СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ТОМ 3

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

КИЇВ
2012

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Том третій

ВІДСТАВАННЯ — ҐУРАЛЬНЯ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

УДК 811.161.2:81'374.3(038)

Третій том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах охоплює загальновживану лексику сучасної української літературної мови, поширені терміни, діалектизми, усталені словосполучення. Джерела, використані у Словнику, відображають лексику текстів художньої літератури, починаючи з кінця XVIII століття до наших днів, Біблії, народної творчості, публіцистики, науково-популярних і наукових праць, мови засобів масової інформації, мови Інтернету та ін.

Третій том Словника містить 12737 словникових статей.

Словник розрахований на широке коло користувачів, усіх, кого цікавить українська мова.

Головний науковий редактор *В. М. Русанівський*

Науковий керівник проекту
"Словник української мови" *В. А. Широков*

Укладачі
І. В. Шевченко (відстава́ння — вітамі́т; гаря́ч — гідропа́тія),
Г. М. Ярун (віта́нія — во́мпити),
О. О. Погрібна (во́на — во́шка; губа́ — ґура́льня),
Л. М. Томіленко (воща́ни́й — вра́нці, гній — гомеоре́з),
Л. Л. Шевченко (врата́ — всі́ятися, гіпо́теза — гніздю́к),
Л. М. Менько (вска́кувати — втушкува́тися, граве́ць — грошолю́бство),
Н. М. Заїка (втяга́ння — вулканоло́гія, гру́ба — гуаява),
О. С. Мільченко (ву́льва — в'я́хир, гомеоста́з — граве́рство),
О. А. Стишов (г — газолі́новий, гідропедо́лог — гіпотала́мус),
В. В. Чумак (газолічи́льник — гарюва́ти),
В. М. Білоноженко, В. О. Винник (усталені словосполучення)

Науковий редактор *С. Я. Єрмоленко*

Рецензенти
М. П. Кочерган, доктор філологічних наук, професор,
Л. І. Мацько, доктор філологічних наук, професор,
А. К. Мойсієнко, доктор філологічних наук, професор,
М. Я. Плющ, доктор філологічних наук, професор

Наукові консультанти
О. О. Тараненко, *Н. Г. Озерова* (з лінгвістичних питань),
Л. В. Туник (з редакційної роботи)

Комп'ютерна технологія укладання
В. А. Широкова, К. М. Якименка

Комп'ютерний супровід і тестування
*К. М. Якименка, В. В. Манако, І. М. Кондрачук, Ю. В. Леонтьєва,
Н. М. Сидорчук, М. П. Слабковської, С. І. Волошиної, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової*

Редагування *Л. В. Туник, Н. В. Щербакової*

Видання здійснене в межах Державної програми розвитку Національної словникової бази України

ISBN 978-966-00-1050-5
ISBN 978-966-8825-82-8 (т. 3)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Третій том академічного тлумачного «Словника української мови» у 20 томах (далі СУМ-20[1]; відповідно «Словник української мови» в 11 томах[2] позначаємо як СУМ-11) охоплює діапазон від **ВІДСТАВА́ННЯ** до **ҐУРА́ЛЬНЯ** (12737 лексичних одиниць).

Нижче наведено дані лексикографічної статистики стосовно третього тому й об'єднаного діапазону першого, другого і третього томів СУМ-20. У такий спосіб відтворено статистичні параметри процесу лексикографічного розвитку Словника української мови у 20 томах.

У табл. 1 представлено співвідношення лексики за частиномовною належністю у реєстрах СУМ-11 і СУМ-20 в межах діапазону третього тому:

Таблиця 1

Частини мови	СУМ-11, %	СУМ-20, %
Іменник	47,78 %	49,72 %
Прикметник	18,17 %	19,85 %
Дієслово	23,04 %	19,66 %
Дієприкметник	3,17 %	3,90 %
Прислівник	5,60 %	4,63 %
Займенник	0,01 %	0,08 %
Інші	2,23 %	2,16 %

Відповідні дані за сумою діапазонів першого, другого та третього томів СУМ-20, порівняно із СУМ-11, наведено в табл. 2:

Таблиця 2

Частини мови	СУМ-11, %	СУМ-20, %
Іменник	44,13 %	48,77 %
Прикметник	16,87 %	19,07 %
Дієслово	27,88 %	21,57 %
Дієприкметник	4,31 %	4,59 %
Прислівник	4,79 %	4,22 %
Займенник	0,08 %	0,10 %
Інші	1,94 %	1,68 %

Статистичні дані 3-го тому СУМ-20, як і попередніх томів, свідчать про деяке збільшення відносного обсягу іменників і прикметників порівняно з дієсловами. Це пояснюється активізацією номінаційних процесів у сучасній українській мові, спричиненою суспільно-історичними і глобалізаційними чинниками, а також помітним зростанням у СУМ-20, порівняно із СУМ-11, термінологічної лексики, представленої переважно іменниками.

У табл. 3 наведено статистичні дані щодо відносних пропорцій лексикографічних параметрів діапазону третього тому СУМ-20 і відповідного діапазону СУМ-11.

Таблиця 3

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	6911	12737	84,30%
Знаки у словникових статтях	2264418	4023341	77,68 %
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	9229	15138	64,03 %
— значень;	7920	13189	66,53 %
— відтінків значень	1309	1949	48,89 %
Ілюстрації	14725	36032	144,70 %
Усталені словосполучення, у т. ч.:	1163	4057	248,84 %
— сталі словосполучення;	714	696	-2,52 %
— еквіваленти слів;	0	41	–
— термінологічні словосполучення;	81	682	741,98 %
— фразеологізми	368	2638	616,85 %

З цієї таблиці видно, що обсяг реєстру діапазону **ВІДСТАВА́ННЯ–ҐУРА́ЛЬНЯ** у СУМ-20 порівняно із відповідним діапазоном СУМ-11 збільшився майже в 1,85 раза, загальний обсяг — майже в 1,78 раза. На 145 % (тобто майже у два з половиною рази) зросла кількість ілюстрацій, що є свідченням великої роботи з добору текстово-ілюстративного матеріалу. Особливо значне зростання — так само, як і в першому та другому томах, — зафіксовано в системі словосполучень, кількість яких збільшилася у третьому томі більше ніж утричі.

[1] Ідеться про другу редакцію Словника. Першу його редакцію, як зазначалося у Передмові до першого тому СУМ-20, було здійснено в період із 2002 до 2007 року.

[2] Словник української мови в 11 томах. — К.: Наук. думка, 1970–1980.

У табл. 4 подано порівняльні статистичні дані СУМ-11 і СУМ-20 за діапазоном трьох томів двадцятитомника (**А – ҐУРА́ЛЬНЯ**).

Таблиця 4

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	20751	35349	70,35%
Знаки у словникових статтях	6415481	12082947	88,34 %
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	28688	43631	52,09 %
— значень;	24825	38168	53,75 %
— відтінків значень	3863	5463	41,42 %
Ілюстрації	41493	94378	127,46 %
Усталені словосполучення, у т. ч.:	2528	8748	246,04 %
— сталі словосполучення;	1574	1751	11,25 %
— еквіваленти слів;	0	79	–
— термінологічні словосполучення;	169	1602	847,93 %
— фразеологізми	785	5316	577,20 %

Із слів, утворених за допомогою префікса **від-** та його варіанта **од-**, рідше вживаного в сучасній літературній українській мові, у реєстрі СУМ-20 подано тільки ті, що починаються з **від-**. Так само зі слів із початковим **вогн-** та **огн-** у реєстрі подаються тільки ті, що починаються на **вогн-**. Варіанти з **од-** та **огн-** наводяться в ілюстративному матеріалі. Це відображено в посиланнях у томі з літерою «О» (напр.: **ОДС...** *див.* **відс...**; *напр.:* **одсахну́тися, одсебе́ньки, одспіва́ти, одсуди́ти** *і т. ін. див.* **відсахну́тися, відсебе́ньки, відспіва́ти, відсуди́ти** *і т. ін.;* **ОГН...** *див.* **вогн...** (*крім слів, розроблених на* **огн...**); *напр.:* **огневи́й, огне́нний, огнецвіт, о́гник, огня́ни́й** *і т. ін. див.* **вогневи́й, вогне́нний, вогнецвіт, во́гник, вогня́ни́й** *і т. ін.).*

В укладанні третього тому СУМ-20 взяли участь: І. В. Шевченко (відстава́ння – вітамі́т, гаря́ч – гідропа́тія; керування групою лексикографів), Г. М. Ярун (віта́нія – во́мпити), О. О. Погрібна (во́на – во́шка, губа́ – ґура́льня), Л. М. Томіленко (воща́ний – вра́нці, гній – гомеоре́з), Л. Л. Шевченко (врата́ – всі́ятися, гіпо́теза – гніздю́к), Л. М. Менько (вска́кувати – втушкува́тися, граве́ць – грошолю́бство), Н. М. Заїка (втяга́ння – вулканоло́гія, гру́ба – гуая́ва), О. С. Мільченко (ву́льва – в'я́хир, гомеоста́з – граве́рство), О. А. Стишов (г – газолі́новий, гідропедо́лог – гіпотала́мус), В. В. Чумак (газолічи́льник – гарюва́ти). Усталені словосполучення у Словнику опрацювали В. М. Білоноженко і В. О. Винник.

Науковий редактор третього тому — член-кореспондент НАН України С. Я. Єрмоленко. Наукові консультанти третього тому: Н. Г. Озерова та О. О. Тараненко (з лінгвістичних питань), Л. В. Туник (з редакційної роботи). Редагування тому виконували Л. В. Туник і Н. В. Щербакова. Технологічну підтримку Віртуальної лексикографічної лабораторії «Словник української мови» забезпечували: К. М. Якименко (головний технолог-програміст) та комп'ютерні технологи С. І. Волошина, І. М. Кондрачук, М. П. Слабковська. Покажчик словосполучень до третього тому сформувала І. В. Остапова. Комп'ютерну верстку здійснили І. М. Кондрачук, М. Ю. Кригін та І. В. Остапова. Менеджери третього тому: М. Ю. Кригін, Ю. В. Леонтьєв і В. В. Манако (планування і контроль робіт, розроблення технологічних схем, організація робіт із розроблення та проведення автоматизованого тестування лексикографічної бази даних Словника, взаємодія з видавництвом). Науковий керівник проекту «Словник української мови у 20 томах» — академік НАН України В. А. Широков.

Рецензенти третього тому: доктор філологічних наук, професор М. Г. Кочерган, доктор філологічних наук, професор Л. І. Мацько, доктор філологічних наук, професор А. К. Мойсієнко, доктор філологічних наук, професор М. Я. Плющ.

Оскільки обсяг Українського національного лінгвістичного корпусу, який є основним джерелом ілюстративного матеріалу для Словника української мови, постійно зростає, у процесі роботи над третім томом Словника його текстово-ілюстративну базу було розширено за рахунок уведення до списку джерел творів таких авторів:

Л. Дашвар
М. Дашкієв
С. Караванський
І. Карпа
І. Керницький
І. Кирій
Д. Косарик
В. Марсюк
В. Рубан
М. Сингаївський
В. Фіялко.

Крім того, додано такі переклади:
В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса
В. Підмогильний, пер. з тв. Г. де Мопассана
М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя
М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя
Борис Тен, пер. з Арістофана
Борис Тен, пер. з Есхіла.

Авторський колектив висловлює щиру подяку всім, хто висловив зауваження та побажання до першого і другого томів СУМ-20, що було враховано в подальшій роботі.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа,	Бб,	Вв,	Гг,	Ґґ,	Дд,
Ее,	Єє,	Жж,	Зз,	Ии,	Іі,
Її,	Йй,	Кк,	Лл,	Мм,	Нн,
Оо,	Пп,	Рр,	Сс,	Тт,	Уу,
Фф,	Хх,	Цц,	Чч,	Шш,	Щщ,
Ьь,	Юю,	Яя			

В

ВІДСТАВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **відстава́ти** 1–3, 5. *Прищепи повинні бути в стані активного росту, з добрим сокорухом і належним відставанням кори* (з наук. літ.); *Почуття відставання — дуже страшне почуття, дуже гірке* (І. Волошин); *Відставання форми від змісту — загальновідоме* (М. Рильський); *Чорнобиль виявив те, що людство не дуже поспішало зі зміною філософії безпеки. Слід зважити, що це не тільки відставання вітчизняне. Це відставання світове* (Ю. Щербак).

ВІДСТАВА́ТИ, аю́, ає́ш, *недок.*, **ВІДСТА́ТИ,** а́ну, а́неш, *док.* 1. Відділятися, відпадати від чого-небудь. *Дівчата ходили од однієї матерії до другої, .. слинили крадькома й терли в пальцях, щоб спробувати, чи не одстає фарба* (І. Нечуй-Левицький); *Кора лупалася і відставала сама від голих стовбурів дерев* (І. Франко); *Місять доти, поки тісто не відставатиме від рук і стінок посудини* (з наук.-попул. літ.); *Вніс милий дубового сала, Як помазав спину, аж шкура одстала* (П. Чубинський); *Підошва на однім чоботі відстала...* (О. Гончар).

2. Рухаючись повільніше, ніж інші, залишатися позаду. *У селі люди почали відставати від гурту, громадка меншала* (Леся Українка); *Бачачи, що він одстає від оленя, вовк злісно клацнув зубами* (М. Трублаїні); *Жаль, що пошта польова Десь від нас відстала* (А. Малишко); // Віддалятися від чого-небудь. *В повозці видно було офіцерський шведський капелюх. Мабуть, відстав* [офіцер] *від валки* (Б. Лепкий); *Я ледь відстав і повернув у бічний коридор* (Ю. Мушкетик); // *перев. док.* Вийшовши тимчасово з поїзда, машини і т. ін., не встигнути повернутися вчасно. *Храпков не встиг одягтися й від цього поїзда відстав* (Іван Ле).

3. Робити, виконувати що-небудь повільніше за інших; не встигати за ким-небудь. *У травні цех відставав, але в червні підтягнулися і загалом за три місяці план виконали на сто процентів* (А. Хижняк); *Учення моє добре йде, деякі учениці, що поступили разом зо мною, одстали од мене* (Леся Українка).

4. *перен., розм.* Припиняти стосунки, втрачати зв'язок із ким-небудь. *Наші дівки недовго відставали й цуралися цілої компанії* (Н. Кобринська); *Пора вже дівчині, що виросла для шлюбу, Від нені відставать* (М. Зеров); *Він, ще оженившись, послухав жінки, од мужицтва одстав, а збивався трошки на купецький лад* (Г. Квітка-Основ'яненко); * Образно. *Од одного берега відстав, та до другого не пристав* (прислів'я).

5. Розвиваючись повільніше, бути на нижчому рівні розвитку порівняно з іншими. *Ми відстаємо в розвитку і формуванні законодавчого забезпечення процесів розвитку біотехнології* (з наук. літ.); *Наша проза, принаймні в її окремих найбільш розроблених жанрах, в основному не відстає від поезії* (із журн.); // Переставати відповідати вимогам часу, життя. — *Я одстала од моди, од віку, од прогресу* (І. Нечуй-Левицький); *В чомусь він відстав, .. чогось не розуміє, в чомусь ти з ним не згодна* (О. Гончар).

6. *перен., розм.* Переставати надокучати. *Корнюша не відставав. Став дорікати, що так товариші не роблять, товариші допомагають один одному* (А. Головко); *Не похвалися — мати б нічого не знала, не клопоталася, а тепер не одстане, одно товктиме: не ходи* (Панас Мирний); [В е р б а:] *Не відстану від вас, згоджуйтесь* (О. Корнійчук).

ВІДСТА́ВИТИ *див.* **відставля́ти.**

ВІДСТА́ВКА, и, *ж.* Остаточне звільнення від служби, з військової або адміністративної посади. *Під Очаков Погнали й Максима. Там-то його й скалічено, Та й на Україну Повернено з одставкою* (Т. Шевченко); *Хочу як-небудь себе розважити. Се ж одставка, се ж я зовсім вільний* (Ганна Барвінок); *Прем'єр-міністр України, інші члени Кабінету Міністрів України мають право заявити Президентові України про свою відставку* (з мови документів).

Відправля́ти / відпра́вити у відста́вку *див.* **відправля́ти; Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку>** *див.* **іти́.**

○ **(1) У відста́вці,** *у знач. прикм.* — звільнений зі служби, з посади. *В цій частині міста ніщо не порушувало спокою чепурних будинків, що потопали в садах. Тут мешкало колишнє вельможне панство міста: губерніальні старші урядовці, генерали у відставці* (Д. Бузько); *Очевидно, то була помилка, що він не послухав батька — старого полковника у відставці — і не подав до військового училища* (О. Гуреїв); — *Полковник медичної служби, — пояснив Федір Васильович. — Його ровесники вже давненько у відставці. Рибку вудять. А він, бачте, на посту. Професор!* (Є. Доломан).

◊ **Дава́ти / да́ти відста́вку** *див.* **дава́ти.**

ВІДСТА́ВЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відста́вити** 1, 2, 4. *Катя присіла на відставлений стілець* (О. Гуреїв); *Гнат струсонув її* [муху] *і глибоко задумався, втупивши поперед себе сонні очі, беззвучно заворушив відставленими губами* (Григорій Тютюнник); — *Їдь ти у Терни, там живе старий піп, — він вже одставлений, вбогий і не гордий* (Марко Вовчок); // **відста́влено,** *безос. пред. Увійшли у велику гетьманську маштарку, бо повози поїхали з гетьманом, а ті, що залишилися, відставлено до московського обозу* (Б. Лепкий); *Коли Кониський із Галичини вертав до Росії, його в Волочисках* [Волочиську] *арештовано, передержано цілу ніч у вагоні, а потім відставлено до Києва* (І. Франко).

ВІДСТАВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відставля́ти** 1, 2, 4. *Символом згоди на викупі є потискання рук і відставляння стола зі всім "скарбом", котрий вдалося виторгувати зі свити нареченого* (із журн.); *Українська практика показує, що навіть коли вирішено, що посадовця відправлять у відставку, сам процес відставляння затягується досить на довгий час* (з газ.).

ВІДСТАВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ВІДСТА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* відста́влять; *док., кого, що.* 1. *що.* Переміщуючи, ставити на певній відстані від кого-, чого-небудь; переносити в інше місце. *Відставляй муку готову. Зерно сип на камінь знову* (Я. Щоголів); *Мерщій кинулась Харитя до печі, відставила горщик, доглянула страву* (М. Коцюбинський); *Він допив прохололий чай і відставив склянку* (А. Головко); // Відводити вбік, випинати (ногу, палець і т. ін.). *Парубок трудящий .. Він не хвастик і ноги не одставляє, як оті багатирі роблять* (Ганна Барвінок); *Вийшовши на вулицю, Докія відставила руку, Юрко підхопив її і повів на панель* (С. Чорнобривець).

2. *кого, заст.* Звільняти зі служби. *Старого старшого, де служив Гриць, одставляють* (Панас Мирний); *Він* [М. Ломоносов] *з прекрасною гордістю заявляв, що університет можна відставити від нього, а не його від університету* (М. Рильський).

3. *тільки док., в інфін. і без дод.* Уживається як команда для припинення розпочатої раніше дії, скасування попереднього наказу. *Вивели були* [машину] *з тунелю для демонтажу .. Мацієвський гукнув до механіків: — Відставити! Машина лишається тут!* (Іван Ле).

4. *діал.* Доставляти, відправляти. — *Є острий* [гострий] *наказ усяких бунтівників ловити, в'язати і відставляти до циркулу* [округу] (І. Франко).

◊ **Ду́ти губу́** *(зневажл.* **мо́рду)** **<Відставля́ти губу́>** *див.* **ду́ти.**

ВІДСТАВЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок.* Пас. до **відставля́ти** 1, 2, 4. *У кріслі-гойдалці передбачена спеціальна ніжка, що відставляється та не дає кріслу гойдатися, коли в цьому немає необхідності* (з наук.-техн. літ.); *Залита окропом банка з помідорами накривається капроновою кришкою і відставляється для вистигання* (з наук.-попул. літ.).

ВІДСТАВНИ́Й, а́, е́. Який перебуває у відставці. *То був вчитель журбанської школи, захожий одставний москаль* (І. Нечуй-Левицький); *Під крутим узгір'ям гніздилися чепурні будинки відставних моряків* (В. Кучер); // *перен.* Від якого відмовився хто-небудь; який залишився у минулому. *Звідси й потяглася низка художніх знахідок: сльози відставного кохання капали, як вода з радіатора, бідне серце стугоніло, як перегрітий мотор...* (А. Крижанівський); *Порядкувала* [Жульєтта Друе] *в домі Гюго, наганяючи самим своїм виглядом смертельну нудьгу на поета, що сприймав її як відставну богиню* (М. Слабошпицький).

ВІДСТАВНИ́К, а́, *ч.* Той, хто перебуває у відставці. *Поруч із Музиченком сидить по-татарському його родич, герой війни, відставник з понівеченою рукою...* (О. Гончар); *Пояснення групі солдатів, які прибули на екскурсію до музею, давали два відставники, генерали, безпосередні учасники незабутніх подій* (з газ.).

ВІДСТА́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **відста́ти** 1, 2, 5. *Відсталі од стіни наличники підганяють цвяхами або шурупами* (з навч. літ.); *Прикордонні ділянки, як правило, периферійні у порівнянні з центральною частиною своєї держави й економічно відсталі* (з публіц. літ.); *Окрему категорію складають учні з порушеннями в пізнавальній сфері. До цієї категорії насамперед належать розумово відсталі діти* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який залишився в дорозі позаду інших. *Жінка йшла, хиталась, як відсталий .. журавель з вирію...* (Ю. Яновський); *Зейнал може хвилину відпочити, приєднавшись до відсталих їздців* (Н. Королева); // *у знач. ім.* **відста́лий,** лого, *ч.;* **відста́ла,** лої, *ж.* Людина, яка відстала від інших у дорозі. *Два сержанти зупинили колону, почали рахувати людей .. Відсталих не було* (Григорій Тютюнник); *Султанська сила була така велика, що втрати майже й не помічалися, відсталих довго не чекали, втомленим не давали перепочинку, відчаєних збадьорювали обіцянкою близької перемоги, боягузів і збунтованих жорстоко й швидко карали* (П. Загребельний).

3. *у знач. прикм.* Який не встигає за іншими в якійсь роботі, навчанні і т. ін., не виконує поставлених завдань. *Вона ніяк не могла погодитись завищувати оцінки успішності явно відсталим учням і виводити "трійки" замість заслужених "двійок"* (Б. Антоненко-Давидович); *Він* [Кушнір] *дав розпорядження віддати краще вироблені землі передовиків відсталим ланкам. Думалось — передовики і гіршу землю доведуть до пуття* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **відста́лий,** лого, *ч.;* **відста́ла,** лої, *ж.* Людина, яка відстає в праці, навчанні і т. ін. *Відповідаючи на заклик, дівчата взяли на буксир відсталих і вже добилися дечого* (з газ.).

4. *у знач. прикм.* Який перебуває на нижчому рівні розвитку порівняно з іншими; протилежне п е р е д о в и й. *Мені тільки тепер спадає на думку, що в його* [Геродотові] *часи про римлян іще ніхто й не чув, латиняни були маленьким відсталим племенем, одним з багатьох італійських племен, а в Італії квітнула яскрава етруська держава* (І. Білик); *Захоплення величезних територій, населених відсталими племенами, дозволило створити величезний князівський домен* (з навч. літ.); // Якому властиві застарілі погляди та уявлення. *Така відповідь не личить пролетареві. Таку відповідь може дати тільки відсталий робітник, що ще й досі не позбувся впливів гнилого, буржуазного суспільства* (М. Драй-Хмара); [Н е ч и п о р е н к о:] *О, починається! Виходить, що я — відсталий елемент, який навмисне живе у вчорашньому дні* (О. Левада); // Який не відповідає вимогам сучасності. *Низький показник частки зарплати у ВВП свідчить про низьку якість продукції, відсталі технології, малу активність профспілкових і громадських організацій* (з наук. літ.).

ВІДСТА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан і властивість за знач. **відста́лий** 1, 4. *Нас гнітять з усюди, — гіршою ж тюрмою Служить жах нікчемний, свари та відсталість* (П. Грабовський); *І ось почався процес поширення технічної відсталості* (Ю. Щербак); *Завдяки дослідженням психіки дітей з недорозвиненим інтелектом протягом десятиліть є можливість відстежити, як розвивались уявлення про сутність розумової відсталості* (з наук.-попул. літ.).

ВІДСТАНОВИ́ТИ *див.* **відстановля́ти.**

ВІДСТАНОВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ВІДСТАНОВИ́ТИ,** овлю́, о́виш; *мн.* відстано́влять; *док., діал.* Відставляти (у 1 знач.). *Дід уже більшенького* [внука] *від себе відстановить, а другого бере* (Ганна Барвінок).

ВІ́ДСТАНЬ, і, *ж.* 1. Простір, який розділяє два пункти, предмети і т. ін.; віддаль. *Підпустивши танки на близьку відстань, матроси приготувалися до атаки* (В. Кучер); *Наводчикам і спостерігачам, які звикли відзначати відстань в умовах рівнини, тут ці відстані здавались меншими від справжніх* (О. Гончар); *Побіля княгині, але тримаючись певної відстані, стояв разюче схожий на неї вродливий чоловік у багатому вбранні* (В. Малик); // *перен.* Промі-

жок часу. *Є такі люди, хто з дуже короткої, мізерної відстані двох років намагається подати події, що розігралися після аварії, на рівні плаката з цивільної оборони* (Ю. Щербак); *Хоча тринадцять років — це уже пристойна відстань між поколіннями, але ваш медовий ранок руйнує заскорузлі стереотипи* (С. Процюк).

2. *перен.* Різниця між ким-небудь у поглядах, у соціальному становищі і т. ін. *Чимала відстань лежить .. між селянином та правителем* [Врангелем] (О. Гончар).

(1) На ві́дстані: а) здалеку, не поруч. *Коні, на відстані почувши вовчий дух, нестримно помчали до слободи* (А. Шиян); б) уживається для позначення числового значення відстані в кілометрах, метрах і т. ін. *Опівдні близько двохсот комунарів вирушили пішки у військовий табір, що розташувався на відстані трьох кілометрів од комуни* (О. Донченко); *Заклавши волохаті, жилаві руки за спину, зігнувшись у поперeку, старий Бойко ішов на відстані кроків двадцяти позаду* (І. Нижник).

◊ **(2) На ві́дстані гарма́тного по́стрілу** — досить далеко. *Дивують оцінки деяких людей, які розповідають про те, як проходили перемовини. Ці люди були далеко, десь на відстані гарматного пострілу, десь бігали, а зараз розповідають, як ставили усіх на місце* (з газ.); *На політичному олімпі є і цілком нормальні люди. Інша справа, що вони розрізнені, і їх тримають на відстані гарматного пострілу від влади* (з Інтернету); **Трима́ти (держа́ти) на [пе́вній] відстані (ві́ддалі)** *див.* **трима́ти.**

ВІДСТА́ТИ *див.* **відстава́ти.**

ВІДСТАЮ́ЧИЙ, а, е. Який відстає (у 2, 3, 5 знач.). *Хто, було, не приготує уроку.., того вчитель карав, залишаючи в класі по закінченні занять на одну-дві години. Відстаючий учень мусив за цей час вивчити, чого не знав* (Є. Доломан); // *у знач. ім.* **відстаю́чий,** чого, *ч.;* **відстаю́ча,** чої, *ж.* Той (та), хто відстає (у 4–6 знач.). *Льоня Куценко ніколи не був відстаючим, навчання давалося йому легко* (В. Владко); *Завдання експерименту — виявлення відстаючих з метою їх залучення до процесу цілеспрямованого навчання за відповідних психолого-педагогічних умов* (з наук. літ.).

ВІДСТЕБНУ́ТИ *див.* **відстіба́ти.**

ВІДСТЕ́БНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відстебну́ти.** *Фредді Крайн не ворушився. Його скафандр був розкритий, шолом відстебнутий* (М. Дашкієв); *Відстебнутий комір.*

ВІДСТЕБНУ́ТИСЯ *див.* **відстіба́тися.**

ВІДСТЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відсте́жити.** *Аналітика, яка відбиває минулі та існуючі стани соціально-економічної ситуації, базується на моніторингу та інформаційно-аналітичній системі відстеження ситуації за певними параметрами* (з наук. літ.); *Наш офіс обладнано супутниковим зв'язком для відстеження в режимі он-лайн усіх технологічних процесів на атомних електростанціях* (із журн.).

ВІДСТЕ́ЖИТИ *див.* **відсте́жувати.**

ВІДСТЕ́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відсте́жувати.** *Заголовки вікон, відстежувані програмою, можна встановити в додатковому файлі* (з наук.-техн. літ.); *Середньомісячні показники митного оформлення за відстежуваний період вказують на позитивні зміни* (з мови документів).

ВІДСТЕ́ЖУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Можливість відстежування. *Розроблений програмний комплекс забезпечує прозорість і легку відстежуваність руху матеріалів і розрахунків* (з наук.-техн. літ.); *Усе більшої ваги набуває проблема відстежуваності на всіх етапах обігу генетично модифікованих організмів та продуктів* (із журн.).

ВІДСТЕ́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відсте́жувати.** *Сьогодні одним із завдань правоохоронних органів стає відстежування кримінальних явищ у мережі Інтернет* (з наук. літ.); *Відстежування повсякденних першорядних потреб споживача — це один із напрямків, у якому розвивається українська реклама* (із журн.).

ВІДСТЕ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДСТЕ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *кого, що.* Здійснювати нагляд, контроль і т. ін. за кимсь, чимсь; стежити. *Випробування робилися за наперед підготовленою програмою, ми цю програму відстежували* (Ю. Щербак); *Невмінням чи небажанням відстежувати результати рішень, що приймаються, позначено, на жаль, багато політичних акцій, здійснюваних українськими політиками* (з публіц. літ.); *Нова версія текстового редактора має засоби граматичного контролю, відстежує неправильне вживання предикатів, помилки друку* (з наук.-попул. літ.); *Гітлерівці досить ретельно відстежували учасників руху Опору* (із журн.); *Майже всі Кейтові гроші зникли, ніби розчинилися в повітрі, і відстежити їх не вдалося* (О. Авраменко); // Виявляти, з'ясовувати, визначати. *Політична журналістика — це здатність відстежити, проаналізувати і (по можливості) спрогнозувати політичну ситуацію* (з публіц. літ.); *З огляду на складність та багатовимірність філософської лірики важко відстежити той жанровий "поріг", яким би обмежувалося включення певної поезії у предмет дослідження* (з наук. літ.).

2. *що, спец.* Фіксувати, повторювати який-небудь процес, результати чого-небудь за допомогою спеціальної апаратури. *Аналіз деформованого стану арматури показав, що закладний фланець відстежує розворот днища корпусу* (з наук. літ.).

ВІДСТЕ́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **відсте́жувати.** *Його маршрути відстежуються, то на Ай-Петрі за ним учепиться хвіст, то назирці їздять якісь машини* (Л. Костенко); *Ресурсні показники повинні відстежуватися в процесі розвитку соціально-економічного процесу* (з наук. літ.); *Усі безготівкові банківські операції у розмірі понад 300 тисяч євро будуть відстежуватися фінансовою розвідкою* (з газ.).

ВІДСТЕЛИ́ТИСЯ, сте́литься, *док.* Закінчити, перестати стелитися. * Образно. *Віддаленіє рій причин, Відстелиться, як поле орне, Засіяне, хто знає чим — Любов'ю вічною навічно?* (М. Вінграновський).

ВІДСТІБА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відстіба́ти** і **відстіба́тися.** *Незле, коли конструкція куртки передбачає відстібання утепленої підкладки* (з Інтернету); *Було виявлено відстібання без відома членів трудового колективу значних сум на утримання не причетних до роботи на підприємстві* (з газ.).

ВІДСТІБА́ТИ, а́ю, а́єш, **ВІДСТІ́БУВАТИ,** *рідко* **ВІДСТЬО́БУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ВІДСТЕБНУ́ТИ, ВІДСТІБНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* 1. Знімати, відділяти щось пристебнуте. *Ніхто не помітив, як Мусій Ступак метушливо відстібував під піджаком пасок* (Л. Смілянський); *З'явились брати Блаженки, відстібаючи на ходу алюмінієві фляги* (О. Гончар); *Не відстьобуючи з пояса ні лука, ні сагайдака зі стрілами, козак зачерпнув із одного з чотирьох пульсуючих джерел кришталево чистої, крижаної води* (Ю. Логвин);

Довго дивиться [Корн] *на офіцерів, на адмірала, потім помалу відстебнув кортик, простяг адміралові* (О. Корнійчук).

2. *перен., розм.* Віддавати гроші, розраховуватися з кимсь за що-небудь, перев. під час незаконної оборудки. *Звичка до "Мальборо" залишилася ще з тих давно викреслених з життя часів, коли за пачку доводилося відстібати циганам-спекулянтам не менш як десять карбованців* (І. Роздобудько); *Кирпа виявився класним хірургом. Молодого колегу зустрів привітно, вчив напрочуд охоче й іноді навіть відстібав за асистування* (із журн.); — *Ви ж зараз самі .. заплатите мені за мовчання як свідкові вашого злочину.., відстібнете кругленьку суму* (Г. Тарасюк); *Бізнесменові з семизначним банківським рахунком нерідко буває простіше (і дешевше!) відстібнути будь-яку прийнятну ціну і негайно отримати в своє розпорядження майстра екстра-класу* (із журн.).

ВІДСТІБА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *рідко* **ВІДСТІ́БУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Звільнятися, відділятися від застібок (про що-небудь застебнуте). *Накладна кишеня може відстібатися, рукава також* (з навч. літ.); *Пасок легко відстібнувся, і Варвара накинула його на красиву, як у лебедиці, шию* (В. Яворівський); *Карабіни з муфтою використовуються в місцях, де необхідна підвищена надійність через те, що мотузка може відстебнутись від карабіна* (з наук.-техн. літ.).

2. Звільнятися від чогось, розстебуючи застібки. *Друзі радісно перезирнулися. Гнатенко не витримав, відстебнувся і кинувся в обійми Горовому* (О. Бердник); *В разі аварії є ще декілька секунд, щоб відстебнутися і вибратися з машини* (з наук.-техн. літ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **відстіба́ти, відсті́бувати.** *В разі необхідності валіза відстібається від скутера і її можна катати, як звичайну сумку для подорожей на коліщатках* (з мови реклами).

ВІДСТІБНИ́Й, а́, е́. Який може відстібатися. *Пропонуються святкові костюми-трійки, кофти різних фасонів з відстібними рукавами, ажурним оздобленням, шифонові та атласні блузки* (з мови реклами); *Вишукана сукня з відстібним шлейфом; Утеплений відстібний капюшон.*

ВІДСТІБНУ́ТИ *див.* **відстіба́ти.**

ВІДСТІБНУ́ТИСЯ *див.* **відстіба́тися.**

ВІДСТІ́БУВАТИ *див.* **відстіба́ти.**

ВІДСТІ́БУВАТИСЯ *див.* **відстіба́тися.**

ВІДСТІ́Й, то́ю, *ч.* 1. *тільки одн.* Перебування залізничних вагонів, автобусів і т. ін. у місцях стоянки в період між рейсами. *Помічник машиніста продмухує мікрофон, кінцева станція, поїзд подається на відстій, звільніть, будь ласка, вагони!* (Є. Пашковський); *Грошей на готель не вистачало, тож домовився з провідниками переночувати в одному з вагонів, що були на відстої* (з газ.).

2. *тільки одн.* Дія за знач. **відсто́юватися** 2. *Ефективні деемульгатори дозволяють поліпшити якість обробки нафти, скоротити час відстою, знизити температуру обробки* (з наук. літ.).

3. *спец.* Частинки речовини, що осідають на дно посудини або резервуару під час відстоювання рідини; осад, гуща. *У приміських зонах, як додаткове джерело добрив в овочевій сівозміні, можна застосовувати сухий відстій каналізаційних вод* (з наук. літ.); *При заправці комбайна пальним, маслом і водою рекомендується щодня перед роботою зливати відстій пального з бака* (з наук. літ.); *Механічне зневоднення рідких відстоїв і відходів.*

4. *тільки одн., перен., жарг.* Щось погане, неякісне. *Я таки ненавиджу цей клуб, цей повний відстій* (І. Карпа); *Новини цього телеканалу — це відстій* (з Інтернету).

5. Виступ скелі, на якому рятуються тварини від переслідування вовками. *Олені скупчилися на відстої* (із журн.).

ВІДСТІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Признач. для відстою (у 1 знач.). *На відстійних коліях сонно жевріло провідницьке купе* (М. Пашковський); *Ремонтний відстійний пункт.*

2. Признач. для відстоювання рідини. *Відстійні споруди — це місцеві збільшення ширини і глибини каналу* (з навч. літ.); *Відстійна камера.*

3. *перен., жарг.* Неякісний. *У цьому барі напої відверто відстійні* (із журн.); *Відпочивали у відстійному готелі* (з Інтернету).

Відсті́йна вода́ *див.* **вода́.**

ВІДСТІ́ЙНИК, а, *ч., техн.* 1. Споруда або спеціальний резервуар для очищення рідини відстоюванням у системах водопостачання, каналізації, зрошення, гідроенергетики та ін. *Для очищення води від насіння бур'янів застосовують відстійник* (з наук. літ.); *Каналізаційний відстійник; Паливний відстійник.*

2. Пристрій у машинах і установках, де відстоюються масло, бензин і т. ін. *На шляху від бензинового бака комбайна до карбюратора пальне проходить через відстійник, частково очищаючись від важких домішок* (з навч. літ.).

3. Місце для відстоювання чого-небудь (перев. про транспортні засоби). *Залізниця має план щодо цієї місцевості. Тут хочуть робити відстійник вагонів* (із журн.); // *перен.* Місце, де накопичується що-небудь небажане, неякісне. *Україна, як і більшість країн СНД, в ті роки стала відстійником викрадених іномарок* (з наук.-попул. літ.); *Італія перетворюється на відстійник нелегальної міграції з африканських країн до Євросоюзу* (з газ.).

△ **(1) Втори́нний відсті́йник** — відстійник, у якому відбувається біологічне та хімічне очищення стічних вод. *Вторинні відстійники, як правило, виготовляються з однією середньою воронкою та фундаментальною плитою із нахилом до середини ємності* (з наук.-попул. літ.); **(2) Двоя́русний відсті́йник** — відстійник, у якому суміщені процеси відстоювання стічних вод і зброджування осаду. *Осад із двоярусних відстійників, біоплівка з біофільтрів зневоднюються на мулових майданчиках* (з наук.-попул. літ.); **(3) Перви́нний відсті́йник** — відстійник, у якому відбувається механічне очищення стічних вод. *Стічні води надходять у первинний відстійник, де відбувається відділення плавучих забруднень і важких складників* (з наук.-попул. літ.).

ВІДСТОБУ́РЧЕНИЙ *див.* **відстовбу́рчений.**

ВІДСТОБУ́РЧИТИ *див.* **відстовбу́рчувати.**

ВІДСТОБУ́РЧУВАТИ *див.* **відстовбу́рчувати.**

ВІДСТОВБУ́РЧЕНИЙ, *рідко* **ВІДСТОБУ́РЧЕНИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **відстовбу́рчити, відстобу́рчити.** *На виду у діда старечий спокій, а проте — гостріш огняний погляд, котрий прикривали одстобурчені брови* (Панас Мирний); *Відклавши чотири* [пальці], *він усміхливо подивився на останній, великий, відстовбурчений* (Ю. Шовкопляс).

ВІДСТОВБУ́РЧИТИ *див.* **відстовбу́рчувати.**

ВІДСТОВБУ́РЧИТИСЯ *див.* **відстовбу́рчуватися.**

ВІДСТОВБУ́РЧУВАТИ, *рідко* **ВІДСТОБУ́РЧУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ВІДСТОВБУ́РЧИТИ,** *рідко* **ВІДСТОБУ́РЧИТИ,** чу, чиш, *док., що.* Висувати, випинати якусь частину тіла (ногу, губи і т. ін.) наперед, убік або назад. — *Я не хочу снідати, — одстобурчуючи губи і чухаючи голову, мовив Івась* (Панас Мирний); *— І в кого ти, Максиме, такий вдався?.. — В кого вдався? — на мить задумався хлопчина, сміхотливо відстовбурчуючи вузькі рідкуваті брівки* (М. Стельмах); *Німець мовчав, одстобурчивши остисту бороду* (Панас Мирний); *Комар смачно приплюск до теплого виска* [скроні] *й червонів задоволено, відстовбурчивши дві задні ноги* (Іван Ле).

ВІДСТОВБУ́РЧУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ВІДСТОВБУ́РЧИТИСЯ,** иться, *док.* Висуватися, випинатися наперед, убік або назад. *Попереду йшов професор Драга, з повним рюкзаком за плечима, в якому відстовбурчувалися книги* (В. Кучер); *По вулицях походжали козаки, вони тримали в руках кілки, їхні киреї відстовбурчувалися з лівого боку, неважко було здогадатися, що там шаблі* (Ю. Мушкетик); *Молоде гвоздичне дерево має пірамідальну форму, з віком гілки відстовбурчуються і навіть повисають вниз* (з наук.-попул. літ.); *Одежина на йому пошматана, пика заросла.., вуси, наче котячі хвости, одстовбурчилися* (Панас Мирний).

ВІДСТОРО́НА, и, *ж.*: ○ **(1) На відсторо́ні,** *у знач. присл.* — окремо, збоку; осторонь. *Коли це позаторік, якось улітку ввечері, під'їхав до хати Панаса Кикотя віз. Отого Панаса, що його хата край нашого села на відстороні стоїть* (Б. Антоненко-Давидович); *Подовгу стояв* [Іван] *біля сліпих лірників, що сиділи подалі від гамору, на відстороні* (Б. Левін).

ВІДСТОРО́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **відстороні́ти.** *Він був одсторонений від командування* (О. Гончар); *Зацокотів ліфт, і вийшла з нього старенька, відсторонена, здається, від усього світу жінка* (В. Коротич).

2. *у знач. прикм.* Який не виявляє цікавості до кого-, чогонебудь; відчужений. *Вона заглибилася в себе, відсторонена, задумана* (О. Бердник); *Іван ішов берегом річки, так само задуманий і так само відсторонений* (Валерій Шевчук).

3. *у знач. прикм.* Не пов'язаний безпосередньо з чим-небудь. *Спершу Золотаренко роззирався з відстороненою байдужістю, та дедалі дужче прокидався інтерес* (Є. Гуцало); *Основними в оповіданні Григора Тютюнника "Дикий" є відсторонені прийоми зображення, коли через змалювання дій, рис зовнішності, вияв емоцій розкриваються все нові й нові відтінки характеру "дикого" Санька* (з наук. літ.).

ВІДСТОРО́НЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **відсторо́нений** 2, 3. *Вже розсипано зв'язки людські і всяк понурим напрямком своїм простує з замкнутою думкою і відстороненістю серця, мов здичавілий* (В. Барка); *Хода вольовита, в широко відкритих очах відстороненість, незмигна спрямованість кудись уперед* (О. Гончар); *І який же ти після цього поет, коли боїшся і уникаєш людини, погано приховуючи власну зневагу і відстороненість* (С. Процюк); *Борис Харчук — це романи, за якими легко вгадується потужна традиція класичної прози з її епічним диханням і демонстративною відстороненістю автора* (з наук.-попул. літ.); *І море, і сонце, і стан дрімотної відстороненості, що оволодів мною, — все було чудовим* (із журн.); *Залишилося враження, що не всім під силу подолати відстороненість мислення, і тому їм важко розгледіти окремого споживача, клієнта* (з газ.).

ВІДСТОРО́НЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **відстороні́ти** 2 і **відстороні́тися.** *Відсторонення від роботи може провадитися тільки за постановою компетентного органу* (з мови документів); *Відсторонення від польотів для льотчика — велика кара* (з газ.).

ВІДСТОРО́НЕНО. Присл. до **відсторо́нений** 2, 3. *Дмитро відсторонено втупився в стелю й відповів приказкою: — У бороді гречка цвіте, а в голові й на зяб не орано* (А. Крижанівський); *Я не був автогонщиком, і той світ, озвучений скреготом гальм, теж існував відсторонено* (В. Коротич).

ВІДСТОРОНИ́ТИ *див.* **відстороня́ти.**

ВІДСТОРОНИ́ТИСЯ *див.* **відстороня́тися.**

ВІ́ДСТОРОНЬ, *присл., розм., рідко.* Те саме, що **віддалі́к;** осторонь. *Йосип сидів геть одсторонь, мовчав* (Панас Мирний); *Не треба все так відсторонь триматися і поводитися холодно* (О. Кобилянська).

ВІДСТОРО́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відсторо́нювати** і **відсторо́нюватися.** *Дослідник відзначає активну участь викладачів у процесі навчання і водночас їх відсторонювання (іноді навіть усвідомлене) від участі у професійному розвитку студентів* (з наук. літ.); *Відсторонювання від службових обов'язків.*

ВІДСТОРО́НЮВАТИ *див.* **відстороня́ти.**

ВІДСТОРО́НЮВАТИСЯ *див.* **відстороня́тися.**

ВІДСТОРОНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ВІДСТОРО́НЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.* **ВІДСТОРОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *док., кого, що, рідко.* 1. Те саме, що **відсува́ти** 1. *Володя відсторонив папір. — Не напишу! — прошепотів він* (О. Донченко); // Відштовхувати, відпихати когось від себе. *— Тіточко-голубочко! пустіть-бо! — забігаючи уперед, одно просить Івась. — А то не пущу і вас. — Добре-добре, — одсторонюючи його, — каже Параска* (Панас Мирний); // Зупиняти кого-небудь, відхиляти що-небудь. *Відсторонивши його рішучим рухом руки, не оглядаючися, пройшла* [Оля] *попри остовпілого Володка* (І. Франко); *Мсьє Абель похитав головою й відсторонив губами склянку з водою* (Ю. Смолич).

2. *кого від чого.* Те саме, що **усува́ти**[1]**;** звільняти. — *Чому в списку нема Колосовського? Хто дав тобі право зневажати, відстороняти в такий час його, нашого чесного товариша...* (О. Гончар); *Часто-густо батьки відсторонюють дітей від трудових обов'язків і внаслідок цього виховують білоручок* (з газ.).

ВІДСТОРОНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, **ВІДСТОРО́НЮВАТИСЯ,** юю́ся, юєшся, *недок.*, **ВІДСТОРОНИ́ТИСЯ,** оню́ся, о́нишся, *док.* 1. Відходити, відсуватися від кого-, чого-небудь. *Софії здалося, що він побачив її, і вона, сама не знаючи чого, відсторонилася од вікна* (А. Шиян); *Індійці мовчки відсторонились від нього* (Ю. Бедзик); // Припиняти активне спілкування з кимсь, участь в чомусь. *Помовчали. Тарас давно помітив, що Олександра враз замикалася, відсторонялась ніби, коли торкались тем політичних* (Василь Шевчук).

2. Пас. до **відстороня́ти.** *Особи, які відмовилися пройти обов'язкове профілактичне медичне обстеження на туберкульоз, відсторонюються від роботи, учні та студенти (слухачі) — від відвідування навчальних та дитячих закладів* (з мови документів).

3. *перен.* Переставати займатися якоюсь справою, діяльністю. *Новоріччя. На якусь хвилину можна відсторонитися від буденних нескінченних клопотів* (з газ.).

ВІДСТО́ЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відсто́ювати.** *Активний романтизм Микола Хвильовий характеризував як принципово новий стиль "переходової доби". Ішлося про інтереси "молодої нації", відстоювані "молодим класом"* (з наук. літ.); *Москвофільство як альтернативна течія, що протистояла національним партіям, за роки своєї діяльності наочно підтвердило безперспективність відстоюваної доктрини* (з наук. літ.).

ВІДСТО́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відсто́ювати** 2, 3 і стан за знач. **відсто́юватися** 1, 2. — *Що ти на правлінні робив!? — Відстоював Дмитра, — похмурнів Варивон. — Бачу, що відстоював, — з'єхидничав старий. — Упаси мене, доле, повік від такого відстоювання* (М. Стельмах); *Нам потрібні національно свідоме відстоювання державних інтересів, жорсткий прагматизм у діях, реалізм в оцінках* (із журн.); *Основним способом очищення рідкого палива від дрібних механічних часток є відстоювання* (з навч. літ.).

ВІДСТО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ВІДСТОЯ́ТИ,** ою́, оїш, *док., кого, що.* 1. Простоювати на ногах певний час. *Відстояти вахту;* // Стоячи, бути присутнім до кінця чого-небудь. *Пробравсь* [Павло] *до церкви, одстояв службу* (Марко Вовчок).

2. Те саме, що **захища́ти;** обороняти. *Вона із зброєю в руках відстоюватиме честь і незалежність своєї Батьківщини* (В. Кучер); *Дівчата були ще раді, що парубки з ними, — .. чи п'яне попадеться, чи собака кинеться — є кому одстояти й оборонити* (Панас Мирний); // Боротися за збереження чого-небудь. *Необхідність постійно відстоювати право на фінансування для багатьох університетських професорів обернулася необхідністю визначитися, чим переважно займатися: викладацькою роботою чи науковими дослідженнями* (із журн.); // Доводити правильність чого-небудь. *Молодь гаряче почала одстоювати нові методи роботи* (О. Копиленко); *Хоч я й одстояв половину статті, зате цікавіша половина пропала* (М. Коцюбинський).

3. Залишаючи рідину в нерухомому стані, надавати можливість частинкам речовини осідати на дно посудини, резервуару і т. ін. *Воду для поливу кімнатних рослин відстоюють у спеціальних банках* (з наук.-попул. літ.).

(1) Відстоя́ти но́ги — втомити ноги довгим стоянням. — *Сідайте, бо ноги відстоїте* (Ганна Барвінок).

◊ **(2) Відсто́ювати стояни́** — марно витрачати час, чекаючи кого-, чого-небудь. — *Катни, Оришко, — каже господиня, — до паламарихи та купи квіток. Тільки вибирай найкращих, свіжих... — То це й прийшла... То відпускаєте, чи що, бо мені ніколи стояни відстоювати* (М. Сиротюк).

ВІДСТО́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ВІДСТОЯ́ТИСЯ,** оїться, *док.* 1. Перечікуючи негоду, небезпеку і т. ін., стояти в затишному місці (перев. про судна). *У протоці, в бухті Білушій, шхуна одстоювалась два дні* (М. Трублаїні); *Зимових рейсів майже не було — судна відстоювались у тихих заводях* (Ю. Смолич).

2. Стоячи певний час, звільнятися від частинок речовини; давати осад (про рідину). *Коли відстоюється вода, то порошинки сідають на дно, а в металі шлак і домішки спливають нагору* (В. Собко); — *Влітку, як відстоїться* [вода], *то стає чиста, як сльоза...* (О. Гончар); * Образно. *Поволі підводила голову, тремтіли повні вуста, у вишневих очах спливала й відстоювалася густа печаль, тривога, біль, зневіра* (Ю. Хорунжий).

3. *перен.* Формуватися, набувати остаточного вигляду (про погляди, думки, твори і т. ін.). *Франко аналізував не тільки ті літературні явища, що відстоялись, були вже визнані читачем, критикою, а дуже часто й ті, які потребували свіжої критичної оцінки* (з наук.-попул. літ.).

ВІДСТО́ЯНИЙ, а, е. 1. *рідко.* Дієпр. пас. до **відстоя́ти**[1] 2. *Старий робітник на барикадах колись здобував оце життя, яке сьогодні пішли захищати Богдан та всі їхні хлопці-волонтери. Якою ціною воно буде відстояне?* (О. Гончар); *Заходьте в світ, відстояний людьми Від ненажерних зграй, від замахів лукавих!* (М. Рильський).

2. *у знач. прикм.* Який відстоявся (у 2, 3 знач.). *Декантацію, тобто зливання рідини з відстояного осаду, використовують для вилучення розчинних речовин з твердої, подрібненої сировини* (з наук. літ.); * Образно. *Тут устав я і Джамбулу відповів: Розуме одстояний і многолітній!..* (П. Тичина).

Відсто́яне молоко́ *див.* **молоко́.**

ВІДСТОЯ́ТИ[1] *див.* **відсто́ювати.**

ВІДСТОЯ́ТИ[2], оїть, *недок.* Перебувати на певній відстані від кого-, чого-небудь у просторі або часі. *Якщо спроба втілення Царства Божого на землі і зазнала краху, то, схоже, перетворення землі на пекло вже не так далеко відстоїть від свого завершення* (з публіц. літ.); *Ми намагалися не тільки відобразити, але й пережити, подолати наявні сумніви у загальновизнаній інтерпретації часів, які, як з'ясувалося, відстоять від нас далі, ніж ми гадаємо* (з наук. літ.).

ВІДСТОЯ́ТИСЯ *див.* **відсто́юватися.**

ВІДСТРАЖДА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.; що і без дод.* Закінчити, перестати страждати. — *Хіба ще він не одстраждав свого?* (Панас Мирний); *І, одстраждавши, знов, мабуть, страждав. Бо він же тут лишив мене одну* (Л. Костенко); // Пережити в стражданнях що-небудь. *І важко було вгадати, чия доля буде гірша і хто раніш відстраждає свою важку життєву путь* (З. Тулуб).

ВІДСТРАХА́ТИ *див.* **відстра́шувати.**

ВІДСТРА́ХУВАТИ *див.* **відстра́шувати.**

ВІДСТРАШИ́ТИ *див.* **відстра́шувати.**

ВІДСТРА́ШЛИВИЙ, а, е. Який відлякує, страшить (перев. своїм виглядом). *Ця чорнота попереду — давно відстрашливі свої згубила чари, відьомську силу втратила* (В. Стус); *Відстрашлива зовнішність.*

ВІДСТРА́ШУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відстра́шувати.** *Іван більше не їздив на заповітний острівець, відстрашуваний його похмурим виглядом* (із журн.).

ВІДСТРА́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відстра́шувати.** *Деякі птахи використовують світляків для відстрашування, прикріплюючи їх при вході до гнізд* (з наук. літ.); *Щоб уберегти овець від ураження порожнинними личинковими стадіями оводів, застосовують метод відстрашування* (з навч. літ.).

ВІДСТРА́ШУВАТИ, *рідко* **ВІДСТРА́ХУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ВІДСТРАШИ́ТИ,** шу́, ши́ш, *рідко* **ВІДСТРАХА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Лякаючи когось чим-небудь, відганяти. *Заробок став менший, а натомість ошуканство, майже в живі очі, змагалося і відстрашувало покупців* (І. Франко); *Цілими ночами довкола сіл горіли вогни-*

ща, щоб відстрашувати від жител небажаних і грізних гостей [вовків] (В. Гжицький); *Винищувати окремі види шкідливих птахів спеціалісти рекомендують тільки в крайньому разі. Здебільшого вважають за доцільне відстрахувати птахів* (з наук.-попул. літ.); *Робусинський думав відстрахати* [пустунів], *глянув з погордою і гукнув: "Зась, свинота!"* (А. Свидницький); *Товариші сміялися з нього досхочу, але се не відстрашило його від їди* (О. Маковей); *Думка така* [одружитися на Зіні] *є, а сказати боюся, щоб не відстрашити її від себе* (В. Логвиненко).

ВІДСТРЕ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **відстре́лити.** *На гільзах, відстрелених з автоматичної зброї, сліди утворюються на капсулі — слід від бійка ударника у вигляді вм'ятин і сліди переднього зрізу затвора — борозенки і валика* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **відстріляний.** *Зазначимо, відстрелених лисиць возять у ветлабораторію. Там мають встановити, чи не хворіла руда на сказ* (із журн.); *Перш ніж надіти сумку, потрібно буде довести, що звір, з чиєї шкури вона виготовлена, відстрелений легально* (з газ.); *Колумбійці про своїх відстрелених наркобаронів розповідають цілі легенди* (із журн.); *Відстрелена мисливцями дичина.*

ВІДСТРЕ́ЛИТИ, лю, лиш, *док., кого, що.* Те саме, що **відстріля́ти** *(див.* **відстрілювати**[2] 1). *Парагвайський диктатор наказав відстрелити всіх собак у країні* (з наук.-попул. літ.); *У суботу та неділю аматори полювання матимуть змогу відстрелити зайця-русака, куниць лісову та кам'яну, тхора лісового* (з газ.).

ВІДСТРИБА́ТИ, áю, áєш, *док., розм.* 1. Закінчити стрибати. — *Відкозакував я своє, — якось вибачливо мовив старий. — Відмолодикував і відстрибав... Але на тому світі ще покозакую* (В. Чемерис).

2. Простривати деякий час. *Декому з юних спортсменів бездоганно вдавалося відстрибати 30 секунд на скакалці, але ніяк не вдавалося вгомонити непокірного м'яча* (з газ.).

ВІДСТРИБНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **відстри́бувати.** *Зінько .. вирвав коляску і відстрибнув набік* (Б. Грінченко); *Галченя одстрибнуло, доки я клав хліб на вікно* (О. Копиленко); * Образно. *Вниз відстрибне кошлате льотне поле, .. І веретенце злого літака Мигтливу товщу сизих хмар проколе* (М. Бажан).

ВІДСТРИ́БУВАТИ, ую, уєш, *недок.* Стрибати від кого-, чого-небудь на певну відстань. *Костя хапає з столика великий гребінь матері й з усієї сили шпурляє ним у куток. І тут же інстинктово відстрибує вбік і наготовлюється оборонятись, хоча Клавдія Петрівна ні разу не била його* (В. Винниченко); *Тоді Марійка починає підстрибувати, як та мошкара, спочатку на однім місці, двома ніжками, потім однією й непомітно для себе відстрибує в пітьму* (Н. Королева); *Сивоок погрозливо підіймав свою ломаку, вдавав, що простягає руку до коневої вуздечки, і Джурило з прокльонами відстрибував од зненавиджених отроків* (П. Загребельний).

ВІДСТРИГА́ТИ, áю, áєш, *недок.,* **ВІДСТРИ́ГТИ,** ижу́, иже́ш, *док., що.* Відтинати ножицями (перев. про волосся, нігті і т. ін.). *Тваринці слід раз на три роки відстригати копита, аби поросятко не псувало підлогу в оселі* (з газ.); *Коли кінь востаннє хрипко зітхнув, козак похилив свою скуйовджену голову: — Прощай, мій коню, єдиний мій друже на цьому смертельному полі. Відстриг на пам'ять жмуток чорної гриви і заховав за пазуху* (І. Пільгук).

ВІДСТРИ́ГТИ *див.* **відстригáти.**

ВІДСТРІ́Л, у, *ч.* Те саме, що **відстрілювання**[2] 1. *Полюють дику козу здебільша загонами .. з дозволу відповідних організацій, коли провадиться так званий одстріл цапів-самців* (Остап Вишня); *Поголів'я досягло межі, за якою без усякого збитку для виду в цілому вже можна скасовувати ліцензійний відстріл й оголошувати вільне полювання* (з навч. літ.).

ВІДСТРІ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **відстрілити.** *Система спрацювала штатно, відстрілений при гальмуванні зонд залишився цілий* (з наук.-попул. літ.); *Капсула була відстрілена системою аварійного порятунку і здійснила м'яку посадку в 32–35 км від місця старту* (з наук.-попул. літ.); *Відстрілений парашут, по якому перебігали легкі брижі, білів метрів за п'ятдесят на пагорбі* (із журн.).

2. Те саме, що **відстріляний.** *За незаконно відстріленого кабана доведеться заплатити 10 тисяч, за козулю — 8 тисяч і 250 гривень — за качку* (з газ.).

ВІДСТРІ́ЛИТИ *див.* **відстрілювати**[1].

ВІДСТРІ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **відстрілювальний.** *Катапультування контейнера відбувалося через відстрільний люк по команді від барометричних датчиків на висоті 7–8 км* (з наук.-попул. літ.).

ВІДСТРІ́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до відстрілювання *(див.* **відстрілювання**[1] 2). *Відстрілювальний механізм парашута.*

ВІДСТРІ́ЛЮВАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **відстрілювати**[1]. *Накопичувач розташовано у хвостовій частині фюзеляжу і поміщено в броньований корпус, відстрілюваний в аварійних випадках* (з наук.-техн. літ.); // *у знач. прикм.* Який може відстрілюватися. *Відстрілювана капсула не додає безпеки, але забирає багато корисної ваги* (з наук.-техн. літ.); *Замовлена модифікація літака обладнана відстрілюваними дверцятами кабіни пілота* (з газ.).

ВІДСТРІ́ЛЮВАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **відстрілювати**[2]. *Дичина — це їстівні тварини, відстрілювані під час полювання* (із журн.); *Відстрілюваний боєкомплект до охолодження ствола — 90 пострілів* (з наук.-техн. літ.).

ВІДСТРІ́ЛЮВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **відстрілювати**[1]. *Відстрілювання першого ступеня ракети.*

ВІДСТРІ́ЛЮВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **відстрілювати**[2] 1, 3 і **відстрілюватися** 1. *Уряд Південно-Африканської Республіки вирішив відновити відстрілювання слонів для контролю за зростанням популяції* (з газ.); *Терорист після більше восьми годин відстрілювання від поліції був убитий в результаті штурму будинку* (з газ.); *При застосуванні сльозогінних речовин забороняється прицільна стрільба по правопорушниках, розкидання і відстрілювання гранат у натовп* (з навч. літ.).

ВІДСТРІ́ЛЮВАТИ[1], юю, юєш, *недок.,* **ВІДСТРІ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що.* 1. Кулею або снарядом відбивати частину від цілого. *Ми з батьком гатили над усі сподівання влучно, раз за разом відстрілюючи від дерева всохлі гілки* (Ю. Андрухович).

2. Різко відокремлювати щось за допомогою спеціального пристрою. *Вибух змусив усі інші двигуни першого ступеня припинити роботу й як наслідок відстрілити блок корисного навантаження, піднявши капсулу на безпечну висоту* (з наук.-попул. літ.); *Ракета мала піднятися на висо-*

ту 30 км, відстрілити капсулу та спуститися на парашуті в Балтійське море (з газ.).

ВІДСТРІ́ЛЮВАТИ², юю, юєш, *недок.*, **ВІДСТРІЛЯ́ТИ**, я́ю, я́єш, *док.* 1. *кого.* Полюючи, забивати певну кількість дичини. *Цілий рік льодами Арктики бродить білий ведмідь — найбільший хижак тваринного світу, якому загрожують не тільки мисливці (щорічно відстрілюють у Канаді 665, Алясці — 100, Гренландії — 115 особин), а й глобальне потепління* (з наук. літ.); *Київські мисливці відстріляли багато лисиць, зайців* (з газ.); // Розстрілюючи, знищувати у значній кількості. *Ці самі "рокфеллери" і "форди", відстрілюючи й не тільки в переносному розумінні один одного "на зорі" капіталізму, заволодівали капіталами конкурентів* (з публіц. літ.); *Головною ціллю, звісно, були поштові голуби, проте арбалетники для зайвої певності відстрілювали всіх птахів без розбору, навіть ні в чому не винних ворон* (із журн.); * Образно. *Василеву поезію нівечили й ретельно проповювали, замовчували, забороняли, вилучали окремі слова, рядки, строфи, відстрілювали цілі вірші* (із журн.).

2. *тільки док., розм.* Те саме, що **відстрілятися.** *Курсант відстріляв і доповів командиру.*

3. *що, спец.* Випускати кулі чи снаряди в якійсь кількості. *— Ти розумієш, я сам відстріляв шість стрічок! Шість стрічок — ти розумієш!* (із журн.).

ВІДСТРІ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ВІДСТРІЛЯ́ТИСЯ**, я́юся, я́єшся, *док.* 1. Захищаючись, стріляти у відповідь. *Подорожник Еріх Лясота, що їхав до козаків 1594 р., .. бачив маленькі домки* [будиночки] *з стрільницями: туди тікають селяне* [селяни], *як їх несподівано запопаде орда, і відстрілюються з тих стрільниць* (М. Грушевський); *Мручко .. з невеличким відділом остався. Відстрілювався, поки тамті не відбігли далеко* (Б. Лепкий); *Хлопці, відстрілюючись, один по одному вповзли в ліс* (М. Шеремет); *Разів п'ять на нас наштовхувались* [фашисти], *але кожного разу нам удавалось відстрілятись і відступити* (Ю. Збанацький); * Образно. *Комірниця глянула в зошит: — Ви вже набрали на цілу бригаду! — А в мене і є ціла бригада! — відстрілювалася стара. — Ба, які жовторотики! Спробуй їх нагодуй!* (М. Циба).

2. *тільки док.* Провести навчальні стрільби. *Дивізіон успішно відстрілявся на полігоні* (Л. Смілянський).

3. *тільки док.* Закінчити, перестати стріляти. *В приміщенні було повно білого гусячого пуху. — З усього готелю постягували* [німецькі мінометники] *пуховики, — зауважив Роман. — І на себе, і під себе. Відстріляється, і в пір'я — грітися* (О. Гончар).

4. *тільки недок.* Пас. до **відстрі́лювати²** 3. *Патрони з гумовою кулею ударної непроникливої дії відстрілюються за допомогою спеціального карабіна* (з газ.).

ВІДСТРІ́ЛЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відстріля́ти.** *Мене й декого з моїх товаришів направили до цеху, де виправляли, чистили, лудили відстріляні гільзи кількох калібрів* (із журн.); *Користувачі мисливських угідь зобов'язані обладнати згідно з ветеринарно-санітарними вимогами майданчики для оброблення відстріляної на полюванні дичини* (з мови документів); * У порівн. *Червоні сосни падають з неба над головою Бобровницького, мов розжарені відстріляні гільзи* (М. Малиновська); // **відстріляно,** *безос. пред. Він постійно відчував, що рано чи пізно його теж, як і тих кілерів, що проходили у справі, буде відстріляно* (із журн.).

ВІДСТРІЛЯ́ТИ *див.* **відстрі́лювати².**

ВІДСТРІЛЯ́ТИСЯ *див.* **відстрі́люватися.**

ВІДСТРО́ЧЕНИЙ¹, а, е. Дієпр. пас. до **відстро́чити.** *Особливістю геоекологічної системи є те, що прояви небезпеки в ній мають каскадний та відстрочений у часі характер* (з наук. літ.); *Виконання зобов'язання може бути відстрочене за домовленістю з кредитором* (з мови документів); *Відстрочений вирок;* // **відстро́чено,** *безос. пред. На початку червня він весело привітав мене: — Війну відстрочено! Ми домоглися миру!* (Ю. Винничук); *На кілька днів відстрочено запуск космічного корабля* (з газ.).

ВІДСТРО́ЧЕНИЙ², а, е. Дієпр. пас. до **відстрочи́ти.** *На перший погляд, стильні класичні сірі джинси, відстрочені на швах яскравими жовтими нитками, виявилися добротними штанами для сноубордиста* (із журн.); *Хлоп'яча форма теж підкорилася моді: з'явилася темно-синя курточка з пояском внизу, пластиковим м'яким шевроном на рукаві, відстроченими кишенями та металевими ґудзиками* (з газ.).

ВІДСТРО́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відстро́чити.** *Протидією інфляції було насамперед відстрочення бюджетних виплат, що призвело до небувалого зростання заборгованості бюджету і значного загострення кризи неплатежів* (з наук. літ.); *Відстрочення військової служби.*

ВІДСТРО́ЧИТИ *див.* **відстро́чувати.**

ВІДСТРОЧИ́ТИ, очу́, о́чиш, *док., що.* 1. Закінчити строчити. *Відстрочити на машинці листа.*

2. *Див.* **відстро́чувати².**

ВІДСТРО́ЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **відстро́чення.** *— Дати йому рік одстрочки: не поправиться — тоді й одібрати* [землю] (Панас Мирний); *Досі Іван, як студент, мав по військовій службі відстрочку* (П. Колесник); *Банкіри закликають Раду не давати відстрочки за іпотеками безробітним* (з газ.).

ВІДСТРО́ЧУВАННЯ¹, я, *с.* Дія за знач. **відстро́чувати¹.** *Рівень невизначеності відповідей і відстрочування результатів завжди утримується на позначці 33–35 % респондентів, а буває й більшим* (з наук. літ.); *Відстрочування виплати боргу.*

ВІДСТРО́ЧУВАННЯ², я, *с.* Дія за знач. **відстро́чувати².** *Не допускається неякісне відстрочування (нерівні строчки, зміна кроку строчки) торців чохла авіаційного крісла* (з мови документів).

ВІДСТРО́ЧУВАТИ¹, ую, уєш, *недок.*, **ВІДСТРО́ЧИТИ**, чу, чиш, *док., що, розм.* Переносити виконання або виплату чогось на пізніший термін. *Перевищення надходжень від продажу над балансовою вартістю слід відстрочувати та амортизувати протягом строку оренди* (з наук.-техн. літ.); *— Зробити поминки я хочу, Поставити обід старцям — І завтра ж — далі не одстрочу* (І. Котляревський); *Може, змилується Шемека, борг відстрочить* (Н. Рибак); *Колапс радянської економіки відстрочила злива "нафтодоларів". У той час ціни на енергоносії піднялись на порядок* (з наук. літ.).

ВІДСТРО́ЧУВАТИ², ую, уєш, *недок.*, **ВІДСТРОЧИ́ТИ**, очу́, о́чиш, *док.* Те саме, що **вистро́чувати** 1. *Для більшої міцності шви на джинсах стали відстрочувати подвійним рядком* (з наук.-попул. літ.); *Штори необхідно шити з шовку або оксамиту. Бічні підлоги необхідно відстрочити золотою бахромою, пензликами і крученим шнуром* (з навч. літ.).

ВІДСТРО́ЧУВАТИСЯ, уєтся, *недок.* Пас. до **відстро́чувати**[1]. *Застосування директиви може відстрочуватися відносно певних груп чи типів кредитних установ* (з мови документів); *Схоже на те, що офіційне оформлення коаліції відстрочується* (з газ.).

ВІДСТРУ́ГАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відструга́ти.** *Стінки корпусу вулика роблять з добре відструганих і підігнаних одна до одної дощок, скріплених дерев'яними або металевими шипами* (із журн.); *За бажанням можна зафарбувати відстругану ділянку стола фарбою відповідного кольору або лаком* (із журн.).

ВІДСТРУГА́ТИ *див.* **відстру́гувати.**

ВІДСТРУ́ГУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДСТРУГА́ТИ,** ужу́, у́жеш *і* уга́ю, уга́єш, *док., що.* Знімати верхній шар, стісувати частину деревини, пластику і т. ін. рубанком, ножем або іншим інструментом. *Відстругувати деревину зручно тільки прямою частиною леза* (з навч. літ.); *Якщо поверхні країв на стику нерівні, то їх можна відстругати та відшліфувати, але з перекошеною деревиною нічого не вдієш* (із журн.).

ВІДСТРУ́ГУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **відстру́гувати.** *Дошка легко відстругується.*

ВІДСТРУМЕНІ́ТИ, ніє *і* ни́ть, *док.* Перестати, припинити струменіти. *Відструменіли весняні потоки* (із журн.); * Образно. *Уже Софія відструменіла, відмерехтіла бузковим гроном* (В. Стус).

ВІДСТУГОНІ́ТИ, ни́ть, *док.* Закінчити, перестати стугоніти. *Відстугоніла гарматна канонада;* * Образно. *Життя відстугоніло, виїлось краплинами дощу та випилось чеканням* (із журн.).

ВІДСТУ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відсту́кати** 1. *Відстуканий на машинці документ;* // **відсту́кано,** *безос. пред.* — *Віддай мені Марину, я тобі Полтаву віддам! — замріяно вимовляє Олекса крилату .. фразу, що її під час громадянської нібито було відстукано із штабу Махна до генерала Шкуро, коли вони чварились за якусь там красуню-полюбовницю* (О. Гончар).

ВІДСТУ́КАТИ *див.* **відсту́кувати.**

ВІДСТУКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.* Підсил. до **відсту́кати** 2. *Друкарка швидко відстукотіла листа;* // Стукочучи, проїхати, пройти по чомусь. *Відстукотіла підвода; тоді Катранник попрямував до знайомої садиби* (В. Барка); *Машина відстукотіла через міст по слабо прибитих дошках* (В. Петльований).

ВІДСТУ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДСТУ́КАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що.* Стукаючи, виконувати якусь дію, рух і т. ін. *Він .. пішов, чітко відстукуючи крок* (Л. Смілянський); *Собака, впізнавши сусіда, ласкаво відстукав своє привітання хвостом по дошках помосту* (Ю. Смолич); // Позначати певні відрізки часу, шляху ритмічним стуканням. *Потяг летів, одстукуючи верстви* (І. Микитенко); *Глухо й одноманітно гойдався на стіні маятник годинника, відстукуючи секунди* (В. Кучер); // *тільки док., перен., розм.* Надрукувати текст на друкарській машинці або комп'ютері. *От ви, наприклад, навмання відстукали на клавіатурі дисплея технічні параметри. Машина тут же висвітила на екрані: "Неправильно"* (з наук.-попул. літ.); *Друкарка відстукала текст моєї замітки, і я з душевним трепетом переступив поріг редакторського кабінету* (із журн.).

2. *тільки док.* Закінчити, перестати стукати. *Відстукали копита коней.*

ВІ́ДСТУП, у, *ч.* 1. Відхід з певних позицій під натиском супротивника. *Вся монгольська лінія разом подалася назад. Голосними насміхами повітали молодці той відступ* (І. Франко); *Відступ тривав недовго, почався наступ* (Іван Ле); *Про відступ поки що не говорилося, але що відступати звідси .. доведеться — це було ясно кожному* (О. Гончар); *Тло, на якому зароджувалась і проростала Лиманова поезія, — це тотальне нищення української землі та духу на відступах і наступах 1941–1945 років* (з публіц. літ.).

2. Відмова від чого-небудь, порушення чогось. *Він побоювався, що за відступ від проекту йому перепаде від Турбая* (М. Руденко); *Грубі, необґрунтовані відступи від норм мови викликають непорозуміння, подив і осуд* (з наук. літ.); *Церква змирилася з відступами від православно-канонічної форми імені, яке батьки дають дитині при її хрещенні* (із журн.).

3. Не пов'язана з головною темою частина розповіді, твору і т. ін., яка містить побічну думку, зауваження. *Промову він виголосив чітко, без зайвих відступів* (О. Гуреїв); *Можна зустріти форми майбутнього часу недоконаного виду і в авторських відступах* (з наук. літ.); *У казках майже не зустрічаються описи природи, авторські відступи* (з наук. літ.).

4. Вільний простір, проміжок, залишений перед або між чим-небудь. *Тому-то й відступи треба було поміж відділами лишати, щоб вітер розвіяв тую пилюгу* (Б. Лепкий); *Перший рядок дощок клали з певними відступами, а другим рядом перекривали ці відступи* (з наук.-попул. літ.); // Вільне місце на початку рядка якого-небудь тексту. *Уступ — це відступ праворуч на початку першого рядка кожної частини документа* (з навч. літ.).

△ **(1) Ліри́чний ві́дступ:** а) пройнята ліризмом частина художнього твору, безпосередньо не пов'язана з послідовним розвитком сюжету. *Роман у віршах Ліни Костенко "Маруся Чурай" пересипаний ліричними відступами* (з навч. літ.); б) *(перен., ірон.)* відхилення від теми розмови, тимчасове невиконання чогось і т. ін. під впливом чого-небудь. *Слід зробити ще один ліричний відступ і сказати, що .. всі спеціалізувалися не тільки на дотепності, а й на вигадуванні прізвиськ* (О. Чорногуз); *"Це маленький ліричний відступ від тієї війни, яка зараз іде, це перерва", — сказав пардеп* (з газ.).

◊ **(2) Ві́дступ від само́го себе́** — недотримання власних принципів, поглядів, уподобань і т. ін., відхід від них. *Ця жінка нізащо не подарує мені відступів од себе самого, не дозволить подрібнюватись і метушитись душевно* (В. Коротич).

ВІДСТУПА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із відступом (у 1 знач.). *Багратіон, завершивши майстерно проведений відступальний маневр, відійшов до Смоленська через Мстиславль* (з наук.-попул. літ.); *Відступальний рух армії.*

ВІДСТУПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відступа́ти** 1. *Швидкість відступання берегової лінії Дністровського лиману становить 0,9–2,3 метра на рік* (з наук. літ.); *Повільне відступання моря від берегів відбувається внаслідок підняття суші й опускання океанічного дна, зменшення об'єму води в океанічному басейні* (з наук.-попул. літ.); *Відступання льодовика.*

ВІДСТУПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДСТУПИ́ТИ,** уплю́, у́пиш; *мн.* відсту́плять; *док.* 1. Ступаючи, віддалятися від кого-, чого-небудь. *Титарівна .. То підійде до криниці, То знов одступає* (Т. Шевченко); *Оторопілий від слів сестри, Саїд Алі задки відступав з кімнати хворої* (Іван Ле); *Царя на дзиґлик посадили, А самі мовчки одступили Від покутя аж до дверей* (І. Котляревський); *Вони обнялись, поцілувались, потім одступили на крок, вдивляючись в обличчя один одному* (О. Копиленко); * Образно. *Надходила осінь .. Вона почувалася .. і в зажурі невеселих доріжок, які плутались і стурбовані відступали в нетрі сторожкого лісу* (М. Хвильовий); // Зменшувати площу свого поширення. *Море відступало, відступало невпинно; по його п'ятах ішли свердлові вишки* (О. Донченко); *Темрява навколо прозорішає і відступає* (В. Козаченко).

2. Відходити з певних позицій під натиском супротивника. *Махно відступав таким алюром, що виснажені коні червоних не змогли за ним угнатися* (П. Панч); *Запоріжці палили, не зводячи духу .. Бачать ляхи, що непереливки. Відступили назад, залишивши на місці купи вбитих і поранених* (О. Довженко); *То й мусили* [польські війська] *забрать свої застави, мабуть, уже не тільки з-під Полтави. І відступили — у полях тих самих. За ними панство у ріжнатих санях* (Л. Костенко); *Наші предки, древляни, відступили, сховались у цих лісах і болотах* (Ю. Щербак).

3. *перен.* Відмовлятися від своїх намірів, планів і т. ін. *Не можна піде відступати й на крок* (І. Муратов); [І з о г е н:] *Немає ради іншої, хіба що він од заміру свого відступить* (Леся Українка); — *Я знаю, ти — впертий... Наполегливий. Що задумав — не відступиш* (О. Донченко).

4. *перен.* Відхилятися від чого-небудь установленого, порушувати що-небудь прийняте, узаконене. — *Не одступайте від закону, не ламайте звичаїв* (Панас Мирний); *В деяких місцях трьох останніх частин поеми "Енеїда" поет інколи відступає від загального бурлескного тону* (з наук. літ.); // Відрікатися, відмовлятися від своїх поглядів. *Як повестися? Відступати я не збирався, що ж — критика є критика* (Ю. Збанацький); *Жодного разу професор Іван Іванович Шевченко не відступав і не каявся. Воістину діяв по-шевченківськи: "Караюсь, мучусь, але не каюсь"* (з наук.-попул. літ.).

5. Залишати вільний простір, проміжок перед чим-небудь. *Ці круглі або обтесані з чотирьох боків колоди прорізом 20–25 см відступали від стелі і стін на 30–40 см* (з наук.-попул. літ.); // Робити відступ (у 4 знач.). *Варя дістала атрамент та ручку і, одступивши трохи.., почала писати* (Г. Епік).

6. *кому що.* Відмовлятися від майна, прав і т. ін. на користь кого-небудь. — *Я відступаю тобі Данелевщину, а сам беру байрак* (Григорій Тютюнник); — *Ви ж нам при людях відступили* [поле], *а нащо відступаєте, о тім не було мови* (І. Франко); *Він одступив їм ліву половину своєї господи* (А. Кримський); // Поступатися чимось. *З протекції, для свіжого повітря, арештанти відступили мені "найкраще" місце до спання — під вікном проти дверей* (М. Коцюбинський); *Потряс калиткою, і хазяїн відступив свою власну опочивальню* (Б. Лепкий).

(1) Відступа́ти / відступи́ти від пра́вила (від поря́дку) — порушувати який-небудь установлений принцип, якісь традиції, узвичаєні норми поведінки і т. ін. *Навіть Яцуба в напливі великодушності відступає від правила: — Ну, на цей раз уже... по шкалику можна* (О. Гончар); *У Повітряному кодексі України прямо вказано, що командир цивільного повітряного судна має право відступати від правил і вимог нормативних документів в екстремальній ситуації, що загрожує загибеллю людей* (з мови документів); *Хане Гольдбаум відступила сьогодні від свого звичайного, раз на все усталеного порядку — варить у понеділок пироги з чорницями* (І. Франко).

◊ **Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися** *і т. ін.)* **/ відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися** *і т. ін.)* **на за́дній (дру́гий) план** *див.* **відхо́дити; Відійти́ (відступи́ти) / відхо́дити (відступа́ти) в тінь** *див.* **відхо́дити.**

ВІДСТУПА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВІДСТУПИ́ТИСЯ,** уплю́ся, у́пишся; *мн.* відсту́пляться; *док.* 1. *рідко.* Те саме, що **відступа́ти** 1. *Нечипір і здумав утекти від них; та й став відступатись крадькома, та усе до дверей ближче* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Зої стає чомусь ніяково, і вона поспішно відступається між люди* (О. Гончар); *Ніби відчувши якусь незручність, Василина одступилась від лежанки* (О. Копиленко).

2. *від чого.* Те саме, що **відмовля́тися** 3. *Молокан пішов напролом, і кондуктор відступився від свого наміру не впускати цього пасажира у вагон* (Іван Ле); // Переставати дотримуватися чого-небудь (обіцянок, поглядів, переконань і т. ін.). *Він не відступився од мети* (Ю. Мушкетик); *Як жить, відступившись від віри отців і дідів?* (Д. Міщенко); // *від кого.* Поривати стосунки, зв'язки з ким-небудь; цуратися, зрікатися. — *Люди од тебе одступляться, і рід твій викорениться* (О. Стороженко); *Коли своїм коханням поступився заради грошей і багацьких нив, чи ти тоді од мене одступився?* (Л. Костенко).

3. Зникати, проходити. *Давно, ще коли був живий Хміль, зароїлись йому в голову тривожні думки й уже не одступалися* (Ю. Мушкетик).

(1) Відступа́тися / відступи́тися від свого́ сло́ва — не виконувати обіцяне або відходити, відмовлятися від своїх поглядів, намірів і т. ін. — *А я, як сказала, то й не одступаюсь од свого слова* (Марко Вовчок); *Я не відступлюсь від свого слова* (Леся Українка).

◊ **(2) Відступа́тися / відступи́тися від свого́** — відмовлятися від виконання, здійснення власних планів, задумів, намірів і т. ін. *Маркіяни, скоро що забрали в голову, від свого вже не відступаються* (О. Забужко); *Знала* [Стеха] *натуру свого старого, що коли що надумав, то .. хоч лайся, а вже він від свого не відступиться* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ВІДСТУПА́ЮЧИЙ, а, е. Який відступає (у 2 знач.). *Скрізь і всюди можна було бачити, як ці відступаючі вермахтівці тягли свою муніцію на візочках, вручну* (І. Багряний); *З тугою, острахом і надією в очах дивилася вона вслід відступаючій частині...* (В. Козаченко); // *у знач. ім.* **відступа́ючі,** чих, *мн.* Ті, хто відступає. *Разом з іншими відступаючими йому пощастило проскочити в Іудейські ворота і, зачинивши їх за собою, піднятися на вал* (В. Малик); *Її батько став зрадником в перші дні війни. Заховався від своєї частини, три дні ночував у чагарниках, а коли вщухли постріли відступаючих, виліз із схованки* (К. Гриб); *Зчинилася справжня веремія, бо обложені в місті перси відчинили одну браму й почали тиснути на відступаючих, які не*

встигали лізти на кораблі по драбинах і добирались плавом (І. Білик).

ВІДСТУПИ́ТИ *див.* **відступа́ти.**

ВІДСТУПИ́ТИСЯ *див.* **відступа́тися.**

ВІДСТУ́ПЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **відступи́ти** 6. *У червні 1657 р. прибуло друге шведське посольство, везучи з собою згоду Карла Густава на відступлення Україні всіх "руських земель" Речі Посполитої і Південної Білорусі по Смоленськ* (з наук. літ.); *Чинне податкове законодавство передбачає, що під час узгодження податкових зобов'язань і проведення розрахунків по них не допускається відступлення, перепоступлення чи переведення податкових зобов'язань і боргу перед бюджетами* (з мови документів).

2. *заст.* Те саме, що **відсту́пництво** 1. *З-поміж владик українських став він* [владика Гедеон] *"чиноначальником відступлення від патріархів"* (М. Грушевський).

ВІДСТУ́ПНИЙ, а, е. Який зрікся своїх релігійних переконань, відмовився від своїх поглядів, ідеалів. *Я гнівався був за гріх користолюбства його, .. та пішов він, відступний, дорогою серця свого* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ВІДСТУПНИ́Й, á, é. 1. Який засвідчує відмовлення від вимог, прав і т. ін. *Відступний запис Нечая ствердили стражники* (з навч. літ.).

2. Який пропонується кому-небудь як нагорода за відмовлення від прав, вимог і т. ін. *У багатьох країнах вважається, що в День святого Валентина будь-яка жінка може підійти до того, хто їй припав до серця, і попросити його стати її чоловіком. Якщо він не готовий до такого рішучого кроку, то повинен подякувати за честь і зробити жінці відступний подарунок* (з газ.); // *у знач. ім.* **відступне́,** но́го, *с.;* **відступні́,** ни́х, *мн.* Гроші або послуги, вигоди, які пропонуються за відмову від прав, вимог і т. ін. *Правили дорого, і він завзято торгувався. Нарешті погодились на сто п'ятдесят карбованців відступного, плюс видатки на зроблений ремонт, плюс комісіонерові десять відсотків за послуги* (В. Підмогильний); *Звичайно, якби була велика залога в Чорній фортеці, турки б і носа не потикали на оболонь. Або платили відступне, щоб ми по них із гаківниць не стріляли* (Ю. Логвин); *Пітер мав поступитися своїм правом на бій із Маскаєвим в обмін на відступні в розмірі 2,75 мільйона доларів* (з газ.); *Дати відступного.*

ВІДСТУ́ПНИК, а, *ч.* Той, хто відмовився від своїх поглядів, ідеалів і т. ін.; перевертень, зрадник. *Вмру, а таки помщуся над ним, згублю з світу отого катюгу, перевертня, одступника, — гомонів Кривоніс* (І. Нечуй-Левицький); *— Хай знає, що козаки не боягузи. — І не такі відступники, як їх старшини* (Б. Лепкий); *Іван Франко своїм гострим словом карає, б'є всіх тих, .. яким тільки й б одне ім'я ганебне: боягуз, відступник, зрадник* (П. Тичина); *Відступник я. Нікчемний я і нищий. Але ти любиш і тому прости* (Л. Костенко); // Людина, яка зреклася своїх релігійних переконань. [Д и я к о н:] *Відступника не прийме церква вдруге* (Леся Українка); *Їм, старим аксакалам, відомо, як росіянку водив до себе той .. відступник Саїд* (Іван Ле).

ВІДСТУ́ПНИЦТВО, а, *с.* Відмова від своїх ідеалів, політичних переконань і т. ін.; зрада. *Контакти І. Сірка з П. Дорошенком не означали відступництва кошового отамана від своїх політичних принципів* (Ю. Мушкетик); // Зречення своїх релігійних переконань. *Наливайко згадав навіть і ім'я коваля, який особливо непокоїв панотця Дем'яна своїм загрозливим відступництвом* (Іван Ле); *За це карає кожний бог: за відступництво нікого не минає кара* (Р. Іваничук); *Її душу терзала провина відступництва* (П. Загребельний); [В о л о т:] *Невже не відаєте: боги не простять вам відступництва, а люд тиверський тим паче* (Д. Міщенко).

ВІДСТУ́ПНИЦЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **відсту́пник.** *Твій герб, відступнику Яремо, в віках чорнітиме окремо. Не княжим знаком, не орлом, твоїм відступницьким тавром* (Л. Костенко); * Образно. *Тут, уже на королівській службі, .. його кості швидко обросли відступницьким м'ясом* (М. Стельмах).

2. Стос. до відступництва. *Немає потреби підкреслювати, що відступницька поведінка Розенберга цілком задовольняла Коха* (з наук. літ.).

ВІДСТУ́ПНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **відсту́пник.** [А л ь б і н а:] *Господь мене карає по заслузі, бо я відступниця!* (Леся Українка); *У 1109 р. біля Успенського собору була похована сестра Володимира Мономаха Євпраксія, колишня відступниця від православ'я* (із журн.).

ВІДСТУ́ПСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **відсту́пництво.** *Три відпоручники відлучилися від звірячої громади і пристали до людської. Похнюпили голови інші звірі, побачивши се відступство* (І. Франко).

ВІДСТЬОБА́ТИ[1] *див.* **відстьо́бувати**[1].

ВІДСТЬОБА́ТИ[2] *див.* **відстьо́бувати**[2].

ВІДСТЬОБА́ТИ[3], áю, áєш, *док., кого, що.* Те саме, що **відшмага́ти.** *Чи не відстьобав Флор її* [Густю Святелик] *кілька разів віжками, напившись у трактирі Клопотовського?* (М. Малиновська); *Доволі жвавий як для його віку дідок вирішив не зраджувати давні звички і дозволив себе з нагоди знаменної дати відстьобати дубовим віником* (з газ.); * Образно. *Поет, який ще недавно так віртуозно передавав найніжнішими словами дзвін лісових дзвіночків, тепер міг нещадно відстьобати противника, вільно і впевнено вживав лексико-стилістичні засоби політичного трибуна, публіциста, сатирика* (з наук. літ.).

ВІДСТЬО́БУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.,* **ВІДСТЬОБА́ТИ,** áю, áєш, *док., що, рідко.* Прошивати спеціальним швом; простьобувати. *Відстьобувати ватну ковдру.*

ВІДСТЬО́БУВАТИ[2] *див.* **відстіба́ти.**

ВІДСТЬО́БУВАТИСЯ, ується, *недок., рідко.* Те саме, що **розстіба́тися** 1. *Пришитий татом ґудзик не хоче відстьобуватися* (А. Дімаров).

ВІДСУБСТАНТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Утворений від субстантива. *У цілому, серед суфіксних похідних, і зокрема в групі похідних прикметників, найбільш продуктивним словотвірним типом є відсубстантивний прикметник* (з наук. літ.); *Відсубстантивні прислівники.*

ВІДСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відсува́ти.** *В їдальні заметушились, почулось відсування стільців, більшість гостей закінчила снідати* (В. Гжицький); *Зрозуміло, що людина ще здавна пізнала ефект відсування лінії горизонту перед подорожнім, що описано в численних народних легендах про створення світу* (із журн.).

ВІДСУВА́ТИ, áю, áєш, **ВІДСО́ВУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ВІДСУ́НУТИ,** ну, неш, *док.* 1. *що.* Совавчи, переміщати що-небудь в інше місце. *Гнат сьорбнув страви. Юшка була холодна, бараболя тверда. — Задубіла, — промовив він крізь зуби, відсуваючи миску* (М. Коцюбинський); *Гамза одсував ліжка, порався в шафі* (В. Кучер); *Трохи відсунув-*

ши якусь скриньку, підняв [Охрім] *лядку, витяг з якогось темничка барильце* (Марко Вовчок); // Віддаляти. *Коли сірий ранок упав на землю, а потім сонце відсунуло тіні ночі, дощ перестав падати* (Н. Рибак); * Образно. *Він забув місце, де закопав рушниці й кулемет, і це було найтяжче забути та відсунути в такий далекий куток пам'яті, щоб ніякий фізичний біль не долинув туди* (Ю. Яновський).

2. *що.* Відкривати що-небудь засунуте. *Коли ж чує — ніби кватирку хтось міряється відсунути* (Ганна Барвінок); // Відмикати засув. *Мартіан мовчки удержує його за руку, щоб не відсував засува* (Леся Українка); *Хата була засунена засувом, але Хома відсунув його кусником якогось патика* (І. Франко); // Витягати що-небудь, засунуте всередину предмета. — *А тепер треба ще ваші папери у столі переглянути. Одсувайте шухлядки!* (Панас Мирний); *Одсуваю комоду, виймаю хустя* (М. Коцюбинський).

3. *кого, перен.* Відстороняти, усувати когось від певної справи. *Правляча коаліція або висуне свого нинішнього лідера на пост нового Президента, або відсуне його в кут* (з газ.).

4. *що, перен.* Відстрочувати якусь акцію, виконання, розв'язання чого-небудь. — *Мабуть, ви не дуже любитеся, що так весілля одсуваєте,* — *пошуткував Демид* (Б. Грінченко); *Може, шановні краяни будуть ласкаві відсунути концерт* (Леся Українка); *Дипломати намагаються якось розв'язати, відсунути хоч на деякий час протиріччя* (О. Донченко); *Події відсунули здійснення задуму* (І. Пільгук).

◊ **(1) Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план** *що:* а) відкладати виконання, вирішення і т. ін. чого-небудь, вважаючи його другорядним, менш важливим, неістотним. *Ніколи в нас не буде часу більше. Потрібен не час, а розуміння, що далі зволікати не можна, відсувати на задній план практичну справу — злочин* (із журн.); б) робити що-небудь менш важливим, другорядним, неактуальним (перев. про несприятливі обставини). *Війна і революція розпорошили мистецькі сили, відсунули мистецтво на другий план* (В. Еллан-Блакитний); *Ілюзія ж прогресу — соціального, духовного, науково-технічного — поступово відтіснила на задній план реальний прогрес і в планетарному, і в місцевому масштабі* (з наук. літ.).

ВІДСУВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **ВІДСО́ВУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.*, **ВІДСУ́НУТИСЯ,** нуся, нешся, *док.* 1. Рухаючись, переміщатися на певну відстань від кого-, чого-небудь. *Кого не припікає, той не відсувається* (прислів'я); *Вона* [Кайдашиха] *одсунулась од образа й сіла проти вікна* (І. Нечуй-Левицький); *Відсунулись вже стрілки з десятої години* (М. Бажан); // Відступати з попередніх позицій. — *За річкою у нас чудові позиції. Та фронт піхоти відсунувся* (Іван Ле).

2. Відмикатися (про замок, засув і т. ін.). *Двері відчинилися автоматично: загув маленький моторчик, і замок відсунувся* (В. Собко); // Відчинятися розсуванням (про засувні двері, шухляду і т. ін.). *Вікна в хаті* [Дениса] *такі, що відчиняються, а не відсуваються* (Б. Грінченко); *Відсуваються двері теплушки* (О. Довженко); *В цю мить двері* [вагона] *з гуркотом відсунулись, і на порозі він бачить в розкішному котиковому манто молоду жінку* (Олесь Досвітній); // Відслонятися (про штору, фіранку і т. ін.). *Відсувається білосніжна гардина, потім з'являється рум'яне дівоче обличчя* (із журн.).

3. *перен.* Відкладатися (про справу, завдання і т. ін.). *Створення Державного реєстру виборців, без якого чесне голосування неможливе, вкотре відсувається на невизначений термін* (з газ.).

4. *перен., рідко.* Ставати менш важливим, значущим. *Ніч була безмилосердна. Все, що відсувалося за дня, стає перед очі, мучить* (Н. Кобринська).

5. *тільки недок.* Пас. до **відсува́ти** і **відсо́вувати.** *Одсувались комоди і звідти викидались тонкі сорочки* (М. Коцюбинський).

◊ **Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися** *і т. ін.)* **/ відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися** *і т. ін.)* **на за́дній (дру́гий) план** *див.* **відхо́дити; (1) Відсува́тися / відсу́нутися наза́д** — ставати неістотним, другорядним або забуватися. *Їй було якось особливо весело і легко сьогодні на душі: так здорово дихалось морозним повітрям, все погане, що було в житті, одсувалося назад, блідло* (М. Коцюбинський).

ВІДСУВНИ́Й, а́, е́. Який відчиняється відсуванням (про двері, замок і т. ін.); який переміщується відсуванням. *Двері радилося уладнати так, щоб в'язень не міг зсередини порушити ані завіс, ані скобля, посередині — відсувне віконце для подання їжі й питва* (Валерій Шевчук); *Відсувна перегородка.*

ВІДСУ́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відсуди́ти** 1. *Наскочили на розламані сани, на яких під снігом і шубою уже бачив потойбічні видіння їхній пан. Може, йому ввижалося святе небо, а може, й уся грішна земля, захоплена його дідами і відсуджена ним у лісовиків* (М. Стельмах).

ВІДСУ́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відсуди́ти** 1. *Підстав для подання позову про відсудження у чоловіка частки його майна для дитини немає* (з наук. літ.); *Відсудження проданого майна.*

ВІДСУ́ДЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відсу́джувати.** *Символом безкрайньої жадібності став фунт людського м'яса, відсуджуваний у боржника в п'єсі В. Шекспіра* (із журн.); *У разі неповернення кредиту відсуджуване майно може протягом років лишатися предметом судового розгляду* (з газ.).

ВІДСУ́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відсу́джувати** 1. *Судові вимоги чоловіків передати їм опікунські права на доньку чи сина та й взагалі відсуджування дозволу бачитися з дітьми після розлучення — не така вже рідкісна справа* (з газ.).

ВІДСУ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДСУДИ́ТИ,** уджу́, у́диш, *док., що.* 1. Відбирати через суд матеріальні цінності, права і т. ін. *Очікувану надбавку дітям війни доводилося відсуджувати* (із журн.); *Комунальники вчаться відсуджувати борги* (з газ.); — *Громада присудила* [землю], *а суд одсудив!* (Панас Мирний); [М а р т і а н:] *Вона від мене хоче відсудити маєтку половину* (Леся Українка); *Суд відсудив на користь Генріха стару Глущукову хату* (С. Чорнобривець); *Наразі власники вертольота чекають, поки угорська фірма-орендар відсудить у страхової компанії гроші* (з газ.).

2. *тільки док., розм.* Порадами або обмовами, наклепами розлучити. *Одраяли, одсудили, щоб ми в парі не ходили* (Сл. Гр.).

ВІДСУ́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.* **ВІДСУДИ́ТИСЯ,** уджу́ся, у́дишся, *док.* 1. *тільки недок.* Пас. до **відсу́джувати** 1. *Поточна справа може стати прецедентом, коли право власності відсуджується на основі свідчення про наявність усної угоди* (з газ.).

2. *розм.* Домагатися відхилення позову в суді. *Адміністрація готелю наймала навіть адвокатів, аби відсуджуватися від постраждалих* (з газ.); *Якщо нормативу не дотримано не з вини підприємства, то у нього є шанси відсудитися від штрафу* (з навч. літ.).

ВІДСУДИ́ТИ *див.* **відсу́джувати.**

ВІДСУ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відсука́ти.** *Відсукані рукави; Заздалегідь відсукані нитки.*

ВІДСУКА́ТИ *див.* **відсу́кувати.**

ВІДСУКА́ТИСЯ *див.* **відсу́куватися.**

ВІДСУ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДСУКА́ТИ,** відсука́ю, відсука́єш *і* відсучу́, відсу́чиш, *що.* 1. Сукати, скручувати певну частину нитки, мотузка, свічки і т. ін. *Відсукати шматок мотузки.*

2. *рідко.* Те саме, що **відко́чувати** 2. *Гордій же, особливого виразу слів не чувши і не відкачавши холоші, не відсукавши рукавів та узявшися за щиток брички та за її спинку, розгонисто сів біля панни Варки* (Т. Осьмачка).

ВІДСУ́КУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ВІДСУКА́ТИСЯ,** відсука́ється *і* відсу́четься, *док., розм., рідко.* Те саме, що **відко́чуватися** 4. *Вилоги відсукалися.*

ВІДСУМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Закінчити, перестати сумувати. *Нині, за декілька днів до закінчення осені напевно час відсумувати за тим, що сталося і чого більше ніколи не буде* (із журн.).

ВІДСУ́НЕНИЙ, ВІДСУ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відсу́нути.** *Сіни в перистиль .. не дуже відсунені в глибину* (Леся Українка); *Пархоменко, уже з револьвером у руці, стояв перед відсунутими дверима* (П. Панч); *Щит теж умить був чи то піднятий, чи то опущений, чи відсунений набік, зник, мовби його й не було, а за ним клубочилася брудна холодна імла, страшний морок, мовби жила там смерть сама* (П. Загребельний); // **відсу́нено, відсу́нуто,** *безос. пред. Як тільки відсунено причину, що зачіпає її* [Клавдію] *безпосередньо, вона вже не думає, не реагує, заспокоюється* (В. Винниченко); *Бурмака розмірковував .. раз його відсунуто від князя, слід шукати, хто ж посів його місце, хто став наближеним* (П. Загребельний); *Співробітники висловлюють побоювання, що наукові напрями, не пов'язані з монокристалами, буде відсунуто на другий план* (із журн.).

ВІДСУ́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відсу́нути** і **відсу́нутися** 1–3. *Більшовики трактували робітничий контроль як перехідний етап до націоналізації підприємств, а насправді до одержавлення і відсунення безпосередніх виробників матеріальних благ від власності на засоби виробництва* (з наук. літ.); *Обставина, на яку треба звернути увагу, — це нерівномірність відсунення Місяця від Землі. З найбільшими швидкостями (близько 10–12 км/рік) Місяць відсувався від Землі на самому початку свого еволюційного шляху* (з наук. літ.); *Не жура за чистоту звичаїв князя, але обурення за відсунення від влади поставило тепер бояр проти Володимира, як колись проти його батька Ярослава* (із журн.).

ВІДСУ́НУТИ *див.* **відсува́ти.**

ВІДСУ́НУТИЙ *див.* **відсу́нений.**

ВІДСУ́НУТИСЯ *див.* **відсува́тися.**

ВІДСУРМИ́ТИ, млю́, ми́ш; *мн.* відсурмля́ть; *док., що і без прям. дод.* Закінчити, перестати сурмити. *На вечірній лінійці .. горніст відсурмив і струнко завмерли вишикувані загони* (О. Гончар); *Відсурмити зорю;* * Образно. *Хай відсурмили дальні журавлі, хай сурми вранці виграють тривогу, — та хороше на цій землі, їй-богу, тривожно й хороше на цій землі* (В. Стус).

ВІДСУ́ТНІЙ, я, є. 1. Який не перебуває в певному місці в певний час; протилежне п р и с у т н і й. *Підвівся заступник голови суду товариш Ходжаєв і сказав, що підсудний Кравець тяжко захворів на шлунок і зараз відсутній* (Іван Ле); *На репетицію сходилися всі, відсутні були лише хворі або зайняті чимось невідкладним* (Б. Левін); // *у знач. ім.* **відсу́тній,** нього, *ч.* Той, хто не перебуває в певному місці в певний час. *Черговий доповідає про відсутніх* (з навч. літ.).

2. Якого немає, який не існує. *Я напишу правду. Що ви талановитий науковець, вмієте працювати. Але що людина ви нечуйна. Що у вас за всім стоїть розрахунок. І зовсім немає серця. І відсутня мораль* (Ю. Мушкетик); *У межах Волині відсутні території із сприятливою екологічною ситуацією* (з наук. літ.); *Кращі економічні умови життя може створити лише система, де конкуренція відбувається поміж виробниками і відсутня інтенсивна боротьба за розподіл між різними лобістськими групами* (з публіц. літ.); *Молодший син колишнього президента міг приїхати до Латвії, проте офіційна інформація щодо цього відсутня* (із журн.); *Докази відсутні;* // *у знач. ім.* **відсу́тнє,** нього, *с.* Те, чого немає у певному місці в певний момент. *Він не знав, чому усе, що він бачив, відчував — усе сучасне й минуле, суще й відсутнє, — мішалося, наче барви у веселці* (із журн.).

3. *перен.* Байдужий, не зацікавлений тим, що відбувається. *Гості промовляли до нього, він якусь хвилину сидів відсутній серед веселого бенкету* (Ю. Яновський); *Мені пощастило побачити самого Умберто Нобіле. .. Високий молодий генерал з відсутнім поглядом, ніби приречений* (Р. Іваничук).

ВІДСУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Перебування кого-небудь поза певним місцем у певний час; протилежне п р и с у т н і с т ь. *За час його відсутності там* [у цехах] *нічого прикрого не трапилось* (Ю. Шовкопляс); *Щоб упевнитися у відсутності господаря, Твердохліб стусонув ногою в двері* (А. Хижняк).

2. Неіснування кого-, чого-небудь; брак чого-небудь. *Всі згоджувались, що тільки хвіст становить безперечну прикмету відьми і лиш присутність або відсутність його у Параскіци може покласти якийсь кінець справі* (М. Коцюбинський); *Перегуда всю ніч пролежав в щілині, .. досадуючи на відсутність курива* (Л. Первомайський); *Сміхом відповів народ на стрес, на тривогу, на відсутність правдивих повідомлень* (Ю. Щербак); *Авітамінозом називається відсутність в організмі того або іншого важливого для життя вітаміну* (з наук. літ.).

ВІДСЬОГО́ДНІ, *присл.* Починаючи від сьогоднішнього дня; віднині. — *Відсьогодні .. я маю чудову нагоду розпочати мої спостереження* (Ю. Смолич); — *Гинеш ти, а не я, — крижаним голосом сказав Святоша. — Відсьогодні хочу просити ігумена, щоб дозволив мені жити в печері* (Валерій Шевчук); *Та відсьогодні ти не другом став, а братом!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

ВІДСЬОРБА́ТИ *див.* **відсьо́рбувати.**

ВІДСЬОРБНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що.* Однокр. до **відсьо́рбувати.** — *А хіба ти працюєш на заводі? — спитав Шаптала. — Першим підручним сталевара, — просто відповів Петро і відсьорбнув чаю* (П. Загребельний).

ВІДСЬО́РБУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДСЬОРБА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* Відпивати, сьорбаючи. *Брав пробу, нюхав, дивився на світло, відсьорбував маленький ковточок* (З. Тулуб); *Майор Монтегю ще якийсь час посидів, відсьорбуючи з келишка гіркуватий напій* (П. Загребельний); *Бумблякевич відсьорбав вишнівки і тільки тепер усвідомив, що в хаті нема електрики* (Ю. Винничук).

ВІДСЮРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Перестати сюрчати. *Відсюрчали цикади.*

ВІДСЯКА́ТИСЯ *див.* **відся́куватися.**

ВІДСЯКНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* Однокр. до **відся́куватися.** *Відсякнувся, добре прочистивши ніс.*

ВІДСЯ́КУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВІДСЯКА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* Сякаючи, очищати ніс. *Перед вживанням їжі і води в забрудненій зоні необхідно добре прополоскати рот водою, забрати воду через ніс і декілька разів відсякатися, ретельно вимити руки* (з наук.-техн. літ.).

ВІДТАВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтава́ти.** *Отверділі, замерзлі, за всіма ознаками неживі комахи після відтавання оживали і починали рухатися* (з наук.-попул. літ.); *Після відтавання землі добрива рівномірно розподіляються в ґрунті* (з навч. літ.).

ВІДТАВА́ТИ, таю́, тає́ш, *недок.,* **ВІДТА́НУТИ,** ну, неш, *док.* 1. Розморожуватися під дією тепла. *І полем, і лугом весна керувала! Я чув, як холодна земля одтавала* (Я. Щоголів); *Заморожене філе риби відтає при кімнатній температурі без води* (з наук.-попул. літ.); *Калюжки, що звечора позамерзали, одтали* (Панас Мирний); — *Зранку примерзне, а сонечко пригріє, і земля враз відтане* (Л. Яновська); // Звільнятися від снігу або льоду під дією тепла. *Вікно од дороги затулене; в напільному, од степу — кружалками одтавали замуровані шибки* (С. Васильченко); *Стояв туман, гори відтанули* (П. Панч); // Оживати, пробуджуватися під дією тепла (про природу після зими). *За яких-небудь кілька днів усе прийшло в рух, відтавало, пробуджувалось, овіяне теплим вітром* (О. Гончар).

2. *перен.* Виходити із стану заціпеніння, туги, жалю і т. ін.; утрачати суворість, холодність; пом'якшуватися. *Олесю наче хто підмінив. До цього відлюдкувата, мовчазна, боязлива, вона поволі відтавала, вперше за все своє коротеньке життя обласкана братом* (А. Дімаров).

◊ **(1) Відта́нути (віді́йти) / відтава́ти (відхо́дити) се́рцем (душе́ю):** а) перестати сердитися, гніватися, ображатися на кого-небудь. *Допитливих очей Чучка Олексій не витримав і ще густіше почервонів. — Говори, — трохи відійшовши серцем, зажадав секретар* (В. Логвиненко); *Навіть в цей вечір, коли її руки так трепетно брали свій атестат зрілості та срібну медаль, не стала дочка по-справжньому веселою, не відтанула душею, не забула, видно, вчорашньої сварки з ним* (О. Гончар); *Сам він .. залишався просто отаманом — добрим і гнівним, спалахував і відтавав серцем, за що його й любили козаки* (Ю. Мушкетик); б) стати добрішим, чуйнішим. *Уснопкувала.., як на виставку, — моторна в'язальниця. І — чого раніш майже не було — раптом відтанув душею, ворухнулося в ньому щось тепле, родинне* (О. Гончар); **Се́рце відта́ло** *див.* **се́рце.**

ВІДТА́К, *присл.* Після чого-небудь; потім, згодом, далі. *Зупинився* [жандарм] *перед самою печерою.., а відтак раптом пхнув колоду багнетом* (І. Франко); *Ще з рік* [Іван] *так походив, а відтак оженився* (М. Коцюбинський); *Було жаль покидати домну, покидати в останні тижні, коли вона ось-ось стане на сушіння, а відтак хлюпне перший чавун* (О. Гуреїв).

ВІДТА́ЛИЙ, а, е. Який розморозився під дією тепла. *І босі діти по землі відталій Рожевими п'ятками миготять* (І. Вирган); *Коли починається полярний день, у відталих калюжах з'являються ледве помітні водорості* (з навч. літ.); // Який звільнився від снігу або льоду під дією тепла. *Цікаві веселі лиця поприпадали до відталих вікон* (К. Гордієнко).

ВІДТА́ЛИНА, и, *ж.* Частина землі, з якої зійшов сніг; таловина. *Яка вона приємна, ця весняна прохолода! Пити б її, настояну на південних вітрах, на весняних відталинах, на сумному журавлиному курликанні, пити до сп'яніння...* (М. Олійник); *Морські й озерні льоди влітку тануть. У вічній мерзлоті з'являються відталини, в яких утворюється запас ґрунтових вод* (з наук.-попул. літ.).

ВІДТА́ЛЬ, і, *ж., діал.* 1. Відталина. *Ноги не слухались. Та в усьому Петро винив не себе, а відталь під ногами, що покрилась на ніч слизькою кіркою* (із журн.).

2. Відлига. *По надвір'ю, в усі піддашки, В лиштви, ринви, в граніт і сталь Забиває перлові цвяшки Голубиним крилом відталь* (І. Вирган).

ВІ́ДТАМ, *присл., діал.* Звідти. *Далеко-далеко на сході розіллялася зеленим, пахучим озером лука, і відтам доносить вітер дренькіт кіс та декуди видно ряди немов великих білих комах, що порпаються в зелені, — то косарі* (І. Франко); *Господар кімнати підійшов до одної з шаф, вийняв відтам якусь шарфу* [шарф] *червоної краски і заложив її сам на рам'я Настуні* (О. Назарук); *Гордим переможцем уперся* [Альоша] *в край скелі, напружив м'язи і стрибнув на другий припічок, відтам на третій, на четвертий, легко й безстрашно, наче жива пружина, відскакував від каменю і вже був долі* (І. Микитенко).

ВІДТА́НУТИ *див.* **відтава́ти.**

ВІДТАНЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДТАНЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док.* 1. Танцювати досхочу, надолужуючи пропущене. [М а р і я:] *Ох і погуляю на твоєму весіллі і... За всі чотири роки відтанцюю* (З. Мороз).

2. *тільки док., що.* Відсвяткувати з танцями якусь подію. *По звичаю і закону відтанцювали і відбубнили весілля та й зажили в мирі і злагоді* (Мирослав Ірчан); *Відтанцюють* [піщани] *ніч на весіллі — та й по конях* (Микита Чернявський).

3. *що і без прям. дод.* Закінчувати танцювати. *Панство відтанцьовувало свій останній танок* (С. Чорнобривець); *Відтанцювавши "крутяха" з дівками, хлопці почали самі без дівок "Коло гаю проходжаю"* (Леся Українка); *Грицько, одтанцювавши з горя, півгодини плакав* (Ю. Яновський).

(1) Відтанцюва́ти но́ги — дуже втомитися, перенапруживши ноги танцями. *На дискотеці відтанцювали дівчата ноги, тому й поїхали додому на таксі* (із журн.).

ВІДТАНЦЮВА́ТИ *див.* **відтанцьо́вувати.**

ВІДТАНЦЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Закінчитися, минути (про святкування, вечірку з танцями). — *Максиміліане! Твоє весілля давно відтанцювалося* (С. Чорнобривець).

2. *рідко.* Те саме, що **натанцюва́тися.** *Вечори насичені подіями та враженнями: можна добре відтанцюватися та настрибатися на дискотеці, а можна підтримати давню туристичну традицію, співаючи біля палаючого вогнища пісні під гітару* (з Інтернету).

ВІДТАРАБА́НЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **відтараба́нити** 1, 2. *Речі, відтарабанені на вокзал; Відтарабанений учнем вірш.*

ВІДТАРАБА́НИТИ *див.* **відтараба́нювати.**

ВІДТАРАБА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.* **ВІДТАРАБА́НИТИ,** ню, ниш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Відносити, відвозити кудись кого-, що-небудь із шумом або щось важке, громіздке. — *Я кілька разів відтарабанював його п'яного додому на таксі, тільки й знайомства, — позіхнув Немирич* (Ю. Андрухович); *Як тільки засне, то ми його тоді насядемо, зв'яжемо і в холодну відтарабанимо* (І. Карпенко-Карий); *Уранці жеребчик сконав, а вночі Павло та Гаврило здерли з нього шкуру і відтарабанили на скотомогильник* (Григорій Тютюнник); *Кучер злегка притримав коней. — Не турбуйся, батьку, — відповів .. — Відтарабаню цього пана, — він показав батогом на будку, — до "Білого лебедя", а там він поїде в Париж на перекладних* (В. Малик); [С т а р ш и н а:] *Заправивши сифони — один скляний і один металевий, Шлойма бігцем відтарабанив їх додому* (О. Ірванець).

2. *що, перен., ірон.* Швидко, але без виразних інтонацій переказувати або читати текст. *Черговий враз молитву одтарабанив* (П. Тичина); *Треба було, не спиняючись, відтарабанити лекцію слово в слово* (З. Тулуб).

3. *тільки док., що, перен.* Відслужити або відбути в ув'язненні певний термін. *Сидір Данилович відтарабанив 25 років — від першого дня до останнього — без нагород і підвищень* (із журн.).

ВІДТАРО́ВАНИЙ, а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **відтарува́ти.** *Якщо рідина не потребує наступної спеціальної обробки, то її зважують безпосередньо у заздалегідь відтарований флакон* (з навч. літ.); *Відтарована майстром упаковка для молока.*

ВІДТАРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДТАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, техн.* Нормувати, перевіряти, стандартизувати що-небудь. *Перед початком роботи гоніометричну установку необхідно відтарувати, тобто визначити, наскільки зміщується перо самописця при відомих значеннях суглобного кута* (з навч. літ.); *Відтарували вимірювальні прилади.*

ВІДТАРУВА́ТИ *див.* **відтаро́вувати.**

ВІДТАСКА́ТИ *див.* **відта́скувати.**

ВІДТА́СКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДТАСКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що, розм., рідко.* 1. Те саме, що **відно́сити** 1. *Ніяк не доходять руки забрати з балкона і відтаскати на шиномонтаж резину і диски* (із журн.); *Відтаскати мішок картоплі.*

2. *тільки док.* Те саме, що **відтяга́ти**[2] 1. *Хуліган бив офіціантку в обличчя, вирвав з вуха сережку і наостанок "у виховних цілях" відтаскав її за волосся* (з газ.).

ВІДТА́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відта́ювати.** *Із зміною температури атмосферного повітря пов'язані промерзання й відтаювання ґрунтів і порід, що впливає на умови живлення підземних вод і, відповідно, їх мінералізацію та хімічний склад* (з наук. літ.); *Обробка риби складається з таких операцій: відтаювання (якщо риба морожена), вимочування* (з навч. літ.).

ВІДТА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ВІДТА́ЯТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, що.* Нагріванням розморожувати кого-, що-небудь. *Лускату і нелускату рибу відтають у ваннах* (з наук.-попул. літ.); *Щоб зробити холодильник більш економічним, треба його регулярно відтаювати і просушувати* (з навч. літ.); *Гадюку мерзлу взявши в руки, Іван за пазуху відтаять положив* (Л. Боровиковський).

2. Виходити із замороженого стану під впливом тепла; розмерзатися. *Залазити в намет надовго було небезпечно, бо він моментально починав відтаювати і промокати* (з Інтернету); // Розмерзаючись, відокремлюватися, відпадати. *Лід у трубах почав відтаювати;* // *перен.* Позбуватися похмурості, стриманості; пом'якшуватися. *Я думав, що з часом все стане на свої місця, я починав відтаювати, як лід по весні, і почувати, що шукаю зустрічі з нею...* (Ю. Покальчук);

3. *перен.* Ставати менш напруженим. *Заморожені конфлікти в деяких регіонах почали відтаювати* (з газ.).

ВІДТА́ЯТИ *див.* **відта́ювати.**

ВІДТВІРНИ́Й, а́, е́. Пов'язаний із відтворенням чогось; репродуктивний; відтворний. *Ігри дитини на другому році життя починають набувати відтвірного характеру* (з наук.-попул. літ.); *Російський рисак виведений відтвірним схрещуванням орловського рисака з американським* (з наук.-попул. літ.).

ВІДТВО́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтвори́ти.** *Прощались із землею, прощались із усім. А ввіччю, либонь, стояв відтворений образ того, хто не здався, хто лишився таки там. Образ, як символ непокірної і гордої молодості, символ тієї волелюбної і сплюндрованої за те Вітчизни...* (І. Багряний); *Багатогранно відтворений образ Т. Шевченка в українській поезії* (з наук. літ.); *Іноземний досвід створення й розвитку інноваційних мереж не може бути механічно відтворений без урахування сучасного етапу розвитку української економіки* (з наук. літ.); // **відтво́рено,** *безос. пред. Для втіхи степовикам відтворено також і ставок, обсаджений ядучо-зеленими вербами...* (О. Гончар); *В оповіданні Марка Вовчка "Два сини" реалістично відтворено картини безправного становища кріпаків* (з наук. літ.).

ВІДТВО́РЕННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **відтвори́ти.** *Він гадав, що рухається вперед, тим часом, рухалась епоха, а він лишався на тому ж таки місці .. Він був певен, що кожний наступний день є тільки автоматичним відтворенням попереднього* (В. Домонтович); *Я досяг незвичайних результатів — свідомого керування кожним органом тіла .. Міг затримати дихання на необмежений період або цілком виключити його, заміняючи процес поглинання атмосферного кисню відтворенням цього елемента в організмі* (О. Бердник); *І ось женуть кудись людей, а чи й самі вони біжать, і вже нікому несила їх зупинити, а на долю художника припадає відтворення того невпинного руху* (П. Загребельний); *При відтворенні звуку з кіноплівки фотоелемент конче потрібний* (з навч. літ.); *Пам'ять проявляється у вiп-*

знаванні й відтворенні (з навч. літ.); // Відновлення, відродження. *Правління встановило вищу відзнаку Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олеся Гончара* (з публіц. літ.).

2. *біол.* Розмноження, репродукція живих організмів. *У роботі в порівняльному аспекті вивчені основні показники відтворення свиней з чітким визначенням помісячної та сезонної динаміки* (з наук. літ.); *Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила про підготовку міжнародної програми з репродукції (відтворення) людини* (з наук.-попул. літ.).

3. *екон.* Постійне відновлення, безперервне повторення суспільного виробництва. *Відтворення суспільного продукту відбувається прогресивно, тобто існує тенденція до зростання, але не рівномірного* (з наук. літ.).

△ **(1) Відтво́рення приро́дних ресу́рсів** — штучне підтримування кількості природних ресурсів на певному рівні або відновлення їх попередньої кількості технологічним способом. *Раціональне використання і відтворення природних ресурсів є однією з найактуальніших проблем людства* (з наук.-попул. літ.); *Завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів* (з мови документів); **(2) Про́сте відтво́рення,** *екон.* — відтворення, при якому процес виробництва повторюється в попередньому обсязі. *За простого відтворення основних засобів здійснюється заміна окремих зношених частин основних засобів або старого устаткування на аналогічне* (з наук.-попул. літ.); *Для нинішніх суспільств просте відтворення не є характерним* (з навч. літ.); **(3) Розши́рене відтво́рення,** *екон.* — відтворення, при якому процес виробництва повторюється в збільшеному обсязі. *Розширене відтворення виробничих відносин передбачає не лише їх тиражування, а й вдосконалення та трансформацію відповідно до розвитку продуктивних сил* (з навч. літ.).

ВІДТВОРИ́ТИ *див.* **відтво́рювати.**

ВІДТВОРИ́ТИСЯ *див.* **відтво́рюватися.**

ВІДТВО́РНИЙ, а, е. Те саме, що **відтвірни́й.** *Комплексна оцінка даних порід кнурів за відтворною функцією показала, що плідники породи ландрас більше пристосовані до умов лісостепу України* (з наук. літ.); *У статті послідовно описано відтворну систему, особливості нересту і запліднення риб* (з наук. літ.).

ВІДТВО́РНІСТЬ, ності, *ж.* Здатність відтворюватися (у 1 знач.) у чому-небудь. *Важливим критерієм достовірності результатів спостережень та експериментів є їхня відтворність* (з навч. літ.).

ВІДТВО́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із відтворенням. *Поширюються фактори порушення відтворювальних процесів. До існуючих руйнівних тенденцій у вигляді інфляції, анархії та низового егоїзму додаються нові* (з публіц. літ.).

△ **Відтво́рювальна ділянка** *див.* **ділянка; Відтво́рювальний цикл** *див.* **цикл.**

ВІДТВО́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтво́рювати.** *Однією з родових особливостей друкованих засобів масової інформації є те, що й власне вербальна інформація, відтворювана друкованими засобами, тобто поліграфічно, розрахована на візуальне сприймання аудиторією* (з наук. літ.); *Застосування відповідних методів стерилізації повинно забезпечувати необхідний та відтворюваний рівень летальності мікроорганізмів та їх спор* (з наук.-попул. літ.); *В рамках жанру травестії блискуче виявилися оригінальність, гнучкість і багатство композиційних засобів Івана Котляревського. Він по-своєму компонує матеріал, коли це зумовлено художньою доцільністю, самим духом відтворюваного ним життя, світоглядом українського народу тієї доби* (з навч. літ.); // **відтво́рювано,** *безос. пред. Борис дістав рукопис, над яким працював усе життя його батько, а тепер ось уже скільки років і він сам .. Збирано по крихті, відтворювано історію по найменших її уламках* (П. Загребельний).

ВІДТВО́РЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **відтво́рюваний.** *Стандарт характеризується відтворюваністю, сталістю семантики та нейтральністю забарвлення* (з наук. літ.); *Отримана добра відтворюваність результатів за методом фітоіндикації у різні періоди вегетації рослин* (з наук. літ.).

ВІДТВО́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтво́рювати.** *Важливим завданням є в нинішніх умовах захист навколишнього середовища і відтворювання екологічних умов на певній території* (з наук. літ.); *Жвавий акомпанемент збільшує адекватність відтворювання ритму* (з наук. літ.); *Якість відтворювання радіосигналу.*

ВІДТВО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ВІДТВОРИ́ТИ,** орю́, о́риш, *док., кого, що.* 1. Створювати, виробляти знову те саме; повторювати, відновлювати. *Для теоретика класицизму Й. Готтшеда невірогідні події та дива, які зустрічаються в античній спадщині, були лише "вибачальними", оскільки вони відтворювали ідеї свого часу* (з наук. літ.); *Мембрана телефона відтворює ті звукові коливання, які надходять на мікрофон передавальної станції* (з навч. літ.); // Створювати ту саму кількість кого-небудь. *Формування родини, що сама себе не відтворює, свідчить про насування небувалої демографічної кризи* (з публіц. літ.).

2. Передавати що-небудь з максимальною точністю. *Їй треба навчитися відтворювати підпис Ауера* (А. Хижняк); *З надзвичайною майстерністю Максим Рильський відтворює чарівну мелодію вірша Адама Міцкевича* (з газ.); *Ця пісня зробила на нього таке величезне враження і так захопила своєю музичністю, що він не втримався і тут же спробував відтворити її мотив* (М. Трублаїні); // Точно описувати, змальовувати, зображати кого-, що-небудь у творах; відображати. *З блискучою майстерністю відтворює письменниця сторінки життя античного світу* (з наук.-попул. літ.); *Для створення художньо повноцінного сюжету автор мусить добре знати ту дійсність, яку він береться відтворювати* (з газ.); *Я прагну в слові відтворити Усю республіку мою* (Л. Дмитерко).

3. Відновлювати в пам'яті; пригадувати. *Мовчать у натовпі, знов кожен у пам'яті відтворює собі картину отої втечі* (А. Головко); *Уява Юсупова аж тепер луною відтворила той свіжий сміх* (Іван Ле).

ВІДТВО́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ВІДТВОРИ́ТИСЯ,** о́риться, *док.* 1. Створюватися знову, відновлюватися. *Віруси — паразитарні неклітинні форми життя, які мають власний геном, білкову оболонку і здатні відтворюватися лише в живих клітинах інфікованого ними хазяїна* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **відтво́рювати** 2. *Звукозапис може в необмеженій кількості разів відтворюватися апаратом* (з наук. літ.); *Ультразвукова телевізійна камера має зву-*

кочутливу поверхню, де відтворюється зображення (з наук.-попул. літ.); *У "Блискавиці", як і в попередніх повістях В. Козаченка, відтворюється безприкладний героїзм нашої молоді в боротьбі з німецькими загарбниками* (із журн.).

ВІДТВО́РЮВАЧ, а, *ч.* 1. Той, хто відтворює що-небудь. *Право на одержання контрольних марок мають імпортери, експортери та відтворювачі примірників аудіовізуальних творів* (з мови документів); * Образно. *Відтворювачем національної ментальності є мистецька вартість, продукована в Україні* (із журн.).

2. Прилад, що відтворює аудіо- або відеозаписи. *Відтворювач звуку.*

ВІДТВО́РЮВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **відтво́рювач** 1. *Жінка у багатьох народів споконвіку шанується як культурний символ, носій колективної честі, відтворювачка роду і транслятор культури* (з наук.-попул. літ.).

ВІДТЕКТИ́ *див.* **відтіка́ти.**

ВІДТЕПЕ́Р, *присл.* З цього часу, з цієї пори; віднині. *Щонеділі відтепер вона у нашу церкву пильно приходила* (І. Франко); *Транспортні лінії поблизу містечка відтепер повинні особливо пильно охоронятися* (Іван Ле); *Перевдягання не зайняло багато часу, невдовзі всі рушили в путь .. За спинами у козаків, що відтепер мали видавати себе за кримчаків, стриміли луки, а при боках — сагайдаки зі стрілами* (В. Малик).

ВІДТЕ́ПЛИЙ, а, е. Відталий. *Вже травичка стирчала з землі одтеплої* (Марко Вовчок).

ВІДТЕ́ПЛИТИСЯ *див.* **відте́плюватися.**

ВІДТЕ́ПЛІТИ, іє, *док.* Відтанути. *Розтане сніг, земля відтепліє* (із журн.); // *безос. Послизнувшись, вона* [Надя] *думала: — "Вже осінь, вже глупа осінь, вже до весни не відтане й не відтепліє"* (Є. Пашковський).

ВІДТЕ́ПЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ВІДТЕ́ПЛИТИСЯ,** иться, *док.* Відтавати, відігріватись. *Бриніли на обранених ярах скляні струмки, відтеплювались кручі* (В. Стус).

ВІДТЕРМІНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтермінува́ти.** *В Ірландії вже розглядали законопроект про заборону куріння, але він був відтермінований через проблеми застосування заборони в деяких місцях* (з газ.); // **відтерміно́вано,** *безос. пред. Винятково і лише за приписами місцевих санепідемстанцій та згідно з рішеннями місцевих органів влади початок навчального процесу може бути відтерміновано* (з мови документів).

ВІДТЕРМІНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДТЕРМІНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Відкладати, затримувати якусь дію, виконання чого-небудь; відстрочувати. *Депутат вважає, що відтерміновувати вибори до осені неможливо* (з публіц. літ.); *Головне науково-експертне управління апарату Верховної Ради констатує, що чинне законодавство не забороняє вишам відтерміновувати плату за навчання, що практикується за згодою сторін* (з газ.); *США не відмовилися від розміщення наземних елементів ПРО в Європі, але відтермінували початок їх розгортання до 2015 року* (із журн.).

ВІДТЕРМІНО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ВІДТЕРМІНУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.*, *що.* Відкладатися, затримуватися (про термін виконання чого-небудь). *Перспектива регіонального примирення між Ізраїлем і його сусідами відтерміновується на довший час* (з газ.); *Якщо фінансування й далі йтиме такими темпами, то вихід фільму може значно відтермінуватися* (з газ.).

ВІДТЕРМІНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтермінува́ти.** *Кошти протягом періоду відтермінування можна ефективно використовувати у роботі підприємства* (з публіц. літ.); *Румунський уряд заявив про відтермінування переходу на євро* (з газ.).

ВІДТЕРМІНУВА́ТИ *див.* **відтерміно́вувати.**

ВІДТЕРМІНУВА́ТИСЯ *див.* **відтерміно́вуватися.**

ВІДТЕРПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДТЕ́РПНУТИ,** ну, неш, *док.* Відживати, знову набувати чутливості. *Невдовзі одтерпли руки й ноги, він підвівся* (Ю. Мушкетик); *Буде степ, буде річка, відтерпнуть зціплені сухожилля* (Є. Пашковський); *Від припливу крові відтерпають щоки* (із журн.); * Образно. *Твоя душа одлегла не відтерпне* (В. Стус).

ВІДТЕ́РПІТИ, плю, пиш; *мн.* відте́рплять; *док.* Перетерпіти, натерпітись. *— Та й було ж нам, як гостей випроводили! За все ми одтерпіли!..* (Марко Вовчок); *Гарячіші голови пропонували крайню міру. — Кинемо жеребок... Най один відтерпить за всіх, так бодай уже кінець буде* (Г. Хоткевич); *Та мертвому либонь і до того байдуже, він-бо своє віджив на цій святій і грішній землі, відмордувався подалі від чужого ока, все відтерпів, сумлінно заробивши собі довічний спокій* (І. Нижник).

ВІДТЕРПІ́ТИСЯ, плю́ся, пишся; *мн.* відте́рпляться; *док.* Перетерпіти. *Мовчала-мовчала, хотіла відтерпітись... так ще не родивсь той чоловік, щоб утерпів під різками!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ВІДТЕ́РПНУТИ *див.* **відтерпа́ти.**

ВІДТЕ́РТИ *див.* **відтира́ти.**

ВІДТЕ́РТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відте́рти.** *Кристал має бути старанно відтертий від пилу, бруду та плям* (із журн.); *У провансаль вмішати солоні огірки, нарізані часточками, відтертий із сіллю часник, тушковане м'ясо, пікантний батат і варити 10–15 хвилин* (з Інтернету); *Всі претенденти виявились відтерті на задній план* (із журн.); // **відте́рто,** *безос. пред. Полупанки прихильно дякували Лошакова* [Лошакову], *що він потяг руку за свого брата дворянина. А то — одтерто нас, зовсім від діла одтерто* (Панас Мирний).

ВІДТЕ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтеса́ти.** *Голову суперника прикрашав шолом, недбало відтесаний із шкаралупи гігантського горіха* (із журн.); *Відтесаний камінь первісна людина використовувала замість ножа* (з наук.-попул. літ.).

ВІДТЕСА́ТИ *див.* **відті́сувати.**

ВІДТЕСТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтестува́ти.** *У новій комп'ютерній системі кодування знаків деяких мов, зокрема китайської, ще не були відтестовані* (з наук.-техн. літ.); *Абстрактний тип даних, який описує деякий об'єкт, називатимемо надалі класом. Відтестований клас може бути використаний неодноразово* (з навч. літ.); // **відтесто́вано,** *безос. пред. Спеціалістами відділу банківських рішень розроблено та відтестовано нову версію програмного забезпечення* (з наук.-техн. літ.); *Пілотну версію програмного продукту завершено і відтестовано* (з наук.-техн. літ.).

ВІДТЕСТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Провести тестування, перевірку чогось. *Систему можна відтестувати не лише за допомогою спеціальних діагностичних програм, а й засобами операційної системи* (з наук.-техн. літ.); *Як пояс-*

нив генеральний директор, компанія вирішила відтестувати популярні марки автомобілів, які найчастіше купують (з газ.).

ВІ́ДТИ, *присл., розм.* Те саме, що **звідти.** *Бодай туди не дійшло і відти не прийшло!* (Номис); *Дверці скрипнули, і Бенедьо ввійшов до малесеньких темних сінців, а відти до обіленої світлиці* (І. Франко); *У кухню були трохи прочинені двері, і відти чути було, як Гапуся цокала рогачами і тарабанила ложками. Мабуть, доготовлювала обід* (Т. Осьмачка); *Десь бадьоро, по-ранішньому, заторохкотів кулемет, перегукнувся з лісом, і відти гахнула перша гармата* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **Ні відсіль** *(рідше* **ні відси) [і] ні відті́ль** *(рідше* **ні ві́дти)** *див.* **відсіля́; Туди́ й (та) наза́д (звідти, відти)** *див.* **туди́.**

ВІДТИКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтика́ти**[2]. *Відтикання пляшки.*

ВІДТИ́КАТИ[1] *див.* **відтика́ти**[1].

ВІДТИ́КАТИ[2] *див.* **відтика́ти**[3].

ВІДТИКА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДТИ́КАТИ,** и́чу, и́чеш, **ВІДІТКНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* Опускати вниз що-небудь підіткнуте (одяг, фіранку і т. ін.). *Відтич спідницю, бо ходиш підтикана, як чапля* (Сл. Гр.).

ВІДТИКА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДІТКНУ́ТИ,** *діал.* **ВІДІТКА́ТИ,** кну́, віді́ткне́ш, *док., що.* Відкривати що-небудь заткнуте; розкорковувати; протилежне з а т и к а т и. *Пам'ятаю: дощило, то на автостанції так руки мамі тремтіли, що мусила я відтикати скляну гільзу валідолу* (Є. Пашковський); *Віділткни пляшку* (Сл. Гр.); *Півбочок* [півбочку] *пива до "Народного двору" прикотили, Чіп відоткнули руками, І почали пити повними склянками* (І. Франко); // Витягати з чого-небудь корок, затичку. *Я відтикаю зубами пробку — і в обличчя мені б'є незнайомий густий дух вина* (І. Микитенко); // *рідко.* Відкривати що-небудь замкнене. *Лише раз на добу чиясь рука відтикала вгорі вузьке віконце і подавала вниз окраєць черствого хліба та глечик води* (В. Малик).

ВІДТИКА́ТИ[3], а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДТИ́КАТИ,** и́чу, и́чеш, *док., що, заст.* Помічати копи, кіпці і т. ін., втикаючи в них палки, гілки і т. ін. *Копи одтикають* (Номис).

ВІДТИКА́ТИСЯ, а́ється, *недок.,* **ВІДІТКНУ́ТИСЯ,** *діал.* **ВІДІТКА́ТИСЯ,** віді́ткне́ться, *док.* 1. Відкриватися, розкорковуватися. *Приятелі запитують того, скубленого: чого за серце хапавсь? Справді, закололо? Та ні, каже, пляшка самогону в кишені віділткнулась, так пальцем заткнув, щоб духу не почули* (О. Гончар); * Образно. — *Бог не пише ніколи. Він промовляє голосом вітру, грому, води, лісу. — Не чую його мови, — сказав князь. — Глухий єси. А віділткнуться тобі вуха — пізно буде* (П. Загребельний); // Випадати з отвору (про затичку, чіп і т. ін.). *Сестра смик за вірьовку, чоп* [чіп] *як віділткнувся, вода і забулькотіла у човен* (О. Стороженко).

2. *тільки недок.* Пас. до **відтика́ти**[2]. *Пляшки відтикалися за допомогою штопора.*

ВІ́ДТИ́Н, у, *ч.* Те саме, що **відтина́ння.** *Відтин ноги неминучий в разі гангрени; Відтин хворого суглоба;* // Місце, у якому відітнуто що-небудь. *Фантомні болі на відтині пальця.*

ВІДТИ́Н, у, *ч.* Те саме, що **відти́нок.** *Коридор був цілковито порожній, чернець із басовитим голосом ніби в повітрі розчинивсь. Я рушив до повороту й завернув до бічного відтину* (Валерій Шевчук).

ВІДТИНА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для відтинання чого-небудь. *Відтинальний пристрій; Метод відтинальних гіперплощин.*

ВІДТИНА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтина́ти.** *Не всім заарештованим була однакова кара, декотрі були приречені на жорстоку смерть — на колесі, з попереднім відтинанням членів, .. іншим — зовсім легка, відтинанням голови на колоді* (Ю. Мушкетик); *За вироком суду страта Ґонти (здирання шкіри пасами на спині, відтинання частин тіла) мала тривати 14 днів* (з наук. літ.); *За допомогою методу відтинання розв'язано загальну задачу про рівновагу* (з наук. літ.); *Частина словоформи, що залишається після відтинання будь-яких морфем від словоформи, називається залишком* (з наук. літ.).

ВІДТИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДІТНУ́ТИ, ВІДТЯ́ТИ,** віді́тну́, віді́тне́ш, *док.* 1. *що.* Відрізувати або відсікати що-небудь гострим знаряддям. *Кажуть, що й кат не говіркий, а голову він одтинає!* (Марко Вовчок); *Сома зачищають ножем від слизу, відтинають голову і плавники, промивають і нарізають на порційні шматки* (з навч. літ.); *І як правиця твоя спокушає тебе, відітни її й кинь від себе: бо краще тобі, щоб загинув один із твоїх членів, аніж до геєнни все тіло твоє було вкинене* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Сиди дома, пан, не рипайсь, Бо відітнем вуса!* (з думи); *Вона одтяла ножицями пасмо своєї коси* (І. Нечуй-Левицький); — *І лікар, — думає він, — рятуючи життя, мусить часом відтяти ноги пацієнтові* (М. Коцюбинський); *Сотник упізнав дозорця, що так намагався відітнути хребтину з щуки* (Іван Ле).

2. *тільки док., перен., розм.* Різко та коротко відповісти, сказати. *Романко зареготався спершу, потому вилаяв його .. і відтяв упевнено, що таких дурних панів немає й не може бути...* (М. Коцюбинський).

3. *що.* Відокремлювати що-небудь від чогось. *Польща обмежилася на тому, що старалася відтяти Запорожжя від усієї України* (з публіц. літ.); // *мат.* Відмежовувати що-небудь від чогось. *Відтинати трикутник від багатокутника.*

4. *що.* Забирати, усувати щось. *Учитель був колись господарем великого помешкання, і революція, відтинаючи ордерами кімнату по кімнаті, загнала його .. у цей куток, що нагадує острів після землетрусу* (В. Підмогильний); *Гете говорить, що "істинним є лише те, що плідне". Масштабність експерименту, який він здійснював над собою, змушувала його відтинати все, що може виявитися безплідним поглиначем енергії і часу* (з наук. літ.).

◊ **(1) Відтя́ти пелену́** *кому, заст.* — покарати жінку за порушення подружньої вірності, відрізавши поділ. *А з Марсом чи давно піймавши, Вулкан їй* [Венері] *пелену відтяв?* (І. Котляревський); **[Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати,** *рідше* **відтина́ти) / відірва́ти (відкра́яти,** *рідше* **відтя́ти) від се́рця (від се́бе)** *див.* **відрива́ти**[1].

ВІДТИНА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* Пас. до **відтина́ти** 1, 3. *Чорні гумові присоски піднімали сталевий лист, відправляючи його в довгу путь, у процесі якої з металевого прямокутника відтинались кути, загинались краєчки* (В. Коротич); *У західній філософії явище маргіналізму не є новим. Але до XX століття побічні розгалуження філософського дерева успішно відтиналися* (з наук. літ.).

ВІДТИ́НОК, нка, *ч.* Частина чого-небудь, вимірюваного в просторі або часі; відрізок. *Я розглядаю кінематографію як мистецтво короткочасного удару. Сила впливу, сила удару концентрується на невеликому відтинку часу* (О. Довженко); *На великім відтинку почалася стрілянина. Почалась вона з далекої пожежі і кількох вибухів там. Потім вибухла в самім Пашковім, а далі розійшлась обабіч на яких десять кілометрів* (І. Багряний); *Полковник .. знав, що ця ділянка є лише коротким відтинком дев'яностокілометрової смуги наступу* (Іван Ле і О. Левада); *Розвиток техніки дає людям змогу мати все більше дозвілля, таким чином вони дістають у своє розпорядження чималі відтинки часу* (з публіц. літ.); *Подорож для М. Йогансена — це не просто відтинок часу, проведений не вдома, це ціла філософія життя як руху* (з наук. літ.); *Письменниця скрізь уловлює стиль епохи, основні прикмети духовності того чи іншого народу в певний відтинок його історичного буття* (з наук.-попул. літ.).

ВІДТИРАЖО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтиражува́ти.** *Бажаною є наявність разом з планом лекції відтиражованого конспекту лекції, особливо в умовах недостатнього забезпечення студентів підручниками* (з наук. літ.); *Компакт-диск із програмою скрипкових сонат був нещодавно відтиражований* (з газ.); // **відтиражо́вано,** *безос. пред. У друкарні загалом було відтиражовано 160 тисяч примірників книг* (з Інтернету).

ВІДТИРАЖУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Розмножити друкований або електронний матеріал у певній кількості примірників; підготувати тираж. *Після виходу четвертого випуску часопис припиняє свою діяльність, і естафету підхоплює новий двотижневик, який устигає відтиражувати 17 книжок* (з наук. літ.); *Інструкцію щодо додаткової імунізації слід відтиражувати для кожного медичного закладу* (з мови документів).

2. *перен.* Повторити певну дію або метод в інших місцях. *Інвестори, котрі будували автозаправку, лялечку зробили з тамтешньої конструкції. Треба таку практику відтиражувати по всій столиці* (з газ.).

ВІДТИРА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтира́ти.** *Найбільш дієвим засобом лікування було визнано відтирання горілкою з перцем* (із журн.); *Відтирання корисних копалин — спеціальний метод збагачення корисних копалин, що застосовується при обробці скляних пісків, гірського кришталю* (з наук.-попул. літ.); *Відтирання замерзлих рук.*

ВІДТИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДТЕ́РТИ,** відітру́, віді́тре́ш; *мин. ч.* відте́р, те́рла, ло; *док., кого, що.* 1. Розтираючи поверхню шкіри, приводити кого-небудь до притомності або повертати чутливість частинам тіла. *Почне одтирати* [мати] — *Андрійко плаче: пальчик болить* (Панас Мирний); *Катерина відтирала холодною водою свої закляклі ноги й руки* (С. Чорнобривець); *Ми винесли її* [Софію]. *Відтак відтерли, і Ганнуся побігла сама по лікаря* (О. Кобилянська); *Бугров роззувся, відтер снігом заморожені ноги* (І. Микитенко).

2. Відчищати від бруду. *Духновичеві стало погано. Його тяжко нудило, вивертало, і руки його, як він казав, тепер "тхнуть смертю", дарма що він відтирав їх і землею, і листям* (О. Гончар); *Поки хазяйка відтирала золою і мила глиняну сковороду, козак витяг з-під свого дорогоцінного каптана пласку шкіряну торбу* (Ю. Логвин); *Відтираючи потріскані руки содою з піском, бачив: мати уквітчує айстрами портрет на миснику* (Є. Пашковський); *Я даю поради господаркам про те, як відтирати праски і чистити килими, доглядати за якими-небудь речами* (з газ.).

3. *тільки док.* Розтерти, подрібнити що-небудь. *Баклажани нарізати кружками, посолити, через 30 хвилин відтерти* (із журн.).

4. *розм.* Те саме, що **відти́скувати** 1; відтісняти. *Салоган відтирає конем Юрія Морозенка, впритул під'їжджає до жінки* (М. Стельмах); *До столу посунули комсомольці і відтерли Марусю від Лодиженка* (Іван Ле); // *перен.* Відстороняти, усувати когось від чогось. — *Василя вже не обирали в президії, депутатом в райраду. А він з усіма сварився, .. говорив, що його одтирають, що то заздрісники і наклепники з'їли його* (Ю. Мушкетик); — *Але вам не вдасться відтерти мене від моїх винаходів!* (В. Собко); *Приймальні комісії почали працювати, всюди юрмиться молодь, в кожного якісь перспективи, і тільки, здається, одну її, Єльку, життя відтерло, кудись жене без керма і без вітрил* (О. Гончар).

ВІДТИРА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* 1. Відчищатися від чогось; ставати чистим внаслідок тертя. *Принцип роботи бурякомийки полягає в тому, що буряк в барабані не відмивається від бруду водою, а бруд відтирається від буряка в суспензії певної щільності* (з наук.-техн. літ.); *Наша раковина втратила вигляд, потьмяніла, білі розводи від води не відтираються, та й подряпин багато* (з Інтернету).

2. Пас. до **відтира́ти** 4. *Лошаков, довідавшись, що від земської справи одтираються освічені люди темним мужиччям, .. підняв баталію* (Панас Мирний).

ВІ́ДТИСК, у, *ч., рідко.* Те саме, що **відби́ток** 1. *Відтиски лап показували, що це був той самий ведмідь* (М. Трублаїні); *Не було лише тут відтисків пальців конституційного власника паспорта* (П. Козланюк).

ВІДТИСКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтиска́ти** і **відтиска́тися** 3. *Краще вибирати пральні машини з великою швидкістю відтискання* (з наук.-техн. літ.); *У Бучачі поставили масовий рекорд з відтискання від землі* (з газ.).

ВІДТИСКА́ТИ *див.* **відти́скувати.**

ВІДТИСКА́ТИСЯ *див.* **відти́скуватися.**

ВІДТИСКНИ́Й, а́, е́. Яким відтискають; признач. для відтискання. *Змащують солідолом шарнір передньої навіски рами викопувального пристрою, відтискний підшипник зчеплення ведучого моста, втулки і підшипники* (з наук.-техн. літ.); *Загальною рисою всіх без винятку докерамічних неолітичних культур України є використання відтискної техніки розщеплення кременю* (з наук.-попул. літ.); *Відтискний штамп; Термопластична відтискна маса.*

ВІДТИ́СКУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відти́скувати.** *Комулей мимоволі відступав з кола, відтискуваний козаками все далі від промовця* (Іван Ле).

ВІДТИ́СКУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відти́скувати.** *Особливо швидку втрату продуктивності свердловин спостерігають у разі проривання підошовних чи верхніх вод, що призводить до відтискування нафти водою* (з навч. літ.); *Сітчастий валик призначений для вирівнювання поверхні паперової маси, відтискування з неї води, а іноді також для видушування водяних знаків* (з наук. літ.); *Відтискування пальців.*

ВІДТИ́СКУВАТИ, ую, уєш, **ВІДТИСКА́ТИ** а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДТИ́СНУТИ,** ну, неш, *док., кого, що.* 1. Натискаючи, віддаляти, відсувати когось від кого-, чого-небудь. *Пручались цікаві, щоб ближче, — їх знов одтискали далі* (Марко Вовчок); *Команда стражників, наступаючи від причалених плотів, з хрипом лізла на людей, відтискуючи їх від берега* (О. Гончар); *Побачивши драбантів, міська сторожа відтиснула юрбу* (З. Тулуб); *Незнайома намагалася відтиснути тітку Клавду від дверей* (Ірина Вільде); // Змушувати когось відходити, відступати з певного місця. *Німецькі феодали відбирали в слов'ян кращі землі і відтискували їх на погані* (з навч. літ.); *Рота легко відтиснула передові частини противника* (Я. Качура); // *перен.* Відсувати на другий план. *Колись поетові* [М. Рильському] *дорікали, що в нього естетська споглядальність, класично-парнасівське зображення навколишнього світу відтиснули .. передові ідеї сучасності. Це не так* (А. Малишко).

2. Натискаючи чимось, залишати відбиток, слід на чому-небудь. *Відтиснути пальці на папері.*

3. *поліգр.* Переносити знаки на папір; відбивати. *Роман складав з окремих літер рядки, а ми старанно відтискували ті рядки на аркушиках з зошитів — друкували прокламації* (В. Минко); — *Треба гранки відтиснути, а немає чим* (А. Шиян).

4. *техн.* Ослабляти, відпускати затискач. *Відтискати кріплення деталі.*

5. Те саме, що **віджима́ти** 2. *Чим менший коефіцієнт мінімальної залишкової вологості, тим ефективніше буде відтискати ваша пральна машина* (з мови реклами).

ВІДТИ́СКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, **ВІДТИСКА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.,* **ВІДТИ́СНУТИСЯ,** нуся, нешся, *док.* 1. Те саме, що **відбива́тися** 5. *Сліди відтиснулись на снігу.*

2. *тільки недок.* Пас. до **відти́скувати.** *Деякі гідрогеологи розглядають солоні води як давні морські води, що поступово відтискуються на поверхню* (з наук. літ.); *Відбитки пальців відтискуються на вкладці паспорта* (з навч. літ.).

3. Те саме, що **віджима́тися** 2. *Молоді жителі намагалися поставити рекорд міста: найбільша кількість людей, які одночасно відтиснуться від землі п'ять разів* (з газ.).

ВІДТИ́СКУВАЧ, а, *ч.* Той, хто займається відтискуванням чогось. *Відтискувач білизни.*

ВІДТИ́СКУВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **відти́скувач.** *Відтискувачка тканини.*

ВІДТИ́СНЕНИЙ, ВІДТИ́СНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відти́снути** 1–3. *Перун, відтиснутий в куток сцени на самім переді, стоїть мовчки* (І. Франко); *Відтиснений від річки Чорнота закріпився на березі* (Я. Качура); *Вся інша дрібнота — ремісники, робітники, різні люди невизначених професій — відтиснена на околиці* (П. Колесник); *Порфирій Григорович тримає в руці щойно відтиснуті шпальти* (М. Стельмах); // **відти́снено, відти́снуто,** *безос. пред. Довгим ланцюжком відтиснуто лапки якоїсь звірючки* (О. Донченко); *Наш народ відтиснуто назад, на високі .. скелі, туди, де лише мох та камінь* (У. Самчук).

ВІДТИ́СНЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **відти́снути.** *Хвилеподібне відтиснення діалектних форм на окраїни в північно-західній частині східнополіського говору демонструють карти* (з наук. літ.); *Відтиснення представницьких органів державної влади управлінським апаратом на другий план призвело до того, що цей апарат сам займався підзаконною творчістю, видаючи численні інструкції та накази, які фактично мали силу закону* (з навч. літ.).

ВІДТИ́СНУТИ *див.* **відти́скувати.**

ВІДТИ́СНУТИЙ *див.* **відти́снений.**

ВІДТИ́СНУТИСЯ *див.* **відти́скуватися.**

ВІДТИТРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДТИТРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, хім.* Випускати з бюретки краплю за краплею титрований розчин реагенту. *Для кожного пацієнта дозу слід відтитровувати до максимально припустимої* (з наук.-техн. літ.); *Препарат із концентрацією пропофолу 20 мг/мл важко адекватно відтитрувати для маленьких дітей через надзвичайно малі об'єми, необхідні для цього* (з наук.-техн. літ.).

ВІДТИТРУВА́ТИ *див.* **відтитро́вувати.**

ВІДТИ́ХНУТИ, ну, неш, *док.* Перепочити, заспокоїтись. *Зазимую тут і залітую, В цій великій хаті не своїй. У кутку відтихну, відлютую, Намовчусь у темряві німій* (М. Вінграновський).

ВІДТІ́К, то́ку, *ч.* 1. Те саме, що **відтіка́ння.** *Якщо не порушено відтік сечі, хворим на пієлонефрит рекомендують багато пити* (з наук.-попул. літ.); — *Поки перевіряв параметри протоку й відтоку блакитного золота, ваші єдинокровні дами збиралися на променад* (А. Крижанівський); *Відтік ґрунтових вод;* // Переселення в інший регіон (перев. про людей, населення). *Оскільки всіх цих труднощів немає за кордоном і там поціновують розумних людей, уже почався відтік наших учених на зарубіжжя* (з публіц. літ.); *Коли внаслідок аридизації погіршились умови життя у південних районах степу, це призвело до вимушеного відтоку частини їхніх мешканців* (з навч. літ.).

2. *спец.* Пристосування для стікання рідини. *Відтік міститься завжди нижче за отвір для притоку рідини* (з наук.-техн. літ.).

△ **Відпли́в (відті́к) капіта́лу** *див.* **відпли́в.**

◇ **(1) Відті́к (відпли́в, відтіка́ння) умі́в (мі́зків)** — перехід здібних, талановитих людей до іншої організації або від'їзд кваліфікованих фахівців за кордон. *З відновленням незалежності перед Україною постала низка нових викликів: демографічна криза посилювалася через масову еміграцію українців, спостерігався відплив мізків за кордон, тоді як країні конче бракувало інтелектуальних і фінансових ін'єкцій для подальшої розбудови* (з публіц. літ.); *Історія соціальної деінтелектуалізації виражається у приниженні статусу інтелігенції, особливо творчої, відтоку умів* (з публіц. літ.); — *Триває відтікання мізків із країни, — остерігають експерти* (з наук.-попул. літ.); *Відтік умів за кордон завдав і продовжує завдавати багато в чому непоправної шкоди українській науці* (із журн.).

ВІДТІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтіка́ти.** *Явище штучного опадання листя супроводиться всіма процесами відтікання пластичних і мінеральних речовин із листя у стебла* (з наук. літ.); *Слід ввести поняття критичного вмісту води в порах снігу, з досягненням якого й починається відтікання талої води* (з навч. літ.).

◇ **Відті́к (відпли́в, відтіка́ння) умі́в (мі́зків)** *див.* **відті́к.**

ВІДТІКА́ТИ, а́є, *недок.,* **ВІДТЕКТИ́,** ече́, *док.* 1. Текти, віддаляючись від чого-небудь. *Із синусів кров відтікає у внутрішні яремні вени, потім у плечоголовні та у верхню порожнисту вени* (з наук. літ.).

2. *перен.* Поступово переміщатися в інше місце (перев. про значну кількість людей або про матеріальні багатства). *Не лише відносно невеликий національний капітал не повинен відтікати за кордон, як це відбувається нині, а й зарубіжні інвестори мають вкладати свої інвестиції в економіку України* (з навч. літ.); *Витрачені гроші залишаться в державі, замість того щоб відтекти на рахунки закордонних організацій* (з публіц. літ.).

ВІДТІ́ЛЬ *див.* **відтіля́.**

ВІДТІЛЯ́, ВІДТІ́ЛЬ, *присл.* З того місця; звідти. *Дали нам Греки прочухана І самого Енея-пана В три вирви вигнали відтіль* (І. Котляревський); *Анарх розірвав другий конверт і витяг відтіля неохайний папір* (М. Хвильовий); *Загін Гарика поспішив на околицю лісу, щоб відтіля спостерігати бій* (М. Трублаїні); *Республіканські війська на короткий час відходили на північ, щоб відтіля рушити на південь проти денікінських частин* (із журн.).

◊ **(1) [І] відтіль і відсіль** — з одного і з другого боку; з протилежних боків. *Застукала ляда; Бігає човник відтіль і відсіль...* (Я. Щоголів); *І відтіль гора і відсіль гора; Поміж тими крутими горами Сходила ясная зоря* (П. Чубинський); **Ні відсіль** *(рідше* **ні відси) [і] ні відтіль** *(рідше* **ні відти)** *див.* **відсіля́.**

ВІДТІ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтіни́ти.** *Скрип підвід, немов ячіння журавлине, жалібне, без кінця й краю... У мряці ночі, відтіненій далекими загравами, те ячіння стоїть над землею* (І. Багряний); *Золотими літерами, відтіненими чорними рисками, вона* [вивіска] *сповіщала людям на подив: Чепігов і син* (Л. Юхвід); *Відтінений шрифт; //* **відтінено,** *безос. пред. Засобами народних порівнянь відтінено важкі думки матері в оповіданні Марка Вовчка "Два сини", її настрої та переживання* (з наук. літ.).

ВІДТІ́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтіни́ти.** *З метою підвищення контрасту зображення застосовують техніку відтінення — напилювання важких металів на плівку* (з наук.-попул. літ.); *При відтіненні волосся його колір не світлішає, а стає більш інтенсивним* (з мови реклами); *У роботі простежується висока відповідальність авторського колективу не лише за його безпосередній науковий зміст, а й точне відтінення того, що вдалося і чого не вдалося в ньому зробити* (з наук. літ.).

ВІДТІНИ́ТИ *див.* **відтіня́ти.**

ВІДТІНИ́ТИСЯ *див.* **відтіня́тися.**

ВІДТІ́НКОВИЙ, а, е. Прикм. до **відті́нок** 1–3. *Багата відтінкова палітра між білим та чорним розгортається у всьому блиску в сценах з неоднозначним сюжетом* (із журн.); *Читаючи "Позиченого чоловіка" Є. Гуцала, дивуєшся авторському вмінню вдало використовувати десятки сотень воістину неперевершених словесних перлів і навіть цілісних гніздових сюжетів із близьким відтінковим забарвленням* (з публіц. літ.).

ВІДТІ́НОК, нку, *ч.* 1. Один із різновидів відповідного кольору, барви. *Змінюючи тони і відтінки у синьо-голубій гамі, цвіте барвами широкий луг* (І. Волошин); *Ми були б дуже раді бачити тунель, облицьований мармуром найніжніших відтінків* (М. Трублаїні); *На географічних картах глибина морів і океанів позначається відтінками голубої фарби* (з навч. літ.); // Додаткове забарвлення, що виступає на тлі основного. *Барва її лиця не була й тепер рум'яною, зостався й досі легкий відтінок слонової кості в загорілім обличчі* (Леся Українка); *На горах, на вершинах лісу, на далекій смузі Дніпра, на самій блакиті неба лежав рожевий відтінок, а прозорі яскраво-голубі тіні, вкупі з ним, надавали картині якогось чарівливого освітлення* (М. Старицький); *Жовтава їх* [лиць] *барва .. в відблиску огнищ переливалася в якийсь зеленкуватий відтінок* (І. Франко); *Його чорні з фіолетовим відтінком очі масно блищать* (Д. Ткач).

2. Різновид якого-небудь явища, відмінний від інших ступенем і характером вияву. *Опріч знання різних діалектів треба мати дуже музикальне вухо, щоб зловити всі одтінки говорів* (М. Коцюбинський).

3. Незначна видозміна значення, виражена словом або інтонацією (під час мовлення). *Я свого часу наводив приклад, як розроблено в словнику слово злітати. Там дано ряд значень і відтінків слова* (М. Рильський); *Синонім майже завжди містить у собі певний відтінок у значенні* (з наук. літ.).

4. *перен.* Додатковий вияв почуття, настрою і т. ін., що супроводжує основне почуття, настрій, стан. [О р е с т:] *Адже приязнь межи мужчиною й жінкою завжди мусить мати якийсь особливий відтінок* (Леся Українка); *На обличчі йому грала якась усмішка з мало не тваринним відтінком радості* (М. Хвильовий); *— Нараду продовжуємо, — з відтінком жарту промовив Фрунзе* (О. Гончар).

ВІ́ДТІНЬ, і, *ж. і рідко* ю, *ч., діал.* Відтінок. *Кожний тон і кожний відтінь — се момент один, промінчик* (І. Франко); *Дністер .. вилискувався, як мерехтлива, всіма відтінями срібних, синіх та зелених красок перетикана лента* (Б. Лепкий); *Аліпій притакнув головою: — Саме ж це й дає ту відтінь блідої, сонцем опаленої цери на тілі. — Й почав швидко, без оправ заповнювати стерті площі* (Н. Королева); *Вона звела на мене сині очі, в яких стояла фіолетова відтінь* (В. Шкляр).

ВІДТІ́НЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для відтінювання чого-небудь. *Відтінювальний шампунь; Пофарбувати волосся відтінювальним бальзамом.*

ВІДТІ́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відті́нювати.** *Урізноманітнення того самого художнього образу, зміна його деталей пов'язана з відтінюванням змісту* (з наук. літ.); *Відтінювання плівки.*

ВІДТІ́НЮВАТИ *див.* **відтіня́ти.**

ВІДТІ́НЮВАТИСЯ *див.* **відтіня́тися.**

ВІДТІ́НЮВАЧ, а, *ч.* 1. Пристрій, прилад для відтінювання плівки. *Для вирівнювання контрасту зображення або світлового акцентування його деталей застосовуються відтінювачі різних профілів* (з навч. літ.).

2. Пристрій до оптичних приладів для плавного зменшення освітленості поля зображення. *Відтінювач до фотоспалаху.*

3. Фарбник, який використовується з косметичною метою. *Відтінювач для волосся.*

ВІДТІНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ВІДТІ́НЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ВІДТІНИ́ТИ,** іню́, і́ниш, *док., що.* 1. Виділяти частину картини, малюнка і т. ін. темнішим тоном, барвою. *Уже було написано: "Сьогодні в неділю Драмгурток Драбинівського Сільбуду виставить "Хатня революція". Комедія на 5 дій". А Йван тепер літери відтіняв* (А. Головко); *Відтінити контури малюнка;* // Поєднуючись із певним кольором, робити його виразнішим, яскравішим. *Костюм був яскраво-червоний і вигідно відтінював негрове темне лице* (О. Ільченко); *Чорна смуга лісу там, на виднокрузі, погроз-*

ливо відтіняла пожежу, неначе Маційовичі поринали з полум'ям у безодню (Іван Ле); // *техн.* Відсвічувати плівку з метою підвищення контрастності зображення. *Відтінити відблиски на фотопортреті.*

2. *перен.* Робити що-небудь помітнішим, виразнішим; підкреслювати, виділяти. *Артем споважнів, посуворішав, а давно не стрижений, вихрястий чуб іще виразніш одтіняв у ньому цю зміну* (А. Головко); *Густа смаглявість лиця різко відтіняла зеленаву голубизну очей, сумовито-сторожких, зачаєних* (О. Гончар); *Часто незначна, здавалося б, деталь, знайдена актором, надзвичайно рельєфно відтіняє те почуття, яке він прагне передати* (з наук. літ.); *І. Карпенко-Карий умів знайти і підкреслити якусь неповторну своєрідність, відтінити психологічну сторону образу, показати на сцені живу самобутню людину* (з публіц. літ.).

ВІДТІНЯ́ТИСЯ, я́ється, **ВІДТІ́НЮВАТИСЯ,** юється, *недок.*, **ВІДТІНИ́ТИСЯ,** іниться, *док.* 1. Виділятися на тлі іншого кольору, іншої речі і т. ін. *Солом'яний бриль і піджак різко відтінялися на тлі робочих штанів* (В. Кучер); *Морозний ранок ледве зазорів. Вже, сонячним обведені пунктиром, Відтінюються обриси домів* (В. Бичко); *Коли помітив Надію, зашарівся і його брови та вуса ще більш відтінилися білиною* (Яків Баш).

2. *тільки недок., перен.* Пас. до **відтіня́ти і відті́нювати.** *Філософська ідея твору .. підкреслюється, відтіняється і виділяється у .. розрядкою поданих абзацах* (М. Рильський); *Дніпрова Чайка у змалюванні природи наслідує фольклорні традиції, пейзажами відтінюється поведінка, характер, уподобання героїв* (з наук. літ.).

ВІДТІ́СНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтісни́ти.** *Все .. відійшло ніби на другий план, було відтіснене в уяві юнака іншим, тим, що неквапливо, рівним голосом розповідав йому Валенто Клаудо* (В. Владко); *Діти ще не ув'язнені повністю у фортецю традицій, їхня суть клекоче й вимагає польоту. Ця потреба відтіснена в сферу підсвідомості і здійснюється в снах* (О. Бердник); *Лондон як основний ринок золота був відтіснений на друге місце Цюрихом, бо ПАР, встановивши прямі стосунки зі швейцарськими великими банками, стала продавати до 80 % свого видобутку через Швейцарію* (з наук.-попул. літ.).

ВІДТІСНИ́ТИ *див.* **відтісня́ти.**

ВІДТІСНЯ́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **відтісня́ти.** *Відтіснення, згідно з З. Фрейдом, — це процес послаблення цензури та утворення компромісу* (з наук. літ.); *Відтіснення — ситуація в кінному поло, коли два гравці, зіткнувшись, відтісняють один одного, не даючи пробити по м'ячу* (із журн.).

ВІДТІСНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ВІДТІСНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., кого, що.* Те саме, що **відти́скувати** 1. *Царизм навмисне заселяв окраїни колонізаторськими елементами і відтісняв місцеві національні маси у гірші райони* (П. Тичина); *Крізь вируючий натовп Оля пробивалася до каруселі. Її штовхали, відтісняли* (Л. Юхвід); *Ярослав із дружиною ходив на чудь і на мерю, відтісняв їх з ліпших земель* (П. Загребельний); *Вони .. одтіснили рештки татар вгору, на камінь* (М. Коцюбинський); *Сторожа йде в прохід, одтіснивши Мартіана набік* (Леся Українка); *Його відтіснила вбік галаслива зграйка майбутніх студенток* (О. Гуреїв).

◊ **Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план** *див.* **відсува́ти.**

ВІДТІСНЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок., рідко.* Пас. до **відтісня́ти.** *На периферію суспільної свідомості стали відтіснятися мотиви суспільного обов'язку, суспільної користі, орієнтації на споживача* (з наук. літ.); *Старі фінансово-корпоративні групи (Морганів, Дюпонів, Рокфеллерів та ін.) відтісняються з провідних позицій на другорядні ролі* (з навч. літ.).

ВІДТІ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відті́сувати.** *Відтісування та шліфування надає каменю краси* (із журн.).

ВІДТІ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДТЕСА́ТИ,** ешу́, е́шеш, *док., що.* Тешучи, знімати частину деревини чи іншого матеріалу з поверхні дошки, колоди і т. ін.; стісувати. *Легкий пінобетон можна пиляти ручною пилою, відтісувати, також можна забивати в нього цвяхи* (з наук.-техн. літ.).

ВІДТІ́СУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **відті́сувати.** *Поверхня дерева легко відтісується.*

ВІДТОВКТИ́, вчу́, вче́ш, *док., розм.* 1. *що.* Товчінням подрібнити щось. *Треба добре фарш відтовкти;* // Товчінням звільнити зерно, крупу від луски. *Відтовкти пшоно.*

2. *кого, що.* Ударами пошкодити частину тіла; побити, відлупцювати. *Я хоч лише кандидат у майстри, але готовий його відтовкти так, що чемпіонам-боксерам нічого не лишиться* (з Інтернету); *Хулігани відтовкли хлопцеві печінку.*

◊ **(1) Відтовкти́ бо́ки** *кому* — побити кого-небудь. *Треба йому відтовкти боки, щоб другий раз глядів лучче* [краще] *телята* (Сл. Гр.).

ВІДТО́ДІ, *присл.* З того часу, з тієї пори. *Під осінь мене дали до школи, і відтоді я вже ніколи не бачив злісного Сидора* (І. Франко); *Олександра вступила у Петрову хату, котра відтоді мала бути й її хатою* (М. Коцюбинський); *Відтоді кожен міг Дениса слід пізнати, Коли із блешнею пройшов він по ставу* (М. Рильський); *Улас Шевчук став відтоді сином полковника Коваленка* (Ю. Яновський); *Мені немов полегшало відтоді. Зболілася. Відмучилася* (Л. Костенко).

ВІДТОПИ́ТИ *див.* **відто́плювати.**

ВІДТО́ПКИ, ів, *мн.* Речовина, що залишається після відтоплення. *Відтопки сала.*

ВІДТО́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтопи́ти** 1. *Шкварки, що лишалися після відтоплення смальцю, також ішли в їжу* (з наук.-попул. літ.).

ВІДТО́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відто́плювати** 1. *За три або чотири години до відтоплювання молока висушений сичуг кладуть в кислу або свіжу сироватку і тримають у теплому місці* (з наук.-техн. літ.).

ВІДТО́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ВІДТОПИ́ТИ,** оплю́, о́пиш; *мн.* відто́плять; *док.* 1. *що.* Нагріваючи, відокремлювати одну речовину від іншої (молоко, сир і т. ін.). *Невдовзі після відкриття молокопункту з району надійшла вказівка не возити туди перегону, а відтоплювати самим і робити з нього сир* (І. Кирій); — *Ряба дає три дійниці на день, а як одтопиш — одна сироватка* (М. Рудь).

2. *тільки док., розм.* Опалювати деякий час. *Головне завдання на сьогодні залишається: відтопити опалювальний сезон* (з газ.).

ВІДТО́ПЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **відто́плювати** 1. *Сир може відтоплюватися в діжці.*

ВІДТОПОНІМІ́ЧНИЙ, а, е. Утворений від топоніма. *Відповідають закономірностям літературного відтопонімічного словотворення прикметники на зразок Козельщина — козельщинський і Грабщина — грабщанський* (з наук.

літ.); *У наголошенні відтопонімічних прикметників сучасної української мови є значні хитання: Бараші — бара́шівський, барашівський* (з наук. літ.).

ВІДТОПОНІ́МНИЙ, а, е. Те саме, що **відтопоні́мічний.** *Ряд ойконімів Опілля — відтопонімні деривати, утворені шляхом семантичного перенесення назви відомого населеного пункту на нововиникле поселення* (з наук. літ.); *Предмет нашої уваги — лінгвістичний аналіз відтопонімних прізвиськ, записаних експедиційним шляхом на Львівщині* (з наук. літ.).

ВІДТО́ПТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтопта́ти.** *Задихана, з відтоптаними ногами, Оля застигла край прилавка* (Л. Юхвід); *Відтоптані у поході чоботи.*

ВІДТОПТА́ТИ *див.* **відто́птувати.**

ВІДТО́ПТУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відто́птувати.** *Черевики, постійно відтоптувані в транспорті, вже не схожі на нові* (із журн.).

ВІДТО́ПТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відто́птувати.** *Трамваї нам відомі скупченням пилюки у кутках, галасом і постійними конфліктами через відтоптування ніг пасажирами* (з Інтернету).

ВІДТО́ПТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДТОПТА́ТИ,** опчу́, о́пчеш, *док.*, *що.* 1. Наступаючи ногою на що-небудь, пошкоджувати. *Андрій закрив ліктем обличчя й все намагався схопитися, але марно. Намагався спіймати когось руками, але його били по руках, відтоптували їх* (І. Багряний); *Наступивши Довбні на ногу, кинулася до самовара. — Дивися — ноги одтопчеш! — скрикнув Довбня* (Панас Мирний); // *перев. док.* Тривалим ходінням втомити, пошкодити ноги. *— Коли ви своє одробите, ноги відтопчете, спини не розігнете, — куди тоді вас..?* (Ю. Яновський).

2. *перев. док., рідко.* Стоптати, порвати взуття. *Черевички відтопчу* (Сл. Гр.); *— Дівчат стільки.., а піди сватати́ся, так і чоботи відтопчеш* (Ганна Барвінок).

◊ **(1) Відтопта́ти ряст,** *нар.-поет.:* а) наблизитися до смерті; нажитися. *Ой кобзарю, кобзарю, чи не відспівав ти своє? Чи не відтоптав рясту? Бо скидається на те, що час тобі лагодитися в далеку дорогу...* (М. Пригара); б) померти. *Торкається* [дід] *бабиного лоба — холодний. — Відтоптала свій ряст* (Є. Гуцало).

ВІДТОРГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДТО́РГНУТИ,** ну, неш, *док.* 1. *що.* Насильно забирати землі, володіння тощо; загарбувати. *Візантія у період панування київського князя Святослава переживала тяжкі часи. Її потрясали нищівні набіги угрів, не давали спокою араби, які відторгали то одну, то другу частину її володінь* (з наук. літ.); *Землю ж, що відторгнули ви у антів, не полишимо антам* (Д. Міщенко).

2. *що, біол.* Відчужувати, не приймати (про орган, організм). *Прополіс здатний відторгати змінені життєздатні тканини, наприклад мозолі, бородавки* (з наук.-попул. літ.).

3. *кого, що, перен.* Відстороняти, відчужувати кого-, що-небудь від когось, чогось. *Рабиня та — донька древлянського князя Мала, упокореного нещадно мстивою княгинею Ольгою, яка відторгнула Мала від його питомих Дерев* (П. Загребельний); *Хіба історія знає хоч один приклад, щоб бюрократ вийшов на люди і розкаявся в тому, що він — бюрократ? Зроби котрийсь із них так, і система миттєво відторгне його* (з публіц. літ.).

ВІДТОРГА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **ВІДТО́РГНУТИСЯ,** не́ться, *док.* 1. *тільки недок.* Пас. до **відторга́ти** 2. *Білки одного сорту винограду "впізнаються" відповідними системами рослин іншого сорту і відторгаються* (з наук.-попул. літ.).

2. Відсторонятися, відчужуватися від кого-, чого-небудь. *Я, картаючи себе, дивувався: "Як я міг забути? Як я міг душею відторгнутись бодай на коротку мить?"* (Є. Гуцало).

ВІДТО́РГНЕНИЙ, ВІДТО́РГНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відто́ргнути.** *А ти — відтята, стята, нежива, відторгнута, чужа, сумна, ворожа* (В. Стус); *А ось .. увесь правий наберег* [берег], *відторгнутий у дні Петра-царя, втоптаний шляхтою, як потала споконвічної боротьби козаків* (Г. Колісник); *Від України були відторгнені території, у яких українці становили більшість* (з публіц. літ.); *У чому секрет "американського дива"? У тому, що гурт відторгнених людей, які просто хотіли працювати заради свого блага, зібрався разом і почав будувати світ, про який за океаном тільки мріяли* (з публіц. літ.); *Ініціатори нового політичного альянсу твердять, що ніхто не буде відкинутий і ніхто не буде відторгнений* (з газ.); // **відто́ргнуто,** *безос. пред. Понад сімдесят років тому від Чехії було відторгнуто Судетську область на користь нацистської Німеччини* (з газ.); *У працях попереднього періоду було дуже спрощено показано духовне самовиявлення народу, відторгнуто культурне життя від релігійного* (з наук. літ.).

ВІДТО́РГНЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **відто́ргнути.** *Метою агресивної війни може бути, зокрема, відторгнення частини території іншої держави, здійснення у ній військового перевороту* (з мови документів); *Швейцарські дослідники виявили, що у жінок, яким пересадили нирку чоловіка, значно підвищена вірогідність відторгнення трансплантату* (з наук.-попул. літ.); *Мабуть, цього відторгнення насправді не було, бо не міг же клен перестати існувати в моїй підсвідомості* (Є. Гуцало); *Введення до тексту слів високого звучання є одним із засобів відторгнення поетичної мови від повсякденної розмовної* (з наук. літ.).

ВІДТО́РГНУТИ *див.* **відторга́ти.**

ВІДТО́РГНУТИЙ *див.* **відто́ргнений.**

ВІДТО́РГНУТИСЯ *див.* **відторга́тися.**

ВІДТО́РЖЕНЕЦЬ, я, *ч., геол.* Уламок чи невеликий масив гірської породи, відділений внаслідок тектонічної діяльності або віднесений льодовиком на певну відстань. *Відторженці нижньо-палеозойських порід на р. Ловаті перенесені з Балтійсько-Ладозької області* (з наук. літ.); *Тектонічний відторженець.*

ВІДТО́РЖЕННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **відто́ргнення.** *Уповільнення відторження некротичних тканин на опікових ранах пов'язане з розвитком реакції гіперчутливості* (з наук. літ.); *Як би не розгорталися події далі, скандал вже призвів до відторження влади простими людьми* (з Інтернету).

ВІДТОРІ́К, *присл., розм.* З того року. — *Ти відторік став часто простуджуватися* (П. Автомонов); *Звертаємо увагу мешканців області на те, що відторік в Україні значно жорсткішою стала відповідальність за порушення законодавства проти наркоманії і поширення наркотиків* (з публіц. літ.); *Лікар-інфекціоніст запевнила, що в їхній поліклініці, в інфекційному кабінеті, відторік є безкоштовні протималярійні препарати* (з газ.).

ВІДТО́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **відточи́ти** 1. *З гостро відточеними мечами на поганську землю налітав* [Свя-

тослав] (Панас Мирний); *Пальці намацали біля пояса відточений ніж* (А. Шиян); * Образно. *Він має не тільки розум, відточений життям, він має силу волі* (Іван Ле); *Дорош пильно подивився в очі Гната, ламаючи його гостро відточений погляд* (Григорій Тютюнник); // **відто́чено,** *безос. пред. — Мені всього сорок років, султане, а сідати на коня я тільки починаю, — відказав Іслам, і звелись остріщкуваті брови у великого візира: Аззем-паша не чекав від нього таких відточено зухвалих слів* (Р. Іваничук).

2. *прикм., перен.* Доведений до граничної чіткості, завершеності, досконалості. *Гармонійний і відточений був кожний рух спортсменки* (В. Собко); *Актор до тонкощів вивчив французький театр, що робило його гру викінченою, відточеною, гарною, легкою* (з мемуарної літ.); *Роль Хосе вирішили у першому акті довірити Хостікоєву-молодшому, студентові театрального інституту. І хлопець батька не підвів. Його гра була щирою, іноді навіть відточеною* (з газ.).

ВІДТО́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **відто́чений** 2. *Я пам'ятаю виняткову відточеність вимови баритона Паділли* (з мемуарної літ.); *Відточеність форм, лаконізм і чіткість малюнка — ось риси, притаманні творчості художника* (з наук. літ.); *Стиль передбачає відточеність думки і яскравість мови — те, що поріднює мистецтво з наукою, і те, що перетворює читача у глядача* (з наук. літ.).

ВІДТО́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відточи́ти.** *Відточення ланцюгів бензопил звичайно проводять у ремонтно-механічних майстернях* (з навч. літ.); *Процес відшукування потрібного слова — це й процес кристалізації, відточення думки* (з наук. літ.).

ВІДТОЧИ́ТИ *див.* **відто́чувати.**

ВІДТОЧИ́ТИСЯ *див.* **відто́чуватися.**

ВІДТО́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для відточування. *Для вдосконалення техніки боксерського удару застосовуються спеціальні відточувальні вправи* (з навч. літ.).

ВІДТО́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відто́чувати.** *Століттями відточуваний розвиток економічної сфери й ощадної поведінки населення привели до того, що обсяг заощаджень у ряді найбільших країн світу дорівнює чотирирічному їх можливому використанню без залучення доходів* (з наук. літ.).

ВІДТО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відто́чувати** 1, 2. *Для дійового оснащення слова, для відточування словесної дії в заняттях з акторами у К. Станіславського було багато педагогічних прийомів* (з наук.-попул. літ.).

ВІДТО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДТОЧИ́ТИ,** очу́, о́чиш, *док., що.* 1. Точінням робити що-небудь більш гострим або гладким. *Ти молотом твориш, а я — олівцем, деталь ти відточуєш, я — свій рядок, і в темпі єдиному злився наш крок* (В. Сосюра); *Хто з дружинників прибирав у човнах, хто порався біля вітрил, хто лагодив зброю — чистив щит, гострив спис, одточував меч* (С. Скляренко); * Образно. *Треба якось призвичаюватися до цих людей, до цього світу, й або примиритися з ним, .. або відточувати пазурі* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Робити що-небудь дуже досконалим, доводити до високої майстерності; відшліфовувати. *Ці спостереження допомагають йому у його власних шуканнях, він відточує своє мистецтво* (Ю. Мартич); *Користуючись народними образами, порівняннями, метафорами тощо, Т. Шевченко вдосконалював їх, відшліфовував, відточував* (з наук. літ.); *У серйозному тренуванні і в різних змаганнях коні відточують свої найкращі якості, виробляють "класність"* (з газ.); *За довгі роки роботи в гумористичних журналах Чехов мимоволі відточив майстерність оповідача* (з навч. літ.); *Відточити журналістське перо на започаткованому в Кременчуці творчому конкурсі імені Вадима Бойка мали можливість десятки юних талантів* (з газ.).

ВІДТО́ЧУВАТИСЯ, уеться, *недок.*, **ВІДТОЧИ́ТИСЯ,** о́читься, *док.* 1. Ставати дуже гострим унаслідок точіння. *Відточився ніж.*

2. *перен.* Вдосконалюватися, набувати завершеності; відшліфовуватися. *Помітив уже давно, що розум найбільш відточується у спілкуванні, в бесідах з людьми, тобі подібними душевним складом* (Василь Шевчук); *Джузеппе Верді вважають майстром психологічної музичної драми. На творах маестро відточується вокальна техніка співаків і вдосконалюється професійна майстерність артистів* (з наук.-попул. літ.); *Відточується акторська майстерність.*

3. *тільки недок.* Пас. до **відто́чувати.** *Для японської системи управління характерним є прийняття на роботу працівника як неотесаного каменя, який буде оброблятися, відточуватися у відповідності з потребами фірми* (із журн.).

ВІДТРАНСПОРТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтранспортува́ти.** *Після спуску на воду судно буде відтранспортоване на базу в Херсон, де закінчаться фарбувальні та опоряджувальні роботи* (з газ.); // **відтранспорто́вано,** *безос. пред. Чому це його так спішно відтранспортовано, без згоди на те самої Сахно?* (Ю. Смолич); *Вже наприкінці вересня бойову техніку було нелегально завантажено на кораблі в одному з турецьких портів і під виглядом комбайнів для збирання бавовни відтранспортовано в невідомому напрямку* (С. Жадан).

ВІДТРАНСПОРТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДТРАНСПОРТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Відправляти, відсилати кого-, що-небудь транспортом. *Евакуатор зможе працювати не тільки на площі Ринок, а й відтранспортовувати автомобілі порушників із проспекту Свободи* (з газ.); — *Твоя робота, що мого Йванка в Березу відтранспортували?* (Р. Іваничук); *Якщо корпорація замовить транспорт новоствореному підприємству, то воно відтранспортує необхідну кількість сировини* (з газ.); *Локомотив мав відтранспортувати вантажний електровоз з місця аварії* (з газ.).

ВІДТРАНСПОРТУВА́ТИ *див.* **відтранспорто́вувати.**

ВІДТРЕМБІТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Закінчити грати на трембіті. *Вже всі вівчарі відтрембітали, як звичай велить, й треба спускатися з полонини* (І. Чендей).

2. Закінчити, перестати звучати (про трембіти). *Одтрембітали своє трембіти* (М. Коцюбинський); * Образно. *Тиждень тому відтрембітав на Турківщині (Львівська область) Всесвітній бойківський фестиваль* (з газ.).

ВІДТРЕМТІ́ТИ, мчу́, мти́ш, *док.* Припинити, закінчити тремтіти. *Заплющитись, аби відтремтіли зрадливі вії* (Є. Пашковський); * Образно. *Вода застигла. Сонце відтремтіло. Дитинство загубилось серед дня* (В. Стус).

ВІДТРУБИ́ТИ, ублю́, у́биш; *мн.* відтру́блять; *док., що.* Те саме, що **відсурми́ти.** *Відтрубили сурмачі нічліг* (І. Чендей); // *розм.* Пропрацювати, відслужити тривалий час. *Ті десять літ солдатчини, що відтрубив за Каспієм і за Ура-

лом, ще й досі йому здаються жахливим сном (Василь Шевчук); *Відтрубив на заводі 30 років* (з газ.).

ВІДТРУ́ТИТИ *див.* **відтру́чувати.**

ВІДТРУЧА́ТИ *див.* **відтру́чувати.**

ВІДТРУ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтру́тити.** *І тут була убориця велика: готи були потіснені і відтручені до Дінця і Дону* (з переказу); *Темний люд, роз'єднаний по хуторах, відтручений од поступальних рухів, які тепер народжуються в столицях, не здатен скласти силу, яка могла б постояти за правду й волю* (Василь Шевчук).

ВІДТРУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, **ВІДТРУЧА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДТРУ́ТИТИ,** у́чу, у́тиш, *док., кого, що, рідко.* 1. Те саме, що **відшто́вхувати.** *Він наближається до неї, обіймає бережно за стан.., але вона відтручає його від себе* (О. Кобилянська); *Той відтрутив Альошу рукою і став чекати* (І. Микитенко); *Дівчина припала йому до грудей, схлипувала, та, несподівано стрепенувшись, відтрутила парубка на відстань випростаних рук* (Ю. Хорунжий); // Відкидати, відсторонювати. — *Буду робити все, щоби тільки не бути для тебе тягарем, лиш не відтручуй мене* (І. Франко); *Докори та сльози Гашіци, що помічала Йонову зраду, ще більше відтручали від неї парубка* (М. Коцюбинський); *Велике милосердя Боже, і нема такого грішника, щоб його Бог відтрутив від себе, бачучи* [бачачи] *каяття у серці його* (Б. Лепкий); *З ціложиттєвого ждання ти смерть на кілька літ відтрутив, аби почути пахощ рути* (В. Стус); *Катерина свого досягла, .. нашепотіла в припадочну Петрову голову .. безліч лих, які чекають на нього, якщо не відтрутить від престолу старшого сина* (Ю. Мушкетик); // Проганяти, відганяти. *Вони оточили його мовчазною впертою стіною. відтручували, відпихали від султанського трону* (П. Загребельний); *І чому гетьман допускає ті наїзди-приїзди москалів, чому не відтрутить їх, не поставить варту?* (Ю. Мушкетик).

2. Застерігати, відвертати, уберігати від когось, чогось. *Матвій уже добряче захмелів, його полишала досада, .. що не може ні в чому переконати молодшого брата, що не вдається його застерегти, відтрутити від вогню, від небезпеки* (Ю. Мушкетик).

3. *док., діал.* Повернути, віддати борг. *Та тих два леви я ще вам дам, що буду з вами робити, може, якось відтрутите, але більше не приходіть, бо не дам* (В. Стефаник).

ВІДТРЯСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДТРЯСТИ́,** су́, се́ш, *док., що, рідко.* Трясінням відокремлювати щось. * Образно. *Одна з найголовніших цілей — поставити Україну на свої ноги, відтрясти полову від здорової пшениці* (з публіц. літ.); // *кого.* Трясучи приводити до тями. *Дружина зомліла і впала на підлогу. Василь Васильович оббризкав її водою, відтряс, привів до тями і всадовив у крісло* (В. Кожелянко); // *безос. За вікном прочмихав, прогримів потяг. Відтрясло підлогою і стінами* (І. Нижник).

ВІДТРЯСТИ́ *див.* **відтряса́ти.**

ВІДТУЖИ́ТИ, ужу́, у́жиш, *док.* Закінчити, перестати тужити. *І, мабуть, раніш уже знала за синову долю, та й уже одтужила* (А. Головко); *Міг я серце рвати пополам? Легше, кажуть, зразу відтужити — І одному, а не трьом серцям* (М. Гірник).

ВІДТУ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтули́ти.** *Двері одчинені, вікна — одтулені* (С. Васильченко); *Малий, ведмедкувато сутулячись, посунув до хижі, лишаючи Ситника з відтуленим од розгубленого здивування ротом* (П. Загребельний); *Дим з печі висів під стелею й не виходив надвір, хоч димова дірка над дверима була відтулена* (І. Білик); *Йшов* [купець], *розмахуючи вільно руками, і посвистував крізь відтулену губу веселу пісеньку* (Валерій Шевчук); // **відту́лено,** *безос. пред. Клапан було відтулено.*

ВІДТУ́ЛИНА, и, *ж.* Отвір у чому-небудь; діра. *Для експерименту взяли іншу лампу, всю вкриту зовні нікелевою листвицею з конденсованою відтулиною для променів, і стали наводити на книжку* (М. Івченко); *У самих же камерах була вічна пітьма, бо за вікна тут правили невеликі заґратовані відтулини без рам і шибок, перед якими височіла подзьобана кайлами стіна гори* (Б. Антоненко-Давидович); *Через невелику .. відтулину в печеру входив холодний свіжий ранок* (Д. Бедзик); // Щось трохи відчинене; шпарина. *Було задушливо, й вартові відкинули трохи запону халабуди. В ту відтулину було видно шматок зоряного неба* (І. Багряний); * Образно. *Прозирнувши на мить у відтулину Мусіньчиної душі, він негайно пустив туди корінь* (В. Підмогильний).

△ **О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина)** *див.* **запа́дина.**

ВІДТУ́ЛИНКА, и, *ж.* Зменш. до **відту́лина.** *Тільки проти клавіатури в кожушку був рядок відтулинок, засклених різноколірними скельцями* (Ю. Смолич).

ВІДТУЛИ́ТИ *див.* **відтуля́ти.**

ВІДТУЛИ́ТИСЯ *див.* **відтуля́тися.**

ВІДТУЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ВІДТУЛИ́ТИ,** улю́, у́лиш, *док., що.* Звільняти щось від того, що його закриває, робить невидимим; відкривати. *Молочна ріка хмар поволі відпливала набік, відтуляючи інші верхів'я і розшарпаний ланцюг височенних гір* (П. Загребельний); *На зморщеному чолі невільника виступив білий пруг давньої близни* [рубця]. *Волосся звісилось додолу й відтулило розірване вухо* (Н. Королева); *Вії миттю злетіли вгору, одтуливши терпкі смоляні очі* (Григорій Тютюнник); // Знімати з поверхні чогось те, чим воно закрите, заслонене; відслоняти. *Стара хатина з білою стіною почала прояснятися в балці, ніби жартовлива* [жартівлива] *дитина помалісеньку* [помалесеньку] *одтуляла рукавом заслонене лице* (С. Васильченко); *Мотря затулила губи хустиною, але зараз їх одтулила* (І. Нечуй-Левицький); *Орися несміливо відтулила обличчя* (Б. Грінченко); *Юнга загасив ліхтар, і Яся одтулила ілюмінатор. У морі було темно* (М. Трублаїні).

ВІДТУЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок.,* **ВІДТУЛИ́ТИСЯ,** у́литься, *док.* 1. Те саме, що **відкрива́тися** 1. *Очі дівчини відтуляються, вона з острахом оглядається* (із журн.); *Глянув* [Штукаренко] *угору на квадратний отвір. Плащ-палатка відтулилась* (С. Голованівський); * Образно. *Переді мною відтулився крайок чужої таємниці, одначе якої я ще не знав* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки недок.* Пас. до **відтуля́ти.** *Кватирка відтуляється туго.*

ВІДТУПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.* Закінчити, перестати тупотіти. *Двері камери зачинили. Поки шкрябав замок, відтупотіли кроки в коридорі, знову зайшла тиша* (Ю. Збанацький).

ВІДТУРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ВІДТУРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Перестати, закінчити туркотати. *І трактори у полі голубому одтуркотіли, наче голуби* (В. Сосюра).

ВІДТУРКОТІ́ТИ *див.* **відтуркота́ти.**

ВІДТУХА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДТУ́ХНУТИ,** ну, неш, *док.* Зменшуватися розміром (про опухлу частину тіла, людину і т. ін.); стухати. *Що ж тобі відтухає на горлечку?* (Сл. Гр.); *Ходжу я доволі добре, тримаюсь на ногах. Ноги, здається, одтухли* (М. Коцюбинський); [П и с а р:] *Олексу у москалі здали, то вдвох з старшиною чотири дні і чотири ночі пили .. Після того, мабуть, днів п'ять не пив, поки одтух* (І. Карпенко-Карий).

ВІДТУ́ХНУТИ *див.* **відтуха́ти.**

ВІДТУШО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтушува́ти.** *Ретельно відтушований рисунок.*

ВІДТУШО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтушо́вувати.** *Учні вправлялися в малюванні частин голів і тіла людей, відтушовуванні малюнків штрихом, естампом, тушшю* (із журн.).

ВІДТУШО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДТУШУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Відтінювати певні місця на малюнкові, фотографії за допомогою туші, олівця і т. ін. *Відтушувати обличчя на знімку.*

ВІДТУШО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **відтушо́вувати.** *Зморшки на знімку відтушовуються.*

ВІДТУШУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **відтушува́ти.** *Відтушування зайняло кілька хвилин.*

ВІДТУШУВА́ТИ *див.* **відтушо́вувати.**

ВІДТЬО́ПАТИ, аю, аєш, *док., фам.* Пройти певну віддаль. *Та й не близенький світ з Васютинець тридцять кілометрів до світанку одтьопать* (Іван Ле).

ВІДТЬО́ХКАТИ, ає, *док.* Закінчити, перестати тьохкати. *Відтьохкали, відспівали солов'ї* (із журн.); * Образно. *Там, де наше відтьохкало літо, — забіліли сніги* (Б. Олійник).

ВІДТЯГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтяга́ти** 1–3, 5. *Розтирання ефективне, наприклад, при запаленні легенів (сприяє відтяганню крові до поверхні шкіри)* (з навч. літ.); *Серед зацікавлених у відтяганні термінів створення консорціуму називалися і "Магістральні нафтопроводи"* (із журн.).

ВІДТЯГА́ТИ[1] *див.* **відтя́гувати.**

ВІДТЯГА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *док. кого, розм.* Покарати, смикаючи, скубаючи за волосся, вуха і т. ін. *Справедливість перемогла, і хулігана відтягали за вухо* (з газ.).

ВІДТЯГА́ТИСЯ *див.* **відтя́гуватися.**

ВІДТЯ́ГНЕНИЙ, ВІДТЯ́ГНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтягну́ти** 1, 3, 5. *Відтягнуті на північ, за сферу артилерійського вогню противника, .. терпляче вчилися* [бійці] *брати з ходу дротяні загорожі* (О. Гончар); *Евакуація Чорнобиля та сіл району була відтягнута на ще довший строк — вісім днів* (Ю. Щербак); // *у знач. прикм.* Видовжений. *За формою головки різці поділяються на прямі, відігнуті і відтягнуті* (з наук. літ.); // **відтя́гнено, відтя́гнуто,** *безос. пред. Декотрі з селян попадали, скалічені або неживі: тих за руки і ноги відтягнено від воріт і кинуто на бур'ян* (В. Барка).

ВІДТЯ́ГНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтягну́ти** 1–3, 5 і **відтягну́тися** 1. *Глава світової католицької Церкви звертався до православних запорожців провести морський похід до берегів Туреччини з метою відтягнення частини османських військ із Європи* (з наук. літ.); *Розробляються варіанти відтягнення виборів за допомогою неприйняття закону про вибори* (із журн.).

ВІДТЯГНУ́ТИ *див.* **відтя́гувати.**

ВІДТЯ́ГНУТИЙ *див.* **відтя́гнений.**

ВІДТЯГНУ́ТИСЯ *див.* **відтя́гуватися.**

ВІДТЯГТИ́ *див.* **відтя́гувати.**

ВІДТЯГТИ́СЯ *див.* **відтя́гуватися.**

ВІДТЯ́ГУВАЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із відтягуванням чого-небудь. *Усупереч позиції дворян Конституція вводила лише відтягувальний характер королівського вето — до схвалення спірного закону другим скликанням Законодавчих зборів* (з навч. літ.); *Відтягувальна пружина; Відтягувальний трос.*

△ **Відтяжни́й (відтя́гувальний) за́сіб** *див.* **за́сіб.**

ВІДТЯ́ГУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відтя́гувати** 1–3, 5. *Під час стрижки застосовується відтягування пасом волосся під певним кутом до поверхні голови* (з навч. літ.); *Єдиним прийнятним варіантом в такій ситуації є відтягування кінцевого результату в надії на те, що супротивник помилиться і можна буде знайти вихід* (з газ.); *Відтягування леза лемеша.*

ВІДТЯ́ГУВАТИ, ую, уєш, **ВІДТЯГА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДТЯГТИ́, ВІДТЯГНУ́ТИ,** ягну́, ягне́ш, *док.* 1. *кого, що.* Тягнучи кого-, що-небудь, переміщати, пересувати в інше місце. *Електромотор внизу на відкаточному штреку почав діяти, сталевий трос намотувався, відтягав струга назад* (Ю. Яновський); *Санітарки .. кинулись відтягувати поранених в городи подалі від соломи* (О. Гончар); *Вони взяли за ноги тіло Семена, одтягли до баюри і вкинули в воду* (М. Коцюбинський); *Іван вихопив у неї з рук мотузку, відтяг саночки до купи гною і перевернув догори полозками* (С. Чорнобривець); // Тягти щось пружне, еластичне в певному напрямі. *Іванові руки безперестанку мнуть тепле овече вим'я, одтягають дійки* (М. Коцюбинський); *Заклав* [Головань] *великі пальці за підтяжки, відтягнув їх і відпустив* (М. Руденко); // Відсувати, витягати що-небудь засунуте (засув, затвор і т. ін.). *Литка відтяг затвор, попробував, як працює спуск* (Г. Епік); *Відтягла засувку, розчинила обережно двері* (А. Хижняк); // Переборюючи опір, насильно відводити когось від кого-, чого-небудь. — *Не пускає мене* [Марта], *вхопила обома руками за руку. А родичка її одтягає од мене* (Марко Вовчок); *Натовп навкруг засотує, відтягаючи від дверей, і треба відриватися від нього рукавами і торбою* (В. Барка); *Схопивши за нашийник сірого пса, він відтяг його від парубка...* (О. Донченко); // Відводити військові підрозділи з однієї позиції на іншу. *Непомітно для ворога Іванко відтягнув своїх у ліс* (А. Хижняк); // Певними діями, маневрами змушувати супротивника змінити рух, дії в потрібному напрямку. *Комісар не розгубився. Дав розпорядження партизанам відтягти ворога вбік* (Ю. Яновський); // Змінювати звичайне положення чого-небудь. *Мотузки були напнуті туго, немов струни .. — велика вага відтягала їх до землі* (Ю. Смолич); // Змушувати відтікати що-небудь (перев. про рідину). *У гостру стадію запального процесу найчастіше кров відтягують від уражених органів до віддалених шляхом їх тривалого прогрівання* (з навч. літ.).

2. *кого, перен.* Відривати, відволікати кого-небудь від якогось заняття, дії, роздумів. — *Все сидить, і од стола трудно його одтягти* (І. Нечуй-Левицький); *Мабуть, Олекса, даючи батькового листа полковникові, був певен,*

що цей документ відтягне Турбая від тяжких роздумів про Ларису (М. Руденко).

3. *що, перен.* Переносити на пізніший строк; відкладати. *Коген, здається, роздобув уже гроші, хоч відтягає з дня на день з своїм приїздом* (М. Коцюбинський); *Кожний день, кожна ніч зближала його до страшного дня, не можна було .. відтягнути* (Н. Кобринська).

4. *що.* Стомлювати, несучи когось або щось важке (про руки, плечі). *Вона відтягувала собі руки важкими сумками* (із журн.); *Та й одтягала ж була тоді Галя свої немічні ще, молоденькі руки з досить тяжким уже хлопчиком* (Є. Кротевич); // Своєю вагою викликати почуття втоми, болю під час несіння. *Сумка відтягує одне плече — це дуже нерівномірне навантаження, а ранець дає можливість навантажити плечі рівномірно* (із журн.); *Важкі рюкзаки відтягували плечі* (з газ.).

5. *що, техн.* Куючи, видовжувати що-небудь. *І третій* [син] *— не для забавки — для захисту орача, із лишку тієї плавки важкого відтяг меча* (М. Рудь); *Відтягувати диск у бороні.*

6. *що, заст.* Забирати, віднімати що-небудь у когось (перев. через суд). *— Я ж не його землю одтягала, — за свою клопоталася* (Панас Мирний); [Ш е в ч е н к о:] *Цей домик відтягав у них цей каїн, Отой кравець* (І. Кочерга); *— Це, мабуть, свекрушище помагала їм мірять* [город]! *Це вона припустила собі на один пояс вздовж та на два пояси впоперек, ще й ріжок у бузині собі одтягла* (І. Нечуй-Левицький).

7. *що, діал.* Віднімати (у 4 знач.). *Він числив і числив, зводив суми, відтягав і знов складав* (І. Франко).

Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* **відверта́ти.**

◊ **(1) Відтяга́ти / відтягти́ (відтягну́ти) час:** а) зволікати, відкладати здійснення чого-небудь. *Вони* [махновці] *добре знали умови переходу через Сиваш і тільки відтягали час, боячись якоїсь пастки* (Ю. Яновський); б) спричиняти пізніше настання або здійснення чого-небудь. *Там, у тих очеретах, вона й сховалася, хоч і добре розуміла, що се переховування ненадовго відтягне час її згуби, бо не на великий час їй вистачить хліба* (А. Кащенко); **[І] го́лосу не відво́дити (не відтяга́ти) / не відвести́ (не відтягну́ти, не відтягти́)** *див.* **відво́дити; (2) [І] за ву́ха не відтя́гнеш (не відтягну́ти, не відтягти́)** *кого:* а) *(від чого)* хто-небудь дуже любить щось, захоплюється чимсь. *Дай вам землю під селом, так вас од неї й за вуха не відтягнеш* (А. Головко); *Не турбінами єдиними людина жива... Бориса — того за вуха не відтягнути од віршів* (І. Муратов); б) *(зі сл.* ї с т и, п о ї д а т и *і т. ін.)* з великим апетитом, жадібно. *Надолужуючи прогаяне в дорозі, Данько тьопав так, що й за вуха його не відтяг би: скучив за гарячою стравою* (О. Гончар).

ВІДТЯ́ГУВАТИСЯ, уюся, уєшся, **ВІДТЯГА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.,* **ВІДТЯГТИ́СЯ, ВІДТЯГНУ́ТИСЯ,** ягну́ся, я́гнешся, *док.* 1. *з чим, рідко.* Затримуватися з терміном виконання чого-небудь. *Прошу Вас, не відтягайтеся довго з листом* (Леся Українка).

2. *від чого, рідко.* Уникати чогось. *Щось не чула я від нього на сей раз тих цікавих літературно-філософських розмов, що давніше, — від політики відтягався старанно* (Леся Українка); *Вдома вона відтягається від хатньої роботи* (О. Кобилянська).

3. *тільки док., військ., спорт.* Відступити; відійти назад. *З огляду на незручний терен для кінного бою війська одержали наказ відтягнутися* (з наук.-попул. літ.); *Захисники львівської команди дещо захопилися атакувальними діями і не встигли відтягтися до своїх воріт* (з газ.).

4. *жарг.* Активно відпочивати; знімати напруження. *До нашого міста також приїжджають іноземці та так відтягуються!* (з Інтернету); *На полігоні вони* [офіцери] *давали собі відтягнутися по повній — домашнє вино і самогонка* (Ю. Андрухович).

5. *тільки недок.* Пас. до **відтя́гувати, відтяга́ти** 1, 3, 5. *Закриття обителі Мазар-Дихана з невідомих причин відкладалося й відтягалося* (Іван Ле).

ВІДТЯ́ЖКА, и, *ж.* 1. Прикріплений до чогось стійкого мотузок (дріт, трос і т. ін.), яким утримують що-небудь. *Зразу після садіння дерево укріплюють трьома відтяжками з дроту чи вірьовки* (з наук. літ.); *При згортанні табору необхідно швидко й організовано знімати і пакувати палатки. Звільняють одтяжки, знімають кілки, виносять з палатки стояки* (з навч. літ.).

2. *кул.* Складова частина рідких страв, бульйонів, яку використовують для надання їм прозорості. *Для освітлення звичайного м'ясного або м'ясо-кісткового бульйону готують відтяжку* (з наук.-попул. літ.).

3. *розм.* Перенесення на пізніший строк. *— Але ж я маю право вибору — випити отруту або пустити собі кулю в лоба? — спитав* [Кара-Мустафа] *зовсім тихо. Сподівався на маленьку відтяжку, яка б дала йому змогу кинутися в протилежні двері* (В. Малик).

ВІДТЯЖНИ́Й, а́, е́. Признач. для відтягування чого-небудь. *За наявності запальних процесів у внутрішніх органах застосовують відтяжне лікування, що допомагає перерозподілити кров у організмі* (з навч. літ.); *Оскільки в більшості випадків зубний біль супроводжується запаленням тканин зуба та ясен, застосовують відтяжні прийоми, зокрема гарячі ванни для ніг* (з навч. літ.); *Відтяжна пружина.*

△ **Відтяжни́й (відтя́гувальний) за́сіб** *див.* **за́сіб.**

ВІДТЯ́ТИ *див.* **відтина́ти.**

ВІДТЯ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відтя́ти** 1. *Дивлюся, в могилі усе козаки: Який безголовий, який без руки. А хто по коліна неначе одтятий* (Т. Шевченко); *Свириденко розв'язав голову і показав возному відтяте вухо* (З. Тулуб); *Чи думав про ту голову відтяту, поставлену в Полтаві у ті дні* (Л. Костенко); * Образно. *Лишилась Вітчизна, озвучена сміхом дитинства і юності рано одтятої* (І. Багряний); // **відтя́то,** *безос. пред. Обидві ноги йому відтято* (Ю. Смолич).

ВІДУМЕ́РЛИЙ, а, е. Те саме, що **ви́морочний.** *Територіальна громада може набувати право власності на майно, яке визнано судом відумерлим* (з мови документів); *Відумерла спадщина;* * У порівн. *І спогади, мов відумерлий прах, ховають нашу душу перетлілу, коли чеканням серце обболіло* [виболіло], *коли слова німують на устах* (В. Стус).

ВІДУМЕ́РТИ, мру́, мре́ш, *док., діал.* Умерти, залишивши сиріт. *Гаві було дванадцять літ, коли батько його відумер* (І. Франко).

ВІДУМЕ́РЩИНА, и, *ж., заст.* Майнова спадщина після померлих. *Він також думав, що мусить заслужити відумерщину для пасербів доброю згадкою про небіжчика* (Л. Мартович); *Володимир приймав їх* [варягів] *у склад сво-*

го боярства, забезпечував їм хліб на випадок недуги, а нащадкам відумерщину по батькові до смерті (Юліан Опільський).

ВІДУ́Н, á, *ч.* Людина, яка вгадує майбутнє і володіє чаклунськими здібностями; віщун. *Так достеменно збулося все, що в його люстрі було видко, й що сам відун говорив. Ані звір, ні людина, ні полоз, ні птах мандрівникові не ушкодили* (Н. Королева); *— Та я не про те, — сказав чоловік. — Розумно балакаєш, хоч малий. Може, теж відун? — Ні, — сказав хлопець* (Валерій Шевчук); *Популярність Святого серед народу у час скорботи ще дужче розтроюджує гординю князя. Він кличе до себе Антонія, називає його відуном, волхвом, погрожує розправою* (Г. Тарасюк); *У слов'ян було немало відунів, які уміли пророкувати майбутнє* (з наук. літ.).

ВІДУ́НКА, и, *ж.* Жін. до **віду́н.** *Тож усю решту ночі йшла вона й ішла — мала сягнути аж у глибину власної юності, коли ще була така, як цей хлопець, і так само прийшла на науку до відунки Мокрини* (Валерій Шевчук); *— Тьху ти, напаснику! Згинь! Немовби мало йому своїх мавок, русалок, відьом, чаклунок, відунок усяких! Липне до чистої душі!..* (Р. Іванченко); *Відунка знає чари, і їй не обов'язково зілля варити, когось поїти, бо відчуває, як можна вплинути на конкретну людину, і просвічує її, наче рентгеном* (із журн.); *Відунка досконало знала усі довколишні річки, озера, джерела, а також броди; вона ж уміла викликати дощ, а ще мала таємне знання про світ риб, — тому й не дивно, що вірували у неї й рибалки, й човнярі* (із журн.).

ВІДУСІ́ЛЬ, *присл.* Те саме, що **звідусіль.** *З усіх місць, та аж із Водолаги, аж туди чутка про Галочку прийшла, відусіль засилали старостів* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Бурно встали хвилі. Відусіль течуть...* (П. Грабовський).

ВІДУСЮ́ДИ, *присл.* Те саме, що **звідусіль.** *Гроші відусюди так і сиплються* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він буде старий.., та любо буде чути, як відусюди дякуватимуть йому* (М. Коцюбинський); *Діти запропонували акліматизувати підсніжник звичайний і гадючу цибульку китицеву. Для цього відусюди звозили цибулини, знайшли місце і висадили* (з наук.-попул. літ.).

ВІДУ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відучи́ти.** *Фотографію я виcлав ту, яку мені зробили для паспорта (і то зробили негайно, поки ще не відросло волосся і не розгладилося обличчя, трохи бляшане і відучене від усмішки)* (Є. Сверстюк); *Основна маса населення Галичини XIV ст. давно вже була відучена від якоїсь участі в політичному житті* (з наук. літ.); *Старий поет сміявся, коли довідався, як були відучені деякі пани вчителі користуватися працею вихованців у себе вдома* (із журн.); // **віду́чено,** *безос. пред. Нас відучено від самого процесу мислення — український Кролик — пошукувач сенсу, — схоже, надовго заціпенів перед тоталітарним Удавом* (О. Забужко).

ВІДУ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відучи́ти.** *Підійдіть до процесу відучення себе від солі планомірно* (з наук.-попул. літ.); *Проблема відучення дитини від спільного з батьками сну аж ніяк не надумана* (з навч. літ.); *Відучення від паління.*

ВІДУЧИ́ТИ *див.* **віду́чувати.**

ВІДУЧИ́ТИСЯ *див.* **віду́чуватися.**

ВІДУЧО́РА, *присл.* Від учорашнього дня. *— Так, відучора знав я про них* [наміри пані Офки] *і пообіцяв берегти тайну* (Юліан Опільський); *Сніг збили люди кроками іскристими ще відучора* (В. Стус); *Ще за чверть години вона зважилася натиснути на клямку, двері піддалися — звісно, ніякий ключ не зачиняв їх відучора і ніякого Цумбруннена там відучора не водилося* (Ю. Андрухович).

ВІДУ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **віду́чувати.** *Відучування від небажаних дій здійснюється через заборону та контроль за діями дитини* (з навч. літ.); *Видатний український педагог Антон Макаренко в керованій ним школі практикував дуже своєрідний метод відучування своїх підопічних від лайки* (із журн.).

ВІДУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДУЧИ́ТИ,** учу́, у́чиш, *док., кого від чого і з інфін.* Примушувати позбутися певної звички; відзвичаювати. *Адже тривалий час в армії він і бійців відучував давати негативні відповіді, і сам відучився* (О. Гончар); *— Татей не вмовляють, княже. Татей відучують від татьби мечем і сулицею* (Д. Міщенко); *Ми вас одучим, супостати, морити вдов* [вдів] (І. Котляревський); *Ніяк не можна було відучити його від того, щоб не робив пакостей своїм товаришам* (І. Франко); *— Підвеземо? — чи спитав, чи запропонував молодий шофер: життя ще не відучило його співчувати тим, кого зустрічав на нічній дорозі* (А. Михайленко).

ВІДУ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВІДУЧИ́ТИСЯ,** учу́ся, у́чишся, *док.* Позбуватися певної звички; відзвичаюватися. *Відучуватися від торгівлі сировиною, енергоносіями — дуже болісно, адже можна, нічого не роблячи, по суті, створювати ілюзію "економічної стабільності"* (з публіц. літ.); *Санітарка Саодат одучилась, нарешті, викидати сюди сміття й усякий непотріб* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Серце Не відучилось любить, іскри не згасли в очах* (І. Франко).

ВІДФАКСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм., що.* Дати відповідь, повідомити, передати факсом. *За першої ж нагоди, якщо буде зв'язок, постараємося відфаксувати вам ці документи* (з газ.).

ВІДФИ́РКУВАТИ, ую, уєш, *недок., розм.* Заважаючи проникненню рідини в дихальні шляхи, з шумом, силою видихати повітря через рот, ніс. *Соня вже пливла назад до берега. .. вона всміхалася й, відфиркуючи, кричала* (Г. Колісник).

ВІДФІЛЬТРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відфільтрува́ти.** *Більшість читачів і глядачів хочуть чути, читати й бачити не проціджену і відфільтровану напівправду, тенденційно дібрані і проаналізовані факти, а те, що є насправді* (з публіц. літ.); *В середньому 35 % енергії від усього відфільтрованого інфузоріями сестону споживається досліджуваною системою* (з наук. літ.); *У кожну пробірку додають по кілька крапель стерильно відфільтрованого розчину* (з наук. літ.); *Переплавлена і відфільтрована сірка надходить у піч для обпалення, де перетворюється на газ* (з наук.-попул. літ.).

ВІДФІЛЬТРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відфільтро́вувати.** *Створюються сприятливіші умови для відфільтровування води з бурового розчину в пласт внаслідок зменшення опору кірки водовіддачі* (з наук. літ.); *Віск очищали шляхом перетоплювання та відфільтровування через полотняну торбинку* (із журн.).

ВІДФІЛЬТРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДФІЛЬТРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Фільтруючи, відокремлювати. *На "Валькірії" встановлений досить потужний кон-*

вертор, здатний відфільтровувати зі звичайної води важку, а вже з неї добувати дейтерій (із журн.); *Кристали, які випали, відфільтруйте і просушіть* (з наук.-попул. літ.).

2. *що.* Фільтруючи, очищати. *Відфільтровувати бюветну воду.*

3. *кого, що, перен.* Відділяти, відокремлювати кого-, що-небудь від інших за певними ознаками. *Суддівська бригада відфільтровувала слабких артистів* (із журн.); *Закон не надає реального інструментарію, який би дозволив відфільтрувати навіть явно деструктивні структури, які напряму не декларують деструктивних цілей* (з наук. літ.); *За допомогою простих дій миші можна швидко відфільтрувати дані, залишивши на екрані тільки те, що необхідно бачити або друкувати* (з навч. літ.).

ВІДФІЛЬТРÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ВІДФІЛЬТРУВÁТИСЯ,** ýється, *док.* 1. Очищатися фільтруванням. *Вода добре відфільтровується;* * Образно. *Оцінюючи події, що відфільтрувалися усною народною творчістю, необхідно вивчити її специфіку. Лише в цьому випадку можна добути з міфів вірогідну інформацію про реальні події* (з наук. літ.).

2. Відокремлюватися фільтруванням. *Рачки і рибки відфільтровуються за допомогою природного "сита" в пащі китової акули* (з газ.).

ВІДФІЛЬТРУВÁТИ *див.* **відфільтрóвувати.**

ВІДФІЛЬТРУВÁТИСЯ *див.* **відфільтрóвуватися.**

ВІДФÓРКАТИСЯ *див.* **відфóркуватися.**

ВІДФÓРКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ВІДФÓРКАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* Форкаючи, очищати ніс, горло (перев. про коней). *Спутаний Чалий смачно хрумкав зелену отаву, час від часу .. задоволено відфоркуючись* (В. Козаченко); *Сікач плюскотів водою, відфоркувався, гукав Варку, щоб намилила спину, але вона не озивалася* (В. Яворівський).

ВІДФОРМАТÓВАНИЙ, а, е, *інформ.* Дієпр. пас. до **відформатувáти.** *Кожна структурна частина документа вже відформатована і розміщена в тексті відповідним чином. Використовуючи цей шаблон, можна швидко підготувати власне резюме* (з навч. літ.); *Режим форматування дозволяє динамічний перегляд відформатованого об'єкта* (з навч. літ.); *На середній третинці рівненько відформатованим жирним шрифтом проступав якийсь зовсім інакший, не причетний до сьогоднішньої вистави текст* (О. Ірванець); // **відформатóвано,** *безос. пред. Якщо диск не відформатовано, у діалоговому вікні з'являється відповідне повідомлення* (з навч. літ.).

ВІДФОРМАТÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДФОРМАТУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док., що, інформ.* Здійснювати форматування. *За допомогою текстового редактора можна легко та просто відформатовувати тексти* (з наук.-попул. літ.); *Завдання базового рівня складності передбачає таке: відсканувати текст із книги у двосторінковому розвороті, потім його відформатувати, скорегувати помилки програми та відредагувати* (з навч. літ.).

ВІДФОРМАТУВÁТИ *див.* **відформатóвувати.**

ВІДФОРМÓВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **відформувáти.** *Будували церкву київські майстри, певно, не дуже високої кваліфікації. Цегла відформована та випалена гірше порівняно зі спорудами часів Мономаха* (з наук. літ.); *Відформований на колі або в руках предмет підсушується* (з наук. літ.); *Внаслідок пропускання карамельної маси між валками отримують відформований пласт, що являє собою окремі льодяники, з'єднані тонким шаром карамельної маси* (з наук.-попул. літ.); // **відформóвано,** *безос. пред. Створений макет пам'ятника в повний розмір було відформовано, залито гіпсом та перевезено з маленької майстерні до великого цеху* (з навч. літ.).

ВІДФОРМÓВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **відформóвувати.** *Відформовування металевих деталей.*

ВІДФОРМÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДФОРМУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док., що, спец.* Надавати предметові потрібної форми. *Відформувати вазу;* // *мет.* Відливати у форму. *Бригада формувальників за зміну відформувала 151 блок* (з газ.).

ВІДФОРМÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.* 1. *спец.* Пас. до **відформóвувати.** *Заготовки з тіста відформовуються, нарізаються товщиною 1 см та випікаються протягом 12–15 хвилин* (з наук.-техн. літ.).

2. *перен.* Набувати певної форми. *Дивно, як при застуді з температурою незвично логічно відформовуються думки, наскільки чітко прозорими стають відчуття* (із журн.).

ВІДФОРМУВÁТИ *див.* **відформóвувати.**

ВІДФРАЗÉМНИЙ, а, е, *лінгв.* Утворений від фраземи. *Відфраземне словотворення відображає закономірності мовного розвитку і не є відхиленням від мовної норми* (з наук. літ.); *Відфраземні прізвища знаходимо в О. Вишні, О. Ільченка та інших майстрів слова* (з наук.-попул. літ.).

ВІДФРЕЗЕРÓВАНИЙ, а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **відфрезерувáти.** *Корпус інструмента, відфрезерований на конус, вставляється у відповідно підготовлений кріпильний отвір шпинделя* (з наук.-техн. літ.); *Відфрезерований край пропускали через ряд роликів, нагрітих електричним струмом* (з наук.-техн. літ.); *Для ліквідації гостро аварійних ділянок доріг використовують відфрезерований асфальт* (з газ.).

ВІДФРЕЗЕРÓВУВАННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **відфрезерóвувати.** *Відфрезеровування насічки.*

ВІДФРЕЗЕРÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДФРЕЗЕРУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док., що, техн.* Здійснювати фрезерування певної деталі. *Для успішного і технологічно правильного монтажу стики необхідно відфрезерувати на третину товщини листа* (з наук.-техн. літ.).

ВІДФРЕЗЕРУВÁТИ *див.* **відфрезерóвувати.**

ВІДФУГÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДФУГУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док.* 1. *що.* Вистругувати за допомогою фуганка. *Кожний брусок слід відфугувати з одного боку і щільно припасувати один до одного* (з наук.-техн. літ.); *Краще купити фуганок і хоча б з одного боку брус відфугувати* (з Інтернету).

2. *кого, що, перен., розм.* Відкидати щось, проганяти когось. *Відфугували настирливих прохачів.*

ВІДФУГУВÁТИ *див.* **відфугóвувати.**

ВІДФУТБÓЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **відфутбóлити.** *М'яч, відфутболений потужним ударом захисника, рикошетом залетів у ворота* (з газ.); *На документ, відфутболений із міністерства, заступник мера наклав резолюцію, за якою головному архітектору пропонувалось звернутися в прокуратуру щодо незаконного будівництва* (з газ.); *Відфутболені прохачі поскаржилися журналістам* (з Інтернету); // **відфутбóлено,** *безос. пред. Наш позов буде відфутболено, оскільки 5 днів з дня винесення постанови ЦВК уже минули*

(з газ.); *Вирішення ключових проблемних питань традиційно відфутболено на наступний сезон* (з газ.).

ВІДФУТБО́ЛИТИ *див.* **відфутбо́лювати.**

ВІДФУТБО́ЛЮВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **відфутбо́лювати.** *Відфутболюваний судами і прокуратурами, позивач усе ж вистояв і врешті отримав 50 гривень компенсації моральних збитків* (з Інтернету).

ВІДФУТБО́ЛЮВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **відфутбо́лювати.** *Прокіп Ненужний досягнув віртуозного рівня відфутболювання справедливої критики, у той час як цілий квартал руйнується без ремонтів* (А. Крижанівський).

ВІДФУТБО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ВІДФУТБО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що, розм.* 1. Відбивати щось ногою. *Здавалося, що головною метою гравця було не торкатися м'яча. Тільки-но круглий летів до нього, футболіст одразу ж відфутболював його куди подалі* (з газ.); *Відфутболити бляшанку.*

2. *перен.* Позбуватися кого-, чого-небудь, відіславши чи відправивши куди-небудь, іншим інстанціям. *Атоменерго вперто відфутболює вимоги громадськості припинити скидання теплових стоків АЕС безпосередньо в Десну* (з газ.); — *Ну, тепер, гадаю, діло зрушиться. На понеділок, товаришу студент, нам із проектом на заводі бути. — Тільки чи знову не відфутболять? — висловив сумнів Микола* (О. Гончар); *Завідувач відділу безцеремонно відфутболив назад редакції ще два листи-відгуки без перевірки конкретних фактів* (із журн.).

ВІДХАКНУ́ТИСЯ *див.* **відха́куватися.**

ВІДХА́КУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВІДХАКНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док., розм.* Віддиха́тися, переводити дух. *Хлопець відхакується після бігу.*

ВІДХАРАМА́РКАТИ, аю, аєш, *док., що, зневажл.* Швидко й невиразно прочитати, розповісти що-небудь. *Піп щось відхарамаркав, та ніхто не розібрав* (Сл. Гр.).

ВІДХА́РКАТИ *див.* **відха́ркувати.**

ВІДХА́РКАТИСЯ *див.* **відха́ркуватися.**

ВІДХА́РКНУТИ, ну, неш, *док., що і без прям. дод.* Однокр. до **відха́ркувати.** *Дум'як, що сів був під час своєї промови, не рухаючися з місця, відхаркнув і плюнув* (І. Франко); — *І віддай зараз же писанку! — зажадав* [Воронич] *по хвилині, смачно відхаркнувши у свою, ще Ромою гаптовану хустку* (Ю. Андрухович).

ВІДХА́РКНУТИСЯ, нуся, нешся, *док.* Однокр. до **відха́ркуватися.** *Після швидкого бігу він голосно відхаркнувся, щоб прочистити горло* (із журн.).

ВІДХА́РКУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для полегшення відхаркування. *Народна медицина вживає траву приворотня як відхаркувальний засіб* (з наук. літ.); *Відхаркувальні препарати сприяють видаленню мокротиння з дихальних шляхів* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **відха́ркувальне,** ного, *с.* Лікарський засіб, що застосовують у медицині та ветеринарії для прискорення і полегшення відхаркування. *Очищений алтейний корінь застосовується в науковій медицині як відхаркувальне* (з наук. літ.).

ВІДХА́РКУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відха́ркувати.** *Для пом'якшення сухого кашлю дають тепле молоко з лужною мінеральною водою, настої трав, що сприяють відхаркуванню, роблять теплі інгаляції* (з навч. літ.); *Найбільше відхаркування мокроти спостерігається ранками* (з навч. літ.).

ВІДХА́РКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДХА́РКАТИ,** аю, аєш, *док., що і без прям. дод.* Харкаючи, випльовувати з горла, дихальних шляхів щось зайве. *Він пирхає, спльовує щось солоне і відхаркує з легенів пісок* (Ю. Смолич); *В пітних робах, чорніші землі, .. відхаркують* [шахтарі] *смоляну мокроту в кулаки, поспіхом бредуть до роздягальні, щоб захопити вільну лійку в душовій* (Є. Пашковський); *Пробував* [Банзай] *щось відхаркати, але вилив зі себе лише кілька згустків їдючо-кислої мокроти* (Л. Дереш); *Якщо хворий не може відхаркати мокроту, що виділяється, медсестра повинна обробити слизисту оболонку порожнини рота серветками, змоченими в дезінфікувальному розчині* (з навч. літ.).

ВІДХА́РКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВІДХА́РКАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Харкаючи, звільняти горло, легені від чогось зайвого. *Лопата відхаркувався, блював кров'ю, але не хотів пити варива* (О. Ульяненко); — *Що це? Злякалась? Хіба страшний? — сказав хрипко Опанас, хотів засміятись, та закашлявся й плюнув, одхаркавшись* (Грицько Григоренко).

2. *тільки недок.* Пас. до **відха́ркувати.** *При вологому (продуктивному) кашлі відхаркується мокротиння разом із хвоработворними мікроорганізмами, що сприяє очищенню дихальних шляхів, а також забезпечує доступ повітря в легені* (з навч. літ.).

ВІДХА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ВІДХА́ЯТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, розм., рідко.* Те саме, що **відхо́джувати** 1. *Мати відхаяла сю бідолашну жінку* (Сл. Гр.); *Три баби прийшло, одхаяли мене* (Ганна Барвінок).

ВІДХАЮ́ЧИТИ, чу, чиш, *док., кого, розм.* Те саме, що **відха́яти.** *При переправі через Дніпро він обмок і застудився. Ледве мої знахарі відхаючили його від смерті* (В. Малик); *Він довго поїв Перегуду кисляком, .. давав нюхати нашатирний спирт і пити воду з краплями того ж нашатирю, аж поки одхаючив і приволік сюди* (В. Кучер).

ВІДХА́ЯТИ *див.* **відха́ювати.**

ВІДХВА́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок., діал.* Нахвалятися. *Цей не дав йому яблука та ще, як той став відхвалюватись, злаяв катом* (А. Свидницький).

ВІДХВАТИ́ТИ *див.* **відхва́чувати.**

ВІДХВА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДХВАТИ́ТИ,** ачу́, а́тиш, *док., що, розм.* Забирати собі чуже майно, власність (перев. незаконно). *Для будівництва елітного житла забудовники відхвачують ділянки приміського лісу* (з газ.); *Скривдив якось дука Клим Удову Кирюшу, — Одхватив шматок городу* (С. Воскрекасенко); — *На Київщині наші городовики три чвертки без аршина мали, а тут ось одхватять як дворяни* (С. Добровольський); *Кількість бажаючих незаконно відхватити частину Чорнобильських коштів невпинно зростає* (з газ.); // *тільки док.* Купити, придбати щось дефіцитне, рідкісне, цінне. *Відхватити модну сукню.*

ВІДХВОРІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* Перехворіти, закінчити хворіти. [К о ч у б е й:] *Нехай Любов Хведорівна* [Федорівна] *хоч зі злості і відхворіє, а я так Івана Степановича вгощу, що краще навіть сам він не зможе* (Б. Лепкий); — *А мама? — Відхворіли та й в економію готуються* (М. Стельмах).

ВІДХЕ́КАТИ *див.* **відхе́кувати.**

ВІДХЕ́КАТИСЯ *див.* **відхе́куватися.**

ВІДХЕ́КУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **відхе́куватися.** *Після важкої мандрівки на вершину гори було чути відхекування туристів* (із журн.).

ВІДХЕ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок,* **ВІДХЕ́КАТИ,** аю, аєш, *док., розм.* Важко дихати, перев. після фізичного навантаження; відсапувати. *Його матушка в тридцять років устигла так розпастися, що відхекувала кожний свій крок* (М. Стельмах); *Старий відхекає, підставить лице під струмінь, довго стоятиме так* (Є. Пашковський).

ВІДХЕ́КУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВІДХЕ́КАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* Відновлювати нормальне дихання після бігу, швидкої ходи, напруженої праці і т. ін. *Юні розвідники, ідучи поруч трактора, одхекувались після швидкого бігу* (М. Трублаїні); *Ледве-ледве відхекався* [Володька] *і сів на землю* (Ю. Яновський).

ВІ́ДХИЛ, у, *ч.* Те саме, що **відхи́лення** 1. *Вона* [сарана] *зробила відхил на північ і, певна своєї непоборності, пішла просто на море* (Н. Королева); *Хоч у природі не видно ніякої зміни, ніякого відхилу від звичайного щорічного порядку, так на землі, поміж людьми, інакше. Людей обгорнула тривога* (Б. Лепкий); *Номінальна товщина, граничні відхили від товщини й різнотовщинність листа скла повинні відповідати вимогам нормативних документів* (з мови документів); *Ймовірний відхил; Кут відхилу; Стандартний відхил.*

ВІДХИ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відхили́ти** 1, 3. *Двері були відхилені трохи в сіни* (А. Головко); *Ще не розплющивши очей, відчув, як світло червоними кружальцями пробилось крізь повіки, і, певне, відгомін вчорашнього, тривожна догадка шугнула — рвучко підвівся, захищаючи голову трохи відхиленою рукою* (М. Стельмах); *Вийшовши на берег, Максим струснувся, як вовк після купелі, й озирнувся назад. Там у відхиленій хвіртці свого двору стояла мати, традиційно підпершись у підборіддя рукою, і дивилась на нього* (М. Руденко); *Ряжанка крізь відхилений поділ полотнища дивився на молодого індіянина, який походжав навколо вогнища. Цікаво, що він думає про нічну подію?* (І. Білик); // **відхи́лено,** *безос. пред. Задум* [сценарію] *було відхилено керівництвом, яке поставило вимогу, щоб я спішно написав "що-небудь таке" про сучасне наше життя на Україні* (О. Довженко).

ВІДХИ́ЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **відхили́ти** 1, 3 і **відхили́тися** 1, 2. *Відхилення течії рік залежить від того, що вода зустрічає опір порід у берегах та на дні долини* (з наук. літ.); *Кут відхилення стрілки електрометра буде тим більший, чим з більшою силою діятиме на неї поле* (з навч. літ.); *Відхилення пропозиції.*

2. Відступ від правильного, типового, прийнятого. *Іван трохи здивовано і пильно дивиться на її лице й одповідає: — Ну, сказати, це буде не контраст, а... а відхилення від норми, від звичайного* (В. Винниченко); *Командир роти не допускав найменших відхилень — так, ніби рота стояла десь у мирних таборах, а не на передових позиціях* (О. Гончар); *Відхилення розмірів частин споруди від зазначених у проекті не повинні перевищувати допустимої величини* (з наук. літ.); // Відмінність, різниця порівняно з чим-небудь. *Відповідно до всього розвитку літературної мови саме полтавсько-київська її основа назавжди асимілювала тимчасові місцеві відхилення* (з наук. літ.); // Порушення нормального розвитку чого-небудь, відступ від норми; ненормальність. *Коли звичайнісінька людина зі здоровою психікою товаришує чи часто спілкується з ненормальною людиною, то вона ніби переймає дещо від її хвороби, від її відхилення* (Є. Гуцало); *— Мене цікавить одне, — сказав я. — Чи є в цих людей патологічні відхилення у психіці?* (В. Шкляр).

△ **(1) Магні́тне відхи́лення** — кут відхилення між географічним та магнітним меридіанами, позначений стрілкою компаса. *На північному магнітному полюсі магнітне відхилення дорівнює нулю; на магнітному екваторі дорівнює 90 °* (з наук. літ.); *Головною причиною аварій літаків та кораблів у "Бермудському трикутнику" фахівці вважають те, що тут різко змінюється магнітне відхилення* (з наук.-попул. літ.).

ВІДХИЛИ́ТИ *див.* **відхиля́ти.**

ВІДХИЛИ́ТИСЯ *див.* **відхиля́тися.**

ВІДХИЛЬНИ́Й, а́, е́, *спец.* Стос. до відхилення. *Геострофічний вітер діє за атмосферних умов, які характеризуються рівновагою між горизонтальною складовою відхильної сили обертання Землі й горизонтальним баричним градієнтом* (з наук.-попул. літ.); *Відхильна система електронно-променевої трубки складається з двох пар пластин, які розміщуються у взаємно перпендикулярних площинах* (з наук.-техн. літ.); *Розглянуто досвід застосування особистісно орієнтованої психотерапії в роботі з підлітками з відхильними формами поведінки* (з наук. літ.).

△ **Девіа́нтна (відхильна́) поведі́нка** *див.* **поведі́нка.**

ВІДХИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Пристрій для відхилення, відведення чого-небудь в іншому напрямку. *Турбінний відхильник здійснює зміну зенітного кута і азимута буріння* (з наук.-техн. літ.); *Відхильник струмини.*

ВІДХИ́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **відхильни́й.** *У подальшому було реалізовано перехід на буріння свердловини за природним азимутом без застосування відхилювальних засобів* (з наук.-попул. літ.); *Відхилювальна призма.*

ВІДХИ́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. від **відхи́лювати.** *Літак було оснащено двигунами з відхилюваним вектором тяги* (із журн.); *Неодноразово відхилюваний законопроект знову пропонується до розгляду* (з газ.).

ВІДХИ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відхи́лювати.** *Фахівці твердять, що при дотеперішньому темпі відхилювання вежі вона стоятиме ще 150 років* (з газ.); *Опозиція ініціює постійне відхилювання пропозицій Президента* (з газ.).

ВІДХИ́ЛЮВАТИ *див.* **відхиля́ти.**

ВІДХИ́ЛЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій, який запобігає значним відхиленням стовбура свердловини на великих глибинах буріння. *При роторному бурінні як відхилювач використовується клин, що опускається на вибій або на інше місце у свердловині й відтискає долото* (з наук.-попул. літ.); *Кольські буровики винайшли спеціальний бурильний відхилювач з телеметричною системою, яка миттєво вловлює найнезначніші відхилення від вертикалі* (з наук.-попул. літ.).

ВІДХИЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **відхиля́ти** і **відхиля́тися** 1, 2, 4. *Відчиняються вікна двома способами: відхилянням до 35 °, яке дає можливість вільно підійти до вікна, і обертанням, яке також використовується для миття вікна* (з наук.-техн. літ.); *Коли все приведене невірно, нехай товариш Мирон призволить вказати, в чому саме полягає відхиляння від істини* (В. Винниченко).

ВІДХИЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ВІДХИ́ЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ВІДХИЛИ́ТИ,** илю́, и́лиш, *док., кого, що.* 1. Переміщати, відводити що-небудь у якийсь бік порівняно з попереднім положенням. *Панни з реготом посунулись через густі лози, одхиляючи їх од лиця руками* (І. Нечуй-Левицький); *Вівчарі одхиляють коліна од дірки, кудою скаче у струнку*

вівця (М. Коцюбинський); *Галя вже одхилила голову, і його губи цмокнули в пустому повітрі* (С. Васильченко); — *Спочиньте.., — сказала Марія, відхиливши важку оксамитову портьєру* (В. Кучер); // Відтягати вбік, вперед або назад своєю вагою. *Важкі вороні коси відхиляли її голову трохи назад* (М. Стельмах); // Відчиняти (двері, кватирку і т. ін.); прочиняти. — *Чи тут є хто? — відхиляючи двері в курінь, спитався один з товаришів* (Панас Мирний); — *Прошу на сніданнє* [сніданя]! — *сказала стара Осипова, відхиляючи двері світлички* (І. Франко); *Прислухається* [служниця], *далі одхиляє трошки ляду, придивляється в шпарку* (Леся Українка); *Дівчина .. відхилила березову хвіртку* (В. Козаченко).

2. *перен.* Те саме, що **відверта́ти** 5. *Всі силкувались його втішати, розважати, розказувати про деяких старих довговічних людей, відхиляли думки од смерті* (І. Нечуй-Левицький); *Із шляху певного тебе не відхилив Ні острах, ні життя принади* (В. Самійленко); *Певні сили прагнуть відхилити людей від політики, зосередити їх лише на економічних вимогах* (з газ.).

3. *що, перен.* Відкидати, не приймати чого-небудь. *Санінструктор штабу .. суворо відхиляла ніжні погляди молоденьких лейтенантів* (Ю. Яновський); [З і з і:] *Я зовсім не силкуюсь відхилити правду* (М. Кропивницький); — *Проект не відхилили, завдання ті ж самі* (Іван Ле); *Герцль був більше схильний до того, аби відхилити ідею заснування Єврейської держави саме в Палестині* (з наук. літ.); *У Швейцарії управління у справах рівності, підтримуване урядом, має право відхилити, підтримати або поліпшити будь-який законодавчий проект* (із журн.).

Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* **відверта́ти.**

ВІДХИЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ВІДХИЛИ́ТИСЯ,** илю́ся, и́лишся, *док.* 1. Нахилятися в якийсь бік порівняно з попереднім положенням. *Вона не одхилялась, а ще мов ближче пригорнулась до його* [нього] (Панас Мирний); *Стрілка компаса відхиляється від свого звичайного положення* (з наук.-попул. літ.); *В тій хвилі відхилилася запона намета* (І. Франко); *Підполковник і сотник схопилися за зброю, відхилились од вікон* (М. Стельмах); // Відчинятися (про двері, кватирку і т. ін.); прочинятися. *В цей момент двері відхиляються* (О. Гончар).

2. Переміщатися в якийсь бік від прийнятого або усталеного напряму руху. — *Ми не будемо відхилятись од маршруту* (О. Донченко); *Ріки ніколи не течуть по прямій лінії, а завжди відхиляються* (з наук. літ.); *Соломії здавалось, що вона дуже одхилилась уліворуч* (М. Коцюбинський); *Солом'яна чуприна спадає хлопцеві на лоба, а очі з-під неї зірко примружені весь час вперед, щоб не збитися з курсу, не відхилитись від судна вбік* (О. Гончар); // Не збігатися, утворювати різницю з чимсь (про час). *Середній час відхиляється від справжнього на різну величину протягом року* (з навч. літ.); // *перен.* Перериваючи розпочату тему розмови, переходити до іншої. *Ви продовжуєте відхилятися від теми. Ваші тези чекають на ваші докази, а ви продовжуєте займатись демагогією і пересмикуванням* (з Інтернету).

3. *перен.* Припиняти зв'язки з кимсь; відвертатися. *Як почалася ця попівська панщина, селяни почали потроху одхилятись од священиків* (І. Нечуй-Левицький).

4. *перен.* Своїми діями, вчинками відходити, відступати від постанови, програми і т. ін. *Ми всі цілком зневірились у щирість та совісність* [щирості та совісності] *крутійського уряду, який по маніфесті 17-го* [жовтня 1905 р.] *одхиляється дедалі направо* (М. Коцюбинський).

5. *тільки недок.* Пас. до **відхиля́ти** 1, 3. *Без позитивного рішення екологічної складової проект відхиляється або спрямовується на доопрацювання* (з наук. літ.).

ВІДХИТНУ́ТИ *див.* **відхи́тувати.**

ВІДХИТНУ́ТИСЯ *див.* **відхи́туватися.**

ВІДХИ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДХИТНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., кого, що.* Хитаючи, переміщати назад чи в бік від кого-, чого-небудь; відштовхувати (у 1 знач.). *Тяжка сила водяного тяжіння відхитувала Яковенка назад, а він дряпався вгору вище й вище* (П. Загребельний); *Він ледве встиг відхитнути жінку від автомобіля, що наближався* (із журн.); // *безос.* — *А чи ви, дівчино, не Оксана? — Дівчину аж назад одхитнуло* (С. Васильченко); — *Тут! — лоцман зігнув у коліні ногу, підставив Яковенкові кишеню. Той довго попадав у неї, бо його знову відхитнуло від лоцмана, відхитувало назад та назад...* (П. Загребельний).

ВІДХИ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ВІДХИТНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. Хитаючись, переміщатися, відходити в якийсь бік від кого-, чого-небудь. *Вона як була коло його — і не одхитнулась: — Що? — питає* (Марко Вовчок); *Раїса раптом одхитнулась од приятельки й тихо скрикнула* (М. Коцюбинський); *Професор відхитнувся від стіни і підійшов до столу* (Ю. Смолич); *Вона відразу наче скам'яніла і одхитнулась від того стовпа* (Л. Костенко).

2. *перен.* Відмовлятися від спілкування, спільних дій з ким-небудь і т. ін. *Час від часу хлопцям можна злегка докорити, але відхитуватися від них не треба, і тим більше не можна порівнювати їх із гарячими головами з протилежного табору* (з публіц. літ.); *Хотів Сірко подвигнути гетьмана Дорошенка на те, аби виступити єдинокупно* [разом] *з Разіним, і Дорошенко спочатку погодився, а потім відхитнувся* (Ю. Мушкетик).

ВІДХІ́Д, хо́ду, *ч.* 1. Відправлення від якогось пункту; відбуття, вирушення. *Онисько перед одходом* [у москалі] .. *сказав Йосипові, що він не зоставе* [зоставить] *так його сім'ї* (Панас Мирний); *До відходу поїзда залишилось сорок хвилин* (О. Донченко); // Вихід кого-небудь з певного приміщення або звідкись. *По відході Підпари хазяйка мліла, наче вмирала* (М. Коцюбинський); *Дівчина здвигнула плечима й збиралась до відходу* (О. Кобилянська); // *перен.* Умирання, смерть. *Загибель будь-якої людини .. — це трагедія і неперебутня втрата не лише для рідних і близьких — з відходом людини космос втрачає цілий неповторний світ* (Б. Олійник).

2. *військ.* Відступ із певних позицій. *Відхід ешелону прикривав бронепоїзд* (С. Скляренко); *Заслон морської піхоти, яка прикривала наш відхід, уже рвонувся в атаку* (В. Кучер).

3. *перен.* Припинення якого-небудь заняття, відмова від попередньої діяльності, справи. *Відхід від мистецтва;* // Відмова від попередніх поглядів; розрив з чим-небудь. *Це страхітливо. Відхід від об'єктивної істини* (Ю. Щербак); *На початку 1920 р. УСДП розпочала відхід від українського національного табору* (з наук. літ.); *Відхід од ідеологічних схем і дедалі помітніше прагнення шукати адекватну літературі наукову мову помічаємо в літературознавчому критичному просторі* (з наук. літ.).

4. Втрати поголів'я при вирощуванні тварин. *Відхід молодняка до тримісячного віку не перевищував чотирьох відсотків* (з наук. літ.).

(1) На відхо́ді: а) перед тим, як іти; відходячи. *Довго слухав і Бертольдо, Далі мовив на відході* (Леся Українка); б) перед кінцем. *Зима була на відході* (Г. Епік); в) перед смертю, у передсмертному стані; умираючи. — *Де ти, Данко, сиротино?* — *стогне брат твій на відході* (П. Грабовський).

ВІДХІ́ДЛИВИЙ, а, е. Який швидко заспокоюється після роздратування, легко забуває образи, перестає сердитися. — *Серце в мене було одхідливе: я про все й забуду* (Ганна Барвінок); — *Він палкий, але одхідливий. Розсердиться, та зараз і одійде* (І. Нечуй-Левицький); *Материнське серце таке відхідливе* (В. Минко); *За гороскопом він — Лев, отже, — якщо вірити гороскопам, — людина владна, імпульсивна, але відхідлива, добра та великодушна* (з газ.).

ВІДХІ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **відхі́дливий.** *В Овна є й така позитивна якість, як відхідливість. Давши волю своїй люті, він швидко все забуває* (із журн.).

ВІДХІДНИ́Й[1], а́, е́. 1. Пов'язаний з відходом (у 1 знач.); прощальний. *Ксьондз читав відхідну молитву, і чіткі латинські слова падали, як грудки землі, у могилу...* (Д. Білий); *Обід відхідний* (Сл. Гр.); // *у знач. ім.* **відхідна́,** ної, *ж.:* а) молитва, яку читають над померлим. *Прочитати над покійником відхідну;* б) пісня або мелодія, яку грають при прощанні з ким-небудь. — *Якщо ваша ласка, мосьпане, то затриндикайте нам відхідної на скрипці. Не зронивши жодного слова, юнак узяв смичок, заграв* (І. Пільгук).

2. *спец.* Який відділяється, відходить. *Проект передбачає виробництво високоякісного доменного коксу сухим способом та утилізацію відхідного тепла коксу у вигляді пари для подальшого виробництва* (з наук.-техн. літ.); // Який відгалужується, відходить від чого-небудь. *Пропонуються шафи розподільчі навісного виконання з автоматичними вимикачами відхідних фідерів* (з наук.-техн. літ.).

△ **Відхідни́й про́мисел** *див.* **про́мисел.**

◊ **Співа́ти відхідну́** *див.* **співа́ти.**

ВІДХІДНИ́Й[2], а́, е́. Пов'язаний з відходами *(див.* **відхо́ди).** *Ідея підживлення рослин у закритому ґрунті відхідними газами довго залишалася нереалізованою* (з наук.-попул. літ.).

ВІДХІ́ДНИК[1], а, *ч., іст.* Селянин, який тимчасово йшов із села на заробітки. *У першій половині XIX ст. частина піших селян, бездомників і городників Правобережної України, лишаючись кріпаками, перетворювалась на робітників-відхідників* (з наук. літ.).

ВІДХІ́ДНИК[2], а, *ч., анат.* Анальний отвір прямої кишки; задній прохід. *Геморой — вузлоподібне розширення вен прямої кишки, здебільшого в ділянці відхідника* (з наук. літ.); *Для полегшення болю прикладають холодні компреси на ділянку відхідника, замінюючи їх після нагрівання* (з навч. літ.).

ВІДХІДНИКО́ВИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **відхі́дник**[2]. *На передньому кінці, яким черв'як розсуває частинки ґрунту, є ротовий отвір, на протилежному — відхідниковий* (з навч. літ.).

ВІДХІ́ДНИЦТВО, а, *с., іст.* Масовий тимчасовий відхід селян із свого господарства на заробітки. *Відхідництво — початкова форма промислового освоєння краю* (з наук.-попул. літ.).

ВІДХІ́ДОК, дка, *ч., розм.* Споруда з викопаною ямою, що править за вбиральню. *Не дати води? Замкнути відхідок? Але ці заходи важко було здійснити, не буваючи в хаті саме тоді, коли бувала дівчина* (В. Підмогильний).

ВІ́ДХЛАНЬ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **безо́дня;** провалля. *Узенька дорога .. гинула в мрачній* [темній] *одхлані густого бору* (І. Франко); * У порівн. *І тиша, як відхлань, роззявила рота* (Л. Дмитерко).

ВІДХЛЕБНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що.* Однокр. до **відхле́бтувати.** *Жорка-одесит перехилив склянку з горілкою, відхлебнув з кухля пива* (Ю. Збанацький).

ВІДХЛЕБТА́ТИ *див.* **відхле́бтувати.**

ВІДХЛЕ́БТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДХЛЕБТА́ТИ,** ебчу́, е́бчеш, *док., що.* Хлебчучи, відпивати з чого-небудь; відсьорбувати; відхлипувати *(див.* **відхли́пувати**[1]**).** *Він тримав графин прямо на робочому столі і час від часу відхлебтував по кілька ковтків* (із журн.).

ВІДХЛИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДХЛИ́НУТИ,** ну, неш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Відходити, відступати, текти назад від чогось (про воду, кров і т. ін.). *Потім устромила* [Олена] *голову в корито і довго стояла стовбура, відчуваючи, як гаряча кров відхлинає від голови і робиться легше* (Григорій Тютюнник); *Кров нараз відхлинула від її обличчя, і воно .. стало в цю хвилинку жовтим, старішим* (С. Журахович); *Гетьман мовчав довго. Так довго, що в Хіврі відхлинула від обличчя кров і посиніли губи* (Ю. Мушкетик); *Хвилі відхлинули від берега;* * Образно. *Коли страшна хвиля людської ненависті трохи відхлинула, князь схопився за голову. — О Боже! Люди! Що ви натворили! Побили послів!* (В. Малик).

2. *перен.* Швидко відходити, відступати від кого-, чого-небудь (про натовп, групу людей). *Маса поволі розгойдується, ніби одхлинає назад* (П. Колесник); *Діти одхлинули від вікон* (В. Кучер); *Лава вершників відхлинула та скотилася вниз на дно балки* (Юліан Опільський).

3. *тільки док., безос., діал.* Полегшало, стало легше на душі. — *Се якась інша молода княгиня.* — *Мені наче одхлинуло* (Ганна Барвінок).

ВІДХЛИ́НУТИ *див.* **відхлина́ти.**

ВІДХЛИНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Передихнути під час плачу, кашлю і т. ін. *За слізьми не одхлине* (Ганна Барвінок).

ВІДХЛИНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., розм.* Те саме, що **відхлину́ти.** *Як заб'є* [кашель] — *одхлинутись не можна* (Сл. Гр.).

ВІДХЛИ́ПНУТИ *див.* **відхли́пувати**[2].

ВІДХЛИПНУ́ТИ *див.* **відхли́пувати**[1].

ВІДХЛИ́ПНУТИСЯ *див.* **відхли́пуватися.**

ВІДХЛИ́ПУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.,* **ВІДХЛИПНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що, діал.* Те саме, що **відхле́бтувати.** *Князь, коронний подстолій, — у ті часи всі пили в Польщі! — нагледітися не міг, хоч і відхлипнути з келиха не забував...* (Г. Колісник).

ВІДХЛИ́ПУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.,* **ВІДХЛИ́ПНУТИ,** ну, неш, *док.* Хлипати, схлипувати під час плачу. *Стара вже давно не чула, що панотець говорив, пожовкла, як віск, і тільки відхлипує* (А. Свидницький); *Ориська ніби заспокоїлася. Не плакала, тільки відхлипувала глибокими ковтками* (Ірина Вільде); // Переводити подих під час плачу. *Христя .. не стримувала сліз .. Глибоко відхлипувала та судорожно здригалась* (А. Іщук); — *Чого ти, Варко?* — *аж*

скрикнула господиня .. А я припала до гребеня, та й не одхлипну (Панас Мирний).

ВІДХЛИ́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ВІДХЛИ́ПНУТИСЯ,** нуся, нешся, *док.* Те саме, що **відхли́пувати**[2]. *Коли Андрій був уже напівживий, його вкидали назад у шаховку, і він там відхлипувався* (І. Багряний).

ВІДХЛЬО́СТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відхльо́стати.** *У ході жартівливої церемонії міські чиновники були відхльостані вербою* (з газ.); *Відхльостаний віником у лазні;* * Образно. *Одне з нещасть нашої культури полягає в тому, що творчий період почався після щедро відхльостаного рясними заборонами століття XIX століття* (з публіц. літ.).

ВІДХЛЬО́СТАТИ *див.* **відхльо́стувати.**

ВІДХЛЬО́СТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДХЛЬО́СТАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що, розм., рідко.* Завдавати ударів, бити чимсь гнучким. *Відхльостати нагаєм;* * Образно. *Душа, серце волають, а слова ніяк не вирвуться, такі слова, які відхльостали б цього самовдоволеного мерзотника* (А. Хижняк).

ВІДХЛЮ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* Перестати, закінчити хлюпати. *Відхлюпала осінь дощами.*

ВІДХЛЮ́ПНУТИ *див.* **відхлю́пувати.**

ВІДХЛЮ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДХЛЮ́ПНУТИ,** ну, неш, *док., що.* Хлюпаючи, виливати, відливати рідину. *Відхлюпувати воду із човна.*

ВІДХЛЯ́ПАТИ, аю, аєш, *док., кого, розм.* Надавати ляпанців; побити. *Відхляпати неслухняну дитину.*

ВІДХО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДХОДИ́ТИ,** оджу́, о́диш, *док.* 1. *кого, розм.* Виліковувати хворого старанним доглядом. *Відходжували, зціляли Катрусю радянські лікарі* (Ю. Мельничук); *Напала його пропасниця. На велику силу одходила його Мотря* (Панас Мирний); *Хтось з учнів приніс чубатого селезня, якого ледве одходили* (В. Земляк).

2. *тільки док., що і без дод.* Закінчити ходити; проходи́ти певний час. *Я вже відходив своє* (Сл. Гр.); — *Либонь ноги вже не танцюристі? Сто год* [років] *одходили на цім світі?* (Ю. Яновський).

◊ **Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги** *див.* **вихо́джувати**[1].

ВІДХО́ДИ, ів, *мн.* Залишки продуктів, матеріалів, які утворюються в ході господарської та побутової діяльності людини і підлягають переробці, очищенню або захованню. *Для модифікації дорожніх дьогтів використані відходи епоксидних смол* (з наук. літ.); *Щоб збільшити запаси силосу, всебічно використовують відходи рільництва й овочівництва* (із журн.); *Мийні відходи; Утилізація відходів.*

△ **(1) Відхо́ди виробни́цтва** — залишки сировини, матеріалів, напівфабрикатів і т. ін., що утворилися в процесі виробництва і втратили цілком або частково вихідні споживчі властивості. *Сировиною для отримання біогазу може бути гній великої рогатої худоби, свиней, пташиний послід, відходи виробництва і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); **(2) Радіоакти́вні відхо́ди** — уже невикористовувані продукти, утворені в процесі робіт з радіоактивними речовинами, та їх залишки, вміст радіонуклідів у яких перевищує норми радіаційної безпеки. *Радіоактивні відходи бетонують у залізобетонних контейнерах, які, в свою чергу, теж бетонують* (з наук.-попул. літ.).

ВІДХО́ДИТИ, джу, диш, *недок.*, **ВІДІЙТИ́,** ійду́, і́йдеш, *док.* 1. *від кого — чого і без дод.* Іти в певному напрямку від кого-, чого-небудь. *Ватя все одходила од його далі й далі й зникла в довгій улиці за густими садками* (І. Нечуй-Левицький); *Турки жадібно кидалися на гроші й, заспокоєні, відходили набік* (Б. Лепкий); *Але, що далі відходили бесідники, їхня розмова відпливала все дужче в пам'яті* (В. Барка); *Він відходить подалі від багаття, незабаром тихцем спускається в байрак* (М. Стельмах); *Еней як відсіль відступився І далі трохи одійшов, То на другеє нахопився, Жіночу муку тут найшов* (І. Котляревський); *Дон Жуан мовчки вилазить вікном. Анна дивиться якусь хвилину в вікно, ждучи, поки він далеко одійде* (Леся Українка); // Віддалятися від кого-, чого-небудь. *Знову вони йшли дорогою, а ліс одходив далі* (Ю. Яновський); * Образно. *Ці квартали полосували невідомі лінії на безкраїх полях і відходили в сірий дим безвісті* (М. Хвильовий); // Відступати кудись. *Почало темніти, а Параска від вікна не одходить* (Панас Мирний); *Агроном нічого не відповів і відійшов набік* (О. Донченко); // Проходити певну відстань. *Так він, крадучись, відходить двадцять, тридцять кроків* (І. Цюпа); *Одійшовши, може, з версту од села, стулив* [Чіпка] *пальці, приложив до рота й завив, як пугач* (Панас Мирний); // Іти кудись, залишаючи кого-, що-небудь на короткий час; відлучатися. *Тут же із сторожів найняв двох, щоб від його лавки не відходили через усю ніч* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Маруся забувала, що хотіла вже відходити, знов сідала на камінь, знов слухала опришка* (Г. Хоткевич); *За ним по призначенню ординатора стежили тепер, не відходячи, дві сестри* (М. Хвильовий); *Піду на грядки і Семенко зі мною. Звик до батька, ні на крок не відходить* (І. Муратов); // Покидати дружину (чоловіка) і т. ін. *Чи йому тільки здається, чи насправді Марта в цей вечір відійшла від нього назавжди* (Ірина Вільде); // Залишати службу в кого-небудь. — *Чого ж мені од його* [нього] *одходити, коли мені в його* [нього] *добре,* — *тихо промовила Василина* (І. Нечуй-Левицький); *Я ще перед постом чула, що наймичка від неї відійшла* (Панас Мирний).

2. *від (із) чого і без дод.* Вирушати, відправлятися (про засоби пересування). *Тепер пізно, треба спати, а пошта завтра раненько відходить* (Леся Українка); *Коли пароплав відходив від пристані, Аліна сиділа в жіночій каюті й нізащо не наважувалась вийти на палубу* (Ю. Яновський); *Поїзд із Львова на Київ мав відійти за кілька хвилин* (О. Десняк); // Переміщатися, пересуватися кудись (про неживі предмети). *Кайдаш з Кайдашихою то приступали до Карпа, то оступались, як хвилі б'ють у скелястий берег та знов одходять од його* [нього] (І. Нечуй-Левицький); *Хмари швидко відходили до горизонту* (Н. Рибак).

3. Залишати попередні позиції під натиском супротивника; відступати (про військо). *Білофіни, втративши командний дот, відходили стороною* (Я. Качура); *Під зливою ворожих мін і снарядів .. бійці змушені були відійти до вогневих позицій своєї артилерії* (В. Кучер).

4. *від кого, перен.* Ставати далеким, чужим кому-небудь; відчужуватися. *Вона бачила, що чим далі, то все Чіпка від неї одходив та одходив...* (Панас Мирний); *Вона не могла передбачити, що Турбай, нещадно караючи себе, мимоволі відходитиме від неї, зробиться неприступним і відлюдкуватим* (М. Руденко).

5. *перен.* Ухилятися від чогось неприємного, небезпечного і т. ін. *Тернина й пастки на дорозі лукавого, а хто стереже свою душу, відійде далеко від них* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

6. *від кого — чого, перен.* Відрізнятися своїм характером, змістом; ставати іншим, відмінним. *Перша повість, яку пише Франко для журналу "Друг".., не дуже далеко одійшла од тодішньої галицької белетристичної продукції* (М. Коцюбинський); *Як же на гірких злиднях, у хащах темені можуть виростати такі яскраві і міцні індивідууми? .. Чи це просто виняткове селище, де і життєвий, і розумовий рівень мужиків відійшов від прийнятого середнього рівня?* (М. Стельмах).

7. *від чого, перен.* Переставати займатися чим-небудь; залишати якусь справу; припиняти діяльність. *Головний інженер одійшов від заводських справ і мовчить, ніби нічого не помічає* (Ю. Шовкопляс); *Відійти від активної боротьби;* // Не дотримуватися попередніх поглядів, переконань, традицій; відмовлятися. *Хоч вона сама* [галицька інтелігенція] *вийшла .. з попівства, але, звичайне* [звичайно], *сама вже геть то одійшла від попівських традицій* (Леся Українка).

8. *від чого.* Відгалужуватися (про дорогу, гірський хребет, притоку, гілку дерева і т. ін.). *Він* [стовбур] *був низький, і перша гілляка відходила од нього за півтора метра від ґрунту* (І. Сенченко); *Од дороги .. відходила вбік вузька, але добре утоптана стежка* (П. Колесник); *Від Паміру відходять гірські хребти Тянь-Шаню* (з навч. літ.); // Змінювати попередній напрям; повертати вбік (про ріку). *Іноді селища, збудовані колись біля самої води, через сотні і навіть десятки років опиняються далеко від неї: ріка відійшла вбік* (з навч. літ.).

9. Переставати щільно прилягати до чогось; відставати, відтулятися. *Прибита до підвалини дошка одійшла одним краєм догори* (І. Цюпа).

10. *розм.* Приходити до звичайного, нормального стану; переставати боліти, відчувати втому і т. ін. *Чіпка мовчав, не озивався; серце в його одходило. Він думав: чи Лушня каже правду, чи бреше?* (Панас Мирний); *Томлене тіло відходило, спочивало після тяжкої роботи* (К. Гордієнко); *Порішили, що Василько кілька днів має бути в хаті біля мами, а тоді вже піде в ліс. Як-не-як від тюрми, від мук треба відійти малому* (А. Турчинська); // Приходити до пам'яті; опритомніти. *Як мати вість таку почула, То тільки вічно не заснула, Бо зуби у неї стялись. А одійшовши, в груди билась* (І. Котляревський); [К о з а к:] *Убив?* [Д о в б н я:] *Тягніть його в Дніпро, у воді одійде* (О. Корнійчук); // *тільки док.* Опам'ятатися, схаменутися. *Лице пополотніло. Здорові сиві очі з жахом дивилися в жито. За хвилину Харитя трохи відійшла* (М. Коцюбинський); // *безос.* Переставати мучити; полегшуватися. *Аж тоді трохи відійде на серці, як за ворота вийдеш та оглянешся, що нема нікого за тобою* (А. Свидницький); // Заспокоюватися після хвилювання, роздратування; переставати журитися. *То од жалю одходила* [вдова] *І мовчки журилась Та на шлях той на далекий Крізь сльози дивилась* (Т. Шевченко); — *Та твій Денис, чуєш, самого Врангеля в Чорному морі втопить. Ти що, свого Дениса не знаєш? — Та знаю, — потроху відходить жінка, і з далекого краю почав наближатись до неї обрис чоловіка* (М. Стельмах); *Ватя впала на постіль і не могла одійти, несподівано прибита горем* (І. Нечуй-Левицький); // *зі сл.* з м о р о з у, з х о л о д у. Зігріватися. *Він уже трохи відійшов з морозу, крутився по хаті, .. і скидав з вусів крижинки* (І. Микитенко); // Набувати попереднього вигляду, стану; оживати (про живі істоти й рослини). *Починався березень — і поволі відходили від морозу рослини* (І. Микитенко); [О х р і м:] *Чого-бо ти й досі тремтиш?* [Т е к л я:] *Приголуб її та міцніше притули до серця, то вона зараз і одійде* (М. Кропивницький).

11. *розм.* Розморожуватися, відтаювати. *Голова із завгоспом навели на бригаді лад .. Дали вказівки — як земля одійде, щоб враз сіяли* (К. Гордієнко).

12. *розм.* Ставати вогким; відволожуватися. *Дрібний дощик прибив пил, земля за ніч одійшла, м'яко полоть було* (К. Гордієнко); *Хвилин через 15 цукор відійшов, і я витерла форму насухо. За цей час джем, охолонувши, трохи загус* (із журн.).

13. *від кого до кого, кому.* Переходити в чиє-небудь володіння, діставатися комусь у власність. — *Назначили нам землю, спасибі добрим людям, а стара затялася і не хоче брати отієї півдесятини, що від Денисенка відходить* (М. Стельмах); *Як громада ділила між братами двір старого Кайдаша, до Карпової половини одійшла груша* (І. Нечуй-Левицький); *Війна закінчилася у 1392 році розподілом Галицько-Волинських земель на Волинь, що відійшла до Литви, і Галичину, що відійшла до Польщі* (з наук.-попул. літ.).

14. Закінчуватися, наближатися до кінця; минати. *Покоління відходить, й покоління приходить, а земля віковічно стоїть* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Розкіш як приходить — смакує, як відходить — катує* (прислів'я); — *Вечірня одходить, — промовив знов служка* (Марко Вовчок); *І поволі Відходить молодість моя* (М. Стельмах); *День відійшов* (М. Коцюбинський); // Кінчатися (про пору грибів, ягід і т. ін.). *Збирала* [Світлана] *суниці, мед брала з дупла, Одійдуть суниці — поспіє малина...* (І. Нехода).

15. *перен.* Зникати, втрачатися (про бажання, сон і т. ін.). *Він так на неї дивився, що їй ув очах темніло, пам'ять відходила* (Марко Черемшина); *Та й як уже запишуть двійку до нотеса* [блокнота], *відходить охота до науки!* (А. Крушельницький); *Одні видіння відходять від нього, а натомість наближаються тіні тридцять сьомого року* (М. Стельмах); *Я пам'ятаю, що при сьому ти всміхнулась і що мені раптом зовсім одійшов той страх* (Леся Українка); *Не спалося. Сон давно відійшов* (І. Цюпа).

16. *перен.* Помирати. *Ти* [поет] *все зробив, що міг, але як відійшов, То діла все ще в нас багато* (В. Самійленко); [М а к:] *Не побачила маленької Орини мати... Родила й одійшла...* (О. Корнійчук); // Здихати (про тварин). [С т е х а:] *Отак ревла Ганнущенкових невістка, Хроська, як у них телиця одійшла* (М. Кропивницький).

(1) Відхо́дити / відійти́ в забуття́ — остаточно забуватися, не згадуватися. *Постали тоді нові враження, і з ними спогади про божевільного стали поволі відходити в забуття* (Ю. Покальчук); *Найголовніше ж у цих двох роках, це те, що відійшла у забуття його страшна ганьба — перебування в полоні* (Іван Ле); *Відійшли в забуття страшні часи кріпаччини, проти якої мужньо вів боротьбу Шевченко* (П. Колесник); **За́шпори відійшли́** *див.* **за́шпори.**

◊ **(2) Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися** *і т. ін.)* / **відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися** *і т. ін.)* **на за́дній (дру́гий) план** — стати другорядним, неістотним, менш важливим, незначним; перестати турбувати, хвилювати кого-небудь. *Як прийшла* [Олена], *бровами повела... — так мов одразу посвітлішало в корчмі. Посипалися жарти, заклики з усіх боків. Якось відсунулися на другий план і опришки, і самий*

Марусяк (Г. Хоткевич); — *Були серед них, крім хороших* [людей], *очевидно, і нехороші.. Але — дивно — тепер ці, останні, забулись, відійшли на задній план, а пам'ятаються тільки оті хороші люди* (О. Гончар); *Цікаво, що ось минув час, гострота багатьох питань пригасла, деякі проблеми, на які ми насамперед звертали увагу в творах, відступили на задній план, але й повторне читання не виявляється марним* (із журн.); — *Людина, яка робить погані діла, чим далі стає гіршою. Хороше "я" відходить на задній план* (М. Томчаній); *Краківська гімназія.., одержання наукового ступеня доктора права, подорож до Венеції, однорічна військова служба в полку драгунів — усі ці перипетії життя молодого графа* [Андрія Шептицького] *поступово відходили для нього на другий план* (із журн.); **(3) Відійти́ (відступи́ти) / відхóдити (відступáти) в тінь:** а) зайняти другорядне місце; стати неістотним, незначним. — *Скільки часу минуло, скільки подій, повних трагізму й величі, сталося на моїх очах, що мимоволі все особисте, як би глибоко не зачіпало воно свідомість, мусило відступити в тінь* (Л. Первомайський); б) *(перед ким і без дод.)* поступитися чим-небудь комусь. *Письменниця* [Леся Українка] *бачила й те, що Долорес не змогла стати головною героїнею драми, а мусила відійти в тінь перед Анною* (із журн.); *На фоні досвідченого шахіста скромний учень відійшов у тінь* (з газ.); **(4) Відійти́ / відхóдити від гріхá** — запобігти якому-небудь осудливому вчинку; не допустити, відвернути щось небажане, неприємне. *Роман чує, як буйний гнів кидається йому в руки і голову, і, щоб відійти від гріха, швидко обертається і вилітає з нечистої, тісної од всякого добра кімнати* (М. Стельмах); *Правильно сказав якийсь мудрець, не пам'ятаю хто: "Гріх з'являється там, де сходяться люди, а коли хочеш відійти від гріха, перестань спілкуватися"* (із журн.); **(5) Відійти́ / відхóдити в минýле (в істóрію):** а) безповоротно минути, пройти, зникнути. *"Ой там збиралась бідна голота До корчми гулять..." Співав тоді оцієї молодий парубок-наймит, і в минуле одійшли ті прокляті роки* (О. Донченко); *Не може безслідно відійти в історію українська нація: наша дума, наша пісня не вмре, не загине* (із журн.); *Авторська журналістика поступово відходить у минуле, але навряд чи існує чітка причина цього* (з газ.); б) забутися. *Все, що снилось — говорилось, Не відходило в минуле...* (М. Рильський); в) перестати використовуватися. *Відійшли в минуле постоли, полотняні штани, виткані з семірки* (І. Цюпа); **(6) Відійти́ / відхóдити у цáрство небéсне,** *книжн.* — померти. *Була колись у нас жіночка. На подобу Регіни. Відійшла у царство небесне. Через дурницю* (Г. Бойко); **(7) Відійти́ (піти́) / відхóдити (іти́) в небуття́,** *книжн.:* а) *(уроч.)* померти. *Не помре* [Сеспель], *не має права піти в небуття раніше, ніж побуде вдома, на рідній землі* (Ю. Збанацький); *Безіменним і невідомим одійшов він* [О. Поляков] *у небуття, так і не маючи змоги реалізувати свій талант* (М. Слабошпицький); [Г а н н а А н д р і ї в н а:] *Ні, сину, мені легко на серці. Я спокійно відходжу в небуття, бо знаю кінець... Перемогу нашу бачу над ворогом* (Ю. Мокрієв); б) безповоротно минути. *Ще приголомшені вчорашнім, ходять ті, хто вцілів у війні, ще не віриться їм, що війна відійшла в небуття* (П. Загребельний); *У небуття відійшли ті часи, коли епідемії віспи, холери, чуми спалахували в селах та містах нашої країни* (з газ.); в) перестати існувати; зникнути. *Народи перебувають у русі: етноси виникають, розквітають, щезають, одні пішли у небуття (скіфи, половці), інші існують з давніх давен (вірмени, грузини, євреї)* (з наук. літ.); *На обрії, неначе хмари, Лежали сині пасма гір. Та яничарів двох примари Мені ще заступали зір. Я не питав про їх наймення — Нехай ідуть у небуття* (Д. Павличко); *Це страшно, коли те, що жило в народі упродовж століть, відходить у небуття* (з наук.-попул. літ.); **(8) Відійти́ (піти́) / відхóдити у вíчність (у довíчний сон),** *уроч.* — померти. *Буде у Сурамі Велике свято — пам'ятник відкриють Незламній поетесі-войовниці* [Лесі Українці], *Що там у сон довічний відійшла* (М. Рильський); *Днями Інна бачила в Кураївськім народнім музеї збільшену фотографію Сані Хутірної, тієї легендарної льотчиці, що так уславилась на фронтах і потім, підбита, разом з коханим, загинула у повітрі, пішла у вічність в обіймах* (О. Гончар); *Відійшов у вічність великий сонцелюб — поет-академік Максим Тадейович Рильський* (з газ.); **Відлягти́ (відійти́,** *рідко* **відли́гнути) / відлягáти (відхóдити) від сéрця (від душí, на сéрці, на душí)** *див.* **відлягáти; Відтáнути (відійти́) / відтавáти (відхóдити) сéрцем (душéю)** *див.* **відтавáти; (9) Відхóдити (лáгодитися) / відійти́ на (в) Бóжу (остáнню) путь (дорóгу)** — вмирати. [М а т и:] *Що мати, то не жінка. Люди бачать, що я вже лагожусь у Божу путь, то де ж таки мені міняти вбори* (Леся Українка); *Вони обойко одійшли на Божу путь* (Ганна Барвінок); **Іти́ (відхóдити) / піти́ (відійти́) на спóкій (на спочи́нок)** *див.* **іти́.**

ВІДХОДИ́ТИ *див.* **відхóджувати.**

ВІДХОДИ́ТИСЯ, джýся, хóдишся, *док.* Закінчити ходити, проходити тривалий час. * Образно. *У годину суху та вологу Відходились усі мости* (М. Вінграновський); // *безос.* — *Простіть мене, тату, — задрижав пройнятий сльозою голос. — Нехай люди простять, доню, — урочисто і твердо промовив. — Шкода, що не можу з вами піти — відходилось моє* (М. Стельмах).

ВІДХÓЖИЙ, а, е: **Відхóже мíсце** *див.* **мíсце.**

ВІДХОПИ́ТИ *див.* **відхóплювати.**

ВІДХОПИ́ТИСЯ, оплю́ся, óпишся; *мн.* відхóпляться; *док., діал.* Відплигнути, відскочити. *Не встиг він одхопитись, як на порозі показалася Загнибідиха, бліда, розпатлана* (Панас Мирний).

ВІДХÓПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ВІДХОПИ́ТИ,** оплю́, óпиш; *мн.* відхóплять; *док., що, розм.* 1. *рідко.* Те саме, що **відсми́кувати.** *Шестірний замахнувся; Жук одхопив руку — лінійка ударилась об лаву* (Панас Мирний).

2. Забирати від когось собі; віднімати в когось; захоплювати. [В а с и л ь:] *Усі добре знають, як Шкандибиха, ще й тепер, даючи гроші під заставу, одхоплює нивку по нивці від бідноти, що не спроможеться у строк позички віддати...* (Панас Мирний); — *Колонізація північно-східного узбережжя.. є лише першим кроком до не дуже віддаленої мети: відхопити Камчатку від нашої імперії* (М. Стельмах).

3. Відкушувати; відрізати; відрубати. *Розбираючи коси пальцями, допомагаючи пальцями гребінцеві, відхоплювала пасмо за пасмом* (Б. Харчук); — *Скільки цей рисак править? — запитав дядько Трохим, заглядаючи шкапі в зуби. Та люто вищирилась і ледве не відхопила дядькові пальця* (М. Стельмах); *Харциз спробував відмахнутися тесаком, але вовк одним блискавичним рухом вискаленої пащі відхопив йому руку із зброєю* (із журн.).

ВІДХОРОНІМІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Те саме, що **відхоронімний.** *Відхоронімічний прикметник.*

ВІДХОРОНІ́МНИЙ, а, е, *лінгв.* Утворений від хороніма. *Серед назв хімічних елементів чимало відхоронімних утворень: скандій, германій, францій тощо* (з наук.-попул. літ.).

ВІДХОТІ́ТИ, о́чу, о́чеш, *док., розм.* Перестати хотіти. *Відхотіти виконувати нецікаву роботу.*

ВІДХОТІ́ТИСЯ, о́четься, *док., кому, безос., з інфін., розм.* Перестати хотітися чого-небудь. *Йому відхотілося їсти, в голові шуміло* (І. Франко); — *Стогни, Ільку, не бійся нічого, стогни вголос, може, відхочеться їм у карти грати!* (Ірина Вільде); *Життя сокрушило усі його починання, всі зусилля людської волі. Відхотілося жити* (Г. Колісник).

ВІДХРЕСТИ́ТИСЯ *див.* **відхре́щуватися.**

ВІДХРЕ́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відхре́щуватися.** *"Політичне недобачання" і вперте відхрещування від політики — теж політика* (з публіц. літ.); *Оприлюднене відхрещування від марксизму і невизнання за його фундатором хоч якоїсь правоти стало серед фахівців своєрідним бонтоном* (із журн.).

ВІДХРЕ́ЩУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВІДХРЕСТИ́ТИСЯ,** ещу́ся, е́стишся, *док.* 1. *тільки недок.* Хрестячись, намагатися відвести від себе нечисту силу. *І одхрещувалась, і одмолювалась, і одпльовувалась Марина од нечистого...* (І. Нечуй-Левицький); — *Нехай Бог радує добрим здоров'ям вашу ясновельможність! — відповіла воротарка, спускаючи очі додолу і осінюючи себе тричі великим хрестом, ніби відхрещуючись від наїтія* [впливу] *нечестивих спокус* (Б. Лепкий).

2. *перен., розм.* Будь-яким чином відмовлятися від кого-, чого-небудь. *Ми завше відхрещуємося від тих, на кого впала підозра, кого не любить влада* (Ю. Мушкетик); *Федорові й сьогодні вдалося всілякими засобами відхреститися від зустрічі з Віктором* (М. Руденко).

◊ **(1) А́ні (ні) відхрести́тися, а́ні (ні) відмоли́тися** *від чого* — що-небудь не можна відвернути, обійти; щось неодмінно настане, здійсниться і т. ін., незважаючи ні на що. *Від смерті ані відхреститися, ані відмолитися* (Номис); *Ситуації обирають нас, і нам од того ні відхреститися, ні відмолитися* (В. Стус); **Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми]** *див.* **відбива́тися.**

ВІДХРИПІ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* відхрипля́ть; *док.* Перестати, закінчити хрипіти. *Лижники відкашлялися, відхрипіли після важкого фінішу* (із журн.); // *перен.* Померти. *І одспівала!.. Ще одхрипіти у петлі, — і все. І досить* (Л. Костенко).

ВІДХРОМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., техн., що.* Здійснити хромування. *Відхромувати деталь; Відхромувати мотоцикл із коляскою.*

ВІДХУ́КАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **відху́кати.** *Під деревами вже глибоко осів сніг, інколи біля відхуканих окоренків проглядали цупкі зелені хрещики барвінку* (М. Стельмах); *Прибиті морозом паростки ожили, дбайливо відхукані садівником* (із журн.).

ВІДХУ́КАТИ *див.* **відху́кувати.**

ВІДХУ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДХУ́КАТИ,** аю, аєш, *док., розм.* 1. *що.* Хукаючи, відокремлювати що-небудь примерзле до чогось; хуканням розморожувати. *Він уже трохи відійшов з морозу, крутився по хаті, як дзиґа, .. відхукував і скидав з вусів крижинки* (І. Микитенко); *Вікно замерзле. Він* [Терентій] *відхукував у шибочці шпарку, втуплювався у неї очима* (Б. Харчук); *Трішки зігрівшись, одхукав пробку і випив добрих п'ять ковтків спирту* (Григорій Тютюнник).

2. *кого, що.* Хукаючи, відігрівати кого-, що-небудь. *Голуб-синяк .. злетів догори і скоро розтанув у небі. — Бачили?!.. То спасибі мені! Я його своїм духом одхукала!* (В. Земляк).

ВІДЦАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док.* Закінчити, перестати царювати. *Шведський король Оскар II відцарював без будь-яких потрясінь* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЦВІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **відцвісти́.** *Внизу під живоплотом барвів* [барвився] *різними кольорами занедбаний квітник з його здичілими мальвами, розрослими кущами фльоксів* [флоксів], *відцвілими ірисами і нерозцвілими жоржинами* (У. Самчук); *Вони спускаються .. попід парканами, з-поза яких звисають кущі давно відцвілого жасмину та бузку* (Ірина Вільде).

ВІДЦВІСТИ́ *див.* **відцвіта́ти.**

ВІДЦВІСТИ́СЯ *див.* **відцвіта́тися.**

ВІДЦВІТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відцвіта́ти.** *Збирати пелюстки троянди слід до 10 години ранку, у період до повного її відцвітання* (з наук. літ.); *Після відцвітання хризантеми зберігають у холодних приміщеннях при температурі 3–5 °С* (з наук.-попул. літ.); *Як тільки почнуть розпускатися перші квітки на китицях, обприскування припиняється, бо воно лише прискорює відцвітання* (із журн.).

ВІДЦВІТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДЦВІСТИ́,** іту́, іте́ш, *док.* 1. Закінчувати, переставати цвісти; протилежне р о з ц в і т а т и. *Була свята неділенька, під осінь уже, саме коли гречки відцвітали* (І. Франко); *Одцвітали яблуні і груші — стежка була всипана білими пелюстками* (О. Десняк); *І марно як жили, так марно і помруть, Як ті на яблуні червиві скороспілки, Що рано відцвіли та рано й опадуть* (П. Гулак-Артемовський); *Тепер минає літо і липи одцвіли* (Н. Забіла); *Під кронами дерев навесні встигнуть відцвісти крокуси, первоцвіти, гіацинти* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Утрачати молодість, свіжість; марніти. *Садом сонцерадісним, як коханий край, ти цвіти, омріяна, і не одцвітай* (В. Сосюра); *Максим постарів; постаріла й Явдоха — краса її спала, помарніла, одцвіла...* (Панас Мирний); *За роки суму і розлуки Обличчя встигло одцвісти* (М. Упеник); // Переставати виявлятися в усій своїй повноті, привабливості. *Не одцвіте моє кохання, А буде в серці до сконання* (В. Самійленко); *Кінчалися серпневі дні, відцвіло благодатне літо, прокрадалася пора жовтіючого листу, пора журавлиних ключів* (Іван Ле); // Проходити, минати (про весну, юність). *Виглядає мати сина у печалі край вікна. Біля кладки, біля тину одцвіла його весна* (В. Сосюра).

ВІДЦВІТА́ТИСЯ, а́ється, *недок.,* **ВІДЦВІСТИ́СЯ,** іте́ться, *док., розм., рідко.* Те саме, що **відцвіта́ти** 1. *Цвіли садки і відцвітались, а Микола не вертався* (І. Нечуй-Левицький); *Не зчулася, як минула і весна, Не вгляділа, як одцвівся і садок, І черешні, і вишеньки, і бузок* (Л. Глібов); *Одцвілися, облетіли Всі сади рясні* (Дніпрова Чайка); * Образно. *Вона прагнула повного щастя, великого, красивого, щедрого. Щоб завжди хвилювало і перехоплювало дух, щоб, як вічна весна, не старілось і не відцвіталось ніколи* (О. Гончар).

ВІДЦЕНЗУРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відцензурува́ти.** *Чіткий критерій відсіву вже відцензурованої і проскрибованої літератури зумовив тенденційність у підборі філософських джерел* (з наук. літ.); *Веселі написи на стінах були відцензуровані жовтою фарбою* (з Інтернету).

ВІДЦЕНЗУРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* Внести зміни цензурного характеру до художнього або публіцистичного твору, листа і т. ін. *Роман Марка Твена хочуть відцензурувати* (з газ.).

ВІДЦЕНТРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відцентрува́ти.** *Добре одцентрована, вона* [молотарка] *гула, як корабельний дизель* (В. Кучер); — *Конуси* [домни] .. *не були повністю відцентровані* (М. Рудь); *Обкладинка відцентрована, вся композиція й назва часопису "нанизані" на вертикальну вісь симетрії. Автопортрет художника на тлі кола розміщено нижче назви журналу* (з наук. літ.); *У спиртоприймальному відділенні встановлено відцентровані насоси німецького виробництва* (з наук.-попул. літ.); *Відцентрована назва доповіді подається великими літерами; через рядок з абзацу — резюме українською мовою* (із журн.); * Образно. *В умовах перехідного періоду потрібно приймати як належне наявність у широких кіл населення "подвоєної" або "багатошарової" самоідентифікації, коли особистість не відцентрована належним чином* (з наук. літ.); // **відцентро́вано,** *безос. пред. Текст, розміщений в клітинці А1, буде відцентровано відносно виділеного діапазону клітинок* (з навч. літ.).

ВІДЦЕНТРО́ВАНІСТЬ, і, *ж.* Властивість за знач. **відцентро́ваний.** *Відцентрованість тексту; Перевірити відцентрованість регулятора.*

ВІДЦЕНТРО́ВИЙ, а, е. Який під час руху має напрям від центра до периферії; протилежне д о ц е н т р о в и й. *Неважко обчислити відцентрове прискорення, яке діє на Місяць під час його руху по коловій орбіті* (з навч. літ.); // Який діє завдяки відцентровим силам. *На машинобудівному заводі були виготовлені унікальні потужні відцентрові насоси* (з газ.); *Пропонується електровентилятор відцентровий промисловий високого тиску* (з мови реклами); // Який ґрунтується на використанні руху від центра до периферії. *Відцентрове лиття застосовують, щоб виготовити обертові деталі* (з навч. літ.); // Спрямований на послаблення залежності від адміністративного центру. *У період правління Ярослава Мудрого стримувалися відцентрові тенденції та забезпечувалася єдність володінь* (з наук. літ.); *У Польщі наприкінці 1930-х років уряд намагався максимально зменшити закарпатські впливи, що активізували український відцентровий рух у Східній Галичині* (з наук. літ.).

△ **Відцентро́ва си́ла** *див.* **си́ла; Відцентро́ві не́рви** *див.* **нерв.**

ВІДЦЕНТРО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **відцентро́вий.** *Скептики і підбурювачі розбрату пророкували буцімто неминучу дезінтеграцію України. Вони помилились. Зацікавлення переважають відцентровість* (з публіц. літ.); *Канонічна відчуженість, адміністративна підпорядкованість конфесій зарубіжним центрам детермінували відцентровість релігійної сфери в Україні* (з наук. літ.).

ВІДЦЕНТРО́ВО. Присл. до **відцентро́вий.** *Під час стиснення силою ваги крони живильні речовини в тканинах дерева переміщуються відцентрово, тобто від серцевини до зовнішніх шарів* (з наук.-попул. літ.); *Одного разу він сказав таке: — Як тобі відомо, Всесвіт розширюється, відцентрово "розбігаються" галактики і планетні системи, розбухають і планети* (із журн.).

ВІДЦЕНТРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДЦЕНТРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Установити, помістити що-небудь правильно стосовно центру. *Слід розміщувати текст в графічній ділянці між двома заданими точками і відцентровувати його стосовно заданої точки* (з навч. літ.); *От гострий слух токаря вловив фальш у роботі верстата. — Вібрація... Чуєте? Треба відцентрувати різець* (з газ.); *Відцентрувати вісь; Відцентрувати електронний документ за допомогою миші та клавіатури.*

ВІДЦЕНТРУВА́ТИ *див.* **відцентро́вувати.**

ВІДЦИФРО́ВАНИЙ, а, е, *інформ.* Дієпр. пас. до **відцифрува́ти.** *Образ особи, відцифрований електронним способом за допомогою цифрової камери, — це зафіксоване й збережене зображення обличчя* (із журн.).

ВІДЦИФРО́ВУВАННЯ, я, *с., інформ.* Дія за знач. **відцифро́вувати.** *Наша бібліотека надає послуги з відцифровування книг, сканування текстів та пересилання електронних варіантів книг* (з мови документів); *Особливостями технологічного процесу зараз є технічна необхідність відцифровування телепрограм, що значно погіршує оперативність інформаційного забезпечення* (з газ.).

ВІДЦИФРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДЦИФРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, інформ.* Те саме, що **оцифро́вувати.** *Після розгляду заявок американський суддя Денні Чин повинен був вирішити, чи дозволити інтернет-корпорації відцифровувати мільйони книг* (з газ.).

ВІДЦИФРУВА́ННЯ, я, *с., інформ.* Дія за знач. **відцифрува́ти.** *Вже сьогодні ведеться відцифрування періодичних видань 1918–1920 років, а планується відцифрувати всі видання до 1942–1943 років* (із журн.); *Початковий план відцифрування мільйонів книжок з усього світу натрапив на труднощі ще у 2004 році, бо Гільдія американських письменників і Асоціація американських видавців подали позов за порушення авторських прав* (з газ.).

ВІДЦИФРУВА́ТИ *див.* **відцифро́вувати.**

ВІДЦІ́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відціди́ти.** *Ставить тоді господиня .. редьку, цикорій і сир, а з сиром одцідженим поряд — Яйця, що в попелі злегка спекла для гостей подорожніх* (М. Зеров); *Відварені і відціджені вареникі змішують із злегка підсмаженою на маслі цибулею* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЦІ́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відціди́ти.** *М'язгу плодів з густим соком (малина, слива тощо) нагрівають перед відцідженням при температурі 60 градусів протягом 30 хвилин* (з навч. літ.); *Відділення води від суходолу на третій день не слід уявляти просто як відцідження готової води від твердих землистих частинок* (із журн.).

ВІДЦІ́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відці́джувати.** *Після відціджування випивають невеликими ковтками напар, який добре розблоковує закладений ніс* (з газ.); *У музеї демонструються теракотові черепки з вушками й отворами, які служили для відціджування сиру* (з Інтернету).

ВІДЦІ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДЦІДИ́ТИ,** іджу́, і́диш, *док., що.* Проціджуючи, відокремлювати що-небудь тверде від рідини. *Полуниці промивають, пересипають цукром, потім відкидають на сито або друшляк і відціджують сік* (з наук.-попул. літ.); *Незабаром і вареники поспіли. Бала-*

шиха одцідила їх на друшляк і подала на стіл (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Проводирі ви сліпі, що відціджуєте комаря, а верблюда ковтаєте! Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що чистите зовнішність кухля та миски, а всередині повні вони здирства й кривди!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Та чую, не позакладало. — Відціджував з різкої напруженої мови правдиві слова, не спускаючи погляду з рухливого обличчя Сніженка* (М. Стельмах).

ВІДЦІ́ДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ВІДЦІДИ́ТИСЯ,** ідиться, *док.* 1. Відокремлюватися під час проціджування. *Сир відціджувався занадто повільно* (з Інтернету).

2. *тільки недок.* Пас. до **відці́джувати.** *Відтак і кидаєш їх* [окунців-матросиків] *у перше вариво разом з цибулькою, петрушкою і спеціями. Це все вариться з півгодини, навар знову відціджується, і вже в нього вкидаю гарну рибу* (М. Стельмах); *Рідина має відціджуватися в холодному місці протягом 8–10 годин* (з наук.-техн. літ.).

ВІДЦІДИ́ТИ *див.* **відці́джувати.**

ВІДЦІДИ́ТИСЯ *див.* **відці́джуватися.**

ВІДЦІ́ЛЬ *див.* **відціля́.**

ВІДЦІЛЯ́, ВІДЦІ́ЛЬ, *присл., розм.* Відсіля. *А відціля видніше буде, Як той розкопуватимуть льох* (Т. Шевченко); *— Панове! — гукав. — Не цілої півмилі відціля, такий брід, що аж любо* (Б. Лепкий); *Це відціля ти проводжала мене на захід огняний* (В. Сосюра); *Вже берега і не видко, Не видко землі відціль* (І. Нехода).

ВІДЦОКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ВІДЦОКОТІ́ТИ,** очу́, отиш, *док.* Перестати, закінчити цокотати, цокотіти. *Відцокотіли панські коні, Лягає курява на шлях* (М. Рильський); *Трамвайні вагони відцокотали повз наші вікна* (із журн.).

ВІДЦОКОТІ́ТИ *див.* **відцокота́ти.**

ВІДЦО́ХНУТИСЯ, нуся, нешся, *док., діал.* Швидко відскочити, відійти назад. *Перша зустріч була коротка, драгуни залишили на полі кількох забитих і відцохнулись* (П. Панч).

ВІДЦУРА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відцура́тися.** *Забув своє відцурання* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Таке личко* [чернички], *таке ніжне, без малюсінької плямки, наче білий первоцвіт проліска; .. і — ця чорна одіж, відцурання, забуття, за життя могила!* (Грицько Григоренко); *Житло, в якому ховали людину епохи палеоліту і де вона проживала до самої смерті, як правило, мешканці залишали назавжди або на досить тривалий час. За цим звичаєм стоять уявлення, в підґрунті яких — фіксація смерті та відцурання живих від померлого* (з наук. літ.).

ВІДЦУРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., кого, чого, від кого — чого і без дод.* Припинити дружні стосунки з ким-небудь; погорджуючи кимсь, відвернутися. *Занедужала сирітка — Відцуралися усі* (П. Грабовський); *Ті, що зостались, я їх одцуралась, Або вони мене, пропала наша згода* (Леся Українка); *Вона дивується, чому він відцурався від них і ніколи не завітає в гості* (О. Гуреїв); // Перестати любити когось; відкинути чиєсь кохання. *— Коли ж він від мене відцурається, піду світ за очима, сама собі смерть заподію...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Гей, коняку турки вбили, Ляхи шаблю пощербили, І рушниця поламалась, І дівчина відцуралась* (Я. Щоголів); *— Хіба ти... зовсім відцуралася мене? — Вона мовчала* (О. Донченко); // Перестати визнавати когось близького (батька, сина і т. ін.) своїм; відректися. *Одцурається брат брата І дитини мати* (Т. Шевченко); *Сім'я її не то відцуралася, а так якось мовчки забула* (І. Франко); // Відмовитися від чого-небудь; покинути, залишити що-небудь. *— Ге! ге! от тут-то загулялись, Що і од світу одцурались* (І. Котляревський); *— Хто волі ще не одцуравсь, Нехай іде до бою!* (Леся Українка); *Не відцурається він своєї жінки, не піде* [пошле] *її в монастир, до того він заслабий* (Б. Лепкий); *— Так ти вже й руського імені відцурався* (А. Хижняк).

ВІ́ДЧАЙ, ю, *ч.* Почуття сильного душевного болю, безвиході; розпач. *Настуся знов підвелась і почала походжати по салоні з якоюсь тугою на серці, з одчаєм на душі* (І. Нечуй-Левицький); *Останній одчай огортав православних* (М. Грушевський); *— Такий мене одчай узяв, що аж серце закам'яніло...* (С. Васильченко); *Передсмертний відчай охопив його серце* (Ю. Яновський); *Палив мене такий великий відчай, отак би встав та й безвісти забіг!* (Л. Костенко); * У порівн. *Спів, тривожний, як одчай, оплакував, гукав, будив* (Ю. Яновський).

Бу́ти у ві́дчаї *див.* **бу́ти; Вкида́ти у ві́дчай (у ро́зпач)** *див.* **вкида́ти; Дово́дити / довести́ до ві́дчаю** *див.* **дово́дити; (1) З ві́дчаю** — у стані сильного душевного болю, безвиході, відчаю. *Ти не ламай тоді з відчаю руки, А добрим словом, пошепки, прости* (Л. Дмитерко); **(2) На ві́дчай [душі́]** — зваживщись, насмілившись на все, ризикуючи всім. *Пустив на одчай душі* (Номис); *Вони лиш пам'ятали, що бігли на одчай, через комиші, через воду, в безпросвітній темряві* (М. Коцюбинський); [П а в л ю к:] *Чого ж ти їдеш на одчай душі?* [С а х н о Ч е р н я к:] *Як не поїду, буду їхать вічно. Нічим не відпокутуюсь, нічим!* (Л. Костенко).

ВІДЧАЙДУ́Х, а, *ч.*, **ВІДЧАЙДУ́ХА,** и, *ч. і ж., розм.* Дуже хоробра, смілива людина; протилежне б о я г у з. *Дув* [Іван] *у відчаї .. Пустився, як керманич у люту повінь Черемоша без керма, без надії на який-небудь порятунок. Пустився, як той відчайдух Юра не раз пускався* (А. Крушельницький); *Вона хотіла б побачити, як Нора і Юра з'їжджають з гори. Адже про це в домівці чуда оповідають .. Ми справді вибралися нишком обидві, щоб підглянути тих одчайдухів* (Ірина Вільде); *— Одне слово, наївно ви сьогодні вчинили, дуже наївно, хоч, визнаю, сміливо. З берега та у воду — відчайдуха* (В. Дрозд); *Із молодечим запалом відчайдуха Стус прагне "чорно" працювати на батьківську культуру й шукає шляхи її модернізації* (із журн.).

ВІДЧАЙДУ́ХА *див.* **відчайду́х.**

ВІДЧАЙДУ́ШНИЙ, а, е. 1. Який нічого не боїться; хоробрий. *Останнім приплив із своїми краянами Федір Андріяка, відчайдушний шибайголова* (О. Гончар); [О г н є в:] *В голові нашої колони підуть два ескадрони відчайдушних рубак* (О. Корнійчук); // Пов'язаний із ризиком; безрозсудно сміливий. *Вона оживала на очах, ніби захоплена якимсь одчайдушним наміром* (О. Гуреїв); *Жінки-в'язні .. не думали, що якась з їхніх товаришок відважиться на відчайдушний крок* (А. Хижняк).

2. Який виражає відчай, пройнятий ним. *В таборі фашистів зчинився відчайдушний лемент і переполох* (В. Кучер); *— Ніхто мені тепер не допоможе, — вимовила з одчайдушною приреченістю Зінька* (А. Шиян); *Пробачте мені за такий відчайдушний лист. Мені тепер дуже нелегко* (О. Бердник).

3. Гранично напружений. *В завмерлій тиші хати стало чути приглушений гул віддаленого десь на аеродромі відчайдушного .. бою* (Іван Ле і О. Левада); *Обидва брати в*

числі перших видерлись на мури і кинулись у саму гущу бійців, де у відчайдушному герці гренадери врукопаш билися з яничарами (С. Добровольський); // Дуже сильний ступенем свого вияву. *По алеї ідуть, взявшись під руки, Віктор і Людмила. Мовчазні обоє. На обличчі у нього вираз відчайдушної рішучості, а в неї — вираз подиву й нерозуміння* (А. Головко); *Це були часи .. відчайдушної боротьби за трудову дисципліну* (з публіц. літ.).

ВІДЧАЙДУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **відчайду́шний** 1, 3. *Захоплені його* [Юрія Хмельницького] *відчайдушністю, понукувані мурзою Кучуком, татари повернули знову і посилили натиск на козаків* (В. Малик); *Джмеликові сорочка нарозстіб, білі ґудзики виграють у два ряди, як клавіші на гармошці, очі голубі, як ясне небонько, в них так і кипить відчайдушність* (Григорій Тютюнник); *Він розумів, що так тривати далі не може, що він несамохіть руйнує довкола себе те коло, яке стільки років і з такою відчайдушністю викладав* (Ю. Мушкетик); *Мужній спокій при небезпеці, завзяття, одчайдушність, героїзм — такими рисами наділені образи козаків* (з навч. літ.).

ВІДЧАЙДУ́ШНО. Присл. до **відчайду́шний.** — *Браток,* — *гукнув* [Барабаш] *весело й якось одчайдушно, — дай промчу раз — розімнуся після лікарні...* (Л. Смілянський); *Я до тебе прийшов із захопленням сина .. Щоби серце твоє одчайдушно левине Краплю сили хлюпнуло у серце* (В. Симоненко); *Цієї смерті Філька не хотів, тому так одчайдушно закричав він, намагаючись зупинити, повернути назад, врятувати хорошу людину від загибелі* (А. Шиян); *Одчайдушно бився* [Рубанюк], *аж поки не впав знесилений на холодну землю* (І. Цюпа).

ВІДЧА́ЙНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **відчайду́шний.** — *Він людина гаряча, відчайна* (О. Донченко); *Одчайний людський зойк в тумані дзвенить і падає* (Ю. Яновський); *Саме тоді, коли прибулець розкрив рота, щоб продовжити свою історію, замість нього заговорив він* [панотець]. *Про те, як жив у Прірві, як здобував харч і про відчайну самотність, яка його з'їдала* (Валерій Шевчук).

ВІДЧА́ЙНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Властивість за знач. **відча́йний.** *Характеристичними прикметами цього полкового командира є невичерпна енергія, холоднокровність, одчайність ..* (Мирослав Ірчан); *Селяни поспішали до брами, здається, гнані завісою, дужчою ніж страх. Діяла відчайність громади в безвихідді її, приреченої з сім'ями на скін* (В. Барка); *Він обертався, й шинок обертався з ним, і не од хмелю, впоїти його було достобіса важко, а все од тої ж веселої відчайності* (Ю. Мушкетик).

ВІДЧА́ЙНО, *рідко.* Присл. до **відча́йний.** *Те літо, ранки ті поховані давно. Веселі туляки, що з нашими майстрами Відчайно ріжуться було в двадцять одно, І відпочинку час на греблі* (М. Рильський).

ВІДЧА́Л, у, *ч., рідко.* Те саме, що **відча́лювання.** *Ще дві години до відчалу* (Леся Українка).

ВІДЧА́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відча́лити.** *Човен, щойно відчалений від берега, рухався у відкрите море* (із журн.).

ВІДЧА́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відча́лити.** *За півгодини після відчалення густий туман розвіявся* (із журн.); *Розвантажили катамарани та обнесли їх по мосту на правий берег, бо там за дамбою було сприятливіше місце для відчалення* (з Інтернету).

ВІДЧА́ЛИТИ *див.* **відча́лювати.**

ВІДЧА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відча́лювати.** *Меню круїзних трапез обговорюється до відчалювання* (з газ.); *Відчалювання пароплава.*

ВІДЧА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ВІДЧА́ЛИТИ,** лю, лиш, *док.* Відходити, відпливати від берега (про судна). *Декотрі човни одчалюють* (І. Нечуй-Левицький); *Хвилина, коли судно відчалює, коли воно відривається від берега, завжди по-особливому урочиста* (Д. Ткач); *Тут вмиг* [умить] *байдак заворушився І сам, одчаливши, поплив* (І. Котляревський); *Катер прикордонної морської охорони .. відчалив від пристані* (О. Донченко); *Великий десантний корабель "Костянтин Ольшанський" готовий відчалити до Лівії* (з газ.); // Відходити, відпливати від берега на якому-небудь судні. *Гребці одчалили од берега, і три човни, повні молодих хлопців, полинули по воді* (І. Нечуй-Левицький); *Відчалили ми цього ж вечора, коли сутінки вже утяжували землю й коли спала спека, яка в той день була чимала* (Валерій Шевчук); // *перен., розм.* Йти, відходити. [К р и м:] *Відчалюєте на вокзал? Дозвольте допомогти вам* (О. Корнійчук).

ВІДЧАРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДЧАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док. кого.* Чаруючи, відвертати кого-небудь від когось або чогось; протилежне п р и ч а р о́ в у в а т и. *Люди підтвердили, що цілитель може не лише лікувати від різних хвороб, але знімати причину, причаровувати і відчаровувати, знімати зубний біль* (з газ.); // Знімати закляття з когось. *Згідно з українською міфологією, зачарованого вовкулаку можна відчарувати, перевівши його через хомут* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЧАРУВА́ТИ *див.* **відчаро́вувати.**

ВІДЧАХНУ́ТИ *див.* **відча́хувати.**

ВІДЧА́ХНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчахну́ти.** *Все Верижине обличчя було в шрамах, брова розсічена, одне вухо розірване, друге й зовсім відчахнуте* (П. Панч); *Майже десяток років одірваний* [Клименко] *від родини, як стебло, відчахнуте від кореня, який живив його дипинство...* (Іван Ле); // *у знач. прикм.* Відламаний, відокремлений від чогось (перев. про гілки рослин). *Звисає одчахнута гілка з зеленим, не зів'ялим листям і соковитими плодами* (А. Шиян).

ВІДЧАХНУ́ТИСЯ *див.* **відча́хуватися.**

ВІДЧА́ХУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відча́хувати** і **відча́хуватися.** *Вирізувати товсті гілки треба гострою пилочкою, підрізуючи їх знизу, щоб запобігти відчахуванню* (з наук. літ.); *Щоб під час відхилення гілок під гострим кутом не допустити їх відчахування, спочатку біля основи гілки накладають тимчасові жгути з міцного матеріалу* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЧА́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДЧАХНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* Відламувати, відокремлювати гілку від стовбура. *По дорозі він костурякою збивав траву, молоденькі вишні скручував, одчахував гілки* (Панас Мирний); *Нап'явсь, за гілочку смикнув .. І зараз гілку одчахнув* (І. Котляревський); *Страшна гроза .. вдаром громовиці у верховіття дуба відчахнула вузлувату гілляку* (І. Цюпа); // *тільки док.* Відірвати, відрізати (палець, вухо і т. ін.). *Відчахнути палець;* // *кого, що, перен., розм.* Насильно відокремлювати, забирати, віднімати когось від кого-, чого-небудь. *Василь мовчки відчахнув від Ядвіги Лялю, і жінка зосталася у Степановій владі* (П. Загребельний); [О к с а н а:] *Війна!.. Це во-*

на очерствила його серце, це вона одчахнула його від мене (З. Мороз).

ВІДЧА́ХУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ВІДЧАХНУ́ТИСЯ,** не́ться, *док.* Відламуватися, відокремлюватися від стовбура (про гілки). *Обвисаючи, відчахувалося від дерев крислате, товсте гілля* (В. Козаченко); *Щоб вона* [гілка] *не відчахнулася під вагою фруктів, Бондаренчиха підперла її дубовою розсохою* (І. Сенченко); // *перен., розм.* Відходити від когось, залишати когось. *Після того, як одчахнувся од султана кримський хан, слобожани почали селитись по степах* (О. Стороженко); *Степан відчахнувся від Пріськи, а вона зненавиділа його як зрадника* (Л. Яновська).

ВІДЧА́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ВІДЧА́ЯТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Утрачати всяку надію на що-небудь; впадати у відчай, у розпач. [І в г а:] *Одарко, не одчаюйся. Ще може тобі Бог і радість пошле* (Панас Мирний); *Доки людина жива, вона не повинна відчаюватися* (з навч. літ.); *Відчаявшись розбуркати старого, Сахно й Чіпаріу зібралися рушати* (Ю. Смолич); *Де черпати сили і як не відчаятися? Якщо ви читали "Робінзона Крузо" Даніеля Дефо, ви будете готові до непередбачуваних ситуацій* (з мови реклами).

2. *на що і з інфін., розм.* Насмілюватися, наважуватися на який-небудь несподіваний учинок. — *Невже він так знахабнів і відчаявся на таку підлоту?* (В. Кучер); *І хто-таки воно одчаявсь у дзвін забити?* (А. Головко).

ВІДЧАЮ́ГА, *рідко* **ВІДЧАЮ́КА,** и, *ч. і ж., розм.* Смілива, хоробра людина, здатна на вкрай ризиковані вчинки; відчаяка. *І нічого він не боїться, ніякого страху не знає — одно слово, одчаюга* (Г. Хоткевич); *Серед хлопчаків було чимало одчаюг, які розгвинчували снаряди, підривали міни, розкладали ватри з толу* (Ю. Яновський); *Веселун Харко з усміхкою під пшеничними вусами, відчаюка й зірвиголова — йому б тільки летіти наперегонки з вітром, втікати або доганяти, — першим зірвав коня* (Ю. Мушкетик); *У дитинстві я була відчаюга й шелихвістка. Швидко навчилася їздити верхи* (з мемуарної літ.); *Вмів Свирид промчати селом, .. як вихор полем. Дивлячись, замилуєшся: відчаюга* (з газ.).

ВІДЧАЮ́КА *див.* **відчаю́га.**

ВІДЧАЯ́КА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **відчаю́га.** — *Якщо в твоїй крові .. є хоч крапля заячої — тікай од печі. Сталевар — це одчаяка* (М. Рудь); *Його не вважали ні відчаякою, ні боягузом. Він був скромний собі трудівник війни, сумлінний, завжди урівноважений* (О. Гончар).

ВІДЧА́ЯТИСЯ *див.* **відча́юватися.**

ВІДЧЕКА́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчека́нити.** *Імперіал, відчеканений за наказом Катерини II, дорівнював 10 карбованцям і важив 11,61 грама* (з наук.-попул. літ.); *Монети становлять чималу цінність. Усі вони були відчекані на початку нашої ери* (з газ.); * Образно. *З темряви, дивлячись на її розгублене, відчеканене болем і нуждою личко, її непомітну, малесеньку постать, її безсилля, я зрозумів* [страждання бабусі] (Л. Дереш); *Восьма рішальна година, п'ять довжелезних хвилин по восьмій, нестерпні десять інших хвилин і нарешті п'ятнадцять тяжкостопих секунд, відчеканених, як вистріли з рушниці* (У. Самчук).

ВІДЧЕКА́НИТИ *див.* **відчека́нювати.**

ВІДЧЕКА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ВІДЧЕКА́НИТИ,** ню, ниш, *док., що.* 1. Те саме, що **чека́нити** 1. *Національний банк України має намір відчеканити ювілейну монету на честь 925-річчя Луцька* (з газ.).

2. *перен.* Чітко вимовляти слова. *Командир поводився енергійно й рішуче, говорив, відчеканюючи кожне слово* (із журн.); — *Точність порції — ввічливість харчовика,* — *відчеканив Сідалковський, круто повернувся і, задоволений сам собою, вийшов* (О. Чорногуз).

ВІДЧЕ́П *див.* **відчіп.**

ВІДЧЕПИ́ТИ *див.* **відчі́плювати.**

ВІДЧЕПИ́ТИСЯ *див.* **відчі́плюватися.**

ВІДЧЕПІ́РИТИ *див.* **відчепі́рювати.**

ВІДЧЕПІ́РИТИСЯ *див.* **відчепі́рюватися.**

ВІДЧЕПІ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ВІДЧЕПІ́РИТИ,** рю, риш, *док., що, розм.* Відставляти вбік. *Одягалась вона з претензією, пивши чай, делікатно відчепірювала мізинця* (В. Підмогильний).

ВІДЧЕПІ́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ВІДЧЕПІ́РИТИСЯ,** иться, *док., розм.* Випинатися вбік, стирчати. *Рука Вара посиніла й напухла. Грубий палець відчепірився* (В. Яворівський).

ВІДЧЕ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчепи́ти.** *Їхній одчеплений вагон довго возили, переводили на різні колії* (Я. Качура); *Сава Петрович .. на відчепленому паровозі помчав уперед* (О. Донченко); *Локомотив у цьому випадку* [пошкодження] *має бути відчеплений від поїзда* (з мови документів); *Вагон був відчеплений, потяг прибув до Києва із запізненням на 32 хвилини* (з газ.).

ВІДЧЕ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчепи́ти.** *Кілька годин тривало авіаційно-спортивне свято, і груповий пілотаж планерів, і подвійне відчеплення куполів у повітрі* (із журн.); *Тепловози ведуть поїзди без відчеплення 300 і навіть 400 кілометрів* (з газ.).

ВІДЧЕ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відче́плювати.** *Останнє купе займала спеціальна бригада залізничників-електриків, що обслуговувала експрес і брала участь у дослідах з причеплюванням і відчеплюванням вагонів на ходу* (М. Трублаїні).

ВІДЧЕ́ПЛЮВАТИ *див.* **відчі́плювати.**

ВІДЧЕРВОНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* Закінчити червоніти. *Так швидко відминули кавуни, Відчервоніли з ними помідори, І тишком-нишком ожили млини, З шовковиць лист, з шовковиць лист учора Упав тихенько* (М. Вінграновський); *Відчервоніли клени. Почалася зима* (із журн.).

ВІДЧЕРГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Прочергувати певний час. *Не було жодного, за кого він колись не відчергував би чи не заступив би в незручній зміні* (В. Підмогильний); *В сторожах спокійніше — сам собі господар. Відчергуєш зміну, здаси об'єкт і поганяй на море ловити бичків* (В. Логвиненко).

2. Закінчити, перестати чергувати. *Варвара Пилипівна, здається, своє відчергувала, цими днями сама злягла* (О. Гончар).

ВІДЧЕРПА́ТИ *див.* **відче́рпувати.**

ВІДЧЕРПНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що.* Однокр. до **відче́рпувати.** *Під кінець екскурсії запрацював шоколадний фонтан, прямо з якого можна було відчерпнути порцію гарячого шоколаду та скуштувати його* (з газ.); *Відчерпнути трохи юшки ложкою.*

ВІДЧЕ́РПНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчерпну́ти.** *Відро води, відчерпнуте з басейну.*

ВІДЧЕ́РПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відче́рпувати.** *Почалась злива, і подальше відчерпування води стало безглуздим* (із журн.).

ВІДЧЕ́РПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДЧЕРПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.*, *що.* Черпаючи, відливати частину рідини. *Копати колодязь із зрубом — справа складна і трудомістка. Треба копати глибоку й широку яму, відчерпувати воду, поки складають перші вінця зрубу* (із журн.).

ВІДЧЕ́РПУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **відче́рпувати.** *Вода відчерпується із затопленого підвалу дуже поволі* (із журн.).

ВІДЧЕ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчеса́ти.** *У "Венеціанському портреті молодої жінки" А. Дюрер підкреслив красу мідно-рудого волосся, розділеного прямим проділом, відчесаного до потилиці* (з навч. літ.); *Мені подобаються японські собаки з відчесаним наперед коміром* (з Інтернету).

ВІДЧЕСА́ТИ *див.* **відчі́сувати.**

ВІДЧЕСА́ТИСЯ *див.* **відчі́суватися.**

ВІДЧИКРИ́ЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **відчикри́жити.** *Відчикрижений забудовником шмат землі; Відчикрижений хвіст.*

ВІДЧИКРИ́ЖИТИ *див.* **відчикри́жувати.**

ВІДЧИКРИ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДЧИКРИ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.*, *що, розм.* 1. Відрізати, відтинати частину чого-небудь. *Відчайдушно перелякані редактори й менеджери відчикрижують від ввіреного їм телебачення все, що гіпотетично могло б, — як їм видається, — викликати незадоволення інтересів власника* (з публіц. літ.); *— На мене кинули бомбу, що так мені весь хвіст гладко відчикрижила! — говорив Лис Микита* (І. Франко); *Піджак великий, і його володареві довелося ножицями відчикрижити зайве на рукавах* (А. Шиян); *— Таж усі знають, що тобі пальця січкарнею відчикрижило* (М. Зарудний); // *перен.* Забирати собі що-небудь у когось; віднімати. *Батько нашого пана .. відчикрижив од церкви вісімдесят десятин* (М. Стельмах).

2. *перен.* Різко й коротко відповідати. *Ґаздиня змовкла, а Євген пошепки спитав: — Цікаво, що таке таргання? — Спитай у своєї Матильди! — відчикрижила молода* (А. Крижанівський).

ВІДЧИ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчини́ти** 1. *Двері в сіни були вже відчинені, і в темноті їх сіріла чиясь постать* (Панас Мирний); *Крізь одчинені вікна з правого боку пробивається несміливо місячне сяйво* (Б. Антоненко-Давидович); *Крізь відчинену браму фортеці видно намети, курені* (О. Корнійчук); *Вікно відчинене, і пахне нічна матіола* (О. Донченко); *Як відкрив внутрішній запор ножівкою, спиляв дверні вушка — гараж відчинений* (Ю. Щербак); // **відчи́нено,** *безос. пред. Підвальне вікно одчинено. Видно в кімнаті робітничу обстановку* (С. Васильченко); *На хуторі зарані відчинено хвіртку для гостей* (М. Стельмах).

◊ **Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі** *див.* **ломи́тися.**

ВІДЧИ́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчини́ти.** *Відчинення службових приміщень провадиться лише вповноваженими працівниками* (з мови документів); *Пропонується аварійне відчинення замків без пошкоджень* (з газ.).

ВІДЧИНИ́ТИ *див.* **відчиня́ти.**

ВІДЧИНИ́ТИСЯ *див.* **відчиня́тися.**

ВІДЧИ́НЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчи́нювати.** *Збиті з необхватних колод, невідь-якою силою відчинювані й зачинювані, вони* [ворота] *важко висіли в прорубі валу, мовби чатуючи на тих, хто пройде крізь них* (П. Загребельний); *Необхідно привести в справний стан двері, відчинювані вікна кабіни управління і машинного відділення* (з мови документів); *Коли злодій намагався ввійти в будинок, відчинювані двері натискали на важіль, і деренчав дуже голосний і дражливий дзвоник* (із журн.); // **відчи́нювано,** *безос. пред. Денис добре пам'ятав, що він замісто* [замість] *замка заложив кілок. Тепер кілочок було витягнено, — видко було, що ворота відчинювано* (Б. Грінченко).

ВІДЧИ́НЮВАТИ *див.* **відчиня́ти.**

ВІДЧИНЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчиня́ти.** *Кількість вентиляційного повітря регулюється відчинянням стулок* (з наук. літ.).

ВІДЧИНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *рідко* **ВІДЧИ́НЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ВІДЧИНИ́ТИ,** иню́, и́ниш, *док.*, *що.* 1. Відводити, відхиляти вбік стулки дверей, вікон і т. ін., роблячи вільним вхід, доступ до чогось або вихід назовні. *— Пора вікна відчиняти!* (Панас Мирний); *Слуги .. відчинювали горішні вікна й кипарисовими гілками навівали прохолоду* (Б. Лепкий); *За дверима в передпокої дзенькнув дзвоник .. Побігла Даша відчиняти двері* (А. Головко); *Одчиняйте двері — Наречена йде!* (П. Тичина); *Близько хата, де дівчина Ворота одчинить* (Т. Шевченко); *Ольга відчинила кватирку, яка жалібно заскрипіла на старих іржавих петлях* (Д. Ткач); * Образно. *Тоді я двері відчинила в ніч* (Л. Костенко); // Робити вільним вхід, доступ до чого-небудь або вихід назовні. *Одчиняє він хату, уступив, молодиці з ним всипали* (Марко Вовчок); *Відтрутивши Широкого, відчинив двері: — Іди, Петре, додому* (Микита Чернявський); *Тремтячими руками вони не могли відчинити квартиру* (Ю. Щербак); // Піднімати вгору віко або кришку скрині, коробки і т. ін., роблячи вільним доступ усередину. *Вона тільки що була у своїх панських будинках, відчиняла свої скрині* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ніби Пандора ящик свій над Жовквою відчинила і, що в ньому, висипала нараз на місто* (Б. Лепкий); *Гальванеску відчинив невеличку шкатулку* (Ю. Смолич).

2. *рідко.* Те саме, що **відмика́ти** 1. *Не тямлячи, що робить, Христина босоніж вискакує в сіни, обережно відчиняє защіпку* (М. Стельмах); [П е р у н:] *Та й проклята колодка, така величезна, і діра, здається, велика, а одчинити не можна!* (І. Франко); *Іде* [пастух] *до воріт і хоче відчинити замок, служебка кидається за ним, хапає за руки і не дає відмикати* (Леся Українка); // Те саме, що **відкрива́ти** 4. *Шведи навіть не пробували торгуватись, тільки відчиняли гаманці* (Б. Лепкий).

◊ **Відкри́ти (відчини́ти) / відкрива́ти (відчиня́ти) две́рі** *див.* **відкрива́ти.**

ВІДЧИНЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок.*, **ВІДЧИНИ́ТИСЯ,** и́ниться, *док.* 1. Відхилятися, роблячи вільним вхід, доступ до чого-небудь або вихід назовні (про двері, вікно і т. ін.). *Злегка стукають запори, і вікно відчиняється* (Панас Мирний); [П и л и п:] *Ідіть попереду, бо ми ж знаємо, як ваші двері відчиняються* (М. Кропивницький); *Потім починають повільно відчинятися двері, вже й відчинилися, та ще нікого нема* (Є. Гуцало); *Свята брама одчинилась, Козака впустили, І знов брама зачинилась* (Т. Шевченко); *В ту ж хвилину відчинилася хвіртка і на подвір'я зайшов військовий* (А. Шиян); // Ставати вільним для входу або виходу. *Сонце вже показалось .. Одчиняються склади рибацькі*

(М. Коцюбинський); *Відчинились задушливі камери, і на волю, на повітря, під сонце ринувся людський потік* (І. Цюпа).

2. *рідко.* Те саме, що **відмика́тися** 1. *Погано відчиняється замок.*

3. *тільки недок.* Пас. до **відчиня́ти** 1. *Брама відчиняється вартовим.*

ВІДЧИ́СЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчи́слити.** *Серж .. аж дметься від своєї пихи. Ще б пак — теж лікар, власне, напівлікар, бо позаторік відчислений з студентів за неблагонадійність* (М. Сиротюк); *За "ідейну незрілість" (насправді ж навпаки), за інакодумання був відчислений з аспірантури Василь Стус* (з публіц. літ.); *Деякі з відчислених добровольців обурювалися і навіть пробували чинити опір своєму відрахуванню з легіону* (з наук. літ.); *Кристю поїхав учитися до Варни, але 1887 р. був відчислений з гімназії як ватажок учнівського бунту проти вчителів-чорносотенців* (з навч. літ.); // **відчи́слено,** *безос. пред. У 1930 році з лав студентів було відчислено 50 осіб за приховування соціального стану і за так звані контрреволюційні настрої* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЧИ́СЛЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія і стан за знач. **відчи́слити.** *Курив собі* [дід Сірко] *байдуже, чекаючи, коли там той бухгалтер скінчить підрахунки та й відчислення на позику* (І. Багряний).

ВІДЧИ́СЛИТИ *див.* **відчисля́ти.**

ВІДЧИСЛІВНИКО́ВИЙ, а, е. Який походить від числівника. *Відчислівниковий тип адвербіальної деривації є непродуктивним* (з навч. літ.); *Відчислівникові утворення.*

ВІДЧИ́СЛЮВАННЯ, я, *с., розм., рідко.* Дія за знач. **відчи́слювати.** *Відчислювання студентів проходить з урахуванням думки профспілки* (із журн.).

ВІДЧИ́СЛЮВАТИ *див.* **відчисля́ти.**

ВІДЧИСЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ВІДЧИ́СЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ВІДЧИ́СЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що.* Те саме, що **відрахо́вувати.** *У фонд оборони робітники відчислюють одноденний заробіток* (В. Кучер); *Майже всі секти вимагають, щоб неофіти відчисляли значну частину своїх достатків, переписували своє майно на користь "сім'ї"* (з публіц. літ.); — *Відчислили чи просто вигнали?* — *запитав його тоді Чередниченко, зустрівши якось у клубі.* — *У них це називається відчислили,* — *криво посміхався Віктор* (О. Гончар).

ВІДЧИ́СТИТИ *див.* **відчища́ти.**

ВІДЧИ́СТИТИСЯ *див.* **відчища́тися.**

ВІ́ДЧИТ, у, *ч., діал.* Доповідь, лекція. *Відчит мій сподобався, і тепер маю його десь надрукувати* (Леся Українка); *Відчит, на який Ви* [І. Франко] *ласкаво згодились прибути, не може відбутися* (В. Стефаник).

ВІДЧИ́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчита́ти.** *У поспіху ніхто не добачив таких фраз, і вони потім голосно були відчитані на суді* (Г. Хоткевич).

ВІДЧИТА́ТИ *див.* **відчи́тувати.**

ВІДЧИТА́ТИСЯ *див.* **відчи́туватися.**

ВІДЧИ́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчи́тувати** 6. *Треба.., щоб Федір сам зіткнувся з життям .. Це його більше навчить, ніж відчитування в кабінеті* (М. Руденко).

ВІДЧИ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДЧИТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Читати вголос, зачитувати, виголошувати. *Один з гостей відчитував вірш, котрий йому найбільше з цеї* [цієї] *збірки подобався* (Б. Лепкий); *Витягав* [отець Кралевич] *список досить поширеного того "Проекту" з 1717 року й відчитував: 1. Шляхту руську до жодних урядів не допускати. 2. В компаніях від русинів сторонитися* (Г. Хоткевич); *Професор Дубровський став роздавати зошити, при чім кожному ученикові* [учневі] *відчитував свої замітки* (О. Маковей); *Його лекції не переривалися жодним інцидентом, спокійним голосом, не підвищуючи тону, він відчитував черговий шматок, підводився, дякував за увагу* (П. Загребельний); *Коли приходить пора відчитувати судові акти, настає неначе перепочинок для учасників процесу* (з публіц. літ.).

2. *що.* Читати що-небудь, перев. нерозбірливо написане. *Борис пробував відчитувати таблички .. на дверях, але Валерій сказав, що він приблизно знає, де сидить той чиновник* (П. Загребельний); *Вибачайте, що пишу так погано, — може, Ви й не відчитаєте того* (Леся Українка).

3. *що в чому, з чого, перен.* Усвідомлювати, осягати зміст чогось. *Перед тим, як погасити каганця, Горина знову поглянула на Волина і знову стало їй моторошно. Він дивився на місяць, ніби відчитував щось із нього, невідривне* [невідривно] *й зосереджено* (Ю. Покальчук); *Зізнаймося собі нарешті, що не в історії коріння наших суперечностей, а в нашому сьогоднішньому способі її відчитувати* (з публіц. літ.); — *Не піддавайтеся ніяким впливам,* — *обізвався він, мов відчитав, що в моїй душі діялося,* — *і кріпіть вашу душу* (О. Кобилянська); // Витлумачувати, інтерпретувати щось. *Якою ж є правильна інтерпретація Другого Ватиканського Собору, в якому ключі слід відчитувати та впроваджувати його постанови та документи?* (з газ.); *В тих темно-синіх очах .. Все відчитала нараз і душею збагла* [збагнула] *Клеопатра* (І. Франко).

4. *що.* Те саме, що **зчи́тувати** 2. *Система має здатність відчитувати відеоформат, прослуховувати музику, переглядати фотографії* (з мови реклами).

5. *що, тільки док.* Закінчити читати лекцію, урок і т. ін. *До роботи в школі Чепур ставився як до звичайнісінької служби. Відчитав уроки і додому* (Ю. Збанацький).

6. *кого, розм.* Робити зауваження кому-небудь; повчати, лаяти. — *Така вродлива жінка, а смалить тютюн, як гусар,* — *вдавано нахмуривши брови, відчитувала її Валентина* (М. Руденко); [О д а р к а:] *Ви за нами й не дуже, а ми за вами й байдуже!..* [М а р у с я:] *Он як відчитала!* (М. Кропивницький); *Він з усмішечками та жартами, але добре-таки відчитав Яреська* (О. Гончар).

7. *кого, розм.* Читаючи молитви, відводити від когось хворобу, нещастя і т. ін. — *От я і почала її відчитувати... Вичитаю од перестріту — не бере, зачала від уроків — не помагає...* (Панас Мирний); *Хтось мав надію на чорнокнижника, що проживав десь у далекому селі і ніби вмів не тільки бісів відчитувати, а й знався на всіляких зелах, що од різних недуг рятували* (І. Чендей); *Недобре діло брехати: недобре для себе, а другому такого наробиш, що й не відчитаєш нічим!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ВІДЧИ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВІДЧИТА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки недок.* Пас. до **відчи́тувати** 3. *Отава поглянув на Таю: невже це серйозно? Вона не відвела погляду, в глибині її різнобарвних очей відчитувалася затятість* (П. Загребельний).

2. *розм.* Те саме, що **звітува́ти.** *Налетіла залужанська махновщина, стала зерно із засіків гребти. Я ключів не да-*

вав, кажу, — по списках треба, бо це зерно колгоспне і за нього треба відчитуватися (Григорій Тютюнник); *Це починався справжній іспит.., треба зараз було відчитатись йому* (В. Собко); * Образно. — *Ти думав про паперові відчити й тоді, коли найкращі люди відчитувались кров'ю і життям* (М. Стельмах).

3. *тільки недок., рідко.* Пас. до **відчи́тувати** 1. *Всі законопроекти в постатейному викладі, а також всі фінансові асигнування відчитуються в кожній палаті парламенту три рази* (з мови документів).

ВІДЧИЩА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчища́ти.** *Пробої разом з відчищанням поверхні призводять до утворення тонких плівок, що зменшує електричну міцність у вакуумі* (з наук. літ.).

ВІДЧИЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДЧИ́СТИТИ,** и́щу, и́стиш, *док., що.* 1. Знову робити чистим, знімаючи бруд, мастило і т. ін.; вичищати. *Б'є сторож нас, щоб відчищали ми черевики од грязі* (В. Сосюра); — *Куди ти? воно* [убрання] *тобі все вибілиться, та ще мокре воно, то й не одчистиш* (Леся Українка).

2. *тільки док., перен., рідко.* Вилаяти; дати відсіч. *Вона кладе йому* [чоловікові] *руки на плечі й гаряче-гаряче пригортається до його* [нього]. *А потім, от у цю хвилину, оповідає про нахабу, що причепився до неї, і про те, як вона добре відчистила його* (В. Винниченко).

ВІДЧИЩА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВІДЧИ́СТИТИСЯ,** и́щуся, и́стишся, *док.* 1. Ставати чистим, звільняючись від бруду, накипу і т. ін. *У твоїй нечистоті є розпуста. За те, що Я чистив тебе, але чистим не став ти, ти з своєї нечистості вже не відчистишся, аж поки Я не заспокою Свою лютість на тобі* (Біблія, пер. І. Огієнка); *Я вислухала стільки тупої і жовчної балаканини.., що довго не могла отямитись і відчиститись внутрішньо* (І. Жиленко); * Образно. *Країна повинна відчищатися від бруду корупції і беззаконня* (з публіц. літ.).

2. Пас. до **відчища́ти.** *Жирові плями відчищаються за допомогою бензину* (з наук.-техн. літ.); *Обладнання та інвентар після користування повинні розбиратися, відчищатися від залишків харчів, промиватися гарячою водою та сушитися* (з мови документів); *Дно електропраски найкраще відчищається ватним тампоном, змоченим в оцті* (із журн.).

ВІДЧИ́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчи́стити.** *Краузе .. усміхнувся, показуючи ідеально відчищені зуби* (Григорій Тютюнник); *Шви перед затиранням повинні бути відчищені від пилу, бруду та клею* (з наук.-техн. літ.); *Усі статуї в будинку Паризької Опери були старанно відчищені й наново покриті патиною* (з газ.); // **відчи́щено,** *безос. пред. Вперше відкрито частину стінопису ще в 1875 р., але повністю його було відчищено щойно після Другої світової війни* (з наук. літ.).

ВІДЧИ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчи́стити** і **відчи́ститися** 1. *Проведено відчищення берегової смуги від забруднення нафтопродуктами* (з газ.); * Образно. *У різних видах суспільного життя, зокрема в гуманітарній науці, потрібні періодичні спроби відчищення нашого дискурсу від намулу різних ірраціоналістських і кон'юнктурних тенденцій* (з публіц. літ.).

ВІДЧІ́П, че́па, **ВІДЧЕ́П,** а, *ч.* 1. Пристрій для вивільнення рибальського гачка, який випадково зачепився за щось. *Існує чимало варіантів відчепів для блешень, як саморобних, так і промислового виготовлення* (з наук.-техн. літ.); *Свинцеве кільце, прив'язане до міцної нитки, може бути використане як відчіп* (з наук.-попул. літ.); *Відчеп призначений для звільнення гачка чи важеля, що зачепився* (з наук.-попул. літ.).

2. *зал.* Вагон або група зчеплених між собою вагонів одного призначення, що відокремлюються від потяга в процесі його розформування. *Для прицільного регулювання швидкості відчепів при автоматизації розпуску застосовуються паркові позиції, які обладнуються механічними балковими уповільнювачами* (з наук. літ.); *За дві години вивільнюється весь відчеп з 15 вагонів* (з газ.).

◊ **На відши́бі (на відче́пі)** *див.* **відши́б.**

ВІДЧІ́ПЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для відчіплювання. *Багатоблокова формувальна машина з комбінованими інструментальними блоками відрізняється тим, що має принаймні один відчіплювальний пристрій* (з наук.-техн. літ.).

ВІДЧІ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчі́плювати** і **відчі́плюватися** 1. *У разі застосування відкритих гаків необхідно вживати заходів, що унеможливлюють їхнє відчіплювання* (з мови документів); *Забирання вагонів з перегону до найближчої станції може бути здійснене поїздом, що йде позаду, без відчіплювання локомотива* (з мови документів); *Відчіплювання плуга.*

ВІДЧІ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, **ВІДЧІПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *рідко* **ВІДЧЕ́ПЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ВІДЧЕПИ́ТИ,** еплю́, е́пиш; *мн.* відче́плять; *док., що.* Звільняти предмет, який до чогось причеплений або за щось зачеплений чи зачепився. — *Коли дивлюсь, вона одчіплює одну квітку і, піднявши руку, кидає вниз* (І. Нечуй-Левицький); *Михайло випрягає коні та відчеплює посторонки* (У. Самчук); *Завантажену автомашину відчіплюють, а інша автомашина причіплюється до комбайна* (з газ.); *Кинулись до греблі, відчепили мірошників човен* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вагон з попсованою буксою довелося відчепити* (О. Донченко).

ВІДЧІ́ПЛЮВАТИСЯ,ююся, юєшся, **ВІДЧІПЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *рідко* **ВІДЧЕ́ПЛЮВАТИСЯ,**ююся, юєшся, *недок.*, **ВІДЧЕПИ́ТИСЯ,** еплю́ся, е́пишся; *мн.* відче́пляться; *док.* 1. Будучи причепленим до чогось або зачепленим за щось, звільнятися. *Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком: сюди смик, туди смик — одчепися, мій гаплик* (Номис).

2. *перен., розм.* Переставати надокучати, заважати кому-небудь. *Відчепися, чумаче, Відчепися, бурлаче, Відчепись, шалапуте! Бо від тебе дьогтем чути* (С. Руданський); — *Лавріне, може, в тебе не вродило?* — *не відчеплюється лісник* (М. Стельмах); — *Відчепіться!.. Чого ви до мене пристали?* (А. Шиян); * Образно. *Навіть поблизу розпаленої печі сей упертий мороз відчіплявся від нього лише з одного боку* (І. Франко); — *Як гарна, то гарна,* — *відповів, щоб відчепитися, Клінковштрем* (Б. Лепкий); // Звільнятися від кого-, чого-небудь. *Проїздив гарма-дарма стільки грошей, але мовчить. Краще про це не згадувати, бо після від Насті не відчепишся* (У. Самчук).

3. *тільки недок.* Пас. до **відчі́плювати, відчіпля́ти.** *Такі вагони, із самостійним керуванням, додавали до поїздів далекого призначення, в дорозі вони відчіплювалися і заходили на потрібні підземні вокзали* (М. Трублаїні); *Підземний всюдихід занурюється у глиб землі, несучи з собою певний*

вантаж. В момент підняття на-гора, на поверхню, вантаж відчіпляється (з наук.-попул. літ.).

ВІДЧІ́ПЛЮВАЧ, а, *ч., спец.* 1. Робітник, що займається відчіплюванням чого-небудь. *До бригади, крім пілотів, входили шість мотористів бензопил, чотири чокерувальники, відчіплювач, допоміжний робітник, два кряжувальники та оператор лісонавантажувача* (з наук.-попул. літ.); *Відчіплювач вагонеток.*

2. Пристрій для відчеплення чого-небудь. *Відчіплювач бомб звільняє підвішену до літака бомбу* (з наук.-техн. літ.).

ВІДЧІ́ПЛЮВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **відчі́плювач** 1. *Відчіплювачка вагонів.*

ВІДЧІПЛЯ́ТИ *див.* **відчі́плювати.**

ВІДЧІПЛЯ́ТИСЯ *див.* **відчі́плюватися.**

ВІДЧІПНИ́Й, á, é. 1. Який може відчіплятися. *Гірськолижникам пропонується хутро, яке відстібається, еластичні вставки, контрастні канти, світловідбивні елементи, відчіпні рукави* (з мови реклами); *Відчіпний вагон; Відчіпний каптур.*

2. *у знач. ім.* **відчіпне́,** нóго, *с., розм.* Відкуп, хабар, який дається, щоб звільнитися від чиїхось претензій або зняти заперечення. — *Я поставлю ціну в своїх шинках таку, щоб як у вашому, ще й зараз заплачу в волость сорок карбованців одчіпного* (І. Нечуй-Левицький); *Тим часом він розпитував товаришів про кімнати й оглядав декотрі, але всі вони були зв'язані з ремонтом або відчіпним, а він грошей не хотів витрачати* (В. Підмогильний); — *Соромно мені вас і слухати, тітко Ганно. Невже ви серйозно могли подумати, що Віктор на цей ваш калим пожадниться? Проміняє Інку на ваше відчіпне?* (О. Гончар).

◊ **[Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] дава́ти / да́ти відчіпно́го** *див.* **дава́ти.**

ВІДЧІ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчі́сувати** 1, 2. *Після відчісування контрольного пасма наступне відділяють, захоплюючи частково або повністю волосся контрольного пасма* (з навч. літ.); *Відчісування льону.*

ВІДЧІ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДЧЕСА́ТИ,** ешý, éшеш, *док., що.* 1. Чесанням відділяти непотрібні частинки від волокон льону, конопель і т. ін.; вичісувати. *Відчісувати вовну.*

2. *розм.* Те саме, що **розчі́сувати;** причісувати. *Відчісувати горизонтально проділ.*

3. *док., перен., діал.* Відрубати, відрізати. *Іван .. відчесав йому* [змієві] *голову* (Сл. Гр.).

ВІДЧІ́СУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ВІДЧЕСА́ТИСЯ,** éшеться, *док.* Відпадати, відділятися під час чесання (про непотрібні частинки волокна льону, конопель і т. ін.); вичісуватися. *Вовна відчесалася напрочуд легко і швидко* (із журн.).

ВІДЧЛЕНИ́ТИ *див.* **відчленóвувати.**

ВІДЧЛЕНÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчленува́ти.** *Нижній ярус головного фасаду відчленований від верхньої частини фасадної стіни смугою балкону і балконною балюстрадою* (з наук.-попул. літ.); *Австралійський материк — один із найдавніших у світі, він протягом тривалого часу був відчленований від інших масивів суші* (з навч. літ.); *Відчленований присудок у простому ускладненому реченні репрезентовано поодинокими прикладами* (з навч. літ.); // **відчленóвано,** *безос. пред. За Віденським арбітражем 1938 року від Карпатської України було відчленовано найбільш індустріально розвинуті Мукачівський, Берегівський та Ужгородський райони* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЧЛЕНÓВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчленóвувати.** *Відчленовування кінцівок застосовувалось у погребальних обрядах деяких прадавніх племен* (з наук.-попул. літ.); *Відчленовування педагогіки від філософії не означало створення нової науки. Такою вона стала вважатися тільки після виходу праць видатного чеського мислителя-гуманіста, педагога і письменника Я. А. Коменського* (з навч. літ.).

ВІДЧЛЕНÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДЧЛЕНУВА́ТИ,** ýю, ýєш, **ВІДЧЛЕНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що.* Відокремлювати від цілого, виділяти з цілого. *Концепція "примхливої долі" дозволяла відчленовувати історію від суміжних гуманітарних наук* (з навч. літ.); *З метою приховання слідів скоєного вбивства вбивця взявся відчленовувати руки від тіла загиблого* (з газ.); *В особливо варварських випадках горе-лісоруби пиляють дорослі дерева лише для того, щоб, коли вони впадуть, відчленувати від них симпатичну верхівку* (з газ.).

ВІДЧЛЕНÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ВІДЧЛЕНУВА́ТИСЯ,** ýється, *док.* Відокремлюватися від цілого, виділятися з цілого. *Сприймання синтаксичної форми як певного змісту повідомлення, в якому відчленовуються поняття уже відомі й нові, ті, що пізнаються, залежить від форми вираження цих понять, від послідовності встановлення зв'язку між ними* (з наук. літ.).

ВІДЧЛЕНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчленува́ти.** *Зменшення стоку малих річок може спричинити також відчленування частини водозбірної площі у зв'язку із прокладанням осушувальної мережі* (з наук. літ.); *Внаслідок необережності працівник отримав травматичне відчленування пальців правої кисті* (з наук.-техн. літ.).

ВІДЧЛЕНУВА́ТИ *див.* **відчленóвувати.**

ВІДЧЛЕНУВА́ТИСЯ *див.* **відчленóвуватися.**

ВІДЧОРНІ́ТИ, íє, *док.* Перестати, закінчити чорніти. *Відчорніли в саду переспілі пасльони* (М. Вінграновський).

ВІДЧУ́БИТИ, блю, биш; *мн.* відчýблять; *док., кого, розм.* Тягаючи за волосся, шерсть, побити; вичубити. *Виявляється, можна відчубити і дуже великих собак, не лише маленьких* (з Інтернету); *Відчубити шибеника.*

ВІДЧУ́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчува́ти.** *Весняний парк, вечір, закохані і вітер викликали давно не відчуваний настрій* (В. Собко); *Етнонаціональна ідентичність є безпосередньо даною і безпосередньо відчуваною, а не дещо абстрагованою, як цивілізаційна* (з публіц. літ.).

ВІДЧУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *тільки одн.* Дія і стан за знач. **відчува́ти** 1. *Естетика є властиво наука про почування, спеціально про відчування артистичної краси* (І. Франко); *Я п'ю за дощ — липкий і краплистий, який збуджує в мені відчування фарб і запахів. Я п'ю за життя* (Ю. Яновський); *У відчуванні співзвучностей велику роль відіграють комбінаційні тони* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **відчуття́** 2, 4. *Відчування, Свідомість, Розум — звідки ж вони узятись можуть, якщо не буде тіла?* (П. Тичина); *Втомлені незвичними відчуваннями, мандрівники спали міцно* (В. Владко).

ВІДЧУВА́ТИ, áю, áєш, *недок.,* **ВІДЧУ́ТИ,** ýю, ýєш, *док.* 1. *що.* Сприймати органами чуття. *Кожен раз, коли сокира рубнула по виноградному корені або тріснула галузка, Замфір відчував біль у голові та серці* (М. Коцюбинський);

Приємно відчувати запах прілого листя і соснової смоли (С. Чорнобривець); *На солонцях рослини майже завжди відчувають гостру нестачу води* (з наук.-попул. літ.); *Як же ті віжки на спинах відчули розбурхані коні, Кидатись стали туди і сюди* (М. Зеров); // *без дод.* Мати здатність сприймати щось, реагувати на щось. *Наші очі визивно зустрілися, було замало світла, щоб бачити їх вираз, але я відчував* (У. Самчук); *Потрібний був довгий шлях розвитку живої природи, щоб прийти до матерії, яка відчуває і мислить* (з навч. літ.).

2. *що.* Переживати якесь почуття. *Чим глибше в степ, — хмурнішають криничани, гостріше відчувають свою бездомність* (О. Гончар); *Завжди відчував* [хлопець] *на цій горі особливе піднесення* (Валерій Шевчук); *Хлопці не відчули особливого страху, бачачи труп* (І. Франко); *Я відчув щастя, я відчув гордість за свій народ* (М. Рильський).

3. *що.* Сприймати інтуїцією, чуттям що-небудь. [О с т р о ж и н:] *Літератор наших часів мусить відчувати на собі всі підвищення і пониження температури громадського організму* (Леся Українка); *Матроси не бачили берегів, але відчували їх близькість* (В. Кучер); *Якби ти знав! Та се знання предавнє Відчути треба, серцем зрозуміть. Що темне для ума, для серця ясне й явне* (І. Франко); *Вони .. так нічого одне одному не сказали, тільки відчули, що полюбились навіки* (С. Скляренко); *Я відчула волю твою всесильну; Я вступаю, Боже, в царство твоє* (В. Стус); * Образно. *Хотів знайти хоч якесь оперття, за щось зачепитися чи принаймні відчути під собою землю, але й цього не було мені дано* (Валерій Шевчук); // Чуттям угадувати; здогадуватися. *І з тим більшою увагою звернули вони очі, коли побачили або скоріше — духом відчули, що прибуває їм до помочи* [на допомогу] *нова сила в козаччині* (М. Грушевський); *Ілько не знав нічого. Відчував, що задумали щось лихе, що всі були стурбовані* (А. Головко); *Втішала матір попервах. Але й сама вже відчувала: щось правди є в її словах* (Л. Костенко); *Мабуть, відчувши його думки, Катерина замислено, вдумливо сказала: — Ольга вас любить* (О. Копиленко).

4. *що і без прям. дод.* Розуміти, усвідомлювати що-небудь. *Вони обоє відчували однаково, що Семениха не втерпить та й стане йому дорікати* (Л. Мартович); *З її плачу він відчув, що всяка розрада тут марна* (Леся Українка); *Він мав великий досвід роботи в експедиціях і відразу відчув, що тут щось не те* (Л. Дмитерко).

(1) Відчува́ти / відчу́ти себе́ *ким, як* — вважати себе ким-, чим-небудь або почувати себе якимсь чином. *Людина відчуває себе господарем всієї землі, а не одного якогось її клаптика* (з навч. літ.); *Маючи таких сусідів, криничани одразу відчули себе в Каховці певніше* (О. Гончар); *Ще трохи краще край Господніх брам людська душа себе відчути може* (В. Стус); **(2) Відчува́ти (ма́ти) потре́бу** *в чому* — зазнавати нестачі чого-небудь, потребувати чогось. *Макар Іванович .. брехав, що купив їх* [брошури] *тільки задля їх дешевини, маючи потребу в папері для обгортання снідання своїм дітям-школярам* (М. Коцюбинський); *Каховські вільготи, про які чув хлопець, малювались йому, як необмежені вільності, в яких він уже відчував туманну потребу і якими найбільше вабила його Каховка* (О. Гончар); **(3) Відчува́ти / відчу́ти себе́ люди́ною** — відчувати свою людську гідність. *Хіба то зрада, що їй далеко цікавіше з іншими, що з ними вона відчуває себе людиною, живою жінкою, а з ним — невдалою дружиною?* (О. Іваненко); *Треба тільки поводитися з ним лагідно, душевно, щоб він відчув себе людиною* (Б. Антоненко-Давидович); **(4) Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти [за собо́ю] прови́ну** — усвідомлювати свої помилки, негідність свого вчинку і т. ін. *Потурайчин жартував і буцім сміявся з цієї справи, бо не чув за собою ніякої провини: все зробив, чого закон вимагає* (Л. Мартович); *Марина не пручалася, наче відчувала перед Андрієм провину, визначену неписаними законами людських взаємин* (Л. Дмитерко); *Марійка, наче відчувши свою провину, пильно ходила за ним* (М. Івченко).

◊ **(5) Відчува́ти (відчу́ти) пульс епо́хи** — не відставати від нових вимог життя. *Уявити собі повернення назад до літературного оточення в орденах і славі — це була найперша мрія. Нехай тоді спробує хто сказати, що вони* [майор і капітан] *не талановиті або не відчувають пульсу епохи, або скочуються до вульгарного примітивізму, — ого!* (Ю. Яновський); *Геніальність Б. Хмельницького проявилася в тому, що він не тільки зумів відчути пульс епохи, а й попри неймовірні складнощі довів важливу справу до кінця* (з навч. літ.); **(6) Відчува́ти [всією своєю] шкі́рою** — добре розуміти що-небудь, повністю усвідомлювати щось. *Це Аркадій Валеріанович відчуває всією своєю шкірою, на якій щоденно залишають десятки слідів мужицькі очі* (М. Стельмах); *Осліплий від люті Микола шкірою відчуває небезпеку, але ненависть ніби пришпилила його до порога* (Г. Тарасюк); **(7) Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть)** *кого, чиє (чий) і без дод.* — мати чию-небудь підтримку, допомогу. [Д р е м л ю г а:] *Головне — щоб в тебе вірили. А коли не відчуваєш плеча, то й світ тобі не раз галушкою здасться* (О. Корнійчук); *Герон тече людським потоком мимо. Та чує кожен з трьох плече і лікоть побратима* (П. Дорошко); *Триматися поруч, відчувати лікоть, як серцебиття* (Ю. Андрухович); **(8) Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом)** — підсвідомо, інтуїтивно здогадатися про що-небудь або передбачити щось. — *Я носом чую її підступи та підкопування під нас, — говорила писарша* (І. Нечуй-Левицький); *Абдулаєв, Митяй і Тимко повзуть далі. Абдулаєв нюхом чує, що в хаті хтось є* (Григорій Тютюнник); — *Небезпеку я відчуваю носом, — розповідав сапер* (із журн.); *Старий мисливець почув нюхом, що тут допіру пролізла гадюка* (О. Копиленко); *Нюхом старого розвідника Денис Бараболя відчув, що органи ДПУ напали на його слід* (М. Стельмах); **Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми)** *див.* **чу́ти; Не чу́ти (не відчува́ти) ніг [під собо́ю]** *див.* **чу́ти; Не чу́ти (не відчува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг)** *див.* **чу́ти; Нутро́м (се́рцем, душе́ю,** *рідко* **ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти** *див.* **чу́ти; Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма** *див.* **чу́ти.**

ВІДЧУВА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **ВІДЧУ́ТИСЯ,** у́ється, *док.* Бути помітним, доступним спостереженню, сприйманню. *Виразно відчувався трепетний віддих оновленої землі* (М. Коцюбинський); *А тут в кожнім, ледве помітнім шелесті мініатюрного листочка відчувався осінній переліт* (М. Хвильовий); *Варвара Громова порядкувала тут кожного дня, і скрізь відчувалася її хазяйновита і вправна рука* (В. Кучер); *Одверта неприязнь до Романа Петровича, яка відчувалася в тоні та словах Моті, вразила і здивувала Ганну* (В. Козаченко); *За зловісними медико-генетичними прокуваннями не відчувалося й тіні тривоги за життя і здо-*

ров'я дітей Прип'яті (Ю. Щербак); *Очі, коли він розплющив їх, відчулися йому спочатку двома плямами молочного туману* (В. Підмогильний); *Павло Леонтійович був з тих людей, котрі не йдуть за порадою до інших, за порадою йшли до нього. За порадою, за захистом або й просто посидіти в його товаристві, відчутися спокійніше, міцніше* (Ю. Мушкетик); *Уремічна кома розпізнається за запахом аміаку, що відчувається під час видиху хворого* (з наук. літ.); // *безос. В такі миті тобі особливо гостро відчувалось: так, це твоя мати!* (Є. Гуцало); // Виявлятися, ставати помітним, очевидним. *В українському малярстві відчувається відгомін захоплення українським історичним епосом* (М. Рильський).

ВІДЧУ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **відчу́жити.** *Встає* [Панса] *відчужений дивним екстатичним виразом її слів* (Леся Українка); *Замислений, відчужений від усього, сидить він у своїй кімнаті* (О. Іваненко); *Вітчизняні ЗМІ на початку 90-х років минулого століття були схильні до селекції, внаслідок якої найбільш мислячі журналісти були відчужені від інформаційного процесу* (з публіц. літ.); *Відчужене майно;* // **відчу́жено,** *безос. пред. Тільки землі, за оцінкою столичної прокуратури, за попередні п'ять років було незаконно відчужено понад три тисячі гектарів* (із журн.); *Найбільше непокоїть монополіста той факт, що за найбільш несприятливого для нього розвитку ситуації газотранспортні системи країн-учасниць буде примусово відчужено відповідно до національного законодавства кожної окремої держави* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який виражає байдужість, холодність до когось. *"Чекіст" поводиться нормально. Лиш дуже понурий і трохи відчужений, бо ж відомо, як в камерах ставляться до колишніх слідчих та взагалі працівників НКВД* [НКВС] *або тюрми* (І. Багряний); *Сів* [Трохим] *на табурет, повернувся до Насті спиною, зліг рукою на край столика та так і застиг в тій ото відчуженій нашорошеній позі* (І. Рябокляч); *Наступної хвилини голос Прокопа знову був відчужений і холодний, як і на початку їхньої розмови* (М. Руденко).

ВІДЧУ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **відчу́жений.** *Нові думки й почуття, яких не знав досі, викликали в ньому не тільки відчуженість чи неприязнь, але навіть зневагу до Софії* (А. Шиян); *Та холоднеча й відчуженість, на які раз у раз натикався отець Йосип, .. вражали його й змушували замислюватися* (Б. Антоненко-Давидович).

ВІДЧУ́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **відчу́жити** й **відчу́житися** 1. *Коли ж зустріла* [Христя] *якось* [Борового].., *зміряла його потемнілим, сповненим докору і відчуження поглядом* (Я. Гримайло); *Моїм супутникам .. потрібен .. стан відчуження від метушного світу* (Р. Іваничук); *Зростання обсягу видобутку корисних копалин призводить до відчуження все нових корисних територій сільськогосподарських і лісових угідь* (з наук.-попул. літ.); *Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності* (з мови документів); * Образно. *Зараз він лежав горілиць на своїй половині двоспального ліжка, поруч із неторкнутою смугою відчуження між його територією та жінчиною, і сумно реконструював у собі щойно пережите* (Ю. Андрухович).

2. *філос.* Соціальний процес, при якому діяльність людини і результати її праці перетворюються на самостійну силу, яка панує над людиною і є для неї ворожою. *У філософії Гегеля відчуження було однією з головних категорій. Він розумів відчуження як зовнішній прояв світового розуму у природі та історії* (з наук.-попул. літ.); *За Освальдом Шпенглером, відчуженість наростає з перетворенням культури у цивілізацію, у якій господарює бездушний інтелект* (з наук.-попул. літ.); *Художньо зображуючи потворне в дійсності, відчуження людської особи і засуджуючи потворне, автор уже цим бореться за прекрасне* (із журн.).

△ **Зо́на відчу́ження** *див.* **зо́на; Сму́га відчу́ження** *див.* **сму́га.**

ВІДЧУ́ЖЕНО. Присл. до **відчу́жений.** *Люди проходили мимо так байдуже й відчужено, немов тільки для того, щоб опинитись за рогом* (В. Підмогильний); *Він подивився .. холодно і відчужено* (О. Гуреїв); — *Я не розумію твого бажання, — майже відчужено мовив Сулейман* (П. Загребельний); *Не доводиться дивуватися, що в 19-му столітті нація мислила навіть про свою історичну долю "відчужено" — засобом чужої, сторонньої мови (російської або німецької)* (О. Забужко).

ВІДЧУ́ЖИТИ *див.* **відчу́жувати.**

ВІДЧУ́ЖИТИСЯ *див.* **відчу́жуватися.**

ВІДЧУ́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчу́жувати** 2. *За відчужувану землю Директорія встановлювала викуп* (з наук. літ.); *До укладення цього договору про ренту відчужуваний будинок нікому не проданий, не заставлений, у спорі і під забороною не перебуває* (з навч. літ.); *Вкладом до статутного капіталу господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку* (з мови документів); *Тимчасово відчужуваний товар.*

ВІДЧУ́ЖУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **відчу́жуваний.** *Суб'єкт лірики у світі Аполлінера втрачає відчуття самототожності через повсякчасну відчужуваність власного психоемоційного досвіду* (з публіц. літ.).

ВІДЧУ́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відчу́жувати.** *Суть податків криється насамперед у примусовому відчужуванні державою частини знову утвореної власності* (з наук. літ.); *Право відчужування могло бути заборонено рішенням суду в інтересах позивача, наприклад, заборона на нерухоме майно відповідача* (з навч. літ.).

ВІДЧУ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДЧУ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *кого.* Викликати припинення близьких стосунків із ким-небудь; робити когось, щось чужим, далеким кому-, чому-небудь. — *Плачеш, що я тираню тебе, замикаю, відчужую від людей* (І. Франко); *Ми зустрілися серед нових умов, що мимоволі відчужували нас* (Ірина Вільде); *Довге перебування в окопах, потім тюрма відчужили його від світу* (В. Гжицький).

2. *що, юр.* Спираючись на певний закон, відбирати в кого-небудь майно на користь держави, організації чи окремої особи. *Кожний громадянин .. має право .. набувати і відчужувати майно із зазначеними в законі обмеженнями* (з мови документів); — *Спасибі, таки відчужили хоч хату та кузню, мене наділили* (А. Головко).

3. *що.* Відокремлювати, відділяти. *Разом із зерном і соломою, навіть при повній відсутності змиву ґрунтів, ми від-*

чужуємо азот, фосфор, калій та інші елементи (з наук.-попул. літ.).

ВІДЧУ́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ВІДЧУ́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док., від кого — чого і без дод.* 1. Припиняти близькі стосунки з ким-небудь; ставати чужим, далеким кому-, чому-небудь. *Автор .. відрікся нас, відчужився цілком* (І. Франко); *Лаговський був скрізь укупі з .. Аполлоном і відчужувався од Володимира* (А. Кримський); *Дехто навіть думав, що він збожеволів, бо відчужився зовсім від людей, замкнувся в своїй хаті* (Мирослав Ірчан); *Сава відчув, як Христина зненацька відчужилася, охолола* (О. Бердник).

2. *тільки недок.* Пас. до **відчу́жувати** 2. *Склад майна підприємства не є фіксованим, оскільки в процесі виробничої діяльності одне майно підприємства відчужується, інше набувається* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЧУ́ЖУВАЧ, а, *ч., юр.* Той, хто що-небудь відчужує. *Набувач та відчужувач можуть домовитися про заміну речі, яка була передана за договором, на іншу річ* (з навч. літ.); *За договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або її частину* (з мови документів).

ВІДЧУ́ТИ *див.* **відчува́ти.**

ВІДЧУ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відчу́ти.** *Пахне чимось ніжним, відчутим колись уві сні* (Є. Доломан); *Ми .. один другого більше пізнавали у трудноща́х відчутої біди* (І. Гончаренко); *Істоту Малуші пронизали радість, щастя відчутої любові* (С. Скляренко); *На папір осідав уже добре відчутий і добре осмислений художницею матеріал* (із журн.); *Якщо в художньому творі немає думки, відчутої, пережитої, виношеної в серці, подробиці залишаться тільки подробицями* (з публіц. літ.); // *у знач. ім.* **відчу́те,** ого, *с.* Те, що відчув хто-небудь. *Поверталася Лася з порту приголомшена баченим і відчутим* (В. Підмогильний); // **відчу́то,** *безос. пред. Сік цибулі, колись надто гострий, відчуто тепер як захлинно смачний і живлющий* (В. Барка); *Ілюстрації до повісті допомагають школярам розгледіти в тексті те, що не було відчуто в процесі самостійного читання, зрозуміти деякі суттєві особливості змісту і художньої форми твору* (з навч. літ.).

ВІДЧУ́ТИСЯ *див.* **відчува́тися.**

ВІДЧУ́ТНИЙ, а, е. 1. Який сприймається органами чуття. *Ледь відчутний вітерець з острова здоганяє баркаси і приносить невидиму хвилю тонких ароматів* (Л. Смілянський); *На горищі, куди не подивишся, розкошували павуки, ледь відчутний протяг сколихнув розвішані від крокви до крокви брудні верети павутиння* (І. Нижник); *Ці відчутні на дотик і видимі нами на сцені предмети .. потрібні й важливі* (з мемуарної літ.); * Образно. *Завжди, слухаючи бабин голос, морозно відчутний, як іній, отрушений вітром, Андрій міркував, буцім слова умовкають, недоказавши щось знане* (Є. Пашковський).

2. Помітний, значний. *Треба було поповнити* [опришкам] *запаси м'яса, бо полювання на дрібного звіра не давало відчутної користі* (В. Гжицький); *Ніч стала чорнильно-темною, запахи свіжого снігу, морожених трав, гнилуватого моху стали особливо відчутними* (В. Собко); *В культурі "нового скіфського царства" менш відчутний передньоазійський вплив, натомість помітнішими стають зв'язки із східними регіонами євразійських степів* (з наук. літ.); *Партизанський загін мужньо бився з іноземними загарбниками, завдаючи ворогові відчутних ударів* (з наук. літ.).

ВІДЧУ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **відчу́тний** 1. *Поєднання гострої предметної відчутності з психологічним забарвленням ми зустрінемо в переважній більшості поетичних пейзажів П. Тичини* (з наук. літ.); *Згідно з уявленнями філософа, основні якості атомів — прямолінійний рух, колір, смак, запах і відчутність, в'язкість та сухість* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЧУ́ТНО. 1. Присл. до **відчу́тний** 2. *Відчутно бракувало військових фахівців, через що Євгена, офіцера-фронтовика, залишено в Києві — працювати в генеральному секретаріаті військових справ* (Б. Антоненко-Давидович); *Хай небагато там, за Білою рікою, сотень, хай розпорошені вони, все ж здатні відчутно пошарпати супостата і тим збити з пантелику* (Д. Міщенко); *Як не дивно, погроза виявилася доречною: Воронич відчутно знітився, його колючі очі злякано забігали* (Ю. Андрухович).

2. *у знач. пред.* Помітно, доступно органам чуття. — *Фурор, Маріє, — каже пошепки Башкирцев, згодом у ложі. Відчутно, що він пишається враженням, яке справила на полтавських дам донька* (М. Слабошпицький).

ВІДЧУТТЄ́ВИЙ, а, е. Пов'язаний із відчуттям. *Не бажав пристрастей, які на мене силою випадку падали. Отож драма моя — спроба примирення, того відчуттєвого примирення, якого давно прагну* (Валерій Шевчук); *Ми починаємо некеровано сприймати світ як певну відчуттєву матрицю, як обмежений набір шаблонів сприйняття* (Л. Дереш); *З'явилися складні назви на основі простих кольорів, у яких перший компонент містив суб'єктивну оцінку (ніжно-голубий, зловісно-червоний), елемент відчуттєвого сприймання (соковито-зелений, казково-голубий)* (з наук. літ.); *Емпіризм — це філософське вчення, яке визнає відчуттєвий досвід єдиним джерелом знань та недооцінює роль раціонального пізнання* (з навч. літ.); *Саме слова акумулюють досвід, у тому числі відчуттєвий. Слова і відчуття не суперечать одні одним* (з Інтернету).

ВІДЧУТТЯ́, я́, *с.* 1. Те саме, що **відчува́ння** 1. *Кирик розтирав його* [сало] *по шорсткій шкорині хліба, злизував намащене і те відчуття смачного розтягував на цілий день* (К. Гриб); *Ти мимоволі простягаєш руку, прагнеш торкнутись чи зловити, а воно* [павутиння] *.. прослизає поміж твоїх пальців, зникає, навіть відчуття доторку .. не зостається на пучках* (Є. Гуцало); *Відчуття болю.*

2. Здатність відчувати, сприймати явища навколишнього світу. *Дотикові відчуття, особливо в поєднанні з вібраційною чутливістю, стають провідними при втраті одного, двох і більше аналізаторів* (з наук. літ.); *Доведено, що куріння послаблює у людини апетит, притуплює її смакові відчуття* (з наук.-попул. літ.).

3. Процес сприймання органами чуття навколишнього світу. *Відчуття — це відображення нашою свідомістю тієї чи іншої властивості матеріального предмета, наприклад, твердості, кольору* (з навч. літ.); // Підсвідоме сприймання чого-небудь. *Його не залишало відчуття присутності когось стороннього* (О. Донченко); *Відчуття часу не зраджувало мічмана* (В. Кучер).

4. *чого, яке.* Стан, викликаний сприйняттям чого-небудь. *Багато годин сиділи вони за столом, п'ючи вино, що об'єднувало їх, говорячи слова, що зміцняли відчуття дружби*

(Ю. Яновський); — *А ви що? Язик проковтнули? — враз почув Яків зовсім близько біля себе, і в ту мить до його затуманеної свідомості дійшло відчуття величезного, глибинного вдоволення. Таж він у Києві!* (У. Самчук); *Ніякі уявлення не давали їй того відчуття, яке нахлинуло на неї зараз* (А. Шиян); *У ліричних творах українські поети розкривають відчуття втіхи і насолоди, яку дає людині вільна праця* (з навч. літ.).

5. Усвідомлення, розуміння чого-небудь. *Друге, що в моєму дитинстві було вирішальним для характеру моєї творчості, це любов до природи, правильне відчуття краси природи* (О. Довженко); *Його сумління гризло відчуття якоїсь провини* (М. Руденко); *Інформацію, вже відому читачеві, краще всього передавати найбільш стисло, по можливості непрямими засобами, щоб не створювати відчуття надмірності тексту* (з наук. літ.).

6. Передчуття якоїсь події, явища. *Відчуття близької розлуки ятрило материнське серце* (А. Шиян).

△ **[Абсолю́тний] порі́г відчуття́** *див.* **порі́г; (1) Фанто́мне відчуття́** — відчуття чого-небудь ампутованого (перев. руки, ноги). *Існують так звані фантомні відчуття: скажімо, після операції людина протягом багатьох років відчуває свою ампутовану руку чи ногу* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Чуття́ (відчуття́, почуття́) лі́ктя** *див.* **чуття́.**

ВІДЧУХРА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. *що.* Те саме, що **відчахну́ти.** *Лось подивився на себе й попросив ножиці. Він рішуче відчухрав бороду, кинув на підлогу* (із журн.).

2. *кого.* Те саме, що **відшмага́ти** 1. *От так би зняв Та й одчухрав Отих творців законів!* (В. Самійленко); — *Добре ти їх відчухрав. А то на голову сідають* (Григорій Тютюнник); *Батько наказав йому* [хлопцеві] *не відходити від кіз і обіцяв добряче відчухрати його палицею, якщо він не послухається* (О. Авраменко).

3. *що.* Те саме, що **відмаха́ти** 3. *А ми з Григорієм зовсім нічого не бачимо, а кілометрів з вісім відчухрали* (І. Багряний).

ВІДШАБА́ШИТИ, шу, шиш, *док., розм.* Закінчити шабашити. *Часто траплялися неологізми й на інші літери абетки. Наприклад, на "в" — "відшабашили"* (О. Чорногуз).

ВІДШАЛІ́ТИ, іє, *док.* Закінчити шаліти (у 1, 2 знач.), шаленіти. *Відшаліють страшні гурагани* [урагани] *залізні, одбахкають блискавки зла й злоби...* (І. Багряний).

ВІДШАРО́ВАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **відшарува́ти**[1]. *Зростаючий тиск пари додатково прогинає поверхню відшарованої плівки й збільшує об'єм під нею* (з наук. літ.); *Укріплення ґрунту, відшарованого від основи, здійснюється механічним способом (клямерами)* (з наук.-техн. літ.); *Застосування дрібнозернистого бетону з комплексною добавкою для відновлення відшарованого захисного шару мостових залізобетонних конструкцій дає відчутний економічний ефект* (із журн.).

ВІДШАРО́ВАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **відшарува́ти**[2]. *В кухні .. стояла новісінька балія і біля неї відшароване відро з літеплом* (І. Сенченко); *Ретельно відшарований посуд.*

ВІДШАРО́ВУВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **відшаро́вувати**[1] і **відшаро́вуватися**[1]. *Внаслідок відшаровування епідермісу дуже швидко утворюється характерний пухир* (з наук. літ.); *Особливу увагу варто звернути на запобігання відшаровування і викришування покриття* (з наук. літ.); *З підвищенням швидкості повітряного потоку відбувається відшаровування зовнішніх крихких прошарків поверхні* (із журн.).

ВІДШАРО́ВУВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **відшаро́вувати**[2]. *Ретельне відшаровування підлоги.*

ВІДШАРО́ВУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **ВІДШАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Відокремлювати, відділяти один шар від іншого; відділяти шар за шаром. *Не треба при вкладенні матеріалу відшаровувати від нього захисну полімерну плівку* (з наук.-техн. літ.); *Довге загоряння зробить Вашу шкіру сухою, змушуючи виробляти все більше жирів і відшаровувати старі клітини шкіри набагато частіше* (з наук.-попул. літ.); *З'ясувалося, що від часу і вологи трубопроводи перебувають у такому стані, що з них можна рукою відшарувати заіржавілі нарости* (з газ.); // *перен.* Відкидати, усувати з ряду явищ ті, які з'явилися пізніше. *Питання про походження української мови вимагає врахування і пізніших явищ, які треба відшарувати, щоб уявити собі те, чим була вона на початку свого існування* (з наук. літ.).

ВІДШАРО́ВУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.*, **ВІДШАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Тручи, старанно вимивати, вичищати що-небудь. *Баба хлюпнула з кухля собі у пригоршню води та заходилася відшаровувати й вид, і вуха, і руки дівчини* (Л. Яновська).

ВІДШАРО́ВУВАТИСЯ[1], ується, *недок.*, **ВІДШАРУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Відокремлюватися, відділятися шарами (про покриття, тканини, і т. ін.). *Чикнеш ножем різкувато, так і злітає верхня луска, відшаровується, кора, бачте, склеєна поганенько* (В. Близнець); *В ділянці крил носа в тварин відшаровувався ороговілий епітелій* (з наук.-попул. літ.); *На незрілий плід недоношеної дитини, що мав би ще бути в лоні матері, впливають агресивні чинники. А відтак вражаються недорозвинені судини сітківки. Вони відшаровуються і гинуть* (з газ.).

2. *спец.* Осідати, відкладатися шарами. *У воді відшаровуються порівняно більші за площею зернини щебеню, утворюючи граничні шари із зернами мінерального порошку і піску* (з наук. літ.).

ВІДШАРО́ВУВАТИСЯ[2], ується, *недок.* Пас. до **відшаро́вувати**[2]. *Посуд ретельно відшаровується від бруду.*

ВІ́ДШАРОК, рку, *ч.* Те, що відшарувалося *(див.* **відшаро́вуватися**[1] 1). *Під час ремонту весь відшарок штукатурки обов'язково знімається* (з Інтернету).

ВІДШАРУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **відшарува́ти**[1] і **відшарува́тися.** *Важливою проблемою акушерства залишається передчасне відшарування нормально розташованої плаценти* (з наук. літ.); *Механізм відшарування наплавленого металу від основного до цього часу повністю не з'ясований* (з наук. літ.); *Загальні содові ванни призначають дітям віком після 12 років. Ванни сприятливо діють на роговий шар шкіри, сприяють відшаруванню відмерлих клітин* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **ві́дшарок.** *Тиск газів у мікропорах підвищується, пори ростуть, об'єднуються і перетворюються у тріщини та відшарування* (з наук. літ.).

ВІДШАРУВА́ТИ[1] *див.* **відшаро́вувати**[1].

ВІДШАРУВА́ТИ[2] *див.* **відшаро́вувати**[2].

ВІДШАРУВА́ТИСЯ *див.* **відшаро́вуватися**[1].

ВІДШВАРТО́ВАНИЙ, а, е, *мор.* Дієпр. пас. до **відшвартува́ти.** *25 вересня шхуна "Константин" була розвантажена, а наступного дня відшвартована в невеликій затоці*

острова Кос-Арал (з наук. літ.); *Дебаркадер був відшвартований через технічну несправність, унаслідок якої могли постраждати відвідувачі* (з газ.).

ВІДШВАРТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДШВАРТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, мор.* Віддавши швартови, відводити від місця стоянки. *Згідно з рішенням міськради, з набережної почали відшвартовувати кораблі-ресторани* (з газ.); *Плавучий заклад збиралися відшвартувати ще вчора, але через погану погоду не стали цього робити* (з газ.); *Відшвартувати судно.*

ВІДШВАРТО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ВІДШВАРТУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., мор.* Віддавши швартови, відходити від місця стоянки. *Судна примушені були відшвартуватись, .. щоб не потрощитись об пірси* (Ю. Смолич); *Коли відшвартувались, заступник командира корабля обійшов бойові пости* (Д. Ткач); *Наступного ранку, коли ми чекали дозволу відшвартуватися від станції, на зв'язок з нами вийшов сам головнокомандувач* (із журн.).

ВІДШВАРТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшвартува́ти** *і* **відшвартува́тися.** *Прокурор міста допускає можливість відшвартування інших дебаркадерів з набережної Дніпра* (з газ.).

ВІДШВАРТУВА́ТИ *див.* **відшварто́вувати.**

ВІДШВАРТУВА́ТИСЯ *див.* **відшварто́вуватися.**

ВІДШЕПНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Шепнути у відповідь. *— Хто се так втікає, аж задер поли? — спитав шепотом один арештант другого. — Се Демко Довбущук, — відшепнув другий* (І. Франко); *Я, не дослухуючи її послідніх* [останніх] *слів, почав у вказанім місці уважно роздивлятись. — Не знаю, не виджу, — відшепнув я матері нетерпливо і сперся знов у кріслі* (О. Кобилянська).

ВІДШЕПТА́ТИ *див.* **відші́птувати.**

ВІДШИ́Б, у, *ч.:* ◇ **(1) На відши́бі (на відче́пі):** а) осторонь, далеко, на певній відстані від інших або від чого-небудь. *Далі, зовсім на відшибі, темніли старенькі жалюгідні юрти бідарів* (З. Тулуб); *— Хата, яку так і не встиг добудувати Антон Кужель, стояла на відчепі, під самим сосновим гайком* (П. Панч); *Лікарня стояла на відшибі, острівцем, оточеним давно пересохлими болотами* (М. Олійник); б) окремо, ізольовано від кого-, чого-небудь, не разом з усіма. *Як сталося, що Іванченко, здібний шахтар, опинився на відшибі молодіжного трудового колективу?* (О. Донченко); *Хоч які широкі зв'язки з світом мали ці люди, але вони жили якось на відчепі, ніби на далекому острівці* (Іван Ле).

ВІДШИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшива́ти.** *Після добору тканини починається конструювання, відшивання взірців, робота з лекалами* (із журн.); *Про корисні властивості гарбуза, окрім відшивання кавалерів, думаю, кожен знає* (з Інтернету).

ВІДШИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДШИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док.* 1. *що і без прям. дод., заст.* Відробляти шиттям. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* (Сл. Гр.).

2. *тільки док., що і без прям. дод.* Закінчити, перестати шити. *На сьогодні Тетяна вже відшила.*

3. *що, техн.* Опрацьовувати, оформляти шиттям. *Нині почали відшивати цю модель лише з оздобленням* (з Інтернету); *Відшити хусточку.*

4. *кого, перен., розм.* Те саме, що **прогани́ти** 1. *Коли ж якийсь парубійко хотів ув'язатись за нею, вона .. зразу ж відшивала його* (М. Стельмах); *— Пам'ятаєш, як Наталка Полтавка возного відшила?* (Ю. Збанацький); *Сірко .. усміхнувся до козака. — Ну, от — одного посла відшили* (В. Малик).

ВІДШИ́ТИ *див.* **відшива́ти.**

ВІДШИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відши́ти.** *Молодий ще духовник* [духівник] .. *станув на порозі. На його грудях жеврів роззолочений хрест, перізка, відшита шовковою гладдю, виноградом, високо опоясувала бедра* (К. Гриневичева); *Пристосуйте ваш відшитий зразок до якогось предмета побуту, інтер'єру* (із журн.); // **відши́то,** *безос. пред. Ескізи художників-авангардистів відшито студентами в матеріалі* (із журн.).

ВІДШІ́ПТУВАННЯ, я, *ч.* Дія за знач. **відші́птувати.** *Ліричний герой знає, що ворожбитське відшіптування матиме тимчасову дію і не порятує* (із журн.).

ВІДШІ́ПТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДШЕПТА́ТИ,** епчу́, е́пчеш, *док., кого.* За народними віруваннями, лікувати шептанням; замовляти (у 2 знач.). *Настя — пробі бігти до знахарки, щоб вмила або злизала; .. або нехай переполох вилива, або трясцю відшіптує* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Марно відшіптувала немовля стара баба Палажка* (З. Тулуб); *Уже і так пополякали, Насилу баби одшептали* (І. Котляревський); [В а с и л ь:] *Посилали мене мати до ворожки, щоб відшептала від Домахи...* (М. Кропивницький).

ВІДШКАНДИБА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. Відійти поволі, перев. кульгаючи, незграбно. *Старий повільно відшкандибав убік* (із журн.); *Автобуса не було, і довелося відшкандибати додому пішки* (з газ.).

2. Пройти певну відстань поволі, кульгаючи. *Відшкандибали п'ять кілометрів до станції.*

ВІДШКВА́РИТИ, рю, риш, *док.* 1. *що.* Закінчити шкварити; просмажити (перев. про сало). *Відшкварити шматочки м'яса, сала.*

2. *кого, перен., розм.* Те саме, що **відшмага́ти** 1. *Було, ні за що батожжям одшкварить* (Сл. Гр.); *— Як одшкварили його, то вже він ніколи не бився* (Панас Мирний).

ВІДШКВАРЧА́ТИ, чи́ть, *док.* Перестати шкварчати. *Світло миготіло, й здавалося, що кров скапує з ікони. Вона навіть відчула запах крові. Але ґнотик відшкварчав, відмиготів, і все погасло* (Б. Харчук).

ВІДШКОДІВНИ́К, а́, *ч.* Той, хто відшкодовує збитки. *Порушується компенсаційний принцип відшкодування збитків, оскільки відшкодівник несе додаткові витрати: крім відшкодування вартості знесеного житлового будинку ще й витрати, пов'язані з виділенням нового житла* (із журн.).

ВІДШКОДІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **відшкодівни́к.** *Відшкодівниця має виплатити компенсацію.*

ВІДШКОДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшкодува́ти.** *Суми, не відшкодовані платникові податку протягом звітного періоду, вважаються бюджетною заборгованістю* (з наук. літ.); *Всі витрати на спорудження гігантської дамби будуть відшкодовані дуже швидко* (з наук.-попул. літ.); *У разі виникнення податкового кредиту здійснюватиметься нарахування відшкодованих з бюджету сум ПДВ* (із журн.); // **відшкодо́вано,** *безос. пред. Втрати від вчинених злочинів склали понад 105 млн грн, з яких понад 61 млн грн відшкодовано* (з наук. літ.); *Споживачам було відшкодовано збиток за неякісно надані послуги* (з газ.).

ВІДШКОДО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшкодо́вувати.** *Розмір відшкодовуваних витрат може збільшуватись у випадках, передбачених договором та законом, і зменшуватись у випадках, прямо передбачених законом* (з навч. літ.); *Розмір відшкодовуваних витрат, пов'язаних зі зберіганням, не повинен перевищувати фактичних втрат зберігача* (з мови документів).

ВІДШКОДО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшкодо́вувати.** *За інвалідами внаслідок трудового каліцтва зберігається середній місячний заробіток. Відшкодовування витрат з урахуванням сплачених сум пенсій здійснює підприємство* (з навч. літ.); *Верховній Раді пропонують затвердити порядок відшкодовування збитків, завданих незаконними діями органів державної влади* (з газ.).

ВІДШКОДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДШКОДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Покривати заподіяні комусь збитки, витрати, шкоду і т. ін.; компенсувати. *Хіба не вони* [пани] *обдирали нас і силоміць змушували відшкодовувати збитки за рахунок хлопів, а тепер до них же нас виштовхують на смерть, а самі ховаються за нашим добром!* (М. Старицький); *Закуп не повинен був відшкодовувати хазяйського коня, коли той загинув під час роботи на полі або був викрадений з хазяйської стайні* (з наук. літ.); *Вона мусить відшкодувати зроблені господарем витрати* (В. Собко); *Через кого наброблено бешкету, той повинен відшкодувати всі збитки* (К. Гордієнко); *Все можна відшкодувати, але смерть — чим ти її відшкодуєш?* (П. Загребельний); *Облігація — цінний папір, що підтверджує зобов'язання відшкодувати його номінальну вартість власнику у передбачений в цьому папері термін* (з наук. літ.).

ВІДШКОДО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **відшкодо́вувати.** *Матеріальна й моральна шкода, завдана внаслідок застосування неконституційної норми, відшкодовується в судовому порядку* (з публіц. літ.); *Збитки, завдані підприємцю, відшкодовуються відповідно до чинного законодавства* (з навч. літ.).

ВІДШКОДУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до **відшкодува́ння.** *Однією з умов створення фонду було усунення будь-яких подальших вимог жертв нацизму на відшкодувальні виплати* (з публіц. літ.); *Особливістю договору банківського кредиту є його відшкодувальний характер, тобто сплата клієнтом відсотків за користування грошовими коштами* (з навч. літ.).

ВІДШКОДУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **відшкодува́ти.** *У ході розширеного відтворення матеріальних благ відбувається не тільки постійне й безперервне відшкодування витрачених засобів виробництва, а й зростаюче створення засобів і предметів праці* (з наук.-попул. літ.); *Відшкодування завданої фізичним особам шкоди здійснюється державою у встановленому законом порядку* (з мови документів).

2. Те, що повертається комусь за заподіяну шкоду або витрати. *Радний Корч мав дістати відшкодування воєнне найдальше за місяць* (В. Стефаник); *Дістав від залізниці через судовий позов три тисячі карбованців відшкодування, до яких дід додав свої дві тисячі в спадщину, щоб батько "став на ноги"* (Б. Антоненко-Давидович); — *Відносити мою місію до галузі чисто військових відшкодувань, мабуть, не слід, бо це не моя спеціальність, минуло вже багато часу по війні, лишилися, певно, тільки ті втрати, яких уже не відшкодуєш нічим* (П. Загребельний); *Дмитро Іванович підсік і витягнув чималенького окуня. Але то було єдине відшкодування за його старання* (Ю. Мушкетик).

ВІДШКОДУВА́ТИ *див.* **відшкодо́вувати.**

ВІДШКРЕБТИ́ *див.* **відшкріба́ти.**

ВІДШКРЕБТИ́СЯ *див.* **відшкріба́тися.**

ВІДШКРІБА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшкріба́ти.** *Щодня доводиться витрачати до 10 хвилин на відшкрібання автомашини від снігу* (з газ.); *Левова частка часу і зусиль пішла на відшкрібання бруду з вузлів та агрегатів* (з Інтернету).

ВІДШКРІБА́ТИ, *рідко* **ВІДСКРІБА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДШКРЕБТИ́,** *рідко* **ВІДСКРЕБТИ́,** бу́, бе́ш, *док., кого, що.* Те саме, що **відшкря́бувати.** *Надя нагрітою ложкою помішувала й відшкрібала спідні хрумкі пластівці, дивилась на полум'я газової горілки* (Є. Пашковський); *Прибираючи автобуси, доводиться щодня відшкрібати жувальні гумки, вимітати лушпиння від насіння та інше сміття* (з газ.); * Образно. *Їй треба перебороти себе, зламати свій характер, відшкребти намул, який налип на неї* (О. Донченко); // Відчищати когось, щось від чого-небудь. *Черевики доводиться тричі на день відшкрібати від грязюки* (з газ.); *Дістали* [друзі] *фанери для шиб замість скла, Гуртом одшкребли та одмили підлогу* (Л. Первомайський); * Образно. — *Ось волю цар поверне людям, тоді й пани... — Ні, Федоре. Панів не вмиєш волею, не відшкребеш* (Василь Шевчук).

ВІДШКРІБА́ТИСЯ, *рідко* **ВІДСКРІБА́ТИСЯ,** а́ється, *недок.*, **ВІДШКРЕБТИ́СЯ,** *рідко* **ВІДСКРЕБТИ́СЯ,** бе́ться, *док.* 1. Те саме, що **відшкря́буватися.** *За допомогою миючого засобу бруд швидко відшкрібається;* * Образно. *Термін "театр абсурду", від якого, за виразом Е. Йонеско, не відшкребтися, вони не затьмарили та не замінили. Проблема термінології, схоже, існувала і для самих драматургів* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **відшкріба́ти** і **відскріба́ти.** *Якщо треба щось підправити, то фарба спочатку відшкрібається, а не замальовується зверху* (з газ.).

ВІДШКРЯ́БАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшкря́бати.** *Гостя поклала конверти на добре вимитий і відшкрябаний від бруду сосновий стіл* (із журн.).

ВІДШКРЯ́БАТИ *див.* **відшкря́бувати.**

ВІДШКРЯ́БАТИСЯ *див.* **відшкря́буватися.**

ВІДШКРЯ́БУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДШКРЯ́БАТИ,** аю, аєш, *док., що.* Шкрябаючи, знімати що-небудь з поверхні чогось; відшкрібати. — *Та перестань мені скиглити! — зірвався зі стільця .. — Бо як трісну, з одного разу до стіни пляцком прилипнеш, сам пекельник і за три дні не відшкрябає!* (І. Нижник); *Йому доводиться воювати з порушниками угод та кляузниками, котрі ножем відшкрябують фарбу на дверях, аби встановити, що зафарбовано лише в два, а не в три шари* (з газ.); *Усе обладнання було розібране до найменших складових деталей, аби їх ретельно повідмивати спеціальними розчинами, потім відшкрябати до блиску і знову мити* (із журн.).

ВІДШКРЯ́БУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ВІДШКРЯ́БАТИСЯ,** ається, *док.* 1. Відпадати, зніматися внаслідок шкрябання; відшкрібатися. *Обов'язково перевіряйте лицьовий бік виробу. Злегка пошкрябайте його пальцями, при цьому шкіра не повинна відшкрябуватися* (з наук.-техн. літ.); *У процесі дозрівання з сиру відшкрябується верхній шар скоринки* (з наук.-техн. літ.); * Образно. *Коли вродлива та безжалісна героїня "Двох капітанів" Каверіна каже*

про якогось суб'єкта: "на Урію Хіпа схожий", — будьте впевнені, — йому від цього ганебного вердикту до кінця книги не відшкрябатися (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **відшкря́бувати.** *Засохла фарба відшкрябується перед нанесенням нового покриття* (з наук.-техн. літ.).

ВІДШЛІФÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшліфувáти.** *Є свічада так нерівно одшліфовані, що навіть сам Аполлон одбивається в них карикатурою* (Леся Українка); *Де-не-де валялись камінці, гладенько відшліфовані водою* (Л. Дмитерко); *Під ногами шурхотить дрібне, відшліфоване на дні ріки, плиске каміння* (Д. Бедзик); *Дівчина ніяковіла, ледве встигаючи зрозуміти гарно відшліфовані фрази наркомосівця* (Іван Ле); *Була та рука жовта, покрита схожою на відшліфований пергамен шкірою, і мені подумалося, що долоня пошліфувалася так від безкінечного рахунку грошей* (Валерій Шевчук); *До співу й музики додається і відшліфована хореографія, і барвисте відео* (із журн.); // **відшліфóвано,** *безос. пред. Камінь було відшліфовано не круглим горбочком, а його гострі природні грані підсилено ретельною і вправною шліфовкою* (Ю. Логвин); *Шлойма й Ізабелла приголомшено подивились на режисера. "Цікавий хід" у день прем'єри, коли все вже підготовано, багато разів перевірено, підігнано й відшліфовано* (О. Ірванець).

ВІДШЛІФÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **відшліфóваний.** *Чіткість, відшліфованість усіх положень настільки всебічні й глибокі, що виступають конкретними механізмами практичного втілення всього передбаченого в них* (з наук. літ.); *Треба усвідомити, що те, в чому є найбільша сила письменника: відшліфованість, краса і глибина розповіді перед відеокамерами часто стає непридатним* (із журн.).

ВІДШЛІФÓВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшліфóвувати.** *Зараз навіть у дорогих моделях фотоапаратів можна зустріти лінзи з органічного скла, адже їх відшліфовування технологічно простіше та потребує менших витрат* (із журн.); *Записування музики зобов'язує до зосередження, відшліфовування концертного матеріалу* (із журн.); *Зараз спортсменка має трохи часу на відпочинок, а далі почнеться серйозна робота над недоліками, відшліфовування техніки, участь у змаганнях* (з газ.).

ВІДШЛІФÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДШЛІФУВÁТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Шліфуючи, обробляти (метал, скло і т. ін.). *Вона поклала на магнітну плиту штамп для моторів, який треба було відшліфувати* (О. Донченко); // Робити рівним, гладеньким, весь час тручи одне об одне. *Каміння й скелі стояли в найнеприродніших "позах", підставляючи сонцеві свої гострі ребра. Тут ніколи не було вітру, щоб повалити їх, тут ніколи не було води — дощу чи снігу, щоб відшліфувати їх* (М. Білкун); *Вода відшліфовує каміння.*

2. *що, перен.* Удосконалювати, ретельно виправляючи різні огріхи; поліпшувати (мову, твір і т. ін.). *Вона була дуже вимогливою до своїх перекладів, невтомно відшліфовувала їх* (з наук. літ.); *Вона* [Леся Українка] *одшліфує, вигострить її* [поезію] *і вже тоді, мов крицевий двосічний меч, віддасть народові, своїм друзям-товаришам* (М. Олійник); // *кого, що.* Виховувати, розвивати певні риси характеру. *Зять виявився не зовсім таким, як хотілося б тещі.., і Олімпіада Никанорівна стала терпляче відшліфовувати Дмитрову натуру* (Ю. Збанацький); *Тепер треба відшліфувати себе, зробити так, щоб кожен його рух був точний* (І. Багмут); *Життя ще не встигло відшліфувати всі грані його характеру* (О. Гуреїв).

ВІДШЛІФÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ВІДШЛІФУВÁТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Ставати рівним, гладким внаслідок дії певних зовнішніх чинників. *Стверджують, що саме завдяки вітру з піском камені набрали такої форми. Інші доводять, що саме льодовик приніс зі Скандинавії до нас це каміння, і за мільйони років воно відшліфувалося до таких форм* (з Інтернету).

2. Пас. до **відшліфóвувати.** *Не потрібно повністю відкидати традиції вітчизняної вищої школи, адже вони вироблялись роками, відшліфовувались відповідно до національних особливостей вітчизняної освіти й науки* (із журн.); *Відшліфовуються партії, жести і міміка, шукається те, що викликає у глядача емоції, дає змогу глибше зрозуміти зміст опери, відбити переживання її героїв* (з газ.).

ВІДШЛІФУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшліфувáти.** *Навіть у стадії остаточного відшліфування твору художник може щось переробляти, відкидати, додавати* (з наук. літ.); *Офіцери армійського корпусу разом з підлеглим особовим складом багато часу проводять на полігоні. Це потрібно для відшліфування практичних навичок ведення сучасного бою* (з газ.); *Відшліфування нерівностей.*

ВІДШЛІФУВÁТИ *див.* **відшліфóвувати.**

ВІДШЛІФУВÁТИСЯ *див.* **відшліфóвуватися.**

ВІДШЛІХТÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДШЛІХТУВÁТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Просочувати основу тканини шліхтою. *Для отримання шпагату пряжу відшліхтовують* (з наук.-техн. літ.); *Відшліхтували сукно.*

2. Піддавати деревину чистовій обробці шліхтиком. *Відшліхтувати скриньку.*

ВІДШЛІХТУВÁТИ *див.* **відшліхтóвувати.**

ВІДШМÁГАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшмагáти.** *Роз'їжджeним шляхом, під дощем, ішли відшмагані різками каторжники з Верхівні* (Н. Рибак).

ВІДШМАГÁТИ, áю, áєш, *док.* 1. *кого.* Побити різками, батогом, канчуком і т. ін.; висікти. — *Я не подивлюсь тобі в зуби: серед улиці здеру з тебе спідницю ще й нагайкою одшмагаю* (І. Нечуй-Левицький); [К р и в о н і с:] *Несіть киї, я відшмагаю його сам* (О. Корнійчук); *Астіаг пам'ятав Гарпагову послугу, тож звелів привести Мітрадатового сина й відшмагати його батогом* (І. Білик).

2. *що, перен., розм.* Пройти пішки певну відстань. *Він одшмагав пішака весь шлях від Петербурга до Петергофа* (О. Іваненко).

ВІДШМАРÓВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **відшмарувáти.** *Раб, відшмарований різками;* * Образно. *Письменник був нещадно відшмарований недоброзичливими критиками* (із журн.).

ВІДШМАРУВÁТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* 1. *кого.* Те саме, що **відшмагáти** 1. *Я тебе батогами одшмарую* (Сл. Гр.).

2. *що.* Відчистити, відшліфувати що-небудь. *Двигун відшмарували до блиску, — згадує чоловік. — Ми загнали машину до знайомого автомеханіка. Той оглянув днище* (з газ.).

ВІДШМАТÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшматувáти.** *У грудні минулого року я знайшов у поштовій скриньці недбало відшматований клапоть паперу без підписів* (з газ.); *Відшматований від хлібини кусень.*

ВІДШМАТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДШМАТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що від чого, розм.* Відрізати, відривати частину чого-небудь. *Данило Романович змушений був провадити боротьбу з Ордою сам один: Ватикан не зміг організувати на хрестовий похід європейських королів, які залюбки йшли в походи проти невірних в багаті східні країни, де .. відшматовували у держав певні території й засновували там свої володіння* (Р. Іванченко); *Коли це вмить як шерепне ядро в найближчу мажу, так відбитою глиною і відшматувало у запорожця аж за пальці лівицю* (М. Старицький); *Отець Єремія таки не втерпів: одшматував прездоровий шматок поросятини* (І. Нечуй-Левицький); *Вона .. одшматувала довгий пас з своєї підтички* (М. Коцюбинський); *Він відшматував білу смугу* [прапора] *і пояснив: — Вона означає віру, релігію, а ми проти неї* (В. Минко).

ВІДШМАТУВА́ТИ *див.* **відшмато́вувати.**

ВІДШМОРГНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що.* Розпустити, розв'язати (зашморг, петлю і т. ін.). *Онися одшморгнула реміняця, висипала карбованці* (І. Нечуй-Левицький); — *Стиснули тобі петлю на шиї, .. а потім трохи відшморгнули її* (М. Стельмах).

ВІДШНУРКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, розм.* Розв'язати, розплутати що-небудь стягнуте шнуром, зашнуроване. *Він неквапом підійшов до загатки, відшнуркував дерев'яного важеля, на другому кінці якого кріпилася перемичка, і, повільно відпускаючи вірьовку, перегородив русло* (із журн.).

ВІДШПАКЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшпаклюва́ти.** *Універсальна ґрунтовка придатна для обробки не лише гіпсокартонних відшпакльованих поверхонь* (з наук.-техн. літ.); *Після того, як поверхня обштукатурена, відшпакльована і висушена, її потрібно вирівняти за допомогою шліфмашини* (з навч. літ.); *У кімнаті вже були змонтовані деякі гіпсокартонні конструкції і навіть стіни майже відшпакльовані* (із журн.); *Пропонуються металопластикові вікна та відшпакльований гараж* (з газ.).

ВІДШПАКЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок. розм.*, **ВІДШПАКЛЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що, буд.* Закрити, заповнити тріщини, щілини спеціальною замазкою. *Ретельно відшпакльовувати підлогу; Відшпаклювати стіни.*

ВІДШПАКЛЮВА́ТИ *див.* **відшпакльо́вувати.**

ВІДШПАНДЬО́РИТИ, рю, риш, *док., кого, фам.* Відшмагати (у 1 знач.). *Гляди лишень, щоб я тебе за це не відшпандьорив* (Сл. Гр.).

ВІДШПА́РИТИ, рю, риш, *док., кого, розм., рідко.* Те саме, що **відшмага́ти** 1. *Неслухняне дитятко потрібно відшпарити* (з Інтернету).

ВІДШПАРУВА́ННЯ, я, *с.* Відокремлення, відпадіння чогось від поверхні. *Треба слідкувати, щоб не було протягів, які спричиняють нерівномірне висихання шпалер і відшпарування їх* (з навч. літ.); *Відшпарування штукатурки.*

ВІДШПАРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Закінчити шпарування. *Відшпарувати стіну.*

ВІДШПЕ́ТИТИ, е́чу, е́тиш, *док., кого, розм.* Суворо відчитати, вилаяти кого-небудь. — *Хіба не бачите, що я зайнята — кабінет прибираю! Я ж не тільки масажистка, я ж і прибиральниця за сумісництвом, — відшпетила мене дівчина в білому халаті* (із журн.); *Відшпетити митців за фінансове недбальство очільниця столичної культури вирішила просто в театрі* (з Інтернету).

ВІДШПИ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшпили́ти.** *Відшпилена защібка.*

ВІДШПИЛИ́ТИ *див.* **відшпи́лювати.**

ВІДШПИЛИ́ТИСЯ *див.* **відшпи́люватися.**

ВІДШПИ́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшпи́лювати.** *Відшпилювана застібка довго не піддавалася* (із журн.).

ВІДШПИ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшпи́лювати.** *Найбільше часу і мороки зайняло відшпилювання металічних защіпок з'єднання пічки і труби вентилятора* (з Інтернету).

ВІДШПИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ВІДШПИЛИ́ТИ,** илю́, и́лиш, *док., що.* 1. Відколювати, відкріпляти що-небудь зашпилене, пришпилене. *Я наблизився до дошки, відшпилив наказ* (Ю. Збанацький); *Достатньо відшпилити спинку, і сидіння трансформується в подушку-сидіння* (з наук.-техн. літ.); *Як на мене, то замок в дитячому кріслі значно тяжче відшпилити, ніж звичайний ремінь безпеки* (з Інтернету).

2. *перен., жарг.* Те саме, що **відстіба́ти** 2. *За просування своїх політичних ідей спонсори будуть йому щось відшпилювати* (з Інтернету).

ВІДШПИ́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ВІДШПИЛИ́ТИСЯ,** и́литься, *док.* Відокремлюватися (про зашпилене, пришпилене). *Шпилька заіржавіла і перестала відшпилюватися.*

ВІДШПУРЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., кого, що, розм.* Закінчити, перестати шпурляти; відкинути. *Відшпурляти всі камінці, що були під рукою.*

ВІДШПУРНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, розм.* Однокр. до **відшпу́рювати.** *Горошко поточився й глибоко простогнав, але .. напружився і відшпурнув суперника* (М. Івченко); *Клавдія, здається мені, присмокталась до мене, й мені хочеться струсити її, з огидою відшпурнути від себе* (В. Винниченко); — *Тепер бачите його манери?* — *сказав Музиченко і, вихлюпнувши налите вбік, недбало відшпурнув геть і посудину* (О. Гончар); * Образно. *Дівчина поглядом відшпурнула Петра* (із журн.).

ВІДШПУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок., що.* Відкидати, відштовхувати щось різким рухом. *Відшпурювати камінці з дороги.*

ВІДШРУБО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшрубо́вувати.** *Відшрубовування пляшки.*

ВІДШРУБО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВІДШРУБУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Відкручувати, відгвинчувати щось. *Водолази почали відшрубовувати люк аварійного шлюза підводного човна* (із журн.); *То Івась у намет вступає, На скам'ї земляній щирозлотий кубок взяв, Піновану пляшку виймав, Шрубок одшрубував* (з думи).

ВІДШРУБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшрубува́ти.** *Пристрій для відшрубування гайок.*

ВІДШРУБУВА́ТИ *див.* **відшрубо́вувати.**

ВІДШТАМПО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відштампува́ти.** *Лікерний сироп відливають у попередньо відштампований формувальний матеріал вручну або на відливальній машині* (з наук.-техн. літ.); *Нарізаний або відштампований матеріал обпалюють в печі при температурі 1000 °С, після чого покривають першим шаром фарби* (з наук.-попул. літ.); *Приємне враження справляє попільниця "Три рибки", відштампована за проектом відомого скульптора* (із журн.); // **відштампо́вано,** *безос. пред. Усього буде відштамповано 100 золотих монет різних номіналів* (з газ.).

ВІДШТАМПО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відштампо́вувати.** *Відштамповування перших монет євро відбулось у Франції* (з газ.); *Відштамповування автомобільних номерів.*

ВІДШТАМПО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДШТАМПУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Виготовляти штампуванням. *Колінчастий вал судового двигуна доводиться відливати, виковувати або відштамповувати зі спеціальних сортів сталі* (з наук.-техн. літ.); *Шестерні можна відштампувати, бо сучасні преси дозволяють виготовляти деталі з максимальною точністю* (з наук.-попул. літ.).

ВІДШТАМПУВА́ТИ *див.* **відштампо́вувати.**

ВІДШТО́ВХНЕНИЙ, ВІДШТО́ВХНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відштовхну́ти.** *Тільки тоді, коли човен, відштовхнутий джурами, гойднувся на воді, Наливайко випустив повітря з грудей* (Іван Ле); *Не можна допустити, щоб учень був відштовхнений колективом* (з навч. літ.); // **відшто́вхнено, відшто́вхнуто,** *безос. пред. Легкий візочок із сніданком відштовхнуто на середину палати* (Л. Смілянський).

ВІДШТО́ВХНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відштовхну́ти.** *Є таке не без інтересу дослідження: коли ми зближуємо атоми, то на певній віддалі діють сили притягнення. Якщо ж віддаль зменшується — починає збільшуватися сила відштовхнення* (М. Стельмах).

ВІДШТОВХНУ́ТИ *див.* **відшто́вхувати.**

ВІДШТО́ВХНУТИЙ *див.* **відшто́вхнений.**

ВІДШТОВХНУ́ТИСЯ *див.* **відшто́вхуватися.**

ВІДШТО́ВХУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до відштовхування. *Психологи стверджують, — насмішкувато зауважив Отава, — що між людьми, які перебувають на тому самому рівні, панують відштовхувальні тенденції* (П. Загребельний); *Між протонами діють відштовхувальні електричні сили* (з навч. літ.).

ВІДШТО́ВХУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшто́вхувати.** *Протон відлітає, відштовхуваний від ядра електростатичними силами* (з навч. літ.); *Відштовхуваний сімейним колом, малюк ще не має жодного адекватного способу самозахисту* (з наук.-попул. літ.).

ВІДШТО́ВХУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшто́вхувати.** *Експериментальне виявлення тиску світла на гази підтвердило гіпотезу Й. Кеплера про відштовхування кометних хвостів сонячними променями* (з навч. літ.); *Відштовхування і заперечення старокнижної української літературної мови призвело до забуття багатьма теоретиками і майстрами художнього слова її позитивних рис* (з наук. літ.); *Якісний стан мови важливий для усвідомлення українцями самої суті своєї українськости. Це завжди давалося через відштовхування від сусідів* (з наук. літ.).

ВІДШТО́ВХУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВІДШТОВХНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., кого, що.* 1. *від кого — чого і без дод.* Штовхаючи, відкидати, відсувати; відпихати. *Іван недбайливо одштовхує його назад* (Ю. Яновський); *Мати одв'язує човен і відштовхує його від берега* (О. Донченко); *Від себе відштовхнув гонець По вінця повний поставець* (М. Бажан).

2. *перен.* Відкидати, відмовлятися сприймати кого-, що-небудь. *Ми повинні бачити дар життя як милість, що дарована людині, як подавання руки, яку ми не повинні відштовхувати* (з наук. літ.).

3. *перен.* Негативним ставленням до кого-небудь віддаляти від себе. *— Я розумію — ми розходимось, але в тому, що так сталося, я не винна. Я тільки хотіла б знати, чому ти, Сергію, відштовхуєш мене?* (О. Гуреїв); *Зараз головне не відштовхнути дитину, не розвіяти того тонкого почуття довір'я і пошани, яке .. вже зародилося* (Ю. Збанацький).

4. *перен.* Викликати в когось негативні почуття до себе (виглядом, поведінкою і т. ін.); відвертати від себе. *Його настирливість спочатку дратувала, відштовхувала, а потім дівчина почала відчувати до цього смаглявого чоловіка непереможну цікавість* (О. Донченко); *Відштовхувала потворна, гидка зовнішність* [лакея] (Ю. Смолич); [Р у ф і н:] *Сяя думка мене б скоріш від нього відштовхнула* (Леся Українка).

ВІДШТО́ВХУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВІДШТОВХНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. *від кого — чого і без дод.* Штовхаючись, відсуватися, віддалятися; відпихатися. *Ми вилізли на плоти, бо тепер уже можна відштовхуватися тичкою* (М. Трублаїні); *Електрони відштовхуються від негативно зарядженої сітки електронної лампи* (з навч. літ.); *Саморобним веслом відштовхнувся Яків од берега* (О. Донченко).

2. *перен.* Віддалятися від чогось. *При спеціалізації семантики загальновживаного слова новосформоване значення часто далеко відштовхується від попереднього, проте в кожному випадку зберігає з ним певну спільність* (з наук. літ.).

3. *перен.* Спиратися на щось, брати щось за основу. *Як вияв історичної пам'яті народу перекази в своїй основі відштовхуються від конкретної дійсності, у них відсутній надприродний елемент* (з наук. літ.); *Автор тільки відштовхується від фразеологічної одиниці, однак актуалізує лексичне значення компонентів, нагадує про інші поняття* (з наук. літ.).

4. *тільки недок.* Пас. до **відшто́вхувати** 1. *Ми знаємо з фізики, що "неподільне" поступово відштовхувалося все далі й далі — шлях до найдрібніших частинок залежав від розвитку фізики і особливо — техніки* (з наук.-попул. літ.).

ВІДШТУКАТУ́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відштукату́рити.** *Як виправити дефекти відштукатурених поверхонь — напливи, нерівності, криві кути тощо? Практика показує, що бажаного ефекту можна досягти за допомогою шматка ножівкового полотна* (з наук.-попул. літ.); *На горищах усі димові труби і стіни, в яких проходять димові канали, повинні бути відштукатурені та побілені* (з мови документів); *Попри всі труднощі храм все ж постав — змурований, накритий, з куполом, хрестом, відштукатурений всередині* (з газ.).

ВІДШТУКАТУ́РИТИ, рю, риш, *док., що.* Те саме, що **потинькува́ти.** *Фасад театру вдалося відштукатурити ще два роки тому, натомість бокові стіни театру десятки років чекають своєї черги бути відремонтованими* (з газ.); *Якщо нерівності стіни перевищують 10 мм, то вам доведеться спочатку відштукатурити поверхню, а вже потім починати шпаклювання* (з Інтернету); *Відштукатурити стелю.*

ВІ́ДШУК, у, *ч.* Дія за знач. **відшу́кувати, відшука́ти.** *Де воно* [паненя] *знатиме, що то за доленька Відшук черствого шматка, Як за роботою вільна неволенька Груди ураз дотика* (П. Грабовський); *Для поета Д. Павличка особливо важливим є підкреслення людського в людині, відшук начал людяності, духовності* (з наук. літ.).

ВІДШУ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшука́ти.** *Я щойно закінчив досліди на кролях. Виявив, що злоякісні пухлини можна лікувати великими дозами відшуканих мною ліків* (М. Трублаїні); *На галявині проти сонця бронебійники .. розіклали багаття, варять відшукану хтозна-де смолу* (О. Гончар).

ВІДШУКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшука́ти.** *В душі Петрія засвітила несподівана надія відшукання своєї згуби* (І. Франко); *Уже від самого початку XIX ст. ведеться складна й дуже важка робота по відшуканню в масі списків первісного основного тексту найстаршого літопису* (з наук. літ.); *Одним із найважливіших завдань біології й медицини в наш час є відшукання шляхів боротьби з вірусними захворюваннями* (з наук.-попул. літ.).

ВІДШУКА́ТИ *див.* **відшу́кувати.**

ВІДШУКА́ТИСЯ *див.* **відшу́куватися.**

ВІДШУКО́ВУВАТИ *див.* **відшу́кувати.**

ВІДШУ́КУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відшу́кувати.** *Специфіка сучасної епохи, мабуть, найяскравіше виявляється в тому, що принцип корисності набув статусу глобального. Можливо, саме в цьому і полягає відшукуваний нами головний чинник сучасної екологічної кризи* (з наук. літ.); *Величина теплових потоків між Землею і атмосферою і температурний режим межі між ними не задаються апріорі, а є відшукуваними величинами* (з наук. літ.).

ВІДШУ́КУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відшу́кувати.** *Перша його робота .. була присвячена відшукуванню способів обробітку кам'яновугільних масел* (Ю. Шовкопляс); *Наукова культурологія неможлива без відшукування об'єктивних законів руху культури* (з наук. літ.).

ВІДШУ́КУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **ВІДШУКО́ВУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ВІДШУКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Шукаючи, знаходити, виявляти кого-, що-небудь; розшукувати що-небудь. *Серце її неспокійно калатало, коли вона бігла назад, одшукуючи свої сліди* (М. Коцюбинський); *Поки слідчий відшукував моє ім'я серед усіх тих паперів, я зважував, радився сам з собою — що говорити?* (Ю. Збанацький); *Країни колишнього "соціалістичного табору" змушені були тишком-нишком відшуковувати для співробітництва "не соціалістичного" зарубіжного наукового партнера* (Валерій Шевчук); *Студент має самостійно відшуковувати, накопичувати і використовувати наукову інформацію за тематикою курсу* (з навч. літ.); *— Коли б я одужала, то б я її одшукала, де вона...* (Марко Вовчок); *Тямущий дядько, отой капітан Походько, зумів одразу таку позицію вибрати, що кращої поблизу й не відшукаєш* (Є. Доломан); // Знаходити, установлювати що-небудь у чомусь. *В книжках мимоволі шукала* [Ганна] *якогось пояснення для себе, намагалася відшукати в них якусь відповідь на свої думки і настрої* (В. Козаченко).

ВІДШУ́КУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ВІДШУКА́ТИСЯ,** а́ється, *док.* 1. Знаходитися під час шукання. *І недавно лиш, нарешті, Відшукався хлопця слід* (Т. Масенко); *У кутку стовпилися свої .. — Марина Хомівна, Олечка, Тамара та ще відшукались Галя Мигало і Віра Сукноваленко* (А. Хижняк).

2. Пас. до **відшу́кувати.** *Тому й повернувся до вашого дому, бо обіцяв прийти і розповісти, як відшукується ота колюча, як ви кажете, мужицька правда* (І. Пільгук).

ВІДШУМІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **відшумі́ти.** *Любив* [Колосовський] *допізна блукати вночі ущелинами вузьких старовинних вуличок, подовгу міг стояти перед вежею Корнякта, вслухаючись в давно відшумілий гомін середньовічних цехів, вчитуючись в камінну книгу нічного, в химерних обрисах міста* (О. Гончар); * Образно. *Приготуйте найчистіші фарби, художники мої. Ми будемо писати відшумілу юність свою* (О. Довженко).

ВІДШУМІ́ТИ, ми́ть, *док.* 1. Закінчити, перестати шуміти. *Вона не знала, чи надовго її стане сили, чи одшумлять коли бурі* (М. Коцюбинський); *І згадав я в вуличному шумі інший шум, що одшумів давно* (В. Сосюра).

2. *перен.* Минутися, пройти бурхливо, із шумом. *Розійшлися дими, Одшуміла війна* (М. Упеник); *— Вже прочитав Історію русів? Тарас нічого не відповів. Цю рукописну книгу він не читав, а пив, як спраглий воду, бо вперше стрівся з розповіддю не про чуже й далеке, а про своє, про рідне, що відшуміло битвами й спливло у вічність кров'ю дідів і прадідів* (Василь Шевчук); *Революція відшуміла, відгуркотіла* (М. Руденко).

ВІДШУМУВА́ТИ, у́є, *док.* Перестати шумувати (перев. про напій). *Напій повинен відшумувати в теплому місці* (з навч. літ.); * Образно. *А відшумує хмільна радість, увійде все в нормальну колію, і тоді біль, заподіяний зрадою, знову затисне серце в холодні лещата...* (Є. Доломан); *Відшумували вже жалюгідні роки розчарувань по ресторанах, другорядних готелях, купе вагонів* (О. Довженко); *Відшумували білим шумом переповнені келихи садів* (О. Гончар).

ВІДЩЕБЕТА́ТИ, е́че, *док., що і без прям. дод.* Закінчити, перестати щебетати. *А соловейко .. і відщебетав, і дітей вигодував по чагарникових луках, і разом із дорослими пташенятами відлетів десь у кінці вересня* (Є. Гуцало); * Образно. *Про тебе я іще не все одмріяв, іще не все, не все одщебетав* (В. Сосюра).

ВІДЩЕБНУ́ТИ *див.* **відщіба́ти.**

ВІДЩЕБНУ́ТИСЯ *див.* **відщіба́тися.**

ВІДЩЕДРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що і без прям. дод.* Здійснити щедрування. *Відсвяткували Новий рік, відколядували Різдво, лишилось ще Водохреще відщедрувати* (з Інтернету); *Зимові канікули вже закінчилися, та попереду ще Новий рік за старим стилем, тому хлопці та дівчата вже готуються 14-го січня відщедрувати* (з газ.).

ВІДЩЕ́П, у, *ч.* 1. *архл.* Уламок кам'яної породи, відбитий людиною. *В результаті дальшої обробки з відщепів і пластин виготовляли гостроконечники і скребла* (з наук. літ.); *Від гальки або уламка каменя відбивалися один-два відщепи* (з навч. літ.); *Залежно від конфігурації відщепів скребачки бувають круглими, прямокутними, трикутними* (з навч. літ.).

2. Щось відщеплене. *Тут стояло дерево, розбите блискавкою. У відщепі твердої жовтої деревини вирізнялися грубі обриси людської фігури* (із журн.).

ВІДЩЕПЕ́НЕЦЬ, нця, *ч.* Той, хто відірвався, відколовся від певного суспільного середовища або відкинутий середовищем; відщепок (у 2 знач.). [Н а т а л я:] *Намалюй нещадними сатиричними фарбами пики одщепенців суспільства, яких життя викидає на смітник історії* (І. Микитенко); *— Ну що той старцюга міг їм пропонувати? — обурюється раптом Ангеліна Микитівна. — Типовий відщепенець, мабуть, заскнів у самотності* (О. Гончар); *Цареві не корився, хоч той наказав катувати Аввакума, щоб навернути відщепенця на свій шлях* (Г. Усач); *Чіпка виростає як відщепенець навколишнього оточення, зганьблене дитя "незаконного шлюбу"* (з наук. літ.).

ВІДЩЕПЕ́НКА, и, *ж.* Жін. до **відщепе́нець.** *Ще коли мене не судили, то вийшла в "Прикарпатській правді" стаття "Відщепенка в чорних окулярах"* (з публіц. літ.).

ВІДЩЕПЕ́НСТВО, а, *с.* Відрив від певного суспільного середовища. *Пізнаєш і ту доконечну неправду, яку Скарга поклав у тій-таки передмові до короля про кількаразове відщепенство греків з руссю від латини* (з публіц. літ.); *В Україні нерідка панують національний нігілізм та відщепенство* (з навч. літ.); *Ідеологи міжцивілізаційних конфліктів навіть прогнозували майбутнє відщепенство православної Греції від структур ЄС і НАТО в контексті того, що це "випадковий" член єдиної Європи* (із журн.).

ВІДЩЕПЕ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **відщепе́нець** і **відщепе́нство.** *Утративши почуття нації, інтелігенція сама перетворюється на відщепенський клас, на відокремлену соціальну групу* (із журн.).

ВІДЩЕПИ́ТИ *див.* **відще́плювати.**

ВІДЩЕПИ́ТИСЯ *див.* **відще́плюватися.**

ВІДЩЕ́ПКА, и, *ж.* Те саме, що **відще́п** 2. *Пошуку транспортного засобу, що покинув місце ДТП, сприяє виявлення на місці події відщепок деревини від борта кузова, уламків фарного скла, шматочків фарби тощо* (з навч. літ.).

ВІДЩЕ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відщепи́ти.** *Ось він* [літак] *сіконув по вишці .. Летять відщеплені кулями тріски* (О. Гончар); *Кров оддає тканинам відщеплений від гемоглобіну кисень і забирає продукти обміну речовин, які належить вивести геть* (з навч. літ.); // *у знач. прикм.* Який супроводжується відщепленням. *Відщеплений перелом тильної поверхні тригранної кістки.*

ВІДЩЕ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відщепи́ти** і **відщепи́тися** 1, 3. *Протопризматичні нуклеуси використовувалися для відщеплення відколів і були провісниками більш досконалої техніки пізнього палеоліту* (з наук. літ.); *Окиснення спиртів зводиться до відщеплення від їхніх молекул двох атомів водню* (з навч. літ.); *Приєднання або відщеплення протона спричинює перебудову структури молекули* (з навч. літ.).

ВІДЩЕ́ПЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для відщеплювання. *Відщеплювальна технологія.*

ВІДЩЕ́ПЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відще́плювати.** *Відщеплюваний від амінокислот у вигляді амонію азот тимчасово зв'язується в клітинах та транспортується в печінку* (з наук. літ.); *Ми наводимо структурні формули деяких фармакологічних препаратів, котрі містять легко відщеплюваний атом водню* (з наук. літ.).

ВІДЩЕ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відще́плювати** і **відще́плюватися** 1, 3. *Після відщеплювання фосфату креатин перетворюється в креатинін, який як шлак виводиться через нирки* (з наук. літ.); *Зміна фізичних властивостей середовища приводить до відщеплювання цинку і розпаду кристалічного неактивного інсуліну на окремі молекули* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Албанська влада Косова побоюється відщеплювання сербських анклавів від території самопроголошеної республіки* (з газ.).

ВІДЩЕ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, **ВІДЩЕПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ВІДЩЕПИ́ТИ,** еплю́, е́пиш; *мн.* відще́плять; *док., що.* 1. Відбивати, відколювати частину чого-небудь. *Сокира або відщеплювала тоненькі тріски, або загрузала між суками, і її доводилось довго витягати назад* (І. Муратов); *Кулі відщеплювали шматки живого дерева, глухіш, наче дятел, стукотіли по стовбурах* (М. Стельмах); *Куля цьвохнула повз Михайлове вухо, відщепила скіпку од котушки, заплуталась у кабелі* (Ю. Збанацький).

2. *хім.* Відокремлювати, відділяти одні молекули або їх частини від інших. *Основи нуклеїнових кислот мають здатність приєднувати або відщеплювати протон* (з наук. літ.); *Фосфорна кислота дисоціює у водному розчині, відщеплюючи при цьому один, два або три іони водню* (з навч. літ.); *Якщо відразу відщепити водень від кисню — вийде вибух. Навіть у людському тілі процес розщеплення води займає 8–9 стадій* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЩЕ́ПЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ВІДЩЕПИ́ТИСЯ,** е́питься; *мн.* відще́пляться; *док.* 1. Відриватися, відколюватися від чого-небудь. *Лунко відщеплювались тріски, глухіше — кора; тріщали, шуміли і зітхали перебиті гілки* (М. Стельмах); *Тріска, відщепившись від борта, хуркнула поблизу* (О. Гончар).

2. *хім.* Відокремлюватися, відділятися (про молекули або їх частини). *Частина азоту гумінових кислот може відщеплюватись і вбиратись рослиною* (з наук. літ.).

3. *перен.* Відриватися, віддалятися від певного суспільного середовища. *Чайка "замкнувся", відщепився від світу* (Д. Бузько); — *Відщепився від нашого роду, мов тріска від дерева* (М. Стельмах).

ВІДЩЕПЛЯ́ТИ *див.* **відще́плювати.**

ВІДЩЕ́ПНЕНИЙ, ВІДЩЕ́ПНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **відщепну́ти.** *Відщепнена гілка;* * Образно. *Друг, що поїхав, — наче відщепнутий від серця* (з Інтернету).

ВІДЩЕПНУ́ТИ *див.* **відщіпа́ти.**

ВІДЩЕ́ПНУТИЙ *див.* **відще́пнений.**

ВІДЩЕПНУ́ТИСЯ *див.* **відщіпа́тися.**

ВІДЩЕ́ПОК, пка, *ч., розм., рідко.* 1. Те саме, що **відще́п.** *Знаходилися у кургані фрагменти кераміки, кремінні відщепки та глиняні прясла* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **відщепе́нець.** *Старий металург заповзявся мовби зовсім його розчавити, насувався грізно-розкошлано: — Я тебе кликав сюди? Не батько я більше тобі! Нема в тебе батька! Віднині й повіки! Відщепок ти! Геть із моїх очей!* (О. Гончар).

ВІДЩИПА́ТИ *див.* **відщи́пувати.**

ВІДЩИПА́ТИСЯ *див.* **відщи́пуватися.**

ВІДЩИПНУ́ТИ *див.* **відщи́пувати.**

ВІДЩИ́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **відщи́пувати.** *Пікірування — це відщипування у молодих рослин кінчика головного кореня, що припиняє його ріст у довжину і спричиняє посилений ріст бічних і додаткових коренів* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЩИ́ПУВАТИ, ую, уєш, **ВІДЩИПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ВІДЩИПНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* Щипаючи, відривати, відділяти частину чого-небудь. *Принцеса Еліза другою ложкою обережно відщипує менший шматочок і, із страхом та хвилюванням поглядаючи на нього, тихо підносить до уст* (В. Винниченко); *Верхівки плодоносних ліз слід відщипувати вище останнього суцвіття перед початком цвітіння* (з наук.-попул. літ.); *Кидалась* [пані] *до вікна і, відщипнувши .. квітку фуксії, знов вертала до стола* (І. Франко); *Вовторник ще випив і почав стригти. Довго він скуб мене. Одщипнув ножицями шматочок вуха* (Є. Кравченко).

ВІДЩИ́ПУВАТИСЯ, ується, **ВІДЩИПА́ТИСЯ,** а́ється, *недок.* Пас. до **відщи́пувати** і **відщипа́ти.** *Для гістологічного дослідження відщипується шматочок з ураженої ділянки* (з газ.); * Образно. *Прем'єру тепер треба уважно дивитися за кожною статтею витрат, тому що з бюджету завжди дещо відщипувалося на вибори* (з публіц. літ.).

ВІДЩІБА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДЩЕБНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* Те саме, що **відстіба́ти.** *Сусід мій, грубий, короткошиїй купець, одщібав комірчик* (М. Коцюбинський); *Набедрений пояс можна відщібати і регулювати його положення по вертикалі* (з наук.-техн. літ.).

ВІДЩІБА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВІДЩЕБНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* Те саме, що **відстіба́тися.** *Рюкзак надійно кріпиться до станка в десяти місцях за допомогою пряжок і легко відщібається у разі потреби* (з наук.-техн. літ.); *Капюшон на куртці упирається в комір, може відщібатися* (з Інтернету).

ВІДЩІПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВІДЩЕПНУ́ТИ,** епну́, е́пнеш, *док., що.* Знімаючи защіпку, відчиняти. *До брами .. входило кілька постатей в таких уніформах, а один з них якраз відщіпав кобуру при поясі* (О. Лисяк); *Відщепнула* [Явдоха] *йому двері, кличе його* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пізнала й Галя Чіпку; хутенько побігла до хвіртки, одщепнула* (Панас Мирний); *Коваль Максим підскочив до вікна, що виходило в садок, і тихо одщепнув його* (Л. Юхвід); *Він підбіг до Лорда, миттю відщепнув ланцюг від його нашийника, обійняв собаку і в саме вухо сказав йому: "Куси, Лорд, куси, куси!"* (П. Загребельний).

ВІДЩІПА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **ВІДЩЕПНУ́ТИСЯ,** е́пнеться, *док.* Відчинятися (про защепнуті двері, хвіртку і т. ін.). — *Та відщепни ж двері!* — *Коли ж не відщіпаються — защіпка туго* (Сл. Гр.).

ВІ́ДЬМА, и, *ж.* 1. За народним повір'ям — жінка, яка знається з нечистою силою і, як правило, завдає людям шкоди; чаклунка. *Поки відьми ще літають, Поки півні не співають, Посвіти нам...* (Т. Шевченко); *Чого вона тільки не виробляла, ота родима відьма! Перекидалась у полотно, що біліло смерком попід лісом, повзла вужем або котилась горбами прозорим клубком* (М. Коцюбинський); *Гуцул лякався не тільки пана і жандарма, він жахався на кожному кроці відьми, упиря .. і всякого іншого чортовиння* (П. Козланюк).

2. *лайл.* Нечепурна, негарна або сварлива, зла жінка. [М а т и:] *Ой, синоньку! Ой, що ж я набідилась з отею* [отою] *відьмою!* (Леся Українка); *Саму б її засадити, .. відьму, в оце смердюче .. пекло* (О. Гончар).

(1) Біла ві́дьма, *міф.* — жінка, яка нібито звільняє людей від чаклунства. *Допомагає біла відьма спочатку тим, хто найменше потерпає від "прокляття"* (із журн.).

◊ **(2) Коното́пська ві́дьма** — зла, примхлива, підступна жінка. *І як з її уст можуть зірватися такі шалені слова? Ох ці жінки! Всі вони пішли від конотопської відьми* (М. Стельмах); **Полюва́ння на ві́дьом** *див.* **полюва́ння; (3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ві́дьми вкра́ли** — зовсім зник. *Хочеться йому* [Чіпці] *забутися, заснути; перевернувся він з боку на бік... Сон — як відьми вкрали!..* (Панас Мирний).

ВІДЬМА́К, а́, *ч.* За народним повір'ям — чоловік, який знається з нечистою силою і, як правило, завдає людям шкоди; чаклун. [2-а д і в ч и н а:] *Він відьмак, з чортами знається* (М. Старицький); *Швидко знову знялося величезне полум'я, і в його відсвітах усі троє видались за давніх-давніх ворожбарів ночі чи відьмаків, що точать ножі на нічні походи* (М. Івченко); *Були й такі, що запевняли, ніби Артем — відьмак і то здавна вже в нього, тільки не примічали якось перше* (Б. Антоненко-Давидович); *Мали більш-менш усталене поняття про "чорного ворона" як про атрибут всіх "охранок" і їхніх тюрем.., що майже став міфічною істотою, нарівні з відьмаками й драконами* (І. Багряний); * У порівн. — *Ви увесь в сажі, як відьмак з димаря!* (О. Гончар).

ВІДЬМА́КА, и, *ж., розм.* Збільш. до **ві́дьма.** — *О, то така відьмака, Оришка! В неї очі бачили які?* — *Сусіда притишив голос* (В. Дрозд).

ВІДЬМАКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **відьмакува́ти.** *Оришка Лимачниха була з Правобережжя і про своє відьмакування свідчила у Кременецькому суді в 1754 році* (із журн.).

ВІДЬМАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Те саме, що **відьмува́ти.** *Дівчина може несвідомо відьмакувати. Отож, хлопці, будьте обережні* (з Інтернету).

ВІДЬМАКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на відьмака, відьму; демонічний. *Горище в уяві книжника не мало чітких просторових меж, відтіняючи кольористий живий світ, воно було притулком для відьмакуватих тіней минувшини* (В. Дрозд).

ВІДЬМА́РСТВО, а, *с.* Те саме, що **відьо́мство.** *Психологія боротьби з відьмарством закріпилася у європейській культурі середньовіччя і в Україні мала свої особливості* (з наук. літ.); *Нас привчали, що травознавство і лікування травами — шарлатанство, халтура, забобони, це все від темноти і волохатого відьмарства* (з газ.).

ВІДЬМА́ЦТВО, а, *с.* Те саме, що **відьо́мство.** *Ви провели не одну справу і не дасте мені збрехати, бо всі близько живете, що село славиться не лише злодіями, а й .. відьмацтвом* (Валерій Шевчук); *В українській культурі відьмацтво ілюструється багатим етнографічним та фольклорним матеріалом* (з наук.-попул. літ.).

ВІДЬМА́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до відьмака. [Г а л и н а:] *Всяк обминає цю відьмацьку хату...* (М. Старицький); *Цей птах* [чорний півень] *здібний приймати на себе все зло, а особливо наврочення злого відьмацького ока* (О. Воропай); *Відьмацький шабаш;* // Такий, як у відьмака. *Розлючені обличчя, перекошені криком роти, розпатлані голови — все це насувалося на Гната відьмацькою перезвою, так що він не знав, що робити, і тільки одмахувався шапкою, яку тримав у руці* (Григорій Тютюнник); *Відчаявшись, він спробував сховатися за спокійним нагромадженням дроту, але вода знайшла його й там, стрибнула на нього згори з відьмацькою силою, вчепірилася холодними пальцями...* (П. Загребельний).

ВІДЬМА́Ч, а́, *ч.* Те саме, що **відьма́к.** *Небожа наче хто снігом по спині потер. .. Він тоді й догадався, що його дядько відьмач* (з переказу).

ВІДЬМА́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **відьо́мський.** — *Не роби з себе ягнички, бо коли у тебе й є хвіст, то не овечий.* — *А який же?* — *Відьмачий!* (Ю. Яновський); *Посміхаючись в сутінках до Вутаньки злорадною, відьмачою усмішкою, вона* [баба] *ніби насувалася зверху на дівчину* (О. Гончар); *В Холодній Балці ніч відьмача, Чорти в зеленому чаду* (М. Вінграновський).

ВІ́ДЬМИН, а, е. Належний відьмі. *У правиці* [Омелько] *тримав мушкет, лівицею не в намітку відьмину вчепився, а затис ремінь вуздечки* (Ю. Логвин); *У відьминій чаші-ковчезі спалахнуло синє полум'я, і з нього вискочила метка чорна вивірка* (В. Шкляр).

△ **Ві́дьмина мітла́** *див.* **мітла́.**

ВІ́ДЬМИТИ *див.* **відьмува́ти.**

ВІ́ДЬМИЩЕ, і, *ж. і* а, *с.* Збільш. до **ві́дьма.** *Серце моє забухкало в грудях, аж земля здригнулася. Хто то?! Хто*

то вночі у плавнях? Водяник? Відьмище? Нечиста сила?.. (В. Нестайко); *Ох і заверещала відьмище! Просто страх! А Гретель і Гензель утекли, і погана відьма згоріла в страшних муках* (із журн.).

ВІДЬМІ́ВСТВО *див.* **відьо́мство.**

ВІДЬМІ́ВСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **відьо́мський.** *З Лисою горою часто пов'язуються легенди про місця, де проходять відьмівські шабаші* (з газ.).

ВІДЬМОСПА́ЛЕННЯ, я, *с.* Страта спаленням на вогнищі запідозрених у чаклунстві. *Одним із парадоксів передісторії Просвітництва було те, що першим проти відьмоспалення виступив не світський вільнодумець, а єзуїт Фр. Шпеє* (з наук. літ.); *Для того, щоб оцінити значення секуляризації, варто нагадати, що впродовж цілого XVIII ст. по Західній Європі ще тривали періодичні відьмоспалення* (з навч. літ.).

ВІ́ДЬМОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **відьма.** *Він вийшов з її оселі як обмолочений сніп і з жалем подумав про Хвостенка: з такою відьмочкою і весільна ніч здасться пеклом* (М. Стельмах); *На бібліотечному порозі, підбочившись, його виглядала молода, з квіткою любистку в косах, великоока відьмочка* (Є. Пашковський).

ВІДЬМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **відьмува́ти.** *Більш десятка корів зробились офірою Параскіциного відьмування* (М. Коцюбинський); *Адаміс потяг бабцю до княжих скітниць, але вона не хотіла йти й не хотіла брати нічого за своє відьмування* (І. Білик).

ВІДЬМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *заст.* **ВІ́ДЬМИТИ,** млю, миш, *мн.* відьмлять; *недок.* Займатися відьомством; чаклувати. *У нас одна жінка хотіла навчитись відьмувати* (Ганна Барвінок); *Палажка тричі перехрестилась, щось пошептала — вже й не знаю, чи молилась, чи відьмила* (І. Нечуй-Левицький).

ВІДЬМУ́ГА, и, *ж., зневажл.* Те саме, що **відьма.** *Лихомовство* [Аніт] *позичала у відьмуги. Як не обкрутить когось із новеньких, то зсіче язиком на капусту* (М. Стельмах); *— Це не моя сестра! — вигукнула Золотокоса, — Ти — лиха відьмуга, яка десь поділа, ув'язнила чи отруїла мою любу Білокосу* (Валерій Шевчук).

ВІДЬО́МСТВО, ВІДЬМІ́ВСТВО, а, *с.* Магічні дії відьом; чаклування. *Вона й сама замолоду знала те лихо, що, мовляв, жаль ваги не знає, і відьомства у .. відьми з великого жалю навчилась* (Ганна Барвінок); [Г р и ц ь к о:] *Ти відьма, ти мене струїти хочеш .. Твоя й краса не з чого, як з відьомства* (В. Самійленко); *За звинуваченням у відьомстві .. у французькому королівстві на протязі року було закатовано сорок тисяч жінок* (Н. Рибак).

ВІДЬО́МСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **відьма** 1. *Аж в ноги упав сердешний Микита Уласович та кістляві руки відьомські цілує та просить* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Власт. відьмі (у 1 знач.). — *Ти ж придивися до неї — в неї й очі відьомські!* (С. Васильченко); *Гримільді здалося, що в свекрушиних очах майнула зелена відьомська іскрина* (І. Білик).

2. Стос. до відьомства. *І зараз в горщечок наклала* [дівка-шептуха] *Відьомських різних-всяких трав* (І. Котляревський); *Чи то справді він умерлий, Тільки матері кохання Та відьомські міцні чари При житті його тримають?..* (Леся Українка).

Відьо́мське (ді́дькове, і́родове *і т. ін.)* **ко́дло** *див.* **ко́дло.**

ВІДЮГА́, и́, *ж., діал., заст.* Те саме, що **відьма.** *"О, вже пішла відюга (відьма) по зілля!" — кажуть по селу* (О. Воропай).

ВІД'ЮСТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Налагодити, відрегулювати, вивірити прилад, механізм. *Необхідно від'юстувати об'єктив видошукача та основний об'єктив* (з наук.-техн. літ.); *Слід запустити електронний мікроскоп та від'юстувати його* (з навч. літ.); *У деяких фотоапаратах через сервісне меню можна самому легально від'юстувати кожен об'єктив окремо* (з Інтернету).

ВІЖ, а, *ч., іст.* Присяжний пристав у справах, що підлягали судові воєвод і повітових старост; арбітр, посередник. *Судовий урядник (віж чи возний) разом із родичами вбитого вивозив трупа на ринок чи до замку або возив по вулицях міста й публічно оголошував ("волав"), хто вбитий і хто його вбив* (з навч. літ.).

ВІ́ЖЕЧКА *див.* **ві́жечки.**

ВІ́ЖЕЧКИ, чок, *мн. (одн.* **ві́жечка,** и, *ж.).* Зменш. до **ві́жки.** *Та й пішли обоє І відерце і віжечки Понесли з собою* (Т. Шевченко); *— Сідайте, поздоров Боже вас, отут на передку, віжечки зберіть та й поглядайте на коней, нехай ідуть, аби не стали* (О. Кониський).

ВІ́ЖКА *див.* **ві́жки.**

ВІ́ЖКИ, жок, *мн. (одн.* **ві́жка,** и, *ж.).* Прикріплений з обох боків до вуздечки довгий ремінь, мотузок і т. ін., яким правлять кіньми. *Збоку йде Яким, придержуючись за полудрабок рукою, цмока на гнідка, злегка тримає за віжки* (Панас Мирний); *Коні, видно, відчувши, що віжки попали в міцні руки, ожвавіли* (О. Гончар).

◊ **Випуска́ти / ви́пустити ві́жки зі свої́х рук** *див.* **випуска́ти; (1) Ві́жки в рука́х** *кого, у кого, чиїх* — засіб, який використовують для керування ким-, чим-небудь. — *Я, любий мій, не віл, хочу мати віжки в руках, а не ярмо на шиї...* (М. Циба); *Голодомор — це віжки в руках кремлівських правителів, якими вони направляли народ в потрібне русло сталінського режиму* (з наук.-попул. літ.); **Підбира́ти / піді́бра́ти ві́жки** *див.* **підбира́ти; Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку** *і т. ін.)* *див.* **попуска́ти[1]; Трима́ти (держа́ти) ві́жки в рука́х** *див.* **трима́ти; (2) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] ві́жка (вожжи́на) під хвіст попа́ла (потра́пила)** *кому і без дод.* — хто-небудь, перебуваючи в неврівноваженому стані, бурхливо виявив ознаки неадекватної поведінки (впертість, шаленість, самодурство і т. ін.). — *Та що скоїлось. Скоїлось те, що в пляшку поліз чоловік. І сказати б... так ні, статечний, розумний чоловік, а так наче вожжина йому під хвіст попала* (А. Головко); *Нащо вже їх директор — і працьовитий, і тямущий, і чесний, а потрапить йому віжка під хвіст — за копійчину торгується* (І. Муратов).

ВІЖКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Керувати кіньми за допомогою віжок. *Візник встигав не тільки вправно віжкувати, але й переповідати нам усі сільські новини* (із журн.); // *перен.* Силою підкоряти кого-небудь. *Степан щосили давив на газ, вдаючи, що не чує і сліз не бачить. З цією бабою можна лише отак — нахрапом. Віжкувать і підстьогувать* (В. Дрозд).

ВІЖОВЕ́, во́го, *с., іст.* Плата, що давалася віжам. *Серед численних платежів селяни змушені були платити і віжове* (з наук.-попул. літ.).

ВІЗ, во́за, *ч.* 1. Транспортний засіб на чотирьох колесах із кінною або воловою тягою (здебільшого для перевезення вантажів). *Воли поздихали, Вози поламались, З батіжками чумаченьки Додому вертались* (Т. Шевченко); *Проїздили з*

навісним брязкотом вози, навантажені будівничим матеріалом (Леся Українка); *Риплять тугі вози. Скрегочуть ешелони, Під брязкіт буферів зчіпляються вночі* (М. Бажан).

2. *заст.* Приблизна міра ваги, обсягу, що дорівнює поклажі одного воза. *Не раз ходив за сіллю в Крим; Тарані торговав* [торгував] *возами* (І. Котляревський).

(1) Вели́кий (Чума́цький) Віз — українська народна назва сузір'я Велика Ведмедиця. *Весняними ночами мене охоплює сум. Мені хочеться сісти на Великий Віз та поїхати Чумацьким Шляхом* (В. Підмогильний); *Було за північ. Великий Віз от-от готовий був перекинутись на безконечному Чумацькому Шляху* (Василь Шевчук); *Його душу наповнює снами, А над нами Чумацький Віз, Без віків і коліс над нами* (М. Вінграновський); **(2) Мали́й Віз** — українська народна назва сузір'я Мала Ведмедиця. [П а в л ю к:] *А зорі які. Господи! Отак дивився б і дивився.* [Т о м и л е н к о:] *Я не дивлюсь. Моя вже зірка згасла.* [С а х н о Ч е р н я к:] *Великий Віз... А там оно Малий...* (Л. Костенко); *На небі добре було видно Малий Віз.*

◊ **Докла́сти во́за** *див.* **доклада́ти; Зачіпа́ти / зачепи́ти во́зом** *див.* **зачіпа́ти; [І] коне́м (на коні́,** *рідко* **во́зом) не об'ї́деш** *див.* **об'їжджа́ти**[1]; **П'я́те ко́лесо до во́за (у во́зі, біля во́за** *і т. ін.)* *див.* **ко́лесо; Сиді́ти на чужо́му во́зі** *див.* **сиді́ти; Тягти́ (тягну́ти) во́за** *див.* **тягти́; Хоч во́зом вози́** *див.* **вози́ти; Хоч во́зом пере́їдь** *див.* **переїжджа́ти; Хоч во́зом (фі́рою) заїжджа́й** *див.* **заїжджа́ти**[1]; **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **п'я́те ко́лесо до во́за (у во́зі)** *див.* **ко́лесо; Як снопі́в на во́зі** *див.* **сніп.**

ВІ́ЗА, и, *ж.* 1. Напис на документі, який засвідчує, що його перевірено офіційною особою. [Я р ч у к:] *Треба, щоб список дістав принципіальну* [принципову] *візу директора* (І. Микитенко); *Обов'язково має бути віза директора Департаменту на проектах рішень колегій та вихідних листах* (з мови документів).

2. Дозвіл на в'їзд кого-небудь до певної країни, виїзд із країни чи проїзд через її територію. *Мама прислала виклик і візу. В червні полечу до Індії* (О. Бердник); // Позначка в закордонному паспорті про дозвіл в'їзду на територію певної країни, виїзду з неї або перебування в ній. *Заявники подають свої документи в консульський відділ, і якщо ці папери не викликають додаткових запитань, забирають паспорт із проштемпельованою візою* (з газ.).

(1) Дипломати́чна ві́за — різновид в'їзної візи, що надається безкоштовно керівникам держав і урядів, міністрам, депутатам парламентів та іншим особам, що мають дипломатичний статус у процесі виконання покладених на них функцій у сфері зовнішніх відносин. *Окрім дозволу на в'їзд, виїзд, проживання чи проїзд через територію певної держави, дипломатична віза свідчить про те, що відповідна особа заслуговує на особливу увагу і пошану з боку влади держави перебування* (з наук.-попул. літ.); **(2) Ділова́ ві́за** — дозвіл на в'їзд бізнесменам для ділових зустрічей, здійснення контролю за виконанням контрактів і т. ін. *Ділова віза призначена для тих, хто збирається відвідати країну на запрошення ділових партнерів* (з мови документів); **(3) Електро́нна ві́за** — віза, подання на яку здійснюється через Інтернет і яка зберігається у спеціальній базі даних, а також прив'язується до номера паспорта. *Електронна віза на кордоні Мексики видається безкоштовно* (з наук.-попул. літ.); **(4) Імміграці́йна ві́за** — дозвіл на в'їзд особам, які мають намір іммігрувати до країни, що видає таку візу. *Особи, які отримали імміграційні візи США, стають постійними мешканцями Сполучених Штатів* (з мови документів); **(5) Проїзна́ (транзи́тна) ві́за** — офіційна позначка у закордонному паспорті про дозвіл на проїзд по території певної країни. *Всі троє мали лише проїзні візи, і спинятися в Берліні їм не дозволялось* (В. Собко); *У 95-му я двічі перетнув Чехію та Словаччину із заходу на схід. Обидві країни тоді ще не вимагали транзитних віз* (Ю. Андрухович); *Для отримання транзитної візи додатково необхідно надати документи, які підтверджують право в'їзду громадянина до держави, до якої він прямує* (з мови документів); **(6) Робо́ча ві́за** — дозвіл на в'їзд для працевлаштування у відповідній країні. *Росія виглядає найпривабливішою країною для наших заробітчан — тут не потрібна робоча віза* (з газ.); **(7) Службо́ва ві́за** — дозвіл на в'їзд представникам органів державної влади, бізнесменам, науковцям і т. ін., що в'їжджають в країну у службових справах на запрошення державних установ, підприємств чи організацій. *Службова віза для в'їзду в Україну видається, як правило, на 6 місяців або на період, зазначений у документах, що є підставою для оформлення візи* (з наук.-попул. літ.); **(8) Студе́нтська ві́за** — дозвіл на в'їзд особам, які приїздять до країни на навчання. *Посольство Канади у Києві надає повний комплекс візових послуг. Наш офіс розглядає заяви на звичайну візу відвідувача, робочу, студентську та імміграційну візи* (з мови документів); **(9) Тористи́чна ві́за** — дозвіл на в'їзд до країни для обмеженої у часі подорожі з туристичною метою. *Туристична віза дозволяє іноземним громадянам в'їжджати до Італії або шенгенської території на короткий термін до 90 днів* (з мови документів); **(10) Шенге́нська ві́за** — дозвіл, який дає можливість вільного пересування всіма країнами Шенгенської угоди. *Взявши його* [паспорт] *до рук, Шлойма цілком машинально прогорнув сторінки — після двох десятків шенгенських віз і штемпелів місцевих європейських влад про їх подовження ще зо три сторінки паспорта залишалися чистими* (О. Ірванець).

ВІЗАВІ́. 1. *присл.* Один насупроти одного; навпроти. *Отак сидів він, візаві з нею* (Я. Качура); *Дружина Ґонґадзе дивиться уже з-за океану .. Майже щовечора візаві з Україною, усміхається нам через супутник, розповідає новини* (Л. Костенко).

2. *у знач. ім., невідм., ч. і ж.* Той, хто сидить або стоїть навпроти. *Він заглибився в якісь папери, надавши своєму візаві можливість говорити про що завгодно* (Ю. Яновський); *Я взяв шампанське і під ревнивим поглядом Катрусі налив два келихи. — Ох, як усім цікаво, — сказала моя чарівна візаві* (В. Шкляр); // Супротивник, опонент. — *Ось мій нинішній візаві, — і він, обернувшися лицем, говорив так, щоб чув його й президент, що йшов зараз за ними* (І. Франко); *Опонент повинен знайти достатні підстави, щоб довести помилковість аргументів свого візаві* (з навч. літ.); *Обама зіграв у гольф зі своїми політичними візаві* (з газ.).

ВІЗА́Ж, у, *ч.* Комплекс заходів із догляду за зовнішністю людини (догляд за обличчям і волоссям, добір зачіски та різних аксесуарів, які гармонують з певним типом обличчя і т. ін.), спрямований на досягнення найкращого зовнішнього вигляду. *Складовими музичного кліпу стають також візаж виконавця, його пластика, міміка, жест, хода* (з газ.); *Зовнішність має величезне значення для соціальної адаптації. І вирішити ці проблеми одним лише візажем неможли-*

во (з газ.); *Комплекс косметологічних послуг: .. лікування волосся, візаж, татуаж, манікюр* (з мови реклами).

ВІЗАЖИ́СТ, а, *ч.* Фахівець із візажу. *Завідувачка відділу регулярно ходила до фітнес-центру на перлинові ванни, щоранку викликала до себе візажиста, голосно скаржилася на обтяжливі поїздки на Формулу-1 та обридлі Мальдіви* (із журн.); *Фока Юрійович, який одягнув на обличчя — за допомогою візажистів — позитивну міміку бездоганного макіяжу, звично зчитував з екрана заздалегідь підготовлений телетекст* (із журн.); *Візажист допоможе виявити вашу індивідуальність* (з мови реклами).

ВІЗАЖИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **візажи́ст.** — *Де тих принців набереш? .. підбила підсумки коротких феміністичних студій візажистка Мілена. Салон зашумів. Недострижені клієнтки й собі почали згадувати своє невеселе сімейне життя* (Г. Тарасюк); *Рівненська візажистка стала лауреатом Міжнародного фестивалю краси у Санкт-Петербурзі* (з газ.).

ВІЗАНТИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Візантійський спосіб правління, особливостями якого є деспотизм, бюрократизм, підкорення церкви державі, схильність до пишноти, лестощів, рабського прислужництва. *По суті, вся російська філософія другої половини XIX — початку XX століття (Соловйов, Трубецькой, Булгаков, Розанов, Бердяєв) виходила з ідеї монголізму і візантизму як стрижневих моментів російської ідеї* (Ю. Канигін).

2. Візантійський стиль у мистецтві. *Церква, побудована Липником року 1908, була дещо більше, ніж просто рафінована данина з його боку естетському захопленню візантизмом* (В. Домонтович); *Великий знавець світового мистецтва і насамперед українського А. Шептицький у дискусіях з художниками намагався привернути їхню увагу до коренів українського мистецтва, які пов'язував з візантизмом* (з наук. літ.).

ВІЗАНТИ́Н, а, *ч.* 1. *іст.* Візантійська золота монета; у середньовічній Європі — будь-яка східна золота монета. *Хтось там з купців спив саме вузьку вуличку в Царгороді, якою в пітьмах скрадається злочинець, радий вирвати повний солідів та візантинів гаманець чужинця...* (К. Гриневичева); *Місто щорічно платило своєму урядові 20 тисяч золотих монет, ймовірно візантинів, або солідів* (із журн.).

2. Архітектурний орнамент у вигляді дисків. *Корона та візантин — знак першості в промислових розробках розсипного (сонячні промені) і самородного (візантин) золота* (з наук.-попул. літ.); *Візантини (золоті диски) в центрі щита державного герба африканської країни символізують багаті поклади корисних копалин, судно в нижній частині — Габон, що рухається до світлого майбутнього* (з наук.-попул. літ.).

3. *іст.* Геральдичне коло на щиті, яке свідчило, що його носій брав участь у хрестовому поході. *Лицар з візантином на щиті.*

ВІЗАНТИНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Дія і стан за знач. **візантинізува́ти.** *Церковна і культурна візантинізація більшості балканських слов'ян була подією переломного значення* (з наук. літ.).

ВІЗАНТИНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, книжн.* Запроваджувати візантійські порядки, звичаї, стиль. *Попри зусилля з боку московського духовенства візантинізувати політичний режим Москви, нові самодержці не виявили великого зацікавлення своєю новонабутою візантійською спадщиною* (з навч. літ.).

ВІЗАНТИНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., книжн.* Набувати візантійських рис. *До кінця VII століття починає візантинізуватися і поховальний обряд, що пов'язано з християнізацією населення кримської Готії* (з наук. літ.).

ВІЗАНТИНІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із візантинознавства. *У третій частині книги розповідається про дружбу, що тривала шість десятиліть, Михайла Івановича Ростовцева з відомим візантиністом О. О. Васильєвим* (з наук. літ.).

ВІЗАНТИНІ́СТИКА, и, *ж.* Те саме, що **візантинозна́вство.** *Уведена до наукового обігу нова інформація, що за своєю цінністю має виняткове значення для розвитку грецької класичної філології, візантиністики, палеографії* (з наук. літ.).

ВІЗАНТИНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **візантиніст.** *Англійська візантиністка А. Кемірон розглядає трактат Прокопія "Про будівлі" як панегірик діяльності Юстиніана* (з наук. літ.).

ВІЗАНТИНОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Те саме, що **візантиніст.** *Візантія — це Римська імперія в її найкращій християнській формі, — твердить бельгійський візантинознавець А. Грегуар* (з наук. літ.).

ВІЗАНТИНОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука про історію та культуру Візантії. *У сучасному візантинознавстві як особливі періоди в історії культури Візантії виокремлюють час іконоборства, правління імператорів Македонської династії і часи царювання Комнінів* (з наук. літ.); *Автор повно і науково опрацював світовий досвід візантинознавства* (із журн.).

ВІЗАНТІ́ЄЦЬ *див.* **візантійці.**

ВІЗАНТІ́ЙКА *див.* **візантійці.**

ВІЗАНТІ́ЙСТВО, а, *с.* Абстр. ім. до **візантійський** 2. *А панство буде колихать, Храми, палати муровать* [мурувать]. *Любить царя свого п'яного Та візантійство прославлять* (Т. Шевченко).

ВІЗАНТІ́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. *іст.* Прикм. до **візантійці** і Візантія. *Пишна земля візантійська, наче вдова в простих шатах, в тяжкім покрові снігів тихо сумує* (Леся Українка); *Навіть просвіщенні Сасаніди норовлять .. позбавити Візантію .. значного контингенту військ, що ними постійно поновлювались візантійські легіони* (Д. Міщенко); // Який походить із Візантії. *Провідні візантійські письменники VIII–IX ст. були монахами: Георгій Сінкелл, Феофан Сповідник, Феодор Студит, Георгій Монах* (з наук. літ.); *Візантійський іконопис; Візантійський неоплатонізм; Візантійські традиції в болгарському монументальному живописі;* // Власт. Візантії. *Візантійська архітектура — стиль візантійської епохи, що утворився в V сторіччі на еллінсько-римській основі* (з наук. літ.).

2. *перен.* Витончено хитрий, лицемірний. *Особисте протистояння лідерів внесло у внутрішньополітичну боротьбу візантійську підступність, брехню та лицемірство* (з публіц. літ.).

ВІЗАНТІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **візантієць,** ійця, *ч.;* **візантійка,** и, *ж.).* Населення Візантії; представники цього населення. — *Коли дев'ятсот сімдесят другого року орди печенігів, керовані візантійцями, оточили його* [Святослава] *біля Дніпрових порогів і він побачив, що виходу ніби нема, він все-таки знайшов для себе й своєї дружини вихід у битві* (О. Довженко); *У Феофілакта (VII ст.) є згадка про трьох слов'янських гуслярів, взятих у полон візантійцями* (з наук. літ.).

ВІЗАНТІ́ЙЩИНА, и, *ж., зневажл.* 1. Вплив візантійських традицій у культурі, літературі, мистецтві тощо. *До Івана Котляревського література письменна не була народною, тому що розвій її спиняли три елементи: навперед* [насамперед] *церковнослов'янська візантійщина, відтак культура польська з середньовічною наукою схоластичною, а накінець просвітня кормига царства московського* (С. Єфремов).

2. Те саме, що **візанті́йство.** *Візантійщина перетворює боротьбу за владу з мистецтва на грубе ремесло, а це саме грубе ремесло зводиться у ранг повсякденного змісту життя* (з газ.).

ВІЗАНТО́ЛОГ, а, *ч.* Те саме, що **візантиніст.** *На думку візантологів, чимало елементів візантійської культури органічно злилися з культурою давньоруською* (з наук. літ.); *У свої тридцять років перспективний візантолог одночасно навчався в університетах у Лювені (Бельгія), Парижі та Брюсселі* (з газ.).

ВІЗАНТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **візантинозна́вство.** *Стосовно періоду після 1261 р. у візантології прийнято говорити про відновлену Візантійську імперію* (з наук. літ.); *Медієвістика — це синтетична дисципліна, так само, як і візантологія* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ЗАРД, у, *ч., інформ.* Загальна назва найменувань засобів розробки в пакетах деяких комп'ютерних фірм. *Слід ретельно проглянути всі налаштування, які привніс у правила черговий візард* (з Інтернету); // Програмний засіб — послідовність діалогових вікон, — що керує користувачем під час розв'язання завдань чи виникнення складних дій. *Візард автоматично генерує документ, що містить у собі запит/відповідь на виконання методу* (з наук.-техн. літ.).

ВІЗЕ́ЇТ, у, *ч.* Рідкісний мінерал у вигляді різнокольорових кристалів. *Ведеться робота з уточнення структур, що входять до складу візеїту* (з наук. літ.).

ВІЗЕРУ́НКОВИЙ, а, е. Оздоблений візерунками; візерунчастий. *Різноманітних малюнків було дуже багато, майже не повторювалися заставки і візерункові великі літери* (О. Іваненко); *У того слуги ледве помітно затремтіли руки, коли відкривали затичку візерункової фляги* (Іван Ле); *За вашим бажанням подарунок може бути загорнутий у візерунковий папір та оперезаний стрічкою* (з мови реклами); // Схожий на візерунок. *Він нишпорив поглядом по верхів'ях дерев, по візерунковій лінії контурів хмар* (Ю. Яновський); *Залишки повстяних підстилок та плетених мат виявлені у похованнях степових культур нерідко із слідами візерункового фарбування* (з наук. літ.).

ВІЗЕРУ́НКОВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **візеру́нковий.** *Вищевказані хімічні реакції зумовлюють, наприклад, шарувату візерунковість каменів у нирках та жовчному міхурі* (з наук.-попул. літ.).

ВІЗЕРУ́НКОВО. Присл. до **візеру́нковий.** *Проїжджаючи повз старовинну мечеть, не міг не спинитися* [Синявій] *біля візерунково облицьованого минарету* (Іван Ле); *Візерунково вирізаний папір у роботах авторки неабияк передає січневі морози та красу зимових свят* (з газ.).

ВІЗЕРУ́НОК, нка, *ч.* Малюнок із різних ліній, кольорів, тіней і т. ін.; мереживо. *Зроблю маленьку книжечку. Хрестами і візерунками з квітками Кругом листочки обведу* (Т. Шевченко); *На шибках — зимових мережок Зірчасто-білий візерунок* (В. Еллан-Блакитний); *Настя швидко і спритно клала стібок за стібком. Рівно виступали по оксамиту візерунки* (З. Тулуб); *Ще так недавно можна було помилуватись яскравими візерунками її* [иволги] *оперення — насиченими жовтими барвами спини, голівки* (Є. Гуцало).

ВІЗЕРУ́НОЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **візеру́нок.** *Посеред хати на дубовому столі красувалася домовина, пофарбована у якийсь чудернацький колір, а вздовж бережка бігли ще й візеруночки* (Ю. Винничук); *Прикладом маскування вважається мадагаскарський метелик німфаліда, вся поверхня крилець якого всіяна дрібними візеруночками, крапочками, що робить їх схожими на пріле листя* (з наук. літ.).

ВІЗЕРУ́НЧАСТИЙ, ВІЗЕРУ́НЧАТИЙ, а, е. Те саме, що **візеру́нковий.** *Задивилася Ганна у візерунчасту, прикрашену ліпленням, стелю* (О. Гончар); *Я дивився на візерунчату шафу в стіні за прилавком. Там за склом стояли два персні, один ціною вісім, а другий п'ять тисяч карбованців* (Ю. Мушкетик); // Який має вигляд візерунка. *Буйними кущами росли тут жоржини.., милувало зір візерунчасте листя чорнобривців* (А. Шиян).

ВІЗЕРУ́НЧАСТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **візеру́нчастий.** *Різноманітність забарвлення, яскравість, візерунчастість крил, прикрашених складними орнаментами, переливчатість відтінків, величина роблять південноамериканських німфалід однією з найбільших коштовностей у світі метеликів* (з наук. літ.).

ВІЗЕРУ́НЧАТИЙ *див.* **візеру́нчастий.**

ВІЗЕРУ́НЧАТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **візеру́нчатий.** *Тваринний епос, яскрава візерунчатість та самобутня експресія, що характеризують пам'ятку, є ознаками романського стилю* (з наук.-попул. літ.); *Вишукана візерунчатість українського бароко в архітектурі Подолу XVIII ст. — це твори випускників академії І. Григоровича-Барського* (із журн.).

ВІЗИ́ГА, и, *ж.* Продукт, вигот. із сухожилля та зв'язок, розташованих уздовж хребта осетрових риб. *Кулеб'яка з візигою — старовинна російська страва* (із журн.); *Голови, плавники, візига та ін. використовуються для виготовлення рибного бульйону* (з навч. літ.).

ВІЗИ́ГОВИЙ, а, е. Вигот. з візиги. *Візиговий пиріг.*

ВІЗИГО́Т *див.* **візиго́ти.**

ВІЗИГО́ТИ, ів, *мн. (одн.* **візиго́т**, а, *ч.), іст.* Те саме, що **вестго́ти.** *Араби перейшли 711 року Гібралтарську протоку і з легкістю знищили королівство візиготів* (із журн.); *Візигот Пелайо заснував своє маленьке королівство, пішовши зі жменькою надійних людей в Астурію, на північ півострова* (із журн.).

ВІЗИ́Р[1], а, *ч.* 1. Пристрій у фото- або кіноапараті для наведення об'єктива на предмет знімання; видошукач. *Здавалося, що фотоапарат приріс до його очей, — кореспондент на весь світ намагався дивитися лише через візир* (В. Собко).

2. Механічне або оптичне пристосування для наведення зорової труби кутомірного, далекомірного або спостережного приладу у напрямку візування. *Прилад складається з лінійки — рівня з двома візирами: горизонтальним і під кутом 45 ° до горизонталі* (з наук. літ.); *Візир споряджено керованим дзеркалом для відслідковування цілі з дистанції до 300 км* (з наук.-техн. літ.); *Для вимірювання кутових висот світил над горизонтом зручно використати транспортир, на якому закріплена лінійка з візирами і висок* (з навч. літ.).

ВІЗИ́Р², *заст.* **ВЕЗИ́Р**, а, *ч.* У деяких мусульманських країнах — титул міністра або вищого урядового сановника, а також людина, що носить цей титул. *Султан Мелік-шах зовсім звірився на свого візира, дав йому повну власть* [владу] *у державі* (А. Кримський); — *А султан так розлютував на візира Насух-башу за те, що випустив він козаків у море, що наказав повісити його* (З. Тулуб).

(1) Вели́кий візи́р, *іст.* — прем'єр-міністр в Османській імперії. *Прибув новий гонець. Тепер уже від великого візира Пірі Мехмеда-паші з Стамбула* (П. Загребельний); *Нур Алі спокійно вислухав вибух безсилого гніву великого візира* (Р. Іваничук).

ВІЗИ́РКА, и, *ж.* Пристрій, за допомогою якого визначають зміну профілю залізничного полотна, трубопроводу і т. ін. *Положення верхніх граней візирки визначають за нівеліром, керуючись повздовжним профілем траси* (з наук.-техн. літ.).

ВІЗИ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **візи́р¹**. *Бажано піднімати візирні промені вище над містом і уникати напрямків уздовж меж міста* (з наук. літ.); *Від базової лінії теодолітами відкладають прямі кути чотирма прийомами за допомогою рухомих візирних марок* (з наук.-техн. літ.); *Візирна труба; Візирний прилад.*

ВІЗИ́РСТВО, а, *с.* Посада візира *(див.* **візи́р²**). — *Коли аллах допоможе мені у цьому благородному ділі, — потурнак підвів очі вгору, — так тоді не мине мене ласка падишаха і візирство* (А. Чайковський).

ВІЗИ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **візи́р²**. *Перед його зором відкрилася велика кругла кімната, упоряджена навіть для візирського палацу з небаченою розкішшю* (В. Малик); *Кучук, кинутий на розкішні візирські килими, мав би почуватися приголомшеним від цієї розкоші, та він чи й помічав її* (П. Загребельний).

ВІЗИРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для візирування *(див.* **візирува́ння¹**). *Візирувальні методи.*

ВІЗИРУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який визначає якість зерна. *Візирувальник відповідає за відбір проб і визначення якості зерна* (з наук.-техн. літ.).

ВІЗИ́РУВАННЯ, я, *с.* Суміщення візирної лінії астрономічного або геодезичного інструмента з напрямком на обрану точку віддаленого предмета або на небесне світило. *У ході візирування треба уважно стежити, щоб планшет постійно займав горизонтальне положення і був правильно орієнтований за компасом* (з навч. літ.); *Розмітку площі під садіння фундукового саду виконують заздалегідь. Це може бути маркірування або візирування, механізовано чи вручну, залежно від конфігурації ділянки і крутизни схилу* (з навч. літ.); *Напрямок польоту кулі звичайно визначається шляхом візирування* (з навч. літ.).

ВІЗИРУВА́ННЯ¹, я, *с.* Визначення якості зерна. *Здійснено сортування зерна згідно з результатами візирування* (з наук.-техн. літ.).

ВІЗИРУВА́ННЯ², я, *с., рідко.* Перебування на посаді візира *(див.* **візи́р²**). *На четвертий рік свого візирування похитнувся великий візир Юсуф і, ставши жертвою небезпечної інтриги, несподівано впав у немилість* (із журн.).

ВІЗИРУВА́ТИ¹, ýю, ýєш, *недок. і док., що.* Визначати якість зерна. *Зерно нового врожаю слід візирувати* (з наук.-техн. літ.).

ВІЗИРУВА́ТИ², ýю, ýєш, *недок., рідко.* Займати посаду візира *(див.* **візи́р²**). *Вождь молодотурків візирував недовго* (з публіц. літ.).

ВІЗИ́Т, у, *ч.* 1. Відвідини кого-небудь, перев. офіційні. — *Поїдь завтра з візитом в Миронівку до директора* (І. Нечуй-Левицький); — *Я можу пробути у вас не довше як півгодини, інакше мій візит може здатись підозрілим* (І. Микитенко); *Через якийсь час має приїхати в Житомир з візитом попечитель Київського учбового округу* (Валерій Шевчук); *Відсутність космічних візитів на Землю пояснюються фахівцями по-різному* (з наук. літ.); *З дружнім візитом для відзначення 70-річчя Дніпрогесу до Дніпропетровська прибув Президент Росії* (з газ.).

2. Відвідання лікарем хворого вдома. — *Ma cher amie!* — *сказала баронеса до Софії зараз по візиті лікаря, що таки частенько навідував її, — прошу вас, пам'ятайте про мої ліки, порошки та води* (Леся Українка); — *Коли хтось у мене на роботі калічивсь, я лікаря викликав і платив йому за візит* (А. Шиян).

(1) Візи́т ввічливості — формальне відвідання кого-небудь для засвідчення поваги. *Візити ввічливості потроху рідшали і, зрештою, — припинилися. Громадські доручення були виконані* (О. Бердник); *Візит ввічливості повинен бути обов'язковою процедурою перед початком переговорів* (з газ.); **Нано́сити (роби́ти) / нанести́ (зроби́ти) візи́т** *див.* **нано́сити.**

ВІЗИ́ТА, и, *ж., заст.* Візит. *Візита в Криворівну вийшла менш цікава, ніж хтось сподівався* (Леся Українка); *У Козоріжчука ми недовго барилися, бо то була візита надпрограмова* (В. Самійленко); — *Па-а-ане магістре! Як я втішена вашій візиті! Мушу негайно з вами порадитися щодо завтрішньої* [завтрашньої] *гостини...* (Ю. Винничук); *На тлі цієї Андрієвої новели недавня візита лікаря не потребувала ні для кого коментарів* (І. Багряний).

ВІЗИТА́ТОР, а, *ч., рел.-церк.* Духовна особа у католицькій церкві, яка має особливі повноваження. *Важливим досягненням української місії у Ватикані було призначення Бенедиктом XV апостольського візитатора для України* (з наук. літ.); *А. Шептицький був у 1918 р. посланий представником (апостольським візитатором) Ватикану в Росію (куди не був допущений), Польщу і Прибалтику* (з навч. літ.).

ВІЗИТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до візитації. *Візитаційна документація є комплексним історичним джерелом окремо визначеного періоду, стосується певної проблематики і має однакові властивості та ознаки* (з наук. літ.); *Візитаційний опис володимирських церков 1645 р. вказував, що біля церкви був дім зі школою і шпиталем* (із журн.).

ВІЗИТА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *заст.* Візит. *Свою обіцянку щодо візитації доктор Драгомирецький виконав точно: зразу після нічного чергування він був уже знову на Виноградній* (Ю. Смолич); *Потім прийшов обід. Володько залишився обідати. За обідом пан Гліб оповідав за інспекторську візитацію школи* (У. Самчук); — *Мені приємна ваша візитація, пане, — промовив Аракчеєв таким голосом, ніби комерції радник справді його ощасливив відвідуванням* (П. Кочура).

2. *спец.* Перевірка документів і вантажу підозрілого чужого судна. *У мирний час візитацію можна здійснювати лише у випадках, передбачених міжнародним правом* (з наук. літ.).

ВІЗИТЕ́Р, а, *ч.* Той, хто приходить із візитом; відвідувач, гість. — *Може, у неї навіть свій палац є, але ж незручно явитись туди звичайному студентові, та ще з такого при-*

воду, як бажання записати пісню... На такого візитера можуть подивитись, як на нахабу (Ф. Бурлака); *Була у цієї людини здавна нажита звичка: висловити невдоволення, навіть зробити вигляд, що сердиться, а вже потім, як милість, піднести візитеру все, що той просить, якщо, зрозуміло, візит той до душі* (Б. Левін).

ВІЗИТЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **візитер.** *Коли візитерка зауважила, що відставка її уряду була помилкою, зал вибухнув шаленими оплесками* (з газ.); * Образно. *Хоча всі знають, що пані Удача нечаста візитерка та відвідує лише деяких, всі намагаються потрапити до числа вибраних* (із журн.).

ВІЗИТИ́РКА, и, *ж., діал.* Віконце в дверях для спостереження. *Потім зіскочив* [Панталаха] *на поміст і пішов до дверей. Притулив насамперед очі, а потім вуха до .. візитирки* (І. Франко).

ВІЗИТІ́ВКА, и, *ж.* Те саме, що **візи́тка** 2. *На столі лежить забута візитівка Труди з надписаною рукою новою адресою "Відновлена вулиця, № 5"* (В. Винниченко); *— Ось, будь ласка, моя візитівка .. — відповів редактор* (із журн.); *Іншим нашим досягненням є заснування Канадської фундації українських студій — видавця п'ятитомної англомовної Енциклопедії України, що стала важливою нашою візитівкою в англомовному світі* (із журн.).

ВІЗИ́ТКА, и, *ж.* 1. Однобортний чоловічий піджак, признач. для візитів. *Не встигли гості привітатися з хазяїном, як у дверях з'явився відомий на весь город ефенді Мустафа, у чорній візитці* (М. Коцюбинський); *На мсьє Енно були мистецьки відпрасовані панталони .. та строга чорна візитка з модною осиною талією* (Ю. Смолич).

2. Те саме, що **Візи́тна ка́ртка** *(див.* **ка́ртка).** *Інна .. взяла назад візитну карточку, .. відкрутила густо-червону помаду й написала на візитці навкіс: "Заходьте обов'язково"* (Ю. Мушкетик); // Те, що характеризує кого-, що-небудь, є типовим для когось, чогось. *В описі цієї візитки міста* [герба Полтави] *сказано: "унизу поле лазурове, вгорі червоне, а обіч — біле"* (з наук.-попул. літ.); *Шевченківські "Думи мої" і "Многіє літа" давно стали візиткою хору* (із журн.).

3. *розм.* Невелика чоловіча ручна сумка для документів. *Фірма випускає стильні, модні сучасні вироби: молодіжні сумки, планшети, борсетки, візитки* (з газ.).

ВІЗИ́ТНИЙ, а, е. Стос. до візиту. *Посідали вони на канапі і почали звичайну візитну розмову* (І. Нечуй-Левицький); // Признач. для візитів. *Безбородько не міг обігнатися від агентів. Погодився ще на один візитний костюм* (Ірина Вільде).

Візи́тна ка́ртка *див.* **ка́ртка.**

ВІЗИ́ТНИЦЯ, і, *ж.* Невеличка коробочка з металу, шкіри, пластику і т. ін. для зберігання візитних карток. *Популярними стають візитниці з додатковими функціями, наприклад, візитниця з блокнотом, з дзеркальцем, з калькулятором та інші* (з мови реклами).

ВІЗИТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **візитува́ти.** *27 лютого 1739 року церква була канонічно візитована, і копія візитаційного акту зберігалася тут аж до Другої світової війни* (з наук.-попул. літ.); *Не було звичаєм візитаторів описувати архітектуру й мистецьку обстанову візитованих церков, тому ми не можемо уявити собі нині, як справді виглядав храм* (з наук.-попул. літ.); // **візито́вано,** *безос. пред. Під час візитації 1726 року було візитовано 22 церкви* (з наук. літ.).

ВІЗИТО́ВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **візи́тний.** *Він* [портрет] *стояв межи двома іншими портретами: старого військового в рясних еполетах і немолодої пані в чорній візитовій сукні* (Леся Українка); *Портьє спочатку пробує спречатись — такої пізньої години ніяких одвідин у лікарні не дозволяється, але, прочитавши мовчки простягнуту йому візитову картку, низько схиляється й біжить у дежурний* [черговий] *кабінет* (В. Винниченко); *У дверах* [дверях] *появився Антоні з тацою* [тацею], *на котрій був візитовий білет. На пальцях підійшов до графині і подав* (Б. Лепкий).

ВІЗИТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **візитува́ти.** *Завершився перший етап апостольського візитування Папи Римського в Ірландії* (з газ.); *Наступне візитування аеропортів буде на переломі березня і квітня майбутнього року. Тоді буде здійснено оцінку реалізацій інвестицій* (з Інтернету).

ВІЗИТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., заст.* 1. *кого.* Відвідувати кого-небудь, робити візит. *Пані Штейнмільх їздила візитувати знайомих* (Л. Яновська).

2. *що.* Відвідувати з конкретною метою, перевіряти, інспектувати. *Як був у 7-му класі, приїхав візитувати гімназію інспектор* (Б. Лепкий).

ВІЗИТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док., заст.* Обмінюватися візитами (у 1 знач.). *Найчастіше, однак, Солецькі візитувалися з одним панством з сусідства* (Н. Кобринська).

ВІЗІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до візії. *Візійне світосприйняття модернізму має джерела у пізньоромантичному мистецтві. Дисертант аналізує інспірацію міфу в модернізмі, відстежуючи його походження* (з наук. літ.); *З-поміж створених геніальною уявою Лесі Українки візійних світів автор зосібна досліджує три: античний, середньовічний та поганський* (з наук. літ.); *Середньовіччя було наповнене чудесами святих, есхатологічною та візійною літературою, лицарський епос тієї доби базувався на кельтській фантастиці* (із журн.).

ВІЗІОНЕ́Р, а, *ч.* 1. Людина, яка відчуває галюцинації, видіння; духовидець. *Свої видіння візіонер інтерпретує як такі, що приходять згори або з інших планів буття, бо сам він не є їх ініціатором і не може своєю волею їх змінювати* (з наук.-попул. літ.).

2. Той, хто має схильність до мрій, фантазій, ефемерних проектів; прожектер. *Професор є візіонером, щастя якого в тому, що його візії одна за одною вдається втілювати в життя. Так було з ідеєю заснування українсько-польського університету* (із журн.).

ВІЗІОНЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **візіоне́р.** *Днями Португалія та весь католицький світ прощалися з сестрою Лусією — останньою візіонеркою з Фатіми. Вона була однією з тих трьох дітей, яким 1917 року в Фатімі з'явилася Матір Божа* (з газ.); *Візіонерка не брала участь у соборуванні, бо її мучив гріх, сповідати який вона не могла з хибного відчуття сорому* (з Інтернету).

ВІЗІОНЕ́РСТВО, а, *с.* 1. Схильність до галюцинацій, видінь містичного характеру. *Селянське есхатологічне візіонерство відоме ще за джерелами XVI–XVII століть* (з наук. літ.); *Візіонерство — це породження несвідомої сфери душі, стан надсвідомості* (із журн.).

2. *літ., мист.* Творча манера, заснована на інтерпретації екстремальних психічних станів. *Як специфічний жанр візіонерство використовує сновидіння* (з наук. літ.); *Гальс і Рембрандт досягають досконалості, поєднуючи два по-*

лярні начала образотворчого мистецтва: чуттєвість та візіонерство (із журн.); *Візіонерство як метод роботи кураторів виставки пропонує молодому поколінню архітекторів знайти відповіді викликам майбутнього* (із журн.).

3. Схильність до мрій, ефемерних проектів; прожектерство. *Чиновникам не сподобалось візіонерство керівника проекту, яке ввійшло в суперечність з досить економною програмою розвитку космонавтики* (із журн.).

ВІЗІОНЕ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до візіонера, візіонерства. *Жанр дозволив авторові застосувати видовищний та візіонерський підхід до зображення подій у фільмі* (із журн.); *Фільм "Тіні янголів", знятий усього через два роки після "Паломи", здається лише блідою копією, нагадуванням про колишній візіонерський темперамент режисера* (з газ.).

ВІЗІОПОЕ́ЗІЯ, ї, *ж.* Синтетичний вид мистецтва, який надає текстовому символу візуальне трактування через специфічне його розміщення у зображенні або об'єкті; зорова поезія, візуальна поезія. *У творах візіопоезії при синтезі текстового символу і образотворчої креації виникає суверенний метасимвол-метасенс* (з наук.-попул. літ.); *Вечір візіопоезії.*

ВІ́ЗІЯ, ї, *ж.* 1. Те саме, що **при́вид**; примара. — *Та невже ж ви вірите у візії?* (І. Кулик); *В уяві Мотрі вирисовується візія червоних хмарок...* (Ірина Вільде); // Ілюзія, міраж. *Ця команда замикала візію й переключала її в реальність. Ба, вони обидві, візія й реальність, пливли якийсь час вкупі, взаємно перетинаючись під цю команду* (І. Багряний); *В кінці червня .. моя будівельна візія перевтілилась у цілком наглядну, кольору сірого каменю, червоної цегли, темно-зеленого накриття зі широкими, передніми, замазаними вікнами, подобу* (У. Самчук).

2. Роздуми, осмислення, самоаналіз. *"І розвіє тьму неволі, Світ правди засвітить". Ця романтична Шевченкова візія суперечила поширеному в тодішній опінії в українофільських колах погляду на Україну як на "дорогу покійницю"* (з наук. літ.); *На сучасну пору українські рефлексії історії і культури викладаються в публіцистичних жанрах. Ця візія позначена відверто тенденційним і дещо спрощеним уявленням про генезу й історичну динаміку культурного життя* (із журн.).

ВІЗНИ́К, а́, *ч.* 1. Людина, яка править кінним екіпажем, найчастіше найманим; фурман. *Він* [жандарм] *казав візникові стати супроти війтової хати* (І. Франко); *Хлопець-візник, що служить у Садовських, приніс своїй господині величезного букета* (Леся Українка); *Візник шалено поганяв коня...* (М. Рильський).

2. Найманий кінний екіпаж. *Стукають по бруку колеса візника* (О. Донченко); *Офіцери й директор гімназії їздили на візниках, а я ходив пішки* (Б. Антоненко-Давидович).

Сіда́ти / сісти на візника́ *див.* **сіда́ти.**

ВІЗНИ́КА, и, *ч., діал.* Візник (у 1 знач.). *Коні вороні, баскії. Правив візника плечастий, усатий* (Марко Вовчок).

ВІЗНИКІ́В, ко́ва, ко́ве. Прикм. до **візни́к.** *Біла візникова кобила помітно кульгала* (М. Коцюбинський).

ВІЗНИКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **візникува́ти.** *Від хліборобства переходять* [селяни] *на роботи, не зв'язані з фізичною працею: на крамарство, візникування* (В. Гжицький); *Наприкінці XVIII—XIX ст. набув розповсюдження новий вид заняття — візникування. На відміну від чумацтва воно мало переважно форму додаткового заробітку* (з наук.-попул. літ.).

ВІЗНИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Бути візником; займатися візницьким промислом. *Огей посміхається і бурчить: — Ви давно візникуєте?* (Олесь Досвітній); *Батько Діни Шепель замолоду візникував* (О. Донченко); *Басаргін — професіонал, візникує з дитинства* (В. Гжицький).

ВІЗНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **візникува́ння.** *З влаштуванням портів у Миколаєві та Одесі, Ростові й Таганрозі чумацтво неймовірно поширилося. Але разом з тим воно трансформувалося поступово у візництво* (з наук.-попул. літ.).

2. Заняття автомобільними перевезеннями пасажирів та вантажів (перев. невеликих). *За візництво без ліцензії таксисту загрожує штраф* (з газ.); *Зрозуміло, приватне візництво мало цікаве звичайному автовласникові, що заробляє собі на бензин за основним місцем діяльності* (з Інтернету).

ВІЗНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **візни́к** 1 і **візни́цтво.** *Все забавляло, тішило і радувало Івана. Забавляла його візницька служба* (І. Франко); *Кеб — візницький однокінний екіпаж в Англії* (з наук.-попул. літ.).

ВІЗНИ́ЦЯ, і, *ч., заст.* Візник (у 1 знач.). *Пан звелів коней зупинити .. Візниці грошей дав* (Марко Вовчок); *Візниця став настирливіше підганяти коней* (П. Панч); — *Тпрр! — спинив несподівано візниця коней* (Л. Яновська).

ВІЗНИЧЕ́НКО, а, *ч.* Син візника. *Разом з візником на фурі їхав і малий візниченко* (із журн.).

ВІЗНИ́ЧЕНЬКО, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **візни́к** 1. *Велю коникам вівса дати, а візниченькам підождати* (Сл. Гр.).

ВІЗНИ́ЧИЙ, чого, *ч., заст.* 1. Візник (у 1 знач.). [П е т р о:] *Треба тільки свого візничого відправити, нехай не жде* (В. Самійленко); *Колісниця зачепилася колесом за стовп, перехнябилася, візничий ще тримався в тому неймовірному нахилові до земної поверхні* (П. Загребельний).

2. *(з великої літери), астр.* Назва сузір'я Північної півкулі. *Затихало село. З-за хат високо піднявся Візничий, помандрували тісною купкою на захід Стожари, і Віз опустив золоту війю над самою землею* (М. Стельмах); *Бог війни Гефест винайшов колісницю, за що Зевс примістив його у небо у вигляді сузір'я Візничого* (з наук.-попул. літ.).

ВІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **візува́ти**[2]. *Власноручні листи П. Скоропадського та інші візовані ним папери передавалися на архівне зберігання* (з наук. літ.); *Візований документ;* // **візо́вано,** *безос. пред. Розпорядження візовано підписом голови міської адміністрації* (з газ.).

ВІ́ЗОВИЙ, а, е. Прикм. до **віза** 2. *Крім заходів зі скасування контролю на внутрішніх кордонах, у рамках Шенгенського процесу відбувається також гармонізація візової політики* (з наук.-попул. літ.); *Хорватія знову скасувала візовий режим для українців* (з газ.); *Візовий контроль.*

ВІЗО́К, зка́, *ч.* 1. Зменш. до **віз** 1. *І все кобилок поганяє, Що оглобельна аж брикає. Помчали, аж візок скрипить* (І. Котляревський); *Мимо вузенькою дорогою рипить .. благенький візок з горою снопів* (С. Васильченко).

2. *заст.* Екіпаж на ресорах із дверцятами та вікнами, іноді — з відкидним верхом. *Потому купить дві пари баских коней та візок із шибками* (М. Коцюбинський); *Пара найкращих панських гнідих з гуркотом підкотила до ґанку легкий ресорний візок* (І. Муратов).

3. Невелика коляска, в якій возять маленьких дітей. *Художник .. прикотив звідкись свій дитячий візок з різним скарбом: сувої полотна, фарби, папір...* (О. Гончар).

4. Механічний пристрій для перевезення вантажів і людей. *Полем, за вікнами нашої чекальні котили по бетонних квадратах візок з великим реактивним двигуном* (В. Коротич); *Перевірено в роботі установку для електрифікації пересування візків підвісних доріг* (з наук.-попул. літ.); // Пристрій на чотирьох або двох колесах для ручного перевезення невеликих вантажів. *При роботі в саду бочку з обприскувачем переносять або перевозять на візку* (з наук. літ.).

5. *розм.* Назва гри в карти. *В хлюста, в пари, в візка іграли* [грали] *І дамки по столу совали* (І. Котляревський).

(1) Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска> — технічний колісний засіб пересування, признач. для людей з обмеженими можливостями. *Він дуже слабкий, у нього був інсульт, відібрало мову, тепер перекладачем у нього дружина. Забрала його вже з лікарні, сама доглядає, возить в інвалідному візку* (Л. Костенко); *Господиня сиділа з плетивом біля вікна у інвалідному візку, закутана у старенький, але теж у свій час шалено дорогий махровий домашній халат* (А. Кокотюха); *— Я зайду до вас якось... — пообіцяв він жінці, що сиділа в інвалідному кріслі* (І. Роздобудько); *Інвалідні візки розділяють на дві групи: візки, що приводяться в рух двигуном, і візки з ручним приводом (тобто ті, що рухаються, коли людина сама крутить задні колеса)* (з наук.-попул. літ.); *Мабуть, гуманним і демократичним суспільство можна назвати тоді, коли людина в інвалідній колясці без сторонньої допомоги може потрапити в будь-яке потрібне їй місце* (з публіц. літ.).

◊ **Підвезти́ візка́** *див.* **підво́зити.**

ВІЗОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до візометрії. *Порівняно одержані рефракційні та візометричні показники після проведення другого етапу хірургічного втручання* (з наук. літ.).

ВІЗОМЕТРІ́Я, ї, *ж., мед.* Розділ офтальмології, що охоплює методи дослідження гостроти зору. *Візометрію здійснюють, як правило, в двох варіантах — для далі (5 м) і для близької відстані (33 см). Визначається окремо гострота зору правого і лівого ока* (з наук.-попул. літ.); *У поліклініці працює долікарський кабінет, де проводиться тонометрія та візометрія* (із журн.).

ВІЗО́РІЙ, я, *ч., полігр.* Рухома дерев'яна вилка, яка притискає рукопис до тенакля і вказує на рядок, що набирається. *Оригінал закріплюється на тенаклі, а пропущений через нього візорій опускається все нижче в міру того, як оригінал набирається рядок за рядком* (з наук.-попул. літ.).

ВІЗО́ЧНИК, а, *ч.* Той, хто користується інвалідним візком *(див.* **візо́к).** *Коли візочники повірять у себе, вони будуть відчувати себе повноцінними членами суспільства* (з публіц. літ.); *У Луцьку поставили завдання, щоб протягом наступного року кожен візочник міг без перешкод самостійно вийти зі свого будинку* (з газ.).

ВІЗО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **візо́к** 1, 3. *Готова дуга й удила, не достає тільки візочка та кобили* (Номис); *Показався малий легкий візочок, тягнений двома палкими кіньми* (О. Кобилянська); [П а н а с:] *Дитина сидить у візочку, а він на моріжку* (С. Васильченко); *Скрізь і всюди можна було бачити, як ці відступаючі вермахтівці тягли свою муніцію на візочках, вручну. В очах їхніх був жах або відчай, або порожнеча душевної прострації* (І. Багряний).

ВІЗУАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* 1. Пристрій або програма, що здійснює перетворення різноманітної інформації у візуальні образи. *Для ретельної перевірки підозрілої банкноти необхідні хоча б найпростіші технічні засоби: лупа, джерело ультрафіолетового випромінювання, інфрачервоний візуалізатор* (з газ.).

2. Фахівець у галузі комп'ютерної графіки, який проектує зображення в тривимірному представленні. *Аби стати успішним візуалізатором, треба мати образне мислення і вміти побачити в кресленнях і схемах об'ємний проект* (з навч. літ.).

ВІЗУАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до візуалізації. *Розглянуто підхід до моделювання візуалізаційного виявлення атак у сенсорній мережі* (з наук. літ.).

ВІЗУАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Подання фізичного явища або процесу у формі, зручній для зорового сприйняття. *При роботі користувача з програмною системою виділяються такі основні етапи: реєстрація в системі; введення інформації; обчислення; побудова і візуалізація діаграм* (з наук. літ.); *Візуалізація плям проводиться реактивом Драгендорфа* (з наук. літ.).

ВІЗУАЛІ́ЗМ, у, *ч., мист.* Прийом у мистецтві, метою якого є викликання зорових вражень (руху поверхні, миготіння, світіння). *Дехто пропонує віднести візуалізм до тропів* (із журн.); *Цілісність реальності зведена візуалізмом до швидкоплинних вражень, реальність зводиться до простої ілюзії і міражу* (з Інтернету).

ВІЗУАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **візуалізува́ти.** *Зростання інформаційного виробництва (друкованої продукції), в тому числі й візуалізованих його форм (ілюстрованих та образотворчих видань), мало виразний екстенсивний характер* (з наук. літ.); *Описана програма дозволяє здійснити візуалізоване керування складними технологічними системами і комплексами* (з наук.-техн. літ.); // **візуалізо́вано,** *безос. пред. Процес копіювання файлів із пошкодженого носія візуалізовано. Зчитані дані позначаються зеленим кольором, незчитані — червоним* (з наук.-техн. літ); *Протиставлення Добра і Зла візуалізовано у спектаклі через протиставлення народних костюмів (білий ангел) і сучасних (чорний ангел)* (з Інтернету).

ВІЗУАЛІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **візуалізо́ваний.** *Враховуючи переважну візуалізованість медіакультурної продукції, зміст медіаосвітнього курсу спрямований на вивчення саме візуальних засобів масової інформації* (з навч. літ.); *Спектакль характеризує візуалізованість дії, видовищність, промовистість, смисловий підтекст* (із журн.).

ВІЗУАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Робити можливим для візуального сприйняття. *Одержання та інтерпретація основних результатів теорії катастроф чималою мірою зумовлені геометричними образами, що візуалізують абстрактні формальні конструкції* (з наук. літ.); *Створено багато спеціалізованих програм (пакетів програм), які дають змогу вибирати потрібну проекцію, засоби генералізації і способи зображення, будувати карти, поєднувати їх, візуалізувати і друкувати* (з навч. літ.).

ВІЗУАЛІ́СТ, а, *ч.* 1. *мист.* Прибічник візуалізму; митець, який використовує прийом візуалізму у своїй твор-

часті. *Поліграфічна фірма шукає візуаліста для дизайнерської роботи* (з газ.).

2. *псих.* Людина, яка мислить перев. візуальними образами. *Відповідаючи на будь-яке запитання, візуаліст зазвичай спрямовує свій погляд вгору і ліворуч* (з наук.-попул. літ.).

ВІЗУАЛІ́СТКА, и, *ж., мист.* Жін. до **візуаліст.** *Дівчина-художниця виявилась візуалісткою.*

ВІЗУА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Пов'язаний безпосередньо із зоровим сприйняттям. *Режим візуального повідомлення в сучасних операційних системах забезпечує виведення на екран субтитрів* (з наук. літ.); *Романтична культура природно зосереджувалася на читанні, декламації. Візуальне відтворення відігравало в ній меншу роль* (із журн.); *Поряд з візуальними провадяться фотографічні спостереження ракети-носія* (з газ.).

ВІЗУА́ЛЬНО, *спец.* Присл. до **візуа́льний.** *Після тривалого перебування у повній темряві, коли наступає адаптація до неї, візуально можна зареєструвати потоки світла, що йдуть від зір приблизно 7-ї величини* (з навч. літ.); *Візуально Львів нагадав мені Прагу, бо в ньому було так само багато старого європейського каміння* (Ю. Андрухович).

ВІЗУВА́ЛЬНИЙ[1], а, е. Стос. до візування *(див.* **візува́ння**[1]*).* *Відстань між штрихами вибирається такою, щоб візувальні промені, що проходять через них, утворили в головній точці об'єктива кут у межах 30–60 Е* (з наук. літ.).

ВІЗУВА́ЛЬНИЙ[2], а, е. Стос. до візування *(див.* **візува́ння**[2]*).* *До комплекту документів входять: проект рішення, супровідна записка (довідка), візувальний лист з усіма відповідними візами та погодженнями* (з мови документів).

ВІЗУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто проводить візування *(див.* **візува́ння**[2]*).* *Оформляючи візу, крім особистого підпису візувальника, наводять розшифрування підпису та дату* (з навч. літ.); *У разі наявності зауважень візувальник повинен викласти їх за своїм підписом* (з мови документів).

ВІЗУВА́ННЯ[1], я, *с., спец.* Дія за знач. **візува́ти**[1]. *Горизонтальність траверси визначають візуванням на дальшу опору* (з наук. літ.); *При прокладенні полігонометрії лінії візування віддалеміра і теодоліта, як правило, не суміщені* (з наук. літ.).

ВІЗУВА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **візува́ти**[2]. *Кур'єрський лист має бути завізованим у відомстві закордонних справ чи дипломатичному представництві країни, в яку направляється пошта. Візування не обов'язкове лише в тому випадку, якщо між двома країнами існує домовленість стосовно цього* (з наук.-попул. літ.).

ВІЗУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *недок., що, спец.* Наводити оптичний або кутомірний прилад на точку спостереження. *В артилерійському компасі завдяки дзеркальній поверхні кришки можливо одночасно орієнтувати компас і візувати предмет, що полегшує вимірювання азимутів* (з навч. літ.).

ВІЗУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Ставити візу на документі. *Тоді як чек сплачується на вимогу, тратта повинна посилатися емітентові (чекодавальнику), який її візує і депонує засоби для її покриття, після чого здійснюється розрахунок* (з наук. літ.); *Важливі парламентські документи має право візувати тільки особисто Голова Верховної Ради* (з газ.).

2. *в кого.* Брати візу на документ. *Журналіст не тільки чітко відрізняє факти від думок, але й, як правило, візує інтерв'ю у співрозмовника* (із журн.).

ВІЗУВА́ТИСЯ[1], у́ється, *недок.* Пас. до **візува́ти**[1]. *У науковій статті, присвяченій експериментам на радіометричному вимірювальному комплексі, наведено фотографії об'єктів, що візувалися, а також відповідні радіометричні зображення* (з наук. літ.).

ВІЗУВА́ТИСЯ[2], у́ється, *недок.* Пас. до **візува́ти**[2]. *Пропозиції штабу наскрізного планування передаються директору; після врахування висловлених зауважень і доповнень план візується* (з наук. літ.); *Усі закони й урядові укази підписуються компетентними державними міністрами і візуються прем'єр-міністром* (з навч. літ.).

ВІЗУПРИ́НТ, у, *ч.* Метод обробки відбитків пальців. *У криміналістиці розроблений новий метод обробки відбитків пальців — візупринт* (з наук.-попул. літ.).

ВІЇ, вій, *мн. (одн.* **вія,** ї, *ж.).* Волосинки, що вкривають краї повік. *Його щастя, його доля — Мої чорні брови, Довгі вії, карі очі, Ласкавеє слово* (Т. Шевченко); *Вона мовчала й дивилась на калину. Але при останніх Уласових словах вона не втерпіла, підвела довгі вії і глянула Уласові просто в очі* (І. Нечуй-Левицький); *Ти сидиш навпроти, кучерява, І з-під вій на мене — блись та блись. У твоєму погляді лукавім Хитрість і захоплення сплелись* (В. Симоненко); *Юнак змахнув рукою лапаті сніжинки, що сідали на скроні та вії, й рушив уперед, прорізуючи густу заметіль* (М. Сиротюк); — *Питають пана! — озвалась дівчина і відійшла, прикривши очі густим серпанком вій* (Василь Шевчук); *Очне яблуко захищене спереду двома складками шкіри — повіками, краї яких вкриті віями. Вії затримують пил* (з навч. літ.); * Образно. *Обгортає* [сонце] *золотими своїми віями їхні білі, .. виснажені тіла* (Остап Вишня).

◊ **Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці,** *рідко* **на ві́ях)** *див.* **сльоза́.**

ВІЇКІ́Т, у, *ч.* Мінерал групи пірохлору. *Мінерал віїкіт названо на честь фінського геолога XIX ст. Ф. Й. Віїка, який досліджував геологію північного узбережжя Ладозького озера* (з наук.-попул. літ.).

ВІЇ́СТИЙ, а, е. Який має великі пухнасті вії. *Оксана росла дівчина кароока, віїста, струнка, як очеретина* (С. Васильченко).

ВІЙ, во́я, *ч.* Жмуток хмизу або верболозу для плетіння тину, кошика тощо. *Пліт маєш городити на сім воїв* (Сл. Гр.).

ВІ́ЙКА[1] *див.* **війки.**

ВІ́ЙКА[2], и, *ж., заст.* Віялка. *Наняв у чоловіка війку, щоб перевіяти своє зерно, роздивився, аж воно й не мудра штука* (Б. Грінченко).

ВІ́ЙКИ, йок, *мн. (одн.* **ві́йка, и,** *ж.).* 1. Зменш. до **вії.** *Зачепи ж її хто словом, спитай об чім-небудь, зараз зирк з-під своїх війок — вже й догадалася, з якою думкою питають її* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Чого ти плачеш? — Плачу? Тобі здалося... Війка попала в око... Тарас притих* (Василь Шевчук).

2. Волосинки, що вкривають слизову оболонку носа, вух. *Війки слизової оболонки переносять частинки пилу до виходу і вони або видмухуються, або викидаються при чханні* (з навч. літ.).

3. *біол.* Волосоподібні відростки на клітинах тварин і рослин. *Усе тіло туфельки вкрите великою кількістю війок. Коливальні рухи війок діють як мікроскопічні весла, і тварина пливе* (з навч. літ.).

ВІ́ЙКОВИЙ, а, е, *біол.* 1. Прикм. до **війки 1, вії.** *Середня судинна оболонка складається з райдужної оболонки, війкового тіла та власне судинної оболонки, кровоносні судини якої постачають кров в усі три оболонки ока* (з навч. літ.).

2. Який має війки (у 2 знач.). *Личинки деяких червів вкриті війковою оболонкою, а рух війок дає їм змогу переміщуватись у товщі води* (з навч. літ.).

△ **Війковий м'яз** *див.* **м'яз.**

ВІЙНА́, и́, *ж.* 1. Організована збройна боротьба між державами, народами або ж збройними угрупованнями всередині країни. *Війна людей їсть, а кров'ю запиває* (прислів'я); *У всіх війнах російського царства з турками та з татарами за степи і за берег Чорного моря у пригоді були козаки українські* (М. Драгоманов); *Злою волею долі за дві війни та лихоліття по них рід Вербицьких щез* (Ю. Мушкетик); *У ході війни Червоної та Білої троянд загинуло біля чверті населення Англії* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба. *Малюючи в цілому циклі "Бориславських оповідань" війну поміж капіталом і працею, Франко не може залишитись тільки холодним, об'єктивним обсерватором* (М. Коцюбинський); *Уже так споконвіку провадилась у підліщан непримиренна війна з лановими та ставчанами* (Є. Кротевич); *Найголовніший кодекс для журналістів, особливо під час передвиборної кампанії, звучить приблизно так: "Хлопці — це не наша війна!" Це війна партійних і фінансових груп, а не наша* (з газ.).

(1) Вели́ка Вітчизня́на війна́ — війна СРСР проти нацистської Німеччини та її європейських союзників 1941–1945 років, що була наймасштабнішою складовою частиною Другої світової війни. *Ніхто не знав обсягу прийдешнього в ту ніч. Не знав і герой нашої повісті, червоноармієць початку Великої Вітчизняної війни, Іван Орлюк* (О. Довженко); *Андріїв батько, а Мотрин чоловік, у Велику Вітчизняну війну поліг смертю хоробрих на полі бою десь за Харковом* (Остап Вишня); **(2) Визво́льна війна́** — війна за визволення народу, країни від іноземного національного та соціального гніту. *Рідні брати Матвій та Супрун служили козаками у війську Б. Хмельницького, брали участь у битвах та походах періоду визвольної війни* (Ю. Мушкетик); *Національно-демократична революція 1917–1918 рр. переросла у визвольну війну українців за суверенність і соборність* (з наук. літ.); *Стихійний народний рух проти окупації ряду районів Туреччини державами Антанти переріс після окупації Грецією Ізміра 15 травня 1919 р. у визвольну війну* (з наук.-попул. літ.); **(3) Вітчизня́на війна́** — війна за свободу й незалежність своєї вітчизни проти загарбників. *Історичним випробуванням для конотопців стала вітчизняна війна 1812 року. Понад 2 тисячі жителів Конотопщини брали в ній активну участь* (з наук.-попул. літ.); **(4) Громадя́нська війна́** — збройна боротьба в межах держави між її громадянами. *По селах і містечках лютувала громадянська війна* (М. Хвильовий); **(5) Дру́га світова́ війна́** — розпочата Німеччиною світова війна 1939–1945 рр., унаслідок якої докорінно змінилася карта світу та система відносин між державами. *Одразу ж після закінчення Другої світової війни почався розпад світової колоніальної системи* (Б. Антоненко-Давидович); *М. Рильський, П. Тичина й М. Бажан пережили страшні 30-ті роки, Другу світову війну і продовжили свою творчість і вдосконалення української літературної мови у повоєнний час* (В. Русанівський); **Іти́ / піти́ війно́ю** *див.* **іти́; (6) Пе́рша світова́ війна́** — світова війна 1914–1918 рр., розпочата двома військово-політичними блоками — Німеччиною, Австро-Угорщиною, з одного боку, та Росією, Францією, Великою Британією, з другого, — за переділ уже розподіленого світу. *Під час Першої світової війни все українське культурне життя опинилось під забороною* (Б. Антоненко-Давидович); *Перша світова війна поглибила трагедію позбавленого державності та роз'єднаного українського народу, різко погіршила його і без того гірку долю* (з наук. літ.); **Розв'я́зувати / розв'яза́ти війну́** *див.* **розв'язувати; (7) Світова́ війна́** — глобальне протиборство коаліцій держав із застосуванням засобів збройного насильства, що охоплює велику частину країн світу. *Трагедія світової війни була тим страшнішою, що ніхто не був готовим до великих випробувань* (з газ.); **Точи́ти війну́** *див.* **точи́ти[1].**

△ **(8) Валю́тна війна́,** *фін.* — боротьба окремих країн, яка ведеться в інтересах великих корпорацій за зовнішні ринки збуту різними валютними заходами, перев. через зміни офіційного курсу своєї валюти. *Як говорять фахівці, валютна війна має на меті те саме, що й захист власних виробників, тобто протекціонізм* (з газ.); **(9) Економі́чна війна́,** *політ.* — форма політичної боротьби, при якій формально мирними, економічними засобами, цілеспрямовано знищується економіка противника. *Економічна війна може здійснюватися під гаслами боротьби за демократію, екологію, права національних меншин і т. ін* (з наук.-попул. літ.); **(10) Інформаці́йна війна́,** *політ.* — форма політичної боротьби, яка полягає у відкритому або прихованому цілеспрямованому інформаційному впливі на політичного опонента або його дискредитацію. *Практика демонструє дедалі відчутніше значення інформаційних операцій, інформаційних війн, що передують силовим діям у відносинах між державами* (з наук. літ.); *У світі йде постійне вдосконалення засобів ведення інформаційних війн* (з наук.-попул. літ.); *Іноді політичний тиск на засоби масової інформації в країні може перетворитися на інформаційну війну* (із журн.); **(11) Колоніа́льна війна́** — війна, яку веде певна держава для завоювання колоній або збереження в них свого панування. *Колоніальні війни вели до перерозподілу економічних та політичних сил* (із журн.); **(12) Партиза́нська війна́** — різновид війни на окупованій території — бойові дії поза лінією фронту, які ведуться озброєними формуваннями і уникають відкритих і крупних зіткнень із регулярними військовими формуваннями противника. *Прибуття його* [Д. Давидова] *знаменувало початок партизанських дій, а партизанська війна, повна пригод, несподіванок, права на власну ініціативу, завжди смакувала молоді* (Л. Старицька-Черняхівська); *Оскільки велика частина України є степом і тому непридатна для партизанської війни, то партизани в основному зосереджувалися в лісах Волині, болотах Полісся та Карпатах* (з наук. літ.); **(13) Повітря́на війна́** — ведення воюючими сторонами воєнних дій у повітряному просторі. *Оскільки висадження десанту на узбережжя окупованої Європи було утопією впродовж 1942–1943 років, залишалась лише одна альтернатива — повітряна війна* (із журн.); **(14) Превенти́вна війна́,** *політ.* — війна, що має на меті випередження нападу противника, який готується до війни, і початок воєнних дій у вигідний для неї момент. *Превентивна війна, тобто випере-*

джувальний самозахист — це доктрина, якою Японія виправдовувала напад на Перл-Харбор (з газ.); **(15) Тота́льна війна́** — війна, що характеризується підпорядкуванням усіх галузей економіки країни і життя суспільства потребам війни. *Теорія тотальної війни була основою стратегії німецьких та італійських фашистів* (з наук.-попул. літ.); *Два сильні блоки, які репрезентували протилежні концепції організації суспільства, боролися за панування, але були змушені поважати життєві інтереси одне одного, оскільки кожна сторона була здатною знищити іншу у тотальній війні* (із журн.); **(16) Холо́дна війна́:** а) *(політ.)* геополітична та ідеологічна боротьба між Радянським Союзом та Сполученими Штатами Америки, а також союзниками обох держав у 1948–1989 рр. *У новій ситуації політична еліта світу почала розуміти, що холодна війна втратила сенс, що потрібна нова, розумніша і реалістичніша політика* (з публіц. літ.); б) *(перен.)* погані стосунки, ворожнеча між ким-небудь. *Вклоняюся тобі і відповідально заявляю, .. від усієї душі бажаю холодну війну між нами кінчати* (О. Корнійчук); **(17) Я́дерна війна́** — війна, в якій основним засобом ураження є ядерна зброя. *Ядерна війна недопустима і в ній не може бути переможців* (з газ.).

ВІ́ЙНИК[1], у, *ч.* Багаторічна трав'яниста чи дернова дикоросла рослина родини злакових. *У рослинних спільнотах реліктових соснових та букових лісів поширений війник сталевий, у вологих лісах, торф'яниках гірського поясу Європи зростає війник волосистий* (з наук.-попул. літ.); *У неглибоких степових западинах формується рослинність лугового типу, представлена формаціями овсяниці гладенької, війника наземного* (з навч. літ.).

ВІ́ЙНИК[2], а, *ч., діал.* Гілка, пруття. *Відшмагати війником;* // Віник. *Мести війником долівку.*

ВІЙНО́НЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Зменш. до **війна́**. *"Їхав козак на війноньку, прощай, казав, дівчинонько" — тихо-тихо зазвучало у білій палаті* (В. Собко); *Заломила* [Танасиха] *на грудях руки, закурликала тонким жалібним голосом: — Ой сину наш, синочку, та краще б ми тебе з війноньки виглядали, ніж у таку далеку путь виряджали* (В. Шкляр); *— Добрий вечір, солдатику, чи далеко прямуєте? — Іду я, матінко, в полк до Будейовиць, — відповів Швейк, — до цісаря на війноньку* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *ірон.* Війна. *У Зімбабве вже ведуться локальні збройні конфлікти і найближчим часом там спалахне чимала війнонька* (з Інтернету).

ВІЙНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., чим.* 1. *також без дод.* Однокр. до **віяти** 1–3. *Ранок такий-то тихий та ясний придався: ні вітерець не війне, ні хмарка не збіжиться* (Марко Вовчок); *Гашіца відчинила льох. На них війнуло холодом та специфічним духом льоху* (М. Коцюбинський); *Він* [кінь], *здибившись, сердито війнув на дядьків своїм султанисто розпущеним хвостом* (О. Гончар).

2. *чим, безос., перен.* Викликати відчуття чого-небудь, нагадати собою про що-небудь. *На нього війнуло романтикою дитинства, і роки наче зсунулися назад* (О. Гуреїв); *Зі скрині війнуло, мов з домовини, чимсь далеким і похоронним* (І. Цюпа).

3. *розм.* Те саме, що **майну́ти** 2. *Чиясь тінь війнула за вікном.*

◊ **(1) Війну́ти (майну́ти) хвосто́м** — швидко, несподівано вийти, зникнути, піти, поїхати і т. ін. куди-небудь або звідкись. *Поїзд тільки війнув перед його носом хвостом і поринув у затінок густого грабового лісу* (Ю. Смолич); *Хвостом війнула* [Зіна] *і — з двору! Мовляв, у цеху їх* [дівчат] *знайду* (Яків Баш); *Хлопчик, вибравши підходящий момент, хвостом майнув на вулицю* (із журн.).

ВІЙНУ́ТИСЯ, не́ться, *док.* Однокр. до **віятися** 1. *Війнулася фіранка на вікні* (М. Рильський); *Кучері русі війнулись неначе* (М. Нагнибіда); *Досить було війнутися гардині, і Доріан уже здригався* (із журн.).

ВІ́ЙСТЯ, я, *с., діал.* Вхід. [Юда:] *Вже ж не боронить вогненний меч до того раю війстя* (Леся Українка); *Наче магнітною силою потягнений, подався* [Огей] *до війстя своїх сходів* (Олесь Досвітній); *Бродяга встиг ізрубати кілька молодих сосен. Разом із Ничипором він приволік їх до печери і заклав ними війстя її* (Ю. Яновський); // Отвір. *Піч — без затулки — роззявила чорне війстя* (Є. Гуцало).

ВІЙСЬК... Перша частина складних слів, що відповідає слову **військо́вий** у 1 знач., напр.: в і й с ь к к е р і в н и́ к, в і й с ь к к о́ р, в і й с ь к л і́ к а р, в і й с ь к т о́ р г.

ВІЙСЬККО́М, а, *ч.* Скорочення: військовий комісар. *Дорош знову вийшов у ту саму кімнату, де його реєстрували, і молоденький командир-піхотинець провів його через коридор до кабінету військкома* (Григорій Тютюнник); *— Які танки?! Яка авіація?! — у відповідь на мої заяви .. взяти мене до війська бодай добровольцем вигукував військком. — Та ми тебе в господарську роту не можемо зарахувати, навіть картоплю чистити* (В. Чемерис).

ВІЙСЬККОМА́Т, у, *ч.* Скорочення: військовий комісаріат. *Коло відчинених дверей військкомату стояв гурт парубків, а всередині хтось голосно викликав прізвища* (Б. Антоненко-Давидович); *Військовий комісар щось позначив у блокноті, і я, відчуваючи себе вже моряком, гордо вертався з військкомату додому* (А. Дімаров).

ВІЙСЬККОМА́ТІВЕЦЬ, вця, *ч.* Працівник військкомату. *Військкоматівців турбує стан здоров'я призовної молоді* (з газ.).

ВІЙСЬККОМА́ТІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **військкома́т.** *Хвилювався він дуже — і від бажання пошвидше прочитати те, що дав професор Никодан, і від несподіваної, але такої закономірної військкоматівської повістки* (О. Тесленко); *Дослідник використовує матеріали трьох центральних архівів України, п'яти обласних і дванадцяти районних військкоматівських архівів та фондосховищ наукових бібліотек* (з наук. літ.); *18-річний чоловік проходив військкоматівську медичну комісію, і терапевт помітив, що в нього нерегулярний пульс* (із журн.).

ВІЙСЬККО́Р, а, *ч.* Скорочення: військовий кореспондент. *Повернувшись у відділ, я працював над листами військкорів. Одні з них готував до друку, на деякі давав відповідь* (О. Шугай); *Військкором газети "Червона Армія" на фронт В. Кондратенко прийшов, уже маючи певний літературний досвід* (з мемуарної літ.); *У 1941 році на фронті загинув російський дитячий письменник, військкор "Комсомольської правди" Аркадій Гайдар* (з газ.).

ВІЙСЬККО́РІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **військко́р.** *Шукав матеріал, про який учора мені писав Усов, і не знайшов. Правда, нема останніх трьох номерів газет, може, там вона є. Читаю про військкорівську творчість* (з мемуарної літ.); *У 1940–50 роках у новелістиці набули поширення різноманітні форми на зразок фронтових нотаток, записів із військкорівського блокнота* (з навч. літ.).

ВІЙСЬКЛІ́КАР, я, *ч.* Скорочення: військовий лікар. *З перших днів Великої Вітчизняної війни військлікар III рангу С. Кшановський командував госпітальною ротою* (з мемуарної літ.); *Похмурий, неговіркий військлікар, після відходу своєї дружини, поринає в роботу із хворими, поки не зауважує молоду, скромну медсестру* (із журн.).

ВІЙСЬКМО́Р, а, *ч., іст.* Прийняте в перші роки після революції 1917 р. скорочення: військовий моряк. *Військмор — це було єдине військове звання, запроваджене в радянському флоті для всіх моряків* (з наук.-попул. літ.); *Загоном у поході командував військмор* (із журн.).

ВІ́ЙСЬКО, а, *с.* Збройні сили держави або повстанського руху; армія. *У нього вотчина аж біля Прилуків укупі з братом, .. брат господарює, а він служить у війську* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Те військо не мало ясних корогов, Ні панцирів срібних коштовних, На простих селянських щитах не було Девізів гучних красномовних* (Леся Українка); *Потім показували ще одну хроніку, з Абіссинії, де італійське військо ніяк не могло собі порадити з озброєними чорними племенами* (Ю. Андрухович); // Частина збройних сил; озброєний загін. *Іде військо, іде й друге, А за третім стиха — Не дивися, безталанна — Везуть тобі лихо* (Т. Шевченко); *Попереду всього війська Три старшини виступали* (Леся Українка); *Та не корилась Україна, Повстанські ладила війська* (М. Рильський); *До Канівського повіту стягується військо, по шинках і базарах шмигають шпигуни, по селах арештовують і допитують підозрілих селян* (Б. Антоненко-Давидович).

Віддава́ти / відда́ти в солда́ти (у ві́йсько) *див.* **віддава́ти; (1) Ві́йсько Запоро́зьке,** *іст.* — у XVI столітті офіційна назва козацького війська з центром у Запоріжжі, а від середини XVII століття — української козацької держави на чолі з гетьманом. *Він одвідав і Київ, і Кирилівку, і Хортицю, де колись була Січ славного Війська Запорозького* (Панас Мирний); *Сказав* [Тугай-бей]: *— До тебе йде сам гетьман Війська Запорозького Богдан Хмельницький* (Р. Іваничук); *Під час російсько-турецької війни 1768–1774 років Військо Запорозьке неодноразово відзначалося героїчними подвигами і військовою майстерністю* (з наук.-попул. літ.); **(2) Ві́йсько Запоро́зьке Низове́,** *іст.* — державне утворення українського козацтва, яке виникло наприкінці XVII ст. на території Запорожжя через розкол у Війську Запорозькому, очолюване кошовим отаманом, з центром Запорозька Січ. *Військо Запорозьке Низове вшанувало отамана Івана Сірка* (з наук. літ.); **(3) Кварця́не ві́йсько,** *іст.* — постійне наймане військо в шляхетській Польщі в XVI–XVIII ст., утримуване за рахунок кварти (у 4 знач.). *Поки піднялося кварцяне військо, наші сіроми перебігли рідколісся і вже кралися пущами і глибокими бескидами* (О. Стороженко); *Довірені козацькі люди раз у раз повідомляли про таємні пересування кварцяного війська* (Я. Качура); *Сили були занадто нерівні, на одного .. козака припадало по п'ять шляхетських ополченців та солдатів кварцяного війська* (Ю. Мушкетик); **(4) Охо́тне ві́йсько,** *заст.* — військо, набране з добровольців. *Той козак кий на плечі забирає, За гетьманом Хмельницьким В охотне військо поспішає!* (з думи); **(5) Реє́стро́ве ві́йсько,** *іст.* — наймане військо, сформоване польським урядом у XVI — першій половині XVII ст. з українських козаків для охорони південних кордонів із занесенням козаків до особливого списку — реєстру. *Горленко, блідий і розгублений, скочив на лаву і закричав, простираючи до шляхти руки: — Панове! Тепер усякий набрід удає з себе козака. Це не реєстрове військо, не справжнє козацтво* (З. Тулуб); *Реєстрове військо набиралося для боротьби з татарами, а не для братовбивчої різанини!* (В. Чемерис); **Розгорта́ти (розго́ртувати) / розгорну́ти військá (фронт, збро́йні си́ли)** *див.* **розгорта́ти; (6) Чорномо́рське коза́цьке ві́йсько,** *іст.* — військо, утворене з колишніх запорозьких козаків (1787–1788 рр.) і дисльоковане на чорноморській кордонній лінії (1792 р.). *Після ліквідації Запорозької Січі Катериною II (1775 р.) частина запорозького козацтва заснувала Задунайську Січ, з іншої частини було сформоване Чорноморське козацьке військо* (з наук.-попул. літ.).

△ **(7) Вну́трішні військá** — збройні формування, що охороняють державні об'єкти та виконують певні службово-бойові функції. *Крізь пасажирську юрбу кудись у протилежний бік, до вокзалу протискається постать прапорщика внутрішніх військ* (О. Ірванець); **(8) Інжене́рні військá (части́ни)** — допоміжний вид військ, признач. для виконання спеціальних технічних робіт. *Минали місяці лікування, стройової та політичної підготовки в тилових батальйонах інженерних військ* (Іван Ле); **(9) Раке́тні військá** — один із сучасних видів сухопутних Збройних Сил, основним озброєнням якого є ракети. *Через роки та роки мій син Ярослав, відслуживши строкову в ракетних військах, що тоді в СРСР були за сімома печатями, розповість мені про свою незвичну і справді цікаву службу* (В. Чемерис); **(10) Сухопу́тні військá** — найчисленніший і найрізноманітніший щодо озброєння та способів бойових дій вид Збройних Сил, признач. для ведення бойових дій перев. на суходолі. *Головні властивості сухопутних військ як виду Збройних Сил — велика вогнева могутність і ударна сила, висока маневреність і повна бойова самостійність* (з наук.-попул. літ.); **(11) Та́нкові військá** — вид сухопутних військ, що мають на озброєнні танки, самохідну артилерію, бронетранспортери, бойові машини піхоти і т. ін. *Можливо, він був великою людиною. Загинув геройською смертю в званні підполковника танкових військ під час штурму Бреслау* (О. Довженко); *Танкові війська володіють великою вогневою потужністю і ударною силою, високою рухливістю і надійним броньовим захистом* (з наук.-попул. літ.).

ВІЙСЬКО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до війська. *За Россю почувся військовий оркестр* (І. Нечуй-Левицький); *Пройшов військовий поїзд і не спинився* (Л. Смілянський); *Скіфія змогла відбити військовий похід перського царя Дарія, створити високу унікальну культуру* (з наук. літ.); // Прийнятий, установлений у війську, в армії. *Військове правило велить йому* [дозорцеві] *в разі опору навіть .. вживати* [зброю] (І. Франко).

2. Стос. до військовослужбовця. *Людина була в військовій уніформі, а ті, що підходили за нею, були добре озброєні: шестеро автоматників із "фінками" напоготові* (І. Багряний); *Військовий обов'язок;* // Власт. військовослужбовцеві. *Ось він* [полковник] *поздоровляє Надю, таким певним голосом, з таким штучним військовим поклоном* (Леся Українка); *Горілий мав високий зріст і струнку, військову виправку* (О. Десняк).

3. *у знач. ім.* **військо́ве,** вого, *с.* Одяг і спорядження військовослужбовця. *Вони повернулися разом з Валюшкою — обоє вже у військовому* (Ю. Яновський).

4. *у знач. ім.* **військо́вий,** вого, *ч.* Те саме, що **військовослужбо́вець.** *Було велике товариство: 6 чи 7 старих па-*

ній.., військовий з генерального штабу (М. Коцюбинський); *Поруч з генералом стояв ще якийсь військовий у довгій бурці* (Іван Ле і О. Левада).

Військо́вий о́блік *див.* **о́блік; Військо́вий уря́д** *див.* **у́ряд.**

△ **Військо́ва пови́нність** *див.* **пови́нність; Військо́ва ра́да** *див.* **ра́да; Військо́ва спра́ва** *див.* **спра́ва**[1]; **Військо́ва таємни́ця** *див.* **таємни́ця; Військо́ва части́на** *див.* **части́на; Військо́ве споря́дження** *див.* **споря́дження; Військо́вий коміса́р** *див.* **коміса́р; Військо́вий комісаріа́т** *див.* **комісаріа́т; Військо́вий о́круг** *див.* **о́круг; Військо́ві посе́лення** *див.* **посе́лення; Ді́йсна військо́ва слу́жба** *див.* **слу́жба.**

ВІЙСЬКОВИ́К, а́, *ч., розм.* Те саме, що **військовослужбо́вець.** *При воротях, видно, вже ждали його, бо якийсь військовик, що стояв з рушницею, зробив закликаючий жест шоферові* (В. Винниченко); *Тарас Григорович у своїй повісті "Близнюки" іронічно називає російських військовиків "усатое сословие"* (О. Воропай); *Кадровий військовик .. був у високому чині* (О. Гончар).

ВІЙСЬКО́ВО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **військо́вий** у 1 знач., напр.: в і й с ь к о́ в о - н а в ч а́ л ь н и й, в і й с ь к о́ в о - т е х н і́ ч н и й.

ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. Який підлягає призову в армію або перебуває в запасі. *Адміністративний поділ дублював структуру війська: територіальні одиниці відповідали ієрархії бойових підрозділів, забезпечуючи максимально швидку мобілізацію військовозобов'язаного населення, тобто козацтва* (з наук. літ.); *Усі військовозобов'язані громадяни чоловічої статі підлягають виконанню обов'язку військової служби* (з мови документів); // *у знач. ім.* **військовозобов'я́заний,** ного, *ч.;* **військовозобов'я́зана,** ної, *ж.* Той (та), хто підлягає призову в армію або перебуває в запасі. *Ще звечора прийшло на хутір повідомлення, щоб всі військовозобов'язані з'явились до військкомату* (Ю. Збанацький).

ВІЙСЬКО́ВО-ІНЖЕНЕ́РНИЙ, а, е. Стос. до інженерної справи, інженерних робіт у застосуванні до військових потреб. *Богун так укріпив фортецю Умані, що польські воєначальники порівнювали її з голландською Бредою, яка вважалася тоді зразком військово-інженерної майстерності* (з наук. літ.); *Головною причиною змін у військово-інженерній думці була поява залізниць і могутньої артилерії* (з наук.-попул. літ.); *Військово-інженерний інститут відзначив свій 40-літній ювілей* (з газ.).

ВІЙСЬКО́ВО-КОСМІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний із використанням космонавтики у військових цілях. *У зв'язку з тим, що Стенфордський технопарк виконує багато замовлень за військово-космічними програмами федерального уряду США, його складовою частиною є об'єкти державної власності: військові аеродроми, дослідні полігони* (із журн.); *Військово-космічний комплекс.*

ВІЙСЬКО́ВО-МОРСЬКИ́Й, а́, е́. Признач. для ведення військових дій на морі. — *Нафта там мусить бути. Це тепер саме головне* [найголовніше] *і для військово-морського флоту, і для нас* (М. Трублаїні); *Кожного дня Котигорошко злізав у головні комп'ютери військово-морських штабів прикаспійських держав і відстежував усі накази* (В. Кожелянко); *Козацькі судна воювали поруч з кораблем засновника американського військово-морського флоту Полем Джонсом, який на запрошення росіян надавав допомогу їм у війні проти турків* (з наук.-попул. літ.); // Належний військовому флотові. *Він лишився на півдні, в Калькутті, і вступив там санітаром у якийсь військово-морський госпіталь* (Ю. Смолич); *Настирливо вчив* [батько] *його у військово-морській інженерній школі* (Іван Ле); *А що я знаю про Мальту? .. Хто там тільки не пройшов, хто не хотів загарбати! І фінікійці, і Карфаген, і греки, й римляни, і сарацини. Мальтійський орден. Турки. Наполеон. І, звичайно ж, Велика Британія з її військово-морською базою* (Л. Костенко).

Військо́во-морські́ си́ли *див.* **си́ла.**

ВІЙСЬКО́ВО-ПОВІТРЯ́НИЙ, а, е. Признач. для ведення військових дій у повітрі. *Військово-повітряний флот Директорії УНР активно використовувався у війні за незалежність у 1919–1920 рр.* (з наук. літ.); *Військово-повітряна база.*

Військо́во-повітря́ні си́ли *див.* **си́ла.**

ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕ́НИЙ, ного, *ч.* Військовослужбовець, узятий у полон під час війни. *У всіх закарбувалися в свідомості пожежі й вибухи.., масові розстріли, Бабин яр, похід радянських військовополонених — босих і закривавлених — на мученицьку смерть до Сирецького й інших таборів* (Ю. Яновський); *Вона, літня вже, немічна жінка, .. рятувала від переслідувань військовополонених, що опинилися в оточенні* (О. Довженко); *Він* [Швейк] *швидко роздягся, одягнув форму нещасного голого росіянина, що втік з колони військовополонених, розквартированих у селі за лісом* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ВІЙСЬКО́ВО-ПОЛЬОВИ́Й, а́, е́. Який діє, функціонує, розташований безпосередньо на місці воєнних дій. *М. В. Скліфосовський — видатний військово-польовий хірург* (з наук.-попул. літ.); *Військово-польовий сортувальний госпіталь розгортається в районі, куди сходяться шляхи евакуації з медичних батальйонів* (з навч. літ.); *Костюм військово-польовий камуфляжний літній* (з мови документів); *Використання личинок комах для очищення ран у військово-польовій медицині відоме як мінімум з часів наполеонівських воєн* (з газ.); * Образно. *Військово-польовий гумор.*

Військо́во-польови́й суд *див.* **суд.**

ВІЙСЬКО́ВО-ПРИКЛАДНИ́Й, а, е. Який має застосування у військових цілях. *Стрілецькі спортивні навички підвищують військово-прикладний рівень готовності до служби в армії* (із журн.); *Команди "білих" та "червоних" змагались в умінні облаштувати табір, військово-прикладній естафеті, орієнтуванні* (з газ.); *Військово-прикладний гурток для учнів.*

ВІЙСЬКО́ВО-ПРОМИСЛО́ВИЙ, а, е. Пов'язаний із військовою промисловістю. *Географічне розташування України, економічний потенціал, військово-промислові ресурси, демографічний фактор та ряд інших чинників не могли бути не поміченими дослідниками й практичними політиками* (з наук. літ.); *Високий рівень прибутків у військовому виробництві є могутнім чинником, що перешкоджає виходу військово-промислових компаній з оборонного сектору* (з навч. літ.); *Підприємства військово-промислової галузі.*

Військо́во-промисло́вий ко́мплекс *див.* **ко́мплекс.**

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Людина, яка служить у війську. *В президії серед військовослужбовців сиділи два чоловіки із зірками Героїв Радянського Союзу* (І. Багмут); *Кожний запрошений — чиновник губернської канцелярії, військовослужбовець — вважав за честь, відклавши на якийсь час всі справи, бути присутнім на лицедійстві* (Б. Левін); *Змінилося саме поняття військовослужбовця. Від людини з*

рушницею — до пульта управління балістичними ракетами, від вершника — до надзвукового літака (із журн.).

ВІЙСЬКО́ВО-СУДОВИ́Й, á, é. Стос. до військового судочинства. *За Гетьманату Олександр Чехович був членом Головної військово-судової управи* (з наук.-попул. літ.); *Військово-судовий статут регулював питання про підсудність, дізнання, попереднє слідство, віддання до суду, порядок провадження справ* (з навч. літ.).

ВІЙСЬКСПЕ́Ц, а, *ч., іст.* Скорочення: військовий спеціаліст, яке було прийнято в перші роки після революції 1917 р. стосовно колишніх царських офіцерів, що перебували на службі в Червоній армії. *Офіційно керівником "Тресту" став колишній царський генерал, у радянські часи військспец, Зайнчковський, що перейшов на бік червоних ще під час громадянської війни* (з наук.-попул. літ.).

ВІЙСЬКТЕ́ХНІК, а, *ч.* Скорочення: військовий технік. *Після навчання на курсах військтехніків у жовтні 1941 р. ювіляр був направлений у діючу армію* (з Інтернету).

ВІЙТ, а, *ч.* 1. Керівник місцевого (міського чи сільського) управління або самоврядування в середньовічній Німеччині, Литовському князівстві, Польщі та в Україні в XV–XVIII ст. *Навіть урядники з міст, радці та війти обстригали собі бороди, запускали вуси по-козацьки і приставали до козаків* (І. Нечуй-Левицький); *Війт і лавники вибиралися на все життя й складали судову колегію. Дуже часто війтів призначав сам Великий князь, і такий війт зосереджував у своїх руках суд і управу* (з наук. літ.); // *заст.* Сільський староста. *Добралась до села. Тут десяцькі, соцькі, війти до мене пристали, що я з другого повіту* (Ганна Барвінок); // У Західній Україні (до 1939 р.) та в Польщі — голова волосної управи. *Кандидатуру Юзефа Кропивницького .. воєвода Львівський протегував на посаду війта* (С. Чорнобривець); *Продав хату, взяв собі від війта синю книжку службову та й має йти десь найматися, служби собі шукати* (В. Стефаник).

2. *розм.* Сільський голова. *Українці відносно скоро долучилися до громадсько-політичного життя Канади, беручи активну участь у місцевих самоуправах — шкільних і міських радах, на посадах війтів, посадників міст та послів до провінційних парламентів* (із журн.); *Під Івано-Франківськом війт незаконно розпродав землі селян* (з газ.).

(1) Наказни́й війт, *іст.* — особа, яка тимчасово обіймала посаду війта. — *А вас* [Микиту] *.. пан Пілсудський поставив у мене наказним війтом* (П. Козланюк).

ВІ́ЙТЕНКО, а, *ч., іст.* Син війта. *Міщане* [міщани] *повикочували на улицю бочки з пивами, з медом, з горілкою, роблять війтенкові поминки на ввесь хрещений мир; так козацтво поскуплювалось, як бджоли до патоки, да загуло так, що аж слухати сумно. П'ють да лають усю городову старшину* (П. Куліш).

ВІЙТИ́ХА, и, *ж., іст.* Жінка війта. [Б о в т:] *Багато тобі війтиха заплатила, щоби ти для неї адвокатом була?* (І. Франко); *"Якого дідька, — говорив він до жінки, — маю я собі голову завертати, коли мені не продадуть землі". "Певно, — відповідала війтиха, — або то в тебе мало своїх клопотів, ще й панськими задурно журися"* (Б. Лепкий); *Із саней зісковзнув червоний півкожушок, яким війтиха вкрила ноги* (Р. Андріяшик).

ВІ́ЙТІВ, това, тове, *іст.* Прикм. до **війт.** *Радні поспускали голови, бо виділи, що правда по війтовім боці* (Л. Мартович); *Антін тепер показує на війтову хату* (В. Стефаник).

ВІЙТІ́ВНА, и, *ж., іст.* Дочка війта. *Гарна війтівна була завидною нареченою* (із журн.).

ВІЙТІ́ВСТВО, а, *с., іст.* Посада війта; виконання обов'язків війта. [О л е к с а:] *Отеє нещасне війтівство йому голову закрутило* (І. Франко); *Це часто буває з селянами, що від хліборобства переходять на роботи, не зв'язані з фізичною працею: на крамарство, візникування чи .. на війтівство* (В. Гжицький).

ВІЙТІ́ВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до війта, війтівства. *На чолі міського судівництва стояв війт, обираний вільними голосами всього міщанства. Відкликуватися від війтівського суду можна було до полкової, а відтак гетьманської канцелярії* (з наук. літ.); *Того дня я заспокоїв 80 інтересантів. Та я руководився* [керувався] *не бюрократичними приписами, лише війтівським розумом і хлопською практикою багатолітнього адвоката* (А. Чайковський); *На війтівському возі сиділи Груздій, .. отець Мелетій* (П. Козланюк).

ВІЙТІ́ВЩИНА, и, *ж., іст.* Маєток війта. *Війтівщина, тобто володіння місцевого війта, згодом стало селом з однойменною назвою* (з наук.-попул. літ.).

ВІЙТУВА́ННЯ, я, *с., іст.* Дія за знач. **війтува́ти.** *Герой п'єси І. Франка багатій Прокіп Рябина за п'ятнадцять років війтування збив чималий капітал* (з навч. літ.); *Проект, що передбачає навчання сільських голів ефективного війтування, стартував на Прикарпатті* (з газ.).

ВІЙТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., іст.* Бути війтом. [Ф е с ь к а:] *Каже кума Матрона, що не позволить свому* [своєму] *чоловікові довше війтувати* (І. Франко); *Окрім полковника, в суді засідали обозний, писар, обидва осавули, два хорунжі, чернігівський війт Федір Лопата, він війтував впродовж багатьох років, а також бурмистр Овсій Звір та райці* (Ю. Мушкетик).

ВІЙЦЕ́, я́, *с., заст.* Дишло в упряжі плуга, розташоване перев. між двома парами волів. *Старий Кажан, схопивши дубове війце, .. з силою махнув ним у повітрі* (І. Цюпа); *На фото показано ручні господарські сани центральноєвропейського типу з тягловим приладом (війцем)* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ЙЧАСТИЙ, а, е, *біол.* 1. Покритий війками (у 3 знач.). *Над головою перехитуються кілька головок маку і чути, як сухе зерно шелестить у війчастих головках* (М. Стельмах); *Є понад сто видів війчастих паразитів риб та безхребетних тварин* (з наук. літ.); *Рослини фундука мають форму куща. Бруньки відхилені, яйцеподібні чи округлі, завдовжки до 3 мм, червонувато-бурі, з округлими, війчастими по краю, лусками* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **війчасті,** тих, *мн.* Тип найпростіших, що включає форми рухливі й прикріплені, одиночні й колоніальні; інфузорії. *Форма тіла війчастих різноманітна, розміри від 10 мкм до 3 мм* (з наук.-попул. літ.).

△ **Війчасте ті́ло** *див.* **тіло; Війчасті че́рви** *див.* **че́рви; Нічни́ця ві́йчаста** *див.* **нічни́ця**[1].

ВІЙЯ́, я, *с.* Дишель у воловій упряжі. *Лаврін сидів на возі, спустивши ноги на війя* (І. Нечуй-Левицький); *Заремба думав про те, що треба переробити війя для волів* (Л. Смілянський).

ВІК, у, *ч.* 1. Тривалість життя людини, тварини, рослини. *Сей на руках знав ворожити, Кому знав скілько віку жити*

(І. Котляревський); *Єдине, що від нас іще залежить, — Принаймні вік прожити як належить* (Л. Костенко); // Тривалість життя людини, тварини, рослини на певний момент. *Довгалюк жалкував, що з його віком та професією він не може взяти безпосередньої участі в війні* (М. Трублаїні); *Дівчата йому подобались із самого малечку, але з певного віку Сашко з ними близько не товаришував. Не складалось* (Ю. Покальчук); *Композитор, піаніст, диригент і органіст Фелікс Мендельсон захворів на інсульт і помер у віці 38 років* (з наук. літ.); *На підготовчому відділенні ліцею навчаються 300 дітей віком від 6 до 14 років* (з публіц. літ.); // Період, ступінь у розвитку людини; літа. *Судді тебе й закони зап'ятнали, Тюрма підтяла вік твій молодий* (І. Франко); *Стефанія не пам'ятає, щоби плакала. Принаймні в дорослому віці* (І. Білик); *Багато дослідників відзначає, що юнацький вік — це період найбільш інтенсивного творчого дозрівання особистості* (з наук. літ.); // Відрізок життя людини від зрілого періоду до смерті. *Вибирай жінку на весь вік* (прислів'я).

2. Те саме, що **сторіччя.** *Дія діялась в двадцятих роках XIX віку* (І. Нечуй-Левицький); *Заговорив Вадим, прокидаючись, тихо: — Так, Маріє, і я люблю твою любов. Але я дивлюсь на нашу сучасність з XXV віку, коли наша сучасність сива* (М. Хвильовий); *Я пишу. Підо мною в генераловій квартирі дзвонять куранти, немов з далечі віків: мірно, журно, елегійно* (М. Куліш); *В палаці посеред лісу лежить царівна, яка спить уже багато віків* (О. Бердник).

3. *з означ.* Період часу, який виділяється за певними ознаками; епоха. *Були віки Троянові, Літа Ярослава, Були бійки і Олега, Сина Святослава* (С. Руданський); *В пісок я хочу голову сховати, Щоб лиш того не бачити й не знати. Та не ховаю. Бачу аж до дна Цей вік, що поробив нас жебраками* (Д. Павличко); *Людина славна бути може І дбать про нігті разом з тим: Хто вік сучасний переможе? Царює звичай над усім* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); // Відрізок часу, який відповідає геологічному ярусові Землі. *Геологічний вік порід.*

4. *розм.* Надзвичайно довгий час; вічність. *Сьогоднішній вечір їй віком здався* (Панас Мирний); *Вік проживеш і не забудеш за цю пишну картину, як часом ніколи не забувається дивно гарний сон. Сонце вдарило з-за лісу червоним промінням на київські гори* (І. Нечуй-Левицький); *Він нас учив найглибше поважати Святиню роботящої руки, — І увійшов наш Янка* [Купала] *у віки, Як образ Білорусії крилатий* (М. Рильський); *Два роки всього прожив Гордій з мачухою, здавалося ж — віки* (Є. Кротевич).

5. *у знач. присл.* Надзвичайно довго; завжди. *Раз добром нагріте серце Вік не прохолоне* (Т. Шевченко); *Лежить він на рідному полі віки, Шумлять над ним трави і квітнуть квітки. Він бачить, як правнук за плугом іде, Як повно буяє життя молоде* (О. Олесь).

(1) Бальза́ківський вік — вік жінки від 30 до 40 років (за іменем французького письменника XIX ст. Оноре де Бальзака, у творах якого більшість героїнь такого віку). *Вам доводилось чути розмову двох дам бальзаківського віку?* (І. Кулик); *Що за дурниця вживати визначення "бальзаківський вік" для жінок після тридцяти років?* (О. Іваненко); **(2) Біологі́чний вік** — вік, що визначається залежно від стану обмінних, структурних, функціональних, регуляторних особливостей і пристосувальних можливостей організму. — *Все-таки ваш біологічний вік, молодий чоловіче, накладає свій відбиток на думки* (М. Малиновська); *Якщо біологічний вік значно випереджає хронологічний, це свідчить про передчасне старіння* (з наук.-попул. літ.); **Віджива́ти / віджи́ти своє́ (свій вік)** *див.* **віджива́ти; Вік здівува́ти** *див.* **здівува́ти; Закі́нчити життя́ (вік)** *див.* **закінчувати; Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю** *і т. ін.)* *див.* **занапаща́ти; На злáмі вікі́в (столі́ть, епо́х** *і т. ін.)* *див.* **злам; (3) Працезда́тний вік** — період у житті людини, коли вона здатна працювати. *Дітей мали* [батьки] *багато — чотирнадцять — перемінний склад, з якого залишилося двоє — я й сестра (нині лікар). Решта померли в різний час, майже всі не досягнувши працездатного віку* (О. Довженко); **(4) Сере́днього ві́ку** — уже немолодий, але ще не похилого віку. *Коли ж гляне* [Петро] — *іде супротив його* [нього] *од хати середнього віку чоловік* (П. Куліш); *Вона була людина середнього віку, убрана убого, але дуже чистенько* (Леся Українка); **(5) У пова́жнім (пова́жному) віці <Пова́жного ві́ку> <Пова́жний ві́ком>** — не зовсім, не дуже старий. *На задніх лавах було тихо. Там сиділи* [люди] *поважні віком* (Ю. Смолич); *За великим столом серед людей поважного віку сиділа Феня і механік МТС Сашко Гомін* (М. Циба); *Недарма ж у поважному віці люди найбільше цінують спогади про дитинство і юність* (із журн.); **(6) У похи́лім (похи́лому) віці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)>** — старий. *Троє з них уже в похилім віці, старенькі, а решта — нічого, у доброму ще здоров'ї* (Остап Вишня); *Приїзд похилого літами, недужого Щепкіна до Шевченка, що вертався із заслання, в Нижній Новгород, був і буде високим взірцем для людей* (М. Рильський); **(7) У присто́йнім (присто́йному) віці <Присто́йного ві́ку> <Присто́йний ві́ком>** — не дуже молодий, зрілий. *Він уже в пристойнім віці. Вже на тім'ї лисина. Та і літ йому за тридцять В паспорті записано* (П. Дорошко); *Люди, навіть вельми пристойного віку, які опиняються в іншомовному оточенні, змушені швидко пристосовуватися до нових реалій і засвоювати чужу мову* (з газ.); **(8) Фізіологі́чний вік** — вік людини, що визначається рівнем її фізіологічного розвитку. *Як показали дослідження людей, що регулярно займаються медитацією, їхній фізіологічний вік набагато нижчий за хронологічний* (з газ.); **(9) Хронологі́чний вік** — період (у роках, місяцях, днях), прожитий від дня народження до певного відлічуваного моменту. *Згідно з сучасною класифікацією, заснованою на оцінці багатьох середніх показників стану організму, людей, хронологічний вік яких досяг 60–74 років, називають літніми, 75–89 років — старими, вище 90 років — довгожителями* (з наук.-попул. літ.); **(10) Шкільни́й вік <Шкільно́го ві́ку>** — період життя в розвитку дітей, який відповідає часові їхнього навчання в школі. *Пам'ять у дітей молодшого шкільного віку розвивається у двох напрямках — довільності й усвідомлення* (з навч. літ.).

△ **(11) Бро́нзовий вік <Бро́нзова доба́>,** *архл.* — період в історії людства, коли поряд з кам'яними були поширені вироби з бронзи. *Бронзовим віком називають епоху, наступну після мідного віку. В цей час у виробництві знарядь праці та зброї, крім каменю, застосовували бронзу* (з наук. літ.); *Перші знахідки бритви в Європі стосуються раннього періоду бронзової доби* (з наук.-попул. літ.); *На берегах і на*

островах [Дніпра] *жили люди кам'яного і бронзового віків* (Г. Коцюба); **(12) Вік (епо́ха) Просві́тництва,** *іст.* — період розвитку науки і культури антифеодального спрямування в Західній Європі XVII–XVIII ст. *Виховання завжди вважалося чи не найголовнішою місією навчання: і в епоху античності, й у вік Просвітництва, і в найновіші часи* (з навч. літ.); **(13) Залі́зний вік <Залі́зна доба́>,** *архл.* — період ранньої історії людства, який характеризується виробленням залізних знарядь праці (ножів, сокир, посуду, зброї і т. ін.). *Залізна доба на території України представлена Черняхівською культурою* (з наук. літ.); **(14) Кам'яни́й вік <Кам'яна́ доба́>,** *архл.* — великий доісторичний період часу, впродовж якого люди широко використовували камінь для виготовлення знарядь праці. *Найтриваліша історична епоха — палеоліт, або давня кам'яна доба. Вона недарма називається кам'яною, бо саме з каменем пов'язані найперші сліди людської діяльності* (з наук. літ.); *На Донеччині біля села Антонівки Мар'їнського району знайдено три стоянки людей кам'яного віку* (з наук.-попул. літ.); **(15) Мі́дний вік <Мі́дна доба́>,** *архл.* — епоха переходу від неоліту до бронзового віку; час появи міді та виробів з неї (знарядь праці, зброї і т. ін.). *В епоху мідного віку на території нашої країни жило і працювало населення багатьох археологічних культур* (з наук. літ.); *Мідна доба на території України представлена Трипільською культурою* (з наук. літ.); **(16) Новокам'яни́й вік <Новокам'яна́ доба́>,** *архл.* — найпізніший період кам'яного віку; неоліт. *Байкальська історико-географічна експедиція досліджувала десять стоянок новокам'яного віку* (з публіц. літ.); *У VII–III тисячолітті до н. е. настала новокам'яна доба* (з наук. літ.); **(17) Сере́дні віки́,** *іст.* — період європейської історії, що охоплює час від падіння Римської імперії і Великого переселення народів до епохи Відродження та Реформації (кінець V — кінець XV століття). *Ще в середні віки мужні чеські воїни, очолювані легендарним народним героєм Яном Жижкою, стояли пліч-о-пліч з героїчними смоленськими полками, з київськими й волинськими козаками на ратному полі під Грюнвальдом* (з публіц. літ.); *Чую над нами подих середніх віків: от лицар грає на бандурі, дама його серця виходить на замкову високу башту, на високий повітряний балкон* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Випада́ти / ви́пасти на віку́** *див.* **випада́ти; Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́ків, з віку)** *див.* **вихо́дити; (18) Від віків** — завжди, весь час. *А знаєте ви, що за сила В тій мові, в законі тому? Вона від віків нас водила, Мов стовп огняний через тьму* (І. Франко); *Блимає той камінь .. і кам'яними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнітить його тягар води, як гнітив від віків* (В. Стефаник); *Поміщики кинулися розкопувати кургани, що від віків стояли на їхніх землях* (з наук.-попул. літ.); **Відслужи́ти своє́ (свою́ слу́жбу, свій вік)** *див.* **відслу́жувати; Вік згорюва́ти** *див.* **згорюва́ти; Вік калата́ти / скалата́ти** *див.* **калата́ти; Вік** (*рідко* **віки́**) **вікува́ти / звікува́ти** *див.* **вікува́ти; Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) віку (вік, життя́)** *див.* **укоро́чувати; Волочи́ти життя́ (вік, дні [за дня́ми])** *див.* **волочи́ти; Доби́ти віку** *див.* **добива́ти; (19) До віку [вічного]:** а) усе життя; протягом усього життя. *Невже мені отак до віку каратись?* (Панас Мирний); *І нехай краще ми будемо до віку вічного в латаній сіром'язі ходити, аніж людські сльози квартами міряти* (із журн.); б) ніколи. *Як вода в Чорному морі не переведеться, поки світ-сонця, так і в Січі до віку вічного не переведуться лицарі* (П. Куліш); *У думці ж він відзначив, що коли б Хвостенко зараз видав його, він не простив би йому цього до віку* (В. Малик); *Так от в сьому хвилястому та зеленому кутку Звенигородського повіту є двоє сіл: Моринці і Кирилівка, яких до віку вічного не забуде український народ* (з публіц. літ.); **Дожива́ти / дожи́ти [свого́] віку ([свій] вік)** *див.* **дожива́ти; До ско́ну віків** *див.* **скін; До су́ду, до віку (до су́ду-віку)** *див.* **суд; Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ** (*рідко* **світу, вік, віку**) *див.* **зав'я́зувати; Загуби́ти (стра́тити) вік** *див.* **загу́блювати; Зажива́ти / зажи́ти чужо́го віку** *див.* **зажива́ти**[2]; **Заїда́ти / заї́сти вік** *див.* **заїда́ти; (20) З віку** — від природи, від народження. *Ледащо — з віку ледащо* (приказка); **(21) Золоти́й вік:** а) (*кого, чий*) найкращий період у чиєму-небудь житті. *Важко задумався Ласій над власною долею. Хоч круть-верть хоч верть-круть, а закінчився, виходить, його золотий вік* (Ю. Збанацький); б) (*чого*) найбурхливіший період у розвитку, у проходженні і т. ін. чого-небудь. — *З половини двадцятих по шістдесяті роки був у нас золотий вік панського панування* (Панас Мирний); *Жучка відчула, що золотий вік її життя кінчився* (Б. Антоненко-Давидович); **З пре́дка (з пре́дка-віку)** *див.* **пре́док; З сивини́** (*рідко* **з сиви́зни**) **віків (століть)** *див.* **сивина́; Із тьми віків** *див.* **тьма**[1]; **Кінча́ти / кінчи́ти вік (життя́)** *див.* **кінча́ти; Корота́ти вік (літа́)** *див.* **корота́ти; (22) Мафусаї́лів вік** — глибока старість, довголіття. *Він вигадав байку і про Найду: нібито цей чернець є Богун, якому Господь послав Мафусаїлів вік і якого призначив стати на чолі повстанців* (М. Старицький); **(23) На вік віків <На віки́ віків>** — назавжди. [М і р і а м:] *Так слухай же: чи в огняній геєні, чи в темряві без краю доведеться мені на вік віків з душею пробувати, та радощі моєї не зруйнує сам князь темноти* (Леся Українка); *І думав я .. Про подвиг многорічний, що лишився На вік віків, нетлінний і поднесь* [понині] (М. Рильський); *Пам'ятаю: останньою думкою при прощанні з північною столицею було: нам сюди дорога заказана на віки віків* (Ю. Мушкетик); **(24) На віку́,** *перев. чиєму:* а) у житті. — *Як тільки свінуло, я прийшла сюди, блукала кругом палацу, никала по садку, щоб глянути на тебе востаннє на моєму віку, — сказала Подозя* (І. Нечуй-Левицький); *Омелько ще перший раз на віку йшов із вечерею, то мати йому й приказувала: — Гляди ж, Омелечку, не поперекидай* (Олена Пчілка); б) протягом життя. [Р я ж е н к о:] *На віку, як на довгій ниві, — чого з козаком не буває* (І. Микитенко); *Слідом за ними виїхав Демид Попович, присадкуватий козак, що багато натерпівся на віку своєму* (О. Довженко); **(25) На (по) віки вічні:** а) назавжди, навічно. *Єзуїти ставили свої масивні колегії неначе на віки вічні, неначе сподівались, що ніяка сила, навіть самі пекельні брами, не спроможуться розваляти їх* (І. Нечуй-Левицький); *Коли б хоч десята частина з його бажань здійснилась, земля б стала вільною від панів, бо й сама пам'ять про них щезла б на віки вічні* (М. Коцюбинський); б) ніколи. *Якийсь Кривоніс розбив князя Вишневецького! Не подарую я йому цього по віки вічні, хоч би і мені самому довелось накласти головою* (І. Нечуй-Левицький); *Не багряницею, не злотом — Живою кров'ю він* [Т. Г. Шевченко] *кипить. Тому його людським кіотам По віки вічні не вмістить* (М. Рильський); в) зав-

жди, постійно, весь час. *Гришка мусить мотати до лісу шукати справжніх "друзів", каятися за свій гріх поліцейський, клястися, що віднині і на віки вічні він знищуватиме німців на всі сто процентів* (П. Автомонов); **На роду́** *(рідше* **на віку́) напи́сано <На роду́ напи́саний>** *див.* **напи́саний; На схи́лі (на схи́лку, на поко́ті) ві́ку (літ, життя́** *і т. ін.)* *див.* **схил; Пережи́ти себе́ (свій вік)** *див.* **пережива́ти; Поба́чити ві́ку** *див.* **поба́чити; (26) По віко́вічні віки́,** *уроч.* — назавжди, навічно. *Ми українці, спрадавна й по віковічні віки В землю свою корінньми, наче дуби, вросли* (В. Бичко); **Позбавля́ти / позба́вити життя́ (ві́ку)** *див.* **позбавля́ти; (27) По́ки [й] ві́ку (вік, життя́** *і т. ін.):* а) до самої смерті. — *Я його любитиму, поки мого життя...* (Марко Вовчок); — *Не сердьтесь, діти! — казав до їх* [них] *Джеря. — Проп'ю свою біду, та й закаюсь пити, поки й мого живоття...* (І. Нечуй-Левицький); б) ніколи. *Поки вік забуть несила Ні пісень, ні днів булих* (П. Грабовський); **Пха́ти вік (бі́ду́, життя́)** *див.* **пха́ти; Раз на віку́** *див.* **раз**[1]; **Сивина́ віків (столі́ть)** *див.* **сивина́; Сяга́ти [своїм корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків)** *див.* **сяга́ти; Три чи́сниці до сме́рті (до ві́ку)** *див.* **чи́сниця; (28) У віка́х:** а) назавжди, навічно. *Коли людина іде на смерть за вітчизну, то ім'я її потім прославляють у віках* (Ю. Винничук); *Поезія Т. Шевченка прославила його в віках* (із журн.); б) завжди, вічно. *Люди твердо вірили, що церква міцна і буде стояти у віках* (із журн.); в) який існує вічно; вічний. — *Ті, що Україну воздвигли, вони у віках* (О. Гончар); *Тут* [у бою] *не було осібних людських життів, жодна людська плоть зокрема не мала ваги, мало вагу щось інше, більше — те, що там, за спинами, у віках* (Ю. Мушкетик); **У тьмі віків** *див.* **тьма**[1]; **Цвіт життя́ (ві́ку, літ** *і т. ін.)* *див.* **цвіт**[1]; **Ці́ла ві́чність <Ці́лий вік>** *див.* **ві́чність.**

ВІКАЛО́Й, ю, *ч.* Магнітотвердий сплав ванадію, кобальту і заліза. *Вікалой з підвищеним вмістом кобальту застосовують головним чином в електродвигунах* (з наук.-попул. літ.).

ВІКАРИ́ЗМ, у, *ч., біол.* Явище заміщення одного виду іншим, близьким до нього в просторі й часі. *У Східній Африці спостерігається вікаризм між видами гілей та саван. Фауна є генетично лісовою, але сучасні адаптації саванові* (з наук.-попул. літ.); *Часовий вікаризм.*

ВІКАРІА́Т[1], у, *ч., рел.-церк.* 1. Реальна або умовна церковно-адміністративна одиниця в низці християнських церков та чернечих орденів, що очолюється вікарієм. *Більшість українців Румунії за віросповіданням — православні, належать до румунської православної церкви. У Сегеті створено український вікаріат, який займається розв'язанням релігійних проблем* (з наук.-попул. літ.); *З 1594 по 1601 існувала "Руська провінція св. Яцека" домініканського ордену з центром у Львові. З 1601 до 1946 — окремий вікаріат ордену* (з наук.-попул. літ.); *Черкаський вікаріат — вікарна єпископська кафедра із центром у місті Черкаси* (з наук.-попул. літ.).

2. Сан, посада вікарія. *Джуліано було обіцяно підтвердити всі його посади і його вікаріат* (із журн.).

ВІКАРІА́Т[2], у, *ч., біол.* Явище, при якому близькі види рослин або тварин займають різні області (географічний вікаріат) або живуть на одній території, але в різних екологічних умовах (екологічний вікаріат). *Відтворення певних фауністичних угруповань завжди пов'язане з випаданням якихось видів, з їх заміною екологічними вікаріатами чи адвентивними видами* (з наук. літ.).

ВІКА́РІЙ, я, *ч.* 1. *рел.-церк.* У православній, католицькій, протестантських церквах — заступник єпископа, що очолює вікаріат. *Раз літом пройшла чутка, що по парафіях буде їздити архієрей, вікарій митрополита* (І. Нечуй-Левицький); *У день свята Благовіщення Пресвятої Богородиці вікарій Львівської єпархії звершив Божественну літургію у храмовому комплексі на честь прп. Сергія Радонезького у Києві* (з газ.).

2. *іст.* Правитель адміністративного округу в Римській імперії. *Вікарій призначався безпосередньо імператором і в межах свого діоцезу користувався повноваженнями префекта. Проте, коли в діоцезі був присутній сам префект, вікарій втрачав будь-яку владу* (з наук.-попул. літ.).

ВІКА́РНИЙ[1], а, е, *рел.-церк.* Прикм. до **віка́рій.** *Вікарна служба;* // Який є вікарієм. *Батюшки почали розмовлять за двох вікарних архієреїв, котрі тієї зими їздили по селах, та ще й взимку* (І. Нечуй-Левицький); *Новопризначений вікарний єпископ був представлений пастві* (з газ.); // *у знач. ім.* **віка́рний,** ного, *ч., розм.* Єпископ, який очолює вікаріат. *Зазвичай вікарних залишають для подальшого служіння на тих кафедрах, куди призначали* (із журн.).

ВІКА́РНИЙ[2], а, е, *псих.* Який виконує функцію заміщення або має відношення до неї. *Ефективні засоби й способи навчання поділяються на умовно-рефлекторні, вікарні й вербальні* (з навч. літ.).

ВІКА́РНИЙ[3], а, е, *біол.* Те саме, що **вікарува́льний.** *Вимиранням неогенових видів у льодовиковий період пояснюється існування в Маньчжурській флористичній області вікарних видів ліщини* (з навч. літ.).

ВІКАРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Який замінює види рослин або тварин, дуже схожих між собою, але поширених у різних ареалах або в різних екологічних умовах у межах одного ареалу. *Прикладом вікарувальних видів є сірий, або малий ховрах, поширений у степах на Півдні, який замінюється крапчастим ховрахом, що живе північніше* (з наук. літ.).

ВІКАСО́Л, у, *ч., фарм.* Вітамінний препарат, який застосовують при кровотечах. *Для зменшення проникності судинної стінки застосовують вікасол* (з наук. літ.); *Під час Великої Вітчизняної війни О. В. Палладін синтезував вікасол — препарат, який врятував життя тисячам поранених бійців* (з наук.-попул. літ.).

ВІКЕ́НД, у, *ч.* Час відпочинку від суботи до понеділка; вихідні дні. *Я люблю вікенд, мені цілком зрозуміло, що сосни на вікенд особливо теплі, а небо особливо мирне* (С. Жадан); *Переможці одержать путівку — вікенд для двох у готельно-ресторанному комплексі в Карпатах* (з газ.); *Наш готель запрошує Вас до Одеси на Великодній вікенд* (з мови реклами).

ВІ́КІ, *с., невідм., інформ.* Гіпертекстове середовище в мережі Інтернет для збирання і структурування письмових відомостей різних авторів. *У вікі застосовується спеціальна мова розмітки* (з наук.-попул. літ.); *Вікі пропонує всім користувачам редагувати будь-яку сторінку або створювати нові сторінки на вікі, використовуючи звичайний веббраузер без будь-яких його розширень* (з наук.-попул. літ.); *Вікі підтримує зв'язки між різними сторінками за рахунок майже інтуїтивно зрозумілого створення посилань на інші сторінки і відображення того, існують ці сторінки чи ні* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́КІ... Перша частина складних слів, які стосуються Вікіпедії, напр.: в і к і з у́ с т р і ч, в і к і к о н ф е р е́ н ц і я.

ВІКІВЩИ́НА, и, *ж., діал.* Давні часи. *Про давню віківщину згадали.*

ВІКІГОЛІ́ЗМ, у, *ч., розм.* Психологічна залежність від роботи над вікіпроектами. *Симптомом вікіголізму як специфічної хвороби є безперервне сидіння у Вікіпедії та асоційованих з нею ресурсах* (із журн.).

ВІКІГО́ЛІК, а, *ч., розм.* Людина з ознаками вікіголізму. *Як старий вікіголік, стверджую: праця в енциклопедичному проекті збуджує сильніше за горілку та сигарети* (з Інтернету).

ВІКІГОЛІ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **вікіго́лік.** *Його сестра поступово стає вікіголічкою* (з Інтернету).

ВІКІМЕРЕ́ЖА, і, *ж.* Інформаційна мережа, признач. для збирання і розповсюдження відомостей від різних авторів. *Першу вікімережу, "Портлендське сховище зразків" програмного коду, створив 25 березня 1995 року програміст Ворд Каннінгем* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́КІНГ, а, *ч.* Морський воїн давньої Скандинавії. *Вони не хочуть іти до конунга на Готланд, — кивнув Сігурд на мурашник вікінгів коло пристані* (В. Малик); *Колись: вікінги та норманн далекі пінили моря, — тепер: крізь синяву туманну огні дредноутів горять* (В. Сосюра); * Образно. *Калокір хотів відповісти з гідністю, але вкусився за язик. Де запорука, що цей степовий вікінг не образиться і не вхопиться за меч?* (Б. Лепкий); *І він, вікінг двадцятого віку, поведе їх назустріч славі* (О. Гончар).

ВІКІПЕДИ́СТ, а, *ч.* Той, хто пише статті у Вікіпедії. *Важко собі уявити, щоб один вікіпедист міг охопити всі 750 років історії і культури Львова* (з Інтернету); // Учасник будь-якого з вікіпроектів. *Вікіпедисти часто схильні до вікіголізму* (з газ.).

ВІКІПЕДИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **вікіпеди́ст.** *Досвідчена вікіпедистка зробила понад 400 виправлень у нашому розділі* (з Інтернету).

ВІКІПЕДІ́ЙНИЙ, а, е, *інформ.* Прикм. до **Вікіпе́дія.** *Вікіпедійний матеріал має відповідати вимогам фактичності, значущості, перевірюваності зовнішніми посиланнями, неупередженого погляду, цитування зовнішніх джерел* (з наук.-попул. літ.).

ВІКІПЕ́ДІЯ, ї, *ж., інформ. (з великої літери).* Вільна загальнодоступна багатомовна універсальна енциклопедія, підтримувана в Інтернеті некомерційною організацією "Фонд Вікімедіа". *10 мільйонів статей Вікіпедії написані спільно добровольцями з усього світу і можуть бути змінені будь-яким користувачем Всесвітньої мережі* (з наук.-попул. літ.); *Крім виконання функції енциклопедичного довідника, Вікіпедія завдяки постійному оновленню стала також важливим мережевим джерелом останніх новин* (з наук.-попул. літ.).

ВІКІПІДРУ́ЧНИК, а, *ч., інформ.* Зібрання вікітекстів (у 2 знач.), признач. для використання як підручник з певної галузі знань. *Адміністратор вилучив з вікіпідручника зайві статті* (з Інтернету).

ВІКІПРОЕ́КТ, у, *ч., інформ.* 1. Інтернет-ресурс, який працює за технологією вікі та присвячений розвитку певної теми в межах Вікіпедії. *Серед нових вікіпроектів є проект вільної енциклопедії про відомого літературного героя Гаррі Поттера, в якій кожен читач може змінити і доповнити будь-яку статтю або створити нову* (з наук.-попул. літ.); *Характерною рисою вікіпроекту є декларована можливість редагування всіх матеріалів сайту кожним учасником* (з наук.-попул. літ.).

2. План розроблення чи вдосконалення інформаційного ресурсу в межах вікітехнології. *Вікіпроект, пов'язаний з поточними новинами, діє вже понад чотири роки* (з газ.).

ВІКІРОЗМІ́ТКА, и, *ж., інформ.* Система розмітки тексту, яка використовується у вікіпроектах. *Особлива мова розмітки — так звана вікірозмітка — дозволяє легко та швидко створювати та оформлювати в тексті окремі структурні елементи* (з наук.-попул. літ.).

ВІКІСЛОВНИ́К, а́, *ч., інформ.* Словник, який вільно створюється і поповнюється користувачами Інтернету. *За деякими даними, український вікісловник незабаром може стати одним із лідерів проекту* (з Інтернету).

ВІКІСХО́ВИЩЕ, а, *с., інформ.* Спільне централізоване сховище для зображень, звукозаписів, відеороликів та інших файлів, які можна вільно поширювати, змінювати та використовувати на сторінках вікіпроектів. *Вікісховище містить десятки тисяч статей із зображеннями та сотні тисяч мультимедійних файлів, які можна завантажувати через відповідну службу чи спеціальну програму* (з наук.-попул. літ.).

ВІКІТЕ́КСТ, у, *ч., інформ.* 1. Формат електронного тексту, признач. для редагування і доповнення читачами, які не знайомі з мовами розмітки. *Вікітекст є дуже простим у користуванні* (з наук.-попул. літ.).

2. Електронний текст, створений у такому форматі. *Наявний вікітекст зберігається у базі даних і конвертується при завантаженні* (з наук.-техн. літ.); *Щоб вікітекст залишався читабельним, розміщуйте кожен доданок, множник чи рядок у матриці на окремому рядку* (з навч. літ.).

ВІКІТЕХНОЛО́ГІЯ, ї, *ж., інформ.* Технологія, яка підтримує простий і доступний механізм створення зібрання взаємопов'язаних між собою документів та активізує індивідуальне й колективне написання гіпертекстів. *Вікітехнологія була розроблена 1995 року американським програмістом Вордом Каннінгемом* (з наук.-попул. літ.).

ВІКІФІКА́ТОР, у, *ч., інформ.* Інструмент для автоматичного опрацювання вікітексту згідно з правилами вікірозмітки та поліграфії. *Вікіфікатор викликається другою кнопкою в меню інструментів вікна редагування та опрацьовує підсвічений текст* (з наук.-техн. літ.); *Після оброблення мінусів, які трапляються в текстах, вікіфікатор замінює дефіси на довгі тире* (з навч. літ.).

ВІКІФІКА́ЦІЯ, ї, *ж., інформ.* Дія за знач. **вікіфікува́ти.** *Вікіфікація дозволяє створювати взаємопов'язаний контент та запобігати появі статей-сиріт* (з наук.-попул. літ.); *Вікіфікація статей, насамперед створення у їх тексті посилань на інші статті, усіляко вітається, тому що забезпечує покращення навігації змістом Вікіпедії* (з навч. літ.).

ВІКІФІКО́ВАНИЙ, а, е, *інформ.* Дієпр. пас. до **вікіфікува́ти.** *Надмірно вікіфікований текст неприємно читати* (з наук.-попул. літ.); *У статті подано текст з енциклопедії, навіть не вікіфікований* (з Інтернету); *Вікіфікований переклад;* // **вікіфіко́вано,** *безос. пред. Необхідно подбати, щоб статтю було вікіфіковано відповідно до вимог проекту* (з наук.-попул. літ.).

ВІКІФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, інформ.* Приводити статтю або її частини у вікіпроекті у відповід-

ність до прийнятих стандартів. *Статтю необхідно доповнити, переписати або вікіфікувати* (з Інтернету); *Не слід вікіфікувати те саме слово більше, ніж один раз* (з Інтернету).

ВІКІЦИТА́ТНИК, а, *ч., інформ. (з великої літери).* Вільне зібрання цитат з висловлювань відомих особистостей та героїв художніх творів, яке створюється спільно користувачами Інтернету. *На сьогодні найбільший відділ Вікіцитатника — англомовний, що містить близько 15 тисяч статей* (з наук.-попул. літ.).

ВІКНА́Р, я́, *ч.* Те саме, що **вікня́р** 1. *Вікнар пропонує металопластикові вікна за найкращими цінами у Львові* (з мови реклами).

ВІКНА́СТИЙ, а, е. З великими вікнами; з багатьма вікнами. *Андрій вийшов до Дніпра, бачив, як зірвана катером шума обціловує кам'яне крайбережжя, лиже причалені вікнасті "Ракети"* (Є. Пашковський); *Вікнаста хата.*

ВІКНИ́НА, и, *ж.* 1. Отвір у стіні для вікна. *Будинок дихав пусткою через чорні вікнини поверхів* (С. Тудор); *Через деякий час валили дзвін, вживаючи линву і дерев'яні пристрої. Заблищав він проти світла, вихилений з вікнини* (В. Барка); * Образно. *Буйна зелень вуличних посадок та присадибних садків проривалась тільки в одному місці величезною вікниною .. стадіону* (Ю. Смолич).

2. *діал.* Вікно (у 1 знач.). — *Так ви вже тут не вперше? — Ще б уперше! Я звідси родом .. — Із самих Клеченців? — Та ні! Оно — з Матвіївки, — вказав я у вікнину На дальню гору з вітряками* (І. Вирган).

3. *перен.* Те саме, що **вікно́** 3. *Болото згори було брудновато-сіре, рудяве; у вікнинах між очеретових нетриць синьо блимала вода* (В. Дрозд).

ВІКНО́, а, *с.* 1. Отвір для світла й повітря в стіні приміщення (хати, вагона і т. ін.), куди вставлена рама з шибками. *Хата була чимала, .. з великими вікнами на чотири шибки* (І. Нечуй-Левицький); *Вставлено у вікна другі рами. Вата і калина поміж рам* (М. Рильський); *В автобусному вікні іноді промайне знайоме нам обличчя: літньої жінки, яка видавала одяг на атомній, машиніста "чортового колеса", бабусі, яка сиділа в човні* (В. Яворівський); *Підвівши очі з-понад книжки, побачиш світ барвистим сном, і думка, вирвавшися нишком, мов нетля, б'ється у вікно* (Б.-І. Антонич); // Шибка. *Град багато нашкодив, бо пооббивав цвіт на деревах .. і в Любитові багацько вікон повибивав* (Леся Українка); // Підвіконня. *У гарному будинку на вікні Бриніли Квіти у макітрі* (Л. Глібов); // *перен.* Не зайняте чим-небудь, вільне від чогось місце. *Я тим часом .. на самій середині стіни заходився прошолопувати пробне "вікно" завбільшки з долоню* (Р. Федорів); *Техніка генерування міліметрових хвиль дуже складна. Отже, в електромагнітному потоці, який досягає поверхні Землі, в цьому діапазоні утворилося вікно* (з наук.-попул. літ.); // *перен.* Джерело чого-небудь, шлях, відкритий для доступу когось, чогось. *У XVI ст. відомі були перемиська, дрогобицька і долинська соляварні — "жупи", "бані", які мали по декілька вікон, джерел, криниць, з яких .. видобували сільну ропу* (з наук. літ.).

2. Отвір певного призначення в споруді, агрегаті, машині і т. ін. *Підіймання кришки на завалочному вікні було розраховане цілком точно* (В. Собко); *За рівнем відходів можна слідкувати через прозоре вікно агрегата на передній стінці корпусу* (з наук.-техн. літ.).

3. Невеличке озерце, заглиблення в драговині, болоті. [Л у к а ш:] *Я тут було в драговині загруз; натрапив на вікно* (Леся Українка); *Населяють червоночереві джерелянки водойми, а також болота, де вони мешкають у вікнах* (з наук. літ.).

4. *інформ.* Частина екрана комп'ютерного дисплея або телевізора, з яким програма формування зображення працює як з окремим екраном. *Функції індексації та перегляду, а також багато інших функцій роботи з лексикографічною базою даних можуть бути викликані через пункти меню та діалогові вікна клієнтської програми* (з наук. літ.); *З погляду інтерфейсу вікно розбите на дві частини: статичну та динамічну* (з наук. літ.); *Розташувавши вікна каскадом або згорнувши, ви можете повернути їх на попередні місця, клацнувши правою кнопкою миші по панелі завдань* (з навч. літ.); *Активувати головне вікно програми.*

5. *перен.* Можливість доступу до чогось, раніше недосяжного. *Навчальний проект відкриває для учнів вікно у світ математики* (із журн.).

6. *перен., розм.* Місце вільного, безперешкодного переходу (переїзду) через кордон. *Поки що не відомо, через яке вікно на кордоні переправляли до Польщі дискові пили* (з газ.); *Прикордонники за хабарі виділяли вікна на кордоні для переправлення нелегалів* (з газ.).

7. *перен., розм.* Перерва в чому-небудь, проміжок. *У червні в професора буде невелике вікно між відрядженнями і прийманням іспитів* (з Інтернету); // Вільні для викладача години між двома лекціями, уроками. *Ще недавно тут у школі Йшло в дві зміни заняття. Вчителям було незручно: Безліч часу в "вікна" йшло...* (С. Олійник); // *розм., рідко.* Сонячні дні, які дозволяють провести ранні сільськогосподарські роботи у південних регіонах. *У лютневі вікна провели першу оранку* (з газ.).

(1) Венеціа́нське (венеці́йське) вікно́ — широке, закруглене зверху вікно, що складається із звичайного вікна посередині й по піввікна з боків. *Я знов заблукав у затишну У-ську вулицю з одним освітленим до пізньої ночі венеціанським вікном* (О. Кобилянська); *В розчинене венеціанське вікно гуртожитку вривається сонце* (І. Микитенко); *Полковник підвівся, тепер його голову й плечі обливали потоки світла, які лилися у двоє венеційських вікон з лівого боку* (Ю. Мушкетик); **(2) Вікно́ (вітри́на) сати́ри** — встановлений на видному місці спеціальний стенд, на якому вивішені плакати з карикатурами на конкретних осіб — порушників громадського порядку. *По той бік стежки, якраз проти Марини, була вітрина комсомольської сатири з смішними карикатурами та віршиками* (Л. Дмитерко); *Вичавлять тебе, а тоді ще й у вікно сатири, усім на посміх, Гуляйгубою продражнять* (О. Гончар); **(3) Напі́льне (запі́льне) вікно́** — вікно у давній селянській хаті, розміщене в стіні, до якої примикає піч і піл. *В напільне вікно почало видніти* (С. Васильченко); *Ліворуч, коло напільного вікна, стоїть пишне ліжко* (М. Стельмах); *Як тільки сонце кидає в запільне вікно свої ласкаві промінчики, — я беру невеличке барильце з водою і приєднуюсь до косарів* (М. Олійник); **(4) Слухове́ вікно́ (віко́нце)** — вікно в покрівлі будови для освітлювання, провітрювання горища. *Чотирикутник слухового віконця вабить срібним місячним сяйвом* (З. Тулуб); *На горищі було темно, тільки крізь слухові вікна примітно пробивалося сіре небо* (В. Кучер); *Горище тонуло в синюва-*

тому холодному мороку. З круглого слухового віконця відкривався неосяжний обшир — гребля (С. Голованівський).

◊ **Аж стіни (вікна, двері** *і т. ін.*) **дрижать (трясуться)** *див.* **стіна; Видивитися [всі] очі** (*рідко* **вікна**) *див.* **видивлятися; Прорубати** (*рідко* **пробити**) **вікно** *див.* **прорубувати.**

ВІКНО́ВИНА, и, *ж., діал.* Чисте місце на зарослому озері чи болоті; чистоводдя. *Колись чиста, в ситних вільшинових гущаках вікновина, наче коростява шкіра старої кобили, взялась рудими плямами, чорно-бурими плішинами* (із журн.).

ВІКНЯ́Р, á, *ч.* 1. Робітник, який виготовляє рами для вікон. *Завтра до нас приїде вікняр і виконає всі необхідні роботи* (із журн.).

2. *діал.* Скляр. *Вікнярами лемки називають склярів* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́КО, а, *с.* Верхня частина діжки, скрині й т. ін., якою їх закривають. *Коровай поклали на віці од діжі* (І. Нечуй-Левицький); *Скриня була важка. Гнат шарпнув за віко, і віко відскочило* (М. Коцюбинський); *Потім вона сама відкрила віко* [піаніно], *притягла стільчик і сіла* (Г. Хоткевич); *Перші грудочки, перемішані з сльозами, глухо впали на віко домовини* (М. Стельмах).

ВІКОВИ́Й, á, é. 1. Пов'язаний з віком людини, тварини, рослини. *А ще я подумав про те, що й тут якась асиметрія. І вікова різниця, і я — третій, коли їм, двом, так добре, і гіркота від усього, що я переживав* (Г. Усач); *За спостереженнями ряду авторів, світлова чутливість залежить від вікових особливостей* (з наук. літ.); *Є види спорту, в яких вікова перевага не відіграє великої ролі. Наприклад, кінний спорт, стрільба, настільний теніс* (з газ.); *Вікові ступені рослини.*

2. Який живе, існує протягом багатьох віків. *То буря порається, вікові дуби валя, мов пруття!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Це був чудовий, віковий ліс* (С. Скляренко); *Готували дно під затоплення, валили верби вікові в три обхвати, після того ще взялись і за комиші* (О. Гончар); // Який існує споконвіку. *Вікові зелені кручі В осінній обнові* (А. Малишко); *Поцокували солдатські підкови по віковім камінню, на яке ще досі ніхто не ступав* (О. Гончар); // Який триває віками, дуже довго. *Не такої йому* [кріпацтву] *ждалося волі. Воно ждало за свою вікову працю шматка дарової землі* (Панас Мирний); *Якщо рухатися в океан із суші, то спершу потрапляємо в зону шельфу. Дно шельфу рівнинне, вимодульоване віковими хвилями* (з навч. літ.); * Образно. *Україно, ти моя молитва, Ти моя розпука вікова... Громотить над світом люта битва За твоє життя, твої права* (В. Симоненко).

△ **Віковий ценз** *див.* **ценз.**

ВІКОВИ́К, á, *ч., рідко.* Вікове дерево. *На галявині ріс старий дуб, справжній віковик* (із журн.).

ВІКОВІ́ЧНИЙ, а, е. Який живе, існує протягом багатьох віків, вічно. *З півмилі од замка, серед густої зарості, на долині ріс на самоті віковічний дуб* (О. Стороженко); *На узгір'ї, серед віковічного лісу, здіймався у височінь білий палац з класичними колонами* (Ф. Бурлака); *Поклав на землю костур, розгріб траву та листя й почав копати. Отупілий заступ йшов неохоче у віковічний дерн, і від того мліли руки, боліли ноги, спина* (Василь Шевчук); // Який триває віками. *Віковічна боротьба двох станів, панського й мужичого, .. ніколи не кінчалась* (М. Коцюбинський); *Пізніше мені здалося, що в тій мелодії було не прохання крил для польоту в небо, а здійснення тієї віковічної мрії* (О. Бердник); // Який існуватиме, триватиме завжди, вічно. *В 1840 році Тарас .. надрукував свого першого "Кобзаря" .. З цього і почалася віковічна Шевченкова слава* (Панас Мирний); // Який існує споконвіку. *Внизу шуміло віковічне море* (С. Крижанівський); *Верховинське село, .. Ти на горах-горбах, на крутинах лягло, Мов дитя віковічних Карпат* (Л. Забашта).

◊ **По віковічні віки** *див.* **вік; Спочивати (спати) / спочити (заснути) навіки (довіку, вічним (віковічним) сном)** *див.* **спочивати.**

ВІКОВІ́ЧНИТИ, ню, ниш, *недок., кого, що.* Увічнювати. *І не взяв* [Єгова] *багачів-дукачів, Що всю землю плюндрують, Людським злотом і потом собі Домовини мурують. І не взяв красунів-джиґунів, Що на лірах брязкочуть І свій хист у мармурі, в піснях Віковічнити хочуть* (І. Франко); *Подвиг борців за свободу слід віковічнити постійно* (із журн.).

ВІКОВІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **віковічний.** *Яскравим доказом віковічності патріотизму може бути епос народів, їхня усна творчість* (П. Тичина); *Вірили трипільці у віковічність смерті-воскресіння природи, а отже, і безперестанність вмирання та народження всього світу* (з наук.-попул. літ.); *Метою зустрічі було допомогти подолати хибні погляди, віковічність яких зумовлюється відсутністю контактів між людьми, а також ранами історії* (з газ.).

ВІКОВІ́ЧНО. Присл. до **віковічний.** *В солодких пахощах землі, в радісних співах птах та кузьок, в шовковій блакиті неба, всюди-всюди; в тонких струмках вітру, в білих легкограційних хмарах віковічно переливається і живе вона* [краса] (М. Івченко); *Хміліє мед у вуликах сухих, Бджола бринить, як промінь, віковічно, І плід — мов серце яблунь молодих, У груди саду гупає ритмічно* (А. Малишко); *За брязкотом ланцюга і криком сойки над вербами пес застрибнув у човен; ріка побуріла, сонце навзаходи віковічно продирало півсутінь* (Є. Пашковський).

ВІКО́ВО-СТАТЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до віку (у 1 знач.) і статі. *Аналіз віково-статевої залежності онкологічної захворюваності показав, що в обох статей рівні захворюваності стрімко підвищуються у віці 45–49 років* (з наук. літ.); *Географія населення вивчає регіональні відмінності у його відтворенні, віково-статевій структурі, соціальному та етнічному складі* (з навч. літ.); *Віково-статеві зміни.*

ВІКОДА́ВНІЙ, я, є. Те саме, що **віковий** 2; віковічний. *І не видно вже хмар на обрії, бачу я, ліс вікодавній стіною зростає* (С. Васильченко); *Глибока місячна синь на посадкових акаціях і на шлагбаумі з вогняним вічком, здається, поїзд пливе дном вікодавнього моря, повз хижі очиці міст* (Є. Пашковський); // Зробл. дуже давно; старовинний. *Нині Контрактова площа — одна з останніх у столиці, в архітектурі якої ще можна побачити вікодавній літопис* (з газ.); // Дуже старий. *На однім хуторі недалечко Дінця жив вікодавній мудрий дідусь-пасічник* (М. Йогансен).

ВІКО́НЕЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **вікно** 1, 2, 6. *У невеличке надвірне віконечко заглядав світ рожевим поглядом* (Панас Мирний); *Я знайшов касу й постукав у віконечко, але воно не відчинялось* (Л. Смілянський); *Годі знайти щось об'єктивне в газетах чи почути по телебаченню. Хіба що у малому віконечку сурдоперекладу, де телеведуча розказує правду мовою жестів для глухонімих* (Л. Костенко).

ВІКО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **вікно** 1. *Подивився козак Нечай в віконну кватирку* (Сл. Гр.); *У плетиві віконних наличників берегиню інколи зображують з риб'ячим хвостом* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Вікно, освічене місяцем, пові-*

сило на грубку дивну мережку, кинуло посеред хати віконний хрест (Григорій Тютюнник); // Признач. для вікна. *Віконна рама затремтіла, і всі шибки дико задеренчали* (М. Коцюбинський); *Дід в роздумах підійшов до будівлі, вікна і двері якої були затулені матами, трохи потупцював біля порога, а потім відхилив віконну мату* (М. Стельмах); *У віконному склі відбилась моя невесела фізіономія* (В. Коротич).

ВІКО́ННИЦЯ, і, *ж.* 1. Дерев'яний або металевий щит з однієї або двох стулок для захисту вікна ззовні. *Там, у однім вікні, грюкнув прогонич — і розчинилася віконниця* (Панас Мирний); *Вдалині м'яко блимнули вікна, і чиясь невидима рука тихо зводила половинки віконниць, наче очі до сну стуляли повіки* (М. Коцюбинський); *Я стою коло ятки з поламаним дашком і видертими віконницями, де колись продавали морозиво* (Б. Антоненко-Давидович); *На вулицю .. виглядає причілковим вікном з червоними віконницями дерев'яна хата Орини Кулиняк* (С. Чорнобривець).

2. Те саме, що **вікно́** 1. *Роберт годинами просиджував біля прозорої віконниці салону, дивився на химерні скелі* (О. Бердник).

ВІКО́ННИЧНИЙ, а, е. Прикм. до **віко́нниця.** *Віконничні половинки.*

ВІКО́ННЯ, я, *с., збірн., рідко.* Вікна. *По селах заблимали каганці, до перших огнів закували під віконню колядники* (С. Васильченко); *З кожного двору від віконня висвічували барвисто квітнички* (В. Барка).

ВІКО́НТ, а, *ч.* Дворянський титул (нижчий від графа і вищий за барона) у Великобританії, Франції та деяких інших країнах, а також особа, якій надається цей титул. *Розмову звичайно підтримували два віконти і п'ять баронів, яких пан де Ла-Моль знав іще в еміграції* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Більшу частину складу палати становлять світські спадкові лорди, яких тут близько 800 осіб. Свої титули — герцогів, маркізів, графів і віконтів — вони передають у спадщину разом із місцем у палаті* (з навч. літ.); *У Версалі на придворній посаді "посудиноносця" при королі був віконт, який отримував за виконання своїх обов'язків кілька тисяч ліврів на рік* (із журн.).

ВІКОНТЕ́СА, и, *ж.* Жінка або дочка віконта. *Віконтеса Бріджмен, власниця однієї з найбільших у світі Лондонської галереї художніх творів, спеціально їздила в Одесу, щоб побачити колекцію маловідомих творів європейського імпресіонізму* (з газ.).

ВІКО́НТСТВО, а, *с.* 1. Титул віконта. *Лицар успадкував віконтство від батька* (із журн.).

2. *іст.* В епоху феодалізму — володіння віконта. *Віконтство Беарн, розташоване на південних кордонах Франції, завжди було яблуком розбрату: на нього зазіхали королі Арагону, а згодом — Іспанії, а також герцоги Гасконі* (з наук.-попул. літ.).

ВІКО́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віко́нт.** *Прямий спадкоємець англійського пера іноді йменується віконтом, якщо наступний титул в родині — віконтський* (з наук.-попул. літ.).

ВІКО́НЦЕ, я, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **вікно́** 1, 2, 6. *Отак вона вишивала, У віконце поглядала, Чи не ревуть круторогі, Чи не йде чумак з дороги* (Т. Шевченко); *Попід лісом млин подався у ставочок, Через воду перекинувся місточок. Наші ниви золотіють так, як сонце; Вишні й сливи лізуть з гілок у віконце* (Я. Щоголів); * Образно. *Віки мовчать. Душа б'є на сполох. Порожніх слів намножилась лушпа. І тільки час від часу археолог якесь віконце в правду прокопа* (Л. Костенко).

2. Зменш. до **вікно́** 1, 2, 4, 6. *Вибравши із замурованого підвального віконця цеглину, люди почули кроки солдатів, постріли і голоси* (М. Бажан); *Кисілевський-Таран, простягаючи руку з асигнацією у віконце каси, мало не впав* (П. Автомонов); *Я мусив знати, чи збереглася фреска, .. мені необхідно було прошкрябувати невеликі віконця наугад на всій площині стіни* (Р. Федорів); *Слід посунути засувку в нижній частині дискети таким чином, щоб утворилося відкрите віконце* (з наук.-техн. літ.); *Вказавши на екрані дисплея потрібний вибір, досить двічі постукати по віконцю, і комп'ютер зрозуміє повідомлення* (з навч. літ.).

Слухове́ вікно́ (віко́нце) *див.* **вікно́.**

ВІКОНЦЯ́ТА, я́т, *мн.* Маленькі віконця (у 1 знач.). *До улиці виходило двоє віконцят, котрі ледве трохи глипіли над землею* (І. Франко); *Через малі віконцята .. доходило сюди мало світла* (А. Чайковський); *Тому й хатинка в нього ось така, тому і долівка земляна, і віконцята маленькі* (У. Самчук).

ВІКОПА́М'ЯТНИЙ, а, е, *книжн.* Те саме, що **вікопо́мний.** *О, вікопам'ятна свята хвилина* (Сл. Гр.); — *Тож вийшов я сьогодні у цей вікопам'ятний день, до цього місця* [місця повстання] (О. Копиленко).

ВІКОПО́МНИЙ, а, е, *книжн.* Якого пам'ятатимуть віками; незабутній. *Поволі зібрався тут* [в Острозі] *значніший гурток учених, який зайнявся виданням книжок. Вікопомним ділом стало видання Біблії з передмовою Герасима Смотрицького* (А. Чайковський); *Від вікопомних днів минуло півсторіччя* (О. Левада); *Конституція Пилипа Орлика — цей вікопомний документ української політичної думки — склалася як договір поміж трьома основними політичними силами козацької держави: гетьманом, генеральною старшиною та Військом Запорозьким* (з публіц. літ.); *9 Травня — вікопомний День Перемоги* (з газ.).

ВІКОПО́МНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **вікопо́мний.** *Заступник міністра відзначив вікопомність двох круглих дат — початку Другої світової війни та падіння "залізної завіси"* (з газ.); *Вікопомність героїчних діянь.*

ВІКОПО́МНО, *книжн.* Присл. до **вікопо́мний.** *За оцими подовбаними дверима і клямкою на гвіздку, під вікопомно вогкою стелею творив Пастернак* (Є. Пашковський); *Промова кандидатки перед виборцями була вікопомно короткою* (з газ.).

ВІКОТА́, и́, *ч., рідко.* Стародавність. *Всюди у Свідзинського — уповільнений темп вікоти, де під вічним сонцем "стомлено ступає древній віл"* (із журн.).

ВІКСАТИ́Н, у, *ч., текст.* Просякнута особливою рідиною непромокальна тканина. *Віксатин нагадує клейонку.*

ВІКТИМІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Дія за знач. **віктимізува́ти.** *Коли шкода завдається безлічі жертв, віктимізація набуває масового характеру і є менш помітною* (з наук. літ.); *Колективна віктимізація — це процес перетворення в жертву злочинних посягань підприємств, в основному малих, національних і расових меншин тощо* (з навч. літ.); // Результат такої дії. *Світові огляди ступеню віктимізації населення являють собою результати, як правило, телефонного опитування респондентів* (із журн.).

ВІКТИМІЗО́ВАНИЙ, а, е, *книжн.* Дієпр. пас. до **віктимізува́ти.** *Крім постраждалих дорослих, первинно віктимізованих внаслідок кишенькових крадіжок, постраждали*

ще й їхні діти, які не мають свого заробітку (з наук. літ.); // *у знач. прикм.* Те саме, що **вікти́мний.** *І Чорнобиль, і повсякденна злочинність дають той самий результат — вони формують віктимізоване суспільство* (з наук. літ.); *Завданням першого етапу дослідження стало виявлення віктимізованих студентів за двома критеріями: реальна віктимізація і потенційна схильність до віктимної поведінки за результатами тестування* (з наук. літ.); // **віктимізо́вано,** *безос. пред. В Уганді 96 % населення було віктимізовано щонайменше одного разу* (з наук. літ.).

ВІКТИМІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, книжн.* Ставити кого-небудь у становище жертви. *Підсудний віктимізував свою жінку і дітей* (з газ.); *У разі подальшої безкарності злочинці віктимізують усе населення району* (з газ.).

ВІКТИМІЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док., книжн.* Набувати рис віктимності; ставати віктимним. *Жертви шахрайства віктимізуються в умовах значних соціально-економічних, політичних, культурних трансформацій у житті українського суспільства* (з наук. літ.).

ВІКТИ́МНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до віктимності. *Існують люди, які мають патологічне бажання бути жертвами — мають у психіці віктимний синдром* (з наук.-попул. літ.); *У віктимології існує таке поняття, як віктимна пора року. Так, наприклад, узимку крадіжок і грабежів речей із хутра стає більше* (із журн.).

△ **Вікти́мна поведі́нка** *див.* **поведі́нка.**

ВІКТИ́МНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Підвищена здатність людини ставати за певних обставин об'єктом злочину. *Аморальність призводить до підвищеного ризику стати жертвою злочину, тобто до високої віктимності* (з навч. літ.); *У суспільстві існує масова віктимність — соціальне явище, виражене у сукупності жертв і фактів заподіяння їм шкоди злочинами на певній території у визначений період часу* (з наук. літ.).

ВІКТИ́МНО, *книжн.* Присл. до **вікти́мний.** *При спілкуванні з певним контингентом не слід виглядати надто віктимно* (з Інтернету).

ВІКТИМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до віктимології. *Удосконалено віктимологічний напрямок індивідуального попередження, виходячи з основних видів віктимної поведінки потерпілих від сімейно-побутових убивств і тяжких тілесних ушкоджень* (з наук. літ.); *Не можна не враховувати віктимологічний аспект проблеми. Він може бути пов'язаний з особливостями ситуації (стан сп'яніння, хвороба, порушення психіки тощо); легковажним ставленням до своєї безпеки* (з навч. літ.).

ВІКТИМОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь кримінології, що вивчає людей, які постраждали від злочинних дій, роль соціально-психологічних і моральних якостей у механізмі злочинної поведінки, а також стосунки між злочинцем і жертвою. *Доречним є наявність у межах галузі кримінологічної науки таких підгалузей, як профілактика злочинів, кримінологічна віктимологія, пенітенціарна, військова, економічна, оперативно-розшукова, сімейна кримінології* (з наук. літ.); *Віктимологія дозволяє створити єдиний банк даних про потерпілих від злочинів* (з наук. літ.).

ВІКТОРИ́НА, и, *ж.* Пізнавальна гра у вигляді відповідей на питання (усні або письмові) з певних галузей знань. *Коли б у вікторині стояло питання — якою мовою здебільшого говорять на варшавських вулицях? — певно, не знайти б жодної людини, яка сумнівалась би відповісти, що на варшавських вулицях говорять здебільшого, розуміється, польською мовою* (Б. Антоненко-Давидович); *Вікторина тривала довго. Перелічували все те, що мама вже присилала Юрчикові. Та коли відкривали посилку, виявлялося, що мати вигадала щось нове, аби потішити свого синочка* (П. Загребельний); *Спробу перевірити свої здібності, ерудицію, кмітливість і просто потренувати пам'ять мали представники євроклубів під час проведення всеукраїнської вікторини "Що я знаю про ЄС", яку організувала громадська організація "Європейський дім"* (із журн.); *Літературна вікторина.*

ВІКТОРИ́ННИЙ, а, е. Стос. до вікторини. *Поява телепередачі "КВН" стала продовженням процесу розвитку вікторинного жанру на радянському телебаченні* (з наук. літ.); *Під час навчання застосовуються завдання вікторинного та ігрового характеру* (з навч. літ.); *Вікторинний метод перевірки знань.*

ВІКТОРІА́НСТВО, а, *с.* Мораль і звичаї англійського суспільства епохи королеви Вікторії (1837–1901 рр.), які характеризувалися консервативними естетичними й стичними нормами. *Поняття вікторіанства охоплює ідеологію, спосіб думки та життя, духовну атмосферу, комплекс етичних та моральних настанов періоду стабільного розвитку британського суспільства в XIX столітті* (з наук. літ.); *Ще в 1820–1830 рр. виявилися ті політичні та ідеологічні тенденції, що підготували ґрунт для прискореного формування ідей і критеріїв, які зазвичай асоціюються з вікторіанством* (з наук. літ.); *Вікторіанство — не стільки традиція, скільки культурний зріз епохи правління королеви Вікторії* (з наук.-попул. літ.).

ВІКТОРІА́НСЬКИЙ, а, е. 1. Пов'язаний з культурою доби правління англійської королеви Вікторії (1837–1901 рр.). *Переважним переконанням вікторіанського сприйняття бідності було те, що бідність — це продукт лінивості та гріха окремих індивідів* (з наук. літ.); *Доходить до того, що з екранів загальноросійських телеканалів пропагують фантастичні марення, з яких сміялися б навіть у вікторіанській Англії чи бісмарківській Німеччині* (з наук. літ.); *Вікторіанську літературу активно аналізують критики й історики, що знайшло відображення у величезній кількості дисертацій і монографій* (з наук.-попул. літ.); *Вікторіанські меблі вирізняються ваговитістю і витонченістю* (із журн.).

2. *перен.* Вишуканий, претензійний. *Кілька днів як письменник я буквально потопав у розкоші пізнання, вивчаючи обличчя, звички, .. демонстрацію "сміливості" думок, своєрідний вікторіанський мовний стиль* (Б. Олійник); *Іскристі ноти кафрського лайма, змішані з кокосовим морозивом, наповнять вас життєдайною енергією, а екзотичні вікторіанський ананас і фізаліс принесуть з собою теплу чуттєвість* (з мови реклами).

ВІКТО́РІЯ[1], ї, *ж.* Водяна тропічна рослина родини лататтєвих, що має велике кругле листя із загнутими вгору краями і квітки рожевого або червоного кольору. *У водах Амазонки багато водяних рослин, наприклад вікторія, квітка якої досягає 30 см у поперечнику* (з навч. літ.).

△ **(1) Вікто́рія ре́гія <вікто́рія амазо́нська>** — один із найпоширеніших видів вікторії — водяної рослини з великими круглими цупкими листками. *"Сковорідки" вікторії регії досягають діаметра млинового колеса і можуть ви-*

тримати на своїй поверхні 4–5-літню дитину (з наук.-попул. літ.); *Найбільшою у світі плавучою квітковою рослиною вважається водяна лілія вікторія регія, або вікторія амазонська; листя цього гіганта прісних водойм сягає двох метрів у діаметрі* (із журн.).

ВІКТО́РІЯ², ї, *ж., книжн.* Те саме, що **перемо́га.** — *Негайно ж віддати наказ усім священнослужителям полків, щоб правили молебні за здоров'я славного російського воїнства і дарування йому вікторії* (С. Добровольський); — *Ти готовий? — з-за дверей гукнув Митуса. — Можеш мене, хлопче, привітати. Ще одна, хоч і незначна, вікторія. Завтра, сказав редактор, мій матеріал буде набрано* (М. Сиротюк); *Похід може затягнутись хтозна на скільки. Біля нікчемного містечка вони товчуться два тижні. Де ті багаті полони, де та швидка вікторія, якими так похвалявся візир!* (Ю. Мушкетик); — *Віват! — вигукнув князь. — Славна вікторія вінщує нашу зброю!* (В. Чемерис).

ВІКТОРЛА́ЙН, а, *ч., заст.* Набірна рядковідливна машина. *З вікторлайнів випуску 1910 року збереглося лише кілька зразків* (з наук.-попул. літ.); *За конструкцією вікторлайн близький до лінотипа* (з наук.-попул. літ.).

ВІКТРО́Н, у, *ч.* Одна з назв полістиролу. *Твердий термопластичний стироловий полімер, з якого відливають імітації самоцвітів, в Англії називають дистреном, у США — стиролом, мострином і віктроном* (з наук. літ.).

ВІКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вікува́ти.** *Ті, що були раніш за нас, що вели непереможний бій та здобули нев'янучий, нетлінний вінець нагороди, виявляють нам суть, сенс та ціль нашого цьогобічного вікування* (з рел.-церк. літ.).

ВІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Проживати свій вік; жити. *То так він і жив собі, й добре йому велося все: .. вікував він собі гарненько з дочкою* (Марко Вовчок); — *Хіба .. так удовицею й вікуватимеш?* (Є. Кравченко); *Сорочине плем'я, що вікувало по навколишніх лісосмугах в наскрізь продутих гніздах, — не забарилося. Воно почуло голос тривоги* (М. Вінграновський); // Довго перебувати, жити де-небудь. — *Не вікувати ж мені, думаю собі, у наймах, треба б уже хоч клаптик свого поля мати...* (М. Коцюбинський); — *Не кури, — спокійно стримав його Максим. — Сіно підпалиш. — А тобі шкода? Чи ти тут вікувати надумав?* (З. Тулуб).

2. *перен.* Завжди, постійно бути наявним де-небудь (про неістоти). *Тут, в полонині, де небо накриває безлюдні простори, що живуть в самотині тільки для себе, вікує тиша* (М. Коцюбинський).

◊ **(1) Вік** *(рідко* **віки́) вікува́ти / звікува́ти:** а) жити, перебувати де-небудь усе життя. *А він таки собі подумав, що тут йому віки вікувати* (А. Крушельницький); — *Тільки в мене й роду, що був син. А я одна вік свій звікувала у своїй хаті* (І. Нечуй-Левицький); — *Е-е, — скрипів Галатин, — перебратись не штука. А тільки ж я вік свій тут звікував* (Є. Гуцало); б) *(перев. ким)* бути, працювати ким-небудь або перебувати в якомусь становищі все життя. *Навіть подумати лячно, щоб піддатися, щоб вік вікувати у ярмі, у рабстві, під чоботом чужинця...* (Є. Доломан); *Робота в мене — тихішої не знайдеш: бакенщиком вік звікував* (О. Донченко).

ВІКУ́НЬЯ, ї, *ж.* Те саме, що **віго́нь** 1. *На межі вічних снігів, на рівні дев'яти тисяч футів, ще можна зустріти цілі табунці .. безрогих кіз особливої породи, струнких і гордовитих, з тонкою шерстю, — природники називають їх вікунья або вігонь* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Ловлять вікуній через їхнє смачне м'ясо та цінне хутро. Як домашні тварини вікуньї поводять себе сумирно й довірливо* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛ¹, вола́, *ч.* Кастрований бик, якого використовують як тяглову силу. *Іде Марко з чумаками. Ідучи співає, Не поспіша до господи — Воли попасає* (Т. Шевченко); *Воли годував* [дід Дмитро] *три роки. По трьох літах вигонив їх у місто на ярмарок* (В. Стефаник); *Воли парубчак спинив, виліз із борозни на обліг* (А. Головко); *Прочитає главу* [Хом'як], *а далі сяде й замислиться, як то волові пролізти у вушко голки?! Чи віл так схуд, чи голка така велика, чи вушко роздимається...* (Ю. Мушкетик); *У Крим далекий виряджали сина. Волів купляли, ярма і занози* (Л. Костенко); * Образно. *Генеральський приказ, з нагайкою в руках, зробив до ладу своє діло. Він .. з завзятих степовиків понаробив покірних волів* (Панас Мирний).

(1) Шу́лий віл — віл з опущеними рогами. *Тягне ярмо, як шулий віл* (приказка).

◊ **Вола́ б з'їв** *див.* **з'їда́ти; Вола́м (бика́м) хвости́ крути́ти** *див.* **крути́ти; Воло́ві ши́ю (ро́ги) скру́тить (мо́же скрути́ти)** *див.* **скру́чувати; Кулако́м вола́ вб'є** *див.* **убива́ти¹; Роби́ти (роздува́ти,** *рідко* **видува́ти) / зроби́ти (розду́ти,** *рідко* **ви́дути) з му́хи слона́** *(рідко* **вола́, бугая́)** *див.* **роби́ти; (2) Як віл,** *зі сл.* з д о р о в и й, д у ж и й *і т. ін.* — уживається для підсилення ознаки; дуже. — *А коли ж то його* [пана] *вхопить, коли він здоровий як віл, — знов обізвався Кавун і похилив на стіл свою русяву голову* (І. Нечуй-Левицький); — *Ви брешете, негіднику. Припадку у вас не було. Ви здорові як віл* (О. Довженко); *Він білоокий чоловік, дужий, як віл, а вона сухенька, мов тернова гілка* (В. Барка); **(3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **віл до бра́ги,** *зі сл.* д о п а с т и с я, д о б р а т и с я *і т. ін., зневажл.* — без почуття міри; жадібно. *Гребу горіхи,.. допався до добра як віл до браги* (Є. Гуцало); **(4) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **віл на рога́тину,** *зі сл.* й т и, л і з т и *і т. ін., зневажл.* — настирливо, вперто, нехтуючи небезпекою. *Преться як віл на рогатину* (прислів'я); **(5) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **віл обу́ха** *(рідко* **пе́ред обу́хом),** *зі сл.* ч е к а т и, ж д а т и *і т. ін.* — покірно, приречено, безнадійно. [Л е о н:] *Та чого це ти насупився як віл перед обухом?* [М а р к:] *І то правда! Не варт* (Я. Мамонтов); *Геть всі люди подуріли. То було стилем. І так само було стилем нишкнути, втягувати голову в плечі і чекати як віл обуха, грому з ясного неба на свою голову* (І. Багряний); — *Що робити? Тікати? Не втечеш. Проситися? Упасти на коліна? Хто на це зважить? Ждати неминучого як віл обуха? Але ж це каторга або й смерть?* (В. Малик); **(6) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **вола́ми,** *зі сл.* ї х а т и — дуже повільно. *Їхав батько далі як волами, та все оглядався на село, щоб закарбувалось воно надовго в його старечій пам'яті* (із журн.); **(7) [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в** *кому і без дод., заст.* — хто-небудь став дуже засмученим, невеселим. *Він одружився, і чорний віл на ногу наступив — хоч з хати тікай* (з переказу); — *Чого ти, Дмитре, такий наче тобі чорний віл на ногу наступив?* (Є. Гуцало); **(8) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[чо́рний] віл [у ярмі́],** *зі сл.* р о б и т и, п р а ц ю в а т и *і т. ін.* — дуже важко, надмірно. — *І стане він відтоді тихий-претихий та покірний і працює мов той віл чорний, тільки очі йому, як баньки скляні, здається, й не кліпають* (Дніпрова Чайка); *Робив*

[Грицько] *як той віл, цілий день: спав на голій землі або колоддях* (Панас Мирний); *Сливе дві неділі робила Олександра як віл у ярмі. Потому охота до праці щезла, а дедалі почала вона ходити й до корчми* (М. Коцюбинський); *Ладний був до господарства її Стефан .. Робив як чорний віл* (С. Чорнобривець); — *Робив як віл. Трудився без спочинку. Все занепало, не моя вина* (Л. Костенко).

ВІЛ², *невідм., ч.* Скорочення: вірус імунодефіциту людини *(див.* **вірус).** *Було виділено 4 види ВІЛ. Усі вони належать до групи ретровірусів* (з наук.-попул. літ.); *Немає жодних свідчень небезпеки побутових контактів із хворими й ураженими ВІЛ людьми* (з публіц. літ.); *Нерідко, пояснюючи людині, що мала статеві стосунки з інфікованим вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), необхідність обстеження крові, відчуваєш її щирий подив та розгубленість* (з газ.).

ВІ́ЛА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **руса́лка.** — *Я ж недарма віла-чарівниця — вмію гоїть всі юнацькі рани* (Леся Українка); *З ликами й постатями богів сплітались гнучкі віли й берегині* (П. Загребельний); *Хорвати й серби у своїх горах, заселених, як гадали, гірськими русалками — вілами, залишали для них на камінні яблука й виноград* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛАЄ́Т, у, *ч., іст.* Основна адміністративно-територіальна одиниця в деяких країнах Близького і Середнього Сходу. *Війна приносить спустошення не тільки переможеним, а й переможцям. Тисячі юнаків складають свої голови на полі бою. По всіх вілаєтах тоді стоїть плач і стогін* (В. Малик); *Турецькі документи висвітлюють події у Бітольському вілаєті напередодні й під час повстання* (з наук. літ.); *Резиденція губернатора називається вілаєт, звідси й колишній термін на позначення провінції* (з наук.-попул. літ.); *Туніс поділяється на 24 вілаєти* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛА́Н, а, *ч., іст.* Феодально залежний селянин у Західній Європі в середні віки. *Англійські вілани були однією з найбільш беззахисних з правового погляду категорій населення* (з наук.-попул. літ.); *Вілан міг вільно продавати землі, але із збереженням повинності сеньйору* (з навч. літ.).

ВІЛАНЕ́ЛА, и, *ж., муз.* Жанр італійської побутової лірики XV–XVI ст., в основі якого лежить переважно неаполітанська народна пісня, яка виконувалася під час польових робіт. *Музика віланели мажорна, нерідко танцювальна. Зазвичай віланели за побудовою є гомофонними, найчастіше трьохголосними, включають паралельний рух голосів, виконуються без супроводу або під акомпанемент лютні* (з наук.-попул. літ.); *Віланелі притаманні риси танцювальності та багатоманітність текстового змісту* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛАНЕ́ЛЬ, і, *ж., літ.* Старовинна віршова форма в італійській поезії. *Віланель складається з дев'ятнадцяти рядків — п'яти трьохрядкових строф та останньої строфи — чотиривірша. Перший і третій рядок першої строфи почергово повторюються в останніх рядках наступних строф і з'являються разом в останніх двох рядках вірша* (з наук.-попул. літ.); *Виникнення віланелі як усталеної поетичної форми пов'язують з ім'ям французького поета XVI ст. Жана Пассера* (із журн.).

ВІЛАРЕ́ЗІЯ, ї, *ж.* Декоративна кімнатна рослина родини ікацинових — вічнозелений кущ з похилими гілками. *Віларезію цінують як одну з найкрасивіших невибагливих кімнатних рослин з тривалим цвітінням* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛА́Я, ї, *ж.* Основна адміністративно-територіальна одиниця в Алжирі з 1976 р. *Конституція Алжиру закріплює дволанкову систему адміністративно-територіального поділу: комуна і вілая (провінція)* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛАЯ́Т, у, *ч.* Основна адміністративно-територіальна одиниця в Афганістані й Судані. *Адміністративно Афганістан поділяється на 34 провінції (вілаяти)* (з наук.-попул. літ.); *Після відокремлення Південного регіону Судану країна поділяється на 15 вілаятів, кожен з яких очолює призначений президентом губернатор* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛЕМІ́Т, у, *ч.* Безбарвний, іноді зеленувато-жовтий або червонуватий мінерал класу силікатів, руда цинку. *Вілеміт використовується для виготовлення флуоресціюючих екранів* (з наук.-попул. літ.); *Мінерал вілеміт названо за ім'ям короля Нідерландів Вільгельма (Віллема) I* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛЕПІ́ЛЬ, і, *ж.* Естонський духовий музичний інструмент. *Естонська свисткова флейта вілепіль завдовжки 110–350 міліметрів має 3–8 пальцевих отворів і розповсюджена головним чином серед пастухів* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛІАМСИ́Т, ВІЛЬЯМСИ́Т, у, *ч.* Оливково-зелений мінерал, різновид серпентину. *У покладах зрідка трапляється майже прозорий вільямсит, пронизаний чорними вкрапленнями* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ЛІК, а, *ч., іст.* Управитель маєтку в Давньому Римі, звичайно раб або вільновідпущеник. *У рабовласницькому маєтку стародавньої Італії головною особою, по суті, був вілік* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛ-ІНФЕ́КЦІЯ, ї, *ж.* Захворювання, викликане вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ). *Для ВІЛ-інфекції характерні стійкий перебіг, зростаюча тяжкість, поєднання різних патологічних станів, резистентність до лікування* (з наук. літ.); *ВІЛ-інфекція — це вірусне захворювання імунної системи, що розвивається повільно і призводить до ослаблення імунного захисту від пухлин та інфекцій* (з наук.-попул. літ.); *Статистика поширення ВІЛ-інфекції лякає — у світі вже більше 50 млн людей інфіковані ВІЛ або хворі на СНІД* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛ-ІНФІКО́ВАНИЙ, а, е. Інфікований вірусом імунодефіциту людини. *Майже 75 % усіх ВІЛ-інфікованих осіб — це ін'єкційні наркомани* (з наук.-попул. літ.); *На базі обласної психоневрологічної лікарні надаватимуть не лише кваліфіковану медичну допомогу ВІЛ-інфікованим громадянам, а й проводитимуть соціальну реабілітацію хворих на СНІД* (з газ.); // *у знач. ім.* **ВІЛ-інфіко́ваний**, ного, *ч.;* **ВІЛ-інфіко́вана**, ної, *ж.* Вірусоносій або хворий на СНІД. *ВІЛ-інфікований може виглядати та відчувати себе здоровим багато років до появи симптомів хвороби* (з наук.-попул. літ.); *Відсутність на сьогодні державної системи психосоціального захисту ВІЛ-інфікованих викликає у вірусоносія такий душевний стан, що нагадує "ураган в урагані"* (з газ.).

ВІ́ЛІС, а, *ч., іст., розм.* Вантажопасажирський позашляховий автомобіль виробництва американської корпорації "Віліс" часів Другої світової війни. *До малої підсліпуватої хатини край села під'їздить на вілісі генерал і два полковники* (О. Довженко); *На висоті просто між окопами зупинився віліс командира дивізії. Стоячи в машині, генерал щось енергійно говорив командирам полків, які слухали його, виструнчившись в сідлах* (О. Гончар).

ВІ́ЛЛА, и, *ж.* 1. *іст.* У Стародавньому Римі — заміський маєток. *Авари не скористалися віллами повержених ромеїв, розбили намети перед собором святого Антонія й живуть*

у наметах (Д. Міщенко); *Під час розкопок римської вілли поблизу Баальбека в Сирії було знайдено мозаїчне панно III ст., на якому розміщено портрети грецьких мудреців, які ведуть легендарний диспут із Сократом* (з наук. літ.).

2. Заміський будинок, комфортабельна дача, звичайно із садом чи парком навколо. *По піскуватій лінії берега, серед тінистих садків, біліли розкішні вілли* (М. Коцюбинський); *Збоку вілли, посеред парку, на маленькім аеродромі стоять аероплани різних розмірів* (В. Винниченко); *Святково біліють невеличкі ошатні будиночки, вілли з граціозними колонами й багатоповерхові, новітньої архітектури, споруди* (Є. Доломан).

ВІЛЛЯ́ТИ *див.* **увілля́ти.**

ВІЛЛЯ́ТИСЯ *див.* **увілля́тися.**

ВІЛОЗЕ́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат інтерферону, що має противірусну, імуномодулювальну дію. *Вілозен знижує активність ПК-клітин у період максимально виражених ознак цукрового діабету* (з наук. літ.).

ВІЛО́ТА, и, *ж.* Італійська народна танцювальна пісня багатоголосого складу, поширена в XV–XVII ст. *Поширення віloти обмежується Венецією та областю Фріулі* (з наук. літ.); *Вілота — це типова пісня, якою венеціанські жінки супроводжували хатню роботу* (з наук.-попул. літ.); *Вілота була важливою ланкою в розвитку мадригалу* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛОЯ́Т, у, *ч.* Основна адміністративно-територіальна одиниця в Узбекистані й Таджикистані. *Нині Узбекистан поділяється на 12 вілоятів (областей), одну автономну республіку й одне місто центрального підпорядкування* (з наук.-попул. літ.); *Согдійський вілоят розташований на північному заході Таджикистану і ділиться на 14 нохій (районів) та 8 хукуматів (міст обласного значення)* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛТ, у, *ч.* Хвороба рослин, спричинювана паразитичними грибами. *Вілт особливо шкідливий для бавовнику* (з наук.-попул. літ.); *Вілт кукурудзи; Плямистий вілт томатів.*

ВІЛУЇ́Т, ВІЛЮЇ́Т, у, *ч.* Колекційний мінерал, складний силікат кальцію та алюмінію, різновид ідокразу, оливково-зеленого або жовтувато-коричневого кольору, знайдений на річці Вілюй. *Везувіан отримав свою назву за місцем знахідки — в лавах Везувію, його синонім вілуїт також пов'язаний з місцем виявлення — в трапах на Вілюї* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ЛЬГА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **воло́га.** *Серпневий вечір дихав вільгою* (Н. Рибак); *Дихнуло вільгою .. — Знать, близько болотистий луг* (П. Дорошко); *Нам було зимно від вільги, що нею дихали річка й мокрий пісок* (Валерій Шевчук).

ВІ́ЛЬГИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **воло́гий.** *Мерехтить в сирих туманах улоговин Пахнот вільгих, солодких соків повен .. цвіт тирлич* (М. Бажан).

ВІ́ЛЬГІСНИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **вільгість.** *З бункера вже чути вільгісний терпкий запах молодого вина* (О. Гончар).

ВІ́ЛЬГІСТЬ, гості, *ж., рідко.* 1. Те саме, що **во́гкість.** *Як тільки я перейшла сіни, ще мокрі після вчорашньої зливи, і одчинила двері в шкільну кімнату, на мене вдарило холодною вільгістю, мов з льоху* (Леся Українка); *Грибною вільгістю пахтить І віє листвиною* (А. Малишко).

2. Те саме, що **воло́га.** *То хмарка набіжить, і бризне дощ краплистий, Ясною вільгістю оббризкавши цвітінь* (М. Рильський); *Учитель уважно вислухує Романа, потім довго мовчить, і в кімнаті настає така тиша, що чути, як знадвору по шибках перекочуються краплини вільгості* (М. Стельмах).

ВІ́ЛЬГЛИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **воло́гий;** сирий. *Зусюди тягло вільглим холодком, крізь який пробивались ледь уловимі пахощі провесни* (М. Олійник); *Вільглий пронизливий вітер прошив благеньке пальтечко, гострими голочками вп'явшись у тіло* (із журн.).

ВІ́ЛЬГЛО, *рідко.* Присл. до **вільглий.** *Дерева поклали на воду хисткі тіні, наш човен перетинає їх, угорі вільгло шелестить олешина й чорнильні сережки падають на тихе плесо* (Ю. Мушкетик).

ВІ́ЛЬГО, *рідко.* Присл. до **вільгий.** *Пилюка вільго запахла дощем* (Є. Пашковський).

ВІЛЬГО́ТА[1], и, *ж.* 1. Те саме, що **во́гкість.** *Дощ був під вечір, і у вікно — вільгота* (Д. Бузько); *Ранок зачинався тихий та лагідний, все навкіл: і трави, і дерева, і кущі — наче завмерло, умліваючи в передденній вільготі* (Ю. Смолич); *Тиша, вільгота, пахне димок, тріпоче вогник...* (О. Гончар).

2. Те саме, що **воло́га.** *Очі в неї блищать якось особливо .. Здається, тепер в них блищав не вогонь, а вільгота* (С. Голованівський).

ВІЛЬГО́ТА[2], и, *ж., розм.* Певна свобода в дотримуванні законів, правил, зобов'язань. [Д е н и с:] *Дайте ви мені отак, як я оце стою: десятин з тридцять землі на вічність.., годів на п'ять вільготу* (М. Кропивницький); *Одні гудили її, інші, навпаки, запевняли, що тільки в Каховці справжні вільготи* (О. Гончар); // Звільнення від дотримання законів, правил, зобов'язань. — *Ті люде* [люди] *в осадах, що вже їм минули строки вільготи, чомусь не хотять* [хочуть] *давати податків* (І. Нечуй-Левицький); *У волості було багато людей. Там теж батьки розпитували про дітей: кому йти в москалі, кому вільгота* (І. Карпенко-Карий).

ВІЛЬГО́ТНИЙ[1], а, е, *рідко.* Прикм. до **вільго́та**[1]. *Осінь холодная, осінь вільготна Панує у нас* (Леся Українка); *Прилягли й воли, повільно ремиґаючи і поводячи на всі боки вільготними імлистими очима* (З. Тулуб); *Скресання річки, теплий вільготний вітер завжди в душі народжували якісь нові надії...* (Василь Шевчук).

ВІЛЬГО́ТНИЙ[2], а, е, *розм.* Прикм. до **вільго́та**[2]. [О л е к с а:] *Мені писав дядько Панас, що я вільготний...* (І. Карпенко-Карий); *Хоча б уже швидше пригріло сонце по-весняному, та й торбу на плечі, та й на оту вільготну неймовірну Каховку!* (О. Гончар).

ВІЛЬГО́ТНІСТЬ[1], ності, *ж., рідко.* Те саме, що **вільго́та** 1. *Ми йдемо до нової хати. Запашна вільготність* (Я. Качура); *Море насилало на суходіл пронизливу вільготність* (П. Загребельний).

ВІЛЬГО́ТНІСТЬ[2], ності, *ж., заст.* Те саме, що **вільго́та**[2]. *Пожий* [поживи], *поки молода та зелена, при татові, мамі, пізнай вільготність молодечу* (Д. Міщенко).

ВІЛЬГО́ТНО[1], *рідко.* Присл. до **вільго́тний**[1]. *В просторій кімнаті було зимно, вільготно, пахло тютюновим димом і потом* (Олесь Досвітній); *Вільготно пахла рілля з свіжого зябу, і в цих пахощах виразно відчувалася гостра приправа азотних угноєнь* (Ю. Смолич).

ВІЛЬГО́ТНО[2], *розм.* Присл. до **вільго́тний**[2]. *Незрівнянно краще, вільготніше дихалось їй навіть там, в отім студенім, незатишнім полі, ніж в остогидлій Ґандзиній хаті* (Є. Кротевич); *Вузька дорога плуталась серед зелені і підбігала аж до пагорка, по якому вільготно прогулювався вітер* (О. Копиленко).

ВІЛЬГУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Злегка, трохи вологий; вогкуватий. *Нарешті Марія згадує недавно бачений Жюлів етюд "Вечір у селі":.. вона сама відчуває втому селян, які повертаються з поля, над ними вже нависає вільгувата тиша* (М. Слабошпицький); *Ось ти й на Сааремаа, — здивував мене рівним, буденним тоном Юло, коли ми вийшли до маленького аеровокзалу, під вільгуватий подув морського вітру* (із журн.).

ВІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Ніким не гноблений, не поневолюваний; незалежний, самостійний. *Він* [Теокрит] *казав, що "нема рабів Божих", — єсть і повинні бути люди, вільні "тілом і духом"* (Леся Українка); *Гордо встає Україна, вільна від краю до краю* (Л. Дмитерко); // У якому не існує пригноблення, поневолення. *З-під ярем І з тюрем, Де був гніт, Ми йдем на вільний світ! За Україну, За її долю, За честь і волю, За народ!* (М. Вороний).

2. Який перебуває на волі, позбувшись пут, ув'язнення і т. ін. *Лис скрутився, А мужик розтяв лиш шнур. Чувшись вільним, лис за курку Та й махнув, куди видать* (І. Франко); // Який звільнився від певних обов'язків, якоїсь роботи. *Ось він мчиться додому — вільний, скінчивши гімназію* (Панас Мирний); *Уже він все зробив і знову стояв вільний* (О. Гончар); // Який не зайнятий роботою безпосередньо в певний момент і може перейти до виконання нового завдання. *До кабінету прийшов із вартівні вільний червоноармієць* (Б. Антоненко-Давидович); *Вільний водій.*

3. *іст.* Який не перебуває у рабській, кріпосній і т. ін. залежності. — *Були ми панські — тепер вільні.., — говорив Семен* (М. Коцюбинський); // *у знач. ім.* **вільний,** ного, *ч.;* **вільна,** ної, *ж.;* протилежне р а б, к р і п а к. Людина, звільнена від кріпацтва, рабства. *Найліпший спосіб зробити вільного рабом, відступником — примусити його боятись друзів* (Василь Шевчук); // *у знач. ім.* **вільна,** ної, *ж.* Документ, який свідчить про розкріпачення певної особи. — *Знаєш, Мар'є, що? Дає тобі пан вільну та двісті карбованців... Мирися!* (Панас Мирний).

4. Який не терпить обмежень, не піддається їм; свободолюбний. *Вільний дух народу ще тлів під попелом неволі* (М. Коцюбинський); *Спека, що понад морем — як жандарма сон, — вона ж бо душить кожну вільну думку* (П. Тичина); *Хто скуштував цей райський плід* [волі], *не може жити в путах, його душа витатиме нескута, вільна й прагнутиме лише одного — вирвати й нещасне тіло з каторги!..* (Василь Шевчук).

5. Який нічим не обмежується; якому ніхто, ніщо не заважає. *Нам з Катрею було життя вільне, бо батьку ніколи було нас стерегти* (Марко Вовчок); *Тепер ми були одні, без сторонніх свідків, вільні й мали змогу спокійно обміркувати дальший план діяльності* (Олесь Досвітній); // Якому ніщо не стоїть на перешкоді; якого ніщо не стримує. *Лице обсмалив гарячий вільний вітровій* (Ю. Смолич); *Те серце бентежне і чисте, як вільна гірська течія* (В. Бичко); *Укладання снігу і зрубів на тротуарах, доріжках скверів, у подвір'ях проводиться на місцях, які забезпечують вільний прохід пішоходів* (з мови документів); // Який здійснюється легко, без труднощів. *Вона схилилася. Через хвилину дивилася на мене довгим смутним поглядом, а опісля впустила вільним рухом арфу в воду* (О. Кобилянська); *Вільне дихання.*

6. *з інфін.* Який має право або можливість діяти, чинити зі своєї волі, за власним бажанням. — *Хіба ж я не вільна на своєму добрі посіяти якого схочу зілля?* (Ганна Барвінок); — *Моя жінка вільна розпоряджувати своїм часом, як хоче* (Леся Українка); // Який здійснюється з власної волі; непримусовий. *Нудьга за своїми хлопцями-поточанами, за вільною працею гризла мене щодня* (С. Васильченко).

7. Не стримуваний певними законами, постановами; безперешкодний. — *Мій розум швидко втомлюють розмови і про вільну конкуренцію, і про економічну еволюцію* (М. Стельмах); *Вільна торгівля; Вільний продаж.*

8. *заст.* Недержавний, приватний. *Початок XX ст. широко культивує нові форми театрального життя — так звані вільні, міські театри* (з наук. літ.); *Вільний університет.*

9. Невимушений, неофіційний. *З шанобливого й одночасно вільного, навіть злегка жартівливого тону листа Сковороди до ректора Іова Базилевича видно, що вони були в добрих стосунках* (з наук. літ.); // Який виходить за межі пристойності; грубий, фамільярний. *Край синього неба зашарівся, як сором'язлива дівчина від вільного парубочого слова* (Панас Мирний).

10. Такий, де немає тісноти; широкий, просторий, безкраїй. *Вільний степ передо мною, Повний чистої краси, Зеленіє пеленою* (П. Грабовський); *Не судилося Максимові прорватися на вільний, не загрожений простір. Ідучи гущавиною, він нагло вигнався просто на дорогу, на якій стояло багато машин і гармат суцільною мовчазною лавою* (І. Багряний); // Який не стримує, не сковує рухів; невузький, нетісний, просторий (про одяг, взуття). *Одягнений він у вільне касторове пальто* (М. Руденко); *У цей час цар гуляв у вільному одязі в дворі* (із журн.).

11. Ніким, нічим не зайнятий, не заповнений. *Не було звісток, чи є вільна квартира в Буркуті* (Леся Українка); *Спитав місця вільного, показали йому повз стіну* (А. Тесленко); *Здалеку побачила* [Тася] *зелений вогник вільного таксі* (Л. Дмитерко); // Ніким не заміщений, вакантний (про посаду). *Сталих посад у нас в комісії дуже мало і сподіватись на якусь вільну — дуже трудно* (М. Коцюбинський); *Вища мобільність протягом певного періоду спричиняє більшу кількість вільних місць, тому працівникам легше знайти роботу* (з наук. літ.); // Яким у даний момент ніхто не користується. *Микола зайшов до вільної кабіни, кваппиво набрав номер* (А. Тесленко); *У комп'ютері для підключення внутрішнього модему повинен бути вільний слот розширення* (з наук.-техн. літ.); // Який дозволяє безперешкодний рух, пересування когось. *Шаліли дзвони, натовп перешиковувався, даючи вільний простір довкіл церков, щоб ним врочисто рушив великий хресний хід* (Василь Шевчук); *Здавалось, прохід вільний, і всі рушили один за одним у село* (К. Гриб); // Не заповнений, не зайнятий певною працею. *Зимою більше вільного часу, ніж літом* (Панас Мирний); *Скоро посівна, вільних рук не буде* (М. Руденко); *У вільні від уроків години та вечори у нас було тепер багато діла* (з мемуарної літ.).

12. *від чого.* Який не містить у собі чогось небажаного, непотрібного; позбавлений чого-небудь. — *Мені припоручено, — додав він, — обдивитися лоєштські виноградники, щоб запевнитися, чи вільні вони від філоксери* (М. Коцюбинський); *Образи Довженка немовби висічені з суцільної гранітної брили, — настільки вони вагомі змістом, вільні від всього легкого, поверхового, неістотного* (А. Малишко).

13. Не затиснутий, не закріплений у чомусь, не прикріплений до чого-небудь. *Хустина .. опинилась в руках у Йона .. Скрикнула з несподіванки дівчина і вхопила миттю вільний кінець хустини* (М. Коцюбинський); *Вільний кінець мотузка.*

14. *спец.* Який не обмежується певними нормами, правилами, стандартами. *Розрізняють два окремі типи наголосів: наголос зв'язаний і вільний* (з наук. літ.); *Вільні розміри деталей;* // У якому не дотримується певний порядок, вимога. *І попереду, і позаду рухаються люди, вже, здається, й не п'ятірками, а вільними довгими шеренгами* (А. Хижняк); *Вільне поводження Толстого з французьким текстом пояснюється не тим, що письменник користався правом автора, а його розумінням суті перекладу* (О. Кундзич).

15. *спец.* Який не передає свого руху іншим частинам механізму; пустий. *Причиною неповного виключення зчеплення може бути також занадто великий вільний хід педалі* (з навч. літ.).

16. *хім.* Який є в природі або може видобуватися в чистому вигляді, без домішки інших речовин. *Добове споживання харчової солі становить 10 г, вільної рідини — до 2 л* (з наук.-попул. літ.); // Який не перебуває в хімічних сполуках. *У повітрі вільний азот становить 78,09 % за обсягом (або 75,6 % щодо маси)* (з наук.-попул. літ.); *Повітря необхідне рослинам і тваринам через те, що в ньому є вільний кисень і вуглекислий газ* (з навч. літ.).

17. *спец.* Який здійснюється за природних умов; протилежне ш т у ч н и й. *Вільне запліднення.*

Ві́льна профе́сія *див.* **профе́сія; Ві́льний коза́к** *див.* **коза́к; Ві́льний слуха́ч** *див.* **слуха́ч; Ві́льний худо́жник** *див.* **худо́жник; Ві́льним по́ковзом** *див.* **по́ковзом; За ві́льним на́ймом** *див.* **найм.**

△ **Бі́лий (ві́льний) вірш** *див.* **вірш; Ві́льна боротьба́** *див.* **боротьба́; Ві́льна економі́чна зо́на** *див.* **зо́на; Ві́льна терито́рія** *див.* **терито́рія; Ві́льне мі́сто** *див.* **мі́сто[1]; Ві́льне паді́ння** *див.* **паді́ння; Ві́льний вугле́ць** *див.* **вугле́ць; Ві́льний уда́р** *див.* **уда́р; Ві́льні впра́ви (ру́хи)** *див.* **впра́ва; Ві́льні радика́ли** *див.* **радика́л[2]; Приско́рення ві́льного паді́ння** *див.* **приско́рення.**

◊ **Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка)** *див.* **хвили́на; Ві́льний птах <Ві́льна пта́ха (пта́шка, пти́ця)>** *див.* **птах; Ма́ти ві́льні ру́ки** *див.* **ма́ти[2]; На [сві́же (чи́сте,** *рідше* **ві́льне)] пові́тря** *див.* **пові́тря; На [сві́жому (чи́стому,** *рідше* **ві́льному)] пові́трі** *див.* **пові́тря; Не ба́чити ві́льної хвили́ни** *див.* **ба́чити.**

ВІ́ЛЬНИК[1], а, *ч., іст.* Той, хто не перебуває в кріпосній залежності. *У Карпатах проживала значна частина дрібної шляхти, вільників та біглих селян* (з наук. літ.).

ВІ́ЛЬНИК[2], а, *ч., розм.* Борець вільного стилю. *Український вільник побореться за бронзу чемпіонату* (з газ.); *Азербайджанські вільники завоювали 8 медалей на турнірі в Болгарії* (з газ.).

ВІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Те саме, що **во́ля** 1. *За вільність і за мир повстала друга сила, Хвилини кожної росте й росте вона* (М. Рильський); *Йтиметься про плавність ліній, ідеальність пропорцій, про мереживо аркатури, красу вікон, карнизів, про дух отієї величавої вільності, що його вкладено козацькими будівничими в споруду собору* (О. Гончар); *Знову вірність — найвища мораль народу, який не знав домостроїв і поважає вільність* (Б. Харчук).

2. *іст., перев. мн.* Права на що-небудь. [Г і л ь д а:] *Карать не можна на смерть лиш за те.., Що смілива людина голос свій За вільності громадські підняла!* (І. Кочерга); // Пільги, привілеї. *Правами й вільностями козаки могли користуватися тільки на державних землях* (з наук. літ.).

3. Природність рухів, поведінки; невимушеність. *Згадки линули на нього холодною водою і скували вільність рухів* (М. Коцюбинський); *Мене вражала вільність і ненапруженість її м'язів у моменти сильного душевного піднесення* (з мемуарної літ.).

4. Нестриманість, розв'язність у поводженні; фамільярність. *Сама Тамара Василівна своїм поводженням рішуче окреслила їхні денні стосунки. Жодних натяків. Жодних вільностей. Тільки справи, тільки офіційно!* (В. Підмогильний); *Молоді дівчата .. підходили до Черниша і Брянського, невимушено оглядали з ніг до голови їхнє обмундирування і ласкаво поляпували юнаків-офіцерів по щоках. Йов! Усі приязно сміялись, старі і молоді, не осуджуючи дівчат за їх вільність* (О. Гончар).

5. Відступ від загальноприйнятих правил, законів і т. ін. *Це стара Навроцька дозволила дочці таку вже вільність, що дочка на неї аж очі витріщила: "Невже, мов, я оце піду гулять сама без мами з паничем?" — неначе питали її очі в мами* (І. Нечуй-Левицький); *Газетна мова має свої традиції і закони .. Мовні вільності тут недоречні* (М. Руденко); *Говорячи про окремі сторони мовної творчості Т. Шевченка, І. Франко відзначив, що вільність у поводженні з поетичним розміром посилила музикальність, евфонічність вірша* (з наук. літ.).

Вели́ка ха́ртія ві́льностей *див.* **ха́ртія.**

ВІ́ЛЬНО. 1. Присл. до **вільний** 1, 5–7, 9, 10, 17. *Його думки, що зродились у серці, а зростали в голові, пливли вільно, як прозора течія в зелених берегах, і клались рядками на папері* (М. Коцюбинський); *Івана Петровича розповідь повела знову до Енея і його козацької ватаги. Еней теж може перебрести через пекло, щоб вільно піти просторами широкої землі разом з козаками-троянцями* (І. Пільгук); *Вона й досі почувала себе героєм дня і трималась занадто вільно й задиркувато* (О. Донченко); *Пішли трактори, вільніше стало на подвір'ї* (О. Гончар); *Голубів на Горі ніхто не чіпав, не їв; вони .. вільно виводились, зграями літали над зеленою Горою* (С. Скляренко).

2. *присл.* Без почуття пригніченості, тривоги (про душевний стан). *Після шампанського, коли вже всі почували себе напрочуд весело й вільно, розмова цілком втратила офіційний тон, гості поділилися на гуртки* (М. Трублаїні); *Юрко засміявся, як сміється людина, котра почувається вільно, невимушено. Схоже на те, що він тут, над загадковим озером, жодної небезпеки не відчував* (М. Руденко); *Мотоцикл допомагає почуватися вільно і позбуватися стресів* (із журн.).

3. *присл.* Легко, без зусиль (фізичних або розумових). *Високий випростався, вільно закинув товстий шкіряний чемодан у люк над коридором* (Є. Кротевич); *Надя змалку вільно розмовляла по-німецькому і по-французькому* (Ю. Смолич); *Латинський шрифт тепер уже вільно читали навіть бійці з нижчою освітою* (О. Гончар).

4. *пред.* Про наявність у когось часу, не зайнятого працею. *Я рада, що мені трошки вільніше, — вибігла до Прокопа, — стою, розмовляю з ним коло рундука* (Марко Вов-

чок); — *Ну, прощай же, — каже, — Варко! Якщо завтра тобі вільно буде, то я й завтра прийду* (Панас Мирний).

5. *пред.* Дозволено, не заборонено. *Чи ж не вільно мені зо своїм, що я хочу, зробити? Хіба око твоє заздре від того, що я добрий?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Що вільно панові, то не вільно Іванові* (Номис); *Було їм вільно розмовляти Про всякії свої діла, І думати, і мізкувати — Яка душа, де, як жила* (І. Котляревський); — *Хіба йому не вільно інколи погуляти?* (Марко Вовчок).

6. *у знач. виг., військ., спорт.* Уживається як команда перестати стояти струнко або перейти зі стройового на вільний крок. — *Батальйон, стру-ун-ко! — вилетів наперед Чумаченко. — Вільно, вільно, — зупинив його генерал* (О. Гончар); — *Товаришу командир! Партизан — боєць 3-го взводу Петро Калина з'явився! — Вільно! Як почуваєш себе, Петрусю? — запитав командир, пильно дивлячись в очі хлопчині* (К. Гриб); *Вільно! До осені... Сьогодні завершується весняна призовна кампанія* (з газ.).

◊ **Ві́льно (ле́гко, поле́гшено** *і т. ін.)* **зітхну́ти** *див.* **зітхну́ти; Ди́хати / дихну́ти ві́льно** *див.* **ди́хати; Ди́хатися / дихну́тися ві́льно (вільні́ше)** *див.* **ди́хатися; [Як, мов, ніби** *і т. ін.*] **ві́льно (ле́гко, поле́гшено** *і т. ін.)* **зітхну́лося** *див.* **зітхну́тися.**

ВІЛЬНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ві́льно** або **ві́льний,** напр.: в і л ь н о п л а́ в а ю ч и й, в і л ь н о р у х о́ м и й.

ВІЛЬНОВІДПУ́ЩЕНИЙ, а, е, *іст.* Якого звільнено від рабства, відпущено на волю. *Письменник* [І. Франко] *правдиво .. показує, що християнство найінтенсивніше поширювалося в середовищі рабів і вільновідпущених бідарів* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **вільновідпу́щений,** ного, *ч.;* **вільновідпу́щена,** ної, *ж.* Особа, звільнена від рабства. [А ф р а:] — *Ти, мабуть, вільновідпущений якогось із римських приїжджих панів? Бо я ніколи тебе не бачила на наших зібраннях* (Н. Королева); *Ховаються в них* [плантаціях] *білі хатинки вільновідпущених і пишні садиби євреїв та караїмів* (З. Тулуб).

ВІЛЬНОВІДПУ́ЩЕНИК, а, *ч., іст.* Той, кого відпущено, звільнено від рабства. *Найвизначнішим з філософів III ст. до н. е. був філософ Біон, син ольвійського вільновідпущеника* (з наук. літ.); *У Херсонесі практикувався відпуск на волю у формі посвяти раба якомусь божеству. Причому храм або релігійна громада ставали ніби покровителями вільновідпущеника* (з навч. літ.).

ВІЛЬНОВІДПУ́ЩЕНИЦЯ, і, *ж., іст.* Жін. до **вільновідпу́щеник.** *Серед перших християнок було чимало рабинь і вільновідпущениць* (з наук.-попул. літ.); *Вочевидь, якщо Акте як вільновідпущениця Сенеки і схиляла Нерона діяти відповідно до порад свого патрона, то робила це досить тонко і ненав'язливо* (із журн.); *Заможна вільновідпущениця.*

ВІЛЬНОДОСТУ́ПНИЙ, а, е. До якого є безперешкодний доступ. *У вільнодоступному для користування місці наявна інформація про порядок дій при отруєннях* (з мови документів); // До якого бажаючі можуть звертатися вільно, без оплати або додаткових умов. *На сайті міститься вільнодоступний перелік видів продукції, які підлягають обов'язковій сертифікації* (з наук.-техн. літ.).

ВІЛЬНОДУ́М, а, *ч.* Те саме, що **вільноду́мець.** *Поза школою, в колах місцевої інтелігенції, користався він славою ліберального вільнодума й революціонера мислі, відважного й глибокого мислителя* (І. Багряний); *Дивно було, що Духнович, цей факультетський вільнодум і філософ, .. так до ладу й не міг збагнути мудрість статуту караульної служби* (О. Гончар).

ВІЛЬНОДУ́МЕЦЬ, мця, *ч.* Людина, якій властиве вільнодумство; вільнодум. *Він бачив у Гердері тільки одно — вільнодумця та єретика* (І. Франко); *Вільнодумець* [Пушкін] .. *безмежно поглибив свою ненависть до рабства, свою любов до волі* (М. Рильський); *Єзуїтська колегія замінить пауперську катедральну школу, виховуватиме вона не вільнодумців, .. а вірних слуг святого костьолу* (Р. Іваничук); *Великий художник К. Брюллов був вільнодумцем у питаннях релігії* (з наук. літ.).

ВІЛЬНОДУ́МКА, и, *ж.* Жін. до **вільноду́мець.** *На чолі боротьби проти європейської революції стояла колишня вільнодумка Катерина II* (з наук.-попул. літ.); *Я вільнодумка, на відміну від вас, і можу писати все, що захочу* (з Інтернету).

ВІЛЬНОДУ́МНИЙ, а, е. 1. Який критично ставиться до панівних релігійних або політичних поглядів, суспільного ладу. *Він .. не міг далі сидіти в Острозі і чекати панського осуду за свої вільнодумні настрої* (Іван Ле); *В Махновім примруженім вічу інше злими іскрицями зблиснуло: — Чи, може, таки відділити оту професорську вільнодумну голову від плечей?* (О. Гончар).

2. *заст.* Схильний до вільнодумства. — *Я вільнодумний, — сказав літератор, — але релігія потрібна для моральності мужиків і жінок* (М. Коцюбинський); *Він* [Леон] *рад був удавати про око вільнодумного чоловіка, але в глибині серця, так як усі малорозвиті* [малорозвинуті] *і самолюбні люди, був забобонний* (І. Франко).

ВІЛЬНОДУ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вільноду́мний.** *Молодий бесідник підніс у своїй промові найбільше вільнодумність Шевченка* (О. Маковей); *Іван Світличний, добродушний вусань, опікувався нами і спимулював нашу вільнодумність* (з публіц. літ.).

ВІЛЬНОДУ́МСТВО, а, *ж.* 1. Критичне ставлення до панівних релігійних або політичних поглядів, суспільного ладу. *Петро Антонович закінчив юридичний факультет Київського університету, куди його за вільнодумство було переведено з Петербурга* (М. Олійник); *Серед тодішніх поміщиків В. Капніст вирізнявся своїм вільнодумством* (з наук. літ.).

2. *заст.* Течія громадської думки, яка відкидає релігійну заборону на раціональне осмислення догматів віри та відстоює свободу розуму в пошуку істини. *А хто з його селян У забобони вірить, — того пан Карпович каже різками провчити: На вільнодумство спосіб знаменитий Підданих і підлеглих повертать* (М. Рильський).

ВІЛЬНОДУ́МСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко.* Виявляти вільнодумство. *Франко вільнодумствує, не визнає ні світської, ні духовної влади* (П. Колесник); *Поміщик-ліберал читає "Кобзар" Шевченка, вільнодумствує і удає з себе гуманіста в ставленні до наймитів* (з навч. літ.).

ВІЛЬНОКОНВЕРТО́ВАНИЙ а, е. Те саме, що **конверто́ваний.** *Визначена вартість майна оплачується у вільноконвертованій валюті, згідно з курсом* (з мови документів).

ВІЛЬНОЛЮ́БНИЙ, а, е. Який любить волю, прагне до неї; свободолюбний. *Власники душ, повернених у робоче бидло, .. найбільш боялись того неспокійного, вільнолюбного духу народного* (М. Коцюбинський); *Вільнолюбний народ;* * Образно. *Неволя тяжко душила вільнолюбне серце*

Кореня. Не міг він примиритися з рабством (О. Бердник); // Який відбиває свободолюбні думки. *Невідомий співаче, твої вільнолюбні очі вибрав залізом хижий ординець* (М. Стельмах); *Немає страшнішої публіки, ніж співчуваючий ліберал перед лицем загрози. Куди одразу ділося і співчуття, і вільнолюбні погляди?* (І. Жиленко).

ВІЛЬНОЛЮ́БСТВО, а, *с.* Властивість за знач. **вільнолю́бний.** *Щось сказав він про тих, хто живе, як худоба, бо розпуста, вільнолюбство і злодійство ходять у парі* (Валерій Шевчук); *Життя в оточенні селянської бідноти, передова художня література розвивають у А. Тесленка вільнолюбство, критичне ставлення до релігії* (з навч. літ.); *Г. Хоткевич зриває маску "революційності" з тієї польсько-шляхетської інтелігенції, яка чваниться своїм демократизмом, вільнолюбством, героїзмом, а в той же час не визнає права на таку ж свободу за українським народом* (з публіц. літ.).

ВІЛЬНОНА́ЙМАНЕЦЬ, нця, *ч.* Працівник за наймом, угодою (на відміну від військовослужбовців, в'язнів і т. ін.); вільнонайманий. *Давно .. розбіглися всі вільнонайманці, повтікали білі євнухи* (Ю. Мушкетик); *Вільнонайманці, що отримують грошову допомогу розміром 1900 гривень, не зацікавлені у працевлаштуванні з невисокою зарплатою* (з газ.).

ВІЛЬНОНА́ЙМАНИЙ, а, е. Який наймається на роботу, працює за наймом. *Нарешті молодий вільнонайманий головний інженер зважився дослідити хиби його* [скіпа] *конструкції* (Б. Антоненко-Давидович); *В отій самій хатині, в яку вбігали та вибігали жінки, варили їжу для небагатьох вільнонайманих робітників* (Ю. Збанацький); // Який виконується за наймом, угодою. *Зростання кількості мануфактур і особливо застосування вільнонайманої праці свідчили про безперечні успіхи в розвитку капіталістичної промисловості* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **вільнона́йманий,** ного, *ч.;* **вільнона́ймана,** ної, *ж.* Той (та), хто працює за наймом (на відміну від військовослужбовців, в'язнів і т. ін.). *Серед міста* [Воркути] .. *був сектор вільнонайманих: працівників табору, табірного управління, поселенців-німців* (Р. Іваничук); *Вже після табору, на засланні, купив* [рушницю] *у одного вільнонайманого за великі гроші* (А. Дімаров).

ВІЛЬНОПЛА́ВНИЙ, а, е. Який самостійно плаває на поверхні рідини. *У роботі наведені загальна характеристика та значення основних груп вільноплавних рослин у самоочищенні водойм* (з наук. літ.); *Описана форма тіла властива для вільноплавних риб, що мають так звану торпедоподібну форму* (з наук. літ.); *Із заплідненого яйця утворюється вільноплавна личинка, не схожа на дорослі особини асцидій* (з наук.-попул. літ.); *Вільноплавний планктон.*

ВІЛЬНОРАДИКА́ЛЬНИЙ, а, е, *хім., біол.* Стос. до існування радикалів хімічних сполук у вільному стані. *Досліджено вільнорадикальні процеси в спермі чоловіків з хронічним простатитом до та після лікування* (з наук. літ.); *У роботі розглянуто вікові особливості вільнорадикального окиснення білків і ліпідів у мозку щурів* (з наук. літ.).

ВІЛЬНОРУХО́МИЙ а, е. Який вільно рухається. *Біологічна фіксація молекулярного азоту вільнорухомими і симбіотичними мікроорганізмами відбувається як в автотрофному, так і в гетеротрофному блоках екосистеми* (з навч. літ.); *Вільнорухомі суглоби.*

ВІЛЬНОСЛУХА́Ч, á, *ч.* Той, кому дозволено відвідувати заняття й складати іспити без зарахування до вищого навчального закладу. *Над могилою поета було виголошено багато промов. Мали сказати свої прощальні слова вільнослухачі університету* (з наук.-попул. літ.); *Спочатку юнак навчався під орудою знаменитого передвижника І. Крамського, а через рік став вільнослухачем Академії мистецтв* (із журн.); *Вільнослухачі могли відвідувати заняття з малювання, що відповідно до складності поділялися на класи: масковий, головний, фігурний* (з Інтернету).

ВІЛЬНОСЛУХА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **вільнослуха́ч.** *У 1905 р. інститут прийняв декількох вільнослухачок, але в умовах реакції, що настала після придушення революції, змушений був закрити перед ними свої двері* (з наук.-попул. літ.); *У Харківському університеті на історичному факультеті була (а може і зараз є) одна вільнослухачка* (з Інтернету).

ВІ́ЛЬНЮСЕЦЬ *див.* **вільнюсці.**

ВІ́ЛЬНЮСКА *див.* **вільнюсці.**

ВІ́ЛЬНЮСЦІ, ів, *мн. (одн.* **вільнюсець,** сця, *ч.;* **вільнюска,** и, *ж.).* Мешканці Вільнюса. *Вільнюсці вважають Казимира IV, при якому Литва прийняла хрещення, покровителем свого міста* (з наук.-попул. літ.); *Щодо стану збереження пам'яток у місті, то вільнюсці ним не задоволені* (з газ.).

ВІЛЬСОНІ́Т, у, *ч.* Пурпурно-червоний мінерал, різновид скаполіту. *Вільсоніт належить до магматичних (вивержених) порід* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ЛЬХА, и, *ж.* Листяне вологолюбне дерево або кущ родини березових; вільшина. *Верхи вільх та верб у лузі горіли червоним світлом* (І. Нечуй-Левицький); *Вільха, кущі бузини щільно тулились до його* [будинку], *по стінах вився дикий хміль* (С. Васильченко); *Вільха належним чином не оцінена ні наукою, ні господарською практикою, хоч за спектром можливостей вона не поступається перед представниками цінних порід* (з наук.-попул. літ.); *У понижених місцях балок росте окремими групами чорна, або клейка, вільха* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛЬХО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **вільха.** *Полетіла Синиця над болото, сіла собі на вільховім корчі* (І. Франко); *Вільхову кору оббива Малесенька пташина* (А. Малишко); *Партизани перетинали дороги в найзручніших місцях і для нападу, і для оборони: в лісах, понад ярами, в заболочених низинах, що заросли вільховими чагарниками, сріблястою осичиною, верболозом* (М. Стельмах); // Зробл. з вільхи. *В одчинені двері було видно чималу світличку .. з вільховими дешевими стільцями та столиками* (І. Нечуй-Левицький); *Настрій у мене підупав. Бачу, що влаштовуємося тут не на якийсь день-два: у командирській землянці, де досі була долівка, хлопці настилають підлогу з вільхових обаполів* (Є. Доломан).

ВІЛЬЦЕ́ *див.* **вильце́.**

ВІЛЬША́НИЙ, а, е. Те саме, що **вільхо́вий.** *На ногах у нього замість чобіт вільшані личаки* (А. Шиян); *Йому хочеться зараз же, не зволікаючи, стругати квадратну дошку, вирізьблювати на дереві ямкуваті зорі, чаклувати над фарбою з дубової та вільшаної кори* (В. Дрозд); *Роман вигукував, рвучись до бійки: — Минуть три дні, і всі побачать, яке твоє командування. Їсти нічого, пити нічого, цигарок не вистачає. Що ми будемо курити? Вільшане листя?* (із журн.).

ВІЛЬША́НИК, а, *ч., збірн.* Те саме, що **вільшня́к.** *Бійці добралися до острова, порослого вільшаником* (Григорій Тютюнник); *Щоб не наражати всіх на небезпеку, Арсен наполіг, що в замок піде він один, до стіни його супроводжуватимуть тільки Роман та Семашко, а інші залишаться в засаді на березі ставу, у заростях верболозу та вільшаника*

(В. Малик); *Напившись, він знов відпочив і, не повертаючись, задки, смішно відповз за драчі в молодий вільшаник* (П. Загребельний).

ВІЛЬША́НКА, и, *ж.* Невеличка перелітна співоча пташка родини мухоловкових. *Давно минув він глибокий ярок з рідким осичником, де .. вдень перегукуються дрозди, іволги і вільшанки* (З. Тулуб); *Зозуля .. підкладає свої яйця в гнізда всяких малих співочих птахів — очеретянки, вільшанки, кропив'янки, плиски* (Є. Гуцало); *Корисна також і червоногруда вільшанка, яка ховається в хащах, заростях бур'янів та в кущах, де просто на землі влаштовує своє нескладне гніздо* (з наук. літ.).

ВІЛЬШИ́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **вільха.** *Проліски лізли крізь корені вільшин* (Я. Щоголів); *Як п'янко пахне зів'яле листя вільшини, орішини, дуба* (К. Гордієнко); *— Пам'ятаєш, Тимку, як ми в оцьому лузі сорок драли? — запитав Федот, показуючи рукою на буйну зелень старих вільшин та осик, що густою стіною стояли понад луговою стежкою* (Григорій Тютюнник).

2. *збірн.* Те саме, що **вільшня́к.** *За водою лука, далі лозові корчі, вільшина* (І. Франко); *Він пішов понад берегом через густу вільшину. А тоді перетнув її навскіс і вийшов на протилежний її бік, що виходив до степу, й так пішов далі* (І. Багряний); *Човен з розгону увійшов у вузенький рукавчик, під шатро вільшини* (І. Волошин).

ВІ́ЛЬШКА, и, *ж.* Зменш. до **ві́льха.** *Біля хати росла невелика вільшка.*

ВІЛЬШНИ́К, у́, *ч., збірн., рідко.* Те саме, що **вільшня́к.** *Торфове багнище оточувало вільшник* (Іван Ле); *Зараз тільки в двох лісгоспах області є понад 10 гектарів штучно створених вільшників* (з газ.).

ВІЛЬШНЯ́К, у́, *ч., збірн.* Зарості вільхи; вільшаник. *Пройшовши трохи ще в тім самім напрямку, наткнувся* [Максим] *на високий берег, порослий лозою й вільшняком* (І. Багряний); *Очима, сповненими жаху, вибирав* [Пимон] *місце, де можна було б заховатися. Таким місцем могли бути кущі молодого вільшняку* (А. Шиян); *Птиця, струшуючи краплини з крил, перелякано зривалася з води і затухала за густими верболозами і вільшняком* (М. Стельмах).

ВІЛЬЯМСИ́Т *див.* **віліамси́т.**

ВІЛЬЯНСИ́КО, *невідм., с.* Іспанська народна пісня. *Вільянсико — пісенний жанр народного походження, розповсюджений в іспанській музиці епохи Відродження. Так називають також іспанські різдвяні пісні* (з наук.-попул. літ.).

ВІЛЮЇ́Т *див.* **вілуї́т.**

ВІМА́НА, и, *ж.* 1. В індійській архітектурі — святилище: храм чи його головна, найсвятіша культова частина. *Ядро індуїстського храму становило кубічне святилище — вімана — з основним приміщенням та вежею* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Міфічний літальний апарат, який своєю формою нагадує індійський храм. *Існують у міфах вімани, велетенські, "як храм". Піднявшись, вімана одразу перетворювалася на "перлину в небі"* (з наук.-попул. літ.).

ВІМБА́Р, а, *ч., діал.* Амбар, сарай. *Вімбар він замикає колодкою, що і в 12-му столітті, і ту саму косу точить бруском, що ним його діди точили вісімсот років тому* (В. Домонтович).

ВІМЕНТИ́Н, у, *ч., біол.* Різновид білка в клітинах з'єднувальної тканини живих організмів. *Маркер віментину виявив позитивну реакцію з клітинами-дериватами епікарду* (з наук. літ.).

ВІ́МПЕРГ, а, *ч., архт.* Готичний декоративний фронтон над порталом або вікном, звичайно прикрашений крабами і фіалками. *Поле вімперга прикрашалось ажурною або рельєфною різьбою; по краях вімперг обрамлявся кам'яними пластичними деталями* (з наук.-попул. літ.).

ВІН, його́ *(з прийм.* від нього, у нього *і т. ін.), займ. особ. 3 ос. одн., ч.* 1. Уживається на означення предмета мовлення, вираженого іменником чоловічого роду однини в попередньому реченні або після цього займенника. *І наверзлось мені, що оце і є він, шлях мій* (Марко Вовчок); *Ходив чумак з мазницею Помежи крамниці. І в крамницях, куди глянеш, Сріблом-злотом сяє, А йому то і байдуже: Він дьогтю питає!* (С. Руданський); [П о т о ц ь к и й:] *Як вовка не держи, він в ліс втече при першій нагоді...* (І. Карпенко-Карий); *Всі з острахом одхилялись од нього й давали дорогу* (А. Головко); *Я пану вимурував дім І свій проклін лишив на нім* (Д. Павличко); // У сполуч. із займ. с а м виділяє певний предмет мовлення з ряду йому подібних. *Він почув гордість, самоповагу, наче не панич Льольо, а сам він оживить мертві стіни сахарні* [цукроварні] (М. Коцюбинський); // У сполуч. з часткою о с ь (о т) набуває вказівного характеру. [О р ф е й:] *Де се мій клевець? Ой Амфіоне, поможи шукати! Я щось не бачу... Ось він...* (Леся Українка); *Тільки кронясті дуби стояли над водою, як храми. І ось він прийшов, великий будівник, і своїм духом, своїм витвором оживив цей пустельний простір* (О. Гончар); *Он мати стоїть з братом і сестричкою на руках. А це ось він, сам Миколка, веде Первінку степом з базару в село додому* (М. Вінграновський).

2. *тільки род. в.* Уживається в значенні присвійного займенника. *Пізнати дурного по сміху його* (Номис); *Ловила й Катря на собі його погляд не раз — настирливий* (А. Головко); *Гірей нахмурений сидів; Янтар в устах його димився; Блискучий гурт вельмож-рабів На хана з острахом дивився* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

3. Виступає як компонент у значенні частки в складі фразеологізмів типу б і с (ч о р т) й о г о́ з н а́ є, х т о й о г о́ з н а́ є, х а й (н е х а́ й) й о м у́ б і с. *А де ж наймит наш? — здивувалася Сара. — Де він? А біс його знає, — протягла єврейка, — одпросився в хазяїна, нібито на ярмарок у Вільшану, а хто його знає, куди пішов, може, й до гайдамаків* (М. Старицький); *Макс нетерпляче боляче морщиться. — Ну, що ж ви хочете цим сказати, що, чорт його забирай?* (В. Винниченко); *Хай йому біс, які Перун почав викидати фокуси, страх і жах* (із журн.).

Бо́же (Го́споди) [тебе́ (мене́, його́ *і т. ін.)***] спаси́** *див.* **спаса́ти**[2]; **Нічо́го йому́ не вдієш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вдієш>** *див.* **удія́ти; Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́** *і т. ін.)* **бо́ці <Моя́ (твоя́, його́** *і т. ін.)* **пра́вда>** *див.* **пра́вда; Сво́ї́м (його́, її́** *і т. ін.)* **ро́бом роби́ти** *див.* **роби́ти; У всій [сво́їй (його́)] повноті́ <З найбі́льшою [усіє́ю (своє́ю, його́)] повното́ю>** *див.* **повнота́; Утра́пити зроби́ти по його́ (її́, їх)** *див.* **утрапля́ти; Що мені́ (тобі́, йому́** *і т. ін.)* *див.* **що**[1].

○ **Ми́мо (поми́мо) моє́ї (своє́ї, його́** *і т. ін.)* **во́лі** *див.* **во́ля.**

◊ **Алла́х з ним (з не́ю, з тобо́ю** *і т. ін.)* *див.* **Алла́х; Алла́х його́ (тебе́, їх** *і т. ін.)* **зна́є** *див.* **Алла́х; [А] щоб ти (ви, тебе́, його́, тобі́, йому́** *і т. ін.)* *див.* **ти; Бий (бері́, тряси́) / побі́й тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **тря́сця** *див.* **би́ти; Бий**

/ побий тебé (йогó, її і т. ін.) лихá годи́на (грім, хрест, морóка і т. ін.) див. би́ти; Бий / побий тебé (йогó, її і т. ін.) си́ла Бóжа див. би́ти; Біс (кат, чорт) би йогó (тебé, її і т. ін.) взяв див. біс[1]; Біс (чорт, ді́дько, кат) із ним (з нéю, з тобóю і т. ін.) див. біс[1]; Бог (рідко Біг, Госпóдь) [йогó (їх, тебé і т. ін.)] [святи́й] знáє (зна, вíдає, вíда) див. Бог; Бог тобі (йомý, їй і т. ін.) суддя́ див. Бог; Бог (Христóс) з ним (з нéю, з тобóю і т. ін.) див. Бог; Бодáй на тéбе (на ньóго, на нéї і т. ін.) трясця й болячка див. трясця; Бодáй (щоб) йогó (тебé, її і т. ін.) взялá лихá годи́на <Взялá б йогó (тебé, її і т. ін.) лихá годи́на> див. годи́на[1]; Бодáй (щоб, нехáй би і т. ін.) ти (він, вонá і т. ін.) сказúвся (скис, зслиз і т. ін.) <Сказúсь (скúсни, зслúзни) ти> <Сказíться (скúсніть, зслúзніть) ви> див. сказúтися; Бодáй (щоб) ти (він, вонá і т. ін.) скáпав, як віск див. скáпувати; Будь він (ти, вонá і т. ін.) [трúчі] прóклятий (прóклят, прóклята) <Бýдьте [ви] [трúчі] прóкляті> див. бýти; Будь [ти (він, вонá і т. ін.)] нелáдний (рідко нелáден) <Бýдьте [ви] нелáдні> див. бýти; Вúйти / вихóдити на моє́ (твоє́, йогó і т. ін.) див. вихóдити; Враг йогó (її, їхній і т. ін.) мáтері див. враг; Враг йогó (тебé, їх і т. ін.) берú див. враг; Враг (нечúстий, чорт) йогó (її, їх і т. ін.) [мáтір (дýшу)] знáє (зна) <Нечúста йогó (її, їх і т. ін.) мáти знáє (зна)> див. враг; Госпóдь (святúй, хто і т. ін.) [йогó] розберé див. Госпóдь; Грець (холéра, хрін) з ним (з нéю, з тобóю і т. ін.) див. грець[2]; Грім би тебé (йогó, її і т. ін.) вдáрив (побúв, прибúв, лýснув ясéнний) див. грім; Де вже тобі (йомý, їй і т. ін.) див. де[2]; Де нáше (вáше, йогó і т. ін.) не пропадáло (рідше не пропадáє) див. наш; Ді́дько б йогó (тебé, її і т. ін.) взяв (забрáв) <Нехáй йогó (тебé, її і т. ін.) ді́дько ві́зьме (заберé)> див. ді́дько; Ді́дько (чорт) [йомý (їй, їм і т. ін.)] рáдий (рад) див. ді́дько; Дій йогó мáтері див. дія́ти; Дій йогó чéсті див. дія́ти; Ді́ло твоє́ (йогó, вáше і т. ін.) <Спрáва (річ) твоя́ (йогó, вáша і т. ін.) > див. ді́ло; Знáю (знáємо) вас (йогó, тебé і т. ін.) див. знáти; З чим йогó (її) ї́дять див. ї́сти; Ї́же з ним (з нúми) див. ї́же; Ї́дять йогó (її, тебé і т. ін.) мýхи [з комарáми] див. мýха; Кат йогó (її, їх і т. ін.) [мáму] берú (забирáй) / взяв (побрáв, забрáв) [би] див. кат; Кат йогó (тебé, її і т. ін.) [бáтька (гóлову)] знáє (зна) див. кат; Кудú [вже] тобі (йомý, їй і т. ін.) див. кудú; Лúхо (бідá, лихá годúна) йогó (її, їх і т. ін.) знáє див. лúхо[1]; Марá йогó (її, їх і т. ін.) знáє див. марá; Мáтері (бíсові, рідше тíтці) йогó (її, їхній і т. ін.) ковíнька (кóрінь) див. ковíнька; Моє́ (вáше, йогó і т. ін.) ді́ло сторонá (рідко збóку) див. ді́ло; Моє́ (твоє́, йогó і т. ін.) [булó] звéрху див. мій; Морóка [йогó] знáє див. морóка; Моя́ (твоя́, йогó і т. ін.) вóля вóлить див. вóля; На моє́ (йогó, її і т. ін.) óко <На мої́ (твої́, вáші і т. ін.) óчі> див. óко[1]; Не вáша (твоя́, йогó і т. ін.) спрáва <Не вáше (твоє́, йогó і т. ін.) ді́ло> див. спрáва[1]; Не взяв йогó (її, їх і т. ін.) враг див. враг; Не в [мої́х (йогó, її і т. ін.)] прáвилах див. прáвило; Не до тéбе (до ньóго, до нéї і т. ін.) п'є́ться (п'ють) див. пúтися; Не йогó (її, нáша і т. ін.) сúла див. сúла; (1) Не по йогó (по її, рідко по йомý) — не так, як він, вона бажає, хоче, планує і т. ін.; не подобається комусь. *Еней похнюпивсь, дослухався, Сивіла що йому верзла, Стояв, за голову узявся, Не по йому ся річ була* (І. Котляревський); *— А що, дідусю, — перервав я мовчанку. — .. А чи не траплялося вам, у лісі живучи, зі справжніми злодіями стяватися* [стрічатися], *з такими, що не пожалує й ножаку в спину встромити, як діло не по його?* (Г. Хоткевич); *Наталя стиха скаржилася, що їй жити важко у княгині, скучно. Ніяк вона тій княгині не догодить, ніяк не втрапить зробити по її* (С. Васильченко); Не твій (йогó, ваш і т. ін.) клóпіт <Не твоя́ (йогó, вáша і т. ін.) хворóба (печáль)> див. клóпіт; Не твогó (могó, йогó і т. ін.) рóзуму (умá, нóса) ді́ло див. ді́ло; Не узя́в йогó (її, їх і т. ін.) біс (кат, чорт) див. біс[1]; [Нехáй] тобі (йомý, їй і т. ін.) осúна див. осúна; Нехáй (хай) він (вонá, вонó і т. ін.) [собі] тя́миться <Нехáй (хай) йомý (їй, їм) тя́миться> <Нехáй (хай) ти тя́мишся> <Нехáй (хай) ви тя́митесь> див. тя́митися; Нехáй (хай) за ним (за нéю, за вáми і т. ін.) земля́ прóпадом див. земля́; Нехáй (хай) йомý (тобі, їй і т. ін.) [лихúй] прасýнок! див. прасýнок; Нечúстий би йогó взяв див. нечúстий; Нівróку йомý (їй, вам і т. ін.) див. нівróку; (2) Ну йогó (її, їх і т. ін.) — уживається для вираження осуду чиїх-небудь дій, вчинків, незадоволення кимсь, чимсь. *До кошового підбіг запорожець, облитий окропом, з запорошеними очима. — Ну його з такою війною! Поливають гарячими помиями та піском, начебто не козаки ми, а шершні, прости Господи!* (О. Довженко); Охóта тобі (йомý, вам і т. ін.) див. охóта[1]; Плювáти мені (йомý, їм і т. ін.) див. плювáти; Погúбель йогó знáє див. погúбель; Пропадú / пропадáй ти (він, вонá і т. ін.) прóпадом (рідше прáхом) <Нехáй (хай, заст. най) пропадé / пропадáє прóпадом (рідше прáхом)> див. пропадáти; Розіпнú (розпнú) йогó (її)! див. розпинáти[1]; Святúй [йогó] знáє див. святúй; Так йогó (її, їх)! див. так; Тíльки й твогó (йогó, вáшого і т. ін.) див. твій; Тіпýн (пúпоть, чиря́к) тобі (йомý, вам і т. ін.) на язúк (на язикá) див. тіпýн; Тря́сця йогó (твоїй, їхній і т. ін.) мáтері (мáмі, рідко бáтьку, тíтці) див. тря́сця; Тря́сця йомý (тобі, їй і т. ін.) в печінкú (в печíнку, в пуп, в бік і т. ін.) див. тря́сця; У всій [своїй, йогó і т. ін.] наготí див. наготá; Хай [би] йомý (тобі, їй і т. ін.) тря́сця <Тря́сця б на тéбе> див. тря́сця; Хай (заст. най) йомý (їй, їм) лéгко згадáється на тім світі див. згáдуватися; Хай йомý (їй, їм і т. ін.) враг див. враг; Хай (нехáй) [би] йомý (їй, тобі і т. ін.) грець (хрін) <Грець йогó> див. грець[2]; Хай (нехáй) йомý (їй, їм і т. ін.) всячина (абúщо) див. всячина; Хай (нехáй) йомý (їй, їм і т. ін.) цур див. цур; Хай (нехáй) йомý (їй, їм і т. ін.) чорт (сім чортíв, біс, гáспид і т. ін.) див. чорт; Хай (нехáй) йомý (їм, на ньóго, на вас і т. ін.) хáлéпа див. хáлéпа; Хібá [ж] (чи) [тобі (йомý, їй і т. ін.)] повилáзило див. повилáзити; Хоч ти йомý (їй, їм і т. ін.) що див. що[1]; Христóс з тобóю (з вáми, з ним і т. ін.) див. Христóс; Хрін йогó (тебé, її і т. ін.) знáє див. хрін; Хто [ж] [йогó (тебé, її і т. ін.)] знáє (зна) див. хто[1]; Хто з ним (з нéю, з нúми і т. ін.) зрівня́ється сúлою (в сúлі, красóю, в красí і т. ін.) див. хто[1]; Цур тобі (йомý, їй, вам і т. ін.) [та (і)] пек [тобі (йомý, їй, вам і т. ін.)] див. цур; Чорт (біс) [йогó] бáтька (рідше мáму) знáє (зна) <Чортú (бíси) [йогó] бáтька (рідше мáму) знáють> див. чорт; Чорт (біс) [йогó (її, вас і т. ін.)] берú (забирáй) / ві́зьмú (поберú, заберú і т. ін.) див. чорт; Чорт (ді́дько, диявол, біс, гáспид і т. ін.) [йогó (тебé, їх і т. ін.)] [дýшу] знáє (зна) див. чорт; Чумá б [йогó (тебé, вас і т. ін.)] забрáла <Чумá йогó (тебé, вас і т. ін.) заберú> див. чумá; Шукáй йогó див. шукáти; Щоб (бодáй) тобі (йомý, вам і т. ін.) [булó] пýсто! <Хай тобі (йомý, вам і т. ін.) [бýде] пýсто!> див. пýсто; Щоб (бодáй) тобі (йомý, їй і т. ін.) по-

вила́зило <Повила́зило б тобі (йому́, їй *і т. ін.)***>** *див.* **повила́зити; Щоб (бода́й, хай би** *і т. ін.)* **тебе́ (його́, її** *і т. ін.)* **му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка** *і т. ін.)* **вбрикну́ла (брикну́ла)** *див.* **му́ха; Щоб (бода́й, хай** *і т. ін.)* **йому́ (тобі, їй** *і т. ін.)* **кістка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла)** *див.* **кістка; Щоб він (ти, вона́** *і т. ін.)* **лу́снув <Щоб вона́ [тобі, їй** *і т. ін.]* **лу́снула>** *див.* **лу́снути; Щоб тебе́ (його́, вас** *і т. ін.)* **горобці подзьо́бали** *див.* **горобе́ць; Щоб тебе́ (його́, вас** *і т. ін.)* **на ку́сники порва́ло** *див.* **порва́ти[1]; Щоб тебе́ (його́, вас** *і т. ін.)* **правце́м ви́правило!** *див.* **виправля́ти; Щоб тебе́ (його́, вас** *і т. ін.)* **чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)>** *див.* **чорт; Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева)** *див.* **понести́; Щоб [тобі (йому́, їй** *і т. ін.)***] ди́хати не дало́** *див.* **дава́ти; Щоб тобі (йому́, їй** *і т. ін.)* **з води́ й [з] роси́ йшло <З роси́ та з води́ [тобі (йому́, їй** *і т. ін.)***]>** *див.* **іти́; Щоб тобі (йому́, їй** *і т. ін.)* **попри́щило** *див.* **попри́щити; Щоб тобі (йому́, їй** *і т. ін.)* **провали́тися** *див.* **прова́люватися; Що для ме́не (для те́бе, для нього** *і т. ін.)* *див.* **що[1]; Що [ж ти] [йому́ (їй, вам** *і т. ін.)***] зро́биш** *див.* **зроби́ти; Що ти (він, вона́** *і т. ін.)* **забу́в (забу́ла) тут (там)?** *див.* **забува́ти; Що тобі (мені, йому́** *і т. ін.)* **до то́го** *див.* **той; Як [його́ (тут)] бу́ти?** *див.* **бу́ти; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **на те́бе (на ме́не, на нього́** *і т. ін.)* **ши́тий** *див.* **ши́тий.**

ВІ́НА, и, *ж.* Індійський струнний щипковий інструмент. *З індійських інструментів слід згадати найулюбленішу в Індії щипкову віну, яка пережила тисячоліття і згадується ще у Ведах* (з наук.-попул. літ.); *Віна — семиструнний інструмент з округлим корпусом із видовбаного дерева або сушеного гарбуза; у верхній частині довгої шийки має резонатор із гарбуза меншого розміру* (з наук.-попул. літ.).

ВІНАКТА́Н, у, *ч., фарм.* Те саме, що **віоміци́н.** *Вінактан часто застосовується при туберкульозі* (з наук.-техн. літ.).

ВІНАЛО́Н, у, *ч.* Полівінілспиртове волокно. *Синтетичне волокно віналон було отримано 1939 року на основі полівінілового спирту* (з наук.-попул. літ.); *Текстильна промисловість Кореї використовує віналон, штапель та інші хімічні волокна вітчизняного виробництва* (з навч. літ.).

ВІНА́Я, ї, *ж.* 1. У буддизмі — загальна назва морально-етичних учень, правил, заповідей усіх шкіл, спрямованих на духовне вдосконалення члена общини. *Віная — один з трьох головних розділів буддійського канону, присвячений правилам поведінки віруючого буддиста* (з наук.-попул. літ.).

2. Правила поведінки буддійських монахів. *Віная передбачає для монаха 250 правил, а для монахині — 500* (з наук.-попул. літ.).

ВІНБЛАСТИ́Н, у, *ч., фарм.* Отриманий з барвінку рожевого алкалоїд, який використовується для лікування онкологічних захворювань. *Вінбластин протипоказаний до застосування при вагітності* (з наук.-попул. літ.); *Із алкалоїдів трави барвінку рожевого одержують препарат вінбластин, який є одним із основних хіміопрепаратів, що їх застосовують для лікування лімфогранулематозу* (з навч. літ.).

ВІНДА́, и́, *ж., жарг.* Розмовна назва комп'ютерної операційної системи Віндовз. *При спробі увійти на хард-диск вінда зависає* (з Інтернету); *Давно вже зрозумів: чим новіша вінда, тим більше в ній глюків* (з Інтернету).

ВІНДЗЕ́ЙЛЬ, я, *ч., мор.* Переносний нагнітальний вентилятор у вигляді шланга, рукава, за допомогою якого продувають та очищають повітря всередині корабля. *Віндзейль являє собою довгий парусиновий циліндр з металічними або дерев'яними обручами; ставиться в житлові приміщення або в трюм* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́НДИ *див.* **вене́ди.**

ВІНДИКАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *юр.* Прикм. до **віндика́ція.** *Змістом віндикаційного позову є витребування саме тієї речі, яка вибула із законного володіння власника* (з навч. літ.).

ВІНДИКА́ЦІЯ, ї, *ж., юр.* Позов власника про вилучення майна у судовому порядку з чужого незаконного володіння. *Особливий порядок віндикації встановлюється щодо грошей і цінних паперів на пред'явника* (з навч. літ.); *Розрахунки з приводу доходів між потерпілим і особою, яка безпідставно придбала майно, аналогічні розрахункам між власником і добросовісним набувачем у зв'язку з віндикацією майна* (з навч. літ.).

ВІНДИКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **віндикува́ти.** *Речі, одержані від крадіжки, ніколи не ставали власністю злодія і могли бути в будь-який час віндиковані власником* (з навч. літ.).

ВІНДИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, юр.* Домагатися повернення своєї власності, претендувати на щось. *Віндикувати майно може особа, яка хоч і не є власником, але володіє майном внаслідок закону або договору* (з навч. літ.).

ВІ́НДОВЗ (ВІ́НДОУЗ), у, *ч., інформ. (з великої літери).* Операційна система для персональних комп'ютерів. *Американський суд визнав монополістом компанію Майкрософт, програма Віндоуз якої встановлена в понад 80 відсотках комп'ютерів* (із журн.).

ВІ́НДОУЗ *див.* **віндовз.**

ВІНДРО́ЗА, и, *ж.* Невелике вітроколесо для автоматичної орієнтації і коригування основного колеса вітродвигуна відносно повітряного потоку. *Віндроза не призначена для того, щоб виводити вітряк з-під штормового вітру* (з наук.-попул. літ.).

ВІНДРО́ТОР, а, *ч.* Різновид вітряного двигуна. *Віндротор може бути з успіхом використаний замість вітрила на невеликому човні* (з наук.-попул. літ.).

ВІНДРО́УЕР, а, *ч.* Рядкова жниварка для роздільного збирання зернових. *Готувались до жнив. Косарки, віндроуери, навіть старі, забуті вже лобогрійки були готові виїхати в степ* (Д. Бедзик); *При роздільному збиранні спочатку пускають рядкову жатку (віндроуер), яка скошує і кладе хлібну масу на стерню в добре провітрюваний валок* (з наук.-попул. літ.).

ВІНДСЕ́РФ, а, *ч.* Спортивний снаряд у вигляді дошки зі щоглою та вітрилом для занять віндсерфінгом. *За додаткову плату на курорті можна взяти напрокат морський велосипед, скутер, віндсерф* (з мови реклами).

ВІНДСЕ́РФЕР, а, *ч.* 1. Те саме, що **віндсе́рф.** *Перша дошка типу віндсерфера була запатентована наприкінці 1968 р. Дуже швидко віндсерфінг став популярним* (з Інтернету).

2. Те саме, що **віндсерфінгіст.** *Положення вітрила контролюється віндсерфером, який утримує його руками за поперечину* (з наук.-попул. літ.).

ВІНДСЕ́РФІНГ, у, *ч.* Вид водного спорту — пересування, перегони по хвилях на спеціальній дошці зі щоглою та вітрилом. *Невдовзі після винаходу віндсерфінгу прихильники цього виду спорту спробували продовжити сезон* (із журн.); *Українська спортсменка, виступаючи на чемпіонаті світу з віндсерфінгу в Перті, здобула путівку на Олімпійські ігри* (з газ.).

ВІНДСЕРФІНГІ́СТ, а, *ч.* Спортсмен, який займається віндсерфінгом. *Віндсерфінгіст повинен мати надзвичайно розвинений вестибулярний апарат — скорше канатохідця, ніж моряка* (з газ.).

ВІНДСЕРФІНГІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **віндсерфінгіст.** *Тернопільська віндсерфінгістка стала срібною призеркою першого етапу Кубка України* (з газ.).

ВІНДСЕ́РФІНГОВИЙ, а, е. Стос. до віндсерфінгу. *Наприкінці 2004 року відбулась подія, що розбурхала весь віндсерфінговий світ. На конференції в Копенгагені було ухвалено рішення про запровадження на Олімпійських іграх нового класу вітрильних дощок* (з Інтернету).

ВІНЕГРЕ́Т, у, *ч.* Холодна страва з дрібно нарізаних, перев. варених, овочів, іноді ще з м'ясом або рибою, приправлена олією, оцтом і т. ін. [О к с а н а:] *На закуску буде оселедчик, грибки, вінегрет* (О. Корнійчук); *З коротким і малозначним "Будьмо!" ми випили по чарці горілки й закусили вінегретом, що його вдосталь приготувала дружина Тенети* (Б. Антоненко-Давидович); *Буряки використовують для приготування вінегретів, гарнірів, борщів* (з наук.-попул. літ.); // *перен., розм.* Суміш різних предметів, понять, стилів і т. ін. *Я .. бажаю, щоб він як побільше писав .. нашою народною мовою, а не .. вінегретом* (Панас Мирний); — *Для чого ти зробив цей музичний вінегрет?* (Ю. Шовкопляс); — *Дякую за комплімент, — вклонилася Ніна. — Але ж, Михасику, в нього вінегрет в голові? Недисципліноване мислення!* (О. Бердник).

ВІНЕГРЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **вінегре́т.** *Рекомендуються розвантажувальні дні 2–3 рази на тиждень (наприклад, яблучно-сирні, яблучно-кефірні або вінегретні)* (з наук.-попул. літ.); *Триденна вінегретна дієта сподобається любителям корисних та ситних салатів* (з Інтернету); // *перен., розм.* Який містить невпорядковану суміш різнорідних елементів. *Дейл Карнегі наводить приклади невдалих виступів вінегретного асортименту, де всього потроху й усе існує без усякого зв'язку одне з одним* (з навч. літ.).

ВІНЕГРЕ́ТОВИЙ, а, е. Те саме, що **вінегре́тний** 1. *Вінегретовий буряк можна подрібнювати на тертушці* (з наук.-попул. літ.).

ВІНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* 1. *рідко.* Те саме, що **віно́к** 1. *Достига під серп пшениця, Дожида дівчина Гриця Й барвінкового вінця* (І. Франко); *Такому ж от, як ти, хіба лишиться зів'яле листя та вінці надгробні. Чи думаєш ти Рим перемогти могильною незрушністю такою?* (Леся Українка); * Образно. *Вони мовчки підходять до критого очеретом куреня, над яким лісова груша тримає чорний вінець гілок* (М. Стельмах); // Зачіска з кіс, укладених вінком навколо голови. *Сергій ще уважніше оглядав усю її струнку, сяючу постать з вінцем темно-золотих кіс на голові* (В. Винниченко); // *у знач. присл.* **вінце́м.** *Сонячне проміння .. золотило ясноволосі коси, вінцем покладені над висками* [скронями] (І. Франко).

2. *перен.* Останній, найвищий ступінь чого-небудь. *Це був кінець і вінець її земних пригод, найвища болюча нота в тужливій пісні її замученого життя* (Б. Грінченко); // Успішне завершення чого-небудь. — *Нашому слову кінець, а ви зробіте нашому ділу вінець. Віддайте нашому князю куницю, вашу красную дівицю!* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Закінчення, кінець чого-небудь. *На порозі серпень — вінець літа. Серпневі дні яскраві, по-справжньому благодатні* (з газ.).

3. Прикраса із золота, коштовного каміння, яку носять на голові; діадема. *Вона була убрана в сріблясте легеньке убрання, а на голові блищав вінець з дорогих камінців* (І. Нечуй-Левицький); [П р я х а:] *Щось довго вже не йде принцеса наша.* [Т к а л я:] *Ще, значить, не скінчилися турніри, принцеса ж мусить бути до кінця, щоб найгіднішого надгородити* [нагородити] *своїм вінцем* (Леся Українка); * Образно. *Мавка спалахує раптом давньою красою у зорянім вінці* (Леся Українка); — *Добрі діти батькам вінець, а злії — кінець, — зітхнула бабуся* (П. Автомонов).

4. Коштовний головний убір — знак монаршої влади; корона. *Збентежила ся річ Латина: Здавалось, близька зла година, На лисині трусивсь вінець* (І. Котляревський); * Образно. *Хто це грає для смерті танець, Головою у такт їй киває? Як її королівський вінець Самоцвітною кригою сяє!* (М. Рильський); // *перен.* Монарша і взагалі найвища влада. *Візантійці, які живуть у Києві, подейкують, що мріє* [Калокір] *про імператорський вінець* (Б. Лепкий); *Володарі не прощають своїм рятівникам. А тим паче, коли рятівник тягнеться до вінця царського...* (О. Бердник); *Ти, заміром темним здобувши вінець І гетьманську владу підступно, Затям, що по всьому надійде кінець, Бува, що й на лаві підсудних* (Б. Олійник).

5. Корона, яку тримають над головами молодих під час обряду вінчання. *Священик входить у Вівтар, кладе вінці на хреста і бере їх (вінці та хреста) в ліву руку, а Євангеліє в праву, виходить і кладе все на столі* (І. Огієнко); *Під вінцем Марія бліда, як панночка* (У. Самчук); // *розм.* Обряд вінчання, одруження. [М и к и т а:] *Багатир! А як же ви до вінця — у хургоні* [фургоні] *поїдете чи на волах?* [О д а р к а:] *Підемо пішки!* (М. Кропивницький).

6. Сяйво навколо сонця, місяця, окремих зірок. *А сонце вже зникло, і там, де воно тільки що сяяло, ледве помітно мерехтів прозорий блакитнувато-зелений вінець* (З. Тулуб); * У порівн. *Пурпуром бралося небо й сяяв вінцем окрайок темної тучі над лісом* (В. Козаченко).

7. Те саме, що **німб** 1. — *Не може чоловік винести погляду очей Господніх, сяйво вінця осліпляє смертного* (Г. Хоткевич).

8. *чого, перен.* Символ чогось. *Якщо Боженька й наклав на Кулакову вінець безшлюбності, то відступив, не в силах пручатися її настирливості* (Г. Тарасюк).

9. *буд.* Горизонтальний ряд зрубу. *При низькому стані ґрунтових вод житлові будівлі не піднімаються над землею, і тому перший вінець зрубу звичайно наполовину заглиблений у землю* (з наук. літ.); // Горизонтальний ряд у будівлі, споруді, зроблений із будь-якого будівельного матеріалу. *Стволи двох димарів .. з кожним вінцем укладеної цегли все вище підносилися над будовами* (І. Волошин).

10. Деталь, яку напресовують на іншу деталь. *Для відповідальних і швидкохідних передач вінець роблять з фосфористої бронзи, а центральну частину — з чавуну* (з навч. літ.).

(1) Віне́ць життя́, *рел.* — вічне життя, воскресіння праведників після смерті. *Апостол Яків говорить: "Блаженний чоловік, що .. дістане вінець життя, що Господь обіцяв тим, які його люблять"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Держіться твердо, бо сказано: хто вірний до смерті, одержить вінець життя* (В. Барка).

◊ **Вести́ / повести́ до вінця́ (під віне́ць, до шлю́бу)** *див.* **вести́; Взя́ти ца́рський (королі́вський, князі́вський** *і т. ін.)* **віне́ць** *див.* **узя́ти; (2) Віне́ць творі́ння (Бо́жого створі́н-**

ня, приро́ди *і т. ін.)* — людина як найвищий витвір, найвище створіння. *Природа турбується усіми* [усіма] *своїми дітьми, а не лише чоловіком. "Чоловік — вінець творіння"* (Б. Лепкий); *Побачиш іздаля дівчину: в очах її прекрасне багатюще життя. Її тіло, її рухи підтверджують світлу, радісну думку: людина — вінець природи* (Д. Бузько); *Людина справді є вінець творіння* (О. Левада); *А ще казала старина: людина — вінець Божого створіння. Посягати на неї, яко ж і на діло розуму та рук її, — все одно, що посягати на богів* (Д. Міщенко); *Йому найкраще думалося на вольній волі, серед природи, під небесами. Тут відчуваєш, що ти вінець натури, її найліпший витвір* (Василь Шевчук); **Іти́ / піти́ до вінця́** *див.* **іти́; Ла́вро́вий віно́к (віне́ць)** *див.* **віно́к; Підво́дити / підвести́ під віне́ць** *див.* **підво́дити; Става́ти / ста́ти під [шлю́бний] віне́ць <Стоя́ти / постоя́ти під вінце́м>** *див.* **става́ти; Терно́вий віно́к (віне́ць)** *див.* **віно́к.**

ВІНЕ́Я, ї, *ж., іст.* Давнє пристосування для облоги фортець — укриття, яке пересувалося на котках до стін фортеці. *Вінея — обшита дошками пересувна камера, відкрита спереду і ззаду; дах її захищав воїнів від обстрілу згори* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́НИК, а, *ч.* Зв'язаний жмуток віниччя, лозин, гілок для підмітання, обмітання чого-небудь. *Ухопила* [Оксана] *віник та давай хату мести...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мотря замітала сіни. Вона кинула об землю віником і побігла до печі* (І. Нечуй-Левицький); *Ах, як би він рад узяти здорову гіллячку або віник з полину і прогнати геть ті настирливі комахи...* (Б. Лепкий); *Ряженко обмів у сінях віником чоботи, збив шапкою сніг з чумарки* (І. Микитенко).

◊ **(1) До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників,** *зі сл.* п а м ' я т а т и, з г а д у в а т и *і т. ін.:* а) дуже довго, тривалий період. *Та провчу ж, провчу* [Демка], *тітусю, так, що до нових віників буде тямити* (Г. Квітка-Основ'яненко); [П а в л о:] *Ну, стружіть, ноги, прудчіш, — бо як доженуть, то всиплють таких, що й до нових віників згадувати-му!..* (М. Кропивницький); *Щось забули ви, Маркіяне Левковичу, про мене, сиротину. Мабуть, до нових віників доведеться все виглядати* (Л. Грох); — *Який Сашко? — аж звився хлопець. — Сашко Глушак? От наб'ю я йому морду, щоб не ліз у чужі справи, так і ти, і він до сьомих віників не забудете* (В. Собко); *Тож і виклич його до свого кабінету, постав перед собою, висповідай так, щоб до зелених віників пам'ятав* (М. Ю. Тарновський); б) надовго, на тривалий час. — *Але ж ми, Настечко, добре йому дали — до нових віників запам'ятає! — втішає її братик* (М. Стельмах); *Макуха запевняв, що боятися нема чого, що це свої місця, куди німчура й ноги не суне. Одного разу наскочили, так їм до третіх віників заказали сюди дорогу* (Ю. Бедзик); **Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник** *і т. ін.)* *див.* **обла́мувати[1]; (2) Під ві́ник (під ві́ничок)** — повністю, до кінця. *За одну ніч підчистили* [хлібороби] *пана, і комори, і обори під віничок — забрали все в нього* (М. Стельмах); *Продукція, яка виробляється на заводі, вся відразу продається, під віничок — як то кажуть* (з газ.); **Почеса́ти бере́зовим ві́ником** *див.* **почеса́ти; Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, рі́зок, нага́їв** *і т. ін.)* *див.* **скуштува́ти; Хоч ві́ником мети́** *див.* **мести́.**

ВІ́НИЧКИ, ів, *мн.* Те саме, що **гри́цики.** *Торішні вінички під барками коней низько схиляли свої нечесані кучері і падали у борозну — їх привертала земля* (М. Коцюбинський); *Для однієї рослини може бути створено багато народних назв, наприклад, грицики мають ще й такі назви: вінички, пастухова сумка, бордюжок* (з наук. літ.).

ВІ́НИЧОК, чка, *ч.* 1. Зменш. до **ві́ник.** *Узявши віничок, він бережно почав трохи не вдесяте змітати* (Панас Мирний); — *Семенку, ти вже наївся? — Вже, — відповів шестилітній хлопець. — То візьми віничок, покропи землю та й підмети хату* (В. Стефаник); — *З празником* [святом] *вас, — сказала гостя, обмітаючи віничком сніг з валянок* (А. Шиян); *Старий ходжа чистив віничком червоний килим, простелений перед головним входом* (П. Загребельний).

2. *розм.* Колосок, волоть у формі жмутка. *За дзвониками пнулися вгору білі парасольки духовитого деревію, вінички блідо-рожевої материнки* (О. Донченко); *Де-не-де попадався під ноги безсмертник і стирчали біляві, пухнасті вінички тирси* (О. Гончар); *Кукурудза буйна, Султани віничків повикидавши, .. За обрій покуріла...* (І. Вирган).

3. *кул.* Пристрій для збивання яєць, протертих овочів і т. ін. на піну. *Каструлю з яблучним пюре ставлять на лід і збивають дротяним віничком, поки все не зіб'ється в густу масу* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Під ві́ник (під ві́ничок)** *див.* **ві́ник.**

ВІ́НИЧЧЯ, я, *с., збірн.* 1. Однорічна трав'яна рослина родини злакових з високим пишним стеблом і дрібним листям, що використовується перев. для виготовлення віників; сорго. *Восени при шляхах розсипають насіння бур'яни — високі зарослі незграбної лободи, молочаю, будяків, віниччя та нехворощі* (В. Підмогильний); *По сріблястому од полинів і віниччя схилу яру горіли червоні й оранжеві кущі глоду* (Ю. Яновський); * Образно. *Бліднуть вогневі рани, слабне, розпливається жовто-буре віяло в небі, рідшає густе віниччя димів* (В. Винниченко).

2. Те саме, що **ко́хія.** *За хатою Дуня й цього року посадила віниччя і кілька кущиків чорнобривців* (Б. Антоненко-Давидович); *Найпоширеніше віниччя справжнє — декоративна рослина* (з наук.-попул. літ.).

ВІНІЗО́ЛЬ, ю, *ч., фарм.* Лікувальний аерозольний препарат антисептичної дії на основі вініліну. *Вінізоль — препарат, що містить вінілін, лінетол, цитраль та пропелент* (з наук.-техн. літ.).

ВІНІ́Л, у, *ч., хім.* 1. Одновалентний органічний радикал етилену. *Йодистий вініл; Хлористий вініл.*

2. Те саме, що **полівінілхлори́д.** *Вініл досить стійкий до дії кислот і лугів. Він має високі діелектричні властивості, негорючий, легко фарбується* (з наук.-попул. літ.); *Істотним недоліком вінілу є низька теплостійкість (не вище 70 °С). При низьких температурах пластифікат втрачає міцність, а при високих різко погіршує свої електричні властивості* (з наук.-попул. літ.); *Магнітний вініл використовується для виробництва сувенірних та рекламних магнітів* (з наук.-техн. літ.).

3. *розм.* Вінілова грамплатівка. *До винайдення магнітофонів вініл був основним носієм збереження аудіоінформації* (із журн.); *Серед діджеїв досі не змовкають суперечки: "Вініл чи компакт-диски?"* (із журн.).

ВІНІЛ... Перша частина складних слів, які позначають органічні сполуки на основі вінілу, напр.: в і н і л й о д и́ д, в і н і л п і р и д и́ н, в і н і л ф е н і́ л.

ВІНІЛАЦЕТА́Т, у, *ч., хім.* Складний ефір оцтової кислоти та вінілового спирту, безбарвна рідина з ефірним запа-

хом. *Вінілацетат легко полімеризується і співполімеризується з іншими вінільними похідними* (з навч. літ.).

ВІНІЛАЦЕТИЛЕ́Н, у, *ч., хім.* Ненасичений вуглеводень, газ, що використовують як сировину для одержання полімерів у виробництві лаків. *Вінілацетилен застосовують для одержання хлоропрену* (з наук.-попул. літ.).

ВІНІЛБЕНЗО́Л, у, *ч., хім.* Те саме, що **стиро́л.** *На станції було виявлено витік вінілбензолу з цистерни* (з газ.).

ВІНІЛІ́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, який застосовують при фурункульозах, трофічних виразках, опіках і т. ін. *Вінілін перетворився з ліків наших бабусь і дідусів на сучасний, цілком доступний та ефективний лікарський засіб* (з наук.-попул. літ.).

ВІНІ́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **вініл** 2, 3. *Колись, років так зі сто тому .. у Львові з'явилося кілька вінілових платівок із записами її* [С. Крушельницької] *арій* (Л. Дереш); *Вініловий диск виробляється із синтетичних матеріалів; на поверхні його по спіралі розташовані канавки (доріжки) із записом звуку* (з наук.-попул. літ.); *У Києві відкрився технічний центр шведського концерну — одного з провідних виробників вінілових покрить для підлоги* (з газ.); *Вініловий сайдинг; Вініловий спирт.*

ВІНІЛФОСФА́Т, у, *ч., хім.* Органічна сполука на основі вінілу, яку використовують для боротьби з паразитами як інсектицид. *Було розроблено методичні вказівки для вимірювання концентрацій вінілфосфату у повітрі робочої зони* (з мови документів).

ВІНІЛХЛОРИ́Д, у, *ч., хім.* Безбарвний газ із слабким запахом хлороформу, який застосовують у виробництві синтетичних смол. *Ацетилен у великій кількості використовують для виробництва вінілхлориду* (з навч. літ.).

ВІНІ́ЛЬНИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **вініл.** *Вінільна група; Вінільний мономер.*

ВІНІПЛА́СТ, у, *ч., хім.* Жорсткий термопластичний матеріал, основою якого є полівінілхлорид, який застосовують у хімічній промисловості, будівництві та для виготовлення побутових товарів. *На основі полівінілхлориду добувають пластмаси двох типів: вініпласт, що має високу твердість, і пластикат — м'якіший матеріал* (з навч. літ.).

ВІНІПО́Р, у, *ч.* Пластмаса на основі полістиролу. *Вініпор являє собою матеріал на паперовій основі з полівінілхлоридним покриттям* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́НКА, и, *ж.* Те саме, що **барвінок.** *Вінка хоча й має світло-блакитні й рожеві квітки, але вирощується головним чином заради зеленого листя й використовується в бордюрах і зелених клумбах* (з наук.-попул. літ.).

ВІНКАМІ́Н, у, *ч., хім., фарм.* Метиловий ефір вінкамінової кислоти, який застосовують для покращення мозкового кровообігу. *За результатами досліджень методом паперової хроматографії малий барвінок містить суміш 8–10 алкалоїдів, у найбільшій кількості вінкамін* (з наук. літ.).

ВІНКАМІ́НОВИЙ, а, е. Який містить вінкамін або складається з нього. *Вінкамінова кислота.*

ВІНКАПА́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, який містить суміш алкалоїдів барвінку і застосовується при гіпертонічній хворобі; вінкатон. *При гіпертонії призначають одну таблетку вінкапану тричі на добу* (з наук. літ.); *Використовують також вінкапан, який крім гіпотензивної, має слабку седативну та судинорозширювальну дії* (з наук. літ.).

ВІНКАТО́Н, у, *ч., фарм.* Те саме, що **вінкапа́н.** *Вінкатон використовують при гіпертонії та спазмах судин мозку* (з наук. літ.).

ВІ́НКЕЛЬ, я, *ч.* 1. Столярний косинець з кутом 90 °; кутник. *Робітник між тим узяв свій вінкель, кельню та міру і, попрощавшися з товаришами, спокійною ходою пішов* (І. Франко).

2. *зах.* Ріг вулиці. *А як випили, то хтось негайно біг на вінкель за другою фляхою* [пляшкою] (з Інтернету).

3. *іст.* Нашивка на одязі в'язнів у нацистських концтаборах. *Під час реєстрації новому в'язню видавали вінкель з особистим номером* (із журн.); *На лівому рукаві полонених був табірний номер і вінкель — знак у вигляді трикутника. Його колір залежав від категорії в'язнів* (з газ.).

ВІНКЛЕРИ́Т, у, *ч.* Мінерал оксамитово-чорного кольору, який не містить марганцю; гідроокис кобальту. *Вінклерит є одним із кобальтових мінералів, що зустрічається в багатому на мінеральні руди регіоні Південного Конго* (з наук.-попул. літ.).

ВІНКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **віно́к;** який має форму вінка. *У північних районах Білорусі переважають малодвірні поселення та вінковий тип двору* (з наук. літ.); *Вінкова зелень.*

ВІНКОПЛЕ́ТИНИ, ин, *мн., етн.* Обряд плетіння вінків для нареченої та нареченого в четвер перед весільною неділею, що супроводжується піснями. *Пахуча материнка сиділа великими кущами й так гордо виглядувала* [виглядала], *так мило й приязно, наче невіста на вінкоплетинах!* (О. Кониський); *У більшості сіл на Львівщині широко розповсюджений цікавий звичай — вінкоплетини* (з наук. літ.).

ВІНКО́Р, у, *ч.* Рефлексний спосіб копіювання за допомогою целулоїдної плівки з нанесеним на ній світлочутливим колоїдним шаром. *Пристрій для вінкору.*

ВІНКРИСТИ́Н, у, *ч., фарм.* Алкалоїд, отриманий з барвінку рожевого, який застосовують для лікування лейкозів і злоякісних пухлин. *Вінкристин є алкалоїдом рослинного походження, який блокує мітотичний поділ клітин у стадії метафази* (з наук.-техн. літ.).

ВІ́ННИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до Вінниці і вінничан. *Восени і навесні по ярмарках дотиснутись трудно було до саджеників вінницького плодового питомника* (М. Стельмах); *Один із номерів газети вінницьких кооператорів починається з цікавої розповіді про товарну біржу в нашому місті* (з наук.-попул. літ.); *Вперше на історичну арену Сірко виступив як вінницький полковник, а вже через три роки він очолював Запорозьку Січ* (із журн.).

ВІННИЧА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **вінничанин,** а, *ч.;* **вінничанка,** и, *ж.).* Мешканці Вінниці та Вінничини. *Побачивши Черниша, боєць зворушився до сліз. Ніде правди діти, він був таки дуже м'який, до сентиментальності ніжний, цей вусатий вінничанин з крутим, тепер порубцьованим підборіддям* (О. Гончар); *19-річна вінничанка за перемогу в конкурсі краси була нагороджена швейцарським годинником і туристичною путівкою* (з газ.).

ВІННИЧА́НИН *див.* **вінничáни.**

ВІННИЧА́НКА *див.* **вінничáни.**

ВІ́НО, а, *с.* 1. *іст.* Плата за наречену в племенах Давньої Русі. *В інших племенах дружину викупали за віно, тобто за плату* (з навч. літ.).

2. *заст.* Посаг. [Х о м а:] *Скажи, яке ти віно даси за своєю дочкою?* (І. Карпенко-Карий); *Марійка вже підростає, треба віно готувати* (М. Івченко); *Щоб віддати Кули-*

пу за хазяйського сина, батько готував добре віно, — важку скриню і шматок поля (С. Чорнобривець).

3. *заст.* Подарунок. — *Чолом тобі, княже. — Здоров будь. Що привіз мені єси? — Віно од Великого князя витичівського. — Мій дід прислав мені віно? Пощо ж сам не прийшов?* (І. Білик).

ВІ́НОВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **віно** 2. *Віновий запис — опис віна, або посагу* (з наук. літ.).

ВІНО́К, нка́, *ч.* 1. Квіти, листя, гілки і т. ін., сплетені в коло. *Дівчата танцюють .. Мають на головах вінки з квіток* (І. Нечуй-Левицький); *А там я з них* [волошок], *та з барвінку, та з чорнобривців вінки на Купала плела* (І. Багряний); *Дівчата з парубками лишились готувати на продаж прапорці й плести вінки* (Б. Антоненко-Давидович); *В вінку з пшеничного колосся Почесна грамота за труд* (І. Муратов); *Дівчата зняли з царівни серпанок, наділи на коси барвистий весняний вінок* (О. Бердник); *Ген видно і її, Килину, в довгому білому платті та з вінком польових квітів на голові* (Є. Гуцало); * Образно. *Свята Правда буде квітчати високе чоло славетного Співця-Баяна невмирущим вінком слави* (Панас Мирний); *Зорі на небі, як в полі волошки, зривають поети і в'яжуть вінки на білі чола коханим своїм* (Т. Осьмачка); // Прикраса, зробл. з квітів, зілля і т. ін., яку кладуть на могилу. *І під їхнім наметом ніби легше й затишніше було пливти двом небіжчикам в свою останню подорож. Попереду довгий ряд вінків. Простих, благенських вінків* (Б. Антоненко-Давидович); *Десь перед входом на кладовище, серед вінків, що пахли свіжою глицею, Лариса несподівано помітила схилену голову Турбая* (М. Руденко); // *у знач. присл.* **вінко́м.** *Червона неширока стрічка вінком обвивала її голову та товсті чорні коси на голові* (Леся Українка); *Іноді, коли Надька, вбрана по-святковому, в туго заплетених косах вінком, вимитих перед тим в канупері та любистку, приходить до крамниці купити сірників чи солі, Бубиренчиха, мов з-під землі виринувши, чорнороте накинеться на ненависну їй степовичку* (О. Гончар); // *перен.* Успіх, слава, визнання; лаври. *Едмон Гонкур посварився з Емілем Золя, бо ніяк не можуть поділити вінок вождя натуралізму* (М. Слабошпицький).

2. *перен.* Коло, яке утворюють певні предмети. *А ось і двір на горбі, окружений вінком високих ясенів* (І. Франко); *На долівці лежав вінок тіл людських. Головами до середини, ноги наверх* (Б. Лепкий); *А ген далі, .. понад краями округлого ставу, тихо завмер у місячному сяйві зачарований вінок сріблястих верб* (М. Стельмах).

3. *перен.* Низка пісень, оповідань і т. ін. *Дід обтер слезу* [сльозу] *і нагадав собі свою молодість. Вінок споминів разом з весняним сонцем найшов на серце* (В. Стефаник); *Хоровий ансамбль проспівав цілий вінок власних пісень* (з наук.-попул. літ.).

4. Коса, сплетена з цибулі, часнику тощо. — *Чи давно ж ти постягав у мене з жердки вінки цибулі, повисмикував з-під стріхи свячене маковійове зілля* (І. Нечуй-Левицький); *Іноді часник сплітають у вінки* (з навч. літ.).

△ **(1) Віно́к соне́тів,** *літ.* — твір із п'ятнадцяти сонетів, у яких останній рядок одного сонета повторюється у першому рядку наступного, а п'ятнадцятий сонет складається з перших рядків усіх попередніх чотирнадцяти сонетів. *Правила, за якими складається вінок сонетів, були встановлені в Італії наприкінці XVII ст.* (з навч. літ.).

◇ **Забра́ти (зірва́ти, зня́ти** *і т. ін.)* **віно́к** *див.* **забира́ти; (2) Ла́вро́вий віно́к (віне́ць)** — слава, почесті. *Тяжко ж йому* [Шевченкові] *на чужині І в вінку лавровім...* (з народної пісні); *Там у любім рідім краю Стан падлючий поступає, Конкурс надто вже великий На брудний вінець лавровий* (Леся Українка); [У б и й б а т ь к о:] *Хіба ще хто хоче прославитись, крім мене? Хто ж цей, сказати б, мій конкурент на лавровий вінок, мій злий суперник?* (І. Микитенко); *Полохати старих жінок, Возитися з дітками — І на лавровий свій вінок Покласти вічні плями?* (В. Мисик); **Носи́ти віно́к** *див.* **носи́ти; Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́>** *див.* **стра́чувати; (3) Терно́вий віно́к (віне́ць)** — муки, страждання. *На страті, сестро мила, У терновому вінці Ти від ката опочила* (П. Грабовський); *Трагізм особистого життя часто вплітається в терновий вінок життя народного* (М. Коцюбинський); *Я забуваю все: і тебе, і Майю, і Катрю, і санаторійного дурня. Все це сплелося в один терновий вінок* (М. Хвильовий); — *В житті бувають не лише лаври... бувають і тернові вінки* (Ю. Збанацький); **Як у віно́чку (у вінку́)** *див.* **віно́чок.**

ВІНО́Л, у, *ч., хім.* Органічна сполука на основі етилену. *На основі полівінілового спирту отримують синтетичне волокно вінол* (з наук.-попул. літ.).

ВІНО́ЧКОВИЙ, а, е. Стос. до віночка. *Коли віночковий шов був готовий, господиня змастила пиріг жовтком і поставила у духовку* (з газ.).

ВІНОЧКОПОДІ́БНИЙ, а, е, *бот.* Який має вигляд віночка (у 3 знач.); подібний до нього. *Віночкоподібна оцвітина.*

ВІНО́ЧНИК, у, *ч.* 1. Народна назва хлорофітуму. *Існують кімнатні ампельні види віночнику з пістрявим листям* (з наук.-попул. літ.).

2. Дикоросла багаторічна трав'яниста рослина родини лілейних. *Віночник гіллястий — європейський вид з відносно широкою вертикальною амплітудою поширення* (з наук. літ.).

ВІНО́ЧОК, чка, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **віно́к.** *Рвуть зілля дівчата, Віночки плетуть* (С. Руданський); *Новенька селянська хата з білими стінами, з ясними вікнами, .. у віночку розлогих верб та яблунь* (І. Франко); *А от же й найбідніші з дівчат стали носити віночки з стрічок* (Грицько Григоренко); *Та на цвинтарі вашім нерушена зостала могилка свіжа, на котрій віночок з квіток* (Н. Королева); *З них* [ліричних пісень] *можна скласти цілі вінки і віночки, пройняті веселкою настроїв, тонів і півтонів, одвертої і суворої мови життя* (Т. Масенко); * Образно. *Христина враз опускає донизу чорні віночки вій* (М. Стельмах); *Мучене чоло його ти* [музо] *закрасиш Правди віночком* (Панас Мирний); * У порівн. *Як рутяний віночок, вився їх* [жниць] *голосочок* (Б. Лепкий); // *у знач. присл.* **віно́чком.** *Дівчино, дівчино, Сонцем заквітчана, Коси віночком По давньому звичаю* (П. Дорошко).

2. *рідко.* Те саме, що **віне́ць** 3. *В мене віночок з чистого золота, З перлів дрібних та коралю* (Леся Українка).

3. Частина квітки, що складається з окремих або зрослих пелюсток. *Квітки повитиці польової на коротких квітконіжках .. Віночок дзвоникуватий, пелюстки його загострені* (з навч. літ.); * У порівн. *Вода позволяла* [дозволяла] *дивитися на її ноги, такі бліді, як віночок нарциса* (М. Коцюбинський).

4. Те саме, що **вінця.** *З середини IX ст. на цих поселеннях поширюються клеймовані амфори з віночком у вигляді "відкладного комірця"* (з наук. літ.).

◊ **(1) Як у віно́чку (у вінку́)** — дуже гарно, чисто, охайно. — *Гарно, як у віночку. Двоє дзеркал аж під стелю між двома вікнами!* (І. Нечуй-Левицький); [Т е к л я:] *Ви не думайте, що я яка-небудь нетіпаха, ви ж мене знаєте. То тільки інший день невправка буває... А так то в мене в хаті завжди як у віночку* (О. Левада); — *В хаті було як у вінку* (О. Гончар).

ВІНПОЦЕТИ́Н, у, *ч., фарм.* Етиловий ефір аповінкамінової кислоти, який застосовують при порушенні мозкового кровообігу. *Для корекції порушень мозкового кровообігу найчастіше призначають вінпоцетин* (з наук. літ.).

ВІНТ, а́, *ч.* Одна з ігор у карти. *Багато зразу схопилися і закричали: — У єралаш! преферанс! вінт! бакара!* (Панас Мирний); *Рушилов до вінта справдешній був мастак, у преферансі — бог* (М. Рильський).

ВІНТА́Ж, у́, *ч.* 1. Речі минулих років, зібрані в колекції (одяг, взуття, вино і т. ін.). *Вінтаж тим і цінний, що ексклюзивну дизайнерську, неймовірно дорогу річ із колекцій минулих років можна купити досить дешево* (із журн.).

2. Напрям у дизайнерському, мистецькому та ін. стилі, якому притаманне використання тенденцій минулих часів. *Актуальний сьогодні стиль вінтаж диктує свої правила: нові аромати — це вчасно згадані старі* (із журн.).

ВІНТЕ́РОВІ, вих, *мн.* Родина дводольних рослин із цільним шкірястим листям, поширена на островах і узбережжі південної частини Тихого океану. *Дерева і кущі родини вінтерових, що нараховує 7–9 родів, ростуть головним чином у гірських лісах, мають цільне шкіроподібне листя, на якому просвічують крапочки (залозки)* (з наук.-попул. літ.).

ВІНТРА́НЕЦЬ, нця, *ч., мор.* Брус, на який спирається верхня частина корми судна. *Вінтранець — головний поперечний брус на кормі під ахтерштевнем* (з наук.-попул. літ.).

ВІНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Грати у вінт. *Гравці вінтували до ранку.*

ВІНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, заст.* Давати віно, посаг. *Журилася мати, чим зятя вінувати* (Сл. Гр.).

ВІ́НЦЕ *див.* **вінця.**

ВІНЦЕ́, я, *с., буд.* 1. Те саме, що **віне́ць** 2. *Маємо красне вінце віри нашої і не мусимо чужої добиратися* (з переказу).

2. Те саме, що **віне́ць** 8. *Хата на двадцять вінець.*

ВІНЦЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **віне́ць** 1, 3–7. *Вінцева ліпнина; Вінцеве кріплення шахтного стовбура.*

2. *мед.* Те саме, що **корона́рний.** *Треба звернути увагу учнів і на вінцеві судини серця, зокрема на вінцеву артерію* (з навч. літ.); *Значимі звуження вінцевих артерій (на 50,0 % і більше просвіту судини) було виявлено у 15,9 % хворих* (з наук. літ.).

ВІНЦЕНО́СЕЦЬ, сця, *ч., уроч.* Монарх, цар. [В а с и л ь к о:] *Було так, щоб державний вінценосець Своєму слову зрадив, віру вбив?..* (Є. Кротевич).

ВІНЦЕНО́СНИЙ, а, е, *уроч.* 1. Стос. до вінценосця. *Тут можна було* [царю] *й пройтись, навіть поверх тих моментів у вінценосному житті, коли взагалі "царі пішки ходять..."* (Остап Вишня); *Вінценосний деспот, вилупивши лякливі очі, упав у шалений переполох* (О. Ковінька).

2. *перен.* Який має корону, вінець. *Хочеться, щоб не було краю безмежному палахкотінню блакиті, вінценосному сяйву сонця, смолоскипам дерев* (Є. Гуцало); *Астероїд Гідальго, рухаючись по дуже витягнутій орбіті, сягає районів, де панує вінценосний Сатурн* (з наук.-попул. літ.); // Уживається як складова частина назв деяких птахів. *Великий вінценосний голуб; Вінценосний журавель.*

ВІ́НЦЯ, нець, *мн. (одн.* **вінце,** нця, *с.).* Верхні краї посуду, здебільшого відігнуті, потовщені. *Вона взяла ніж і почала вишкрібать вінця старого засаленого горшка* (І. Нечуй-Левицький); *Дев'ятий налив у келишки суперконьяку, стукнув вінцем об вінце й сказав: — За твоє!* (В. Винниченко); *З шаплика вже через вінця ллється вода* (А. Головко); *Я поклав мою сигару на вінця попільнички* (Ю. Смолич); *Провідною формою посуду в празькій культурі є витягнутий, стрункий горщик з опуклістю у верхній частині посудини з відносно вузьким горлом та короткими вінцями* (з наук. літ.); * Образно. *Схід яснів і вінця хмар вже займалися полум'ям, коли Надія верталася на завод* (Яків Баш); // *перен.* Верхні краї чого-небудь. *І ледь-ледь над вінцями гніздечка показалась голівка з сірою шийкою, зблиснули гострі намистинки очей — і пропали вмить, бо ластівка пригнулась* (Є. Гуцало).

◊ **Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця)** *див.* **перелива́ти; Перелива́тися / перели́тися че́рез кра́й (че́рез ві́нця)** *див.* **перелива́тися; (1) По [са́мі] ві́нця:** а) повністю, до кінця. *Десять чорних кімнат, налитих пітьмою по самі вінця. Вони облягають мою кімнату* (М. Коцюбинський); *Пасажири заповнювали по вінця вагони, влаштовувались на дахах, гнулися в тамбурах* (Ю. Збанацький); *Всі стоячи привітали гетьмана, підняли за його здоров'я наповнені по вінця келихи* (В. Малик); б) надзвичайно щедро. *Наш край* [Прикарпаття] *природа наділила красою по вінця, і ми можемо бути цілком об'єктивними цінителями красивого* (Ю. Мельничук); в) до крайньої межі. *І порівнює вона* [хлопця з мамонтом] *жартома, щоб потім сміятися й сміятися. Від захоплення розкішним вечором, від гаю, кохання, молодості — від повного по вінця щастя...* (Л. Смілянський); *По вінця повні ярості й любові Стояли ми, Замислені й тяжкі* (М. Бажан); *Я попросився б ще на один строк, щоб повторити все те бурхливе, насичене по вінця життя курсанта* (М. Ю. Тарновський); г) дуже багато. *Я втратив сім'ю. Мій будинок згорів. Я горя незнаного звідав по вінця, Яке не оплаче і сто матерів* (О. Підсуха).

ВІНЧА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до вінчання, признач. для нього. *Він наближався до сходів і .. виспівував вінчальну пісню* (І. Нечуй-Левицький); [А л і н а:] *То я вам привезла свою вінчальну сукню показати...* (С. Голованівський); *Вінчальна мати; Вінчальний перстень.*

ВІ́НЧАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вінча́ти** 1, 2, 4–6. [С і н о н:] *Понад Стіксом каламутним, понад Летою важкою Ходять лаврами вінчані тіні* (Леся Українка); *Вінчані мереженими карнизами колони .. вражали око* (Л. Юхвід); [С т а р ш и н а:] *Та що ти мені з Параскою лізеш у вічі? Хіба я з нею вінчаний, чи як?* (І. Карпенко-Карий); *Раніш так люди в церкві вінчались, перед іконами. А тепер підуть собі, розпишуться і вже ніби вінчані* (Б. Антоненко-Давидович); *Серед неправди і лукавства Царюють вінчані кати* (Микола Чернявський); *Архієпископ допоміг Філіпові підвестися з колін, повернувся з ним до пастви і врочисто виголосив: — Панове! Перед вами ваш принц Філіп, законний правитель Беарну та Балеарських островів, вінчаний на князівство Господом Богом нашим* (Г. Тарасюк); // **вінчано,** *безос. пред. Боярина Бориса Годунова вінчано на царство, що поклало край царюванню в Московії династії Рюриковичів* (з газ.).

ВІНЧА́ННЯ, я, *с.* 1. Здійснення шлюбного церковного обряду. *В неділю після вінчання йшла з церкви Нимидора.., весела й щаслива* (І. Нечуй-Левицький); *Вінчання спізнилося о цілі* [аж на] *дві години. Замість пів до восьмої, щось аж по десятій рушив похід до церкви* (Б. Лепкий); [Шумейко:] *А пам'ятаєте, як я у вас за боярина був та попові не додав карбованця за вінчання?* (І. Микитенко); *Вдруге в житті надягала Євпраксія урочисті шати імператриці .. Вперше це було перед вінчанням у Кельні і ось тепер, коли відважилася вбратися так, щоб здобути собі волю* (П. Загребельний); *Таїнство вінчання.*

2. Коронування (про монарха). *Макарію, очевидно, належала думка про вінчання на царство молодого Івана* (з навч. літ.).

ВІНЧА́СТИЙ, а, е. Який має вінець, віночок. *До реліктових форм належать зрубні багатокутні клуні (токи) з вінчастим перекриттям, семи-, восьмикутні клуні "на сохах"* (з наук. літ.); *Вінчастий патрон; Вінчасті дахи.*

ВІНЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., кого, що.* 1. *поет.* Прикрашати що-небудь короною, вінком і т. ін. *А пишні кучері .. плетеницею з волошок голубих Немов короною вінчають* (М. Рильський); *Віднині Анна була царицею, жоною князя Володимира, голову ж його вінчатиме корона візантійських імператорів* (С. Скляренко); *Дві товсті русяві коси скромно, але й зі смаком короною вінчали горду голівку* (Іван Ле).

2. Відзначати когось лавровим вінком, нагородою і т. ін. за певні досягнення, перемогу. *Чола не вінчали лаврової віти, Тернів не скрашали ні злото, ні квіти, Страждали співці в самоті* (Леся Українка); * Образно. *Натовп завжди вінчає обранців вищої сили терновим вінком ворожнечі та заздрощів* (М. Зеров).

3. *перен.* Завершувати, закінчувати що-небудь. *Наш славен труд вінчають жнива* (П. Усенко); *На цьому й можна повість закінчить... Кінець? Тим кращий він, якщо вінчає Оповідання наше в слушну мить* (Л. Первомайський); *Економічний статус греко-католицького духовенства піднявся завдяки скромній урядовій платні. Всі ці заходи вінчало відновлення у 1808 р. після 400-літньої перерви чину митрополита галицького* (з наук. літ.).

4. *перен.* Розташовуватися нагорі, у верхній частині чогось. *Непробивні стіни вінчали пагорб Сан-П'єтро, суворі вежі стерегли імператорський палац, збудований, як і вся кріпость, не знати й ким* (П. Загребельний); *Гонта на коні танцює неподалік замкових воріт. Ратище, яке він тримав у руках, вінчало біле полотнище* (Г. Колісник); *Письменник Шлойма Ецірван глибоко видихнув і поклав руку на чорну ебонітову кульку, яка вінчала ручку рубильника* (О. Ірванець).

5. Виконувати шлюбний церковний обряд. — *Станеш попом, .. будеш Божу службу правити, народжених хрестити, померлих ховати, молодих вінчати?.. Чи як?* (Панас Мирний); *Одної неділі справляли весілля Настине з Петром, другої вінчали Гната* (М. Коцюбинський); *Ходім, серце, до вінця! Нас буде вінчати сам митрополит* (І. Нечуй-Левицький).

6. *заст.* Класти на голову вінець на знак надання монаршої влади (царської, королівської і т. ін.); коронувати. *А потім ченці одягли Тебе в порфіру. І вінчали, Як ту царицю...* (Т. Шевченко); *Ми тебе на державу вінчали* (Леся Українка).

◊ **Увінчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами** *див.* **увінчувати.**

ВІНЧА́ТИЙ, а, е. Прикм. до **віне́ць** 8. *Сволок прилаштовували на вершині причілків (при поздовжньо-вінчатому перекритті) або на двох сохах* (з наук.-попул. літ.).

ВІНЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. Вступати в шлюб за церковним обрядом. *Чи всі ж тії та вінчаються, Що любляться та кохаються?* (з народної пісні); *В церкві вінчалось разом десять пар молодих* (І. Нечуй-Левицький); *Цивільні закони не були стійкими, .. дано молодим волю по обрученні вінчатися чи розійтися* (І. Огієнко); * Образно. *Коли туман вінчається з імлою І поруч для розмов нема нікого, Надходить смуток у плащі рудому І переслідує уперто й люто* (Ю. Винничук).

2. Приймати вінець, корону на знак монаршої влади (царської, королівської і т. ін.); коронуватися. *Він наклав на князя вінець, пробурмотів благословення і необхідні при цьому слова: "Вінчається на кесаря землі Руської раб Божий Георгій, рекомий Ярослав"* (П. Загребельний).

3. *перен.* Завершуватися, закінчуватися чим-небудь. *Якийсь незрозумілий триб життя людського: все, що починається добре, здебільшого закінчується погано, веселе вінчається сумним, а безмрійне тяжкою думою* (Ю. Мушкетик); *Лемківські церкви — тризрубові, і кожний зруб вінчається окремим верхом* (з наук. літ.); *Не всі його плани вінчалися успіхом. Данилові не вдалося утримати Київ* (з навч. літ.).

ВІНЧЕ́СТЕР[1], а, *ч.* Назва магазинних, а згодом і автоматичних рушниць. *Ремо зацікавили рушниці вартових. Це були старовинні німецькі на одну кулю вінчестери, що їх набивали шомполами* (Олесь Досвітній); *Просто над ним, на білій стіні, висять дві рушниці. Одна — либонь, англійський вінчестер, а друга — японський карабін* (І. Багряний); // Вид мисливської рушниці. *Тріснуло ще раз по раз. Після того затарабанили вінчестери всіх мисливців* (М. Трублаїні); *Ватра палахкотить .. На освітлених деревах, що обступили півколом, розвішана зброя — гвинтівки, вінчестери, набійниці, рюкзаки* (І. Багряний).

ВІНЧЕ́СТЕР[2], а, *ч., інформ.* Жорсткий магнітний диск комп'ютера, признач. для зберігання інформації. *Зловмисники не викрали комп'ютерну техніку, а лише вилучили з комп'ютерів вінчестери, на яких містилася інформація щодо переліку всіх приватизованих підприємств, а також їх власників* (з наук. літ.); *При збереженні інформації використовується принцип магнітного запису, аналогічний тому, що застосовується в комп'ютерних вінчестерах* (з наук. літ.); *Якщо хтось уже має комп'ютер, що морально застарів, фірма може замінити обладнання або поставити додаткове. Модулі пам'яті, материнські плати, вінчестери можна замінити або додати* (з газ.).

ВІНЧЕ́СТЕРНИЙ[1], а, е. Прикм. до **вінче́стер**[1]. *У рушницях фірми Кольта вперше було застосовано помпову схему перезаряджання зброї, на відміну від вінчестерної системи, за якої рушниця перезаряджається спеціальною скобою біля спускового гачка* (з наук.-попул. літ.); *Вінчестерні набої.*

ВІНЧЕ́СТЕРНИЙ[2], а, е. Те саме, що **вінче́стерський.** *Користувачі можуть орендувати на нашому сервері 5 гігабайт вінчестерного простору з можливістю купити домен у нашої компанії* (з наук.-техн. літ.); *Вінчестерний плеєр.*

ВІНЧЕ́СТЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вінче́стер**[2]. *Відформатувавши вінчестерський диск або дискету, ми знищуємо при цьому всю раніш записану інформацію* (з навч. літ.).

ВІ́НЧИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **віне́ць** 6. *Вінчик сонця, що саме заходило, завмер на одну тільки мить на обрії — і зник* (С. Скляренко).

2. *рідко.* Те саме, що **віно́чок** 2, 3. *Сині довгасті очі, у вінчику густих чорних вій — іскрилися* (Я. Гримайло); *А в степу жита хвилюють, Стиглим колосом цілують, Мов сп'янілі з спеки трошки, Сині вінчики волошки* (Микола Чернявський); *У волосся жінки було вплетено пластинчасті вінчики-діадеми та скроневі кільця, до яких кріпилися різні підвіски* (з наук. літ.).

3. Коло, ореол, кайма, смуга навколо чого-небудь. *Тільки там десь у щілинку, у ту, що над самою землею, притьмаро світить червона стрічка вечірнього погасання .. Ось уже самотньо сяє там один маленький вінчик... Вінчик із огняного маку, золотими нитками заплетений* (С. Васильченко); *На обох п'ятках сірі струпи з червоними вінчиками. Понатирала їх Любка мулькими черевиками* (Микола Чернявський); *Попереду взвод прапороносців з полковим прапором у цупкому брезентовому чохлі, з позолоченим вінчиком зверху на древку* (О. Гончар).

4. Те саме, що **вінця.** *Мама страшно плакала, всі її подавали воду, і вона цокотіла зубами об вінчик склянки* (Ю. Смолич); *Такі флакони мали вузьке горло і вінчик із широко відігнутими краями. Олія виливалася краплями або тоненькою цівкою і розтиралася по шкірі вінцем флакона* (з наук. літ.).

5. *розм.* Пристрій для збивання крему, яєць і т. ін. у вигляді металевої спіралі або віничка з ручкою. *Збити вінчиком білки.*

6. Перехідна ділянка від шкіри до копита в копитних тварин. *Облямівка та вінчик — перехідна частина від шкіри, звідси відбувається ріст копита* (з наук.-попул. літ.); *Часто бувають випадки поранень коней (засічки) у ділянці вінчика* (з навч. літ.).

7. *рел.-церк.* Стрічка із зображенням Ісуса Христа, Пресвятої Богородиці та Івана Хрестителя, яку кладуть на чоло померлого. *На голову померлого клали вінчик. В умовлений час приходив священик з півчою, правив літію* (з газ.).

ВІ́НЧИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **вінчик** 2. *Вінчиковий дрік — рослина з квітками жовтого кольору* (з наук.-попул. літ.).

ВІНЧИ́Т, у, *ч.* Мінерал, силікат синього кольору із скляним блиском; різновид тремоліту із вмістом магнію та марганцю. *У марганцевих родовищах Південного Уралу зустрічаються родоніт, андрадит, вінчит та інші мінерали* (з наук.-попул. літ.).

ВІНШІ́ВКА, и, *ж.* Вітання, віншування, поздоровлення. *Аполлон-Дажбог з'являється на своїх чотирьох вогнедишних конях (образ "сонячного вітру"). Чи ж не про це мовиться у рефрені новорічної віншівки?* (з наук.-попул. літ.); *Збірка вміщує понад 200 українських колядок, щедрівок, новорічних та йорданських пісень і близько 40 віншівок* (із журн.); *На Різдво та Новий рік в Україні співали колядки і щедрівки, ставили живий чи ляльковий вертеп та виконували віншівки* (з Інтернету).

ВІНШУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний з віншуванням. *Розпочав Стась Хмелевський готувати свою оду до Різдвяних віншувальних свят* (Іван Ле); *Виголосив віншувальне слово гетьману Павло Тетеря, а в ньому сказав, що гетьман дбає "pro publico bono"* (Ю. Мушкетик).

ВІНШУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто віншує, вітає кого-небудь. *Ольга розіслала була посольства по всіх ближніх і дальших князях — припрошувала на весілля, але віншувальників прислав лише один варяг: норманський конунг, Олафів батько* (І. Білик); *На порозі вже стояли віншувальники, співаючи "Многая літа"* (із журн.); *Найменший віншувальник обійшов присутніх та зібрав коляду у солом'яний бриль* (з газ.).

ВІНШУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **віншува́льник.** *Дякує господар. Віншувальниці монет всипле, іншим поналиває по келишкові, й знову праця кипить* (з навч. літ.).

ВІНШУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **віншува́ти.** *Гостини та іменини, банкети та гулянки, веселі віншування та стіл, вино рікою, і довгий час ніхто .. не підозрював, що за всім тим плине зовсім інше життя* (Ю. Мушкетик); *До того дня малий мандрівник і не чув ніколи за один раз стільки хвалебних слів і віншувань* (Ю. Логвин); *Віншування Миколи Тарновського почалося сердечною промовою Юрія Смолича* (з газ.).

2. Традиційні атрибути урочистого вітання шанованих гостей; хліб-сіль. *Богдан стрибнув з коня й ступив до дівчини, та подала йому віншування й схилилася в низькому поклоні* (І. Білик).

ВІНШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *кого і без прям. дод.* Те саме, що **поздоровля́ти.** *Віншують гості, подарунки виймають, розв'язавши клунки: "Твоїм добром — тобі ж чолом!"* (Леся Українка); *Наперекір усім паничам співав у той день Данько, стоячи з хлоп'ятами на хорах, відспівуючи Ганнине дівоцтво, віншуючи молодих зі щастям, що вже гряде...* (О. Гончар); *А вже родаки відали, де зустрічати і як зустрічати хана з ханшею: виїздили далеко за стійбище, віншували щораз щедрішими й приємнішими словесами, вручали окремо ханові, окремо ханші подарунки* (Д. Міщенко).

2. *кому, що.* Проголошувати побажання. *— Здорові були, панове товариство! — казав, наближаючись до столів. — Доброго здоровля* [здоров'я] *віншуємо пану гетьманові з нинішнім днем і на довгі літа* (Б. Лепкий); *Шинкарка принесла меду, і всі, хто був у корчмі, почали пити, віншуючи один одному здоров'я* (Валерій Шевчук).

3. *кого, рідко.* Проголошувати, називати кого-небудь кимсь. *Зовсім недавно ми віншували в наших реляціях правобічного гетьмана сарданапалом і погубителем християн. Вовком він на Січ дихає* (Ю. Мушкетик).

ВІНЬЄ́ТКА, и, *ж.* Прикраса у вигляді невеличкого малюнка або візерунка в книжці, альбомі і т. ін. *Хороші речі галицькі роботи на дереві, але надто дорогий дарунок — се "Рідний край", і як гарно зроблені фотографії! Тільки до нього бракує віньєтки* (Леся Українка); *Це було розкішне видання — на гарному папері з віньєтками та заставками* (Ю. Смолич); *Безсонов бере в руки ще одну порожню оправу. Вона чорна, ніби вугільна, й простіша з вигляду — без візерунків, без віньєток* (А. Михайленко).

ВІНЬЄ́ТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **віньє́тка.** *Сергій Кольба у віньєтковій композиції "Полудень" поєднує білі тюльпани, келих із червоним вином й ідилічних кошенят, які мліють у променях сонця* (з газ.).

ВІНЬЄТО́ВАНИЙ, а, е, *фіз.* Дієпр. пас. до **віньєтува́ти.** *Віньєтований пучок променів.*

ВІНЬЄ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **віньє́тка.** *Він попросив у мами красивий поштовий аркушик паперу з віньєточкою в куточку* (О. Іваненко).

ВІНЬЄТУВА́ННЯ, я, *с., фіз.* Стан і дія за знач. **віньєтува́ти.** *Майже у всіх візуальних оптичних системах для уник-*

нення віньєтування застосовуються діафрагми поля зору (з наук. літ.); *Якщо встановити фільтр через "знижуюче" кільце, то може з'явитися віньєтування, затемнення в кутках зображення* (з наук.-техн. літ.).

ВІНЬЄТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., фіз.* Звужувати пучок світлових променів, що проходить через оптичну систему, внаслідок "зрізування" крайніх променів діафрагмами системи. *На ширококутники не можна ставити фільтр спереду, бо він буде віньєтувати на широкому куті* (з наук.-техн. літ.).

ВІНЬЙО́Н, у, *ч.* Торговельна назва полівінілхлоридного волокна. *Недоліком таких полівінілхлоридних волокон, як віньйон, є їхня низька термостійкість* (з наук.-попул. літ.); *Віньйон, дайнел та інші подібні волокна випускаються зараз лише в обмежених кількостях* (з наук.-попул. літ.).

ВІОКО́ЗЕ, *невідм., с., фарм.* Те саме, що **панкреати́н.** *Віокозе не містить компонентів, які спричиняють отруєння* (з наук. літ.).

ВІО́ЛА[1], и, *ж.* 1. Смичковий чотириструнний музичний інструмент, що має лад, октавою вищий за віолончель та квінтою нижчий від скрипки; альт. *Поза склом* [вікна] *Віола стогне під лучком... Схиливсь над нею юнак-грач І слуха струн таємний плач...* (Я. Щоголів); *Мати придбала в торговця, який скуповував по всьому побережжю губки, невеличку віолу* (П. Загребельний); *Діоней взяв лютню, а Ф'amметта віолу, та й заходилися прехороше грати до танцю* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

2. *іст.* Старовинний смичковий музичний інструмент, що мав звичайно шість струн, натягнених над грифом, і стільки ж струн того ж ладу під грифом. *Чиїсь нахабні очі заглядають на нього* [лицаря]. *Лащиться яскраво одягнена жінка з віолою в руках* (Н. Королева); *Віоли відрізнялись від інструментів скрипкового ряду насамперед тим, що грали на них, упираючи в коліно або тримаючи між колінами* (з наук.-попул. літ.); *Віоли з'явилися наприкінці XV — початку XVI ст. і застосовувалися соло та в ансамблі; звучали ніжно, матово* (з наук.-попул. літ.).

ВІО́ЛА[2], и, *ж.* Те саме, що **фіа́лка.** *Віола відзначається великим різноманіттям сортів і форм* (з наук.-попул. літ.).

ВІОЛА́Н[1], у, *ч.* Напівпрозорий мінерал групи піроксенів, блакитно-фіолетовий різновид монокристалічного діопсиду. *Існує декілька різновидів діопсиду: віолан — фіолетовий та блакитний (колір надається марганцем); хромдіопсид — красивий ювелірний камінь, який за смарагдово-зелений колір називають сибірським смарагдом; лавровіт — зелений, що містить до 4 % оксиду ванадію, тощо* (з наук.-попул. літ.).

ВІОЛА́Н[2], а, *ч.* Бразильський струнно-щипковий музичний інструмент. *Справжній класичний віолан (шестиструнну бразильську гітару) виготовляють в індіанських селищах* (з наук.-попул. літ.).

ВІОЛАНТРЕ́Н, у, *ч., хім.* Органічний синтетичний фарбник фіолетового кольору з групи бензантронових фарбників. *Віолантрен фарбує бавовну в дуже тривкий темний колір* (з наук.-техн. літ.); *До органічних напівпровідників належать, зокрема, ароматичні сполуки (нафталін, віолантрен тощо)* (з наук.-попул. літ.).

ВІОЛАНТРО́Н, у, *ч., хім.* Поліциклічний хінон, темно-сині непрозорі кристали, які використовуються для виготовлення барвників. *Віолантрон отримують при лужному плавленні бензантрону* (з навч. літ.).

ВІОЛАРИ́Т, у, *ч.* Мінерал фіолетово-сірого кольору з металевим блиском, сульфід заліза з нікелем. *До складу пірит-сфалеритової асоціації входять рутил, сфалерит, галеніт, віоларит* (з наук. літ.).

ВІО́ЛЕВИЙ, а, е. Прикм. до **віо́ла[2].** *Для пришвидшення цвітіння віолеві грядки обгороджують дошками і вкривають на зиму щитами та листям* (з наук.-попул. літ.).

ВІОЛЕ́НТ[1], у, *ч., біол.* Вид, який відзначається великою здатністю захоплювати територію і витісняти з них конкурентів. *Віоленти здатні енергійно закріплюватися на території, повністю використовуючи ресурс родючості, вологи і тепла* (з наук. літ.); *Віоленти відрізняються відносно низькою сім'яною продуктивністю і високою конкурентною здатністю* (з наук. літ.).

ВІОЛЕ́НТ[2], а, *ч., ек.* Компанія, яка створює регіональні бренди, формуючи при цьому стандарти споживання і переваги для користувачів продукції. *Віоленти — це фірми із силовою стратегією, працюють, як правило, в галузі великого бізнесу, характеризуються високим рівнем освоєної технології* (з наук.-попул. літ.); *Продукція віолентів відрізняється доволі високою якістю, що пов'язано з високим рівнем стандартизації й уніфікації та гнучкою ціною завдяки масовому виробництву* (з навч. літ.).

ВІОЛЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Здатність рослин найповніше використовувати ресурси довкілля, чинити сильний конкурентний вплив на інші види. *Автор навів цікаві дані, які характеризують віолентність конюшини лучної та костриці лучної, що досягли в онтогенезі максимуму на 2-й або на 3-й рік, далі втрачають здатність утримуватися на захопленій території* (з наук. літ.); *Віолентність — властивість найбільш конкурентоспроможних видів* (з навч. літ.).

ВІОЛЕ́ТА, и, *ж.* Віола невеликого розміру з трьома-чотирма струнами *(див.* **віо́ла[1]).** *Віолета, або альтова віола, має в довжину 50–63 сантиметри, за звучанням вона на кварту або квінту нижча за сопранову* (з наук.-попул. літ.).

ВІОЛІ́НА, и, *ж.* Те саме, що **скри́пка.** *Десь там самотня віоліна Тужливо журиться в імлі...* (В. Еллан-Блакитний); *Ридає вночі віоліна. О музико, серця не край* (В. Сосюра).

ВІОЛІ́СТ, а, *ч.* Музикант, який грає на віолі. *Іспанський віоліст та диригент приїхав до столиці з частиною свого ансамблю* (з газ.).

ВІОЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **віолі́ст.** *Українська віолістка успішно виступила в ансамблі з англійським піаністом* (з газ.); *У складі французького музичного гурту, що прибув на фестиваль, двоє танцівників, сопрано, віолістка та гітарист* (з газ.).

ВІОЛІ́Т, у, *ч.* Торгова назва синтетичного корунду. *Пурпуровий синтетичний корунд називають також віолітом* (з наук.-попул. літ.).

ВІО́ЛКА[1], и, *ж.* Зменш. до **віо́ла[1].** *Старовинна віолка.*

ВІО́ЛКА[2], и, *ж.* 1. Те саме, що **фіа́лка.** *Самосійна віолка успішно перезимувала* (з Інтернету).

2. *розм.* Віолова лампа. — *У вас часом немає запасної віолки? — запитав другий пожежник, коли Антон був уже на порозі* (із журн.).

ВІО́ЛОВИЙ, а, е. Те саме, що **фіоле́товий.** *У кволому нічному освітленні віолової лампочки під стелею він хотів побачити двох маленьких цвіркунів* (А. Тесленко).

ВІОЛОКСАНТИ́Н, у, *ч.* Речовина рослинного походження, що має жовте забарвлення; каротиноїд. *В чайному листі у*

малих кількостях виявлені такі жовті пігменти: каротин, лютеїн, віолоксантин, неоксантин (з наук.-попул. літ.).

ВІОЛОНЧЕЛІ́СТ, а, *ч.* Той, хто грає на віолончелі. *Неспокійний віолончеліст енергійно притиснув колінами віолончель* (Олесь Досвітній); *Ілля Лизогуб був відомим у свій час віолончелістом і композитором* (з мемуарної літ.); *Першу премію серед віолончелістів завоювала вихованка Київської консерваторії* (з публіц. літ.).

ВІОЛОНЧЕЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **віолончеліст.** *З нею домовились, що вона прийде наступного дня в наш гуртожиток .. Тільки недобрав, чи віолончелістка вона чи флейтистка* (Ю. Логвин); *Серед гостей фестивалю ми вітали відому віолончелістку, яка тепер живе в Англії* (із журн.); *Найближчим часом віолончелістка зі світовим ім'ям виступатиме з концертами в Україні* (з газ.).

ВІОЛОНЧЕ́ЛЬ, і, *ж.* Смичковий чотириструнний музичний інструмент скрипкової родини басо-тенорового регістру. *Довго бринить іще рівний звук, немов хтось вчепив невидиму струну на віолончелі...* (С. Васильченко); *На естраді музиканти готували свої інструменти — сердито бубонів контрабас і вібрувала віолончель* (О. Десняк); *Він час до часу продавав одну зі своїх картинок, грав на віолончелі і мав досвід роблення часопису "Четвер", до якого писав то вірші, то оповідання з циклу "Остання війна"* (Ю. Андрухович); *Віолончель з'явилася в кінці XV — на початку XVI ст. Широко застосовується як в сольній та ансамблевій грі, так і в оркестрі* (з наук.-попул. літ.).

ВІОЛОНЧЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **віолонче́ль.** *Дивися вгору й вір. Дивися й вір. Увіруй в торжество віолончельних звуків серед тиші* (В. Стус); *Решту слів було проспівано в цілковитій темряві і глухому віолончельному супроводі — ніби з напівзатопленого приміщення або зіпсованої часом магнітної стрічки* (Ю. Андрухович); *Історія віолончельного концерту XX ст. свідчить про популярність цього жанру* (з навч. літ.); * Образно. *Лагідний і величавий шум столітніх дубів .. часом покривав всі інші звуки за винятком віолончельного баска невдоволеного пухнатого чмелика* (Н. Королева).

ВІОМІЦИ́Н, у, *ч., фарм.* Антибіотик, який застосовують для лікування туберкульозу. *Віоміцин застосовується для лікування туберкульозу органів дихання, туберкульозу органів сечостатевої системи, очей, периферичних лімф* (з наук.-техн. літ.).

ВІОФО́РМ, у, *ч., фарм.* Те саме, що **ентеросепто́л.** *Віоформ має активну антибактеріальну дію, а також пригнічує деякі грибки* (з наук.-попул. літ.).

ВІОЦИ́Н, у, *ч., фарм.* Те саме, що **віоміци́н.** *Віоцин застосовують для лікування псоріазу* (з наук.-техн. літ.); *Віоцин виявляє антибактеріальну активність стосовно мікобактерій туберкульозу* (з наук.-попул. літ.).

ВІП-... Перша частина складних слів, яка: 1) позначає особливо важливих персон, напр.: в і п - г і с т ь, в і п - к л і є́ н т, в і п - п р е д с т а в н и́ к; 2) вказує на зв'язок із ними, напр.: в і п - г о т е́ л ь, в і п - е с к о́ р т, в і п - з а́ л а, в і п - з о́ н а, в і п - к л а с, в і п - л о́ ж а, в і п - о б с л у г о́ в у в а н н я, в і п - р е й с, в і п - с и с т е́ м а, в і п - т а к с і́.

ВІПАШ'Я́НА, и, *ж.* У буддизмі практичний комплекс занять зосередженого споглядання з метою пізнання закономірностей буття. *Шаматху і віпаш'яну слід практикувати разом* (з рел.-церк. літ.); *Віпаш'яна ґрунтується на усвідомленні дихання, таким чином слід слідкувати за кожним вдихом і видихом* (з навч. літ.).

ВІ́ПЕР, а, *ч., гірн.* Перекидач рудних вагонеток. *Застосування віпера у вугільних шахтах дозволено згідно з діючими нормами і правилами безпеки* (з наук.-техн. літ.).

ВІ́ПЕРА *див.* **віпери.**

ВІПЕРАЛГІ́Н, у, *ч., фарм.* Розчин зміїної отрути — віперину, який застосовують для лікування артритів, невралгій і т. ін. *Віпералгін належить до дозволених у нашій країні препаратів зміїних отрут* (з наук.-техн. літ.); *Віпералгін, що виготовлявся раніше в Чехословаччині з отрути піщаної гадюки, містить велику кількість нейротоксину і рекомендується як знеболювальне* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ПЕРИ, пер, *мн. (одн.* **віпера,** и, *ж.).* Те саме, що **гадю́кові.** *Гримуча змія належить до групи віпер, або гадюк* (з наук.-попул. літ.).

ВІПЕРИ́Н, у, *ч., біол., фарм.* Речовина, яку виділяють зі зміїної отрути та використовують у лікувальних препаратах. *Віперин діє як потенційний антивірусний ефектор при хронічному гепатиті С* (з наук. літ.); *Л. Бонапарт спробував виокремити діючі чинники зміїної отрути, осаджуючи отруту гадюки алкоголем, і отримав речовину віперин* (з наук.-попул. літ.).

ВІПЕ́Т, а, *ч.* Порода мисливських англійських хортів. *Віпет був виведений на півночі Англії в XIX столітті спеціально для собачих перегонів та полювання на кроликів* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ПІНГ, у, *ч., мор.* Пружні коливання корпусу судна, викликані ударами днища та бортів об воду під час руху по хвилях. *Удари хвиль у розвал носа (бортовий віпінг) самі по собі спричиняють вібрацію* (з наук.-техн. літ.).

ВІП-КЛІЄ́НТ, а, *ч.* Клієнт, до якого виявляється особлива увага і якому надається виняткове сприяння. *Хакери з Одеси перевели з рахунку віп-клієнта банку 1,15 мільйона гривень* (з газ.).

ВІП-ОБСЛУГО́ВУВАННЯ, я, *с.* Обслуговування з особливою увагою і наданням додаткових зручностей. *Авіакомпанія пропонує до Вашої уваги широкий спектр послуг, включно з віп-обслуговуванням* (з мови реклами).

ВІП-ОСО́БА, и, *ч.* Особа, яка займає одну з вищих посад у державі, організації, установі або є відомим письменником, бізнесменом, актором і т. ін. *Пленарне засідання, замість служити інтелектуальним камертоном конгресу, перетворюється на презентацію віп-осіб* (із журн.).

ВІП-ПЕРСО́НА, и, *ж.* Те саме, що **віп-осо́ба.** *Для мене кожен клієнт — це віп-персона. Серед них справді багато відомих людей. Але для мене це не має значення* (з газ.).

ВІПРАКСИ́Н, у, *ч., фарм.* Водний з додаванням гліцерину розчин отрути гадюки звичайної, який застосовують для лікування невралгії, артритів і т. ін. *Віпраксин вводять, як правило, під шкіру в ділянці хворого органу — в місце найбільшої болючості* (з наук.-техн. літ.).

ВІПРАТО́КС, у, *ч., фарм.* Лікувальна мазь на основі зміїної отрути, яку застосовують при артритах, ревматизмі і т. ін. *Віпратокс не можна застосовувати під час вагітності і годування груддю* (з наук.-техн. літ.).

ВІПРОСА́Л, у, *ч., фарм.* Лікувальна мазь на основі отрути гюрзи, яку застосовують при ревматизмі, невралгії і т. ін. *При застосуванні віпросалу, як і інших аналогічних препа-*

ратів, можливі місцеві алергічні реакції, які зникають після припинення прийому (з наук.-техн. літ.).

ВІР, у, *ч., діал.* Те саме, що **вір'я́.** *Далі стояв вір, обнесений цегляною загорожею* (із журн.).

ВІ́РА[1], и, *ж.* 1. Упевненість у чомусь, у здійсненні чого-небудь. *Йшла* [Соломія] *уперто і завзято, з вірою, що її широкі й високі груди зламають усі перешкоди* (М. Коцюбинський); *Вірю я в правду свого ідеалу, і коли б я тую віру зламала, віра б зламалась у власне життя* (Леся Українка); *У кого віра в правду є, Той всюди переможе* (С. Воскрекасенко); // *у кого.* Впевненість у позитивних якостях кого-, чого-небудь. *Я завжди був великим оптимістом і дотепер не втратив віри .. у перемогу всього світлого над темрявою і злом* (М. Коцюбинський); // Упевненість в існуванні чого-небудь. *Спокій Сократа в його останню годину пов'язаний з його вірою в безсмертя* (з наук.-попул. літ.); *У первісної людини вже існували примітивні релігійні культи, зокрема віра в потойбічний світ* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **довір'я.** *Без міри нема віри* (Номис); *Дуже Вам дякую за ту віру, яку маєте до мене, бажаючи накласти на мене високий обов'язок стежити за Вашими виданнями* (М. Коцюбинський); *Бував Тодось в Китаї і в Сибіру, Здається, навіть добував женьшень; — І я, малий, мав цілковиту віру До довгих і кошлатих теревень* (М. Рильський).

3. *бібл.* Дар Бога людині, завдяки якому встановлюється її зв'язок з Богом. *Одному бо Духом* [Святим] *дається слово мудрості, а другому — слово знання тим же Духом, а іншому — віра тим же Духом* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Віра від слухання, а слухання через Слово Христове* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Визнання існування Бога. *Тут довелося зачепити питання і про Бога і про чорта, про віру в першого і про всякі мудрощі другого* (Панас Мирний); // Те або інше релігійне вчення, віровизнання. — *Котилися І наші козачі Дурні голови, за правду, За віру Христову* (Т. Шевченко); *Годой сидів як неживий — поганці знущалися з його віри* (І. Білик).

(1) Ві́ра в люди́ну (в люде́й) — віра в позитивні якості людської вдачі. *Разом з вірою в людину в душі Франковій живе віра в світлу будучність для нашої землі* (М. Коцюбинський); *Думав* [Максим] *про матір, про прості її заповіти, про віру в людей, віру в добро, в щирість, у любов, у посвяту заради величного й прекрасного* (І. Багряний); **Прийма́ти / прийня́ти на ві́ру** *див.* **прийма́ти.**

◊ **(2) Без ві́ри і че́сті <Без че́сті і ві́ри>** — непорядний, нечесний. *Кожного русина вважали* [поляки] *синонімом зрадника, людини без честі і віри* (А. Чайковський); *І де змальовано для нас Його героїв досить, Без віри й честі у ділах, З холодним серцем у грудях* (М. Рильський); **(3) Бісо́вої ві́ри** — уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь. — *Ми йшли в ранішньому тумані. Бриг рипів і кректав, розсохлий і страшний. Бісової віри вітер ледве надимав паруси* (Ю. Яновський); — *Боягузи бісової віри!* — *гарячився Невкипілий.* — *Жаток полякалися!* (А. Головко); **Вво́дити / ввести́ у ві́ру (в хрест)** *див.* **вво́дити; (4) Ві́ри не йме́ться** *кому* — хто-небудь не може повірити комусь; не віриться у щось. *І давно вже кохає* [Маруся]. *А все ще віри мені не йметься* (Марко Вовчок); *Блаженна тиша... Не йметься віри, що позавчора о цій порі тут вирували пристрасті, стояв гармидер, який буває хіба на ярмарку* (Василь Шевчук); **(5) Ві́рою і пра́вдою,** *перев. зі сл.* с л у ж и т и, п о с л у ж и т и *і т. ін.:* а) віддано, щиро, надійно. — *Нехай ясна пані візьме мене до себе за покоївку, я служитиму пані вірою й правдою* (М. Старицький); *Треба .. вірою і правдою послужити громаді* (Панас Мирний); *А та* [сестра] *не знає, чи цілувати, чи лаяти свого брата, який вірою і правдою догоджає панам і гне кирпу перед селянським родом* (М. Стельмах); б) довго, тривалий час (про предмети, речі). *Пірнувши, він* [Шакал] *поплив далі від човна, який послужив йому вірою і правдою і тепер лежав під водою* (О. Сизоненко); — *Сумка вірою й правдою служила мені всі ці роки і була добрим, надійним товаришем* (А. Дімаров); **Дава́ти / да́ти ві́ру** *див.* **дава́ти; Йня́ти (дійма́ти) / пійня́ти (пойня́ти, дійня́ти) ві́ри** *див.* **йня́ти; (6) На ві́ру,** *перев. зі сл.* ж и т и, с и д і т и *і т. ін.* — без офіційного оформлення шлюбу. *В селі більше десяти хат, де живуть на віру. І живуть же люди. Не гірш від шлюбних, хазяйнують, статок мають* (М. Коцюбинський); *Образливо було думати, що якійсь Варці він вірить більш, аніж їй, своїй нареченій, ба навіть — дружині своїй, тільки й того, що не вінчаній; дружині — на віру* (А. Головко); — *Остап із Меланкою не розписувались, правда?* — *Хіба ж могли в лісі розписатись? Не було в лісі сільради, жили на віру* (Є. Гуцало); **Си́мвол ві́ри** *див.* **си́мвол.**

ВІ́РА[2], *виг.* У мові моряків, будівельників і т. ін. — команда при вантажних роботах, що означає: "піднімай!", "вгору!"; протилежне м а й н а. *Час від часу чути слова, такі звичні на будовах: — Віра! Майна!* (з газ.).

ВІ́РА[3], и, *ж., іст.* Грошовий штраф у Київській Русі на користь князя за вбивство вільної людини. *Верв мала обов'язок спіймати і видати на суд убивцю або ж заплатити за нього віру* (з навч. літ.); *У разі відсутності найближчих родичів призначалася віра: вбивця платив князеві 40 гривень або 40 фунтів срібла* (із журн.).

△ **(1) Ди́ка ві́ра,** *іст.* — штраф, що сплачувала громада, якщо вбивцю, який скоїв злочин на її землі, не було знайдено. *Дика віра сплачувалася колективно; назва походить від слова "дикий" зі значенням "спільний, який не належить нікому"* (з навч. літ.).

ВІРАГІНІ́ЗМ, у, *ч., мед.* Те саме, що **вірилізá́ція.** *Є пацієнти з порушенням відчуття статевої належності: так при вірагінізмі жінка відчуває себе чоловіком* (з наук. літ.).

ВІРАГІ́ННИЙ, а, е, *спец.* Стос. до вірагінності. *Прояв вірагінних якостей.*

ВІРАГІ́ННІСТЬ, ності, *ж. мед.* Стан, за якого біологічна жінка відчуває, що вона повинна бути чоловіком. *В анамнезі пацієнтки вказано на вірагінність* (з наук. літ.); *Вірагінність є одним із проявів транссексуалізму* (з наук.-попул. літ.).

ВІРА́Ж[1], у́, *ч.* 1. Рух по кривій літака, автомобіля і т. ін.; поворот. *В небі штурмовик Дедалі віражі робив крутіші* (Л. Первомайський); *Дядько Іван підхопив сітку .. й рушив до берега, бо інспекторський катер, яким йому їхати, уже наближався назустріч, — з крутим віражем, з вітерцем підлітав до причалу* (О. Гончар); *Чорна "Волга", зробивши крутий віраж, скреготнула гальмами коло Карналя* (П. Загребельний); *Іщенко встановлює потрібну швидкість і вводить машину у віраж* (з газ.); * Образно. *Савка .. зробив при цьому над картою ще складніший віраж пальцями* (О. Довженко); * У порівн. *День другий. Скажений, напружений, розжоханий, як автомобіль на крутому віражі* (Ю. Мушкетик).

2. Ділянка дороги, велосипедного треку і т. ін. на повороті, що має нахил до середини кривої напряму руху. *Біля ві-*

ражів на високих стойках ледве помітно тремтіли в повітрі тонкі планки (В. Собко); *Змагання на треку проводяться на спеціально підготовленій кільцевій доріжці невеликих розмірів із короткими прямими і крутими віражами* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен.* Зміна, поворот чого-небудь. *Стосемилітня баба Триндичка, .. про яку дід Салимон казав, що вона "вже почала другий віраж", що в неї скоро знову різатимуться зуби й що вона ніколи не вмре* (В. Нестайко); *Жінки мають вельми розвинуту інтуїцію, яка сповіщає їх про наближення вирішального віражу в їхній долі* (із журн.); *Подальші сюжетні віражі перетворюють книгу про мандрівки М. Глінки в справжній пригодницький роман* (з газ.).

ВІРА́Ж², у, *ч., фот.* Хімічний розчин, яким раніше забарвлювали фотовідбиток. *Для оброблення фотоплівки використовувались проявники, фіксажі, віражі та інші хімікалії* (з навч. літ.).

ВІРА́ЖИТИ *див.* **віражува́ти¹.**

ВІРА́ЖНИЙ¹, а, е. Прикм. до **віра́ж¹**. *Віражний поворот.*

ВІРА́ЖНИЙ², а, е, *фот.* Прикм. до **віра́ж²**. *Деякі віражні розчини підсилюють або послаблюють зображення* (з навч. літ.); *Псевдовітраж — це техніка розпису скла з використанням спеціальних фарб, контурів, віражної плівки, олов'яної стрічки, структурних паст* (із журн.); *Віражний спосіб кольорової фотографії.*

ВІРАЖУВА́ННЯ¹, я, *с.* Дія за знач. **віражува́ти¹**. *Встановлення кількох двигунів на літаках полегшує віражування та вирулювання на землі* (з наук.-техн. літ.).

ВІРАЖУВА́ННЯ², я, *с.* Дія за знач. **віражува́ти²**. *Віражування має на меті надати кадрам особливий настрій* (з наук.-техн. літ.); *Згадалося віражування фотографій у ванночках у темній кімнаті* (із журн.).

ВІРАЖУВА́ТИ¹, у́ю, у́єш *і* **ВІРА́ЖИТИ**, жу, жиш, *недок.* Робити віражі *(див.* **віра́ж¹** 1). *Літак знов здіймається догори, знов робить коло за колом, віражує, ховається у хмарах і лине над шляхом* (М. Трублаїні); *Марійка .. глянула вгору, де в зеленому небі, спалахуючи крилом, віражив мініатюрний літак* (О. Донченко); — *Он і ластівка з'явилась.., дивіться, як вона віражує в повітрі... Скільки пластики в тому польоті* (О. Гончар).

ВІРАЖУВА́ТИ², у́ю, у́єш, *недок., що, фот.* За допомогою віражу *(див.* **віра́ж²**) надавати знімкам, діапозитивам і кіноплівкам бажаного кольору та стійкості. *Фотопапір з видимим зображенням віражують у віраж-фіксажі* (з наук. літ.).

ВІРАЖУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., фот.* Пас. до **віражува́ти²**. *Окремі кадри фільму віражуються у єдиний кольоровий тон* (із журн.).

ВІРА́Ж-ФІКСА́Ж, у, *ч., фот.* Розчин солей, який надає стійкості фотовідбиткові і змінює його забарвлення. *Розчин віраж-фіксажу можна використовувати повторно. Його треба зберігати в темно-коричневій склянці* (з навч. літ.).

ВІРАПІ́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальна мазь на основі бджолиної отрути, яку застосовують при ревматизмі, поліартриті, радикуліті і т. ін. *Препарати бджолиної отрути (апізартрон, вірапін та інші) застосовують у розчинах, мазях, шляхом електрофорезу при захворюваннях судин* (з наук.-техн. літ.).

ВІ́РВА, и, *ч., діал.* Шахрай, дурисвіт. *Гляди-но, аби якийсь вірва на ярмарку тебе не обдурив* (із журн.).

ВІРВЕ́ЧКА *див.* **верве́чка.**

ВІРГА́ЦІЯ, ї, *ж., геол.* Віялоподібне або жмутоподібне розгалуження складок гірських порід, хребтів чи будь-яких підвищень. *Віргація є дуже характерною для гір Тянь-Шаню* (з навч. літ.).

ВІРГІ́НСЬКИЙ, а, е, *заст.* Вірджинський. *Тютюн справжній, або віргінський.*

ВІРГОГА́МІЯ, ї, *ж.* Незайманий шлюб, при якому подружжя довгий час (протягом місяців, років) не здійснює коїтус. *У роботі розглянуто віргогамію як соціопсихофізіологічний феномен порушення сексуального здоров'я* (з наук. літ.).

ВІ́РДЖИНА́Л, а, *ч. муз.* Невеликий столоподібний клавішний струнний музичний інструмент, який побутував у Західній Європі з XV по XVIII століття. *Вірджинал є різновидом клавесина з одним набором струн та одним мануалом* (з наук.-попул. літ.); *Згадка про вірджинал уперше зустрічається в трактаті третьої чверті XV століття, де інструмент описується як такий, що має прямокутну форму як у клавікорда і металічні струни, що звучать, як клавесинні* (з наук.-попул. літ.).

ВІРДЖИ́НЕЦЬ *див.* **вірджи́нці.**

ВІРДЖИ́НКА *див.* **вірджи́нці.**

ВІРДЖИ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вірджи́нці** і Вірджинія. *Вірджинія першою з американських колоній прийняла конституцію, ставши самостійним штатом ще до проголошення Декларації незалежності США. 18 червня 1775 р. вірджинський конвент схвалив Декларацію, що проголосила право на життя, свободу і власність* (з наук.-попул. літ.); *Вірджинський живий музей пропонує унікальне поєднання природи, яка радує око весь шлях від зоологічного парку до планетарію* (з наук.-попул. літ.).

ВІРДЖИ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **вірджи́нець,** нця, *ч.;* **вірджи́нка,** и, *ж.).* Мешканці Вірджинії. *Після приєднання Вірджинії до Конфедерації в 1861 р. частина західних вірджинців створила новий штат у 1863 р.* (з наук.-попул. літ.); *Рішення вірджинців стало сигналом до загального протесту в колоніях. У результаті об'єднаного руху колоній більшість податкових законів були скасовані* (з навч. літ.).

ВІРЕ́Л, вірла́, *ч., нар.-поет.* Те саме, що **оре́л.** *От забаглося мудрецеві зміряти, як то зависоко від землі до неба. Іде до вірла та просить понести його вгору* (з переказу); — *Не в людях річ, а в ділі! Будьте сміли, не орлики, вірли!* (Б. Лепкий).

ВІРЕЛЕ́, *невідм., с.* Старовинна музично-поетична форма, близька до балади; відома у Франції з XII ст. *Віреле, яке використовували в своїй творчості трубадури, вирізняється трирядковою строфою (третій рядок укорочений), однаковим римуванням та приспівом* (з наук.-попул. літ.).

ВІРЕМЕ́НТ, у, *ч., бухг.* Банківська операція перенесення суми з поточного рахунку однієї особи на рахунок іншої. *Віремент передбачає безготівкове переведення коштів на інший рахунок* (з наук.-попул. літ.).

ВІРИДИ́Н¹, у, *ч.* Збагачений марганцем різновид андалузиту, напівпрозорий темно-зелений з коричневим відтінком, рідкісний оздоблювальний мінерал. *У Бразилії, в штаті Баїя, видобувають виробний різновид андалузиту — віридин* (з наук.-попул. літ.).

ВІРИДИ́Н², у, *ч., фарм.* Антибіотик, який отримують з гриба зеленої триходерми. *Віридин застосовується для протигрибкової терапії* (з наук.-попул. літ.).

ВІРИДИ́Т, у, *ч.* Залізистий хлорит, перев. яскраво-зелений, який отримують з хлоритової залізної руди. *Віридит*

зустрічається в виверженних породах, зокрема в діабазах (з наук.-попул. літ.).

ВІРИЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., мед.* Набуття жінками вторинних чоловічих статевих ознак внаслідок гормонального розладу; вірагінізм, маскулінізація. *Вірилізація під впливом надлишку тестостерону призводить до неправильного визначення статі новонародженої дитини* (з наук. літ.).

ВІРИЛІ́ЗМ, у, *ч., мед.* Наявність у жінок вторинних чоловічих статевих ознак (вусів, бороди і т. ін.); маскулінізація. *Вірилізм — це поява чоловічих рис у жінок, спричинена дією андрогенів* (з наук. літ.); *При вірилізмі голос грубішає, відбувається розростання на обличчі й тілі пушкового волосся, ріст вусів і борід* (з наук.-попул. літ.); *Гіпофізарний вірилізм.*

ВІРИ́ЛЬНИЙ, а, е, *мед.* Який має фізичні та біологічні характеристики дорослого чоловіка. *При післяпологовому синдромі спостерігається гіпертрихоз, що має вірильний характер* (з наук. літ.); *Вірильний синдром.*

ВІРИ́Н, у, *ч., хім.* Препарат для боротьби з паразитами та шкідливими комахами; зооцид. *Вірусні біологічні препарати — вірини — виготовляються на основі вірусів поліедрозу і гранульозу, які найчастіше уражують лускокрилих* (з навч. літ.).

ВІРИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* Кредитор, позикодавець. — *Позичати не хочу, бо найгірше залізти в довги. Краще бути вірителем, ніж довжником* (Б. Лепкий); *Умить стали йому перед очі всі його вірителі .. Коли то він уже позбудеться цих боргів, щоб міг працювати на себе* (А. Крушельницький); *Застава — це взята вірителем якась цінна річ* (з навч. літ.).

ВІРИ́ТЕЛЬКА, и, *ж., заст.* Жін. до **вірйтель.** *Він не повинен був так щільно заминатися перед нею. Бодай до часу, доки вона його вірителька* (О. Кобилянська).

ВІ́РИТИ, рю, риш, *недок.* 1. *у що і без дод.* Бути впевненим, переконаним у чому-небудь. [Х в о р а:] *Нехай умру, та думка не умре! В таке безсмертя й я привикла вірить* (Леся Українка); *Та любо вірити, що знов земля цвістиме І новий плід зачне* (М. Рильський); // *у кого.* Бути впевненим у кому-небудь, вважати когось гідним довір'я. *Я знаю тебе* [Галю], *.. я вірю в тебе навіть тоді, коли, певне, ніхто інший не вірив би* (Леся Українка); *Військо вірило у свого короля, як у Бога* (Б. Лепкий); *Іван Франко вірив у свій народ* (П. Тичина).

2. *у що, чому і без дод.* Приймати щось за правду. *І почне* [капітан] *їй усякі теревені правити, розважаючи її; то, сердешна, хоч і не зовсім, а часом було трошки стане вірити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пріська не знала, чому вірити, кого слухати* (Панас Мирний); *Ні разу я і в лютому вогні В передчуття не вірив на війні* (О. Підсуха).

3. *кому.* Мати довір'я до когось, довіряти кому-небудь. *Я чогось ні на крихту не вірю йому, коли він що каже* (М. Коцюбинський); *Шведи вірили в їх чесність, і, мабуть, не одному довелося розчаруватися в тій вірі* (Б. Лепкий); [Г а й д а й:] *Як собі, вірять йому товариші: з тих він, що голову дасть відрубати, аби лиш революція жила!* (О. Гончар).

4. Те саме, що **вірувати** 1. *Іван* [Хреститель] *христив хрищенням на покаяння, говорячи людям, щоб вірили в Того, Хто прийде по ньому, цебто в Ісуса* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Інститут мав свою церкву. Ходити до неї слід було .. обов'язково. Тут я й перестав вірити в Бога, в чому й признався на сповіді законовчителю отцю Олександрові, єдиній ліберальній людині з усіх наших учителів* (О. Довженко); // Визнавати існування Бога; бути релігійним. — *Адже й гяури вірять в аллаха!..* (М. Коцюбинський).

5. *тільки 2 ос. одн. і мн.* Вставне слово, що вживається для більшого переконання того, до кого звернена мова. [Х и м к а:] *Вірите, — часом шматка .. хліба недоставало* [не вистачало] (Панас Мирний); — *Голова в мене розболілась так, що, вірите, ледве до ліжка доплентався, — скривився Макар Іванович* (М. Коцюбинський); — *А миршавий який, старий, нещасний! От у нас був командир. — І ти не можеш заспокоїтись? — Віриш, убив він мене, цілий тиждень не спатиму* (Ю. Яновський).

(1) Ві́рити у [щасли́ву] зі́рку (зорю́) *чию* — сподіватися на успіх, на свою щасливу долю, на удачу. *Хто вірить у зорю свою І смерть в обличчя знає, Той у щоденному бою Її перемагає* (Л. Первомайський); *Дехто ще вірив у щасливу зірку при своєму народженні* (Ірина Вільде); **(2) Ві́рте / пові́рте [моє́му] сло́ву** — уживається для вираження запевнення істинності, правдивості висловленого або обіцяного. *Повірте слову, мій шановний друже, Посмертного життя не хочу я собі* (Леся Українка); — *Я, товаришу командир... відважний .. Повірте моєму слову, я на повнім ходу стрибав з поїзда* (О. Гончар).

◊ **(3) Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] ву́хам ([своє́му (вла́сному)] слу́ху)** — бути надзвичайно здивованим, почувши що-небудь. *Вірю я в правду свого ідеалу, і коли я тую віру зламала, .. я б не вірила й слуху, я б не впевнялась ні тілу, ні духу* (Леся Українка); *Віталій слухав і вухам не вірив* (І. Муратов); — *І от Нечипір, віч-на-віч зустрівшись із камердинером полковника Божича, почув і вухам своїм не повірив* (В. Чумак); — *Я більше не буду. Поверніть мене до школи.. Я не повірив власним вухам. Невже це той самий шибайголова Васько Дягіль?* (Ю. Збанацький); **(4) Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] оча́м** — бути надзвичайно здивованим, враженим, побачивши що-небудь. *Яким озирнувсь і не хотів вірити своїм очам. Перед ним стояли його коні, а на санях сидів Петро, наймит його брата* (М. Коцюбинський); *Ніколи ще так бурхливо не вривалася в її душу довгождана радість. — Блискавка... Блискавка! — вимовляє вона, не вірячи своїм очам* (А. Шиян); — *Стоп! Данько спочатку не повірив власним очам... Виграв!!!* (О. Гончар); — *За звичкою підійшов до верб, що похилили своє віття аж до води,.. глянув на тиху заводь. І очам своїм не повірив — по воді голічерева пливла якась волохата тварина, схожа на копичку* (А. Камінчук); **Сам собі не ві́рить / не пові́рить** *див.* **сам.**

ВІ́РИТИСЯ, иться, *недок., безос., кому.* Бути певним у правильності, правдивості чого-небудь. *Чомусь не вірилось, щоб Назіра теж була тут* (Іван Ле); *І тяжко віриться, що роки по наших душах протрублять* (В. Стус); // Здаватися справжнім, істинним. *Може, там десь .. і лунають сміх людський та голоси, але у се віриться мало* (М. Коцюбинський).

ВІРІА́Л, у, *ч., фіз.* Співвідношення кінетичної енергії системи частинок, які рухаються у просторі, з діяльними силами, які взаємодіють згідно з фізичними законами. *Віріал Клаузіуса; Теорема про віріал.*

ВІРІА́ЛЬНИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **віріа́л;** силовий. *Якби галактики не були зв'язані гравітаційно в єдину систему, то галактичні скупчення розвалювалися б приблизно за один мільярд років. Цю ситуацію було названо віріальним*

парадоксом (за так званою теоремою про віріал) (з навч. літ.); *Віріальний коефіцієнт.*

ВІРІО́Н, у, *ч., біол.* Частинка вірусу, що переносить генетичний матеріал вірусу від однієї клітини до іншої. *Коли віріони перебувають у "стані спокою", вони не більш "живі", ніж будь-яка хімічна речовина, що не вступила за даних умов ні в які хімічні реакції* (з наук.-попул. літ.).

ВІРЛА́Д, а, *ч.* Порода великих гасконських мисливських собак; сентонжуа. *Вірлад був виведений шляхом схрещування кращих французьких мисливських собак* (з наук.-попул. літ.); // Собака такої породи. *Великий гасконський вірлад — сміливий, витривалий, аристократичний, відданий собака* (із журн.).

ВІРЛИ́НИЙ, а, е, *нар.-поет.* Те саме, що **орли́ний.** *Вірлині очі вчителя відразу помічають два нові обличчя* (Ірина Вільде); *Тільки вірлине козацьке око могло тую могилу вгледіти* (Б. Лепкий); *Не чула* [гора] *людської ходи, ні вірлиного крику* (Л. Первомайський).

ВІРЛИ́ЦЯ, і, *ж., нар.-поет.* Те саме, що **орли́ця.** *Давала тінь йому вірлиця, Лизав криваві рани вовк* (П. Грабовський); * Образно. — *А знаєш, брате: Мелашка, ота "вірлиця-дівчина", як ти кажеш, і є моя дружина...* (Іван Ле).

ВІРЛЯ́, ля́ти, *с., нар.-поет.* Те саме, що **орля́.** *Як вірлята без вірлонька, — Так ми, бідні, без татонька!* (з думи); — *А ти звідки взявся тут навчати мене? — прибравши вигляду набундюченого індика, заґелґотав зухвалець. — З високої Чорногори, де вірлята гнізда в'ють! — відповів Осип* (із журн.).

ВІРЛЯ́ЧИЙ, а, е, *нар.-поет.* Те саме, що **орли́ний.** *Згори, з блакитної високості .. долине клекіт вірлячий, а широкий степ відгукнеться на ті згуки тихим шелестінням тирси* (М. Коцюбинський).

ВІРМЕ́Н *див.* **вірме́ни.**

ВІРМЕ́НИ, е́н *і* ів, *мн. (одн.* **вірме́н, вірме́нин,** а, *ч.;* **вірме́нка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Вірменії, а також мешкає в багатьох інших країнах. *Катюша з своєю сестрою і квартиранткою (теж вірменкою) сьогодні все печуть якісь свої вірменські пундики* (Леся Українка); *І кого тільки тут не було .. вірмени з чорними блискучими, як маслини, очима і жебраки в барвистому лахмітті* (З. Тулуб); *Одне дерево давало такі плоди, що коли їх розкраювали впоперек, то вони завше показували хрест. То була айва. Багатий львівський вірменин Юрко Івашкович звернув увагу на це і розцінив як знак Господній* (Ю. Винничук).

ВІРМЕ́НИН *див.* **вірме́ни.**

ВІРМЕ́НКА *див.* **вірме́ни.**

ВІРМЕ́НО-ГРИГОРІА́НИН, а, *ч.* Християнин, що належить до вірмено-григоріанської церкви. *Сьогодні основна святиня християн — храм Воскресіння — використовується православними, католиками, коптами, вірмено-григоріанами та іншими* (з наук.-попул. літ.).

ВІРМЕ́НО-ГРИГОРІА́НКА, и, *ж.* Жін. до **вірме́но-григоріа́нин.** *Деякі респонденти розповіли, що їх хрещеною була вірмено-григоріанка, хоч і в православній церкві* (з наук. літ.).

ВІРМЕ́НО-ГРИГОРІА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вірме́но-григоріа́нин.** *Вірмено-григоріанська церква — одна з давніх християнських церков, заснована єпископом Григором у 301 р.* (з наук. літ.); *Чільне місце у будівництві Таврики займала культова архітектура трьох основних конфесій: християнської, де, крім православної, були представлені католицизм та вірмено-григоріанська церква, ісламської та іудаїстської* (з наук. літ.).

ВІРМЕ́НСТВО, а, *с.* 1. Збірн. до **вірме́ни.** *Під заявою підписалися 14 політичних сил, які закликали все вірменство об'єднатися проти ратифікації вірмено-турецьких протоколів* (із журн.); *Завдяки віршеві "Слово моєму синові" авторка стала популярною серед розсіяного по світах вірменства* (з газ.).

2. Належність до вірменської нації, вірменської культури. *Вони змушені знову і знову доводити недовірливому світу, що їх справді мордували, нищили, цілком реально розсіювали по світах лише за їхнє вірменство* (з газ.).

ВІРМЕ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вірме́ни** і Вірменія. *Вірменський батюшка, що приїздив до пастви, яка жила і торгувала біля укріплення, озвався теж: — І я до смерті згадуватиму, як стрівся тут з Шевченком і подружив!* (Василь Шевчук); *Цілі народи зрікаються поганської віри — і нічого. Чула ж, знаєш: в Картлі, в Колхідському царстві, у вірменській землі усі нині стали християнами* (Д. Міщенко); *З 1994 р. у Києві виходить вірменською та українською мовами часопис "Арагац"* (з наук.-попул. літ.); *Ще з XI сторіччя на території України з'явились вірменські поселення* (з навч. літ.); *Вірменський народ розкиданий по всьому світові, і скрізь є вірменські церкви* (з газ.).

ВІРНЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **ві́рний** 1, 2. *Ой коню мій вороненький, Товаришу мій вірненький! Не плач, коню, надо мною, Не бий землі під собою* (з народної пісні); *Прощай, країнонька рідненька, .. Прощай, дівчинонька вірненька, З колиски подруга моя* (І. Манжура).

ВІРНЕ́НЬКО. Присл. до **вірне́нький.** *А козак дівчину та й вірненько любить, А зайнять не посміє* (з народної пісні); *О, Україно! О, рідна ненько! Тобі вірненько присягнем* (М. Вороний).

ВІРНЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **ві́рний** 1, 2. — *Ой, ти, Байдо, та славнесенький, Будь мені лицар та вірнесенький* (з думи); — *Братики мої вірнесенькі, соколи яснесенькі!* (Ю. Яновський).

ВІРНЕ́СЕНЬКО. Присл. до **вірне́сенький.** *Від міста шляхом надходила молодиця, й стрічалися вони з дівчинкою, й разом додому поверталися, вірнесенько розмовляючи* (Марко Вовчок); *Та коли ж, забувши давнє лихо, Заживем вірнесенько та тихо?!* (М. Старицький); [Д р у ж к и:] *Ой жаль же нам, подружино, та не тебе. Ой, що ти нас запросила та до себе! А ми тобі одслужили вірнесенько. Тепер же нам одклонися низесенько* (І. Нечуй-Левицький).

ВІ́РНИЙ, а, е. 1. Який заслуговує довір'я; постійний у своїх поглядах і почуттях; відданий. — *Усе буде, як кажеш, — промовила вірна, віддана дружина* (Марко Вовчок); *З такою вірною, розсудливою людиною було немов безпечніше* (М. Коцюбинський); *І я учитимусь як слід, і буду вірним сином найкращої на цілий світ моєї Батьківщини!* (Н. Забіла); // Який відзначається відданістю (про людину). *Єзуїтська колегія замінить катедральну школу і виховуватиме .. вірних слуг святого костьолу* (Р. Іваничук); // Властивий такій людині. *Знов зрина жадання Тихої розмови, Щирого братання, Вірної любові!* (М. Старицький); *От так маєш! За тридцятилітню вірну службу така заплата* (І. Франко); // *чому.* Який незмінно дотримується чого-небудь, не зраджує кого-небудь. *З Корсуня до Києва князь узяв вірного йому священика Анастаса, якому дору-*

чив найбільшу святиню — новозведену церкву Богородиці (з рел.-церк. літ.).

2. *розм., рідко.* Те саме, що **пра́вильний** 1; правдивий, точний. — *Краще давай я постукаю і послухаю тебе, і тоді ми поставимо вірний діагноз* (О. Іваненко); *Буття — грандіозна мелодія. Чудесно! Зробивши це визначення, я вже знав, що пішов по вірному шляху* (О. Бердник).

3. *розм., рідко.* Те саме, що **немину́чий;** певний. *Одійшов на край скелі. З-під ніг посипалось, далі — жодного сантиметра. Кинув погляд униз — вірна загибель* (із журн.).

4. *у знач. ім.* **ві́рний,** ного, *ч.;* **ві́рна,** ної, *ж., рел.* Люди, які неухильно дотримуються догматів якоїсь віри, релігії; правовірні. [П р і с ц і л л а:] *Не можна, друже, нам, християнам, слухати прохання* [не ходити на зібрання], *бо то ж інакше половина вірних одкинутися мусила б од віри* (Леся Українка); *Бендери, що малий Вавілон, якого там народу не побачиш, і вірних, і гаурів* [гяу́рів] *усяких* (Б. Лепкий).

Ви́ди́ма (ві́рна, *рідко* **видю́ща, видю́ча) смерть** *див.* **смерть.**

◊ **Виво́дити / ви́вести на путь пра́ведну** *(рідше* **на ві́рний шлях)** *див.* **виво́дити**[1]; **Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі]** *див.* **о́ко**[1]; **Ві́рне се́рце** *див.* **се́рце; (1) Ві́рний собі́,** *зі сл.* б у т и, л и ш а т и с я *і т. ін.* — який завжди дотримується власних принципів, поглядів, переконань, звичок тощо, не відступає від них. *Антін пішов у долину. Він був вірний собі. На Катеринину пораду — вдатися до багатіїв — тільки промовчав* (С. Чорнобривець); *Вбивство парламентарів було провокаційним викликом. Армія вандалів, загнана у безвихідь, залишалась і тут вірною собі* (О. Гончар); **Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати** *і т. ін.)* **/ наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти** *і т. ін.)* **на до́бру (пра́ведну, ві́рну** *і т. ін.)* **доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний** *і т. ін.)* **шлях)** *див.* **наставля́ти**[2].

ВІ́РНИК, а, *ч.* 1. Довірена особа когось. *Катруся змовилася з вірником багатого буковинського купця* (Н. Кобринська); *Гетьман мовчав. Всі його вірники не спускали з нього очей. Як же він за останні місяці подався!* (Б. Лепкий); *Двері .. виходили на широке дворище храмове, куди сходились жерці, слуги Святовидові — старші вірники* (Н. Королева); * Образно. *Спокійний місяць, такий, як і він, сільський мандрівець, приятель його дитинства й вірник юнацьких мрій, втишив йому те злісне почуття, що була навіяла вулиця* (В. Підмогильний).

2. Те саме, що **віря́нин.** *Бог помагає своїм вірникам* (Н. Королева); — *То й добре, сину мій, — спокійно сказав єпископ. — Не суть важливо, якою мовою розмовляємо з вірниками, важливо те, що мовиться нами* (С. Скляренко); *Кого більше серед вірників церкви? Зараз переважають прозахідні греко-католики* (з публіц. літ.).

ВІ́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **ві́рник.** *Це вечірнє гостювання в дівчини, розмова з нею .. стали йому за єдину розвагу в невеселому його становищі, а сама дівчина — за єдину вірницю його одноманітних, але щирих нарікань* (В. Підмогильний); [Ф о р к і а д а:] *Тільки я їм слугувала; Мала побіч я стояти, та, як вірниці годиться, За чимсь іншим я дивилась* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); *Сліпий поет С. Чиковані диктував свої поезії дружині, найвідданішій вірниці його життя* (з газ.).

ВІРНІ́СІНЬКИЙ, а, е. Підсил. до **ві́рний.** *Вірнісінькі слуги;* // Пестл. до **ві́рний.** *Вірнісінька подруга.*

ВІРНІ́СІНЬКО. Присл. до **вірні́сінький.** *Воїни все життя вірнісінько служили Вітчизні* (із журн.).

ВІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **ві́рний** 1. *Господи, аж до небес милосердя Твоє, аж до хмар Твоя вірність* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Згадай про них, товаришів незмінних — Степовиків, поморів, шахтарів, — .. в одвазі й вірності єдиних* (М. Рильський); *Я бачу вірність друзів бойових, І нашу юність, славою сповиту* (М. Стельмах).

Присяга́ти / присягну́ти (присягти́) на ві́рність *див.* **присяга́ти; (1) Соба́ча ві́рність (ві́дданість)** — надзвичайна вірність, відданість. — *Собача вірність у нього!* (І. Франко); *Комендант оглянув Тодося і залишився задоволений: такий битиме морди і роз'юшуватиме носи, є собача відданість і тигрова злість* (Григорій Тютюнник).

ВІ́РНО. 1. Присл. до **ві́рний** 1. *Співав він, що любив колись щиро та вірно, а йому зрада сталась несподівана* (Марко Вовчок); *Запевне, я можу тільки похвалити тебе, що ти вірно тримаєшся своєї медицини* (Леся Українка); *Клянемось урочисто ми нині, Що під цим знаменом дорогим Будем вірно служить Батьківщині* (В. Бичко).

2. *розм.* Присл. до **ві́рний** 2. *Він вирішив, що то там лежить великий шлях і то по ньому йдуть машини. Значить, він іде вірно. Значить, він узяв правильний курс* (І. Багряний); *Хлопці подякували і почвалали в тому напрямку, куди показав .. козак. Спочатку йшли вірно.., але потім Марко щось наплутав* (Григорій Тютюнник).

ВІРНОПІДДА́НЕЦЬ, нця, *ч., рідко.* Те саме, що **вірнопі́дданий.** *Чого мені? Вірнопідданець, плету життя з повільних діб. Богдан Хмельницький, хуторянець, домодержавець, власник дібр* (Л. Костенко); *У своїх "Віршах" Касіян Сакович, виступаючи як вірнопідданець польської корони, закликає козаків зберігати вірність королю* (із журн.).

ВІРНОПІ́ДДАНИЙ, а, е. Вірний монархові, режиму. *Ясна річ, що без держави, .. без вірнопідданого населення, сказать, трохи ніби не так уже й весело* [королю] (Остап Вишня); *Чалий стає вірнопідданим Речі Посполитої поміщиком* (Г. Колісник); *22 липня 1687 року в таборі над невеличкою річкою Коломаком вірнопіддана козацька старшина арештувала гетьмана, передала Голіцину* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **вірнопі́дданий,** ного, *ч.;* **вірнопі́ддана,** ної, *ж.* Людина, яка вірно служить монархові, режиму. *Піди поясни цьому вірнопідданому, що не знає, хто в нього король, — та хіба він збагне, цей Гриць!* (І. Багряний); *Як справжній вірнопідданий Стефан допомагав зійти на престол одному султанові за іншим, визнаючи зверхність кожного з них і дотримуючись клятви* (з наук.-попул. літ.).

ВІРНОПІДДА́НИЦЯ, і, *ж., рідко.* Жін. до **вірнопідда́нець.** *Вірнопідданиця короля.*

ВІРНОПІ́ДДАНО. Присл. до **вірнопі́дданий.** *Переляканий отаман подався до німецького коменданта, вірнопіддано доповів йому про пригоду* (В. Минко); *Адже потьомкінські обмани були такі приємні, були вони цілком у дусі часу. Так мило було дивитись, як вірнопіддано вітають тебе щасливі натовпи на цих дніпровських вічно бунтарських берегах* (О. Гончар).

ВІРНОПІ́ДДАНСТВО, а, *с.* Властивість і стан за знач. **вірнопі́дданський.** *Була в нашій літературі традиція специфічного "малоросійського" вірнопідданства, сервілізму, традиція індивідуальних, колективних, поетичних та прозових "адресів" улюбленим монархам* (з публіц. літ.); *У той*

час, коли Гано-Гунтер намагався примирити галлів і вандалів з посадженими на їхні землі бургундами, доки клявсь у вірнопідданстві Валентиніанові Третьому та почуттях дружби готському конунгові Теодорікові, нова королева впивалася трунком величі (І. Білик).

ВІРНОПІ́ДДАНСЬКИЙ, а, е. Власт. вірнопідданому. *Я люблю круля! — вигукує Барон, його ніздрювате, немов побите селітрою, обличчя червоніє від догідливості, він зизом поглядає на панів — чи всі чули його вірнопідданські зойки, і без тосту перехиляє келих* (Р. Іваничук); *Шкільна адміністрація прагнула всіма способами поставити навчання в народній школі так, щоб учні виховувалися у вірнопідданському дусі* (з наук. літ.); *Вірнопідданські погляди.*

ВІРНЯ́НКА, и, *ж., діал.* Вірна дружина. *Дружина Івана — справжня вірнянка.*

ВІРНЯ́НОЧКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **вірня́нка.** *Мати таку вірняночку, як Оксана — велике щастя* (із журн.).

ВІРОВИЗНА́ННЯ, я, *с.* Прийняття певного віровчення, певної релігії. *Свобода віровизнання неминуче передує свободі віросповідання, однак не може бути предметом юридичного забезпечення* (з наук. літ.); *Основою релігійної ідеології кожного віровизнання можна вважати власне розуміння і тлумачення "Божого одкровення", текстів "Святого Письма"* (з навч. літ.); // Те саме, що **віросповіда́ння.** *Заборонялося тимчасово, до нових розпоряджень, перехід євреїв з іудейства в будь-яке визнане віровизнання* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОВІДСТУ́ПНИК, а, *ч.* Той, хто зрікся своєї віри. *Біскуп казав далі: .. І ще тут, на землі, зазнаєте ви прообразу пекельних мук, уготованих дияволові й ангелам його разом зо всіма віровідступниками* (З. Тулуб); *Тирана, якого вважали узурпатором законної влади чи, що частіше — віровідступника, церква могла і позбавляти сакрального статусу, тобто свого захисту* (з наук.-попул. літ.); *Представник талібів заявив, що ті члени парламенту, які голосували проти законопроекту, вважатимуться віровідступниками* (з газ.).

ВІРОВІДСТУ́ПНИЦТВО, а, *с.* Зречення своєї віри. — *Яка доля Насимі? — Його вбито за віровідступництво, ваша величність* (П. Загребельний); *Сепаратистські дії деяких арабських племен було трактовано як віровідступництво* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОВІДСТУ́ПНИЦЬКИЙ, а, е. Власт. віровідступникові. *Віровідступницькі дії генерала по прибутті в Туреччину більшість учасників повстання не підтримала* (з наук.-попул. літ.); *Прихильники ісламу оголосили роман Рушді віровідступницьким і блюзнірським* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОВІДСТУ́ПНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **віровідсту́пник.** *Через рік, після кількамісячного процесу, Жанну д'Арк було спалено в місті Руані як єретичку та віровідступницю* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОВЧЕ́ННЯ, я, *с.* Основні положення певної релігії. *Я вважаю себе християнином, але, на мою думку, не гріх цікавитись іншими віровченнями* (М. Руденко); *Якесь нове віровчення, не таке, як на інших островах. Зла релігія* (Л. Дереш); *Широке коло питань порушили автори ряду статей, де йдеться про походження та соціальну суть різних релігійних віровчень* (з наук.-попул. літ.); *Православні християни, католики, протестанти за основу свого віровчення беруть Біблію, але тлумачать її окремі положення по-різному* (з навч. літ.).

ВІРОВЧИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* Знавець і проповідник віровчення. *Бог для віровчителів сикхізму був самоочевидною реальністю, тому ні їхня епоха, ні їхня аудиторія не вимагали доказів його існування* (з навч. літ.); // Засновник віровчення. *Хасидський віровчитель Нахман заповів, аби хасиди щорічно, на Новий рік, відвідували його могилу* (з газ.); *Конфуцій — видатний віровчитель Китаю.*

ВІРОВЧИ́ТЕЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **віровче́ння** і **віровчи́тель.** *Собори мають право встановлювати віровчительний і культовий порядок у церкві, обговорювати, уточнювати й редагувати віровчительні положення* (з наук.-попул. літ.); *З усіх соборів "нерозділеної" християнської церкви церковна традиція визнає вселенськими вісім; собори католицької і православної церков, що проходили вже окремо, створили віровчительні та культові відмінності між ними* (з наук.-попул. літ.); *Ікона — це перш за все віровчительний текст, покликаний допомогти осягнути істину* (з рел.-церк. літ.).

ВІРОГЕНІ́Я, ї, *ж., біол.* Форма співіснування вірусу з клітиною, коли геном вірусу входить до хромосоми клітини. *Різновидами симбіотичного типу взаємовідношень є синергізм, сателізм і вірогенія* (з наук. літ.); *Вірогенія — феномен інтеграції вірусного геному з геномом клітини; при діленні такої клітини відбувається репродукція обох геномів* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОГІ́ДНИЙ, а, е. 1. Який не викликає сумніву; достовірний. *Оповідали не цілком вірогідні речі, але оповідали всі одноголосно і однаково* (Г. Хоткевич); *Всю цю ніч Галя думала, як сказати матері те, що вона вирішила. Вигадувала різні причини. І всі вони здавалися їй такими вірогідними* (Ю. Мокрієв); *Найдавніші вірогідні сліди перебування в Україні первісних людей сягають ашельської епохи* (з наук. літ.); *Найбільш вірогідними є відомості Геродота про найближчі до Ольвії території* (з наук. літ.); // Якому можна вірити, гідний віри. *Справді, жахливе було це видовисько! Я — ні, але дехто з людей вірогідних чули на власні вуха глузливий регіт, інші бачили в полум'ї страшну постать, що загорталась вогнем, мов киреєю* (Н. Королева).

2. Імовірний, припустимий. *Найбільш вірогідні кандидати на три чільні посади можливої адміністрації президента відомі* (з публіц. літ.).

ВІРОГІ́ДНІСНИЙ, а, е. Прикм. до **вірогі́дність** 2. *У практиці обґрунтування розрахункових характеристик доріг застосовано метод еволюційно-вірогіднісного моделювання* (з наук. літ.); *Для реалізації моделі існує процес вірогіднісного прогнозування, що розгортається на основі сприймання актуальної ситуації та програмування дії* (з навч. літ.); // Випадковий. *У дослідженні зроблено висновок про вірогіднісний характер зародження пітингів на поверхні сталі* (з наук. літ.).

ВІРОГІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **вірогі́дний.** *Вірогідність цих чуток ніхто не брався перевіряти* (О. Гончар); *З деякою мірою вірогідності можна говорити про те, що у становленні кімерійського етносу та культури генетичною основою були племена Північного Причорномор'я* (з наук. літ.); *У цій справжній комедії драматург повинен цілим комплексом комедійних засобів надати подіям і вчинкам героїв життєвої вірогідності* (з газ.).

2. Те саме, що **імовірність.** *Вірогідність розвитку мозкового інсульту зростає, коли причиною транзиторних ішеміч-*

них атак є захворювання серця (з наук. літ.); *Учені встановили вірогідність зіткнення із Землею астероїда Хелін: один раз у двадцять чотири мільйони років* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОГІ́ДНО. Присл. до **вірогі́дний.** *Хоч як вірогідно запевняла Катерина Мариню про те, що все буде добре, в глибині душі та не мала переконання* (Ірина Вільде); // *у знач. вставн. сл.* Можливо. *Відокремленість у просторі поселення господарсько-побутових комплексів пізнього палеоліту, вірогідно, пов'язана з відносною самостійністю окремих сімей* (з наук. літ.); // *у знач. пред.* Можливо, припустимо. *Вірогідно, що в основу її* [поеми "Мцирі"] *ліг дійсний факт, про який розказано Лермонтову на Кавказі* (М. Рильський).

ВІРОДОСТО́ЙНИЙ, а, е, *книжн.* Гідний довіри. *Вірити — це приймати щось за правду тому, що це потверджує вірoдостойний свідок* (з рел.-церк. літ.); *Віродостойні відомості від розвідників;* // Те саме, що **ві́рчий.** *Я тільки з усними придорученнями* [дорученнями] *від вашої милості, мого пана, до нього прибував, не маючи віродостойних листів* (Б. Лепкий).

ВІРОДОСТО́ЙНО, *книжн.* Присл. до **віродосто́йний.** *Патріарх Кирило VI вислав єпископа Атанасія на місце подій, щоби він віродостойно ствердив усе те, що побачить* (з рел.-церк. літ.).

ВІРО́З, у, *ч.* Вірусна хвороба рослин. *У роботі пропонується створення генетично різнорідних посівів озимої пшениці як один із заходів обмеження поширення вірозів і мікоплазмозів* (з наук. літ.); *За сприятливих умов віроз швидко розповсюджується по посіву, заражаючи майже всі рослини* (з навч. літ.).

ВІРОЗИ́Н, у, *ч., біол., фарм.* Отруйна речовина, яку отримують з білого мухомора і в мікроскопічних дозах використовують з лікувальною метою. *Вірозин застосовується у вигляді таблеток для жування по 100 мг* (з наук. літ.); *Бліда поганка — смертельно небезпечний гриб, містить отрути манітин та вірозин* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОЗНАННЯ́, я, *с., рідко.* Те саме, що **віровче́ння.** *По суті українське обрядове коло — це природно-духовна практика одкровення, система вірознання* (з наук.-попул. літ.).

ВІРО́ЇД *див.* **віро́їди.**

ВІРО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **віро́їд,** а, *ч.).* Примітивні вірусоподібні істоти, здатні до репродукування лише в клітинах рослини-господаря. *Віроїди розглядають як представників доклітинного світу РНК, як певні еволюційні релікти* (з наук.-попул. літ.).

ВІРО́ЇДНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **віро́їд.** *Для забезпечення невиснажливого використання біоресурсів, збереження та відтворення сільськогосподарського та пов'язаного з ним біорізноманіття необхідно сприяти розвитку молекулярної діагностики вірусних і віроїдних хвороб з метою оздоровлення садивного матеріалу* (з наук. літ.); *Багато сортів картоплі швидко вражаються вірусними, віроїдними і мікроплазменними хворобами* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **вірусоло́гія.** *У програмі курсу — клінічна вірологія, епідеміологія та протікання гепатиту С, взаємодія віруса та хазяїна, патогенез, онкогенез та інші питання* (з навч. літ.).

ВІРОЛО́МНИЙ, а, е. Який порушує обіцянку, присягу. *Князь, ясна річ, збагнув його задні наміри і зараз або погодиться посприяти йому, або накаже закувати в кайдани і відішле імператорові як віроломного слугу* (Б. Лепкий); *Багато в історії прикладів, коли під час віроломного нападу ворога народ всією своєю масою підносив голос на захист себе* (П. Тичина); *Виходячи з штабу, він не знав, що, випереджаючи його, по кабелях летять уже на передній край віроломні накази тих, що тільки-но з ним розмовляли* (О. Гончар); // Підступний, зрадницький. *Читаючи, знайдете й згадаєте, що ви присягли на свого меча: "Товариства людей віроломних уникати буду"* (Н. Королева); *Істину шукали в словесних запевненнях і віроломних присягах* (П. Загребельний); *Клятва в тебе віроломна, Дружба в тебе лицемірна* (С. Воскрекасенко); *Був тоді у Плаксія Лютий посіпака, Віроломний, як змія, Капітан Макака* (Л. Костенко).

ВІРОЛО́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **віроло́мний.** *Газети нападали на Росію за те, що вона взялась допомагати Сербії, кричали про миролюбність австрійського імператора і віроломність російського царя* (В. Гжицький); — *Ні, над тим я не думав. Я думав об віроломності супроти других, а це знов щось інше* (О. Кобилянська); *Незабаром Ігор познайомився з князівською віроломністю і справжньою війною* (В. Малик); *З честю повернувшись додому, Акір карає Анадана, гірко докоряючи йому за віроломність* (з наук. літ.).

ВІРОЛО́МНО. Присл. до **віроло́мний.** *Часом щось схоже на докір ворушилося у серці, навіть здавалося, що чинить* [Малуша] *віроломно* (Б. Лепкий); — *Як бандити, напали, — каже він. — Без попередження, віроломно, безчесно... Богдан, нахмурившись, стоїть біля столу* (О. Гончар); *Татарські добичники .. і самі почали вистежувати козаків, щоб, знищивши їхню варту, віроломно налетіти на українські міста й села* (з наук.-попул. літ.); *Коли ж Б. Хмельницький кинувся за татарами, щоб вернути їх, хан віроломно затримав його і позбавив можливості керувати боєм* (з навч. літ.).

ВІРОЛО́МСТВО, а, *с.* Порушення обіцянки, присяги; підступність, зрадництво. *Не схаменулися польські пани, нічого не навчили їх грізні події. Вони вдавалися й далі до своєї політики віроломства, вогню й меча* (О. Довженко); *Він .. Обертає людину в звірюку, У якої відчай в очах, Віроломство, підступність, жадоба* (С. Воскрекасенко); — *Я оптимістка, — але часом, коли подумаєш, аж дико стає: в який тяжкий ми вік живемо, скільки підступності, жорстокості, віроломства навкруги* (О. Гончар); *Зі смертю імператора не стало на землі справедливості, відлетів мир, і місце вірності зайняло віроломство* (П. Загребельний).

ВІ́РОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **віра**[1] 1. *Глянула, та й очам своїм віроньки не йму. Се ж мій братичок* [братик] *рідненький!* (Марко Вовчок).

ВІРОПЛА́СТ, у, *ч.* Внутрішньоклітинне накопичення структурованого нуклеопротеїду, в якому відбувається формування віріонів. *Базофільні внутрішньоядерні тільцявключення являють собою віропласт і складаються з білка й нуклеїнової кислоти* (з наук. літ.).

ВІРОСПОВІДА́ННЯ, я, *с.* Різновид якого-небудь віровчення з усталеною обрядовістю; належність до якої-небудь релігії. *І взагалі, давно б слід театрам від нього* [водевілю] *відмовитися, в ньому нічого від правди життя, а людей висміює тільки тому, що вони іншого, не християнського віросповідання* (Б. Левін); *Вони вже все від нас забрали: честь, права, власність, навіть свободу розмови і віросповідання нашого: лишилося при нас тільки життя* (Г. Колісник); *У нас має право обирати і бути обраною кожна людина, неза-*

лежно від її расової і національної приналежності, статі, віросповідання, освітнього цензу (з наук.-попул. літ.).

ВІРОСПОВІ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **віросповіда́ння.** *Ми вживаємо термін "монофізитство" у значенні одного з провідних напрямків християнського богослов'я, що стало віросповідною базою для формування давньосхідних національних церков* (з наук. літ.); *Свобода в релігії — міра свободи, яку допускає певна конфесія для своїх прибічників у віросповідній практиці, тлумаченні певних положень кодифікованого віровчення* (з наук.-попул. літ.); *Релігії притаманна комунікативна функція, яка полягає в підтримуванні зв'язків між віруючими шляхом створення почуття віросповідної єдності під час релігійних дій, в особистому житті, сімейно-побутових відносинах* (з навч. літ.); *Віросповідна орієнтація; Віросповідний склад населення.*

ВІРОТЕРПИ́МИЙ, а, е. Який визнає право вільного сповідування будь-якої релігії; терпимий до будь-якої віри. — *Я любив, — закінчив священик, — бабу твою християнку Ольгу, віротерпимого отця твого Святослава* (С. Скляренко); *Особливості внутрішнього життя й структури Литовсько-Руської держави — віротерпимий і децентралізований устрій першого періоду її існування, сприйняття її верхами руських звичаїв і традицій допомогли продовжити, хоч і в ускладнених умовах, природну ходу історичного розвитку* (з наук. літ.); *Татари Батиєвих часів були, як і більшість поган, віротерпимі й з однаковою повагою ставилися до представників усіх культів* (з наук.-попул. літ.).

ВІРОТЕРПИ́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **віротерпи́мий.** — *Я пробував вірно служити своєму королю Зигмунту. Це благородний король, він мудро править державою, відзначається великою віротерпимістю, покровительствує мистецтвам і наукам, але він страшенно нерішучий і боязкий, ваша величність* (П. Загребельний); *17 квітня 1905 р. цар Микола II видав Маніфест про віротерпимість, яким дозволяв громадянам вільно переходити з православ'я до інших християнських конфесій та визнавав релігійні права розкольників* (з наук.-попул. літ.); *У своїй діяльності серед некатолицького населення францисканці відзначалися віротерпимістю* (з наук.-попул. літ.); *Прикордонне розташування України на стику різних культурних зон сприяло встановленню традицій національного миру та віротерпимості. Ані європейський, ані мусульманський світ не вбачають в Україні джерела загрози* (з газ.).

ВІРОУЧИ́ТЕЛЬНИЙ *див.* **віровчи́тельний.**

ВІРСУНГОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Рентгенологічне дослідження вивідної протоки підшлункової залози та її відгалужень за допомогою контрастної речовини. *Деякі фахівці вважають, що вірсунгографія просто небезпечна* (з наук. літ.); *Пункційна вірсунгографія.*

ВІРТУАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Створення віртуального об'єкта або середовища. *Досконалість нового апаратного та програмного забезпечення привели до концепції серверної віртуалізації* (з наук. літ.); *Комбінація віртуалізації мережевої інфраструктури, систем зберігання даних і обчислювальних ресурсів створила нову категорію програмного забезпечення — віртуальну інфраструктуру* (з наук. літ.); *Віртуалізація економічного життя супроводжується розвитком такої організаційної форми діяльності, як віртуальна корпорація* (з наук. літ.).

ВІРТУАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **віртуалізува́ти.** *Віртуалізований сервер з реальними мережевими інтерфейсами — це чудова можливість значно розширити систему безпеки без витрат на додаткове обладнання* (з наук.-техн. літ.); *Віртуалізація пам'яті збирає ресурси оперативної пам'яті з мережевих систем у віртуалізований пул* (з наук.-техн. літ.); *Радикальні зміни відбулися в цілих галузях, наприклад, торгівля цифровими товарами цілком віртуалізована з приходом Інтернету* (з навч. літ.); // **віртуалізо́вано,** *безос. пред. На сьогодні в корпорації віртуалізовано 25 % серверної інфраструктури* (з наук.-техн. літ.).

ВІРТУАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що., інформ.* Робити що-небудь віртуальним. *Одержані результати дозволять віртуалізувати обчислювальні ресурси* (з наук. літ.); *Серед інших можливих нововведень передбачається наявність поліпшеної роботи віртуалізації, що дозволяє віртуалізувати всю операційну систему* (з наук.-техн. літ.).

ВІРТУА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *спец.* Який може або має виявлятися за певних умов. *Віртуальні стани виникають звичайно під час зіткнення мікрочастинок* (з наук. літ.); *Віртуальне переміщення; Віртуальний елемент системи;* // Можливий, уявний, здатний заступати собою що-небудь. *Нью-Йорк уже настільки злився зі своїм експортним образом хмарочосів та нетрів, що інакше це місто і уявити не можна. Мартін Скорцезе експлуатує цей віртуальний імідж дуже винахідливо: будує на ньому драматургію своїх картин* (з публіц. літ.); *У роботі розглядаються властивості фразеологізмів і дається визначення фразеологізму як віртуального знака мовної системи з позиції загальної фразеології* (з наук. літ.).

2. *інформ.* Який не має фізичного втілення або відрізняється від реального, наявного, такого, що існує. *Основна мета роботи полягає у дослідженні можливостей та властивостей віртуальних паралельних просторів, створених на базі локальних або глобальних мереж* (з наук. літ.); // Комп'ютерний. *На сайті сьогодні міститься понад 700 назв лише україномовних книг. Це єдина віртуальна книгарня в Україні* (із журн.); *Цього тижня спеціальний підрозділ для боротьби з хакерами виявив і затримав найбільшого в історії віртуального злодія* (з газ.); *Віртуальні ігри;* // Який не існує, несправжній. *Для дискредитації суперника пропонують створити кілька віртуальних соціологічних центрів* (з газ.).

Віртуа́льний світ *див.* **світ**[2].

△ **Віртуа́льна реа́льність** *див.* **реа́льність.**

ВІРТУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість і стан за знач. **віртуа́льний.** *Віртуальність нової глобальної інформаційної економіки підриває фондоутворення в галузях традиційної економіки* (з наук. літ.); *Віртуальність вносить у критичні дискусії елемент демократичності, яка, незважаючи на анонімність, додає прозорості й відкритості та розмиває статусну дистанцію між читачем і автором* (із журн.); *Єдине, що робило свято неповним, — віртуальність нової валюти. Готівкові євро з'явилися лише три роки потому — 2002 року* (з газ.).

ВІРТУА́ЛЬНО, *спец.* Присл. до **віртуа́льний.** *У телекомунікаційному середовищі, що підтримує мобільний зв'язок, переміщення агентів (мобільних телефонів) здійснюється фізично, а не віртуально, як в Інтернеті* (з наук. літ.); *Завдяки електронній пошті люди спілкуються, зако-*

хуються і проживають життя віртуально, не бачачи і не відчуваючи одне одного в реальності (з газ.).

ВІРТУО́З, а, *ч.* Виконавець гри на музичних інструментах, який досконало володіє технікою свого мистецтва. *Зіверт прекрасно грає на скрипці, він просто віртуоз* (Б. Антоненко-Давидович); *Арсен згадав свою першу гру перед професором, тут, на цьому ж самому місці. Звідси почався його славний шлях віртуоза* (Л. Дмитерко); *Характерно, що багато композиторів XVIII ст. самі були віртуозами-скрипалями* (з наук. літ.); *Ігнатій Падеревський (1860–1941), славетний піаніст, віртуоз, композитор, після Першої світової війни мав великі політичні амбіції* (з наук.-попул. літ.); // *чого.* Людина, що досягла найвищого ступеня майстерності в якійсь справі. *Трактористові, що провадив міжрядний обробіток, треба бути віртуозом своєї справи, щоб провести трактор, як по струні* (В. Минко); *Михайло Гнатович був справжнім віртуозом зварювання* (В. Собко); *Майстер виключний* [надзвичайний]. *Ювелір. Віртуоз. Я його ще з дитинства знаю. Жили поряд...* (В. Нестайко); *Може, тут треба шукати не замовників, а змовників? Може, за всім цим заліг хтось неназваний, поза підозрою, майстер мокрих справ, віртуоз провокацій* (Л. Костенко).

ВІРТУО́ЗНИЙ, а, е. Власт. віртуозові. *Імператриця одного з них* [бандуристів] *за віртуозну гру нагородила не чим-небудь — дворянством* (Василь Шевчук); *На високій ноті обірветься Віртуозна пісня неземна* (О. Білаш); *Вшивання клапана — складна, тривала операція, що відбувається в умовах штучного кровообігу. Навіть хірургу з віртуозною технікою нелегко накласти численні шви всередині серця* (з наук.-попул. літ.); // Високомайстерний. *Оркестр відіграв і змовк з віртуозним вивертом кларнетів на останньому акорді пісенних слів* (Ю. Смолич); *Рішення прийняв, плетучи чергові віртуозні комбінації і сподіваючись вкотре перехитрити козацьку долю, сам гетьман, однак смерть виявилася хитрішою і за нього...* (з публіц. літ.).

ВІРТУО́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Досконала технічна майстерність виконавця (перев. музиканта). *Н. Паганіні розширив і збагатив засоби скрипкової віртуозності* (з наук. літ.); *У фіналі учасники повинні показати, як вони можуть грати в супроводі симфонічного оркестру і продемонструвати свою віртуозність (етюди Ф. Шопена, Ф. Ліста, С. Рахманінова або О. Скрябіна)* (з газ.); // Найвища майстерність у якій-небудь справі. *Народна вишивка західних областей України надзвичайно різноманітна за художнім виконанням орнаменту, віртуозністю техніки вишивання* (з наук. літ.).

ВІРТУО́ЗНО. Присл. до **віртуо́зний.** *А тим часом біля колоди хлопці вже нагорнули чималий бруствер, за яким з ручним кулеметом заліг Чопик. Віні ручним володів так віртуозно, як своїм рідним "максимом"* (Є. Доломан); *Так віртуозно лаялися колись тільки матроси, але й то сп'яну й тільки на вулиці* (І. Багряний); *Марія Заньковецька мала міцний, грудний, оксамитний голос широкого діапазону, яким віртуозно володіла на всіх регістрах* (з мемуарної літ.); *М. Коцюбинський віртуозно володів мистецтвом малювати словом, що характерно для імпресіоністичного письма* (з наук. літ.).

ВІ́РУВАННЯ, я, *с.* Релігійні уявлення кого-небудь; постулати якої-небудь релігії, віросповідання. *Я почала порівнювати (наскільки тямила) наші обряди з чужими, наші вірування з поганськими* (Леся Українка); *За своїм вихованням князь залишився вірним язичницьким віруванням, які він перейняв від варязької дружини, в середовищі якої виховувався* (Р. Іванченко); *Адже це він* [М. Гоголь], *слідом за І. Котляревським, геніально представив світові й українського селянина з його побутом, віруваннями, звичаями і фольклором, і козака, і дрібного дворянина; не хто інший, як він, любовно описав красоти української ночі і велич безберегого Дніпра* (В. Русанівський); *Як і в інших народів, у слов'ян існувало вірування, нібито померлі предки продовжують жити і після смерті* (з наук. літ.).

ВІ́РУВАТИ, ую, уєш, *недок.* 1. *рел.* Вірити в Бога (богів), довіряти Йому, слідувати Його заповідям. *Через Нього* [Ісуса Христа] *ви віруєте в Бога, що з мертвих Його воскресив та дав славу Йому, щоб була ваша віра й надія на Бога* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Мужик поки ще темний, то і в Бога вірує; а вивчиться — він і церкву забуде* (Панас Мирний); *Я довідався, що десь коло нас близько мешкає молода швачка, яка ані в Бога не вірує, ані панів не признає* (В. Стефаник).

2. *рідко.* Бути певним, переконаним у чому-небудь. *А рад я снам отим без міри, Бо міцно вірую в свій край, Як неньці йме дитина віри* (П. Грабовський); *О, велетні, що запряглися в ярма, Щоб цілий світ од ярем увільнить! Я вірую, що йдете ви недарма* (М. Рильський); *— Блажен, хто вірує, — похмуро озвався гетьман Василь Томиленко. — Сподіватись, що пани волю дадуть, все одно, що з гадюкою цілуватись і вірити, що вона не вкусить* (В. Чемерис); // *кому.* Довіряти. *Теодорік вельми вірує старому сенаторові — те я добре відаю* (І. Білик).

ВІРУЛЕ́НТНИЙ, а, е, *біол.* Здатний викликати інфекційні захворювання; хвороботворний (про мікроби). *Доведено, що слабо вірулентні палички туляремії викликають імунітет у тварин* (з наук. літ.); *Дисертація присвячена дослідженню імунобіологічних властивостей варіантів гетерогенних популяцій вакцинних та вірулентних вірусів поліомієліту* (з наук. літ.); *У Зоні відчуження ЧАЕС у післяаварійний період злаки уражаються особливо вірулентними формами стеблової іржі* (з наук. літ.); *З удосконаленням збудника хвороби, появою більш вірулентних рас більшість сортів ячменю втратила здатність протистояти хворобі* (із журн.).

ВІРУЛЕ́НТНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Умовна міра патогенності мікроорганізмів. *Збудник тютюнової мозаїки відзначається високою життєздатністю і вірулентністю* (з наук. літ.); *Поки що передчасно робити далекосяжні висновки про зниження хворобостійкості рослин та підвищення вірулентності й агресивності фітопатогенних грибів під впливом малих доз хронічного опромінення* (з наук. літ.); *Якщо віруси можуть змінювати свою вірулентність тільки шляхом мутацій, бактерії — мутацій та реплікацій, то гриби змінюють свою природу вірулентності трьома або чотирма шляхами* (з навч. літ.).

ВІРУЛІЦИ́Д, у, *ч., біол.* Речовина, здатна знешкоджувати віруси. *Новий концентрат для оброблення хірургічних інструментів є одночасно бактерицидом, фунгіцидом, віруліцидом* (з наук. літ.).

ВІРУЛІЦИ́ДНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **віруліци́д.** *Діоксид хлору має ефективну бактерицидну, віруліцидну і протозооцидну дію* (з наук. літ.); *Важливим є віруліцидний та етіотропний антивірусний ефекти препарату* (з навч. літ.).

ВІРУЛІЦИ́ДНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Властивість за знач. **віруліци́дний.** *Посилити бактерицидність та вірулі-*

цидність хлорвмісного реагенту можна відповідно до рекомендацій Держкомітету з житлово-комунального господарства (з наук.-техн. літ.); *Віруліцидність — властивість хімічної речовини або фізичного фактора інактивувати віруси* (з навч. літ.).

ВІ́РУС, у, *ч.* 1. *біол.* Найдрібніший мікроорганізм, що розмножується тільки в живих клітинах і викликає інфекційні захворювання людей, тварин і рослин. *У сироватці крові перепелів виявлені антитіла проти кількох вірусів* (з наук. літ.); *— Нам бактеріологія доводить, що є такий .. вірус — бактеріофаг, він антагоніст мікробів — знищує їх* (М. Стельмах); *В лабораторіях світу виявляють нові й нові різновиди вірусів* (О. Гончар); *Морс із журавлини — старовинний засіб для лікування застуди та грипу. Давно відомо, що віруси не люблять кислого середовища* (з газ.); // Хвороба, викликана вірусами. *За дітей Інна особливо переживала, вони переносять вірус найтяжче* (О. Гончар); // *перен., жарт.* Хворий на грип або інше інфекційне захворювання. *Ти — вірус ходячий!* (із журн.).

2. *інформ.* Програма, здатна проникати у різні об'єкти комп'ютерних систем, мереж і т. ін., створювати свої копії і здійснювати різні дії, перев. шкідливі, без відома користувача. *В роботі наведено загальні відомості про комп'ютерні віруси, дано класифікацію комп'ютерних вірусів та методів захисту інформації від них, описано каталог вірусів, а також структуру і способи розповсюдження комп'ютерних вірусів* (з наук. літ.); *За особливостями алгоритму можна визначити такі групи вірусів: компаньйон-віруси, віруси-черви, паразитичні та ін.* (з навч. літ.); *Ось уже кілька десятиліть у всьому світі з перемінним успіхом борються з комп'ютерними вірусами — математичними програмами, основне призначення яких полягає у порушенні роботи базової програми* (з публіц. літ.); *У відділку "електронний Герострат" розповів, як викачав з Інтернету справжню фотографію російської тенісистки, змінив файл з цим фото, додавши до його тіла код вірусу, і розіслав за різними адресами* (з газ.).

3. *перен.* Те, що викликає, породжує якісь негативні явища. *Знову й знову мусиш долати цей холод, відчуженість, яку дехто схильний вважати характерною прикметою віку, вірусом, що викликає недугу самотності й вселюдського похолодання* (О. Гончар); *На превеликий жаль, "вітчизняний" вірус розбрату, що сягав корінням в часи княжих міжусобиць і боротьби за булаву, вразив і еміграцію* (Б. Олійник); *Згубної дії застійного вірусу зазнали наука і техніка. А там, де техніка сповідує застій, — кульгає прогрес* (з наук.-попул. літ.); *Вірус індивідуалізму.*

△ (1) **Ві́рус імунодефіци́ту люди́ни** – хвороботвірний чинник, що призводить до захворювання людей на СНІД. *СНІД передається через прямий контакт слизових оболонок або крові з рідиною тілесного походження, яка містить вірус імунодефіциту людини, як-от: кров, сперма, грудне молоко* (з наук.-попул. літ.); *Вірус імунодефіциту людини, як вважають, виник у мавп у тропічній Африці й був переданий людям у кінці XIX або на початку XX століття* (з наук.-попул. літ.).

ВІРУСЕМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Наявність вірусів у крові. *Первинна вірусемія виявляється через 2–3 дні, триває 3–5 місяців, після чого вірус назавжди вилучається з організму* (з наук. літ.); *У разі руйнування лімфатичного бар'єра виникає вірусемія і відбувається генералізація процесу* (з наук. літ.); *За відсутності лікування від весняної вірусемії впродовж тижня може загинути більшість риб* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́РУСНИЙ, а, е, *біол., інформ.* Стос. до вірусу. *Дедалі більше прихильників завойовує вірусна теорія походження пухлин* (з наук. літ.); *Хронічний гепатит має вірусну етіологію* (з наук. літ.); *Вірусні частинки такі дрібні, що легко проходять через здавалося б непроникні фільтри* (із журн.); *Ми вже перевіряли: гравікомпенсатори працюють нормально, а всі пошкодження, завдані вірусною програмою, усунені* (із журн.); // Зумовлений вірусом. *Вірусний грип може поширюватися на великих територіях* (з наук. літ.); *Високий рівень захворюваності на вірусний гепатит характерний передусім для тих регіонів і субрегіонів України, де відбувається інтенсивне забруднення довкілля* (з наук. літ.); *Для звільнення від вірусної інфекції цибулини нарцисів піддають термообробці* (з наук.-попул. літ.).

ВІРУСО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ві́рус,** напр.: в і р у с о н о с і́ й с т в о, в і р у с о с к о п і́ я, в і р у с о с т а т и́ ч н и й.

ВІРУСОВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить вірус. *Зараження проводили інтраокулярно по 100 мкл вірусовмісного розчину кожній птиці* (з наук. літ.); *Вірусовмісний матеріал розводять десятиразово у стерильному сольовому розчині* (з навч. літ.).

ВІРУСОВМІ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вірусовмісний.** *Було перевірено гіпотезу про вірусовмісність матеріалу* (з наук. літ.).

ВІРУСОГЕНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Заснований на припущенні про інтегративну взаємодію пухлинних вірусів і клітин організму. *Сьогодні все більше дослідників схиляється до вірусогенетичної теорії походження раку* (з наук.-попул. літ.).

ВІРУСО́ЛОГ, а, *ч.* 1. Фахівець із вірусології (у 1 знач.). *І хоч вірусологи багатьох країн ламають голови над таємницею цього зла* [грипу], *.. однак чогось радикального ніхто поки що не запропонував* (О. Гончар); *Обмінні процеси в живому організмі привертають неослабну увагу дослідників — біохіміків, вірусологів, цитологів, генетиків* (з наук.-попул. літ.); *Можна назвати чимало випускників Київського медичного* [інституту], *які стали гігієністами, епідеміологами, мікробіологами, вірусологами, інфекціоністами* (із журн.); *Агентства вихваляли теорію Великопольського, а його називали одним з найвидатніших вірусологів світу* (із журн.).

2. *інформ.* Спеціаліст у сфері комп'ютерної вірусології. *Загальноприйняте уявлення про комп'ютерні віруси не відповідає дійсності. З фахового погляду вірусологів це просто програма, яка вміє розмножуватися* (з Інтернету).

ВІРУСОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **вірусо́лог** і **вірусоло́гія.** *Поліпшення процесів оброблення води гарантує подачу населенню доброякісної питної води за санітарно-хімічним, мікробіологічним та вірусологічним показниками* (з навч. літ.); *У результаті ретельного тестування, вірусологічного і бактеріологічного контролю вибраковується приблизно 80 % препаратів* (із журн.); *Вірусологічна лабораторія.*

ВІРУСОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Наука про віруси (у 1 знач.); вірологія. *Вітчизняний учений Д. Івановський першим відкрив у 1892 році й вивчив вірус "мозаїчної хвороби", поклавши тим самим початок новій біології — вірусології* (з наук.-попул. літ.); *Спочатку вірусологія людини, тварин і бактерій*

розвивалася в рамках мікробіології, а вірусологія вищих рослин як розділ фітопатології (з наук.-попул. літ.); *Ілля Мечников був одним з організаторів теперішнього Одеського НДІ вірусології та епідеміології, що носить його ім'я* (із журн.).

2. *інформ.* Вивчення комп'ютерних вірусів і способів захисту від них. *Великий знавець комп'ютерної вірусології.*

ВІРУСОНОСІ́Й, я, *ч.* 1. Живий організм, у якому живуть і розмножуються віруси. *Може бути повністю ліквідована* [чума в свиней] *лише шляхом знищення вірусоносіїв, а також вірусу в зовнішньому середовищі* (з наук. літ.); *Джерелом інфекції поліомієліту є хвора людина та вірусоносій* (з навч. літ.); *Студентка встановила, що вірусоносіями хвороби є болотні пацюки: заразними виявилися їхня кров, слина, виділення* (із журн.).

2. *перен.* Програма або носій інформації (жорсткий диск, дискета і т. ін.), заражені комп'ютерними вірусами. *Щоб захиститися від вірусоносіїв, новий комп'ютер слід спорядити антивірусними програмами* (з навч. літ.).

ВІРУСОНОСІ́ЙСТВО, а, *с.* Наявність вірусу в живому організмі. *Визначено видовий склад бур'янів, що ростуть на плантаціях соняшника й поряд із ними, з подальшою детекцією їх на вірусоносійство* (з наук. літ.); *Основним резервуаром інфекції є хворі коти або тварини-реконвалесценти, у яких спостерігається тривале вірусоносійство* (з наук.-попул. літ.); *Організовані й створюються діагностичні лабораторії, ретельно обстежуються на вірусоносійство донори, вагітні жінки, особи групи ризику* (з публіц. літ.).

ВІРУСОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який нагадує вірус, схожий на нього. *Створено вакцини на основі вірусоподібних частинок і трансгенних рослин* (з наук.-техн. літ.); *Не справдилось навіть припущення, що на Місяці можна відшукати вірусоподібні частинки, які нібито мандрують Всесвітом під тиском світла і розсіюють у ньому життя* (із журн.); *Відтепер ніякий зловмисник і ніякий вірусоподібний код не мінятиме номер дозвону без вашого відома* (з мови реклами); *Вірусоподібні утворення.*

ВІРУСОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вірусоподібний.** *Якщо є будь-які розбіжності, то файл ретельно аналізується (усі зміни перевіряються на вірусоподібність)* (з Інтернету).

ВІРУСОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **вірусоскопія.** *Вірусоскопічний метод дослідження, який є застосуванням мікроскопічного методу, сьогодні використовується в діагностичній практиці* (з навч. літ.).

ВІРУСОСКОПІ́Я, ї, *ж.* Мікроскопічне дослідження морфології вірусів. *Лабораторні дослідження включають вірусоскопію забарвлених мазків* (з наук.-техн. літ.); *У сумнівних випадках можуть стати в пригоді лабораторні методи діагностування вітряної віспи, зокрема, вірусоскопія вмісту пухирця* (з навч. літ.).

ВІРУСУРІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Наявність вірусів у сечі. *У разі повторних втрат вагітності рекомедується докладне дослідження на вірусні інфекції: крові на антитіла та сечі на вірусурію* (з наук. літ.).

ВІ́РУЮЧИЙ, а, е. Який вірує в кого-, що-небудь. *Свято відбувається в найбільшім супокої, на який здатна розварена південним сонцем віруюча людина* (Іван Ле); *Як істинно віруюча людина, вона .. збагнула, що Він почув її молитву і не оставить її прохання* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **ві́руючий,** чого, *ч.;* **ві́руюча,** чої, *ж.* Людина, яка вірує в Бога; вірник, вірниця. *Ми дякуємо Богові безперестанку, що, прийнявши почуте від нас Слово Боже, прийняли ви не як слово людське, але як правдиво то є Слово Боже, що й діє в вас, віруючих* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Віруючих було більш і, зібравшись цілою низкою, пішли вони дивитися на чудо, що з'явилося на замчищі* (Панас Мирний); *Лише в 1991 році Свято-Преображенську церкву Великих Сорочинців повернули віруючим* (з газ.); *Місце паломництва віруючих.*

ВІ́РЧИЙ, а, е. Який свідчить про доручення комусь чого-небудь. [Б ж о с т о в с ь к и й:] *Завтра ж їду сам до Носівки, а поки потурбуйтеся повернути мені мого вірчого листа на управління справами — зараз же* (І. Кочерга).

△ **Ві́рча гра́мота** *див.* **гра́мота**[2].

ВІРШ, а́, *ч.* 1. Невеликий поетичний твір, написаний ритмізованою мовою, найчастіше з римуванням рядків. *І довелося знов мені На старість з віршами ховатись* (Т. Шевченко); *Не все ще той поет великий, чільний, Хто вірші пише і слова римує* (І. Франко); *Я іду в Лисиче і з тремтінням перший вірш в редакцію несу* (В. Сосюра); *Першим прийшов здоровити його з Різдвом Юрко Андруський. Та ще й не просто — віршем* (Василь Шевчук); *Але чому, як час почав облогу, Не йдеш війною на тирана сам? Мій вірш слабкий, він опору тривкого Не виставить запеклим ворогам* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. Елемент ритмічного мовлення у літературному творі, основна одиниця ритмізованої, поетичної мови, що складається з певної кількості стоп, з чергуванням наголошених і ненаголошених складів. *Подеколи вірш збігається з віршовим рядком, але в жодному разі не повинен з ним ототожнюватися, тому що ці поняття різного плану* (з наук.-попул. літ.).

3. Система поетичного мовлення, що має певні закономірності внутрішньої ритмічної організації та структури. *Поширений в античній поезії гекзаметр, або шестистопний дактилічний вірш, відрізняється величністю та піднесеністю* (з наук.-попул. літ.).

4. Короткий абзац, підрозділ глави в Біблії. *Євангеліє від Луки, глава 12, вірш 35.*

△ **(1) Білий (вільний) вірш,** *літ.* — вірш без рим, рядки якого мають різну довжину; верлібр. *Майже у всіх поетів є твори, написані білим віршем* (з навч. літ.); [О л я:] *Петро вигадав білі сонети, цебто сонети білими віршами* (В. Самійленко); *Те, що Рильський прихильник класичних метрів, не виключає, однак, і його вправності в галузі вільного вірша (верлібру)* (С. Крижанівський); **Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш>** *див.* **віршува́ння; Силабі́чне віршува́ння <Силабі́чний вірш>** *див.* **віршува́ння; Сила́бо-тоні́чне віршува́ння <Сила́бо-тоні́чний вірш>** *див.* **віршува́ння; Тоні́чне віршува́ння <Тоні́чний вірш>** *див.* **віршува́ння.**

ВІ́РША, і, *ж., заст.* Вірш. *Сиділи там скучні піїти, Писарчуки поганих вірш* (І. Котляревський); *Засилаю до Вас невеличку віршу* (Панас Мирний).

ВІРША́НИК, а, *ч., заст.* Поет; віршувальник. *На надвірних віршаників часом находить, .. так нехай же посидять на цепку та віршами ґерґочуть* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ВІРША́Р, а, *ч* Те саме, що **віршува́льник** 1. *Запізнені екземпляри старомодних віршарів бачимо ще в XIX ст. не тільки серед селян і сільських дяків.., але й серед священиків* (І. Франко); *Зал був похоронним. Один талановитий віршар*

ходив по ньому, як по катафалку, хитаючись від надміру вжитих трунків (С. Процюк).

ВІРША́ТА, а́т, *мн., ірон.* Зменш. до **вірш** 1. *Веселі віршата пішли гуляти по Києву в травні 1986 року* (Ю. Щербак); *Нова книжка автора — це збірник епіграм на політиків і телезірок, а також віршата чорного гумору* (з газ.); *Віршата про звіряток.*

ВІ́РШИК, а, *ч.* Зменш. до **вірш** 1. *Посилаю оце для "Вісника" два свої віршики, написані ще зимою* (Леся Українка); *У стінгазеті вмістив* [Яша] *пару наївних, риторичних віршиків* (О. Копиленко); *Кожна людина, хоч би з невеличкою освітою, уміє підбирати рими і складати віршики* (А. Малишко); *Вони складають віршики святочні, а в селах ридма плачуть кобзарі* (Л. Костенко).

ВІРШІ́ВКА, и, *ж., діал.* Різдвяний вірш на зразок колядки. *Двері відчинилися, і до хати увійшов святково виряджений віршовник. Скинув шапку, пригладив рукою волосся і почав старовинно-старовинної, такої, що Григорій ніколи й не чув, віршівки, мистецьки складеної* (І. Багряний); *Діти танцювали і читали віршівки.*

ВІРШІВНИ́К, ВІРШОВНИ́К, а́, *ч., заст.* Поет. *Я себе не лічу* [вважаю] *за віршівника і через те мої вірші, може, й не задовольнять справжнього віршівника* (Панас Мирний); *Двері відчинилися, і до хати увійшов святково виряджений віршовник* (І. Багряний).

ВІ́РШНИК, а, *ч., заст.* Поет. *У сяйві ранку йшов ще юний грецький віршник* (М. Драй-Хмара); *Є такі, але й інакших знаю віршників багато, Що не годні слів добрати із разючого булата.* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

ВІРШО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **віршува́ти** 1. *Скажи, як ти читала мій переклад з Ади Негрі? — адже то був не віршований .. переклад* (Леся Українка); *Люди з обох замків з великою скорботою і плачем підібрали тіла Кабестана та його дами і поховали їх в одному гробівці.., вибивши на плиті віршований напис про тих, хто там спочиває і як вони померли* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *В останні роки життя В. Еллан виступає в пресі, головним чином з короткими віршованими фейлетонами* (з наук. літ.); *У віршованих казках О. Олеся постають персонажі дохристиянських міфів: лютий Змій та злі духи Злидні* (з наук.-попул. літ.).

ВІРШОВИ́Й, а́, е́. 1. Стос. до вірша. *Се й були взірці, після котрих компоновано драми на релігійні сюжети, від котрих запозичувано головно віршову форму* (І. Франко); *Та годі. Лист пора дівочий У віршовий укласти лад. Я слово дав, — і що ж? Назад Тепер би взяв його охоче* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Павло Грабовський вживає різні віршові розміри: ямб, хорей, дактиль, амфібрахій та ін.* (з навч. літ.).

2. Написаний віршем. *В літературній творчості періоду громадянської війни панівне місце займають віршові жанри* (з навч. літ.); *Бажанова "Клятва" по заслузі стала одним із провідних творів нашої воєнної поезії, — це прекрасний взірець карбованої віршової публіцистики* (із журн.); *Віршовий твір.*

△ **Віршови́й ро́змір** *див.* **ро́змір.**

ВІРШОВНИ́К *див.* **віршівни́к.**

ВІРШОВНИ́ЦТВО, а, *с., заст.* Поезія. *Панувала в нашому віршовництві незгідна з духом української мови силабічна система латинських та польських зразків* (із журн.).

ВІРШОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із віршознавства. *Поети та віршознавці XIX століття гаряче підтримували ідею звукосимволізму* (з наук. літ.); *Видатним дослідником строфіки є український віршознавець І. Качуровський* (з наук. літ.); *Визначний український віршознавець Галина Сидоренко відзначала, що Володимир Житник уважав зразками для своєї поетичної творчості вірші Максима Рильського* (із журн.).

ВІРШОЗНА́ВСТВО, а, *с., літ.* Галузь філології, що вивчає віршову природу літературного твору. *Дослідниця завершила й захистила кандидатську дисертацію з шевченківського віршознавства* (з наук. літ.); *У віршознавстві існує твердження, що тристоповий ямб історично постав унаслідок розпаду александрійського вірша на два піввірші* (з наук. літ.); *Незважаючи на тезисність і лаконізм викладу, книги І. Качуровського містять чимало цікавого матеріалу з віршознавства* (із журн.).

ВІРШОЗНА́ВЧИЙ, а, е, *літ.* Прикм. до **віршозна́вство.** *Доповіді за темою дисертації обговорено на віршознавчих конференціях* (з наук. літ.); *Дискусія була присвячена уніфікації української віршознавчої термінології* (з наук.-попул. літ.); *Дослідниця виступила з повідомленням про свої віршознавчі студії* (з наук.-попул. літ.).

ВІРШОМА́З, а, *ч., зневажл.* Бездарний поет. *Наш віршомаз Тюхтій старих людей шанує: Гарасько як звелів, він так і компонує* (П. Гулак-Артемовський); *А я, дурний, не бачивши Тебе, цяце, й разу, Та й повірив тупорилим Твоїм віршомазам* (Т. Шевченко); *Вова висміяв його і не називав тепер інакше, як віршомазом* (О. Копиленко); — *Чимало розвелося в нас віршомазів, котрі живуть задля особистої вигоди, їм нічого не варто сьогодні хвалити одних, назавтра — інших* (М. Олійник).

ВІРШОМА́ЗНИЦТВО, а, *с., зневажл.* Писання бездарних віршів. *Висока поезія не має нічого спільного з примітивним віршомазництвом* (із журн.); *Дуже гірко і боляче дивитись на сьогоднішню так звану "поезію": на те віршомазництво, яке безсоромно витворяють деякі сучасні літератори* (з Інтернету).

ВІРШОПИ́СЕЦЬ, сця, *ч.* 1. *уроч., заст.* Те саме, що **віршотво́рець** 1. *Їздили тоді Милорадовичі до Ґалаґанів послухати мужицького віршописця* (Ф. Бурлака); *Ось він, цей бунтливий віршописець з Вільна, Неспокійно зводить голову худу* (М. Бажан); *Багато уваги М. С. Возняк приділяє відкриттю імен давніх віршописців* (з наук. літ.).

2. *ірон.* Те саме, що **віршома́з.** *Піднаторіли* [навикли] *наші віршописці, .. убогі словом, мислію* [мислю] *порочні* (Л. Костенко).

ВІРШОРО́Б, а, *ч.* 1. *зневажл.* Те саме, що **віршома́з.** *Це була відповідь тим віршоробам, які загрузли в шкільній схоластиці і хвалебні оди тиранам видають за поезію* (П. Колесник).

2. Те саме, що **віршува́льник.** *Віршоробом був також чернігівський архієпископ Іван Максимович: його книга "Богородице діво" складається з 23 168 рядків силабічних віршів* (з наук. літ.).

ВІРШОРО́БСТВО, а, *с., зневажл., рідко.* Віршувальництво. *Ставши на дорозі поміж штучним, академічним віршоробством і справжньою народною поезією, всі ті недоучені спудеї, яким стільки завдячує вертепна драма, причинилися й до розцвіту українського віршовництва* (з наук. літ.).

ВІРШОТВО́РЕННЯ, я, *с.* Творення віршів. *Дядько передав батькові коробку "Казбека" на свята. Учора за віршотворенням забув віддати* (В. Дрозд); *Увага акцентується на*

самобутності двох авторів і новаціях, які вони внесли до теорії та практики віршотворення, що не заперечує наявності типологічних подібності в їхніх доробках (з наук. літ.).

ВІРШОТВО́РЕЦЬ, рця, *ч.* 1. *уроч.* Той, хто творить, пише вірші. *Марія забула про рукопис, на відміну від більшості віршотворців, котрі при зустрічі одразу вручали тобі свої зливки духу* (С. Процюк); *Біблія була благодатним джерелом у формуванні образно-художнього мислення перших наших віршотворців* (з наук. літ.).

2. *зневажл.* Те саме, що **віршома́з.** *Авторам примовки згадкою про Київ хотілося зв'язати себе і оспівуваних ними персонажів з містом, овіяним славою, притому зв'язати з мотивів честолюбства, властивого народним віршотворцям, і патріотизму* (з наук. літ.).

ВІРШУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до віршування. *Щодо визначення віршувальної техніки Тараса Григоровича як "слабої", то пояснюється воно або зловмисністю його авторів, або поганим їх смаком* (М. Рильський); *Віршувальне ремесло стало в Ефесі найголовнішою професією. Поети правили містом, займалися судочинством, керували військом, пильнували громадський спокій* (із журн.); *Віршувальний зачин.*

ВІРШУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Автор віршованих творів. *П. Корнель, Ж. Расін, В. Гюго — прекрасні, чудові літератори, віршувальники, ритори* (з наук.-попул. літ.).

2. *ірон.* Те саме, що **віршома́з.** *Іноді в нас намагаються зробити культову персону з посереднього віршувальника.*

ВІРШУВА́ЛЬНИЦТВО, а, *с.* 1. *ірон.* Писання беззмістовних, бездарних віршів. *Поряд із індивідуально своєрідною творчістю багатьох сильних талантів — досить широка периферія технічно грамотного, але загалом безбарвного віршувальництва* (із журн.).

2. Заняття віршувальника. *Незважаючи на те, що "курйозні вірші" упереджено характеризували як несерйозне віршувальництво, до них спорадично зверталися і поети пізніших часів* (з наук.-попул. літ.).

ВІРШУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **віршува́льник** 1. *Віршувальницю запрошують на весілля, бо ніхто краще за неї не оспіває обряд взування тещі, не напише про матір молодої* (з газ.).

ВІРШУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **віршува́ти** 1. — *Голос маю, — каже лицар, — Та не тямлю віршування* (Леся Українка); — *До речі, молоді люди, — звертається він до нас, — в океані ви міцно спите? — А чому б і ні? — відповідаю ухильно, згадавши Петрове нічне віршування* (О. Гончар).

2. Система побудови та організації вірша. — *Наш шановний гість, поет Баскін-Серединський, додержується в своїй творчості силабо-тонічного принципу віршування* (Б. Антоненко-Давидович); *Відмінності старогрецької та української систем віршування, попри головний і визначальний мовний чинник, зумовлені також літературними і фольклорними традиціями* (з наук. літ.).

△ **(1) Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш>,** *літ.* — у давньогрецькій, римській, індійській та ін. поезії — система віршування, вірш, побудовані на чергуванні коротких і довгих складів. *Спроби запровадити метричне віршування були зумовлені, можливо, прагненням створити власну систему віршування замість польської силабічної* (з наук. літ.); *Метричний вірш як теоретичне поняття включає в себе будь-який вірш, побудований на повторюванні певної групи ритмічних долей* (з наук. літ.); **(2) Силабі́чне віршува́ння <Силабі́чний вірш>,** *літ.* — система віршування, вірш, що ґрунтуються на дотриманні однакової кількості складів у віршовому рядку незалежно від розміщення в ньому наголосів. *Візантійська теорія весь час свого існування (тобто по XIV ст. включно) ігнорує практику силабічного віршування* (з наук. літ.); *Віршові рядки силабічного вірша не поділяються на стопи або такти* (з наук.-попул. літ.); **(3) Сила́бо-тоні́чне віршува́ння <Сила́бо-тоні́чний вірш>,** *літ.* — система віршування, вірш, що ґрунтуються на дотриманні певної кількості складів у віршовому рядку та на відповідному розташуванні наголосів. *Іван Котляревський утвердив в українській літературі силабо-тонічне віршування* (з наук. літ.); *Силабо-тонічні вірші здебільшого мають однакову кількість стоп у рядках, але трапляються вірші, написані різностопним ямбом* (з наук.-попул. літ.); **(4) Тоні́чне віршува́ння <Тоні́чний вірш>,** *літ.* — система віршування, вірш, що ґрунтуються на дотриманні певної кількості наголосів у рядку. *З паралелізму частин — ритму думок — створюється враження вірша, різко відмінного і від метричного, і від силабічного, і від тонічного віршування* (з наук. літ.); *В. В. Маяковський змінив традиційну силабо-тонічну систему віршування і створив новий — тонічний вірш, де кожне слово було чітко виділене* (з наук.-попул. літ.).

ВІРШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Складати, писати вірші. *Не для людей, тієї слави Мережані та кучеряві Оці вірші віршую я. Для себе, братія моя!* (Т. Шевченко); *Віршую потроху — і легко так жить* (М. Рильський); *Вдень на сільській однокінній підводі прикотив з Чернігова його незрадливий товариш і друг Василь Елланський, або Маркіз Попелястий, як сам він себе любив називати, і загукав до Тичини: — Пане Павле, анумо знову віршувать!* (П. Загребельний).

2. *що, перен., рідко.* Те саме, що **декламува́ти.** *А через годину дядько вже сидить на ґанку і віршує Міцкевича* (М. Коцюбинський).

ВІРЬО́ВКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **моту́зка.** *Щось теліпається на шиї у коня! Коли ж дивиться — вірьовка* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Улас дістав дві міцні вірьовки, прив'язав один кінець до ялини, .. переплутав дві вірьовки шнурками, неначе щаблями, так що з двох вірьовок вийшла ніби драбина* (І. Нечуй-Левицький); *Було багато ще добра, яке, мов нахідка, ставало на господарстві: .. підкови, віжки, лампи-ліхтарі, вірьовки* (Ю. Яновський).

◊ **Ви́ти лі́нви (моту́зки, вірьо́вки)** *див.* **ви́ти**[2]; **Як цу́цик на вірьо́вці (на це́пу, на ланцюгу́** *і т. ін.)* *див.* **цу́цик.**

ВІРЬО́ВОЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **вірьо́вка.** *Соснові копистки стругали І до боків поначіпляли На валяних вірьовочках* (І. Котляревський); *Росиця зашарілася, метнулася в сіни — внесла пару важких березових колодок, зв'язаних вірьовочкою, і повісила на шию Добрині* (В. Малик); *Дівчинка.., тримаючи в руках вірьовочку, напружено виглядала з-за дуба* (О. Донченко).

ВІРЬО́ВЧАНИЙ, а, е, *розм.* Зробл. з вірьовки. *Від випитого вина і збудженого настрою світ здавався безмежним, хистким, як вірьовчаний трап, по якому збирався він на міноносець* (О. Сизоненко); *Вірьовчані петлі.*

ВІР'Я́, *рідко* **ВОР'Я́,** я, *с.* 1. *збірн.* Жердини для огорожі. *Бугай .. тоді буцнув крутим лобом з кучериками біля рогів,*

аж затріщало вір'я (Ю. Мушкетик); *Сіно, складене на дворах, сушилося на вор'ї* (М. Олійник).

2. Огорожа із жердин. *Через вор'я перелізти* (Сл. Гр.); *Вона одразу почула, що якесь горе вже йде до неї, вже ніби заглядає у двір через вір'я* (І. Нечуй-Левицький).

ВІРЯ́НИН, а, *ч.* 1. Той, хто вірить у Бога, у надприродні сили. *Ще в годину смутку й смерті ти потрібний вірянам, а в часи великої радості їм не до твоїх молитов* (М. Стельмах).

2. Охрещений учасник богослужіння. *Оксана була спадковою греко-католичкою, а Віктор Колобко зараховував себе до вірян Української автокефальної православної церкви, хоча насправді був атеїстом* (В. Кожелянко); *На жаль, часто-густо віряни не підготовлені до сповіді й причастя* (з рел.-церк. літ.).

ВІРЯ́НКА, и, *ж.* Жін. до **віря́нин.** *Вірянка Ольга, одна з потерпілих, стверджує, що сусіди намагаються витурити парафіян з приміщення* (з газ.); *Вірянка Анастасія ідентифікаційного коду не приймає* (з газ.).

ВІСА́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віса́йя.** *Вісайські мови належать до малайсько-полінезійської групи* (з наук.-попул. літ.).

ВІСА́ЙЯ, *невідм.* 1. *мн., ч. і ж.* Один з найчисленніших народів Філіппін, а також представник або представниця цього народу. *Крім мусульман, на острові Мінданао проживає християнський народ вісайя, який є другим за значенням народом Філіппін після тагалів* (з публіц. літ.).

2. *ж.* Мова цього народу. *Мова вісайя є однією з найпоширеніших на Філіппінах* (з наук.-попул. літ.); // Група філіппінських мов, поширена на островах у центрі Філіппінського архіпелагу. *Декілька мов, об'єднаних у групу вісайя в складі центрально-філіппінської гілки мов, належать до північної підгрупи малайсько-полінезійської групи австронезійської сім'ї мов* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́СЕНЬ, і, *ж., діал.* Осінь. *Вже тоді вісень ішла; лист червонів, жовтів, в'янув і обсипавсь* (Марко Вовчок); [М а т и:] *Вже якось сама управлюся, а там на вісень .. знайду собі невістку* (Леся Українка).

ВІСЕСИМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Симетричний відносно осі симетрії. *Вісесиметричний зворотній клапан розроблено з урахуванням обов'язкових вимог: безударність, малі втрати тиску та відсутність потреби в технічному обслуговуванні впродовж довгого часу* (з наук.-техн. літ.); *Вісесиметричний вигин циліндричних оболонок.*

ВІ́СІМ, восьми́ *і* вісьмо́х, *числ. кільк.* Назва числа 8 і його цифрового позначення. *Найбільшу небезпеку для суперника становив форвард з цифрою вісім на футболці* (з газ.); // *чого.* Кількість із 8 одиниць. *Льняної пряжі три пiвмітки. Серпанків вісім на намітки І двісті валяних ґнотів* (І. Котляревський); *Карно знає: він, метранпаж, вісім годин у день стоїть в отруйному пилові своєї друкарні, вісім годин збирає набори, підбирає літери, перев'язує мотузком гранки* (М. Хвильовий); *Двері скрізь зачинялися герметично, а на переході з вагона до вагона було спеціальне обладнання. Через вісім вагонів ми попали в клуб* (М. Трублаїні); — *Під час збройного конфлікту на Китайсько-Східній залізниці я командував батальйоном, мав нагороди, а тепер, через вісім років, мене обвинувачено, ніби я навмисно підвів свій батальйон під ворожий вогонь, щоб той зазнав великих втрат* (Б. Антоненко-Давидович); // Уживається в складі багатозначного або дробового числа. *Сорок два дні. Тисяча вісім годин. .. Три мільйони шістсот двадцять вісім тисяч вісімсот секунд. Я все точно підрахував* (В. Дрозд); *Він зірко вдивлявся в стан, на якому таборилося мале військо. Як і раніше, тут було тридцять вісім куренів — то ж тридцять вісім отаманів курінних* (Г. Колісник); *Температура спікання керамічних частинок становить приблизно вісім десятих від температури плавлення порошку* (з наук. літ.).

ВІСІМДЕСЯ́Т, ти́ *і* тьо́х, *числ. кільк.* Назва числа 80 та його цифрового позначення. *На сцені було встановлено велике число — вісімдесят — на честь ювілею академії* (із журн.); // *чого.* Кількість із 80 одиниць. — *Я ж прийшов учитись в місто. Вісімдесят днів я йшов сюди* (О. Довженко); *Незадовго перед тим були на учбових* [навчальних] *стрільбах, кілометрів за вісімдесят їздили від своїх зимових казарм* (О. Гончар); *Стояв собор і при князеві литовському Гедиміні, що зайняв Київ через вісімдесят літ після Батия, і при татарському ханові Едигею* (П. Загребельний); *Через метра, що був при врученні "Сяйва", Максим випросив вісімдесят гривень допомоги* (С. Процюк).

ВІСІМДЕСЯ́ТИЙ, а, е. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісімдеся́т.** *Зустрічав уже якусь не то вісімдесяту, не то дев'ятдесяту весну, а все ще не міг рівнодушно відноситися* [байдуже ставитися] *до її приходу* (Г. Хоткевич); *Дивимось, завмерши круг стола, І не можем збутися провини: Ніби ще й на світі не жила — Вже вісімдесяті роковини* (І. Гнатюк); *Як відомо, кінець вісімдесятих і початок дев'яностих років були пов'язані зі значними економічними труднощами* (з наук. літ.); // Який має номер вісімдесят згідно з певним розкладом. *Вісімдесятий автобус довезе вас на Теремки.*

ВІСІМДЕСЯТИЛІ́ТНІЙ, я, є. Те саме, що **вісімдесятирі́чний.** *Кухнею керував вісімдесятилітній Махтей, найстаріший мореплавець з Лебединого* (М. Трублаїні); *Зраджений намісником, .. вісімдесятилітній султан Кансух аль-Гурія був розгромлений під Халебом* (П. Загребельний); *Шістдесятирічні бачилися мені тоді неймовірними стариганами, а на вісімдесятилітніх, з погляду моїх неповних тридцяти, лежав сивий наліт вічності* (В. Дрозд).

ВІСІМДЕСЯТИЛІ́ТТЯ, я *с.* Те саме, що **вісімдесятирі́ччя.** *Ювіляр не зміг за станом здоров'я бути присутнім на листопадових святах на честь свого вісімдесятиліття* (з газ.); *"Динамо" було не проти зробити у рік свого вісімдесятиліття "золотий дубль", здобувши і титул чемпіона, і Кубок України* (з газ.).

ВІСІМДЕСЯТИМІЛЬЙО́ННИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику в і с і м д е с я т м і л ь й о н і в. *Нещодавно у міському метрополітені здійснив поїздку вже вісімдесятимільйонний пасажир* (з газ.).

2. Який складається із вісімдесяти мільйонів яких-небудь одиниць або оцінюється вісімдесятьма мільйонами одиниць. *Пік популярності співака припав на 60-ті роки XX ст., коли альбоми з його піснями вийшли більш ніж вісімдесятимільйонним накладом* (із журн.); *Вісімдесятимільйонний В'єтнам стає одним з індустріальних центрів Азійсько-Тихоокеанського регіону* (із журн.); *Прирівнювати вісімдесятимільйонний німецький народ і лужичан, що заледве налічують 60 тисяч осіб, не так уже й коректно* (з газ.).

ВІСІМДЕСЯТИМІЛЬЯ́РДНИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику в і с і м -

десят мільярдів. *Компанія продала вісімдесятимільярдний гамбургер* (з газ.).

2. Який складається із вісімдесяти мільярдів яких-небудь одиниць або оцінюється вісімдесятьма мільярдами одиниць. *Вісімдесятимільярдний валютний резерв.*

ВІСІМДЕСЯТИРІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який має вісімдесят років. *Одного вісімдесятирічного діда висікли так, що за два дні й Богові душу віддав* (Ю. Хорунжий); *На віз сіла вся сім'я: батько, мати, вісімдесятирічна баба і четверо нас, дітей* (Є. Шморгун); *Мати Димитрія Ростовського Марія Михайлівна була дуже набожною людиною. Разом з чоловіком вона давала кошти на утримання багатьох київських храмів. Особливо опікувалася вона Кирилівським монастирем, де й була похована у березні 1689 р., у вісімдесятирічному віці* (з наук. літ.).

2. Який тривав вісімдесят років. *Вісімдесятирічна війна між Іспанією та її колишньою провінцією (1568–1648) завершилася визнанням незалежності Нідерландів* (з навч. літ.).

ВІСІМДЕСЯТИРІ́ЧЧЯ, я, *с.* 1. Час, період тривалістю вісімдесят років. *Упродовж вісімдесятиріччя свого існування Печерський район завжди вважався найкращим у місті* (з газ.).

2. Річниця, роковини того, хто народився чи того, що відбулося або почало існувати вісімдесят років тому. *До вісімдесятиріччя славетного тенора І. С. Козловського школярі й педагоги музичної школи в Мар'янівці готувалися по-особливому* (з газ.); *Вісімдесятиріччя відсвяткувала найменша, але чи не найвпливовіша держава світу — Ватикан* (з газ.).

ВІСІМДЕСЯТИТИ́СЯЧНИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісімдеся́т ти́сяч.** *Фірма випустила вже вісімдесятитисячний джип останньої моделі* (із журн.).

2. Який складається із вісімдесяти тисяч яких-небудь одиниць або оцінюється вісімдесятьма тисячами одиниць. *Успішні бої з вісімдесятитисячним італійським військом вели партизани Словенії* (з наук.-попул. літ.); // Який може вмістити вісімдесят тисяч осіб або одиниць чого-небудь. *Можна лише уявити, під яким психологічним пресом виходила на вісімдесятитисячний мюнхенський стадіон команда з невеликої країни Центральної Америки* (з газ.).

ВІСІМДЕСЯ́ТНИК *див.* **вісімдеся́тники.**

ВІСІМДЕСЯ́ТНИКИ, ів, *мн. (одн.* **вісімдеся́тник,** а, *ч.;* **вісімдеся́тниця,** і, *ж.).* Умовна назва літературної генерації другої половини 80-х років XX ст., для якої характерна орієнтація на культурні здобутки європейської спільноти. *Шістдесятники збунтувалися проти влади, вісімдесятники збунтувалися проти шістдесятників* (із журн.).

ВІСІМДЕСЯ́ТНИЦЯ *див.* **вісімдеся́тники.**

ВІ́СІМКА, и, *ж.* 1. Назва цифри 8. *Савка зробив середнім пальцем розчепіреної руки щось на зразок вісімки* (О. Довженко); // Назва групи людей з восьми чоловік. *У першій вісімці були Корж і Горпина* (З. Тулуб); // Назва групи предметів або об'єктів із восьми одиниць. *Вісімка об'єктів визначає елементарну лексикографічну модель даних, а її конкретна реалізація — елементарну лексикографічну систему* (з наук. літ.); // *розм.* Назва того чи іншого виду транспорту, нумерованого цифрою 8 (автобус, трамвай і т. ін.). *Вісімка курсувала колись вулицею Льва Толстого* (з газ.); // Спортивний човен, на якому веслують вісім осіб. *По річці снували човни, легко пливли яхти, пролетіла вісімка, залишивши вузький слід на воді* (з газ.); // Частина мішені, розташована за два кола від її центру. *Межа між сусідніми значеннями, наприклад, між вісімкою і дев'яткою, називається габаритом* (з навч. літ.); // *перен., розм.* Зігнуте колесо велосипеда. *Вісімка заважала нормально їхати;* // *перен.* Траєкторія літака у формі цифри 8 у фігурах вищого пілотажу. *Ігор Сікорський склав екзамен на звання пілота-авіатора, під час польоту виконав п'ять "вісімок" у повітрі і благополучно приземлився* (з наук.-попул. літ.); // У кінському спорті — манежна фігура у виїздці. *Наїзник зробив кілька вісімок;* // *заст.* Код виходу на міжнародний або мобільний зв'язок. *Для повідомлення використовували будь-який телефон, що має вихід на "вісімку"* (з газ.); // Один з різновидів гри в більярд. *Чемпіонат з більярдного спорту пройде в 17 категоріях за дисциплінами: вісімка, дев'ятка, 14+1, "піраміда" та командні змагання* (з газ.).

2. Гральна карта, що має вісім позначок однієї масті. *При ворожінні червова вісімка означає задоволення* (із журн.); * Образно. — *Немає там козирів. Ті ж шістки та вісімки, що й десять років тому* (Ю. Мушкетик).

3. *муз.* Те саме, що **во́сьма** *(див.* **во́сьмий** 2). *Свінг може бути записаний як рівний ритм з позначкою або як складний ритм — восьмими з крапкою та шістнадцятками або тріольні чвертка та вісімка* (з наук.-попул. літ.).

(1) Вели́ка ві́сімка — неформальне об'єднання восьми найпотужніших і найвпливовіших країн світу у складі: Великої Британії, Італії, Канади, Німеччини, Росії, США, Франції та Японії, лідери яких регулярно зустрічаються для обговорення спільних економічних проблем і намагаються узгоджувати свою економічну політику. *Ідея проведення зустрічей керівників найбільш промислово розвинених країн світу виникла на початку 70-х років у зв'язку з економічною кризою і загостренням відносин між США, Західною Європою і Японією щодо економічних і фінансових питань* (з наук. літ.); *Після лондонських терактів велика вісімка підписала спільний документ про боротьбу з міжнародним тероризмом* (з газ.).

ВІСІМКО́ВИЙ, а, е. Який має за основу числення вісімку. *Кожні три двійкових розряди зображення числа утворюють один вісімковий, а кожні чотири двійкових розряди — один шістнадцятковий* (з навч. літ.).

△ **Вісімко́ва систе́ма чи́слення** *див.* **систе́ма.**

ВІСІМНА́ДЦЯТЕРО, тьох, *числ. кільк., збірн.* Вісімнадцять (уживається перев. з іменниками, що означають назви істот). *Вісімнадцятеро активісток були удостоєні звання "Міс політика"* (з газ.); *До столиці Росії їде 25 футболістів, з них вісімнадцятеро потраплять до заявки нашої збірної на гру* (з газ.).

ВІСІМНА́ДЦЯТИЙ, а, е. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісімна́дцять.** *Як уступив він у вісімнадцятий рік, таким він зробився красенем, невимовленим, неписаним* (Марко Вовчок); *О, Юхим добре пам'ятав, як, бувши вісімнадцятого року у війську повстанців, обеззброював він німецькі ешелони* (Д. Бузько); *Вісімнадцятого квітня я була вже в Києві* (В. Коротич); // Який має номер вісімнадцять згідно з певним розкладом. *Коли на зупинку підкотили три вісімнадцятих і один шістнадцятий тролейбуси поспіль, ця парочка не сіла в жоден з них* (із журн.).

◇ **[Як] ту́ман вісімна́дцятий (безпросві́тний)** *див.* **ту́ман.**

ВІСІМНАДЦЯТИЛІ́ТНІЙ, а, е. Те саме, що **вісімнадцятирі́чний.** *Андрій Рудченко .. вісімнадцятилітнім хлопцем під'їжджав на даху вантажного вагона до Москви* (В. Підмогильний); *Вісімнадцятилітня дочка губернатора Вероніка не розлучалася з братиком Павлином* (Г. Колісник); *Тоді, вісімнадцятилітнім, а може, трохи й раніше, бо перші записи чомусь не датовані, я почав вести щоденника* (Валерій Шевчук).

ВІСІМНАДЦЯТИЛІ́ТТЯ, я, *с.* Те саме, що **вісімнадцятирі́ччя.** *У Вікторії на порозі вісімнадцятиліття вже був певний життєвий досвід* (Є. Кононенко); *Вісімнадцятиліття Т. Шевченко зустрів у північній столиці імперії. Його не полишало бажання вчитися, і зрештою він умовив свого пана віддати його "в науку" до художника В. Ширяєва* (з навч. літ.); *До свого вісімнадцятиліття Ч. Діккенс одержав читацький квиток у Британський музей* (з навч. літ.).

ВІСІМНАДЦЯТИМЕТРО́ВИЙ, а, е. Розміром (завдовжки, завширшки і т. ін.) у вісімнадцять метрів. *Нещодавно у Плисках спорудили цегляний вісімнадцятиметровий храм* (з газ.); *Єгипетський фермер вирішив урятувати курча, яке впало у вісімнадцятиметровий колодязь, і стрибнув за ним* (з газ.); *Результатом співпраці стане перший вітчизняний вісімнадцятиметровий тролейбус, під час монтажу якого застосовуватимуть найсучасніші технічні досягнення* (з Інтернету).

ВІСІМНАДЦЯТИМІЛЬЙО́ННИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісімна́дцять мільйо́нів.** *Вже вісімнадцятимільйонний турист з початку року відвідав екзотичну країну* (з газ.).

2. Який складається із вісімнадцяти мільйонів яких-небудь одиниць або оцінюється вісімнадцятьма мільйонами одиниць. *Ніхто з нас не замислювався над тим, що на тому боці річки живе волелюбний вісімнадцятимільйонний народ із власною історією, традиціями, культурою, звичаями* (із журн.); *Вісімнадцятимільйонний масштаб карти.*

ВІСІМНАДЦЯТИМІЛЬЯ́РДНИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісімна́дцять мілья́рдів.** *Видобуто вісімнадцятимільярдний кубометр газу.*

2. Який складається із вісімнадцяти мільярдів яких-небудь одиниць або оцінюється вісімнадцятьма мільярдами одиниць. *Корпорація отримує майже 90 % прибутків від вісімнадцятимільярдного (у доларах США) європейського онлайнового ринку реклами* (із журн.).

ВІСІМНАДЦЯТИРІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який має вісімнадцять років. *Просто з школи в бойовий полк прийшов вісімнадцятирічний сержант Віталій Попков* (А. Трипільський); *Учора ввечері подзвонив рентгенолог і сказав, що йому вдалося відшукати стару картку Дмитра Івановича, картку вісімнадцятирічної давності, й на одній з рентгенограм він знайшов цю саму пляму* (Ю. Мушкетик).

2. Який триває або тривав вісімнадцять років. *Вісімнадцятирічний період життя Пугачова (перед "селянською війною") оповитий таємницею* (із журн.).

ВІСІМНАДЦЯТИРІ́ЧЧЯ, я, *с.* 1. Час, період тривалістю вісімнадцять років. *Політологи обговорили підсумки вісімнадцятиріччя функціонування незалежної держави* (з газ.).

2. Річниця чого-небудь, що було або почало своє існування вісімнадцять років тому. *2-го серпня минулого року банк відсвяткував своє вісімнадцятиріччя* (з газ.); // Досягнення віку 18 років. *Чинне трудове законодавство передбачає фактично настання трудової правосуб'єктності з досягненням вісімнадцятиріччя* (з навч. літ.); *На вулицях та майданах столиці цілісіньку ніч не стихали веселощі — мешканці натхненно святкували вісімнадцятиріччя своєї наслідної принцеси* (із журн.); *Ваш нащадок набуває права на володіння вкладом з наступного дня після досягнення вісімнадцятиріччя* (з газ.).

ВІСІМНАДЦЯТИТИ́СЯЧНИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісімна́дцять ти́сяч.** *Це був вісімнадцятитисячний день мого життя* (із журн.).

2. Який складається із вісімнадцяти тисяч яких-небудь одиниць або оцінюється вісімнадцятьма тисячами одиниць. *Вісімнадцятитисячний тираж книжки було вилучено з обігу й знищено за вказівкою партійних цензорів* (з наук.-попул. літ.); *Об'єднане польсько-татарське вісімнадцятитисячне військо на чолі з коронним гетьманом С. Потоцьким у січні 1660 р. оточило Могилів* (з навч. літ.); *Вісімнадцятитисячний мітинг;* // Який може вмістити вісімнадцять тисяч осіб або одиниць чого-небудь. *Матч відбувався на скромній вісімнадцятитисячній арені провінційного англійського міста* (з газ.).

ВІСІМНА́ДЦЯТЬ, ти́ *і* тьо́х, *числ. кільк.* Назва числа 18 та його цифрового позначення. *Білет номер вісімнадцять, — сказав студент, зайнявши місце навпроти викладача* (із журн.); *Трамваєм номер вісімнадцять можна дістатися в район Великого Фонтану* (з газ.); // *чого.* Кількість із 18 одиниць. *З того часу йому й надбавили десять карбованців у місяць, а перше він брав лиш вісімнадцять...* (М. Коцюбинський); *— А час тоді тривожний був, неспокійний .. Мені тоді було років вісімнадцять* (Григорій Тютюнник); *Бездонне небо і безмежний світ, а нам всього по вісімнадцять літ* (Л. Костенко); *Вісімнадцять додаткових поїздів призначено "Укрзалізницею" на березневі свята* (з газ.).

ВІСІМСО́Т, восьмисо́т, *числ. кільк.* Назва числа 800 та його цифрового позначення. *Над площею височів плакат з великим числом вісімсот на честь ювілею міста* (з Інтернету); // *чого.* Кількість із 800 одиниць. *Вісімсот відкрилось сідел, Вісімсот спинилось коней, Простягнулось до дівчатка Вісімсот гарячих рук* (А. Малишко); *А неподалік, у Шполівцях, єдиному передмісті, що збереглося від пожеж та руйнування, розмістилося гетьманське військо — вісімсот татар, двісті волохів, двадцять вісім сербинів та вісімдесят козаків* (В. Малик); *Оборонні лінії валів мають близько восьмисот кілометрів загальної довжини* (з наук.-попул. літ.).

ВІСК, во́ску, *ч.* 1. Органічна речовина жовтого або білого кольору, яку виробляють бджоли для стільників. *Теплий солодкавий дух воску, що стікав по свічках, підіймав з грудей до горла жалість* (М. Коцюбинський); *Той факт, що бджоли самі виділяють віск для будівництва стільників, тепер загальновідомий* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Було видно: не характер в Антоніни Никонівни — віск. З неї хоч свічки ліпи* (Ю. Збанацький); * У порівн. *Єзуїтська колегія .. виховуватиме вірних слуг світового костьолу, котрих, немов віск, можна завжди втиснути в потрібну форму* (Р. Іваничук).

2. Структурно близька до бджолиного воску маса мінерального або рослинного походження. *У копальнях земного воску бачив Яким чималі дива...* (С. Ковалів); *На поверхні листків*

багатьох рослин спостерігається утворення тонкого шару воску, який виділяється клітинами епідермісу (з навч. літ.).

◊ **Бода́й (щоб) ти (він, вона́** *і т. ін.)* **ска́пав, як віск** *див.* **ска́пувати; Вилива́ти з во́ску [тала́н-до́лю]** *див.* **вилива́ти; Затика́ти (затуля́ти,** *рідко* **зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою,** *рідко* **во́ском]** *див.* **затика́ти**[1]**; Се́рце з во́ску** *див.* **се́рце; Та́нути / ста́нути як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **сві́чка (віск [на со́нці])** *див.* **та́нути; (1) Як віск,** *зі сл.* ж о в т и й — дуже, надзвичайно. — *Як ти змарніла, Гаїночко! — промовив Зінько.. — Сам гарний: жовтий як віск, а худий як скіпка, ще й очі позатягало* (Б. Грінченко); *В почекальні брудній у кутку під залізною печею* [піччю] *сидить молодиця, жовта як віск* (В. Стефаник); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з во́ску** *(рідко* **з гі́псу)** **ви́ліплений (злі́плений)** *див.* **ви́ліплений.**

ВІСКА́РІЯ, ї, *ж.* Багаторічна холодостійка трав'яниста рослина родини гвоздикових; смілка. *Віскарія рясно квітне з червня до вересня* (з наук.-попул. літ.); *Часто на луках зустрічаються представники гвоздикових: зозулин цвіт, віскарія та інші* (з навч. літ.).

ВІСКА́ША, і, *ж.* Гризун родини шиншилових, що населяє відкриті рівнини Південної Америки. *Віскаш виловлюють заради їх м'яса і хутра* (з наук.-попул. літ.); *Багато гризунів (нутрія, віскаша), а також броненосців мешкає в пустелі Атакама* (з навч. літ.).

ВІ́СКЕН, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, який має антиаритмічну дію. *Фармацевтична фірма випускає віскен у таблетках по 5 мг* (з наук.-попул. літ.); *Віскен застосовують для лікування стенокардії, аритмії серця, гіпертонії* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́СКІ, *невідм., с.* Міцний ароматний алкогольний напій, якій виробляють із різних видів зерна з використанням процесів солодіння, перегонки і тривалого витримування у дубових діжках. *Віскі підбадьорило всіх, і по обіді працювали веселіше, сподіваючись, що шеф не забуде їх і тоді, коли вони сядуть вечеряти* (М. Білкун); — *Від мене, Магдо, попахує віскі, що в перекладі на мову цукрового буряка називається самогоном* (М. Вінграновський); *Віскі було міцним, як вогонь. Борукачі ледь не задихнувся* (Ю. Бедзик); *Сергій .. відкоркував ячмінне віскі, цокнув горлечком по зубах і пив нахильці доти, поки в грудях забракло повітря* (І. Білик).

ВІСКОВИ́К, а́, *ч.* Жук родини пластинчастовусих, що харчується багатими на цукор стеблами, листям, плодами та квітами різних рослин. *Восковик — це невеликий жук, зовні схожий на джмеля, якого часто влітку можна побачити на квітах зонтикоподібних рослин* (з навч. літ.).

ВІСКО́ЗА, и, *ж.* 1. Речовина, що виробляється з целюлози та йде на виготовлення штучного шовку, шкіри, целофану і т. ін. *Наприкінці XIX сторіччя вчені навчились виготовляти штучний шовк із деревини. Його назвали віскозним через те, що тонкі шовковисті нитки одержують з густого, як мед, сиропу — віскози* (з наук.-попул. літ.); *Віскоза — концентрований розчин ксантогенату целюлози (продукту хімічної обробки деревної целюлози) в розведеному розчині їдкого натру* (з наук.-попул. літ.).

2. Штучний шовк. *Зразу впадав у очі одяг Марусі. Дорогий каракулевий жакет, товста сукняна спідниця і кофточка не з віскози, а таки з справжнісінького шовку* (О. Копиленко); * Образно. *Бачите, це, що я п'ю, називається "какао". Але хіба це насправді какао? Це віскоза, скло, свинець, пісок — усе на світі, але не какао!* (Ю. Андрухович); // *розм.* Вироби, одяг з такого шовку. *Одягнена у віскозу.*

ВІСКОЗИ́МЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення в'язкості речовин. *Чутливий елемент віскозиметра складається з двох коаксіальних циліндрів: привідного (зовнішнього) та вимірювального (внутрішнього), що утворюють робочий зазор, у якому міститься досліджувана рідина* (з наук. літ.); *Ультразвуковий віскозиметр; Віскозиметр високого тиску.*

ВІСКОЗИМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *фіз., хім.* Прикм. до **віскозиме́трія.** *У роботі використовувався віскозиметричний метод оцінки друкарських фарб* (з наук. літ.).

ВІСКОЗИМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., фіз.* 1. Сукупність методів виміру в'язкості речовин. *Експериментальні дані отримано з використанням сучасних методів дослідження: капілярної віскозиметрії, світлової мікроскопії, динамічного механічного аналізу* (з наук. літ.).

2. Розділ фізики, який вивчає методи і способи виміру в'язкості рідин і газів. *Дослідження з віскозиметрії.*

ВІСКОЗИ́Н, у, *ч.* Дуже в'язке мінеральне мастило з нафти для змазування передавальних механізмів. *Віскозин застосовується для змащення циліндрів парових машин* (з навч. літ.).

ВІСКО́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **віско́за.** *Віскозне виробництво;* // Який виробляє віскозу. *Віскозний комбінат;* // Вигот. з віскози. — *Нам треба створити в оцих горах заводи, щоб переробляти велику частину деревини на синтетичний каучук і віскозні тканини* (М. Чабанівський); *Віскозне волокно.*

ВІСКОЛО́ЇД, у, *ч.* Торгова назва імітованого дорогоцінного каміння, вигот. з целулоїду. *У кращих звукознімачах та рекордерах 1930–40 років висколоїд застосовувався як дуже ефективний демпфувальний матеріал* (з наук.-попул. літ.).

ВІСКРИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., діал., вульг.* Те саме, що **віскря́к** 2. *Віскривець не може зрушити з місця. Сльози падають з очей і теж замерзають, перетворюючись на довгі бурульки* (із журн.).

ВІСКРИ́ВИЙ, а, е, *діал., вульг.* З якого тече слиз (про ніс). — *Утри переднішє віскривого носа та тоді підеш у волость, — кричала Мотря* (І. Нечуй-Левицький).

ВІСКРЯ́К, а, *ч., діал.* 1. *вульг.* Слиз із носа. *Потім на одежі узриш — віскряки лежать або харкотиння, то не схочеш і краєм пальця торкнутись і лице відвертаєш од нього* (із журн.); *Витерти віскряки під носом.*

2. *лайл.* Молода, недосвідчена людина, яку не поважають; шмаркач. [Х р а п к о:] *Молодець... Віскряк, а не молодець!* (Панас Мирний); [Г о р д і й:] *Я піду втоплюсь!.. (Почина ревти)* .. [П о л і к а р п І в а н о в и ч:] *Ах ти віскряк!.. Да як у тебе язик повернувся таке вимовити* (М. Кропивницький).

ВІСЛЮ́К, а́, *ч.* 1. Те саме, що **осе́л** 1. *Сіра стіна. Розчепіривши негнучкі ноги, стоїть під нею віслюк* (М. Коцюбинський); *Субаші, за звичаєм, велить посадовити зрадливу жону на віслюка, якому до голови прив'язують оленячі роги* (П. Загребельний); *Центральною вулицею в шість рядів повзли лімузини, автобуси, вантажні машини, возики, запряжені мулами й віслюками* (І. Білик); *Макуха мовчки бере каміння, передає його Щербині. Той бурмотить: — На кий чорт мені така робота? Хіба я віслюк, щоб на своєму горбу каміння таскать?* (В. Чемерис); * У порівн. — *Дурень! — не витримав полковник Крічфалуші. — Ви маєте великі, як у віслюка, вуха, але чуєте ними не те, що треба* (С. Скляренко).

2. *лайл.* Нерозумна, вперта людина. *Так і свердлить йому вуха тріскучий голос боса: "Колінз, ви нездара, віслюк"* (Н. Рибак); *Натоптуватий татарин з широким лицем приставив до рота дудкою руки, кричав: — Козаки, складайте оружжя, виходьте всі у степ. Великий візир обіцяє усім свободу. — Візир — віслюк, — гукнув у відповідь тонкошиїй, вирлоокий козак Макуха, городовий козак, — і слово його осляче* (Ю. Мушкетик); // Людина, що сліпо підкоряється й служить комусь. *Тепер ще ось греки, ці нещасні віслюки Антанти... Чого їх принесло сюди?* (О. Гончар).

◊ **Бурида́нів осе́л (віслю́к)** *див.* **осе́л.**

ВІСЛЯ́НИ, я́н, *мн. (одн.* **вісля́нин,** а, *ч.;* **вісля́нка,** и, *ж.), іст.* Західнослов'янське племінне об'єднання з центром у Кракові, відоме з IX ст.; представники цих племен. *У 1-му тис. н. е. на нинішній території Польщі мешкали слов'янські племена (поляни, мазовшани, вісляни)* (з навч. літ.).

ВІСЛЯ́НИН *див.* **вісля́ни.**

ВІСЛЯ́НКА *див.* **вісля́ни.**

ВІСМІ́Т, *рідше* **БІСМІ́Т,** у, *ч.* Сіро-зелений з алмазним блиском вторинний мінерал, який утворюється внаслідок окиснення вісмутину. *Вісміт уперше був виявлений і описаний геологами у Неваді в 1868 р., а пізніше в Рудних горах у Німеччині* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́СМУТ, *рідше* **БІ́СМУТ,** у, *ч.* 1. Хімічний елемент з атомним номером 83, сріблясто-сірий легкоплавкий метал із рожевим відблиском. *У роботі обчислено магнітну сприйнятливість сплавів вісмуту при довільній величині магнітного поля* (з наук. літ.); *Сурма й вісмут мають металічний блиск і проводять електричний струм* (з навч. літ.); *Бісмут самородний відносно рідко утворює промислові скупчення, подібні тим, які виявлено, наприклад, у Рудних горах, в Болівії і Австралії* (з наук.-попул. літ.); *Браслет із бісмуту.*

2. Лікувальний препарат, вигот. зі сполук цього елемента. *У США схеми потрійної терапії, що включають вісмут, використовуються для лікування близько 10 % пацієнтів, хворих на пептичну виразку* (з навч. літ.).

ВІСМУТА́Т, *рідше* **БІСМУТА́Т,** у, *ч., хім.* Будь-яка із середніх солей вісмутової кислоти. *Вісмутат натрію в азотнокислому середовищі при кімнатній температурі окиснює марганець* (з навч. літ.); *Вісмутат свинцю застосовують як катодний матеріал у літієвих акумуляторних батареях* (з навч. літ.).

ВІСМУТА́ТНИЙ, *рідше* **БІСМУТА́ТНИЙ,** а, е. Прикм. до **вісмута́т.** *Вісмутатний метод визначення фосфору вважається найточнішим* (з наук.-попул. літ.).

ВІСМУТИ́Д *див.* **вісмути́ди.**

ВІСМУТИ́ДИ, *рідше* **БІСМУТИ́ДИ,** ів, *мн. (одн.* **вісмути́д, бісмути́д,** а, *ч.)* Будь-яка зі сполук вісмуту з більш електропозитивними елементами, перев. металами. *До природних сульфідів близькими є антимоніди і вісмутиди* (з навч. літ.).

ВІСМУТИ́Н, *рідше* **БІСМУТИ́Н,** у, *ч.* Непрозорий сріблясто-білий з металевим блиском мінерал, сульфід вісмуту; руда вісмуту (у 1 знач.); вісмутовий блиск. *Вісмутовмісні мінерали (вісмутин та вісмутові сульфосолі) з золотополіметалічних родовищ Берегівського рудного поля діагностовані за допомогою мікрозондового аналізу* (з наук. літ.); *В асоціації з самородним вісмутом зустрічається вісмутин* (з наук. літ.).

ВІСМУТИ́СТИЙ, *рідше* **БІСМУТИ́СТИЙ,** а, е. Який містить у собі вісмут. *Внаслідок дії кислот на сплав вісмуту з магнієм утворюється вісмутистий водень* (з навч. літ.); *Вісмутисте срібло; Вісмутистий пірит.*

ВІСМУТИ́Т, *рідше* **БІСМУТИ́Т,** у, *ч.* Мінерал білого, сірого, жовтого або зеленого кольору, продукт вивітрювання вісмуту й вісмутину. *Основними мінералами вісмутових руд є самородний вісмут (містить 98,5–99 % вісмуту), вісмутит (88,5–91,5 %), вісмутин (81,3 %)* (з наук.-попул. літ.); *Бісмутит — це карбонат шаруватої будови* (з навч. літ.).

ВІ́СМУТОВИЙ, *рідше* **БІ́СМУТОВИЙ,** а, е. Прикм. до **вісмут** 1. *Різноманітність вісмутових солей в межах однієї проби пояснюється метастабільністю заміщення галеніту халькопіритом* (з наук. літ.); *Вісмутова кислота; Вісмутова руда.*

ВІСМУТОВМІ́СНИЙ, *рідше* **БІСМУТОВМІ́СНИЙ,** а, е. Який містить вісмут. *Вісмутовмісна порода; Вісмутовмісні сполуки.*

ВІСМУТОСФЕРИ́Т, *рідше* **БІСМУТОСФЕРИ́Т,** у, *ч.* Те саме, що **вісмути́т.** *Вісмутосферит — мінерал жовтого, зеленого або коричневого кольору* (з наук.-попул. літ.).

ВІСМУТОТАНТАЛІ́Т, у, *ч.* Мінерал з алмазним блиском коричневого або чорного кольору; угандит. *Деякі зерна вісмутотанталіту частково заміщені іншим дуже рідкісним мінералом* (із журн.).

ВІ́СНИЙ, ві́сна́, ві́сне́, *діал.* Осьовий. *Зробивши сокирою чи ножем надкол на одному кінці заготовки, вставляємо вісний ніж у розколину і контролюємо товщину пластин, просуваючи ніж уперед у бік розколювання* (із журн.); *Колену заготовку закріплюємо одним кінцем у затискачі вісного стільця, натиснувши на підніжку, яка в нас називається "постолом"* (із журн.).

ВІ́СНИК, а, *ч.* 1. Той, хто приносить якусь звістку; вістун. — *Чому це я один маю бути вісником Йовової новини?* (Б. Лепкий); *Поїхав вісник на прудкім верблюді Та й переказує цареві Туру* [вість] (А. Кримський); *Бідний синок, як почув царських вісників, красно вбрався і прийшов до царя* (А. Калин); *Вона була вісником від командира і безумовно мала бойовий наказ* (С. Голованівський); *Влетіти і впасти, як падали колись гінці — вісники перемоги — на майданах античних міст* (О. Гончар).

2. *перен.* Ознака чого-небудь, виразник чогось; провісник. *Із рук дітей у височінь злетіли З веселим плеском білі голуби, Весни і миру вісники крилаті* (М. Рильський); *У наші обличчя дихнула прохолода — вісник близької води* (М. Чабанівський); — *Кому ж, як не нам, бути якщо не борцями, так вісниками нового!* (П. Колесник); *Вісником новорічного провесняного сонця в давнину довго був вівсяний дух Овсень* (з наук.-попул. літ.).

3. Складова частина назв деяких періодичних видань. *Посилаю Вам .. другу частину "Fata morgana", яку я надрукував літом у Київському журналі "Літературно-науковий вісник"* (М. Коцюбинський); *Вісник Національної академії наук України.*

ВІ́СНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **вісник** 1, 2. *Ластівко, ти, вісниця добра, зупинись біля мого двора* (М. Сингаївський); *Вісниця бистра, з гіркою тоді вітронога Іріда Вістю прийшла до троян від Зевса-егідодержавця* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * Образно. *Люблю, як темний ліс заграє на кордоні, І перші вісниці шумливої весни — Чарівні ластівки в своїм веселім дзвоні До нас спускаються з ясної вишини* (Є. Фомін); * У порівн. *Кілька разів Саня сама відносила*

протоколи аналізів до цеху і там зустрічали її, мов вісницю перемоги (Ю. Шовкопляс).

ВІСНЯ́К, á, *ч., діал.* Струг. *З ними* [ґонтарями], *з сокирою та вісняком на плечах, він перемандрував усі гори від Сянока аж до Микуличина* (І. Франко); *Олексій хотів зараз роздягтися і взятись за вісняк, але Серпанка не дав йому* (А. Чайковський).

ВІСО́Н, у, *ч., іст.* Тонка коштовна тканина з бавовни або льону в давньому одязі царів, жерців і т. ін., поширена в Єгипті, Греції, Римі та деяких інших державах. *Давид був зодягнений в одежу з вісону, як і всі левіти, що несли ковчег* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Готичний присмерк, еллінську блакить, Легенд біблійних мідь, вісон і злато — Все можемо на полотні віддати Чи на папір слухняний перелить* (М. Рильський); *"Царський вісон" — так називалася найкоштовніша і священна тканина, що виготовлялася в Єгипті принаймні за тисячу літ до нашої ери* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Єрусалим Розкинувсь гордо перед ним, Сіяє в золотім вісоні Ізраїльський архієрей!* (Т. Шевченко).

ВІСО́ННИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **вісóн.** *Мордехай вийшов від царя в царському одязі, а на ньому велика золота корона та вісонний та пурпуровий звій* (із журн.); * Образно. *Праведності Христової торкнутись, яка є білий чистий вісонний одяг* (з рел.-церк. літ.).

ВІ́СПА, и, *ж.* 1. Гостра особливо небезпечна інфекційна хвороба, яка супроводжується гарячкою і появою на шкірі та слизових оболонках верхніх дихальних шляхів пухирчастого висипу. *Солоху напала віспа, та така, як дубова кора; все її тіло розпухло, почорніло і злилося одним здоровенним гнояним струпом* (Панас Мирний); *Пан Пшепорський, "фізик", зробив селянським дітям щеплення від віспи зіпсованою вакциною, і семеро дітей померли від гангрени* (І. Франко); *Під впливом невідступної ідеї про запобігання заразним хворобам Луї Пастеру спало на думку, чи не зможуть такі незаразливі бактерії відіграти роль, подібну до коров'ячої віспи, яка так добре захищає від справжньої людської віспи* (з наук. літ.); *У наш час віспа в світі ліквідована, однак існує можливість внутрішньолабораторного зараження при проведенні наукових досліджень з подальшим розповсюдженням хвороби* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Шрами на шкірі від цієї хвороби або на місці запобіжного щеплення. *Подзьобане віспою бородате обличчя осміхалося* (М. Коцюбинський); *До столу протискується нова постать — висока людина в синьому козацькому вбранні, з червоним шликом і рябим од віспи обличчям* (В. Підмогильний); *Мурашко грає ряботинням подзьобаного віспою обличчя* (Є. Гуцало); * У порівн. *Земля, як віспою, була подзьобана свіжими вирвами...* (П. Панч).

△ **(1) Вітряна́ ві́спа** — гостра інфекційна дитяча хвороба, що супроводжується появою висипань-пухирців, які висихають перев. без нагноєння. *У дітей старшого віку вітряна віспа спостерігається рідко* (з наук.-попул. літ.); **(2) Натура́льна (чо́рна) ві́спа** — те саме, що **віспа** 1. — *Уже як тільки вона не костила, чого тільки не накликала на його голову! І пранці, і чуму, і чорну віспу* (А. Головко); *Від таких захворювань, як чума, натуральна віспа, холера, люди помирали цілими містами* (з наук.-попул. літ.).

ВІСПА́Р, я́, *ч., заст.* Той, хто щепить віспу. *Віспар щепив коров'ячу, рятівну віспу, переносячи гній її у подряпину на плечі* (із журн.).

ВІСПА́РКА, и, *ж., заст.* Жін. до **віспáр.** *При монастирі мешкала віспарка, що робила щеплення як ченцям, так і мирянам* (із журн.).

ВІСПИ́НА, и, *ж.* Окремий гнійник віспи або шрам від нього на тілі. *Омелян, мов ошпарений, зіскочив з стільця, на щоках поширшали сірі, наче осині соти, віспини* (М. Стельмах); *Вакцинація вважається успішною, коли на місці щеплення розвивається хоча б одна віспина* (з газ.); * Образно. *Самі варвари прозиватимуть його варварином і диким азійцем, дзьобатимуть його пам'ять віспиною заздрощів, не знаючи того, що лише великий народ у добу небаченого зрушення міг породити сей великий розум і сю велику волю* (І. Білик); * У порівн. *Кашалот був, мабуть, старим, досвідченим бійцем, його чорна, шовковисто-лискуча шкіра була усіяна, немов величезними віспинами, круглими, величиною від п'ятака і до чайного блюдця поглибленнями* (Б. Левін).

ВІСПИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **віспи́на.** *Яремко не брав участі у цій розмові. Знову згадався йому .. старший брат Мусій — здоровий, з кучмою на голові, з віспинками на обличчі* (С. Тельнюк); *За час облоги Кза зовсім схуд, споганів. Чорні віспинки робили його обличчя схожим на старе потемніле решето* (В. Малик); * Образно. *Вгору підіймається дорога; в утоптаних пилом слідах де-не-де темніє віспинка: чи то дощова краплина, чи то розплющена ногами сльоза* (М. Стельмах).

ВІСПОВАКЦИ́НА, и, *ж.* Вакцина, яка допомагає організму набути імунітету проти віспи. *Комбінований тип симетрії мають віруси віспоnакцини, лейкозів, сарком тощо* (з навч. літ.); *Віспоnакцина містить вірус, що заражає корів та є нешкідливим для людини* (із журн.).

ВІСПО́ВАНИЙ, а, е. Укритий віспинами; віспуватий. — *Спробувати б ушкрябнути його писану пику, — озвався Січовик з віспованим обличчям* (Іван Ле).

ВІСПОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до віспи. *Збудник хвороби — віспоподібний вірус, який передається при контакті хворих тварин зі здоровими, а також через інвентар та корм* (з наук.-попул. літ.); *Віспоподібний рикетсіоз відрізняється від натуральної віспи розвитком первинного афекту в місці укусу кліща* (з наук. літ.).

ВІСПОЩЕПИ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **віспоще́плення.** *Йосип Ролле, польський історик, лікар-невропатолог, автор ряду праць з історії Правобережної України, створив перше на південному заході Росії Подільське товариство лікарів, безкоштовну лікарню для бідних та віспощепильну станцію* (з наук.-попул. літ.); *Очоливши в 1912 році Віспощепильний інститут у Петербурзі, Гамалія розробив інтенсивні методи отримання детриту віспи* (з наук.-попул. літ.).

ВІСПОЩЕПІ́Й, я́, *ч., іст.* Той, хто щепить віспу. *Віспощеплення у доземський час .. провадилося волосними віспощепіями з селян, яких було звичайно по одному на волость* (з наук. літ.); *На допомогу лікареві наймалися віспощепій і акушерка з платнею по 60 карбованців на рік. При епідеміях наймали додатково двох фельдшерів* (з наук.-попул. літ.).

ВІСПОЩЕПІ́ЙКА, и, *ж., іст.* Жін. до **віспощепíй.** *У повітовій лікарні 1914 року працювали лікар, фельдшер, акушер та віспощепійка* (із журн.).

ВІСПОЩЕ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Щеплення противіспяної сироватки. *Віспощеплення було відоме у Візантії, балканським народам* (з наук. літ.); *Ставлення до поголовного віспощеплення не завжди було позитивним* (із журн.).

ВІСПУВА́ТИЙ, а, е. Покритий шрамами від віспи; рябий. *Се був високий, рудий чоловік з віспуватим лицем* (І. Франко); *Його віспуваті щоки схожі на сірий шлях, прибитий краплинами дощу* (М. Стельмах); *У Гречаного віспувате обличчя — ніби соняшник, з якого меткі горобці позбивали насіння* (Є. Гуцало).

ВІСПЯ́НИ́Й, я́на́, я́не́. Прикм. до **ві́спа.** *У середині XIX ст. прищепний матеріал одержували з віспяного прища хворого* (з наук. літ.); *Віспяний вірус міститься у крові хворого, в гною, що є у пухирцях на шкірі й слизових оболонках* (з газ.); * У порівн. *Краплі крапали з її листя на пісок, вибиваючи в ньому схожі на віспяні висипи лунки* (Валерій Шевчук).

△ **Детри́т віспя́ни́й** *див.* **детри́т.**

ВІССА́ТИ *див.* **увісса́ти.**

ВІСТ, а́, *ч.* 1. Гра в 52 карти. *Дорко .. пішов тепер зі старшими грати віста* (О. Маковей); *Завзятих кличе картярів Бостон .. І віст, ще й досі серцю милий* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Після весілля одного вечора зібралися до нього знайомі пограти в віст* (з мемуарної літ.).

2. Певна комбінація карт у грі в преферанс, бостон, яка дозволяє грати проти суперника, що взяв прикуп. — *Віст! — сказав Книш. — Пас! — обізвався Рубець* (Панас Мирний); — *Віст! — вигукнув, повернувшись від телефона, заклопотаний ісправник і підніс руку з жировим королем* (Б. Антоненко-Давидович); // *у знач. пред., розм.* Згоден вступити в гру. *І з ранку до вечора "записували пульку" (так це в них називалося). Тільки й чути: "Сім перших!", "Вісім третіх!", "Я віст!", "Я пас!"* (В. Нестайко).

ВІСТЕ́РІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **гліци́нія.** *Вістерія — велика листопадна витка ліана з жорстким здерев'янілим стовбуром, яка цінується за рясне та тривале цвітіння* (з наук.-попул. літ.); *Свіже листя, кора і особливо насіння вістерії містить отруйні речовини, що викликають нудоту і важкий розлад шлунка* (з наук.-попул. літ.); *На секторі витких рослин зростають ломиноси, актинідія, вістерія та інші ліани, перспективні для вертикального озеленення* (з наук.-техн. літ.).

ВІСТИ́ТИ, віщу́, вісти́ш, *недок., що, рідко.* 1. Те саме, що **віщува́ти.** *Чи не вістить вона* [комета] *тиранії скону? Щось се значить!* (І. Франко); [В а л е р і й:] *Це що таке? Гудок? О, як реве. Неначе він вістить якусь біду!..* (Є. Кротевич).

2. Те саме, що **вістува́ти**[1]. *Лиш острий крик його* [беркута] *вістить, що він голодний! Так в час тиші не раз прорветься плач народний* (І. Франко); *Стояв він непорушно, хоч і під напнутими вітрилами .. Золоті літери на борту вістили, що бриг називається "Троя"* (Ю. Винничук).

ВІСТІВНИ́К, ВІСТОВНИ́К, а́, *ч., рідко.* Те саме, що **віст́ун** 1. [Г о л о в н о к о м а н д у в а ч:] *Ось вістовник біжить із гір .. Якби він нам приніс хорошу вість!* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); *Ворони крилаті Летіли здалеку, червоного вина Жадні напитися, вістовники недобрі* (М. Рильський); *Відтоді на честь героя атлети на Олімпійських іграх змагаються з бігу на дистанцію, яку пробіг вістівник перемоги під Марафоном* (з наук.-попул. літ.).

ВІСТІВНИ́ЦЯ, і, *ж., рідко.* Жін. до **вістівни́к.** *Мушу зізнатися: якби не акторство, я приїжджала б до героїв майбутніх передач як добра вістівниця* (з газ.); *Посередником між героєм і запрошеним є вістівниця програми, яка має особисто в руки передати запрошення на програму* (з Інтернету); * Образно. *Веселка грає, вістівниця миру, Гаптуючи ранкову тишу сіру* (М. Рильський).

ВІ́СТКА, и, *ж., про кого — що і без дод.* Те саме, що **звістка.** *Минув і другий рік — од чоловіка нема вісток, як у воду впав* (Марко Вовчок); *По таборі понеслася вістка, що москаль недалеко* (Б. Лепкий); *А весною цією по добрій годині вістка в синім конверті в артіль прибула* (М. Нагнибіда); *Вістка про народження сина наздогнала Святослава Ольговича в дорозі, недалеко від Новгорода-Сіверського* (В. Малик).

Дава́ти (подава́ти) / да́ти (пода́ти) вість (ві́стку) *див.* **дава́ти.**

◊ **Ні чу́тки [ні ві́стки (ні зві́стки)] <Ні ві́стки (ні зві́стки) ні чу́тки>** *див.* **чу́тка.**

ВІСТОВЕ́ЦЬ, вця́, *ч.* Те саме, що **вісту́н** 1. *І вістовець не приходить од їх, щоб за їх розказати* (Леся Українка); *Прискакав до замкової брами вістовець і таку передав маркізові новину, що той мусив раптово поїхати* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Не встигла Гризельда ступити кільки* [кілька] *ступенів до палацу, як прибіг вістовець шляхтич* (І. Нечуй-Левицький).

ВІ́СТОВИЙ, а, е. Прикм. до **віст** 2. *Різниця між вістовими пунктами гравців визначає результат гри* (з навч. літ.); *Гравець показав найкращий вістовий результат у відбіркових турах* (з Інтернету).

ВІСТОВИ́Й, а́, е́. 1. Який подає звістку, сигнал, умовний знак; сигнальний. *Полями пролетів гук стрілу, відгомоном відбився від мурів замку і ніби прилип до них. Може, московські вістові знаки давали, що нові скріплення* [підкріплення] *надходять, а може, офіцер карав на місці непослушного салдата* [солдата] (Б. Лепкий).

2. *у знач. ім.* **вістови́й,** во́го, *ч.* Солдат, який виконує службові доручення командирів штабу; посильний. *Саме під цю негоду до хутора пробирався в лісі ще один нагальний вістовий штабу партизанських з'єднань* (Іван Ле); *Без вістового командир взагалі як без рук* (Д. Ткач); *Тільки-но окопались, прибіг вістовий з батальйону* (О. Гончар).

ВІСТОВИ́К, а́, *ч., рідко.* Те саме, що **вісту́н** 1. * У порівн. *Аж ось і вітерок* [вітерець] *де не взявся: тихо зашелестівши листвою, він пробіг понад землею, наче вістовик скрикнув: "Стережіться!"* (Панас Мирний); *Вранці Вишневецький послав вістовика довідатись, що таке скоїлось в Домініковому обозі* (І. Нечуй-Левицький).

ВІСТОВНИ́К *див.* **вістівни́к.**

ВІСТОВНИ́ЦЯ, і, *ж., рідко.* Жін. до **вістовни́к.** *Хіба тільки зозулька, невтішна вістовниця, принесе звісточку, що її син бідолашний поліг серед чистого поля...* (Панас Мирний); *Осокорова пушинка біла У мою кімнату залетіла .. Мила госте, вістовниця літа! Я радий тебе вітати в себе* (І. Вирган).

ВІ́СТОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **вість** 1. *Вчула мати вістоньку та й заголосила* (Я. Щоголів); *Не співала тільки невелика група літніх жінок. Це були матері забраних у фашистську неволю дочок і розкиданих долею по всіх фронтах синів, що від них ні вістоньки, ні чутки ось уже третє літечко* (О. Довженко); — *Дорогий брате Василю, — читала вголос Марія, — подаю тобі першу від себе вістоньку* (І. Цюпа).

ВІ́СТОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **вість** 1. *Княжна .. думає: як би їй вісточку додому подати і на волю до батька дістатись?* (з казки); *Тужливо ллється мова доні, благаючи ворона однести вісточку неньці. І кряче ворон в темнім гаї, неньку сповіщаючи* (В. Винниченко); *Діти знайшли одне одного, а прибитися до рідної землі чи подати вісточку про себе не можуть* (Д. Міщенко); *"Я тебе полюбила, кня-*

же, — говорила тоді Рогніда, — а ти подумай, дай мені вісточку з города Києва" (С. Скляренко).

ВІСТРА, и, *ж.* Штучна вовна. *Вістру виготовляють з віскози* (з наук.-попул. літ.); // Тканина з штучної вовни. *Виробництво вістри.*

ВІСТРЯ, я, *с.* 1. Тонкий, загострений або звужений кінець якогось предмета. *Біля другого стовпа стояв на трьох ніжках дерев'яний конус .. Позолочений місяць вінчав його вістря* (З. Тулуб); *Всі колючі гілки, здається, умисне спрямувались своїми вістрями Серьожці межи очі* (О. Гончар); *До темного захмареного неба знеслось розпечене вістря ракети* (Ю. Бедзик).

2. Гостра, різальна сторона якого-небудь знаряддя; лезо. *Кожний обзирає обух, пальцем пробує, чи гостре вістря* (І. Франко); *Трохим Іванович узяв її* [стамеску] *в руки, з цікавістю розглядав сталь, пробував вістря кінчика, відточеного, мов бритва* (А. Шиян); *Якщо на вістрі крихта бруду — Всю зброю пожере іржа* (Д. Павличко).

3. Невеликий, звичайно загострений предмет, прикріплений до кінця іншого предмета (списа, стріли, гарпуна і т. ін.). *Мисливці, озброєні списами з довгими міцними вістрями з ікл мамонта, луком зі стрілами тощо, мали всі підстави для позитивних результатів мисливської діяльності* (з наук. літ.).

4. *перен.* Найістотніша частина чогось, спрямована на боротьбу з чим-небудь. *Всім своїм вістрям поема Т. Шевченка "Неофіти" спрямована проти царського самодержавства* (з наук. літ.); *Князь Олег проводив традиційну для його попередників зовнішню політику, вістря якої було спрямоване на Візантію* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Бу́ти на ві́стрі** *див.* **бу́ти; (1) На ві́стрі ножа́,** *зі сл.* б у т и — у ризикованому, небезпечному становищі. *Його любов і ненависть були на вістрі ножа.*

ВІСТРЯЧКО, а, *с.* Зменш. до **вістря.** *Часом вийде Чередниченко до посівів, стане край поля й, нахилившись, вглядається, вистежує, як .. пробивається зелене вістрячко крізь пришерхлий сніг* (О. Гончар).

ВІСТУВА́ТИ[1], ýю, ýєш, *недок., уроч.* 1. *що і без прям. дод.* Давати вісті; сповіщати. *Сотні разів спалахували вогні салютів над Москвою, вістуючи про нові і нові перемоги* (М. Бажан); *Місто будилося, із замкової галереї вістував сурмач городянам початок нового дня* (Р. Іваничук); // *військ., заст.* Доповідати командирові. *Нові й нові козаки увіходили. Вістували йому, полковнику. Шапки до Бога здіймали* (Г. Колісник).

2. *що, рідко.* Те саме, що **віщува́ти** 1. *Ніщо не вістувало наближення страшної небезпеки* (І. Білик); [Ф а у с т:] *То дзвонів гук; чи не вістує він День великодній змученому світу?* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ВІСТУВА́ТИ[2], ýю, ýєш, *недок.* У картярстві — грати проти партнера, який оголосив гру. *Він* [Юрко] *не міг розіграти навіть найпростішої комбінації, отримуючи постійно або "без одної", або "без двох", або безнадійно вістуючи* (Ю. Андрухович); *Якщо додати, що вістувати доводиться вдвічі частіше, ніж розігрувати, то важливість вістування не підлягає жодним сумнівам* (з навч. літ.); *Четвертий гравець може вістувати на картах лише одного з гравців, які спасували* (з навч. літ.).

ВІСТУВА́ТИСЯ, ýюся, ýєшся, *недок.* 1. Пас. до **вістува́ти[1].** *Щось недобре вістуватися має* (із журн.).

2. *діал.* Опікуватися ким-небудь, піклуватися про когось. *Вістуватися про хворих.*

ВІСТУ́Н, á, *ч.* 1. Той, хто приносить звістку. *Чи ж все буть йому кар вістуном І погрозою в людях!?* (І. Франко); *Шпигун зблід і тут же впав лицем до землі. Він знав, що за недобрі вісті султани й візири частенько наказували рубати вістунам голови* (С. Тельнюк); // *заст.* Розвідник, дозорець. *Швед озирнувся, чи не підслуховує хто. — Вістун дав знак, що якась частина надтягає* (Б. Лепкий).

2. *іст.* Військовий чин у козацьких військах та деяких українських арміях минулого. *Прийнятими в Українській Галицькій армії ступенями були для підстаршини: старший стрілець, вістун, десятник, старший десятник, булавний, бунчужний* (з наук.-попул. літ.); // Військовий чин у сучасних громадських об'єднаннях козаків. *У Війську Запорозькому для рядового складу встановлені такі звання: козак, значковий; для підстаршини: молодший вістун, вістун, старший вістун, молодший чотар, чотар та старший чотар* (із журн.).

3. *перен.* Те саме, що **вісник** 2. *Так той вітер шалений, вістун громогніву і зливи, десь аж в байраки забіг і знесилений впав там на землю* (П. Тичина); *Побачили усі, як птах, вістун весни, Із світанкової упав височини* (І. Нехода); *Передчуття не омилило його, бувши не так завбаченням подій, як вістуном внутрішньої потреби* (В. Підмогильний).

ВІСТУ́НКА, и, *ж.* Жін. до **вісту́н** 1, 3. *Вона тільки підвела очі на вістунку байдуже, не спитала її ні про що* (Марко Вовчок); *Коли бог світла .. сотворив цвіти* [квіти], *фіалки перші розцвілися, після них рожі; тому в Персії зовуть фіалку вістункою рож* (Уляна Кравченко); *Ота зоря — вістунка твого шляху, Хреста і долі, ніби вічна мати, вивищена до неба* (В. Стус).

ВІСТЬ, і, *ж.* 1. Звістка, повідомлення. *Як мати вість таку почула, То тільки* [тільки] *вічно не заснула* (І. Котляревський); *Недобрі вісті приносили газети з Далекого Сходу, з війни* (А. Головко); *Вісті з фронтів були тяжкі, і Самійло Вихор помітно втрачав рівновагу* (В. Кучер); *А король, як на те, після першого враження, яке на нім* [нього] *несподівана вість зробила, .. ніби відірвався від землі і думками полетів кудись далеко* (Б. Лепкий); *Лиш він не поверне. Даремно шукать, І кликать, і ждати на вісті* (Б. Олійник); // *перев. мн.* Чутки. *З Половецького поля доходили глухі, але страшні вісті* (В. Малик); — *Ходять такі вісті, що буцімто вже й почались* [торги]. *Царський посол у Царгороді з Високою Портою переговорював* (Б. Лепкий); * Образно. *Знання рвалися з цих людей, як загадкові глибинні сили, що викликають землетруси. Вісті розліталися, мов налякане птаство* (П. Загребельний).

2. *тільки мн.* Складова частина назв деяких періодичних видань. *Про це вже писав фейлетон у "Вістях" Остап Вишня, та все ж не з'ясовано, чому це корови і шаровари можуть бути українськими, а людям судилось бути тільки "хохлами"?* (Б. Антоненко-Давидович); *Вийшов у світ сотий випуск тижневика "Парламентські вісті. Хроніка законотворчості"* (з газ.).

Без ві́сті пропа́сти (зни́кнути) *див.* **пропада́ти; (1) Бла́га́ ві́сть (зві́стка)** — звістка про спасіння Богом людства через смерть і воскресіння Ісуса Христа; благовість. *Нехай блага звістка спасіння через нашого Господа Ісуса Христа яскраво палає в наших серцях* (з рел.-церк. літ.); *Тисячі людей почули благу вість про Ісуса Христа та прийняли Господа у свої серця* (із журн.); **Дава́ти (подава́ти) / да́ти (пода́ти) вість (ві́стку)** *див.* **дава́ти; (2) Оста́нні ві́сті** — най-

новіші, найсвіжіші повідомлення по радіо або телебаченню. *Ввімкнула* [Марійка] *радіо і стала слухати нічний випуск останніх вістей* (О. Донченко); **Пуска́ти (сіяти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі вісті)** *див.* **пуска́ти.**

◊ **Ні (а́ні) слу́ху ні (а́ні) ду́ху** *(рідко* **ні вісті)** *див.* **слух.**

ВІСТЮ́К, ВІСТЯ́К, á, *ч.* Те саме, що **остю́к.** *Хліб був чорний, разовий, з муки, меленої на жорнах. Часто-густо між зуби попадався вістяк, а навіть і камінець дрібний, але Гринцьо не зважав на те* (Б. Лепкий); * У порівн. *Кірова впертість і заповзятливість поступово спадали, мов вістюки з пшеничного колоска. Цар впадав то у відчай, то в гнів, нерви його напружувались до краю* (із журн.).

ВІСТЯ́К *див.* **вістю́к.**

ВІСЦЕРА́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Належний до внутрішніх органів людини або тварин; нутряний, внутрішній. *Дослідження в галузі фізіології мозкових систем, фізіології та патофізіології вісцеральних систем організму і за рівнем, і за забезпеченістю науковими кадрами відстають від досліджень у галузі молекулярної фізіології* (з наук. літ.); *Вісцеральний аналізатор — одна із сенсорних систем головного мозку* (з навч. літ.); *Вісцеральна мускулатура.*

ВІСЦЕРИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Загальна назва запалення внутрішніх органів. *У більшості хворих на ревматичний артрит виявляється кардит, вісцерит, шкірна еритема* (з наук. літ.); *Вагоме місце серед вісцеритів, що впливають на клінічну картину системного червоного вовчака та системної склеродермії, посідає кардіоваскулярна патологія* (з наук. літ.).

ВІСЦЕРОГЕ́ННИЙ, а, е. Який виникає у внутрішніх органах. *Іноді біль у спині викликаний захворюваннями внутрішніх органів (вісцерогенний біль)* (з наук. літ.).

△ **Вісцероге́нна потре́ба** *див.* **потре́ба.**

ВІСЦЕРОПТО́З, у, *ч., вет., мед.* Опущення внутрішніх органів — шлунка, кишковика, печінки і т ін. *Що стосується порушень у системі печінка — жовчний міхур — підшлункова залоза, то, як правило, хронічний бронхіт супроводжується вісцероптозом, що призводить до застійних явищ* (з наук. літ.); *Вісцероптоз як наслідок швидкого схуднення має загальний характер і супроводжується явищами астенії* (з наук.-попул. літ.).

ВІСЦЕРОТО́НІК, а, *ч.* Людина, для психічного типу якої визначальними є функції органів травлення. *У 40-ві роки XX ст. В. Шелдон визначив якості темпераменту залежно від переважання функцій певних органів тіла: вісцеротоніки, соматотоніки, церебротоніки, змішаний тип* (з наук.-попул. літ.).

ВІСЦЕРОТОНІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **вісцеротонія.** *Ендоморфному типові відповідає вісцеротонічний тип темпераменту — функціонально переважають органи травлення* (з навч. літ.).

ВІСЦЕРОТОНІ́Я, ї, *ж.* Тип темпераменту людини, що характеризується перевагою органів травлення. *Для вісцеротонії характерними є розслабленість рухів, уповільнені реакції, любов до комфорту, до їжі, уповільненість реакцій, слабкий характер, а також ввічливість, терпимість, товариськість і легкість у стосунках з іншими людьми* (з наук.-попул. літ.); *За В. Шелдоном, різним типам статур відповідають певні типи темпераментів, названі ним залежно від функцій певних органів тіла: вісцеротонія, соматотонія і церебротонія* (з навч. літ.).

ВІСЦИ́Н, у, *ч.* Клейка речовина на ягодах і корі омели. *Омела біла містить клейку смолисту речовину вісцин* (з наук. літ.); *Вісцин відзначається клейкістю та здатністю витягуватися в тонкі міцні нитки* (з наук.-попул. літ.).

ВІСЬ, óсі, *ж.* 1. Стрижень (перев. дерев'яний або металевий), на кінці якого насаджують колеса. *Не встиг другий віз недалечко од'їхати, тріснула вісь; колесо одпало, — віз ліг набік* (І. Нечуй-Левицький); *По такій дорозі три дні їхатимеш і колесо не спаде, і вісь не трісне* (Остап Вишня); // Стрижень, навколо якого обертаються певні механізми, частини машини тощо. *У 1920 році П. Уфімцев збудував модель акумулятора у вигляді диска, що обертається на вертикальній осі з шарикопідшипником* (з наук.-попул. літ.).

2. Уявна пряма лінія, яка проходить через середину якого-небудь тіла чи простору. *Ві́ссю вулиці називається лінія, що йде по середині вулиці і ділить її на дві частини* (з навч. літ.).

3. *перен.* Суть чого-небудь, те основне, навколо чого щось відбувається. *Бригадир розпитав, як посувається в районі справа з механізацією, бо, мовляв, у цьому вісь питання* (Ю. Яновський); *Металургійне виробництво ставало для мене животворною віссю життя* (Іван Ле); *Більше пристановиська немає, немає дому. Світ утратив вісь* (В. Стус).

4. *перен.* Військово-політичний або політико-економічний союз кількох держав. *Вісь Берлін — Рим, військово-політичний союз Німеччини та Італії, був оформлений берлінською угодою 25 жовтня 1936 р.* (з навч. літ.).

△ **(1) Вісь координа́т,** *мат.* — вісь, на якій задано початок відліку, одиницю масштабу і де кожному дійсному числу відповідає певна точка. *Метод координат тяжко пробивав собі дорогу. Деякі з продовжувачів справи Декарта хоча й малювали другу вісь координат, але не використовували її* (з навч. літ.); *Напрямок осі координат збігається з одним із векторів вибраного базису векторного простору* (з наук. літ.); **(2) Вісь оберта́ння** — пряма, всі точки якої залишаються нерухомими під час обертального руху твердого тіла. *Вісь обертання Юпітера майже перпендикулярна до площини його орбіти, тому сезонних змін умов освітлення на ньому немає* (з наук. літ.); **(3) Вісь світу** — пряма лінія, проведена через центр небесної сфери паралельно до осі обертання Землі. *Навколо осі світу відбувається видиме обертання небесної сфери* (з наук.-попул. літ.); **(4) Земна́ вісь <Вісь оберта́ння Землі>** — пряма, проведена через центр Землі та географічні полюси, навколо якої відбувається добове обертання планети. *Географічний полюс — це точка, в якій вісь обертання Землі перетинається з поверхнею Землі* (з наук. літ.); *Минає кілька тижнів, земна вісь іще більше нахиляється в потрібний бік* (з наук.-попул. літ.); *Вже давно встановлено, що і вісь обертання Землі не зберігає незмінно свого положення в просторі* (з наук.-попул. літ.).

ВІСЬМЕРИ́К *див.* **восьмери́к.**

ВІСЬМИ́НА, ВОСЬМИ́НА, и, *ж.* Восьма частина чого-небудь. *А хоч би були тут самі паляниці, і то в смак: шинкарка за кожну паляницю дає восьмину горілки* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя); *Для бенкету на сорок осіб середньовічна книга приписів рекомендувала восьмину фунта перцю і восьмину фунта лаврового листя* (із журн.).

ВІ́СЬТА, ВІ́ШТА, *виг., діал.* Соб, цоб. *Аж тут чути: "Гатьта! вісьта!" Їде шляхом хлоп до міста* (І. Франко); * Образно. *А то злучилися українці усіх земель в одно велике, яке могло світові заімпонувати, але осталися .. дві о́к-*

ремі влади, два окремі уряди, з котрих один тягнув вісьта, другий гайта... (А. Чайковський); *Семен, шарпнувши віжками, понуро крикнув: — Вішта! Ти! Кукурудзина...* (В. Винниченко); *У передку воза сидів Павло. Він щосили поганяв коні, покрикував: "Вішта..!" Йому ніколи було поглянути назад* (С. Скляренко).

ВІСЬТА́К, а, *ч., діал.* Чинбарська палиця. *У чинбарській майстерні ремісник зберігав різний інструмент: залізні шкребки, вісьтаки, розтяжки, важкі молотки, ковані гвіздки для підвішування шкур* (із журн.).

ВІТ, а, *ч., діал.* Війт. *— Ви гадаєте, що віта не найдемо, ми б з села на цілу околицю вітів настарчили, — не дарував Петро. — Та щось старший брат має на раді казати, — говорив війт* (В. Стефаник).

ВІ́ТА *див.* **віти.**

ВІТАВА́КС, у, *ч., хім.* Препарат для боротьби зі шкідниками та хворобами рослин. *Досліджено ефективність використання препарату вітавакс для передпосівного обробления насіння проти кореневої гнилі* (з наук. літ.); *Вітавакс — провідний у світі засіб для протруювання насіння, використовується на таких сільськогосподарських культурах, як пшениця, ячмінь, кукурудза, рис* (з наук.-попул. літ.); *Вітавакс не фітотоксичний для оброблюваного насіння* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАЇ́ЗМ, у, *ч.* Напрям в українській літературі та мистецтві першої половини XX ст., що ґрунтується на засадах гуманізму, загальнолюдських духовних цінностей, мистецьких критеріїв; активний романтизм. *Сам теоретик мусить прийти — ми його чекаємо. Він буде романтиком вітаїзму: агітатором і пропагандистом наших засад* (М. Хвильовий); *Варто згадати основні ідеї вітаїзму, які об'єднували перших хоробрих — від Миколи Куліша, раннього Тичини, Яновського, Филиповича, Антоненка-Давидовича та ін. — "суму нового споглядання, нового світовідчування, принципово новий стиль переходової доби"* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАЇ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник вітаїзму. *Б. Антоненко-Давидович організаційно не належав до групи вітаїстів* (з навч. літ.); *У кіно народився великий вітаїст необарокового напряму Олександр Довженко* (із журн.).

ВІТАЇСТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **віта́їзм** і **віта́їст.** *У творах письменника найяскравіше проявилася вітаїстична манера* (з наук. літ.); *У другому розділі розглянуто вітаїстичні тенденції ранньої прози Ю. Яновського* (з наук. літ.); *Для новели Г. Косинки характерним є вітаїстичний пафос* (з навч. літ.); *Лірика Ліни Костенко вражає енергетикою, сприймається як вічно юна, вітаїстична й злободенна* (з навч. літ.).

ВІТАЇСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вітаїсти́чний.** *Підготовлено реферат на тему "Вітаїстичність української поезії 1920-х років"* (з навч. літ.).

ВІТАКРИ́Л, у, *ч.* Полімерний цемент, що використовується як композитний матеріал для пломбування зубів. *Іономірний цемент вітакрил складається з порошку та рідини. Порошок являє собою дрібнодисперсне алюмофторсилікатне скло, а рідина — 50-відсотковий водний розчин поліакрилової кислоти* (з наук. літ.).

ВІТАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Дія за знач. **віталізува́ти.** *На етапі віталізації матерії з'являються живі організми* (з наук. літ.); *Метою віталізації організму є відновлення роботи всіх органів, тобто розмноження його здорових клітин* (з наук.-попул. літ.); *Віталізація ландшафту — це спосіб поєднання природи й культури* (із журн.); *Віталізація зневодненої шкіри; Віталізація телевізійного сюжету.*

ВІТАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у біології, що пояснює життєві процеси дією надприродної "життєвої сили", яка нібито є в організмах. *Віталізм (тобто вчення про життєву силу) на початку XIX століття визнавався більшістю вчених хіміків, незважаючи на те, що він був абсолютно несумісний з атомно-молекулярним вченням* (з наук.-попул. літ.); // *перен.* Життєва сила, життєздатність. *Довженківський "синтез" — синтез свідомо-несвідомої ідеї (розумності) й віталізму (життєвої сили)* (з наук. літ.); *Для необмеженої експансії живого дуже важливий момент деякого віталізму, властивий будь-якому живому організму від найпростіших до вищих тварин* (з наук. літ.); *Мотиви Гетьманщини, віталізм козацької громади в процесі віднаходження "отчизни" (і реальної, і "горньої") цілком закономірні* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **віталізува́ти.** *Дедалі розвиваючись, нова фізика формує більш віталізований образ матерії, яка поєднує в собі властивості живого й неживого* (з наук.-попул. літ.); *Віталізований зуб.*

ВІТАЛІЗУВА́ТИ, ую, уєш, *недок. і док., що.* 1. Оживляти неживу матерію. *Саме живим організмам вдається віталізувати матерію в межах макросвіту* (із журн.).

2. Відновлювати життєві функції організму, омолоджувати. *Крем, що містить вітаміни, антиоксиданти та мінеральні речовини, здатен регенерувати, віталізувати шкіру, робить її гнучкою та гладкою, наповнює її життям* (з мови реклами).

3. *перен., книжн.* Активізувати, оживляти. *Скільки коштуватиме спроба віталізувати імперські амбіції середини XIX сторіччя російським платникам податків?* (з газ.).

ВІТАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник віталізму. *Можливість синтезу органічної речовини в лабораторії підривала твердження віталістів про участь у життєвих процесах якоїсь особливої "життєвої сили"* (з навч. літ.); *Ідеалісти — їх ще називають віталістами — поклоняються таємничій життєвій силі, яка нібито вдихає життя в мертву матерію* (із журн.); // Життєлюб. *Помирав, розказували потому, Іван важко, а був же великий віталіст* (із журн.).

ВІТАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **віталі́зм.** *Першу збірку Плужник починає утвердженням віри і знання про щасливе майбутнє; у 1926 році це скидається більше на намагання переконати себе, аніж на віталістичну декларацію* (з наук. літ.); *Контроверсійна антропологія Ф. Ніцше, віталістична доктрина бунту А. Бергсона чи апологія підсвідомого З. Фрейда постулювали креацію новочасного міфу людини* (з наук. літ.); *Віталістичне вчення.*

ВІТАЛІСТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Властивість за знач. **віталісти́чний.** *Вражає у прозі Уласа Самчука наскрізна віталістичність фрази і метафоричність нарративу* (з наук. літ.).

ВІТАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **віталі́ст.** *Я — віталістка... Тепер мені треба лише подолати мою травму і стати щасливою, принаймні спробувати* (із журн.); *Незламна віталістка.*

ВІТА́ЛІУМ, у, *ч., мет.* Жаротривкий сплав. *Віталіум є біосумісним матеріалом, тому імплантологи відразу оцінили його як відмінний матеріал для виготовлення зубних протезів* (з наук.-техн. літ.).

ВІТАЛЬЄ́Р, а, *ч.* У Середньовіччі — морський розбійник, що належав до об'єднання піратів Балтійського і Пів-

нічного морів XIII–XV ст. *За багатьма ознаками устрій життя вітальєрів був схожий на козацький* (з наук.-попул. літ.); *Данські моряки не були настільки непідготовлені, як уважали вітальєри* (із журн.).

ВІТА́ЛЬНИЙ[1], а, е. Який виражає вітання; привітальний. *Шофер обернувся й зробив вітальний знак рукою* (О. Донченко); *Марківна сиділа біля столика, проглядала вітальні телеграми та листи* (М. Руденко); *Амфітеатр гримів від оплесків та вітальних вигуків, а Гіпатія мовчала і понуро мовчав патріарх Кирило* (О. Бердник); * У порівн. *Шумить, шелестить* [Буг], *ніби пісню вітальну співає* (Б. Лепкий).

Віта́льне сло́во *див.* **сло́во.**

ВІТА́ЛЬНИЙ[2], а, е. 1. Який має стосунок до виявів життя, життєздатний, життєдайний. *Аж не вірилося, який великий заряд життьового* [життєвого] *оптимізму, шаленої вітальної сили, кришталево чистої віри в свою правду й полум'яної любови* [любові] *до покривдженого народу свого було закладено .. в цього юного романтика* (І. Багряний); *Життя на планетах не може виникати ні з допомогою панспермії, тобто занесенням життєвих спор з інших світів, ні штучним прищеплюванням тій чи іншій сфері вітального (життєвого) пагінця інтродукторами з високо розвинутих цивілізацій* (О. Бердник).

2. *біол.* Життєвий, прижиттєвий; той, що стосується життєвих явищ; необхідний для життя. *Той "паралельний" Львів, у якому жив Андрухович і в середохресті якого товклося чимало іншого люду, був головним або й узагалі єдиним об'єктом прикладання інтелектуальної, творчої та іншої вітальної енергії* (із журн.); * Образно. *О. Шпенглер визначав вітальний цикл кожної "високої культури" за трьома ступенями: докультурна, чи етнографічна, власне культурна і стадія цивілізації* (з наук. літ.).

3. *книжн.* Живий. *Уявіть собі людину із зруйнованою психікою — глибокого олігофрена. Він дихає, його годують, в його організмі відбуваються всі фізіологічні процеси. Він вітальний, однак він бездушний* (з наук.-попул. літ.).

△ **Віта́льна стати́стика** *див.* **стати́стика.**

ВІТА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **віта́льний**[2]. *Повнота життя, вітальність, нічим не стримуваний активізм для В. Винниченка важливіші за крихкі й відносні моральні категорії* (з наук. літ.); *Ресурс етномовної вітальності діаспори не безмежний, цілий ряд симптомів вказує нині на його передкризовий стан* (з наук. літ.).

ВІТА́ЛЬНО. Присл. до **віта́льний**[1]. *Очі її мовби самі шукають серед присутніх ще когось... Чи не того сивого джентльмена, що з відстані всміхається тобі вітально й підбадьорливо?* (О. Гончар); *Незнайомець на якусь мить повернув обличчя до дітей, приязно усміхнувся, вітально помахав рукою* (О. Бердник); *Нарешті хлопчик показав на свою ліву руку, на те місце, де носять годинник, — мовляв, йому час іти. Глянув на мене вдячно, помахав вітально рукою і побіг...* (В. Нестайко).

ВІТА́ЛЬНЯ, і, *ж.* Спеціально умебльована кімната для приймання гостей. *За нею* [їдальнею] *блакитна вітальня, де ми сиділи зимою біля каміна* (М. Коцюбинський); *Червоніючи за своє невігластво, я розпитував його, як годиться поводитися за столом, у вітальні, про що можна починати розмову, а де краще промовчати* (Б. Антоненко-Давидович); *Ще довго в хазяйській вітальні читали, співали, розмовляли* (О. Іваненко); *З вітальні долинав гамір — там було повно гостей* (із журн.).

ВІТАМІ́Н, у, *ч.* 1. Загальна назва органічних сполук різної хімічної природи, необхідних для нормальної життєдіяльності людини й тварин. *Встановлено, що протягом усього індивідуального розвитку організму процеси життя, які відбуваються в клітинах і органах тварин, залежать від наявності вітамінів* (з наук.-попул. літ.); *На вітамін С — аскорбінову кислоту — багаті шипшина, лимони, апельсини, чорна смородина, капуста* (з навч. літ.); — *У ньому* [маслі] *стільки вітамінів, що ніякий екстракт не може з ним зрівнятися!* (М. Чабанівський); *Чули? Фарадейович з учениками водорість на Високому острові вирощує. Особливу якусь. — Кажуть, корисна — страх! Вітамінів багато. Самі вітаміни* (В. Нестайко).

2. *фарм.* Препарат, який містить такі сполуки. *Дітям, потерпілим від Чорнобиля, видали вітаміни* (Л. Костенко); *Три чверті світового ринку вітаміну B_2 отримують мікробним синтезом* (з наук. літ.).

3. *розм., мн.* Харчові продукти, які містять такі сполуки. *Більше ста тисяч дітей в Африці щороку сліпне від недоїдання, без вітамінів* (В. Коротич); — *Я не помру,* — *сказала я,* — *і не збожеволію. У мене міцне здоров'я. Мене з дитинства напихали купою вітамінів!* (із журн.).

ВІТАМІНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Насичення, збагачення харчових продуктів, виробів вітамінами. *Слід проводити вітамінізацію кормів, у тому числі каротином — попередником вітаміну А* (з наук. літ.); *Загартування, ультрафіолетове опромінення, вітамінізація їжі підвищують опірність організму до грипу та інших респіраторних інфекцій* (з наук.-попул. літ.); *Вітамінізація хлібобулочних виробів; Оператор установки вітамінізації дріжджів.*

2. Уведення вітамінів в організм. *До найбезпечніших методів запобігання захворюванню належить вітамінізація організму. Так, аскорбінова кислота сприяє ущільненню клітинних оболонок, зокрема верхніх дихальних шляхів, через які вірус грипу найчастіше проникає в організм людини* (з навч. літ.); *Профілактична вітамінізація дітей-інвалідів із малозабезпечених сімей двічі на рік дозволить підтримати їх здоров'я і продовжити життя* (із журн.).

ВІТАМІНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вітамінізува́ти.** *Добрий засіб проти рахіту — риб'ячий жир, найкраще вітамінізований* (з наук. літ.); *Вірунька ж, перемовчавши, знову взялась виховувати Ромцю: — .. Мало ще ти нашого квасу випив... Це вона має на увазі вітамінізований квас металургів, яким вони в цеху спрагу тамують...* (О. Гончар); *З метою забезпечення денних загальноосвітніх навчальних закладів вітамінізованими напоями, молоком, кисломолочними продуктами, соками підписано розпорядження про організацію харчування учнів 1–11 класів* (з газ.); // *у знач. прикм.* Насичений вітамінами, багатий на вітаміни. *Дієта для дітей, схильних до бронхіальної астми, повинна бути переважно білково-овочевою, вітамінізованою, з обмеженням солі, крохмалю, цукру, молока* (з навч. літ.); // **вітамінізо́вано,** *безос. пред. У дитячих пришкільних таборах діти отримуватимуть покращене харчування. Раціон школярів буде збагачено овочами і фруктами, а страви вітамінізовано* (з газ.).

ВІТАМІНІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вітамінізува́ти** і **вітамінізува́тися.** *У всьому світі широко практикується*

вітамінізування молочних продуктів мікробіологічним бета-каротином (з наук.-попул. літ.); *Вітамінізування діабетичних продуктів.*

ВІТАМІНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Уводити вітаміни в що-небудь, насичувати вітамінами. *Кріп надає страві приємного аромату, вітамінізує її і поліпшує зовнішній вигляд* (з наук.-попул. літ.); *Перед подаванням супів їх вітамінізують, додаючи дрібно посічену зелень* (з навч. літ.).

ВІТАМІНІЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. Насичуватися, збагачуватися вітамінами. *Під час епідемії грипу слід вітамінізуватися, вживаючи свіжі овочі й фрукти, та повноцінно харчуватися* (з наук.-попул. літ.); *Влітку треба вітамінізуватися тим, що є на наших городах, а не тим, що в магазині* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **вітамінізува́ти.** *Житнє борошно вітамінізується вітамінами B_2 та PP; пшеничне першого і другого сортів — вітамінами B_1, B_2 і PP* (з наук.-техн. літ.); *Напої вітамінізуються додаванням до них свіжих фруктів* (з навч. літ.).

ВІТАМІ́НКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **вітамі́нчик.** *Дітям обов'язково потрібно давати вітамінки;* // Одне драже якого-небудь вітаміну. *Відмовитись від паління та зробити обмін шкідливої цигарки на корисну вітамінку сьогодні мали змогу всі охочі ужгородці* (з газ.); *З'їсти одну вітамінку.*

2. Вітамінно-трав'яне борошно. *Агрегат для приготування вітамінки.*

ВІТАМІ́ННИЙ, а, е. Який містить вітаміни. *Щоб поповнити нестачу вітамінів, можна придбати спеціальні вітамінні коктейлі, концентрати, ампули для догляду за шкірою* (з наук.-техн. літ.); *Курчатам давали зернові, мінеральні та вітамінні корми* (з газ.); *Вітамінні препарати;* // Який виробляє вітаміни. *Наш вітамінний завод — сучасна національна фармацевтична компанія із стабільними ринковими позиціями* (з мови реклами).

ВІТАМІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Ступінь насиченості чого-небудь вітамінами. *Кращими сортами картоплі за вітамінністю є столові сорти Київський світанок і Невський* (з наук. літ.); *Висока вітамінність свіжих ягід суниці, їх аромат, оптимальний вміст розчинних вуглеводів і органічних кислот, наявність мікроелементів та інших фізіологічно активних сполук є однією з характерних особливостей цієї культури* (з наук.-попул. літ.); *Крім високої холодостійкості та вітамінності пропонований сорт цибулі має ще й декоративні властивості завдяки красивим кулястим суцвіттям з синьо-фіолетовими квітками* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАМІНО... Перша частина складних слів, що відповідає словам **вітамі́н, вітамі́нний,** напр.: вітаміноакти́вний, вітаміновмі́сний, вітаміноносі́й.

ВІТАМІ́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **вітамі́нний.** *Новий препарат є не тільки вітаміновим комплексом, але також стимулятором багатьох метаболічних процесів, які зміцнюють життєві сили людини* (з наук.-попул. літ.); *Вітамінове виробництво.*

ВІТАМІНОВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить вітаміни. *Сік — перш за все натуральний вітаміновмісний продукт, при його виробництві не може бути й мови про консерванти* (з наук.-техн. літ.); *Для загального зміцнення домашньої птиці використовуються різні препарати та калорійний, вітаміновмісний корм* (з наук.-техн. літ.); *Для лікування застосовується обліпихова й інші вітаміновмісні олії* (з наук.-техн. літ.); *Вітаміновмісний крем чудово захищає шкіру й попереджує появу зморщок* (з газ.).

ВІТАМІНО́ЗНИЙ, а, е. Багатий на вітаміни. *Суп такий, що в ньому, як сказав Губа, крупина за крупиною ганяється з дубиною. Правда, для борщу ми лантухами носили кропиву. Може, вона й вітамінозна, але щодо калорійності, то...* (Є. Доломан); *Чорна смородина є прекрасним вітамінозним, загальнозміцнювальним, протизапальним засобом* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАМІНО́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вітаміно́зний.** *Горіхи цікаві для вивчення завдяки своїй вітамінозності* (з наук.-попул. літ.); *Висока вітамінозність привертає увагу вчених до пилку не тільки з погляду годівлі бджіл, але й використання в медицині як лікувального й дієтичного засобу* (з навч. літ.).

ВІТАМІНО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із вітамінології. *Завдяки розумінню взаємодії факторів харчування та природи гіповітамінозу вітамінологи перейшли від терапії моновітамінами до застосування полівітамінів і коферментних форм вітамінів* (з наук.-попул. літ.); *Імена українських вітамінологів добре відомі не тільки в нашій країні, але й за кордоном* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАМІНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до вітамінології. *Центр вітамінологічних досліджень в Україні — Інститут біохімії Національної академії наук України* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАМІНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ науки, який вивчає вітаміни, їх склад, вплив на організм людини, тварин. *Сучасні біохімічні дослідження в галузі вітамінології спрямовані на з'ясування шляхів обміну та механізмів функціонування вітамінів* (з наук. літ.); *Найважливішим завданням вітамінології є розроблення нових ефективних методів застосування вітамінних препаратів* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАМІНОНОСІ́Й, я́, *ч.* Харчовий продукт, що містить один або декілька вітамінів. *Квітковий пилок — цінний вітаміноносій, джерело різноманітних вітамінів та мінеральних речовин* (з наук.-попул. літ.); *Свіжу зелень кропу використовують як вітаміноносій, її кладуть у безліч готових продуктів, у супи та другі страви* (з наук.-попул. літ.); *Шипшину використовують у кондитерській промисловості як вітаміноносій* (з навч. літ.).

ВІТАМІНОНО́СНИЙ, а, е. Який містить вітаміни, є носієм вітамінів. *У флорі України ботаніки налічують близько сорока видів шипшини. У деяких з них обмежений ареал, їх мало, тому великого практичного значення як вітаміноносні рослини не мають* (з наук.-попул. літ.); *Як цінний і вітаміноносний, первоцвіт знайшов застосування в кулінарії. З молодих листків готують смачні й дуже корисні салати, а також зелені борщі* (з газ.).

ВІТАМІНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до вітамінів за своїми властивостями та дією. *На сьогодні вченим відомо декілька десятків вітамінів і вітаміноподібних сполук, але з них добре вивченими є лише двадцять* (з наук. літ.); *До вітаміноподібних речовин належать вітаміни F і U* (з навч. літ.).

ВІТАМІНОТЕРАПІ́Я, ї, *ж., мед.* Терапевтичне лікування вітамінами. *На загальну опірність організму дитини добре діють вливання рінгерівського розчину і глюкози, вітамінотерапія* (з наук. літ.); *Хворі повинні бути під диспансерним наглядом і отримувати підтримувальну вітамінотерапію взимку та навесні* (з навч. літ.); *Першорядна*

увага надається вітамінотерапії. Проте не варто захоплюватися вітамінними препаратами. Краще їсти свіжі овочі, ягоди та фрукти, пити настій плодів шипшини, чорної смородини (з навч. літ.).

ВІТАМІ́НЧИК, а, *ч., розм.* Зменш. до **вітамі́н.** *Тютюн — він у всі роки родиться... Але тобі треба вітамінчики на "це" — яйце, сальце, м'ясце* (В. Дрозд); *Пропонуємо вітамінчики для підвищення імунітету і зміцнення організму ваших домашніх тварин* (з мови реклами).

ВІТАМІ́Т, у, *ч.* Прозорий мінерал групи силікатів зеленого або коричнювато-чорного кольору; марганцевий епідот. *Вітаміт продемонстрував високу ефективність при дієтах та програмах схуднення для підтримання балансу крові* (з наук.-попул. літ.); *Вітаміт відновить сили, зніме стрес* (з мови реклами).

ВІТА́НІЯ, ї, *ж.* Багатолітній напівчагарник родини пасльонових заввишки 1,2 м із зеленувато-жовтими пелюстками квітів і яскраво-червоними ягодами, поширений у тропічних районах Індії. *Віта́нію використовують в азійській медицині як тонізуючий та адаптогенний засіб* (з наук. літ.); *Традиційна індійська фармакологія широко застосовує діуретичні властивості плоду й коріння вітанії* (з наук. літ.).

ВІТА́НКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **віта́ння.** *В орієнтовному плані-сценарії новорічного вечора передбачено велику музичну програму, вітанки, конкурси, танці* (з газ.); * Образно. *Сонце надсилатиме вітанки всім на радість і добро* (з Інтернету).

ВІТА́ННЯ, я, *с.* 1. Загальноприйняте звернення (слово, жест і т. ін.) при зустрічі. *Тим часом моя товаришка побачила мене у вікно і вибігла на ґанок з голосним радісним вітанням* (Леся Українка); *Допомагаючи Діні, він все ж таки встиг прошепотіти їй на вухо: — Найпрекраснішій зорі славної нової України вітання її сердечного раба* (В. Винниченко); *Поруч з ним стояла Назіра, ледве випліскуючи долонями вітання Саїдові* (Іван Ле); *Русевич мимоволі відповів і на рукопотиск і на вітання: — Добридень, Миколо Дмитровичу. Радий бачити вас отаким* (Ю. Шовкопляс); *В голові колони .. побачили десяток чи й півтора піднятих у несміливому вітанні рук* (Є. Доломан); // Вияв приязні, прихильного ставлення до когось. *Засвітивши в кімнаті електрику, Марта побачила .. великий кошик білих хризантем .. Він так виглядав, немов прийшов до неї звідкись далеким посланцем, приніс їй чиєсь далеке й прекрасне вітання!* (В. Підмогильний); * Образно. *Вітання в руки сонця переллине, зеленим димом доцвіте* (В. Барка).

2. Усне або письмове поздоровлення чи побажання здоров'я, успіхів і т. ін. *Тато складав римовані поздоровлення всім знайомим на всі свята .. Усі його вітання неодмінно закінчувалися згадкою про троянди, які обов'язково повинні встеляти "життєву" дорогу* (Ю. Винничук); * Образно. *Я чую пісню і палкі вітання І невмирущий поклик з далини! Ото — моя вітчизна і дорога!* (О. Бердник).

3. *рідко.* Пригощання, частування когось чим-небудь. — *Та треба грошей на наливки... та на вина... на вітання значних гостей, .. — сказав отець Палладій* (І. Нечуй-Левицький).

Сла́ти (посила́ти, передава́ти, перека́зувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, покло́н *і т. ін.)* *див.* **сла́ти**[1].

ВІТА́ННЯЧКО, а, *с., розм.* Пестл. до **віта́ння.** — *А-а, пан запорожець! Сердечне вітаннячко! — вигукнув радісно Спихальський. — Живий? — Живий, як бачите* (В. Малик); *В кімнату ступив Максим Парпура. Він потис руку господарю, учителю. — Вітаннячко всій добрій сім'ї!* (І. Пільгук); [Х р и п у н:] *Дозволите прибути з вітаннячком?* (О. Корнійчук); — *Моє вітаннячко! Як ваше здоров'ячко?* (із журн.).

ВІТАНО́Л, у, *ч.* Антиоксидант і біостимулятор рослинного походження у складі багатьох фармакологічних, косметичних та парфумерних засобів. *Унікальні природні властивості чаги набули особливої захисної функції внаслідок введення у препарат патентованого антиоксиданту — вітанолу* (з наук. літ.); *Вітанол посилює дію бальзаму, забезпечуючи тривалий лікувальний ефект* (з газ.).

ВІТАНО́ЛІД *див.* **вітано́ліди.**

ВІТАНО́ЛІДИ, ів, *мн. (одн.* **вітано́лід,** у, *ч.).* Біоактивні речовини рослин, за біохімічним складом близькі до стероїдів. *Стероїдними лактонами рослинного походження є вітаноліди і брасиноїди* (з наук. літ.); *Виявлені у фізалісі вітаноліди мають протизапальний, знеболювальний, а також протипухлинний ефект* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАСФЕ́РА, и, *ж.* Сукупність місць на земній кулі з умовами життя, придатними для існування організмів. *Біосфера включає не тільки область життя (біогеосферу, фітогеосферу, геомериду, вітасферу), але й інші структури Землі, генетично пов'язані з живою речовиною* (з наук. літ.); *Екосистема потребує функціонального аналізу інтегральної сфери життя — вітасфери* (з наук. літ.); *Геосистеми, де життя практично відсутнє, — зокрема діючі вулкани, лавові озера, стерильні ділянки вічного льоду й інші абіогенні системи, — не належать до вітасфери* (з наук.-попул. літ.).

ВІТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *кого і без дод.* Звертатися до кого-небудь з привітом, виявляючи доброзичливість (у листі, під час зустрічі і т. ін.). *Добривечір, голубко! Пишу ввечері, тому так і вітаю* (М. Коцюбинський); *Максим помахом шапки вітає птахів, що з року в рік зимують у цьому закутку* (М. Стельмах); // Оплесками або словами виявляти приязнь, прихильне ставлення до когось. *Київ вітав свого володаря, свого милосердного опікуна бідних і пригнічених* (Б. Лепкий); *Усі присутні звелися на ноги і довго не могли заспокоїтись, вітаючи улюбленого письменника* (П. Тичина); *Тисячі трудящих міста .. стояли на тротуарах, вітаючи легендарних героїв* (О. Гончар).

2. *кого, кого з чим.* Висловлювати комусь почуття радості, задоволення з приводу якоїсь події, успіху і т. ін.; поздоровляти. *Після спектаклю всі товпились коло неї, вітали її, руки стискували і всі в одно впевняли, що у неї — талант...* (С. Васильченко); *Дві високі щогли прикрасились десятками різних прапорців. Корабель вітав населення Лебединого острова з рибальським святом* (М. Трублаїні); *Товариші весело вітали її з успіхом* (О. Донченко).

3. *що.* Позитивно сприймаючи, схвалювати що-небудь. *Інколи перед очима Ісідора спалахували вогняні іскри, полум'яні блискавиці .. І він вітав ті феєричні спалахи, як вісників небувалого світу* (О. Бердник); *Компроміси треба вітати. Але не ті, що вихолощують серцевину реформування правової системи в державі* (із журн.); *Можна тільки вітати жваві, а подекуди гострі дискусії, зокрема такі, що обговорюють проблеми історичного минулого* (із журн.); * Образно. *Сонце з неба сміється, а в Левантини рясним дощем сльози капають; квітки радісно вітають життя*

молоде, а бідолашна своє життя проклинає... (Б. Грінченко); *Десь шепотом явір вітає весну* (Б.-І. Антонич).

4. *кого і без дод.* Гостинно приймати когось. — *Милості просимо! садовіться, — вітає Лукашиха Павла* (Марко Вовчок); [Х у с а:] *Я, власне, хтів тебе просити, щоб помогла мені гостей вітати* (Леся Українка); // *чим, рідко.* Пригощати, частувати. — *Гарні гості, та не знаю, чим вас і вітати. Тепер Петрівка, такий важкий час, — бідкалась Балашиха* (І. Нечуй-Левицький); *Він і вблагав княгиню запросити послів уже не до неї, як перш, а до нього, Адаміса. Й вітав гостей, як і чим тільки був спроможний* (І. Білик).

5. *кого, заст.* Запрошувати. *Шеляга виймає І за того остатнього Музику наймає, І нерівню титарівну У танець вітає!* (Т. Шевченко); *Дождались дівчата: вітають на дівич-вечір; вітають на весілля* (Марко Вовчок).

6. *без прям. дод., рідко.* Те саме, що **захо́дити** 1. *Хто вірно кохає, той часто вітає* (Номис); // Гостювати в кого-небудь. *Недавно те було, як ти З своїми рідними братами Вітав у нас...* (Панас Мирний).

ВІТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., до кого, з ким і без дод.* Висловлювати, виражати жестом вітання під час зустрічі; здоровкатися. *Катря прощалася так само, як віталась...* (Марко Вовчок); — *В тебе, Павлусю, гостя! — крикнула здивована дядина й кинулась вітатись з Настусею* (І. Нечуй-Левицький); *Дорогою зустрінувся з Орликом, віталися, питали про здоров'я* (Б. Лепкий); *Всі присутні були між собою добре знайомі: віталися один до одного* (Ю. Смолич); *Чи ви звертали увагу на це — на Україні то явище примітне: вітаються люди й сказать слівце прагнуть якесь привітне?* (Д. Білоус); * Образно. *Стоять смереки рівними зеленими хоругвами, вітаються шумом, клоняться коронами одна другій, а все тому, що от весна прийшла* (О. Кобилянська); *Сонце заглядало до Сироватки двічі на день, віталося й прощалося* (Ю. Мушкетик); *Дзвіниця палахкотіла рожевим блиском, вітаючись з ранковим сонцем* (О. Бердник); *Ти вся — із щастя! І з тобою Ще не вітаються печаль, Та біль з розлукою німою, І нелюбові чорна даль...* (М. Вінграновський).

ВІТАТІУРА́М, у, *ч., хім.* Препарат для боротьби із шкідниками і хворобами рослин. *Науковці-аграрники довели, що препарат клепс діє ефективніше за такі протруйники, як вітатіурам, вітавакс* (з наук. літ.).

ВІТА́УКТ, у, *ч., біол.* Процеси, спрямовані на стабілізацію життєздатності організму та продовження тривалості його життя. *Одні механізми вітаукту спрямовані на створення більш надійних систем, менш схильних до старіння, інші — прагнуть компенсувати, ліквідувати процеси старіння* (з наук. літ.); *Найважливішим чинником вітаукту є розвиток мозку* (з наук. літ.); *Коли процеси старіння починають переважати над процесами вітаукту, організм старіє і гине* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАФІЛІ́Я, ї, *ж.* Колекціонування сигарет, цигарок та їхніх упаковок, стрічок від сигар і т. ін. *Вітафілія виникає наприкінці XIX ст., коли на кільцях та стрічках сигар почали друкувати багатобарвні фірмові знаки й емблеми* (з наук.-попул. літ.).

ВІТАФТО́Р, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат, що нормалізує обмінні процеси в кісткових тканинах. *До складу вітафтору входять вітаміни, які мають безпосередній вплив на процеси кісткоутворення, зокрема на біосинтез і модифікацію колагену, що є білковою основою мінералізованих тканин* (з наук.-попул. літ.); *Таблетки вітафтору слід уживати після їжі й тримати в роті до повного розчинення* (із журн.).

ВІ́ТЕКС, у, *ч.* Листопадний або вічнозелений деревоподібний кущ родини вербенових заввишки до 10 м із сірувато-зеленим листям та маленькими білими, жовтуватими, червоними або з відтінками синього кольору квітками. *Деякі види вітексу вирощують як декоративні* (з наук.-попул. літ.); *Вітекс поширений у тропіках і субтропіках* (з навч. літ.); *Плоди й листя вітексу мають гострий пряний аромат, тому їх додають до м'ясних страв, супів, напівкопчених ковбас, рибних консервів* (із журн.).

ВІТЕЛІ́Н, у, *ч., біол.* Складний білок групи фосфопротеїнів, наявний у яєчному жовтку. *Емульгувальний вплив яєчного жовтка визначає лецитин та інші фосфатиди, а також мембранотвірні ліпопротеїни, зокрема вітелін (65 %)* (з наук. літ.); *Вітелін необхідний для розвитку зародка риби* (з наук. літ.).

ВІТЕЛОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Синтез і накопичення жовтка у фазі швидкого росту клітин живого організму; жовткоутворення. *У період вітелогенезу в ооплазмі накопичуються запасні живильні речовини: білки, вуглеводи, жири, ліпіди, вітаміни, мінеральні солі* (з наук. літ.); *Вітелогенез характеризується різкою інтенсифікацією процесів росту цитоплазми ооцита* (з наук. літ.).

ВІТЕЛОГЕНІ́Н, у, *ч., біол.* Білок, наявний у крові, що бере участь у формуванні жовтка. *Вітелогенін синтезується в печінці і, потрапляючи до овоцита, розпадається на ліповітелін та фосфовітин, які формують кристалічний жовток* (з наук. літ.); *Властивий більшості видів звірів екзогенний жовток утворюється на основі білка-попередника вітелогеніну, що надходить в ооцит іззовні* (з наук. літ.).

ВІТЕЛОФА́Г *див.* **вітелофа́ги.**

ВІТЕЛОФА́ГИ, ів, *мн. (одн.* **вітелофа́г,** а, *ч.), біол.* Клітини, які залишаються у жовтку після поверхневого дроблення яєць комах, ракоподібних та павукоподібних і не беруть участі у формуванні зародка. *Припускають, що під впливом вітелофагів відбувається фрагментація жовтка і його резорбція на більш пізніх стадіях розвитку організму* (з наук. літ.).

ВІ́ТЕР, тру, *ч.* 1. Рух повітря відносно земної поверхні, викликаний нерівномірним розподілом атмосферного тиску і спрямований із зони високого тиску до зони низького. *Реве та стогне Дніпр широкий, Сердитий вітер завива* (Т. Шевченко); *Вітер грайливо дмухав йому в сіре обличчя теплими хвилями* (П. Панч); *Мають значний потенціал негативного впливу на енергетику, зв'язок, сільське господарство, транспорт, комунальне господарство та будівництво сильні вітри періодичністю раз на три роки і тривалістю до двох діб* (з наук. літ.); *Ураганні вітри з дощем і градом були на Тернопільщині, Львівщині, Івано-Франківщині, Миколаївщині та Одещині* (із журн.); * Образно. *Тривожно берег дивиться услід, Вітри стають на диби, наче коні, І на далекім обрії мій світ Схвильовано простягує долоні* (І. Гнатюк); * У порівн. *Каторжники. Ті, що про них потім будуть розповідати легенди й співати тягучі, понурі пісні, такі тягучі, як забайкальські вітри узимку...* (І. Багряний).

2. *перен.* Відомості, новини звідки-небудь. *То кваплю я весну. То сонця жду, то вітру з України виглядаю (сьогодні вранці снився брат Іван)* (В. Стус).

3. *у знач. присл.* **вітром.** Дуже швидко. *Дід підтяг штани й вітром — до воза* (С. Васильченко).

(1) Верховий вітер — вітер, що дме з верхів'я річки. *Вночі повіяв верховий вітер* (К. Гордієнко); **(2) Відбережний вітер (вітерець)** — вітер, який дме з берега на море. *Навколо нього і вдень, і вночі бриніли в горах струмки, гриміли водоспади; відбережний вітер струшував знемогу з поснулих пальм* (із журн.); *Віє вогкий вільний відбережний вітерець* (з газ.); **(3) Вітер [політичних] перемін (змін)** — початок певних перетворень у суспільстві, державі і т. ін. *В Астрахані, на пароплаві, Т. Г. Шевченко не тільки вдихнув повітря відносної свободи, а й одразу ж гостріше, ніж його оточення, відчув подуви вітру політичних змін* (В. Русанівський); *Вчасно відчути вітер перемін здатні, однак, не всі й не завжди* (із журн.); **(4) Горішній вітер** — північний вітер, який дме у напрямку течії річки. *Вдень був низовий вітер і нагнав з моря багато камки; горішній вітер .. зносить камку в море* (І. Нечуй-Левицький); *Їм горішній вітер з лісів Білорусі Холодними бризками в очі шпурля* (П. Дорошко); **(5) Наскрізний вітер** — різкий вітер, який наскрізь продуває, повністю охоплює кого-, що-небудь. *На наскрізних вітрах її мережана хустина біла Зривалася, мов голуб, у руках* (Л. Первомайський); *Замість біленьких чепурних полтавських сіл пішли інші, рідкі степові селища, облуплені, .. незатишні, обшуговані наскрізними вітрами* (О. Гончар); **(6) Низовий вітер** — вітер, який дме низом або знизу, перев. від води. *Душно так, млосно... Коли б хоч легенький подих низового вітру приніс на своїх крилах прохолоду* (М. Коцюбинський); *Від Дніпра ледь повівав теплий низовий вітер* (С. Скляренко); **Пускати вітри** *див.* **пускати.**

△ **(7) Брамсельний вітер,** *мор.* — вітер, що дме зі швидкістю, при якій вітрильні судна можуть нести брамселі, не завдаючи шкоди рангоуту. *Брамсельний вітер — це вітер до шести балів* (з навч. літ.); **Роза вітрів** *див.* **роза; (8) Сонячний вітер,** *астр.* — потоки іонізованої плазми, які рухаються від Сонця. *Компонент сонячного вітру — гелій — вважають потенційним ядерним паливом* (з наук. літ.).

◊ **Будувати золоті замки на вітрі** *див.* **будувати; Валитися (падати,** *рідше* **хилитися) від вітру** *див.* **валитися[1]; Викидати / викинути на вітер** *див.* **викидати; Відкритий [усім] вітрам** *див.* **відкритий; (9) Вітер у голові [грає (віє, свище, посвистує** *і т. ін.)*] **<Вітру [в голові] багато>** *чиїй, у кого і без дод.* — хто-небудь легковажний, несерйозний. *Видно вухатого, що в його* [нього] *вітру багато* (прислів'я); *Іще ні разу її не бачивши, я багато дечого чув про неї. Дівчина вчилась у городській школі... в голові вітер...* (С. Васильченко); — *Вітру в тебе в голові багато, — казала Ганна Сильвестрівна* (І. Сенченко); *Ні, такі діти не беруть близько до серця її турбот про рідне гніздо. Одне мале, а друге молоде, ще вітер посвистує в їхніх головах* (М. Стельмах); — *Ти ж у мене виріс під стелю, а в голові ще вітер віє* (Ю. Збанацький); — *Ти добре прочесала жевжиків, — озвалася Майя. — Влучно сказала — жевжики! Це такі, у кого в голові вітер віє!* (А. Хижняк); *Так що ж це він? Хизувався, як хлоп'як? А чи ще вітер у голові грає, і він просто вигадує?* (В. Козаченко); **(10) Вітер у кишенях (у кишені, по кишенях) [свистить (гуляє, віє** *і т. ін.)*] *у кого і перев. без дод.* — нема грошей у кого-небудь. *Коли в кишені вітер віє, то не лізь у суд, Мусію* (прислів'я); *Як в кишені вітер ходить, То треба спершу заробити* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *В її батька і в неї давно вітер свистів у кишенях* (І. Нечуй-Левицький); *А другий так собі, якийсь нетяга.. Вітер, видно, по кишенях гуляє* (Г. Коцюба); — *Але ж тато не схожий на того противного диякона. Хоч у кишені вітер гуляє, та почуває себе людиною* (А. Хорунжий); **Вітром обгороджений** *див.* **обгороджений; Ганяти вітер по вулицях (по світу)** *див.* **ганяти; Дмухни і розсиплеться (похилиться, полетить [за вітром]** *і т. ін.)* **<Дмухнути і розсиплешся>** *див.* **дмухнути; (11) До вітру** — в туалет. — *А тут до вітру підпира.. Як закричу я: "Мамо!"* (Григорій Тютюнник); — *Ми вже тут справді однією ногою в саме панство ступили. — Воду не носимо, надвір до вітру не ходимо, дров не рубаємо...* (М. Ю. Тарновський); *Хтось попросився: — Хоч до вітру пустіть! — Сказав: випускаю тіки* [тільки] *тих, хто записався* (А. Дімаров); **Дути (дмухати) проти вітру** *див.* **дути; За хвіст та на сонце (на вітер)** *див.* **хвіст; (12) Звідки (звідкіль, звідкіля, відкіль, відкіля) вітер [віє (дме)]:** а) в чому причина, від кого йде що-небудь, чий вплив. *У порозі спинився* [Запорожець], *саркастично зажмурив око: — Знаю, звідкіля цей вітер... Певне, вже наговорили... Ну і к чорту — плакати не буду* (С. Васильченко); — *Корову я заберу, якщо вона так уже вам очі муляє. Але я бачу, звідки вітер віє* (С. Добровольський); — *Глашка зрозуміла, звідки дме вітер* (З. Тулуб); б) на що треба орієнтуватися в своїх діях, поведінці або від кого чи звідки слід чекати чого-небудь. — *Попомнуть і вам* [піщанам] *боки, як подільцям!.. Тоді знатимете: чи живете, чи ні! Побачите... Видно вже, відкіль вітер віє...* (Панас Мирний); — *Ананя люди знали то ґешефтярем, то слизькоязиким, бо язик і мозок його завжди безпомилково повертали туди, звідки віяв вітер* (М. Стельмах); в) *(зі сл.* М а р і є) уживається як усталена форма жартівливо-грайливого звертання. — *Маріє, звідкіль вітер віє? — зачепив її Гаврилко, смикнувши за кінець хустки* (М. Коцюбинський); **З вітерцем (з вітром)** *див.* **вітерець; Іди [собі] на всі чотири вітри (на чотири боки)** *див.* **іти; Іншим (не тим) вітром повіяло** *див.* **повіяти; Кидати (випускати) / кинути (випустити) слова на вітер** *див.* **кидати; Кидати (розкидати) / кинути (розкинути) на вітер** *див.* **кидати; (13) Куди вітер віє (дме):** а) що трапилося; в чому справа. *Він завжди знав, куди вітер віє, і вмів пристосовуватись до будь-яких обставин* (М. Старицький); *Паляничка ще не добрав, куди воно вітер дме, тому вибирав тепер слова обережні, моргаючи своїми мавпячими очима* (М. Чабанівський); б) будь-куди; куди завгодно. *Тоді, хвиле, неси з милим, Куди вітер віє!* (Т. Шевченко); *Хилітеся, густі лози, Та куди вітер віє, Ой дивітеся, карі очі, Відки милий їде* (О. Бердник); **Ловити вітри** *див.* **ловити; (14) На вітер:** а) *(зі сл.* г о в о р и т и, с к а з а т и *і т. ін.)* необдумано, не думаючи або безвідповідально, даремно. [П а в л о:] *Я так сказав, на вітер... Мовляв, їж борщ з грибами, держи язик за зубами* (М. Кропивницький); — *Він говорить, аби язик вертівся, — так собі, — на вітер...* (І. Нечуй-Левицький); — *Мій батько не на вітер говорить, бояриne. Він звик добре передумати, заким що говорить* (І. Франко); *Я, Карпо Макодзьоба, оголосив тобі війну, генерал фон Лер. Я на вітер не звик говорити. Що скажу — зроблю* (Ю. Яновський); б) *(перев. зі сл.* в и т р а ч а т и, л е т і т и *і т. ін.)* без належної користі, марно. — *Глянеш, скільки тих старшокласників — парубчаки ж, траси могли б будувати, а вони ціле літо байди б'ють... Та-*

кі трудрезерви — й на вітер! (О. Гончар); — *Вам знати цікаво, Які в нього справи В цехах, на заводі? Погляньте, підіть: Розщедривсь і тут За рахунок держави! На вітер летять — не дрібненькі, не мідь!* (С. Олійник); в) ні за що, без будь-якої мети. — *Скажи, Вутанько, ти боїшся смерті? — Було б за що життя віддавати, Ганно. А так, на вітер...* (О. Гончар); **(15) На [всі] чоти́ри ві́три:** а) куди завгодно, куди захочеться. *Як і іншим розжалуваним співакам, йому було дано широкий вибір: на всі чотири вітри!* (О. Гончар); б) *(перев. зі сл.* і т и, з а б и р а т и с я *і т. ін.)* геть. *Печеніги справді відступили від Києва, але в степ не йшли, ніби чогось вичікували. Тим часом повернувся князь і розігнав їх на чотири вітри* (Б. Лепкий); — *Заплати! І хай забирається на чотири вітри!.. — ще більше розпалився адвокат* (Є. Куртяк); **Підби́тий (підши́тий) ві́тром** *див.* **підби́тий; (16) Під сімома́ вітра́ми** — ніким і нічим не захищений. *Без рідних, близьких, друзів, сусідів, вона — це одиноке дерево під сімома вітрами. Перекотиполе* (із журн.); **(17) Під три вітри́,** *зневажл., лайл., зі сл.* і т и, п і т и *і т. ін.* — геть, куди завгодно. [В а с и л и н а:] *А не пішов би ти, прохожала людина-парубче, з-під вікна під три вітри?* (С. Васильченко); — *Забирайся геть, проклятий містере Заткнипельку, ось чого я хочу! Геть під три вітри, й хутко мені!* (із журн.); — *Можете йти під три вітри, тільки без онука* (з газ.); **Піти́ (збі́гти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю)** *див.* **піти́; (18) Повіяв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Повіяло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м),** *безос.*>: а) з'явилося що-небудь нове, інше, краще (про напрями, ідеї, зміни і т. ін.). *Торік з двома подругами прийшла вона на ферму, відразу повіяло свіжим вітром. Приміщення побілили, причепурили* (Я. Гримайло); *А раптом завтра мода зміниться, повіє новий вітер?* (В. Дрозд); *Підряд зрушив з місця все. Де був застій, повіяв свіжий вітерець змін* (з газ.); б) хто-небудь відчув вплив чогось нового, іншого, кращого. *Від її щирого голосу повіяло на Миколу свіжим вітром* (В. Кучер); **Пові́яло холо́дним ві́тром** *див.* **пові́яти; Пуска́ти / пусти́ти на ві́тер** *див.* **пуска́ти; (19) Пусти́й ві́тер:** а) легковажна, ненадійна людина. *Поміркувавши хвилю, він* [пан Денис] *буркнув знов під носом: — Гм! Панни — то пустий вітер. Що вони розуміють?* (І. Франко); — *Лукіє, за кого ти віддаєш свою дочку? — За Івана. — А з нього не буде хазяїна, то пустий вітер* (із журн.); б) що-небудь незначне, не варте уваги. *Шука пустого вітру в полю* (Номис); *На пустий вітер і собака не збреше!* (В. Стефаник); **Пусти́ти [з] ди́мом ([з] вогне́м, з ві́тром і ди́мом)** *див.* **пуска́ти; Пусти́ти (розві́яти) за ві́тром** *див.* **пуска́ти; Розно́ситися / рознести́ся за ві́тром** *див.* **розно́ситися; Розпуска́ти / розпусти́ти за ві́тром (по ві́тру)** *див.* **розпуска́ти; Розсипа́тися від ві́тру** *див.* **розсипа́тися; (20) Свіжий ві́тер** — що-небудь нове, інше, краще, яке з'явилося в житті, в суспільстві. — *Революція, сеньйоре, революція. Свіжий вітер! — відповів Ернесто. Сергій посміхнувся: — Дуже поетично й не дуже переконливо* (І. Білик); *Прибув Василь Васильович Маркусь в Україну, навідав батьківщину завдяки тим-таки свіжим вітрам, що зламали також і чорно-білий стереотип поділу наших земляків за кордоном на друзів і ворогів* (з публіц. літ.); **Світ на всі чоти́ри ві́три** *див.* **світ[1]; Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру)** *див.* **трима́ти; Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі** *див.* **шука́ти; (21) Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?>** — уживається для вираження доброзичливого здивування, радості з нагоди несподіваного приходу, прибуття кого-небудь. [Г и р я:] *Здоров, здоров, товаришу секретар! Яким вітром до нас?..* (М. Куліш); — *Здрастуй, моя люба! — підходить до дружини, обнімає й цілує. В домі радісний переполох. — Здрастуй! Яким вітром, яким чудом ти тут?* (О. Довженко); — *Які вітри занесли до нас? — спитав Косенко, міцно потискуючи руку Храмова* (О. Копиленко); — *Яким вітром, Василю? — Не зважав на нього Крищук. — Хоч би подзвонив, написав* (М. Олійник); — *Пані Ольго! — Здивовано розвів* [Павлик] *руками. — Якими вітрами? В таку негоду...* (М. Олійник); — *Яким вітром тебе принесло до нас?* (з газ.); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ві́тром зду́ло (змело́, здмухну́ло, розві́яло)** *див.* **здува́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ві́тром перенесло́** *див.* **перено́сити; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **оси́ка на ві́трі** *див.* **оси́ка; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] полеті́ти за (із) ві́тром** *див.* **полеті́ти.**

ВІТЕРЕ́ЦЬ, рцю́, *ч.* 1. Зменш. до **вітер** 1, 2. *Ранок такий-то тихий та ясний придався: ні вітерець не війне* (Марко Вовчок); *В степу віяв тихий прохолодний вітерець з моря* (В. Кучер); *З Гралтайських Меж іще прилетів сіверкий вітерець* (М. Хвильовий); *Ніч така гарна. Вітерець з-над моря повіває* (Б. Лепкий).

2. *перен.* Перші ознаки позитивних змін, оновлення в житті, діяльності кого-, чого-небудь. *Прийшла якась нова дичавина, і над нашою провінцією зашуміла модернізована тайга азіатчини, і тільки зрідка проривалися молоді вітерці. Тоді почала вірити, що десь живуть інші люди* (М. Хвильовий).

Відбере́жний ві́тер (вітере́ць) *див.* **ві́тер.**

◊ **(1) З вітерце́м (з ві́тром),** *зі сл.* ї х а т и, п р о к а т а т и *і т. ін.* — на великій швидкості. *Танки мчали легко, .. з вітром* (Я. Качура); — *Тату, ви ж обіцяли нас прокатати з вітерцем! — нагадує Іван* (М. Стельмах); — *А приїжджє товариство запросило Єльку по Дніпру прокататись з вітерцем* (О. Гончар); **Повіяв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м),** *безос.*> *див.* **ві́тер.**

ВІТЕРИ́Т, у, *ч.* Мінерал класу карбонатів з кристалами білого, сіруватого, жовтуватого кольору; вуглекислий барій; руда для отримання барію. *Вітерит використовують для виготовлення спеціальної штукатурки, непроникної для рентгенівських променів* (з наук. літ.); *В Україні вітерит є в Передкарпатті, на Закарпатті й на Донбасі* (з наук.-попул. літ.); *Вітерит зустрічається у вигляді ромбовидних кристалів або жовтуватих мас, нерозчинних у воді* (з мови документів).

ВІ́ТЕРИЦЯ, і, *ж., діал.* Вітер, завірюха. *Дідькову халабуду з лелечиним гніздом на колесі під злостивий регіт Водяника зірвала з сох, покотила по лугу та шпурнула в ріку осіння вітериця* (В. Дрозд).

ВІТЕ́ЦЬ, тця́, *ч., діал.* Те саме, що **оте́ць.** *Може бути, що ти не можеш до нас пристати, так я кину вітця і матір, відречуся багатства і піду за тобою на край світу* (А. Чайковський); — *Чим сушиш голову, дівко, — обертається на мить і знову править кіньми вітець її. — Про інше думай і дбай: аби не загубилася в цьому велелюдді* (Д. Міщенко); *В мене нема ні вітця, ні матері, ні брата, ні мужа, котрі би мене проводжали...* (О. Кобилянська); *Син його* [Всеволода] *Мономах ставав славніший за власного вітця* (П. Загребельний); *Отець Йосип став навколішки перед образом Христа в*

терновій плетениці й, заломлюючи в розпуці руки, заволав: — Сину Божий! Ти просив у Гефсиманському саду Небесного Вітця, щоб чаша гіркої цикути обминула Тебе (Б. Антоненко-Давидович); *Все те має початок від дерев і трав, бо й тварі і люди живляться зеленню, а бере вона соки від Землі-Матері, а огонь — від Вітця, Яр-Дива* (О. Бердник).

ВІ́ТИ, віт, *мн. (одн.* **віта,** и, *ж.).* Відгалуження дерева, куща або трав'янистої рослини; гілки. *А над самою водою Верба похилилась; Аж по воді розіслала Зеленії віти* (Т. Шевченко); *Він* [злий дух] *пролітав понад долинами, де хвилювало золоте збіжжя, де рясні дерева клонили додолу важкі віти* (Леся Українка); *Земля холоне у пухкім снігу, І висне паморозь на вітах саду* (М. Зеров); *І зійшла цариця з трону, зірвала лаврову віту* (Остап Вишня); *Дівчина лежала нерухомо і дивилась широко розплющеними очима просто себе вгору і лише зрідка кліпала — з віт падала роса* (І. Багряний); *Голими вітами їжачаться дерева київських парків і скуляться під поривами холодного жовтневого вітру* (Б. Антоненко-Давидович).

ВІТИЛІ́ГО, *невідм., с.* Хронічне захворювання людини й тварин, що виявляється в утворенні на шкірі знебарвлених плям; білий лишай. *Косметична корекція для пацієнтів з вітиліго є особливо необхідною. Вона може застосовуватися і як тимчасовий (на період лікування), і як самостійний засіб подолання недоліків шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Порушення обміну речовин в організмі може спричиняти ожиріння, облисіння, вітиліго й інші захворювання* (з газ.); *Ходять чутки, начебто європейські лікарі пообіцяли поставити позолочений пам'ятник тому, хто знайде спосіб вилікувати хворобу вітиліго* (з газ.).

ВІТИ́НА, и, *ж., іст.* Річкове транспортне вітрильне судно. *На вітині зазвичай працювали 16 осіб* (з наук. літ.); *У 1834 р. по річці Німан ходило шість вітин* (з наук.-попул. літ.).

ВІТИ́СТИЙ, а, е, *рідко.* 1. Те саме, що **вітла́стий.** *Вітиста верба.*

2. *перен.* Неоднозначний; витіюватий. *Лімерикам властиві питомі прикмети англійського гумору: вітистий контекст, що дає перспективу багатоманітних тлумачень; парадоксальність — гра зі словами, де смисл перекидається і блискавично повертається; змога пізнавати абсурдність життя* (з наук. літ.).

ВІТИ́ХА, и, *ж., діал.* Війтиха. — *Але вітиха — добра жінка. Винесли ми* [мені] *хліб на дорогу, аби віт не видів* (В. Стефаник).

ВІ́ТІВ, ова, ове: △ **Ві́това хворо́ба** *див.* **хворо́ба.**

ВІТІ́ЙСТВО, а, *с., книжн.* Те саме, що **витійство.** *Гей, підходьте до мого ви До високого вікна! Не скажу я вам промови, Бо вітійство — річ нудна* (М. Рильський); *Студенти-філологи мають вивчати закони сучасної комунікації в суспільстві, зокрема й правила сучасного вітійства* (з наук.-попул. літ.); *"Повчання" Володимира Мономаха — взірець дидактичного вітійства* (з навч. літ.).

ВІТІ́ЙСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., заст., ірон.* Те саме, що **витійствувати.** *Він стояв на дверях парового млина і вітійствував перед словаками* (О. Гончар); *Дебогорій вітійствував, соваючись на ліжку, аж металева сітка під ним рипіла* (Ю. Хорунжий).

ВІТІЮВА́ТИЙ, а, е, *книжн.* Те саме, що **витіюва́тий.** *Вітіювата промова дихала щирістю, добрими почуттями* (Л. Старицька-Черняхівська); *Із Києва студент надіслав батькам вітіюватого листа* (із журн.); *Меблі для віталень на виставці-продажу були представлені моделями, що втілювали і вітіюватий барочний стиль, і невмирущу класику, і лаконічний модерн* (з газ.); *Жінка похилого віку ставила вітіюватий підпис на синьому чеку служби соціального забезпечення* (з Інтернету).

ВІТІЮВА́ТІСТЬ, тості, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **вітіюва́тий.** *Дозвольте попрохати пробачення за деяку непослідовність і вітіюватість в думках і перейти нарешті до необхідних зарисовок* (М. Хвильовий).

ВІТІЮВА́ТО, *книжн.* Присл. до **вітіюва́тий.** *Плутано та вітіювато повів* [Хитрово] *мову про те, яка то гетьману і старшині буде з усього того велика користь. — Воєводи оборонять міста і весь люд український* (Ю. Мушкетик); *Суспільству був потрібен такий виходець із села, інтелігент у першому поколінні, який дуже довго, вітіювато і незрозуміло говорить* (з газ.).

ВІТІ́Я, ї, *ч., книжн.* Те саме, що **витія.** *У гімназії, де Іван Петрович вважався простим служителем, .. вчителі Бутков і Рождественський після пам'ятного вечора беззастережно віднесли Котляревського до кращого вітії міста* (Б. Левін); *Феофан славив усі цареві діяння, його війни, його кораблі, нове управління, новий град Пітер .. Вітійствував на заздрість іншим вітіям* (Ю. Мушкетик).

ВІ́ТКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **віта.** *Тихо-тихо в лісі, хіба тільки трісне суха вітка в нього під ногою* (П. Куліш); *Загинув ти, — взяла своє недоля, — Мов одірвалась вітка від гіллі* (П. Грабовський); *Давно спарувались, як птиці гоже. Пір'я назносять, кладуть між віток* (А. Малишко); *А коли б на мене, то поруч з голубом та віткою благородного лавра я зобразив би на емблемі миру молоденький саджанець .. черешні, яблуньки або дубка* (О. Гончар); * Образно. *Раз якось спитав я у діда Дем'яна: — Де ваш Павло? Дід покрутив свого вуса й нехотя мовив: — Не скажу, куди його занесло. Раз вітка одірвалася од живого дерева — мусить вона засохти, згинути...* (О. Кониський); *Рука Тараса стомлено спинилась .. Мляво ворохнувся* [ворухнувся] *й знов писав: "Тільки в спині та плечах відчуваю нерви. От і все. Неначе деревце з стовбуром і вітами: кожна вітка ниє й болить..."* (В. Винниченко); * У порівн. *Льоля ставала меншою. На білих просторах, холодно-блискучих, — як вітка. То припадала до землі, то випрямлялась і йшла* (М. Івченко).

2. *перен.* Відокремлена частина чого-небудь; відгалуження. *Ксьондз Анджей завжди тримався осторонь усіх, як думав отець Ераст, через те, що був не тільки родовитим шляхтичем із побічної вітки роду Любомирських, а й поетом* (М. Малиновська); *Князь Михайло Чернігівський належав до вітки чернігівських Ольговичів, родоначальником яких був князь Олег Гориславич, онук Ярослава Мудрого* (з наук.-попул. літ.); *Вітки спіральних галактик складаються з гарячих зір, цефеїд, розсіяних зоряних скупчень* (з навч. літ.).

3. Залізнична колія, відгалужена від основної колії. *Спершу не впізнав будівлі — якась кріпость височіла над віткою залізниці та бур'янами* (В. Барка); *Від сусідньої залізниці провели вітку, по ній безперервно йшли ешелони з механізмами, апаратами та будівельними матеріалами* (О. Бердник); *На залізничній вітці стоїть готовий до відправлення ешелон* (з газ.).

4. *рідко.* Притока ріки. *Вітка Дніпрова; Вітка ріки Дунайця.*

ВІТЛА́СТИЙ, а, е. Який має багато віт; гіллястий. *На вільній волі, на узліссі, Підвівши вгору буйний чуб, На всі кінці*

гіллям розрісся Розложистий вітластий дуб (Н. Забіла); *Поруч з домом .. У дворі під столітнім вітластим каштаном стояла низенька глиняна комірка* (С. Голованівський).

ВІТЛИ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Привітний. *Маруся звісна стала всім .. Вітливим серцем і цнотою* (Є. Гребінка).

ВІТЛОКІ́Т, у, *ч.* Мінерал білого або сірувато-білого кольору; безводний фосфат кальцію. *Нестача фтору, хлору та води в апатиті пояснюється ізоморфізмом його з мінералом, близьким за складом з вітлокітом* (з наук. літ.); *Наявність таких біомінералів, як вітлокіт, може вказувати на інфекційні ураження сечовидільної системи, ревматизм, анемію, остеопороз та інші порушення кальцієвого обміну* (з наук. літ.).

ВІТЛУ́Ф, у, *ч.* Трав'яниста дворічна рослина родини айстрових; різновид салатного цикорію. *Виявлені лікувальні властивості вітлуфу: він сприяє травленню, поліпшує роботу печінки та обмін речовин* (з наук.-попул. літ.); *У країнах Європи поширений сортотип вітлуф, створений із салатного кореневого цикорію* (з навч. літ.); *Вітлуф дрібно нарізати, курагу відварити, подрібнити, з'єднати все; додати подрібнені горіхи і сметану* (із журн.).

ВІТНЕЇ́Т, у, *ч.* Мінерал червонястого кольору, самородна мідь з високим вмістом арсену. *До самородних металів та інтерметалічних з'єднань належать вітнеїт, самородне залізо та його різновиди* (з наук. літ.); *Вітнеїт утворюється в екзогенних умовах у зоні окиснення мідних покладів в асоціації із вторинними сульфідами міді* (з наук. літ.).

ВІТОГЕПА́Т, у, *ч., фарм.* Прозора рідина жовтого або рожево-жовтого кольору, яку отримують зі свіжої печінки великої рогатої худоби і застосовують як протианемічний засіб. *Вітогепат належить до фармакологічної групи вітамінів та вітаміноподібних засобів, легко засвоюється* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ТОНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **віта.** *Верба низько розпустила вітоньки сумні* (П. Грабовський); *Прихилила вишня вітоньку низенько* (А. Кримський); *Пестливими словами називає Б. Гмиря у листах свою дружину: "щастя моє", "сонечко моє теплеє", "вітонька моя яблунева", "радість моя зоряна"* (з газ.).

ВІ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **віта.** — *Тепер ви кидайтесь Ведмедика побить, — Навчає Хлопчик, — віточки беріть!* (Л. Глібов); *На галявині ходили дівчата з віточками черемхи* (А. Шиян); *Густим роєм білого цвіту обліпило кожну віточку, наче снігом, тільки де-не-де помітні темні листочки дерев* (М. Івченко).

ВІТРА́Ж, а́, *ч.* Малюнок на склі або візерунок із кольорового скла (у вікнах, дверях і т. ін.). *В своїх полотнах — або краще вітражах, бо це малювання по склу, він* [мороз] *виявляв багатий декораційний смак* (М. Коцюбинський); *Старовинні вітражі, вправлені замість шибок у вікна й двері, створювали химерну гру світла* (В. Собко); *На мене холодно дивилися пластикове бюро, райдужні вітражі, настінне карбування, різнобарвні світильники* (А. Крижанівський); * Образно. *За ставом праліс холоне, берез вітражі вогненні все ваблять* (В. Стус); *Туманець .. тягнувся пасемцями, зникав у зелених вітражах очерету, так ніби чиїсь невидимі руки змотували і ховали ті білі сувої* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *А брат Кандід все ще читав. Вухо вловило слова лектури й уява побігла барвистою стежкою минувшини, прозорої, мов кольоровий вітраж, запашної, як квіти з дитячого раю* (Н. Королева).

ВІТРАЖИ́СТ, а, *ч.* Той, хто виготовляє вітражі. *Колись вважали, що найбільш вдалим є те вікно, у якому вітражист використав лише певні кольори, досягнувши результату вдалим їх розподілом та поєднанням* (із журн.); *Вітражист повинен точно знати місце, де буде встановлено вітраж, і умови освітлення* (із журн.); *Вітражисти чудово розумілися на цьому виді декоративного мистецтва і віртуозно володіли технікою* (з газ.).

ВІТРАЖИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **вітражи́ст.** *Вітражистка й художниця, добре знана в країнах Європи, представила на темному тлі полотна завжди світлу постать Христа* (з газ.).

ВІТРА́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **вітра́ж.** *Бертольд робить добро людству: винайдення ним тільки одного вітражного кольорового скла приносить почесті й славу* (Н. Королева); *Професор Отава .. опинився в .. знайомому храмово-вітражному вестибюлі* (П. Загребельний); *Сонце встигло вийти так, що спалахнули шибки вітражного скла* (Г. Колісник); *Вітражні вставки у вікна, двері, меблі, ніші та міжкімнатні отвори, гармонуючи з інтер'єром, надають приміщенню своєрідного колориту* (з газ.); // Характерний для вітража. *Цілком можливо, що новий вітражний стиль сформувався в Шартрі під впливом приїжджих паризьких скульпторів* (із журн.); *"Янгол — це оберіг, охоронець", — розказує художниця, яка представила київській публіці понад 20 янголів зі скла, виконаних у вітражній техніці з елементами модерну* (з газ.); *Вітражний цикл;* // Признач. для виготовлення вітража. *Вітражна плівкова технологія дає змогу використовувати художні стекла всередині склопакетів* (із журн.); *Вітражна майстерня.*

ВІТРАЖО́ВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **вітра́жний.** *З двох високих вітражових вікон падали на килим пастелеві світляні ефекти* (Б. Лепкий).

ВІТРЕКТОМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Видалення всього скловидного тіла ока або якої-небудь його частини, включаючи місце, де стався крововилив. *Одним із видів хірургічного лікування при відшаруванні сітківки ока є вітректомія, що застосовується з метою видалення із склоподібного тіла рубців, крові або патологічно змінених клітин* (з наук. літ.).

ВІТРЕ́Н, у, *ч., геол.* Блискуча чорна крихка речовина у складі викопного вугілля. *Вітрен — найменш зольний складник вугілля* (з наук. літ.); *Вітрен характеризується раковинним і напівраковинним або згладженим зламом, однорідністю структури, вираженою ендогенною тріщинуватістю* (з наук. літ.).

ВІТРЕ́ЦЬ, терцю́, *ч.* Зменш.-пестл. до **вітер** 1. [М и х а й л о:] *Вітрець подиха* [подихає]; *пахощами якимись тягне, — здається, липа розцвіла* (М. Старицький); *Навкруги — голий степ. Вітрець невеликий, а пронизує до кісток!* (В. Малик); *Вітрець увірвався відкілясь з-за Дніпра до міста і вільно мчить, безжурний, гомінкими київськими вулицями* (Б. Антоненко-Давидович); *Свіжий вітрець обвівав русий вигорілий чуб косаря* (М. Стельмах); * Образно. *Про що він* [Василь] *грав, тужливий син степів і праці? Хіба він знав? Хіба те знав нічний вітрець, син неба і степів?* (В. Винниченко); *Благословенний вітер! Такий же благословенний і чудесний, як і ті весняні голубливі вітерці його дитинства* (І. Багряний).

ВІ́ТРИК, а, *ч.* Зменш. до **вітер** 1. *Косарики косять, вітрик повіває, Вітрик повіває, дощик накрапає* (з народної пісні); *Листочки з вітриком, жартуючи, шептались* (Л. Глібов); *Я кохаю ту квітку маленьку, Що і вітрик зламає бідненьку: У громами сполохані дні Захищать її любо мені* (Б. Грінченко); *Ранковий вітрик розносив його* [хліба] *приємний запах на всю площу* (М. Томчаній); *З полонини дуло вітриком* (І. Чендей); *Ніч облоскочувала село сонною луною деркача, оббігала всі закутки, розсіваючи сновидне мливо, зрідка заносився вітрик* (Є. Пашковський).

ВІТРИ́ЛИТИ, лю, лиш, *недок.* Керувати вітрильником, вітрилами. *Якщо буде поставлено браму, то судна мають вітрилити між брамовими знаками* (з мови документів); *Діти навчаються вітрилити на катамаранах і поринають у безмежний світ яхтингу* (із журн.); *Піднявся сильний вітер. Не знаємо, як при такому сильному вітрі будемо вітрилити, щоб утримати яхту* (з газ.).

ВІТРИ́ЛЛЯ, я, *с.* Збірн. до **вітри́ло**[1] 1. *Вони натягнули вітрилля й під легким вітерцем попливли проти течії* (із журн.); * У порівн. *Поки що легка, димчата, напівпрозора, а завтра вона* [перша курява] .. *стане хмарами, густим потужним вітриллям розгорнеться над цілим степом...* (О. Гончар).

ВІТРИ́ЛО[1], а, *с.* 1. Прикріплений на щоглі великий шматок полотна певної форми (трикутний, прямокутний), за допомогою якого вітер рухає судно. *І попливе човен З широкими вітрилами* (Т. Шевченко); *Посідали на кораблик .. Осел веслує. Вовк рулює, а Лисичка вітрил пильнує* (І. Франко); *Вітрила горять на фрегатах, тікає турецький паша* (М. Нагнибіда); *Уже він напнув вітрило, і попутний вітер жене баркас далі* (А. Шиян); * Образно. *Кудись пливли хмарок ясні вітрила* (В. Сосюра); * У порівн. *По воді пливе білий лебідь, задерши вгору свої широкі срібні крила, ніби вітрила* (І. Нечуй-Левицький); *Здається, сонце полощеться, наче вітрило на морі* (Є. Гуцало).

2. *перен.* Те, що визначає рух уперед, розвиток, поступ; рушійна сила. *Диплом — це вітрина, виставка, патент. Вітрило до човна, спущеного в житейське море* (Ю. Мушкетик); *Не вітрил потребує наша економіка нині й не бурхливих дискусій. Є проблема вмілого кермування, щоб наш човен не перекинувся, а таки виплив у те широке море, куди зійдуться всі повноводні ріки різних цивілізацій* (з газ.).

3. *поет.* Форма звертання до вітру (у 1 знач.). *Плаче Ярославна В Путивлі рано на валу: — Вітрило-вітре мій єдиний, Легкий, крилатий господине!* (Т. Шевченко); — *Вітрило, вітроньку, вітрисько, В небеснім безкраї лети, На вояків не падай низько* (А. Малишко).

Прибавля́ти / прибáвити вітри́л *див.* **прибавля́ти.**

◊ **Без кермá і [без] вітри́л** *див.* **кермó; Ні кермá ні вітри́л** *див.* **кермó.**

ВІТРИ́ЛО[2], а, *с., архт.* Елемент склепіння у вигляді вигнутої трикутної форми. *Вітрило заповнює простір між підпружними арками, що поєднують сусідні стовпи підкупольного квадрата* (з наук. літ.); *Нерідко мечеті в Туреччині мають трикутне вітрило як своєрідну інтерпретацію купола* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРИ́ЛЬНИЙ[1], а, е. 1. Прикм. до **вітри́ло**[1] 1. *Говорили, що кашалот вів проти корабля цілу зграю морських зміїв-людожерів, кожний не тонший за барило і довший за вітрильні реї!* (Ю. Логвин); *Вітрильне полотно;* // Який має вітрила. *Горе кораблеві вітрильному, коли натрапить на таку нещасну пору* (О. Кобилянська); *Тепер можна дістатися паровим кораблем із Криту до Італії за одну добу, а в XV ст. вітрильним кораблем за сприятливого вітру й погоди ця подорож тривала тиждень* (з наук.-попул. літ.); *За часів рабовласницького ладу розпочалося будівництво вітрильних суден* (з навч. літ.).

2. Стос. до вітрил. *В ніч випробу збило, знівечило найнадійнішого майстра, єдиного й, по суті, незамінного знавця вітрильної справи* (О. Гончар); * Образно. *Душа, від криги відімкнута: радість розкрилить, як вишня, в вихор вітрильний* (В. Барка).

Вітри́льний спорт *див.* **спорт.**

ВІТРИ́ЛЬНИЙ[2], а, е, *архт.* Прикм. до **вітри́ло**[2]. *Розміри вітрильних підвісок і радіус їхнього закруглення залежить від дизайнерського задуму* (з наук. літ.); *Найістотнішим конструктивним досягненням візантійської архітектури є система спирання купола на окремо розташовані чотири опори за допомогою вітрильного зводу* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Судно з вітрилами. *Новий вітрильник гордо, як білокрилий лебідь, пристав до берега* (О. Донченко); *Море лежало гладеньке, порожнє. Потім на обрії з'явився вітрильник* (Л. Дмитерко); *Вітрильник рівномірно рухається зі швидкістю 10 метрів за секунду під дією вітру* (з навч. літ.).

ВІТРИ́ЛЬНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вітри́льник.** *Завершилися дитячі вітрильницькі змагання на катамаранах* (із журн.); *Крейсерський яхт-клуб об'єднує ентузіастів вітрильного спорту. Тут діє поки ще єдина у столиці безплатна дитяча вітрильницька секція* (з газ.).

ВІТРИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Чутливість до кінетичної енергії вітру. — *Буй можна пустити пливти, а можна залишити на прив'язі, — відповів Антон. — У першому випадку точно зазначають місцеперебування підводного човна, у другому — буй сам це показує, якщо його не зірве вітром та хвилями, бо він має велику вітрильність* (М. Трублаїні); *Дуг у наметі має бути якомога більше, оскільки чим більше дуг, тим зазвичай менша вітрильність намету* (із журн.).

ВІТРИ́ЛЬЦЕ, я, *с.* Зменш. до **вітри́ло**[1] 1. *Зрушився вітерець. Віталій склав весла, взяв на дні човна шмат якоїсь .. брезентини, розіпнув, і та брезентина... враз стала вітрильцем!* (О. Гончар); *І лише де натрапить на споруди з мокрого піску .. або загледить піщаний, зліплений дитячими руками кораблик (зародок "Оріона" з увіткнутим зверху вітрильцем із черепашки), — .. Ягнич на хвилину затримається, уважно огляне роботу невідомих майстрів дошкільного віку* (Є. Пашковський).

ВІТРИ́НА, и, *ж.* 1. Спеціально обладнане вікно в крамниці, ательє, перукарні і т. ін. з виставленими в ньому зразками відповідних товарів. *Вражала вітрина, де новий чорний оксамит покривали годинники, брошки, шпильки і персні* (М. Коцюбинський); *Ідеали взагалі подібні до штучних виставок на вітринах магазинів, їх можна прагнути, мати за зразок, але задовольнятися треба .. подібними до них живими речами* (В. Винниченко); *У вітринах крамниць Таня заздрісно розглядала красивих великих ляльок* (О. Копиленко); *Вітрини обіцяли все на світі, навіть безсмертя* (Ю. Андрухович); *Особливе значення має сюжет вітрини, її оригінальність, які можуть вигідно відрізнити показ товарів торгового закладу від вітрин його конкурентів* (з мови документів); * У порівн. *В Терехівці, де ті ж самі люди,*

здається, живуть од сотворіння світу, і обличчя стереотипні, .. обличчя, як вітрини терехівських крамниць, порожні й засиджені мухами (В. Дрозд); // Скло в рамі вікна. *Промисловець тяжко сперся на стіл, вп'явши очі в кришталеву прозорість вітрини вікна, рясно вкритого сріблястими слізьми осіннього дощу* (Д. Бузько).

2. Спеціально обладнане місце (перев. дошка, скринька, стенд) з виставленими експонатами, газетами, оголошеннями і т. ін. *Дійшовши до однієї вітрини для оголошень, він став вибирати, куди б піти ввечері* (В. Самійленко); *Експресія, виразність, майстерність художнього втілення — це фактори, які визначають психологічний вплив вітрини* (з навч. літ.); *Вітрина із свіжою газетою завжди привертає увагу читачів* (з газ.).

Вікно́ (вітри́на) сатúри *див.* **вікно́.**

ВІТРИНІ́Т, у, *ч.* Найбільш поширений і важливий мікрокомпонент у складі кам'яного вугілля, який має рівну поверхню та сірий колір різних відтінків. *Вітриніт має середню порівняно з іншими групами мікрокомпонентів відбивну здатність, яка зростає в міру збільшення вуглефікації* (з наук. літ.); *Вітриніт крихкий і при натисненні легко тріскається й розколюється на прямокутні призми або на дуже дрібні уламки, що скупчуються у вигляді тонкого пилу* (з навч. літ.); *Вміст вітриніту у вугіллі Донбасу становить 85–95 відсотків* (з навч. літ.).

ВІТРИНІ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **вітриніт.** *Тонкозерниста вітринітова основна маса зв'язує інші компоненти вугілля* (з наук. літ.); *Роздроблені уламки вітринітового характеру дуже часто зустрічаються в кам'яному вугіллі* (з наук.-попул. літ.); *Вітринітова речовина; Вітринітовий шар; Вітринітові частинки.*

ВІТРИ́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **вітри́на.** *У котромусь з вітринних дзеркал побачила* [Леся] *своє відображення. Зарум'янена, з розвіяними кучерями на скронях, у білій вишиваній сукенці* (Ірина Вільде); *У далекім закутні вестибюля, всуціль відгородженому вітринним склом, щось зеленіє і наче прозориться вода, — акваріум там, чи що?* (О. Гончар); *Офіціантки .. задумливо дивилися в дощ, розбризканий по вітринних вікнах кафе* (В. Коротич); // Признач. для вітрини. *Вітринна реклама є одним з наймасовіших видів внутрішньомагазинних рекламних засобів* (з наук. літ.); *Декоратор готує для оформлення вітрини вітринну коробку та вітринний інвентар* (з мови документів).

2. Який має рекламний характер. *Вітринний показ товарів має такі переваги: по-перше, людина може скільки завгодно разів підійти до вітрини і оглядати її стільки часу, скільки заманеться; по-друге, вітрина дає змогу з максимальною ефективністю використовувати можливості натурального кольору; по-третє, вітрина показує товар у натуральну величину* (з навч. літ.).

3. *перен., рідко.* Спрямований на зовнішній ефект; популістський. *Є країни, де віра зараз має вітринний характер, як, наприклад, в Італії (там усі мафіозі дуже "набожні" люди)* (з газ.).

ВІТРИ́ННО. Присл. до **вітри́нний.** *Твори молодої художниці хоч були представлені на виставці вітринно, але відвідувачі відчули в них гармонію і творчий потенціал митця* (із журн.); *Загроза дострокових виборів змушує всіх без винятку лідерів політичних сил дотримуватися плакатних догм, які вітринно відрізняють їхню партію чи блок від інших* (з газ.).

ВІТРИ́СТИЙ, а, е. 1. Багатий на вітри. *Хіба ж і не щастя після пісної дороги, після сухарів та цибулі .. натьопатись, нарешті, смачної гарячої страви, набратися сили, без якої людину вітром зіб'є в цій вітристій Каховці* (О. Гончар); // З вітром. *Тільки мене цей вітристий дощ любить* (із журн.).

2. *перен.* Те саме, що **вітряний** 2. *І вік наш шалений, і день наш вітристий, І сниться поетам Тарас* (з Інтернету).

ВІТРИ́СТО. 1. Присл. до **вітри́стий.** * Образно. *До квітів вітристо летів він* [хлопчина] *на крилах* (із журн.).

2. *пред.* Те саме, що **вітряно.** *Надворі було вогко й вітристо* (із журн).

ВІТРИ́СЬКО, а, *ч.* Збільш. до **вітер.** *Широко розмахнувся західний вітрисько і б'є могутнім крилом український простір* (У. Самчук); *Все, що мало згоріти, згоріло, тільки сумно чорнів обпалений комин та осінній вітрисько барбався* [порпався] *в попелі, вишукуючи поодинокі жарини* (А. Дімаров); *Степ уже вгортався у прозелень, сонно зітхав утомлений за день вітрисько, і з-за стовпів на шляху сходив круглісінький червоний місяць* (Григір Тютюнник); *Осінь, жовта й сердита, блукала десь поза горами, із злості оголюючи тамтешні дерева, і свистіла пронизливими, сердитими вітриськами* (В. Чемерис); *Підошви прикипали до скрижанілого під степовим наждаковим вітриськом плацу* (Є. Пашковський).

ВІ́ТРИТИ, рю, риш, *недок., що, розм.* Провітрювати. *Кімнату вітрити не зашкодить* (з газ.).

ВІТРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *недок., що, розм.* 1. *також без дод.* Винюхувати щось у повітрі (перев. про тварин). *Морду підняв* [ведмідь] *догори, вітрить, суне звільна, обережно* (І. Франко); *Піднімаючи від часу до часу морду вгору, вітрила* [собака] *щось нюхом у повітрі і вила* (О. Кобилянська); *Івана швидко заховали в пивницю, а чорти заходять і почали вітрити* (А. Калин); * У порівн. *Голову задер* [князь], *ніби зазирав кудись далеко. Ніздрі роздувалися, як у звірюки, котра вітрить криваву поживу* (Б. Лепкий).

2. *перен.* Вивідувати щось. *В поліції рух неспокійний!.. се знайшли у шевця каламар І вітрять дух революційний* (І. Франко); *За себе* [вона] *не боялася ні хвилинки! .. Навпаки — чулася міцна, як ранена левиця, що боронить своє молоде... Вже вітрила слабі сторони нападу. Але не знала ще сили ворогів* (О. Назарук).

ВІ́ТРИ́ТИСЯ, ві́трюся, ві́три́шся, *недок., розм., рідко.* Мандрувати. *Хто вітриться кудись шукать якогось раю — Тому я приказку стареньку нагадаю: Там хороше, де нас нема* (Л. Глібов).

ВІ́ТРИТИСЯ, иться, *недок.* Бути під дією вітру. *Княжа гора вітриться тьмавими сплесками під грізними крильми могутньої й невідворотної птиці* (Є. Гуцало); // *безос.* *З проводів Опанас Васильович повертався мовчазний. Надворі було холодно, вітрилось, немов навмисне у таку негоду, зовсім не весняну, довелось розстатися* (О. Іваненко).

ВІТРИФІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Пов'язаний з вітрифікацією. *Вітрифікаційний розчин забезпечує високу життєздатність заморожено-відтанутих 8–16-клітинних зародків кроля* (з наук. літ.); *Вітрифікаційна рідина складається з двох видів кріопротекторів* (з наук. літ.).

ВІТРИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Перехід рідини у склоподібний стан при зниженні її температури. *Вітрифікація —*

це надшвидкий спосіб заморожування ембріонів (з наук. літ.); *Низька інтенсивність освітлення спричинює зниження морфогенезу і вітрифікацію пагонів* (з наук. літ.); *При вітрифікації значно спрощується процес охолодження й зникає небезпека фізичних і хімічних пошкоджень* (з наук. літ.).

ВІТРИФІКО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* 1. Дієпр. пас. до **вітрифікува́ти.** *Клітина, вітрифікована відповідно до сучасної технології заморожування, швидко набуває склоподібного стану, а це збільшує ймовірність того, що вона виживе й буде використана* (із журн.); // **вітрифіко́вано,** *безос. пред. Небезпечні відходи вітрифіковано* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Склоподібний. *Унаслідок охолодження отримано дуже твердий вітрифікований непористий матеріал, що має наближені до нуля показники поглинання вологи* (з наук. літ.).

ВІТРИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Піддавати що-небудь вітрифікації. *Практично будь-який розплав можна вітрифікувати, тобто перевести у склоподібний стан* (з наук. літ.); *Учені виявили спори мікроміцетів, які пролежали в льодах Антарктиди близько 10 мільйонів років; спори зберегли життєздатність і їх вдалося вітрифікувати* (з наук. літ.).

ВІТРИ́ЩЕ, а, *ч.* Збільш. до **вітер** 1. *Вітрище непомірний Здіймав до неба хвилю навісну* (П. Воронько); *Поле .. лежало від шляху за кущами горобини і низькорослими, присадкуватими луговими вербами. Мабуть, на вітрищі вони не могли високо звестися* (М. Малиновська); *Вітрище .. котить дрібну жовтизну на зіржавлену воду* (Є. Пашковський).

ВІ́ТРІВ, рова, рове. Прикм. до **вітер** 1. — *Синоньку,* — *каже Мавра ..* — *В тобі дві душиці .. Одна біла, як пані, пишна та горда, що не кождого* [кожного] *хоче знати, а друга — вітрова, синку, землі не держиться, нічого не держиться. Блукає, хитається* (О. Кобилянська); *Серед вітрового посвисту він почув сторонній, чужий звук* (О. Донченко); * Образно. *На повне серце пий земне життя широке, Гойдайся і пливи на вітровім крилі* (М. Рильський); *Вітрових кроків на сходах вже не було чути — хтось наполохав вітер* (В. Коротич); * У порівн. — *Перше гнав.., як вітрів батько, а тепер чого се почав приставати?* (Марко Вовчок).

ВІТРІ́ВКА, и, *ж.* Легка куртка із щупкої тканини, що захищає від вітру. *При виході вони зустрічаються з двома вояками в зелених, довгих, підбитих хутром вітрівках, в хутряних шапках з піднесеними навушниками* (О. Лисяк); *Банзаю було холодно, бо він одягнув лише вільну зелену м'яку футболку з довгими зеленими рукавами й легку зелену вітрівку* (Л. Дереш).

ВІТРІ́ТИ, іє, *недок., розм.* 1. *безос.* Ставати вітряним (про погоду). *Надворі вітріє.*

2. Те саме, що **вивітрюватися.** *Праворуч і ліворуч підносилися височезні, прямовисні стіни з граніту в дико-фантастичних формах, бо й граніт вітріє у безвістях віків* (О. Назарук); *Сіль вітріє.*

ВІТРО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **вітер** у 1 знач., напр.: в і т р о в л о́ в л ю в а ч, в і т р о з а т р и́ м н и й, в і т р о с т і й к и́ й.

ВІТРОАГРЕГА́Т, а, *ч.* Агрегат, який працює на енергії вітру. *Вітроагрегат максимально адаптований до можливостей національної промисловості і розрахований на вітрові умови більшої частини території України* (з наук. літ.); *Україна посідає 14-те місце у світі за встановленою потужністю вітроагрегатів* (з газ.).

ВІТРОБАР'Є́Р, а, *ч., буд.* Фасадна плівка, яка захищає утеплювач від впливу зовнішніх чинників (вітру, вологи і т. ін.). *Вітробар'єр закріплюється безпосередньо на утеплювачі без зазору* (із журн.); *Вітробар'єр захищає термоізоляцію від пилу, запобігає вивітрюванню тепла з шару термоізоляції* (з мови реклами).

ВІТРОБАР'Є́РНИЙ, а, е, *буд.* Прикм. до **вітробар'єр.** *Із зовнішнього боку до плити прикріплюється вітробар'єрна плівка* (із журн.).

ВІТРОВА́Л, у, *ч.* Те саме, що **бурело́м.** *То не буряний вітровал налетів на ліс дрімучий — то Вернидуб ламає вікові дерева* (А. Шиян); *Треба, щоб дерева мали глибоку кореневу систему і могли протистояти вітровалу* (з навч. літ.); *Найбільшим ударом став вітровал 1991 року. Після нього в карпатських лісах залишилася величезна кількість деревини, яку потрібно було терміново освоювати* (з газ.); *Щоб запобігти розмноженню короїдів, треба негайно ліквідувати вітровали та сніговали* (з наук. літ.); *Вирубування лісів почали проводити на крутих схилах без урахування напрямів ураганних вітрів, що спричинило виникнення масових (до 15 млн куб. м деревини) вітровалів* (із журн.).

ВІТРОВА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **вітрова́л.** *На органи державної виконавчої влади покладаються функції видачі дозволів (ордерів) на вирубку сухостійких, вітровальних та пошкоджених шкідниками і хворобами окремих дерев* (з мови документів); *Державним управлінням природних ресурсів здійснено перевірку стану розробки вітровальної та буреломної деревини на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону* (з газ.).

ВІТРОВИ́Й, а́, е́. 1. Стос. до вітру; пов'язаний з вітром. *Найбільш ефективним видом апаратури для отримання даних про вітровий режим у тропо- й стратосфері є радіотехнічні системи вертикального зондування* (з наук. літ.); *Коли літак рухається на малих швидкостях, пілотові необхідна оперативна інформація про стан вітрового розподілу поблизу злітно-посадкової смуги* (з наук. літ.).

2. Викликаний вітром. *Сніг .. знов зірвався з жалібним вітровим шумом по всьому неозорому полю* (В. Барка); *Післяжнивні посіви люпину на піщаних ґрунтах, приорювані весною, запобігають вітровій ерозії ґрунту* (з наук. літ.); *Основна частина вітрового перенесення часток ґрунту відбувається на висоті до одного метра від поверхні* (з наук. літ.).

3. Який діє під впливом вітру; вітряний. *Вітрові колеса з вертикальною віссю обертання можуть мати широке застосування у побудові вітрових електростанцій* (з наук. літ.); *Найбільше вітряків в Україні зафіксовано у XVIII–XIX ст. Деякі села та міста в ті часи мали на своїх околицях навіть по кілька десятків вітрових фабрик* (з наук.-попул. літ.).

4. Який захищає від вітру. *Улітку первісні мисливці розселялися на яйлах та у степовій зоні, де на їхніх стійбищах досліджено залишки легких споруд, цілком ймовірно, наметів з гілля, вітрових заслонів і т. ін.* (з наук. літ.).

△ **Вітрове́ скло** *див.* **скло.**

ВІТРОВИКОРИСТА́ННЯ, я, *с.* Застосування, використання енергії вітру в народному господарстві. *У створеній лабораторії з вітровикористання проводились дослідження, які були пов'язані з електрифікацією виробничих процесів у сільському господарстві* (з наук. літ.); *За теорією по-*

вітроплавання і вітровикористання професора М. Є. Жуковського було розроблено перші конструкції швидкісних вітродвигунів (з наук. літ.).

ВІТРОВИ́ЩЕ, а, *ч. і с.* Збільш. до **вітер.** *Це вже не вітер — буйний вітровище, який вивертає дерева з корінням* (С. Журахович); *Те вітровище тривало увесь день, все посилюючись і посилюючись* (В. Чемерис).

ВІТРОВІДБИВА́Ч, а́, *ч.* Пристрій для захисту від вітру. *У салон автомобіля вмонтовано вітровідбивач* (з газ.); *Скляний вітровідбивач.*

ВІТРОВІДПІ́РНИЙ, а, е, *рідко.* Який прикриває від вітру; вітрозахисний. *Лани — обводнені, обслонені навкруг Вітровідпірними щитами лісосмуг* (І. Вирган).

ВІТРОВІ́Й, ю, *ч.* 1. *нар.-поет.* Вітер. *Ой зашуми, вітровію: "Що чувати, Де гриміли гаківниці та гармати?"* (з народної пісні); *Шумить осінній вітровій* (В. Сосюра); *Скажи ж мені, Дніпре, які вітровії Все кличуть тебе крізь степи і гаї?* (М. Вінграновський).

2. Сильний вітер. *Погасивши світло, вийшов* [Данило] *із корчомки, замкнув її і, згинаючись від ударів вітровію, подався до привокзальної площі, де стояв його мотоцикл* (М. Стельмах); *Молода черешня на подвір'ї гнулася на всі боки, та не було їй порятунку від вітровію* (О. Донченко); *Голова райдержадміністрації ознайомився з роботою штабу та службою цивільного захисту, які працюють над ліквідацією наслідків вітровію* (з газ.); * Образно. *Не одлюби свою тривогу ранню, — той край, де обрію хвиляста каламуть, де в надвечір'ї вітровії тчуть єдвабну сизь* (В. Стус); * У порівн. *Раптом йому* [Артемові] *здалося, що власне тіло стало легке-легке. Геть зовсім без ваги. Його пойняла божевільна думка і, як вітровій, поривала з ніг. Летіти!* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *перен.* Те саме, що **вітрого́н** 1, 2. *Іде на Дуба в бій розбишака Вітровій. — Не шматуй красу зелену! Я — захисник В'язу й Клену. Ти на нас не налітай! .. Вітер слухати не хоче — Дуба рве, свистить, регоче* (П. Тичина).

ВІТРОВІ́ЙКА, и, *ж., розм.* Жін. до **вітрові́й** 3. *Тонька, зрадниця, вітровійка, як вона могла так легко змінити паруси?* (О. Гончар).

ВІТРОВІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **вітрові́й.** *Колихалося перед очима легке павутиння і тануло разом з хмарами у вітровійному безмежжі* (І. Пільгук); *Перед княжою брамою на вітровійнім пагорбі, як білий і чорний ворони: чорноризець Іларіон і Мирко, отрок з Любеча* (Г. Тарасюк); — *Богун, то так... Вітровійний тільки він. — Ну! Богун вітровійний!.. — Авжеж. Але й чесний. Не крутій* (Ю. Мушкетик).

ВІТРОВІ́ННЯ, я, *с.* Повівання, подув вітру. *Крізь рев урагану, дикий свист вітровіння .. слухаємо радіоповідомлення про пуск нової домни* (М. Трублаїні); *Нікого так я не люблю, Як вітру вітровіння* (П. Тичина); *Як ніколи раніше, поставала в уяві рідна країна. Наче чув знайомий гомін Черемошу, полонинське роздолля і вітровіння Чорногори* (І. Пільгук); *Ліпше у землю вгрузати ногами .. та слухать, як дише безвічність над нами березовим шумом, теплом весняних вітровінь* (П. Мовчан); * Образно. *Він змеле зерно ще своє тут, де гроза реве у небі, де Україна грози п'є, своє державне вітровіння* (В. Стус); * У порівн. *По-юначому щиро повіривши в торжество правди, свободи й демократії, Василь Симоненко вітром-вітровінням увірвався в царину красного письменства* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРОВІ́НЬ, і, *ж., поет.* Вітровіння. *Снігами вітровінь поля відволочила, Прижовклено збіліла далина* (М. Вінграновський); *Вітровінь щось прагнула сказати між ущелин* (із журн.).

ВІТРОГЕНЕРА́ТОР, а, *ч.* Генератор, який виробляє електричну енергію за допомогою вітродвигуна. *Вітрогенератори можна умовно поділити на дві категорії: промислові та домашні (для приватного використання)* (з наук.-попул. літ.); *Вчені дослідницького енергетичного інституту Гуаньджоу Китайської академії наук створили перший у світі постійний вітрогенератор з магнітною левітацією* (із журн.).

ВІТРОГІ́Н *див.* **вітрого́н.**

ВІТРОГІ́ННИЙ, а, е. Який нормалізує перистальтику і знижує підвищене газоутворення; послаблювальний. *Препарати фенхеля виявляють спазмолітичну і вітрогінну дію* (з наук.-попул. літ.); *Плоди кмину входять до складу багатьох вітрогінних, шлункових і заспокійливих чаїв* (із журн.).

ВІТРОГО́Н, *рідко* **ВІТРОГІ́Н,** го́на, *ч.* 1. *зневажл.* Легковажний, нерозсудливий хлопець, чоловік; жевжик. — *Ти, бачу, з вітрогонів .. Хіба у такому ділі припада хапатись?* (Марко Вовчок); *Те, що вони* [брати] *.. силували її за якогось там свого вітрогона — се пуста байка* (І. Франко); — *Чи це серйозний хлопець, чи, може, якийсь вітрогон* (Д. Бедзик); *Володько тут зовсім змінився. Там дома він такий розбишака, такий вітрогон, тут ніби панночка. Боїться голосно заговорити, відважно ступити* (У. Самчук); *Дитини їй* [Зофеї] *не дав ні канцелярист, молодий вітрогон, ні він, умудрений життям старець* (Г. Колісник).

2. *розм., рідко.* Той, хто швидко рухається (ходить, бігає і т. ін.). [П а н:] *Значить, не обходив саду з тобою він?* [С л і п е ц ь:] *Та як? Та ж він ..* [кривий], *я теж не вітрогін* (І. Франко); — *Ти трохи зажди, а я запряжу своїх вітрогонів — та й у ліси* (М. Стельмах).

3. *розм.* Те саме, що **вітрові́й** 2. *Поріділе чорнолісся зітхає торішнім падолистом. І від того зітхання потужний вітрогон жене безмежним чорнотропом до самого Чорного моря чорну чорнобильську тугу* (із журн.); *Сниться мені, що ніби стою на дорозі й бачу великий вітрогон, що наближається. Височенний смерч зупиняється біля мене* (з газ.).

4. Пристосування для створення сильної течії повітря. *Потім він звернув увагу, що в кутку кузні лежить потужний вітрогон* (М. Руденко); // Спеціальний отвір у будівлях для проходження повітря. *Високий чистий голос панотця розповідав спокійно, співуче невідомі, але чулі слова Євангелія, і ті слова підіймались разом з димом вгору, пробиваючись у вітрогони запорошених вікон* (М. Івченко).

ВІТРОГО́НИТИ, ню, ниш, *недок., зневажл.* Поводитися легковажно. *Ніякого тракториста вона не любить. А юний шофер? Цей хай собі запам'ятає: коли гадає вітрогонити на два фронти, то тут йому і кучерявий чуб нічогісінько не допоможе* (Я. Гримайло); * Образно. *Голуби сторожко зринали над сріблясто підвітреними тополями, вітрогонили з підхмар'я* (Є. Пашковський).

ВІТРОГО́НКА, и, *ж., розм.* Жін. до **вітрого́н** 1. — *Годі тобі, старий! Неначе й справді молодим людям не можна себе розважити, погуляти,* — *гримнула на його* [нього] *Леміщиха. — То ви мене маєте за якусь легковажну вітрогонку? — приступала Зося ближче* (І. Нечуй-Левицький); *Бакун деколи стримано пирхне, якщо котрась вітрогонка мелькне у нього під самісіньким носом* (В. Близнець).

ВІТРОГО́ННИЙ, а, е, *рідко.* Проникний для вітру. *У крутежі блисків роздирає повітря стрімкий лет коліс під звидами* [зводами] *вітрогонних ковчегів* (К. Гриневичева).

ВІТРОДВИГУ́Н, á, *ч.* Двигун, що діє за допомогою сили вітру. *Сонце зачервонило маківки церков, найвищі дерева, пропелери вітродвигунів на згірках* (О. Гончар); *Вітродвигун, що складається з трьох пірамід на осі обертання, — не лише ефективний уловлювач вітрової енергії, а й максимальний її зберігач* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРОЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ, а, е. Який використовує електроенергію, отриману за допомогою вітру. *На початок XXI ст. вітроелектричні станції введені в експлуатацію вже в 37 країнах світу* (з наук.-попул. літ.); *Вітроелектричний генератор.*

ВІТРОЕЛЕКТРОДВИГУ́Н, á, *ч.* Двигун, який перетворює енергію вітру на електричну. *Перед тим як братися за конструювання вітроелектродвигуна, ви повинні визначити "якість" вітрів, характерних для вашої місцевості* (із журн.); *Воду із свердловини качали за допомогою вітроелектродвигуна* (з газ.).

ВІТРОЕЛЕКТРОСТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Електростанція, яка за допомогою сили вітру виробляє електроенергію. *Енергію вітроелектростанції можна використати для освітлення окремих, далеко розташованих від основного господарства дворів* (з наук.-попул. літ.); *Німеччина планує до 2030 року закрити власні атомні електростанції, замінивши їх на вітроелектростанції* (із журн.).

ВІТРОЕНЕРГЕ́ТИКА, и, *ж.* Галузь техніки, яка розробляє теорію та вивчає практику використання енергії вітру. *Комплексним показником ефективності вітроенергетики, безумовно, є ціна електроенергії, що її виробляє вітроелектростанція* (з наук. літ.); *Подальший розвиток вітроенергетики має базуватися головним чином на вітчизняних вітроагрегатах, що не поступаються кращим світовим зразкам і повністю адаптовані до національної виробничої бази* (з наук.-попул. літ.); *Програми розвитку вітроенергетики та відновлення роботи малих ГЕС взято під особливий контроль держави та незалежної екологічної служби* (із журн.).

ВІТРОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Пов'язаний з вітроенергією. *У рамках програми впровадження космічних технологій у народне господарство передбачено проект створення вітроенергетичних установок мегаватного класу* (з наук. літ.); *За підрахунками вчених, загальний вітроенергетичний потенціал Землі в 30 разів перевищує річне споживання енергії в усьому світі* (з газ.).

2. Стос. до вітроенергетики. *Для паливно-енергетичного комплексу були запропоновані розробки вітчизняних установ, спрямовані на розвиток вітроенергетичної галузі* (з наук.-попул. літ.); *Свого часу Німеччина після ухвалення закону про "зелений тариф" побудувала найпотужнішу в світі вітроенергетичну промисловість* (з газ.).

ВІТРОЕНЕ́РГІЯ, ї, *ж.* Енергія вітру, перетворена на механічну, електричну або теплову енергію. *Ще 1997 року урядовою постановою затверджено довести виробництво вітроенергії в Україні до 25–30 відсотків від загального обсягу* (з наук.-попул. літ.); *У дисциплінах "Теплотехніка" та "Електротехніка" значна увага приділяється питанням використання екологічно чистих джерел енергії — геліоенергії, вітроенергії, біоенергії* (з навч. літ.).

ВІТРОЕНЕРГОСТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **вітроелектроста́нція.** *На мисі Меганом на висоті 357 м над рівнем моря відбулася презентація першої черги Судацької дільниці Донузлавської вітроенергостанції* (з газ.).

ВІТРОЗАПИ́ЛЕННЯ, я, *с.* Перехресне запилення рослин за допомогою вітру; анемофілія. *Найбільші відстані долає пилок сосни, який має унікальні пристосування до вітрозапилення (повітряні міхури) та аеродинамічні властивості* (з наук. літ.); *Під осінь у вересу наприкінці періоду цвітіння пиляки дотягуються до краю оцвітини, завдяки чому пилок підхоплюється і розноситься вітром. Так верес пристосувався до часткового вітрозапилення* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРОЗАПИ́ЛЬНИЙ, а, е, *бот.* Який запилюється за допомогою вітру. *У вітрозапильних рослин квітки дрібні, малопомітні, із спрощеною непоказною оцвітиною* (з наук. літ.); *Всі хвойні — вітрозапильні рослини, насінини утворюються в шишках чи шишкоягодах у рік цвітіння або на другий-третій рік* (з навч. літ.).

ВІТРОЗАРЯ́ДНИЙ, а, е. Який використовує силу вітру для надання електричної енергії пристрою, приладу і т. ін. *Під керівництвом А. О. Міхаловського в лабораторії розроблено декілька типів оригінальних вітродвигунів, вітрозарядних агрегатів для освітлення клубів* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРОЗАТРИ́МНИЙ, а, е. Признач. для затримання вітру; вітрозахисний. *Вітрозатримні лісові смуги.*

ВІТРОЗАХИСНИ́Й, á, é. Який захищає від вітру. *Іван Петрович, посопуючи, уп'явся поглядом у вітрозахисне скло, за яким гинула, розбиваючись на льоту, степова комашня* (О. Гончар); *Унікальні для зони степу південно-східної України біогеоценози потребують охорони та раціонального використання як деревні фітоценози, що виконують протиерозійну, вітрозахисну та вологонакопичувальну функції* (з наук. літ.).

ВІТРОЗА́ХИСТ, у, *ч.* Система заходів, прийомів та пристосувань для захисту чого-небудь від вітру. *Встановлено, що лісові смуги середньої ажурності мають найвищий сумарний вітрозахист та рівномірніше знижують швидкість вітру на прилеглих полях* (з наук. літ.); *М'який підвіс захищає мікрофон від зовнішніх вібрацій, а додатковий вітрозахист дає можливість працювати на відкритому повітрі* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРОЗИ́Н, у, *ч., біол.* Білок типу колагену, виявлений у склоподібному тілі ока. *Протез для субепітеліальної імплантації містить колаген або вітрозин* (з наук. літ.); *Крім звичайних амінокислот, у фібрилах склоподібного тіла є глевка гідрофільна речовина вітрозин* (з наук. літ.).

ВІТРОКЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до порід, що містять переважно уламки вулканічного скла. *За характером уламків розрізняють літокластичні, кристалокластичні й вітрокластичні тверді вулканічні виверження* (з наук. літ.).

ВІТРОКО́ЛЕСО, а, *с.* Спеціальне колесо, що рухається силою вітру. *Вітроколесо може бути виконане з різним числом лопатей: від однолопатевих пристроїв із контрвантажами до багатолопатевих (з числом лопатей до 50 і більше)* (з наук. літ.); *Голландці внесли багато вдосконалень у конструкцію вітряних млинів і, зокрема, вітроколеса* (з наук. літ.); *Сучасний варіант стародавнього вітроколеса з вітрильними лопатями сконструйований із металевих труб та обшивки* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРОКОРИСТУВА́ННЯ, я, *с.* Використання енергії вітру для вироблення механічної, електричної або теплової енергії. *Створено принципово нову теорію вітрокористу-*

вання, обґрунтовано інженерне проектування потужних вітроагрегатів і вітрових електростанцій (з газ.).

ВІТРОЛÓМ, у, *ч.* Те саме, що **бурелóм.** *Може, вітролом у вас пройшов...* (С. Скляренко); *Гармати грузнуть. Валить вітролом. І треба ж так, щоб зливи саме впали!* (Л. Костенко); *Повалені вітроломами дерева захаращували путь, як трупи на бойовищі* (П. Панч); *Місцями не було ніякої змоги перейти такий вітролом і доводилось його обминати* (О. Донченко); *На світанку Сава .. подався на взлісся* [узлісся] *назбирати вітролому, щоб зготовити сніданок* (К. Гордієнко); * У порівн. *Впали ґазди куди котрий, як вітроломи від бурі* (Марко Черемшина).

ВІТРОЛÓМНИЙ, а, е. Те саме, що **вітрозахисни́й.** *Вітроломний вплив смуг вивчався на висоті одного метра від поверхні ґрунту* (з наук. літ.); *Площі, зайняті дорогами, лісовими захисними смугами, за винятком лінійних вітроломних насаджень усередині кварталів, до складу багаторічних насаджень не входять, а обліковуються у відповідних видах угідь* (з навч. літ.); *Сад із невеликими кварталами (до 13 гектарів) можна краще захистити від вітру вітроломними і садозахисними смугами, ніж з великими кварталами* (з газ.).

ВІТРОМІ́Р, а, *ч.* Прилад для вимірювання сили вітру. *За вікнами нової лабораторії альтернативної енергетики Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна ловлять промені дві невеликі сонячні батареї, на даху шурхочуть лопаті вітроустановки й крутиться вітромір мініатюрної метеостанції* (із журн.).

ВІТРОМІ́РНИЙ, а, е. Признач. для вимірювання сили вітру. *Сила вітру визначається з допомогою вітромірної дошки, прикріпленої до флюгера* (з навч. літ.).

ВІТРОМОБІ́ЛЬ, я, *ч.* Автомобіль з електричним двигуном, акумулятор якого живиться від вітрогенератора. *На виставці в Парижі розробники демонстрували незвичайний транспортний засіб — вітромобіль* (з газ.); *Експериментальний вітромобіль подолав 5000 кілометрів дорогами Австралії* (з газ.).

ВІТРОНАСÓС, а, *ч.* Насос, який працює за допомогою вітродвигуна. *Мені розповідали, що десь у пустелі є покинута оселя, а біля неї колодязь із вітронасосом* (із журн.).

ВІТРОНЕПРОНИКНИ́Й, á, é. Захищений від вітру; непроникний для вітру. *Нові конструкції фасадів повністю водо- і вітронепроникні. Для цього в них передбачені подвійні гумові ущільнювачі* (із журн.); *Фінські зимові куртки мають модний крій, водо- та вітронепроникні, надзвичайно теплі й легкі* (з газ.); *Вітронепроникний спальник.*

ВІТРОНЕПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вітронепроникни́й.** *Мембранна тканина, яку використовують для пошиття верхнього одягу (курток, комбінезонів), "дихає" неоднаково, тому в континентальній Європі вважаються загальноприйнятими тести на її паропроникність, а також водо- і вітронепроникність* (із журн.).

ВІТРОНÓГИЙ, а, е, *поет.* 1. Дуже рухливий, жвавий. *Вітроногий хлопчина;* // Який рухається легко; граціозний, стрункий. [А н т е й:] *Я не люблю, як ти таке говориш, і прозвища того я не терплю, що прикладали ті римляни грубі до еллінської ніжної дитинки. То заздрили вони, що їх римлянки були важкі й незграбні проти тебе, моєї вітроногої Неріси!* (Леся Українка).

2. *у знач. ім.* **вітронóгі,** гих, *перев. мн.* Дуже швидкий (про коней). — *Ти вже сам орудуй, а я на твоїх вітроногих крутнуся по сіль. Нащо гайнувати час.* — *І це діло,* — *погодився лісник.* — *Тільки не пережени худобу на мило...* (М. Стельмах).

ВІ́ТРОНЬКО, а, *ч., нар.-поет.* Зменш.-пестл. до **вітер** 1. *Вітронько не віє, гілля не колише* (з народної пісні); [М о л о д и ц і й д і в ч а т а:] *Ой, повій, вітроньку, по крутій горі* (І. Нечуй-Левицький); *Писала листи нічельками, А печатувала слізоньками, А пересилала тими буйними вітроньками* (С. Васильченко).

ВІТРОПА́РК, у, *ч.* Енергетичний комплекс, який складається з певної кількості вітроенергетичних установок, розміщених рядами та об'єднаних мережею в єдину систему для вироблення електроенергії. *Найперспективнішими будуть, на думку європейських фахівців, офшорні вітропарки в морі біля узбережжя, де сила вітру вища, аніж на суші* (з наук.-попул. літ.); *Вітропарк планують спорудити поблизу Новоазовської вітроелектростанції* (із журн.).

ВІТРОПОКА́ЖЧИК, а, *ч.* Прилад для вимірювання сили й напрямку вітру. *У стандартне спорядження яхти включається й вітропокажчик* (з наук.-попул. літ.); *Вітропокажчик прикрасить дах вашого будинку або дачі* (із журн.).

ВІТРОПÓЛЕ, я, *с.* Простір, який має постійний вітропотенціал. *В Україні складено реальну карту її вітропотенціалу. Справді, не буває поганих вітроагрегатів, бувають неправильно вибрані ділянки вітрополя* (з газ.).

ВІТРОПОТЕНЦІА́Л, у, *ч.* Величина, яка характеризує потужність вітру на певній території. *У районі зони відчуження ЧАЕС на висоті понад 100 м вітропотенціал є сприятливим для рентабельної роботи вітроелектростанцій* (з наук. літ.); *Варто дослідити вітропотенціал територій для вітроелектростанцій, щоб створити вітровий атлас України* (з газ.).

ВІТРОРЕСУ́РС, у, *ч.* Те саме, що **вітропотенціа́л.** *Деякі регіони вже отримують від вітру до 25 % усієї електроенергії, відтак багаті на вітроресурси території ще чекають на освоєння й розміщення вітростанцій* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРОРУХОВИ́Й, á, é. Який починає діяти за допомогою сили вітру. *Віторухова система; Вітроруховий комплекс.*

ВІТРОСИЛОВИ́Й, á, é. Який діє за допомогою сили вітру. *Одержання електроенергії від вітросилових установок є надзвичайно привабливим, але разом з тим технічно складним завданням* (з наук.-попул. літ.); *Вже робилися спроби вивести на ринок вітросиловий зарядний пристрій для мобільних телефонів* (із журн.).

ВІТРОСТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **вітроелектроста́нція.** *Використання вітростанцій у країнах ЄС уже зараз дозволяє щороку уникнути викидів в атмосферу десятків тисяч тонн шкідливих газів* (з наук.-попул. літ.); *За майданчиками, на яких можна будувати вітростанції, Україна посідає друге місце в світі після Росії* (із журн.).

ВІТРОСТІЙКИ́Й, á, é. Здатний протистояти силі вітру; витривалий. *В основу методики визначення вразливості ґрунтів покладено показник схильності до руйнування вітростійких агрегатів* (з наук. літ.); *Тис — вітростійкий, зимовитривалий, декоративний і заслуговує ширшого використання в озелененні* (з наук. літ.).

ВІТРОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **вітростійки́й.** *Надзвичайно легка і тонка мембрана, яку розташовують між верхньою тканиною та підкладкою, за-*

безпечує одягу водонепроникність, вітростійкість і можливість "дихати" (з наук.-попул. літ.); *При потребі може вводитись головна порода для підвищення вітростійкості насаджень — бук, клен, явір, модрина* (з наук.-попул. літ.); *Ялиця біла своїм добре розвинутим корінням забезпечує вітростійкість деревостанів — захищає себе та інші породи* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРОТЕ́ХНІКА, и, *ж.* Техніка, що працює на енергії вітру або використовується у вітроенергетиці. *Незважаючи на істотний прогрес у створенні вітротехніки, дотепер в Україні практично немає серійного випуску малих вітроагрегатів* (з наук.-попул. літ.); *Одночасно з налагодженням виробництва вітротехніки потрібно створювати сервісні структури для її монтажу і ремонту* (із журн.).

ВІТРОТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний з вітротехнікою. *Стримувальним фактором розвитку малої вітроенергетики є брак на підприємствах-виробниках оборотних коштів для організації серійного виробництва вітротехнічного устаткування* (з наук. літ.); *Географічне положення України, природні кліматичні фактори потребують особливих, географічно адаптованих підходів до раціонального використання гідротехнічного, вітротехнічного та сонячного потенціалу* (з наук.-техн. літ.).

ВІТРОТРИВКИ́Й, á, é. Здатний витримувати сильний вітер; тривкий до дії вітру; міцний. *"Потепління" зими призводить до 50–70-кратного переходу температури повітря через 0 °C, а значить, до повної руйнації вітротривкої структури ґрунту* (з наук. літ.); *Вітротривке узлісся.*

ВІТРОТРИ́ВКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **вітротривки́й.** *Посилена арматура забезпечує вітротривкість алюмінієвої стінної плати* (із журн.).

ВІТРОТУРБІ́НА, и, *ж.* Лопатевий двигун, який перетворює енергію вітру на електричну енергію. *Аеромеханічна система стабілізації частоти обертання вітротурбіни дає змогу експлуатувати її в широкому діапазоні швидкостей вітру* (з наук. літ.); *Вітроагрегат простий в обслуговуванні, адже з'єднаний з вітротурбіною безпосередньо* (із журн.).

ВІТРОУДА́РНИЙ, а, е. Який зазнає дії вітру. *Що більш крутий вітроударний схил, тим більша швидкість вітру і сильніше руйнування ґрунту* (з наук. літ.); *Насамперед дефляції зазнають вітроударні опуклі схили, на яких підсилюється вплив повітряного потоку на поверхню ґрунту* (з наук. літ.).

ВІТРОУСТАНО́ВКА, и, *ж.* Лопатевий пристрій для перетворення енергії вітру в електричну, механічну або теплову енергію. *За допомогою вітроустановок в умовах України є можливим використання близько 20 % річного об'єму енергії вітру* (з наук. літ.); *Автоматична система регулювання кута нахилу лопатей дає змогу використовувати вітроустановку в широкому діапазоні вітрів (від 2,5 до 45 м/с)* (з наук. літ.); *Світове вироблення електричної енергії вітроустановками збільшилося втричі* (з газ.).

ВІТРОФЕ́РМА, и, *ж.* Те саме, що **вітропа́рк.** *Загальна потужність вітроферми може сягати десятків і сотень мегават* (з наук. літ.); *На острові Крит заплановано встановлення вітроферми з 300 вітроенергетичними установками, і кожна потужністю 100 кВт* (з навч. літ.).

ВІТРОФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Широке введення в експлуатацію вітроелектричних станцій. *Вітрофікація півострова.*

ВІТРОФІКО́ВАНИЙ, а, е. Який використовує вітер для виробництва електроенергії. *В Іспанії найбільш вітрофікований регіон — Наварра: він бере від вітру 23 відсотки електроенергії* (з газ.).

ВІТРОФІ́Р, у, *ч.* Назва виливних гірських порід, що містять вулканічне скло з невеликою домішкою інших мінералів. *Вітрофіри іноді використовують як активну мінеральну добавку до цементів* (з наук. літ.); *Породи вулканічного походження — вулканічний попіл, туф, пемза, вітрофір, трас* (з навч. літ.).

ВІТРОФІ́РОВИЙ, а, е. Прикм. до **вітрофі́р.** *На контакті з ріодацитами збільшується кількість скла, основна маса поступово переходить у вітрофірову структуру. Ріодацит стає чорним і переходить в обсидіан, деколи з перлітовою структурою* (з наук. літ.).

ВІТРОХІ́Д, хо́да, *ч.* Апарат, машина, що працює, пересувається, використовуючи енергію вітру. *Вітрохід, створений у Північній Кароліні, пересуватиметься за принципом відомої рослини перекотиполе, механізм руху та будову якої протягом багатьох років ґрунтовно вивчали американські фахівці* (із журн.).

ВІТРО́ЧОК, чку, *ч., нар.-поет.* Зменш.-пестл. до **ві́тер** 1. *Тоді тая жінка рекла: — Повій, вітрочку, дам за тебе дівочку* [дівчину], *як буду мати* (з легенди).

ВІТРУВА́ТИЙ, а, е. Легковажний, непосидющий. *Вітруватий Дяченко таких підібрав собі й січовиків і вплав на конях пішов через Дніпро* (Іван Ле).

ВІ́ТРУМ, у, *ч., фарм.* Лікувальний вітамінно-мінеральний комплекс. *Вітрум рекомендують вживати людям у стресових ситуаціях, а також після тривалої хвороби* (з газ.).

ВІТРЮ́ГА, и, *ч.* Збільш. до **ві́тер** 1. *Вітрюга такий, що аж хист вириває з землі навкруг пасіки* (Б. Грінченко); *Ну й зима — хуртеча та вітрюга. Ні проїхати, ані пройти* (Л. Первомайський); — *Чортам та відьмам тут тільки жити... Вітрюга який...* (О. Гончар); *Знову скажений вітрюга шарпає нам шинелі, знову натужно стугонить бруківка і видзвонює, гримкотить залізо* (Є. Доломан).

ВІТРЮГА́Н, у, *ч.* Те саме, що **вітрю́га.** *Пізнього січневого вечора ніхто не хотів виходити на вулицю, на пронизливий вітрюган* (О. Донченко); *Злі вітрюгани шарпають, рвуть цупке обмерзле гілля* (І. Цюпа); *Як далеко від батьківщини заніс їх розбурханий холодний вітрюган!* (В. Малик).

ВІТРЯ́К[1], á, *ч.* 1. Вітряний млин. *Ставок, гребелька, і вітряк З-за гаю крилами махає* (Т. Шевченко); *Самотньо застиг на горбі вітряк* (А. Шиян); *Відколи пам'ятаю себе, я люблю вітряки, люблю посвист їхніх крил* (М. Стельмах); * Образно. *На сторожі озер маячили силуети задумливих вітряків* (М. Хвильовий); *І далина на всі чотири боки перехрестилась чорним вітряком* (Л. Костенко); * У порівн. *Все крутилось і шуміло лиш, Мов вітряк* (І. Франко); *Мотря не могла зібрати гадок. В її голові, як у вітряку. Гадка майне і щезає, а за нею друга, третя, десята* (Б. Лепкий); *Щастя вихром упаде на плечі Й закрутить дні, мов крила вітряка* (О. Теліга); *Абелеві нерозмірно довгі руки вимахували над великою головою, мов крила вітряка* (Н. Королева); *Як велетенський вітряк, тряслося* [небо], *в нестримному гніві й з високості трусило, кидало, жбурляло з-під свого невидимого жорна цілі потоки крижаного борошна* (В. Малик).

2. *рідко.* Те саме, що **вітродвигу́н.** *Під Москвою поставили намети з науковими приладами, побудували вітряки та радіостанцію* (з наук.-попул. літ.); *Використовувані вітряки (вітродвигуни пропелерні, аеротурбінні) та на їхній основі*

вітряні електростанції у своєму конструктивному вирішенні складні, громіздкі й дорого коштують (з газ.).

3. *перен., розм.* Про легковажну, непостійну за своїми поглядами, характером і вчинками людину. *Хай би сиділа* [Марія] .. *поруч отого маслакуватого Грищенка .. "І чим він їй до вподоби, отой ребрастий вітряк", — намагаюся поставити себе на місце Марії* (Є. Доломан).

◊ **Боротьба́ з вітряка́ми** *див.* **боротьба́; Воюва́ти (боро́тися) з вітряка́ми** *див.* **воюва́ти.**

ВІТРЯ́К², у́, *ч.* Народна назва анемони; вітряниця *(див.* **вітряни́ця²**). *Росте вітряк у Карпатах і на Поліссі. У вологих тінистих місцях, особливо в западинках, на пухкому поживному ґрунті розвивається у великій кількості* (з наук.-попул. літ.); *Час цвітіння анемони збігається з періодом весняних вітрів, тому її називають ще вітряницею, вітряком* (із журн.).

ВІ́ТРЯНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **вітер** 1. *Бачу усміх твій крізь сніжну мжичку, чую голос вітряних пісень* (М. Драй-Хмара); *Свіжі вітряні струмені вривалися до кімнати* (А. Шиян); // З вітром. *Вона все ходила дивитись, .. Дожидала — нікого не було цілу ніч тую чорну, вітряну* (Марко Вовчок); *Ранок видався хоч і ясний, а вітряний* (А. Головко); *Посилення вітру надвечір є ознакою настання вітряної дощової погоди* (з наук. літ.).

2. *перен.* Бурхливий, тривожний. *Невже життя в тім і полягає, щоб пройти якоюсь вітряною хвилею й сліду не зоставити?* (М. Івченко); *Шуми, шуми, рясне верхів'я, епохо наша вітряна!* (П. Тичина).

3. *перен., розм.* Легковажний, пустотливий. *Щось віє покривалами тонкими, так прудко-прудко, крутячись у танці... Якісь таємні вітряні дівчата, веселі діти смутної пустині?* (Леся Українка); *Не вітряна ж якась, а тиха, скромна Марина .. уже третього причарувала* (М. Зарудний); // Безтурботний, несерйозний. *Чи настане кінець вітряним цим словам?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вітряне дитинство зникло за горами, Ми ж були гіллячками, стали яворами!* (А. Малишко).

4. *перен., рідко.* Кокетливий, привабливий (про зовнішність). *Вона манила до себе зваблившим поглядом, стрункою постаттю, білизною зубів і вітряною розмаяністю важкого чорного волосся* (В. Малик).

ВІТРЯНИ́Й, а́, е́. Який діє за допомогою вітру. *Зупиняючись у селах, махновці забороняли дзвонити в церквах, запускати вітряні млини, розводити багаття, вивішувати прапори на високих будівлях, випускати голубів, боячись попереджувальних сигналів* (з наук. літ.); *Створює І. Д. Папанін прекрасно устатковану станцію з ангаром для літаків, науковими павільйонами, вітряним двигуном* (з наук.-попул. літ.).

△ **Вітряна́ ві́спа** *див.* **віспа.**

ВІТРЯНИ́ЦЯ¹, і, *ж., діал.* Буря. *Здавалось, і вітер тут чорний, і дощ ллється з неба чорний, як смола. Фронт мовчав чи його не чути було за вітряницею* (О. Гончар).

ВІТРЯНИ́ЦЯ², і, *ж.* Народна назва анемони; вітряк *(див.* **вітря́к²**). *Квітки вітряниці закриваються на ніч і перед дощем — як спосіб захисту пилку від вологи* (з наук.-попул. літ.); *Льон український, вітряниця лісова занесені до Червоної книги* (з наук.-попул. літ.).

ВІТРЯНИ́ЦЯ³, і, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **вітря́нка.** *Думка про Лавріна морила його* [Сироватку] *незгірш за пекельну хворобу — вітряницю* (Ю. Мушкетик).

ВІ́ТРЯНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **вітряний.** *Знову мій поїзд летить, Розриваючи вітряність далі* (П. Дорошко); *Велике значення у виникненні ракової пухлини мають шкідливі впливи атмосферних факторів (холод, мороз, висока вологість, вітряність)* (з наук. літ.).

ВІТРЯ́НКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **Вітряна́ ві́спа** *(див.* **віспа**). *Коли їй було дванадцять чи тринадцять років, вона захворіла вітрянкою* (Ірина Вільде); *Підозрілі захворювання виявились або алергією, або вітрянкою* (з наук.-попул. літ.); *У дорослих вітрянка протікає набагато важче, аніж у дітей, можливий навіть летальний результат* (з газ.); * У порівн. *Підхопили постмодернізм, як вітрянку, розчухали до крові, ну, і яке ж тепер обличчя літератури?* (Л. Костенко).

ВІ́ТРЯНО, *пред.* Про наявність вітру. *Сьогодні знов тепло, тільки трохи вітряно* (Леся Українка); *Вітряно було за вікном, видно було, як гнуться, пружинять під поривами вітру високі тополі* (О. Гончар); *Сніг не випав, було голо, сухо і вітряно скрізь — і в полі, і по городах та садках...* (М. Малиновська).

ВІТРЯЧО́К, чка́, *ч.* 1. Зменш. до **вітря́к¹**. *Була у неї земелька, скотинка, був і вітрячок* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Хуторяни мірошником його прозвали, бо збудував він собі вітрячок* (О. Стороженко); *Степ і степ. Хіба десь далеко-далеко на виднокрузі заманячить самотній вітрячок...* (М. Олійник); * У порівн. *Коли бричка виїхала за ворота, Махтей підтюпцем вибіг на вулицю і довго-довго махав руками, немов розпухлий підкорочений вітрячок* (М. Стельмах).

2. Дитяча забавка, подібна до вітряка. *Марко показував свого нового вітрячка з торохтілкою: вітер дме, млинок крутиться і торохтить* (О. Копиленко); *Він .. маленький вітрячок може змайструвати* (О. Донченко).

ВІ́ТТЯ, я, *с., збірн.* Віти. *І багато народу стелили одежу свою по дорозі, інші ж різали віття з дерев і стелили дорогою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Густе віття поперепліталось межи собою* (М. Коцюбинський); *Зашумів буковим віттям прадавній ліс* (В. Кучер); *Зрідка дощить високе серпневе небо, .. і крайня зоря над самим небосхилом надсадно продирається крізь віття дерев* (В. Стус).

Па́льмова віть <Па́льмове ві́ття> *див.* **віть¹.**

ВІ́ТТЯЧКО, а, *с., збірн.* Зменш. до **віття.** *Ліс мовчить. І тільки білка Шасне в віттячко руде* (А. Малишко); *Про своє пережите дівчина й не стала говорити .. Примостилася поруч, на краю колоди, віттячко полину знічев'я крутила в руці* (О. Гончар); *Тримають дядьки на плечах свіжозрубану грабову тичку, з неї навіть не все листате віттячко стесано* (Є. Гуцало).

ВІТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* Вітувати. — *Вже я вас не буду скликати, коби-м добув своє, та й плюю на уряд, та най вам шмаркачі вітують.., — говорив війт* (В. Стефаник).

ВІТХНЕ́ННИЙ, а, е, *діал.* Натхненний. *Коли проповідникам не стало вже духу в грудях і вони скінчили свої вітхненні промови... Згода порозуміла, що пора й їй сказати пару слів* (І. Франко); *Я дуже любив дивитися, як Хомик з вітхненним апостольським обличчям компонував якийсь релігійний образ і як на крейдяні контури накладав краски* (Б. Лепкий); *Мандрівник .. закрив вітхненне лице долонями* (К. Гриневичева).

ВІТХНЕ́ННЯ, я, *с., діал.* Натхнення. *Нехай поети, до вітхнення вдатні, Співають нам на всякі голоси Про мирові куточки благодатні, — Де є страждання, там нема краси!* (П. Грабовський); *Сірий чоловік.. пас ошалілими з хи-*

жого вітхнення очима гладкий, як шиба, чорнозем, зелений від борів, пахучий медом та запишаний хлібами — ростом в людину... (К. Гриневичева).

ВІТЦІ́ВСЬКИЙ, а, е, *діал.* Батьківський. *Жив по-панськи, вітцівського добра не марнував* (І. Франко); *Нарешті мудрість, яка була завжди з нею* [Роксоланою], *винесена ще з вітцівського дому, запанувала і стала давати щедрі плоди, а плоди мудрості бувають і солодкі й гіркі* (П. Загребельний); *Та десь під весну до Сеня й вибралась* [Марта] .. *Видно, тепліше їй у вітцівській хаті* (І. Нижник).

ВІТЦІ́ВЩИНА, и, *ж., діал.* Батьківщина *(див.* **ба́тьківщина[2]**). — *Тут моє право! Тут моя вітцівщина!* (І. Франко); *Людині визначено Богом місце народження, країна, небо, вона не може того нічого поміняти, .. і куди б ти не пішов, твоя батьківщина, вітцівщина буде завжди з тобою* (Ю. Мушкетик).

ВІТЧИ́ЗНА, и, *ж., уроч.* Батьківщи́на (у 1 знач.); рідний край. *Ти геть летиш у інший час — та й баста: В середньовіччя, Грецію чи Рим, Забувши, як пахтить вітчизни дим* (Ю. Клен); *Сучасна людина виробила в собі звичку не мати свого кутка .. Загубила згадку про свою спорідненість з вітчизною. Місце народження обернулось .. черговим пунктом заповнюваної анкети* (В. Домонтович); *Велика, безкрая Вітчизна моя, — Пішки не пройдеш за рік* (І. Нехода); *І колишеться м'ята, І тремтить далина, І доріг тих багато, А Вітчизна — одна* (А. Малишко); *Дух вітчизни, материзни несуть і досі нам вони* [слова] (Д. Білоус); *Той погар доль, осмалені хрести знакують путь охлялої Вітчизни* (В. Стус).

ВІТЧИЗНОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Сукупність наук, які вивчають історію, культуру, географію і т. ін. своєї країни. *Вітчизнознавство починається з краєзнавства — історичного, географічного, літературного* (з наук. літ.); *Вітчизнознавство передбачає спільне вивчення рідної мови та культури носіями мови* (з навч. літ.).

ВІТЧИЗНЯ́НИЙ, а, е. Прикм. до **вітчи́зна.** *Досить сильний вплив на культивування сучасного економічного та екологічного мислення справив доробок багатьох вітчизняних економістів, соціологів, філософів, біологів, гідрологів, представників інших галузей знання* (з наук. літ.); *Роботи, присвячені вивченню водного режиму папоротей, які мають різні феноритмотипи, у вітчизняній літературі практично відсутні* (з наук. літ.); // Створений у своїй державі; не іноземний. *Старої вітчизняної марки, колісний* [трактор], *незграбний, як на сучасний смак, і мало повороткий. Але він значно більше попрацював, ніж закордонний* (Ю. Яновський); *Держава всіляко сприяє розвитку та підвищенню конкурентної спроможності вітчизняних товарів* (з наук. літ.).

Вели́ка Вітчизня́на війна́ *див.* **війна́; Вітчизня́на війна́** *див.* **війна́.**

ВІТЧИ́М, а, *ч.* Чоловік, що стає батьком дітей своєї дружини, яка має їх від попереднього шлюбу; нерідний батько. *Вітчими йшли, тесті-скуп'яги, Зяті і свояки-мотяги* (І. Котляревський); *Обидва — й вітчим, і мати, бадьорі й жваві, й навчати в школі, й вести маленьке господарство встигали* (Д. Бузько); *Він бачив, що Любочка.., може, навіть любить свого вітчима* (В. Собко); *Валерій таки скучав за матір'ю і за вітчимом* (Микита Чернявський); *Не належать до спадкоємців за законом пасинки та падчериці після вітчима та мачухи, якщо не мало місце усиновлення чи утримання* (з мови документів).

ВІТЧИ́МІВ, мова, мове. Прикм. до **вітчи́м.** *Я знав аж надто добре вітчимову вдачу* (І. Франко); // Який належить вітчиму. *Андрій сидів у світлиці серед всяких записок, заяв та книжок і лаштував невеличку дерев'яну вітчимову скриньку* (С. Добровольський).

ВІТЧИНА́, и́, *ж., діал.* Вітчизна. *Кров і труд ось тут здвигне нам Нову, кращу вітчину!* (І. Франко); *Найвищий закон — добро вітчини, говорили старинні, і цей принцип мусить непорушно стояти, бо де не бережуть його, там горе!* (Б. Лепкий); *Увечері київський князь Богдан Гатило, придивляючись до свого чорнявого й зовсім незнайомого брата, віддав йому частину вітчини: городище на Росі, по той бік Сквири, яке ще не мало й назви* (І. Білик).

ВІТЬ[1], і, *ж.* 1. Те саме, що **вітка** 1. *Ступила* [Катря] *на вербову віть* (Марко Вовчок); *Зрубане дерево упало та й забило вітями одному брату голову* (О. Стороженко); *Рон підійшов до сріблистого дерева, прихилив до себе віть з рожевою квіткою* (О. Бердник); *Притис* [Володимир] *до обличчя медову віть і пив її чудовий аромат* (Валерій Шевчук); * Образно. *Гойдається вечора зламана віть і синню тяжкою в осінній пожежі мій дух басаманить* (В. Стус); * У порівн. *У світлиці Задерачиної хати лежали мертві. Василько, довгий, рукатий, наче зламана віть, — на лавці. Іпат Петрович, бородатий, щупленький — дитина в порівнянні з Васильком — на ліжку* (Микита Чернявський).

2. *збірн.* Віття. *І дощ пройшов, і пахне віть бузкова* (Л. Забашта); *Мені здавалось, що й берези Від мене відхиляли віть* (Д. Павличко).

3. *перен.* Напрямок, галузь, сфера діяльності. *Так пізнавала Марійка благу віть євангельську й простодушно її приймала до серденька: як же не вірити, коли бабуся кажуть?* (Н. Королева); *Віки єднаються міцніше, ніж це ми собі уявляємо. Невмируща віть творчості — це, безсумнівно, та найповніша реальність, що її ніщо не розломить, що над нею не владен і час!* (О. Гончар).

4. *перен.* Лінія спорідненості. *Хто наші предки? .. Висока віть з пракореня слов'ян? Які були тут мови і наріччя? В яких садах співалось солов'ям?* (Л. Костенко).

(1) Па́льмова віть <Па́льмове ві́ття>: а) гілка пальми як символ миру, мирних намірів та вічного життя. *Іде пророк на ту розмову к Богу* [до Бога], *провадить же його прихильний люд, Вкриває віттям пальмовим дорогу, Хвалу співа, гуде тимпанів гуд* (Олена Пчілка); *Дорогоцінною реліквією, що її приносили з Єрусалима на батьківщину, вважалося пальмове віття (пальма — символ вічного життя у християнстві)* (з наук.-попул. літ.); б) *(перен.)* нагорода за переваги в чому-небудь над іншими. *Боюсь, що ви маєте рацію. Навряд чи жде його золота пальмова віть* (О. Гончар).

ВІТЬ[2], і, *ж., спец.* 1. Техніка оброблення золотого дроту в ювелірному мистецтві. *Надзвичайної витонченості в обробці ювелірних прикрас досягали майстри, які володіли технікою віті* (з наук.-попул. літ.).

2. Техніка декорування на склі. *Прийом скляної віті, або венеційської філіграні, назвали за аналогією до техніки декорування ювелірних виробів. Краса таких виробів полягає в переплетенні білих ниток усередині дуже тонких стінок прозорої посудини* (з навч. літ.).

ВІУЕ́ЛА, и, *ж.* Старовинний іспанський струнний музичний інструмент, різновид гітари. *Саме на іспанському ґрунті виникла школа видатних композиторів та виконав-*

ців на віуелі (з наук. літ.); *Віуела була особливо популярною в аристократичних колах Іспанії XVI століття* (з навч. літ.).

ВІУЕЛІ́СТ, а, *ч.* Той, хто грає на віуелі. *Нерідко віуеліст виконував спочатку всю п'єсу. Це вплинуло на розвиток сольного інструментального виконання* (з наук. літ.); *Композитор Луїс де Мілан — відомий представник іспанської школи віуелістів, віртуоз-виконавець на віуелі, письменник, поет* (з навч. літ.).

ВІУЕЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **віуеліст.** *Іспанський репертуар у другій половині концертної програми відома віуелістка виконала майже бездоганно* (з газ.).

ВІФЕРО́Н, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат інтерферону, який має противірусну, імуномодулювальну дію. *Багаторічні зусилля вчених, біотехнологів завершилися створенням віферону, який використовують для лікування не лише дорослих, а й малят* (з наук.-попул. літ.); *Віферон добре взаємодіє з іншими лікувальними засобами, зокрема антибіотиками, хіміопрепаратами, імуносупресорами* (із журн.).

ВІХ, у, *ч.* Те саме, що **віха́.** *Кореневища і корені віху отруйного в малих дозах діють седативно, пригнічуючи центральну нервову систему та знижуючи рухову активність* (з наук. літ.); *Стебло віху всередині порожнисте заввишки 50–150 см* (з навч. літ.); *У лікуванні злоякісних пухлин шлунка застосовують настоянку віху на горілці. Пухлина не зникає, але неначе застигає у своєму розвитку* (із журн.).

ВІ́ХА, и, *ж.* 1. Пряма дерев'яна жердина або легка металева трубка завдовжки 1,5–3 м перев. із загостреним кінцем, якою вказують дорогу, позначають межі ділянки і т. ін. [Д р а н к о:] *Скликайте людей на ґвалт!* [К у к с а:] *А ви візьміть віху та махайте!* (М. Кропивницький); *Обираючи собі місце для хутора, Верига обтикав віхами урочище понад річкою* (П. Панч); * У порівн. *Холод для нього ніби віха, котру весь час переносять і ставлять попереду. Ніби монумент, на який рівняють свій крок* (О. Гончар); *Зорі мерехтять на нічному небі, наче віхи не пройденого ніким шляху* (О. Бердник); // Плавучий штанговий заякорений знак для позначення фарватеру. *Латеральні знаки виставляються за принципом обгороджування сторін фарватеру. Сторони захищаються буями або віхами* (з наук.-техн. літ.).

2. *перен.* Те, що становить етап у розвитку кого-, чого-небудь. *Важливою віхою у розвитку суспільно-політичних поглядів Б. Лепкого став переїзд у 1899 р. до Кракова, де він прилучився до політичної боротьби за українську ідею, проголошену в програмах політичних партій Галичини того часу* (з наук. літ.); *Робота зі створення порталу стане важливою віхою в переході бібліотеки на якісно новий рівень використання сучасних технологій у краєзнавчій діяльності* (з наук. літ.).

ВІХА́, й, *ж.* Трав'яниста отруйна болотяна рослина родини зонтичних, що містить смолоподібну речовину цикутотоксин; цикута. *Віха отруйна, або цикута, особливо небезпечна для всіх травоїдних тварин напровесні* (з наук. літ.); *У багнистих низинних місцях біля річок і ставків, а то й прямо у воді росте віха отруйна* (з наук. літ.).

ВІ́ХАЛО, а, *с., діал.* Завірюха, метелиця. *Не стало видно ні неба, ні землі, — все то одно непроглядне віхало... аж страшно, аж сумно стало!* (Панас Мирний).

ВІХА́РА, и, *ж.* Індійський монастир, в якому постійно живуть буддійські ченці; монастирський гуртожиток. *Нині віхари можна побачити при академіях для буддійських ченців, а в давнину їх розташовували лише в непрохідних диких джунглях, на гірських вершинах і в найбільш віддалених малодоступних місцях* (з наук.-попул. літ.); *Найдавнішу віхару (її відносять до п'ятого століття нашої ери) знайдено в Бенгалії. Жило в цьому давньому монастирі більш як півтисячі ченців* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ХІВЕЦЬ, вця, *ч.* Прибічник віхівства. *Віхівці закликали споглядати світ на основі самокритично-реалістичної оцінки сукупності фактів та подій, змінювати ситуацію засобами педагогіки та високоморальної філософії* (з наук. літ.); *Віхівці шукають критерій прогресу в сфері духу* (з наук. літ.).

ВІ́ХІВСТВО, а, *с.* Ідеологічна течія російської ліберальної інтелігенції на початку XX ст., яка об'єднувалася навколо альманаху "Віхи", що вийшов друком у березні 1909 р. у Москві. *Вийти зі становища, що створилося, може допомогти усвідомлення уроків минулого і релігійно-моральної оцінки, що дали революційним перетворенням представники віхівства* (з наук. літ.).

ВІ́ХІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віхівець.** *На початку XX ст. романтичний націоналізм і гуманістичний індивідуалізм були прилаштовані російською інтелектуальною думкою до основ життя у двох іпостасях: віхівській та революційній* (з наук. літ.); *Вершиною російської політичної філософії був віхівський, синтетичний напрямок* (з наук. літ.).

ВІ́ХОВИЙ, а, е. Прикм. до **віха** 2. *Іван Франко дарує українцям поему "Мойсей" — віховий твір в історії української літератури* (з наук. літ.); *Ми гідно пройдемо цей віховий в історії незалежної України рубіж та успішно складемо іспит на політичну зрілість* (з газ.).

ВІ́ХОЛА, и, *ж.* Те саме, що **завірю́ха** 1. — *Така віхола крутить, що свитку не видно* (М. Коцюбинський); *Віхола густішає, і вже не видно навіть обрію з сірими смугами дерев* (В. Кучер); *І як тут зможеш вибитись на шлях, коли ти сам, .. коли тобі неспокій душу облягає, ще й примітає віхола сліди!* (В. Стус); *Був білий Київ після віхол* (Л. Костенко); * Образно. *Тюрма потрапила в поле бомбових смерчів, у поле вогненних віхол і затремтіла, затіпалась, зіщулилась, замовкла...* (І. Багряний); *У церкві гуляла паперова віхола .. То літали сторінки з старих требників, псалтирів, світських книг* (Ю. Мушкетик); *Художні поривання романтиків, агресивний оптимізм Маріонетті й Малевича, поетика любові в мареннях Шагала — все зійшлося, промовляло до мене. Здавалося, мій мозок, що витримував це інформативне безмежжя, справжню інтелектуальну віхолу, ось-ось рознесе вщент* (із журн.); * У порівн. *Обважнілий* [чоловік], *безперечно, куняв .. Байдужий він до всього навколишнього: до своїх супутників, до численної комашні, що мерехтить, наче віхола, у світлі фар* (О. Гончар); *По коридорах, мов сніг у віхолу, полетіло з роздертих пуховиків біле пір'я* (В. Малик); *Небавом над сонною Терехівкою зайде сонце, білі тумани зарожевіють у березі й повіються червоною віхолою до неба* (В. Дрозд); // *у знач. присл.* **віхолою.** *Самум, що йде віхолою, забиває всьому живому дух, мете геть усе в небуття* (І. Багряний).

ВІ́ХОЛИТИ, ить, *недок., рідко.* 1. Піднімаючи сніг угору, крутити ним. *Різучий вітер крутив і віхолив по дорозі, жбурляв колючим снігом за шию* (Ю. Збанацький); // *безос.* Мете, крутить снігом. *Несамовито віхолило під вікнами. Мороз судомив груди, вищав на дорогах, душив рибу кригою, гнав*

дрібну звірину до селищ (М. Сиротюк); *Так віхолить, що берегів річки розгледіти з мосту не беруся* (із журн.).

2. Розвіватися, майоріти. *Передав старшині вісім тисяч червінців золотом серед поля, де віхолив стяг його величності* (Іван Ле); // Крутити, махати чим-небудь. *Радісно віхолило* [цуценя] *оцупком — китичкою хвоста* (Г. Колісник).

ВІ́ХОТЬ, хтя, *ч.* 1. Жмут соломи, сіна і т. ін. *Старий викресав вогню, запалив губку, від губки віхоть сухої соломи* (О. Маковей); *Уляна перемила теплою водою ложки, поклала проти сонця сушитися, вишкребла тріскою казанок, витерла віхтем із кропиви* (Григорій Тютюнник); *Під пахвою тіточка тримала віхоть торішньої трави, налигач і хворостину* (М. Вінграновський); *Колиска дозволяє Жданові почистити коні залізним .. шкреблом. Той чеше вороні, гніді, сірі боки, а потім ще протре коня солом'яним віхтем, аж шерсть на коневі заблищить* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Величезні віхті вогню з останілим реготом вибухали й розходились у повітрі* (М. Івченко); *Улянка встигла розгледіти кострубаті віхті брів, приплюснутий до шибки, схожий на картоплину ніс, заросле обличчя, шапку-ушанку...* (О. Донченко); *Блідо-червоні від сонця віхті палаючої нафти виплескувались, розливались по шпалах, по зарослому травою насипу* (К. Гриб); * У порівн. *Під хрящуватим носом звисали довгі вуса, як віхті* (П. Панч); *Волосся Василя .. стирчить на всі боки, як віхоть пшеничної соломи* (У. Самчук); *Так і лісок підпалити можна, а він у нас сосновий, спалахне, як віхоть* (Ю. Винничук).

2. Жмут клоччя, шматок старої тканини і т. ін. для миття, чищення чого-небудь. *Давно вже він* [самовар] *не бачив ні віхтя, ні цегли, ні попелу: зелені патьоки застилали йому замурзані боки* (Панас Мирний); *Федя старанно віхтем витирає свій кран* (Яків Баш); // Жмут клоччя, шматок старої тканини і т. ін. для мазання (глиною, крейдою і т. ін.). — *Як мажеш, то не крути дуже віхтем, а так, моє серденько, дрібненько та дрібненько* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. — *Орудує нами, як віхтем* (Марко Вовчок); // Слід на долівці або стіні, що залишається внаслідок нерівного мазання. *Доладно вимазать треба, щоб не знати віхтів, щоб свекруха вранці не лаяла* (К. Гордієнко).

3. *перен., зневажл.* Про м'яку, безвільну людину. [М и к о л а:] *Отже я зараз покажу тобі, що я не віхоть. Марш мені з хати!* (І. Франко); *"Солом'яний віхоть", — дратуючись, говорив інколи про нього батько, що бажав би бачити іншу вдачу в останньому в роді Анклітценів...* (Н. Королева); *Що це з тобою, чоловіче? Якоїсь розрив-трави обпився чи з'їв закоханого і звареного голуба? Ти — віхоть чи порядний чоловік і сім'янин?* (С. Процюк).

◊ **Ки́нути ві́хоть** *див.* **ки́дати; (1) Упа́в ві́хоть,** *заст.* — трапилось лихо, нещастя. *Здається, що сей чоловік буває і крутиться у нас затим, що дуже поганий віхоть упав, — і він не зна, як перебути сей час* (Сл. Гр.).

ВІ́ХТЕЛИТИ, ить, *недок., розм.* Сильно віяти; вихорити. *Надворі віхтелить* (з газ.).

ВІХТЕ́ЛИЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **віхола.** *Уже цілісіньку добу не втихала віхтелиця* (з газ.).

ВІ́ХТИК, а, *ч.* Зменш. до **віхоть** 1, 2. *На столі хліб, намазаний маслом, — дві скибки, в мисочці віхтик редьки, трохи у воді, щоб не зів'яла* (Б. Харчук); *Бідахи подорожні, як і ми самі, позатулювали* [шибки] *віхтиками та газетними папірцями* (Ганна Барвінок); *Малий так старався, так пихтів, тягаючи за ними крейду або віхтик, що цілком заслуговував бути повноправним членом їхнього товариства* (О. Іваненко); *Товариш .. вмочив у той слабенький розчин віхтик вати й легенько торкнувся рани* (Є. Гуцало).

ВІХТЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., діал.* Мазати долівку. *На Хрестителя, .. як вже спати лягали — загадує мені ключниця віхтювати підлогу в паничевій світлиці* (О. Кониський).

ВІЦ, а, *ч., діал.* Дотеп. *Він вічно теревенив, розповідаючи веселі віци — анекдоти, співав коломийки* (Григорій Тютюнник).

◊ **Пуска́ти (си́пати) / пусти́ти ві́ци (віц)** *див.* **пуска́ти.**

ВІ́ЦЕ-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **засту́пник** у 2 знач., напр.: в і ц е - а д м і р а́ л ь с ь к и й, в і ц е - г у б е р н а́ т о р, в і ц е - к о́ н с у л, в і ц е - к о́ н с у л ь с т в о.

ВІ́ЦЕ-АДМІРА́Л, а, *ч.* Військове адміральське звання, середнє між званнями контр-адмірал і адмірал. *Звання вищого командного складу у військово-морському флоті — це контр-адмірал, віце-адмірал, адмірал* (з наук.-попул. літ.); *Звання віце-адмірала у флоті рівне званню генерал-лейтенанта в сухопутних військах* (з навч. літ.); // Особа, що має це звання. *26 листопада 1941 р. потужна японська ескадра під командуванням віце-адмірала Нагумо відійшла від Курильських островів і взяла напрямок на Перл-Харбор* (з наук. літ.); *Михайло Миколайович Васильєв, віце-адмірал, російський мореплавець і дослідник полярних країн, майже половину свого життя провів на морі* (з наук.-попул. літ.).

ВІ́ЦЕ-АДМІРА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-адміра́л.** *У 1641 р. Авраам Дюкен захопив п'ять іспанських кораблів. Цього ж року він отримав право піднімати віце-адміральський прапор* (з наук.-попул. літ.); *Віце-адміральський мундир.*

ВІ́ЦЕ-ГОЛОВА́, и́, *ч.* Заступник голови. *"Коли економічний прогноз поганий, стратегічні галузі промисловості допоможуть пом'якшити знижувальний тиск на економіку", — сказав віце-голова Національної комісії розвитку і реформ* (з газ.); *Попит на російські нафту та газ ще довго буде дуже високим, особливо в Азії, переконаний колишній віце-голова Єврокомісії* (з газ.).

ВІ́ЦЕ-ГУБЕРНА́ТОР, а, *ч.* Заступник, помічник губернатора. *Подейкували, що навіть віце-губернатор інкогніто, переодягнутий у цивільне, тишком завітав якось до баби вивідати, хто саме стоїть йому на перешкоді до дальшої адміністративної кар'єри* (Б. Антоненко-Давидович); *До чого й вони не схожі на письменників! Хіба що Василь Олексійович! Салтиков — поважний чиновник, недарма був віце-губернатором* (О. Іваненко); *Зотов послав навздогін Осташкіну дві кулі, одна з яких, влучивши в ґудзик, завдала віце-губернаторові легкої контузії* (М. Сиротюк).

ВІ́ЦЕ-ГУБЕРНА́ТОРСТВО, а, *с.* 1. Посада віце-губернатора. *Він не був готовий до віце-губернаторства* (з газ.).

2. Час перебування і діяльність на посаді віце-губернатора. *Уперше віце-губернаторство здалося цьому сильному й розумному чоловікові надважким і занадто тривалим* (із журн.).

ВІ́ЦЕ-ГУБЕРНА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-губерна́тор.** *Те, що його хлопець звався так само, як і віце-губернаторський син, що вони разом учились і що Доря зважився бити таке паненя, — сповняло його радісним подивом* (М. Коцюбинський); // Признач. для віце-губернатора, належний йому. *По периметру площі мали розташуватися губернатор-*

ський та віце-губернаторський будинки, гостиний двір, архієрейський будинок та інші будівлі (з наук.-попул. літ.).

ВІЦЕ-КА́НЦЛЕР, а, *ч.* Заступник, помічник канцлера. *На першому місці за столом, під царським портретом, канцлер Головкін .. Нижче від нього — віце-канцлер Шафіров, маленький, товстенький, кашляє, чхає, плює в хустинку і раз у раз витирає чоло. Душно йому* (Б. Лепкий).

ВІЦЕ-КА́НЦЛЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-ка́нцлер.** *Австралійський віце-канцлерський комітет; Віце-канцлерський кабінет.*

ВІЦЕ-КО́НСУЛ, а, *ч.* 1. Посадова особа на чолі самостійної консульської установи. *Глави консульських установ поділяються на чотири класи: генеральні консули, консули, віце-консули і консульські агенти* (із журн.).

2. Заступник консула. *У великих генеральних консульствах, крім їхніх глав, у складі установ окремими ділянками роботи можуть керувати консул, іноді декілька віце-консулів* (з наук. літ.); *Віце-консул не лише очолює консульську установу, а й може входити як посадова особа до складу генеральних консульств* (з наук.-попул. літ.).

ВІЦЕ-КО́НСУЛЬСТВО, а, *с.* Представництво однієї держави на території іншої держави, очолюване віце-консулом. *6 листопада 1918 р. ухвалено закон, що встановлював нові штати та місця дислокації консульств України за кордоном, а також чотири види консульських установ: генеральне консульство, віце-консульство, консульство й консульське агентство* (з навч. літ.); *Генеральні консульства, консульства, віце-консульства, консульські агентства очолюються відповідно генеральними консулами, консулами, віце-консулами, консульськими агентами* (з мови документів).

ВІЦЕ-КО́НСУЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-ко́нсул.** *Віце-консульський відділ посольства.*

ВІЦЕ-КОРОЛІ́ВСТВО, а, *с., іст.* 1. Форма колоніального володіння, за якої правитель колонії (віце-король) має необмежені повноваження і є прямим намісником спадкового монарха метрополії. *Бразилія була віце-королівством у складі португальської колоніальної імперії* (з наук.-попул. літ.).

2. Найвища адміністративно-територіальна одиниця в американських колоніях Іспанії XVI — початку XIX ст. *На кінець XVIII століття існувало чотири віце-королівства: Нова Іспанія, Нова Гранада, Ріо-де-ла-Плата і Перу* (з наук. літ.); *Аргентинські провінції увійшли спочатку до складу віце-королівства Перу, утвореного наприкінці XVI століття* (із журн.).

ВІЦЕ-КОРОЛІ́ВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-коро́ль.** *Віце-королівський флот Христофора Колумба мав у своєму складі 17 кораблів з екіпажем до 2,5 тис. осіб* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для віце-короля, належний йому. *Віце-королівський палац має великі можливості для приймання гостей в Ананді* (із журн.).

ВІЦЕ-КОРО́ЛЬ, я́, *ч.* 1. Титул вищого представника королівської влади у володіннях, розташованих за межами метрополії. *У 1813 р. М. Г. Рєпніна було призначено генерал-губернатором новоєнної Саксонії з титулом віце-короля* (з наук. літ.); *Титул віце-короля скасований 1947 року, коли Індія та Пакистан одержали незалежність* (з наук.-попул. літ.).

2. Особа, яка має такий титул; представник короля на підвладних територіях; намісник короля. *Безпосередня вища влада в колоніях Латинської Америки була у віце-королів, які уособлювали іспанську корону* (з наук. літ.); *Поштовхом до розгортання національно-визвольного руху стало рішення віце-короля Д. Керзона про поділ Бенгалії* (з наук. літ.); *Другу експедицію Христофор Колумб очолив уже на посаді віце-короля нововідкритих земель* (з наук.-попул. літ.).

ВІЦЕ-МЕР, а, *ч., розм.* Заступник мера. *Була названа кандидатура і на посаду віце-мера* (з газ.); *Віце-мер Києва пообіцяв учасникам мітингу, що міська влада неодмінно вирішить питання щодо створення у Биківнянському лісі Національного меморіального комплексу* (з газ.).

ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕ́НТ, а, *ч.* Заступник президента. *Віце-президент Академії мистецтв Ф. Толстой та його дружина клопоталися про повернення Т. Шевченка з каторги* (з газ.); *За словами віце-президента холдингової компанії, нове житло значно подорожчає* (з газ.); *Перший віце-президент Національної академії наук України.*

ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕ́НТСТВО, а, *с.* Виконання обов'язків і діяльність віце-президента. *Феофан славив усі цареві діяння, його війни, його кораблі, нове управління, новий град Пітер .. І мав за те немало. Єпископство і архієрейський сан, віце-президентство, .. суперничав у прийомах гостей, надто царя, з самим генерал-прокурором* (Ю. Мушкетик); *Після подій жовтня 1993 р. в Росії було скасовано інститут віце-президентства* (з газ.).

ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕ́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-президе́нт.** *На думку політика, за своїми можливостями посада глави Адміністрації Президента України дорівнювала віце-президентській* (з газ.); *Багато американців ставили під сумнів готовність Сари Пейлін зайняти віце-президентський пост* (з газ.).

ВІЦЕ-ПРЕМ'Є́Р, а, *ч.* Те саме, що **віце-прем'є́р-міністр.** *Велике значення мала і готовність прем'єр-міністра, першого віце-прем'єра, міністра фінансів і членів бюджетного комітету розв'язати проблему пенсійного забезпечення* (із журн.); *Віце-прем'єр повідомив, що Україна перебуває на першому етапі адміністративної реформи* (з газ.).

ВІЦЕ-ПРЕМ'Є́Р-МІНІ́СТР, а, *ч.* Заступник прем'єр-міністра; віце-прем'єр. *Згідно з планами віце-прем'єр-міністра з євроінтеграції, укладення договору з Євросоюзом про асоціацію відбудеться незабаром* (з газ.); *Порадував віце-прем'єр-міністр підприємців і тим, що держава потроху відходить від товарно-грошово-розподільних функцій, віддаючи їх разом із новими ринками комерційним структурам* (з газ.).

ВІЦЕ-ПРЕМ'Є́РСТВО, а, *с.* Виконання обов'язків і час діяльності віце-прем'єр-міністра. *Відомий польський реформатор зумів під час свого віце-прем'єрства забезпечити швидкий розвиток Польщі* (з газ.).

ВІЦЕ-ПРЕМ'Є́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-прем'є́р.** *Якого профілю буде друга віце-прем'єрська посада, невідомо* (з газ.); *Віце-прем'єрський проект.*

ВІЦЕ-СПІ́КЕР, а, *ч.* Заступник спікера. *Легким непорозумінням видається "перестрілка" між колишнім спікером і нинішнім першим віце-спікером щодо візи останнього на президентському законопроекті* (з газ.); *Верховна Рада за регламентом повинна обрати двох віце-спікерів і сформувати парламентські комітети* (з газ.).

ВІЦЕ-СПІКЕРІА́ДА, и, *ж., розм.* Процес обрання віце-спікера. *Прізвище кандидата у віце-спікери не змінилося. На старті віце-спікеріади мусували ідею повернення у крісло першого спікерського зама* (з газ.).

ВІЦЕ-СПІ́КЕРСТВО, а, *с.* Виконання обов'язків і час діяльності віце-спікера. *Політики прогнозують, що боротьба за віце-спікерство буде запеклою і тривалою* (з газ.).

ВІЦЕ-СПІ́КЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-спікер.** *Хтось уже приміряє для себе віце-спікерське крісло* (з газ.).

ВІЦЕ-ЧЕМПІО́Н, а, *ч.* Спортсмен або спортивна команда, що посіли в змаганнях друге місце. *У 2003 році збірна України з міні-футболу вдруге поспіль виборола звання віце-чемпіона Європи* (з газ.); *У нашій відбірковій групі на Євро-2008 були і чемпіон світу, і віце-чемпіон* (з газ.).

ВІЦЕ-ЧЕМПІО́НКА, и, *ж.* Жін. до **віце-чемпіо́н.** *Черкаси мають вже дворазову віце-чемпіонку Європи в гімнастичному міксі (у поєднанні змагань з двох гімнастик: спортивної і художньої)* (з газ.); *Львівська спортсменка — віце-чемпіонка Європи з фехтування на шпагах серед кадетів* (з газ.).

ВІЦЕ-ЧЕМПІО́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **віце-чемпіо́н.** *Фредді Лойкс відсвяткував свою третю перемогу на ралі після 1996 та 2003 рр. і завоював віце-чемпіонський титул* (з газ.); *Віце-чемпіонський кубок Кирила Чуприніна з богатирських багатоборств є гордістю України* (з Інтернету).

ВІЦИНА́ЛЬ, і, *ж., спец.* Невелике пірамідальне підвищення або зниження на грані кристала, що утворюється під час його росту. *Віцинали іноді з'являються на поверхні кристалів* (з наук. літ.); *Кристалічні грані несуть на собі віцинали — сукупність сходинок і терас* (з наук. літ.); *Віцинали вивчає розділ кристалографії — морфологія зовнішньої форми кристалів* (з навч. літ.).

ВІЦИНА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **віцина́ль.** *На одній грані може бути кілька віцинальних горбків, які утворюються під час кристалізації* (з наук. літ.); *Віцинальна поверхня кремнію.*

ВІЦМУНДИ́Р, а, *ч., іст.* Форменний мундир, сюртук цивільного урядовця в Росії до 1917 р. *Несподівано серед людського натовпу з'явився невеличкий на зріст чоловічок у віцмундирі з довгими фалдами і в погонах* (С. Добровольський); *Розкопали десь древнього Іловайського .. На з'їзд він з'явився у віцмундирі, підтримуваний попід руки* (Л. Смілянський); *Директор і вчителі, чекаючи гостей, стояли у віцмундирах унизу біля під'їзду* (В. Нестайко).

ВІЦМУНДИ́РНИЙ, а, е, *іст.* Пов'язаний з віцмундиром. *Я одяг нову віцмундирну пару й урочистою ходою рушив на візит до директора* (Валерій Шевчук); * Образно. *Для тьмяного віцмундирного вищого світу Російської імперії С. Ю. Вітте був вискочкою з провінції. Він являв собою принципово новий тип чиновника-менеджера, талановитого адміністратора* (з навч. літ.); // З якого шиють віцмундир. *Віцмундирне сукно.*

ВІ́ЧЕ, а, *с.* 1. У давній Русі — народні збори, що були вищим органом влади в окремих містах. *Михайло привіз багаті дари княгині Ользі, мав наказ віча поговорити з нею, нагадати про укладений ряд* (С. Скляренко); *У монографії досліджено історію давньоруського віча та рецепцію цього явища в літописах XI–XIII ст.* (з наук. літ.); *Князь не міг силою примусити населення йти на війну і цілком залежав од віча* (з навч. літ.).

2. Масові збори; мітинг. *А у Стрию славнім місті Там русинів більш як двісті зібралося на віче* (І. Франко); *Молоденька ся партія хлопська скликувала віча по Мазурщині і радила про справи мужицькі* (В. Стефаник); *Десятого квітня 1917 р. у Києві відбулося віче українських солдатів-фронтовиків, яке ухвалило вимагати від Тимчасового уряду створення української армії, формування в тилу полків, для яких державною мовою була б українська* (з наук.-попул. літ.); *У 80-х і 90-х роках XIX ст. селянські віча в Галичині подекуди набирали характеру загальнонародного протесту проти соціального поневолення* (з навч. літ.).

3. *перен.* Обмін думками, поглядами (перев. у письмовій формі). *Тижневик "Слово Просвіти" скликає читацьке віче. Ми хочемо почути з вуст наших читачів ті болючі теми сьогодення, які мають стати провідними на шпальтах нашої газети* (з газ.).

ВІЧЕ́ВИЙ *див.* **вічови́й.**

ВІ́ЧЕНЬКИ, ньок, *мн. (одн.* **віченько,** а, *с.).* Зменш.-пестл. до **вічі.** *Всміхалося* [дитятко] *рожевими устоньками та блискотіло ясними віченьками* (Марко Вовчок); *Ручуньки терпнуть, злипаються віченьки...* (П. Грабовський); *Спить мій малесенький, спить мій синок... Спить він, наслухавшись дивних казок. Нащо ж ти віченьки знову розкрив?! Спи, моя пташко, то вітер завив* (О. Олесь); *Я цілувала його віченьки, аж поки місяць не погас* (Л. Костенко); *Магія монотонного співу, спокійне, легеньке погойдування колиски — і "золотенятко — мамине дитятко" спокійно заплющувало віченьки* (з наук. літ.).

ВІ́ЧЕНЬКО *див.* **віченьки.**

ВІ́ЧІ *див.* **óко[1].**

ВІ́ЧКО[1], а, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **óко[1].** *Кусали* [бджоли] *її і тим робили часом із любенького личенька не знать що: з одного боку глянь — Маруся: її щічка, її вічко; а з другого боку глянь — якийсь дутик...* (Марко Вовчок); *Схиливши голівку набік, він* [чижик] *жовтеньким вічком вп'явся у Тамару, до якої найбільше звик* (А. Хижняк); * Образно. *Жовтогаряча ягідка плоду розтулилась, і з неї лукаво визирало чорне, блискуче вічко насіння* (О. Донченко).

2. Невеличке віконце в чому-небудь для спостереження. *Прийшов з конвоєм уночі до тюрми, крикнув гнівно у вічко дверей: — Катерина Пасій, на допит!* (Д. Бедзик); *Навіть у хвіртці* [брами] *збереглося вічко, через яке можна було глянути на вулицю, перш ніж одмикати на чийсь стукіт важкі засуви* (Б. Антоненко-Давидович); *Вже й не працює, а все ж біля печі. Гляне у вічко старик* (Я. Шпорта); *І щохвилини в вічко зазирає і скрадлива, як кицька, сатана* (В. Стус).

3. Кільце плетива в сітці, у в'язанні і т. ін. *Матня невода швидко наближалась до берега. У вічках стриміли щуки, біла риба, лини, оселедці* (О. Десняк).

4. Отвір для бджіл у вулику. *Втихомирені бджоли почали влазити в вічко* (І. Нечуй-Левицький); *Бджоли живими клубками притишено бриніли біля вічок розпарених вуликів* (М. Стельмах); // Взагалі невеличкий отвір у чому-небудь. *Тепер уже повернув* [Преображенський] *спокійніше й пішов у супроводі високої, немов протягненої через тісне вічко, людини* (Іван Ле); *Солод звернув увагу, що черевики в бухгалтера зашнуровані через одно вічко* (М. Руденко).

5. Значок на картах, доміно і т. ін., який вказує на їхню вартість у грі. — *Програв, Грицьку! Програв! Потаскаємо тебе за чуприну стільки разів, скільки вічок у тебе на картах* (З. Тулуб).

6. Брунька, яку зрізують для щеплення. — *Підщепі черемхи п'ять років, а вічко щепи ми взяли в чотирирічного дерева. От вона вгорі й дужча* (О. Довженко); *Вічка для окулірування беремо з живців, заготовлених з осені або*

наприкінці зими (з наук.-попул. літ.); // Невеличке заглиблення з брунькою на поверхні бульби картоплі. *На Україні запроваджується метод садіння не цілої картоплі, а тільки вічка* (В. Кучер).

Спускáти / спустúти пéтлі (вíчка) *див.* **спускáти; Спýщена петля́ <Спýщене вíчко>** *див.* **петля́.**

△ **(1) Павúні вíчка** — те саме, що **óрлики.** *Цілий кущ павиних вічок був розчавлений і вм'ятий у ґрунт* (Ю. Смолич); *Тепер, проживши піввіку, я згадую далеке вечірнє стависько, потемнілі в жалобі трави, .. дитячий схлип річечки, в яку на все літо повходили м'ята, павині вічка, та й не журяться, а цвітуть собі* (М. Стельмах).

ВІЧКÓ[2], а, *с.* Зменш. до **віко.** *Магера вийняв табакерку з кишені в камізельці, вдарив її двома пальцями спершу по вічку, а потім збоку, відчинив і понюхав усмак* (О. Маковей); *Він переніс Лесю на стілець перед роялем, відкрив вічко і зупинився, чекаючи, що буде далі* (М. Олійник).

ВІЧ-НÁ-ВІЧ, *присл.* 1. Тільки удвох; наодинці з ким-, чим-небудь. *Остався Чіпка з секретарем віч-на-віч* (Панас Мирний); *Мати запрошує Лесю в гості. Хотілося сказати про лист віч-на-віч, бо сторонніх людей Лань соромилася* (А. Хижняк); *В сінях нікого не було, й розмова лишалася віч-на-віч* (І. Білик); *Усвідомлюючи себе віч-на-віч зі світом, людина зрештою здобуває масштаб для порівняння двох основних його складників — сфери культури і сфери неосвоєної природи* (з наук. літ.); * Образно. *Я залишався знову один серед чужих людей, віч-на-віч з невідомістю* (Ю. Мушкетик); // Самотою. *Я б при вогні посидів би отак, віч-на-віч розмовляючи з собою* (В. Стус).

2. Насупроти. *Товстань кидався, мов тур, і ревів: — Пустіть, бо смерть мені і вам! Перевернув ослін, відсунув стіл, і обидва противники стали віч-на-віч* (Б. Лепкий); *Будь щирий, Костю. З собою можна бути щирим. В тобі (саме чогось у тобі) збіглися ці дві сили і стали віч-на-віч. Від тих і від тих* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Близько, безпосередньо. *Довго стояв на порозі, як найбесталанніша людина, що .. ледве дух перевела, як віч-на-віч зустрінулася із знайомим горем та небезпекою* (Марко Вовчок); *Всі дні моєї подорожі я був віч-на-віч із народом* (П. Тичина); *Добрині не пощастило в той день чи вночі зустрітися з Іллею. Лише наступного дня .. доля звела їх віч-на-віч на майдані перед Золотими ворітьми* (В. Малик).

Óчна стáвка <Стáвка віч-нá-віч> *див.* **стáвка.**

◊ **Зустрічáтися / зустрíтися зі смéртю [віч-нá-віч]** *див.* **зустрічáтися.**

ВІЧНИЙ, а, е. 1. Який не має початку й кінця; безконечний у часі. *Так усе колись минеться, Все, що вдіє людський дух, Неодмінним зістається Лиш невпинний, вічний рух* (В. Самійленко); *В отій нестримності лету, напрузі м'язів, клекоті крові й таїлася вічна суть буття* (Ю. Мушкетик); *Матеріальний світ вічний у часі й безмежний у просторі* (з наук. літ.); // Незалежний від часу; незмінний. *Історія суспільства не знає вічних і незмінних законів* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **вічне,** ного, *с.* Те, що є завжди; те, над чим не владний час; постійне. *Немовби йдучи від потрясінь, людина втратила зв'язок часів, перестала думати про вічне, випустила зі своїх рук стрижень єдності людської цивілізації* (з наук. літ.); *Переживши втрачене, людство знову і знову переосмислює пережите і задумується про вічне* (з наук. літ.); *Учитель, якщо вчителювання є його покликанням, зрощує навколо себе атмосферу доброго, вічного, справедливого* (з наук. літ.).

3. Який не зникає, не перестає існувати. *Я вірю, мила, вірю знов, Що більш ніж вічна ся любов!* (Леся Українка); *Все, що твориться в ім'я народу, Вічне і безсмертне, як народ!* (П. Дорошко); // Не обмежений якимсь строком. *Здоров'я теж нема. Та проща, ті ночівлі проти неба... оті нестатки вічні... та тюрма* (Л. Костенко).

4. *перен.* Який має багато років; який існує тривалий час; стародавній (у 1, 4 знач.). *Дім був старий і вічний, сходи рипіли під ногами, з розбитого вікна між поверхами повіяло холодом* (Ю. Андрухович).

5. *розм.* Який постійно відбувається, існує, часто повторюється; безперестанний. *Палагна йому помагала. З неї була добра ґаздиня, і свої вічні турботи він ділив з нею* (М. Коцюбинський); *В рові буйнощі лопухів, жаби розкошують у вічних дощових калюжах* (П. Загребельний); // Який дуже довго займається чим-небудь або перебуває у певному стані. *Гамір переднічний Всюди затиха: Спить трудівник вічний, Важко в сні зітха* (П. Грабовський); *Вічний студент;* // Який завжди притаманний комусь, чомусь; неодмінний, обов'язковий. *Майстерність художника, — в основу якої ми беремо ідейність і народність, — це наша вічна тема* (К. Гордієнко); *Праця є вічною і природною умовою людського життя, нею створено все "надприродне" оточення людини* (з наук. літ.); *Проблема самоменеджменту (самоорганізації) — одна з вічних проблем, яку намагається вирішити кожне нове покоління* (з наук. літ.).

Вíчне життя́ *див.* **життя́; Вíчний вогóнь** *див.* **вогóнь; Вíчний холостя́к** *див.* **холостя́к; На вíчне віддáння** *див.* **віддáння.**

△ **Вíчна мерзлóтá** *див.* **мерзлóтá; Вíчний двигýн** *див.* **двигýн; Вíчний лід** *див.* **лід; Вíчний óбраз** *див.* **óбраз[1]; Вíчний сніг** *див.* **сніг; Вíчний шах** *див.* **шах[2]; Вíчні обíтниці (обíти)** *див.* **обíтниця.**

◊ **Вíчна (відвíчна, старá) істóрія** *див.* **істóрія; Вíчна пáм'ять** *див.* **пáм'ять; Вíчна тьма** *див.* **тьма[1]; Вíчне перó** *див.* **перó; Вíчне пристанóвище <Вíчна прúстань>** *див.* **пристанóвище; Вíчний спóкій (пóкій, упокíй)** *див.* **спóкій; Дáти вíчного хропакá** *див.* **давáти; До вíку [вíчного]** *див.* **вік; Знайтú кінéць (могúлу, вíчний спочúнок)** *див.* **знахóдити; На вíчні часú** *див.* **час; На (по) вíки вíчні** *див.* **вік; Покрúє вíчна тьма** *див.* **тьма[1]; Покрúтися тьмóю вíчної нóчі** *див.* **покривáтися; Спочивáти (спáти) / спочúти (заснýти) навíки (довíку, вíчним (віковíчним) сном)** *див.* **спочивáти; Цáрство Небéсне (Вíчне, Бóже)** *див.* **цáрство.**

ВІЧНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Плин часу, що не має початку й кінця. *Вічність пізнаю, даровану годиною лихою* (В. Стус); *Шнурре .. тепер не квапився, мав вигляд людини, в якої в розпорядженні вічність* (П. Загребельний); * Образно. *Нехай життя — момент і зложене з моментів, ми вічність носимо в душі* (І. Франко); // *чого.* Безконечність, нескінченне у часі існування матеріального світу. *Вірю я в правду свого ідеалу, і коли б я тую віру зламала, віра б зламалась у власне життя, в вічність матерії* (Леся Українка); * У порівн. *Через кілька хвиль, довгих, як вічність, знявся новий гамір побажань* (К. Гриневичева); *Максим .. пильно дивився на дружину й на синка Бориса, шукаючи в них якихось особливих змін, що, здавалося, мусили б бути після цієї ночі, такої для нього довгої, як вічність* (І. Багряний).

2. Дуже довгий час, віки. *Одна тільки хвиля одділяла минуле од того, що сталось, а здавалось, що проминула вічність* (М. Коцюбинський); *Благословенні ви, сліди, Не змиті вічності дощами, Мандрівника Сковороди з припорошілими саквами* (М. Рильський); *Вічністю здалися Дмитрові якихось півгодини* (В. Козаченко); // Пам'ять про когось у віках. *У вічність слава двері їм відчинить, Хто впав за честь і волю Батьківщини!* (І. Нехода); * Образно. *Лише Дніпро, брат вічності й краси, тече в лугах тих самих і так само* (Л. Костенко).

○ **(1) На вíчність,** *у знач. присл.* — назавжди, на все життя. [П а в л о:] *Все спродам і ранньою весною в Оренбурзьку губерню* [губернію]... *Банк грошей дасть, і я куплю там сто десятин на вічність* (І. Карпенко-Карий).

◊ **Відійти́ (пíти́) / відхóдити у вíчність (у довíчний сон)** *див.* **відхóдити; Кáнути у бéзвість (у небуття́, у вíчність)** *див.* **кáнути; (2) Цíла вíчність <Цíлий вік>** — дуже багато часу або все життя. *Кого не візьме* [Харон], *як затнеться, Тому сидіти доведеться, Гляди — і цілий, може, вік* (І. Котляревський); — *Коли б тобі щаслива доля, — Сказав ласкаво чоловік, — Дала шматок такого поля — Ти б, синку, сіяв цілий вік!* (Л. Глібов); *Здавалося, що з тієї хвилини, як вона потрапила в болото, минула ціла вічність* (О. Донченко).

ВÍЧНО. Присл. до **вічний** 3, 5. *Пробуваєш Ти, Господи, вічно, Твій престол з роду в рід* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [А н т о н і о:] *Життя і мрія в згоді не бувають і вічно борються, хоч миру прагнуть* (Леся Українка); *Я вічність би віддав для тебе, Рідний і вічно коханий краю* (В. Самійленко); *Але ні, на картині таких озер не буває. Там вони вічно незмінні* (Ю. Мушкетик); *У неї муж не повернувся з війська, .. Їй можна вічно плакати за ним* (Л. Костенко).

ВІЧНОДÍВА, и, *ж. (з великої літери).* Те саме, що **Богорóдиця.** *Коли троє дітей, яким Богородиця з'являлася у Фатімі, розповіли про вигляд Вічнодіви Марії, художники спробували відтворити образ Матері Божої з їхніх слів, наслідуючи найвродливіші типи жіночих облич* (із журн.).

ВІЧНОЗЕЛÉНИЙ, а, е. 1. Який не змінює зелений колір протягом року (про рослини і їх листя, стебла і т. ін.). *Тільки рясним верховіттям шептала Вічнозелена сосна* (Леся Українка); *Проміж чорноліссям було там чимало й сосон, а вони завжди веселять око тим вічнозеленим убранням!* (Олена Пчілка); *Ціле місто висипало під вічнозелені віники субтропічних розкошів* (В. Коротич); *Раптом я помітила, що на клумбі вже відцвіли айстри .. Лише вічнозелені туї не піддавалися холодам і гордо цілилися в небо* (В. Шкляр); * Образно. *Дитина народжується на світ. Які пісні, які слова виливає мати в її душу, аби заронити в серце того, що син чи донька її — жива брунька на вічнозеленому дереві народу?* (з мемуарної літ.); // Який складається з таких рослин. *Я знаю землю, покриту вічнозеленими галявинами, лісом і ніким, до речі, не обсаджену* (Д. Міщенко); * Образно. *Розгорнеться по всьому Півдню наше вічнозелене військо! Стануть золоті цитрусові гаї звичними для нашого ока* (О. Гончар).

2. *перен., розм.* Молодий, енергійний. — *У них аксакал — це повага літам... — Станемо всі аксакалами... І ти, Славко, не вічнозелений...* (О. Гончар).

3. *розм.* Тривалий у використанні (про одяг, предмети побуту і т. ін.); незмінний; постійний. *Манька вдягала одну й ту ж чорну сукню, великі чоловічі шкарбани і вічнозелену ярмулку* (Ю. Винничук); * Образно. *Згадував* [Михайло] *щедрувальників, вічнозелену тугу осипаної глиці і віск на пляшках з-під шампанського* (Є. Пашковський).

ВІЧНОЗЕЛÉНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вічнозелéний** 1. *Довговічність деяких порід дерев, вічнозеленість, їх обожнення, практична цінність (від вербової колиски до хатнього начиння та соснової домовини) і спричинили появу асоціації "дерево — життя"* (з наук. літ.); *Вічнозеленість і стійкість барвінку зробили його символом вічної пам'яті* (з наук.-попул. літ.).

ВІЧНОЗÉЛЕНО. Присл. до **вічнозелéний** 1. *У помірно континентальних районах на південь від тайги вічнозелено простягаються вузькі смуги крислато-хвойних і широколистяних лісів* (з наук. літ.).

ВІЧНОКВІТУ́ЧИЙ, а, е. 1. Який постійно квітне, укритий квітами. *В архітектурному плані висячі сади являли собою піраміду, що складалася з чотирьох ярусів-платформ. Піраміда нагадувала вічноквітучий зелений пагорб* (з наук.-попул. літ.); *Вічноквітучий бальзамін.*

2. *перен.* Який постійно розвивається; безсмертний, незнищенний. *Мова дана нам, щоб ми розуміли самі себе, дана нам, як дар нетлінний і вічноквітучий* (з Інтернету).

ВІЧНОМÉРЗЛИЙ, а, е. Стос. до вічної мерзлоти *(див.* **вічний** 2); який ніколи не розтає, перебуває у стані вічної мерзлоти. *Тачками насипали вічномерзлий ґрунтовий вал. В'язні довбали ту вічну мерзлоту до скелі під фундаменти для будівель* (з мемуарної літ.); *Упродовж XX століття температура повітря зросла на 1 °C, і це вже спричинило танення льодів і вічномерзлих ґрунтів, збільшення частоти тропічних циклонів, тайфунів, активізацію тектонічних процесів і вулканізму* (з наук. літ.); *Особливістю розрізу нафтових родовищ Західного Сибіру є наявність вічномерзлих товщ породи* (з навч. літ.).

ВІЧНОПАМ'ЯТНИЙ, а, е. 1. Який залишив по собі вічну пам'ять; якого завжди пам'ятають; незабутній. *В 6 ч.* [числі] *"Газети школьної" 1876 р. появилася звістка з цього міста* [Станіслава], *що там "члени філії "Просвіти" святкували річницю смерті вічнопам'ятного нашого поета Тараса Шевченка"* (М. Драгоманов).

2. *ірон.* Сумнозвісний, одіозний. *У рамках модернізації транзитних потужностей можна наводити цифру в 5,55 млрд доларів США, якщо включити вічнопам'ятний проект модернізації газотранспортної системи Богородчани — Ужгород* (з газ.).

ВІЧОВИ́Й, á, é, **ВІЧÉВИЙ,** а, е. Прикм. до **віче.** *Рівночасно з ослабленням тих зв'язків* [між громадами] *мусив іти й упадок вічевих, вільних порядків у самих громадах* (І. Франко); *Вночі заволав несамовито вічовий дзвін біля Софії* (А. Хижняк); *Затамувало віддих усе віче, стежило за князем, а той витримував урочистість миті, поклав руку на яблуко меча, вперся міцніше ногами в вершину вічового пагорба, гукнув голосно й дзвінко, помолоділим голосом* (П. Загребельний); *Велику роль у суспільно-політичному житті окремих князівств продовжували відігравати вічові сходи* (з наук. літ.); *Займаючи княжий стіл на заклик вічової громади, князі мусили складати з вічем певну умову, скріплюючи її присягою* (з наук. літ.); *Вічова вежа.*

ВІШÁК, á, *ч., розм.* Те саме, що **вішалка** 1, 3. *Сьогодні я, не хотячи, звалила кочергу, а вона, падаючи, зачепила на вішакові картуз, який упав теж* (Т. Осьмачка); *Тодорка підняла кожушину, понесла повісити її на вішак* (Б. Харчук); *У*

шафах було повно чоловічого одягу, ретельно розподіленого по вішаках, щоправда, цілком однакового (Ю. Андрухович); *Не звертаючи найменшої уваги на Чуйчука, що стояв біля вікна, наче вішак, повідчиняла* [Зоня] *шухляди* (Ірина Вільде).

ВІШАЛКА, и, *ж.* 1. Поличка або стояк з кілочками чи гачками, а також окремий гачок для вішання одягу, капелюхів і т. ін. *В кухні не було тепер немитого посуду, все було впорядковано, навіть на вішалці висів новенький чепурний фартушок* (Б. Антоненко-Давидович); *Я скинув плащ і капелюх, повісив на вішалку* (М. Трублаїні); *Якось Ольга Петрівна виявила, що з вішалки, яка стояла в коридорі, зник старий піджак* (М. Олійник).

2. *розм.* Гардероб, роздягальня. *Театр починається з вішалки.*

3. Плічка для вішання одягу. *Дайте мені будь-який предмет — вішалку, наприклад, — і півгодини на роздум, і я зроблю на цю тему цікаву історію* (з газ.); * У порівн. *Ольга кивнула і піднялася, обсмикнувши халат, котрий через великий розмір висів на ній, мов на вішалці* (А. Кокотюха).

4. Петля, пришита до верхнього одягу, за яку його вішають. *Треба було пришити ґудзика до пальта й зміцнити петлю вішалки — без цього на вулицю хоч не йди* (В. Коротич).

5. *перен., вульг.* Про худу високу жінку. *Леді починає поспішати, щоб розказати, яких незадоволених старих вішалок вона сьогодні бачила і що від них чула* (із журн.).

ВІШАЛО, а, *с.* 1. *розм.* Закріплена на стовпах або підвішена на мотузках чи дротинах тичка для сушіння чого-небудь; жердка. *І де та, Марисю, загортина* [верхній жіночий одяг]? — *В коморі на вішалі* (Сл. Гр.); *Її* [одежу] *викочувано на спеціальних вішалах з пекельного апарата, а решту витягувано гаками, ту, що позривалася з вішал і намокла внизу, і звалювано на купу* (І. Багряний); *Висушену до стандартної вологості махорку знімають з вішал і глиць у вологі дні, щоб не обламувалося листя* (з наук. літ.).

2. *діал.* Вішалка (у 1 знач.). *Коли виходили з зали й він здіймав з вішала свій капелюх, переходила коло нього одна студентка* (О. Кобилянська).

ВІШАЛЬНИК, а, *ч.* 1. *зневажл.* Той, хто здійснює репресії, вішає людей; кат. *Коли угорські окупанти загарбали Закарпаття, Хорті знав, кого послати туди вішальником* (С. Скляренко); *В Жежері поза плечі забігали мурашки. Ще не вистачало, щоб за наймита був вішальник* (В. Речмедін).

2. Той, хто повісився або страчений через повішення. — *Коли ви вивезли матір за царину .. та й покинули на великому тракту на розпутті, де ховають вішальників та шибеників, то я й покину вас* (І. Нечуй-Левицький); *Присипали його* [Семена] *тіло землею в найпоганішому місці, ніби навмисно хотіли, щоб і по смерті він був один. Бо вже таке право для вішальників* (Мирослав Ірчан); *Розказують, що не раз і не два бачили страшного вішальника Ляша з посторонком на шиї* (У. Самчук); // *розм.* Той, хто вартий бути повішеним; злочинець. *В натовпі силоміць зібраних селян пролунав крик: "Аркан би йому на шию! Вішальник... Злодій!"* (С. Скляренко); * У порівн. *Барон чіплявся за Рогатиную, мов вішальник за бантину* (Р. Іваничук).

ВІШАЛЬНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **вішальник** 2. [Б а в м е р т и х а:] *Глянути на них* [дівчат], *чисті тобі вішальниці, а молоді ж вони* (Леся Українка); *Хоронили маму в куточку сільського кладовища (вішальниця ж бо!)* (із журн.).

2. *діал.* Шибениця. *За Польщі в нас на центральній площі була встановлена вішальниця. Якщо хтось, не дай Бог, зробив тяжкий гріх, — привселюдна страта. Сто разів людина думала, перш ніж піти на якийсь злочин* (з Інтернету).

ВІШАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вішати.** *Постійно битий, різаний, вішаний, голодом морений народ не міг пройнятися повагою до своїх правителів* (із журн.); // **вішано,** *безос. пред. В робітні на довгих жердинах вішано готове обув'я, призначене на продаж* (А. Чайковський); *На обчухраних деревцях теліпалось якесь мотуззя... "Вішано", — відзначила думка. Максим підійшов до останньої, п'ятої, хати* (І. Багряний); *За законами військового часу, полонених гайдамаків вішано на місці, часто — спеціально на російсько-польському кордоні на пострах іншим* (з наук. літ.).

ВІШАНКА, и, *ж., перев. мн., розм.* Те саме, що **гли́ва** 2. *Присмажити на вершковому маслі цибулю, вішанки й часник, додати сметану, приправити на смак перцем і зеленню петрушки* (з навч. літ.); *Восени парк багатий на маслюки, шампіньйони, лисички, вішанки, опеньки* (з газ.); *Філе, обсмажене з вішанками.*

ВІШАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вішати.** *Виконання судового вироку супроводжувалося певними обрядами, наприклад, вішанням вуздечки, хомута на шию конокрадам та виставленням їх на прилюдне осміяння* (з наук. літ.); *А вже відрубування голів або вішання — це прямо річ природна .. Як же без того і вдержати "подлий* [підлий] *народ" в границях приличності* [пристойності]*?* (Б. Лепкий); *Сидоркевич одвернувся. Він два рази був уже на вішанню, але не міг призвичаїтись* (В. Винниченко).

ВІША́П, а, *ч., іст.* Культова кам'яна статуя на позначення божеств землі, родючості та води, поширена у II–I тис. до н. е. *Уже перші наукові дослідження на початку XX століття виявили аналоги вішапів Вірменії на Північному Кавказі* (з наук. літ.).

ВІШАТЕЛЬ, я, *ч., рідко, зневажл.* Те саме, що **вішальник** 1. *Ось перед нами університет, в якому колись через жандармську опіку вішателя-царя так і не довелося Шевченкові малюванню навчати молоде покоління* (П. Тичина); *Вішатель в оповіданні М. Коцюбинського "Persona grata" підноситься до розуміння знищення самодержавної деспотичної системи як найстрашнішого зла* (з наук. літ.).

ВІШАТИ, аю, аєш, *недок., кого, що.* 1. Надавати чому-небудь висячого положення. *Старости й дружки вішають через плече рушники* (І. Нечуй-Левицький); *Людмила зараз же перебивала його* [Максима], *брала з рук його капелюх і з тою ласкавою усмішкою на устах, яка робила її серйозне і строге лице зразу добрим і тихим, мовчки вішала на кілок* (В. Винниченко); *Її* [Галі] *мініатюрні рученята здіймають благеньке пальтечко й вішають на вішалку* (Б. Антоненко-Давидович); *І приносять* [люди] *із школи карту. Тихо вішають на стіні* (А. Малишко).

2. *кого.* Страчувати через повішення. *А ти, всевидящеє око! Чи ти дивилося звисока .. Як мордували, розпинали І вішали* (Т. Шевченко); *Коли мене паразити візьмуть вішати, я буду їм уголос читати слова батька Тараса* (Ю. Яновський); *Тікав по трупах Єремія звідси, Та все карав .. призвідців, Рубав їм руки, вішав, розпинав* (Л. Костенко); *Тут, на цій сосні, окупанти під час війни вішали партизанів* (Ю. Щербак).

◊ **(1) Вішати [всіх] соба́к** *на кого* — звалювати вину на кого-небудь, обмовляючи, безпідставно звинувачуючи у

чомусь. *Не хочу, щоб на мене усіх собак вішали!* (Номис); — *Всіх собак тепер на нас вішають! — сердито кинув котрийсь із гурту чоловіків* (О. Гончар); — *Та ще отой підпал, що за нього він наче в одвіті, наче, справді, не може загорітися так собі. Що ж це, цих собак тепер на нього вішатимуть?* (М. Олійник); **(2) Вішати (клеїти) / повісити (наклеїти, навісити) ярлик** *на кого, кому* — безпідставно приписувати кому-небудь якісь негативні властивості, вважаючи його кимсь або звинувачуючи в чомусь. *Я ніколи не чув, щоб товариш Подолюк на когось прикрикнув, щоб комусь клеїв ярлик* (Р. Федорів); *До суду нікому не дозволено вішати ярлик злочинця* (з наук.-попул. літ.); — *Газети постарались негайно навісити ярлики і на прем'єра, і на очолювану ним державу* (В. Большак); *Саме такі, як Сава Чалий, і допомагали шляхті наклеїти на гайдамаків ярлик розбійників і грабіжників* (із журн.); **(3) Вішати локшину [на вуха]** *кому* — обдурювати кого-небудь, говорити неправду комусь. *Якщо ти ще будеш мені тут локшину вішати на вуха, я тебе по судах затаскаю* (із журн.); *Маркетологи відкрито вішають локшину на вуха простим покупцям, намагаючись продавати товари низької якості у великих кількостях* (з газ.); *Чи довго ще вдаватиметься владі вішати людям локшину на вуха про те, що "народ став жити краще й веселіше"? Малоймовірно* (з газ.); **(4) Вішати / повісити голову** — журитися, засмучуватися або бути у відчаї, втрачати надію, зневірюючись у чомусь. *Глибоко затягнувся* [Вихор] *цигаркою: — Не вішай голови. Візьми себе в руки. Який там у біса жаль? Хай просяться твої хлопці на флот і все побачать* (В. Кучер); *Як же побачив* [Шрам], *що Сомка немає, то й голову повісив* (П. Куліш); [П е р у н:] *Скоро тілько* [тільки] *хлопи шуму наробили, а ви зараз і голову повісили* (І. Франко); **(5) Вішати (хнюпити, опускати) / повісити (похнюпити, опустити) носа (ніс [на квінту],** *рідко* **вуха)** — журитися, засмучуватися або бути у відчаї, втрачаючи надію. — *Наша доля за царськими палацами лежить, по панських кишенях прихована. А тільки не треба хнюпити носа. За долею, юначе, нашому братові треба добре поганятися. Та й не одному* (М. Коцюбинський); *Падалка підніс перед собою два міцно стиснуті кулаки і закінчив: Не личить нам, Остапе, вішати носа* (Д. Бедзик); — *Ти, Нюсю, доглядай дітей, щоб нікуди звідціля не розповзлися. А ви, дівчатка, слухайтеся Нюсі і не вішайте носа на квінту* (В. Козаченко); *Дивлюся — господиня моя і ніс повісила. Сидить ні в сих ні в тих* (Панас Мирний); *Подекуди помітно засмучених декламаторів: стоять, понуро опустивши носи* (С. Васильченко); *Коли б не Катря, що враз ожила й защебетала, бігаючи по хаті за тим та за іншим, то Павло б і зовсім повісив носа* (В. Кучер); *Дехто вже й носа повісив, що не така військова служба легка та приємна* (А. Дімаров); **(6) Хоч сокиру вішай** — дуже важко дихати через задушливе, несвіже, димне і т. ін. повітря. — *Дим стояв у залі, хоч сокиру вішай* (І. Нечуй-Левицький); *Прибирайте з столу свої люльки та недокурки. І вікно відчиніть. Диму ж, хоч сокиру вішай* (В. Кучер); — *Надимів за годину, хоч сокиру вішай!* (В. Бабляк); *У залі для транзитних пасажирів повно людей і клунків. Повітря — хоч сокиру вішай* (П. Запаренко).

ВІШАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* 1. Займати висяче положення; підвішуватися. *Я вішаюся на турніку, але ніяк не можу підтягнутися хоч раз* (із журн.).

2. Вчиняти самогубство шляхом повішення. [Л ю б о в:] *Пам'ятаєте, в одному романі Золя маляр вішається з розпачу, бо не може барвами змалювати свій ідеал* (Леся Українка); — *А що порадиш? Вішатись? — Чого ж вішатись? Землі шукай* (У. Самчук); *Он Адам, мій чоловік, той теж вішатися збирається майже через день. Я йому навіть мотузку принесла* (О. Чорногуз).

3. Пас. до **вішати.** *Досить груба, витесана з дерева пластина з дірками .. має на кінці .. крюк, що на нього вішається котел* (Г. Хоткевич); *Його голова майже діставала стелі, сволока, на якому стирчав гак. До нього вішалася колиска — у ній він* [Євген] *вигойдався* (Б. Харчук); *Повсюди на велелюддях повстановлювали фігури, на хрест вішалося сніп жита та серп з ціпом* (Г. Колісник).

◊ **(1) Вішатися (кидатися, чіплятися) / повіситися (кинутися, почепитися) на шию** *кому, зневажл.* — нав'язуватися кому-небудь, настирливо домагаючись прихильності, взаємності (про жінок у ставленні до чоловіків). — *Якби ти була моя жінка, а тут де не візьмись хвинтик з улиці... І ти чіпляєшся йому на шию! Гарно було б мені на те дивитися?* (Панас Мирний); — *Ти, Яринко, йому на шию не вішайся, ми й почекати можемо... У нас тих женихів хоч греблю гати...* (М. Зарудний); — *Сяя* [Оксана] *повісилась на шию копитанові* [капітанові], *захотіла разом панею бути* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Утік! Боягуз, утік від молодої жінки, що не почепилася йому на шию з першої зустрічі!* (Іван Ле); *Почувала* [вона], *що вільна вчинити, як хоче. Може, й справді своє треба ловити, хапати? Інші самі ладні йому на шию кинутися, а вона ось таку владу над ним добула, доводить свого бригадира до безтями...* (О. Гончар); **(2) Хоч вішайся** — уживається для вираження крайнього відчаю, безсилля у зв'язку з нудьгою, неможливістю знайти вихід із складного становища і т. ін. *Ну, хоч вішайся, хоч крізь землю провались на якийсь час, щоб усі ті злі язики примовкли* (В. Козаченко); — *Нудно мені стало в Криничках, як ви пішли. Так нудно, що хоч вішайсь* (О. Гончар).

ВІШЕННЯ, я, *с., геод.* Дія за знач. **вішити.** *Вішення ліній під час кутомірних геодезичних зйомок на поверхні полягає в тому, щоб розташувати потрібну кількість віх в одній вертикальній площині* (з наук.-попул. літ.).

ВІШИТИ, шу, шиш, *недок., що, геод.* Розставляти віхи під час геодезичних робіт. *Невдовзі почали вішити будівельний майданчик під майбутній хімзавод* (з газ.).

ВІШІ, *ж., невідм.* Мінеральна вода термальних джерел французького курорту Віші. *Віші має особливі лікувальні властивості, які високо оцінюють фахівці всього світу* (із журн.); *Бальнеологічні процедури на основі віші.*

ВІШКА, и, *ж.* Зменш. до **віха** 1. *І Ліна та Василинка теж кваплятьcя на свої місця, бо й вони не останні спиці в цьому величезному трудовому колесі, хіба ж не їхні вішки дають простір для роботи механізмів* (О. Гончар); *Справник, пристав, мировий посередник, соцькі, волосний старшина, землемір із зоровою трубою та робітники, один з вішкою, другий — зі скрученим ланцюгом на плечі, вийшли з волосного правління...* (Ю. Хорунжий); *Для правильної розбивки поля на загінки і прямолінійного проведення перших борозен треба користуватися вішками* (з навч. літ.).

ВІШНУЇЗМ, у, *ч.* Один з основних релігійних напрямів в індуїзмі, пов'язаний з культом Вішну; вайшнавізм. *Магію як спосіб впливу на бога у вішнуїзмі не використовують*

(з наук. літ.); *Початок виникнення вішнуїзму відносять до IV–III ст. до н. е., коли з'явилися пурани — збірники міфологічних сюжетів та ритуальних приписів* (з наук. літ.).

ВІШНУЇ́Т, а, *ч.* Послідовник вішнуїзму. *Вішнуїти вперше згадуються в часи династії Гуптів у IV–VI ст. н. е.* (з наук.-попул. літ.); *Вішну простий, максимально близький людям, особливо схильним до емоційного сприйняття божества — саме такі переважають серед вішнуїтів* (з навч. літ.).

ВІШНУЇ́ТКА, и, *ж.* Жін. до **вішнуї́т.** *Вішнуїтка належала до нечисленної в нашому місті релігійної групи* (із журн.); *Новонавернена вішнуїтка.*

ВІШНУЇ́ТСЬКИЙ, а, е. Пов'язаний з вішнуїзмом. *У Бенгалії до середини XVIII ст. драматурги брали сюжети з вішнуїтської літератури* (з наук. літ.); *Йогічно-аскетична практика почала застосовуватися в низці як вішнуїтських, так і шиваїтських сект* (з наук. літ.); *Вішнуїтський гімн; Вішнуїтські осередки.*

ВІ́ШТА *див.* **вісьта.**

ВІЩА́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. *заст.* Людина, що займається віщуванням; віщун. *Односельці називали діда Івана віщателем за його досвід і мудрість, вистраждані на теренах складного життя* (з газ.).

2. *книжн.* Той, хто говорить щось значне, важливе. *Блукаючи по тисячолітній дорозі рідної літератури, яких тільки людей зустрінеш на ній: береться за перо поет-віщатель, учитель, громадський чи політичний діяч* (з публіц. літ.).

ВІЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., заст.* 1. *уроч.* Говорити щось значне, важливе. [П е ч а р и ц я:] *Христос .. про братолюбіє віщав* (Панас Мирний); — *Чи ти волієш на сцену — з високих котурнів віщати, Чи в героїчних рядках славити війни та кров* (М. Зеров); *Чоловіка простого ніхто не слухає, хоч би він віщав істини великі* (П. Загребельний); * Образно. *Між віттям старих в'язків та кленів невдовзі зблиснула його* [Дніпра] *гладінь, і там десь, у тому просторі з води та неба вихопився протяжний зойк пароплава. Дітище нових часів гучним залізним криком віщало світові про свій прихід* (Василь Шевчук).

2. *що.* Віщувати (у 1 знач.); провіщати. *Ласкаво пахли прибережні луки, І півень десь погожий день віщав* (М. Рильський); *Стояв могутній дуб, високий та крислатий, На прощу люд туди щоденно учащав, Бо жив там віщий Крук, на витівки багатий, Майбутнє з висоти він кожному віщав* (М. Годованець).

ВІЩБА́, и́, *ж., заст.* Те саме, що **віщува́ння.** *Так говорить Господь Бог: Се є віщба про володаря Єрусалимського й про ввесь дім Ізраїля* (Біблія. Пер. П. Куліша); *Народно-пісенна основа чітко простежується в баладах Л. Боровиковського "Маруся", "Чарівниця", "Молодиця", "Волох", "Віщба" та ін.* (з наук. літ.); *Слов'янин бачив у пісні не тільки приємне, а й піднесено-дивовижне, поет мав ім'я віщого, тобто такого, що відає заповітними істинами; сама поезія називалась віщба* (з навч. літ.).

ВІ́ЩИЙ, а, е, *уроч.* 1. Який віщує що-небудь; пророчий. *І помер Саул за своє беззаконня, що він ним спроневірився проти Господа через Господнє слово, якого не тримався, а також через те, що питався віщого духа, щоб вивідати, а не вивідував від Господа* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Г е л е н:] *Цар Ономай образив Аполлона .. і Бог за те свій гнів йому пророк устами віщими Кассандри* (Леся Українка); *В одно злилися наші вчинки — Одна ріка, одна рука, Там слово Лесі Українки І слово віщого Франка Не міжнародні поєдинки — Народів дружбу пророка* (М. Рильський); *Вона* [бджола] *засолотіє соком сонця і схочеться їй віщих таємниць запричаститися, припавши ниць до вутлого кульбабиного лонця* (В. Стус); *Мені сняться іноді віщі сни, які потім забуваються* (Ю. Щербак); *Віща прикмета; Віщі знаки;* * Образно. *Простягнувши руки в пітьму, попрямував* [Диводар] *на звуки струн, що ще ніжно бриніли під віщими пальцями, присів біля співця* (О. Бердник).

2. Мудрий, проникливий. *Поперед інших стяг новий неси, Карай насильство своїм словом віщим* (П. Грабовський); *Нести любов, будити гнів, Творити чудеса... О, віщий спів, натхненний спів! Яка в ньому краса!* (М. Вороний); *Отаман був балакучим і віщим* (І. Білик).

ВІЩІВНИ́К, а́, *ч., діал.* Віщун. *У стайні кінь-віщівник хухнув Павлові у лице, й від рани навіть знаку не зосталося* (з казки); *А Концуфіт каже: — Я буду .. перший куштувати. Він віщівник був!* (з казки).

ВІ́ЩІСТЬ, щості, *ж., книжн.* Властивість за знач. **ві́щий.** *Це зараз я зрозумів віщість символічних слів, у яких закладена велика народна мудрість. Тоді ж вони видавалися мені звичайнісінькою небилицею* (з публіц. літ.).

ВІ́ЩО[1], *уроч.* Присл. до **ві́щий** 1. *Віщо кували зозулі;* * Образно. *Крикнула вісниця-птиця, Віщо шумить очерет* (М. Рильський).

ВІ́ЩО[2]. Знахідний відмінок займенника "що"; уживається після прийменників з а, п р о, ч е р е з та ін. *Звісно вже, що дівчина не вважає ні на віщо, полюбивши* (Марко Вовчок); *Мені кортіло зразу довідатись, за віщо він дістав звання героя* (Ю. Смолич); *Я додому прийшов. Похиливсь, як верба. Триста лих мені дивиться в вічі. То за віщо ж до всього ще й ця журба? Ах, за віщо, за віщо, за віщо?!* (Б. Олійник).

◊ **Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти** *див.* **зачіпа́ти.**

ВІЩО́ВИ́Й, о́ва́, о́ве́, *уроч.* Який сповіщає про щось, є сигналом до чого-небудь. *Гуде в Латії дзвін віщовий І гасло всім к війні* [до війни] *дає* (І. Котляревський); — *Чого се б'ють у віщові бубни? — питає один братчик другого, пробираючись проміж людом* (П. Куліш); *За мир! — слова, що дзвоном віщовим Усі серця нескорені скликають* (М. Рильський).

ВІ́ЩОСЬ. Знахідний відмінок займенника "щось"; уживається після прийменників з а, п р о і т. ін. *Явдоха щось уже стала дуже верховодити, за віщось крикнула на Мотрю* (Панас Мирний); *Раптом почувся шалений вибух, а тоді сильний струс калатнув людьми — машина після вибуху пішла якось бокаса, а тоді тіпонулася від удару об віщось, перехнябилась і стала* (І. Багряний); *Василь Пилипович .. про віщось запитав онука* (О. Донченко).

○ **Че́рез щось (че́рез ві́щось)** *див.* **щось**[1].

ВІЩУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **віщува́ти.** *Ходить* [Тиміш] *із улиці в другу, аж стоїть Хима в воротях; глянув він, та й згадав її віщування. — Вража дівчино! — каже, — напророкувала мені лихо!* (Марко Вовчок); *В тій хвилині тьохнуло в його болем розритім серці якесь прочуття, мов лихе віщування* (О. Кобилянська); *Всупереч тим віщуванням проходили грози, А як грозу віщували нам — сонце пекло* (М. Рильський); *Предковічне зло ховається, очікуючи, коли, як передбачено древнім віщуванням, воно отримає шанс знову вирватись на волю* (із журн.).

ВІЩУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Наперед визначати те, що буде, що станеться; пророкувати. [П о л і к с е н а:]

Кассандро, признавайся, значить, правда, що ти його [царя Ономая] *кляла і віщувала йому й лідійцям згубу?* (Леся Українка); — *Коли я вчився в консерваторії, мені віщували велике майбутнє* (Л. Дмитерко); // Своєю поведінкою, голосом указувати на те, що буде (про птахів, тварин). *А сич в лісі та на стрісі Недолю віщує* (Т. Шевченко); *Буде для нас кукувати зозуля, довге життя віщувать* (В. Сосюра); *З двору інспектора почулося жалібне виття собаки. То вив Розбій .. Може, .. віщував кому смерть цієї ночі?* (М. Трублаїні); *Недарма ж ото вовки обзиваються, віщуючи неспокій* (І. Пільгук); // Інтуїтивно щось відчувати. *Ціла буря найдивовижніших почувань та асоціацій опанувала ним* [Григорієм] *.. Вовчий інстинкт прокинувся .. і віщував недобре* (І. Багряний).

2. Бути ознакою, прикметою того, що буде, що настане. *Із хмари місяць показався, І од землі туман піднявся, Все віщувало добрий путь* (І. Котляревський); *Трава йому й погоду віщує, й перед бурею остерігає* (Б. Лепкий); *Ікра щуки і тоненький кожушок луски на цибулі віщували ранню весну* (М. Стельмах); // Указувати на щось; означати. *Кожен зна* [знає], *що віщує такий сон, бо й самому не раз таке снилось* (А. Свидницький); *20-те число випадає на понеділок, що в народі вважають за важкий день, та й число кімнати — 13 — не віщувало нічого доброго* (Б. Антоненко-Давидович); *Треба було завжди тільки зрозуміти, врахувати, зважити. А тоді — передбачати, бути напоготові до подальшого, хоча б воно і віщувало нові й нові нібито несподіванки* (В. Владко); *Це була демонстрація неозброєних людей, але їх зібралось надто багато, .. і це віщувало, що народ не скорився, усвідомлює свої права, збирається на силі* (О. Іваненко).

◊ **Віщу́є се́рце** *див.* **се́рце.**

ВІЩУ́Н, á, *ч.* 1. Те саме, що **віду́н**; ясновидець. [Д о л о н:] *Пророчице, скажи, чи я верну* [вернуся] *живий з моєї справи?* [К а с с а н д р а:] *Питай в Гелена, та чи мало ж є у нас у Трої віщунів?* (Леся Українка); *На кийки стоять схилившись Бородаті віщуни І розказують, що буде І з якої сторони* (О. Олесь); *Гашта виніс з печери стару, смердючу кістку й кинув собаці: — .. До віщуна піду. Най зніме з мене чари* (Н. Королева); *Старий віщун відійшов од жертовника. Він ще раз підніс руки й замугикав, мабуть, молитву* (В. Владко).

2. Той або те, що пророкує майбутнє; провісник чого-небудь (змін, подій і т. ін.). [Т е р п и л и х а:] *Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює* (І. Котляревський); *З .. криком дитини сюди, в терем, і в її* [Рогніди] *душу вповзала тривога, цей крик був віщуном чогось страшного й непоправного для неї* (С. Скляренко); *Невпинним шумом навівало ти* [море] *поетичні мрії, що їх могли збагнути митці слова — віщуни волі. На твоїх берегах родилися пісні Гомера, Вергілія, Байрона і Шеллі* (І. Пільгук); *Забобонний страх учепився в пана старосту, він .. стрельнув у птицю. Та знову, але вже злякано, керкнула, підняла крила, чорним шматком хустини злетіла в небо і розтанула у високості. Кому ти, віщуне, поніс недолю?* (М. Стельмах); — *Не вгадав, не вгадав! Віщуна з тебе не буде!* — *сміялися хлопці* (І. Чендей); *Рано-вранці Амурат, вислухавши від меддаха Омара зловісне тлумачення сну, очманів. Та замість стяти віщунові голову, він наказав штурмувати стіни міста і сам кинувся в бій* (Р. Іваничук); *Символізм перелітної птиці, уявлення про птаха як магічного віщуна весни, як про носія весняних радощів і щастя взагалі, відбивають старовинне закорінене уявлення* (з навч. літ.).

3. *перен.* Ознака, прикмета того, що настане. *Подихнув пустовливий вітрець, той віщун світання* (М. Коцюбинський); *Процес одягання .. тепер у сущу муку обернувся, бо вранці наявніш, ніж будь-коли, показувалась руїна його білизни, крайнє зужиття черевиків та лихий блиск ліктів на піджаку, віщун майбутньої дірки* (В. Підмогильний); *Між горами запалювалися блідими смугами віщуни недалекого ранку* (Іван Ле); *Наприкінці XIX ст. у Росії вийшли перші праці, присвячені рослинам — віщунам рудних тіл* (з наук.-попул. літ.); *Протягом багатьох років учений спостерігав за акаціями і, аналізуючи їхню поведінку, зумів попередити про 80 землетрусів у Токійському районі та околицях Кіото* (з Інтернету).

ВІЩУ́НКА, и, *ж.* Жін. до **віщу́н.** [Д е ї ф о б:] *Ти хоч і віщунка, та сама своєї долі, видно, не вгадаєш* (Леся Українка); *Віщунка розкинула карти й наказала не втрачати надії* (з газ.); *Дивна віщунка повідомила Олександру II, що він загине від руки "безбожника"* (з газ.); *Хто може вихвалити гідно Дня віщунку, золоту зірницю До схід сонця в пурпуровім блиску?* (І. Франко); * У порівн. *Впізнавала тебе в перехожих, випускала рядки — як віщунка з вогню голуби!* (О. Забужко).

ВІЩУ́НСТВО, а, *с.*, *заст.* Віщування. [Д е ї ф о б:] *Нема де проступити у власнім домі за віщунством рідних* (Леся Українка); *У фольклорі загадка відіграє роль випробування, якому представники нелюдського світу (що для них характерне віщунство та всезнання) піддавали живих* (з наук. літ.); *День весілля пророчився чудесами віщунства, яке приніс білий лапатий сніг, що трусився, як із продертої мішковини небес, на землю* (з газ.).

ВІЩУ́НСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **віщу́н.** [Г е л е н:] *А я прийшов з повагою жерця, в віщунській діадемі* (Леся Українка); *Наливайкові починала набридати довга процедура подвійного переказу віщунської й порожньої промови прелата* (Іван Ле); *Режисерські, людські асоціації, паралелі — це вибухи фантазії, наповненої віщунським зверненням до минулого, сучасного і майбутнього людства* (з газ.).

ВІ́Я *див.* **вії.**

ВІ́ЯЛКА, и, *ж.* Сільськогосподарська машина, яка сильним струменем повітря очищає зерно після обмолоту. *З розчинених дверей амбару йшов густий стовп пороху й чувся гуркіт віялки і гомін людських голосів* (В. Винниченко); *Давид крутив віялку* (А. Головко); *Над током стояла курява, біля барабана раз у раз лунали голоси .. Віялки стукотіли ситами* (П. Автомонов); *За якусь годину Бумблякевич блукав уже серед брухту всілякої машинерії — комбайнів, тракторів, сіялок, віялок, плугів, причепів...* (Ю. Винничук); *У разі засмічення насіння зернових очищають на сортувалках, віялках* (з навч. літ.).

ВІ́ЯЛО, а, *с.* 1. Вигот. з легкого матеріалу предмет (звичайно у вигляді півкола), яким навівають прохолоду в обличчя під час спеки; невелике ручне опахало. *Так було душно, що аж уночі приходилось умиватись та віялом обмахуватись* (Леся Українка); *У неї є чудова колекція японських віял* (О. Донченко); *В стелі крутились віяла, обертаталися нечутно по горизонталі, творючи* [творячи] *лагідний вітер* (І. Багряний); *Музика* [китайців] — *це .. гра кістяного гребеня на густих струнах волосся, тріпотіння розписаного віяла і ледь уловиме розлучання вуст після поцілунку...* (Ю. Винничук); *Є окрема робота англійського вченого, присвячена японському віялу, де описано як естетичні, так і культуро-*

логічні його особливості (з наук. літ.); * Образно. *А пальми, замахавши сотнями віял, вітали — "осанна!"* (М. Коцюбинський); *Ось мелькнуло вогнисте віяло, завихрило в кущах. Рекс! Доганяє мене! Ми летимо з кручі* (В. Близнець); * У порівн. *Піднявся вихор, закрутив соломою, розігнав горобців, попхнув до тину якусь курку, що розіп'яла хвоста, мов віяло* (В. Винниченко); *Вдарила* [скриньчина] *з силою об долівку і розскочилася настяж: зміст її, кілька десятків пергаменових листів, майнув півкругом у повітрі, як кабалістичне віяло* (К. Гриневичева); — *Горе з цим базікалом Глібом, язик у нього, немов віяло* (А. Хижняк).

2. *чого, з чого.* Щось у вигляді півкола або сектора кола. *Віяло пелюсток, суцільне віяло заграви сяяло, як дивний німб* (О. Копиленко); *Легкі брижі схвачуються від бортів* [човна].., *розбігаються віялом ледь помітних хвиль* (Ю. Смолич); *Великі пишні віяла з блакитно-сірих страусевих пер на тлі гарячо-жовтого вечірнього неба здавались блакитними з невідомої країни птахами* (В. Домонтович); *Сонце тільки-но сіло десь за лісовими хащами, і над далекими верховинами дерев розкрилося віяло з багряного й зеленого пір'я* (Є. Гуцало); *У гирлі ярів схили найбільш пологі, нерідко покриті трав'янистою рослинністю, а дно має незначний нахил і найбільшу ширину, тому швидкість водного потоку тут знижується, внаслідок чого відкладається дрібнозем у вигляді віяла, або конуса виносу* (з наук. літ.).

3. Набір різнорідних об'єктів, якостей і т. ін., поєднаних у комусь або чомусь одному. *Методом генезису є ситуаційне моделювання, яке створює в підсумку певне віяло рівноправних модельних ситуацій* (з наук. літ.); *Найбільш безперечний і найдужчий вплив був од попереднього українського письменства, надто — народної поезії. І коли Левицький взявся врешті, дозрілою вже людиною, за перо, то в йому* [ньому] *вигадливим віялом і розгорнулися всі зазначені тут впливи* (з наук. літ.).

4. *спорт.* Різновид атаки в регбі. *Супротивники з команди авіаційного університету нападали віялом* (з газ.).

5. *іст.* Особлива форма розташування військ. *Гатило повів свої добірні комонні полки лівим краєм. Решту воїв розподілив чотирма поїздами, й вони теж сунули вперед широким віялом* (І. Білик).

6. *у знач. присл.* **ві́ялом.** У вигляді півкола; півколом. *Жар-птиця легко гойдалася на гілці, розпустивши віялом свій вогненний хвіст* (О. Донченко); *Рон підійшов до срібляcтого дерева, прихилив до себе віть з рожевою квіткою. Тремтливі пелюстки її розгорнулися віялом, замиготіли веселими переливами* (О. Бердник).

ВІ́ЯЛОВИЙ, а, е. 1. Стос. до віяла *(див.* **віяло** 1). — *Чи є якісь відмінності у віялових смаках чоловіків і жінок?* — *Кожна людина вибирає ту кольорову гаму, яка їй близька* (із журн.); *Віялова тканина; Віялові малюнки.*

2. Який має форму віяла, подібний до нього. *Принципи формування кущів — чашовидний, кордонний, віяловий і комбінований* (з наук. літ.); *Багато чудових декоративних вічнозелених дерев і чагарників перекочували з Китаю. Перше місце серед них належить пальмі віяловій* (з навч. літ.); *Віяловий клен.*

3. Такий, у якому використовують функції віяла. *Садові віялові граблі виготовлені зі спеціального дроту і призначені для збору з газонів сміття та опалого листя* (з навч. літ.); *Найбільш населеному і багатому американському штату Каліфорнія загрожують віялові вимкнення електроенергії* (з газ.); *Віяловий душ є різновидом струменевого, але він м'якший за інтенсивністю впливу води* (з газ.); // Який має властивості віяла. *При віяловому маршруті перевезення вантажів здійснюється з декількох пунктів в один або з одного пункту в декілька* (з наук. літ.); *Віялове коливання великої амплітуди.*

ВІЯЛОВУ́СИЙ, а, е. 1. *рідко.* Який має вуса у формі віяла. *Віяловусий дідусь ішов берегом річки* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **віялову́сі,** сих, *мн., біол.* Родина дрібних жуків, самці яких мають віялоподібні або гребінчасті вусики. *Тіло віяловусих завдовжки 3–12 мм* (з наук.-попул. літ.); *Віяловусі паразитують на різних видах бджіл та ос* (з навч. літ.).

ВІЯЛОКРИ́ЛІ, лих, *мн.* Ряд маленьких за розміром комах, близьких до жуків, у самців яких задні крила схожі на віяло. *Самці віялокрилих завдовжки 1–6 мм. Вони мають по дві пари крил, з яких передні рудиментарні, задні — добре розвинені, широкі, віялоподібні* (з наук.-попул. літ.).

ВІЯЛОЛИ́СТИЙ, а, е. 1. Який має листя у формі віяла. *За формою листя розрізняють віялолисті та перистолисті пальми* (з наук.-попул. літ.); *Віялолисті пальми рідко вирощують у кімнатній культурі — пальми з великим листям надто масивні для кімнат середніх розмірів* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **віялоли́сті,** тих, *мн.* Рослина родини пальмових з великим листям у формі віяла. *До віялолистих належать хамеропс, латанія, трахікарпус* (з наук.-попул. літ.).

ВІЯЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний за формою до віяла. *Лукія .. милується півтораметровим віялоподібним листям китайської пальми* (О. Донченко); *Ряжанка глянув на наступну жертву гусениці. То була рідкісна рослина, яку називають мандрівничим деревом: височенна, метрів із п'ять чи шість заввишки, трава з .. віялоподібним листям угорі* (І. Білик); *План міста часто віялоподібний, де центр міста розташований, як правило, біля моря* (з наук. літ.); *Велике віялоподібне листя пальми поділене на сегменти не до кінця* (з наук.-попул. літ.); *Віялоподібні пелюстки фіалки.*

ВІЯЛОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **віялоподі́бний.** *Образна стилістика народного стінопису півдня України базується на декількох композиційних схемах: "модульній", коли автор малює, наприклад, стеблину, галузки, а віялоподібність листя лише намічає; "килимовій", якщо на біле тло стіни кладуться червоно-чорні мережива* (з наук. літ.).

ВІЯЛОПОДІ́БНО. Присл. до **віялоподі́бний.** *На ніжку птиці віялоподібно укладають тонко нарізане філе* (з наук.-попул. літ.); *Центром Полтави в XVII ст. була Соборна площа, куди віялоподібно сходилися основні вулиці* (з газ.); *Інколи верхівка кактуса розростається віялоподібно й утворює декоративні гребінчасті форми* (з газ.); *Кішка з віялоподібно настовбурченою шерстю стояла на даху сараю і, округливши очі, протяжно вила* (з газ.).

ВІЯЛОХВО́СТИЙ, а, е. 1. Який має хвіст у формі віяла. *Оперення на віялохвостих птахах рівномірно покриває все тіло* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **віялохво́сті,** тих, *мн.* Підклас птахів надряду безкільових, до якого входять усі існуючі та деякі вимерлі види. *До віялохвостих належать переважно птахи великих розмірів, поширені в Австралії, Тасманії, Новій Гвінеї та інших прилеглих островах, в Африці, Південній Америці та Новій Зеландії* (з наук. літ.); *Казуари й ему, страус, нанду і ківі належать до віялохвостих* (з навч. літ.).

ВІЯЛЬНИЙ, а, е. 1. Який використовують для віяння чого-небудь. *Віяльна лопата.*

2. Те саме, що **віяловий.** *В Іспанії майстри музичних інструментів підкреслюють підвищені акустичні властивості віяльного розміщення пружин верхньої деки* (з наук. літ.); *В основу дослідження покладено концепцію М. Д. Феллера, який розглядає функціонування тексту у віяльному спілкуванні, коли читач (слухач) у процесі читання (слухання) позбавлений можливості перепитати автора, а кількість читачів є невизначено великою* (з наук. літ.); *Віяльне зондування поверхні засипу шихти; Віяльний душ; Віяльний замóк.*

ВІЯЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто очищає щось віянням (у 1 знач.), працює на віялці. *Назви діячів, виконавців сільськогосподарських робіт представлені найменуваннями: волочильник, в'язальниця, жнець, косар, віяльник, мірошник, млинар, молотник та ін.* (з наук. літ.); *Через відсутність в Україні технологічного процесу виробництва чаю з розділу "Перероблення чаю" виключено кваліфікаційні характеристики таких професій, як "ферментувальник чаю", "віяльник чаю"* (з навч. літ.); *Віяльники носили спеціальні пов'язки на голові, щоб лушпиння не потрапляло на волосся* (з навч. літ.).

ВІЯЛЬНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **віяльник.** *Серед зафіксованих на плівку моментів буденного життя й праці покутян особливу увагу привернула фотографія жінки-віяльниці, яку на всесвітній виставці у Чикаго 1933 р. було визнано однією з найкращих у доробку видатного українського митця Юліана Дороша* (із журн.).

2. *рідко.* Те саме, що **віялка.** *Вже розжився трохи: купив собі віяльницю* (Сл. Гр.).

ВІЯЛЬНО. Присл. до **віяльний** 2. *Дека гітари "фламенко" підтримується тільки п'ятьма віяльно розміщеними пружинами* (з наук. літ.).

ВІЯЛЬЦЕ, я, *с.* Зменш. до **віяло** (у 1, 2, 6 знач.). *Прикажчики в магазинах стоять з пальмовими віяльцями* (Леся Українка); *Засушені квіти, без кольору і запаху, майстерні віяльця з слонової кості і пер чужоземних птахів .. — все те висіло на стінах* (Ірина Вільде); *Андрій Григорович сидів собі на валізці й доброзичливо, умиротворено, зворушено розпускав віяльцями зморшки круг очей* (В. Винниченко); *Напроти нього* [хана] *.. стояли два шляхтичі. Один, добре знайомий Тимошеві, — довговолосий, сивий, у нагрудному панцирі, віяльцями розсипалися вуса; другий у круглій бобровій шапці з перами і в червоному пошарпаному жупані* (Р. Іваничук); *Розмножується аїр декоративний діленням (відсіченням) кореневища, на котрому вже утворились молоді рослини з окремою точкою росту у формі віяльця* (з наук.-попул. літ.).

ВІЯНИЙ, а, е. Очищений віянням. *Легко зняв лантухи із зерном і .. поніс у млин. — Що там у тебе, чоловіче? — В одному на дерть. У другому віяне мливо на борошно* (Ю. Логвин); *Віяна на вітер полова; Віяний горох.*

ВІЯНКА, и, *ж., розм.* 1. Провіювання зерна. *У тяжкі повоєнні роки всі, хто міг у селі, сходилися на віянку* (з газ.).

2. Провіяне зерно. *Мати постійно купувала віянку* (з газ.).

ВІЯННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **віяти** 1, 2, 4. *Останнє віяння тепла розтоплювало їхні серця .. Слова танули їм невимовлені на устах* (В. Підмогильний); *Земля — гола і чорна — затужавіла, як крига, під морозяним віянням* (Ю. Смолич); *Доцільно в кооперативних господарствах розподіляти паливо для продовження віяння зерна, сільськогосподарських робіт* (з газ.).

2. *перен.* Ідеї, суспільно-політичні напрями і т. ін., характерні для певного часу. *Українці, відкликаючись на віяння часу і потреби суспільності, почали й собі творити нову літературу на народній мові* (І. Франко); *Такі нові, ще не зовсім для всіх звичні віяння в нашому суспільному житті, як демократичний плюралізм, толерантність, сприяють формуванню у суспільній свідомості невід'ємного права на власний погляд, оцінку, думку* (з наук. літ.); *Життя на місці не стоїть, виникає щось нове, що є віянням вже нашого часу* (з газ.); *Модерністські віяння.*

ВІЯСТИЙ, а, е. З довгими віями. *Тонкий, стрункий* [хлопець], *одягнений, як англійський сноб; з віястими очима, наче два метелики з розгорнутими крильцями* (В. Винниченко); *Здалося — Марко нараз постарів, тільки горіли, променилися очі з-під віястих повік* (О. Копиленко); * Образно. *Тут червоніли хрещики дикої гвоздики, красувався перестріч гайовий, хвалилася білими віночками ромашка і все з кимсь переморгувалась тендітна віяста метлиця* (М. Стельмах).

ВІЯТИ, вію, вієш, *недок.* 1. Рухатися (про повітря). *Сонце гріє, вітер віє З поля на долину, Над водою гне вербою Червону калину* (Т. Шевченко); *Віє весняний благий вітрець* (Марко Вовчок); *Уже третій тиждень віяв суховій* (П. Панч); *Ні вітер не віє, ні крук не паде* (І. Багряний); * Образно. *Нескладно говорив Андрій, хвилювався, проте аж бризкала од його* [нього] *енергія, жива сила вітром віяла з його очей, од його рухів, од голосу* (С. Васильченко); // Розноситися, ширитися в повітрі. *Віють з поля чудові пахощі од нестиглого зерна і польових квіток* (М. Коцюбинський).

2. *чим, безос.* Обдавати подувом пахощів, холодом і т. ін. *Із садочка красно Пахощами віє* (М. Старицький); *Віяло вогкістю* (В. Барка); *Від граніту віяло холодом і запахом водоростей* (О. Ільченко); * Образно. *Духмяним диханням весни віє від багатьох творів В. Сосюри* (з навч. літ.); // *перен.* Відчуватися, поширюватися. *Ранковий туман, що ним завжди починається в Примор'ї літній день, давно розвіявся, .. від усього віяло миром і злагодою* (Б. Антоненко-Давидович); *Від зіщуленої постаті візника .. віяло безнадійною покірністю* (О. Іваненко).

3. Маяти, розвіватися. *Прапор віє над дахом* (М. Рильський); // *чим.* Махати. *Щось віє покривалами тонкими, так прудко-прудко, крутячись у танці...* (Леся Українка); *Над бездонними глухими ущелинами віють крилами чорні птахи* (О. Донченко).

4. *що і без дод.* Очищати зерно на вітрі або віялкою. *Чіпка — на току, коло хліба порається: молотить, та віє, та околот в'яже...* (Панас Мирний); *Цей день так і минув: біля воза до обіду провозилися, по обіді в клуні віяли зерно* (А. Головко); *Жінки, дівчата косять, в'яжуть, віють, возять на коровах, носять важкі мішки, працюють просто каторжно — і ні тіні скарги* (М. Бажан).

◊ **Вітер у голові [грáє (віє, свúще, посвúстує** *і т. ін.)***]** **<Вітру [в голові] багáто>** *див.* **вітер; Вітер у кишéнях (у кишéні, по кишéнях) [свистúть (гуля́є, віє** *і т. ін.)***]** *див.* **вітер; Звідки (звідкíль, звідкиля́, відкíль, відкиля́) вітер [віє (дме)]** *див.* **вітер; Кудú вітер віє (дме)** *див.* **вітер; Пáхне (віє, тя́гне, віддає** *і т. ін.)* **пýсткою** *див.* **пáхнути.**

ВІЯТИСЯ, віюся, вієшся, *недок.* 1. *тільки 3 ос., рідко.* Те саме, що **віяти** 1, 3. *Буйний та чудовий ліс! Кругом його і поверх його ходить-віється вітер поволі, сонце пригріває*

зверху, а всередині — завжди тихо, завжди тінь зелена та прохолода темна (Панас Мирний); *Яблуко спіє і падає, Віти колишуться й віються...* (М. Рильський); *Климко і Зульфат .. перенесли з кімнати Наталі Миколаївни все, що в ній було: ліжко, стільці, книги, розкидані по підлозі, етажерку, постіль (подушки були чомусь порізані, і з них віялося пір'я)* (Григір Тютюнник); *Від швидкого руху віялося йому за спиною, як білі крила, волосся і метлялася світла полотняна ряса* (Валерій Шевчук); * Образно. *Чутки ходять скрізь по землі, я дослухаюся до всього, що віється по дорогах, до всіх пісень, до всіх розмов* (Ю. Яновський).

2. *розм.* Іти, бігти куди-небудь без діла. — *Вийтесь собі, куди хочете, хоч на шибеницю* (Г. Квітка-Основ'яненко); *В темній хижі ледь жевріли залишки вогнища .. Пенька не було, звично віявся десь по лісах* (П. Загребельний); // Блукати, ходити десь; волочитися. *Батьки наші тут жили, діди, а тепер за вітром війся? Нічого собі придумали!* (Григорій Тютюнник); *Він швидко знайшов спільну мову з нашими сторожами, — .. вони його не зупиняють, коли він іде в ковчеговище, навіть уночі віється хтозна-де...* (В. Малик); // Вести аморальний спосіб життя. — *Мабуть, назнав* [Чіпка] *десь повію всесвітню та й віється...* (Панас Мирний).

3. *розм.* Бути, перебувати десь протягом тривалого часу. — *Знову, шибенику непутящий, десь цілий день віявся. Навіть обідати не прийшов, — підходить до нього баба Орина* (М. Стельмах); — *Не пущу одного, досить з мене, — раптом заявила Марія Дмитрівна таким тоном, ніби чоловік тільки те й робив увесь вік, що по евакуаціях віявся* (Микита Чернявський); *Мазепи немає, Карла також, а Орлик віється по світу* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Продзвенів джміль, білявий і дрібний, але з гарною мелодією — кращою, ніж від сопілки. Довго на стороні віявся, і невідомо, де була його домівля* [домівка] (В. Барка).

4. Падати зверху; литися, сипатися (про дощ, сніг). *Швець одягає свитину, .. виходить, затикаючи за пасок сокиру. На нього віється сіренький дощик, засипає очі* (Валерій Шевчук).

5. *тільки недок.* Пас. до **віяти** 4. *Зерно віється на току.*

В'ЇДА́ННЯ (УЇДА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **в'їда́ти і в'їда́тися.** — *Якщо виживу, теж радості мало: що скажуть мені наші, коли повернуться? Ось це уїдання найбільше й мучить* (М. Стельмах); *"Тільки серйозна праця над собою може дати право виступати публічно". І це не була в устах М. Коцюбинського фраза або уїдання до когось іншого, — собі він ставив так само серйозні вимоги* (з наук. літ.); *Перед тим, як прибрати велосипед на зиму, бажано почистити підшипники. Це дасть змогу уникнути в'їдання бруду зі старої змазки в метал* (з газ.).

В'ЇДА́ТИ (УЇДА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.*, **В'Ї́СТИ (УЇ́СТИ),** в'їм, в'їси́, *док., на кого — що і без дод., розм.* 1. Сваритися, нарікати на кого-небудь; дошкуляти кому-небудь докорами, наріканнями. *Дорікає Василь Гальці довгою спідницею, в'їдає на неї за поведінку панську: "Годі, — каже, — булок поїла, а тепер од чорного хліба ясна болять?"* (В. Підмогильний); — *Теж мені синок знайшовся! — уїдав староста. — На бабине сало* (Ю. Збанацький).

2. Те саме, що **га́вкати** 1. *Вони* [собаки] *гурмою біжать довкола візка; деякі уїдають на конячку* (І. Франко); *Вона .. повернула голову на дорогу, де в'їдав Жук на чужого* (Г. Косинка); *Потривожене ногами торішнє злежане сіно шелестіло так, що, здавалося, усі собаки в селі на той нестерпний шелест в'їдають-надриваються* (І. Нижник).

В'ЇДА́ТИСЯ (УЇДА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.*, **В'Ї́СТИСЯ (УЇ́СТИСЯ),** в'ї́мся, в'їси́ся, *док.* 1. Втискатися, проникати вглиб чого-небудь. *Гостре каміння в'їдається в босі ноги, шлях безконечно довгий* (Ю. Яновський); *Комір сорочки в'їдається йому* [Василеві] *в шию, стискає петлею* (А. Дімаров); *Важка ноша в'їдалася в плечі* (К. Гриб); *На Голгофі розпинають Христа-спудея. Стукають молотки, терновий вінок в'їдається в скроні, тече кров по обличчі...* (Р. Іваничук); *Обручка в'їлася в палець* (Сл. Гр.); * Образно. *З півдня татарва в'їдалася комашнею, з заходу чумою повзла шляхта* (Ю. Мушкетик); // Глибоко заходити куди-небудь (про дим, пилюку і т. ін.). *Дим валив йому з широкого носа, уїдався в вічі* (І. Микитенко).

2. *перен.* Глибоко входити, западати (в душу, серце, свідомість). [Н е о ф і т - р а б:] *Звичка до розкошів уїлась їй* [рабині] *у серце, мов іржа, без них їй тяжко...* (Леся Українка); *Почуває* [Холод] *власне серце. Порох життєвих незгод виїв у ньому глибокі зазубні, і точить, і в'їдається далі дрібний порох життя* (О. Гончар); *Езопова мова поступово в'їдається, вкарбовується у свідомість, стає другим "я"* (з наук. літ.).

3. *у кого, до кого, на кого, що, розм.* Чіплятися, приставати до кого-небудь. *На Посмітюшині слова вважати не треба було, бо кожний знав, що Посмітюха в'їдався раз у раз до Васька за те, що той був дужчий за його* [нього] (В. Винниченко); — *Уже як у кого встряне* [Карпо], *як уїсться, точить-точить, поки-таки наскрізь не проточить!* (Панас Мирний); — *О, Іванець..! — каже, знизивши голос, Гвинтовка. — Як уїсться в кого, то вже свого докаже* (П. Куліш); *По весні і Йосип удруге оженивсь. Та взяв люту вдову з двома дітьми; з першого дня уїлася на хлопця* (А. Головко).

◊ **(1) В'ї́стися / в'їда́тися в печінки́** *кому:* а) дуже набриднути, надокучити, допекти кому-небудь. *Та як його не сумувати, коли злидні та недостачі в печінки в'їлися* (Панас Мирний); [П и с а р:] *Благотворитель! Він мені в печінки в'ївся* (І. Карпенко-Карий); *Горіли червоним полум'ям пишні маєтки, сотнями тікали до козаків селюки — хлопи, яким у печінки в'їлася панська неволя* (М. Пригара); *І коли вже хтось дуже сердився на нього* [бугая], *комусь він у печінки в'їдався своєю хижою вдачею, тоді його називали не просто Імперіалізмом, а й зі смаком додавали: "Міжнародний"* (Є. Гуцало); б) добре запам'ятатися, завдавши прикрощів кому-небудь. *Добре в'ївся він* [пан] *у печінки своїм підлеглим* (з легенди); — *Візьми та й купи хоч тепер своїй Олесі циганські сережки .. — В'їлися ж тобі ці сережки в печінки. Я менше б, на твоєму місці, прислухався до бабських примх* (М. Стельмах); **(2) В'ї́стися в мо́зок** — дуже добре запам'ятатися. *Перед очима сіра шинеля, а ззаду в шию хтось диха... Чого всі ці дрібниці в'їлися в мозок? Чого, як колючки, впилися в нього ці згадки?* (М. Коцюбинський).

В'Ї́ДЛИВИЙ (УЇ́ДЛИВИЙ), а, е. 1. Те саме, що **насти́рливий** 1; причепливий. *Нічого було діяти: від уїдливого хлопця ніяким чином не можна було одв'язатися* (Л. Яновська); — *"Таке воно вредне та в'їдливе. Хочеш чи не хочеш, а на чорне біле кажи. Ніколи не забуде, помститься". Це вони говорили про Масла* (А. Хижняк); * Образно. *Він намагався відганяти уїдливу і гірку думку про батька, маму і про свої неблискучі перспективи* (І. Багмут); // Дошкульний, невідв'язний (про комах). *Буланий .. почав обмахувати хвостом*

уїдливих мух (Панас Мирний); *Риплять спроквола виконкомівські пера.., шелестить степовою тирсою папір, і байдуже, ліньки літають від стелі на столи, з столів на стінку уїдливі мухи — буденний день* (Б. Антоненко-Давидович); *На балконі ще можна було жити, .. зате напосідали такі лихі та в'їдливі комарі, що не можна було втриматися* (Ю. Збанацький); // Який набридає, дратує (про однотонне безперервне звучання). *Він навіть почув тонке і уїдливе тремтіння потужних стабілізаторів і клацання чутливих лічильників* (Н. Рибак); *В'їдливий писк кулі, що, здавалося, пролетіла над самим вухом, вивів його з оціпеніння* (М. Стельмах).

2. Який любить ображати кого-небудь. — *В самого така ясочка, .. та язиката, та уїдлива* (Марко Вовчок); *Проклятий був пан, уїдливий!* (В. Винниченко); // Ущипливий, дошкульний. *Її* [Пріську] *допікали гіркими назвами, уїдливими докорами, вибивали паничем очі, звали латаною...* (Панас Мирний); *Я дуже некоректно поводилась із Чагаром. Це була тільки друга наша зустріч, і я, по суті, не мала права бути такою в'їдливою* (М. Хвильовий); *Шугалія навіть озирнувся, але не помітив того, хто сказав ці уїдливі слова* (В. Кучер).

3. Який глибоко проникає в щось, просякає що-небудь; їдкий. [Л е п а:] *Є в нас скипидар, такий смердючий та уїдливий, що аж у носі дере* (І. Кочерга); — *Ні, ні, до чого я веду? — говорив Кужель, попахкуючи товстою цигаркою і кривляючись від уїдливого диму* (С. Добровольський).

В'Ї́ДЛИВІСТЬ (УЇ́ДЛИВІСТЬ), вості, *ж.* Властивість за знач. **в'ї́дливий** 1, 2. *Максим знову нахилився над текою та з пильністю, що межувала з уїдливістю, став вчитуватися в кожну сторінку* (Н. Рибак); *Іноді до краю обурювала* [Варивона] *в'їдливість інспекторів якості* (М. Стельмах); *Ніякої уїдливості в її словах не було, Таля відверто казала те, що думала* (Г. Усач).

В'Ї́ДЛИВО (УЇ́ДЛИВО). Присл. до **в'ї́дливий.** *Валя в'їдливо впився очима в діда: — А що, злякались? Злякались?* (С. Васильченко); *Здалеку в'їдливо напливає загрозливий шум* (М. Стельмах); — *А чи їла ти коли таку* [ковбасу] *у себе, на своєму господарстві? — уїдливо спитав він* (Панас Мирний); *Коваль знає цю мову вогню, що безжально й уїдливо впивається пекучими язиками у сталь* (з газ.).

В'ЇЖДЖА́ННЯ (УЇЖДЖА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **в'їжджа́ти**[1]. *В'їжджання автотранспортного засобу на територію будівельного майданчика заборонено* (з газ.); * Образно. *Як свідчили пов'язані у вузли калікуваті зачучверілі берізки, тут доклали рук не негативні емоції бундючних сосен, а, мабуть-таки, в'їжджання в ці краї на строкатому коні неперевершеної малярки осені* (із журн.).

В'ЇЖДЖА́ТИ[1] **(УЇЖДЖА́ТИ),** а́ю, а́єш, **В'ЇЗДИ́ТИ (УЇЗДИ́ТИ),** в'їжджу́, в'їзди́ш, *недок.,* **В'Ї́ХАТИ (УЇ́ХАТИ),** в'ї́ду, в'ї́деш, *док.* Ї́дучи, потрапляти в межі, у середину чого-небудь. *Коли ми тут сваримось і миримось, у ворота хтось возом уїжджає* (Марко Вовчок); *Ми .. опинились на вулиці, що впиралась в панський будинок з тополями й терасою; а через кілька хвилин в'їжджали в ворота економії* (В. Винниченко); *Верхи на зморених коненятах в'їжджала на майдан асканійська батрацька молодь* (О. Гончар); *Часто, коли вдень раптом гуділа машина в тюремному подвір'ї або вночі чути було, як машина в'їжджала й виїжджала, в камері 49 говорили здавленим голосом: — Чорний ворон!* (І. Багряний); *Тільки у США на законних підставах в'їжджає приблизно 800 тис. осіб* (з наук. літ.); *Світи, світи, місяченьку. До милої їду. Тоді зайди за хмароньку, Як у двір уїду!..* (М. Кропивницький); *Уїхали ми в очерети. По ту і по ту руку, як стіна, очерет* (Панас Мирний); — *Ньо, гніда! Недалеко вже!.. — І в'їхали в село, тільки світло посвітили* (А. Головко).

В'ЇЖДЖА́ТИ[2] *див.* **уїжджа́ти**[1].

В'Ї́ЖДЖЕНИЙ *див.* **уї́жджений.**

В'Ї́ЖНО (УЇ́ЖНО), *пред., розм.* Достатньо їжі. *У мого дідуся було не одіжно, та в'їжно* (Ганна Барвінок); — *Знаєш, Тарасе, що я тобі пораджу. Сліпий лірник .. шукає поводиря: якраз робота по тобі. Хоч не в'їжно, так уліжно. Та й псалми співати ти майстер* (С. Васильченко); *Сміються строкарі, розкошуючи на моріжку біля економії. Тепер їм хоч не в'їжно, так вліжно* (М. Стельмах).

В'Ї́ЗД (УЇ́ЗД), у, *ч.* 1. *тільки одн.* Дія за знач. **в'їжджа́ти**[1], **в'їзди́ти.** *Дарка спала й не бачила того в'їзду* (Леся Українка); *Розвідники уважно оглядали споруду й земляний вал, що її оточував. Виявилося, він не суцільний, у ньому є проріз для в'їзду підводою чи машиною* (Є. Доломан); *Першим із будівничих подвигів Петра Могили була обнова Київської Софії — митрополичого собору. Почав він роботу над Софією мало не на другий день по своєму в'їзді на митрополичу столицю й не залишав її до самої смерті* (з наук. літ.); *Тільки після падіння Наполеона, 24 травня 1814 р., повернувся Святійший Отець і відбув в'їзд до Риму серед надзвичайного запалу й радості вірних* (з рел.-церк. літ.); * Образно. *Чому не сталося, м'яко кажучи, тріумфального нашого в'їзду в Європу? Бо романтики, не маючи практичної хватки, швидко здали позиції м'язистим номенклатурникам* (із журн.).

2. Місце, через яке в'їжджають куди-небудь. *В'їзд був відкритий: на майдані виднівся ліхтар* (О. Десняк); *Перед будиночком коло в'їзду, мов своєрідний тотем, вмуровано білий камінь і на ньому .. намальовано бджолу* (О. Гончар); *Копач підняв усіх на оборону села. Боронами загатили греблю і містки на в'їзді, по городах викопали окопи* (К. Гриб); *Інформація (вивіска) про особу, розміщена на фасаді, біля входу (в'їзду), або про її продукцію у вітрині споруди, в якій ця особа займає приміщення, не потребує отримання дозволу місцевого органу влади* (з мови документів).

В'Ї́ЗДИТИ *див.* **уї́здити.**

В'ЇЗДИ́ТИ *див.* **в'їжджа́ти**[1].

В'ЇЗНИ́Й (УЇЗНИ́Й), а́, е́. Признач. для в'їзду куди-небудь. *По обох боках в'їзної брами вискакували наперед дві низькі, широкі кругловежі, які з боків захищали доступ до замку* (Юліан Опільський); *Мій полк розмістився у міській різні й контролював звідти в'їзні дороги з Рави-Руської* (Р. Іваничук); *В'їзна вежа Каламіти, побудована, мабуть, у 1427 р., спочатку була прямокутною* (з наук. літ.); *У містечку Глоби збереглася садиба XVIII ст. і в'їзна арка* (з газ.).

В'Ї́СТИ[1] *див.* **в'їда́ти.**

В'Ї́СТИ[2] *див.* **уї́сти**[1].

В'Ї́СТИСЯ[1] *див.* **в'їда́тися.**

В'Ї́СТИСЯ[2] *див.* **уї́стися**[1].

В'Ї́ХАТИ[1] *див.* **в'їжджа́ти**[1].

В'Ї́ХАТИ[2] *див.* **уїжджа́ти**[1].

ВЙО, *виг.* Уживається як окрик, яким підганяють коней; но. — *Вйо! — закричав він дико, і ми виїхали на дорогу чи на якусь рівну галявину* (І. Муратов); — *Вйо, коні! — стрельнув батогом Іван* (М. Стельмах); *Вона* [царівна] *одяглася в хлоп'яче вбрання, приторочила свою вишиванку до сідла,*

скочила на коня і — вйо! — майнула поміж чагарями до Ведмежої долини (О. Бердник).

ВЙО́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вйо́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Незабаром і справді до них долинуло хропіння коней, шерхіт полоззя на снігу, вйокання* (Л. Смілянський); *Коні хропуть та лунко б'ють об дорогу копитами .. Позаду чути ще вйокання* (В. Речмедін); *Широкою вулицею села рухалася упряжка з чотирьох пар коней. Чулося посвистування батогів і циганське вйокання на коней, які з величезною напругою просувалися вперед* (М. Циба).

ВЙО́КАТИ, аю, аєш, *недок.,* **ВЙО́КНУТИ,** ну, неш, *док.* Гукати "вйо" на коней. *Візники у плисових жупанцях-безрукавках, високо піднявши лікті, вйокали, чмокали, кричали на перехожих і з шиком зупинялись перед крамничками* (В. Винниченко); *Свирид Кіндратович везе снопи на тік. На коней вйокає* (О. Підсуха); *Василько вйокнув на коней, і вони побігли підтюпцем* (М. Коцюбинський); *Коли дівчата й хлопці всілися на сани і Кузьма вйокнув, коні з місця рвонули навскач* (В. Малик).

ВЙО́КНУТИ *див.* **вйо́кати.**

ВКА́ЖЧИК *див.* **ука́жчик.**

ВКА́ЗАНИЙ *див.* **ука́заний.**

ВКАЗА́ННЯ *див.* **указа́ння.**

ВКАЗА́ТИ *див.* **ука́зувати.**

ВКАЗІ́ВКА[1] (УКАЗІ́ВКА), и, *ж.* Керівна настанова або порада. *Не одмовте помогти в тій справі своїми радами і вказівками* (М. Коцюбинський); *Ранком його розбудила бабуся Одарка, щоб доручити йому догляд за котом і будинком. Він уважно вислухав її вказівки* (В. Підмогильний); *Горобенко пильно подивився на інженера. Він ходив з Несторенком коло возів і мляво давав указівки* (Б. Антоненко-Давидович); *Ця репліка могла бути вільним експромтом, який ні до чого не зобов'язував, але могла вона таїти в собі і силу вказівки* (О. Гончар); *Остап Псьол під час слідства показав: він напевно знає, що чотири роки тому государ імператор дав указівку про вилучення поміщицьких земель на користь селян, але цей папір до селян не дійшов* (Ю. Хорунжий); *Методичні вказівки до вивчення термінології у мовах програмування.*

ВКАЗІ́ВКА[2] *див.* **указі́вка[2].**

ВКАЗІВНИ́Й (УКАЗІВНИ́Й), á, é. Який указує на що-небудь. *Після ряботіння пролітаючих реклам, після пістрявості вказівних знаків та одноманітної геометрії придорожніх стандартних споруд раптом у відстороні на узгірку — клен! Живий клен!* (О. Гончар); *Можливо, саме мовна ентропія і є причиною подальшої втрати життєвих координат сьогоднішньої людини? Адже губиться сильний вказівний вектор* (з наук. літ.); *Породжуються систематичні похибки постійно діючими чинниками, найчастіше недосконалістю вимірювальних пристроїв, наприклад, неправильним градуюванням шкали, зсувом вказівної стрілки на осі* (з наук. літ.); *За призначенням дорожні знаки поділяються на три групи: попереджувальні, заборонні і вказівні* (з навч. літ.).

△ **Вказівне́ сло́во** *див.* **сло́во; Вказівни́й па́лець** *див.* **па́лець; Вказівні́ займе́нники** *див.* **займе́нник.**

ВКАЗІВНИ́К (УКАЗІВНИ́К), á, *ч.* 1. Напис або спеціальний знак, який указує на що-небудь. *Мчимо в шаленім леті, а вздовж усіх шляхів ні назв на всій планеті, ані вказівників* (Д. Білоус); *Рибам поклонялися, їх витісували з каменю й ставили понад морем, ніби вказівники для спрямування вітрів, які мали приганяти до острова косяки риб живих* (П. Загребельний); *Зліва почалося наметове містечко: посипані свіжим піском доріжки, характерні навіси для відпочинку, щити з написами. Промайнув указівник: "Господарство Швецова"* (А. Михайленко); *Жодного вказівника Рибалка не знайшов, та йому охоче пояснили дорогу* (А. Кокотюха); *Світловий вказівник належить до ефективних засобів представлення реклами* (з навч. літ.); *Житлові будинки, підприємства, установи та інші об'єкти мають бути забезпечені адресними вказівниками (назва вулиці, номер будинку), встановленими на фасадах будівель або інших видних місцях і освітлюваними у темний час доби* (з мови документів).

2. Довідник у формі книги або списку додатків до неї; покажчик, індекс, каталог і т. ін. *Бібліографічний вказівник містить 186 джерел* (з наук. літ.); *В Українському католицькому університеті у Львові відбулася презентація видання першого в Україні вказівника до Біблії "Повна Симфонія до Святого Письма Старого та Нового Завіту"* (з газ.); *Вказівник власних назв.*

3. Загальна назва приладів для вимірювання та позначення швидкості, сили, висоти і т. ін.; індикатор. *Панель приладів в автомобілі об'єднує три вказівники — тахометр, спідометр і вказівник рівня палива — в одному блоці з червоним підсвічуванням* (із журн.); *Вказівник на шкалі.*

4. *інформ.* Змінна, значенням якої є адреса іншої змінної. *Вказівник на функцію містить її адресу в сегменті коду* (з навч. літ.); *Вказівник доступу до файлу.*

5. *розм., рідко.* Те саме, що **вказі́вка[1].** *Лікарка водить вказівником по таблиці й запитує дитину, чи та розрізняє літери* (з газ.).

ВКАЗІ́ВНІСТЬ (УКАЗІ́ВНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **вказівни́й.** *Специфіка семантики тотожності у випадках денотативної тотожності природно передбачає вказівність* (з наук. літ.); *Сукупності займенникових слів притаманні ознаки егоцентричності, вказівності, змінної ситуативної або контекстуальної співвіднесеності* (з наук. літ.).

ВКАЗІ́ВОЧКА (УКАЗІ́ВОЧКА), и, *ж., розм.* Зменш. до **вказі́вка[1].** *Ми повинні концепт "природа" насичувати певними конкретними вказівочками, які б привернули увагу до екологічної проблематики* (з наук.-попул. літ.); *Більшість вказівочок психологів про те, як почуватися щасливими, цілком реально втілювати у своє повсякдене життя* (з Інтернету).

ВКА́ЗНИК *див.* **ука́зник.**

ВКА́ЗУВАННЯ *див.* **ука́зування.**

ВКА́ЗУВАТИ *див.* **ука́зувати.**

ВКА́ЗУВАТИСЯ *див.* **ука́зуватися.**

ВКАЛІЧІ́ТИ *див.* **укалічі́ти.**

ВКА́ПАТИ[1] *див.* **вка́пувати[1].**

ВКА́ПАТИ[2] *див.* **ука́пувати[1].**

ВКА́ПНУТИ (УКА́ПНУТИ), ну, неш, *док., що.* Однокр. до **вка́пати[1].** *Доктор вкапнув заспокійливих ліків* (із журн.); * Образно. *Усе, що назбирала душа по мандрівках, віддати тій землі, вхопити її кігтями мудрого Мінервиного птаха і до кожної ранки вкапнути свою краплину мудрості й любові* (Л. Мосендз).

ВКА́ПУВАННЯ[1] (УКА́ПУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вка́пувати[1].** *Деякі молекули оминають нормальне укапування в трансмережі Гольджі та транспортуються за умовчанням до поверхні клітини, де секретуються у позаклітинну рідину* (з наук. літ.).

ВКА́ПУВАННЯ[2] *див.* **ука́пування[1].**

ВКА́ПУВАТИ[1] (УКА́ПУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВКА́ПАТИ (УКА́ПАТИ),** аю, аєш, *док.*, *що.* Впускати краплі в середину чого-небудь. *Опіковий шок зазвичай триває 3–4 дні. У таких ситуаціях необхідно якомога більше наводнити організм. Щодня потрібно вкапувати шість–вісім літрів рідини* (із журн.); *Вкапувати краплі в ніс щогодини.*

ВКА́ПУВАТИ[2] *див.* **ука́пувати[1].**

ВКА́РАНИЙ *див.* **ука́раний.**

ВКАРА́ННЯ *див.* **укара́ння.**

ВКАРА́ТИ *див.* **укара́ти.**

ВКАРБО́ВАНИЙ (УКАРБО́ВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкарбува́ти.** *Колись Франко сидів тут* [у тюрмі], *та не стих Бунтарський дух. Він навіть гнівні вірші Творив тут, кажуть. Онде на стіні слова його, вкарбовані у камінь* (Л. Забашта); *Начерки, ескізи мають супроводжувати молодого графіка всюди для того, щоб, вільно оперуючи вкарбованими формулами-зображеннями, ніколи не повторюватись* (з наук. літ.); *Вона вперше вжила це слово, вкарбоване в пам'ять з часів полярної епопеї. Зараз воно сприймалося всіма по-новому, з набагато ширшим змістом* (О. Гончар); *Знав* [Мельхіседек] *ціну доброму знанню історії, розуміння шляху розвитку рідного йому народу, — цей набуток, вкарбований в нього іншими, слід було поберегти, не знівечити в першому-ліпшому бою* (Г. Колісник); // **вкарбо́вано,** *безос. пред. Є в Китаї камінь. Напис там вкарбовано в габі: "Той, хто друзів не шукає, — він є ворог сам собі"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *У парапет оглядової вежі вкарбовано лінії з назвами міст світу, цифрою позначено відстань* (з газ.).

ВКАРБО́ВАНІСТЬ (УКАРБО́ВАНІСТЬ), ності, *ж.* Абстр. ім. до **вкарбо́ваний.** *Істотними характеристиками релігійних конфліктів є історична тривалість, вкарбованість в архетипи поведінки багатьох генерацій і відтворюваність з бігом історії, виразна тенденція до набуття політичного характеру* (з наук. літ.); *Вкарбованість реклами у ваше єство вважається вищим пілотажем брендингу. Мовою рекламних технологів вона називається незворотньою приватизацією пам'яті та уяви* (з газ.).

ВКАРБО́ВУВАННЯ (УКАРБО́ВУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкарбо́вувати.** *Рекламні прийоми когнітивного вкарбовування найчастіше зводяться до серії повторів на тлі актуальних для повсякденного життя сценаріїв* (з наук. літ.).

ВКАРБО́ВУВАТИ (УКАРБО́ВУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВКАРБУВА́ТИ (УКАРБУВА́ТИ),** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* 1. Вирізьблювати напис, візерунок і т. ін. на чому-небудь твердому. *Так і застигнув у розгоні Солдат на бронзовій колоні, В яку різець укарбував Імення рівними рядами* (М. Нагнибіда); *Оце умреш, ніхто й не спом'яне. В надгробний камінь не вкарбують дати* (Л. Костенко); * Образно. *Ледь світати починало, Як я вже в зошит свій .. бліденьким саморобним атраментом Вкарбовував римовані рядки* (Л. Первомайський); *Життя вкарбувало в Шахові долоні немало своїх повістей* (О. Гончар).

2. *перен.* Міцно закріплювати що-небудь у пам'яті, душі і т. ін. *Розписи Петропавлівського вівтаря в чуттєво прекрасних образах вкарбовували в свідомість і підсвідомість "людей нових" заповіді Божі — "хто охреститься, спасенний буде"* (з наук. літ.); *Думки, які Юрій Іллєнко відображав чи то в кінокадрі, чи у незабутньому спілкуванні, чи вкарбовував у текст статті, книги чи афоризму, залишалися неповторні* (з газ.); *Будь проклята вовік, фашистська сила, .. що в пам'ять вкарбувала назавжди дитя, ножем убите при хатині* (С. Голованівський).

ВКАРБО́ВУВАТИСЯ (УКАРБО́ВУВАТИСЯ), ується, *недок.*, **ВКАРБУВА́ТИСЯ (УКАРБУВА́ТИСЯ),** у́ється, *док.* 1. *перен.* Міцно закріплюватися (у пам'яті, душі і т. ін.). *Вони* [слова] *вкарбовуються в збентежену Лесину душу* (А. Хижняк); *Ти край .. Ти все така ж. Ні смута, ні літа не старіють тебе. Німа, як люстро — колись відбився в нім твій вид миттєвий, вкарбовуючись в темряву навік* (В. Стус); *Езопова мова поступово в'їдається, вкарбовується в свідомість, стає другим "я"* (з наук. літ.); *То правда, мій друже, є таке, що його не забути, воно назавжди вкарбувалося в нашій пам'яті* (Ю. Збанацький); *Порфирові міцно вкарбувалось дідусеве слово* (О. Гончар); *Голод 1933 року вкарбувався в генетичну пам'ять народу як найбільша трагедія* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **вкарбо́вувати.** *Образ ліричного героя вкарбовується митцем у наше світосприйняття* (з навч. літ.).

ВКАРБУВА́ННЯ (УКАРБУВА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкарбува́ти.** *Мета дисертаційного дослідження — розкрити динаміку повернення до вищих культурних цінностей і традицій, механізм укарбування культури в міф* (з наук. літ.); *"Слово о полку Ігоревім" відображає вкарбування християнського світогляду в плоть традиційної слов'янської культури* (з навч. літ.); *Завдання Інституту національної пам'яті — вкарбування історичної пам'яті нації в контекст громадянського суспільства* (з газ.).

ВКАРБУВА́ТИ *див.* **вкарбо́вувати.**

ВКАРБУВА́ТИСЯ *див.* **вкарбо́вуватися.**

ВКА́ТАНИЙ *див.* **ука́таний.**

ВКА́ТАНІСТЬ *див.* **ука́таність.**

ВКАТА́ТИСЯ *див.* **ука́туватися.**

ВКА́ТУВАННЯ *див.* **ука́тування.**

ВКА́ТУВАТИ *див.* **ука́тувати.**

ВКА́ТУВАТИСЯ *див.* **ука́туватися.**

ВКА́ЧАНИЙ *див.* **ука́чаний.**

ВКАЧА́ТИ *див.* **ука́чувати.**

ВКАЧА́ТИСЯ *див.* **ука́чуватися.**

ВКА́ЧУВАННЯ *див.* **ука́чування.**

ВКА́ЧУВАТИ *див.* **ука́чувати.**

ВКА́ЧУВАТИСЯ *див.* **ука́чуватися.**

ВКВІ́ТЧАНИЙ *див.* **укві́тчаний.**

ВКВІ́ТЧАНІСТЬ *див.* **укві́тчаність.**

ВКВІТЧА́ННЯ *див.* **уквітча́ння.**

ВКВІТЧА́ТИ *див.* **укві́тчувати.**

ВКВІТЧА́ТИСЯ *див.* **укві́тчуватися.**

ВКВІ́ТЧУВАННЯ *див.* **укві́тчування.**

ВКВІ́ТЧУВАТИ *див.* **укві́тчувати.**

ВКВІ́ТЧУВАТИСЯ *див.* **укві́тчуватися.**

ВКИДА́ННЯ (УКИДА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкида́ти** 1, 3–4. *Суддя може кинути або передати м'яч із відскоком гравцеві, що робить укидання* (з мови документів); *Група баскетболістів швидко опанувала вкидання м'яча* (з газ.); *На засіданні ради директорів Національної хокейної ліги внесено деякі зміни в правила гри. Вони торкнулися вкидань, затримок ключкою і неспортивної поведінки* (з газ.); *Всі розуміють, що бюлетені будуть рахуватися вночі — і що, відтак, "наша" участь у виборах вкиданням бюлетеня до скриньки ще далеко не вичерпується* (О. Забужко); *Вкидання землі символізує непорушність могили православного*

християнина (з газ.); *Залпове вкидання коштів посилить коливання цін та валютного курсу, а отже, призведе до пожвавлення інфляційних процесів та девальвації гривні* (із журн.); *Форматом інформаційних війн є вкидання в інформаційний простір компрометуючої інформації та використання маніпулятивних технологій* (із журн.).

ВКИДА́ТИ (УКИДА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.*, **ВКИ́НУТИ (УКИ́НУТИ),** ну, неш, *док., кого, що, у що.* 1. Кидати в середину чого-небудь. *У великому довгому покої лежала висока купа кукурудзи, коло якої двоє робітників вибирали більші качани й вкидали до другого, меншого покою* (Н. Кобринська); *У поштову скриньку щодня вкидають якусь макулатуру* (Л. Костенко); — *Підіть, дівчата, та вкиньте цьому паничеві в віз оці гарбузи, .. — сказала Онися* (І. Нечуй-Левицький); *Вона ледве встигла вкинути йому в кишеню два пиріжки* (О. Гуреїв); // Насипати, наливати що-небудь у посудину. *Горпина .. укинула у миску борщу, подала старому* (Панас Мирний); *Гнат — то води вкине у діжку, то дров унесе до хати, то так у чому допоможе Насті* (М. Коцюбинський); * Образно. *І ви в свій вірш — як в борщик-нещадим вкидали з зеленню ще й трохи моху...* (П. Тичина).

2. Поміщати, віддавати когось куди-небудь проти його волі. — *Ну ж бо! — спиняла вона дитину.., — не пустуй, бо занесу зараз у яр, вкину до розбійників...* (Марко Вовчок); — *Думаєш, обдуриш? Продаси нас у неволю, в панські пазурі вкинеш? Ні, братику: не віддамося!* (З. Тулуб); // Саджати до тюрми; ув'язнювати. *А сильні, чуючи загин, Удвоє батоги сплітали — І в плісняву холодних стін Голодних в'язнів укидали* (М. Рильський); [О л е с я:] *Хто кинувся обороняти своє добро, того велено було у кайдани забити та в куну* [до в'язниці] *вкинути* (М. Кропивницький); *До камери вкинули нову людину* (І. Багряний).

3. *розм.* Додавати що-небудь до чогось. — *Мені здається, якби ще сюди* [в шитво] *вкинути синього, а сюди зеленого, то тоді б саме добре було...* (Панас Мирний); // Уставляти в чию-небудь розмову свої слова, зауваження. — *В Чолбасах, кажуть, знову якась комісія з'явилася, — вкинув Валерик насмішливо* (О. Гончар).

4. *розм.* Вкладати що-небудь кудись із певною метою (перев. про кошти, гроші). *Нацбанк кілька днів не втручався в ситуацію, аби не вкидати додатково грошову масу і не провокувати інфляцію* (з газ.).

(1) Вкида́ти в переля́к *кого* — спричинювати, викликати у кого-небудь почуття страху, боязні; лякати. *Срібні чернігівські сурми струсали повітря в далеких і близьких краях, чернігівські вої вкидали в переляк блискучими щитами половців та ляхів, чудь і мерю й своїх кровних братів полян та древлян* (Ю. Мушкетик); **(2) Вкида́ти у відчай (у ро́зпач)** *кого* — викликати чим-небудь у когось відчуття сильного душевного болю, безвиході. *Не хоче* [Людмила] *після відмови, бодай випадково, зустрічатися з ним. І це вкидало Павла у відчай* (А. Головко); *Ніщо так не знесилює жінку, ніщо не вкидає в глибший розпач, ніж брак уваги до неї. Їй потрібні ласкаві слова, запобігання, залицяння, повага, пошана* (П. Загребельний).

◊ **(3) Вки́нути в рот** — з'їсти або випити що-небудь (перев. похапцем). *Кайдаш устав, приказав до чарки кілька слів і швидко вкинув у рот горілку* (І. Нечуй-Левицький); *І працювала ж, не розгинаючись, — бо п'ятеро ж у неї, і всім давай, і всім треба настачити — тому штанці,.. а найперше, щоб усім було що в рот укинути* (В. Речмедін); **(4) Вки́нути фука́,** *заст.* — надурити, ошукати кого-небудь. *На рід надія не яка: поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині.., вкинувши фука* (Сл. Гр.); **Всипати (ки́нути, вки́нути** *і т. ін.)* **при́ску за очку́р (за па́зуху)** *див.* **всипа́ти**[1]; **Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́** *і т. ін.)* *див.* **вставля́ти**[1]; **Втовкти́ (втовкма́чити, втелющити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в маки́тру)** *див.* **втовкти́**[1]; **Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар** *(рідко* **в пал)** *див.* **ки́дати; Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґе́дзя (ґе́дза, ґе́дзика)** *див.* **ки́дати.**

ВКИДА́ТИСЯ (УКИДА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВКИ́НУТИСЯ (УКИ́НУТИСЯ),** нуся, нешся, *док., рідко.* 1. Кидатися в середину чого-небудь. *Вона кидається бігти і біжить-біжить до Дніпра, і в жаху вкидається у Дніпро* (Марко Вовчок).

2. *перен.* З'являтися, поширюватися. *У ньому* [дзеркалі] *тьмяно заколивалось змарніле обличчя. Але не воно вражає, а чуприна, в яку так несподівано вкинулася сивина* (М. Стельмах); // Починатися, наставати. *Лише весна укинулась в листочки, підняв їх знову гетьман у похід* (Л. Костенко).

3. *у що, перен., рідко.* Переживати певний стан. — *Голубчику Опанасе! — провадила майорша ласкавим голосом своїм, — не вкидайся так тяжко в своє горе* (Ганна Барвінок); — *Треба було про се на тім світі думати, — одказав чернець, — та як доведеться тобі коли туди знову вернутися, .. не вкидайся більше в ревнощі* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

4. *тільки недок., розм.* Пас. до **вкида́ти** 1, 3, 4. *Смажила яєшню з ковбасою і думала: востаннє я сама готувала на русанівській квартирі, а яєшню з вареною ковбасою — в троєщинській готельці. А не забула, що першою вкидається на сковороду ковбаса* (В. Яворівський); *Вибори є переформатуванням усіх процесів у країні. Об'єктивно це на користь громадянському суспільству. Ні в який інший період не вкидається стільки коштів ні у створення громадських організацій, ні у ЗМІ, ні в підвищення громадянської активності* (з газ.).

(1) Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) — починати проростати, пускати паростки; проклюовуватися. *На стернях лежала довга тінь у сизій росі, солодко пахло втоптаним у землю набубнявілим житом, що вже вкинулося у ключечки, та сухими мишачими гніздами* (Григір Тютюнник).

◊ **Баглаї́ напа́ли (вки́нулися)** *див.* **баглаї́.**

ВКИ́НЕНИЙ *див.* **вки́нутий.**

ВКИ́НЕНІСТЬ *див.* **вки́нутість.**

ВКИ́НУТИ *див.* **вкида́ти.**

ВКИ́НУТИЙ (УКИ́НУТИЙ), ВКИ́НЕНИЙ (УКИ́НЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вки́нути.** *Кожний спогад — наче вкинутий до загального кола камінець за життя людини, а думка громади на селі дорого коштує* (з газ.); *Молода Мелашка, вкинута в чуже село, між чужі люди, не сміла нічого говорити проти свекрухи* (І. Нечуй-Левицький); *Авто різко рвонуло з місця і за хвилину перетворилось у тряский луна-парківський атракціон, задля додаткового ефекту вкинутий у сніговий хаос* (Ю. Андрухович); *Жарт, вдало вкинутий в Інтернет, почав жити власним повноцінним життям, здобувши кілька десятків тисяч прихильників* (з газ.); // **вки́нуто, вки́нено,** *безос. пред. В вапнярках шипіло та булькотіло вапно, немов лютилось, що його наперед спражено в огні, а тепер назад вкинено в воду* (І. Франко); *Воно* [сонце] *кружляє в зениті вогненним колом, прообразом тієї вогненної сковороди, на яку оце вкинуто їх і з якої немає рятунку* (І. Багряний).

ВКИ́НУТИСЯ *див.* **вкида́тися.**

ВКИ́НУТІСТЬ (УКИ́НУТІСТЬ), тості, **ВКИ́НЕНІСТЬ (УКИ́НЕНІСТЬ)** ності, *ж.* Стан за знач. **вки́нутий** і **вки́нений** 1, 2. *Рух думки російської релігійної філософії є певною відповіддю на запити зовсім нової історичної ситуації і водночас це звернення до людини-особистості, яка саме на початку XX ст. гостро відчула свою залишеність, вкиненість у світ і потребу здобути якісно інше самовизначення* (з наук. літ.); *Пекельний злочин 11 вересня 2001 р. і наступний розвиток подій ознаменували входження людства в принципово нову добу історії — власне, не входження, а вкинутість, оскільки людство стало жертвою маніпуляцій купки зловмисників* (із журн.).

ВКИПА́ТИ *див.* **укипа́ти.**

ВКИПІ́ТИ *див.* **укипа́ти.**

ВКИСА́ННЯ (УКИСА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкиса́ти.** *Вкисання прискорювали за допомогою кислого тіста — "кваску"* (з публіц. літ.); *Путрю готували з неподрібненої ячмінної крупи, яку варили, висипали у дерев'яні ночви, обсипали житньою солодовою мукою, перемішували, укладали у дерев'яну діжку, заливали водою навпіл із сирівцем і ставили у тепле місце. Після вкисання переставляли на холод* (із журн.); *Борошно запарювали окропом і ставили в тепле місце для вкисання* (з газ.).

ВКИСА́ТИ (УКИСА́ТИ), áє, *недок.* **ВКИ́СНУТИ (УКИ́СНУТИ),** не; *мин. ч.* вкис, вки́сла, ло; *док.* Набувати кислого смаку внаслідок сквашування. *Тарасович бридував тим напоєм і запивав обід узваром, який його служник возив у шкіряному мішку. Узвар укисав, і служник потім довго мив мішок у річці* (Ю. Мушкетик); *Коли квас починав укисати, діжечку ставили в прохолодне місце* (з навч. літ.); *Після того, як буряки вкиснуть, квас ставлять на холод і через 13–15 днів він готовий* (з наук.-попул. літ.).

ВКИ́СНУТИ *див.* **вкиса́ти.**

ВКІЛЬКАНА́ДЦЯТЕРО (УКІЛЬКАНА́ДЦЯТЕРО), *присл.* У межах від 11 до 20 разів. *Далі вона виймала десь з-під подушки згорнений вкільканадцятеро папір і стромляла йому в руку скваппо і таємниче* (М. Коцюбинський); *Популярність, яку мала партія Леха Валенси у Польщі на початку 1990-х і на початку 2000-х років, зменшилася вкільканадцятеро* (з газ.).

ВКІНЕ́ЦЬ (УКІНЕ́ЦЬ), *присл., розм.* Те саме, що **вкрай** 1. [К о л о м і й ч и х а:] *Ти ще мені звідкіль? Дивіться?! Аж по вуха заївся черешнями!.. Та що ви мене вкінець грабити* [грабувати] *хочете?* (М. Старицький); *Але ось ударив Лютий студенець. Листячко ошпарив, Погубив* [рожу] *вкінець* (П. Грабовський); *Селяне* [селяни] *вкінець були перелякані та пригнічені* (В. Винниченко); *Парасолька й без того була вкінець поламана* (Ю. Андрухович).

ВКІНЦІ́ (УКІНЦІ́), *присл., розм.* Те саме, що **вре́шті;** нарешті. *Хто напоумляє людину, той знаходить вкінці більшу ласку, ніж той, хто лестить язиком* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вона довго одмовлялась, та вкінці і згодилась* (О. Стороженко); *Іван спродав усе, що мав, бо сини з жінкою наважилися до Канади, і старий мусив укінці податися* (В. Стефаник).

ВКІС[1] *див.* **укі́с**[1].

ВКІС[2] *див.* **укі́с**[2].

ВКІ́СНИЙ[1] *див.* **укі́сний**[1].

ВКІ́СНИЙ[2] *див.* **укі́сний**[2].

ВКІ́СНО *див.* **укі́сно.**

ВКЛАД, у, *ч.* 1. *фін.* Грошова сума, внесена фізичною або юридичною особою до фінансової установи для зберігання, накопичення, отримання прибутків і т. ін. *Володька хвалився: — Ростем! Знаєте, останніми днями дядьківські пайові вклади так і посипали. Ми за тиждень трохи не річний план виконали...* (Д. Бузько); *Суворо оберігається таємниця вкладів* (з наук. літ.); *Банки дуже швидко збанкрутують, якщо підвищувати лише опроцентування вкладів, але залишати на низькому рівні опроцентування кредитів* (з наук. літ.); *Вкладник може поповнити свій вклад у будь-якій установі ощадного банку* (із журн.); *Ощадний вклад із щорічною сплатою відсотків призначений для вільного режиму накопичення і використання коштів* (з газ.); *Усі вклади і цінні папери мають успадковуватися* (з газ.); *Ви можете обрати найбільш зручний порядок отримання відсотків за вкладом* (з газ.).

2. *перен.* Те саме, що **вне́сок** 2. *Українські вчені вносять гідний вклад у розвиток вітчизняної і світової науки* (з наук. літ.); *Неоцінений вклад у теорію охорони природи зробив видатний український вчений, засновник Української академії наук, її перший президент, академік В. І. Вернадський* (з наук. літ.); *Великий вклад у створення нової науки — реаніматології — вніс вчений О. Неговський* (з наук.-попул. літ.); *Усесвітньо відомий швейцарський теолог одержав премію за вклад у діалог між мусульманами та християнами* (з газ.).

△ **(1) Акці́йний вклад,** *фін.* — вклад, відкритий клієнтом у межах акції, запропонованої банком. *Банк пропонує новий акційний вклад строком на 4, 6 та 13 місяців під високі процентні ставки для фізичних осіб в національній та іноземній валюті* (з газ.); **(2) Безстроко́вий вклад,** *фін.* — вклад, що дає право його власникові будь-коли одержати необхідну або повну суму вкладу, збереження якого не обмежене заздалегідь встановленим терміном. *Для клієнтів, які мають сумніви щодо надійності банківської системи, банк пропонує безстроковий вклад, доступ до якого вкладник має з моменту відкриття рахунка* (з наук.-попул. літ.); **(3) Вклад до запита́ння,** *фін.* — безстроковий з відсутністю зобов'язань за термінами депозит, признач. для поточних розрахунків. *Вклади до запитання є нестабільними, що обмежує можливість їх використання банком для позичкових та інвестиційних операцій* (з наук. літ.); **(4) Довгостроко́вий вклад,** *фін.* — вклад, вилучення якого можливе лише після закінчення певного терміну (року і більше). *Довгостроковий вклад дає змогу на тривалий термін зафіксувати прибутковість вкладених коштів, а це важливий чинник в умовах тотального зниження відсоткових ставок* (з наук.-попул. літ.); *Страхувати довгострокові вклади не обов'язково повинна тільки одна компанія. Страхові ризики вкладників банку може розділяти кілька компаній* (з навч. літ.); **(5) Іменни́й вклад,** *фін.* — вклад на конкретну особу. *Будь-які операції з іменним вкладом можуть бути здійснені тільки за прямим дорученням вкладника* (з наук.-попул. літ.); **(6) Інвестиці́йний вклад,** *фін.* — внесок грошових сум у державні цінні папери, у різні види діяльності і т. ін. *Іноземний інвестор має право перераховувати кошти в іноземній валюті на інвестиційний вклад з інвестиційного рахунка та з власних рахунків за кордоном* (з мови документів); **(7) Умо́вний вклад,** *фін.* — грошовий вклад, внесений однією особою на ім'я іншої особи, яка має право розпоряджатися вкладом лише в разі дотримання

певних умов або настання обставин, зазначених при відкритті рахунка. *Для одержання умовного вкладу потрібно, крім інших документів, пред'явити й документ, який засвідчує виконання зазначеної умови* (з мови документів); **(8) Цільови́й вклад,** *фін.* — довгостроковий високодохідний вклад, розміщений у банку з наперед визначеною метою. *Зібрати гроші на перший внесок при зростаючих цінах на житло дуже непросто, тому банки запропонували нову послугу — спеціальний цільовий вклад* (з газ.).

ВКЛАДА́ННЯ[1] (УКЛАДА́ННЯ), *я, с.* Дія за знач. **вклада́ти[1].** *Котлета остаточно формується після вкладання малого філе у велике* (з навч. літ.); *Перед вкладанням фанери на стяжку стелиться гідроізоляційна плівка* (з навч. літ.); *Вкладання коштів у гуманітарні сфери дуже вигідне для держави* (з газ.).

ВКЛАДА́ННЯ[2] *див.* **укладання[1].**

ВКЛАДА́ТИ[1] (УКЛАДА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.*, **ВКЛА́СТИ (УКЛА́СТИ),** вкладу́, вкладе́ш, *док., кого, що.* 1. *у що.* Класти в середину чого-небудь. *Микита спокійно й діловито вкладав речі у віз, дбаючи тільки за одно: щоб не загубилось або не потовклось у дорозі* (С. Васильченко); *Оксана пішла в сад, зривала найкращі грона, дбайливо вкладала їх у ящик* (А. Шиян); *Я до піхви вклав клинок* (В. Сосюра).

2. *перен.* Надавати чому-небудь певної форми, вигляду. *І ті думки наш передав боян, В сонета вклавши форму бездоганну* (П. Дорошко); *Щось важливе хотілося запитати в старого узбека, але в які слова вкладеш його, щоб зрозумів він?* (Іван Ле); // Проймати, наповнювати щось чим-небудь. — *Я не вернусь, Маню... — сказав відтак, вкладаючи насилу супокій і твердість у свій голос* (О. Кобилянська); *Насолоджувався* [Роман] *тим, що міг у загальноприйняті боєві* [бойові] *кличі й гасла безкарно вкладати свій зміст. Це його веселило* (І. Багряний); // Віддавати, присвячувати кому-, чому-небудь (думки, почуття і т. ін.). *Маринка усі свої сили і хист вкладає в свій перший до братика лист* (Н. Забіла); *Багато любові й душевного трепету вклав І. Кочерга в образ патріотки Гільди* (із журн.).

3. Вносити на збереження або віддавати для використання (гроші, кошти і т. ін.). *Без рішучих кроків з боку держави екологічні кризові процеси можуть посилюватись у зв'язку з природним бажанням нових власників землі отримати максимальний прибуток і відсутністю можливості вкладати кошти в поліпшення екологічної ситуації* (з наук. літ.); *Кооператори вже давно вкладають гроші в нерухомість і товари* (із журн.); *Бажаючих вкласти гроші на впорядкування доріг у селі не так і багато* (з газ.).

Вклада́ти / вкла́сти в лі́жко *див.* **укладати[1]**; **Вклада́ти / вкла́сти в ру́ку (в ру́ки)** *див.* **укладати[1].**

◊ **(1) Вклада́ти / вкла́сти [всю] [свою́] ду́шу** *в що* — робити, виконувати, здійснювати і т. ін. що-небудь з великою любов'ю, старанністю, натхненням. *Хорунжий і сам любив цю старовинну пісню і вкладав у неї свою душу. Його тонкий вібруючий голос бринів, мов срібна струна* (С. Добровольський); *Боляче переживав* [Бронко] *провал справи, в яку вклав усю свою душу* (Ірина Вільде); *Собор похмуро плив у хмарах вечірніх... Ким він вибудуваний? І яким чудом уцілів? І яку душу хтось у нього вклав, що й через віки вона Єльку торкає?* (О. Гончар); **(2) Вклада́ти / вкла́сти в уста́** *кого, чиї, книжн.* — робити кого-небудь виразником певних ідей, думок, переконань і т. ін. або спонукати когось висловлювати власні думки, погляди і т. ін. *Те слово, що Бог вкладе в уста мої, його тільки я буду промовляти* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Козацький літописець Величко вкладає в уста секретаря гетьмана Самійла Зорки прекрасну промову над гробом гетьмана* (з наук. літ.); *Ібсен у п'єсі "Нора", або "Ляльковий дім", в уста головної героїні вкладав протест проти принизливої ролі жінки* (із журн.); **(3) Вклада́ти / вкла́сти се́рце** *у кого* — виявляти велику любов до кого-, чого-небудь, піклуватися про когось. *Розгорнувши стару Чумацьку Біблію — отаку грубезну книгу, що її любив читати Чумак вечорами осінніми, — отець Яков тихо, але все серце вкладаючи, читав матері про сад Гетсиманський* (І. Багряний); — *Та який батько, яка мати вкладе стільки серця у якогось свого Ягідку, скільки вкладе в тебе Вітчизна!* (О. Гончар); **(4) Вклада́ти / вкла́сти у ву́ха** *кому* — доносити, передавати кому-небудь щось (перев. таємно). *Знайшлись навіть такі, що вклали панові в уха бунтівничі речі молодика — і от тепер Остап, скривджений і цькований, мусив кинути рідний край* (М. Коцюбинський); *На цей раз підстароста вклав у вуха Конецпольському, що Богдан Хмельницький намовив козаків знести табір, коли військо прибуде до Крилова* (П. Панч); **Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́** *і т. ін.) див.* **класти.**

ВКЛАДА́ТИ[2] *див.* **укладати[1].**

ВКЛАДА́ТИСЯ[1] (УКЛАДА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВКЛА́СТИСЯ (УКЛА́СТИСЯ),** вкладу́ся, вкладе́шся, *док.* 1. Уміщуватися в межах чого-небудь. *Увесь наш діалог повинен вкладатися приблизно у вісім тисяч слів* (О. Довженко); — *Через непередбачену перерву в навчанні, яка тривала понад два тижні, викладачі не можуть укластися в рамки встановленої програми* (П. Колесник); *Тепер вся країна знає, що будівельники Кременчуцької ГЕС вклалися у ці ущільнені строки* (І. Цюпа).

2. *у що, перев. із запереч.* Відповідати чому-небудь, збігатися з чимсь. *Перебрав* [Саїд] *у голові всіх своїх давніх знайомих, жодне прізвище, жодне обличчя не вкладалося в те, що він бачив перед собою* (Іван Ле); *Телеграми кореспондентів газет, мабуть, розповіли тобі про .. подію, яка, слово честі, не вкладалася б у рамки правдоподібності, .. коли б я сам не брав у ній найактивнішої участі* (В. Владко); *Кінноті на кораблі! Не вкладалося це ні в які устави* [статути], *суперечило всім тактикам і стратегіям* (О. Гончар).

3. *тільки недок.* Пас. до **вклада́ти[1].** *Сонячний хліб "печеться" дуже просто .. Береться собі рослина, вкладається в апарат у саму середину. А всередині .. є валок із зубцями .. Коли за корбу крутити, то валок зубцями починає розтирати рослину* (В. Винниченко); *Коли ж говоримо "оборотні гроші", то маємо на увазі гроші, що вкладаються в підприємство і проходять повний кругообіг* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Не вклада́ється** *(рідше* **не мі́ститься) в голові́** *у кого, кому* — хто-небудь не може усвідомити, збагнути, зрозуміти щось або примиритися з чимсь. — *Дивна ти, моє серденько! — мовив капітан, котрому якось не містилися в голові ті наглі скоки* [витівки] *жінчиної фантазії* (І. Франко); *Мені не містилося в голові, щоб той Солонина, якого я досі звик бачити в товаристві провінціальної "золотої молоді", .. опинивсь раптом на селі в ролі сільського крамаря!* (М. Коцюбинський); *Славці не вкладалося в голові, що батько її зовсім не такий, яким вималювала в своїй уяві*

(С. Чорнобривець); *У неї ніяк не вкладається в голові те, що він от втратив чи втрачає свій талант* (В. Козаченко).

ВКЛАДА́ТИСЯ[2] *див.* **уклада́тися[1].**

ВКЛА́ДЕНИЙ[1] (УКЛА́ДЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкла́сти[1].** *Ромка сиділа з книжкою, в яку був вкладений невеличкий зошит* (Л. Смілянський); *Бідняцькі думи, невтишимі болі Укладені в слова, як сталь, дзвінкі* (Д. Павличко); *Щоб гроші, вкладені в наукову розробку, окупилися, треба знати кон'юнктуру — кому вона придасться* (з наук.-попул. літ.); // **вкла́дено,** *безос. пред. Долинатимуть до Єльки ніби музикою налиті Баглаєві слова про .. те, який він* [собор] *рідкісний, — в усіх мистецьких довідниках можна знайти його зображення .. Йтиметься про .. дух отієї величавої вільності, що його вкладено козацькими будівничими в споруду собору* (О. Гончар); *У відділення для мобільного телефона також вкладено маленьке дзеркальце* (з газ.); *Протягом останніх років у розвиток птахоферми вкладено майже більш як десять мільйонів гривень* (з газ.).

△ **Вкла́дений капіта́л** *див.* **капіта́л.**

ВКЛА́ДЕНИЙ[2] *див.* **укла́дений[1].**

ВКЛА́ДЕНІСТЬ[1] (УКЛА́ДЕНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **вкла́дений[1].** *Вкладеність дужок одна в одну задає ієрархію синтезу повідомлення* (з наук. літ.); *Простежується кількаразова вкладеність інформаційних структур одна в одну* (з наук.-попул. літ.).

ВКЛА́ДЕНІСТЬ[2] *див.* **укла́деність[1].**

ВКЛА́ДЕННЯ[1] (УКЛА́ДЕННЯ), я, *с.* 1. *тільки одн.* Дія за знач. **вкла́сти[1].** *Вкладення в іноземні валюти — відносно нова тенденція. Ринок валютної торгівлі є найприбутковішим інвестиційним ринком* (з навч. літ.); *Стрімкий розвиток фінансових ринків настільки розширив напрямки та способи вкладення грошей, що без знань і досвіду стає важко зорієнтуватися в мозаїці інвестиційних альтернатив* (з навч. літ.); *Вкладення коштів в інститути спільного інвестування — новий спосіб збереження та примноження грошей* (із журн.); *Вкладення в інвестиційні монети з золота та срібла подекуди вигідніші банківських вкладень* (з газ.).

2. Те, що вкладене всередину. *Внутрішні листи і бандеролі з оголошеною цінністю та посилки, відправниками яких є фізичні особи, подаються для пересилання відкритими для перевірки їх вкладення* (з навч. літ.); *Електронний бланк опису вкладення рекомендованої та цінної кореспонденції.*

3. *фін., перев. мн.* Кошти, спрямовані на певні цілі. *Один з аспектів фінансової стійкості — ділова активність — характеризується рівнем вкладень ресурсів банку в доходні активи* (з наук. літ.); *До прибуткових, крім короткострокових фінансових вкладень, належать і операції купівлі-продажу закордонної валюти за рахунок коштів у касі та на кореспондентських рахунках* (з навч. літ.).

△ **(1) Капіта́льні вкла́дення,** *фін.* — кошти, спрямовані на відтворення основних засобів виробничого і невиробничого призначення; кошти, вкладені у розширення основних виробничих фондів. *Навіть у розвинутих країнах 80 процентів валових капітальних вкладень здійснюється за рахунок амортизації і нерозподільних прибутків* (з публіц. літ.); *Невід'ємною частиною діяльності підприємства є капітальні вкладення (в основні засоби, будівництво, нематеріальні активи)* (з навч. літ.); **(2) Фіна́нсові вкла́дення,** *фін.* — інвестиції в цінні папери, статутні капітали, витрати на придбання державних цінних паперів, надані позики. *Департаменту інформатики необхідно забезпечити відділ довгострокових фінансових вкладень програмними та технічними засобами збору, узагальнення та обліку інформації* (з мови документів); *Наразі загальна сума фінансових вкладень у виробництво недостатня для його нормального функціонування й розвитку* (з газ.).

ВКЛА́ДЕННЯ[2] *див.* **укла́дення[1].**

ВКЛА́ДИСТИЙ (УКЛА́ДИСТИЙ), а, е. Здатний умістити велику кількість чого-небудь; місткий. *Це горщик малий, та вкладистий* (Сл. Гр.); *Звідки трапилася їй* [дівчині] *ця добра нагода, хто в цій насиченій людьми вкладистій установі раптом потурбувався про неї* (В. Підмогильний).

ВКЛА́ДКА[1] (УКЛА́ДКА), и, *ж.* 1. Додатковий аркуш, вкладений у книжку, журнал чи газету. *Ви можете перегорнути сторінки нашої кольорової вкладки в альбомі, щоб зачудуватися пісенністю кольорів* (з наук.-попул. літ.); *Вкладка ілюструє зміст книги, але не пов'язана із жорстко визначеним місцем відповідного тексту* (з навч. літ.); *Зошит з природознавства доповнює підручник "Я і Україна" для третього класу. Кольорова вкладка з малюнками урізноманітнить виконання окремих завдань* (із журн.).

2. Те, що вкладено всередину чого-небудь. *Правильний вибір параметрів вушної вкладки дає можливість коригувати частотну характеристику слухового апарата* (з наук. літ.).

3. *техн.* Вкладна деталь (у машині, механізмі і т. ін.). *Розрахунковою моделлю навантаження може слугувати прямокутна пластина з боковим надрізом-тріщиною, навантажена вкладкою* (з наук. літ.); *Буксова вкладка; Клинчаста вкладка; Чавунна вкладка.*

4. У стоматології — невеликі протези, які заповнюють дефект твердих тканин, відновлюючи анатомічну форму зуба та його жувальну здатність. *Для заміщення дефектів зубного ряду часто застосовуються вкладки* (з наук.-попул. літ.); *У науковій праці наведено результати клінічних та лабораторних досліджень, комплексну оцінку фотополімерних відновлень бічних зубів, виконаних за прямою і непрямою (вкладка і накладка) методиками* (з наук. літ.).

5. *інформ.* Додаткове вікно в інтернет-браузерах. *На вкладці "Мережі" відображаються докладні відомості про пошукову та тематичну мережі* (з наук.-попул. літ.); *У вкладці "Підключення" діалогового вікна можна встановити необхідні параметри модема* (з наук. літ.).

6. *заст.* Те саме, що **вне́сок.** *Молоді молились по костьолах і записували великі вкладки на католицькі монастирі* (І. Нечуй-Левицький); *Числіть мене в захоронці, в читальні, в селянській спілці .. як члена, котрий буде точно і совісно платити свої членські вкладки* (Б. Лепкий); *Новий член братства повинен був давати до братської скриньки, себто до скарбниці, призначену вкладку* (з наук. літ.); *Історичний нарис М. Зерова дає добру вкладку в наші літературні досліди* (з наук. літ.).

ВКЛА́ДКА[2] *див.* **укла́дка[2].**

ВКЛАДНИ́Й, а́, е́. 1. Признач. для вкладання в що-небудь. *Відомі книги з власницькими і вкладними записами Івана Борецького, Ісакія Борисковича, Петра Могили* (з наук. літ.); *До унікальних старожитностей з Покровської січової церкви належить ікона з кипарисовим хрестом. Вкладний кипарисовий хрест оздоблений барельєфною різьбою* (з наук. літ.); *До переліку товарів спеціального призначення для інвалідів віднесено протезно-ортопедичні вироби та спеціальні засо-*

би пересування, корсети, бандажі лікувальні, вкладні пристрої (з мови документів); *Вкладний аркуш підписує голова Вищої атестаційної комісії та її учений секретар. Вкладний аркуш завіряється печаткою ВАК* (з мови документів).

2. *фін.* Пов'язаний із вкладом, вкладами. *При відкритті кодованого рахунку вкладнику видається вкладний документ (вкладна книжка, якщо вона оформлялася) з позначкою "Кодований" або пластикова картка* (з мови документів); *Правління Національного банку України постановляє затвердити Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами* (з мови документів).

△ **Вкладни́й (депози́тний) раху́нок** *див.* **раху́нок.**

ВКЛА́ДНИК, а, *ч.* Той, хто вносить грошовий вклад; власник цього вкладу. *А чому б і собі не зробитися вкладником?* (О. Донченко); *Кошти, що вкладаються населенням у приватні страхові фонди, можуть бути інвестовані в суспільне виробництво з подальшою виплатою вкладникам* (з наук. літ.); *Більшість фахівців вважають, що правило, за яким вклад має окремий правовий режим і у випадку охоплення його заповідальним розпорядженням вкладника не включається у спадщину, має бути змінене* (з навч. літ.); *Ощадні банки сплачують вкладникам прибуток на вклади* (з газ.).

ВКЛА́ДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **вкла́дник.** *Старенька остарбайтерка стала жертвою збанкрутілого банку, де вона була вкладницею* (з газ.); *Вкладниця вирішила, що дії голови правління банку суперечать закону, і просила суд визнати незаконність цих дій* (з газ.); *Коли вкладниця дізналася, що ті, хто реєструються набагато пізніше за неї, свої гроші вже одержали, обурилася* (з газ.).

ВКЛА́СТИ[1] *див.* **вклада́ти**[1].

ВКЛА́СТИ[2] *див.* **уклада́ти**[2].

ВКЛА́СТИСЯ[1] *див.* **вклада́тися**[1].

ВКЛА́СТИСЯ[2] *див.* **уклада́тися**[2].

ВКЛЕ́ЄНИЙ (УКЛЕ́ЄНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкле́їти.** *Скло кольоровими шматочками вклеєне між двома суцільними листами скла* (із журн.); // **вкле́єно,** *безос. пред. До рідкісної книги про шахову статистику було вклеєно сторінку крейдяного паперу з кольоровою фотокарткою хлопчика-гросмейстера* (з газ.); *Паспорт, до якого не вклеєно фотографію по досягненню власником 25- та 45-річного віку, є недійсним* (з газ.); *Усередину нової стогривневої купюри вклеєно захисну кодовану стрічку з прозорими написами* (з газ.); *Дівчина-адміністратор, мигцем подивившись на посвідчення, не помітила, що там уклеєно фотографію зовсім іншої людини* (з газ.).

ВКЛЕ́ЇТИ *див.* **вкле́ювати.**

ВКЛЕ́ЙКА (УКЛЕ́ЙКА), и, *ж.* Те, що вклеєне в що-небудь. *Початковими формами використання різноманітних художньо-зображальних сюжетних публікацій у виданнях стало репродукування на вклейках живописних та графічних творів відомих митців провідних європейських художніх шкіл* (з наук. літ.); *Високою майстерністю відзначається оформлення "Кобзаря", видане до 150-річного ювілею. Книжку збагачують кольорові вклейки з кращих малюнків Тараса Шевченка* (з наук.-попул. літ.); *У довіднику "Чернігівщина" вміщено 172 кольорові ілюстрації на вклейках* (із журн.).

ВКЛЕ́ПАНИЙ (УКЛЕ́ПАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вклепа́ти.** *Такого розмаїття ручної клинкової зброї не знало .. жодне століття .. От німецький чингал із перехрестям, вивернутим змією, та лезом, в яке вклепана дюжина зубців, що відкриваються і розривають тіло ворога, коли чингал висмикують із рани* (Ю. Логвин); *Блешня зроблена з латунної бляхи: в її середню частину вклепаний поздовжній залізний дріт, закінчений гачком з гострим жалом* (з наук. літ.); // **вкле́пано,** *безос. пред. Ліва нижня частина вікна, очевидно, містить в собі елемент, що відкривається. Цей елемент вклепано поверх решти вікна, він потовщує межу, і ліва частина вікна робиться диспропорційно важчою* (із журн.).

ВКЛЕПА́ТИ *див.* **вкле́пувати.**

ВКЛЕПА́ТИСЯ *див.* **вкле́пуватися.**

ВКЛЕ́ПУВАННЯ (УКЛЕ́ПУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкле́пувати.** *У пропонованій системі заземлення контакт елементів дуже надійний внаслідок вклепування цапфи у свинцеву кульку в отворі для настромлювання* (з навч. літ.); *Здавна на Гуцульщині відомі різноманітні способи художнього оброблення кольорових металів: литво, кування, карбування, гравірування, штампування, набивання або вклепування цвяшків із кольорових металів, ажурне вирізування* (з Інтернету).

ВКЛЕ́ПУВАТИ (УКЛЕ́ПУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВКЛЕПА́ТИ (УКЛЕПА́ТИ),** а́ю, а́єш *і* еплю́, е́плеш; *мн.* вкле́плють; *док.* 1. *що.* Клепаючи щось, вправляти, вставляти в що-небудь. *Робітник уклепував силову балку в залізобетонну конструкцію* (з навч. літ.).

2. *кого, перен., розм.* Вплутувати в яку-небудь справу (звичайно неприємну). [Т е о ф і л:] *Скажи ж ти сам, від кого Круста міг про те дізнатись, що "давній друг Руфінового батька вернувся з Галлії"? По сих ознаках знайшли мене й забрали. А раби Руфінового дому вже до краю мене вклепали* (Леся Українка).

3. *що, тільки док., розм., рідко.* Те саме, що **ви́кувати**[1]. *Там єсть з чого шаблюку уклепати* (Сл. Гр.).

ВКЛЕ́ПУВАТИСЯ (УКЛЕ́ПУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок., рідко,* **ВКЛЕПА́ТИСЯ (УКЛЕПА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся *і* еплю́ся, е́пишся; *мн.* вкле́плються; *док., у що і без дод., розм.* 1. Потрапляти в неприємне становище внаслідок помилки, необачності. *Нейтральні коментатори вдавалися до риторичних запитань: "Навіщо було так брутально вклепуватися, демонструючи містові та світу свою безпорадність?"* (із журн.); *От ідуть вони вдвох, Хвеська з Петром, він собі сміється з-під вуса, а вона й носа похнюпила, розчовпала, що вклепалась* (з казки); *Макар Іванович задумався. .. Краще б було відмовитись, краще б не їхати. І як можна бути таким необережним?! Цілий вік мати на меті обережність і так вклепатися!* (М. Коцюбинський); *Так їй вдома казати наказували, щоб у біду не вклепатись* (Грицько Григоренко).

2. *тільки док., у кого, перен., фам.* Закохуватися. *— А правда, Христина Гордієнчишина таки славна?.. — Та вклепатися можна, — недбало додав Григорій* (М. Стельмах).

ВКЛЕ́ЮВАННЯ (УКЛЕ́ЮВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкле́ювати.** *Записи, вклеювання фотокарток і відмітки у паспорті здійснюються паспортною службою* (з мови документів); *Уклеювання документів до справи, прикріплення їх степлером .. категорично забороняється* (з мови документів); *Вклеювання склопакета в стулку візуально не помітне* (з газ.); *Вклеювання зварних втулок.*

ВКЛЕ́ЮВАТИ (УКЛЕ́ЮВАТИ), юю, юєш, *недок.*, **ВКЛЕ́ЇТИ (УКЛЕ́ЇТИ),** вкле́ю, вкле́їш, *док., що, у що.* Вправляти, вставляти що-небудь за допомогою клею. *На-*

вряд чи виробникам економічно вигідна пропозиція вклеювати акцизні марки під захисні оболонки пляшки (з газ.); *Вирвану з книги сторінку треба вклеїти* (з газ.).

ВКЛЕ́ЮВАТИСЯ (УКЛЕ́ЮВАТИСЯ), юється, *недок.* Пас. до **вкле́ювати.** *На сторінку закордонного паспорта, на якій є будь-який запис, печатка чи віза, не може вклеюватися нова віза* (із журн.); *Фотокартка дитини від 6 до 13 років вклеюється на другій сторінці посвідчення, фотокартка дитини від 14 до 18 років вклеюється на третій сторінці* (з мови документів).

ВКЛИ́НЕНИЙ (УКЛИ́НЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вклини́ти.** *Мозочок вклинений у великий потиличний отвір і нагадує за формою банан* (з наук. літ.); *Таз дорослої людини складається з безіменних кісток і крижової кістки, яка вклинена між ними* (з навч. літ.); // **вкли́нено,** *безос. пред. Єдиний на весь квартал дев'ятиповерховий будинок уклинено поміж старих двоповерхових забудов з обсипаною ліпниною й обваленими балконами* (із журн.); *На ґрунті вивчення навчально-виховних планів шкіл Криму експериментальні розробки було гармонійно вклинено в роботу семи шкіл* (з газ.).

ВКЛИ́НЕННЯ (УКЛИ́НЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вклини́ти** і **вклини́тися.** *Вклинення місцевостей поліського типу, поширення сосни сприяли проникненню на Розточчя очеретяної ропухи, водяного вужа, болотної черепахи, лося* (з наук.-попул. літ.); *У випадку вклинення противника в район оборони (опорний пункт) командир батальйону (роти) повинен .. закріпити свої фланги на ділянці вклинення і подавити противника вогнем* (з мови документів); * Образно. *У Коцюбинського в планах творчих стояло на черзі — вклинення в тематику робітничого життя* (П. Тичина).

ВКЛИНИ́ТИ *див.* **вкли́нювати.**

ВКЛИНИ́ТИСЯ *див.* **вкли́нюватися.**

ВКЛИ́НЮВАННЯ (УКЛИ́НЮВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкли́нювати** і **вкли́нюватися.** *Особливо велике вклинювання поліського рельєфу в область лесового плато спостерігаємо біля м. Бердичева* (з наук. літ.); *Землеустрій здійснюється обов'язково у разі ліквідації територіальних недоліків землеволодінь і землекористувань (черезсмужжя, далекоземелля, вклинювання тощо)* (з мови документів).

ВКЛИ́НЮВАТИ (УКЛИ́НЮВАТИ), юю, юєш, *недок.*, **ВКЛИНИ́ТИ (УКЛИНИ́ТИ),** ню́, ни́ш, *док., що, у що.* 1. Вставляти, вбивати що-небудь клином у вузьке місце, в отвір. *Вклинити брусок між дошками.*

2. *перен.* Поміщати щось кудись, між чимось, у середину чого-небудь. *Період розвитку людства до Середньовіччя характеризувався темпоральністю, що уможливлювало вклинювати все нове в уже існуючу культуру таким чином, що духовне освоєння цього нового розвивало, збагачувало її* (з наук. літ.); *Керівники телевізійних каналів хотіли узгодити українське законодавство з нормами Ради Європи і Євросоюзу, де давно дозволено вклинювати рекламні блоки у фільми й програми* (із журн.); *Куратори та інші педагоги, здійснюючи виховну роботу, мають вклинити у її зміст зустрічі з визначними діячами науки, освіти, культури України* (з навч. літ.); *Кортикальний шар великогомілкової кістки є досить еластичним, його можна достатньо вільно зігнути і натуго вклинити в кісткові стінки* (з наук. літ.).

ВКЛИ́НЮВАТИСЯ (УКЛИ́НЮВАТИСЯ), ююся, юєшся, *недок.*, **ВКЛИНИ́ТИСЯ (УКЛИНИ́ТИСЯ),** ню́ся, ни́шся, *док.* 1. Входити клином, вузькою смугою в що-небудь. *Тільки у двох чи трьох місцях жовтіли обмілини, які вузенькими смужками вклинювалися в берег* (О. Донченко); [К о р е н є в:] *А якби інша вклинилась порода, це значно вам порушило б проект будови греблі?* (Л. Дмитерко).

2. Втискуватися, вторгатися кудись, у середину чого-небудь. *На світанку наша артилерія шквалом вогню обрушилася на ворога, що вклинився в нашу оборону* (В. Кучер); *Його плече вклинилося між круглим м'язистим плечем майора і кістлявим раменом Михайла* (П. Загребельний); *Середина руського ополчення .. несподіваним ривком уклинилася в отвір, .. не даючи головним силам ворога прийти на допомогу нерозважливому крилові* (І. Білик); *Шифрування даних з метою їх захисту не дозволяє будь-кому безладно вклинюватися в трафік локальної мережі або телефонної лінії* (із журн.); * Образно. *Хлопчина .. вовкувато .. оглядав клітку* [в'язниці] *з троцькістськими левами. Потрохи-трохи вовча травма зійшла, й хлопець вклинився всією душею в життя страшних троцькістів* (І. Багряний).

ВКЛОНИ́ТИСЯ *див.* **уклони́тися.**

ВКЛОНІ́ННЯ *див.* **уклоні́ння.**

ВКЛОНЯ́ННЯ *див.* **уклоня́ння.**

ВКЛОНЯ́ТИСЯ *див.* **уклоня́тися.**

ВКЛЮ́НУТИСЯ *див.* **уклю́нутися.**

ВКЛЮЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **включа́ти** і **включа́тися.** *Показати прийоми керування механізмами (включання і виключання, зміну режимів та ін.) під час роботи на верстатах* (з навч. літ.); *Електричні схеми для включання пристроїв.*

ВКЛЮЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВКЛЮЧИ́ТИ,** включу́, вклю́чиш, *док., що.* 1. Уводити в дію. *Булатов включає мотор* (О. Донченко); *Рубильник необхідно включати і виключати швидко, користуючись гумовими рукавицями і стоячи на справному ізолювальному килимку* (із журн.); // Робити активним, дієвим. *Ритуал включає всі сенсорні канали одночасно та діє через черговість подій у фіксованому просторі й часі* (з наук. літ.).

2. Уводити до складу, приєднувати до кого-, чого-небудь. *Професора Драгу одразу включили до лекторської групи* (В. Кучер); *Чи слід включати в строк п'ять (десять) днів, які надаються на оплату рахунка за електричну енергію, вихідні, святкові або неробочі дні?* (з газ.); * Образно. *Мати з немовлям.., не дібравши більш відповідного слова, закінчила несподівано: — Ідол, видать!.. Але то без найменшої нотки осуду, а навпаки, включаючи туди все захоплення і надію на втишення пекельної спраги і злість на чоловіка...* (І. Багряний); // Мати у своєму складі; охоплювати. *Стиль письменника включає такі поняття, як ідейно-тематичний зміст, сюжет і композиція творів* (з навч. літ.); *Мінімальний прожитковий мінімум має включати в себе мінімально необхідний обсяг житлово-комунальних послуг* (з газ.).

(1) Включа́ти / включи́ти шви́дкість (шви́дкості) — вводити в дію механізм, який регулює швидкість машини. *Він мовчки включає швидкості, ми від'їжджаємо від готелю* (Л. Первомайський); *Забороняється включати швидкість за наявності людей між трактором і причіпною машиною* (з навч. літ.); *Батько включив швидкість — і машина рушила* (В. Малик).

ВКЛЮЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВКЛЮЧИ́ТИСЯ,** включу́ся, вклю́чишся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Приєднуватися до системи діючих апаратів. *Пристрій не включається*

в електромережу, якщо мають місце помітні пошкодження розетки (з мови реклами).

2. Приєднуватися до чого-небудь; брати участь у чому-небудь. *Українські фольклористи включаються у вирішення важливих питань про шляхи і перспективи розвитку поетичного мистецтва народу* (із журн.); *Хлопчик почав не тільки спостерігати, але й частіше включатися в ігри інших дітей, зазвичай рухливі, навчився грати за правилами* (із журн.); *Ми всі включилися в конкурентну боротьбу за нові "цінності", нові "ідеали", нові "ідеї"* (з наук. літ.); *Мільйони знедолених доторкнулись до наукових знань, включились у процес самостійного життєтворення* (з наук. літ.); *В Україні є потенційні можливості включитися у міжнародний інформаційний простір* (з наук. літ.).

3. *до чого, у що і без дод.* Ставати складовою частиною чогось. *До сучасних текстових та лінгвістичних процесорів і засобів лінгвістичного забезпечення інформаційних систем включаються складні тезауруси, програми автоматичного виправлення граматичних помилок, автоматичного редагування, перекладу* (з наук. літ.); *Внутрішнє мовлення включається в такі пізнавальні процеси студентів, як сприймання, пам'ять, уява, увага* (з навч. літ.); *Зміст шлюбного договору формується самими сторонами. Незважаючи на широкі можливості, які в цьому питанні їм надані, є низка умов, котрі в договір включатися не можуть* (із журн.).

4. *тільки недок.* Пас. до **включа́ти.** *Термінологія включається в текст роману П. Загребельного "Розгін" з метою увиразнення словесного малюнку* (з навч. літ.).

ВКЛЮ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **включи́ти.** *Чути було, як на вулиці перед під'їздом приглушено гуркоче включений мотор машини* (Ю. Смолич); *Від уявлення про хворобу залежить не тільки оформлення терміна, а й дія та форма словесної формули, у яку він включений* (з наук. літ.); *Як і будь-який інший елемент твору, ім'я персонажа значуще тільки тоді, коли включене у його структуру, — у своєму співвідношенні з іншими рівнями* (з наук. літ.); *Проблема каталізаторів включена до числа державних цільових комплексних науково-технічних програм* (з наук.-попул. літ.); // **вклю́чено,** *безос. пред. Закарпаття включено у стратегію двостороннього транскордонного співробітництва з чотирма іншими західними областями України, які тісно співпрацюють із Польщею* (з газ.).

ВКЛЮ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **вклю́чений.** *Про включеність слова в систему найбільш поширених образів свідчить і його прикметникове оточення* (В. Русанівський); *Переживання — це включеність людини в життєвий потік, через який і здійснюється людське буття* (із журн.); *Сучасний науково-технічний прогрес, світовий ринок, включеність України у природно-екологічне середовище та культурно-інформаційну сферу не залишають місця для штучної відособленості держав і народів від інших* (із журн.).

ВКЛЮ́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. *тільки одн.* Дія за знач. **включи́ти.** *З ростом окремих центрів, з укоріненням християнства великого поширення набуває церковне будівництво, що сприяло включенню в мистецький процес усе більшого кола митців* (з наук. літ.); *Включення різних аспектів проблеми артеріальної гіпертензії до рецензованого збірника, безумовно, є чи не найсильнішою стороною, яка вдалася укладачам* (з наук. літ.); *Наступний крок — включення термінології в "святая святих" ліричної поезії, в любовну лірику — робить Д. Павличко* (з наук. літ.).

2. *спец.* Те, що ввійшло до складу чого-небудь; домішка. *Вуглець у чавуні трапляється у вигляді графітних включень, які під мікроскопом мають форму завихрених пластин, що переплітаються* (з наук.-попул. літ.); *Розшарування в листах* [сталі] *буває од неметалічних включень і газових пухирів* (М. Рудь).

3. Трансляція якої-небудь події по радіо, телебаченню в реальному часі. *За рік, що минув, телеканал устиг реалізувати кілька спецпроектів: першим у Східній Європі транслював дебати кандидатів у президенти США, підготував низку репортажів та спеціальних включень із закриття Чорнобильської АЕС* (з газ.); *Пряме включення.*

ВКЛЮЧИ́ТИ *див.* **включа́ти.**

ВКЛЮЧИ́ТИСЯ *див.* **включа́тися.**

ВКЛЮ́ЧНО, *присл.* Разом з останньою названою особою, предметом, датою і т. ін. *Моїх же предків я знав по пальцях — до мого діда включно* (Ю. Яновський); *Постачальники профнастилу пропонують повний комплект огороджувальних конструкцій для швидкомонтованих споруд із теплоізоляційними матеріалами і вітробар'єром включно* (з газ.).

ВКЛЯКА́ННЯ *див.* **укляка́ння.**

ВКЛЯКА́ТИ *див.* **укляка́ти.**

ВКЛЯ́КЛИЙ *див.* **укля́клий.**

ВКЛЯ́КЛІСТЬ *див.* **укля́клість.**

ВКЛЯ́КНУТИ *див.* **укляка́ти.**

ВКЛЯ́КТИ *див.* **укляка́ти.**

ВКМІ́ТИТИ *див.* **укміча́ти.**

ВКМІЧА́ТИ *див.* **укміча́ти.**

ВКО́ВАНИЙ (УКО́ВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкува́ти.** *Долі лежала снасть, скинута з волів на обід, і дуже блискала від сонця .. вкованим у ярма залізом* (Т. Осьмачка); *Перший поверх* [княжого терема] *мав сіни — великий покой* [покій], *у який через двоє вузьких заґратованих вікон із вкованими в них скельцями лилось кволе світло* (С. Скляренко); *Переходи із зали до зали оформлені у вигляді блока дверей із світлого дуба з вкованими деталями чорного металу* (з наук. літ.); *За рученьки і ніженьки Вкований* [Мадей] *в кайдани* (І. Вагилевич); *Всі очі вковані були в безпорадно цапуючого коня і падаючого Джурила* (П. Загребельний); *Тільки той меч може захистити від ворога, який вкований власними руками* (із журн.); // **вко́вано,** *безос. пред. У заґратовані вікна будинку вковано скельця* (із журн.).

ВКО́ВУВАННЯ (УКО́ВУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вко́вувати.** *У технологічному процесі кування операція осідання як основна застосовується для отримання форми поковки (наприклад, при куванні дисків, фланців), а як попередня (проміжне осідання) — для збільшення уковування з метою ліквідації литої структури* (з наук. літ.).

ВКО́ВУВАТИ (УКО́ВУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВКУВА́ТИ (УКУВА́ТИ), ВКУ́ТИ (УКУ́ТИ),** вкую́, вкує́ш, *док., що, в що.* 1. Куючи щось, закріплювати, вставляти в середину чого-небудь. *У пам'ятну металеву дошку вкували емблему з гербом міста* (з газ.); // Заковувати в кайдани. * Образно. *Не дайсь, красо, тому в руки, Хто тя* [тебе] *хоче в пута вкути!* (І. Франко).

2. *тільки док., розм.* Куючи, зробити що-небудь; викувати. *Чого тільки не вмів мій дідусь! .. Хочете вітряка, то й*

вітряка вибудує під самі хмари; у кузні вкує сокиру, у стельмашні злагодить воза й сани, ще й дерев'яні квіти розкидає по них (М. Стельмах); *Вкувати шаблю;* * Образно. *Хто розуму не має, тому й коваль не вкує* (прислів'я).

ВКО́ЇТИ[1] *див.* **укоїти[1].**

ВКО́ЇТИ[2] *див.* **укоїти[2].**

ВКО́ЇТИСЯ[1] *див.* **укоїтися[1].**

ВКО́ЇТИСЯ[2] *див.* **укоїтися[2].**

ВКО́ЛЕНИЙ (УКО́ЛЕНИЙ), ВКО́ЛОТИЙ (УКО́ЛОТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вколо́ти.** *Дуже болів уколений шипшиною палець* (з газ.); *— А там будуть молоденькі дівчата чи, скажімо, жіночки для флірту? — нахабно поцікавився Немирич, який почувся дещо вколеним після докторового попередження відносно правил доброго виховання* (Ю. Андрухович); * Образно. *Граф .. живо повертається і встромляє в принцесу вколоті тривогою очі* (В. Винниченко); * У порівн. *Я прокинувсь мов вколений .. — Мамо! — кликнув з жахом* (О. Кобилянська); *Пролунав у кімнаті дзвінкий виляск. Доглядач умить вхопився за щоку рукою, ніби вколотий гострим зубним болем* (М. Івченко); // **вко́лено, вко́лото,** *безос. пред. Хворому вколено морфій* (із журн.); *Запалення легень повторювалося, тому було вколото антибіотики* (з газ.).

ВКОЛИ́САНИЙ *див.* **уколи́саний.**

ВКОЛИ́САНІСТЬ *див.* **уколи́саність.**

ВКОЛИСА́ННЯ *див.* **уколиса́ння.**

ВКОЛИСА́ТИ *див.* **уколи́сувати.**

ВКОЛИ́СУВАННЯ *див.* **уколи́сування.**

ВКОЛИ́СУВАТИ *див.* **уколи́сувати.**

ВКО́ЛО, *рідко.* 1. *присл.* Те саме, що **навко́ло** 1. *А вколо нікуди ні села, ні двора не видать* (І. Франко); *Годі! Розвіяні вколо Мрії мої сумовиті...* (П. Грабовський); *Квіти на сонці зів'яли, Трави вода замулила. Вколо каміння і скали, Пустка, могила...* (Б. Лепкий).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Те саме, що **навко́ло** 2. *При місяці білів холодний попілець, чорніло вколо нього пожарище* (Леся Українка); *Ми любимо забутих предків тіні Та вколо нас — нащадки молоді* (М. Рильський); *Вихряться сніжинки вкруг і женуть, подібно — як думки; все вколо біди* (В. Барка); *Я все із насолодою роблю: пишу поеми, і город полю, і квітники плекаю вколо дому* (І. Жиленко).

ВКОЛО́ТИ *див.* **вко́лювати.**

ВКО́ЛОТИЙ *див.* **вко́лений.**

ВКОЛО́ТИСЯ *див.* **вко́люватися.**

ВКОЛО́ШКАТИ *див.* **уколо́шкати.**

ВКОЛУПА́ТИ *див.* **уколу́пувати.**

ВКОЛУПНУ́ТИ *див.* **уколупну́ти.**

ВКОЛУ́ПУВАТИ *див.* **уколу́пувати.**

ВКОЛЬНУ́ТИ (УКОЛЬНУ́ТИ), ну́, не́ш, *док., розм.* Однокр. до **вко́лювати.** * У порівн. *— Хто ж тобі стане дурно чуже добро доглядати? — запитав Грицько. Христю — як хто голкою укольнув* (Панас Мирний).

ВКО́ЛЮВАННЯ (УКО́ЛЮВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вко́лювати.** *Значення температури вибраних акупунктурних точок під час вколювання їх голками в процесі терапевтичної процедури і після її закінчення виміряно у двох осіб* (з наук. літ.); *Фельдшер виконує медичні маніпуляції, внутрішньовенні вколювання, ін'єкції, перев'язки тощо* (з мови документів); *Мати може захистити дитину від вколювання вакцинаційної отрути* (з газ.); *Спілкуючись на форумі в Інтернеті, можна і повчитись, і подискутувати, але й без шпильок та вколювання тут не обходиться* (з Інтернету).

ВКО́ЛЮВАТИ (УКО́ЛЮВАТИ), юю, юєш, *недок.,* **ВКОЛО́ТИ (УКОЛО́ТИ),** олю́, о́леш, *док., кого, що і без прям. дод.* 1. Подразнювати, завдавати болю або ранити, встромляючи що-небудь гостре. *Пані Лариса сидить із шитвом при лампі .. Вколює голкою палець .. (ряхтюча рубінова крапля на підмізинній пучці)* (О. Забужко); *Він* [Євген] *тупо дивився на Усачова, що допитувався в нього прізвища, трохи здригнувся, коли медсестра вколола його в праву руку, й мовчав* (Б. Антоненко-Давидович); *Що Остап уколов ззаду полковникового коня своїм клинком, цього ніхто з козаків не помітив* (П. Панч); * Образно. *Мороз вколов пальці, і довелося сховати руки в кишені* (О. Копиленко); // *безос. Коли він* [Катранник] *різко рухнув лівою рукою, — враз вкололо в м'язах коло ребер. Здогадався він: прострелено наскрізь; куля вилетіла, і виразку можна загоїти без лікаря* (В. Барка); // Пришивати, прикріплювати щось (перев. голкою). *Знайшла голку й до чоловіка підійшла, щоб ґудзик пришити. Тихін розхристав полушубок і, як уколола вже Марія якийсь раз, сказав їй: — Щось за ґвалт на селі знявся* (А. Головко).

2. Вводити в організм лікувальні препарати (перев. за допомогою шприца); впорскувати (у 2 знач.). *Мезотерапія вважається однією з найбезпечніших процедур омолодження шкіри, тому що мікродози препарату вколюють у невеликі ділянки шкіри* (з наук.-попул. літ.); *В шпиталі черговий лікар, оглянувши Окрю, сказав: — Ну що ж, типовий деліріум. Прив'яжіть його до ліжка. І вколіть сибазон* (Ю. Іздрик); *Старший проробляв дивну маніпуляцію. Спершу він вколов собі кетамін у плече, а далі почав швидко намацувати голкою вену* (Л. Дереш).

3. *перен.* Ставитися недоброзичливо до кого-небудь; виявляти тривогу, незадоволення кимсь або чимсь. *Сузанна скоса вколює її поглядом і одступається трохи вбік* (В. Винниченко); *Чернець почув кроки, скоса глипнув на пришельця, вколов його гострим поглядом з-під насуплених брів* (О. Бердник).

4. *перен.* Проймати чимсь, порушувати спокій; дошкуляти. *Він* [Іван Семенович] *гостро відчув, що немає Лілі, і біль великого жалю й непоправної провини до найближчої людини, до свого друга, до дружини, до найріднішої з усього роду гостро вколов його* (М. Івченко); *Повернувшись боком до його* [нього], *а лицем до славного на всі жіночі гімназії джигуна Сержа Горонського, щось палко й весело говорила Галя. Семенюка ця веселість прикро вколола* (В. Винниченко); *Раптом неприємний здогад, що підсвідоме* [підсвідомо] *вколов його вчора вранці, застелив Гатилові очі млою* (І. Білик); // *безос. — Ти мені пиши щодня, обов'язково щодня. — І раптом додає* [Марія] *несподівано для нього, бо його вже трошки вкололо, що тільки про Богдася: — Ми ж це вперше з тобою розлучаємось. Як я там без тебе буду, серце моє?!* (О. Іваненко).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ноже́м вколо́ти в [са́ме] се́рце** *кого* — дуже вразити кого-небудь чимсь. *Нимидорине ймення наче ножем укололо Миколу в саме серце, і гаряча сльоза скотилась з його очей* (І. Нечуй-Левицький).

ВКО́ЛЮВАТИСЯ (УКО́ЛЮВАТИСЯ), ююся, юєшся, *недок.,* **ВКОЛО́ТИСЯ (УКОЛО́ТИСЯ),** олю́ся, о́лешся, *док.* 1. Завдавати собі болю, неприємних відчуттів і т. ін. чим-небудь гострим. *Отже ж щодня я і голюся, Аж пасока юшить із бороди; То гребінцем чесавшись уколюся, То, глянь — витягую з води Гарячої свій палець, Вже перетоплений на смалець*

(П. Гулак-Артемовський); * Образно. *Макар Підігрітий пройшов усі терни, що були на житейських дорогах, і навіть не подряпався ні разу, не вколовся* (М. Зарудний).

2. Втикатися, встромлятися у щось. *Їй снилося, неначе з туманів вилітає велика сіра сереброкрила* [срібнокрила] *птиця і що та птиця і є вона — сама прекрасна Альчеста .. Вона знизилася над самим бором, і глиця легко і без болю вколювалася в срібне пір'я* (М. Йогансен).

3. *тільки недок.* Пас. до **вкóлювати.** *Відповідно до типу ін'єкції голка вколюється пацієнтові у вену, під шкіру або всередину шкіри чи всередину м'яза* (з навч. літ.).

ВКОМПЛЕКТÓВАНИЙ *див.* **укомплектóваний.**

ВКОМПЛЕКТÓВАНІСТЬ *див.* **укомплектóваність.**

ВКОМПЛЕКТУВÁННЯ *див.* **укомплектувáння.**

ВКОМПОНÓВАНИЙ *див.* **укомпонóваний.**

ВКОМПОНУВÁННЯ *див.* **укомпонувáння.**

ВКОМПОНУВÁТИ *див.* **укомпонувáти.**

ВКОНТЕНТÓВАНИЙ *див.* **уконтентóваний.**

ВКОНТЕНТÓВУВАННЯ *див.* **уконтентóвування.**

ВКОНТЕНТÓВУВАТИ *див.* **уконтентóвувати.**

ВКОНТЕНТУВÁННЯ *див.* **уконтентувáння.**

ВКОНТЕНТУВÁТИ *див.* **уконтентóвувати.**

ВКОНТЕНТУВÁТИСЯ *див.* **уконтентувáтися.**

ВКÓПАНИЙ[1] **(УКÓПАНИЙ),** а, е. Дієпр. пас. до **вкопáти**[1]. *Тепер на ній* [площі] *стояло кілька вкопаних зеніток і біля них комашилась обслуга, швидко повертаючи всі зенітки в один бік* (І. Багряний); *Ми дуже любили наш садок за будинком і старезну шовковицю в ньому з укопаною під нею лавою* (Л. Смілянський); *А оце, дивіться, вкопаний у землю хрест на цвинтарі — це хрест із останньої січової церкви* (Б. Антоненко-Давидович); *Осторонь — склади пального з вкопаними в землю білими цистернами* (О. Гончар); *Основу умеблювання рядового давньоруського житла становили так звані нерухомі меблі, що мали вкопані в долівку ніжки* (з наук. літ.); // **вкóпано,** *безос. пред. З самого рання по всіх схилах круч навколо того пагорба, де було вкопано штучне розлоге дерево, виготовлене в декоративній майстерні кіностудії, і де мала сидіти задумлива красуня, зібралися цікаві* (М. Бажан).

◊ **(1) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **[в зéмлю] вкóпаний,** *зі сл.* с т о я т и, с т а в а т и *і т. ін.* — нерухомо, непорушно, застигши на місці. *Дівчина собі стоїть, Неначе вкопана* (Т. Шевченко); *Катерина не привітала його, не кинулась, як завжди, йому назустріч, стоїть як у землю вкопана* (О. Стороженко); *— Здрастуй! — скочивши навперейми Галі, привітався він* [Власов] *і, зиркнувши на її іскристі очі, став як укопаний* (Панас Мирний); *Гіпатія пополотніла, зупинилася наче вкопана, відчула, як кров одливає від серця* (О. Бердник).

ВКÓПАНИЙ[2] *див.* **укóпаний**[1].

ВКОПÁТИ[1] *див.* **вкóпувати**[1].

ВКОПÁТИ[2] *див.* **укóпувати**[1].

ВКОПÁТИСЯ *див.* **вкóпуватися.**

ВКÓПУВАТИ[1] **(УКÓПУВАТИ),** ую, уєш, *недок.*, **ВКОПÁТИ (УКОПÁТИ),** áю, áєш, *док., що.* Вміщувати, закріплювати що-небудь у викопаному заглибленні. *На майдані перед замком вкопували риштовання задля огневих штук* (О. Стороженко); *Після війни на попелищі артільного двору вкопували удвох першого стовпа* (Ю. Мушкетик); *Приблизно в чотирьох кілометрах від роз'їзду партизани під командуванням Тура вкопали під рейки три авіабомби* (М. Стельмах); *Вкопали на плацу парубки Купалу, вирубаного з гіллястого клена* (К. Гриб); *Шум роботи за вікном припинився. Тепер можна було почути, як довбають заступами яму, щоб вкопати палі* (Д. Білий).

ВКÓПУВАТИ[2] *див.* **укóпувати**[1].

ВКÓПУВАТИСЯ (УКÓПУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.*, **ВКОПÁТИСЯ (УКОПÁТИСЯ),** áюся, áєшся, *док.* 1. Копаючи, розриваючи ґрунт, проникати в його середину, в глибину. *— У болоті на мерзлому ґрунті задубіємо, — кажу. Байрачний мовчить і кумедно, як школяр, рукавом шинелі натирає носа. Зітхає: — Що ж, треба вкопуватися глибше, там сухіша земелька* (Є. Доломан); *Од ворога сховаєшся, як у землю вкопаєшся* (Номис); // Зариватися у що-небудь сипке, м'яке і т. ін. *Копирсались між півзгнилим листів'ям, вкопуючись на поспіх глибоко.., коли .. почали падати спершу зрідка, а потім — щораз густіше — важкі набої гранатометів* (О. Лисяк); *Скорострільна частина, вкопавшись у снігових завалах під віттям величезних смерек, напружено чекає наказу* (У. Самчук).

2. *перен., розм.* Ставати нерухомо. *Барило зарікався висовувати на поля носа. Все одно тягнуло. Він вкопувався у ріллю і стовбичив: не чоловік, а корч* (Б. Харчук); *Рудий Янек вискакує насеред камери і люто вкопується ногами в підлогу* (П. Колесник); *— Чого се ти попідвіконню вкопався, Прокопе? — загомонів хтось потиху* (Марко Вовчок).

3. *тільки недок.* Пас. до **вкóпувати**[1]. *По периметру майбутнього житла вкопувалися стовпи, які потім заплітались лозою* (з наук. літ.); *Можна припустити, що канавками відгороджувалися майданчики для худоби: у поглиблення вкопувалося гілля, стовбури дерев, що виступали вище рівня поверхні й утворювали паркан* (з наук. літ.).

ВКОРЕНИ́ТИ *див.* **вкорíнювати.**

ВКОРЕНИ́ТИСЯ *див.* **вкорíнюватися.**

ВКОРИ́ТИ *див.* **вкоря́ти.**

ВКОРÍНЕНИЙ (УКОРÍНЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкорени́ти** і **вкорíнити.** *Болотяне літепло хлиснуло через халяви, тоді повісив* [Богдан] *рушницю на шию, гойднувся вбік, хапнув за міцно вкорінений кущ рогози* (Є. Пашковський); *Укорінені експлантати переносили в умови відкритого ґрунту* (з наук. літ.); *Розмножують суниці вкорінeними розетками, що утворюються на однорічних пагонах — вусах* (з наук.-попул. літ.); *Отже, як ви прийняли були Христа Ісуса Господа, так і в Ньому ходіть, бувши вкорінені й збудовані на Ньому, та зміцнені в вірі, як вас навчено, збагачуючись у ній з подякою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Обов'язок вдячності так був глибоко вкорінений у наших рицарських предків, що й Тугар Вовк не міг від нього виламатися* [його обійти] (І. Франко); *Ідеологія, вкорінена у суспільстві роками, призвела до трансформації свідомості людей* (з наук. літ.); *Характер громадських взаємин і навіть обряд обрання старшини свідчив про глибоко вкорінений демократизм козацької спільноти* (з наук. літ.); // **вкорíнено,** *безос. пред. Є цілком прозорі підстави вважати, що гордіїв вузол кримськотатарського питання міцно вкорінено не тільки у тоталітарному минулому, але й у сьогоденні* (з газ.).

ВКОРÍНЕНІСТЬ (УКОРÍНЕНІСТЬ), ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **вкорíнений.** *Слід добре уявити собі труднощі, які виникають під час спроби адекватного опису людської укоріненості в бутті* (з наук. літ.); *Що старшою є людина, то дедалі більше визначення батьківщини зумовлюється вкоріненістю у близьке природне та соціальне сере-*

довище (з наук. літ.); *Для українства сутнісною ознакою його внутрішньої природи є вкоріненість у світ землі* (з наук. літ.).

ВКОРІ́НЕННЯ (УКОРІ́НЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкорени́ти** і **вкорени́тися.** *Обробка живцевого матеріалу фізіологічно активними речовинами здійснювалась перед його висаджуванням на укорінення* (з наук. літ.); *За будь-яких умов ґрунт має бути таким, щоб коріння могло швидко рости, забезпечуючи якісне вкорінення* (з наук. літ.); *Розмножують аґрус переважно горизонтальними відсадками, але можна вирощувати садовий матеріал і шляхом укорінення в парниках зелених живців* (з наук.-попул. літ.); *Ситуація в сучасному посттоталітарному суспільстві робить роль етики актуальною особливо для журналістики, яка впливає на масове сприйняття суспільством демократичних ідей та їхнє вкорінення у політичному й соціальному житті* (з наук. літ.).

ВКОРІ́НИТИ *див.* **вкорі́нювати.**

ВКОРІ́НИТИСЯ *див.* **вкорі́нюватися.**

ВКОРІ́НЮВАННЯ (УКОРІ́НЮВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкорі́нювати** і **вкорі́нюватися.** *Малину розмножують кореневими паростками, що відростають з коріння маточних рослин, а ожиноподібні сорти — вкорінюванням верхівкових бруньок* (з наук.-попул. літ.).

ВКОРІ́НЮВАТИ (УКОРІ́НЮВАТИ), юю, юєш, **ВКОРІНЯ́ТИ (УКОРІНЯ́ТИ),** я́ю, я́єш, *недок.*, **ВКОРЕНИ́ТИ (УКОРЕНИ́ТИ),** ню́, ни́ш, *рідше* **ВКОРІ́НИТИ (УКОРІ́НИТИ),** ню, ниш, *док., що.* 1. Саджаючи, давати можливість закріпитися корінням у ґрунті (про рослини). *Розмір горщика (чи іншого контейнера) підбирають відповідно до розміру гілки, яку вкорінюють, обв'язують дротом і вживають заходи для забезпечення постійного вологого стану ґрунту* (з наук. літ.); *Цибулинку тюльпана вкорінювали у поліетиленових горщиках, виповнених іонообмінним субстратом* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Трави, лани, достатня кількість лісу для споруд .. А ще річки, багаті рибою. І зарості — повні звірини... усе разом вабило, вкорінювало людину назавжди, примушувало міцно тримати лука й меча, щоб боронити* (Г. Колісник); *Цілий день Котигорошко зі своїми заступниками складали план дій, як їм виявити цих колобків, вкорінити в їх середовище свою агентуру, аби знати про них усе* (В. Кожелянко).

2. *перен.* Міцно встановлювати, запроваджувати. *Може, ще з часів свого дитячого чередникування, лежачи в полі, плетучи батоги та кошики, він вкорінив у собі звичку до самопоглиблення* (В. Підмогильний); // Зміцнювати, посилювати. *Оті простенькі сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова* (І. Франко); *І хоч йому* [Валерикові] *було всього шість років, перейняв материнський біль і не зміг уже не стежити за нею. Бачив, як плакала перегодя, думаючи, що того ніхто не бачить, як сторонилась його, ще більше вкорінюючи в ньому відлуння тітчиного запитання* (Микита Чернявський).

ВКОРІ́НЮВАТИСЯ (УКОРІ́НЮВАТИСЯ), юється, **ВКОРІНЯ́ТИСЯ (УКОРІНЯ́ТИСЯ),** я́ється, *недок.*, **ВКОРЕНИ́ТИСЯ (УКОРЕНИ́ТИСЯ),** и́ться, *рідше* **ВКОРІ́НИТИСЯ (УКОРІ́НИТИСЯ),** иться, *док.* 1. Вростати корінням у ґрунт (про рослини). *Зачіплюється на мурі гілка-берізка і вкорінюється* (Б. Харчук); *Суниці, посаджені восени, до морозів добре вкорінюються* (з наук.-попул. літ.); *Ні, він* [Тарас] *собі здався не явором, а молоденьким дубом, що вкоренився* (Валерій Шевчук); * Образно. *Клітини* [ракової пухлини] *.. бурхливо множаться й ширяться. Мов хижаки, вони вдираються в суміжні міжтканеві щілини, руйнують здорову тканину і вкорінюються* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Міцно встановлюватися, запроваджуватися, узвичаюватися. *В творчості, в світогляді Шевченка все сильніше й сильніше вкорінювалась думка про соціальні причини людських страждань* (М. Рильський); *Тільки підсвідомо, за звичкою, яка вкоренилася з дитинства, Алессандро відзначив ту красу* [краєвидів] (О. Бердник); *Українці намагались не пустити у свій світ те, що не могло вкоренитися в Київській Русі — тотальне підпорядкування особистості центральній політичній владі* (з наук. літ.); // Зміцнюватися (перев. про почуття, стан, настрій). *Чим довше він думав про своїх, .. тим більше вкорінювалась надія, що таки вони живі* (М. Стельмах); *Відгомін міфічних анімістичних переконань глибоко вкоренився в мові народу, найбільше в мові поетичній* (з наук. літ.); *Ми постійно мусимо контролювати всі свої почуття. Тільки від нас залежить, чи вкорениться зло в нашому серці й розумі* (з рел.-церк. літ.); // Приживатися де-небудь; виживати (про людину). *Будуючи фортеці.., аби польське ясновельможне панство ще міцніше вкорінювалось на Україні, інженер-найманець не лише складав карти України, а й .. спостерігав за підневільним .. життям місцевого люду* (В. Чемерис); *Трималася на світі дітьми. Колись народжувала їх одне за одним.., щоб жити самій, зачепитися за життя, вкорінитися у ньому. Тепер мала жити заради дітей* (П. Загребельний).

Вхо́дити (вкорі́нюватися) / ввійти́ (вкоріни́тися) в зви́чку *див.* **вхо́дити.**

ВКОРІНЯ́ТИ *див.* **вкорі́нювати.**

ВКОРІНЯ́ТИСЯ *див.* **вкорі́нюватися.**

ВКОРОТИ́ТИ *див.* **укоро́чувати.**

ВКОРОТИ́ТИСЯ *див.* **укоро́чуватися.**

ВКОРОТЦІ́ *див.* **укоротці́.**

ВКОРОЧА́ТИ *див.* **укоро́чувати.**

ВКОРО́ЧЕНИЙ *див.* **укоро́чений.**

ВКОРО́ЧЕНІСТЬ *див.* **укоро́ченість.**

ВКОРО́ЧЕННЯ *див.* **укоро́чення.**

ВКОРО́ЧУВАНИЙ *див.* **укоро́чуваний.**

ВКОРО́ЧУВАННЯ *див.* **укоро́чування.**

ВКОРО́ЧУВАТИ *див.* **укоро́чувати.**

ВКОРО́ЧУВАТИСЯ *див.* **укоро́чуватися.**

ВКОРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ВКОРИ́ТИ,** рю́, ри́ш, *кому, чому, кого, що* і *без дод., розм.* Докоряти кому-небудь. [Б о р и с:] *Що це з нею? .. Оксано!.. Вона мертва!.. Страшно, страшно!.. Дивіться, вона вкоряє мене своїм поглядом...* (М. Кропивницький); *От-от доскочить вона* [Мар'яна] *з чоловіком того щастя, коли рід її багатий не буде вже братися на Мусія, як на харпака останнього, "політикою" не вкорятиме* (Г. Косинка); *Як ти забігалась, засокорила, за ту підозру мене вкорила* (Л. Костенко).

ВКОСИ́ТИ *див.* **вко́шувати.**

ВКОСИ́ТИСЯ *див.* **вко́шуватися.**

ВКО́СЬКАНИЙ *див.* **укóськаний.**

ВКО́СЬКАННЯ *див.* **укóськання.**

ВКО́СЬКАТИ *див.* **укóськувати.**

ВКО́СЬКАТИСЯ *див.* **укóськуватися.**

ВКО́СЬКУВАННЯ *див.* **укóськування.**

ВКО́СЬКУВАТИ *див.* **укóськувати.**

ВКО́СЬКУВАТИСЯ *див.* **укóськуватися.**

ВКОТИ́ТИ[1] *див.* **вко́чувати[1].**

ВКОТИ́ТИ[2] *див.* **укóчувати[1].**

ВКОТИ́ТИСЯ[1] *див.* **вкóчуватися[1].**

ВКОТИ́ТИСЯ[2] *див.* **укóчуватися[1].**

ВКО́ТРЕ (УКО́ТРЕ), *присл.* Не в перший раз, багато разів. *Кримська орда вже вкотре нападала на українські землі і ходила навіть на Москву* (П. Загребельний); *Генерали вкотре виходили в суміжну кімнату на перемови* (Б. Олійник); *Приблизно о пів на восьму ранку Артур Пепа вкотре здригнувся з напівсонного напівжеврініня, щокою і скронею відлипаючи від брудної вагонної шиби* (Ю. Андрухович); *Святий апостол Павло був бабиним улюбленцем, і вона вкотре просила зачитати його послання до коринтян або ж до євреїв, задоволено при цьому рухаючи губами, ніби смакувала кожне слово* (Л. Дереш); *Залізничники вкотре закликають водіїв дотримуватися правил дорожнього руху при перетині залізничних переїздів* (з газ.).

ВКО́ЦАТИ *див.* **укóцати.**

ВКО́ЧЕНИЙ[1] (УКО́ЧЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкоти́ти[1].** *Вкочений у ворота суперника м'яч.*

ВКО́ЧЕНИЙ[2] *див.* **укóчений[1].**

ВКО́ЧЕННЯ *див.* **укóчення.**

ВКО́ЧУВАННЯ[1] (УКО́ЧУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкóчувати[1]** і **вкóчуватися[1].** *У статті досліджуються показники вертикальної та горизонтальної динаміки і стійкості проти вкочування гребеня колеса на рейку під час руху пасажирського вагона у кривих ділянках колії* (з наук. літ.); *Навантаження колод на платформи здійснюється шляхом вкочування їх по латах за допомогою канатів* (з навч. літ.); *На подвір'ї були пандуси для вкочування гармат на другий поверх* (із журн.); *Вкочування бочок.*

ВКО́ЧУВАННЯ[2] *див.* **укóчування[1].**

ВКО́ЧУВАТИ[1] (УКО́ЧУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВКОТИ́ТИ (УКОТИ́ТИ),** вкочу́, вкóтиш, *док., що і без дод.* 1. Котячи, просувати в середину, у межі чого-небудь. *У ворота палацової території вкочує скромне авто старого графа Елленберга, старе́ньке, немодне, простеньке собі авто* (В. Винниченко); *Гармаші з гуркотом вкочували на руках артилерію в підвали, на подвір'я, за кожну будівлю* (О. Гончар); *Не ждучи, поки пліт перев'яжуть остаточно, гетьман подав знак вкочувати екіпаж, вантажити добро* (Г. Колісник); *Хвороща вкотив третю диню* (В. Близнець); *В хату .. вкотили барильце* (Ю. Смолич).

2. *розм.* Те саме, що **в'їжджа́ти[1];** заїжджати. — *Купіть* [скіпаж] *в мене!.. Перепряжете свої коні, сядете .. та вкотите в свій двір, мов якийсь князь* (І. Нечуй-Левицький); *Коли Гарецький вкотив на подвір'я Огієвських, Таїсія Федорівна .. не впізнала, хто завітав до них* (П. Кочура); * Образно. *Обідньої вже доби сама пані вкотила, як на колесах; пухла така, ніби на дріжджах зійшла* (Марко Вовчок); *Через кілька хвилин чорнявий офіціант з блідим аскетичним обличчям .. вкотив до номера* (М. Білкун).

ВКО́ЧУВАТИ[2] *див.* **укóчувати[1].**

ВКО́ЧУВАТИСЯ[1] (УКО́ЧУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.,* **ВКОТИ́ТИСЯ (УКОТИ́ТИСЯ),** вкочу́ся, вкóтишся, *док.* 1. Котячись, проникати в середину, у межі чого-небудь. *Кавун, круглий, стиглий кавун, здається, чудодійно сам скотився з воза, сам і в повітку вкотився* (О. Ковінька); * Образно. *Холодне повітря густою, парною течією поспішно вкочується в кімнату* (В. Винниченко); *До вуха вкочувались приглушені акорди міського гамору* (Н. Королева); *Голос Ярогана звучав глухо — то згасав, то громово вкочувався до свідомості* (О. Бердник); *Ми, осліплі, оглушені, заметалися поміж вибухами, шукаючи входу в бліндаж. І коли врешті знайшли і вкотилися клубком, там уже були командир роти і писар-сержант* (А. Дімаров).

2. Те саме, що **в'їжджа́ти[1];** заїжджати. *Негадано серед робочого дня в редакційний двір вкочувався на шаленій швидкості мотоцикл* (В. Дрозд); *Як тільки бричка вкотилась на широкий зелений двір — закувала зозуля* (М. Коцюбинський); *З стриманою поважністю, плавко, наче і не торкаючись шинами землі, в алею вкотилося кілька машин* (Н. Рибак); * Образно. *Сонце, встаючи над селом, наче колесом розпеченим вкочується в їхню хату* (Є. Гуцало); *То не сонце зійшло, а до покою Зефірина вкотилося широке, чисто виголене і розрадуване лице пана маршалка* (І. Франко).

ВКО́ЧУВАТИСЯ[2] *див.* **укóчуватися[1].**

ВКО́ШУВАТИ (УКО́ШУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВКОСИ́ТИ (УКОСИ́ТИ),** вкошу́, вкóсиш, *док., що, чого.* Скошувати певну частину чого-небудь (трави, збіжжя і т. ін.). *За роботою зорів обов'язок вивести дітей в люди, .. бігом порати, вкошувати кролям, залізною коцюбкою вигрібати з кліток* (Є. Пашковський); *Хлопці ходили ще до річки вкосити трави і носили її оберемками, щоб вистачило коням на ніч* (І. Багряний); *Гукає* [Чередниченко] *з виглядом урочистим: — Люди, хліб дозрів! Жнива починаємо! Кому ж виявимо честь вкосити для першого снопа?* (О. Гончар); *Неподалік від озера в густому березняку спорудили нашвидку кілька куренів, укосивши перестояної трави та нарубавши вільхових та березових патичок* (Микита Чернявський); * Образно. *Удосвіта серп укосить Молоду зів'ялу отаву* (М. Йогансен).

ВКО́ШУВАТИСЯ (УКО́ШУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.,* **ВКОСИ́ТИСЯ (УКОСИ́ТИСЯ),** вкошу́ся, вкóсишся, *док.* Косячи, заходити в глиб ділянки. *Глянув Дем'ян і каже: — Що отеє з Степаном сталося? .. Гляньтеся — в моє вкосився!* (О. Кониський); *Максим з-під самого носа досвідчених сторожів, шуткуючи, міг украсти для коней з десяток снопів вівса або вночі вкоситись у сочевицю чи вегу сусіднього колгоспу* (М. Стельмах).

ВКРАДА́ТИСЯ (УКРАДА́ТИСЯ), áюся, áєшся, *недок.,* **ВКРА́СТИСЯ (УКРА́СТИСЯ),** вкрáдуся, вкрáдешся, *док., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Те саме, що **закрада́тися** 1. *Місцеві діалектизми вкрадалися до церковнослов'янських текстів непомітно і, як правило, всупереч бажанню писарів* (з наук. літ.); *Вона любить, то й не чує, Що вкралося горе* (Т. Шевченко); *А то вкралась козакові У серденько туга* (П. Куліш); *Саїд подумав, що кореспондент записав це з тринадцятих вуст і тому вкралися неточності* (Іван Ле); * Образно. *Легкі тіні вкрадаються проміж рожевий колір, борються з ним, повивають сизою поволокою .. горну далечінь* (Олена Пчілка); *Крізь вікно до хоромини непомітно вкралися сині сутінки* (В. Малик).

2. *рідко.* Крадучись, намагатися щось зробити. *І як не рвався малий Гордійко, не вкрадався побігти розпрощатися з Галинкою, не пощастило йому* (Є. Кротевич); — *Завтра після зборів ми з тобою вкрадемся на найбільший став, де й півпудові коропи вигулюються* (М. Стельмах).

◇ **Вла́зити (вкрада́тися) / влі́зти (вкра́стися) в ду́шу** *див.* **вла́зити; Вте́ртися (вкра́стися) / втира́тися (вкрада́тися) в дові́р'я (в дові́ру)** *див.* **втира́тися[1].**

ВКРА́ДЕНИЙ *див.* **укрáдений.**

ВКРА́ДЛИВИЙ *див.* **укра́дливий.**

ВКРА́ДЛИВІСТЬ *див.* **укра́дливість.**

ВКРА́ДЛИВО *див.* **укра́дливо.**

ВКРАЇ́НА *див.* **украї́на.**

ВКРАЇ́НА *див.* **украї́на.**

ВКРАЇ́НЕЦЬ *див.* **украї́нці.**

ВКРАЇ́НКА *див.* **украї́нці.**

ВКРАЇ́НОЧКА *див.* **украї́ночка.**

ВКРАЇ́НСЬКИЙ *див.* **украї́нський.**

ВКРАЇ́НЦІ *див.* **украї́нці.**

ВКРАЙ (УКРА́Й), *присл.* 1. Дуже, надзвичайно; до краю, зовсім. *Він із злістю одкинув задачник і піднявся сердитий та збентежений вкрай* (М. Коцюбинський); *Дивилась* [Катерина] *на Андрія, і губи її тремтіли, а очі наливалися сльозами .. Ті сльози виповнили їх вкрай, а тоді геть бурхнули через верх і буйно потекли по щоках...* (І. Багряний); *Микола і Оленка зголодніли вкрай* (В. Барка); *Ті танки й машини були йому вкрай потрібні* (В. Кучер); *Вже дехто встиг з утоми огризнутись. А інші духом занепали вкрай* (Л. Костенко); *Украй важливо мати цілковито повну картину розвитку храмового зодчества кожного регіону, територія якого здебільшого визначалася належністю до певної єпархії* (з наук. літ.).

2. Повно, вщерть, по вінця. *У тихім щебеті, в росі ясніє гай, і день встає в своїй красі, налитий сяйва вкрай* (В. Сосюра); *За Сулою весело — Пшениці украй. Нашого добробуту Виспів урожай* (П. Усенко).

3. *заст.* Скраю. *У одній хатці, що вкрай стояла, к полю, жила удова* (Марко Вовчок).

ВКРА́ПИТИ *див.* **вкра́плювати.**

ВКРА́ПИТИСЯ *див.* **вкра́плюватися.**

ВКРА́ПЛЕНИЙ (УКРА́ПЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкра́пити.** *Біля казана порозкладені сіруваті з укропленими в них зеленими й срібними плямками камінчики* (В. Винниченко); *Подекуди біліють латки снігу з вкрапленим у нього жовтолистом* (Є. Доломан); *Він завмер, споглядаючи з високої гори, .. як .. туман тане, розсіюється, відкриваючи зорові .. смужки різнобарвних нив, вкраплених у густу зелень лісів* (В. Малик); *Вкраплені окремими острівцями в мову персонажів, ці елементи діалектного мовлення могли б виконувати певну стилістичну роль* (з наук. літ.); *Діамантовим розсипом від витоку до гирла Десни вкраплені у благодатну землю понад сто старовинних міст* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Вкраплений у дощ час прошумить з неба — в безодню* (із журн.); // **вкра́плено,** *безос. пред. Я виходжу на майдан, вимощений відшліфованими мільярдом ніг плитами (в деякі вкраплено черепашки)* (із журн.).

ВКРА́ПЛЕНІСТЬ (УКРА́ПЛЕНІСТЬ), ності, *ж., геол.* Розміщення в мінералі іншого мінералу у вигляді зерен, дрібних жилок та скупчень неправильної форми. *Залежно від геометричних розмірів вкраплень розрізняють грубу, дрібну та тонку вкрапленість (відповідно, грубо-, дрібно- та тонковкраплені мінерали)* (з наук. літ.); *Сульфосолі утворюють дрібну вкрапленість, розподіл якої в галеніті вкрай нерівномірний* (з наук. літ.); *Рудні мінерали утворюють нерівномірну вкрапленість, тонкі прожилки і гнізда серед жильних мінералів, які представлені переважно кварцом і рідше карбонатами різного складу* (з наук. літ.).

ВКРА́ПЛЕННЯ (УКРА́ПЛЕННЯ), я, *с.* 1. Дія за знач. **вкра́пити** і **вкра́питися.** *Смальта використовувалась у мозаїчному покритті зрідка, головним чином у вигляді невеликих синіх та зелених вкраплень* (з наук. літ.); *Окремі вкраплення та згадки у документах та літописах під пером Ю. Мушкетика розростаються у захопливі картини художнього твору* (з навч. літ.); *Усі діаманти мають природні вкраплення — частючки графіту* (з газ.).

2. Чужорідна частинка в масі чого-небудь іншого. *Скалок було багато, вони рясно вкривали ґрунт, вони розкотилися в усі боки. І всюди в них виблискували світло-жовті металічні вкраплення!* (В. Владко); *Мар'янин чоловік сів у куточку, .. жодних емоцій на обличчі, вуса його чорні із ледь помітними вкрапленнями сивини нагадують мені траурний символ* (С. Процюк); *Дослідження вчених-лінгвістів виявляють у топонімії Поліської низовини острівний, або у формі окремих вкраплень, характер поширення іллірійських, кельтських, тюркських, фінських та інших топонімічних ареалів* (з наук. літ.); *В узлісся дубового лісу в парку Олександрії врізається овальна ділянка, оточена насадженнями переважно ільмів з украпленням берестів та лип* (з наук.-попул. літ.); *Іван Франко як оратор використовував цитати, іншомовні вкраплення, контрасти і символи* (із журн.).

ВКРА́ПЛЮВАННЯ (УКРА́ПЛЮВАННЯ), *рідко* **ВКРА́ПУВАННЯ (УКРА́ПУВАННЯ),** я, *с.* Дія за знач. **вкра́плювати** і **вкра́плюватися.** *Невелике вкраплювання червоного на кухні — фіранки або подушечки на табуретках — будуть вдалим доповненням до пастельної колірної гами* (із журн.); *Утворення нових та впорядкування існуючих об'єктів землеустрою провадиться у разі зміни меж об'єктів землеустрою, в тому числі з метою усунення недоліків у їх розташуванні та використанні (черезсмужжя, вклинювання, вкраплювання, ламаності, далекоземелля)* (з мови документів).

ВКРА́ПЛЮВАТИ (УКРА́ПЛЮВАТИ), юю, юєш, *рідко* **ВКРА́ПУВАТИ (УКРА́ПУВАТИ),** ую, уєш, *недок.,* **ВКРА́ПИТИ (УКРА́ПИТИ),** плю, пиш; *мн.* вкра́плять; *док., що, у що.* Уводити, включати щось окремими частинками в масу чого-небудь іншого. *Шевченко вживає окремі лексеми з оригіналу "Слова"* ["Слова о полку Ігоревім"], *вкраплює давньоруські вирази й форми, характерні для стародавніх літописів* (В. Русанівський); *А. Малишко широко використовує діалог для розкриття душевного стану дійових осіб, вдало вкраплює в розповідь фольклорні елементи* (з навч. літ.); *Створення спеціалізованих класів і шкіл стало значною подією в модернізації освіти: з'явилася реальна можливість вкраплювати у зміст шкільної математики сучасні ідеї математичної науки* (із журн.); * Образно. *В мою картину щодня вривалося сонце, що заходило й кидало в моїх лицарів у шоломах черлені списи, і це трохи псувало елегію миру й спокою, вкраплювало тривогу й порушувало мій задум* (Р. Федорів); * У порівн. *Каже хмарка: — А я бризну! Каже льон: — А я росту! Зацвіту — мов голубизну вкраплю в прозелень густу...* (П. Тичина).

ВКРА́ПЛЮВАТИСЯ (УКРА́ПЛЮВАТИСЯ), юється, *рідко* **ВКРА́ПУВАТИСЯ,** ується, *недок.,* **ВКРА́ПИТИСЯ (УКРА́ПИТИСЯ),** иться; *мн.* вкра́пляться; *док.* Входити, включатися окремими частинками в масу чого-небудь іншого. *Ромашка і деревій, материнка й конвалія вигадливо вкраплювались у зелений сувій ще не скошеного лугу* (С. Добровольський); *Здавалося йому, що в запальний рівний гамір маршу вкраплювалися сторонні, по-нічному тривожні звуки* (Іван Ле); *Може, то був шелест їжаків у дерезі, що в нього вкрапувався несподівано різкими дисонансами солов'їний судомний схлип* (В. Дрозд); *На Одещині ще стоїть суха, по-літньому*

тепла погода. Але в степові пейзажі вже виразно вкрапились перші ознаки осені (з газ.); * Образно. *Розпечене золото вкраплювалось в холодний свинець* (Ю. Мушкетик).

ВКРА́ПУВАННЯ *див.* **вкра́плювання.**

ВКРА́ПУВАТИ *див.* **вкра́плювати.**

ВКРА́ПУВАТИСЯ *див.* **вкра́плюватися.**

ВКРА́СТИ *див.* **укра́сти.**

ВКРА́СТИСЯ *див.* **вкрада́тися.**

ВКРА́ЯНИЙ *див.* **укра́яний.**

ВКРА́ЯТИ *див.* **укра́яти.**

ВКРЕСА́ТИ *див.* **укреса́ти.**

ВКРИВА́ЛО *див.* **укрива́ло.**

ВКРИВА́ЛЬНИЙ *див.* **укрива́льний.**

ВКРИВА́ЛЬЦЕ *див.* **укрива́льце.**

ВКРИ́ВАНИЙ *див.* **укри́ваний.**

ВКРИ́ВАНІСТЬ *див.* **укри́ваність.**

ВКРИВА́ННЯ *див.* **укрива́ння.**

ВКРИВА́ТИ *див.* **укрива́ти.**

ВКРИВА́ТИСЯ *див.* **укрива́тися.**

ВКРИ́ВДИТИ *див.* **укри́вдити.**

ВКРИВНИ́Й *див.* **укривни́й.**

ВКРИ́ВНІСТЬ *див.* **укри́вність.**

ВКРИ́ТИ *див.* **укрива́ти.**

ВКРИ́ТИЙ *див.* **укри́тий.**

ВКРИ́ТИСЯ *див.* **укрива́тися.**

ВКРИ́ТІСТЬ *див.* **укри́тість.**

ВКРИТТЯ́ *див.* **укриття́.**

ВКРИШИ́ТИ *див.* **укриши́ти.**

ВКРО́ЇТИ *див.* **укро́їти.**

ВКРУТИ́ТИ[1] *див.* **вкру́чувати[1].**

ВКРУТИ́ТИ[2] *див.* **укру́чувати[1].**

ВКРУТИ́ТИСЯ[1] *див.* **вкру́чуватися[1].**

ВКРУТИ́ТИСЯ[2] *див.* **укру́чуватися[1].**

ВКРУ́ЧЕНИЙ[1] (УКРУ́ЧЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкрути́ти[1].** *Враз сяйнуло світло тієї лампочки, що була вкручена над вхідними дверима в камеру* (Т. Осьмачка); *На столі стояла вкручена лампа* (Б. Харчук); *Коли вичерпано всі способи врятувати зуб, то його видаляють і ставлять імплантат. Звичайно, дуже добре, якщо імплантатом є власний зуб, а не вкручений із титану* (з газ.); // **вкру́чено,** *безос. пред. У дошку вкручено залізні гаки* (з газ.).

ВКРУ́ЧЕНИЙ[2] *див.* **укру́чений[1].**

ВКРУ́ЧЕННЯ[1] (УКРУ́ЧЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкру́чувати[1]** і **вкру́чуватися[1].** *При вкрученні петлі точність її встановлення збільшується* (з навч. літ.); *Вкручення вентилів.*

ВКРУ́ЧЕННЯ[2] *див.* **укру́чення[1].**

ВКРУ́ЧУВАНИЙ[1] (УКРУ́ЧУВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкру́чувати[1].** *Щоб забезпечити нормальну роботу свічки, нижній кінець вкручуваної частини треба розмістити на одному рівні із внутрішньою поверхнею камери згоряння* (з навч. літ.); *Вкручуваний у стіл мікрофон.*

ВКРУ́ЧУВАНИЙ[2] *див.* **укру́чуваний[1].**

ВКРУ́ЧУВАННЯ[1] (УКРУ́ЧУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вкру́чувати[1]** і **вкру́чуватися[1].** *Перфоратор може застосовуватися також для вкручування і викручування гвинтів та шурупів* (із журн.); *Така, здавалося б, дрібниця, як вкручування (чи викручування) електричної лампочки в патрон під напругою, може призвести до травми рук, обличчя* (з газ.); *Сітка-рабиця виготовляється на верстаті шляхом вкручування одну в другу дротяних спіралей із плоским витком* (з мови реклами).

ВКРУ́ЧУВАННЯ[2] *див.* **укру́чування[1].**

ВКРУ́ЧУВАТИ[1] (УКРУ́ЧУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВКРУТИ́ТИ (УКРУТИ́ТИ),** вкручу́, вкру́тиш, *док., що.* 1. Крутячи щось, уводити, вставляти в середину чого-небудь; угвинчувати. *Софійчина мати уважно оглядала кожний трактор, теж ставила на нього якісь деталі і вправно й швидко вкручувала невеличкий гвинтик* (О. Донченко); *Гриць .. люто вкручує в нитку тверду щетину, а щетина гнила — рветься, і він мало кулаків з злості не сучить* (М. Стельмах); *Для випробування викрутки нею вкручують п'ять гвинтів у суху дубову дошку* (з навч. літ.); * Образно. *Ліниво гавкають сільським хором собаки, а на тому музичному тлі дитячий голос вкручує срібним свердликом хроматичну трель* (Н. Королева); *Мене, стороннього чоловіка, .. ворохобні люди вкручують .. в своє перевесло* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Охоплюючи когось або щось, втягувати в себе (про життя, обставини, явища природи і т. ін.). *Розлітаючись, пух завертав до вогнища, ніби його тягло туди силою і вкручувало в гарячі язики полум'я* (В. Близнець); *Вкрутило в себе Давида життя обухівське, з першого ж дня. Іще першого дня був ніби за гостя — роздивлявся...* (А. Головко).

◊ **(1) Вкрути́ти** (*рідше* **утну́ти) хвоста́** *кому:* а) змусити підкоритися, приборкати кого-небудь, обмежити свободу дій комусь. — *Та постривайте, постривайте, пани кармазини, — гукнув один товстопикий синькокаптанник, — швидко ми вам хвоста вкрутимо! Не довго гордуватимете нами!* (П. Куліш); *Вкрутив гетьман хвоста цьому Терновому. А то вже такий став, що куди тобі! І на Москву їздив, і коло Капусти крутився, і на Дон посилали* (Н. Рибак); — *Чухаєтесь, Кириле Остаповичу? — проходячи поблизу, насмішкувато кинув якийсь чаплинський гольтіпака. — Хочуть і вам хвоста утнути, га?* (О. Гончар); *Он і я, і Капітонич говорив, хвоста бабам вкрутити збирались, та нічого не вийшло, вони своєї співають...* (Б. Левін); б) перемогти, здолати кого-небудь. *Венеру за виски хватило, Як глянула, що там Дарес; Їй дуже се було не мило, Сказала: "Батечку, Зевес! Дай моєму Даресу сили, Йому хвоста щоб не вкрутили, Щоб він Ентелла поборов..."* (І. Котляревський); *Гурт жінок порівнявся з валом, і Хрущиха.., повернувшись до гетьмана, голосно проказала: — .. Я і моя півсотня жінок виявили бажання разом з усіма нагортати вал. Де нам ставати? Ми хвоста ляхам вкрутимо!* (В. Чемерис); **(2) Вкру́чувати гві́нтики** *кому* — навмисне переконувати кого-небудь у чомусь явно неправдоподібному, перев. намагаючись обдурити. — *Ти, Софіє, мені гвинтики не вкручуй, ніякого коньяку у мене в задній кишені нема і бути не може* (В. Собко); **Вправля́ти (вкру́чувати) / впра́вити (вкрути́ти) мо́зок (мі́зки)** *див.* **вправля́ти[1]; Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти,** *рідше* **вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю)** *див.* **скру́чувати; Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, приту́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги** *див.* **скру́чувати.**

ВКРУ́ЧУВАТИ[2] *див.* **укру́чувати[1].**

ВКРУ́ЧУВАТИСЯ[1] (УКРУ́ЧУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.,* **ВКРУТИ́ТИСЯ (УКРУТИ́ТИСЯ),** вкручу́ся, вкру́тишся, *док.* 1. Крутячись, заглиблюватися в середину чого-небудь; угвинчуватися. *І знову кинувся бігти в один бік, потім у другий... І раптом впав з розгону стрімголов додолу і шалено завертівсь, неначе прагнучи вритися, вкрутитись в землю, як хробак* (О. Довженко); *Почула* [Варка], *як над головою щось люто й страшно засвистало, наче в хату вкручувався якийсь велетенський гострий свердел* (В. Кучер).

2. *перен., розм.* Проникати куди-небудь, улаштовуватися де-небудь. *Є в нас у місті каса, що зичить людям гроші. Я й туди вкрутився* (Л. Мартович); *У ліси вкручуюсь. У глушину супіщану* (А. Крижанівський).

3. *тільки недок.* Пас. до **вкру́чувати[1]**. *Свердлом вкручується гвинт.*

ВКРУ́ЧУВАТИСЯ[2] *див.* **укру́чуватися[1]**.

ВКУВА́ТИ *див.* **вко́вувати.**

ВКУ́ПІ (УКУ́ПІ), *присл.* 1. У поєднанні з ким-, чим-небудь; спільно, гуртом; разом. *Як роблять укупі, так не болить у пупі* (Номис); *Вода зараз підхопила пліт, поволі обернула його й понесла вниз укупі з харчами, забутими на плоту* (М. Коцюбинський); *Я думав, що ви будете всі вкупі обробляти батьківську землю, гуртом* (М. Івченко); *Сухе, негарне лице його* [Ганенка] *з борідкою, що вкупі з стриженою головою скидалась на гречану стерню, з маленькими слабими очима й тонкими синіми губами вражало своїм гострим, злим виразом* (В. Винниченко); *Природа та виховання вимагали цілого комплексу переживань, що звуться вкупі коханням* (Д. Бузько); *Вони були всі вкупі й трималися одне одного, покладаючись лише на химерну долю. А якщо їм судилося вмерти, бажали вмерти всі вкупі* (І. Багряний); *Усі вони трималися вкупі, жили ще спільними спогадами про домівку та про запасний полк* (О. Гончар); *Коні, всі четверо вкупі, сумирно хрупали сіно* (І. Білик).

2. *розм.* Удвох. *Дама затупала по сходах, зіткнулася з міс Вуд, і вони вкупі ввійшли в кімнату* (М. Йогансен); *— Дядьку! А що воно таке за дрохви? — Хіба не чув? — Не чув! — Птиця така велика, як дві гуски вкупі! Степова!* (Остап Вишня); *З кожним днем дівчата все більше звикали одна до одної і потоваришували так, ніби змалку росли вкупі* (А. Хижняк).

ВКУ́ПОНЬЦІ (УКУ́ПОНЬЦІ), *присл.* Пестл. до **вку́пці.** *Укупоньці вони купалися* (із журн.); *В одному стійбищі жив старий. А з ним укупоньці три доньки* (з казки).

ВКУ́ПОЧЦІ (УКУ́ПОЧЦІ), *присл.* Пестл. до **вку́пці.** *І людей тоді менше було, і люди кращі. Усе вкупочці, одно одного держалися* (Панас Мирний); *Килимок був червоний, і на ньому вишито троє кумедних цуценят, що сиділи вкупочці, прихилившись одне до одного головами* (В. Нестайко); *Їй Ярема розказував, Як жить вони будуть, Укупочці, як золото І долю добуде* (Т. Шевченко); *Вийди, коханая, працею зморена, Хоч на хвилиночку в гай. Сядемо вкупочці ми під калиною — І над панами я пан...* (М. Старицький); *Дай-но, думаю, візьмемо і собі хлопчика .. Діти бавитимуться, старшенький доглядатиме меншу, якось виростуть вкупочці* (В. Логвиненко); * У порівн. *Стоїть воно* [місто Глухів] *на пагорбі над річкою Есмань, обваловане й оточене палісадом, все вкупочці, ніби грудки ластів'ячого гнізда* (Ю. Мушкетик).

ВКУ́ПЦІ (УКУ́ПЦІ), *присл.* Пестл. до **вку́пі.** *Мрія полине із думкою вкупці. Геть у далекі світа* [світи] (Леся Українка); [К о с я к:] *Дам я вам кімнатку, а там і хатину збудуєте в саду .. Та й заживемо в мирі та злагоді, всі вкупці, родичі...* (М. Зарудний); *Плачемо й сміємося — щасливі, Що зібрались вкупці хоч на день, Ми немовби маримо, лишень У якомусь дивному пориві* (І. Гнатюк); *Козаче, козаче, ти ж бачиш, я плачу, Що тебе не побачу. Козаче, соболю, візьми мене із собою, Хочу вкупці з тобою* (з народної пісні); [Р о м а н *(один)*:] *.. От любимось з Мотрею, а через хазяйство нема часу і побалакать, поспівать любенько вкупці. Тепер ми вже й заручені, а волі нема* (І. Карпенко-Карий).

ВКУС *див.* **укус.**

ВКУСИ́ТИ[1] *див.* **укуси́ти.**

ВКУСИ́ТИ[2] *див.* **вкуша́ти.**

ВКУСИ́ТИСЯ *див.* **укуси́тися.**

ВКУ́ТАНИЙ *див.* **уку́таний.**

ВКУ́ТАТИ *див.* **уку́тати.**

ВКУ́ТАТИСЯ *див.* **уку́туватися.**

ВКУ́ТИ *див.* **вко́вувати.**

ВКУ́ТИЙ (УКУ́ТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вкути** 1. *Звичайна трійникова камера, понура, з маленьким, густо заґратованим вікном.., з вкутими в стіну висячими ліжками* (І. Багряний); * Образно. *Аж ось заторохтів у шини вкутий маленький віз по мерзлому грудді і зупинився при воротах* (Т. Осьмачка); // **вку́то,** *безос. пред. Увесь берег вкуто в бетон* (з газ.).

ВКУ́ТУВАННЯ *див.* **уку́тування.**

ВКУ́ТУВАТИ *див.* **уку́тувати.**

ВКУ́ТУВАТИСЯ *див.* **уку́туватися.**

ВКУША́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., рідко* **ВКУСИ́ТИ,** ушу́, у́сиш, *док., що.* 1. *чого, від чого, рел.* Пізнавати, усвідомлювати. *Коли людина починає трішки вкушати небесного, її серце грає, шаленіє* (з рел.-церк. літ.); *Релігійно-моральне виховання повинне випереджати інформаційно-раціоналістичне наповнення розуму учнів. Не можна одночасно вкушати від дерева пізнання добра і зла* (з рел.-церк. літ.); *Це велика ганьба для нас, хто з Божої милості вкушає чистих таємниць віри, допускати, щоб тайни тріпалися в устах несвідомого і темного люду* (з рел.-церк. літ.).

2. *перен.* Зазнавати, відчувати. *Над ним написано повік: "Смиренний грішник, Дмитрій Ларін, Господній рабі бригадир, Вкушає в сій могилі мир"* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Спинись, хвилино, гарна ти! Чи ж може вічність поглинути Мої діла, мої труди? Провидячи те щасне майбуття, Вкушаю я найвищу мить життя* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); *Йому аж на душі потепліло, коли уявив те чорно-золоте пекло, оті двигтючі велетенські віхті, що пожадливо прагнутимуть сягнути неба і вишини трохи вкусити* (Є. Гуцало).

3. *також без прям. дод.* Споживати, їсти. *Протопоп Амвросій звернувся до прихожан з проповіддю, в якій закликав театрів не відвідувати, бо це зело гріховно.., — що отруту вкушати* (Б. Левін); *— Будемо вкушати!.. Ключниця Амма .. дістала з покуття кутю й узвар, приготувала ситу — це була древня, як світ, їжа пращурів дому й усіх живих, нині сущих* (С. Скляренко); *Лева владного, що гідно носить спис, і меч, і щит, І Тамар, царицю-сонце, .. — Чи посмію їх вславляти..? Як солодкий мед вкушати, так вдивлятись в їхній вид!* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *До появи першої зірки взагалі не покладено вкушати ніякої їжі* (з рел.-церк. літ.); *Хреститель жив у безводній пустелі. Столом й одром його була земля, вкушав він тільки акриди і дикий мед* (з рел.-церк. літ.); *У дні посту, який називають Великим, навіть олію дозволяють вкушати лише у певні дні, а рибу всього кілька разів* (з газ.).

4. *тільки док., перен.* Спробувати (у 2 знач.). *Не мігши вкусити від благ, Львов, одначе, й другому нікому нічого не давав* (І. Багряний); *Мисливська сверблячка опанувала й Василька. Він ще новак, але він уже вкусив від мисливського древа добра й зла* (Б. Антоненко-Давидович); *Вкусивши розкошів, сільське дівча прив'язалось до нього, безтямно закохавшись...* (Г. Тарасюк).

ВКУ́ШЕНИЙ *див.* **уку́шений.**

ВЛА́ГОДЖЕНИЙ *див.* **ула́годжений.**
ВЛА́ГОДЖЕНІСТЬ *див.* **ула́годженість.**
ВЛА́ГОДЖЕННЯ *див.* **ула́годження.**
ВЛА́ГОДЖУВАТИ *див.* **ула́годжувати.**
ВЛА́ГОДЖУВАТИСЯ *див.* **ула́годжуватися.**
ВЛА́ГОДИТИ *див.* **ула́годжувати.**
ВЛА́ГОДИТИСЯ *див.* **ула́годжуватися.**

ВЛАД (УЛА́Д), *присл.* 1. До ладу, як треба. [Хор косарів:] *Ми в луг підем всі з косами, І як станем вряд, Він устелеться травами, Скошеними влад* (М. Кропивницький); *Вже як вийдемо вряд, А в роботі все в норму та влад* (А. Малишко); // До речі; відповідно до обставин. *Все — і постать, і убрання, І словечко завжди влад — Виклика зачарування; Кожен хвалить, кожен рад* (П. Грабовський); *— Серед тих, що пішки ходять, теж люди різні є: і безкрилі й крилаті. — Це вірно. Всі ми, піхота, війни скуштували, — підтвердив Демид не зовсім улад* (О. Гончар); *Жінку знайшов у стані, близькім до тихого божевілля .. Спитає її що Олекса — відповість. Часом влад, часом ні, але про сина не спитала ні разу* (Г. Хоткевич).

2. Ритмічно; у такт. *Дехто з гостей приплескує їй влад долонями та приляскує пальцями* (Леся Українка); *Військо йде, улад ступає, Коли сонце враз зайшло* (О. Олесь); *Товариш Данило веде батальйон босих олешківських морячків.., ідуть влад і твердо ставлять ногу* (Ю. Яновський); *Над снігами лежить безгоміння, все тут спить, і кров починає текти в жилах повільніше, влад із зимовим сном степів* (Ю. Мушкетик); // Злагоджено, гармонійно. *Стоять* [дівчата] *Перед Кіпрідою і влад Співають гімн* (Т. Шевченко); *Гребли всі влад, аж потом обливались...* (П. Куліш); *Ціпи влад токотіли по току: так-так-така!.. так-так-така!* (Б. Грінченко); *Дяки поспівують то "Господи, помилуй", то "подай, Господи", літні чоловіки помагають дякам то влад, то невлад* (І. Чендей); *Здавалося, юрба була пов'язана сивими пасмами бабиного літа, юрба дихала, й рухалася, й тупотіла влад* (Валерій Шевчук).

3. *у знач. пред.* Щось пасує до кого-, чого-небудь, приваблює кого-небудь, подобається кому-небудь. *Не знаю, чи влад Вам* [І. Франкові] *така робота?* (Леся Українка); // *у знач. прийм., з дав. в.* Уживається на позначення узгодженості між чимсь; відповідно до чого-небудь. *Далебі, влад дівочим думкам ведуть розмову хлопці* (К. Гордієнко).

ВЛА́ДА, и, *ж.* 1. Право керувати державою; політичне панування. *Наші противники запевняють, що нашою єдиною метою є захоплення влади .. в інтересах панування над світом* (В. Винниченко).

2. Керівні державні органи; уряд. *Його ніяка влада не чіпає, і він збоку спостерігає собі події, наче читає в столичних газетах відділ кримінальної хроніки* (Б. Антоненко-Давидович); // Особи, що мають урядові повноваження. [Руфін:] *Яка ж то служба: жити втікачем, ховаючись і від погоні влади, і від людських очей..?* (Леся Українка); *Він сам видав владі сина свого брата-куркуля, коли той прибіг до нього ховатись* (В. Винниченко); *Авіньйон — місто, обведене високим фортечним муром з бійницями, який ретельно підтримує міська влада* (М. Рильський); *В газеті здорово пропечатано* [Матюху]... *Це ж уся Україна читає. І влада вища знатиме* (А. Головко); *Влада повинна мати відповідальність перед народом, і це є найвища моральність* (з газ.).

3. Право та можливість розпоряджатися, керувати кимчим-небудь. *Устань же, о Боже, та землю суди, бо у владі Твоїй всі народи!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вона скрикнула так, наче мала владу наді мною* (М. Коцюбинський); [Кассандра:] *Мені належить влада не пускати. Чоловіки не сміють наближатись до постаті Паллади* (Леся Українка); *Гризуться кесарі між собою, як шакали степові, шматують імперію на частки, божеволіють від жадоби влади...* (О. Бердник); *Безмежна влада над юрбою сповнює серце Макаронова пекельною гордістю* (Ю. Щербак).

4. *перен.* Сила чого-небудь, могутність. *Влада речі над людиною — це найганебніша влада, найбільша перешкода до перемоги розуму* (В. Підмогильний); *Влада землі поки що душить у Грицькові Саранчуку думки про політичний і соціальний устрій країни* (з наук. літ.).

(1) Ви́ща вла́да — влада, впливовіша щодо інших гілок влади в усіх соціальних утвореннях за обсягом і за засобами впливу. *Монархія — це форма правління, за якої вища влада в державі належить одній особі — монарху* (з навч. літ.); *Республіка — форма державного правління, за якої вища влада належить виборним представницьким органам* (з навч. літ.); **Ви́щі ешело́ни вла́ди** *див.* **ешело́н; Вла́дні структу́ри (ко́ла) <Структу́ри вла́ди>** *див.* **структу́ра; [Вся] повнота́ вла́ди** *див.* **повнота́; Зловжива́ти [своє́ю] вла́дою** *див.* **зловжива́ти; По́діл вла́ди** *див.* **по́діл; Посіда́ти** *(рідше* **трима́ти) / посі́сти вла́ду** *див.* **посіда́ти**[1]**; (2) Центра́льна вла́да** — найвищий орган керування в країні на відміну від місцевих органів. *Система розподілу влади у Франції базується на тому, що значні владні повноваження держава передає службовцям, які представляють центральну владу на місцях і очолюють адміністративно-територіальні округи, на які поділена країна* (з наук. літ.).

△ **(3) Викона́вча вла́да** — одна з трьох гілок державної влади, що розробляє і втілює державну політику, спрямовану на забезпечення виконання законів. *Органи виконавчої влади реалізують функції держави, виконуючи положення Конституції та законів України, актів Президента України, а також нормативні акти органів державного управління вищого рівня* (з наук. літ.); **(4) Законода́вча вла́да** — одна з трьох гілок державної влади, що відповідає за прийняття і проголошення законів, а також перевіряє роботу виконавчої та судової гілок влади. *Законодавча влада затверджує бюджет (тобто прибутки і видатки держави), контролює його виконання та має право контролю за діяльністю уряду* (з наук. літ.); **(5) Судова́ вла́да** — одна з трьох гілок державної влади, представлена системою судових органів держави, що здійснюють правосуддя. *Органи законодавчої, виконавчої і судової влади здійснюють свої повноваження у визначених Конституцією межах і відповідно до законів України* (з наук. літ.); *Головне — як влада вирішуватиме проблеми землі, роботи, рівня життя, судової влади* (з газ.).

◊ **Кермо́ вла́ди** *див.* **кермо́; Утрача́ти / утра́тити вла́ду над собо́ю** *див.* **утрача́ти; (6) Четве́рта вла́да** — засоби масової інформації. *Корпоративний партзагін монтувався не один день, а десятиліттями, прибираючи до рук і правоохоронні органи, і всі без винятку засоби масової інформації, тобто по-нинішньому четверту владу* (Б. Олійник); *Четверта влада відіграє важливу роль у політичному житті суспільства* (з газ.).

ВЛАДА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія і стан за знач. **влада́ти.** *Надія на владання книжкою зникла без воротя* (Леся Українка).

ВЛА́ДА́Р, вла́даря́, *ч., уроч.* Те саме, що **воло́да́р.** *Вже буде літ п'ятсот тому: На край шотландський вільний Війною йшов король Едвард, Англійський владар сильний* (Леся Українка); *Значить, є щось у житті, що більше за саме життя? Є ж воно в цих бідних владарів, які сотнями гинуть за щось більше, ніж їхнє маленьке життя?* (В. Винниченко); *Людина .. вела тяжку боротьбу з природою, доки перемогла її і стала наймогутнішим владарем Землі* (Мирослав Ірчан); *Виїздить бундючно на майдан Владар кріпацьких душ, їх пан* (М. Бажан); *Шопен з келихом у руці запропонував випити за здоров'я кращого письменника Європи, владаря дум і сердець людства, пана Оноре Бальзака* (Н. Рибак); * Образно. *Кругом чудно: все приспав, приглушив, усе отьмарив владар мороз, як зачарував* (С. Васильченко); * У порівн. *Навіщо ж так безглуздо й непотрібно вмирати під ударом донської шаблі, коли розливається владарем день, горить снагою сонце, і будуть далі дні, і дні, і — Синя Волошка, мій сполоханий ранком дитячий сон!..* (Б. Антоненко-Давидович).

ВЛА́ДА́РКА, и, *ж., уроч.* Жін. до **вла́да́р.** *Віялом прикрившись, владарка свавільна Зором наказала: — Підійди. Я жду* (М. Бажан); *Мовчки дивиться Меланія на скульптора .. Розпалена, в самозабутності натхнення, вона вся ще мовби живе в іншій сфері, де почуває себе владаркою, де можна триматися вільно й природно* (О. Гончар); * Образно. *Все шукатиму зірку провідну, Ясну владарку темних ночей* (Леся Українка); *Ніч-бо — можновладна владарка недодуманих думок, сумнівів, які теж .. падають на людину, — годі їх позбутися...* (Валерій Шевчук).

ВЛА́ДА́РНИЙ, а, е, *уроч.* 1. Власт. владареві. *Не будьте, вороги, ненависні до того, Хто в серці замірів владарних не здійме* (Леся Українка); * Образно. *Так владарний розгін до пінисто-сапфірного Понту Зустрічає зрадливе вістря степового ножа: То врізається Азія в жовтий провал горизонту* (Є. Маланюк).

2. *перен.* Стійкий, сильний, непохитний. *Світогляд має дати кристалізаційне ядро, щоб формувати сильну монолітну духовність і владарний характер героїчного народу, щоб була в нас одна провідна ідея, щоб була в нас одна провідна ідея, щоб була в нас "воля і дума єдина"* (із журн.).

3. *перен.* Який має владу над ким-, чим-небудь; визначний (перев. про твори мистецтва і літератури). *Владарний витвір "Божественної комедії" Данте продовжує сходження вгору, подібно до путі прочанина, який шукає любові й абсолюту* (з наук. літ.).

ВЛА́ДА́РНІСТЬ, ності, *ж., уроч.* Властивість за знач. **вла́да́рний.** *Чи ж княжа держава не впала тому, що ослабла і розбилася давня героїчна духовність хоробрих русичів, їх владарність і войовничість, їхня державницька сила?* (з публіц. літ.).

ВЛА́ДА́РНО, *уроч.* Присл. до **вла́да́рний.** *"Та прийшов до неї витязь уродливий, вбраний гарно, І вона йому повіла, як тебе шукає марно. Він і є шукач твій смілий, що поводиться владарно"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Інтерес до етики й політики ненасильства йде на зміну орієнтаціям техногенної цивілізації, пов'язаної переважно з ідеалом сили — владарно й насильницьки перетворити природний і соціальний світ* (з наук. літ.); *Владарно мовити.*

ВЛАДАРЮВА́ННЯ, я, *с., уроч.* Дія за знач. **владарюва́ти.** *Це було непевне, неспокійне владарювання. Століття за століттям Візантія вела жорстокі війни не десь, а в своїй же імперії* (С. Скляренко); *Новий цар на початку свого владарювання завжди щедріший, ніж тоді, коли оговтається* (Р. Іваничук); *Необачних вчинків гетьман не робить. Обачність — штиб його життя і владарювання* (Ю. Мушкетик); *Міністр як представник держави має право делегувати частину своїх повноважень представникам держави на місцях, що є лише засобом організації владарювання в державі* (з наук. літ.); *Тільки Грицько дозволяє собі кепкувати над ним, дарма що молодший. Тільки він один не визнає над собою Сашкового владарювання* (Є. Доломан); *Мрія донни Анни про волю — це деспотична мрія про особисту волю для владарювання над іншими* (з навч. літ.); * Образно. *Любов чи смерть? Свобода, а чи гніт! І вічне вже владарювання ночі?* (М. Вінграновський); *Отож я — регент і моїй волі підлягають голоси цілого хору .. Тут не було владарювання прямого, а злиття – кожен голос стає чинником єдиного великого співу* (Валерій Шевчук).

ВЛАДАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., уроч.* Те саме, що **володарюва́ти.** — *А до чого ж тут кури? — каже цар, — нам не дано права владарювати над птахами, у птахів є свій цар* (з казки); *Богів з Олімпу марно тут і кликать, тут владарюють інші вже боги* (Л. Костенко); * Образно. *Твоїх заводів гул і шум степів могутній, де владарює труд, я так люблю* (В. Сосюра); *Було безлюдно й тихо. Не озивались навіть і солов'ї. Все спало, всюди владарювали туман і сон...* (Василь Шевчук); *Безмов'я* [безмовність] *нічного лісу урочисто владарювало над світом* (Є. Пашковський).

ВЛАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., рідко.* Те саме, що **володі́ти.** *Князі Вишневецькі владали на Україні великими маєтностями: од границі царя московського до Києва* (О. Стороженко); *Він хоче голодом себе убити, Мов той орел, що крильми не владає* (П. Куліш); — *А що ж то я не владаю луком, ратищем і топором?* (І. Франко); *Не буде на Вкраїні Лукавий пан владать, карать, нізащо кат!* (А. Малишко); * Образно. *Справжня людяність і справжня мудрість не там, де владає пишність, а в глибині народу, в його синах, що виросли в труді та вічних злиднях* (Василь Шевчук).

ВЛА́ДЕН див. **вла́дний.**

ВЛАДИ́КА, и, *ч.* 1. *уроч.* Те саме, що **воло́да́р** 2. *Оживуть степи, озера, І не верствовії, А вольнії, широкії Скрізь шляхи святії Простеляться; і не найдуть Шляхів тих владики* (Т. Шевченко); [М и к и т а:] *Чим він людей отак причарував, Владика Русі, мудрий Ярослав...* (І. Кочерга); *Його худорлява постать завжди у сірому пальті — чи то зима чи то літо — метушилась, .. застилаючи килимка, коли владика виходив із свого ридвану* (Б. Антоненко-Давидович); *У земних же ділах світські владики над нами поставлені... можливо, й Самим Господом. Тому ми їх терпимо* (Ю. Хорунжий); *Навіть церкви тут були для вищих і для нижчих, була звичайна, була єпископська, були палацові, так ніби й сама віра в суті своїй була неоднаковою для простого люду, рицарів, феодалів, єпископів і владик світу* (П. Загребельний).

2. *бібл. (з великої літери).* Одне з найменувань Бога у Біблії. *Ти бо, Владико, надія моя, Господи, Ти охорона моя від юнацького віку мого!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Будуть між вас учителі неправдиві, що впровадять згубні єресі, відречуться від Владики, що викупив їх, і стягнуть на себе самі скору погибіль* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Господи, Владико наш, яке то величне на цілій землі Твоє Ймення, Слава Твоя понад небесами!* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

3. *рел.-церк.* Архієрей, митрополит. *Дознався був владика, що сліпий старець чинить у Божому домі одправу, — і заборонив* (Марко Вовчок); *Я пильно глянув в очі Балабана, цього династичного владики, якого з пелюшок готували в єпископи* (Р. Іваничук).

◊ **Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усіх] царі́в>** *див.* **цар.**

ВЛАДИ́ЦТВО, а, *с.* 1. *рел.-церк.* Діяльність і сан владики (у 3 знач.). *Єронім Устрицький Перемиським владикою став у 1715 р., від владицтва відмовився 1746 р.* (з рел.-церк. літ.); *Хоч мій отець на Полоцькім владицтві Давно мені нагрів був місце тепле, Та ні, нехай в церковному дідицтві Кунцевич в дзвони дзвонить, в било клепле* (П. Куліш).

2. *рел.-церк.* Адміністративно-територіальна одиниця, очолювана владикою (у 3 знач.); єпархія. *Середину XVI в. зайняла у Львові боротьба за відновлене владицтво православне* (М. Грушевський); *Мукачівське владицтво стало колискою, з якої виросли нові унійні церковні провінції-єпархії: Крижевацька (1777 р.), Пряшівська (1818 р.), Клуж-Герла (1857 р.), Гайдудорозька (1912 р.)* (з рел.-церк. літ.); *У другій половині XV століття проти деяких прізвищ або просто імен дописувалося, з якого студент владицтва. По цьому можна було судити про віровизнання* (з навч. літ.).

3. *уроч., рідко.* Панування. *Я вступлю в моє владицтво Мудрим Соломоном* (П. Куліш); *На початку V ст. римське владицтво в Британії припинилося, і на деякий час кельти стали незалежними* (з наук. літ.).

ВЛАДИ́ЧИЙ, а, е, *рел.-церк.* 1. Прикм. до **влади́ка.** *Владиків* [владик] *посвячено, але стояло вкрай важливе питання — як добитися для них права сповняти свою службу владичу* (М. Грушевський); *Церковні суди, митрополичі й владичі, обіймали справи, пов'язані з релігією* (з наук. літ.).

2. Який належить владиці. *Болгарський архієрей .. свій владичий престол утратив і до українського гетьмана приблукався* (Б. Лепкий).

ВЛАДИ́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., уроч.* 1. Панувати. *Владичити безроздільно;* * Образно. *Неправда і зло ніколи не будуть владичити над народом* (з газ.).

2. Бути владикою (у 1 знач.). *Братові віжки правління внаслідував Данило і безпечно у землях дідівських владичив* (із журн.).

ВЛАДИ́ЧИЦЯ, і, *ж.* 1. *уроч.* Жін. до **влади́ка** 1. *Поїхав далеко на влови султан із башами. І до ранку владичиця я над землею й морями* (П. Куліш).

2. *рел.-церк. (з великої літери).* Богородиця. [Г о л о с и:] *Даруй, Владичице святая!* (Панас Мирний); [Ж і н к и *(в розпачі)*:] *О Господи! Владичице небесна! .. Не допусти загинути безчесно!* (О. Кочерга); *В основі свята Покрова Пресвятої Владичиці Нашої Богородиці та Пріснодіви Марії лежить ідея покровительства Богородиці, яка напнула своє біле покривало (омофор) над християнами зі словами молитви про спасіння світу від бід та страждань* (з наук. літ.).

ВЛАДИ́ЧНИЙ, а, е. 1. *рел.-церк.* Те саме, що **влади́чий.** [К о т е н к о:] *Стою тепер на верховині я. Закон для всіх — моє владичне слово* (М. Старицький); *От руку підніс він. Тиша нараз залягла, .. Всі олімпійці примовкли, скорившися волі владичній* (М. Зеров); *Мирон Данилович побіг до сходів, але прискочивши близько, вдержався: через звичний страх перед будинком, звідки завжди сунуло і загрожувало начальство, приїжджє — владичне, і тутешнє — дрібне...* (В. Барка); *Злопам'ятність наводить морок на владичний ум молільника й темрявою оточує його молитви* (з рел.-церк. літ.); * Образно. *Сонце підводить свою владичну голову все вище та вище, голова ж старенького Йоганна схиляється все нижче та нижче, покірно й солодко куняючи під благосним теплом* (В. Винниченко).

2. *перен.* Який має владу над ким-небудь. *Очима поводить — наче душу з тебе виймає .. Владична, справді .. владична була краса в Ковбанівни* (П. Куліш).

ВЛАДКИ́НЯ, і, *ж., поет.* Володарка. *Владкиня-ніч повільною ходою насувалася на землю* (С. Черкасенко).

ВЛА́ДНАНИЙ *див.* **ула́днаний.**

ВЛА́ДНАНІСТЬ *див.* **ула́днаність.**

ВЛАДНА́ННЯ *див.* **уладна́ння.**

ВЛАДНА́ТИ *див.* **ула́днувати.**

ВЛАДНА́ТИСЯ *див.* **ула́днуватися.**

ВЛА́ДНИЙ, а, е, **ВЛА́ДЕН,** дна, дне. 1. Прикм. до **вла́да.** *У містах обласного підпорядкування владна вертикаль переривається: там діють органи місцевого самоврядування* (з наук. літ.); *Відносини, що засновані на владному підпорядкуванні, не можуть бути цивільно-правовими* (з наук. літ.); // Пов'язаний з владою (у 2 знач.). *Простір мови поділяється на дві частини, два дискурси: владний і позавладний (або безвладний)* (з наук. літ.); *За владними баталіями простежується важлива тенденція: послаблюється вплив глави держави на законодавчий орган* (з газ.).

2. *перев. у знач. пред., також з інфін.* Який має право здійснювати що-небудь, розпоряджатися ким-, чим-небудь. *Хто Той пишний в убранні Своїм, що в величі сили Своєї врочисто гряде? Це Я, що говорить у правді, що владний спасати!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Проїжджатиме трасою той, хто спитати владен, гляне: невже він і досі стоїть, собор отой химерний?* (О. Гончар); *І обрушає пам'ять простопадна ту скрушну душу, що єдина владна спинити нас і наказати: жди* (В. Стус).

3. Який виражає владу, волю, рішучість. *Погляд у начальника був владний і голос категоричний — такий спуску не дасть!* (Б. Антоненко-Давидович); *Та раптом громом розкололо тишу. І я почув суворий, владний клич: "Куди ідеш?" — Спинився і не дишу* (В. Симоненко); * Образно. *Ритмічно цокають копита сонячних коней об твердь кришталевого неба, і чується владне іржання, і ковані вогнем колеса візка Геліоса підстрибують на віковому шляху, натикаючись на сузір'я* (О. Бердник).

4. Здатний, схильний нав'язувати свою волю, підкоряти собі. [Г і л ь д а:] *О мій пане! Чи смію ж я, покірная раба І воєводи славного дружина, Такий бенкет блискучий зневажать? А що сумна — то не моя провина, І серцю я не владна наказать...* (І. Кочерга); *Свідомість того, що вона необхідна для Річинських, розбурхала в ній приспану під оболонкою фальшивої покори владну вдачу* (Ірина Вільде); *Люто блимнув очима Замбул, бо перед султаном уже стояла не злякана жалюгідна жінка, а владна валіде — володарка двору* (Р. Іваничук); *Олександр був владним князем і розумів, що у воєнний час потрібна міцна влада* (з навч. літ.).

5. *перен.* Переконливий, сильний; впливовий. *І дивувались науці Його, бо Слово Його було владне* (Біблія. Пер. О. Огієнка).

Вла́дні структу́ри (ко́ла) <Структу́ри вла́ди> *див.* **структу́ра.**

◊ **Бу́ти вла́дним над собо́ю** *див.* **бу́ти; Час не вла́дний** *див.* **час.**

ВЛА́ДНИК, а, *ч.* 1. *діал.* Володар (у 2 знач.). *Зрадлива та богиня, Та Муза! .. Не вір мелодії, що з струн її дзвенить: "Ти будеш майстром, будеш паном тонів, І серць володарем, і владником мільйонів"* (І. Франко); *Маркура Пупань з сивими довгими вусами, по чорній одній смужці в кожнім, ще й на своїм чорнім Ремезі як був владником і царем над нами, так і залишався* (Т. Осьмачка).

2. *рідко.* Представник влади (у 1, 2 знач.). *Однозначне політичне витлумачення національної ідеї неодмінно зумовлює наївне, спрощене на користь владників, позакритичне уявлення про їхню немовби природну легітимність* (з навч. літ.).

ВЛА́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вла́дний** 1, 3–5. — *Аркадію, ти не зробиш цього! — прокидається владність у словах і постаті Лізи* (М. Стельмах); *В голосі його таїлось, мабуть, щось більше, ніж владність* (Ю. Бедзик); *Усі протиріччя й контрасти людей, як наприклад, владність і підлеглість, зневага й підлесливість, гордість і пониження .. — все це нам цілком чуже* (В. Винниченко); *Коли треба, всіх зуміє* [Чередниченко] *підняти, змобілізує, заохотить, а кого — то й примусить своєю невідпорною владністю. І таки не посадить господарство на мілину* (О. Гончар); *О, всемогутня пісня Орфея! Захоплена владністю тієї ходи Гіпатія заворожено слухала звуки небесної кіфари, забуваючи минулі катастрофи й руїни* (О. Бердник); *Що стояло за тим полковниковим спокоєм, за тією владністю, я ще не знав* (Ю. Мушкетик).

ВЛА́ДНО. 1. Присл. до **вла́дний.** *Щось наказував* [Мемет] *різким скрипучим голосом, коротко і владно, як пан служебці* (М. Коцюбинський); *Я вступив до університету, обрав долю кібернетика. Ця наука владно вторгалася у свідомість людства, в техніку* (О. Бердник); * Образно. *Весна крокувала владно, непереможно* (О. Донченко); *Владно й яскраво спалахнула радість волі... Почалися спогади про те, коли й як покинули тепер ніби вільну вже країну* (Д. Бузько).

2. Наполегливо, вимогливо. *Голосно і владно дзвонить окремий палацовий телефон* (В. Винниченко); *Посіявши довкола таку безліч смертей, життя владно продиктувало їм свої закони. Іван і Уляна вирішили стати подружжям* (О. Довженко); *Нова соціальна та економічна ситуація владно диктувала необхідність її докорінного оновлення, а в особі художника Леонардо із Вінчі постала людина, яка могла і покликана була спробувати здійснити це оновлення* (з наук. літ.).

ВЛАДНОЛЮ́БНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **владолю́бний.** *Герман Кафка мав похмурий і владнолюбний характер, від якого страждали всі рідні* (з навч. літ.); *Цар був дуже жорстокий і страшенно знущався з людей. Ця характеристика цілком відповідає владнолюбній та енергійній натурі чернігівського князя Ростислава* (з газ.).

ВЛА́ДНУВАТИ *див.* **ула́днувати.**

ВЛА́ДНУВАТИСЯ *див.* **ула́днуватися.**

ВЛАДОЛЮ́Б, а, *ч.* Те саме, що **владолю́бець.** — *А дай нам владу, дай можливість панувати, командувати, і ти побачиш, як ми швиденько навчимось .. бути владолюбами* (В. Винниченко); *Військові завжди недолюблювали чиновників, але владолюби, зрештою, загнуздували їх і робили слухняними* (Р. Андріяшик).

ВЛАДОЛЮ́БЕЦЬ, бця, *ч.* Той, хто любить владу (у 3 знач.). [Я н е н к о *(задумано):*] *Високодумні владолюбці — ви у попіл все повернете* (Л. Старицька-Черняхівська); *У злобному тілі владолюбця легко прищепилася жорстокість вельмож* (М. Стельмах); *Не був* [Метелиця] *ні владолюбцем, ні честолюбцем, а більше всього на світі шанував і беріг власну волю і гідність, найдужче любив Січ, що була його домівкою* (В. Малик); *Змагаються люди захланні, втручаються в чужі сфери словолюбці і владолюбці* (Ю. Мушкетик).

ВЛАДОЛЮ́БНИЙ, а, е. Який любить владу (у 3 знач.). *Добрий і не владолюбний Орду відмовився від влади на користь Бату...* (В. Малик); *Владолюбний пан обозний збирався .. одурити не тільки чужих, а й своїх* (О. Ільченко); // Який виражає любов до влади, рішучість. *Раптом з'явилася Марко Вовчок, Марія Марковичева, і її він збирався поставити на п'єдестал, та .. вийшло, що вона сама стала, не тільки для нього, для всіх, спокійно, без владолюбного, честолюбного запалу* (О. Іваненко); — *Вітаю, товаришу начальник! — сказав Степашко. — Вдало вирішено: капітаном "Бригантини" саме й мусить бути така сувора особа. — Не лише сувора, а й владолюбна, — додала Ганна Остапівна* (О. Гончар).

ВЛАДОЛЮ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **владолю́бний.** *Мстивість, хижацтво, владолюбність — потужні та загрозливі для людини інстинкти* (із журн.); *Досліджуючи людські почуття і пристрасті (любов, співчуття, владолюбність, пожадливість), філософ Томас Гоббс виявляє їх відношення до морально цінного — до добра та його протилежності — зла* (з наук. літ.); *Слід усвідомлювати, що судочинство здійснюють люди, яким властиві упередженість, владолюбність, корисливість. Закон має бути гарантом професійної порядності правників* (з навч. літ.).

ВЛАДОЛЮ́БСТВО, а, *с.* Любов до влади (у 3 знач.). *Вона* [Марко Вовчок] *стоїть зовсім осторонь від організаційних справ — ані тіні честолюбства і владолюбства* (О. Іваненко); *Не раз його* [Врангеля] *владолюбству дошкуляло те, що його регламентують, що його підганяють* (О. Гончар); *Він добре вивчив потаємні струни душі великого візира. На цих струнах передусім грали два почуття — владолюбство і користолюбство* (В. Малик); *Патріарх Кирило не забув розмови у бібліотеці Теона. Та відвертість не очистила його серце від суєтності й владолюбства, а запалила ще чорніший вогонь у його ницій душі* (О. Бердник).

ВЛАДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **владува́ти.** *О, він, Муравйов, може зрозуміти цю жадобу владування: він сам зазнав цієї запаморочливої пристрасті* (Ю. Смолич); *Хата за його владування почала й зовсім розвалюватися* (В. Кучер); *Як же побачив король, що сонце вже надвечори стало і прийшов кінець його владуванню, він .. встав, зняв із своєї голови вінець* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Політичне владування складається з соціального та юридично організованого впливу уповноважених державних органів і посадових осіб на волю підлеглих* (з навч. літ.).

ВЛАДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Те саме, що **володарюва́ти.** *Вони вимагали від нього того, чого він не міг дати, вони хочуть владувати над усією землею, чого Володимир не міг допустити* (С. Скляренко); *Ростеван був цар арабів, — з ласки бога владував, .. Сам — звитяжець незрівнянний, охоронець людських прав* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); [Ф а у с т:] *Ви нині герцоги, владуйте, Я вам весь край оддам* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * Образно. *Протягом цілої зміни владуватимуть вони над цим гіган-*

том, над полум'ям печей, над діями механізмів, над сигнальними табло, вдивлятимуться в ті палаючі надра, де кипить метал (О. Гончар).

2. *ким, чим.* Те саме, що **володі́ти** 1. *Чим ворог мріяв владувать, йому те смертним полем стане* (П. Усенко).

ВЛАДУ́ЩИЙ, а, е, *ц.-с.* 1. Який має владу; панівний. *Відповідаючи, мовив владущий йому Агамемнон: "Богоподібний Ахілле, хоч доблесний ти, а лукаво Так не мудруй"* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *С. Боттічелі одмовився підписати листа, де звеличували діяння владущого ченця* (з наук.-попул. літ.); *На початку XX століття владущі класи в Україні складалися переважно із неукраїнців, а корінне населення було українським* (із журн.); * Образно. *Верхи їдучи, промовив небу й сонцю, плакав дужче: "Я тебе благаю, сонце, — ти для всіх владик владуще,Ти смиренного підносиш, щастям радуєш живуще, — День на ніч не перетворюй, — хай любов свою знайду ще!"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

2. *у знач. ім.* **владу́щий,** щого, *ч.* Той, хто має владу; володар. *В сумній самоті відходить Катранник від станції; враз бричка проторохкотіла мимо, несучи когось владущого* (В. Барка); *Сміливий і широкий революційний рух кинувся на боротьбу з політичним та соціальним ладом, вигідним для ситих, для владущих, для їх прибічників* (з наук. літ.).

ВЛА́ЗИТИ (УЛА́ЗИТИ), вла́жу, вла́зиш, **ВЛІЗА́ТИ (УЛІЗА́ТИ),** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВЛІ́ЗТИ (УЛІ́ЗТИ),** зу, зеш, *док.* 1. Протискуватися, проникати в середину чого-небудь. *В дупло руку — не іде, Голови не впхаю, Сюди-туди край дупла, Та й сам улізаю* (С. Руданський); *Я йшов пішки до самого готелю .. І не тому, що мені кортіло пройтись абощо. Просто гидко було знов улазити в таксі* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); *Двері від комірки були низькі й тісні, Мошко мусив схилятися, щоби влізти досередини. За ним уліз і я* (І. Франко); *Марченко, весело усміхаючись, вліз у кабіну* (В. Собко); * Образно. *Крізь розбиті шибки вікон, через двері з першого поверху, ще звідкись підступно влізав у контору дим* (Б. Антоненко-Давидович); *Навіть коли згадати про справу, і тоді враз, проти волі, влізає привиддя і мучить серце* (В. Барка); // Входити, вступати, занурюватись у щось рідке або сипуче; вміщатися. *Купатися вп'ятьох хлопчача йшла навала, Босоніж влазила в угільну* [вугільну] *жирну твань* (М. Бажан); *Я влізаю у ванну. Вода давно прохолола. Але мені байдуже* (І. Роздобудько); [С е м е н:] *Ге, я ще змалку здорово плаваю.., як улізу в ставок та плаваю аж до полудня* (М. Кропивницький); // *розм.* Одягатися в щонебудь (перев. тісне). — *Але якби довелось потім після сукні знов улазити в спідницю, — як би то воно здавалося?* (І. Нечуй-Левицький); *Жив-був пан, Багатій-пузач, Ні в один жупан Не влазив, хоч плач!* (І. Нехода); *Тут по селищах дівчата рано тлусті стають .. Глянеш — ще молода, а вже в плаття не влазить* (О. Гончар).

2. *розм.* Забиратися, проникати куди-небудь таємно. *А другому нeборакові на бездоллі .. улізе злодій і останню сорочку витягне* (О. Стороженко); // *перев. док., перен.* Хитрощами влаштуватися де-небудь, зайняти посаду і т. ін. *У Василя всі були в руках — сам предводитель... аж поки він не вліз у предводителі... Уліз, та й ну свою панську пиху показувати* (Панас Мирний).

3. *розм.* Входити, заходити куди-небудь самовільно, без запрошення, без дозволу. *Хто його кликав? Сам вліз, як скрізь і завжди* (М. Коцюбинський); [Р у ф і н:] *Я повартую коло хвіртки, щоб знову хто непроханий не вліз* (Леся Українка); // *перен.* Самовільно втручатися, вникати в щось. *Насліпо в ваші інтереси влазити не думаю* (І. Франко).

4. *розм.* Вміщатися в чому-небудь, входити в що-небудь. *Намет був ще вогкий, тому я просто згорнув його, заштовхнув у рюкзак, а все, що не влазило — крупи, консерви, картоплю, хліб — там і залишив* (В. Діброва); *Видимо-невидимо накупив ласощів... Забира у полу — не влізе, позапихував за пазуху* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Підкріпились, підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбану; а в його влізе мало сказати, що з відро* (Ганна Барвінок); — *Навіщо ти взув два чоботи? Ти і в один увесь уліз би* (І. Багмут).

◊ **(1) Вла́зити (вкрада́тися) / влі́зти (вкра́стися) в ду́шу** *чию, кому і без дод.:* а) дізнаватися про що-небудь особисте, інтимне, про внутрішній світ, почуття, думки, наміри іншої людини або втручатися в них. *Батуллі не Саїд. Цей турок в душу влазить, намагається її зогріти* (Іван Ле); *Раніше до чужого смутку, як до "чужої" роботи, і діла ніякого. Чи ж, може, нетактовним вважалося в душу влазити?* (з газ.); *Хай судять люди, хай говорять! — що ж робити? .. У душу ніхто не влізе, не загляне, що там твориться, які прокльони зриваються з язика на свій дурний розум* (Панас Мирний); — *У душу кожному не влізеш, — сказав після довгого роздуму Мстислав* (А. Хижняк); б) будь-якими засобами домагатися чиєїсь прихильності, любові і т. ін. [Я р о ш е н к о:] *Сьогодні я зрозумів усе! Як ти примчав до неї із звісткою про мою вигадану загибель. Як під машкарою мого друга місяць за місяцем вкрадався в її душу* (О. Левада); *Він умів підступити до кожного ректора, вмів улізти в його душу, прислужиться, притакуючи кожному його слову* (І. Нечуй-Левицький); в) викликати у кого-небудь почуття любові, прихильності і т. ін. [Н е м и л о в:] *Коли б ти знав, Семене, як вона мені дорога...* [С у с л я є в *(зітхнув)*:] *Знаю, друже, знаю. Такі вже ці жінки. І не помітиш, як в душу влізе...* (І. Кочерга); *Мав хорошу він жінку Танюшу. (Прожили — як не є — двадцять літ!) Раптом — на тобі — влізла в душу Та, що навіть не глянула вслід* (С. Олійник); г) впливати, діяти на кого-небудь, глибоко зачіпаючи, хвилюючи. *Його слова, підсолоджені горілкою та приправлені оселедцями, так і влазили в їх* [селян] *душі* (І. Нечуй-Левицький); *Будень з'їдає нас, отож ми й воюємо з ним: бенкетами, весіллями, пиятикою, війнами й розпустою. Тоді і вкрадається нам у душу темна сила, що каламутить душі...* (Валерій Шевчук); **(2) Вла́зити (влiза́ти) / влі́зти в шку́ру** *чию, кого* — перевтілюватися в кого-небудь, виконуючи його обов'язки, функції. *Мені випадало бути шпигуном. Правду кажучи, — малоприємна річ. Але діло — є діло. Треба було влазити і в таку шкуру* (Ю. Яновський); *Портрет сучасного героя треба писати, не влізаючи в його шкуру і не говорячи його часом косноязичною* [недорікуватою] *мовою* (О. Довженко); **(3) Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в боргі́** — позичати у кого-небудь багато грошей. — *Так, говориш, грошей позичити? Десь на хату? — На хату. — Доводиться в борги влазити? — Таки доводиться* (М. Стельмах); *Батько по горло заліз в борги* (К. Гордієнко); **(4) Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг)** — потрапляти в економічну залежність від кого-небудь, працювати на когось. — *Так, людоньки, так. Лізьте в ярмо, жніть за тринадцятий сніп. Послужіть панові* (М. Коцюбинський); *Мав* [тесть] *пристойну хатину, ..*

а найголовніше — коня, яким міг ґрунт обробити, не лізучи у зашморг до глитаїв (І. Муратов); — *Не хочеться взимку в наймитське ярмо влазити. Страх як не хочеться* (М. Стельмах); **(5) Влі́зти в у́хо** *кому, ірон.* — почути, дізнатися про кого-, що-небудь. — *Та один наш зайдиголова до району поліз. Чи пива йому схотілося, чи в кіно, — та заблудив, анахтема, та й уліз отому замрайвідділом сільського господарства в ухо* (Остап Вишня); **(6) В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти** — уміти викрутитися з будь-якої складної ситуації, знайти спосіб уникнути небезпеки; бути спритним, винахідливим, хитрим. [М о к р и н а:] *Та ти* [Денисе] *на словах, як на цимбалах, і помовка про тебе склалася, що у одне вухо влізеш, а в друге вилізеш* (М. Кропивницький); — *Та він тобі в одне вухо влізе, а в друге вилізе — й сама незчуєшся, як нащебече вище носа* (С. Васильченко); — *З ходу ловить* [Кульницький] *чужі думки й підіймає їх на всю губернію або приноровляється до них, як вигідніше йому. І він такий, що в одно вухо влізе, а в друге вилізе* (М. Стельмах); **Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить** *і т. ін.)* / **запа́ла (влі́зла, прийшла́** *і т. ін.)* **[в го́лову (до голови́)]** *див.* **ду́мка; Лі́зти / влі́зти в го́лову** *(рідко* **до голови́, в па́мороки)** *див.* **лі́зти; Лопа́та влі́зе** *див.* **лопа́та; Надяга́ти (надіва́ти, натяга́ти** *і т. ін.)* / **надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́** *і т. ін.)* **ове́чу шку́ру <Влі́за́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру>** *див.* **надяга́ти; Сіда́ти (вла́зити) / сі́сти (влі́зти) не в (на) свої́ (чужі́) са́ни** *див.* **сіда́ти; (7) Скі́льки влі́зе** — уволю, вдосталь. [О д а р к а *(підвела очі):*] *І ти думаєш уразити мене такими речами? Та хоч ти собі що хочеш вигадуй, мели собі язиком скільки влізе, а мені аж нічогісінько!..* (М. Кропивницький); — *Хай, кажуть, хоч раз поспить для експерименту скільки влізе. Казали, що ви три дні можете спати без просипу* (О. Гончар).

ВЛА́ЗЛИВИЙ (УЛА́ЗЛИВИЙ), а, е, *розм.* Те саме, що **влі́зливий.** *Пані махнула рукою, немов прогонювала якусь уперту, влазливу муху* (І. Франко); *Вона силувалася відвернути думки від його* [нього] *і від цілої тої справи, хотіла отрястися з них, мов від чогось улазливого* (О. Кобилянська); *Граф Адольф ізлізає з брички й м'якими, влазливими кроками просувається в юрбу* (В. Винниченко); *І гнів, і презирство викликав у Ягнича цей підкидьок, волоцюга з портових підворіть, щось було в ньому приховано брутальне, влазливе, двоєдушне* (О. Гончар); *Боярин .. мерщій ускочив до палати, причинив щільно двері, сказав голосом стишено влазливим: — Князю, не тим віриш, кому слід! Не тим!* (П. Загребельний); *Не любив Полуботок крутіжу, не любив людей суєтних, влазливих, а от Яків Маркович полонив його душу* (Ю. Мушкетик).

ВЛА́ЗЛИВІСТЬ (УЛА́ЗЛИВІСТЬ), вості, *розм.* Властивість за знач. **вла́зливий.** — *Вибачте, — знову з поштивою влазливістю вставив журналіст Зінчук, — а як ви ставитеся до того, що разом з постановою Об'єднаних Націй про ідею соціально-економічної демократії було б поставлено пропозицію про політичну демократію?* (В. Винниченко); *Щоправда, Н. Кобринська недолюблювала гімназійного вчителя Григорія Величка за влазливість до всього, в тому числі до її особистих та родинних справ* (з газ.).

ВЛАМАНИЙ *див.* **ула́маний.**

ВЛАМА́ТИ *див.* **ула́мувати.**

ВЛАМА́ТИСЯ *див.* **ула́муватися.**

ВЛА́МУВАННЯ *див.* **ула́мування.**

ВЛА́МУВАТИ *див.* **ула́мувати.**

ВЛА́МУВАТИСЯ *див.* **ула́муватися.**

ВЛАСКА́ВИТИ *див.* **уласка́влювати.**

ВЛАСКА́ВИТИСЯ *див.* **уласка́влюватися.**

ВЛАСКА́ВЛЕНИЙ *див.* **уласка́влений.**

ВЛАСКА́ВЛЕННЯ *див.* **уласка́влення.**

ВЛАСКА́ВЛЮВАТИ *див.* **уласка́влювати.**

ВЛАСКА́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **уласка́влюватися.**

ВЛАСКО́Р, а, *ч.* Скорочення: власний кореспондент. *Тепер читачам буде цікаво знати, як пішли справи в районі, звідки так багато надходило .. статей — і від власкора і від сількорів* (П. Автомонов); *В царгородському Будинку культури .. були представлені провідні інформагенції, газети і телеканали України і світу, був навіть власкор атлантидського офіціозу — газети "Посейдонський богомолець"* (В. Кожелянко); *Республіканські газети, хоч і містили в своїх структурах відділи міжнародного життя, проте не мали власкорів за кордоном та майже не випускали своїх працівників за кордон* (з наук. літ.).

ВЛА́СНЕ, *рідко* **ВЛА́СНО,** *част.* 1. Уживається для того, щоб підкреслити, виділити роль кого-небудь або значення чогось; саме, якраз. *Сонце власне запало за сам вершок Чорної гори і червоним світлом обляло .. широкий край небозводу* (І. Франко); *Зазначу тільки свою радість, що власне Ви* [Б. Грінченко] *взяли цю справу в свої руки* (М. Коцюбинський); // У власному розумінні цього слова; тільки. *Відгомін шевченківської творчості у російській культурі вийшов за межі власне літературні, виявляючись і в сфері музики, театру, образотворчого мистецтва* (з наук. літ.); *В основі внутрішньополітичної кризи в Лівані лежить цілий комплекс причин як власно ліванського, так регіонального і позарегіонального походження* (з наук. літ.); *На чини поліції в дореформений період покладалося безліч обов'язків: крім власне поліцейських, вони виконували у градоначальствах слідчі, судові, господарські функції* (з наук. літ.).

2. *у знач. вставн. сл.* Уживається окремо або зі словом к а ж у ч и для уточнення чого-небудь; по суті. *Ні, се, власне, не було хвалою, але се більше варто було, ніж звичайне величання матірок своїми дочками* (Леся Українка); *Та ви, чоловіче добрий, чого ж, власно, прибігли до мене? Поділитись приємною новиною..?* (В. Винниченко); *Власне кажучи, по всіх п'єсах дядя Ваня грав самого себе* (Ю. Яновський); *Ці прізвища — Убийвовк, Підіпригора, Деришапка — давало козакам січове товариство (власно кажучи, це були прізвиська, які пізніше ставали прізвищами)* (з навч. літ.).

ВЛА́СНИЙ, а, е. 1. Належний кому-, чому-небудь за правом власності. — *Велике діло, паничу, власна хата, — казав він, походжаючи по світлиці* (О. Стороженко); *Вони йшли по власній землі, але ніби зовсім того й не знали чи не хотіли знати* (І. Багряний); *Він посвідки приніс, що відбув Сибір: все відробив. Йому дозволено тут жити — на власній садибі* (В. Барка); *Ми із знайомим вирішили організувати, як тепер заведено говорити, власний бізнес* (з газ.); // З яким хтось пов'язаний за походженням або народженням; в якому виріс, працює хто-небудь; рідний (у 4 знач.). *Тільки український робітник і селянин має одиноке право управляти своєю власною країною* (В. Винниченко); *В дурний океан іде корабель з тобою, що втік від своїх земель. Чи власна земля — холодна й німа?* (О. Влизько); *Не могла допустити* [Таїса Юріївна], *щоб у групі всілякі флірти почалися, все ж*

таки закордон, а не власна земля, і оточення на курорті в основному із капкраїн (В. Дрозд); *Із землею в Україні пов'язувались успіхи й негаразди, важка хліборобська праця й найтяжчі злочини. Праця на власній землі вважалась вершиною людського щастя* (з наук. літ.).

2. Який стосується окремої особи; свій, особистий. *Зненацька кинулась їй в очі її власна постать, відбита в свічаді* (Леся Українка); *Розкажу я вам, братця, про випадок з власної практики* (Остап Вишня); *З власного досвіду хлопець знав: якщо мама мовчить, значить, вона сердиться* (Б. Антоненко-Давидович); *Слухайте власну кров, бо кров — це держава. Шануйте кожну травинку, адже трава — це нація, це надія* (Ю. Андрухович); *Втрата рідної мови дітьми сприймалася як непоправна шкода своєму власному єству, бо позбавляла можливості етнічно ототожнювати себе з нащадками* (з наук. літ.); *Житлом В. Заболотному слугувала неопалювана комірка. Жилося сутужно, на власні приробітки* (із журн.).

3. *спец.* Властивий тільки кому-, чому-небудь; узятий безвідносно до чогось іншого. *Бачимо ми раз у раз, як, додолу спадаючи, речі, Маючи власну вагу, можуть рухатись тільки-но просто* (М. Зеров).

Вла́сна (особи́ста, прива́тна) спра́ва *див.* **спра́ва**[1]; **Вла́сним (свої́м) ко́штом** *див.* **ко́шти; По свої́й (вла́сній) уподо́бі** *див.* **уподо́ба.**

△ **Вла́сна на́зва <Вла́сне ім'я́>** *див.* **на́зва.**

◇ **Болі́ти (уболіва́ти, пережива́ти** *і т. ін.)* **за свою́ (вла́сну) шку́ру** *див.* **болі́ти**[2]; **Боя́тися своє́ї (вла́сної) ті́ні** *див.* **боя́тися; Вари́тися у вла́сному соку́** *див.* **вари́тися; Вила́зити (вилізáти) / ви́лізти зі своє́ї (вла́сної) шкаралу́пи** *див.* **вила́зити; Вла́сними (свої́ми) рука́ми <Вла́сною (своє́ю) руко́ю>** *див.* **рука́; Вла́сною персо́ною** *див.* **персо́на; Гра́ти у вла́сну (свою́) ду́дку** *див.* **гра́ти; Диви́тися не да́лі свого́ (вла́сного) но́са** *див.* **диви́тися; Дохо́дити / дійти́ свої́м (вла́сним) ро́зумом** *див.* **дохо́дити; Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю)** *див.* **захлина́тися; Зда́ний на вла́сну во́лю** *див.* **зда́ний**[1]; **Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях)** *див.* **зро́шувати; Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю)** *див.* **іти́; Іти́/ піти́ про́ти вла́сного (свого́) сумлі́ння (про́ти вла́сної (своє́ї) со́вісті)** *див.* **іти́; На вла́сні (свої́) ву́ха <Вла́сними (свої́ми) ву́хами>** *див.* **ву́хо; На вла́сні (свої́) о́чі <Вла́сними (свої́ми) очи́ма>** *див.* **о́ко**[1]; **Назива́ти / назва́ти ре́чі їх (ї́хніми, свої́ми, вла́сними** *і т. ін.)* **імена́ми** *див.* **назива́ти; На па́рі вла́сних <На [свої́х] вла́сних>** *див.* **па́ра**[1]; **На свій (вла́сний) [страх і] ри́зик (риск)** *див.* **страх**[1]; **На свої́й (вла́сній) шку́рі (шкі́рі,** *рідше* **спи́ні)** *див.* **шку́ра; Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] ву́хам ([своє́му (вла́сному)] слу́ху)** *див.* **ві́рити; Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] оча́м** *див.* **ві́рити; Ни́жче своє́ї (вла́сної) гі́дності** *див.* **ни́жче; Поба́чити на [свої́ (вла́сні)] о́чі <Поба́чити свої́ми (вла́сними) очи́ма>** *див.* **поба́чити; Свої́ми (вла́сними) си́лами** *див.* **си́ла; Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися** *і т. ін.)* **/ става́ти (зво́дитися, підніма́тися** *і т. ін.)* **на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги** *див.* **става́ти; Тремті́ти (труси́тися) за свою́ (вла́сну) шку́ру** *див.* **тремті́ти; У вла́сні ру́ки** *див.* **рука́; Як вла́сні (свої́) ву́ха** *див.* **ву́хо; Як вла́сну (свою́) доло́ню** *див.* **доло́ня.**

ВЛА́СНИК, а, *ч.* 1. *чого і без дод.* Господар якихось речей, майна і т. ін. на правах приватного або суспільного володіння. *Я більшу частину дня пролежав, думаючи про те, як то сьогодні в нашій окрузі відбудуться вибори від земельних власників* (Панас Мирний); *В кабінеті пана Шварцберга, власника кількох найбільших у країні заводів, було гарно й затишно* (Д. Бузько); *Дивне збіговисько, — власник пивниці справді разюче скидається на Керенського* (Б. Антоненко-Давидович); *Книжки свідчили, що їхній власник — людина демократичних поглядів* (М. Олійник); *Приватний вищий навчальний заклад є здебільшого власником свого майна, тоді як державний — лише його розпорядником* (з наук. літ.); *Власник завжди залишається вільним, доки він володіє своїм майном* (з газ.); // Хазяїн когось (перев. людей, тварин). *Рим був також і жандармом античного й ранньосередньовічного світу, фортецею, за чиїми гранітними мурами зібралися торговці, наглядачі й власники рабів* (І. Білик); *Довго розпитували та й побачили, що не сходиться дещо в погоничів: ні з тим, чиї воли, ні з тим, чому власники не самі женуть* (В. Барка); // Особа, якій властиве щось. *Власник грубого голосу пішов на подвір'я, вимахуючи мітлою* (І. Франко); *Максимові цей голос видався знайомим, тільки зміненим від жаху так, що тяжко було розпізнати, хто ж саме був його власник* (І. Багряний); *Василь скочив з кручі вниз, підійшов до власника лисини* (О. Бердник); *Вона припала поглядом до Антонового профілю. У відповідь профіль замерехтів тисячею незаперечних подробиць-доказів, які однозначно свідчили про змовницьку натуру його власника* (Л. Дереш).

2. Людина, яка прагне сама цілком володіти чим-небудь, не ділячись з іншими. *Кінчається старого віку гніт. Раб кинув виклик власнику і Богу* (П. Дорошко); *Холод прокрапив, як кепкував над собою сам, в становище дрібного власника, який ховається з своїм винаходом в комірчині* (О. Гончар); *У той час, як Швейк купав Макса, полковник, колишній власник, страшенно казився й погрожував, що віддасть до воєнного суду того, хто вкрав собаку* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ВЛА́СНИЦТВО, а, *с.* Абстр. ім. до **вла́сницький.** *Хай дихають вогнем битви! Хай ці наші юні Гавроші наяву бачать роз'ярілу хижість власництва, перекошені злобою обличчя, хай чують всі ті погрози та глум, якими нас зустрічають хутори!* (О. Гончар); *Державне власництво у Швеції базується на тих самих ринкових економічних принципах, що і приватне власництво* (з навч. літ.); *За новою технологією авто можливо ідентифікувати і тим самим підтвердити легальність виробництва й право власництва* (із журн.); * Образно. *Черемхо, ти смішна! Наревнувала вволю. Це власництва недоля. Його ж наймення — Воля!.. То що ж ділити нам?!* (С. Йовенко).

ВЛА́СНИЦЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до власника (у 2 знач.). *Сюди не доходили ідеали, з якими йшли народники на заслання і смерть. Вузькі власницькі інтереси глушили паростки навіть ліберального просвітительства* (І. Пільгук); *— О, — насмішкувато скривився Сніженко, — виплила поганенька власницька закваска: "Аби мені було добре". З такого "аби мені" знаєш, що виростає?* (М. Стельмах); *Я вже не побуваю у власницькій шкурі. Судячи з усього, я витягнув якийсь набагато щасливіший білет* (Ю. Андрухович); *Власницька любов виникає тоді, коли у дитинстві батьки не задовольняли потреби малюка у самостійності, ініціативі, не приймали його таким, який він є, суворо карали за неслухняність* (з наук. літ.); *Власницька психологія.*

2. Пов'язаний з приватною власністю. *Ви не можете накласти секвестр на цю місцевість, бо вона не належить мені... От уже сорок років, як на підставі моєї приватної угоди з місцевим населенням я відмовився від своїх власницьких прав і передав її в цілковите володіння цілій громаді міста Геліополя* (Ю. Смолич); *Як тільки заспокоїлася воєнна буря, почали появлятися сини й онуки колишніх власників маєтків. Вони розшукували по архівах старі документи, які свідчили про їх власницькі права* (з наук. літ.).

ВЛА́СНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **вла́сник** 1. *Я був певен, що сумочку загубила власниця приємного голосу* (М. Трублаїні); *Все придане нашої молодої господині було визнане як найкраще і власниця його — достойною господинею дому* (Ю. Смолич); *Матільда стала власницею величезного спадку* (П. Загребельний); *Під ранок Дебогорій повернувся на Жилянську, проспав там півдня, потім зайшов до власниці будинку* (Ю. Хорунжий); *Поки Гоца мила руки у ванні, я вивчав її кухонне начиння, проектуючи особливості кухні на її власницю* (Л. Дереш).

ВЛА́СНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Майно, належне кому-, чому-небудь. *Се страшенна річ "недвижима" власність, вона не тільки сама нерухома, але й людей позбавляє вільного руху* (Леся Українка); *Філософ* [Г. Сковорода] .. *таким був бідним, що вся його власність вміщалася в три слова: костур, торбинка й флейта* (П. Тичина); *Усе, що Жак знаходив у калитках паломників-богомольців, ставало його особистою власністю* (М. Білкун); *Кожен щосили боронить свою власність, ніхто не хоче поділитися з іншим, помогти іншому, помігши тим самим і собі* (П. Загребельний).

2. Належність чогось кому-, чому-небудь із правом користуватися, розпоряджатися, володіти. *На дворі вже було холодно, й вікна весь час були зачинені, бо ті, що під ними лежали, вважали ті вікна своєю власністю й не зважали ні на чиї благання, щоб відчинити вікна й впустити повітря* (І. Багряний); *Худоба й сінокоси були власністю общини* (Ю. Бедзик); *Денщик .. нізащо в світі не забував потягти в полон і речі свого пана. Вони ставали його власністю, і він оберігав їх, мов зіницю ока* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Вплив держави на фірму важко переоцінити, тому що вона регулює всі сторони її діяльності. Проте ступінь впливу залежить від того, яку форму власності має фірма* (з наук. літ.).

Передава́ти / переда́ти у вла́сність *див.* **передава́ти**[1].

△ **(1) Інтелектуа́льна вла́сність** — продукт розумової діяльності, який є власністю окремої людини або колективу. *Інтелектуальна власність залишається правом установи, інституції, а це перешкоджає втіленню наукових розробок у життя* (з наук.-попул. літ.); *Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності* (з мови документів); **(2) Колекти́вна вла́сність** — власність кооперативів, акціонерних товариств, господарських асоціацій та інших колективних підприємств, що є юридичними особами. *Право колективної власності виникає на підставі добровільного об'єднання майна громадян і юридичних осіб для створення кооперативів, акціонерних товариств, інших господарських товариств і об'єднань* (з наук. літ.); **(3) Пайова́ вла́сність** — форма власності, яка становить частину доходів майна, інших цінностей, на які має право претендувати один з учасників спільної справи, колективних власників або спадкоємців. *Якщо підприємство було викуплене за рахунок особистих доходів його працівників, то утворюється пайова власність* (з наук. літ.); **(4) Прива́тна вла́сність** — форма власності, суб'єктом якої є окрема людина, сім'я або група людей. *Ніхто не може бути протиправно позбавленим права власності. Право приватної власності є непорушним* (Конституція України).

ВЛА́СНО[1] *див.* **вла́сне.**

ВЛА́СНО[2], *присл.* 1. Своїми силами, зусиллями і т. ін. *Для підтримки свого статусу українська еліта влаштовує своєрідні елітні шоу, нагородження своїх представників власно витвореними нагородами, присвоєння наукових звань та вчених ступенів* (з наук. літ.); *В. Фолкнер додає до класичного американського об'єднання людини з природою ще й категорію часу, зробивши її основоположною у власній філософії і для власно створеної країни Йокнапатофа* (з наук. літ.); *Суми податку на додану вартість з продажу цукру, виготовленого на давальницьких умовах з власно вирощеної цукросировини (буряку), до бюджету не перераховуються, а залишаються у власному розпорядженні* (з мови документів).

2. Особисто, персонально. *І ось, упоравшись (цар сам власно щомісяця перевіряв своє добро), цей цар порішив обійти своє царство і своїми очима побачити, як живе його народ* (з легенди).

ВЛАСНОРУ́Ч, *присл.* Те саме, що **власнору́чно.** *Палісадничок — його омріяне царство. Він власноруч перекопав тверду, як камінь, землю, сам насипав клумби, засіяв квітами* (О. Гончар); *— Але ж ти могла б допустити до себе великого візира. Йому приємно власноруч передати тобі коштовний дарунок* (П. Загребельний).

ВЛАСНОРУ́ЧНИЙ, а, е. Виконаний, зроблений, написаний своєю власною рукою, власними руками. *Як я зрадів дуже, побачивши нарешті Ваше власноручне письмо, дорогий Володимире Михайловичу* (М. Коцюбинський); *Меншиков розгорнув один* [аркуш], *скинув трикутний капелюх перед власноручним підписом царським і пробіг очима письмо* (Б. Лепкий); *Дитяча література повинна засобами яскравих художніх образів розкривати перед юним читачем радість власноручної праці* (з газ.).

ВЛАСНОРУ́ЧНО. Присл. до **власнору́чний.** *Врешті переписую власноручно власні і не власні писання* (Леся Українка); *У бою під Яссами знищив* [Поліщук] *власноручно шість ворожих танків* (О. Гончар); *Поки писар грів біля вогню позяклі пальці, полковник власноручно написав подорожнього листа* (Ю. Мушкетик); *Одружуючись, дівчина забирала з собою і скриню, яка символізувала працелюбність нареченої та її родини, оскільки все, що в ній було, виготовлялось власноручно* (з публіц. літ.).

ВЛА́СТЕН, *тільки ч.* 1. *з інфін.* Який має змогу або право робити, здійснювати щось. [С е к л и т а:] *Куди ж пак? Запаніли наші! А в одним чоботі ходите!* [П р о к і п С в и р и д о в и ч:] *Я в своїй хаті властен і голий ходити!* (М. Старицький); *Хто може випити Дніпро, Хто властен виплескати море?* (М. Рильський); *Усе, добуте воями в січі, добувається кров'ю і належить, отже, воям або їхнім кревним. Каган не властен забрати їхнє й передати імператорові* (Д. Міщенко).

2. *над ким — чим, у кому — чому.* Який панує над ким-, чим-небудь, підпорядковує собі когось, щось. [Ж у р е й к о:] *Не властен князь в моїх житті і смерті* (І. Кочерга);

Геть, злий обмовнику, дрібний пігмею, Не властен ти над чистою душею (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра); *Кожен властен над кимось, але ніхто не властен над собою* (із журн.); *Ніхто не властен над долею людини* (з газ.).

ВЛАСТИ́ВЕ, *вставн. сл., діал.* Власне. *Хочу додому, хоч, властиве, тільки що вибрався їздити* (М. Коцюбинський); *Щоліта, властиве з весни, як тільки тепліло, ми .. виходили на риболовлю* (М. Олійник).

ВЛАСТИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., заст.* Власник (у 1 знач.). — *Землі в нас обмаль. Треба б прикупить ще трохи поля, щоб .. тобі після нас можна було стать справжнім дідичем властивцем. Ти ж у мене одним один син* (І. Нечуй-Левицький); *За клопотами при закуповуванню сирого воску земного від різних дрібних властивців Леон уже більше як тиждень не заглядав до Борислава* (І. Франко); — *Гей, люди, люди, невже ж вам не сором? На спокійних подорожніх засідаєте з ломаками та з ціпами, як розбишаки які? .. Ви ж господарі якісь, а може, й хуторяни, Божої земельки властивці* (Б. Лепкий).

ВЛАСТИ́ВИЙ, а, е. 1. *кому, чому.* Характерний для кого-, чого-небудь; притаманний. *Побачивши мене, вона зараз вдалася до мене з фамільярністю, властивою старим слугам* (Леся Українка); *Лють поступово вщухала, замість неї виникав холодний спокій, який завжди був властивий Ван Луну в хвилини серйозної небезпеки* (В. Владко); *Кристалічним тілам властива решітчаста структура* (з наук.-попул. літ.).

2. *заст.* Справжній, дійсний. *Він і сам насилу догадувався, що пише властиву історію за себе й за свою Олесю* (І. Нечуй-Левицький); *Його називали Банатом, властиве ж ім'я його було Гриць* (Л. Мартович).

ВЛАСТИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Якість, ознака, характерні для кого-, чого-небудь. *Вона* [Маріора] *мала властивість усе обнюхувати, і за хвилину не було речі в хаті, дух якої не був би їй знайомим* (М. Коцюбинський); *Підхоплені самумом піщинки стають нарешті собою, виявляючи свої властивості, свою справжню природу, свою суть* (І. Багряний); *Стояла глупа ніч, а вона має властивості .. перемінювати людські вдачі, вона притемнює в людських душах все світле й дає простір чорному* (Ю. Мушкетик); *Глини мають лікувальні властивості, про це знали народні цілителі з давніх-давен* (із журн.).

ВЛАСТИ́ВО. 1. *пред.* Характерно для кого-, чого-небудь. — *Кришка мені зараз чи ні?.. Ні! Я дуже молодий і мені властиво більш думати про смерть ворога* (О. Довженко); *Повернувся* [професор] *до прокурора: — Ви питаєте, що таке образа? Образити — це закинути людині те, що їй зовсім не властиво* (Б. Антоненко-Давидович); *Відомі філологи при дослідженні книг Ф. Достоєвського використовували психологічні методи проникнення в світ письменника, що властиво для внутрішнього філологічного аналізу* (з наук. літ.).

2. *вставн. сл.* Те саме, що **вла́сне** 1. *За домом ріс парк, який, властиво, тільки й робив нам осінь* (М. Коцюбинський); *В панському будинку світилося три вікна. Властиво, два вікна, а між ними шкляні двері, що виходили на веранду* (Г. Хоткевич); *Мене, властиво, не дуже дивує цей потік обвинувачень і лайки. Він повинен був, зрештою, колись прорватися* (В. Винниченко).

3. *част.* Те саме, що **вла́сне** 2. — *Хто властиво позволив собі змістифікувати вас таким нечуваним способом?* (І. Франко).

ВЛАСТИ́ТЕЛЬ, я, *ч., заст.* Власник (у 1 знач.). *Він, бідний сирота, козарлюга запеклий, там, між панством тим пишним, .. і всі йому вклоняються, всі вітають його, бо він сам і єсть властитель тієї пишноти* (М. Старицький); *Глядять товариші і очам своїм віри не ймуть. Се не хто другий, як сам властитель сього дому, гордий боярин Тугар Вовк* (І. Франко); *Народний дім привик помалу до свого нового властителя* (О. Маковей); *Були, щоправда, такі шинкарі та властителі гостиниць, що гарні гроші тоді заробляли, але загал терпів і молився до Бога, щоб раз увільнив їх від тих непрошених гостей* (Б. Лепкий); *Полководці й поети, державні діячі, некороновані властителі величезної кількості міст і сіл — їх не оминути, пишучи історію* (Валерій Шевчук); * Образно. *В якімсь нечуванім столітті .. Властитель моря і земель шукач, Конкістадор блукатиме по світі Під регіт бур і щогли тихий плач* (Є. Плужник).

ВЛАСТИ́ТЕЛЬКА, и, *ж., заст.* Жін. до **власти́тель.** *У староєгипетській повісті про двох братів запах волосся молодої жінки, котрого жмуток ухопив Ніл і заніс до царської пральні, передається одежі фараоновій і розбуджує у фараона непоборимe бажання — знайти властительку сього пахучого волосся* (І. Франко); *Цієї осені звернувся до властительки* [дому] *переїжджий якийсь добродій* (О. Кобилянська); *Видно, властителька не дуже то добре хазяйнує і зайвого гроша на обнову палати не має* (Б. Лепкий).

ВЛАСТОЛЮ́БЕЦЬ, бця, *книжн.* Владолюбець. *З'являються вони* [герої гуморесок Тиндале й Пекале] *всюди несподівано, змагаються між собою дотепами, перемагають сміхом гордовитого бояра, попа, властолюбця* (І. Пільгук); *Скільки пролито крові славолюбцями і властолюбцями там, де лилася вона колись тільки за одну вітчизну!* (Г. Колісник); *Потреба у владі передбачає встановлення контролю над діями інших людей, вплив на їх поведінку, відповідальність за дії. Індивіди, які відчувають цю потребу, не обов'язково є властолюбцями* (з наук. літ.).

ВЛАСТОЛЮ́БНИЙ, а, е, *книжн.* Владолюбний. *Плакав він* [Авірон] *над собою, над своєю наївною вірою, над пророком великим, що згубив тепер авреолю і став звичайним властолюбним обманщиком* (Г. Хоткевич); *Одного разу я побачила, .. як наш старший лісничий кланявся у пояс значно молодшому, але самовпевненому і властолюбному заготівельникові* (М. Чабанівський).

ВЛАСТОЛЮ́БНІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Владолюбність. *Християнський філософ М. Бердяєв писав у своїй книжці, що всяка властолюбність — гріх* (з наук.-попул. літ.).

ВЛАСТОЛЮ́БСТВО, а, *с., книжн.* Владолюбство. *Замолоду він* [Кара-Мустафа] *відзначався властолюбством, яке пізніше, в зрілі роки, доповнилося неймовірною жадобою наживи, майже зажерливістю* (В. Малик); *До групи з 20 біогенних почуттів увійшли різні види задоволення (від їжі, діяльності, комфорту, мистецтва, власності, спілкування), честолюбство, властолюбство, лінь, допитливість, альтруїзм, почуття волі, втома, ненависть, самолюбство, заздрість, жадібність, страх* (з наук. літ.); *Властолюбство — це духовна загибель навіть найбільш сильних і обдарованих — стверджує Леся Українка образом Анни* (з наук.-попул. літ.).

ВЛАСТЬ, і, *ж.* 1. *заст.* Влада (у 1 знач.). *А я полечу Високо, високо за синії хмари; Немає там власті, немає там кари, Там сміху людського і плачу не чуть* (Т. Шевченко); *Секретар сказав: — Плюю на всіх і вся. Моя власть, і баста!* (М. Хвильовий).

2. *перев. мн., розм.* Те саме, що **влáда** 2. — *А ви знаєте, що то голова сільради, а ви руку підняли, і він вас у першому ж селі передасть властям* (Григорій Тютюнник); *Не встигли посланці піти і висловити властям свої вимоги, як у масу людей* [демонстрантів] *з ходу врізалася кінна поліція* (М. Олійник).

3. *діал.* Влада (у 3 знач.). *Його душа була тепер у атмосфері поезії, серед живої природи .. і він боявся образити її, бо був у її власті* (І. Франко).

◊ **(1) Власть імýщі,** *заст.* — можновладці, багатії. *Із санаторіїв, розкішних особняків, будинків і халуп, що нерідко тулилися навіть у центрі, виповзли аборигени й приїжджі, власть імущі і люмпени* (М. Олійник); *На Ринку вже не раз стинали голови — отаманам, казнокрадам, ґвалтівникам, та ще ніколи не карали посполитого, який замахнувся на власть імущих* (Р. Іваничук).

ВЛАШТÓВАНИЙ *див.* **улаштóваний.**
ВЛАШТÓВАНІСТЬ *див.* **улаштóваність.**
ВЛАШТÓВУВАНИЙ *див.* **улаштóвуваний.**
ВЛАШТÓВУВАННЯ *див.* **улаштóвування.**
ВЛАШТÓВУВАТИ *див.* **улаштóвувати.**
ВЛАШТÓВУВАТИСЯ *див.* **улаштóвуватися.**
ВЛАШТÓВУВАЧ *див.* **улаштóвувач.**
ВЛАШТÓВУВАЧКА *див.* **улаштóвувачка.**
ВЛАШТУВÁННЯ *див.* **улаштувáння.**
ВЛАШТУВÁТИ *див.* **улаштóвувати.**
ВЛАШТУВÁТИСЯ *див.* **улаштóвуватися.**
ВЛÉГШИТИ *див.* **улéгшувати.**
ВЛÉГШУВАТИ *див.* **улéгшувати.**
ВЛÉЖÁЛИЙ *див.* **улéжáлий.**
ВЛÉЖАНИЙ *див.* **улéжаний.**
ВЛÉЖАТИ *див.* **улéжати.**
ВЛÉЖАТИСЯ *див.* **улéжуватися.**
ВЛÉЖУВАТИСЯ *див.* **улéжуватися.**
ВЛÉСЛЕНИЙ *див.* **улéслений.**
ВЛÉСЛИВИЙ *див.* **улéсливий.**
ВЛÉСЛИВІСТЬ *див.* **улéсливість.**
ВЛÉСЛИВО *див.* **улéсливо.**
ВЛЕСТИ́ТИ *див.* **улéщувати.**
ВЛЕТІ́ТИ *див.* **влітáти.**
ВЛЕЩÁННЯ *див.* **улещáння.**
ВЛЕЩÁТИ *див.* **улéщувати.**
ВЛÉЩЕНИЙ *див.* **улéщений.**
ВЛÉЩЕННЯ *див.* **улéщення.**
ВЛÉЩУВАТИ *див.* **улéщувати.**

ВЛИВÁННЯ (УЛИВÁННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вливáти**[1] 1, 3. *Як стало відомо кафедрі, новий її член провів кілька цікавих спроб вливання безпосередньо у вену кровозамінних розчинів тяжкопораненим у стані шоку* (Ю. Шовкопляс); *Ми погасили пожежу гіперінфляції, але постійно мусимо зважати на тліюче полум'я інфляції. За таких обставин впровадження в обіг значної грошової маси — те саме, що й вливання великої кількості бензину у вогонь* (з наук. літ.); *При вливанні картопляного крохмалю молоко треба безперервно перемішувати, щоб не заварились галушки* (з наук.-попул. літ.); *Керівники регіональних організацій сподіваються на певні фінансові вливання* (з газ.).

ВЛИВÁТИ[1] **(УЛИВÁТИ),** áю, áєш, *недок.*, **ВЛИ́ТИ (УЛИ́ТИ), ВВІЛЛЯ́ТИ (УВІЛЛЯ́ТИ, УЛЛЯ́ТИ),** увіллю́, увіллє́ш *і* уллю́, уллє́ш, *док., що, у що.* 1. Лити що-небудь кудись, у середину чогось. *Багатим та скупим вливали Розтопленеє срібло в рот* (І. Котляревський); *Ми кинулись вливати фізіологічний розчин, глюкозу, кров* (Ю. Яновський); *Він побіг до сусідів і сказав, що Явдоха впала і не встає. Сусіди прибігли в хату, розціпили Явдосі рота і влили води* (Григорій Тютюнник); *Сьогодні я чомусь не п'янію, хоч уже ввілляв у себе не один келих ризького бальзаму* (В. Речмедін); * Образно. *Надходить смуток у плащі рудому І переслідує уперто й люто, Влива у спогади гірку отруту І не дає розрадити нікому* (Ю. Винничук); *І в кожну пісню увіллю Весь жар, всю кров мою* (О. Олесь); *В світовий процес творіння Влиймо всі духовні сили* (М. Вороний).

2. *перен.* Викликати якесь почуття, настрій, вселяти думку. *Надія заспокоює серце, душу, вливає в серце радість із степовим повітрям* (І. Нечуй-Левицький); *Тарас Шевченко вливав у серця своїх земляків віру в те, що настане такий час, коли оживуть степи, озера* (П. Тичина); *Професор доктор Литвинов від всієї душі хотів добра Давидові. Він .. вливав у самісіньку душу свій найщиріший намір: — Слухайте, Давиде! Ви молодий. Вам ще треба жити...* (І. Багряний); *Це — чарівна сопілка. Вона розгонить тугу й вливає силу в серце* (Василь Шевчук); *Ся промова відразу влила в зібрання бадьорий, живий настрій* (І. Франко).

3. *перен.* Поповнювати склад кого-, чого-небудь. *У травні 1687 року Голіцин зібрав двохсоттисячне військо, до якого влив і шістдесят тисяч козаків під проводом Самойловича* (Г. Колісник); *Історія знає чимало прикладів, коли той чи той народ зникав номінальне* [номінально], *вливши свою кров у кров сильнішого* (І. Білик); *Щоб запустити економіку, в неї треба влити гроші* (з газ.).

◊ **(1) Вли́ти в бóчку мéду (в мед) лóжку дьóгтю** — зіпсувати все якою-небудь незначною, але неприємною дрібницею. — *Тарасенко наприкінці влив у бочку меду й ложку дьогтю: — А чи мав підліток злий умисел?* (з газ.).

ВЛИВÁТИ[2] *див.* **уливáти**[1].

ВЛИВÁТИСЯ[1] **(УЛИВÁТИСЯ),** áюся, áєшся, *недок.*, **ВЛИ́ТИСЯ (УЛИ́ТИСЯ), ВВІЛЛЯ́ТИСЯ (УВІЛЛЯ́ТИСЯ, УЛЛЯ́ТИСЯ),** увіллю́ся, увіллє́шся *і* уллю́ся, уллє́шся, *док.* 1. Литися в що-небудь, куди-небудь. *Вода .. вливається всередину через горло, не дає крикнути* (М. Коцюбинський); *Ми тепер плаваємо по морю синьому і по річках великих і малих, що до моря вливаються* (А. Шиян); *Рятівна рідина влилась під шкіру, і йому стало легше* (Л. Дмитерко); * Образно. *З любов'ю дивився Трохим Сидорович на той сухий запашний потік, що вві́ллється відтепер в золоті ріки, в золоті моря нового хліба* (О. Гончар); * У порівн. *Влийся сонцем у щиру мову, У думок моїх течію — Я люблю твої губи, і брови, І поставу, і вроду твою* (В. Симоненко); *Щоб не дратуватися більше, не роз'ятрювати в душі того, що могло призвести до негарних думок, влитися отрутою в ту світлу річку, по якій стільки років плили разом і з якої пили воду, пішов* [Михайло] *на кухню* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Проникати, вселятися (про почуття, настрій). *Щось свіже, як чиста течія, вливалось у груди з тими співами* (С. Васильченко); *З кождим його словом вливалось їй в душу передчуття чогось гіркого, чогось темного і нещасливого* (Г. Хоткевич); *Згадується йому і нечутна мелодія, і запахи ніжних квітів, що вливаються до його грудей звідусіль...* (О. Бердник); *Разом з розповіддю в душу влилося щось хороше, тепле* (Ю. Збанацький).

3. *перен.* Приєднуватися, входити, поповнюючи склад кого-, чого-небудь. *Вливаючись у загальний потік, вони* [демонстранти] *на повні груди підхоплювали почату кимось пісню* (М. Олійник); *Коли вливається у кооператив молодь, то означає, що вливається молода надія на світлу будучину села* (з газ.); *Тут Максим влився в юрбу й поповз далі разом з усіма* (І. Багряний); *В нашу українську поезію за останні роки влилося і справді молоде не тільки за літературним стажем, але й за віком поповнення* (А. Малишко); *Етнолінгвістика та лінгвокультурологія, які ще недавно належали до нових галузей науки, влилися в лінгвокогнітологію* (з наук. літ.).

4. *тільки недок.* Пас. до **влива́ти**[1] 1. *Якщо повторно вливалась собаці певна кількість, наприклад, кислоти, то слина текла у дедалі більшій кількості* (з навч. літ.).

ВЛИВА́ТИСЯ[2] *див.* **улива́тися**[1].

ВЛИПА́ТИ (УЛИПА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.*, **ВЛИ́ПНУТИ (УЛИ́ПНУТИ),** ну, неш, *док.* 1. Потрапляти в що-небудь липке, грузьке або прилипати до нього. *Той крик-стогін мовби шмагає Галю по спині, ладна бігти ще прудкіше, але молоде жито б'є в груди, але повітря стає стіною, але ноги влипають у землю* (Є. Гуцало); [Т у р б о т а:] *Він не знає, що робити .. В твань улипши, йде все глибше, Не надіється на ліпше* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * У порівн. *Знову сягнув шаблею, тільки кінчиком, без потяжки .. — тільки Сірко умів так рубати, сталь ніби влипала в плоть* (Ю. Мушкетик); // Притискуватися, притулятися, намагаючись бути непомітним і неушкодженим. *Іноді йому* [Орлюкові] *доводилося на довгі години влипати в двигтючу землю. Тоді він видавався собі жалюгідним, як черв'як, і туга томила його до сьомого поту* (О. Довженко); *Золотисто-кучерява голова меланхоліка лежить лицем до стіни .. Вона не хоче ні на що відповідати, ні навіть повернутись навпаки — від Максового голосу вона ще дужче влипає в стіну* (В. Винниченко); *Мацала двері й уся постаттю влипла в них, мов думала, що наскрізь виступить крізь них на тім боці* (А. Головко).

2. *перев. док., перен., рідко.* Щільно прилягати, облягати. *Вузька запаска влипла кругом її стану* (Панас Мирний).

3. *перен., розм.* Потрапляти в складне, неприємне становище. — *Ні сосисками, ні вареними ковбасами я не захоплююся відтоді, як знайома робітниця м'ясокомбінату розповіла, з чого їх роблять. Це було ще в моїй юності. Та корисна інформація час від часу забувається, і я влипаю* (з газ.); — *Я був ні в сих, ні в тих: оце так улип з своєю майстерністю* (Ю. Збанацький).

4. *тільки док., перен., фам.* Закохатися. — *Ти, Вовко, розійшовся, немов закоханий .. Тепер мені ясно, що ти влип* (О. Гончар); — *Скажи, хороша Оксана Кошик? Бачу, що ти на грані. Ще трохи — і влипнеш* (П. Автомонов); *Я влип, влип, влип — я беззастережно, категорично влип, я пропав з головою й руками .. Увесь пополудень і вечір ми були тільки з Адою* (Ю. Андрухович).

◊ **(1) Вли́пнути в істо́рію (в ха́ле́пу)** — стати, виявитися причетним до якоїсь неприємної справи. *Симпатичний наглядач перевівся в інший коридор і там знову став цербером тільки тому, що боявся тут влипнути в халепу за зв'язок з арештантами* (І. Багряний); — *Треба щось діяти, а то так, чого доброго, можна влипнути в історію* (І. Цюпа); — *Невже вас батько не навчив, як треба жити в світі? Влипли по самі вуха в цю халепу, то хто ж має вас задарма тягнути звідти?* (М. Стельмах); *Язик мій заплітався, я нічого не міг до ладу пояснити їй і вже сердився сам на себе, що взагалі влип у цю історію* (Є. Гуцало); **(2) Вли́пнути як му́ха в мед** — несподівано потрапити в надзвичайно скрутне неприємне становище. *"Ну що ж, стріляй!" — сам собі сказав Дерміцель і повів стволом автомата, спрямовуючи його в напрямку вартового. Отак влипнути як муха в мед, потрапити, як жаба в пащу вужа!* (П. Гуріненко); **Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом)** *див.* **вту́плюватися; (3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **вли́пнути** — бути добре припасованим. *Кожний казав, що йому чоботи якраз, наче влипли, хоч добре вони пригодилися тільки старшому брату* (Марко Вовчок); *Вона взяла золотий перстень, швидко наділа на пухкого пальчика, відставила руку, глянула... — Як влип, — засміявся Зуб* (В. Собко).

ВЛИ́ПЛИЙ (УЛИ́ПЛИЙ), а, е. Дієпр. акт. до **вли́пнути** 1. *Після стількох років по війні ще й досі було видно .. влиплі в землю глиняні покрівлі землянок* (В. Винниченко); * Образно. *"Пропаща сила" — це щось глибше, ніж тільки епітет, наданий одному, а влиплий до всіх, мабуть, героїв Панаса Мирного* (з наук. літ.).

ВЛИ́ПНУТИ *див.* **влипа́ти.**

ВЛИ́ТИ[1] *див.* **влива́ти**[1].

ВЛИ́ТИ[2] *див.* **улива́ти**[1].

ВЛИ́ТИЙ[1] **(УЛИ́ТИЙ),** а, е. Дієпр. пас. до **вли́ти**[1]. *Враз до вуха його долітає щось, що робить враження холодної води, влитої за комір* (М. Коцюбинський); *Мисливці встромлювали лопату навскоси: замикали звіра. Збилися, числячи влиті відра. — Мабуть, ховраха немає дома, — сумнівається хлопець* (В. Барка); *Як кров наповнює й живить тіло людини, так, думали вони, й ця руда є кров'ю землі, влитою в неї богами. І людина мала право взяти цю кров у землі для своєї потреби* (С. Скляренко); *Цей широкий світ, ця чудесна країна .. Та й краплі моєї праці вже влиті в оце місто* (Ю. Мушкетик); *Силоміць влитий чай збудив орла, той затрусив головою і намагався чистити дзьоба об присаду* (із журн.); // **вли́то,** *безос. пред. Несподівано випало хлопцям зустріти .. одного із своїх студбатівців — Миколу Харцишина з геофаку, від якого вони дізналися, що рештки їхнього студбату було влито в інші частини* (О. Гончар).

ВЛИ́ТИЙ[2] *див.* **ули́тий**[1].

ВЛИ́ТИСЯ[1] *див.* **влива́тися**[1].

ВЛИ́ТИСЯ[2] *див.* **улива́тися**[1].

ВЛИТТЯ́ (УЛИТТЯ́), я́, *с.* Дія за знач. **вли́ти**[1]. *Може, наше життя .. потребує влиття свіжої крові? А може, ми живемо на якомусь зламі..! Наш час — час утомлених людей* (Валерій Шевчук); *Вихід бібліотек із кризи може відбуватися через трансформацію всієї роботи та реформування бібліотек з метою влиття в ринкову інфраструктуру з одночасним збереженням їхнього основного призначення — бути храмом духовності та культури* (з наук. літ.).

ВЛІ́ВО (УЛІ́ВО), *присл.* Те саме, що **ліво́руч;** протилежне в п р а в о. *Потекла вона* [річка] *уліво проміж кущів верболозу і вільхи* (О. Стороженко); *Крок управо, крок уліво вважається за втечу, конвой застосовує зброю!* (Б. Антоненко-Давидович); *Він смикнув віжками вліво* (М. Стельмах); *Той тягне вліво, інший гне управо* (Л. Костенко).

ВЛІВО́РУЧ (УЛІВО́РУЧ), *присл., розм.* Те саме, що **ліво́руч.** *Харко повернув уліворуч* (Д. Мордовець); *Остапові здавалося, що вони мусять держатися правої руки; Со-*

ломія ж, навпаки, доводила, що їм слід йти вліворуч (М. Коцюбинський); *Вліворуч і праворуч шляхи блищать асфальтовані, в неозорих золотих степах польові табори біліють, окутані зеленими садками* (О. Гончар).

ВЛІ́ЖНО (УЛІ́ЖНО), *пред.* Зручно лежати, можна полежати. *Хоч не в'їжно, так уліжно* (Номис); *Сміються строкарі, розкошуючи на моріжку біля економії. Тепер їм хоч не в'їжно, так вліжно* (М. Стельмах).

ВЛІЗА́ННЯ (УЛІЗА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **влізáти.** *Дивне й прощання: судорожність у міцних батькових пальцях, .. судорожність у Оттовій посмішці при влізанні до апарата* (В. Винниченко); *Влізання в чужі суперечки, навіть несерйозні й навіть жартома, справа дуже небезпечна* (з Інтернету).

ВЛІЗА́ТИ *див.* **влáзити.**

ВЛІ́ЗЛИВИЙ (УЛІ́ЗЛИВИЙ), а, е. 1. Який любить скрізь влізти, настирливо скрізь лізе. *Була одна білоголова вівця, та така влізлива, що жодній сіянці не дарувала* (В. Стефаник); *В недобудованій, на дві половини, хаті Тодоха вже сидів улізливий комірник Мирон Шавула, який завжди першим у селі дізнавався про родини й вмерлини, щастя і горе* (М. Стельмах).

2. Уїдливий, набридливий, настирливий. *В її роздраженім умі засіла тота догадка, мов влізлива оса, і знов почала вона мучитись і тривожитись* (І. Франко); *Як тільки зачали занадто його* [Славка] *непокоїти думки, як тільки почув над вухами те влізливе, докучне гудіння — "невільник, невільник!", то зараз шептав: "Отже страчуся так, як Гринько!"* (Л. Мартович); *Іван стоїть посеред кімнати .. Йому не виходить з голови влізлива думка, що тут уже край його мріям, край його замислам* (А. Крушельницький); * Образно. *Під кінець вечора я подумав, що, може, й справді варто полюбити цю панну — тоді .. заживу я, як усі люди, тобто влаштую гніздо, .. обмурую його довкіл, захищаючись од влізливого світу, буде тоді мені затишно й тепло* (Валерій Шевчук).

ВЛІ́ЗЛИВІСТЬ (УЛІ́ЗЛИВІСТЬ), вості, *ж.* Властивість за знач. **влі́зливий.** — *Правда ваша, — сказала пані, — даруйте мою влізливість!* (І. Франко); *Вона не бажала мати зі мною ніякої справи. Навіщо я б мав виявляти непотрібну влізливість* (І. Микитенко); *Коли грекам набридла влізливість македонських королів, вони виступили проти них разом зі скитами* (з наук.-попул. літ.).

ВЛІ́ЗЛИВО (УЛІ́ЗЛИВО). Присл. до **влі́зливий.** *Наставив* [Мохна] *до Петра очі й дивився пильно і влізливо* (Валерій Шевчук).

ВЛІ́ЗТИ *див.* **влáзити.**

ВЛІПИ́ТИ *див.* **влі́плювати.**

ВЛІ́ПЛЕНИЙ (УЛІ́ПЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вліпи́ти** 1. * Образно. *Лице її було довгасте, дуже бліде і якесь таке, як бувають булки, спечені без блиску. В сій довгастій булці були вліплені двоє очей...* (В. Винниченко); // **вліплено,** *безос. пред. Метнувся я до комори та до Карольчиного зеркальця, що було вліплено в стіну* (Б. Лепкий).

ВЛІ́ПЛЮВАТИ (УЛІ́ПЛЮВАТИ), юю, юєш, *недок.,* **ВЛІПИ́ТИ (УЛІПИ́ТИ),** вліплю́, влі́пиш; *мн.* влі́плять; *док., що.* 1. Вставляти в що-небудь способом ліплення. *Фасад будинку обласних організацій облицьовували дефіцитним гранітом, інтер'єри обшивали дубом, а на місці герба хотіли вліпити годинника* (з Інтернету).

2. *перев. док., перен., фам.* Уживається замість іншого дієслова, зміст якого розкривається контекстом, для вираження енергійної, несподіваної або необдуманої дії. *З хати вибігає розшаріла Надійка, охоплює двома руками гостя і вліплює йому в щоки два поцілунки* (М. Стельмах); *Здивований латиніст, докірливо хитаючи головою, вліпив мені трійку* (Б. Антоненко-Давидович); *Пізніше я взнав, що вліпили в ту арку Відпущені кошти для бані і парку* (С. Олійник).

◊ **(1) Вліпи́ти буханця́** *кому* — ударити кого-небудь. *А іноді, було, й буханця уліпить* [Мотря] *Чіпці у спину, щоб довго не роздумував* (Панас Мирний); **Дава́ти / да́ти** *(зневажл.* **вліпи́ти, втелю́щити) догáну** *(розм.* **строгача́)** *див.* **дава́ти; Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти** *і т. ін.)* / **дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати** *і т. ін.)* **ля́паса (ляща́)** *див.* **дава́ти; (2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **в о́ко вліпи́ти <Вліпи́ти в са́ме о́ко>:** а) влучно, дотепно сказати або точно визначити що-небудь. — *Тоді громаді добре, як усі в достатках. — Правда! Правда! — озвалися навкруги голоси. — Наче в око вліпив!* (Б. Грінченко); *Танцюра аж рот роззявив здивовано. — Здорово! — ляснув він себе по гладких боках. — Ось як він закрутив... Вліпив у саме око* (З. Тулуб); — *Навіть за могилу на цвинтарі треба було заплатити, — несміливо обізвався Дмитро. — Як в око вліпив, — задоволено відказав Тимофій* (М. Стельмах); б) точно, безпомилково передбачити, вгадати що-небудь. *Вона таки у його відьма .. Хіба і мені не напророкувала Оришка сього лиха... Тоді ж, у Хведора як були... Сміялись чогось. А вона: "Не смійся, не смійся, тебе лихо жде". Як ув око вліпила! З того часу все пішло — як згори посунулося...* (Панас Мирний); *Ударить грім великий, і буде буря громова!.. Засіяє весняне сонце, і засміються люди. Ніколи, ніколи не забути мені дідового пророцтва. Як в око вліпив* (О. Ковінька).

ВЛІТА́ТИ (УЛІТА́ТИ), áю, áєш, *недок.,* **ВЛЕТІ́ТИ (УЛЕТІ́ТИ),** влечу́, влети́ш, *док.* 1. Летячи, проникати, потрапляти в середину чого-небудь. *Великі нічні метелики влітали у відчинені вікна й кружляли з лопотінням навколо лампи* (О. Донченко); *У вибиті шибки влітали кажани й сови, по запустілих приміщеннях гарему никали голодні дикі звірі, що повтікали з кліток* (П. Загребельний); *Влетіла ластівка, защебетала і вилетіла* (В. Винниченко); * Образно. *Якесь незрозуміле хвилювання влетіло в мої груди й билось, як підстрелене* (Б. Антоненко-Давидович); *Скоропадський лежав, .. його обличчя страшенно зжовкло .. Таке обличчя буває тільки в людей, до яких у серце влетіла смерть* (Ю. Мушкетик).

2. *перен., розм.* Швидко входити, вбігати, в'їжджати куди-небудь. *Влітає радісний, могутній у своїх поривах, цар* (Г. Колісник); *Враз мов хтось штовхнув із сіней, колихнувся від дверей натовп і в хату влетів Матюха* (А. Головко); *Раптом до печери не увійшов, а влетів літній моряк з технічних військ, як це було видно з відзначок на петлицях* (В. Кучер); *Ми з розгону влетіли в ставок, здіймаючи цілі гейзери води й грязюки* (В. Нестайко); *Тільки-но встиг він* [поїзд] *зупинитися, як до вагона влетіла Ліля* (М. Олійник); *Незабаром машина влетіла на подвір'я лікарні* (О. Гончар).

3. *безос., кому, перен., розм.* Діставати покарання (перев. за поганий вчинок). *Максим .. копнув цуценя носком чобота під бік. Рябеньке, якому, певне, вже не раз влітало від хлопчаків, ображено дзявкнуло, замовкло і вмить чкурнуло попід ворітьми у двір* (В. Козаченко); *Він* [Шульц] *вичікує, поки та історія з табором забудеться, бо йому за неї влетіло* (Микита Чернявський); *Швейк .. оглядав написи, видряпані на стінах. В одному з них якийсь в'язень об'являв війну з полі-*

цією не на життя, а на смерть. Текст проголошував: "Начувайтеся! Влетить і вам" (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

◊ **(1) Влетіти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку)** *кому і без дод.* — дорого коштувати, обійтися кому-небудь. — *Ну й понавиписували ж отаких машин* [екскаваторів]! *Мабуть, у добру копійчину влетіло* (Г. Коцюба); *Що, якби спорудити високу трубу за півкілометра від шахти, серед зеленого масиву?.. — Це влетить в копійку, — перебив Арчіля Беззуб'як* (П. Інгульський); *Ми в першу чергу всі свої ресурси кинули на будівництво приміщень для ферми. Звичайно, це нам влетіло в копієчку* (М. Циба).

ВЛІ́ТЕЧКУ (УЛІ́ТЕЧКУ), *присл.* Пестл. до **влітку.** *Усі образи позаквітчувані були усякими квітками: коли улітечку, то справжніми, а на зиму, то робленими з шпалерів* [шпалер] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона ще влітечку вимила рунце* (Ганна Барвінок).

ВЛІ́ТІ (УЛІ́ТІ), *присл., розм.* Те саме, що **влітку.** *Хто вліті гайнує, той взимі голодує* (Номис); *Вранці вона* [річка] *була ясна і чиста і плюскотіла тихенько, мов уліті* (І. Франко); *Було це рано вліті. Жнива ще не починались* (В. Винниченко); *Пройшли ж бо вліті з Таращанського повіту через північну Україну повсталі розлючені селяни .. — і ніхто не міг їх спинити: ні державна варта, ні комендантські сотні, ні навіть німці!* (Б. Антоненко-Давидович).

ВЛІ́ТКУ (УЛІ́ТКУ), *присл.* Літньою порою, літом. *Улітку, саме серед дня, Пустуючи, дурне ягня Само забилося до річки Напитися водички* (Л. Глібов); *Як чарує очі влітку над горою сонця схід!* (М. Терещенко); *Влітку риба йде вгору на мілини, взимку спускається вниз на більшу глибінь* (І. Багряний); *Вивчивши уроки, влітку цілий день я гасав з хлопчаками по вулицях, ходив на річку, в ліс, знав усі околиці нашого міста* (Б. Антоненко-Давидович); *Боян заспівав .. Здавалося, слова співця народжувалися одразу, ось тут, несподівано, як прозора хмаринка на передгрозовому небі влітку* (О. Бердник).

ВЛКСМ, *невідм., ч., іст.* Скорочення: Всесоюзна Ленінська Комуністична Спілка Молоді; молодіжна комуністична організація за часів Радянського Союзу. *У всіх своїх публікаціях у газеті я висловлював не свою приватну думку, а думку райкому партії та ще, як член ВЛКСМ, думку райкому комсомолу* (О. Шугай); *Тоді зі мною стався трохи курйозний випадок — мене прийняли до комсомолу, коли мені ще не виповнилось 14 років. То я, так би мовити, порушив Статут ВЛКСМ* (з газ.).

ВЛОВ *див.* **уло́в.**

ВЛО́ВИ *див.* **уло́ви.**

ВЛОВИ́МИЙ *див.* **уловим́ий.**

ВЛОВИ́МІСТЬ *див.* **уловим́ість.**

ВЛОВИ́ТИ *див.* **уло́влювати.**

ВЛОВИ́ТИСЯ *див.* **уло́влюватися.**

ВЛО́ВЛЕНИЙ *див.* **уло́влений.**

ВЛО́ВЛЕННЯ *див.* **уло́влення.**

ВЛО́ВЛЮВАНИЙ *див.* **уло́влюваний.**

ВЛО́ВЛЮВАНІСТЬ *див.* **уло́влюваність.**

ВЛО́ВЛЮВАННЯ *див.* **уло́влювання.**

ВЛО́ВЛЮВАТИ *див.* **уло́влювати.**

ВЛО́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **уло́влюватися.**

ВЛО́ВЛЮВАЧ *див.* **уло́влювач.**

ВЛОВЛЯ́ТИ *див.* **уло́влювати.**

ВЛО́ВНИЙ *див.* **уло́вний.**

ВЛО́ВЧИЙ *див.* **уло́вчий.**

ВЛО́ГО́ВИНА *див.* **уло́го́вина.**

ВЛО́ГО́ВИНКА *див.* **уло́го́винка.**

ВЛО́ГО́ВИННИЙ *див.* **уло́го́винний.**

ВЛО́ЖЕНИЙ *див.* **уло́жений.**

ВЛОЖИ́ТИ[1] (УЛОЖИ́ТИ), вложу́, вло́жиш, *док., що, у що, рідко.* Те саме, що **вкла́сти[1].** *Дядько мій брав колись* [книжки] *у п. Франка і казав мені вложити до скрині* (Леся Українка); *Тухольці вложили найбільше праці в те діло* [пробивання проходу в горах], *тож гордилися ним, як своїм* (І. Франко); — *Щось сотень п'ять уложив він у його* [завод] (Панас Мирний).

ВЛОЖИ́ТИ[2] *див.* **уложи́ти[1].**

ВЛОЖИ́ТИСЯ *див.* **уложи́тися.**

ВЛОМИ́ТИ *див.* **уломи́ти.**

ВЛОМИ́ТИСЯ[1] (УЛОМИ́ТИСЯ), вломлю́ся, вло́мишся; *мн.* вло́мляться; *док.* Самовільно ввійти в приміщення, розбивши двері, вікна і т. ін.; увірватися. *Листочок ходить з рук до рук, і всі його читають — кожен подовгу тримає його в руках, позираючи на двері, щоб не вломився цербер і не відібрав* (І. Багряний); *Два дні пізніше прийшли в село жандарми, вломилися до Мартинчуків, скували Марічку і забрали в місто* (Ірина Вільде); * Образно. *Підхопив* [Олекса] *легіня на плечі і вломився в ліс* (Г. Хоткевич).

ВЛОМИ́ТИСЯ[2] *див.* **уломи́тися[1].**

ВЛУПИ́ТИ *див.* **улупи́ти.**

ВЛУЧА́ННЯ (УЛУЧА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **влуча́ти** 1. *Тільки й порушують інколи тишу цих неоглядних просторів вибухи страшенної сили, бо все тут призначене для ударів, для влучань, для попадання в ціль* (О. Гончар); *Строфіїв син Скамандрій .. Списом був гострим із рук Менелая Атріда убитий .. Не врятувала й сама Артеміда його стрілометна, Ні дальносяжне влучання, що досі він ним відзначався* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

(1) Пря́ме влуча́ння (влу́чення, попада́ння) — влучання точно в ціль. *Коли оглянувся* [Орлюк], *кілька ворожих танків уже горіло, а один, найближчий до нього, злетів у повітря від прямого влучання* (О. Довженко); *Три накати товстих осикових колод перекривали його* [бліндаж] *зверху, таку покрівлю навіть при прямому влучанні проб'є не всякий снаряд* (С. Голованівський); *Мати, батько, сестричка — всі загинули від прямого влучення бомби в їхній будиночок, що стояв на околиці Кіровограда* (Є. Доломан); *У перші дні війни прямим попаданням авіабомби було зруйноване красиве триповерхове приміщення Кам'янець-Подільської бібліотеки* (з наук. літ.).

ВЛУЧА́ТИ (УЛУЧА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВЛУ́ЧИТИ (УЛУ́ЧИТИ),** чу, чиш, *док.* 1. *у кого — що і без дод.* Кидаючи, спрямовуючи що-небудь у ціль, досягати її; попадати. *З паничем було цілісінький день граємось по клунях, — у м'яча побиваємось: я тікаю, а панич улуча* (О. Стороженко); *Тимофій Заброда з кущів ловко влучав короткими кілками, якими притикали коноплі, у верхівців* (К. Гордієнко); *Радюкові здалось, що хтось вистрелив і влучив йому в самісіньку голову* (І. Нечуй-Левицький); *В есмінець влучила ворожа торпеда* (В. Кучер); * Образно. *Силу рукам дай, щоб пута ламати. Ясність думкам — в серце кривди влучать* (І. Франко); * У порівн. *Понеслися* [сніжинки]! *Летять, ніби влучають в невидимі марева* (В. Барка); // *розм.* Бити когось чим-небудь; ударяти. *Знов розмахнувся хлопець і ще дужче влучив батька по плечу* (І. Франко).

2. *тільки док., перен.* Вибрати найзручніший, найбільш влучний момент для здійснення чогось. [С т а р ш и н а:] *Чи*

не влучу години, щоб побалакать з нею! (І. Карпенко-Карий); *Роман все ж таки улучить час, коли вона заворониться, і вскочить у хату* (С. Васильченко); *Баржак, влучивши момент, вихопивсь на край ґанку* (О. Гончар).

◊ **(1) Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко)** — говорити, висловлювати і т. ін. те, що потрібне, доречне, влучне, або діяти відповідно до конкретної ситуації. *Сиплеться град гуцульських жартів, іноді неотесаних, вузлуватих, але завше влучних, що попадають просто в око* (Г. Хоткевич); *Артилеристи бачили цю людину вперше. Спочатку висміювали її дикий вигляд .. Але промова припала їм до серця. — В саму точку б'є!* (П. Панч); *— Підсусідки, замість бути нашими хлопами й орати нам землю, — працюють на своїх хлопських отаманів. — Правильно, — загули голоси. — Молодець, Кособудський. Влучив у саме око* (З. Тулуб); *— Що ж, його* [чай] *з нарзану роблять, чи як? Бачура обернувся, наче його вкололи голкою .. Тепер Ковалів влучив у саму точку, вдарив дошкульно* (М. Чабанівський); **Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце** *див.* **вціля́ти; (2) [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спійма́єш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить>** *кого* — хто-небудь дуже хитрий, спритний, вміє вийти з будь-якої складної ситуації, і нікому не вдається довести його причетність до чогось. *Не тільки редактор "Правди", а й усі народовці львівські держали себе в цій справі так, що, кажуть, і в ступі їх не спіймаєш* (М. Драгоманов); *Тепер, за давністю літ, неможливо відшукати слід запропащеної рукописі* [запропащеного рукопису], *та й винуватців того запропащення теж у ступі не влучиш* (Леся Українка); *— Мама сказали, що ти крутійка і що тебе сам чорт у ступі не влучить* (О. Копиленко); *— Вас усіх з вашими витребеньками і в ступі не потрапиш, — сердито сказала Варвара Павлівна* (В. Собко); *Не раз уже й Хома терпів через плутощі* [плутні] *шуряка... Він тобі з піску мотузку суче, а ти його в ступі не влучиш* (Я. Гримайло); *— А тебе, шилохвостий, напевне, і в ступі не втовчеш, — косував на нього дід* (М. Стельмах); *Володьку зачепи — на ходу вигадає сто пояснень, такого в ступі не влучиш* (О. Гончар); **Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше** *і т. ін.)* **мі́сце** *див.* **попада́ти.**

ВЛУ́ЧЕНИЙ (УЛУ́ЧЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **влу́чити** 1. *Комаров пробіг ще кілька десятків кроків і клякнув до мерзлої землі, влучений під саму лопатку* (У. Самчук); *Впав перед Романом якийсь боєць, влучений розривною кулею в голову* (О. Гончар); // **влу́чено,** *безос. пред. Влучено звірика, коли вибігав з нори, влучено з недостатньою силою, тому, приглушений на мить, знов підплигнув і побіг шукати вільного сховища* (В. Барка).

ВЛУ́ЧЕННЯ (УЛУ́ЧЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **влу́чити** 1. *Богдан зробив майже неможливе. Він збив із своєї зенітки рукав* [повітряна мішень у вигляді рукава] *на такій висоті, на якій прямі влучення не передбачаються* (Р. Іваничук); *Здебільшого блискавка влучає в одиноке дерево, найчастіше — в дуб. На нього припадає більше половини всіх влучень, на тополю — в два рази менше* (з газ.).

Пряме́ влуча́ння (влу́чення, попада́ння) *див.* **влуча́ння.**

ВЛУ́ЧИТИ *див.* **влуча́ти.**

ВЛУ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який точно попадає в ціль; точно спрямований у ціль. *Вистріл був влучний* (І. Франко); *Молодий сосняк, стогнучи, валився під влучними ударами сокири* (О. Донченко); *Мінометники .. своїм влучним і бистрим вогнем підпалили село в кількох місцях, зруйнували кулеметні гнізда над самим Бугом на узгір'ї* (І. Багряний).

2. *перен.* Який точно, чітко розкриває, відбиває суть чого-небудь. *Зауваження майстра були хоча й суворі, але влучні* (О. Іваненко); *Жарт любив* [батько], *точене, влучне слово* (О. Довженко); *Не збираюся розтікатись мислію по древу, за влучним виразом древнього автора* (В. Дрозд); *Влучний, емоційний вислів стисло й конкретно визначав мету партизанської війни: "Нехай відчує ворог, як горить під ним наша земля"* (з наук. літ.).

3. *перен.* Який сприяє успіхові, розвиткові чого-небудь; слушний. *Вибрав Семен влучну мить, схопив* [охоронців] *обома руками і хряснув їх один одного лобами* (з легенди).

ВЛУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **влу́чний.** *Кидається воїн вперед з удесятеро більшою снагою, й тоді особливої влучності набувають його удари по ворогові* (О. Довженко); *Кожен прагнув повторити влучність ротмістра* (Д. Білий); *Хіба не віє гумором, сонцебризним сміхом і разом з тим влучністю характеристик від таких козацьких наймень: Тишко Наливайченко, Трохим Міняйленко, Іван Привезюн, Павло Безштанько, Петро Сало, Васько Сметана?* (з наук. літ.); *Саме фразеологізмам притаманні влучність характеристики, відчутна оцінна функція* (з наук.-попул. літ.); *Точність стилю, влучність сценічного малюнку ролі — необхідна умова для співачки* (з газ.).

ВЛУ́ЧНО. Присл. до **влу́чний.** *Підпаски подолані відступають і здалека кидають грудками та паліччям, не дуже влучно* (Леся Українка); *Висловлялась* [висловлювалась] *коректно, а що найкраще і в жінок рідко — завше коротко і влучно* (О. Кобилянська); *Колись я сміявся з таких виразів, як: "одбити печінки", "одбити пам'ять", а тепер бачу, що народ досить влучно називає явища* (В. Винниченко); *Захопившись можливістю полювати, коли йому заманеться, батько пропадав цілими днями на полюванні, влучно поціляючи то перепелиць, качок і бекасів, то зайців і лисиць* (Б. Антоненко-Давидович); *Обидва "тигри", що сховалися за невисокою цегляною коморою, били по нашій кам'яниці хоч і не часто, але влучно* (Є. Доломан).

ВЛЮБИ́ТИ *див.* **улюбля́ти.**

ВЛЮБИ́ТИСЯ *див.* **улюбля́тися.**

ВЛЮ́БЛИВИЙ *див.* **улю́бливий.**

ВЛЮ́БЛИВІСТЬ *див.* **улю́бливість.**

ВЛЮ́БЛИВО *див.* **улю́бливо.**

ВЛЮБЛЯ́ТИ *див.* **улюбля́ти.**

ВЛЮБЛЯ́ТИСЯ *див.* **улюбля́тися.**

ВЛЯГА́ННЯ[1] *див.* **уляга́ння**[1].

ВЛЯГА́ННЯ[2] *див.* **уляга́ння**[2].

ВЛЯГА́ТИ[1] *див.* **уляга́ти**[1].

ВЛЯГА́ТИ[2] *див.* **уляга́ти**[2].

ВЛЯГА́ТИСЯ *див.* **уляга́тися.**

ВЛЯГТИ́[1] *див.* **уляга́ти**[1].

ВЛЯГТИ́[2] *див.* **уляга́ти**[2].

ВЛЯГТИ́СЯ *див.* **уляга́тися.**

ВЛЯ́ПАТИ *див.* **уля́пати.**

ВЛЯ́ПАТИСЯ *див.* **уля́патися.**

ВМА́ЗАНИЙ[1] **(УМА́ЗАНИЙ),** а, е. 1. Дієпр. пас. до **вма́зати**[1] 1. *На салогоні багато діла: той овець ріже, той білує, той жир обдира і кида у здоровенний казан, умазаний у піч*

(Панас Мирний); *Поперечна пилка, колій, відра, великий вмазаний казан надворі, та й байда, — так тут лежали і ніхто їх не забрав* (І. Багряний); *Майже непомітно блимав собі* [каганець] *на вмазаній у комині дощечці* (І. Вирган); *— Дуже хочеш? — всміхнувся Василь, розчісуючи гребінцем пишні вуса біля дзеркала, вмазаного в стіну* (О. Бердник); *Вікон немає, шматочок скла в стіну вмазаний* (К. Гриб); // **вма́зано,** *безос. пред. Весело кривуляю до стіни, в яку вмазано товсту друзку отого дзеркала, що було до революції в панів* (М. Стельмах).

2. *перен., фам., рідко.* Нетверезий, п'яний. *Йому не вдалося піймати ані Ліліного, ані Марлениного погляду: .. цей вмазаний чудак всього лише поет* (Ю. Андрухович).

ВМА́ЗАНИЙ² *див.* **ума́заний¹.**

ВМА́ЗАТИ¹ *див.* **вма́зувати¹.**

ВМА́ЗАТИ² *див.* **ума́зувати¹.**

ВМА́ЗАТИСЯ *див.* **ума́зуватися¹.**

ВМА́ЗУВАННЯ¹ (УМА́ЗУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вма́зувати¹.** *Для вмазування спіралей використовують матеріали, які швидко твердіють після розбавлення водою, — алебастр або гіпс* (з наук. літ.); *Вибирати місця для вмазування спіралей треба так, щоб не пошкодити трубок* (з навч. літ.).

ВМА́ЗУВАННЯ² *див.* **ума́зування¹.**

ВМА́ЗУВАТИ¹ (УМА́ЗУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВМА́ЗАТИ (УМА́ЗАТИ),** вма́жу, вма́жеш, *док., що.* 1. Мазанням закріплювати щось уставлене куди-небудь. *У цеглу на тумбі вже по війні вмазав Макар старе чересло, а до нього приклеїв бляшану зірку* (Григір Тютюнник); *Молоді молюски мелані можуть вигризати нірки в акваріумній замазці. Щоб цього не сталося, в кутки акваріума на замазку вмазують або проклеюють липкою стрічкою смужки скла* (із журн.).

2. *тільки док., що і без прям. дод., перен., фам.* Те саме, що **ви́пити** 2. *Життя триває, братику .. Хоч мене в ньому і розжалували .. я тепер капітан .. Вибач, я трохи вмазав сьогодні* (Ю. Андрухович); *— То, може, ти собі, вуйку, трохи... ну, вмазав перед тим? Ну, пивка там... Може, кислячка того з яблук, що в тебе в пивниці? — Та то дурниці, що я там випив* (Л. Дереш); *— Де ти вже встиг вмазати? Я ж просила, здається, сьогодні не пити* (із журн.).

3. *тільки док., кого, що чим, перен., розм.* Ударити. *— Вожатий! — кажу я йому (бо він був піонервожатим нашого класу, коли я вчився у художній школі). — Може, ти знаєш чому Т. Я. вмазала "Співакові"?* (Ю. Логвин); *Оточений, перекритий* [університетський парк] .. *Виявляється, під час земляних робіт хтось копнув і наткнувся на щось тверде. Добре хоч не вмазав бульдозером. Викликали саперів, ті знайшли снаряд часів Другої світової війни* (Л. Костенко).

ВМА́ЗУВАТИ² *див.* **ума́зувати¹.**

ВМА́ЗУВАТИСЯ¹ (УМА́ЗУВАТИСЯ), ується, *недок.* Пас. до **вма́зувати¹** 1. *Ми й мешкали втрьох на Буртах у тій халупі-врем'янці .. з крихітним віконцем в одну шибку без рами — просто шибка вмазувалася в дірку в стіні* (В. Чемерис); *Шматочки кольорового скла вмазувалися в стіни під вікнами* (з газ.).

ВМА́ЗУВАТИСЯ² *див.* **ума́зуватися¹.**

ВМАЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вмалюва́ти.** *У герб Рафаїла Заборовського було вмальовано палаюче серце* (із журн.); * Образно. *Кожен по-своєму сприймав Никифора. Ніхто не міг пройти повз нього байдужим. Никифор був нібито вмальований у живий лемківський іконостас* (з Інтернету); // **вмальо́вано,** *безос. пред. У повнометражну комп'ютерну анімацію вмальовано кілька живих акторів* (із журн.).

ВМАЛЬО́ВУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **вмальо́вувати.** *Учні виконали геометричну вправу на вмальовування кольорів гуашшю* (з газ.); *Означений в академічній праці універсум розуміння феноменальної постаті великого митрополита дає підстави для вмальовування особистості Петра Могили в загальну картину культурно-історичної епохи вітчизняного та європейського Середньовіччя* (з наук. літ.).

ВМАЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВМАЛЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., кого, що, розм.* 1. Вписуючи, вставляючи що-небудь у текст, картину і т. ін., доповнювати їх. *Учні комбінують природні форми з геометричними, зв'язно передають на малюнках зображення ритмічних одиниць, часто в одну форму вмальовують іншу* (з наук. літ.); *Кожна команда отримує "Картку оцінювання", в яку інструктори будуть вписувати (вмальовувати, вклеювати — на вибір організаторів) бали за виконане завдання* (з Інтернету); *— Один із художників сказав мені таку річ: "Мої пейзажі політизовані". Чи може таке бути? — Напевно, якщо в них вмальовувати прапорці певної партії, аксесуари політичної сили при владі* (з Інтернету); *Оце б і грушу можна було б вставити у п'єсу, і кулеметників біля неї, а в гілля груші вмалювати молодика, якого нема тепер* (М. Стельмах).

2. *перен., рідко.* Вписувати що-небудь (у звіт, документ і т. ін.), змінюючи зміст. *Оскільки балансова вартість, яку розраховує Бюро технічної інвентаризації, суттєво нижча від ринкової, то продавці намагатимуться вмальовувати в ціну угоди цифру, близьку, власне, до балансової вартості, й так зменшувати суму своїх податкових зобов'язань* (з газ.).

ВМАЛЮВА́ТИ *див.* **вмальо́вувати.**

ВМАРШИРУВА́ТИ (УМАРШИРУВА́ТИ), у́ю, у́єш, *док., рідко.* Ввійти маршем, по-військовому. *В камері було кілька людей, хтось з них витріщився здивовано, але Андрій дав знак і цим мовчати, й вони вмарширували в чужу камеру, як додому* (І. Багряний); *Згодом легіон перейшов до Криниці і частинно до Закопаного, де їх у грудні 1939 року роззброєно і демобілізовано. Не сповнилися тоді мрії братчика Осипа на чолі українських військових відділів вмаршируваати до столичного міста Львова* (з газ.).

ВМАСТИ́ТИ *див.* **ума́щувати.**

ВМАСТИ́ТИСЯ *див.* **ума́щуватися.**

ВМАХ (УМА́Х), *присл., діал.* Вмить. *Одежу всю цвітну порвала* [Лавинія], *А чорну к* [до] *дері прибирала, Мов галка, нарядилась вмах* (І. Котляревський); *З потемнілої півночі, підсвітлені знизу жовтою половинкою сонця .. на нас налітали посріблені крапелини. Поривчасте небо вмах зупинилося, пішло шкереберть, і на мене й на Кодиму посипалися качки* (М. Вінграновський); *Кайдан казав, що треба вибратися вмах, а сам ліз по драбині, як ведмідь* (Ю. Мушкетик).

ВМА́ЩЕНИЙ *див.* **ума́щений.**

ВМА́ЩУВАТИ *див.* **ума́щувати.**

ВМА́ЩУВАТИСЯ *див.* **ума́щуватися.**

ВМЕБЛЬО́ВАНИЙ *див.* **умебльо́ваний.**

ВМЕБЛЬО́ВАНІСТЬ *див.* **умебльо́ваність.**

ВМЕБЛЮВА́ННЯ *див.* **умеблюва́ння.**

ВМЕБЛЮВА́ТИ *див.* **умебльо́вувати.**

ВМЕНТ (УМЕ́НТ), *присл., розм.* Те саме, що **вмить.** *Вмент маленький візок виповняється тілами вздовж і впоперек* (М. Коцюбинський); *Сушник умент спалахнув*

(Л. Яновська); *Солдатики, що стояли на ґанку, вмент чогось витягуються, роблять напружені обличчя, і всі, як по команді, повертають голови в один бік* (В. Винниченко); *Крик перервався, заглушений виплеском води, і Шаптала вмент майнув до скелі* (В. Підмогильний).

ВМЕНША́ТИ *див.* **уменша́ти.**

ВМЕНША́ТИСЯ *див.* **уменша́тися.**

ВМЕ́НШЕНІСТЬ *див.* **уме́ншеність.**

ВМЕ́НШЕННЯ *див.* **уме́ншення.**

ВМЕ́НШИТИ *див.* **уменша́ти.**

ВМЕ́НШИТИСЯ *див.* **уменша́тися.**

ВМЕ́НШУВАТИ *див.* **уменша́ти.**

ВМЕ́НШУВАТИСЯ *див.* **уменша́тися.**

ВМЕРЕ́ЖАНИЙ[1] (УМЕРЕ́ЖАНИЙ), ВМЕРЕ́ЖЕНИЙ (УМЕРЕ́ЖЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вмере́жати[1]** і **вмере́жити[1].** *Шовковий батик на стінах вмережаний звірятами, птахами, квітами та безжурними сценами* (із журн.); *Категорії як філософські поняття є спільними для позанаукового і наукового знання, їх зміст вмережений у зміст тих чи тих знань* (з наук. літ.); *Пізнати зможуть сотні таємниць Лиш ті, кому важкі шляхи під силу. Хай вам відкриється тенетів лабіринт, Увесь вмережений таблицею із чисел* (із журн.); *Дякую тобі за літнє небо, зорями вмережане* (із журн.).

ВМЕРЕ́ЖАНИЙ[2] *див.* **умере́жаний[1].**

ВМЕРЕ́ЖАТИ[1] *див.* **вмере́жувати[1].**

ВМЕРЕ́ЖАТИ[2] *див.* **умере́жувати[1].**

ВМЕРЕ́ЖЕНИЙ *див.* **вмере́жаний.**

ВМЕРЕ́ЖЕННЯ (УМЕРЕ́ЖЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмере́жити.** *Позанаукові знання презентують суб'єктивність вмереження людини у світ* (з наук. літ.).

ВМЕРЕ́ЖИТИ *див.* **вмере́жувати[1].**

ВМЕРЕ́ЖУВАТИ[1] (УМЕРЕ́ЖУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВМЕРЕ́ЖАТИ (УМЕРЕ́ЖАТИ), ВМЕРЕ́ЖИТИ (УМЕРЕ́ЖИТИ),** жу, жиш, *док., що, у що.* 1. Вшивати що-небудь у щось мережкою. *Примережують цим швом і уставки ("полики") та рукави, вмережують ластки, клинці* (з навч. літ.).

2. *перен.* Доповнювати або увиразнювати що-небудь, вписуючи, вставляючи і т. ін. щось (перев. знаки, числа, слова). *Доярки багато звабних сюжетів умережать у ваші .. оповідання, новели, нариси* (О. Ковінька).

ВМЕРЕ́ЖУВАТИ[2] *див.* **умере́жувати[1].**

ВМЕРЗА́ТИ (УМЕРЗА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВМЕ́РЗНУТИ (УМЕ́РЗНУТИ),** ну, неш, *док., у що.* Під дією морозу закріплюватися в масі льоду, снігу і т. ін. *Вдень попускало, сонце в передгір'ях гріло по-весняному, коні звечора вгрузали в глину, а на ранок вмерзали копитами так, що вирвати їх не було сили* (П. Загребельний); *Коли суворі чукотські морози до дна проморожують ріки, чорна рибка закопується у мул або просто вмерзає у лід* (з наук.-попул. літ.); *Вона стояла непорушна, .. ботики вмерзли в сніг* (М. Руденко); * Образно. *Ти тільки, як всі воскреслі, не любиш про смерть говорити. І маєш, напевно, рацію. Минуле вмерзає в кригу* (Л. Костенко); *Батьки десь вмерзли в землю там, У вічній тундрі Комі* (І. Багряний).

ВМЕ́РЗЛИЙ (УМЕ́РЗЛИЙ), а, е. Дієпр. акт. до **вме́рзнути.** *На вмерзлій у лід кладці з одного краю лежить обрис берега, на другому іскриться місячна пороша* (М. Стельмах); *У льодовиках, які можна бачити в горах, часто трапляються вмерзлі в кригу великі уламки гірських порід* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Екстравагантно підносився незвичайного виду катер, всуціль, наче вмерзлий в полярні льоди вітрильник, укритий прозорою кригою* (із журн.).

ВМЕ́РЗНУТИ *див.* **вмерза́ти.**

ВМЕ́РЛИЙ *див.* **уме́рлий.**

ВМЕ́РЛИНИ, лин, *мн., рідко.* Те саме, що **похова́ння** 1. *Вино сказало "говть" і пахучим оксамитом полилось у срібну чарку, з якою панотець завжди ходив і на хрестини, і на вмерлини* (М. Стельмах).

ВМЕРТВИ́ТИ *див.* **умертвля́ти.**

ВМЕРТВІ́ННЯ *див.* **умертві́ння.**

ВМЕ́РТВЛЕНИЙ *див.* **уме́ртвлений.**

ВМЕРТВЛЯ́ННЯ *див.* **умертвля́ння.**

ВМЕРТВЛЯ́ТИ *див.* **умертвля́ти.**

ВМЕ́РТИ *див.* **умира́ти.**

ВМЕ́ТЕНИЙ *див.* **уме́тений.**

ВМИВА́ЛЬНИЙ *див.* **умива́льний.**

ВМИВА́ЛЬНИК *див.* **умива́льник.**

ВМИВА́ЛЬНИЦЯ *див.* **умива́льниця.**

ВМИВА́ЛЬНЯ *див.* **умива́льня.**

ВМИ́ВАНИЙ *див.* **уми́ваний.**

ВМИВА́ННЯ *див.* **умива́ння.**

ВМИВА́ННЯЧКО *див.* **умива́ннячко.**

ВМИВА́ТИ *див.* **умива́ти.**

ВМИВА́ТИСЯ *див.* **умива́тися.**

ВМИКА́ННЯ (УМИКА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмика́ти.** *Нові прилади автоматизують вмикання і вимикання високовольтних ліній на залізничному транспорті* (з наук.-попул. літ.); *Вмикання телеметричної, вимірювальної апаратури провадиться автоматично відповідно до програми польоту* (з газ.); *Деякі моделі терморегуляторів можна програмувати на вмикання та вимикання у певні години, скажімо, коли господарі йдуть з дому і повертаються* (з газ.); *Ритм випікання можна програмувати ще до вмикання печі* (з газ.).

ВМИКА́ТИ (УМИКА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВВІМКНУ́ТИ (УВІМКНУ́ТИ),** ну́, не́ш, *док., що.* З'єднуючи з джерелом енергії, уводити в дію; пускати в хід. *Олександр побачив біля дошки механіка, який вмикав рубильники* (П. Панч); *Ганна вмикає радіо* (В. Кучер); *Юрій увімкнув світло* (В. Собко); *Макар Сидорович витер хустиною лисину, ввімкнув настільний вентилятор* (М. Руденко).

◊ **(1) Вмика́ти / ввімкну́ти лічи́льник,** *жарг.* — починати нараховувати проценти за невчасно сплачену суму боргу в розмірі, признач. позичальником. *Рекетири позичали людям значні суми грошей і дуже швидко вмикали лічильник* (з газ.); *Хочеш, щоб подали у суд, конфіскували майно .. або ввімкнули лічильника? Ти цього чекаєш, харцизяко?* (С. Процюк).

ВМИКА́ТИСЯ (УМИКА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.,* **ВВІМКНУ́ТИСЯ (УВІМКНУ́ТИСЯ),** імкну́ся, і́мкне́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* З'єднавшись із джерелом енергії, приходити в дію. *В центрі, на чорному підвищенні, знаходився сферичний екран. Він автоматично вмикався на двадцять хвилин через кожні дві години* (О. Бердник); *Навкруги лежало передвечірнє вересневе місто .. Де-не-де вмикались ліхтарі, в розчулених дверях кафе виднілися столики* (О. Ірванець); *Коли стало темніти, народ розійшовся. Ввімкнулися лампи, залунала музика* (Л. Дереш).

2. *тільки недок.* Пас. до **вмика́ти.** *Одним поворотом важеля на пульті керування вмикався електричний струм високої напруги* (В. Владко); *Електронагрівальні прилади, телевізори, радіоприймачі та інші побутові електроприлади*

та апаратура повинні вмикатися в електромережу тільки за допомогою справних штепсельних з'єднань та електророзеток заводського виготовлення (з мови документів).

3. *діал.* Вникати. *Менший зять любив читати книжки, сидів дома й не дуже вмикався в господарство* (І. Нечуй-Левицький); *Замойський переводив погляд з дружини на заклопотаного козачка, напружено вмикаючись у сенс його повідомлення* (Іван Ле).

ВМИКА́Ч, á, *ч.* Пристрій для вмикання механізмів, приладів і т. ін. *Марушка шаснула до ліжка і клацнула вмикачем. Світло погасло* (В. Дрозд); *Коли вмикається покажчик повороту, струм від акумуляторної батареї автомобіля (або генератора) через вмикач запалювання надходить на затискач переривника* (з наук. літ.); *Стартер умикається повертанням ключа вмикача запалювання праворуч до упору* (з навч. літ.); *На панелі управління кухонною витяжкою — вмикач електровентилятора, перемикач швидкостей, вмикач освітлення* (з мови реклами).

ВМИ́ЛЕНИЙ *див.* **уми́лений.**

ВМИ́ЛИТИ *див.* **уми́лювати.**

ВМИЛОСЕ́РДЕННЯ *див.* **умилосе́рдення.**

ВМИЛОСЕ́РДИТИ *див.* **умилосе́рдити.**

ВМИЛОСЕ́РДИТИСЯ *див.* **умилосе́рдитися.**

ВМИЛОСТИ́ВИТИ *див.* **умилостивля́ти.**

ВМИЛОСТИ́ВИТИСЯ *див.* **умилостивля́тися.**

ВМИЛОСТИ́ВЛЕННЯ *див.* **умилости́влення.**

ВМИЛОСТИВЛЯ́ННЯ *див.* **умилостивля́ння.**

ВМИЛОСТИВЛЯ́ТИ *див.* **умилостивля́ти.**

ВМИЛОСТИВЛЯ́ТИСЯ *див.* **умилостивля́тися.**

ВМИ́ЛЮВАТИ *див.* **уми́лювати.**

ВМИНА́ННЯ[1] **(УМИНА́ННЯ),** я, *с.* Дія за знач. **вмина́ти**[1]. *Деформується картон шляхом вминання з метою формування лінії згину* (з навч. літ.).

ВМИНА́ННЯ[2] *див.* **умина́ння**[1].

ВМИНА́ТИ[1] **(УМИНА́ТИ),** áю, áєш, *недок.,* **ВМ'Я́ТИ (УМ'Я́ТИ),** умну́, умне́ш, *док., що, рідко.* 1. Вдавлювати, втискувати щось у що-небудь; утоптувати. *Обернувся й пішов через галявину, вминаючи в землю весняну траву* (М. Руденко); *Я вминаю З дідом стіг, Щоб у дощик Не затік* (М. Стельмах).

2. Ударом, тиском робити заглиблення. *Твердиня сталі і вогню Повзе на перевал, Хоч б'ють снаряди у броню, Вминаючи метал* (М. Бажан); *Розвертаючись, пожежник бампером вдарив Голобородькового "Жигуля", вм'явши багажник* (В. Яворівський).

3. *розм.* Намазуючи поверхню якою-небудь речовиною, втирати. *Піну потрібно наносити маленькими порціями. розтерти її в долонях і помалу вминати у волосся* (із журн.).

ВМИНА́ТИ[2] *див.* **умина́ти**[1].

ВМИНА́ТИСЯ[1] **(УМИНА́ТИСЯ),** áється, *недок., рідко.* Ставати вм'ятим. *Якщо декоративну штукатурку передбачається обробляти ударними інструментами, підготовчий шар повинен бути міцним, щоб він не відвалювався від поверхні і зерна дрібняку не вминалися в нього* (із журн.).

ВМИНА́ТИСЯ[2] *див.* **умина́тися**[1].

ВМИРА́ННЯ *див.* **умира́ння.**

ВМИРА́ТИ *див.* **умира́ти.**

ВМИРА́ТИСЯ *див.* **умира́тися.**

ВМИРА́ЮЧИЙ *див.* **умира́ючий.**

ВМИРУ́ЩИЙ *див.* **умиру́щий.**

ВМИ́СНЕ *див.* **уми́сне.**

ВМИ́СНИЙ *див.* **уми́сний.**

ВМИ́СНІСТЬ *див.* **уми́сність.**

ВМИ́СНО *див.* **уми́сно.**

ВМИ́ТИ *див.* **умива́ти.**

ВМИ́ТИЙ *див.* **уми́тий.**

ВМИ́ТИСЯ *див.* **умива́тися.**

ВМИ́ТІСТЬ *див.* **уми́тість.**

ВМИТТЯ́ *див.* **умиття́.**

ВМИТЬ (УМИ́ТЬ), *присл.* У цю ж хвилину; дуже швидко, відразу. *Їй все здається, що вовки Ось-ось прискачуть на дорогу Та нападуться й на шматки Розірвуть вмить її, небогу* (Я. Щоголів); *Юхим умить збагнув: так он воно про кого говорив Муха* (А. Головко); *На його* [сторожа] *обов'язку було стояти біля вхідних дверей і вмить замикати їх, коли я подаю команду* (Б. Антоненко-Давидович).

ВМІ́ЛЕЦЬ *див.* **умі́лець.**

ВМІ́ЛИЙ *див.* **умі́лий.**

ВМІ́ЛИЦЯ *див.* **умі́лиця.**

ВМІ́ЛІСТЬ *див.* **умі́лість.**

ВМІ́ЛО *див.* **умі́ло.**

ВМІ́ННЯ *див.* **умі́ння.**

ВМІ́ННЯЧКО *див.* **умі́ннячко.**

ВМІСИ́ТИ *див.* **умі́шувати**[1].

ВМІСТ (УМІ́СТ), у, *ч.* 1. Те, що є, міститься в чому-небудь. *Коли сідав до стола, то цікавився вмістом чарок, стаканів і стопочок переважно* (І. Сенченко); *"Хай їй там добре ведеться", — зітхнув я, оновлюючи вміст наших келихів молодим соаве* [італійським білим вином] (Ю. Андрухович); *Намацав* [Ряжанка] *кокетливу дамську сумочку, обережно клацнув і поклав до неї кілька зібганих банкнотів: увесь вміст своєї дірявої кишені* (І. Білик); *Виваливши вміст валізки на підлогу, чоловік навмання витягнув з купи вісім пачок, перерахував банкноти* (з газ.).

2. Наявність якоїсь речовини у складі чого-небудь. *Внаслідок вмісту кофеїну чай має тонізувальні властивості* (з наук.-попул. літ.); *Вдихання повітря, забрудненого дочірніми продуктами радону, і вживання води з підвищеним вмістом радіонуклідів — справді небезпечне* (з газ.); // Кількість якоїсь речовини у складі чого-небудь. *Особливу увагу в дисертації приділено сумішам із 50–80-відсотковим вмістом метану* (з наук. літ.); *У твердих ярих пшениць вміст білків сягає 20 % і більше* (з наук.-попул. літ.).

ВМІСТИ́ЛИЩЕ (УМІСТИ́ЛИЩЕ), а, *с., рідко.* Те саме, що **вмі́стище.** *Резервуари являли собою прямокутні вмістилища, стіни яких були складені з кам'яних плит* (з навч. літ.); *У казематі навряд чи можуть снитися чарівні сни... Хто знає... Людська душа — вмістилище таких скарбів!* (Василь Шевчук); *Чим більше гумусу в ґрунті, тим кращий його поживний режим, тому що гумус — це вмістилище елементів живлення* (з наук. літ.).

ВМІСТИ́ТИ *див.* **вміща́ти.**

ВМІСТИ́ТИСЯ *див.* **вміща́тися.**

ВМІ́СТИЩЕ (УМІ́СТИЩЕ), а, *с.* 1. Місце, посудина і т. ін. для вміщення чого-небудь. *Річкові русла — вмістища копалин* (з наук.-попул. літ.); *Резервуар — це споруда або інше вмістище для зберігання рідин і газів* (з навч. літ.).

2. *перен.* Взагалі те, що має вміст, містить щось у собі. *У центрі мікро- чи макрокосму стоїть людина як розумна істота та її уявлення про середовище, в якому вона існує (зовнішній, реальний світ), а також про саму себе як вміс-*

тище внутрішнього, ірреального світу (з наук. літ.); *Здавалася* [їжа] *зараз .. найсмачнішою, .. вмістищем калорій, що підтримують горіння примхливого вогника, який називають життям* (А. Дімаров); *Мовна одиниця функціонує часто як слово-концепт — вмістище узагальненого культурного смислу (сенсу), що дає підстави вважати мовну одиницю культурним концептом* (з наук. літ.).

ВМІ́ТИ *див.* **уміти.**

ВМІ́ШАНИЙ[1] **(УМІ́ШАНИЙ),** а, е. Дієпр. пас. до **вміша́ти**[1]. *Обминають* [слідчі] *тих, хто дійсно вмішаний до справи, щоб не зорієнтувати свою жертву і не дати їй змоги виробити план оборони* (І. Багряний).

ВМІ́ШАНИЙ[2] *див.* **умішаний**[1].

ВМІША́ТИ[1] *див.* **вмішувати**[1].

ВМІША́ТИ[2] *див.* **умішувати**[1].

ВМІША́ТИСЯ[1] *див.* **вмішуватися**[1].

ВМІША́ТИСЯ[2] *див.* **умішуватися**[1].

ВМІ́ШУВАТИ[1] **(УМІ́ШУВАТИ),** ую, уєш, *недок.*, **ВМІША́ТИ (УМІША́ТИ),** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Мішаючи, додавати щось у що-небудь; домішувати. *Постав* [віник] *там у хаті в куточку коло груби, а потім, як нагодишся в хату, то виметеш діл, — сказала панія Висока. — Я ще в той віник і полиню вмішала* (І. Нечуй-Левицький).

2. *кого, у що, розм., рідко.* Залучати, вплутувати кого-небудь у щось. *У справи релігії політику вмішувати не варто* (з газ.); *Усім відомо було, що це вона* [Кочубеїха] *затіяла донос, але її якось не вмішали. Ніхто не важився кликати Любов Федорівну на суд* (Б. Лепкий); *Стратон Бога вмішав, каже: — Прогнівили! Хіба ж дотепер знали люди, що є Бог?* (У. Самчук).

ВМІ́ШУВАТИ[2] *див.* **умішувати**[1].

ВМІ́ШУВАТИСЯ[1] **(УМІ́ШУВАТИСЯ),** уюся, уєшся, *недок.*, **ВМІША́ТИСЯ (УМІША́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Проникаючи кудись, змішуватися з ким-, чим-небудь. *Дрібна шляхта біднішала і помаленьку вмішувалась у народ* (І. Нечуй-Левицький); *Рибалки та птахолови .. виходять і вмішуються в юрбу гарних молодят* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * Образно. *Я сиділа при вікні і читала Фламмаріона "Бог у природі" .. Проміж гарні, щирі думки автора вмішувалися мої приватні думки* (О. Кобилянська); *Еней, ввійшовши в сю кошару, Побачив там багацько душ, Вмішавшися між сю отару, Як між гадюки чорний уж* (І. Котляревський).

2. *розм., рідко.* Те саме, що **втруча́тися.** *Ще ніколи не траплялося в аулі такого випадку, щоб жінка вмішувалася в чоловічі справи* (О. Донченко); — *Прийшов прохати тебе в старости. — Хіба женитися задумав? — умішалася Христя* (Панас Мирний); *Як наситили міщани свою лють, то стали знову вигукувати проти шляхти і відгрожуватись. Тоді вмішалося духовенство* (А. Чайковський).

3. *тільки недок.* Пас. до **вмішувати**[1]. *Інгредієнти вмішуються кухарем у борошно в певному співвідношенні, тоді тісто буде смачнішим* (з навч. літ.).

ВМІ́ШУВАТИСЯ[2] *див.* **умішуватися**[1].

ВМІЩА́ННЯ (УМІЩА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вміща́ти** 2. *Відкритий розширювальний бак призначений для вміщання надлишкового обсягу води при її об'ємному розширенні, заповнення експлуатаційної витрати теплоносія* (з наук. літ.).

ВМІЩА́ТИ (УМІЩА́ТИ), а́ю, а́єш, **ВМІ́ЩУВАТИ (УМІ́ЩУВАТИ),** ую, уєш, *недок.*, **ВМІСТИ́ТИ (УМІСТИ́ТИ),** вміщу́, вмі́стиш, *док., у що.* 1. *тільки 3 ос.* Містити в собі, включати до свого складу; поміщати. *Заздалегідь розпланований кишлак на тисячу дворів ніяк не вміщав у собі й половини* [переселенців] (Іван Ле); *Кімнатка станційного телеграфу не вміщувала всіх* (О. Десняк); *Дядьківський курінь хоч який великий, однак не вміщав усіх козаків* (Ю. Мушкетик); *Театр був переповнений і не міг вмістити всіх бажаючих* (з наук.-попул. літ.).

2. Розташовувати де-небудь. *Він* [оркестр] *був такий здоровий, що його не можна було вмістити ні в сінях, ні навіть в цілій світлиці* (І. Нечуй-Левицький); // Поміщати щось у чомусь. *Денис Іванович .. вивертає з коренем холоднуваті гриби і ледве вміщує їх в руках* (М. Стельмах); *Зразки рослини вмістили у штам бактерій, які вражають цей різновид салату* (з газ.); * Образно. *Книжка* ["Атомні прелюди"] *вразила і багатьох скорила .. діапазоном голосу, що вміщав у собі і громадянську патетику, і щемливу ніжність* (М. Вінграновський); *Як вмістити в грудях радість велику, розповісти всім-всім про те, що вчора обрали її люди своїм депутатом* (І. Цюпа); // Друкувати що-небудь (у періодичних, рекламних виданнях і т. ін.). — *Тим, що шукають праці, вміщуємо* [оголошення] *безплатно* (Ірина Вільде); *Про нього* [лікаря] *багато писали і навіть в одній газеті вмістили його портрет* (О. Іваненко).

ВМІЩА́ТИСЯ (УМІЩА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, **ВМІ́ЩУВАТИСЯ (УМІ́ЩУВАТИСЯ),** уюся, уєшся, *недок.*, **ВМІСТИ́ТИСЯ (УМІСТИ́ТИСЯ),** вміщу́ся, вмі́стишся, *док.* Поміщатися в чому-небудь. *Чорна коса, як буйна грива, не вміщалась під очіпком* (С. Васильченко); *Коли чаша повна, скільки не лий уже, більше не вміститься* (О. Довженко); * Образно. *Щастя не вміщувалось у серці, щастя розривало груди!* (М. Коцюбинський); *Світ, що раптом став уміщатися в цій кімнаті, ставав противним* (І. Багряний).

ВМІ́ЩЕНИЙ (УМІ́ЩЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вмісти́ти** 2. *Наводжу їх* [пісні] *тут у примітці, бо вони не належать до загального характеру тих, що уміщені в тексті* (Леся Українка); *У центрі вази вміщена картина "Переяславська рада", виконана в техніці інкрустації з різних порід дерева* (з наук. літ.); *До нас дійшов спеціальний астрономічний трактат, вміщений в Ізборнику 1073 р.* (з наук. літ.); // **вміщено,** *безос. пред. У монографії вміщено класифікацію природних вод за іригаційними показниками* (з наук. літ.); *Велику за обсягом нову інформацію вміщено у підготовленій діалектологами двотомній праці "Говірки Чорнобильської зони", яка здобула високу оцінку фахівців* (із журн.); *Вміщено чарівну рідину в пікантний прозорий флакон лілово-блакитного відтінку* (з газ.).

ВМІ́ЩЕННЯ (УМІ́ЩЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмісти́ти** 2. *Він писав новели і присилав на фронт для вміщення в газеті чи видання листівками* (М. Бажан); *Той, хто загалом згоден з обмеженням державою споживання шкідливих продуктів, не повинен би заперечувати проти обмеження реклами або вміщення в рекламі застережень про небезпеку* (з наук. літ.).

ВМІ́ЩУВАННЯ (УМІ́ЩУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вміщувати** 2. *Заборона вміщування тверджень, що дискредитують товари інших осіб, відповідає законодавству України про захист від недобросовісної конкуренції* (з мови документів).

ВМІ́ЩУВАТИ *див.* **вміща́ти.**

ВМІ́ЩУВАТИСЯ *див.* **вміща́тися.**

ВМЛІВА́ННЯ *див.* **умліва́ння.**

ВМЛІВА́ТИ *див.* **умліва́ти.**

ВМЛІ́ЛИЙ *див.* **умлі́лий.**

ВМЛІ́ТИ *див.* **умліва́ти.**
ВМО́ВИТИ *див.* **умовля́ти.**
ВМО́ВИТИСЯ *див.* **умовля́тися.**
ВМОВКА́ТИ *див.* **умовка́ти.**
ВМО́ВКНУТИ *див.* **умовка́ти.**
ВМО́ВЛЕНИЙ *див.* **умо́влений.**
ВМО́ВЛЕННЯ *див.* **умо́влення.**
ВМОВЛЯ́ЛЬНИК *див.* **умовля́льник.**
ВМОВЛЯ́ННЯ *див.* **умовля́ння.**
ВМОВЛЯ́ТИ *див.* **умовля́ти.**
ВМОВЛЯ́ТИСЯ *див.* **умовля́тися.**
ВМО́ВЧАНИЙ *див.* **умо́вчаний.**
ВМО́ВЧА́ННЯ *див.* **умо́вча́ння.**
ВМО́ВЧАТИ *див.* **умо́вчувати.**
ВМО́ВЧУВАННЯ *див.* **умо́вчування.**
ВМО́ВЧУВАТИ *див.* **умо́вчувати.**
ВМОЖЛИ́ВИТИ *див.* **уможли́влювати.**
ВМОЖЛИ́ВИТИСЯ *див.* **уможли́влюватися.**
ВМОЖЛИ́ВЛЕНИЙ *див.* **уможли́влений.**
ВМОЖЛИ́ВЛЕНІСТЬ *див.* **уможли́вленість.**
ВМОЖЛИ́ВЛЕННЯ *див.* **уможли́влення.**
ВМОЖЛИ́ВЛЮВАТИ *див.* **уможли́влювати.**
ВМОЖЛИ́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **уможли́влюватися.**
ВМОКА́ТИ *див.* **умока́ти.**
ВМО́КНУТИ *див.* **умока́ти.**
ВМОКНУ́ТИ *див.* **умокну́ти.**
ВМО́КНУТИЙ *див.* **умо́кнутий.**
ВМОКРІ́ТИ *див.* **умокрі́ти.**
ВМО́ЛЕНИЙ *див.* **умо́лений.**
ВМОЛИ́ТИ *див.* **умоли́ти.**
ВМОЛО́Т *див.* **умоло́т.**
ВМОЛО́ТИ *див.* **умоло́ти.**
ВМОЛО́ТИСЯ *див.* **умоло́тися.**
ВМОЛОТИ́ТИ *див.* **умоло́чувати.**
ВМОЛО́ТНИЙ *див.* **умоло́тний.**
ВМОЛО́ЧЕНИЙ *див.* **умоло́чений.**
ВМОЛО́ЧУВАТИ *див.* **умоло́чувати.**

ВМОНТО́ВАНИЙ (УМОНТО́ВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вмонтува́ти.** *Агрегати капсульного типу не матимуть окремого машинного залу і будуть вмонтовані у водозливній частині греблі* (Яків Баш); *Умонтований захист має жорстко фіксований набір функцій, який не дозволено ні розширювати, ні скорочувати* (з наук. літ.); *У корпус телефона вмонтовані мікрофон і гучномовець* (з наук.-попул. літ.); // **вмонто́вано,** *безос. пред. В міну було вмонтовано схему приймача* (П. Автомонов); *Дзвонили з вулиці. У хвіртці вмонтовано чорну кнопку* (Б. Харчук).

ВМОНТО́ВАНІСТЬ (УМОНТО́ВАНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **вмонто́ваний.** * Образно. *Заможність передбачає вмонтованість людини в різні стосунки й необхідність постійно приймати рішення* (з наук.-попул. літ.); *Двоїста природа жанру літургії, його вмонтованість у цілісний організм богослужіння виявляє неповноту традиційних музикознавчих методів, використовуваних при розгляді церковного музичного мистецтва* (з рел.-церк. літ.).

ВМОНТО́ВУВАННЯ (УМОНТО́ВУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмонто́вувати.** *На вмонтовування побутової техніки було витрачено чимало часу* (із журн.); *Виведення секреторних включень з клітини здійснюється шляхом вмонтовування мембран міхурця в плазмолему і виділення секреторних продуктів поза клітину* (з наук. літ.); *Одна з проблем генної інженерії — спосіб вмонтовування гена в запліднене яйце, адже ін'єкція дає високий процент помилок* (з навч. літ.).

ВМОНТО́ВУВАТИ (УМОНТО́ВУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВМОНТУВА́ТИ (УМОНТУВА́ТИ),** у́ю, у́єш, *док., що.* Монтуючи що-небудь, уставляти якусь деталь. *Кулібін вмонтував у годиннику малюсінький театр-автомат* (з публіц. літ.); * Образно. *Народний творець .. складає пісню та інкрустує, вмонтовує в неї рядки чи цілі строфи з літературного твору* (М. Рильський); *Він узяв і в псалтир вмонтував нелегальну брошуру "Про бідність"* (П. Колесник).

ВМОНТО́ВУВАТИСЯ (УМОНТО́ВУВАТИСЯ), ується, *недок.* Пас. до **вмонто́вувати.** *На горизонтальній площині центрального кута печі, де сходяться припічок із запічком, вмонтовувався плоский камінь — "світич", на якому розкладали скіпу для освітлення* (з публіц. літ.); *У багатьох випадках на титульних сторінках або у післямовах вказувалися прізвища друкарів, іноли ці прізвища вмонтовувалися в заставки та інші елементи оформлення книжки* (з наук. літ.); *Виразниками мовного гумору є почерпнуті із скарбниці усної народної творчості приказки, примовки, лайливі вислови, які вмонтовуються в текст* (з наук.-попул. літ.).

ВМОНТУВА́ННЯ (УМОНТУВА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмонтува́ти.** *Нагромаджена інформація дала змогу пов'язати причину з часом, протягом якого продукція свердловини від перфорованої ділянки (вибою) стовбура досягла місця вмонтування (прийому) насоса* (з наук. літ.); *До параметрів вистави тогочасного агіттеатру автор відносить стрімкий сюжет, напружену композицію дії, а також вміле вмонтування у загальну канву сюжету місцевих фактів, подій, цифр* (з наук. літ.).

ВМОНТУВА́ТИ *див.* **вмонто́вувати.**
ВМО́РЕНИЙ *див.* **умо́рений.**
ВМОРИ́ТИ *див.* **умори́ти.**
ВМОРИ́ТИСЯ *див.* **умори́тися.**
ВМОРІ́ННЯ *див.* **уморі́ння.**
ВМОРО́ЖЕНИЙ *див.* **уморо́жений.**
ВМОРО́ЖУВАТИ *див.* **уморо́жувати.**
ВМОРО́ЗИТИ *див.* **уморо́жувати.**
ВМОСТИ́ТИ *див.* **умо́щувати.**
ВМОСТИ́ТИСЯ *див.* **умо́щуватися.**

ВМО́ТАНИЙ (УМО́ТАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вмота́ти.** — *Я один, грішний, .. затесався сюди, — .. посміхнувся боєць, рука якого була недбало вмотана у верхню солдатську сорочку .. — Бо штрафником чогось був, словом, прогрішився* (М. Стельмах).

ВМОТА́ТИ *див.* **вмо́тувати.**
ВМОТА́ТИСЯ *див.* **вмо́туватися.**
ВМОТИВО́ВАНИЙ *див.* **умотиво́ваний.**
ВМОТИВО́ВАНІСТЬ *див.* **умотиво́ваність.**
ВМОТИВО́ВАНО *див.* **умотиво́вано.**
ВМОТИВО́ВУВАТИ *див.* **умотиво́вувати.**
ВМОТИВО́ВУВАТИСЯ *див.* **умотиво́вуватися.**
ВМОТИВУВА́ННЯ *див.* **умотивува́ння.**
ВМОТИВУВА́ТИ *див.* **умотиво́вувати.**

ВМО́ТУВАТИ (УМО́ТУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВМОТА́ТИ (УМОТА́ТИ),** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Замотувати кого-, що-небудь у щось. *Батько сидів на ослінчику і вмотував свіжі онучі, а Марія подавала йому нашмаровані зве-*

чора чоботи (Ю. Логвин); *Треба найти чорного кота та вмотати в ятерину* (Сл. Гр.).

ВМО́ТУВАТИСЯ (УМО́ТУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.*, **ВМОТА́ТИСЯ (УМОТА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *док.* Замотуватися в що-небудь. *Він стояв у садку в медсанбаті перед сестрою й, піднявши руки на голову, поволі повертався, вмотуючись таким чином у бинт* (О. Довженко); *У мірку добру вмотуюсь сукна, Іду крізь морок .. Заходжу в сад босоніж, як пророк, Скрадаюсь тихо до її вікна* (із журн.); *Попадя умоталась у ризи, а піп укрився рясою, та й поснули* (з казки); *Пішов до тітки — вмотавсь в намітки* (Номис).

ВМОЧА́ННЯ[1] (УМОЧА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмоча́ти[1].** *Під час проявляння фотовідбитків рекомендується користуватись пінцетом. Не слід забувати щоразу, після вмочання пінцета в закріплювач, обполіскувати його в чистій воді* (з навч. літ.); *Соусом обмазуємо свинячі реберця для барбекю, його подаємо на стіл для вмочання, тож він має бути трохи рідкуватим* (із журн.).

ВМОЧА́ННЯ[2] *див.* **умоча́ння[1].**

ВМОЧА́ТИ[1] (УМОЧА́ТИ), а́ю, а́єш, **ВМО́ЧУВАТИ (УМО́ЧУВАТИ),** ую, уєш, *недок.*, **ВМОЧИ́ТИ (УМОЧИ́ТИ),** очу́, о́чиш, *док., що.* Занурювати щось у що-небудь рідке. *Валя й Василь умочають куски паляниці в мед, їдять, сміються* (С. Васильченко); *Підходите ви до моря, умочуєте ліву ногу й, вигукнувши — ох! — витягуєте назад* (О. Ковінька); *— Узяв умочив перо та й розчеркнувся: Яків Карпович Бородай* (Панас Мирний); *Я вмочив пальці в лампадку, що горіла в паламарці* (І. Микитенко).

ВМОЧА́ТИ[2] *див.* **умоча́ти[1].**

ВМО́ЧЕНИЙ[1] (УМО́ЧЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вмочи́ти[1].** *Маринка й Христина розтягли корж і розстелили його на здоровій сковороді .. Маринка помазала корж пірцем, вмоченим у розтоплене масло* (Леся Українка); *А Кузька* [собака] *радіє, бо .. скучив уже за хлібом, умоченим у молоко* (Григір Тютюнник); * У порівн. *Товстий кирпатий ніс червонів, неначе червона бульба, вмочена в масло* (І. Нечуй-Левицький); *Все лице* [дитини], *як умочене у воду, блищало потом, уста дихають зморено, часто* (В. Винниченко).

ВМО́ЧЕНИЙ[2] *див.* **умо́чений[1].**

ВМОЧИ́ТИ[1] *див.* **вмоча́ти[1].**

ВМОЧИ́ТИ[2] *див.* **умоча́ти[1].**

ВМО́ЧУВАННЯ[1] *див.* **умо́чування[1].**

ВМО́ЧУВАННЯ[2] (УМО́ЧУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмо́чувати.** *Виробництво сірників поділялося на дві головні операції: виготовлення паличок (сірникової соломки) і приготування запалювальної маси та вмочування в неї* (з навч. літ.).

ВМО́ЧУВАТИ *див.* **вмоча́ти[1].**

ВМОЩА́ТИ *див.* **умо́щувати.**

ВМОЩА́ТИСЯ *див.* **умо́щуватися.**

ВМО́ЩЕНИЙ *див.* **умо́щений.**

ВМО́ЩЕННЯ *див.* **умо́щення.**

ВМО́ЩУВАННЯ *див.* **умо́щування.**

ВМО́ЩУВАТИ *див.* **умо́щувати.**

ВМО́ЩУВАТИСЯ *див.* **умо́щуватися.**

ВМУ́ДРЕНИЙ *див.* **уму́дрений.**

ВМУ́ДРЕНО *див.* **уму́дрено.**

ВМУДРИ́ТИ *див.* **умудря́ти.**

ВМУДРИ́ТИСЯ *див.* **умудря́тися.**

ВМУДРО́ВАНИЙ *див.* **умудро́ваний.**

ВМУДРУВА́ТИ *див.* **умудрува́ти.**

ВМУДРУВА́ТИСЯ *див.* **умудрува́тися.**

ВМУДРЯ́ТИ *див.* **умудря́ти.**

ВМУДРЯ́ТИСЯ *див.* **умудря́тися.**

ВМУРО́ВАНИЙ (УМУРО́ВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вмурува́ти.** *Вздовж стіни тяглася довжелезна лежанка з двома вмурованими казанами* (В. Винниченко); *Він сплигнув з коня, допоміг зійти пані Вандзі, накинув поводи на вмурований у стіну залізний гак* (В. Малик); *Кімнату залило м'яке жовтувате світло, яке випромінювала скляна куля, наполовину вмурована в стелю* (О. Авраменко); * У порівн. *Дарка стояла, як вмурована* (Леся Українка); *Ноги Гордія були ніби вмуровані і від землі не відривалися* (Григорій Тютюнник); // **вмуро́вано,** *безос. пред. Перед будиночком .. вмуровано білий камінь і на ньому .. намальовано бджолу* (О. Гончар); * Образно. *Повсюди стояли стенання й плач. Шведську армію було вмуровано в сніги* (Г. Колісник).

ВМУРО́ВАНІСТЬ (УМУРО́ВАНІСТЬ), ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **вмуро́ваний.** * Образно. *Жорж Санд і Фредерік Шопен жили без шлюбу. Звісно ж, Шопен мав з цього приводу докори сумління, інакше Санд би не написала про вмурованість у католицизм* (з газ.).

ВМУРО́ВУВАННЯ (УМУРО́ВУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмуро́вувати.** *Вмуровування стародавніх кам'яних хрестів у стіни культових споруд та церковних огорож є традиційним на теренах наддністрянського Поділля* (з наук. літ.); *Вмуровування у цегляну або кам'яну кладку глазурованих керамічних блюд, увігнутих тарелів, орнаментальних композицій значно збагачували колористичну гаму і посилювали декоративний ефект екстер'єру споруди* (з навч. літ.); *Вмуровування труб у стіну; Вмуровування ходових скоб.*

ВМУРО́ВУВАТИ (УМУРО́ВУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВМУРУВА́ТИ (УМУРУВА́ТИ),** у́ю, у́єш, *док., що.* Мурованням укріплювати, закріплювати щось у чому-небудь. *Може, з часом, коли життя в цих районах входитиме в нормальне, звичне русло, господарки вмуровуватимуть оті панцири в нові лежанки, замість чавунних плит, а може, використають їх як заслінки для печей* (Є. Доломан); *Завжди по камінчику, по плінфі вмуровую у втрачене надбрамне Благовіщення, що зяє у пустці неба трибанною раною* (І. Калинець); *1913 р. у центрі с. Надієва на честь великого поета споруджено скелю-обеліск. Не маючи особливо великих коштів, автори вмурували в скелю емалевий портрет Т. Г. Шевченка з текстом "Заповіту"* (з наук. літ.); * Образно. *Обернувся до ікони, перехрестивсь .. Ніяково осміхнувся. І прямо на очах риси вольовитого обличчя вмуровувало, холодило. Зіркі очі вбачали вихід в ніщо* (Г. Колісник).

ВМУРО́ВУВАТИСЯ (УМУРО́ВУВАТИСЯ), ується, *недок.*, **ВМУРУВА́ТИСЯ (УМУРУВА́ТИСЯ),** у́ється, *док.* 1. Закріплюватися десь, у чому-небудь. *Лінія постійних укріплень армії Швейцарії в Альпах включала також гірські фортеці, в які вона могла вмуруватися, не залишивши ворогові найменшої надії на швидку перемогу* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **вмуро́вувати.** *За Київської Русі у склепіння храмів вмуровувалися видовжені горщики ("голосники") для поліпшення акустики приміщень і полегшення ваги стін* (з наук. літ.); *Кахлі мали вигляд прямокутних керамічних пластин. Зі зворотної сторони пластини по периметру кріпилася ліпна румпа — нею кахля вмуровувалася у стіну печі* (з наук. літ.).

ВМУРУВА́ННЯ (УМУРУВА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вмурува́ти.** *Зведення елеватора у Дениxівці Тетіївського району за доброю традицією почалося з урочистого закладання перших цеглин та вмурування у підвалини майбутньої новобудови капсули із посланням до нащадків* (з газ.).

ВМУРУВА́ТИ *див.* **вмуро́вувати.**

ВМУ́ЧЕНИЙ *див.* **уму́чений.**

ВМ'Я́ТИ[1] *див.* **вмина́ти**[1].

ВМ'Я́ТИ[2] *див.* **умина́ти**[1].

ВМ'Я́ТИЙ[1] **(УМ'Я́ТИЙ),** а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **вм'я́ти**[1]. *Цілий кущ павиних вічок був розчавлений і вм'ятий у ґрунт* (Ю. Смолич); *Праві бокові* [двері автомобіля] *наглухо розбиті і вм'яті всередину* (С. Жадан).

ВМ'Я́ТИЙ[2] *див.* **ум'я́тий**[1].

ВМ'Я́ТИНА (УМ'Я́ТИНА), и, *ж.* Заглиблення, слід від удару або тиснення; ямка. *На важкій броні в деяких з них* [танків] *були глибокі вм'ятини від німецьких снарядів* (В. Собко); *Глибока вм'ятина на переніссі свідчила про щойно зняті окуляри* (В. Земляк); *Коли вже холод припече, хлопці люто заворушаться, давлять лопатками і притискаються нестриженими потилицями, щоб зіштовхнути один одного з насидженої вм'ятини* (М. Малиновська); *За десять хвилин він почув у динаміку хриплуватий тенор старпома Однопозова: — Кузьмич, водотічності в трюмі не виявлено. Є вм'ятина два на півтора метра* (з газ.).

ВМ'Я́ТИНКА (УМ'Я́ТИНКА), и, *ж.* Зменш. до **вм'я́тина.** *Він* [батько] *цупко, наче мене самого, за вуха підтягував до світла понівечені чоботята.., націлював на підківки і очі, й товстуваті губи: одну — з цурпалками вусів, а другу — з вм'ятинкою* (М. Стельмах); *У себе в хаті все було знайоме — де яка вм'ятинка на стіні* (з наук.-попул. літ.).

ВМ'Я́ТІСТЬ (УМ'Я́ТІСТЬ), тості, *ж., рідко.* Те саме, що **вм'я́тина.** *Експлуатація ножиць не дозволяється за наявності одного з перерахованих дефектів ножів: ум'ятість, вищерблення металу, тріщини в будь-якій частині* (з навч. літ.).

ВНА́ДЖУВАТИСЯ (УНА́ДЖУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.*, **ВНА́ДИТИСЯ (УНА́ДИТИСЯ),** джуся, дишся, *док.* Призвичаюватися часто ходити, заходити, залітати і т. ін. кудись. *Весна означала тут .. війну з квочками, що унаджувалися з малими в город* (Ірина Вільде); *— Внадився оце до моїх дочок якийсь ляшок, — ходить та й ходить, трохи не щодня* (І. Нечуй-Левицький); *— Колись до мого сусіди унадився пугач* (А. Шиян); *Зухвала крадіжка викликала неабиякий резонанс серед місцевих жителів. Стурбований був і сільський голова, адже злодії можуть внадитися сюди ще не раз* (з газ.); * Образно. *Уже тиждень чи й більше як він* [дощ] *унадився і плющить безперестанку* (М. Олійник).

ВНА́ДИТИСЯ *див.* **вна́джуватися.**

ВНА́ДЛИВИЙ (УНА́ДЛИВИЙ), а, е. 1. Схильний часто заходити, залітати і т. ін. куди-небудь; надокучливий. *Такі гадки шибалися по Василевій голові і жужжали* [дзижчали], *немов унадливі мухи* (І. Франко); *Ніби чує* [Іван], *як вона розповідає комусь, сміючись, .. про те, який він унадливий, як він напрошувався до неї зі своїм важким ведмідькуватим коханням* (О. Гончар); * Образно. *Порається господиня серед своїх рослин майже щодня. Так якось воно в неї любовно виходить — без гніву на внадливі будяки, без нарікань, що ґрунт пересох і треба панькатися зі шлангом* (з Інтернету).

2. *розм., рідко.* Наполегливий, рішучий. *На оті вчення Китай був завжди дуже унадливий. Бо вчення — то певна система в науці* (з наук.-попул. літ.).

ВНА́ДЛИВО (УНА́ДЛИВО). Присл. до **вна́дливий.** *Немилосердний вітер відхиляв і відхиляв те миле обличчя. Нестримне бажання поцілувати її в щоку .. Але попросив тільки руку. Ліву долоньку. Унадливе* [унадливо], *немов молився* (П. Загребельний); *Звідки взялися езотеричні знання, на які так внадливо спирався хлопець?* (з газ.).

ВНАДМІ́РУ *див.* **унадмі́ру.**

ВНА́ДНО (УНА́ДНО), *пред.* Про велике бажання зробити що-небудь. *— Та вбив би такого на місці або спалив к чорту, щоб знав як! — погарячився котрийсь із молодих. — Щоб і іншим не було внадно* (А. Головко); *Коли б її воля, вона б створила для цих виродків, цих вандалів резервації .. Вона б їх ізолювала від суспільства .. і лякала б ними дітей, щоб не було унадно іншим...* (Г. Тарасюк).

ВНАЙМИ́, *присл.* У тимчасове користування за певну плату (перев. про житло). *Виробники фонограм мають виключне право дозволяти чи забороняти їх відтворення, розповсюдження примірників способом першого продажу, іншого відчуження, а також шляхом здавання внайми, в оренду, прокат* (з навч. літ.); *Фірма забезпечує можливість покупки, оренди та здавання внайми всіх видів нерухомого майна* (з газ.); *У Гаспрі й Будмістечку — районах, найвіддаленіших від моря й розвиненої інфраструктури, — складно продати чи здати квартиру внайми і навіть знайти роботу* (з газ.).

ВНАКЛА́ДКУ (УНАКЛА́ДКУ), *присл.* 1. *спец.* Накладаючи що-небудь на щось. *Смуга шпалери відразу йде внакладку на наклеєну раніше, потім підганяють малюнок* (з навч. літ.); *Не дозволяється збільшення зазорів ударами рейок унакладку* (з наук.-техн. літ.).

2. *розм.* Накладаючи в чай, каву (про цукор). *А він п'є чай унакладку, а не вприкуску* (І. Нечуй-Левицький).

3. *розм., рідко.* Поєднуючи різні продукти під час їжі. *— А що ж було у вас на обід? — Борщ із м'ясом, і каша молошна* [молочна], *і чай з булкою внакладку...* (С. Васильченко).

ВНА́ПУСК (УНА́ПУСК), *присл., рідко.* Те саме, що **внапу́стку.** *Для забезпечення міцного паяння з'єднання внапуск кращі, ніж з'єднання встик, оскільки добре витримують навантаження, що викликає напруження на зріз* (з наук.-попул. літ.); *Стелять рулонні полотнища на схилах внапуск: кожен наступний шар повинен перекривати стик елементів нижнього* (з навч. літ.).

ВНАПУ́СТКУ (УНАПУ́СТКУ), *присл.* З напуском. *Шпалери, що наклеюються унапустку, починають клеїти від вікна, тому що звернений до світла край шпалер не робить тіней у їхніх стиках* (з навч. літ.); *Заклепкові шви поділяються на шви внапустку і шви встик* (з навч. літ.); *З'єднання внапустку з ріжучою крайкою.*

ВНАПУ́СТОК (УНАПУ́СТОК), *присл.* Те саме, що **внапу́стку.** *Котушки з намоткою внапусток мають максимальну власну ємність* (з наук. літ.); *Суміжне полотнище наклеюють унапусток на перше на 1,5–2,0 см* (з навч. літ.); *Ручне дугове зварювання внапусток.*

ВНА́СЛІДОК (УНА́СЛІДОК), *прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на причину, зумовленість чого-небудь. *Чи то під впливом прощання й Соломіїних сліз, чи внаслідок реакції по пережитих турботах, його огорнув жаль* (М. Коцюбинський); *Внаслідок обговорення справи в*

комісії виникло кілька конкретних пропозицій (В. Еллан-Блакитний); *Сучасний рослинний покрив Київського плато має трансформований характер унаслідок інтенсивної індустріальної та агротехнічної діяльності* (з наук. літ.); *Мають бути внесені до Червоної книги України п'ять видів осетрових риб, які зникають внаслідок зміни гідробіологічних умов великих річок* (з газ.).

ВНЕВДО́ВЗІ *див.* **внедо́взі.**

ВНЕДО́ВЗІ (УНЕДО́ВЗІ), ВНЕВДО́ВЗІ (УНЕВДО́ВЗІ), *присл.* Те саме, що **незаба́ром.** *Зітхання вирвалося з його грудей. Внедовзі знов так настане* (О. Кобилянська); *На другий день Гапка хвалилася хусткою, а вневдовзі червоною з обшивками на сім пілок спідницею* (У. Самчук); *Уневдовзі, незважаючи на достатні зібрані докази, затриманих було звільнено з-під варти* (з газ.).

ВНЕМОЖЛИ́ВИТИ *див.* **унеможли́влювати.**

ВНЕМОЖЛИ́ВЛЕНИЙ *див.* **унеможли́влений.**

ВНЕМОЖЛИ́ВЛЕНІСТЬ *див.* **унеможли́вленість.**

ВНЕМОЖЛИ́ВЛЮВАТИ *див.* **унеможли́влювати.**

ВНЕ́СЕНИЙ (УНЕ́СЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **внести́.** *В сухий настій лісових трав і квітів вплітається вологий повів нещодавно внесених з льоху яблук* (М. Стельмах); *Софійка поклала внесені квіти на стіл* (з газ.); *У разі смерті члена житлово-будівельного, дачно-будівельного, гаражно-будівельного кооперативу, члена садівницького товариства, яким до дня смерті не були внесені повністю пайові внески, до складу спадщини входять частина внесеного паю та інші суми, які підлягають поверненню* (з мови документів); *Ніхто з виборців не може бути внесений більше, ніж в один список* (з газ.); *Виробнича ефективність потребує, щоб кожен товар, внесений до оптимального складу продукції, вироблявся дешевше* (з наук. літ.); // **вне́сено,** *безос. пред. Його ім'я теж внесено в книгу долі. Тільки записане воно на іншій сторінці, що її перегорнуть не сьогодні, а завтра* (В. Домонтович); *Говорила вона спокійно й тихо, наче аж байдуже; таким тоном можна обговорювати дрібні господарські клопоти — замішано свині чи ні, внесено з погреба картоплі на сніданок чи не внесено...* (Є. Гуцало); *За четвертим заходом було освячено і внесено в церкву хрести, посуд, священні книги* (П. Загребельний).

ВНЕ́СЕННЯ (УНЕ́СЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **внести́.** *Внесення добрив під кукурудзу — найважливіший захід підвищення врожайності* (з наук.-попул. літ.); *Незабаром до Рєпніна з'явився керівник трупи Штейн, подав контракт, підписаний ним ще з Волкенштейнами на Щепкіна, і просив переписати його з внесенням імені нового власника* (І. Пільгук); *— За внесення до протоколу протоколісту — карбованець, канцеляристу, який діло править, два карбованці, капітану, який їде на місце, — десять карбованців. Добрі гроші. За діло неправе* (Ю. Мушкетик); *Руським підданим дозволялося переходити за Дніпро тільки по сіль.., з внесенням за це податі* (Г. Колісник); *Сплата процентів за користування позикою здійснюється в грошовому виразі разом із внесенням річних норм у погашення позики* (з наук. літ.); *Єдиною можливістю для входження України в постіндустріальне суспільство є внесення могутнього інтелектуального компонента в усі галузі економіки, управління та суспільного життя* (з наук. літ.); *Шлях раціоналізаторських пропозицій від їх внесення до впровадження повинен бути максимально скорочений* (з газ.).

ВНЕ́СОК, ску, *ч.* 1. Грошова сума, яку хтось сплачує організації, установі і т. ін.; платіж. — *Ми виконуємо .. все, що вимагається від нас. Ми працюємо, ми платимо партійні внески й державні податки, ми ходимо на зібрання, ми голосуємо* (В. Винниченко); *Добровільні внески селян у фонд відновлення собору склали невелику суму* (з газ.); *Щомісячні внески на поточний рахунок школи.*

2. *перен.* Що-небудь цінне, внесене в громадську справу, науку, літературу і т. ін.; вклад (у 2 знач.). *Адвокат Бесарабов докладно охарактеризує мою творчість і взагалі мій внесок у літературу* (Б. Антоненко-Давидович); *Тіара скіфського вождя! Справді, це буде гідним внеском навіть до славнозвісної скіфської колекції Ермітажу, про яку стільки розповідав Дмитро Борисович* (В. Владко); *Найбільшим внеском Б. Д. Грінченка в українську демократичну культуру є складений ним і виданий у 1907–1909 рр. "Словарь української мови"* (з наук.-попул. літ.); *Право членів колективного сільгосппідприємства на пайовий фонд майна залежить від їхнього трудового внеску* (із журн.).

(1) Роби́ти / зроби́ти [свій] вне́сок *у що* — своєю працею сприяти успіхові, розвиткові чого-небудь (науки, культури і т. ін.). *Примусовий вихід на пенсію на підставі віку вже не має жодних виправдань. Замість цього ми повинні надати цим людям можливості робити свій внесок у наше процвітання* (з газ.); *Вся Європа ось уже яке десятиріччя не спускає своїх захоплених очей з цих лицарів, які уособлюють у собі все краще, на що здатний ваш мудрий і мужній народ. Саме вони, ці лицарі .. можуть зробити свій вирішальний внесок у справу миру й спокою* (С. Тельнюк); *Початковим періодом діяльності, педагогічною працею, плодом якої стала "Граматика", Мелетій Смотрицький зробив великий внесок у культуру східних слов'ян* (з наук. літ.); *Фундаментальний внесок у теорію охорони природи зробив видатний український учений В. І. Вернадський* (з наук.-попул. літ.).

△ **(2) Вступни́й вне́сок** — певна сума грошей чи інших матеріальних цінностей, яку вносять юридичні або фізичні особи у зв'язку зі вступом їх до якої-небудь організації. *Особа, яка подала заяву про вступ до кооперативу, вносить вступний внесок і пай у порядку та розмірах, визначених статутом цього кооперативу* (з наук.-попул. літ.); **Страхова́ пла́та <Страхови́й вне́сок>** *див.* **пла́та**[1].

ВНЕСТИ́ *див.* **вно́сити.**

ВНЕСТИ́СЯ *див.* **вно́ситися.**

ВНЗ, *невідм., ч.* Скорочення: вищий навчальний заклад; виш. *Кожен ВНЗ повинен зберегти власне унікальне "обличчя", яке формують персонал і студенти* (з наук. літ.); *Навчальний посібник "Курс загальної астрономії" ми адресуємо студентам університетів та інших ВНЗ, а також учителям шкіл і гімназій* (з навч. літ.); *Правильне управління отриманими коштами, підвищення конкурентоспроможності кожного окремого ВНЗ на ринку освітніх і наукових послуг вимагає високої професійної підготовки керівних кадрів, а також відповідної законодавчої бази* (із журн.); *Важливе завдання для українських ВНЗ — розвивати свою автономію* (з газ.).

ВНИЗ (УНИ́З), *присл.* 1. У напрямі до низу; протилежне в г о р у. *Перескакуючи з каменя на камінь і хапаючись за кущі, ми зійшли вниз* (С. Васильченко); *Янсон, не звертаючи уваги, іде до вікна на вулицю, розчиняє й дивиться вниз* (В. Винниченко); *Раптом літаки з виттям пішли вниз, пікіруючи...* (І. Багряний); *Вітер почував себе тут вільно, і, пус-*

туючи, шмигав через вікна й двері вгору, вниз... (Б. Антоненко-Давидович); *Вага зростала на плечах: ніби кожна пшонина робилася залізною, непереможно тягла вниз* (В. Барка); *Світло кудись униз сунеться, сунеться і зовсім щезло, наче його хто собі в кишеню заховав* (Григорій Тютюнник).

2. У напрямі до гирла річки. *Нечутно, мов загадкові примари, ковзнули козацькі чайки річкою вниз, до Великого лиману* (А. Кащенко); *Прудка течія крутнула ним* [плотом] *і понесла вниз* (М. Коцюбинський); *Вниз по Дніпру рушив довгий караван плотів* (Яків Баш); *Йому* [Добрині] *не лежалося: ген-ген за річкою, вниз по течії, в сірій осінній імлі мріло рідне село — Калиновий Кут* (В. Малик).

◊ **Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз** *і т. ін.)* *див.* **диви́тися; Коти́тися / покоти́тися уни́з** *див.* **коти́тися**[1]**; Переверта́ти / переверну́ти вниз голово́ю** *див.* **переверта́ти.**

ВНИЗУ́ (УНИЗУ́), *присл.* У нижній частині, нижче чого-небудь; протилежне в г о р і. *Внизу під горами розкидані села в садах та вербах* (І. Нечуй-Левицький); *Чув* [Петро], *як плюскотять дрібні хвильки внизу* (Д. Бузько); *Хуанес ще раз глянув на далекий скелястий морський берег внизу* (В. Владко); *Вгорі — ліси сріблясто-сині, Внизу — розлив молочних нив* (М. Бажан); *Внизу на Городецькій роїлися перехожі, зацікавлені скопищем монахинь* (Р. Андріяшик); *Вгорі жили царі і ворожбити. Внизу роївся ремісничий люд* (Л. Костенко).

ВНИКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вника́ти.** *Коли говорити про регіональну політику щодо держав Східної Європи, то ця концепція не вимагає вникання у внутрішні відмінності цих країн* (з наук. літ.); *Що ж до граматичної семантики, то її дослідники розкривають дуже поступово, бо йдеться про вникання у зміст більш абстрактного рівня — граматичного* (з наук. літ.); *Вникання в контекст; Вникання в суть справи.*

ВНИКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВНИ́КНУТИ,** ну, неш, *док., у що.* Старатися, намагатися зрозуміти суть чого-небудь, розібратися в чому-небудь; вдумуватися. *— Боюся, — говорив, поважніючи, гетьман, — що й про нас будуть колись поверху судити, не вникаючи в наші душі, в наші характери* (Б. Лепкий); *Тут існувала якась своя система, вникати в неї Олегові не хотілося й не було потреби* (А. Кокотюха); *Іван Огієнко вникав у сутність професіоналізму наставника, виокремлюючи при цьому його духовні компоненти, які закладені в основі педагогічної культури* (з наук. літ.); *В. І. Вернадський вникав у всі деталі діяльності бібліотеки* (з наук.-попул. літ.); *Незабутній Сергій Павлович Корольов вникав у всі малі й великі справи, ставився до них з величезною відповідальністю* (із журн.); *— Навряд чи зможемо ми вам порадити щось, не вникнувши в суть справи* (Ю. Шовкопляс).

ВНИ́КНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вни́кнути.** *Детальніше вникнення у зміст різних варіантів пісні "Ой попід гай зелененький" виявляє своєрідний епілог: "Впали ляхи, всіх забрали, Назад руки пов'язали, До коней поприпинали"* (з наук. літ.); *Усвідомлення, осмислення екологічних знань є базою для формування пояснення і вникнення в суть екологічних проблем* (з наук. літ.).

ВНИ́КНУТИ *див.* **вника́ти.**

ВНІВЕ́ЦЬ (УНІВЕ́ЦЬ), *присл.* Дотла, вщент, зовсім. *Яке де упало зерно при дорозі, Те скоро унівець стоптали прохожі* (І. Манжура); *Скільки тут, на землі .. Плаче юних сердець, Що розбились вніве́ць Тим коханням палким і огнистим!* (М. Рильський); *Слабкий, нецікавий стенд або погано навчений персонал може легко звести внівець вкладені кошти на рекламні заходи* (з навч. літ.); *Відсутність обліку зводить унівець формування нормальних економічних стосунків між постачальником та споживачем енергоносіїв* (із журн.).

◊ **Пі́ти́ (оберну́тися) наніве́ць (вніве́ць)** *див.* **пі́ти́; Поверну́ти вніве́ць** *див.* **поверта́ти**[1]**.**

ВНІЧИЮ́ (УНІЧИЮ́), *присл.* 1. Без виграшу або програшу як для однієї, так і другої сторони (про ігри, змагання). *Почався справжній лицарський турнір, де Дон Кіхоти в панцирах із цитат і просто голіруч билися з невмирущими вітряками.., а Санчо Панси появляли свої розумові вартості .. Ці сутички завсігди кінчались внічию, що давало кожному вважати за переможця саме себе* (В. Підмогильний); *Вправи з штиковим боєм продовжувались .. Тільки на одинадцятий день двобій вперше закінчився внічию* (І. Багмут); *Додатковий матч закінчився внічию* (з газ.).

2. *перен.* Без переваги кого-небудь над іншим; однаково для обох сторін (про конфлікт, дискусію і т. ін.). *Вона* [мати] *чіпко вхопила мене за вухо, і я покірно поплентався за нею .. Війна тепер скінчилася внічию. Я, похмурий, стояв лицем до стіни в кутку* (Б. Антоненко-Давидович).

ВНОРМО́ВАНИЙ *див.* **унормо́ваний.**

ВНОРМО́ВАНІСТЬ *див.* **унормо́ваність.**

ВНОРМО́ВУВАТИ *див.* **унормо́вувати.**

ВНОРМО́ВУВАТИСЯ *див.* **унормо́вуватися.**

ВНОРМУВА́ННЯ *див.* **унормува́ння.**

ВНОРМУВА́ТИ *див.* **унормо́вувати.**

ВНОРМУВА́ТИСЯ *див.* **унормо́вуватися.**

ВНО́СИТИ (УНО́СИТИ), вно́шу, вно́сиш, *недок.*, **ВНЕСТИ́ (УНЕСТИ́),** внесу́, внесе́ш; *мин. ч.* вніс, внесла́, ло́; *док., кого, що і без прям. дод.* 1. Заносити в середину чого-небудь. *Входить він* [Петро] *у хату та й уносить на плечах, може, .. з півкорця чогось в мішку* (І. Нечуй-Левицький); *З радісним верещанням заметушаться дітлахи, а дорослі вноситимуть у під'їзди шафи, дивани, роялі* (М. Руденко); *Якось перед світом Раду вніс у хату побитого, скривавленого Гіцу* (М. Коцюбинський); *Ординарець Ягор уніс самовар, який парував через дірочку в кришці й тоненько виспівував* (П. Панч).

2. Уводити, вкладати, поміщати в що-небудь. *Вносячи добрива, ми створюємо кращі умови для нормального росту й розвитку озимих культур* (з наук.-попул. літ.); *Гіпсувати солонці найкраще в паровому полі, де є змога добре розмішати гіпс із ґрунтом. Проте його можна вносити і під зяблеву оранку* (із журн.); // Включати в список, у план і т. ін.; вписувати. *Рука Цимбала тремтіла, коли він, мов дорогу знахідку, вносив до списку делегатів ім'я Марини Дубчак* (С. Журахович); *Українські ентомологи пропонують внести до Червоної книги хруща мучнистого, священного скарабея* (з наук.-попул. літ.); // Додавати щось до чого-небудь; збагачувати. *Допоміжні дієслова вносять у мовлення відтінки усно-розмовного, урочисто-піднесеного стилю* (з навч. літ.); *Вони* [кіносценарії] *внесуть багато нового в наше письменницьке світобачення і світовідтворення* (О. Довженко).

3. Віддавати що-небудь (гроші, кошти і т. ін.) з певною метою, виконуючи певні обов'язки; сплачувати. *Протягом десяти років Лариса щомісячно вносила четверту частину Турбаєвої пенсії — для Анатолія* (М. Руденко); *— А тепер ідіть у бухгалтерію і внесіть гроші за вісім сеансів* (Є. Кравченко); *Незабаром з'ясувалося, що далеко не кожен із криничан спроможеться внести на човна свій пай* (О. Гончар).

4. *перен.* Бути причиною чого-небудь; викликати, зумовлювати що-небудь. *Серед пригод, які вносили різноманітність у наш побут, були наїзди Рабиновичевого батька* (В. Еллан-Блакитний); *Зійшло не більше двадцяти хвилин, як кіннота з ходу врубалася в яничарський загін, вносячи в його лави спустошення* (С. Добровольський); *Те рішення, як змова проти всього культурного, прозвучало в його* [Саїдовій] *фразі і внесло дисонанс у загальні настрої* (Іван Ле).

5. Ставити на обговорення, розгляд. *Ще Д. Дідро вносив свої пропозиції щодо зміни принципів сценічної дії* (з публіц. літ.); *Ковбик, вручаючи преміальні, .. вніс пропозицію зареєструвати "третю теорію" Ховрашкевича* (О. Чорногуз); *Учасники запорізької конференції внесли чимало конкретних пропозицій, скерованих на перетворення вищої освіти України в масову* (з газ.).

(1) Вно́сити / внести́ попра́вки (попра́вку): а) робити виправлення, уточнення (про тексти). *Резолюцію схвалено. Тепер вносимо тільки поправки...* (Ю. Смолич); *Як правило, Франко вносив багато мовностилістичних поправок, а іноді й зовсім переробляв композицію творів, готуючи їх до повторних видань* (із журн.); *Якщо будуть ставить* [драму], *то я думаю внести одну поправку: чи не краще випустити зовсім сцену Люби з Крицьким в 1-му акті?* (Леся Українка); б) змінювати що-небудь. *Мріяв і я в дитинстві про безкозирку з чарівною стрічкою, про чорний "кльош" .. Та життя, як це часто буває, внесло поправки в мої мрії* (Є. Кравченко); *Досвід перших польотів навколо планети вніс поправки в підготовку космонавтів* (з газ.); **(2) Вно́сити / внести́ я́сність** *у що* — робити що-небудь зрозумілим; роз'яснювати, з'ясовувати. *Струнка жінка вносила цілковиту ясність у розуміння внутрішнього життя сина* (Іван Ле); *Все було так непевно, так невиразно. Тільки Віра внесла ясність у наші стосунки* (із журн.).

◊ **(3) Вно́сити / внести́ у ву́ха** *кому і без дод.* — повідомляти, інформувати кого-небудь про щось невідоме; доносити. *Давно люди вносили у вуха недобре про Стефана та Євку* (С. Чорнобривець); *— Гарна віра, — кажу, — до церкви ходить, ікони справлять, а до людей звіриною буть. Сказав і нічого б. Отже, треба котромусь це батюшці у вуха внести* (А. Тесленко); **Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат** *і т. ін.) див.* **сі́яти.**

ВНО́СИТИСЯ (УНО́СИТИСЯ), иться, *недок.*, **ВНЕСТИ́СЯ (УНЕСТИ́СЯ),** внесе́ться; *мин. ч.* вні́сся, внесла́ся, ло́ся; *док.* 1. *кому і без дод., рідко.* Внаслідок довгого несення ставати важким; втомлювати вагою кого-небудь. — *Та й унісся мені цей мішок, — відпочину лиш трішки* (Сл. Гр.).

2. *тільки недок.* Пас. до **вно́сити.** *А що починало вечоріти, то він і закрив дідову епістолію, збірню, до котрої поволеньки вносилося смішне й гірке* (Г. Колісник); *Бур'яни відчужують з поля понад одну третину поживних речовин, що вносяться з мінеральними добривами* (з наук. літ.); *Не вносяться в списки виборців особи, позбавлені виборчих прав по суду* (з мови документів).

ВНОЧІ́ (УНОЧІ́), *присл.* Нічною порою, у нічний час. *Бачить так, як та сова уночі* (Номис); *Чому не спиш ти уночі, Моя голубко сизокрила?* (Т. Шевченко); *Вночі хороший дощ рясний Послав нам щедру благостиню* (М. Рильський); *Ще раніш, так само вночі, забрали в аулі вчителя й колгоспного зоотехніка, і люди не знали, що й думати* (Б. Антоненко-Давидович); *Ліс .. обминають місцеві люди вночі й навіть удень, боячись переходити через нього* (І. Багряний); *В таких літах на зорі тільки й спиться, а вночі думки всякі в голову лізуть та привиди — старече безсоння* (Григір Тютюнник); *Козаки продовжували свій переможний наступ і вночі* (з наук.-попул. літ.).

◊ **[І] вдень і вночі <[І] вночі і вдень>** *див.* **вдень; Ні вдень ні вночі** *див.* **вдень; Я́ко (як) тать [в но́щі (вночі́)]** *див.* **тать.**

ВНП, *невідм., ч.* Скорочення: валовий національний продукт *(див.* **проду́кт).** *Поетапне введення елементів сукупного попиту діє позитивно на виробництво, сприяючи неухильному зростанню ВНП* (з наук. літ.); *Якщо ціна товарів зросте за період від одного року до наступного, то номінальний ВНП збільшиться* (з наук. літ.).

ВНУК (ОНУ́К, *рідко* **УНУ́К),** а, *ч.* 1. Син сина або дочки. *Стара Кайдашиха дуже любила свого онука* (І. Нечуй-Левицький); *Щосереди стара старчиха лазить одвідувати свого онука* (В. Винниченко); *На призьбі дід старий — Як сон. Кошлатить йому брови внук* (П. Тичина); *Лишився біль, гіркий і гострий, не так за себе, як за внуків* (В. Барка).

2. *тільки мн.* Діти сина або дочки. *В неділю пополудні приходили до баби всі невістки з внуками* (В. Стефаник); *В Мефодія виховуються онуки — діти померлої доньки* (Ю. Яновський); *Хочу ростити дітей — багато, щоб було весело. І навіть хочу діждатися внуків... Я за таке торжество життя* (Є. Доломан); *Сини не виростуть. Виростуть дочки, вони народять онуків* (Ю. Мушкетик); *Її діти й онуки сновигали, мов сонні мухи, робота валилася з рук* (Ю. Винничук).

3. *перев. мн.* Те саме, що **наща́док** 2. *Співучую долю Вподобав ти* [М. Лисенко] *нам, — На втіху сучасну, На спомин унукам, На славу дідам* (Л. Глібов); [Я н е н к о:] *І кожному воздасться по ділам, Розсудять нас прийдешні внуки* (Л. Старицька-Черняхівська); *І років через сто на цвинтар прийде внук, Де грішні кості їх в одну копицю сперли* (М. Зеров); [М а р к о:] *То ж то вона* [земля] *ще в ранах, а загоїмо їх, то стане ще кращою. І житимуть наші унуки та правнуки блаженно* (З. Мороз).

◊ **Годи́тися у сини́ (у до́чки, в ону́ки** *і т. ін.) див.* **годи́тися**[1].

ВНУ́КА (ОНУ́КА, *рідко* **УНУ́КА),** и, *ж.* Дочка сина або дочки. *Оце тобі, татку, за твою науку: сядь собі у запічку, колиши унуку* (Номис); *Втішно підтанцьовувала мала, з жовтими кісками онука і співала, ніби комар увечері, тоненько...* (К. Гриневичева); *Таміла, онука Ганни Денисівни Кошової, їде .. із Білоцерківського сільськогосподарського технікуму до бабусі в гості* (Остап Вишня); *Як же зятя не спитать, Як живе дочка і внука* (Л. Забашта); *Що ж діяти, онуко?.. А ти хіба, коли б ходить уміла, В біді такій сей подвиг не вчинила?* (П. Воронько); *Діти у мене добрі. Вдалися й онуки. Молодша онука — Маринка. Цю виховуємо колективно* (з газ.).

ВНУ́КІВ (ОНУ́КІВ, *рідко* **УНУ́КІВ),** ова, ове. 1. Належний внукові. *Мати помалу загинає до крихітної рожевої долоньки малюсінькі пальчики, починаючи з мізинця .. Дійшовши до великого пальця, мати раптом надає своєму голосові штучно-сварливого тону.., злегка витягаючи онуків пальчик* (Б. Антоненко-Давидович); — *Чи не зурочено тебе? — заклопотано озвалася баба Оришка, мацаючи долонею онукове чоло* (О. Бердник); *Вся рука розпухла. Бабуся Шура лікує його травами, але внукова рука стає все чорніша* (з газ.).

2. Стос. до внука. *Старий король Гвільельмо, не чувши нічого про внукове кохання і не догадуючись, чому од нього вимагають такої обітниці, охоче здався на цареве прохання і на*

ознаку того послав йому свою рукавицю (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Дідусь був мудрим чоловіком. Він хотів уникнути аномальних нахилів у внуковому вихованні. Відвів малого в перукарню й попросив обтяти золоті кучерики* (з газ.).

ВНУТРІ́, *присл., рідко.* 1. Те саме, що **всере́дині.** — *Хоч як хочете мене переряжуйте* [переряджуйте], *научіть усьому, як треба бути панею, та вже внутрі не переробите* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Внутрі місто було наполегливо зайняте само собою, це була неділя, якийсь святочний неспокій, повільний рух автобусів* (У. Самчук).

2. *у знач. прийм. з род. в.* Уживається для вказівки на місце, приміщення і т. ін., в межах якого відбувається дія. *Внутрі костьолу настав рух і — "Вони йдуть! вони йдуть!", пронеслося з уст до уст* (О. Кобилянська); *Міщанство жило своїми інтересами внутрі міських мурів і магдебурзького права, селянство, хоч і найчисленніше, мовчало, корилося й працювало* (з наук. літ.); // Уживається для вказівки на межі чогось, у яких виявляється певна ознака. *При низькому культурному стані і слабкості моральних зв'язків внутрі роду сеньйорат дуже рано перемінився у нас у право сильного, кинувши Руську державу в хаос міжусобиць* (з наук. літ.).

ВНУ́ТРІШНІЙ, я, є. 1. Який є, міститься в середині чого-небудь; протилежне з о в н і ш н і й. *Приходить раб з внутрішніх дверей* (Леся Українка); *Все збирався* [Саїд] *якось зайти, оглянути багатовікові написи, висічені на внутрішніх колонах мечеті* (Іван Ле); *Будівельний супермаркет пропонує найкращий вибір матеріалів для внутрішніх оздоблювальних робіт* (з мови реклами); // Обернений у середину чогось. *Іван Кіндратович Степ запропонував новий пристрій для розточки внутрішньої стрічкової різьби* (Д. Ткач).

2. Який відбувається у психіці людини; пов'язаний із психічною діяльністю людини. *Обличчя дівчини, бліде й делікатне, з виразом смутку та внутрішньої боротьби, не має в собі нічого грізного* (М. Коцюбинський); *Християнські обряди, які приходилося княжні сповняти, служби й молитви не зачіпали внутрішньої, інтимної сторони її життя* (М. Грушевський); *Подивившись якось ненароком на свого товариша, вона стільки внутрішньої муки побачила на його молодому обличчі, що чимскорше замовкла* (Г. Хоткевич); *Винниченко в "Красі і силі" заглиблюється найперше у внутрішній світ людини* (з наук.-попул. літ.).

3. Який лежить в основі чого-небудь. *Внутрішні закони мови — об'єктивні закони, що відображають процеси її розвитку як суспільного явища* (з наук. літ.); *Про розвиток психології як власне самостійної науки ми маємо підстави говорити, коли внутрішні тенденції її розвитку вбирають у себе зовнішні і стають домінуючими, провідними в системі психологічних знань* (з навч. літ.).

4. Пов'язаний із життям та діяльністю в державі, установі, організації і т. ін. *Став говорити* [Давид]. *Спершу трошки про хату-читальню: нащо вона та що в ній робити. Далі зв'язно від цього й до огляду міжнародного, як і внутрішнього стану країни, перейшов* (А. Головко); *Він ніколи не цікавився внутрішнім життям лабораторій* (Ю. Шовкопляс); *До компетенції зборів належать найбільш принципові питання внутрішнього життя установи* (з газ.).

Вну́трішній во́рог *див.* **во́рог; Вну́трішній по́штовх** *див.* **по́штовх; Пра́вила вну́трішнього розпоря́дку** *див.* **пра́вило.**

△ **Валови́й вну́трішній проду́кт** *див.* **проду́кт; Вну́трішнє ву́хо** *див.* **ву́хо; Вну́трішні війська́** *див.* **вíйсько; Вну́трішні во́ди** *див.* **вода́; Вну́трішній ри́нок** *див.* **ри́нок; Вну́трішня лінгві́стика** *див.* **лінгві́стика; Вну́трішня ри́ма** *див.* **ри́ма; Вну́трішня секре́ція** *див.* **секре́ція; Вну́трішня торгі́вля** *див.* **торгі́вля; Вну́трішня фле́ксія <Фле́ксія осно́ви>** *див.* **фле́ксія; Двигу́н вну́трішнього згоря́ння** *див.* **двигу́н.**

◊ **Ба́чити вну́трішнім зо́ром** *див.* **ба́чити; Вну́трішній го́лос** *див.* **го́лос; Духо́вна (вну́трішня) порожне́ча** *див.* **порожне́ча.**

ВНУ́ТРІШНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **вну́трішній.** *О. Копчинський вважав, що голос має тлумачити мислення через мову, а знаки слугують своєрідним індексом, котрим керує душа, або, як він писав, внутрішність мови* (з наук. літ.).

2. Простір у середині чого-небудь, а також те, що є в ньому. *Не треба було багато світла, щоб роздивитись внутрішність кімнати: в ній, власне, нічого не було* (В. Підмогильний); *Тепер із спокійного затишку стало видно цілу внутрішність зали* (Ю. Смолич); *Юлдаш гаразд уже встиг обдивитися вдесяте внутрішність хазяїнової коші* [намету] (О. Донченко).

ВНУ́ТРІШНЬО. Присл. до **вну́трішній** 2. *Ми .. через ту нашу любов внутрішньо виростали* (О. Кобилянська); *Існує думка, що перекладач має право і повинен перекладати тільки ті речі, які йому внутрішньо близькі, тільки тих авторів, з якими він почуває себе спорідненим* (М. Рильський).

ВНУТРІШНЬО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **вну́трішній** у 1 знач., напр.: в н у т р і ш н ь о а́ т о м н и й, в н у т р і ш н ь о з а в о д с ь к и́ й; у 4 знач., напр.: в н у т р і ш н ь о г о с п о д а́ р с ь к и й, в н у т р і ш н ь о о б л а с н и́ й.

ВНУТРІШНЬОА́ТОМНИЙ, а, е. Який здійснюється, відбувається всередині атома, у його межах. *Фізики досліджують такі внутрішньоатомні явища не в рамках окремих категорій хвиль або часток, а як єдину категорію, що має відразу дві властивості* (з наук. літ.); *Концептуальний методологічний апарат ґрунтується на широкому використанні інформаційних методів, які дають змогу створювати самоорганізовані фізичні системи .. і контролювати внутрішньоатомні інформаційні взаємодії* (Ю. Канигін); // Пов'язаний із розпадом атомного ядра. *У багатьох фізичних явищах, що їх розглядає молекулярна фізика, внутрішньоатомна енергія не змінюється і тому її часто не враховують* (з навч. літ.); — *Чи знаєш ти щось про внутрішньоатомну енергію, Олесю? Чув про це? — Звичайно, чув! — радісно ствердив юнак* (В. Владко).

ВНУТРІШНЬОБА́НКІВСЬКИЙ, а, е. Який існує, здійснюється у межах банку. *Банк списує кошти з рахунку клієнта на внутрішньобанківський рахунок або блокує їх і надсилає електронне повідомлення до банку-кореспондента* (з навч. літ.); *При проведенні внутрішньобанківського аудиту необхідно керуватися законодавчими документами з оподаткування, що регламентують як базу, так і ставки різних видів податків та методику їх нарахування* (з навч. літ.); *Внутрішньобанківська система здійснення фінансового моніторингу операцій; Внутрішньобанківська трансакція.*

ВНУТРІШНЬОБІБЛІОТЕ́ЧНИЙ, а, е. Який забезпечує внутрішню діяльність бібліотеки, пов'язаний з нею. *В основу процесів комп'ютеризації зарубіжних бібліотек покладені управлінські ідеї спрощення внутрішньобібліотеч-*

них функцій (комплектування, обробки літератури, обліку тощо), зручність доступу до інформації (з наук. літ.); *Розвивати системи внутрішньобібліотечного управління неможливо, не враховуючи вимоги системного комплексного підходу* (з наук. літ.); *У наш час завдання освоєння бібліотечного й особливо внутрішньобібліотечного простору вирішуються інакше, ніж десятиліття назад* (з навч. літ.); *Внутрішньобібліотечний облік документів.*

ВНУТРІШНЬОБЛО́КОВИЙ, а, е. Який існує, відбувається всередині блоку, у його межах *(див.* **блок**[3]*). Внутрішньоблоковий торговий обіг Євросоюзу становить 10 % загального обігу кожної країни* (з газ.); *Внутрішньоблоковий конфлікт.*

ВНУТРІШНЬОБУДИНКО́ВИЙ, а, е. Який забезпечує обслуговування в межах будинку, споруди. *Утримання внутрішньобудинкових електричних мереж має здійснюватися за рахунок власника відповідного житлового багатоквартирного будинку* (із журн.); *Комунальники пропонують передати внутрішньобудинкові мережі на баланс свого підприємства* (з газ.); *Внутрішньобудинкова система водопостачання; Внутрішньобудинковий трубопровід;* // Стос. до будинку, споруди. *У Львові коштом міського бюджету відремонтують внутрішньобудинкові дворики* (з газ.).

ВНУТРІШНЬОВЕ́ННИЙ, а, е. Який міститься, виникає і т. ін. всередині вени. *Варикозне розширення вен — це зміна стану вен нижніх кінцівок, коли стінки вен і внутрішньовенні клапани не можуть підтримувати правильний (знизу доверху) рух венозної крові* (з наук.-попул. літ.); *Внутрішньовенний тиск збільшується, примушуючи вени здуватися, звиватися і виступати над поверхнею шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Внутрішньовенний тромб;* // Який вводиться всередину вени. *Серед способів введення препаратів при антибіотикопрофілактиці в передопераційний період перевагу віддають швидкій внутрішньовенній інфузії* (з наук. літ.); *При пригніченні серцево-судинної системи збільшують швидкість введення внутрішньовенних рідин і вводять вазопресорні препарати* (з наук. літ.); *Широке застосування внутрішньовенного лазерного опромінення крові в медичній практиці зумовлене численними ефектами фотобіологічної дії* (з наук.-попул. літ.); *Хтось дихає позаду, озирнутися, значить переконати свою слабину, пора сідати на аміназин, краще внутрішньовенний* (Є. Пашковський); * Образно. *Цензури немає. Натомість є її єзуїтський різновид — темники. Тобто інструкції зверху, списки рекомендованих тем. Щось навіть гірше, ніж заборона. Інтоксикація слова, внутрішньовенне вливання брехні* (Л. Костенко).

ВНУТРІШНЬОВЕ́ННО. Присл. до **внутрішньове́нний.** *Лікарські препарати вводяться внутрішньовенно, внутрішньом'язово і під шкіру* (з наук. літ.); *Фармакологічні засоби вводили в одному шприці внутрішньовенно (повільно) щодобово протягом десяти днів, починаючи з другого дня* (з наук. літ.); *При швидкому внутрішньовенному введенні може дуже знизитись артеріальний тиск* (з наук. літ.); [В. П. Б і л о к і н ь:] *Я тоді спустив хлопчика в салон РАФа і ввів внутрішньовенно еуфілін* (Ю. Щербак).

ВНУТРІШНЬОВИДОВИ́Й, а́, е́. Який існує, відбувається у межах виду *(див.* **вид**[2]*). Необхідне детальне вивчення інформаційної цінності алельних варіантів запасних білків, характеру їх успадкування при внутрішньовидовій гібридизації* (з наук. літ.); *Зберігаючи свої специфічні особливості та внутрішньовидовий поділ, кожний вид мистецтва змінюється під впливом часу, культурних вимог, характеру художнього смаку тощо* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОВИРОБНИ́ЧИЙ, а, е. Який відбувається, здійснюється на виробництві, в межах певної виробничої ланки. *Серед існуючих і повсюдно застосовуваних методів забезпечення виробництва продукції чільне місце посідає внутрішньовиробничий технічний контроль якості* (з навч. літ.); *Клас внутрішньовиробничих систем досить великий — це промислові підприємства з високим рівнем автоматизації виробництва, автоматизовані складські системи і підприємства матеріально-технічного постачання, транспортні вузли станції* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОВІ́ДОМЧИЙ, а, е. Пов'язаний із внутрішньою діяльністю відомства. *Здійснюваний органами державного управління надвідомчий і внутрішньовідомчий контроль супроводжує управлінську діяльність* (з наук. літ.); *У внутрішньовідомчому листуванні на відміну від міждержавного рідко використовується приватний лист напівофіційного характеру* (з навч. літ.); *В Україні лише близько 50 % центральних органів виконавчої влади впровадили внутрішньовідомчі системи електронного документообігу* (з навч. літ.); *Запроваджено щорічний комплексний внутрішньовідомчий аудит фінансово-господарської діяльності підвідомчих підприємств і організацій* (з мови документів); *Як свідчать щорічні внутрішньовідомчі опитування, до податкової служби завжди була підвищена увага громадськості* (з газ.).

ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕ́ВИЙ, а, е. Який існує, здійснюється в межах окремої галузі господарства. *Значна частина світових торговельних потоків припадає на внутрішньогалузевий обмін, тобто експорт та імпорт товарів* (з наук. літ.); *Економічна інтеграція розвивається переважно на основі внутрішньогалузевих економічних зв'язків* (з наук. літ.); *Горизонтальна інтеграція здійснюється у межах галузі сільського господарства і тому має внутрішньогалузевий характер; вертикальна і змішана вирішують питання міжгалузевого характеру* (з наук. літ.); *Внутрішньогалузева конкуренція; Внутрішньогалузевий рух фінансових потоків.*

ВНУТРІШНЬОГОСПО́ДАРСЬКИЙ, а, е. Який здійснюється в межах господарства; пов'язаний із внутрішньою організацією господарської діяльності. *Хоч і в нетрадиційній формі, в колгоспах була дозволена внутрішньогосподарська оренда* (з наук. літ.); *Використовувались у дослідженні карти ґрунтового покриву, плани внутрішньогосподарського землекористування селянських спілок, аерофотознімки* (з наук. літ.); *З метою вдосконалення внутрішньогосподарської спеціалізації і забезпечення максимального прибутку в галузі розроблена економіко-математична модель визначення оптимальної структури посівних площ під овочевими культурами* (з наук. літ.); *Сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини* (з мови документів); *Внутрішньогосподарські резерви виробництва.*

ВНУТРІШНЬОДЕРЖА́ВНИЙ, а, е. Який існує, здійснюється в межах держави. *Уряд повинен мати всі засоби захисту як від внутрішньодержавного, так і міжнародного тероризму* (з наук. літ.); *Проблема гуманітарних інтервенцій виникла в процесі пошуку адекватних дій для усунення гуманітарних катастроф, породжених внутрішньодержавними конфліктами 90-х років XX ст.* (з наук. літ.); // Пов'язаний із певною державою. *У монографії розглянуто чинники геопо-*

літичного, регіонального і внутрішньодержавного характеру, що зумовили процес еволюції регіональної політики Ізраїлю (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОЕКОНОМІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний із внутрішньою економікою (країни, підприємства і т. ін.). *Реальна трансформація зовнішньої економіки нашої країни передбачає взаємодію всіх чинників внутрішньоекономічного розвитку зі зміною співвідношення між ними* (з наук. літ.); *Внутрішньоекономічні функції держави — це насамперед вироблення стратегії і тактики економічного розвитку суспільства, стабілізація економіки та усунення недоліків ринкового механізму, структурна, інвестиційна й соціальна політика* (з навч. літ.); *Що не прем'єр, то новий внутрішньоекономічний курс, а головне — нові економічні реалії життя населення* (із журн.).

ВНУТРІШНЬОІГРОВИ́Й, á, é. Який існує, здійснюється в межах гри. *У новій грі буде можливість створювати власний внутрішньоігровий контент* (з Інтернету); *Внутрішньоігрові відеоролики;* // Пов'язаний із внутрішніми правилами та перебігом гри. *Користувач отримує тим більше внутрішньоігрових бонусів, чим більше його друзів буде залучено до гри* (з газ.).

ВНУТРІШНЬОКАНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Виконуваний, здійснюваний, розташований у межах каналу (у 3 знач.). *При хронічних періодонтитах проводять промивання кореневих каналів та внутрішньоканальний електрофорез* (з наук. літ.); *Цифровими внутрішньоканальними слуховими апаратами користуються майже 80 відсотків споживачів* (з наук.-попул. літ.).

2. Який існує, діє в межах певного каналу (у 4 знач.). *Найвищий внутрішньоканальний відсоток телеглядачів передач із музичної тематики не перевищує 10 %* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОКАР'Є́РНИЙ, а, е. Який існує, здійснюється в межах кар'єру *(див.* **кар'є́р**[1]). *Дослідником запропоновано ефективну технологію відкритої розробки нерудних родовищ скельних корисних копалин із внутрішньокар'єрним складуванням відходів гірничого виробництва* (з наук. літ.); *При відкритій розробці система водовідливу складається з пристрою регулювання внутрішньокар'єрного стоку, водозбірників, насосних станцій* (з наук.-попул. літ.).

ВНУТРІШНЬОКАФЕДРА́ЛЬНИЙ, а, е. Який відбувається в межах кафедри (у 2 знач.), пов'язаний з її внутрішньою діяльністю. *Провідне місце в організації навчальної роботи мають проведення відкритих загальноінститутських та внутрішньокафедральних занять* (з наук. літ.); *Внутрішньокафедральний спосіб організації роботи студентів; Попередній внутрішньокафедральний захист магістерської праці.*

ВНУТРІШНЬОКВАРТА́ЛЬНИЙ, а, е. Який існує в межах кварталу (у 2 знач.). *Сніг із тротуарів згрібають на проїзну частину або внутрішньоквартальний проїзд, якщо між ними немає загорожі чи роздільної смуги із зеленими насадженнями* (із журн.); *Родзинкою будівельного комплексу є внутрішньоквартальний простір із чотирма "висотками" у центральній частині та рекреаційній зоні* (із журн.).

ВНУТРІШНЬОКЛІТИ́ННИЙ, а, е. Який спостерігається, відбувається, міститься в межах клітини (у 1 знач.). *Внутрішньоклітинний кальцій є найбільш універсальним регулятором клітинних функцій* (з наук. літ.); *Чимало заліза в протоплазмі, де за його участю відбувається процес внутрішньоклітинного дихання* (з навч. літ.); *У хворого комбайнера виявлено внутрішньоклітинне нагромадження радіонуклідів у шлунку* (з газ.); *Внутрішньоклітинний розвиток.*

△ **Внутрішньоклі́ти́нна вода́** *див.* **вода́; Внутрішньоклі́ти́нна ріди́на́** *див.* **ріди́на́.**

ВНУТРІШНЬОКЛІТИ́ННО. Присл. до **внутрішньоклітинний.** *Стрептоміцин, канаміцин, флориміцин мають слабку бактеріостатичну дію на внутрішньоклітинно розміщені мікобактерії* (з наук. літ.); *Якщо за допомогою мікроелектрода, введеного внутрішньоклітинно, виміряти різницю потенціалів, то виявиться, що розрахункова і знайдена експериментально величини відрізнятимуться* (з наук. літ.); *Локалізується збудник інфекції не внутрішньоклітинно, а в певних відділах травної системи* (з газ.).

ВНУТРІШНЬОКОНТИНЕНТА́ЛЬНИЙ, а, е. Який існує, здійснюється в межах континенту. *Внутрішньоконтинентальний характер міждержавних відносин; Морський внутрішньоконтинентальний водний транспорт.*

ВНУТРІШНЬОКОРПОРАТИ́ВНИЙ, а, е. Який існує, здійснюється у межах корпорації. *Відомчий та внутрішньокорпоративний контроль полягає у перевірці фінансової діяльності суб'єктів, що підпорядковані міністерствам і відомствам або входять до складу корпоративних об'єднань* (з наук. літ.); *Виробничі зв'язки і зв'язки управління формують каркас корпоративної структури. Такі зв'язки вигідніше встановлювати в рамках однієї фірми (тобто формується внутрішньокорпоративний ринок)* (з навч. літ.); // Пов'язаний із внутрішньою діяльністю корпорації, характерний для неї. *Внутрішньокорпоративний маркетинг спрямований на службовців підприємства* (з навч. літ.); *На пострадянських теренах уявлення про внутрішньокорпоративну культуру з'явились одночасно із приходом іноземних компаній* (з навч. літ.).

ВНУТРІШНЬОКУЛЬТУ́РНИЙ, а, е. Який існує, відбувається і т. ін. у межах певної культури, характерний для неї. *Сучасний етап розвитку суспільства характеризується розширенням відносин на внутрішньокультурному та міжкультурному рівнях* (з наук. літ.); *Аналізуючи внутрішньокультурні суперечності, Х. Ортега-і-Гассет протиставляє культурі науку, яка виявилася найбільш стійкою серед різноманітних видів духовної діяльності людини* (з наук. літ.); *Із розвитком цивілізації та нагромадженням величезного обсягу різноманітної інформації за допомогою наукових відкриттів картина світу втратила свою внутрішньокультурну цілісність і стала надзвичайно варіативною* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **внутрішньокульту́рне,** ного, *с.* Те, що становить, визначає і т. ін. певну культуру. *Більшість запропонованих визначень терміна "міжкультурна комунікація" ґрунтуються на протиставленні міжкультурного і внутрішньокультурного* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОМАГАЗИ́ННИЙ, а, е. Пов'язаний із внутрішньою організацією магазину та його діяльністю. *Внутрішньомагазинний торговий процес пов'язаний із численними логістичними операціями, що супроводжуються виникненням і переданням інформації* (з наук. літ.); *Особлива увага приділяється встановленню контактів із покупцями, задоволенню їхніх потреб; організовуються внутрішньомагазинні покази, використовуються залікові талони, розігруються призи* (з навч. літ.); *До основних чинників, які визначають внутрішньомагазинний мерчандайзинг, нале-*

жать наявність необхідних товарів у магазині та методи їх просування (з навч. літ.).

ВНУТРІШНЬОМАТЕРИКО́ВИЙ, а, е. Розташований, розміщений у межах материка. *На місці найбільшого у світі тропічного лісу в Перу раніше було величезне внутрішньоматерикове море* (з наук.-попул. літ.); *Азійський антициклон зумовлює дуже холодну (в приземних шарах) і малосніжну зиму у внутрішньоматерикових районах Азії* (з наук.-попул. літ.); // Пов'язаний із внутрішніми процесами на материку, характерний для нього. *Протягом року внутрішньоматериковий кругообіг води може повторюватися багато разів* (з наук. літ.); *Внутрішньоматериковий вологообіг.*

ВНУТРІШНЬОМО́ВНИЙ, а, е. Який існує, відбувається в межах мови (у 1–3 знач.). *Під дією внутрішньомовних законів розвитку українська мова поступово набувала притаманних їй особливостей, які виділяють її серед інших слов'янських мов* (з наук. літ.); *Метою дисертації є дослідження зв'язку внутрішньомовних та позамовних історико-культурних процесів* (з наук. літ.); *Мова витворює цілий ряд предметних слів, значення яких можна пояснити лише через відсилання до вихідної лексеми, тобто спираючись на внутрішньомовні зв'язки* (з наук. літ.); // Властивий мові. *Розрізняючи три типи лексичного значення слова — референційне, прагматичне і внутрішньомовне, досліджуємо сутність етномовного компонента* (з наук. літ.); *Міжмовні синонімічні відповідники відбивають неоднозначність внутрішньомовних семантичних взаємовідношень* (з наук. літ.); // Пов'язаний із певною мовою. *У межах структурного підходу дослідження тексту зводиться до внутрішньомовного аналізу* (з наук. літ.); *Особливо посилилась продуктивність префікса "анти-" в останні десятиліття. Активізація його зумовлена не лише внутрішньомовними причинами, а й екстралінгвістичними факторами* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОМО́ВНО. Присл. до **внутрішньомо́вний.** *Групи семантичних відповідників можуть бути проаналізовані внутрішньомовно і міжмовно* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОМОЗКОВИ́Й, á, é. Пов'язаний із внутрішнім станом мозку. *У невідкладному порядку оперативне втручання виконують за наявності внутрішньомозкової гематоми, яка спричиняє виражений дислокаційно-компресійний синдром* (з наук. літ.); *Внутрішньомозкова система обдарованих дітей є більш розгалуженою, з великим числом зв'язків* (з наук. літ.); *Внутрішньомозковий крововилив може призвести до смерті або неврологічних розладів, пов'язаних із пошкодженням тканин головного мозку* (з наук.-попул. літ.).

ВНУТРІШНЬОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ, а, е, *хім.* Який існує, здійснюється у межах молекули. *У дослідженні запропонована модель компактизації ДНК під дією іонів, що включає як внутрішньомолекулярний, так і міжмолекулярний механізми* (з наук. літ.); *Уперше при дослідженні термічних перетворень систем виявлено їх внутрішньомолекулярну циклізацію* (з наук. літ.); *Внутрішньомолекулярне перенесення енергії.*

ВНУТРІШНЬОМОЛЕКУЛЯ́РНО, *хім.* Присл. до **внутрішньомолекуля́рний.** *За відсутності прискорювачів сірка приєднується до вуглецю в основному внутрішньомолекулярно, утворюючи циклічні полісульфіди* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОМ'Я́ЗОВИЙ, а, е. Признач. для введення всередину м'яза. *Розроблена оптимальна схема ліповіду застосування при внутрішньом'язовому та підшкірному введеннях* (з наук. літ.); *Частота введення препарату пролонгованої дії може на початку лікування становити одну внутрішньом'язову ін'єкцію кожні 14 днів* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОМ'Я́ЗОВО. Присл. до **внутрішньом'я́зовий.** *Дорослим препарат застосовують внутрішньом'язово або внутрішньовенно (струминно або краплинно)* (з навч. літ.); *Розчин вводять внутрішньом'язово* (із журн.).

ВНУТРІШНЬОНАЗА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **внутрішньоносови́й;** ендоназальний. *Карбомер може використовуватись у внутрішньоназальних мікросферах магнітних гранул для цільової доставки ліків у носоглотку* (з наук. літ.); *Пропонований препарат має вакциноподібну дію для внутрішньоназального введення* (з газ.).

ВНУТРІШНЬОНАЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із внутрішнім життям, діяльністю і т. ін. певної держави. *У внутрішньонаціональних відносинах люди керуються не тільки переконанням про наявність сталих спільних інтересів, а й почуттям симпатії, відданості й готовності до самопожертви* (з наук. літ.); *У сучасному світі значення ідеї прав людини вийшло за межі внутрішньонаціонального вибору: права людини набули загальнолюдського, міжнародного значення* (з наук. літ.); *Лише при дотримуванні норм ділового, загальнокультурного і внутрішньонаціонального діалогу можна сформувати національний підхід до вирішення мовних проблем* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОНОСОВИ́Й, á, é. Пов'язаний із внутрішньою частиною носа; внутрішньоназальний. *Для знеболювання носопіднебінного нерва при операціях на верхній або нижній щелепі застосовують внутрішньоротовий і внутрішньоносовий методи знеболювання* (з наук. літ.); *Використовуючи вузький пучок низькоінтенсивного світла, внутрішньоносовий прилад ефективно полегшує сінну лихоманку та чхання* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬООБЛАСНИ́Й, á, é. Пов'язаний із внутрішнім життям області. *Визначення асортименту випуску товарів з урахуванням лише внутрішньообласних потреб буває економічно невигідним* (з наук. літ.); *Функціональна структура відображає роль різних компонентів у розвитку окремих систем життєдіяльності і показує їх місце в інтегральному циклі життєдіяльності та функцію у внутрішньообласному і міжобласному поділі праці* (з наук. літ.); *Внутрішньообласному туризму заважає недостатньо розвинена інфраструктура* (із журн.).

ВНУТРІШНЬООСОБИ́СТІСНИЙ, а, е. Який характеризує внутрішній стан особистості, пов'язаний із нею. *Психокорекція здійснювалася у три етапи: пригадування внутрішньоособистісних конфліктів, реконструкція прихованих негативних переживань і позитивного досвіду спілкування та "побудова" майбутнього через планування та фантазування* (з наук. літ.); *Чим більш напруженими стають внутрішньоособистісні суперечності, тим менший за силою потрібен поштовх іззовні, котрий дає початок кризовому станові* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОО́ЧНИЙ, а, е. Який існує, відбувається всередині ока. *Злоякісна внутрішньоочна пухлина належить до групи ембріональних нейроектодермальних пухлин* (з наук. літ.); *Сучасні медикаментозні засоби допомагають лише в процесі розсмоктування внутрішньоочних крововиливів* (з наук. літ.); *Внутрішньоочна контактна лінза.*

△ **Внутрішньоо́чна ріди́на** *див.* **ріди́на; Внутрішньоо́чний тиск** *див.* **тиск.**

ВНУТРІШНЬОПАРТІ́ЙНИЙ, а, е. Який діє в межах однієї партії. *Внутрішньопартійні стосунки мають бути відкритими, прозорими і комфортними* (з газ.); *Учасники засідання обговорили поточну політичну ситуацію в Україні, внутрішньопартійні проблеми* (з газ.).

ВНУТРІШНЬОПАРТІ́ЙНО. Присл. до **внутрішньопартійний.** *Член партії, який не згодний з рішеннями керівних органів партії, може вільно й публічно виражати свої погляди та позицію виключно внутрішньопартійно із дотриманням норм партійної етики* (з мови документів).

ВНУТРІШНЬОПОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Який характеризує внутрішню політику держави. *Потенційних партнерів України на Заході непокоїть нестабільність внутрішньополітичної ситуації в країні* (з наук. літ.); *У рамках міжнародного і внутрішньополітичного тероризму можна виокремити такі його форми: націоналістичний, релігійний, повітряний, ядерний, технологічний, психологічний, моральний, кримінальний, найманський* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОРЕГІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який відбувається в межах регіону, пов'язаний із ним. *Вагомою основою внутрішньорегіональної спеціалізації агрорекреаційного сервісу в Карпатському регіоні є етнографічні особливості його корінного населення* (з наук. літ.); *У сукупному обсязі зовнішньої торгівлі країн регіону, згідно з даними Азійського банку розвитку, частка внутрішньорегіональної торгівлі становить уже більш як 50 %* (із журн.).

2. Те саме, що **внутрішньообласни́й.** *Застосування сукупності методик дає можливість розробити конструктивні рекомендації щодо оптимізації внутрішньорегіонального розміщення освітніх закладів обласного регіону* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОРИ́НКОВИЙ, а, е. 1. Який забезпечує внутрішню діяльність ринку (у 1 знач.), обслуговує його. *Внутрішньоринковий маркетинг полягає в отриманні високих прибутків завдяки орієнтації фірми на споживачів* (з наук. літ.); *Стоянка для внутрішньоринкового транспорту.*

2. Який відбувається, здійснюється в межах ринку (у 2 знач.). *Рівень інтернаціоналізації національної економіки необхідно визначати й такими показниками, як обсяги і динаміка міжнародної централізації капіталу у порівнянні із даними про внутрішньоринкові злиття і поглинання* (з наук. літ.); // Який визначає процеси, відносини і т. ін. у межах ринку. *Внутрішньоринкові споживачі; Внутрішньоринкові угоди.*

ВНУТРІШНЬОРОТОВИ́Й, а́, е́. Стос. до внутрішньої частини рота. *Позаротове знеболювання має переваги перед внутрішньоротовим, оскільки воно може бути здійснено навіть при закритому роті* (з наук. літ.); *Метою дослідження є вдосконалення методу лікування хворих із переломами нижньої щелепи шляхом застосування внутрішньоротових пристроїв* (з наук. літ.); *Внутрішньоротовий апарат.*

ВНУТРІШНЬОСЕРЦЕ́ВИЙ, а, е. Який міститься, здійснюється всередині серця. *Найефективнішими в лікуванні ішемічної хвороби серця виявилися внутрішньовенне та внутрішньосерцеве застосування гелієво-неонового лазерного випромінювання* (з наук. літ.); *Внутрішньосерцеве введення адреналіну.*

△ **Внутрішньосерце́ва нерво́ва систе́ма** *див.* **систе́ма; Внутрішньосерце́вий тиск** *див.* **тиск.**

ВНУТРІШНЬОСЕРЦЕ́ВО. Присл. до **внутрішньосерцевий.** *Препарат вводиться внутрішньосерцево при раптовому припиненні кровообігу* (із журн.).

ВНУТРІШНЬОСИСТЕ́МНИЙ, а, е. 1. Який відбувається, здійснюється у межах системи. *Системну функцію психічного статусу здоров'я варто визначити як внутрішньосистемний інформаційний гомеостаз* (з наук. літ.); *Виконавча нормотворчість у певних випадках можлива лише як внутрішньосистемний захід* (з наук. літ.); *У разі пошкодження або втрати документа, одержаного через внутрішньосистемний книгообмін, користувач за домовленістю з бібліотекою-фондоутримувачем повинен замінити його аналогічним документом або відшкодувати його ринкову вартість* (з мови документів).

2. Який характеризує певну систему, властивий їй. *Внутрішньосистемний формат бази даних.*

ВНУТРІШНЬОСОЦІА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до внутрішнього життя, діяльності і т. ін. суспільства. *Внутрішньосоціальні конфлікти переростають у внутрішньодержавні* (з наук. літ.); *Внутрішньосоціальний аспект українського національного питання.*

ВНУТРІШНЬОСТОВБУРО́ВИЙ, а, е. Який характеризує внутрішній стан стовбура (у 2 знач.). *Внутрішньостовбурова будова нервів над- і під'язикових м'язів однотипна* (з наук. літ.); *Внутрішньостовбуровий набряк.*

ВНУТРІШНЬОСТРУКТУ́РНИЙ, а, е. Який характеризує внутрішню структуру, властивий їй. *У дисертації вперше проведено комплексне дослідження діалогічної єдності "питання — відповідь", що інтегрує внутрішньоструктурні мовні риси* (з наук. літ.); *Внутрішньоструктурні зв'язки становлять інформаційну основу управління* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОСУГЛО́БНИЙ, а, е. Те саме, що **внутрішньосугло́бовий.** *Дорослим призначають по 2 мл препарату шляхом внутрішньосуглобного введення один раз на тиждень упродовж трьох тижнів* (з наук. літ.); *До ушкоджень суглобів належать внутрішньосуглобні переломи, які бувають закритими й відкритими; травми внутрішньосуглобних утворень* (з навч. літ.).

ВНУТРІШНЬОСУГЛО́БОВИЙ, а, е. Стос. до внутрішнього стану суглоба. *За допомогою рентгенографії неможливо одержати зображення хрящів, менісків, зв'язок і деяких інших внутрішньосуглобових структур* (з наук. літ.); *Внутрішньосуглобова ін'єкція кортикостероїдів — дуже популярна процедура. Вона застосовується у медичній практиці протягом уже майже 60 років* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОСУДИ́ННИЙ, а, е. Який відбувається, міститься, виникає і т. ін. всередині судин. *Імпульсне електромагнітне поле впливає на характер і швидкість внутрішньосудинного кровотоку переднього відділу ока* (з наук. літ.); *Еритроцити розпадаються шляхом внутрішньосудинного гемолізу або фагоцитозу* (з наук. літ.); *Внутрішньосудинна рідина.*

ВНУТРІШНЬОСХЕ́МНИЙ, а, е. Який здійснюється, діє в межах схеми, пов'язаний із нею. *Функції внутрішньосхемного програмування і управління реалізовані на двох мікроконтролерах* (з наук. літ.); *Особливо гостро проблема верифікації постає на апаратному рівні (внутрішньосхемна верифікація)* (з наук. літ.); *Системи внутрішньосхемного діагностування найбільш успішно зарекомендували себе при середніх та великих обсягах виробництва спеціалізованої радіоелектронної апаратури* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОТЕ́КСТОВИЙ, а, е, *лінгв., літ.* Розміщений, поданий у межах тексту. *Велика наукова цінність ен-*

циклопедії в тому, що багато статей мають підтекстову й внутрішньотекстову бібліографію (з наук. літ.); *До внутрішньотекстових елементів належать заголовки, формули початку і кінця тексту, проміжні пограничні знаки і т. ін.* (з наук. літ.); *Внутрішньотекстовий діалог; Внутрішньотекстові пояснення;* // Властивий тексту. *Внутрішньотекстові зв'язки — засіб забезпечення логічної послідовності, взаємодії відтворених у тексті подій, фактів* (з наук. літ.); *Внутрішньотекстові моделі.*

ВНУТРІШНЬОТРОПІ́ЧНИЙ, а, е. Який існує, відбувається в межах тропіків. *Значна хмарність розвивається у внутрішньотропічній зоні конвекції* (з навч. літ.); *Урагани формуються як циклони у внутрішньотропічному поясі над світовим океаном, коли температура води перевищує 26 градусів за Цельсієм* (із журн.); *Кліматологам було відомо, що повітряні потоки південної і північної півкулі розділяє так звана внутрішньотропічна зона збіжності, що оточує Землю в районі екватора* (з газ.).

ВНУТРІШНЬОУКРАЇ́НСЬКИЙ, а, е. Який існує, діє в межах України. *Прес-служба "Укрзалізниці" повідомила про те, що перевезення вантажів на внутрішньоукраїнських маршрутах буде здійснюватися з використанням електронної, а не паперової документації* (із журн.); *Модернізація головних "повітряних воріт" країни — аеропорту "Бориспіль" передбачає розширення до п'яти терміналів* (з газ.); *Одне з основних завдань громадської організації "Центр стратегічних досліджень та аналізу" — вивчення внутрішньоукраїнських, регіональних та глобальних процесів* (з Інтернету); *Внутрішньоукраїнський туризм;* // Стос. до внутрішнього стану України. *Кримськотатарська проблема не може розглядатися як винятково внутрішньоукраїнська, як проблема лише української держави* (із журн.).

ВНУТРІШНЬОУТРО́БНИЙ, а, е. Який існує, відбувається в утробі (у 1, 2 знач.). *Як і у всіх сумчастих тварин, період внутрішньоутробного розвитку у коричневих кенгуру дуже короткий, триває всього місяць* (з наук.-попул. літ.); *Середнє внутрішньоутробне життя хлопчика більше, ніж дівчинки* (з наук.-попул. літ.); // Пов'язаний із розвитком плоду в утробі. *Внутрішньоутробний період розвитку людини за загальноприйнятою схемою має два періоди — ембріональний і плодний* (з наук. літ.); *У внутрішньоутробний період алкоголь здатен викликати такі відхилення розвитку дитини, які спричиняють різноманітні захворювання в дорослому віці* (з наук.-попул. літ.).

△ **Внутрішньоутро́бна інфе́кція** *див.* **інфе́кція.**

ВНУТРІШНЬОФІ́РМОВИЙ, а, е. Який існує, здійснюється в межах фірми, фірм. *Внутрішньофірмовий обмін не дає змоги визначити ринкову вартість товару* (з наук. літ.); *Різновидами внутрішнього фінансування є самофінансування і внутрішньофірмові кредити* (з навч. літ.); *Внутрішньофірмове управління; Внутрішньофірмові розрахунки.*

ВНУТРІШНЬОЧЕРЕВНИ́Й, а́, е́. Який існує, здійснюється в череві (у 1 знач.). *Внутрішньочеревний жир вважається найбільш нездоровим, оскільки збільшує ризик серцевих захворювань* (з наук.-попул. літ.).

△ **Внутрішньочеревни́й тиск** *див.* **тиск.**

ВНУТРІШНЬОЧЕРЕПНИ́Й, а́, е́. Який міститься всередині черепа, пов'язаний із його внутрішнім станом. *Розриви аневризм є однією з головних причин нетравматичних внутрішньочерепних крововиливів, які часто закінчуються летально* (з наук. літ.); *Внутрішньочерепна гематома звичайно виникає при переломах і тріщинах кісток черепа* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОША́ХТНИЙ, а, е, *гірн.* Який знаходиться всередині шахти. *Основними вихідними вантажопотоками логістичної системи внутрішньошахтної транспортної мережі є вантажопотоки видачі вугілля, породи або гірської маси та перевезень людей і устаткування, що потребує ремонту* (з наук. літ.); *Схема внутрішньошахтного повітропровода;* // Пов'язаний із внутрішнім станом шахти. *Перехід гірничих робіт на великі глибини та збільшення об'єму внутрішньошахтного простору значно ускладнюють структуру підземного транспорту шахти* (з наук. літ.).

ВНУТРІШНЬОШЛУНОЧКО́ВИЙ, а, е. Пов'язаний із внутрішнім станом шлуночка (серця, головного мозку). *Теоретично внутрішньошлуночкове введення антибактеріальних лікарських засобів забезпечує їх вищу концентрацію у спинномозковій рідині і швидшу елімінацію збудника, ніж внутрішньовенне введення* (з наук. літ.); *Нейросонографія вказує на ступінь розширення шлуночків, внутрішньошлуночковий крововилив* (з наук. літ.); *Внутрішньошлуночковий тиск.*

ВНУТРІШНЬОЯ́ДЕРНИЙ, а, е. Який відбувається всередині ядра, пов'язаний із його внутрішнім станом. *Світлова мікроскопія виявляє гігантські багатоядерні клітини і внутрішньоядерні включення* (з наук. літ.); *Колосальна енергія може зумовити навіть внутрішньоядерні перетворення* (з наук.-попул. літ.); *У ядрі гелію насичені обидві внутрішньоядерні оболонки — і протонна, і нейтронна* (з навч. літ.).

ВНУЧА́ (ОНУЧА́, *рідко* **УНУЧА́),** а́ти, *с.* Зменш. до **внук** і **вну́ка.** *Сидить Неначе й досі сивий дід Коло хатиночки і бавить Хорошеє та кучеряве Своє маленькеє внуча* (Т. Шевченко); *І підростуть малі внучата На вольні, радісні жнива* (А. Малишко); *Може ж, колись із внуками прийде син, і старий пригорне внучат, і вони його полюблять* (О. Гончар); *Радіє баба, як дитина, Що вже пішло внуча метке* (М. Вінграновський).

ВНУЧА́ТКО (ОНУЧА́ТКО, *рідко* **УНУЧА́ТКО),** а, *с.* Зменш.-пестл. до **внуча́.** *А він онучаток своїх так уже жалує!* (Ганна Барвінок); *Дожидала у хату невістки. Онучаток, неначе пташат* (Я. Шпорта); *Внучатко, здавалося, принесло з собою у розлогий котедж колгоспного голови незвідану, чужу у цих стінах людську теплоту* (Р. Федорів).

ВНУ́ЧЕНЬКА (ОНУ́ЧЕНЬКА, *рідко* **УНУ́ЧЕНЬКА),** и, *ж.* Пестл. до **вну́чка.** *Не треба спати дідусеві, коли онученька не спить* (В. Сосюра); *Внучка, внученька, студентонька спить у баби на ряднищі, на рядні під кожухом* (І. Драч); *Коли внученька відвідує нас, обов'язково розповідає нові віршики, співає пісеньки* (з газ.).

ВНУЧЕНЯ́ (ОНУЧЕНЯ́, *рідко* **УНУЧЕНЯ́),** ня́ти, *с.* Пестл. до **внуча́.** *Дід стоїть проти ікони, Рядом біле внученя* (П. Грабовський); *Сільських дітей не так і багато, зате на літо навалюється тьма-тьмуща київських онученят* (А. Крижанівський); *На базарі зустріла Нілочку Шевчук. Вона вже няньчить онученя* (І. Жиленко); *На моє запитання: "Що сталось?" — внученя почало вибачатись, а сльози градом текли з очей* (з газ.).

ВНУ́ЧЕЧКА (ОНУ́ЧЕЧКА, *рідко* **УНУ́ЧЕЧКА),** и, *ж.* Пестл. до **вну́чка.** *Стара пита у внучечки, внучечка задумалась, — тільки її на питання головою киває* (Марко Вовчок); *Обіцяв* [батько] *йому віддати на вжиток своє поле, а при своїй смерті записати його найстаршій унучечці*

(І. Франко); *Вийшла ґаздиня і в долоні сплеснула. — А мої ж ви онучечки кохані, бодай би я ще вашого весілля діждала, бодай би я вас під вінець благословляла!* (Б. Лепкий).

ВНУ́ЧКА (ОНУ́ЧКА, *рідко* **УНУ́ЧКА),** и, *ж.* Зменш. до **вну́ка.** *А внучка в юпку одяглась У Катрину і ніби йшла До діда в гості* (Т. Шевченко); *Чайка майже не слухав. Перед очима його все ще стояв величний патріарх із тою дівчиною — донькою чи онучкою. Їх розстріляють...* (Д. Бузько); *Сяде* [баба Олександра] *на призьбі і до нас, цілої купи своїх онуків та онучок: — Ану, діти, гратись у гусей та вовка!* (Б. Антоненко-Давидович); *Навчається добре бабусина внучка. Погано лише, що росте білоручка* (С. Олійник).

ВНУ́ЧОК (ОНУ́ЧОК, *рідко* **УНУ́ЧОК),** чка, *ч.* Зменш. до **внук.** *Знакомого* [знайомого] *він пана внучок* (І. Котляревський); *Тепер бігає мій онучок Павлушка веселий, хороший, а я, дід, знаю, що виросте він чудесним хлопцем* (Остап Вишня); *— Онучок у мене є. Втішне таке, сибірне хлоп'я* (Ю. Збанацький); *— То щастя, що онучок побачив диво, — мовила баба, радо усміхаючись. — Не всякому це дається. Мало було таких людей, які уздріли чудо-цвіт* (О. Бердник).

ВНУ́ЧЧИН (ОНУ́ЧЧИН, *рідко* **УНУ́ЧЧИН),** а, е. 1. Належний онуці. *— Не дам! То не моє, то внуччине* (М. Коцюбинський).

2. Стос. до онуки. *Внуччин чоловік міг би скопати город чи полагодити кран* (із журн.); *Онуччине весілля.*

ВНЮ́ХАТИ (УНЮ́ХАТИ), аю, аєш, *док., кого, що, розм.* 1. Нюхаючи, сприйняти і розрізнити якісь запахи. *Гончаренко, здавалося, говорив сам із собою, вкотре повторюючи одне й те саме: — .. Ми пили чай, а потім я раптом унюхав горілку, з моїм-то досвідом помилитися...* (А. Кокотюха); *Першим унюхав запах валер'янки рудий безпородний кіт із надірваним вухом та коротким товстим хвостом* (із журн.); *Собака може внюхати злочинця, зброю і наркотики* (з газ.).

2. *перен., ірон.* Відчути, виявити щось, дізнатися про кого-, що-небудь; рознюхати. *Багато в'їдливого треба мати в душі, щоб унюхати те, чого нема, але ж так хочеться знайти* (із журн.).

ВНЮ́ХАТИСЯ *див.* **внюхуватися.**

ВНЮ́ХУВАТИСЯ (УНЮ́ХУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.*, **ВНЮ́ХАТИСЯ (УНЮ́ХАТИСЯ),** аюся, аєшся, *док.* Нюхаючи, намагатися відчути якийсь запах; принюхуватися. *Гумілевський озирнувся, потім повів носом, внюхуючись у густі нічні сутінки* (М. Івченко); *Я внюхуюся в запах вітру — теплого, але поривчастого* (Л. Дереш); *— Чимось пахне.. — Ні, ви, діду, внюхайтесь добре! Дід знову нагнув жовту, як суха макова головка, свою голову* (М. Вінграновський); * Образно. *Обшарпані містечкові хатки .. сторонились високих казарм, що, як зголоднілі вовки, дивилися на сірі хмарки диму і внюхувалися в нехитрі запахи борщів, юшок, картоплі* (М. Сиротюк).

ВО *див.* **в²**.

ВОБИДВІРУ́Ч, *присл., рідко.* Обома руками, в обидві руки. *Карпо вхопив господаря за плечі вобидвіруч і чекально тримав його* (Іван Ле).

ВО́БЛА, и, *ж.* Невелика промислова риба родини коропових, що водиться в Каспійському та Аральському морях; різновид плітки *(див.* **плі́тка²** 1). *Дивився на його .. великі руки з чіпкими пальцями, що, наче клешні, оддирали од вобли янтарні шматки* (А. Дімаров); *Тараня весняного улову більш жирна, ніж каспійська вобла* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Мені до перегару не звикати .. Наскрізь прокопчений ним, як вобла...* (Є. Доломан).

ВО́БЛЕР, а, *ч.* 1. Пластикова або дерев'яна приманка для риболовлі спінінгом, яка своєю формою імітує маленьку рибку або комаху. *Якщо ви відправляєтеся ловити щуку або окуня, то воблер стане вам у пригоді* (із журн.); *Зрідка на воблер сідають інші риби, які промишляють нарівні з судаками* (з Інтернету).

2. *перен., рідко.* Рекламний носій на тонкій пластиковій ніжці. *Виготовляють воблери переважно із цупкого паперу, картону або пластику, на яких міститься інформація про товар* (із журн.); *Воблер сконструйовано так, щоб ефект тремтіння від руху повітря привертав вашу увагу* (з газ.).

ВОВІ́К, ВОВІ́КИ, *присл.* 1. *книжн.* Вічно, завжди. *Встане правда! встане воля! І тобі одному Помоляться всі язики Вовіки і віки* (Т. Шевченко); [С в і ч к а:] *Во славу нашу, браття дорогі. Нехай вовік живе громада наша!* (І. Кочерга); *Вони* [предки] *боролись і побороли, вони шукали і знайшли. Хай будуть благословенні дні, коли сонце світило їм. Хай пам'ять про них вовіки царствує* (У. Самчук).

2. *у сполуч. з дієсл. із запереч.* Ніколи, повік. *І дав* [Клим] *собі зарік, Що він не буде брать горілки в рот вовік* (Л. Боровиковський); *Ми клейноди святі від козацтва взяли, І відвагу козацьку взяли неповторну, Ми вовік не дамо навіть тінню хули Заступити в очах Україну соборну* (М. Ткач); *Мамо! .. Я тебе вовік не переплачу, Ради тебе, може, і живу* (І. Гнатюк).

ВОВІ́КИ *див.* **вові́к.**

ВОВК, а, *ч.* 1. Хижак родини собачих, звичайно сірої масті. *Він шукав Чайку, щоб сказати йому, що вовків уже не зацьковано ловцями; що їх уже ціла зграя й вони переможно вищирили свої вовчі зуби* (Д. Бузько); *Треба вам знати, що звір, — коли його піднімуть і поженуть гончаки, — робить коло: і заєць, і лисиця, і вовк* (Остап Вишня); *Десь на Дунаї чувся перестук весел, на далекій косі стогнав-квилив якийсь птах, а в горах за станом імператора вив вовк* (С. Скляренко); *Вовки дуже шкідливі хижаки, бо знищують багато свійської худоби, особливо овець* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *В тих циган такі страшні собаки, мов вовки* (І. Нечуй-Левицький); *Вийшовши на берег, Максим струснувся, як вовк після купелі, й озирнувся назад* (І. Багряний); *З тієї торбинки жив я, поки додому прибився. Ховавсь, як вовк* (В. Барка).

2. *перен.* Про жорстоку підступну людину. *Стережіться фальшивих пророків, що приходять до вас ув одежі овечій, а всередині хижі вовки* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Про сильну, мужню та досвідчену людину. *Родоначальник, вождь племені чи дружини міг називатися вовком або тим, хто має "голову (тіло) вовка"* (з наук.-попул. літ.).

3. *діал.* Середня частина кавуна без зернят. *Скибки* [кавуна] *розпались, і зсередини випав червоний вовк* (І. Нечуй-Левицький); *Сидиш собі десь за три кілометри на баштані в діда Салимона, уминаєш кавуна пресолодкого (я найдужче оту середину, отого червоного вовка в кавунові люблю)* (В. Нестайко).

△ **(1) Бджоляни́й вовк** — риюча маленька з великою головою, з жовтим черевцем і чорними плямами оса, що живиться нектаром бджіл, убиваючи їх; філанг. *Бджоляний вовк убиває бджолу своїм жалом, встромлюючи його в грудний нервовий вузол* (з наук.-попул. літ.); **(2) Черво́ний**

вовк — рід хижих ссавців родини собачих з єдиним видом — червоним вовком рудої масті. *Червоні вовки полюють вдень, іноді зграями до 10 вовків; основним об'єктом харчування цих звірів є дикі копитні* (з наук. літ.); *Червоний вовк занесений до Червоної книги* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(3) Бода́й вовки́ тебе́ з'ї́ли <Вовки́ б тебе́ з'ї́ли / ї́ли>** — уживається для вираження обурення, незадоволення ким, чим-небудь (перев. худобою). *Він пожбурнув ціпком у корову, що паслася на межі. — А-а, ти, бісова худоба, бодай тебе вовки з'їли!.. А куди!..* (М. Коцюбинський); *Петро Іванович* [на візку] *запевняв, як він ізроду не блукав. Коли раптом — стоп! — Т-п-р-р!.. Вовки б тебе з'їли. Куди це ти нас завезла? У, гемонська!.. Я зазівався, а вона!.. Стій* (О. Ковінька); — *Проклята шкура! — каже Петро, зскочивши з свого коня. — Вовки б тебе їли! Обійдусь я й без твоїх ніг!* (П. Куліш); **Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (зві́ром)** *див.* **ви́ти**[1]; **(4) Вовк в ове́чій шку́рі** — лицемірна людина, яка під маскою доброзичливості приховує злі наміри. [Ю л і а н:] *Ти* [Кузьма] *мусиш буть богобоязним, тихим і смирним, як ягня, щоб не довідавсь хто, що ми вовки в овечій шкурі* (І. Карпенко-Карий); **(5) Вовк кишки́ догриза́є** *у кого* — хто-небудь голодний, дуже хоче їсти. *Розбудимо Ніну, зготуємо .. якесь вариво, бо в мене вовк уже кишки догризає* (М. Стельмах); **Впійма́ти (пійма́ти, вхопи́ти** *і т. ін.)* **во́вка за ву́хо (за ву́ха)** *див.* **упійма́ти; [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею** *і т. ін.) див.* **па́хнути; Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти!** *див.* **дава́ти; Диви́тися (позира́ти) / подиви́тися (гля́нути) во́вком** *див.* **диви́тися; Жи́ти во́вком (вовка́ми)** *див.* **жи́ти; За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася** *див.* **копи́ця; З'ї́сти соба́ку (во́вка, му́ху)** *див.* **з'їда́ти; (6) [І] вовк не проли́зе,** *перев. зі словоспол.* т а к и й, щ о — надзвичайно густий. *Яри кругом, до самого Інгулу, терники такі, що й вовк не пролізе* (О. Сизоненко); **(7) Морськи́й вовк** — досвідчений моряк. *Нам головне — до моря добратися. А там на корабель юнгами влаштуємось, куди хоч попливемо, справжніми морськими вовками станемо* (Ю. Збанацький); *Перед ним суворі екзаменатори, бувалі морські вовки, екзаменують тебе на далекі плавання* (О. Гончар); **Не ба́чити сма́леного во́вка** *див.* **ба́чити; Позира́ти во́вком (бі́сом, зи́зом** *і т. ін.) див.* **позира́ти; Позича́ти / пози́чити оче́й у Сірка́ (Рябка́, во́вка** *і т. ін.) див.* **позича́ти; Стрі́ляний (стари́й) горобе́ць (вовк)** *див.* **горобе́ць; Хоч вовкі́в (соба́к, псів) гони́ (ганя́й)** *див.* **гна́ти; Хоч во́вком вий (труби́)** *див.* **ви́ти**[1]; **(8) Хоч вовк траву́ їж** — абсолютно байдуже, що буде. — *Кожен потихеньку якось переберееться на той бік — і добре! А після мене, мовляв, хоч вовк траву їж!* (В. Малик); — *Чи вам тільки б рекорд узяти, а там хоч вовк траву їж?* (Ю. Шовкопляс); **(9) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[голо́дні] вовки́ на ві́вцю,** *зі сл.* к и н у т и с я — дуже жадібно. *Кинулись парубки до того сала як вовки на вівцю, та давай закушувати* (І. Нечуй-Левицький); *Паничі й панни кинулись на маринад як голодні вовки на вівцю, хоч їх Навроцька й не припрошувала* (І. Нечуй-Левицький); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **за́гнаний звір (вовк)** *див.* **звір**[1]; **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **цап (вовк) у (на) зо́рях** *див.* **цап**[1].

ВОВКІВНЯ́, і, *ж.* 1. Вовча яма, пастка для вовків. *При полюванні на диких тварин (дикого кабана, вовка, ведмедя) копали сліпі ями (вовківні)* (з навч. літ.); * Образно. *З цієї верші їм уже не вибратися .. Він згоден жити сам на все Козацьке Поле, аби тільки вирватися з цієї проклятої вовківні* (Ю. Мушкетик).

2. Вовче лігво. — *Тату, там у вовчім яру у вовківні двоє коней* (Марко Вовчок).

3. *збірн.* Вовки. *Вовківні такої було, що біда* (Сл. Гр.).

ВОВК-МАШИ́НА, и, *ж.* Назва деяких машин: тіпальної в прядильному виробництві, а також подрібнювальної для оброблення торфу. *Торф, оброблений у вовк-машині, надходить до дерев'яного чану, де змішується з водою, підігрівається до температури 50–60 °С і розм'якшується* (з наук.-техн. літ.).

ВОВКОВИ́НА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **вовківня́** 1. *Викопав чоловік вовковину, да й укинув туди .. вовка, лисицю* (Сл. Гр.).

ВОВКОДА́В, а, *ч.* 1. Великий мисливський собака, якого використовують у полюванні на вовка. *Пес їхній — добрий пес, вовкодав, — постарів, спав під стіною* (С. Скляренко); *Йому відразу впав в око цей вовкодав, страшний на вигляд, але лагідний і слухняний* (І. Багмут); *Ірландський вовкодав сягає ста сантиметрів у холці* (з наук.-попул. літ.); *Єдиний шлях дітей до школи пролягає повз подвір'я, де живе чорний пес Бумер, собака породи алабай, або ж, як її ще називають, — туркменський вовкодав* (з газ.); // Взагалі небезпечний лютий пес. *Злющі вовкодави аж розриваються, гасаючи на сталевому дроті через двір, іскрять ланцюгами...* (О. Гончар); — *На чотирьох побіг* [Терентій] *додому, хотів ускочити в свій двір, та вовкодави захопили його й мало на шматки не порвали* (М. Стельмах).

2. *перен.* Про жорстоку й дуже небезпечну людину. *Певно, добрячі гроші відвалив купець яничаринові. Бо той, як вийшов, робив вид суворий, насупив брови...Та очі видавали цього вовкодава* (Ю. Логвин).

ВОВКОДУ́Х, а, *ч., розм., рідко.* Про злу людину. *Пані йому раз по раз: — Добре! Добре! Усе добре!.. — Гляди в мене, — не розледащій між моїми вовкодухами* (Марко Вовчок); *Тут із палацу випливає покоївка (відьма й вовкодух), бридко тримаючи пальцями собачу попону* (із журн.).

ВОВКОДУ́ХИЙ, а, е, *розм., рідко.* Лютий, злий (про людину). *Двоє чи троє, почувши, що отаман вовкодухий, не ризикнули заходити. Вирішили чекати слушнішого моменту* (Ю. Мушкетик).

ВОВКОДУ́ХІСТЬ, хості, *ж., розм., рідко.* Властивість за знач. **вовкоду́хий.** *Він не вельми засмутився вовкодухістю отамана — що той може йому зробити?* (Ю. Мушкетик).

ВОВКУВА́ТИЙ, а, е. Похмурий, понурий. *Очі в неї якісь вовкуваті* (О. Донченко); *Та ось дівчина перехопила вовкуватий Юрків погляд* (С. Журахович); // Відлюдкуватий. *Спохмурнів він, мовчазний став, вовкуватий* (М. Коцюбинський); *Був вовкуватий, цей парубійко, цурався навіть зустрічатися поглядом* (І. Багряний); *Прийшла в гості до невістки Сердита свекруха .. — Ой, невісточко, невдале У тебе дитятко. Якесь воно вовкувате. Німе, як телятко* (П. Глазовий); *Чоловіки .. вміло несли попід пахвами одразу по кілька пляшок і відкривали пивні банки зубами на ходу, — вовкуваті, голомозі* (О. Забужко).

ВОВКУВА́ТО. Присл. до **вовкува́тий.** *Я ж з першого дня дивився на мачуху вовкувато й через неї не держався дому* (Б. Антоненко-Давидович); *Марина вовкувато поглядала то на неї, то на брата* (Ю. Смолич); — *Хто їх* [німців] *кликав? Вони самі прийшли, — промовив Гелда, вовкувато озираючись* (І. Багмут).

ВОВКУЛА́К, а, *ч.* Те саме, що **вовкула́ка** 2. *Розкажи, як за горою Сонечко сідає, .. Як у полі на могилі Вовкулак ночує* (Т. Шевченко); — *Люди справді мають її* [Оришку] *за відьму, хоч вона така відьма, як я вовкулак* (Панас Мирний).

ВОВКУЛА́КА, и, *ч.* 1. *рідко.* Збільш. до **вовк** 1. *Регочуться, плигають і кричать* [ягнята]. *Неначебто бояться вовкулаки* (Л. Глібов).

2. *міф.* За народними повір'ями — людина, що перетворюється на вовка; перевертень. [Х р и с т я:] *Що ж той ворожбит зробе* [зробить]? [М а р у с я:] *Що? Перекине Семена вовкулакою, а тоді й роби, що хочеш...* (М. Кропивницький); *Максим на мить перенісся уявою у той казковий світ, уявивши себе тим крихітним хлопчиком, .. відданим на поталу відьмам, зміям, вовкулакам та лісовикам* (І. Багряний).

3. *перен.* Про злу, жорстоку, відлюдкувату людину. *Живеш по сусідству з людиною, .. а виявляється, що не знаєш її до пуття, бо вважаєш чоловіка вовкулакою та куркулем, а в нього там у душі не зовсім і темно* (Є. Гуцало); *Переглянув останній розділок свій і подумав: кого ставлю перед світлі читацькі очі — бусурмана, вовкулаку?* (В. Дрозд).

ВОВКУЛАКУВА́ННЯ, я, *с., міф.* Дія і стан за знач. **вовкулакува́ти.** *На Коляду припадало й повернення вовкулаки — як завершення певного одно-, три- чи семирічного циклу, яким означали вовкулакування* (з наук. літ.); *Оскільки початок вовчих днів у поліському народному календарі, як і загалом в Україні, стерся з пам'яті, то найчастіш у легендах та оповіданнях вовкулакування триває протягом року* (із журн.).

ВОВКУЛАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., міф.* Бути, ставати вовкулакою. *Сталось таке Грицькові: безвісти зник, вовкулакує* (Ганна Барвінок); *За сербським народним віруванням, дитя, яке народилося "в сорочці" — прозорливе, ясновидюще. Народжених у "сорочці", "очіпку" могли зараховувати до здатних вовкулакувати* (з наук. літ.).

ВОВКУЛАКУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **вовкува́тий.** *Жінка як жінка, а чоловік вовкулакуватий* (приказка); *Циганкуватий Сава куйовдить кучері перед дзеркалом, його інтернатський друг Сергій, вовкулакуватий опецьок, хустиною витирає піт на переніссі* (Є. Пашковський).

ВОВКУЛА́ЦТВО, а, *с., міф.* Те саме, що **вовкулакува́ння.** *Грицько з вовкулацтва зробився таким, як мати народила* (Сл. Гр.); *"Знову все повторилося, — кричав я в порожнечу, — знову передав я вовкулацтво сам собі"* (Валерій Шевчук); *Назвою "Самотній вовк" цензура ніби виокремлювала героя роману* [В. Дрозда "Вовкулака"] *із середовища, хотіла довести, що .. явище вовкулацтва в нашій "найдемократичнішій у світі" — нетипове* (І. Жиленко).

ВОВКУ́Н, а́, *ч., міф.* Вовкулака (у 2 знач.). *Теща зробила зятя вовкуном* (Сл. Гр.); *Може, образ антилюдини нам дати тут? Упиря-вервольфа, вовкуна, що засів у сталевому бункері? Але ні, не станем псувати плівку на це!* (О. Гончар).

ВО́ВНА, и, *ж.* 1. Густий волосяний покрив ссавців, перев. овець і кіз. *Воно* [вороненя] *угору полетіло Да й пуць на шию барану І, кігті вплутавши у вовну білу, Смикнулося нести* (Є. Гребінка); — *Вони пригнали одну дурну вівцю та ще й перше вовну обстригли* (І. Нечуй-Левицький); *У дисертації визначена економічна ефективність розведення овець з різною тониною вовни* (з наук. літ.); * Образно. *Прямо на землі сидів горболобий старець, що мав на широких плечах не голову, а оберемок залежаної вовни, з якої витикався хрящуватий носяра* (М. Стельмах); * У порівн. *У саду лікарні корони дерев .. заволокло імлисто-зеленкуватими серпанками з ніжною, як ягняча вовна, ворсою й білим лапатим цвітом вишень та яблунь* (М. Івченко); // *розм., рідко.* Волосся. *Він склав на великий живіт зарослі вовною руки* (М. Коцюбинський); *Маслов схопився і замахав зарослими жовтою вовною ручищами* (О. Донченко).

2. Волосяний покрив, зістрижений або вичесаний із тварин (перев. овець і кіз), з якого виготовляють пряжу. *А мати Сидить на призьбі коло хати Та вовну з кужеля пряде* (Т. Шевченко); [К а с с а н д р а:] *Я, брате, сама б радніша прясти білу вовну, ніж віщувати всім нам чорну долю* (Леся Українка); *Вовна була добре виварена в гречаному лузі, біла та пухка, веретено заспокійливо хурчало між пальцями* (І. Білик); *З овечої вовни виробляють високоякісні тканини* (з наук. літ.); *Миття вовни можна здійснювати на шляху транспортування сировини за наявності водо- та паливопостачання* (з наук. літ.); * У порівн. *На ранок зірвався вітер, і небо заволокло сірими розпатланими хмарами. Мов сива брудна вовна пливла вгорі по воді, низько над хатами* (А. Головко).

3. Пряжа, нитки з настриженого або начесаного з тварин волосяного покриву. *На столі кошик із нитками, з клубочками вовни* (Марко Вовчок); *На Онисі була картата плахта, виткана з вовни пополовині з шовком невеличкими квадратиками* (І. Нечуй-Левицький); *Паша, прикривши теплою хусткою ноги, сиділа на лежанці й щось плела з товстої вовни* (М. Циба).

Би́ти во́вну *див.* **би́ти.**

◊ **Сім мішків (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні]** *див.* **сім; (1) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **Ма́ркó (Хома́) на во́вні,** *зі сл.* з а р о б и т и, п і д р о б и т и *і т. ін., ірон.* — абсолютно, зовсім нічого (не заробити). *Коли потяг разів зо два цигарку, сплюнув і сказав невідомо до кого: — Заробив, як Марко на вовні* (Д. Косарик); *З волів, які лишилися, в дорозі здохло ще кілька, й заробили ми, як Хома на вовні* (Ю. Мушкетик); **(2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у карася́ во́вни,** *ірон.* — зовсім немає. *В цех прибуло поповнення із заводського училища, а досвіду у новеньких, як у карася вовни* (з газ.).

ВОВНИ́СТИЙ, а, е. Який має довгу й густу вовну. *Отари вовнистих, ще не стрижених овець підганяють до сараїв просто зі степу* (О. Гончар); *Маємо все: .. води прозорі, жони гарні, мужі вмілі, коні швидкі, корови молочні, вівці вовнисті. Чого нам ще?* (П. Загребельний); * Образно. *Хмари вовнисті, немов ті клубочки, шпурляєш* [весно] *по небі* (І. Франко); *У такі ранки на полях роса, на лугах легкий вовнистий туман, у лісі спокій і хори птахів на полонинах* (У. Самчук); *Вода насподі темна .. Зверху камінь чистий, гладенько відполірований, та чим далі вниз – темніший, слизький, бурий від моху. І вглибині розвіваються густі вовнисті бороди.., як у Чорномора* (В. Близнець).

ВОВНИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **вовни́стий.** *Сортувальник шкур визначає вовнистість овечих шкур, їх площу або вагу* (з мови документів).

ВО́ВНИЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **во́вна** 1. *З овечок вовницю зстригає* (Л. Боровиковський); *Сидить* [дівчина], *було, за прядкою і зітхає раз по раз гаряче і палко, згадуючи того, хто їй вовницю до прядіння приносить* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ВОВНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **во́вна** у 2 знач., напр.: в о в н о з а г о т і в е́ л ь н и й,

вовнозаготівля, вовнопряди́льний, вовночеса́льний.

ВО́ВНОВИЙ, а, е. Те саме, що **во́вня́ний** 1, 2. *Дослідженням молодняка овець породи прекос доведено позитивний вплив селену на вовнову продуктивність* (з наук. літ.); *За хімічною природою вовновий жир відносять до класу восків* (з наук. літ.); *Вовнові волокна; Рівномірність вовнового покриву.*

ВОВНОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Сукупність знань про вовну та її властивості, способи оброблення і т. ін. *Зусиллями професора С. М. Ходецького розвинуто наукову термінологію з вовнознавства* (з наук. літ.); *Вивчаючи вовнознавство, студент дізнається про основні фізико-механічні, технологічні та хімічні властивості вовни* (з навч. літ.); *Лабораторія вовнознавства.*

ВОВНОМИ́ЙНИЙ, а, е. Пов'язаний з очищенням, миттям вовни. *Технологія очищення вовняного волокна ультразвуком дає змогу модернізувати традиційні вовномийні барочні агрегати шляхом встановлення магнітострикційних перетворювачів* (з наук. літ.).

ВОВНОМИ́ЙНЯ, і, *ж.* Приміщення або місце, де промивають вовну (у 2 знач.). *У Херсоні на початку 60-х років XIX ст. найбільшою була вовномийня графа Толстого і Багера* (з наук. літ.); *Динамічно розвивалося дофабричне миття вовни в Харківській губернії: 1820 року тут існувала одна вовномийня купця Буткова, а в середині 40-х років їх стало вже дев'ять* (з наук. літ.).

ВОВНОПЕРЕРО́БНИЙ, а, е. Признач. для перероблення вовни. *Для відновлення та стабілізації розвитку вовнопереробного сектора в Україні необхідно розробити концепцію з проблем становлення ринку вовни в державі* (з наук. літ.); *Вовнопереробний сектор агропромислового виробництва представлений ринком вовни, шкір (овчин хутрових і шубних, каракульських смушок), племінної продукції, баранини* (з наук. літ.).

ВОВНОПРЯДИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для вовнопрядіння. *Серед галузей легкої промисловості у Придніпровському економічному районі України розвинуті швейна, вовнопрядильна і взуттєва* (із журн.); *Івано-Франківська область відома хутровим і вовнопрядильним виробництвом* (з газ.); *Бахчисарайська вовнопрядильна фабрика.*

ВОВНОПРЯДІ́ННЯ, я, *с.* Процес виготовлення пряжі з вовни або із суміші вовни та інших волокон. *Ремесла на феодосійських поселеннях — це виготовлення ліпного посуду, дрібних знарядь праці, а також вовнопрядіння і ткацтво, вичинення шкір* (з наук. літ.); *Раніше в Тибеті були розвинені лише традиційні ремесла: килимоткацтво, вовнопрядіння та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Технології вовнопрядіння.*

ВОВНОТКА́ЦТВО, а, *с.* Сукупність технологічних процесів з виробництва тканин із вовни. *Вирощування зернових культур, виведення порід худоби, вовнопрядіння й вовноткацтво у первісному господарстві поступово закріплюються за окремими родинними і неродинними общинами* (з наук. літ.); *За походженням тканини можна виділити такі галузі легкої промисловості, як бавовноткацтво, шовкоткацтво, льоноткацтво, вовноткацтво* (з наук.-попул. літ.); *Культурологічний національний центр приділяє велику увагу відродженню традиційних видів художніх промислів та ремесел: вовноткацтву, лозоплетінню, різьбі по дереву, чеканці* (з навч. літ.).

ВОВНОТКА́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до вовноткацтва. *Наймані робітники вовноткацької промисловості у Флоренції 1378 року повстали проти купців і майстрів* (з наук.-попул. літ.); *Провідна роль у Монголії належить легкій промисловості: шкіряно-галантерейній, вовноткацькій, валяльно-повстяній, килимарству* (із журн.).

ВОВНОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Утворення вовни (у 1 знач.). *Показники питомої вовнопродукції використовують у селекційній роботі для індивідуальної оцінки інтенсивності процесів вовноутворення* (з наук. літ.); *Біохімічні дослідження шкіри овець пов'язують із процесами вовноутворення та ролі в них різних чинників: породних та індивідуальних особливостей овець, фізіологічного стану їх організму, дії сезону, рівня та характеру годівлі* (з наук. літ.).

ВОВНОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із вовноутворенням. *Метаболічна і продуктивна дія кормів, збагачених сіркою, проявляється в процесах вовноутворення, на що вказують параметри вовноутворювальних структур — волосяних фолікулів* (з наук. літ.).

ВО́ВНЯ́НИЙ, а, е. 1. Пов'язаний з вовною (у 2–4 знач.). *Очі позападали, червоні, запалені та вогкі від вовняного пороху, диму та пізньої роботи* (Леся Українка); *Вовняна промисловість — одна з найстаріших підгалузей текстильної промисловості* (з наук. літ.).

2. Вигот. з вовни (у 2–4 знач.). *Клим вийняв з-за пазухи шматок вовняної матерії* (І. Нечуй-Левицький); *Він лежить на великому дерев'яному ліжкові, роздягнутий, накритий вовняною ковдрою чи киреєю...* (І. Багряний); *Марія накинула на плечі теплу вовняну хустку* (В. Козаченко); *Місцевою вишивкою прикрашалися не лише лляні та вовняні, а й шовкові тканини* (з наук. літ.); *Гіпатія підходить до свічада, поправляє вузол кіс, загортається в довгий вовняний плащ* (О. Бердник); * Образно. *В саду темрява сплела в один вовняний волохатий клубок і гілля, і небо, і зарості* (К. Гриб); * У порівн. *Тіні від дерев обступили його густим вовняним колом, і в тім колі, як у вінку, виступив клапоть неба* (М. Івченко); // Який одержують із вовни. *Ефективність миття, кількість та якість вовняного жиру, багаторазове використання мийних розчинів залежить від вибору частоти, величини потужності та експозиції електромагнітного поля* (з наук. літ.).

3. *перен.* М'який, вкрадливий (про голос). — *Ні-ні, я вас не обманюю,* — *його* [Антоніо] *теплий вовняний голос обволікує її і заколисує* (Ю. Винничук).

ВОВТУ́ЖЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **вовту́зитися.** *Така довжелезна черга .. І жодного просування вперед. Після двох з гаком годин .. тупцювання й вовтуження я залишаюся фактично сам: моїх друзів і подруг з групи дістало, вони розходяться* (Ю. Андрухович); *Почувши вовтуження, виглянув із кімнати й гість* (з газ.); *Хочеться боротьби висококласної, змагання майстрів футболу, а не гарячкового вовтуження на полі, коли команди не стільки грають, скільки не дають грати одна одній* (з газ.).

ВОВТУ́ЗИТИСЯ, у́жуся, у́зишся, *недок., розм.* 1. Не сидіти спокійно; соватися. *Старий залізничник зітхав, вовтузився в кріслі* (Л. Дмитерко); *Марко Груша стогне й вовтузиться на печі, смикаючи п'ятами, але звестись не годен* (Є. Гуцало); // Граючись, метушливо рухатися. *Коло стодоли, на соломі проти сонечка, щасливі хлопці .. вовтузяться собі та борюкаються* (О. Іваненко); *У світлиці було гамірно: четве-*

ро дітлахів вовтузилося біля столу, зчиняючи веселий шарварок (В. Малик); * Образно. *Думки почали весело вовтузитись, чіпляючись одна за одну, одкушуючи одна в одної хвости, збиваючись у купу, спливаючись, засинаючи* (М. Йогансен); *Вгамувалися в Остаповій голові думки, і розпач облишив вовтузитись у грудях* (В. Підмогильний); // *перен.* Неспокійно рухатися, залишаючись на одному місці; крутитися, утворюючи шум. *Катер саме йшов у густій сутіні попід очеретом, коли неподалік раптом почулися виплески, щось вовтузилось на воді, вибулькувало, стогнало* (О. Гончар); *Ворон гнітило передчуття морозів .. Вовтузилися на гілляках, всідаючись, порозпускали пір'я* (М. Малиновська); *З четвертого боку .. була стіна із зачиненими дверима, за якими щось люто вовтузилося і скавчало* (Ю. Андрухович).

2. Повільно й клопітливо робити що-небудь; поратися. *Біля мисника на лаві вовтузилась з мисками Маринка* (В. Винниченко); *Майже всі чоловіки вовтузилися коло молотарки* (С. Добровольський); *Отрок Пантелій, мало не плачучи, вовтузився коло замка, але відімкнути не міг* (П. Загребельний); // Піклуватися про когось, доглядати когось, приділяючи багато уваги. *Явдоха більше з онуком вовтузилася* (Панас Мирний); — *Мертвих .. ми з собою не візьмемо, бо нема часу з ними вовтузитись, а поранених не можна кидати катам на знущання...* (М. Старицький).

ВОВТУ́ЗІННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **вовту́зитися.** *За стіною чинбарні знову загупало кілька ніг, зчинилося якесь вовтузіння* (В. Малик); *Учитель, певно почувши підозріле вовтузіння за вікном, підвів голову* (Ю. Збанацький); *На возі хтось закашлявся, прокинувся, почулося якесь вовтузіння* (Ю. Мушкетик); *Вовтузіння з трупом, липкі його руки, трупний сморід — все це скінчилось тим, що Духновичеві стало погано* (О. Гончар).

ВОВТУЗНЯ́, і, *ж., розм.* Те саме, що **вовту́зіння.** *Для неї вовтузня з дітьми — це не більше ні менше, як зустріч з молодим людством* (О. Гончар); *Темно. Болото. По дворах шум, вовтузня, з кожного димаря валить смалятиною* (Григорій Тютюнник).

ВОВЦЮ́ГА, и, *ч., розм.* 1. Збільш. до **вовк** 1. *Убіг вовцюга в безборонну кошару* (О. Ковінька); *Одбивався він* [кінь] *од них і копитами, й зубами, та шкода — вовцюги повалили його, задавили й роздерли* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); * У порівн. *З бур'янів, мов вовцюга, вискочив назустріч їй Василь* (Панас Мирний).

2. *перен., зневажл.* Про людину, яка є супротивником, ворогом кому-небудь. *Вражене стовпище на мить притихло. Але тільки на мить. — .. Такого вовцюгу жаліти? Печіть, поки викаже всіх! — І знов штовхнули Романа, і він упав руками просто на жар...* (Б. Грінченко).

ВОВЦЮГА́Н, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **вовцю́га.** — *А щоб тобі добра не було, проклятий вовцюгане!* (з казки); *Вовцюган клацає за кущем зубами* (О. Донченко); * У порівн. *Опівночі Єндриховський, як вовцюган, із загоном шуцманів ввійшов і засів у порожньому маєтку Бобрикова.., поставив на брамі кулемет і виставив пости* (Б. Харчук); *Лихий вітер гуде, виє, як голодний вовцюган* (С. Черкасенко).

ВОВЧА́, а́ти, *с.* Маля вовчиці. *Тулився він* [Михайлик] *до матері й недовірливо поблискував на ченців очима зацькованого вовчати* (З. Тулуб); *Несіть сюди побільше хмизу, Підсмалимо оцих вовчат в кострищі* (П. Воронько); *На мене дивляться його дітлахи — не сміють писнути. Ворота сміється й рече: — Ба яке затяте. Справдешнє тобі вовча. Але в мене присмирнієш* (І. Білик); *Виє твоя вовчиця, Сіра, мов та землиця, Дітки твої — вовчата, Сірі усі, як мати* (І. Жиленко); * У порівн. *В Маринки виявлялось щось уперто-завзяте й злісне, як у молодого вовчати, захопленого псами* (В. Винниченко).

ВОВЧА́К, а́, *ч., мед.* Те саме, що **Во́вчий лиша́й** *(див.* **лиша́й).** *У деяких випадках вовчак може мати перебіг без шкірних проявів* (з наук. літ.); *Імунна система людини, яка хворіє на червоний вовчак, сприймає власні клітини як чужорідні й починає з ними боротися* (з наук. літ.); *Вовчий лишай (вовчак) дістав свою назву від зовнішнього вигляду хворого — обличчя його наче погризене вовком* (з наук.-попул. літ.); *Уражені вовчаком ділянки промивають відваром трави хвоща польового та полину гіркого* (з наук.-попул. літ.).

ВОВЧАКО́ВИЙ, а, е, *мед.* Пов'язаний із вовчаком. *При вовчаковому гломерулонефриті спостерігаються різні ураження нирок — від легких до дуже важких із порушенням їхньої функції, що є причиною загибелі хворих* (з наук. літ.); *Ревматичний артрит відрізняється від вовчакового більшою гостротою проявів, переважним ураженням великих суглобів, швидкоплинністю* (з наук. літ.); *Власне вовчаковий гепатит розвивається вкрай рідко* (з наук.-попул. літ.); *Вовчаковий процес на слизовій оболонці рота буває рідко* (з навч. літ.).

ВОВЧА́НКА, и, *ж., мед.* Те саме, що **вовча́к.** *Вовчаковий нефрит є одним із серйозних і прогностично важливих проявів системної червоної вовчанки* (з наук. літ.); *Куріння послаблює імунітет, що робить тіло більш вразливим для таких хвороб, як червона вовчанка* (з наук.-попул. літ.); — *Вовчанка в дочки проявилася у дев'ять років, — розповідає Юлія Іванівна* (з газ.).

ВОВЧА́ТКО, а, *с., розм.* Зменш.-пестл. до **вовча́.** — *Вовчатко у нас захворіло. Ні їсти, ні пити не може. Потрібно із міста покликати лікаря* (І. Андрусяк).

ВО́ВЧЕНЬКО, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **вовк.** *По дівчиноньці дзвони задзвонили, а по козаченькові вовченьки завили* (з народної пісні); *Усюди Вовченька недоленька морочить, — Хоч сядь та й плач* (Л. Глібов); *Хто переборе Орел чи вовченьки, Чи щастя, чи горе Чека козаченька?* (Дніпрова Чайка).

ВОВЧЕНЯ́, ня́ти, *с.* Те саме, що **вовча́.** *І вовк свої вовченята любить* (прислів'я); *Так виє підстрелена вовчиця, коли з-перед її очей беруть вовченят* (Панас Мирний); *В затишних глухих кутках мисливці знаходили тут вовчі лігва, забирали вовченят* (О. Донченко); * У порівн. *Ганяв Антон по всіх стежках І так поза стежками .. — Наосліп, сторч і навмання, Як бідне дике вовченя* (І. Багряний); *Хотів хлопець вийти з бур'яну.., але не насмілився .. Вже не то що боявся, а більше дичився, відлюднівши, як вовченя* (В. Барка).

ВОВЧЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **вовченя́.** *Пішов дід знову в ліс і зустрів там вовченятко* (з казки); *Пішли вони* [мисливці] *далі і стрінули вовчицю. Намірилися стріляти, а вона сказала: — Не стріляйте, стану вам у пригоді. Та й дала їм по одному вовченятку* (з казки); *Зайчик, білочка, лисичка, Ведмежатко, вовченятко — Всі прийшли до нього* [їжачка] *в хатку* (із журн.); *Двомісячним вовченятко привезли на Львівщину аж за 4300 кілометрів — з російського Сургута* (з газ.).

ВО́ВЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **вовк** 1. — *Дивись, он яка вовча берлога! — скрикнув Івась, улазячи в оброслу вишнями лисинку* (Панас Мирний); *Шкірились іклами вовчі та*

вепрячі морди (О. Гончар); *Лось відчував, що йому не вирватись, .. його почала переслідувати вовча зграя. Вовки ось-ось мали вчепитися за нього* (Є. Гуцало); *Кущі ворухнулися і просто на Ромку висунулася вишкірена вовча морда* (А. Кокотюха); * У порівн. *Люльки задиміли, як димарі, а чорні очі спалахнули, як вовчі* (М. Коцюбинський); // Зробл. зі шкури вовка. *Худий жилавий старик поплямкав синіми губами, стягнув з голови сіру вовчу шапку і статечно вклонився* (В. Малик); *На кожному сині чи зелені чоботи, ведмежий або вовчий кожух, шапки кунячі та ягнячі* (І. Білик); // Власт. вовкові. *В ньому* [Максимі] *раптом прокинувся вовчий інстинкт, який підказував йому, що це відкрився вихід не тільки в смерть, але, можливо, і в життя* (І. Багряний); *Четверо запінених і охриплих від люті цепних псів вовчими стрибками наближались до парубка* (О. Донченко); *Хтось умирав від страху, наслухаючи вовче виття і, звісно ж, пташині крики* (Ю. Андрухович).

2. *перен.* Лихий, недобрий; лютий. *З-під широких нахмурених брів хижо вовчим поглядом визирали його сірі, як полуда, очі* (О. Стороженко); [Б и ч о к:] *Хіба у мене такий страшний погляд?* [О л е н а:] *Ні, погляд у вас лисичий, та вовча думка!* (М. Кропивницький); *Все радяться, хитрують, тягнуть .. Така у них натура вовча... Скільки його помучили* (Василь Шевчук); *Мазурик оглядається на товаришів, але не зустрічає співчуття. Лише напружену вовчу цікавість бачить у їхніх очах* (А. Дімаров).

Во́вчий апети́т *див.* **апети́т.**

△ **Во́вча ла́па** *див.* **ла́па; Во́вча па́ща** *див.* **па́ща; Во́вча я́ма** *див.* **я́ма; Во́вчий горо́х** *див.* **горо́х; Во́вчий лиша́й** *див.* **лиша́й; Во́вчий сон** *див.* **сон**[1]**; Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко>** *див.* **я́года.**

◇ **Во́вчий біле́т** *див.* **біле́т; Во́вчий зако́н** *див.* **зако́н; Во́вчим о́ком <Во́вчими очи́ма>** *див.* **о́ко**[1]**; Оси́не (о́сяче, во́вче** *і т. ін.)* **гніздо́ (кубло́)** *див.* **гніздо́.**

ВО́ВЧИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **вовк** 1. *А вовчик не про сіно дума; Коли б йому шматок м'ясця!* (Л. Глібов); *Це ж тільки в казці буває, що якась там добра бабуся, чи зайчик, чи вовчик візьмуть та й принесуть тобі цілу торбу грошей* (В. Винниченко).

2. *розм.* Іграшка у вигляді такої тварини. *Дуже я ліпить люблю! Я ще й вовчика зліплю* (Г. Бойко).

ВОВЧИ́СЬКО, а, *ч., зневажл.* Збільш. до **вовк** 1. *Так і здох у смороді від жаху на тому болітці вовчисько* (М. Стельмах); *Високий дяковий голос скидався не так на комариний писк, як на козяче волання, коли ту козу роздирає вовчисько* (Валерій Шевчук); *На подвір'ї об ногу* [Тараса] *тернувся вовчисько, і парубок порадів заступникові, якого боїться нечисть* (Є. Пашковський); *Там бігали темні вовчиська і темних ловили зайців* (І. Андрусяк); * У порівн. *Федько вовчиськом заходить до хати* (А. Дімаров).

ВОВЧИ́ХА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **вовчи́ця.** *Удвох з вовчихою голодний Виходить на дорогу вовк* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ВОВЧИ́ЦЯ, і, *ж.* Самка вовка. *То не вовчиця ховається з вовченятами, тікаючи до своєї нори, то мати тікає з сином* (І. Нечуй-Левицький); *Вовчиця сиділа, насторожено озираючись, і перша помітила нас* (О. Копиленко); *Вовченята безперервно скавуліли. А з глибини лісу долинало виття вовчиці* (Ю. Винничук); * Образно. *Чи я знала, ще сповита, Що тая цариця — Лютий ворог України, Голодна вовчиця* (Т. Шевченко); * У порівн. — .. *Не пущу!* — .. *крикнула Олександра; очі її запалали вогнем, як у голодної вовчиці* (М. Коцюбинський).

ВО́ВЧИЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **во́вчик** 1. *Вовчичок сіренький воли розігнав, А зайчичок Степанчичок у ліс поскакав* (з народної пісні); *Качечка — льодком, льодком, а вовчичок — слідком, слідком* (прислів'я).

ВОВЧИ́ЩЕ, а, *ч., зневажл.* Збільш. до **вовк** 1. *Тікайте, бо йде вовчище-помелище* (Сл. Гр.); *Раз на лови йду я радо, Аж гусей здибаю стадо. "Гуси, гуси, я вас з'їм!" Гуси кажуть: "Їж, Вовчище! Лиш хвилиночку пожди ще, Помолиться дай нам всім!"* (І. Франко); *В цій ямі й переховувався від людських очей вовк. Це був .. старий самітний вовчище* (О. Донченко); *Вже видно .. на галявині, куди ми вискочили з чагарів, тулуб здоровенного вовчища* (Б. Антоненко-Давидович); *Рюрика називали тепер не соколом, навіть не шулікою, а вовком, вовчищем* (Р. Іванченко); *Знадобився ще один постріл, перш ніж здоровий вовчище висолопив язика* (з газ.).

ВОВЧКО́ВІ, вих, *мн.* 1. Родина одно- й багаторічних трав'янистих і чагарникових рослин із м'ясистим, простим чи витким стеблом світло-бурого, жовтуватого, рожевого або синюватого кольору заввишки до 60 см, які паразитують на коренях інших рослин. *До вовчкових належать близько двох тисяч видів рослин, зокрема, гіллястий вовчок, соняшниковий вовчок, перестріч гайовий (брат-і-сестра)* (з наук.-попул. літ.); *Вовчкові мають дуже дрібне насіння, яке розвіюється вітром і проникає з дощовою водою у ґрунт* (з навч. літ.).

2. Родина гризунів із широкими округлими вушними раковинами, що повертаються незалежно одна від одної, та довжиною тіла до 100 мм. *Вовчкові заселяють різноманітні біотопи залежно від наявності кормів і місць, придатних для влаштування гнізд* (з наук. літ.); *Незважаючи на відносну малочисельність видів вовчкових, особливості життєдіяльності деяких з них досліджені недостатньо* (з наук. літ.); *У природі вовчкові сплітають із листя та гілок кулеподібні гнізда чи мешкають у дуплах* (з наук. літ.); *Найчисельнішим серед вовчкових є вовчок сірий, менш поширені вовчок лісовий та вовчок горішковий* (з наук.-попул. літ.).

ВОВЧКУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **вовкува́тий.** *А й дитина ж то вийшла на славу!.. Тільки якесь невеселе, вовчкувате, тихе* (Панас Мирний); *Журба мулить, пригноблює, робить вовчкуватим, убиває* (О. Кобилянська); *Настовбурчений стоїть* [учитель], *вовчкуватий, ображений .. зауваженням* (О. Гончар).

ВОВЧО́К, чка́, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **вовк** 1. *Ми Козу ведем з Козенятами, На Горі Вовчок з Вовченятами* (щедрівка).

2. Паразитична рослина родини вовчкових, що розвивається на коренях інших рослин (перев. соняшника). *Вовчок, відбираючи від рослини поживні речовини і воду у великій кількості, дуже пригнічує рослину, що призводить до втрати врожаю* (з наук. літ.).

3. Комаха родини прямокрилих, яка веде підземний спосіб життя; капустянка. *Тіло вовчка завдожки 35–50 мм зверху бурого, знизу бурувато-жовтого кольору із шовковистим полиском* (з наук.-попул. літ.); *Вовчок — багатоїдний шкідник. Він любить моркву, помідори, капусту, картоплю. Псує садові та лісові розсадники. Оселюється вовчок тільки на вологих місцях* (з наук.-попул. літ.).

4. Невеличкий ссавець роду мишоподібних гризунів родини вовчкових, що впадає в зимову сплячку; соня. *Улісі, серед гілок дикої яблуні, причаївся звірок, схожий на невеличку білочку, — вовчок* (з наук.-попул. літ.).

5. Пагін, що виростає на старому стовбурі дерева, куща. *Часто із сплячих бруньок плодових дерев розвиваються дуже сильні пагони, або вовчки* (з наук. літ.).

6. *розм.* Те саме, що **вічко**[1] 2. *Селянин з одним оком, швидко вимовляючи і показуючи на вовчок у дверях, говорив: — Уставайте, швидше бо... Вас кличе вартовий!..* (Т. Осьмачка); *"Цс-с!" — то котрийсь із в'язнів подавав пересторогу, помітивши, як тихенько відслонявся вовчок* (І. Багряний); *Знову минали окуті залізом двері з сліпими вовчками* (А. Дімаров).

ВОВЧУ́Г, á, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини бобових із рожевими квітками й коротким багатоголовим темно-бурим кореневищем. *Цвіте вовчуг у червні — серпні. Росте на луках, серед кущів, на берегах річок* (з наук.-попул. літ.); *Польовий вовчуг використовують як потогінний, кровоспинний, жовчогінний засіб* (з навч. літ.).

ВОГКЕ́НЬКИЙ, а, е. 1. Пестл. до **во́гкий.** *Руки її грубітимуть та тріскатимуться в роботі, розносячи силос важкий та пригортаючи до грудей ягнят запашних, вогеньких, коли в кошарі холодно і їх треба зігріти своїм теплом* (О. Гончар); *Він сам годував свого собачку і сам перевіряв його здоров'я, торкаючись пальцем чорного вогкенького й холодного носика* (В. Собко).

2. Трохи вогкий. *Швиденько загнала скот у загороду та до хустки мерщій. Лап, — вогкенька ще. Ну, та нічого, і на голові висохне* (А. Головко).

ВОГКЕ́НЬКО. Присл. до **вогке́нький.** *Туман лягає на землю вогкенько* (із журн.); *Вогкенько виблискує листя тополі у світлі мерехтливого ліхтаря* (з газ.); // *у знач. пред. Ото забігла я на вогник погрітися у хатинку, бо якось на вулиці вогкенько та холодненько* (із журн.).

ВО́ГКИЙ, а, е. 1. Який містить вологу; просякнутий, насичений вологою; вологий, сирий. *В повітрі піднялася якась важка пара, душна, гаряча, неначе в лазні, бо балки й долини завжди там вогкі й мокрі* (І. Нечуй-Левицький); *Вогка, холодна долівка зовсім заходолила йому ноги* (С. Черкасенко); [К р и в о н і с:] *Дай тютюну. Мій вогкий...* (О. Корнійчук); *Сигарета, здається, була досить вогкою, бо раз у раз гаснула* (Ю. Андрухович); // Покритий вологою (про очі, шкіру тіла і т. ін.). *Вогкі блискучі очі приязно дивились на нього* (М. Коцюбинський); *Третій був надзвичайно гарний брюнет з невеличкими чорними вусами, вогким глибоким поглядом* (М. Йогансен); *Щоки були вогкі від сліз. Юнак плакав* (Ю. Смолич); *Телефонна трубка, випущена з вогкого залізного кулака, байдуже вдарилась об конторську стіну, легенько відскочила назад, похиталась якусь мить і заспокоїлась* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Просякнутий водою; мокрий. *Вогкий сніг зразу налипає на чоботи, а тоді спадає* (О. Копиленко); *Тяжкий туман темряви лежав нерухомо на слизькій бруківці вогких вулиць* (В. Домонтович); *Було чути, як зачиняються ворота й глухо б'є копитами вогкий після дощу шлях самотній кінь* (І. Білик).

ВО́ГКІСТЬ, кості, *ж.* 1. Якість і властивість за знач. **во́гкий.** *Ті долини здалека дишуть тобі в лице холодком, лісовою вогкістю* (І. Нечуй-Левицький); *Його вабила лінія губ і їх рожева вогкість* (М. Коцюбинський); *Надходив ранок .. Нічні птахи замовкли, з озерець тягло вогкістю* (Ю. Смолич).

2. Те саме, що **воло́га.** *Вогкість зеленкуватими краплями так і висіла на них* (І. Франко); *Єдине Карімове око вогкістю заблищало* (Іван Ле); *Їх* [відра та слоїки] *час від часу виносилося кудись у коридор, а потім знову поверталося на місце вже порожніми і розставлялося під водяними цівками з набухлої вогкістю потрісканої стелі* (Ю. Андрухович); *У Біличах нещодавно пройшов дощ, і в холоднуватому повітрі відчувалась вогкість* (Б. Антоненко-Давидович).

ВО́ГКО. Присл. до **во́гкий.** *Несподівано раптом у чорну тишу щось впало .. Заскакало по листі, збудило повітря, штовхнуло землю і вогко дихнуло просто о лице* (М. Коцюбинський); *Очі телиці вогко, свіжо й іронічно ласкаво не перестають посміхатись* (В. Винниченко); *Очі у батька вогко заблищали, як сині скельця* (О. Донченко); *Вона вогко й розчулено поглянула на нього* [Ваню], *помічаючи, як увесь він почервонів і взявся тихим смутком* (М. Івченко); // *у знач. пред. Це була тіниста стежка, де було вогко навіть у посуху* (М. Грушевський); *Вогко навкруги, холоднішає ніч* (О. Гончар); *Земля холодить, і стає вогко, сиро* (О. Бердник).

ВОГКУВА́ТИЙ, а, е. Трохи вогкий; мокруватий. — *Колосся вогкувате, от і не вимолочується* (О. Донченко); *З мене цілком вистачало моєї вогкуватої комірчини* (Ю. Збанацький); *Подушка незім'ята й вогкувата, і рядно не зжужмане* (Є. Гуцало).

ВОГКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан і властивість за знач. **вогкува́тий.** — *А ви хіба не чули? — дивуються дівочі, з яскравою вогкуватістю уста шофера. І він уже з пошаною додає: — Марко Трохимович організував таку їдальню, що дай Бог кожному* (М. Стельмах); *У м'якушці хліба накопичується значна кількість низькомолекулярних декстринів, що надають м'якушці липкість і вогкуватість на дотик* (з навч. літ.); *Повіяло вогкуватістю від низенького вікна* (із журн.); *Вогкуватість ґрунту.*

ВОГКУВА́ТО. Присл. до **вогкува́тий.** *Ранками на терасі свіжо і вогкувато пахло кипарисами і морем* (із журн.); // *у знач. пред. В загоні було тихо й вогкувато од холодку...* (В. Винниченко); *Ще було вогкувато від туману* (Ю. Яновський); *Внизу, в бліндажі, було вогкувато і темно* (В. Собко); *Ремонт, звичайно, трохи покращив ситуацію, але однаково в морози у квартирі холоднувато й вогкувато* (із журн.).

ВОГНЕБО́РЕЦЬ, рця, ч. Той, хто бореться з вогнем; пожежник. *В ту .. мить, коли тачанка із сільськими вогнеборцями влітає на подвір'я, вихор зриває з даху величезний оберемок охопленої вогнем соломи і, розкидаючи навсібіч, несе просто на сусідське обійстя!* (Г. Тарасюк); *Вогнеборці розмотували довгі пожежні шланги, щоб на місці локалізувати загорання* (із журн.); *Часто пожежники змушені працювати в умовах радіації, але пільг для вогнеборців, які ризикують здоров'ям та життям, не передбачено* (з газ.); *Скільки таких прикладів, коли нашим вогнеборцям доводиться з однієї пожежі потрапляти на іншу й працювати в мокрому одязі* (з газ.).

ВОГНЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **вого́нь** 1. *Притухав ґніт, і на йому* [ньому] *насилу тліла неначе синя вогнева горошина* (І. Нечуй-Левицький); *Небезпечна річ — ці тайгові пожежі. Коли потрапиш на шлях такого вогневого урагану, — не втечеш* (О. Донченко); *Ще тільки чути віддалений*

гуркіт грому, але тиша довколо густішає і ось-ось її розітне вогнева стріла (Б. Антоненко-Давидович).

2. Який має колір вогню, полум'я. *Приміряла* [Оленка] *вогневу тканину, що пахтіла свіжою фарбою* (К. Гордієнко).

3. *перен.* Те саме, що **вогне́нний** 4. *Вона .. рум'яна, як промінь вечірній, очі огневі* (Марко Вовчок); *Все палає червоним захватом, вогневою радістю* (В. Винниченко); — *Я пропонував зворушити місто палким, щирим, вогневим закликом* (І. Микитенко).

ВОГНЕВИ́Й, á, é. Прикм. до **вого́нь** 6. *Орлюк вибрався з вогневого котла якимсь чудом* (О. Довженко); *Кущувате й добре укріплене узвишшя .. панувало над шляхом, замикаючи його вогневою заслоною* (І. Багряний); // *у знач. ім.* **вогне́ва,** вої, *ж., розм., військ.* Те саме, що **Вогнева́ пози́ція** *(див.* **пози́ція).** *Гуменний .. цілу ніч брьохався з батареєю, до самої дамби, щоб знати, де буде вогнева* (О. Гончар).

Бойови́й (вогневи́й) припа́с *див.* **припа́с**[1]**; Вогневи́й налі́т** *див.* **налі́т.**

△ **Вогнева́ пози́ція** *див.* **пози́ція; Вогнева́ то́чка** *див.* **то́чка; Вогневи́й рубі́ж** *див.* **рубі́ж.**

ВОГНЕВИ́К, á, *ч., розм.* 1. Артилерист, мінометник. *Вогневики з двох боків мали гарматами затиснути шлях на виходах з села* (М. Стельмах); *Командир роти Кармазин, зібравши всю роту докупи, перетворив і їздових на вогневиків* (О. Гончар); *Одинадцятирічним хлопчиком він потрапив на фронт, пройшов усю війну, виконуючи обов'язки розвідника, зв'язкового, вогневика-артилериста, і зустрів День Перемоги у Празі* (із журн.).

2. Той, хто розпалює вогнище. *Вогневик і його помічники запалюють вогнище. Вся молодь збирається навколо нього* (з навч. літ.); *Вогневик, не барись! На свято Купала спіши, поспішай! (З'являється Вогневик із факелом)* (із журн.).

3. *діал.* Одна з народних назв січня. *Сучасний січень називали студнем, просинцем, сніговиком, вогневиком, тріскуном, шипуном, льодовиком, сніжнем, лютовієм. Таке розмаїття пояснюють насамперед непостійним характером першого місяця року* (з навч. літ.).

ВОГНЕВИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. *заст.* Гарячка. *Здавалось, буцім панна пашить тим нездоровим палом, котрий буває при гарячці, яку звуть вогневицею* (О. Ільченко); *Вночі прокинулась* [Каломела] *від удушшя, що підступало до горла і не давало дихати, відчула смагу на губах і збагнула: дощова купіль не обійшлася їй так собі, через неї нажила вогневицю* (Д. Міщенко); *Вовкулака тоді побіг до Гризла, .. каже, вогневиця у брата, треба мерщій до лікаря, інакше біда* (В. Шкляр); *Псом Оріона зорю ту блискучу в людей називають. Найяскравіша вона, але знаком бува лиховісним І вогневицю виснажливу людям нужденним приносить* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. *розм.* Заграва, зірниця *(див.* **зірни́ця**[1] 2). *Їдучи в колоні на далекі вогневиці гаснучого заходу, Хасцький чуйно ловив ніздрями знайомі з дитинства запахи* (О. Гончар); * У порівн. *Конвульсивно витягував він шию і захлинався сухим болісним кашлем. І тоді щось палало, висвистувало і клекотіло у нього в грудях і стукало в голову вогневицею* (З. Тулуб).

ВОГНЕВІ́ТИ, ію, ієш, *недок., рідко.* Сильно палати, горіти. *Вогневіє сад під шаленим артобстрілом, і в тому саду назавжди зостався Іван* (із журн.); * Образно. *Від тіла тут вимагалося лише одного .. Вмерти так, як умирають комети, — згоріти до краплі, до решти, лишивши по собі ще вогненний слід, — вогневіти бодай якийсь час* (І. Багряний).

ВОГНЕГАСИ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **вогнега́сний.** *Вогнегасильний ефект порошкового гасіння полягає в механічному збиванні полум'я, витисненні кисню із зони горіння* (з наук. літ.); *У практиці гасіння пожеж використовуються такі вогнегасильні речовини: вода, піна, інертні гази, пара, порошкові суміші* (з навч. літ.); *Запас спеціальних вогнегасильних речовин (порошкових, пінних та ін.) визначається Інструкцією з протипожежного захисту вугільних шахт* (з мови документів).

ВОГНЕГАСІ́ННЯ, я, *с.* Гасіння вогню, пожежі. *При спорудженні хмарочосу враховуються всі засоби вогнегасіння* (з газ.); *Безводна система вогнегасіння; Системи вогнегасіння з використанням газоподібних сполук.*

ВОГНЕГА́СНИЙ, а, е. Признач. для гасіння вогню, пожежі; здатний загасити вогонь. *У монографії наведено загальні відомості про вогнегасні речовини, технічні засоби пожежогасіння та пожежної сигналізації* (з наук. літ.); *Припинення горіння досягається за допомогою вогнегасних засобів* (з навч. літ.); *Вода — це найбільш поширений і достатньо ефективний вогнегасний засіб* (з навч. літ.); *Вогнегасний порошок необхідно подавати до осередка пожежі* (із журн.); *Вогнегасна піна.*

ВОГНЕГА́СНИК, а, *ч.* Апарат для гасіння пожежі хімічними засобами. — *Дайте розпорядження підготувати помпи, вогнегасники і шлюпки для спуску на допомогу потопаючим* (М. Трублаїні); *При посадці горітиме гума на колесах літака, з них полум'я збиватимуть вогнегасниками...* (О. Гончар); *Стрибало* [червоне око відеокамери] *коридором, наче снайперський "зайчик", на мить вихоплюючи з місячного туману поодинокі предмети: всілякі вази, тумби і чомусь вогнегасники, яких тут раніше не було* (Ю. Андрухович); *Всюди стоять щити з агітацією, на стінах висять вогнегасники* (С. Жадан); *Ми мали взяти .. купу різного потрібного в поході приладдя: починаючи м'ясорубкою й пінним вогнегасником, закінчуючи п'ятикілограмовими чавунними гантелями і дворучною пилою* (Л. Дереш).

ВОГНЕДИ́ШНИЙ, а, е. 1. Який викидає вогонь, гарячу лаву. *Танки прорвалися і чорними вогнедишними вежами посунули до невеличкого біленького міста — тактичної глибини оборони* (М. Стельмах); — *Я хотів з вами порадитися щодо одного видання, — обережно промовив Бузина, поцмокуючи від захоплення перед іконою Юрія-змієборця, де Юрій у червоних шатах на карому коні разив вогнедишного дракона* (П. Загребельний); — *Тепер я полечу в теплі краї, — мовила .. Снігова Королева. — Подивлюся в чорні казани. — Так вона називала кратери вогнедишних гір — Везувія і Етни* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); *У громіблисках бурі вогнедишної Тіфон всепожирущу лютість вивергне, Сам громом Зевса на вугілля спалений* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. Дуже гарячий, жаркий, спекотний. *Такої спеки не бувало навіть в аравійських пісках, звідки на фінікійські міста дмухали вогнедишні самуми* (І. Білик).

ВОГНЕЗАХИСНИ́Й, á, é. Стос. до вогнезахисту. *Підвищення вогнестійкості будівельних конструкцій досягається використанням вогнезахисних покриттів (сполук, композицій)* (з наук. літ.); *Для вогнезахисних засобів головне значення має їхня здатність протистояти дії вогню* (з навч. літ.); *Су-*

часні технології обробки дерев'яних поверхонь вогнезахисним розчином зводять ризик виникнення пожежі до мінімуму (з навч. літ.).

ВОГНЕЗА́ХИСТ, у, *ч.* Комплекс заходів, що підвищують вогнестійкість, перешкоджає поширенню вогню. *Збільшення межі вогнестійкості дерев'яних будівельних конструкцій досягається застосуванням спеціальних засобів вогнезахисту: обштукатурюванням, облицюванням негорючими будівельними матеріалами* (з наук. літ.); *Вогнезахист знижує пожежну небезпеку матеріалів та конструкцій* (із журн.); *Металоконструкції мали слабкий вогнезахист і не витримали дії вогню* (з газ.).

△ **(1) Хімічний вогneза́хист** — підвищення вогнестійкості матеріалів і конструкцій шляхом їх оброблення спеціальними речовинами. *Хімічний вогнезахист деревини полягає у введенні до неї сповільнювачів горіння (антипіренів)* (з наук. літ.); *Для хімічного вогнезахисту застосовують полімерні матеріали, які при горінні повільно виділяють газоподібні речовини і дають низький вихід горючих продуктів* (з наук.-попул. літ.).

ВОГНЕЗЕМЕ́ЛЕЦЬ *див.* **вогнеземе́льці.**

ВОГНЕЗЕМЕ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Стос. до вогнеземельців і Вогняної Землі. *Вогнеземельські мисливці в процесі полювання повинні були дуже багато ходити й бігати, і це своєрідне постійне тренування робило їх надзвичайно сильними й витривалими* (з наук.-попул. літ.).

ВОГНЕЗЕМЕ́ЛЬЦІ, ів, *мн. (одн.* **вогнеземе́лець,** льця, *ч.).* Загальна назва індіанців архіпелагу Вогняна Земля (території, розділеної в 1881 р. між Чилі та Аргентиною). *Перші контакти вогнеземельців з європейцями (а це були іспанські завойовники) відбулися у XVI столітті* (з наук. літ.); *Традиційно вогнеземельці — це невеликі ізольовані докласові спільноти, які вели примітивний спосіб життя* (з наук.-попул. літ.).

ВОГНЕКРИ́ЛИЙ, а, е, *поет.* Який має вогненні крила. *І згори глядить так грізно Огнекрилий херувим* (І. Франко); * Образно. *Змагання! Ще більше, ще далі! З вершин на вершину — до цілі! Вирізуй на твердім металі Слова боротьби огнекрилі!* (М. Рильський); *Любове моя вогнекрила, Ти линеш в осінню даль* (Д. Павличко).

ВОГНЕЛИ́КИЙ, а, е, *поет.* Подібний до вогню. *У вибухах огнеликих здригається тіло гори* (Л. Первомайський); *Коли серпанок опліта світання І сонце встане огнелике, Ні слова більше про кохання...* (Л. Забашта); * Образно. *Пристою коло тебе і візьму Ту вогнелику пам'ять незабуту: Переведу на слово, на тасьму, На руку ту, що нас веде за руку* (М. Вінграновський).

ВОГНЕМЕ́Т, а, *ч.* Зброя для метання, викидання запаленої горючої речовини на кого-, що-небудь. *Видніються змащені стволи мінометів і вогнеметів* (В. Кучер); — *Я вам дам вогнемета. Це дуже проста штука. Ми з дочкою підемо попереду, а ви прикриєте наші спини* (Ю. Винничук); * У порівн. *За добу поруділи* [лісосмуги], *пужнуло на них, наче з вогнемета!* (О. Гончар).

ВОГНЕНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ, а, е. Небезпечний щодо пожежі; легкозаймистий. *Повинні бути розроблені та обов'язково виконуватися необхідні правила безпеки при зберіганні або використанні токсичних чи вогненебезпечних реагентів* (з наук. літ.); *При поводженні з бензином необхідно пам'ятати, що він дуже вогненебезпечний* (з навч. літ.); * Образно. *У процесі модернізації, розпочатої Олександром II, розорені селяни перетворювалися в напівпролетарів, поденних робітників та просто на бурлак. Так у суспільстві поступово накопичувався колосальний вогненебезпечний потенціал* (з наук. літ.).

ВОГНЕНЕБЕЗПЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вогненебезпе́чний.** *Належність відходів до категорії небезпечних за світовим досвідом регламентується по-різному. У більшості країн розрізняють чотири такі властивості: вогненебезпечність, корозійність, реактивність, токсичність* (з наук.-попул. літ.); *Вогненебезпечність будівельного матеріалу залежить від температури запалення його і тих умов, за яких він зберігається* (з наук. літ.).

ВОГНЕНЕБЕЗПЕ́ЧНО. Присл. до **вогненебезпе́чний.** *Бродіння вогненебезпечно виділяє газоподібний азид ртуті* (з наук. літ.); // *у знач. пред. Усі робочі місця будуть оснащені тепловим захистом, оскільки встановлювати електричні обігрівачі вогненебезпечно* (з газ.).

ВОГНЕ́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **вого́нь** 1. *Огненна стріла прорізала усе небо* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Великі вогненні пласти соломи, немов душі загиблих матерів, розносило вітром в темну пустоту неба* (О. Довженко); *Вогненні стрічки звивалися над їхніми* [літаків] *моторами* (В. Кучер); *Тіло .. Глібове, що лежало чотири роки непоховане, кинуте на розтерзання вороншо, збереглося нетлінно, і вночі над ним являвся стовп вогненний, мовби свіча палаюча* (П. Загребельний); * Образно. *Як Гастелло, .. він* [Соколов] *на голови ворогів своє серце вогненне кинув, свій літак з висоти повів* (І. Гончаренко); * У порівн. *Смолоскипи, як огненні бунчуки, маяли над головою. Спинилися біля кордону* (Б. Лепкий); // Який яскраво світить, випромінює світло. *Прага вся була в гомоні, .. у вогненних переливах реклам, у блиску вітрин* (П. Тичина); // Дуже гарячий. *Подушка була гаряча, як полум'я, і немилосердно палила й без того вогненні Костеві щоки* (О. Донченко); *Обпікаючи пальці, згорнув* [Алі] *трубочкою вогненного оладка, змастив запашною олією і посипав темною сіллю* (Ю. Логвин).

2. Стос. до вогню (у 6 знач.). *Нечуваної сили і завзяття — Стелився гул вогненних канонад* (Ю. Яновський).

3. *перен.* Який має колір вогню; яскраво-червоний. *Жарптиця легко гойдалася на гілці, розпустивши віялом свій вогненний хвіст* (О. Донченко); *Рудий фельдшер став вогненним від люті* (Ю. Яновський); *В темряві десь з диму пробивається полум'я, як пелюстки казкової, вогненної квітки папороті...* (І. Багряний).

4. *перен.* Сповнений енергії, запалу; пристрасний. *Вогненного нам треба слова! Такого, щоб мільйони виховувало!* (П. Тичина); *Вони спинилися біля порога, з благоговінням дивлячись на величного старця, вогненні послання якого знали напам'ять* (Р. Іваничук); *Всі почування і прагнення народу Т. Шевченко перелив у вогненні рядки своїх творів* (з навч. літ.); // З яскравим, полум'яним блиском (про очі, погляд і т. ін.). *Дювер'є хутко кинув вогненний погляд на телефон* (М. Йогансен); // Сповнений напруженої боротьби й бурхливих подій. *Багров міг би багато розповісти Марії про ті вогненні роки, коли її ще на світі не було* (В. Кучер).

◊ **[Вогне́нні (те́мні)] ко́ла біга́ють (стриба́ють, витанцьо́вують** *і т. ін.)* / **забігали в оча́х (пе́ред очи́ма)** *див.* **ко́ло**[1]; **Ге́єна вогне́нна** *див.* **ге́єна.**

ВОГНЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вогне́нний** 1, 4. *Здавалося, обшир його* [світу] *стратив свою прозо-*

ріть і взявся огненністю в самому собі, як дивна пожежа серед сірої прохолоди (В. Барка); *У далекому минулому Верховним Божеством у різних народів під різними іменами виступає Бог Сонця або Вогню. Так Зороастр стверджує силу думки, її вогненність і силу вогню* (з наук.-попул. літ.); *І чи не оця сама вогненність та неясність думки надавала мові його невловимої принадності* (О. Ільченко).

ВОГНЕ́ННО. Присл. до **вогне́нний.** *Набої розривалися в повітрі не так блідо, як удень, не так вогненно, як темної ночі* (Ю. Яновський); *А у небі блиска вогненно й криваво ляскіт батога* (В. Сосюра); *Липневий день догорає вогненно вгорі!* (І. Багряний); * Образно. *Молю, ридаючи, пошли, Подай душі убогій силу, Щоб огненно заговорила, Щоб слово пламенем* [полум'ям] *взялось, Щоб людям серце розтопило* (Т. Шевченко); *Я палав огненно. Спогад роз'ятрив душевну рану* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); // *у знач. пред. Вона простягла руки вгору, з подивом розглядала їх при сяйві зірок, бентежно шепотіла: — Ось воно як?! Болісно й гарно! Вогненно й дивно!* (О. Бердник).

ВОГНЕПА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Пристосований для стрільби за допомогою пороху або інших вибухових речовин. *Ось ця четвірка* [банда] *й ходила по хатах, вимагаючи вогнепальну і холодну зброю* (Григорій Тютюнник); *У злочинців вилучено дванадцять одиниць вогнепальної зброї* (з газ.); *За допомогою технічних засобів митники встановили, що вогнепальні причандалля заховали в корпусі системного блока комп'ютера* (з газ.).

2. Заподіяний кулею, осколком снаряда і т. ін. (про рани). *Вогнепальних ран на їхніх тілах поки що не знаходили* (М. Білкун); *Розрізняють рани різані, колоті, забиті, рвані, вогнепальні* (з наук. літ.); *Вогнепальна травма.*

ВОГНЕПЕРЕШКОДЖА́ННЯ, я, *с.* Створення перешкод для поширення вогню. *Є такі способи припинення горіння: ізоляція вогнища горіння або зниження вмісту кисню, створення умов вогнеперешкоджання, гальмування швидкості хімічних реакцій у полум'ї* (з навч. літ.); *Ефект вогнеперешкоджання.*

ВОГНЕПЕРЕШКО́ДЖУВАЧ, а, *ч., спец.* Пристрій на трубопроводах, який перешкоджає проходженню відкритого полум'я. *Повітряний клапан і вогнеперешкоджувач повинні бути завжди в робочому стані та систематично перевірятися* (із журн.).

ВОГНЕПОКЛО́ННИК, а, *ч., рел.* Той, хто поклоняється вогню як божеству. *Була це звичайна нафта, здобута у Закавказзі і відома з давніх-давен перським вогнепоклонникам* (З. Тулуб); *В Ірані збереглася невелика кількість вогнепоклонників* (з наук. літ.); *У Баку були храми вогнепоклонників з вічними стовпами вогню внаслідок загоряння витоків природного газу, супутнього родовищам нафти* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *О, я не невільник, Я ваш беззаконник. Я — сонцеприхильник, Я — вогнепоклонник* (П. Тичина).

ВОГНЕПОКЛО́ННИЦТВО, а, *с., рел.* Те саме, що **вогнепокло́нство.** *Обряд спалення у слов'ян був тісно пов'язаний з вірою у священний вогонь, у культі якого вогнепоклонництво поєднувалося із вшануванням сонця* (з наук. літ.).

ВОГНЕПОКЛО́ННИЦЯ, і, *жс., рел.* Жін. до **вогнепокло́нник.** *"Будь тою, якою ти є, коли хочеш — будь невірною, вогнепоклонницею, ідолопоклонницею, коли хочеш, будь сто разів порушницею каяття"* (П. Загребельний).

ВОГНЕПОКЛО́НСТВО, а, *с., рел.* Поклоніння вогню як божеству. *Вогнепоклонство є невід'ємною значущою частиною українського світу* (з наук. літ.); *Вогнепоклонством називають цю релігію у зв'язку з особливим культовим шануванням вогню* (з наук. літ.).

ВОГНЕПРИПА́СИ, ів, *мн., військ.* Те саме, що **боєприпа́си.** *Мисливець, що живе у столиці, має можливість здобувати оригінальні патрони й необхідні вогнеприпаси* (із журн.); *Склад вогнеприпасів.*

ВОГНЕСТІ́ЙКИ́Й, а́, е́. Який не піддається дії вогню; здатний витримати високу температуру. *Покриття ізоляції вільної поверхні каналу вогнестійкими фарбами обмежує розповсюдження полум'я* (з наук. літ.); *Вогнестійка завіса відділяє сцену від залу глядачів* (із журн.); *Цемент, з'єднаний з азбестом, набуває нових чудових властивостей. Вироби з нього міцні, вологонепроникні, вогнестійкі* (з газ.); *Вогнестійка цегла.*

ВОГНЕСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *жс.* Властивість за знач. **вогнестійки́й.** *Лазерний інтерферометр може бути застосований для вимірювання температури при випробуваннях на вогнестійкість в зоні вогню принаймні з однопроцентною точністю* (з наук. літ.); *Автозварювання підвищило надійність танків у боях, забезпечило більшу їх вогнестійкість* (з наук. літ.); *Вогнестійкість та вогнезахист дерев'яних конструкцій.*

ВОГНЕТРИ́В *див.* **вогнетри́ви.**

ВОГНЕТРИ́ВИ, ів, *мн. (одн.* **вогнетри́в,** у, *ч.), техн.* Вогнетривкі матеріали. *У металургії значна частина магнезиту переробляється на форстеритові вогнетриви* (з наук. літ.); *У мартенівському виробництві широко впроваджувалися хромомагнезитові вогнетриви* (з наук.-попул. літ.); *До галузей із випереджальними темпами розвитку можна віднести також промисловість будівельних матеріалів, зокрема виробництво цементу та магнезитових вогнетривів* (з навч. літ.); *Для розвитку киснево-конверторного виробництва сталі дуже важливо забезпечити випуск спеціальних смолодоломітових вогнетривів* (з газ.).

ВОГНЕТРИВКИ́Й, а́, е́, *техн.* Здатний витримати дію високої температури, не загоряючись і не змінюючи своєї форми та стану; неплавкий. *У різних районах України розвідані й розробляються родовища такої нерудної сировини, як магнезит, вогнетривка глина, кварцити, флюсові вапняки* (з наук. літ.); *Щоб розплавити кремнезем з вапном та содою, потрібна була надзвичайно висока температура. Понад тисячу градусів. Для такої температури треба було будувати особливі печі з вогнетривкого матеріалу* (Д. Бузько); *Двадцять на шосту до під'їзду підкотив другий ваговвоз. З нього зняли півдесятка здоровенних колоніальних сейф-чемоданів з вогнетривкого фібру, облямованого міддю і цинком* (Ю. Смолич); *Він .. вранці ходив по Празі й замовляв вогнетривкі сейфи цілими дюжинами* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ВОГНЕТРИ́ВКІСТЬ, кості, *жс., техн.* Властивість за знач. **вогнетривки́й.** *Позитивними властивостями кераміки є вогнетривкість, міцність, водостійкість* (з наук.-попул. літ.); *Вогнетривкість матеріалів, безумовно, значною мірою визначає пожежну безпеку будівель та споруд* (з наук.-попул. літ.); *Вогнетривкість є унікальною властивістю вогнетривких глин* (з наук.-попул. літ.).

ВОГНЕЦВІ́Т, у, *ч.* Міфічна квітка папороті із жовто-синіми пелюстками. *Поетична купальська ніч водила найсміливі-*

ших шукати вогнецвіт папороті — своє щастя, свій золотий скарб, свою долю (з навч. літ.); *За легендою папороть, або, як її ще називали, перунів вогнецвіт, цвіте тільки в ніч на Івана Купала* (із журн.); * Образно. *І вже ніколи .. не спалахне огнецвіт моєї фантазії: на рік буває тільки одна ніч — на Івана Купала, коли в зачарованому колі жевріє жемчуг химерної папороті* (М. Хвильовий); *У тій жорстокій вереміï Ви* [пожежники Чорнобиля] *до кінця тримали бій І пронесли свої надії Крізь вогнецвіт усіх надій* (із журн.); * У порівн. *Горів огнецвітом орден* (С. Журахович).

ВОГНИ́ВО, а, *с.* 1. Набір для добування вогню (кресало, кремінь і трут). *У Людну палату увійшло кілька чоловік — в темних свитках, підперезані широкими ремінними поясами, з кишенями на них для ножів, огнива, солі* (С. Скляренко); *За пазухою в нього шкіряний кисеток, а там кресало з сизої криці, чорний кремінь і сухий трут .. Пускаєшся бодай в найкоротшу дорогу — май при собі вогниво, щоб завжди міг обігрітися, відігнати лихого звіра, щось там спекти попоїсти* (П. Загребельний).

2. *розм.* Великий вогонь. *Солдати з мосту посхоплювалися з колін, побігли туди, де з-за рогу вулиці над будинками знялося чорне вогниво, кричали люди* (Іван Ле); *Доки в родах горять ненавистю серця, доки сам він палає жаданням мсти, поведе* [хан] *кутригурів за Широку ріку, а вже як поведе, вчинить так, щоб не тільки земля, небо палало вогнивом* (Д. Міщенко).

3. *діал.* Кільце ланцюга. *Пружини старого годинника тріскали й відлітали, колісця й дрібні огнива ланцюжка розкручувались у різні сторони* (Н. Кобринська); * Образно. *І ви, легіні, .. — ви тільки огниво, звено* [кільце] *великого ланцюга, який простягся через цілу Русь і який витягне нарешті наш край на свободу* (Г. Хоткевич).

4. *діал.* Кожен із чотирьох стовпів, на яких тримається покрівля оборогу. *Над ним було нутро оборогу — прості палички, позаверчувані скісно в огнива, бігли догори* (І. Франко).

ВО́ГНИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **вого́нь** 1, 2, 4. *Вогник несамовито підстрибував на каганці* (Б. Антоненко-Давидович); *Ледве помітний огник блимає на коминку* (У. Самчук); *Сині вогники над сталлю горять...* (В. Собко); *Чаклунський вогник чадів їдучою імлою, п'янив душу* (О. Бердник); *В очах поетових блиснув лихий вогник* (Леся Українка); *Місяць бачив .. палкий огник завзяття в Орликових очах* (Б. Ленкий); *Кілька разів люди переконувалися наочно, хто ж то їде з тими вогниками: в кількох місцях колона наткнулась на машини, застряглі в болоті* (І. Багряний).

2. *розм.* Пухирчастий висип на обличчі. *На щоці* [в Солохи] *огник* (Г. Квітка-Основ'яненко).

△ **(1) Бродя́чі во́гники** — те саме, що **Блука́ючі (мандрі́вні) вогні́** *(див.* **вого́нь).** *В очеретах заблимали два бродячі вогники* (Леся Українка); *На морі бродячі вогники відомі під назвою вогнів святого Ельма: перед штормом їх можна розглядати на перекладині високих корабельних щогл* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(2) Без во́гника,** *зі сл.* працювати, робитися *і т. ін.* — не енергійно, мляво, без піднесення, захоплення. *Любі Соколовій здавалося, ніби в театрі все робиться повагом, без вогника* (В. Собко); *І все-таки він працював без вогника. Все робив якось автоматично* (О. Гурєїв); **(3) З во́гником (з вогне́м):** а) *(зі сл.* працювати, робити *і т. ін.)* захоплюючись, натхненно, з ентузіазмом, із запалом. *З трибуни дедалі частіше звучать слова похвали, заклики рівнятися .. на молодого, перспективного спеціаліста-інженера, що працює з вогником, — Надію Очеретну* (В. Козаченко); б) сповнений завзяття, енергії; палкий. *Краще жінка з вогнем, перцем і жадобою, аніж якась покірна розмазня* (М. Стельмах); **(4) На во́гник** — для відпочинку, розмов. *У мешканців таких глухих сіл ще збереглася доцивілізаційна звичка не користуватися послугами пошти, телефону чи телеграфу, а просто заходити на вогник, якщо треба побачити когось із родичів* (Є. Кононенко).

ВОГНИ́СТИЙ, а, е. 1. Який містить, має в собі вогонь (у 1 знач.); вогняний. *Щось їй недобре. Опустила безвладно руки, глянула перед себе і раптом впірнула в чорну вогнисту безодню, що не пускала її від себе* (М. Коцюбинський); *Сонце вже повисло над обрієм, наче готуючись вогнистою розпеченою кулею увійти в землю* (Л. Дмитерко); * Образно. *Той паровоз .. впевнений, дужий, рушить уперед у дальню путь. І .. помчить, пильно вдивляючись у тьму своїми вогнистими очима* (Б. Антоненко-Давидович); *Одіння* [одяг] *тонке в огнистім спалю я багатті, Користі з нього ніякої, в нім-бо тобі не лежати, — Хай же на славу тобі все згорить між троян і троянок!* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Дуже гарячий, пекучий. *Конвульсійно ковтаю ту вогнисту картоплю, обпікаючись, і не можу наїстися* (Ю. Збанацький); // Сповнений кохання; жагучий. *Рука* [Пилипа] *горіла від вогнистого дотику* [дівчини] (О. Ільченко); *Він і не підозрював, що в тендітному тілі Па прихований вулкан почуття! Ось він вибухнув у несподіваному місці, і годі зупинити або втишити той вогнистий вибух!..* (О. Бердник).

2. *перен.* Кольором подібний до вогню. *Згадай, як захід у вогнистії шати Верхів'я гори одягав крем'яні* (Леся Українка); *Його голова була руда, аж вогниста, і в ластовинні обличчя* (О. Десняк).

3. *перен.* Пристрасний, запальний. *І випростався похилий стан у теслі, напружились його зів'ялі руки, погаслий погляд знову загорівся великим та палким, вогнистим смутком* (Леся Українка); *Згадаймо, яким вогнистим словом говорив Шевченко у своєму "Кавказі" до бідних, покріпачених царизмом людей* (А. Малишко).

ВОГНИ́СТО. Присл. до **вогни́стий.** *Клуб'я чорного диму впереміш з іскрами, вирвавшись з паровоза, вогнисто бушувало в повітрі* (О. Гончар); *В садах рясніли червонобокі зимові яблука, вогнисто миготіла горобина* (В. Кучер); *Зверху на плечі накинув* [Атрід] *ще лева огнисто-рудого Шкуру, що п'ят досягала, взяв списа в могутню правицю* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *З кожною хвилиною щось вогнисто нестримне розгорялося в його душі* (Ю. Бедзик).

ВО́ГНИ́СЬКО, а, *с.* Те саме, що **во́гнище** 1. *Розводили величезні вогниська з соломи та хмизу* (Є. Кротевич); *Богдарка .. коло вогниська вже заходилась. Вогонь з іскри малої пробудила, котлик наставила, зілля-ненависник з тисовим деревом варить* (Н. Королева); *Мов жарини того вогниська, .. спогади ці і зогрівають, і печуть мене* (М. Бажан); *Щоб вогонь і зовсім поборов мор, усяку нечисть, що засіла в тілі, кинь у воду вугілля з огниська і дай напитися тої водиці слабому, усю і всяку хворість зніме* (Д. Міщенко); *Незабаром знялося таке вогнисько, що люди мусили втікати з пагорба* (І. Білик); *Хтось сидів біля огниська, а*

воно високо палахкотіло, кладучи на землю червоне коло (Валерій Шевчук).

ВО́ГНИЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **во́гник.** *Червоний вогничок світився біля цифри 9, а табло під стелею кабіни висвітлювало — вони вже проминули сьомий поверх* (А. Кокотюха); *В'ється, фуркоче джмелем над долівкою веретено, невеликим вогничком кліпає каганець, і глухуватий чіткий голос Дмитра віддаляється* (М. Стельмах); *Випливає човен. Перед ним блимають маленькі вогнички: це водяні дитинчата вказують путь* (Н. Королева).

ВОГНИЩА́НИН, а, *ч.* У Давній Русі X–XII ст. — головний управитель князівських маєтків. *Не злякалися міщани, Як половці надтягли; Самі старші огнищани Заборола облягли* (І. Франко); *Не по честь свою і не заради слави йдуть нині на княжий суд люди. Той переорав межу.., той убив огнищанина, княжого тіуна чи посадника* (С. Скляренко); *Великого князя зараз немає, пішов походом на греки, його ж тивуни та вогнищани — люд непевний* (І. Білик).

ВОГНИЩА́НКА, и, *ж.* Жін. до **вогнища́нин.** *Готувалися* [люди] *зустріти належно ту, що відсьогодні має ввійти в Заверганів рід і стати вогнищанкою в його роді* (Д. Міщенко).

ВО́ГНИЩЕ, а, *с.* 1. Купа дров, хмизу і т. ін., що горить. [К а р п о:] *Розкладу вогнище, ляжу та й буду думати* (М. Кропивницький); *В степу блимали вогнища, надходила ніч* (М. Хвильовий); *Осторонь тьмяно вбирав у себе кволі вогники військовий казанок, а коло нього — зібгана солдатська шинеля. Горобенко глухо сказав до лави: — Тут огнище і шинеля...* (Б. Антоненко-Давидович); *Треба буде перепливти через річку, швидко назбирати дров на тім боці і розпалити вогнище* (І. Багмут); *Кияни верталися до своїх осель. З домів частіше віяло .. запахом готованої на "буржуйках" чи на маленьких огнищах звичної, дуже нещедрої людської їжі* (М. Бажан); *Подекуди вже палили вогнища з сухого бур'яну, біля них грілися трудармійці* (Григорій Тютюнник).

2. Місце, де розкладають вогонь. *На підлозі житла на однаковій віддалі одне від одного знаходилися три вогнища з кістковим і дерев'яним вугіллям* (з наук. літ.).

3. *перен.* Джерело, місце, звідки що-небудь поширюється. *Тихович побачив, що комісія не змогла злокалізувати філоксеру, не пустити її за межу звісних уже комісії філоксерних вогнищ* (М. Коцюбинський); *Родина Косачів .. вважалася зразком чемності та гостинності, вогнищем, до якого тягнулися всі, кому дорогі були національні традиції* (М. Олійник); *Коливання ґрунту виникають від поштовху в глибині Землі. Це місце звуть вогнищем, або центром землетрусу* (з наук.-попул. літ.); // Центр, осередок розвитку чого-небудь. *Називаючи університет вогнищем культури, ми вже самою назвою даємо йому високу оцінку* (з наук.-попул. літ.).

4. *іст.* Князівський дім. *Серед адміністрації князівського господарства були: огнищний тіун, управитель всього князівського дому — огнища* (з наук. літ.).

◊ **(1) Дома́шнє (роди́нне, сіме́йне) во́гнище** — своя оселя, родина, сім'я. *По довголітній розлуці він вернув до свойого* [свого] *домашнього огнища!* (І. Франко); *Святиня сімейного вогнища є тим місцем, де сама природа спрямовує, здійснює і забезпечує рівновагу людських сил* (Р. Андріяшик); *— Ставши під сухими дубами, обернулась на своє родинне вогнище, яке пригасло ось такої прикрашеної в цвіт і щебет вродливої весни...* (Є. Гуцало).

ВОГНИЩЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **во́гнище.** *На селищі Горошева знайдено кам'яну вимостку, кістяну пластину із солярними знаками, вогнищеві глиняні підставки із солярними символами* (з наук. літ.); *Вогнищеві ями робилися різних розмірів і служили для обігрівання будівлі* (з навч. літ.); *Загальномозкові симптоми поступово регресують і на перший план виходять осередкові, що залежать від локалізації вогнищевих уражень нервової тканини* (з наук. літ.); *На вогнищеву пневмонію найчастіше хворіють діти* (з наук. літ.).

ВО́ГНИЩНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **вогнище́вий.** *Ім'я Табіті означає "та, що зігріває". Воно збереглося в давньоіндійському епосі Махабхарата, а також в осетинському епосі, але тут трансформувалося в божество вогнищного ланцюга чоловічого роду — Сафа* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **во́гнищний,** ного, *ч.* Той, хто підтримує вогонь в оселі. — *Пропоную випити за господиню оселі, за її багате застілля, за те, що вміє бути і турботливою матір'ю, і вправним вогнищним на місці свого мужа* (Д. Міщенко).

ВОГНІ́ВКА, и, *ж.* Невеличкий метелик-шкідник. *Дрібні жовто-зелені гусені вогнівки сильно шкодять в молодих плодоносних садах* (з наук. літ.); *Зимує гусінь вогнівки у щільних сірувато-білих коконах у верхньому шарі ґрунту* (з наук. літ.); *Червона бузина вважається добрим засобом проти вогнівки — небезпечного шкідника аґрусу та смородини* (з газ.); *Аґрусова вогнівка; Інжирна вогнівка.*

ВОГНІ́ТИ, íю, íєш, *недок.* 1. Бути як вогонь; горіти. *І вже у Василька душа вогніла, як-то він буде в службі у Струка* (А. Турчинська).

2. Яскраво відсвічувати; палати. *Прапори вогніють над перонами. День шляхи промінням устеля* (І. Муратов); *За парканом вогніє вікно* (Є. Пашковський).

ВОГНЯ́НИ́Й, я́на́, я́не́. 1. Прикм. до **вого́нь** 1, 6. *Так і розливається* [блискавка] *огняним морем* (Ганна Барвінок); *Іноді хтось закурить: жевріє в нічній пітьмі вогняна цяточка, то розгораючись, то згасаючи під подувами вітру* (А. Дімаров); *Стільки перестраждав* [Успенський] *за ці дні, особливо доки південна група не випріснула з вогняного кільця* (П. Панч); // Гарячий, пекучий. *Навіть коли ти* [Сонце] *палиш — охоче вливаю в себе вогняний напій і п'янію від нього* (М. Коцюбинський); * Образно. *І ти промовила мені: "У серці сльози вогняні"* (Т. Масенко).

2. *перен.* Який має колір вогню, подібний до нього. *З квітки знялась вогняна птиця й пурхнула на дерево* (І. Нечуй-Левицький); *Вогняним цвітом на вікні цвітуть мої красолі* (Н. Забіла).

3. *перен.* Сповнений енергії; запальний, пристрасний. *Прибігає* [хлопець], *важко диха, Ледве встоїть на ногах... Закричав — і гнів палає В огняних його словах* (О. Олесь); *Ростуть малята не косноязичними* [недорікуватими]; *А вогняними людьми на землі!* (А. Малишко); *М. Лисенко дуже тонко відчував специфіку українського музичного фольклору, іскристу, вогняну пристрасть танців* (з наук. літ.).

◊ **Черво́ний** *(рідко* **вогня́ни́й)** **півень** *див.* **півень.**

ВОГНЯ́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **вогни́стий.** *Край неба неначе хто запалив, горить, аж гоготить, знизу почали вже викидатися і вогнясті іскорки* (Панас Мирний); *Заховане за стіною сонце десь над Костянтиновим поставило високі вогнясті стовпи* (Іван Ле).

ВОГО́НЬ *(розм.* **ОГО́НЬ),** гню́, *ч.* 1. *тільки одн.* Розжарені гази, що виділяються під час горіння й випромінюють сліпуче

світло; полум'я. *У великих печах палав такий вогонь, що аж на вулиці ставало душно* (М. Коцюбинський); *Підкинули іще одно поліно, Воно стріляло, схоплене вогнем* (М. Бажан); * Образно. *Сіємо — сіємо — сіємо буйні червоні цвіти... Бурями сійтеся, бурями, маки — червоні вогні* (В. Чумак).

2. *тільки одн., перен.* Душевне піднесення, натхнення. *Та не має такої сили мій вогонь! І от чому він не потішив мене в моїй тузі великій* (Леся Українка); *— Е, мало лишилось од того колишнього Грицька — занепав зовсім: не ті вже кучері з-під кашкета .. Та й у грі — нема вогню, ледве пілікає* (А. Головко); *Засвітивсь у мені натхненний вогонь, і я вирішив: коли звільнюся з напасті, звернуся до світу зі своїм Словом* (Валерій Шевчук); // *чого і без дод.* Пристрасть, запал. [К р е ч е т:] *Коли вогонь шукання гасне... холоне серце від утоми* (О. Корнійчук); *Вогнем, жагою, пориванням Вона* [М. К. Заньковецька] *серця палила всім. Страждання граючи, стражданням Сама була вона живим* (М. Рильський); // Про того, хто має дуже енергійну, запальну вдачу. *Параска в її літа вогонь-дівка була. Весела, співлива...* (К. Гордієнко); *— Вогонь, не дівчина, — сказав Зуб .. В неї горить усе під руками* (В. Собко).

3. Те саме, що **во́гнище** 1. *Коло одного шатра горить багаття, висить казанок, а коло вогню сидить циганка в червоній хустці на голові* (І. Нечуй-Левицький); [Л е в:] *От ліпше хмизу пошукай по лісі та розпали вогонь* (Леся Українка); *Не доходячи до байрака, він помічав у густолісті, не так далеко від смолокурні, золотий кущик вогню* (М. Стельмах).

4. Світло сонця, свічки, вогнища, освітлювальних приладів. *О. Хведор підняв чарку проти свічки. Кришталева чарка неначе засміялась проти вогню* (І. Нечуй-Левицький); *Повільно врізалися* [новобудови] *в тайгу сліпучими лезами електричних вогнів* (О. Донченко); *Темно по хатах. Тільки в Матюхи всі вікна в огнях* (А. Головко); *Поїзд рушив. Київ замиготів цятками вогнів, повернувся в танку на захід і зник за печерськими горами* (Б. Антоненко-Давидович); // *перен.* Блиск очей, що звичайно відображає якийсь внутрішній стан людини. *Музо винозора, не сліпи Мене вогнем твоїх очей безсмертних!* (Леся Українка); *Очі йому горять упертим вогнем* (І. Микитенко).

5. *тільки одн., розм.* Про жар, підвищену температуру тіла. [К о м і с а р:] *Важко, товариші... Вогонь пішов у ноги, руки, у жилах розійшовся...* (О. Корнійчук); *Пекла і вогнем розливалася рана У лівім плечі під корою бинтів* (Л. Первомайський).

6. *тільки одн.* Стрільба з гвинтівок, гармат і т. ін. *Справа і зліва озвалися кулемети, взялися люто сікти по мосту перехресним вогнем* (О. Гончар).

7. *у знач. виг.* Військова команда для здійснення пострілу; наказ стріляти. *Один з солдатів раптом скочив на вікно, розбив його кулаком і подав команду: — Вогонь!* (О. Довженко).

Вести́ / повести́ вого́нь *див.* **вести́; Видува́ти (видму́хувати) вого́нь** *див.* **видува́ти; Відкрива́ти (зніма́ти) / відкри́ти (зня́ти) вого́нь (пальбу́)** *див.* **відкрива́ти; (1) Ві́чний вого́нь:** а) *(бібл.)* пекло. *Тоді скаже* [Ісус Христос] *й тим, хто ліворуч: Ідіть ви від Мене, прокляті, у вічний огонь, що дияволові та його посланцям приготований* (Біблія. Пер. І. Огієнка); б) вогонь, який ніколи не згасає на могилі загиблого воїна. *Знайди безіменну могилу солдата І вічний вогонь, що над ним пломеніє!* (Л. Забашта); **Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру)** *див.* **кла́сти; (2) На пові́льному вогні́** — на невеликому вогні, який довго і слабо горить. *Зараз привідця бунтарської зграї отаман Путивль буде живцем засмажений у мідній бочці на повільному вогні* (В. Чемерис); *М'ясо з грибами тушкувалося на повільному вогні* (із журн.); **Пали́ти вого́нь (ого́нь, сві́тло** *і т. ін.)* *див.* **пали́ти**[1]**; Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м** *і т. ін.)* *див.* **полива́ти; (3) Поті́шні вогні́,** *заст.* — феєрверк. *В альтанці .. розмістився оркестр; тільки-но господиня махнула рукою, він гримнув урочистий полонез, — ту ж мить спалахнули потішні вогні, що осяяли червоними, смарагдовими, голубими, золотими тонами і кущі, і дерева, і гостей* (М. Старицький); *Посол Гварієнта з Корбом були запрошені від царя в заміський дім князя Ромодановського помилуватися потішними вогнями* (Ю. Мушкетик); **(4) Терно́вий вого́нь (ого́нь),** *нар.-поет.* — велике, яскраве вогнище. *Стали козаки вечора дожидати, Стали тернові огні розкладати* (з думи); *Вабила мене осінь тими жаркими терновими огнями, височенними, кучерявими, тріскучими, що ми, сільські пастушата, розкладали в полі холодного, похмурого ранку з сухого картоплиння* (С. Васильченко); **Трима́ти під вогне́м** *див.* **трима́ти; (5) Щі́льний вого́нь** — снаряди, кулі, які летять часто, суцільною смугою, масою. *Наступ відбувався в супроводі щільного вогню* (із журн.).

△ **(6) Анто́нів вого́нь** — застаріла назва гангрени. *Про збереження життя цій людині турбувалось ціле село. Найавторитетніші медичні "світила", найдосвідченіші бабусі й жінки розмірковували, яким зіллям, якими травами найкраще гояться рани, чим їх промивати, перев'язувати, щоб не кинувся антонів вогонь* (В. Козаченко); **(7) Бенга́льський вого́нь** — барвисте яскраве полум'я, що виникає під час горіння суміші бертолетової солі, сірки, деревного вугілля і т. ін. *Того вечора співатимуть в садку тирольці.., а в кінці всього будуть запалені бенгальські вогні* (І. Нечуй-Левицький); *В глибині саду закрутилось ракетне колесо, обсипаючи пелюстки квітів іскрами бенгальських вогнів* (М. Трублаїні); **(8) Блука́ючі (мандрі́вні) вогні́** — блідо-синє світіння, що виникає під час згоряння болотного газу — метану. *Розповів* [Тихозоров] *про блукаючі вогні на болоті, про фіолетові плями на воді* (О. Донченко); **(9) Вогні́ свято́го Е́льма** — тривалий електричний розряд, який виникає при великому напруженні електричного поля в атмосфері у вигляді пучків світла на гострих кінцях високих предметів. *Можна тішитися прозорим післягрозовим повітрям, котре проникає знадвору, а там, за фіранкою, воно виповнює ніч своїм власним іманентним світінням, вогнями святого Ельма* (Ю. Іздрик); *Моряки вірили: якщо на кінцях корабельних щогл з'явилися вогні святого Ельма, то корабель обов'язково повернеться в рідну гавань* (з наук.-попул. літ.); **(10) Гре́цький вого́нь,** *іст.* — горюча суміш, що застосовувалася перев. у військових цілях в часи Середньовіччя. *Даремно болгари засипали русичів стрілами, обливали грецьким вогнем, лили на голови смолу. Ті не відступили* (Б. Лепкий); *— Боїмося помилитися, і все ж, гадаємо, що за грецьким вогнем тобі доведеться йти до самого Константинополя. Десь-інде навряд чи розживешся* (Д. Міщенко); *Готуються розкішні народні гуляння — кольорові грецькі вогні, паперові змії та ще різні заморські чудасії* (Ю. Винничук); **(11) Кинджа́льний вого́нь,** *військ.* — вогонь із кулеметів, гармат і т. ін., раптово відкритий з близької відстані в одному напрямі. *Строчив по німцях з вікна станковий*

кулемет. Бив прицільним кинджальним вогнем (Ю. Бедзик); **(12) Перекидни́й вого́нь** — вогонь, спрямований поверх військ, бойових позицій, у ціль, розташовану за цими військами або за прикриттям. *Наш перекидний вогонь виявився, очевидно, дуже дієвим, оскільки японські броненосці дуже швидко припинили свою стрілянину* (із журн.); **(13) То́повий вого́нь,** *мор.* — білий сигнальний вогонь, встановлений на верхівці щогли. *На щоглах світили топові вогні. Одна по одній злітали вгору ракети* (М. Трублаїні); **(14) Фланку́ючий вого́нь** — вогонь, який ведуть з боку (боків), з флангу (флангів). *Міномети, "катюші" і кулемети, що били десь фланкуючим вогнем, змели піхотний десант з танків і придавили його до землі* (Іван Ле і О. Левада); **(15) Ходові́ вогні́,** *мор.* — суднові сигнальні вогні, які засвічують під час плавання. *Корпуси ледве вгадуються, а над нічним Дніпром ніби летять різнобарвні світлячки — яхтові ходові вогні* (із журн.).

◊ **Аж вогню́ дава́ти (креса́ти)** *див.* **дава́ти; [Аж] пашіти вогне́м (по́лум'ям)** *див.* **пашіти; [Аж] си́пати вогне́м** *див.* **си́пати; Без вогню́ вари́ти** *див.* **вари́ти; Вдень з вогне́м (зі свічкою, зі свічка́ми) не знайде́ш (не знайти́)** *див.* **знахо́дити; Виклика́ти / ви́кликати вого́нь на се́бе** *див.* **виклика́ти; (16) Вогне́м (огне́м) і мече́м,** *книжн.* — нещадно, з великою жорстокістю. *Три роки революції, три роки науки вогнем і мечем викували в українських працюючих мас міцну зброю й соціальної, й національної свідомості* (В. Винниченко); — *Повернемо* [хлопців] *огнем і мечем, пане канцеляр! — вигукнув Єремія Вишневецький і вибіг на трибуну* (П. Панч); *Розказане — лише мізерна дещиця з подій року 1852-го, коли Чечню підкорювали .. вогнем і мечем* (Є. Гуцало); **Вого́нь дівка** *див.* **дівка; Горі́ти вогне́м (огне́м, по́лум'ям)** *див.* **горі́ти; Гра з вогне́м** *див.* **гра; Гра́тися** *(рідше* **гра́ти, ба́витися** *і т. ін.)* **з вогне́м** *див.* **гра́тися; Ди́хати вогне́м (по́лум'ям, пе́клом, чо́ртом** *і т. ін.)* *див.* **ди́хати; З во́гником (з вогне́м)** *див.* **во́гник; (17) З вогню́ (з огню́,** *рідше* **із жа́ру) [та] в по́лум'я,** *перев. зі сл.* п о т р а п и т и, п о п а с т и — з однієї неприємності в іншу, ще гіршу. *Недавно на другій женився, Та, бач, в рахунку помилився. Із жару в полум'я попав* (І. Котляревський); — *Ой, гляди! Коли б ти не попала з огню та в полум'я!..* (Панас Мирний); *З вогню він потрапив у полум'я. Втікав з баржі, щоб не бути розстріляним у Ванні, і ось примандрував сам до цього проклятого Ванну* (П. Загребельний); **(18) Крізь вого́нь і [крізь] смерть** — через усі перешкоди й небезпеки. *Чимало й умирає по дорозі, а німці та свої бандити ще їх і розстрілюють. Та вони крізь вогонь і крізь смерть, спотикаючися, біжать...* (І. Багряний); [Г а й д а й:] *Я пронесу цей прапор крізь вогонь і смерть* (О. Корнійчук); **(19) Між двох вогні́в,** *зі сл.* п о т р а п и т и, о п и н и т и с я *і т. ін.* — у такому скрутному становищі, коли небезпека або неприємність загрожує з обох боків. [К у з ь м і н:] *Отож, кажу, прийшли ми у село. Фашисти саме готували наступ. Ну, ми й потрапили між двох вогнів* (Л. Дмитерко); *Виходить, між двох вогнів опинилася* [Марина]. *З одного боку — молодий Гризота, а з другого — Баско* (В. Речмедін); *На американськім континенті становище ускладнюється ще й тим, що в Сполучених Штатах якраз у розпалі передвиборна кампанія, конгресменам доводиться маневрувати між двох вогнів...* (О. Гончар); **О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м** *див.* **о́ко[1]; Пали́ти вогне́м** *див.* **пали́ти[1]; Пали́тися вогне́м** *див.* **пали́тися; Піддава́ти / підда́ти жа́ру (вогню́, ду́ху)** *див.* **піддава́ти; Піддава́ти / підда́ти жа́ру у вого́нь** *див.* **піддава́ти; Підклада́ти / підкла́сти вогню́ (хми́зу, дров** *і т. ін.)* *див.* **підклада́ти; Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олії,** *заст.* **оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́)** *див.* **підлива́ти; Прийма́ти / прийня́ти [на се́бе] уда́р** *(рідше* **вого́нь)** *див.* **прийма́ти; Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру)** *див.* **приклада́ти; Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би]** *див.* **прохо́дити; (20) Промете́їв вого́нь,** *книжн.* — незгасне прагнення до досягнення високої та благородної мети. *Не гармонія, а тільки перемога людської волі, цей невгасимий прометеїв вогонь, поведе людськість у майбутнє* (М. Івченко); *Людство ніколи не було байдужим до видатних наукових відкриттів і технічного прогресу... Людину вабить і лякає прометеїв вогонь* (із журн.); **Пусти́ти [з] ди́мом ([з] вогне́м, з ві́тром і ди́мом)** *див.* **пуска́ти; Се́рце вогне́м узяло́ся (візьметься)** *див.* **се́рце; [Тре́ба] вдень (се́ред бі́лого дня) з вогне́м [та ще] (зі свічкою, зі світлом, при со́нці** *і т. ін.)* **[тако́го] шука́ти (вишу́кувати) / пошука́ти <Пошука́ти тако́го [тре́ба]>** *див.* **тре́ба[1]; (21) У вого́нь (в ого́нь) і [в] во́ду,** *перев. зі сл.* і т и, г о т о в и й *і т. ін.* — куди завгодно; на все. *Від тебе не одстану зроду, З тобою рад в огонь і в воду, На сто смертей піду з тобой* [тобою] (І. Котляревський); *Всякий Прокопові сват, І всякий Прокопові брат, За Прокопа усякий рад І в воду, і в огонь скакать* (Л. Боровиковський); — *Ситі гості напідпитку ладні були кинутися в огонь і воду за ласкаву посмішку Потоцького* (З. Тулуб); — *От чоловічина... Для своєї наживи готовий у вогонь і воду, а для загального добра і пальцем не ворухне* (В. Кучер); *За Брянським Багіров справді, не вагаючись, пішов би в вогонь і воду* (О. Гончар); *Верховодив Федя над усіма хлопчаками.., які йшли за своїм отаманом у вогонь і в воду* (А. Дімаров); **Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в>** *див.* **горі́ти; Хапа́ти з вогню́ (з огню́)** *див.* **хапа́ти[1]; Хоч на вогні́ (вогне́м) печи́** *див.* **пекти́; Хоч ріж (рі́жте) [і печи́ на вогні́]** *див.* **рі́зати; Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь,** *діал.* **грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути)** *див.* **загріба́ти; (22) Як вогню́ (огню́),** *зі сл.* б о я т и с я — дуже, сильно, надзвичайно. *Як тільки Кавун ласкаво заговорить до мене, то Кавуниха зараз загне мені в батька-матір. І я боюсь його ласкавого слова як огню* (І. Нечуй-Левицький); *Наслухавшись таких милих розмов від людей, що звуть себе патріотами та українофілами, боїшся як вогню, коли б хто тебе не назвав сими іменнями* (Леся Українка); — *Петербург боїться наших депутатів як вогню, бо ті депутати тільки й просять закріпити за козацьким народом старожитні права та вольності* (М. Лазорський); *Вона боїться Манжоса як вогню* (Є. Гуцало); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **вогне́м (огне́м) обхопи́ло** *див.* **обхо́плювати; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **вогне́м (огне́м) пекти́** *див.* **пекти́; (23) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **вого́нь (ого́нь) на суху́ соло́му (до сухо́ї соло́ми),** *зі сл.* к и н у т и с я, н а к и н у т и с я *і т. ін.* — дуже швидко, енергійно, жадібно. *Нимидора кинулась на жито з серпом як огонь на суху солому* (І. Нечуй-Левицький); *А нас і впрохувати не тра* [треба] *було, ми взялись до напоїв та наїдків мов огонь до сухої соломи* (Є. Гуцало); **Як (мов,**

ніби *і т. ін.)* **сидіти на вогні** *див.* **сидіти; (24) Як у вогні** — у нестерпних фізичних або моральних муках, стражданнях. *Він* [Чіпка] *лежав як у вогні... Душа мліла й боліла — помстою* (Панас Мирний).

ВОГУ́Л *див.* **вогу́ли.**

ВОГУ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **вогу́л,** а, *ч.;* **вогу́лка,** и, *ж.).* Застаріла назва народу мансі. *У нижній течії річки Обі, де в неї впадає Іртиш, жили вогули й остяки* (з наук.-попул. літ.).

ВОГУ́ЛКА *див.* **вогу́ли.**

ВОГУ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вогу́ли.** *Вогульський епос.*

ВОДА́, и́, *ж.* 1. Прозора безбарвна рідина, що становить собою найпростішу хімічну сполуку водню з киснем. *Іде чернець Дзвонковую У яр воду пити* (Т. Шевченко); *Вони переломили хліб надвоє, на рівні два шматки й почали їсти, запиваючи холодною водою просто з відра* (І. Багряний); *Десь внизу засичала, заклекотіла вода, мов щось важке і живе покотилось по трубі* (Ю. Збанацький); *Знизу, з заплави, покотило волохатими хвилями, білими комірцями обпінився при воді очерет* (М. Вінграновський); // *перев. з означ.* Напій або розчин якоїсь речовини. *Волога насичується повітрям, до неї додаються деякі необхідні організмові солі — і виходить чудова смачна вода* (В. Владко); *Навіть у мінеральної та солодкої води споживацька аудиторія різна* (з газ.); // Лікувальна рідина мінеральних джерел. *При кашлі вживаються лужні води наполовину з теплим молоком* (з наук.-попул. літ.); // *перен., розм.* Непотрібні, беззмістовні фрази і т. ін. у викладі матеріалу; багатослів'я. *На першу збірку Гусака Була рецензія така: "Хоч просівай, хоч провівай, Сама вода. Вода — і край!"* (А. Крижанівський); *Вода пухлих дисертацій без всякої шкоди для діла може бути викачана з них заздалегідь* (з наук. літ.).

2. *перев. мн.* Водна маса джерел, озер, річок, морів, океанів. *Це річки розмивають глиняні гори і наносять глину в морські води* (М. Коцюбинський); *Дністер байдуже виконував свій одноманітний обов'язок, перекочуючи в залиту серпанком далину розніжено ліниві води* (Р. Андріяшик); *Джерельні води відводять з допомогою одного або кількох канаків-вловлювачів* (з наук. літ.); // Водна поверхня морів, озер, річок. *На тихих водах і на суходолі Весна співа на різні голоси* (П. Дорошко); *Де нас із ним* [Сергієм] *тільки не носило! Фільмували археологічні розкопки. Фортецю Овідія над водами лиману. Спуски новозбудованих суден* (О. Гончар); *Згадував розповіді батька про страшний бусурманський край, забриніли в пам'яті пісні сліпих бандуристів про тяжку турецьку неволю — все те ніяк не збігалося з враженням від цього світу, що лежав, зеленоміражний, над босфорськими водами* (Р. Іваничук); *Сотні суден борознять води Дніпра* (з газ.); // Водні простори, ділянки морів, озер, річок. *Низини й височини України характеризуються родючими ґрунтами, життєдайними водами, помірно континентальним кліматом, покладами корисних копалин* (з наук. літ.).

3. *тільки мн.* Лікувальні мінеральні джерела, а також курорт із такими джерелами. *На той год* [рік] *ми хочем знов їхати куди-небудь на води* (Леся Українка); *Юдко розповів, що цар відпочиває на водах* (Ю. Мушкетик).

4. *тільки мн.* Навколоплідна рідина. *Коли вагітну привезли до пологового будинку, води вже відійшли. Лікарі боролися за спасіння жінки й дитини* (з газ.).

(1) Вели́ка вода́ — повноводдя річок, озер під час повені. *Хіба забув ти, що великою водою Ворочають великі млини?* (Є. Гребінка); — *О, яка вода велика! — воркотів дальше жандарм. — Коли б тільки* [тільки] *стежки не залляла та кладки не забрала* (І. Франко); **(2) Відкри́та вода́** — узаконений дозвіл на ловлю риби у водоймищах. *Настає усміхнений березень, радісніше стає на душі рибалки: пора відкритої води не за горами* (з газ.); **(3) Відсті́йна вода́** — вода зі змуленим нерозчиненим осадом на дні цистерн і резервуарів. *Відстійна вода зумовлює прямі пошкодження покриттів та швів паливних баків, корозію металевих поверхонь і як наслідок — забруднення палива* (з наук.-попул. літ.); **(4) Газо́вана вода́** — прохолодний напій з мінеральної або звичайної ароматизованої води, насиченої вуглекислим газом. *Я пив газовану воду з кизиловим сиропом* (Ю. Яновський); *Газована вода руйнує печінку* (з наук.-попул. літ.); **(5) Дощова́ вода́** — вода, яка утворюється з атмосферних опадів. *Падаючи на землю, дощова і снігова вода частково стікає в річки, а частково просочується у ґрунт і утворює так звані підземні води* (з наук.-попул. літ.); **(6) Живу́ща та (і) цілю́ща (зцілю́ща) вода́ <Живу́ща-цілю́ща води́ця> <Цілю́ща вода́>,** *нар.-поет.* — вода, що оживляє і зцілює. *Отут би простягти залізну колію! Потекла б по ній золота річка живущої і зцілющої води* (О. Стороженко); *Вона стерегла онуків так, як змія стерегла цілющу воду: з прислуги ніхто не смів і зачепити дітей* (І. Нечуй-Левицький); *Думає собі* [дівчина]: — *Оживлю його* [Юрка], *коли знайду живущу і цілющу воду* (А. Калин); **(7) Зашку́рна вода́,** *діал.* — підґрунтова вода. *В сій криниці зашкурна вода, а не джерельна, то в сухе літо пересихає* (Сл. Гр.); **(8) Коло́нська вода́,** *заст.* — одеколон. *Увійшов Матіясек. Ясна річ, накрохмалений, цукрово-білий комірець, свіжовичищені черевики, свіжопричесана, ще вогка, чуприна, запах колонської води* (Ірина Вільде); **(9) Мала́ вода́** — низький рівень води в річках, озерах; період, коли рівень води понижується. *Хто хоче їхати до села знизу, мусить через той брід. Літом, коли вода мала, то воно й нічого, ледве по колодки засягне, а коням лиш трохи повище колін* (І. Франко); **(10) Мінера́льна вода́** — лікувальна рідина мінеральних джерел. *Можливий експорт мінеральної води типу "Нафтуся"* (з газ.); **(11) М'яка́ вода́** — вода, що має мало вапнистих солей і легко розчиняє мило. *Дівчата виставляють ночви попід стріхи, щоб натекло в них м'якої, шовковистої води* (М. Руденко); **(12) Перева́рена вода́** — вода, піддана кип'ятінню. *Сам пляшечку виварив* [Данкевич], *вимив, обтер, розпустив молоко перевареною водою* (О. Маковей); **(13) Питна́ вода́** — вода, в якій бактеріологічні, органолептичні показники та показники токсичних хімічних речовин перебувають у межах норм питного водопостачання. *На сьогодні питна вода — це проблема соціальна, політична, медична, географічна і, звичайно, інженерна й економічна* (з наук.-попул. літ.); **(14) Підзе́мні во́ди** — води, що містяться в порах і пустотах гірських порід верхньої частини земної кори. *Моря, що омивають береги України, її поверхневі та підземні води, є важливими складниками фізико-географічних умов, від яких залежить ефективність господарського використання території* (з наук.-попул. літ.); **(15) Повідна́ вода́ (води́ця, води́чка)** — весняна вода, що виходить із берегів після скресання річок. *Виходить дід Юхим.., на палець пробує водицю. Бо всяк буває: повідна, та з холодком, а та з розливу — траву несе* (А. Малишко); **(16) Пом'я́кшена вода́** — вода, що не

має вапнистих солей і легко розчиняє мило. *Нові мийні засоби порівняно із жировими маслами мають багато переваг: вони не потребують пом'якшеної води* (з наук.-попул. літ.); **(17) Промисло́ва вода́** — вода, що використовується у виробничому процесі. *В промислових теплицях широко застосовується водяний обігрів від власної котельної або ТЕЦ, а також відпрацьована промислова вода* (з наук.-попул. літ.); **(18) Свята́ вода́** — вода, освячена у церкві під час обряду водосвятіння. *Кожного року на Водохрещі беремо Святу воду* (з газ.); **(19) Си́льна вода́** — повноводдя або велика повінь. *Чорні його брови, а голова вже, як сніг, біла; мужнє й поважне обличчя .. Се як вода сильна, що колись кручі, береги виривала, роблячи, а се вже у землю увійшла* (Марко Вовчок); *Вона ще зроду не бачила такої сильної води* (П. Чубинський); **(20) Сніго́ва вода́** — вода, яка утворилася від танення снігу. *Сніги тануть, біжать з гір долинами прудкі протічки снігової води* (Панас Мирний); **(21) Со́дова вода́** — напій, що становить собою розчин соди та кухонної солі в газованій воді. *Дружина нашівського пароха .. жестом попросила налити їй у склянку содової води* (Ірина Вільде); **Спуска́ти / спусти́ти на во́ду** *див.* **спуска́ти;** **(22) Та́ла вода́** — вода, що утворилася внаслідок танення снігу, льоду. *Весна іде. Сніги чорніють; .. скрізь леліють Озера талої води* (М. Старицький); *Була відлига, з стріх капало, з горбка збігали, мов весною, струмочки талої води* (М. Коцюбинський); *Замикаючись десь на сході за обрієм, гори ці підковою обгинали славетну Ферганську долину і талою водою своїх снігів сповнювали її арики й поїли родючу землю* (Б. Антоненко-Давидович); *Батьки доживають віку край села, над річечкою, що давно висохла і лише напровесні, коли з полів біжить тала вода, вирує, наче молода* (В. Дрозд); **(23) Техні́чна вода́:** а) вода, крім питної, мінеральної та промислової, придатна для використання в народному господарстві. *Отримана після очищення стоків технічна вода може використовуватися для зрошування земель* (з наук.-попул. літ.); б) у геології — вода, що потрапляє в нафтогазоносний пласт. *У межах нафтових і газових родовищ підземні води поділяються на ґрунтові, пластові напірні, тектонічні, пов'язані і технічні* (з навч. літ.); **(24) Транскордо́нні во́ди** — будь-які поверхневі або підземні води, що позначають, перетинають кордони між двома або більше державами. *На території Румунії стався аварійний викид важких металів у транскордонні води* (з газ.); **(25) Як вода́ з про́рваної гре́блі (крізь про́рвану гре́блю)** — несподівано, дуже сильно. *Досі він* [Петро] *не втрачав ясності думки. Тепер він її втратив, бо напруження ослабло, воля його танула, вислизала, як дим, як вода з прорваної греблі* (І. Багряний); *Асоціації напирали як вода крізь прорвану греблю* (І. Багряний).

△ **(26) Агреси́вна вода́** — вода, яка внаслідок вмісту в ній деяких кислот хімічно руйнує, роз'їдає карбонатні гірські породи та бетон. *Вчені вивчили хімічні процеси, які відбуваються в надрах бетонних товщ під час дії на них агресивних вод* (з наук.-попул. літ.); **(27) Важка́ вода́,** *фіз., хім.* — вода, в якій, на відміну від звичайної, атоми водню замінені на атоми дейтерію. *Фізико-хіміки збиралися* [на конференції] *продемонструвати нові дослідження проблеми видобутку важкої води* (Н. Рибак); **(28) Вну́трішні во́ди** — у міжнародному праві — водні простори, що перебувають у межах території певної держави. *Під час українсько-російського саміту в Москві у лютому 1998 р. було досягнуто домовленості щодо встановлення за Азовським морем статусу внутрішніх вод України та РФ* (з наук.-попул. літ.); **(29) Внутрішньоклiти́нна вода́** — вода, що міститься всередині судинного русла (у складі крові, лімфи, цереброспінальної рідини) і в міжклітинному просторі. *Для існування людини потрібна особлива за структурою та властивостями розчинності біогенна внутрішньоклітинна вода* (з наук. літ.); *Для клітин головного мозку людини, його енергетики, активності, працездатності основну роль грає зв'язана, внутрішньоклітинна вода мозку* (з навч. літ.); **(30) Ґрунтові во́ди** — підземні води, що залягають на водонепроникних шарах земної кори. *Плануючи розміщення овочевих культур, треба враховувати механічний склад ґрунту на окремих полях і ділянках сівозміни, а на заплавах, крім того, рівень ґрунтових вод* (з наук. літ.); **(31) Дистильо́вана вода́** — вода, очищена перегоном від розчинених у ній домішок. *Більшість барвників розчиняли в дистильованій воді* (з наук. літ.); **(32) Жаве́лева вода́,** *хім.* — розчин хлорних сполук зеленувато-жовтого кольору, що використовують для відбілювання тканин, паперу і т. ін. *Жавелева вода використовується для просвітлювання препаратів* (з навч. літ.); **(33) Зе́льтерська (се́льтерська,** *розм.* **зе́льська) вода́,** *заст.* — природна або штучно виготовлена мінеральна соляно-вуглекисла вода. *Хлопчаки з насінням та зельтерською водою знічев'я заводили між собою сварки* (В. Підмогильний); *Старий навмисно звільна Воду зельтерськую п'є* (І. Муратов); *З великою натугою Юля закінчила десять класів і на запитання батьків, чи хоче вчитися, відповіла, що жадає торгувати на вокзалі сельтерською водою* (Григорій Тютюнник); **(34) Ка́рстові во́ди** — підземні води, які заповнюють карстові порожнини в гірських породах і циркулюють по них. *При виході карстових вод на поверхню утворюються карстові джерела* (з наук. літ.); **(35) Ме́ртва вода́:** а) вода, в якій через її хімічний склад неможливе життя. *Говорять учені природознавці, що ті верстви води, котрі лежать на самому дні найглибших морських глибинів* [глибин], *— се справдішня "мертва вода"* (І. Франко); *— Ніякої, звісно, риби тут нема і не було ніколи в Сиваші: мертва вода, ніщо живе не витримує в ній* (О. Гончар); б) *(нар.-поет.)* у казках — чудодійна рідина, від дії якої зростається порубане на шматки тіло. *Як прилетять ворони просить воронят, — то ти скажи: — Чорні ненажери! Пущу ваших ненажерят, Як принесете мені мертвої, а не живої води* (П. Тичина); **(36) Надважка́ вода́** — вода, в якій атоми водню заміщені його радіоактивним ізотопом — тритієм. *Надважка вода надходить на Землю з опадами. Вона міститься в мізерній кількості у материкових водоймах* (з наук. літ.); **(37) Пластова́ вода́** — вода, що заповнює простір між пластами земних порід. *Велику цінність для здоров'я людини становить так звана пластова вода, яка виходить на поверхню разом з нафтою* (з газ.); **(38) Плі́вкова вода́** — зовнішні шари тонких водних оболонок, підтримуваних на поверхні ґрунту молекулярними силами зчеплення. *На поверхні ґрунтових часток є рідка вода у вигляді плівки, яка досить міцно тримається там. Це плівкова вода* (з наук. літ.); **(39) По́вні во́ди** — вода у природній водоймі на високому рівні. *Од Чорногори подихнув вітер, повні води хвилюються стиха* (М. Коцюбинський); *Катерина і не пам'ятає, щоб восени так тепло грі-*

ло сонце, і не знає, щоб такі повні води були в Стрию (С. Чорнобривець); **(40) Придо́нні во́ди** — шари води в океані, які залягають нижче 1000 м. *Завдяки холодній течії води Тихого океану біля Перу багаті на рибу, до поверхні піднімаються насичені мінеральними речовинами придонні води, що містять велику кількість організмів, які служать кормом для риб* (з наук. літ.); **(41) Сегментаці́йна вода́** — вода, добута із сегментів, що утворилися під час формування земної поверхні. *З глибоких водоносних горизонтів через свердловини йде так звана сегментаційна вода, тобто первісна вода переважно юрського періоду* (з газ.); **(42) Сті́чні во́ди** — забруднені води, які видаляють через каналізаційну мережу. *Особливо актуальним завданням є боротьба із забрудненням рік, озер і ставів стічними промисловими водами* (з наук.-попул. літ.); **Стрибки́ у во́ду** *див.* **стрибо́к; (43) Тверда́ вода́** — вода, що містить у собі велику кількість вапняних або магнезіальних солей. *Вода, в якій розчинений двовуглекислий кальцій, називається твердою* (з наук.-попул. літ.); **Тве́рдість води́** *див.* **тве́рдість; (44) Територіа́льні во́ди** — смуга моря або океану вздовж узбережжя, що перебуває під суверенітетом прибережної держави і входить до складу її національної території. *Півтора року в іспанських територіальних водах Гібралтарської протоки стояло напівзатоплене торговельне італійське судно "Олтерра"* (з наук.-попул. літ.); **(45) Терма́льні во́ди (джере́ла)**, *геол.* — теплі та гарячі підземні води, що виходять на поверхню землі. *Насичені газами й мінеральними речовинами, термальні води мають дуже цінні властивості й використовуються з лікувальною метою* (з наук.-попул. літ.); *Камчатка... Тут і справді все нагадує про вулканічні процеси: і будова ландшафту, і безліч термальних джерел та гейзерів* (з наук. літ.); **Хімі́чне очи́щення стічни́х вод** *див.* **очи́щення; (46) Хло́рна вода́** — зеленкувата рідина, що складається з розчину двох об'ємів хлору з одним об'ємом води. *Хлорна вода вживається в медицині* (з навч. літ.); **(47) Ша́хтні во́ди** — підземні води, що проникають у гірничі виробки. *У більшості випадків шахтні води не придатні для пиття і мають властивості, що виключають їхнє використання в технічних цілях без попереднього оброблення* (з наук. літ.); **(48) Ювені́льна вода́**, *геол.* — підземна вода, що утворюється в магматичній зоні і піднімається на поверхню Землі. *Терми можуть мати воду ювенільну, що утворилася внаслідок конденсації пари, яку виділяє магма* (з наук. літ.).

◊ **Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (спливло́, збігло, упливло́, утекло́** *і т. ін.)* *див.* **бага́то; Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)>** *див.* **бу́ти; Бу́ря в скля́нці** *(заст.* **у шкля́нці) води́** *див.* **бу́ря; Вари́ти (вива́рювати) / ви́варити во́ду** *див.* **вари́ти; (49) Взяла́ вода́** *кого* — хто-небудь утопився. *Недаремно Іван поспішав з полонини: він не застав Марічки живою. За день перед сим, коли брела Черемош, взяла її вода* (М. Коцюбинський); **Ви́ведений на чи́сту во́ду** *див.* **ви́ведений; Виво́дити / ви́вести на чи́сту** *(рідко* **свíжу) во́ду** *див.* **виво́дити[1]; Ви́лами [по воді] пи́сано <Ви́лами по воді́>** *див.* **пи́саний; Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (нагору, на чи́сту во́ду)** *див.* **виплива́ти; Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну** *див.* **ви́хлюпнути; Вихо́дити / ви́йти** *(рідко* **ви́скочити) сухи́м з води́** *див.* **вихо́дити; (50) Вода́ не освя́титься (не відсвя́титься, не посвя́титься)** *без кого, перев. ірон.* — ніщо не обійдеться без кого-небудь; хтось втручається у все. *А Солов'їха і свого носа туди таки втисла: без неї, бачте, ніде вода не освятиться* (І. Нечуй-Левицький); — *Коли з'явилася тут Федоська, ніхто наче й не помітив. А взагалі, без неї в селі, як кажуть, вода не освятиться* (В. Вільний); *Вести приїжджих гостей випало на долю Семену Бойкові, до нього вчепилася й дружина, — без неї, бач, вода не посвятиться* (Ю. Яновський); **Втопи́ти в ло́жці води́** *див.* **втопи́ти; (51) Грішна вода́**, *жарт.* — горілка. — *Запрошую вас сьогодні на свято, сусіде. — А грішна вода буде? — питає сусід* (Ю. Яновський); **(52) Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́**, *ірон.* — дуже далека рідня. *Одного прекрасного вечора приходить у гості до Скоробагатьків якась далека їх родичка, того ступеня родичання, що називається десятою водою на киселі* (Г. Хоткевич); — *Він їй, кажуть, доводиться родичем — десята вода на киселі* (О. Донченко); — *Мене почали люди розпитувати, хто я і звідки. Виявилися земляки, майже родичі, сьома вода на киселі* (із журн.); **[І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш)** *див.* **спійма́ти; (53) І вода́ відсвя́титься (освя́титься)** *кому і без дод., грубо* — хто-небудь помре, буде вбитий (перев. про погрозу). *Іди мені зараз же, бо як візьму кочергу, то тут тобі й вода освятиться* (Григорій Тютюнник); *Він аж зіщулився, думає, зараз огріє жінка, та й вода відсвятиться* (Ю. Мокрієв); **І води́** *(рідше* **водо́ю) не замути́ть** *див.* **замути́ти; [І] водо́ю не розли́ти (не розілля́ти, не розілле́ш)** *див.* **розлива́ти; [І] за холо́дну во́ду не прийма́тися / не прийня́тися** *див.* **прийма́тися; І кінці́ в во́ду** *див.* **кіне́ць[1]; Каламу́тити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду** *див.* **каламу́тити; Ли́ти во́ду** *див.* **ли́ти; Ли́ти во́ду на млин** *див.* **ли́ти; Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір]** *див.* **ли́ти; Лі́зти у во́ду, не зна́ючи бро́ду** *див.* **лі́зти; Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній** *(рідше* **мутній) воді́** *див.* **лови́ти; Набира́ти / набра́ти води́ в рот** *див.* **набира́ти; Не бра́тися / не взя́тися [і (ні, ані́)] за холо́дну** *(рідше* **студе́ну) во́ду** *див.* **бра́тися; Нема́ (нема́є) проми́тої води́** *див.* **нема́; (54) Ні (ані́) за холо́дну во́ду:** а) нічого не робити; нічим не займатися. *Степанида пече-варе* [варить] *і біля корови, і біля кабана, і коноплі тіпа, а Горпина вже ні за холодну воду* (Л. Яновська); — *То ж десь, видно, щаслива твоя, синочку, ненька. А мої лобуряки — ні за холодну воду* (Ю. Збанацький); б) *(зі сл.* в з я т и с я, *із запереч.)* ні за що. — *Ті, кому треба було перекрити хату, запрошували Степана, обіцяли добру плату й харчі... Степан одказував їм одне: "Доки не проведу своїх лелек в ирій, не візьмуся ані за холодну воду! Мені лелек доглядати треба"* (Григір Тютюнник); **Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом** *див.* **носи́ти; Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас)** *див.* **перебива́тися; Піти́ (збігти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю)** *див.* **піти́; Піти́ у во́ду** *див.* **піти́; Пливти́ (плисти́, іти́** *і т. ін.)* **/ попливти́ (поплисти́, піти́** *і т. ін.)* **за течі́єю** *(рідше* **по течі́ї, куди́ вода́ несе́)** *див.* **плисти́; Пливти́ (плисти́, іти́** *і т. ін.)* **/ попливти́ (поплисти́, піти́** *і т. ін.)* **про́ти течі́ї (про́ти води́)** *див.* **плисти́; Поповива́рювати води́** *див.* **поповива́рювати; Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би]** *див.* **прохо́дити; Ре́шетом у воді́ зірки́ лови́ти** *див.* **лови́ти; Рі́зати (розрі́зувати, розрі́за́ти) / розрі́зати во́ду (хвилю)** *див.* **рі́зати; Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на хліб та (і) [на] во́ду** *див.* **сади́ти; Спливти́ (сплисти́, уპливти́** *і т. ін.)* /

рідко **сплива́ти (уплива́ти) [за] водо́ю** *див.* **сплива́ти; Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́** *див.* **тихі́ший; Товкти́ во́ду в [сту́пі]** *див.* **товкти́; Товчі́ння (то́вчення) води́ в [сту́пі]** *див.* **товчі́ння; У вого́нь (в ого́нь) і [в] во́ду** *див.* **вого́нь; Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти** *і т. ін.)* **кінці́ в во́ду** *див.* **хова́ти**[1]**; Хоч водо́ю розлива́й** *див.* **розлива́ти; Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий** *див.* **напива́тися; Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту** *(рідко* **з гори́) та в во́ду** *див.* **міст; (55) Хоч у во́ду** — уживається для підкреслення безвихідного становища кого-небудь. [С т е п а н *(зиркнувши на Голохвостого):*] *Чого цей ланець тут?* [Г а л я:] *То, Степане, горе моє!* [С т е п а н:] *Як? Що таке?* [Г а л я:] *Та, либонь, свата* [сватає] *мене, а мені хоч у воду!* (М. Старицький); **(56) Чи́стої [чисті́сінької] води́** — який відповідає всім притаманним ознакам, властивостям чого-небудь; справжній. — *О, Макаре, це історія... Тисяча і одна ніч. Романтика... Чистої води романтика. Тепер такого не буває* (Ю. Збанацький); *Світла ніч стояла над горами. Чиста, прозора, вона просвічувала наскрізь, як синій коштовний камінь чистої води* (О. Гончар); — *Демагогія чистої води, — зривався Дим на півнячий крик. — Над усім має бути контроль* (Є. Гуцало); *Термін "гранослов" видається давно відомим, хоча насправді це чистісінької води неологізм* (з газ.); **Щоб тобі́ (йому́, їй** *і т. ін.)* **з води́ й [з] роси́ йшло <З роси́ та з води́ [тобі́ (йому́, їй** *і т. ін.)*]> *див.* **іти́; Як во́ди напи́тись** *див.* **напива́тися; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **води́ в рот набра́ти** *див.* **набира́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **води́ в рот понабира́ти** *див.* **понабира́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **водо́ю вми́ло (зми́ло) <Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **вода́ вми́ла (зми́ла)>** *див.* **умива́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **дві кра́плі (крапли́на) [води́] <Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кра́пля (крапли́ни) води́>** *див.* **кра́пля; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **за водо́ю йти** *див.* **іти́; (57) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з води́:** а) *(зі сл.* р о с т и, і т и *і т. ін.)* надзвичайно швидко. — *Давиде! Ой, ти ще більшим став! Ростеш мов з води* (М. Стельмах); — *Гриби тепер ішли мов із води. Їх збирали щоденно і дорослі, і діти...* (Ю. Збанацький); *Овес! Що за чудовий овес в цьому році! З самої весни гнало його як з води!* (В. Москалець); б) зовсім несподівано, раптово. *Аж ось Марко... Він, здавалось, зник був зовсім з наших очей, тепер не витримав — виринув в гостро цікавий момент як із води* (С. Васильченко); *На голос пісні до них добувається з берега ще один. Виник ніби з води. Причалив човна, вичалапкує на берег* (О. Гончар); в) дуже легко, добре, вдало. *В міжріччі Орелі та Берестової ніхто не осмілювався змагатися з Онисимом на ниві. У нього все йшло як із води, повніло й дозрівало, викликало заздрість убогих хуторян* (М. Рудь); **(58) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з гу́ски (з гусака́) вода́** *з кого* — хто-небудь зовсім не реагує на щось; ніщо не впливає, не діє на когось. — *Траплялось, що одна* [жінка] *вдряпне, друга забере трохи глибше, третя ніби за живе зашморгне, то все те як з гуски вода* (Марко Вовчок); *Я пильно придивлявся до нього* [Гризоти] *тоді на бюро .. Сидить собі, а з нього як з гусака вода... Не буде з нього толку, не буде* (В. Речмедін); — *Скільки не критикують того начальника робпостачу, а з нього мов з гуски вода, — каже Василина* (О. Гончар); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ка́мінь у во́ду** *див.* **ка́мінь; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льодом)** *див.* **лину́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **лист за водо́ю** *див.* **лист**[1]**; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ри́ба з водо́ю** *див.* **ри́ба; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ри́ба у воді́** *див.* **ри́ба; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ску́паний у ме́ртвій воді́** *див.* **ску́паний; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у воді́ (у во́ду) намо́чений** *див.* **намо́чений; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **у во́ду впа́сти (ка́нути, пірну́ти** *і т. ін.)* *див.* **упа́сти**[1]**; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у во́ду диви́тися / гля́нути** *див.* **диви́тися; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у во́ду опу́щений** *див.* **опу́щений; (59) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у ре́шеті води́**, *ірон.* — зовсім немає. [Я р о ш е н к о:] *Я проти вашої статті тому, що критики в ній немає. Є тільки видимість критики.. Там правди — як в решеті води* (О. Левада); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **холо́дною водо́ю** *(рідко* **холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти)** *див.* **обдава́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[холо́дною** *(рідко* **зи́мною)] водо́ю обли́тий** *див.* **обли́тий; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́)** *див.* **чорт; Як [раз] плю́нути** *(рідко* **на во́ду)** *див.* **плю́нути; Як сіль у воді́** *див.* **сіль.**

ВОДЕВІЛІ́СТ, а, *ч.* Автор водевілів. *Можна згадати видатних українських водевілістів XIX століття: І. Котляревського, Г. Квітку-Основ'яненка, М. Кропивницького* (з наук.-попул. літ.); *Глибоке новаторство А. Чехова-водевіліста полягало в тому, що він прагнув рішуче порвати із традиційними уявленнями про водевільний жанр як про специфічний жанр легкої комедії* (з навч. літ.).

ВОДЕВІЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **водевіліст.** *Водевілістка Д. Зеркалова — виконавиця ролей "комічних підлітків"* (з мемуарної літ.).

ВОДЕВІ́ЛЬ, ю, *ч.* П'єса легкого комедійного змісту, в якій діалоги чергуються з піснями й танцями. *Вже піднялась завіса, вже почали грать на сцені водевіль* (І. Нечуй-Левицький); *Водевілі Артемовського культивували народну пісню, що за тих часів було і сміливо і важливо* (М. Рильський); *Отакий, товаришочки, водевіль зіграв* (А. Крижанівський); — *Ні, ти собі тільки уяви — ховаєшся під ліжко чи, наприклад, у шафу. Ми з Мартою лягаємо трохи поспати, а ти потихеньку виходиш. Класний водевіль, ні?* (Ю. Андрухович).

ВОДЕВІ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **водевіль.** *Водевільні сцени переодягання випадають із загального стилю комедії "В степах України"* (з наук. літ.); *Характери водевільних персонажів не були складними* (з наук. літ.); *Шлягер був інтернаціональною сумішшю безлічі національних міських пісенних традицій, а також водевільних куплетів, романтичної романсової лірики, шантанних "жорстоких" романсів, модних танців* (з наук. літ.); *Батько відомого саксофоніста й композитора був водевільним артистом, мати — медсестрою* (з наук.-попул. літ.); *Водевільний сюжет;* // Власт. водевілю. *Інтрига п'єси розвивається за водевільним принципом: в її основі — ланцюг невідповідностей, непорозумінь між романтично налаштованою героїнею та прозаїчно орієнтованим героєм, а врешті й усім оточенням* (з наук. літ.); *Від драматургів глядач вимагає відтворення не дрібних камерних чи водевільних ситуацій, а показу великої панорами життя народу* (з мемуарної літ.); *Водевільні елементи.*

ВОДЕВІ́ЛЬЧИК, а, *ч.* Зменш. до **водевіль.** *По всіх малих і великих містах спектаклі українські справляли справжній фурор. Навіть такий серйозний розум, як Куліш, у виставі водевільчика "Москаль-чарівник" бачить щось надзвичайне* (Л. Старицька-Черняхівська); *У театрі давали якогось*

там поганенького одноактового водевільчика, давали якраз тоді, коли до театру збиралась публіка (із журн.).

ВО́ДЕНЬ, дню, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 1 — проста речовина, яка складається з двох атомів гідрогену; газ без кольору, запаху й смаку. *Дирижабль наповнюється найлегшим у світі газом — воднем* (М. Трублаїні); *Перші дві з половиною години стоїчно дививсь у ставок і думав: "Отже, дивись: кисень з воднем, яке-небудь H_2O, а скільки риби має"* (Остап Вишня); *В повітрі водень почав бурхливо з'єднуватися з киснем, учні знають, що з такого поєднання утворюється... — Вода! Водяна пара! — хором закричали діти* (О. Бердник); *Збільшується використання водню в металоводневих системах ядерних і термоядерних енергетичних установок* (з наук. літ.).

△ **(1) Хло́ристий во́день** — безбарвний газ із різким запахом, сполука хлору з воднем. *Від гострого запаху хлористого водню крутило в носі й дерло в горлі* (з наук.-попул. літ.); *Розчин хлористого водню у воді називається соляною кислотою* (з навч. літ.).

ВОДИ́ТИ, воджу́, во́диш, *недок., кого, що, чим, у чому.* 1. Те саме, що **вести́** 1, але з позначенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках. *Розповів* [Ісус Христос] *також приказку їм: Чи ж може водити сліпого сліпий? Хіба не обидва в яму впадуть?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *З перших літ дитину мати За рученьку водить; А як стане підростати, Само собі ходить* (П. Грабовський); *Тепер мені ліпше і я знов можу ходити сама з палкою, а то вже було так, що мене водили, мало не носили* (Леся Українка); // Супроводити когось по якійсь території, приміщенню, показуючи що-небудь, гуляючи і т. ін. *Він водив Петра усюди, показував рибальські снасті, розказував, куди, що і як* (Панас Мирний); *Коли до них приїздили гості з Тули, Ігор охоче водив їх по Севастополю* (В. Кучер); // Примушувати когось іти з собою куди-небудь. *В ту ніч у вікно бачив Яким, як водили його* [Давида] *на допит* (А. Головко); // Примушувати йти з собою приручену тварину. [В і д ь м а:] *Я медведя водитиму, А як найду ката, То й спущу його на його* [нього] (Т. Шевченко); *Водити гуляти малесенького чистопорідного песика з п'ятого-шостого поверху разів по п'ять-шість на день — дуже приємне спортивно-гімнастичне заняття* (Остап Вишня); *Двором затупцяли коні й задеренчало цебро, певне, фурман водив коні до води* (Олесь Досвітній).

2. Ходити на чолі кого-, чого-небудь; очолювати кого-, що-небудь; бути ватажком (війська, загону і т. ін.). [О д и н к о з а к:] *Ти вірно служив, водив військо на ворогів і край оборонив* (І. Нечуй-Левицький); *Руські люди не скажуть, що князь Святослав марно проливав кров, повік не скажуть, що він, князь Святослав, водив їх на марні війни...* (С. Скляренко); *В противагу старшому братові Тимошеві, енергійному, розумному і хороброму юнакові, який .. очолював Чигиринську козацьку сотню, а згодом водив у бої велике військо і помер від тяжкого поранення, Юрась був завжди кволий, млявий, бездіяльний* (В. Малик).

3. Те саме, що **вести́** 3, але з позначенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках. *Третій день Галина водить пасажирський швидкісний паровоз на новій залізничній колії* (Іван Ле); *А наймолодший* [син] *вчиться Водити літака* (А. Малишко); *Дуже швидкої їзди Валерій не любив, хоч умів майстерно водити машину* (Микита Чернявський).

4. *чим.* Рухати чимсь то в один, то в другий бік. *А все це булана .. Серце її не на місці, ото вже водитиме вухом, поки й спіткнеться* (П. Тичина); *Та вмить Івашко занепокоївся і почав пильно водити головою то туди, то сюди, щось розшукуючи очима* (В. Винниченко); *За кожним рухом олівця Василько водив ще й кінчиком язика* (П. Панч); // Пересувати щось по якій-небудь поверхні. *Водячи указкою по карті, він розповідає, які ріки зустрінуться під час мандрівки* (О. Донченко); *Кричеєв не одразу підвів голову, а підвівши, кинув недбало: "Зачекайте хвилину" і знову заходився водити сухим пером понад рядками* (Б. Антоненко-Давидович).

5. *у чому, розм.* Одягати, наряджати кого-небудь у щось. *Що ти мене, як старця, у драному водиш?* (Сл. Гр.); *А жіночку свою любив .. Як те паня, як ту дитину, У намистах водив!* (Т. Шевченко).

6. *перен., кого, розм.* Манити обіцянками; обнадіювати. — *Та ти кажи, чи підеш за нього, чи не підеш, а то водить парубка — ні собі, ні людям!* (М. Коцюбинський); *Два роки буде, як він дівчину водить, а тепер як? Залишити її на посміх людям?* (Ірина Вільде).

(1) Води́ти (вести́) / повести́ тано́к (тано́чок, та́нці, *рідко* **хорово́д)** — ходити по колу з піснями, узявшись за руки. *Набігалась* [Оксана] *у хрещика, виморила усіх, давай хороводи водити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Все те для тебе дам я, козаче, Тії палати й віночок. Всіх зберу подруг, будем для тебе Легкий водити таночок* (Леся Українка); — *Там, — пригадала княгиня Ольга, — в далекому Києві і по всій Русі в цей вечір .. клали вогні, співали пісень, водили танці* (С. Скляренко); **(2) Води́ти козу́:** а) *(етн.)* комедійний обряд на свято Маланки, за яким у новорічний вечір (за старим стилем) молоді люди разом із кимсь переодягненим у козу ходять від хати до хати і щедрують, а хазяї обдаровують їх харчами і грошима. *Однокашники* [згадували], *як водили козу в часи нашої молодості, ходили до дівчат* (Г. Тарасюк); *Звичай водити козу — це містичне дійство, що прийшло до нас ще з дохристиянських часів і продовжує жити в обрядових дійствах сучасних колядників і щедрувальників* (з наук.-попул. літ.); б) *(перен.)* збирати гроші почергово від одного до іншого. *Чоломбитько добре пригадував, що Остапчук частував у "Трьох поросятах" не тільки його, він тоді просто віяв грошима, вони водили козу від столу до столу* (В. Шкляр).

◊ **Вести́ (води́ти) пере́д** *див.* **вести́; (3) Води́ти за чупри́ну** *кого, зневажл.* — верховодити над ким-небудь, навіть бити (перев. чоловіка). *Нащо тому жінка молода, кого й стара за чуприну водить!* (Номис); **(4) Води́ти компа́нію** *з ким* — мати дружні стосунки, приятелювати, знатися з ким-небудь. *З Костогризами і Сороками я не люблю водити компанії* (І. Франко); *З Юрієм, правда, вони компанію водили, бо він був старший за них літами і дужчий* (Ф. Бурлака); *Я водив компанію з слободенськими парубками, вчився від них пісень* (з мемуарної літ.); **(5) Води́ти на моту́зці (на налі́гачі)** *кого, зневажл.* — позбавляти кого-небудь самостійності в діях, у поведінці. *Як хочеться іноді їй .. приневолити його чим-небудь задуматись .. Але вона сього не зробить... Він сам, сам повинен дійти до сього, і не їй водити його на налигачі* (Г. Хоткевич); [Ш е р е м е т а:] *Ех, товариші! Ми ще слабі. Дозволяємо ще водить себе на мотуз-*

ці (Мирослав Ірчан); **(6) Води́ти очи́ма:** а) *(за ким)* пильно стежити, дивлячись на кого-небудь. *Святий Миколай все за мною слідком водить очима* (І. Нечуй-Левицький); *Мотря цілий вечір водить за нею напруженими очима і вичікує слушного моменту, щоб одверто поговорити* (Ірина Вільде); б) дивлячись, виражати поглядом певний стан або почуття (перев. здивування, тривоги, неспокою). *Цілковита розгубленість і безпорадність опанували кожного з пасажирів. Кожен водив навколо повними тривоги очима, шукаючи якогось порятунку* (Г. Коцюба); *Якась жінка стояла під розбитим осокором з двома дітками і печально водила очима* (Є. Кравченко); **(7) Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са,** *рідко* **за ки́рпу)** *кого* — обдурювати кого-небудь певний час, не виконуючи обіцяного або зволікаючи виконання чогось чи приховуючи щось. *Нехай лиш Турн, що верховодить І всіх панів за кирпи водить, З Енеєм порівня плеча* (І. Котляревський); *Коли б він і в цьому складі комітету був, напевно, все було б інакше. Він би не дав Рябоклячу з Пожитьком ціле село десять місяців за ніс водити* (А. Головко); — *Тамтешній воєвода водив за носа обох привідців.., доки не зміцнив оборону фортеці так, що не під силу було взяти її* (Д. Міщенко); — *Отакої! — здивувався тепер уже Кулик. На мить він розгублено замовк. А потім посміхнувся: розумію, мовляв, це так годиться. Жінка мусить спочатку відмовити, трохи поводити за ніс* (С. Журахович); — *Які цілі ти переслідував, коли писав про мене дописа в обласну газету? "Що ж робити? Поводить його трохи за носа чи відкрити карти зараз же?"* (Григорій Тютюнник); **(8) Води́ти хліб-сіль (хліб і сіль)** *з ким і без дод.* — бути з ким-небудь у дружніх стосунках; товаришувати. [К е м б л ь:] *З покійним Джеком водили здавна ми хліб-сіль!* (Леся Українка); [Г о л у б и х а:] *Отже я й подумала: піду-таки! Чого ж їм уже так цуратися? Колись же таки, за чоловіків, хліб-сіль водили* (Олена Пчілка).

ВОДИ́ТИСЯ, воджу́ся, во́дишся, *недок.* 1. *з ким, розм.* Знатися, мати справу, дружити, приятелювати з ким-небудь. *Хто Закон береже, розумний той син, а хто водиться із гультяями, засоромлює батька свого* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Охріме! не зробись сміховищем села. Покинь, кажу, панів, водиться з ними годі!* (Є. Гребінка); *Заборонили* [батьки] *не тільки водитися, але й зустрічатися з тим капосним Васильком* (Ю. Смолич); // Ходити з ким-небудь. *Панночка така весела, балаклива; очі блищать; водиться з ним* [женихом] *попід руки* (Марко Вовчок); *Тягнирядно, ось уже кілька днів не вихмеляючись, гуляє в них в Обухівці, з Гнидою водиться по селу* (А. Головко).

2. *тільки 3 ос. одн. і мн.* Плодитися, жити, бути (про тварин). — *А скажіть мені: як згорить батькова хата, де будуть тогді* [тоді] *горобці водитися?* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Оте дальнє озеро більше і глибше, та й риба в ньому водиться добра* (А. Шиян); // *перен.* Бути в наявності (про неживі предмети і явища). *Де слова з ділом розходяться, там непорядки водяться* (прислів'я); — *От би за Грицьком бути! Хата є, город є, та й грошенята, мабуть, водяться...* (Панас Мирний).

3. *тільки 3 ос. одн.* Бути звичаєм, загальноприйнятим правилом. *Вони міряли ту воду дрючками... і кричали стурбовано один на одного. "Мабуть, лаються та обвинувачують один одного в тім, що така глибока вода. Так-бо водиться. Хоч ніхто з них, мабуть, у тім не винен"* (І. Багряний); // *у кого.* Бути характерним для когось. *Раз ласуни, як водиться у них, Поснідать добре захотіли* (Л. Глібов); — *То ви хочете, щоб я взяв собі ваше прокляття? — Ти його вже взяв .. Так воно водиться в нас, чарівників! Через це не лякайся й добудь науку до кінця* (Валерій Шевчук).

(1) Як во́диться (веде́ться), *вставн. словоспол.* — як звичайно буває, як прийнято. *Рідна хата, як водиться, старшому братові зосталася* (Панас Мирний); *Шовкун, з'явившись, як ведеться, спочатку на командний пункт, до писаря, несподівано зустрівся там з Ясногорською* (О. Гончар); *Все село вийшло в поле, жати, як ведеться, першим жито* (М. Малиновська); *Дружина свариться: .. вихідного вечора над зошитом сиджу замість того, щоб на майдан чи до парку, між люди, в парі пройтися, як водиться* (В. Дрозд).

◊ **(2) Води́тися за пете́льки́** *з ким* — ворогуючи, битися, боротися з ким-небудь. *Бовдюг, що воював ще в імперіалістичну, довго мовчав, покручуючи рудого вуса, потім прорік багатозначно: — Германець, їдять його мухи, вояка хитрий. З ним довго за петельки водитися будемо* (Григорій Тютюнник).

ВОДИ́ЦЯ, і, *ж.* Пестл. до **вода́** 1. *Людська крівця — не водиця, розливати не годиться* (Номис); *Подивилась у водицю На личко своє* (Леся Українка); *Що ж мені діяти, серце моє, Кінь його в мене водиці не п'є* (А. Малишко); *Покличте, хлопці, лікаря швиденько, Водиці з цукром дайте гуцуляті* (П. Воронько); — *Як водиця? — запитав Ґалаґан. — Хороша вода. Холодна — зуби ломить, — відказав Пилип* (Ю. Мушкетик); — *То, сину, промені віддзеркалюються у водиці, у росинці* (О. Бердник); * Образно. *Добра звістка з далекого краю це холодна водиця на спрагнену душу* (Біблія. Пер. І. Огієнка); * У порівн. *Кров лилася, як водиця, і падали, падали вбиті та поранені з обох боків...* (В. Малик).

Живу́ща та (і) цілю́ща (зцілю́ща) вода́ <Живу́ща-цілю́ща води́ця> <Цілю́ща вода́> *див.* **вода́; Повідна́ вода́ (води́ця, води́чка)** *див.* **вода́.**

ВОДИ́ЧЕНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **води́ця** і **води́чка.** *Ой, у полі криниченька одна, Ой, холодная водиченька до дна* (з народної пісні); *Ой ходіть, хлопці, до мене — Солодка в мене водиченька* (з народної пісні); *А самі* [каченята], *хоч далеченько, до води, до водиченьки — сухо ж нам у роті!* (М. Вінграновський).

ВОДИ́ЧКА, и, *ж.* Пестл. до **вода́** 1. *Пустуючи, дурне Ягня Само забилося до річки — Напитися водички* (Л. Глібов); *Це вже не подобалось Євграфові Фірсовичу .. І цукру дали зовсім мало — він звик пити солодкий чай. Та й хіба не можна було дати справжнього окропу замість цієї тепленької водички!* (Б. Антоненко-Давидович); *Гомонить, шумить водичка. То наш Тікич грає* (П. Усенко); — *Поїж суничок з медом, а потім зап'єш водичкою лісовою, чистою, смачненькою...* (О. Бердник); * У порівн. *Вони озирнулись — чи бусурмани не стежать — і пригостили його своїм пальмовим вином. Казав — смачне, солодке і йде, як водичка* (Ю. Логвин).

Повідна́ вода́ (води́ця, води́чка) *див.* **вода́.**

ВОДІ́Й, я́, *ч.* 1. Особа, яка керує транспортним засобом і отримує платню за перевезення кого-, чого-небудь. *Я сів у автобус у районі Відрадного, кинув у автомат монету, але автомат не діяв і не викинув мені квитка. Я сказав водієві: — Товаришу водію, автомат не працює...* (Б. Антоненко-Давидович); *Водії чи командири машин шукають надійного об'їзду, щоб не засісти в болото* (Є. Доломан); *Трамвай дзеленчав, худий, у форменці й окулярах водій раз у раз висовувався*

у віконце (М. Олійник); *Організатор незаконного бізнесу всі супровідні документи на вантаж передавав водіями бензовозів* (з газ.); // Особа, яка керує автомобілем; шофер. *На повний газ включив мотор досвідчений водій* (М. Упеник).

2. Той, хто керує власним транспортним засобом (автомобілем, мотоциклом і т. ін.). *Чи водій був невправний, чи з іншої причини, але мотоцикл їхав по піщаній дорозі якимись хвилями* (М. Малиновська); *Сріблястий "вольво-кенгуру" зупинився, навіть вирулив на зустрічну смугу. Водій квапливо виліз назовні і, ковзаючи, підбіг до місця пригоди* (А. Кокотюха); *Кермо тримала* [Світлана Кузьмівна] *впевнено, дистанцій дотримувалася чітко. Спеціалісти кажуть: з жінок водії кращі, ніж з чоловіків* (Ю. Мушкетик); *Біля ґрунтової дороги, що відгалужується від чорної стрічки асфальту, прошу водія зупинити* (з газ.); *Закінчивши навчання в автошколі та склавши іспити, хлопець нарешті отримав посвідчення водія* (з газ.).

3. *перен.* Той, хто вказує шлях кому-небудь; керманич. *Культ особи випливав зі спроби поставити окремого героя над масами, над народом — і притому не як водія і виразника їх інтересів, а як вершителя їх долі* (із журн.).

ВОДІ́ЙКА, и, *ж., розм.* Жін. до **водій** 1, 2. *Чому вони врізались? Що їх кинуло з потоку в оту металеву сіть? .. Могла ж вона, водійка, й від чаду зомліти за кермом, від дорожнього перегару..?* (О. Гончар); *Водійка автівки не впоралася з керуванням і виїхала на смугу зустрічного руху* (з газ.); *Юна водійка двоколісного транспортного засобу здійснювала маневр розвороту* (з газ.).

ВОДІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **водій** 1, 2. *Автомобілі йдуть крилом до крила, упритул, .. одначе Заболотна справді виявляє тут водійський хист* (О. Гончар); *Втримавшись під час чергового водійського фінту, Рибалка, котрий попри все стискав "макаров" у руці, наплював на обережність, наставив ствола на Патика...* (А. Кокотюха); *Водійські навички;* // Належний водієві. *Новий закон передбачає введення не тільки біометричних закордонних паспортів, але також пенсійних і водійських посвідчень, страхових свідоцтв, карток мігранта, дозволів на роботу* (із журн.); *Водійське місце; Водійські права.*

ВОДІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **водити** 1–4. *Не встигли зачинитися двері, як в'язні заходилися швидко мити підлогу, користаючись з того, що наглядач саме зайнятий водінням інших камер до вбиральні* (І. Багряний); *Юста-Грата Гонорія змалку жила в царі-городі Константинополі разом із братом, а коли брат водінням Пульхерії сів на стіл у Римі, то забрав із собою й сестру Юсту* (І. Білик); *Він розумів, що зараз Валя показуватиме свій найвищий клас водіння машини* (В. Собко); *Водіння суден у відкритому морі та ще й у негоду вимагало виняткової майстерності* (з наук.-попул. літ.); *Підшипники ковзання із розроблених вуглепластиків з успіхом пройшли польові випробування у вузлах тертя автомата водіння бурякозбиральних машин* (з наук. літ.); *Пан доктор .. насторожено наготовився, — щось непевне було в цьому тоні, в силуваній посмішці, в задумливому водінні пальцем по шорсткій скатертині* (В. Винниченко).

ВОДНЕ́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **во́день.** *Є необхідність одержання коректних експериментальних даних для оцінки енергії взаємодії біомолекул з водою, енергій водневих зв'язків* (з наук. літ.); *Водневий атом; Водневий показник;* // Пов'язаний із воднем. *У взаємодії водневмісних середовищ з металами в більшості випадків спостерігається втрата ними функціональних властивостей — воднева деградація металів* (з наук. літ.).

2. Який має у своєму складі водень. *Спроможність азоту до утворення рухливих кисневих і водневих сполук у різноманітних умовах водного середовища зумовлює не тільки його міграційні властивості, а й широке розповсюдження в підземних водах* (з наук. літ.); *Від іскри вибухає кисневоднева суміш* (з навч. літ.); // Який характеризується виділенням, утворенням водню. *У 1904 році В. Л. Омелянський виділив культури бактерій, що спричинюють метанове й водневе бродіння целюлози* (з наук.-попул. літ.).

3. Пов'язаний із дією ядерної енергії атомів водню. *Академік А. М. Підгорний збагатив науку видатними дослідженнями з проблем традиційної та водневої енергетики* (із журн.).

△ **Водне́ва бо́мба** *див.* **бо́мба; Водне́вий цикл** *див.* **цикл.**

ВОДНЕВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить водень. *Очищений водневмісний газ повертається в систему гідроочищення, а вуглеводневі гази використовуються як паливний газ* (з наук. літ.); *У дисертації розглянуто питання прогнозування міцності та довговічності елементів конструкцій у водневмісних середовищах* (з наук. літ.).

ВОДНЕВМІ́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **водневмі́сний.** *До переваг пропонованого свердловинного приладу відносимо підвищену чутливість до водневмісності гірських порід* (з наук.-техн. літ.); *Під час деформування металів їх кристалічна ґратка розширюється і створюється більше вільного місця для водню, тобто водневмісність металу зростає* (з наук. літ.).

ВОДНЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до водню (ознаками, властивостями і т. ін.). *Здебільшого акцептор утворює так званий воднеподібний домішковий центр, енергію якого просто оцінити з розв'язку рівняння Шредінгера для атома* (з наук. літ.); *Енергія електрона у воднеподібній системі дорівнює сумі його кінетичної і потенціальної енергій в електростатичному полі ядра* (з наук. літ.); *Воднеподібна модель; Воднеподібна функція відносного руху електрона; Воднеподібні атоми.*

...ВО́ДНИЙ, а, е. Друга частина складних прикметників, що вказує на відношення або належність до води, кількісну чи якісну характеристику якої подано в першій частині, напр.: г л и б о к о в о́ д н и й, м і л к о в о́ д н и й, п о в н о в о́ д н и й, п р і с н о в о́ д н и й.

ВО́ДНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **вода́** 1, 2. *Повитикались ті скелі з водної глибини і стирчать, неначе вартова сторожа* (О. Стороженко); *Водна стихія.*

2. Який містить воду (у 1 знач.). *Максимум концентрації солей завжди спостерігався у верхніх шарах ґрунту* (з наук. літ.); *Численні хімічні перетворення речовин у клітинах відбуваються лише у водних розчинах. Дуже багато води є в крові, лімфі* (з навч. літ.).

3. Який живе, росте, водиться у воді. *Лагідні хвилі гойдають водні лілеї* (М. Коцюбинський); *Гідробіологи пропонують внести до Червоної книги досить велику кількість водних безхребетних* (з наук.-попул. літ.); *К. Мошинський наводить приклади з етнографії слов'янських народів, коли вони відмовлялися рятувати потопаючого, розцінюючи це як жертву, яку взяв собі водний демон* (з наук. літ.).

Во́дна ста́нція *див.* **ста́нція.**

△ **Во́дне господа́рство** *див.* **господа́рство; Во́дне законода́вство** *див.* **законода́вство; Во́дне по́ло** *див.* **по́ло; Во́д-**

ний бала́нс *див.* **бала́нс**[1]; **Во́дний када́стр** *див.* **када́стр; Во́дний об'є́кт** *див.* **об'є́кт; Во́дний пода́ток** *див.* **пода́ток; Во́дний сервіту́т** *див.* **сервіту́т; Во́дний тра́нспорт** *див.* **тра́нспорт; Во́дний фонд** *див.* **фонд; Во́дний шлях** *див.* **шлях; Во́дні ли́жі** *див.* **ли́жі; Во́дні ресу́рси** *див.* **ресу́рс.**

ВО́ДНИК[1], а, *ч.* Робітник або службовець на водних шляхах сполучення (у судновій команді чи в складі берегового персоналу). *Ось розчистять плавні, розіллється тут море, і стане він тоді, як і старший брат, водником, водитиме флот по затоплених оцих урочищах* (О. Гончар); *Базою кафедри факультетської терапії з 1934 року була Київська лікарня для обслуговування водників* (з публіц. літ.).

ВО́ДНИК[2], а, *ч.* Діжка для води, а також стілець (ослін), на якому стоїть така діжка або відро з водою. *Дзвенять шибки, посуд на суднику, на воднику у сінях відра* (С. Васильченко); *Стара поліська хата мала біля дверей ще стільчик для відра з водою — водник* (з наук. літ.).

ВО́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Ступінь нагромадження певної кількості води в чому-небудь (перев. у річках, водоймищах, хмарах). *Водність рівнинних річок у другому півріччі залежить від характеру весняної повені* (з наук. літ.); *Під час сильних і тривалих опадів спостерігаються високі значення водності та льодності хмар* (з наук. літ.); *Водність зрілого меду становить 17,5–21 %* (з наук. літ.).

ВОДНО́, *присл., розм.* 1. У єдине ціле. *Погнали* [їздці] *по місячному шляхові, злиті зі своїми тінями водно, як велети з пісень, що їх співають пряхи під танок веретена* (К. Гриневичева); *Водно злилися наші вчинки — Одна ріка, одна рука* (М. Рильський); *Всі стовпилися навколо: на місці зварювання не було видно ніяких швів, залізна маса обох кінців скипілася водно* (І. Сенченко); *— А батога не хочу, — сміюсь я, посміхається у піваршинні вусища гончар, і дружно підсміюються гончаренята, сміх у них тоненький і сходиться водно, як дві ниточки* (М. Стельмах); *Надійшли пішаки руської раті. Вони не давали римлянам і готам зімкнутись водно* (І. Білик).

2. *розм.* Те саме, що **односта́йно;** однаково; як один. *В душі піднімавсь якийсь чудовий, солодкий смуток, і серце од того смутку билось палкіш, водно з чарівною музикою природи* (С. Черкасенко); *Віки минуть, інші часи настануть, люди не такі, як тепер, а голос твій лунатиме водно* (Б. Лепкий); *Вони* [робітники] *рухаються водно. Вони дихають водно. Вони думають водно* (Ю. Смолич); *— Чому не знати? — втручається бабуся, — он, коли Журавленків обікрадено, .. ніхто ж і не бачив і не чув, а всі зразу водно: не інакше, як Корінчук заліз* (В. Барка).

3. *діал.* Постійно, повсякчас. *Пазя дожидала панотця. Поглядала водно на двері, коли вони відчиняться й пропустять панотця з проповіддю* (Л. Мартович); *Чечель повертав голову на другий бік, примикав те одно видюще око і твердив водно: "Прости їм, Господи, бо не знають, що творять"* (Б. Лепкий).

ВОДНОДУ́Х, *присл., розм.* Одним ковтком. *Вони підійшли до кіоску, воднодух випили по склянці зельтерської і пішли далі* (М. Олійник); *Я підвівся, налив собі вина і воднодух випив* (з публіц. літ.).

ВОДНОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний з водною енергетикою. *Є спеціальні водогосподарські кадастри: іригаційний, водноенергетичний, воднотранспортний тощо* (з наук. літ.); *Під час саміту країн — членів Центральноазіатського співробітництва ухвалено рішення про створення регіонального міждержавного консорціуму в галузі водноенергетичних ресурсів* (з наук. літ.); *Водноенергетичний комплекс; Водноенергетичні розрахунки; Програмне забезпечення розрахунку довгострокових водноенергетичних режимів.*

ВОДНОКІ́НЬ, *присл., рідко.* Із запряженим одним конем. *Я пройшов кілометрів із п'ять, коли мене наздогнав візок воднокінь* (Ю. Яновський); *Шабельницький священик отець Василій у легкій бричці воднокінь повертався з поля, де вже третій рік йому гарно родив овес* (Ю. Хорунжий).

ВОДНОЛИ́ЖНИЙ, а, е, *спорт.* Пов'язаний з водними лижами. *Воднолижний спорт почав свій розвиток із середини 20-х років XX століття у Сполучених Штатах Америки* (із журн.); *Київська міська рада виділила земельну ділянку в парку "Дружба народів" для спорудження воднолижного комплексу* (з газ.).

ВОДНОЛИ́ЖНИК, а, *ч., спорт.* Той, хто систематично або професійно займається воднолижним спортом. *Якщо судно, що буксирує, і воднолижник не перебувають на спеціально відведеному для них фарватері, то вони повинні бути на достатній відстані від усіх інших суден, від берега, від людей, що купаються* (з мови документів); *Вага воднолижника підтримується лижею або лижами* (з навч. літ.).

ВОДНОЛИ́ЖНИЦЯ, і, *ж., спорт.* Жін. до **водноли́жник.** *Поетичні рядки одного зі своїх творів Микола Луків присвячує воднолижниці: "Дівчина по хвилях пронеслася, А за нею — чайка навздогін. І радіє мрії, що збулася, З потойбіччя Олександр Грін"* (з навч. літ.).

ВОДНОМОТО́РНИЙ, а, е. Пов'язаний з використанням моторного транспорту на воді. *Аквабайк є різновидом водномоторного спорту* (з наук.-попул. літ.); *Великого розвитку набув водний туризм — прогулянковий і спортивний, а це насамперед водномоторний і воднолижний спорт* (із журн.); *Водномоторне обладнання.*

ВОДНО́РА́З, *присл.* Те саме, що **водно́ча́с.** *Скажіть цареві, що виїду з города разом і водноразз, в одну годину, на чотирьох заставах* (І. Нечуй-Левицький); *— А хто там? — спитав* [Максим] *переляканим і водночас сердитим голосом* (І. Багряний); *Часом вона* [мати] *сердилась і на Євгена, .. і тоді вона замовкала на цілий вечір, не відповідаючи на його запобігливі звертання. То була тяжка кара, але водноразз і справедлива* (Б. Антоненко-Давидович); *Юркові трохи лячно й водноразз приємно* (В. Козаченко).

ВОДНОСПОРТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до водного спорту. *До складу найбільшого у Дніпропетровську спорткомплексу входять палац водних видів спорту, льодовий палац, стадіон та водноспортивна база* (з наук.-попул. літ.); *У День флоту України на Дніпрі відбулось велике водноспортивне свято* (з газ.); *Управління визначатиме на тендерній основі генеральну проектну і підрядну організації на будівництво водноспортивного стадіону* (з газ.).

ВОДНО́СТАЛЬ, *присл.* В одну нитку; в одне пасмо; в одну смугу; в один шар. [Ф а у с т:] *Там в'ється пара, дим клубками, Там жар у мареві горить, То ллється тонко, мов нитками, То водоспадом аж яскрить, То по долині кружеляє, Струмує тисячею жил, То знов водносталь їх єднає* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); // В один голос; одностайно. *Майже всі пасічники водносталь твердять: їхні родини не знають, що таке хвороби, і все завдяки меду* (з газ.).

ВОДНОТРА́НСПОРТНИЙ, а, е. Стос. до водного транспорту. *Село Пушкарівка лежить на основній воднотранспортній магістралі України, через Пушкарівку проходив важливий сухопутний шлях — поштовий тракт Катеринослав — Київ* (з наук. літ.); *У 60–90-ті роки XX ст. багато уваги приділялося створенню водосховищ і ставків, будівництву гідроелектростанцій, зрошувальних систем і каналів, підвищенню рівня використання воднотранспортного потенціалу річок* (з навч. літ.); *Воднотранспортний коридор.*

ВОДНО́ЧА́С, *присл.* У той самий час; одночасно. *Буть агрономом і поетом, Їй-богу, можна водночас* (М. Рильський); *До Капітана Капітанича Цавлик і Олеся наблизились майже водночас* (О. Донченко); *Приміщення виявилося чимось на кшталт весільного намету, де водночас могли поміститися зо дві сотні гостей* (Ю. Андрухович); // Разом з тим. *Хороша, барвиста і водночас проста мова Івана Вазова зробила приступним його роман для найширших кіл читачів* (П. Тичина); *Жінка .. прийняла руку з чола й, підпершись нею традиційно в підборіддя, дивилась на Максима трохи збентежено й зрадівши водночас* (І. Багряний); *Він промовляв повільно, намагаючись розповісти зрозуміло й водночас свідомо дбаючи про цікавість своєї оповіді* (Ю. Мушкетик).

ВОДО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **вода́** в 1 знач., напр.: в о д о в и́ п у с к, в о д о з а т р и́ м н и й, в о д о к о р и с т у в а́ н н я; в 2 знач., напр.: в о д о м а г і с т р а́ л ь; у 3 знач., напр.: в о д о л і к у в а́ н н я.

ВОДОБІ́Й, бо́ю, *ч.* Частина водозливної греблі у вигляді залізобетонної плити або дерев'яного зрубу, що захищає дно ріки від водоспаду. *Водобій будують у вигляді дерев'яної підлоги або бетонної плити, під якою вкладають фільтр* (з наук. літ.); *Водобій виконує функції приймання удару потоку води та гасіння напору фільтраційних вод* (з наук. літ.).

ВОДОБІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **водобій.** *Якщо ґрунт м'який і легко розмивається, то в кінці швидкотоку обов'язково влаштовують водобійний колодязь* (з навч. літ.); *Водобійна стінка.*

ВОДОБОЯ́ЗНЬ, і, *ж.* 1. Боязнь води, водного простору. *Причини дитячої водобоязні бувають найрізноманітніші: хтось упав у воду, і це стало для нього шоком, когось купали в надто холодній або надто гарячій воді* (із журн.).

2. *вет., мед.* Те саме, що **сказ** 1; гідрофобія. *Водобоязнь віднесено до особливо небезпечних хвороб* (з газ.).

ВОДОВБИРА́ННЯ, я, *с.* Вбирання води яким-небудь матеріалом, речовиною або їх поверхнею. *Водовбирання визначається відсотковим відношенням маси поглинутої води до маси сухої породи* (з наук. літ.); *Поверхневе водовбирання; Коефіцієнт водовбирання.*

ВОДОВБИРНИ́Й, а́, е́. Який вбирає в себе воду. *Чим більше в борошні білків, тим більша його водовбирна здатність* (з наук.-попул. літ.); *Водовбирний засіб.*

ВОДОВБИ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Здатність вбирати воду. *Якщо в чаші водоймища є такі ґрунти, як лес і лесоподібні суглинки, то слід з особливою старанністю вивчити товщину шару та водовбирність цих порід* (з наук. літ.).

ВОДОВЕ́РТЬ, і, *ж., розм.* Те саме, що **вир.** *Навкруги вирувала, пінилась стрімка вода, і річка вийшла з берегів, несучи у водоверті ломаччя, солому — все, що змила з доріг і долин...* (К. Гриб); *Гуде, Вирує чорна водоверть* (Л. Первомайський); *Вокзальна метушня захопила Максима в свою водоверть* (Д. Ткач); *Країни повільно, але впевнено затягувало у водоверть кризи* (з газ.); *Водоверть пригод.*

ВОДО́ВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **во́дний.** *У 1873 році місцевість Мукачівського району проголошена курортом, де був побудований пансіонат з водовою оздоровницею "Купальний дім"* (із журн.); * Образно. *Хвиля попід час Своє водове ткала диво* (М. Вінграновський).

ВОДОВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для вимірювання швидкості течії та витрат води. *Вибір водовимірювальних приладів та обладнання визначається величиною витрат води, продуктивністю водозабірних та водоскидних споруд* (з мови документів); *У підвалі житлового комплексу заплановано індивідуальний тепловий пункт, насосну станцію, водовимірювальний вузол* (з газ.).

ВОДОВИМІ́РЮВАННЯ, я, *с.* Те саме, що **гідроме́трія.** *Водовимірювання як розділ гідрології суші досліджує методи та прилади для вимірювання і спостережень, які провадяться з метою вивчення гідрологічного режиму вод* (з наук. літ.); *Лабораторія водовимірювань.*

ВОДОВИМІ́РЮВАЧ, а, *ч.* Прилад для вимірювання швидкості течії та витрат води. *Компанія хоче імпортувати магнітний водовимірювач для кондиціювання* (із журн.).

ВОДОВИ́ПУСК, у, *ч.* Споруда для регульованого випуску води з водойми (з метою водопостачання, іригації і т. ін.). *Водовипуск обладнаний трьома комплектами плоских ремонтних затворів* (з навч. літ.); *Бетонний водовипуск.*

ВОДОВИПУСКА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **водови́пуск.** *Водовипускання освітленої води; Надійність водовипускання, Системи крапельного водовипускання.*

ВОДОВИПУСКНИ́Й, а́, е́. Признач. для випуску води. *До складу гідротехнічних споруд також входять контурні та розділювальні греблі, водовипускні споруди, рибозбірні та осушувальні мережі* (з наук. літ.); *Водовипускний кран.*

ВОДОВІ́Д, во́ду, *ч.* Те саме, що **водопровід.** *Добилася директор сільської школи добудови їдальні, котельні, проведення водоводу* (з газ.); *В їхніх* [персів і сирійців] *землях, скупих на воду, .. підземелля найперше для водоводів, царські палаци, святилища ставлено завжди так, що попід ними пропускалася або ж ціла річка, або принаймні струмок чи підземне джерело* (П. Загребельний); *Перетнувши Донецький кряж, вода поблизу Донецька переходить у 130-кілометровий водовід — найдовше в країні підземне русло* (із журн.).

ВОДОВІДБИРА́Ч, а́, *ч.* Пристрій для відділення води від супутніх сумішей. *У пропонованій праці обчислюється продуктивність гравітаційних водовідбирачів при обводненості нафти* (з наук. літ.); *Вертикальний водовідбирач.*

ВОДОВІДБІРНИ́Й, а́, е́. Пов'язаний з відбором води. *Водовідбірний бар'єр; Водовідбірні властивості концентрованої сульфатної кислоти.*

ВОДОВІДВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* Відведення відпрацьованої води від промислових підприємств і житлових будинків. *Відповідно до зниження об'ємів водоспоживання та водовідведення якість поверхневих вод лишається незадовільною* (з наук. літ.); *Конкретні докази щодо реальної вартості послуг за водопостачання і водовідведення в Одесі підкріплені розрахунками* (з газ.).

ВОДОВІ́ДВІ́Д, во́ду, *ч.* Система споруд для відведення поверхневих і ґрунтових вод. *Плями підвищеної вологи на стінах, найімовірніше, зумовлені сильним замоканням будів-*

лі в минулому, а також неефективною системою водовідводу атмосферної вологи з церкви (з наук. літ.).

ВОДОВІДВІ́ДНИЙ, і́дна́, і́дне́. Прикм. до **водовідвід.** *У посібнику подано математичну модель течії стічних вод у самопливних водовідвідних трубопроводах* (з навч. літ.).

ВОДОВІДДА́ЧА, і, *ж.* Здатність ґрунту до випаровування води. *Глиниста кірка зменшує водовіддачу цементного розчину* (з наук. літ.); *На свердловині проведено хімічну обробку бурового розчину з метою зниження його в'язкості та водовіддачі* (з наук. літ.).

ВОДОВІДДІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **водовіддільовач.** *До теплопередавальних пристроїв загального призначення належать водовіддільники або повітровіддільники* (з наук. літ.); *За останні 30 років XX ст. розроблені водовіддільники повітроприймальних пристроїв і для газотурбоходів та авіаносних крейсерів* (з наук. літ.).

ВОДОВІДДІ́ЛЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій для видалення надлишкової води. *Запропонована схема цукрового заводу включає барабанний ситовий водовідділювач, комплект уловлювачів* (з наук. літ.); *Обробка буряків закінчується ополіскуванням їх на валковому водовідділювачі чистою хлорованою водою* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОВІДЛИ́В, у, *ч.* 1. Устаткування, обладнання і т. ін. для видалення та відведення води звідки-небудь. *У систему водовідливу входять пристрої, що перешкоджають доступу поверхневих і підземних вод до виробок* (з наук. літ.); *По розташованому під кутом водовідливу дощова або потала вода скачується вниз* (з наук.-техн. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **водовідлива́ння.** *Особливого розвитку техногенний карст набув у районах видобутку корисних копалин, на ділянках шахторозробок і внаслідок шахтного водовідливу* (з наук. літ.); *Для забезпечення відкритих гірничих робіт провадиться інтенсивний водовідлив, добовий обсяг якого може досягати 100 тис. куб. м на добу* (з наук. літ.).

ВОДОВІДЛИВА́ННЯ, я, *с.* Відведення і видалення (перев. відкачуванням) води звідки-небудь. *Проходження гірничих виробок, водовідливання значною мірою визначають економічну ефективність (рентабельність) розроблення родовищ* (з наук. літ.); *Для скорочення витрат електроенергії необхідно встановлювати в усіх приміщеннях, які обігріваються, регулятори температури та автоматичні вимикачі освітлення, використовувати пристрої для автоматичного вмикання і вимикання насосів водовідливання* (з мови документів).

ВОДОВІДЛИ́ВНИЙ, и́вна́, и́вне́. Пов'язаний з водовідливанням. *Забезпечити життєздатність устаткування головних технологічних комплексів шахт — підйомних, вентиляторних, водовідливних, пневматичних і теплоенергетичних установок — означає помітно продовжити життя шахтарських селищ і міст* (з наук. літ.); *Водовідливний агрегат призначений для швидкого відкачування дощової, поталої, ґрунтової води з траншей та котлованів при будівництві* (з наук.-техн. літ.); *Є штольні розвідувальні й експлуатаційні (відкатні, вентиляційні, водовідливні)* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОВІДНО́ВЛЕННЯ, я, *с.* Відновлення води. *На підставі отриманих результатів уперше розроблено спосіб оцінки стійкості сортів картоплі до посухи за величинами коефіцієнтів водозатримання, водовідновлення та посухостійкості* (з наук. літ.); *Для кожного місяця були обчислені значення мінералізації води у водосховищі з урахуванням впливу процесів водовідновлення* (з наук. літ.); *Важливим складником водовідновлення є фільтрація води через верхні шари ґрунту* (з газ.).

ВОДОВІДСТІ́ЙНИК, а, *ч.* Гідротехнічна споруда або спеціальна посудина для очищення води відстоюванням. *На автомагістралях транспортних коридорів буде споруджено водовідстійники* (із журн.); *Потрібно збудувати водовідстійник угорі провулку, щоб вода не текла вниз* (з газ.).

ВОДОВІДШТО́ВХУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для відштовхування води; гідрофобний. *На ґрунтах утворюється водовідштовхувальна полімерна плівка, яка перекриває фільтраційні канали у ґрунтах* (з наук. літ.); *Часто у будівництві застосовують водовідштовхувальний вид перліту, який не поглинає ні конденсату, ні "забивного" дощу* (з наук.-попул. літ.); *Водовідштовхувальний одяг рибалки.*

ВОДОВІДШТО́ВХУВАННЯ, я, *ч.* Здатність відштовхувати воду. *Коефіцієнти рівняння регресії характеризують залежність водовідштовхування тканини від концентрації гідрофобізатора, каталізатора і температури термообробки* (з наук. літ.); *Водовідштовхування, захист від ультрафіолетових променів та контроль температури — все це властиво новим матеріалам і тканинам* (з наук.-попул. літ.); *Згідно з державними стандартами для виробництва військового взуття необхідна шкіра, що має показник водовідштовхування до 30 хвилин* (з мови документів); *Неймовірно міцна тканина з поліуретановою мембраною має високі характеристики водовідштовхування та "дихання"* (із журн.).

ВОДОВКАЗІВНИ́Й, а́, е́. Який вказує на наявність води в чому-небудь і її рівень. *До арматури котельних установок також належать водовказівні прилади, за допомогою яких контролюється рівень води у котлі* (з навч. літ.); *Водовказівні скельця повинні бути освітленими й регулярно очищатися від пилу та кіптяви* (з газ.).

ВОДОВЛО́ВЛЮВАЧ *див.* **водоуло́влювач.**

ВОДОВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить воду; насичений водою. *Великий відсоток водовмісних мінералів сприяє тріщиноутворенню* (з наук. літ.); *Водовмісні відклади; Водовмісні силікати.*

ВОДОВО́З, а, *ч.* 1. Той, хто возить воду. —*Дивись, Тимошко, що воно? — крикнув водовоз на свого товариша* (Панас Мирний); *Большаков .. запримітив якогось Свєтлова, що не був ні кухарем, ні хліборізом, ні водовозом, ані дроворубом і не значився в списку хворих* (Б. Антоненко-Давидович); *На своїй шкапині під'їхав до криниці волосний водовоз із великою бочкою* (А. Шиян); *Хлопці працювали водовозами, возили гарбами снопи до молотарки, перелопачували зерно в буртах на току, щоб швидше просихало* (Є. Доломан).

2. Автоцистерна для транспортування питної води. *Автофургони, водовоз, бензовоз і т. ін. — це різноманітні види транспорту спеціального призначення* (з навч. літ.).

ВОДОВО́ЗКА, и, *ж., розм.* 1. Візок для перевезення води (у бочці, діжці і т. ін.). *Середульший* [син] *.. з водовозки полетів сторчака додолу* (Панас Мирний); *Воза свого дерев'яного на водовозку переробив* [Корній], *.. возив з криничини воду* (У. Самчук); *Більше ста верблюдів було в цей день запряжено у водовозки* (О. Гончар); *З-за рогу виїхав назустріч білий кінь, тягнучи за собою дерев'яну бочку-водовозку на двох колесах* (М. Малиновська); *Кислий теж зіскочив*

і, прив'язавши віжки до колеса водовозки, пройшовся перед жінками ходою Найдьонова (М. Циба).

2. Те саме, що **водово́з** 2. *На підприємстві працює шість бурових установок, водовозка до кожної з них, чотири крани, екскаватори, вантажівки, спеціальна техніка, яка ріже асфальт* (з газ.); *Намагаємося забезпечити селян водою — щодня приїздить водовозка* (з газ.).

3. Кінь, який возить воду; шкапа. *Попроси у батька коняки!.. Добула вона йому водовозку* (Сл. Гр.).

ВОДОВО́ЗНИЙ, а, е. Пов'язаний із перевезенням води. *З рипінням в'їжджала схилом мису водовозна діжка, розхлюпуючи кришталеві цівки води* (З. Тулуб); *У 1906 році водовозний обоз продовжував виконувати дуже важливу роль, забезпечуючи водою мешканців особливо віддалених від центра Чернігова вулиць* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОВОРО́Т, у, *ч., рідко.* Те саме, що **вир.** *Мати все життя тремтіла за Гришу .. Спочатку це були скарлатини, потім водовороти на Дніпрі* (А. Головко); *З кожним ударом хвилі дедалі більше відвойовували у суші мідяво-сірої кам'яної потерті, втягували її у водоворот* (Ю. Збанацький); *Течія вривалась у вузький боковий канал з хлопанням та цмоканням, закручуючись у водоворотах* (Ю. Логвин); * Образно. *Маруся захопилася водоворотом тої усієї предсвяточної суєтливості* (Г. Хоткевич); * У порівн. *Його одразу захопив людський потік і поніс, закрутив у своєму гаморі, мов у водовороті* (В. Кучер).

ВОДОВУГІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який має у своєму складі воду і вугілля. *Технологія приготування тонкодисперсних водовугільних суспензій була відпрацьована в гідролабораторії інституту на суспензіях з різних марок вугілля* (з наук. літ.); *У науковій праці наведено короткий огляд можливостей використання водовугільного палива* (з наук. літ.).

ВОДОГА́ЗОВИЙ, а, е. Пов'язаний із дією води й газу. *Водогазовий обмін у приміщенні поліпшується, якщо в ньому є кімнатні рослини, зокрема, добре очищає повітря плющ* (із журн.).

ВОДОГАЗОНЕПРОНИКНИ́Й, á, é. Непроникний для води і газу. *До книги корабельних розписів також вноситься схема маркування водогазонепроникних дверей, люків, горловин та кришок вентиляційних шахт* (з навч. літ.); *Маркування, порядок задраювання (віддраювання) водогазонепроникних і протипожежних закриттів, а також запірних пристроїв суднової вентиляції та віднесення цих закриттів до тієї або іншої групи маркування визначає судновласник* (з мови документів).

ВОДОГАЗОПРОВІДНИ́Й, ідна́, ідне́. Здатний проводити воду і газ. *Сталеві труби підвищеної точності застосовують для деталей водогазопровідних конструкцій* (з наук.-техн. літ.); *У вибухонебезпечних приміщеннях з'єднання світильника з коробкою здійснюється за допомогою підвісу, зробленого зі звичайної стандартної водогазопровідної труби* (з навч. літ.).

ВОДОГІ́Н, го́ну, *ч.* Те саме, що **водопровід.** *Там і тут виблискували проти сонця невеличкі штучні озерця з високими спорудами водогонів* (Ю. Смолич); *Водогін не мінявся, мабуть, з античних часів, — без кінця його ремонтують і вулиці всюди розриті...* (О. Гончар); *Дід Кирило відає ще й мотором, що нагнічує воду у водогін* (В. Козаченко); *У першій половині XVII ст. на Подолі виникає водогін, окремі гілки якого підводили воду до садиб, зокрема монастирів* (з наук. літ.); *Ще й досі в різних місцях Подолу знаходять дубові труби — залишки першого київського водогону* (з наук.-попул. літ.); *Проблеми із питною водою вирішить комплекс очисних споруд та водогін* (з газ.).

ВОДОГІ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **водогі́н.** *Григорій Іванович після розмов з робітниками водогінної станції склав справедливе враження, що настрій тут бойовий* (Ю. Смолич); *Дівчина довго хлюпалась біля водогінної колонки, перемовлялась з батьком* (Ю. Збанацький); *Альтернативою водогінній вважається бюветна вода, і багато хто віддає їй перевагу* (з газ.).

ВОДОГОСПОДА́РСЬКИЙ, а, е. Пов'язаний з використанням води у господарській діяльності. *Докорінної перебудови водогосподарського забезпечення сільського господарства вимагає ринкова орієнтація економіки* (з наук. літ.).

Водогоспода́рський об'є́кт *див.* **об'єкт.**

△ **Водогоспода́рський бала́нс** *див.* **бала́нс**[1].

ВОДОГРА́Й, ю, *ч.* Те саме, що **фонта́н.** *У темряві та в винограднім листі Таємно плеще тихий водограй* (Леся Українка); *Яка радість стрибнути з розгону у воду, підняти водограй сліпучих бризок!* (О. Донченко); *Посеред двору красувався широкий бетонований басейн для купання з водограями по краях і невеликим помостом для стрибків* (М. Руденко); *На маленьких площах, коло водограїв, у затінку платанів, .. на кожнім вільнім місці чоловіки сиділи густо, як мухи, непорушні й чорні* (П. Загребельний); * Образно. *Дай, доле, на серце Друзів хороших, А в серце хлюпни Пісень водограї* (М. Нагнибіда); * У порівн. *Почав накрапати дрібний, ледве помітний, як порох водограю, дощик* (В. Винниченко).

ВОДОГРА́ЙЧИК, а, *ч.* Зменш. до **водогра́й.** *Степан посидів біля іграшкового водограйчика, де заспокійливо плюскотіла вода* (М. Олійник); * Образно. *Десь високо ледь зашурхотіло. Геть збоку від зелених квадратиків тричі бризнули чорні водограйчики землі. — Промахнулися наші мінометники, — чую важке зітхання якогось автоматника* (Є. Доломан).

ВОДОГРІ́Й, ю, *ч., розм.* Те саме, що **водонагріва́ч.** *Можна пробуравити собі свердловину для води, тому що гаряча вода — це ще половина біди, а як вони ще й холодну не постачають — той водогрій чи колонка тільки для меблів буде* (з газ.).

ВОДОГРІ́ЙКА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **водонагріва́ч.** *Щодо використання водогрійок питання уже виникають: чи витримають електромережі і чи взагалі доходитиме вода до верхніх поверхів будинку?* (з газ.); *Системи зі зворотним клапаном дають змогу зливати з водогрійки воду без тиску* (з газ.); *Піч була одночасно кам'янкою сауни, водогрійкою і плитою — на ній можна готувати їжу* (з Інтернету).

ВОДОГРІ́ЙНИЙ, а, е. Признач. для нагрівання води. *У дисертації запропоновано рекомендації щодо параметрів систем попереднього нагрівання у парових та водогрійних котлах* (з наук. літ.); *Водогрійна колонка.*

ВОДОГРІ́ЙНЯ, і, *ж.* Спеціально обладнане приміщення для нагрівання води; кип'ятильня. *До переліку об'єктів, що підлягають приватизації, входить водогрійня площею 64,8 кв. м* (із журн.).

ВОДОГРЯЗЕЛІКА́РНЯ, і, *ж.* Спеціально обладнана лікарня, в якій застосовують лікування мінеральними водами і грязями (у 3 знач.). *Лікувальна база курортів зміцніла за рахунок новоспоруджених водогрязелікарень у Трускавці,*

Моршині й Бердянську (з газ.); *Водогрязелікарня має водолікувальний зал на шість ванн* (з газ.).

ВОДОГРЯЗЕЛІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із водогрязелікуванням. *Дія водогрязелікувальних процедур полягає в подразненні шкіри, внаслідок чого виникають рефлекторні зрушення в організмі, зокрема в нервовій і серцево-судинній системах, посилюються процеси обміну речовин* (з наук. літ.); *Водогрязелікувальний заклад на Мойнакському озері в околицях Євпаторії не раз реконструювали* (із журн.).

ВОДОГРЯЗЕЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Лікування мінеральними водами і грязями (у 3 знач.). *Показання до водогрязелікування надзвичайно широкі. Процедури призначають при різних хронічних запальних процесах, а також із метою загартування організму* (з наук.-попул. літ.); *Комплекс медичної реабілітації включає водогрязелікування: грязьові аплікації і компреси, лікувальні ванни, підводний душ-масаж* (із журн.).

ВОДОДЖЕРЕЛО́, á, *с.* Загальна назва джерел води, признач. для використання. *У збірнику представлені матеріали, які висвітлюють правові та економічні питання використання й охорони воводжерел в Україні* (з наук. літ.); *Мета заняття — оволодіти методиками проведення санітарної розвідки та санітарного обстеження вододжерела* (з навч. літ.); *Дороги, проїзди й проходи до будівель, споруд, пожежних вододжерел .. та засобів пожежогасіння мають бути завжди вільними* (з мови документів).

ВОДОДІ́Л, у, *ч.* 1. Простір, який розділяє суміжні водні системи. — *Наша хата акурат на вододілі. Ті води, що течуть з Терентієвої половини, пробиваються до Дніпра, а ті, що з моєї, — до Вісли* (Б. Харчук); *Коник чабана несподівано швидко промчав низинкою і вискочив на вододіл, по якому летів дивний скакун* (Д. Білий); *Поселення в Західному Криму розташовувалися порівняно компактними групами поблизу річок, джерел питної води та сприятливих для хліборобства ґрунтів, іноді на вододілах* (з наук. літ.); *Поверхневий вододіл проходить через найвищі точки земної поверхні, що лежить між двома водними системами* (з наук. літ.); *Є чіткі правила нанесення кордонів, особливо державних, вони нерідко проходять по природних межах (річках, вододілах тощо)* (з навч. літ.).

2. *перен.* Межа, що розділяє протилежні явища, поняття, судження і т. ін. *На порозі повернувся* [Любимський], *сказав: — Проклався вододіл у нашому суспільстві, і людність топче дороги врізнобіч* (Р. Іваничук); *Вододіл — між тутешністю та чужинством, причетністю і непричетністю, присутністю і неприсутністю (психологічною) в домі автохтонного етносу — проліг через мову* (О. Забужко).

ВОДОДІ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **вододіл** 1. *Вододільні лінії проходять по найбільш підвищених точках поверхні між сусідніми річковими басейнами* (з наук. літ.); *Центральну, найвищу смугу бойківської Верховини становить вододільний хребет, що розділяє річкові системи басейнів Дністра і Тиси* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОДРО́М, у, *ч.* Спеціально обладнана ділянка для випробування водних механізмів, а також для навчання керування ними. *На вододромі заплановано показати стрільбу машини-амфібії з водної поверхні* (із журн.); *Вододром уже цілком заповнено водою, тож незабаром плановано розпочати його перші випробування* (з газ.); *Танковий вододром.*

ВОДОЕМУЛЬСІ́ЙНИЙ, а, е. Створений на основі водної емульсії. *Відсутність в Україні бази з виробництва гранульованих вибухових речовин змушує гірничодобувні підприємства переходити на вибухову відбійку гірських порід рідкими (гарячевиливними, водоемульсійними, водогелієвими та ін.) вибуховими речовинами* (з наук. літ.).

Водоемульсі́йна фа́рба *див.* **фа́рба.**

ВОДОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ, а, е. Забезпечений водою в певній кількості. *Донецький регіон найменше водозабезпечений в Україні* (з наук. літ.).

ВОДОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **водозабезпе́чений.** *Основною причиною періодичності плодоношення яблуні є недостатня водозабезпеченість надземної частини рослини у літній період* (з наук. літ.); *Під час зображення гідрографічної мережі звертають увагу на особливості орографічної звивистості, на малюнок злиття рік, виділення регіонів різної водозабезпеченості* (з наук. літ.).

ВОДОЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ, я, *с.* Забезпечення водою. *Грізною і практично світовою може стати проблема водозабезпечення* (з наук.-попул. літ.); *Підземні води у більшості міст стають єдиним і основним джерелом питного водозабезпечення* (з газ.).

ВОДОЗАБІ́Р, бо́ру, *ч.* 1. Забирання води з річки або водоймища у зрошувальні, судноплавні канали і т. ін. *З усіма сусідами намагаємося на регіональному рівні не загострювати наші загальнодержавні проблеми. У нас чимало непорозумінь і стосовно русла, є проблеми водозабору, але ми максимально толерантні* (із журн.).

2. Те саме, що **водозабі́рник.** *Підприємства, установи та організації зобов'язані здійснювати постійне спостереження за якістю води у водних об'єктах, підтримувати в належному стані зону санітарної охорони водозабору* (з мови документів); *Водоносний горизонт, який живить багато водозаборів підземних вод у Києві, сягає на північ України* (з газ.).

3. Те саме, що **водозбі́р**[1] 1. *Гідробіонти можуть бути своєрідними природними індикаторами екологічного стану всієї площі водозабору з її атмосферою й наземними екосистемами* (з наук. літ.).

ВОДОЗАБІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **водозабір.** *Річка та її водозабірний басейн розглядаються як елемент цілісної екосистеми* (з наук. літ.); *На березі Підпільної уже восени стоятиме водозабірна станція* (В. Минко); *Рибалки, що вудили рибу посеред водозабірного каналу, щосили женуть свого гумового човна до берега* (В. Яворівський); *Водозабірний вузол.*

ВОДОЗАБІ́РНИК, а, *ч.* Споруда для забирання води з річки, водоймища і т. ін. *Найпростішим типом безгребельного водозабірника є звичайний відкритий канал, що відгалужується від ріки* (з наук. літ.); *Через тривалий мороз промерз відкритий поверхневий водозабірник, що призвело до припинення водопостачання об'єктів* (з газ.); *У готелі є своя система очищення води, система кондиціонування, водозабірник, доступ до Інтернету і система електронного доступу* (з мови реклами).

ВОДОЗАПА́С, у, *ч.* Певна кількість води, наявна в природних умовах. *Світове господарство витрачає для своїх потреб близько 10 % загального водозапасу* (з наук. літ.); *Туреччина і суміжні з нею країни використовують водозапаси річки Тигр* (з наук. літ.); *Найвідчутніше зменшуються водо-*

запаси у снігу на навітряних схилах у середній їх частині, а в підвітряних — у верхній та середній частинах (з наук. літ.).

ВОДОЗАПИ́ЛЕННЯ, я, *с., бот.* Перехресне запилення рослин за допомогою води; гідрофілія (у 1 знач.). *Водозапилення притаманне майже 5 % квіткових рослин* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОЗАПИ́ЛЬНИЙ, а, е, *бот.* Який запилюється за допомогою води. *Тичинки і маточки у квітці дозрівають одночасно в самозапильних, комахозапильних, вітрозапильних і водозапильних рослин* (з наук. літ.).

ВОДОЗАПІРНИ́Й, á, é. Який стримує воду. *Водопровід закінчується поворотною трубкою і має водозапірний вентиль* (з наук. літ.); *У багатьох будинках трубопроводи та водозапірна арматура не підлягають ремонту* (з газ.); *Водозапірна паста.*

ВОДОЗАТРИ́МАННЯ, я, *с.* Затримання води. *У дисертації розроблено ефективний спосіб оцінки стійкості сортів картоплі до посухи за коефіцієнтами водозатримання, водовідновлення та посухостійкості* (з наук. літ.); *У Закарпатті вирішують проблему водозатримання* (з газ.).

ВОДОЗАТРИ́МНИЙ, а, е. Признач. для затримання води. *На крутих схилах берегів доцільно робити тераси, на яких створювати водозатримні лісові насадження* (з наук. літ.); *Якщо водозатримні вали засипаються ґрунтом, захисні дамби втрачають свій водорегулювальний вплив* (з наук. літ.).

ВОДОЗАТРИ́МУВАЛЬНИЙ, а, е. 1. Який затримує воду. *Водозатримувальний рельєф;* // Пов'язаний із затримуванням води. *За подальшого зневоднення водозатримувальна здатність клітин зростала в усіх посухостійких сортах картоплі* (з наук. літ.); *Водозатримувальний ефект.*

2. Те саме, що **водозатри́мний.** *До системи гідротехнічних споруд входять споруди для затримання стоку води: водозатримувальні вали і канави, вали-тераси, вали-дороги* (з наук. літ.).

ВОДОЗАТРИ́МУВАННЯ, я, *с.* Те саме, що **водозатри́мання.** *В Угорщині велика увага приділяється будівництву донних порогів для водозатримування в старицях та мілких каналах* (із журн.).

ВОДОЗАХИСНИ́Й, á, é. Який захищає від води; признач. для захисту від води. *Вздовж русла річки насипали водозахисний земляний вал* (з наук.-попул. літ.); // Пов'язаний із водозахистом. *Для поліпшення техногенно-екологічної безпеки в гіперурбанізованих регіонах необхідно здійснювати водозахисні заходи у великих містах* (з газ.).

ВОДОЗА́ХИСТ, у, *ч.* Захист від впливу, проникнення води. *Реалізація угорських проектів пов'язана зі спільними угорсько-українськими проектами щодо водозахисту регіонів Потисся* (з наук. літ.); *Занурюватися на велику глибину можна з годинником, в якому показник водозахисту є не меншим за 200 м (20 атмосфер)* (із журн.).

ВОДОЗАХИ́ЩЕНИЙ, а, е. Захищений від впливу, проникнення води. *Бінокль повністю водозахищений з азотонаповненням, не тоне у воді, має вбудований компас із підсвіткою та дальномірну сітку* (з наук.-техн. літ.); *Водозахищений корпус дає змогу чутливому приймачу працювати навіть після занурення у воду* (з мови реклами).

ВОДОЗБЕРЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дбайливе, економне використання водних ресурсів. *В основу еколого-економічної моделі водокористування у промисловості покладено критерій водозбереження* (з наук. літ.); *Однією з обов'язкових умов водозбереження є правильно організований і надійний водооблік* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОЗБИРА́ННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **водозбір**[1] 1. *Завдяки наявності в камері водозбирання похилої площини, колектора та затвора забезпечується швидке видалення дощової води* (з наук. літ.).

ВОДОЗБІ́Р[1], бóру, *ч.* 1. Ділянка суходолу і товща ґрунту та гірських порід, звідки природні води стікають у річкову систему, озеро й інші водні об'єкти. *Основними джерелами забруднення річки є поверхневі стоки з урбанізованих територій і сільськогосподарських угідь, ерозія ґрунтів на площі водозбору* (з наук. літ.); *До малих належать річки з площею водозбору до двох тисяч квадратних кілометрів* (з мови документів); *На водозборі Либіді розташовано залізничний вокзал, автовокзал, низку промислових підприємств* (з газ.).

2. Горизонтальна споруда або природне водоймище, де збирається вода. *І поздобували вони міста укріплені, та землю ситу, і посіли доми, повні всякого добра, повитесувані в скелях водозбори, виноградники, і оливки, і багато овочевих дерев* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Рідина, яку ви бачите у водозборах, польових водогонах та в цих рівчаках, не проста вода. Це насичений хімічний розчин* (Ю. Смолич).

ВОДОЗБІ́Р[2], бóру, *ч.* Те саме, що **аквіле́гія.** *У народі водозбір називають ще голубками, ймовірно, через схожість за формою віночка з голубом* (із журн.); *Водозбір — витончена рослина, що має ажурне декоративне листя* (з газ.).

ВОДОЗБІ́РНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **водозбір**[1]. *Водозбірна площа Чорного моря — близько 2,2 мільйона квадратних кілометрів* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **водозбі́рні,** них, *мн., рідко.* Система споруд для збирання води. *Стоїть електрика, водопровід? А для чого вони? Сонце є світло для всього живого. Будь ласка! Води в природі більше, ніж у водозбірних Берліна* (В. Винниченко).

Водозбі́рний басе́йн *див.* **басе́йн.**

ВОДОЗБІ́РНИК, а, *ч.* Вертикальна споруда для нагромадження води. *Основними типами споруд для приймання підземних вод є горизонтальні водозбори (дренажі, труби, галереї, канали) і вертикальні водозбірники (шахтні, трубчасті й комбіновані колодязі)* (з наук. літ.); *Водозбірники та водостоки необхідно регулярно очищувати* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОЗБІ́РНЯ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **водо́ймище.** *Солінська водозбірня — найбільше штучне озеро Польщі* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОЗЛИ́В, у, *ч.* Отвір у верхній частині греблі для пропускання зайвої води. *Земляні греблі обов'язково обладнують водоскидами. Найпростіший з них — водозлив зі зливним порогом* (з наук. літ.); *Вже було закінчено акуратний, гладенький .. бетонований водозлив* (М. Руденко); *Для стікання атмосферних опадів створено розгалужену мережу водозливів* (з газ.).

ВОДОЗЛИВНИ́Й, á, é. Прикм. до **водозли́в.** *Гасіння пожеж відбувається за допомогою водозливного пристрою* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОЗНИ́ЖЕННЯ, я, *с.* Спосіб штучного зниження поверхні підземних вод під час проведення гірничих виробок, при спорудженні котлованів та фундаментів. *Водозниження проводять у період будівництва і початку експлуатації шахт і кар'єрів* (з наук. літ.); *Фірма виробляє обладнання для водозниження, водозабору й очищення води* (з мови реклами).

ВОДОЗНИ́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для зниження рівня води. *Будівельне водозниження в траншеях трубопроводів і котлованах будівель проектується з використанням водознижувальних свердловин* (з наук. літ.).

ВОДО́ЙМА, и, *ж.* Те саме, що **водо́ймище.** *Поки що перед нами не дикі, а пекінські качки, і не дикі мисливські місця, а штучна водойма з колгоспною птахофермою* (О. Гончар); *Жовто-зелені водорості є маловивченою групою для водойм Гірського Криму* (з наук. літ.).

ВОДО́ЙМИЩЕ, а, *с.* Природне або штучне заглиблення в землі, у якому нагромаджується й затримується вода. *Пригадався* [Варчукові] *свій хутір і свій ставок біля нього. Тільки в його водоймищі риби нема* (М. Стельмах); *Дніпровська вода, яка так довго нудилась у верхньому водоймищі, з шумом виривалася з-під рожевої будівлі гідростанції* (П. Загребельний); *Необхідно уникати створення великих водоймищ, зокрема штучних морів* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Велетенськими дзеркалами зблискують прип'ятські водоймища* (А. Михайленко).

ВОДОКАНА́Л, у, *ч.* 1. Система водозабезпечення населення та підприємств. *Національний університет біоресурсів і природокористування України розробляє технологію виготовлення добрива на місцях складування осадів стічних вод міських водоканалів методом біотермічного компостування* (з наук. літ.).

2. Комунальне підприємство, яке забезпечує населення водою. *Працівники водоканалу мають приділяти належну увагу енергозбереженню* (з газ.).

ВОДОКА́ЧКА, и, *ж.* Споруда з насосами для подавання води користувачам. *Машиніст бронепоїзда "КІМ" брав коло водокачки воду* (Ю. Яновський); *Напівзведена залізнична водокачка біля станції псувала загальну картину довершеності будівництва* (Б. Антоненко-Давидович); *Освітленою смугою пішов хлопець до поламаної водокачки* (В. Барка); *Потужна водокачка посилала воду з Дніпра на десятки гектарів* (М. Руденко).

ВОДОКОРИСТУВА́ННЯ, я, *с.* Використання води для побутових і господарських потреб (людиною, організацією і т. ін.). *На річках необхідно обмежити водокористування і проводити заходи з охорони водних ресурсів* (з наук. літ.); *Будь-які аварійні скидання в річку можуть призвести до припинення водокористування міста* (з газ.).

ВОДОКОРИ́СТУВА́Ч, йстувача́, *ч.* Той, хто використовує воду для побутових і господарських потреб (про людину, організацію і т. ін.). *Сільське господарство є найбільшим водокористувачем* (з наук. літ.); *Найбільшим водокористувачем Південного Бугу є Південно-Український енергокомплекс* (з навч. літ.); *Водокористувачі мають право вимагати від власника вод (водопостачальника) відомості про якість питної води* (з мови документів).

ВОДОКРУ́Т, у, *ч., діал.* Вир. *В тому водокруті* [потонули] *дружина і Андрійко* (Н. Рибак); *Між чорно-багряними скелями пінився водокрут, а далі .. стрибав у моторошну прірву* (О. Бердник).

ВОДОЛА́З, а, *ч.* 1. Людина, яка виконує певні роботи під водою (перев. у спеціальному костюмі та спорядженні). [Х у с а:] *Про тії перли є у нас в родині переказ, що аж триста водолазів втопилося, шукаючи їх в морі* (Леся Українка); *Водолази цілком випадково натрапили на рештки античного міста, що свого часу опинилося під водою* (О. Гончар); — *Де ж це бачено, щоб таку рибу зловити без водолазів!* (Є. Гуцало).

2. *розм.* Особливої породи навчений собака, що добре плаває й витягає з води потопельників; ньюфаундленд. *До мисливських собак належать і водолази* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОЛА́ЗКА, и, *ж., розм.* Легкий светр з високим коміром із тонкого трикотажу. *Він у тролейбусі — вищий за всіх, його русяві кучері понад усіма головами .. Кучері мовби підпирає голуба водолазка* (Ю. Мушкетик).

ВОДОЛА́ЗНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **водола́з** 1. *Артист у водолазному костюмі почав поволі злазити з баркаса* (М. Трублаїні); *Комплект водолазного обладнання важить майже 30 кг* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **водола́зна,** ної, *ж.* Кімната для водолазів. [З о р і н:] *А я вас там, у водолазній, розшукував* (Яків Баш).

ВОДОЛИ́Й, я, *ч., заст.* Те саме, що **водолі́й** 1. *Пастух, погонич, водолий — Трудивсь з батьками наш малий* (І. Багряний).

ВОДОЛИ́СТІ, тих, *мн.* Родина однорічних або багаторічних трав'янистих, кущових і напівкущових рослин. *Перспективними для озеленення вважаються два представники родини вололистих — фацелія і немофіла* (з наук.-попул. літ.); *Водолисті охоплюють 20 родів і близько 300 видів різноманітних рослин. Вони поширені переважно в Північній Америці та Мексиці* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОЛІ́Й, я, *ч.* 1. *заст.* Робітник, що виливає або відкачує воду. *Гвинт Архімеда, який водолії обертають вручну, досі застосовується для зрошення полів Єгипту* (з наук.-попул. літ.).

2. Судно для постачання прісної води. *Використання суден-водоліїв у портах повинно мати обмежений характер (постачання води на судна, що знаходяться на рейді або на причалах "другим бортом" і т. ін.)* (з мови документів); *Подача води із суден-водоліїв повинна здійснюватися тільки спеціальними шлангами, для чого кожне судно-водолій повинно бути обладнане шланговим господарством* (з мови документів).

3. Старовинний глечик для води. *На сьогодні краще вивчено речі, відлиті з бронзи, а саме: бронзові водолії у вигляді дракона (Галич), барана (Київ), лева і кентавра (Чернігів)* (з наук. літ.).

4. *астр. (з великої літери).* Сузір'я північної півкулі, а також відповідний зодіакальний знак. *Сонце перебуває в зодіакальному знаку Водолія приблизно з 21 січня по 20 лютого* (з наук.-попул. літ.); *Я почую тихий жеркіт води, і з'явиться в небі Водолій. Я стежитиму вже за його поступом, і мені здаватиметься, що небо — це море* (Валерій Шевчук).

5. *розм.* Людина, яка народилася під цим знаком зодіаку. *Водоліям цього дня радимо займатися господарськими справами: дрібним ремонтом, пранням, прибиранням і т. ін.* (з газ.).

6. *перен.* Про надто балакучу людину. *Тоді Нечепа сказав: — Опріч того, я безгрішний .. Моє незнання звільняє мене від гріха. — Погляньте на цього водолія, — підніс догори руки Курка. — Та ти ж у гріхах по саму шию. Чи ж можна вважати себе праведним, не знаючи Закону Божого!* (Ю. Мушкетик).

7. *діал.* Четвертий місяць календарного року. *Свого часу в різних місцях квітень називали по-різному: цвітень, красень, водолій, дзюрчальник* (з наук. літ.); * Образно. *Беруть із криниць Водолія вологу його променисту* (П. Воронько).

ВОДОЛІКА́РНЯ, і, *ж.* Спеціально обладнана лікарня, у якій застосовують водолікування. *Сульфідні води викорис-*

товуються місцевими водолікарнями (з наук. літ.); *Наприкінці XVIII ст. поблизу поселення Міжгір'я (Волове) приватні підприємці відкрили водолікарню для вуглекислих купалень* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОЛІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із водолікуванням. *Водолікувальні процедури призначаються при неврозах з явищами збудження, безсонні, порушенні судинного тонусу* (з наук. літ.); *Дари природи, які залягають на глибині 2500 м під поверхнею землі, стануть доступними в новітньому водолікувальному центрі у Європі, розташованому в тиші Татшанського національного парку на Буковині* (із журн.).

ВОДОЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Лікування водою; гідротерапія. *У Давній Греції техніку водолікування удосконалив Гіппократ* (з наук.-попул. літ.); *При захворюваннях печінки і жовчного міхура застосовують водолікування (теплі ванни, душі)* (з газ.); *Водолікування є прекрасним засобом профілактики захворювань і зміцнення здоров'я* (з газ.); *Бригадир гірко посміхнувся, — його водолікування, гіпноз не бере, не те що трава!* (Ю. Яновський).

ВОДОЛІЧИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Лічильник для обліку побутових або промислових витрат холодної та гарячої води; водомір (у 1 знач.). *Водоканал може дати дозвіл на влаштування додаткових вводів. На кожному вводі мають бути встановлені водомірний вузол з водолічильником та запірна арматура* (з мови документів); *Встановлення водолічильників у житлових приміщеннях забезпечує контроль над водокористуванням* (з газ.).

ВОДОЛЮ́Б, а, *ч.* 1. *мн.* Родина водяних жуків ряду твердокрилих. *З-під широкого листя виплив жук-водолюб* (О. Донченко); *Болотна черепаха живиться водяними слимаками, червами, плавунцями та водолюбами* (з наук. літ.); *Тіло водолюба яйцеподібної форми, блискучого, смоляно-чорного кольору із зеленуватим відтінком* (з навч. літ.); * У порівн. — *Спасибі вам... Вашу ласку запам'ятаю повік, — зашелестів словами, папірцем і одягом огрядний гість та й пірнув у темряву, мов жук-водолюб у воду* (М. Стельмах).

2. *розм.* Тварина або рослина, яка любить воду. *Болотний аїр можна вважати справжнім водолюбом* (із журн.); *У виставковій залі широко представлені тварини-водолюби, серед яких можна побачити навіть рідкісну на Прилуччині видру* (з газ.).

ВОДОЛЮ́БНИЙ, а, е. Який любить воду. *Дуб не водолюбне дерево* (Ю. Мушкетик); *Поступово зменшується чисельність майже всіх видів хижих птахів, а також водолюбних птахів, куроподібних, журавлиноподібних, ссавців, риб, комах* (з наук.-попул. літ.); *З бігом часу на озері утворюється болото з характерною водолюбною рослинністю* (з навч. літ.).

ВОДОМАГІСТРА́ЛЬ, і, *ж.* Скорочення: водна магістраль. *Мешканці будинку звернулися з проханням допомогти замінити кілька метрів труб, що з'єднують центральну водомагістраль із будинком* (з газ.); *Працівники дорожньої служби пояснюють, що тут проходить стара водомагістраль, тож, певніше за все, з-під асфальту просто вимило землю* (з газ.).

ВОДОМЕРЕ́ЖА, і, *ж.* Сукупність систем водопостачання. *Вода, яка подається водомережами, не завжди відповідає санітарно-епідеміологічним вимогам* (з наук.-попул. літ.); *Для реконструкції водомережі необхідні немалі кошти* (з газ.).

ВОДОМЕ́Т, а, *ч.* 1. Багатофункціональний пристрій, що забезпечує виштовхування потужного струменя води. *Перший водомет з'явився в Берліні 1931 року: його побудовано на шасі п'ятитонної вантажівки, що мала литі шини* (з наук.-попул. літ.); *Водомети застосовують для гасіння пожеж, видобування корисних копалин* (з наук.-попул. літ.); *Правоохоронці намагалися розігнати забіяк водометами і пластиковими кулями* (з газ.).

2. Гідромотор. *Водомет, прилаштований десь на кормі, силою реактивної тяги штовхав, кидав амфібію далі між буруни* (О. Гончар); *Застосування водомета чи гвинта на мілководних річках неефективне* (з газ.).

3. Те саме, що **фонта́н** 1. *Краса цього саду, його впорядкованість, усі ті дерева й квіти, водомети і струмки зачарували наших дам і кавалерів* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

(1) І́мпульсний водоме́т — гірнича машина або агрегат для створення нестаціонарних високошвидкісних рідинних струменів і керування ними. *Сучасні імпульсні водомети забезпечують генерацію струменів води невеликих діаметрів при значних швидкостях їх витікання* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОМЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **водоме́т.** *Ультразвукові щупи й локатори .. фіксували тільки трьох людей. Вони пливли за мною, увімкнувши водометні двигуни скафандрів* (І. Росоховатський); *Ще у 60-ті роки XX ст. було встановлено, що болотистою місцевістю допомагає пересуватися найефективніше водометний двигун* (з наук.-попул. літ.); *Збудовано буксирні катери з водометними двигунами* (з газ.).

ВОДОМИ́Й, ю, *ч., рідко.* Те саме, що **водори́й.** *Павла знайшли на берестку над водомиєм* (М. Циба).

ВОДОМИ́ЙНИЙ, а, е. Який миється, очищається водою. *У виборі тканин треба пам'ятати, що їм потрібне регулярне чищення. Сучасні тканини можуть бути водомийні* (з навч. літ.).

ВОДОМІ́Р, а, *ч.* 1. Прилад для вимірювання господарських витрат води; водолічильник. *Для контролю витрат води на подавальному трубопроводі встановлено турбінний водомір* (з наук. літ.); *Компанія укладатиме договори з усіма споживачами, забезпечить їх водомірами* (з газ.).

2. Пристрій для спостереження над рівнем води (перев. у водоймищах). *В шлюз скочуються пінясті вали .. На знуртованій поверхні бентежно здригаються біля стін поплавці водоміра й підносяться все вище* (Б. Антоненко-Давидович); *Найбільш простий для виготовлення і використання є водомір у формі щита із трапецієподібним вирізом* (з наук. літ.).

ВОДОМІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **водомі́р.** *Водомірний стовп надвечір показував невеличке збільшення рівня води в Ангарі* (М. Трублаїні); *Водомірна рейка.*

△ **Водомі́рне скло** *див.* **скло; Водомі́рний пост** *див.* **пост.**

ВОДОМІСТКИ́Й, а́, е́ 1. Який уміщує багато води. *На ріллі створювали водомісткий нанорельєф для затримання стоку за допомогою лункування, переривчастого борознування* (з наук. літ.).

2. Який потребує багато води. *Господарський комплекс аж надто водомісткий, за екологічними параметрами не повною мірою відповідає вимогам безпечного функціонування водних екосистем* (з наук. літ.); *Атомна електростанція — надзвичайно водомісткий об'єкт* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОМІ́СТКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість і стан за знач. **водомістки́й.** *Відомо, що водомісткість "Новика" дорівнювала 1300 тоннам* (М. Трублаїні); *Для морського флоту горішню межу водомісткості було досягнуто вже у XVI ст.: вона становила 2 тисячі тонн для кораблів-гігантів, при-*

значених для далекосхідних мандрівок (з наук. літ.); *Водомісткість нашої продукції у декілька разів, а то й на порядок перевищує аналогічні показники в країнах Європи* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОМОРО́З, а, *ч.* Птах родини сиворакшевих з великою головою та довгим дзьобом, який живе біля води й живиться рибою; рибалочка (у 2 знач.). *На гілці, над самою водою, завмер водомороз, похиливши вниз дзьоб* (О. Копиленко); *Водомороз населяє узбережжя водойм, гніздиться у норах по схилах круч та в дуплах дерев* (з наук. літ.); *Водомороз має тіло завдовжки 15–20 см. Його вага 25–40 г* (з наук.-попул. літ.); *Водомороз шкідливий для рибного господарства* (із журн.); *По воді вже не розбігалися кола від грайливої риби, водомороз не пікірував із гілки за невправними мальками, полетіли кудись сірі чаплі* (з газ.).

ВОДОНАГРІВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **водонагрівни́й.** *У монографії розглянуто найвдаліші схеми переведення парових котлів на водонагрівальний режим* (з наук. літ.); *Для забезпечення комбінованого виробництва теплової та електричної енергії на станціях теплопостачання необхідне доукомплектування серійних водонагрівальних котлів енергетичною газотурбінною установкою* (з газ.).

2. Стос. до нагрівання води. *Ефективні газові опалювальні котли та водонагрівальні модулі впроваджені на багатьох підприємствах України* (з наук. літ.).

ВОДОНАГРІВА́Ч, á, *ч.* Пристрій для нагрівання води; бойлер. *У країні експлуатується понад 1,5 млн газових водонагрівачів* (з газ.); *Асортимент водонагрівачів залежно від літражу і виробника досить широкий* (з газ.); *Проточні та накопичувальні водонагрівачі.*

ВОДОНАГРІВНИ́Й, á, é. Який використовують для нагрівання води. *У квартирі виявили самовільно встановлений водонагрівний проточний газовий апарат, який експлуатувався із порушенням вимог до газового обладнання* (з газ.); *Водонагрівний котел.*

ВОДОНАГРІВНИ́К, á, *ч.* Те саме, що **водонагріва́ч.** *На фермі розміщують водонагрівник, обладнання для збирання, обліку та охолодження молока, вакуумну установку* (з наук. літ.); *Проточні водонагрівники дозволяється встановлювати на обштукатурених чи ізольованих стінах* (з мови документів).

ВОДОНАЛИВНИ́Й, á, é. 1. Признач. для забезпечення водою. *До меліоративної техніки належать причіпні гладкі водоналивні котки, які мають власну масу близько 2500 кг, а з водою — майже 7500 кг* (з наук. літ.); *Приймання, транспортування і передавання води водоналивним судном здійснюють лише при опломбованих горловинах цистерн для зберігання води* (з мови документів).

2. Який працює на воді (про техніку, прилади, пристрої і т. ін.). *Водоналивний елемент здатний віддавати електричну енергію лише після заливання його водою (коли сухий електроліт розчиниться у воді)* (з наук.-техн. літ.).

3. Який наповнюють водою. *Ми рибалили на звичайні спінінги, тільки замість воблера був водоналивний поплавець із хрущем* (з Інтернету); *Водоналивні бочки.*

△ **Водоналивне́ ко́лесо** *див.* **ко́лесо.**

ВОДОНАПІ́РНИ́Й, ірна́, ірне́. Який подає воду під дією тиску. *Над парком .. могутньо здіймається цегляна водонапірна башта* (О. Гончар); *Стовпи над коліями знову застрибали, а водонапірна башта то надміру розбухала, то ставала такою тоненькою, як мій палець* (К. Гриб); *Саверій побачив між соснами кілька одноповерхових цегляних будинків, .. водонапірну вежу, ажурні дерев'яні альтанки, фігурно виліплені алебастрові вази на високих підніжжях* (М. Малиновська).

ВОДОНАПО́ВНЕНИЙ, а, е. Який містить воду; наповнений водою. *Для збільшення зображення використовувалась водонаповнена лінза* (з наук. літ.); *У водонаповнених ґрунтах утеплення пінопластом стає слабо ефективним унаслідок природних циркуляційних водяних контурів* (з навч. літ.).

ВОДОНАПО́ВНЕННЯ, я, *с.* Наповнення водою. *Значною мірою впливають на хімічний стан водойм водонаповнення, скидання теплих вод, активізація різних мікробіологічних процесів* (з наук. літ.); *Висока експлуатаційна надійність і тривалий термін служби досягнуто завдяки великому водонаповненню котлового блока* (з наук.-техн. літ.).

ВОДОНАСИ́ЧЕНИЙ, а, е. Який містить, має достатньо води; насичений водою. *Опір руйнуванню досліджено на різних типах натурних ґрунтів, включаючи водонасичений техногенний мул, сіру чорноморську глину, глибоководні океанічні осади* (з наук. літ.).

ВОДОНАСИ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **водонаси́чений.** *Нестійкість земної поверхні може зростати через водонасиченість ґрунтів* (з наук. літ.); *Водонасиченість у природних умовах відповідає вологості гірських порід* (з наук.-попул. літ.); *Через водонасиченість пісковика утворилося провалля* (з газ.).

ВОДОНАСИ́ЧЕННЯ, я, *с.* Насичення водою. *Кількісно водонасичення дорівнює відношенню поглинутої води до маси сухої породи* (з наук. літ.); *Тривалентний хром міцно утримується породою і його кількість залежить від водонасичення ґрунту* (з наук. літ.); *Показники водонасичення і набрякання.*

ВОДОНЕПРОНИКНИ́Й, á, é. Який не пропускає воду; захищений від води. *Пилуваті малоструктурні ґрунти спочатку добре пропускають воду, але потім пори їх замулюються і вони стають водонепроникними* (з наук. літ.); *Великий попит мають парасольки з водонепроникного флюоропластика* (з наук.-попул. літ.); *Плеєр має водонепроникний корпус* (із журн.).

ВОДОНЕПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **водонепроникни́й.** *Щоб надати гончарній черепиці гарного кольору, а в деяких випадках і для підвищення водонепроникності, її поверхню спеціально обробляють* (з наук. літ.); *Головна роль глейового горизонту в міграційних процесах зумовлена його водонепроникністю. Він може бути екраном і геохімічним бар'єром* (з наук. літ.); *Водонепроникність бетону.*

ВОДОНЕРОЗЧИ́ННИЙ, а, е. Який не розчиняється у воді. *Водонерозчинний матеріал пропонується утилізувати шляхом пересипання ним шарів побутового сміття* (з наук. літ.); *Водонерозчинні харчові волокна, до яких належать целюлоза та лігнін, прискорюють транспорт харчового вмісту* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОНЕРОЗЧИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **водонерозчи́нний.** *В'язкість, водонерозчинність, механічна міцність і теплостійкість полівінілового спирту збільшуються при обробці сполуками хрому (хроматами, біхроматами, хромовою кислотою)* (з наук. літ.); *Водонерозчинність барвника.*

ВОДОНО́С, а, *ч.* 1. Той, хто носить воду. *Він пригадав собі, що вчора післав* [послав] *Мортка, щоби збирав по*

Дрогобичі [Дрогобичу] *всяку голоту, .. водоносів, сміттярів та глинарів* (І. Франко); *Виливаючи в бачок воду, водонос, хоч як пильнував його наглядач, устигав кинути одне чи двоє слів* (Ю. Збанацький); *Прийшли водоноси за наш стіл. Сьорбають свинячу юшку та щось між собою весело базікають* (Ю. Логвин).

2. *заст.* Посудина, у якій зберігають і носять воду. *Старий Скиба зняв хутко водоноса свойого з пліч, витягнув журавлем повний* (К. Гриневичева); *Фреска Київської Софії XI ст. на тему "Благовіщення" зображає Богородицю, що стоїть біля колодязя з водоносом у руках і прислухається до слів ангела* (з наук. літ.).

ВОДОНО́СКА, и, *ж., розм., рідко.* Жін. до **водоно́с** 1. *Ранком Єгоханан устиг виховзнутися* [висковзнути] *з хати ще раніше, поки водоноски не повиходили по воду, і подався до своєї левади* (Л. Мосендз).

ВОДОНО́СНИЙ, а, е. Який містить у собі достатню кількість води; насичений водою. *Найбільш водоносними можуть бути крупнозернисті піски, гравій, вапняки* (з наук. літ.); *При вивченні ґрунтових вод виділяють водотривке ложе, що складається з водотривкого пласта, на якому лежить водоносний шар* (з навч. літ.).

△ **Водоно́сний горизо́нт** *див.* **горизо́нт.**

ВОДОНО́СНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Власт. і стан за знач. **водоно́сний.** *Розорювання степів, вирубування лісів призвело до скорочення водоносності річок, розвитку процесів ерозії ґрунтів* (з навч. літ.); *Тип перемички залежить від водоносності річки або балки, в якій будується споруда* (з навч. літ.).

2. *спец.* Потужність річки, потоку і т. ін., що визначається кількістю води, яка протікає через поперечний переріз річки за одиницю часу. *При постійному відборі рідини слід враховувати швидкість просування контуру водоносності* (з наук. літ.).

ВО́ДО́НЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **вода́.** *Що ж нам було з світа початку? Не було нічого, їдна водонька* (колядка); *Взяла відерця та й пішла по водоньку* (з народної пісні).

ВОДОО́БІГ, у, *ч.* 1. Обіг води у природі. *"Хто хоче чистої води, той іде до джерела пити". Глибинний смисл цього виразу в тому, що чиста й здорова вода там, де її початок (як вказівка на першопочаток життя води і водночас на одвічний світовий водообіг, її вічне життя)* (з наук. літ.); *Очищені стічні води можуть повертатися у вторинний водообіг* (з газ.); * Образно. *Біг річок із краю в край, із століть у тисячоліття — це вічний водообіг, кровообіг нашої землі* (з газ.).

2. Технології використання води, які становлять замкнуту систему її нагромадження, постачання й очищення. *Обов'язковою вимогою новітньої технології є повний замкнутий цикл водообігу* (з наук.-техн. літ.).

ВОДООБІГО́ВИЙ, а, е. Пов'язаний із водообігом (у 2 знач.). *Виробництво має свій водообіговий цикл. Технологічна вода, після охолодження опорних блоків печі і корпусу холодильника, самопливом надходить у підземний резервуар, звідти подається на ділянку приготування крейдового шламу* (з наук.-техн. літ.); *Уведено до експлуатації водообігову систему цеху кремнієво-перетворювальної підстанції і мереж підстанції та миття автомобілів із системою очищення стічних вод* (з газ.).

ВОДООБЛА́ДНАННЯ, я, *с.* Сукупність механізмів, приладів, пристроїв і т. ін., які забезпечують водопостачання. *Німецька делегація відвідала прилуцьку фірму, яка спеціалізується на монтажі водообладнання і санітарно-технічних систем* (з газ.).

ВОДОО́БЛІК, у, *ч.* Система обліку води для побутового та господарського користування. *У дисертації запропоновано нову систему організації технологічного та комерційного водообліку на зрошувальних системах, який є основою управління водокористуванням* (з наук. літ.); *Економічні складники організації водокористування є важелями реалізації заходів щодо водообліку, створення водного кадастру* (з наук. літ.).

ВОДООБЛІКО́ВИЙ, а, е. Признач. для водообліку. *Планується придбати два модернізованих водооблікових прилади для поліпшення водообліку на водозабірних і водоскидних спорудах* (з газ.).

ВОДОО́БМІН, у, *ч.* 1. Обмін водними масами між природними чи штучними водоймами. *Чорне море належить до тих, що мають слабкий водообмін зі Світовим океаном, зате воно приймає в себе великий материковий стік* (з наук.-попул. літ.); *Матеріали, що характеризують підземні води, містять загальні відомості про басейн підземних вод, потужності зони активного водообміну* (з мови документів); *Водообмін у лікувальному басейні.*

2. Регулювання вмісту води між живим організмом і довкіллям. *Відновлення водообміну до рівня материнських рослин жимолості наступає з утворенням адвентивних коренів і проходить тим швидше, чим вищою була їх регенераційна здатність* (з наук. літ.); *Завдяки постійному водообміну між рослинами та довкіллям рослини забезпечуються водою в кількості, необхідній для їхньої життєдіяльності* (із журн.).

ВОДООБМІ́ННИЙ, а, е. Пов'язаний із водообміном. *Широкомасштабне зрошення спричинило послідовну низку інших змін ґрунтотвірного, водообмінного і геоморфологічного характеру* (з наук. літ.); *Прокладання трикілометрового каналу забезпечить повноцінне відновлення водообмінного зв'язку лиману з морем* (із журн.); *Берегова лінія засипана піском, знищені цінні пойми для нересту риби. Порушено водообмінний баланс* (з газ.).

ВОДООПРІ́СНЕННЯ, я, *с.* Опріснення води. *Міждержавне співробітництво перспективне в галузях сільського господарства та водоопріснення* (з газ.).

ВОДООПРІ́СНЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **водоопрі́снення.** *У статті дано прогноз енерговитрат від різних енергетичних джерел на водоопріснювання* (з наук. літ.).

ВОДООПРІ́СНЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій для опріснювання води. *Важливим елементом енергетичних установок сучасних суден є водоопріснювачі* (з наук. літ.); *На початок 1853 року ремонт фрегата завершили, обладнавши його паровим водоопріснювачем* (з наук.-попул. літ.).

ВОДООСВЯ́ЧЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **водосвя́ття** 1. *Свято Хрещення Господнього відзначається так само, як і свято Різдва Христового. Особливість цього свята визначають два великі водоосвячення, так названі на відміну від малого, яке може здійснюватися в будь-який інший час* (з рел.-церк. літ.); *У святкові богослужіння були введені обряди винесення Хреста, ходіння з ним вулицями й урочистого водоосвячення* (з рел.-церк. літ.); *Водохресну воду зберігають протягом року до наступного водоосвячення* (з газ.).

ВОДООСВЯ́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний з водоосвяченням. *У місті відслужено водоосвячувальний молебень на відродження духовності української нації та України* (з газ.).

ВОДООХОЛО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Охолодження водою. *В оборотному циклі водоохолодження використано новітні технології* (з наук. літ.); *Водоохолодження плавильних і нагрівальних установок повинно здійснюватись безперервно з моменту ввімкнення до повного охолодження деталей після вимкнення установки* (з мови документів).

ВОДООХОЛО́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для водоохолодження. *Водоохолоджувальні елементи є джерелом вибухонебезпеки* (з наук. літ.); *Котел має водоохолоджувальний корпус, топку, теплообмінник і вихідний патрубок* (із журн.).

ВОДООХОЛО́ДЖУВАНИЙ, а, е. Який охолоджується водою. *Шихтові заготовки одержували за умов кристалізації сталі у мідних водоохолоджуваних циліндричних формах діаметром 15 мм* (з наук. літ.); *Водоохолоджуваний апарат.*

ВОДООХОЛО́ДЖУВАЧ, а, *ч.* Пристрій для охолоджування води. *Водоохолоджувачами обладнано майже всі пасажирські вагони* (з наук.-техн. літ.); *Якщо водоохолоджувач не працюватиме понад добу, необхідно злити всю воду з системи охолодження* (з навч. літ.).

ВОДООХОРО́НА, и, *ж.* Охорона водних ресурсів. *Найкраща технологія водоохорони передбачає повне біологічне очищення з доочищенням і сорбцією* (з наук. літ.); *Існуючий в Україні потужний господарський комплекс за структурою і рівнем територіально-галузевого водоспоживання, технологій водокористування і водоохорони є водомістким, незбалансованим* (з мови документів).

ВОДООХОРО́ННИЙ, а, е. Признач. для водоохорони. *Науковці дали обґрунтовані гідрохімічні, токсикологічні, санітарно-гігієнічні та екологічні оцінки води Дунаю. Розроблені також водоохоронні заходи* (з наук. літ.); *Є ліси ґрунтозахисні, полезахисні, водоохоронні (на берегах річок, озер, водосховищ)* (з наук.-попул. літ.).

Водоохоро́нна зо́на *див.* **зо́на.**

ВОДООЧИ́СНИ́Й, и́сна́, и́сне́. Признач. для водоочищення. *Зони санітарної охорони створюються навколо об'єктів, де є підземні та відкриті джерела водопостачання, водозабірні та водоочисні споруди* (з мови документів); *Водоочисні технології.*

Водоочи́сна́ ста́нція *див.* **ста́нція.**

ВОДООЧИ́СНИК, а, *ч.* Пристрій або речовина для очищення води. *Професійні водоочисники високого тиску можуть бути стаціонарного або мобільного виконання* (з наук. літ.); *Водоочисник може стати незамінним удома, в офісі й кафе* (із журн.); *Портативний водоочисник.*

ВОДООЧИ́ЩЕННЯ, я, *с.* Очищення води. *Для водоочищення застосовують реагентні та дезінфекційні установки, відстійники* (з наук. літ.); *Проблема водоочищення тепер має соціальний, економічний та медичний характер* (з наук. літ.).

ВОДООЧИ́ЩУВАЛЬНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **водоочи́сни́й.** *З природного джерела — свердловини завглибшки 773 м — по пластмасових трубах за допомогою насоса вода подається на водоочищувальний пристрій* (з наук. літ.); *Водоочищувальний побутовий фільтр призначений для додаткового очищення в домашніх умовах холодної водопровідної води* (з мови реклами).

2. Пов'язаний з очищенням води. *На водоочищувальному заводі сталася аварія* (із журн.); *Водоочищувальний бізнес виявився настільки успішним, що питання стану поверхневих вод перестало цікавити місцеву владу* (з газ.).

ВОДООЧИ́ЩУВАЧ, а, *ч.* Те саме, що **водоочи́сник.** *Водоочищувач має невеликі габарити та ергономічний дизайн* (із журн.); *Дерево-водоочищувач; Промисловий водоочищувач.*

ВОДОПА́Д, у, *ч.* Те саме, що **водоспа́д.** *Мов водопаду рев, мов битви гук кривавий, Так наші молоти гриміли раз у раз* (І. Франко); *Вона* [багатотисячна юрба] .. *приголомшливо, без перестанку, без пауз, без виразу кричить одноманітним страшним гудом, як рев величезного водопаду* (В. Винниченко); *З несамовитим ревом, аж чорна, вода десятками водопадів падала з неї* [греблі] (О. Іваненко); *Скульптор .. задивився вниз на шалений водопад, на вируюче сяйво свіжо-білого шумовиння* (О. Гончар).

ВОДОПЕ́РИЦЯ, і, *ж.* Водяна рослина родини столисникових із темно-рожевим стеблом завдовжки 30–200 см, листям, схожим на перо птаха, та маленькими квітками, зібраними в колосоподібне суцвіття. *Занурені рослини залежно від виду можуть бути закріпленими до дна або вільноживучими. До них належить водопериця колосиста* (з наук. літ.); *Планктон і водопериця колосиста — найбільш інформативні індикатори радіоактивного забруднення водойми* (з наук. літ.).

ВОДОПІДВІ́Д, во́ду, *ч.* Підведення води. *Заплановано протягом року зробити ремонт траси водопідводу між водонапірною баштою та територією заповідника в с. Шевченковому* (з мови документів); *Потужність водопідводу.*

ВОДОПІДВІДНИ́Й, а́, е́. Який використовують для підведення води. *У разі вимушеної зупинки гідромонітора, з'єднаного з водопідвідною лінією, його вихідний отвір необхідно завжди спрямовувати в безпечне для оточуючих місце* (з мови документів).

ВОДОПІДГОТО́ВКА, и, *ж.* Підготовка води для її використання. *Ланкою у водопідготовці є процес доочищення вод* (з наук. літ.); *Внаслідок застосування при водопідготовці застарілих технологій хлорування у питній воді утворюється велика кількість галогеновмісних сполук* (з наук. літ.); *Без хімічних методів і реагентів неможлива водопідготовка в енергетиці, очищення промислових стічних вод, поглинання токсичних речовин з газових викидів, утилізація твердих відходів* (з навч. літ.).

ВОДОПІДГРІВА́Ч, а́, *ч.* Пристрій для підігрівання води. *У місцях можливого скупчення повітря в котлі або водопідігрівачі повинні бути встановлені пристрої для його видалення* (з мови документів); *Припинили подавати гарячу воду. Вимкнули й опалення. Усе це спонукало мене купити водопідігрівач* (з газ.).

ВОДОПІДІЙМА́ЛЬНИЙ, ВОДОПІДНІМА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Признач. для підіймання води. *У XVIII ст. алтайський гідротехнік К. Д. Фролов створив механізований комплекс рудо- і водопідіймальних пристроїв* (з наук.-попул. літ.); *Єгиптяни вміли будувати системи штучного зрошування, греблі, встановлювати спеціальні водопіднімальні пристрої* (з навч. літ.); *Водопіднімальні засоби.*

2. *спец.* Який має властивості підіймати воду (перев. про ґрунт). *Ґрунти характеризуються певними водними властивостями, такими, як водопроникність, водопіднімальна, випаровувальна та водоутримувальна здатність* (з наук. літ.); *Водопідіймальна здатність ґрунтів.*

ВОДОПІДІЙМА́ЛЬНИК, ВОДОПІДНІМА́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **водопідійма́ч.** *Вітрові двигуни застосовуються для живлення водопіднімальників* (із журн.).

ВОДОПІДІЙМА́ННЯ, ВОДОПІДНІМА́ННЯ, я, *с.* Підіймання води (на певний рівень, певну висоту). *Електричні та механічні вітроагрегати малої потужності призначені переважно для задоволення локальних потреб електропостачання, водопідіймання* (з наук. літ.); *Можливості крапельного зрошення в приканальних площах досить великі. Водоподача на ці землі здійснюється із Каховського магістрального каналу, Північно-Рогачицької та Рубанівської зрошувальних систем за допомогою машинного водопідіймання* (з наук. літ.).

ВОДОПІДІЙМА́Ч, ВОДОПІДНІМА́Ч, á, *ч.* Механізм, пристрій і т. ін. для підіймання води. *Водопідіймач Архімеда, який отримав назву равлика, застосовувався для поливу полів* (з наук. літ.).

ВОДОПІДНІМА́ЛЬНИЙ *див.* **водопідійма́льний.**

ВОДОПІДНІМА́ЛЬНИК *див.* **водопідійма́льник.**

ВОДОПІДНІМА́ННЯ *див.* **водопідійма́ння.**

ВОДОПІДНІМА́Ч *див.* **водопідійма́ч.**

ВОДОПІДНЯТТЯ́, я́, *с.* Підняття води. *За останні 100 років американці створили понад вісім мільйонів вітрових установок для водопідняття, призначених переважно для пасовищ і худоби* (з наук.-попул. літ.); *Рівень ґрунтових вод сягнув 2–3 м залежно від здатності ґрунтів до капілярного водопідняття* (з газ.).

ВОДОПІДПІ́РНИЙ, а, е. Який стримує напір води. *Водонепроникне покриття ділянки дна водойми примикає з напірного боку (верхнього б'єфа) до греблі або іншої водопідпірної споруди* (з наук. літ.); *Лише після здійснених ремонтних робіт на водопідпірній греблі водосховище було наповнено водою* (із журн.); *У водопідпірній греблі помітили свищі — отвори, через які протікає вода* (з газ.).

ВОДОПІ́Й, по́ю, *ч.* 1. Місце на річці, озері і т. ін., де напувають худобу або куди приходять пити воду дикі тварини. — *Товар, паночку, погнав напувати. Та онде й він, — указала Оришка в вікно, уздрівши Кирила, що гнав телятока та овечат від водопою* (Панас Мирний); *Під вербою, що стояла на березі ставка далеко від водопою, за очеретом, справді було краще: травичка, очерет, ставочок, тінь і... ні душі навкруги* (В. Винниченко); *Тимко взяв у руки батіг і .. погнав волів до водопою* (Григорій Тютюнник); *Англійці жартують, що можна привести коня до водопою, але не можна примусити його пити* (із журн.).

2. Пиття води тваринами. *І такою сонливістю повіває від тих погорблених хаток, мов у жаркий день від череди на стійлі після водопою* (М. Руденко); *До ріки з пасовища лісного спускався Олень той, спраглий на сонці, жадобу втомить водопоєм* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Загальне водокористування здійснюється громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство, водопій тварин) безкоштовно* (з мови документів).

ВОДОПІ́ЙЛО, а, *с., розм., рідко.* Те саме, що **водопій.** *Кладуть стару на сіно і тихенько Везуть у балище на водопійло* (П. Куліш).

ВОДОПІ́ЙНИЙ, а, е. Признач. для водопою. *Наступного дня старшокласники в години виробничого навчання уже готували біля майстерень водопійні корита для чайок* (О. Гончар); *Якщо водоймище використовують для водопою худоби, то нижче від греблі влаштовують спеціальні водопійні майданчики* (з наук. літ.).

ВОДОПІ́ЛЛЯ, я, *с.* Весняне розлиття рік; повідь. *У повінь .. озеро і річка зливаються, і таке водопілля тоді перед очима!* (М. Малиновська); *Луками, обходячи водопілля, жінка в чорному жакеті вела на налигачі корову* (В. Дрозд); *Дні водопілля — дуже важкий час для сухопутних тварин долини ріки* (з газ.).

ВОДОПЛА́ВНИЙ, а, е. Який живе на воді; пристосований до плавання (перев. про птахів). *Колись я був запеклий мисливець і не пропускав жодного відкриття мисливського сезону чи на водоплавну дичину, чи хутряного звіра* (Б. Антоненко-Давидович); *Кілька разів човен майже врізався носом у зграю водоплавного птаства, й на мить у повітрі здіймався лемент, а вода немов закипала* (І. Білик); *Із символікою водної бистрини переплітається концептуальний фольклорний образ риби як водоплавної істоти* (з наук. літ.).

ВОДОПОВІТРЯ́НИЙ, а, е. Який визначається співвідношенням води й повітря. *Водоповітряний струмінь діє на лопатки, розподіляється на плоскі струмені і приводить в обертальний рух дефлектор* (з наук. літ.); *Буроземно-підзолисті ґрунти мають незадовільний водоповітряний режим* (з наук. літ.).

ВОДОПОГЛИНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який поглинає воду. *У виснажені газові поклади або водопоглинальні горизонти можна було б утилізувати пластову воду* (з навч. літ.); // Пов'язаний з поглинанням води. *Підвищення водопоглинальної здатності тіста зумовлює збільшення виходу виробів* (з наук. літ.); *Пінобетон є гігроскопічним матеріалом і має значний водопоглинальний ефект* (із журн.).

2. Який використовується для поглинання води. *Водопоглинальні лісосмуги закладаються переважно на кордонах привододільної та примережевої зон* (з навч. літ.); // Признач. для поглинання води. *У системі нафтогазодобувних управлінь функціонують 65 водопоглинальних свердловин* (з газ.); *Водопоглинальний фільтр.*

ВОДОПОГЛИНА́ННЯ, я, *с.* Здатність поглинати воду. *Поліефірні волокна (лавсан) забезпечують тканинам високу формостійкість, мале водопоглинання, високу міцність у мокрому стані, надійність в експлуатації* (з наук. літ.); *Нова плитка має високі технічні характеристики — механічну стійкість та низьке водопоглинання* (з газ.).

ВОДОПОСТАЧА́ЛЬНИЙ, а, е. Який забезпечує постачання води. *Тепер у Лободи не виходила з голови одна-однісінька думка: як би умовити Пляну поїхати на луки .. І, звичайно, розповісти про вчорашні відвідини водопостачального тресту* (Микита Чернявський); *Міста Давньої Греції не мали водопостачальних або каналізаційних систем* (з наук. літ.); *У другій половині XVIII ст. на Подолі остаточно формуються централізовані водопостачальна та каналізаційно-дренажна мережі* (з наук. літ.).

ВОДОПОСТАЧА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто постачає воду (про людину, організацію і т. ін.). *Збори ухвалили, що водопостачальники повинні спорудити у селі й на фермах водоканалізацію, зрошувальну систему на сто гектарів* (Микита Чернявський); *У розвинених країнах один водопостачальник продає будинкам воду, інший — теплову енергію, що використовується для нагрівання води* (із журн.).

ВОДОПОСТАЧА́ННЯ, я, *с.* Постачання води (населенню, промисловим об'єктам і т. ін.). *З водопостачанням у містечку погано* (О. Гончар); *Водоймища — резервуар прісної води. Її запаси використовуються для водопостачання, поливання земель* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОПРИЙМА́ЛЬНИЙ, а, е. Який використовують для прийняття, збирання води. *У водоприймальний колодязь встановлюють гідроавтоматичний регулятор* (з наук. літ.); *Жолоби, лотки, лійки і ринви повинні бути виконані як єдина водоприймальна система* (з мови реклами).

ВОДОПРИЙМА́Ч, á, *ч.* Те саме, що **водозабірник.** *З водоймища, утвореного греблею, вода підводиться до турбін за допомогою споруд, так званих водоприймачів, або водозабірних споруд (водозабірників)* (з наук. літ.); *На території Полісся не залишилося водойм, не зачеплених меліорацією: 90 % з них є водоприймачами дренажних вод, 30 % використовуються для потреб водорегулювання* (з наук. літ.).

ВОДОПРОВІ́Д, вóду, *ч.* Система труб, нагнітальних установок, фільтрів і т. ін., признач. для подавання води до місць споживання; водогін. *Як тільки жильці отелю полягають спати, починається поправка і прочистка водопроводів, елеваторів і т. ін.* (Леся Українка); *Якби поставили цей апарат десь у міському водопроводі так, щоб крізь нього проходила вся вода, яку споживає місто, — скільки важкої води за добу відокремив би від звичайної апарат Тарпа!..* (В. Владко); *Найбільш вражаючим досягненням індійської культури є досконала система водопроводу та каналізації, якої не мала жодна інша давня культура, навіть римська* (з навч. літ.); *Модернізації потребують очисні споруди водопроводів* (із журн.).

△ **(1) Групови́й водопрові́д** — водопровід, що подає воду споживачам кількох населених пунктів. *З Каховського магістрального каналу водозабором збирають питну воду, яку після очищення та знезараження подають в Іванівський груповий водопровід, від якого питну воду споживає п'ять населених пунктів* (з наук.-попул. літ.); **(2) Магістра́льний водопрові́д** — водопровід, до якого приєднують розподільні водоводи. *Внаслідок аварії в системі водопостачання прорвало магістральний водопровід* (з газ.).

ВОДОПРОВІ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **водопровід.** *Разом із житловим фондом передаються будівлі, призначені для обслуговування цього фонду (бойлерні, котельні, каналізаційні та водопровідні споруди)* (з навч. літ.); *Спитайте будь-кого із приватників, чи залишить він незакрученим водопровідний кран? Ніколи в житті, бо сам себе гривнею вдарить* (з газ.); *Дніпровська водопровідна станція забирає воду із Дніпра через два водозабірні ковші, які розташовані на 3 км нижче греблі Київської ГЕС* (з Інтернету); // Характерний для водопроводу. *Коли .. матусі довідувалися, що напій зроблено з свіжої криничної, а не кип'яченої водопровідної води, зчинявся неабиякий галас* (А. Михайленко); *Дослідження корозійної стійкості деталей, що були оброблені газовим вибухом, проводилося гравіметричним методом з використанням прискореної методики у водопровідній воді* (з наук. літ.); *Розроблено нове покоління модульних очищувачів водопровідної води* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОПРОВІ́ДНИК, а, *ч.* Робітник, що займається влаштуванням і лагодженням водопроводу. *У селі Сніжків зросли нові кадри спеціалістів: п'ять електриків.., десять шоферів, три ковалі, один водопровідник* (К. Гордієнко); *У 1912 р. швидше зростала заробітна плата у робітників технічних професій, таких як токарі, слюсарі, водопровідники, ковалі* (з наук. літ.).

ВОДОПРОВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Здатність проводити воду. *Мідь зварюється погано через її високу теплопровідність, водопровідність і підвищену схильність до утворення тріщин при зварюванні* (з наук. літ.); *Водопровідність порід залежить від глибини залягання* (з наук. літ.).

ВОДОПРОНИКНИ́Й, á, é. У який або крізь який проникає вода; водопропускний. *Найкраще кукурудзу сіяти на пухких, водопроникних, окультурених, середнього механічного складу, родючих ґрунтах* (з наук. літ.); *Колодязь має водопроникне дно й стінки* (з газ.).

ВОДОПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **водопроникни́й.** *Чим важчий ґрунт за гранулометричним складом, тим нижча водопроникність, а це зумовлює накопичення на схилах маси стоку і збільшення його руйнівної та трансформувальної сили* (з наук. літ.); *Більшість зрошувальних каналів Херсонської, Миколаївської та Одеської областей проходять у ґрунтах з великою водопроникністю* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОПРОПУСКНИ́Й, á, é. Який пропускає воду. *Затвор спливає і відкриває водопропускний отвір у зливному лотку, вода наповнює систему, а її надлишок зливається в осушувальний канал* (з наук. літ.); *Безнапірними дамбами поліпшують умови судноплавства та експлуатації водопропускних і водозабірних споруд* (з газ.); *Водопропускний тунель.*

ВОДОРЕГУЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Який регулює воду. *Меліоративну функцію водорегулювальні лісосмуги виконують лише за умов їх розміщення точно поперек схилу* (з наук. літ.); *Більшість водорегулювальних гідротехнічних споруд розміщують на природних кормових угіддях* (з наук.-попул. літ.); *Водорегулювальний блок.*

ВОДОРЕГУЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Регулювання водного режиму ґрунту, території. *За всіма критеріями більш ефективним способом водорегулювання є попереджувальне шлюзування* (з наук. літ.); *Стабілізація параметрів водно-повітряного режиму досягається подвійним водорегулюванням та стабілізацією рівнів підґрунтових вод* (з наук. літ.); *Використовуються наукові основи водорегулювання і раціонального використання меліоративних земель* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОРЕГУЛЯ́ТОР, а, *ч.* Пристрій для регулювання водного режиму (ґрунту, території і т. ін.). *Водорегулятор керує потоком води* (з навч. літ.); * Образно. *Унікальне високогірне чисте озеро Маркаколь — важливий водорегулятор Південного Алтаю* (із журн.).

ВОДОРЕСУ́РСИ, ів, *мн.* Скорочення: водні ресурси *(див.* **ресу́рс).** *Україна забезпечена водоресурсами на 70 % від потреби* (з наук. літ.); *До ресурсів належать, поряд із сировиною, енергоресурси та водоресурси* (з мови документів); *Планується розробка власних джерел водоресурсів* (з газ.).

ВОДОРИ́Й, ю, *ч.* Глибока яма, вимита потоком води. *Зрештою, доліз Мирон Данилович до калюжки в глибокому водорії; обхлюпався там, щоб, рятуючись від палення, зберегти одіж на плечах* (В. Барка); *Текла* [річка], *ледь-ледь ворушачи порослі зеленим мохом водорості, без водориїв, закрутів — немов печальна пісня...* (Василь Шевчук); *Кажуть, на дні водориїв живуть соми, вночі вони випливають на плеса* (Ю. Мушкетик); *Щоб запобігти дальшій ерозії земель, на схилах, порізаних водориями і ярами, роблять лісові насадження* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОРІ́З[1], а, *ч.* 1. Гострий кінець носової частини судна, що розтинає воду. *Дуже гострий, як ніж, водоріз легко розрізає воду та зменшує опір води, чим сприяє підвищенню*

швидкості каное (з навч. літ.); *Запрацювали гвинти, і водоріз із величною неквапністю почав перетинати океанські хвилі* (із журн.).

2. Загострена частина руслової опори (вертикальна або з нахилом) з верхового боку моста. *Варто бути обережними біля водорізів. Не пірнайте з них, бо можна впасти — вони дуже слизькі від водоростей* (з газ.).

ВОДОРІ́З[2], а, *ч.* Морський птах родини водорізових. *У водорізів оперення має водовідштовхувальні властивості* (з наук.-попул. літ.); *Чорний водоріз живе на річках, озерах і побережжі Південної і Центральної Америки* (з навч. літ.).

ВОДОРІ́ЗОВІ, вих, *мн.* Родина птахів, пристосованих до життя в морському середовищі. *Водорізові не приводнюються при полюванні. Вони летять низько над поверхнею, опустивши у воду своє піддзьоб'я. Тільки дзьоб натрапляє на що-небудь тверде, він умить закривається* (з наук.-попул. літ.).

ВО́ДОРІСТЬ *див.* **во́дорості.**

ВОДОРОЗБІ́РНИЙ, а, е: **Водорозбірна коло́нка** *див.* **коло́нка.**

ВОДОРОЗПИ́ЛЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **водорозпи́лювання.** *Вибухова речовина іоніт застосовується для водорозпилення* (з наук. літ.); *Основні заходи зі зниження запиленості повітря — це встановити форсунки водорозпилення в місцях утворення пилу і змивати водою пил із підлог, стін, конструкцій та обладнання* (з навч. літ.); *Трубопроводи системи водорозпилення повинні бути завжди заповнені водою до запірних клапанів* (з мови документів).

ВОДОРОЗПИ́ЛЮВАННЯ, я, с. Розпилювання води. *Для гасіння пожеж у вантажному насосному відділенні передбачена система водорозпилювання з використанням туманних розпилювачів* (з наук. літ.).

ВОДОРОЗПИ́ЛЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій для розпилювання води. *Електростатичне зволоження повністю відновлює обсяг втраченої вологи в папері за допомогою водорозпилювача* (з навч. літ.).

ВОДОРОЗПО́ДІЛ, у, *ч.* Розподіл води для побутового та господарського використання. *У дисертації запропоновано експертно-імітаційний метод оптимізації внутрішньогосподарського водорозподілу при оперативному плануванні зрошення* (з наук. літ.); *Перспективними є дощування, автоматизовані системи управління водорозподілом* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОРОЗПОДІ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до водорозподілу. *Ефективний метод контролю та аналізу водокористування за комплексом показників і критеріїв дає змогу здійснювати моніторинг за якістю управління водорозподільними системами* (з наук. літ.); // Признач. для розподілу води. *Штучну річкову мережу в Херсонській області створюють магістральні та водорозподільні канали у складі найбільших зрошувальних систем України — Каховської, Північно-Рогачицької, Краснознаменської, Сірогозької, частини Інгулецької* (з наук. літ.); *Зворотна мережна вода через водорозподільний пристрій подається в контактну камеру, а потім надходить у водяний бак — нижню частину теплогенератора* (із журн.).

ВОДОРОЗПОДІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Система, за допомогою якої здійснюється розподіл води. *У роботі наводиться схема водорозподільника, в якому економічність роботи підвищується за рахунок більш раціонального розташування переливної секції відносно робочих* (з наук. літ.); *У верхній частині контактної камери водонагрівача встановлений водорозподільник* (з навч. літ.); *Охолодження гальма в машині водяне, витрата води контролюється через прозоре очко і регулюється краном, розміщеним на водорозподільнику* (з навч. літ.).

ВОДОРОЗЧИ́ННИЙ, а, е. Який розчиняється у воді. *Антиоксидантами називають різні водорозчинні і гідрофобні сполуки, дія яких гальмує утворення радикальних форм кисню і зменшує концентрацію продуктів реакцій, які відбуваються за їх участю* (з наук. літ.); *До складу лікувально-профілактичних зубних паст додають екстракти лікарських рослин, антисептики, ферменти, водорозчинні вітаміни* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОРОЗЧИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **водорозчи́нний.** *Важливу роль відіграє водорозчинність лікарських речовин, оскільки вони мають взаємодіяти з водою внутрішнього середовища* (з наук. літ.); *Водорозчинність полімерів акрилової кислоти значно обмежує її технічне застосування* (з наук. літ.).

ВО́ДОРОСТЕВИЙ, а, е. Прикм. до **во́дорості.** *У зв'язку з ростом чисельності міського населення на земній кулі велика увага приділяється дослідженню урбанофлори, але водоростева частина цієї флори досліджена недостатньо* (з наук. літ.); *Один гектар водоростевої водойми може забезпечити високоякісним органічним добривом 10–50 гектарів сільськогосподарських полів* (з наук.-попул. літ.); // Утворений із водоростей. *Водоростеві вапняки утворюються з вапнистих черепашок, морських водоростей, що живуть у морях на глибині 20–60 м* (з наук. літ.); *"Цвітіння" води дніпровських водоймищ слід розглядати як природний відгук водоростевих угруповань екосистеми на зміну екологічних умов функціонування* (з наук. літ.); *Уздовж східного берега на величезну відстань тягнувся водоростевий бар'єрний риф* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з водоростей. *У деяких супермаркетах продається водоростевий "папір" для приготування суші у вигляді квадратних листів і стрічок* (із журн.); // Пов'язаний із водоростями. *У результаті досліджень отримано фонові дані для моніторингу водоростевого населення водних та наземних екосистем Канівського заповідника* (з наук. літ.).

ВО́ДОРОСТІ, тей, *мн. (одн.* **во́дорість,** рості, *ж.).* Нижча група водяних рослин, у яких відсутній поділ на стебло, листя й корінь. *На дні* [річки] *розрослися джунглі таємничих синіх в'юнких водоростей* (О. Копиленко); *Спустився* [Максим] *з урвища на Ворсклу, пройшов повз .. чорні діри в кризі, ще й зазирнув у них — там було тільки повно чорної води, сплутаних водоростей, і жодної тобі оглушеної рибини* (І. Багряний); *Діти не знали земних умов, не чули нічого про існування безмежжя. Вони росли під товщею води, гуляли в легких костюмах поміж водоростями, гралися з рибами, змагалися з драконами морських глибин* (О. Бердник); *Тоню це забите водоростями Саргасове море піймало так, що насилу виплуталась* (О. Гончар); *У морях та океанах, як і в прісних водоймах, у значній кількості живуть рослинні організми — водорості* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Бу́рі во́дорості** — група пластинчастих багатоклітинних перев. морських водоростей бурого кольору, що ведуть прикріплений спосіб життя, нерідко формуючи суцільні зарості — підводні ліси; деякі їх види використовують в їжу. *Бурі водорості відіграють важливу роль у морських еко-*

системах як джерело їжі та укриття для багатьох мешканців моря (з наук. літ.); *Морські бурі водорості, найпопулярнішими з яких є ламінарія і фукус, вважаються найкращим джерелом натурального органічного йоду* (з наук.-попул. літ.); **(2) Зеле́ні во́дорості** — групи зелених рослин, представлені перев. мікроскопічними прісноводними, рідше морськими водоростями. *До складу клітини зеленої водорості входять тільця білкової природи* (з наук. літ.); *Зелені водорості містять крохмаль* (з навч. літ.); **(3) Черво́ні во́дорості** — різновид водоростей червоного кольору, з яких одержують агар-агар і добувають йод. *Крізь прозору зелену воду ясно було видно, як потвора ворушилась, наче огидний живий клубок. Зелені, руді й червоні водорості, злегка похитуючись, раз у раз закривали клубок від очей юнака* (О. Донченко); *У Чорному морі поширена найвідоміша червона водорість — філофора* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОСВИ́НКА, и, *ж.* Найбільший сучасний гризун родини водосвинкових, схожий на велику морську свинку. *Водосвинка, яка живе у Південній Америці, завдовжки до 1,5 м, має масу до 60 кг* (з наук. літ.); *Водосвинка належить до ссавців* (з наук.-попул. літ.); *По берегах рік зустрічаються тапіри, водосвинки та пекарі* (з газ.).

ВОДОСВИ́НКОВІ, вих, *мн.* Родина великих гризунів з малими вухами, розщепленою верхньою губою, короткими плавальними перетинками між пальцями ніг і міцними копитоподібними кігтями. *Капібара — єдиний сучасний представник родини водосвинкових і найбільший гризун на планеті* (з наук.-попул. літ.); *Серед десяти ендемічних родин дикобразоподібних гризунів — свинкові, водосвинкові* (з навч. літ.).

ВОДОСВЯ́ТНИЙ, а, е. Який пов'язаний з обрядом водосвяття. *Звершено водосвятний молебень і хресний хід на місці майбутнього храму* (з газ.); *Треба замовити водосвятний молебень святому і щиро молитися до нього* (з газ.); *Срібна з позолотою водосвятна чаша зберігається в Державному історичному музеї у Москві* (з газ.); *Водосвятна каплиця освячена Блаженнішим Митрополитом Володимиром* (з газ.).

ВОДОСВЯ́ТТЯ, я, *с.* 1. Церковний обряд освячення води. *Як тільки блиснув перший промінь сонця, отець Хома запросив усіх до церкви послухати подячний молебень з водосвяттям* (М. Старицький); *По гетьманському наказу мали усі перед водосвяттям з'їхатись у Чигирині* (А. Чайковський); *У Києві був звичай: на Маковія всі кияни сходилися та з'їжджалися на Дніпро святити воду. Все чоловіче населення мало з'являтися на водосвяття в козацькому одязі* (з рел.-церк. літ.).

2. *(з великої літери).* Те саме, що **Водо́хреще.** — *Якби був батько не оженив, то після Водосвяття прислав би старостів до неї* (Панас Мирний); *Перед Водосвяттям ринув сюди народ* (А. Шиян).

ВОДОСКИ́Д, у, *ч.* Споруда для зливання зайвої (проти розрахованого рівня) води з водоймищ, каналів і т. ін. *Річка* [Ірпінь], *по суті, магістральний канал — з шлюзами, водоскидами* (М. Олійник); *Земляні греблі обов'язково обладнують водоскидами* (з наук. літ.); *Надлишок води скидається в нижній б'єф крізь водоскид* (з наук. літ.); *Відкритий береговий водоскид — це канал, розташований поблизу або на деякій віддалі від земляної греблі* (з навч. літ.).

ВОДОСКИДНИ́Й, а́, е́. Прикм. до **водоски́д.** *Для пропускання паводкових вод при заповненні водоймища в правому березі збудована водоскидна споруда* (з наук. літ.); *Від правильної оцінки максимальних витрат води при проектуванні та будівництві водоскидних отворів гідротехнічних споруд залежить безперебійність їх роботи за період служби, а також безпека прилеглих до річок інших об'єктів* (з наук. літ.).

ВОДОСПА́Д, у, *ч.* 1. Падіння води на місці прямовисного уступу річища річки або потоку. *З високої гори спада водоспадом річка Алма і піниться, і скаженіє, і наповняє долину та ліс диким криком* (М. Коцюбинський); *Ніхто ще не сягав дна, де гримить і парує водоспад* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли долину ріки перегороджує поріг із стійких порід, вода перекочується через нього і падає прямовисно, утворюючи водоспад* (з наук. літ.); * Образно. *Очі Гіпатії, мов криниці, віддзеркалюють небо, хмари, сонце .. Золотавий водоспад кіс огортає гордовиту голову сонячним ореолом* (О. Бердник); * У порівн. *Його* [крик вершника] *повторювали гори, він .. відлунював од велетенських камінних лобів, що нависли над ущелиною, гримів, немов водоспад* (Ю. Мушкетик); // Падіння води з будь-якої штучної перепони. *З ринв цілі водоспади спадають в палісадник* (В. Винниченко); *Певно, давно цей млин не працював .. Тому вода з колеса то лилася водоспадом у канал, то розсіювалася снопом бризок на всі боки* (Ю. Логвин).

2. *перен.* Те, що спрямоване на когось з великою силою, у великій кількості і т. ін. *Сяйво бурхнуло на нього* [Максима] *шаленим водоспадом* (І. Багряний); *Невисокий гарячкуватий Ігор .. буквально страждає, коли немає слухачів, щоб вилити їм на голови водоспади свого красномовства* (Г. Усач); *Я скосив очі на статую змієборця і став підніматися сходами до дверей. Зверху могутнім водоспадом на мене лився церковний гімн* (Р. Андріяшик).

ВОДОСПА́ДИК, а, *ч.* Зменш. до **водоспа́д** 1. *Прискоривши рух, Мирон Данилович раптом обсунувся в глибшу промоїну, ніж була, і мимоволі знов облився — від дрібного водоспадика, під звалищами* (В. Барка); *Як тільки в потоці дощової води помічається водоспадик, його зарівнюють лопатою, закладають дерном* (з навч. літ.); *У готельно-розважальному комплексі є прекрасні місця для фотосесій: тінисті ставки, водоспадик, дерев'яні скульптури та вироби з лози, "місток молодят"* (з мови реклами); * У порівн. *Золотисті коси водоспадиком лились на оголені плечі* (із журн.).

ВОДОСПА́ДНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **водоспа́д.** *Минулого літа на водоспадній гірці були вириті дві ями для стовпів освітлення, але цим діло й завершилося* (з Інтернету); // Пов'язаний з водоспадом. *Водоспадний шум.*

2. *перен.* Який схожий на водоспад (формою, функцією, принципом дії і т. ін.). *Традиційну схему програмування часто називають каскадною (або водоспадною) моделлю* (з наук. літ.); *Залежно від частоти обертання барабана млина розрізняють такі швидкісні режими руху подрібнювальних тіл: каскадний, водоспадний і змішаний* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОСПОЖИВА́ННЯ, я, *с.* Споживання, використання води. *Усупереч обмеженості водних ресурсів у регіоні обсяги водоспоживання зростають* (з наук. літ.); *Комунальне та промислове водоспоживання.*

ВОДОСПОЖИВА́Ч, а́, *ч.* Споживач води, який витрачає її для господарських або побутових потреб. *У праці наведено дані про ресурси поверхневих і підземних вод України, водозабезпеченість та водоспоживання окремих груп водоспоживачів і водокористувачів* (з наук. літ.); *Державному обліку підлягають всі водоспоживачі, що протягом доби*

забирають понад 50 куб. м (із журн.); *Найбільшими водоспоживачами Хмельниччини є сільське господарство, харчова промисловість та комунальне господарство* (з газ.).

ВОДОСПУ́СК, у, *ч.* Труба або спеціальна споруда для спускання води. *Значну кількість ставків побудовано без донних водоспусків* (із журн.).

ВОДОСПУСКНИ́Й, а́, е́. Признач. для спуску води. *Щоб звільнити стави від води, треба мати на них відповідні водоспускні споруди* (з наук.-попул. літ.); *У 2002 році закінчено реконструкцію водосховища, споруджено новий водоспускний канал* (з наук.-попул. літ.); *На водоспускній трубі від газопроводу повинен бути встановлений пробковий кран* (з мови документів).

ВОДОСТІ́Й, то́ю, *ч.* Стояча вода. *Тут* [у Казахстані] *хвилююче пахне димок степового вогнища, .. лунко розлягається у надвечір'ї мукання корів, кумкання жаб у скупих весняних водостоях* (А. Хорунжий); *Василь помітив шматки дерева, що пливли річкою і зупинилися на водостої коло берега* (І. Чендей); *Довготривалі дощі, часті зливи можуть спричинити затоплення посівів. У такому випадку ґрунт перезволожений, поверхневі води з'єднуються з підґрунтовими водами і утворюється суцільний водостій на поверхні посівів* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОСТІЙКИ́Й, а́, е́. Який не піддається руйнівній дії води; стійкий до впливу води. *Водостійким маркером мій будинок було позначено чорною точкою і стрілкою з підписом* (Л. Дереш); *Суть дернового процесу полягає в акумуляції гумусу, поживних речовин та утворенні агрономічно цінної водостійкої структури* (з наук. літ.); *Під стіни обов'язково кладуть фундамент із водостійких матеріалів* (із журн.).

ВОДОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **водостійки́й.** *Основна негативна властивість гіпсових матеріалів — недостатня їх водостійкість внаслідок розчинення гіпсу у воді* (з наук. літ.); *Розроблено екологічно чисті однокомпонентні еластичні клеї з високими показниками міцності й водостійкості для з'єднання металів, пластмас, гуми та інших неметалевих матеріалів* (з наук. літ.).

ВОДОСТІ́К, то́ку, *ч.* 1. Споруда, пристрій для стікання, відведення води (жолоб, труба і т. ін.). *Бригадир залізними граблями скородив димкувату при сонці бинду, зубцями доверху загладжував виямки, заскалював око і вухом туливсь до плеча, намічаючи нахил водостоку* (Є. Пашковський); *Столиця Татарської Орди — Сарай — була культурним містом з брукованими вулицями, водостоками, з мистецьки збудованим палацом* (з наук. літ.); *Система підґрунтового зрошення складається з лотків, окремих фільтрів, оглядових колодязів та водостоку* (з наук.-попул. літ.).

2. Спадисте місце на поверхні землі для стікання води; рів, канава. *Саме в басейні Дону здавна фіксувався один з водостоків під назвою Хорватос* (з наук. літ.); *Верхня частина гідрографічної мережі, як правило, не має постійних водостоків* (з наук. літ.); *З вимоканням рослин треба боротись шляхом поліпшення структури ґрунту, утворенням канав і водостоків, що запобігатиме застоюванню води у знижених місцях рельєфу* (із журн.).

ВОДОСТІ́ЧНИЙ, і́чна́, і́чне́. Признач. для стікання води. *Артур Пепа .. відчув, що його відпущено (рідшання чорноти і її миготливий перехід у дедалі світліше рябіння* (Ю. Андрухович); *Річка Либідь — основний водостічний колектор, що охоплює 70 % усіх правобережних територій Києва* (з наук. літ.); *Вживаємо "профілактичних" заходів — скидаємо з даху сніг, лагодимо водостічні труби, уважно стежимо, щоб тала вода не потрапила на електропроводку і не сталася пожежа через коротке замикання* (з газ.).

ВОДОСТРУМИ́ННИЙ, а, е. Признач. для направляння водного струменя на який-небудь об'єкт із певною метою (очищення, миття і т. ін.). *У монографії розглянуто робочі процеси відцентрових насосів, вентиляторів, водокільцевих і водоструминних насосів* (з наук. літ.); *Очищення облицьованих каналів виконується або вручну, або спеціальним ґрунтозаборним водоструминним пристроєм* (з навч. літ.); *Видно було, як водоструминний скальпель блискавично розрізає тканину* (з газ.).

ВОДОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Місце, де нагромаджується та зберігається вода. *Якщо перегородити Сухий Ташлик, .. створиться чимале водосховище, яке одразу ж змінить вигляд села* (М. Руденко); *Невеликі красиві будинки розкинулися навколо майдану, над ними сплітались співи лісу й ставків, які мелодійно переливали пахучу воду з одного водосховища в друге* (М. Стельмах); *Люди могли жити або в підвальних помешканнях, через які протікали відведені струмочки від каналів і водосховищ, або в кімнатах, де на вікнах висіла мокра повсть* (Ю. Логвин); *Велика питома вага штучних джерел у структурі водозабезпечення (каналів, водосховищ, ставів, дренажу), їх цільове призначення зумовлюють принципи водокористування* (з наук. літ.).

ВОДОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Те саме, що **гідротерапія**; водолікування. *Водотерапія з давніх часів застосовувалася для підтримки організму у відмінній формі* (із журн.); *Короткий або більш тривалий курс водотерапії може стати ефективним реабілітаційним або ж профілактичним засобом* (з газ.).

ВОДОТЕ́ЧА, і, *ж.* 1. Проникнення води через отвір, пробоїну в чому-небудь. *Коли утворювалася потужна водотеча, діру затикали кимось з екіпажу, в той час як решта шукала щасливої пристані у відкритому морі* (В. Стус); *Забруднення навколишнього середовища та водотечу на суховантажі не виявлено* (з газ.).

2. *заст.* Ручай, водний потік. *Вечір пізній, місяць ясний; рожеві квіти пахнуть; свіжі водотечі дзюрчать* (Марко Вовчок); *Їй знову снилися прибої водотечі* (В. Стус).

ВОДОТІ́К, то́ку, *ч.* Загальна назва природних та штучних водних потоків (річок, каналів і т. ін.). *На вирубі край дороги заперлилися, як бісер, хто знає з яких джерел, самі зелені проміж папороть гірські водотоки* (К. Гриневичева); *Особливості річки Либеді дають підставу вважати умови розвитку та функціонування водоростей у ній екстремальними, а їх угруповання характерними для водотоків, що перебувають під значним антропогенним пресом* (з наук. літ.); *Напірний трубопровід прокладають під залізницею чи шляхом, що перетинають водотік або газову магістраль* (з газ.).

ВОДОТОННА́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **водотонна́жність.** *Судна на підводних крилах і на повітряній подушці при вході в бухти і русі в них зобов'язані перейти у водотоннажний стан і рухатись малим ходом* (з мови документів); *Катер прибуксував трьох з половиною водотоннажний кунгас на вісім весел і штовхнув його на мілину при березі річки Сучан* (із журн.).

ВОДОТОННА́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Кількість води, яку витісняє повністю навантажене судно. *Корабель мав бага-*

то палуб, водотоннажність його вимірювалася кількома десятками тисяч тонн (В. Собко); *Для досліджень ми використовували катер водотоннажністю 4,5 т, оснащений мобільним гідроакустичним комплексом* (з наук. літ.).

ВОДОТРИ́В, у, *ч.* Водотривка порода. *У долині річки Кам'янка верхній водотрив водоносного горизонту в кристалічних породах або відсутній, або невеликої потужності* (з наук. літ.); *У процесі експлуатації шахт і кар'єрів у межах верхньої зони літосфери руйнуються регіональні водотриви й зростає активність взаємозв'язку поверхневих та підземних вод* (з наук. літ.); *Непроникні водотриви — це глини, важкі суглинки, добре розкладений торф* (з навч. літ.).

ВОДОТРИВКИ́Й, á, é. Тривкий, стійкий до впливу, дії води. *На початкових етапах розвитку водообмінної системи гіпсова товща відігравала роль водотривкого шару* (з наук. літ.); *Ґрунтові води екрануються водотривкими відкладами* (з наук. літ.); *При розрізненні таксонів варто використовувати знання з історії розвитку рельєфу, пов'язаної із формуванням головних особливостей водопроникних та водотривких порід* (з наук. літ.).

ВОДОТРИ́ВКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за значенням **водотривки́й.** *Проведено фізико-механічні випробування напівфабрикатів і готової продукції на міцність, термостійкість, стиск, в'язкість, скручування, вологість, водотривкість* (з наук. літ.); *До фізичних властивостей текстильних матеріалів належать гігроскопічність і вологовіддача, водовбирання, водотривкість, повітропроникність, паропроникність* (з наук. літ.); *Водотривкість впливає на вибір технології ведення гірничих робіт* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОТРУ́БНИЙ, а, е. Який передає воду по трубах. *Запропоновану модель водотрубного котла розроблено для використання твердого палива* (з наук.-техн. літ.); *Водотрубний теплообмінник слугує для підігрівання води* (з наук.-попул. літ.); *У 30-ті роки XX ст. були сконструйовані водотрубні казани з примусовою циркуляцією* (з наук.-попул. літ.).

ВОДОТЯ́Г, *ч.* 1. *род.* а. Водяний насос. *В коридорі був водотяг, і Богдан заспокоїв спрагу досхочу* (О. Лисяк); *У куточку, де сапери пропустили струмок під днищем, я розколупав цемент. Крижана вода. Але до хати вона не підніметься, потрібен водотяг* (Р. Андріяшик).

2. *род.* у. Те саме, що **водогі́н.** *Відкриття нового водотягу відбулося дуже урочисто, після чого пан бургомістр випив першу шклянку води* (Ю. Винничук); *Попри чималий термін експлуатації львівський водотяг продовжував справно функціонувати, а завдяки виготовленим із дуба трубам відзначався високою якістю води* (з наук. літ.).

ВОДОУЛО́ВЛЮВАЧ, *рідше* **ВОДОВЛО́ВЛЮВАЧ,** а, *ч.* Пристрій для затримання води. *Водоуловлювач запобігає винесенню в атмосферу краплинної вологи і відповідно туманоутворенню та обледенінню сусідніх будівель у зимовий період* (з навч. літ.); *Краплі води, що захоплюються потоком повітря, затримуються водоуловлювачем і стікають униз* (з газ.).

ВОДОУТРИ́МАННЯ, я, *с.* Утримання води. *Технологічні характеристики будівельних сумішей залежать від їх фундаментальних реологічних властивостей як дисперсних систем і визначаються водоутриманням* (з наук. літ.); *Водно-болотні торфові екосистеми виконують дуже важливі біосферні функції: продукування кисню, водоутримання та самоочищення вод* (з наук. літ.); *Неправильне застосування пестицидів діє на розвиток живих організмів у ґрунті, що впливає на здатність водоутримання та на характеристики водопроникнення* (з навч. літ.).

ВОДОУТРИ́МНИЙ, а, е. Те саме, що **водоутри́мувальний.** *Враховується водоутримна здатність та її залежність від хімічного складу* (з наук. літ.); *Показники посухостійкості — водоутримна здатність, ксероморфність, висотний індекс* (з наук. літ.).

ВОДОУТРИ́МУВАЛЬНИЙ, а, е. Який утримує воду. *Будівельні суміші для оздоблювання фасадів містять цемент, вапно, уповільнювач тужавіння та водоутримувальний компонент* (з наук. літ.); *Одним зі способів збільшення водоутримувальної здатності є введення мінеральних порошків (вапна, глини)* (з наук. літ.); *Кожен кубічний метр води, затриманої завдяки відновленню заплав, ренатуралізації водних об'єктів, відкриттю ґрунту для просочування води і створенню невеликих водоутримувальних споруд у сільськогосподарському секторі, є перевагою в природному балансі вод* (з навч. літ.).

ВОДОХРЕ́СНИЙ, а, е. Прикм. до **Водо́хреще** і **Водохре́стя.** *Мабуть, обряди водохресних свят здійснювалися тут неодноразово і протягом довгого часу, якщо вони дали назву спочатку яру (Хрещатий яр), а потім і центральній вулиці Києва* (з наук.-попул. літ.); *Водохресні купання стають дедалі популярнішими* (з газ.); *Вважається, що водохресна вода має особливу цілющу силу* (з газ.).

Водохре́сні моро́зи *див.* **моро́з.**

ВОДОХРЕ́СТЯ, я, *с.* *(з великої літери).* Те саме, що **Водо́хреще.** *Після Водохрестя заслав Грицько старостів до Христі* (Панас Мирний); *Десь аж по Водохресті звелася на ноги потьмарена Текля* (І. Нижник); *Православне свято Водохрестя відзначається 19 січня* (з газ.).

ВОДО́ХРЕЩА *див.* **водо́хреще.**

ВОДО́ХРЕЩЕ, а, *с.*, **ВОДО́ХРЕЩІ, ВОДО́ХРЕЩА,** ів, *мн.* *(з великої літери).* Церковне свято 19 січня у пам'ять про хрещення Ісуса Христа в річці Йордан. *У Водохрещі .. ходили зі щедрівками церковні люди* (К. Гриневичева); *Вода трохи тепліша, ніж на Водохреща* (М. Стельмах); *А в січні ж кілька свят — Новий рік, Різдво Христове, Новий рік за старим стилем та Водохреші* (з газ.).

ВОДОХРЕ́ЩЕННЯ, я, *с.* 1. Християнський обряд хрещення водою. *Ще Володимир Великий незабаром після водохрещення послав у Царград (Константинополь) загін своїх воїнів з метою приборкати заколот, який підняли проти імператора його піддані* (з наук. літ.); *Водохрещення – єдине таїнство, визнання якого є неодмінною умовою належності до християнської віри* (з рел.-церк. літ.).

2. *(з великої літери).* Те саме, що **Водо́хреще.** *Свято Водохрещення встановлене церквою в пам'ять про водохрещення Спасителя в річці Йордан пророком Іоанном Предтечею* (з наук.-попул. літ.); *У січні свята йдуть низкою: за Новим роком — Різдво, за ним — улюблений багатьма старий Новий рік, потім Водохрещення з його ритуальними ворожіннями на нареченого* (із журн.).

ВОДО́ХРЕЩІ *див.* **водо́хреще.**

ВОДОЧЕРПА́ЛКА, и, *ж.* Пристрій, машина і т. ін. для вичерпування води. *У Вавилонській державі вживалися заходи для розчищення старих каналів, спорудження нових, для встановлення водочерпалок і рівномірного розподілу води по всій країні* (з навч. літ.).

ВОДРУЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ВОДРУЗИ́ТИ,** ужу́, у́зиш, *док.*, *що, рідше чого, ц.-с., уроч., рідко.* Ставити що-небудь на чомусь, закріплювати щось. *У скіфів був звичай за межами свого поселення викладати великі горби з хмизу, а на їх вершину водружати меч* (з наук.-попул. літ.); *Не обов'язково водружати на своїй ділянці справжню скульптуру з каменю або міді, а тим більше — із бронзи. Можна придбати чудові й недорогі вироби із пресованого каменю або скловолокна, оброблені під золото, нефрит або свинець* (із журн.); *У Житомирі вночі проти собору на площі водрузили хреста, мабуть, близько шести аршинів заввишки, пофарбованого у чорне з білим .. На хресті цьому висіли вінки з живих квітів* (О. Іваненко).

ВОДРУЗИ́ТИ *див.* **водружа́ти.**

ВОДЯ́ВИЙ, а, е. 1. Який містить у собі забагато води; водянистий. *Виноград був чудовий на смак, але водявий* (З. Тулуб).

2. *перен.* Який не має певного кольору; безбарвний. *Радченко .. здивовано глянув на секретаря сірими, водявими очима* (Б. Антоненко-Давидович); *Злобний погляд* [Анатолія] *ще раз прошив водяві .. очі* (Я. Качура); *Потім Юрко доповів про хід дослідів над деякими ділянками ДНК і РНК .. Його водяві очі потемнішали* (І. Росоховатський); *Православний батюшка Тимофій — з ріденькою борідкою і водявими очками — уважно перечитав те послання, .. обвів нас безбарвними очками зовсім неприязно* (В. Шкляр); *Після цього рику капрал запав у цілковиту депресію. Сів на лавку, і його водяві, безвиразні очі втупились у далекі ліси й гори* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ВОДЯ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **водя́вий.** *Згодовування сумішок, збалансованих за всіма показниками, молодняку свиней позитивно впливає на перетравність поживних речовин і підвищує інтенсивність росту та м'ясну продуктивність. Покращується якість одержаної свинини та зменшується її водявість* (з наук. літ.); *Характерним дефектом риби гарячого способу копчення є водявість* (з навч. літ.).

ВОДЯ́ВІТИ, іє, *недок.* Ставати водявим (у 1 знач.). *Після дощів картопля водявіє.*

ВО́ДЯНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **водя́вий** 1; водянистий. *Тут робота на горах важка, а харчею* [харчем] *бував не тривний житній, а вівсяний хліб та водяна картопля* (І. Нечуй-Левицький).

2. Багатий на воду; багатоводний. *Тоді і озеро не таке, як тепер, гниле та миршаве, а глибоке та водяне було* (Панас Мирний).

ВОДЯНИ́Й, а́, е́. 1. Стос. до води (у 1, 2 знач.); водний. *Хай мене не залле водяна течія, і хай глибінь мене не проковтне, і нехай своїх уст не замкне надо мною безодня!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Під ним* [містком] *шумить і б'ється об каміння біла водяна хвиля* (І. Нечуй-Левицький); [О с т р о ж и н:] *Добре ваші українські пісні придаються до водяного спорту, ніяк я не сподівався!* (Леся Українка); *Далеко внизу чорнів на світлій водяній дорозі човник* (О. Донченко); *Ось спалахнула веселка у високих водяних розсипах — то заграли фонтани Русанівки* (А. Крижанівський); * Образно. *Дощ сік і стьобав їх водяними батогами, вода вже проймала крізь пальта до голого тіла, а вони* [халамидники] *сиділи, скоцюрбившись* (В. Винниченко).

2. Який живе або росте у воді чи на її поверхні. *Спросоння крикнув якийсь водяний птах, і знову тиша* (О. Донченко); *Тут вода розлилась, а за греблею зовсім спала, видно голе дно, драглистий мул, і повзають у калюжах водяні блохи, жуки, в'юнці* (В. Близнець); *У воді жваво метушилися золотаві карасики, блискали полірованими каштановими панцирами водяні жуки, ліниво в'юнилися товсті, ситі п'явки* (О. Бердник).

3. Який діє за допомогою води. *На Потоці стоїть водяний пильний тартак, чорний, невисокий* (І. Нечуй-Левицький); *Близько від нього* [механіка] *в березі шумів невгамовний потік, а на повороті глухо гупали лопаті водяного млина* (С. Скляренко); *Одним з найпростіших і найдавніших двигунів є водяне колесо* (з навч. літ.); // Спричинений дією води. *Деструктивними процесами природного середовища на великих площах є аридне та арктичне спустелення, збезлісення, деградація тундрових і лісотундрових районів, водяна та вітрова ерозія земель, деградація океанічного середовища* (з наук. літ.).

4. *у знач. ім.* **водяни́й,** но́го, *ч.*, *рідко.* Те саме, що **водяни́к** 1. *А може, і водяного з бородою углядить* (О. Донченко); *Дід Родим .. сам не купався ніколи, певно побоюючись, щоб берегині й водяний не відібрали в нього силу й хист* (П. Загребельний); *Меншому, худорлявому, не хотілося лізти в воду, .. адже в кожному кущику очерету міг причаїтися водяний або русалка чи берегиня* (І. Білик).

Водяна́ поро́ша *див.* **поро́ша.**

△ **Водяна́ кропива́** *див.* **кропива́; Водяна́ лі́лія** *див.* **лі́лія; Водяна́ сі́точка** *див.* **сі́точка; Водяне́ опа́лення** *див.* **опа́лення; Водяне́ охоло́дження** *див.* **охоло́дження; Водяни́й вуж** *див.* **вуж; Водяни́й знак** *див.* **знак; Водяни́й клоп** *див.* **клоп; Водяни́й мак** *див.* **мак; Водяни́й щур** *див.* **щур**[1]**; Водяні́ фа́рби** *див.* **фа́рба.**

ВОДЯНИ́К, а́, *ч.* 1. У слов'янській міфології — дух, який живе в озерах або річках поблизу млина. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Я її* [дружину] *налохав, що тут раз у раз по захід сонця мавки з'являються, а проти бані водяник бовтається* (М. Кропивницький); *Ні разу не трапилося відчути* [Олексі] *на собі чортові пазурі, відьомське шахрайство, підступ чи лісовика, чи домовика, чи водяника* (Г. Хоткевич); *Етнографи вважають, що вірування давніх українців у водяника бере початок з язичницьких уявлень про обожнення всього, пов'язаного з водною стихією* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Глухий, убраний у водорості, як водяник, сидів я під грушею, затерднувши так, ніби скорчило мене* (Валерій Шевчук).

2. *розм., рідко.* Механік водокачки. *Ганна ще раз оглянулась на гурт чорних землекопів, що стояли, закурюючи з водяником, на свіжому земляному насипі* (О. Гончар).

3. *діал.* Водянка (у 2 знач.). *Старий страждав на водяник* (із журн.).

ВОДЯНИ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **во́дявий.** *Яким щось вовтузився довго, неспокійно розсипаючи погляд водянистих очей* (М. Коцюбинський); *Параска .. поставила перед Григорієм водянисті деруни у тарілочці* (В. Дрозд); *Я побіг до лікарні з не надто доречним і вельми водянистим мандариновим соком у слоїку* (Ю. Андрухович); *Прут з кожною новою повінню підмивав і підмивав береги півострівця, доки однієї особливо водянистої весни зовсім не відрізав прибережну частину від материка* (Ірина Вільде); *Коні нетерпляче м'яли копитами рихлий водянистий сніг* (В. Малик).

ВОДЯНИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість і стан за знач. **водяни́стий.** *Водянистість утруднює дальні перевезення коренеплодів та їх збереження протягом зими* (з наук. літ.); *Для характеристики сортів картоплі за кулінарними ознаками використовують смак, запах, мучнистість, розварюваність, водянистість, потемніння варених бульб* (з навч. літ.); *Першими ознаками зіпсованості крему є його водянистість і неоднорідність* (із журн.).

ВОДЯНИ́СТО. Присл. до **водяни́стий.** *На певній стадії розмови урядник таки згадував про нього і, водянисто дивлячись кудись униз, обіцяв посприяти* (Ю. Андрухович); *Луг зеленів, надив очі жовтизною квітів, скошені трави пахли водянисто-п'янко, накликали спомини оддалеку-далеку, десь із дитинства* (Ю. Мушкетик).

ВО́ДЯНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **во́дяний.** *Створить* [хвиля] *диво-піну, .Мов міксер, водяність збива* (із журн.); * Образно. *В старих паперах знайшов .. трактацію. Читав її й не розумів .. "Від змішування матерії з духом утворюється водяність"* (Н. Королева).

ВОДЯ́НКА, и, *ж.* 1. Хвороба, що виникає внаслідок порушення водно-сольового обміну й проявляється в надмірному скупченні рідини у тканинах чи порожнинах. *Обличчя — жовті і сірі, і такі запалі, що сама шкіра обпинала лицеві кості; або, як не запалі, то опухлі від водянки* (В. Барка); *Сам досиджує життя на причілку, насуплений, обрезклий, безнадійно хворий на водянку* (О. Гончар); *Пізно звернувся Шевченко за допомогою до лікаря, хоча ознаки його хвороби — "водянки" — були задовго до того явно помітні* (із журн.).

2. *розм.* Водяна мозоля або пухир. *На ногах поздималися великі водянки, й вони гостро різали й пекли вогнем* (Г. Епік); *Федір бив і бив веслом у дужі груди води, рвався через .. латаття. Хлипкі водянки схопилися на долонях* (Ю. Мушкетик).

3. *розм.* Діжка для води. *Стоїть кухоль на водянці, — піди та й напийся* (Сл. Гр.); *У сінях чутно шелест: то в темноті Кирило шукає водянки* (Панас Мирний); *На душі нудить. Хіба води напитися? Злізла* [Христина] *з полу, пройшла в сінці до водянки й напилася. І ніби одлягло від серця* (Б. Антоненко-Давидович); *— Насте! Василю! Ганню!.. Води! Води мені! — гукає батько, а води немає. Всі метнулися до водянки, начерпнули якогось хузу і полили Володька* (У. Самчук).

4. Болотяна або лісова рослина родини водянкових. *Цвіте водянка дика* (Є. Гуцало); *Водянка чорна, голубець, — це вічнозелений, дуже галузистий кущик завдовжки 20–60 см* (з наук.-попул. літ.).

ВОДЯ́НКОВИЙ, а, е. 1. Стос. до водянки (у 2 знач.). *Водянкові пузирі з'являються в місцях, де шкіра піддається хоч і не сильному, але постійному травмуванню й тиску на обмеженій ділянці* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **водя́нкові,** вих, *мн.* Родина дрібних кущових рослин із вічнозеленим листям. *До субтропічних кісточкових рослин належать представники агрусових, актинідієвих, барбарисових, водянкових, ебенових, жимолостевих, кактусових, оливкових, миртових, рутових, шовковицевих та ін.* (з наук. літ.); *Водянкові мають дрібні, ланцетні, густо розміщені на гілках листки, дрібні поодинокі квітки, водянисті плоди* (з наук.-попул. літ.).

ВОДЯ́НЧИК, а, *ч., діал.* Невеликий дзбанок для води. *Усі тії глечики, горщики, водянчики, кухлики стояли деяке на полиці, інше на миснику, було й на припічку, було й на самій печі* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ВОЄВО́ДА, и, *ч.* 1. *іст.* У давній Русі та інших слов'янських державах — начальник війська, загону; полководець. *Мечі кувалися для простих воїв* [воїнів] *за день, а для воєвод — і по сім днів* (П. Загребельний); *Русини шикувалися на лівому березі закутої в кригу річечки, сотня до сотні, полк до полку, й на чолі кожної лави стояв .. воєвода* (І. Білик); *Із середовища бояр князь призначав воєвод, які були воєначальниками князівської дружини, а також його посадниками (правителями) в містах і землях* (з навч. літ.); * У порівн. *Вона ходила по хатах і командувала слугами, мов той воєвода військом* (І. Нечуй-Левицький); // Правитель міста, провінції — в Росії XVI–XVIII ст. *Астраханський воєвода був убитий під час повстання Степана Разіна* (з навч. літ.); // Найвище військове звання в Сербії та Югославії у першій половині XX ст. *Сербські війська під проводом воєводи Жигича здійснили успішний контрнаступ проти австро-угорської армії наприкінці 1914 р.* (з наук.-попул. літ.).

2. *заст.* Воєначальник. *А в Римі свято. Велике свято! Тиск народу, Зо всього царства воєводи* (Т. Шевченко); *Розуміючи, що довго протриматися не пощастить, великий князь послав до татарських воєвод* (В. Малик).

3. У давній і сучасній Польщі — голова воєводства. *Пани воєводи, пани міністри були, та загули* (С. Чорнобривець); *У Львові студент Степан Федак вистрелив із револьвера в Пілсудського, коли маршалок в супроводі львівського воєводи сідав до автомобіля* (Р. Іваничук); *Голова Ради міністрів Польщі може вимагати подання інформації, документів і періодичних звітів або від міністра як керівника центрального управління, або від воєводи та від працівників органів урядової адміністрації* (з наук. літ.).

ВОЄВО́ДИН, а, е, *іст.* 1. Прикм. до **воєво́да;** належний воєводі. *Воєводин палац. Вечір* (І. Кочерга); *Права рука воєводина безсило повисла* (А. Хижняк); *Погляд мовби й звичайний, випадковий, але жінці ставало млосно від отого миттєвого шмугляння по ній пильних воєводиних очей* (П. Загребельний); *Коли почув* [Сафар-бей] *про підступну подвійну зраду Гаміда, про викрадення воєводиних дітей, ще нижче опустив плечі, а руками вп'явся в бильця ліжка* (В. Малик); *Потім у ладді й насади сіли молоді дружинники, кожен підтримував за повід свого та заводного коня, а дехто й воєводиного* (І. Білик).

ВОЄВО́ДИТИ, джу, диш, *недок., іст.* Бути, служити воєводою. *Добриня нічого в них не вимагав, а просив, щоб дали йому з сестрою Малушею якусь хижу... — Ти що ж? Воєводити думаєш? — запитав Радко. — Ні, воєводо, — відповів Добриня* (С. Скляренко); *1610 року в Зарайськ воєводити направили князя Дмитра Пожарського* (із журн.); // Керувати, управляти військом, битвою. *На початку своєї кар'єри майбутній цар Василь Шуйський воєводив над полками в Новгороді та Серпухові* (з наук.-попул. літ.).

ВОЄВО́ДСТВО, а, *с.* 1. Велика адміністративно-територіальна одиниця в давній і сучасній Польщі. *Пішов* [Сидір] *на заробітки, може, у польські воєводства, а може, у Чехію чи Німеччину* (М. Малиновська); *Мазепа одержував титул князя, у володіння йому відходили, крім Лівобережжя, Полоцьке і Вітебське воєводства* (Ю. Мушкетик).

2. *іст.* Округ, яким керував воєвода. *Місце для хутора Верига вибрав на кордоні Київського воєводства* (П. Панч); *Зайняли магнати панівне становище в політичному жит-*

ті і Литовської держави в цілому, і окремих її провінцій — воєводств, що ділилися на повіти (з наук. літ.).

3. *збірн., іст.* Воєводи. *Хто ж попав .. до Золотої палати, довго потім розповідав, як гості візантійські сукупно з боярством і воєводством Гори сідали за столи, де було накладено, насипано, нарізано все, чого душа бажає* (С. Скляренко).

4. *іст.* Діяльність воєводи. *В Пруссії було неспокійно, до всього ж підливав жиру у вогонь і Данциг, котрий претендував на морське воєводство* (В. Чемерис).

ВОЄВО́ДСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **воєво́да** і **воєво́дство.** *Багато хто знав на Волині, що й сам воєвода Генрик Юзефський, і редактор воєводської газети "Українська нива" Петро Певний, і чимало комерсантів, адвокатів, тюремних чинів, які осіли, мов хмара, на Поліссі, колись служили в Петлюри* (М. Малиновська); *Повстанці розправились з місцевим воєводою Беклемішевим і начальницьким складом воєводського гарнізону* (з наук. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **воєво́дин.** — *А ви думаєте, що .. в ці колись воєводські палати так і пускали людей з отакими руками?* (П. Козланюк); *Воєводський посланець, молодий двадцятидворічний юнак з наївними голубими очима, вперше вибрався в світ з таким важливим дорученням* (В. Чемерис); *Тур полюбив Малушу, вона здавалася йому кращою від усіх дівчат Гори, хоч між ними були й воєводські, і боярські, і княжі дочки* (С. Скляренко).

ВОЄДИ́НО, *присл., книжн.* В одне ціле; докупи. *У цій пожежі, хаосі й крові злились воєдино всі українські землі* (О. Довженко); *Україна! Це слово, як пісня. В ньому сплелися воєдино чарівна ніжність і сувора мужність* (І. Цюпа); *День у день блукаю полями, перелісками, левадами, воєдино зливаюся з природою* (Р. Іваничук).

ВОЄНАЧА́ЛЬНИК, а, *ч.* Командувач, полководець. — *Слухайте мене, старого Ормада, згадуйте разом зі мною про славу відважних сколотських воїнів, про мудрість сколотських воєначальників і вождів!* (В. Владко); *Коли всі воєначальники зібралися і стали півколом перед золотим шатром, Батий підвівся і підняв угору сувій з червоною печаттю* (В. Малик).

ВОЄНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Підготовка або пристосування господарства країни та її населення до війни. *В зв'язку з воєнізацією в комуні знову почалися стройові заняття* (І. Микитенко); *Тенденція до воєнізації у другій половині 20-х років XX ст. виявляється в особливій організації фізичного виховання в школах* (з навч. літ.); *Масовій воєнізації населення південно-східної України сприяли уряд Речі Посполитої і феодали, які залучали до військової діяльності селян і міщан* (з газ.).

2. Підпорядкування цивільних інституцій владі військових. *За часів гетьманату здійснювалася й певна воєнізація цивільного управлінського апарату* (з наук. літ.); *Модель розвитку традиційної японської державності суттєво різниться від класичних далекосхідних зразків високим ступенем стабільної воєнізації усіх суспільних інституцій* (з наук. літ.).

ВОЄНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **воєнізува́ти.** — *Завод наш особливого призначення, воєнізований. Тому все, що тут побачите і що будете робити, мусить лишитися в таємниці, — звертається до нас дебелий, поважний на вигляд чоловік років за сорок* (Є. Доломан); *Сармати вели такий самий кочовий спосіб життя, що й скіфи, мали таке саме суспільство, яке було насамперед воєнізованим* (з наук. літ.); *Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань* (з мови документів); // **воєнізо́вано,** *безос. пред. Мирний завод воєнізовано, наче режимний об'єкт* (із журн.); *У 1981 р. пожежні підрозділи Івано-Франківська було воєнізовано* (з газ.).

ВОЄНІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **воєнізо́ваний.** *Відповідно до специфіки діяльності професійні аварійно-рятувальні служби можуть бути спеціальними (воєнізованими). Але ця воєнізованість не пов'язана зі зброєю чи військовою технікою* (з наук.-попул. літ.); *Прикордонне геополітичне положення південної Київщини визначило специфіку її розвитку та воєнізованість побуту протягом усього періоду середньовіччя* (з наук. літ.).

ВОЄНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Переводити на обслуговування воєнних потреб; пристосовувати до воєнних умов. *Після Першої світової війни багато фронтовиків в Італії, прагнули воєнізувати громадське життя і створювали загони смільчаків* (з наук.-попул. літ.); // Навчати військової справи цивільне населення. *Заступник міністра оборони Росії не підтримав пропозицію воєнізувати середню школу та створити громадські організації з відповідної підготовки школярів* (з газ.).

ВОЄНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* Організовуватися, пристосовуватися до умов війни; переходити на обслуговування потреб війни. *Населення воєнізується.*

ВОЄ́ННИЙ, а, е. Стос. до війни, пов'язаний з нею. *Козятин. Це з тих українських станцій, станцій-стрілок, що на них воєнна фортуна не раз переводила на різні колії поїзд історії* (Б. Антоненко-Давидович); *9 травня посеред села на майдані зібрали мітинг. Згадували страшні воєнні роки* (з мемуарної літ.); *Б. Хмельницький показав себе новатором і носієм передових ідей у воєнному мистецтві* (з наук. літ.).

Воє́нна зо́на *див.* **зо́на; Воє́нний стан** *див.* **стан**[3]**; Воє́нний уряд** *див.* **у́ряд.**

△ **Воє́нний комуні́зм** *див.* **комуні́зм; Воє́нний потенціа́л** *див.* **потенціа́л.**

ВОЄ́НЩИНА, и, *ж., зневажл., рідко.* Те саме, що **воя́ччина.** *Леонтьєва — недавня робітниця з тютюнової фабрики великого міста. Для неї воєнщина мусила б бути огидною* (Б. Антоненко-Давидович); *В державі, яка поневолила землеробство, .. множиться бюрократія, партократія, воєнщина* (М. Руденко).

ВОЖА́К, а́, *ч., розм.* Те саме, що **ватажо́к.** *Вмер вожак їх* [русів] *найчільніший, .. Що рік в рік на наші вежі Налітав* (І. Франко); — *Табун, кажеш? — перепитав голова. — А чи знаєш ти, дочко, що всякий табун за вожаком летить? Куди вожак, туди й ключ пташиний* (І. Цюпа); *Вожак, сильний, м'язистий звір, сидить нерухомо, як на святій молитві. Клацає зубами* (Григорій Тютюнник).

ВОЖАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Бути вожаком. *Тоня Горпищенко .. рюкзак на плечі — і в піонертабір на ціле літо вожакувати...* (О. Гончар).

ВОЖА́ТА, тої, *ж., іст.* Те саме, що **піонервожа́та.** *Вожата розказувала про тайгу, де водяться ведмеді, лисиці, білки, соболь* (О. Донченко); *На зборах загону сказала вожата: "Давайте наробимо квітів до свята!"* (С. Олійник); *Коли вожата школи разом із вихованцями побували в музеї Переяслава-Хмельницького, то впізнали на фотографії свого директора, якого вважали "невідомим" героєм війни* (з газ.).

ВОЖА́ТИЙ, того, *ч.* 1. Те саме, що **ватажо́к** 1. [Голос:] *Коні вже розбіглись врозтіч, а деякі на землі лежать і б'ються...* [Медвідь:] *Перерізали вожатих і покалічили,*

виходить, коней, щоб решта ворогів зосталась піша... (І. Карпенко-Карий).

2. Вихователь, організатор. *Мене хотіли навіть вожатим над третьокласниками призначити! Та війна...* (К. Гриб); *Коледж створювався якраз для того, щоб випускники його могли працювати в "Артеку". Декілька років тому була велика проблема з кадрами вожатих* (з газ.).

3. *іст.* Те саме, що **піонервожа́тий.** *Вожаті з сусіднього піонертабору не перший день воюють з пансіонатським електроджазом, з його диким ревінням, що не дає дітям спати й після відбою* (О. Гончар); *Пам'ять світала соснами над піонертабором; вожатий.., йдучи до води, оббивав спінінгом пилок на кропиві* (Є. Пашковський).

4. Провідник, що вказує дорогу. *Марко Голод показав себе неабияким вожатим. Знав околицю, наче б свою хату* (А. Чайковський); * Образно. *За море, за море — вітри спережай, Неси мене, коню, за синій Дунай! Не треба на полі вожатого нам; Вожатий нам — звізди* [зірки] (Л. Боровиковський).

5. *розм., рідко.* Водій. *Згори ліворуч над'їжджав якраз трамвай і його вожатий дзвонив, немов навіжений, немов когось хотів остерегти* (О. Лисяк); *В умовах прикріплення вожатих до поїздів необхідно враховувати гранично припустиму тривалість робочого дня й строки обідів* (з наук.-попул. літ.).

ВОЖДИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Політика, спрямована на утвердження однієї людини в ролі незаперечного керівника. *Для вождизму характерна особиста відданість одній людині — вождю, визнаному ідейному керівнику в жорстко централізованих структурах (державі, партії)* (з наук.-попул. літ.); *Від вождів і вождизму ми ж бо так настраждалися в часи тоталітарної імперії, що й досі не можемо, як слід, відійти* (із журн.).

2. *соц.* Інститут влади, властивий патріархально-родовим та ранньофеодальним суспільствам. *Найбільшого розвитку і втілення вождизм набув у східних деспотіях* (з наук. літ.); *Поступово військова демократія переросла у військово-ієрархічне правління — княжіння. Ватажок великого союзу племен ставав володарем — князем. Так давнє слов'янське суспільство вступило в новий історичний період — період вождизму* (з наук. літ.).

ВОЖДЬ, я́, *ч.* 1. Проводир війська, племені. *Козаки обороняються списами. Вождя тут нема. Кожний робить, що йому на гадку прийде* (Б. Лепкий); *Паші, беги, вожді племен виходили назустріч із багатими дарунками. Двір Ібрагіма своєю пишністю уже перевершував навіть султанський* (П. Загребельний); *Вожді й князі ховалися від готських дружин у найглухіших лісах, одкупались од них сріблом, і золотом, і худобою* (І. Білик); *Під час експедиції І. М. Симонов виміняв багато побутових предметів, серед яких були музичні інструменти, жезли вождів острів'ян* (з наук.-попул. літ.).

2. Ідейний і політичний керівник громадського руху, партії, класу; лідер, керманич. *Людство може врятуватися тоді, коли його вожді зрозуміють.., що досягти миру на землі тими засобами, які досі пропонувалися, неможливо* (В. Винниченко); *Якби я був паном вождем, я б своєму народові день при дні повторював: "Пам'ятайте: кривда народжує кривду"* (Р. Андріяшик); *Якщо ти чекаєш пояснень чи повчань збоку, — ти неминуче стаєш залежним від речей, молитов, богів, людей, учителів, вождів, священних текстів* (О. Бердник); *Що вона знала, проста сільська вчителька, про думи і наміри отих мудрих народних вождів?* (А. Дімаров).

ВОЖЖИ́НА, и, *ж., діал.* Віжка. *Карпо смикнув вожжину — і покірна шкапина потюпала* (Панас Мирний); *Василь Іванович торкав вожжиною коняку й рушав до сусіднього колгоспу* (Ю. Яновський).

◊ **[Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] ві́жка (вожжи́на) під хвіст попа́ла (потра́пила)** *див.* **ві́жки.**

ВОЗВЕЛИ́ЧЕНИЙ, а, е, *ц.-с., уроч.* Дієпр. пас. до **возвели́чити.** *Могла б заспокоїтися* [Роксолана] *хіба що тоді, коли б її первісток, її улюбленець, її Меміш .. спокійно сів у Манісі замість Мустафи, хай не названий наступником трону, хай не возвеличений перед усією імперією* (П. Загребельний); *До улюблених героїв нашого народу належить і славний гетьман Богдан Хмельницький, возвеличений у багатьох думах та піснях* (з навч. літ.); *І нехай Христос народиться у кожному серці, щоби Бог, у якого ми віруємо, був возвеличений!* (із журн.); // **возвели́чено,** *безос. пред. Небагато у всій світовій літературі пісень, де так щиро й любовно возвеличено матір, як у творчості українських поетів* (з навч. літ.).

ВОЗВЕЛИ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **возвели́чений.** *Леонардо ніде не говорить про виховні функції мистецтва. Воно — зображення краси природи, це і становить благородну возвеличеність* (з навч. літ.); *Святий шукає лише Божої волі, шукає Бога, а не особистої вивищеності (возвеличеності), найкращості. Святими не народжуються, ними стають* (з рел.-церк. літ.); *Щоб відчути возвеличеність і спокій, мені треба просто прийти до церкви. Постояти і подумати про різне* (з газ.).

ВОЗВЕЛИ́ЧЕННЯ, я, *с., ц.-с., уроч.* Дія за знач. **возвели́чити.** *Вгадала* [гяурка] *затаєну думку валіде про возвеличення Ібрагіма до сану великого візира* (П. Загребельний); *Хай думає Магомет, що похід готується для возвеличення його особи* (В. Малик).

ВОЗВЕЛИ́ЧИТИ *див.* **возвели́чувати.**

ВОЗВЕЛИ́ЧИТИСЯ *див.* **возвели́чуватися.**

ВОЗВЕЛИ́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **возвели́чувати.** *Возвеличуваний просвітництвом розум, на думку німецьких соціологів, поступово виродився у простий побутовий глузд* (з наук. літ.).

ВОЗВЕЛИ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **возвели́чувати.** *Його* [митця] *Голгофа — це власне безпосередній відгук сучасника, його плач і возвеличування трагедії, що відбувалася на його очах* (Р. Федорів); *Домінуючі ідеологічно-кон'юнктурні кліше призводили до свідомого возвеличування одних аспектів війни та замовчування інших* (з наук. літ.).

ВОЗВЕЛИ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ВОЗВЕЛИ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., кого, що, ц.-с., уроч.* Робити величним кого-, що-небудь; звеличувати, прославляти. *Вадим насилу стримував свій гнів. Те, що Товстань возвеличував чужого володаря і принижував свого, ображало його лицарське почуття* (Б. Лепкий); *— Нас вчили в школі, що Людина — це... Ви ж знаєте, як у Горького. — А хто вчив — люди. Самі себе возвеличуємо* (О. Гончар); *Рідна мова — найкоштовніший скарб, найцінніший набуток і наймогутніший оберіг. Вона возвеличує людину, рятує її від духовної глухоти* (з наук. літ.); *Возвеличу Малих отих рабів німих!* (Т. Шевченко).

ВОЗВЕЛИ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ВОЗВЕЛИ́ЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док., ц.-с., уроч.* 1. Ставати величним; звеличуватися, прославлятися. *Якимись потаємними закраїнами власної душі відчув ницість цієї жінки й свою вищість, .. я возвеличувався над нею, і це в свою чергу зіграло*

фатальну роль у моєму подальшому житті (Ю. Мушкетик); *Настала мить, коли князь .. став простим смертним для того, щоб у короткім часі возвеличитися ще більше, прибрати ймення нове, ще й не чуване на Русі* (П. Загребельний).

2. Пас. до **возвели́чувати.** *Швидко перегортаються сторінки древньої повісті, .. в них повідається про події давно минулих днів, возвеличується князь Василь-Володимир* (С. Скляренко); *Образ Ісуса Христа як страждальця за свій народ і борця зі світовим злом возвеличується і поетизується О. Олесем* (з наук. літ.).

ВОЗВЕСЕЛИ́ТИСЯ, лю́ся, ли́шся, *док., ц.-с., уроч.* Почати веселитися; стати веселим. *Возвеселися, о дерев сад, Більших і менших, які є підряд* (Г. Сковорода); *А ти, матусю, ти, мов голубиця, .. І засіяєш, і возвеселишся* (П. Куліш).

ВОЗВІ́З, во́зу, *ч., діал.* Узвіз. *Вони поминули церкву, знов спустились возвозом з крутої гори й повернули в вузький, як рукав, яр* (І. Нечуй-Левицький).

ВОЗГОВОРИ́ТИ, орю́, о́риш, *док. ц.-с., уроч.* Почати говорити; заговорити. *Став* [кум] *драматичний весь і возговорив: — Слухайте, кумо, і ви, хрещениці, й ви, сусіди!* (М. Куліш); *Я випалив до чорноти жури Свою прокляту одчайдушну душу І жестами, німий, возговорив... Хай жестами. Але сказати мушу* (І. Драч).

ВОЗГРИМІ́ТИ, млю́, ми́ш, *док., ц.-с., уроч.* Почати гриміти; загриміти. *Розсердився ж Зевес .. І громом возгримів, у хмарах бурних* (П. Куліш).

ВОЗДАВА́ТИ, даю́, дає́ш, *недок.,* **ВОЗДА́ТИ,** да́м, даси́, *док., що і без прям. дод., ц.-с., уроч.* 1. *кому чим.* Складати шану. — *Господь воздасть вам сторицею* (І. Карпенко-Карий); *Галас людський, радість людська .. неспроможні були заглушити злагоджений спів тих, що воздавали хвалу богу-громовику піснею* (Д. Міщенко).

2. *що і без прям. дод., кому за що.* Те саме, що **відпла́чувати.** *Радуйтеся, вбогодухі, Не лякайтесь дива, — Се Бог судить, визволяє Довготерпеливих Вас, убогих. І воздає Злодіям за злая* [зло]! (Т. Шевченко); *Мені лишається ірраціонально здогадуватись про існування тої таємничої Немезиди, що воздає кожному те, що він заслужив на нашій грішній землі...* (Б. Антоненко-Давидович); *Там — Україна. За межею. Там .. а Бог шепоче спрагло: Аз воздам!* (В. Стус); *То небезпечно — генія цькувати. Він у безсмерті страшно вам воздасть* (Л. Костенко); * Образно. *Он поле ожило і живе великим життям, і обіцяє щедро воздати* (У. Самчук).

ВОЗДА́ТИ *див.* **воздава́ти.**

ВОЗДАЯ́ННЯ, я, *с., ц.-с., уроч.* 1. Дія за знач. **воздава́ти.** *Поклоніння є формою воздаяння честі Богу* (з рел.-церк. літ.); *В основі віровчення ісламу лежить віра в Аллаха — бога-творця й управителя Всесвіту, у страшний суд та потойбічне воздаяння* (з наук.-попул. літ.); *Данте вважав свободу людської діяльності обов'язковою умовою не тільки посмертного воздаяння, але й моральної оцінки людини* (з навч. літ.).

2. Те, що є нагородою або карою кому-небудь за щось. *Платон, розвиваючи своє вчення, вперше заговорив про безсмертя душі, про її потойбічні мандри, місцеперебування як воздаяння за прожите життя на землі* (з наук. літ.); *Залежно від співвідношення добра і зла, що наповнюють буття, людина потрапляє у Рай — світ абсолютного блага, в якому відбувається наближення і поєднання з Богом, або в пекло — світ воздаяння за гріхи, в якому відчуження від Бога максимальне* (з навч. літ.).

ВОЗДВИГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ВОЗДВИ́ГНУТИ,** ну, неш, *док., ц.-с., уроч.* Споруджувати, будувати (перев. про щось високе, значне); зводити. *У Родні .. навкруг старої фортеці між Дніпром і Россю копали рови, насипали вали, воздвигали стіни, вежі* (С. Скляренко); *Збудуємо собор. Воздвигнемо.., і буде незломлений наш дух жити у святій цій споруді, наша воля сяятиме в небі блиском недосяжних бань* (О. Гончар).

ВОЗДВИ́ГНУТИ *див.* **воздвига́ти.**

ВОЗДВИ́ЖЕННЯ, я, *с., рел.-церк. (з великої літери).* Церковне свято на честь Господнього Хреста, що відзначається 27 вересня. *На Воздвиження бабуся Мотря завжди застерігала маленького Митька: — Гляди, шибенику, в цей день по деревах не лазь і близько до них не підходь. На Воздвиження птахи летять у вирій і гадюки туди спішать...* (В. Чемерис); *Змії у вирій лізуть по деревах, а тому на Воздвиження не можна не тільки дітей пускати, але й дорослим ходити до лісу* (з наук. літ.); *Цариця Єлена вирушила до Єрусалима, щоб відшукати Хрест Господа нашого Ісуса Христа. Вона його знайшла, і всі люди поклонялись Чесному Животворящому Хресту. Це свято Воздвиження, тобто піднесення Чесного Хреста* (з рел.-церк. літ.).

ВОЗДВИ́ЖЕНСЬКИЙ, а, е, *рел.* Стос. до Воздвиження. *За ініціативою братств у 80-х роках XVI ст. розпочато організацію шкіл вищого ступеня. Львівське Успенське братство заснувало школу в 1585 р., київське Богоявленське — в 1615–1616 рр., луцьке Воздвиженське братство — в 1618–1619 рр.* (з наук. літ.); *Мистецтвознавчі дослідження Левка Скопа представлені різнотематичними розвідками. Перша його стаття присвячена характеристиці та обставинам створення і призначення ікони "Страсті Господні" Воздвиженської церкви* (з наук. літ.); *Поспішили* [хлопці] *через Бабин Торжок з його багатими крамницями. Поминули Воздвиженську церкву, за нею Трьохсвятительську і опинились перед монастирськими воротами* (Ю. Логвин).

ВОЗДРІМА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., ц.-с., уроч.* Почати дрімати; задрімати. *Завжди був* [Нестор] *на всіх богослужіннях, а й разу, ти скажи, не воздрімав* (Л. Костенко).

ВО́ЗДУХ, а, *ч., рел.-церк.* Найбільше із трьох полотнищ, яким одночасно вкривають потир і дискос; покривало на святі дари; покрив; великий покрівець. *Я вже гаптувала і ризи, і воздухи* (З. Тулуб); *На церкву Богородиці працює весь Київ — на Подолі вирізують з дерева свічники й панікадила, чаші й миски, .. кравці шиють одяги для священнослужителів, воздухи й покрови на раку з мощами Папи Климента, до ікон у церкві й олтарі* (С. Скляренко); *За Симеоном Солунським, воздух — це символ нагого й мертвого Ісуса, якого несуть до гробу .. диякон несе цей воздух перед чесними дарами. А потім священик накриває ним чашу і хліб на престолі* (з рел.-церк. літ.); *У літургійній практиці плащаниці поступово стали вирізнятися з-поміж воздухів* (із журн.); *Воздух і покрови знаменують поховальні пелени* (із журн.).

ВОЗЗ'ЄДНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до возз'єднання. *Возз'єднавчий процес мав після історичного акту Злуки 1919 р. об'єктивний характер* (з наук. літ.); *Коли 1946 року проходив возз'єднавчий собор, греко-католицькому священику Богданові Смуку було десять років* (з рел.-церк. літ.); *Возз'єднавча акція; Возз'єднавчі діяння.*

ВОЗЗ'ЄДНАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **возз'єдна́ти.** *Закарпаття у 1919 р. не було возз'єднане ні з УНР, ні з ЗУНР. Рішенням Сен-Жерменського договору Закарпаття під назвою Підкарпатська Русь увійшло до складу Чехословацької Республіки* (з наук. літ.); // **возз'є́днано,** *безос. пред. Державне агентство з інвестицій та розвитку возз'єднано із Державним агентством з національних проектів* (із журн.); *Лише недавно завдяки лісовим дорогам було возз'єднано села у Ківерцівському та Ратнівському районах* (з газ.).

ВОЗЗ'Є́ДНАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **возз'є́днаний.** *Галя й Василько теж повертаються, і возз'єднана родина втішається своєю возз'єднаністю* (О. Ірванець).

ВОЗЗ'Є́ДНАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **возз'єдна́ти** і **возз'єдна́тися.** *Ах, коли б мені вистачило сили й часу, написав би я роман про визволення Західної України, про возз'єднання наших народів* (О. Довженко); *Століттями боролись наші люди за волю свою, за визволення і возз'єднання* (С. Скляренко); *Кардинал Григорій мав .. повести переговори про возз'єднання руської церкви з латинською* (П. Загребельний); *Заяви щодо возз'єднання сім'ї можуть розглядатися лише за умови особистої присутності особи, яка подає заяву* (з мови документів).

ВОЗЗ'ЄДНА́ТИ *див.* **возз'є́днувати.**

ВОЗЗ'ЄДНА́ТИСЯ *див.* **возз'є́днуватися.**

ВОЗЗ'Є́ДНУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **возз'є́днувати** і **возз'є́днуватися.** *Падіння берлінського кордону свідчило про початок нових часів. Возз'єднування було необхідною подією, адже розділені були люди, що розмовляли однією мовою, пов'язані загальною історією, традиціями* (з Інтернету).

ВОЗЗ'Є́ДНУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ВОЗЗ'ЄДНА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Знову з'єднувати кого-, що-небудь в ціле, яке раніше було розділене на частини (перев. про народ, країну, колектив, родину). *Аналіз ДНК дозволив возз'єднувати дітей, що загубилися, і їх батьків після цунамі у Південно-Східній Азії* (з наук. літ.); *Прагнучи возз'єднати Україну, розірвану Андрусівським перемир'ям, .. Петро Дорошенко .. удавався до послуг союзників різних мастей* (Л. Старицька-Черняхівська); *— Я не боюсь Гори, — промовив Володимир. — Добра й щастя бажаючи людям Русі, пройшов її з кінця в кінець, возз'єднав* (С. Скляренко).

ВОЗЗ'Є́ДНУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ВОЗЗ'ЄДНА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* З'єднуватися, об'єднуватися з ким-, чим-небудь; приєднуватися до когось, чогось знову (перев. про народ, країну, колектив, родину). *Андрієві батьки намагалися в усьому годити синові, якого нещодавно побачили після багатолітньої розлуки. Родина возз'єднувалася* (із журн.); *Відомо, що південнокорейці мають близько семи мільйонів родичів на Півночі. Навіть якщо возз'єднуватимуться по сто осіб щомісяця, то знадобиться не менше ста років* (з газ.); *Стара Європа возз'єдналася остаточно після того, як сім країн отримали запрошення вступити до альянсу* (із журн.).

ВО́ЗИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **віз** 1. *Того ж дня виїхав возик з міста у Кармелеве село і повіз туди додому його сім'ю* (Марко Вовчок); *Я їхав .. на драбинчастому возику, запряженому якоюсь гострозадою й гостроголовою конячинкою з коротенькими лахматими ніжками й великим черевом, що робило її дуже схожою на мишу* (В. Винниченко); *Антон попросив у кума невеликого, на одного коня, возика й почав накладати гній* (С. Чорнобривець); *Удосвіта Василь Сороколіт взяв у свого супряги парокінного возика, вкинув до нього лист старої жерсті і вирушив з Криничан* (Є. Доломан).

2. Те саме, що **візо́к** 4. *Нагнав жінку якусь на дорозі — везла з дівчинкою возик з мішком од млина* (А. Головко); *Дівчина штовхала перед себе дитячий возик, на якому сиділа її хвора мама* (Ю. Яновський); *Товстий дядечко, наче на корчмаря схожий, штовхає поперед себе возика* (Ю. Логвин).

ВОЗИ́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **візі́й.** *А там же близько мої токи, мої клуні. Хліб тільки що возильники завезли в токи* (І. Нечуй-Левицький); *Захисні статті — це перелік дій чи умов, яких повинен дотримуватись возильник протягом дії кредитного договору* (з навч. літ.).

ВОЗИ́ТИ, вожу́, во́зиш, *недок., кого, що.* 1. Те саме, що **везти́** 1, але з позначенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках. *За те вони* [пани] *дрова возили, В болотах очерет косили, Носили в пекло на підпал* (І. Котляревський); *Величезний, незграбний віз, що допіру возив борошно, зупинявся несподівано перед парадним ходом* (Б. Антоненко-Давидович); *Трамвай уже бігав по проспекту, але воду ще возили з Дніпра в діжках* (В. Домонтович); *Шановний друже, я кожного дня вожу в таксі сотні людей* (О. Бердник); *Однієї з весен справді почалася будова, дерево, камінь і метал возили до підніжжя спеціально збудованим і пущеним від колії через ліс залізничним відгалуженням* (Ю. Андрухович).

2. Волочити, тягати що-небудь. *Любиш їздить — люби й саночки возить!* (Номис); *Лаврін .. прив'язував до нитки заячий хвостик і возив його по долівці, забавляючись хижими стрибками кота* (О. Донченко).

◊ **(1) Вози́ти / повози́ти попа́ в ре́шеті,** *заст.* — говорити неправду, брехати під час сповіді. *Надокучило мені каляться з нечистою силою... та до того ще й така думка: чи не доведеться мені за цю пекельну кумпанію* [компанію] *возить попа в решеті?* (Марко Вовчок); **(2) Постоло́м добро́ во́зять (но́сять),** *заст., жарт.* — уживається як традиційний вираз про благополучний, щасливий кінець казки. *Оце ж і вся* [казка], *— живуть, і хліб жують, і постолом добро возять* (Сл. Гр.); **(3) Хоч во́зом вози́** *чого* — дуже багато. *Яблук у цьому році хоч возом вози* (з газ.).

ВОЗИ́ТИСЯ, вожу́ся, во́зишся, *недок.* 1. Їздити з ким-, чим-небудь; возити кого-, що-небудь. *Не вагалася пані: доручила управляющому* [управителю] *весь маєток і поїхала з дорогою дитиною по всіх світах .. П'ять років уже вона возилася* (Дніпрова Чайка).

2. *біля (коло) кого — чого, розм.* Займатися якоюсь клопітною справою; вовтузитися. *Поки Карпо розпрягав шкапу та возився коло воза, Христя скінчила роботу і кликнула його в кухню* (Панас Мирний); *Заклопотана та серйозна, вона возилася біля чогось у сторожці-кухні...* (С. Васильченко); *На сливняку, що за стіною, возились кури...* (Валерій Шевчук); // *з ким — чим.* Повільно й довго робити щось, займатися ким-, чим-небудь. *— І охота тобі возитися та панькатися з тим старим банкротом?* (І. Франко); *Ідуть до стіжка: сорок чоловік зібралось і перекидають стіжок. Він тяжкенький був. Возилися довго* (В. Барка); *Чиркаючи сірниками, Старов довго возився з замком* (О. Ільченко).

Як кіт з оселе́дцем па́нькатися (вози́тися) *див.* **па́нькатися.**

ВО́ЗИЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **во́зик.** *Не мав добрий чоловік Та із чого жити, Мусив собі возика купити: А возичок*

скрипу-рипу, А воличок лапу-лапу, А котичок няв-няв-няв (Олена Пчілка); * Образно. *Україна нагору тягне возичок надій* (із журн.).

ВОЗИ́ЩЕ, а, *ч.* Збільш. до **віз** 1. *Заскрипів старий возище* (І. Франко); *Вулицею повільно котився возище* (із журн.).

ВОЗІ́ВНЯ, ВОЗО́ВНЯ, і, *ж.* Повітка для воза, саней і т. ін. *Трохи здригаючися з холоду, побіг* [Демид] *до возівні, витяг плуга і запріг удвох з погоничем воли* (Б. Грінченко); *Побалакали й пішли в возовню оглядати екіпаж* (І. Нечуй-Левицький); *Поки Оксен, ухопившись за голоблі, викочував з возівні воза, Свирид вивів жеребця, викинув услід збрую* (А. Дімаров); *Возовня у нього з дахом та різьбленими стовпами. Легко вміщає два вози, троє саней* (Ю. Хорунжий).

ВОЗІ́Й, я́, *ч.* Той, хто возить, перевозить що-небудь. — *Чого став? Під'їжджай, під'їжджай! — накидається він* [Ґудзик] *на возія — парубка, що, балакаючи з дівчатами, підібрав віжки* (В. Винниченко); — *А ви веселіше повертайтеся, щоб дощ не перешкодив! — звернувся він до возіїв, які возили широкі труби і розкладали їх вздовж викопаного рівчака* (О. Копиленко); *Торохтить підвода; возії збирають мертвих і відвозять у степ, спиняються недалеко від млина: там, в ямі, неглибоко прикидають землею* (В. Барка); *Машини возять і возять снаряди .. І возії снарядів, оті мовчазні роботи війни, ще з більшою люттю кидаються вергати в кузов ящики* (О. Гончар).

ВОЗІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **вози́ти** 1. *Курять дороги за півторатонками, тракторами-тягачами, бестарками, простими мажами: все повністю переключилося на возіння зерна до приймальних пунктів* (Ю. Яновський); *Вибір механізмів для будівництва гребель визначається в основному дальністю возіння ґрунту, а також місцем можливого розташування кар'єрів* (з наук. літ.).

2. *розм., рідко.* Дія за знач. **вози́тися** 2. *Заважали мені спати брехання собак, якесь шемрання в соломі, возіння горобців у стрісі над головою* (Ю. Мушкетик).

ВОЗЛІ́ССЯ, я, *с., діал.* Узлісся. *Вибігає* [Катерина] *на возлісся; Кругом подивилась, Та в яр... біжить...* (Т. Шевченко); *Свіжий вітрець на вас подихає... Ох, легкокрилий брате! .. Вилазь за возлісся, на гори високі, спустися в долини широкі й подми, повій на степи безкраї та довгі, на лани безмірно широкі!* (Панас Мирний).

ВОЗЛЮБИ́ТИ, люблю́, лю́биш, *док., кого, що, ц.-с., уроч.* Полюбити. *Нехай над світ увесь возлюблять щиру правду, Про неї родяться, за неї помирають* (П. Куліш); *Відчиненими дверима каплички з перервами обзивається червоний вогник вічної лампади: "Серце моє світ возлюбило, і ось я з вами до кінця світу!"* (Н. Королева); *Хай дарує тобі необориму силу рука Всевишнього, бо ти возлюбив істинне ім'я його* (П. Загребельний); *Нам треба возлюбити один одного. Хто скоїв гріх — хай покається* (з рел.-церк. літ.).

ВОЗЛЮ́БЛЕНИЙ, а, е, *ц.-с.* 1. Дієпр. пас. до **возлюби́ти.** *Певно,* [величезна позичка] *не є призначена на підношення мирного рільництва або промислу домашнього, так возлюбленого .. галицькими шляхтичами...* (І. Франко); *Возлюблені в Господі браття і сестри! Сердечно вітаю вас зі святом Великодня* (з газ.).

2. *у знач. прикм., уроч.* Якого полюбили. *Якщо за заповідью Його живемо і повелінь Його дотримуємося, то радіє і милостиво наближається до нас, береже і захищає, як дітей возлюблених* (І. Жиленко); // Дорогий, любий, рідний (перев. у звертанні). *Настоятель зупинився проти Залізняка і, простягши руки до натовпу, із зусиллям заговорив високим голосом: — Чада мої возлюблені! Засмучені й беззахисні діти! Господь нині почув стогін і ридання наші й повелів змінитися скорботі на радість* (М. Старицький); *Підносячи в цю осяйну ніч молитви за Україну та її побожний народ, молитовно зичимо їм, возлюблені брати і сестри, повноти радості у Воскреслому Господі, утвердження віри та сповнення благодаті* (з рел.-церк. літ.).

ВОЗНЕ́СЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вознести́.** *О ти, вознесений на Свят-горі, що увінчала придніпрові скелі, — Немов прочанин крізьману пустелі, На клич твоєї гострої зорі Я все життя ішов!* (Б. Олійник); *Два ангели в інтер'єрі храму, скульптурні постаті яких високо вознесені монументальними колонами, одухотворюють цей замкнутий простір для богослужіння* (з наук.-попул. літ.); *Нині воскресну, говорить Господь, нині прославлюсь, нині буду вознесений!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *О могуття духу людського, просвітленого книжною мудрістю, вознесеного високими істинами!* (П. Загребельний).

ВОЗНЕСЕ́ННЯ *див.* **вознесі́ння.**

ВОЗНЕСІ́ННЯ, *рідко* **ВОЗНЕСЕ́ННЯ,** я, *с.* 1. Дія за знач. **возно́сити** і **возно́ситися.** *Ті, хто ждав Роксоланиної загибелі, найперші повірили в нове вознесіння султанші і мерщій запобігали її милості, звертаючись до неї з безліччю дріб'язкових прохань* (П. Загребельний); *Може, Жученко хотів догодити майбутньому гетьману, підкреслити важливість моменту, одкарбувати вознесіння одного й падіння другого* (Ю. Мушкетик); *Ще задовго до виникнення християнства міфи про вознесення на небеса людей, героїв і богів були поширені серед багатьох народів* (з навч. літ.); *А шиби стали щасливо сині, І вже готові для нас гостинці, Я починаю вознесіння У сьоме небо свого дитинства* (І. Жиленко).

2. *(з великої літери).* Християнське свято, яке відзначають на сороковий день після Великодня, коли Ісус Христос вознісся на небо. *Воював він* [Данило] *.. од Хрещення до Вознесіння, учинив мир і вернувся до Києва* (з легенди); *Стільки в народі сили .. Слава воскресення чекає, від Воскресення до Вознесення, з року на рік, весь вік* (Б. Лепкий); *От і каже* [король]: *"Падре, .. загадаю я тобі три загадки, а ти, якщо до Вознесення відгадаєш, — будеш мені севільським єпископом"* (Н. Королева); *Приписаними святами, спільними для всіх східних Церков, крім неділь, є дні Різдва Господа Нашого Ісуса Христа, Богоявління, Вознесіння, Успіння Святої Богородиці Марії і день Святих Апостолів Петра і Павла* (з рел.-церк. літ.).

ВОЗНЕСТИ́ *див.* **возно́сити.**

ВОЗНЕСТИ́СЯ *див.* **возно́ситися.**

ВО́ЗНИЙ, ного, *ч., іст.* Судовий урядовець у Польщі, Литовському князівстві та в Україні (до XIX ст.). [Н а т а л к а:] *Ви багатий, а я бідна; ви возний, а я простого роду; та й по всьому я вам не під пару* (І. Котляревський); *Чи був ще в 1817–1818 роках возний — не знаю, у законах я не зміг знайти, коли цей титул скасовано* (Панас Мирний); *Загомоніли міщани: — .. Наш пан возний заручився... Завзятий юриста, з живого і з мертвого здере* (І. Пільгук); *Під час Руїни паралельно функціонують козацька й міська юрисдикції. Професійний юридичний корпус представлений як козацькими, так і міськими судовими урядовцями від генеральних та полкових суддів до війтів, бурмістрів, райців, возних і судових писарів* (з наук. літ.).

ВОЗНИ́ЦЯ, і, *ж., заст.* Те саме, що **візни́к** 1. *До самої Мар'янівки вони їхали мовчки. Чутно тільки тупотіння кінських ніг, гуркіт коліс та коли-не-коли возниця зійкне* [зойкне] *на яку-небудь коняку, хвисне батіжком, щоб не одставала* (Панас Мирний); *За возом біг якийсь дядько .. Возниця припинив трохи конячинку* (В. Винниченко); *Йде його, Петра Рудика, весільний поїзд. Сивогриві коні мчать Наталку на Козленків хутір... — І чого він, дурний, б'є пужалном коні, — питається у возниці Рудик, — коли коні летять, як змії?..* (Г. Косинка).

ВОЗНО́СИТИ, о́шу, о́сиш, *недок.,* **ВОЗНЕСТИ́,** несу́, несе́ш, *док., кого, що, книжн.* 1. Переміщувати кого-, що-небудь знизу вгору, піднімати вгору; підносити (у 5 знач.). *Навіть його, Мирона, простого смертного, від одного погляду на широчений Дніпро, безмежні квартали Лівобережжя ніби якась невидима сила возносила над землею, вивищувала до монументальної постаті великого Київського князя* (Г. Тарасюк); *Заповзявся він* [Василь Кир] *на мене. Грозить таке* [зробити].., *щоб аж у небо мене вознесло. Вгору летіти — сяк-так, а вниз падати?* (Григорій Тютюнник).

2. *перен.* Підносити над іншими, ставити кого-небудь в особливе становище; звеличувати, прославляти. *Всоте твориться диво: трепетні руки звуків, збратані в унісон, у гомофонній згоді .. возносять із моїм серцем опечалений гімн буття, його барокову журбу за рясним гомоном села, за зірчастим сволоком* (І. Калинець); *Тепер хвалу вознесемо ми Богу, Прославимо Його за перемогу, Що Київ наш од згуби захистив...* (І. Кочерга); *Все життя він шукав в собі Бога на землі, якого міг би вознести на людське небо .. Чому ж не спробував подвигнути в проводирі самого себе?* (Ю. Мушкетик); *Восхвалімо Того, в Чиє ім'я ми зібралися, вознесімо Йому шану і здаймося на Нього в нуждах наших, уповаючи, що Він вислухає нас* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

3. *перен., що, уроч.* Звертатися до Бога з проханням, потребою. — *Вам, браття, буду віщою жрицею. Стану біля вівтаря богів ваших, щоб з димом кадила та офір возносити й молитву свою* (Н. Королева); *Хто може визнавати ворогом того, з ким возносить єдиний голос до Бога?* (В. Багірова); *Ввійшовши в олтар, упав* [о. Мельхіседек] *на коліна перед престолом і возніс теплу молитву до Господа* (М. Старицький).

ВОЗНО́СИТИСЯ, о́шуся, о́сишся, *недок.,* **ВОЗНЕСТИ́СЯ,** несу́ся, несе́шся, *док., ц.-с.* 1. Підніматися вгору, до неба. *А як співалось дзвінко під тим високим небом, які пісні возносилися до тих тремтливих, мов очі, зір!..* (Василь Шевчук); *Ти ще на кінчику пера возносишся увись. А вже пора? Давно — пора. Спадаючи, молись* (В. Стус); *Господь же Ісус по розмові з ними* [апостолами] *вознісся на небо і сів по Божій правиці* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

2. *перен.* Досягати більш високого громадського, службового і т. ін. становища; прославлятися. *У Візантії, — стверджують бояри й воєводи, — сидять за чином, василевси нібито возносяться над усіма...* (С. Скляренко); *Є козаки сумирні, працьовиті, є чесні звитяжці, а є й харцизяки-зарізяки .. Одні хочуть вознестися над товариством славою, інші — доп'ясти пірнача чи хоч осавульської палички* (Ю. Мушкетик); *Колись жила* [Роксолана] *єдиним наміром вирватися з рабства, .. зміцнитися і вознестися* (П. Загребельний).

3. Пас. до **возно́сити.** *А хвала не тільки тішила, вона й спонукала Баяна дбати, аби ім'я його возносилося все вище та вище* (Д. Міщенко).

ВОЗОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **віз** 1. *З-під возових коліс коріння плига* (П. Грабовський); *Одного разу спитав* [Іван], *що коштує простий віз і селянська свитка, аршин полотна простого, відро дьогтю чистого й возового* (Б. Левін); // Признач. для їзди возом. *Він постановив собі йти його* [лісу] *краєм, границею між нивами і толокою, доки не надибле* [надибає] *якоїсь возової дороги, що вела б у ліс* (І. Франко); // Утворений возами. *Польські хоругви обложили козацький возовий табір, обстрілюючи його з гармат і рушниць* (Ю. Хорунжий).

2. Який ходить у возі; запряжний. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових* (Сл. Гр.).

3. Стос. до перевезення вантажу на возах. *Платиться в Криму і на Дону мито від чумацького воза, а мірою возової ваги вважається те, як воли рушать мажу* (Ганна Барвінок).

4. *іст., у знач. ім.* **возове́,** во́го, *с.* Податок, який за Гетьманщини платили з кожного воза на ярмарку на користь полковника та полкової старшини. *У сорокових роках селян перевели на оброк, а ще вони повинні були сплачувати податки: возове, шляхове, давати на постій військові* (Ю. Хорунжий).

ВОЗОВИ́К, а́, *ч., рідко.* 1. Кінь для перевезення важкого вантажу. *Сидір роздивився в бінокль колону. Коні такі великі, що ніколи й не бачив. Не кінь, а клуня. Кожну гармату тягло шестеро таких возовиків* (М. Малиновська).

2. Те саме, що **візни́к** 1. *Заснулий двір Гнідих на хвилину прокинувся від лайки возовиків, рипу колод* (В. Підмогильний).

ВОЗОВИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Вивезення хліба з поля після жнив, а також період, коли це робиться. *Тільки ж під кінець серпня жнива минули і возовиця кінчилась* (А. Свидницький); *Хлопець здоровий. У возовицю на вила не інакше, як два снопи воднораз бере* (Д. Бузько); *Був час возовиці, і в повітрі пахло пилом та снопами* (М. Трублаїні).

2. *чого.* Те саме, що **вози́ння.** *Матусівський завод не виплатив їм* [селянам] *половини обіцяного цукру за возовицю матеріалів на будівництво радгоспу* (Т. Осьмачка); *Третього дня вся бригада вже закінчувала снігозатримування і возовицю криги* (В. Кучер); *На щойно накочену возовицею дорогу падали шматки кінської піни* (Ю. Мушкетик).

ВОЗО́ВНЯ *див.* **вози́вня.**

ВОЗОРО́Б, а, *ч., рідко.* Те саме, що **сте́льмах.** *Ремесло возороба відоме також як стельмаство* (із журн.).

ВОЗСІДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., ц.-с.* Урочисто, поважно сидіти. *Це була, так би мовити, наша фамільна ворона. Вона возсідала коло нашого куреня на високій сокорині і звідти бачила всіх нас і все...* (О. Довженко); *Мов королева, возсідає Вірунька десь аж у піднебессі цеху, десь там торкає пальчиками залізну гриву свого велетня крана, і він, покірний найменшому її порухові, пересувається куди треба* (О. Гончар); *Там, на покуті, під многоликими образами, возсідала "божа людина"* (А. Дімаров); *Генріх стоїть на колінах перед Матільдою, що велично возсідає на високому графському троні* (П. Загребельний).

ВОЗСІЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., ц.-с., уроч.* Засіяти; почати сіяти, сяяти. *Ти, матусю, ти, мов голубиця, Мов дух святий, на небо вознесешся, І возсієш, і возвеселишся, І сміхом херувимським возсмієшся* (П. Куліш); *І ось він — Київ! Возсіяв хрестами. Пригаслий зір красою полонив* (Л. Костенко); *Вранці прокинувся* [святий Андрій] *і сказав учням, які були з ним: — Бачите гори оці? На цих горах возсіяє благодать Божа, буде город великий, і воздвигне Бог багато церков* (А. Михайленко); *Дякував я Пречистій Матері Божій, що*

вимолила в Бога прощення князеві, і пообіцяв, що возсіяє над Києвом храм Успіння Пресвятої Богородиці... (Г. Тарасюк).

ВОЗСЛА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* сла́влять; *кого, док., ц.-с., уроч.* Уславити. *Улюбленим образом, до якого неодмінно зверталися всі, хто хотів возславити царя, був образ безмежності його володінь і всепроникності його недріманного ока* (з наук.-попул. літ.); *Всі зібрані єпископи і ті, які супроводжували їх, возславили Бога* (з рел.-церк. літ.).

ВОЗСЛА́ВИТИСЯ, влюся, вишся; *мн.* сла́вляться; *док., ц.-с., уроч.* Уславитися. *Тож возславсь Ти, Господи, що керуєш усім* (І. Драч).

ВОЗСМІЯ́ТИСЯ, іюся, ієшся, *док., ц.-с., уроч.* Засміятися. *А ти, матусю, ти, мов голубиця, Мов Дух Святий, на небо вознесешся .. І сміхом херувимським возсмієшся* (П. Куліш).

ВОІ́СТИНУ, *присл., ц.-с., уроч.* Дійсно, справді. *Багатство тематики, різноманітність жанрів і віршових форм його* [І. Франка] *поетичних творів воістину дивовижні* (М. Рильський); *Війна продовжувалась .. Під ними* [ворогами] *ще стогнала земля. "Але нехай гримить і нехай шаліє! — думав Максим. — Воістину варто сім разів осліпнути, щоб лише раз прозріти!.."* (І. Багряний); *Яке щастя мати друзів і могти для них пожертвувати життям! Воістину це дозволено тільки людям!* (Ю. Винничук); *Сходи, та й весь будинок, освітлювалися лише свічками, яких було воістину безліч* (Ю. Андрухович).

◊ **Воістину воскре́с!** *див.* **воскреса́ти.**

ВО́ЇН, а, *ч., книжн., уроч.* Те саме, що **воя́к** 1; боєць, солдат. *Правдивий воїн не дрімає, Без просипу .. не п'є* (І. Котляревський); *Згадали, як проводив він* [отець Йосип] *рекрутів своєї парафії на війну і, благословляючи засмучених воїнів широким хресним знаком, зворушливо виголошував: "Нема більшої любові, як хто душу покладе за друзів своїх!"* (Б. Антоненко-Давидович); *В мальовничих привільних позах стояли горді воїни з такими блищиками в очах, що на край світу підеш за ними* (М. Стельмах); *Всі помисли і прагнення офіцерів були там, між воїнами, на полі бою* (В. Кучер); *Жалібний спів і могутнє ревіння гармат — що може бути ліпшого для воїна при його проводах в останню путь* (Ю. Мушкетик).

ВО́ЇНСТВО, а, *с., збірн., книжн., уроч.* Те саме, що **ві́йсько;** вояцтво. *Надута, горда, зла личина З великим воїнством* [іде] (І. Котляревський); *Стоять вони* [могили], *як вічний пам'ятник древньому воїнству* (В. Собко); *Густі брови хмуряться: отаман думу думає. Він ще раз оглянув своє воїнство* (К. Гриб); *Один із найшанованіших та улюблених героїв, Святий Георгій, вшановувався не лише вищою знаттю та воїнством, а передусім широкими верствами населення* (з наук. літ.).

(1) Христолюби́ве во́їнство, *заст.* — шаноблива або іронічна назва російської дореволюційної армії. *"Ну, тепер хоч починай хреститись до образів і за князів, і за архієреїв, і за христолюбиве воїнство! — подумав о. Артемій, — приніс нечистий оцього лиственського протопресвитера з дяків"* (І. Нечуй-Левицький); *В усьому христолюбивому воїнстві панують німецькі різки-шпіцрутени, муштра, мордобій, тупа палочна* [палична] *дисципліна* (З. Тулуб).

ВО́ЇНСЬКИЙ, а, е, *книжн., уроч.* Прикм. до **во́їн** і **во́їнство;** військовий. *Не забуду я бійців одвагу, Де служити випало мені, Як приймали воїнську присягу При гвардійськім рідним знамені* (А. Малишко); *Так бувало на фронті. Один рятує інших. Рятує ціною власного життя. Це не бравада, не безвихідь, а свідомо, до кінця виважений і виконаний священний воїнський обов'язок* (Є. Доломан); *Чимало святих здійснювало свій чернечий, воїнський, громадянський подвиг в інших місцях нашої землі* (з рел.-церк. літ.).

ВОЇ́ТЕЛЬ, я, *ч., ц.-с.* Те саме, що **войовни́к.** *Він був чернець, з диявolом воїтель, печерник, боговгодний чоловік* (Л. Костенко); *Його ще діло — риболовне. Тут він — знаменита особа .. А до воєнного діла — та звідки йому? Боротись — добре бореться. Кого хоч подолає, але воїтель який з нього?* (Ю. Логвин); *Такі ідоли — уособлення племінного бога-воїтеля — могли з'явитися у населення доби ранньої та середньої бронзи* (з наук. літ.).

ВОЇ́ТЕЛЬКА, и, *ж., заст.* Те саме, що **войовни́ця.** *Винниченко не був би Винниченком, якби не виставив мораль "старих" як ханжеську й лицемірну. Чого варті хоч би "амури" Ксенії Андріївни, ще однієї воїтельки з "розпустою" і "свободною любов'ю"!* (з навч. літ.).

ВОЙДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., діал.* Вовтузитися, борюкатися. *Довго з ним войдувались, поки зв'язали* (Сл. Гр.); *Старчихи зчепились на порозі та войдуються, і йому здалось, що вони завелись і почали бійку* (І. Нечуй-Левицький); *Коли встигла викотитися на палубу з глибин судна вся ота строката юрба, що войдувалася коло шлюпок?* (П. Загребельний).

ВОЙОВИ́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **войовни́чий.** *Він був такий войовитий, що усю землю завоював* (Сл. Гр.); *Всього Тарді створив дев'ять книг із пригодами войовитої журналістки, і в кожній історії відкритий фінал* (з газ.).

ВОЙОВНИ́К, а́, *ч., заст.* Вояк. *— Не для таких, як я, війна, й войовник з мене не жвавий!* (Марко Вовчок); *І вже кипить гарячий бій, Нема войовникам знемоги!* (Л. Дмитерко); *Відійшли в небуття імена войовників, а створеним руками людини пам'ятникам відкрила свої двері вічність* (І. Пільгук); *Вам, шукачам істини, вам, мандрівникам невимірності, вам, мужнім творцям і войовникам із силами хаосу, наше вітання — щире вітання від мислячих істот зірки Блакитна Пелюстка* (О. Бердник).

ВОЙОВНИ́ЦЯ, і, *ж., заст.* Жін. до **войовни́к.** *Камілла — страшна войовниця, І знахурка, і чарівниця* (І. Котляревський); *Серед спалених начервоно скель доживають вільні войовниці в безнадійнім бою за жіночу долю* (Н. Королева); *Тримаючи дружину за руку, Богдан обійшов постамент довкола .. Вони довго вдивлялися в обличчя матері з дитям .. То був віковічний образ матері-України — дівчини-войовниці* (О. Бердник); *Улюблена дочка Зевса Афіна змальована в "Іліаді" і "Одіссеї" як грізна войовниця* (з навч. літ.).

ВОЙОВНИ́ЧЕ. Присл. до **войовни́чий.** *Воєнний комендант з Кленів .. помітно повеселішав, жвавіше заморгав оком і войовниче замахав рукою* (С. Скляренко); *Стратон Стратонович, як завжди, підсмикнув штани і войовниче спрямував свої кроки до дверей* (О. Чорногуз); *— На вас, тату, як мені здається, нічим не вгодиш! — насупився Тимофій. — Як це нічим? — Одразу скипів старий і войовниче потягнувся до палиці* (М. Стельмах); *В калюжі під корчмою купалися горобці, відстовбурчували пір'я, наскакували один на одного, войовниче цвірінькали* (Ю. Мушкетик).

ВОЙОВНИ́ЧИЙ, а, е. 1. Який прагне або схильний воювати. *Постає кругом по світі Плем'я сміле, войовниче* (І. Франко); *Яскраве синє небо й яскраво-жовті лани .. нагадували про безмежну їхню, сонячну Батьківщину, про їхніх войовничих предків* (І. Багряний); *Третя доба — мідяна — за сріб-*

ною хутко настала; Люд войовничий, суворої вдачі, до зброї охочий (М. Зеров); *Тепер Черниш бачив стомлене обличчя, зовсім не войовниче, а якесь мирне, замислене* (О. Гончар); // Спрямований на розв'язання війни. *Прихильників войовничої політики в США традиційно називають яструбами, а їхніх опонентів — голубами* (з газ.).

2. *перен.* Який веде непримиренну боротьбу з ким-, чим-небудь. *Двічі — у 30-х і 60-х роках XX ст. — церкву руйнували войовничі атеїсти. І ось нове її відродження* (з газ.); // Який виражає, виявляє готовність до сутички, суперечки, бійки. *Андрій раптом зіскакує й стає в войовничу позу* (С. Васильченко); *Пастухи стають воїнами .. Пісню тоді заміняє войовничий крик, вільнодумство — сліпа покора, волелюбність — поштивість і страх, доброту — жорстокість* (Р. Іваничук); *Від села через поле сюди підтягувалося войовниче юрмисько* (В. Шкляр); // Який характеризується ворожими, недоброзичливими стосунками людей. *В такій тривожній войовничій атмосфері не легко було вести наукову роботу, що вимагає спокою* (М. Грушевський).

ВОЙОВНИ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **войовни́чий.** *Саме панувало тимчасове замир'я, племена не виявляли войовничості, і Назон міг безтривожно заглиблюватись у їхні степи* (О. Гончар); *Кочовики-скотарі, як розповідають греки, відзначалися великою войовничістю й хоробрістю* (з навч. літ.); *Войовничість Насті одразу збили жінки бідняків* (М. Стельмах).

ВОЙОВНИ́ЧО, *присл.* Те саме, що **войовни́че.** *Вони* [очі] *сміються одверто, піднято, войовничо. Вони нарешті зустрілися з ворогом, якого довго чекали* (В. Винниченко); *Чоловічок, якого звали Конрадом, встав і войовничо випнув груди* (О. Бердник); — *Маргарито Степанівно, це ж ви?! — спитав Ромка, пильно вдивляючись у неї. І раптом двірничка войовничо змахнула мітлою* (В. Нестайко); * Образно. *Цього разу сонце було таке величезне і якесь войовничо червоне, що Волин у його важкій червонястості вчув неспокій завтрашнього дня* (Ю. Покальчук).

ВОКА́БУЛА, и, *ж.* 1. Окреме слово як предмет лексикології та лексикографії. *Включення певної вокабули в оповідання допомагає визначити соціальну, локальну і часову належність персонажа* (з наук. літ.); *У Словнику української мови застосовані різні типи семантичної характеристики галузевої лексики, основним з яких є тлумачення вокабули в правій частині словникової статті* (з наук. літ.).

2. Окреме слово чужої мови, перекладене рідною мовою. [М а г і с т е р:] *Тепер я вчу лічби, а ви вчите вокабул італьянських* [італійських] *та й анатомії, хоч я — учений, а ви — артист* (Леся Українка); — *Бог на поміч, зубрило, — побажав йому напівсонним голосом Любинський і блаженно розкинув руки. Михайло далебі не почув такого зичення, заклопотаний довгими та незрозумілими молитвами й капосними вокабулами* (М. Сиротюк).

3. Заголовок словникової статті. *Кожна вокабула має своє місце у словнику відповідно до алфавіту* (з наук. літ.); *Один з основних принципів лексикографічної організації словника — алфавітний порядок у розташуванні вокабул — у давнину ще не застосовувався* (з наук. літ.).

ВОКАБУЛЯ́РІЙ, я, *ч.* Короткий словник до хрестоматії або окремих частин підручника. *Вокабулярій укладено з практичною метою для довідок у галузі судочинства* (з наук.-попул. літ.).

ВОКАБУЛЯ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **вокабуля́рій.** *У вокабулярних надходженнях останніх років не так уже багато англо-американізмів, які означали б нові наукові уявлення, більшість слів зобов'язані своєю появою в німецькій мові мовній моді* (з наук. літ.).

ВОКА́Л, у, *ч.* Вокальне мистецтво; спів. *Співала* [Марія] *для себе, і тому прохоплювалися в співі .. щемливі, розпачливі звуки, такі притаманні жіночим пісням і непідвладні .. вимогам класичного вокалу* (О. Іваненко); *Мишуга знову у Варшаві. Співає в театрі, викладає в музичному інституті ім. Монюшка, читає прилюдні лекції з вокалу* (з наук. літ.); *На індивідуальних заняттях з вокалу в майбутніх спеціалістів мають розвиватися професійні уміння* (з наук. літ.); *Дуже добре, із знанням справи, з тонким розумінням вокалу перекладав оперні лібрето М. Т. Рильський* (з наук.-попул. літ.).

ВОКАЛІ́З, у, *ч., муз.* Вправа або етюд для голосу без слів, що виконується на голосних звуках. *Вокалізи колискових відіграють роль обрамлення для основного музичного матеріалу* (з наук.-попул. літ.); *Десь за стіною чути негучні звуки рояля, а часом вокалізи та інші вправи жіночого голосу* (І. Кочерга); *Ірина Вілінська є авторкою кількох збірок вокалізів, романсів і обробок народних пісень* (з газ.); * Образно. *Я подзвонила вчора Андріяшику і наспівала йому цілий вокаліз дифірамбів* (із журн.).

ВОКАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *муз.* Спів на голосних звуках. *Найпростіший вид вокалізації — спів якої-небудь голосної або складу поетичного тексту двома чи більше звуками* (з наук. літ.); *Як художній прийом вокалізація широко використовувалася в оперній музиці XVII — початку XIX ст.* (з наук. літ.); * Образно. *Цей дріб — єдиний голос дорослих білих лелек. Ні до якої іншої вокалізації вони не здатні* (з газ.).

2. *лінгв.* Перехід напівголосних або приголосних звуків у голосні. *Пам'ятка* [напис на Тмутороканському камені 1068 р.] *цікава тим, по-перше, що вона автентична, по-друге, в ній відбито ті мовні процеси, що були характерні для XI ст.: падіння глухих .. або їх вокалізація* (В. Русанівський); *Рефлекси аналізованого дієслівного кореня з різними ступенями вокалізації зазнавали певної контамінації, зокрема семантичної* (з наук. літ.).

3. Позначення голосних у слові зміною накреслення приголосних. *У державній єдиній системі стенографії вокалізація була заснована на позиційній зміні знаків відносно один одного* (з навч. літ.); *Із погляду на графіку вокалізацію передано дослідниками по-різному: Ф. Колессою — літерами в круглих дужках у рядку, К. Мошинським — частіше діакритичними знаками* (з наук. літ.).

ВОКАЛІ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Система голосних звуків у мові. *Результатом багаторічної дослідницької роботи О. С. Мельничука на ниві порівняльно-історичного мовознавства стала оригінальна концепція генезису індоєвропейського вокалізму* (з наук. літ.); *У системах вокалізму германських і слов'янських мов спостерігаються як кількісні, так і якісні відмінності* (з наук. літ.); *Українська мова має кілька засобів до урівноваження вокалізму із консонантизмом* (з наук. літ.).

ВОКАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **вокалізува́ти.** *Під час читання людина у думці промовляє написане, а потім сприймає вокалізований таким чином текст за допомогою внутрішнього слуху* (з наук. літ.); *Поява вокалізованого звука після коротких і довгих голосних та дифтонгів може призвести до зміни їх фонетичних характеристик* (з на-

ук. літ.); *Усі звукові сегменти мовного сигналу поділяються на дві групи: вокалізовані та невокалізовані* (з наук. літ.).

ВОКАЛІЗУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **вокалізува́ти.** *Найкращі зразки сучасної хорової музики репрезентують хор як вокальний оркестр, широко використовуючи його багаті художньо-виражальні ресурси, зокрема багатолінійність вокалізування поетичного слова* (з наук. літ.); *У першому наближенні можна виділити такі типи сигнальних фрагментів: вокалізування, невокалізування, перехідні і паузи* (з наук. літ.).

ВОКАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., спец.* 1. Співаючи, виконувати вокалізи. *Важливим здобутком концертмейстера було намагання максимально вокалізувати, "проспівати" партію свого інструмента, приховати його ударну природу* (з газ.).

2. Артикулювати звуки. *У вокальній роботі перші вправи слід вокалізувати за допомогою чистих голосних, а для виправлення будь-яких недоліків співочого голосу використовувати різні складосполучення* (з наук. літ.); // Видавати звуки. *Гаги вокалізують тільки в сезон розмноження, а решту часу, як правило, мовчазні* (з наук. літ.); // Дзвінко промовляючи, виражати голосом які-небудь почуття, стан і т. ін. (перев. про дітей). *У дитини третього року життя виникають емоційно забарвлені дії, які малюки адресують собі подібним: посміхаються до якоїсь дитини, радісно вокалізують при її появі, підбігають, наслідують дії однолітка, підстрибують та ін.* (з наук. літ.); *Після пестощів експериментатора, побачивши його вдруге, немовлята пожвавлюються і заклично вокалізують* (з наук. літ.); *Із трьох-чотирьох місяців малюки активно вокалізують, співуче вимовляють різні звуки* (з навч. літ.).

3. Вимовляти слово; озвучувати (у 3 знач.). *Закладена у вірші поліваріантність дає можливість вокалізувати його також шляхом активного інтонаційного взаємодоповнення* (з наук. літ.); // Висловлювати що-небудь; кричати про щось. *Вокалізувати цілі словосполучення й тиради, напр. "Заповідник — заповідним!"* (з Інтернету).

4. Позначати голосні звуки. *За нашою методикою дитина почала активно вокалізувати, проспівувати окремі звуки* (з наук. літ.).

ВОКАЛІ́СТ, а, *ч.* Співак, який досконало володіє своїм голосом; фахівець з вокального мистецтва. *Велика увага приділяється естетичному вихованню співака, даються практичні поради щодо навичок сценічної поведінки, корекції рухів, жестів, міміки вокаліста у відповідності з художнім змістом твору* (з наук. літ.); *У Києві осередком музично-концертної діяльності та підготовки вокалістів стає організована на базі консерваторії та театрального інституту Музично-драматична академія України імені М. В. Лисенка, котру очолював О. М. Лисенко* (з наук. літ.); *Співаки і особливо співачки були не тільки вокалістами, але й хорошими драматичними акторами* (з мемуарної літ.); * Образно. *І де він взявся — той приблуда, Той дикий голуб-вокаліст? — Прибився поночі — і будить Усіх, воркуючи до сліз* (І. Гнатюк).

ВОКА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до співу, признач. для співу; співочий. *Вокальне, драматичне й хореографічне мистецтво українських кріпосних артистів відзначалося великою майстерністю* (з наук. літ.); *Тибетський вокальний стиль не має аналогів. Техніка створення звуків дуже складна* (з наук.-попул. літ.); *Ми підносили тости, ми виголошували промови, .. опісля все перейшло на вокальну частину церемонії і наші горді, буйні, степові і гірські пісні розлягалися широко над затокою* (У. Самчук); *Великий внесок у вокальну Шевченкіану зробив український композитор В. Заремба* (з газ.).

2. *лінгв.* Стос. до вокалізму. *За приклад такої асиміляції в царині голосних може бути вокальна гармонія — уподібнювання голосних звуків сусідніх складів* (з наук. літ.).

Вока́льна му́зика *див.* **му́зика; Вока́льна те́хніка** *див.* **те́хніка.**

ВОКА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **вока́льний;** співучість. *За доби романтизму в мистецтві зросла вокальність інструменталізму, змінилися тембральні засоби виразності* (з наук. літ.); *З-поміж старовинних інструментів бандура є найбільш сучасним, удосконаленим. Саме вокальність бандурного мистецтва закладена у виконавські можливості* (з газ.).

ВОКАТИ́В, а, *ч., лінгв.* Кличний відмінок. *Синонімічний ряд номінацій, які можна використати в ролі вокатива, є відкритим, напр.: золотусику, мурчику, пушинко, мишко* (з наук. літ.); *Стилістично вагоміші в художній тканині народної казки демінутивні вокативи вимагають більшої уваги перекладача, ніж номінативні демінутиви* (з наук. літ.); *У сучасній македонській мові, яка давно втратила систему відмінювання, досі спостерігаємо збереження форми вокатива* (з наук. літ.).

ВОКАТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до вокатива. *Аналіз звертань, якими послуговується молодь, свідчить про динаміку традиційних українських вокативних стереотипів* (з наук. літ.); *У дисертаційній праці приділяється увага відмежуванню звертань від омонімічних конструкцій, некомунікативних одиниць мови, які мають також вокативний характер* (з наук. літ.).

△ **Вокати́вне ре́чення** *див.* **ре́чення.**

ВОКЗА́Л, у, *ч.* 1. Залізнична станція. *На вокзалі вони потрапили у вир тисячної юрби, що брала з бою місця, й останні хвилини Чайчиного подвійного існування розвіяла метушня тогочасної химерної "посадки" у вагони* (Д. Бузько); *Велетенські юрбища заклопотаних і ніби переляканих, злиденних людей виливалися з усіх отворів присадкуватого вокзалу й чимдуж бігли в усі боки, поспішали* (І. Багряний); *Приїхали вдосвіта; вокзал — завіяна цегла і залізо, серед яких в'ється дим від паровозів і пара* (В. Барка); // Будинок залізничної станції. *Величезне кругле пташине око .. поблискувало на фронтоні вокзалу на тому місці, де мав висіти годинник* (О. Гончар); *Постояв* [Марко] *хвилинку і вже хотів повертати назад, але цікавість перемогла, і він одчинив важкі двері вокзалу* (К. Гриб).

2. Комплекс споруд для обслуговування пасажирів на станціях шляхів сполучення, керування рухом транспорту і розміщення службового персоналу. *Я пішов на вокзал. Тупики захаращені вагонами.., поїзд раз на добу відходив до Дрогобича* (Р. Андріяшик); *Історичні Потьомкінські сходи ведуть до морського вокзалу Одеси* (із журн.).

ВОКЗА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **вокза́л.** *Он величезні скляні баньки, немов три сонця, висять над трьома вокзальними дверима* (Панас Мирний); *Я стою на вокзальному пероні, вартую* (П. Колесник); *Поїзд прогуркотів за вікнами, протяжно свиснув, пирхнув і зупинився. Вдарив вокзальний дзвін...* (Василь Шевчук); // Пов'язаний із вокзалом. *Я став на ґанку, окинув очима широке подвір'я, схоже біль-*

ше на розкішний садок, ніж на вокзальні звичайні забагнені й засмічені задвірки (І. Нечуй-Левицький); *Гомонів натовп, що вивалився з поїзда і сірою лавиною плив до вокзальної площі* (М. Олійник).

ВОКЛЮ́З, у, *ч.* Потужне карстове джерело, що утворюється при виході підземних потоків із гірських порід на земну поверхню. *Воклюзи характерні для карстових областей* (з наук. літ.); *Озеро Бездонка раніше функціонувало в ролі воклюзу, тобто джерела напірних висхідних вод, додатково підживлюючи річку* (з газ.).

ВОКНЯ́ЖИТИСЯ, жуся, жишся, *док., іст.* Сісти на княжому престолі. *Коли вокняжився Володимир, став* [купець Феодор] *продавати те, що привіз із собою, і навіть те, що трухлявіло на його склепищах, новому князеві, його боярам і воєводам* (С. Скляренко); *У Києві вокняжився Всеволод. На Русі відновилась одноосібна монархія* (з навч. літ.); *Ольговичі вокняжилися в Галицькій землі влітку 1206 року* (із журн.).

ВОКНЯЖІ́ННЯ, я, *с., іст.* 1. Дія за знач. **вокня́житися.** *З дитячих літ пестить він* [Асмус] *княжича, переказує йому все, що знає, вчить тому, що сам уміє, готує Святослава до вокняжіння* (С. Скляренко); *Святославів син Володимир відразу після вокняжіння (980 р.) проголосив новий язичницький пантеон Русі* (з наук. літ.); *Ще до вокняжіння в Києві Ізяславові вдалося добитись від грецького патріарха зміщення Михаїла з кафедри* (з наук. літ.).

2. Церемонія вступу князя на престол. *На підставі літописних звісток XII–XIII ст. історики реконструюють типовий перебіг церемоніалу вокняжіння* (з наук. літ.).

ВОКО́ДЕР, а, *ч.* 1. Система телефонного зв'язку з передаванням мови в закодованому вигляді. *Вокодер застосовують для збільшення пропускної здатності ліній зв'язку* (з наук. літ.).

2. *муз.* Спеціальний пристрій для перетворення звуку людського голосу шляхом зміни його хвильових і частотних характеристик. *Із середини 1970-х рр. вокодер широко застосовується в музичній практиці* (з наук.-попул. літ.); *Розрізняють одноголосі та багатоголосі вокодери* (з наук.-попул. літ.).

3. *інформ.* Програмне забезпечення для аналізу й синтезу звуків і мовлення. *У сучасній практиці вокодери реалізуються як програмне забезпечення* (із журн.); *Модель фразового вокодера.*

ВОКО́ДЕРНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **воко́дер.** *Як подальший розвиток вокодерної телефонії після смугових вокодерів з'явилися ортогональні* (з наук. літ.); *Деякі з алгоритмів перетворення мовного сигналу використовують вокодерний принцип, що не завжди припустимо у системах документування* (з наук. літ.).

2. *розм.* Перетворений, створений вокодером; несправжній, штучний (про звук, голос і т. ін.). *Здалеку було чутно наполегливий, іноді вокодерний гомін у мікрофон* (з газ.).

ВОКРУГИ́, *присл., діал.* Навколо, навкруги. *Вокруги тихо — жодна деревина не рушить вітами* (О. Кобилянська).

ВОЛА́Н, а, *ч.* 1. М'ячик або пробка з оперенням для гри в бадмінтон. *При подачі не слід підкидати волан високо над головою, як тенісний м'яч, і бити по ньому вниз* (з навч. літ.); *Синтетичні волани призначені переважно для шанувальників гри в бадмінтон* (із журн.).

2. Вид оборки на жіночому одязі. *Вона калічила креп-сатен* [креп-сатин] *на бантики, волани і нудне гофре* (Іван Ле); *У вечірніх жіночих сукнях широко застосовуються різноманітні деталі, багате оздоблення — волани, жабо, банти, рюші* (з газ.); * Образно. *Хвилі добігали майже до моїх ніг і залишали на піску срібні волани ажурної піни...* (В. Сосюра).

ВОЛА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вола́ти;** крик. *Обличчя жінки заплакане, а в очах, широко відкритих, — волання підтримки* (О. Гончар); — *Убивають! — залементував Данило. Та — дивна річ: ніхто з перехожих на те волання уваги не звертав* (О. Ільченко); * Образно. *Сонце й вітер руйнують їх* [скелі] *рік за роком, вік за віком, і вони роздирають вуста тріщин у німому воланні* (О. Бердник); *Біль — це вартовий здоров'я, волання хворого органа про допомогу* (з навч. літ.).

◊ **Кри́ки (вола́ння) [на] про́бі** *див.* **крик**[1].

ВОЛАПЮ́К, ВОЛЯПЮ́К, а, *ч.* 1. Одна зі штучних міжнародних мов. *Інтерлінгвістика — мовознавча дисципліна, яка розробляє і впроваджує штучні мови для міжнародного спілкування (есперанто, волапюк та ін.)* (з наук. літ.); *Волапюк був прямим попередником есперанто* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., розм.* Зіпсована і незрозуміла мова; набір слів, який не має смислу. *У мене вже кров проступає з вух, коли я чую, як ображають мій народ. І хоч би ж російською говорили по-людськи, а то ж якийсь волапюк* (Л. Костенко); *Оцінюючи відповіді студентів на колоквіумах, заліках та екзаменах, викладачі нерідко кажуть, що це не відповіді, а волапюк* (з газ.).

ВОЛА́СТИЙ, а, е. Який має велике воло. *Рудий бугай вдарив ногами в землю, зігнув воласту шию і підняв хвіст* (М. Коцюбинський); *Різкими сильними помахами своєї воластої шиї скидав* [ящір] *із себе лискуче пружне тіло змії* (Ю. Логвин); *Воластий голуб.*

ВОЛА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. Те саме, що **крича́ти;** голосно кликати. *Але хто те місце знає, де трухлявий пень і мох, той приходить і волає або й тихо каже: "Ох!"* (Леся Українка); — *То чого ж вона ще на поміч волає?* (І. Цюпа); *Ах, ця вічна проблема вбивства! Хай замовкнуть нерозважні гуманісти, що волають проти дикунства полювання, але залюбки споживають зовсім безборонні й довірливі свійські кури та качки* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Хвилі дніпрові прибивають до берега "поснулу" рибу, Дніпро волає "SOS"* (з газ.).

2. *уроч.* Звертатися до кого-, чого-небудь. *В тісноті своїй кличу до Господа, і до Бога свого я волаю, І Він почує мій голос із храму Свого, і в ушах Його зойк мій* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [П а в л о:] *Я не чіпаю твоєї честі, а волаю до неї* (М. Старицький); *Оракул дав таку відповідь, я пишу тобі її повністю: .. Чад і туман, і розтерзане серце волає, Квітку священну знайти хоче воно у болоті* (О. Бердник); * Образно. *На попелиську сіл жаско і люто, як згорілий ліс, волали до неба чорні комини, зяяли ями і льохи* (М. Бажан).

ВОЛАТИ́ЛЬНИЙ, а, е, *ек., фін.* Який постійно змінюється; нетривалий, мінливий (про курси валют, вартість цінних паперів і т. ін.). *Ринок срібла досить волатильний і схильний до цінових коливань* (з газ.); *У Центренерго досить волатильний сезонний попит* (з газ.).

ВОЛАТИ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., ек., фін.* Властивість за знач. **волати́льний.** *Волатильність курсу певної грошової одиниці підвищує валютні ризики економічних агентів* (з наук.-попул. літ.); *Волатильність викликана тим, що вільний ринок чутливо реагує на всі зміни економічної кон'юнктури* (з газ.).

ВОЛА́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який волає, голосно кричить. *Була вже пізня ніч, коли вони почули з темряви моря чийсь голос,*

волаючий, зірваний, захриплий від крику: — Ей, люди, люди! На поміч! (О. Гончар); * Образно. *Здалека чути було гомін численного натовпу, тупіт коней, іржання, стукіт і тривожні, волаючі звуки надтріснутого дзвона, що сповіщав про якесь нещастя* (М. Старицький); *У перемозі пульсує кров, пролита за Україну протягом нашої історії, торжествує волаюча правда наших геніїв* (Д. Павличко).

2. *перен.* Який звертається до кого-, чого-небудь, кличе когось, щось. *Виразна тінь біди і скорботи перебігла лицем Станіслава після випитого .. Я зрозумів, що причина була в нагадуванні йому про волаючі до неба гріхи* (Ю. Андрухович).

3. *перен.* З яким не можна миритися; неприпустимий. *Тільки на пізнішій стадії приватизації, і це відкрито визнається урядами, у деяких найбільш волаючих випадках вживалися належні заходи* (з наук. літ.); *Газета "День" публікувала інформацію про волаючі факти корупції, беззаконня й самодурства місцевих чиновників* (з газ.).

◇ **Го́лос (глас) вола́ючого (вопіющого) в пусте́лі** *(рідко* **в пусти́ні)** *див.* **го́лос.**

ВОЛВИКОНКО́М, у, *ч., іст.* Скорочення: волосний виконавчий комітет. *Вулиця несподівано обірвалась .. Ліворуч вилізла незграбна велика мурована колишня волость — теперішній .. волвиконком* (Б. Антоненко-Давидович); *Залишилися біля волвиконкому декілька підвод чекати завтрашнього дня* (А. Шиян).

ВОЛЕВИ́ЯВ, у, *ч.* Те саме, що **волеви́явлення.** *Категорія символу і сфера символічного є формою організації ціннісних орієнтацій людини та її цільових установок, вони детермінують її волевияв* (з наук. літ.); *За сучасних умов пріоритетними є міжнародно-правові засади, які відповідають принципам демократії, що досягаються за допомогою легальних форм прямого волевияву народу* (з наук. літ.).

ВОЛЕВИ́ЯВЛЕННЯ, я, *с.* Виявлення волі; висловлення, вираження мети, бажань і т. ін. *Історична боротьба українського народу за свою незалежність і за право вільного волевиявлення безприкладна своїм драматизмом* (О. Довженко); *Вперше не повстання, не зброя, не якась партія, що узурпує собі владу, а мирне волевиявлення всього народу здобуває національну державність* (Д. Павличко); *Діяльність людей розгортається не в соціальному вакуумі, а в контексті суспільних відносин, різних інтересів і волевиявлень* (з наук. літ.); *Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії* (з мови документів).

ВОЛЕЙБО́Л, у, *ч.* Спортивна гра, що полягає в перекиданні руками м'яча через сітку від однієї команди до другої. *Грають у волейбол, розтягнувши сітку просто між двома соснами* (В. Козаченко); *Поблизу відпочивали парами молоді люди. Вони жартували, раділи, грали у волейбол* (В. Багірова).

△ **(1) Пля́жний волейбо́л,** *спорт.* — різновид волейболу, у якому змагання проходять на піщаному майданчику і команда складається з двох гравців. *Різнокольорові м'ячі не стільки у повітрі літають, скільки по піску качаються, через людей перестрибуючи. Отакий-то пляжний волейбол* (В. Нестайко); *З 1996 року пляжний волейбол є олімпійським видом спорту* (з газ.).

ВОЛЕЙБОЛІ́СТ, а, *ч.* Гравець у волейбол. *Од купки волейболістів відділився і підбіг до них високий хлопець у білій панамці* (В. Владко); *На зеленій галявині, оточеній високими дубами, змагалися волейболісти* (П. Автомонов).

ВОЛЕЙБОЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **волейболіст.** *Чомусь згадалося, що Базилевська — найкраща волейболістка* (О. Донченко); *Буковинські волейболістки перемогли в міжобласному турнірі, який відбувся в Гусятині 14–16 січня 2011 р.* (з газ.).

ВОЛЕЙБО́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **волейбо́л.** *Біля шляху стояли два стовпи, на яких чіпляли волейбольну сітку* (Іван Ле); *На волейбольному майданчику біля сітки кілька хлопців перекидувалися м'ячем* (В. Владко); *Ще, правда, були в степу, крім ракет, спортивний "козел", "кобила", волейбольний майданчик та стара, облуплена кошара, що зосталася на території полігону* (О. Гончар); *Юрко дуже змінився за роки навчання. Він подався вгору. Поширшали плечі — грав за інститутську волейбольну команду* (із журн.); * У порівн. *Весла зігнулись в дугу, м'язи на руках у Гриші надулися, мов волейбольні м'ячі, човен стрибнув метрів на п'ять вперед і зупинився* (П. Загребельний).

ВОЛЕЛЮ́БЕЦЬ, бця, *ч.* Той, хто любить волю, прагне до неї. — *Стати на чати! — подав команду отаман, і перший вартовий став коло скарбу, який на ту пору, пору початку, мало лісове братство волелюбців* (Г. Колісник); *Щедра молдавська земля прийняла в свої обійми представників багатьох народів. Потрапляли сюди й заслані тиранами нескоримі волелюбці* (із журн.).

ВОЛЕЛЮ́БНИЙ, а, е. Який любить волю, прагне до волі, незалежності. *Велетенські Франкові діла На дорогу в незгасне світання Волелюбна вітчизна взяла* (М. Рильський); *Волелюбний український народ піднявся, як один, на бій з фашизмом* (О. Корнійчук); — *І ти, і ви всі знаєте, я не раз писав про українців, бо багато міркував над цим поетичним волелюбним народом, — гаряче, як завжди, коли хотів швидше поділитися своїми думками, заговорив Герцен* (О. Іваненко); *Волелюбні осередки осідали вздовж Сули, де за волю славні предки в славних битвах полягли* (Д. Білоус).

ВОЛЕЛЮ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **волелю́бний.** *Кобзарські думи є не лише глибоко оригінальними музично-поетичними творами, але й свідченням нездоланності та волелюбності людського духу* (з наук. літ.); *Волелюбність і непохитність у боротьбі за краще життя були внутрішнім змістом вистав трупи П. Саксаганського* (з наук.-попул. літ.); *Саме в історико-патріотичних піснях знайшли своє відображення важливі, провідні риси характеру українського народу: його волелюбність, мужність, героїзм* (із журн.).

ВОЛЕЛЮ́БСТВО, а, *с.* Те саме, що **волелю́бність.** *Волелюбство і здатність до самопожертви в ім'я Вітчизни були визначальними рисами козаків* (з наук. літ.); *Юрій Федькович — "буковинський Кобзар" — підносив голос протесту проти соціальної та родинної нерівності, возвеличував волелюбство, оспівував гордих і сильних* (з навч. літ.); *Звісно, імперія не могла інакше ставитися до рішучих виявів небезпечного для її існування волелюбства серед уярмлених народів* (із журн.).

ВО́ЛЕНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **во́ля** 2, 4–6. *Кому воля, кому неволя? А парубкам уся воленька* (з народної пісні); *Проситиму зробити послідню мою воленьку* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ба, що ж робить! не всім же На світі вільним буть. Століття люди б'ються. Щоб воленьки здобуть!..* (Леся Українка); *Мені здається, що ніколи Воно не бачитиме волі, Святої воленьки* (Т. Шевченко); *Керуйте ж нас ви, провідничі зорі, Між хижих хвиль на збуреному морі До пристані, де запанує знов І воленька, й братерство, і любов!..* (Л. Старицька-Черняхівська).

ВО́ЛЕЮ-НЕВО́ЛЕЮ, *присл.* Проти власної волі, бажання; вимушено. *Вернувся він додому, трохи не плачучи. Волею-неволею треба було за плуг братись* (Панас Мирний); *Волею-неволею реклама виховує товариство споживачів* (з наук. літ.); *Західні магнати терміново почали пошук нових ринків та нових шляхів інвестування хутрової галузі. Так маленькі сріблясті норки та чорно-бурі лисиці українського походження волею-неволею можуть врятувати економіку України* (з газ.).

ВОЛЖА́НИ, а́н, *мн. (одн.* **волжа́нин,** а, *ч.;* **волжа́нка,** и, *ж.).* Жителі Поволжя або ті, що родом із Поволжя. *І ти тоді мовив: — Солдати, Мої москвичі і волжани, На поміч нас кличуть Карпати* (М. Нагнибіда); *Бійці йшли у валянках, теплих шапках і теплих рукавицях. Все це були волжани, уральці, сибіряки. Вони йшли поважно..; обличчя їхні були спокійними і суворими* (Григорій Тютюнник); *Ярославець, корінний волжанин, українською співає. Знак любові й шани* (Д. Білоус).

ВОЛЖА́НИН *див.* **волжа́ни.**

ВОЛЖА́НКА *див.* **волжа́ни.**

ВО́ЛЗЬКИЙ, а, е. Стос. до Волги. *Стояв* [Тарас Шевченко], *дивись у волзьку сиву далеч, а бачив старий Дніпро, а чув його нескорену, хоча й закуту силу...* (Василь Шевчук); *Виконуючи волю Чингісхана, Бату підкорив башкирів, булгарів волзьких, саксинів, половців, черкесів і весь Північний Кавказ* (В. Малик).

ВО́ЛИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **віл**[1]. *Там орала дівчинонька Воликом чорненьким* (з народної пісні); *Жалко кидати тих змалечку виплеканих воликів, тих вірних товаришів у дорозі* (М. Коцюбинський); *Дитячим голосом, мов дівчина-школярка, сопілка сказала, .. як прийшла красна весна і в гаї зелененькім орала дівчина воликом чорненьким* (М. Йогансен); *— Добрі волики!.. — розглядав за допомогою кілка, яким штрикав у всі боки волів, присадкуватий дядько* (Б. Антоненко-Давидович).

ВОЛИ́НКА, и, *ж.* 1. Народний духовий музичний інструмент, що складається з міха і вставлених у нього двох-трьох трубок; коза (у 3 знач.). *Волинки грати почали* (П. Тичина); *Гуня з цікавістю приглядався до дідової музики, то була злуплена з кози і вивернута шкура — дуда, волинка, "коза" — як її називали на Україні* (В. Чемерис); *Тривожно звучали войовничі наспіви волинок* (Ю. Канигін); *Чоловік з довгим сивим волоссям та бородою танцював якийсь архаїчний танок, з притупуваннями та підскакуваннями, у руках він стискував велику волинку з червоної шкіри* (Л. Дереш); *У Польщі й у Німеччині славилися в XV–XVI століттях українські музиканти, які грали на волинці й інших інструментах* (із журн.).

2. *перен.* Затяжна справа; прикре втрачання часу. *Командир роти сказав: — Зараз, товариші курсанти, підемо на медичну комісію .. На запитання лікарів треба відповідати правдиво, чітко і ясно... Щоб без волинки, бо часу нам одведено мало* (Є. Доломан).

◊ **Тягну́ти / тягти́ воли́нку** *див.* **тягти́.**

ВОЛИ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до Волині і волинців. *Той лісничий, то був волинський дідич, що в повстанні маєток стратив, мусив утікати і дістав лісничівку в нашого пана* (Б. Лепкий); *Київ залишився сам, і ніхто не допоможе йому. Не приведе сюди дружин ні князь смоленський, ні галицький, ні волинський* (В. Малик).

ВОЛИ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **воли́нець,** нця, *ч.)* Те саме, що **волиня́ни** 2. *Чи був автор "Слова" киянином, чернігівцем, галичанином або волинцем, чи походив з княжого або дружинно-боярського середовища, його натхненна поема — це вершина елітарної рицарської поезії, екзамен власне руської словесності на художню зрілість. І складений він був на "відмінно"* (з наук. літ.).

ВОЛИНЯ́К *див.* **волиняки́.**

ВОЛИНЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **волиня́к,** а́, *ч.;* **волиня́чка,** и, *ж.), розм.* Те саме, що **волиня́ни** 2. *З листів видно, що у них все гаразд, "як не може бути (краще)", мовляли наші волиняки* (Леся Українка); *Почали* [запорожці] *ходити до одного волиняка, котрий був грамотний, знав степ* (Г. Колісник).

ВОЛИНЯ́НИ, я́н, *мн. (одн.* **волиня́нин,** а, *ч.;* **волиня́нка,** и, *ж.).* 1. Давнє східнослов'янське плем'я, яке жило у верхів'ях Західного Бугу й правих приток верхньої Прип'яті. *У верхів'ях Західного Бугу і правих приток верхньої течії Прип'яті до утворення давньоруської держави жили дуліби, або волиняни (вони ж бужани)* (з наук. літ.); *Стосовно народного мовлення історично зафіксованих союзів племен (волинян, деревлян, полян, сіверян, уличів, тиверців, дреговичів, в'ятичів, радимичів та ін.) у лінгвістичній літературі трапляється термін "мікромова"* (з наук. літ.); *Волиняни — це пізніша назва дулібів, які згадуються у VI–VII ст. у зв'язку з аварськими завоюваннями* (з наук. літ.).

2. Жителі Волині або ті, що родом із Волині. *Тепер Мстиславу Романовичу потрібно було думати не про те, як допомогти галичанам, волинянам та половцям, а як урятувати своїх киян та чернігівців* (В. Малик); *Нашу мову збагачували степовики-корифеї, волинянка (чи поліщучка) Леся Українка, галичанин Франко, покутянин Стефаник, буковинець Федькович, слобожанин Хоткевич і багато інших* (із журн.); * Образно. *Волиняни — це поміркованість, доброта й душевність* (з газ.).

ВОЛИНЯ́НИН *див.* **волиня́ни.**

ВОЛИНЯ́НКА *див.* **волиня́ни.**

ВОЛИНЯ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **волиня́нка.** *Волиняночка намагалася прикрасити своє нелегке життя, зробити радісною важку щоденну працю* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛИНЯ́ЧКА *див.* **волиняки́.**

ВО́ЛИТИ, лю, лиш, *недок., кого, що.* 1. *заст., уроч.* Бажати (у 1 знач.); хотіти. — *Волимо Харитона! Харитін нехай буде в нас за панотця! — знов загуло з усіх боків* (І. Нечуй-Левицький).

2. *діал.* Воліти (у 2 знач.). *Вона .. волить недоїсти, недоспати і зубами з холоду сікти, ніж би мала з ким-будь задертися* (І. Франко).

◊ **(1) Во́лити / вво́лити во́лю** *чию, кого, заст.* — виконувати чиєсь бажання, слухати когось. *Мати любила його без пам'яті, тряслась над ним і у всім волила його волю* (І. Франко); [М а в к а:] *Рада б я волю вволити, тільки ж сама я не маю вже волі* (Леся Українка); **Моя́ (твоя́, його́** *і т. ін.)* **во́ля во́лить** *див.* **во́ля.**

ВОЛІКТИ́ *див.* **волокти́.**

ВОЛІКТИ́СЯ *див.* **волокти́ся.**

ВОЛІ́ННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **бажа́ння** 1. *Хіба є межа людському волінню, людським можливостям?* (Д. Ткач); *Хай пощезає час, аби в безчассі я вдруге міг постати, коли всі воління вщухли* (В. Стус); *Історично, у своєму зародковому стані, інститут влади не був орієнтований на враху-*

вання воління інших людей (з наук. літ.); *Символізм А. Білого сфокусований на перетворення дійсності усвідомленим волінням мистецької дії* (з наук. літ.).

ВОЛІ́ТИ, íю, íєш, *недок.* 1. Те саме, що **бажа́ти** 1; хотіти. *Волів би тільки, щоб причина Вашої мовчанки була якась інша, а не слабість* (М. Коцюбинський); — *Так мерщій на борзі коні І летім, де Дон шумить, Де об землю половецьку Я волію спис зломить!* (О. Олесь); — *Я теж починав з гімнастики. Тепер волію зайву годину поспати. Не той ритм життя, колего* (В. Дрозд); // Намагатися. *Воліла* [мати] *тихенько сидіти в кухні чи у дворі, аби лиш не зрушити чогось у кімнатах, де жили її Сашко та невістка* (Б. Антоненко-Давидович); *Воліли* [поранені] *бути вкупі всі до кінця і тислися до Сагайди* (О. Гончар); *Завжди волів* [лікар Холод] *побути в ці хвилини на самоті. Ще раз обдумати план операції* (Ю. Мушкетик).

2. Вважати за краще. [Р у ф і н:] *Мій гостю, щоб тебе не дратувати, волію я розмову залишити* (Леся Українка); *Карл-Йозеф .. волів би нічого не говорити через мовний бар'єр* (Ю. Андрухович); *Не робив* [Максим] *різниці між людьми й бомбами і волів залишатися на місці та й потопати разом із кораблем, разом зі своєю хатиною...* (І. Багряний).

ВОЛІ́ЧКА, и, *ж.* 1. Нитка з високоякісної вовни. *На тонкій шерстяній тканині вишивають тонкою високоякісною шерстяною ниткою, так званою волічкою* (з наук. літ.); *Кептар — це короткий безрукавний кожушок, що одягається поверх сорочки. Виготовляється він з овчини, а прикрашується кольоровим сап'яном, волічкою* (із журн.); * Образно. *Снувалися довгою волічкою гадки за голосом трембіти, розсівали і множили тривогу* (І. Пільгук).

2. Тканина з такої нитки. — *Мене візьмете за помічника* [у крамничку].. — .. *Ні, не хочу.. Задумаєтеся і замість волічки подасте шовк, замість перкалю фланель* (Б. Лепкий).

ВОЛІЧКО́ВИЙ, а, е. Витканий, вигот. з волічки. *Обтулилася волічковою хусткою, як лялечка* (Б. Лепкий); *Я замінила свою діадему На волічковий, барвистий вінок* (Віра Вовк); *Краї хустинки дбайливо обшиваються вовняною (волічковою) ниткою, в чотирьох кутах розміщується вишивка* (з навч. літ.).

ВО́ЛО, а, *с.* 1. Розширена частина стравоходу в багатьох птахів, де тимчасово перебуває та попередньо перетравлюється їжа. *У зерноїдних птахів (курей, голубів) стравохід має розширення — воло, де зерно розм'якшується, перш ніж надійти до шлунка* (з навч. літ.); *На даху тихо туркотіли голуби, роздимаючи перламутрові вола* (З. Тулуб).

2. Ожиріле підборіддя (в людини). *Юзефа була .. повновида, з довгими повними щоками, .. повне воло висіло на всю шию* (І. Нечуй-Левицький); *Потім з бляхою на світло-червоному кожусі увалився здоровенний, з сизим носом і вузлуватим волом староста* (М. Стельмах); *Кость зашарівся. "Простіть"? За що? .. Може, "простіть" — за гордовиту тітку, що воло одростила на вихрестових баришах? Або за приниженого плазуна батька, що нишком мріяв, мабуть, зрівнятись із сестрою в достатках?* (Б. Антоненко-Давидович).

3. Пухлина щитовидної залози при базедовій хворобі. *Їх* [дехкан] *розпухлі горла .. книшем лягали аж на груди. Сині бридкі вола* (Іван Ле); *Майже на груди йому звисав, наче налитий водою, пухир, .. або .. воло* (І. Муратов).

4. *розм.* Шкіра, яка брижами звисає під шиєю вола або корови; підгруддя. *Виведено червону гірську породу корів, які мають широкі й глибокі груди та невелике воло* (з газ.).

Подвійне підборíддя (вóло) *див.* **підборíддя.**

ВО́ЛОВИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **вóло.** *У вогнищах волової ендемії застосовують малі дози йоду* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛО́ВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **воля́чий** 1. *В сінях у .. котлі варили* [столяри] *карук із волових жил* (І. Франко); *На срібних мисках лежали гори м'яса: волового, дичини, зі смаженими рябчиками, осетриною і щуками* (Б. Лепкий); *Часто допомагав йому* [Агапіту] *місяць, бо заглядав до віконця, затягнутого воловим пухирем, і проціджувався крізь той пухир блідим, каламутним світлом* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Тихцем пробралися між кущами до плеса. Кругле, як волове око, .. інтимне якесь. Багрянцеве листя нападало з кущів на воду й незрушно лежить* (О. Гончар); // Пригот. з м'яса вола. *Волова печеня могла б його ослаблений організм відразу вбити* (І. Франко); // Вигот. з жил, шкіри вола. *Той Прометея нащадок, дотепний до струн найдорожчих, руки до крові скалічить об струни незграйні волові* (Леся Українка); *Досвідчений* [Гектор] *в битвах, Плечі широкі надійно щитом закривши воловим, Пильно до посвисту стріл і до гулу списів прислухався* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера.); // Одержаний із жиру вола. *Кажи до Ізраїлевих синів, говорячи: жодного лою волового, ані овечого, ані козиного не будете їсти* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

2. Який складається з волів. *Пустивши коні тюпака, Дикун майже на верству відірвався від волового обозу* (С. Добровольський); *Волове стадо;* // У який впрягають волів. *Повалили гайдамаки, Аж стогне діброва, Не повезли, а на плечах Чумацькі волові Несуть вози* (Т. Шевченко).

3. *перен.* Те саме, що **воля́чий** 4–5. *У нього міцні руки і волові жили* (Я. Качура); *За хист натхненний і за труд воловий, що кожен з вас ним юність надривав, йому — червоний, а тобі — ліловий оцей ось плащ синьйор подарував* (Л. Костенко).

△ **Воло́ве óко (óчко)** *див.* **óко**[1].

◊ **На воло́вій шкýрі не списáв би** *див.* **спи́сувати.**

ВОЛОВИ́К, á, *ч.* 1. Той, хто доглядає або пасе воли. *Вони простували на гору. То був коваль Денис та воловик Федір* (Панас Мирний); *Воловик пригнав худобу. Вона* [Одарка], *як крізь сон, одлучила дві пари сірих, запрягла у плуг* (Л. Яновська).

2. Дворічна трав'яниста рослина родини шорстколистих зі стеблом заввишки 30–90 см і фіолетово-синіми квітками. *Воловик італійський поширений у країнах Середземного моря, в Азії* (з наук. літ.).

ВОЛО́ВИНА, и, *ж.* М'ясо вола; яловичина. *Ось вам і суп .. На друге йде капуста й воловина* (І. Франко); *З'ївши воловину перепічки, він* [дядько Степан] *з жалем подивився на другу воловину й засунув її за пазуху* (В. Підмогильний); *Делікатесна частина воловини.*

ВОЛОВІ́Д, вóда, *ч.* 1. *діал.* Налигач. — *А тепер на тобі отес в руку!* — *Я взяв. То був мотуз чи воловід якийсь, не знаю* (І. Франко); *Сильний віл, моя доню, зриває воловід...* (О. Назарук); *Брели люди, зв'язані по кількадесят воловодами, витоптували в степу чорний шлях, і лише гайвороння летіло слідом* (Р. Іваничук); *За саньми на воловоді, одне за одним плуганились круторогий віл і шута корова* (Ю. Логвин); * Образно. *Не гадайте, що щастя людське прип'яте на воловоді, воно висить на волосочку, може навіть на павутинці* (Б. Лепкий).

2. *розм.* Той, хто водить вола (волів), доглядає за ними. *Чоловік .. рівним, ніби заведеним, проте далеко чутним голосом закликає люд:* — *Гей, коноводи, воловоди, гречкосії, .. селяни, городяни! .. Сходьтеся на забаву!* (О. Гончар).

ВОЛО́ВНИК, а, *ч.* 1. Те саме, що **воло́вня.** *Прокидаються помалу і Василеві батьки. Вони обоє працюють на постійній: батько на воловнику, мати біля корів — зморюються щодня, важко вставати* (Григір Тютюнник).

2. Те саме, що **воловíд** 2. *Люди уже почали нервувати. Вирушати час, а тут... А тут Свирид Ремез, який повинен був очолити воловників, ніби крізь землю провалився* (Микита Чернявський).

ВОЛО́ВНИЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **воло́вник** 1. *Зажурилися волове* [воли] *в воловничку стояти* (Сл. Гр.).

ВОЛО́ВНЯ, і, *ж.* Будівля для утримання волів. *Зимували чумаки більше вже в поміщиків у воловнях, побудованих у Херсонську* (з переказу); *З-за горба показалось нарешті солом'яне царство панського току .. з безконечно довгими стодолами та воловнями* (М. Коцюбинський); *Перед цими будинками тягся .. довгий дім, видно, для шляхетної челяді, і нарешті — воловня* (Т. Осьмачка).

ВОЛОВО́ДИТИ, джу, диш, *недок., розм.* 1. Довго вирішувати яку-небудь справу; зволікати. *Справу з дозволом і друкованням* [друкуванням] *"Кобзаря" воловодили трохи не два роки* (О. Кониський); *— Тоді, може, й діла не будемо воловодити?* (М. Стельмах).

2. *діал.* Відволікаючи від кого-, чого-небудь, затримувати; барити. *— Тепер я вас виведу за ворота і тікайте в Божий час... Я остану* [залишуся] *і цею куклою буду цілий тиждень манити і воловодити вартових і наглядачів, якби сюди заходили* (А. Чайковський).

ВОЛОВО́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок., розм.* 1. Надто повільно робити що-небудь, марнуючи час. *До півночі воловодилася Параска, а там — і мука свій кінець має, і на неї сон є, — Параска затихла — заснула* (Панас Мирний); [Лукерія Степанівна:] *Та й довго ви воловодитеся, скоро вже і гості почнуть сходитись, а ви .. горниці ще не опорядили як слід* (М. Кропивницький); *Робітники є, матеріал є, гроші є, а поки воловодились, сезон проґавили* (В. Підмогильний); [Убийбатько:] *Ти все ще з доповіддю про Бережного воловодишся?* (І. Микитенко).

2. Водитися, возитися з ким-небудь. *— І охота тобі з тим бурсаком воловодитись? — сказав йому* [Жукові], *скрививишись, наче після чого кислого, Шестірний* (Панас Мирний); *Вона й діти на сусіду покине .. та й воловодиться з п'яним* (Дніпрова Чайка); *Так і воловодилась з Петрусем Горпина, і чим більше воловодилась, тим більш звикала до нього* (Грицько Григоренко); *Водій Сурков лише на хвилинку загальмував машину і відразу ж наддав газу: у нас немає часу воловодитися з полоненими, ними займуться ті, що позаду* (Є. Доломан).

ВОЛО́ГА, и, *ж.* 1. Рідина, яка міститься в чому-небудь. *Я уявляю собі, як жовте, ніжне коріння оживає, починає пити вологу й жене сік угору* (О. Донченко); *Соковиті рослини, які ще недавно поїли атмосферу киснем, змінювались сухими, колючими травами з довжелезним корінням, що пробиралося все глибше в товщу ґрунту, шукаючи вологи* (М. Білкун); // Випари, вогкість. *Повітря насичене вологою* (С. Чорнобривець); *Де волога, там найчастіше бувають слимаки* (з наук. літ.).

2. *перен.* Сльози (*див.* **сльоза́** 1). *Очі* [Храпкова] *туманом, вологою бралися* (Іван Ле); *Зрадлива волога у куточках очей не дала всього вимовити* (О. Донченко).

△ **Закрива́ти / закри́ти воло́гу** *див.* **закрива́ти; Закриття́ воло́ги** *див.* **закриття́; Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу)** *див.* **затри́мувати.**

ВОЛО́ГИЙ, а, е. 1. Який містить вологу; насичений вологою; вогкий. *Ганна .. завешталася біля плити, розпалила дрова, розвісила сушити вологий Катеринин одяг* (С. Чорнобривець); *Вологим вітром вдарило з моря* (О. Гончар); *Підсліпувато блимали віконця підвальних квартир, і до пазухи просилося їх вологе дрімотне тепло* (Р. Андріяшик); *Мета наукової праці — теоретично дослідити процес сушіння вологої вовни* (з наук. літ.); // Який відзначається великою кількістю опадів. *Де багато лісів, там м'який вологий клімат, там гарні врожаї* (О. Донченко).

2. Покритий вологою. *У вологій траві без угаву стрекотіла якась комашня* (Б. Антоненко-Давидович); *Анатолій сидів за столом .. і, дивлячись крізь вологі шибки у засніжений садок, роздумував* (М. Руденко); *Карл-Йозеф саме повертався з ранкової розвідки, несучи букет ще вологих крокусів* (Ю. Андрухович); // Мокрий від сліз. *Чоловік одвів вологі очі від листа і подивився вдалину* (В. Владко); *Марія ще довго стояла біля хати, проводжаючи його* [Юхима] *вологими очима* (І. Цюпа); *Пан радник витер хустинкою вологі очі, висякався і продовжив: — А зараз, панове лицарі, вас привітають наші діти, майбутні захисники Батьківщини* (Ю. Винничук).

△ **Воло́гий газ** *див.* **газ**[1].

ВОЛО́ГІСТЬ, гості, *ж.* 1. Наявність вологи в чому-небудь; насиченість вологою. *Приємно йти і радісно відчути .. вологість трав .. Над скошеним озерним бережком* (І. Гончаренко); *Особливо велике значення має контроль вологості матеріалів у легкій, текстильній та деяких інших галузях промисловості* (з наук. літ.); *Вдалося уникнути намотування стебел на ротор в умовах високої вологості й забур'яненості* (з наук. літ.); // Велика кількість опадів. *Підвищена вологість клімату зумовила повноводність річок* (з навч. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **воло́га.** *Я б навчив його, як зберігати вологість у ріллі* (Є. Кротевич); * Образно. *Між чорно-багряними скелями пінився водокрут, а далі, подолавши перепону гострозубих порогів, стрибав у моторошну прірву, що дихала вологістю зеленавих туманів* (О. Бердник).

△ **(1) Абсолю́тна воло́гість повíтря,** *фіз.* — кількість водяної пари в грамах, що міститься в певний момент в 1 $м^3$ повітря. *Максимум абсолютної вологості простежується на схилах і вершинах гір у денні години* (з наук. літ.); **(2) Відно́сна воло́гість [повíтря],** *фіз.* — виражене у відсотках відношення абсолютної вологості повітря до її максимального значення при даній температурі. *У разі підвищення відносної вологості повітря в книгосховищах підлогу не миють, а протирають добре викрученою напівсухою ганчіркою* (з мови документів); **(3) Об'є́мна воло́гість** — вологість, що становить об'ємну частку води в речовині. *При використанні спеціально обладнаних зондів у процесі зондування можуть вимірюватися густина, об'ємна вологість, температура та електричний опір ґрунту* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОГЛІ́Д, глόду, *ч.* Те саме, що **волові́к** 2; серпоріз. *З лікувальною метою використовують листки, квітки й корені вологлоду* (з навч. літ.); *Цвіте вологлід у травні–червні* (із журн.).

ВОЛО́ГНУТИ, не, *недок., рідко.* Ставати вологим. *Облицювальні роботи в ратуші — це не розкіш, а вимушені попередження псування підвальної та цокольної її частин, які останнім часом почали вологнути* (з газ.); *Рілля вологне.*

ВОЛО́ГО. Присл. до **воло́гий.** *Великі гарні очі волого блищали на її білому обличчі* (Л. Первомайський); *Очі* [коня] *світились волого, і тяглись від них мокрі доріжки* (В. Близнець); * Образно. *Волого дихав папір, затримуючи в скоцюрблених жменьках краплі соків* (Ю. Винничук).

ВОЛОГО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **воло́га,** напр.: в о л о г о з а б е з п е́ ч е н і с т ь, в о л о г о з а т р и́ м а н н я, в о л о г о л ю́ б н и й, в о л о г о н а с и́ ч е н н я.

ВОЛОГОВБИРНИ́Й, а́, е́. Який вбирає вологу. *У промисловості, сільському господарстві та будівництві широко використовують вологовбирні матеріали* (з наук. літ.); *У повітряному потоці вологовбирний нетканий матеріал швидко висихає* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОГОВБИ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і якість за знач. **вологовбирни́й.** *Вологовбирність захисної плівки.*

ВОЛОГОВІДДА́ЧА, і, *ж.* Здатність віддавати вологу. *У праці розглянуто технології заготівлі люцернового сіна в процесі польового висушування, визначено динаміку його вологовіддачі* (з наук. літ.); *Вологовіддача людського тіла залежить від фізичної діяльності людини* (з наук. літ.).

ВОЛОГОВІДШТО́ВХУВАЛЬНИЙ, а, е. Який не вбирає вологи, відштовхує її. *Вологовідштовхувальна тканина;* // Пов'язаний з відштовхуванням вологи. *Синтетичне покриття, нанесене на барабани, створює вологовідштовхувальний ефект* (із журн.).

ВОЛОГОВМІ́СТ, у, *ч.* 1. Волога, що міститься у чому-небудь. *Вологовміст матеріалу суттєво залежить від вологості навколишнього середовища* (з наук. літ.); *Основним параметром у сушильних установках є вологовміст продукції на виході з сушарки* (з наук.-попул. літ.).

2. Кількість вологи, що міститься у чому-небудь. *Головними умовами утворення гроз у циклонах є великий вологовміст атмосфери і висхідні вертикальні рухи повітря* (з наук. літ.); *Для визначення вологовмісту нафти на вибої нафтових свердловин використовують глибинні вологоміри* (з наук. літ.).

ВОЛОГОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ, а, е. Забезпечений вологою. *У вологозабезпеченій легкосуглинковій морені локалізовано майже 60 % коріння* (з наук. літ.).

ВОЛОГОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і якість за знач. **вологозабезпе́чений.** *У праці визначено відхилення параметрів нагромадження гумусу, зумовлені різною вологозабезпеченістю ґрунтів* (з наук. літ.); *До небіологічних чинників та умов вегетування рослини належать: температура, вологозабезпеченість, швидкість вітру та деякі інші* (з наук. літ.).

ВОЛОГОЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ, я, *с.* Забезпечення вологою. *На більшій частині України основним обмежувальним чинником урожайності культур є незадовільні умови вологозабезпечення* (з наук. літ.); *Порядок розгляду типів ландшафтів у межах систем і класів ландшафтів визначається за зростанням вологозабезпечення* (з наук. літ.).

ВОЛОГОЗАПА́С, у, *ч.* Запас вологи. *Планетарний вологообіг пов'язаний із повільними процесами накопичування вологозапасу* (з наук. літ.); *У деяких південних областях України вологозапаси в шарі ґрунту не перевищують 3–9 міліметрів* (з наук. літ.).

ВОЛОГОЗАХИСНИ́Й, а́, е́. Пов'язаний із захистом від вологи. *У дисертаційному дослідженні розроблено склад і технології виготовлення таблеток із вологозахисним покриттям* (з наук. літ.).

ВОЛОГОЗА́ХИСТ, у, *ч.* Захист від вологи. *Взуттєва гума поступається натуральній шкірі за гігієнічними властивостями, але перевершує її у вологозахисті* (з наук.-попул. літ.); *Підвищені властивості вологозахисту фасадних плит досягаються за рахунок використання унікальних технологій* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОГОЗАХИ́ЩЕНИЙ, а, е. Захищений від вологи. *Оптичні прилади мають стійкий до зовнішніх дій міцний вологозахищений корпус* (з наук. літ.); *Ноутбуки мають вологозахищені клавіатури з повнорозмірною цифровою панеллю* (із журн.); *Вологозахищений зовнішній проектор логотипів застосовується для використання поза приміщеннями* (з газ.).

ВОЛОГОЗАХИ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і якість за знач. **вологозахи́щений.** *Широкий робочий температурний діапазон та висока вологозахищеність студійного мікрофона забезпечують стабільність його роботи* (з наук.-попул. літ.); *Легкість монтажу, спрямований обігрів, мобільність, вологозахищеність — переваги інфрачервоних обігрівачів* (із журн.).

ВОЛОГОЗБЕРЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* Збереження вологи в чому-небудь. *Головними критеріями основного обробітку має бути максимальне вологозбереження та знищення бур'янів* (з наук. літ.); *Сівозміни, в яких вирощують цукрові буряки, повинні бути спрямовані насамперед на вологозбереження і збагачення ґрунту біологічним азотом* (з наук. літ.).

ВОЛОГОЗБЕРЕ́ЖНИЙ, а, е. Який забезпечує збереження вологи. *Безперечні переваги вологозбережного обробітку плоскорізними знаряддями* (з наук. літ.); *Застосування вологозбережної технології підготовки ґрунту ефективне в посушливих районах* (з навч. літ.).

ВОЛОГОЛЮ́Б, а, *ч., бот.* Рослина, яка любить вологу; гідрофіл. *Одні з організмів більш вибагливі до тепла, інші ж належать до холодолюбів, є також вологолюби і сухолюби* (з наук. літ.); *Після проведення осушувальних робіт вологолюби пригнічуються і зникають із травостою* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОГОЛЮ́БНИЙ, а, е. Який любить вологу, потребує багато води для росту. *Кліщ — вологолюбний вид, якщо вологість повітря нижча 60 %, розмноження кліща припиняється* (з наук. літ.); *До вологолюбних належать ті види тварин, які можуть існувати лише в умовах підвищеної вологості (мокриці, комарі, дощові черви, земноводні)* (з наук. літ.); *Капуста — вологолюбна рослина* (з навч. літ.).

ВОЛОГОЛЮ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вологолю́бний.** *Детальну диференціацію в своїй шкалі вологолюбності деревних і чагарникових порід зробив український лісівник-еколог П. С. Погребняк, який згрупував рослини за ступенем зростання вологолюбності* (з наук. літ.); *За однією версією, назва була дана гортензії за форму насіннєвих коробочок, які нагадують глечик, за іншою — через її вологолюбність* (з наук.-попул. літ.); *Шанували вербу за її вологолюбність. А це дерево завжди росло тільки там, де була вода, ніби тримаючи постійний зв'язок із божеством життєдайної вологи* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОГОМІ́Р, а, *ч.* Прилад для вимірювання вологості. *Найпоширенішими є вологоміри, дія яких ґрунтується на зміні фізичних властивостей речовини залежно від вологості* (з наук. літ.); *При замірах вологості слід застосовувати вологоміри з потрібною глибиною проникнення в деревину* (з наук. літ.).

ВОЛОГОМІСТКИ́Й, á, é. Здатний містити й утримувати певну кількість вологи. *Рослини, що почали рости, пересаджують у легкий вологомісткий субстрат і утримують у теплиці, де вони зацвітають і плодоносять* (з наук. літ.).

ВОЛОГОМІ́СТКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість і стан за знач. **вологомістки́й.** *У разі застосування на піщаних і супіщаних ґрунтах цеоліт підвищує їхню вологомісткість* (з наук. літ.); *При виготовленні жакетів з матеріалів із вкладенням хімічних волокон необхідно враховувати зниження їх вологомісткості* (з навч. літ.).

ВОЛОГОНЕПРОНИКНИ́Й, á, é. Який не сприяє проникненню вологи. *Корпуси годинників вологонепроникні, мають імпульсний пристрій* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОГОНЕПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і якість за знач. **вологонепроникни́й.** *Конструкції із шлакового лиття феросплавної промисловості України мають практично нульову пористість, пило- та вологонепроникність* (з наук.-попул. літ.); *Тканина для верхнього одягу повинна мати низьку теплопровідність та вологонепроникність* (з навч. літ.); *Міцний алюмінієвий корпус забезпечує вологонепроникність тахеометра* (із журн.).

ВОЛОГОО́БІГ, у, *ч.* Обмін вологою між атмосферою і поверхнею суші. *Вологообіг охоплює випаровування вологи з поверхні суші, конденсацію водяної пари та її перетворення на опади* (з наук. літ.); *Цикл вологообігу (випаровування — опади — стік) є замкнутим* (з наук. літ.).

ВОЛОГОПОГЛИНА́Ч, á, *ч.* Речовина або матеріал, що поглинає, вбирає вологу. *Завдяки унікальній технології вологопоглинач не лише знижує рівень вологи до нормального, а й підтримує його* (з наук.-техн. літ.); *У віконних системах використовується суперсучасний вологопоглинач* (з газ.); *Найкращий вологопоглинач — силікагель. Пакетики з цією білою кристалічною речовиною обов'язкові в упаковках із побутовою технікою* (з газ.).

ВОЛОГОПРОНИКНИ́Й, á, é. Проникний для вологи; здатний насичуватися вологою. *У плодах, використовуваних для виготовлення сухофруктів, смак мусить бути гармонійним, а шкірочка — достатньо вологопроникною* (з наук. літ.).

ВОЛОГОПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і якість за знач. **вологопроникни́й.** *Органічні добрива значно поліпшують фізичні властивості ґрунту, його вологість і вологопроникність* (з наук. літ.); *Емульсійні фарби можна наносити на просохлу поверхню штукатурки чи бетону, враховуючи вологопроникність утворюваної плівки* (з навч. літ.); *Перевагами ковроліну із шерстяної пряжі є пружність, низька вологопроникність, легкість у прибиранні* (з газ.).

ВОЛОГОСТІЙКИ́Й, á, é. Стійкий до проникнення вологи. *Побілку для будинку треба зробити на молочній емульсії, яка дає міцну вологостійку плівку* (з наук.-попул. літ.); *Для вологих приміщень, зокрема ванн чи саун, слід використовувати спеціальний вологостійкий гіпсокартон* (із журн.).

ВОЛОГОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **вологостійки́й.** *Вологостійкість — важлива характеристика будівельних матеріалів* (з наук. літ.); *Стіни ванних кімнат, басейнів, облицьовані штучним каменем, отримують додаткову міцність і вологостійкість після обробляння гідрофобними речовинами* (із журн.).

ВОЛОГОТРИВКИ́Й, á, é. Який витримує дію вологи; на який не впливає волога; вологостійкий. *Стіни і стелі приміщень повинні бути поштукатуреними, побіленими або пофарбованими вологотривкими фарбами* (з мови документів); *На фабриці налагоджено випуск вологотривкого та вогнетривкого гіпсокартону* (з газ.); // Який не затримує вологу. *Ґрунт не вологотривкий, тому квітам не вистачає води, на сонці вони просто горять* (з газ.).

ВОЛОГОТРИ́ВКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість і стан за знач. **вологотривки́й.** *Надмірна кількість листяної целюлози може знизити механічну міцність, вологотривкість і збільшити вимивання дрібного волокна* (з наук. літ.).

ВОЛОГУВА́ТИЙ, а, е. Який містить незначну кількість вологи; трохи вологий. *Найпридатніші під газони пухкі, поживні й вологуваті ґрунти* (з наук. літ.); *Вологуватий ґрунт холодить руку, не пилить, при підсиханні трохи світлішає* (з наук. літ.); *Хлопець протер рушником вологуваті долоні* (із журн.).

ВОЛО́ДА́Р, óдаря́, *ч., кого, чого і без дод.* 1. Той, кому належить яка-небудь власність, майно; власник чого-небудь; господар. *Використовуючи землю, селянин водночас дбає про неї, бо він свідомий, культурний, законний її володар...* (Остап Вишня); *У крилатій фантазії він уявляв уже той щасливий день, коли стане володарем усього рухомого й нерухомого майна* (А. Шиян); [П о л і н а:] *А коли ми з вами зіграємося, буде непереможна команда... Володар кубка* (В. Собко); * Образно. *Поет любить слово. Але він — не слуга слова, він — його володар* (М. Рильський).

2. Той, хто стоїть на чолі держави, краю і т. ін. (про короля, князя). *І виходить тепер, не ви послали мене сюди, але Бог. І Він зробив мене батьком фараоновим і паном усього дому його, і володарем усього краю єгипетського* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Володар Червоної Русі, князь Данило Романович, .. допомогти їм* [боярам] *багато не міг* (І. Франко); *Його* [Тараса] *години лічить жандармський корпус, породження страху володарів перед своїм народом* (Василь Шевчук); *Ватажки германських племен, що завоювали Західну Римську імперію, стали королями, володарями великих королівств* (з навч. літ.).

3. Той, хто має владу над ким-, чим-небудь, вільно розпоряджається кимсь або чимсь; велитель. *Як вихор кинулися чорти сповняти накази свого володаря* (І. Франко).

4. *перен.* Той або те, що має великий вплив на кого-, що-небудь. *Осип Копанка був позакулісовий володар усього села .. Становий пристав був з ним запанібрата* (В. Винниченко); *Всі спускалися тісними гвинтовими сходами, .. і Карл-Йозеф, цей пригнічений володар глядацьких симпатій, опинився між нею* [Лілею] *й Марленою* (Ю. Андрухович).

◇ **(1) Воло́да́р всéсвіту,** *уроч.:* а) людина, людська істота (на відміну від неживої природи або тварин). *Одне пташеня занепокоєно повело голівкою і жалісним, ну прямо дитячим оком поглянуло на людину, немов прохало: "Не роби мені, чоловіче, зла. Ти ж володар всесвіту, а я дрібна пташина"* (М. Стельмах); б) той, хто володіє світом. — *Воїни! Слава нашому падишахові! Слава намісникові Бога на землі! Слава володареві всесвіту!* (В. Малик); **(2) Воло́да́р дум [і серде́ць]** — особа, яка має великий вплив на сучасників, привертаючи до себе увагу своїми ідеями, діями і т. ін. *О Арсеньєв!.. Він бог цілого цього експресу, цілого цього світу. Володар дум і сердець. Він панує тут, як ніколи не панував там — у тій неймовірно казковій, відкритій ним країні, що зробила його ім'я девізом і прапором всіх мандрівників і всіх — ось таких — конкістадорів* (І. Багряний); *Будь-який*

твір володаря дум простого народу — Тараса Шевченка — міг збудити людську душу, розбурхати почуття (А. Іщук).

ВОЛО́ДА́РКА, и, *ж.* Жін. до **воло́да́р.** *Все на світі має свою протилежність .. Поряд з володарями повинні жити злидарі. А вона була і володаркою, і злидаркою водночас* (П. Загребельний); *В 1636 році жителі Острога повстали проти володарки міста єзуїтки Ганни-Алоїзи Острозької* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Колись була сильніша за Нептуна Британія — володарка морів* (Л. Дмитерко).

ВОЛО́ДА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **воло́да́р.** *Українська поетка має володарну натуру* (з наук.-попул. літ.); // Належний володареві, володарям. *Кріпацькі спорудження оперезали володарний двір і Софійський собор* (із журн.).

ВОЛО́ДА́РСТВО, а, *с., заст.* Територія або нерухоме майно, що є чиєю-небудь власністю. *В те ж літо місяця сніжного в шостий день став Кір префектом Преторії Всходу, й не було рівного йому й володарству його* (І. Білик); * Образно. *Здійметься вона* [Правда] *вгору, прозорим повітрям полине, думка-то — з високості обдивитися своє володарство...* (М. Стельмах).

◊ **Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (володарство,** *рідше* **королі́вство)** *див.* **ца́рство.**

ВОЛО́ДА́РСЬКИЙ, а, е, *заст.* Стос. до володаря і володарства. *У княгині було розкішніше, ніж у Святослава. Золото, срібло, дороге каміння — як скрізь у володарських палацах* (Б. Лепкий); *Я не мав наміру вкоротити його володарський вік* (П. Загребельний); *У боротьбі за владу гинуть Борис, Гліб, Святослав і Святополк, котрий якийсь час тримав батьківський володарський меч* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОДАРЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **володарюва́ти.** *За його* [Сулеймана] *володарювання Османська імперія досягла найвищої могутності* (П. Куліш); *— Не приховую від тебе, отче: мене ж і власні батьки за нездібного до володарювання мають, — труснув чорним, як руно, густим волоссям Боризес* (Н. Королева); *У чому суть володарювання? Знати, вгадувати, передбачати, встигати .. Генріх метався все життя — і не встигав, запізнювався, події випереджали його* (П. Загребельний); *Королева, знаючи, що час її володарювання минувся, зняла з голови лавровий вінок і чемненько увінчала ним Філостратові скроні* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ВОЛОДАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Маючи повну владу, керувати державою, краєм і т. ін. *Грек Адаміс, який жив у столиці гунів, сказав..: ".. На моїй колишній батьківщині, в Римській імперії, володарюють тирани"* (І. Білик); *Анна, в жилах якої текла кров візантійських імператорів і угорських королів, рішуче прагнула володарювати сама* (з навч. літ.); // Підпорядкувавши своїй волі, розпоряджатися ким-, чим-небудь. *Думалося Когутові, що .. буде він володарювати довіку. Аж воно не так вийшло* (І. Цюпа); *Жінка .. хотіла б володарювати над своїм чоловіком неподільно* (П. Загребельний); *Природою треба володарювати розумно, тобто жити не всупереч її законам, а поважати їх* (з газ.); * Образно. *Вона* [мати] *ж, опритомнівши, — враз, як при блискавці, — побачила, який світ став страшний!.. дикий, мов пустеля, де володарюють змії, живучи з горя людського* (В. Барка).

ВОЛО́ДАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **володі́ти** 1, 4–6. *Хто навчив тебе віддати Все, чим звик ти володати, Ти того постав отам, А за нього стань тут сам. Дурнів доброго і злого Ти впізнаєш без підмоги* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра); *Він мистецтвом шаблі й сам володав хорошенько* (О. Ільченко); *І помалу, поволеньки Стала володати І руками, і ногами Безталанна мати* (П. Куліш); *Прийшла на мене старість та слабість. Насилу ноги мене носять, ледве володаю руками* (І. Нечуй-Левицький); *Шовкун не міг як слід володати роздробленою щелепою* (О. Гончар).

ВОЛОДІ́ЛЕЦЬ, льця, *ч.* Те саме, що **вла́сник** 1; володар (у 1 знач.); господар. *Володілець патенту може передавати свої права щодо використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка як вклад у статутний фонд підприємства* (з мови документів); *Перевізник і власник (володілець) вантажу в разі необхідності здійснення систематичних перевезень можуть укласти довгостроковий договір* (з мови документів); *Постояти б нам, як стукне час, за нею, вдовою! Тоді вільні не стануть зазичуватися з нужди у володільця, вимруть раби, будуть щасливі люде* [люди]... (К. Гриневичева).

ВОЛОДІ́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **вла́сник** (у 1 знач.). *В Україні другої половини XVI — першої половини XVII ст. селянам виділялися три смуги на різних полях. Володільник волоки мав відробити два дні на тиждень у фільварку* (з навч. літ.).

ВОЛОДІ́ЛЬНИЦЬКИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **володі́льник.** *Державні й володільницькі побори знищували будь-яку можливість розвитку промислів і торгівлі* (М. Старицький); *У нагороду за нову послугу Речі Посполитій шляхтич отримав підтвердження своїх володільницьких прав на села Кам'янка й Мошки* (з наук. літ.).

ВОЛОДІ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., рідко.* Жін. до **володі́льник.** *Володільниця бізнесу.*

ВОЛОДІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **володі́ти** 1, 4, 5. *— Ще в 1931 році меджліс прийняв закон .. який анулював право іноземних громадян на володіння землею в нашій країні* [Ірані] (П. Загребельний); *За умовами звільнення кріпаків землевласники зберігали за собою право володіння лісами* (з навч. літ.); *Нові емігранти надавали великого значення збереженню в дітей і внуків національної свідомості та їхньому володінню українською мовою* (з наук. літ.); *В поняття культури мови входить бездоганне володіння літературною мовою* (з наук.-попул. літ.); *Аналіз поеми "Прометей" показує, що А. Малишко піднявся до рівня майстерного володіння найрізноманітнішими прийомами художнього ліплення образу* (з навч. літ.); *Нові емігранти надавали великого значення збереженню в дітей і внуків національної свідомості та їхньому володінню українською мовою* (з газ.).

2. Те, чим хто-небудь володіє, користується або що є чиєю-небудь власністю (земля, майно і т. ін.). *Одного дня на володіння княгині насунули ворожі орди* (з легенди); *Раніш селянина давили межі, панські володіння, вічні турботи про хліб насущний* (М. Чабанівський); *Турбаї потрапляють у володіння багатого миргородського полковника* (І. Волошин).

△ **Вве́дення у володі́ння** *див.* **вве́дення; Вво́дити / ввести́ у володі́ння** *(рідко* **у посіда́ння)** *див.* **вво́дити.**

ВОЛОДІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок., ким, чим.* 1. Бути наділеним правом користуватися чим-небудь або мати що-небудь у своїй власності. *— А закон про вибори установлює, що всі ті, хто володіють наділеною землею, вибирають окремо від власників* (Панас Мирний); *— Всі багатства країни належатимуть тим, хто працює. Земля, заводи, отакі ліси, як цей, всім володітиме народ* (А. Шиян); // Мати певну об-

дарованість, відзначатися чимось (голосом, словом і т. ін.). *Володіючи непоганим голосом, часом захоплювала* [Любов Прохорівна] *співом навіть батьків* (Іван Ле); *Анатолій відзначив, що вона володіє даром вільно підтримувати будь-яку розмову* (О. Гуреїв); *Королева наказала Філостратові заступити чергу, і він почав: — Шановнії мої пані, гарна то річ — усюди словом добре володіти, та найкраще, на мою думку, коли те вміння не покидає нас у пильній потребі* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

2. *також без дод.* Те саме, що **володарюва́ти.** *Довгі дні і довгі літа Володів той князь щасливо* (І. Франко).

3. *перен.* Мати можливість підкоряти когось своєму впливові, своїй волі. *Здається, що полем бою володіють не десятки залізних страховиськ, а ці два юнаки* (Н. Рибак); *Для неї краще позбутися суперниці, щоб потім безроздільно володіти Прохором* (А. Шиян); // Опановувати, охоплювати когось (про думки, почуття). *Усякий страх покинув хлопця. Ним володіла одна тільки думка* (О. Ільченко); *Вона теж відчувала те піднесення, яке володіло всіма робітниками цеху* (В. Собко).

4. Уміти діяти, користуватися чим-небудь. — *Про мене байдуже, яких вона* [скрипка] *майстрів, а володієш ти нею добре* (Іван Ле); *Шаблю носить той, хто нею добре володіє* (О. Корнійчук).

5. Добре знати що-небудь. *Михайло володів польською мовою, як уроджений поляк* (Олесь Досвітній); *Карл-Йозеф набрав її телефонний номер, раптово згадавши, що вона володіє його мовою, а це значить, він зможе почуватись куди вільніше* (Ю. Андрухович); *Є багато диригентів, які однаково добре і віртуозно володіють як хоровою, так і оркестровою технікою тактування і диригування* (з навч. літ.).

6. Бути спроможним рухати частинами свого тіла. *Все жаліється* [баба] *та жаліється Мотрі: — Отже, дочко, щось мені погано... руками й ногами зовсім не володію* (Панас Мирний); *Руки у неї тремтіли. Вона насилу володіла своїми руками* (О. Копиленко).

(1) Володі́ти перо́м — мати здібності майстерно викладати на письмі свої думки. *Чоловік він був енергійний, непогано володів пером* (В. Канівець).

◊ **(2) Володі́ти (оволодіва́ти) / оволоді́ти собо́ю** — триматися врівноважено та спокійно; вміти стримуватися. *І якщо слова його звучали немовби байдуже, то погляд цей показав їм, що він зовсім не спокійний, що він лише добре володіє собою* (Ю. Шовкопляс); *Джен ледве помітно здригається, але зразу ж оволодіває собою* (В. Собко); — *Куди ведеш полоненого? — намагаючись оволодіти собою, але все ще блідий, промовив офіцер* (Ю. Бедзик).

ВОЛО́ЖИСТИЙ, а, е. Який містить вологу або просякнутий нею. *Падав липкий і воложистий сніг* (Н. Рибак); *Настя і Максим воложистими луками пройшли до річки* (І. Цюпа); *Воложистий режим приміщення визначається відносною вологістю* (з навч. літ.).

ВОЛО́ЖИТИ, жу, жиш, *недок., що.* 1. Те саме, що **зволо́жувати.** *Сушило землю сонце, і дощі воложили її* (Н. Рибак); *Я хотів би вітром бути, Вітром бути наддніпрянським, Щоб воложити вам лиця, Щоб пісні вам навівати В день великого труда* (М. Рильський); *Воложити плитки дуже важливо, тому що це забезпечує краще зчеплення їх з розчином* (з навч. літ.).

2. *діал.* Бити. *Доти їх* [панів] *воложив* [києм], *аж поки...* (Сл. Гр.).

ВОЛО́ЖИТИСЯ, иться, *недок., рідко.* Те саме, що **зволо́жуватися.** *Він дивився на камеру, й очі йому непристойно воложилися все більше...* (І. Багряний); *Очі зраджують, воложаться від сліз* (Іван Ле); *Намокли чумацькі киреї, намокла вся одежа, воложиться сіль у мажах, хоч і вкрита з усіх боків* (Ю. Мушкетик).

ВО́ЛОК, а, *ч.* 1. Невелика сітка з матнею для ловлі риби на неглибоких місцях. *Перше у волок подивися, тоді рибкою й хвалися* (прислів'я); *Пливе в човні рибалка й тягне свій убогий волок* (Л. Первомайський); *Мокій .. тягав волоки по лиманах — не цурався ніякої роботи* (Ю. Мушкетик); * Образно. *В душі в мене сидить Шапочка й, розставивши волока, ловить у його все, що попадає туди: і полосатий чорно-білий стовп на березі, і трьох панночок* (В. Винниченко); * У порівн. *Між деревами повішені були сітки, і в сітках лежали* [діти] *з книжкою в руках, мов величезні риби у волоці* (С. Васильченко).

2. Мотузок, за допомогою якого перетягують копиці сіна або колоди з одного місця в друге. *Винайдення колеса дало можливість переміщувати значно більші вантажі, ніж волоком або в'юками, що, в свою чергу, примусило звертати більше уваги на вибір напрямку шляху, уникати крутих підйомів, обходити заболочені місця* (з навч. літ.).

3. У давнину — назва місця найбільшого зближення двох судноплавних річок, де суходолом перетягали від однієї до другої човни та вантажі. *І княгиня, і Малуша дізнались, що князь щасливо переплив Дніпром, крізь пороги човнами проскочив, а великі судна волоками перетягнув* (Б. Лепкий); *Непрохідними ставали волоки поміж ріками й озерами* (П. Загребельний); *Ополудні пристали до берега на безпечній відстані од порогів і заходилися прокладати шлях лісом. Водоскид належало обігнути й потім поперетягати човен та пліт волоком* (І. Білик); *Обидва шляхи повинні були йти здебільшого ріками та озером, а місцями — каналами або волоками* (з наук.-попул. літ.).

4. *у знач. присл.* **во́локом.** Волочачи, переміщаючи. *Ви допомагали мені волоком перетягувати судна від Десни до Оки, як я на Волгу ходив* (Б. Лепкий); *Хлопці працювали водовозами, возили гарбами снопи до молотарки..; хтось водив коней, які тягали волоком солому на скирту* (Є. Доломан); *Взяли відбиту осколком гілляку береста .. й потягли волоком* (М. Циба); // *перен.* Проти волі; насильно. *Пошли кінних до татарських посланців, хай волоком приведуть їх сюди* (Р. Іваничук).

◊ **Не затя́гнеш во́локом (налі́гачем, на налі́гачі, на мотузці** *і т. ін.) див.* **затяга́ти**[1].

ВОЛО́КА, и, *ж.* 1. *заст.* Мотузок, яким зав'язують постоли та обв'язують онучі на нозі. *Онучі, постоли, волоки Шпурлялись* (І. Котляревський); *Волоки — вовняні мотузки, якими зав'язують постоли* (І. Франко); *Постоли розбилися і тримаються лишень на самих волоках* (У. Самчук); *Денис Іванович виразно побачив її ноги; зашнуровані перехрестям волок, вони під колінними ямками закінчувались двома вузликами* (М. Стельмах).

2. В Україні, а також у Польщі, Литві, Білорусі в другій половині XV–XVII ст. — ділянка землі площею близько 16,8 га. *У другій половині XV — першій половині XVII ст. панщина в Галичині і в Західній Волині доходить уже до одного–двох днів на тиждень з лану або волоки* (з наук. літ.).

ВОЛОКНИ́НА, и, *ж.* Одна нитка волокна. *Їсти* [качку треба], *повільно пережовуючи, смакуючи кожною волокниною, обсмоктуючи не тільки кісточки, а й власні пальці* (Є. Гуцало); *Типовим прикладом біжучого імпульсу є розповсюдження імпульсу збудження вздовж нервової волокнини* (з наук. літ.); *Довжина окремої розвинутої волокнини льону 20–30, а в окремих випадках — 100–120 мм* (з навч. літ.).

ВОЛОКНИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **волокни́на.** *Шмаркаті курці з необсохлим молоком на губах удостоювали честі саме Сергія, котрий частенько лоскотав їхні нервові волокнинки, виринаючи по кількох довгих, мов рік, хвилинах з повними жменями раків* (із журн.); *З десятків тисяч тонких волокнинок сплітається міцний морський канат* (з газ.).

ВОЛОКНИ́СТИЙ, а, е. 1. Який має в своєму складі волокна. *Старого молочаю не рвіть, він твердий і волокнистий* (О. Донченко); *Юнак услав кам'яне дно притулку мохом, під голову припасував м'який волокнистий камінь* (О. Бердник); *Найважливіша волокниста культура — бавовник* (з навч. літ.).

2. Який формою, будовою нагадує волокно (у 2 знач.), подібний до нього. *Я сидів на броду, на тому камені, що схожий на слонову спину, і дивився, як сонце то випливає, то губиться у сірих волокнистих хмарах* (В. Близнець); *Таких щасливих, кому попадався шматок волокнистого гарбуза, було небагато...* (М. Стельмах); *У томатів стебла і листя формуються дрібними і волокнистими* (з навч. літ.); *Із залишків стружкових і волокнистих плит на меблевій фабриці виробляють товари народного споживання* (з газ.).

ВОЛОКНИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **волокни́стий.** *Виявлено ряд біологічних закономірностей формування волокнистості стебла конопель, практичне застосування яких забезпечує суттєве підвищення продуктивності рослин за волокном* (з наук. літ.); *Для будівництва лазні небажано використовувати південну сосну, бо її щільність, волокнистість дуже низька* (з навч. літ.).

ВОЛОКНИ́СТО. Присл. до **волокни́стий.** * Образно. *Чорна, з білуватими пасмами, можливо, навіть градова, вона* [хмара], *розбухаючи, вже волокнисто сивіє поруч нас у всій своїй грізності* (О. Гончар).

ВОЛОКНІ́Т, у, *ч.* Полімерний матеріал з рубленого волокна, просякнутого термореактивною синтетичною смолою. *Явище зносу спостерігається при дослідженні різних матеріалів-реактопластів (волокніт, епоксидопласт)* (з наук. літ.); *Вироби з волокніту стійкі до впливу води* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОКНО́, á, *с.* 1. Тонка непрядена нитка рослинного, мінерального або штучного походження, що використовується для виготовлення пряжі та текстильних виробів. *Волокна дикоростучих рослин (кропиви, конопель, льону та ін.) йшли на виготовлення одягу і сітей* (з наук.-попул. літ.); // *збірн.* Сукупність таких ниток. *Як заробить* [Мотря] *коноплі, — то й добре. Помочить їх, висушить, витіпа: кострицю на топливо, волокно на прядиво* (Панас Мирний); *Велике майбутнє у штучних і синтетичних волокон, які заміняють бавовну, шерсть і шовк* (з наук.-попул. літ.); *Волокно нітрон за зовнішнім виглядом схоже на вовну* (з навч. літ.).

2. *перев. мн.* Витягнута в довжину клітина людської, тваринної або рослинної тканини. *Батько їхав на хутір діставти берестка на колодки для коліс. Найкраща порода: волокна в берестку так покручені, що колодка ніколи не тріснє* (П. Панч); — .. *Для моєї теперішньої роботи, Андроне, треба нервів із сталевого волокна, тільки ж наука таких ще не винайшла, навряд чи винайде коли...* (О. Гончар); *Більша частина нервових волокон у маленьких дітей ще не вкрита білою мієліновою оболонкою* (з навч. літ.).

△ **(1) Ацета́тне волокно́** — штучне волокно з ацетилцелюлози, яке використовують для виготовлення різних тканин. *З ацетатної целюлози виготовляють ацетатне волокно* (з навч. літ.); **(2) Вуглеце́ве волокно́** — різновид полімеру; форма графіту, в якій атоми вуглецю формують плоскі довгі вузькі графітові полотна; вуглеволокно. *Розглянуто декілька фізичних ефектів, які виникають при русі вологи капілярами пористого тіла вуглецевих волокон* (з наук. літ.); *Корпорація випустила єдиний у світі великий комерційний лайнер, в основному виконаний з вуглецевого волокна, а не з алюмінію* (із журн.); **(3) Опти́чне волокно́** — скляна або пластикова нитка, використовувана для перенесення по ній світла завдяки повному внутрішньому віддзеркаленню. *Спеціальні добавки в складі матеріалу захищають оптичне волокно від несприятливих впливів зовнішнього середовища: грибків, вогкості, ультрафіолетового випромінювання* (з наук.-попул. літ.); **(4) Триацета́тне волокно́** — різновид штучних ацетатних волокон. *Триацетатне волокно формується з розчинів метиленхлориду і метилового спирту сухим і мокрим методами* (з наук. літ.); **(5) Хімі́чне волокно́** — волокно, одержане з природних (натуральних) або синтетичних високомолекулярних сполук різними способами завдяки хімічним і фізичним процесам. *Раціональне використання хімічних волокон, виробництво яких зростатиме, має широкі можливості* (з наук. літ.); **Чеса́ння волокна́** *див.* **чеса́ння.**

ВОЛОКНУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **волокни́стий.** *Чорний панський гай потиху одсувався назад, закутуючись волокнуватими пасмами білого туману* (М. Коцюбинський); *Мовчазні ялини, оброслі брудно-зеленим волокнуватим мохом, .. стояли в похмурій задумливості* (І. Багмут).

ВО́ЛОКОВИЙ, а, е. Прикм. до **во́лок.** *У конструкціях житлових і господарських будівель збереглося багато архаїчних елементів: гряди при стелі в хаті, волокові вікна, глиняні долівки* (з наук. літ.); *За короткий час варяги освоїли мережу водних шляхів та волокових переправ по Волзі з Балтійського моря до Каспію* (з навч. літ.).

ВОЛОКО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **волокно́.** *У статті розглянуто питання стійкості замкнутих композитних циліндричних оболонок волоконної структури* (з наук. літ.); // У якому застосовують волокно. *Волоконний оптичний гіроскоп призначений для вимірювання кутової швидкості й кутів повороту об'єкта, на якому він встановлений* (з наук. літ.); *Волоконний фільтр.*

△ **Волоко́нна о́птика** *див.* **о́птика.**

ВОЛОКО́НЦЕ, я, *с.* Зменш. до **волокно́** 1. — *Сидіте, прядіте, Дівки, волоконце* (П. Чубинський); *Кажуть у селі, що в неї* [Докії] *з-під пальців просте волоконце стає срібною ниткою* (М. Стельмах); * Образно. *Потім ми заглянем до зорі в віконце, зірка-пряха вділить срібне волоконце, будем гаптувати оксамитну тінь* (Леся Українка); *Вогонь її* [свічки] *давно вже бурхав чорними волоконцями кіптяви* (М. Малиновська); *Він* [Ленсаль] *думав над кожним ходом* [шахів] *так, що я відчував, як потріскують у нього в мозку волоконця* (Валерій Шевчук).

ВОЛОКТИ́, *розм.* **ВОЛІКТИ́,** очу́, о́чеш; *мин. ч.* волі́к, волокла́, ло́ *і* воліклá, ло́; *недок., кого, що.* 1. Тягти кого-, що-не-

будь по поверхні чогось. *Стали її будити — не встає; вони її із лави волокти* (Ганна Барвінок); *І все щось він з того стриху скидав на землю, і волік перед хату* (В. Стефаник); *Тюбеляєві собаки волокли за собою по снігу вовчі шкури* (М. Трублаїні); *До камери його не вели — волокли попід руки...* (А. Дімаров); * Образно. *Суха політика, суха дипломатія, суха конечність історії. Люди дійсно йшли не задля власного капризу чи користі.., волокла їх невмолима сила історії, так само як вела вона під шибеницю чи на костер всіх поборників великих ідей* (Г. Хоткевич); // Нести на собі когось або щось важке, великого розміру, що звичайно торкається землі. *Зовсім повис йому на руки Денис; і Трохим сам утомився, і його волоче* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Ледве пересувати (перев. про взуття). *Вбрався Антосьо, взувся й пішов. Чоботи мав здорові, насилу волік за собою* (А. Свидницький).

2. *розм.* Змусивши або переконавши, вести кого-небудь із собою. *Троянці волокли з собою Старую бабу, як ягу* (І. Котляревський); *Усі гуртом волочуть тебе під ятку могоричі запивати* (Г. Квітка-Основ'яненко).

◊ **Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́** *і т. ін.)* *див.* **со́вати.**

ВОЛОКТИ́СЯ, очу́ся, оче́шся, *розм.* **ВОЛІКТИ́СЯ,** ічу́ся, іче́шся; *мин. ч.* волі́кся, волокла́ся, ло́ся *і* воліклáся, ло́ся; *недок.* 1. Тягтися по поверхні чого-небудь. *Як був прив'язаний до львиного* [лев'ячого] *хвоста, так і волікся* [Вовк] *за ним усю дорогу* (І. Франко); *Ясна сукня волоклась по землі* (Леся Українка); *Від стайні волікся за сірим жеребцем .. Карпо й кричав: — Люди, ось Драчів жеребець... Пан переховував!* (П. Панч).

2. *розм.* Іти, їхати слідом за ким-небудь. *Де-де буйні отари Товпилися з стаєнь на пасовисько, — За ними волоклись лінивим ходом Невиспані, обдерті вівчарі — Раби* (І. Франко); *За ними* [каменотесами] *в хвості волікся пригноблений смутний семінарський* [постачальник] (С. Васильченко); // Іти, ходити дуже повільно (від старості, утоми і т. ін.). *Ледве можна було її* [жінку] *пізнати. Лише воліклась під вагою щоденної важкої журби* (О. Кобилянська); // Повільно пересуватися, рухатися (перев. про хмари). *Хмари чорні, важкі волоклись по небу* (Марко Вовчок).

3. *розм.* Постійно змінювати місцеперебування; бурлакувати, мандрувати. * Образно. *Годі, годі, лиха доле, шляхом волоктися* (П. Чубинський).

4. *перен.* Тривати, продовжуватися (про вирішення якогось питання, справи і т. ін.). *Се не довго волоклося* (Сл. Гр.); // Поволі тягтися, минати (про час). *Сумно, поволі, важко волікся час у повдовілій хаті* (І. Франко).

ВОЛОКУ́ША, і, *ж.* 1. Сільськогосподарське знаряддя для вирівнювання та легкого поверхневого розпушування ґрунту. *А там он уже трактори прийшли з волокушами, розрівнюють .. нагорнуті протягом дня вали, розтягують по полю вибраний з протитанкового рову ґрунт* (О. Гончар); *Поверхню ріллі можна вирівнювати також волокушею* (з наук. літ.); *Не виключено, що мезолітичне населення широко використовувало і різного типу загородження, а також сіті, кошулі, волокуші і бродаки* (з навч. літ.).

2. Знаряддя для згортання й транспортування сіна та соломи до місць укладання їх у стоги або скирти. *Стьопа кіньми солому возив, полову волокушею тягав* (В. Кучер); *Солому стягували і скиртували тракторами за допомогою тросових волокуш* (з наук.-попул. літ.).

3. Густа сітка для ловлі риби на невеликій глибині. *Риба на великих ставах ловиться неводом, а на середніх — волокушами* (з наук. літ.).

ВОЛОНТАРІА́Т, у, *ч.* Те саме, що **волонте́рство.** *В основі волонтаріату лежать принципи гуманізму, прагнення до поліпшення життя окремих верств і груп суспільства, захист їхніх інтересів* (з навч. літ.); *Дуже рідко трапляється так, що волонтери, які приїздять до іншої країни на волонтаріат, знають мову цієї країни* (із журн.).

ВОЛОНТЕ́Р, а, *ч.* 1. Той, хто вступив на військову службу за власним бажанням; доброволець (у 1 знач.). *Забираючись в люк, мимовіль усміхнувся* [Колосовський] *про себе: вдруге в житті стає волонтером...* (О. Гончар); *Вражені невиданою досі картиною, солдати й волонтери завмерли, не в силі промовити й слова* (В. Малик); *Озброюється все місто* [Париж], *Лепаж записується у волонтери й бере участь в обороні столиці* (М. Слабошпицький); *Село Митрополитське — досить специфічне грецьке поселення, першими жителями якого були волонтери грецького легіону* (з наук. літ.).

2. Той, хто добровільно бере участь у якійсь соціально важливій справі (перев. новій, важкій чи небезпечній для життя); доброволець (у 2 знач.). *Апробацію запропонованого нового фізіотерапевтичного методу проведено на волонтерах, які хворіють на остеохондроз хребта* (з наук. літ.); *Синтетичні мийні засоби, що не викликають подразнення шкіри і не мають сенсибілізувальної дії на організм, допускаються до другого етапу досліджень, до якого залучаються тільки волонтери* (з наук. літ.); // Особа, яка за власним бажанням допомагає іншим; помічник (у 1 знач.). *Основна причина звернення до роботи волонтера для більшості — необхідність у спілкуванні, соціальній активності, потреба відчувати себе корисним для інших* (з наук. літ.); *Дехто з відвідувачів навіть зголосився стати волонтером у клініці* (з газ.).

ВОЛОНТЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **волонте́р.** *Програму Центру для роботи з жінками скоригували та запропонували набирати волонтерок усім жіночим радам України* (з газ.); *Американська волонтерка зізнається, що про Україну до приїзду знала мало* (з газ.).

ВОЛОНТЕ́РСТВО, а, *с.* 1. Одна з форм масового демократичного руху в світі, заснована на добровільній благодійній діяльності громадян у галузі охорони здоров'я, освіти і культури. *У волонтерстві відображено потребу бути членом групи, цінностям і цілям якої волонтер може повністю відповідати* (з наук.-попул. літ.); *Президент Американської волонтерської організації пише: "Волонтерство є скрізь, де люди піклуються про інших і про проблеми суспільства"* (з наук.-попул. літ.); *Закон України "Про волонтерство" визначає організаційні та правові засади державної політики у сфері волонтерської діяльності* (із журн.).

2. Діяльність, заняття волонтерів. *Волонтерство — це .. добре, а екзамен зостається екзаменом* (О. Гончар); *Волонтерство — це можливість відчути себе громадянином, зробивши реальний внесок у розвиток свого співтовариства* (із журн.); *Волонтерство — спосіб будувати соціальні відносини, застосовувати на практиці свої моральні та релігійні принципи* (із журн.).

ВОЛОНТЕ́РСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **волонте́р.** *Волонтерський загін; Волонтерський зліт; Волонтерські програми.*

2. Стос. до волонтерства. *Учні розповіли про свої волонтерські справи: вони брали шефство над самотніми вете-*

ранами війни, знайшли спонсорів, які зробили ремонт у квартирах (з газ.).

Волонте́рський рух *див.* **рух.**

ВОЛОО́КИЙ, а, е, *розм.* Який має великі випуклі очі. *Він вибирається на той пагорок і несе отій козі волоокій тернину* (М. Івченко); *Світлим променем у "Промені" була доярка Харитина Тарасівна Тернова, чорноброва, волоока молодиця-удова* (Остап Вишня); *Рум'янолиций, чорновусий, чорнобровий, волоокий, і очі ті оливою облиті, крутився на всі боки, роздавав подарунки, не забуваючи при тому нікого* (Ю. Мушкетик); *Волоокий молодик обернувся до хлопчика: — Принеси глек і тазик...* (Ю. Логвин).

ВОЛОПА́С, а, *ч.* 1. Той, хто пасе воли; пастух. *І тільки волопас там* [у руїнах] *сходить на чолі Важкої череди в години водопою* (М. Зеров); *Вона* [змія рабства] *віками, хижа й ласа, І хлібороба й волопаса Стискала закрутом слизьким* (М. Рильський); *Хутірські жмикрути оглядають їх, мов лошаків на ярмарку, вдивляючись в їхні грішні душі, прикидають, чи добрий буде із Грицька погонич, а з Степана плугатар, а з Івана волопас* (О. Гончар).

2. *астр. (з великої літери).* Сузір'я північної півкулі неба. *Найвідоміша з гігантських порожнин у напрямку сузір'я Волопаса має розміри близько 100 мегапарсеків* (з наук. літ.); *І впав на землю сон .. Піднявсь Стожар і Віз. Вернувся Волопас, І в сяйвах тихого небесного простору Упав на землю знов нудьги пекельний глас* (із журн.).

3. *(з великої літери).* У грецькій міфології — Алкіоней, син Геї та Урану, який двічі викрадав священне стадо биків Геліоса, тому й отримав таке ім'я. *Волопас із яскравою зіркою Арктуром ("сторожем Ведмедиці") — це син німфи Каллісто* (з наук.-попул. літ.); *За однією з версій, Волопас — пастух Ікарі, якому Діоніс першому відкрив секрет виготовлення вина* (з наук.-попул. літ.).

ВО́ЛОС, *ч.* 1. *род.* а. Те саме, що **волоси́на.** *Його клали в окремій маленькій кімнатці, де жила колись бонна, і, йдучи вранці на каву, він здіймав з одежі сивий жіночий волос* (М. Коцюбинський); *Ніж мусить бути гострий. Тож сидів і гострив його об камінь. Пробував на волос і далі гострив* (І. Багряний); *За ісламом, потрапити до раю можна лише минувши Сірат-міст, перекинутий над пеклом; він тонший за жіночий волос, гостріший за жало леза, шаблю і гарячіший від вогню* (з навч. літ.); * У порівн. *Рученята та ноженята, наче волос, тоненькі* (Панас Мирний).

2. *род.* у, *збірн.* Те саме, що **воло́сся.** *Дуже був* [Михайло] *білявий волосом, а засмалений вітром, опалений сонцем — то брови й ус наче вапном пойнялися* (Марко Вовчок); [Л е в:] *На личку білий, на вроду милий, Золотий волос по вітру мас* (Леся Українка); *За плечима бігає мороз І втома чеше волос посивілий* (М. Рильський); *Час посріблив її волос, але душу мала молоду, бадьору* (У. Самчук).

3. *род.* у, *збірн.* Шерсть тварин, а також волосини з гриви та хвоста коней, що використовуються для різних виробів і технічних потреб. *На голові шапка боброва, аж волос вилискується* (І. Нечуй-Левицький); *Данило випрохав волосу у жокеїв на іподромі, і Тося сплела йому таку волосінь на щупака, що й в батька її, Максима, не було* (Ю. Смолич); *Волосяний покрив ластоногих редукований, особливо це помітно у моржів. У нижній його частині корінь розширюється і закінчується цибулиною волосу* (з навч. літ.).

4. *род.* у, *збірн.* Волокна деяких тропічних і субтропічних рослин. *Волос кокосу.*

5. *род.* у. Опух з наривом під нігтем пальця. *Кому чи трясцю одігнати, Од заушниць чи пошептати, Або і волос ізігнать, Шепчу* (І. Котляревський); *Водяний черв'як спричиняє волос під нігтем пальця або під шкірою на руках і ногах* (з газ.).

6. *род.* а. Водяний черв'як. — *Тільки до Іллі Пророка дозволялося купатися дітям у річці. Бо, казали, після Іллі у воді з'являється волос — такий малесенький-малесенький, тонкий, як волосинка, водяний черв'як* (з газ.).

◊ **[Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе** *і т. ін.)* **/ підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе** *і т. ін.)* **[вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч** *і т. ін.)]* *див.* **воло́сся; (1) Во́лос в'я́не / зав'я́в** *у кого і без дод.* — кому-небудь стає моторошно, страшно від чогось. *А в мене волос в'яне, се слухаючи* (Ганна Барвінок); *Він таку пісню знає, що якби заспівав, то й волос би зав'яв* (Номис); **(2) Во́лос у во́лос** — абсолютно схожий, зовсім однаковий. *І вродилися ті дев'ять синів, як дев'ять соколів, один у одного: голос у голос, волос у волос* (Марко Вовчок); **(3) До си́вого (бі́лого) во́лосу (во́лоса, воло́сся, до сивини́),** *перев. зі сл.* д о ж и в а т и, д о ж и т и — до старості. *Дожив* [Андрій] *до сивого волоса, а добра не зазнав, ой, ні...* (М. Коцюбинський); — *Обіцяєш прийти з грішми, обіцяю і я виглядати тебе аж до сивого волосся, — вона навіть взяла його за руку... бо я теж люблю тебе, — додала тихо* (М. Лазорський); *Згодом.. гра* [курчат] *була полишена самим курочкам, що не зрадили їй аж до сивого волосу* (О. Ольжич); *Свавольні діти... З них до сивини один дожив* (М. Рильський); *Інший до сивого волосу дожива, а косарем не годен стати* (М. Стельмах); **І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́,** *рідко* **не заги́не) з голови́** *див.* **волоси́на; [І (ні, ані́)] на волоси́ну (на во́лос, на волоси́нку** *і т. ін.)* *див.* **волоси́на; Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу** *і т. ін.)* **впа́сти з голови́** *див.* **дава́ти; Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом)** *див.* **світи́ти.**

ВОЛОСА́ТИЙ, а, е. 1. Покритий волоссям. *Морок у глибині віків. Дикі волосаті люди крадькома пробираються первісним лісом* (С. Добровольський); *На вершинах Паміру альпіністи розшукували волосату снігову людину* (М. Руденко); *Волосатий був Книш страшенно. Руки, ноги, плечі, груди, спина — все-все було вкрите густим рудим волоссям, грубим, як дріт* (В. Нестайко); * Образно. *Сірий капелюх з заломленими крисами надавав .. усій його поставі* [спостерігача] *строгості, під якою, наче чуб під капелюхом, прилягла волосата самовпевненість* (Б. Харчук).

2. Який має довге волосся. *Вчився я в школі .. Вчили попівна-вчителька та волосатий піп* (О. Донченко); * У порівн. *Над вузьким комірцем кожуха волосатим колесом пливла голова Ларіона Денисенка* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **волоса́тий,** того, *ч.* Той, хто вирізняється довгим волоссям. *З'являється раптом у Грібтауні в моєму барі "Метелик" Славко Живокіст разом з оцим чорним, важким, волосатим. Славко називає його сеньйор Вертес* (М. Білкун).

3. Який густо заріс волоссям. *Князівна Еліза рвучко .. простягає старому руку й міцно стискує волосаті, покоцюрблені старістю пальці — долоню обхопити несила їй* (В. Винниченко); *Бугров .. наставив проти вогню широкі волосаті груди, що розривалися з кашлю* (І. Микитенко);

Радченко розхристав до волосатих грудей сорочку, з його поголеної голови текли цюрки поту (Б. Антоненко-Давидович).

4. *рідко.* Прикрашений волосом (у 3 знач.). *Позад кошового дужий запорожець держав волосатий бунчук* (А. Кащенко).

ВОЛОСА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., діал.* Чубитися. *Сестри з криком і писком почали тягатись, волосатись та проклинати одна другу* (І. Франко).

ВОЛОСА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **волоса́тий.** *Надмірна волосатість вушних раковин визначається геном, локалізованим у Y-хромосомі* (з наук. літ.).

ВОЛО́СИК, а, *ч., рідко.* Зменш. до **во́лос** 1; волосинка. [Р и т а *(любовно, несміло):*] *Подивись, зовсім твоє чоло... Навіть волосики так закручуються...* (В. Винниченко); *Француженці на лівій щоці родинка* [родимка] *й три волосики на ній* (М. Хвильовий).

ВОЛОСИ́НА, и, *ж.* Ниткоподібний роговий утвір, що росте на шкірі людини і тварини. *Сива волосина ясно виділялася на тлі темної зачіски* (В. Собко); *Заплющив* [Артур] *очі й полетів сторчма в .. темряву, з усіх сил намагаючись не втратити ані волосини зі своєї бідної забинтованої голови* (Ю. Андрухович); // Окрема волосинка на виробах зі шкіри тварин. *Намерзнусь, було, взимку, бо кожух такий, що волосина від волосини — на палець* (Ганна Барвінок); *Живець чималенький, гачок теж такий, що й бугая вдержить, а ліска — у двадцять п'ять волосин* (Остап Вишня).

◊ **Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці)** *див.* **ви́сіти; (1) До волоси́ни (до волоси́нки)** — повністю, до кінця. — *Чи місяця дістануть, чи ні — не знаю, а чуба твого обскубуть до волосинки* (М. Стельмах); — *А ти весь у батька вдався, весь, до волосини* (А. Хорунжий); **(2) І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́,** *рідко* **не заги́не) з голови́** *чиєї, у кого, рідко кому і без дод.* — з ким-небудь нічого не трапиться. *Але й волосина вам із голови не загине!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Ми одно знаємо, що і суха волосина не спаде з голови без волі Всевидящого* (Панас Мирний); — *Я вас розумію, ви боїтесь таким чином комусь заподіяти зло. Даю вам слово офіцера, що ні в кого й волосина не впаде з голови!* (А. Дімаров); **(3) [І (ні, ані́)] на волоси́ну (на во́лос, на волоси́нку** *і т. ін.), перев. з дієсл., із запереч.* — нітрохи, зовсім, ніскільки. — *Він зроду ні пилинки не вкрав і на волосинку не збрехав* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Днів з п'ять ні на волосину не спала* [хазяйка] (Панас Мирний); — *А я цілу ніч ні на волос не спала й очей не стуляла через оцього вітрогона* (І. Нечуй-Левицький); — *Та що, — мовила баба, — вчорашньої ночі вона не могла заснути ані на волосок* (І. Франко); — *Не знаю, як уже я пережила ніченьку ту, що яка ж то здорова вона, та я ж і на волосочок не спала* (А. Тесленко); **(4) На волоси́ну (на волоси́нку)** — трохи, зовсім мало. *Уже перед світом на волосину зімкнула очі* (Панас Мирний); **На волоси́нці (на волоси́ні, на волосо́к** *і т. ін.)* *див.* **волоси́нка; Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу** *і т. ін.)* **впа́сти з голови́** *див.* **дава́ти.**

ВОЛОСИ́НКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **волоси́на.** *На голові світились поміж чорними пасмами сиві волосинки* (І. Нечуй-Левицький); *Петро повів рукою по ніжному, шовковому волоссі, й його шорсткі пальці заплуталися в тоненьких волосинках...* (І. Багряний); *Бороду дід зрідка голив, і тому короткі волосинки стирчали на круглому підборідді* (В. Собко); * Образно. *Остання волосинка надії порвалася. Ірині здалося в ту хвилину, що прийшла її власна загибель* (О. Донченко); *Діждався врешті волі і спокою — На волосинці вічності тремчу* (І. Гнатюк); * У порівн. *Посміхається* [баба Чапля] *тонесенькою, як волосинка, посмішечкою, а оченятка без вій, червоні, гостренькі дивляться вбік* (В. Винниченко).

2. Тоненький паросток у рослин, що буває на листку, стеблі, корені і т. ін. *Жито вже красувалось. Жовті палички цвіту тихо гойдались на волосинках вздовж колосків* (М. Коцюбинський); *Лист голий із росинками, холодний, а на споді — покритий волосинками і теплий* (Д. Білоус).

3. Тонка дротинка, що є складовою частиною якого-небудь приладу, інструмента і т. ін. *Волосинку за волосинкою на смичку перебирав* [Саїд] *у пам'яті* (Іван Ле).

◊ **Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці)** *див.* **ви́сіти; До волоси́ни (до волоси́нки)** *див.* **волоси́на; [І (ні, ані́)] на волоси́ну (на во́лос, на волоси́нку** *і т. ін.) див.* **волоси́на; На волоси́ну (на волоси́нку)** *див.* **волоси́на; (1) На волоси́нці (на волоси́ні, на волосо́к** *і т. ін.):* а) у великій небезпеці, під загрозою. — *Старі ж мої вдома, у німців зосталися, плачуть за мною, а тут життя на волосинці щоденно* (О. Довженко); — *І ти, стара, гордилася б краще сином, подумай: щодня в небі! І щодня... на волосинці* (О. Гончар); б) *(від чого)* дуже близький до чого-небудь (перев. до якоїсь небезпеки). *Максим Кривоніс після поранення біля стін бернардинського монастиря був на волосок від смерті* (П. Панч); *Ігор на волосинці від смерті...* (Л. Дмитерко); — *Один десь під Бахчисараєм, може, на волосині від смерті* (В. Кучер); — *Дурню, ти, мабуть, зробив відкриття неймовірної ваги... і, можливо, був на волосинку від загибелі!* (із журн.).

ВОЛОСИ́СТИЙ, а, е. 1. Такий, на якому ростуть волоски, волосся; покритий волоссям (про шкіру людини й тварин). *Моє довге тіло з волосистими ногами й волохатими грудьми здається мені чимось стороннім* (В. Винниченко); *Старий дід, босий з мідяним хрестом на волосистих грудях, що супроводив нас, попросив у мене цигарки* (В. Домонтович); *По тілу гусениці шовкопряда багато волосистих бородавочок* (з наук. літ.).

2. Покритий волосками (про рослини та їх частини). *Прилистки фундука довгасто-яйцеподібні, тупі, волосисті, рано відпадають* (з наук. літ.); *Волосисті пишні корінці у басейнах та акваріумах, де утримується велика кількість риб, можуть використовуватись як місце схованки мальків* (із журн.).

ВОЛОСИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість і якість за знач. **волоси́стий.** *Синдром Зудека здебільшого проявляється в загіпсованій кінцівці. Її функція стає обмеженою, шкіра кінцівки червоніє, має підвищену волосистість* (з наук. літ.); *У дівчаток надмірне посилення діяльності надниркових залоз позначається на розвитку волосистості на тілі* (з навч. літ.).

ВОЛОСІ́ННЯ, я, *с., збірн., розм.* Те саме, що **воло́сся.** *Німець, вперши в боки пухкі, в рудому волосінні руки, зміряв молодого Глущука з ніг до голови поглядом* (С. Чорнобривець).

ВОЛОСІ́НЬ, і, *ж.* 1. Те саме, що **волоси́на.** *Над засохлим мулом .. ще й кінську волосінь, як антену, наплутано, — тією волосінню ластівка малят своїх прив'язує, щоб не повипадали з гнізда* (О. Гончар); *Алі дивувався, і його здивуванню не було межі — після половини глека раб міг попасти вістрям в ость пера і протягти голку з волосінню!* (Ю. Логвин); * Образно. *Через просіку перелетіла довга сива волосінь павутини* (О. Донченко).

2. *збірн.* Те саме, що **во́лос** 3. *Вуси в його* [нього] *стриміли над губою, ніби щітка з товстої волосіні* (І. Нечуй-Левицький); *Береться кінський хвіст, згониться ним поверх води, то .. ропа набирається на волосінь, а з неї рукою зсувається до коновки* (І. Франко); // Довгі волосинки овечої вовни, з яких прядуть тонкі вовняні нитки. *В мене плахта з волосіні* (Сл. Гр.).

3. Прив'язана до вудлища довга міцна нитка (з волосин коня, шовку, синтетики і т. ін.), на кінці якої прикріплений риболовецький гачок. *Запускали волосінь в глибину; і коли риба клювала, волосінь билась на пальці, як живчик* (М. Коцюбинський); *Всю дорогу додому Запорожець торочив Каїку про волосінь і вудлище* (Г. Колісник); *Омелько витяг із перекидної торби малесенького козубочка. А звідтіля клубок волосіні, сплетеної із білого кінського волосу та маленький кований гачок* (Ю. Логвин).

ВОЛОСНИ́Й[1], á, é, *спец.* Те саме, що **капіля́рний.** *Алкалоїд колхамін є сильним антибластичним (протипухлинним) засобом, що вражає волосні судини* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОСНИ́Й[2], á, é, *іст.* 1. Прикм. до **во́лость** 2, 3. — *Я як скінчив сільську школу, то з того часу й пішов у люди .. як тоді водилось, у волосні писарчуки* (М. Івченко); *Увечері .. поліції вже наказали бути на варті, створювати засади, негайно вести повстанців у волосне правління* (О. Іваненко); *Тільки підійшли до волосного ґанку, щоб починати сходку, як раптом десь із-за церкви почулася, наближаючись, пісня* (О. Гончар).

2. *у знач. ім.* **волосни́й,** но́го, *ч.* Посадова особа, що працює у волосній управі (старшина, писар і т. ін.). — *Я, бабо, піду у волость жалітись на вас. Вас волосний присилує йти в Київ за Мелашкою* (І. Нечуй-Левицький); *Волосні з урядником не знали, що їм робити. Їм було жалко Романа і гидко Дениса слухати* (Б. Грінченко).

Волосна́ упра́ва *див.* **упра́ва**[1]; **Волосни́й старшина́** *див.* **старшина́; Волосни́й суд** *див.* **суд; Волосни́й сход** *див.* **сход.**

ВОЛО́СНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Абстр. ім. до **волосни́й**[1]. *До умов атмосферного зрошення належить волосність ґрунту, за рахунок якої роса може мігрувати від нижніх шарів ґрунту до верхніх, де живуть бактерії* (із журн.).

ВОЛОСНЯ́, í, *ж.* Те саме, що **волосі́нь** 3. *Сам було виріже нам удлища довгі та гнучкі, .. насуне кожному білої волосні, щоб риба в воді удочку не бачила* (Д. Мордовець); *Вудка туго зігнулась, і волосня от-от розірветься од метань хижака, що проковтнув разом з наживою гострий, смертельний гачок* (В. Сосюра).

ВОЛОСО́ВИЙ, а, е. 1. Вигот. з волосу (у 3 знач.). *Сито з волосовим дном.*

2. *тільки мн.* **волосо́ві,** вих. Клас первиннопорожнинних паразитичних червів. *Волосові паразитують тільки в личинковій стадії, в порожнині тіла комах* (з наук. літ.); *Доросла особина волосових живе у воді, де розмножується, але не живиться* (з наук. літ.).

ВОЛОСОГОЛО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Паразитичний круглий черв'як родини нематод завдовжки до 5,5 см; глист. *Частота уражень такими збудниками, як аскарида, карликовий ціп'як, волосоголовець, є максимальною у дітей* (з наук. літ.); *З глистів, якими діти заражаються без посередництва тварин, назвемо волосоголовця та гострика* (з навч. літ.).

ВОЛОСОЇ́ДОВІ, вих, *мн.* Родина паразитичних комах ряду пухоїдів. *Родина волосоїдових включає один рід, що об'єднує близько п'ятдесяти видів* (з наук. літ.); *Тіло волосоїдових сплющене, вкрите щетинками* (з наук.-попул. літ.); *Волосоїдові ослаблюють організм тварини-живителя, спричинюють зниження продуктивності свійських тварин та їх стійкості проти хвороб* (з навч. літ.).

ВОЛОСО́К, ска́, *ч.* 1. Зменш. до **во́лос** 1. *Необстрижені волоски на висках* [у Балабухи] *закручувались кучерями, неначе гарний смушок* (І. Нечуй-Левицький); *Рисак дуже сподобався міс Лейстон — це чорний метис без єдиного білого волоска* (М. Йогансен); *Дивно: хмарка туману йде, наближається, окутує тебе з головою, нитями проходить за тобою і крізь тебе — і не шерхне, волоска не зачепить* (В. Близнець).

2. Ниткоподібний відросток із клітин покриву (стебла, гілок, листя і т. ін.) рослини; ворсинка. *У квіток традесканції спостерігали появу у волосках тичинкових ниток гігантських і карликових клітин, рожевих і безбарвних клітин* (з наук. літ.); *Флавоноїди та деякі інші фенольні сполуки локалізуються у клітинних стінках, вакуолях та волосках листя* (з наук. літ.); *Насіння тополі, покрите білими пухнастими волосками, поширюється вітром на великі відстані* (з навч. літ.).

3. Тонка металева пружинка в якому-небудь приладі (перев. годинниковому), що забезпечує його дію. *Баланс у морському хронометрі становить собою колесо з доволі довгим спіральним волоском* (з навч. літ.).

4. Тонкий металевий дротик в електричній лампі, який унаслідок розжарення струмом дає світло. *Конструкція вузла освітлювача забезпечує юстування волоска розжарення відносно оптичної осі приладу* (з наук. літ.); *Розжарений волосок лампи дає дуже яскраве, сліпуче світло* (з навч. літ.).

◊ **Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці)** *див.* **ви́сіти; І на волосо́к (на хвили́нку, на хви́льку) [о́ком] не змигну́ти** *див.* **змига́ти; На волоси́нці (на волоси́ні, на волосо́к** *і т. ін.)* *див.* **волоси́нка; Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу** *і т. ін.)* **впа́сти з голови́** *див.* **дава́ти.**

ВОЛОСОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до волоса (у 1, 4 знач.). *Тонкі волосоподібні структури, що покривають трубки бронхів, збирають і виносять вдихувані домішки* (з наук.-попул. літ.); *Пір'я у птаха ківі дуже своєрідне: воно розсунене і має волосоподібну будову* (з навч. літ.); *Волосоподібний остюк нижньої квіткової луски ковили до 23 см завдовжки* (з навч. літ.).

△ **Волосоподі́бне про́со** *див.* **про́со.**

ВОЛОСО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **во́лос** 1. *Треба було так його* [ніж] *насталити, щоб не те гілки, щоб волосочок перетинав* (Марко Вовчок); *Боже, як він сьогодні прибирається, чепуриться, волосочок до волосочка вкладає, наче до нареченої збирається!* (В. Винниченко); *Показує* [Лосна] *старцеві гребінь свій і продовжує: — Бачиш: розчісую коси свої, боюсь згубити волосочка з голови моєї* (Н. Королева).

ВОЛО́ССЯ, я, *с., збірн.* Сукупність волосин, що ростуть на шкірі людини (перев. про поріст на голові). *Марина розпустила Христі косу. Густе волосся, як хвиля, падало аж додолу* (Панас Мирний); *По вулиці .. ходив середнього росту чоловік, з сивим, коротко обстриженим волоссям на голові* (І. Франко); *На шкірі людини в багатьох місцях є волосся. Це залишок суцільного волосяного покриву, який був у далеких предків людини* (з навч. літ.); // Сукупність волосин, що є природним покривом шкіри тварин. *Волосся, що вкриває тіло кроля, захищає його від охолодження* (з навч. літ.).

Уклада́ти воло́сся (ко́си) *див.* **уклада́ти[1]; Хімі́чна зави́вка [воло́сся]** *див.* **зави́вка; Холо́дне уклада́ння воло́сся** *див.* **уклада́ння[1].**

◊ **(1) [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе** *і т. ін.)* / **підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе** *і т. ін.)* **[вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч** *і т. ін.)*] *кому і без дод.* — хто-небудь відчуває великий страх, комусь стає дуже страшно. [З а ч е п и х а:] *Мій батько був з запорожців! Господи! Як почне було розказувать про ту войну* [війну], — *волосся догори підіймається* (М. Кропивницький); — *Я пам'ятаю ті люті муки! Ще досі волосся догори встає* (М. Коцюбинський); *Ми часто забуваємо про дуже важливі речі, не бачимо їх, і потім, коли вони нагадують про себе, у нас волосся стає дибом: куди ж ми досі дивилися?* (О. Довженко); *Хто спускався на громаку з високої гори?.. Спершу не то спускатись, униз страшно глянути... Як уперше сядеш на громака, як подумаєш, де той у Бога низ, волосся подереться вгору...* (Панас Мирний); *Василько похолов з остраху. Волосся полізло догори, серце перестало стукати в грудях* (М. Коцюбинський); *"Все, що налипло на йому* [велеті], *одразу стане руба"... Хлоп'я спинилось. Нам обом волосся стало дуба* (Леся Українка); *А ось Іван Рило має одну таку прикмету, що вам волос дубом стане, слухаючи про неї* (Л. Мартович); *Аж ось .. загавкав собака .. За ним недалеко другий, далі третій, четвертий... Чуб угору поліз у хлопців, і що далі було, — вже вони не пам'ятають* (С. Васильченко); *Вони дивились через труп синички на свого капітана з такою ненавистю, що волосся б стало сторч у найхоробрішої людини* (О. Довженко); *Яків .. почув моторошний крик. Хоч і не з полохливих був учитель, та волосся само піднялося вгору* (М. Стельмах); *Полегшало йому трохи. Задрімав був, а потім враз як застогне, як закомандує — аж волосся догори стало* (Ю. Збанацький); *Та й розповів мені таке, що аж волосся сторч стало* (Ю. Збанацький); **[Аж] ву́ха в'я́нуть (сверблять) <[Аж]> воло́сся в'я́не>** *див.* **ву́хо; [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі (на голові) воло́сся (чуб, чу́ба)** *див.* **рва́ти; До си́вого (бі́лого) во́лосу (во́лоса, воло́сся, до сивини́)** *див.* **во́лос; Притяга́ти (притя́гувати) / притягти́ (притягну́ти) за ву́ха (за воло́сся)** *див.* **притяга́ти; Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом)** *див.* **світи́ти; (2) Як на доло́ні воло́сся ви́росте,** *перев. зі сл.* б у д е, *ірон.* — уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного слова; зовсім не (буде). — *Він* [цар] *їх зараз у кріпаки поверне, а нас панами поробить...* — *Це тоді буде, як на долоні волосся виросте,* — *охолоджує неймовірний* (Панас Мирний); **(3) Як у ли́сого воло́сся [на голові],** *ірон.* — зовсім немає. *Та милосердя в пана як у лисого волосся* (з казки); *Сюди, хлопці, повертайте, туди не можна. А щоб вас чорти котили, там же кущів як у лисого волосся на голові* (О. Авраменко).

ВОЛО́ССЯЧКО, а, *с.* Пестл. до **воло́сся.** *Забрала* [Оксана] *свою косу і волоссячко усе, завернула у хусточку і пригорнула до серця* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Олена відгорнула з-понад очей волоссячко, що набігло їй на чоло* (А. Турчинська); *Був задоволений* [Адам], *прилизував чубчик — ріденьке волоссячко, таке, що геть просвічувалось* (В. Близнець).

ВО́ЛОСТЬ, і, *ж.* 1. У Київській Русі — територія, підпорядкована єдиній владі (перев. князя, монастиря). *Усю землю розбила* [княгиня Ольга], *уставила волості* (С. Скляренко); *Важливим юридичним документом, що висвітлює майнові відносини у Древній Русі, є жалувана грамота князя Мстислава Володимировича — сина Мономаха — новгородському Юр'єву монастирю на волость Буйце, писана у 1130 р.* (з наук. літ.).

2. У дореволюційній Росії і в СРСР до 1929–1930 рр. — адміністративно-територіальна одиниця, що входила до складу повіту. *Тим часом на селі завелись нові порядки; вже завели волость* (І. Нечуй-Левицький); *Збагнувши до найменшої краплини науку старого Омеляна, він .. став найкращим чинбарем на всю волость* (М. Стельмах); // Населений пункт, у якому була волосна управа. *До волості було добрих вісім верстов* [верст] (М. Коцюбинський).

3. *розм.* Будівля, приміщення волосної управи. *Становий з посередником вийшли з волості; стали на громаду гримати* (Панас Мирний); *Вулиця несподівано обірвалась .. Ліворуч вилізла незграбна велика мурована колишня волость* (Б. Антоненко-Давидович); *Біля волості нудилися приїжджі селяни, чекаючи на прийом до "начальства"* (А. Шиян); *На другий день соцькі вже заходили до кожної хати і скликали всіх до волості на схід* (В. Винниченко).

ВОЛО́СЬКИЙ, а, е. Прикм. до **воло́хи** і Волощина. *Ніжно співали скрипки польські народні мотиви, волоські та угорські пісні* (З. Тулуб); *Грілося панство під час облоги, пило волоські вина, пишалось своїм заповзяттям* (Б. Антоненко-Давидович); *Паші, кримський хан, молдавський та волоський господарі були обурені нерішучістю Кара-Мустафи, його невмінням вести облогу* (В. Малик).

Воло́ський (гре́цький) горі́х *див.* **горі́х.**

ВОЛОСЯНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **во́лос** 1–4 і **воло́сся.** *Він неохоче згрібає те все у волосяні воскові руки й навшпиньках зникає* (Б. Антоненко-Давидович); *Тіло ягуара вкрите волосяним покривом* (з навч. літ.); *Особливі ознаки зовнішності можуть бути непомітними (наприклад, родима пляма на волосяній частині голови), що визначає їх найбільшу цінність для ідентифікації* (з наук. літ.); * Образно. *Все обличчя гуру заросло буйною бородою, понад тим волосяним хаосом блищать великі пронизливі очі* (О. Бердник).

2. Вигот. з волосу (у 3 знач.). *Злізши з коня, Хмельницький увійшов у коло, і зразу ж над ним підняли чорний волосяний бунчук* (А. Кащенко); *Хто знає, може б око моє встигло зловити образ .. всіх тих, що лишили свої обличчя в дзеркалах, .. форми — в м'яких волосяних матрацах меблів, а тіні — по стінах* (М. Коцюбинський); *В цю мить ззаду волосяним арканом скрутили Саїда* (Іван Ле); * У порівн. *І коли шосту печатку розкрив, я поглянув, і ось сталось велике трясіння землі, і сонце зчорніло, як міх волосяний, і ввесь місяць зробився, як кров...* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ВОЛОСЯНИ́ЦЯ, і, *ж., рел.-церк.* Грубий шорсткий одяг, вигот. з волосу або вовни. *І звелю Я двом свідкам Своїм, і будуть вони пророкувати тисячу двісті й шістдесят день* [днів], *зодягнені в волосяницю* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Замість чернечої волосяниці надів сталеву ковану тканину* (Сл. Гр.); *Білоголовий, з розп'яттям у тремкій руці, закутаний в брунатну волосяницю, він* [духовник Романів].., *опертий на високий посох, ждав* (К. Гриневичева); *Із V ст. ченці на Сході та Заході носили волосяницю безпосередньо на голе тіло здебільшого тільки у певні часи, наприклад, у дні постів або ж на знак покаяння в якомусь гріху* (з рел.-церк. літ.).

ВОЛОСЯ́НКА[1], и, *ж., діал.* Волосяниця. *Аж тут раз стук-стук до брами: В волосянці перед нами Став Микита, як монах* (І. Франко).

ВОЛОСЯ́НКА[2], и, *ж.* Маленький співочий перелітний птах, поширений у Європі та інших частинах світу. *Попереду почувся тупіт. Мартин засвистів на манір маленької пташки-волосянки, у відповідь почувся такий же свист* (П. Панч).

ВО́ЛОТ, а, *ч., розм.* Те саме, що **во́лоть.** *Як миша їсть волот, так буде хліб дорог* [дорогий] (Номис); *Достигали врожайні проса, обважнів рясний волот* (К. Гордієнко).

ВОЛОТЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **во́лоть.** *Уже давно помічені у професійному виноградарстві такі хворобливі явища, як спочатку незадовільний, а потім зовсім поганий волотевий ріст пагонів і скручування листя* (з наук. літ.); *На кукурудзі буває два види сажки: пухирчаста і волотева* (з наук. літ.).

ВОЛОТИ́СТИЙ, а, е. Подібний до волоті. *Обминувши в долинці пізнє волотисте просо, я вихоплююсь на шлях і одразу наздоганяю драбинчастий віз горшковоза Терентія* (М. Стельмах); *Квітки рослини чорнокореня зібрані на верхівці у волотисте суцвіття* (з наук. літ.).

ВОЛОТО́К, тка́, *ч.* Зменш. до **во́лот.** *Цвіли* [очерети], *повикидавши свої пухкі, кучеряві волотки, легенькі, як пух* (І. Нечуй-Левицький); *В невисокому, але чистому, з повними волотками просі жагуче підпадьомкали перепелиці* (В. Козаченко); *Висихаючі білі волотки манили до себе горобців, які марне порпались, відшукуючи смачне сім'я* (М. Циба); * У порівн. *Шовковисті біляві брови* [бійця] *лежали на задимленому .. обличчі, як два волотки тирси, степової співучої трави, занесеної сюди із східних степів буйними вітрами* (О. Гончар).

ВОЛО́ТТЯ, я, *с.* Збірн. до **во́лоть.** *Олександр Іванович .. ніжно погладив волоття, що вже звисало з одного достиглого качана* [кукурудзи] (Б. Антоненко-Давидович); *Овес і ячмені гналися в колос, просо вже схилялося молодим волоттям до землі* (В. Кучер); *Щільною стіною підвівся сухий з сиво-рожевим волоттям очерет* (М. Стельмах); *Він, звичайно, не обриватиме волоття гороху й не працюватиме на центрифугах, а заходжуватися біля чогось іншого, якоїсь проблеми теж не зможе* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Чопик зітхнув і прикрив голубінь очей рудувато-просяним волоттям вій* (Є. Доломан); * У порівн. *По висоті над бойовими порядками піхоти звисають ракети і в'януть, падаючи, як зітнуте сліпуче волоття* (О. Гончар).

ВОЛО́ТТЯНИЙ, а, е. Прикм. до **воло́ття.** *Приклеюють* [хлопчики] *собі слиною до губів кукурудзяне волоття, як вуса, застромляють під кашкетики довжелезні волоттяні чуби й так загримовані йдуть до матері* (Б. Антоненко-Давидович).

ВО́ЛОТЬ, і, *ж.* Суцвіття трав'янистих (іноді кущових) рослин, яке складається з дрібних колосків, що утворюють кстяг. *Над степом літало шовкове пиття волоті* (І. Білик); *Зразу за деревами пішли лани височенного проса. Достигаючі важкі волоті втратили свій зелений колір і половіли, а де вже й золотились* (Ю. Логвин); *Рослини зрізали до виходу волоті з розтрубу листків* (з наук. літ.); * Образно. *Моя печаль тебе не поневолить, А тільки радісний розбудить щем, Немов цього туману срібна волоть, Замаєна і сонцем, і дощем* (Д. Павличко); * У порівн. — *А як же ми його* [звіра] *допремо? — Навіщо? Знімем шкуру, та й всі діла, — сказав солдат із сивими, як волоть, вусами* (Василь Шевчук).

ВОЛО́Х *див.* **воло́хи.**

ВОЛОХА́ТЕНЬКИЙ, а, е. 1. Пестл. до **волоха́тий.** [К а т р я:] *Ходім вже, мій голубчику волохатенький, в хату* (М. Кропивницький); *На руках у Ясочки найкраща із цяцьок — ведмедик волохатенький, закутаний в платок* (Н. Забіла).

2. Трохи волохатий. *Андрій Григорович лапнув рукою й роздушив волохатеньку рябеньку гусінь, з якої потекла зелена кров* (В. Винниченко).

ВОЛОХА́ТИЙ, а, е. 1. Оброслий, покритий густим волоссям. *Заревла Сивоборода, волохата Рідня Саулова пузата* (Т. Шевченко); *На мить Черниш заглядів Сагайду, що майнув у розпанаханій гімнастьорці, з оголеними волохатими грудьми* (О. Гончар); // Який має довгу густу вовну, шерсть. *Чорні буйволиці, .. покинувши їсти, повернули до гостей свої волохаті шиї* (М. Коцюбинський); *Дівчинка підвела руки вгору, затупцювала на місці, і волохаті собаки зупинились коло неї* (О. Іваненко); // Який має кучеряве пір'я (про породу птахів). *Ячменю пригорщ висиплем під вікном: синиці, шпаки поназлітаються, голуб волохатий спуститься* (Марко Вовчок).

2. Дуже настовбурчений, скуйовджений (про волосся на голові, обличчі і т. ін.). *У нього були великі вуха й гострі очиці під волохатими бровами* (О. Донченко).

3. З довгим густим ворсом (про хутро, тканини і вироби з нього). *Малий, бородатий дідок .. у волохатій шапці з куниці* (Леся Українка); *Широкий і волохатий піджак .. був, після купання в вимивині з струмковою водою, досить чистий* (В. Барка); *Біля переправи стояв генерал у волохатій бурці* (О. Гончар).

4. *перен., розм.* З густими гілками, листям, шпильками і т. ін., які стирчать у різні боки. *На шибках .. лежали нерухомі тіні од волохатих гілочок і сучечків* (С. Васильченко); *На вулиці дерева якісь височенні та волохаті, чорно-зеленого кольору, темні такі та рясні, широколисті, — осики й дуби* (І. Багряний); *Шуміли столітні волохаті сосни кучерявим верховіттям* (Іван Ле).

5. *перен.* Який має невиразні контури, поверхню. *За валами виринула й стала в яру волохата постать* (С. Васильченко); *Темним волохатим силуетом стоїть на сході княжий маєток* (М. Хвильовий); *Кудись пливуть тумани волохаті* (Г. Бойко); *Між фігурними колонами — зорі. Якісь великі, волохаті, тремтливі* (В. Бердник).

ВОЛОХА́ТИТИСЯ, иться, *недок.* 1. Бути вкритим чимнебудь волохатим. *Салоган підіймав голову, і на його свіжоголеному обличчі начорно виділяється глибока вм'ятина в підборідді, що волохатиться невибраним волоссям* (М. Стельмах); *Ніжно-біле обличчя .. волохатилось дрібним пушком* (О. Гончар).

2. *перен.* Невиразно виднітися. *Це і є печера .. Стелі не видно, стіни волохатяться примарною пітьмою, тиша неймовірна, кам'яна тиша* (Ю. Бедзик); *В небі тривожно волохатилися хмари, крізь які проривався блідий місячний смуток* (І. Пільгук).

ВОЛОХА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **волоха́тий** 1–3. — *От я і прийшов сюди воздати за нього хвалу Всевишньому, — отець Хрисантій потягнувся вгору всією своєю незграбною постаттю, рясні рукава його ряси опустилися вниз, оголяючи .. волохатість рук* (М. Стельмах).

ВОЛОХА́ТІТИ, ію, ієш, *недок.* Ставати, робитися волохатим (у 1, 3, 5 знач.). *Вівці волохатіють; Тканина волохатіє;* * Образно. *Заснеш — і волохаті, як клубки, намотані віками, глухо бродять плоскінні сни. І в горлі волохатіє* (В. Стус).

ВОЛОХА́ТО. Присл. до **волоха́тий** 5. *Камінь сльозився водою, бив диким холодом, морок волохато накочувався звідусіль, гнітив людей, гасив вогонь* (П. Загребельний); *Тіні волохато стоять по кутках* [хати], *а глиняна долівка*

встелена рогозою та іншим зіллям (О. Гончар); *Хмари дибились волохато, Місяць в небі петляв, мов кіт* (В. Симоненко); // *у знач. пред. Налетіла на вікно сіра хмара, і стало волохато* (М. Хвильовий).

ВО́ЛОХИ, ів, *мн., розм.* Волоски на тілі людини. *Так волохи... й повставали* (Номис).

ВОЛО́ХИ, ів, *мн. (одн.* **воло́х,** а, *ч.;* **воло́шка,** и, *ж.).* Загальна назва середньовічного населення Придунайських князівств і Трансильванії, з якого в другій половині XIX ст. сформувалися румунська та молдавська нації. *До тексту Амартола додали спеціальний вступ, в якому згадувались русь, чудь, меря, угри, литва та ін., а окремим додатком — варяги, нормани, готи, англи, волохи, римляни, німці* (з наук. літ.); *Ой волохи, волохи, Вас осталося трохи* (Т. Шевченко); *Ярошенки присіли біля однієї волошки, що продавала горілку, сухарі, солонину* (О. Маковей); *Грецькі тагми, складені переважно з фракійців, волохів, готів та іллірів, не могли нічого заподіяти свіжим силам гунського царя* (І. Білик).

ВОЛОЦЮ́ГА, и, *ч. і ж., розм.* 1. Бездомна людина, яка не працює, а живе з крадіжок, жебрацтва і т. ін., постійно змінюючи місцеперебування; бродяга, пройдисвіт. *Бідних, що тиснулися до дверей їх дому, вона* [Ядзя] *не любила, бо звикла вважати їх від дитинства волоцюгами, котрі не хочуть робити, а воліють жебрати* (Н. Кобринська); *З-поміж гущавини вискочила ціла шайка* [зграя] *якихось обшарпаних волоцюг і кинулася до карети* (І. Франко); *Жінка .. якусь мить мовчки й визивно розглядала подорожнього. Не виглядав як волоцюга чи розбишака* (Н. Королева); * У порівн. *Ще трохи поспати, подрімати ще трохи, руки трохи зложити, щоб полежати, і прийде, немов волоцюга, твоя незаможність, і злидні твої, як озброєний муж!..* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Біля возів шикувались миски, полумиски, глечики, волоцюгою на віхті соломи розляглась торба, десь виглянули свіжі, зелені, мов жабенята, огірки* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *жарт.* Про того, хто певний час був відсутній (перев. про людину, тварину). *Аж ось Катря підняла вгору голову і крикнула радісно і сердито: — А ось і наш волоцюга! — Всі повернулись в один бік. За перелазом біліла сорочка і блищали сині Тарасові очі* (С. Васильченко); *— Заганяй Кумчик! Лови Бровку! За ухо її, волоцюгу! Мала чередарка з веретеном у руках, у довгій червоній плахотці .. здоганяла свою неслухняну овечку* (К. Гриневичева); *— Злазь мерщій з коня та йди додому, поки не поцупила за чуприну! Негіднику! Волоцюго! .. Кидає дітей — і в світи!* (В. Малик).

3. *зневажл.* Про того, хто ходить кудись без потреби, часто уникаючи роботи. *— А де ж ти, волоцюго, волочився до цього часу? — крикнула Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький).

4. Той, хто любить волочитися (у 4 знач.) за ким-небудь. *Замість того, щоб тобі у горницях сидіти, так ти, волоцюго, повіялася до хлопців на кухню* (Панас Мирний); *— Я й сама бачу, який ти є волоцюга й зальотник!* (О. Ільченко); *Як усесвітній волоцюга, мав* [Медведюк] *доволі жінок і забував їхні адреси, коли не були потрібні* (М. Малиновська).

5. *перен., розм.* Про того, хто полюбляє мандрувати. *— Такого волоцюги світ ще не бачив .. Він щомісяця міняв роботу. То він миє золото в Клондайку, то, дивись, товариші з Техасу пишуть через два тижні, що він найнявся пасти бики* (М. Йогансен); *— Мабуть, я таки волоцюга, через те й волочуся по світу, а от дивно, що сниться мені тільки рідна хата...* (Ю. Мушкетик).

ВОЛОЦЮ́ЗТВО, а, *с., розм., рідко.* Те саме, що **бродя́жництво.** *— Николку тягатимуть шандарі за волоцюзтво* (Л. Мартович).

ВОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **волочи́ти.** *Свято було облаштовано так, аби нагадувало цареві урочистості по Полтавській перемозі. Семеро тріумфальних воріт, на кожних — .. і волочені в пилюці шведські прапори, й приковані до возів, всіляко принижені шведські полонені* (Ю. Мушкетик); *Куряви хмара знялась над волоченим тілом* [Гектора], *звихрилось Чорне волосся, і вся голова його, досі прекрасна, В поросі билась густім* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Дорога лежала під хмарами тиха, упокорена.., поля не засіяні і не волочені, сумовито-зобиджені. Навколишній світ тривожно завмер, все чогось ждало* (Ю. Збанацький); *Для вишивки використовували вовняну пряжу, лляні і бавовняні нитки. Здавна застосовувалася золота чи срібна нитка — волочена (металева) чи переважно прядена* (з навч. літ.); // **воло́чено,** *безос. пред. Де дідок того дуба тяг, — там так і знати, що волочено, — вони тим слідом і йдуть* (з казки); *Щойно той* [Лискевич] *сів у човен, як чорт змахнув плащем і полетів, а човен помчав за ним, розтинаючи шувар, мовби волочено його мотузкою* (Ю. Винничук).

ВОЛО́ЧЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **волочі́ння.** *Відвал бульдозера амфібії має передню заслінку для охоплення призми волочення ґрунту* (з наук. літ.); *Зруйнований ґрунт підіймається по відвалу і переміщується перед ним у вигляді призми волочення* (з навч. літ.); *До основних видів оброблення пластичним деформуванням належать такі: прокочування, волочення, пресування, кування, об'ємне та листове штампування* (з навч. літ.).

ВОЛОЧИ́ЛО, а, *с., техн.* Те саме, що **волочи́льня** 1. *Тягнутий дріт виготовляли способом волочіння з допомогою спеціального пристрою (волочила) у вигляді залізної дошки з рядом круглих отворів, діаметр яких дедалі зменшувався* (з газ.).

ВОЛОЧИ́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для волочіння (у 2 знач.). *Проводять волочіння на волочильних станах звичайно при кімнатній температурі* (з наук. літ.); *Леонардо да Вінчі створив багато нових механізмів, зокрема волочильний верстат* (з навч. літ.); *Для оснащення заводу кольорового прокату було одержано велику партію нового прокатного і волочильного устаткування* (з газ.).

ВОЛОЧИ́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Робітник, що виготовляє дріт, труби і т. ін. волочінням (у 2 знач.). *Волочильник дроту встановлює дріт на карусель, заправляє його кінці, протягує через фільєри та закріплює на барабанах* (з мови документів); *Слово попросив волочильник цеху металевих виробів* (з газ.).

2. *розм.* Те саме, що **боронува́льник.** *Часом, замість їхати до волочильників, сівачів чи косарів, полковник опинявся тут, сидів годину чи й дві* (Ю. Яновський).

ВОЛОЧИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **волочи́льник.** *Волочильниця на якусь частку хвилини зупиняє верстат* (з газ.).

ВОЛОЧИ́ЛЬНЯ, і, *ж., техн.* 1. Сталева дошка з отворами для волочіння дроту. *Тонкі штаби м'якого заліза, загострені з одного кінця терпугом, вставлялися в найбільші отвори волочильні й протягувалися, намотуючись на вал сукновальні* (із журн.).

2. Підприємство або цех, у якому виготовляють дріт волочінням (у 2 знач.). *У Нюрнберзі 1351 року побудувано волочильню для виробництва залізного, мідного та срібного дроту*

(з наук.-попул. літ.); *Інженерові спало на думку переобладнати тимчасово зупинену сукновальню на волочильню* (із журн.).

ВОЛОЧИ́ТИ, очу́, о́чиш, *недок., кого, що.* 1. Тягти когось, щось по поверхні чого-небудь. *Гробокопателі в селі Волочать трупи ланцюгами За царину — і засипають Без домовини* (Т. Шевченко); [1-ша молодиця:] *Знов волочиш граблі? Кажу тобі: візьми на плечі, бо зуб'я* [зубки] *поламаєш!* (М. Кропивницький); *Кінь захарапудився, обернув і позадкував, волочачи турчина* (Іван Ле); * Образно. *Велика волохата рука стискується в кулак .. — .. Все життя ти волочила по багні моє ім'я* (В. Винниченко); *Волочив я тебе в ореолі безгрішності Крізь хитливих ілюзій розкиданий стрій* (В. Симоненко); // Ледве пересувати (тіло, ноги, чоботи і т. ін.). *Маланка з Гафійкою волочать курною дорогою утомлені тіла і приємне почуття скінченого дня* (М. Коцюбинський); *Ноги хоч ще й не грузли глибоко, та налипало на чоботи, і волочив* [Давид] *їх, як пудові* (А. Головко); *Хлопці направилися ледачим кроком до школи .. За ними, весь у роздумах, волочив ноги Вітька* (Л. Дереш).

2. *розм.* Змусивши або переконавши, вести кого-небудь із собою; тягнути. — *Нас* [жінок] *сім літ як по морях волочать* (І. Котляревський); — *Не розумію, Димцю, — мовив він, хмурячи брови, — чого ти волочиш того Гриця з собою* (І. Франко); [Прі́ся:] *Коли так, другого дня дивлюсь у вікно: волочать мати стару Морозиху до хати* (С. Васильченко); *Утікач розплющив очі: — .. Втік од поміщика .. Захворів я і недалеко звідси зупинився в одному селі, а мене й схопили. І ось волочать назад* (Б. Левін).

3. Переміщати, перетягати що-небудь з одного місця на інше. *Раз край дороги Влас копиці волочив. Вродило сіно* (Л. Глібов); *Не на те трактор, щоб нікому не потрібні каменюки туди-сюди без тямку волочити...* (Д. Бузько).

4. Розпушувати бороною зорану землю до або після сівби. *Ой там удівонька Та пшениченьку сіє. Ой, посіявши, Стала волочити* (з народної пісні); *Данько почав волочити посірілу від сонця ріллю* (І. Цюпа); *Батько сіяв, мати волочила за ним* (Б. Харчук); *Город .. розпушив* [Дідько], *ночами волочачи по тужавій землі іржаву борону, а відтак засадив та засіяв усім, що трапляло в руки* (В. Дрозд).

5. *перен., розм.* Піддавати судовій тяганині, водячи під вартою з місця на місце. — *Чутка ходила, що Христя задавила хазяйку. Волочили її...* (Панас Мирний); *Випустивши з тюрми, його* [І. Франка], *слабого, в гарячці, волочать .. по етапах, з тюрми до тюрми* (М. Коцюбинський).

6. *техн.* Витягувати метал у нитку, дріт і т. ін. на волочильні. *Метал можна плавити, заливати у форму, штампувати, волочити, гнути, скручувати, кувати, чеканити* (з навч. літ.); *Вироби з алюмінію, міді, нікелю і їх сплавів, сталі волочать при кімнатній температурі* (з навч. літ.); *Старий інженер вирішив спробувати сили у ювелірній справі, тим більше, що волочити дріт, кувати, паяти — усе це вмів* (із журн.).

◊ **(1) Волочи́ти життя́ (вік, дні [за дня́ми])** — вести безрадісне, сповнене горя та невдач життя; тяжко жити. *Сумне й недоладне прийшлося січовикові волочити життя на старість...* (Панас Мирний); *Волочити дні за днями, В торбі сльози на полудень...* (із журн.); **Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти** *і т. ін.)* **но́ги** *див.* **тягти́.**

ВОЛОЧИ́ТИСЯ, очу́ся, о́чишся, *недок.* 1. Тягтися по поверхні чого-небудь. *Підбите крило все дужче одвисало й волочилося по землі* (А. Шиян); *Вантаж не повинен зміщуватися під час руху, випадати з кузова, волочитися і створювати небезпеку для пішоходів та інших учасників дорожнього руху* (з мови документів); * Образно. *Шлейф погроз волочиться щораз довший* (І. Калинець).

2. Іти, їхати, тягтися і т. ін. слідом за ким-небудь. *Важкий шлейф чорної сукні .. волочився за нею, як хвіст у гордого павича* (І. Нечуй-Левицький); [Юда:] *Я дбав про харч, про хату для гурту цілого і про старців, що меткою за нами волочились* (Леся Українка); *Деяка худобина .. буває іноді така, що не можна її забути.., держиться його* [чоловіка] *й волочиться за ним, як та тінь* (О. Кобилянська); * Образно. *Зморена думка ще не могла одчепитись від Радченка й волочилась за ним* (Б. Антоненко-Давидович); // Іти, ходити дуже повільно (від старості, утоми і т. ін.). *Я старий, слабовитий, А ще в ліс волочуся часом .. сухого гілляччя вломити* (І. Франко); // Носитися, возитися з чимсь (звичайно без бажання, без потреби). *Тепер же одважусь зробити Вам одну велику прикрість — послати на Ваше ймення свої зимові речі, бо волочитись мені з ними, може, по цілій Європі, не випадає* (Леся Українка).

3. *розм.* Постійно змінювати місцеперебування; мандрувати, бродяжити. *Були Денис, Остап, Овсій І всі троянці, що втопились, Як на човнах з ним волочились* (І. Котляревський); *Він волочився все життя хтозна-де* (А. Турчинська); // *зневажл.* Вештатися без діла; тинятися. — *Чого се ти так волочишся без усякого діла, Ґаво, — запитав його раз старий Февель* (І. Франко); *Син незграбний, син неуважний, син тільки знає волочитись, дурні пісні складати* (В. Винниченко); [Капуста:] .. *Ой, казала мені мати, Щоб музику не кохати, Бо музика-ледащиця Цілий тиждень волочиться* (І. Кочерга).

4. *розм.* Упадати за ким-небудь, виявляючи свою закоханість, любов, прихильність. *Згадала я* [Зозуля] *зозульників дурних, — Бодай вони мандрикою вдавились, — Як кукувала я — за мною волочились, Тепер хоч би один на сміх...* (Л. Глібов); *Ті ж, хто волочаться за нею, — світські дурники, .. чванькуваті нащадки банкірів — не мають у собі ані дещиці від уявлюваного нею ідеалу* (М. Слабошпицький); — *За добрим мужем жінка не дозволить собі, щоб за нею волочився нехай і такий красень, як ти...* (Іван Ле); // Мати любовні стосунки з ким-небудь. [Бабич:] *Люди .. кажуть, що вона дуже поганий приклад дає, вибачте, .. з тим Гурманом волочиться* (І. Франко).

5. Пас. до **волочи́ти** 1, 4–6. *Мною тихо волочиться моя згорблена тінь* (М. Коцюбинський); *Дріт меншого за 0,5 мм діаметра волочиться через рубінові або алмазні фільєри* (з наук.-техн. літ.).

◊ **(1) Волочи́тися по сві́ту** — злидарюючи, бувати в багатьох місцях; блукати. *І не знаю, Чи я живу, чи доживаю, Чи так по світу волочусь, Бо вже не плачу й не сміюсь...* (Т. Шевченко); *Мандрівний дяк, по світу волочуся, не маю ні родини, ні рідні* (Л. Костенко).

ВОЛОЧІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **волочи́ти** 1, 4. *Колісні засоби для збирання соломи з поля усувають основний недолік безколісних засобів — волочіння соломи по землі* (з наук.-попул. літ.); *Найпростішим і найдавнішим способом спуску деревини з гір було волочіння* (з навч. літ.); *Навантажені предмети слід розміщувати і закріпляти так, щоб запобігти їх падінню, волочінню, травмуванню ними супровідних осіб чи створенню перешкод для руху* (з мови документів); — *Паскуд-*

на трава! — буркнув Яким... Треба буде при волочінні уважати, аби й корінчика не лишилося (Н. Кобринська).

2. *техн.* Спосіб обробки металів тиском, коли вироби (заготовки) протягують крізь отвір, діаметр якого менший від діаметра заготовки. *Фільєри з твердих сплавів застосовують при волочінні стального дроту діаметром до 0,5 мм* (з наук.-техн. літ.); *Волочіння надає виробам гладенької поверхні й точних розмірів* (з наук.-попул. літ.); *Латунь добре обробляється прокатуванням і штампуванням; з неї можна також одержати дріт волочінням* (з навч. літ.).

ВОЛО́ЧНИЦЯ, і, *ж.* Комаха родини твердокрилих ряду двокрилих; ктир. *Серед комах, що перебувають під охороною держави, тут мешкають бджола-тесляр, сколія, поліксена, махаон, волочниця, жовтобрюх* (з наук.-попул. літ.); *На цілинних аренах мешкають скарабей священний, дибка степова, волочниця велетенська, гадюка степова* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛОЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **во́лок** 1. *За кілька секунд наш волочок .. обхапував* [обхоплював] *той корч, під котрим сиділа щука* (І. Франко); *Найбільш зяючі дірки у волочку були старанно зашиті, і риболовецька бригада .. вирушила до річки* (В. Козаченко); *Збирали чаїні та качині яйця, ловили малим волочком рибу, купалися* (Ю. Мушкетик).

ВОЛО́ШЕЧКА, и, *ж.* Зменш. до **воло́шка**[1]. *Шукав волошечок у полі* (Л. Глібов); *Над чолом* [Марійки] *паперовий віночок. З образа. Плаття не біле, рябеньке, з волошечками* (Б. Харчук).

ВОЛО́ШИН, а, *ч., заст.* Волох. *А я собі волошин хороший, А я собі коваля напросив, Аби мені чобітки підкував* (Ю. Федькович); *Врадила .. однословно вся громада: .. Волошина-приблуду з Богуславщини прогнати, Бо не вмів старий гаразд ні служби править, ні співати* (П. Куліш).

ВОЛО́ШКА[1], и, *ж.* 1. Польова трав'яниста рослина родини губоцвітих із синіми квітками. *Росте волошка переважно серед озимих культур* (з навч. літ.); *Там дивлюсь — жита колосіють, волошки блакитніють* (Ганна Барвінок); *Бідна волошко, чому ти у житі, А не на клумбі волієш рости?* (М. Рильський); *І знову її приморожені очі, наближаючись до вічної пітьми, бачать рухливе золото спілих хлібів, між якими краплинками неба голубіють волошки* (М. Стельмах).

2. Квітка цієї рослини. *Вся голова в Василини була кругом заквітчана синіми волошками* (І. Нечуй-Левицький); *Панько пішов у жито волошок нарвати* (О. Кониський); * Образно. *Усміхаються в житах волошки* (Ю. Клен); *Волошка синя торкає пелюсткою небо, і їй прохолоду у вінчик тремтливо цідить зоря* (М. Сингаївський); * У порівн. *Із-за печі виходить жінка, по-міському вбрана. Бачу: очі їй сині-сині, як польові волошки* (М. Івченко).

ВОЛО́ШКА[2] *див.* **воло́хи.**

ВОЛО́ШКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **воло́шка**[1]. *Сміх мій, далекий і любий, Мов та волошкова межа У рідному рівному полі* (П. Воронько); * Образно. *Северин, усміхаючись, узяв його за руку, очі звіріли, в них закипав волошковий цвіт* (Григорій Тютюнник); // На якому ростуть волошки. *Йде обніжком волошковим Чіпка* (Т. Масенко); // Зробл. з волошок. *І хай згадається вам перше на віку .. Дівча засмалене в волошковім вінку* (М. Рильський); *Той вінок волошковий — він їй* [дівчині] *найбільше додає краси* (О. Гончар).

2. Який має або нагадує колір волошки; синій. *На ньому була полотняна сорочка з вишитим волошковими нитками коміром* (І. Микитенко); *Нарешті він подивився на Наталку, й такий докір був у її волошкових очах, такий захват і така... любов* (Ю. Хорунжий); *Олександра знову відчула, як обпікає її той волошковий погляд* (Валерій Шевчук); * Образно. *Благословенна тиша і зоряні титли стояли над волошковим засніженим світом* (М. Стельмах).

ВОЛО́ШКО́ВО, *рідко.* Присл. до **воло́шко́вий** 2. *Над нею* [країною] *місяць грає, як і грав, волошково, пшенично, черешнево, вільхово, вербово* (Б.-І. Антонич); *Дим волошково зацвіте на вогні, стрімким синім почерком допише вечір* (Є. Пашковський); *Очі його збуджено й волошково поблискували* (з газ.).

ВОЛРЕВКО́М, у, *ч., іст.* Скорочення: волосний революційний комітет. *Волревкомам директивну телеграму: "Перше — це як можна більш посіяти пшениці"* (М. Куліш); *Нарешті я вибрався з кручених вулиць і заулків, зрозумівши, що я недалеко від волревкому* (І. Цюпа); *Секретар волревкому — худющий, витрішкуватий юнак .. голосно читає з ґанку закон* (О. Гончар).

ВОЛХВ, а́, *ч.* У давніх слов'ян — жрець, служитель язичницького релігійного культу. *Волхви знають лише один світ, у межах якого, хоча й на різних рівнях, діють і люди, і Бог, і диявол* (з наук. літ.); *Волхви володіли, як правило, багатьма мовами, зокрема арабською, латинською, грецькою, німецькою, вірменською* (з наук. літ.); * У порівн. *За одними встають другі, усі, і неначе волхви над яслами з народженим Ісусом, зворушено і з надією дивляться на святу реліквію великого роду* (В. Винниченко); // Ворожбит, чарівник. *О, матері! щасливі тричі ви, Коли про вашу любую дитину Не дбають ні царі, ні мудрії волхви* (Леся Українка); *Уже зайнялись перші вогнища й пішов угору дим, уже волхви й конячу голову, й руду кішку на вогні спалили* (І. Білик); *Слов'яни вірили, що є люди, які вміють угадувати волю богів; таких людей вони називали волхвами, або чаклунами* (з навч. літ.).

ВОЛХВУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **волхвува́ти.** *Велику науку волхвування звели тепер до жебрацтва й ошуканства* (Валерій Шевчук); *Із Велесом пов'язувалося й володіння потаємними знаннями волхвування, уважалося, що він — провідник душ померлих у потойбічний світ* (з наук. літ.).

ВОЛХВУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Ворожити, чаклувати. *У ворожбита була гарна молодеча усмішка, та волхвувати Гатилові вже так і не схотілось* (І. Білик).

ВО́ЛЬВОКС, у, *ч.* Рід зелених водоростей родини вольвоксових, які ростуть у стоячій прісній воді. *Вольвокс здатний до статевого розмноження: всередині окремих клітин формуються чоловічі та жіночі гамети, які попарно зливаються і дають початок новій колонії* (з наук. літ.); *Вольвокс можна помітити простим оком, бо розмір цієї водорості від 200 до 2500 мікронів* (з навч. літ.); *Вольвокс входить до складу планктону ставків і озер* (з навч. літ.).

ВО́ЛЬВОКСОВІ, вих, *мн.* Родина зелених водоростей, які входять до складу планктону ставків і озер. *Окремі клітини вольвоксових з'єднані між собою цитоплазматичними місточками* (з наук. літ.); *Клітини колонії вольвоксових диференціюються на вегетативні й генеративні* (з наук. літ.).

ВОЛЬЄ́Р, а, *ч.* Обгороджений майданчик для утримування тварин та птахів у зоопарках, розплідниках і т. ін. *Переходячи від клітки до клітки й від вольєра до вольєра, Андрій Степанович оповідав Женчикові про вдачу звірів, їхню далеку батьківщину та способи, якими ловлять їх* (Б. Антоненко-Давидович); *У запущених вольєрах бігали різних мастей звірі* (Н. Рибак); *Наталка після того, як зостались її вольєри без цесарок, подалася в Херсон шукати собі іншого місця. Яресько зали-*

шився в Асканії (О. Гончар); *Тривожні, печальні думи гонили Мирона по тісній квартирі, як тигра по вольєру* (Г. Тарасюк).

ВОЛЬЄ́РА, и, *ж., розм.* Те саме, що **вольє́р.** *Мавпочку оселили у спеціальній вольєрі* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЬЄ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **вольє́р.** *Вольєрна сітка;* // Який має вольєри. *У структурі угідь вольєрних господарств домінують лісові землі — 89,2 %* (з наук. літ.); *Потребують перебудови або капітального ремонту інші об'єкти, зокрема вольєрний комплекс, де утримуються копитні тварини* (з мови документів); // Пов'язаний з вольєрами. *Вольєрний спосіб утримання птиці виник в умовах теплого клімату чорноморського узбережжя* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЬКАМЕ́РІЯ, ї, *ж.* Декоративна рослина родини вербенових з листям серцеподібної форми та квітками яскраво-червоного кольору, зібраними у верхівкові суцвіття; клеродендрон. *Волькамерія є вічнозеленою рослиною з великим, блискучим і м'яким листям, опушеним ворсинками* (з наук.-попул. літ.); *Вирощують волькамерію у кімнатах та оранжереях* (з навч. літ.).

ВО́ЛЬНИЙ, а, е, *заст.* 1. *поет.* Вільний (у 1 знач.). *Засівай ниву вольною волею, А муруй світлицю словом праведним, Незрадливою яснодумою!* (з народної пісні); *І мене в сім'ї великій, В сім'ї вольній, новій, Не забудьте пом'янути Незлим тихим словом* (Т. Шевченко); *Дух український, вольний, незагасний, Не подолати силам зла і тьми* (Д. Білоус); *Добрий день, мій рідний краю, Вольний, добрий день тобі!* (Д. Павличко).

2. *іст.* Те саме, що **вільний** 3. *Суддя почав товкмачить їм, що вони од того дня вже вольні, не панщанні* (І. Нечуй-Левицький); *Він* [Осадчий], *як старший до підлітків, почав розпікати заспаних солдатів. — Що ж це ви, товариші, порозлягались тут, а вольному нема де й ступити* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **Во́льному во́ля** *див.* **во́ля.**

ВО́ЛЬНИЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **во́льниця.** *У думах старшої верстви значну роль відіграють моралізаторські мотиви: повага до материнського і батьківського благословення, звеличення побратимства, вольницької солідарності* (з навч. літ.).

ВО́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., збірн., іст.* Селяни-кріпаки, ремісники і т. ін., що тікали від поміщиків і поселялися на окраїнах Московської держави й Польщі, стаючи козаками і здобуваючи таким чином певну незалежність. *Нижче гримучих камінних порогів* [Дніпра] *осіла була на довгі часи запорізька вольниця* (М. Рильський); — *Сибір був захоплений буйною вольницею Єрмака, тими людьми, яким було тісно на Русі* (М. Стельмах); *Один* [материн брат] *пішов до червоних, і його десь на Перекопі вбито, а другий, зовсім підліток, у Махна опинився, степова ота вольниця затягла, розгульне тачанкове життя* (О. Гончар).

ВО́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *рідко.* Те саме, що **во́ля** 3. *Ця воля, котрій і ціни не можна скласти, ця вольність, а не що інше, веде тепер до з'єднання з вами* (Леся Українка).

2. Те саме, що **во́ля** 4. *Студенти перевезлись через Дніпро, кинулись на зелені сіножаті: деякі полізли на гімнастичні драбини, деякі почали гойдаться на гойдалках. Інститутками дуже сподобалась така вольність, така веселість, про яку вони й не гадали в інституті* (І. Нечуй-Левицький).

3. Незалежність, суверенітет. — *Але ж буде йому втямки, як зачіпати наші шляхетські привілеї, нашу шляхетську вольність! — сказав Немирич* (Леся Українка).

4. *розм.* Те саме, що **вільність** 4. *Він умів з ними* [жінками] *пожартувати без образливої вольності і навести на потрібну розмову* (О. Іваненко).

5. *перев. мн., заст.* Юридично закріплені привілеї, права. *Він знає, що нам, козакам, дано грамоту на землю і вольності* (З. Тулуб); — *Вперше чую, що в Італії простолюддю дано такі вольності, — втрутився в розмову Кампіан* (Р. Іваничук); *Князі, відкидаючи з обуренням правління жінки і владу дитяти, .. повернули собі давні вольності, а тоді почали між собою суперечку, хто з них могутніший* (П. Загребельний).

ВОЛЬОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **во́ля** 1. *Вольовим зусиллям він спиняв нервовий дрож* (П. Колесник); *У вольових діях виявляється єдність розуму і волі людини* (з наук. літ.).

2. Який має тверду волю, характер; наполегливий. *Вона була дівчина наполеглива, вольова* (В. Кучер); *Це була жінка тверда, вольова, хотіла бути такою й тому була* (Ю. Мушкетик); *Як жила вона* [Анна Ярославна] *тут, на чужині? Що зробило її сильною і вольовою* (М. Слабошпицький); *Політична культура передбачає не лише нові ідеї, що враховують суспільно-політичні реалії, а й сильних вольових людей, здатних втілити ці ідеї в життя* (з наук. літ.); // Який виражає тверду волю, вдачу. *У цього ставного вченого було вольове обличчя* (Я. Гримайло); *По кам'яних східцях .. спускався Дев'ятий. Кремезний, широкоплечий, з вольовим маслакуватим обличчям* (О. Гончар); *Радісний, вольовий і діяльний характер врешті-решт проведе крізь будь-які перешкоди і вироки долі* (з наук.-попул. літ.).

3. Який вимагає волі (у виконанні, здійсненні і т. ін.). *Нам відомо, що певне мужнє зусилля народів, захоплення якоюсь сильною ідеєю, певне вольове зусилля родило великі події* (М. Івченко); *Велетенською навалою почуття покрили всі його* [Якова] *вольові зусилля, як морська хвиля покриває випадковий пливучий предмет* (У. Самчук).

ВОЛЬОВИ́ТИЙ, а, е. Те саме, що **вольови́й** 2. *Хода вольовита, в широко відкритих очах відстороненість, незмигна спрямованість кудись уперед, до інших світів, до якихось, може, райських видінь* (О. Гончар); *Голос його був такий глухий і такий вольовитий, що жінка радісно засміялася* (Г. Колісник).

ВОЛЬОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Якість за знач. **вольови́тий.** *Колеги, здавалось, належно оцінюють вольовитість молодої вчительки, її здатність запалитися працею, поступитися особистим ради інтересів колективу* (О. Гончар); *Він, коли оперує, взагалі неначе перероджується. На обличчі з'являється вольовитість, голос гримить металевим дзвоном* (Ю. Мушкетик); *Вольовитості й темпераменту Орисі не позичати* (із журн.).

ВОЛЬОВИ́ТО. Присл. до **вольови́тий.** *Персонажі М. Коцюбинського наполегливо ідуть до мети, вольовито долають перешкоди* (з навч. літ.); *Своєю фірмою вона керує жорстко і вольовито* (з газ.).

ВОЛЬТ¹, а, *ч., фіз.* Одиниця виміру напруги електричного струму. *За одиницю напруги береться один вольт — напруга, при якій на ділянці кола виділяється один джоуль енергії, якщо по цій ділянці проходить заряд в один кулон* (з навч. літ.); *Струм іде по мережі напругою в тисячі вольт* (О. Гончар); *Електропристрої працюють і від автомобільної електромережі з напругою 12 вольт* (з газ.).

ВОЛЬТ², а, *ч.* 1. *спорт.* Елемент манежної їзди — рух коня по колу (вправо або вліво). *У сучасних змаганнях кінь і верш-*

ник повинні продемонструвати вольт, серпантин, вісімку тощо (з навч. літ.); *Одним з елементів у кінному спорті є вісімка, що складається із двох правильних вольтів* (з наук.-попул. літ.); — *Ось зараз я вам покажу, що таке вольт,* — *сказала Катя і примусила коня пройти по рівному колу* (з газ.); // Доріжка на манежі, що має форму кола. *Вольт діаметром 10 метрів;* // Будь-який крутий поворот. *Як гостро свистить гострокрила.. Ластівка! Які несподівані вольти! Зигзаги які блискавичні!* (М. Рильський); *Той, хто змушений був хвилину йти попереду, робив у свою чергу вольт, щоб пропустити наперед себе заднього* (Ю. Яновський).

2. *спорт.* Ухиляння від удару супротивника під час фехтування. *У 1633 році французький майстер Беннар Ренні у своїй книзі виклав основи техніки фехтування. Він описав бойову стійку, салют, пересування, випад і вольти, з'єднання і переклади* (з навч. літ.).

3. *карт.* Підтасовування, пересмикування карт під час гри, щоб обдурити партнерів. *Пан Калясантій силувався забавляти їх, показуючи, як робиться* [робляться] *вольти з картами* (І. Франко).

ВО́ЛЬТА[1], и, *ж., муз.* 1. Музична абревіатура нотного запису на позначення повторюваної частини твору. *Вживається перша вольта для повторювання, друга вольта — для закінчення музичної фрази* (з наук. літ.); *Вольтою позначають у нотах кінцеві звороти* (з наук.-попул. літ.); *Вольту використовують у поєднанні зі знаком репризи* (з навч. літ.).

2. Старовинний парний танець. *Вольта належала до одного з найулюбленіших танців англійського двору* (з наук.-попул. літ.); *Протягом XVI ст. вольта стає популярною в залах королівських судів Західної Європи, де тоді проводилися танці* (з навч. літ.); // Один із рухів у сучасних бальних танцях. *Вольту вважають одним із найпопулярніших і найважливіших рухів у самбі* (з наук.-попул. літ.).

ВО́ЛЬТА[2], и, *ж.* Легка шовковиста бавовняна тканина полотняного переплетення ниток. *З вольти шиють блузки, літні плаття, білизну* (з наук. літ.); *Вольта наближається за фактурою до батисту* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЬТА́Ж, у́, *ч., фіз.* Ступінь напруги електричного струму. *Плівки сірчистого свинцю дають під дією світла трохи більший вольтаж, ніж завбачують теоретики* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЬТА́ЖНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до вольтажу. *Вольтажні критерії є високоспецифічними, але відносно низькочутливими в діагностиці гіпертрофії лівого шлуночка* (з наук. літ.); *Одним із основних критеріїв оцінки гіпертрофії лівого шлуночка визнано модифікований вольтажний індекс Корнелла* (з наук. літ.).

ВОЛЬТА́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання сили електричного струму за його хімічною дією. *Срібний вольтаметр використовують для слабкого струму, мідний — для сильного* (з наук. літ.); *Вольтаметр показує, яка кількість струму пройшла через нього під час досліду* (з наук. літ.).

ВОЛЬТ-АМПЕ́Р, а, *ч., фіз.* Одиниця виміру потужності змінного струму в Міжнародній системі одиниць. *Вольт-ампер визначається як добуток діючих значень струму в колі (в амперах) та напруги на його зажимах (у вольтах), які вимірюються, відповідно, амперметрами і вольтметрами змінного струму* (з наук. літ.).

ВОЛЬТАМПЕРМЕ́ТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання сили і напруги електричного струму. *Вольтамперметр може вимкнути генератор в енергосистемі* (із журн.); *Портативний вольтамперметр.*

ВОЛЬТАМПЕ́РНИЙ, а, е. Стос. до вольт-ампера. *У дисертації розглянуто внесок фактора взаємодії іонів на параметри вольтамперних залежностей* (з наук. літ.); *При збільшених напругах на вольтамперних характеристиках виявлено формування ділянок з негативним диференціальним опором* (з наук. літ.).

ВОЛЬТАМПЕРОГРА́МА, и, *ж., фіз.* Графік залежності між силою струму і напругою. *Вольтамперограми реєструють за допомогою спеціальних приладів — полярографів* (з наук. літ.); *Ділянку збільшення струму на вольтамперограмі називають хвилею* (з наук.-попул. літ.); *Вольтамперограма хлоридного розчину.*

ВОЛЬТАМПЕРОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до вольтамперометрії. *На підставі методу полярографії розроблено методики вольтамперометричного визначення вітамінів групи В* (з наук. літ.); *У дисертації вивчено умови вольтамперометричного визначення мікродомішок* (з наук. літ.).

ВОЛЬТАМПЕРОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., фіз.* Сукупність електрохімічних методів дослідження та аналізу залежності сили струму від потенціалу індикаторного мікроелектрода, зануреного в електролітичний розчин. *У дослідженні використано методи диференційної полярографії, циклічної та інверсійної вольтамперометрії* (з наук. літ.); *Для розроблення більш чутливих методик визначення нікотинової кислоти скористалися методом анодної інверсійної вольтамперометрії* (з наук. літ.).

ВОЛЬТЕ́РІВСЬКИЙ, а, е. 1. Який належить Вольтерові. *Хоч вольтерівська "Історія Карла XII" за жанровими ознаками тяжіє до роману-біографії, створювалася вона як серйозне історичне дослідження* (з наук. літ.); *В узагальненому викладі вольтерівська концепція людського розвитку представлена у "Досліді про звичаї та дух народів"* (із журн.); // Схожий на Вольтера; такий, як у Вольтера. *У кадрі близьким планом вольтерівський профіль актора — прикладає палець до вуст і каже: "Вони прийдуть. Прийдуть"* (із журн.).

2. Пов'язаний з Вольтером, його творчістю, поглядами, принципами і т. ін. *Вольтерівський дух сумніву і вільнодумства у багатьох країнах розуміли як заклик до революційної боротьби* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Вольтерівський свіжий вітер, який пронісся над Європою у XVIII столітті, здійснив переворот у сферах науки, філософії, літератури, мистецтва* (із журн.); * У порівн. *"Великодушний і наївний, як вольтерівський Кандід, у своїй гостинності він по-дитячому беззахисний". Так сказав великий інтелектуал української літератури Павло Загребельний про Олеся Гончара* (з наук.-попул. літ.).

Вольте́рівське крі́сло <*діал.* **Вольте́рівський фоте́ль**> *див.* **крі́сло.**

ВОЛЬТЕР'Я́НЕЦЬ, нця, *ч.* 1. Послідовник Вольтера. — *Мене більше цікавить здорова бібліотека мого тата і діда вольтер'янця* (І. Нечуй-Левицький); *Руссо не міг розділити деїстичного вільнодумства вольтер'янців, їх зайвого, як думав він, і навіть небезпечного раціоналізму* (з наук. літ.); *Критики Вольтера побоювалися герцоги і міністри, з ним загравала Катерина II, ним захоплювалися вольтер'янці — мислителі й літератори декількох поколінь* (з наук. літ.).

2. *перен.* Вільнодумець. *Суддя той Був новітній вольтер'янець. Світським був він чоловіком, Легкий мислями, без віри,*

Одвертав скептично скарги, Навіть часом насміхався (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне); *З бігом часу Олександр Голіцин набув собі величезної сили в Росії як перша по цареві особа. Але він був відкритий вольтер'янець і безбожник* (з рел.-церк. літ.).

ВОЛЬТЕР'Я́НКА, и, *ж.* Жін. до **вольтер'я́нець.** *Катерина II .. оголосила себе вольтер'янкою* (Ю. Канигін); *Генерал-лейтенант Енгельгардт був широко освіченою людиною, вольтер'янкою виховав свою наймолодшу доньку Софі, яка взялася за виховання кріпака Тараса Шевченка* (з наук.-попул. літ.); *Пауль Ре знайшов нечинну сповідальню, де просиджував, працюючи над своєю новою книгою, і в цій сповідальні, сидячи поруч із Ре, молода вольтер'янка допомагала йому в доборі аргументів* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЬТЕР'Я́НСТВО, а, *с.* 1. Світогляд, який базується на філософських поглядах Вольтера. *Вольтер'янство і руссоїзм – це два досить віддалені один від одного полюси напруженого соціального життя* (з наук. літ.); *Вольтер'янство — це дух вільнодумства та іронії* (з наук.-попул. літ.).

2. Назва прогресивних ідейно-політичних течій і релігійного вільнодумства кінця XVIII — початку XIX ст., пов'язаних з ученням Вольтера. *Я, знаєте, належу до того художнього напрямку, який сьогодні не в моді. Я, пробачте за вольтер'янство, я... романтик!* (М. Хвильовий); *Поняття вольтер'янства стало багатоликим: прибічниками ідей Вольтера оголошували себе і аристократи, що кокетували з антиклерикалізмом, і справжні його послідовники-просвітники* (з навч. літ.).

3. *перен.* Вільнодумство. *З ім'ям Вольтера пов'язане поширення в Росії вольтер'янства — духу вільнодумства* (з навч. літ.); *Блискучі науково-технічні досягнення не зліквідували в суспільстві духовного та морального нігілізму й вольтер'янства* (з газ.).

ВОЛЬТЕР'Я́НСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **вольте́рівський.** *Його симпатичний синок .. колись (все можливо!) зупинить свій вольтер'янський погляд на чіткому силуеті злого англійського сатирика* (М. Хвильовий); *Вільнодумний, протицерковний, вольтер'янський дух твору "Історія Русів" велів відкинути авторство Г. Кониського* (з наук. літ.); *Андрій Козачковський згадував, що Т. Г. Шевченко у відповідь на якісь вольтер'янські кпини сказав: "Знущатися з тих морально-релігійних переконань, які освячені віками і мільйонами людей, нерозумно і злочинно"* (з наук. літ.).

ВОЛЬТИЖЕ́Р[1], а, *ч., спорт.* 1. Вершник, який майстерно виконує складні гімнастичні вправи на коні під час його руху. *У цирковій виставі візьмуть участь вольтижери* (з газ.).

2. Спортсмен, гімнаст або акробат, який займається вольтижуванням. *Вальтер Запашний належав до відомої ще з XIX ст. циркової династії вольтижерів, акробатів, гімнастів* (з наук.-попул. літ.); *Велике психологічне значення для вольтижера має впевненість у своєму партнері* (з навч. літ.).

ВОЛЬТИЖЕ́Р[2], а, *ч., військ.* За часів Наполеона — солдат елітної французької піхоти. *Вольтижери були створені як авангард легкої піхоти* (з наук.-попул. літ.); *До вольтижерів належали хоробрі й мужні воїни, які через невеликий зріст не могли бути у складі гренадерів та карабінерів* (з навч. літ.).

ВОЛЬТИЖЕ́РКА, и, *ж., спорт.* Жін. до **вольтиже́р[1].** *До середини 20-х років XX ст. жінки-гімнастки як вольтижерки не виступали* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЬТИЖЕ́РСЬКИЙ, а, е, *військ.* Прикм. до **вольтиже́р[2].** *Окрім власне полків піхоти, у французькій армії ще 1801 року було введено елітні вольтижерські роти до кожного батальйону лінійної піхоти* (з наук. літ.).

ВОЛЬТИЖУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для вольтижування. *Після закінчення курсу навчання верхової їзди в групі іпотерапії дитина має вміти виконувати прості вольтижувальні вправи на спині коня (тримати в руках неважкі предмети, повертатися корпусом у різні боки, кидати м'яч)* (з наук.-попул. літ.); *Сягнувши вищої точки, вольтижер спускається на вольтижувальну гурту: сісти він повинен у центрі й випрямити спину* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЬТИЖУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **вольтижува́ти.** *У Єлисаветграді в 1859–1865 рр. існувало офіцерське кавалерійське училище, в якому викладалися верхова їзда, вольтижування, фортифікація* (з наук.-попул. літ.); *Юнак доволі швидко досяг успіхів у науці фехтування, танців і вольтижування* (із журн.).

2. У цирку — складні перельоти гімнастів з однієї рухомої трапеції на другу. *Всі види вольтижування демонструються як циркові номери* (з наук.-попул. літ.); *У лондонському цирку було все, що ми звикли бачити у звичайному цирку, але із "кіннотним профілем": акробатика верхи на конях, живі піраміди з вершників, вольтижування* (з газ.).

3. *спорт.* Вид кінного спорту, коли вершник виконує гімнастичні вправи на коні, який рухається кроком, риссю або галопом. *Йому .. соромно було признатися собі, що .. він, майстер .. вольтижування, не може його наздогнати* (М. Руденко); *У програму спеціалізованої базової підготовки спортсменів-вершників необхідно ввести спеціальні комплекси з вольтижування* (з наук. літ.).

ВОЛЬТИЖУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., спорт.* Виконувати гімнастичні вправи з базовими елементами акробатики на спині тварини (перев. коня, бика) під час її руху. *Перед нами не бій биків, а ритуальна гра, учасники якої вольтижують на спині тварини* (з газ.).

ВОЛЬТИНІ́ЗМ, у, *ч.* Здатність комахи давати від одного до кількох поколінь на рік. *Для розрахунку середньої кількості денних лускокрилих дані обліків кожного виду повинні бути промодульовані за індивідуальними параметрами сезонності та вольтинізму розвитку його генерацій* (з наук. літ.); *Значення параметрів сезонності та вольтинізм для видів регіональної фауни отримано внаслідок аналізу діаграм розвитку генерацій* (з наук. літ.).

ВО́ЛЬТІВ, ова, ове: △ **Електри́чна (во́льтова) дуга́** *див.* **дуга́.**

ВОЛЬТМЕ́ТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання напруги електричного струму між двома точками електричного кола. *Прикладом непрямого вимірювання може служити визначення опору резистора за допомогою амперметра і вольтметра* (з наук. літ.); *Для вимірювання напруги застосовуються прилади, що називаються вольтметрами* (з навч. літ.); *Перед очима рухалися стрілки, .. вискакували цифри вольтметрів кожного споживального агрегату* (Іван Ле).

ВОЛЬТФА́С, у, *ч., розм.* Раптовий розворот кого- або чого-небудь для зміни напрямку руху. *Авто раптово робить вольтфас на трасі* (з газ.); * Образно. *Неочікуваний вольтфас Організації Об'єднаних Націй щодо Лівану зумовлений зміною її попередньої позиції на протилежну*

стосовно до демаркації морського кордону між Ліваном та Ізраїлем (із журн.).

ВОЛЬФА́РТІВ, това, тове: △ **Вольфа́ртова му́ха** *див.* **му́ха.**

ВОЛЬФАРТІО́З, у, *ч., вет., мед.* Захворювання, яке спричиняють личинки вольфартової мухи. *Значний вплив на стан вівчарства мають паразитарні хвороби, у тому числі личинкові ентомози — естроз та вольфартіоз* (з наук. літ.); *Унаслідок механічної та токсичної дії збудників вольфартіозу в організмі овець виникають запальні процеси* (з наук. літ.).

ВОЛЬФРА́М, у, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 74; тугоплавкий метал сріблясто-білого кольору. *Прогнозування родовищ вольфраму й молібдену ґрунтується на їх зв'язку із гранітними масивами* (з наук. літ.); *З елементів шостої групи періодичної системи до металів належать хром, молібден і вольфрам* (з навч. літ.); *Пустотна лампочка складається з тонкої "нитки" — дротинки, виготовленої з дуже тугоплавких металів: вольфраму, танталу або їх сплавів* (з навч. літ.).

ВОЛЬФРАМА́Т *див.* **вольфрама́ти.**

ВОЛЬФРАМА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **вольфрама́т,** у, *ч.).* Солі вольфрамової кислоти, що використовуються у текстильній, лакофарбовій промисловості та в рентгенографії. *З використанням потужного лазерного випромінювання можна викликати фотолюмінесценцію домішкових іонів у кристалах вольфрамату кадмію* (з наук. літ.).

ВОЛЬФРАМІ́Т, у, *ч.* Мінерал класу вольфраматів і молібдатів, який має алмазний блиск; руда вольфраму. *Вихідною сировиною для одержання вольфраму служить мінерал вольфраміт — суміш вольфрамокислих солей заліза і марганцю* (з наук.-попул. літ.); *Найважливіша вольфрамова руда — вольфраміт — складається із залізної та марганцевої солей вольфрамової кислоти* (з навч. літ.).

ВОЛЬФРАМО́ВАНИЙ, а, е, *мет.* Дієпр. пас. до **вольфрамува́ти.** *Сульфурований оксид цирконію є більш активним, ніж вольфрамований оксид цирконію* (з наук. літ.).

ВОЛЬФРА́МОВИЙ, а, е. Який містить вольфрам. *Для потреб нафтової промисловості виробляли спіральні центратори, оснащені ребрами з вольфрамового сплаву* (з наук. літ.); *Використовуючи магнітні сепаратори, збагачують залізні, марганцеві, титанові, вольфрамові та інші руди* (з наук.-попул. літ.); *Вольфрамові покриття хімічно дуже стійкі* (з навч. літ.); // Вигот. з вольфраму. *Як джерела випромінювання використовуються лампи з вольфрамовою ниткою розжарення* (з наук. літ.); *У дисертації наведено розв'язки двомірних задач про прямий удар кулі пістолета по сталевій плиті та пробивання сталевої тришарової перешкоди вольфрамовим осердям* (з наук. літ.); *У 1910 р. були створені перші пустотні лампи з вольфрамовою ниткою* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЬФРАМУВА́ННЯ, я, *с., мет.* Дія за знач. **вольфрамува́ти.** *Молібденування і вольфрамування проводили у вакуумі* (з наук. літ.).

ВОЛЬФРАМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, мет.* Покривати металеву поверхню вольфрамом. *Вольфрамувати інструментальну сталь.*

ВО́ЛЬЮМ, ВО́ЛЮМ, а, *ч., фін.* Кількість акцій чи операцій із цінними паперами за певний проміжок часу, перев. за одну біржову сесію. *Узявши за основу модель алгоритму середнього розподілу волюму протягом сесії торгів у межах одного дня, ми можемо оцінити середнє значення для кожного моменту* (із журн.).

ВО́ЛЮМ *див.* **во́льюм.**

ВОЛЮ́М, у, *ч., рідко.* Том, книга; манускрипт. *Волюм має близько тисячі сторінок і тираж достатній — двадцять тисяч примірників* (з газ.).

ВОЛЮМЕ́ТР *див.* **волюмоме́тр.**

ВОЛЮМЕТРІ́Я *див.* **волюмометрі́я.**

ВОЛЮМІНО́ЗНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Багатотомний. *Недаремно М. Грушевський вважав, що перший том волюмінозного "Описання Старої Малоросії" представив науковій громадськості О. Лазаревського як "найбільшого дослідника, якого мала Лівобічна Гетьманщина"* (з наук. літ.).

2. Великий, об'ємний. *Православні консерватори були вдоволені, що у них є такий волюмінозний компендіум — трактат Василя Острозького* (з наук. літ.).

ВОЛЮМКОНТРО́ЛЬ, ю, *ч.* Вирівнювання і регулювання рівня звуку при електроакустичній передачі. *Автоматичний волюмконтроль.*

ВОЛЮМОМЕ́ТР, ВОЛЮМЕ́ТР, а, *ч.* Прилад для визначення вмісту твердої або рідкої речовини. *Для прямого вимірювання тканинного об'єму грудної залози видалений препарат вміщували в спеціальну ємність волюмометра і фіксували його показання* (з наук. літ.).

ВОЛЮМОМЕТРІ́Я, ВОЛЮМЕТРІ́Я, ї, *ж.* Методи об'ємного аналізу, що ґрунтуються на вимірюванні витраченого реактиву або виділеного чи поглинутого газу. *З використанням методу волюмометрії визначено коефіцієнти проникності мембран клітин* (з наук. літ.); *Збільшення щитоподібної залози за даними волюмометрії було встановлено у 36,7 % школярів першої групи, у 46,7 % — другої групи та у 40 % — контрольної групи* (з наук. літ.).

ВОЛЮНТАРИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Напрям у філософії, представники якого вважають людську волю першоосновою і творцем дійсності. *Волюнтаризм у строгому смислі — це філософська течія XIX ст., що зробила поняття волі своїм головним принципом* (з наук. літ.); *Передумовою новітнього волюнтаризму стало вчення Е. Канта про першість практичного розуму* (з навч. літ.); *Розуміння національної ідеї у Д. Донцова поєднує в собі елементи волюнтаризму із суб'єктивним розумінням нації* (з газ.).

2. *псих.* Визнання волі, а не розуму основним у психічному житті людини. *Ідеалістичні уявлення про активну (спонтанну) природу свідомості (душі) містили в експліцитній формі формулу "внутрішнє через зовнішнє", що розвивалася пізніше в таких варіантах інтроспективної психології, як волюнтаризм та інтуїтивізм* (з наук. літ.).

3. Соціально-політична практика, що, нехтуючи об'єктивними законами історичного процесу, керується суб'єктивними бажаннями і довільними рішеннями осіб, які здійснюють її. *Він .. потерпав перед невідворотними звинуваченнями в волюнтаризмі, кар'єризмі* (Ю. Мушкетик); *Потрібна протидія чиновницькому волюнтаризму, втручання якого в наукову та економічну сфери знижує ймовірність успіху* (з наук. літ.).

△ **(1) Економі́чний волюнтари́зм** — довільні рішення у сфері економічного управління державою, в господарській практиці, нехтування об'єктивними умовами і науково об-

грунтованими рекомендаціями. *Певною мірою економічний волюнтаризм наявний у діяльності будь-якого державного правління* (з наук. літ.).

ВОЛЮНТАРИ́СТ, а, *ч.* 1. Послідовник волюнтаризму (у 1, 2 знач.). *В. Липинський вважав, що політичний лідер має бути волюнтаристом, пройнятися макіавеллівською "волею до влади", а не покладатися на "історичні закони"* (з наук. літ.); *В. Вундт відомий в історії психології як волюнтарист* (з наук. літ.); // Прихильник волюнтаризму. *Один з них, що найменував себе Залізняком, називав себе волюнтаристом, європеїстом і писав потайки вірші* (У. Самчук); *Один із найвизначніших сучасних поетів і есеїстів Євген Маланюк як волюнтарист бажає нового типу сильної людини* (із журн.).

2. Той, хто, маючи вольовий характер, схильний до волюнтаризму (у 3 знач.). — *Із режисером кліпу легко було працювати? — Він дуже авторитарний. Він, як і всі керівники, у неабиякій мірі волюнтарист* (з газ.).

ВОЛЮНТАРИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **волюнтари́стський.** *У процесі оформлення власних світоглядних позицій Д. Донцов на свій погляд перебудував волюнтаристичний філософський напрямок* (з наук. літ.); *У цілому М. Драй-Хмара репрезентує типовий для людей 20-х років XX ст. волюнтаристичний гуманізм культури і високої етики* (з наук.-попул. літ.); *Бентежить волюнтаристичний підхід до розв'язання проблем місцевої влади* (з газ.).

ВОЛЮНТАРИ́СТКА, и, *ж., розм.* Жін. до **волюнтари́ст.** *Ольга вважала свою подругу невиправною волюнтаристкою* (з газ.); *На думку колег, Ніна Сергіївна все ж була волюнтаристкою* (з газ.).

ВОЛЮНТАРИ́СТСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **волюнтари́зм** 1, 2. *Неоязичництво у своєму розвитку відбуло "парадигмальні періоди": волюнтаристський, гедоністичний, космоцентричний та перфекціоністський* (з наук. літ.); *Прибічники волюнтаристської теорії вбачають її сутність виключно у волі* (з наук. літ.); // Заснований на волюнтаризмі. *Суб'єктивний ідеалізм Й.-Г. Фіхте має волюнтаристський характер, оскільки філософ ототожнює розум і волю* (з наук. літ.); *Деякі законодавчі акти містять у собі не реальний, а паперовий волюнтаристський віртуальний зміст* (із журн.).

2. Характерний для волюнтариста (у 2 знач.). *У законі скасовано волюнтаристський розподіл коштів за поставлену електроенергію і впроваджено рівні умови ведення підприємницької діяльності* (із журн.); *Завдання уряду — захистити економіку від політичних ризиків, волюнтаристських рішень, здатних розбалансувати бюджет* (з газ.).

ВОЛЮ́ТА, и, *ж.* 1. Скульптурна прикраса у вигляді спірального завитка з вічком у центрі на капітелі іонічної колони або на консолі. *У центрі фасаду митрополичої палати піднімається характерний для українського бароко причілок, пишно декорований пілястрами, волютами й кованими в міді "сонцями"* (з наук. літ.); *Волюта належить до орнаментних прикрас будинків* (з наук.-попул. літ.); *У чернігівському Троїцькому соборі барокові фронтони з волютами є на всіх чотирьох фасадах* (із журн.).

2. Прикраса у формі такого завитка. *Серед археологічних знахідок у Закарпатті чимало медальйонів із місяцеподібними підвісками у формі закручених досередини волют* (з наук. літ.); *Золоті сережки оповиті філігранним мереживом із гірлянд, волют та різноманітних орнаментів, які наближаються до архітектурних* (з наук. літ.); *Особливо цікавим є унікальний золотий убір, що належав, імовірно, боспорському правителю. Рисунок убору складається з волют, листя аканту й великої квітки* (з наук. літ.).

ВОЛЮ́ТНИЙ, а, е. Пов'язаний з волютою. *Волютну форму нерідко мають архітектурні деталі, які об'єднують частини будівлі, а також консолі карнизів, обрамлення порталів, дверей, вікон* (з наук. літ.); *Найбільш поширеними орнаментальними схемами на посудинах були меандрова, волютна, "лицьова"* (з навч. літ.).

ВО́ЛЯ, і, *ж.* 1. *тільки одн.* Одна з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки. *Розрізнюємо кілька головних об'явів душевного* [духовного] *життя: .. волю, тобто можливість звернення наших фізичних чи духовних сил в якімсь однім напрямі* (І. Франко); *Часом він просто голодував.., жив фунтом житнього хліба цілий день, причому мав досить волі, щоб до другого фунта, залишеного на завтра, не доторкнутись* (В. Підмогильний); *Чари покори .. цілковито позбавляють людину волі, примушують її виконувати всі накази* (О. Авраменко); *Волю слід розуміти як засіб реалізації, втілення людиною власної сутності в її життєдіяльності* (з навч. літ.); // Прагнення досягти своєї мети; рішучість. *У Горобенка напружуються нерви, як чутлива тятивка луку, і росте воля перебороти натовп, подолати його. Попри все — подолати!* (Б. Антоненко-Давидович); *Наполегливість, воля — усе на путі переможе — І гірські перевали, і хащі, й глибокі моря* (С. Крижанівський).

2. Бажання, хотіння. *Якби її воля, привчилася б і письма* (Г. Квітка-Основ'яненко); *От, доню, сватає тебе Грицько Пісченко. Чи маєш свобідну волю йти за нього?* (М. Грушевський); — *Хай іде своїм власним шляхом! Це — його воля, його право* (О. Донченко); // Вимога, наказ. *Накажи йому Ларивон голими руками вигребти жар із горна, — Іванко, не задумуючись, кинеться виконувати волю старшого брата...* (М. Руденко); * Образно. *Потреба правди в нашій душі переважала будь-які застереження розуму й тривіальної етичності. Тут діяла якась воля необхідності, потужніша від індивідуальної волі людини* (О. Бердник).

3. Право розпоряджатися чимсь на свій розсуд; влада. *Еней кричить: — Моя тут воля* (І. Котляревський); *З них один промовив: — Браття! Часу маєте доволі, Щоб Бертольда покарати. Він же й так у вашій волі* (Леся Українка); *Людина лишається серед живих своєю лагідністю і добротою, любов'ю і ненавистю. Щоправда, декотрі прагнуть вкарбуватися пам'ятником, злою, нав'язаною іншим, волею, але те — тлінніше за перше* (Ю. Мушкетик); // Дозвіл, згода, рішення. — *А їдучи, прийшлось би брати і жінку, і діточок; а сього без начальства та без їх волі не можна* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Йон хутко довідався про батькову волю* (М. Коцюбинський).

4. Відсутність обмежень; привілля. *І пташкам воля, в чистім полі І пташкам весело літать* (Т. Шевченко); *Хай погуляє дитина. Тільки її волі, поки в мами та в тата* (М. Коцюбинський); *Вільна птахо, в тебе ж пара крил, Чом ти з пекла не втекла на волю?* (П. Воронько); *Ловив* [батько] *скакунчиків у траві, щоб погріти в долоні і пустити на волю* (Віра Вовк); * Образно. *Про що думає мати? ..*

Чи пригадує себе дівчинкою, котра вперше вийшла в поля і мало не захлинулась .. од відчуття полинової волі, од зачудування волошкою, котра зазирнула в очі вічним поглядом? (Є. Гуцало); // Особисте життя вдома (на противагу військовій службі, перебуванню в навчальному закладі закритого типу і т. ін.). — *Завтра ж йому лоб забриють, так поспішає сьогодні нагулятись, щоб було чим волю спом'янути* (Г. Квітка-Основ'яненко).

5. Свобода, незалежність; протилежне неволя, рабство. *Не вмирає душа наша, Не вмирає воля* (Т. Шевченко); *Вічний революцьонер* [революціонер] *Дух, що тіло рве до бою. Рве за поступ, щастя й волю* (І. Франко); [Неофіт-раб:] *А я піду за волю проти рабства, я виступлю за правду проти вас!* (Леся Українка); * Образно. *О хмарко грайлива Яка ти щаслива Що, маючи волю, У далеч пливеш* (І. Гнатюк); // Перебування не під арештом, не в клітці, не на ланцюгу і т. ін. *Немає гірше, як в неволі Про волю згадувать* (Т. Шевченко); *Рибка, почувши волю, стрепенулася, завмерла .. і зникла в глибині* (М. Стельмах); *Оксана нарешті стала на нижню сходинку, що вела нагору до омріяного в уяві бранки виходу на волю* (А. Кокотюха).

6. *іст.* Звільнення рабів, кріпаків із їхнього невільницького стану. *Ще тільки об'явили волю, піщани зашуміли, як окріп у горшку* (Панас Мирний); *Коли Аріона привели в тиранів палац, Періандр пообіцяв хлопцеві викупити його на волю, якщо той віддано служитиме йому* (І. Білик); — *Художник Карл Брюлов намалював портрет Жуковського для імператорської родини, і за ті гроші мені* [Т. Шевченку] *купили волю* (Василь Шевчук).

Випуска́ти (пуска́ти) / ви́пустити (пусти́ти) на во́лю *див.* **випуска́ти; Відпуска́ти / відпусти́ти на во́лю** *див.* **відпуска́ти; Зуси́ллям во́лі** *див.* **зуси́лля; Люди́на до́брої во́лі** *див.* **люди́на; (1) Оста́ння во́ля** *чия* — бажання, розпорядження, висловлене перед смертю. *Бійці виконували останню волю свого героя* (Я. Качура); *Князь помер без причастя, без сповіді, найгірше ж — не повідомивши про свою останню волю, не визначивши спадкоємця своєї влади* (П. Загребельний); **(2) Політи́чна во́ля** — здатність політика, соціальної групи, партії і т. ін. виявляти наполегливість у виборі мотивів для досягнення поставленої мети. *Політична воля є не одноразовою реакцією на виклик часу, а постійним імпульсом, стимулятором до дії* (з навч. літ.); *Основне питання полягає в тому — чи вистачить політичної волі, щоби національний виробник почувався на національному ринку господарем* (з наук.-попул. літ.); **Свобо́да во́лі** *див.* **свобо́да.**

○ **(3) З до́брої** *(рідше* **по до́брій) во́лі,** *у знач. присл.* — добровільно. *Не підеш по добрій волі, то підеш по неволі* (Номис); *Ніхто з доброї волі землі не дасть* (М. Коцюбинський); **(4) Ми́мо (поми́мо) моє́ї (своє́ї, його́** *і т. ін.)* **во́лі,** *у знач. присл.* — несамохіть. *Взагалі не ідеалізуйте мене, я навсправжки кажу, що я сього боюся, я вже раз падала з п'єдесталу, зробленого помимо волі моєї* (Леся Українка); *В такі хвилі Маруся якось помимо своєї волі поглядала на Юрчика* (Г. Хоткевич); *Мимо своєї волі я стежив за кожним його рухом. Я навіть не помічав цього* (Ю. Яновський); **(5) На во́лі,** *у знач. присл.:* а) не в приміщенні. *Ходжу я на волі — не дишу, а несито ковтаю свіже повітря* (М. Коцюбинський); б) не будучи в ув'язненні або в ізоляції від навколишнього світу; протилежне у неволі. *Краще на волі на вітці, чим у неволі в золотій клітці* (прислів'я); в) без будь-яких обмежень. *Добре вам, бабуню, було тут жити на волі, а що я витерпіла за тим ученням!* (Марко Вовчок); г) *(іст.)* будучи звільненим від кріпацтва. *І сниться їй той син Іван .. Уже не панський, а на волі* (Т. Шевченко).

◊ **Віддава́тися / відда́тися на во́лю** *див.* **віддава́тися; Во́лити / вво́лити во́лю** *див.* **во́лити; (6) Во́льному во́ля** — як хочете (хочеш). *Не хочеш говорити — вольному воля* (М. Коцюбинський); — *То, може, мені піти? — Вольному воля* (М. Стельмах); **(7) Во́ля ва́ша (твоя́)** — уживається для шанобливого висловлення згоди з ким-небудь; хай буде так. [Наталка:] *Воля ваша, добродію, а ви так .. говорите, що я того і не розумію* (І. Котляревський); — *Добре, товаришу Опанасе. Коли вже так все склалось і на те ваша воля, поховаємо Василя самі* (О. Довженко); **Дава́ти / да́ти во́лю** *див.* **дава́ти; Дава́ти / да́ти во́лю нога́м** *див.* **дава́ти; Дава́ти / да́ти во́лю почуттю́ (почуття́м)** *див.* **дава́ти; Дава́ти / да́ти во́лю рука́м** *див.* **дава́ти; Дава́ти / да́ти во́лю се́рцю** *див.* **дава́ти; Дава́ти / да́ти во́лю сльоза́м** *див.* **дава́ти; Дава́ти / да́ти во́лю язико́ві** *див.* **дава́ти; Диктува́ти свою́ во́лю** *див.* **диктува́ти; Заклика́ти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку)** *див.* **заклика́ти; Зда́ний на вла́сну во́лю** *див.* **зда́ний**[1]; **Ма́ти во́лю** *див.* **ма́ти**[2]; **(8) Моя́ (твоя́, його́** *і т. ін.)* **во́ля во́лить** — я маю (ти, маєш, він і т. ін. має) право наказувати, розпоряджатися ким-, чим-небудь, робити щось. — *Яке право ти маєш зо мною битись, — кричав отаман* [Миколі], — *ти мені не пригонич і не хазяїн. Тут моя воля волить* (І. Нечуй-Левицький); **Не ма́ти [своє́ї] во́лі** *див.* **ма́ти**[2]; **(9) По во́лі чи по нево́лі <По во́лі-нево́лі>** — так чи інакше, все одно. *По волі-неволі Найду свою долю!* (Т. Шевченко); *По волі, чи по неволі, але він не їв нічого м'ясного, навіть не пив води, біля якої близько лежало м'ясо чи щось подібне* (І. Багряний); **(10) По [свої́й] во́лі:** а) як хто хоче, за чиїмсь уподобанням. *Тут всі по волі забавлялись, Пили, іграли, женихались* (І. Котляревський); б) за власним бажанням, без примусу. [Лукаш:] *По волі ж і піду, як тільки схочу, ніхто нічим мене тут не прив'яже!* (Леся Українка); **Пуска́ти / пусти́ти на во́лю Бо́жу** *див.* **пуска́ти; (11) Своя́ во́ля** — право розпоряджатися ким-, чим-небудь, здійснювати, робити щось на свій розсуд. — *Він ще й рад буде, щоб збути нас і щоб тут йому своя воля була з Тимохою поратись* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Хто не злякався сили, той зберіг нескорений дух. Проте ствердіть свою волю мудрістю й мужністю* (О. Бердник); **Си́ла во́лі** *див.* **си́ла; Чини́ти свою́ во́лю** *див.* **чини́ти**[1]; **Чини́ти / учини́ти во́лю** *див.* **чини́ти**[1].

ВОЛЯ́КА, и, *ч.* Збільш. до **віл**[1]. *Добрий воляка язиком, мов серпом, траву під зуби захоплює* (Ганна Барвінок); * У порівн. *Переступив* [Ковтун] *з ноги на ногу і невдоволено сказав: — .. Людина, як воляка, мусить увесь вік гнути спину, слонятись, мучитись і не знати, для чого це* (М. Івченко); *Ми грали в квача. Для цього треба мати .. гостре око, меткі руки, швидкі, як вітер, ноги і, головне, товсту, як у воляки, шкіру* (А. Дімаров); *Через місяць заживає* [виразка на нозі], *тебе женуть на роботу, ти трудишся кілька днів, як воляка в плузі* (П. Загребельний).

ВОЛЯПЮ́К *див.* **волапю́к.**

ВОЛЯ́Р, á, *ч.* Те саме, що **волови́к** 1. *Он два пастухи зійшлися — далеко їх видко. "Наш" зіперся на свою ґирлиґу і стоїть у мальовничій позі; сардак трохи вітер одвіває. А той, воляр, далеко одставив від себе свою довгу трембіту й

кінець її обіпер на землю (Г. Хоткевич); *На засіданні були і волярі, і пташниці, і конюхи* (Григорій Тютюнник); *Якщо воляр добрий і паша хороша, то до осені віл стає гладкий, важенний, шерсть на ньому аж блищить, як атласна* (Ю. Логвин).

ВОЛЯ́РНЯ, і, *ж.* Те саме, що **воло́вня.** *Зробивши кілька кругів, .. цілковито присмирнів* [бугай], *і Павло спокійно відвів його до волярні* (Григорій Тютюнник); *Забудова карпатських полонинських стоїщ має різний набір господарських будівель (корівник, конюшня, волярня, телятник та ін.)* (з наук.-попул. літ.).

ВОЛЯ́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **віл**[1]; пов'язаний з волом. *Покликав чоловік сина, і той вийшов з волячого вуха* (з казки); *Проміж людських голів* [на ярмарку] *стирчать рогаті волячі голови* (І. Нечуй-Левицький); *Лагідні волячі морди ремиґали поблизу* (Ю. Яновський); *Дехто з гречників лишився замітати сліди коліс і волячих ратиць* (І. Білик); *Черпали вино собі довговолосі ахеї .. Хто за шкуру волячу, а хто і за цілу корову* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * У порівн. *Привезли оце якось у лавку картини всякі — на тій сливи намальовано, сині, великі, як воляче око, на тій груші червонобокі в листочках* (Григір Тютюнник).

2. Власт. волові, характерний для нього. *Темп їзди був трохи швидший за волячий — 100 кілометрів поїзд ішов п'ять годин!* (І. Багряний); *Такі, як Каргат, або з волячою упертістю ламають усе на своєму шляху, або ж .. розбивають собі лоб* (Ю. Шовкопляс); *Ми думаємо, що це у нас шляхетна толерантність, а це у нас воляче терпіння* (Л. Костенко); // Такий, як у вола. — *Згубивши Стара, ми поставимо під загрозу наші стратегічні плани на майбутнє, — озвався корпоратист з волячим підборіддям* (О. Бердник); *Поряд "худі козачки" — Терентій Бухало та Лаврентій Нетудичхайло, з оселедцями на вухо закрученими, з волячими потилицями* (В. Нестайко).

3. Признач. для вола, волів. *Робітники з волячими упряжками направлялись на Рось* (Ю. Логвин); *Серед численних експонатів місцевого історико-краєзнавчого музею колишня олійниця, незнана досі конструкція жорен, воляче ярмо, прядки, вулик-дуплянка, солом'яник для зерна* (з Інтернету).

4. *перен.* Дуже важкий, непосильний. — *У нас не голова колгоспу, а якийсь гаспид .. От накладе на дівочі плечі волячу ношу, та й звітріє твоя краса* (М. Стельмах); *Здавалося, що золотаве розп'яття* [скульптура] *не має дотичності до гайдуцьких канчуків, до тупої волячої роботи на дідицьких лапах* (Р. Федорів).

5. *перен.* Дуже міцний, сильний. *Здоров'я в мене воляче* (І. Муратов); *В його волячих жилах козацька кров пульсує і гуде!* (В. Симоненко); — *У мене серце не воляче. Я хочу спокійно дожити до пенсії. А там хоч потоп, — Стратон Стратонович дав зрозуміти, що всім можна розходитися* (О. Чорногуз); *Пароплав .. вирушав до Марселя. Затрамбували* [мене] *в контейнер, де я не задихнувся тільки тому, що мав .. волячі легені* (В. Шкляр).

Бича́ча (воля́ча) си́ла *див.* **си́ла; Воля́ча ши́я** *див.* **ши́я; Воля́чі о́чі** *див.* **о́ко**[1].

ВО́МБАТ, а, *ч.* Сумчастий ссавець родини вомбатових, схожий на маленького ведмедя; поширений в Австралії. *У австралійському міфі розповідається про величезну жабу, яка в засуху випила всю воду на землі. Звірі довго радилися, як уникнути смерті, а старий і мудрий вомбат порадив жабу розсмішити* (з наук. літ.); *Вомбати активні вночі* (з наук.-попул. літ.); *Вомбат рив собі лігво, мов барсук* (із журн.).

ВО́МПИТИ, плю, пиш; *мн.* во́мплять; *недок., діал.* Вагатися; соромитися. *Пили, як брагу поросята, Горілку так вони тягли; Тягли тут пінненьку Троянці, Не вомпили Сициліянці* [сицилійці], *Черкали добре назахват* (І. Котляревський).

ВО́НА, и, *ж.* Назва грошових одиниць Корейської Народно-Демократичної Республіки та Республіки Корея. *Південнокорейську вону вдруге було введено в обіг 9 червня 1962 року* (з наук.-попул. літ.); *Текстові написи на північнокорейських вонах відображено корейською мовою* (із журн.); *Вони можна придбати в південнокорейських банках, спеціалізованих обмінних пунктах та у великих готелях* (з Інтернету).

ВОНА́, її *(з прийм.* до неї, від неї *і т. ін.), займ. особ. 3 ос. одн., ж.* 1. Уживається на позначення предмета мовлення, вираженого іменником жіночого роду однини в попередньому реченні або після цього займенника. *Линь, моя пісне, як чайка прудкая, — Вона не боїться, що в морі загине* (Леся Українка); *Баба Сикліта дуже жаліла, що не вспіла наказати Марусі, як треба поводитись із сватами, і все, наче її кортіло, хотіла штовхнути дочку або сказати їй* (Грицько Григоренко); *Тут я зустрівся з музою своєю. І, взявши в руки ліру й срібний лук, Пливу, як тінь, по морю снів за нею* (М. Рильський); // У сполуч. із займ. с а м а виділяє певний предмет мовлення з ряду йому подібних. *Поміж брівоньками дівчини склалася смужка, щічки заграли рум'янцем, а сама вона важко дихала й дивилася кудись на бік, неначе бачила там одповідь на якусь думку* (А. Кащенко); *Вона сама — селянка, дочка горівника-мужика, і не їй боронити тих, хто віки тримав у горі її батьків* (В. Винниченко); *Нереальне, все нереальне, пливе-напливає їй перед очі, сивою каламуттю та грипозною жовтизною заволікається світ, і сама вона вже ніби занурюється в якісь важкі, невилазні води тропіків...* (О. Гончар); // У сполуч. з часткою о с ь (о т) набуває вказівного характеру. *От вона — сіра пляма лиця. Темна постать із лабораторії поспішає на голос* (В. Винниченко); —*Хочете, може, "зенітку" мою побачити? Ось вона! — і погладив ніжно дід Свирид свої вила-трійчата...* (О. Вишня); *Ось вона, свобода! Гуляй — скільки хочеш* (О. Гончар); — *Бери братницю златну, я також докину в неї жменю турицької землі. Хай ліпше так, ніж... Ось вона — я привіз із собою!* (І. Білик).

2. *тільки род. в.* Уживається у значенні присвійного займенника. *О Боже мій милий! така твоя воля, Таке її щастя, така її доля* (Т. Шевченко); *До війни Ляля часто бігала до цього будинку, де жила одна з найулюбленіших її вчительок* (О. Гончар); *Василько бачив її* [мами] *тінь на стелі* (О. Бердник).

Ось я тобі [вам, їй *і т. ін.***] дам <Він тобі [вам, їм** *і т. ін.***] дасть>** *див.* **я**[2]**; Свої́м (його́, її́** *і т. ін.)* **ро́бом роби́ти** *див.* **роби́ти; Утра́пити зроби́ти по його́ (її́, їх)** *див.* **утрапля́ти.**

◊ **Алла́х з ним (з не́ю, з тобо́ю** *і т. ін.)* *див.* **Алла́х; Бий (бери́, тряси́) / поби́й тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **тря́сця** *див.* **би́ти; Бий / поби́й тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка** *і т. ін.) див.* **би́ти; Бий / поби́й тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **си́ла Бо́жа** *див.* **би́ти; Біс (кат, чорт) би його́ (тебе́, її́** *і т. ін.)* **взяв** *див.* **біс**[1]**; Біс (чорт, ді́дько, кат) із ним (з не́ю, з тобо́ю** *і т. ін.) див.* **біс**[1]**; Бог тобі́ (йому́, їй** *і т. ін.)* **судді́** *див.* **Бог; Бог (Христо́с) з ним (з не́ю, з тобо́ю** *і т. ін.) див.* **Бог; Бода́й на те́бе (на ньо́го, на не́ї** *і т. ін.)* **тря́сця й боля́чка** *див.* **тря́сця; Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її́**

і т. ін.) взяла́ лиха́ годи́на <Взяла́ б його́ (тебе́, її́ і т. ін.) лиха́ годи́на> див. годи́на[1]; Бода́й (щоб, неха́й би і т. ін.) ти (він, вона́ і т. ін.) сказ́ився (скис, зслиз і т. ін.) <Сказ́ись (ски́сни, зсли́зни) ти> <Сказі́ться (ски́сніть, зсли́зніть) ви> див. сказ́итися; Бода́й (щоб) ти (він, вона́ і т. ін.) ска́пав, як віск див. ска́пувати; Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ і т. ін.) пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли і т. ін.) див. пропада́ти; Будь він (ти, вона́ і т. ін.) [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> див. бу́ти; Будь [ти (він, вона́ і т. ін.)] нела́дний (рідко нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> див. бу́ти; Враг його́ (її́, ї́хній і т. ін.) ма́тері див. враг; Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх і т. ін.) [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх і т. ін.) ма́ти зна́є (зна)> див. враг; Грець (холе́ра, хрін) з ним (з не́ю, з тобо́ю і т. ін.) див. грець[2]; Грім би тебе́ (його́, її́ і т. ін.) вда́рив (поби́в, прибив́, лу́снув ясе́нний) див. грім; Де вже тобі́ (йому́, їй і т. ін.) див. де[2]; Ді́дько б його́ (тебе́, її́ і т. ін.) взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ і т. ін.) ді́дько ві́зьме (забере́)> див. ді́дько; Ді́дько (чорт) [йому́ (їй, їм і т. ін.)] ра́дий (рад) див. ді́дько; З чим його́ (її́) ї́дять див. ї́сти; Ї́дять його́ (її́, тебе́ і т. ін.) му́хи [з комара́ми] див. му́ха; Кат його́ (її́, їх і т. ін.) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] див. кат; Кат його́ (тебе́, її́ і т. ін.) [ба́тька (го́лову)] зна́є (зна) див. кат; Куди́ [вже] тобі́ (йому́, їй і т. ін.) див. куди́; Ли́хо (біда́, лиха́ годи́на) його́ (її́, їх і т. ін.) зна́є див. ли́хо[1]; Мара́ його́ (її́, їх і т. ін.) зна́є див. мара́; Ма́тері (бі́сові, рідше ті́тці) його́ (її́, ї́хній і т. ін.) ковіі́нька (ко́рінь) див. ковіі́нька; На моє́ (його́, її́ і т. ін.) о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші і т. ін.) о́чі> див. о́ко[1]; Не взяв його́ (її́, їх і т. ін.) враг див. враг; Не в [мої́х (його́, її́ і т. ін.)] пра́вилах див. пра́вило; Не до те́бе (до ньо́го, до не́ї і т. ін.) п'є́ться (п'ють) див. пи́тися; Не його́ (її́, на́ша і т. ін.) си́ла див. си́ла; Не по його́ (по її́, рідко по йому́) див. він; Не узя́в його́ (її́, їх і т. ін.) біс (кат, чорт) див. біс[1]; [Неха́й] тобі́ (йому́, їй і т. ін.) оси́на див. оси́на; Неха́й (хай) він (вона́, воно́ і т. ін.) [собі́] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> див. тя́митися; Неха́й (хай) за ним (за не́ю, за ва́ми і т. ін.) земля́ про́падом див. земля́; Неха́й (хай) йому́ (тобі́, їй і т. ін.) [лихи́й] прасу́нок! див. прасу́нок; Нівро́ку йому́ (їй, вам і т. ін.) див. нівро́ку; Ну його́ (її́, їх і т. ін.) див. він; Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ і т. ін.) про́падом (рідше пра́хом) <Неха́й (хай, заст. най) пропаде́ / пропада́є про́падом (рідше пра́хом)> див. пропада́ти; Розі́пни́ (розпни́) його́ (її́)! див. розпина́ти[1]; Так його́ (її́, їх)! див. так; Тря́сця йому́ (тобі́, їй і т. ін.) в печінки́ (в печі́нку, в пуп, в бік і т. ін.) див. тря́сця; Хай [би] йому́ (тобі́, їй і т. ін.) тря́сця <Тря́сця б на те́бе> див. тря́сця; Хай (заст. най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті див. зга́дуватися; Хай йому́ (їй, їм і т. ін.) враг див. враг; Хай (неха́й) [би] йому́ (їй, тобі́ і т. ін.) грець (хрін) <Грець його́> див. грець[2]; Хай (неха́й) йому́ (їй, їм і т. ін.) всячи́на (аби́що) див. всячи́на; Хай (неха́й) йому́ (їй, їм і т. ін.) цур див. цур; Хай (неха́й) йому́ (їй, їм і т. ін.) чорт (сім чорті́в, біс, га́спид і т. ін.) див. чорт; Хіба́ [ж] (чи) [тобі́ (йому́, їй і т. ін.)] повила́зило див. повила́зити; Хрін його́ (тебе́, її́ і т. ін.) зна́є див. хрін; Хто [ж] [його́ (тебе́, її́ і т. ін.)] зна́є (зна) див. хто[1]; Хто з ним (з не́ю, з ни́ми і т. ін.) зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ і т. ін.) див. хто[1]; Цур тобі́ (йому́, їй, вам і т. ін.) [та (і)] пек [тобі́ (йому́, їй, вам і т. ін.)] див. цур; Чорт (біс) [його́ (її́, вас і т. ін.)] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ і т. ін.) див. чорт; Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, їй і т. ін.) повила́зило <Повила́зило б тобі́ (йому́, їй і т. ін.)> див. повила́зити; Щоб (бода́й, хай би і т. ін.) тебе́ (його́, її́ і т. ін.) му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка і т. ін.) вбрикну́ла (брикну́ла) див. му́ха; Щоб (бода́й, хай і т. ін.) йому́ (тобі́, їй і т. ін.) кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) див. кі́стка; Щоб він (ти, вона́ і т. ін.) лу́снув <Щоб вона́ [тобі́, їй і т. ін.] лу́снула> див. лу́снути; Щоб [тобі́ (йому́, їй і т. ін.)] ди́хати не дало́ див. дава́ти; Щоб тобі́ (йому́, їй і т. ін.) з води́ й [з] роси́ йшло <З роси́ та з води́ [тобі́ (йому́, їй і т. ін.)]> див. іти́; Щоб тобі́ (йому́, їй і т. ін.) попри́щило див. попри́щити; Щоб тобі́ (йому́, їй і т. ін.) провали́тися див. прова́люватися; Що [ж ти] [йому́ (їй, вам і т. ін.)] зро́биш див. зроби́ти; Що ти (він, вона́ і т. ін.) забу́в (забу́ла) тут (там)? див. забува́ти.

ВОНИ́, їх (з прийм. до них, від них і т. ін.), займ. особ. 3 ос. мн. 1. Уживається на позначення предмета мовлення, вираженого іменником у множині до або після цього займенника. *Навіть старі хвалили Гущу. Вони ходили розпитать в нього, чи скоро буде нарізка* (М. Коцюбинський); *Запоріжці Софрон Подобайло і Павло Тримана стояли горді й пишні, як архістратиги або орли. На очах у них теж були сльози, але вони їх не помічали* (О. Довженко).

2. *розм.* Уживається для вираження пошани до однієї особи будь-якої статі. *Довгий і блідий швейцар .. прошепотів: Вони ще не встали... "Вони" — то був редактор* (М. Коцюбинський); — *Ех, Тимку, не знаєш ти дядька Мусія: вони в нас хитрі!* (А. Головко); — *Це кричали вони! — сказав він, роблячи наголос на "вони", і махнув рукою в Майїн бік* (М. Хвильовий).

3. *тільки род. в., розм.* Уживається у значенні присвійного займенника. *І на хвилях бурхливих їх душ У дні проби і міри Попадав він із ними* [рабами] *не раз У безодню зневіри* (І. Франко); *Їх пісні ідуть по людях, Всяк пісні ті переймає* (Леся Українка); *Нехай стрілою грудь пробита, нехай творощать далі мене їх золоті копита* (Б.-І. Антонич).

В [усі́й (свої́й, їх і т. ін.)] суку́пності див. суку́пність; Утра́пити зроби́ти по його́ (її́, їх) див. утрапля́ти; Хай би їх порозрива́ло див. порозрива́ти[1]; Як ти смі́єш (він смі́є, ви смі́єте, вони́ смі́ють, ти смів, він смів і т. ін.) див. смі́ти.

◇ Алла́х його́ (тебе́, їх і т. ін.) зна́є див. Алла́х; Бог (рідко Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ і т. ін.)] [святи́й] зна́є (зна, ві́дає, ві́да) див. Бог; Бода́й (неха́й) вони́ [всі] посли́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] посли́зли (пропа́ли)!> див. посли́знути; Бода́й (щоб, неха́й би і т. ін.) ти (він, вона́ і т. ін.) сказ́ився (скис, зслиз і т. ін.) <Сказ́ись (ски́сни, зсли́зни) ти> <Сказі́ться (ски́сніть, зсли́зніть) ви> див. сказ́итися; Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ і т. ін.) пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли і т. ін.) див. пропада́ти; Ва́ша (їх) ми́лість (заст. ми́лость) див. ми́лість; Враг його́ (тебе́, їх і т. ін.) бери́ див. враг; Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх і т. ін.) [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх і т. ін.) ма́ти зна́є (зна)> див. враг; Ді́дько (чорт) [йому́ (їй, їм і т. ін.)] ра́дий (рад) див. ді́дько; Ї́же з ним (з ни́ми) див. і́же; Кат його́ (її́, їх і т. ін.) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] див. кат; Ли́хо (біда́, лиха́ годи́на) його́ (її́, їх

і т. ін.) **зна́є** *див.* **лихо**[1]; **Мара́ його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **зна́є** *див.* **мара́; Назива́ти / назва́ти ре́чі їх (ї́хніми, свої́ми, вла́сними** *і т. ін.)* **імена́ми** *див.* **назива́ти; Не взяв його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **враг** *див.* **враг; Не узя́в його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **біс (кат, чорт)** *див.* **біс**[1]; **Неха́й (хай) він (вона́, воно́** *і т. ін.)* **[собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь>** *див.* **тя́митися; Ну його́ (її́, їх** *і т. ін.)* *див.* **він; Плюва́ти мені (йому́, їм** *і т. ін.)* *див.* **плюва́ти; Так його́ (її́, їх)!** *див.* **так; Хай** *(заст.* **най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті** *див.* **зга́дуватися; Хай йому́ (їй, їм** *і т. ін.)* **враг** *див.* **враг; Хай (неха́й) йому́ (їй, їм** *і т. ін.)* **вся́чина (аби́що)** *див.* **вся́чина; Хай (неха́й) йому́ (їй, їм** *і т. ін.)* **цур** *див.* **цур; Хай (неха́й) йому́ (їм, на ньо́го, на вас** *і т. ін.)* **ха́ле́па** *див.* **ха́ле́па; Хто з ним (з не́ю, з ни́ми** *і т. ін.)* **зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́** *і т. ін.)* *див.* **хто**[1]; **Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид** *і т. ін.)* **[його́ (тебе́, їх** *і т. ін.)]* **[ду́шу] зна́є (зна)** *див.* **чорт; Щасти́ [тобі́ (вам, їм** *і т. ін.)]* **[до́ле (Бо́же)] <Хай (неха́й) тобі́ (вам, їм** *і т. ін.)* **щасти́ть>** *див.* **щасти́ти; Щоб (бода́й) вам [їм] язики́ повідсиха́ли (повсиха́ли)** *див.* **язи́к; Щоб тебе́ (його́, вас** *і т. ін.)* **чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взя́ли́, забра́ли)>** *див.* **чорт.**

ВОНО́, його́ *(з прийм.* до нього, від нього *і т. ін.), займ. особ. 3 ос. одн., с.* 1. Уживається на позначення предмета мовлення, вираженого іменником середнього роду однини в попередньому реченні або після цього займенника. *От .. одважилось* [щеня] *вхопить Шматок м'ясця, щоб не кортіло. Лев бачить, що воно зробило, Та змилосердився — мовчить* (Л. Глібов); *Хай щастя, друже, не найшов ти, — Але нащо тужить за ним?* (М. Рильський); *Обличчя його було землисто-сіре, зосталось таким навіть після того, як він витер з нього пилюку* (О. Гончар); // У сполуч. із займ. с а м е *(див.* **сам**) виділяє певний предмет мовлення з ряду йому подібних. — *Зараз я взагалі не можу про людство думати. Нехай воно саме подумає, дивлячись на мене* (О. Довженко); *В тій книженції словом "нефрит" і не пахло, але було інше, про що сусідка стовідсотково запевняла, що то воно саме і є, бо теж про нирки згадувало* (Ю. Винничук); *Чоловік дивився на довгу, через усю спину, рану звірятка і думав, чим би його біді зарадити. Наче й не воно врятувало його від сутички із чорною смертю. Але все ж саме воно відігнало від скелі змію* (Ю. Логвин); // У сполуч. з часткою о с ь (о т) набуває вказівного характеру. — *Питаєш, як живу? Дивися сама. От воно, моє життя бурлацьке, все перед тобою, мов на тарілці виставлене* (М. Сиротюк); — *Торік, може, знаєш, нашим шляхом на Польщу відступало військо Пілсудського. От воно, утікаючи, й покинуло підбитий автомобіль* (М. Стельмах); *Коли йдеться про удачу, талан — тоді цей жереб не витягнеш і з десяти, а лихо — ось воно, ти вихопиш його із заплющеними очима, маючи один шанс із мільйона* (В. Шкляр).

2. *тільки род. в.* Уживається у значенні присвійного займенника. *Крізь дах припікало сонце. Промені його стояли купою стовпів із смороду й диму* (Ю. Яновський); *Від спеки місто важко дише, й чоло його шорстке й червоне під віялом нічної тиші поволі стигне і холоне* (Б.-І. Антонич).

3. *розм.* Уживається у значенні вказівного займенника цє. [Л і к а р:] *А знаєте, Олімпіадо Іванівно, як дивлюсь я на оті книжки, то здається.., на їх місце стане тоненький збірник творів Ореста Михайловича Груїча. Воно і для поліції і для дівочого серця легше буде* (Леся Українка); *То* [пластинки] *був найдорожчий Оленчин скарб, який вона збирала протягом довгих років, уриваючи з кожної стипендії якусь частку грошей. А тепер воно як знахідка* (В. Кучер).

4. *розм.* Уживається у значенні займенників в і н, в о н а з відтінком пестливості або зневажливості. *Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ще таке молоде та дурне* (Сл. Гр.); *Або, може, вже такою Воно* [княжна] *й уродилось? Або, може, молодеє Чи не полюбило Кого-небудь?* (Т. Шевченко).

5. *розм.* Уживається у значенні підсилювальної частки. [Ч о л о в і к:] *Воно ж тепер і копати важко* (І. Микитенко); *І що воно за дитина, ніяк не заплаче!* (К. Гордієнко); *Власне, і Товариство їхнє було .. всім доступне, з промовами та писаниною!.. Воно й не диво, що хтось доніс...* (Валерій Шевчук).

На що це (то) [воно́] схо́же *(рідше* **похо́же)?!** *див.* **схо́жий**[1].

◊ **Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!>** *див.* **зада́влюватися; (1) Куди́ воно́ йде́ться** — як буде. *Ось і тепер учуває у своєму серці якусь тиху тугу. Вона знає, куди се воно йдеться, до чого доведе...* (Панас Мирний); *А з неділі в Князівці ярмарок... Якщо й отут, на велелюдді, не дізнатись, не розторопати, що воно діється та куди воно йдеться, то вже де ж тоді!* (А. Головко); **Неха́й (хай) він (вона́, воно́** *і т. ін.)* **[собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь>** *див.* **тя́митися; (2) Он (ось) [воно́] як** *(розм.* **я́кечки)** — уживається для вираження подиву, захоплення або іронічного ставлення до чого-небудь. — *Он воно як! Це дивне діло! Признаться, де вже я не був — Такого діла я не чув* (Л. Глібов); — *Ніякого наказу .. я не одержував .. — Ах, он як! Розумію. До речі, в штабі це також передбачали* (О. Довженко); *Чоловік роззявив від подиву рота і стояв так кілька секунд, потім .. блаженно закректав і .. сказав Дорошеві: — Ось воно якечки* (Григорій Тютюнник); — *Он як! — похопився редактор, нашорошивши вуха* (О. Бердник); **(3) Он (от, ось) воно́ що!** — уживається для вираження сильного здивування з якого-небудь приводу, захоплення чимось або здогаду про що-небудь. — *Еге, так от воно що! Тут догадався дід, що чортяка та закохався у відьму* (М. Старицький); *Ось воно що! Недавно була корчма, а тепер школа* (М. Коцюбинський); *Ах, он воно що, значить, її веселі, язикаті сусідки вважають за потрібне піклуватися про неї? Вже, мабуть, добре почесали язики і в кімнатах гуртожитку, і на фабриці* (В. Собко); **(4) Отож-то (ото́ж-бо, то ж то, то́ж-бо) й воно́ (є)** — уживається для вираження підтвердження або наголошення на очевидності, істинності чогось перев. з відтінком повчальності, докору і т. ін. [П а с т у х:] *Що дешевше, лід чи кришталь?* [С л у ж е б к а:] *Та відомо, що лід.* [П а с т у х:] *Отож-то й є!* (Леся Українка); *Курлов свердлив його таким божевільно спокійним поглядом, що Уповайченков не витримав і нахилив голову. — Отож-бо й воно, — задоволено прошипів полковник* (Л. Первомайський); *То ж то й воно, що душа в тебе молода та гаряча і довірлива до всього... Оберігай її, Маковею, не звихни ніде!..* (О. Гончар); — *Тож-бо й воно, що відступати — це ще не значить програти сутичку чи баталію...* (Є. Доломан); **Що [воно́] й до чо́го** *див.* **що**[1]; **(5) Я́кось (я́кось-то) [воно́] бу́де** — уживається для вираження запевнення, що все влаштується, обійдеться. — *Призначили мене головою троянівської артілі. Олена сплеснула руками .. — Мо-*

же б, ти відмовився, доки не пізно? В тебе одна пара очей. За всім не вгледиш. — Якось воно буде (Григорій Тютюнник); *— Не журися, жінко, якось-то буде, — заспокоює її поглядом і рухом руки Мар'ян* (М. Стельмах).

ВО́НПИТИ, плю, пиш; *мн.* во́нплять; *недок., діал.* Сумніватися. *Не вонпив старий Шрам, що його Петро укладе Тура, дармо що Тур такий коренастий* (П. Куліш).

ВОНЮ́ЧИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **смердю́чий.** *Ся улиця вела у пекло, Була вонюча і грязна .. Од диму вся була чадна* (І. Котляревський); *Все таке огидне, мовляв, наче я влізла в помийну, вонючу яму* (Ганна Барвінок); *Увечері в хаті у Горпини на столі стояв вонючий каганець і неясно горів* (Грицько Григоренко).

ВОНЮ́ЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **смердю́чка.** *Зафіксовано десятки народних назв, у яких відбито негативне ставлення людей до рослини чи її властивостей, наприклад, вонючка, кисляка* (з наук.-попул. літ.); *Про скунса знаємо лише те, що це — американська вонючка, витримати запаху якої не в змозі ніхто. А про скунса як домашнього вихованця нам майже нічого невідомо* (з газ.).

ВОНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **смерді́ти.** *Увійшли до сіней, у яких було зовсім темно і страшно воняло торішньою гнилою капустою* (І. Франко); *Миколка сів до борщу до того... А борщ же той... аж воня* [воняє], *аж нудить кислятинням* (А. Тесленко); *— Та що воно воняє у вас там смалятиною? Дихання просто забиває* (А. Головко).

ВООЗ, *невідм., ж.* Скорочення: Всесвітня організація охорони здоров'я. *Керівним органом ВООЗ є Всесвітня асамблея охорони здоров'я, де представлені всі держави — члени організації* (з наук.-попул. літ.); *ВООЗ почала розробку стратегії, мета якої — скоротити споживання алкоголю у світі* (з газ.); *Експерти ВООЗ переконані, що основою системи охорони здоров'я має бути первинна медико-санітарна допомога* (з Інтернету).

ВОПІЮ́ЩИЙ, а, е, *книжн.* Те саме, що **вола́ючий.** *Володимир Винниченко написав до І. Багряного листа: "Вельмишановний Іване Павловичу, велике спасибі Вам за книгу* ["Сад Гетсиманський"]. *Вона — великий вопіющий і страшний документ"* (з публіц. літ.).

◊ **Го́лос (глас) вола́ючого (вопію́щого) в пусте́лі** *(рідко* **в пусти́ні)** *див.* **го́лос.**

ВОРА́ТИ, рю́, ре́ш, *док., рідко.* Зорати певну ділянку землі. *Було в нас два воли; спряжуться з сусідом: нам трошки ворють, собі багато* (Ганна Барвінок).

ВОРА́ТИСЯ *див.* **во́рюватися.**

ВО́РВАНЬ, і, *ж.* Жир, який добувають з морських ссавців (китів, тюленів і т. ін.) та риб. *Століттями люди користувались світлом, яке при горінні давала ворвань, що вважалась найкращим джерелом яскравого освітлення* (з наук.-попул. літ.); *В часи китобійного промислу ворвань витоплювали і використовували для багатьох цілей* (з наук.-попул. літ.); *Ворвань широко застосовується у кухні місцевого населення арктичних країн* (із журн.).

ВОРИ́НА, и, *ж.* 1. Зрубаний тонкий довгий стовбур дерева, який використовують для огорожі; жердина. *Ми взяли ворину таку, як у руку завтовшки, та довгу, та рівну* (Сл. Гр.); *Довбуш вертить важкою вориною, як легеньким яким патичком* (Г. Хоткевич); *З неприхованою цікавістю оглядав Андрій лісову красу, обминаючи прогалини, засіяні просом, пшеницями, яблуневі сади, огороджені воринами або просто обсаджені вишняком і черешнею* (М. Стельмах); *Сусідка тітка Юстина сидить на лавці, вкопаній у землю за воринами* (Є. Гуцало).

2. *рідко.* Загорожа з таких жердин. *З дитячою безпосередністю Мелашка підбігла до ворини, немов аж завмерла, провівши палким поглядом вершника* (Іван Ле).

ВОРИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **вори́на.** *Шофер підходить до воринок і стає в тіні смереки* (О. Кундзич).

ВОРИ́ННИЙ, а, е. Зробл. з ворин (у 1 знач.). *Воринна загорожа.*

ВОРИ́ННЯ, я, *с.* 1. Збірн. до **вори́на** 1. *Череди йшли повагом вузькими стежками, з обох боків обгородженими воринням* (І. Франко); *Забили чотири стовпи, обгородили воринням, і весь тобі корівник, конюшня й кошара* (В. Кучер).

2. *рідко.* Те саме, що **вори́на** 2. *Іван прив'язав білого коня до низького вориння на подвір'ї* (П. Козланюк).

ВОРІЖЕ́НЬКО, *рідше* **ВОРОЖЕ́НЬКО,** а, *ч., нар.-поет.* Ворог (у 1, 2 знач.). *Насудяться воріженьки, — Дівка заміж піде* (з народної пісні); *Б'ється-б'ється Довбуш, рубає панів у пень, а кінця не видно: багато було вороженьків* (з легенди); *Не співає чорнобрива, Кляне свою долю. А тим часом вороженьки чинять свою волю* (Т. Шевченко); *Лукія .. заспівала на весь голос: ".. Брешіть, брешіть, воріженьки, — я вас не боюся!"* (О. Донченко); *— От якби билися отак усі, всі! І з самого початку! Ми б того проклятого воріженька давно загнали на піч* (І. Багряний).

ВОРІ́ТЕЧКА, ВОРІ́ТОЧКА, чок, *мн.* Зменш.-пестл. до **воро́та** 1. *Ой, не ходи, старий, Коло моїх воріточок!* (з народної пісні); *Щедрівочка щедрувала, Воріточка поламала. А ти, пане, не зівай, Воріточка поладнай* (з народної пісні); *— Чи чула ти, дівчинонько, Як я тебе кликав?.. Як повз твої воріточка Сивим конем їхав?* (П. Чубинський); [М а р т а:] *Мати вже й ворітечка десь порозчиняла, гостей виглядаючи* (С. Васильченко); *Він зупинив коня біля сивих ворітечок* (М. Стельмах).

ВОРІ́ТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **воро́та.** *Прив'язавши коней віжками до ворітного стовпа, в хату ввійшов і Настевич* (Ф. Бурлака); *Станковий кулемет почав бити з ворітної протулини* (В. Барка); *У 1972–1973 роках було визначено давній рівень проїзду, вирахувано первісні висоти арок, уточнено розміри і конструкцію валів та ворітної вежі, місце і план надбрамного храму* (з наук. літ.); *Руїни воріт на малюнках мають дві стіни, ворітні арки, вал і залишки надбрамної церкви* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **ворі́тна,** ної, *ж.;* **ворі́тне,** ного, *с.* Викуп, який бере на весіллі з нареченого брат молодої; вирва *(див.* **ви́рва**[2] 1). *Ворітну хлопці з вулиці молодої брали біля воріт її хати* (з наук.-попул. літ.); *На шляху весільного поїзда родичі молодої влаштовували перейму, вимагаючи викуп за молоду. Такі дії повторювалися біля воріт нареченої (ворітне), в сінях, де молоду охороняли дружки* (із журн.).

△ **Ворі́тна ве́на** *див.* **ве́на.**

ВОРІ́ТНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **ворота́р** 1. *Попи були в нього* [протопопа] *замість прислуги і двірниками, і ворітниками, і конюхами* (з наук. літ.); *Замковий гарнізон у мирний час мав 70–100 драгунів кінноти, декілька гарматників, писарів, ворітників та 29 осіб обслуги* (з наук.-попул. літ.).

ВОРІ́ТНИЦЯ, і, *ж.* 1. Прикріплена на завісах одна з двох частин (половин) воріт, брами; ворітня. *Брама була зачине-*

на. Богдана Хмельницького обдало холодом, і саме в цей час зарипіли ворітниці, і брама повільно відчинилась (П. Панч); *Притулившись до хвіртки, стояла, захована ворітницею і тінями, дівчина і руками затискувала уста, щоб не розсміятися* (М. Стельмах); *Коли ж зборов-таки* [Вепр] *в собі почуття перестраху та прочинив ворітницю, зустрівся віч-на-віч із Жаданом* (Д. Міщенко).

2. Стовп, до якого прикріплені ворота. *Ворота вже були причеплені до ворітниць, але так, що їх ніколи не можна було гаразд причинити* (І. Нечуй-Левицький); *Вони пливли .. на позриваних з ворітниць воротях* (О. Довженко).

◊ **Ані́ (ні) ве́рша ані́ (ні) ворі́тниця** *див.* **ве́рша.**

ВОРІ́ТНЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **ворі́тниця** 1. *Хура соломи все ж зачепилася краями за ворітню* (А. Шиян); *Орися знайшла сокиру, кинула на гору шмаття і через хворостяні ворітні виїхала до потоку, що промерз льодком аж до самого дна* (Григорій Тютюнник); *Коли ж виводили за двір, То на ворота впав твій зір, На дві обірвані ворітні* (А. Малишко).

ВОРІ́ТОНЬКА, ньок, *мн.* Зменш.-пестл. до **воро́та** 1. *Через твої ворітонька сивим конем їхав* (з народної пісні).

ВОРІ́ТОЧКА *див.* **ворі́течка.**

ВОРІ́ТТЯ, я, *с., діал.* Ворота. *Без світла темної пори Ні кроку навіть за ворІття!* (П. Грабовський).

ВОРІТТЯ́ *див.* **воротт́я.**

ВОРІ́ТЦЯ, тець, *мн.* Зменш. до **воро́та** 1. *Хиляться ворітця — упали* (П. Чубинський); *Ганя з Ясем бачили в вікно, як гості одчиняли ворітця, як йшли по доріжці, роздивляючись на всі боки* (І. Нечуй-Левицький); *Заскрипіли ворітця, і почулося, як хтось до двора пішов, побренькуючи шаблею і острогами* (Б. Лепкий); *Дівчина вже хотіла ступити на зелененьке, як мох, хоч і засмічене клаптями газет і трісками подвір'я, та в останню мить пройшла мимо похилених ворітець* (Є. Гуцало).

ВОРКІ́Т, кота́, *ч.* 1. *розм., рідко.* Те саме, що **воркоту́н.** — *Гей, старий воркоте, що з тобою приключилося, чого насупився, наче середа на п'ятницю?* (з казки); *Тоді вже згадав я, що той Назарко на цілу округу жіночий воркіт і такий на це діло здатний* (Марко Вовчок).

2. Ласкава назва-прикладка до слова к і т. *Ой кіт-воркіт На віконечко скік, А з віконечка на торжок, Купив собі кожушок, І шапочку боброву, І стьожечку шовкову* (з народної пісні); *Кіт-воркіт біля воріт Чеше лапкою живіт* (А. Малишко); *Була собі хатиночка, навколо неї пліт. Жили в хатинці півничок і сірий кіт-воркіт* (Н. Забіла).

ВОРКІТЛИ́ВИЙ, *рідко* **ВОРКОТЛИ́ВИЙ,** а, е. Який має схильність воркотати (у 1–4 знач.). *Віталій плекає воркітливих птахів понад сорок років* (з газ.); *Тепер навіть воркотливий воротар .. задоволено посміхався* (З. Тулуб); *Він одразу замовкає, задкує і зникає за спинами воркітливих жіночок, які ніяк не заспокояться* (А. Дністровий); // Який воркоче (про голос, струмок і т. ін.). *Директор .. перейшов з пискливого крику на воркітливе бубоніння* (Ю. Збанацький); *Ждан звернув з дороги, облюбував затишну долину з невеликим воркітливим струмком і зеленою травою, кинув поводи* (В. Малик); *Нуртують у дитячих головах мрії, бринять ніжними співами... І манять кудись, і гукають — де шумливі бори, воркотливі потоки, тиховоді озера...* (М. Олійник).

ВОРКІТЛИ́ВІСТЬ, *рідко* **ВОРКОТЛИ́ВІСТЬ,** вості, *ж.* Властивість за знач. **воркітли́вий, воркотли́вий.** *Він .. кидає невиразні репліки на напрочуд дивну воркітливість свого приятеля* (Олесь Досвітній).

ВОРКІТЛИ́ВО, *рідко* **ВОРКОТЛИ́ВО.** Присл. до **воркітли́вий, воркотли́вий.** *Потяг воркітливо гуркотів колесами* (В. Винниченко); *Ніжно гладить* [мати] .. *волосся, говорить воркітливо, немов пісню колискову співає* (Ю. Збанацький); *Глибокі, завалисті сибірські сніги щодень присідали до землі, і воркотливо дзюрчали в ярах талі води* (М. Сиротюк).

ВОРКІТНЯ́, *рідко* **ВОРКОТНЯ́,** і, *ж., розм.* Дія за знач. **воркота́ти** 1–4 і звуки, утворювані цією дією. *Воркотня, та не щодня* (Номис); *Це він* [Міхневич] .. *слухав нашу буденну воркітню — кухня вдовиці була відразу за дверима і не відділялася, як це звичайно, передпокоєм* (Валерій Шевчук); *Тиха воркітня голубів.*

ВОРКНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Однокр. до **воркота́ти** 4. — *Е, що мені там до твоєї сестри, — воркнув Василь. — Най собі гуляє, про мене, з ким хоче, зо мною, певне, що не буде* (Ю. Федькович); — *Я так і знав, — воркнув жандарм. — Ну, війте, на вас лежить відповідь за них* (І. Франко); — *З дурнями не закладаюся, — воркнув Касян* (А. Чайковський).

ВОРКОТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **воркота́ти.** *Дід тим часом сидів спокійно на його карку, .. зовсім не чув Іванового воркотання* (І. Франко); *І самовара ніжне воркотання, І запах яблук, хліба та гербати, І на подвір'ї білий пес кудлатий, І коней стомлених вечірнє ржання* (М. Рильський); *Я люблю теплі людські руки і добрі очі, люблю розгонисті дороги і таємничі стежки, воркотання струмків і закоханих* (М. Стельмах).

ВОРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ВОРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок.* 1. Те саме, що **воркува́ти** 1. *Воркотала горлиця День і ніч, день і ніч* (з народної пісні); *За вікном діловито, заклопотано-любовно квокче квочка, часом вона нахиляє дзьоб до землі, кумедно воркоче — і до неї тоді скочуються жовтяві, з темними й срібними плямочками на крильцях грудочки* (В. Винниченко); *Воркотіли білі голуби на ґанку* (В. Кучер).

2. *перен.* Те саме, що **воркува́ти** 2. *Марія з чоловіком воркотить, розмовляє* (К. Гордієнко); *Майстер метався поміж нами, воркотів лагідненькі слова, показував кожному сам, як рубати, і роздавав з кишені прив'ялі, м'які листки подорожника* (Григір Тютюнник); *Божейко, ніби той голубочок, літав би та воркотав коло неї, милував та жалував* (Д. Міщенко).

3. Те саме, що **муркота́ти** 1. *Дитя буде спати, Котик — воркотати* (з народної пісні); *Ой кіт буде воркотати* (Сл. Гр.).

4. *перен.* Виявляти своє незадоволення, гнів тощо приглушеною переривчастою мовою; бурчати. — *Вона коби лише на вулиці стояти та до всіх парубків зуби шкірити! — воркотів Максим* (Н. Кобринська); *Бігає професор по класі* [класу] .. *і воркоче щось під носом, а далі обертається до нас і кричить: — Додому!* (І. Франко); *Лісовик, щось воркочучи, закурює люльку, сівши на заваленому дереві* (Леся Українка).

5. *перен.* Утворювати одноманітний приглушений звук — рокіт (про воду, машину і т. ін.). *Чується подих тропічної тьмяної, п'яної ночі, Голос гарячих звірів і пахощі квітів звіриних, Шум океану, луною котрого ця річка воркоче* (М. Рильський); *Ревнула* [машина] *кілька разів і притихла. Стояла, тихо воркочучи* (І. Багряний); *На дні під снігом воркотіла вода* (Іван Ле); *Десь далеко воркотав трактор* (Є. Кравченко).

ВОРКО́ТИК, а, *ч.* Ласкава назва-прикладка до слова к о т и к (у 1, 3 знач.). *Ой котику-воркотику, біжи сюди, біжи! Звільнитися від ворога мені допоможи!* (Н. Забіла); *Копи-*

ків-воркотиків Рясно на вербі. Котиків-воркотиків Я нарву собі (А. М'ястківський).

ВОРКОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **воркотіти.** *Десь на високих осокорах заворкувала горлиця, і Павло .. почав підкрадатися на те воркотіння* (В. Кучер); *Сестри не знаходили теми для серйозної балачки. А їхнє воркотіння перебігало, як струмочок, з камінця на травку, з пісочку в калюжку* (Олесь Досвітній); *Запускав* [Тимошка] *мотор, пильно прислухався до його лагідного воркотіння* (Микита Чернявський).

ВОРКОТІ́ТИ *див.* **воркота́ти.**

ВОРКОТЛИ́ВИЙ *див.* **воркітли́вий.**

ВОРКОТЛИ́ВІСТЬ *див.* **воркітли́вість.**

ВОРКОТЛИ́ВО *див.* **воркітли́во.**

ВОРКОТНЯ́ *див.* **воркітня́.**

ВОРКОТУ́Н, а́, *ч.* Той, хто має схильність воркотати (у 4 знач.). — *Не .. дивись на мене, як на старого воркотуна, котрий одно бурчить, одно вурчить* [воркоче] (Панас Мирний); *Завжди дивився* [Касян] *на всіх бісом, був непривітний, воркотун і дуже строгий до себе і других* (А. Чайковський); *Я знав Покутського як чудового фахівця, сердечного діда і воркотуна* (Р. Андріяшик).

ВОРКОТУ́ХА, и, *ж.* Жін. до **воркоту́н.** *Знаю, що була стара* [Аматина нянька], *Скупа, і зла, і воркотуха* (І. Котляревський); [К а т е р и н а:] *Ох, моя пані кохана! Попалась би ти другому чоловікові.* [Г а л я:] *Годі тобі, стара воркотухо!* (О. Стороженко).

ВОРКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **воркува́ти.** *Ліс зустрів мене як друга Горлиць теплим воркуванням* (М. Рильський); *Зворушений лунким куванням зозуль, воркуванням горлиць та невгомонним солов'їним щебетом, сповнений прозорою блакиттю, навколишній світ здається прекрасною, чарівливою піснею* (І. Нижник); *Я припадаю до подушки, і незабаром під слова молитви і воркування закоханих щось починає злегенька погойдувати нашу хату* (М. Стельмах); [Ф о р к і а д а:] *Киньте читанку кохання, Пустотливе воркування* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ВОРКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Видавати своєрідні переливчасті зву́ки (про голубів, горлиць і т. ін.). *Щебече зяблича сім'я, І сиза горлиця воркує* (Я. Щоголів); *На карнизах та ринвах метушаться голуби й, надуваючи шиї, голосно воркують, набігаючи грудьми на голубок* (В. Винниченко); *В гущині воркує голубка, лящить соловей* (К. Гордієнко); * Образно. *Чого серце, як голубка, день і ніч воркує* (Т. Шевченко).

2. *перен.* Ніжно розмовляти з ким-небудь. *Так було тихо, та гарно, та любо, як у віночку, в цій хатині, в цьому гніздечку, де вона вдвох із Зіньком воркувала!..* (Б. Грінченко); [С е р б и н:] *Буде вже нам безпечно, як голубки, воркувати* (С. Васильченко); *Соломія гладить Катрю по голові, розкутує хустку, тихо воркує: — Не плач, доню* (В. Кучер).

ВОРКУ́Н, а́, *ч., розм.* Те саме, що **воркоту́н.** *У запічку та воркун ворчить* [воркотить], *У колисці та дитя кричить* (з народної пісні); *Ой час, пора додомоньку. Єсть у мене воркун дома Да на мою да головоньку* (П. Чубинський); *Ой є в мене воркун дома, Проб'є мені та головоньку* (Ганна Барвінок).

ВОРОБЕ́ЦЬ, бця́, *ч., діал.* Горобець. *Воробці .. цвіркали та пищали, мов на дощ* (І. Франко); *Добре стрілив .. Упала одна пташка до землі .. Се був воробець* (О. Кобилянська); * У порівн. *Дід скулювався, як воробець, і тікав від баби, бо де ж він годен з бабою на край вийти!* (В. Стефаник).

ВО́РОГ, а, *ч.* 1. Той, хто перебуває в стані ворожнечі, боротьби з ким-небудь; недруг; супротивник. *Стали вони тяжкими ворогами. Кожен кожному робив перешкоди, кожен кожного судив між людьми* (Панас Мирний); *Хлопець не мав ніяких ворогів, ціле село було готове на те присягнути* (О. Кобилянська); *Бо не вороги страшні — страшні зрадливі друзі* (А. Дімаров); // *кого, чого, рідше кому.* Принциповий противник кого-, чого-небудь. *Коронний польський гетьман Конецпольський, запеклий ворог козацької волі, прибув у Кодак з польськими панами й військом і справив у новій фортеції бучний бенкет* (А. Кащенко); *Фанатичний ворог курців і поклонник Бахуса, звитяжець Амурат IV, втративши терпець стратега, переодягнувся в мундир рядового воїна і сам поліз на стіну Багдада* (Р. Іваничук); *Бачу, що ворог ви нашій владі, прихований до пори ворог* (Ю. Андрухович).

2. *перев. збірн.* Супротивник на війні. *А тут кричать та в труби сурмлять, .. В наскок яряться вороги* (І. Котляревський); *Рубаюсь з ворогом, співаю, В піснях до бою закликаю Всіх тих, що мляві, чи недужі, Чи під укриттям сплять байдужі* (М. Вороний); *Дав* [комісар] *розпорядження партизанам відтягти ворога вбік* (Ю. Яновський); *Невідомо куди зник кращий кулеметник .. взводу Асанов, і поміж бійцями поповзла темненька чутка, що Асанов не вбитий, а перебіг до ворога* (А. Дімаров).

3. *перен.* Шкідник сільськогосподарських рослин, лісу і т. ін. *Тихович вірив у можливість боротьби з ворогом винограду* [філоксерою] (М. Коцюбинський); *Багато ворогів має ліс. Особливо великої шкоди завдають йому численні шкідники* (з наук.-попул. літ.); *Поміж захворювань, зокрема грибкових, чільне місце посідає фітофтороз — найбільший ворог картоплі саме в період зберігання* (із журн.).

4. *перен.* Те, що спричинює шкоду, зло. *Язик мій — ворог мій* (примовка); *Тільки й єсть у нас ворог — наше серце. Благословіть, мамо, шукати зілля* (П. Загребельний); *Треба завжди пам'ятати, що найбільший ворог* [людини] *— самовпевненість* (М. Слабошпицький); // *кому.* Той (те), що спричинює щось негативне для кого-небудь. *Деколи ветерани аж насмішать Інну, коли зчинять дискусію, скажімо, про вітер: хто він, друг чи ворог людині?* (О. Гончар); *Ніхто собі не ворог* (В. Дрозд).

(1) Вну́трішній во́рог — той, хто шкодить у своїй країні, виступаючи проти її ладу. *Та ще прошу і взиваю вас, щоб ви добре стежили не лиш за тим, чи не підходить ворог, але чи нема його між нами. Внутрішній ворог гірший* [від] *усіх* (Б. Лепкий); — *А раптом це звичайний шкурник і кар'єрист? — Байдуже. Аби не ворог внутрішній, не супостат* (Василь Шевчук); **(2) Во́рог наро́ду,** *іст.* — позначення безпідставно засудженого або звинуваченого у злочині проти політичного режиму в роки сталінських репресій у СРСР. *Керівництво навіяло йому думку, що я ворог народу, небезпечна і шкідлива людина, націоналіст, контрреволюціонер* (О. Довженко); *Люди гризлися за місця біля вікон, за те, хто з них був чи є "ворог народу", а хто ні, — хто... "правильно", по заслузі сидить у цій "буцигарні", а хто "безневинна жертва"...* (І. Багряний); *Під гаслом боротьби з ворогами народу відбувалося безпрецедентне порушення етнічних та національних прав, рівноправ'я у міжетнічних та міжнаціональних стосунках* (з наук. літ.); **(3) Зо́внішній во́рог** — той, хто нападає на країну ззовні, порушуючи її кордони. *Князівська влада .. була обмежена боярським ві-*

че, яке використовувало князя як воєначальника і укладало з ним "ряд" — угоду, за якою князеві виділялись функції лише захисника князівства й оборонця від зовнішніх ворогів (Р. Іванченко); *Центральна Рада УНР ухвалила закон про створення народної армії на міліційній основі для оборони держави від зовнішнього ворога* (з наук.-попул. літ.); **(4) Кро́вний (смерте́льний) во́рог** — лютий, непримиренний ворог. *Корінці* [винограду] *чисті, здорові, не знають ще свого смертельного ворога* (М. Коцюбинський); [С е р б и н:] *Чи мені не було своїх дівчат, що я полюбив тебе — .. сестру свого кровного ворога?* (С. Васильченко); *Яресько, стиснувши зуби, випускав з берега по них кулю за кулею, бачив, як падає у воду то один, то другий з смертельних його ворогів* (О. Гончар); **Нажива́ти / нажи́ти [собі] во́рога** *див.* **нажива́ти.**

◊ **Грудьми́ зустріча́ти / зустрі́ти (зустрі́нути) ворогів** *див.* **зустріча́ти.**

ВОРОГУВА́ННЯ, я, *с.* Ворожі стосунки між кимось, чимось, виявлення неприязні, ненависті до кого-, чого-небудь. *Він* [лікар] *веде боротьбу з темнотою, з забобонами, з ворогуванням селянина до інтелігента* (М. Коцюбинський); *Нарожній завжди стривожений був гризнею, ворогуванням між селами* (К. Гордієнко); *Сковорода махнув рукою, помовчав трохи й заговорив піднесено: — Республіка, в якій хотів би жити і я, буде країною любові, дружби, праці! В ній не повинно бути ворогування й розбрату* (Василь Шевчук).

ВОРОГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., з (між, поміж) ким, чим, а також без дод. і діал. на (до) кого, що.* Бути у ворожих стосунках, виявляти неприязнь, ненависть до кого-, чого-небудь. *Ні з ким він ніколи так не ворогував, як з Василем, і Василь не любив Грицька; .. гризлися, як кішка з собакою* (Панас Мирний); *Чом "Слово"* [газета] *на "Правду"* [газету] *раз в раз ворогує?* (І. Франко); *Вони ворогують проти козаків* (Леся Українка); *— А якщо я часом, Настуне, тебе призабуду, ти ні на мене, ні на кого не ворогуй. — Або ж я ворогувала коли, Грицуню? — питає вона* (О. Кобилянська); *— Через що ж у вас сварки? — допитувався він. — Насамперед, ворогуємо ми з магістратом, — методично почав Хома* (З. Тулуб); *Між братами-промисловцями ніколи не було згоди. Останнього часу вони одверто ворогували між собою* (С. Скляренко).

ВОРОГУ́ЮЧИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **ворогува́ти.** *Жив Іполит Мар'янович, неначе заєць, що потрапив на межу поміж двома ворогуючими таборами* (Є. Доломан); *З намету вийшов той, кому велено було переказати привідцям ворогуючих між собою сусідів, аби заходили вже й ставали перед очі повелителя великого племені аварів, іменованого в степах антського примор'я обрами* (Д. Міщенко); *У повісті М. Коцюбинського "Тіні забутих предків" змальовано Івана та Марічку — дітей ворогуючих родин Палійчуків та Гутенюків* (з навч. літ.).

ВОРОЖБА́, и́, *ж.* Спроба угадування майбутнього чи минулого на картах, воску і т. ін. *— Я ворожбу такую знаю, Хоть що по правді одгадаю І вже ніколи не збрешу* (І. Котляревський); *Чув я, що давно колись ворожила одна премудра Сова про будущину вашого і нашого роду. З тої ворожби мені досі пам'ятається один вірш* (І. Франко); *Не вірив у циганську ворожбу оцей француз* (О. Ільченко).

ВОРОЖБИ́Т, а, *ч.* 1. Той, хто робить спробу вгадати майбутнє чи минуле, ворожачи на картах, воску і т. ін. *Не звертайтесь до духів померлих та до ворожбитів і не доводьте себе до опоганення ними. Я Господь, Бог ваш!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Всі ворожбити, чародії .. Кипіли в пеклі всі в смолі* (І. Котляревський); *До дверей його тисових Покрутилась стежка бита, Взимку й літньою порою Люди йшли до ворожбита* (М. Шеремет).

2. Те саме, що **чарівни́к** 1. [Х р и с т я:] *Що ж той ворожбит зробе* [зробить]*?* [М а р у с я:] *Що? Перекине Семена вовкулакою, а тоді й роби, що хочеш...* (М. Кропивницький); *Серьожка з таємничістю ворожбита постукав палицею об диван, і з неї висунулась, як затвор з гвинтівки, тоненька трубочка листівок* (О. Гончар).

3. Те саме, що **зна́хар.** *Він ходив по лісах та по луках, збирав якісь квітки, камінці.., і все те обережно ховав .. Старшиниха погадала навіть, чи не ворожбит він який* (Б. Грінченко); *Між тим хозарина потягнули в корчі, і там досвідчений лікар-ворожбит спробував його врятувати* (Б. Лепкий).

ВОРОЖБИ́ТКА, и, *ж.* Жін. до **ворожби́т.** *Моя мати ворожбитка мені ворожила: — Не йди, доню, за нелюба, бо будеш тужила* [тужити] (П. Чубинський); *Наталена, як справжня ворожбитка, вміла викликати тайни.., викликати й залишати їх нерозгаданими* (Р. Федорів); *Зілля .. лежало на столі поруч з хлібом, немов нагадуючи, що воно і є хлібом ворожбитки* (М. Стельмах).

ВОРОЖБИ́ТСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **ворожі́ння.** *— Сей раз прощу ще тобі оце бабське ворожбитство, але другий раз не вдасться воно тобі більше* (О. Кобилянська); *Вогник видавався храмовою лампадою і надавав усій процедурі вигляд священного ворожбитства* (Н. Королева); *Але що чекає попереду? Перемога чи поразка?.. Ворожбитство тут недоречне* (Н. Рибак); *Як тільки циганка сотворила теє ворожбитство, в баби лице почорніло, з рота виступила піна і стало її так трясти, що місця собі не знайде* (Григорій Тютюнник).

ВОРОЖБИ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ворожби́т, ворожби́тка** і **ворожби́тство.** *Читав* [Філіпп] *і твори Преторіуса, що славився тоді ворожбитськими штуками на цілий світ* (О. Ільченко); *Де-не-де гуркотить барабан і збуджує морозну тишу. Це шаман: танцює свій ворожбитський танець* (З. Тулуб); *На все існував тільки ворожбитський засіб, бо жоден інший не зміг би зарадити...* (Л. Смілянський); *Колись нібито .. селилися по наших селах та байраках люди загадкових ворожбитських можливостей, так звані характерники* (О. Гончар).

ВОРОЖДА́, и́, *ж., поет., рідко.* Те саме, що **ворожне́ча.** *Прийде день великої відради: Чоловіцтво, змучене украй, Ворожду закине братства ради* (П. Грабовський); [Х о р і л у н а:] *Тигри навколо снують. Лагідно муркають: Тут ворожди нема. Тільки любов сама* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ВОРО́ЖЕ, ВОРО́ЖО. Присл. до **воро́жий** 2. *Індіанка мовчить, вороже дивиться на Дженні* (Леся Українка); *До царя часто-густо прибували пани польські, що ворожо ставилися до Карла і до нового польського короля Станіслава Лещинського* (Б. Лепкий); *— А хто там? — спитав* [старий чоловік] *переляканим і водночас сердитим голосом. Вороже так* (І. Багряний); *Карл-Йозеф подумав, що ніхто з них не має підстав так вороже до нього ставитись* (Ю. Андрухович).

ВОРО́ЖЕНЬКА, и, *ж., рідко.* Зменш.-пестл. до **воро́жка.** *А вороженька захорувала, Мені правди не сказала* (щедрівка); *Звела з неба вороженька Дві ясній зірки, Ворожила, примовляла Кругом коло дівки* (Л. Боровиковський).

ВОРОЖЕ́НЬКО *див.* **воріже́нько.**

ВОРО́ЖИЙ, а, е. 1. Прикм. до **во́рог** 1, 2. *Діло, дороге моє діло, зразу перервалося; чужі ворожі руки перервали його!* (Панас Мирний); *Всі вони були родичі, .. хоч це не заважало їм ділитися на два ворожі табори* (М. Коцюбинський); [Д е ї ф о б:] *Хвалився він, що піде в бій сьогодні .. і що не зайде сонце, як вже буде розбите впень усе вороже військо* (Леся Українка); *В глибокому небі два промені прожектора впіймали ворожий літак* (В. Кучер).

2. Який виявляє ворожнечу, ненависть; сповнений недоброзичливості. *Виїзд графині, майже цілковитий розрив між графом і нею, непорозуміння з рештою родини і вороже відношення сусідів — все те забирало йому багато часу, підтинало сили і знеохочувало до праці* (Б. Лепкий); *Ми часто чуєм радісну зловтіху у голосі ворожому, чужім* (В. Симоненко); *Матвій Ткаченко не має якихось конкретних доказів, але відчуває, що неприхильне, часами прямо-таки вороже ставлення справника до нього чимось пов'язане з Грабовським* (М. Сиротюк).

◊ **Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на** *і т. ін.) див.* **бра́ти.**

ВОРОЖИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до ворожіння. *Календарні свята, до яких приурочувалася більшість ворожильних обрядів, припадали переважно на зимовий та літній періоди* (з наук. літ.); *Значну роль у ворожильній обрядовості румунів Буковини відіграє група дівочих ворожінь за тлумаченням поведінки тварин та птахів* (з наук.-попул. літ.); *В Англії існує цілий ворожильний ритуал, пов'язаний зі святом Валентина* (із журн.); // Признач. для ворожіння. *На території Слов'янського й Артемівського районів досліджено поховання, в яких збереглися ворожильні кості, зображення геометричних знаків* (з газ.); *Ворожильні карти.*

ВОРОЖИ́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **ворожби́т.** *Сільський ворожильник.*

ВОРОЖИ́ТИ, ожу́, о́жиш, *недок.* 1. Вгадувати майбутнє чи минуле на картах, воску і т. ін.; пророкувати що-небудь. *Нехай не знайдеться між тобою такий, .. хто ворожить ворожбу, хто ворожить по хмарах, і хто ворожить по птахах, і хто чарівник, і хто чорнокнижник, і хто викликає духа померлого та духа віщого, і хто питає померлих* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Сей на руках знав ворожити, Кому знав скілько віку жити, Та не собі він був пророк* (І. Котляревський); *І ворожка ворожила, Пристріт замовляла, Талан-долю за три шаги З воску виливала* (Т. Шевченко); *Графові тієї ночі приснився страшний сон і він відразу ж після сніданку сів сам собі ворожити на картах* (О. Донченко); *І наперед не треба ворожити, І за минулим плакати не варт* (Л. Костенко).

2. Уживати слова, застосовувати прийоми, чародійна сила яких має вплив на людину, природу і т. ін.; чарувати. *Мабуть, ворожила* [Мелашка] *над нею або що-небудь таке зробила, що як з води витягла нашу Оксану?..* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Нам так треба ворожити над тим добрим зіллям, що виведе нас із безхліб'я!* (М. Стельмах); *Бородань, підперезавшись, поправив намисто на грудях циганки: навчиш гадати, замовляти кров, ворожити, вишіптувати бешиху* (Є. Пашковський).

3. *біля (коло) кого — чого, перен., жарт.* Поратися біля кого-, чого-небудь. *Коней покрали, а нічліжники бачили, що такі-то коло тих коней ворожили* (Номис); *Мотор здригався від залізних конвульсій, штовхав уперед човна, чадив перегаром бензину й масла, Іван Миколайович щось там ворожив біля нього* (П. Загребельний).

◊ **Ба́ба (ба́бка, бабу́ся) [ще] на́двоє ворожи́ла (гада́ла)** *див.* **ба́ба**[1]**; (1) Ворожи́ти на пелюстка́х рома́шки** — робити безпідставні, нічим не обґрунтовані здогади. *Ми, слідчі, не можемо ворожити на пелюстках ромашки. У нас є факти, свідчення, докази, і на них доводиться будувати обвинувачення* (В. Дарда).

ВОРОЖІ́Й, я́, *ч.* Те саме, що **ворожби́т** 1; провісник. *Таємничий ворожій.*

ВОРОЖІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ворожи́ти** 1, 2. *Я не вірю, .. щоб з того ворожіння Вийшла правда* (Я. Щоголів); *— Чого це вона до баби Мокрини ходить? — думав Рябченко. — Певне, якесь ворожіння, абощо* (Б. Грінченко); *Як це незвично, навіть химерно звучить у наш час — циганське ворожіння* (С. Журахович).

ВОРО́ЖІСТЬ, жості, *ж.* Властивість і стан за знач. **воро́жий** 2. *Тут я вже почув не теоретичну, а справжню ворожість до доглядача* (В. Винниченко); *Перші ряди селян стояли непорушно, останні їх підтримували й не виявляли будь-яких ознак ворожості* (Г. Епік); *Довкола щільніше й щільніше облягала Сивоока ворожість* (П. Загребельний).

ВОРО́ЖКА, и, *ж.* 1. Жінка, яка ворожить (у 1, 2 знач.); ворожбитка. *Пішла вночі до ворожки, Щоб поворожити: Чи довго їй на сім світі Без милого жити?* (Т. Шевченко); *Не знаю, чи ворожки й ворожбити Зуміли те пророцтво розкусити, Але простак до них до того доходився, Що справді майже голим залишився* (В. Симоненко); *— Це тобі ворожка наворожила?.. Такої правди в тім ворожінні, як світла в льоху* (М. Руденко); *Піддалася* [Марія] *на вмовляння тьоті і пішла до відомої в Парижі ворожки Жакоб. Кажуть, що вона всім угадує їхню долю* (М. Слабошпицький).

2. Те саме, що **зна́харка.** *— Біжи, Ватю, до ворожки, до баби Чуприних, нехай одворожить оте лихо!* (І. Нечуй-Левицький); *За поясом, на голім тілі, вона носила часник, над яким пошептала ворожка, її ніщо тепер не зашкодить* (М. Коцюбинський); *Він, Стратон, знав столярську справу — від батька навчився, а від матері — ворожки — пізнавати цілющі зела* (Р. Іваничук).

ВОРОЖНЕ́ЧА, і, *ж.* Відносини й дії між ким-, чим-небудь, пройняті ворожістю, недоброзичливістю, ненавистю. *Така спірка, така ворожнеча ніколи між ними не втихає, щодня вони за що-небудь та й погризуться* (Панас Мирний); *Так, так, зникнуть злидні і зло. Зникне націй ворожнеча* (П. Тичина); *Приязнь — куди складніша й відповідальніша, ніж ворожнеча або й просто антипатія* (О. Іваненко); *Буває, ворожнеча заходить так далеко, що люди уже не володіють собою* (Ю. Мушкетик).

◊ **Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат** *і т. ін.) див.* **сі́яти.**

ВОРО́ЖО *див.* **воро́же.**

ВОРО́ЖЧИН, а, е. Належний ворожці. *Справдилося ще раз ворожчине слово* (П. Куліш); *Мина Омелькович мав певність, що в хаті в нього росте неабиякий музикант, той, для кого музика виявилась кращими ліками, ніж ворожчин віск* (О. Гончар); *Ворожчина хата була зсередини така біла, що аж сліпило* (Валерій Шевчук).

ВО́РОК, а, *ч.* 1. Мішечок із гострокутним дном для відціджування та віддушування сиру. *Ворок із сиром притискали дошкою, яка кріпилася до кінців столика гвинтами*

(з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Звісив* [Микола] *над сходами обіпнуте сорочкою барильце живота, схрестив на грудях руки і стояв у прямокутнику світла, як вийнятий з-під гніту ворок із сиром* (Р. Андріяшик).

2. *рідко.* Те саме, що **мішо́к** 1. *Ворок пшениці.*

ВО́РОН[1], а, *ч.* 1. Те саме, що **крук.** *На стрісі, край угла селянської хати, Сів ворон та й кряче, недолю віщує* (І. Франко); *Кряче ворон в темнім гаї, неньку сповіщаючи* (В. Винниченко); *Чорний ворон кричав на верхівці обпаленої блискавкою сосни* (О. Донченко); * У порівн. *Чи попадуть там* [на казенну пайку], *чи ні, а ти вже крячеш над дітьми, як чорний ворон* (С. Васильченко).

2. Різновид гри, у якій імітується напад ворона на курчат, що їх захищає квочка. [М о т р я:] *Парубки гратимуть у довгої лози, у тарана; дівчата — у ворона, у гусей!..* (М. Кропивницький); *Панночка виглядає .. дівчат, що грають у ворона* (Л. Яновська).

◊ **(1) Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті,** *рідко* **косте́й) не зано́сить / не занесе́** — дуже далеко, у найвіддаленіше місце. *Вадим Малуші з серця викинути не може. Коли б це не князь та не Святослав, то він його повабив би на руку: "Ти або я!" А як ні, то взяв би Малушу і заніс туди, куди ворон костей не заносить* (Б. Лепкий); *Навколо дрімуча тайга. Це найвіддаленіші нетрі, не схожі ні на що на світі, звірині заповідники, ті місця, куди, як говорили в старі часи, і ворон кісток не заносить* (О. Довженко); — *Ой, бійся скуки, Нінко!.. Вона, як необ'їжджений кінь, може завести тебе в такі нетрі, куди ворон і кісток не заносить* (С. Добровольський); — *Ти, Гризельдо, не думай, що ми оце заїхали аж на край світу, куди й ворон не занесе кості твоїх знайомих* (І. Нечуй-Левицький); **Не ка́ркай [як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[та] воро́на ([той] во́рон)]** *див.* **ка́ркати; (2) Чо́рний во́рон (вороно́к),** *розм.* — крита машина, в якій у СРСР в період масових репресій перевозили заарештованих. *Мали більш-менш усталене поняття про "чорного ворона" як про атрибут всіх "охранок" і їхніх тюрем.., що майже став міфічною істотою, нарівні з відьмаками й драконами* (І. Багряний); *Перед нами по селах ходили якісь люди, підмовляли в партизани, а після них з'явився чорний ворон. Діти залишились сиротами, а жінки та матері ламають рученьки, рвуть на собі коси* (В. Земляк); *Вранці його знову посадять до чорного ворона та й одвезуть спершу до в'язниці, а тоді вже до табору* (А. Дімаров); *Про .. синдром "культурної шизофренії" — коли вночі чекається на "чорний воронок", .. коли єдиносанкціонована — соцреалістична-естетична доктрина прямо проголошує чинною для свідомості не ту дійсність, що є, а ту, що має бути, писано й переписано вже донесхочу* (О. Забужко).

ВО́РОН[2] *див.* **вороний.**

ВОРО́НА, и, *ж.* 1. Хижий птах родини воронових із чорним або сірим пір'ям, що живе на деревах поблизу населених пунктів. *На шлях дивлюся та на поле, Та на ворону на хресті* (Т. Шевченко); *Пролетіла ворона і сіла на тину* (М. Коцюбинський); *Вітер ворону вгорі забивав, і вона мимоволі боком летіла та крякала* (П. Тичина).

2. *перен., зневажл.* Про неуважну людину; роззява. — *Ворона! Роззява! Як ти міг випустити з уваги найголовніше?* (із журн.).

◊ **(1) Бі́ла воро́на** — той, хто виділяється серед інших чимось незвичайним; зовсім не схожий на інших. *Не дуже люблять ті, хто білу серед нас нагадує ворону* (М. Рильський); — *Раз інші вступають* [у загін], *то й тобі треба. Не білою ж вороною серед них бути* (А. Головко); *В гурті окупантів Шольц видавався йому білою вороною* (С. Голованівський); **Воро́н (га́лки́, га́ло́к** *і т. ін.)* **лічи́ти** *див.* **лічи́ти[1]; Впійма́ти (пійма́ти) ґа́ву (воро́ну)** *див.* **упійма́ти; Лови́ти /** *рідко* **вលови́ти ґа́ву (ґа́ви, ґав, воро́н** *і т. ін.)* *див.* **лови́ти; Не ка́ркай [як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[та] воро́на ([той] во́рон)]** *див.* **ка́ркати; Ні па́ва [й] ні га́ва (ні воро́на)** *див.* **па́ва.**

ВОРОНЕ́НЬКИЙ, а, е, *нар.-поет.* Зменш.-пестл. до **вороний.** *Із діброви Козак виїжджає, Під ним коник вороненький Насилу ступає* (Т. Шевченко); *Здалека доноситься пісня: .. Ой, коню вороненький, Товаришу мій вірненький* (Панас Мирний); *Невеличка кудлата чала конячина і трохи вища за неї вороненька, з рудими витертими боками* (В. Винниченко); *А попереду Дорошенко Веде своє військо, Веде запорізьке Хорошенько! Посередині пан хорунжий, Під ним кониченько, Під ним вороненький Сильне-дужий!* (з народної пісні); *Коняка добра... молода. Дядько підходить ближче, мовчки підніма голову вороненькій, розтуляє рота й дивиться в зуби* (В. Винниченко).

ВОРОНЕНЯ́, ня́ти, *с.* Те саме, що **вороня́.** *І треба ж, що на сюю пору Пило біля ставка дурне Вороненя* (Є. Гребінка); *Як тільки Вороненята повикльовувалися і мати полетіла шукати для них поживи, Гадюка день у день вилазила на вербу і брала собі одно Вороненя за другим* (І. Франко); *Зранку на парковій стежці намагалося бігати мале вороненя* (з газ.).

ВОРОНЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **вороненя́.** *Побачила* [Ворона] *Гадюку, коли та брала її останнє Вороненятко* (І. Франко); *Обідаємо, а вороненятко підстрибом, підстрибом та й присусідиться до гурту* (О. Ковінька).

ВОРОНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* 1. *нар.-поет.* Вороний кінь. *Беруть воронців із конюшень, виносять сідельця та збрую* (А. Малишко); *Коли обурений такою поклажею воронець влетів у двір, дядько Себастіян скочив на землю і, не церемонячись, потягнув за собою Юхрима* (М. Стельмах).

2. Народна назва півонії вузьколистої. *Скрізь по степу горіли .. головки яскраво-червоних воронців* (С. Черкасенко); *Відцвів воронець, облетіли на вітрах маки польові.., і вже літо смагляве виглядає з-за кучугур* (О. Гончар); *У травні розпускаються великі темно-червоні квіти воронця — півонії вузьколистої* (з наук.-попул. літ.).

ВОРОНИ́Й, *поет.* **ВО́РОН**, á, é. Чорний із синюватим полиском (про масть коня). *Ведуть коня вороного, Розбиті копита... А на йому сіделечко Хустиною вкрите* (Т. Шевченко); *Козак коника сідлає, З кониченьком розмовляє: — Біжи ж, коню, біжи, ворон, Аж до тихого Дунаю* (П. Чубинський); [Я в д о к и м *(співа):*] *Над козачим білим трупом Чорний ворон кряче, У ніженьках, на припоні, Ворон коник плаче* (М. Кропивницький); *На вороному жеребці, в золотому панцирі .. баварський молодий герцог підскочив до імператриці* (П. Загребельний); *В такі хвилини Шепталу* [коневі] *здавалось, що він давно вже не білий, а вороний, чалий, як інші бригадні коні* (В. Дрозд); // *у знач. ім.* **вороний,** ного, *ч.;* **ворона́,** но́ї, *ж.* Кінь, кобила чорної масті. *Копитами вдарте, вороні, — У степу ми з вами не одні* (П. Воронько); *Він придивлявся до колишніх вороних. По їхніх комплекціях не видно, щоб вони з'їздилися* (М. Стельмах).

◊ **Проїхатися на вороних** *див.* **проїжджатися**[1]; **Прокотити на вороних** *див.* **прокочувати; Сон рябої** (*рідко* **вороної) кобили** *див.* **сон**[1].

ВО́РОНІВ *див.* **во́роновий.**

ВОРО́НКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **ви́рва** 1. *Посеред вулиці серед заболоченого мокрого снігу диміла чорна воронка* (І. Багряний); *Ми об'їжджаємо величезні воронки від вибуху авіабомб* (Л. Первомайський); *Частіше зустрічались глибокі воронки, валялись позеленілі гільзи від патронів та снарядів* (А. Шиян); *Все скінчилося раптово, як і почалося: щезли літаки, і лише вирви в землі здивовано-тихо задивились у небо. Миколка з Первінкою вилізли з воронки* (М. Вінграновський).

ВОРОНКОПОДІ́БНИЙ, а, е, *рідко.* Подібний до воронки; лійкуватий. *У дослідженні встановлено, що іонний канал нікотинового холінорецептора має воронкоподібну форму* (з наук. літ.); *Санаторій розташовано в передгір'ї Вулканічного хребта Карпат у районі гори Синяк у воронкоподібній котловині на висоті 450 м* (із журн.).

ВОРОНКОПОДІ́БНО, *рідко.* Присл. до **воронкоподібний.** *Для промивання шлунка необхідно мати товстий шлунковий зонд довжиною 1–1,5 м з воронкоподібно розширеним верхнім кінцем* (з наук.-попул. літ.).

ВОРОННЯ́, я́, *с.* Збірн. до **воро́на** 1 і **во́рон**[1] 1. — *А чого се поперед нами такого вороння летить? — каже сестра* (Марко Вовчок); *Схилялось на полудень сонце, каркало чорне вороння, обліпивши вершини дубів* (А. Шиян); *Як вороння кричить несамовито!* (Л. Костенко).

ВОРОНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ворону́вати.** *Два кулемети, простромивши вороновані дула крізь панцирник, сторожко промацували глибокий прослідок попереду* (Микита Чернявський); *На землю впали чоботи .. і новенька, мов щойно з заводу, воронована зброя* (А. Дімаров); *Альдо дивився .. широко розплющеними очима, намагаючись не пропустити жодного руху, жодного слова. Найбільше його цікавив блискучий воронований кольт* (І. Білик); *Гвинтівка виглядає добротною, жодних люфтів на ній нема, ложе з добре полірованого бука, метал воронований якісно, чорного кольору* (з Інтернету).

ВО́РОНОВИЙ, а, е, *рідше* **ВО́РОНІВ,** нова, нове. 1. Прикм. до **во́рон**[1] 1. *Сам отаман Шведь вирізнявся з-поміж інших козаків хіба тільки тим, що був у майже новому жупані, мав хвацько закручену чуприну, чорну, мов воронове крило* (С. Добровольський); *Не марне дзвону вечоровому вторує вороновий крик* (В. Стус).

2. Кольором схожий на ворона; чорний. *З-під барвистої тюбетейки вибивалися кільця воронового волосся* (П. Панч); *Латками воронового крила лиснiє чорнозем* (Є. Гуцало).

3. *у знач. ім.* **во́ронові,** вих, *мн.* Родина птахів ряду горобцеподібних, до якої належать ворони, граки, галки, круки, сороки та сойки. *Воронові — це зазвичай великі птахи порівняно з іншими горобцеподібними* (з наук.-попул. літ.); *Родина воронових складається з понад 120 видів птахів, представлених на всіх континентах, крім Антарктиди* (з Інтернету).

ВОРОНО́К, нка, *ч., розм.* Крита машина, яку використовують для перевезення арештованих у супроводі конвою. *За кілька днів воронок з буржуйкою всередині докинув мене до Усть-Омчуга* (В. Стус); *Воронок загальмував біля райвідділу, де на ґанку черговий офіцер випитував у кремезного, по-робочому вдягненого у промаслену, вишуровану на ліктях шкірянку чоловіка* (Є. Пашковський); *Пригадую колядування на Різдво, учасників якого хапали й кидали в міліцейські воронки* (із журн.).

◊ **Чо́рний во́рон (вороно́к)** *див.* **во́рон**[1].

ВОРОНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ворону́вати.** *Маю тільки власний секрет воронування криці* (Б. Антоненко-Давидович); *Внаслідок хімічної реакції між барвником і металом здійснюється воронування заліза і сталі, чорніння міді, забарвлення її в зелений, коричневий та інші кольори* (з наук.-попул. літ.).

ВОРОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Покривати металеву поверхню шаром окису заліза або якогось іншого металу для захисту від іржавіння та надання їй чорного, темно-синього або брунатного кольору; чорнити метал. *Він — великий знавець свого діла, а до того ж володіє своїм власним секретом воронувати крицю* (Б. Антоненко-Давидович); *Воронувати сталь.*

ВО́РОНЬ, і, *ж., рідко.* Збірн. до **во́рон**[1] 1 і **воро́на** 1. *Чорна воронь вкрила небо, і навкруги не чуть було нічого, крім зловісного каркання* (із журн.); * У порівн. *Гроза надходила із заходу до сходу .. чорна, як воронь* (А. Малишко).

ВОРОНЬКО́, а́, *ч., рідко.* Кінь вороної масті. *Пускається* [Максим] *навздогін своїм баским бистроногим вороньком...* (Панас Мирний).

ВОРОНЯ́, ня́ти, *с.* Пташеня ворони або ворона. *Прилетять воронята.., ти їх полови* (П. Тичина).

ВОРОНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **вороня́.** *Коли вже з'явилися маленькі воронятка, розкидали охоронники гнізда* (М. Малиновська).

ВОРО́НЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **во́рон**[1] 1 і **воро́на** 1. *Все похмуре подвір'я нагадувало вороняче гніздо* (С. Чорнобривець); *Оташ безтямно дививсь на стрілу з чорним воронячим оперінням і не знав, що з нею робити* (І. Білик); *Наступна вороняча зграя нервовим галасом зреагувала на нього* [Карла Йозефа], *сполохано кружляючи довкіл мінаретів* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Розважливий Семашко відповів не зразу. Наморщив лоба, від чого дві чорні брови зійшлися над переніссям, як два воронячих крила* (В. Малик).

△ **Воро́няче о́ко** *див.* **о́ко**[1].

ВОРОНЯ́ЧЧЯ, я, *с., розм.* Збірн. до **во́рон**[1] 1 і **воро́на** 1. *Веселилось вороняччя Над шляхетськими костями* (А. Малишко); *Налітала на споживу галич, вороняччя їжі припасала* (Н. Забіла); *Зграя голодного вороняччя влаштувала над його тілом свій моторошний бенкет* (О. Авраменко).

ВОРО́ТА, ріт, *мн.* 1. Проїзд або прохід в огорожі між будівлями, деревами і т. ін., а також ворітниці, що його закривають; брама. *Близько хата, де дівчина ворота одчинить* (Т. Шевченко); *При вході до кожного дворища стояли дві липи, між якими прив'язані були гарно плетені в усякі узори ворота* (І. Франко); *От і нові ворота.., стругані дошки жовтіють серед зелені* (В. Винниченко); *Цукроварня маленька, будинків небагато, і величезна стіна з залізними воротами* (Ю. Яновський); * Образно. *А ти, галицький Осмомисле Ярославе!.. Дунайські ворота зачиняєш* (Панас Мирний); *В дротах було все поле перекопське. Розтягнувшись майже на одинадцять верст у довжину, вал перетинав перешийок від моря до моря, наглухо закриваючи північні ворота до Криму* (О. Гончар); // Затвори шлюзів, які затримують воду на певному рівні. *Розкриваються останні ворота шлюзу: переді мною Хортиця і величава дуга греблі Дніпрогесу* (О. Довжен-

ко); // Вузький прохід, по якому йдуть судна між скелями, мілинами і т. ін. *Провести судно через скелясті вузькі ворота з підводними рифами і мілинами вимагало від капітана великої майстерності та досвіду* (із журн.).

2. *спорт.* Загорожа у вигляді дуги й сітки, куди спрямовують м'яч, шайбу (в деяких спортивних іграх). *Хлопці грали у футбола* [футбол]. *Воротарем був Василь... М'яч летів просто на ворота* (О. Донченко); *Англійський захисник перепросив за гол у власні ворота* (з газ.).

3. *анат.* Місце входу до органа або виходу з органа нервових волокон, кровоносних і лімфатичних судин. *На внутрішній поверхні легень знаходяться ворота легень, через які проходять бронхи, нерви, легеневі артерії, легеневі вени і лімфатичні судини* (з наук. літ.); *У ворота печінки входить печінкова артерія і ворітна вена — це приносні судини* (з наук.-попул. літ.).

Тріумфа́льна а́рка <Тріумфа́льні воро́та> *див.* **а́рка.**

△ **(1) Габари́тні воро́та** — пристрій для перевірки габаритів навантажених відкритих вагонів, машин відповідно до вимог безпеки руху. *З інтересом спостерігали глядачі, як умілі й добре треновані водії проїжджали через так звані габаритні ворота* (з газ.); **Гра в одні воро́та** *див.* **гра; Ца́рські врата́ (две́рі,** *рідше* **воро́та)** *див.* **врата́.**

◊ **Виставля́ти (виво́дити, вести́) / ви́ставити (ви́вести) за две́рі (за порі́г,** *рідко* **за воро́та)** *див.* **виставля́ти; Не в ті воро́та заї́хати** *див.* **заїжджа́ти**[1]**; Ні в тин ні (ані́) в воро́та** *див.* **тин; Ні в я́кі воро́та (две́рі) не лі́зе** *див.* **лі́зти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **бара́н (теля́, козе́л** *і т. ін.)* **на но́ві воро́та** *див.* **бара́н.**

ВОРОТА́Р, я́, *ч.* 1. Сторож біля воріт. *Воротар не квапився, довго щось відкручував, і нарешті міст спустився на своє місце* (А. Хижняк); *Коли Ласточкін підійшов до Ботанічного саду, воротар .. довго не хотів його пропускати* (Ю. Смолич); *У Хрещатицьких воротах їх спинив сивий старий воротар* (Ю. Логвин).

2. *спорт.* Гравець спортивної команди (футбольної, хокейної і т. ін.), який захищає ворота; голкіпер. *І коли тепер у нас спорт організовано, піднесено на нечувану височінь, цілком зрозуміло, що в кожній сім'ї — чи стрибун, чи бігун, чи штангіст, чи воротар* (Остап Вишня); *Німець налагодився вдарити по воротах. Наш воротар легко підскочив, піймав .. м'яча й знову подав його на гру* (Ю. Яновський); *Роботи у воротаря "Шахтаря" було не особливо багато, але атака "Динамо" постійно тримала оборону гірників під напругою* (із журн.).

ВОРОТА́РКА, и, *ж.* Жін. до **ворота́р.** *Воротарка пізнала голос гетьмана, що відрізнявся від голосу других людей* (Б. Лепкий); *Стара воротарка брязнула ключами, відчиняє хвіртку* (І. Микитенко); *Колишня українська гандболістка тепер є воротаркою австрійської національної команди* (з газ.).

ВОРОТА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ворота́р.** *Бідолаха, певне, зустрічав Новий рік, провів безсонну ніч і тепер, мабуть, дрімав у воротарській будці* (М. Трублаїні); *Поле, незважаючи на дощ, хороше, рівне. Трава всюди, навіть у воротарському майданчику* (з газ.); *До спорядження воротаря входять хокейні ковзани, воротарська маска, щитки, що надягають на ноги поверх форми, рукавичка-пастка і щиток, що закриває кисть руки* (з Інтернету).

ВОРОТИ́ЛО, а, *с., іст.* Палиця, якою повертають крила вітряка. *Довге воротило.*

Пуска́ти язи́к як вороти́ло *див.* **пуска́ти.**

ВОРОТІ́Й, *я́, ірон., рідко.* Те саме, що **верхово́д**[1]. *На он ту неділю, або й серед тижня — сход. З району покличемо, щоб наші воротії не зірвали* (А. Головко).

ВОРО́ТНІЙ, я, є, *рідко.* 1. Те саме, що **ворі́тний** 1. *Якась людина .. бралась на перелаз у воротній хвірточці* (Ганна Барвінок).

2. *у знач. ім.* **воро́тній,** нього, *ч.* Той, хто відчиняє та зачиняє ворота. *Воротній спустив ворота; наперед поскакав пан Данило з козаками, за ними покотився ридван, за ним ще кілька козаків* (Л. Старицька-Черняхівська); *Живий вир заклекотів у вузьких воротях. Стогнали мостини, брязкали ланцюги, воротні не могли нічого вдіяти, стояли над водою по той бік ланцюгів і держалнами одштовхували тих, хто напирав* (Ю. Мушкетик).

ВОРОТО́К, тка́, *ч.* Планка з двома ручками для обертання й підтримування різальних ручних інструментів (розверток, свердел і т. ін.). *І все мені завод невпинно цокотить, і вороток скрипить* (В. Сосюра).

ВОРОТТЯ́, *рідко* **ВОРІТТЯ́,** я, *с., нар.-поет.* Повернення до чого-, кого-небудь. *Буде, кажуть, каяття, та не буде вороття* (Панас Мирний); [С т е п а н:] *Я тут зостанусь. Для мене немає воріття, ти ж теє знаєш* (Леся Українка); *А йти треба, — вороття немає* (В. Винниченко); [О р и н а:] *Мені до Савуляка вже вороття немає* (В. Собко); *Однаково не мав Ярослав вороття* (П. Загребельний).

○ **(1) Без воротті́,** *у знач. присл.* — безповоротно, назавжди. *"Загине все без вороття: Що візьме час, що люди..." — пригадалось із другого Олесевого вірша, і Микола Степанович подумав: і куди воно все ділось — молодість, надії, кохання?* (Б. Антоненко-Давидович); *Без вороття пішли на дно люті пороги* (О. Гончар).

ВО́РОХ, у, *ч.* Те саме, що **ку́па** 1, 3. *Раз Півень, риючись даремно у садку, Побачив ворох жита на току І зараз кинувся туди хазяйнувати* (Л. Глібов); *Дівчата .. тягають лантухи з зерном з-під машини до великого вороху* (В. Винниченко); *Вносить* [Зіна] *з спальні ворох різних суконь* (І. Кочерга); *Федір виклав цілий ворох інших пригод і подій* (С. Скляренко).

ВОРОХО́БИТИ, блю, биш; *мн.* ворохо́блять; *недок., розм.* 1. *що і без дод.* Те саме, що **воруши́ти** 1, 4. *Суворий, посмикуючи борідку, ворохобив у пам'яті накопичений досвід* (Олесь Досвітній); * Образно. *Мабуть, накликана смерть — щось хиже, безжальне, таке, що ворохобить навколо повітря і темряву* (Р. Андріяшик).

2. *кого, що.* Те саме, що **бунтува́ти.** *І зачали оскаржати* [звинувачувати] *Його й говорити: Ми ствердили, що Цей ворохобить народ наш, і забороняє податок давати кесареві, та й говорить, що Він Христос Цар* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *І як на вічах не раз велелюдних буває, коли там Заколот несамовитий повстане і чернь ворохобить, — Вже головешки летять і каміння, поблискує зброя* (М. Зеров); *Між ними прокинулась неприязнь і ворохобила тайком тут і там молоду, напівдику кров* (О. Кобилянська).

ВОРОХО́БИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* ворохо́бляться; *недок., розм.* 1. Те саме, що **воруши́тися** 1, 2. *Маленьке кротеня .. ворохобиться в кутку, накрите куфайкою* (В. Яворівський); *Риби тихенько ворохобилися в зеленій воді, пливли і пливли, хоч, мабуть, уже добре знали, що пливти немає куди* (В. Шкляр).

2. Те саме, що **бунтува́тися;** обурюватися. *Тоді Гриць скипить, ..ворохобиться проти господаря і відгризається* (О. Кобилянська); *Хлопець спідлоба поглянув на неї, натяг собі кашкета й підвівся. — Ну, ти... не дуже ворохобся... — кинув їй на прощання й зник* (Л. Смілянський); *Це мовби були зовсім інші люди, не ті, які ворохобилися на майдані* (Ю. Мушкетик).

ВОРОХО́БНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **бунті́вни́й.** *Дивлячись .. на те ворохобне товариство і на саму камеру, що була темним, вогким льохом, Андрій розумів, для чого його сюди вкинуто* (І. Багряний); *Швидкими, різкими кроками, розбивши ворохобний натовп, Павло вийшов надвір* (У. Самчук); *Минули й славні походи супроти ворохобних сусідів* (Ю. Логвин).

ВОРОХО́БНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **бунтівни́к.** — *І чого він ходить до мене, отой ворохобник? — промайнула думка в голові Макара Івановича* (М. Коцюбинський); — *Треба скасувати будь-які поблажки для всіх, а ворохобників знайти — хоч не тепер, то в четвер* (Ф. Бурлака); *Через ту подать та через примусовий продаж хліба найбільше невдоволених, а відтак і ворохобників* (Д. Міщенко).

ВОРОХО́БНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **ворохо́бний.** *Ворохобність деяких членів політичних угруповань призводить до внутрішнього розколу та розхитує позиції їх лідерів* (із журн.).

ВОРОХО́БНЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **бунт**[1]. *Забули, панове, тії бунти, що були після Самойловича, і Петрикову ворохобню, і погрози посполитого люду за Палія* (Б. Лепкий); *Терпець урветься колись і піде ворохобня* (Д. Міщенко); *Коли серед дружинників заводиться зрада чи ворохобня, має* [комісар] *право виголосити винуватцю смертний вирок* (Ю. Хорунжий).

ВОРО́ЧАТИ, аю, аєш, *недок., розм., рідко.* 1. *чим.* Те саме, що **верті́ти** 1. *Еней з Сівіллою старою Із пекла бігли навпростець; Синок ворочав головою, Поки аж не сховавсь отець* (І. Котляревський); *Він бадьоро ворочав колодами, як галузками лози* (В. Підмогильний); *Я безпорадно ворочаю, наче важкими гирями, величезними солдатськими чобітьми і не можу зробити й кроку* (П. Колесник).

2. *що і без прям. дод.* Те саме, що **крути́ти** 1. *Мабуть, ворочавши не п'ятдесят млинів, Вернувсь Мірошник наш додому, До церкви прямо почухрав* (Є. Гребінка); — *Навіщо ж йому вітер здався? — спитав, усміхнувшись, старий. — Аякже! — здивувалась вона. — Молоти ж треба, не руками ж млин ворочати?* (Панас Мирний).

ВОРОЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., діал.* Повертати назад. [Химка:] *Коли так, то я й піду від вас.* [Іван:] *Ні, ні... не ходи. Ворочай назад* (Панас Мирний).

ВОРО́ЧАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм., рідко.* Те саме, що **переверта́тися** 1. *Горщок сей черепком накрила, Поставила його на жар .. Запарилось, заклекотіло, Ворочалося зверху вниз* (І. Котляревський); *Кость довго ворочався, не спав, раз по раз підіймав голову, дивився, що робить Настя* (С. Васильченко); *Старий Кравчина прислухався до вітру, не в силі заснути. Ворочався на полу з правого боку на лівий бік* (І. Цюпа).

ВОРОЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок., діал.* Повертатися назад. — *Ой, їдь та їдь, мій миленький, Та не забавляйся, На конику вороненькім Назад ворочайся!* (з думи).

ВО́РОЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **во́рок.** *Продасть горщик масла жінка І ворочок сиру* (П. Чубинський); *Грабовський розв'язав ворочок землистого кольору, наготований Василиною Марківною, і кинув дві пучки чаю в казанок* (М. Сиротюк); *Стрельбицький покликав тата і подав йому ворочок муки* (Р. Іваничук).

ВО́РС, у, *ч., рідше* **ВО́РСА,** и, *ж.* Густий пушок із коротких волокон на поверхні деяких тканин. *На .. барабанах сукно хватали довгі ряди ворсильних колючих шишок і наводили на йому* [ньому] *блискучу ворсу* (І. Нечуй-Левицький); *Сагайдачний не ворухнувся, — лежав, випроставши руки на ковдрі, пестив пучками ворсу і дивився у стелю* (З. Тулуб); *Какора розвеселився, люди підходили й підходили, декотрі щось там несли, у деяких заграли в руках навпроти сонця густим ворсом дорогі хутра* (П. Загребельний); *М'який ворс залоскотав пальці* (Ю. Мушкетик).

◊ **Ви́терти во́рсу** *див.* **витира́ти.**

ВО́РСА *див.* **во́рс.**

ВОРСИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **ворси́нка.** *Чим більша щільність ковроліна (ворсини щільно прилягають одна до одної, і їх складніше прим'яти), тим він міцніший* (із журн.); * Образно. *Вгорі стелилася синя, припорошена оксамитовими ворсинами ніч, і зорі тремтіли й коливались у ній, як легкі сріблясті забавки* (М. Івченко).

ВОРСИ́НКА, и, *ж.* 1. Волосина ворсу, тканини і т. ін. *Дбайливо скинув* [Микола] *білу ворсинку з матроської шинелі* (В. Кучер); *Загрубілі пальці обережно, з приємністю розгорнули пахучий папір, уже покритий ворсинками пилу* (М. Стельмах); — *Добре, я відплачу вам тим самим, — сказав він, .. несміливо доторкуючись до вологих білих ворсинок на її рукаві* (П. Загребельний).

2. Тонесенька волосинка на шкірі людини, тварини, а також на поверхні рослини. *Руки з золотистими ворсинками на пальцях лежали на столі, біля креслень* (М. Руденко); *Погляньте, вони* [соболі] *ніби й не вбиті, ніби живі, дихають морозами, волею, лісовим духом, у кожній ворсинці тріпоче життя* (П. Загребельний).

3. *анат.* Мікроскопічний виросток на слизовій оболонці внутрішніх органів. *Через стінки кровоносних капілярів і ворсинок плаценти відбувається обмін газами й поживними речовинами між організмом матері й плоду* (з наук.-попул. літ.); *Продукти гідролізу всмоктуються ворсинками кишечника* (з навч. літ.).

ВОРСИ́НЧАСТИЙ, а, е. Покритий ворсинками (у 2, 3 знач.). *У сосновому лісі над землею піднялись на ворсинчастих стеблинках лілові квітки сон-трави* (з наук.-попул. літ.); *Для кишечника рибоїдних птахів характерний пластинчастий рельєф, для м'ясоїдних — ворсинчастий* (з навч. літ.); *Зовні яйцеклітина вкрита тонкою ворсинчастою оболонкою* (з навч. літ.).

ВОРСИ́СТИЙ, а, е. З ворсою, ворсинками (у 1 знач.). *На ворсистому сукні забіліло кілька зернин, їх і почав Варивон похапливо вибирати твердими пальцями* (М. Стельмах); *Вона .. почала мовчки старанно обмітати ворсистий килимок* (В. Козаченко); *В правому куті залу на ворсистому червоному килимі під малиновим балдахіном сидів суворий з мускулистим обличчям чоловік* (Р. Іваничук); *Ворсиста шинель, закоротка для нього, .. робила його цибатим і трохи смішним* (Ю. Бедзик).

ВОРСИ́СТІСТЬ, тості, *ж., текст.* Властивість за знач. **ворси́стий.** *Для встановлення ступеня ворсистості пряжі оцінюють фізико-механічні показники її якості* (з наук. літ.); *Костюм виготовлено з китайського шовку, який вирізняє*

незвична фактура і спеціальна обробка, що надає тканині незначної ворсистості (із журн.); *Швейні нитки повинні бути мінімальної ворсистості, краще — без ворсу* (із журн.).

ВОРСИ́Т, у, *ч.* Різновид штучної шкіри, з якої шиють взуття. *Ворсит знайшов обмежене застосування у промисловості: він "дихає" значно гірше натуральної шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Ворсит отримують шляхом просякання тканини з лицьового (ворсистого) боку бензиновими розчинами синтетичного каучуку* (з навч. літ.).

ВО́РСОВИЙ, а, е. З ворсом. *Його щока була тісно перев'язана райдужним ворсовим рушником* (В. Кучер); *Важливим досягненням килимарства західних областей України є освоєння виробництва ворсових килимів* (з наук. літ.); *Нині зростає частка велюрових ворсових покриттів — вони гладкі, приємні на дотик, зносостійкі та щільні* (із журн.).

ВОРСУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *текст.* Признач. для ворсування. *Ворсувальний барабан повинен бути обладнаний захисним дашком та пристроєм місцевої витяжної вентиляції для виведення ворсового пилу з-під дашка* (з наук.-техн. літ.); *Ворсувальна машина.*

ВОРСУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто ворсує тканини. *Ворсувальник працює на ворсувальній машині, забезпечуючи витягування на поверхню тканини кінців волокон, що утворюють ворс* (з наук.-техн. літ.); *На трикотажних фабриках процес ворсування трикотажного полотна і виробів з різних видів пряжі й волокон контролює ворсувальник* (з Інтернету).

ВОРСУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **ворсува́льник.** *За відомістю 1726 р. на Глушківській мануфактурі поряд із чоловіками працювали також жінки й дівчата: ворсувальницями, прядильницями* (з наук. літ.).

ВОРСУВА́ЛЬНЯ, і, *ж., текст.* 1. Приміщення, у якому ворсують тканини. *Ворсувальня має бути обладнана пристроєм місцевої витяжної вентиляції для видалення ворсувального пилу* (із журн.); *Нещодавно стару ворсувальню було обладнано новою вітчизняною технікою* (з газ.).

2. Машина для ворсування тканин. *Із цеху линуло монотонне постукування верстатів — то працювали ворсувальні* (із журн.).

ВОРСУВА́ННЯ, я, *с., текст.* Дія за знач. **ворсува́ти.** *У процесах стрижки та ворсування полотна слід передбачати механізовану подачу напівфабрикатів до машин* (із журн.); *Нова формула прального порошка запобігає ворсуванню та кошланню бавовняних тканин* (з мови реклами).

ВОРСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що, текст.* Робити ворс на поверхні тканини за допомогою спеціальної машини. *У десятьох суконних майстернях готували пряжу і ткали, у двох фарбували, у двох стригли й ворсували сукно* (з наук. літ.); *У галицьких українців кінцева обробка вовняних постільних тканин вирізнялася тим, що їх ворсували у "валилах" — за допомогою спеціальних приладів, які споруджували при водяних млинах або окремо на річці* (з наук.-попул. літ.).

ВОРСУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., текст.* Пас. до **ворсува́ти.** *У процесі виготовлення тканина ворсується з лицьового боку з подальшим підстриганням* (з наук.-техн. літ.).

ВОРСЯНИ́Й, á, é. Те саме, що **ворси́стий.** *Аліса закінчила митися, витерлася великим ворсяним рушником, надягла халат і повернулася до спальні* (О. Авраменко); *Ворсяна частина малярського помазка кріпиться до ручки металевою пластиною — зажимом із додатковим фіксуванням металевою скобою* (з наук.-техн. літ.).

ВОРУХКИ́Й, á, é, *розм., рідко.* Те саме, що **рухли́вий.** *Наливайко дмухнув на ворухкий язичок вогню лойового каганця* (Іван Ле); *Дмитро Іванович наживив обидві закидушки й позакидав у темну ворухку глибінь* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Ходила навколо ворухка і справді нерушена тиша, а в ній сюрчав один тільки цвіркунець* (Валерій Шевчук).

ВОРУХЛИ́ВИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **рухли́вий** 2. *Чорне коротеньке пальто міцно охоплювало його добре виковану, ворухливу постать* (О. Копиленко); *Маленькою ворухливою цяткою маячив над станцією прапор!* (І. Багряний); *Вітер засміявся, хлопнув по-парубоцьки об коліна, одскочив убік, і відти, із сірої ворухливої мли, вискочила несамовита хуртовина* (Б. Антоненко-Давидович).

ВОРУХЛИ́ВО, *розм., рідко.* Присл. до **ворухли́вий** 2. *В'януть квітоньки в утомі; Скрізь тужливо... Війте ж, війте, буреломи, Ворухливо!* (Г. Чупринка).

ВОРУХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **воруши́ти** 1, 4. *Дивне почуття з'явилось в неї. Ніби вона тільки-но .. ворухнула камінь, який давив її груди* (С. Скляренко); *Я чувся таким слабим, що ніби ні рукою не ворухну, ні ногою* (І. Франко); *Рудий незадоволено ворухнув бровами й повів Зіньку* (А. Головко).

◊ **Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками)** *див.* **воруши́ти; [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворуши́ти** *і т. ін.)* **<Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти>** *див.* **кивну́ти.**

ВОРУХНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* Однокр. до **воруши́тися.** *Не зна* [знає] *Марко, як в колисці Часом серед ночі Прокинеться, ворухнеться, — То вона вже скочить* (Т. Шевченко); *Ворухнулася в своїм таборі сонна монгольська сила, заверещали вартові, загомоніли начальники* (І. Франко); *Очі* [Марії] *чорні німо дивились на Давида і винувато, і радісно. Враз ворухнувся в них острах* (А. Головко); *Жоден м'яз не ворухнувся на обличчі Ганжі. Виходив під конвоєм — навіть не глянув на Володьку* (А. Дімаров).

◊ **(1) Ворухну́тися в се́рці (в душі́)** — з'явитися (про почуття). *Лист затріпотів у руках Орисі, щось гаряче ворухнулося в серці, сповнило відрадою груди і теплими самоцвітами зросило очі* (М. Старицький); [Ю д а:] *Досада уперше ворухнулась в мене в серці супроти нього — я її стлумив* (Леся Українка); *Глибоко в душі ворухнулася іскорка радості* (Є. Доломан); — *А він що, помер?* — *лихе передчуття ворухнулося в душі* (Г. Колісник).

ВОРУШИ́ТИ, ушу́, у́шиш, *недок.* 1. *кого, що.* Торкаючись кого-, чого-небудь, злегка рухати. — *Доброго здоров'я! Спасибі!* — *обізвалась Мотря з садка, і її руки не переставали ворушити мечик терниці* (І. Нечуй-Левицький); *Морська вода ворушить колоду на піску* (Ю. Яновський).

2. *що.* Перевертати що-небудь легке (сіно, солому і т. ін.) з метою просушування. *Олег ворушив у кутку купу сіна* (О. Донченко); *Вслід за ними йшли дівчата з граблями, ворушили скошене* (В. Кучер); // Перегортати які-небудь папери, газети і т. ін. *Згодом підходить* [Острожин] *до стола й починає ворушити газети* (Леся Українка); *І не хотілося, і важко було ворушити оці вороха другорядних папірців, які відкладав геть на вільніший час* (Іван Ле).

3. *чим.* Злегка рухати чим-небудь. *Дід лежав і не ворушив ні одним* [суглобом] (Панас Мирний); *Ледве ворушачи губами, вони розмовляли шепотом* [пошепки] (М. Трублаїні); // Надавати руху чому-небудь. *Знову лягає рука на регулятор. Бронепоїзд ледь-ледь ворушить колесами* (О. Донченко).

4. *кого, перен.* Спонукати когось до діяльності, виводити зі стану байдужості; збуджувати. *Панський пастух вештався скрізь, і скрізь, де він з'являвся, його зелені очі ворушили народ* (М. Коцюбинський); * Образно. *Мій ум ворушать змучені народи — їм я віддав усі чуття мої* (П. Грабовський); // *що.* Згадувати, пригадувати щось, викликати в пам'яті. *Павлюк смикнув голову зборів за полу. До суду не варт було говорити про всю цю історію. Та й навіщо її ворушити?* (Д. Бузько); — *Не хотів давній спір їхній ворушити, але душа криком кричала* (В. Дрозд); *Їй* [матері] *дуже не хочеться ворушити старе своє горе, що залягло каменем на самому споді серця, свою гарячу і невеселу молодість* (Ю. Бедзик); *Цього я вам не скажу у вічі, бо теж дав обітницю — обітницю не ворушити минулого* (В. Шкляр).

◊ **(1) Вору́шити / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками)** — думати, міркувати напружено, посилено, розважливо. *Те "там" було для Максима цілком зрозуміле і не потребувало коментарів. Він ішов попереду й гарячково ворушив мізком, шукаючи виходу з ситуації* (І. Багряний); *Тепер на відпрацьованих догмах далеко не поїдеш. Треба мізком ворушити, нове шукати* (О. Гончар); *Каяття — не ліпша путь пошуків, а все ж і воно примушує ворушити мізками* (Д. Міщенко); *Посуха, неврожаї... — Що ж, потилицю хіба чухати? Треба мозком ворухнути. А ворухнеш мозком — от що виходе* [виходить]: *хліборобство треба механізувати* (А. Головко); *Фактор ходив по захаращеній всяким добром кімнаті, а що вільного простору тут було небагато, то він, ходячи, вигинався туди й сюди, .. треба було виявити неабияку гнучкість і добре-таки поворушити мізками* (Валерій Шевчук); **(2) Вору́шити / поворуши́ти в па́м'яті** *що* — пригадувати щонебудь. *Михайло Лаврентійович ворушить в пам'яті згадки з своїх молодих років і перекази батьків та дідів* (І. Волошин); **Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (ворушити, волокти́** *і т. ін.)* *див.* **со́вати.**

ВОРУШИ́ТИСЯ, ушу́ся, у́шишся, *недок.* 1. Злегка рухатися, залишаючись на тому самому місці. *Гості ворушились, позіхали, потягались, але ніхто не квапився вставати* (І. Нечуй-Левицький); *Втиснувся* [Максим] *в той сніг і лежав, не ворушачись* (І. Багряний); *На його обличчя довго й пильно дивився Тихін. Чи чув що, бо весь був в очах, жадібно ловив, як ворушились Давидові уста* (А. Головко); *Злегка ворушилися віти старої дупластої верби* (А. Шиян).

2. Рухатися, пересуватися з місця на місце. *Уже вбогі ворушились. На труд поспішали* (Т. Шевченко); *Попереду в темряві ворушилася, гаркотіла, звиваючись, безкрая людська ріка* (О. Гончар); * Образно. *В його запамороченій голові роєм ворушилися тисячі думок* (М. Коцюбинський).

3. *перен.* Проявляти діяльність; пробуджуватися (у 2 знач.). *Як сонечко зійде — ворушиться табір, Життя починає своє* (з народної пісні); *Усюди, де проїздив Кобза, народ ворушився: усюди вже запобігли гінці Хмельницького з грамотою .. і нараїли люд на святе діло* (О. Стороженко); * Образно. *А журба, хоч закривав він* [Тарас] *їй шлях, ворушилася, підіймалась десь там, з глибини серця* (О. Іваненко).

ВОРУШІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **ворушити** і **ворушитися.** *Сінозбиральні машини добирають і використовують так, щоб запобігти надмірному ворушінню, перекладанню сіна* (з навч. літ.).

2. *розм., рідко.* Те саме, що **метушня́** 1. *В домі почалось ворушіння та біганина* (І. Нечуй-Левицький); *І чути було, як у кабінці .. гуркнула дуже об металеву стінку голова. А потім без ворушіння, і без вовтузіння, і без стогону там затихло* (Т. Осьмачка).

ВОРУШКИ́Й, а́, е́, *розм., рідко.* Те саме, що **рухли́вий.** — *А може, на весілля? — лукаво повела ворушкою бровою Олена* (Я. Гримайло); *По небу йшли ворушкі хмари* (Ю. Мокрієв); *Окремі постаті злилися в один темний, ворушкий потік, що котився в білі нетрі ночі* (Ю. Мушкетик).

ВОРУШЛИ́ВИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **рухли́вий.** *Проворна, жвава та вертка зроду, вона ще до того вдавала з себе дуже ворушливу й жваву парижанку* (І. Нечуй-Левицький); *Нервове ворушливе обличчя у Катрі відбивало на собі всі перелети бурливих сердечних почуть* [почуттів] (М. Старицький).

ВОРУШЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж., розм., рідко.* Властивість за знач. **ворушли́вий.** *Один Бог знає, де в тих сухих жилах, у виснаженому тілі бралось живоття й ворушливість* (І. Нечуй-Левицький).

ВОРУШНЯ́, і́, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **ворушіння** 2. *Аж ось по хатах, по оборах ворушня, гамір, крик, біганина...* (І. Франко).

ВО́РЮВАТИСЯ, юююся, юєшся, *недок.,* **ВОРА́ТИСЯ,** рю́ся, ре́шся, *док.* Орючи, займати, захоплювати зайву або чужу ділянку землі. — *А це, сину, й наша нива, — сказав старий .. — Воно, сказать, хліб не так щоб і добрий, та проте, хвалити Бога, тільки клопіт один із сусідами. Кіндрат он Чепіга на цілу четверть ворався в нашу грань* (М. Івченко); — *Що він? — допитується Зося. — В поле тобі ворався чи якусь шкоду заподіяв?* (М. Стельмах).

ВОР'Я́ *див.* **вір'я́.**

ВОСЕНИ́, *присл.* Осінньої пори. *Ми восени таки похожі Хоч капельку на образ Божий* (Т. Шевченко); *Ранній світ борюкається з туманом, з дощем, з хмарами, .. вогко, мокро і важко. Так бува тілько* [тільки] *восени* (Панас Мирний); *А восени... Яка журба, чи хто цвіте, чи в'яне, тоді й плакучая верба злото-багряна стане* (Леся Українка); *По полях ми з Вишнею бродили Восени, .. І бур'ян пожовклий, посивілий Під ногами срібно хрупостів* (М. Рильський).

ВОСКІ́ВКА, и, *ж.* Навощений папір для креслення, друкування на ротаторі і т. ін. *Склографіст повинен накладати відбитки восківки на ротатор або проявляти матеріали на склі* (із журн.); *Тиражостійкість восківки — 200–300 примірників, ротоплівки до 1000–1500* (з навч. літ.).

ВОСКОБІ́Й, бо́ю, *ч.* Витоплювання воску з вощини. *Процес воскобою.*

ВОСКОБІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до воскобою. *У 1830 році у слободі Деркачі було відкрито воскобійний завод, що виробляв свічки* (із журн.).

ВОСКОБІ́ЙНИК, а, *ч.* Той, хто витоплює віск із вощини. *Якраз і тарани вродились, І воскобійники явились* (І. Котляревський); *Воскобійники, які були вільними козаками, селилися виключно в балках, біля річок, утворюючи козацькі хутори, де жили й хазяйнували незалежно* (з навч. літ.).

ВОСКОБІ́ЙНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **воскобійник.** *Досвідчена воскобійниця.*

2. Те саме, що **воскобійня.** *Велів* [Турн] *везти зо всіх олійниць, Де тілько єсть, із воскобійниць, Як можна швидше тарани* (І. Котляревський).

ВОСКОБІ́ЙНЯ, і, *ж.* Приміщення або підприємство, де витоплюють віск із вощини. *А серце м'якне, мов той віск у воскобійні* (П. Куліш); *Одночасно магнати і шляхта розширювали у своїх маєтках гути, воскобійні, виробництво смольчуги, клепки та ін.* (з наук. літ.); *Застосовувалися тарани і для пресування воску на воскобійнях* (з наук. літ.).

ВОСКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **воскува́ти.** *Гладка воскована підлога, мальовані стіни .. — ось що передусім насувалося оку* (І. Франко); *Барвистими плямами падало світло крізь кольорові шибки на восковану долівку і лави* (З. Тулуб); *За допомогою пари з озокериту одержували твердий парафін, а також залишок, який широко застосовувався для виготовлення воскованого паперу та у виробництві кабельного воску* (з наук.-попул. літ.).

ВОСКОВИ́Й, а́, е́. 1. Зробл. з воску. *Тримаючи в руках великі воскові свічки, вони сходами спустились у глибоке підземелля* (С. Скляренко); // Укритий або просочений воском. *Сапфо щось пише на восковій табличці* (Леся Українка); *Світло падало знизу і просвічувало крізь восковий папір* (В. Кучер).

2. Який має колір воску; блідо-жовтий. — *Ви б порадились* [у] *лікаря.., — говорив о. Василь, зупиняючи погляд на її восковому лиці* (М. Коцюбинський); *В тіні під грушею біліли вискреблені до воскового кольору лавочка і стіл* (І. Сенченко).

3. *перен.* М'який, податливий (про людську вдачу). *Воскова вдача: аби до тепла, так і тане* (прислів'я); — *Жіночка трапилась ласкава, просто-таки воскова* (Ю. Збанацький).

△ **Воскова́ гну́чкість** *див.* **гну́чкість; Воскова́ міль** *див.* **міль; Воскова́ сти́глість** *див.* **сти́глість.**

◇ **Звести́ся на [воскову́] сві́чку** *див.* **зво́дитися.**

ВОСКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **воскови́й.** *Був же вік золотий, свіжі, проткані сонцем діброви, Мед приручених бджіл, золотавість сп'янілого тіла, Янтареві зіниці серни, що не бачили крови* [крові], *І на вітах восковість плодів, соковитих і спілих* (О. Ольжич).

ВОСКОВІ́ТИ, іє, *недок.* Своїм виглядом, властивостями ставати схожим на віск. *І куди його йти — Ні дороги, ні трав, ні роси... Восковіє земля* (П. Гірник); *Деінде на пеньках восковіли мерзлі опеньки* (Є. Пашковський); // Досягати воскової стиглості. *Сьогодні, як ніколи за ці роки страждань, восковіли серця переможців* (М. Стельмах); *Чуєш, як наливаються, тужавіють, восковіють зерна в колосі, повняться сонячними соками вишні, яблука, груші, помідори, кавуни...* (Микита Чернявський).

ВОСКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на віск зовнішнім виглядом або своїми властивостями. *У Росії для воскоподібних утворень, що траплялися на водах озера Байкал, вживали назву "морський віск"* (з наук.-попул. літ.); *У напівтемряві вода і воскоподібна маса світилися таємничим зеленуватим світлом* (із журн.).

ВОСКОПРОДУКТИ́ВНИЙ, а, е. Який виробляє віск. *Виявлено якісні й кількісні показники екстер'єрних ознак, структурних компонентів воскових залоз, які забезпечують воскопродуктивні якості та стійкість гнізда бджолиних сімей* (з наук. літ.)

ВОСКОПРОДУКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **воскопродукти́вний.** *Кількість виділеного бджолами воску перебуває у прямій залежності від кількості та якості корму, що його має бджолина сім'я, і тому воскопродуктивність бджіл тісно пов'язана з їхньою медоносністю* (із журн.); *Поліські бджоли відзначаються високою воскопродуктивністю, стійкістю до захворювань, що й викликає підвищений інтерес науковців до їх вивчення* (із журн.).

ВОСКРЕСА́ЛЬНИЙ, а, е. Який наділений властивостями воскрешати. *Греки приписували воді цілющу і воскресальну силу* (із журн.).

ВОСКРЕСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **воскреса́ти.** *Мотив умирання й воскресання Купали перегукується з міфами про Аполлона, що спускається в Аїд — потойбічний світ, а тоді повертається звідти, тобто вмирає і знову воскресає* (з наук.-попул. літ.); *Не біля кожної груші сталося чудо, але кожна груша породжена часом — часом проростання зерна, залишеного серед поля, й часом щорічного воскресання зеленого листя* (із журн.); * Образно. *Ратуша і все, що в ній коли-небудь було, — мовчазні свідки воскресання людського духу, попри провінційну занедбаність і тимчасові умовності світу* (з газ.).

ВОСКРЕСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ВОСКРЕ́СНУТИ,** ну, неш, *док.* 1. Ставати знову живим, повертатися до життя після смерті; оживати. *Христос був умер ради наших гріхів за Писанням, .. і третього дня Він воскрес за Писанням* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *То ж по Росі і по Сулі половці городи поділили: Вже не воскреснути Ігоревій дружині!* (Панас Мирний); *Я не вірю, що дід із могили воскресне, але вірю, що ні — він увесь не умре. Його думки нехитрі додумають внуки* (Л. Костенко).

2. *перен.* Відроджуватися, відновлюватися. *Нині ідеї милосердя воскресають, широкий благодійний рух громадськості відроджується* (з газ.); *Господи, невже воскресає козацтво?* (Р. Іваничук); *Воскресни, мамо* [Україно]! *І вернися В світлицю-хату* (Т. Шевченко); * У порівн. *І мій народ немов воскрес — Устав, аж брязнули кайдани!* (П. Усенко); // Видужувати. — *Ну, як, Петре, справи? — звернувся до нього Федька. — Щось ти і не вмираєш, і не воскресаєш...* (Є. Кравченко); // Проростати, розпускатися (про рослини). *Вона* [Марія] *любить весну, любить, коли воскресають після зимової смерті чорні дерева* (М. Слабошпицький); *В найдрібнішому і щуплому зерні Все ж є закладена жива велика сила: І з-під снігів воно воскресне навесні!* (Дніпрова Чайка).

3. *перен.* Відновлюватися в пам'яті; пригадуватися. *Живими воскресали в уяві і стояли перед очима мої дитячі роки .. і дрібні матусині сльози, коли я вперше покидав село...* (Б. Антоненко-Давидович); *У думках і серці воскресають картини останньої нашої подорожі* (з газ.); *У моїй голові воскресли спомини .. переполоху, що загнав мене разом з іншими в ліс* (І. Франко).

◇ **(1) Воістину воскре́с!** — відповідь на привітання "Христос воскрес!" під час Великодніх свят. *Вона нахилила до себе голову сина і тричі поцілувала йому губи. — Воістину воскрес, — промовив Шептала* (В. Підмогильний); *Корній добре одягнутий, діти також, Марія теж незгірше... Йдуть гордо, а зо всіх боків: — Христос воскрес, Корнію! З*

приїздом! — Воістину воскрес! Дякую (У. Самчук); **Христо́с воскре́с (воскре́се)!** *див.* **Христо́с.**

ВОСКРЕСЕ́ННЯ *див.* **воскресі́ння.**

ВОСКРЕСИ́ТИ *див.* **воскреша́ти.**

ВОСКРЕСИ́ТИСЯ *див.* **воскреша́тися.**

ВОСКРЕСІ́ННЯ, ВОСКРЕСЕ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **воскре́снути** 1, 2. *Благословенний Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що великою Своєю милістю відродив нас до живої надії через воскресення з мертвих Ісуса Христа* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Франко передбачав велику бурю й день воскресіння народу* (О. Кобилянська); *Увосени зазеленіли луки І буковинська розцвіла земля. О земле рідна, плідна і велика, Радіть твоєму воскресінню як?* (М. Шеремет).

(1) Воскресі́ння Христо́ве (Христа́) — Великдень. *Урочисто гудуть великодні дзвони. То християни стрічають Воскресіння Христа* (М. Хвильовий); *Основна назва Воскресіння Христового, яка засвідчується ще в текстах XI ст., зокрема в Остромировому євангелії, — Великдень (Великий день)* (з наук. літ.).

ВОСКРЕ́СЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **воскре́снути** 1, 2. *Він* [Ісус Христос] *з'явився Одинадцятьом* [апостолам] .. *і докоряв їм за недовірство їхнє та твердосердя, що вони не йняли віри тим, хто воскреслого бачив Його* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Звуки оживили асоціацію про його* [Андрія] *першу любов .., про душі великих геніїв світу, воскреслих в провінційному місті далекої, чужої для Бетховена й інших землі...* (І. Багряний); *Втративши цікавість до воскреслого з мертвих Панька, .. всі* [козаки] *одвернулись од нього* (О. Ільченко); *Заходилося на те, що до тої Сігріди, мов до оспіваної давнім поетом Пенелопи, зберуться женихи з усіх усюд, тільки що не знайдеться на них Одіссея, воскреслого з своїх смертей і мандрів* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **воскре́слий,** лого, *ч.;* **воскре́сла,** лої, *ж.* Той (та), хто воскрес (воскресла). *Голосом їхнім має стати ця ваша стрічка... Болем і гнівом воскреслих, свідченням і засторогою...* (О. Гончар); *Вузькі очі старого дивились на Сергія, мов на воскреслого* (І. Білик).

2. *у знач. прикм., рідко.* Те саме, що **скре́слий**[1]. *В темряві ночі шумить воскресла річка* (М. Коцюбинський).

ВОСКРЕ́СНУТИ *див.* **воскреса́ти.**

ВОСКРЕША́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ВОСКРЕСИ́ТИ,** ешу́, еси́ш, *док., кого, що.* 1. Повертати кого-небудь до життя; оживляти. *Як мертвих Отець воскрешає й оживлює, так і Син, кого хоче, оживлює* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Д ж о н а т а н:] *І навіть дух живий нової віри не може воскресити того трупа* (Леся Українка); *Повбиваних людей не воскресити... Лежать вони під хрестами на кладовищі* (Б. Лепкий); *Хоробре Ігореве військо вже тепер ніяк не воскресить...* (Н. Забіла).

2. *перен.* Відбудовувати, відновлювати що-небудь. *Ми після довгого сну розбуркуємося, .. творча сила* [народу] *ожила і рідну мову воскресила* (Панас Мирний); *Де країна є така, Щоб рука трудівника Все, що зла розбила сила, Ніби чаром воскресила, Оживила, як ріка?* (М. Рильський).

3. *перев. док., перен.* Підтримувати духовно, оновлювати, робити життєдіяльним; надихати. *Переписували люди .. листівки од руки, вивчали напам'ять кожне слово і передавали од села до села, щоб воскресити віру* (О. Довженко); *— Яринко! — болісно й щасливо скрикнув Василь, торкаючись її щоки. — Ти воскресила мене. Ти даєш мені нове життя* (О. Бердник).

4. *перен.* Пригадувати, відновлювати в пам'яті що-небудь забуте, давноминуле. *Я шкодую, що не маю тепер жодного з тих листів: вони б воскресили в пам'яті багато* (О. Донченко); *Ця квітка .. воскрешає в її пам'яті і гуркіт грому, і спалах блискавок у .. весняному лісі* (Д. Міщенко); // Давати уявлення про що-небудь. *Багато ілюстрацій Їжакевича воскрешає сторінки історичного минулого України* (з наук. літ.).

ВОСКРЕША́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ВОСКРЕСИ́ТИСЯ,** шу́ся, си́шся, *док.* 1. Те саме, що **воскреса́ти.** *Та від ганьби, що гірша катувань, Собі сказала: "Воскресись! Повстань!"* (Д. Павличко).

2. *тільки недок.* Пас. до **воскреша́ти.** *Під час "тисячі років" померлі будуть воскрешатися поступово* (з рел.-церк. літ.).

ВОСКРЕ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **воскреси́ти.** *Це все — геть усе довкола — лише воскрешені Корієвою силою метафори* (Л. Дереш); *— Іди ж, сину мій, чудовно воскрешений і утіш жону твою, що з сліз не висихала, відколи ти сей світ покинув* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ВОСКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **воскува́ти.** *Для тривалого зберігання плодово-овочевої продукції застосовують такі методи її обробки, як воскування, оббризкування хлористим кальцієм тощо* (з наук. літ.).

ВОСКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Натирати, намащувати або просочувати що-небудь воском; вощити. *Сидів* [Митро] *коло лави проти вікна, обклався старим шкураттям, воскував нитки на дратву і бісився, як пес* (В. Стефаник); *Підлоги миємо.., воскуємо й чистимо, а без пороху таки не обійдеться* (Б. Лепкий); *Щоб капронова нитка не плуталася при нанизуванні на неї бісеру, її воскують, а потім знімають надлишок воску* (із журн.).

ВОСКУВА́ТИЙ, а, е. Кольором схожий на віск. *Щоб хлібом заживиться, На панському лану за сніп щороку жав Пшеницю жовту він та жито воскувате* (М. Рильський); *— Подушать нас! — сказала господиня, чорнява, як нічний жучок, але недокрівна, аж воскувата* (В. Барка); *Воскуватого кольору мішки під очима надавали йому старечого вигляду* (П. Кочура).

ВОСТА́ННЄ, *присл.* Останній раз. [А н д р і й:] *Радили ви багато разів, порадьте ж і востаннє: як мені тепер бути?* (М. Кропивницький); *Роман востаннє вдарив по запеченому темно-сизому залізяччі і жбурнув молот в куток кузні* (М. Стельмах); *І хтось востаннє поцілує милу, І хтось сльозу непрохану змахне* (В. Симоненко); *Саме такою Стен запам'ятав свою матір, коли бачив її востаннє, перед своїм від'їздом на північ Галосагу* (О. Авраменко).

ВОСЬМЕРИ́К, ВІСЬМЕРИ́К, а́, *ч.* 1. Предмет, який складається з восьми частин. *— Батіг у мене був восьмерик! От ляскав!* (Остап Вишня); // Запряжка з восьми коней, волів і т. ін. *Вісьмерик волів з Піжмурок пригнали, таких, що кожна пара незчисленні гроші коштує* (П. Куліш); *Є тут із наших заможня* [заможна] *козачка, оре восьмериками* (Ганна Барвінок); *Попереду з чорними корогвами, що смутно колихались над снігом, їхало кілька десятків вершників, за ними восьмерик коней тягнув сани* (С. Скляренко).

2. Замкнена стінова конструкція, що має в проекції форму восьмигранника. *Для церковного зодчества України типовим перекриттям є восьмикутний барабан, так званий*

восьмерик (з наук.-попул. літ.); *Під час відбудови між стінами і куполом церкви було видовжено вісьмерик, де знаходилось вісім вікон* (з рел.-церк. літ.); *У дерев'яній архітектурі восьмерик — конструктивне рішення переходу від кубічного об'єму споруди до купола* (із журн.).

ВОСЬМЕРИ́ЧНИЙ, а, е: △ **Восьмери́чне И** *див.* **и.**

ВО́СЬМЕРО, вісьмóх, *числ. кільк., збірн.* Вісім (уживається з іменниками чоловічого роду, що означають живих істот, з іменниками середнього роду, що означають назви істот і речей, з іменниками, що вживаються у множині й можуть мати одиничне значення, а також з особовими займенниками у множині). *І нас усіх у сім'ї було восьмеро: дядько, дядина, п'ятеро дітей та я* (Панас Мирний); *У старого Лук'яна Хомутенка сімеєчка дай Боже: він з жінкою та восьмеро дітей* (Григорій Тютюнник); *Хіба йтиме восьмеро волів осібно від тих, з якими звиклися за довгу дорогу?* (Ю. Мушкетик).

ВОСЬМИ... Перша частина складних слів, що означає: 1) який має вісім однакових ознак, предметів і т. ін., напр.: восьмивесло́вий, восьминóгий, восьмистру́нний; 2) який складається з восьми частин або є мірою у вісім одиниць, напр.: восьмивíрш, восьмиповерхо́вий, восьмистóпний, восьмихвили́нний.

ВОСЬМИБІ́ТОВИЙ, а, е, *інформ.* Який має розрядність вісім бітів. *Весь кадр передається як один ланцюжок бітів без будь-яких затримок між восьмибітовими елементами* (з наук.-попул. літ.); *Восьмибітовий канал може розрізняти 256 відтінків (градацій) кольору* (з Інтернету).

ВОСЬМИБО́РСТВО, а, *с.* Вид спорту, що включає змагання у восьми видах легкої атлетики. *Попереду в нашого перспективного багатоборця ще низка змагань, найголовнішим з яких буде чемпіонат світу з восьмиборства у Франції* (з газ.); *У восьмиборстві Микита Тарубка був шостим* (з Інтернету).

ВОСЬМИВЕСЛО́ВИЙ, а, е. Який має вісім весел. *Господарі віддали Маттіасу всю рибу, яку наловили того дня, та понад те подарували йому на прощання новий восьмивесловий бот* (з казки); *Восьмивесловий човен.*

ВОСЬМИВІ́РШ, á, *ч., літ.* Окрема строфа, що складається з восьми рядків. *Класичний італійський сонет складається з чотирнадцяти рядків і ділиться на дві частини — октаву (восьмивірш), який включає два катрени (чотиривірші), і секстет (шестивірш), що розпадається на два терцети (тривірші)* (з наук.-попул. літ.); *На п'єдесталі стояла ваза з квітами, а на прикріпленій до нього дошці з чорного мармуру викарбувано восьмивірш* (із журн.).

ВОСЬМИГОДИ́ННИЙ, а, е. 1. Який триває вісім годин. *Про що вона* [книга]? *Про заробітну платню, про восьмигодинний робочий день* (В. Винниченко); *Коли вона заїкнулася раз у попаді про восьмигодинний день праці.., то ця відрізала їй мов ножем: — У мене не фабрика* (П. Козланюк); *Восьмигодинна маніфестація спричинила безлад у роботі громадського транспорту, оскільки близько половини персоналу залізниць брало в ній участь* (з газ.).

2. Який починається, вирушає або прибуває о восьмій годині. *Восьмигодинним поїздом до будинку відпочинку приїхало ще сім чоловік* (В. Козаченко); *Восьмигодинний кіносеанс.*

ВОСЬМИГРА́ННИЙ, а, е. Який має вісім граней. *Дівчина взяла восьмигранну коробку* (В. Собко); *Сулейман годинами простоював у восьмигранній усипальниці Фатіха* (П. Загребельний); *Над восьмигранними вежами Кирилівської церкви знялися притаманні українському бароко витончені грушоподібні бані* (з наук.-попул. літ.).

ВОСЬМИГРА́ННИК, а, *ч.* Геометричне тіло, яке має вісім граней. *Сина тоді не впізнати, очі життям горять, коли мова заходить про які-небудь ризниці, восьмигранники, про дивне оте козацьке бароко...* (О. Гончар); *Основою планової композиції храму Мангупа є дещо витягнутий восьмигранник* (з наук. літ.); *Кам'яна церква Різдва Христового мала форму восьмигранника з напівкруглою абсидою зі східного боку та дзвіницею із західного* (із журн.).

ВОСЬМИГРИ́ВЕНИК, а, *ч., розм.* Неофіційна назва старої монети вартістю 80 копійок. — *Пан .. закликає вас до себе на роботу, на буряки, дає по восьмигривенику на день* (І. Нечуй-Левицький); *То б дав полтиника або восьмигривеника, якби було* (Ганна Барвінок).

ВОСЬМИДЕ́ННИЙ, а, е. Який триває вісім днів або розрахований на такий термін. *Когорти* [найманців] *поклали край восьмиденному, найбільш масовому в історії Візантії повстанню* (Д. Міщенко); *У середу, згідно зі старовинним місячним календарем, віруючі євреї почали восьмиденне святкування Пасхи* (з газ.).

ВОСЬМИЗАРЯ́ДНИЙ, а, е. Споряджений вісьмома зарядами *(див.* **заря́д**[1] 2); який має вісім зарядів в обоймі. *У Європі великої популярності набув восьмизарядний пістолет "парабелум", що в перекладі з латини означає "готуйся до війни"* (з наук.-попул. літ.); *У безробітного громадянина було вилучено восьмизарядний сигнальний пістолет калібру 8 мм, що був перероблений на вогнепальну гладкоствольну самозарядну зброю* (з газ.).

ВОСЬМИЗНА́ЧНИЙ, а, е. Який складається з восьми знаків десяткової системи числення. *У спеціальному формулярі подається восьмизначний ідентифікаційний номер лікувального засобу* (з наук. літ.); *Нині мобільні номери пропонують зробити десятизначними: двозначний код оператора і восьмизначний номер усередині нього* (з газ.).

ВО́СЬМИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісім.** *На восьме літо у неділю, Неначе ляля в льолі білій, Святеє сонечко зійшло* (Т. Шевченко); *Син, тобто Юрко Банзай .. потайки вирішив ще у восьмому класі, що набагато краще бути сільським вчителем біології, ніж нотаріусом* (Л. Дереш); // Одержуваний від поділу на вісім рівних частин. *Лише восьма частина п'ятдесятиметрового корабля була відведена для житлових приміщень і складів продуктів* (О. Бердник); *Восьму частину Буковини складають заповідники* (із журн.); // Який перевищує сім, наближаючись до восьми (про одиниці часу). — *Ну, серце, їдьмо швидче, восьма година вже, їсти хочу* (В. Винниченко); *Десь на восьмій хвилині я подумав, що то цілковитий ідіотизм — досі не почати цілуватися* (Ю. Андрухович); *Восьму годину в суді триває розгляд кримінальної справи* (з газ.); // Уживається як частина складених порядкових числівників. *Батьки наші зробили нам чотириста двадцять восьме серйозне попередження по тому місцю, про яке при дівчатах не говорять* (В. Нестайко); *Простоволоса материна голова була вся сива, але його вразила не так її несподівана сивина, хоч матері минав ледве тридцять восьмий* [рік], *як брудне подерте вбрання* (І. Білик); *Понад чотири тисячі свічок запалили минулої ночі в Одесі. Південна Пальміра святкує шістдесят восьму річницю визволення від окупантів* (з газ.); // *у знач. ім.* **во́сьма,**

мої, *ж.* Година, що настає після сьомої. *Тепер іще нема восьмої, значить, Андрійко ще не спить* (В. Винниченко); *О восьмій помітили в селі рух* (Ю. Збанацький); *Наприкінці квітня .. о пів на восьму вечора ще ясно* (Ю. Андрухович).

2. *у знач. ім.* **во́сьма,** мої, *ж., муз.* Нота, яка за тривалістю у вісім разів коротша за цілу ноту. *Чверть з крапкою втричі довша за восьму* (з навч. літ.); *Чверть ноти дорівнює двом восьмим* (з навч. літ.); *Половинну ноту музиканти часто називають половинкою, а восьму — вісімкою* (із журн.).

ВОСЬМИКЛА́СНИЙ, а, е. Який включає вісім класів. *У 1902 році в Чернівцях було створено вищу православну школу для дівчат, яка через десять років переросла у ліцей. Згодом він отримав статус восьмикласного ліцею* (з наук.-попул. літ.); *У Коломиї Марійка Підгірянка склала екстерном іспити за восьмикласну жіночу школу, а у Львові — за жіночу вчительську семінарію* (із журн.); *У 1885 році у Станіславові почала діяти восьмикласна польська жіноча школа* (з газ.).

ВОСЬМИКЛА́СНИК, а, *ч.* Учень восьмого класу. *З початку навчального року жив у нас на квартирі восьмикласник Федя Горбач* (Б. Антоненко-Давидович); *Більшість восьмикласників уже мали право голосувати в цьому році* (Ю. Збанацький); *Надзвичайно святкові, гарно вбрані, ми пройшли за свої парти, сіли й стали чекати. Наш друг восьмикласник Вовка Маруня бездоганно організував "службу безпеки"* (В. Нестайко).

ВОСЬМИКЛА́СНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **восьмикла́сник.** *Восьмикласниці юні, як звичка та водиться давня, Цвіт посіють навколо, стрічаючи день Першотравня* (А. Малишко); *— Перший варіант — найцікавіший, — підхопила одна восьмикласниця, — хочеться, щоб то були брати з інших світів* (О. Бердник); *— До чого тут досвідченість! Це знають восьмикласниці* (Ю. Мушкетик).

ВОСЬМИКРА́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **восьмиразо́вий.** *При фігурних польотах льотчики часто зазнають восьмикратного перевантаження* (з наук.-попул. літ.); *Гімнастка Лариса Латиніна — дев'ятикратна олімпійська чемпіонка, восьмикратна чемпіонка світу, семикратна чемпіонка Європи* (з газ.).

ВОСЬМИКРА́ТНО. Присл. до **восьмикра́тний.** *Кремній використовується в організмі людини восьмикратно, беручи участь в різноманітних проміжних реакціях як каталізатор* (з наук. літ.); *Фільм "Володар перснів" було номіновано на премію "Золотий Сателіт" восьмикратно, але нагороду він отримав лише за роботу художників* (із журн.); *З часів початку індустріальної революції кількість жителів Землі збільшилася восьмикратно* (з Інтернету).

ВОСЬМИКУ́ТНИЙ, а, е. Який має вісім кутів. *Вздовж стін — дивани, а посередині — маленький восьмикутний столик* (З. Тулуб); *В чотирьох кутках, відгороджені низенькими стійками, були купальні.., а посередині просторе восьмикутне підвищення* (П. Загребельний); *На зовнішній поверхні знайденої чаші у складному плетиві, що відображає восьмикутні зірки, вміщено зображення левів, птахів, грифонів, вершників зі списами і луками* (з наук. літ.).

ВОСЬМИКУ́ТНИК, а, *ч.* Геометрична фігура, ламана гранична лінія якої утворює вісім кутів. *План тридільної (тризрубної) кам'яної церкви старокнязівської доби може вказувати на зв'язок українського кам'яного будівництва XII–XIII ст. з дерев'яним будівництвом, для якого характерною є також тридільна будова у вигляді трьох квадратів чи восьмикутників, розташованих по одній лінії, зі сходу на захід* (з наук.-попул. літ.); *Червоний форт у Старому Делі — це восьмикутник, оточений стіною з червоного пісковика* (з Інтернету).

ВОСЬМИЛІ́ТНІЙ, я, є. Те саме, що **восьмирі́чний** 2. *В хату увійшла восьмилітня Харитя* (М. Коцюбинський); *На човні, звісивши над водою босі ноги, сидить з вудкою восьмилітній хлопчик* (О. Донченко); *Над ямою невтішно плакала гостроноса молодиця, плакали двоє восьмилітніх хлопчиків, мабуть, близнюки, і меншенька дівчинка — всі білявенькі, видно, вдались у покійного батька* (Є. Доломан); *Найменший Нестеренко, восьмилітній Петро, гасав десь по вулиці, а Никифор спав* (Микита Чернявський).

ВОСЬМИЛІ́ТОК, тка, *ч., розм.* Дитина восьмирічного віку. *У селі Грузькому жила вдова Бондариха, мала сина восьмилітка* (з думи); *Дівчина-восьмиліток забавляє свого трилітнього братика* (М. Коцюбинський).

ВОСЬМИМЕТРО́ВИЙ, а, е. Який вимірюється вісьмома метрами. *Оглянули кожен сантиметр восьмиметрової стіни, яка оточувала аеродром і будинок* (В. Собко); *Пальці розігнулись, і Олег упав з восьмиметрової висоти на оплавлений ґрунт* (І. Росоховатський); *Тільки-но спалахне над деревами незвичайної краси суцвіття, одразу опускається донизу восьмиметрове листя, й дерево помирає* (Ю. Мушкетик); *Курган виявився міцним горішком: восьмиметровий свідок минувшини мав насип близько 12 тисяч кубічних метрів* (з наук.-попул. літ.).

ВОСЬМИМІЛЬЙО́ННИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісім мільйо́нів.** *Цього року аеропорт Бориспіль встановив новий рекорд, обслуживши восьмимільйонного пасажира* (з газ.).

2. Який складається з восьми мільйонів одиниць. *Восьмимільйонне за чисельністю населення місто-гігант Йоганнесбург заслужено вважається діловим центром усього півдня Африки* (із журн.).

ВОСЬМИМІЛЬЯ́РДНИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісім мілья́рдів.** *За прогнозами ООН восьмимільярдний житель планети народиться у 2025 році* (із журн.).

2. Який складається з восьми мільярдів одиниць. *Восьмимільярдна позика — лише частина гігантської суми, яку влада США збирається витратити на розвиток нових енергоефективних технологій* (з газ.); *Міністри фінансів єврозони готові затвердити виплату Греції чергового восьмимільярдного траншу допомоги* (з газ.).

ВОСЬМИМІ́СЯЧНИЙ, а, е. 1. Який триває вісім місяців, вимірюється вісьмома місяцями. *Восьмимісячний відпочинок його преосвященства в зимовій резиденції щасливо закінчився* (Р. Іваничук); *Патрульний криголам Великобританії вирушив у свій перший восьмимісячний похід до берегів Антарктики* (із журн.).

2. Віком вісім місяців. *Мліючи, Лонгрен схилився й уздрів восьмимісячне створіння, що зосереджено споглядало його довгу бороду, потім сів, понурився і почав крутити вус* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна); *Інколи ходити починають уже восьмимісячні малюки, пропускаючи етап повзання* (із журн.).

ВОСЬМИ́НА, и, *ж., заст.* 1. Стара міра сипких тіл, яка дорівнює половині чверті. * Образно. *Сили у нього тридцять три пуди з восьминою* (з казки).

2. Восьма частина чого-небудь. — *Ну йди вже, йди... Тільки затям — за восьмину* (Р. Іваничук).

ВОСЬМИНІ́Г, но́га, *ч.* 1. Морський головоногий молюск із мішкоподібним тілом і вісьмома довгими щупальцями й присосками; спрут. *Огидливий восьминіг ворушив своїми змієподібними щупальцями, підстерігаючи здобич* (О. Донченко); *В сумерку глибин, в западинах, де чорний місяць тоне, де вибрано породу з порожнин, вони живуть — міноги і мурени, сирени, восьминоги* (Ю. Андрухович); *З усіх тварин, що є на землі, восьминіг має найбільші очі — до 40 сантиметрів у діаметрі* (з наук.-попул. літ.).

2. *мн.* Ряд морських молюсків класу головоногих. *Восьминоги ведуть придонний спосіб життя, мешкаючи біля каміння, скель і водоростей* (з наук. літ.); *Восьминоги здатні сприймати звук, зокрема інфразвук* (з наук.-попул. літ.).

ВОСЬМИНО́ГИЙ, а, е. Який має вісім ніг. *Це була восьминога травоїдна тварина, схожа на борсука, вся заросла довжелезною шерстю* (О. Бердник); *До індоіранського періоду належать деякі загальні елементи з міфології фіно-угорських народів — образи священного восьминогого лося, могутнього північного вітру Вайю, уявлення про високі снігові гори на півночі тощо* (з наук. літ.); *Незабаром у всюдиходів може з'явитися восьминогий механічний помічник, який буде допомагати їм досліджувати далекі планети* (з наук.-попул. літ.).

ВОСЬМИПІ́ЛЛЯ, я, *с., с. г.* Система сівозміни, при якій орна земля поділяється на вісім ділянок, кожна з яких по черзі засівається різними культурами. *У передових поміщицьких маєтках у 40-х роках XIX ст. замість застарілого трипілля впроваджувалося п'ятипілля, шестипілля і навіть восьмипілля* (з навч. літ.); *На десяти гектарах землі господарства було застосовано восьмипілля* (з газ.).

ВОСЬМИПІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *с. г.* Який ґрунтується на восьмипіллі; пов'язаний з восьмипіллям (у системі сівозміни). *В цьому році почали відновлювати восьмипільну сівозміну* (В. Кучер); *У маєтку поміщиці Балашової на Правобережжі було впроваджено восьмипільну та десятипільну системи сівозмін* (із журн.).

2. Який складається з восьми полів (у 6 знач.). *Для писанок Поділля типові червоний, чорний, фіолетовий кольори тла з дво-, чотири- або восьмипільним поділом, з геометричним і рослинним орнаментами* (з наук.-попул. літ.).

ВОСЬМИПОВЕРХО́ВИЙ, а, е. Який має вісім поверхів. *Стояла всього місяць — величава струнка восьмиповерхова вежа, споруджена на кошти купця Давида Маленького, і завалилася: слабкий фундамент заклали будівничі* (Р. Іваничук); *У турецькому місті Бурса, розташованому на заході країни, розвалився восьмиповерховий будинок* (з газ.); *Восьмиповерховий готельний комплекс на 300 місць з європейським рівнем обслуговування гостинно відчинений для гостей області та іноземних туристів* (з мови реклами).

ВОСЬМИПРОМЕНЕ́ВИЙ, а, е. Який має вісім променів. *Графічним символом стародавнього українського календаря може бути восьмипроменевий хрест або зірка, зображення якої є на кожній апсиді Софійського собору в Києві* (з наук.-попул. літ.); *Герб Жмеринки: у синьому полі червоний вилоподібний хрест зі срібною облямівкою, у центрі біжить срібний крилатий кінь із золотими гривою та хвостом, під ним — дві золоті восьмипроменеві зірки* (із журн.).

ВОСЬМИРАЗО́ВИЙ, а, е. 1. Повторений вісім разів; збільшений у вісім разів. *Аналіз стану трьох дослідних ділянок свідчить, що впровадження чотирирічного циклу сівозміни дає восьмиразовий виграш порівняно з дворічним циклом* (з наук. літ.); *Здорова новонароджена дитина для компенсації значних енергетичних витрат потребує семиразового, а частіше восьмиразового годування на добу* (з наук.-попул. літ.).

2. Який вигравав або одержував щось вісім разів. *Американський плавець Майкл Фелпс став у Пекіні восьмиразовим олімпійським чемпіоном* (з газ.).

ВОСЬМИРАЗО́ВО. Присл. до **восьмиразо́вий.** *Як стверджують біохіміки, кремній використовується в організмі людини восьмиразово, беручи участь у різних реакціях як каталізатор і джерело енергії* (з наук.-попул. літ.); *При приготуванні куделі коротке волокно потоншується і витягується, восьмиразово проходячи між кілковими барабанами з витяжною парою* (із журн.).

ВОСЬМИРІ́ЧКА, и, *ж., розм.* Школа, термін навчання в якій триває вісім років. *Є в тьоті Каті ще й менший син, чотирнадцятилітній Васютка, що вчиться з перемінним успіхом у Таловській восьмирічці* (Б. Антоненко-Давидович); *Я відіслав дорослих, далі копав заступами, взявши на поміч дітей з восьмирічки* (О. Бердник); *Маленька дівчина — либонь, першокурсниця, яка вступила до училища після восьмирічки, — дитячим голосом читала вірші про кохання* (Г. Усач).

ВОСЬМИРІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який триває, здійснюється, виконується протягом восьми років. *Невже кінець його палким словам і мріям? Кінець їх восьмирічній дружбі?* (Л. Смілянський); *У період з 1959 по 1965 р. у системі радянської освіти було здійснено перехід від загального обов'язкового семирічного до загального обов'язкового восьмирічного навчання* (з наук. літ.); // Розрахований на термін навчання у вісім років. *Він* [філіал інституту] *розташувався недалеко від залізниці, у приміщенні колишньої восьмирічної школи* (О. Чорногуз).

2. Віком вісім років. *Новаковська скінчила розповідь про свої тяжкі митарства, про її чоловіка й восьмирічного сина Сергійка, якому випало дитинство без материнської ласки* (М. Сиротюк); *Зараз цей авторитетний чоловік, розпочавши гру лише з двома слонами й конем, ганебно програвав восьмирічній супротивниці* (Ю. Мушкетик); *Ще тринадцятирічним підлітком Флавіан закохався в чарівну восьмирічну дівчинку і твердо вирішив, що в майбутньому вона стане його жінкою* (О. Авраменко).

ВОСЬМИРОЗРЯ́ДНИЙ, а, е, *спец.* 1. Який складається з восьми розрядів *(див.* **розря́д**[1] 2). *На більшості підприємств сфери машинобудування, радіотехнічної промисловості тощо використовують шести- та восьмирозрядні тарифні сітки для оплати праці робітників* (з навч. літ.).

2. *інформ.* Те саме, що **восьмибі́товий.** *Інформація, яка надходить лініями зв'язку, перетворюється на послідовність восьмирозрядних сигналів* (з наук.-техн. літ.); // Який використовує восьмибітовий код. *Процесори перших персональних комп'ютерів були восьмирозрядними, тобто вони обробляли і могли передавати дані тільки по вісім розрядів* (з наук.-попул. літ.); *Однокристальні восьмирозрядні мікропроцесори мають фіксовану систему команд* (з навч. літ.); *Паралельний восьмирозрядний суматор призначений для виконання арифметичних операцій* (з навч. літ.).

ВОСЬМИРУ́КІ, ких, *мн.* Надряд головоногих молюсків із підкласу двожаберних, або колеоідей, у яких чотири пари рук, сполучених біля основи перетинкою для плавання. *Ще дві тисячі років тому римський учений Гай Пліній Старший описував, як восьмирукі проникають у черепашки молюсків* (І. Росоховатський); *До восьмируких належать два надряди восьминогів, останній з яких має спільні риси як з кальмарами, так і восьминогами* (з наук.-попул. літ.).

ВОСЬМИРЯДКО́ВИЙ, а, е. Який складається з восьми рядків. *Навряд чи правомірно називати медитацією восьмирядкову сентенцію "Серцем молився Мойсей..."* (з наук. літ.); *Знайдено мармурову плиту першої половини II ст. н. е. з восьмирядковим гімном на честь Ахілла* (з навч. літ.).

ВОСЬМИСКЛАДО́ВИЙ, а, е. Який складається з восьми складів. *Восьмискладовим розміром складено пісню Курояда в трагікомедії Ф. Прокоповича "Владимир"* (з наук. літ.); *Відродивши восьмискладовий і десятискладовий вірші, Ронсар вдихнув нове життя в майже не відомий Середньовіччю "олександрійський", або дванадцятискладовий вірш, розвинув його і додав великої звучності* (з наук.-попул. літ.); *Типовий для французьких середньовічних поем восьмискладовий вірш відтворено його найближчим аналогом в українському віршуванні — чотиристопним ямбом* (з навч. літ.).

ВОСЬМИСО́ТИЙ, а, е. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісімсо́т.** *В кінці восьмисотого року Життя і зростання Москви Знайшов я забуту широку Стежину у рунах трави* (П. Воронько); *Старовинний Збараж відсвяткував свій восьмисотий день народження* (з газ.).

ВОСЬМИСОТЛІ́ТНІЙ, я, є. Те саме, що **восьмисотрі́чний.** *У плині багатовікового, більш ніж восьмисотлітнього, свого існування Києво-Печерська Лавра пережила багато важливих подій* (з наук.-попул. літ.); *Восьмисотлітні стіни храму багато побачили за своє життя: нашестя іноплемінників і міжусобні війни, монголо-татарське ярмо і розорення Києва польсько-литовськими військами, революційну смуту і німецько-фашистську окупацію* (із журн.); *Вік дуба-патріарха, що росте на Рівненщині, сягає 1300 років, також в Україні зареєстровано два восьмисотлітні та три сімсотлітні дуби* (з газ.).

ВОСЬМИСОТЛІ́ТТЯ, я, *с.* Те саме, що **восьмисотрі́ччя.** *У 2007 році Ліверпуль відсвяткував своє восьмисотліття* (із журн.); *Патріарх подякував представникам католицької церкви за те, що вони "прибули розділити з нами біль і гіркоту восьмисотліття трагічної події взяття Константинополя хрестоносцями 1204 року"* (з газ.).

ВОСЬМИСОТРІ́ЧНИЙ, а, е. Який існує або має вісімсот років. *Залишки восьмисотрічного міста Василів на Буковині можуть бути знищені через байдужість чиновників і господарську діяльність місцевих селян* (з газ.).

ВОСЬМИСОТРІ́ЧЧЯ, я, *с.* Восьмисота річниця. *У 2006 році Монголія відсвяткувала восьмисотріччя утворення імперії Чингісхана і 85-річчя народної революції* (із журн.); *У 1974 році встановлено пам'ятний знак до восьмисотріччя Полтави* (з наук.-попул. літ.).

ВОСЬМИСОТТИ́СЯЧНИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **вісімсо́т ти́сяч.** *18 грудня 2011 року Міжнародний аеропорт "Одеса" прийняв восьмисоттисячного пасажира за поточний рік, що є абсолютним рекордом аеропорту останніх 20 років* (з газ.).

2. Який складається з восьмисот тисяч одиниць. *У 1945 р. залишки німецьких сил, що намагалися пробитися до Австрії і здатися американцям, були оточені і буквально розчавлені восьмисоттисячною Народно-визвольною армією Югославії та її радянськими союзниками* (з наук.-попул. літ.); *Запоріжжя — це неймовірно гарне величезне місто з восьмисоттисячним населенням* (з газ.).

ВОСЬМИСТО́ПНИЙ, а, е. Який містить вісім стоп. *Ямб, як і хорей, буває двостопний, тристопний, чотиристопний, п'ятистопний, зрідка навіть семистопний та восьмистопний* (з наук. літ.); *Восьмистопний хорей, утворений із двох віршів чотиристопного хорею, зустрічається у віршовій практиці рідко* (з наук.-попул. літ.).

ВОСЬМИСТРУ́ННИЙ, а, е. Який має вісім струн. *Арабське джерело IX ст. оповідало про восьмиструнні слов'янські лютні, гуслі і довгі, на два лікті дудки* (М. Грушевський); *Коло багаття з сього боку сидів сивий дід у старій ягнячій гуньці й грав на восьмиструнні гуслі* [восьмиструнних гуслях], *сам собі приспівуючи* (І. Білик); *П. Куліш описав цікавий випадок, як один запорозький козак продав свою восьмиструнну бандуру заможному діду-сліпцю Ригоренку, який жив на Харківщині* (з наук.-попул. літ.); *Музиканту з саморобною восьмиструнною гітарою дали звання народного артиста України* (з газ.).

ВОСЬМИТИ́СЯЧНИЙ, а, е. 1. Числівник порядковий, який відповідає кількісному числівнику **ві́сім ти́сяч.** *Вже восьмитисячний киянин оселився на новому житловому масиві* (з газ.).

2. Який складається з восьми тисяч одиниць. *Восьмитисячний тираж роману Ліни Костенко "Маруся Чурай" розійшовся за кілька днів* (з наук.-попул. літ.); *Чотири роки колектив із восьмитисячного селища досить успішно змагався у другому дивізіоні національного чемпіонату* (з газ.).

ВОСЬМИТИ́СЯЧНИК, а, *ч.* Гора, висота якої перевищує 8 тисяч метрів над рівнем моря. *Українські альпіністи підняли національний прапор на одному з найвищих восьмитисячників нашої планети — Макалу* (із журн.); *У таблицю найвищих гір світу включено тільки восьмитисячники та семитисячники* (із журн.); *Кореянка О Юн Сан піднялася на свій останній восьмитисячник Аннапурна в Гімалаях* (з газ.); *Першою людиною, яка підкорила всі восьмитисячники, став італієць Райнгольд Месснер: він обійшов усі 14 піків за 16 років, з 1970 по 1986 рік* (з газ.).

ВОСЬМИТО́МНИЙ, а, е. Який складається з восьми томів. *Нині у Франції завершено восьмитомне видання щоденника Марії Башкирцевої* (із журн.); *Учасники презентації восьмитомної Енциклопедії державного управління в подарунок отримали електронну версію видання* (з газ.).

ВОСЬМИТО́МНИК, а, *ч.* Твір або збірка творів у восьми томах. *Здається неймовірною популярність Євгена Гребінки в Російській імперії, де ще за життя вийшов його восьмитомник, а згодом і десятитомник* (із журн.).

ВОСЬМУ́ХА, и, *ж., розм., заст.* Те саме, що **восьму́шка** 1. *Він, сьому випивши восьмуху, Послідки з кварти виливав* (І. Котляревський); *От і сторжились за десять рублів грошей і восьмуху горілки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дехто й до шинку навідався, восьмуху задавив на радощах* (Панас Мирний).

ВОСЬМУ́ШКА, и, *ж., розм.* 1. *заст.* Восьма частина фунта. — *У нашому клубі слухали ми старого більшовика,*

оповідав він, як у громадянську війну робочі без хліба були, по восьмушці одержували (А. Хижняк); // Восьма частина кварти. *Образились на земляка Сердюки. Сиділи уже понадимавшись, як сичі, над своїми восьмушками* (О. Гончар).

2. Восьма частина чого-небудь. *Ось вона колоситься, та нивка-восьмушка* (А. Малишко); *Здійснюємо калібрування ядра грецького горіха на замовлення клієнта (половинки, четвертинки, восьмушки)* (з мови реклами).

ВО́ТА, и, *ж., іст.* Те саме, що **воти́ва.** *Численні пожертви — воти, якими прикрашена чудотворна ікона Підгорецької Божої Матері, свідчать про Господні ласки, які під цією іконою зійшли на її побожних шанувальників* (із журн.); *Під час ремонтних робіт у церкві Пресвятої Трійці міста Бережани, що на Тернопільщині, віднайшли воти, символічні подарунки для Богородиці, які залишали вірні на знак зцілення* (з газ.).

ВОТИ́ВА, и, *ж., іст.* Жертва, дар, який приносили у святилище або храм за обітницею або з вдячністю за порятунок чи видужання від тяжких хвороб. *Уже в найдавнішому збереженому інвентарі костельного майна, датованому 1689 р., серед срібних келихів, мідних дзвонів і численних вотив числилася і гаківниця з запасом пороху* (з наук.-попул. літ.); *За спогадами Якова Суші, на іконі було так багато вотив, що їх вистачило б на позолочену ризу та срібну чашу* (із журн.); *Про чудотворність ікони свідчать вотиви, які закріплені з її зворотнього боку* (з газ.).

ВОТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до вотиви. *Поки що відомий лише один вотивний двоярусний рельєф III ст. н. е. з Херсонеса, відтиснутий на глиняній пластинці* (з наук. літ.); *Проведено ідентифікацію античних світильників як вотивних моделей кораблів* (з наук.-техн. літ.); *Вотивний характер засвідчують численні знахідки мініатюрного посуду саме на культових об'єктах* (з наук.-попул. літ.).

ВОТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вотува́ти.** *23 серпня 1851 р. було відмінено Основні права, вотовані Франкфуртським парламентом* (з наук. літ.).

ВОТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вотува́ти.** *31 січня 1850 р. Пруссія одержала нову конституцію, за якою двопалатний парламент отримав право вотування законів, затвердження бюджету та податків* (з наук. літ.); *З 1340 р. у розпорядження парламенту Англії переходить не лише вотування податків, але й контроль за їх використанням* (з наук.-попул. літ.).

ВОТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* На зборах, у парламенті голосуванням схвалювати, вирішувати що-небудь; голосувати. *Парламенти Белуджистану, Гуджарату й Кашміру вотували негайне відокремлення від Британської імперії* (з наук. літ.); *В основі конституційно-парламентського бюджетного права лежить принцип, згідно з яким обрані народні представники вотують бюджет* (із журн.).

ВОТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **вотува́ти.** *На величезних робітничих зборах в кілька тисяч чоловік стали обговорюватися і вотуватися політичні вимоги* (з навч. літ.).

ВО́ТУМ, у, *ч.* 1. Ухвала, прийнята голосуванням. *Вотум підтримки програми уряду ухвалено більшістю голосів* (з газ.).

2. Голосування; участь у виборах або референдумі. *У деяких країнах передбачено обов'язковий вотум, тобто юридичний обов'язок виборців взяти участь у голосуванні* (з навч. літ.).

△ **(1) Во́тум дові́ри (недові́ри)** — постанова парламенту, що схвалює (не схвалює) діяльність уряду або окремих його членів. *Прем'єр-міністр України має право поставити на голосування у Верховній Раді важливий для уряду закон одночасно з вотумом довіри своєму Кабінету Міністрів* (з наук. літ.); *В Австрії Національна рада може прийняти рішення про вотум недовіри Федеральному уряду або окремим його членам, що веде до відсторонення їх від обов'язків* (з газ.); **(2) Евентуа́льний (непрями́й) во́тум** — порядок визначення результатів голосування, за яким голоси, віддані певному кандидатові, що перевищують виборчу квоту, зараховуються іншому кандидату з того ж партійного списку. *Усі системи пропорційного представництва побудовані на двох істотно необхідних засадах — виборчої квоти, з одного боку, і евентуального вотуму — з іншого* (з наук. літ.); **(3) Плюра́льний во́тум** — у законодавстві деяких країн — право виборця залежно від майнового і освітнього цензу користуватися кількома голосами на виборах до представницьких органів. *Одним із ідеологів практики плюрального вотуму вважається відомий британський філософ і економіст XIX ст. Дж. С. Мілль* (з наук. літ.).

ВО́ТЧИНА, и, *ж.* 1. *іст.* У Давній Русі, а згодом в Україні й у Російській державі до XVIII ст. — феодальна земельна власність, яку можна було заповідати, продавати тощо. *Всеволод опинився в Курську, у вотчині свого брата Святослава* (П. Загребельний); *Наше щастя, проше* [прошу] *пана, що повстанські загони діють зосібно, кожний у своїй вотчині і тримаються своїх сіл, як воша кожуха* (В. Чемерис); *Учора вночі, рятуючись від неминучого бунту, Чеслав залишив столицю і на чолі невеликого війська з вірних йому краян відбув на південний схід — до Вишиграда, своєї вотчини* (О. Авраменко).

2. *перен.* Територія або установа, в якій існує чиясь безконтрольна влада. [Г о р с ь к и й:] *Ярошенко перетворив редакцію на свою вотчину* (О. Левада); *На державному підприємстві почувається* [Кирило Єгорович Сотник] *як у себе дома, у власній вотчині* (М. Циба).

ВО́ТЧИННИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **во́тчина** 1. *Вотчинне господарство Київської Русі було достатньо розвинутим* (з наук.-попул. літ.); *Виникнення вотчинної системи, тобто системи великого приватного землеволодіння в сільській місцевості, в Новгороді датується початком XII століття* (з наук.-попул. літ.).

ВО́ТЧИННИК, а, *ч., іст.* Власник вотчини (у 1 знач.). — *Бортного злодія не судять по праву, самі вотчинники призначають кару* (Ю. Мушкетик); *На чолі господарства стояв господар-вотчинник* (з наук. літ.); *Власник вотчини був зобов'язаний служити тому князю, на землях якого вона знаходилась, а без згоди членів свого роду вотчинник не міг її продати чи обміняти* (з навч. літ.).

ВО́ТЩЕ, *заст.* Даремно, марно. *Та — ба! Виходить — все вотще, Бо треба вчитись ще і ще!..* (І. Багряний); *І вірити, і прагнуть — не вотще. Безсмертне — і величне, і ясне-бо. Ось лине хмара з літеплим дощем, І розверзається врочисте небо* (О. Ольжич); — *Вотще, Махтею, твої намагання: нинькив тебе їсти не буду* (М. Стельмах).

ВОТЯ́К *див.* **вотяки́.**

ВОТЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **вотя́к,** а́, *ч.;* **вотя́чка,** и, *ж.).* Застаріла назва удмуртів. *Дивиться Троянда на вотячокдівчат. Біляві самі, очі сірі здебільшого і в іншої вузенькі такі* (А. Тесленко); *Перші спроби навернення вотяків у*

християнство були здійснені архієпископом Олексієм у 1719–1733 роках (з Інтернету).

ВОТЯ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вотякú.** *2 листопада 1920 р. Рада народних комісарів РРФСР прийняла постанову про утворення автономних областей народів — калмицького, марійського та вотяцького* (з наук.-попул. літ.); *Вотяцькі звичаї.*

ВОТЯ́ЧКА *див.* **вотякú.**

ВО́ХРА, и, *ж.* 1. Природна мінеральна фарба жовтого або червоно-брунатного кольору. *Побілить* [баба] *старанно стіни, обведе червоною вохрою призьбу, помаже долівку* (А. Дімаров); *В обох могильниках с. Василівки деякі кістяки посипані червоною вохрою* (з наук. літ.); * Образно. *Осінь змережила землю мазками вохри* (З. Тулуб).

2. Мінерал, утворений перев. оксидами та гідроксидами заліза й марганцю. *Вохра залізоокисна являє собою залізняк бурого кольору з невеликими домішками глинистої речовини* (з наук. літ.); *Деякі вохри Кривбасу характеризуються особливою насиченістю кольорів, яскравістю забарвлення і за цим показником не поступаються відомим вохрам Кіпру й Апеннінського півострова* (з наук. літ.).

3. Жовтий або червоно-брунатний колір. *В інтер'єрі будь-якого будинку класичне поєднання коричневих і синіх кольорів, а також жовтого з вохрою створить атмосферу затишку і спокою* (із журн.); *Пустеля залишає незабутні враження: пісок, дюни, незліченні відтінки кольорів від вохри до пурпуру, назви яких є лише у мові кочівників* (із журн.).

ВО́ХРЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **во́хрити.** *Вохрення шкури.*

2. В іконописі — висвітлення ликів або відкритих частин тіла святих за допомогою послідовного накладання вохри та додавання білил. *Для малярського прийому написання ікони характерне білильне вохрення, малюнок брів, очей, губ, носа, підборіддя та скошені очі як типові риси софійських мозаїк і фресок* (з навч. літ.).

ВО́ХРИСТИЙ, а, е. 1. *спец.* Який містить вохру. *Відомі такі види лімоніту: щільний і вохристий (землиста маса жовтого кольору)* (з навч. літ.).

2. Який має колір вохри; жовтий або червоно-брунатний. *Вітер поздовж ріки розбивав хвилі об пором, гойдав вохристого бакена* (Є. Пашковський); *Рукав цієї сорочки вишито геометричним узором, чорними та вохристими нитками* (з наук. літ.); *У пустелях Африки, Азії, Австралії ссавці відзначаються ясно-жовтим, вохристим або сіро-піщаним кольорами* (з наук.-попул. літ.).

ВО́ХРИСТО. Присл. до **во́христий** 2. *Сонце вохристо ятрилось на вікні п'ятого поверху* (Є. Пашковський).

ВО́ХРИСТО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **во́христий** (у 2 знач.), напр.: во́христо-бу́рий, во́христо-жо́втий, во́христо-черво́ний.

ВО́ХРИТИ, рю, риш, *недок., що.* Фарбувати вохрою. *Вохрити замшу.*

ВОХРЯНИ́Й, а́, е́. Те саме, що **во́христий** 2. *Зовнішня поверхня чаші вкрита вохряним ангобом, а на червоному тлі зроблено розпис жовтою фарбою* (з наук. літ.); *Гори прекрасні восени, коли виграють усіма барвами від вохряної до золотої* (із журн.); *Передні крила метелика плодожерки ліщинової жовтувато-сірі, а на зовнішньому краї є вохряний пилок* (з Інтернету).

ВОЦАРИ́ТИ *див.* **воцаря́ти.**

ВОЦАРИ́ТИСЯ *див.* **воцаря́тися.**

ВОЦАРІ́ННЯ, я, *с., іст.* Дія за знач. **воцари́ти** і **воцари́тися.** *Іще до воцаріння Петра Олексійовича царівна Софія, правлячи то так, то інакше, пробувала здобути Крим* (Г. Колісник); *— Річниця воцаріння повинна стати великим днем, — упевнено сказав Барі* (Василь Шевчук); *Наш король Педро спорядив велике свято на честь свого воцаріння* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ВОЦАРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ВОЦАРИ́ТИ,** рю́, ри́ш, *док., кого, іст.* Зводити на престол; робити царем. *Облогу було знято союзними козаками, які разом з Мехмедом III і Шахіном Ґераями попрямували потім до Кафи, щоб протистояти черговій спробі султана воцарити Джанібека Ґерая* (з наук.-попул. літ.).

ВОЦАРЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ВОЦАРИ́ТИСЯ,** рю́ся, ри́шся, *док., іст.* Вступати на царський престол; починати царювати. *Став* [офіцер] *йому розказувати про усе, що діялося у нашому царстві: .. який цар після якого воцарявся* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У Константинополі ж воцарився слабовільний імператор Аркадій* (І. Білик).

ВОЦЕРКО́ВИТИ *див.* **воцерко́влювати.**

ВОЦЕРКО́ВИТИСЯ *див.* **воцерко́влюватися.**

ВОЦЕРКО́ВЛЕНИЙ, а, е, *рел.-церк.* Дієпр. пас. до **воцерко́вити** 1. *Воцерковлена дитина свою першу сповідь здійснює тоді, коли вона усвідомлює вчинену провину як гріх* (з рел.-церк. літ.).

ВОЦЕРКО́ВЛЕНІСТЬ, ності, *ж., рел.-церк.* Властивість за знач. **воцерко́влений.** *Для більшості християн воцерковленість означає утвердження у вірі й наближення до життя церкви* (із журн.); *Воцерковленість означає, що наша творча інтелігенція повинна вбачати своє головне завдання у відродженні духовно-морального ідеалу, притаманного вітчизняній традиції* (з Інтернету).

ВОЦЕРКО́ВЛЕННЯ, я, *с., рел.-церк.* Дія за знач. **воцерко́вити** і **воцерко́витися.** *Головним завданням табору організатори вважали воцерковлення сучасної молоді* (із журн.); *Архієпископ окреслив шляхи для воцерковлення суспільства* (з газ.); *Автор звертається насамперед до тих, хто перебуває на шляху воцерковлення, відповідає людям, які цікавляться православ'ям, на найважливіші питання віри* (з Інтернету); *Обряд уводин (або воцерковлення дитини) у різних регіонах України має свої особливості* (з газ.).

ВОЦЕРКО́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ВОЦЕРКО́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* воцерко́влять; *док., кого, рел.-церк.* 1. Залучати до церкви (у 1 знач.); вводити в основи віри та благочестя; катехізувати. *Воцерковити — це залучити до віри й благочестя людину, яка збирається прийняти таїнство хрещення* (із журн.); *Щойно настав мир з імперією, перед церквою постало дуже серйозне місіонерське завдання: прийняти та воцерковити величезні маси язичників з їхнім світоглядом, способом життя та молитви* (з газ.).

2. Здійснювати обряд першого введення у храм немовляти на сороковий день від його народження, який супроводжується молитвою і трикратним ходінням навколо престолу. *Відомо, що до XIV століття всіх дітей на сороковий день після народження воцерковлювали ("всороковляли") — вносили у вівтар* (із журн.).

ВОЦЕРКО́ВЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ВОЦЕРКО́ВИТИСЯ,** влюся, вишся, *док., рел.-церк.* Приймати обрядовий бік християнської віри; приєднуватися до церков-

ного життя. *Для того, щоб краще розуміти церковні обряди, потрібно воцерковлюватися, докладати зусиль для свого духовного зросту* (з газ.); *Наречена обіцяла чоловікові воцерковитися — відвідувати служби, причащатися* (з газ.).

ВОЧЕВИ́ДЬ, *присл.* 1. Відкрито, явно. *Юрба порушила мовчання і вочевидь підтримала Левка Тритуза* (Г. Епік); *За чотири роки я вочевидь пересвідчився, що Григорій Микитович напрочуд доброго серця людина* (О. Копиленко); *Дорожні дамочки аж навшпиньки стають, щоб не пропустити видовища, яке зможеш увечері побачити на телеекранах, а тут воно перед тобою вочевидь: юнака несуть* (О. Гончар); *Тищенко вочевидь демонстрував свою солідарність з Іршею, це розуміли всі* (Ю. Мушкетик).

2. *у знач. встáвн. сл.* Те саме, що **очеви́дно** 3. *Але професор, вочевидь, не вмів мовчати надто довго* (Ю. Андрухович).

ВОЧЕВИ́ДЬКИ, *присл., розм.* Те саме, що **вочеви́дь.** *Оттоді-то і збагнув я вочевидьки істину, давно проголошену мудрецями* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ВОЧЕВИ́ДЯЧКИ, *присл., розм.* Те саме, що **вочеви́дь.** *Христі, мов живе, усе те стало вочевидячки: і як Кирило крався через сніг, і як шурхнув ногами у рів, як вилазив — лаявся...* (Панас Мирний); *Що він цієї жінки не бачив досі ні вочевидячки, ні, як то буває, уві сні .. — цього він був цілковито й абсолютно певен* (В. Підмогильний); *— Я, пане старосто, і не проти, та до мене саме рідні наїхало, по чарці добрій випили і теж ночувати лаштуються, — вочевидячки бреше Максим і навіть не заїкнеться* (М. Стельмах).

ВО́ША, і, *ж.* 1. Маленька безкрила кровосисна комаха — зовнішній паразит тварин і людини. *Я чув, як по мені лазили воші, такі ж самі, які я бачив на шиї у одного робітника* (В. Винниченко); *Німці цілком зайняли їхню єдину кімнату і наплодили безліч вошей* (Ю. Яновський); *Пізніше виявилося, що вошей не тільки не побито, а ще якимось чудом кількість їх збільшилася, вони з'явилися навіть там, де їх і не було* (І. Багряний); *Собаки вигризали воші, гримлячи ланцюгами* (Валерій Шевчук); *Воші — ектопаразити більшості птахів і ссавців* (з наук. літ.).

2. Маленька (від 1 до 10 мм завдовжки) рослиноїдна комаха ряду рівнокрилих, яка вражає листя і кореневу систему рослин; попелиця. — *Філоксера — це така рослинна воша, як от буває на кукурудзі, огірках, кропиві.., тільки ще менша* (М. Коцюбинський); *Піски — як вогонь, навіть найживучіша філоксера, ота, пробачте, воша коренева, не витримує, гине, а саджанець мій росте!* (О. Гончар).

△ **(1) Бджоли́на во́ша** — маленька безкрила сліпа мушка ряду двокрилих червоно-бурого кольору, яка живе паразитом на бджолах; браула. *Бджолина воша живиться на бджолі не кров'ю, а медом* (з наук.-попул. літ.); **(2) Книжко́ва во́ша** — комаха ряду сіноїдів, що розмножується в старих паперах, книжках; книгогриз (у 1 знач.). *До так званих внутрішньожитлових комах належать тарган, блощиця, книжкова воша, міль та інші* (з наук.-попул. літ.); *Книжкова воша має тільце завдовжки 1 мм білого або блідо-жовтого кольору* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Годува́ти** (*рідко* **відгодо́вувати) во́ші (во́шей, бліх, ну́жу, блощи́ці** *і т. ін.)* *див.* **годува́ти; (3) Як во́ша за кожу́х ([за] кожу́ха),** *зі сл.* т р и м а т и с я, д е р ж а т и с я *і т. ін.* — дуже міцно. *— Федю, рости правдивим, чуйним до людей. Паразитів різних по голові бий, а за добрих людей держися як воша за кожух* (В. Москалець); *Після одруження з Геннадієм рішуче перестала* [Марта] *бути доступною, трималася строго й міцно, як воша кожуха* (Валерій Шевчук); *Схопився мужик за город, що біля дому, і тримається за нього, як воша за кожух* (з газ.); **(4) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чума́цька во́ша,** *зі сл.* величатися, пишатися *і т. ін., ірон.* — дуже, надзвичайно. *Величається як чумацька воша* (Номис); *Він* [пан Купа] *бундючиться, величається мов чумацька воша супроти простих людей* (О. Ільченко).

ВОШВА́, и́, *ж., збірн., розм.* Воші. *З наших ніг бризкала кров на каміння; тіло поїдом вошва їла* (С. Добровольський); *Жінка підвела дівчинку до припічка. — Сідай отут. Бо тебе, мабуть, так вошва й обліпила* (А. Головко); *Я їм сорочки прала і нафтою голови мастила від вошви* (Р. Федорів).

ВОШИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Той, на кому багато вошей. *По війні у школах провадилися санітарно-медичні огляди, завданням яких було виявити серед учнівського контингенту вошивців, яких, на жаль, у той час було багато* (із журн.); // *лайл.* Про негідну, погану людину. — *Так що, пане Пентак, ми вже повинні .. за сто кроків знімати перед кожним панським вошивцем шапку?* (П. Козланюк); *Все залежатиме від того, кого ті судові пани розумітимуть під старим австрійським вошивцем* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ВОШИ́ВИЙ, а, е. На якому багато вошей. *А яка ж це культура, коли ми тисячами писатимемо вірші, а ходитимемо обшарпані, вошиві, вибачте на слові, брудні, смердючі?* (М. Івченко); *Осінь підкралася якось несподівано, застала підлітків босими, обдертими й вошивими* (О. Донченко); *З евакуації Павло повернувся вошивий і голодний* (Григорій Тютюнник); *— Плюнь, Грицю, на ту вошиву постіль та йди сюди* (М. Сиротюк); // *лайл.* Поганий, негідний. *Свобода, вічний абсолют — тільки й чуєш від вошивих своїх теоретиків, а самі повзають, як рептилії, від погляду твого терпнуть...* (О. Гончар); *Байрачний безперестанку лається: — Драпали б оці вошиві недобитки у свій фатерлянд* (Є. Доломан); *— Ану відступись! Ідемо до посла за велінням самого султана! З дороги, пловоїди вошиві, грабіжники і зарізяки стамбульські!* (П. Загребельний).

ВОШИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **воши́вий.** *Епідемії висипного тифу можуть виникати там, де погано ведеться боротьба з ним і де є вошивість* (з навч. літ.); *Заходи з профілактики висипного тифу спрямовані на виявлення та цілковиту ліквідацію вошивості серед підслідних та засуджених* (з мови документів).

ВОШИ́ВІТИ, ію, ієш, *недок.* Ставати вошивим. *Полонених забрали на працю до колгоспу, де вони помалу вошивіли й ниділи* (із журн.); *Сьогодні найчастіше вошивіють діти дошкільного та шкільного віку, хоча дорослих педикульоз теж не оминає* (із журн.).

ВО́ШКА, и, *ж.* Зменш. до **во́ша.** *— Ну, блішко, — сказала вошка, — піди попроси у свині щетинку та витягни мене* (з казки); *Кілька днів по тому Сулейман сказав Роксолані, що в Рустемовій постелі слуги знайшли вошку* (П. Загребельний).

ВОЩА́НИЙ, áна́, áне́. 1. Просочений, покритий воском. *Перед столом великий кошик, повний дощечок вощаних та згортків паперових* (Дніпрова Чайка); *Толові шашки, загорнуті у вощаний папір, запалили* (Л. Первомайський); *Сушені плоди і ягоди найкраще тримати у скляних банках, щільно закритих вощаним папером* (з газ.); // Зробл. з воску. *Чо-*

ловічок оповідає, а дві купи людей стоять і дивляться одна на одну, але дивляться не так, як незнайомі між собою люди, а так, як дивляться звичайно в музеї на вощані фігури (В. Винниченко); *Вощана свічка.*

2. Який має колір воску; блідо-жовтий. *Обличчя його посіріло, і вуха стали вощаними, як у мерця* (Л. Первомайський); *Поміж вощаними стернинами білі дрібненькі грицики цвіли поруч із червоненькою заячою конюшинкою і їм гарно було усім* (М. Вінграновський); *Замість яскравої люстри вмикав у світлиці нічник, вощана жовтизна гніздилася в хаті до півночі* (Є. Пашковський).

ВОЩА́НКА[1], и, *ж.* 1. Навощена тканина або папір. *Шлях зарудів від здвигу возів, що повзли одинцем, .. плахти вощанки верх скирт набору сліпо відбивали світ дня* (К. Гриневичева).

2. *етн.* Крашанка, заповнена воском. *Коли віск розтопився, крашанку охолодили, покрасили і запишались: вощанка вийшла на славу!* (М. Стельмах); *Бувало, йшли хлопчики на хитрощі: робили з обох кінців яйця — гострого і тупого — непомітні проколи голкою — видували білок і жовток, а потім заливали всередину розтоплений віск. Таке яйце звалося вощанкою* (із журн.).

ВОЩА́НКА[2], и, *ж.* Субтропічна чагарникова рослина родини мірикових з листям, яке має пахучі смолисті залози. *На пісках росте вощанка, .. на скелях — перстач альпійський, .. на степах — чебрець, деревій, ковила* (Ю. Яновський).

ВО́ЩЕНИЙ, а, е. Укритий або натертий воском. *Двоє підтримують великого повітряного змія .. Вітер шарпає вощене полотно, виляскує хвостом, що губиться в ночі* (В. Дрозд); *Арістодік пообіцяв храмові ще один золотий ритон і попросив записати останню відповідь оракула на вощеній дощечці* (І. Білик).

ВО́ЩЕННЯ, ВОЩІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вощи́ти.** *Для вощення підлоги можна застосовувати суміш із мила, воску, поташу та води* (із журн.); *Деревині можна надати штучного блиску поліруванням, лакуванням або вощінням* (із журн.).

ВОЩИ́НА, и, *ж.* Воскова основа стільника, а також видобутий із неї неочищений віск. *На рядні лежала купа сухих вощин* (І. Нечуй-Левицький); *Всі ці люди внесли в хату запах пасіки: старої вощини, меду* (В. Гжицький); * У порівн. *Воно* [обличчя] *стало жовте, як вощина* (Панас Мирний); // Штучно зроблений восковий лист із витиснутими на ньому з обох боків шестикутними денцями, на яких бджоли будують комірки. — *Здрастуйте, — відповів Петро Петрович, який вставляв у рамки смужки штучної вощини* (Ю. Яновський).

Би́ти вощи́ну *див.* **би́ти.**

ВОЩИ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **вощи́на.** *Ти пив малими сьорбками запашистий чай і думав про мед, яким десь ласує в дуплі куниця — скільки повних вощинного меду дуплавин розкидано по посадках, по старому лісі!* (Є. Пашковський); // Признач. для виготовлення вощини. *В. І. Ломакін із сином створили в Дергачах Харківської області славетний вощинний завод, продукція якого відзначалася на всесвітніх і вітчизняних виставках із бджільництва* (із журн.).

ВОЩИ́ТИ, щу́, щи́ш, *недок., що.* Те саме, що **воскува́ти.** *А дід одно бігає, носе* [носить] *вулики, підкурює їх, вощить та збирає рої* (Панас Мирний); *Зорину застав Боровий не з пензлем у руках, як бувало, а з лижами, які вощила* (Я. Гримайло).

ВОЩІ́ННЯ *див.* **во́щення.**

ВОЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **воюва́ти.** *Воно* [панство] *зібралося тут немов на мазура з пишними красунями панями та панянками, а не на воювання суворе* (М. Старицький); *Той дякував за надіслані йому трофейні вила і бажав Сидорчукові щасливого воювання* (Ю. Бедзик); — *Ет, воювання його, — махнула рукою Ольга Петрівна, викладаючи гостинці. — З тими позовами та судами геть-чисто стратив своє здоров'я* (М. Олійник).

ВОЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* 1. *з ким, проти кого і без дод., заст. кого.* Вести війну. *Поряд з тобою, княже, сидить князь Ігор і не дасть збрехати. Це ж він на твоє прохання покликав мене та Кончака разом воювати Рюрика!* (В. Малик); *Петро бачився з польським королем Августом і .. порішили вони воювати проти шведа разом* (Г. Хоткевич); // *що.* Здобувати. *Стали козаки до города Козлова назад прибувати. Стали на турків, на сонних, набігати. Стали їх рубати. Город Козлов огнем-мечем воювати* (з думи); // Битися зі зброєю в руках. *Воюють день, воюють два, На третій день, — ой, горе! Шотландці крикнули: "Біда! Король Едвард нас боре!"* (Леся Українка); *Весь час з боями просуваємося в горах. Воюємо в Трансильванії* (О. Гончар); // Брати особисту участь у війні. — *Ви знаєте, де він воював всю війну? У морській піхоті, щоб ви знали!..* (Ю. Яновський); *Мої два сини на тій стороні, та і твій там воює* (Григорій Тютюнник).

2. *за що, перен.* Відстоювати певні позиції, погляди, ідеї і т. ін. — *Отож і треба за це воювати, за постійні бригади* (А. Головко); [М а к с:] *Все життя я воюю за культуру і гуманність* (І. Кочерга); // *з ким і без дод., розм.* Сперечатися, сваритися. [Я в д о х а:] *Батько прийшли учора пізно з шинку та як почали воювати: "Давай вечерять!"* (М. Кропивницький); *Довго ще воювала вона тієї ночі з Стецьком і таки домоглася свого* (І. Цюпа).

3. *з ким, проти кого і заст. на кого, перен.* Бути в стані напруженої неприязні або війни; ворогувати. *Вони* [вороги] *оточили мене словами ненависті і без причини на мене воюють* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Скільки Нелька в селі (а вона з переселенців), стільки Копиток і воював з нею* (В. Дрозд).

◊ (1) **Воюва́ти (боро́тися) з вітряка́ми** — безглуздо та безрезультатно витрачати сили, енергію на подолання чи усунення уявних, неіснуючих перешкод. — *Ти хочеш, щоб твоя дочка вдягалась як старчиха, і щоб заміж не вийшла? Не вийде в тебе нічого, — репетувала Марія. — Як ти не розумієш, що ти воюєш з вітряками* (із журн.); *Здебільшого люди схильні створювати проблеми на порожньому місці, а потім — просто боротися з вітряками* (з газ.).

ВОЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *недок., з ким і без дод., розм.* Те саме, що **воюва́ти.** *Латин старий був не рубака І воюватись не любив* (І. Котляревський); *У Раїси раптом стиснуло серце — і вона міцно стулила вуста. Ну, що ж, їй не першинка: коли доведеться, буде воюватись* (М. Коцюбинський); — *І мої, і твої старі показились на ярмарку .. Не буду ж воюватися з ними* (М. Стельмах); // *безос. Ваго Гуліашвілі мав щасливу вдачу людей, які швидко забувають страждання, і тому воювалося йому легше, ніж іншим* (В. Собко); — *Як воно воюється, коваленку? — м'яко запитав Павлюк. — Та декому хочеться боки нам'яти! — сердито засопів Кизименко* (В. Чемерис).

ВОЮ́ЮЧИЙ, а, е. Який бере участь у воєнних діях, воює. *Уже кілька тижнів позиції воюючих сторін залишалися незмінними* (М. Трублаїні); *Мене цікавили описи пись-*

менників західних, які не були скуті спеціальними умовностями, а намагалися відбити комплекса воюючого чоловіка найправдивіше (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **воюючий,** чого, *ч.* Той, хто воює або зчиняє бійку. — *Гов! Півні! — гукнув якийсь парубок і вмить розірвав воюючих... — Досить з вас, обидва ви славні козаки будете...* (А. Чайковський); *Вони тупцювали сюди й туди, забігали зо всіх боків довкола воюючих, кричали* (У. Самчук).

ВОЯ́Ж, у, *ч.* Подорож, мандрівка. — *Я не цікавлюсь вояжами пана Єфремова, тож нехай і він дасть мені спокій* (М. Олійник); *Ці дами знайшли його* [професора] *під час літнього вояжу по Італії* (М. Слабошпицький); *Це справді була мила прогулянка з гарною дівчиною, прогулянка, про яку я так мріяв, ще вирушаючи у цей вояж* (В. Шкляр).

ВОЯЖЕ́Р, а, *ч.* Той, хто здійснює вояж. *Прибуваючи до Криму на відпочинок або задля відвідин кримських пам'яток, вояжери, друкуючи свої записки, об'єктивно сприяли популяризації історії та етнографії народів Криму на батьківщині* (з наук. літ.).

ВОЯЖЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вояже́р.** *Вояжерський дух.*

ВОЯЖУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вояжува́ти.** *Вояжування з часом дешевшає і стає вигіднішим, тому що на ринку з'являється все більше недорогих перевізників* (з газ.).

ВОЯЖУВА́ТИ, ую, уєш, *недок.* Подорожувати, здійснювати вояжі. *Тепер вояжують, обидві* [товаришки] *вдоволені, по світу* (О. Кобилянська); *Молодший син Софії, Вольдемар, і зараз вояжував десь у Сполучених Штатах* (О. Гончар); *Як згодом виявилося, Супряга не марнувала часу: поки я був у Донецьку, вона вояжувала на рудні, готувала статтю* (В. Стус).

ВОЯ́К, а́, *ч.* 1. Той, хто воює, б'ється з ворогом; боєць, воїн. *Іванко вояк хоробрий, не злякається, якщо в дорозі мечем доведеться з лихими людьми розмовляти* (А. Хижняк); — *Він вояк добрий був — і шаблею, і ратищем, і мушкетом, і луком — усім володів!..* (Ю. Логвин).

2. Рядовий військовослужбовець в армії; солдат. *Вояк, поставлений на варті, був простий селянин, новобранець* (І. Франко); *Цьогоріч українська армія отримає менше вояків, ніж торік* (з газ.).

ВОЯ́КА, и, *ч.* 1. Те саме, що **вояк.** *Так наші смілії вояки Тут .. проливали кров* (І. Котляревський); *Зрештою, всі в Горопахах знали, що Сашко Козаченко — отой красень у кубанці, був воякою відважним, тому товариш Ступа почувався за його плечима, як за фортечною стіною* (Р. Федорів); — *Терпіння нам не позичати... — пихнув димком старий вояка* (Валерій Шевчук).

2. *ірон.* Про невправного, недолугого солдата. — *Ех, ти, вояко!.. — промовив він. — Запалу й завзяття багато, а сили й розуму мало .. Як же ти воюватимеш?* (Л. Смілянський); // Про хлопця, який наслідує вояків. — *Ану зараз же піди викинь* [гвинтівку] *у річку!.. Ти ба який вояка сопливий!* (І. Цюпа).

ВОЯ́ЦТВО, а, *с.* 1. Збірн. до **вояк.** — *Воєводо і вояцтво! Ви гуляєте, орли, А наш Київ, наче хмари, Печеніги облягли* (О. Олесь); *Зібравши чималий гурт найодчайдушнішого вояцтва, .. Тарас склав султанові .. відповідь на його грізне послання* (О. Довженко); *Там, на узліссі, стрілянина вщухла, різномасте вояцтво, либонь, розбрелося* (В. Шкляр).

2. *рідко.* Те саме, що **вояччина.** *О Пруссіє Східна, розсадник біди, Вояцтва кубло, кріпосництва фортеця!* (І. Нехода).

ВОЯ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **вояк.** *Вершник рвучко розкрив свою ношу і подав Ходкевичу плетений з лози вояцький щит* (Іван Ле); *Віденський сотник промовив: — Благословляю вояцьке побратимство!* (Р. Іваничук); *Грали лютні, співано вояцьких пісень* (П. Загребельний); // Власт. воякові. *Вояцька кмітливість і одчайдушна хоробрість рятували його хлопців від смерті* (Д. Бедзик).

ВОЯЧЕ́НЬКО, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **вояк.** *Отакий-то вояченько — Жупан лопуховий, Кожушина горіхова, Коник буряковий!* (з народної пісні); *До Чижової, вояченьку, не заходьте. І там не жандарми, а справжні гицлі: хапають дезертирів* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ВОЯ́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **вояк.** *Пригадала* [Марійка] *Павла, цілу справу, що за неї вони змагаються й ясно усвідомила положення. Вона ж воячка* (У. Самчук); *За свідченням античних істориків, амазонки були вправними вершницями, хоробрими, витривалими, дужими воячками, які добре володіли мечем, бойовою сокирою, списом, луком і стрілою* (з наук.-попул. літ.).

ВОЯ́ЧЧИНА, и, *ж., збірн., зневажл.* 1. Агресивно налаштовані військові кола. *Японська вояччина причину своєї поразки на озері Хасан приписала дощику* (П. Тичина); *Не раз незалежність італійських провінцій потрапляла під чобіт австрійської вояччини* (І. Пільгук).

2. Військові, інтереси та світогляд яких обмежені вузькопрофесійними знаннями і звичаями. — *Я навмисне перебував у військах президента для того, щоб стримувати й приборкувати серед нашої зарозумілої вояччини дух жорстокості й розбещеності* (Ю. Бедзик); *Жахливі картини знущань австро-німецької вояччини над солдатами-буковинцями найкраще показані Федьковичем у поемах "Новобранчик" (1862), "Дезертир" (1868)* (з навч. літ.); // Спосіб життя таких військових. *Нічого, мабуть, для простих людей не було й нема ненависнішого, ніж війна, вояччина, мілітаризм* (О. Гончар).

ВПАД *див.* **упа́д.**

ВПАДА́ННЯ[1] (УПАДА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впада́ти[1].** *Вода серед води — вже в цьому є незвичайність; і є щось значне в самому акті впадання, в цьому одвічнім єднанні гирла ріки з Океаном* (О. Гончар); *Відбувається мовби зворотне впадання у морок тотальної заглади і вселенського хаосу* (О. Забужко); *Борючись за виховання художнього смаку, проти примітивності й сірості, слід побоюватися впадання в дешеве естетство* (з наук. літ.).

ВПАДА́ННЯ[2] *див.* **упада́ння[1].**

ВПАДА́ТИ[1] (УПАДА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПА́СТИ (УПА́СТИ),** впаду́, впаде́ш, *док.* 1. *перев. недок.* Вливатися, втікати в річку, море, озеро і т. ін. *Струмок той вибігає з гущавини лісу, впадає в озеро* (Леся Українка); *Є на світі потік Бистрець, що впадає в Ріку — так тут звуть Черемош* (Г. Хоткевич); *І в Борисфен задумливо впадає якась незнана грекові ріка* (Л. Костенко); *Ой ти, Дніпро-брате, скажи мені правду. Ох скільки у тебе річок упало?* (П. Чубинський); // *розм., рідко.* Пролягати, вести кудись, у щось (перев. про дорогу, стежку і т. ін.). *Куди тая доріженька, куди вона впала: чи в зелений луг, чи у поле?* (Сл. Гр.); *Дорога впала у зарослий верболозом рукавчик, перестрибнула коріння та сухий хмиз і різко звернула вбік, уздовж пересохлого русла* (В. Дрозд); // *перев. док., заст.* Потрапляти в певні несприятливі обставини. *Страшно впасти у кайдани, Уми-*

рать в неволі, А ще гірше — спати, спати І спати на волі (Т. Шевченко); // *розм.*, *рідко.* Вбігати, входити, потрапляти куди-небудь. *Руфін одчиняє хвіртку, в неї впадає центуріон з вояками* (Леся Українка); — *Мусимо тікати зараз, повзком.., поки не впадемо в лісову гущавину* (І. Франко).

2. *перев. док.* Ввалюватися, западати всередину (про очі, щоки і т. ін.). *Три ночі Не спала* [генеральша]; *впали карі очі. Засохли губи* (Т. Шевченко); *Була ще вона з себе дуже хороша, хоч як змарніла, і очі впали* (Марко Вовчок).

3. *у що, перен.* Набувати певного стану. — *Не впадайте в тугу та в одчай!* (І. Нечуй-Левицький); *Меланя характеру була лагідного, ніколи в гнів не впадала* (Ю. Смолич); *Усе склалося якось так до ладу, що близькі, дивившись на нього, не впали ні в скорботу, ні в розпач* (О. Довженко); *Знесиленого Мар'яна жінки повели в другу половину хати, щоб там хоч трохи відпочив. Він упирався, віднікувався, але через якийсь час впав у тяжке забуття* (М. Стельмах); // Схилятися до чогось неправильного, дивного в поглядах, у поведінці. *Тим часом Сухобрус старівся і впадав у містицизм* (І. Нечуй-Левицький).

Підо́зра па́дає / впаде́ *див.* **підо́зра.**

◊ **(1) Впада́ти / впа́сти в го́лову (на ду́мку)** *кому* — хто-небудь, думаючи про щось, додумується до чого-небудь або здогадується про щось. *Конгресменам, що виколисували атомний вибух у Аламогордо, і в голови не впадало, що ця новина не була власне несподіваною для .. делегації* (Н. Рибак); *Тоді Мартосі впало на думку взяти й Дарку з собою до двора на роботу* (Леся Українка); *Очевидно, молодик аніскільки не сумнівається в своєму праві робити тут усе, що тільки впаде йому в буйну голову* (Ю. Шовкопляс); **(2) Впада́ти / впа́сти в дити́нство** — втрачати здоровий глузд, діяти, міркувати, поводитися несерйозно, нерозумно. — *Я не дозволяю говорити зі мною в такому тоні.* — *Ви впадаєте в дитинство,* — *відповів Тірсен.* — *Це старечий маразм* (В. Собко); *Глібові дивно було вислуховувати батькові просторікування, що скидалися на маячіння коли не психічно хворої, то людини, яка на старості впала в дитинство* (П. Кочура); **(3) Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (ді́йти) до кра́йнощів (до кра́йності)>** — виявляти, мати надмірність у чому-небудь, перевищувати міру в чомусь. — *Хто в нас у цеху вчиться?* — *запитав сам себе Матвій Денисович, впадаючи у другу крайність* (В. Собко); *В екстремальній ситуації важливо не піддаватися паніці, не метушитися, впадаючи в крайнощі* (із журн.); *В таку крайність ударилися ті молоді люди з властивою всім малоосвіченим людям категоричністю* (І. Франко); *До крайнощів, як то кажуть, не дійшло. Але .. наші хлопці не одмовили собі в приємності побешкетувати з радощів* (Ю. Яновський); *Це дивне створіння, яке ми бачили у Вер'єрі таким самовпевненим, погордливим, тепер вдалося до іншої крайності — його скромність доходила до безглуздя* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); **(4) Впада́ти / впа́сти в непа́м'ять** — втрачати свідомість; непритомніти. *Мені здалося, що се вона почала впадати в непам'ять, але вона була притомна* (Леся Українка); *Йому так стало прикро, що хотілося впасти знов у непам'ять, .. до болю заплющив очі, але свідомість уже не покидала його* (П. Козланюк); **(5) Впада́ти / впа́сти в па́м'яті** *кому* — хто-небудь запам'ятовує щось; запам'ятовуватися. *Добре йому впали у пам'яті і той вечір весни молодої, і навіть та квіточка бузкова, що, пахуча, розгорталася в темному вечорі* (Марко Вовчок); **(6) Впада́ти (вхо́дити) / впа́сти (увійти́) в гріх** — робити що-небудь заборонене певними етичними нормами. *Пана гетьмана ніхто не спокушує ламати присяги, і ми, старшини, теж не мислимо впадати в такий гріх* (М. Лазорський); *Коли ж ти увійшла в гріх, дам карбованця, щоб до якоїсь чаклунки сходила* (М. Стельмах); **(7) Впада́ти (па́дати, врі́зуватися) / впа́сти (врі́затися) в ду́шу** *чию, кому і без дод.* — справляти глибоке враження, надовго лишаючись у пам'яті. *Лиш ронять краплю віти кленів змоклих, А паровоза крик і місяця димок Впадають в душу на життя, на вічність* (Л. Первомайський); — *Вчіться, любіть свою школу, своє село, свою Батьківщину,* — *падали слова старої вчительки в дитячі душі* (М. Зарудний); *Як впало йому .. в душу, що в Овручі погано людям жити, то як наче зернятко яке прийнялося* (Марко Вовчок); *З мене всі сміялися, називали мене селюком, і це слово врізалося в мою душу болючіше, ніж кінчик батога у голі плечі* (О. Чорногуз); *Так же ловко одягнувся* [юнак], *що й не впізнала б, якби образ його навіки в мою душу не врізався* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса); **(8) Впада́ти** *(рідше* **па́дати)** **/ впа́сти в о́ко (в о́чі, у ві́чі):** а) *(кому)* хто-небудь помічає, бачить, звертає увагу на когось, на щось. *Байдуже ніхто не міг пройти повз Оверка, усім пада в око розкішний паруб'яга* (К. Гордієнко); *Ксеня непомітно забилася в середину колони,* — *аби змішатися з людьми, не впадати в око вартовим* (С. Голованівський); *Хоч би дрантя якесь натягла на себе, щоб не впадати відразу в ненажерливі очі тим супостатам* (О. Сизоненко); *На одному* [магазині], *крайньому від базару, ще впала Давидові в очі афіша. Сьогодні буде виставлена "Хмара"* (А. Головко); б) траплятися кому-небудь, натрапляти на щось, бачити щось (про що-небудь підходяще). *Я палкий аматор морфології рослин. От і збираю все, що в око впаде* (Я. Качура); в) бути особливо помітним; виділятися чим-небудь. *Мідні одвірки падали в око, і міддю бляховані двері рипіли* (М. Зеров); *Взагалі треба сказати, що і в Парижі, і скрізь у Франції впадала в око та дбайливість, із якою ставляться французи до пам'ятників старовини* (М. Рильський); *Та й зовнішністю не впадав* [Шкурупій] *у вічі: невисокий, світло-русявий, спокійний в рухах* (Ю. Бедзик); г) подобатися кому-небудь. [З а х а р к о:] *Тобто тобі ні одна дівчина не впадала в око?!* [В а с и л ь:] *Мені всі дівки однакові!* (М. Кропивницький); *І сама я безвинно жду неминучої смерті тільки за те, що я впала князеві в очі, припала йому до вподоби* (І. Нечуй-Левицький); **(9) Впада́ти / впа́сти у ву́ха (у ву́хо)** *кому* — хто-небудь чує, помічає або відчуває на слух щось. *Всі співали, .. каліченою німецькою, щось ніби псалми чи гімни, граматичні неоковирності навіть мені впадали у вухо* (Ю. Андрухович); *Погана слава про її шинок .. ходила серед мирославської жіноти, навіть Явдосі нині щось у вуха впало* (О. Ільченко); **(10) Впа́сти у ле́жу,** *рідко* — злягти, захворіти. [І в а н и х а:] *Він .. як мене хомнув по голові, то я трохи в лежу не впала* (Л. Мартович); **(11) Не впа́сти в гріх** — варто, можна, треба було б зробити що-небудь, оскільки нічого не трапиться (про безкарну або неосудливу можливість здійснення чого-небудь). — *Ну, хоч подивіться .. Подивитися ж можна, у гріх не впадете* (Панас Мирний); *Коли б і заглянув, не впав би в гріх* (М. Стельмах); **Па́дати / впа́сти в**

очáх *див.* пáдати; **Пáдати (спадáти) / впáсти на гóлову** *див.* пáдати; **Розпадáтися (пáдати) / розпáстися (впáсти) пpáхом (на прах, у прах)** *див.* розпадáтися[1]; **Сéрце впáло до п'ят <Сéрце опинúлося в п'ятах>** *див.* сéрце; **Сéрце пáдає (обривáється) / впáло (обірвáлося)** *див.* сéрце; **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **грім з [яснóго] нéба впав** *див.* грім; **(12) Як у óко впав** *зі сл.* с х о ж и й — дуже, точно, абсолютно. *Дочка в неї уродилася схожа, — як у око впала, — на того чумака-кремеза, що ото її батька покійного питав* (Марко Вовчок).

ВПАДА́ТИ[2] *див.* **упадáти**[1].

ВПАДА́ТИСЯ *див.* **упадáтися.**

ВПА́ДИНА (УПА́ДИНА), и, *ж.* Те саме, що **запáдина.** *Здалека вже побачив жандарм, що зараз на першій такій впадині стежка залита була каламутною, спіненою водою* (І. Франко); *В таку післяобідню пору до старовинного кам'яного мосту, перекинутого через глибоку впадину Смотрича, .. на змилених, стомлених конях під'їхали два вершники* (В. Малик); *На солом'яному даху, що колись був тугий і рівний, з'явилися купини і впадини* (М. Циба); *Темними впадинами очей колола* [Свирщиха] *Сидорчука* (Ю. Бедзик).

ВПАДІ́ННЯ (УПАДІ́ННЯ), я, *с.* 1. Дія за знач. **впадáти**[1] 1. *В озеро впадають три заболочені в місцях впадіння гірські потічки* (з наук.-попул. літ.).

2. Місце злиття двох рік або втікання річки в море, океан і т. ін.; гирло річки. *Йомсборг стоїть на острові, коло впадіння ріки в море, доступ звідусіль до нього відкритий...* (П. Загребельний); *Місто Чигирин .. розкинулося серед горбів на березі Тясмину при його впадінні в Дніпро* (Ю. Мушкетик); *Це вже було на правому березі Росі, нижче від впадіння Роставиці* (Ю. Логвин).

ВПАКО́ВАНИЙ *див.* **упакóваний.**

ВПАКО́ВАНІСТЬ *див.* **упакóваність.**

ВПАКО́ВУВАННЯ *див.* **упакóвування.**

ВПАКО́ВУВАТИ *див.* **упакóвувати.**

ВПАКО́ВУВАТИСЯ *див.* **упакóвуватися.**

ВПАКУВА́ЛЬНИЙ *див.* **упакувáльний.**

ВПАКУВА́ННЯ *див.* **упакувáння.**

ВПАКУВА́ТИ *див.* **упакóвувати.**

ВПАКУВА́ТИСЯ *див.* **упакóвуватися.**

ВПА́ЛИЙ[1] **(УПА́ЛИЙ),** а, е. Дієпр. акт. до **впáсти**[1] 2. *Лежав старий Чуплак з запаленими трахомою очима, сухим сірим лицем і глибоко впалими грудьми* (С. Чорнобривець); *Погляд глибоко впалих темних очей важкий, свердлючий* (О. Гончар).

ВПА́ЛИЙ[2] *див.* **упáлий**[1].

ВПА́М'ЯТКУ́ (УПА́М'ЯТКУ́), *пред.* Пам'ятається, не забувається. *Вона у мене без матері росла — сам доглядав, тому й найбільше впам'ятку* (М. Стельмах); *Впам'ятку свята: дядько Андрій приносив іграшки, цукерки...* (Г. Усач); *Кому вже тепер упам'ятку введення радянських військ у Чехословаччину 34 роки тому?* (Л. Костенко); *Чи впам'ятку, Онєгін, Вам, Як ми в алеї сам на сам Зустрілися, і так покірно Ваш осуд вислухала я?* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ВПА́РЕНИЙ *див.* **упáрений.**

ВПА́РЕННЯ *див.* **упáрення.**

ВПА́РИТИ *див.* **упáрювати.**

ВПА́РИТИСЯ *див.* **упáрюватися.**

ВПА́РЮВАНИЙ *див.* **упáрюваний.**

ВПА́РЮВАННЯ *див.* **упáрювання.**

ВПА́РЮВАТИ *див.* **упáрювати.**

ВПА́РЮВАТИСЯ *див.* **упáрюватися.**

ВПАСА́ТИ *див.* **упасáти.**

ВПА́СТИ[1] *див.* **впадáти**[1].

ВПА́СТИ[2] *див.* **упáсти**[1].

ВПА́СТИ[3] *див.* **упасáти.**

ВПА́СТИСЯ *див.* **упадáтися.**

ВПА́ЮВАННЯ (УПА́ЮВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впáювати** 1. *Близькою до скані в добу Київської Русі була зернь — упаювання дрібнесеньких золотих або срібних кульок на поверхню прикрас* (з навч. літ.); *Найпоширенішою аферою в торгівлі ювелірними виробами є впаювання в турецьке золото вітчизняних з'єднувальних застібок з українським маркуванням* (з газ.).

ВПА́ЮВАТИ (УПА́ЮВАТИ), юю, юєш, *недок.*, **ВПАЯ́ТИ (УПАЯ́ТИ),** яю, яєш, *док., що.* 1. Паянням закріплювати що-небудь у чомусь. *Срібні електроди виготовляли з матеріалу, який використовується в електротехніці, і впаювали у скляні трубочки* (з наук. літ.); *Як установило слідство, злочинці збирали використані телефонні картки, які люди залишали біля телефонних автоматів, і впаювали в них спеціальний мікрочип* (з газ.); *З другого боку верхньої кришки* [портсигара] *Антон .. впаяв маленьку фотокарточку Оксани* (Д. Ткач).

2. *кому, перен., жарг.* Те саме, що **присýджувати** 1, 2. — *Фі-і! — аж свиснув Марко. — А що тепер буде? Це діло підсудне, і за те, що я тебе буду переховувати, можуть і мені впаять на примусовку* [примусову працю] (Григорій Тютюнник); *Чоловікові впаяли штраф за відмову заправити авто міліції* (з газ.).

ВПА́ЮВАТИСЯ (УПА́ЮВАТИСЯ), юється, *недок.* Пас. до **впáювати** 1. *Та частина анода, яка є місцем виникнення рентгенівського проміння, впаюється у формі пластинки в тіло анода* (з наук. літ.); *За часів Київської Русі для виготовлення емалі на поверхні золотих предметів витискувалися контури малюнка, у які потім упаювалися золоті перегородки* (з наук.-попул. літ.).

ВПА́ЯНИЙ (УПА́ЯНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впаяти** 1. *Замість звичайного хреста тепер він носив хрест із впаяними по краях гривениками найостаннішої чеканки* (В. Стус); *Батареї намертво впаяні, їх повинно б вистачити на рік безперервної роботи* (О. Тесленко); // **впáяно,** *безос. пред. Рентгенівська трубка має вигляд скляного балона, на полюсах якого впаяно два електроди — катод і анод* (з наук. літ.).

ВПАЯ́ТИ *див.* **впáювати.**

ВПЕ́ВНЕНИЙ *див.* **упéвнений.**

ВПЕ́ВНЕНІСТЬ *див.* **упéвненість.**

ВПЕ́ВНЕННЯ *див.* **упéвнення.**

ВПЕ́ВНЕНО *див.* **упéвнено.**

ВПЕ́ВНИТИ *див.* **упевня́ти.**

ВПЕ́ВНИТИСЯ *див.* **упевня́тися.**

ВПЕ́ВНЮВАННЯ *див.* **упéвнювання.**

ВПЕ́ВНЮВАТИ *див.* **упевня́ти.**

ВПЕ́ВНЮВАТИСЯ *див.* **упевня́тися.**

ВПЕВНЯ́ТИ *див.* **упевня́ти.**

ВПЕВНЯ́ТИСЯ *див.* **упевня́тися.**

ВПЕКТИ́ *див.* **упікáти.**

ВПЕКТИ́СЯ *див.* **упікáтися.**

ВПЕЛЕНА́ТИ *див.* **упеленáти.**

ВПЕЛЕНА́ТИСЯ *див.* **упеленáтися.**

ВПЕНЬ (УПЕ́НЬ), *присл.* Геть усе, геть усі; цілком, зовсім, повністю. *Видиться: мої турки-яничари Стали всі впень порубані* (з думи); *Оце поспінуть полуниці, Насуне миру — повен ліс; Баби, дівки та молодиці — Упень столочать сінокіс* (І. Манжура); — *Треба послати військо в гори, щоб воно впень винищило опришків* (Г. Хоткевич).

ВПЕ́РВЕ (УПЕ́РВЕ), *присл., розм.* Те саме, що **впе́рше.** *Скажи, коли б вернувсь ізнов той день, Як бачились уперве ми з тобою* (П. Куліш); — *Я тебе вперве бачу у вічі,* — *сказала Василина* (І. Нечуй-Левицький); *Чи згадуєш, як ми колись Зійшлись на розмову гарячу? Тоді я ще вперве тебе, Незнану землячку, побачив* (В. Самійленко); *Хорій душі тепер спокою треба. Нехай вперве своє горе сама переможе* (О. Кобилянська).

ВПЕРВИНУ́ (УПЕРВИНУ́), *присл., розм.* Уперше. *Вона теж була під постійним наглядом поліції і подібні ситуації були їй не впервину* (Л. Смілянський); — *Гайда до мене,* — *потягнув Масло спантеличеного хлопця. Василеві це було впервину, досі його не запрошували дорослі люди, як рівного, та ще хто запрошує — начальник цеху!* (А. Хижняк).

ВПЕРЕБІ́ЖКУ (УПЕРЕБІ́ЖКУ), *присл., розм.* Перебігаючи з одного місця на інше. *Денікінці, немовби бажаючи помститись своєму зрадникові-офіцеру, підводяться й вперебіжку починають знову наступати* (Б. Антоненко-Давидович); *Два взводи в цей час — вперебіжку — з трави Підкрались уже до траншей...* (І. Нехода).

ВПЕРЕ́ВАЖ (УПЕРЕ́ВАЖ), *присл., розм.* Насамперед, у першу чергу. — *Ось так трапляється в житті, юначе. Можна жити за чіткими інструкціями, які впереваж полегшують твоє життя-існування, однак треба мати власну голову на в'язах* (О. Тесленко); *Упереваж удосконалювалися ті технологічні операції, які винайшли першодрукарі: набір, макетування, верстка* (з наук.-попул. літ.).

ВПЕРЕГІ́Н (УПЕРЕГІ́Н), *присл., розм.* Те саме, що **наввипередки.** *Гудки на станції веселі Кричали вітру вперегін* (А. Малишко); *Біг уперегін.*

ВПЕРЕ́Д (УПЕРЕ́Д), *присл.* 1. У напрямі поступального руху; протилежне н а з а д. *Мокрина сіла.., вхопила весло .. і посунула вперед свого човна* (І. Нечуй-Левицький); *Дерево під стопою ломилося.., бризкало до пояса з-під мохової купини, а Юрчик ішов вперед з дорогоцінною своєю ношею, не зупиняючися* (Г. Хоткевич); *Кіннота помчала вперед* (О. Гончар); // Випереджаючи когось. — *Ну, Юрію, я маю до вас справу. Поки нікого нема, ходім до мене,* — *сказала Ріна й, не ждучи одповіді* [відповіді], *пішла вперед* (В. Винниченко); *Нанті все поривалася вперед, Славко ледве поспішав за нею* (О. Бердник); // У напрямі перед собою (звичайно про частини людського тіла). *Тоді ну війська муштрувати. Учить мушкетний артикул, Вперед як ногу викидати* (І. Котляревський); *Людина, перехилившись корпусом уперед, протискалась крізь дужий вітер з дощем* (Олесь Досвітній); // У напрямі подальшого розвитку. *Моя батьківщина не знає "назад"! Вперед її кроки* (М. Рильський); — *Ні, вперед до патріархальності, вперед до простоти, вперед до природи! До гармонії!* (О. Довженко).

2. *рідко.* Те саме, що **напере́д.** *Ястшембський пустив її* [Василину], *ще й заплатив вперед усі гроші за рік* (І. Нечуй-Левицький); — *Тільки вперед рощот* [розрахунок] *мені дайте!* — *спокійно і не усміхаючись вже, бовкнув Трохим* (В. Винниченко).

3. *розм., рідко.* У майбутньому. — *Старайся і уперед; що замітиш, що почуєш, зараз мені сказуй* [переказуй]! (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ви не горюйте! Як знати, що .. буде, випаде уперед!* (Марко Вовчок).

4. *розм., рідко.* Перед тим; раніше, спочатку. *Мої руки тремтять ще дужче, як уперед* (І. Франко); [Р і ч а р д:] *Я бачу, тут в новому краю треба хащів розчистити вперед чимало, а потім вже розпалювать багаття...* (Леся Українка); — *Вперед їжте, а потім будете розказувати,* — *дивлячись на Максима, кинула Людмила* (В. Винниченко).

5. *у знач. прийм., з род. в. особ. і зворотного займ., заст.* Уживається на позначення кого-, чого-небудь, попереду яких відбувається дія. *Вже білий світ носився понад землею; надумалось сонце вставати й послало вперед себе аж два червоні стовпи* (Панас Мирний).

6. *у знач. виг.* Уживається як наказ, спонукання рухатися в напрямі перед собою. *Протер очі, .. швидко звівся й кинувся до мотоцикла.* — *Вперед, Романе!* (І. Багряний); — *Вперед, Гаркуша* [Гаркушо], — *сказав Устим, перший вистрибнув з окопу й побіг* (В. Кучер).

Взад і впере́д *див.* **взад; Посува́ти / посу́нути спра́ву (робо́ту, пра́цю** *і т. ін.)* **[впере́д]** *див.* **посува́ти; Спра́ва (робо́та, пра́ця** *і т. ін.)* **посува́ється (посу́нулася) [впере́д]** *див.* **спра́ва**[1].

◊ **Ви́їхати впере́д нога́ми [з ха́ти]** *див.* **виїжджа́ти; Ви́нести / вино́сити нога́ми впере́д (напере́д)** *див.* **вино́сити; Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)>** *див.* **ду́мка; Забіга́ти / забі́гти напере́д (впере́д)** *див.* **забіга́ти; Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д** *і т. ін.)* *див.* **зазира́ти; Іти́ (ру́хатися) впере́д** *див.* **іти́; Крок** *(рідко* **стрибо́к)** **упере́д** *див.* **крок; Ліве плече́ впере́д** *див.* **плече́; Ні наза́д ні впере́д <Ні впере́д ні наза́д>** *див.* **наза́д; По́вний впере́д** *див.* **по́вний; Пра́ве плече́ впере́д** *див.* **плече́; Штовха́ти впере́д** *див.* **штовха́ти.**

ВПЕРЕ́ЗАНИЙ *див.* **упере́заний.**

ВПЕРЕЗА́ТИ *див.* **уперізувати.**

ВПЕРЕЗА́ТИСЯ *див.* **уперізуватися.**

ВПЕРЕ́КИДЬ (УПЕРЕ́КИДЬ), *присл., розм.* Перекидаючись, перевертаючись. — *Як заходжусь та наважусь, то й хата піде упрекидь* (І. Нечуй-Левицький); *Вперекидь полетів чесний чернець, тільки бризки піднеслись стовпом, упали росою на круги широкі, що ними вдарилась вода в облавки човнів* (Н. Королева); // Перекидаючи, перевертаючи. *Вітер підхопив його сердитий голос, разом із сніжним пилом переніс через задубілі гармати і вперекидь покотив поза станцію, у біле море* (П. Панч).

ВПЕРЕ́МІЖ (УПЕРЕ́МІЖ), *присл.* Чергуючись одне з одним; навперемінно. *Він пошепки лепетав уривки давно забутих дитячих молитов впереміж з власними недосконалими віршами* (О. Довженко); *Останні дні березня лили дощі впереміж із снігом* (В. Канівець); *Тисячі й тисячі люду — старих і молодих, дітей, чоловіків упереміж із жінками ступають поважно, тихо, тільки чутно, як люди дихають* (Р. Федорів).

ВПЕРЕ́МІЖКУ (УПЕРЕ́МІЖКУ), *присл., розм.* Те саме, що **впере́між.** *По двоє в'їздили в широко розчинені ворота жовніри і козаки впереміжку* (Іван Ле); *Плечі Нестора тіпала лихоманка, обсипаючи їх впереміжку то колючою крупою віхоли, то вогнистими снопами іскор* (І. Волошин);

Очуняв, а біля мене гора черепків упереміжку з кутею, холодцем та грушками від узвару... (Є. Доломан).

ВПЕРЕ́МІШ (УПЕРЕ́МІШ), *присл.* Перемішуючись із чимсь; мішма. *Вони* [кишені] *були тим зручні, що Сашко міг завжди тримати в них .. цілу жменю старих ухналів .. упереміш з печеною картоплею* (Л. Юхвід); *Клуб'я чорного диму впереміш з іскрами, вирвавшись із паровоза, вогнисто бушувало в повітрі* (О. Гончар); *Біля хліва стосами лежали грабові дрова впереміш з білокорою березою* (К. Гриб).

ВПЕРЕ́МІШКУ (УПЕРЕ́МІШКУ), *присл., розм.* Те саме, що **впере́міш.** *Серед кабінету стояв .. стіл з неполірованої дубини, чудово поцяцькований впереміжку горіховим та червоним деревом* (І. Нечуй-Левицький); *Зелені, як морська хвиля, смарагди впереміжку з червоними рубінами облямовували всю ікону* (О. Донченко); *Впізнав здичавілий садок у рівно підбілених яблунях, малинник упереміжку з агрусом, .. і признав себе вдома, і відчув себе старшим* (Є. Пашковський).

ВПЕРЕ́ХРЕСТ (УПЕРЕ́ХРЕСТ), *присл., рідко.* Те саме, що **на́вхрест.** *Дві батареї польової артилерії — з Черепанової гори та від царського палацу — вперехрест — десять хвилин били по арсенальському дворищі* (Ю. Смолич); *І вже вперехрест, залишаючи зброю, .. На санях, і пішки, і верхи — наохляп Тікали бандити...* (Л. Первомайський); *Про це написано аннали, про це писали так і в риму, зучили вздовж і вперехрест* (Л. Костенко).

ВПЕРІ́ЗУВАТИ *див.* **уперізувати.**

ВПЕРІ́ЗУВАТИСЯ *див.* **уперізуватися.**

ВПЕРІ́ЩИТИ *див.* **уперіщити.**

ВПЕ́РТИ[1] *див.* **впира́ти**[1].

ВПЕ́РТИ[2] *див.* **упира́ти**[1].

ВПЕ́РТИЙ[1] *див.* **упе́ртий**[1].

ВПЕ́РТИЙ[2] *див.* **упе́ртий**[2].

ВПЕ́РТИСЯ[1] *див.* **впира́тися**[1].

ВПЕ́РТИСЯ[2] *див.* **упира́тися**[1].

ВПЕ́РТІСТЬ *див.* **упе́ртість.**

ВПЕ́РТО *див.* **упе́рто.**

ВПЕРТЮ́Х *див.* **упертю́х.**

ВПЕРТЮ́ЩИЙ *див.* **упертю́щий.**

ВПЕРШ *див.* **впе́рше.**

ВПЕ́РШЕ (УПЕ́РШЕ), *рідко* **ВПЕРШ (УПЕ́РШ),** *присл.* У перший раз, першого разу. *Дивилися брати пильненько; .. наче уперше бачили вони людську жвавість, недбайливість і веселість і наче уперш пізнали своє турбування та вбожество* (Марко Вовчок); *Вперше довелось мені серед народу бути в таку годину* (Ганна Барвінок); *Лукина вперш підвела очі і глянула на Хавруся* (І. Нечуй-Левицький); [П а в л о:] *Таке свіже личко, такі рівні брівки — уперше бачу!* (М. Кропивницький); *Це вперше, Грицю, це уперше, Грицю, що я тебе в похід не проведу!* (Л. Костенко).

ВПЕ́ЧЕНИЙ *див.* **упе́чений.**

ВПИВА́ННЯ *див.* **упива́ння.**

ВПИВА́ТИ (УПИВА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПИ́ТИ (УПИ́ТИ),** увіп'ю́, увіп'є́ш, *док., що.* Вбирати в себе різні враження, запахи, звуки і т. ін. *І весь світ обдивись, І все розпізнай; І що доброго є, Ти у себе впивай* (С. Руданський); *Софія читала* [хроніку] *і впивала в себе тонку отруту заздрощів* (Леся Українка); *На Ай-Петрі ми Уранці їхали, грудьми Повітря приязне впивали* (М. Рильський).

ВПИВА́ТИСЯ[1] **(УПИВА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *недок.,* **ВПИ́ТИСЯ (УПИ́ТИСЯ),** увіп'ю́ся, увіп'є́шся *і* уп'ю́ся, уп'є́шся, *док.* 1. *у що.* Присмоктуватися до кого-,чого-небудь. *Кожна пташка стрепенулась; З вітки злітує* [злітає] *на вітку, І метелик впився в квітку* (Я. Щоголів); // Припадати губами, пристрасно цілуючи. *Мої сліпі губи з розмаху впивались у її шию, підборіддя, краєчок вуха* (Б. Антоненко-Давидович); — *Серце моє! Галочко! — не витерпів він і .. п'явкою упився у її повну щічку* (Панас Мирний); *Обвила* [Мокрина] *свої .. руки кругом його шиї і впилась в його губи своїми .. губами* (І. Нечуй-Левицький); // *чим і без дод., перен.* Міцно вхоплюватися, вчіплюватися. *Його пальці впиваються в струну* (С. Васильченко); *Кинулася* [мати] *до Ганнусі І в коси впилася* (Т. Шевченко); *Олена, впившись пальцями в тин, довго стояла на другому боці вулиці* (С. Скляренко).

2. Глибоко входити, проникати в що-небудь (про тонкі, гострі предмети); встромлятися. *Мов з води В огонь попав він: колючки густі Щокрок йому впивалися у тіло* (І. Франко); *Терешко відчув, як боляче впилися Софіїні нігті в його долоню* (А. Шиян); *Врешті бачить* [Михайло] *перед собою блискучий штик, .. ще мить — і штик увіп'ється в його груди* (Р. Іваничук); // *чим.* Всаджувати, встромляти (зуби, жало, кігті і т. ін.). *Собака впивається зубами в тіло* (А. Хижняк); *Своїми острими пазурами впився Кіт Кабанові в хвіст і почав гризти його зубами* (І. Франко).

◊ **(1) Впива́тися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (по́глядом, зо́ром)** *в кого — що* — пильно, не відриваючись, дивитися на кого-, що-небудь. *Жалібно-переляканими очима, крадучися, оглядались опришки, впиваючися зором в кожну темнішу від других пляму, в кожну групу дерев* (Г. Хоткевич); *Сафрон темними, без блиску, очима впивається в Тимофія і говорить якомога спокійніше і голосно* (М. Стельмах); [Х в е д о с к а:] *Раз по раз, каже, як тільки він увійде в церкву, то так і ввіп'ється в мене очима* (М. Кропивницький); *Від хвилювання голос дівчини урвався, вона вхопила жебрачку за руку і впилася в її обличчя сповненим жагучого нетерпіння поглядом* (М. Старицький); *Він уп'явся оком у товсту фігуру й закляк на місці* (М. Йогансен); *Товариш уп'явся очима в простір* (О. Ольжич); *Василь жадібно вп'явся очима в останню сторінку* (А. Дімаров); *Дістав* [Шевченко] *останніх півкарбованця, віддав йому* [поштареві] *і знову впився поглядом у дорогий пакунок* (Василь Шевчук); **(2) Впива́тися / впи́тися (вп'ясти́ся) [п'я́вкою (як п'я́вка)] в се́рце** *чиє, кого і без дод.* — завдавати тяжких душевних мук, страждань. *Спершу-таки боявся Чіпка матері, а далі — звик уже і до бійки, хоч як вона іноді в серце впивалася, до живих печінок доходила...* (Панас Мирний); — *Це не любов моя, це лихо моє! Це якийсь ворог, і ворог лютий, причепився до моєї душі, вп'явся п'явкою в моє серце* (І. Нечуй-Левицький); **О́чі впива́ються / вп'яли́ся** *див.* **о́ко**[1].

ВПИВА́ТИСЯ[2] *див.* **упива́тися**[1].

ВПИЛЬНУВА́ТИ *див.* **упильнува́ти.**

ВПИН *див.* **упи́н.**

ВПИНА́ННЯ (УПИНА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впина́ти** і **впина́тися.** *Таке зворушливе упинання носиком у вушко для мене — суцільний цирк, а його схвильований погляд поверх її схиленої голови — елемент атракціону* (І. Роздобудько).

ВПИНА́ТИ (УПИНА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВП'ЯСТИ́ (УП'ЯСТИ́), ВПНУ́ТИ (УПНУ́ТИ),** впну, впнеш; *мин. ч.* впнув, впну́ла, ло *і* вп'яв, вп'яла́, ло́; *док., що у кого — що.* 1. Із силою всаджувати що-небудь гостре; встромляти. *І оживало тіло* [Прометея] *знову, І серце силою кипіло, Й*

вертались знов орли для влову, І пазурі впинали в тіло (І. Огієнко).

2. *перев. док.* Міцно вхопитися за що-небудь. *Пілот, в стерно уп'явши пальці, Рвонувся крізь страшну запону* (Л. Первомайський).

3. *рідко.* Те саме, що **впиха́ти** 1. *Марися, нашвидкуруч впнувши поли блузки в спідницю, прожогом вискочила надвір* (Ірина Вільде).

◊ **Вп'я́лювати (вту́плювати, встро́млювати,** *рідко* **впина́ти** *і т. ін.)* **/ вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́** *і т. ін.)* **о́чі (по́гляд, зір)** *див.* **вп'я́лювати.**

ВПИНА́ТИСЯ (УПИНА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВП'ЯСТИ́СЯ (УП'ЯСТИ́СЯ), ВПНУ́ТИСЯ (УПНУ́ТИСЯ),** впну́ся, впне́шся; *мин. ч.* впну́вся, впну́лася, лося *і* вп'я́вся, вп'я́лася, лося; *док., в кого — що.* 1. Із силою встромлятися, всаджуватися в що-небудь (про гострі предмети). *Стріли лучників дзенькали в начищену бронзу, мовчки впинались у живе тіло людей і коней* (І. Білик); *І здригнувся козак, мов метка стріла вп'ялася йому в серце* (Марко Вовчок); // Втискатися, вдавлюватися, врізуватися в що-небудь. *Андрій з усієї сили намагається опанувати себе, сідає. Пальці його впинаються в коліна* (І. Багряний); *Припале порохом сухе груддя дороги впиналося в ноги* (П. Колесник); *Вони* [руки] *посиніли і здавалися чужими, бо дріт, що вп'явся до живого тіла, припинив .. приплив крові* (Д. Бедзик); // Припавши до чогось, всаджувати, встромляти зуби, жало і т. ін. *Бджоли вп'ялися в лице Мотузові та Оникієві* (І. Нечуй-Левицький); *— Гав-гав-гав! — залящало десь поблизу Герасимове сторожове щеня. Далі опукою вискочило із-за кущів та так і вп'ялося інспекторові в литку* (С. Васильченко).

2. *чим, у кого — що і без дод., перен.* Дивитися на кого-, що-небудь із зацікавленням або напруженою увагою. *Власов бачить Галині очі, вони так і палять його, так і впинаються* (Панас Мирний); *Уп'явшись у вікно, пив* [Порфир] *жадібним поглядом те, про що марив у сні, що тільки і можна побачити звідси, з горішнього поверху* (О. Гончар).

3. Присмоктуватися до кого-, чого-небудь. *Там, чутка була, дитину вкусила* [гадюка], *там — одній жінці уп'ялась у груди, та поти ссала її, поки та й не вмерла* (Панас Мирний); * Образно. *Чорна сила, проти якої він воював, була зовсім не Німеччиною, а тільки мерзенним згустком підлості, упирем, який вп'явся в її тіло, обдурив її людей* (Ю. Бедзик); // Щільно притулятися (про губи). *І не вчулася дівчина, Як уста в уста вп'ялись* (О. Кобилянська); // Міцно вхоплюватися, хапатися за що-небудь. *Куняють голуби на карнизах, впинаючись у різьблення кораловими лапками* (З. Тулуб); *То ж не землетрус вікову гору зрушив, то уп'явся в неї Вернигора могутніми руками та й посунув...* (А. Шиян).

4. Проникати всередину чого-небудь, міцно тримаючись, закріплюючись. *Кажуть, отим товстелезним дубам, що могутньо вп'ялися в землю і верхів'ями сягають хмар, сотні літ* (М. Олійник); *В затоні Робітники, яким в долоні Іржа вп'ялася назавжди, В громах сталевих особливі, Свою працею щасливі* (Л. Забашта).

◊ **Вплива́тися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (по́глядом, зо́ром)** *див.* **вплива́тися**[1]; **О́чі вплива́ються / вп'яли́ся** *див.* **о́ко**[1].

ВПИНИ́ТИ *див.* **упиня́ти.**

ВПИНИ́ТИСЯ *див.* **упиня́тися.**

ВПИНЯ́ТИ *див.* **упиня́ти.**

ВПИНЯ́ТИСЯ *див.* **упиня́тися.**

ВПИРА́ННЯ[1] **(УПИРА́ННЯ),** я, *с., розм.* Дія за знач. **впира́ти**[1] і **впира́тися**[1]. *Уже вкотре впирання чергового провайдера до багатоповерхівок закінчилося зламаними під'їзними дверима та горищними люками* (з газ.).

ВПИРА́ННЯ[2] *див.* **упира́ння**[1].

ВПИРА́ТИ[1] **(УПИРА́ТИ),** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВПЕ́РТИ (УПЕ́РТИ),** увіпру́, увіпре́ш *і* упру́, упре́ш, *док., кого, що до чого, розм.* Із силою, часто проти чийогось бажання вкладати, втискати, вкидати і т. ін. кого-, що-небудь кудись. *Тут різні душі походжали, Все думали та все гадали — Куди-то за гріхи їх впруть* (І. Котляревський); *Максим відразу побачив, що напасники помагають до того, щоб вперти їх до середини хати* (І. Франко); *Брус не заходив, а тільки дивився на шафочку. Тоді чекіст раптово кинувся на нього і на кулаках упер Бруса в середину і хрьопнув за ним дверцятами* (Т. Осьмачка); // *перев. док., чого.* Вкласти дуже багато чого-небудь у щось. *— Мерзота! — скрипіли зуби, а руки все ще виміряли міну. — Динаміту скільки вперли!* (Іван Ле).

ВПИРА́ТИ[2] *див.* **упира́ти**[1].

ВПИРА́ТИСЯ[1] **(УПИРА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВПЕ́РТИСЯ (УПЕ́РТИСЯ),** увіпру́ся, увіпре́шся *і* упру́ся, упре́шся, *док., розм.* Силою, без дозволу заходити куди-небудь. *А далі вперлися в будинки Підземного сього царя* (І. Котляревський); [Л а р и в о н:] *Віриш, як увіпреться* [Макар] *в хату, то нічим його і не викуриш* (М. Кропивницький).

ВПИРА́ТИСЯ[2] *див.* **упира́тися**[1].

ВПИ́САНИЙ (УПИ́САНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вписа́ти.** *Там же на Поділлі новоспечений дворянин був урочисто вписаний у дворянську родословну книгу* (М. Стельмах); *— Вірші. Найкращі свідки — вписані сюди поезії, — поклав на зошит руку. — Не кимось, — прошу відзначити, — а власною-таки рукою* (Василь Шевчук); *Коло називається вписаним у трикутник, якщо воно дотикається до всіх його сторін* (з навч. літ.); // **впи́сано,** *безос. пред. Василь Леонтійович наполягав на тому, що чітко та найбільш вірно усе вписано його рукою в папір, який він подав* (Г. Колісник); *— Ти здатний рятувати лиш себе! Ти рятував себе завжди і всюди! Але й себе ти нині не вряту-у-у-у-єш! — останню фразу було досить вдало вписано у музичне тло і проспівано напрочуд соковитим тенором* (Ю. Андрухович).

◊ **(1) Впи́саний в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами)** — увічнений за що-небудь видатне, визначне або знаменне. *— Пам'ятай, батьку, що наші імена вже вписані в історію золотими літерами* (О. Довженко); *В історію України назавжди вписані золотими літерами Великий Кобзар Тарас Шевченко і Великий Каменяр Іван Франко, мислителі і державники Михайло Драгоманов і Михайло Грушевський* (з наук.-попул. літ.); *Ім'я І. Турчина золотими буквами вписане в історію світового гандболу* (з Інтернету).

ВПИ́САНІСТЬ (УПИ́САНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **впи́саний.** *Давня українська поезія, яку раніше цілком безпідставно вважали схоластичною, має дивовижну, майже ніким не простежену вписаність у живе тодішнє життя* (з наук.-попул. літ.).

ВПИСА́ННЯ (УПИСА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вписа́ти** і **вписа́тися.** *Після вписання у відповідний реєстр міщанин, як правило, отримував письмове засвідчення своїх прав* (з наук. літ.); *Засобами нової архітектури можна також вирішити питання масштабу забудови, вписання будівлі в історичне середовище* (із журн.).

ВПИСА́ТИ *див.* **впи́сувати.**

ВПИСА́ТИСЯ *див.* **впи́суватися.**

ВПИСОВЕ́, во́го, *с., заст.* Вступний внесок для включення кого-небудь до певного списку, реєстру. — *Треба дати вписового п'ять ринськик .. В такім разі .. впишу вас до реєстру цехових майстрів...* (І. Франко); — *Хто, — сказав економ, — хоче купувати тут ґрунт, хай несе .. чотири долари вписового Микиті* (П. Козланюк).

ВПИ́СУВАНИЙ (УПИ́СУВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впи́сувати.** *Вписувати в текст роботи окремі слова, формули, умовні знаки можна чорнилом, тушшю, пастою чорного кольору, при цьому щільність вписуваного тексту має бути наближеною до щільності основного тексту* (з наук. літ.); *Діаметр уписуваного в поперечний переріз патрона кола становить 440 мм* (з навч. літ.); // **впи́сувано,** *безос. пред. Рідною мовою у школі не вільно було говорити. Хто забувся і промовив слово, діставав на шию .. книжечку, оправлену в дощечки, в яку вписувано ім'я, прізвище й характер винуватця* (Б. Лепкий).

ВПИ́СУВАННЯ (УПИ́СУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впи́сувати** і **впи́суватися.** *Пустив хтось чутку, ніби є маніфест про вписування до козаків* (Василь Шевчук); *Існувало декілька варіантів уписування жіночого авторства в культуру: підпорядкування стилю чоловічої літератури, сприйняття її норм і канонів або створення нової, нетрадиційної течії* (з наук. літ.).

ВПИ́СУВАТИ (УПИ́СУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВПИСА́ТИ (УПИСА́ТИ),** впишу́, впи́шеш, *док.* 1. *що.* Вставляти певні слова, фрази і т. ін. в написаний текст. *Погиба вписує в посвідчення прізвище Палилюльки* (М. Стельмах); *Яновський .. охоче роздавав білети, вписуючи в них прізвища волонтерів* (С. Добровольський); *Він вписав знайдені слова в пропущені місця записки й, ще раз перечитавши її, старанно склав і сховав у себе на грудях* (М. Старицький); // *кого, що.* Вносити кого-, що-небудь до певного списку, реєстру. *З аркушиком зголоситеся до мене, впишу вас до реєстру цехових майстрів...* (І. Франко); *Басенко знав: до складу своєї родини Іщук вписав, крім матері, двох племінників* (В. Поліщук).

2. *що.* Робити певний запис у зошиті, блокноті і т. ін. *Хлопцеві мріялась .. позолочена книжка, у яку він по своїй вподобі уписував вірші* (С. Васильченко); *І щиро дякують бійці Марії за роботу, з любов'ю вписують її адресу до блокнота* (І. Гончаренко); // *що, заст.* Написати; пишучи, вмістити. *Це наказали, що на воловій шкурі не впишеш!* (Номис); *Почав* [Мар'ян] *читати по складах. — Оце написано! — вирвалось у Матвія Боцюна. — Я ж казав, що на Вербну неділю поганого люди не впишуть, — похитує головою Майборода* (М. Стельмах).

3. *що, мат.* Накреслювати одну фігуру всередині іншої. *У круг можна вписати правильний трикутник, багатокутник, квадрат, трапецію* (з навч. літ.).

4. *кого, що, перен.* Приєднувати, включати і т. ін. до складу чого-небудь на основі відповідності, гармонії з ним. *Суть неокласицизму в тому, що поети цього напряму не робили експериментів з мовою, не рубали слова, а вдавалися до випробуваних у літературі класичних форм і вписували українську поезію у світову літературу* (В. Русанівський); *Мова й людину вписує в чітко окреслений просторово-часовий континуум — робить свого носія тутешнім, звідки б він не походив* (О. Забужко).

◊ **(1) Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами)** *кого, що* — увічнювати кого-, що-небудь за щось видатне, визначне або знаменне. *Золотими літерами вписують в історію Коліївщину — велике народно-визвольне повстання селян Правобережної України проти польсько-шляхетського гніту* (із журн.); *Народний Рух України давно вписав своє ім'я золотими буквами у вітчизняну історію* (з газ.); **(2) Вписа́ти /впи́сувати нову́ (золоту́, славе́тну** *і т. ін.)* **сторі́нку** *в що* — здійснити що-небудь нове, знаменне, визначне. *Багато славетних сторінок вписала в історію боротьби з інтервентами .. молодь* (С. Скляренко); *Маємо літописні дані про те, як через парафіяльні та монастирські школи були в нас люди високої культури й інтелігентності, які своїми творами вписали золоті сторінки в історію нашої духовності* (з наук.-попул. літ.); *Подвиги партизанського загону вписують не одну славну сторінку в літопис Великої Вітчизняної війни* (з наук.-попул. літ.).

ВПИ́СУВАТИСЯ (УПИ́СУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.,* **ВПИСА́ТИСЯ (УПИСА́ТИСЯ),** впишу́ся, впи́шешся, *док.* 1. *розм.* Вступати, записуватися до певної організації, товариства і т. ін. *Обізвався* [Потурайчин] *силуваним басом: "А жіноцтво нехай уписується* [до читальні]!" (Л. Мартович); *На товариство всі пристали дуже радо. Відразу вписалося до нього 507 членів* (О. Маковей).

2. *перен.* Своїм виглядом, формою і т. ін. відповідати чому-небудь; не порушувати гармонії з чимсь. *У білій полотняній сорочці і в таких же штанях, босий, він напрочуд природно вписувався у краєвид із старою липою, .. з побіленими хрестиками й копичками сіна поміж ними* (Р. Федорів); — *Телещогли стійко вписалися у пейзаж села, — відзначив я* (А. Крижанівський).

3. *тільки недок.* Пас. до **впи́сувати.** *Найменша зміна — до останнього поросятка, яке вродилося, до кілограма, який щез із комори, вписувалася у блокнот* (Б. Харчук); *Проекції сфери у вигляді еліпсів уписуються в грані куба* (з навч. літ.).

◊ **(1) Впи́суватися в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами)** — увічнюватися за що-небудь видатне, визначне або знаменне. *Найбільші заслуги перед нацією мають люди, які всіляко сприяють її єдності. Імена таких людей вписуються золотими літерами в історію* (з наук.-попул. літ.); *Національні герої та народні месники України в наше духовне життя входили спочатку через фольклор, потім — через художню літературу і вже тільки після цього їхні імена вписувалися золотими літерами в історію* (з газ.).

ВПИ́ТИ[1] *див.* **впива́ти.**

ВПИ́ТИ[2] *див.* **упи́ти**[1].

ВПИ́ТИЙ *див.* **упи́тий.**

ВПИ́ТИСЯ[1] *див.* **впива́тися**[1].

ВПИ́ТИСЯ[2] *див.* **упи́тися**[1].

ВПИХА́ННЯ (УПИХА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впиха́ти.** *Деякі дії батьків можна охарактеризувати як вияв неповаги до дитини: публічне покарання, брутальне вичитування за низьку оцінку, впихання силоміць їжі* (з наук. літ.).

ВПИХА́ТИ (УПИХА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПХА́ТИ (ВВІПХА́ТИ, УВІПХА́ТИ, УПХА́ТИ),** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Всувати, вкладати, вставляти (часто з зусиллям) що-небудь у середину чогось. *Роберт поквапливо впихав папки у шафу* (А. Хижняк); *В дупло руку — не іде, Голови не впхаю* (С. Руданський); * Образно. *Вона, певне, давно позабувала ті молитви, що так-сяк їй замолоду впихали вдома*

(М. Стельмах); // *що.* Втикати, встромляти що-небудь гостре вглиб чогось. *Мати шила, впихала й витягала довгу голку з мішка вперед себе* (О. Кобилянська); // *що.* Проти чийогось бажання давати кому-небудь щось; змушувати взяти. *Збори наші такі: що мама у торбу, те я із торби. Бо мамі чомусь здається, що я їду в голодний край. Тож і впихає все, що потрапляє на очі* (А. Дімаров); *Впхав* [Рустем] *їй до рук солодкі пакунки, благав, щоб зараз бігла* (М. Коцюбинський); // *кого.* Пхаючи кого-небудь, змушувати увійти в середину чогось; вштовхувати. *Іван Іванович одчиняє двері і впихає мене в кімнату* (М. Івченко); *Першого ввіпхали в двері Єнченка* (Ю. Мушкетик).

2. *кого, перен., розм.* Влаштовувати когось куди-небудь (на навчання, роботу і т. ін.). — *Я на діти дивюси* [дивлюся], *але я не гадаю, аби воно було чемне, аби вміло до ладу зробити. Я лиш заглядаю, ци воно вже добре по землі ходить, аби єго* [його] *упхати на службу* (В. Стефаник).

ВПИХА́ТИСЯ (УПИХА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВПХА́ТИСЯ (ВВІПХА́ТИСЯ, УВІПХА́ТИСЯ, УПХА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *док., розм.* 1. Протискуватися, пробиратися, входити кудись, поміж кимось. *В кімнату впихається цілий гурт .. молоді* (С. Васильченко); *Два свідки, один старий, .. другий молодий, упхалися поміж Грицька і Йваниху* (Л. Мартович); *До коменданта впхався гурт офіцерів, далі — хтось з моряків...* (Василь Шевчук).

2. *перен., розм.* Влаштовуватися куди-небудь (на навчання, роботу і т. ін.). *Вночі на м'ясокомбінаті він розвантажував слизькі туші свиней, насилу впхався на двірника, маючи десять літ відпрацьовувати квартиру* (Є. Пашковський).

ВПИХНУ́ТИ (УПИХНУ́ТИ), ВПХНУ́ТИ (ВВІПХНУ́ТИ, УВІПХНУ́ТИ, УПХНУ́ТИ), ну́, не́ш, *док., що.* Однокр. до **впиха́ти.** *Півтораметровий прут потонув у восковій масі увесь, і Герман силкувався ввіпхнути за ним ще й свою руку аж до ліктя* (І. Франко); — *Що це ви в кишеню впхнули?* — *Та купив оце цибулі* (О. Олесь); *Він тремтів од жаху, коли двоє дебелих парашутистів увіпхнули його до кімнати* (Ю. Бедзик); *Візьми її!* — *наполягав чомусь дядя Вася, і я став уже нишком думати, чи не хоче цей начальник 3-ї частини впихнути в канцелярію свою людину* (Б. Антоненко-Давидович).

ВПИХНУ́ТИЙ (ВВІПХНУ́ТИЙ, ВПХНУ́ТИЙ, УВІПХНУ́ТИЙ, УПИХНУ́ТИЙ, УПХНУ́ТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впихну́ти.** * Образно. *Сонети — се раби. У форми пута Свобідна думка в них тремтить закута, Примірена, як міряють рекрута, І в уніформ* [уніформу] *так, як рекрут, упхнута* (І. Франко).

ВПИХНУ́ТИСЯ (УПИХНУ́ТИСЯ), ВПХНУ́ТИСЯ (ВВІПХНУ́ТИСЯ, УВІПХНУ́ТИСЯ, УПХНУ́ТИСЯ), ну́ся, не́шся, *док., розм.* Однокр. до **впиха́тися.** *Вони заскочили в тролейбус, що вже рушав .. Біля базару .. пересіли на автобус, увіпхнулися в переповнений салон* (О. Тесленко); *Де Іван Дзюба проводив вечори, там буквально неможливо було впхнутися* (із журн.); *Бачу, мати зайшла, а дитина бігає від одних дверей до інших, намагаючись бодай кудись впихнутися* (з газ.); * Образно. *З другого боку — то й зовсім переполовинений будиночок, безжальний ніж бульдозера пройшовся по його тілу, вивільнюючи простір для неоковирного новака, що нахабно ввіпхнувся посеред тихих старожилів, понівечив їх, повідгортав, поруйнував* (П. Загребельний).

ВПІВГО́ЛОС (УПІВГО́ЛОС), *присл., рідко.* Те саме, що **впівго́лоса.** *Білими губами упівголос буду вам казати за себе* (В. Стефаник); — *Петрик, а Петрик!* — *легенько торсаючи хлопчика за плече, упівголос сказав Клим* (С. Васильченко); *Гадки летять вперед, проваджені буйною уявою, аж слово якесь нараз вимкнеться впівголос з уст. Тоді я з переляком пригадую собі, хто я й між ким я...* (О. Кобилянська).

ВПІВГО́ЛОСА (УПІВГО́ЛОСА), *присл.* Не на повний голос; стиха. *Парубки зібрались .. і впівголоса співають якоїсь пісні* (М. Кропивницький); *Вся дальша розмова ведеться впівголоса, ледве коли чутно її іншим* (Леся Українка); *Раптом камера вся засміялася впівголоса* (І. Багряний); — *Оце накрутив,* — *промовив Килигей упівголоса, прочитавши Куликів меморандум* (О. Гончар).

ВПІ́ВДНІ (УПІ́ВДНІ), *присл., розм., рідко.* Те саме, що **опі́вдні.** *Карпо і Одарка порішили ховати* [Прісю] *впівдні: до того часу можна з варивом справитись* (Панас Мирний).

ВПІ́ВДНЯ (УПІ́ВДНЯ), *присл., розм., рідко.* Те саме, що **опі́вдні.** *Корова йшла вночі. Маленьке Совеня (А сови і впівніч так бачать, як впівдня) Сказало: "Ізверни* [зверни], *небого,* — *Там яма; упадеш!.."* (Л. Боровиковський).

ВПІВНЕ́БА (УПІВНЕ́БА), *присл.* На половину неба. *Вечірні притінки. Продимає вітер. Упівнеба сяє місяць* (із журн.); *Північне сяйво було не різнокольоровим, а зеленим,* — *зате різних відтінків, і грало викрутасами впівнеба* (з газ.).

ВПІ́ВНІЧ (УПІ́ВНІЧ), *присл., розм., рідко.* Те саме, що **опі́вночі.** *Не кличе барабан впівніч на розбиття* (Л. Боровиковський); *Цілий день сном мертвим, міцним Спиш ти* [Іродіадо] *в гробі мармуровім! І тебе упівніч будять Ляск нагаїв, свист, гукання!* (Леся Українка, пер. з тв. Г. Гейне).

ВПІ́ВНОЧІ (УПІ́ВНОЧІ), *присл., рідко.* Те саме, що **опі́вночі.** *По кім ви здихнете Тяженько впівночі? "По кім ми здихнемо — Знають чорні очі!.."* (С. Руданський); [Герасим:] *Чого ти так запізнився, мабуть, упівночі приїхав від Пузирів?* (І. Карпенко-Карий).

ВПІВО́БЕРТА (УПІВО́БЕРТА), *присл.* Повернувшись наполовину до кого-, чого-небудь. *Великий князь щось говорив впівоберта до якогось літнього воїна* (Ю. Логвин); *Загородній упівоберта розвернувся в сідлі, звів карабіна й вистрілив* (В. Шкляр).

ВПІВО́КА (УПІВО́КА), *присл., розм.* Напівзаплющивши (напіврозплющивши) очі; краєм ока. *Орлов глянув впівока на Федяка, йому від самого початку здавалося, що справа тут зовсім не в патронах* (Л. Первомайський); *Лаврін дивується, здогадується, чого так заметушився пан староста і мовчки впівока стежить за ним* (М. Стельмах); *Я грубо взяв її* [жінку] *за лікоть і спитав.., чи не бажає вона бодай упівока подивитися на подвір'я, де був колись, .. де виростав хлопець, що звався Михаськом* (Р. Федорів).

ВПІВСИ́ЛИ (УПІВСИ́ЛИ), *присл.* Наполовину сили, не на повну силу. *Спочатку Ніна думала, що може дозволити собі бігти впівсили, але одразу ж переконалася, наскільки це ризиковано* (В. Собко); *Ягничів друг сам запропонував портовому начальству свої послуги, залучили його тепер наставником на якісь там курси механіків, і хай упівсили, та ж працює-таки чоловік* (О. Гончар); *Тиміш Компанієць, котрий сприйняв постріл отамана як сигнал, кинув гранату впівсили, щоб передні кіннотники не встигли її проскочити, перш ніж вона, зашкварчавши, гагахне* (В. Шкляр).

ВПІДБІ́Р *див.* **упідбі́р.**

ВПІЗНАВА́ЛЬНИЙ *див.* **упізнава́льний.**
ВПІЗНАВА́ЛЬНІСТЬ *див.* **упізнава́льність.**
ВПІЗНАВА́ЛЬНО *див.* **упізнава́льно.**
ВПІЗНА́ВАНИЙ *див.* **упізна́ваний.**
ВПІЗНА́ВАНІСТЬ *див.* **упізна́ваність.**
ВПІЗНАВА́ННЯ *див.* **упізнава́ння.**
ВПІЗНА́ВАНО *див.* **упізна́вано.**
ВПІЗНАВА́ТИ *див.* **упізнава́ти.**
ВПІЗНАВА́ТИСЯ *див.* **упізнава́тися.**
ВПІ́ЗНАНИЙ *див.* **упі́знаний.**
ВПІ́ЗНАНІСТЬ *див.* **упі́знаність.**
ВПІЗНА́ННЯ *див.* **упізна́ння.**
ВПІЗНА́ТИ *див.* **упізнава́ти.**
ВПІ́ЙМАНИЙ *див.* **упі́йманий.**
ВПІЙМА́ТИ *див.* **упійма́ти.**
ВПІЙМА́ТИСЯ *див.* **упійма́тися.**
ВПІКА́ННЯ *див.* **упіка́ння.**
ВПІКА́ТИ *див.* **упіка́ти.**
ВПІКА́ТИСЯ *див.* **упіка́тися.**
ВПІ́МНЕННЯ *див.* **упі́мнення.**
ВПІМНУ́ТИ *див.* **упомина́ти.**
ВПІМНУ́ТИСЯ *див.* **упомина́тися.**

ВПІРНА́ННЯ (УПІРНА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впірна́ти.** *Звичайна гага харчується переважно молюсками. Основний спосіб добування їжі — упірнання на морське дно* (з наук.-попул. літ.).

ВПІРНА́ТИ (УПІРНА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.*, **ВПІРНУ́ТИ (УПІРНУ́ТИ),** ну́, не́ш, *док.* 1. Занурюватися, заглиблюватися в рідину. *А сестриця пірникоза Плаває, впірнає Та все бідна своїх шатів Дорогих шукає* (С. Руданський); *Він кинувся туди* [у воду] *й за хвилину витяг на берег діда. Тоді він упірнув удруге й десь надовго зник* (Л. Яновська); // Заглиблюватися в що-небудь м'яке. *Тільки що вона вернулась до світлиці і знов важко впірнула в крісло, надворі загуркотів віз* (І. Нечуй-Левицький); *Олена Антонівна .. упірнула в ліжко під білу вовняну ковдру так, що тільки витикалася голова з-під неї* (Т. Осьмачка).

2. *перен.* Входити, вскакувати в що-небудь, кудись, зникаючи з очей. *Ми знову впірнаємо в пітьму* (М. Коцюбинський); *Максим заліг і жадібно дивився на другий бік шляху, де руділа теж латка бур'янищ, .. в неї на першу хвилину можна буде впірнути* (І. Багряний); *Сахно перетяла галявину й впірнула у хащі туй* (Ю. Смолич).

3. *перен.* Цілком, повністю віддаватися якомусь заняттю, справі, почуттю і т. ін. *Він, спершись ліктем на стіл, прислухався, яке слово хто скаже, і впірнав у задуму* (М. Стельмах); *Спустила* [Галина] *штору, увімкнула штепсель настільної лампи, дістала книжку, впірнула в неї* (Є. Кротевич).

ВПІРНУ́ТИ *див.* **впірна́ти.**

ВПЛАВ (УПЛА́В), *присл.* Пливучи по воді. *Кінні козаки переходили уплав, а піших і запаси перевозили лоцмани на човнах і каюках* (О. Стороженко); *Два чи три, очевидно добрі пливаки, пустилися вплав до берега* (І. Франко); *Уранці вони вплав, вхопившись за гриви коней, перепливли через Буг* (С. Скляренко); *Поки польське військо збиралося, намножувалося, нарощувало свою силу, руські непокоїлися більше й більше, частіше й частіше зривалися до вдаваних спроб подолати Буг уплав, хоч і боялися незвіданих бистрин річкових* (П. Загребельний).

ВПЛА́ВИТИ *див.* **вплавля́ти.**

ВПЛА́ВЛЕНИЙ (УПЛА́ВЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впла́вити.** *Ми подивилися на вплавлену в кам'яну плиту перед вівтарем палицю, що випромінювала блакитне сяйво* (О. Авраменко); * Образно. *Певне, згусток чистої духовної енергії, вплавлений художниками в ці крилаті емалі, справді посилює в людині все добре і допомагає їй протистояти злу* (із журн.); // **впла́влено,** *безос. пред. Основною частиною транзистора є тонка монокристалічна пластинка германію, в яку на великих гранях вплавлено дві краплі індію* (з навч. літ.).

ВПЛА́ВЛЕННЯ (УПЛА́ВЛЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впла́вити.** *При виготовленні сувеніра способом декалькоманії друк зображення здійснюється спеціальними фарбами з подальшим обпалюванням у печі, що приводить до вплавлення фарби в поверхню матеріалу* (з наук.-попул. літ.).

ВПЛАВЛЯ́ТИ (УПЛАВЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, *недок.*, **ВПЛА́ВИТИ (УПЛА́ВИТИ),** влю, виш, *док.* Плавлячи, вставляти, приєднувати, вміщати в щось. *Нові технології дозволяють уплавляти скло в бетон, використовувати в роботах кускове скло* (з наук.-техн. літ.); *У всіх видах зброї є отвори, в які можна вплавити коштовне каміння* (з наук.-попул. літ.).

ВПЛАВЛЯ́ТИСЯ (УПЛАВЛЯ́ТИСЯ), я́юся, я́єшся, *недок.* Пас. до **вплавля́ти.** *При виготовленні стабілітрона в пластинку кремнію вплавляється алюміній, що є для нього акцепторною домішкою* (з навч. літ.).

ВПЛАТИ́ТИ *див.* **упла́чувати.**

ВПЛАЧ (УПЛА́Ч), *присл.* Плачучи, проливаючи сльози. — *Він є в палаті?! — Недавно був у мене! І ще накажи (вплач) ув'язнити його спільника* (О. Назарук); — *Мамо, чого вона дражниться? — вплач жалілась Оксанка* (П. Тичина).

ВПЛА́ЧУВАТИ *див.* **упла́чувати.**
ВПЛЕСНУ́ТИ *див.* **уплі́скувати.**
ВПЛЕСНУ́ТИСЯ *див.* **уплі́скуватися.**
ВПЛЕСТИ́[1] *див.* **вплі́та́ти**[1].
ВПЛЕСТИ́[2] *див.* **уплі́та́ти**[1].
ВПЛЕСТИ́СЯ *див.* **вплі́та́тися.**

ВПЛЕ́ТЕНИЙ (УПЛЕ́ТЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вплести́**[1]. *Косичка ззаду висіла, а в ній Червона стрічка вплетена була* (І. Франко); *Намагався уявити її такою, як бачив у садку, саме такою, в тому одязі, з квітами, вплетеними в коси* (Ю. Мушкетик); *Історія поняття "освіта" фактично вплетена в історію розвитку гуманітарних наук* (з наук.-попул. літ.); // **вплéтено,** *безос. пред. У кінець його малахая було вплетено шматок олова, кажуть, з півпуда* (Т. Осьмачка); *Тепер у Орисі не висіли на спині дві білі коси, в які було вплетено сонце, а були вони закручені ззаду в тугий калач* (Григір Тютюнник).

ВПЛЕ́ТЕННЯ (УПЛЕ́ТЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вплести́**[1]. *Привабливості одягу додає ручна вишивка і вплетення в трикотаж золотих ниток* (із журн.); *Оповідач вміло поєднує всі мистецькі засоби — окреслення загальної картини події й умілого вплетення в неї деталей* (з наук.-попул. літ.); *Роботи випускників відзначаються багатством словника, різноманітністю синтаксичних конструкцій, органічним уплетенням власних лексичних засобів, виразністю мови, точністю слововживання* (з мови документів).

ВПЛИВ, у, *ч.* 1. Дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета. *У пісні не було тайни. Не діяв кобзарський гіпноз. Кобза загубила таємничий свій вплив* (Ю. Яновський); *Рожеве обличчя Митро-*

фана, яке, здавалося, ніколи не відчувало на собі впливу літнього сонця, стало білим (Микита Чернявський).

2. Сила влади, авторитету. — *Ти знаєш, які впливи має тітка* (І. Франко); // Державне або інше ділове й політичне керівництво. — *Це стара зона французького впливу, адмірале* (О. Гончар); *Потрібно взяти на облік усі наші сили, кожного лісовика. Загони об'єднати в полки й дивізії, закріпивши за ними райони впливу* (В. Шкляр).

Бу́ти (перебува́ти) під впли́вом *див.* **бу́ти; Ма́ти (справля́ти, роби́ти) / спра́вити (зроби́ти) вплив** *див.* **ма́ти²; Підпада́ти / підпа́сти під вплив (впли́вові, впли́ву)** *див.* **підпада́ти; Сфе́ра впли́ву** *див.* **сфе́ра.**

○ **(1) Під впли́вом,** *у знач. прийм. з род. відм.* — від. *При кінці XVIII ст. замок стояв уже як руїна, що сама розсипалася під впливом дощів* (І. Крип'якевич); *Під впливом заспокійливих міркувань звечора Євграф Фірсович збадьорішав і був у чудовому настрої* (Б. Антоненко-Давидович).

ВПЛИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вплива́ти².** *Ми, соціальдемократи* [соціал-демократи], *почували стільки сили в собі, що могли рахувати на своє впливання в Центральній Раді* (В. Винниченко).

ВПЛИВА́ТИ¹ (УПЛИВА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПЛИСТИ́ (УПЛИСТИ́),** иву́, иве́ш, *док.* 1. Вливатися, втікати кудись-небудь (про річку, струмок і т. ін.). *З-під коріння липи било джерело погожої води і відтак, тихо журчачи по дрібних камінцях, впливало до потоку* (І. Франко); * Образно. *Моя доля враз з Дунаєм В синє море упливає* (С. Руданський).

2. *перен.* Плавно, повільно входити, в'їжджати куди-небудь. *Баба Анастасія під шурхіт своїх чорних шовкових спідниць вже впливала до їдальні* (В. Собко); *Поважно направляючи пенсне, вплив до кабінету інженер з бюро для доповіді* (Іван Ле); *Заскрипіли ворота, дзвякнуло кільце, і хура неквапно вплила в розчинену браму* (М. Стельмах); // Повільно проникати всередину кого-, чого-небудь. *Холодний дим упливав Олізарові в груди* (Валерій Шевчук); *Крізь пройми дверей до коридорчика вплило фіолетове світло* (В. Шкляр).

ВПЛИВА́ТИ² (УПЛИВА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПЛИ́НУТИ (УПЛИ́НУТИ),** ну, неш, *док.* Діяти певним чином на кого-, що-небудь. *На розумного більше впливає одне остереження, як на глупака сто ударів* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Особливо гарно впливає море на нерви, сплю добре* (М. Коцюбинський); *Це питання, видно, добре уплинуло на сина, бо він, ніби усміхнувшись і засоромившись, відверто і просто виявив те, що цікавило батька* (Т. Осьмачка); *Раптовий від'їзд Ярослави вплинув на Арсена сильніш, ніж він міг сподіватися* (Л. Дмитерко).

ВПЛИВА́ТИ³ *див.* **уплива́ти¹.**

ВПЛИВО́ВИЙ, а, е. Який впливає або здатний впливати на кого-, що-небудь. *Дві .. впливові особи в селі мали городи на різних боках течійки* (М. Коцюбинський); *Княжна Предслава .. заздалегідь укладала в мислях сильні і впливові слова, котрими вона відмовить свого приятеля від його .. планів* (М. Грушевський); *Ви привернули на свій бік .. впливову верству — інтелігенцію* (Б. Олійник).

ВПЛИВО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **впливо́вий.** *На дверях знову появилася гарненька секретарка і тихим .. голосом, в якому звучали догідливість і покора, що, мабуть, були результатом її ретельної служби і постійного визнання сили і впливовості свого начальника, назвала прізвище:* — *Хомутенко* (Григорій Тютюнник); *Більшість князів не зацікавлені в обмеженні своєї самостійності, тому не оберуть на престол людину, яка завдяки своїй впливовості становитиме загрозу їх повновладдю на місцях* (О. Авраменко).

ВПЛИВО́ВО. Присл. до **впливо́вий.** *Не голосно, але впливово попрохали вони підняти його "руки вгору"* (У. Самчук); *М. Драгоманов продовжував активно діяти як критик, і часом дуже впливово* (з наук. літ.).

ВПЛИВТИ́ *див.* **уплива́ти¹.**

ВПЛИГА́ТИ *див.* **впли́гувати.**

ВПЛИГНУ́ТИ *див.* **впли́гувати.**

ВПЛИ́ГУВАТИ (УПЛИ́ГУВАТИ), ую, уєш, **ВПЛИГА́ТИ (УПЛИГА́ТИ),** а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПЛИГНУ́ТИ (УПЛИГНУ́ТИ),** ну́, не́ш, *док.* Швидко вскакувати в середину чого-небудь. *Навіть така людоїдська влада .. безсила була зробити з господаря розбійника, з душі .. — велетенську тремтливу ропуху, що з прочинених сутінкових дверей зненацька вплигує на поріг хати* (Є. Пашковський); *Засць вплигнув в темну печеру* (І. Нечуй-Левицький); *Продер* [вовк] *глупої ночі під стріхою в кошару дірку та й уплигнув серед овечок* (Остап Вишня); *На те, як пан уплигнув у шарабан, слуга одізвався радісним сміхом* (Г. Колісник).

ВПЛИН (УПЛИ́Н), ВПЛИНЬ (УПЛИ́НЬ), *присл., рідко.* Те саме, що **вплав.** *Усі вінки уплин пішли, а мій потонув* (П. Чубинський); *З Вернидубом побажало одинадцять чоловік лишитися, а решта вирядилася уплинь, один тільки з поранених відпрохався зостатись* (М. Старицький); *Хлопчик .. скинув руки вгору, мов кидався вплинь* (С. Васильченко).

ВПЛИ́НУТИ¹ *див.* **вплива́ти².**

ВПЛИ́НУТИ² *див.* **уплива́ти¹.**

ВПЛИНЬ *див.* **вплин.**

ВПЛИСТИ́¹ *див.* **вплива́ти¹.**

ВПЛИСТИ́² *див.* **уплива́ти¹.**

ВПЛІ́СКУВАТИ *див.* **уплі́скувати.**

ВПЛІ́СКУВАТИСЯ *див.* **уплі́скуватися.**

ВПЛІТА́ННЯ (УПЛІТА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вплітáти¹.** *Кожна дівчина знала послідовність уплітання стрічок у віночок* (з навч. літ.); *Виявом майстерності П. Ребра є гармонійне вплітання у структуру конкретного твору тропів, фігур поетичного синтаксису, лексичних засобів* (з наук. літ.).

ВПЛІТА́ТИ¹ (УПЛІТА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПЛЕСТИ́ (УПЛЕСТИ́),** ету́, ете́ш, *док., що.* 1. Плетучи, вкладати, увивати що-небудь у щось. — *Як була я малою, то мені було не раз сниться, що моя мати чеше мені коси, вплітає червоні кісники* (І. Нечуй-Левицький); *Ти дав колючу гілочку терну. Без жаху я в вінок її вплела* (Леся Українка); *Зумів уплести* [Гнат] *червону стрічку сонному дякові в косу, зумій тепер спокійно влежати під різками* (Василь Шевчук); // Встромляти, вплутувати руку, кігті і т. ін. у волосся, вовну тощо. *Заятчук .. вплітає руку в задичавлений волоссям низ обличчя* (М. Стельмах); *Гаврило, Підпарин тесть, вплів в сиву бороду жовтий кістяк руки* (М. Коцюбинський).

2. *перен.* Вводити, вставляти, додавати що-небудь окреме, часткове в загальне, ціле, з'єднуючи з ним. *Хоч без крутих слів не обходилося, отже, він так непримітно уплітав їх у свою розмову, мов золотар цяцькував персні дорогими камінцями* (Панас Мирний); *В пташиний легіт, що стояв над рікою, Катерина вплітала і свою пісню* (С. Чорнобривець).

ВПЛІТА́ТИ² *див.* **уплітáти¹.**

ВПЛІТА́ТИСЯ (УПЛІТА́ТИСЯ), а́ється, *недок.*, **ВПЛЕСТИ́СЯ (УПЛЕСТИ́СЯ),** етéться, *док.* 1. Потрапляти в що-небудь, переплітаючись з ним; увиватися. *Над парком тепер ніби заснувалась біляста зелена гостроверха голова, що тяглася гострим кінцем до місяця, а внизу по вінцях упліталась у галуззя дерев* (М. Івченко); *Жита лягали хвилею в покіс, І колоски, важким зерном налиті, Тоді самі вплітался до кіс* (П. Воронько); *Молоденький стриж, з отих, уже нових, покрай дороги лежить коло самого чобота! .. Бур'янина вплелася в його довгі, іще невправні крильця...* (Г. Колісник).

2. *перен.* Входити, вставлятися в що-небудь ціле, з'єднуючись з ним. *Оповідані там* [у "Перлі многоцінному"] *"приклади" та чуда переходять в уста народу, вплітaються в канву давніших оповідань* (І. Франко); *У фільмі* ["Щорс"] *в бойові епізоди вплітається весілля* (О. Довженко); *Раптом у хор співаків і співачок уплівся чийсь новий голос — високий і чистий* (В. Минко).

3. *тільки недок.* Пас. до **вплітáти**[1] 1. *По завіяному шляху вітер переганяв сухі димчасті струмки снігу, зрідка в них вплітався напівстиснутим дитячим кулачком дубовий листок* (М. Стельмах); *Найранішими є будівлі овальної форми. Уздовж стін вкопувалися вертикальні стовпи, а між ними вплітались тонкі прути* (з навч. літ.).

ВПЛУ́ТАНИЙ (УПЛУ́ТАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вплу́тати.** *А в воді живе водяний — цей у зелений кушир уплутаний, накості чинить, греблі рве...* (Б. Грінченко); *Спершу гудів* [джміль] *довкруг свого порога, потім — далі і далі. над лисиною, звідки вирвано мишій, натрапив на свіжі листки і, вплутаний між ними, впав додолу* (В. Барка); [К о з е л і у с:] *Це її жених І, безперечно, вплутаний в цю справу* (І. Кочерга); // **вплу́тано,** *безос. пред. В справу буде вплутано безліч дорогих йому людей* (І. Багряний).

ВПЛУ́ТАТИ *див.* **вплу́тувати.**

ВПЛУ́ТАТИСЯ *див.* **вплу́туватися.**

ВПЛУ́ТУВАННЯ (УПЛУ́ТУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вплу́тувати і вплу́туватися.** *Фахівці назвали інформаційною війною вплутування України в інцидент з літаком у Нігерії* (з газ.); *Уплутування в корупцію може призвести людину до втрати роботи, майна, соціального статусу тощо* (із журн.).

ВПЛУ́ТУВАТИ (УПЛУ́ТУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВПЛУ́ТАТИ (УПЛУ́ТАТИ),** аю, аєш, *док.* 1. *що.* Увивати, вставляти щось у що-небудь, плутаючи, переплітаючи. *Оленка встигла одержати в подарунок від Шури маленьку блакитну стрічечку і тепер заклопотано вплутувала її в свої розкуйовджені після ночі непідрізані кіски* (М. Олійник); // Устромляти руку, кігті і т. ін. у волосся, вовну тощо. *Дивлюсь — воно* [вороненя] *угору полетіло Да й пуць на шию барану І, кігті вплутавши у вовну білу, Смикнулося нести* (Є. Гребінка); *Закричав Євпраксєєв, уплутавши п'ятерню в шинкарську бороду...* (Панас Мирний).

2. *кого, що, перен., розм.* Втягати кого-, що-небудь у щось, перев. неприємне. — *Докучай сама падишахові, але не вплутуй мене у свої справи* (З. Тулуб); [Х р а п к о:] *От, приміром, тебе у яке діло вплутають, то й знатимеш, як з його* [нього] *виплутатись* (Панас Мирний); *Ваш любий батечко .. намагався вплутати моє підприємство в борги і навіть, як я тепер гадаю, допомагав страйкарям* (М. Куліш).

ВПЛУ́ТУВАТИСЯ (УПЛУ́ТУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.*, **ВПЛУ́ТАТИСЯ (УПЛУ́ТАТИСЯ),** аюся, аєшся, *док.* 1. Потрапляти в що-небудь, сплутуючись з ним; вплитатися. [Л е с я:] *У мене в волосся вплуталася бджола* (І. Кочерга); *Плигнув* [Гордій] *і якраз попав ногою у віжки, що тяглися коло коліс, ще й досі не потрапивши уплутатися в них* (Т. Осьмачка); * Образно. *Він став проглядати гранки. Читав, механічно правив коректуру, але змісту читаного не міг добрати, бо весь час у текст вплутувались власні настирливі думки* (А. Головко).

2. *перен., розм.* Устрявати в що-небудь, перев. неприємне. — *Моя дружина .. ні в які авантюри не стане вплутуватися* (І. Кулик); *Вона .. вплуталась в лихо проти своєї волі і трохи не плакала* (І. Нечуй-Левицький); *На душі у Володі було препогано. Картав себе за те, що вплутався в історію, яка, без сумніву, закінчиться трагічно* (В. Малик).

ВПНУ́ТИ *див.* **впинáти.**

ВПНУ́ТИСЯ *див.* **впинáтися.**

ВПОВА́ННЯ *див.* **уповáння.**

ВПОВА́ТИ *див.* **уповáти.**

ВПОВЗА́ННЯ (УПОВЗА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вповзáти.** *Вповзання нашого супутника до найбільшої в підмісячному світі тіні триватиме більш ніж годину* (з газ.); *Хмельниччина стала лише апогеєм визвольних борінь українського козацтва і всього народу, після якого починається рух по низхідній лінії, уповзання в Руїну* (з наук.-попул. літ.).

ВПОВЗА́ТИ (УПОВЗА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.*, **ВПОВЗТИ́ (УПОВЗТИ́),** зý, зéш, *док.* 1. Повзучи, проникати кудись або в що-небудь. *В окоп вповзає санітарка з саночками* (О. Корнійчук); *Та ось одної ночі та гадюка Вповзла до стайні і отруйним зубом Коня вкусила* (І. Франко); * Образно. *Страх уповзав знадвору крізь стіни їдким протягом* (О. Забужко).

2. *перен.* Повільно, не поспішаючи, входити, в'їжджати куди-небудь. *Підо мною з підземним гулом вповзає знизу вагон* (М. Коцюбинський); *За ворогом ми мчали наздогін, А він, розбитий, в смертному тремтінні По селах розбігавсь, вповзав в ліси* (Л. Первомайський); *Зараз на правий край її* [лощини] *саме вповзали ворожі бронетранспортери з десантами* (О. Гончар); *Похід, як велетенський полоз, вповз у ворота* (С. Скляренко); // *розм.* Поступово входити у щось неприємне, небажане. *Старий житловий фонд неухильно вповзає в аварійний стан* (з газ.); *Країна вповзла в продовольчу кризу, вийти з якої було вкрай важко* (з наук. літ.).

ВПОВЗДО́ВЖ (УПОВЗДО́ВЖ), *присл., рідко.* 1. Те саме, що **вподóвж** 1. *Баклажани промивають холодною водою, зрізають плодоніжки і надрізають уповздовж верхню частину, після чого за допомогою ложки або ножа видаляють насіння* (з навч. літ.).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Те саме, що **вподóвж** 2. *Максим перетяв дорогу навскоси, поза спинами солдатів, пильнуючи йти так, щоб, якщо його помітять, була видимість, ніби він іде не впоперек шляху, а вповздовж, разом із усіма* (І. Багряний).

ВПОВЗТИ́ *див.* **вповзáти.**

ВПОВИВА́ННЯ *див.* **уповивáння.**

ВПОВИВА́ТИ *див.* **уповивáти.**

ВПОВИВА́ТИСЯ *див.* **уповивáтися.**

ВПОВИ́ТИ *див.* **уповивáти.**

ВПОВИ́ТИЙ *див.* **уповúтий.**

ВПОВИ́ТИСЯ *див.* **уповивáтися.**

ВПОВІДА́ТИ *див.* **уповідáти.**

ВПОВІ́ДУВАТИ *див.* **уповідáти.**

ВПОВІ́ЛЬНЕНИЙ *див.* **уповíльнений.**

ВПОВІЛЬНЕНІСТЬ *див.* **уповільненість.**
ВПОВІЛЬНЕННЯ *див.* **уповільнення.**
ВПОВІЛЬНЕНО *див.* **уповільнено.**
ВПОВІЛЬНИТИ *див.* **уповільнювати.**
ВПОВІЛЬНИТИСЯ *див.* **уповільнюватися.**
ВПОВІЛЬНЮВАННЯ *див.* **уповільнювання.**
ВПОВІЛЬНЮВАТИ *див.* **уповільнювати.**
ВПОВІЛЬНЮВАТИСЯ *див.* **уповільнюватися.**
ВПОВІЛЬНЮВАЧ *див.* **уповільнювач.**
ВПОВІСТИ́ *див.* **уповіда́ти.**
ВПО́ВНІ (УПО́ВНІ), *присл.* 1. З наповненим посудом. *Тодорка якраз знімала відро з цямрини. — Переходь, переходь вповні, — сказав він, не зіскакуючи з воза* (Б. Харчук).

2. Повністю, цілком. *Я не могла бачити вповні її лице* (О. Кобилянська); *Чорні брови його вигиналися ледь зламаним кутом, нагадуючи крила пташини, яка ось-ось розправить їх вповні* (А. Шиян); *Я про царя не склав уповні власної думки, чимось він мені подобався, чимось не подобався, але боятися я його боявся* (Ю. Мушкетик).

3. У самому розквіті; у розпалі. *Надворі весна вповні. Куди не глянь — скрізь розвернулося, розпустилося, зацвіло пишним цвітом* (Панас Мирний).

Вно́вні шлях (доро́гу) перехо́дити / перейти́ *див.* **перехо́дити; По́вний мі́сяць <Мі́сяць упо́вні>** *див.* **мі́сяць.**

ВПОВНОВА́ЖЕНИЙ *див.* **уповнова́жений.**
ВПОВНОВА́ЖЕННЯ *див.* **уповнова́ження.**
ВПОВНОВА́ЖИТИ *див.* **уповнова́жувати.**
ВПОВНОВА́ЖИТИСЯ *див.* **уповнова́жуватися.**
ВПОВНОВА́ЖУВАННЯ *див.* **уповнова́жування.**
ВПОВНОВА́ЖУВАТИ *див.* **уповнова́жувати.**
ВПОВНОВА́ЖУВАТИСЯ *див.* **уповнова́жуватися.**
ВПОДІБНЕНИЙ *див.* **уподібнений.**
ВПОДІБНЕННЯ *див.* **уподібнення.**
ВПОДІБНИТИ *див.* **уподібнювати.**
ВПОДІБНИТИСЯ *див.* **уподібнюватися.**
ВПОДІБНЮВАННЯ *див.* **уподібнювання.**
ВПОДІБНЮВАТИ *див.* **уподібнювати.**
ВПОДІБНЮВАТИСЯ *див.* **уподібнюватися.**
ВПОДО́БА *див.* **уподо́ба.**
ВПОДО́БАНИЙ *див.* **уподо́баний.**
ВПОДО́БАННЯ *див.* **уподо́бання.**
ВПОДО́БАТИ *див.* **уподо́бати.**
ВПОДО́БАТИСЯ *див.* **уподо́батися.**
ВПОДО́БИТИ *див.* **уподо́блювати.**
ВПОДО́БИТИСЯ *див.* **уподо́блюватися.**
ВПОДО́БЛЕНИЙ *див.* **уподо́блений.**
ВПОДО́БЛЕННЯ *див.* **уподо́блення.**
ВПОДО́БЛЮВАТИ *див.* **уподо́блювати.**
ВПОДО́БЛЮВАТИСЯ *див.* **уподо́блюватися.**
ВПОДО́ВЖ (УПОДО́ВЖ), *присл.* 1. По довжині чого-небудь; уздовж; протилежне в п о п е р е к. *Обходив він усі поля вподовж і впоперек, переміряв ступенями усі ниви, від межі до межі — все прикидав, де його нива, але не знайшов* (з переказу); *Босий, бородою заріс* [Левко], *півголови уподовж виголено* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Не було в йому* [саду] *розчищених доріжок, тільки вподовж до самої річки проміж високих лип і ясенів і густого чагарнику протоптана була стежка* (О. Стороженко).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на розміщення кого-, чого-небудь, на спрямованість дії по довжині чогось. *Дивізії, розташовані вподовж нейтральної зони, наступали за заздалегідь розробленим планом* (С. Скляренко); *Скрізь вподовж ешелону з розчинених навстіж дверей .. уже були спущені дошки-трапи* (О. Гончар); *Сірко простував уподовж берега* (Ю. Мушкетик).

ВПО́ЄНИЙ *див.* **упо́єний.**
ВПОЇ́ТИ *див.* **упо́ювати.**
ВПОЇ́ТИСЯ *див.* **упо́юватися.**
ВПОКІ́Й *див.* **упокі́й.**
ВПОКІ́РЛИВИЙ *див.* **упокі́рливий.**
ВПОКІ́РЛИВО *див.* **упокі́рливо.**
ВПОКО́ЄНИЙ *див.* **упоко́єний.**
ВПОКО́ЄНІСТЬ *див.* **упоко́єність.**
ВПОКО́ЄННЯ *див.* **упоко́єння.**
ВПОКО́ЇТИ *див.* **упоко́ювати.**
ВПОКО́ЇТИСЯ *див.* **упоко́юватися.**
ВПОКО́РЕНИЙ *див.* **упоко́рений.**
ВПОКО́РЕНІСТЬ *див.* **упоко́реність.**
ВПОКО́РЕННЯ *див.* **упоко́рення.**
ВПОКО́РЕНО *див.* **упоко́рено.**
ВПОКО́РИТИ *див.* **упоко́рювати.**
ВПОКО́РИТИСЯ *див.* **упоко́рюватися.**
ВПОКО́РЮВАННЯ *див.* **упоко́рювання.**
ВПОКО́РЮВАТИ *див.* **упоко́рювати.**
ВПОКО́РЮВАТИСЯ *див.* **упоко́рюватися.**
ВПОКОРЯ́ТИ *див.* **упоко́рювати.**
ВПОКОРЯ́ТИСЯ *див.* **упоко́рюватися.**
ВПОКО́ЮВАТИ *див.* **упоко́ювати.**
ВПОКО́ЮВАТИСЯ *див.* **упоко́юватися.**
ВПОЛОВИ́НУ (УПОЛОВИ́НУ), *присл., рідко.* Те саме, що **наполови́ну.** *Марія була молодша від нього вполовину* (П. Загребельний); *Правда, в понеділок продавців і покупців було майже вполовину менше і шеф не приїздив на роботу* (А. Кокотюха).

ВПОЛОНИ́ТИ *див.* **уполони́ти.**
ВПОЛУ́ДНЕ (УПОЛУ́ДНЕ), *присл., діал.* Опівдні. *Щоби вполудне не бігати додому, взяли* [Вовчик і Лисичка] *відразу з собою обід і полуденок: глечик меду і кошик паляниць* (І. Франко); *Саме вполудне вибралася Юрчиха з чоловіком на ґрунт, де мала відбутися розправа* [комісії] (Л. Мартович); *Люди поприходили вполудне з церкви* (А. Чайковський).

ВПОЛЬО́ВАНИЙ *див.* **упольо́ваний.**
ВПОЛЬО́ВУВАТИ *див.* **упольо́вувати.**
ВПОЛЮВА́ННЯ *див.* **уполюва́ння.**
ВПОЛЮВА́ТИ *див.* **упольо́вувати.**
ВПОМИНА́ННЯ *див.* **упомина́ння.**
ВПОМИНА́ТИ *див.* **упомина́ти.**
ВПОМИНА́ТИСЯ *див.* **упомина́тися.**
ВПО́МКИ *див.* **упо́мки.**
ВПО́МКУ *див.* **упо́мки.**
ВПО́ПЕРЕК (УПО́ПЕРЕК), *присл.* 1. По ширині чого-небудь; у ширину; протилежне в з д о в ж, в п о д о в ж. *Не умовляючись, перейшли шлях упоперек і пішли стежиною поміж сіножатями* (Ірина Вільде); *Дмитро на війні бачив багато таких вайлуватих Михасів, Іванів, Федорів, у яких часом пілотка була одягнена на голові впоперек, але в бою вони були справжніми левами* (П. Автомонов).

2. *перен.* Не так, як треба; протилежно, неузгоджено. *Вова з Муляром .. п'яними голосами впоперек один одному тягли якусь пісню* (С. Васильченко); // Наперекір, усупереч

чому-небудь. [В а с и л ь:] *Домахо! За віщо моя мати так зненавиділа тебе? Чи ти їм що упоперек сказала?* (М. Кропивницький); — *Це ж такий, що слово впоперек скажеш — і задушить на дорозі* (Григорій Тютюнник); *А я такий, я матір поважаю. Я впоперек її слова не скажу* (Л. Костенко).

3. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при означенні напряму за шириною чого-небудь. *Осяяні віконечка .. кидали впоперек вулиці ясні смуги свого білястого світла* (Б. Грінченко); *Ванько, не дочекавшись батька, заснув упоперек ліжка* (П. Панч).

◊ **[І] вздовж (вдовж) і впо́перек** *див.* **уздо́вж; Ста́ти / стоя́ти [кісткою (як кістка,** *рідко* **го́стрим ноже́м)] попере́к** *(рідко* **впо́перек) го́рла (у го́рлі)** *див.* **стоя́ти.**

ВПО́РАНИЙ *див.* **упо́раний.**

ВПО́РАТИ *див.* **упо́рати.**

ВПО́РАТИСЯ *див.* **упо́рюватися.**

ВПОРОЖНІ́ (УПОРОЖНІ́), *присл.* Без вантажу, з чимсь порожнім. — *Панові та й то я дозволив тільки двадцять чотири дубки зрубати, а дві підводи так і вернулися впорожні* (Л. Яновська); *На вулиці повз Васютин двір проїздять сани упорожні, з-під гною* (А. Головко); *Саша Горовиць вже біг з чайником назад — він таки встиг налити* [води] *першим .. Інші повернули назад впорожні* (Ю. Смолич).

Ходи́ти впорожні́ *див.* **ходи́ти.**

ВПОРО́ТИ *див.* **упоро́ти.**

ВПО́РСКУВАЛЬНИЙ (УПО́РСКУВАЛЬНИЙ), а, е. Який використовується для впорскування. *Упорскувальний пароохолоджувач працює в автономному режимі, що не залежить від витрати живильної води* (з наук.-техн. літ.); *Від початку виробництва в різні роки випускалися модифікації з карбюраторними та впорскувальними двигунами з робочим об'ємом 1,3 та 1,5 л* (із журн.).

ВПО́РСКУВАНИЙ (УПО́РСКУВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впо́рскувати.** *Електроніка в машині сама визначає необхідну кількість упорскуваного пального* (із журн.); *Вугільний порох, впорскуваний під тиском у мартенівську піч, дає температуру більшу, ніж газ* (з Інтернету).

ВПО́РСКУВАННЯ (УПО́РСКУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впо́рскувати.** *Перед упорскуванням лікувального розчину слід ретельно прочистити ніс* (з навч. літ.); — *Візьміть другу ампулку і виконайте впорскування, — тихо сказав їй Івановський, заклопотано і пильно поглядаючи на обличчя пацієнта з заплющеними очима* (Ю. Смолич).

ВПО́РСКУВАТИ (УПО́РСКУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВПО́РСНУТИ (УПО́РСНУТИ),** ну, неш, *док., що.* 1. Вводити рідину, розчин і т. ін. вбризкуванням у невеликих дозах усередину чого-небудь. *Прокусивши шкіру, п'явка впорскує в ранку речовини, які розріджують кров, активізують капілярний кровообіг, мають протизапальну дію, сприяють відновленню тканин* (з газ.); *Яблука нарізати дрібно і дуже тоненько, засипати цукровою пудрою, упорснути трохи води й поставити на повільний вогонь* (із журн.).

2. Вводити в організм рідину за допомогою шприца. *Хворій робили штучне дихання і впорскували під шкіру різні .. ліки* (М. Трублаїні); *Чоловік у білім халаті, поклавши свою течку додолу і витягши із неї шприц, устромив його у жилу коло шиї і щось туди упорснув* (Т. Осьмачка); *Оглянув* [лікар] *решту поранених і наказав фельдшеру з санітарами змінити їм пов'язки, впорснути сироватку проти стовбняка* (В. Кучер).

ВПО́РСКУВАТИСЯ (УПО́РСКУВАТИСЯ), ується, *недок.* Пас. до **впо́рскувати.** *Зміїна отрута виробляється у спеціальних залозах над зубами й через них упорскується в тіло жертви* (з наук.-попул. літ.); *Насоси подають паливо в ракетні двигуни. Воно впорскується в камеру згоряння через велику кількість форсунок* (з навч. літ.); *Розчин набирався у шприц із товстою голкою і до застигання впорскувався під шкіру* (з наук. літ.).

ВПО́РСНУТИ *див.* **впо́рскувати.**

ВПО́РУ (УПО́РУ), *присл.* 1. Якраз тоді, коли треба; вчасно. *Посієш впору — збереш зерна гору* (прислів'я); *Ми виправили Тосю 9-го, бо не хотіли, щоб вийшло ніби він через нас не виїхав упору* (Леся Українка); *Впору сказане добре слово перед боєм — це той самий дощ, що не скупою сльозою, а багатим життям напував ниву* (М. Стельмах).

2. *рідко.* Саме такий, як треба. — *Ти великий на те, щоб тебе вгору підняти або матері на руки взяти, а Морозенкові ти саме впору* (Панас Мирний); *Нога вільно увійшла в черевичок .. Виявилося, що той черевичок якраз впору* (Ю. Винничук).

ВПО́РЮВАТИСЯ *див.* **упо́рюватися.**

ВПОРЯДЖА́ТИ *див.* **упоряджа́ти.**

ВПОРЯДЖА́ТИСЯ *див.* **упоряджа́тися.**

ВПОРЯ́ДЖЕНИЙ *див.* **упоря́джений.**

ВПОРЯ́ДЖЕНІСТЬ *див.* **упоря́дженість.**

ВПОРЯ́ДЖЕННЯ *див.* **упоря́дження.**

ВПОРЯ́ДЖУВАЛЬНИЙ *див.* **упоря́джувальний.**

ВПОРЯ́ДЖУВАННЯ *див.* **упоря́джування.**

ВПОРЯ́ДЖУВАТИ *див.* **упоряджа́ти.**

ВПОРЯ́ДЖУВАТИСЯ *див.* **упоряджа́тися.**

ВПОРЯДИ́ТИ *див.* **упоряджа́ти.**

ВПОРЯДИ́ТИСЯ *див.* **упоряджа́тися.**

ВПОРЯДКО́ВАНИЙ *див.* **упорядко́ваний.**

ВПОРЯДКО́ВАНІСТЬ *див.* **упорядко́ваність.**

ВПОРЯДКО́ВАНО *див.* **упорядко́вано.**

ВПОРЯДКО́ВНИЙ *див.* **упорядко́вний.**

ВПОРЯДКО́ВУВАННЯ *див.* **упорядко́вування.**

ВПОРЯДКО́ВУВАТИ *див.* **упорядко́вувати.**

ВПОРЯДКО́ВУВАТИСЯ *див.* **упорядко́вуватися.**

ВПОРЯДКУВА́ЛЬНИЙ *див.* **упорядкува́льний.**

ВПОРЯДКУВА́ННЯ *див.* **упорядкува́ння.**

ВПОРЯДКУВА́ТИ *див.* **упорядко́вувати.**

ВПОРЯДКУВА́ТИСЯ *див.* **упорядко́вуватися.**

ВПОРЯ́ДНИК *див.* **упоря́дник.**

ВПОРЯ́ДНИЦЬКИЙ *див.* **упоря́дницький.**

ВПОРЯ́ДНИЦЯ *див.* **упоря́дниця.**

ВПОСЛІ́Д *див.* **упослі́д.**

ВПОСЛІ́ДЖЕНИЙ *див.* **упослі́джений.**

ВПОСЛІ́ДЖЕНІСТЬ *див.* **упослі́дженість.**

ВПОСЛІ́ДЖЕННЯ *див.* **упослі́дження.**

ВПОСЛІ́ДЖУВАНИЙ *див.* **упослі́джуваний.**

ВПОСЛІ́ДЖУВАТИ *див.* **упослі́джувати.**

ВПОСЛІ́ДЖУВАТИСЯ *див.* **упослі́джуватися.**

ВПОСЛІ́ДИТИ *див.* **упослі́джувати.**

ВПО́СПІХ *див.* **упо́спіх.**

ВПО́СПІХАХ *див.* **упо́спіхах.**

ВПО́ТАЙ *див.* **упо́тай.**

ВПО́ТЕМКИ *див.* **упо́темки.**

ВПОТІ́ЛИЙ *див.* **употі́лий.**

ВПОТІ́ТИ *див.* **употі́ти.**

ВПОТУ́ЖНЕННЯ *див.* **употу́ження.**

ВПОТУ́ЖНИТИ *див.* **употу́жнювати.**

ВПОТУ́ЖНЮВАННЯ *див.* **употу́жнювання.**

ВПОТУ́ЖНЮВАТИ *див.* **употу́жнювати.**

ВПО́ЮВАННЯ *див.* **упо́ювання.**

ВПО́ЮВАТИ *див.* **упо́ювати.**

ВПО́ЮВАТИСЯ *див.* **упо́юватися.**

ВПРА́ВА, и, *ж.* 1. Розвиток певних якостей, навичок постійною, систематичною роботою. *Вивчила недавно .. граматику* [італійську] *і тепер для вправи читаю книжки* (Леся Українка); *Щоденна вправа на добрім інструменті здавалася їй перспективою на недалекий побут* [перебування] *в консерваторії* (О. Кобилянська); // Спроба опанувати якусь справу, набути певного вміння. *Тепер не пригадую, щоб у семінарії я оддавався своїм літературним вправам* (С. Васильченко); *Поштар теж побачив у вікно дідові вправи на велосипеді* (О. Донченко).

2. Спеціальне завдання, що виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань. *Він сідав до фортеп'яна* [фортеп'яно] *і починав грати зразу обов'язкові вправи* (І. Франко); *Михайло .. дивився на Ляського, що в цей час показував різні гімнастичні вправи* (Олесь Досвітній); *Патер Алоїзій легко надав знайомству вигляд шкільних вправ із латини* (З. Тулуб).

△ **(1) Ві́льні впра́ви (ру́хи)** — виконувані по черзі, без перерв і без використання спортивного приладдя гімнастичні вправи у різноманітних комбінаціях. *Боротьба велась за першість з окремих видів гімнастики — з вільних рухів, стрибків* (з публіц. літ.); *Вільні вправи найчастіше застосовують у спортивних видах гімнастики* (з наук.-попул. літ.).

ВПРА́ВДІ (УПРА́ВДІ), *присл., діал.* Справді. *Дорога була вправді не близька, але Максим обіцяв випровадити товариство простішою лісовою стежкою* (І. Франко); *Вправді я в танцях .. не такий зручний, як в орудуванню пером* (О. Маковей); *Вправді ходила чутка, що пані переселиться в місто, бо часто занепадала на здоров'ї* (О. Кобилянська).

ВПРА́ВИТИ[1] *див.* **вправля́ти[1].**

ВПРА́ВИТИ[2] *див.* **управля́ти[1].**

ВПРА́ВИТИСЯ[1] *див.* **вправля́тися[1].**

ВПРА́ВИТИСЯ[2] *див.* **управля́тися[1].**

ВПРА́ВЛЕНИЙ[1] (УПРА́ВЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впра́вити[1].** *Ставок блищить на сонці, неначе дзеркало, вправлене в срібні рами* (І. Нечуй-Левицький); *Он у мене отрок є, в нього на шиї ведмежий зуб в золото вправлений* (П. Загребельний); *Вправлене ребро заростає, рана на грудях затягується* (В. Козаченко); // **впра́влено,** *безос. пред. Те золото, яке вдалося вилущити купцеві за його товар, хитро вправлено в обода заднього правого колеса його власної брички* (Г. Колісник); * Образно. *Всі ті люди — то солдати.., але всі якісь спантеличені, .. вибиті з солдатської колії, з тих міцних рамок дисципліни й послуху та залізної організації, в які їх було колись вправлено сильною рукою* (І. Багряний).

ВПРА́ВЛЕНИЙ[2] *див.* **упра́влений[1].**

ВПРА́ВЛЕННЯ (УПРА́ВЛЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впра́вити[1].** *Вивих, навіть при своєчасному вправленні його і дальшому раціональному лікуванні, зумовлює тимчасову непрацездатність* (з наук. літ.); *Вправлення вивиху потребує спеціальних знань, тому не варто намагатися зробити це самостійно* (з навч. літ.).

ВПРАВЛЯ́ННЯ[1] (УПРАВЛЯ́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вправля́ти[1].** *Майстри навчали учнів кровопускання, накладання лубків при переломах, вправляння вивихів* (з газ.).

ВПРАВЛЯ́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **вправля́ти[2]** і **вправля́тися[2].** *Вона могла дістати десь румунські книжки й читати їх для вправляння* (Ірина Вільде); *Повне розпізнавання кольору настає у дітей наприкінці 3-го року. Але при вправлянні воно може з'явитися й раніше* (з навч. літ.); *Без роздумування, без тривалого й постійного вправляння неможливо відразу щось розпочати й досягти в ньому успіхів* (з публіц. літ.).

ВПРАВЛЯ́ННЯ[3] *див.* **управля́ння[1].**

ВПРАВЛЯ́ТИ[1] (УПРАВЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, *недок.,* **ВПРА́ВИТИ (УПРА́ВИТИ),** влю, виш; *мн.* впра́влять; *док., що.* 1. *в що.* Вставляти, всувати щось кудись, у що-небудь, закріплюючи. *Ведмідь який, а й то кільце в губу вправляють* (Номис); *Одні дівчата витискають гострою машинкою листя та пелюсточки, другі вправляють дроти в те листя* (Леся Українка); *Дмитро надів вуздечку, вправив у рот вудила і вивів жеребця з конюшні* (С. Чорнобривець).

2. *мед.* Повертати, вставляти на місце вивихнуті суглоби, переламані кінцівки і т. ін. *З'ясувавши, що невідомий звихнув праву ногу і ліву руку, гідролог одразу ж почав їх вправляти* (М. Трублаїні); — *І живий буде твій сусід, і танцюватиме, так добре переламану кістку Людмила Олексіївна вправила, все на місце поставила* (А. Хижняк); *Я знав різні трави і коріння, що допомагають при слабуванні, умів управити вивих чи до ладу скласти поламані кістки* (В. Малик).

◇ **(1) Вправля́ти (вкру́чувати) / впра́вити (вкрути́ти) мо́зок (мі́зки)** *кому, фам.* — переконувати кого-небудь у неправильності його дій, поведінки, перев. повчаючи, дорікаючи або виговорюючи за щось. — *Слухай, — налетів на голову агроном, скільки тебе чекати можна? Комісія на фермах, а він дідові мізки вправляє. Ферма ж — наш маяк* (І. Драч); *Жигун відступив від крісла, заклав руки за спину, став схожий на старого шкільного вчителя історії. — Тут баба твоя ненаглядна нам мізки вкручувала, ось не уявляю лиш, для чого* (А. Кокотюха); [Г о р л о в:] *Вправ йому мозок, щоб газетярів мені не кривдили* (О. Корнійчук); *От і вправили Саші мозок — оці живі, живучі, постійні зв'язки з простими людьми на заводах* (Ю. Смолич); **(2) Хоч у ра́мці** (*рідко* **у ря́мця**) **вправ (клади́)** *кого і без дод.* — хто-небудь дуже гарний, вродливий або морально чистий. *Зате в Степана Семеновича дочки — кожну хоч у рямця вправ* (Панас Мирний); *Ніяково було перед Ізабелою Католицькою, така свята, хоч у рамці клади* (Б. Лепкий).

ВПРАВЛЯ́ТИ[2], я́ю, я́єш, *недок., кого, що і без прям. дод.* Постійною працею, практикою розвивати, вдосконалювати певні риси характеру, навички тощо; тренувати. *Касян завів такий порядок, що одні йшли до хазяйської роботи, других вправляв у воєннім ремеслі: вчились їздити на коні, стріляти в ціль, поводитися з гарматою* (А. Чайковський); — *Ти також можеш дуже добре грати, хоч інакше. Тільки пильно вправляй. Без праці далеко не зайдеш* (Б. Лепкий); *Людина вправляє свою вищу нервову діяльність шляхом систематичної розумової та фізичної праці* (з навч. літ.).

ВПРАВЛЯ́ТИ[3] *див.* **управля́ти[1].**

ВПРАВЛЯ́ТИСЯ[1] (УПРАВЛЯ́ТИСЯ), я́ється, *недок.,* **ВПРА́ВИТИСЯ (УПРА́ВИТИСЯ),** иться, *док.* 1. *мед.* Ставати вправленим. *Лікар знав про спосіб вправлення плеча, коли потерпілого укладають на стіл на бік хворої руки, яка,*

звисаючи з краю стола, під власною вагою самовільно вправляється (з публіц. літ.); *Вроджений вивих суглоба може легко та надійно вправлятися протягом перших місяців життя дитини* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **вправля́ти**[1]. *З одного боку трубка заклепана, з другого — відкрита. Сюди насипався порох, вправлявся ґніт* (В. Малик).

ВПРАВЛЯ́ТИСЯ[2], яюся, я́єшся, *недок., у чому, також із чого.* Постійними, систематичними заняттями, виконанням певних вправ розвивати й удосконалювати які-небудь уміння та навички. — *Я дуже зайнятий студіями... Крім того, даю лекції, вправляюсь сам багато в музиці...* (О. Кобилянська); — *Патер Алоїзій навмисне водить мене до Жолкєвських вправлятися з латині* (З. Тулуб); *Дехто спав, інші вправлялися в стрільбі* (С. Воскрекасенко); // Робити певні вправи на спортивних приладах. *Юрко пішов у фізкультурний зал, де на трапеціях і брусах вправлялися школярі* (О. Донченко); *Ми зачудовано дивилися, як на кільцях та брусах хвацько вправляються хлопчаки й дівчата* (Є. Доломан); // *ірон.* Займатися чим-небудь. *Вони вже, напевно, десь там стоять на могилі, позадиравши голови, і вправляються в саркастичних дотепах...* (О. Довженко).

ВПРАВЛЯ́ТИСЯ[3] *див.* **управля́тися**[1].

ВПРА́ВНИЙ (УПРА́ВНИЙ), а, е. Який має певні навички, уміє щось добре й швидко робити. *Руки були в обох натруджені, шкарубкі, мозолясті, — такі меткі та вправні в роботі і такі незграбні без діла* (Ю. Смолич); *І чи то вона була така дужа й управна, чи молоді графи виявлялися надто слабкими й недосвідченими, проте Брунгільда, як розповідали, й досі лишалася дівкою, хоч їй минало вже двадцяте літо* (І. Білик); // Який досконало опанував якусь професію, набув певного вміння і т. ін. *Толя був дуже вправний фізкультурник, і всі йому заздрили* (О. Копиленко); *Кінь, відчувши на собі вправного вершника, рвонувся з місця одразу в галоп і швидко зник за рогом вулиці* (А. Шиян); *Мефодіїв супротивник був вправним вояком* (А. Хижняк); // Добре натренований. *Вона* [література] *повинна при всім реалізмі в описуванні також аналізувати описувані факти .. До такої роботи не досить уже вправного ока .. — тут вже треба знання і науки* (І. Франко); *Любуй з управної, умілої руки: Немовби грається, лиш надулися жили — І раптом бачиш ти: з розпеченої брили Підкова родиться або топір дзвінкий* (М. Рильський); // Спритний. *М'яч стукався об сірий асфальт, підскакував вище голови, і кореєць ловив його швидким і вправним рухом руки* (О. Донченко); *Дивлячись на його вправні удари сокирою, важко було повірити, що йому скоро вісімдесят* (В. Кучер).

ВПРА́ВНІСТЬ (УПРА́ВНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **впра́вний.** *З погляду формального мусимо визнати у Масляка велику вправність у віршуванні* (І. Франко); *Навчись майстерності такій, щоб у твоїй руці легкій з'явилась вправність і завжди був точний зір в очах* (М. Упеник); *Колишній Святославів воєвода не міг надивуватися силі і вправності цього зовні такого вайлуватого юнака* (І. Білик).

ВПРА́ВНО (УПРА́ВНО). Присл. до **впра́вний.** *Вони грали увертюру з "Норми" в чотири руки; грали вправно, старанно* (Леся Українка); *Коваль вправно орудував молотком* (К. Гордієнко); *До нього* [Сірка] *по чорному схилу котилася .. отаманова шапка, він управно, паличкою, підхопив її, поміняв на голові на свою сукняну з пропаленим верхом* (Ю. Мушкетик); *Рука її лягла на дверну ручку, великий палець почав повільно тиснути на язичок клямки, і це зробила Галя так управно, що клямка безшумно підняла защібку* (Валерій Шевчук).

ВПРА́ВО (УПРА́ВО), *присл.* У правий бік; протилежне в л і в о. *Параскіца зирнула вправо. Там, на довгій тичці, хиталась біла рогата голова корови* (М. Коцюбинський); *Я щосили пливу, пливу, і, де ріка звертає вправо, до гайка, на берег вискочив...* (В. Сосюра); // З правого боку. *Оглянулись вони й забачили темні гаї з усіх боків, сонечко, що за їх* [них] *заходило, і управо якийсь хуторець* (Марко Вовчок).

ВПРАВО́РУЧ (УПРАВО́РУЧ), *присл.* Те саме, що **впра́во.** *Село. Управоруч хата, навкруги город* (М. Кропивницький); *Ми підіймаємося все вище, крутячись так, що Чатирдаг забігає то вправоруч, то вліворуч од нас* (М. Коцюбинський); *Брижувата широка течія річки на мить освітилася, вкрита, скільки видно вліворуч і вправоруч, плотами* (О. Гончар).

ВПРЕСО́ВАНИЙ *див.* **упресо́ваний.**

ВПРЕСО́ВУВАННЯ *див.* **упресо́вування.**

ВПРЕСО́ВУВАТИ *див.* **упресо́вувати.**

ВПРЕСУВА́ТИ *див.* **впресо́вувати.**

ВПРИКУ́СКУ (УПРИКУ́СКУ), *присл., розм.* Відкушуючи шматочок від грудки цукру та смокчучи його під час пиття чаю. — *Візьміть житнього сухарика, — гукнув Арон від дверей .. — Спасибі! — відгукнувся Ласточкін. — Здорово придумано: сухарик хрумтить, і повне враження, що п'єш вприкуску!* (Ю. Смолич); *Дід Хома умів чаювати. Він .. обожнював* [чай] *уприкуску* (Ю. Збанацький); *О дев'ятій вечора Фроленко гукнув наглядача до комірчини ключника, поставили самовар, випили чаю з цукром вприкуску* (Ю. Хорунжий).

ВПРИ́ПУСТ (УПРИ́ПУСТ), *присл., розм.* Скільки завгодно; досхочу, вволю. *Коні їдять овес уприпуст* (Сл. Гр.); *Хтось пустив провокаційну чутку, ніби попадя у великий піст їла скоромне, яке вона одержувала вприпуст з закритого попівського розподільника* (О. Довженко).

ВПРИ́СКУВАННЯ *див.* **упри́скування.**

ВПРИ́СКУВАТИ *див.* **упри́скувати.**

ВПРИ́СКУВАТИСЯ *див.* **упри́скуватися.**

ВПРИ́СНУТИ *див.* **упри́скувати.**

ВПРИТИ́СК (УПРИТИ́СК), *присл.* Щільно притискаючись до чого-небудь; дуже близько. *Ми вже йшли впритиск до берега, коли на ньому щось блимнуло* (І. Муратов); *Усе в хаті, як і два роки тому, було на звичному місці: праворуч стояв перекошений мисник, щербатим кінцем упритиск до нього — сіра лавиця з підгнилими ніжками* (І. Нижник).

ВПРИТУ́Л (УПРИТУ́Л), *присл.* Дуже близько, мало не торкаючись або й торкаючись кого-, чого-небудь. *Автомобілі йдуть крилом до крила, упритул* (О. Гончар); *Циган підійшов до Калинки майже впритул* (А. Дімаров); *Піч, упритул до дверей, що вели до кімнатчини, дещо заслонила собою дівчину* (Р. Федорів).

ВПРІВА́ННЯ *див.* **упріва́ння.**

ВПРІВА́ТИ *див.* **упріва́ти.**

ВПРІ́ЛИЙ *див.* **упрі́лий.**

ВПРІ́ТИ *див.* **упріва́ти.**

ВПРОВА́ДЖЕНИЙ (УПРОВА́ДЖЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впрова́дити.** *Турецький посол, весь одягнений у золото, впроваджений 12 членами Великої Ради на засідання венецького сенату* (О. Назарук); *Тарас Шевченко вночі влетів до Оренбурга, зіскочив з воза й миттю... був упрова-*

джений у передпокій самого штабу корпусу (Василь Шевчук); — *Це, панове, ключ до нової шифрувальної системи, впровадженої на основі останнього розпорядження штабу корпусу армії, до якого ми належимо* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // **впрова́джено,** *безос. пред. Результати дослідження впроваджено в навчальний процес* (з наук. літ.).

ВПРОВА́ДЖЕННЯ (УПРОВА́ДЖЕННЯ), я, *с.* 1. *тільки одн.* Дія за знач. **впрова́дити.** *По здобуттю їх* [замків] *і упровадженню в полон багато гарних дівчат і молодих хлопців замки підпалено* (О. Назарук); *Апарат насильства програмується теоретиками марксизму як засіб впровадження теорії в реальне життя* (М. Руденко); *Упровадження результатів дослідження проводилось в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова* (з наук. літ.).

2. Те, що впроваджено. *Великий обсяг клінічних досліджень і хірургічних впроваджень Ю. П. Зозуля здійснював разом зі своїми співробітниками* (з наук.-попул. літ.); *Реальні масштаби наших впроваджень поки що дуже скромні й далеко не такі, як нам хотілося б і як потрібно державі* (із журн.).

ВПРОВА́ДЖУВАЛЬНИЙ (УПРОВА́ДЖУВАЛЬНИЙ), а, е. Признач. для впроваджування чого-небудь. *Основними принципами регіональної науково-технічної політики є державна підтримка науково-дослідних, прикладних і впроваджувальних робіт* (з наук. літ.); *Впроваджувальна фірма — міжгалузеве підприємство або організація, створена для впровадження нових видів техніки, технологій, винаходів тощо* (з навч. літ.).

ВПРОВА́ДЖУВАНИЙ (УПРОВА́ДЖУВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впрова́джувати.** *Теорія "чесності з собою", проголошувана багатьма героями п'єс і романів В. Винниченка, вперто ними впроваджувана в життя, не раз наштовхувалася на опір самого життя* (з наук. літ.); *Упроваджуваний комплекс завдань дозволяє співробітникам проводити аналіз діяльності банку за будь-який попередній проміжок часу* (з навч. літ.); // **впрова́джувано,** *безос. пред. Реформи впроваджувано залізною рукою, причому і в Галичині, і в Буковині руками військової адміністрації* (з наук.-попул. літ.).

ВПРОВА́ДЖУВАННЯ (УПРОВА́ДЖУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впрова́джувати.** *Упроваджування концепції гуманізації та гуманітаризації освіти сьогодні зумовило науково-методичну й навчально-методичну діяльність викладачів* (з наук. літ.); *Уряди промислово розвинених країн активно допомагають розвитку і впроваджуванню екологічних технологій* (з газ.).

ВПРОВА́ДЖУВАТИ (УПРОВА́ДЖУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВПРОВА́ДИТИ (УПРОВА́ДИТИ),** джу, диш, *док.* 1. *кого, що до чого, у що.* Уводити когось куди-небудь. *Поки ревнивець вартує коло дверей, жінка впроваджує до себе коханця через горище* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Женя привітала батька весело, впровадила до своїх покоїв* (І. Франко); *Усього мого війська я в город не впроваджу, лиш два полки* (Б. Лепкий); *Він рвучко схопив його за лікоть і не впровадив, а просто втягнув у свій кабінет* (Н. Рибак); // *перен.* Втягати в що-небудь. *Нехай же та личина люта, Що нас впровадила в війну, І ганьбою до всіх надута, Походить більш на сатану* (І. Котляревський); // *перен.* Надавати певного стану. *То* [читання] *мене впроваджує в сатиричний настрій* (Леся Українка); *Щоб впровадити її в поновний гумор, я впевняю її, що герб Обринських .. при її розстроєнні блідне* (О. Кобилянська).

2. *що і без прям. дод.* Уводити що-небудь у дію, у практику і т. ін. *Він з бригадою .. впроваджує механізоване доїння* (І. Волошин); *Сотник одержав вказівку повертатись додому, до своєї Золотарівки, й упроваджувати в життя нові закони* (М. Циба); *Поки що ж дими димлять у реальності, а фільтри існують у мріях ентузіастів. Микола вважає, легше винайти, аніж впровадити* (О. Гончар).

ВПРОВА́ДЖУВАТИСЯ (УПРОВА́ДЖУВАТИСЯ), ується, *недок.* Пас. до **впрова́джувати** 2. *Нова система державного управління, необхідність якої пов'язана з комплексною перебудовою наявної у нашій державі управлінської системи та розбудовою нових, важливих інститутів, має впроваджуватися в межах адміністративної реформи* (з навч. літ.); *Якісні зміни в науці, її досягнення втілюються в інженерні рішення, упроваджуються в практику й починають відігравати вирішальну роль у розвитку всього суспільного виробництва* (з навч. літ.).

ВПРОВА́ДИТИ *див.* **впрова́джувати.**

ВПРОВА́ДНИЦЬКИЙ (УПРОВА́ДНИЦЬКИЙ), а, е. Те саме, що **впрова́джувальний.** *Важливе місце у сфері малого інноваційного підприємництва належить венчурним, інжиніринговим, впровадницьким та експертним фірмам* (з наук. літ.).

ВПРО́ГОЛОДЬ (УПРО́ГОЛОДЬ), *присл., рідко.* Те саме, що **на́дголодь.** *Аби земля-мати добре родила, щоб не довелося упроголодь зиму сидіти* (Панас Мирний); *Олексі стало й справді краще. Хоч і впроголодь жили, але посвіжів він трохи* (І. Цюпа); *Вражала Гасана нужденна їжа цих людей. Хоч і сам, скільки пам'ятав, жив упроголодь, .. але все ж звик мати щодня жменю рису в казанку* (П. Загребельний).

ВПРОДО́ВЖ (УПРОДО́ВЖ), *присл.* 1. У довжину чого-небудь; удовж. *Зовсім вона* [хатка] *порожня сливе .. Стіл із розколиною упродовж посередині* (Марко Вовчок); *Нарешті виступає зовсім ясно декорація першої дії: глибока балка в степу, розріз впродовж* (Л. Старицька-Черняхівська).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на розміщення кого-, чого-небудь, на спрямованість дії по довжині чогось. *Упродовж всієї стіни, ближче до її верху, випинався уперед над рівчак мурований пояс* (А. Кащенко); *По той бік затоки вигинається впродовж берега рядок вогнів рибальського селища* (О. Гончар).

3. *у знач. прийм., з род. в.* Те саме, що **про́тягом** 1. *Гуцульські кожушки зберігають та одягають на свята впродовж довгих десятиліть. Часом вони переходять од діда до онуків* (Т. Масенко); *Людина зберігає в собі дитяче впродовж усього життя* (П. Загребельний); *Так минає ще дві години, упродовж яких ми маємо змогу зайнятися власними справами* (Ю. Андрухович).

ВПРОСИ́ТИ *див.* **упро́шувати.**

ВПРОСИ́ТИСЯ *див.* **упро́шуватися.**

ВПРОСТ (УПРО́СТ), *присл.* 1. Прямо на кого-, що-небудь, навпроти кого-, чого-небудь і т. ін. — *Дам я тобі й макогона, і коцюби! Та впрост до неї...* (Марко Вовчок); *Він устав, сперся кулаками на стіл, подивився впрост на аудиторію* (І. Микитенко); *Впрост перед нами, в глибокій балці, лежав величезний і чистий став* (Ю. Смолич).

2. Обминаючи проміжні ланки; безпосередньо. *З Рима я поїхав впрост на Капрі* (М. Коцюбинський); *Далі пішли упрост по засніженому степу, уперед і вперед* (Г. Колісник).

3. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на розміщення кого-, чого-небудь, на спрямованість дії по довжині чогось; вподовж. *Віддав поводи й пішов до гарматників, які вправно навертали жерло своєї зброї впрост шляху* (Іван Ле).

4. *у знач. підсил. част., діал.* Зовсім, цілком. *Глянув Маруссяк туди-сюди — і вже з розпачливою впрост рішучістю кинувся вперед, не обходячи каміння* (Г. Хоткевич); *Вимагати від неї поважно які-небудь переконання і принципи було впрост неможливо* (О. Кобилянська).

ВПРО́СТЯЖ (УПРО́СТЯЖ), ВПРО́ТЯЖ (УПРО́ТЯЖ), *присл.* Один за одним у запряжці (про коней, волів і т. ін.); цугом. *Широкий, пишний ридван на високих ресорах чекав вельможного гостя коло ґанку; в нього був запряжений упростяж четверик вороних* (М. Старицький); *Через два дні дві пари волів впростяж привезли до Балабухи на подвір'я прездорову махину* (І. Нечуй-Левицький); *Семенові непоганим видалось мати "двір" високий, мов дзвіницю, а їздити впротяж баскими кіньми* (М. Коцюбинський).

ВПРО́ТЯЖ *див.* **впро́стяж.**

ВПРОХА́ТИ *див.* **упро́хувати.**

ВПРОХА́ТИСЯ *див.* **упро́хуватися.**

ВПРО́ХУВАННЯ *див.* **упро́хування.**

ВПРО́ХУВАТИ *див.* **упро́хувати.**

ВПРО́ХУВАТИСЯ *див.* **упро́хуватися.**

ВПРО́ШУВАННЯ *див.* **упро́шування.**

ВПРО́ШУВАТИ *див.* **упро́шувати.**

ВПРО́ШУВАТИСЯ *див.* **упро́шуватися.**

ВПРЯГА́ННЯ (УПРЯГА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **впряга́ти** і **впряга́тися.** *Впрягання коней у сільськогосподарські машини з ріжучими апаратами проводьте вдвох* (з мови документів); *Зараз свята позаду, лишилося відчуття легкої втоми від святкувань, передчуття тяжкого впрягання в роботу* (із журн.).

ВПРЯГА́ТИ (УПРЯГА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПРЯГТИ́ (УПРЯГТИ́),** впряжу́, впряже́ш; *мин. ч.* впріг, впрягла́, ло́; *док., кого, що у що.* Те саме, що **запряга́ти.** *Коні впрягає* [Квітень] *у сани і їде* (М. Коцюбинський); *Воли були такі, що не дістати рога. Їх впрягали в підводу по три-чотири пари* (О. Гончар); *Священики чревом, а не духом службу совершають* [відправляють], *з доходів богомольців дочкам своїм віно готовлять, синів одягають, жінок украшають, коней ситих у золочені карети упрягають...* (Р. Іваничук); * Образно. *Чумацької не ждіте Одіссеї: Часи старого епосу пройшли, І не мені з кебетою моєю Впрягти ліричну думку, як воли, В скрипучий віз тяжкої епопеї* (М. Рильський).

ВПРЯГА́ТИСЯ (УПРЯГА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.,* **ВПРЯГТИ́СЯ (УПРЯГТИ́СЯ),** впряжу́ся, впряже́шся; *мин. ч.* впрі́гся, впрягла́ся, ло́ся; *док., у що.* Те саме, що **запряга́тися.** *Стрибайчик впрігся в саночки і крізь завісу снігопаду помчав на лижах напрямки* (Н. Забіла); *— Вже пора й тобі відпочити. Хай молодші впрягаються. Достаток у нас є, пенсії вистачить* (О. Бердник); *Дружина тягне все на собі. Впряглася в репетиторство, готує абітурієнтів* (Л. Костенко).

ВПРЯГТИ́ *див.* **впряга́ти.**

ВПРЯГТИ́СЯ *див.* **впряга́тися.**

ВПРЯ́ЖЕНИЙ (УПРЯ́ЖЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впрягти́.** *Собачки, впряжені в нарти, зупинились і почали гавкати* (М. Трублаїні); *Важкі, неповороткі артилерійські коні були впряжені в гармати* (М. Малиновська); // **впря́жено,** *безос. пред. У карету Роксолани було впряжено шестеро коней* (П. Загребельний); *Подумалося старому, що це три метелики впряжено в воза, тріпотять вони крильми і тягнуть його* (Валерій Шевчук).

ВПУРХНУ́ТИ *див.* **впу́рхувати.**

ВПУ́РХУВАТИ (УПУ́РХУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВПУРХНУ́ТИ (УПУРХНУ́ТИ),** ну́, не́ш, *док.* Пурхаючи, влітати куди-небудь (про птахів). *З шибки впурхує в кімнату зграя горобців* (І. Драч); *Софії Леонівні здалось, що в залу впурхнув у вікно з акацій горобець* (І. Нечуй-Левицький); *Синичка впурхнула у розчинене вікно і боязко залітала по кімнаті* (О. Донченко); // *перен.* Легко й швидко вбігати куди-небудь. *У двір легенько впурхнула Дуня Дацюк* (В. Кучер); *До кімнати рішучим кроком увійшла Віра Засулич з книжкою під пахвою, за нею граційно впурхнула невеличка повновида Маруся Ковалевська* (Ю. Хорунжий); *Упурхнуло у двері двоє дівчат, що були покидали залу* (Валерій Шевчук).

ВПУСК, у, *ч.* Те саме, що **впуска́ння**[1]. *У корпусі пульсатора є канал для впуску повітря в машину і випуску в атмосферу через вихлопне вікно* (з наук.-попул. літ.); *Процес заповнення циліндра горючою сумішшю називають процесом впуску, або тактом впуску* (з навч. літ.).

ВПУСКА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **впуска́ти**[1]. *Міжнародний захист політичних емігрантів розпочинається із забезпечення державами впускання на свою територію особи, яка зазнає дискримінаційних утисків або переслідувань* (з навч. літ.); *Після припинення впускання пари шланги від'єднують* (з наук.-техн. літ.).

ВПУСКА́ННЯ[2] *див.* **упуска́ння**[1].

ВПУСКА́ТИ[1] **(УПУСКА́ТИ),** а́ю, а́єш, *недок.,* **ВПУСТИ́ТИ (УПУСТИ́ТИ),** впущу́, впу́стиш, *док.* 1. *кого, що до кого — чого, у що і без дод.* Давати можливість, дозволяти в'їхати, увійти куди-небудь. *Антей одчиняє хвіртку і впускає Федона* (Леся Українка); *Свята брама одчинилась. Козака впустили* (Т. Шевченко); *Трохим Іванович пішов провідати її на світанку, але його не впустив до хворої старий фельдшер* (А. Шиян); *Це була справжня фортеця, розрахована на те, щоб нікого не впустити, ані випустити* (А. Дімаров); * Образно. *Дарма впустив у серце він образу* (І. Гончаренко); // Давати можливість чому-небудь проникати кудись. *Вранці Ладимко, широко розчинивши вікна, впускав .. морозне повітря й робив півгодинну зарядку* (М. Руденко); *Для нормальної роботи двигуна внутрішнього згоряння в його циліндри необхідно своєчасно впускати свіжу горючу суміш* (з навч. літ.); *Тепер вони не зможуть впустити стиснене повітря в торпедні труби* (М. Трублаїні); // Вливати потроху, маленькими дозами. *Так вона ще три дні пролежала мовчки, тільки водиці моя Явдошка ложечкою у рот упускала* (Ганна Барвінок); *При постійній сльозотечі впускають в очі кмині краплі* (з наук. літ.).

2. *що у що.* Втикати, всаджувати що-небудь гостре в щось. *Одна бджола вдарилась в його щоку і впустила жало* (І. Нечуй-Левицький); *А ніщо так у його* [Морозенка], *як зуби! Наче голочки, .. він як кусає ними, то впускає в тіло* (Панас Мирний); // Роблячи укол, упорскувати що-небудь. *Щоб розбурхать свої слабкі нерви, вона впускала собі морфій в ліве плече* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **(1) В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити** — неуважно слухати, не реагуючи або легковажно ставлячись до сказаного

ким-небудь. — *Що ж, як ти далі і все позабуваєш?.. — А про ту заморську нісенітницю, то я в одно ухо впускала, а в друге випускала, та й зовсім-таки не знаю* (Марко Вовчок); — *Це дуже поважна справа, сину, — сказали вони. — І не вдавай, прошу тебе, що Пиндиликову пропозицію ти в одне вухо впустив, а другим випустив* (Р. Федорів); *Дітвора весело лементувала, біжучи босоніж по нерозталому снігу, а звичні материнські погрози вона давно вже в одне ухо впустила, а в друге випустила* (з газ.).

ВПУСКА́ТИ[2] *див.* **упуска́ти[1].**

ВПУСКА́ТИСЯ[1] (УПУСКА́ТИСЯ), а́ється, *недок.* Пас. до **впуска́ти[1].** *Коли балабушки були готові, у хату впускався голодний пес. Чию балабушку вхопить — та дівчина першою вийде заміж* (з наук.-попул. літ.); *У 1782 році була побудована парова машина, яка складалася з одного циліндра з поршнем. Пара впускалася то з одного боку поршня, то з другого* (з навч. літ.).

ВПУСКА́ТИСЯ[2] *див.* **упуска́тися[1].**

ВПУСКНИ́Й, а́, е́. Признач. для впускання. *Впускний трубопровід призначений для подачі горючої суміші від карбюратора до циліндрів двигуна* (з наук.-техн. літ.); *У головці циліндрів двигуна М-21 є також впускні та випускні канали* (з навч. літ.).

ВПУСТИ́ТИ[1] *див.* **впуска́ти[1].**

ВПУСТИ́ТИ[2] *див.* **упусти́ти[1].**

ВПУ́ЩЕНИЙ[1] (УПУ́ЩЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **впуска́ти[1].** *Нова невеличка громадка одвідувачів увіходить, впущена ключарем* (Леся Українка); *Крапля соку, витиснута з кореневища дудника лісового і впущена в дупло хворого зуба, заспокоює біль* (з наук.-попул. літ.); // **впу́щено,** *безос. пред. Впущено мене через рів у ворота* (П. Куліш); *Замок мав потрійні мури. Генріха впущено за другу стіну, почет лишився зовні* (П. Загребельний).

ВПУ́ЩЕНИЙ[2] *див.* **упу́щений[1].**

ВПХА́ТИ *див.* **впиха́ти.**

ВПХА́ТИСЯ *див.* **впиха́тися.**

ВПХНУ́ТИ *див.* **впихну́ти.**

ВПХНУ́ТИЙ *див.* **впихну́тий.**

ВПХНУ́ТИСЯ *див.* **впихну́тися.**

ВП'Я́ЛЕНИЙ (УП'Я́ЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вп'я́лити.** *Хлопець устав, підійшов до дверей і ще вловив уп'ялений в нього тітчин погляд* (із журн.).

ВП'Я́ЛИТИ *див.* **вп'я́лювати.**

ВП'Я́ЛИТИСЯ *див.* **вп'я́люватися.**

ВП'Я́ЛЮВАТИ (УП'Я́ЛЮВАТИ), юю, юєш, *недок.*, **ВП'Я́ЛИТИ (УП'Я́ЛИТИ),** лю, лиш; *мн.* уп'ялять; *док.*, *що в кого — що.* Із силою всаджувати, встромляти що-небудь гостре; впинати. *Султанка хватила татарина за ногу і вп'ялила свої здорові зуби, аж татарин завив з болю* (А. Чайковський); *Скочила й кинулася* [дівчина], *майже звіряче ревнувши, на Саву. — Ти! — скричала. — Ти! — і вп'ялivши свої нігті в його тіло, в його руки, притиснула своє лице до його рамена* (О. Кобилянська).

◊ **(1) Вп'я́лювати (вту́плювати, встро́млювати,** *рідко* **впина́ти** *і т. ін.)* **/ вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́** *і т. ін.)* **о́чі (по́гляд, зір)** *у (на) кого, що* — пильно дивитися на кого-, що-небудь, вдивлятися в когось, щось, перев. виражаючи яке-небудь почуття. *Морда нерішуче спинявся, підходив до Лазаря, встромляв у нього очі і щось хотів казати, ворушив губами, але мовчав* (М. Коцюбинський); *Жак ніяковів, втуплював погляд у землю* (С. Журахович); *В кожного хворого доктор Кум впинав свій лагідний зір, немовби хотів полегшити його біль* (з мемуарної літ.); *Глядачі, яким не вистачило місць, тиснулись довкола сцени, впинаючи свої погляди у шпаринки між спинами сусідів* (із журн.); *Яків устромив очі не знать куди* (Панас Мирний); — *Я нічого позитивного не кажу, бо не маю довір'я... — До кого, Маню? — спитав я і вп'ялив очі в її лице* (О. Кобилянська); *Гальорка вп'яла очі на панів, розглядаючи їх як цікавий, кольористий крам* (С. Васильченко); *Жабі, втупивши позір в електричну лампу, замислилась* (Олесь Досвітній); *Промисловець тяжко сперся на стіл, вп'явши очі в кришталеву прозорість вітрини вікна* (Д. Бузько); *Лежав* [Бронко] *отак, втупивши зір у небо, поскороджене ребристими хмарами, і думав* (Ірина Вільде).

ВП'Я́ЛЮВАТИСЯ (УП'Я́ЛЮВАТИСЯ),ююся, юєшся, *недок.*, **ВП'Я́ЛИТИСЯ (УП'Я́ЛИТИСЯ),** люся, лишся, *док., в кого — що.* Те саме, що **впина́тися** 1, 2. — *Про що він каже? Я не розумію його, — здивовано уп'ялився в посла князь* (В. Малик); * Образно. *За саме серце вхопила* [жінка] *мене, Мов сфінкс, у душу кігтями вп'ялилась І смокче кров, і геть спокій жене* (І. Франко).

◊ **Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом)** *див.* **вту́плюватися.**

ВП'ЯСТИ́ *див.* **впина́ти.**

ВП'ЯСТИ́СЯ *див.* **впина́тися.**

ВП'Я́ТЕ (УП'Я́ТЕ), *присл.* У п'ятий раз. — *Пам'ятаю, Евеліно, пам'ятаю. Уже втретє нагадуєш. — Хай навіть уп'яте. Але ж ти пам'ятай. Чекаємо в лісовій хаті* (М. Сиротюк); *Взвод .. ось уже втретє чи вп'яте відбив один і той самий будинок* (А. Дімаров); *Стрибали всі. І, обсмаливши п'яти, грек розігнався, щоб стрибнути вп'яте* (Л. Костенко).

ВП'Я́ТЕРО (УП'Я́ТЕРО), *присл.* У п'ять разів (при порівнянні). — *Не забувай, що ворога вп'ятеро більше. В лоб тут ніяким чином не візьмеш* (Ю. Яновський); *Отже, двадцять п'ять тисяч. Що ж, це ніби не так уже й багато, але ж це козаки. Скільки їх було під Хотином? Тисяч сорок. А турків — уп'ятеро більше* (С. Тельнюк).

ВП'Я́ТЬ (УП'Я́ТЬ), *присл., розм.* Те саме, що **знов.** *Пішли ми вп'ять по сліду і якраз у се село зайшли; як його дражнять, не знаємо. Тут вп'ять випала пороша* (Т. Шевченко); *Пішов* [Гордій] *у свою світлицю і хотів був уп'ять лягти, але згадав, що сьогодні неділя і що має йти до Орисі* (Б. Грінченко); *Нараз зачепився* [Василь] *за щось. Зсунувся трохи вниз і вп'ять почав випростовуватися. Знов зачепився!* (Г. Хоткевич).

ВП'ЯТЬО́Х (УП'ЯТЬО́Х), *присл.* У складі п'яти осіб. *Спакувавши нехитрий скарб, зібравши одержані пайки, ми вп'ятьох, збуджені й піднесені, впхалися в тісну залізну коробку віліса* (М. Бажан); — *Навіть і вп'ятьох ми там, на мою думку, мало що втнемо. Потрібні значно більші сили...* (П. Загребельний); *Виснажені голодом і переходами, чужинці не могли б вистояти навіть уп'ятьох проти одного* (І. Білик).

ВРАГ, а́, *ч.* 1. *поет.* Ворог. *І на оновленій землі Врага не буде, супостата* (Т. Шевченко); *Хай сніг іде холодний та лапатий, Од друзів і врагів завіє путь. Нехай стежки закидає круг хати, Хай дасть мені — хай дасть мені заснуть* (М. Рильський); *Ей, юначе, ти п'яний наче, не заглиблюєшся в життя. Нам робити та врагів бити* (П. Тичина).

2. *лайл.* Нечиста сила; чорт. — *Скачи, враже, як пан козак каже!* (Я. Качура); — *Це ти, враже, наговорив на мене і батькам, і дівчині. Ще стануть твої поговори поперек горла тобі* (М. Стельмах).

◊ **(1) Враг його́ (тебе́, їх** *і т. ін.)* **бери́,** *лайл.* — уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь. — *Та враг їх бери з їх чорною радою* (П. Куліш); — *А! Враг його бери! Нам байдуже! — сказав отець Тарасій, виливаючи в рот пунш* (І. Нечуй-Левицький); *Здихай, враг тебе бери з усім кодлом, хіба мені що?* (М. Коцюбинський); **(2) Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **[ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **ма́ти зна́є (зна)>,** *фам., заст.* — невідомо. — *За що ж його узяли? — А враг їх матір знає* (Панас Мирний); [Євдокія Корніївна:] *Пху! Пху! Аж треба одплюнутись, таке верзеш. Чи не вередуєш ти оце знов?* [Сидір Свиридович:] *Нечиста його мати знає, може, й вередую. Здається, хочеться чи чаю, чи горілки* (І. Нечуй-Левицький); [Іван:] *Бреду горем, мов тим морем, і враг його зна, коли перебреду* (М. Кропивницький); *Бачили у вікно, як шмаття з Лагути здирала окровавлене і запихала у піч. Чорт їх матір знає, що воно за люди, в крові обоє купалися б, — казав Більмович, той, що старостою за німців був* (В. Медвідь); **(3) Враг його́ (її́, ї́хній** *і т. ін.)* **ма́тері,** *лайл.:* а) уживається для вираження незадоволення, роздратування і т. ін. — *І справді вийшов рій! О, враг його матері! І вибрав же тобі час, коли ми могорич п'ємо!* (І. Нечуй-Левицький); б) уживається для вираження великого захоплення ким-, чим-небудь. — *Та це ж содержанка* [утриманка] *Колісникова. — Оце вона? О-вва-а! Та й важна, враг його матері!* (Панас Мирний); — *Ну та й гарна ж оця Тодозя, враг її матері! — не втерпів і якось несамохіть прохопився Єремія* (І. Нечуй-Левицький); **(4) Не взяв його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **враг,** *заст., жарт.* — уживається для вираження захоплення, здивування з якого-небудь приводу або незадоволення кимсь, чимсь. *Венера, не послідня шльоха, Проворна, враг її не взяв* (І. Котляревський); *Обминають* [богослови] *мою хату або приїдуть, об'їдять, обіп'ють, понюхають та й поїдуть. А мої дочки сидять, хоч і гарні, враг їх не взяв* (І. Нечуй-Левицький); *Враг його не взяв, і красивий був, як змальований, матері його хрін...* (М. Кропивницький); **(5) Хай йому́ (їй, їм** *і т. ін.)* **враг:** а) уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, несхвалення чогось або мимовільної згоди з чим-небудь і т. ін. [Репиха:] *На тобі твого карбованця, хай йому враг!..* (М. Кропивницький); *Коли б мені якось хоч до екзаменів доходити, а тоді — хай йому враг — і на екзамени не з'явлюся* (С. Васильченко); б) уживається для вираження задоволення, захоплення чим-небудь. *Ну, вже завели гарної! Хай вам враг з такою піснею!* (М. Кропивницький).

ВРА́ГІВ, гова, гове, **ВРА́ГОВИЙ,** а, е, *заст.* Те саме, що **вра́жий.** [Одарка:] *Наслано! Ох, мені лихо! А хто б то і наслав? Чи не врагова Сосюрчиха?* (Г. Квітка-Основ'яненко).

◊ **Лиха́ (вра́гова, вра́жа** *і т. ін)* **ма́ти** *(рідше* **ма́тір) зна́є (зна)** *див.* **ма́ти[1].**

ВРА́ГОВИЙ *див.* **вра́гів.**

ВРА́ДЖЕНИЙ *див.* **ура́джений.**

ВРА́ДИТИ *див.* **ура́дити.**

ВРА́ДИТИСЯ *див.* **ура́дитися.**

ВРА́ДУВАНИЙ *див.* **ура́дуваний.**

ВРА́ДУВАТИ *див.* **ура́дувати.**

ВРА́ДУВАТИСЯ *див.* **ура́дуватися.**

ВРАЖА́ЛЬНИЙ (УРАЖА́ЛЬНИЙ), а, е. Здатний справляти враження. *У В. Барки знаходимо вражальне (інколи — навіть шокувальне!) розмаїття барв, відтінків, кольорових нюансів* (з наук. літ.); *Оптимістичний висновок книжки на тлі змальованої в ній понурої трагедії "чотирикутника смерті" — просто вражальний* (із журн.).

ВРАЖА́ЛЬНІСТЬ (УРАЖА́ЛЬНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **вража́льний.** *Глибокої вражальности досягає П. Саксаганський у фіналі п'єси* (з наук. літ.); *Вражальність у ранніх творах В. Стефаника відчутно переважувала над зображальністю* (з наук.-попул. літ.).

ВРАЖА́ЛЬНО (УРАЖА́ЛЬНО). Присл. до **вража́льний.** *На тлі загальносвітового розвитку теорії поетики українська традиція виявляється дуже виразною, своєрідною, що свідчить і про цілеспрямоване виховання авторів-науковців, здатних писати естетично вражально, і про існування оригінальної теоретичної української школи поетики* (з наук. літ.).

ВРАЖА́ННЯ *див.* **уража́ння.**

ВРАЖА́ТИ[1] (УРАЖА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВРА́ЗИ́ТИ (УРА́ЗИ́ТИ),** вра́жу́, вра́зи́ш, *док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Викликати почуття подиву, захоплення і т. ін.; дивувати. *Її вражала розкішна картина осінньої природи* (М. Коцюбинський); *Перш усього вся власна особа* [панни] *.. уражала своєю паризькою неподільністю штучного й натурального в найменшому рухові й слові* (Леся Українка); *Сенсації, як відомо, передовсім вражають емоційно, змушують людську уяву фантазувати* (М. Слабошпицький); *Мене трохи вразили стосунки між господарями, я так і не дотямив, хто з них тут перший, але нехай собі живуть, як уміють* (Р. Андріяшик).

2. *кого.* Завдавати душевного болю, жалю. *Ніколи ще страждання так гостро не вражало її* (О. Довженко); *Мотря, качаючись на печі, цілісіньку ніч не спала — теж плакала. Так її вразили лихі речі* (Панас Мирний); // Завдавати неприємності; ображати. *Ураз розмови припинились, усі притихли. Ця раптова мовчанка при його наближенні вже тепер не дуже вражала й злостивила бая* (О. Донченко); *Не пишете та й не пишете, я вже боюся, чи Вас чим не прогнівив або не вразив* (В. Стефаник).

◊ **(1) Вража́ти / вра́зити [в са́ме] се́рце (се́рде́нько)** *кого, чиє:* а) завдавати кому-небудь великих страждань, душевного болю. *Вона зараз впізнала того, що недавно вразив її в саме серце* (І. Нечуй-Левицький); б) дуже хвилювати, тривожити. *Вони* [згарища] *дивно якось вражали її серце* (І. Франко); *З одного червоноармійця сповзла шинель, і жовтий лоб, неприродно випуклий і кістлявий, вразив комбрига в саме серце* (Ю. Бедзик); **(2) Вража́ти о́ко (о́чі, зір)** — дивувати незвичайним виглядом або чимсь особливим. *Ці купи людей були доволі мальовничі на ясному сонці. Тільки зовсім обголені лиця в чоловіків та дідів неприємно вражали очі* (І. Нечуй-Левицький); *Безсмертний той народ, що береже і шанує свої пам'ятники. Подивіться на Дрезден. Як вражають зір витончені будови в стилі бароко* (І. Пільгук); *Оленка не вражала око з першого погляду. Зате, хто погляне вдруге — навряд чи відірветься* (М. Ю. Тарновський); *Всевладний час зродив краси взірець, Що досконалістю вражає зір* (Д. Паламарчук, пер з тв. В. Шекспіра); **Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти**

(влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* **мі́сце** *див.* **попада́ти.**

ВРАЖА́ТИ² *див.* **уража́ти¹.**

ВРАЖА́ТИСЯ¹ (УРАЖА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВРА́ЗИ́ТИСЯ (УРА́ЗИ́ТИСЯ),** вра́жу́ся, вра́зи́шся, *док.* 1. Бути чимсь приємно або неприємно враженим; дивуватися. *— Все у світі надвоє розділене, — сказала урочисто стара. — Зрозумій це і не вражайся* (Валерій Шевчук); *Мати аж уразилася, побачивши Гаїнку: вчора була хвора, .. а сьогодні так од неї і б'є рум'янцем та сяєвом...* (Б. Грінченко); *Він повільно розплющив очі і радісно вразився* (О. Гончар).

2. Зазнавати душевного болю, жалю. *Заспокой своє серце, щоб не вражалось воно, не журилось думками такими* (Леся Українка); *З якоюсь, ніби дитячою, образливістю болючою вражалася душа від дрібниці* (В. Барка); // Бути незадоволеним учинками, діями кого-небудь; ображатися. [Х у с а:] *Я сам казав: навіщо се? Та мати вражається, коли в її клейноди невісточка кохана не вбереться* (Леся Українка); *Яковлев читав листа .. Йому, як і кошовому, осмалив душу гетьманів ординанс, в котрому той уразився на козаків за те, що пустили татар на чисті луки та свіжі води* (Ю. Мушкетик).

ВРАЖА́ТИСЯ² *див.* **уража́тися¹.**

ВРАЖА́ЮЧЕ (УРАЖА́ЮЧЕ). Присл. до **вража́ючий¹.** *Згодом я вже міг бачити у чистій воді метушливий зарис якоїсь рибини, яка видалась мені вражаюче великою* (У. Самчук); *Була вона не така вже вражаюче красива, зовсім ні* (В. Собко); *Результат був уражаюче неймовірним* (І. Росоховатський).

ВРАЖА́ЮЧИЙ¹ (УРАЖА́ЮЧИЙ), а, е. Те саме, що **вража́льний.** *Хотілося чогось незвичайного, сильного, вражаючого, з глибоким, як казав один поет, віддихом* (У. Самчук); *Дедалі більше чайок. Видовище вражаюче, мальовниче* (О. Гончар); *Чим саме манила до себе Надія Сигида, не міг поки що збагнути. Якоїсь вражаючої краси в ній, здавалося, й не було* (М. Сиротюк).

ВРАЖА́ЮЧИЙ² *див.* **уража́ючий¹.**

ВРАЖДА́, и́, *ж.*, *ц.-с.* Ворожнеча. *Не буде добра, як між своїми вражда* (прислів'я); *Дух наш веселиться, Як вороги один одного гублять І про свою вражду між мусульманством трублять* (П. Куліш); *Приїхав, Зоринко, сказати, що вини моєї в Боривоєвій смерті немає, тож і вражди між тобою і мною не може бути* (Д. Міщенко).

ВРАЖДА́ТИ, а́ю, а́єш, **ВРАЖДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., на кого і без дод., розм., рідко.* Гніватися, сердитися, гудити. *Ой не враждуйте, вороженьки, на мене* (Сл. Гр.); *Перш повипитував* [справник] *тих, що враждали на Тихона і того чоловічка, що записував Тихонові забор* [забір] *хліба* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Ти гаразд умієш враждувати* (Л. Яновська).

ВРАЖДУВА́ТИ *див.* **вражда́ти.**

ВРА́ЖЕНИЙ¹ (УРА́ЖЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вража́ти¹.** *Юнак був вражений надзвичайною красою дівчини* (з казки); *Глядачі були вражені спектаклем, як ніколи в житті* (О. Ільченко); *Колісник уражений пішов від неї, не сказавши ні слова навпаки* (Панас Мирний); *Записавсь* [Заболотний] *до аероклубу нібито скорше з мотивів враженого самолюбства, хоча тепер, звісно, ніскільки не шкодує...* (О. Гончар).

ВРА́ЖЕНИЙ² *див.* **ура́жений¹.**

ВРА́ЖЕНІСТЬ *див.* **ура́женість.**

ВРА́ЖЕННЯ¹, я, *с.* 1. Те, що залишається у свідомості людини від побаченого, пережитого. *Пишу оповідання на основі своїх вражень з Карпат* (М. Коцюбинський); *Враження бою і тяжка нічна робота втомили їх* (О. Гончар); *Як він любив розказувати про свої враження* [від експедиції]! (Р. Іваничук); // Почуття, відчуття. *Остапові нудно. Він має таке враження, наче чекає перевозу* (М. Коцюбинський).

2. Вплив чого-небудь на когось. *Аж тепер, під свіжим враженням недавньої пригоди, я чув, як щемить моє серце* (М. Коцюбинський); *Під безпосереднім враженням революції 1905 року Франко створив свій найбільший поетичний твір — поему "Мойсей"* (О. Корнійчук).

3. Думка, уявлення, що складається внаслідок знайомства, зіткнення з кимабо чим-небудь. *Я сама тепер бачу, що моя книжка вийшла занадто сумна, і се шкодить доброму враженню* (Леся Українка); *Він пильно прислухався до зауважень, переглядав зошити, куди відвідувачі записували свої враження* (О. Донченко).

Діли́тися / поділи́тися вра́женнями *див.* **діли́тися; Кни́га вра́жень** *див.* **кни́га; Роби́ти (справля́ти) / зроби́ти (спра́вити) вра́ження** *див.* **роби́ти; Склада́ється / скла́лася ду́мка (уя́ва) <Склада́ється / скла́лося вра́ження>** *див.* **склада́тися.**

ВРА́ЖЕННЯ² *див.* **ура́ження.**

ВРА́ЖЕНО (УРА́ЖЕНО). Присл. до **вра́жений¹.** *Професор Гоферт уражено водить очима по всіх по черзі* (В. Винниченко); *Клас уражено мовчав, усі дивилися на мене з таким зачудуванням, наче я впав із місяця* (Валерій Шевчук); *— Збиткуєшся, Тарасе, з мене, бідного? — спитав Сенчило вражено* (Василь Шевчук).

ВРА́ЖИЙ, а, е. 1. *поет.* Ворожий. *Поховайте та вставайте, Кайдани порвіте І вражою злою кров'ю Волю окропіте* (Т. Шевченко); *І багаті, і веселі, Славні славою дідів, Ми від вражої оселі Подамося до степів* (Я. Щоголів); *Їй потім хтось розкаже, Як син її Іван Трощив навалу вражу В загоні партизан* (П. Воронько).

2. *лайл.* Чортів, бісів. *Вражі турки перетяли Дніпро залізними ланцюгами, щоб нас у Чорне море не пускати та не дати нам братів своїх з неволі визволяти* (А. Кащенко); *Ти що, вража дочко, з таким байдуром* [бовдуром] *водишся?* (М. Стельмах); *— А що Лизогуб підлизався — то нам відомо. Вражий пес, вміє підлизатись* (Ю. Мушкетик).

◊ **Бі́сові (вра́жі, су́чі** *і т. ін.)* **ді́ти <Бі́сова (вра́жа, су́ча** *і т. ін.)* **дити́на>** *див.* **ді́ти¹; Вра́жа (нечи́ста, лиха́** *і т. ін.)* **ма́ти** *див.* **ма́ти¹; Вра́жий (су́чий, чо́ртів, і́родів** *і т. ін.)* **син** *див.* **син; Лиха́ (бі́сова, вра́жа** *і т. ін.)* **личи́на** *див.* **личи́на; Лиха́ (вра́гова, вра́жа** *і т. ін)* **ма́ти** *(рідше* **ма́тір) зна́є (зна)** *див.* **ма́ти¹; Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й** *і т. ін.)* **несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́** *(зневажл.* **притаска́ли)>** *див.* **чорт; Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́** *і т. ін.)* **ма́ти** *див.* **ма́ти¹; Якої́ бі́сової (вра́жої, лихо́ї** *і т. ін.)* **ма́тері** *див.* **ма́ти¹.**

ВРАЖІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **вра́ження¹.** *Мислі його, придавлені вагою всіх нинішніх вражінь, зразу рвалися і путалися* (І. Франко); *Пишу до Вас* [О. Кобилянської] *під свіжим вражінням од Вашої повісті "Земля"* (М. Коцюбинський); *Чим яскравіші наші вражіння, тим наше життя цікавіше* (В. Підмогильний).

ВРА́ЖЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **вра́зли́вий¹.** *Вона стала вражлива останніми часами* (О. Кобилянська); *Боявся я, щоб ти, як людина молода й палка, вражлива й обидлива*

легко, не виговорився, бесідуючи з московськими або і з нашими всякого чину людьми (Б. Лепкий); * Образно. *Не плямив поцілунок мій зроду квіток, чи то пишні були туберози, чи квітки, що зродив найпростіший садок, чи до краю вражливі мімози* (Леся Українка).

ВРА́ЖЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **вра́жли́вий.** [А н т е й:] *Тобі не до лиця така вражливість, бо ти ж продав туди свій твір найкращий, де зневажають все, що нам святе* (Леся Українка); *Мені хотілося вірити, що Лена ні в що не замішана, що це певний дивовижний збіг обставин і моя не менш дивовижна на це вражливість* (У. Самчук).

ВРА́ЖЛИ́ВО. Присл. до **вра́жли́вий.** *Вона біля вікна, я від проходу, нам обом дуже вигідно, ми так близько одне від одного, ми так себе гостро і вражливо відчуваємо* (У. Самчук).

ВРАЗ (УРА́З), *присл.* 1. Раптом, відразу, зненацька. *Був день ясний, — і враз зібрались хмари* (В. Самійленко); *Співала так, як лиш вона* [Маруся] *уміла! А потім враз — неначе заніміла* (Л. Костенко); *Ларіон якось ураз принишк, опустив плечі* (В. Шкляр).

2. Разом, спільно з ким-, чим-небудь. *Яка вина моя і тих, Що враз зо мною йдуть і йшли?* (І. Франко); *Бажав би з людом сірим злитись, З'єднатись жеребом одним, Ураз радіть, ураз журитись, Докупи навіть вмерти з ним!* (П. Грабовський).

ВРА́ЗА[1] **(УРА́ЗА),** и, *ж., заст.* Несправедливо заподіяна образа, прикрість. [Р о г а ч:] *Та тут, як бачу, опріч сивовусих дідів, тільки блазні?* [Г л о б а:] *Боляче дошкуля* [дошкуляє], *хвалю!* [Д е р к а ч:] *Митець на вразу!* (М. Кропивницький); *Вона ніколи не зносила врази й зневаги від братів і сестер* (О. Кобилянська); *Був він парубок доладний, хіба що пихатий, але я не мав до нього ні заздрості, ні урази, бо й не смів їх мати* (Валерій Шевчук).

ВРА́ЗА[2] *див.* **ура́за**[1].

ВРА́ЗИ́ТИ[1] *див.* **вража́ти**[1].

ВРА́ЗИ́ТИ[2] *див.* **уража́ти**[1].

ВРА́ЗИ́ТИСЯ[1] *див.* **вража́тися**[1].

ВРА́ЗИ́ТИСЯ[2] *див.* **уража́тися**[1].

ВРА́ЗЛИ́ВИЙ[1] **(УРА́ЗЛИ́ВИЙ),** а, е. 1. Який легко й швидко піддається зовнішнім подразненням; сприйнятливий, чутливий. *Він такий чулий до сліз та болю, уразливий до безталання та нужди* (Панас Мирний); *Феня відчувала Павлове кохання кожною струною вразливої душі* (М. Циба); // Який має підвищену здатність нервово збуджуватися, реагувати на образи. *Семен чекав, не тратив надії. Але дедалі неспокій опановував Семеном. Він зробився уразливим, нетерплячим* (М. Коцюбинський); *Серце поета вразливе, діткливе, воно вбирає біль усіх народів, усіх епох* (з наук.-попул. літ.).

2. Який завдає болю, образи. *Вразливе слово від дітей — гірш за болячку, бо не гоїться* (прислів'я); *Сей поклик гіркий, безнадійний, вразливий Співцеві у серці віддався* (Леся Українка); *Вухо місіс Ліліан, проти волі, само шукало ці прикрі, вразливі й дошкульні вигуки* (Ю. Смолич); // Який є наслідком або виявленням почуття болю, образи. *Слухає Одарка рвану Пріськину річ і вразливі смуги бігають по її широкому зблідлому виду* (Панас Мирний).

3. Який викликає глибокі почуття; зворушливий. *Поставали вразливі картини ліро-епічного сказання, від якого пашіло достиглими придорожніми гірчаками й вітрами розгойданого колосся рідних нив* (І. Пільгук); *Вразливий той спів тужив над селом, тягарем осідав на серці* (М. Олійник).

4. *діал.* Докучливий, настирливий. *Іван дякував гостям своїми сивими очима, а від Леся обгонився, як від вразливого овода* (Марко Черемшина).

ВРА́ЗЛИ́ВИЙ[2] *див.* **ура́зли́вий**[1].

ВРА́ЗЛИ́ВІСТЬ[1] **(УРА́ЗЛИ́ВІСТЬ),** вості, *ж.* Властивість за знач. **вра́зли́вий**[1] 1, 2. *О, скільки б я тепер дав за ту юнацьку наївність і вразливість* (Ю. Яновський); — *Може, в серці нема тої вразливості, тої ніжності, що була...* (О. Гончар).

ВРА́ЗЛИ́ВІСТЬ[2] *див.* **ура́зли́вість**[1].

ВРА́ЗЛИ́ВО (УРА́ЗЛИ́ВО). Присл. до **вра́зли́вий**[1] 1–3. *Душа ставала ніби натягнута струна, вразливо вловлювала кожен дотик повітря, гойдання кожного трав'яного стебельця, тремтіння листу* (І. Пільгук); *За роботою непомітно летить час і не гнітять так уразливо думки* (П. Кочура); *Більше ж за всіх тішивсь цими співами сестриними Мартин, і для нього Наталка .. особливо вразливо співала* (Грицько Григоренко); // *у знач. пред. Не пожалував він її, а стало йому якось уразливо, негарно* (Марко Вовчок).

ВРА́ЗНО, *присл., діал.* Влучно. *Та й вразно стрелили — я чув — не мучились і півгодинки* (Леся Українка).

ВРА́НІШНІЙ (УРА́НІШНІЙ), я, є. Стос. до ранку; ранішній, ранковий. *Розряджена* [Галя], *як пава; легенька, як метелик; веселенька, як уранішнє сонце* (Панас Мирний); *Десь кричали вранішні півні* (М. Хвильовий); *Всі були зайняті вранішнім початком наступу* (Ю. Яновський).

ВРА́НЦІ (УРА́НЦІ), *присл.* У ранковий час. *Увечері посумую, А вранці заплачу* (Т. Шевченко); *Уранці прийшла весна. І цілий день танують сніги* (М. Хвильовий); *Вранці я пішов навідатися до свого товариша* (П. Панч); *На третій день уранці Григорій став збиратися* (Василь Шевчук); *Чайки злітались вранці на лиман* (Л. Костенко).

ВРАТА́, врат, *мн., ц.-с.* Те саме, що **воро́та** 1. *Не видно нікого в Ієрусалимі* [Єрусалимі], *Врата на запорі* (Т. Шевченко); *Гинули тисячі. Ангели відчиняли райські врата їхнім душам* (П. Загребельний); *Скоропадський .. піднявся на Красний ґанок і через царські палати пройшов до Святоспаської церкви, старшина зайшла до церкви через інші врата — з площі* (Ю. Мушкетик); *Розчиняються широко врата, і з церкви виходять два ієромонахи, і два диякони, і двоє дячків* (Г. Колісник).

△ **(1) Ца́рські врата́ (две́рі,** *рідше* **воро́та)** — середні двері в церковному іконостасі. *Кайдаш молився, стоячи навколішки, не зводив ясних очей з царських врат* (І. Нечуй-Левицький); *Священик бере від нього* [диякона] *св. Чашу і, ставши сам серед царських дверей, обома руками побожно держить божественну Чашу* (І. Огієнко); *Починалася літія, і диякон розчинив царські врата, прийняв від дяка засвічену велику свічу й став збоку, чекаючи на отця Йосипа* (Б. Антоненко-Давидович); *Ніхто, в цілковитому безладі, навіть не поткнувся прямо на царські ворота. Вбігали в олтар північними і південними дверима* (В. Барка).

ВРАХО́ВАНИЙ *див.* **урахо́ваний.**

ВРАХО́ВУВАНИЙ *див.* **урахо́вуваний.**

ВРАХО́ВУВАННЯ *див.* **урахо́вування.**

ВРАХО́ВУВАТИ *див.* **урахо́вувати.**

ВРАХО́ВУВАТИСЯ *див.* **урахо́вуватися.**

ВРАХУВА́ННЯ *див.* **урахува́ння.**

ВРАХУВА́ТИ *див.* **урахо́вувати.**

ВРАХУВА́ТИСЯ *див.* **урахо́вуватися.**

ВРА́ЯТИ *див.* **ура́яти.**

ВРЕГУЛЬО́ВАНИЙ *див.* **урегульо́ваний.**
ВРЕГУЛЬО́ВУВАНИЙ *див.* **урегульо́вуваний.**
ВРЕГУЛЬО́ВУВАННЯ *див.* **урегульо́вування.**
ВРЕГУЛЬО́ВУВАТИ *див.* **урегульо́вувати.**
ВРЕГУЛЬО́ВУВАТИСЯ *див.* **урегульо́вуватися.**
ВРЕГУЛЮВА́ННЯ *див.* **урегулюва́ння.**
ВРЕГУЛЮВА́ТИ *див.* **урегульо́вувати.**
ВРЕГУЛЮВА́ТИСЯ *див.* **урегульо́вуватися.**

ВРЕД, а́, *ч., розм.* Те саме, що **ка́пость.** *Такеє ратнеє фіглярство Було у них за регулярство І все Енеєві на вред* (І. Котляревський); — *Мені через твої вереди кумерції* [комерції] *вред буде* (Б. Грінченко); *Міжнародну політику Іван Мазепа розумів з того погляду, чи принесе вона користь чи вред його краю* (Г. Хоткевич).

ВРЕ́ДНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **ка́посний.** — *Бур'ян! Шкідники! — Красиві ж, — я кажу, — квіти! — Красиві, та вредні. Краще б я цієї краси не бачив. Більше б центнерів у мене в засіках зерна було* (Остап Вишня); — *Такі вредні мухи на хуторі, не дають спати нізащо* (М. Малиновська); [П о л і н а К.:] *Та чи вгамуєшся ти, вредна дитино?* (І. Кочерга); — *Вона застара для тебе, надто вредна, взагалі — далека від ідеалу* (А. Кокотюха).

ВРЕ́ДНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **вре́дний.** — *Яшо, за вредність ти сьогодні купатись більше не будеш* (В. Нестайко).

ВРЕДНЮ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Дуже капосний. — *Той на всіх бурчить. — Вреднючий дід. Документа захотів на коня* (М. Стельмах); — *От вреднючий. Навіщо йому наша одежа? — сказав Оверко. — Своєму хлопцеві віддасть! — висловив здогад Василь* (К. Гриб); *Прибиш — старий і вреднючий кіт* (Ю. Мушкетик).

ВРЕДНЮ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **вреднючий.** *От що робить з людьми алкоголь! І смачна штука, а все-таки вреднюща!* (О. Бердник); — *Сергію! — гукаю ще раз, уже й не надіючись, що він обізветься. От же вреднющий!* (А. Дімаров).

ВРЕКТИ́[1] *див.* **уріка́ти**[1]**.**
ВРЕКТИ́[2] *див.* **уріка́ти**[2]**.**

ВРЕ́М'Я (УРЕ́М'Я), вре́м'я *і* вре́мені, *с., розм.* Час. *Дівчино-серденько! Жартуй, поки є врем'я* (Є. Гребінка); *Тим врем'ям помер наш пан; почав молодий господарювати* (Марко Вовчок); *Батюшка каже: — Ох, .. смутнеє врем'я* (М. Хвильовий); — *Ви на врем'я, кажу, приїхали, чи будете жить у баби?* (В. Близнець).

◊ **В (во) дні о́ни <Во вре́м'я о́но> <В о́ний час>** *див.* **день.**

ВРЕПІ́ЖИТИ *див.* **урепі́жити.**
ВРЕЧЕВИ́ТИ *див.* **уречевлювати.**
ВРЕЧЕВИ́ТИСЯ *див.* **урече́влюватися.**
ВРЕЧЕ́ВЛЕНИЙ *див.* **урече́влений.**
ВРЕЧЕ́ВЛЕННЯ *див.* **урече́влення.**
ВРЕЧЕ́ВЛЮВАНИЙ *див.* **урече́влюваний.**
ВРЕЧЕ́ВЛЮВАННЯ *див.* **урече́влювання.**
ВРЕЧЕ́ВЛЮВАТИ *див.* **урече́влювати.**
ВРЕЧЕ́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **урече́влюватися.**

ВРЕ́ШТІ (УРЕ́ШТІ), *присл.* Те саме, що **зре́штою.** *Знайшов урешті папіросу і закурив* (М. Коцюбинський); *Коридор врешті скінчився, вони піднялися двома поверхами вище* (А. Дімаров); — *Аякже! Я прозаїк, драматург, літературознавець, критик, історик літератури, гуморист, етнограф, краєзнавець і, врешті, поет-демократ* (Ю. Винничук); — *Найкраще, коли дружина озброїться терпінням і не дасть приводу для публічного скандалу. А врешті, робіть як хочете, я вас тут залишаю з шановною панею сам на сам* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ВРЕ́ШТІ-РЕШТ (УРЕ́ШТІ-РЕШТ), *присл.* Підсил. до **вре́шті.** *Імперії міцні людьми, які живуть чеканням зради ближніх. Тому вони й зникають урешті-решт, руйнуються* (Василь Шевчук); — *О ні, не вважаю пропащими й тих мистців, у яких надія урешті-решт вмирає й вони піддаються, тонуть у буденщині, — глухо промовив Ключар* (Р. Федорів); *Віки ішли, народ не перевівся, і врешті-решт вони зробились нами* (Л. Костенко); — *Я заризикую. Скажу, врешті-решт, що мені треба поговорити тільки з Федьком* (Л. Дереш).

ВРИ́ВАНИЙ *див.* **ури́ваний.**

ВРИВА́ТИ[1] **(УРИВА́ТИ),** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВРИ́ТИ (УРИ́ТИ),**ври́ю,ври́єш, *док., що.* Те саме, що **зарива́ти.** *Громадяни ступали на Труханів острів, до зони культури та відпочинку. Для них там у землю врили більярдні столи, стенди з пресою братніх республік, чортове колесо, кімнату сміху* (В. Діброва).

◊ **Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти** *і т. ін.)* **/ опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти** *і т. ін.)* **о́чі (по́гляд, зір** *і т. ін.)* **[в зе́млю (додо́лу)]** *див.* **опуска́ти.**

ВРИВА́ТИ[2] *див.* **урива́ти**[1]**.**

ВРИВА́ТИСЯ[1] **(УРИВА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВРИ́ТИСЯ (УРИ́ТИСЯ),** ври́юся, ври́єшся, *док.* Те саме, що **зарива́тися**[1]**.** *Стояв Карпо біля стовбура зігнувшись і рив руками землю .. — Вривайся поглибше .. — сказав на прощання Чугай* (Григорій Тютюнник); *Кабан каже: я побіжу в болото та в мул уриюсь* (Сл. Гр.); *І раптом упав* [Хома] *з розгону стрімголов додолу і шалено завертівсь, неначе прагнучи вритися, вкрутитися в землю, як хробак* (О. Довженко); *Чорний вершник, весь у золоті, вискочив з тих самих хащів, звідки мовби вискакував апокаліптичний звір, натягнув повіддя, аж кінь урився копитами в м'яке дерниння перед самою Хуррем* (П. Загребельний); // Заглиблюватися. *В безнадійній розпуці вривалась в подушку, наче захисту шукала в ній, перевертались з боку на бік* (М. Івченко); *Врився пальцями в ґрунт, а ґрунт кудись сиплеться* (І. Чендей).

ВРИВА́ТИСЯ[2] **(УРИВА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВВІРВА́ТИСЯ (УВІРВА́ТИСЯ),** ву́ся, ве́шся, *док.* 1. Входити силоміць, вдиратися, швидко переборюючи перешкоди. *Затупотіла така сила ніг, неначе ціла громада вривалася в дім* (І. Нечуй-Левицький); *Козаки рубали вози, розтягували їх і вривалися в утворені проломи* (Я. Качура); // Стрімко, швидко, часто без дозволу, заходити, вбігати куди-небудь. *Раптом одчиняються двері і вривається Нофретіс* (Леся Українка); *За його* [батька] *життя ніхто таки не мав сміливості безпардонно вриватися до хати й виганяти за поріг беззахисних сиріт* (Р. Іваничук); *До кімнати Ганна ввірвалася бурею* (В. Козаченко).

2. *перен.* Швидко проникати куди-небудь (про звуки, запахи і т. ін.). *У розчинені двері, з сіней, з печі, з кутків уривається темнота* (Панас Мирний); *У розкриті вікна музею вривалася свіжим подувом весна* (С. Журахович); *До нас у хату, крізь вікно одкрите Вривався гомін голосних потоків* (Леся Українка); *В розчинені двері увірвалась хмара морозу* (І. Багряний); // Проникати, прокладати собі дорогу в що-небудь (про почуття, ідеї і т. ін.). *Ніколи ще так бурхливо не вривалася в її душу довгождана радість* (А. Шиян); *Що далі від Києва, то менше*

мало б зоставатися в ній дитинного світу, натомість нахабно вривався у душу світ дорослий (П. Загребельний).

ВРИВА́ТИСЯ³ *див.* **урива́тися¹.**

ВРИ́НУТИ (УРИ́НУТИ), ну, неш, *док., рідко.* Те саме, що **пори́нути.** *Прийшли музики, і гуртом вринули парубки. Цимбали брязнули, заянчала скрипка, забубонів бубон. По хаті закрутилися пари* (У. Самчук); *Відвідування цієї вистави дало можливість уринути в дух і настрій давнини* (з газ.).

ВРИСТЬ (УРИСТЬ), *присл.* Те саме, що **ри́ссю.** *Ішли танкісти, мчалася кіннота .. Кіннота — вристь! Пілоти — в небеса!* (А. Малишко); [Головнокомандувач:] *Ось вістовник біжить із гір уристь; Якби він нам приніс хорошу вість!* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ВРИ́ТИ *див.* **врива́ти¹.**

ВРИ́ТИЙ (УРИ́ТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **ври́ти.** *В тих легендах ми читаєм, .. як на людях, в землю вритих, пишні замки будувались і ставали тії люди підмурівками столицям* (Леся Українка); *Діжки були вриті просто в підлогу* (О. Іваненко); *Стояв ще в кожум'яки посеред дворика шаплик. Уритий був до половини в землю й мав голоблю* (І. Білик); // **ври́то,** *безос. пред. Там же і площа з прекрасним на ній Посейдоновим храмом. Ледве донесене, в землю там врито каміння навколо* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ври́тий [в зе́млю],** *зі сл.* стояти, стати *і т. ін.* — приголомшений чим-небудь. *Він Все мовчав і стояв наче вритий, І на Сясю поглянуть не смів* (І. Франко); *Івоніка станув* [став] *як вритий...* (О. Кобилянська); *Зюзь від несподіванки став мов уритий у землю, так що вершники мало не позлітали йому через гриву наперед* (П. Загребельний).

ВРИ́ТИСЯ *див.* **врива́тися¹.**

ВРИХТО́ВАНИЙ *див.* **урихто́ваний.**

ВРИХТО́ВУВАТИ *див.* **урихто́вувати.**

ВРИХТО́ВУВАТИСЯ *див.* **урихто́вуватися.**

ВРИХТУВА́ТИ *див.* **урихто́вувати.**

ВРИХТУВА́ТИСЯ *див.* **урихто́вуватися.**

ВРІ́ВЕНЬ (УРІ́ВЕНЬ), *присл.* На одному рівні (у поєднанні з прийм. "з" або з ім. у род. в.). *Врівень з хатами стоять страшенні снігові баби* (Панас Мирний); *У вікно, що врівень із землею, крізь тюлеву завісочку видно залите передвечірнім сонцем асфальтове подвір'я* (В. Винниченко); *Він стрілу приклав до тетиви, Підвівши лук урівень голови* (М. Бажан); // У рівноцінному становищі, не відстаючи від кого-, чого-небудь. *Те, що вона прийшла сьогодні раніше за інших на роботу, сталося внаслідок внутрішньої потреби .. Це ставило її врівень з усіма іншими, робило її справжньою робітницею* (Л. Первомайський); *Він сходив на могилу, а думав про те, що йому все не щастить випробувати до кінця власну відвагу, прислужитися товариству, стати врівень з іншими товаришами куреня* (Ю. Мушкетик).

ВРІ́ВНІ (УРІ́ВНІ), *присл.* Те саме, що **врівень.** *Його квач прийшовся якраз урівні з червоним капелюшиком Алли Михайлівни, так що мало не лишив на ньому зеленого листочка* (Леся Українка); *Ліс стояв уже врівні з хмарами* (С. Журахович); *Письменник, коли він щось пише, повинен почувати себе врівні, на висоті політичного діяча* (О. Довженко).

ВРІВНОВА́ЖЕНИЙ *див.* **урівнова́жений.**

ВРІВНОВА́ЖЕНІСТЬ *див.* **урівнова́женість.**

ВРІВНОВА́ЖЕННЯ *див.* **урівнова́ження.**

ВРІВНОВА́ЖЕНО *див.* **урівнова́жено.**

ВРІВНОВА́ЖИТИ *див.* **урівнова́жувати.**

ВРІВНОВА́ЖИТИСЯ *див.* **урівнова́жуватися.**

ВРІВНОВА́ЖУВАННЯ *див.* **урівнова́жування.**

ВРІВНОВА́ЖУВАТИ *див.* **урівнова́жувати.**

ВРІВНОВА́ЖУВАТИСЯ *див.* **урівнова́жуватися.**

ВРІВНОПРА́ВИТИ *див.* **урівнопра́внювати.**

ВРІВНОПРА́ВНЕННЯ *див.* **урівнопра́внення.**

ВРІВНОПРА́ВНЮВАТИ *див.* **урівнопра́внювати.**

ВРІ́ВНЮВАННЯ *див.* **урі́внювання.**

ВРІ́ВНЮВАТИ *див.* **урі́внювати.**

ВРІ́ВНЮВАТИСЯ *див.* **урі́внюватися.**

ВРІ́ВНЯНИЙ *див.* **урі́вняний.**

ВРІВНЯ́ННЯ *див.* **урівня́ння.**

ВРІВНЯ́ТИ *див.* **урі́внювати.**

ВРІВНЯ́ТИСЯ *див.* **урі́внюватися.**

ВРІЗ (УРІЗ), у, *ч.* 1. Те саме, що **врiза́ння.** *Через несанкціонований вріз до нафтопроводу на Сумщині стався витік газонафтової суміші* (з газ.).

2. *полігр.* Короткий пояснювальний текст, який передує статті й набирається іншим шрифтом або виділяється іншим друкарським способом. *Якщо книжкові видання переважно обмежуються заголовком і підзаголовком, то в періодичних виданнях з'являються такі елементи, як шапка, рубрика, лід, анонс, вріз, резюме тощо* (з наук. літ.).

ВРІ́ЗАНИЙ¹ (УРІ́ЗАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **врі́зати¹.** *Молодиця стиснула в руці папірець і швидко пішла до залізної, врізаної в огорожу хвіртки* (М. Стельмах); *Врізані замки — це тепер найбільш розповсюджений тип замків* (з Інтернету); * Образно. *Іван побачив врізаний у небо темний клин* (Б. Левін); // **врі́зано,** *безос. пред. Сьогодні Горянська церква Святої Анни — це шестикутна будова, в товщу стін якої врізано шість навпівкруглих ніш із трьома вікнами* (з наук.-попул. літ.).

ВРІ́ЗАНИЙ² *див.* **урі́заний¹.**

ВРІЗА́ННЯ (УРІЗА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **врі́зати¹.** *Орнаменти вирізьблювались методом інтарсії, тобто врізанням фігурних зображень та візерунків із пластинок дерева у поверхню дерев'яних предметів* (з наук.-попул. літ.); *Підіймаючи або опускаючи важільним пристроєм ходові колеса планувальника, можна регулювати врізання ножів знаряддя в землю* (з наук.-техн. літ.).

ВРІ́ЗАТИ¹ *див.* **врі́зувати¹.**

ВРІ́ЗАТИ² *див.* **урі́зувати¹.**

ВРІЗА́ТИ *див.* **врі́зувати¹.**

ВРІ́ЗАТИСЯ¹ *див.* **врі́зуватися¹.**

ВРІ́ЗАТИСЯ² *див.* **урі́затися¹.**

ВРІЗА́ТИСЯ *див.* **врі́зуватися¹.**

ВРІ́ЗКА, и, *ж.* Те саме, що **врiза́ння.** *Великий інтерес становить врізка бокових горизонтальних стовбурів у діючому фонді свердловин, за допомогою якої можна відновлювати навіть ліквідовані свердловини і вилучати з пласта залишкову нафту* (з наук. літ.); *Від правильного підбору і врізки замків напряму залежить ваша безпека і безпека вашого житла* (з Інтернету).

ВРІЗНИ́Й (УРІЗНИ́Й), á, é. Вставлений у вирізане заглиблення, отвір або признач. для врізування. *На споді* [ящика] *приховувались: кавалок замазки, врізний замок, дверна кольорова ручка, шальовочні цвяхи, клубок провощеної і клубочок насмоленої дратви* (Є. Пашковський); *Характерною рисою кераміки баденської культури є врізний орнамент* (з наук. літ.).

ВРІЗНО́БІЧ (УРІЗНО́БІЧ), *присл.* У різні боки; увсебіч. *Війна перемішала все й порозкидала всіх урізнобіч* (Б. Антоненко-Давидович); *Бризки пружним дощем розлітаються від нього врізнобіч* (О. Гончар); *Розкинувши руки врізнобіч, ніби крила, Віктор побіг, дивлячись в сяючі Віолині очі* (О. Бердник).

ВРІЗНОМАНІ́ТНЕНИЙ *див.* **урізноманітнений.**

ВРІЗНОМАНІ́ТНЕННЯ *див.* **урізноманітнення.**

ВРІЗНОМАНІ́ТНИТИ *див.* **урізноманітнювати.**

ВРІЗНОМАНІ́ТНИТИСЯ *див.* **урізноманітнюватися.**

ВРІЗНОМАНІ́ТНЮВАННЯ *див.* **урізноманітнювання.**

ВРІЗНОМАНІ́ТНЮВАТИ *див.* **урізноманітнювати.**

ВРІЗНОМАНІ́ТНЮВАТИСЯ *див.* **урізноманітнюватися.**

ВРІ́ЗУВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **врізувати[1]**. *Розроблено довгострокову програму відновлення нерентабельних свердловин шляхом врізування бокових горизонтальних стовбурів* (з наук. літ.); *Врізування газопроводів у діючі газопроводи слід провадити згідно зі спеціальними інструкціями, розробленими підприємствами газового господарства* (з мови документів).

ВРІ́ЗУВАННЯ[2] *див.* **урізування[1]**.

ВРІ́ЗУВАТИ[1] (УРІ́ЗУВАТИ), ую, уєш, **ВРІЗА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВРІ́ЗАТИ (УРІ́ЗАТИ),** вріжу, вріжеш, *док.* 1. *що.* Уставляти щось, вробляти у вирізаний отвір. *Малюнок наносили на тонкі листи шпону, і в нього врізували вставки* (з наук.-попул. літ.); *Орнаменти світлих тонів рослинного або геометричного характеру врізуються у темне дерево* (із журн.); *Урізувати замок.*

2. Устромлятися в що-небудь (про щось гостре). *У землю врізає .. плуг* (П. Тичина).

ВРІ́ЗУВАТИ[2] *див.* **урізувати[1]**.

ВРІ́ЗУВАТИСЯ[1] (УРІ́ЗУВАТИСЯ), уюся, уєшся, **ВРІЗА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВРІ́ЗАТИСЯ (УРІ́ЗАТИСЯ),** вріжуся, вріжешся, *док.* 1. Втискатися, вклинюватися чимось гострим, вузьким у що-небудь; заглиблюватися, угрузати. *Колеса врізувались у пісок глибоко* (Л. Мартович); *Бульдозери зі скреготом врізуються в стіну* (О. Довженко); *Гострі ножі врізались у вугільний шар* (Ю. Яновський); // Туго охоплюючи тіло, вдавлюватися. *Ось і спідниця обхопила круглий і низький стан, урізуючись у боки червоною крайкою* (Панас Мирний); *Він навіть забув на якусь мить, що руки його зв'язані, що мотуз дошкульно врізається в тіло* (В. Кучер); // Втискатися в що-небудь унаслідок сильного удару, натискування і т. ін. (про тонкі, гострі предмети). *Дві дужих руки звалили хлопця додолу. Гнучка лозина свиснула і врізалась у тіло* (Б. Грінченко); *Нагайка .. врізалася йому в плече* (Іван Ле); *Камінь-гостряк йому врізався в ногу* (В. Близнець).

2. *перен.* Входити вузькою смугою в що-небудь; уклинюватися. *Він став коло перелазу і оглядав вулицю, що .. врізувалась кінцем поміж вербами просто в широке плесо* (І. Нечуй-Левицький); *Глибокою долиною врізається вона* [річка] *між скелясті гори і співає свою весняну пісню* (С. Чорнобривець); *Між довгими лиманами, що далеко врізалися в суходіл, стояла Одеса* (В. Кучер).

3. *перен.* Навально проникати, вриватися куди-небудь. *Кіннота врізувалася в хвіст охопленої панікою шляхти* (Іван Ле); *А було як наскочать січовики на татарську орду, то дід так і вріжеться у саму гущину* (О. Стороженко); *З таким запалом урізався* [Михайлик] *в непохитну стіну рейтарства, аж німці від несподіванки подались перед ним* (О. Ільченко); // Вриватися, проникати в що-небудь, кудись (про звуки, світло і т. ін.). *В шум і зойки, і в жалісливу веселість скрипки врізувався спів Івана і старого Михайла* (В. Стефаник); *У тишу високими металевими нотами врізається музика* (В. Собко); *Світлі дула прожекторів урізались аж ген у вишину* (П. Тичина).

4. *перен.* Сильно вдарятися об що-небудь, стикатися з чим-небудь. *Коні переганяють вітер, сани врізуються у сніг* (Б. Харчук); *Андрієві здалося, що машина з розгону врізалася в будинок* (І. Багряний); *Чи то заплутались стропи, чи забракувало висоти, тільки парашут не розкрився, і я штопором урізався в смітник!* (А. Дімаров).

◊ **Впада́ти (па́дати, врі́зуватися) / впа́сти (врі́затися) в ду́шу** *див.* **впада́ти[1]**; **(1) Вріза́тися / врі́затися в се́рце** *чиє* — глибоко вражати кого-небудь, надовго запам'ятавшись. *Останні слова вразили Дарину; сама не розуміючи чому, вона відчула, як вони болісно врізалися в її серце й змусили його здригнутись і тужливо стиснутись, її обличчя раптом вкрилося мертвотною блідістю* (М. Старицький); *Я всього раз його* [Василя] *бачила і за той раз гарячий його поклик так урізався в моє серце* (Панас Мирний); **(2) Вріза́тися (запада́ти, вбива́тися** *і т. ін.)* **/ врі́затися (запа́сти, вби́тися** *і т. ін.)* **у па́м'ять (у па́м'ятку)** — надовго, міцно запам'ятовуватися, вразивши чим-небудь. *Є цифри, які міцно врізаються в пам'ять* (з газ); *Запала їм в пам'ятку її краса, урода дівоча...* (Панас Мирний); *Ще глибше вбилися йому в пам'ять нічліги в тіснім, поганім закамарку* (І. Франко); *Не можу забути одного образу, який врізавсь мені у пам'ять* (М. Коцюбинський); *Навіки у пам'ять запали Цей шерех його підошов, Цей погляд запитливий, очі* (В. Бичко); *Він нічого не чув і не бачив, окрім отих двох кахляних плиток, які врізалися йому в пам'ять ще з того дня, коли вимандровував з рідної землі* (П. Загребельний).

ВРІ́ЗУВАТИСЯ[2] *див.* **урізуватися[1]**.

ВРІКА́ННЯ *див.* **урікання.**

ВРІКА́ТИ[1] *див.* **урікати[1]**.

ВРІКА́ТИ[2] *див.* **урікати[2]**.

ВРІЧЛИ́ВИЙ *див.* **урічливий.**

ВРІ́ЧНИЙ *див.* **урічний.**

ВРОБИ́ТИ[1] *див.* **вробляти[1]**.

ВРОБИ́ТИ[2] *див.* **уробити[2]**.

ВРОБИ́ТИ[3] *див.* **уробляти[1]**.

ВРОБИ́ТИСЯ[1] *див.* **уробитися[2]**.

ВРОБИ́ТИСЯ[2] *див.* **уроблятися.**

ВРО́БЛЕНИЙ[1] (УРО́БЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вробити[1]**. *В круглих, видовбаних у глині боках* [ями] *в однім місці чорніли вроблені в кам'яну оправу низенькі залізні двері* (М. Старицький); — *Та годі вже вам жартувать! Давайте ще будемо діло робити! — каже швагер, прямуючи до шафи, вробленої в кутку кімнати в стіні, як трикутник, помальований зеленою фарбою* (І. Нечуй-Левицький); *Апарати виблискують під матовим світлом численних ламп, вроблених у стелі і стіни* [лабораторії] (В. Собко); // **вро́блено,** *безос. пред. Очерет спинився біля одного хреста, що його було вроблено у плескуватий камінь, і, знявши шапку, побожно перехрестився* (А. Кащенко).

ВРО́БЛЕНИЙ[2] *див.* **уроблений[1]**.

ВРОБЛЯ́ТИ[1] (УРОБЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, *недок.*, **ВРОБИ́ТИ (УРОБИ́ТИ),** вроблю́, вро́биш, *док.*, *що.* Вставляти в що-небудь, закріплюючи; укріплювати. *Вробити камінь в оправу.*

ВРОБЛЯ́ТИ[2] *див.* **уробляти[1]**.

ВРОБЛЯ́ТИСЯ *див.* **уробля́тися.**

ВРО́ДА (УРО́ДА), и, *ж.* 1. Сукупність уроджених фізичних рис людини; зовнішній вигляд. *Не поможе ні мило, ні вода, коли така врода* (Номис); *Лице* [парубка] *довгобразе — козаче; ні високого, ні низького зросту, — тільки плечі широкі та груди високі... Оце й уся врода* (Панас Мирний); *Її пишна дівоча врода розцвіла цвітом краси, радості і щастя* (Іван Ле).

2. Сукупність зовнішніх рис, фізичних якостей людини, які справляють приємне враження; краса, уродливість. — *Нащо мені врода, Коли нема долі, нема талану!..* (Т. Шевченко); *Клейнод уроди На губоньках твоїх ще червоніє, І щоки ще цвітуть квітками в тебе* (Ганна Барвінок); *Смугляве, з орлиним носом обличчя іноземця ще зберігало сліди колишньої вроди* (О. Гончар).

3. *перен., розм.* Красива, вродлива людина. — *Спи, любий синоньку! Спи, моя врода!* (Леся Українка).

4. *перен., заст.* Сукупність природних явищ, які милують зір; гарні краєвиди. *Чим дальше їдеш, тим краща врода: пішли і долинки з прогалинами, як рута, зеленими, і яри з проваллям* (О. Стороженко); *Земля-кормителька величну свою уроду у поклоні хилить* (Н. Королева).

○ **(1) На вро́ду,** *у знач. присл.* — зовні, на вигляд. *Дочка була дуже гарна на вроду дівчина* (І. Нечуй-Левицький); *Там жила, на вроду еталонна, богиня Літо, мати Аполлона* (Л. Костенко).

ВРО́ДЖЕНИЙ *див.* **уро́джений.**

ВРО́ДЖЕНІСТЬ *див.* **уро́дженість.**

ВРО́ДЖЕННЯ *див.* **уро́дження.**

ВРО́ДЖУВАТИСЯ *див.* **уро́джуватися.**

ВРОДИ́НИ *див.* **уроди́ни.**

ВРОДИ́ТИ *див.* **уроди́ти.**

ВРОДИ́ТИСЯ *див.* **уро́джуватися.**

ВРОДЛИ́ВЕНЬКИЙ (УРОДЛИ́ВЕНЬКИЙ), а, е. Зменш. до **вродли́вий** 1. *Що ж це за жінка? Безсмертна. Така чорнявенька, худенька і вродливенька, нівроку їй* (М. Стельмах); *Петрик, вродливенький канцелярист, не приніс їй ні рівноваги, ні щастя* (Г. Колісник).

ВРОДЛИ́ВЕЦЬ (УРОДЛИ́ВЕЦЬ), вця, *ч.* Те саме, що **кра́сень** 1. — *Мій побратим зветься Устимом Васильовичем, .. найкращий парубок на всі довколишні села — вродливець та й годі!* (М. Стельмах); — *Даю голову на відруб, що з ними* [бійцями полку] *нічого поганого не трапилось, — запевнив Павка Македон, оптиміст і вродливець* (О. Гончар); *Сергій Скорик, перший вродливець з-поміж сільських парубків, що встиг у свої двадцять літ посивіти в боях, по-справжньому кохав її, невродливу веселуху, Марійку Вакуленко* (Микита Чернявський).

ВРОДЛИ́ВИЙ (УРОДЛИ́ВИЙ), а, е. 1. Який має приємне обличчя, вигляд; гарний, красивий. *Не родись багатий та вродливий, а родись при долі та щасливий* (Номис); — *Вулкасю милий, уродливий! Мій друже вірний, справедливий! Чи дуже любиш ти мене?* (І. Котляревський); *У Брянського юнацьке вродливе обличчя з тонкими рисами* (О. Гончар); *В цьому краю царів і пастухів суворі люди, горді і вродливі* (Л. Костенко).

2. *рідко.* Який добре вродив. *Снопи великі, жито вродливе* (І. Франко).

ВРОДЛИ́ВИЦЯ (УРОДЛИ́ВИЦЯ), і, *ж.* Те саме, що **красу́ня** 1. *Плющ повивсь по тім балконі, Де вродливиця була* (Леся Українка); *Це була звичайна собі дівчина, метка й моторна, .. не потвора, але ж і не вродливиця* (О. Ільченко); *За м'якою зовнішністю цієї вродливиці приховуються тверда воля, владний характер* (М. Слабошпицький).

ВРОДЛИ́ВІСТЬ (УРОДЛИ́ВІСТЬ), вості, *ж.* Якість за знач. **вродли́вий** 1; врода, краса. *Євген Вікторович викохав свій смак до жінок, вередував ними й паспорти вродливості читав з одного погляду* (Іван Ле); *І тільки зараз, вперше Тарас помітив її вродливість, ніжність її лиця, хоча воно було уже ледь-ледь припухле* (Василь Шевчук); *Вродливість була для неї способом життя, призначенням на цій землі, як для інших буває призначення імператорами, святими, геніями, шаленцями й мучениками* (П. Загребельний).

ВРОДЛИ́ВО (УРОДЛИ́ВО). Присл. до **вродли́вий.** *На горбку, біля чиєїсь клуні, ялина висока вродливо чорніє, зелене хутро на ній із сивим, сріблястим полиском, що так і вабить зір* (Є. Гуцало); *Прийшли дощі. Вкотили гілля. Сірник задмухали в руці. Подумалось: на світі цім все так вродливо і свавільно* (І. Жиленко).

ВРО́ЄННЯ (УРО́ЄННЯ), я, *с.* Дія за знач. **врої́ти** і **врої́тися.** *І щоб дівочі уроєння не розбивати, запхав голову в ярмо, і лиш тоді отверезився, як було запізно* (О. Кобилянська); — *От ви будете читати у цього самого Теккерія* [Теккерея], *що це є страшна ілюзія. Власне ілюзія! Це уроєння. Це такий параліч реального...* (У. Самчук).

ВРОЖА́ЇСТИЙ *див.* **врожа́їстий.**

ВРОЖА́ЇТИСЯ *див.* **урожа́їтися.**

ВРОЖА́Й *див.* **урожа́й.**

ВРОЖА́ЙНИЙ *див.* **урожа́йний.**

ВРОЖА́ЙНІСТЬ *див.* **урожа́йність.**

ВРО́ЗБИВКУ (УРО́ЗБИВКУ), *присл.* 1. Не підряд; не разом, нарізно. *Петрусь промовив урок шпарко: вмів назвати літери і вряд, і врозбивку, і боком йому поставлять, і догори ногами, а він так і шкварить, і не помиляється* (Г. Квітка-Основ'яненко); *При дослідженні гостроти зору знаки на таблиці показують урозбивку, без зайвого поспіху, починаючи з нижнього рядка* (із журн.).

2. *полігр.* Рідше проти звичайного розташування літер у тексті; розбивкою. *Розпорядча (наказова) частина проекту наказу відокремлюється від вступної частини словом "наказую", надрукованим великими літерами і врозбивку окремим рядком на середині аркуша* (з мови документів); *Днів зо три потів він коло цих слів, пишучи їх укупі і врозбивку* (С. Васильченко).

ВРО́ЗБРІД (УРО́ЗБРІД), *присл.* Не разом; урозсип. *З радісним криком вони кинулися врозбрід по долині* (І. Франко); *Якби не дощ... якби не ремст і розбрат... якби хоч трохи глузду під чуби... Якби старшини не пішли урозбрід... якби, якби, якби, якби, якби!!!* (Л. Костенко); * Образно. *І все ж думки бігли врозбрід, і треба було посидіти з чверть години, шукаючи собі зосередження, хоч він відчував у собі якусь ще не знану до того глибоку втому тіла* (М. Івченко).

ВРО́ЗГІН (УРО́ЗГІН), *присл., с. г.* Від меж до середини лану (про оранку); протилежне в с к л а д. *Загінна оранка — це основний сучасний вид оранки, в якому розрізняють два види: всклад і врозгін* (з навч. літ.); *Поєднання одночасно оранки на одному полі всклад і врозгін дає комбінований спосіб оранки* (із журн.).

ВРО́ЗДРІБ (УРО́ЗДРІБ), *присл.* 1. Окремо один від одного; нарізно. [О в л у р:] *Бачиш, тут сим шляхом нині Якісь їздці незвісніі* [невідомі] *спішать То вроздріб, то купками* (І. Франко); — *Чутки ходять, що в місті бунтують робочі,*

дружно за себе стоять, не те, що ми — уроздріб, хто в горох, а хто в сочевицю (І. Цюпа); *Ворогів було як мли. Ковтнули Дарія степами, а потім вроздріб потовкли* (Л. Костенко).

2. *екон.* Поштучно або в невеликій кількості; протилежне о п т о м. *Видання минулого року купували вроздріб і цілими бібліотечками* (Ю. Смолич); *Зерно й хліб Магазаник продавав обережно і вроздріб, то спасаючись* [від] *сто двадцять сьомої статті за спекуляцію, то потерпаючи, що продешевить* (М. Стельмах); *Сусідка пробувала навчити її торгувати на базарі, але з того нічого не вийшло, хоча мудрість була нескладна — купити щось оптом, а продавати вроздріб* (В. Нестайко).

ВРО́ЗКИД (УРО́ЗКИД), *рідко* **ВРО́ЗКИДЬ (УРО́ЗКИДЬ),** *присл.* 1. Не разом, окремо, розкидано. *Люди врозкид розляглися в траві* (К. Гордієнко); *Поміж низових куренів, які стояли .. врозкид, ще й пообростали за роки прикомірками, прибудовами, через хвіртку в палісаді вийшов* [Сірко] *на берег Скарбної* (Ю. Мушкетик); *Діжку в кутку перевернуто, врозкидь на долівці лежать граблі, вила, сапа, сокира* (Є. Гуцало); *Містечко урозкидь огортає димкувата імла* (Є. Пашковський).

2. Розкидаючи руками, вручну. *Посів насіння для газону слід проводити в безвітряну і суху погоду як за допомогою спеціальних сівалок, так і врозкид* (із журн.); *У процесі створення бобово-злакових культурних пасовищ запропоновано висівати багаторічні трави стрічково або врозкид* (із журн.).

ВРО́ЗКИДКУ (УРО́ЗКИДКУ), *присл.* Те саме, що **вро́зкид.** *Блажчук черкнув сірничком і освітив горище, де врозкидку на купах рам'я, в пилюці, спали шахтарі* (С. Черкасенко); *В редакції на Кочубеєвому, найближчому до дверей, столі нас чекає врозкидку свіжа пошта* (О. Гончар); *Кріплення кільцеве складається з окремих кілець, встановлених уздовж виробки врозкидку і пов'язаних між собою стяжками або розпірками* (з наук.-техн. літ.).

ВРО́ЗКИДЬ *див.* **вро́зкид.**

ВРО́ЗЛАД (УРОЗЛА́Д), *присл.* Не в лад; незлагоджено. *Коні чомусь смикалися врозлад, тягли зі шляху, і Павлові доводилося напинати віжки, щоб повернути сани в колію* (М. Циба); *Дяк чемно з ними привітався, а вони врозлад відповіли* (Валерій Шевчук).

ВРО́ЗЛІТ (УРО́ЗЛІТ), *присл.* Те саме, що **вро́зтіч.** *Професора побачили і кинулися врозліт, як курчата від шуляка* (А. Свидницький); *На мілких, грузьких та мульких місцях коло греблі під човном шугала на всі боки врозліт дрібненька рибка, неначе розпуджена й сполохана зграя горобців* (І. Нечуй-Левицький); *Урозліт пурхнули качки* (із журн.).

ВРО́ЗРІЗ (УРО́ЗРІЗ), *присл.* Нарізно, розрізнено, не вкупі. *Надоїло жити врозріз із своїми переконаннями* (Б. Лепкий); *Левенці скакали врозріз між двох таборів, і визначити зразу, на кого вдарять, було неможливо* (П. Панч); *Умови контракту, які погіршують становище працівника і йдуть урозріз з чинним законодавством, угодами та колективним договором, вважаються недійсними* (з Інтернету); * Образно. *Не цвітуть укупі рожа та нарцис: Мудрість і багатство — все ідуть врозріз* (А. Кримський).

◊ **Іти́ / піти́ вро́зріз** *див.* **іти́.**

ВРОЗРЯ́ДКУ (УРОЗРЯ́ДКУ), *присл., полігр., рідко.* Те саме, що **вро́збивку** 2. *Заголовки пунктів друкують малими літерами (крім першої великої) урозрядку, без відступу від тексту* (з наук.-техн. літ.).

ВРО́ЗСИП (УРО́ЗСИП), *присл.* 1. Те саме, що **вро́зтіч.** *Крилами думоньки тріпочуть, порядку слухати не хочуть, розбили всі шеренги вмить! І врозсип те крилате військо на життьовеє бойовисько з тісної хати в світ летить* (Леся Українка); *Бійці кинулися врозсип, Сидір клубком скотився з пагорба, втиснувся тілом у пісок, порослий споришем* (М. Малиновська).

2. Не разом, вроздріб (у 1 знач.). *Побачив* [Наливайко] *з могили, як на схід урозсип вискочило з-за лісу шість вершників* (Іван Ле); // У різних місцях, розкидано. *У Божовці хати не стояли одна проти однієї, а .. урозсип* (Марко Вовчок).

ВРО́ЗТІЧ (УРО́ЗТІЧ), *присл.* У різні боки, врізнобіч. *Сипнули врозтіч галки чи ворони* (Л. Костенко); // *у знач. пред.* — *Не витерпів я, хопив палицю, вибіг до них, а вони відразу як не закричать ще дужче, та врозтіч* (І. Франко); *Боронить, боронить пана з сім'єю челядь, да як звалять одного-другого запорожці з коня, так хто оставсь — урозтіч!* (П. Куліш).

◊ **Уда́ритися (ки́нутися) вро́зтіч** *див.* **удари́тися.**

ВРО́ЗТЯЖ (УРО́ЗТЯЖ), *присл.* Простягшись на всю довжину, на весь зріст. *П'яні лежали по лавах урозтяж* (З. Тулуб).

ВРОЗУ́МИТИ *див.* **урозумля́ти.**

ВРОЗУМІ́ННЯ *див.* **урозумі́ння.**

ВРОЗУМІ́ТИ *див.* **урозумі́ти.**

ВРОЗУ́МЛЕННЯ *див.* **урозу́млення.**

ВРОЗУМЛЯ́ТИ *див.* **урозумля́ти.**

ВРО́ЇТИ (УРО́ЇТИ), врóю, врóїш, *док.:* ◊ **(1) Вро́їти собі** — уявити, подумати про себе щось. *Дівчина готова вроїти собі, що справді будеш з нею женитися* (О. Кобилянська); *Ось перед очима стоять Гіганти першорожденці Матері Землі. Прийшли на прю з богами. В хаосі зарозумілої темноти своєї собі уроїли, що вони — великани* [велетні], *тож і рівні богам* (Н. Королева).

ВРО́ЇТИСЯ (УРО́ЇТИСЯ), врóюся, врóїшся, *док., кому.* З'явитися, виникнути в чиїйсь голові (про думку, ідею і т. ін.). *Йому* [Іванову] *уроїлося, що це його вкинули в камеру смертників, і він навіть тієї вбогої пайки, що давали в карцер, не міг їсти* (І. Багряний); *Кому вроїлась мисль стара, Приречена в могилу, Вернути давній рев Дніпра Й украсти в нього силу?* (Л. Первомайський).

◊ **(1) Вро́їтися в го́лову** *кому, заст.* — з'явитися, виникнути в уяві, надуматися. *Вроївся мені в голову Семен небіжчик* (Сл. Гр.); — *І що це мені вроїлося в голову? Які каторжники? Про них ніколи ніхто не чув в Австралії!* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ВРО́КИ *див.* **уро́ки.**

ВРО́СЛИЙ[1] (УРО́СЛИЙ), а, е. Дієпр. акт. до **врости́[1].** *Врослий ніготь — явище не дуже приємне і хворобливе, що трапляється, на жаль, досить часто* (із журн.); *Гора Бона нагадує забутий, врослий у землю велетенський шолом* (У. Самчук); *Перед хатками, врослими від старості в землю, з'явилися квітнички* (Ірина Вільде); * Образно. *Що значить одна людина в тій велетенській системі, яка охоплює всю земну планету тисячолітніми, врослими в шкуру людства зв'язками й законами?* (В. Винниченко).

ВРО́СЛИЙ[2] *див.* **уро́слий[1].**

ВРОСТА́ННЯ (УРОСТА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вроста́ти[1].** *Зелень міцно облапувала ноги, і Бумблякевич змушений був ступати, мов бузько, спотикаючись на камінні або на якомусь залізяччі, котре від довгого лежання спотворилося до невпізнання і аж кидалося люто, що хтось перешкодив його*

сумирному вростанню в землю (Ю. Винничук); *Любов — це інше лице вічності, але це — вростання, вгорання одної істоти в другу* (В. Винниченко); *Вростання письменника в щоденну практику .. становить основну властивість сьогоднішнього стану нашого літературного життя* (С. Тудор).

ВРОСТА́ТИ¹ (УРОСТА́ТИ), áю, áєш, *недок.*, **ВРОСТИ́ (УРОСТИ́),** тý, тéш, *док.* 1. Рости в глиб чого-небудь. *Хміль, березка чіплялись за його* [бузку] *тонкі гілки, лізли угору, спускалися униз, уростали у землю і знову піднімалися вгору* (Панас Мирний); *На крутих схилах .. міцно вростали в глиняний ґрунт розлогі дубки* (О. Десняк); *На тому стирчаку ще десь узялись ялини; вони вросли в зазубні і стирчать голі, без гілля* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Органічно входити в кого-, що-небудь. *Я розглядаю ніжну лінію шиї, м'який виріз на грудях .. Знаю, що пальці у рукавичках — як пелюстки троянди. Все воно укладається в мене, вростає, наче роками я його бачив і милував* (М. Коцюбинський); *Кожний великий поет тому великий, що коріння його страждань і блаженства глибоко вросли в ґрунт суспільності й історії* (А. Малишко); *Аня стримано зітхнула .. Слова старої матері вростали в її свідомість швидко і чіпко* (І. Рябокляч).

3. *перен.* Заглиблюватися в землю, у сніг; осідати. *Перед ними* [палацами] *безсило горбився і вростав у землю грибом старовинний замок* (З. Тулуб); *З підвітряного боку негайно ж виростали замети снігу, і машини щільно вростали в ті замети* (Іван Ле).

◊ (1) **[Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] врости́ в зе́млю <Аж врости́ в зе́млю>:** а) завмерти, заклякнути на місці від великої несподіванки, сильного хвилювання, страху і т. ін. *Юра Мольфар стояв по той бік вориння і дивився на неї. Вона хотіла крикнуть на нього — і не могла... Намагалась втекти — і вросла в землю* (М. Коцюбинський); *В повітрі смужкою блиснула шабля, і жінка з переляку зіщулилась, вросла в землю* (М. Стельмах); б) *(зі сл.* с т о я т и, з у п и н и т и с я *і т. ін.)* нерухомо або раптово. *Саїд Алі стояв немов уріс у землю* (Іван Ле); *І раптом, як перед проваллям, вороний дрібно затупотів і зупинився, немов у землю вріс* (М. Сиротюк); в) стати дуже низьким, малим; зменшитися. *Сестра — то була мала, а то, од братового добра, аж у землю вросла* (Номис); *Село велике й багате. Дві церкви, одна мурована, висока, друга дерев'яна й давня сильне* [сильно], *аж у землю вросла й похилилась* (Марко Вовчок).

ВРОСТА́ТИ² *див.* **уроста́ти¹.**

ВРОСТИ́¹ *див.* **вроста́ти¹.**

ВРОСТИ́² *див.* **урости́¹.**

ВРО́СТОК, тка, *ч.* Те, що вростає в що-небудь, укорінюється в чомусь. *У кварц проростають великі кристали ортоклазу, причому, коли вростки ці правильно орієнтовані, то граніт має назву письмового каменю* (з наук. літ.); *Забарвлення темно-зеленого халцедону пояснюють вростками різних силікатів: хлориту, амфіболу, селадоніту* (з наук. літ.).

ВРО́ЧЕННЯ *див.* **уро́чення.**

ВРОЧИ́СТИЙ *див.* **урочи́стий.**

ВРОЧИ́СТІСТЬ *див.* **урочи́стість.**

ВРОЧИ́СТО *див.* **урочи́сто.**

ВРО́ЧИТИ *див.* **уро́чити.**

ВРО́ЧИЩЕ *див.* **уро́чище.**

ВРО́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **врости́.** *Обґрунтована перевага імплантатів полягає, зокрема, в інтенсивності врощення кісткової тканини в імплантат* (з наук. літ.).

ВРУБ, у, *ч.* Щілина, вузька заглибина, яку вибивають у гірській породі або в шарі вугілля, руди, щоб полегшити відколювання брил. *Ілько набрав перші санки вигорнутого із врубу вугілля* (П. Панч); *За способом врубоутворення і залежно від застосовуваних техніки і технології виділяють машинні, гідравлічні й вибухові вруби* (з наук.-техн. літ.).

ВРУ́БАНИЙ *див.* **урýбаний.**

ВРУБА́ТИ¹ *див.* **врýбувати.**

ВРУБА́ТИ² *див.* **уруба́ти¹.**

ВРУБА́ТИСЯ¹ *див.* **врýбуватися.**

ВРУБА́ТИСЯ² *див.* **уруба́тися¹.**

ВРУ́БІВКА, и, *ж., розм.* Врубова машина. *Доки ви своїм обушком тяп-ляп, — я своєю врубівкою тонну та тонну* (Остап Вишня); *Уже встигла доповісти, скільки чудових механізмів одержали й одержують шахти, вугільних стругів, гірничих комбайнів, врубівок та іншого добра* (Ю. Яновський).

ВРУ́БКА, и, *ж., буд.* З'єднання колод і брусів без проміжних елементів. *Одна з найпоширеніших врубок — це врубка зубом, коли кінець однієї колоди чи бруса впирається в іншу колоду чи брус, з силою притискаючись до нього* (з наук.-попул. літ.); *Вершиною теслярського мистецтва вважається врубка під деяким кутом. Така конструкція досить стійка і навіть не потребує додаткових кріплень* (із журн.).

ВРУБЛИ́ТИ *див.* **урубли́ти.**

ВРУБЛЬО́ВАНИЙ *див.* **урубльо́ваний.**

ВРУБМАШИ́НА, и, *ж.* Скорочення: врубова машина (*див.* **маши́на).** *У 1959 році на шахтах Донбасу нараховувалося 1245 врубмашин* (з наук. літ.); *Символом технічного прогресу на шахтах була врубмашина* (із журн.).

ВРУБМАШИНІ́СТ, а, *ч.* Оператор врубмашини. *Серед перших вугільників — послідовників Олексія Стаханова в Макіївці був врубмашиніст шахти "Щегловка" Л. Долгополов* (з газ.).

ВРУБНУ́ТИ *див.* **урубну́ти.**

ВРУ́БОВИЙ, а, е. Стос. до врубу. *Шахтні перемички за конструкцією поділяються на врубові, безврубові, посилені, комбіновані та ін.* (з наук.-попул. літ.); // Який працює на врубовій машині. [О к с а н а:] *Хочу врубовим машиністом бути* (О. Корнійчук).

△ **Вру́бова маши́на** *див.* **маши́на.**

ВРУ́БУВАННЯ (УРУ́БУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **врýбувати і врýбуватися** 1, 4. *Тесляр повинен знати основні елементи дерев'яних частин будівель і дерев'яних конструкцій, вимоги до їх якості, а також способи з'єднування деталей простим врубуванням* (з наук.-техн. літ.); *Глибина врубувань у брусах повинна бути не менше 2 см* (із журн.).

ВРУ́БУВАТИ (УРУ́БУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВРУБА́ТИ (УРУБА́ТИ),** áю, áєш, *док.*, *що.* Вставляти щось у вирубаний отвір, закріплювати в ньому. *Кріпость розташували на самому вершку високої стрімкої гори. І мури так врубали в гору, що вони були ніби продовженням її* (А. Хижняк); *У рублених гаражах балки між вінцями врубують так щільно, щоб обійтися без додаткового кріплення* (з наук.-попул. літ.).

ВРУ́БУВАТИСЯ (УРУ́БУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.*, **ВРУБА́ТИСЯ (УРУБА́ТИСЯ),** áюся, áєшся, *недок. і док.* 1. Рубаючи, заглиблюватися в що-небудь. *Коли Іван*

Юхимович підійшов до людей, що врубувалися кайлами в мерзлий ґрунт, вони розігнули спини (М. Руденко); *В темному забої В пласти урубуються шахтарі-герої* (В. Бичко); * Образно. *Картини навколишнього життя змінювались поступово, наче сокирою врубувалися в пам'ять* [Тараса], *щоб залишитись у ній назавжди* (П. Колесник).

2. Користуючись холодною зброєю, вриватися у ворожі лави. *Шестеро уланів налетіли на Остапа. — Остапе, Остапе, не давайся! — кричав Тарас, врубуючись в гущу ляхів* (О. Довженко); — *Не дивлячись на ураганóвий вогонь .. ми врубалися у фланг* [ворога] (Ю. Яновський); *Поряд з князем билися наймогутніші новгород-сіверські витязі. Вони глибоко врубалися в густі ряди ординців* (В. Малик).

3. *тільки* **вруба́тися,** *перен., жарг.* Розуміти що-небудь, здогадуватися про щось. — *Петрів батіг, — сказав Бурдик. — От бачиш, як швидко ти врубався! Петрів батіг* (В. Діброва); *Я теж спершу не врубався у його прикол — його приколом було мовчати. Але згодом мені сподобалось* (Л. Дереш).

4. *тільки недок.* Пас. до **вру́бувати.** *У курних хатах збереглися ще довгі гряди. Два бруси врубувалися на запічній і фасадній стінах* (з наук. літ.); *Кроков'яні ноги врубувалися у верхній вінець зрубу* (з наук.-попул. літ.).

ВРУКОПА́Ш (УРУКОПА́Ш), *присл.* Діючи прикладом гвинтівки або холодною зброєю в боротьбі з супротивником. *Ніхто не міг би ручитися, що погоня не вдарить урукопаш* (Ю. Смолич); *Штурмовики по всій набережній гранатами і врукопаш добивали противника* (О. Гончар); — *То свої, місцеві партизани... З карателями билися урукопаш... багнетами й прикладами...* (М. Малиновська).

Іти́ (схо́дитися) / піти́ (зійти́ся) врукопа́ш (врукопа́шну) *див.* **іти́.**

ВРУКОПА́ШНУ (УРУКОПА́ШНУ), *присл., рідко.* Те саме, що **врукопа́ш.** *Вже сотні коней і вершників конали на землі, та нові і нові тисячі продовжували насідати на козацькі позиції і подекуди схопилися з запорозькими куренями врукопашну* (В. Малик); — *Я вибрав тебе тому, що ти найкращий боєць урукопашну* (І. Багмут).

Іти́ (схо́дитися) / піти́ (зійти́ся) врукопа́ш (врукопа́шну) *див.* **іти́.**

ВРУ́НА[1], врун, *мн. (одн.* **вру́но,** а, *с.), с. г.* Те саме, що **ру́но**[1]. *М'які, суцільні вруна .. одне за одним летіли з Варвариних рук на сортувальний стіл* (О. Гончар).

ВРУ́НА[2], врун, *мн. (одн.* **вру́но,** а, *с.), с. г.* Те саме, що **ру́на**[3]. *Гарні вруна сього року* (Сл. Гр.); — *А може б, краще полями по врунах пройти зранку, а потім у Пожарський? — нерішуче запропонував Троша* (Б. Антоненко-Давидович); *Рушили* [батько з сином] *польовою стежкою поміж озиминою, що густим вруном вкривала землю* (О. Бердник); *Весна таки зламала зиму. Позаливала сонцем зелені вруна озимини, задзвеніла піснею у високості* (Василь Шевчук).

ВРУНА́СТИЙ[1], а, е. Те саме, що **руни́стий**[1]. *Дівчата тут же вмивалися, чепурилися, розчісували свої врунасті коси* (О. Гончар); *Ось невеличкий гайок, немов збита докупи черідка врунастих овечок* (Ю. Бедзик).

ВРУНА́СТИЙ[2], а, е. Те саме, що **руни́стий**[2]. *Врунастий посів; Врунасті карликові дерева.*

ВРУ́НИ́СТИЙ[1], а, е. Те саме, що **руни́стий**[1]. * Образно. *Берегами стеляться димові завіси, пишно-врунисті, сліпучо-білі на сонці* (О. Гончар); *Врунисті вівці.*

ВРУ́НИ́СТИЙ[2], а, е. Те саме, що **руни́стий**[2]. *Духмяним варивом пролився липень Із врунистих зелених верховіть* (Л. Забашта); *Він .. виходить на невеличку галявину — глибоке озерце поміж врунистими берегами лісу* (Ю. Бедзик); *Бачиш .. врунистий степ за городом* (Є. Пашковський).

ВРУ́НИТИ, ить, *недок., що.* Покривати ниву густими зеленими сходами. *Весна повільно входить у свої права, лани вже врунить молода озимина* (із журн.).

ВРУ́НИТИСЯ, иться, *недок.* Покриватися густими зеленими сходами. *Обабіч дороги врунилась рання озимина* (О. Десняк); *Поля густо вруняться* (О. Гончар); *Уже за кілька днів для працівників хати-лабораторії прояснялася картина весняного лану: де вимерзло, вимокло, а де буде густо врунитися* (Є. Доломан).

ВРУНІ́ТИ, іє, *недок., поет.* Те саме, що **вру́нитися.** *Земля вруніла прорістю* (М. Бажан).

ВРУ́НО[1] *див.* **вру́на**[1].

ВРУ́НО[2] *див.* **вру́на**[2].

ВРУХО́МИТИ *див.* **урухо́млювати.**

ВРУХО́МИТИСЯ *див.* **урухо́млюватися.**

ВРУХО́МЛЕНИЙ *див.* **урухо́млений.**

ВРУХО́МЛЕННЯ *див.* **урухо́млення.**

ВРУХО́МЛЮВАНИЙ *див.* **урухо́млюваний.**

ВРУХО́МЛЮВАННЯ *див.* **урухо́млювання.**

ВРУХО́МЛЮВАТИ *див.* **урухо́млювати.**

ВРУХО́МЛЮВАТИСЯ *див.* **урухо́млюватися.**

ВРУЧА́ННЯ (УРУЧА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вруча́ти** 1. *Про сприйняття слов'янами гарбуза насамперед як великого плода з порожньою серединою свідчить закріплена у звичаях частини з них символічна дія його вручання дівчиною тому, хто до неї свататься, як знак відмови вийти за нього заміж* (з наук. літ.); *Завершальним моментом обжинок є вручання вінка господареві* (з наук.-попул. літ.).

ВРУЧА́ТИ (УРУЧА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВРУЧИ́ТИ (УРУЧИ́ТИ),** вручу́, вру́чиш, *док.* 1. *що.* Давати в руки, безпосередньо, особисто кому-небудь. *Я розповів, як ми їхали, як нас прийняли в столиці, до кого ходили з візитами і як привезли коломацьку грамоту та як вручали її цареві* (Ю. Мушкетик); *Вишеславові минав двадцятий рік, його місце було швидше серед дружини, в такому віці боярчукам і княжичам належало вручати коня й меча* (І. Білик); *Целя вручила докторові рецепт* (І. Франко).

2. *кого, що, розм.* Доручати комусь кого-, що-небудь. *Оборону Батурина гетьман вручає сердюцькому полковнику Чечелу й гарматному осавулу Кенігсеку, німцю за походженням* (Г. Колісник); — *Сестро Оксано! Уручи ж мені твого хлопця* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона мене між тисячами вздріла І золото, й верблюдів каравани, І всю судьбу свою мені вручила* (П. Куліш).

ВРУЧА́ТИСЯ (УРУЧА́ТИСЯ), а́ється, *недок.* Пас. до **вруча́ти.** *Військові й цивільні стоять вишикувані, свідомі виконаного обов'язку, слухають слова народної вдячності. Вручаються грамоти* (О. Гончар); *Думка, чому б і мені не стати відмінником, мелькала у мене й раніше. Коли в кінці року, наприклад, вручалися похвальні грамоти та подарунки* (А. Дімаров); *Колискою наукових талантів стала щорічна Всеукраїнська універсіада "Інтелектуал XXI століття". Переможцям вручаються нагороди і гранти на здобуття вищої освіти* (з газ.).

ВРУ́ЧЕНИЙ (УРУ́ЧЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вручи́ти** 1. *Один сувенір і справді лишився не вручений* (О. Чорногуз); *У грамоті тільки раз, і то на початку, згадувався Виговський, що йому по смерті Хмельницького всі справи вручені, далі ж грамота була крутійська, її можна було притулити до будь-якого "новообраного" гетьмана* (Ю. Мушкетик); // **вру́чено,** *безос. пред. Слава Аллаху, що хоч в останню мить усе виявилося і листа буде вручено за призначенням* (В. Малик); *Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою* (Конституція України).

ВРУ́ЧЕННЯ (УРУ́ЧЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вручи́ти** 1. *Зараз під цим дном лежали дві перепустки, приготовані Тамарою для вручення Кирилу Васильовичу* (А. Хижняк); *Немовби то було десь на іншій планеті — і випускний вечір з врученням атестатів, і кримська подорож, і квітуюча рожами дорога на Каховку* (О. Гончар); *На вручення грамоти я не поїхав: незручно почувався б серед тих, хто вже опублікував простирадла нарисів та репортажів* (А. Михайленко).

ВРУЧИ́ТЕЛЬ, я, *ч., рідко.* Те саме, що **подаве́ць.** — *Мої єдині друзі! Я опинився аж у Мошнах, .. вручителю сего* [сього] *вручите мої речі і гроші* (Василь Шевчук).

ВРУЧИ́ТЕЛЬКА, и, *ж., рідко.* Жін. до **вручи́тель.** *Вручителька листа.*

ВРУЧИ́ТИ *див.* **вруча́ти.**

ВРУЧНУ́ (УРУЧНУ́), *присл.* Ручним способом, без використання механізованих знарядь виробництва; руками. *Косять бідні бойки траву вручну* (Р. Федорів); *Мінеральні добрива вносять у ґрунт за допомогою тракторних агрегатів, літаків сільськогосподарської авіації та вручну* (з наук. літ.); *Вважають, що в бібліотеці князя Ярослава Мудрого налічувалося понад 1000 книг. Це був величезний скарб, адже книги писалися вручну, на пергаменті* (із журн.).

ВРЯД (УРЯ́Д), *присл.* 1. Один біля одного; поряд. *У яру гребля, верби вряд* (Т. Шевченко); *Пісні тихії, сумнії, Виливайтесь рівно, вряд* (І. Франко); *Ось мигнула перед очима стайня, а поблизу неї вряд коні біля жолоба* (К. Гриб).

2. Один за одним (у часі); підряд. *Працюю 4 дні вряд* (В. Самійленко); *Я випив три склянки води вряд* (Ю. Смолич).

ВРЯДЖА́ТИ *див.* **уряджа́ти.**

ВРЯДЖА́ТИСЯ *див.* **уряджа́тися.**

ВРЯ́ДЖЕНИЙ *див.* **уря́джений.**

ВРЯ́ДЖЕННЯ *див.* **уря́дження.**

ВРЯ́ДЖУВАННЯ *див.* **уря́джування.**

ВРЯ́ДЖУВАТИ *див.* **уряджа́ти.**

ВРЯ́ДЖУВАТИСЯ *див.* **уряджа́тися.**

ВРЯДИ́-ГОДИ́ (УРЯДИ́-ГОДИ́), *присл.* Зрідка, нечасто, деколи. — *Годі ж, Ригоровичу, не сердься. Уряди-годи доводося мені з тебе покепкувати, а ти вже й сердишся* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вони були щирі товаришки, яких тільки вряди-годи зводить життя докупи* (Панас Мирний); *Липа й бересток .. тільки вряди-годи щось прошепотять і знову замруть* (В. Винниченко); *Вряди-годи проходив хтось тінню по широкій, колись гомінкій і веселій вулиці* (В. Собко).

ВРЯДИ́ТИ *див.* **уряджа́ти.**

ВРЯДИ́ТИСЯ *див.* **уряджа́тися.**

ВРЯ́ДНИК *див.* **уря́дник.**

ВРЯ́ДНИЦЬКИЙ *див.* **уря́дницький.**

ВРЯДУВА́ННЯ *див.* **урядува́ння.**

ВРЯДУВА́ТИ *див.* **урядува́ти.**

ВРЯТО́ВАНИЙ *див.* **урято́ваний.**

ВРЯТО́ВУВАТИ *див.* **урято́вувати.**

ВРЯТО́ВУВАТИСЯ *див.* **урято́вуватися.**

ВРЯТУВА́ННЯ *див.* **урятува́ння.**

ВРЯТУВА́ТИ *див.* **урято́вувати.**

ВРЯТУВА́ТИСЯ *див.* **урято́вуватися.**

ВСА́ДЖЕНИЙ¹ (УСА́ДЖЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **всади́ти¹**. *Зоня.., вставши з постелі, притиснула чоло до невеликої шибки, що одна, мов дзеркальце, була кругло всаджена в стіні дрібної кухні* (О. Кобилянська); *Від залізобетонного низенького стовпчика-репера, всадженого в землю.., береш вісь каналу, ведеш і ведеш вперед і через кожні сто метрів виставляєш свою рябеньку віху* (О. Гончар); // **вса́джено,** *безос. пред. Самого Крупецького збезчещено, всаджено до льоху монастирського* (М. Грушевський); *Шкода, шкода, стільки грошей всаджено для торування стежки, й тепер виходить, що вигідніше було цими грішми розпалити камін?* (М. Білкун).

ВСА́ДЖЕНИЙ² *див.* **уса́джений¹.**

ВСА́ДЖУВАТИ¹ (УСА́ДЖУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВСАДИ́ТИ (УСАДИ́ТИ),** всаджу́, вса́диш *і розм.* **ВСАДОВИ́ТИ (УСАДОВИ́ТИ),** овлю́, о́виш, *док., кого, що.* 1. Уміщати, саджати в середину чого-небудь (звичайно про живі істоти). *Баба вловила, в міх усадила, деркачем била* (Номис); — *У клітку золоту Всаджу тебе* [пташку] *я сам І все, чого захочеш, Тобі я радо дам!* (І. Франко); — *Мене сьогодні бив Ціпенюк, а я хочу його до суду завдати. Біда, що нема знаків та не буде йому нічого, а я його мушу до арешту всадити* (Л. Мартович); *Мене штовхали то сюди, то туди, мене всадовили в танк* (П. Загребельний).

2. Устромляти якийсь предмет у що-небудь. *Хотіла* [Софія] *вже йти, але вернулася.., дістала оздобний .. гребінець і всадила собі у волосся* (Леся Українка); — *Всади увечері шпильку з ниткою в її* [Калинки] *сукно. Вранці вона .. подасться з хати, а нитка тебе й виведе куди треба* (Ю. Винничук); // Із силою встромляти холодну зброю в кого-, щонебудь. *Еней .. В Мезентія всадив палаш* (І. Котляревський); *Пані Баличина мовчки вихопила запоясник і всадила в спину Кособудського* (З. Тулуб); // *розм.* Ударяти когось чим-небудь з усієї сили. *Зо всього маху всадила* [Христя] *кулака в Тимофієву спину, що аж по хатах загуло* (Панас Мирний); — *Він оглянувся, кажу, та й витягнув мене з гурту. Тут потряс мною з цілої сили, а відтак як всадить мені кулаком межи очі!* (О. Кобилянська); // *розм.* Влучати в що-небудь (про кулю, шріт). *Раз на вовка хука дав; удруге схибив; за третім разом заряд у пеньок всадив* (Панас Мирний); *Вона всадила під лівий край каменя ще дві кулі* (В. Кучер).

3. *перен., розм., рідко.* Те саме, що **вга́чувати¹**. *Крейгер всадив* [у скуповування акцій] *уже всі свої гроші* (Ю. Смолич).

◊ **Встроми́ти (да́ти, всади́ти** *і т. ін.)* **ніж (ножа́) в спи́ну** *(рідше* **в се́рце)** *див.* **встромля́ти.**

ВСА́ДЖУВАТИ² *див.* **уса́джувати¹.**

ВСА́ДЖУВАТИСЯ¹ (УСА́ДЖУВАТИСЯ), ується, *недок.* Пас. до **вса́джувати¹** 2. *У стародавню зброю, виготовленої з дерева, в головку палиці для збільшення сили удару всаджували осколки каменя* (з наук.-попул. літ.).

ВСА́ДЖУВАТИСЯ² *див.* **уса́джуватися¹.**

ВСАДИ́ТИ¹ *див.* **вса́джувати¹.**

ВСАДИ́ТИ² *див.* **уса́джувати¹.**

ВСАДИ́ТИСЯ[1] *див.* **вса́джуватися**[1].
ВСАДИ́ТИСЯ[2] *див.* **уса́джуватися**[1].
ВСАДОВИ́ТИ[1] *див.* **вса́джувати**[1].
ВСАДОВИ́ТИ[2] *див.* **уса́джувати**[1].
ВСАДОВИ́ТИСЯ[1] *див.* **вса́джуватися**[1].
ВСАДОВИ́ТИСЯ[2] *див.* **уса́джуватися**[1].
ВСАДО́ВЛЮВАТИ *див.* **уса́джувати.**
ВСВЕРДЛИ́ТИ *див.* **всве́рдлювати.**
ВСВЕРДЛИ́ТИСЯ *див.* **всве́рдлюватися.**

ВСВЕ́РДЛЮВАТИ (УСВЕ́РДЛЮВАТИ), юю, юєш, *недок.*, **ВСВЕРДЛИ́ТИ (УСВЕРДЛИ́ТИ),** всвердлю́, всвердли́ш, *док., що.* Свердлячи, заглиблювати інструмент, стрижень і т. ін. в середину чого-небудь. *Усі знають, що всвердлювати гвинт значно легше, ніж забивати* (з Інтернету); * Образно. *Ступач підвів важку настороженість зіниць і почав її всвердлювати в Бондаренка* (М. Стельмах).

ВСВЕ́РДЛЮВАТИСЯ (УСВЕ́РДЛЮВАТИСЯ), ююся, юєшся, *недок.*, **ВСВЕРДЛИ́ТИСЯ (УСВЕРДЛИ́ТИСЯ),** всвердлю́ся, всве́рдлишся, *док.* Свердлячи, заглиблюватися свердлом у середину чого-небудь. *Десь 1909 року стали писати в газетах, що вигадано гвинт, який всвердлюється в повітря, а трохи згодом повідомили, що такий гвинт, чи пропелер, доданий до видовженої повітряної кулі, створив за кордоном дирижабль* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Образ загибелі поета повільно всвердлювався в його мозок і не давав йому спокою* (П. Тичина); *Похмурим, гострим поглядом з-під стріхатих брів він усвердлився в обличчя юнака* (Ю. Смолич); *Танк погримує траками, жерло гармати похмуро всвердлюється в сонячне бузкове повітря* (Є. Гуцало).

ВСЕ[1] *див.* **весь**[1].

ВСЕ[2] **(УСЕ́),** *присл., розм.* 1. Постійно, завжди. *Буряк .. на дорозі не росте, а все в огороді* (Номис); [М а в к а:] *Мені здається, що жила я завжди...* [Л у к а ш:] *І все така була, як оттепер?* (Леся Українка); // Досить довго. *Вона все ходить, з уст ні пари* (Т. Шевченко); *Загін усе йшов і йшов, ішов і йшов, і не було краю лісові* (Ю. Яновський).

2. Скрізь, усюди. *Стояв у неї на городі В кострі на зиму очерет; Хоть се не по царській породі, Та де ж взять дров, коли все степ* (І. Котляревський); *Тут* [у робітничому виселку] .. *будиночки все нові і кінотеатр модерний* (О. Гончар).

3. До цього часу, до сих пір; досі, і досі. *Вже й вулиця розлетілась, як і злетілась, а дівчина все не виходила* (І. Нечуй-Левицький); — *Усе чикаєтесь, чикаєтесь з водокачкою, поки морози не вдарять!* — *сердито глянувши на незакінчену водокачку, пробурчав Большаков* (Б. Антоненко-Давидович); *Скажи мені, Дніпре, які вітрові ї Все кличуть тебе крізь степи та гаї?* (М. Вінграновський).

4. *у знач. спол.* Уживається звичайно разом з "а", "та" в значенні в с е - т а к и. *Латин сей, хоть не дуже близько, А все Олимпським був рідня* (І. Котляревський); *Ну що ж, сьогодні я вже не засну. Та все ж спасибі, милі пташенята, За те, що пісню щастя голосну В досвітню пору чує моя хата* (Л. Дмитерко).

5. *у знач. підсил. част.* У сполученні з порівняльним ступенем прикметників і прислівників указує на поступове збільшення вияву дії, якості і т. ін. *Чим більше він* [городничий] *наливався супом, тим дальше все блíднішав та білішав* (Панас Мирний); *Птиця спускалась усе нижче та нижче* (І. Нечуй-Левицький); *Осінь танула, як воскова свічка, ставала все прозорішою й легшою* (М. Коцюбинський); *Все ближче пісня* (П. Тичина).

◊ **Усé смішки** *див.* **смішки.**

ВСЕ... (УСЕ...). Перша частина складних слів, що вказує на: 1) всеосяжність, повноту певної дії, вираженої другою частиною слова, напр.: в с е о х о́ п л ю в а л ь н и й (у с е о х о́ п л ю в а л ь н и й), в с е п о г л и н а́ л ь н і с т ь (у с е п о г л и н а́ л ь н і с т ь), в с е т в о́ р ч о (у с е т в о́ р ч о); 2) повноту обсягу, об'єму предмета чи явища, означуваного цим словом, напр.: в с е л ю́ д н і с т ь (у с е л ю́ д н і с т ь), в с е п л а н е т а́ р н і с т ь (у с е п л а н е т а́ р н і с т ь), в с е п о г о́ д н о (у с е п о г о́ д н о), в с е с е з о́ н н о (у с е с е з о́ н н о); 3) повноту якості, вираженої другою частиною слова, напр.: в с е с и́ л ь н и й (у с е с и́ л ь н и й), в с е м о г у́ т н і й (у с е м о г у́ т н і й).

ВСЕБІЛОРУ́СЬКИЙ (УСЕБІЛОРУ́СЬКИЙ), а, е. Стос. до всієї Білорусі. *Перша всебілоруська конференція архівних робітників відбулася у 1924 році* (з наук.-попул. літ.); *Президент ініціював всебілоруську кампанію зі взяття банками шефства над сільськогосподарськими підприємствами* (із журн.); *Скликаний з ініціативи представників творчої інтелігенції Всебілоруський з'їзд одноголосно ухвалив Акт незалежності Білорусі* (з газ.).

ВСЕБІ́ЧНИЙ (УСЕБІ́ЧНИЙ), а, е. Який охоплює, розглядає що-небудь з усіх боків; всесторонній. *І ось наш шановний професор погодився прибути до нас, перевести глибоке, точне та всебічне дослідження* (М. Івченко); — *Замість всебічної серйозної характеристики тої особи, що нас цікавить, ви пишете пустопорожні трафарети* (Б. Антоненко-Давидович); — *І не забувайте, що в нас тепер комп'ютерна, космічна ера, що в нас усебічна перебудова* (О. Бердник).

ВСЕБІ́ЧНІСТЬ (УСЕБІ́ЧНІСТЬ), ності, *ж.* Абстр. ім. до **всебічний.** — *Ні про яку докладність і всебічність не може бути й мови. Я пристаю на те, щоб показати — тільки показати, а зовсім не "знайомити" — деякі ділянки моєї роботи* (Ю. Смолич); — *Я підтримую честь, всебічність вашої доби* (В. Підмогильний); *Складне життя у всій його всебічності* (Л. Костенко).

ВСЕБІ́ЧНО (УСЕБІ́ЧНО). Присл. до **всебічний.** *Широко розкинувши ноги й забувши про все на світі, малий всебічно досліджував материн подарунок* (Б. Антоненко-Давидович); — *І ви хочете, щоб такі проекти та було розглянуто й вивчено (а їх треба серйозно й всебічно вивчити) за якихось два тижні?* (М. Куліш); *Семен Григорович звик кожну річ і кожне явище оцінювати всебічно, з усіх поглядів* (Л. Дмитерко).

ВСЕБЛАГИ́Й (УСЕБЛАГИ́Й), а, е. 1. Благий, добрий, лагідний до всіх. *Все на світі має своє місце і свою функцію, не виключаючи самого Господа Бога. Функція Бога — бути всемогутнім, усезнаючим, усеблагим* (В. Винниченко); *Невже всеблагий Бог може бути гірший від людей?* (О. Бердник); *І прибуває тоді до тебе воєвода чи тіун і доповідає, що Харько з Вовчої Пущі, який має число таке й отаке, лихословив про всеблагого князя нашого* (П. Загребельний).

2. *у знач. ім.* **Всеблаги́й,** го́го, *ч.* *(з великої літери).* У християнстві — одне з найменувань Бога. *Трудящим людям, Всеблагий, На їх окраденій землі Свою ти силу низпошли!* (Т. Шевченко); *Даруй, Всеблагий, благаю Тебе, даруй мені милосердя* (І. Драч).

ВСЕБЛА́ГІСТЬ (УСЕБЛА́ГІСТЬ), гості, *ж.* Властивість за знач. **всеблаги́й** 1. *Тоді подумай: чи може всеблагість і любов творити світ, в якому знемагають міріади тварин і людей, поїдають одне одного і умножають з дня в день океан зла і муки?* (О. Бердник); *Маючи християнську свідомість, Шевченко, безумовно, визнавав могутність і всеблагість Бога* (із журн.).

ВСЕВИДЮ́ЧИЙ *див.* **всевидю́щий.**

ВСЕВИДЮ́ЩИЙ (УСЕВИДЮ́ЩИЙ), *рідше* **ВСЕВИДЮ́ЧИЙ (УСЕВИДЮ́ЧИЙ), ВСЕВИ́ДЯЩИЙ (УСЕВИ́ДЯЩИЙ), ВСЕВИ́ДЯЧИЙ (УСЕВИ́ДЯЧИЙ),** а, е. Який здатний усе бачити, помічати; пильний. [С і н о н:] *Я сирота, без матері, без батька, — признатись мушу, ти ж бо* [Кассандра] *всевидюща* (Леся Українка); *Хотів зупинити брата всевидючий титан Прометей, та було пізно* (О. Бердник); *Я наче вперше стрінувся з весною — Стара церковця, цвинтар, солов'ї, — Хоч, може, тут не дивляться за мною Усевидющі недруги мої* (І. Гнатюк).

◊ **Всевидюще (всеви́дяче, видю́че** *і т. ін.)* **óко** *див.* **óко**[1].

ВСЕВИ́ДЯЧИЙ *див.* **всевидю́щий.**

ВСЕВИ́ДЯЩИЙ *див.* **всевидю́щий.**

ВСЕВИ́ШНІЙ (УСЕВИ́ШНІЙ), нього, *ч. (з великої літери).* У християнстві — одне з найменувань Бога. *Принось Богові в жертву подяку і виконуй свої обітниці Всевишньому* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Благословляй-хвали Всевишнього й за те, Що не мовчиш один між стадом без'язиким* (П. Куліш); *Собаки .. так люто кинулися назустріч, що Смолякові залишилося тільки одне: упасти мерщій в очерет і здатися на ласку Всевишнього* (П. Козланюк); *Усевишній не може приймати дарунки, тому що Він Сам є власник і джерело всього сущого* (з рел.-церк. літ.).

ВСЕВЛА́ДДЯ (УСЕВЛА́ДДЯ), я, *с.* Необмежена влада. *Страх перед султанським всевладдям тримає в покорі всіх — од великого візира до спахіїв* (П. Загребельний); *На жаль, політики .. хворі якщо не на всевладдя, то на прагнення всевладдя, яке позбавляє їх відповідальності* (Є. Гуцало); // Всеохопність, домінування чого-небудь. *Отже, ти пливеш. Навкруги — всевладдя води, царство спеки* (Ю. Бедзик); *Життєвий світ старшого школяра характеризується виразною індивідуальною активністю, темою всевладдя часу й захоплення сьогоденням разом із дедалі чіткішою орієнтацією на майбутнє* (з навч. літ.).

ВСЕВЛА́ДНИЙ (УСЕВЛА́ДНИЙ), а, е. 1. Який має необмежену владу; повновладний. *Буду славити вчинки великі всевладного Господа, згадаю про правду Твою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Наполеон, піднісши ліву руку, легко летів вперед мимо своїх полків, гордовитий і всевладний, як новий бог на землі* (П. Кочура); *А там, де жив всевладний Єремія, .. щербатий мур чорніє на горі* (Л. Костенко).

2. *перен.* Який виділяється з-поміж усього іншого, підкоряє собі все інше; дуже сильний. *Безмежний світ — і скільки голосів, Думок, дерзань і почувань гарячих! Який всевладний порив охопив Німих ще вчора, вчора ще незрячих!* (М. Рильський); *Закон життя був всевладний..! люди не хотіли думати про війну* (Н. Рибак); *Рух, енергія, швидкість — вони тут* [на дорогах] *всевладні* (О. Гончар).

ВСЕВЛА́ДНІСТЬ (УСЕВЛА́ДНІСТЬ), ності, *ж.* Абстр. ім. до **всевла́дний.** *За одне лише літо вони* [пишні покої] *з'явилися, підкреслюючи незаперечну всевладність канцлера* (Іван Ле); *Зберіг він дещо із своєї колишньої всевладності, і до нього часто з'являлися вдови чи зубожілі в пошуках протекції — такі прохачі майже не лишалися без допомоги* (Валерій Шевчук); *Уже з перших слів і вчинків біля шинку виявлялися основні риси Цокуля Саксаганського у п'єсі "Наймичка": непохитна віра у всевладність грошей та у свої сили* (з наук.-попул. літ.).

ВСЕВЛА́ДНО (УСЕВЛА́ДНО). Присл. до **всевла́дний.** *— Я чую в собі проблиск якоїсь сили, та що з того! Її заціцькає та груба сила, що панує довкола мене всевладно* (О. Кобилянська); *В цім потоці голосів відчулось Іванові Семеновичу відважне змагання людини з силою фатуму, що так непереможно і всевладно панує тут серед природи* (М. Івченко); *У хаті було темно і тихо, передранковий сон всевладно панував у хаті* (Д. Бедзик).

ВСЕВОБУ́Ч, у, *ч., іст.* Загальне військове навчання громадян СРСР. *Не без впливу Л. Троцького 22 квітня 1918 р. Центральний виконавчий комітет приймає декрет про загальне обов'язкове військове навчання громадян (всевобуч)* (з наук. літ.); // Управління з проведення загального військового навчання. *Після встановлення на Житомирщині Радянської влади керівники губернського відділу всевобучу зобов'язували відкривати на місцях військово-спортивні клуби і гуртки* (з наук.-попул. літ.).

ВСЕДЕРЖИ́ТЕЛЬ (УСЕДЕРЖИ́ТЕЛЬ), я, *ч. (з великої літери).* У християнстві — одне з найменувань Бога. *Я Альфа й Омега, — говорить Господь, Бог, Той, Хто є, і Хто був, і Хто має прийти, Вседержитель!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Ким же ще, як не Вседержителем небесним, творцем видимого й невидимого, Ним же все живе, дихає і має життя?!* (О. Бердник); *Кожний народ — це дар Божий. І хто посягне на цю істину, підлягає не тільки суду мирському, а й покарі Вседержителя* (Б. Олійник).

ВСЕДОЗВО́ЛЕНИЙ (УСЕДОЗВО́ЛЕНИЙ), а, е. Для якого відсутні заборони, обмеження, стримувальні начала. *Вседозволений модернізм сьогодні увійшов у сферу таємничості, тому не існує сьогодні тайни любові, смерті* (із журн.); *Є природне суперництво між самодостатніми державами, а є натуральний, безкарний, уседозволений гніт* (з газ.); *Демагогією й вседозволеною демократією справжньої держави не збудувати* (з газ.).

ВСЕДОЗВО́ЛЕНІСТЬ (УСЕДОЗВО́ЛЕНІСТЬ), ності, *ж.* Абстр. ім. до **вседозво́лений.** *Домінація англійської мови, споживацької, низькопробної, посмітюшної культури, розповсюдження брутальної вседозволеності під прикриттям демократії викликають тривогу і протести мислячих європейців* (Д. Павличко); — *Невже в нашій душі живе такий мізерний звір? Захопившись модою, комфортом, .. вседозволеністю, він нахабніє й починає диктувати душі, серцю...* (О. Бердник); *В моїх текстах абсолютно нічого не було змінено. От як далеко ми вже на той момент зайшли у нашій демократичній вседозволеності!* (Ю. Андрухович).

ВСЕЄВРОПЕ́ЙСЬКИЙ (УСЕЄВРОПЕ́ЙСЬКИЙ), а, е. Який об'єднує, охоплює всі європейські країни; загальноєвропейський. *Журнал, як більшість суто академічних німецьких видань, розрахованих на всеєвропейську аудиторію, мав назву з неодмінним "фюр": "Цейтшріфт фюр..."* (П. Загребельний); *Національна екологічна мережа має включати елементи Всеєвропейської екологічної мережі та сприяти збалансованому й невиснажливому викорис-*

танню біологічних ресурсів (з наук. літ.); *Команда старанно готується, щоб вийти у всеєвропейський фінал* (з газ.).

ВСЕЄ́ДНІСТЬ (УСЕЄ́ДНІСТЬ), ності, *ж.* Поєднання всіх, усього в чомусь, комусь. *Ви линете далі над сніговими горами, .. ви пірнаєте у прірви океану, .. ви в ураганах піску підноситеся знову у високості. І все це ви, ви якась всеєдність, ви щось всеосяжне, неперевершене, нездоланне* (В. Підмогильний); *Ідея всеєдності була представлена в багатьох філософських концепціях, починаючи з давньогрецької натурфілософії* (з наук.-попул. літ.).

△ **Філосо́фія всеє́дності** *див.* **філосо́фія.**

ВСЕЗАГА́ЛЬНИЙ (УСЕЗАГА́ЛЬНИЙ), а, е. Який поширюється на всіх. *Одна з них* [кімнат] *була їдальнею, дитячою, будуаром дружини, друга — його ательє або робітнею, як він висловлювався, куди потрапити можна було, тільки пройшовши через першу всезагальну кімнату* (В. Підмогильний); *Не переводячи віддиху, зціпивши зуби, в якомусь всезагальному заціпенінні вони мчали од вагона до свого барака, де можна було впасти на нари й проспати до ранку* (П. Загребельний).

ВСЕЗАГА́ЛЬНІСТЬ (УСЕЗАГА́ЛЬНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всезага́льний.** *Звернувшись до світового та вітчизняного досвіду розвитку соціального інституту освіти, ми проаналізували такі його ознаки, як всезагальність, безперервність, єдність навчальної та виховної роботи та ін.* (з наук. літ.); *Праву властива всезагальність, яка означає обов'язковість виконання правових настанов для всіх, незалежно від кола осіб, часу та місця* (з наук. літ.).

ВСЕЗНА́ВЕЦЬ (УСЕЗНА́ВЕЦЬ), вця, *ч.* Той, хто все знає. — *Цього я не сказала би, — закинула молода жінка, — але тепер всі такі всезнавці* (О. Кобилянська); [П р о в і с н и к:] *Що зволите?* [Х а р м і а н а:] *Це він? Це ти — всезнавець?* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

ВСЕЗНА́ЙКА (УСЕЗНА́ЙКА), и, *ч. і ж., ірон.* Те саме, що **всезна́йко.** — *А ми ось тебе проекзаменуємо, всезнайку...* (О. Гончар); *Ще не скінчилася б баталія, а вже горлали б наші всезнайки, що гетьман винуватий, що його скинути треба* (Б. Лепкий).

ВСЕЗНА́ЙКО (УСЕЗНА́ЙКО), а, *ч., ірон.* Про людину, яка вважає себе знавцем усього, вдає, що добре обізнана з усім. *Незважаючи на ті ноги, які, бувши стулені разом, справді скидалися на клешню, Павло Якович був досить жвавий, всюдисущий і всезнайко* (Б. Антоненко-Давидович); — *Чого ж ви у мене питаєте, хіба я всезнайко?* (М. Чабанівський).

ВСЕЗНА́ЙСТВО (УСЕЗНА́ЙСТВО), а, *с., ірон.* Те саме, що **всезна́ння.** *Дід Северин начебто вихвалявся своїм всезнайством* (Н. Рибак); *В нашій області залишився один хірург, який оперує майже все, та один невропатолог, якого виїдають за всезнайство і не можуть виїсти колеги* (Ю. Мушкетик); *Крейдяний пил білітиме в шпаринах підлоги біля дошки, безсоромне, рукасте всезнайство відмінників, ляклива тиша, розгубленість відкритого уроку* (Є. Пашковський); // *ірон.* Властивість, манера поведінки людини, яка вважає себе знавцем усього. *Одразу не сподобався молодий агроном .. своїм всезнайством і верхоглядством* (О. Бердник).

ВСЕЗНАННЯ́ (УСЕЗНАННЯ́), я́, *с.* Знання всього, певна обізнаність в усьому. *Цікаво подивитись на обстанову, в якій мешкають професори, — загадкові люди, що читають лекції, володіють таємницями знання, провадять іспити, підписують курсисткам матрикули, пробігають по коридорах, не люди, а символи всезнання* (В. Домонтович); *Вже багато років лякала Роксолану її здатність всезнання, мало не ясновидіння* (П. Загребельний).

ВСЕЗНА́ЮЧИЙ (УСЕЗНА́ЮЧИЙ), а, е. Який усе знає, обізнаний в усьому. *Всезнаючий Юрчик каже, що се пани тут колись серебра* [срібла] *шукали* (Г. Хоткевич); — *Сьогодні вдосвіта, — промовив усезнаючий хлопчина, — рівень води усе ще підвищувався* (М. Трублаїні); — *Довго тут будеш, князю? — Не знаю. Бог знає всевидячий і всезнаючий* (П. Загребельний).

ВСЕЗРОСТА́ЮЧИЙ (УСЕЗРОСТА́ЮЧИЙ), а, е. Який постійно зростає. *Розгорнув* [хлопчина] *газету й почав читати: "Теперішня ситуація, в якій проходить підготовка до п'ятнадцятого з'їзду нашої партії, характерна всезростаючими труднощами міжнародного становища, яке ставить нашу державу і увесь світовий пролетаріат під загрозу війни"* (М. Циба); *Геофізичні дослідження у всезростаючих обсягах почали застосовувати з кінця 1940-х років* (з наук. літ.); *На тлі всезростаючих труднощів у радянській економіці причини для невдоволення були практично в усіх групах населення* (з наук.-попул літ.).

ВСЕІМПЕ́РСЬКИЙ (УСЕІМПЕ́РСЬКИЙ), а, е. Стос. до всієї імперії. *В умовах боротьби за утвердження догматів християнської релігії в 325 р. в м. Нікея був скликаний всеімперський з'їзд представників християнської церкви — Перший Вселенський Собор* (з наук. літ.); *Визначено основні етапи історії цукрової промисловості в Україні XIX ст. як головного центру цукроваріння всеімперського значення* (з наук. літ.).

ВСЕЇ́ДНИЙ (УСЕЇ́ДНИЙ), а, е. 1. Який живиться різноманітною їжею. *За характером живлення більшість бокоплавів є всеїдними, чимало хижаків, які поїдають медуз і дрібних рачків* (з наук. літ.); *Грак — птах всеїдний і живиться як тваринним, так і рослинним кормом* (з навч. літ.); *Борсук — усеїдний звір: і корінці, і бульби, і жаби, і миші — все йому годиться* (із журн.).

2. *перен.* Який захоплюється, цікавиться всім без розбору. *І справді всі Куцорукі були якщо й не дуже мудрими-розумними, то беручкими до роботи, впертими, грамотними. А ще — дуже самолюбивими, самозакоханими, всеїдними і, сказати б відверто, неприховано підлими* (О. Тесленко); — *Немає улюблених звуків, тембрів, тональності. Я все люблю, я всеїдна* (з газ.).

ВСЕЙ (УСЕ́Й), всього́, *займ. означ., діал.* Весь *(див.* **весь**[1]*). У двері хтось застукав несміливо, .. й увійшов, чи не всей укритий снігом, малий Нестор* (О. Кобилянська).

ВСЕКРИ́МСЬКИЙ (УСЕКРИ́МСЬКИЙ), а, е. Стос. до всього Криму. *Всекримський конкурс учнівської та студентської творчості проводиться з метою сприяння глибшому ознайомленню молоді зі спадщиною великої української поетеси Лесі Українки* (із журн.); *Публікуючи листа голови Всекримського руху на захист прав і свобод людини, газета "День" пропонує читачам услід за дискусією про олігархію включитися в дискусію про бюрократію* (з газ.); *Близько тисячі кримських татар беруть участь у всекримському суботнику на місці колишнього стихійного міського ринку в Бахчисараї* (з газ.).

ВСЕ́ЛЕНИЙ (УСЕ́ЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **всели́ти.** *Судак, недавно вселений в Іссик-Куль, охоче харчується і сірим гольцем, що у великій кількості зустрічається уздовж*

берегів і в річках, що впадають в озеро (з наук.-попул. літ.); // **все́лено,** *безос. пред. У випадку подальшого перешкоджання боржником проживанню (перебуванню) стягувача у приміщенні, в яке його вселено, стягувач має право звернутися до державного виконавця з заявою про відновлення виконавчого провадження* (з мови документів).

ВСЕ́ЛЕННЯ (УСЕ́ЛЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **всели́ти** і **всели́тися.** *Там переважно мешкали російськомовні, якісь офіцери з родинами, генерали, всяке начальство — ті, для яких ми і через півстоліття після їхнього вселення залишалися "мєстнимі"* (Ю. Андрухович); *Ордер є підставою для вселення в отримане за обміном житлове приміщення* (з мови документів); *На жовтень — листопад заплановано вселення водних живих ресурсів у водосховища Дніпровського каскаду та басейн Азовського моря* (з Інтернету).

ВСЕЛЕ́НСЬКИЙ (УСЕЛЕ́НСЬКИЙ), а, е. 1. Те саме, що **загальноцерко́вний.** *Основою канонічного права кожної православної церкви, крім Святого Письма, служать апостольські правила, постанови семи вселенських та десяти крайових соборів, а також правила святих отців* (з наук. літ.); *У православ'ї існує традиційний поділ соборів на вселенські, помісні й архієрейські* (з навч. літ.).

2. Всеохопний, загальний, всесвітній. *В чомусь я відступаю від отого вселенського правила — любити всіх однаково й страждати за всіх однаково* (Ю. Мушкетик); *Важкі обвали літ і пам'яті провали. Але ж і дні настали — оцей вселенський гніт* (В. Стус); *Чи знайдеться бодай один відчайдух, який кине виклик уселенському смутку, занепаду* (В. Яворівський); *Ідея тоталітаризму розглядається як проблема вселенського зла в одній із його найбільш характерних форм* (з наук. літ.).

ВСЕЛЕ́НСЬКІСТЬ (УСЕЛЕ́НСЬКІСТЬ), кості, *ж.* Властивість за знач. **вселе́нський.** *Збільшення вселенськості, спаяності всіх людських суспільств безупинно росте* (із журн.); *Прихід Бога на землю, вселенськість Його любові вимагають від нас усіх оновити в наших серцях почуття істинного братерства з усіма* (з газ.).

ВСЕЛИ́ТИ *див.* **вселя́ти.**

ВСЕЛИ́ТИСЯ *див.* **вселя́тися.**

ВСЕЛЮ́ДНИЙ (УСЕЛЮ́ДНИЙ), а, е. Який поширюється на всіх людей. *Якби не глибина вселюдного страждання, Космічну глибину космічного сіяння Не можна було б вимірять нічим!* (М. Вінграновський); // Багатолюдний. *На червоних дошках два трупи лежать .. Навіть червоною китайкою не покрили. Лежать на позорище вселюдне* (Б. Лепкий); *Чорніє повітря... Гойдається небо, П'єроси на яблуках вітер заблудний... Мій світе зелений, мій світе вселюдний! Всі думи-турботи від тебе й до тебе!* (М. Вінграновський).

ВСЕЛЮ́ДНО (УСЕЛЮ́ДНО). Присл. до **вселю́дний.** *Оповістити себе вселюдно вашою полюбовницею я не хочу* (І. Нечуй-Левицький); *Мають знамена і б'ється юнацтво, Крові потоки ллючи... Сміло з повіток плуги витягайте, Куйте вселюдно мечі!* (О. Олесь); *Отож скажу відкрито і вселюдно. Буває всяко, доля — не черінь. Любов — це, люди, діло неосудне. По всі віки. Во вік віків. Амінь.* (Л. Костенко); *В Олени Теліги було якесь велике відчуття жіночої величності, якоїсь емансипації, що вселюдно формувала свій власний духовний світ* (із журн.).

ВСЕЛЮ́ДСЬКИЙ (УСЕЛЮ́ДСЬКИЙ), а, е. Стос. до всього людства; загальнолюдський. *За мир у світі всьому — Це значить: проти тих, Хто в горі вселюдському Прибутків жде нових* (М. Рильський); *Іде вселюдський суд над ворогами миру. На трибуну цього суду з словами гніву, з вимогою миру виходжу і я* (О. Довженко); *— Треба уже виходити на шлях вселюдський. Прадіди ним ходили, і нам не личить плентатися по манівцях* (Валерій Шевчук).

ВСЕЛЮ́ДСЬКІСТЬ (УСЕЛЮ́ДСЬКІСТЬ), кості, *ж.* Властивість за знач. **вселю́дський.** *Повстануть народи, принесуть на вівтар вселюдськості скарби своєї душі* (І. Пільгук); *Вселюдськість не має нічого спільного з інтернаціоналізмом, вселюдськість є вищою повнотою всього національного* (із журн.).

ВСЕЛЯ́ННЯ (УСЕЛЯ́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вселя́ти** і **вселя́тися.** *Вселяння дитині почуття, що його люблять і про нього піклуються, не залежить ні від часу, що приділяють дітям батьки, ні від того, виховується дитина вдома чи перебуває в дитячому садку* (з наук.-попул. літ.); *Світоглядна розмитість меж між давніми образами надприродного й реальними речами породжувала уявлення про вселяння духів (демонів) у рослини, води, озера, колодязі* (з наук. літ.).

ВСЕЛЯ́ТИ (УСЕЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, *недок.,* **ВСЕЛИ́ТИ (УСЕЛИ́ТИ),** вселю́, все́лиш, *док., кого.* 1. *куди і без дод., у що.* Поміщати для проживання куди-небудь, до кого-небудь; поселяти. *І от тепер, щоб когось уселити в тій хибарці, старого вчителя викидають з посади, з кімнати і т. д.* (Остап Вишня); *— Вселяти людей без речей. Навіщо це?* (О. Копиленко); [С е р е д а:] *А що, коли б нам Людмилу Іванівну вселити в один з наших нових будинків?* (С. Голованівський).

2. *що, кому і в кого, перен.* Викликати певні почуття, навівати, збуджувати думки. *Неймовірні чутки розколихують тіні людей, вселяють їм крихти надій повернутись на Україну чи хоча б щось правдиве почути про неї* (М. Стельмах); *Пишна будівля здалась мені ще неприступнішою. Од неї віяло суворою стриманістю, яка не вселяла довір'я* (Р. Андріяшик); *Нічого для себе святішого не бачив Т. Шевченко, як підняти гучним закликом народ з землі, вселити в його серце віру в перемогу* (з навч. літ.).

ВСЕЛЯ́ТИСЯ (УСЕЛЯ́ТИСЯ), я́юся, я́єшся, *недок.,* **ВСЕЛИ́ТИСЯ (УСЕЛИ́ТИСЯ),** вселю́ся, все́лишся, *док.* 1. *куди і без дод., у що.* Займати місце для проживання; поселятися. *Біля будинку була метушня: вселялися нові мешканці* (О. Донченко); *Ізийду* [піду] *у пустиню і уселюся у горах Араратських* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Давай* [стара пані] *мене лаяти. Ще нахвалялась і бити. А ми .. того не дознавали од неї, поки не вселилась панночка* (Марко Вовчок).

2. *у кого, у кому, перен.* Опановувати кого-небудь (про почуття, думки і т. ін.). *І вселявся в Юхима острах* (Іван Ле); *В цю мить він утратив решту сподівань, що знайде Гізю, і з жалем відчув, як на місце терпкої туги вселяється в ньому чуже, не знане досі почуття спокою* (Р. Іваничук); *В глибинах свідомості творився образ Олюсі — її мрії, що вселилися в душу і все скорили* (В. Підмогильний).

◇ **Біс (злий дух) всели́вся (поссели́вся)** <*рідко* **Бісеня́та всели́лися**> *див.* **біс**[1].

ВСЕ́МЕРО (УСЕ́МЕРО), *присл.* 1. У сім разів (при порівнянні). *Як буде він* [злодій] *знайдений, всемеро він відшкодує, віддасть все майно свого дому!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Прошу всіх одягти окуляри, — запропонував він, — але добре запинайте сітку, щоб і найменший промінь*

світла не просочився під скло до очей: сила сонячного світла тут збільшена загалом рівно всемеро (Ю. Смолич).

2. На сім частин. *Шовкова червона краватка, зроблена за цікавою технологією (коли тканину складають усемеро), — яскраве довершення обраного стилю* (із журн.).

ВСЕМИ́ЛОСТИВИЙ (УСЕМИ́ЛОСТИВИЙ), а, е. 1. Який виявляє милість до всіх. *Я співчуваю твоєму горю, хай Аллах усемилостивий допоможе тобі!..* (В. Малик); *Всемилостивий Боже, Ісусе Христе! Приймаю тебе всім серцем, усіма помислами своїми й слізно прошу: заступись за нього, мого злюбного* [улюбленого] *мужа і князя* (Д. Міщенко); *Господи єдиний і всемилостивий! Хіба ти так далеко на небі, що не можеш змилостивитися над нашою дочкою?* (Є. Гуцало).

2. *у знач. ім.* **Всеми́лостивий,** вого, *ч. (з великої літери).* У християнстві — одне з найменувань Бога. *Всемилостивий угледів з неба, що він, Тарас, уник якоїсь дещиці з тих мук, яких йому призначено зазнати тут, і возроптав, ошуканий в своїх найкращих замірах...* (Василь Шевчук); *Якщо Ви, мій володарю, моє найвище райське дерево, бодай на крапелиночку зволите подумати або спитати про цю Вашу сиротину, знайте, що всі, крім неї, перебувають під шатром милості Всемилостивого* (П. Загребельний).

ВСЕМИ́ЛОСТИВІСТЬ (УСЕМИ́ЛОСТИВІСТЬ), вості, *ж.* Властивість за знач. **всеми́лостивий** 1. *Майбутні послушниці монастиря підтримуватимуть важкохворих, вселяючи віру у всемогутність і всемилостивість Господа* (з газ.).

ВСЕМИ́ЛОСТИВО (УСЕМИ́ЛОСТИВО). Присл. до **всеми́лостивий** 1. *Султан всемилостиво висловив згоду з одностайною думкою учених, і побоювання зникло із сердець* (П. Загребельний).

ВСЕМІ́РНИЙ (УСЕМІ́РНИЙ), а, е. Який здійснюється всілякими засобами, заходами; всебічний. *Практичні завдання технічного нормування праці полягають у забезпеченні економії робочого часу та всемірного підвищення ефективності його використання* (з наук. літ.); *У зовнішній політиці парламент, президент, уряд країни зосереджують зусилля на зміцненні зовнішньополітичних зв'язків, усемірному розвитку добросусідських відносин з найближчими сусідами* (з газ.); *Діяльність органів прокуратури спрямована на всемірне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку* (з Інтернету).

ВСЕМІ́РНО (УСЕМІ́РНО). Присл. до **всемі́рний.** *У 20–30-х роках XX ст. десятки тисяч волинян та поліщуків були вимушені емігрувати у Західну Європу та за океан, що, до речі, всемірно стимулювалося польською владою* (з публіц. літ.); *Фізкультурно-оздоровчі та спортивні заняття повинні всемірно сприяти залученню кожного учня до щоденних самостійних занять фізкультурою і спортом* (з навч. літ.); *Державні органи, а також службові особи зобов'язані всемірно враховувати пропозиції громадських організацій і громадян при здійсненні заходів з метою поліпшення використання і збереження житлового фонду* (з мови документів).

ВСЕМОГУ́ТНІЙ (УСЕМОГУ́ТНІЙ), я, є. 1. Те саме, що **всеси́льний.** *Народ хотів бачити своїх оборонців від спустошливих навал турків і татар саме такими — хоробрими, нездоланними, всемогутніми* (з легенди); *Двох парубків боявся у селі всемогутній Денис: Сергія і Тимка* (Григорій Тютюнник); *Жила* [Євпраксія] *тією всемогутньою силою життя, яка намножувалася в ній з кожним новим днем* (П. Загребельний).

2. *у знач. ім.* **Всемогу́тній,** нього, *ч. (з великої літери).* У християнстві – одне з найменувань Бога. *Проси ти від Бога, свойого* [свого] *Отця, і Він допоможе тобі, і проси Всемогутнього, і Він благословить тебе* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ти, що кров'ю записав заповіти Свої, Всемогутній, поверни це вино на кров Свою — чисту, омий і очисти ще раз нас грішних, що припадаємо до ніг Твоїх із молінням!* (В. Підмогильний).

ВСЕМОГУ́ТНІСТЬ (УСЕМОГУ́ТНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всемогу́тній;** всесильність. *І ніхто не загубиться через всесильність та всемогутність Його* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Нещасні Вірять у їх* [богів] *всемогутність* (М. Зеров); *Сашко Птаха .. наочно переконався у всемогутності механіки* (Ю. Смолич); *Він* [Ібрагім] *уже знав, що настав його кінець, але повірити в це було трудно: надто різкий був перехід від всемогутності до ув'язнення* (Р. Іваничук).

ВСЕМОГУ́ТНЬО (УСЕМОГУ́ТНЬО). Присл. до **всемогу́тній.** *От він* [Мертенс] *у цей момент гордо, велично, всемогутньо возсідає на троні біржової слави своєї* (В. Винниченко).

ВСЕМОГУ́ЧИЙ (УСЕМОГУ́ЧИЙ), а, е, *заст.* Те саме, що **всемогу́тній.** *В кедровій В новій палаті цар не спить, .. А мовчки долі всемогучий Дере порфіру на онучі* (Т. Шевченко); *На визволеній землі .. всемогучий труд почав загоювати страшні рани...* (В. Сосюра); *— Великий всемогучий Боже! Зглянься надо мною, пішли в мою хату хоч один промінчик своєї великої ласки ... — молиться стара* (У. Самчук); *Вода пінить, човен плине, Допливає середини, Страшні хвилі, страшні кручі .. Допоможи, Всемогучий!* (С. Руданський).

ВСЕМО́ЖНИЙ (УСЕМО́ЖНИЙ), а, е. Те саме, що **всемогу́тній** 1. *Як і всі підлітки, вважав* [Федько], *що його тато всеможний і здатний вершити більшу справу, ніж йому доручено* (Є. Доломан); *Дмитро поривався викликати "швидку", але Софія сказала: навіть всеможний педіатр їхнього міста, Сивокінь, не зарадить хворобі, треба перечекати* (В. Яворівський); *І в творчім захваті всеможний труд таїться, І творчий захват — в кожному труді* (М. Бажан).

ВСЕМО́ЖНІСТЬ (УСЕМО́ЖНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всемо́жний.** *Хочу, щоб ви збагнули всеможність людини, хочу, щоб ви прийняли в свою душу іскру вогню Прометея* (О. Бердник); *Трагедія Чорнобиля розвіяла міф про стабільність життя вселюдства й прогресу, неминуче зумовлювані урбанізацією, технологізацією, глобалізацією, всеможністю науки та ринкової економіки* (з наук.-попул. літ.); *Відчувається, що актор знає якусь приголомшливу таємницю творчості, яка дарує йому безоглядну всеможність* (із журн.).

ВСЕНАРО́ДНИЙ (УСЕНАРО́ДНИЙ), а, е. Який охоплює весь народ; загальнонародний. *Ви* [М. Лисенко] *строїли струни серця нашого на високий лад, — і тепер — чуєте всенародний акорд, що звучить на Вкраїні?!* (М. Коцюбинський); *Панас Карпович Саксаганський мав щастя здобути собі всенародне визнання* (М. Рильський); *Всім наділю посадковий матеріал, за півдарма роздаватиму — аби тільки більше було в нас садів, аби набувала наша справа всенародного розмаху* (О. Гончар); *Ось серед цієї базарної веремії бідові й неполохливі хлоп'ята .. загледіли сум'яття і зляканий подив ув очах учительки, звернених на цього чоловіка, що в час усенародного горя втратив людську подобу* (Григір Тютюнник).

ВСЕНАРО́ДНІСТЬ (УСЕНАРО́ДНІСТЬ), ності, *ж.* Абстр. ім. до **всенаро́дний.** *Всенародність партизанського*

руху дала можливість вести боротьбу всюди: в лісах та степовій місцевості, містах та селах (з навч. літ.); *Сьогодні — День працівників освіти. Про його всенародність говорити зайве, адже у кожної людини були свої вчителі й частина життя кожного з нас пов'язана зі школою* (з газ.); *Всенародність — ось головна мета фізкультурного руху* (з газ.).

ВСЕНАРО́ДНО (УСЕНАРО́ДНО). Присл. до **всенаро́дний.** *Уряд ухвалив широко, всенародно відзначити 125-ті роковини від дня народження великого Кобзаря* (М. Бажан); *Вранці Телемах наказує скликати ітакійських громадян на міську площу і всенародно вимагає на зборах, щоб женихи покинули його дім* (Борис Тен, перекл. з тв. Гомера).

ВСЕНІЧНИ́Й (УСЕНІЧНИ́Й), а, е. 1. Який триває всю ніч. *Тут билось живе страждання, живий усенічний страх* (Є. Пашковський); *Усенічною ця служба називається тому, що в давнину вона продовжувалася з пізнього вечора до світанку. Нині ж, зважаючи на неміч віруючих, її почали звершувати дещо раніше (17–18 година вечора)* (з рел.-церк. літ.).

2. *у знач. ім.* **всенічна́,** ної, *ж.* Те саме, що **всено́шна** *(див.* **всено́шний** 2). *Всенічна — це богослужіння, що здійснюється увечері напередодні неділі або тих свят, що особливо відзначаються (дванадесяті, великі та храмові церковні свята), яка об'єднує служби вечірню, утреню і першої години* (з рел.-церк. літ.).

ВСЕНО́ШНИЙ (УСЕНО́ШНИЙ), а, е, *ц.-с.* 1. Те саме, що **всенічни́й.** *Це скидалося на якусь гігантську всеношну службу під вічно-темним небом грудня, підсвіченим знизу вогняними кольорами багать* (О. Забужко); *Усім, хто ще ніколи не брав участі у всеношній службі та освяченні під час хресного ходу паски і дарів землі, раджу побувати на цих урочистих церковних дійствах* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **всено́шна,** ної, *ж.* Богослужіння православної церкви, яке здійснюється напередодні неділі та окремих свят. *В церкві вимітали й прибирали, готуючись .. правити всеношну* (С. Васильченко); *Світало. Мати і Федір Пилипович повернулись уже з всеношної, а Северко і малі ще спали* (А. Іщук); *Увечері перед всеношною пішли до церкви* (Василь Шевчук).

ВСЕ́НЬКИЙ (УСЕ́НЬКИЙ), а, е, *розм.* Весь, цілий. *І хата, і будинки всенькі Обшиті наново були* (С. Руданський); *Лягла і тільки тепер відчула, як дуже болять у неї ноги і ниє все тіло. Та й не дивно ж — усенький день ішла* (О. Донченко); *Геть-чисто всеньке село зібралося, молотить і віє, молотить і віє* (Є. Гуцало).

ВСЕО́БУЧ, у, *ч.* 1. *іст.* Загальне обов'язкове початкове навчання. *Уперше закони про загальний всеобуч були прийняті в окремих державах Німеччини (наприклад, у Веймарі, Гессені) ще в XVII столітті* (з наук. літ.).

2. Широка пропаганда основ якихось знань. *Правовий всеобуч — це єдина загальнодержавна система вивчення законодавства, яка охоплює усі верстви населення, усіх державних службовців* (із журн.); *Вважається за доцільне організувати своєрідний всеобуч для широких верств населення щодо захисту прав споживачів* (з газ.).

ВСЕОЗБРО́ЄННЯ (УСЕОЗБРО́ЄННЯ), я, *с.:* ◊ (1) **У всеозбро́єнні** — будучи повністю забезпеченим відповідними засобами; у повній готовності. *Вода тепер стала лютим ворогом будівників, і супроти неї рушили у всеозброєнні техніки* (С. Журахович); *Тоді ж дільничний .. зробив гіпсові відбитки тих слідів. Тепер він був у всеозброєнні* (І. Сочивець).

ВСЕОСЯ́ЖНИЙ (УСЕОСЯ́ЖНИЙ), а, е. Який охоплює все, включає в себе все. *В голові, в прекрасній, вільній голові низками, роями в щасливому захопленні линули всеосяжні думки* (В. Підмогильний); *Така всеосяжна, всепроникаюча весна ще ніколи не йшла над землею* (О. Гончар); *Кожна рибина почуває себе вільно тільки в своїй воді, й се виявилося всеосяжною істиною* (І. Білик).

ВСЕОСЯ́ЖНІСТЬ (УСЕОСЯ́ЖНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всеося́жний.** *Гордій побачив, що зачепив тітчину господарську всеосяжність за якусь незриму ниточку, схаменувся і перевернув на друге* (Т. Осьмачка); *Захоплювала сміливість і несподіваність у мисленні будівників гіпотез, а також .. всеосяжність, яка немовби одкривалася перед наукою* (Ю. Мушкетик); *Науковці налічують кілька десятків проблем, які за своєю всеосяжністю можна вважати глобальними* (з наук.-попул. літ.).

ВСЕОСЯ́ЖНО (УСЕОСЯ́ЖНО). Присл. до **всеося́жний.** *Інтелектуальні здобутки кожної нації найширше і всеосяжно акумулює вищий різновид національної мови — її літературна мова* (з наук. літ.); *Це перша праця, в якій усеосяжно і правдиво відтворено особистість Богдана Хмельницького* (з наук.-попул. літ.); *Аби закон був працездатним, його положення мають бути сформульовані конкретно і всеосяжно* (з газ.).

ВСЕОХО́ПЛЮВАЛЬНИЙ (УСЕОХО́ПЛЮВАЛЬНИЙ), а, е, *рідко.* Те саме, що **всеохо́пний.** *Україна і Європейський Союз завершили переговори з організації глибокої та всеохоплювальної зони вільної торгівлі* (з газ.).

ВСЕОХО́ПНИЙ (УСЕОХО́ПНИЙ), а, е. Який охоплює все або багато чого-небудь. *Юнака огорнула кромішня пітьма. Жодного звуку. Глуха всеохопна тиша* (О. Бердник); *Нині немає жодної технології порівняно з мобільним зв'язком, яка мала б всеохопний, широко розповсюджений вплив на щоденне життя населення* (з газ.).

ВСЕОХО́ПНІСТЬ (УСЕОХО́ПНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всеохо́пний.** *Ми хоч інколи задумуємося глибоко й серйозно над поняттям "вічності"? Таємнича всеохопність всіх мислимих часів і просторів, спресованих в якусь чаклунську одність, спільноту, котру ми безсилі висловити, уявити або описати математично* (О. Бердник); *Така всеохопність у підході до предмета аналізу дає можливість якомога повніше дослідити світогляд письменника, культурно-історичний та літературний контекст написання його творів* (з наук. літ.).

ВСЕОХО́ПНО (УСЕОХО́ПНО). Присл. до **всеохо́пний.** *Тема дисгармонії, конкретніше — тема страхіть революції та братовбивчої війни лунає у збірці Павла Тичини "Замість сонетів і октав" всеохопно* (з наук.-попул. літ.); *У чому полягає головна хвороба нашого часу? Можливо, в тому, що ми небезпечно далеко віддалилися від Царства Божого, Царства, всеохопно просякнутого любов'ю* (із журн.); *Досить швидко й всеохопно розвиваються телекомунікаційні зв'язки, що полегшуватимуть міжнародне спілкування і доступ до банків інформаційних даних і банків знань* (із журн.).

ВСЕПЕРЕМО́ЖНИЙ (УСЕПЕРЕМО́ЖНИЙ), а, е. Який усе перемагає. *Над Києвом стояла всепереможна й радісна весна* (Ю. Яновський); *На Аркадія зійшов несподіваний захват, раптовий, всепереможний* (О. Копиленко); *Михайлові*

під п'ятдесят... Не віриться. Всепереможний і невблаганний час! (Василь Шевчук).

ВСЕПЕРЕМО́ЖНІСТЬ (УСЕПЕРЕМО́ЖНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всеперемо́жний.** *На початку війни, в перших же боях, він потрапив у полон із кількома полками через "геніальну" стратегію якогось войовничого генерала, що по-суворовськи вірив у всепереможність "руського духу"* (Д. Бузько); *Позитивізм становив собою сліпу віру у всепереможність науки і людського розуму, своєрідну "релігію матерії", з якої випливали і механістичні схеми рецептів для соціальних перетворень* (з наук.-попул. літ.); *Нехай непохитною залишається наша віра в усепереможність добра, а Великдень наповнить радістю наші серця і душі!* (з газ.).

ВСЕПЕРЕМО́ЖНО (УСЕПЕРЕМО́ЖНО). Присл. до **всеперемо́жний.** *Як трава весною Росте всепереможно на руїнах, .. так оці маленькі діти Квітчають камінь* (М. Рильський); *І раптом — це нагадувало хвилину, коли з високого неба вціляє в землю страхітлива блискавиця й над просторами широко й всепереможно лунає грім, — раптом вершники врізались у стіну щитів* (С. Скляренко).

ВСЕПЛАНЕТА́РНИЙ (УСЕПЛАНЕТА́РНИЙ), а, е. Те саме, що **всеплане́тний.** *Слова Жана-Батиста Ламарка про можливе самознищення людської популяції є попередженням усім народам світу про небезпеку виникнення всепланетарної екологічної катастрофи* (із журн.); *Геній Кобзаря є всеохопний та всепланетарний, як вселюдською є й пошана його творчості* (з газ.).

ВСЕПЛАНЕ́ТНИЙ (УСЕПЛАНЕ́ТНИЙ), а, е. Який охоплює всю планету. *Чи зусилля нашої країни увінчаються всепланетним миром?* (О. Бердник); *І мова нашої води У мові вод усепланетних Не є глагол сльози й біди, То мова є глибин відвертих* (М. Вінграновський); *Лише з рідною мовою ми можемо розраховувати на якийсь власний слід у майбутній всепланетній цивілізації* (із журн.).

ВСЕПЛОДЮ́ЧИЙ (УСЕПЛОДЮ́ЧИЙ), *рідко* **ВСЕПЛОДЮ́ЩИЙ (УСЕПЛОДЮ́ЩИЙ),** а, е. Який приносить всілякі плоди. *Земле, моя всеплодющая мати, Сили, що в твоїй живе глибині, Краплю, щоб в бою сильніше стояти, Дай і мені!* (І. Франко); *Одружив старий верховинський ведун залюблених біля жертовного вогнища перед оком всесильного Яр-Дива, закликав всеплодючу Матір-Землю, аби помагала подружжю у спільному житті, у вихохуванні щасливих та веселих діток* (О. Бердник).

ВСЕПЛОДЮ́ЩИЙ *див.* **всеплодю́чий.**

ВСЕПОГЛИНА́ЛЬНИЙ (УСЕПОГЛИНА́ЛЬНИЙ), а,е. Який поглинає все або багато чого-небудь. *Наркотичний холод Карпатських гір .. паралізує волю, що разом спонукає до швидкого прийняття віри у всепоглинальний песимізм* (В. Кожелянко); *Усі земні муки здавалися йому дрібницею порівняно з цією всепоглинальною любов'ю* (із журн.).

ВСЕПОГЛИНА́ЮЧИЙ (УСЕПОГЛИНА́ЮЧИЙ), а, е. Те саме, що **всепоглина́льний.** *По-справжньому кохала* [ти] *кого-небудь — чи ніколи й нікого? .. А де ж оте палке, всепоглинаюче* [кохання]*?* (О. Гончар); *О третій зайшов Семен. Великий, гарний, всепоглинаючий своїм могутнім голосом* (Василь Шевчук).

ВСЕПОГО́ДНИЙ (УСЕПОГО́ДНИЙ), а, е. Який діє або придатний для використання за будь-якої погоди. *Здійснив перший пробний політ одномісний усепогодний винищувач XXI сторіччя "Юрофайтер-2000"* (із журн.); *Переваги майданчика зі штучним покриттям у тому, що він усепогодний, тобто спортивні ігри із міні-футболу, баскетболу та інших видів спорту можуть проводитися за будь-якої сприятливої чи не дуже погоди* (з газ.); *Всепогодний гучномовець; Всепогодний тенісний стіл.*

ВСЕПОГО́ДНІСТЬ (УСЕПОГО́ДНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всепого́дний.** *Головними факторами бурхливого розвитку глобальної системи визначення місцеположення є її всепогодність, оперативність, висока точність, малі габарити приймальної апаратури, простота експлуатації і відносно невелика вартість* (з наук.-попул. літ.); *Всепогодність і механічна стійкість може і буде для когось основним фактором при покупці цієї моделі фотоапарата* (із журн.).

ВСЕПО́ЛЬСЬКИЙ (УСЕПО́ЛЬСЬКИЙ), а, е. Стос. до всієї Польщі. [Ж е б р а к:] *А ми, очевидячки, завершимо цей історичний хід мільйонним всепольським полонезом жебраків. (Грає полонез у мінорному тоні)* (П. Куліш); *У фонді "Львівська дирекція поліції" Державного архіву Львівської області міститься інформація про всепольський з'їзд політиків 1903 р. у Львові* (з наук. літ.); *Відбувся всепольський конкурс на майстра польської орфографії, в якому беруть участь представники всіх суспільних наук* (з газ.).

ВСЕПРАВОСЛА́ВНИЙ (УСЕПРАВОСЛА́ВНИЙ), а, е. Стос. до всіх православних. *Святкування 950-річного ювілею Свято-Успенської Києво-Печерської лаври мало воістину всеправославний, всесвітній характер* (із журн.); *Організатори всеправославного зібрання в Єрусалимі розраховували на більшу публічність, на приїзд до Святої землі великої кількості православних паломників* (з газ.); *Константинополю дуже важливо саме зараз підтримати свій усеправославний статус* (з Інтернету).

ВСЕПРИСУ́ТНІЙ (УСЕПРИСУ́ТНІЙ), а, е. Присутній скрізь. *Для прози Валерія Шевчука характерна широка синонімічність, всеприсутня метафоричність, нанизування образів в один ряд, що опоетизовує розповідь, надає їй рис умовності* (з наук. літ.); *Йдеться про негайну і нагальну, необхідну всеприсутню потребу безперестанного осмислення демократії* (з газ.).

ВСЕПРИСУ́ТНІСТЬ (УСЕПРИСУ́ТНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всепрису́тній.** *Храмове будівництво — то видима ознака могутності, впливу, всеприсутності церкви у країні* (з газ.).

ВСЕПРОНИКНИ́Й (УСЕПРОНИКНИ́Й), á, é. Який проникає повсюди. *Невидима і всепроникна зброя, що множиться в серцях людей, гуртує їх у легіони мислячих і небайдужих* (Василь Шевчук); *Ось перед нею .. вогкі, сирі, мокрі, похилі, підтоплені водою штольні, де лежать поруч набряклі мерці-матраци і розкислі гофровані пласти картону, сплавлені в єдиний організм всепроникними еманаціями плісняви* (Л. Дереш); *Вплив аристократії був настільки всепроникним, що Галичину часто вважають ідеальним зразком олігархічного правління на Русі* (з наук. літ.).

ВСЕПРОНИ́КНІСТЬ (УСЕПРОНИ́КНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всепроникни́й.** *У Львівській галереї культурно-мистецького центру "Дзиґа" відкрито виставку про всепроникність життя* (із журн.); *Перевагою радіо-*

реклами є всепроникність, оперативність, селективність, камерність (з газ.).

ВСЕПРОНИ́КНО (УСЕПРОНИ́КНО). Присл. до **всепроникни́й.** *Не знаю, чи й віднайдеться ще бодай один твір у нашій сучасній літературі, який би так глибоко й всепроникно відтворив у слові і драматизм, і трагізм цілого покоління* (із журн.).

ВСЕПРО́ЩЕННЯ (УСЕПРО́ЩЕННЯ), *я, с., книжн.* Повне прощення всіх, за все. *Тільки, мабуть, коханню властива така щедрість, всепрощення і тільки воно здатне повертати тобі інтерес і смак до життя* (О. Гончар); *Кличуть* [люди] *до доброти, до всепрощення, а самі недобрі та лукаві. Світ занурений у розбій, захланність* (Ю. Мушкетик); *Марія оглянулася. Старече лагідність, тамована гіркота всепрощення — все враз обернулося до молодої схвильованої зустріччю жінки* (Г. Колісник).

ВСЕПРОЩЕ́НСТВО (УСЕПРОЩЕ́НСТВО), а, *с., книжн.* Те саме, що **всепро́щення.** — *При вашому всепрощенстві і раптом такі нещадні характеристики?* (О. Гончар); *Свята родинності. Своїм торжеством вони по-особливому налаштовують на взаєморозуміння, всепрощенство, доброчинність* (з газ.).

ВСЕПРОЩЕ́НСЬКИЙ (УСЕПРОЩЕ́НСЬКИЙ), а, е. Який прощає всіх, за все. *Дмитро Іванович за ті дні зрозумів, якою м'якою і всепрощенською є людська душа* (Ю. Мушкетик); *Якщо у Месії — всепрощенська любов до всіх, то Міріам — насамперед людина, і почуття її людські* (з наук.-попул. літ.).

ВСЕРЕ́ДИНІ (УСЕРЕ́ДИНІ). 1. *присл.* У центрі, у межах, у внутрішній частині; протилежне з о в н і. *Верба товста, та всередині пуста* (прислів'я); *Що таке школа, Гринуньо не знав.., всередині ніколи не був* (Б. Лепкий); *З-за школи вулицею повернули два вершники, і поміж них, усередині й трохи спереду — піший* (А. Головко); *Зовнішній світ для нього погас, горів тільки вогонь усередині — його власний світ, переливаючись усіма кольорами веселкового спектру* (І. Багряний).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на перебування кого-, чого-небудь у внутрішній частині чогось. *По закінченні Промакадемії він потрапив на цей невідомий йому завод, де .. всі виробничі процеси були сховані всередині приладів* (Ю. Шовкопляс); *Чути, як прудко і дрібно цокає десь усередині хати кишеньковий годинник* (В. Винниченко).

◊ **[Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється** *(рідше* **оберта́ється) / обірва́лося** *див.* **весь**[1]; **Все кипи́ть усере́дині** *див.* **весь**[1].

ВСЕРЕ́ДИНУ (УСЕРЕ́ДИНУ). 1. *присл.* У внутрішню частину, у межі, у глибину; протилежне н а з о в н і. *Треба тільки знайти, і якщо не дверці, то щілину, віконце, дупло, розколину. Знайти і заглянути всередину* (В. Близнець); *Якось влучивши хвилинку, коли наглядача не було в коридорі, відімкнув камеру Стефановича, зайшов усередину і сказав, щоб Яків приготував до втечі двох чигиринців* (Ю. Хорунжий); *Ті ж корови, що встигли попастися по луках і поласувати свіжою травицею, ще й всередину прийняли радіоактивний йод і цезій* (Ю. Щербак).

2. *у знач. прийм., з род. в.* Уживається при вказуванні на місце, у внутрішню частину якого спрямована дія. *Павло пробравсь усередину натовпу* (М. Сиротюк); *Він почав обережно прокрадатися всередину фортеці* (В. Малик).

ВСЕРЙО́З (УСЕРЙО́З), *присл., розм.* Навсправжки, не на жарт. *Пані Олімпія іноді всерйоз лякається* (І. Франко); [М о р д о в е ц ь:] *Це новорічні жарти, а я ж узяв їх усерйоз* (П. Тичина); *Сторож стріляв з дробовика, маючи намір, певне, полякати, бо не вірилось, щоб усерйоз він хотів підстрелити, як зайця, котрогось із них* (О. Гончар); // Серйозно, ґрунтовно, по-діловому. *Всерйоз укріплявсь* [ворог] *на Дніпрі* (І. Нехода); *Раз я вже граю всерйоз, то повинен придивлятися до дій суперника* (Л. Дереш).

◊ **Сприйма́ти** *(рідко* **прийма́ти) / сприйня́ти** *(рідко* **прийня́ти) серйо́зно (пова́жно,** *рідше* **навспра́вжки,** *рідко* **всерйо́з)** *див.* **сприйма́ти.**

ВСЕРОСІ́ЙСЬКИЙ (УСЕРОСІ́ЙСЬКИЙ), а, е. Стос. до всієї Росії; до всієї Російської Федерації. *Не менш давні і не менш легендарні омулі, що стали одною з перлин всеросійських гордощів і що купувати їх тут стало священною традицією* (І. Багряний); *Ніби не ми, вдвох з Осадчим, були його єдиними опонентами, а тут, у волосному дворі зійшлася вся всеросійська контрреволюція, яку він мусить розтрощити на друзки* (Б. Антоненко-Давидович); — *Брати і сестри! Наш цар імператор всеросійський Микола II зрікся царського престолу* (У. Самчук); *У 1996 р. у Москві відбувся 1-й Усеросійський з'їзд представників малих підприємств* (з Інтернету).

ВСЕ́СВІТ (УСЕ́СВІТ), у, *ч.* 1. Вся система світобудови, весь світ. *Коротку мить живе вона* [людина] *на маленькій планеті, десь в одній з незлічениих Галактик, — і все ж обіймає всесвіт, увесь від початку до кінця* (О. Довженко); // *астр. (з великої літери).* Небесні тіла, їх системи, космічний простір і все, що його заповнює. *Особливо бурхливо розвивається наука про Всесвіт у другій половині XX ст.* (з наук. літ.).

2. Земна куля з усім, що на ній є. [М е ц е н а т:] *Антею, сяя ліра — дар всесвіту, бо роги в неї з тура пущ германських, слон африканський дав оздоби з кості, край арабійський* [арабський] *золота прислав, а дерева — індійський ліс таємний* (Леся Українка); *Від цієї справедливої і змістовної скарги не то всесвіт, а навіть листок на дереві не здригнувся* (В. Підмогильний); *Географічний атлас усесвіту.*

3. *перен.* Населення всієї землі. *І всесвіт весь у подиві палкім Тебе навік прославив, наш народе* (М. Рильський).

◊ **Воло́да́р все́світу** *див.* **воло́да́р.**

ВСЕСВІ́ТНІЙ (УСЕСВІ́ТНІЙ), я, є. 1. Стос. до всесвіту (у 1 знач.), до законів його будови. *Я би хотів видумати чоловіка іншого, .. щоб* [він] *міг піднестися на місяць, на сонце, пролітати всесвітні простори, як промінь* (І. Франко); *Планети сонячної системи удержуються на своїх орбітах силою всесвітнього тяжіння* (з навч. літ.).

2. Який поширюється на всю земну кулю. *І нема тому морю ні кінця ні краю — безмежне і безлюдне воно, мов за всесвітнього потопу* (В. Нестайко); // У якому бере участь усе людство. *Звичайно, є надморські торги ближче. Та тільки тут всесвітнє торговище* (Л. Костенко); *Промовець підкреслив, що .. над нами невідступно висів ядерний дамоклів меч всесвітнього конфлікту і взаємного знищення* (з газ.); // Який поширюється на всі країни світу. *У квітні в Нью-Йорку, під час першого Всесвітнього фестивалю письменників, у розмові з німкенею Карен Емке .. я почула чи не найточніше визначення головного письменницького моти-*

ву (О. Забужко); // Який охоплює досягнення науки й культури всіх країн світу. *Хто б що не робив .. на користь народові — все то буде носити на собі сліди всесвітнього поступу* (Панас Мирний); *Український народ увійшов в історію всесвітньої культури як визнаний митець музики, пісні й танцю* (з наук. літ.); *Усесвітня історія.*

3. *розм.* Відомий усім, усьому світові. *У полі ріс і розвивався Козачки Нефорощі син. Всесвітнім став, з людьми спізнався: Дивись — де хата, там і він* (Л. Глібов); *Жив сторож у нас при Народному домі, Гарвасій Цвіркун із села Одуди, Всесвітній п'яничка, З таких, що відомі На цілу округу бувають завжди* (Л. Первомайський); // Надзвичайно поширений; широко розголошений. *Чи сяк, чи так, а справу треба рятувати, щоб не набратися всесвітнього сорому* (Панас Мирний); // Який знається з усіма. *Аж то Кіндрат, Всесвітній кум і сват* (Л. Глібов).

Всесвітня Ра́да Ми́ру *див.* **ра́да.**

△ **Всесвітнє тяжі́ння** *див.* **тяжі́ння; Всесвітня павути́на <Всесві́тнє павути́ння>** *див.* **павути́на.**

◊ **Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усіх] царі́в>** *див.* **цар.**

ВСЕСВІ́ТНІСТЬ (УСЕСВІ́ТНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всесві́тній.** *Поетика "гігантизму" і "космізму" була виявом планетарності, а планетарність, всесвітність вважалися синонімами інтернаціоналізму* (з наук.-попул. літ.); *Чи може постраждати всесвітність Христового вчення через абсолютно різні його форми виявлення у Бразилії та Нігерії, Іспанії та Голландії, Україні та Росії?* (з рел.-церк. літ.).

ВСЕСВІ́ТНЬО (УСЕСВІ́ТНЬО). Присл. до **всесві́тній.** *Тепер запорожцям не допомагатимуть рідні стіни, та все ж при одній думці, що опинишся у самому кублі тих всесвітньо відомих шибайголів, заводіяк і, ніде правди діти, славетних лицарів .. усім ставало моторошно* (В. Малик); *Чортополя приблукав з гастролями всесвітньо знаний мандрівний цирк "Вагабундо"* (Ю. Андрухович); *У надрах Харківського історико-філологічного товариства сформувалась усесвітньо відома наукова філологічна школа, головою якої по праву вважається О. О. Потебня* (з газ.).

ВСЕСЕЗО́ННИЙ (УСЕСЕЗО́ННИЙ), а, е. Придатний для будь-якого сезону. *Аксесуари є популярним всесезонним товаром, який навіть при мінімальному стартовому капіталі гарантує швидкий обіг* (із журн.); *Потрібна допомога в спорудженні двох спортивних майданчиків, один з яких — всесезонний* (із журн.); *ВАТ "Стрижавський кар'єр" — це солідний, збудований за останнім словом світових стандартів всесезонний завод із виробництва товарного бетону* (з газ.).

ВСЕСЕЗО́ННІСТЬ (УСЕСЕЗО́ННІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всесезо́нний.** *Основні технічні можливості мобільних кондиціонерів обмежені до мінімуму: автоматичне висушування вологого повітря, плавне регулювання рівня охолодження й обігріву та всесезонність функціонування: влітку — холод, взимку — тепло* (з наук.-техн. літ.).

ВСЕСИ́ЛЛЯ (УСЕСИ́ЛЛЯ), я, *с., книжн.* 1. Необмежена влада, сила, вплив; усемогутність. *Ось вона* [Ярослава] *у трюмі читає односельцям Франка... Потім погляд її на океан, на всесилля й безмежжя стихії...* (О. Довженко); *Влада польського короля у другій половині XVIII ст. була номінальною. Панувало всесилля магнатів, які мали власні війська, видавали свої закони і постанови, чинили суд і розправу над населенням* (з навч. літ.).

2. Здатність переборювати всі труднощі, перешкоди. *Він зберіг у найглибших закутках серця віру в батька, в його всесилля і нездоланність* (Ю. Бедзик).

ВСЕСИ́ЛЬНИЙ (УСЕСИ́ЛЬНИЙ), а, е. 1. Який має необмежену владу, силу, вплив. *Фелах всесильний, оази робить він серед пустині* (Леся Українка); *Становище ставало загрозливим навіть для всесильного міністра внутрішніх справ* (В. Владко); *Я відчула волю Твою* [Бога] *всесильну* (В. Стус).

2. Який має нездоланну внутрішню силу, непереборний, впливовий. *За всесильним законом життя й моці народного духу говорилося й співалося про веселе й радісне* (О. Довженко); *Саме почуття, юне й всесильне, вело Ярославу до тієї простої й глибокої мистецької істини, що важливо не вдавати образ, важливо — бути ним!* (О. Гончар).

ВСЕСИ́ЛЬНІСТЬ (УСЕСИ́ЛЬНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всеси́льний.** *Підійміть у височину ваші очі й побачте, хто те все створив? Той, Хто зорі виводить за їхнім числом та кличе ім'ям їх усіх! І ніхто не загубиться через всесильність та всемогутність Його* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *І трагічна смерть монаха-затворника* [Івана Вишенського], *по суті, знову підтверджує всесильність життя, безмежність патріотизму* (М. Рильський); *Мавши влади й золота всесильність, наслуханий про генія, він теж хотів до нього виявить прихильність* (Л. Костенко).

ВСЕСИ́ЛЬНО (УСЕСИ́ЛЬНО). Присл. до **всеси́льний.** *Щось усесильно гнало його сюди, примушувало лишити друзів, берег, який був милий і дорогий...* (Василь Шевчук); *Хмари сплинули, ніч відкрила невидиму вдень глибину неба, усесильно і лячно було в горисвітній пітьмі* (Є. Пашковський); *Романтизм, що на початку XIX ст. володів всесильно в літературі, розбуджував зацікавлення до минувшини, до давнього життя народів, поширював захоплення історичними дослідами* (з наук. літ.).

ВСЕСЛОВ'Я́НСЬКИЙ (УСЕСЛОВ'Я́НСЬКИЙ), а, е. Стос. до всіх слов'янських народів. *Він шумів, і серце молодеє Чарував солодким, тихим болем, Всеслов'янський голубий Дунай* (М. Рильський); *Гадаєш, нам не ясно, що ваше всеслов'янське братство лише більш-менш пристойна ширма?* (Валерій Шевчук).

ВСЕСОЮ́ЗНИЙ (УСЕСОЮ́ЗНИЙ), а, е, *іст.* Спільний для всього Радянського Союзу; який мав значення для всіх народів СРСР. *Майор знову занурився в газету і дочитував уже шосту сторінку, дійшовши до спортивної та іншої всесоюзної хроніки* (І. Багряний); *Подумали хоч раз у всесоюзному масштабі, в яку ціну влетить Держплану ваша висока і дуже зручна делікатність, що йде в обхід турбот, страждань і небезпек?* (О. Довженко); *У Москву, думаєте, даремно на Другий Всесоюзний з'їзд колгоспників-ударників їздив? — почав розхвалювати сина, щоб якось змінити напрямок розмови* (М. Стельмах); *Всесоюзна торговельна палата.*

ВСЕСОЮ́ЗНО (УСЕСОЮ́ЗНО). Присл. до **всесою́зний.** *Творець трисерійного фільму "Д'Артаньян і три мушкетери" Георгій Юнгвальд-Хількевич серйозно задумався про продовження фільму, який зробив його всесоюзно відомим багато років тому* (із журн.).

ВСЕСПА́ЛЕННЯ (УСЕСПА́ЛЕННЯ), я, *с.* У давніх народів — релігійний обряд, під час якого принесена жертва

спалювалася повністю. *Християни не поклонялися жодному з тих богів, що стояли в храмах, не мали в себе жертовників всеспалення, ні жертв кривавих, ні кумирів* (з наук.-попул. літ.).

ВСЕСТА́НОВИ́Й (УСЕСТА́НОВИ́Й), а́нова́, а́нове́. Власт. усім станам *(див.* **стан**[3] 7). *Братства спочатку були переважно організаціями всестанового характеру* (з наук. літ.); *Києво-Могилянська академія була загальноукраїнським всестановим навчальним закладом* (із журн.).

ВСЕСТА́НОВІСТЬ (УСЕСТА́НОВІСТЬ), вості, *ж.* Властивість за знач. **всеста́нови́й.** *Важливою ознакою братських шкіл можна вважати народність, всестановість* (з наук. літ.).

ВСЕСТОРО́ННІЙ (УСЕСТОРО́ННІЙ), я, є. Те саме, що **всебі́чний.** *А щоби така критика* [життя] *була вірна, мусить бути повною і всесторонньою, опиратися на повнім і широкім зображенні суспільності* (І. Франко); *Всестороннє висвітлення проблеми ставлення українських політичних середовищ до Польщі у 1925–1932 роках є неможливим без дослідження причинно-наслідкових зв'язків у польсько-українських стосунках вказаного періоду* (з наук. літ.).

ВСЕСТОРО́ННІСТЬ (УСЕСТОРОННІ́СТЬ), ності, *ж, рідко.* Властивість за знач. **всесторо́нній.** *Вимоги до інформації — достовірність, всесторонність факторів впливу* (з наук.-техн. літ.); *Українська культура почала втрачати свою всесторонність, якою визначалася в давніх часах, свою оригінальність і окремішність, а дісталася під непереможний вплив Західної Європи, яку в нас репрезентувала Польща* (з наук.-попул. літ.); *Про серйозність та всесторонність намірів благодійників свідчить і те, що задля глибшого вивчення ситуації у складі їхньої групи приїхала і член правління благодійного товариства* (з газ.).

ВСЕСТОРО́ННЬО (УСЕСТОРО́ННЬО), *рідко.* Присл. до **всесторо́нній.** — *Ти маєш всесторонньо гарну душу, моя дорога, — сказав Сулейман* (О. Назарук); *В Україні існує повний комплекс усесторонньо випробуваної техніки і технології відбору керна для будь-яких діаметрів горизонтальних стовбурів видобувних свердловин* (з наук. літ.); *Принцип безперервності виховання полягає у цілісності і наступності виховного процесу, підпорядкуванню змісту навчання і виховання формуванню всесторонньо розвиненої особистості* (з навч. літ.).

ВСЕ́-ТАКИ[1] (УСЕ́-ТАКИ), *спол., перев. зі спол.* і, а, т а, а л е. Поєднує речення або члени речення із протиставно-допустовим значенням; однак. *Хоч і не зовсім Маруся повеселішала, та усе-таки неначе стала потроху оживати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Аж тепер згадала Олександра Гната, згадала й свою хату. Яка є, то є, а все-таки свій куток* (М. Коцюбинський); *Дивився я на Хрест отой Південний, .. І здумав раптом: хоч далеко, справді, Від мене рідний край і рідні люди, .. А все-таки це ж на одній планеті* (М. Рильський).

ВСЕ́-ТАКИ[2] (УСЕ́-ТАКИ), *част. власне мод.* Уживається для підсилення висловленої думки; незважаючи ні на що. *Молодиці вернулись додому, а чоловіків усе-таки нема* (Панас Мирний); *Той* [Хома] *все-таки ліз наперед, щоб виднiше було, що робитиметься на рундуку* (Григорій Тютюнник); — *Чого ви посміхаєтеся? — спитав лейтенант, усе-таки якось, мабуть, вловивши Максимову внутрішню посмішку* (І. Багряний).

ВСЕУКРАЇ́НСЬКИЙ (УСЕУКРАЇ́НСЬКИЙ), а, е. Стос. до всієї України. *Сьогодні має відбутися пленарне засідання Міської Ради з приводу повороту делегата з Всеукраїнського з'їзду Рад* (В. Підмогильний); *Видаваний від 1898 року у Львові Грушевським і Франком місячник "Літературно-науковий вістник* [вісник]*" (у 1907 році перенесений до Києва) став усеукраїнським літературним органом, на сторінках якого друкувалися найкращі літературні сили з усієї України* (з наук. літ.); *Для координації діяльності в галузі реклами Кабінет Міністрів України створює міжвідомчу раду, до складу якої можуть входити також представники всеукраїнських об'єднань громадян у галузі реклами* (з мови документів); *Перший національний Всеукраїнський перепис населення відбувся в Україні 5 грудня 2001 року* (з Інтернету).

ВСЕУКРАЇ́НСЬКІСТЬ (УСЕУКРАЇ́НСЬКІСТЬ), кості, *ж.* Властивість за знач. **всеукраї́нський.** *Дбаючи про культуру літературної мови, Леся Українка оминає місцеві діалектизми, дбаючи про всеукраїнськість своєї мови* (з наук.-попул. літ.).

ВСЕХВА́ЛЬНИЙ (УСЕХВА́ЛЬНИЙ), а, е. Всіма, повсюдно прославлений. *Святий всехвальний апостол Пилип народився в місті Віфсаїда в Галілеї* (з рел.-церк. літ.).

ВСЕХРИСТИЯ́НСЬКИЙ (УСЕХРИСТИЯ́НСЬКИЙ), а, е. Який поширюється на всіх християн. *І от до них мав долучитися він, Аарон Мокрий, в недалекому майбутньому цар Болгарії, Божою милістю государ всехристиянського народу болгар* (П. Загребельний); *Щоб 200 літ щороку на праздниках* [святах] *всехристиянської любові на Великдень проклинати привселюдно ім'я національного борця устами його потомків!* (Г. Хоткевич); *11 червня православні християни відзначають пам'ять святих отців першого всехристиянського — Вселенського — собору, який відбувся 325 року* (з газ.).

ВСЕЦІЛЮ́ЩИЙ (УСЕЦІЛЮ́ЩИЙ), а, е. Який усіх зцілює. *Вона все чує, розуміє і повна терпіння та непохитної, всецілющої віри* (В. Винниченко).

ВСЕШЛЯХОВИ́К, а́, *ч.* Те саме, що **позашляхови́к.** *Перший масовий військовий повноприводний автомобіль всешляховик із залежною підвіскою всіх коліс, спрощеним відкритим кузовом, з вирізами замість дверей був створений у США вже після початку Другої світової війни* (з наук.-попул. літ.); *На сьогоднішній день на світовому ринку майже не залишилось відомих автомобільних брендів, які не пропонують всешляховиків* (із журн.); *Компанія Опель готує компактний всешляховик* (з газ.).

ВСИ́ДІТИ *див.* **уси́діти.**

ВСИ́ДЛИВИЙ *див.* **уси́дливий.**

ВСИ́ДЛИВІСТЬ *див.* **уси́дливість.**

ВСИ́ДЛИВО *див.* **уси́дливо.**

ВСИ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вси́ли́ти.** *Нитка, всилена у вушко голки.*

ВСИ́ЛИ́ТИ *див.* **всиля́ти.**

ВСИЛКО́ВУВАТИСЯ *див.* **усилко́вуватися.**

ВСИЛО́ВУВАТИСЯ *див.* **усилко́вуватися.**

ВСИ́ЛУ *див.* **уси́лу.**

ВСИ́ЛУВАТИ *див.* **уси́лувати.**

ВСИ́ЛЬНИЙ *див.* **уси́льний.**

ВСІ́ЛЮВАТИ *див.* **всиля́ти.**

ВСІ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок., рідко.* Те саме, що **силкува́тися.** *Я від усього серця всілювався відплати-*

ти старому вчителеві за науку доглядом і почасти наукою, бо Італію я вивчив досить і люблю гаряче (М. Драгоманов).

ВСИЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **всиля́ти.** *Продається пристрій для всиляння нитки* (з мови реклами).

ВСИЛЯ́ТИ (УСИЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, **ВСИ́ЛЮВАТИ (УСИ́ЛЮВАТИ),** юю, юєш, *недок.*, **ВСИЛИ́ТИ (УСИЛИ́ТИ),** всилю́, вси́лиш, *док., що, у що.* Всувати, вкладати, вставляти що-небудь у середину чогось; впихати. — *А тато .. у сто п'ять літ людям чоботи латали, без окулярів дратву всиляючи за шилом* (І. Волошин); *Ждан мовчки взяв меч і всилив його назад у піхви* (І. Білик); * Образно. *На межі дівчинка — дзвенить голосок, а на голці в руках блищить сонце. Бо то так: піймає дівчинка промінь, всилить у вушко й уставки собі вишиває* (А. Головко).

ВСИЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок.* Пас. до **всиля́ти.** *Спеціальною голкою, в яку всиляється нітка, прошиваємо усю поверхню по тканині, на яку нанесений малюнок* (з навч. літ.).

ВСИНОВИ́ТЕЛЬ *див.* **усинови́тель.**

ВСИНОВИ́ТЕЛЬКА *див.* **усинови́телька.**

ВСИНОВИ́ТИ *див.* **усиновля́ти.**

ВСИНОВИ́ТИСЯ *див.* **усиновля́тися.**

ВСИНО́ВЛЕНИЙ *див.* **усино́влений.**

ВСИНО́ВЛЕННЯ *див.* **усино́влення.**

ВСИНО́ВЛЮВАНИЙ *див.* **усино́влюваний.**

ВСИНО́ВЛЮВАННЯ *див.* **усино́влювання.**

ВСИНО́ВЛЮВАТИ *див.* **усиновля́ти.**

ВСИНО́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **усиновля́тися.**

ВСИНО́ВЛЮВАЧ *див.* **усино́влювач.**

ВСИНО́ВЛЮВАЧКА *див.* **усино́влювачка.**

ВСИНОВЛЯ́ТИ *див.* **усиновля́ти.**

ВСИНОВЛЯ́ТИСЯ *див.* **усиновля́тися.**

ВСИ́ПАНИЙ[1] (УСИ́ПАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вси́пати[1].** *Ми їхали .. чистенькою, всипаною білим пісочком доріжкою* (В. Нестайко); // **вси́пано,** *безос. пред. Вона лічила, скільки кому всипано* [борошна] (Панас Мирний).

ВСИ́ПАНИЙ[2] *див.* **уси́паний[1].**

ВСИПА́ННЯ (УСИПА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **всипа́ти[1]** 1. *Не можна нахилятися низько над місткостями з хімічними речовинами та над рідиною, що кипить, особливо при вливанні в неї нової порції рідини чи всипання порошку* (з наук.-техн. літ.); *Під час всипання борошна тісто треба розмішувати, щоб відчувати його структуру* (із журн.).

ВСИ́ПАТИ[1] *див.* **всипа́ти[1].**

ВСИ́ПАТИ[2] *див.* **усипа́ти[1].**

ВСИПА́ТИ[1] (УСИПА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.*, **ВСИ́ПАТИ (УСИ́ПАТИ),** плю, плеш; *мн.* вси́плють; *док.* 1. *що.* Насипати, наливати щось у що-небудь. *Я сів за стіл та почав борщу в тарілку всипати* (Панас Мирний); *Мирон завжди, коли всипав у всипище своє зерно, зупинявся перед ним* (М. Стельмах); *Налили йому пива п'яного, Меду всипали найсолодшого* (П. Грабовський); *Паліх всипав у келих старки і подав Охрімові. Той .. одним махом випив* (Д. Мордовець); *Вже коні стомлені заведено до стайні, І всипали вівса їм конярі* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. *перев. док., перен., розм.* Швидко ввійти гуртом до якого-небудь приміщення. *От, чую, щось затупоче .. у хату .. зграя дітей усипле* (Марко Вовчок).

3. *тільки док., кого і без дод., розм.* Те саме, що **відшмага́ти.** *Ну, зараз він* [батько] *йому всипле, аж не знатиме, яким місцем сідати* (Ю. Смолич).

Дава́ти / да́ти (вси́пати) рі́зок (патикі́в) *див.* **дава́ти.**

◊ **(1) Вси́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих** *кому і без дод.* — покарати різками, висікти кого-небудь. — *Бреше! бреше! Задамо йому гарячих!* — *ґвалтували друзі кругом Довбні* (Панас Мирний); — *Не пішов би він* [мужик] *красти панського лісу* [панський ліс], *якби йому всипав гарячих!* (М. Коцюбинський); — *Нічого не вдієш* — *знімаю* [одяг]. *Знову врізали гарячих* (Ю. Збанацький); — *Ану, дайте ще й цьому кілька гарячих!* (М. Ю. Тарновський); **(2) Вси́пати (зада́ти) по** *(рідко* **під) пе́рше (шо́сте) число́** *кому і без дод.* — суворо покарати, провчити кого-небудь. — *Кинувся кожен: де Маковей? Де телефоніст? Розшукати негайно! Всипати по перше число!* (О. Гончар); [О д а р к а:] *Нічого! На чоловіків піднажмем — і собівартість знизимо ..* [У л я н а:] *Треба нажать! Зібрати збори та всипати їм під перше число!* (О. Коломієць); — *Я вам покажу "точно!"* — *спалахнув Гречкун.* — *Чого не доповіли про готовність батальйону? Я вам всиплю по шосте число! Я вас навчу воювати* (Ю. Бедзик); **(3) Вси́пати (ки́нути, вки́нути** *і т. ін.)* **при́ску за очку́р (за па́зуху)** *кому* — завдати неприємностей кому-небудь. [М и х а й л о:] *Слухай, Катре, не муч мене! Щоб я більше не чув про Дмитра! Не поминай мені про нього! Тут прийдеш до тебе порозкошувати душею, впитися коханням, — а ти мені вкинеш приску за пазуху* (М. Старицький); [Е к о н о м:] *Гляди, щоб ми не всипали тобі за очкур приску!* (С. Васильченко); **(4) Вси́пати на галушки́** *кому* — дуже вилаяти або суворо покритикувати кого-небудь. — *Прокіп хіба не попереджав тебе? Ілько не відповів.* — *Ну, за це доведеться старому на галушки всипати... Я ж просив його...* (А. Хорунжий); **Дава́ти / да́ти (вси́пати, зада́ти** *і т. ін.)* **бо́бу** *див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, вси́пати** *і т. ін.)* **хльо́сту (хло́сту, хльо́ру** *і т. ін.)* *див.* **дава́ти; Да́ти (вси́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші** *див.* **дава́ти.**

ВСИПА́ТИ[2] *див.* **усипа́ти[1].**

ВСИ́ПАТИСЯ[1] *див.* **всипа́тися[1].**

ВСИ́ПАТИСЯ[2] *див.* **усипа́тися[1].**

ВСИПА́ТИСЯ[1] (УСИПА́ТИСЯ), а́ється, *недок.*, **ВСИ́ПАТИСЯ (УСИ́ПАТИСЯ),** плеться; *мн.* вси́плються; *док.* 1. Насипатися, наливатися в що-небудь. *Борошно або цукор, приміром, може усипатися з залізного чи крицевого герметично закритого посуду...* (Остап Вишня).

2. *перен., розм.* Швидко входити гуртом куди-небудь. *Решта повстанців .. всипалася в Андріїв кабінет* (І. Франко); *В однім місці довелося прорубати мур, зробилася діра й туди всипалося завзяте козацтво* (А. Чайковський).

ВСИПА́ТИСЯ[2] *див.* **усипа́тися[2].**

ВСИПА́ТИСЯ[3] *див.* **усипа́тися[2].**

ВСИПИ́ТИ *див.* **усипля́ти[1].**

ВСИ́ПИЩЕ (УСИ́ПИЩЕ), а, *с.* Посудина або приміщення для збереження сипких речовин. *Оця діжка тільки на всипище й годяща* (Сл. Гр.); *Він підіймає пошивку, іде до комори, відчиняє її і з плеча висипає зерно у темне з глухуватим гомоном всипище* (М. Стельмах); *Світає. Душно. Всипища, макітри, ліхтар мосяжний, тьмяний від комах* (Л. Костенко).

ВСИПЛЯ́ННЯ *див.* **усипля́ння.**
ВСИПЛЯ́ТИ[1] *див.* **усипля́ти**[1].
ВСИПЛЯ́ТИ[2] *див.* **усипля́ти**[2].
ВСИПНИ́Й *див.* **усипни́й.**
ВСИРОТИ́ТИ *див.* **усироти́ти.**
ВСИРОТІ́ЛИЙ *див.* **усироті́лий.**
ВСИРОТІ́ТИ *див.* **усироті́ти.**

ВСИСА́ННЯ (УСИСА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **всиса́ти.** *Загальне діяння хімічних речовин виникає при всисанні їх у кров або при поширенні їх по нервах* (з наук. літ.); *Навколо кущів смородини на відстані 40 см нарізають борозни шириною 30 см, у які заливають воду. Після всисання води борозни засипають, мульчують* (із журн.).

ВСИСА́ТИ (УСИСА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВВІССА́ТИ (УВІССА́ТИ),** су́, се́ш *док., що, рідко.* Те саме, що **всмо́ктувати.** *Розширені груди всисають .. пахучий бальзам* (І. Франко); *Як суха губка, вона всисала в себе той дух, що був розлитий діячами в інститутських стінах* (І. Нечуй-Левицький); *Хочеться відкрити джерела тайни минулого й майбутнього, обняти всесвіт, ввіссати в себе всю суть і відтак розплистись у всім, неначе білі хмарини* (Уляна Кравченко).

◊ **Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти** *і т. ін.)* **/ всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти** *і т. ін.)* **[в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́материним (матери́нським) молоко́м)** *див.* **всмо́ктувати.**

ВСИСА́ТИСЯ (УСИСА́ТИСЯ), а́ється, *недок.,* **ВВІССА́ТИСЯ (УВІССА́ТИСЯ),** се́ться, *док., рідко.* Те саме, що **всмо́ктуватися.** *Бджоли обліпили накриття, падають додолу на краплі, чіпляються до обмазаних рук перекупок, всисаються з жадобою в щільники* (І. Нечуй-Левицький); *Продукти гниття, всисаючись у більшій, ніж звичайно, кількості з кишок у кров, можуть шкідливо відбиватися на організмі дитини* (з наук. літ.); * Образно. *Душа його чимраз глибше всисалася в нову страсть до складання і громадження грошей* (І. Франко); *Вони виходили з хати зі спеченими обличчями, які сонце довгі роки пражило; воно й тепер зараз увіссалося в них, та й вони його несли до своїх домів* (В. Стефаник).

ВСИСНИ́Й (УСИСНИ́Й), а, е, *рідко.* Те саме, що **всмо́ктувальний.** *Сумарна довжина вертикальних коренів дещо перевищує довжину горизонтальних, однак саме горизонтальні корені несуть на собі майже всі корінці, що виконують всисну функцію* (з навч. літ.); *Епітеліальна тканина покриває поверхню тіла та вистилає порожнини органів, виконуючи захисну, секреторну (епітелій залоз), газообмінну (епітелій легень), всисну (епітелій ворсинок кишечника) та деякі інші функції* (із журн.).

ВСИ́ТИТИ[1] *див.* **уси́чувати**[1].
ВСИ́ТИТИ[2] *див.* **уси́чувати**[2].
ВСИХА́ННЯ *див.* **усиха́ння.**
ВСИХА́ТИ *див.* **усиха́ти.**
ВСИХА́ТИСЯ *див.* **усиха́тися.**
ВСИ́ЧУВАТИ[1] *див.* **уси́чувати**[1].
ВСИ́ЧУВАТИ[2] *див.* **уси́чувати**[2].
ВСІВА́ТИ[1] *див.* **усіва́ти**[1].
ВСІВА́ТИ[2] *див.* **усіва́ти**[2].
ВСІВА́ТИСЯ *див.* **усіва́тися.**
ВСІДА́ННЯ *див.* **усіда́ння.**
ВСІДА́ТИ *див.* **усіда́ти.**
ВСІДА́ТИСЯ *див.* **усіда́тися.**
ВСІКА́ТИСЯ *див.* **усіка́тися.**

ВСІЛЯ́КИЙ (УСІЛЯ́КИЙ), а, е. Різний, різноманітний, усякий. *Сійся, родися, жито-пшениця, всіляка пашниця!* (Номис); *Старий мідник кинув своє ремесло, .. читав книжки, рисував і вираховував усілякі шруби та колісцятка* [коліщатка] (М. Коцюбинський); *Тризну справляли в гридниці, князь Володимир велів нічого не шкодувати, столи вгинались від усіляких страв* (С. Скляренко); *На дорозі, біля броду через рівчак, стояла велика монгольська гарба, наповнена всіляким добром — лантухами з зерном, вичиненими шкурами хутряних звірів та домашнім скарбом* (В. Малик).

◊ **Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті>** *див.* **масть**[1].

ВСІЛЯ́КО (УСІЛЯ́КО). Присл. до **всіля́кий.** *Говорили всіляко, але я не міг добре розміркувати* (І. Франко); *— Державу тільки на одному мечі не втримаєш. Тут мислити треба і з ворогом усіляко боротися* (А. Хижняк); *Мрійник усіляко хитрував, аби випередити своїх товаришів перед султаном* (П. Загребельний); *Іван Семенович Козловський створив у рідній Мар'янівці музичну школу і всіляко підтримував краян, долучав до джерел духовності* (з газ.).

ВСІМО́Х (УСІМО́Х), *присл.* У складі сімох осіб. *— Тьху ти! — подивиться на нас дзвонарка. — Раз, два, три, чотири... Сім. І оце всімох ви так галасували?* (Г. Усач); *Вони .. вийшли за стіни всімох* (І. Білик).

ВСІ́СТИ *див.* **усіда́ти.**
ВСІ́СТИСЯ *див.* **усіда́тися.**
ВСІ́ЯНИЙ *див.* **усі́яний.**
ВСІ́ЯТИ[1] *див.* **усіва́ти**[1].
ВСІ́ЯТИ[2] *див.* **усіва́ти**[2].
ВСІ́ЯТИСЯ *див.* **усіва́тися.**

ВСКА́КУВАТИ (УСКА́КУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВСКО́ЧИТИ (УСКО́ЧИТИ),** чу, чиш, *док.* 1. *в що.* Скакати, стрибати в середину чого-небудь. *Кілька разів Остап вскакував у воду мало не по пояс* (М. Коцюбинський); *Бійці, брьохаючись по коліна у воді, на бігу вскакували в свої хиткі судна* (О. Гончар); *Вилітає перша пожежна машина, різко гальмує, в її кабіну вскакує Григорій* (В. Яворівський); *Данило, сміючись, допоміг Арсенькові вскочити в мішок з головою і прикрив зверху брезентом* (М. Трублаїні); // *розм.* Швидко вбігати, в'їздити в середину чого-небудь. [П р і с ь к а:] *Де мені сховатись? (Ускакує в курінь і, не примітивши Печариці, наступає на його* [нього]) (Панас Мирний); [Ж а н д а р м:] *Гей, люди! За ним!.. Не дайте йому в ліс ускочити!* (І. Франко); *Настала перерва, і до кімнати вскочило гамірливе .. товариство* (О. Донченко).

2. *перен.* Потрапляти в певне оточення. [С т а р ш и н а:] *Посадови кого другого на моє місце — здуріє!* [Р о м а н:] *Не здуріє, а задуріє? Та як і не задуріти: з мужиків та зразу в пани вскочити?* (М. Кропивницький); // Потрапляти в біду. *— Отеє вскочила, — думала вона. — Ні, не буду я тут, не витримаю* (М. Коцюбинський); *На селі де-не-де світиться по хатах, де поночі, собачня ґвалтує. Якось аж моторошно. Аж оце, думаємо собі, вскочили* (А. Головко).

(1) У спаш уско́чити (забрести́, пода́тися *і т. ін.)* — зайти на посіви, сінокоси (про худобу). *Уже й маленькі лошата й телята одвикають скакати, бо котре хоч трохи вище*

підскочить, то й ускочить у спаш (В. Самійленко); *Знаючи норов нашої шкапи, я дуже опасався* [побоювався], *щоб вона кудись не забрела в спаш* (М. Стельмах).

◇ **(2) Вска́кувати / вско́чити в шко́ду** — робити що-небудь недозволене, завдаючи цим комусь неприємностей, прикростей, збитків і т. ін. *Дозволяв* [колгосп] *пасти коня та корову на колгоспному вигоні, не штрафував його за гусей, котрі інколи ускакували в шкоду* (Д. Бедзик); [П л а т о н Г а в р и л о в и ч:] *Чисте мені горе з ним, так і никає, щоб куди в шкоду вскочить* (С. Васильченко); **(3) Вско́чити в за́шморг** — опинитися в небезпечному становищі. — *Старайся як можна далі відійти* [від концтабору], *але йди обережно, щоб де знову в зашморг не вскочив* (Ю. Збанацький); **(4) Вско́чити ви́ще халя́в** — потрапити в неприємне, скрутне становище. — *Треба тікати звідси! — говорив Остап Соломії, оповідаючи їй свої спостереження, — а то ще вскочиш вище халяв* (М. Коцюбинський); **(5) Вско́чити (встря́ти) в ха́лепу (в на́пасть, в раху́бу** *і т. ін.):* а) потрапити в неприємну ситуацію, зробивши що-небудь необдумане, допустивши якусь помилку, якийсь недогляд і т. ін.; завдати собі клопоту. *Перебула я на Дону всього. Трохи була не вскочила і в велику напасть* (Ганна Барвінок); *Той резидент ніколи не зичив добра гетьману і коли радить, то тільки на безголів'я. Треба буде остерегти, щоб бува не вскочив у якусь халепу* (М. Лазорський); *Забороняли продавати українські книжки, навіть дозволені цензурою; та й самі продавці, аби не вскочити в мороку та клопіт, зрікались брати на продаж наші книжки* (І. Огієнко); *Він підтюпцем рушив униз, розуміючи вже, що встряв у якусь рахубу* (С. Голованівський); — *Отак і повинні ми відчувати твердість влади, — глибокодумно прорік Кошіль, тільки зараз збагнувши, в яку халепу він ускочив через свою дурість* (М. Стельмах); б) стати причетним до чого-небудь поганого, осудливого, через когось виявитися замішаним у чомусь. *Здоровань-лісничий заставив скидати стояки на те місце, звідки вони були взяті, склав акта і поїхав геть, не сказавши ні слова, Йонька плювався всю дорогу.., всю вину звалив на хлопців: — Через вас .. у халепу вскочив* (Григорій Тютюнник); **(6) Вско́чити і ви́скочити** — вийти завжди із складного становища, позбутися небезпеки. — *Тут, либонь, і той не зуміє дістати зайвого життя на продаж, хто меткий, хто вміє вскочити і вискочити* (Є. Гуцало); **(7) Вско́чити як ри́ба в не́від** — необачно, зопалу опинитися в неприємному, скрутному становищі. *Галя побачила, що вскочила з Чіпкою як риба в невід* (Панас Мирний); **Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку** *див.* **скака́ти; (8) Уско́чити в сливки́** — зазнати невдачі в чому-небудь, опинитися в незручному, неприємному становищі. *Випросилась наша Оксана і, як муха, від нього полетіла.. Ось у такі сливки ускочили наші старости! Піймали облизня* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(9) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у ві́чі (в о́чі) не вско́чити** — дуже лагідно, улесливо запобігти перед ким-небудь, підлеститися до когось. [П р о н я:] *То таки ви? Мені одно, а друге другій? При мені у очі мало не вскочите, а за очі банітувати...* (М. Старицький); [Г е р ц и к:] *І знов, котрий лисичить, умизгається та лебезує, мов у вічі не вскоче* [вскочить], — *чи не частіше всього держе* [держить] *за пазухою каменюку?..* (М. Кропивницький); — *Кульбако, розказуй вірш. — Він і на неї смиренником, святенником, трохи у вічі не вскочить: — Ганно Остапівно, який вірш?* (О. Гончар).

ВСКАЧ (УСКА́Ч), *присл.* Скачучи; навскач. *Аж доколи Ілько вскач мав пускати свого коня, коли ззаду Матюшин вороний насідав* (А. Головко); *Було видно, як по меншому шляху мчали вскач вершники* (І. Багряний); *Цар, піп і пан вмостились верхи на кріпакові й гонять ускач* (Василь Шевчук); — *Можеш на коні сидіти?! — І можу сидіти, і можу й ускач гнати!* (Ю. Логвин).

ВСКЛАД (УСКЛА́Д), *присл., с. г.* Від середини лану до меж (про оранку); протилежне в р о з г і н. *Цією машиною можна орати всклад і врозгін та розпушувати ґрунт без обертання скиби* (з наук.-попул. літ.); — *Чепурненько оріть. Зараз од Куликової займіть. — Я знаю, — Сашко кучерями тріпнув, — од Куликової та всклад, бо там же борозна отакенна* (А. Головко).

ВСКО́КИ (УСКО́КИ), *присл.* Те саме, що **навско́ки.** [У с т я *(влітає з кошиком і прямо вскоки):*] *Дивітеся, чоловіки, які в мене черевики!* (М. Старицький); *Коли ж Данило повертається до нього спиною і рушає далі, Кузька знову пускається вскоки та видивляється, на кого б йому хоч разочок гавкнути або хоч погарчати...* (Григорій Тютюнник).

ВСКО́ЧИТИ *див.* **вска́кувати.**
ВСКУБНУ́ТИ *див.* **ускубну́ти.**
ВСКУ́БТИ *див.* **ускубну́ти.**
ВСЛА́ВИТИ *див.* **уславля́ти.**
ВСЛА́ВИТИСЯ *див.* **уславля́тися.**
ВСЛА́ВЛЕНИЙ *див.* **усла́влений.**
ВСЛА́ВЛЕННЯ *див.* **усла́влення.**
ВСЛА́ВЛЮВАНИЙ *див.* **усла́влюваний.**
ВСЛА́ВЛЮВАННЯ *див.* **усла́влювання.**
ВСЛА́ВЛЮВАТИ *див.* **уславля́ти.**
ВСЛА́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **уславля́тися.**
ВСЛАВЛЯ́ННЯ *див.* **уславля́ння.**
ВСЛАВЛЯ́ТИ *див.* **уславля́ти.**
ВСЛАВЛЯ́ТИСЯ *див.* **уславля́тися.**
ВСЛА́ТИ *див.* **устила́ти.**
ВСЛА́ТИСЯ *див.* **устила́тися.**

ВСЛІД (УСЛІ́Д), *присл.* 1. Слідом, безпосередньо за ким-, чим-небудь. *Якщо пригальмуєш зненацька — одразу налетять, зіб'ють ті, що йдуть услід...* (О. Гончар); *Ось він* [Карпо] *зринає і біжить услід!* (Г. Колісник); [К л е о п а т р а:] *Пробач моїм вітрилам полохливим. Не ждала я, що кинешся ти вслід* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); // Потім, незабаром після чого-небудь. *Садили не те, або не так, або не тоді. Скажімо, посадять чисту сосну, а вона вслід і гине від шкідників або від пожеж під час суші середлітньої...* (О. Гончар); *Невдовзі виділилася провідна течія кубанського козацтва, а вслід і частини новгородніх. Це був "чорноморський", або "самостійницький" напрям* (Д. Білий).

2. *у знач. прийм., з дав. в.* Уживається на позначення напряму віддаляння кого-, чого-небудь. *Панна хорунжівна їй услід кричить: — І хустку, і весільну шишку тобі дам...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *З тугою, острахом і надією в очах дивилася вона вслід відступаючій частині...* (В. Козаченко); *Самотній вершник зникне за туманом. Сторожа вслід подивиться йому* (Л. Костенко).

○ **(1) Вслі́д за,** *у знач. прийм., з оруд. в.:* а) уживається на позначення слідування за ким-, чим-небудь чогось або якоїсь дії. *Дід Дунай широко махнув рукою на панські ліси і*

ниви і вслід за рукою повів сивими задуманими очима (М. Стельмах); б) уживається на позначення кого-, чого-небудь, одразу після чого відбувається, настає і т. ін. щось. — *Бігай-но, та швидко, по Тетяну .. Услід за цими словами почулася лопотнява босих ніг* (М. Коцюбинський).

ВСЛІДКУВА́ТИ *див.* **услідкува́ти.**

ВСЛІПУ́ (УСЛІПУ́), *присл., розм., рідко.* Те саме, що **нао́сліп;** навмання. *На горбах озимина померзла і сівба ярих теж велась всліпу* (Григорій Тютюнник); *Найстрашніше, від чого я тікав, то було виконання ролі всліпу й наспіх* (Ю. Смолич).

ВСЛУГО́ВУВАННЯ *див.* **услуго́вування.**

ВСЛУГО́ВУВАТИ *див.* **услуго́вувати.**

ВСЛУГУВА́ННЯ *див.* **услугува́ння.**

ВСЛУГУВА́ТИ *див.* **услуго́вувати.**

ВСЛУЖИ́ТИ *див.* **услуго́вувати.**

ВСЛУ́ЖЛИВИЙ *див.* **услу́жливий.**

ВСЛУ́ЖЛИВО *див.* **услу́жливо.**

ВСЛУХА́ННЯ (УСЛУХА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вслуха́тися.** *Гуде тонко зумер. Уривчаста річ, Вслухання у голос полків і дивізій* (М. Бажан); *Блакитна мушля .. від вслухання стала голосна* (В. Стус); *Йому вдавалося чути і кожен листок на кожному дереві, і як лускають бруньки, і дихає мох, і — що не вимагало особливого вслухання — як під корою наростають річні кільця* (Ю. Андрухович).

ВСЛУ́ХАТИСЯ *див.* **вслуха́тися.**

ВСЛУХА́ТИСЯ (УСЛУХА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, **ВСЛУ́ХУВАТИСЯ (УСЛУ́ХУВАТИСЯ),** уюся, уєшся, *рідко* **ВСЛУХО́ВУВАТИСЯ (УСЛУХО́ВУВАТИСЯ),** уюся, уєшся, *недок.,* **ВСЛУ́ХАТИСЯ (УСЛУ́ХАТИСЯ),** аюся, аєшся, *док., у що і без дод.* Напружуючи слух, намагатися почути що-небудь; прислухатися. *Чим довше вслухувався Іван у той бренькіт над своєю головою, тим більше йому здавалося, що душа його впливає в якийсь новий світ* (І. Франко); *Коли .. вслухаєшся в многоголосу тишу полів, то помічаєш, що в ній щось є не земне, а небесне* (М. Коцюбинський); *Кіндрат з полегкостю зітхнув і сів на пеньку старої верби. Він услухався, як тихо й безперестанку бурмотів струмок* (М. Івченко); *Вдивлявся Юхим у сизі шелюги над Дніпром, услуховувався в шепіт примерзлих пісків* (Іван Ле); *Як же вслухався у се Наум та як розходивсь!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вслухайся — шелест сюди долітає* (П. Дорошко).

ВСЛУХО́ВУВАННЯ (УСЛУХО́ВУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вслухо́вуватися.** *Слухачів полонило бережне вслуховування виконавців у переливи музичної матерії, темброві перегуки, логічне й емоційне інтонування* (із журн.).

ВСЛУХО́ВУВАТИСЯ *див.* **вслуха́тися.**

ВСЛУ́ХУВАННЯ (УСЛУ́ХУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вслу́хуватися.** *Ярослав уже й не бачив самого вепра, тільки чув цей обезвладнюючий звук. Свідомість .. поглинута була отим вслухуванням.., але тіло діяло самостійно, за виробленою звичкою* (П. Загребельний); *Спробуємо проаналізувати звукове інструментування рядків поеми "Енеїда". Тут необхідне вдумливе вчитування в текст, вслухування в мелодію і наростаючий темп* (з навч. літ.).

ВСЛУ́ХУВАТИСЯ *див.* **вслуха́тися.**

ВСМА́ЖЕНИЙ *див.* **усма́жений.**

ВСМА́ЖИТИ *див.* **усма́жувати.**

ВСМА́ЖИТИСЯ *див.* **усма́жуватися.**

ВСМА́ЖУВАННЯ *див.* **усма́жування.**

ВСМА́ЖУВАТИ *див.* **усма́жувати.**

ВСМА́ЖУВАТИСЯ *див.* **усма́жуватися.**

ВСМАК (УСМА́К), *присл.* З насолодою, із задоволенням, до повного вдоволення. *Заробітчани раді такі! Думка: хоч тиждень усмак поживляться* (Панас Мирний); *Мабуть, ви вже помітили, що я теж люблю посміятися всмак* (О. Гончар); — *Добрий би з неї борщ був!* — *раптом сказав Биховець.* — *Люблю всмак поїсти, особливо борщ з качатиною* (В. Чемерис).

ВСМЕРТЬ *див.* **усме́рть.**

ВСМІ́ЛИТИСЯ *див.* **усмі́литися.**

ВСМІХА́ТИСЯ *див.* **усміха́тися.**

ВСМІ́ХНЕНИЙ *див.* **усмі́хнений.**

ВСМІ́ХНЕНІСТЬ *див.* **усмі́хненість.**

ВСМІ́ХНЕНО *див.* **усмі́хнено.**

ВСМІХНЕНОО́КИЙ *див.* **усміхненоо́кий.**

ВСМІ́ХНУТИЙ *див.* **усмі́хнений.**

ВСМІХНУ́ТИСЯ *див.* **усміха́тися.**

ВСМО́КТАНИЙ (УСМО́КТАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **всмокта́ти.** *З цією машиною він зустрів війну .. З нею витримував триденний нерівний бій з ворогом .. Тоді він зберіг машину. Тепер вона, слухняна й мовчазна, стояла, всмоктана землею* (О. Гончар); * Образно. *Глибоко запалі очі з-під настобурчених брів світили хижим огнем; усмоктані всередину щоки чорніли жилами* (Панас Мирний); *Мово моя українська — Батьківська, материнська, .. З хлібом у душу всмоктана, В поті людськім намокнута* (В. Бичко).

ВСМОКТА́ТИ *див.* **всмо́ктувати.**

ВСМОКТА́ТИСЯ *див.* **всмо́ктуватися.**

ВСМО́КТУВАЛЬНИЙ (УСМО́КТУВАЛЬНИЙ), а, е. Який усмоктує, признач. для всмоктування. *Перші найпростіші глибинні помпи для видобутку нафти складалися з циліндра, поршня, всмоктувального і нагнітального клапанів* (з наук.-попул. літ.); *З турбіни вода у річку відводиться всмоктувальною трубою* (з навч. літ.).

ВСМО́КТУВАНИЙ (УСМО́КТУВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **всмо́ктувати.** *Діяла система біологічного фільтрування всмоктуваних кореневою системою водорозчинних компонентів* (з наук.-попул. літ.); *Об'єм усмоктуваної пилососом води в режимі вологого збирання становить чотири літри* (з наук.-техн. літ.); *Повітряні фільтри забезпечують стійку роботу двигуна, фільтруючи всмоктуване повітря ефективно і надійно, не пропускаючи пил, сажу, пісок, воду* (з мови реклами).

ВСМО́КТУВАНІСТЬ (УСМО́КТУВАНІСТЬ), ності, *ж.* Здатність усмоктуватися. *Якщо функціонування кишечника порушене і процеси гниття переважають над процесами бродіння, то всмоктуваність корисних і поживних речовин значно знижується* (з наук. літ.); *Вживання білків тваринного походження допомагає знизити всмоктуваність стронцію в організмі, адже в будь-якому раціоні людини є невелика кількість стронцію* (з наук.-попул. літ.).

ВСМО́КТУВАННЯ (УСМО́КТУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **всмо́ктувати.** *Функція органів травлення полягає у підготовці до всмоктування в кров поживних речовин, якими живиться людина* (з навч. літ.); *Працюючи одночасно із звичайним насосом, ежектор збільшує висоту всмоктування, тому його можна застосовувати для подавання води з колодязів* (із журн.).

ВСМО́КТУВАТИ (УСМО́КТУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВСМОКТА́ТИ (УСМОКТА́ТИ),** всмокчу́, всмо́кчеш, *док.*, *що.* 1. Вбирати в себе; всотувати, всисати. *Корова .. всмоктувала ставок у мокрі рожеві губи* (Л. Первомайський); *Він* [земснаряд] *розпушував під собою ґрунт, потужною помпою всмоктував його разом з водою* (Л. Дмитерко); *Замочені яблука перші п'ять-сім днів швидко всмоктують розсіл і його треба увесь час доливати* (з наук.-попул. літ.); *Земля всмоктала блакитні калюжі, наче їх і не було* (З. Тулуб); * Образно. *Може, нужда та недостача покриє їх* [дітей] *латами, руб'ями, зсушить-зов'ялить свіжі личенька, усмокче раді веселі очиці глибоко у лоб* (Панас Мирний).

2. *перен.* Сприймати, засвоювати. *Горобенко відчуває тільки, як сотні голів витягнулись до нього й ловлять, всмоктують його слова* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **(1) Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти** *і т. ін.)* **/ всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти** *і т. ін.)* **[в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м)** *що* — засвоювати що-небудь із дитинства. *Більшість їх* [дівчат] *вийшла з родин убогих, із таких, де кожне ще з молоком матері всисає потребу праці для шматка хліба* (М. Коцюбинський); *Вірність Батьківщині. Її ми всотуємо, вбираємо в себе з молоком матері. Змалечку дихаємо цим високим словом "вірність"* (з газ.); *Цілком природно звучать пісні сина коваля* [І. Франка], *який зріс серед сільської бідноти і з молоком матері всмоктав красу народного слова, народної мелодії* (М. Рильський); *Суворі погляди на честь увійшли з материним молоком в його* [Дмитра] *душу; не порушила їх перша зелена юність, і тому надалі вони ще більше зміцніли* (М. Стельмах); *Розмовляють* [студенти] *так латиною, мов народились римлянами й всмоктали цю стару співучу мову ще з материнським молоком* (Василь Шевчук).

ВСМО́КТУВАТИСЯ (УСМО́КТУВАТИСЯ), ується, *недок.*, **ВСМОКТА́ТИСЯ (УСМОКТА́ТИСЯ),** всмо́кчеться, *док.* 1. Смокчучи, впинатися в що-небудь. *Безліч бджіл, .. приваблені пахощами, як і самим цвітом, всмоктувалися жадібно в ніжні білобарвні звіздки* [квіточки] *між листям* (О. Кобилянська); *Плющ, якому природа присудила повзати по землі, непомітно всмоктувався в пори дерева, хитро снувався тоненькими жилами по стовбуру до самого верховіття, день у день висмоктував соки* (Р. Іваничук); * Образно. *Мовби величезна повітряна п'явка всмокталася в землю, .. смерч усмоктував у себе людей, тварин, зброю, усе, що траплялося на його шляху* (П. Загребельний).

2. Проникати в що-небудь (про рідину); всотуватися. *Кінцеві продукти розщеплення — амінокислоти, глюкоза, гліцерин, жирні кислоти — утворюють розчини і всмоктуються в кров та лімфу* (з навч. літ.); *Вода вмить всмокталася у суху потовчену землю* (Д. Білий).

3. *розм.* Те саме, що **запада́тися** 2. *Стара та жовта* [Горпина], *очі позападали, ніс довгий та тонкий витягся, щоки усередину усмокталися* (Панас Мирний).

4. *тільки недок.* Пас. до **всмо́ктувати.** *Мазь має швидко всмоктуватися шкірою або, навпаки, рівномірно вкривати її* (з навч. літ.); *Для очистки мастила, крім сітчастих фільтрів, через які воно всмоктується насосом, застосовують спеціальні фільтри грубої та тонкої очистки* (із журн.).

ВСМО́КТУВАЧ (УСМО́КТУВАЧ), а, *ч.* Механізм для всмоктування рідини, газу; насос. *В одному нагрівальному колодязі гаком крана загнуло всмоктувач* (Яків Баш); *Вакуумні всмоктувачі трави та листя використовуються для прибирання територій, важкодоступних для будь-якого іншого обладнання* (з Інтернету).

ВСНІ́ЖЕНИЙ *див.* **усні́жений.**

ВСНУ́ТИ *див.* **усну́ти.**

ВСОВІСТИ́ТИ *див.* **усовіща́ти.**

ВСОВІСТИ́ТИСЯ *див.* **усовіща́тися.**

ВСОВІЩА́ННЯ *див.* **усовіща́ння.**

ВСОВІЩА́ТИ *див.* **усовіща́ти.**

ВСОВІЩА́ТИСЯ *див.* **усовіща́тися.**

ВСОВІ́ЩУВАТИ *див.* **усовіща́ти.**

ВСО́ВУВАННЯ (УСО́ВУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **всо́вувати.** *Нанесіть на гладкому кінці труби олівцем або крейдою мітку, що позначає глибину всовування кінця труби в розтруб* (з наук.-техн. літ.); *Ми мовчки рушили за охоронцем, стежачи за його неквапливою ходою, манірністю всовування старого ключа в не менш зашкарублий від часу замок* (із журн.).

ВСО́ВУВАТИ *див.* **всува́ти.**

ВСО́ВУВАТИСЯ *див.* **всува́тися.**

ВСОЛО́ДЖЕНИЙ *див.* **усоло́джений.**

ВСОЛО́ДЖЕННЯ *див.* **усоло́дження.**

ВСОЛО́ДЖУВАННЯ *див.* **усоло́джування.**

ВСОЛО́ДЖУВАТИ *див.* **усоло́джувати.**

ВСОЛО́ДЖУВАТИСЯ *див.* **усоло́джуватися.**

ВСОЛОДИ́ТИ *див.* **усоло́джувати.**

ВСОЛОДИ́ТИСЯ *див.* **усоло́джуватися.**

ВСОРО́МИТИ *див.* **усоро́мити.**

ВСОРО́МИТИСЯ *див.* **усоро́митися.**

ВСОТА́ТИ *див.* **всо́тувати.**

ВСОТА́ТИСЯ *див.* **всо́туватися.**

ВСО́ТЕ (УСО́ТЕ), *присл.* У сотий раз. *Лакоша всоте повернувся на своїй постелі* (І. Микитенко); *— Ярина! Ярина! — повторював про себе .. всоте Кривоніс* (П. Панч); *Він усоте ковзає оком по традиційно крикливих заголовках* (Ю. Андрухович).

ВСО́ТУВАННЯ (УСО́ТУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **всо́тувати.** *Інтоксикація людини може відбутися при вдиханні парів, всотуванні шкідливих речовин через шкіру або слизові оболонки* (з навч. літ.); *З цього саме часу й починається у Туманяна .. наближення до народного життя, всотування народних дум і прагнень* (П. Тичина).

ВСО́ТУВАТИ (УСО́ТУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВСОТА́ТИ (УСОТА́ТИ),** а́ю, а́єш, *док.*, *що.* 1. Те саме, що **всмо́ктувати.** *А над степом злива нависає. Теплі краплі всотують лани* (І. Муратов); *При підзимній сівбі рослини утворюють розгалужену кореневу систему, а тому краще всотують вологу і поживні речовини з ґрунту* (з наук.-попул. літ.); *Пісок давно росу всотав, Давно пішло вже сонце вгору* (П. Усенко); *Підмет городу — пониззя — аж вилискує: земля ще не встигла всотати весняні води* (Є. Доломан).

2. *перен.* Вбирати в себе, сприймати різні враження зовнішнього світу. *Він* [Т. Шевченко] *— у колі передових людей того часу. Всотує в себе все передове, живе, прогресивне* (О. Десняк); *Олександр з цікавістю дитини всотував у себе весь цей новий для нього світ* (П. Панч); *Не хочеться робити нічого іншого, тільки сидіти біля вогню і всотувати його тепло й світло* (Василь Шевчук).

ВСО́ТУВАТИСЯ (УСО́ТУВАТИСЯ), ується, *недок.*, **ВСОТА́ТИСЯ (УСОТА́ТИСЯ),** а́ється, *док.* Просочуючись, проникати в що-небудь; всякати, всочуватися. *Осінь шуміла*

нічними дощами, а вдень ці дощі всотувались у землю (С. Скляренко); *Володимир .. побачив кров на вуєвій руці. Кров густою цівкою цідилась і всотувалася в килим* (І. Білик); *Повітря всотується через фільтри кондиціонера, очищується від пилу, запахів* (із журн.); * Образно. *Знявся тупіт, і летючі тіні всотувалися в безмежний простір ночі* (Ю. Мушкетик).

ВСО́ХЛИЙ *див.* **усо́хлий.**

ВСО́ХНУТИ *див.* **усиха́ти.**

ВСО́ХНУТИСЯ *див.* **усиха́тися.**

ВСО́ХТИ *див.* **усиха́ти.**

ВСО́ХТИСЯ *див.* **усиха́тися.**

ВСОЧИ́ТИСЯ *див.* **всо́чуватися.**

ВСО́ЧУВАТИСЯ (УСО́ЧУВАТИСЯ), ується, *недок.*, **ВСОЧИ́ТИСЯ (УСОЧИ́ТИСЯ),** и́ться, *док., рідко.* Те саме, що **всо́туватися.** *Кривава пляма ще довго всочувалась у пісок* (С. Скляренко); *Кров загиблих ще не цілком всочилась у землю* (О. Довженко); * Образно. *Від усієї тієї свіжості і прохолоди в тіло Антона всочилася якась іскриста, дзвінка і легка бадьорість* (І. Волошин).

ВСПАДКО́ВУВАТИ *див.* **успадко́вувати.**

ВСПАДКО́ВУВАТИСЯ *див.* **успадко́вуватися.**

ВСПАДКУВА́ТИ *див.* **успадко́вувати.**

ВСПІВА́ТИ *див.* **успіва́ти.**

ВСПІД (УСПІД), *присл., діал.* Вниз. *Два парубки стояли, як звичайно, коло корби, але не крутили, — видко було, що іно що спустили одного вспід і ждали дзвінка, коли мають тягнути вгору кибель з воском* (І. Франко); *Дарабчина* [дараба] *зразу потонула вспід, так що їхати довелося, стоячи по коліна у воді* (Г. Хоткевич).

ВСПІ́ТИ *див.* **успіва́ти.**

ВСПОКО́ЄНИЙ *див.* **успоко́єний.**

ВСПОКО́ЄНІСТЬ *див.* **успоко́єність.**

ВСПОКО́ЄННЯ *див.* **успоко́єння.**

ВСПОКО́ЄНО *див.* **успоко́єно.**

ВСПОКО́ЇТИ *див.* **успоко́ювати.**

ВСПОКО́ЇТИСЯ *див.* **успоко́юватися.**

ВСПОКО́ЮВАННЯ *див.* **успоко́ювання.**

ВСПОКО́ЮВАТИ *див.* **успоко́ювати.**

ВСПОКО́ЮВАТИСЯ *див.* **успоко́юватися.**

ВСПО́МИН, у, *ч., заст.* Спомин. *Покладається на середину храму плащаниця, тобто священне зображення Спасителя, покладеного у гробі, — відбувається вспомин зняття з хреста тіла Христового і поховання Його* (з рел.-церк. літ.).

На [до́брий] спо́гад (спо́мин, *заст.* **вспо́мин)** *див.* **спо́гад.**

ВСПРА́ВЖКИ *див.* **успра́вжки.**

ВСТАВА́ННЯ *див.* **устава́ння.**

ВСТАВА́ТИ *див.* **устава́ти.**

ВСТА́ВИТИ[1] *див.* **вставля́ти[1].**

ВСТА́ВИТИ[2] *див.* **уставля́ти[1].**

ВСТА́ВИТИСЯ[1] *див.* **вставля́тися[1].**

ВСТА́ВИТИСЯ[2] *див.* **уставля́тися[1].**

ВСТА́ВКА, и, *ж.* Щось вставлене. *Починалась палка суперечка .. Кінчалося на тому, що Раїса брала олівець і робила в рукопису вставки та поправки* (М. Коцюбинський); *Височіли нові боярські й купецькі доми .. з різьбленими прикрасами, з вікнами в свинцевих рамах, .. з вставками з заморського барвного скла* (П. Загребельний); *Форма у неї була різнобарвна, зі світло-коричневою оборкою .. внизу і такими ж вставками на боках* (І. Роздобудько); *Українській архітектурі XVIII ст. властиві мальовничість і колоритність, які досягалися білою пластикою стін, керамічними вставками, багатим ліпним орнаментом* (з наук. літ.).

ВСТА́ВЛЕНИЙ[1] (УСТА́ВЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вста́вити[1].** *Над цією піччю був вставлений бовдур, виплетений з лози і обмазаний глиною* (І. Нечуй-Левицький); *Виноград горів між ними* [маслинами] *зеленим вогнем, як вставлене в пояс дорогоцінне каміння* (М. Коцюбинський); * Образно. *Ось вам універсальний механізм людської душі, вставлений у музичну скриньку гордощів* (В. Підмогильний); // **вста́влено,** *безос. пред. Знадвору через вузькі, але високі вікна, в олов'яні рами яких вставлено було скляні круглі шибки, сюди вливалось багато світла* (С. Скляренко).

ВСТА́ВЛЕНИЙ[2] *див.* **уста́влений[1].**

ВСТА́ВЛЕННЯ (УСТА́ВЛЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вста́вити[1].** *Де треба було пробити більшу дірку в мурованій стіні для вставлення рури, де треба було підмурувати котел до належного становища, — Шеффель примірював і запоряджував, а Бенедьо .. з робітниками виконував* (І. Франко); *При складанні частин коліс був застосований шкантовий спосіб з'єднання — за допомогою висвердлювання круглих отворів та вставлення в них дерев'яних шунтів* (з наук. літ.).

ВСТАВЛЯ́ННЯ (УСТАВЛЯ́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вставля́ти[1].** *Ніщо так не радувало душу, як оте коротке тьохкання скла під його пальцями, як уставляння шибок у свіжовистругані рами вікон нової оселі* (Є. Доломан).

ВСТАВЛЯ́ТИ[1] (УСТАВЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, *недок.*, **ВСТА́ВИТИ (УСТА́ВИТИ),** влю, виш; *мн.* вста́влять; *док.* 1. *що.* Вкладати, уміщувати щось у середину чого-небудь. *Він день у день коло хати порається. Оббив зокола й зсередини; трухляве дерево викидає, .. вставляє — ціле* (Панас Мирний); *Охрім Бандура вставляв у свій кулемет все нові й нові стрічки* (В. Кучер); *Гриша похапцем відштовхнувся від берега, .. вставив весла в кочетки й загнав їх глибоко в воду* (П. Загребельний); * Образно. *Дурному свого розуму не вставиш* (прислів'я); // Укріплювати в чому-небудь, вправляти в щось. *Чоловік .. витяг з кишені склоріз .. — Треба ж буде в хатах шибки вставляти* (Є. Доломан); *— Оддай, Дем'яне, золото, що в моєї баби видурив, може, я собі зуби вставлю, що на фронті повипадали* (В. Дрозд); * У порівн. *Я чую, що мої лиця присохли до вилиць, очі сухі і не змигнуть, наче хто вставив їх у рогову оправу* (М. Коцюбинський); // Просувати щось у що-небудь. *Любка час од часу вставляла два пальці в рота й пронизувато свистіла* (В. Винниченко); *Марина зачмихала; Мар'я сунула їй кулака під бік і, одіпхнувши геть від дверей, вставила у них голову* (Панас Мирний).

2. *що і без дод.* Говорити, включаючи свої слова в чиєсь мовлення. *— Я знаю лікаря, який лікує ледарів .. — А брехунів? — єхидно вставила задерикувата дівчинка* (О. Іваненко); // Вносити, вводити в твір. *Балабуха писав ті байки й вірші, вставляючи прізвища чоловіків та молодиць* (І. Нечуй-Левицький); *Плівки було знято щось із сімсот метрів. З цього треба було викинути брак і решту змонтувати, вставивши титри* (Ю. Яновський).

◊ **(1) Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́** *і т. ін.)* — при нагоді доречно сказати або додати що-небудь у чиюсь розмову. *Пан хвалиться виграшем, панич — нежданим гостюванням, а вона* [пані] *і собі слово уставе* [уставить] (Панас Мирний); *Тетяну теж допитували, про людське око її так-сяк побив Роберт, на її спині загоювались маленькі ранки. І про це Довговух не за-*

був вставити слівце при розмові з батьками (А. Хижняк); *Прокопович завів розмову про покійного Моссаковського, згадав, де вони стрічались, про що розмовляли, а гість ледве вставляв слівце* (І. Нечуй-Левицький); *Він мінився на виду, вставляв не до речі репліки* (Іван Ле); *Самійленко ішов тихенько, більше мовчав, а іноді вкидав влучне слово і осаджував пафос Ігнатів* (Л. Старицька-Черняхівська); **(2) Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (кле́пки́)** *кому, зневажл.* — повчати кого-небудь, перев. дорікаючи. — *Може, саме вас Господь Бог сотворив. Дак* [так] *чого ж він забув вам уставити десяту клепку?* (О. Ковінька); *Ану приведіть його* [Свєтлова] *сюди — я йому вставлю зараз клепку!* (Б. Антоненко-Давидович); **(3) Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са** *кому* — перешкоджати, заважати кому-небудь у здійсненні чогось. — *Інші, розізлившися на вас, почнуть інтригувати, встромляти вам палки в колеса — постараються зробити все, щоб ваше перебування тут стало для вас нестерпним...* (Ю. Шовкопляс); — *Всякі тобі... палицю в колеса вставляють, заважають* (В. Речмедін); *Каїтан перестрів Сторожука біля контори: — Ти мені, Сторожук, палиці в колеса не вставляй* (М. Зарудний); *Навіть найближчий родич імператора, .. з численним потомством, нишком ставив палиці в колеса небожеві, більше дбаючи про інтереси свого старшого сина, аніж про благополуччя держави* (О. Авраменко); *Певний був* [Гаманюк] *досі, що ніхто нічого не знає. Невже ж вони справді слідкували за кожною його спробою вставити палиці в колеса?* (М. Ю. Тарновський); **(4) Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копі́йок** — втрутитися в розмову, висловивши свою думку. *Використовуйте квантування інформації — надавайте її співрозмовнику не суцільним потоком, а короткими порціями, обов'язково дозволивши йому вставити свої п'ять копійок* (з навч. літ.); — *Не люди, дорогенька, твого Микольцю вибрали, не люди...* — *перебиваючи мій внутрішній полум'яний монолог, вставляє своїх п'ять копійок Гаспид,* — *А в'їхав наш герой у парламент у партійному списку, як блоха на собаці* (Г. Тарасюк).

ВСТАВЛЯ́ТИ² *див.* **уставля́ти¹.**

ВСТАВЛЯ́ТИСЯ¹ (УСТАВЛЯ́ТИСЯ), я́ється, *недок.* Пас. до **вставля́ти¹.** *Трубка вставлялася замість ядра в гаківницю* (В. Малик); *Урожай в неолітичну добу збирали за допомогою серпів та ножів, які являли собою кременеві вкладки, що вставлялися в оправу з кістки або дерева* (з наук. літ.); *Панові президентові не все ясно, вставляється запитання* (В. Винниченко).

ВСТАВЛЯ́ТИСЯ² *див.* **уставля́тися¹.**

ВСТАВНИ́Й (УСТАВНИ́Й), а́, е́. Який уставляють у щонебудь. *Написала вставну главу до "Жалю"* (Леся Українка); *Оксен, ще веселіше поблискуючи очима, ступнув до дверей. Гнат вихопив наган, вставний зуб хижо блиснув* (Григорій Тютюнник); *Голомозий молодцюватого виду стариган.., клацнувши вставною щелепою, відрекомендувався* (Ю. Іздрик).

△ **Вставне́ ре́чення** *див.* **ре́чення; Вставне́ сло́во** *див.* **сло́во.**

ВСТА́ВОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **вста́вка.** *Завдяки еластичним боковим вставочкам фотокамеру зручно і легко витягати з чохла* (з мови реклами).

ВСТА́ЛЕНИЙ *див.* **уста́лений.**

ВСТА́ЛИЙ *див.* **уста́лий.**

ВСТАНОВИ́ТИ *див.* **устано́влювати.**

ВСТАНОВИ́ТИСЯ *див.* **устано́влюватися.**

ВСТАНО́ВЛЕНИЙ *див.* **устано́влений.**

ВСТАНО́ВЛЕННЯ *див.* **устано́влення.**

ВСТАНО́ВЛЮВАЛЬНИЙ *див.* **устано́влювальний.**

ВСТАНО́ВЛЮВАНИЙ *див.* **устано́влюваний.**

ВСТАНО́ВЛЮВАННЯ *див.* **устано́влювання.**

ВСТАНО́ВЛЮВАТИ *див.* **устано́влювати.**

ВСТАНО́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **устано́влюватися.**

ВСТАНОВЛЯ́ТИ *див.* **устано́влювати.**

ВСТАНОВЛЯ́ТИСЯ *див.* **устано́влюватися.**

ВСТАНО́ВЧИЙ *див.* **устано́вчий.**

ВСТА́ТИ *див.* **встава́ти.**

ВСТАТКО́ВАНИЙ *див.* **устатко́ваний.**

ВСТАТКО́ВУВАННЯ *див.* **устатко́вування.**

ВСТАТКО́ВУВАТИ *див.* **устатко́вувати.**

ВСТАТКО́ВУВАТИСЯ *див.* **устатко́вуватися.**

ВСТАТКУВА́ННЯ *див.* **устаткува́ння.**

ВСТАТКУВА́ТИ *див.* **устатко́вувати.**

ВСТАТКУВА́ТИСЯ *див.* **устатко́вуватися.**

ВСТЕ́ЖИТИ *див.* **усте́жувати.**

ВСТЕ́ЖУВАТИ *див.* **усте́жувати.**

ВСТЕ́КЛИЙ *див.* **усте́клий.**

ВСТЕ́КЛІСТЬ *див.* **усте́кліcть.**

ВСТЕ́ЛЕНИЙ *див.* **усте́лений.**

ВСТЕ́ЛЕННЯ *див.* **усте́лення.**

ВСТЕЛИ́ТИ *див.* **устеля́ти.**

ВСТЕЛИ́ТИСЯ *див.* **устеля́тися.**

ВСТЕ́ЛЮВАННЯ *див.* **усте́лювання.**

ВСТЕ́ЛЮВАТИ *див.* **устеля́ти.**

ВСТЕ́ЛЮВАТИСЯ *див.* **устеля́тися.**

ВСТЕЛЯ́ТИ *див.* **устеля́ти.**

ВСТЕЛЯ́ТИСЯ *див.* **устеля́тися.**

ВСТЕРЕГТИ́ *див.* **устерегти́.**

ВСТЕРЕГТИ́СЯ *див.* **устерегти́ся.**

ВСТИГА́ТИ *див.* **устига́ти.**

ВСТИ́ГНУТИ *див.* **устига́ти.**

ВСТИ́ГНУТИСЯ *див.* **усти́гнутися.**

ВСТИ́ГТИ *див.* **устига́ти.**

ВСТИД *див.* **усти́д.**

ВСТИДА́ТИ *див.* **устиджа́ти.**

ВСТИДА́ТИСЯ *див.* **устида́тися.**

ВСТИДЖА́ТИ *див.* **устиджа́ти.**

ВСТИДЛИ́ВИЙ *див.* **устидли́вий.**

ВСТИДЛИ́ВІСТЬ *див.* **устидли́вість.**

ВСТИДЛИ́ВО *див.* **устидли́во.**

ВСТИ́ДНО *див.* **усти́дно.**

ВСТИК, *присл.* Так, щоб край або кінець одного предмета з'єднувався з краєм або кінцем іншого. *Гобеленові шпалерні листи клеяться встик клеєм для важких шпалер* (з наук.-техн. літ.); *Газопровід виконано з безшовних сталевих труб, повністю зварених встик, з антикорозійною ізоляцією* (з наук.-попул. літ.).

ВСТИЛА́ТИ *див.* **устила́ти.**

ВСТИЛА́ТИСЯ *див.* **устила́тися.**

ВСТОРЧ *див.* **усто́рч.**

ВСТО́ЮВАННЯ *див.* **усто́ювання.**

ВСТО́ЮВАТИ *див.* **усто́ювати.**

ВСТО́ЮВАТИСЯ *див.* **усто́юватися.**

ВСТО́ЯНИЙ *див.* **усто́яний.**

ВСТО́ЯТИ *див.* **усто́ювати.**

ВСТО́ЯТИСЯ[1] *див.* **усто́юватися.**

ВСТО́ЯТИСЯ[2] *див.* **усто́ятися**[2].

ВСТРЕ́ЛИТИ *див.* **устре́лити.**

ВСТРИБА́ТИ (УСТРИБА́ТИ), а́ю, а́єш, **ВСТРИ́БУВАТИ (УСТРИ́БУВАТИ),** ую, уєш, *недок.*, **ВСТРИБНУ́ТИ (УСТРИБНУ́ТИ),** ну́, не́ш, *док.* Те саме, що **вска́кувати** 1. *Тіні постояли.., — одна мала, друга велика, — потім мала по-юнацькому легко встрибнула в короб машини, а за нею полізла друга, тяжко сопучи* (І. Багряний); — *Ми на перон, поїзд мелькає хвостом .. тільки встигли встрибнути в задній вагон* (П. Загребельний); * Образно. *В одчинену фіртку* [хвіртку] *разом з .. осіннім вітром безладно, хапливо встрибували хвилі міського гомону* (В. Винниченко).

ВСТРИБНУ́ТИ *див.* **встриба́ти.**

ВСТРИ́БУВАННЯ (УСТРИ́БУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **встри́бувати.** *Під час ранкової гімнастики у дошкільних закладах застосовуються різні види стрибків: підскоки на одній і двох ногах на місці; перестрибування через предмети; встрибування в обруч і вистрибування з нього* (з навч. літ.).

ВСТРИ́БУВАТИ *див.* **встриба́ти.**

ВСТРІ́ЛИТИ *див.* **устрі́лити.**

ВСТРІ́НУТИ *див.* **устрі́нути.**

ВСТРІ́НУТИСЯ *див.* **устрі́нутися.**

ВСТРІ́ТИ *див.* **устрі́нути.**

ВСТРІ́ТИСЯ *див.* **устрі́нутися.**

ВСТРОМИ́ТИ *див.* **встромля́ти.**

ВСТРОМИ́ТИСЯ *див.* **встромля́тися.**

ВСТРО́МЛЕНИЙ (УСТРО́МЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **встроми́ти.** *Стирчать недалеко один від другого встромлені в землю дерев'яні кілочки* (М. Коцюбинський); *У цю хвилину жалібно дзенькнуло перо, встромлене в парту* (О. Донченко); *Блимають свічки, встромлені в залізні поставці* (А. Хижняк); // **встро́млено,** *безос. пред. У волосся дівчини було встромлено кілька хрещатих барвінків та червоний мак* (А. Кащенко).

ВСТРО́МЛЮВАНИЙ (УСТРО́МЛЮВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **встро́млювати.** * Образно. *Попри активно встромлювані в боки й колеса палиці, мостобудівники працювали ритмічно, не відхиляючись від графіка та кошторису* (з газ.).

ВСТРО́МЛЮВАТИ *див.* **встромля́ти.**

ВСТРО́МЛЮВАТИСЯ *див.* **встромля́тися.**

ВСТРОМЛЯ́ННЯ (УСТРОМЛЯ́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **встромля́ти.** *Для приглушення болю певні точки на шкірі стимулюються через встромляння в них спеціальних тонких голок (голковколювання)* (із журн.).

ВСТРОМЛЯ́ТИ (УСТРОМЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, **ВСТРО́МЛЮВАТИ (УСТРО́МЛЮВАТИ),** юю, юєш, *недок.*, **ВСТРОМИ́ТИ (УСТРОМИ́ТИ),** встромлю́, встро́миш; *мн.* встро́млять; *док., що.* Всаджувати, втикати гострий предмет усередину, вглиб чого-небудь. *З сим словом меч свій устромляє* [Еней] *В роззявлений Рутульця рот* (І. Котляревський); *Вирізає пастух два прутики й встромляє кінці кожного з них у землю* (О. Воропай); *Комар присів на лоб, щоб з усієї сили Свій гострий носик устромить* (Л. Глібов); *Син у землю заступа встромив і йде до хати* (П. Тичина); // Занурювати щось у рідину або в що-небудь м'яке. *Відьма встромила в кров пірце й заговорила* (Марко Вовчок); *Христя, як усі вийшли з кухні, підвелася, залізла на піл і, устромивши голову в подушку, неутішно плакала* (Панас Мирний); *Вона розщібнула рукав, закасала аж до плечей і встромила у воду руку* (М. Коцюбинський).

◊ **Вп'я́лювати (вту́плювати, встро́млювати,** *рідко* **впина́ти** *і т. ін.)* / **вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́** *і т. ін.)* **о́чі (по́гляд, зір)** *див.* **вп'я́лювати; Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са** *див.* **вставля́ти**[1]; **(1) Встроми́ти го́лову в петлю́:** а) повіситися. *Аркадій зрозумів, що його поставили перед альтернативою: або самому встромити голову в петлю, або вказати на когось* (Ірина Вільде); б) опинитися в скрутному, загрозливому становищі з власної вини. *Вона й сердита на сина, а разом і жалко його, ой, як жалко. Воно ж молоде ще, нерозумне, того й дивись, десь у петлю свою голову встромить* (А. Дімаров); **(2) Встроми́ти (да́ти, всади́ти** *і т. ін.)* **ніж (ножа́) в спи́ну** *(рідше* **в се́рце)** *кому* — вчинити, зробити що-небудь підступне щодо когось. — *Оце ж ти мені ножа встромив у серце! — заплакала Пріся. — Ти ж воював уже десять років, а чого досягнув?* (А. Кащенко); *Ні, вбивця нашої дочки, ви хочете сховатися серед нас! Щоб слушної для вас хвилини встромити ніж нам у спину... Не вийде!* (Ю. Яновський); *Взяла* [Катря] *наше ковалівське прізвище і на таку ганьбу його кинула? Ножа мені в спину дала* (В. Кучер); **(3) Ні́де (нема́є де, ні́куди,** *заст.* **ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути):** а) дуже багато (про людей). *Ото ж людей на улиці і коло хати — ніде й голки встромити* (Марко Вовчок); *У церкву навалило стілько* [стільки] — *пальця просунути ніде — і все тобі .. кріпацтво голодрабе* (Панас Мирний); *Як Софія з баронесою прибули до театру, там було вже сила людей, як-то кажуть: ніде й голкою ткнути* (Леся Українка); *Привезли нас* [новобранців] *у Полтаву, а там народу, як ото в Покрову на ярмарку: шилом нікуди ткнути* (Григорій Тютюнник); б) надзвичайно тісно від великої кількості людей. *На завтра .. пішли* [піщани] *до пана в Красногорку. Прийшли: стали в дворі коло ґанку — повнісінький двір, ніде голки просунути* (Панас Мирний); *Перші пропустили було його, так що він забрався було аж на рундук, зате далі — і пальцем нікуди було ткнути* (Панас Мирний); *Жах обхопив поляків. Всі стиснулися до мосту так, що нігде вже було просунути й пальця* (А. Кащенко); *Стало в нашій хаті так тісно, що як зберуться всі докупи, то й голки нема де кинути* (І. Муратов); **Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти** *і т. ін.)* / **опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти** *і т. ін.)* **о́чі (по́гляд, зір** *і т. ін.)* **[в зе́млю (додо́лу)]** *див.* **опуска́ти; Су́нути (встромля́ти, всува́ти** *і т. ін.)* / **суну́ти (встроми́ти, всу́нути** *і т. ін.)* **[сво́го́] но́са** *(рідко* **[свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)]** *див.* **су́нути; (4) Устроми́ти ґнота́** *кому* — довести свою перевагу над ким-небудь; відзначитися. *Олешківський батальйон Червоної гвардії хотів показати, що він уміє не лише по-простому битися з білими, а й устромити комусь ґнота гвардійським плац-парадом* (Ю. Яновський); **Як (мо́в, ні́би** *і т. ін.)* **хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце** *див.* **хто**[1].

ВСТРОМЛЯ́ТИСЯ (УСТРОМЛЯ́ТИСЯ), я́ється, **ВСТРО́МЛЮВАТИСЯ (УСТРО́МЛЮВАТИСЯ),** юється, *недок.*, **ВСТРОМИ́ТИСЯ (УСТРОМИ́ТИСЯ),** встро́миться; *мн.* встро́мляться; *док.* Всаджуватися, втикатися в середину, в глиб чого-небудь (про що-небудь гостре). *Із пружних тятив полетіли Стріли стрімкі і з відважних долонь їх списи незліченні, Прямо в тіла юнаків войовничих одні

устромлялись (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Кілька шабель і ножів встромилися в нього* (З. Тулуб); *Завалений на бік віз тримала міцна, як залізо, жердина! Вона встромилась знизу межи спиці правого заднього колеса* (Ю. Логвин); // Занурюватися в якусь рідину. *Її весло нечутно встромлялось у воду* (Олесь Досвітній); // Пильно дивитися, вдивлятися в кого-, що-небудь (про очі, погляд). *Мить Матюха стояв нерухомий. Очі гостро встромилися в Давида* (А. Головко).

ВСТРУГА́ТИ *див.* **устругáти.**

ВСТРУГНУ́ТИ *див.* **устругнýти.**

ВСТРЯВА́ННЯ (УСТРЯВА́ННЯ), я, *с., розм.* Дія за знач. **встрявáти.** *На пряме встрявання у громадсько-політичне життя України не має права громадянин іншої держави* (із журн.); *Перебивання співрозмовника, встрявання у суперечку не сумісні із правилами хорошого тону* (з газ.).

ВСТРЯВА́ТИ (УСТРЯВА́ТИ), встряю, встряєш, *недок.,* **ВСТРЯ́ТИ (УСТРЯ́ТИ), ВСТРЯ́НУТИ (УСТРЯ́НУТИ),** ну, неш, *док.* 1. *у що і до чого, розм.* Втручатися, вплутуватися в яку-небудь справу. *Він давно віддав синові все хазяйство, через те не встрявав до його* [нього] (Б. Грінченко); *Завжди вона встряє не в свої справи* (Н. Рибак); — *А вже сей Колісник. Куди не ткнися, всюди він устряне* (Панас Мирний); // У сполученні з віддієслівними іменниками означає: починати дію, виражену відповідним іменником; брати участь у чому-небудь. *Я ж думаю, що нам у львівські сварки нема рації встрявати* (Леся Українка); *Григорій устрявав потроху в роботу* (М. Івченко); *Їм* [матросам] *треба було висісти на глухий берег і встрявати в сухопутну битву* (Ю. Яновський); *Він також мусив устряти в цю боротьбу європейських товарних джентельменів* (В. Винниченко).

2. *між кого, розм.* Потрапляти куди-небудь, опинятися де-небудь. — *Йосипе! — обізвався Яків, — і чого ти устряв між жінок? Геть покинь їх, іди сюди* (Панас Мирний); // *до чого.* Входити, вступати до організації, товариства і т. ін. *Хто встрявав до такого братства, той на все життя набиравсь у йому* [ньому] *пошани до просвіти* (І. Нечуй-Левицький); *Як же піднялись козаки з гетьманом Остряницею, то і він устряв до козацького війська* (П. Куліш).

3. *у чому, діал.* Застрявати. *Митрунько ліз якось поперек ом та й устряв у плоті* (Л. Мартович).

Вступáти (захóдити, встрявáти, втручáтися *і т. ін.)* **/ вступи́ти (зайти́, встря́ти, втрýтитися** *і т. ін.)* **в розмóву** *(рідше* **до розмóви,** *розм.* **у балáчку)** *див.* **вступáти**[1].

◊ **Вскóчити (встря́ти) в хáлепу (в нáпасть, в рахýбу** *і т. ін.) див.* **вскáкувати.**

ВСТРЯГА́ТИ (УСТРЯГА́ТИ), áю, áєш, *недок.,* **ВСТРЯГТИ́ (УСТРЯГТИ́),** гнý, гнéш, *док., діал.* 1. *в що.* Влазити, вгрузати. *Встряг старий в солому по самі пахви* (А. Свидницький); * Образно. *Кожне слово було важким і, ніби цвях, встрягало в мозок* (В. Козаченко); *Розмова наша знов встрягла, як той віз у болоті* (Б. Лепкий).

2. *поміж кого.* Устрявати (у 2 знач.). *Не раз і не два сам Сміт, бувши під джмелем, устрягав поміж танцюристів* (Ю. Яновський).

ВСТРЯГТИ́ *див.* **встрягáти.**

ВСТРЯ́НУТИ *див.* **встрявáти.**

ВСТРЯ́ТИ *див.* **встрявáти.**

ВСТУП, у, *ч.* 1. Дія за знач. **вступáти**[1] 2, 4, 5. *Телефон уперше озвався після вступу в місто американців* (П. Гуріненко); *Вона негайно подала заяву про вступ до консерваторії* (В. Підмогильний).

2. Початкова частина книжки, статті, музичного твору і т. ін., що передує основному викладу. — *Яким же вступом пісню я почну, Щоб був палкий і вдячний* (В. Самійленко); *Оркестр починає грати вступ, і Грета тихо похитується в такт музиці, готуючись співати* (В. Собко); — *Що там у вас на початку? Ліричний вступ?* (Ю. Мушкетик).

ВСТУПА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **вступ** 1. *Механізм вступання на альтернативну службу в Україні загалом досить простий* (з газ.); *Пепін шафранний відзначається раннім вступанням у пору плодоношення* (з наук.-попул. літ.).

ВСТУПА́ТИ[1] **(УСТУПА́ТИ),** áю, áєш, *недок.,* **ВСТУПИ́ТИ (УСТУПИ́ТИ),** вступлю, встýпиш; *мн.* встýплять; *док.* 1. *у що.* Ставати, ступати в середину чого-небудь. *І вступив могучий Ігор В стремено ногою* (С. Руданський); *Не довіряючи очам, він уступив у човен* (Панас Мирний); *Омелько .. здер із себе геть мокру важку сорочку і швидко вступив у розігріті спекотним днем .. духмяні коноплі* (Ю. Логвин); // Всувати ноги у якесь взуття. *Вступивши в чоботи, .. Радченко вийшов надвір* (Я. Качура); *Дмитро Іванович .. вступив у капці, вийшов на балкон* (Ю. Мушкетик).

2. *до чого, у що, на що.* Входити, в'їжджати куди-небудь. *Уступаю я у кімнату велику, гарну* (Марко Вовчок); *Примар послав десятників вигнати коні з виноградника та заказати Замфірові вступати без дозволу на виноградники* (М. Коцюбинський); *Новаки в довгих батьківських піджаках.., з цілими оклунками паляниць, груш, яблук у руках боязко вступали до двору* (С. Васильченко); *Розвідники в село вступили перші* (І. Нехода); // *діал.* По дорозі заїжджати, заходити куди-небудь. *Мушу .. ще побути в Чернівцях, вступити до Львова, а може, й до Коломиї* (Леся Українка); // *перен.* Переходити до нового періоду розвитку, до нового стану. *Все нові й нові свердловини вступають у число діючих* (з газ.); *Вступаємо в календарне літо, хоча синоптичне розпочалося у цьому році майже із цвітінням садів* (з газ.); *Як уступив він* [Кармель] *у вісімнадцятий рік, таким він зробився красенем невимовленим* (Марко Вовчок).

3. *перен.* Проникати в кого-, що-небудь. *Знов нова якась сила вступала в мене* (І. Франко); *Мороз подрав Христю поза спиною, мороз сипнув у ноги, мороз уступив у пальці* (Панас Мирний).

4. *до чого, у що, на що, ким.* Ставати членом якої-небудь організації, товариства і т. ін. — *Вчора були партзбори в редакції.., приймали аж трьох чоловік — зараз якась навальна пошесть вступати до партії* (І. Жиленко); *По кутках стояли кіоски з військовими плакатами, в яких закликалось громадянство вступати до української армії* (Ю. Покальчук); // Поступати до навчального закладу, починати вчитися. *Микола .. теж вступає в університет, тільки не на літературний, а на біологічний факультет* (Григорій Тютюнник); *На осінь Марта вирішила вступити на курси чужоземних мов* (В. Підмогильний); *Пізніше всі разом вступили до музичної школи, бо хотіли навчитися співу* (Валерій Шевчук); // Обіймати посаду. *Разом з благочинним поїхав* [Балабуха] *у Вільшаницю, щоб вступити на парафію* (І. Нечуй-Левицький); *Хлопець вирішив вступити юнгою на якусь шхуну, поплавати* (М. Трублаїні).

5. *у що, до чого, чим.* У сполученні з віддієслівними іменниками означає: розпочинати дію, виражену відповідним

іменником; брати участь у чому-небудь. *Полк .. вступив по тривозі в цей бій ще на світанку першого дня війни* (В. Кучер); *Калокір особисто вступив у змову з київським князем* (Р. Іванченко); // Розпочинати спів (гру) за ведучим голосом (інструментом). *Коли до пісні вступали тенори і баси, мелодія клекотіла далеким літнім громом* (В. Кучер); *Що Синявін, замість "Роздуму", розпочав другу частину з концерту Чайковського, в ту ж мить зрозумів* [Саїд] *і вступив скрипкою, де слід...* (Іван Ле).

(1) Вступа́ти / вступи́ти в рідню́ (роди́нні стосу́нки) — родичатися. — *Дочка у мене одиначка, Хазяйка добра, пряха, швачка, То може і в рідню вступлю* (І. Котляревський); [Слідчий Ігнатовський:] *З вами .. хотіли вступити в родинні стосунки дуже шановні й поважні люди* (Ю. Збанацький); **(2) Вступа́ти / вступи́ти до лав** *(рідше* **у ла́ви, в ряди́)** *чого, яких, чиїх* — ставати членом якої-небудь організації, об'єднання і т. ін. — *Що значить, що ти приїхав до нас? Це не просто зміна квартири. Ти вступаєш до шахтарських лав. Підійди з пошаною до шахти* (Ю. Яновський); *В Чечелеві лави вступає коваль.., дехто вспів і свого раненого товариша потягнути за собою* (Б. Лепкий); — *Хто бажає вступити в ряди народної міліції? Підніміть руки* (У. Самчук); **(3) Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися** *і т. ін.)* **/ вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися** *і т. ін.)* **в розмо́ву** *(рідше* **до розмо́ви,** *розм.* **у бала́чку)** — приєднуватися до розмови з ким-небудь. *Уже без серця вступає Чіпка в розмову* (Панас Мирний); *Його ображало, що якийсь наймит .. устряв до розмови, як з рівними* (М. Коцюбинський); *Я мусила вступити в розмову* (Леся Українка); — *Я, я, Катре, вас кликала, — зразу ж і встряла* [Докія Петрівна] *в розмову* (А. Головко); — *Все пам'ятаю, — засміявся Тимко. — Все, та не все, — втрутився і собі в розмову Гаврило* (Григорій Тютюнник); — *Ох, і вимучила* [хвороба] *Івана. Самі кістки й шкіра, — нарешті встряв у жіночу балачку дідок* (В. Яворівський); **(4) Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити** *і т. ін.)* **/ вступи́ти (зайти́, ввійти́** *і т. ін.)* **у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)>** *з ким і без дод.* — сперечатися, сваритися з ким-небудь. — *Нехай же мене Господь милосердний боронить, щоб я з тобою в сварку заходила, — кажу* (Марко Вовчок); [Павло:] *Не будемо в суперечку заходить, бо я і так нагризся з тобою за ці часи!* (І. Карпенко-Карий); *Сократ був розумний чоловік, з бабою сварки не заводив* (О. Маковей); *Із першим* [Сергієм] *Денис ніколи не входив у суперечки, бо був лінивий на слово і знав, що ніколи Сергія не переспорить* (Григорій Тютюнник); — *За козаками не варт плакати, бо вони спротивились та пішли на суперечку з шляхтичами, — обізвався один вусатий панок* (І. Нечуй-Левицький); *Ні з ким не вступав* [дід Кияшко] *у суперечку* (Ю. Збанацький); *Не було в селі такого ґазди, Щоб ти з ним у сварку .. Не зайшов* (І. Франко); **(5) Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти** *і т. ін.)* **/ вступи́ти (прийти́, сі́сти** *і т. ін.)* **на престо́л (на трон)** — ставати правителем, монархом, царем і т. ін. *Коли вступав на престол новий князь, віче "рядилось", тобто домовлялося з князем, на яких умовах воно погоджується визнати його за князя* (з навч. літ.); *Коли Уельський принц зійшов на батьків трон, Він, як наказує традиції закон, Перед підданцями промову мав поважну* (М. Рильський); — *Цей плебей* [Наполеон], *ні в кого не спитавшись, прогнав Бурбонів і сів на королівський трон* (П. Кочура); *Вступивши на престол, Сулейман звернувся з посланнями до володарів усіх дружніх і ворожих земель в Азії, Європі й Африці* (П. Загребельний); *Після смерті короля Данила сів на престол молодий король Лев* (Ю. Винничук).

△ **(6) Вступа́ти в зобов'я́зання,** *юр.* — брати на себе певний обов'язок. *Суб'єкт господарського права має основану на законі можливість набувати від свого імені майнові та особисті немайнові права, вступати в зобов'язання, виступати у судових органах* (з навч. літ.).

◊ **(7) Вступа́ти / вступи́ти в го́лову** *кому і без дод.* — викликати в кого-небудь стан сп'яніння; п'янити когось (про хмільні напої). — *Чув я, — каже* [Демко], — *за тії Палестини. Оце ж до тих Палестинів і посуну! І що йому міцніш у голову вступає, то він далі посува. — Вже й поза тії Палестини, — хвалиться, — втопчу стежку* (Марко Вовчок); [3-й вартовий:] *Та нащо нам вода? Сьогодні й чисте можна пить! Гуляймо!* [2-й вартовий:] *Та чисте дуже в голову вступає* (Леся Українка); *Випили вчотирьох і знову всі посідали до столу .. Хміль уступив у голову* (І. Багряний); **(8) Вступа́ти / вступи́ти тума́ном у го́лову** — охоплювати кого-небудь, оволодівати кимсь, позбавляючи здатності нормально сприймати навколишнє (про почуття, стан і т. ін.); затуманювати свідомість. *Ревнощі люті, палючі пожежею спалахнули, вступили туманом у голову* (С. Васильченко); **(9) Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в життя́:** а) починати діяти самостійно. *Вступило в життя нове, повоєнне покоління.. Виросли сини і внуки* (П. Інгульський); б) виникати, з'являтися або поширюватися, застосовуватися, використовуватися. *В життя вступають Нові будівлі В шахтарськім місті Труда і слави* (Г. Бойко); *Входять у життя і диски з внутрішньою ріжучою кромкою* (з газ.); **(10) Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в [свої́] права́** — виявлятися повною мірою. *Робочий будень ще не склав інструментів, але свято вже входило в свої права* (О. Кундзич); *Наші іскри летіли в безмежжя, над ніччю зметались ракети, на темних плотах віддалялась процесія і минуле вступало в права* (В. Стус); *Весна вступила в свої права* (із журн.); **(11) Вступа́ти (ступа́ти, става́ти) / вступи́ти (ступи́ти, ста́ти) на шлях (на доро́гу, на сте́жку)** *чого, який (яку)* — розпочинати яку-небудь діяльність або починати вести певний спосіб життя. — *Щось ти, Гнате, вступаєш на поганий шлях... Свою жінку прогнав од себе, зійшовся з другою без шлюбу* (М. Коцюбинський); — *Як він? — запитав Яремчук Явдоху, очима вказуючи на Стецька. — Дякувати добрим людям, на правильну стежку стає* (І. Цюпа); *М. Лисенко перший вступає на дорогу наукового досліджування української народної музики* (з наук.-попул. літ.); *Швидко зауважив Яким, що ступив знов на стежку дуже небезпечну* (І. Нечуй-Левицький); — *Еге-ге! пощастило мені, — радіє старий. — На добру стежку вступив я* (М. Коцюбинський); *Смерть почала ходити за ним, відколи він побачив страту козака на палі й сам ступив на дорогу борні* (Г. Колісник); **Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти>** *див.* **бра́ти.**

ВСТУПА́ТИ[2] *див.* **уступа́ти**[1].

ВСТУПА́ТИСЯ *див.* **уступа́тися.**

ВСТУПИ́ТИ[1] *див.* **вступа́ти**[1].

ВСТУПИ́ТИ[2] *див.* **уступа́ти**[1].

ВСТУПИ́ТИСЯ *див.* **уступа́тися.**

ВСТУПНИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **вступ** 1. *Під час вступних випробувань до Легіону сказали, що під водою треба протриматися не менше двох хвилин* (В. Шкляр); *Там, у консерваторії в Відні, вона ще має зложити* [скласти] *вступний іспит* (О. Кобилянська).

2. Який є передмовою, вступом до чого-небудь, починає щось. *Року 1895 він* [І. Франко] *блискуче прочитав у Львівському університеті вступну лекцію на тему "Наймичка" Тараса Шевченка* (М. Коцюбинський); *Вона впевнено витримала тривалу вступну паузу й нарешті промовила першу фразу п'єси* (О. Ірванець); *Редакційні вступні зауваги та пояснення, що належать авторові, наводяться повністю або частково у коментарях до текстів* (з наук.-попул. літ.).

Вступне́ сло́во *див.* **сло́во.**

△ **Вступни́й вне́сок** *див.* **вне́сок; Сигна́льний** *(заст.* **вступни́й) примі́рник** *див.* **примі́рник.**

ВСТУПНИ́К, á, *ч.* Той, хто вступає до навчального закладу. *Секретарка підійшла до Уласа і подала йому папірець, потім відступила так, щоб приймальній комісії було видно вступника* (Григорій Тютюнник); *На алеях, на майданчику біля сходів юрмилися вступники* (Ю. Мушкетик); *Вступників зібралося чимало. Чую з розмов — на одне місце по чотири, а то й усі п'ять набралося* (П. Запаренко).

ВСТУПНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **вступни́к.** *Вступниця пройшла тестування на одному із облаштованих для цього пунктів* (із журн.); *Останній екзамен вступниця складає вісімнадцятого серпня* (з газ.).

ВСТЯЖ (УСТЯ́Ж), *присл.* Те саме, що **впро́стяж.** [К л и м:] *Я запряжу найкращих панських коней встяж, що прудше вітру понесуть, візьму Домцю й вас* [дівчат], *як хочете, та як махну, то поки тут проснуться — ми будемо за десять миль* (І. Карпенко-Карий); *Ще з пару хвилин напруженого чекання — і на горбику з'являється екіпаж, запряжений четвериком коней устяж* (В. Винниченко); *Коні встяж тягнуть на довгих полозках клітку з тигром і всі речі* (І. Багряний).

ВСУВА́ННЯ (УСУВА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **всува́ти.** *При всуванні актинових волокон в проміжок між міозиновими волокнами і відбувається скорочення скелетного м'яза* (з навч. літ.); *Нанесення клею тільки на один бік з'єднувального елемента меблевого виробу не забезпечить високої міцності, тому що одна деталь з другою з'єднується не накладанням, а всуванням* (із журн.).

ВСУВА́ТИ (УСУВА́ТИ), áю, áєш, **ВСО́ВУВАТИ (УСО́ВУВАТИ),** ую, уєш, *недок.,* **ВСУ́НУТИ (УСУ́НУТИ),** ну, неш, *док., що.* 1. Уводити, вкладати, всаджувати щось у середину чого-небудь; впихати. *Катерина присуває до шафи крісло, всуває руку в посуд і пальці її намацують метал* (Ірина Вільде); *Дворецький тупав на нього ногою, пес то ховався, то знов голову всував у двері* (Б. Лепкий); *Упоперек же і не кажи її* [хворостину] *всунути у світлицю, бо .. довга була* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *перев. док.* Непомітно або насильно дати щось кому-небудь у руки; втиснути. — *Їжте, їжте, не сумнівайтесь, — припрошує Мар'ян і невміло всовує кусень в червоні пальці дукача* (М. Стельмах); *Усунули* [гроші] *мені в руку та й годі* (Панас Мирний); *Дружина* [голови] *.. всунула свого серпа Павлові в руки* (Іван Ле).

◇ **Вбира́ти (втя́гувати, всува́ти** *і т. ін.)* / **ввібра́ти (втягти́, втягну́ти, всу́нути** *і т. ін.)* **го́лову в пле́чі** *див.* **вбира́ти**[1]; **Су́нути (встромля́ти, всува́ти** *і т. ін.)* / **суну́ти (встроми́ти, всу́нути** *і т. ін.)* **[свого́] но́са** *(рідко* **[свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)]** *див.* **су́нути.**

ВСУВА́ТИСЯ (УСУВА́ТИСЯ), áюся, áєшся, **ВСО́ВУВАТИСЯ (УСО́ВУВАТИСЯ),** уюся, уєшся, *недок.,* **ВСУ́НУТИСЯ (УСУ́НУТИСЯ),** нуся, нешся, *док.* 1. Сунучись, в'їжджати куди-небудь. *Санки тихенько всунулись у двір* (І. Нечуй-Левицький); // *розм.* Тихо, непомітно входити куди-небудь. *Я трошки відхиляю двері, так тільки-тільки, і всовуюсь* (І. Микитенко); *Дарка всувається в клас з похнюпленою головою* (Ірина Вільде); // *розм.* Просуватися, пропихатися в середину чого-небудь. *Ленько усунувся троха дальше в гущавину молодих вишень* (І. Франко); *За хвилину у двері всунулась пелехата голова з дзюбатим обличчям* (М. Коцюбинський).

2. *тільки недок.* Пас. до **всува́ти, всо́вувати.** *Перед стартом усі ілюмінатори було закрито внутрішніми віконницями, металічними заслінками, які всувалися поміж двома шарами товстого органічного скла* (В. Владко); *Йому всовувалася в руки палиця, і він, спираючись на неї, звівся* (Валерій Шевчук).

ВСУВНИ́Й, á, é. Який всувається в що-небудь. *Всувна стільниця.*

ВСУ́Є, *присл., ц.-с.* Марно, даремно. [В а р н а к:] *Я сам, як бачиш, марне, всує, Я сам занівечив свій вік* (Т. Шевченко); *Ніхто нас не зломив, І всує вороги на наше царство зляться* (П. Куліш); *Не скаже за, не скаже й проти. Від нього правди ждати всує* (С. Воскрекасенко).

ВСУКА́ТИ *див.* **усука́ти.**

ВСУ́МІШ (УСУ́МІШ), *присл.* Змішано, разом. *На задньому плані — рисунковий відділ фабрики. Рядами столи, на них годинники. Робітниці й робітники всуміш* (Мирослав Ірчан); *У кутку .. стоїть казаночок з вареною пшеницею всуміш з квасолею...* (І. Багряний); *Тут збігалося кілька шляхів, де тяглися неосяжними потоками і піші, і кінні всуміш з хурами сіна* (З. Тулуб); // Те саме, що **впере́між.** *Невкипілий став розповідати, важко, як пеньки, викорчовуючи незграбні слова всуміш з лайкою* (А. Головко).

ВСУ́НЕНИЙ (УСУ́НЕНИЙ), ВСУ́НУТИЙ (УСУ́НУТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **всу́нути.** *Левко .. діловито розім'яв ноги, всунуті в чоботи-жовтянці* (М. Стельмах); *На столі миготить свічка, всунена в банку від консерв* [консервів] (О. Лисяк); // **всу́нено, всу́нуто,** *безос. пред.* * Образно. *Ті місця у місті, де хмарочосів і торговельних центрів немає, активно забудовуються. В галявини кам'яного лісу всунуто парки і сквери, які є чи не єдиним місцем, де можна відпочити* (із журн.).

ВСУ́НУТИ *див.* **всува́ти.**

ВСУ́НУТИЙ *див.* **всу́нений.**

ВСУ́НУТИСЯ *див.* **всува́тися.**

ВСУ́ПЕРЕЧ (УСУ́ПЕРЕЧ), *прийм., з дав. в.* Уживається на позначення обставин, умов, незважаючи на які, наперекір яким відбувається дія. *Кривдунський, всупереч усім приписам і законам, уважав за нормальні відносини судді до мужички, щоб на неї насварити, накричати* (Л. Мартович); *Всупереч зовнішній легковажності, Люба напрочуд чесно уміла зберігати таємниці* (О. Гончар); — *От бачите, дон Руджієрі, — сказав, усміхаючись, король, .. доблесть ваша істинно заслуговує того, щоб я пішов усупереч долі* (М. Лу-

каш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Діючи всупереч законам природи, людство починає підривати матеріальні основи свого буття* (з наук.-попул. літ.).

ВСУХОМ'Я́ТКУ (УСУХОМ'Я́ТКУ), *присл., розм.* Без рідкої та гарячої страви. *Він сидить з хлопцями в порту і дивиться, як вони всухом'ятку булки наминають. По очах впізнав, що голодні обидва* (О. Гончар); *У нас не було ні сухого одягу, ані дров, аби розпалити в плиті. Перекусили всухом'ятку, що було з одягу на нас, висохло від тепла тіла* (В. Чемерис); *Багато студентів харчується всухом'ятку, з домашніх вузликів* (з газ.).

ВСУХУ́ (УСУХУ́), *присл., розм.* 1. Не вживаючи води. *Було оголошено, що гірники збираються голодувати всуху* (з газ.).

2. Без скріплювальної, зв'язувальної маси. *Оборонні споруди сільських (іноді й міських) общин Таврики IX–X ст. у більшості випадків викладені з буту на глині або всуху* (з наук. літ.).

3. *спорт.* З нульовим рахунком, не забивши або не пропустивши жодного м'яча чи шайби (звичайно про результати спортивних ігор). *Четвертий гейм українка виграла всуху, у п'ятому та шостому поступилася, а потім зосередилася й у гарному стилі довела сет до логічного завершення* (із журн.); *Луцький волейбольний клуб двічі всуху обіграв бориспільську команду* (з газ.).

ВСУ́ЦІЛЬ (УСУ́ЦІЛЬ), *присл.* Суцільно, цілком. *Була* [Галина] *у великій, біднувато, але охайно вмебльованій кімнаті з всуціль застеленою квітчастими селянськими* [доріжками] .. *підлогою* (В. Козаченко); *Назустріч їм, крізь гарячі розімлілі поля котилися блискучі асфальти, всуціль политі свіжою водою* (О. Гончар); *Вчора вода кипіла між камінням, а зараз — крига всуціль* (В. Близнець); *Береги його* [озера] *всуціль позаростали ситником і чар-зіллям* (О. Бердник); *— Життя не складається всуціль із страждань, — сказав Борис* (П. Загребельний).

ВСУЧИ́ТИ *див.* **усу́чувати.**

ВСУ́ЧУВАТИ *див.* **усу́чувати.**

ВСХНУ́ТИ *див.* **усиха́ти.**

ВСХНУ́ТИСЯ *див.* **усиха́тися.**

ВСЬОГО́ (УСЬОГО́), *присл.* 1. Разом, загалом, у цілому. *Брали* [зерно], *правда, неваживши. Хто скільки здужав на собі понести. А всього, вважай, сот до двох пудів* (А. Головко); *Підрахунки свідчать, що той шар гумусу, котрий маємо і яким користуємося, нагромадився всього за десять-дванадцять тисяч літ...* (О. Бердник).

2. *у знач. част.* У сполученні з числівниками вказує на обмеження кількості; не більше; лише, тільки. *Петро знову задумався — і пригадалася йому жінка, котру він колись давно, ще невеличким хлопчиком, всього одним-один раз бачив на віку...* (Панас Мирний); *— Я буду там усього кілька днів і повернуся назад* (Ю. Смолич); *Від Келеберди до Андрієвого села було всього тридцять кілометрів* (П. Загребельний).

ВСЬОГО́-НА́-ВСЬОГО (УСЬОГО́-НА́-ВСЬОГО), *част. підсил.* Уживається у сполученні з числівниками для підсилення обмеження кількості. *Шляхтова лежить од Щавниці всього-на-всього за три верстви, але ті три верстви далися нам добре взнаки* (І. Нечуй-Левицький); *— Куди ти його* [насіння] *подінеш? — дивувався Андрій. — Адже у нас усього-на-всього дві грядочки* (М. Коцюбинський); *Закусочна, в яку він зайшов, була дуже маленька: всього-на-всього два столики, поставлених паралельно з прилавком* (М. Томчаній).

ВСЬО́МЕ (УСЬО́МЕ), *присл.* У сьомий раз. *Шість раз той павук обривався, І шість раз він на стелю злізав, Але всьоме таки удержався Й до стіни свою нитку прип'яв* (Леся Українка); *Усьоме пройшов Міжнародний фестиваль гітарної музики* (з газ.).

ВСЮ́ДИ (УСЮ́ДИ), *присл.* У кожному місці; скрізь. *Перебендя старий, сліпий, — Хто його не знає? — Він усюди вештається Та на кобзі грає* (Т. Шевченко); *Чи то між своїми товаришами-тухольцями, чи між боярами, чи між слугами, Максим Беркут усюди був однаковий* (І. Франко); *Сумно тут усюди, так пусто, так глухо, У цілому замку немає ні духа* (Леся Українка); *Розкладено вогнище, пахне чабанською кашею, всюди людно, шумливо* (О. Гончар).

Скрізь і всю́ди <Геть скрізь (усю́ди)> *див.* **скрізь**[1].

ВСЮДИПРИСУ́ТНІЙ (УСЮДИПРИСУ́ТНІЙ), я, є, *рідко.* Те саме, що **всюдису́щий.** *Ми знаємо, що Бог є Дух, котрий є Вічний, Нестворений, Наймудріший, Всюдиприсутній, Всемогутній* (з рел.-церк. літ.); *Письменник запропонував поміркувати, наприклад, над такими питаннями: із чого тоталітарна система була зроблена, чому існувала так довго, що робило її такою тривкою, всюдиприсутньою* (з газ.).

ВСЮДИПРИСУ́ТНІСТЬ (УСЮДИПРИСУ́ТНІСТЬ), ності, *ж., рідко.* Властивість за знач. **всюдипрису́тній.** *Наша молитва ґрунтується на догматі Божої всюдиприсутності* (з рел.-церк. літ.); *Інформативний бум, усепроникність сучасних засобів масової інформації створюють для людини ілюзію всюдиприсутності та ввергають її в безодню відомостей про життя світу* (з газ.).

ВСЮДИСУ́ЩИЙ (УСЮДИСУ́ЩИЙ), а, е. Який скрізь є, буває. *Сюди не прорветься всюдисущий вітер, що гуляє зараз над землею* (О. Полторацький); *Під копита слалася давно не їжджена й поросла вже всюдисущим споришем путь* (Д. Міщенко); // Про людину, яка всюди встигає, в усьому бере участь. *Там, де, здавалося, пани от-от станута на валах, з'являвся обкурений мушкетним димом Богун. Всюдисущий, дивовижно спокійний серед зойків і криків бойових* (Я. Качура); *Особливо боявся він потрапляти на очі всюдисущих дітлахів* (А. Іщук); *Часто інтерес до художника починається з якоїсь незвичайної подробиці стосовно його особи, що розповідають публіці всюдисущі репортери* (М. Слабошпицький).

ВСЮДИСУ́ЩІСТЬ (УСЮДИСУ́ЩІСТЬ), щості, *ж.* Властивість за знач. **всюдису́щий.** *Пітьма затягувала його в себе, поглинала його і він слухняно йшов у її всюдисущість і тільки й умів, що плакати* (П. Загребельний); *Світлий смуток як всюдисущість, прощання як лейтмотив нашого існування, печаль у всіх її виявах та відтінках — такий настрій пронизує обидва романи письменника* (з газ.).

ВСЮДИХІ́Д (УСЮДИХІ́Д), хо́да, *ч.* Автомобіль, признач. для пересування важкопрохідною місцевістю, бездоріжжям. *Хочу я зробити всюдихід!.. Це буде така машина. Заліз у неї і поїхав .. Через непролазні хащі можна продертися* (О. Донченко); *— Знала, що ви виїхали до нас, але чекала вас із Кумисового. Тримаю там наш всюдихід з шофером...* (Іван Ле).

ВСЮДИХІ́ДНИЙ (УСЮДИХІ́ДНИЙ), а, е. Признач. для пересування бездоріжжям. *Дві легкі всюдихідні машини "МС" .. помчали густими лісовими дорогами до західних кордонів нашої Вітчизни, де кипіли жорстокі бої* (М. Труб-

лаїні); *Снігу насипало стільки, що погано їхав навіть наш всюдихідний "ЗІЛ-130"* (з газ.).

ВСЮДИХІ́ДНІСТЬ (УСЮДИХІ́ДНІСТЬ), ності, *ж.* Властивість за знач. **всюдихі́дний.** *Серед головних переваг велосипеда відзначимо надійність, високу всюдихідність, зручну посадку* (із журн.); *Фахівці відзначають всюдихідність авто, високі технічні показники, які дозволяють використовувати автомобіль на нафтових та газових родовищах* (з газ.).

ВСЯ *див.* **весь[1].**

ВСЯК (УСЯ́К), *розм.* 1. *займ. означ.* Те саме, що **вся́кий** 1. *Народ за військом копошився. Всяк товпився, всяк ліз* (І. Котляревський); *Нікому не стоялося на місці, всяк тиснувся ближче до переправи, щоб першим вирватись на плацдарм* (О. Гончар); *У ліс лаштується, збирається усяк. Скриплять тяжкі вози, іржуть, басують коні* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. *присл., рідко.* Те саме, що **вся́ко.** — *Жаль! — каже Цуцик, — що ж робити! Буває всяк* (Л. Глібов); — *Мовчки залицяється* [Антін] *до вашої глухенької Одарки, усяк їй услуговує* (Ганна Барвінок).

◊ **Всяк су́щий** *див.* **су́щий; Про (на) вся́кий (всяк) ви́падок** *див.* **ви́падок.**

ВСЯКА́ТИ (УСЯКА́ТИ), áє, *недок.*, **ВСЯ́КНУТИ (УСЯ́КНУТИ),** не, *док.* Просочуючись, проникати, входити в що-небудь (звичайно про рідину); всотуватися. *Сонце всміхнулося й кинуло довге тепле проміння, вода всякала в землю* (Н. Кобринська); * Образно. *Віра у перемогу світла над тьмою, правди над кривдою — всякала щодень і в нього* (П. Козланюк).

ВСЯ́КИЙ (УСЯ́КИЙ), а, е, *займ. означ.* 1. Який завгодно; кожний. *Усякий кулик до свого озера привик* (Номис); *Він ходив за кіньми і волів доглядав, орав у полі і на лобогрійці прів. Але на всякий терпець буває кінець* (Г. Коцюба); *Не всяка риба запливає на цю глибину* (М. Трублаїні); // *у знач. ім.* **вся́кий,** кого, *ч.;* **вся́ка,** кої, *ж.* Кожна, будь-яка людина. *У всякого своя доля І свій шлях широкий* (Т. Шевченко); *Мірошник мав хороший млин. В хазяйстві неабищо він: Про це гаразд усякий знає* (Л. Глібов).

2. Різний, всілякий. *Їм усім* [бурлакам] *здавалось, що вони не жили, а тільки животіли на чужині, тиняючись в наймах по усяких місцях* (І. Нечуй-Левицький); *Комора, бачите, як струк, повна всякого добра* (І. Франко); *Звуки теж бувають всякі — тільки треба вміти їх слухати* (Ю. Смолич); — *Я, занедбавши всякі світські справи, На самоті збагачував свій розум Науками* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра).

3. Будь-який. *Тепліше стає на серці, коли бачиш, що ти не цілком одинокий на світі, що є добрі, сердечні люди, які без всякого власного інтересу дбають про тебе* (М. Коцюбинський); *Усякий страх покинув хлопця. Ним володіла одна тільки думка* (О. Ільченко).

Без жо́дного (уся́кого, *рідше* **ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких,** *рідше* **ні́яких) зуси́ль>** *див.* **зуси́лля; Докладá́ти / доклáсти** *(рідше* **доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х** *і т. ін.)***] старáнь (зуси́ль, сил,** *рідше* **снаги́)** *див.* **докладáти; Хапáтися за все (за будь-яку́, вся́ку можли́вість)** *див.* **хапáтися.**

○ **Без [жо́дних, ні́яких, уся́ких** *і т. ін.***] церемо́ній <Без [жо́дної, ні́якої, уся́кої** *і т. ін.***] церемо́нії>** *див.* **церемо́нія; Над (по́над) [уся́ке] сподівá́ння** *див.* **сподівá́ння.**

◊ **Без [будь-яко́го (уся́кого,** *рідше* **ні́якого** *і т. ін.)***] ла́ду́** *див.* **лад; (1) Без вся́кого,** *розм.* — безумовно, обов'язково. *Однак нема лиха без добра: з'явився у червоних тет-де-пон, зате Слащова тепер без всякого вижене* [Врангель] *з військ, психічно ненормальним оголосить* (О. Гончар); **Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень>** *див.* **перебі́льшення; Вся́ка вся́чина** *див.* **вся́чина; В уся́кому (уся́кім) рáзі** *див.* **раз[1]; За вся́ку ці́ну** *див.* **ці́нá; З усі́х по́глядів <З уся́кого по́гляду>** *див.* **по́гляд; Ко́жний (ко́жен, вся́кий** *і т. ін.)* **раз** *див.* **раз[1]; Мáйстер** *(рідше* **мите́ць, мастáк) на всі (вся́кі) шту́ки** *див.* **мáйстер; На всі (вся́кі, рі́зні** *і т. ін.)* **лади́** *див.* **лад; Остáнніми (уся́кими) словáми** *див.* **сло́во; По́за [вся́кою] конкуре́нцією** *див.* **конкуре́нція; Про вся́ку приго́ду** *див.* **приго́да; Про (на) вся́кий (всяк) ви́падок** *див.* **ви́падок; [Усімá (вся́кими)] прáвдами й непрáвдами** *див.* **прáвда; Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) мáсті>** *див.* **масть[1]; Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) собáка** *див.* **собáка; Уся́кого (рі́зного) ро́ду** *див.* **рід.**

ВСЯ́КНУТИ *див.* **всякáти.**

ВСЯ́КО (УСЯ́КО), *присл.* Не однаково, по-різному. — *Усяко кажуть: одні його винуватять, другі її* (Панас Мирний); — *Не знаю напевно, — бо казали люди всяко* (З. Тулуб); — *Будьте уважні, благаю вас. — Воно звісно... Береженого й Бог береже. Усяко трапляється* (М. Олійник).

ВСЯКЧА́С (УСЯКЧА́С), *присл., рідко.* Те саме, що **зá́вжди́;** постійно. [З а п о р о ж е ц ь:] *Йому всякчас, як я примітив, Сава вибачає* (І. Карпенко-Карий); *Вкладає матір в руки сина спис: — На захист краю зброю ти підніс, — Як вірний син, служи ж тепер всякчас Своїй землі, цій матері всіх нас* (М. Бажан).

ВСЯ́ЧИНА (УСЯ́ЧИНА), и, *ж.* Різноманітні речі, події і т. ін. *Мар'я .. качалася на печі, пригадуючи всячину з свого життя* (Панас Мирний); [О к с а н а:] *Чоловік тобі усячину купує, чого б не забажала* (М. Кропивницький); *Вона .. була не від того, щоб послухати всячину десь біля магазину* (І. Муратов).

◊ **(1) Вся́ка вся́чина:** а) дуже багато чого-небудь різного, зовсім несхожого (про предмет розмови, слова́ і т. ін.). *За сніданком* [сестра] *наговорила стільки всякої всячини, що іншій на тиждень вистачило б* (Я. Гримайло); б) найрізноманітніші речі, предмети і т. ін. в їх сукупності. *Він торгував маззю, мотуззям, заліззям і всякою всячиною, яка потрібна для селян* (І. Франко); *Вміють* [дочки отця Миколая] *і грати на мандоліні, і шити, і варити, і квасити яблука, і готувати всяку всячину* (М. Стельмах); — *Іще любить Олесь малювати на снігу всяку всячину* (Григір Тютюнник); **Городи́ти** *(рідше* **гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину** *і т. ін.)* *див.* **городи́ти; (2) Хай (неха́й) йому́ (їй, їм** *і т. ін.)* **вся́чина (аби́що)** — уживається для вираження чийого-небудь незадоволення або захоплення кимсь, чимсь. *От-то було б... але — нехай йому абищо* (Є. Гребінка); — *Слухайте ж моєї* [управителя] *поради, покиньте того Павла навіженого: нехай йому всячина!* (Марко Вовчок); — *Що ж ти не вдарив її* [гадюку]?.. *А ти запримітив місце? Покажи.* — *Нехай їй всячина, і вести не хочу* (Панас Мирний); [Ч о л о в і к 1:] *Хай йому всячина! Втомився!* (Б. Грінченко); — *Та хай йому абищо! Добре, що не в одній хаті живемо* (М. Коцюбинський); — *Мудрий ти, братику Антоне Андрі-*

йовичу, хай тобі всячина, Я б ніколи до такого не додумався б... (С. Добровольський); *Ой, як приємно вернути з трудної, утомливої дороги та в теплу домівку... Хай їй* [дорозі] *абищо* (П. Дорошко).

ВТА́БОРИТИСЯ *див.* **ута́боритися.**

ВТАВА́ТИ *див.* **утава́ти.**

ВТАЄ́МНИТИ *див.* **утає́мнювати.**

ВТАЄ́МНИТИСЯ *див.* **утає́мнюватися.**

ВТАЄМНИ́ЧЕНИЙ *див.* **утаємни́чений.**

ВТАЄМНИ́ЧЕНІСТЬ *див.* **утаємни́ченість.**

ВТАЄМНИ́ЧЕННЯ *див.* **утаємни́чення.**

ВТАЄМНИ́ЧЕНО *див.* **утаємни́чено.**

ВТАЄМНИ́ЧИТИ *див.* **утаємни́чувати.**

ВТАЄМНИ́ЧИТИСЯ *див.* **утаємни́чуватися.**

ВТАЄМНИ́ЧУВАННЯ *див.* **утаємни́чування.**

ВТАЄМНИ́ЧУВАТИ *див.* **утаємни́чувати.**

ВТАЄМНИ́ЧУВАТИСЯ *див.* **утаємни́чуватися.**

ВТАЄ́МНЮВАТИ *див.* **утає́мнювати.**

ВТАЄ́МНЮВАТИСЯ *див.* **утає́мнюватися.**

ВТА́ЄНИЙ *див.* **ута́єний.**

ВТА́ЄННЯ *див.* **ута́єння.**

ВТАЇ́ТИ *див.* **ута́ювати.**

ВТАЇ́ТИСЯ *див.* **ута́юватися.**

ВТАМО́ВАНИЙ *див.* **утамо́ваний.**

ВТАМО́ВУВАННЯ *див.* **утамо́вування.**

ВТАМО́ВУВАТИ *див.* **утамо́вувати.**

ВТАМО́ВУВАТИСЯ *див.* **утамо́вуватися.**

ВТАМУВА́ННЯ *див.* **утамува́ння.**

ВТАМУВА́ТИ *див.* **утамо́вувати.**

ВТАМУВА́ТИСЯ *див.* **утамо́вуватися.**

ВТАСКА́ТИ *див.* **вта́скувати.**

ВТАСКА́ТИСЯ (УТАСКА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *док., розм.* Влізти, залізти, забратися. *Учора я в болото втаскалася* (Сл. Гр.); — *Вівці отієї клишоногої* [сусідки] *утаскалися до мене в город, і я лаялася з нею до самого вечора* (Т. Осьмачка).

ВТА́СКУВАННЯ (УТА́СКУВАННЯ), я, *с., розм.* Дія за знач. **вта́скувати.** *Втаскування шафи.*

ВТА́СКУВАТИ (УТА́СКУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВТАСКА́ТИ (УТАСКА́ТИ),** а́ю, а́єш, *док., що, розм.* Те саме, що **втя́гувати** 1. *На складі боєприпасів поруч з вибухівкою і снарядами побачили інші ящики: їх втаскували сюди поспіхом* (з газ.); *Якось однієї ночі розламали* [хлопці] *широчезне вікно і вчотирьох втаскали в приміщення станції стодвадцятипудовий бак* (М. Трублаїні); *У авто було з кожного боку по одній лавці. Туди в середину конвоїри і Бруса втаскали* (Т. Осьмачка).

ВТА́ЮВАННЯ *див.* **ута́ювання.**

ВТА́ЮВАТИ *див.* **ута́ювати.**

ВТА́ЮВАТИСЯ *див.* **ута́юватися.**

ВТЕ́КА *див.* **уте́ка.**

ВТЕ́КЛИЙ *див.* **уте́клий.**

ВТЕКТИ́ *див.* **утіка́ти**[1].

ВТЕЛЕ́ПАТИ, аю, аєш, *док., що, фам.* Те саме, що **зрозумі́ти.** — *Дивіться, тату: від чого це інший колосок, — ось бачите, так до землі і припада, а інший то так стовбуром і преться вгору? — Га, га! — каже батько. — Бачу, що нерозумний, і того навіть ще не втелепав* (з переказу); *Вона сама не могла втелепати, що це з нею коїться* (з Інтернету).

ВТЕЛЕ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., фам.* Потрапити в неприємні обставини. — *Ну, втелепався ж оце писар!.. — реготався на всю світлицю о. Артемій* (І. Нечуй-Левицький).

ВТЕЛЮ́ЩИТИ *див.* **втелю́щувати.**

ВТЕЛЮ́ЩИТИСЯ *див.* **втелю́щуватися.**

ВТЕЛЮ́ЩУВАТИ (УТЕЛЮ́ЩУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВТЕЛЮ́ЩИТИ (УТЕЛЮ́ЩИТИ),** щу, щиш, *док., що, фам.* 1. Дати комусь що-небудь (перев. непотрібне, небажане для когось); накинути, нав'язати. *Ой казав ти, вражий сину, що гарбуз не доріс, — як я тобі втелющила, то ти ледве доніс* (Сл. Гр.); — *Ой батьку Богдане! Не пізнав би ти тепер свого Іванця!.. Ворог!.. І звідки нечистий утелющив мені ворога!..* (П. Куліш); *Біда була то, земляки, Ходив, як вовк, я злющий, Що Бог смертельні кулаки Такі мені втелющив* (С. Воскрекасенко).

2. *перен.* Витратити гроші, час і т. ін. на річ, справу, яка цього не варта або не дуже потрібна. — *Двадцять п'ять карбованців втелющив та за упряж три* (І. Нечуй-Левицький); — *От, коли б ви, дядьку Матвію, бачили, за що я втелющив п'ятсот і сімдесят. Насміялися б* (У. Самчук).

Да́ти (затопи́ти, заги́лити, втелю́щити *і т. ін.)* **по поти́лиці** *див.* **дава́ти.**

◊ **Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру)** *див.* **втовкти́**[1]; **Дава́ти / да́ти** *(зневажл.* **вліпи́ти, втелю́щити) дога́ну** *(розм.* **строгача́)** *див.* **дава́ти.**

ВТЕЛЮ́ЩУВАТИСЯ (УТЕЛЮ́ЩУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.,* **ВТЕЛЮ́ЩИТИСЯ (УТЕЛЮ́ЩИТИСЯ),** щуся, щишся, *док., фам.* 1. Влізти, потрапити в небажане місце, справу і т. ін. *Не звик він* [козак] *обходити ями та пнища, й багато знає, і часто втелющується не туди, куди слід* (Ю. Мушкетик); — *Коли не гуска забреде кудись, то теля у провалля втелющиться або корова у багнюці зав'язне...* (М. Кропивницький); *Марфа вже сама ходила, бігала на хитких ногах, нянька ледве поспівала за нею, так і гляди, щоб куди-небудь не втелющилась* (К. Гордієнко).

2. Пильно або довго вдивлятися у кого-, що-небудь; втуплюватися. *Чорні вуглики очей допитливо .. спиняються на чоловіках. Ось вона — по-дитячому втелющилась у Василеві лупаті рогові окуляри* (Б. Антоненко-Давидович); *Щойно сіли усі за стіл, заставлений наїдками, як Олелько примостився навпроти князя і втелющився в його носа так нахабно, що Анкадові незручно стало* (Ю. Винничук).

◊ **(1) Втелю́щуватися / втелю́щитися в го́лову** *кому, фам.* — з'явитися і невідступно триматися в чиїй-небудь свідомості (про думку, ідею і т. ін.). *На моє нещастя, втелющилася мені в голову підозра* (Ю. Збанацький); **Вту́питися (вп'я́литися, влі́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом)** *див.* **вту́плюватися.**

ВТЕ́МНУ (УТЕ́МНУ), *присл., розм.* Наосліп, навмання. *Менеджерів запевнили, що все йде добре, хоча згодом позбавили бонусів. Після такої гри втемну стало зрозуміло, що продовжувати роботу в компанії безглуздо* (із журн.); // У грі в карти — не дивлячись у свої карти. *Гравець, що мав право першим назвати ціну прикупу, оголосив гру втемну* (із журн.).

ВТЕ́ПЛЕНИЙ *див.* **уте́плений.**

ВТЕ́ПЛЕННЯ *див.* **уте́плення.**

ВТЕПЛИ́ТИ *див.* **уте́плювати.**

ВТЕПЛИ́ТИСЯ *див.* **уте́плюватися.**

ВТЕ́ПЛЮВАЛЬНИЙ *див.* **уте́плювальний.**
ВТЕ́ПЛЮВАННЯ *див.* **уте́плювання.**
ВТЕ́ПЛЮВАТИ *див.* **уте́плювати.**
ВТЕ́ПЛЮВАТИСЯ *див.* **уте́плюватися.**
ВТЕ́ПЛЮВАЧ *див.* **уте́плювач.**
ВТЕПЛЯ́ТИ *див.* **уте́плювати.**
ВТЕПЛЯ́ТИСЯ *див.* **уте́плюватися.**
ВТЕРЕБИ́ТИ (УТЕРЕБИ́ТИ), еблю́, ебиш; *мн.* втере́блять; *док., що, фам.* 1. Те саме, що **всу́нути** 1. *Настя .. оковитої горілки вточила, Козаку, бідному летязі, Коновку в руки втеребила* (з думи); *Втеребила в пісок жовтий Старі сині руки* (Т. Шевченко).
2. Те саме, що **втягти́** 1. *Зв'язали* [хлопці] *любенько йому руки, щоб не пручався, та й утеребили у човен* (Г. Квітка-Основ'яненко).
ВТЕРЕБИ́ТИСЯ (УТЕРЕБИ́ТИСЯ), еблю́ся, е́бишся; *мн.* втере́бляться; *док., фам.* Те саме, що **залі́зти** 1, 2. *Позволь собаці лапу на стіл покласти, то він і цілий втеребиться* (Номис); *Чого се ти утеребився в льох?* (Сл. Гр.); *Залізні двері, злодій не втеребиться* (Л. Костенко).
ВТЕ́РПІТИ *див.* **уте́рпіти.**
ВТЕ́РТИ[1] *див.* **втира́ти**[1].
ВТЕ́РТИ[2] *див.* **утира́ти**[1].
ВТЕ́РТИЙ *див.* **уте́ртий.**
ВТЕ́РТИСЯ[1] *див.* **втира́тися**[1].
ВТЕ́РТИСЯ[2] *див.* **утира́тися**[1].
ВТЕ́РТІСТЬ *див.* **уте́ртість.**
ВТЕРЯ́ТИ *див.* **утеря́ти.**
ВТЕСА́ТИСЯ *див.* **утеса́тися.**
ВТЕ́ЧА *див.* **уте́ча.**
ВТЕ́ЧИЩЕ *див.* **уте́чище.**
ВТИ́КАНИЙ *див.* **ути́каний.**
ВТИКА́ННЯ (УТИКА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **втика́ти**[1]. *Садять живці смородини способом втикання або під кілок прямовисно і на всю глибину* (з наук. літ.).
ВТИ́КАТИ *див.* **утика́ти**[1].
ВТИКА́ТИ[1] **(УТИКА́ТИ),** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВТКНУ́ТИ (ВВІТКНУ́ТИ, УТКНУ́ТИ, УВІТКНУ́ТИ),** ну́, не́ш, *док., що.* 1. Встромляти, впихати що-небудь тонке або гостре в середину, в глиб чого-небудь. *Орися .. втикала в землю маленькі гілочки* (З. Тулуб); *І тілько-тілько забувався, Як Евріал к йому підкрався І просто в рот кинжал* [кинджал] *уткнув* (І. Котляревський); // Вкладати, впихати щось у вузький отвір, щілину або в що-небудь м'яке. *Обгорнений невимовним жахом, утикає хлопець голову під подушку* (М. Коцюбинський); *Писар уночі зайшов через садок і уткнув пакет в щілину дверей* (І. Нечуй-Левицький); *Вткнувши обличчя в подушку, гірко плакала* [Ольга] (Я. Галан).
2. *перев. док., у сполуч. зі сл.* р у к а (р у к и). Примусити когось взяти що-небудь. *Якась милосердна душа ввіткнула йому в руки кусник чорного разового хліба* (І. Франко); *Вткнула* [Айше] *Рустемові в руку назад його лист...* (М. Коцюбинський); *Ледве зрівнялася* [дівчина] *з Лужинським, швидким рухом уткнула в руку записочку і побігла далі* (Іван Ле).
ВТИКА́ТИ[2] *див.* **утика́ти**[1].
ВТИ́КАТИСЯ *див.* **утика́тися**[1].
ВТИКА́ТИСЯ[1] **(УТИКА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВТКНУ́ТИСЯ (ВВІТКНУ́ТИСЯ, УТКНУ́ТИСЯ, УВІТКНУ́ТИСЯ),** ну́ся, не́шся, *док., у що.* 1. Встромлятися, впихатися в середину, в глиб чого-небудь. *Мариня розказувала матері, видимо, щось веселе — часом обидві сміялися, уткнувшись у подушку* (С. Васильченко); *Голова під водою, ноги в пісок уткнулися* (О. Донченко); *Чорна туча стріл промчала над головами, немало їх ввіткнулося в частокіл* (Ю. Мушкетик).
2. *тільки недок.* Пас. до **втика́ти**[1] 1. *Нам обрізи у груди втикалися* (А. Малишко); *Скрізь помічався вже святочний настрій. Втикалось клечання, верталися з полів люди, біля монастиря розташовувались на завтра буди, де продаватимуть всяку-всячину* (У. Самчук).
ВТИКА́ТИСЯ[2] *див.* **утика́тися**[1].
ВТИНА́ННЯ *див.* **утина́ння.**
ВТИНА́ТИ *див.* **утина́ти.**
ВТИ́НОК *див.* **ути́нок.**
ВТИРА́ЛО *див.* **утира́ло.**
ВТИРА́ЛЬНИЙ *див.* **утира́льний.**
ВТИРА́ЛЬНИК *див.* **утира́льник.**
ВТИРА́ННЯ[1] **(УТИРА́ННЯ),** я, *с.* Дія за знач. **втира́ти**[1]. *Зовнішньо вживають ялівцеву спиртову настойку для втирання при ревматизмі й подагричних запаленнях з опухами* (з наук.-попул. літ.).
ВТИРА́ННЯ[2] *див.* **утира́ння**[1].
ВТИРА́ТИ[1] **(УТИРА́ТИ),** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВТЕ́РТИ (УТЕ́РТИ),** втру, втреш, *док., що, у що.* Розмазуючи, розтираючи негусту речовину по поверхні, змушувати її просочуватися в середину чогось. — *Легким шаром ви втираєте на ніч її* [помаду] *в лице* (М. Коцюбинський); *Весело, з жартами приймали* [будівельники] *першу бетонерку з цементною рідиною і старанно й жваво втирали її у твердий бетон давньої кладки* (Г. Коцюба).
◊ **(1) Вте́рти / втира́ти но́са** *кому:* а) засвідчити або довести свою перевагу над ким-небудь. *Була у них дочка-одиначка, .. та така клепана на язик, гостра та розумна, .. хоч кому носа втре* (з казки); *Мамина правда, що не пасує в будній день парадувати в шовковій хустині. Але й Ольжина правда, що треба декому тою хустиною носа втерти!* (Ірина Вільде); *Прилюдно втреш носа комусь із них, зацитувавши при нагоді щось таке, як, скажімо, указ Петра Першого від 9 квітня 1709 року* (О. Гончар); б) перевершити кого-небудь у чомусь. — *От стріляє, бісова дитина,* — *не зміг стримати свого захоплення Сахно,* — *всім нам носа втерла* (В. Собко); — *А тепер вони* [молодь, жінки] *ще й нам носа утруть. Їм почесть почала снитись, навіть ордени. Не бачив, яке жито моя жінка з Шевченком вирощують!* (М. Стельмах); *Взявшись дружно, без ладу та ґвалту відремонтували занехаяну молотарку і тепер втирають носа зарозумілим хутірським очкурам* (О. Гончар); в) присадити, спинити кого-небудь у його діях, висловлюваннях і т. ін. [Р о г а ч:] *Ну ж, юнаки! Орда б вас полонила, татарва б вас подавила!* .. [Г л о б а:] *Та невже ж нема такого, котрий втре носа хвалькові?* (М. Кропивницький); *Вчителеві .. утерли носа: коли ти, мовляв, пан, то й вичитуй по-панському* (С. Васильченко); — *Спасибі Володимирові Корякові, який заступився за Паніва, утер носа розперезаним критиканам* (В. Минко); г) покарати, провчити кого-небудь. *Тут розні* [різні] *душі походжали, Все думали та все гадали, Куда-то за гріхи їх впруть, Чи в рай їх пустять веселитись, Чи, може, в пекло пошмалитись І за гріхи їм носа втруть* (І. Котляревський); — *Ось ми вам хутко втремо носа: Іван Мартинович уже під Ніженем* [Ніжи-

ном] *навчить .. вас пановати* [панувати] (П. Куліш); — *Ти чого оступаєшся за своєю жінкою? — крикнув він на Карпа. — Коли хочеш, то я й тобі носа втру* (І. Нечуй-Левицький); **(2) Втéрти (натéрти) мáку (часникý)** *кому* — побити, суворо покарати кого-небудь. — *Іч, який... — чого захотів!? Я зараз як втру тобі часнику, то надовго забудеш про театри* (М. Стельмах); — *Меланіє! — озивається Дмитро і повертає дівчину до дійсності. — Хочеш, я зараз вернуся назад і натру маку тому лобуреві, з яким щойно розминулися* (П. Гуріненко); *За нові його* [кавалера] *вибрики я такого йому втру маку, що навіки відхочеться йому женихатися* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); **(3) Втирáти сльóзи (слíзоньки)** — плакати з горя. *Слізоньки втирає* [Катерина], *Бо дівчата на вулиці Без неї співають* (Т. Шевченко); — *Сама знайшла собі страшну смерть, помагаючи людям. Господи, як жаль бідної доброї Соломії, — говорили молодиці, вертаючись з кладовища з бабою Зінькою та втираючи сльози* (І. Нечуй-Левицький); **Дáти (втéрти)** / **давáти кабáки** *див.* **давáти.**

ВТИРА́ТИ² *див.* **утирáти¹.**

ВТИРА́ТИСЯ¹ (УТИРА́ТИСЯ), áюся, áєшся, *недок.*, **ВТЕ́РТИСЯ (УТЕ́РТИСЯ),** втрýся, втрéшся, *док.* 1. *тільки 3 ос., у що.* Входити, проникати всередину чого-небудь. *Препарат легко втирається у шкіру завдяки його водній основі* (із журн.).

2. *у що, до кого — чого і на що, розм.* Втискуватися, влізати, входити куди-небудь. *Марко втерся в натовп, поклав парубкові на плече одну руку* (І. Микитенко); *Хома, нарешті, збив своїм конем .. козачу кухню, втерся на її місце* (О. Гончар); // *перен.* Пробиратися, проникати в певне середовище, товариство за допомогою різних хитрощів. *Ледачі пройдисвіти .. втирались у професорство, мов у яку канцелярію задля "жалування" та чину* (І. Нечуй-Левицький); *Вони зараз же таки й втерлися до його в товариство. Пили на його кошт; гуляли за його добро* (Панас Мирний); — *Були ще справи, — продовжував молодий, — коли я знешкодив одну негідницю, яка, втершися до підпілля, видавала наших...* (Ю. Яновський).

3. *тільки недок.* Пас. до **втирáти¹.** *На ніч мазь втирається у хворі місця; пов'язку з маззю треба тримати до ранку* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Втéртися (вкрáстися) / втирáтися (вкрадáтися) в довíр'я (в довíру)** *до кого, рідше кого, зневажл.* — домогтися чиєїсь прихильності, любові і т. ін. будь-якими засобами. *Невтомні підлабузники, зажерливі хапуги, пройдисвіти й горлорізи крутилися довкола султанського трону.., щоб втертися в довір'я до падишаха* (П. Загребельний); — *Ще з-під Києва почав я стежити за гетьманом Лободою, пане Северине. Для цього в довіру до нього втерся* (Іван Ле); *Вже більше року услуговував він ворогові, чинячи диверсії в партизанському загоні "Сокіл". Йому вдалося вкрастися в довір'я командування* (Д. Бедзик); *Агент примовочками, смішком, багатозначними натяками то сяк, то так підкочується до дядьків, втирається в довір'я* (М. Стельмах); — *Пане сотнику, накажіть, хай цей злодій заспіває. Він .. красно співає, тому і втирається в довір'я дяків...* (Валерій Шевчук).

ВТИРА́ТИСЯ² *див.* **утирáтися¹.**

ВТИРА́Ч *див.* **утирáч.**

ВТИРА́ЧКА *див.* **утирáчка.**

ВТИ́РИТИ *див.* **ути́рити.**

ВТИ́РИТИСЯ *див.* **ути́ритися.**

ВТИСКА́ННЯ (УТИСКА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **втискáти** і **втискáтися.** *Під час буріння пілотної свердловини здійснюється втискання бурових штанг без обертання з метою корекції траєкторії буріння* (з наук.-техн. літ.).

ВТИСКА́ТИ (УТИСКА́ТИ), áю, áєш, **ВТИ́СКУВАТИ (УТИ́СКУВАТИ),** ую, уєш, *недок.*, **ВТИ́СНУТИ (УТИ́СНУТИ),** вти́сну, вти́снеш; *мин. ч.* вти́снув, вти́снула, ло *і* втис, вти́сла, ло; *док.* 1. Натискаючи з силою, вдавлювати, заглиблювати щось. — *Служиться добре, Кострубо? — спитав Пінчук, втискаючи в попільничку погаслу цигарку* (Р. Іваничук); *Я втис у теплі боки* [коня] *остроги* (М. Рильський); *І втиснули свій перший слід колеса В іще вологі та грузькі луги* (М. Бажан).

2. *кого, що, у що.* Із зусиллям уводити, впихати, поміщати кого-, що-небудь у щілину, в тісне місце. *Петро .. дістає обмотаний плащ-палаткою автомат, втискає диск* (М. Стельмах); *Швидко втиснувши Максима в машину, Платон Пилипович хряпнув дверцятами, кинувши коротко шоферу: — До "Кукушки"* (І. Цюпа).

3. *перев. док., що.* Непомітно або насильно дати щось кому-небудь у руки; всунути. *Користуючись хвилиною, втиснула* [пані Антоніна] *йому в руку такий жмут паперу, що він не знав, куди його сховати* (М. Коцюбинський); *Віра втиснула у шершаву долоню старої заздалегідь наготовлені гроші* (А. Шиян).

ВТИСКА́ТИСЯ (УТИСКА́ТИСЯ), áюся, áєшся, **ВТИ́СКУВАТИСЯ (УТИ́СКУВАТИСЯ),** уюся, уєшся, *недок.*, **ВТИ́СНУТИСЯ (УТИ́СНУТИСЯ),** вти́снуся, вти́снешся; *мин. ч.* вти́снувся, вти́снулася, лося і вти́сся, вти́слася, лося; *док.* Із зусиллям вдавлюватися, проникати в щілину, у тісне місце. *Кінчики пальців до крові втискаються в розтріскані шпарини верби* (М. Стельмах); — *Так оце вона, війна! Оце вона в своєму справжньому образі, — встиг подумати Колосовський, глибше втискуючись в борозну* (О. Гончар); *Максим .. ліг у сніг. Втиснувся в той сніг і лежав, не ворушачись* (І. Багряний); *Не повірив відразу, що то вона. Здалося, дитина загорнулась у ковдру, втиснулась головою в подушку* (Ю. Збанацький); // Із зусиллям входити куди-небудь. *Хо вступає в здоровезну кам'яницю, лізе, покректуючи, по ступанці високо, аж "під небо", і втискається в маленьку кімнату* (М. Коцюбинський); *Підійшов до юрми і втиснувся в неї* (Іван Ле); // Заходити, входити без запрошення, без дозволу. [П а в л о:] *Морока з нею та й годі: скрізь втиснеться і немов поперек горлянки стане!..* (М. Кропивницький); [Ю д а:] *Він байку склав про гостя, що понурий .. втисся на весілля і з соромом був вигнаний* (Леся Українка).

ВТИ́СКУВАННЯ (УТИ́СКУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вти́скувати** і **вти́скуватися.** *Під час масажу здорова шкіра легко піддається втискуванню, а при рефлекторних змінах опір шкіри підвищується* (із журн.); *Іноді мозаїчну підлогу роблять шляхом втискування мармурової крихти в свіжоукладений цемент* (з Інтернету).

ВТИ́СКУВАТИ *див.* **втискáти.**

ВТИ́СКУВАТИСЯ *див.* **втискáтися.**

ВТИ́СНЕНИЙ (УТИ́СНЕНИЙ), ВТИ́СНУТИЙ (УТИ́СНУТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вти́снути.** *За столом сиділи гості, втиснуті в жупани* (П. Панч); *Увагу Руденка привернули дві колії, втиснуті колесами* (М. Стельмах); *Вона* [хвіртка] *була тепер заперта з силою і втиснена глибоко* (К. Гриневичева); *Втиснений перелом визначають пальпа-*

торно і візуально (з наук. літ.); // **вти́снено, вти́снуто,** *безос. пред. Ридала* [Меланка], *коли з неї зривано одежу, й боронилася, дряпаючись і випручуючись, доки не втиснено її в землю й доки рештки сили не витікали з неї* (Валерій Шевчук); *Душною, ненависною зробилась їм велика кімната, куди їх утиснуто було силоміць* (В. Підмогильний).

ВТИ́СНЕННЯ (УТИ́СНЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вти́снути** і **вти́снутися.** *Триваючий ріст пухлини супроводжується все зростаючим потоком болів від утиснення нервово-рецепторного апарату навколишніх тканин пухлиною або супутнім запальним інфільтратом* (з наук. літ.); *На капоті автомобіля порушника були втиснення, було навіть розбите лобове скло* (з газ.).

ВТИ́СНУТИ *див.* **втиска́ти.**

ВТИ́СНУТИЙ *див.* **вти́снений.**

ВТИ́СНУТИСЯ *див.* **втиска́тися.**

ВТИХА́ТИ *див.* **утиха́ти.**

ВТИ́ХЛИЙ *див.* **ути́хлий.**

ВТИ́ХНУТИ *див.* **утиха́ти.**

ВТИХОМИ́РЕНИЙ *див.* **утихоми́рений.**

ВТИХОМИ́РЕНІСТЬ *див.* **утихоми́реність.**

ВТИХОМИ́РЕННЯ *див.* **утихоми́рення.**

ВТИХОМИ́РЕНО *див.* **утихоми́рено.**

ВТИХОМИ́РИТИ *див.* **утихоми́рювати.**

ВТИХОМИ́РИТИСЯ *див.* **утихоми́ритися.**

ВТИХОМИ́РЮВАННЯ *див.* **утихоми́рювання.**

ВТИХОМИ́РЮВАТИ *див.* **утихоми́рювати.**

ВТИХОМИ́РЮВАТИСЯ *див.* **утихоми́рюватися.**

ВТИХОМИ́РЮВАЧ *див.* **утихоми́рювач.**

ВТИХОМИ́РЮВАЧКА *див.* **утихоми́рювачка.**

ВТИША́ТИ *див.* **ути́шувати.**

ВТИША́ТИСЯ *див.* **ути́шуватися.**

ВТИ́ШЕНИЙ *див.* **ути́шений.**

ВТИ́ШЕНО *див.* **ути́шено.**

ВТИ́ШИТИ *див.* **ути́шувати.**

ВТИ́ШИТИСЯ *див.* **ути́шуватися.**

ВТИ́ШУВАТИ *див.* **ути́шувати.**

ВТИ́ШУВАТИСЯ *див.* **ути́шуватися.**

ВТІКА́ННЯ *див.* **утіка́ння.**

ВТІКА́ТИ[1], а́є, *недок., у що, рідко.* Те саме, що **впада́ти**[1] 1. *Удай втікає в Сулу* (з навч. літ.).

ВТІКА́ТИ[2] *див.* **утіка́ти**[1].

ВТІКА́ТИСЯ *див.* **утіка́тися.**

ВТІКА́Ч *див.* **утіка́ч.**

ВТІКА́ЧКА *див.* **утіка́чка.**

ВТІ́КИ *див.* **уті́ки.**

ВТІ́ЛЕНИЙ (УТІ́ЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вті́лити.** *Перемінилася* [жінка] *в якесь неприступне втілене горе .. Вона стала уникати людей* (О. Кобилянська); *Цей лист не мав підпису, .. але й так вона почувала силу його кохання, втілену в цих рядках* (В. Підмогильний); *Кожна програма телестудії має оригінальну ідею, втілену в життя справжніми професіоналами* (з газ.); * У порівн. *Богун стояв з гордо піднятою головою, немов утілена в граніт перемога* (Я. Качура); // **вті́лено,** *безос. пред. — Ви й твір композитора становите цілість. Вас втілено в творі, бо твір відтворює вас!..* (В. Домонтович); *Сакральні уявлення трипільців утілено не лише в глиняних статуетках, але й у візерунках на кераміці — зображеннях сонця, спіралі, хреста, кола, хвиль* (з наук.-попул. літ.); *Науково-теоретичні й методологічні засади національного виховання втілено в Концепції виховання дітей та молоді* (з мови документів).

ВТІ́ЛЕННЯ (УТІ́ЛЕННЯ), я, *с.* Дія і стан за знач. **вті́лити.** *Як саме втілення життєлюбства і пластики, пругкими живими дугами вигинаючись, вискакують* [дельфіни] *із води* (О. Гончар); *— Ви мене чуєте? — Жигун зараз був утіленням вселенської турботи* (А. Кокотюха); * У порівн. *Так пройшли* [Григорій і Гриць] *повз вартових, що стояли закам'янілі, як втілення могутності* (І. Багряний).

ВТІ́ЛИТИ *див.* **вті́лювати.**

ВТІ́ЛИТИСЯ *див.* **вті́люватися.**

ВТІ́ЛЮВАНИЙ (УТІ́ЛЮВАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вті́лювати.** *Мишуню охопили могутні почуття, не втілювані доки* [поки] *що в слова* (Ю. Яновський); *Провідні ідеї Просвітництва були з більшим або меншим успіхом утілювані в життя протягом наступних культурних епох* (з наук.-попул. літ.); // **вті́лювано,** *безос. пред. Абстрактний живопис втілювано народними майстрами у речах кустарного виробництва* (із журн.).

ВТІ́ЛЮВАННЯ (УТІ́ЛЮВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вті́лювати.** *Побажаймо ж тільки йому на шляхах нового художнього втілювання ясної свідомості своїх сил та власної мистецької вдачі* (М. Зеров); *За умов власноручного виконання музичного твору майстерність вчителя музики, окрім педагогічного, має виконавський аспект, адже процес втілювання художньої ідеї у реальному звучанні потребує особистісної участі педагога-музиканта* (з наук.-попул. літ.).

ВТІ́ЛЮВАТИ (УТІ́ЛЮВАТИ), юю, юєш, *недок.,* **ВТІ́ЛИТИ (УТІ́ЛИТИ),** лю, лиш, *док., що, у чому і в що.* Здійснювати, реалізувати в конкретній формі певну думку, задум і т. ін.; виражати в матеріальній формі. *Поняття національної ідеї М. Грушевський втілює в органічній концепції, проводячи суцільну лінію в українській історіографії* (з наук. літ.); *Ідеї він мав, хоч не міг поки що втілити їх у життя, а фразами так щедро сипав, ніби ті запаси були невичерпні* (О. Чорногуз); *Певний, що ви мене зараз не осудите, що я ваші таємні, але благородні бажання втілив у політичну вимогу* (Т. Осьмачка); *Свої глибокі думки П. Тичина втілив у класичні рамки сонета* (з навч. літ.); // Бути виявом, вираженням чого-небудь; відбивати в собі. *Для мене ті захмарні верховини .. втілювали в собі величний епос нашого походу* (О. Гончар); *Безмірно вражав цей сірий холодний камінь, що силою людського таланту втілив .. незабутні риси героя-бійця* (О. Донченко).

ВТІ́ЛЮВАТИСЯ (УТІ́ЛЮВАТИСЯ), юю́ся, юєшся, *недок.,* **ВТІ́ЛИТИСЯ (УТІ́ЛИТИСЯ),** люся, лишся, *док., у чому і в що.* Проявлятися, здійснюватися в конкретній формі; виражатися в матеріальній формі. *Думка про створення бронепоїзда зародилася десь серед матросів, її охоче підхопили Бронников та інші керівники оборони міста, і ось вона вже втілюється в життя* (О. Гончар); *В образі Платона Кречета втілюються найтиповіші і найкращі риси людини* (з наук. літ.); *Нема де правди діти, — багацько ще часу проминуло, доки батькове віщування в життя втілилося* (Остап Вишня).

ВТІ́ЛЮВАЧ (УТІ́ЛЮВАЧ), а, *ч.* Той, хто в конкретних формах реалізує чиїсь ідеї, задуми, мрії і т. ін. *Автор сценарію ніби говорить режисерові, майбутньому втілювачу його задумів: не забувайте про рух* (О. Довженко); *Першим*

втілювачем і сценічним тлумачем п'єс М. Горького був МХАТ (з наук. літ.); *Головним утілювачем ідеї режисера став актор Володимир Горянський* (з газ.).

ВТІМ (УТІ́М). 1. *присл.* Тим часом. *Втім брама скрипнула, і пси завили, І грубії почулись голоси* (І. Франко); *Всі четверо стояли мовчки й думали. Втім надбіг .. Качковський* (Леся Українка).

2. *спол. протиставний.* Уживається (разом із спол. а) у значенні: а п р о т е, о д н а к. *А втім, хто його знає — ніхто не віда, як хто обіда* (Панас Мирний); *— От уже кого спроста не розкусиш, так це Левка, — і собі посміхнулася Зося. — А втім, усі вони добрі* (М. Стельмах); *— Попрошу батька, щоб дав рушницю. А втім — не треба!* (О. Бердник).

ВТІ́ХА *див.* **утíха.**

ВТІ́ХОНЬКА *див.* **утíхонька.**

ВТІША́ННЯ *див.* **утіша́ння.**

ВТІША́ТИ *див.* **утіша́ти.**

ВТІША́ТИСЯ *див.* **утіша́тися.**

ВТІ́ШЕНИЙ *див.* **утíшений.**

ВТІ́ШЕНО *див.* **утíшено.**

ВТІ́ШИТИ *див.* **утіша́ти.**

ВТІ́ШИТИСЯ *див.* **утіша́тися.**

ВТІ́ШКА *див.* **утíшка.**

ВТІ́ШЛИВИЙ *див.* **утíшливий.**

ВТІ́ШЛИВІСТЬ *див.* **утíшливість.**

ВТІ́ШЛИВО *див.* **утíшливо.**

ВТІ́ШНЕНЬКИЙ *див.* **утíшненький.**

ВТІ́ШНЕНЬКО *див.* **утíшненько.**

ВТІ́ШНИЙ *див.* **утíшний.**

ВТІ́ШНИК *див.* **утíшник.**

ВТІ́ШНИЦЯ *див.* **утíшниця.**

ВТІ́ШНІСТЬ *див.* **утíшність.**

ВТІ́ШНО *див.* **утíшно.**

ВТКА́НИЙ *див.* **утка́ний.**

ВТКА́ТИ[1] (УТКА́ТИ), втчу, втчеш, *док., що, у що.* Тканням уставити (у 1 знач.) що-небудь у тканину. *Майстриня вткала в гобелен фотографії своїх предків* (з газ.); * Образно. *Коли ми робимо неправильний вибір, то змушені жити з плямою на тканині нашої душі, або ж нам слід повернутися назад і витягти забруднені нитки, які ми вткали в наш характер, і замінити їх кращими* (із журн.).

ВТКА́ТИ[2] *див.* **утка́ти[1].**

ВТКНУ́ТИ *див.* **втика́ти[1].**

ВТКНУ́ТИЙ (УТКНУ́ТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вткну́ти** 1. *На її блідому, посинілому личку вони* [очі] *здавалися двома свіжими тернинами, уткнутими в борошно* (С. Васильченко); *Трубін присів спиною до вітру на вткнуте в пісок рало з прив'язаним тросом* (О. Десняк).

ВТКНУ́ТИСЯ *див.* **втика́тися[1].**

ВТЛУМА́ЧЕНИЙ (УТЛУМА́ЧЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **втлума́чити.** *Я осмислив ситуацію, а не просто виконував втлумачений в мене суспільством алгоритм послідовних дій* (із журн.).

ВТЛУМА́ЧИТИ *див.* **втлума́чувати.**

ВТЛУМА́ЧУВАТИ (УТЛУМА́ЧУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВТЛУМА́ЧИТИ (УТЛУМА́ЧИТИ),** чу, чиш, *док., що, кому.* Роз'яснюючи або неодноразово повторюючи, домагатися правильного розуміння чи засвоєння чого-небудь. *— Ти мене зрозумій. Я мушу їхати. Війна скінчилася, і я повинен взятися за свої справи, — втлумачував своє Перчин* (Н. Рибак); *Ось він, Заболотний, жестикулюючи, щось доводить полісменові, втлумачує, дораджує вперто* (О. Гончар); *Якось не трапилось нагоди втлумачити Каргатові, що завод — не інститутська лабораторія* (Ю. Шовкопляс); *Старість без онуків... порожня. Та хіба вам це втлумачиш!* (М. Циба).

ВТНУ́ТИ *див.* **утина́ти.**

ВТНУ́ТИЙ *див.* **утну́тий.**

ВТОВКМА́ЧЕНИЙ (УТОВКМА́ЧЕНИЙ), а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **втовкма́чити.** *Ми мусили знову повертатись назад, щоб позабирати втовкмачені в грязюку наші речі* (Олесь Досвітній); // **втовкма́чено,** *безос. пред. Уже йому втовкмачено, якого це набуло розголосу, які це може мати згубні наслідки для району* (О. Гончар).

ВТОВКМА́ЧИТИ *див.* **втовкма́чувати.**

ВТОВКМА́ЧУВАНИЙ (УТОВКМА́ЧУВАНИЙ), а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **втовкма́чувати.** *Найбільшими патріотами я назвав би декотрих фермерів, котрі досягають значних результатів у праці всупереч наполегливо втовкмачуваній у суспільну свідомість думці про перевагу господарювання на великих площах* (із журн.).

ВТОВКМА́ЧУВАННЯ (УТОВКМА́ЧУВАННЯ), я, *с.* Дія і стан за знач. **втовкма́чувати.** *Ніяке втовкмачування .. до баби Марії не доходить* (Г. Усач); *Студенти відчують зміни в переході від формально-репродуктивної до самостійної пошуково-пізнавальної діяльності, від втовкмачування інформації до організації широкої самоосвіти* (з наук.-попул. літ.).

ВТОВКМА́ЧУВАТИ (УТОВКМА́ЧУВАТИ), ВТОКМА́ЧУВАТИ (УТОКМА́ЧУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВТОВКМА́ЧИТИ (УТОВКМА́ЧИТИ), ВТОКМА́ЧИТИ (УТОКМА́ЧИТИ),** чу, чиш, *док., розм.* 1. *що.* Поштовхами впихати, втискати щось усередину чого-небудь. *Втокмачуючи в борошно кружальця тіста, розкачував їх все тонше й тонше, щоб пропеклося, бо ж прісне* (М. Циба); *Співбесідник востаннє глибоко затягнувся тютюновим димом, недбало впустив недопалок собі під ноги і втовкмачив його підбором гумового чобота у м'який торф'янистий ґрунт* (з газ.); // *кого, перен.* Втягати кого-небудь у якусь неприємну справу. *Розумна жінка чоловіка із біди вирятує, а дурна ще втокмачить* (прислів'я).

2. *що.* Те саме, що **втлума́чувати.** *Запам'ятай лише: день у день втовкмачуй Балабанові, хай знає, чого жадає простий люд* (Р. Іваничук); *Ментор .. утовкмачував їм, своїм учням, що галантність є насправді синонімом європейськості* (Ю. Андрухович); *Шеф не заспокоївся, доки не втовкмачив нам усім, скільки м'ячів ми повинні, коли хочемо жити, пропустити в другому таймі до своїх воріт* (Ю. Яновський).

◊ **Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру)** *див.* **втовкти́[1].**

ВТОВКТИ́[1] (УТОВКТИ́), вчу́, вче́ш, *док., що, розм.* Втиснути щось у середину чого-небудь. *Поклялись* [королі], *заприсяглись, Що згине Джон Ячмінь. Взяли, ввергли його в ріллю, Втовкли аж у глибінь* (М. Лукаш, пер. з тв. Р. Бернса); * Образно. *Вони* [літаки] *втовкли у землю те село* (Л. Первомайський).

◊ **(1) Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру)** *кому, зневажл.:* а) частим повторенням чи поясненням домогтися, щоб хто-небудь зрозумів або засвоїв щось. *— Хоч би ви*

йому втовкли в голову, що береш раз, а віддаєш сторицею (Григорій Тютюнник); — *Отаке-о вибухалось прездорове одоробло, а мати повинна втовкмачувати в його дурну макітру, як годиться вестися ґречному козакові з добрими людьми!* (О. Ільченко); б) переконати, запевнити кого-небудь у чомусь. *Хто се тобі таку дурницю в голову вкинув?* (Сл. Гр.); — *Усі ви боїтесь тієї лікарні.., а чого? З'їдять тебе там чи що? Та хіба вам що втовчеш у дурну довбешку!* (Б. Грінченко); — *Вам нічого і не втелющиш у голову* (Ю. Смолич); *Ну хто їй втовк у голову, що вона має хист артистки?* (М. Чабанівський); *Попи старанно втовкмачували в голови повстанців, що Острозький дає волю посполитим на козакування* (Іван Ле).

ВТОВКТИ́[2] *див.* **утовкти́[1].**

ВТО́ВПИТИСЯ (УТО́ВПИТИСЯ), плюся, пишся; *мн.* вто́впляться; *док., розм.* Увійти, влізти з труднощами в середину чого-небудь. *Вранці після тієї ночі поспішили втовпитись в перший же етап, готований на відправку, і цим, може, врятували товариша* (О. Гончар); — *Татари,* — *страшно прошепотів Марко .. Вершники .. полетіли, помчали на обози, що не втовпилися в місто, на окремі вози і гарби, розпорошені по долині* (Ю. Мушкетик); *На ринок ледве утовпишся, бо скрізь із машин продають кавуни* (з газ.).

◊ **(1) Не вто́впиться (не пото́впиться) в две́рі (в [свою́] шку́ру),** *зневажл.* — хтось дуже товстий. *Часом така юрма їх* [гостей] *ужене, що дивуємось, яких-то вже між ними панів нема!.. Інша добродійка у двері не втовпиться* (Марко Вовчок); — *Шия в нього — хоч обіддя гни, пика — як не лусне, очі жиром запливають, сам у шкуру не втовпиться! — кажуть про нього дворові* (Панас Мирний); *Він* [Бжозовський] *такий гладкий, що в свою шкуру не потовпиться* (І. Нечуй-Левицький).

ВТО́ВШКИ *див.* **уто́вшки.**

ВТОКМА́ЧИТИ *див.* **втовкма́чувати.**

ВТОКМА́ЧУВАТИ *див.* **втовкма́чувати.**

ВТОЛО́ЧЕНИЙ *див.* **утоло́чений.**

ВТОЛОЧИ́ТИ *див.* **утоло́чувати.**

ВТОЛО́ЧУВАТИ *див.* **утоло́чувати.**

ВТО́МА *див.* **уто́ма.**

ВТОМИ́ТИ *див.* **уто́млювати.**

ВТОМИ́ТИСЯ *див.* **уто́млюватися.**

ВТО́МЛЕНИЙ *див.* **уто́млений.**

ВТО́МЛЕНІСТЬ *див.* **уто́мленість.**

ВТО́МЛЕНО *див.* **уто́млено.**

ВТО́МЛИВИЙ *див.* **уто́мливий.**

ВТО́МЛИВІСТЬ *див.* **уто́мливість.**

ВТО́МЛИВО *див.* **уто́мливо.**

ВТО́МЛЮВАНІСТЬ *див.* **уто́млюваність.**

ВТО́МЛЮВАТИ *див.* **уто́млювати.**

ВТО́МЛЮВАТИСЯ *див.* **уто́млюватися.**

ВТОМЛЯ́ТИ *див.* **уто́млювати.**

ВТОМЛЯ́ТИСЯ *див.* **уто́млюватися.**

ВТО́МНИЙ *див.* **уто́мний.**

ВТО́МНІСТЬ *див.* **уто́мність.**

ВТО́МНО *див.* **уто́мно.**

ВТО́НЕННЯ (УТО́НЕННЯ), я, *с., рідко.* Дія і стан за знач. **втону́ти** 1, 2. *І ще раз бачив я в нього пізніше в житті те, що зарилося мені навіки в пам'яті; бачив таке саме зусилля... до усміху... а опісля — утонення в глибінь* (О. Кобилянська).

ВТОНУ́ТИ *див.* **втопа́ти.**

ВТОПА́ТИ (УТОПА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВТОНУ́ТИ (УТОНУ́ТИ),** втону́, вто́неш, *док.* 1. *без дод.* Те саме, що **тону́ти.** *Сестриця не слухала, на кладку ступила; Кладочка схитнулась, сестриця втонула* (П. Чубинський).

2. *у чому.* Загрузати, зав'язати (в багні, снігу і т. ін.). *Ззаду, намагаючись не відставати, втопала в снігу баба Федора* (О. Донченко); * Образно. *Не однаково дивитися, як гине Жива душа, втопаючи в багні!* (Дніпрова Чайка); *Одначе для мене всі ці страхітливі лиха вже не мали жодного значення, .. вони втонули в моєму власному горі* (Ю. Мушкетик); // Поринати, заглиблюватися в що-небудь м'яке. *Приємно було сидіти, дослухатися до музики, втопати у м'якому автомобільному кріслі* (із журн.); *Втопати в подушках.*

3. *у чому, перен.* Бути невидимим, зникати з очей. *На схилі гори утопають в зелені садів невеликі одноповерхові будинки* (О. Корнійчук); *Гарні краї ті далекі В казковій втопають красі* (І. Нехода); *Віюк устав і погупав знов у далекі печери та швидко втонув у темряві* (І. Франко); *Втонули в часі імена митців* (Л. Костенко).

ВТОПА́ЮЧИЙ (УТОПА́ЮЧИЙ), чого, *ч., рідко.* Той, хто тоне; потопаючий. — *Я .. поблизу їздитиму, рятуватиму втопаючих!* (О. Донченко); *Так він кинувся б на вулиці боронити дитину від скаженого пса чи шубовснув би в річку рятувати втопаючого* (О. Гончар).

ВТОПИ́ТИ (УТОПИ́ТИ), втоплю́, вто́пиш; *мн.* вто́плять; *док., кого, що.* 1. *у чому і без дод.* Занурившни, кинувши у воду, примусити потонути; потопити. *Тілько три чайки, слава Богу, Отамана курінного, Сироти Степана молодого Синє море не втопило* (Т. Шевченко); — *А що мені зі своєю зброєю робити? В ставку втопити?* (М. Стельмах); // Впустити у воду. *Кладка гнеться, де купави, А дівча — уліво, вправо... — Чи обід не втопиш, внуко? — Дід іде, простерши руки* (М. Стельмах); // Позбавити життя, занурившни у воду. — *Ґвалт! Рятуйте, хто в Бога вірує! Ой, утопить* [Карпо] *мене, — кричала баба, стоячи по коліна в воді* (І. Нечуй-Левицький); *У селі сталася новина, що Гриць Летючий утопив у ріці свою дівчинку* (В. Стефаник).

2. *без дод., перен., розм.* Поставити кого-небудь у безвихідне становище. *От і став* [писар] *під нього підкопуватись, щоб пана сотника втопити* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Виказавши чию-небудь таємницю, поставити когось у скрутне становище. *Вона все зараз випатякає. Вона втопить його. Чом він не придушив її..?* (Ю. Бедзик); // Діючи необачно, зробити себе чи когось нещасним. [Г р у ї ч е в а:] *Хіба ж ти не знаєш, що утопиш себе, як оженишся з нею? Її ж мати божевільна була...* (Леся Українка).

3. *у чому, де, перен.* Заглушити якесь почуття, думки і т. ін., позбутися їх у який-небудь спосіб. *Та не має русалонька І там супокою, Не втопила свого лиха Навіть під водою* (Леся Українка); *Пани ладні були втопити в хлопській крові свою лють* (Я. Качура); *Ще раз і ще раз повертається* [Байда] *думкою в минуле, .. коли він хотів утопити своє горе в горілці* (Д. Бедзик).

4. *у що, розм.* Занурити, засадити кого-, що-небудь у щось м'яке, пухке, сипке і т. ін. *Над ночвами вона нахилила широку спину, по лікті втопила голі руки в тягуче місиво* (С. Чорнобривець); *Візник втопив грубі чорні пальці в гущавину русявої бороди, розправив її* (І. Кириленко).

◊ **(1) Втопи́ти в кро́ві** *кого, що* — вчинити масові вбивства ворогів, політичних опонентів і т. ін. *Розум відмовляв-*

ся бачити у цій дитині майбутнього короля. Людину, яка втопить Європу в крові (із журн.); **(2) Втопи́ти в ло́жці води́** *кого і без дод., перев. зі сл.* готовий, радий *і т. ін.* — завдати кому-небудь великих прикростей чи згубити когось з будь-якого приводу, через дрібниці. — *На світі люде* [люди] *вороги одно другому. Одно другого готове продати ні за що ні про що; одно другого готове в ложці води втопити* (І. Нечуй-Левицький); [Іван:] *Мабуть, ці підстаркуваті дівчата скрізь однакові, що дівку, котра йде раніш їх заміж, у ложці води втопили б!..* (М. Кропивницький); — *Теперя гетьмана тепер в ложці води втопив би. Обмотує його, як павук муху* (Б. Лепкий); *Управитель, звісно, теж рад би мене в ложці води втопити* (О. Гончар); **(3) Втопи́ти го́лову (до́лю,** *рідко* **голо́воньку)** *чию* — знівечити, занапастити життя собі або кому-небудь (перев. нещасливим шлюбом). — *І чого встряв сюди Чіпка?.. Уже яка мати, така й дочка: яблучко від яблуньки недалеко одкотиться... Утопить він свою голову, та й мою разом!* (Панас Мирний); *Господи, що це за життя?! Краще б вона сивим волосом світила, ніж мала втопити свою долю, віддаючись за Гната!* (М. Коцюбинський); *Так, кумо, так! Не вгадала я долі своїй донечці: втопила її головоньку за п'яницю, я ж думала, як лучче* [краще] (Леся Українка); **(4) Утопи́ти в безо́дню** *кого, рідко* — зробити кого-небудь нещасним, занапастити чиєсь життя. — *Жінко моя кохана! Не поминай лихом мене, безщасного, що втопив тебе в безодню та й покидаю* (Марко Вовчок).

ВТОПИ́ТИСЯ (УТОПИ́ТИСЯ), втоплю́ся, вто́пишся; *мн.* вто́пляться; *док.* 1. Загинути, занурившись у воду. *Ой вернись назад, Петрусю, Швиденько вернися! Не вернешся — утоплюся, Тоді не журися* (П. Гулак-Артемовський); *Лисичка .. аж підскочила, та так нещасливо, що й сама впала в море і втопилася* (І. Франко); *Одного разу з переляку в ставок заліз* [кашовар], *трохи не втопився* (Ю. Яновський).

2. *у що, перен., розм., рідко.* Те саме, що **вту́питися.** — *Треба починати* [розподіл землі]! — *як пакіл у землю вбив Прокіп. І замовк, важким поглядом втопившись у ковалеві очі* (А. Головко); *Каламутно-сірі очі непорушно втопилися в куток спочивальні* (П. Кочура).

ВТО́ПЛЕНИЙ (УТО́ПЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **втопи́ти** 1. *Пливе, пливе* [рибалонька]... *от-от доплив! Пірнув, виринає — І утоплену Ганнусю На берег виносить* (Т. Шевченко); *У ставу знайшли утоплену Катрю ковалеву...* (А. Головко); *Топлений та не втоплений, вбиваний та не вбитий... Стоїть* [дядько] *з авоською в руці, посміхається* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **вто́плений (уто́плений),** ного, *ч.;* **вто́плена (уто́плена),** ної, *ж.* Те саме, що **вто́пленик, вто́плениця.** *Утоплений лежав донизу лицем* (М. Трублаїні); *Кривоносові з першого погляду видалось щось знайоме в обличчі утопленої — з горбинкою ніс, розкинуті крильцями брови* (П. Панч); // **вто́плено,** *безос. пред. На Гасанових людей валилося все підряд: хто вкрав барана, .. кого таємно втоплено в Босфорі, який посол прибув* (П. Загребельний).

◊ **Як [тому́] вто́пленику (вто́пленому)** *див.* **вто́пленик.**

ВТО́ПЛЕНИК (УТО́ПЛЕНИК), а, *ч.* Той, хто втопився, загинув у воді. *Рвуча вода мусила вже .. викинути втопленика десь на беріг* [берег] (І. Франко); *Посинілий утопленик лежав на пристані, прикритий парусиною* (М. Трублаїні); *Говорять, що колись утопився у тому вирі якийсь п'яничка-чоботар, .. утопленика забрало, а чоботи викинуло* (Григорій Тютюнник); * У порівн. *Обличчя в Лукії синє, як у втопленика* (О. Донченко).

◊ **(1) Як [тому́] вто́пленику (вто́пленому),** *зі сл.* везти, щастити *і т. ін., ірон.* — уживається для вираження повного заперечення змісту зазначених слів; зовсім не (везе, щастить). *Везе йому, як тому втопленику* (прислів'я); *На п'ятий день заявився Марко .. — Щастить тобі* [Тимку], *як утопленику, — засміявся він. — Орися кличе* (Григорій Тютюнник).

ВТО́ПЛЕНИЦЯ (УТО́ПЛЕНИЦЯ), і, *ж.* Жін. до **вто́пленик.** *У мокрому, замащеному в твань весільному платті лежала утоплениця* (Л. Дмитерко); — *Ой, .. зненацька заголосила* [Докія] .. — *Та я ж і злодійка-а-а... Я ж і втоплениця. Та до мене ж і руками чистими тепер не можна доторкнути-и-ися... І для чого ж вони мене спасли-и-и...* (Микита Чернявський); *Скільки не приїздив після того Папуша, завжди гірко зітхав, згадуючи свою "дорогу утопленицю"* (В. Нестайко).

ВТО́ПЛЕННЯ (УТО́ПЛЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **втопи́ти.** *Майор .. продовжував: — Крім того, з однієї групи туристів, яка прибула вчора.., зник один іноземний підданий, спровокувавши утоплення* (О. Сизоненко); *Утоплення настає внаслідок потрапляння води в дихальні шляхи та заповнення нею легенів, що призводить до зупинки дихання* (з навч. літ.); *Медики нічим не змогли допомогти юнакові, оскільки з моменту його втоплення минуло близько години* (з газ.).

ВТО́ПТАНИЙ¹ (УТО́ПТАНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **втопта́ти¹.** *Клякли витолочені, втоптані в землю перестиглі жита* (В. Козаченко); *Лише вони, колона смертників, бігли серед тієї пустки, бігли по мертвому, вбитому в землю, втоптаному геть у болото місту, — колона блідих істот* (І. Багряний); // **вто́птано,** *безос. пред. Валяються загублені хворими чопанці, втоптано в асфальт вату* (В. Яворівський); * Образно. — *Моє чесне ім'я втоптано в бруд, я зазнала знущань і наруги від імператора, який давно забув про все людське* (П. Загребельний).

ВТО́ПТАНИЙ² *див.* **уто́птаний¹.**

ВТОПТА́ТИ¹ *див.* **вто́птувати¹.**

ВТОПТА́ТИ² *див.* **уто́птувати¹.**

ВТОПТА́ТИСЯ¹ *див.* **вто́птуватися¹.**

ВТОПТА́ТИСЯ² *див.* **уто́птуватися¹.**

ВТО́ПТУВАННЯ¹ (УТО́ПТУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вто́птувати¹.** *Сівач кидав зерно прямо під ноги череді овець і баранів, яких випускали на засіяне поле для втоптування зерна в землю й ущільнення ґрунту* (з навч. літ.).

ВТО́ПТУВАННЯ² *див.* **уто́птування¹.**

ВТО́ПТУВАТИ¹ (УТО́ПТУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВТОПТА́ТИ (УТОПТА́ТИ),** втопчу́, вто́пчеш, *док., що, у що.* Топчучи що-небудь, вдавлювати, втискати в землю, у сніг і т. ін. *Ламав, збивав* [кінь] *залізним путом ніжні стебла і втоптував у землю крихкі пелюстки квіток* (В. Козаченко); *Хтось підхопив корогву, щоб не втоптали в сніг, вона літала над головами* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Заходив* [Антін] *по хаті важким, виразним кроком, наче втоптував в землю затаєні згадки* (М. Коцюбинський).

◊ **(1) Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю** *і т. ін.) кого, що* — принизити чию-небудь гідність, заплямувати, зганьбити когось. — *Пусти його, се добра людина: у багно тебе не втопче* (П. Куліш); — *А отой* [Польський] *мене доїв, той мене в землю втоптав!* — *і Порох знову заходив по хаті* (Панас

Мирний); *Давши себе розп'ясти морально та втоптати в болото, з тієї шибениці глузує* [людина] (І. Багряний); *Воно* [минуле] *зібгало Ярину Валах на роздоріжжі, затоптало в багно, але вона вже піднялася* (В. Кучер); — *Хіба німці не втоптали в багнюку свого Гете і Шиллера? — казав він* (Ю. Бедзик); *Цар не подарує їм цього, він не звик, щоб його слова втоптували в багно, за його наказом стинають голови тисячам ні в чому неповинних людей* (Ю. Мушкетик); — *Чи чули ви, як тільки що говорили там, як картали нас, як топтали нас в грязь?* (І. Нечуй-Левицький).

ВТО́ПТУВАТИ[2] *див.* **уто́птувати**[1].

ВТО́ПТУВАТИСЯ[1] **(УТО́ПТУВАТИСЯ),** ується, *недок.* Пас. до **вто́птувати**[1]. *Влітку, при добрій сухій погоді, коли добре втоптувались дороги, то через Клов возив* [Стефан] *гостинці від заможних городян до святих Печер* (Ю. Логвин); * Образно. *Він тішився, що я .. наливався непевністю, і в цій непевності .. переставав бути митцем, на дно баюри втоптувалося моє ім'я* (Р. Федорів).

ВТО́ПТУВАТИСЯ[2] *див.* **уто́птуватися**[1].

ВТОР *див.* **уто́р.**

ВТО́РА, и, *ж.* 1. Другий голос у музичній партії. *Ех! Тяжко, гірко, милий, да по наймах жити... — меланхолійно, сумно гудів Гриць, м'яко переливаючись від Кіндратової прими до Софійчиної втори* (В. Винниченко).

2. Друга скрипка. *Втора в оркестрі.*

ВТОРГА́ННЯ (УТОРГА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вторга́тися.** *Держава перебування вживатиме всіх необхідних заходів для захисту консульських приміщень та житлових приміщень консульських посадових осіб від усякого вторгання або заподіяння їм шкоди* (з мови документів).

ВТОРГА́ТИСЯ (УТОРГА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.,* **ВТО́РГНУТИСЯ (УТО́РГНУТИСЯ),** нуся, нешся, *док., у що, рідко.* 1. Те саме, що **вдира́тися** 1; вриватися *(див.* **врива́тися**[2] 1). *Вторгаються гості непрохані в дім, заходять з парадного ходу* (М. Шеремет); — *Це вже вдев'яте за історію Франції вороги вторгаються в Париж* (О. Іваненко); *Гінці прибували та й прибували до Черна, і всі з пониззя. — Біда, княже! — волали. — Ромеї вторглися в Тиверську землю* (Д. Міщенко).

2. Те саме, що **втруча́тися** 2. *Творчість М. Рильського показала його зріст як поета-громадянина, який гарячим словом, всіма засобами художнього мислення активно вторгається в потоки життя* (А. Малишко); *Я вступив до університету, обрав долю кібернетика. Ця наука владно вторгалася у свідомість людства* (О. Бердник); — *То що ви хотіли... і хто ви такий? — спам'ятався* [Бережан] *враз .. Йому, певно, було неприємно, що хтось чужий вторгся у його світ* (Р. Федорів).

ВТО́РГНЕННЯ (УТО́РГНЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вто́ргнутися.** *Задовго до вторгнення сюди кочових племен, яке сталося в кінці IX — на початку X ст., Ужгород був центром слов'янського племені білих хорватів* (з наук.-попул. літ.); *Князь як правитель князівства вирішував питання, пов'язані з обороною земель від уторгнення ззовні* (з навч. літ.); *Оте несподіване вторгнення в чуже життя немов розсунуло вузькі рамки дотеперішнього Нелиного буття* (Ірина Вільде).

ВТО́РГНУТИСЯ *див.* **вторга́тися.**

ВТОРГО́ВАНИЙ *див.* **уторго́ваний.**

ВТОРГО́ВУВАННЯ *див.* **уторго́вування.**

ВТОРГО́ВУВАТИ *див.* **уторго́вувати.**

ВТОРГУВА́ННЯ *див.* **уторгува́ння.**

ВТОРГУВА́ТИ *див.* **уторго́вувати.**

ВТОРИ́ННИЙ, а, е. 1. Який становить другий, пізніший етап у розвитку чого-небудь або другий ступінь за складом, складністю. *У філософії є напрям, коли первинним вважають ідею — свідомість людини, а матеріальний світ — вторинним* (з навч. літ.); *Вагання щодо заміни вторинного "о" (з єра) та давнього "о" в префіксах пов'язано у Т. Шевченка з діалектним впливом* (з навч. літ.); // Який є доповненням, додатком до першого. *Одна з обмоток трансформатора, яка називається первинною, під'єднується до джерела змінної напруги. Друга обмотка, до якої приєднуються прилади й пристрої, що споживають електроенергію, називається вторинною* (з навч. літ.); // Який залежить від чогось, є наслідком чого-небудь. *Йому одне лишилося — роздумувати, перебирати в пам'яті своє життя. Іноді приходять тихо вірші. Якісь також вторинні, немов із дна засіка, відлуння грому, бурі, що відшуміла* (Василь Шевчук); *Підвищення кров'яного тиску може бути вторинним або симптоматичним у результаті захворювання деяких органів і систем* (з наук.-попул. літ.); // *лінгв.* Похідний. *Аналіз розкриває 17 значень слова "золотий" у поезії І. Франка. Тут і первинне значення, і низка вторинних значень* (з наук. літ.).

2. Який відбувається вдруге; повторний. *Випадки вторинного цвітіння дуже цікаві для науки* (з наук.-попул. літ.); *Надмірні норми зрошення зумовлюють підняття підґрунтових вод, підтоплення та вторинне засолення ґрунтів* (з навч. літ.); // Признач. для повторного використання після перероблення. *Крім основного уранового пального, в практиці атомної енергетики використовують також окремі види вторинного ядерного пального* (з наук.-попул. літ.).

3. Другорядний, побічний. — *Ці гормони відповідають за вторинні статеві ознаки. Оволосіння тіла, зокрема* (Л. Дереш).

4. Який характеризується відсутністю оригінальності, самобутності. *Стислість, ємкість* [ємність] *сонетної форми вимагає відповідного драматизму думки та почуття, щоб вірші не видавалися одноманітними, вторинними* (П. Мовчан).

Втори́нна сировина́ *див.* **сировина́.**

△ **Втори́нний відсті́йник** *див.* **відсті́йник; Втори́нний ри́нок ці́нних папе́рів** *див.* **ри́нок.**

ВТОРИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **втори́нний.** *Немовби в цьому слові, в цьому народові захований суспільний ґандж, вторинність* (Василь Шевчук); *Позиція термінологічного значення у словниковій статті полісемічного слова залежить від його семантичної характеристики, яка визначає первинність або вторинність номінації* (з наук. літ.).

ВТОРИ́ННО. Присл. до **втори́нний.** *У випадку крововиливу в головний мозок збільшується недостатність кровотоку в басейні стенозованої судини, тоді ішемія виникає вторинно* (з наук. літ.); — *Ну, як вам* [вірш]? — *схвильовано запитав* [Сашко], *у черговий раз розкурюючи погаслу сигарету. — Вторинно* (Ю. Андрухович).

ВТОРИННОРО́ТІ, тих, *мн.* Підрозділ білатеральних багатоклітинних тварин, у яких при ембріональному розвитку рот утворюється на протилежному боці зародка. *Вториннороті відрізняються від первиннородих тим, що у дорослої особини на місці первинного рота (бластопора) формується*

ється анальний отвір, а власне рот з'являється у передній частині тіла (з наук. літ.); *До вториннортих відносять напівхордових, хордових, голкошкірих* (з наук.-попул. літ.).

ВТО́РИТИ *див.* **вторува́ти**[1].

ВТОРІ́К (УТОРІ́К), *присл., розм.* Те саме, що **торі́к.** *Ковинський розказує, як його вторік посилали яблука красти* (А. Свидницький); *— Павло вторік до інституту не поступив* (Є. Пашковський).

ВТОРО́ВАНИЙ *див.* **уторо́ваний.**

ВТОРО́ВУВАННЯ *див.* **уторо́вування.**

ВТОРО́ВУВАТИ *див.* **уторо́вувати.**

ВТОРО́ВУВАТИСЯ *див.* **уторо́вуватися.**

ВТОРО́ПАТИ *див.* **уторо́пати.**

ВТОРО́ПИТИ *див.* **уторо́пити.**

ВТОРОЧИ́ТИ *див.* **уторо́чувати.**

ВТОРО́ЧУВАТИ *див.* **уторо́чувати.**

ВТОРСИРОВИНА́, и́, *ж.* Скорочення: вторинна сировина *(див.* **сировина́).** *Згідно з європейськими нормами 80 відсотків усіх відходів мають класифікуватися як вторсировина, і лише 20 відсотків дозволено відвозити на полігони побутових відходів* (з газ.).

ВТОРУВА́ННЯ *див.* **уторува́ння.**

ВТОРУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *рідко* **ВТО́РИТИ,** рю, риш, *недок., кому, чому і без дод.* 1. Виконувати другу партію під час співу або гри на музичному інструменті. *Воздвиженський вторував басом, і тихо-тихо, як дніпрова вода, полилася гармонічна українська пісня* (І. Нечуй-Левицький); *Дівчата, обнявшись, як сестри, заспівали пісню, їм тихо, тенором, вторив Василь* (О. Десняк); * Образно. *Вони* [дівчата] *співають про вербу рясну .. Удалину летять високо журавлі над ними І співами вторують їм своїми* (М. Рильський).

2. Повторювати чиї-небудь звуки, слова, наслідувати їх. *— А що — жив! а що — жив! — кричить Чіпка... — А що — жив! а що — жив!.. — вторує за ним Грицько...* (Панас Мирний).

3. *перен.* Погоджуватися з чиєю-небудь думкою, повторювати чиїсь думки; підтакувати. *Староста кричав, а далі, видячи, що й баби зачали вторувати Олексі, замовк, сів на бричку і, сплюнувши, велів поганяти на друге село* (І. Франко); *Замойський мовчав. Посланець ніби вторував його затаєним думкам* (Іван Ле).

ВТОРУВА́ТИ[2] *див.* **уторо́вувати.**

ВТОРУВА́ТИСЯ *див.* **уторо́вуватися.**

ВТОЧИ́ТИ *див.* **вто́чувати.**

ВТО́ЧУВАТИ (УТО́ЧУВАТИ), ую, уєш, *недок.,* **ВТОЧИ́ТИ (УТОЧИ́ТИ),** вточу́, вто́чиш, *док., чого, що.* Наливати, випускаючи цівкою воду, напій і т. ін.; націджувати. [Лукаш:] *Та що ти, дівчино? Чи я розбійник? Я тільки хтів собі вточити соку з берези* (Леся Українка); *— Піди, слуго вірнесенький, уточи ми* [мені] *пива. Хай нап'ються за здоров'я та до свого сина* (Н. Кобринська); [Коваль:] *Слухай, Гордію, вточи мені вишнівочки* (М. Зарудний); * Образно. *Якийсь ранній косар уже розко́шував світанок — чути було вологий шелест коси, а рани трав вточили в досвіт свої пахощі* (М. Стельмах).

ВТРАКТУВА́ТИ *див.* **утрактува́ти.**

ВТРАМБО́ВАНИЙ *див.* **утрамбо́ваний.**

ВТРАМБО́ВУВАННЯ *див.* **утрамбо́вування.**

ВТРАМБО́ВУВАТИ *див.* **утрамбо́вувати.**

ВТРАМБО́ВУВАТИСЯ *див.* **утрамбо́вуватися.**

ВТРАМБУВА́ННЯ *див.* **утрамбува́ння.**

ВТРАМБУВА́ТИ *див.* **утрамбо́вувати.**

ВТРАМБУВА́ТИСЯ *див.* **утрамбо́вуватися.**

ВТРА́ПИТИ *див.* **утрапля́ти.**

ВТРА́ПИТИСЯ *див.* **утра́питися.**

ВТРАПЛЯ́ТИ *див.* **утрапля́ти.**

ВТРА́ТА *див.* **утра́та.**

ВТРА́ТИТИ *див.* **утрача́ти.**

ВТРА́ТИТИСЯ *див.* **утрача́тися.**

ВТРА́ТНИЙ *див.* **утра́тний.**

ВТРА́ТНО *див.* **утра́тно.**

ВТРАЧА́ННЯ *див.* **утрача́ння.**

ВТРАЧА́ТИ *див.* **утрача́ти.**

ВТРАЧА́ТИСЯ *див.* **утрача́тися.**

ВТРА́ЧЕНИЙ *див.* **утра́чений.**

ВТРЕ́ТЄ (УТРЕ́ТЄ), *присл.* У третій раз. *Ото постукали і раз, і вдруге, і утретє, і ввійшли старости* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вже й сіно скосила* [Хомаха], *а луки знову зазеленіли, трава росте вдруге і ростиме втретє* (С. Чорнобривець); *Десь обізвались дзвони, а потім удруге, втретє — і над вечірнім світом розлився журний, врочистий дзвін...* (Василь Шевчук).

ВТРИ́ДЕШЕВА (УТРИ́ДЕШЕВА), *присл., розм.* Утричі дешевше, ніж звичайно; дуже дешево. *У привидів, які шаркають коридором купленої втридешева квартири, майже ніхто не вірить* (з газ.); *Заволодівши телефоном, приятелі продали його втридешева сусідові одного з них* (з Інтернету).

ВТРИ́ДОРОГА (УТРИ́ДОРОГА), *присл., розм.* Утричі дорожче, ніж треба; надзвичайно дорого. *— Воно тепер усе уже втридорога стало. Та подумаєш: нащо нам те багатство?* (Панас Мирний); *Генріх під огірки відводив ліпший ґрунт і брав за них утридорога* (С. Чорнобривець); *— Хіба що совістю тебе скарать? Так і її ти вже давно продав Втридорога .. із салом на базарі* (М. Олійник).

ВТРИ́КОНЬ (УТРИ́КОНЬ), *присл., розм., рідко.* Запряжений трьома кіньми. *Їде якийсь панок чи купець в бричці утриконь* (О. Стороженко); *Назустріч мчать утриконь ряджені в химерних личинах* (З. Тулуб).

ВТРИ́МАНИЙ *див.* **утри́маний.**

ВТРИ́МАННЯ *див.* **утри́мання**[1].

ВТРИ́МАТИ *див.* **утри́мувати**[1].

ВТРИ́МАТИСЯ *див.* **утри́муватися**[1].

ВТРИ́МУВАНИЙ *див.* **утри́муваний**[1].

ВТРИ́МУВАННЯ *див.* **утри́мування**[1].

ВТРИ́МУВАТИ *див.* **утри́мувати**[1].

ВТРИ́МУВАТИСЯ *див.* **утри́муватися**[1].

ВТРИ́ЧІ (УТРИ́ЧІ), *присл.* Те саме, що **втро́є** 1. *Бабуся .. нахилила до себе Шапталу, бо той був втричі вищий за неї* (В. Підмогильний); *Він би втричі дорожче заплатив за цю землю* (М. Стельмах); *— Я тобі не Гнат, і хоч ти й утричі виявився б сильніший, я з тобою упораюся* (Е. Андієвська).

ВТРИШИ́Я́ *див.* **утриши́я́.**

ВТРІ́ЙКУ (УТРІ́ЙКУ), *присл., діал.* Утрьох. *Втрійку до брами йшли. Марія Федорівна посередині, молоді по боках* (Б. Лепкий); *Йшли втрійку по Садовій: попереду Хана, за нею Магда з Марією* (С. Тудор); *Звечора, лежачи горілиць, вони втрійку співали* (І. Багряний).

ВТРО́Є (УТРО́Є), *присл.* 1. У три рази (при порівнянні). *Дивлюсь, а я покращала вдвоє, коли не втроє: пані та й годі* (І. Нечуй-Левицький); *Наші ждуть. Але боїться Печенізький хан іти, Йому хочеться без бою Перемоги досягти. Є*

один вояк у його [нього] *Втроє дужчий за вола...* (О. Олесь); *Собівартість природного газу втроє нижча від собівартості нафти* (з наук.-попул. літ.).

2. У три згини. *Я скоцюрблююсь утроє і маю, мабуть, зовсім нікчемний вигляд* (П. Колесник).

ВТРУСИ́ТИ *див.* **утру́шувати.**

ВТРУСИ́ТИСЯ *див.* **утру́шуватися.**

ВТРУ́ТИТИ *див.* **втруча́ти.**

ВТРУ́ТИТИСЯ *див.* **втруча́тися.**

ВТРУЧА́ННЯ (УТРУЧА́ННЯ), я, *с., у що, до чого і без дод.* Дія за знач. **втруча́тися** 2. *Хай розійдуться, коли судилось, та без мого втручання до їх* (Ганна Барвінок); *Ніхто не може зазнавати втручання в його* [громадянина] *особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України* (Конституція України); *Сьогодні втручання людини в навколишню природу стало в багатьох випадках згубним* (з наук.-попул. літ.).

ВТРУЧА́ТИ (УТРУЧА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВТРУ́ТИТИ (УТРУ́ТИТИ),** втру́чу, втру́тиш, *док., кого, що, у що і без дод.* 1. Штовхаючи кого-, що-небудь, впихати до чогось, кудись. *Ой приведи до річеньки, а не втручай у воду* (Сл. Гр.); *Хлопчики звільна створили* [відчинили] *двері і втрутили Гриця досередини* (І. Франко).

2. *перен., діал.* Вставляти в розмову (власне зауваження, слово і т. ін.). *Скільки раз і Йван хотів до бесіди своє слівце втрутити* (Л. Мартович); *— І хлопчик непоганий собі, — втрутила тітка Лідія* (Б. Лепкий).

ВТРУЧА́ТИСЯ (УТРУЧА́ТИСЯ), а́юся, а́єшся, *недок.,* **ВТРУ́ТИТИСЯ (УТРУ́ТИТИСЯ),** втру́чуся, втру́тишся, *док., у що, до чого і без дод.* 1. *рідко.* Входити, проникати куди-небудь, у що-небудь. *Ніхто не прохав його на вечерю, а самому втручатися в чужу сім'ю в цей святий вечір йому не хотілось* (С. Васильченко); * Образно. *Згарище втрутилося в чистоту зимового пейзажу України, труїть повітря* (Іван Ле).

2. Самочинно займатися чужими справами, встрявати в чиї-небудь стосунки і т. ін. *Тут я почуваюся вільним, незалежним, не знаю над собою жодного контролю, ніхто не втручається в моє приватне життя* (М. Коцюбинський); *Їй, певне, було б до мислі навіть, щоб невістка не втручалась до господарства* (Леся Українка); *Був він ще сам не старий і здоровий та й не любив, як хто-небудь втручається та тикається в його роботу* (Грицько Григоренко); // Брати активну участь у чомусь для припинення чого-небудь, протидіяння чому-небудь і т. ін. *Ще хвилина — і зляканий Вася віддасть полтиника. Глоба вирішує сам втрутитися в цю справу* (В. Собко); *І тут утрутилася княгиня Ілона .. Своєю владою вона суворо заборонила всім кораблям покидати гавань* (О. Авраменко).

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / **вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися** *і т. ін.)* **в розмо́ву** *(рідше* **до розмо́ви,** *розм.* **у бала́чку)** *див.* **вступа́ти**[1]**.**

ВТРУ́ШЕНИЙ *див.* **утру́шений.**

ВТРУ́ШУВАННЯ *див.* **утру́шування.**

ВТРУ́ШУВАТИ *див.* **утру́шувати.**

ВТРУ́ШУВАТИСЯ *див.* **утру́шуватися.**

ВТРЬОХ (УТРЬО́Х), *присл.* У складі трьох осіб. *Ви утрьох та злякалися вовка, а ми усеми* [усімох] *та тікали від сови* (Номис); *Шахай і Остюк посідали коло Галата і засміялися. Потім вони сміялися вже втрьох* (Ю. Яновський); *З заводу поверталися втрьох* (Д. Ткач); *Далі пішли втрьох: попереду Данило, за ним Кузька, за Кузькою Однокрил* (Григір Тютюнник).

ВТРЯСА́ННЯ *див.* **утрясА́ння.**

ВТРЯСА́ТИ *див.* **утряса́ти.**

ВТРЯСА́ТИСЯ *див.* **утряса́тися.**

ВТРЯСТИ́ *див.* **утряса́ти.**

ВТРЯСТИ́СЯ *див.* **утряса́тися.**

ВТУЗ, у, *ч., заст.* Скорочена назва вищого технічного навчального закладу. *Пропонований підручник повністю відповідав програмі навчання студентів механічних і машинобудівних спеціальностей втузів* (з навч. літ.); *У Дніпропетровську відродили втуз* (з газ.).

ВТУ́ЗІВЕЦЬ, вця, *ч., заст.* Студент втузу. *Втузівці працювали на виробництві чотири дні на тиждень по три з половиною години, після чого, не виходячи за межі заводу, займалися у спеціально підготовлених аудиторіях* (з газ.).

ВТУ́ЗІВКА, и, *ж., заст.* Жін. до **вту́зівець.** *Втузівка-практикантка.*

ВТУ́ЗІВСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **втуз.** *Ім'я першого завідувача кафедрою "Електронні й іонні прилади" А. Л. Горелика було відоме у втузівському середовищі завдяки його навчальному посібнику "Промислова електроніка"* (із журн.).

ВТУ́ЛЕНИЙ (УТУ́ЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **втули́ти.** *П'яченца* [місто], *втулена в закут між впадінням Требії в По, наставляла на Євпраксію свої безмежні вали* (П. Загребельний); *Десь це буде дворик, утулений між схилами, десь — наче коротенька вуличка* (із журн.); // **вту́лено,** *безос. пред. Через друкарську помилку в книгу було втулено зовсім чужий текст* (із журн.).

ВТУЛИ́ТИ *див.* **втуля́ти.**

ВТУЛИ́ТИСЯ *див.* **втуля́тися.**

ВТУ́ЛКА, и, *ж.* Деталь машини або якогось пристрою, що має осьовий отвір, куди входить інша деталь. *Колесо від воза .. лежало посеред дороги і, певно, довго крутилося на місці й підстрибувало, доки не затихло, впершись у пісок втулкою* (В. Чемерис); *З деревинної сировини виготовляють втулки підшипника трансмісійного вала та букси скатів візків* (з наук.-техн. літ.); *Через кожні 8–10 днів роботи втулки й осі коліс промивають гасом* (з навч. літ.).

ВТУ́ЛКОВИЙ, а, е. Прикм. до **вту́лка.** *Як правило, дротики боспорських воїнів мали втулковий залізний наконечник, що закінчувався вузьким стрижнем* (з наук. літ.); *Розповідаючи про муфти, треба ознайомити учнів з їх основними типами: втулковим, дисковим, кулачковим, фракційним* (з навч. літ.).

ВТУ́ЛЧАСТИЙ, а, е. Який має втулку; у який вставляється втулка. *На поселенні біля с. Городниці знайдено кам'яну ливарну матрицю втулчастої сокири* (з наук. літ.); *У центральній частині котловану знайдено уламки кераміки X — початку XI ст., частину амфори, залізну платівку та втулчастий наконечник стріли* (із журн.).

ВТУ́ЛЮВАТИ *див.* **втуля́ти.**

ВТУ́ЛЮВАТИСЯ *див.* **втуля́тися.**

ВТУЛЯ́ТИ (УТУЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, **ВТУ́ЛЮВАТИ (УТУ́ЛЮВАТИ),** юю, юєш, *недок.,* **ВТУЛИ́ТИ (УТУЛИ́ТИ),** втулю́, вту́лиш, *док., що, рідко.* Те саме, що **вставля́ти**[1]**.** *В оту сірувато-рожеву накладку русявий велетень, якось мовби не думаючи, .. втуляв кубики смальти й різнобарвних каменів* (П. Загребельний); *Втуливши яке слово не до ладу, можна спинитись і почати наново* (С. Васильченко).

ВТУЛЯ́ТИСЯ (УТУЛЯ́ТИСЯ), я́юся, я́єшся, **ВТУ́ЛЮВАТИСЯ (УТУ́ЛЮВАТИСЯ),** ююся, юєшся, *недок.*, **ВТУЛИ́ТИСЯ (УТУЛИ́ТИСЯ),** втулю́ся, вту́лишся, *док.*, *рідко.* 1. Влізати, проникати кудись. *Коляндра втуляється до гурту* (І. Кочерга); *На схилах гори ліпилися деінде дворища бояр, яким не пощастило втулитися у Верхнє місто* (В. Нестайко).

2. *тільки недок.* Пас. до **втуля́ти, вту́лювати.** *В музичний кліп втулюється відомий світовий бренд* (з Інтернету).

ВТУ́ПИТИ *див.* **вту́плювати.**

ВТУ́ПИТИСЯ *див.* **вту́плюватися.**

ВТУ́ПЛЕНИЙ (УТУ́ПЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вту́пити.** *Він говорив з очима, втупленими в землю* (І. Франко); *Хлопчак самотою блукав з одного кінця зали в другий, з посупленими бровами та з втупленим униз поглядом* (А. Кримський); *Вона знову схиляється над своїм в'язанням. І вже неприступно суворе обличчя в Ганни Остапівни, і очі тільки в роботу втуплені* (О. Гончар); // **вту́плено,** *безос. пред. Тепер у мене втуплено вже два ворожі погляди* (з газ.).

ВТУ́ПЛЮВАТИ (УТУ́ПЛЮВАТИ), юю, юєш, *недок.*, **ВТУ́ПИТИ (УТУ́ПИТИ),** плю, пиш; *мн.* вту́плять; *док.*, *що, в кого — що.* Зосереджувати погляд на комусь, чомусь, не відводячи очей. *Весь ясний соняшниковий світ стояв нерухомо, наче хор вродливих дітей, що втупили у височінь свої радісні обличчя* (О. Довженко); *Він став на порозі, втупивши в Сахно свої чорні, непрозорі окуляри* (Ю. Смолич); *Бумблякевич ще більше почервонів і ще нижче втупив голову в книжку* (Ю. Винничук).

◊ **Вп'я́лювати (вту́плювати, встро́млювати,** *рідко* **впина́ти** *і т. ін.)* / **вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́** *і т. ін.)* **о́чі (по́гляд, зір)** *див.* **вп'я́лювати.**

ВТУ́ПЛЮВАТИСЯ (УТУ́ПЛЮВАТИСЯ), ююся, юєшся, *недок.*, **ВТУ́ПИТИСЯ (УТУ́ПИТИСЯ),** плюся, пишся; *мн.* вту́пляться; *док.*, *в кого — що.* Довго або пильно вдивлятися. *Вона кладе слухавку і заціпеніло втуплюється в мене* (А. Дністровий); *Якби звинувачувала, совістила, дорікала, він би якось пручався, виправдовувався, а то ж затялася в мовчанці. Сидить, утупилася в шибку і мовчить* (Микита Чернявський); * Образно. *Забиті криниці, як незрячі, втупилися у небесну безвість* (В. Яворівський).

◊ **(1) Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом)** *в кого — що* — пильно вдивитися в кого-, що-небудь, перев. виражаючи яке-небудь почуття. *Він міцно влип очима в паротяга й не може їх одірвати* (Г. Епік); *Павло втелющився очима на вікно так, немов за ним борюкалися леви, яких він уперше бачив* (Григорій Тютюнник); *Дикою нещадною силою віяло від незнайомця, що сидів, втупившись поглядом у вогонь* (А. Дімаров); *Ще в коридорі він влип очима в розвішані на високих, помальованих начорно стінах ікони* (П. Загребельний); *Він розгортає книгу, довгим, невидющим поглядом втуплюється в жовту сторінку* (Ю. Бедзик); *Скільки не влипали очима відвідувачі виставки в картину, так і не зрозуміли задуму художника* (з газ.).

ВТУХА́ТИ *див.* **утуха́ти.**

ВТУ́ХНУТИ *див.* **утуха́ти.**

ВТУШКО́ВАНИЙ *див.* **утушко́ваний.**

ВТУШКО́ВУВАТИ *див.* **утушко́вувати.**

ВТУШКО́ВУВАТИСЯ *див.* **утушко́вуватися.**

ВТУШКУВА́ТИ *див.* **утушко́вувати.**

ВТУШКУВА́ТИСЯ *див.* **утушко́вуватися.**

ВТЯГА́ННЯ (УТЯГА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **втяга́ти** і **втяга́тися.** *Користуючись голкою зі зручним вушком, ви заощадите час на втягання нитки, а головне — не будете нервувати і докоряти собі, що потрапляєте у вушко з десятої спроби* (з мови реклами); *Під час огляду хворого на виразкову хворобу виявляють утягання живота, рідше — здуття* (з навч. літ.); *Він завжди був проти втягання всіх як є у загальний вир. Він лише подав .. вість, що ні жінок, ні дітей не приймає, що це не табір для всіх, що це — фортеця* (У. Самчук).

ВТЯГА́ТИ *див.* **втя́гувати.**

ВТЯГА́ТИСЯ *див.* **втя́гуватися.**

ВТЯ́ГНЕНИЙ (УТЯ́ГНЕНИЙ), ВТЯ́ГНУТИЙ (УТЯ́ГНУТИЙ), а, е. 1. Дієпр. пас. до **втягну́ти** і **втягти́** 1–3. *Дехкани по черзі смоктали чилім, старанно видмухуючи дим, втягнутий в очеретину попереднім курцем* (Іван Ле); *Ми спускалися .. по Інститутській, втягнені в гігантський, одностайний рух перетягування довколомайданних людських потоків, — спускались в одному потоці, назустріч нам плив інший* (О. Забужко); *Кожна молекула води втягнена в лійку, в яку рине вся вода* (Ю. Мушкетик).

2. Який запав, ввалився (про живіт, голову і т. ін.). *Її лице було бліде, брови й губи, трохи втягнуті, виявляли велику енергію* (І. Нечуй-Левицький); *Іде Парко улицею, зігнувся .. Вуси й борідка взялися кригою, шия втягнута в плечі* (С. Васильченко); *Його вигляд хобробливий: під очима бурі западини; ніс синюватий, голодний; щоки, вкриті кучерявою порохнявою борідкою, втягнуті, як у старої людини* (В. Винниченко); *Йому було трохи більше сорока. Високоногий, довгорукий, високоший, живіт утягнутий, груди хоч і трохи запалі, але великі, плечі міцні* (Б. Харчук).

3. *перен.* Задіяний, залучений, заангажований. *Основу військ Директорії, що вступили зараз до Одеси, .. складали селянські маси, втягнені в петлюрівський рух лише виром подій* (Ю. Смолич); *Мимоволі Антоній був втягнутий у боротьбу двох ворожих таборів, які групувались довкола вибору єдиного київського князя* (Г. Тарасюк); // **втя́гнено, втя́гнуто,** *безос. пред. Спалахнула суперечка навколо Михайлівського монастиря, знайшлися відважні й розумні люди, які захищали монастир .. В суперечку втягнуто й мене* (П. Загребельний); *У Другу світову війну було втягнуто понад 60 країн, а до війська покликано 110 млн громадян різних національностей* (О. Шугай).

ВТЯ́ГНЕНІСТЬ (УТЯ́ГНЕНІСТЬ), ності, *ж.* Стан за знач. **втя́гнений** 3. *Головною специфічною рисою сучасної людини є її сильна втягненість у процес виробництва* (з наук.-попул. літ.); *Ідея глобальної втягненості у велику розмову масової комунікації лягла в основу комунікативної філософії* (із журн.).

ВТЯ́ГНЕННЯ (УТЯ́ГНЕННЯ), я, *с.* Дія за знач. **втягну́ти** і **втягти́.** *З останнім словом знову виступив секретар .. Він відзначив невхильний поступ революції, втягнення в її потоки нових шарів суспільства, особливо ж інтелігентної жінки* (М. Івченко); *До найважливіших інфляційних причин зростання цін можна віднести імпортовану інфляцію, роль якої зростає зі зростанням відкритості економіки й утягненням її в міжнародні зв'язки тієї чи іншої країни* (із журн.).

ВТЯГНУ́ТИ *див.* **втя́гувати.**

ВТЯ́ГНУТИЙ *див.* **втя́гнений.**

ВТЯГНУ́ТИСЯ *див.* **втя́гуватися.**

ВТЯ́ГНУТІСТЬ (УТЯ́ГНУТІСТЬ), тості, *ж.* Стан за знач. **втя́гнутий** 2, 3. *За відсутності верхніх зубів може спостерігатися утягнутість губ* (з наук.-попул. літ.); *Істотно збільшилася відкритість національних економік — їх втягнутість у систему міжнародного розподілу праці* (з навч. літ.); *Одна з головних причин економічної кризи — надто велика втягнутість фінансово-кредитних установ у некредитні операції, тобто в операції з цінними паперами* (з газ.).

ВТЯГТИ́ *див.* **втя́гувати.**

ВТЯГТИ́СЯ *див.* **втя́гуватися.**

ВТЯ́ГУВАЛЬНИЙ (УТЯ́ГУВАЛЬНИЙ), а, е. 1. Який використовується для втягування. *У стандартних конструкціях пасків безпеки лямка паска з'єднується з утягувальним механізмом* (з навч. літ.).

2. *спорт.* Признач. для звикання спортсмена до навантажень після періоду відпочинку. *Завершується втягувальний збір, впродовж якого ми проводимо щодня по два тренування* (з газ.); *— Що в себе включає втягувальний режим команди? — Пробігтися після свят, пограти у футбол, увійти в робочий режим* (з газ.).

ВТЯ́ГУВАННЯ (УТЯ́ГУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **втя́гувати** і **втя́гуватися.** *Кілька годин забрало очищення шляху від пошкоджених поїздів та втягування їх у підземні вокзали на запасні колії* (М. Трублаїні); *Дядя .. сидів по-турецьки на кам'янистій землі і весь віддався хіба втягуванню дивовижно білого і густого диму з цигарки та позиранню на сонце* (Л. Дереш); *Утягування живота — одна із фізичних вправ, спрямованих на поліпшення роботи кишечника* (з газ.); *Існує реальна небезпека політизації силових служб і втягування їх у внутрішню політичну боротьбу* (із журн.).

ВТЯ́ГУВАТИ (УТЯ́ГУВАТИ), ую, уєш, **ВТЯГА́ТИ (УТЯГА́ТИ),** а́ю, а́єш, *недок.*, **ВТЯГНУ́ТИ (УТЯГНУ́ТИ), ВТЯГТИ́ (УТЯГТИ́),** втягну́, втя́гнеш, *док.* 1. *кого, що, у що, до чого.* Тягнути кого-, що-небудь у середину чогось. *Коли він, об'юшений потом, втягує деревину в двір, із хатини в одній сорочці виходить Уляна* (М. Стельмах); *Коли ракетоплан набирає потрібну швидкість і вже не потребує підтримки гелікоптерних гвинтів, пілот утягує вісь з гелікоптерним механізмом усередину ракетоплана, ховає гвинт, щоб зменшити шкідливий опір повітря* (В. Владко); *Насилу добилися до соломи. Ряден з п'ять її утягла Христя в хату* (Панас Мирний); *Думала, що сховається зовсім, але Вовчик таки встиг побачити кінчик її хвоста, як Лисичка його втягла до нори* (І. Франко); *Вона кулею промчала у відчинену хвіртку, тягнучи за собою непритомну Вікторію. Втягла в двір і впала з нею* (А. Хижняк); // Силою вводити когось небудь у якесь приміщення. *Двері розчинилися навстіж, і Микола Маркович втягнув за комір Мечика, який щосили пручався* (О. Донченко).

2. *що, у що, рідко.* Те саме, що **всиля́ти.** *Вона одкусила нитку зубами і одвернулась від сестри, втягаючи нову нитку в голку проти світла* (Леся Українка); *Бігли.., як дощ із дикої груші під їхнім вікном, материні сльози: "І голки за сльозами не втягнеш, і нитки не бачиш за кулаками..."* (Г. Косинка).

3. *кого, що і без прям. дод.* Усмоктувати, засмоктувати кого-, що-небудь (про воду, болото і т. ін.). *Вода ще налягала, втягувала, валила з ніг, але найстрашніше було вже перейдено* (О. Гончар); // *що у що, що у кого.* Вбирати в себе; усмоктувати, вдихати (про живі істоти). *Кінь порскає, голосно втягує в себе воду й, напившись, чвалає назад* (М. Коцюбинський); *Марія мовчала хвилину. Зітхнула з хлипом, глибоко втягаючи повітря в себе, як діти, буває, після плачу* (А. Головко); *Він* [собака] *на мить зупинявся і дуже серйозно, по-хазяйському поводив носом.., обережно зупиняв ніс, ще раз втягував у себе .. запах* [звіра] *і включав першу собачу швидкість* (М. Вінграновський); * Образно. *З перших же днів школа увійшла в свою звичайну колію: в класі, як губка воду, втягували школярі нові для їх* [них] *знання* (С. Васильченко).

4. *що.* Підбирати, підтягати всередину (про живіт, голову і т. ін.). *Одірвавши чарку* [від рота], *почав утягувати в рот сині свої губи, ніби смоктав їх* (І. Нечуй-Левицький); *— Ходімо вже, діду! Бо й замерзнемо тута..! Продимає ж наскрізь! — заблагав хлопець, утягуючи шию у витертий комір старої свитини* (В. Малик); *— Як ваша художниця? — не втерпів лікар, втягуючи живіт, для чого йому доводилося ставити руки на боки і непомітно заганяти пальцями свої "капіталістичні накопичення" під ребра* (П. Загребельний); *Лелека годинами простоював на гнізді. Втягнувши одну ногу, він вартував коло своїх діток* (Ю. Збанацький).

5. *кого, що, у що, до чого, перен.* Залучати, притягати, заохочувати когось до участі в чому-небудь. *Поручик заводив іноді якусь пісеньку; часом махав руками до жовнірів, втягаючи їх до гуртового співу* (Олесь Досвітній); *Може, академік був вдячний Прокопові, що той не втягує його в небезпечні таємниці братства?* (М. Руденко); *— Не втягуй Горового у свою сумнівну компанію. Його батькові бракувало ще такого удару...* (Г. Усач); [Н а т а л я:] *А тепер слухайте. Я хочу втягти вас в одну веселу історію* (І. Микитенко).

◊ **Вбира́ти (втя́гувати, всува́ти** *і т. ін.)* / **ввібра́ти (втягти́, втягну́ти, всу́нути** *і т. ін.)* **го́лову в пле́чі** *див.* **вбира́ти**[1].

ВТЯ́ГУВАТИСЯ (УТЯ́ГУВАТИСЯ), уюся, уєшся, **ВТЯГА́ТИСЯ (УТЯГА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *недок.*, **ВТЯГНУ́ТИСЯ (УТЯГНУ́ТИСЯ), ВТЯГТИ́СЯ (УТЯГТИ́СЯ),** втягну́ся, втя́гнешся, *док.*, *у що, до чого.* 1. Поволі входити, проникати в середину чого-небудь. *Прискорюючи рух, люто втягується пліт в запінену пащу перекату* (М. Стельмах); [Ч е р н и х:] *Скупчення військ і транспорту противника в районі Бистриці триває. Перші колони втягаються в узгір'я Карпат* (Л. Дмитерко); *Я стискаю губку, занурюю її у воду в тазику і там відпускаю. Вода зразу ж таки втягується в губку: адже тиск повітря в каюті нормальний!* (В. Владко); *Довжелезна валка, що розтягнулася на багато поприщ, втягнулася в обрідний ліс* (В. Малик).

2. Западатися всередину (про живіт, голову і т. ін.). *Було, крутишся в ліжку, мати нагримає.., погасить світло і піде сама на кухню. А ти лежиш, і страшно-страшно тобі: .. і шия втягується, і ніс ховається між колінцями* (В. Близнець); *Хутко озирнувся* [Заремба]. *Голова втяглася в плечі. Було так, наче приготувався стрибнути* (О. Донченко).

3. *перен.* Поступово входити, заглиблюватися в що-небудь, опановувати що-небудь. *Корній все більше і більше втягався у працю* (У. Самчук); *І чим далі Варя втягувалась в роботу, тим більше й до неї самої змінювалось ставлення з боку чабанів* (О. Гончар); // Вступати в розмову, суперечку і т. ін. *Вона співала, я не хтів* [хотів] *її перебивати, далі якось втягся в розмову* (Леся Українка); *Сашко .. ввечері охоче втягався в балачки* (М. Бажан); // Звикати, призвичаюватися до чого-небудь. *Та гірка вона* [смола], *гірка! А все ж не тужити: Як втягнеться чоловік, То й те буде пити* (С. Руданський); *Дядько видудлив її* [кварту]. *Поплям-*

кав. Обтер вуса та й каже: "Нічого. Як втягнутися, пить можна!" (І. Багряний).

4. *тільки недок.* Пас. до **втя́гувати** і **втяга́ти.** *Од квіток пахощі разом з повітрям втягались грудьми, і легко й мило було дихати* (Панас Мирний).

ВТЯ́ЖЛИВИЙ *див.* **утя́жливий.**

ВТЯ́ЖЛИВО *див.* **утя́жливо.**

ВТЯЖНИ́Й (УТЯЖНИ́Й), а́, е́. 1. Який вбирає, втягує що-небудь. *Операційний блок оснащено втяжною вентиляційною системою кондиціонування повітря* (з Інтернету).

2. Який втягується куди-небудь. *Лисиця, не маючи такої сили, як у ведмедя, таких міцних ікол, як у вовків, і втяжних кігтів для захоплення здобичі, як у лісових котів, не поступається своєю життєздатністю іншим хижакам нашої фауни* (з навч. літ.); *Втяжний ремінь безпеки.*

ВТЯ́МИТИ *див.* **утя́мити.**

ВТЯМКИ́ *див.* **утямки́.**

ВТЯ́ТИ *див.* **утина́ти.**

ВТЯ́ТИЙ *див.* **утя́тий.**

ВУАЄРИ́ЗМ, у, *ч.* Досягнення сексуального задоволення від споглядання за оголеними тілами або за сексуальною активністю інших людей. *Вуаєризм частіше спостерігається у чоловіків, ніж у жінок* (з наук.-попул. літ.); *На вуаєризмі побудовано індустрію порно (відео, малюнки, фото)* (з газ.).

ВУАЄРИ́СТ, а, *ч.* Особа, схильна до вуаєризму. *Більшість психологів вважає, що вуаєристи — люди або з психічними відхиленнями, або з сексуальними проблемами* (із журн.).

ВУАЄРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **вуаєри́ст.** — *Та до всього ти ще й вуаєристка?* (із журн.).

ВУАЄРИ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до вуаєризму і вуаєриста. *Вуаєристський комплекс.*

ВУА́ЛЕВИЙ, а, е. Стос. до вуалі (у 1, 2 знач.). *В епоху Директорії в моду входять жіночі сукні з вуалевої матерії* (з наук.-попул. літ.); *Небо сяяло тією ж барвою, що й море: безконтурний суцільний потік золотого світла, але немов крізь якийсь блідий серпанок, вуалеву фіранку, що послаблювала всі тони* (В. Домонтович); *У нашому весільному салоні Ви знайдете широкий вибір весільних аксесуарів: вельони різних фасонів, вуалеві та звичайні шапочки, ажурні рукавички на будь-який смак та багато іншого* (з мови реклами).

ВУАЛЕХВІ́СТ, хвоста, *ч.* Різновид акваріумної рибки родини коропових із прозорим хвостовим плавником, схожим на вуаль. *Забарвлення вуалехвоста в основному червоне; бувають екземпляри жовтого або білого кольорів, а також плямисті вуалехвости, у яких плавники й тіло різних тонів (з наук. літ.)*; *Основною ознакою вуалехвостів є великий хвіст з двох, інколи трьох-чотирьох плавників, які утворюють складки, наче вуаль* (з наук.-попул. літ.); *Вуалехвіст живе в акваріумі до двадцяти років* (із журн.).

ВУА́ЛЬ, і, *ж., рідко* я, *ч.* 1. Тонка прозора тканина. *Всередині гіпсокартонної конструкції на стелі закріплено драпування з легкої вуалі з аплікацією у формі листя* (з Інтернету).

2. Прозора тканина або сітка, закріплена до жіночого капелюшка, щоб закривати обличчя; серпанок (у 3 знач.). *Її лице було завішене чорною густою вуаллю* (І. Нечуй-Левицький); — *Чи є що смішніше від мене в сю хвилину?.. Чом я хоч вуаля не наділа, — так і вийшла на сміх людський!* (Леся Українка); *Лиця через вуаль добре не бачу, тільки знайомий нахил голови та блиск скла пенсне* (В. Винниченко); *Двері з сусідньої кімнати з гуркотом відчиняються, і звідти виходить в плащі з капюшоном на голові і вуалі Ірина* (І. Кочерга); * Образно. *Є в коханні і будні, і свята, є у ньому і радість, і жаль, Бо не можна життя заховати За рожевих ілюзій вуаль* (В. Симоненко).

3. *перен.* Прозора запона, через яку предмет виглядає нечітко. *Місяць час від часу прозирав крізь снігову вуаль* (М. Трублаїні); *Сонце просвітлювало через вуаль високих тонесеньких хмарок* (Л. Дереш).

4. *спец.* Затемнення на негативі, яке зменшує контрастність фотографічного зображення. *Фотографічна вуаль є негативною властивістю фотоматеріалів, оскільки вона зменшує чіткість деталей і знижує контраст фотографічного зображення* (з наук. літ.).

ВУА́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш. до **вуа́ль** 2. *Блакитна вуалька на простенькому бриликові, а під ним... Невже це вона?.. Невже це Таля?.. Так-так, — вона, запевне вона!..* (Б. Грінченко); *Вона, власне, гарна дівчина — думає Роман, кидаючи оком на дбайливо вдягнену в чорний плащик і капелюшок з вуалькою Оксану* (О. Лисяк).

ВУА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **вуа́левий.** *У декоруванні за допомогою тканин успішно використовують різноманітні комбінації кольорів та фактур: атлас, парча, вуальні тканини, сатин, велюр* (із журн.); *Вуальний тюль.*

ВУАЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вуалюва́ти.** *У дослідженні розглянуто декларативний та вуальований типи катарсису в музиці* (з наук.-попул. літ.); *Вуальована плівка.*

ВУАЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вуалюва́ти** 2, 3. *Інколи дописувачі, боячись звинувачень у перебільшенні масштабів голоду, вдавалися до певного вуалювання ситуації* (із журн.); *Якісний знімок сонця можна отримати без вуалювання фотоплівки безпосередньо після його сходу або перед його заходом* (з газ.).

ВУАЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., що.* 1. *заст.* Покривати вуаллю (у 1, 2 знач.). *Вуалювати обличчя — давня традиція, якої досі дотримується більшість жінок у країнах Перської затоки* (з газ.).

2. *перен.* Приховуючи правду, навмисно робити неясним; затемнювати суть чогось. *Евфемізми здатні вуалювати, затемнювати факти, які можуть викликати антипатію або негативну оцінку з боку суспільства* (з наук. літ.).

3. *спец.* Затемнювати тло, зменшувати контрастність зображення на знімку, рентгенограмі і т. ін. *Вторинне рентгенівське випромінювання, яке виникає в кристалах, вуалює рентгенограму* (з наук. літ.); *Барвники повинні бути світлостійкими, яскравого кольору і не вуалювати текстуру деревини* (з газ.).

ВУАЛЮВА́ТИСЯ, юється, *недок.* 1. *спец.* Покриватися вуаллю (у 4 знач.). *Плівка при неправильному проявленні швидко вуалюється* (з навч. літ.).

2. *перен.* Пас. до **вуалюва́ти** 2. *Питання якості майбутнього врожаю не повинно вуалюватися його кількістю* (з газ.); *Приховане безробіття часто вуалюється неповним робочим днем* (з газ.).

ВУВУЗЕ́ЛА, и, *ж.* Південноафриканський музичний інструмент у вигляді ріжка, що використовується вболівальниками на футбольних матчах. *При грі вувузела створює монотонний шум, схожий на дзижчання рою бджіл* (із журн.); *Футбольна асоціація ПАР заявила, що вувузели є невід'ємною частиною культури південноафриканських вболівальників* (з газ.).

ВУГІ́ЛЛЯ, я, *с., збірн.* 1. Тверда горюча речовина рослинного походження, яку видобувають з надр землі. — *Краще од нього ніхто, було, не врубає вугілля* (С. Черкасенко); *Скіп був дуже потрібний, щоб витягати вугілля на-гора з другого горизонту, де виявлено багатющі поклади* (Б. Антоненко-Давидович); *В забої здобувають Вугілля-антрацит. Воно таке блискуче, Мов камінь-самоцвіт!* (Г. Бойко); *Раненько біг* [студент] *на станцію, вивантажував мішки з вагонів або вугілля з платформ* (О. Бердник).

2. Залишки неповного згоряння речовин органічного походження (дерева, кісток і т. ін.). *Олеся попросила гостя за стіл. В поросяти вуха, ніжки й навіть шкура — все погоріло на вугілля* (І. Нечуй-Левицький); *Купи вугілля, обгорілі стовпи, обсмалені бантини .. — це було все, що зосталося від кількох десятків будиночків* (Ю. Смолич); // Певна кількість вугликів, жарин. *Мій дебют виявився невдалим, бо я наклав вугілля в порожній, неналитий водою самовар* (з мемуарної літ.).

3. Те саме, що **вугли́на** 2. *Кімната вся була завішана людськими постатями, накресленими вугіллям і тушувальним олівцем* (Василь Шевчук).

△ **(1) Активо́ване вугі́лля,** *спец.* — пориста вуглецева речовина з високими адсорбційними властивостями та гідрофобністю. *Активоване вугілля застосовують як адсорбент у засобах протигазового захисту, медицині, хімії тощо* (з наук.-попул. літ.); *У разі метеоризму дитині дають кропну воду, настій ромашки лікарської, активоване вугілля* (з навч. літ.); *Ми взяли по додатковому комплекту одягу .. і повну аптечку, від анальгіну та активованого вугілля до сульгіну, пеніциліну* (Л. Дереш); **(2) Біле вугі́лля,** *фарм.* — ентеросорбент на основі діоксиду кремнію та мікрокристалічної целюлози. *Біле вугілля широко застосовують для профілактики й послаблення симптомів при харчових отруєннях, гострих кишкових інфекціях, шлункових розладах, гепатитах, алергійних захворюваннях і т. ін.* (з наук. літ.); *Сорбційні властивості білого вугілля у десятки разів перевищують аналогічні показники для чорного, активованого вугілля* (з наук.-попул. літ.); **(3) Бу́ре вугі́лля** — низький сорт кам'яного вугілля, за властивостями схожий на торф. *Електроенергія дає змогу вигідно використати місцеві види палива (торф, буре вугілля, горючі сланці, дрова тощо)* (з навч. літ.); **(4) Деревне́ вугі́лля** — мікропориста високовуглецева горюча речовина, що утворюється при нагріванні дерева без доступу повітря. *1240 року орда Батия, як чорна пошесть, змела Устилуг на своєму кривавому, хижому шляху.. На місці цього давнього городища Київської Русі колись знайдуть гори деревного вугілля та попелу і вжахнуться з такої згуби* (М. Малиновська); *Деревне вугілля одне з найдавніших видів палива* (з навч. літ.); **(5) Кам'яне́ вугі́лля** — чорне викопне вугілля з блискучою, напівматовою або матовою поверхнею, яке утворилося з продуктів розкладу органічних залишків рослин і містить багато вуглецю, мало вологи, не має гумінових кислот. *У переповненому вагоні татари, китайці, росіяни, кілька наших селюків із торбинами. На роботу. На заробітки під землю, в "забой"* [забій], *до чорного з холодним відлиском кам'яного вугілля* (Б. Антоненко-Давидович); *Кам'яне* [вугілля] *.. для ковальського діла не годиться, бо в ньому багато сірки, а вона робить залізо крихким* (Є. Доломан); *Кам'яне вугілля залягає у вигляді лінз і пластів різної товщини — від кількох міліметрів до кількох десятків метрів* (з наук. літ.); **(6) Кісткове́ вугі́лля** — речовина, яка є залишком згоряння кісток тварин. *Кісткове вугілля придатне на корм після висушування й перемелювання* (з наук. літ.); **(7) Коксівне́ вугі́лля** — кам'яне вугілля, придатне для коксування. *Міністерство вугільної промисловості заявило про створення оптового ринку коксівного вугілля — ключового товару для вітчизняної коксохімії та металургії* (з газ.).

◊ **(8) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **на [гаря́чім] вугі́ллі (на вугі́ллях,** *рідше* **на ву́глях),** *зі сл.* б у т и, с и д і т и *і т. ін.* — у стані неспокою, дуже сильного хвилювання, збудження і т. ін. *Христя сиділа як на вугіллях і ждала, що ось незабаром і здійметься баталія!* (Панас Мирний); [Х в е д о с к а:] *Як на вугіллі стояла! В голові так все й заметушилося, у вухах ніби ціпами молотить! Від кого ж ці люди? Невже не від Романа?* (М. Кропивницький); *Потяг, що мав мене повезти додому, .. відходив аж о пів на п'яту. Значить, мені приходилось перечікувати мов на вугіллях ще півтори години* (О. Кобилянська); *Орлик сидів як на вуглях. Пощо він починав це діло? Чому він нічого скрити перед гетьманом не може?* (Б. Лепкий); *Він сидів мов на гарячім вугіллі; кожна мить, що її марнували за столом ці правителі, здавалась йому за вічність* (Олесь Досвітній).

ВУГІ́ЛЛЯЧКО, а, *с., збірн.* Зменш.-пестл. до **вугі́лля** 1, 2. *І в доми нове тепло нам вугіллячко дало...* (М. Упеник); — *Раз косарики забули поприбирати коси під час грози та й повстромляли їх кіссячками в землю... — Та й що ж із ними сталося? — насмішкувато запитав Сергій.. — А те, — відповів Хома, .. — а те, що спалило їх на вугіллячко* (Григорій Тютюнник).

ВУ́ГІЛЬ, гля, *ч.* 1. *збірн.* Те саме, що **вугі́лля** 1. *Він бив вугіль, той, що їм* [ним] *топлять, а вугіль той глибоко в землі лежить* (Б. Грінченко); *Я пам'ятаю, у забої рубали вугіль шахтарі* (В. Сосюра).

2. Те саме, що **вугли́на.** *Там, у закопченій димом розколині, як у дуплі великої деревини, вариться на розжарених вуглях кава* (М. Коцюбинський); *Її* [липи] *кора була така чорна, що навіть тепер, на тлі хмарної ночі, вирізнялася, мов намальована вуглем на сірому полотні* (Л. Дмитерко); *Олекса вуглем компонував нову картину* (Р. Андріяшик); * Образно. *Вже спалюється день на вугіль ночі* (Б.-І. Антонич); *Ніч повільним помахом руки Широкі тіні чорним пише вуглем* (М. Рильський).

◊ **(1) На ву́гіль (на по́піл),** *зі сл.* с п а л ю в а т и, з г о р я т и *і т. ін.* — дотла, повністю, безслідно. *Хіба він знав у цю мить, що прийде такий час, який вижене жаль із його серця, загрубить душу і наллє її зненавистю такої сили, що не лише його куля, а його очі спалюватимуть на попіл ворога* (Григорій Тютюнник); — *Я заб'ю її! — кипіла Емілія, потираючи литку. — Я втоплю її! Спалю на вугіль!* (Ю. Винничук); **Перетлі́ти (зотлі́ти) на ву́гіль (на по́піл)** *див.* **перетліва́ти; (2) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ву́гіль (смола́, ву́глик, вугли́на** *і т. ін.),* *зі сл.* ч о р н и й — дуже, надзвичайно. *Стало поночі, як в пізній темний вечір. Гори стали чорні як вугіль* (І. Нечуй-Левицький); *Живі, цілком молоді очі, чорні й блискучі, мов розпечені вуглики, дивились на Бертольда* (Н. Королева); *Коли чорна, як вуглина, ніч все сховала навкруг, вже під самим берегом .. почувся перестук багатьох тисяч весел* (С. Скляренко); *В моїй пам'яті постав Гриць Цибар — жвавий, моторний, з чорними, як вуглинки, блискучими очима* (Ю. Збанацький); *Аж ось одного осіннього*

похмурого дня прибув до замку чорний вершник на чорнім як вугіль коні (Ю. Винничук); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **на [гаря́чім] вугіллі (на вугіллях,** *рідше* **на ву́глях)** *див.* **вугілля.**

ВУ́ГІЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **вугілля.** *З шахти виходять .. забойники* [забійники]. *Чорне, чорніше від негритянського, обличчя, вкрите цупким шаром вугільного пороху, і тільки світять очі* (Б. Антоненко-Давидович); *Травневий степ .. дихав так жагуче, що голова йшла обертом. Оленка після багатьох років, майже безвиїзно прожитих у шахтарському місті, пропахлому вугільним пилом, аж захлинулась: — Боже, яка краса!* (Микита Чернявський); *Війнуло неповторним запахом кузні — вугільним димком* (О. Бердник); // Пов'язаний з видобутком вугілля. *Вугільна промисловість була і є найважливішою галуззю народного господарства* (з газ.); // Признач. для добування кам'яного вугілля, зберігання його і т. ін. *Маруся, знесилена, сіла на вугільний вагончик* (Б. Грінченко); *Черняк відрекомендував .. блондина .. То був видатний гірничий інженер Опок; він перебудував систему роботи вугільних шахт та домігся блискавичних темпів побудови нових шахт* (М. Трублаїні); *— Вугільний трюм я уявляю собі в пароплаві десь насподі, аж під машинами. Вугілля лежить не товстим шаром, бо воно може зогрітися й зайнятися* (Ю. Яновський); // Вигот. з вугілля. *Едісон, удосконалюючи лампу Лодигіна, застосував для розжарювання вугільну нитку* (з навч. літ.); *Вугільний електрод.*

2. Кольору вугілля. *Чорнявий парубок виринає ген-ген у молодому житі.. Розхристана вишита сорочка тріпоче на грудях, вугільне волосся над чолом мерехтить іскрами в сонячному промінні* (Є. Гуцало).

△ **Ву́гільна кислота́** *див.* **кислота́.**

ВУ́ГІЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який працює у вугільній промисловості. *До дискусії щодо реформування вугільної галузі долучилися чи не всі вугільники шахти* (з газ.).

ВУ́ГІЛЬНО-ЧО́РНИЙ, а, е. Кольору кам'яного вугілля. *Коли на порозі став старший лейтенант Байрачний, всі підхопилися. Він окинув бистрим поглядом вугільно-чорних очей всіх присутніх* (Є. Доломан); *— Судячи з усього, перстень мав бути дуже примітним. Блискучий метал, вугільно-чорний камінь...* (О. Авраменко).

ВУГЛА́СТИЙ, а, е. 1. Те саме, що **кута́стий** 1. *Настася роззирнулася по великому покою .. Безліч низеньких столиків, шафочок, підставочок, усе вугласте, восьмигранне* (П. Загребельний); *Твердий, вугластий, наче висічений з граніту, злам губ .. робить його обличчя навіть гарним* (Д. Ткач); *Плаваючий лід зображається на блакитному фоні морів білими вугластими знаками* (з навч. літ.); // З гострими кутами, виступами, нерівностями. *Хрящ! Так називають будівельники цей грубозернистий, як гречка, пісок з домішкою дрібних вугластих камінців гравію* (І. Багмут).

2. З різко випнутими кістками; незграбний. *Я знову чую, що мені заважає чорна вугласта фігурка, там, за плечима* (М. Коцюбинський); *— Женчику, лягай на своє місце! Ти ж великий уже, щоб спати з мамою! — пошепки сказала вона йому на вухо, погладила вугласті хлоп'ячі плечі* (Б. Антоненко-Давидович); *Переодягнення надзвичайно змінило її. Десь наче зникли ті гострі, вугласті риси постаті, що асоціювалися з увявленням про дефективність* (М. Трублаїні); *На вугластому обличчі з твердим підборіддям виступав прямий ніс* (П. Панч); *Домовик мовчав .. Вона бачила його всього: вугласта постать — чи людина, чи кіт, чотирикутна голова, а на малому личку .. палахкотіло двоє розпалених жарин* (Валерій Шевчук); // *перен.* Неплавний, різкий (про рухи). *Виразні слова, підкреслені не менш виразними, плавними (не вугластими ляльковими!) жестами, рухами, яскраво розкривають характер того чи іншого героя* (з наук. літ.).

ВУГЛА́СТІСТЬ, тості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **вугла́стий.** *Тут не було за́мків круглих і опецькуватих, як налиті пивом по саме горло германські барони, тут панувала вугластість, чотирикутність* (П. Загребельний); *Така сама вугластість, тільки змягчена у Марусі, ті ж широкі тверді губи, та ж сама смуглявість та очі, — у Марусі гарніші та одкритіші* (В. Винниченко).

ВУГЛЕ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **вугілля** в 1 знач., напр.: в у г л е в а н т а́ ж е н н я, в у г л е в і д д і л ь н и к, в у г л е г а́ с н и к, в у г л е г р а ф і́ т о в и й, в у г л е м и́ й н я, в у г л е р о з в і́ д н и к, в у г л е о ч и́ с н и́ й, в у г л е о ч и́ щ е н н я.

ВУГЛЕВАНТА́ЖНИЙ, а, е. Те саме, що **вугленаванта́жувальний.** *Найбільший в Україні спеціалізований вуглевантажний комплекс дозволяє переробляти на рік до 5 млн тонн вугілля, що надходить із шахт Донбасу та інших басейнів* (із журн.); *Маріупольський морський торговельний порт запрошує інвесторів для реконструкції вуглевантажного комплексу* (з газ.).

ВУГЛЕВИДОБУВА́ННЯ, я, *с.* Добування кам'яного вугілля. *У дослідженні розроблено і реалізовано наукові основи й технології підвищення ефективності та безпеки вуглевидобування* (з наук. літ.); *Екологи Донбасу ініціюють ряд проектів, пов'язаних з переробкою породних відвалів та інших відходів вуглевидобування* (з газ.).

ВУГЛЕВИДОБУВНИ́Й, а́, е́. Стос. до вуглевидобування. *У багатьох вуглевидобувних регіонах порушення в системі порода — поверхня — вода настільки значні, що стійке функціонування екосистеми можливе лише за умови постійного впливу людини на окремі елементи середовища* (з наук. літ.); // Признач. для вуглевидобування. *Налагодження сучасної системи управління вуглевидобувними підприємствами забезпечить ефективне функціонування шахт* (із журн.).

ВУГЛЕВИ́ДОБУТОК, тку, *ч.* Те саме, що **вуглевидобува́ння.** *Донецька та Луганська області — унікальний за різноманітністю корисних копалин регіон, де за головної ролі вуглевидобутку здійснюється масштабне видобування флюсових вапняків, доломітів, каоліну, кам'яної солі, цементної сировини тощо* (з наук. літ.); *Вчені обговорили основні напрямки підвищення безпеки та ефективності технологічних процесів вуглевидобутку за рахунок геофізичного прогнозу будови та стану гірських порід* (із журн.).

ВУГЛЕВИПА́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до вуглевипалювання. *Завантажування пересувних вуглевипалювальних сталевих печей здійснюють спочатку через правий бічний, а потім — через верхній люки* (з наук.-техн. літ.); *Вуглевипалювальне виробництво.*

ВУГЛЕВИПА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Технологічний процес випалювання деревного вугілля. *Найкращою сировиною для вуглевипалювання є твердолистяна деревина, з якої отримують міцне і щільне вугілля* (з наук.-техн. літ.); *В Україні лісохімічні промисли (зокрема, вуглевипалювання на Поліссі) відомі ще з XII ст.* (із журн.).

ВУГЛЕВМІ́СНИЙ, а, е, *гірн.* Який містить у собі вугілля, складається з нього. *Вуглевмісні породи в межах шахтних полів загалом представлені аргілітами, алевролітами, піщаниками і вапняками* (з наук. літ.); *Позитивний приклад видобутку корисних копалин з промислових відходів — введення в експлуатацію першого в Україні техногенного родовища вуглевмісних відходів* (із журн.).

ВУГЛЕВМІ́СНІСТЬ, ності, *ж., гірн.* Властивість за знач. **вуглевмі́сний.** *Вуглевмісність родовища.*

ВУГЛЕВО́Д *див.* **вуглево́ди.**

ВУГЛЕВО́ДЕНЬ *див.* **вуглево́дні.**

ВУГЛЕВО́ДИ, ів, *мн. (одн.* **вуглево́д,** у, *ч.).* Дуже поширена в природі група органічних сполук, що складаються з вуглецю, кисню та водню, необхідних для життєдіяльності людей, тварин і рослин. *Вуглеводи є складовою частиною клітин усіх живих організмів* (з наук. літ.); *У вищих рослин вуглеводів міститься більше, ніж інших речовин. Деревина, наприклад, містить понад 50 % найскладніших вуглеводів, до яких належить целюлоза* (з наук.-попул. літ.); *Залежно від складності будови, розчинності, швидкості засвоєння вуглеводи харчових продуктів поділяються на прості вуглеводи: моносахариди (глюкоза, фруктоза, галактоза), дисахариди (сахароза, лактоза) і складні вуглеводи, або полісахариди (крохмаль, глікоген, клітковина)* (з навч. літ.); *Для нормального існування живої істоти, крім білків, жирів, вуглеводів та вітамінів, потрібні ще наймізерніші кількості рідкісних, таких, як радій, речовин* (М. Дашкієв).

ВУГЛЕВО́ДИСТИЙ, а, е. Який містить вуглеводи. *Дорослі робочі бджоли споживають вуглеводистий і білковий корм* (з наук. літ.); *Щоб завжди відчувати легкість у шлунку, потрібно обмежуватись у вуглеводистій та висококалорійній їжі* (із журн.).

ВУГЛЕВОДНЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до вуглеводнів. *Із загальної кількості паливних ресурсів, що використовуються в Україні, понад 56 % припадає на нафту і природний газ, причому за рахунок вуглеводневої сировини власного видобутку на нафту — 10–12 % і на природний газ — 20–25 %* (з наук. літ.); *Жирні кислоти — це органічні сполуки, до складу яких входить карбоксильна група та довгий вуглеводневий ланцюг* (з навч. літ.); *Грязьові вулкани, які містять у собі вуглеводневі гази, є ознакою залягання нафти або горючих газів* (з навч. літ.).

ВУГЛЕВО́ДНИЙ, а, е. Стос. до вуглеводів. *Особливою функцією печінки є синтез і витрата глікогену, що забезпечує підтримання вуглеводного гомеостазу (стабільного рівня глюкози)* (з наук. літ.); *Споживання квасолі сприяє вуглеводному обмінові речовин* (з наук.-попул. літ.); // Який містить вуглеводи. *Характер харчування впливає на потреби у воді: коли переважає вуглеводна їжа, ці потреби знижені, оскільки розщеплення вуглеводів супроводжується значним виділенням води* (з навч. літ.).

ВУГЛЕВО́ДНІ, ів, *мн. (одн.* **вуглево́день,** дню, *ч.).* Органічні сполуки, до складу молекул яких входять лише атоми вуглецю й водню. *У природі вуглеводні зустрічаються в рідкому, твердому і газоподібному станах. У розсіяному вигляді вони наявні в атмосфері та воді, в концентрованому — у покладах вугілля, нафти, газу* (з наук.-попул. літ.); *Природний газ, як і нафта, складається в основному зі сполук вуглецю і водню, які називають вуглеводнями* (з навч. літ.); *Вогні* [на болоті] *дуже зацікавили Панкратова. — Це доказ того, — пояснив він, — що під землею є багато речовин, які мають вуглеводень* (О. Донченко); *Який склад паперу, я знаю. Це целюлоза, тобто прості вуглеводні* (М. Білкун).

△ **(1) Ароматі́чні вуглево́дні** — вуглеводні, молекули яких містять бензольне ядро. *Основним джерелом отримання ароматичних вуглеводнів служить кам'яновугільна смола, нафта і нафтопродукти* (з наук.-попул. літ.); **(2) Аліциклі́чні вуглево́дні** — насичені та ненасичені вуглеводні, молекули яких містять циклічну структуру. *Поняття "нафтопродукти" в гідрохімії умовно обмежується вуглеводневою фракцією (аліфатичні, ароматичні, аліциклічні вуглеводні)* (з навч. літ.); **(3) Ацикли́чні (аліфати́чні) вуглево́дні** — вуглеводні, молекули яких не містять циклічних структур. *Пентани — це насичені ациклічні вуглеводні, які містяться в нафті, сланцевій смолі, а також входять до складу палив* (з навч. літ.); **(4) Наси́чені вуглево́дні** — те саме, що **алка́ни.** *Насичені вуглеводні застосовують головним чином у складі палив як сировину для хімічної та нафтохімічної промисловості* (з наук.-попул. літ.); **(5) Ненаси́чені вуглево́дні** — вуглеводні, молекули яких містять подвійні або потрійні зв'язки між атомами вуглецю. *Ненасичені вуглеводні містять в молекулі кратні зв'язки; вони здатні легко приєднувати водень ("насичуватися", звідки й назва) за цими зв'язками* (з навч. літ.); **(6) Циклі́чні вуглево́дні** — вуглеводні, молекули яких містять циклічні структури. *Найпростішим циклічним вуглеводнем є циклопропан* (з навч. літ.).

ВУГЛЕВО́З, а, *ч.* Транспортний засіб для перевезення вугілля. *Серед автосамоскидів розрізняють вуглевози і тягачі з напівпричепами та причепами* (з наук. літ.); *Самохідні морські вуглевози з'явилися в середині XIX ст. у зв'язку з масовими перевезеннями вугілля для потреб промисловості, енергетики й транспорту* (з наук.-попул. літ.); *На деяких саморозвантажувальних вуглевозах під трюмами у вигляді воронок розташовуються поздовжні стрічкові транспортери, які подають вантаж до палубного розвантажувача, а звідти — на берег* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕВО́ЗНИЙ, а, е. Признач. для перевезення вугілля. *Бригади відбирали породу від вугілля і завантажували вуглевозні ешелони* (із журн.).

ВУГЛЕВОЛОКНО́, á, *с.* Те саме, що **Вуглеце́ве волокно́** *(див.* **волокно́).** *Вуглеволокно характеризується надзвичайно високою теплостійкістю, що дозволяє широко використовувати його як теплоізоляційний матеріал у високотемпературній техніці* (з наук.-попул. літ.); *Новий експериментальний автомобіль майже повністю зроблено зі скла та вуглеволокна* (з газ.).

ВУГЛЕВОЛОКО́ННИЙ, а, е. Стос. до вуглеволокна. *Вуглеволоконний пил небезпечний при вдиханні, тому при роботі з матеріалом необхідний респіратор* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕГРАФІ́Т, у, *ч.* Матеріал, вигот. з нафтового коксу, кам'яновугільного пеку з додаванням природного графіту. *Фізико-хімічні властивості вуглеграфітів зумовлюються мірою впорядкованості в об'ємі матеріалу кристалів графіту* (з наук. літ.).

ВУГЛЕГРАФІ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до вуглеграфіту. *Усі види вуглеграфітових матеріалів достатньо міцні і добре піддаються різанню та шліфуванню, що уможливлює виготовлення точних деталей* (з наук. літ.).

ВУГЛЕДОБУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **вуглевидобува́ння.** *Основними способами вугледобування є закритий та відкритий. Підприємства для закритого добування вугілля називають шахтами, для відкритого — кар'єрами* (з наук.-попул. літ.); *Сьогодні головне завдання для уряду у сфері вугледобування — модернізація шахт для покращення якості й конкурентоспроможності українського вугілля* (з газ.).

ВУГЛЕДОБУВНИ́Й, а́, е́. Те саме, що **вуглевидобувни́й.** *Шізо* [штрафний ізолятор] *був дерев'яний, стояв серед інших службових споруд Букачачинського вугледобувного табору, мало чим від них відрізняючись* (Б. Антоненко-Давидович); *Уже у 1880 р. Донецький вугільний басейн посідав перше місце у вугледобувній промисловості у Російській імперії, продукуючи 43 % усього вугілля* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕДРОБА́РКА, и, *ж.* Механізм для подрібнення вугілля. *Польський завод гірничих машин проектує та виробляє машини й установки для гірничодобувної промисловості: перевантажувачі, поворотно-пересувні пристрої, вугледробарки, індивідуальні гідравлічні стояки* (із журн.).

ВУГЛЕДРОБИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для подрібнення вугілля. *Ефективну роботу ТЕЦ забезпечують механізми вугледробильної установки, котельних агрегатів тощо* (з наук.-техн. літ.).

ВУГЛЕЗБАГА́ЧЕННЯ, я, *с.* Технологічний процес сортування вугілля, очищення його від пустої породи та інших домішок, підвищення його теплотвірної здатності та ін. *Пошук додаткових дешевих енергоносіїв, які можна отримати у найкоротший термін з невеликими витратами, привернув увагу теплоенергетиків до утилізації відходів вуглезбагачення* (з наук. літ.); *Відходи вуглевидобутку та вуглезбагачення можуть використовуватися як сировина для будівельної промисловості* (із журн.).

ВУГЛЕЗБАГА́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до вуглезбагачення. *Фахівці розробили математичну модель оптимізації технологічних схем вуглезбагачувальних фабрик, за допомогою якої можна розрахувати параметри вихідних продуктів фабрики* (з наук. літ.).

ВУГЛЕЗБАГА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Те саме, що **вуглезбага́чення.** *Серед проблем вуглезбагачування слід назвати необхідність технічного переобладнання фабрики з метою забезпечення безаварійної роботи* (з наук.-техн. літ.); *Відходи вуглезбагачування; Підприємства вуглезбагачування.*

ВУГЛЕКИ́СЛИЙ, а, е. Який має у своєму складі вугільну кислоту. *Вапно можна добувати з будь-якого природного різновиду вуглекислого кальцію (мармуру, крейди, вапняку)* (з наук.-попул. літ.); *У Закарпатті розташовано основні запаси вуглекислих гідрокарбонатних натрієвих вод та гідрокарбонатних вод інших типів Центральної Європи* (із журн.).

△ **Вуглеки́слий газ** *див.* **газ**[1].

ВУГЛЕКИСЛОТА́, и́, *ж.* 1. Кислота, яка утворюється внаслідок сполучення вуглекислого газу з водою; вугільна кислота. *Водорості можуть використовувати вуглекислоту в більшій кількості, ніж наземні рослини, оскільки концентрація її в морській воді майже у 10 разів вища, ніж у повітрі* (з наук.-попул. літ.); *Підвищення вмісту вуглекислоти в атмосфері, зменшення озонного шару можуть призвести до глобальних екологічних змін* (з газ.).

2. *розм.* Побутова назва вуглекислого газу. *Очищати повітря від вуглекислоти допомагає буйна рослинність в оранжереях* (О. Бердник).

△ (1) **Тверда́ вуглекислота́** — схожа на лід речовина, добута охолодженням під зниженим тиском вуглекислоти; сухий лід. *Тверда вуглекислота здатна вмить перетворюватися на газ, оминаючи рідкий агрегатний стан* (з навч. літ.).

ВУГЛЕКИСЛО́ТНИЙ, а, е. Стос. до вуглекислоти. *У тепличних господарствах широко впроваджується технологія вуглекислотного підживлення рослин* (з наук.-попул. літ.); *В електроустановках часто гасять пожежі вуглекислотними вогнегасниками, оскільки вуглекислота не проводить електричного струму* (з навч. літ.).

ВУГЛЕКО́П, а, *ч.*, *заст.* Шахтар. *Сталевари, митці, вуглекопи, муляри, теслярі, косарі у ночах полонянки-Європи засвітили проміння зорі* (М. Упеник).

ВУГЛЕМИ́ЙКА, и, *ж.* Місце збагачення вугілля шляхом вимивання з нього пилу та інших домішок. *Він добрався до Горлівки й там влаштувався на вуглемийку місцевого коксохімічного заводу* (із журн.).

ВУГЛЕМИ́ЙНИЙ, а, е. Признач. для промивання вугілля. *Вуглемийний комбайн як спеціальний агрегат об'єднує в собі пристрої для збагачення вугілля, зневоднення продуктів відсадки та часткового очищення води з метою її багаторазового використання в межах агрегату* (з наук.-техн. літ.).

ВУГЛЕНАВАНТА́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для навантажування вугілля. *Спеціалізований вугленавантажувальний комплекс дозволяє переробляти до 5 млн тонн вугілля щорічно* (із журн.); *Вугленавантажувальні машини.*

ВУГЛЕНАВАНТА́ЖУВАЧ, а, *ч.* Машина для навантажування вугілля. *Шахтарі забезпечують безперебійну роботу вугленавантажувача* (з газ.).

ВУГЛЕНО́СНИЙ, а, е, *гірн.* Який містить природні запаси кам'яного вугілля. *У вугленосних покладах Донбасу, окрім вугілля, міститься багато інших георесурсів* (з наук. літ.); *Північнодонбаський вугленосний район розташований на території загальною площею 100 тисяч гектарів* (з газ.); *Вугленосний басейн.*

ВУГЛЕНО́СНІСТЬ, ності, *ж.*, *гірн.* Властивість і стан за знач. **вугленó́сний.** *Відомий український вчений М. О. Ігнатченко детально вивчав умови вуглеутворення, прогнозував вугленосність та якість вугілля Ленського й Нижньоалданського вугільних басейнів* (з наук. літ.).

ВУГЛЕПЕРЕВАНТА́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для перевантажування вугілля. — *Із найбільших проектів відзначу монтаж обладнання вуглеперевантажувальних комплексів у Маріупольському та Південному портах, роботи на вугільному терміналі Східного порту* (з газ.).

ВУГЛЕПЕРЕВАНТА́ЖУВАЧ, а, *ч.* Машина для перевантажування вугілля. *На вугільний склад придбали вуглеперевантажувач* (з газ.).

ВУГЛЕПІДІЙМА́ЛЬНИЙ *див.* **вуглепіднімá́льний.**

ВУГЛЕПІДЙО́МНИК, а, *ч.* Механізм, який використовується для піднімання вугілля. *Деталі вуглепідйомника, які зазнають тертя в процесі роботи, необхідно періодично змащувати* (з наук.-техн. літ.).

ВУГЛЕПІДНІМА́ЛЬНИЙ, ВУГЛЕПІДІЙМА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для піднімання вугілля з шахти на поверхню землі. *Вуглепіднімальний комплекс.*

ВУГЛЕПЛА́СТ, у, *ч.* Те саме, що **вуглепла́стик.** *Для виготовлення тюбінгів використовують сталь, чавун, залізобетон, вугільну пластмасу (вуглепласт)* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕПЛА́СТИК, у, *ч.* Композитний матеріал на основі смол та вуглецевих волокон; вуглепласт. *Вуглепластик застосовують для виготовлення оболонок літаків, деталей двигунів, елементів космічних апаратів тощо* (з наук.-попул. літ.); *Міцність вуглепластику залежить від міцності волокон, параметрів матриці, термонапруг, а також від температури полімеризації* (з наук.-попул. літ.); *Корпус гітари виконано з легкого композиційного вуглепластику, в дизайні якого вбачається смак майстра* (із журн.).

ВУГЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на вугілля. *У гумусовому горизонті трапляються вуглеподібні рослинні рештки* (з наук. літ.).

ВУГЛЕПОСТАЧА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до вуглепостачання. *Вуглепостачальні підприємства.*

ВУГЛЕПОСТАЧА́ЛЬНИК, а, *ч.* Підприємство, яке постачає вугілля. *Учасниками оптового ринку вугілля стали 39 юридичних осіб, у тому числі 20 державних вуглевидобувних підприємств та кілька недержавних вуглепостачальників* (із журн.).

ВУГЛЕПОСТАЧА́ННЯ, я, *с.* Постачання вугілля населенню, промисловим об'єктам і т. ін. *Експерт відзначив, що зважаючи на сезонні, транспортні та інші чинники в окремих районах Китаю може виникнути тимчасовий дефіцит вуглепостачання* (з газ.); *Загальний обсяг вуглепостачання.*

ВУГЛЕПРОМИСЛО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Власник підприємства, на якому добувають та обробляють кам'яне вугілля. *У 1912 р. вуглепромисловець Джон Провіданс на Донеччині пробив шахту, після чого в народі селище стали називати "Провіданка"* (із журн.); *Наприкінці XIX ст. вуглепромисловці І. Л. Уманський та А. В. Шеєрман, використовуючи свої знання та особистий капітал, змогли якісно поліпшити процес видобутку вугілля на своїх шахтах, створити конкуренцію підприємствам з іноземним капіталом* (з газ.).

ВУГЛЕПРОМИСЛО́ВИЙ, а, е. Стос. до вугільної промисловості. *Торезько-Сніжнянський вуглепромисловий район один із найстаріших у Донецькому басейні* (з наук. літ.); *Донбас — важливий вуглепромисловий регіон України* (з газ.).

ВУГЛЕПРОМИСЛО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Галузь промисловості, що займається видобутком і обробленням кам'яного вугілля. *Історія вуглепромисловості України налічує понад 120 років* (з наук.-попул. літ.); *Вуглепромисловість України постачає свою продукцію для потреб електроенергетики (майже 38 % від загального обсягу поставок), коксохімії (22 %), населення (11 %), комунально-побутових (3 %) та інших споживачів (26 %)* (з газ.).

ВУГЛЕРО́ЗРІЗ, у, *ч.* Місце промислового добування кам'яного вугілля відкритим способом. *На початку 30-х років XX ст. розпочинається активний видобуток бурого вугілля, створюється Байдаківський вуглерозріз* (з навч. літ.); *На Донбасі залишилося чимало вуглерозрізів, де вугілля добувалося відкритим способом* (з газ.).

ВУГЛЕРУДОВО́З, а, *ч.* Транспортний засіб, перев. морське судно, признач. для перевезення насипних вантажів (вугілля, руди і т. ін.). *У середині XIX ст. починають будувати судна для перевезення спеціалізованих вантажів, зокрема вугілля й нафти: вуглевози, вуглерудовози, нафтовози та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕСО́С, а, *ч.* Насос для перекачування із шахти кам'яного вугілля, яке добувають гідравлічним способом. *Вуглесоси застосовуються у технологічних та промислових гідротранспортних системах гідрошахт, вуглезбагачувальних фабрик та розрізів* (з наук. літ.); *Вуглесоси відрізняються від відцентрових насосів розміром міжлопатевих каналів, спроможних пропускати уламки твердого матеріалу розміром до 100 мм* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕСО́СНИЙ, а, е. Стос. до вуглесоса. *На вугільних гідрошахтах найбільшого поширення набуває вуглесосний гідравлічний підйом* (з наук. літ.); *Новий вуглесосний агрегат призначений для гідротранспортування вугілля, антрацитів та інших твердих матеріалів розміром до 90 мм* (з наук.-техн. літ.).

ВУГЛЕТВО́РЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **вуглеутво́рення.** *Наявність густих лісів тропічного характеру вздовж морських узбереж і великих заболочених територій створювало передумови для інтенсивного вуглетворення* (з наук.-попул. літ.); *Найважливіший період вуглетворення в історії Землі припадає на останні 350–250 млн років* (з навч. літ.).

ВУГЛЕУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Процес перетворення відмерлих рослин у викопне вугілля. *У загальному процесі вуглеутворення виділяють дві фази: торфоутворення і вуглефікацію* (з наук. літ.); *Вуглеутворення — процес, який відбувався з різною інтенсивністю в окремі періоди геологічної історії Землі* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Сукупність природних процесів перетворення торфу в кам'яне вугілля під впливом високого тиску та температури. *Вуглефікація — це фаза вуглеутворення, за якої торф у надрах Землі при відповідних умовах послідовно перетворюється спочатку в буре, а потім — у кам'яне вугілля* (з наук. літ.); *Від ступеня вуглефікації залежать хімічний склад, фізичні та технологічні властивості вугілля, які визначають можливі й найраціональніші напрями його використання* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕФІКО́ВАНИЙ, а, е. Який зазнав вуглефікації. *Основними компонентами вугілля є вуглефіковані органічні речовини, мінеральні домішки та волога* (з наук. літ.); *У периферійних частинах Причорноморської западини карбонатно-глинистий прошарок часто містить вуглефікований рослинний детрит і рештки тонкостінних черепашок* (з наук. літ.).

ВУГЛЕХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із вуглехімії. *Великий вуглехімік, теоретик та експериментатор професор В. С. Крим на початку 30-х років XX століття разом із групою наукових працівників брав участь у розробці методу підземної газифікації вугілля* (з наук.-попул. літ.).

ВУГЛЕХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до вуглехімії. *У 1930 р. на Донбасі існувало три споріднені технічні інститути — гірничий, вуглехімічний та металургійний, які готували фахівців для гірничої, металургійної та хімічної промисловості регіону* (з наук.-попул. літ.); *Планується запуск вуглехімічної установки з виробництва термококсу потужністю 280 тисяч тонн на рік* (з газ.).

ВУГЛЕХІ́МІЯ, ї, *ж.* Галузь науки, що вивчає походження, склад, будову, властивості твердих горючих копалин, а також методи їх перероблення. *Інститут фізико-органічної хімії та вуглехімії імені Л. М. Литвиненка НАН України відомий рядом фундаментальних розробок у галузі вуглехімії, зокрема, надмолекулярної структури вугілля, окиснення та самозаймання твердого палива, висококонцентрованих водовугільних суспензій, термопереробки вугілля та ін.* (із журн.).

ВУГЛЕЦЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **вугле́ць.** *Кристал графіту складається з пласких шарів вуглецевих атомів* (з навч. літ.); // Який має у своєму складі вуглець. *З донець-*

ких антрацитів можна одержувати мікропористі вуглецеві сорбенти (з наук.-попул. літ.).

△ **Вуглеце́ве волокно́** *див.* **волокно́.**

ВУГЛЕЦЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на вуглець. *Вуглецеподібний шар.*

ВУГЛЕ́ЦЬ, ю́, *ч.* Один із найпоширеніших хімічних елементів із атомним номером 6, який є важливою складовою усіх органічних речовин. *У всій матерії, що існує на Землі, на частку вуглецю припадає менше одного відсотка, проте він міститься в кожному організмі* (з наук.-попул. літ.); *Вуглекислий газ, що є в повітрі, — це майже єдине джерело, з якого рослини беруть вуглець для побудови своїх клітин* (з навч. літ.); *Здавна відомі алотропні модифікації вуглецю — алмаз і графіт* (із журн.).

△ **(1) Амо́рфний вугле́ць** — чорна речовина, з якої складається деревне та кісткове вугілля; кокс, сажа. *При нагріванні сполук, що містять вуглець, без доступу повітря з них виділяється вуглець у вигляді чорної маси, що називається аморфним вуглецем* (з навч. літ.); **(2) Ві́льний вугле́ць** — вуглець, який утворює тверді речовини без домішок; алмаз, графіт. *1791 року англійський хімік Теннант першим отримав вільний вуглець, пропустивши пари фосфору над прожареною крейдою, в результаті чого утворювалися фосфат кальцію і вуглець* (з навч. літ.).

ВУ́ГЛИК, а, *ч.* Зменш. до **ву́гіль** 2. *Тетяна сідає близько коло печі, де тліє кілька вугликів, і мовчить* (О. Кобилянська); *Коли розтулив* [Данило] *вії, то побачив, що вогнище зовсім загасло. В теплому попелі ледве жевріли маленькі вуглики* (М. Трублаїні); *Приклала* [Меланка] *до вуглика кукурудзяний листок, а коли спалахнув, то вже й каганця засвітила* (Є. Гуцало); *Ми напишемо на дверях вугликом колісце* (А. Чайковський); * Образно. *У вигасаючих очах зажеврів останній вуглик життя* (Мирослав Ірчан).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ву́гіль (смола́, ву́глик, вугли́на** *і т. ін.) див.* **ву́гіль.**

ВУГЛИ́НА, и, *ж.* 1. Шматок, уламок вугілля. *Я ломачкою розворушив погасле багаття і таки знайшов, на радість Любі, вуглину, на краєчку якої ще трималася цятка вогню* (М. Стельмах); *З вуглини завився стійкий димок* (Л. Дереш); * Образно. — *Не треба, Мироне, про це. — Не треба?.. А що робити, скажи, коли серце геть виболіло, вуглиною стало?* (Микита Чернявський).

2. Матеріал для малювання, вигот. з обпаленої деревини. *Деякі постаті на ній* [картині] *були накреслені ще самою вуглиною* (А. Головко); *Вуглина випадала в Шевченка з пальців, але поет не помічав цього* (О. Ільченко); *Кілька ледь помітних доторків вуглиною до туго напнутого полотна — і вже прозирнуло з білого поля примхливе личко, наставляючи на всіх зухвале підборіддя* (П. Загребельний).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ву́гіль (смола́, ву́глик, вугли́на** *і т. ін.) див.* **ву́гіль.**

ВУГЛИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **вугли́на.** *Із вуглинок* [у сніговика] *чорні очі, ніс кирпатий з буряка* (Н. Забіла); *Під сірим попелом зажевріла тьмяна червонувата цятка, як то буває у згаслому вогнищі, коли під попелом лишаються жевріючі вуглинки* (В. Владко); *Крім кількох вуглинок, нічого більше не знайшов* [Тарас] (Василь Шевчук).

ВУГЛИ́СТИЙ, а, е. Який має у своєму складі вугілля. *Іноді всередині вугільного пласта залягають прошарки вуглистих чи вуглисто-глинистих сланців* (з наук. літ.); *Вуглистий колчедан є потенційною сировиною для виробництва сірчаної кислоти* (з наук.-попул. літ.); *Вуглисті шлаки.*

ВУГЛУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **вугла́стий** 2. *Дві важкі коси гойднулися на її ще вуглуватих плечах* (М. Стельмах); *Капітан дивився на того юнака в сірому костюмі, і якась туга стискувала йому серце, і молодість, його власна молодість, раптом глянула на нього з отих вуглуватих, худих плечей* (П. Загребельний); *Силует переступив через поріг, і тоді Андрій побачив вуглуватого, вище середнього росту чоловіка* (Ю. Бедзик).

ВУГЛУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **вуглува́тий.** *Він говорив не дуже голосно, .. рухи не позначалися округлістю, але й не вражали вуглуватістю* (М. Трублаїні); *Усмішка в одну мить перемінила і все враження про гостя, враження мішкуватості, неповороткості, вуглуватості* (Ю. Мушкетик).

ВУГЛУВА́ТО, *рідко.* Присл. до **вуглува́тий.** *І смішно було на нього дивитися, коли він ті дрібниці робив, .. і ті всі послуги він робив вовкувато, вуглувато* (І. Багряний).

ВУ́ГЛЯ, я, *с., збірн., діал.* Вугілля. *Горить чорне вугля, Горить, не згасає, Залізо калиться, Іскри розсипає* (С. Руданський); *І досі бачу ту залізну лопатку, якою батько набирає вугля з дощаної скрині* (І. Франко); *Подала Яциха Горпині з мисника нову миску, налляла* [налила] *з коновки води і нагорнула в печі червоного вугля* (Б. Лепкий).

ВУГЛЯ́К, а́, *ч., діал.* Вуглина. *Я зліз із черешні й пішов до куреня. Недалеко від нього на лісовій пропаленій латці чорніли вугляки й недогарки* (М. Стельмах); * У порівн. *Голову в жінки пов'язано білою хусткою, а тому її смагляве лице — як великий чорний вугляк, а на цьому вугляку палахкотять очі гострими присками* (Є. Гуцало).

ВУГЛЯНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **ву́гіль.** *Перед Матросом метнулися далекі спогади. Ось вони вдвох із Сенькою, вилізши з казана чорніші за сажу .. пробіжать між юрбою, зачеплять боком не одну білу постать, залишаючи на пахучій одежі свій піт і вугляний порох* (І. Микитенко); — *П'ятдесят років на шахті, знаю, як ідуть вугляні шари і скільки ми вибрали...* (Ю. Яновський); *До пари, яка подається в продувні чани, завжди чомусь потрапляє сажа, постійно є в ній вугляний і всякий інший пил* (Ю. Шовкопляс); // У якому знаходиться та видобувається кам'яне вугілля. *Як я люблю тебе, мій краю вугляний, твій кожний камінець, твою билину кожну* (В. Сосюра); // Признач. для добування вугілля, зберігання його і т. ін. *Андрусь .. з хати приніс мене на коркошах і посадив на вугляній скрині* (І. Франко); // Зробл. з вугілля. *Вугляний стрижень.*

2. Кольору вугілля. *Він* [Юра] *всотував у себе світ своїми вугляними широкими очима, був тихий і лагідний* (Л. Первомайський); *В хату заскочило хлоп'я, дуже смагляве, чорнокучеряве, і заблискало вугляними очима* (Валерій Шевчук).

ВУГЛЯ́Р, а́, *ч.* 1. *заст.* Людина, яка випалює деревне вугілля. *Лісоруби та вуглярі, солевари й мисливці, сірома й люди багатші .. поспішали на Січ* (О. Ільченко); *Тут на полянці була хижа вугляра, котрий палив з дерева вугіль* (А. Калин); *Приязні вуглярі насипали дядькові цілий міх дзвінкого та легкого дубового вугілля* (Ю. Логвин).

2. *рідко.* Те саме, що **шахта́р.** *На старім донецькім полі гнівно бились два світи: вуглярі смаглявочолі і володарі-кати* (М. Упеник); *І швидко строчить зброя вугляра, січе і ріже поклади* [вугілля] (С. Голованівський); * У порівн.

— Годі вже дуріти. Вимийся, Полікарпе, та будемо снідати. Бач, як зашмарувався, наче вугляр (М. Стельмах).

ВУГЛЯ́РКА, и, *ж., заст.* 1. Жін. до **вугляр.** *Дванадцять років вона пропрацювала вугляркою на шахті* (із журн.).

2. Місце, де випалюють деревне вугілля. *Те вугля він сам випалював за хатами в ямі, що й досі називається вугляркою* (І. Франко).

ВУГЛЯ́РСТВО, а, *с., заст.* Промисел, заняття вугляра (у 1 знач.). *— Гей, гей, якби-то мені відки інде прокормитися, не поглянув би я навіть ніколи на тото* [те] *вуглярство* (І. Франко).

ВУГЛЯРЧУ́К, á, *ч., заст.* Хлопець-вугляр. *— Ей, а се що за хлопак? — спитав він. Ніхто не знав вуглярчука* (І. Франко).

ВУГЛЯЧО́К, чкá, *ч., діал.* Зменш. до **вугля́к.** *— Роздмухати б огнище з вуглячка!* (А. Малишко); *Вогонь нічого не залишає, крім вуглячків і попелу* (М. Стельмах).

ВУ́ГОЛ, глá, *ч., діал.* 1. Ріг (у 4, 5 знач.). *З-за вугла двору по м'якому піскуватому шляху несподівано підкотила повозка й влетіла в двір* (І. Нечуй-Левицький); *Із-за вугла вулиці виїжджають на баских конях музики* (А. Чайковський); *Цілими годинами ходив він по вулиці, ховаючись поза вуглами домів* (І. Франко); *Прикре непорозуміння скоїлось на тому вуглі стола, де .. сиділа Настя* (О. Гончар).

2. Кут у хаті, квартирі і т. ін. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Як увійде було* [бакалійник] *у лавку, зараз на всі чотири вугли перехреститься* (М. Кропивницький); *Вздовж стін липові лавки, теж килимами понакривані, а в вуглі піч із кахлями, розмальованими в орли та в квіти* (Б. Лепкий); // *перен.* Місце народження кого-небудь; рідне місце. *— Не журися мною. Я житиму у Мангуші зі Стратоном. Як уже раз відірвешся від свого вугла, то під чужим мусиш здихати...* (Р. Іваничук).

◊ **Обтира́ти (отира́ти, витира́ти** *і т. ін.)* **кутки́** *(рідше* **вуглú)** *див.* **обтира́ти; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] з-за ро́гу (з-за вуглá, з-за углá) [мішко́м] прибúтий (пришúблений,** *рідко вульг.* **намáханий)** *див.* **прибúтий.**

ВУГО́Р[1], грá, *ч.* Хижа риба родини вугрових зі змієподібним тілом. *Щуки, коропи, чабаки, секрети (судаки), окуні, лини, стерляді, карасі, вугрі й інша, дрібніша, риба, всі змішалися в одну рухливу купу* (А. Кащенко); *Та ось витягли* [рибалки] *величезного, довшого за людину, морського вугра* (Л. Смілянський); *— Знаєш, як на Касплянському волоці ловлять вугрів? Вугрі з Двіни переповзають уночі лугом, бо ікру мечуть у Дніпрі* (І. Білик); *До нелускатих риб належать сом, вугор, мінога* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Березюк був дрібний тілом, худий і чорний, як вугор, хоча вдачі легкої та безжурної* (М. Малиновська); *Він продовжував у навіженому стані блукати з конференц-залу в кабінет. Спокій вислизав від директора, немов той вугор. Таки треба було щось робити* (Л. Дереш).

ВУГО́Р[2], грá, *ч.* Невеличкий горбочок на шкірі (перев. на обличчі), що виникає внаслідок закупорення сальної залози. *Сіре вилицювате обличчя з ямками від недавніх вугрів перекосилося від страху* (М. Руденко); *Звичайні вугрі — це найпоширеніше захворювання шкіри, що вражає до 85 % осіб віком від 12 до 25 років і 11 % людей, старших 25 років* (з наук. літ.); *На вугрі накладають компреси з настоянки бруньок тополі чорної та берези бородавчастої* (з навч. літ.).

ВУГРА́СТИЙ, а, е. Покритий вуграми *(див.* **вугóр**[2]**).** *Офіцер жував сухі губи, морщив вграсте чоло* (Ю. Збанацький); *Санітар, витягнувши вграсту шию, гнався по коридорі* [коридору] (Є. Пашковський); // Який має обличчя, покрите вуграми. *Сергій отямився .. Йому раптом зробилось невимовно соромно за свій учинок. Адже ж він, мов той вгрaстий школяр, стежив зі схованки за дівчиною* (І. Білик); *Таубенфельд віддавав накази молодому вграстому єфрейтору* (Ю. Бедзик).

ВУГРЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля вугра *(див.* **вугóр**[1]**).** *Там, де круті прибережні схили вказували на чималу глибину ріки, зимородки полювали на вугренят* (із журн.).

ВУГРЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **вугреня́.** *Мале вугренятко.*

ВУГРИ́ЦЯ, і, *ж.* Паразитичний черв'як родини нематод круглої форми; глист. *До геогельмінтів належать аскариди, волосоголовці, кишкова вугриця тощо* (з наук.-попул. літ.); *Кишкова вугриця водиться в морській або річковій воді* (з газ.).

ВУГРО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до вугра *(див.* **вугóр**[1]). *Вугровий делікатес.*

2. *у знач. ім.* **вугрóві,** вих, *мн.* Родина прісноводних хижих риб ряду вугроподібних. *Майже всі вугреподібні — це морські риби, що живуть переважно в теплих морях, і лише одна родина представлена в прісних водах. Це вугрові* (з наук.-попул. літ.).

ВУГРОВИ́Й, á, é. Стос. до вугрів *(див.* **вугóр**[2]). *Вугрова хвороба, за даними різних авторів, розвивається у 80–90 % населення в пубертатному періоді* (з наук. літ.); *Збудники вугрового висипу — стафіло- та стрептококи, які звичайно є на шкірі* (із журн.).

ВУГРОПОДІ́БНИЙ[1], а, е. 1. Подібний на вугра; такий, як у вугра *(див.* **вугóр**[1]**).** *Вугрі мають характерну вугроподібну форму тіла: їхнє тіло не звужується до хвоста, часто воно також не сплющене з боків (кругле в поперечному перерізі)* (з навч. літ.).

2. *у знач. ім.* **вугроподíбні,** них, *мн.* Ряд морських, рідше прісноводних риб, перев. хижаків, з довгим, майже циліндричним тілом та відсутніми черевними плавцями. *Вугроподібні налічують близько 800 видів, серед яких лише 6 — прісноводні* (з наук. літ.); *У вугроподібних звичайно немає луски, шкіра слизувата* (з навч. літ.); *У багатьох вугроподібних у крові містяться отруйні речовини — іхтіотоксини, які при безпосередньому потраплянні в тіло теплокровних викликають руйнування еритроцитів* (із журн.).

ВУГРОПОДІ́БНИЙ[2], а, е. Схожий на вугрі *(див.* **вугóр**[2]**).** *Вугроподібний висип; Вугроподібний дерматит.*

ВУГРУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **вугра́стий.** *Рідкий білявий чуб Сивого зовсім прилип до вугруватого лоба* (М. Малиновська); *Був ще якийсь вугруватий здоровило, схожий на відставного боксера* (П. Загребельний); *У Гутмана якоїсь винятковоï будови ніс .. Над ніздрями — вугрувате утовщення* (П. Колесник); // *у знач. ім.* **вугрувáтий,** того, *ч.* Людина, обличчя якої покрите вуграми *(див.* **вугóр**[2]**).** *Вутанька прудко відскочила від нього вбік. — Бач, як вона від тебе, — під'юджували вугруватого з натовпу. — Мабуть, що самогоном смердиш* (О. Гончар); *Довготелесий, вугруватий, як сонях вибитий лице. З таким не брати — віддавати* (В. Стус).

ВУГРУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **вугрувáтий.** *Гостра вугруватість обличчя; Підліткова вугруватість.*

ВУ́ДА, и, *ж., діал.* Вудка. *Хлопчики поспішили додому за вудами* (із журн.).

ВУДВУ́Д, а, *ч., діал.* Одуд. *І вдосвіта, під ніжний поклик вудвуда прокинувшися на сіні під клунею, я довго подивлявся крізь вишневе листя — як сіріло і ясніло синє небо* (Ю. Яновський).

ВУ́ДЖЕНИЙ, а, е, *зах.* Дієпр. пас. до **ву́дити²**. *Кочубей приніс .. збанок меду, великий півмисок вуджених гусячих ніг* (Б. Лепкий); *Рожни крутилися над вогнем з шматками вудженого сала* (М. Томчаній); *Вуджена шинка зберігається довше, ніж варена* (із журн.).

ВУДЖЕНИ́НА, и, *жс., збірн., зах.* Вуджені м'ясні продукти (м'ясо, ковбаси і т. ін.); копченина. *Тільки коло яток і коло склепів з вудженину не міг перемогти* [Босий] *себе, щоби не .. затягнутись любим запахом шинок і ковбас* (Б. Лепкий); *Сучасники з ностальгією згадували, які в ресторані були смачні канапки і салати, а вудженина аж дух забивала* (із журн.); *Для копчення м'яса найкраще використовувати дрова бука, дуба, сливи, черешні, однак найкраще зі сливи — тоді вудженина має приємний аромат, еластична і смачна* (з газ.).

ВУ́ДЖЕНИЦЯ, і, *жс., зах.* Те саме, що **ши́нка.** *Ярошенки присіли біля однієї волошки, що продавала горілку, сухарі, солонину і вудженицю* (О. Маковей).

ВУ́ДЖЕННЯ, я, *с., зах.* Дія за знач. **ву́дити²**; копчення. *Обскубували і патрали диких гусей і дрібних пташок, що потім мали йти на вудження над запашними галузками* (Н. Королева); *Я .. пиляв дрова для вудження шинок* (Ю. Винничук); *У карпатських селах було поширене соління і вудження в диму* (з наук.-попул. літ.).

ВУДИ́ЛА, и́л, *мн. (одн.* **вуди́ло,** а, *с.).* Залізні стрижні, прикріплені до ременів вуздечки, якими гнуздають коня та інших їздових тварин. *І золоті вудила коневі не милі* (приказка); *Купи мені золоті вудила, Щоб я твого коня до води водила* (П. Чубинський); *Чуйкевич лівою рукою кріпко стягнув поводи, а правою так вправно вхопив Мотриного коня за сталеве вудило, що він аж присів на задніх ногах* (Б. Лепкий); *Дорогі металеві вудила звисали з їх* [верблюдів] *писків* (О. Назарук); *Коні мирно терлись мордами й дзеленькали вудилами* (П. Панч); *Гризуть вудила коні з нетерплячки* (Л. Костенко); *Відпустив* [Попик] *коневі вудило і той почав хапати траву* (Валерій Шевчук); * Образно. *Вічне питання, вічна боротьба думок — що ж дозволено людині? Які вудила, які гальма потрібні для неї і коли їх включати* (Ю. Мушкетик).

◊ **Вхопи́тися за вуди́ла** *див.* **ухо́плюватися; Закуси́ти вуди́ла** *див.* **заку́шувати¹; Рва́ти вуди́ла** *див.* **рва́ти.**

ВУДИ́ЛИЩЕ¹, а, *с., рідко.* Те саме, що **вуди́ла.** *Я хилюся біля гаю, До півночі виглядаю: Чи не дзвякне вудилище, А чи шабля не засвище?* (А. Малишко).

ВУДИ́ЛИЩЕ², а, *с., рідко.* Те саме, що **ву́длище.** *Рибалка дід Гурій удень і вночі виїздив полювати на човні з вудилищем* (О. Донченко); *Лінія вудки сильно натягнулася, вудилище вигнулося і почалося пручання з якоюсь потворкою, якої я ще не бачив* (У. Самчук); *На піску лежав перекинутий човен діда Лапоні. Хтось поламав і весло, і дідові вудилища* (В. Близнець); *Підвечерявши, захопили пару пластикових вудок.., збігли до води; Едик тупим кінцем захромив вудилище в пісок, привалив його брилою* (Є. Пашковський).

ВУДИ́ЛО¹ *див.* **вуди́ла.**

ВУДИ́ЛО², а, *с., рідко.* Те саме, що **ву́длище.** — *Яке приємне почуття, коли зловиш* [рибу], — *з тремтінням у голосі проговорила вона, незграбно тримаючи вудило обома руками* (Олесь Досвітній); *За доби неоліту вдосконалювалися засоби рибальства. Носії буго-дністровської, сурської і азово-дніпровської культур ловили рибу за допомогою вудил і гачків з кістки* (з наук. літ.).

ВУДИ́ЛЬНИЙ¹, а, е. Прикм. до **вуди́ла.** *У Бердянському кургані знайдено два вуздечні набори: залізні вудила, бронзові псалії, вудильні кільця та залізний ланцюжок з бронзовими бляхами трикутної форми* (із журн.).

ВУДИ́ЛЬНИЙ², а, е. Признач. для вудіння. *Зуби піраній дуже гострі й міцні: палицю з твердого дерева перекушують вмить, навіть товсті вудильні гачки не можуть устояти проти сили їхніх зубів* (з наук.-попул. літ.).

ВУДИ́ЛЬНИК¹, а, *ч., рідко.* Те саме, що **вудка́р.** *Бажаючих відвідати Терешовецьку "Швейцарію" чимало. Одних вудильників по 50–100 осіб набирається протягом дня у весняно-літній період* (із журн.); *Весельно-моторний човен з традиційною формою дна чудово підходить як для вудильників, так і для прогулянок по озеру* (з мови реклами).

ВУДИ́ЛЬНИК², а, *ч.* Велика глибоководна морська риба-хижак родини вудильникових чорного або темно-коричневого кольору, яка може змінювати забарвлення і світитися. *Довгоноса рибина клацнула пащею і блискавично, вмент проковтнула довірливу рибку .. — Ха-ха, з'їла! — засміявся Сиз .. — З'їла, вража, і не облизалась! На те вона й називається: риба-вудильник. Бачите, як ловко приманює, як причаровує до себе здобич!* (В. Близнець); *Вудильник — велика, досить потворна риба з пащею, яка займає мало не половину розмірів самої риби* (із журн.).

ВУДИ́ЛЬНИКОВІ, вих, *мн.* Родина костистих риб, поширена в Атлантичному океані, а також Чорному та Середземному морях. *Морський чорт європейський — представник родини вудильникових у фауні України. Назву тварина отримала завдяки своєму неприємному вигляду* (з наук.-попул. літ.).

ВУДИ́ЛЬНИЦЯ, і, *жс., рідко.* Жін. до **вуди́льник¹**. *На березі озера сиділо чимало вудильників і вудильниць* (з газ.).

ВУ́ДИЛЬНО, а, *с., діал.* Вудлище. *Ліщинове вудильно.*

ВУ́ДИТИ¹, джу, диш, *недок., що.* Ловити вудкою рибу. *Даремна праця — вудити без гачків і учитися без книги* (прислів'я); [В л а с:] *Простудився, через те тепер і рибу не ходжу вудити* (М. Кропивницький); — *Не рекомендується, між іншим, вудивши коропа, залишати вудочку на березі неприв'язаною, а самому піти пройтись по лісу* (Остап Вишня); *На Дінці я мав свій затишний куточок, де любив вудити рибу* (О. Копиленко); — *Якби не з берега, а з човна,* — *мовив Ілько й кивнув на риболова, що в гумовому човні приставав до острівця посеред ставу,* — *то можна було б велику рибу вудити* (Є. Гуцало).

◊ **(1) Но́сом ри́бу ву́дити** — дрімати; спати сидячи. *Настя не квапилась швидко вертатись. Вже Зінька куняла, дрімала, носом удила* [вудила] *рибу.., а Настя не приходила* (І. Нечуй-Левицький); *Вартовий, очевидно, не чекав якоїсь напасті, бо спокійно собі вудив носом рибу* (з газ.).

ВУ́ДИТИ², джу, диш, *недок., що, зах.* Те саме, що **зако́пчувати** 2. *І ще через одно наше місто славне: тут вудять дуже смачні шинки* (О. Маковей); *Спиляв сухі гілки в саду.. Це була яблунька, гарне дерево для вогню, але що мені — шинок вудити не буду, шашлика теж не їм. Взяв і спалив усе* (Л. Дереш).

ВУ́ДИТИСЯ[1], иться, *недок.* Ловитися на вудку (про рибу). *А вудилось напрочуд вдало. Може, бички навмисне спливалися* (Ю. Збанацький).

ВУ́ДИТИСЯ[2], иться, *недок, зах.* Те саме, що **закóпчуватися** 2. *На львівських передмістях уже чути, як радісно вищать свині, ідучи на забій. Ще кілька днів — і поплигвуть у небо густі дими, в яких будуть вудитися шинки, ковбаси, сальцесони, полядвиці й шпондерки* (Ю. Винничук).

ВУДІ́Й, я́, *ч., розм.* Те саме, що **вудка́р.** [В л а с:] *Простудився, через те тепер і риби не ходжу вудити. І тепер сила вудіїв сидить на березі, а я дома* (М. Кропивницький); *Парцюня з таким виразом на обличчі, який буває у того вудія риби, у якого зірветься короп із гачка вудки, ще з мить посидів, а потім устав, укрутив лямпу* [лампу] *і вийшов надвір* (Т. Осьмачка).

ВУДІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ву́дити[1]**. *Забулися всі розваги — і купання, і вудіння риби* (О. Донченко); *Поки він* [Марко] *тішився вудінням, від ставу донеслись обурені жіночі голоси, їх втихомирював густий буркотливий голос Тодоха Мамури* (М. Стельмах); *Вудіння — це чудовий вид спорту і відпочинку, а для школярів — ще й прилучення до світу природи!* (з газ.).

ВУ́ДКА, и, *ж. (мн.* ву́дки́, вудóк). Знаряддя для риболовлі, що звичайно складається з вудлища, волосіні й гачка. *Там, де Боровиця вливалась у Рось, сиділи над водою парубки й малі хлопці з вудками* (І. Нечуй-Левицький); *Коло неї* [річки] *кружляють рибалки з вудками й приманками* (І. Франко); *Вода шумить, вода гуде. На березі рибак На вудку дивиться і жде — Спокійно, сумно так* (М. Зеров); *Вудка туго зігнулась, і волосня от-от розірветься од метань хижака, що проковтнув разом з наживою гострий, смертельний гачок* (В. Сосюра); *Незабаром скінчиться навчання, і я знову матиму змогу ходити купатися на Ворсклу, ловити вудкою рибу* (Б. Антоненко-Давидович); *Лишень зрідка, нервово торкалися гачка вудки малі окунці* (У. Самчук); *— А ти будеш тут рибу ловити? — Попробую, — сказав Грицько тоном досвідченого рибалки, розмотуючи саморобну вудку* (А. Шиян).

◊ **Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачóк, га́ка** *і т. ін.) див.* **закида́ти[2]; Змóтувати / змота́ти ву́дки (ву́дочки)** *див.* **змóтувати; Піддава́тися / підда́тися на ву́дку (на ву́дочку)** *див.* **піддава́тися; Попуска́ти / попусти́ти ву́дку** *див.* **попуска́ти[1]; (1) Урва́лася (увірва́лася) ву́дка** *кому* — хто-небудь утратив можливість наживатися на чомусь або верховодити в чомусь і т. ін. *— Жалувався дуже, що всьому земству урвалася тепер удка* [вудка], .. *бо, каже, що перше дурницею доставалось, то тепер або випросить треба, або купити* (І. Котляревський); *Приїхала пані. Уся двірня радо вітала її.., бо, хоча й гримав на їх управляющий* [управитель], *вони почували, що ввірвалась тепер йому вудка, і не боялися* (Дніпрова Чайка); *— Згодом урвалася окупантам вудка. Господарями в лісі стали партизани, не дозволили ліс нищити* (Ю. Збанацький).

ВУДКА́Р, я́, *ч.* Рибалка, який ловить рибу вудкою. *Вудкарі урочисто дрімали попід очеретами* (О. Гончар); * Образно. *Вона* [дівчина] *пручалася, але то був трепет уловленої рибини, який підігрівав і спортивний інтерес вудкаря* (Іван Ле).

ВУ́ДЛИЩЕ, а, *с.* Частина вудки — тонкий гнучкий прут (звичайно бамбуковий або ліщиновий), до якого кріпиться волосінь. *Тиха річка і босі ноги, якими можна бродить по пісочку... Вудлище — луком і сріблясте мигтіння рибки на волосіні* (М. Коцюбинський); *Немов струна, співає волосінь, І короп кидається у глибінь, Згинає вудлище в дугу широку* (М. Рильський); *Ви за вудку — ррраз! — підсікли. І почуваєте, що в руках у вас щось тріпоче! І бачите, що ліска ваша натяглася, як струна, а вудлище — дугою і тремтить!* (Остап Вишня); *А небо над землею, повне пташок, таке прозоре й високе, що жодним вудлищем з найвищої тополі ніхто не досяг би* (Т. Осьмачка); *Дмитро Іванович потягнув вудлище на себе, але риба була велика, тонкий бамбук зігнувся в дугу, а волосінь аж співала од напруги* (Ю. Мушкетик).

ВУ́ДОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **ву́дка.** [О л е с я:] *Дай мені одну вудочку, і я половлю* (М. Кропивницький); *— А тобі я раджу забрати мої вудочки й ловити рибку* (М. Хвильовий); *Ловлять сомів вудочками, бере він і на спінінг, а великий — на спеціальні великі гаки* (Остап Вишня); *— Рибальство легше, — вів далі Клайд. — Закинув вудочку — можеш чекати, поки риба сама прийде до тебе. Не треба блукати по лісу й шукати звірів чи птахів* (В. Владко); *Вудочка, як великий промінь, лежала на його плечі, вудочка обіцяла йому такі радощі, що в передчутті їх Юркові хотілося не йти, а бігти, не мовчати, а співати* (Є. Гуцало).

◊ **Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачóк, га́ка** *і т. ін.) див.* **закида́ти[2]; Змóтувати / змота́ти ву́дки (ву́дочки)** *див.* **змóтувати; Лови́тися (попада́ти, попада́тися** *і т. ін.)* **/ злови́тися (попа́сти, попа́стися** *і т. ін.)* **на гачóк** *(рідко* **на ву́дочку)** *див.* **лови́тися; Піддава́тися / підда́тися на ву́дку (на ву́дочку)** *див.* **піддава́тися; Спійма́ти на ву́дочку** *див.* **спійма́ти.**

ВУ́ДУ, *невідм., ч.* Нематеріальне начало, яке лежить в основі африканської культової релігії вудуїзму. *В Америці нині відновлюється і набуває значного поширення релігія вуду* (із журн.); *У 1993 році президент Беніну проголосив День вуду національним святом* (з газ.).

ВУДУЇ́ЗМ, у, *ч.* Африканська культова релігія, заснована на переконаннях про те, що світ населений добрими і злими духами, від яких залежить здоров'я та добробут людей. *Вудуїзм як релігія практикується жителями Гаїті, Куби та деякої частини Сполучених Штатів і має багату культурну історію та цікаве поєднання віровчень інших релігій* (із журн.); *У Беніні близько вісімдесяти відсотків населення є прихильниками вудуїзму* (з газ.).

ВУДУЇ́СТ, а, *ч.* Послідовник вудуїзму. *На національне свято День вуду у Бенін з'їхалися вудуїсти з усього світу* (з газ.).

ВУДУЇ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **вудуї́ст.** *Літня вудуїстка.*

ВУДУЇ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до вудуїзму і вудуїста. *Польські газети твердили, що режисер Жулавський вводить акторів у вудуїстський транс* (з газ.); *Вудуїстський барабан; Вудуїстський культ.*

ВУ́ЄЧКО, а, *ч., діал.* Пестл. до **ву́йко** 1, 2. — *Ой, вуєчку, не бийте, не буду вже, — заговорив малий пастух* (В. Стефаник); *— Останься, останься! — Не можу, вуєчку! — Сиротино ти моя бідна! — Годі, вуйку!* (О. Кобилянська); [Г а н я]: *Ні, вуєчку, ми люди, гуцулята* (П. Воронько).

ВУЖ, а́, *ч.* Неотруйна змія середнього розміру родини вужоподібних, що має жовті плями з обох боків голови. *Чорний вуж, здіймаючи вгору лакову голівку з жовтими пелюстками, швидко плазував у гущавину* (О. Донченко); *Неподалік на чистоводді, лишаючи за собою два тонкі водяні вуса, плив вуж* (Григір Тютюнник); * Образно. *Надходив рожевий вечір, і бігли золоті вужі по воді...* (І. Багряний);

* У порівн. *Вихор наказав Зубову прикривати його, а сам вужем поповз у порожню землянку* (В. Кучер).

△ **(1) Водянúй вуж** — неотруйна змія без жовтих плям на голові, що живе поблизу водоймищ. *Довжина тулуба водяного вужа сягає 1100 мм* (з наук. літ.); *Вона опинилась на широкій болотяній лісовій галяві, де вовтузились і перекидались великі жирні водяні вужі, показуючи свої противні світло-жовті черева* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена).

◊ **(2) [І] вуж не пролíзе <[І] вужý не пролíзти>,** *перев. зі словоспол.* т а к и й, щ о: а) дуже густий (про рослинність). *Подивись на руна польові: жита такі, що й вуж не пролізе* (Марко Вовчок); — *Річки й озера були глибші, .. ліси були густіші, трави — вуж не пролізе, хіба тепер трави!* (О. Довженко); б) надзвичайно тісно від великого скупчення людей. *Ще не закалатав старий дзвін на дзвіниці, а вже купи людей стояли біля церкви, і тільки-но відчинили браму — враз стало в ній повнісінько, так тісно, що й вужу не пролізти* (О. Іваненко).

ВУЖÁК, á, *ч., розм.* Те саме, що **вуж.** *А вужаки та гадюки так по ногах та по руках у неї й в'ються* (Ганна Барвінок); *Біля трухлявого пенька на кущі скрутився чорний вужак. Підвівши голівку з двома жовтими цятками, він швидко то висував, то ховав гострий роздвоєний язичок* (О. Донченко); * У порівн. — *Ви всі хитрі, як вужаки,* — *нахмурився цар. Змовилися!* (О. Бердник).

ВУЖÁКА, и, *ч.* Збільш. до **вуж.** *Вужака, вистежений нами в траві чи кущах, правив нам за величезну гадюку — пітона* (Л. Смілянський); *Оторопів, адже переді мною увіч ставилася дилема: кого вибрати — батька чи матір?.. Отож стояв як жабеня, якого паралізує поглядом вужака* (Валерій Шевчук); * У порівн. *Обкрутившися вужакою по долині, випливав* [потік] *на захід* (І. Франко); *Лізу вужакою крізь кватирку* (Є. Пашковський).

ВУЖÁЧКА, и, *ж.* Рід папоротеподібних рослин родини вужачкових. *Вони добрались до болота, що заростало .. вербочками, вільхою, чемерицею, вужачкою* (М. Стельмах); *Вужачка об'єднує близько 50 видів, поширених майже по всій земній кулі, особливо в тропіках; у нашій флорі є тільки один вид — вужачка звичайна* (з наук.-попул. літ.); *Вужачка ще має назву змієязичник: від листків відходить галузка, що нагадує язик змії* (із журн.).

ВУЖÁЧКÓВІ, вих, *мн.* Родина невеликих папоротеподібних рослин. *Кореневище у вужачкових коротке, соковите, без лусок; листя складається з двох частин: стерильної, або вегетативної (власне зелений листок) і спороносної* (з наук. літ.); *Чисельність багатьох вужачкових зменшується внаслідок господарської діяльності людини* (з наук.-попул. літ.).

ВУЖЕНЯ́, няти, *с.* Маля вужа. *Молоді щойно народжені вуженята живляться різними комахами* (з наук. літ.); *Щозими беру під опіку вуженят і тримаю в тераріумі до весни* (із журн.); * У порівн. *Наробивши кварт із претонесеньких клепок .. та з дивовижними дужками, схожими на вуженят, .. Терешко розкладав усе те добро на лавочці біля криниці* (Григір Тютюнник).

ВУ́ЖИК, а, *ч.* Зменш. до **вуж.** *У старих, погнилих пнях люблять тут бувати сірі, блискучі, не шкідливі вужики — вбогі, покарані Богом сотворіння, що лежать десь на гарячій стежині спіралькою* (М. Стельмах); * У порівн. *Маленький, висохлий за літо потічок безшумно звивався чорним вужиком серед пожовклих трав* (В. Гжицький).

ВУЖИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **вуж.** *Вужине шелестіння;* * Образно. *Він дозволив себе обплести павутиною лицемірства і зради, піддався гіпнозові вужиних очей, що завели його в прірву...* (М. Руденко).

ВУЖÍВ, жéва, жéве. Прикм. до **вуж.** *Діти з несподіванки присідають, з острахом дивляться, як на вужевій голові противно жовтіють дві цятки* (М. Стельмах).

ВУЖÍВКА (УЖÍВКА), и, *ж., діал.* Мотузка з лози; гужва. *Микола парить березове пруття і крутить ужівки* (І. Франко); * У порівн. *Господиня звивалася, як вужівка, стараючися, аби все було якнайліпше, аби любі гості не взяли потім на зуб* (Г. Хоткевич).

ВУЖÓВИЙ, а, е. Те саме, що **вужів.** *Вужова шкіра.*

△ **Вужóвий цвіт** *див.* **цвіт**[1].

ВУЖОПОДÍБНИЙ, а, е. 1. Подібний до вужа. *Вугрі безборонно проходять крізь усі хижі лісові пости, коли настає для них пора нересту, і вони .. пливуть із Свитязя у далеке .. Саргассове море, у чистих глибинах його розмножуються, а потім їхні вужоподібні діти .. повертаються знову на величаве поліське озеро Свитязь* (М. Малиновська); *Чортівська скеля увінчана оригінальними формами пісковиків у вигляді вужоподібних скель* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **вужоподібні,** них, *мн.* Родина плазунів, що об'єднує отруйних та неотруйних змій. *Гадюка довжиною з метр належала до вужоподібних* (М. Трублаїні); *Мідянка належить до вужоподібних* (з газ.).

ВУ́ЖЧАТИ, ає, *недок.* Ставати вужчим. *Провалля все вужчає. Страшно стає, наче під землею їдеш* (М. Коцюбинський); *Ліворуч, між дорогою і річкою, тяглась вузька смужка галявини, яка то вужчала, то розширялася* (М. Томчаній); *Там, де потік вужчав, на водопадах громадився страшний бурелом* (О. Гончар); *З першої половини 1930-х років мовну політику українізації заступає політика русифікації. Сфера побутування літературної мови починає повільно, але неухильно вужчати* (з наук. літ.).

ВУ́ЖЧИЙ, а, е. Вищ. ст. до **вузькúй.** — *Товаришу гвардії майор, а як залізничні колії?* — *запитує хтось із бійців.* — *Теж неоднакові! У нас ширша, у них вужча* (О. Гончар); *Ущелина ставала дедалі вужчою. Скелі змикалися високо над головою, закриваючи сонце* (О. Бердник); *"Поняття "культура",* — *підкреслював доктор філологічних наук Федір Погребенник,* — *включає сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань, що склалися внаслідок праці, творчої діяльності людини, даного суспільства. У вужчому розумінні під культурою розуміють сферу духовного життя, що охоплює насамперед систему виховання, освіту, мистецьку творчість"* (із журн.).

ВУЗ, у, *ч., заст.* Скорочена назва вищого навчального закладу; ВНЗ. — *Я її торік іще зустрів на вулиці. "І чого б я ото,* — *кажу,* — *по-дурному час гаяв! .. ну для чого ви в Києві сидите? .. Поступили б до якогось вузу, почали б учитись абощо"* (Б. Антоненко-Давидович); *Вчилися вони, ці дівчатка, в радянських школах, кінчали десятилітки, йшли до вузів, мріяли бути лікарями, інженерами* (Остап Вишня); *Наприкінці 80-х я кілька семестрів викладала естетику в одному з мистецьких вузів Києва* (О. Забужко); *Студенти і викладачі вузу часто приймають закордонних гостей* (з газ.).

ВУЗДÁ *(рідше* **УЗДÁ),** ú, *ж.* Те саме, що **вуздéчка.** *Дівка без чоловіка — що човен без весел, парубок без жінки — що кінь*

без вузди (прислів'я); *Не раз безсонному здається Серед тяжких душевних мук, Що підо мною кінь несеться, Й узда висковзується з рук* (І. Франко); *Опришок так тягнув коня за вузду, що з рота бідної животини шматтям летіла кривава піна* (Г. Хоткевич); *Як вітрові, нема йому спокою, Своє він серце сам і розрива, В безодню рине буйна голова — І кінь дзвенить уздою золотою* (М. Рильський); *Прив'язали коня до воріт, .. а вороний вузди зубами гризе, а вороний важко присідає, наче з ляку, що дорога під ним розсядеться ось-ось* (Є. Гуцало); *Можу приборкати за вузду якого хоч конягу* (І. Білик).

◊ **Трима́ти у вузді́ (в узді́, у вузде́чці)** *див.* **трима́ти.**

ВУЗДЕ́ЧКА *(рідше* **УЗДЕ́ЧКА),** и, *ж.* Частина збруї — ремені з вудилами та поводами, які надягають на голову коневі чи іншим їздовим тваринам, щоб управляти ними. *Аби вуздечка, а кінь буде* (Номис); *Орлик вхопив гетьманового коня за уздечку* (Б. Лепкий); *Яків торкнув уздечкою, і кінь поніс його в село* (М. Стельмах); * О́бразно. *Вперше подумала* [Дзякунка] *про невістку погано: "Ба, як швидко придивилася. Для такої треба добру вуздечку..."* (Григір Тютюнник); *Тагорова молитва служила йому за вуздечку, якою посмикував то вправо, то вліво* (Р. Федорів).

◊ **Вдяга́ти / вдягну́ти вузде́чку** *див.* **вдяга́ти; Зірва́тися / зрива́тися з вузде́чки** *див.* **зрива́тися (1) Зна́йдеться вузде́чка** *на кого* — можна буде приборкати, привчити когось до чого-небудь. [Черепань:] *Не лізь не в своє діло! На таких метких у нас теж вуздечка знайдеться* (Ю. Мокрієв); **Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку** *і т. ін.)* *див.* **попуска́ти**[1]**; Трима́ти у вузді́ (в узді́, у вузде́чці)** *див.* **трима́ти.**

ВУЗДЕ́ЧКОВИЙ *(рідше* **УЗДЕ́ЧКОВИЙ),** а, е. Стос. до вуздечки. *Я домудрувався зробити ось так: довгий вуздечковий повід прив'язав собі до ноги, насунув картуза на вуха й ліг спати* (М. Стельмах); *Як свідчать пам'ятки гунської епохи, найтиповішим кінським спорядженням серед кочівників були вуздечкові набори з накладок, бляшок, наконечників* (з наук. літ.).

ВУЗЕ́НЬКИЙ, а, е. Зменш.-пестл. до **вузьки́й.** *Від хатки вузенька стежечка перехрещувала сей шлях і бігла до самого синього Дніпра* (Марко Вовчок); *Марусині чорні брови зсунулися докупи, вузенькі, смажні вуста здригнулись* (Б. Лепкий); *Я бачу маму. Постать, брови, очі, сумні, безмежно теплі і живі. Вузенькі плечі в стьоганці робочій і хустка в'язана на сивій голові* (М. Бажан); *На пероні біля єфрейтора Зепа стояла невисока дівчина, в сірому пальтечку, в темних вузеньких штанях* (П. Загребельний); *У передмісті вулиці вузенькі. Такий там брязкіт, гуркіт, гукіт, дзенькіт! Скрізь чорні гути, кузні і майстерні* (Л. Костенко); *Я знаю, — вузенькі душі будуть вигукувати свої звичайні сентенції про зрадництво* (В. Винниченко).

ВУЗЕ́НЬКО. Присл. до **вузе́нький.** *Він* [дядько Зозуля] .. *широко розіп'яв мішка, як на картоплю. — Ні, дядю, вузенько держіть, а то повипурхують* [горобці]! (В. Винниченко); *Вуличка стелилася вузенько й була геть уся роз'їжджена* (Ю. Винничук).

ВУЗЕ́СЕНЬКИЙ, а, е, *пестл.* Дуже вузький. *На шосе над Дунайцем треба було сходити по вузесенькій стежечці* (І. Нечуй-Левицький); *Вузесенький серп молодого місяця блищав на заході* (М. Трублаїні); *Кабінка була вузесенька, без ніякого сідальця чи чогось, щоб сідати* (І. Багряний); *З вікна в їхній* [батьків] *спальні можна було побачити вузесенький проблиск річки — ранньою весною, коли ще не було зелені* (Ю. Андрухович).

ВУ́ЗИ *див.* **у́зи.**

ВУЗИНА́, и́, *ж., рідко.* Вузьке місце; щілина. — *Ведім її* [Параску] *верхами та вузинами, а не дорогою, щоби не втікла назад* (О. Кобилянська); *З вузини між Сестом і Обідом плила громада дромонів* (Юліан Опільський); *Спочатку перські судна, напливаючи, Протистояли грекам. Та, згромадившись У вузині протоки, одне одному Лиш заважали; бо ж носами мідними Вдаряючи, змітали веслярів ряди* (А. Содомора, пер. з тв. Есхіла).

ВУ́ЗИТИ, ву́жу, ву́зиш, *недок., що, рідко.* Те саме, що **зву́жувати.** *Треба двері вузити, а то широкі* (Сл. Гр.); *Чим ближче до пригороду, тим урвище ставало і глибшим, і жаховитішим: в одному місці воно вузило шлях до шести сажнів* (М. Старицький).

ВУ́ЗІВЕЦЬ, вця, *ч., заст.* Студент вузу; вишівець. *Як із вирію журавлі летять, так на свята з'їжджаються вузівці* (В. Швець); *Який же з мене студент і майбутній журналіст? Та, може, за цей час колишній вузівець навіть забув, як тримати в руці перо* (О. Шугай).

ВУ́ЗІВКА, и, *ж., заст.* Жін. до **ву́зівець.** *Вузівка-відмінниця.*

ВУ́ЗІВСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **вуз;** вишівський. *Б. Є. Патону належить ініціатива тісної кооперації академічної і вузівської науки, а також їх спільної участі у сфері освіти й виховання* (з наук.-попул. літ.); *Під час навчання на факультеті журналістики Київського університету Василь Симоненко працював секретарем в університетській багатотиражці, був учасником вузівської літстудії* (з навч. літ.); *Треба докласти всіх зусиль, щоб наша шкільна і вузівська молодь росла всебічно освіченою* (з публіц. літ.); // Признач. для вузу. *Було складено ґрунтовну програму з української діалектології для вузівського курсу* (з наук. літ.); *Вузівська програма спецкурсу.*

ВУЗІ́СІНЬКИЙ, а, е, *пестл., рідко.* Те саме, що **вузе́сенький.** *Замість вузісіньких стежечок скрізь по садку розіслались широкі доріжки, посипані жовтим піском* (І. Нечуй-Левицький); *Познань — великий промисловий і культурний центр сучасної забудови. А в центрі — невеличке Старе місто зі старовинними будинками, величними костьолами та вузісінькими вуличками* (із журн.).

ВУЗЛА́СТИЙ, а, е. 1. На якому нав'язані вузли *(див.* **ву́зол**[1] 1). *І бачить* [граф] *Робака, старого бернардина, Що усміхаючись закрався із-за тину, Вузластий у руці тримаючи шнурок* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. Покритий вузлами; з потовщеннями. *Рекомендацію докинув агроном, Що між вузластими проводив нас кущами* (М. Рильський); *Поміж вузластого коріння, яке вибилося з землі, лежить купка білих грибів та опеньків* (Є. Гуцало); *Вузласті руки.*

ВУЗЛА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **вузла́стий.** *Рої іскор освітлюють його вузлаті .. пальці* (М. Стельмах); *Вузлаті гілки груші; Вузлате коріння.*

ВУ́ЗЛИК, а, *ч.* Зменш. до **ву́зол**[1] 1–3, 6, 8. *Прийшлось навіть вузлики на хусточці зав'язувати, щоб не забути* (Леся Українка); *Людмила .. на мить згадала Голобородька в сонцезахисних окулярах, старанно виголені щоки, біла сорочка, акуратний вузлик краватки* (В. Яворівський); *У неї в хаті завелось багато всяких вузликів з насінням* (М. Коцюбинський); *Миколка витягає з кишені вузлик, розв'язує, окрай-*

чик хліба і цибулину кладе до кишені назад, а хустинкою міцно перев'язує шию (М. Вінграновський); *Власна пластинка слизової оболонки трахеї має багато еластичних волокон, лімфоцитів і лімфоїдних вузликів* (з наук. літ.); * У порівн. *Це Люба, помічник капітана. Чорноброва, червонощока, носик не те щоб кирпатий, але трохи вгору. Вся тугенька, як вузлик* (О. Гончар).

◊ **Розв'язувати / розв'яза́ти ву́зол (ву́злики)** *див.* **розв'язувати.**

ВУ́ЗЛИКОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ву́злик.** *Вузликове плетіння в різний час називали по-різному: квадратне плетіння, вузликове мереживо, вузликова бахрома і т. ін.* (із журн.).

2. Який має форму вузлика *(див.* **ву́зол**[1] 6). *Вузликовий висип на обличчі.*

△ **Ву́зликове письмо́** *див.* **письмо́.**

ВУЗЛИКУВА́ТИЙ, а, е. З вузликами. *У північних районах Гуцульщини виробляють сукно зі своєрідною вузликуватою поверхнею — "ключками"* (з наук.-попул. літ.); *Вузликуваті пальці.*

ВУЗЛИ́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **вузла́стий.** *Вузлиста рука.*

ВУ́ЗЛИЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **ву́злик.** *Линвочку до линвочки прикладали, вузличок учетверо зав'язували* (Г. Хоткевич); *Військовий юрист розгорнув на столі маленький вузличок з землею* (О. Довженко); *Надія пішла. Під рукою понесла вузличок* (У. Самчук).

ВУ́ЗЛИЩЕ, а, *с.* Збільш. до **ву́зол**[1] 1–3. *Заходимо* [до хати], *а там цілий погром: скрині порозкривані, на долівці купа одягу, .. біля дверей два здоровенні вузлища лежать, в рядна позакручувані* (Григорій Тютюнник).

ВУЗЛОВИ́Й, á, é. 1. У якому сходяться колії, шляхи і т. ін. *На вузловій станції наш поїзд мав чимало стояти* (С. Васильченко); *Через кілька днів Директорія мала стільки сили, що могла рушити з Білої Церкви, щоб заняти* [зайняти] *Фастів, вузлову залізничу* [залізничну] *станцію між Києвом* [Києвом] *і Одесою* (В. Винниченко); *Експрес пролетів уже декілька нічних станцій і .. поспішав до вузлового пункту* (М. Хвильовий); *Ось, надвечір, вузлова станція: тут пересідати* (В. Барка); *В недалекому майбутньому з цього трампліна* [штучного супутника] *братимуть розгін до далеких зоряних світів фотонні ракети. Тобто штучний супутник "ЮК" стане вузловою міжпланетною станцією* (С. Плачинда); // *у знач. ім.* **вузлова́,** во́ї, *ж.* Залізнична станція, де сходяться декілька колій, шляхів. *Скільки глянь, вся величезна вузлова клекоче збудженим людом, вподовж вагонів натовпи, гуки* (О. Гончар).

2. *перен.* Головний, центральний. *Сучасність поетичного слова полягає, перш за все, в чуйності поета до головних, вузлових питань народного життя* (з наук. літ.); *Терни — один із наскрізних вузлових образів Франкової поезії* (з наук.-попул. літ.).

3. Із вузлами *(див.* **ву́зол**[1] 1). *Ілько, міцно тримаючи вузловий налигач, перевів* [корову] *Лиску по колодах над струмком і вийшов на вулицю, що вела до мосту* (Ю. Логвин).

4. *техн.* Стос. до вузла *(див.* **ву́зол**[1] 9). *Усі ремонтні роботи в майстернях проводяться прогресивним вузловим методом* (з газ.).

ВУЗЛОВ'Я́З, а, *ч.* 1. Пристрій для зав'язування вузлів. *Коли утворюється сніп потрібної величини, автоматично включається голка снопов'язалки, яка, оперізуючи шпагатом сніп, підводить кінець шпагату до вузлов'яза* (з навч. літ.).

2. Той, хто зав'язує вузли на кораблі. *Не раз йому* [Ягничу] *прислужилося вміння корабельного вузлов'яза й теслі* (О. Гончар).

ВУЗЛОВ'ЯЗА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для в'язання вузлів. *Вузлов'язальний верстат.*

ВУЗЛОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на вузол. *Мигдалики — це вузлоподібні утворення лімфаденоїдної тканини у слизовій оболонці верхніх дихальних шляхів людини й ряду хребетних тварин* (з наук. літ.); *Вузлоподібне стебельце.*

ВУЗЛОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Утворення вузлів *(див.* **ву́зол**[1] 6, 7, 9). *При підозрі на вузлоутворення призначають ультразвукове обстеження щитоподібної залози* (з наук. літ.); *Обладнання системи МТ-20/25 призначене для використання на нерайонованих і районованих телефонних мережах з вузлоутворенням і без вузлоутворення* (з наук.-техн. літ.).

ВУЗЛУВА́ТИЙ, а, е. 1. Який має вузли *(див.* **ву́зол**[1] 1, 6, 7). *Лукія старанно розтирала їй набухлі синіми венами, наче вузлуватими вірьовками, старечі ноги* (О. Донченко); *Міцних, вузлуватих, потрісканих рук Не спинить ні гамір, ні гомін, ні стук* (М. Рильський); *Виганяв сіре та вузлувате стебло петрів батіг, по якому дряпались зрідка блакитні квіти* (М. Коцюбинський).

2. Який має багато сучків. *— Здрастуй, Уляно Петрівно, — відповідає він, піднімаючи до козирка праву руку разом з вузлуватим ціпком* (Д. Бедзик).

3. *перен.* Міцної будови; сильний, жилавий. *Ось сидить Святослав! Вузлуватий, широкий в плечах, трохи незграбний* (С. Скляренко); // Незграбний, непропорційний. *Збуджені раптом з холодного сну, дзвони хрипло кричали і гнали вперед вузлуваті фігури, покручені непомірною працею* (М. Коцюбинський).

ВУЗЛУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **вузлува́тий.** *Він помічав у їх рухах вузлуватість і незграбність* (Л. Смілянський).

ВУ́ЗОЛ[1], злá, *ч.* 1. Місце, де зв'язані кінці чого-небудь; петля, затягнута на мотузці, линві і т. ін. *Дротований шнур, та ще й вузлами понав'язуваний, де діткнувся тіла, то мов ножем!* (І. Франко); *Він щоранку старанно вив'язував вузол скромної краватки* (Н. Рибак); *Дар'явауш узяв у свого колісничого батіг і нав'язав на ремені рівно шістдесят вузлів* (І. Білик).

2. Речі, зав'язані в хустку або іншу тканину; клунок. *Він знов ніс у руках здоровий вузол* (І. Нечуй-Левицький); *Зачав присватуватися до своєї господині, Парасочки, аби цим способом дібратися до вузлів з грішми* (В. Стефаник); *Татари скочили на коні* [на коней], *прив'язуючи до сідел вузли награбованого* (З. Тулуб).

3. Закручене жмутом і приколоте шпильками волосся. *А що ті зачіси на голові, то й не списати пером які: волосся і звиті, і перевиті, з одного боку — в вузлі, з другого боку — попущено в кучері* (Марко Вовчок); *Мариня перестала бавитись волоссям, закрутила його недбало у вузол* (Ірина Вільде).

4. Місце, де сходяться, перехрещуються колії, лінії і т. ін. *Тут недалеко стоїть перше словацьке село .. Це місце є вузол, де сходяться селитьби трьох народів* (І. Нечуй-Левицький); *Залізничні станції, особливо вузлові, завжди були перевантажені поїздами з бойовою технікою, снарядами. В містечках і селах навколо таких вузлів божеволіли каральні загони гестапо* (Іван Ле); *Розташований на вузлі 26 залізниць і шосейних шляхів, Будапешт з стратегічного погляду являє собою своєрідні ворота в Австрію, Чехословаччину* (О. Гончар).

5. Сукупність механізмів, споруд, що мають одне призначення й розташовані в одному місці. [К р и к у н:] *Пробачте, товаришу командуючий, вузол зв'язку відмовляється сьогодні передати мій матеріал* (О. Корнійчук); *Перед атакою потрібно зрівняти з землею всі, без винятку, вузли оборони противника* (Іван Ле і О. Левада).

6. Місце скупчення певних клітин у живому організмі. *Нервові клітини дощового черв'яка не розташовані по всьому тілу, а зосереджені в нервових вузлах* (з навч. літ.).

7. Місце на рослині, від якого відходить листя або нові пагінці, корені. *Кореневища хмелю являють собою підземні змінені стебла і мають у вузлах бруньки* (з наук. літ.); *Ділянки стебла, на яких розвиваються листки, називаються вузлами* (з навч. літ.).

8. *перен.* Складне поєднання чого-небудь; збіг якихось обставин. *Антін сам шукав кінця в заплутаному вузлі ідей і поглядів. Він знайомився з програмами численних партій, товариств* (Р. Іваничук); *Вузол проблем і в присадибних господарствах, і в колективних садах ще досить заплутаний* (із журн.).

9. *техн.* З'єднання декількох деталей, що входять до більш складного механізму. *Машиніст морщив чоло, згадував окремі вузли і деталі, говорив повільно, щоб Василь міг записати, на що слабує його паровоз* (Д. Бедзик); *Гуртківці почали зносити старі велосипеди та вузли до майстерні* (із журн.).

(1) Ву́зол комуніка́цій — місце, де сходяться, перетинаються шляхи сполучення, лінії зв'язку і т. ін. *Щоб захопити аеродроми та вузли комунікацій противника, необхідно було висадити повітряні десанти* (з газ.); **(2) Гре́цький ву́зол** — вид жіночої зачіски з довгого волосся, складеного у вузол. *На тлі чорного плаття .. особливо чітко вирізнялося матове обличчя з грецьким вузлом чорного волосся на голові* (П. Панч); **(3) Саніта́рний ву́зол** — приміщення санітарно-гігієнічного призначення, що складається з туалета та ванної кімнати; санвузол. *Санітарний вузол може бути роздільним або суміщеним, якщо він виконує функції і ванни, і убиральні* (з навч. літ.).

△ **(4) Ву́зол мере́жі** — набір розташованих поряд робочих станцій або інших кінцевих точок технологічної мережі. *Комп'ютер разом з обладнанням для роботи в мережі являє собою вузол мережі* (з наук. літ.); **(5) Лімфати́чні вузли́** — утворення, що входять до складу лімфатичної системи і виконують кровотворну і захисну функції організму. *Лімфатичні вузли, що бувають у різних частинах тіла, необхідні для забезпечення нормальної роботи імунної системи* (з наук. літ.); **(6) Морськи́й ву́зол** — загальна назва різних петель і способів зав'язування линв. *Одних морських вузлів було безліч, і моряк повинен не тільки знати назву кожного, але й сам мусить уміти швидко в'язати ці вузли* (О. Донченко); **(7) Ри́фовий ву́зол** — особливий вид морського вузла, що можна легко і швидко зав'язати. *Рифовий вузол використовують для зв'язування мотузок лише однакового діаметра, тому що тонка мотузка, зв'язана з товстою, легко витягається з вузла* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(8) Го́рдіїв** (*рідше* **го́рдійський) ву́зол** — дуже складна, заплутана справа або складний збіг обставин. *Шевченко був молодший Гоголя, попав у свіжіший кружок* [гурток] *та ще й сам попробував панської ласки; од того йому легше було дійти до гордійського вузла болота сучасної Росії* (М. Драгоманов); *Чи вона божевільна, чи справді лише легкодух, чи, може, задумує щось дуже мудре, но* [але] *жіноцьке мудре, таке, як гордіїв вузол?* (І. Франко); *Молодиці прозорливіші від мене і гордіїв... вузол рубають відразу влучними словами* (Г. Хоткевич); **Зав'яза́ти кото́ві (кота́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м]** *див.* **зав'я́зувати; Розв'я́зувати / розв'яза́ти ву́зол (ву́злики)** *див.* **розв'я́зувати; Розру́бувати** (*рідше* **руба́ти) / розруба́ти ву́зол** *див.* **розру́бувати; Розру́бувати** (*рідше* **руба́ти) / розруба́ти го́рдіїв** (*рідко* **тимофі́їв) ву́зол** *див.* **розру́бувати; Сплітá́тися** (*рідко* **ув'я́зуватися) / сплести́ся** (*рідко* **ув'яза́тися) в оди́н ву́зол** *див.* **сплітá́тися.**

ВУ́ЗОЛ[2], зла́, *ч.* Міра швидкості морського транспорту, що дорівнює одній милі за годину (1,852 км/год). *Це було моторно-парусне суденце, яке за найкращої погоди давало від сили чотири вузли* (Д. Ткач); *Дельфін, граючись, випереджає корабель, що йде зі швидкістю 10 вузлів* (з наук.-попул. літ.).

ВУЗЬКИ́Й, á, é; *вищ. ст.* **ву́жчий.** 1. Який має невелику ширину; протилежне ш и р о к и й. *В вузькій щілині між кипарисами сміялося море свіжим, іскристим усміхом* (Леся Українка); *Євмен Жлукто, дебелий довгорукий дядько з косими вузькими очима.., потягнувся через стіл до зерна* (Д. Бедзик); *До короля він трохи не доріс. Сказали б греки: схожий на сатира. Лице вузьке, дрібненьке* (Л. Костенко); // Менший за шириною, тісніший, ніж потрібно, бажано. — *Ніяк не влізу в прокляте крісло, таке вузьке!* (І. Нечуй-Левицький); *Напинаючи на свої дебелі плечі вузький халат, Марківна тихенько попередила Катю: — Поли тільки підбери* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Який має дуже обмежені можливості, неширокі межі. *Я звів до вузького мінімуму стосунки з ближніми* (В. Підмогильний); *Вузький підхід народовців виключав можливість порушувати суспільні проблеми, виступати проти уряду, взагалі займатися політикою* (з наук.-попул. літ.); // Який охоплює небагато або небагатьох. *Українська еліта — це досить вузький, динамічний, рухливий за своїм складом прошарок людей* (з публіц. літ.); *Спочатку до складу британського кабінету входила відносно вузька група вищих сановників* (з навч. літ.); // Позбавлений широких поглядів, замкнутий у колі особистих інтересів; обмежений. *Його* [І. Франка] *цікавить боротьба двох елементів: гордого, егоїстичного боярства, що живе тільки для себе, для своїх вузьких класових інтересів, — з нижчим, біднішим класом народу* (М. Коцюбинський); *Іванів світ був вузький, близький до тваринного* (Ю. Збанацький); // Пов'язаний з певною галуззю; спеціальний. *В нижчеподаній статті я, звичайно, не охоплюю всіх проблем розвитку української мови, обмежуюсь лише кількома вузькими, як мені здається, пунктами* (М. Рильський); — *Про особисті якості людей, з якими ви зіткнулися, не будемо говорити: вони службовці вузької галузі — і цим сказано все* (М. Стельмах).

3. *лінгв.* Який вимовляється з невеликим розкриттям рота (про голосні звуки). *Відповідно до кута опущення нижньої щелепи розрізняються відкриті (широкі) і закриті (вузькі) голосні: відкритими є голосні а, е, о, закритими — і, у, и* (з навч. літ.).

Вузьке́ ко́ло *див.* **ко́ло[1].**

◊ **Вузьке́ мі́сце** *див.* **мі́сце; Розшива́ння вузько́го мі́сця** *див.* **розшива́ння; Розшива́ти / розши́ти вузьке́ мі́сце** *див.* **розшива́ти.**

ВУ́ЗЬКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **вузьки́й** 1, 2. *Рівність стовбура і вузькість крони та швидкість росту*

пірамідальної тополі є гарантією того, що закладені з неї лісонасадження будуть високопродуктивними (з наук.-попул. літ.); *Джеймс Марчі.., мабуть, вважав за найбільші вади Клайда його байдужість до науково-технічних проблем і вузькість світогляду, яка випливала звідти* (В. Владко); *Вузькість галузевого підходу знижує об'єктивність дослідження й збільшує ризик отримання хибних висновків* (з наук. літ.).

ВУ́ЗЬКО. Присл. до **вузьки́й.** *Чисте та привітне село здаля здається вам і тісним, і вонючим — з дворів несе хлівами, по вулицях трусько та вузько* (Панас Мирний); *Созінов, вискочивши з машини, прямує дорогою, що вузько лягла поміж болотом та яром* (М. Стельмах); *Польова лінія вузько гнала через горби* (Б. Харчук); *Журнал у нас сірий, нецікавий, нудний! .. все це без конкретного прицілу, безадресно, вузько* (О. Бердник); * Образно. *Для неї* [Мотрі] *хата, навіть найрозкішніша, — це клітка, в котрій серцю вузько* (Б. Лепкий).

ВУЗЬКО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **вузьки́й** у 1 знач., напр.: вузькобо́ртний, вузькодо́нний, вузькоза́дий; у 2 знач., напр.: вузькогалузе́вий, вузькодіале́ктний, вузькопракти́чний, вузькотермінологі́чний.

ВУЗЬКОВЖИ́ВАНИЙ, а, е. Який має обмеження щодо вживання. *Вузьковживаний прийменник "о" найдоцільніше вживати лише при означуванні половинних проміжків часу* (з наук. літ.); *Залежно від сфери вживання сленг поділяють на загальновідомий і загальновживаний та маловідомий і вузьковживаний* (з наук.-попул. літ.).

ВУЗЬКОВІ́ДОМЧИЙ, а, е. Пов'язаний тільки з певним відомством, з обмеженим колом організацій. *Гіршає якість повітря, води. Все це — наслідок економічного непрофесіоналізму й вузьковідомчих інтересів* (з наук. літ.); *Вичерпна переконливість ділового папера досягається тоді, коли укладачеві вдалося якнайповніше і якнайточніше висловити розуміння громадських, а не лише вузьковідомчих чи особистих інтересів* (з навч. літ.).

ВУЗЬКОГАБАРИ́ТНИЙ, а, е. Невеликий за габаритами, признач. для роботи у вузькому просторі. *Вузькогабаритний колісний трактор.*

ВУЗЬКОГАЛУЗЕ́ВИЙ, а, е. Пов'язаний тільки з певною галуззю. *Не вся вузькогалузева інформація є зрозумілою для пересічного журналіста* (з газ.); *Вузькогалузевий словник.*

ВУЗЬКОГЛЯ́ДНИЙ, а, е. Обмежений, відсталий, консервативний. *А Ксантіппа не вертає, Мов свобода мислі й слова, Що злякалася рутенських Допотопних, вузькоглядних Переконань — і в наш край Щось не хоче загостить!* (І. Франко); — *Він здібний і не такий вузькоглядний, як наші тутешні люди!* (О. Кобилянська).

ВУЗЬКОГЛЯ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вузькогля́дний.** *Така вузькоглядність проводирів трохи завдавала йому* [Пісченку] *жалю* (М. Грушевський); *Мені приходилося не раз в житті боротися з вузькоглядністю, тупоумством і невільничими поглядами, що походили з традиційної заскорузлості* (О. Кобилянська).

ВУЗЬКОГО́РЛИЙ, а, е. З вузьким горлом (у 2 знач.) (перев. про посуд). *Вертаючи з Візантії, конунг-володар привозив з собою коштовні золототкані тканини, паволоки й оксамити, прозоротонкі барвисті шовки й важку парчу, жовті вузькогорлі конусовидні амфори з міцним і солодким вином* (В. Домонтович); *В одній руці* [у діда] *коробка з нарядом теслярським, у другій — пузатий вузькогорлий глек, а за спиною — берестяний козуб* (Ю. Логвин).

ВУЗЬКОГРУ́ДИЙ, а, е. Який має вузькі груди (у 1 знач.). *Командира роти — літнього вузькогрудого лейтенанта — він теж пропустив* (О. Гончар); *Тхором вона називала їхнього дачника, хирлявого, вузькогрудого чоловічка з великими окулярами на горбатому носі* (М. Руденко); *З невеличкою гривою, з надто розтягнутою спиною, довгошиїй, вузькогрудий, тонкохвостий, він* [кінь] *не був схожий на жодну породу тих коней, яких доводилося бачити професорові, Еллі або Олегові* (П. Загребельний); — *Мене побрехеньками не купиш!* — *спалахує цибатий вузькогрудий здоровань* (Ю. Бедзик).

ВУЗЬКОГРУПОВИ́Й, а, е. Обмежений інтересами, діяльністю і т. ін. певної групи (у 3 знач.). *Гегель писав про суперечливість та обмеженість морального впливу громадянського суспільства, де переважають егоїстичні інтереси, вузькогрупова прив'язаність, бідність — чинники, що й сьогодні загрожують єдності громадянського суспільства* (з наук. літ.); *Бюджет має спиратися на загальнодержавні інтереси й не повинен бути заручником вузькополітичних і вузькогрупових інтересів* (із журн.).

ВУЗЬКОГУ́БИЙ, а, е. Який має вузькі губи, з вузькими губами. *Вузькогубе обличчя; Вузькогубий чоловік.*

ВУЗЬКОДІАЛЕ́КТНИЙ, а, е, *лінгв.* Обмежений тільки певним діалектом. *Навіть ті слова, з приводу значення яких ще й досі інколи точаться суперечки, виявляються при розширенні кола джерел не вузькодіалектними, а належними принаймні до кількох діалектних масивів* (В. Русанівський); *Т. Шевченко відмовляється від вузькодіалектної мови, сприймаючи мовні здобутки своїх попередників, відкидаючи з них мало поширені місцеві говірки* (з наук.-попул. літ.); *Вузькодіалектне мовне явище.*

ВУЗЬКОЕТНІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний тільки з певним етносом. *Початково цей банк* ["Аркадія"] *було створено для потреб грецької громади Вавилона, але з плином часу масштаби його діяльності вийшли за вузькоетнічні рамки, і ось уже сотню років він міцно утримувався в п'ятірці найбільших вавилонських банків* (О. Авраменко); *Той факт, що в боротьбі за українську державність брали участь не лише етнічні українці, свідчить, що ідея державності не була в Україні вузькорегіональною або вузькоетнічною* (з наук.-попул. літ.).

ВУЗЬКОКЛА́НОВИЙ, а, е. Обмежений інтересами певного клану. *В епоху Відродження освіта, яку давали християнські ордени, мала вузькоклановий характер* (з наук. літ.); *Вузькоклапові інтереси.*

ВУЗЬКОКЛА́СОВИЙ, а, е. Обмежений інтересами певного класу (у 2 знач.). *Відомі українські педагоги П. Білашок, Г. Ващенко, С. Русова відкидали вузькокласовий підхід до виховного процесу, вважали, що виховання не може бути примусовим, а виховувати людину — це значить робити її вільною* (з наук.-попул. літ.).

ВУЗЬКОКОЛІ́ЙКА, и, *ж., розм.* Залізниця з вузькою колією. *Паралельно шосе тяглися під'їзні вузькоколійки* (М. Трублаїні); *По вузькоколійці бігає маленький, мов іграшковий, паровозик* (С. Чорнобривець); *За селищем .. виднілись вагонетки, а нижче, між великими конусами дробленого каміння, пролягала вузькоколійка* (О. Гончар); *Нічну тишу прорізав сумний, як спогад про дитинство, гудок паровоза, котрий, певне, маневрував по вузькоколійці: то на станцію, то в депо, то на одну колію, то на другу* (О. Чорногуз).

ВУЗЬКОКОЛІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до вузькоколійки. *Починалися роботи по прокладанню вузькоколійної залізниці до Торіанітового горба* (М. Трублаїні); *Поїзд вузькоколійної залізниці, що йшов на станцію Крути, відходив з Чернігова вранці* (Л. Смілянський); *Вантажі на кар'єрах, заводах, у шахтах перевозять вагонетками по вузькоколійних шляхах* (з навч. літ.); // Який їздить по такій колії. *Вузькоколійний трамвайчик .. вийшов од міста на одноколійний прогон останньої зупинки* (Г. Колісник).

ВУЗЬКОКОРИ́СЛИВИЙ, а, е. Який має суто корисливий характер, зумовлюється власною вигодою. *Вузькокорисливі ідеї.*

ВУЗЬКОЛИ́СТИЙ, а, е. Який має вузьке листя; протилежне ш и р о к о л и с т и й. *Вузьколиста верба хиталася під поривами вітру* (із журн.); // Уживається як складник ботанічних назв, термінів. *У межиріччі болота привільно розрісся очерет звичайний, рогоза широколиста й вузьколиста, лепешняк великий* (В. Багірова); *Препарати маслинки вузьколистої виявляють сильну в'яжучу та протизапальну дію* (з навч. літ.).

ВУЗЬКОЛИ́ЦИЙ, я, е. З вузьким лицем. *Хутко входить Штіф, .. вузьколиций, худий, сіруватий* (В. Винниченко); *Українці належать до числа більш-менш вузьколиціх народів* (В. Домонтович); *Рудобровий, вузьколиций мадяр недовірливо щиколоткою постукав по дерев'яшці* (Є. Гуцало); *Люто блимає на Чорнобога своїми зеленаво-болотними очищами вузьколиций Сімаргл* (Р. Іванченко).

ВУЗЬКОЛІТЕРАТУ́РНИЙ, а, е. Пов'язаний тільки з літературною творчістю, літературою. *З погляду вузьколітературного він* [Київсько-Львівський період 1906–1920 рр.] *не має єдності, бо перші його роки характеризуються витонченням реалістичної манери в прозі (Коцюбинський), середні — поворотом у бік романтичних настроїв та сюжетів ("Лісова пісня" Л. Українки, Олесь, Кобилянська), а останні — певними шуканнями в галузі символізму та футуризму* (М. Зеров); *"Березіль" ніколи не був часописом вузьколітературним. На його шпальтах неодноразово порушувалися важливі суспільно-політичні та економічні проблеми* (із журн.); *Делегатами з'їзду стали люди, здебільшого відомі лише у вузьколітературних колах Сімферополя й околиць* (з газ.).

ВУЗЬКОЛО́БИЙ, а, е. 1. З вузьким лобом. *Це був волохатий і високогрудий гігант, .. з тупим і байдужим вузьколобим обличчям дегенерата* (В. Сосюра); *До намету вступив яничарський ага. Вже не молодий, аскетичної статури, вузьколобий, вилицюватий* (Ю. Мушкетик); *Вибігали із туману з галасом і гиком Довгорукі, волохаті, обплетені ликом. Вузьколобі й куцоногі, з іклами-зубами, Заходились вибивати тропака ногами* (В. Симоненко).

2. *перен., зневажл.* Недалекий, обмежений (про людину). [Д е р е в і ц ь к и й:] *Ні, я вам скажу, що не всі такі вузьколобі, як ваш кучер* (М. Кропивницький).

ВУЗЬКОНО́СИЙ, а, е. 1. З вузьким носом (про людину, тварину). *Абат Бодо, вузьконосий і гостроокий сповідник і тлумач Євпраксії, тяжко зносив незгоди путі* (П. Загребельний); *Найбільш вузьконосе зі всіх українців є населення північної смуги* (В. Домонтович).

2. З вузьким носком, носиком (про взуття, посуд). *Я от сам покірно ношу вузьконосі черевики, подібні до тих, що носили наші діди* (М. Рильський); *Вузьконосий глечик.*

ВУЗЬКОО́КИЙ, а, е. З вузьким розрізом очей. *Марко .. насмішкувато поглядає на вузькоокого, вилицюватого агітатора* (М. Стельмах); — *В тім-то й річ, що цей якраз і не ризикує, — засміявся вузькоокий льотчик, що його звали Корольок* (О. Гончар); *Гонець підвів очі, не розгинаючись. На нього дивилися двоє всевладних людей: калга з суворим поглядом чорних очей і не менш могутній від нього — вузькоокий .. Іслам-Гірея Сефер Газі* (Р. Іваничук); *Дід Влодко — так його всі називали — був особою незвичайною. Невисокий, жилавий, сивуватий, трохи вузькоокий, ніби китаєць* (Ю. Покальчук).

ВУЗЬКОО́КІСТЬ, кості, *ж.* Якість за знач. **вузькоо́кий.** *Що далі вглиблювалися в Батиєві стовпища Стрижак і Шморгайлик, то виразнішою ставала для них неоднаковість монголо-татарська, навіть .. вузькоокість була мовби неоднакова* (П. Загребельний); *Японія й Китай, незважаючи на вузькоокість населення, досить різні країни як за культурою, звичаями, так й за еталонами краси* (з Інтернету).

ВУЗЬКОПАРТІ́ЙНИЙ, а, е. Пов'язаний тільки з певною партією, спрямований на відстоювання лише її інтересів. — *Інтриги навколо газети, недовір'я до неї, нападки... Я розумію — партійна боротьба! — але ж "Рада" ніколи не була вузькопартійною газетою* (Л. Смілянський); *Артур Пепа, літератор зі Львова, знайшов наймудріший з виходів, сягнувши по куплені ще в потязі .. газети, що з них одна вузькорегіональна.., одна вузькопартійна .. й одна російськомовна* (Ю. Андрухович).

ВУЗЬКОПЛЕ́ЧИЙ, а, е. З вузькими плечима. *Високий, стрункий, вузькоплечий, ніби велетень, котрому не дали гаразд розвинутися й набрати тіла* (Б. Лепкий); *Я тепло подивився на його* [Осодчого] *вузькоплечу згорблену спину* (Б. Антоненко-Давидович); — *Побачимо, якої ти заспіваєш, коли на горбок Варчукове кодло збіжиться, — усміхнувся в цурпалки вусів Іван Бондар, слідкуючи за вузькоплечою постаттю* (М. Стельмах).

ВУЗЬКОПЛІ́ВКОВИЙ, а, е. Признач. для знімання на вузьку плівку. *Вузькоплівковий кіноапарат.*

ВУЗЬКОПОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Який має суто політичний характер. *Довгострокові інтереси економічного розвитку перебувають у серйозній залежності від вузькополітичних прагнень окремих фракцій* (з газ.); *Вузькополітичні уподобання.*

ВУЗЬКОПРОФЕСІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **вузькофа́ховий.** *Не зациклюючись на вузькопрофесійних питаннях, біржові комітети намагалися розвивати ті сфери соціальної та господарської інфраструктури, які були найбільш занедбані як центральними, так і місцевими органами влади* (із журн.); *Вузькопрофесійна освіта.*

ВУЗЬКОПРО́ФІЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **вузькоспеціалізо́ваний.** *Протягом 1876–1883 років Подільське церковне історико-археологічне товариство продовжувало зберігати гуртковий, вузькопрофільний характер* (з наук.-попул. літ.); *Вузькопрофільний принцип побудови політичних партій — це тимчасове явище для України* (з публіц. літ.); *Ліга страхових організацій України розцінює виступи деяких представників фондового ринку проти впровадження інвестиційного страхування як вузькопрофільний лобізм* (із журн.).

ВУЗЬКОРЕГІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Який має суто регіональний характер. *Хотілося б звернути увагу на традиційно занадто вузькорегіональний підхід серед істориків до*

висвітлення теми аграрних перетворень у Закарпатті 1944–1950 рр. (з наук.-попул. літ.); *Окремим напрямком освітньої та інформаційної політики держави має стати подолання вузькорегіональних підходів до вирішення загальнодержавних проблем* (із журн.); *Запитання представників регіональних ЗМІ стосувалися як загальнодержавних проблем, так і вузькорегіональних* (з газ.).

ВУЗЬКОРЯ́ДНИЙ, а, е, *с. г.* Із вузькими міжряддями (про сівбу, посіви). *Правильні норми висіву і вузькорядний спосіб сівби — важливі резерви підвищення врожайності гороху* (з газ.); // Признач. для сівби з вузькими міжряддями. *У зоні достатнього зволоження можна використовувати вузькорядні сівалки* (з наук.-попул. літ.).

△ **Вузькоря́дна сівба́** *див.* **сівба́.**

ВУЗЬКОСПЕЦІАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Який має вузьку спеціалізацію. *При обґрунтуванні ефективності будівництва та експлуатації таких вузькоспеціалізованих суден, як газовози, потрібно враховувати особливості транспортування газу* (з наук. літ.); *Вузькоспеціалізоване господарство.*

ВУЗЬКОСПЕЦІА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **вузькофа́ховий.** *Вузькоспеціальні тексти відображають процеси комунікації в науковій і виробничо-технічній сферах* (з наук. літ.); *На початку XIX століття було відкрито кілька вузькоспеціальних шкіл, зокрема школи садівництва у Пензі* (з наук.-попул. літ.).

ВУЗЬКОТЕРМІНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Обмежений термінологією певної науки. *Уведення вузькотермінологічної лексики є, зокрема, ефективним прийомом інтелектуалізації мови поезій, вдалим дійовим засобом залучення читача до світу наукових надбань* (з наук. літ.); *Більша частина аналізованої лексики має вузькотермінологічне значення, відоме лише фахівцям, наприклад: абзетцер — багаточерпаковий екскаватор; бремсберг — пристрій для спускання вантажів; бугель — металеве кільце* (з наук. літ.).

ВУЗЬКОТЕХНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Який має суто технологічний характер. *Телекомунікаційні технології за останні десятиліття зробили стрибок, порівняний за масштабами з промисловою революцією XVIII–XIX століть: пакетна передача даних, Інтернет, бездротовий зв'язок з вузькотехнологічних рішень перетворилися на основні механізми функціонування економіки країни загалом і кожного великого підприємства зокрема* (з наук. літ.); *Вузькотехнологічні позиції.*

ВУЗЬКОУТИЛІТА́РНИЙ, а, е. Який має суто утилітарний характер. [М у л е н:] *Бачите, держусь того вузькоутилітарного погляду, що людина все робить, навіть дрібниці, маючи себе на увазі* (В. Винниченко); *Одним із завдань забезпечення суспільства знаннями, необхідними для суспільного розвитку, є здійснення переходу від вузькоутилітарних цілей в освіті до актуалізації гуманітарних пріоритетів, тобто до розвитку людини, а не економіки* (із журн.).

ВУЗЬКОФА́ХОВИЙ, а, е. Пов'язаний тільки з певним фахом. *Значні масиви вузькофахових термінів є невичерпним словотворчим джерелом, що живить новотворами загальнонародну мову* (з наук. літ.); *Молодіжна організація може мати вузькофаховий напрямок або ж навпаки — загальногромадський чи навіть політичний* (з наук.-попул. літ.); *Вузькофаховий підхід до музичного навчання студентів має поступитись місцем забезпеченню його професійного спрямування, провідними аспектами якого виступають естетичний, творчий і педагогічний* (з навч. літ.); *Вузькофахова інформація; Вузькофахова література.*

ВУЗЬКОЧО́ЛИЙ, а, е. 1. З вузьким чолом. *Вузькочоле обличчя.*

2. *перен.* Те саме, що **вузькогля́дний.** *Усім нам треба вчитися ширше дивитись на речі, не бути вузькочолими консерваторами* (із журн.).

ВУЗЬКУВА́ТИЙ, а, е. Недосить широкий; трохи вузький. *У Зосі затремтіли вогкі, блискучі уста і тоненькі рухливі складки під вузькуватими очима* (М. Стельмах); *Зал без колон, вузькуватий, сцена бовваніє, як в тумані* (Б. Харчук); *Сашко знав, що плечі у нього вузькуваті і груди не такі широкі* (Ю. Покальчук); *На вузькуватих вулицях Тріполі — велика кількість автомобілів, екзотичне багатолюддя* (з газ.).

ВУЗЬКУВА́ТО. Присл. до **вузькува́тий.** *Сьогодні, коли говорять про проблеми молокопереробних заводів, на мою думку, це дещо вузькувато. Треба враховувати потреби всіх учасників ринку* (з газ.); *Зміст подій викладено вузькувато* (з газ.).

ВУЗЬМИНА́, и́, *ж., діал.* Мілка, вузька частина річки. *Перетнути річку на вузьмині.*

ВУЗЮ́СІНЬКИЙ, а, е, *пестл.* Те саме, що **вузе́сенький.** *Я знову дряпаюсь через вибоїну в мурі й ступаю через низенькі кам'яні двері .. Вузюсінький хід у мурі башти кам'яними східцями угору* (Б. Антоненко-Давидович); *Андрій перший здерся по відкидній драбинці й ступив усередину. Це був вузюсінький коридорчик, обабіч якого були дверцята!* (І. Багряний).

ВУЙ, ву́я, *ч., діал.* Те саме, що **ву́йко** 1, 2. *Великий князь Рюрик, вуй по матері, княгині Агафії Ростиславівні, за тодішніми звичаями вважався після батька найближчим родичем* (В. Малик); *Змагаються брати з братами, по їхній смерті надходить черга двоюрідним братам, а далі вже вуям, і так без краю й кінця: поки не лишиться в родах жодного мужа* (І. Білик).

ВУ́ЙКІВ, кова, кове, *діал.* Прикм. до **ву́йко.** *Саме в цій хвилі розлягся вимушений сміх її, а з ним злилося і вуйкове добродушне, широке "ге-ге-ге!"* (О. Кобилянська); *Юстиніанові хочеться особливо сьогодні засміятись при погляді на зарозуміле, нерухоме в своїй "неземській величі" вуйкове обличчя* (Н. Королева); // Який належить вуйкові. *Вуйкова хата знаходиться на правому схилі* (У. Самчук); *"А пшениця ж наша, — подумав Лесь, — іще в полі .. Значить, сьогодні ще треба встигнути до вуйкової стодоли завезти, поки зовсім не зіпсувалась погода"* (І. Нижник).

ВУ́ЙКО, а, *ч., діал.* 1. Дядько по матері, брат матері. — *Се мій вуйко, брат моєї мами* (І. Франко); *Ви поглянули б лише в кімнату, їх усіх сиділо у бабусі за свят-вечірнім столом .. Вся рідня — не тільки діти і внуки, але й тітки, вуйки, стрийки з жінками, вуєчні і стриєчні браття і сестри, друзі і челядь* (Віра Вовк).

2. Старший віком чоловік; дядько (у 2 знач.). *Його* [керівника станції] *за тихість та лагідність вдачі жінки-гектарниці називають вуйком* (О. Гончар); *Маленький хлопчина Василько сидить на скелястому березі Дністра. Він доглядає кіз сільського багача вуйка Данила* (О. Бердник).

3. *перен.* У Карпатах — назва ведмедя. *Вниз западалися боки гори у глибокі чорні ізвори, звідки родились холодні потоки, куди не ступала людська нога, де плекався тільки бурий ведмідь, страшний ворог маржини — "вуйко"* (М. Ко-

цюбинський); *Виходить вуйко вранці по суниці, Солодкі в дуплах видирать меди* (Л. Первомайський); *Ще повиті долини сніговими заметами, ще не виходить із своєї гаври ведмідь-вуйко, ще не скинули з себе кучеряву паморозь смереки, а земля вже обіймається з сонячним промінням* (І. Пільгук).

ВУ́ЙНА, и, *ж., діал.* 1. Тітка, сестра матері або дружина материного брата. *Вуйни досягали його* [Петрика] *руками й гладили, як біле курятко, аби зі собою освоїти* (Марко Черемшина); *І так вона лишилась сама. Сама. Бо хіба сина її покійної вуйни, Матфея, з другого села числити?* (О. Кобилянська); *Якось Мацькова мама поїхала десь до вуйни, а я пішов до нього на ніч* (Л. Дереш).

2. Старша віком жінка; тітка (у 2 знач.). *На сінокосі наздоганяє Оленку вуйна Калина Греблючка* (П. Козланюк); — *Слава Йсу* [Ісусу], *вуйно Юлько! — озветься несміло котрась* [дівчина], *запримітивши сухорляву, бліду господиню.., яка завжди щось робить біля хати чи біля стайні* (І. Нижник).

ВУ́ЙЦЬО, я, *ч., діал.* Пестл. до **ву́йко.** *Ми напосілися на нього — чого він подався аж так далеко? — А мене вуйцьо забрав. — Який вуйцьо? — Він прийшов і каже: пішли до мене, я тобі дам дуже гарні іграшки, а ти мені дай зайчика* (Ю. Винничук); *Юлько Торба, або ж просто вуйцьо Юлік, її вуйко по маминій лінії, був людиною душевною* (Л. Дереш).

ВУЙЧА́НИК, а, *ч., діал.* Син дядька по матері; двоюрідний брат. *Для малих вуйчаників та тітчаників і сам купував то калачі, то цукерки* (І. Франко).

ВУЙЧИ́НА, и, *ж., діал.* Те саме, що **ву́йна.** *Вуйко закінчив голитись, вуйчина налила йому води в тазик і стояла біля нього, тримаючи чистий рушник і напрасовану сорочку* (М. Томчаній).

ВУ́ЛЕНЬ, я, *діал.* Вулик. *Летить зерно, як бджоли в вулень* (П. Мовчан); *Дерев'яний вулень.*

ВУ́ЛЕНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Зменш.-пестл. до **ву́лиця** 1. *Чом вуленька не широкая? Чом травонька не зеленая? — Як мені зеленою бути, Коли мене дівчата стопчуть Жовтими чобітками, Залізними підківками!* (з народної пісні); *Ой ходить Сон по вуленьці. В тонкій білій кошуленьці* (з народної пісні).

ВУ́ЛИК *(заст.* **У́ЛИК),** а, *ч.* Спеціально зроблений будиночок або видовбана колода для розведення бджіл. *Полазила* [бджола], *підняла крильця і, крутячись, важко пролетіла до свого вулика* (Панас Мирний); *В пасіці гули в уликах бджоли густим глухим гуком* (І. Нечуй-Левицький); *Золоті бджоли бриніли в золотому сонячному промінні, купчились на вуликах біля вічок, гули весело* (Б. Грінченко); *На хатки в мініатюрі були схожі ці рамкові вулики, в кожному з яких жила бджолина сім'я, а пасіка вся нагадувала мініатюрне село, що причаїлося попід гречкою, як попід лісом* (О. Гончар); *Старець походжав між вуликами-колодками, ввесь білий і сорочка до колін, .. і ріденьке довге волосся, й довга густа борода* (І. Білик); * У порівн. *За зиму сторожка — хатка об однім віконці й під соломою — постаріла, дужче вгрузла в землю, стоїть під самісінькою горою серед грушевого та черемхового цвіту, як вулик* (Григір Тютюнник); // Сім'я бджіл, яка живе в такому будиночку або колоді; рій. *Розворушений вулик монотонно гудів* (з газ.); * У порівн. *Обернувся в вулик табір... Крики, — ржання, — метушня... Кожний бравсь за спис, за зброю І... на огиря-коня* (О. Олесь).

◊ **Як бджо́ли у ву́лику** *див.* **бджола́; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **бджіл у ву́лику** *див.* **бджола́; (1) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у ву́лику (в у́лику)** — дуже шумно, гамірно. *Слово по слову — ціле море слів, гук і гам стоїть мов у вулику перед рійбою* (Панас Мирний); — *З одного боку співають свашки, з другого — дружки, в хаті мов в улику...* (М. Коцюбинський); *Вся громада вже гула як бджоли в улику* (Б. Грінченко).

ВУ́ЛИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ву́лик.** *Молодих бджіл, віком від 3 до 20 днів, називають вуликовими. Вони виконують різні роботи всередині вулика* (з наук.-попул. літ.); *Вуликові рамки оснащують спеціальним дротом, який закуповують разом з інвентарем* (з наук.-техн. літ.).

ВУ́ЛИЦЯ *(заст.* **У́ЛИЦЯ),** і, *ж.* 1. Обмежений двома рядами будинків простір для їзди та ходіння. *А скільки ж у Харкові вулиць, так батечку мій! Довгі та прямі, та є і мощені* (Г. Квітка-Основ'яненко); *День видався ясний і веселий, і хоча на улицях був скрізь ще лід, .. але сонце так любо всміхалось, що здавалось — стоїть уже справжня весна* (В. Винниченко); *Біля сільради вся вулиця запруджена народом* (А. Головко); *Не ховаючись і не пригинаючись, .. пішов він серединою вулиці* (І. Багряний); // Два ряди будинків із проїздом, проходом між ними. *Уїжджають вони у саме село Лани, проїхали три вулиці, й дівчина устала з воза* (Марко Вовчок); — *Чого ви тут стирчите? — гримнув він на гімназистів. Дітвора миттю розсипалась по улиці* (О. Кониський); // *перен.* Мешканці таких будинків. — *Вся вулиця збіглася дивитися на дивовище!* (І. Франко); [Р о м а н:] *Тепер вже так повелося: що вулиця, то й звичай; що хата, то й закон* (М. Кропивницький).

2. Місце поза приміщенням, під відкритим небом. *Доведеться день зо два не виходити на вулицю, посидіти в хаті* (М. Коцюбинський); *Одягнений, Анджей з вулиці зайшов у кімнату до пані господині* (М. Малиновська); *Мороз на вулиці під вечір ще підсилився* (А. Кокотюха).

3. *етн.* Місце надворі, де молодь збирається на гулянку, а також сама гулянка. *На вулиці, на вечорницях, у колядці наша Оксана перед веде* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дівчата сиділи на колодках .. Колодки були Андріянові — хату нову збирався ставити. А тим часом було де вулиці збиратися* (Ф. Бурлака); *Починалася вулиця від Великодніх свят і тривала все літо — аж до дня Семена Станника (14-го вересня за новим стилем)* (з наук. літ.); *В українському селі існує цілий ряд традиційних форм дозвілля, як молодіжні вулиці, вечорниці* (з наук.-попул. літ.).

4. Зовнішнє оточення, яке своєю некультурністю, невихованістю погано впливає на кого-небудь. — *Вулиця, на перший погляд, може, і весела, вільна, та це тільки на перший погляд. А насправді вона залишає тяжкі наслідки, хвороби, тюрму* (І. Микитенко); *Різноманітні комісії, інспекції, що займаються справами неповнолітніх, виявляються, як правило, безсилими перед вулицею* (з газ.).

◊ **Викида́ти / ви́кинути на ву́лицю** *див.* **викида́ти; Ганя́ти ві́тер по ву́лицях (по сві́ту)** *див.* **ганя́ти; Дава́ти / да́ти зеле́ну ву́лицю** *див.* **дава́ти; Загна́ти в сліпу́ ву́лицю** *див.* **заганя́ти**[1]**; (1) З ву́лиці** — якого не знає хто-небудь; зовсім невідомий, випадковий. — *У нас, дівчино, двадцять п'ять тисяч робітників. І жодного — щоб просто з вулиці. Щоб без особової справи* (О. Гончар); *Господарі з Некрасовської .. зацікавлені мати трошки грошей, які платить Ірюсина мама. А де вони ще знайдуть квартирантку не з вулиці?* (Є. Кононенко); **(2) Зеле́на ву́лиця:** а) безперешкодний шлях у досягненні, доланні, у розвитку і т. ін. чого-небудь. — *Вона в мединститут їде документи здава-*

ти, — прохопилась першою Василинка. — Ну, зеленої тобі вулиці (О. Гончар); *Ешелонові зелена вулиця майже до самого фронту* (В. Малик); б) безперешкодний проїзд, прохід (через кордон). — *Я зацікавлений в успіху справи не менше, ніж ти, і забезпечу тобі на кордоні зелену вулицю* (із журн.); в) *(іст.)* покарання солдатів шпіцрутенами в кріпосницькій Росії. — *Пустіть, братики, — благав жалісливо зв'язаний, — не занапащайте душі християнської... Мене ж за крадіж зі зломом поведуть зеленою вулицею... під шпіцрутени... не шкуру, а душу виб'ють* (М. Старицький); — *А знаєте, Тарасе Григоровичу, — втрутився Фішер, — пан Крулікевич і пан Завадський три місяці лежали в госпіталі після зеленої вулиці. — Як?! Шпіцрутенами?! — стиснув зуби Шевченко* (З. Тулуб); **(3) На всю ву́лицю,** *зі сл.* кричати, галасувати *і т. ін.* — дуже голосно, сильно. *Сама усе дивиться на нього* [портрет], .. *а далі як придивилась, .. як зарегочеться на всю вулицю* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ішов* [Хома] *селом п'яний, як ніч, і, притопуючи лакованим чоботом, горлав на всю вулицю: — Качайте мене, заплачу!* (О. Довженко); *Спати? Як можна спати в таку ніч! Зоряна височінь вбирає очі, як тоді, коли Тоня галаснула на всю вулицю: "Супутник! Он він!"* (О. Гончар); **На доро́зі (на ву́лиці, на смітті́** *і т. ін.)* **не валя́тися** *див.* **валя́тися; Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти** *і т. ін.)* / **обмину́ти (обійти́, оббі́гти** *і т. ін.)* **деся́тою доро́гою (ву́лицею)** *див.* **обмина́ти**[1]; **Че́рез ву́лицю бо́ндар** *див.* **бо́ндар; Че́рез доро́гу (че́рез ву́лицю, че́рез тин) навпри́сядки** *див.* **навпри́сідки; Як го́лому на ву́лицю** *див.* **го́лий.**

ВУ́ЛИЧКА *(заст.* **У́ЛИЧКА),** и, *ж.* Зменш.-пестл. до **ву́лиця** 1. *Між пірамідальною горою та Шевченковою глибока узька долинка, а в тій долинці йде узенька уличка з хатами по обидва боки* (І. Нечуй-Левицький); *Він йшов вузькою, покрученою вуличкою, немов коридором, повним каміння та м'якого пилу* (М. Коцюбинський); *Вікна й двері поодчинені, і знадвору чути веселий гомін на уличці* (С. Васильченко); *Пісні вливалися в процесію з усіх вулиць і вуличок безупинно, неначе потоки в велику ріку* (О. Довженко); *Галина .. дивилась на вузькі, мов вихоплені з середньовіччя, вулички й провулки та широкі сучасні майдани з бетоном і склом модерних споруд* (Б. Антоненко-Давидович) *Вогники по одному, по два розтікаються по темному селу, в його неосвітлені вулички* (В. Яворівський).

ВУ́ЛИЧНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ву́лиця** 1. *Готель, куди я заїхав, дуже чистий, гарний, але неспокійний: вуличний гамір заважав мені спочити* (М. Коцюбинський); *З невисоких пар чайхани зіскочив на вуличну пилюгу середніх літ дехкан* (Іван Ле); // Який міститься або перебуває на вулиці. *Місячна ніч огортає село, пісні линуть з вуличних репродукторів* (Ю. Яновський); // Який відбувається на вулиці. *В політику Калинович не мішався* [втручався], *до газет не дописував, у вуличних збіговищах .. участі не брав* (І. Франко); *У Багдаді постійні вибухи і вуличні бої* (Л. Костенко); // Який відділяє двір від вулиці. *Вітер тихо шелестить у верховіттях високих тополь, що виструнчилися вздовж вуличного муру* (Ю. Смолич); // Який веде, виходить на вулицю. *Бочка не заспокоївся. Він зразу ж вийшов із повітчини і, хутенько переставляючи ноги, почимчикував до вуличних воріт* (Г. Епік); *Сам Абу Амар відкрив вуличні двері і запросив увійти трьох статечних мужів і одного молодика* (Ю. Логвин); // Розділений на вулиці (про населений пункт). *У північній зоні* [дореволюційної України] *переважали вуличні поселення, тобто такі, що складаються з однієї або кількох паралельних вулиць* (з наук. літ.).

2. Який проводить на вулиці більшу частину свого життя, не маючи притулку; безпритульний. *Мама йому строго наказала не виходити до вуличних хлопців* (В. Винниченко); *Уже рік минув з того пам'ятного літнього ранку, коли Поль — вуличний хлопчисько-газетчик, підставив фотографу презирливу гримаску* (О. Іваненко); — *Я хотів лише сказати, що ваш цуцик не породистий, а звичайний, вуличний* (В. Дрозд); // Який заробляє гроші, виступаючи на вулиці; бродячий. *Худе, бліде обличчя вуличної співачки було одухотворене високим натхненням* (С. Журахович).

3. *перен.* Невихований, малокультурний. — *Це в нього напускне, йде воно від вуличного хлоп'ячого хвацтва* (О. Донченко).

4. Придуманий ким-небудь; неофіційний (про прізвиська). *Вражені односельці прозвали силаня Давидовичем, що стало йому спочатку за вуличне прозвисько, а далі приросло до офіційного прізвища* (Б. Антоненко-Давидович); *В сім'ї "п'яти Столярових" були ще і шостий, і сьомий члени. Але до вуличного прізвиська їх не уводилося, бо це були особи жіночої статі* (Ю. Смолич).

△ **Пра́вила (ву́личного) ру́ху** *див.* **пра́вило.**

◇ **Ву́личне сло́во (слівце́)** *див.* **сло́во; Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка** *(рідко* **ді́вка)>** *див.* **жі́нка.**

ВУ́ЛИЧНИК, а, *ч.* Той, хто не має притулку; безпритульний, бродяга. *Серед усіх вуличників мав* [Владко] *славу дуже забавного оповідача* (І. Франко); *Звідти, з-за рогу, випорхнула* [випурхнула] *зграйка вуличників-дітваків* (Ю. Смолич); *Паньматка моя й служник спали, я тихцем викрався з хати, а що чинив так не раз, ганяючи вуличників та вечорничників, то ніхто за мною не похопився* (Валерій Шевчук).

ВУ́ЛІЙ *(рідко* **У́ЛІЙ),** я, *ч., діал.* Вулик. *Маруся буде соромитись і сховається у траві або за вулій — бо Маруся маленька* (Марко Вовчок); *Восени .. починається на якийсь час голосне, гамірливе життя в уліях* (І. Франко); *Цей вулій полишав бджолиний рій, і в ньому стало моторошно-тихо* (В. Стус); * Образно. [М а з е п а:] *Як бджоли працьовиті, З чужих ланів збирайте мед, несіть До вулія родимого, щоб славу, Пожиток, честь отчизна* [вітчизна] *мала з вас* (Л. Старицька-Черняхівська); * У порівн. *Раїса обійшла усі покої, скрізь була пустка і тиша, школа нагадувала порожній вулій, перекинутий під хатою на сонці* (М. Коцюбинський).

ВУЛКА́Н, а, *ч.* Конусоподібна гора з кратером на вершині, через який час від часу із надр землі вивергаються розплавлена лава, гарячі гази, уламки гірських порід, попіл і т. ін. *Пливли повз них дзеркальні бухти, стрімкі зубчасті скелі, уламки колись проваленого у море вулкана* (З. Тулуб); *На Землі вулкани – здебільшого високі гори, келихоподібні вершини з порівняно невеликими "чашами"* (С. Плачинда); * У порівн. *Лісисті тухольські гори задимилися, мов незлічимі вулкани, готовлячись вибухати* (І. Франко); *Вулканами людські димлять серця* (В. Стус).

△ **(1) Грязьови́й вулка́н** — невеликий вулкан, з кратера якого періодично або безперервно виділяються грязь, вода, гази. *Грязьові вулкани нагадують справжні вулкани, тільки вони невеликого розміру* (з наук.-попул. літ.); *На території України грязьові вулкани є на Керченському півострові* (із журн.); **(2) Ді́ючий вулка́н** — вулкан, з кратера якого періодично відбувається виверження. *Етна, що на Сицилії, —*

найвищий та найактивніший діючий вулкан Європи, висота якого сягає близько 3380 метрів (з наук.-попул. літ.); *Виникла теорія, яка твердить, що цирки на Місяці утворилися внаслідок вулканічної діяльності. За цією теорією вони є нібито провалами на місці колись діючих вулканів* (М. Руденко); **(3) Зга́слий (пога́слий, недіючий) вулка́н** — вулкан, який вже не вивергається. *Серед 2500 вулканів, що налічують на земній кулі, лише 600 — діючі, решту ж вважають згаслими* (з наук.-попул. літ.); *Олімп — погаслий вулкан, який утворився завдяки потокам лави, що вивергались з надр і згодом затверділи* (з наук.-попул. літ.); *Сенатор Мецілій .. насолоджувався тихим спокоєм у своєму галльському маєтку на березі мальовничого озера, звідки видно було гострий конус давно згаслого вулкана Канталум* (І. Білик).

◊ **(4) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **на вулка́ні,** *зі сл.* б у т и, ж и т и *і т. ін.* — у тривозі, в передчутті загрози, небезпеки, неприємних подій. *Ми живемо як на вулкані або краще — ми самі той вулкан, джерело якого сліпий уряд хоче засипати трісками і тим спинити вибух* (М. Коцюбинський); — *Відколи я тямлю, все ми ніби на вулкані сидимо, все тая наша Україна, ніби підмінована твердиня. Кинь іскру — почне вилітати в воздух* [повітря] (Б. Лепкий); *Він .. почував себе в нашому тихому повітовому місті, як на вулкані, весь час сподіваючись заколотів, пожеж, катастроф і втеч із тюрми* (Б. Антоненко-Давидович).

ВУЛКА́НИТИСЯ, иться, *недок., поет., перен.* Вирувати, як вулкан. *За Дніпром ніч крізь ніч палахкотить ятриво домен, вулканиться червоно. Там народжується метал* (О. Гончар).

ВУЛКАНІЗА́Т, у, *ч.* Продукт вулканізації; гума. *Головним результатом дослідів є інформація про стійкість утворюваного еластичного вулканізату до впливу води* (з наук. літ.); *Вулканізати неможливо з'єднати за допомогою дифузійного зварювання, тому вони зварюються внаслідок хімічної взаємодії молекул полімерів* (із журн.).

ВУЛКАНІЗА́ТОР, а, *ч.* 1. Те саме, що **вулканіза́торник.** *Проклинаючи на чім світ стоїть і таку їзду, і вулканізаторів.., Мирон почав припасовувати домкрата* (Ю. Збанацький).

2. Речовина (сірка, селен, іноді пероксиди), яка в поєднанні з каучуком дає гуму. *Для поліпшення властивостей гуми до її складу, крім каучуку, додають вулканізатори, зміцнювачі, пластифікатори, барвники, стабілізатори та інші компоненти* (з навч. літ.).

3. Апарат для ремонту велосипедних, автомобільних гумових камер і покришок. *Водій сходив у майстерню близького села Горностайполя, проте безрезультатно: ні вулканізатора, ні запасної камери не знайшов* (А. Михайленко); *До завтрашньої рибалки мусили завулканізувати камеру, шмат сирої гуми і латка лежали на миснику, вулканізатор напохваті, розкочегарюй, латай* (Є. Пашковський).

ВУЛКАНІЗА́ТОРНИК, а, *ч.* Робітник, який займається вулканізацією. *Вулканізаторник виконує ремонт шин і камер методом вулканізації* (з навч. літ.); *Вулканізаторник кабельних виробів.*

ВУЛКАНІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для вулканізації. *Основний обсяг шиномонтажних та вулканізаційних робіт виконують на автотранспортних підприємствах* (з наук.-техн. літ.); *На заводі вже закінчено розрахунки та конструювання вулканізаційних камер безперервної дії* (з газ.); *Вулканізаційний верстат.*

ВУЛКАНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *техн.* Гаряча обробка каучуку, гутаперчі і т. ін. спеціальними речовинами (зокрема, сіркою) для надання їм міцності, пружності, еластичності; технологічний процес виробництва гуми. *Процес вулканізації розробив американський винахідник Чарльз Гудьїр у 1844 році* (з наук.-попул. літ.); *Свої цінні властивості — пружність та еластичність — каучук набуває при вулканізації, тобто змішуванні з сіркою і нагріванні до температури 130–160 °С* (з навч. літ.).

2. *хім.* Хімічна обробка паперу для надання йому більшої міцності та еластичності. *У поліграфічному виробництві друкарська форма (укладений в раму набір, кліше) зазнає вулканізації* (з навч. літ.).

ВУЛКАНІ́ЗМ, у, *ч.* Сукупність явищ, пов'язаних з утворенням і діяльністю вулканів. *У процесі вулканізму в атмосферу виділяється велика кількість вулканічних газів* (з наук. літ.); *Вулканізм — могутній планетарний процес; вулкани, кальдери, лавові потоки і поля виявлено також на Місяці, Марсі, Меркурії, Венері та супутнику Юпітера Іо* (із журн.).

ВУЛКАНІЗО́ВАНИЙ, а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **вулканізува́ти.** *У вулканізованому стані каучук пружний і після розтягання набуває первісної форми* (з наук.-техн. літ.); *Вулканізований каучук називається гумою* (з навч. літ.); // **вулканізо́вано,** *безос. пред. Натяжний башмак ланцюга газорозподільного механізму автомобіля ВАЗ виготовлений у вигляді колодки, на яку вулканізовано гумову накладку* (з наук. літ.).

ВУЛКАНІЗУВА́ННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **вулканізува́ти.** *Вулканізування каучуку; Котли для вулканізування.*

ВУЛКАНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, техн.* Піддавати вулканізації. *З одного ската виходило по дві круглі, оригінальної форми посудини, а коли яка протікала, то її тут, на ходу, й вулканізували* (О. Гончар); *Щоб виготовити гуму, каучук вулканізують* (з навч. літ.).

ВУЛКАНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., техн.* Пас. до **вулканізува́ти.** *Багато виробів, наприклад ущільнювальні прокладки і невеликі трубки, виходять з екструдера в остаточній формі, а потім вулканізуються* (з навч. літ.).

ВУЛКАНІ́Т, у, *ч.* 1. *геол.* Гірська порода вулканічного походження. *Поліський базальт, що своїми якостями набагато перевершує знамениті французькі вулканіти, потрібен всюди* (з наук.-попул. літ.).

2. *буд.* Теплоізоляційний матеріал, суміш діатоміту або вулканічного попелу, гашеного вапна і азбесту. *Вулканіт застосовують переважно для ізоляції промислового устаткування* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛКАНІ́ТОВИЙ, а, е, *геол., буд.* Прикм. до **вулкані́т.** *Фірма виготовляє абразивні вулканітові диски* (з газ.).

ВУЛКАНІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до вулкана. *Каффа дивовижно нагадує Помпею, зруйновану вулканічним вибухом* (З. Тулуб); *Якийсь тонкий сухий вчений .. переконливо говорив: — .. Життя на Марсі нема взагалі. Ця планета пуста і мертва, вона покрита пісками та вулканічним попелом* (О. Бердник); *На ранньому ступені розвитку вулкан не має вулканічного конуса* (з наук. літ.).

2. Стос. до вулканізму. *Накопичення переважно піщано-глинистих відкладів відбувалося у водному середовищі й супроводжувалося активною вулканічною діяльністю* (з наук. літ.); *На Землі в районах, де ще не закінчився процес*

горотворення, бувають землетруси і спостерігаються вулканічні явища (з навч. літ.); // Який утворився внаслідок вулканізму. *Вздовж Тихоокеанського узбережжя поширені товщі вулканічних порід* (з наук. літ.).

3. *перен.* Дуже сильний, бурхливий. *Олекса мало слухав тої тиради. Видимо, процес власних думок у нього був занадто вулканічний і не давав можності* [можливості] *слухати* (Г. Хоткевич); *Бій на плацдармі то затухав, то спалахував з вулканічною пристрастю* (Ю. Яновський); *Вам весь світ — лазуреві безкраї, А мені — вулканічний вертеп. Де чутно, як тремтить і палає Пеклом муки покараний степ* (Є. Маланюк).

△ **Вулкані́чна бо́мба** *див.* **бо́мба; Вулкані́чний по́яс** *див.* **по́яс; Вулкані́чний туф** *див.* **туф.**

ВУЛКАНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **вулкані́чний.** *Вулканічність Індонезії;* * Образно. *Внутрішня вулканічність, міцний стрижень духу Наталі Ужвій надавав багатогранності особистостям її мелодраматичних героїнь* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛКАНІ́ЧНО. Присл. до **вулкані́чний.** *На вулканічно активному супутнику Юпітера Іо за допомогою апарата був зареєстрований викид з вулкану Тваштара на висоті 321 кілометр* (з наук. літ.).

ВУЛКА́ННИЙ, а, е. Те саме, що **вулкані́чний** 1, 3. *Ідуть дощі. Дорога унизу Хитається, немов вулканна лава* (В. Коротич); *Як він ішов! Зачарований світлом, .. З шаленим щастям і сміхом гарячим, З гімном вулканним без музики й слів!* (В. Симоненко).

ВУЛКА́ННО. Присл. до **вулка́нний.** *І ти здригаєшся вулканно, і, почувши таки власний голос, розумієш: усе. Даремно ти почала співати* (Ю. Андрухович); *Еней, Фауст, герої Байрона й Шеллі, Остап і Андрій, Ярема Галайда й Гонта – все це люди молоді, сповнені кипучої енергії, яка вулканно вихлюпує з їхніх душ і гарячково шукає собі "роботи"* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛКА́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **вулка́н.** *Чи можна зупинить весни бурхливі води, вулкановий огонь і дня ясний прихід* (В. Сосюра); *На всі чотири сторони лежала рівнина. Ні тобі гір, ні вулканових кратерів* (М. Білкун).

ВУЛКАНОГЕ́ННИЙ, а, е, *геол.* Який утворився внаслідок вулканічної діяльності. *У Закарпатському прогині вулканогенні утворення мають велике поширення у відкладах баденію, сармату і пліоцену* (з наук. літ.); *Мінеральні води Дравецького родовища залізистих вод, що коло Ужгорода, формувалися у межах тріщинно-жильних систем вулканогенних порід пліоцену на глибині 200 — 400 м* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛКАНОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Те саме, що **вулкано́лог.** *Вулканознавці провели надзвичайно цікаві дослідження вулканів Камчатки* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛКАНО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із вулканології. *Якою б загрозливою не була сила вулкана, з кожним виверженням він слабне, або, як кажуть вулканологи, "видихається"* (А. Шиян); *Вулканологи роблять спробу прозондувати надра Землі, скориставшись з природних скважин — вулканів* (з наук.-попул. літ.); *Вулканологи дослідили, що вулкани мають різні ритми виверження* (з навч. літ.).

ВУЛКАНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до вулканології. *Спостереження за вулканами здійснюють вулканологічні станції. Одна із найстаріших працює на Везувії* (з наук.-попул. літ.); *Голова урядової вулканологічної служби повідомив, що сходження лавини спричинив невеликий землетрус силою 2,6 бала за шкалою Ріхтера* (з газ.).

ВУЛКАНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ геології, що досліджує причини виникнення вулканів, їхній розвиток, будову, склад продуктів виверження та закономірності розташування на поверхні Землі. *Вулканологія вирішує питання про джерела вулканічної енергії, умови еволюції магми, розміщення магматичних вогнищ, ролі вулканізму в формуванні земної кори та кори інших планет* (з наук.-попул. літ.); *У музеї Інституту вулканології і сейсмології Російської академії наук представлено унікальні колекції корисних копалин, руд, зразків лави із численних вулканів Камчатки, Японії, Нової Зеландії та інших країн* (із журн.).

ВУ́ЛЬВА, и, *ж.* Зовнішні статеві органи жінки. *Практично вся ділянка вульви пронизана нервовими закінченнями, однак іннервація у кожної жінки індивідуальна* (з наук. літ.); *Підкреслення жіночих ознак, окреме зображення статевих жіночих органів (лобкового трикутника, вульви, грудей) розкриває тему народжувальних функцій жінки в монументальному мистецтві* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛЬВІ́Т, у, *ч., мед.* Запалення зовнішніх жіночих статевих органів. *Первинний вульвіт найчастіше зустрічається в дитячому віці й у літніх жінок, що пов'язано з анатомо-фізіологічними особливостями організму в ці періоди* (з наук. літ.); *Найпоширенішим жіночим захворюванням новонароджених є вульвіт* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛЬВОВАГІНІ́Т, у, *ч., мед.* Запалення піхви і зовнішніх статевих органів жінки. *Для попередження вульвовагініту в дитячому віці рекомендується проведення загальнооздоровчих заходів, лікування осередків хронічної інфекції, дотримання особистої гігієни* (з наук. літ.).

ВУЛЬГАРИЗА́ТОР, а, *ч.* Той, хто вульгаризує, надмірно спрощує що-небудь. *Він* [собор] *видобував з небуття самий дух козацької республіки, затоптаної невігласами та вульгаризаторами* (О. Гончар); *Там, де піфагорієць бачить величний храм, вульгаризатор помітить саму лише таблицю множення — й нічого більше!* (з публіц. літ.).

ВУЛЬГАРИЗА́ТОРСТВО, а, *с.* Те саме, що **вульгариза́ція.** *М. Рильський на догоду часу не змінював свого ставлення до класичного розуміння майстерності поета, не збивався на манівці відвертого вульгаризаторства або псевдоноваторства* (з наук.-попул. літ.); *Ніяке вульгаризаторство не зможе нині затьмарити заслуженої слави, що не змеркла з роками і змушує нас пам'ятати про те, як багато дала родина Алчевських рідному народові* (з газ.).

ВУЛЬГАРИЗА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Власт. вульгаризаторові. *Вульгаризаторські звинувачення рецензентів спопеліли в потужному промені тої правди, яку обстоював у своїй творчості Борис Харчук* (з наук. літ.); *В останні роки було спростовано й відкинуто чимало всяких вульгаризаторських поглядів на поетичне мистецтво* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛЬГАРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **вульгаризува́ти.** *Штучна, уніфікована масова культура виступає як певна вульгаризація цінностей традиційних культур* (з публіц. літ.); *Лесь Курбас вів боротьбу з поширеними в його час тенденціями вульгаризації мистецтва* (з наук.-попул. літ.); // Надто спрощений виклад якого-небудь учення, поняття і т. ін., який викривляє його зміст. *Поняття вульгаризації міцно поєдналося з вуличним простором, а епітети "вульгарний" та "вуличний" стали синонімами* (з публіц. літ.).

ВУЛЬГАРИ́ЗМ, у, *ч.* Грубе слово або вираз, що перебуває поза нормами літературної мови. *Наявність у мові "Енеїди" І. Котляревського елементів натуралізму, вульгаризмів пояснюється насамперед бурлескним характером твору* (з навч. літ.); *Увага старшокласників повинна бути звернена на літературну мову, вільну від жаргону й вульгаризмів* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛЬГАРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **вульгаризува́ти.** *Ідея архетипів нині значною мірою вульгаризована й перетворилася на свого роду візитну картку "просунутості" того чи іншого світоча наукової думки* (з публіц. літ.); // **вульгаризо́вано,** *безос. пред. Надто багато справ, пов'язаних з утвердженням ринкових відносин, вульгаризовано, доведено до абсурду* (з наук. літ.).

ВУЛЬГАРИЗО́ВАНО. Присл. до **вульгаризо́ваний.** *Ідеї платонізму вульгаризовано реалізуються у вченні Філона про первородний гріх та втілений Логос* (з наук. літ.).

ВУЛЬГАРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Уявляти, тлумачити певне явище спрощено, примітивно, викривляючи таким чином його зміст. *Коли пригадати, скільки утисків, заборон і просто знущань від царського уряду терпіла українська мова, а ще більше від навали артистів, які вульгаризували селянина, його мову і побут, роль корифеїв і їх театрів стане ще більше значущою* (з наук. літ.); *Сленг — це не шкідливе утворення мови, яке вульгаризує мовну систему, а органічна і навіть необхідна частина цієї системи* (з наук.-попул. літ.).

ВУЛЬГАРИЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок. і док.* 1. Ставати вульгарним. *Через півроку Андрій повернувся до рідного села, сусіди і рідня його не впізнавали — у місті хлопець вульгаризувався, знахабнів* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **вульгаризува́ти.** *Поняття художнього домислу часом спрощується й вульгаризується* (із журн.).

ВУЛЬГА́РНИЙ, а, е. 1. Який відрізняється від інших грубістю, непристойністю. *Його жарти й штукарство часом переходили через край і були трохи грубуваті й навіть вульгарні* (І. Нечуй-Левицький); *Граф слухав — полковник розповідав йому на вухо вульгарні анекдоти* (Я. Качура); *Олег попав під вплив, опинився в тенетах якоїсь розпусної, вульгарної жінки, що цупко тримає його в своїх руках* (Б. Антоненко-Давидович); *Десь уже перейняло* [хлопча] *цю вульгарну манеру говорити: розтягує слова, кривить рота* (О. Гончар); *Третя група слів розмовної мови — це слова вульгарні, грубі, вони стоять поза літературною мовою* (з навч. літ.).

2. Спрощений, перекручений щодо змісту. *Відступ від наукового пізнання дійсності перетворює наукову теорію на вульгарну суму уявлень і призводить до втрати нею авторитету* (з наук. літ.).

3. Який вульгаризує що-небудь. *Вульгарні соціологи зводили критичне дослідження до шукання класового ярлика, який можна було б наклеїти на письменника на підставі його соціального походження* (з наук. літ.).

△ **Вульга́рна (наро́дна) лати́нь** *див.* **лати́нь.**

ВУЛЬГА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **вульга́рний** 1, 2. *Поводилась вона невимушено, як людина, що йде навпростець до своєї користі .. Її вульгарність здавалась йому особливим .. стилем* (В. Підмогильний); *Так мало в нашій літературній атмосфері культури слова, що навіть досвідчений літератор, працюючи над інтересним завданням, раз у раз зривається в спрощення і вульгарність* (М. Зеров).

ВУЛЬГА́РНО. Присл. до **вульга́рний** 1, 2. — *Як угляджу я сахарню* [цукроварню], *то неначе п'яниця вглядить корчму,* — *сказала Балабушиха трохи вульгарно* (І. Нечуй-Левицький); *Це зовсім не значить, що він хоче вульгарно прищепити дарвінізм до соціології* (М. Хвильовий); *А вже коли йшли вулицею, то тут Славко зовсім розійшовся. Жартував він якось вульгарно* (П. Колесник).

ВУЛЬГА́РЩИНА, и, *ж., зневажл.* Паскудство, банальність. *Тонкий художник уміє про грубе сказати пристойно, ніколи не вдаючись до вульгарщини чи банальності* (із журн.).

ВУЛЬФЕНІ́Т, у, *ч.* Руда жовтого кольору кристалічної будови, яка містить у собі свинець і молібден. *Молібден одержують переважно з молібденових руд, що містять молібденіт і вульфеніт, які збагачуються методом флотації, переробляються в оксид і потім відновлюються до металу* (з наук. літ.); *Вульфеніт використовують у чорній металургії, активно застосовують під час спорудження мостів* (з наук.-попул. літ.).

ВУНДЕРКІ́НД, а, *ч.* Не за віком дуже здібна, обдарована дитина. *Сашко виріс добрим хлопцем. Не вундеркінд, не через край обдарований різноманітними здібностями юнак, а просто розумний хлопчина, .. чулий і вдумливий* (Б. Антоненко-Давидович); *Захоплені родичі постійно демонструють цього вередливого вундеркінда своїм знайомим* (М. Слабошпицький).

ВУ́РДА, и, *ж., зах.* Варений невитриманий сир. [М а р у с я:] *Так, ходила я До нього сира й вурди купувати* (І. Франко); *Вурда — це той же сир, але такий, що виділяється під впливом тепла. Се гірший ґатунок* (Г. Хоткевич).

ВУРДАЛА́К, а, *ч., міф.* Те саме, що **вовкула́ка** 2. *Мальва спала, так і не дочекавшись казок про вурдалаків, джинів, а Марія слухала і їй ставало моторошно від проповіді дервіша* (Р. Іваничук); *Вночі йому снилися упирі і вурдалаки з пов'язками на довгих синіх шиях* (І. Роздобудько).

ВУ́РДЖЕННЯ, я, *с., зах.* Дія за знач. **ву́рдити.** *Білкова клейка речовина, що утворюється під час вурдження молока, використовується в харчовій промисловості, а також для виробництва фарб* (із журн.).

ВУ́РДИТИ, джу, диш, *недок., що, зах.* Перетворювати молоко на сир способом теплового оброблення. *На початковому етапі виготовлення горгондзоли молоко вечірнього удою вурдять, сирну масу віджимають і підвішують на ніч* (з навч. літ.).

ВУ́РДИТИСЯ, диться, *недок.* 1. *зах.* Перетворюватися на сир; зсідатися (про молоко). *Для приготування бринзи молоко заквашують клягом — спеціальною сироваткою з молока, що вурдиться в шлунку молодого ягняти* (з навч. літ.).

2. *перен.* Вирувати, бурхати білими клубами диму, пари і т. ін. *Ріка внизу, під насипом, горбилася й вурдилася білим кошлатим туманом* (Ю. Смолич); *Декілька паровозів ще чахкали по тупиках, вурдячись білою парою* (О. Гончар).

ВУ́РКА (У́РКА), и, *ч. і ж., розм.* Бандит; кримінальний злочинець у місцях ув'язнення на відміну від побутових, господарських і політичних. — *Ще приріжуть уночі. Як не татари, то вурки. У двох ножаки* (Григорій Тютюнник); *Вурки, обравши собі любимі клички* [прізвиська], *часто навіть забували своє справжнє* (А. Іщук); *Тут* [у камері] *основна маса — це кримінальний елемент, злодії-рецидивісти, урки-професіонали* (І. Багряний).

ВУРКАГА́Н (УРКАГА́Н), а, *ч., розм.* Безпритульна, неохайно вдягнена людина, яка живе з дрібного грабіжництва. *Ще хлопчиськом у поїзді мене побили якісь вуркагани*

(П. Автомонов); *Зовні хлопчик нічим не нагадував вуркагана* (О. Гончар); * У порівн. *Поїхав я у Західну .. на даху товарного вагона, наче уркаган який* (В. Дрозд).

ВУРКАГА́НСЬКИЙ (УРКАГА́НСЬКИЙ), а, е, *розм.* Прикм. до **вуркага́н.** *Він оглянув камеру .. й спинився на Герасимові, але, критично зваживши його щуплу статуру й типове інтелігентське обличчя, вирішив, що такий не зможе тримати владу над уркаганською частиною камери* (Б. Антоненко-Давидович); *Потрапивши до дитячого будинку, сирота Альоша стикається з вуркаганським отаманом Матросом* (із журн.); *На жаль, цивілізовані методи вирішення проблем ще не можуть боротися з вуркаганськими, які так полюбляє місцева влада* (з газ.).

ВУ́РКІТ, коту, *ч.* Несильне, низького тембру переливчасте звучання. *У вуха вже линув одноманітний, сердитий вуркіт мотора* (О. Донченко); *До Острозького замку докотилися тривожні луни .. вуркотів землі* (Іван Ле); *Утікачі почули вуркіт мотора, і майже одночасно блиснув промінь прожектора* (В. Малик).

ВУРКІТЛИ́ВИЙ, *рідко* **ВУРКОТЛИ́ВИЙ,** а, е. Якому властиве несильне низького тембру переливчасте звучання. *Іщинський сміявся вуркітливим сміхом* (Валерій Шевчук); *Незабаром розтануть сніги, побіжать вуркотливі струмочки з полів* (Ю. Збанацький); *Ще ніколи, либонь, так не кортіло* [Ількові] *бути коло неньки, слухати її м'який, вуркотливий голос* (Є. Гуцало).

ВУРКІТЛИ́ВО, *рідко* **ВУРКОТЛИ́ВО.** Присл. до **вуркітли́вий, вуркотли́вий.** *Я вуркітливо засміявся. Проста це була вигадка, але мудра* (Валерій Шевчук); *Юрко схилився на хвіртку і, переходячи на інтимний тон, заговорив вуркотливо та влесливо* (С. Чорнобривець); * Образно. *Вуркотливо стогне течія, а за нею повінню ринуть спогади дитячих літ* (І. Пільгук).

ВУ́РКНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **вуркота́ти, вуркоті́ти.** *Птах-мисливець ринув униз. Крилатий поштар встиг лише жалібно вуркнути, як опинився в орлячих пазурях* [пазурах] (М. Трублаїні); *Біля дверей вуркнуло — вуркнув з несподіванки котрийсь із нападників* (Ю. Мушкетик); *Кіт тихо вуркнув, сподіваючись на ласий шматочок від господині, що поралася біля плити* (із журн.).

ВУРКОТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вуркота́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Пішли його думи за думами, неначе журавлі в небі повелись ключами, нешвидко, помаленьку, з журливим сутінком журавлиного вуркотання в літньому тихому небі* (І. Нечуй-Левицький); *З поля, коли прислухаєшся, долітало вуркотання мотора* (П. Панч); *Метався* [Хома] *з батогом перед машинами, даремно намагаючись перекричати вуркотання моторів* (О. Гончар).

ВУРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ВУРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок.* Видавати несильні переливчасті звуки низького тембру. — *З дерева злинула голубка, сіла мені на плече й почала вуркотать на вухо* (І. Нечуй-Левицький); *Наша кішка — в ліжко скік! До Мариночки під бік, вмить згорнулася в клубочок і тихесенько вуркоче* (Н. Забіла); *Лише трактори невтомно вуркотіли десь у глибині степу* (О. Гончар); // Тихо, переливчасто говорити. — *Бажанчику ти мій,* — *вуркотіла Рокса.* — *Жаданчику ти мій!* (О. Ільченко); *Ніжно вуркоче* [Юрась] *своїм баском, мабуть, милуючись власними ораторськими здібностями* (С. Чорнобривець).

ВУРКОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **вуркоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Глухе вуркотіння моторів не переставало зростати* (П. Панч); *В суміжному дворі вуркотіли узбецькі голуби. Це вуркотіння завжди наганяло на Олександра Івановича незрозумілу тугу* (Б. Антоненко-Давидович).

ВУРКОТІ́ТИ *див.* **вуркота́ти.**

ВУРКОТЛИ́ВИЙ *див.* **вуркітли́вий.**

ВУРКОТЛИ́ВО *див.* **вуркітли́во.**

ВУРЧА́ННЯ (УРЧА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вурча́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Серед непроглядного мороку ночі .. чулося якесь вурчання — не то лайка, не то бідкання* (Панас Мирний); *Шум немов наближався. Було в ньому щось подібне до далекої зливи, до глухого урчання звірів* (М. Коцюбинський); *Ліворуч вуркотів мотор трактора, — далеко, вурчання линуло приглушено* (Є. Гуцало); * У порівн. *В голосі Лихолєтова почулися зловісні нотки, схожі на вурчання рисі* (О. Донченко).

ВУРЧА́ТИ (УРЧА́ТИ), чу́, чи́ш, *недок.* Те саме, що **вуркота́ти.** *То пропаде вода між камінням і вурчить десь в глибині, то знов вискочить і миє пласке каміння* (Г. Хоткевич); *Ішли радісні, хоч і вурчало в шлункові* (А. Головко); *Хлопцеві незручно було лежати, подушка заважала вільно дихати і він урчав* (Я. Гримайло); *Десь за годину я знову був у дорозі. Монотонно вурчав мотор* (Ю. Збанацький); *Песик і далі вурчав неприязно, ладен от-от загавкати* (В. Дарда); * Образно. *Черемош, як приборканий звір, ледве чутно урчав під ногами* (І. Муратов).

ВУС *див.* **ву́са.**

ВУ́СА, ВУ́СИ, ів, *мн. (одн.* **вус,** *рідко* **ус,** а, *ч.).* 1. Волосся, яке росте над верхньою губою в чоловіків. *Сивий ус, стару чуприну Вітер розвіває* (Т. Шевченко); *На червоному виду різко виділялись пишні, густі, з жовтими кінчиками вуса* (В. Козаченко).

2. Волосся-щетинки по боках верхньої губи в деяких тварин. *Борода честь, а вуса й в кота єсть* (Номис); *Коли в замковій щілині клацнув ключ, великий сірий пацюк швидко повів вусами* (О. Донченко); // Тонкі відростки по боках рота деяких риб (наприклад, сома) і рака. *Якась рибина з вусами. Сом!* (Ю. Андрухович); * У порівн. *В нього вуси, як у рака* (М. Коцюбинський).

3. Тоненькі пагони, стеблинки деяких рослин, які служать для їх розмноження або прикріплення до чого-небудь. *Здається, ніби чутно, як трава росте, огірки, як десь у таємничій жаркій тьмі довшає огудина гарбузів, чіпляючись вусами за тин* (О. Довженко); *Суниці розводять переважно вегетативно — вусами, паростками* (з наук. літ.); // Тонкий виріст на колосках злакових рослин; остюк. *Вітер шарудів і грався довгими вусами колосків* (В. Собко); *Навколо, скільки оком окинеш, плюскотять на вузьких нивах остисті і безості пшениці, перехитується довгими вусами ячмінь* (М. Стельмах).

4. *тільки мн., заст.* Зборки ззаду від талії вниз у верхньому одязі (кожушкові, свиті, корсетці). *Взяла* [Венера] *очіпок грезетовий І кунтуш з усами люстровий, Пішла к Зевесу на ралець* (І. Котляревський); *Мода — владний господар. Спитаєш, наприклад, яку-небудь стару жінку, чому в неї корсетка на три або на п'ять вусів, то неодмінно почуєш: — А у нас усі так носять* (з мемуарної літ.).

(1) Кито́вий вус — пружкі рогові пластинки на верхній щелепі кита. *З такими рюшиками на сукнях .. та в корсетах*

з китового вуса .. не підеш в народ (Ю. Хорунжий); *Цінився китовий вус, який застосовували при виробленні високих комірців, кринолінів, дамських корсетів* (з наук.-попул. літ.); **Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками** *і т. ін.) див.* **помо́ргувати; Розгла́джувати / розгла́дити ву́са (бо́роду)** *див.* **розгла́джувати.**

◊ **Здиблювати / здибити бро́ви (ву́са)** *див.* **здиблювати; І в вус не ду́ти** *див.* **ду́ти; І ву́сом (брово́ю) не вести́ / не повести́** *(рідко* **не ру́шити)** *див.* **вести́; [І] о́ком (ву́сом) не моргне́ш** *див.* **моргну́ти; І** *(рідше* **ні, на́віть) ву́сом (брово́ю) не моргну́ти** *(рідко* **не морга́ти)** *див.* **моргну́ти; Морга́ти брова́ми (брово́ю, ву́сом)** *див.* **морга́ти; Мота́ти** *(рідше* **намо́тувати) / намота́ти** *(рідше* **замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са)** *див.* **мота́ти; (2) Під ву́сом,** *зі сл.* х л о п е ц ь, п а р у б о к *і т. ін.* — дорослий. *Там двійко чималих є хлопців, либонь і під вусом...* (Дніпрова Чайка); *Але був уже тоді я, як то кажуть, хлопець під вусом, а руки у мене вже змалку мозолів не боялися* (П. Козланюк); **Смія́тися [собі] під ніс (з-під ву́са)** *див.* **смія́тися; (3) У ву́са (у вус),** *зі сл.* в с м і х а т и с я, п о с м і х н у т и с я *і т. ін.* — нишком, непомітно. *Згадав село старий солдат, Всміхнувсь добряче в довгі вуса* (М. Стельмах); *Розчинилися двері, і на порозі став князь. Зирнув на нього* [Олізара] *червоними, наче п'яними, очима і всміхнувсь у вус* (Валерій Шевчук); **Ходи́ти під ву́сом** *див.* **ходи́ти; Хоч би [тобі] о́ком (ву́сом, брово́ю) моргну́ти** *див.* **моргну́ти; Хоч би [тобі (собі, вам)] ву́сом (ву́хом, брово́ю** *і т. ін.)* **повести́** *див.* **пово́дити**[1].

ВУСА́НЬ *(рідко* **УСА́НЬ),** *я́, ч.* Чоловік з великими вусами. *Пасько Нестір, довгий, чорнявий вусань, повз двір ідучи, гукнув до старої* (К. Гордієнко); *В загоні Руднєва справді всі стали вусанями* (П. Воронько); *Поруч з Славиком сидить її, Мар'янин, батько — круглоголовий кремезний вусань з густими, ще зовсім чорними бровами* (О. Гончар); *— Вйо, вйо, соколики! — підбадьорився вусань обіцянкою. — Ви гарно, пане, вдумали* (Василь Шевчук); *Так часом сивий інвалід Охоче вухо прихиляє До мови юних усанів, Дарма що вік його відцвів* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ВУСА́РА, *а́р, мн., розм., рідко.* Те саме, що **вуси́ща.** *Він крутив свої довжелезні вусара, гриз їх і мовчав* (І. Багряний).

ВУСА́ТИЙ *(рідко* **УСА́ТИЙ),** а, е. Який має вуса (у 1–3 знач.). *На одних дверях був намальований вусатий і чубатий запорожець* (І. Нечуй-Левицький); *Та він садив* [дуби], *усатий чародій, Роботі сам радіючи своїй* (М. Рильський); *Всі, усі тепер у полі. Бо роботи є доволі, Навіть Мурчик — кіт вусатий — Десь повіявся із хати* (М. Стельмах); *Кити — теплокровні морські ссавці, чиї предки жили на суші. Вони поділяються на дві групи: зубаті (до яких належать і дельфіни) і вусаті кити* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *З обох боків, як стіни, стояло жито й шелестіло вусатим колоссям* (М. Коцюбинський).

ВУСА́Ч[1] **(УСА́Ч),** *а́, ч., рідко.* Те саме, що **вуса́нь.** — *От добрячий цей Карпо! Послідніи ділиться... Ходімо, ходімо, — відказав перший усач* (П. Мирний); *Натовп стрепенувся, вусач читати перестав* (Б. Лепкий); *А коли кухоль по черзі обійшов усіх, залишив свою мовчазність і сивий, суворий вусач* (Яків Баш); *Молодь танцювала .. А згодом уже хтось із вусачів та бородачів з силою вдаряв шапкою і ставав у коло* (Ю. Збанацький).

ВУСА́Ч[2] **(УСА́Ч),** *а́, ч.* 1. Жук родини вусачів. *На дні скриньки рівними рядами було приколото шпильками різноманітних жуків і метеликів. Чорний дубовий усач із своїми довжелезними вусами був, наче командир цілого загону хрущів і хрущиків* (О. Донченко); *Навколо тієї дині ніби обсіли то чорні, то рижі жуки — і вусачі, й рогачі* (І. Пільгук); *Українські ентомологи пропонують внести до Червоної книги ще й великого сірого ковалика, хруща мучнистого, три види вусачів* (з наук. літ.); *Фундук пошкоджують понад 85 видів шкідників. До найнебезпечніших з них належать ліщиновий довгоносик, ліщиновий вусач, щитівка та деякі інші* (з навч. літ.).

2. *тільки мн.* **вусачі́,** *ів.* Родина ряду твердокрилих. *Ноги у вусачів короткі, з розширеними члениками лапок* (з наук.-попул. літ.).

3. Риба родини коропових, що водиться в прісних річках Африки та Євразії; марена *(див.* **маре́на**[2]*). Алі за той же час почистив луску з великих вусачів, випотрошив, попластав навпіл та й склав на решітку* (Ю. Логвин).

ВУ́СИ *див.* **ву́са.**

ВУ́СИК *(рідко* **У́СИК),** а, *ч.* Зменш.-пестл. до **вус.** *Підкрутив* [Хапко] *вусика і до міста* (Марко Вовчок); *Комашина, почувши на собі чужий погляд, заворушилася, поморгала невеличкими усиками і затихла* (Панас Мирний); *Особливо стоять передо мною її очі, синьо-сірі, напружені, бігаючі, і дуже бліда верхня губа з темною смужкою усиків на ній* (В. Винниченко); *Живо рухаючи білими вусиками, скочила* [мишка] *на лісовий корч* (І. Франко); *Для сприймання смакових відчуттів у бджоли пристосовані і язичок, і ніжки, і вусики* (з наук.-попул. літ.); *Довгі вусики у рака — це органи дотику* (з навч. літ.); *Гарбузи перелазять через тин, прикріпившись чіпкими своїми вусиками* (Є. Гуцало); *Була в Охріма сіра Свита, Так хороше пошита: Іззаду вусики з червоного сукна* (Л. Глібов).

Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.) див.* **помо́ргувати.**

ВУ́СИКОВИЙ, а, е. 1. Стос. до вусика. *Вусикові щетинки; //* Подібний до вусика. *Серед рослинних орнаментів, що використовуються в архітектурі та прикладному мистецтві, популярним є вусиковий орнамент у вигляді переплетених пагінців акантового листя* (з наук.-попул. літ.); *Пружинні кнопки мають вусикову пружину* (з наук.-попул. літ.).

2. *біол.* На якому знаходяться або повинні знаходитися вусики. *Антени, вусики або сяжки у безхребетних виконують функцію органів дотику й нюху і знаходяться на лобі між очима або попереду очей у вусиковій ямці, рідше — на вусиковому горбику або безпосередньо на рівній поверхні головної капсули* (з наук. літ.).

ВУСИ́СЬКО, а, *с.* Те саме, що **вуси́ще.** *Треба було чимало часу, заки зважилася* [Нечаєва] *потягнути його за ті вусиська і сказати: — Який смішний Валько!* (Б. Лепкий); *— Це знаєте, сусідо, — витираючи свої рижі вусиська картатою синьої барви хустиною, — доля вашого брата .. нікого не обходить* (У. Самчук).

ВУСИ́ЩА, *и́щ, мн. (одн.* **вуси́ще,** а, *ч. і с.).* Збільш. до **ву́са** 1–3. — *Що за страшний був той дядько!.. Очі здорові, як у пугача, червоні вусища, як у старого кота* (І. Нечуй-Левицький); [І в а н С т е п а н о в и ч:] *Се ще не вуси, .. а от як виростуть, то будуть вусища!* (М. Кропивницький); *Хлоп-*

чина стрічав по дорозі якогось зовсім-зовсім особливого, небаченого жука з довгими вусищами (О. Донченко).

ВУСИ́ЩЕ *див.* **вуси́ща.**

ВУСІБІ́Ч (УСІБІ́Ч), *присл.* У різні сторони. *Черга пролунала з лівого боку, .. з пробитого радіатора* [машини] *фонтанами вусібіч ударила гаряча вода* (С. Голованівський); *Тепер усібіч автоматно-кулеметна стрілянина така несамовита, така густа, що, здається, вся земля прирічкової долини аж шкварчить од ввігнаних у неї і тих, що ще вганяються, гарячих куль* (Є. Доломан); *Вусібіч від нього* [намальованого обличчя] *тяглися промені, і по тих променях було розсипано ряди цифр* (Валерій Шевчук); *Попливли з Любавою так швидко, що знялись і пішли в усібіч круті хвилі, повіяло стрічним вітром* (Д. Міщенко); *Якщо поблизу поселення мурах кинути хоч один листок помідора, вони швидко розбігаються вусібіч* (з наук.-попул. літ.).

ВУСО́К, ска́, *ч.* Зменш. до **вус** *(див.* **ву́са** 1–3). *Прилинув Май у промінні злотистім .. Молодики вусок весняний крутять* (Леся Українка); *А жито, як рута, не смута, зеленим вуском колихає* (А. Малишко).

ВУСОНО́ГІ, гих, *мн.* Ряд нижчих ракоподібних, що об'єднує понад 800 видів, поширених у морях, зрідка в солонуватих водах. *Вусоногі ведуть прикріплений спосіб життя. Їх тіло вкрите шкірною згорткою (мантією), поверх якої розміщена вапниста черепашка* (з наук.-попул. літ.); *Деякі вусоногі ракоподібні (приблизно 10 видів) обирають місцями свого поселення поверхню черепашок черевоногих молюсків та стовбури коралів* (з наук.-попул. літ.).

ВУСТА́ *див.* **уста́.**

ВУ́СТАВКА *див.* **у́ставка.**

ВУ́СТАВКОВИЙ *див.* **у́ставковий.**

ВУ́СТІЛКА, и, *ж., діал.* Устілка. *Засвітили каганець, дивляться — вустілка в відрі з водою мокне* (К. Гордієнко); *Навибирав* [Климко], *де цілішої, сухої соломи, поробив товстенькі вустілки і приміряв їх до ступні, щоб ні великі були, ні малі* (Григір Тютюнник).

ВУ́СТОНЬКА *див.* **у́стонька.**

ВУ́СТОНЬКИ *див.* **у́стоньки.**

ВУ́СТОЧКА *див.* **у́сточка.**

ВУ́СТОЧКИ *див.* **у́сточки.**

ВУ́СТРИЦЯ *див.* **у́стриця.**

ВУ́СТРИЧНИЙ *див.* **у́стричний.**

ВУСТЮ́К *див.* **устю́к.**

ВУ́ТІНКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **ву́тка.** — *Чого, селезень, скучний, невесел, Скучний, невесел, невідрадісний? — Ой як мені жить, веселому буть, — Любив вутінку, не можу забуть* (з народної пісні).

ВУ́ТКА, и, *ж., діал.* Качка. *Вутка йде, вутенят веде: І на рясочку, і на попасочку* (М. Кропивницький); *Вутки аж летять та крячуть* (П. Тичина).

ВУТЛЕ́НЬКИЙ, а, е. Зменш.-пестл. до **ву́тлий.** *Хитається під ногами вутленький місток — улітку він завжди хитається* (Григір Тютюнник); *Він з якоюсь лихою втіхою дививсь, що така ще вона* [Галя] *вутленька, хиленька* (Марко Вовчок).

ВУ́ТЛИЙ *(рідше* **У́ТЛИЙ),** а, е. 1. Який не є надійним знаряддям пересування (про човен і т. ін.); неміцний, благенький. *Крихітна їхня степова комуна нагадувала вутле суденце в розбурханому морі* (Ю. Яновський); *Вдвох на вутлому поромі Дін ми з ним перепливли* (Л. Первомайський); *Утлу шлюпку кидало з хвилі на хвилю, несамовито жбурляло в прірву* (В. Кучер); *Посуд був такий вутлий на вигляд, що до нього й пучкою страшно торкнутися* (Є. Гуцало); // Який має непривабливий вигляд; старий, потертий, убогий. *Під пахвою він тримав вутлий, засмальцьований парусиновий портфель* (І. Кириленко); — *За вівцями походити днину нелегко, а ще коли не дуже ситий і одежина на тобі утла. Звісно, батрацьке щастя...* (В. Гжицький); *Адже оті трухляві білі колони, що стоять біля ґанку, напевно було задумано, щоб якось поліпшити зовнішній вигляд вутлого особняка...* (М. Чабанівський); — *Млин вутлий, старий, подме вітер — скрипить* (Григорій Тютюнник).

2. *розм.* Якому чогось не вистачає; слабий, недорозвинутий. [П о л к о в н и к:] *Що це ти, доню, сьогодня* [сьогодні] *якась вутла?* [М а р и н а:] *Голова трохи болить* (М. Кропивницький); *Так без роси, на спеці у пустині І хиріє, і в'яне вутлий цвіт!* (М. Старицький); — *Тут люди, бачиш, якісь вутлі, тонкошкірі* (О. Гончар).

ВУ́ТЛІСТЬ *(рідше* **У́ТЛІСТЬ),** лості, *ж.* Властивість за знач. **ву́тлий.** *Утлість її тіла й жваві .. рухи робили її зовсім молодою* (Л. Мартович); *Івана Калянника просять прочитати нові вірші .. Він середнього росту, неширокий у плечах, але в ньому немає вутлості інтелігента* (Т. Масенко).

ВУТЯ́, тя́ти, *с., діал.* Каченя. *Сіре вутя, ой сіре вутя, Ой, на морі ночує, Воно ж моє усе горенько чує* (з народної пісні); *Стара почала поратися по господарству, догодовувати курей, виганяти гусей та вутят до річки* (Г. Хоткевич); *На крякушин крик-заклик по-різному реагують пролітні зграйки качині й поодинокі дикі вутята* (О. Вишня).

ВУТЯ́ТКО, УТЯ́ТКО, а, *с., діал.* Зменш.-пестл. до **вутя́.** — *Пусти ти, батьку, на воду утятко молоденьке, а попливе, як і старенькe. І мені не треба вчитися воювати, пусти мене, батьку* (з переказу); *Хлоп'ята похапцем, з каченям у руках, кинулись до класу. Вчителька розсердилась була, але й самій стало цікаво: вутятко бо живе, тепленьке, налякане* (О. Ільченко).

ВУХА́НЬ, я́, *ч.* 1. *зневажл.* Про людину, яка має довгі вуха. *Оце була б встругнула штуку! Отой зателепуватий паскудний вухань зовсім забив мені тяму в голові* (І. Нечуй-Левицький); *Махиня поглянув на Віктора .. — Я тебе поставлю на своє місце! Будеш ти у мене, вухань, як шовковий* (П. Автомонов).

2. *розм.* Про тварину з довгими вухами. *Великий вухань, міцно підкидаючи задніми ногами, стрімголов мчав із кущів* (М. Стельмах); *Ждуть, що батько зайця принесе! Заполював таки нещасного вуханя: зів'яло повис, обтягує боки мисливцеві* (О. Гончар); *Малою Оленка любила доглядати за кроликами: годувала, пестила їх, і чорно-білі вухані ставали зовсім ручними* (із журн.).

3. Різновид кажанів з довгими й широкими вухами. *Вухань оселяється переважно поблизу людського житла незалежно від характеру місцевості* (з наук. літ.); *Фахівці Українського центру охорони кажанів припускають, що це були сховища вуханя звичайного* (з наук.-попул. літ.).

ВУХА́СТИЙ, а, е. Те саме, що **вуха́тий** 1, 2. *Я вже твердо запевнився, що цей вухастий хлопець знає все, що йому треба* (Г. Хоткевич); — *Ото люди й кажуть: ти вухастий — все прислухаєшся* (П. Автомонов).

ВУХА́ТИЙ, а, е. 1. Який має великі або довгі вуха. *Біля багаття .. лежав здоровий вухатий собака* (М. Хвильовий); *Вухатий ослик розумно поводив очима* (З. Тулуб); *Скільки сміху було, коли за кермо сідав оцей вухатий Кузьма* (О. Гончар); * Образно. *Земля прислухається до придорожніх пісень і вухатими соняшниками, і вусатим ячменем* (М. Стельмах); // З вухами (про шапку). *До нього підійшов Омелько Чичибаба, здоровило у вухатій шапці* (О. Донченко); *На його голові низько сиділа заяча вухата шапка* (В. Кучер).

2. *перен., розм.* Який прислухається до чужих розмов (про людину). *З Улесею ми посиділи в світличці в присутності її прислужниці, й балачка наша увесь час перечіплялася через ту челядницю, окату та вухату* (Ю. Мушкетик).

△ **Вуха́ті тюле́ні** *див.* **тюле́нь.**

ВУХА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **вуха́тий.** *Славко вважав, що надмірна вухатість заважає йому жити* (із журн.).

ВУХЕРЕРІО́З, у, *ч., мед.* Гельмінтоз, що призводить до закупорювання лімфатичних судин; слонова хвороба. *При вухереріозі через порушення відтоку лімфи патологічно збільшуються розміри окремих органів, найчастіше — нижніх кінцівок, статевих органів та грудей; паралельно можуть розвинутися трофічні виразки й атрофія м'язів ушкоджених органів* (з наук. літ.); *Вухереріоз розповсюджений у багатьох країнах Африки, Азії, Південної Америки, на островах Тихого й Індійського океанів* (з наук.-попул. літ.).

ВУХНА́ЛЬ *(рідко* **УХНА́ЛЬ),** *я́, ч.* Спеціальний цвях, яким прибивають підкову до кінського копита, а також підвісок до осі. *Там* [продавався] *— залізний товар: підкови, гвіздочки, сокири, підіски, ухналі* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Ти* [коню] *босий, некований! Уяви собі, вухналя нема!* (Остап Вишня); *Б'є-кує цілий день Бравий коваленко. Тут цвях, там ухналь — Все уміє коваль!* (І. Нехода); * У порівн. *Стерня .. стирчала тверда і гостра, мов розсипані без кінця ухналі* (О. Гончар).

◇ **[Аж] вухналі кува́ти зуба́ми** *див.* **кува́ти**[1].

ВУ́ХО *(розм.* **У́ХО),** **а,** *с.* 1. Орган слуху й рівноваги в людини та хребетних тварин. *Марина співає, а її тонкий та дзвінкий голос доноситься через стіну до Олексія Івановича, пестить його вухо, веселить серце* (Панас Мирний); *Все чує вухо, пильно стежить око І серце теж події провіща* (М. Бажан); *Внутрішнє вухо;* // Зовнішня хрящова частина органа слуху; вушна раковина. *За вуха вона* [дівчина] *позатикала пучки дрібненького барвінку* (І. Нечуй-Левицький); *Кінь обережно ступав лісовою дорогою, наставляючи вперед вуха* (Ю. Яновський); *Виймає* [Никанор] *з жилетки годинник, .. підносить до вуха, прислухається* (М. Стельмах).

2. *перен., розм.* Про людину, яка прислухається до чужих розмов, щоб передати їх комусь; шпигун. *Очевидно, у бандитської ватаги була своя розвідка, надійні вуха й очі з числа невдоволених* (І. Цюпа); *— Чуєте, Гнате. — Та чую ж, — озирається чоловік, чи нема десь поблизу панського вуха* (М. Стельмах); *А чи не вухо підіслав душпастир? Щось той старий і вчора тут різьбив* (Л. Костенко).

3. Бокова частина шапки, що закриває вушну раковину. *Незграбними пальцями, що ниють від шпарів, .. розв'язую і ніяк не можу розв'язати шворки біля вух шапки* (Ю. Збанацький); *В дворі біля хлівця — його дружина! Вона рубає дрова. В чоловічому пальті, .. у шапці з вухами* (І. Багряний).

4. Пристосування у вигляді невеликої дужки, за яку тримають або вішають предмет. *Подали мені чашку без вуха та без вінець, чайник без вуха* (А. Тесленко); *В Антіноя стрілу він націлив. Той же в цю мить піднімав золотий, на два вуха, чудовий Келих* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Сьогодні батько теж отак узяв чоботята за полотняні вуха* (М. Стельмах).

Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті) *див.* **звуча́ти; (1) Незви́кле ву́хо (о́ко)** — вухо, око, що не призвичаїлось до сприймання чого-небудь. *В крамниці було повно люду; високі й кремезні руснаки гомоніли прудко, з особливим акцентом, так що незвикле вухо не могло зразу вхопити суть розмови* (М. Коцюбинський); *Свої норови якутська весна виказувала й скупо, і ліниво, але око, незвикле до цього краю, легко вловлювало їх* (М. Сиротюк).

△ **(2) Ведме́же ву́хо:** а) невеликий вічнозелений кущик родини вересових з дрібними із зеленим полиском листочками, що використовують в медицині як протибактеріальний засіб. *Ведмеже вухо росте невеликими острівцями на Поліссі в соснових лісах на сухих піщаних ґрунтах* (з наук. літ.); б) одно- або дворічна трав'яниста повстисто-опушена рослина родини ранникових з широкими поздовжніми листками та квітками вздовж стебла, зібраними в колосоподібні суцвіття; дивина медвежа. *Спинила* [дівчина] *кількох подорожніх пухнатих джмеликів, щоб вони дали хворому свого солодкого білого меду, а з великого листа ведмежого вуха набрала водиці й напоїла пораненого* (з казки); **(3) Вну́трішнє ву́хо** — частина слухового апарату, яка містить сприймаючі органи слуху та вестибулярний апарат. *Внутрішнє вухо виконує подвійну роль сприйняття звуків, а також регулювання положення тіла в просторі, збереження рівноваги* (з наук. літ.); *Було враження, ніби звуки доносяться у внутрішнє вухо з власної шиї (як чуєш часом свій голос, коли кричиш під водоспадом)* (із журн.); **(4) Зо́внішнє ву́хо** — частина слухового апарату, яка складається з вушної раковини, зовнішнього слухового проходу і вловлює та проводить звук до барабанної перетинки. *Зовнішнє вухо виконує дві функції: вловлює й проводить звукові хвилі до барабанної перетинки, а також захищає слуховой прохід від пилу й бруду завдяки складній конфігурації самої вушної раковини* (з наук. літ.); **(5) Сере́днє ву́хо** — частина слухового апарату, розміщена між зовнішнім і внутрішнім вухом за барабанною перетинкою, до складу якої входять слухові кісточки, що приймають звукові коливання з барабанної перетинки і передають їх до внутрішнього вуха. *Середнє вухо складається з барабанної перетинки, барабанної порожнини, слухових кісточок та євстахієвої труби* (з наук. літ.); *Звукові коливання повітря приймає барабанна перетинка, яка завдяки цьому набуває коливальних рухів. Одночасно з цим коливаються слухові кісточки середнього вуха* (з навч. літ.).

◇ **(6) [Аж] ву́ха в'я́нуть (сверблят́ь) <[Аж]> воло́сся в'я́не>** *у кого і без дод.* — кому-небудь неприємно, гидко чути, слухати щось. *Говорять* [галичани-емігранти] *увесь час по-російськи, але з таким "акцентом", що.. "вуха в'януть"* (Леся Українка); *Загинав* [п'яний] *такі слова, що в решти слухачів свербіли вуха* (Ю. Яновський); [М а р ф а:] *Тут мені таке наплели на вас, таке наговорили, що аж вуха в'януть* (О. Левада); *— От сидить передо мною розумна*

людина, досвідчений інженер .. і раптом говорить таку нісенітницю, що аж волосся в'яне (М. Тарновський); *Марія тулиться до Богдана, немов хоче захиститися од тих пісень. Але ніхто не зважає, що в неї вуха в'януть* (В. Большак); — *Тоді вдова Бобренчиха озвалась: — Та вуха ж в'януть на таку олжу! Вона сама Грицькові нав'язалась* (Л. Костенко); **(7) [Аж] ву́ха пу́хнуть / попу́хли:** а) дуже, надзвичайно хочеться курити. [Т а р а н:] *Руки потерпли. Будь другом, скрути мені цигарку, бо вже вуха попухли.* [О н и с ь к о:] *Сам би радий закурить, та не можу* (О. Коломієць); б) *(зі словоспол.* х о ч е т ь с я к у р и т и) дуже, нестерпно. — *Пособити прибіг? От спасибі ж тобі! А я думаю, хто б мене підмінив, бо курити хочеться, аж вуха попухли* (А. Дімаров); **(8) [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха** — червоніють від переживань, сорому, гніву і т. ін. (про вуха). *А нас троє малих хлопців на печі — поринули в казки, аж вуха горять* (С. Васильченко); *Розсердився Дмитро. Поблід, тільки вуха горіли, як жарини* (М. Стельмах); *Гонтар відчув, як від сорому зайнялись його вуха* (Яків Баш); **(9) [Аж] до вух:** а) *(зі сл.* у с м і х а т и с я, с м і я т и с я) щиро, привітно, широко розкриваючи рот. *Він зняв із качанкуватої голови шапку, усміхнувся аж до вух, оголивши червоні ясна* (Григорій Тютюнник); *За спиною в Шури стояв Сагайда, усміхаючись до вух своїми товстими губами* (О. Гончар); б) щирий, привітний (про усмішку). *Цей чорний велетень зовсім не простак, який хоче себе подати, роз'їхавшись перед подружжям Дударевичів в білозубій усмішці до вух* (О. Гончар); **Аж за (по́за) ву́хами** *(рідше* **уша́ми, у́хами) лящи́ть (тріщи́ть)** *див.* **ляща́ти; Аж у ву́хах лящи́ть / залящáло** *див.* **ляща́ти; Ведмі́дь (слон) на ву́хо наступи́в** *див.* **ведмі́дь; Витя́гувати (витяга́ти, тягти́, тягну́ти) / ви́тягти (ви́тягнути) за ву́ха** *див.* **витяга́ти; (10) Від ву́ха до ву́ха:** а) дуже широко. *Тепер сміялися всі... Роздирали роти від вуха до вуха* (П. Загребельний); — *Що? Що, голубе? — беззубий бабин рот розтягнувся од вуха до вуха в улесливій усмішці* (В. Нестайко); б) *(зі сл.* у с м і х а т и с я) щиро, привітно, широко розкриваючи рот. *Гончаренко всміхнувся задоволено від вуха до вуха* (Л. Старицька-Черняхівська); в) щирий, привітний (про усмішку). *І ось я хапаю тацю і з усмішкою від вуха до вуха влітаю до покою* (Ю. Винничук); **Візьми́ ву́ха в ру́ки** *див.* **узя́ти; Ві́шати ло́кшину [на ву́ха]** *див.* **ві́шати; Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на квінту],** *рідко* **ву́ха)** *див.* **ві́шати; Вклада́ти / вкла́сти у ву́ха** *див.* **вклада́ти**[1]**; Вно́сити / внести́ у ву́ха** *див.* **вно́сити; В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти** *див.* **вла́зити; В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити** *див.* **впуска́ти**[1]**; Впада́ти / впа́сти у ву́ха (у ву́хо)** *див.* **впада́ти**[1]**; Впійма́ти (пійма́ти, вхопи́ти** *і т. ін.)* **во́вка за ву́хо (за ву́ха)** *див.* **упійма́ти; (11) Ву́ха (ву́хо) насторо́жі** *в кого і без дод.* — хто-небудь дуже обачний, обережний, готовий до будь-якої несподіванки. *Риндичка зовні виглядала так: маленька, кругленька, дуже метка, рухалась швидкими куценькими кроками, а вухо завжди насторожі* (із журн.); **(12) Ву́ха насторожи́лися** *у кого і без дод.* — хто-небудь почав прислухатися, став зосередженим, дуже уважним. *І замовк* [Атта Троль] *на мить у тузі... Але раптом в нього вуха Насторожилися якось* (Леся Українка); **(13) Ву́ха позароста́ли** *у кого, кому* — хто-небудь утратив здатність чути, сприймати щось. *Утішаюся тільки тим, що той голос .. натрапить на кого такого, кому ще вуха не позаростали, а тільки мало людського слова чули, то й не привикли до нього* (Леся Українка); **Голова́ з ву́хами <Голова́ і два ву́ха>** *див.* **голова́; Дзени́ть (дзво́нить, шуми́ть** *і т. ін.)* **/ задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло** *і т. ін.)* **у ву́хах (у голові)** *див.* **дзвені́ти; Доно́сити / донести́ у ву́ха (до вух)** *див.* **доно́сити; Доно́ситися (доліта́ти) / донести́ся (долеті́ти) до ву́ха (до вух)** *див.* **доно́ситися; Дохо́дити / дійти́ до вух (до ву́ха, до слу́ху)** *див.* **дохо́дити; Заї́хати у ву́хо** *див.* **заї́жджа́ти**[1]**; Затика́ти (затуля́ти,** *рідко* **зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою,** *рідко* **во́ском]** *див.* **затика́ти**[1]**; [І] ву́хом не вести́ / не повести́** *див.* **вести́; [І] за ву́ха не відтя́гнеш (не відтягну́ти, не відтягти́)** *див.* **відтя́гувати; І [за ву́хом] не сверби́ть** *див.* **свербі́ти; І на го́лову** *(рідко* **на ву́ха) не налі́зе** *(рідко* **не злі́зе)** *див.* **нала́зити; Кра́єм (кра́єчком) ву́ха** *див.* **край**[1]**; Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах** *(рідко* **в у́хах)** *див.* **луна́ти; Ля́пати (хля́пати) ву́хами** *див.* **ля́пати; Ма́ти до́вгі (довже́зні) ву́ха** *див.* **ма́ти**[2]**; Ма́ти музика́льне ву́хо** *див.* **ма́ти**[2]**; (14) На вла́сні (свої́) ву́ха <Вла́сними (свої́ми) ву́хами>**, *зі сл.* ч у т и — безпосередньо, особисто. [Т е о ф і л:] *Як він казав про мене Крусті, що я вернувся з Галлії, те чув я на власні вуха* (Леся Українка); *Я все на свої очі видів, на свої вуха чув* (Л. Мартович); *Мар'яна на власні вуха чула, як Остап запевняв бригадира: ні одна зернина не впаде в мене!* (К. Гордієнко); — *Що не може бути? На власні очі бачив, своїми вухами чув, не позакладало ж мені!* (М. Стельмах); — *А дядько Михей збирається висувати себе на голову колгоспу. — Ти що? — Слово честі, чув на свої вуха* (М. Зарудний); **(15) На ву́хо,** *зі сл.* г о в о р и т и, с к а з а т и *і т. ін.* — тихо, таємно, щоб ніхто не чув. — *У вас удався* [синок], — *додала йому на вухо* (Панас Мирний); — *А що — вовк добре заскиглив? — шепнув дідок на вухо Йванові і засміявся* (М. Коцюбинський); *Якось найближчий сусід Йоньки, Павло Гречаний, сказав йому на вухо: "Ти, Йонько, хлопчиська не карай і сам не печись"* (Григорій Тютюнник); **Нам'я́ти (накрути́ти, наскубти́** *і т. ін.)* **/ намина́ти (накру́чувати, скубти́** *і т. ін.)* **ву́ха** *див.* **намина́ти; Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати,** *діал.* **надставля́ти** *і т. ін.)* **/ наста́вити (нащу́лити, нащу́рити,** *діал.* **надста́вити** *і т. ін.)* **ву́ха (ву́хо)** *див.* **наставля́ти**[1]**; Насторо́жувати (нашоро́шувати, нага́стрювати, насторо́чувати** *і т. ін.)* **/ насторо́жити (нашоро́шити нагостри́ти, насторо́чити** *і т. ін.)* **ву́ха** *див.* **насторо́жувати; Нату́ркати (натурча́ти) у ву́ха (у го́лову)** *див.* **нату́ркувати; Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] ву́хам ([своє́му (вла́сному)] слу́ху)** *див.* **ві́рити; Не йти / не піти́ да́лі вух** *див.* **іти́; (16) Ні ву́ха ні ри́ла <Ні ри́ла, ні ву́ха>**, *зі сл.* р о з у м і т и, т я м и т и *і т. ін., із запереч.* — зовсім нічого. — *Я ні вуха ні рила не тямлю в будівництві, а згодився...* (Іван Ле); *Не зна* [Пилип] *мови, як то кажуть, Ні рила, ні вуха* (П. Глазовий); **Обірва́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну** *і т. ін.)* *див.* **обрива́ти**[1]**; Об'ї́сти ву́ха** *див.* **об'їда́ти; (17) Обома́ ву́хами,** *зі сл.* с л у х а т и, в б и р а т и *і т. ін.* — уважно, намагаючись нічого не пропустити. *Уявляючи .. Тоню, що аж росте від щастя, вбираючи обома вухами гарячі нашіптування сержантів, Віталій і не підозрював, що .. те місце, де мусила б сидіти між ними Тоня, безнадійно гуляє* (О. Гончар); — *Слухай обома вухами, — спокійно промовив великий візир, всідаючись на дивані й підкладаючи со-*

бі під спину парчеві подушки (П. Загребельний); *Запанувала мертва тиша. Глядачі обома вухами слухали, як співає С. Крушельницька. Хіба що іноді хтось стримано, в кулак прокашляється* (із журн.); **(18) Одни́м ву́хом,** *зі сл.* чути, слухати *і т. ін.:* а) неуважно, уривками або сприймаючи несерйозно. *Він хотів би, щоб у шановного пана Завадки було стільки удач у житті, скільки на цьому верстаті відбито святих миколаїв і варвар. Йосиф Завадка слухає цю балаканину тільки одним вухом* (Ірина Вільде); б) користуючись нагодою; принагідно, побіжно. — *Там і миша не пролізе, — прохрипів полковник Уолш, потягуючи коньяк і прислухаючись одним вухом до розмов* (О. Гончар); *Крізь людський гамір час від часу проривається бадьорий голос інженера .. Христя ловить одним вухом той голос і все ще намагається розгадати незвичайну загадку: що сталося з дядьком?* (М. Ю. Тарновський); **Опусти́ти / опуска́ти ву́ха** *див.* **опуска́ти; (19) Осля́че ву́хо <Осля́чі ву́ха>,** *зневажл., лайл.* — уживається на позначення обмеженості, нерозумності або некмітливості кого-небудь. — *За жнива клопіт, а про піонерську зміну забув, ослячі вуха!* (О. Донченко); **Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) ву́ха** *див.* **підніма́ти; Пійма́ти (спійма́ти) на ву́хо (ву́хом)** *див.* **пійма́ти; (20) По́вні ву́ха,** *перев. зі сл.* наговорити, нагомоніти *і т. ін.* — дуже багато, понад міру (про шум, розмови, чутки і т. ін.). *Повні вуха маю того дивного гомону поля, того шелесту шовку, того безупинного, як текуча вода, пересипання зерна* (М. Коцюбинський); — *Наговорили ми тоді повні вуха, батько забив баки, а ти все мовчав* (М. Чабанівський); **Пово́дити / повести́ ву́хом (ву́хами)** *див.* **пово́дити[1]; Позакладáло ву́ха** *див.* **позакладáти; Пообрива́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну** *і т. ін.)* *див.* **пообрива́ти; Порозві́шувати ву́ха** *див.* **порозві́шувати; Порозпуска́ти (порозставля́ти) ву́ха** *див.* **порозпуска́ти; (21) По [са́мі (самі́сінькі)] ву́ха:** а) дуже сильно, надзвичайно. *Галина зітхнула. Я знав, що вона по вуха закохана в Семена Михайловича* (Ю. Збанацький); *Всі знали, що майор Кортунов по вуха закоханий у довгоногу степовичку і сам влаштував її на роботу* (М. Зарудний); б) *(чого)* дуже багато. *А роботи по самі вуха: треба обід готувати та видавати, посуду* [посуд] *мити,.. прати, хліб пекти...* (М. Коцюбинський); *Вже зі злості говорив дехто, що він картяр і довгів* [боргів] *має по вуха* (О. Маковей); *Під час тимчасової окупації міста обоє* [учитель з дружиною] *зазнали лиха, набралися горя по вуха* (Ю. Яновський); в) повністю, зовсім. — *Велике діло твої гроші! Пхе! — упивається дядько, нібито він по самі вуха у грошах сидів* (Марко Вовчок); [Захарко:] *Іншу людину хоч по вуха засип розкошами, а вона таки белькоче: "Мало, мало!.."* (М. Кропивницький); *Був призначений день, коли я мав захищати кандидатську, замовлені в ресторані кілька столів для бенкету (заліз у борги по самісінькі вуха)* (А. Дімаров); **Притяга́ти (притя́гувати) / притягти́ (притягну́ти) за ву́ха (за воло́сся)** *див.* **притяга́ти; Прихиля́ти / прихили́ти [своє́] ву́хо** *(рідко у́хо)* *див.* **прихиля́ти; Пропуска́ти (пуска́ти) / пропусти́ти (пусти́ти) повз ву́ха (ми́мо вух, повз слух)** *див.* **пропуска́ти; Протруби́ти (протуркоті́ти, проту́ркати, прокрича́ти** *і т. ін.)* **[всі] ву́ха** *див.* **протруби́ти; Пуска́ти з ву́ха у ву́хо** *див.* **пуска́ти; Рі́зати** *(рідше* **рва́ти, де́рти)** / *однокр.* **різону́ти (рі́зну́ти) ву́хо (ву́ха, слух)** *див.* **рі́зати; Розві́шувати / розві́шати (розві́сити) ву́ха** *див.* **розві́шувати; Розпуска́ти (розставля́ти) / розпусти́ти (розста́вити) ву́ха** *див.* **розпуска́ти; Рот аж по ву́ха** *див.* **рот; (22) Самі́ ву́ха та зу́би** — дуже худий. *Я не вважав себе за хворого, хіба що був худий — самі вуха та зуби* (П. Панч); **(23) Свиня́че ву́хо,** *лайл.* — уживається для вираження великого незадоволення чиїми-небудь діями. — *Нагаями Свиняче ухо! Жартувать, Чи що, ти хочеш?* (Т. Шевченко); — *Ах ти, свиняче ухо! — гримнув на всю хату Чіпка* (Панас Мирний); **(24) Слова́** *чиї* **та Бо́гу у ву́ха** — уживається як побажання здійснення висловлюваного. — *Якби то наші слова та Богу у вуха, — вголос подумав Мар'ян Поляруш* (М. Стельмах); **Стри́гти / застри́гти ву́хами** *див.* **стри́гти; Тільки ву́хами ля́пнути** *див.* **ля́пнути; (25) Тонке́ ву́хо** *у кого* — хто-небудь має добрий слух (перев. музичний). *Василько міг легко і точно вести мелодію за скрипалем, бо в нього було тонке вухо і виняткова інтуїція* (із журн.); **Трима́ти ву́ха насторо́жі** *див.* **трима́ти; (26) Туге́ ву́хо:** а) *(у кого)* хто-небудь має поганий слух (перев. музичний). *У нього було дуже туге вухо, зате терпіння хоч одсипай...* (з мемуарної літ.); б) поганий, слабкий слух, який має хто-небудь. *Чи здалося, чи справді я вловив тугим вухом чийсь голос* (Є. Доломан); **Тугий на ву́хо** *див.* **тугий; Хоч би [тобі (собі, вам)] ву́сом (ву́хом, бро́вою** *і т. ін.)* **повести́** *див.* **пово́дити[1]; Хоч ву́ха затика́й (затуля́й)** *див.* **затика́ти[1]; Хоч у ву́хо бгай (клади́)** *див.* **бга́ти; Язи́к по́за ву́хами (по́за вуши́ма, че́рез плече́) теліпа́ється (мота́ється)** *див.* **язи́к; (27) Як вла́сні (свої́) ву́ха,** *зі сл.* побачити, бачити *і т. ін., ірон.* — уживається для вираження категоричного заперечення змісту сказаного; зовсім не (побачити, бачити). *Смикнуло ж тебе за язик... Дядько, було, вже зовсім відписав нам свою левадку, а після цього побачиш ти її, як власні вуха* (П. Панч); **(28) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **у ву́сі:** а) *(зі сл.* тихо) дуже, надзвичайно. — *Хто там? — почулося з різних кутків, і зразу стало тихо, як у вусі* (Панас Мирний); — *Коли та сварка була, а ви все згадуєте й досі. Тепер на вашому кутку, хвалити Бога, як у вусі тихо* (Л. Яновська); *Сплять жита — буйний зелений розлив, що починається прямо під вікнами. Тихо навкруги, немов у вусі. Пізно вже...* (В. Москалець); б) *(зі сл.* тиша) надзвичайний. *Кругом така тиша, як у вусі: ні людина не загомонить, ні собака не гавкне...* (Панас Мирний); в) дуже тихо. *А з неба місяць так і сяє; І над водою і над гаєм, кругом, як в усі, все мовчить* (Т. Шевченко).

ВУХОВЕ́РТКА, и, *ж.* Комаха родини шкірястокрилих з видовженим тілом, яка є городнім і садовим шкідником. *Вуховертки мають витягнуте циліндричне тіло, вкрите міцним, блискучим хітином, відносно короткі вусики і ротовий апарат гризучого типу, який також пристосований для злизування рідкої їжі* (з наук. літ.); *Передній край тіла вуховертки хітинізований і утворює луску — рогову пластинку, до якої ззаду примикає ніжна, віялоподібна частина крила* (з наук.-попул. літ.).

ВУЦ, а, *ч.* Індійська сталь, булат. *Професор Пауфлер зробив знімки дамаської сталі (вона виготовлялася в Індії і відома також як вуц) за допомогою електронного мікроскопа і знайшов, що в ній містяться вуглецеві сполуки* (з наук. літ.); *Вуц складається із заліза з домішкою карбіду заліза* (з наук.-техн. літ.).

ВУЦВК, *невідм., ч., іст.* Скорочення: Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет. *Я .. влаштувався на ро-*

боту в редакцію харківської газети "Вісті ВУЦВК" як художник-ілюстратор (О. Довженко); *Дядько розповідав би ще довго, він зовсім забув про ВУЦВК і товариша Петровського і ввесь поринув у минулі воєнні дні, та тут прийшов контролер перевіряти білети* (Б. Антоненко-Давидович).

ВУША́НКА (УША́НКА), и, *ж.* Зимова шапка з вухами (у 3 знач.). *Полоз натяг рукавиці, кудлату вушанку, і вони вийшли* (В. Собко); *Один поранений, у якого з-під ушанки біліла на голові пов'язка, звівся на лікоть* (Григорій Тютюнник); *Розвідник, сердито блимаючи на полоненого з-під насунутої вушанки, пояснив, що хотів знати, як в угорській армії вітаються* (О. Гончар); *Він був одягнений у заячу вушанку, в полатаний кожушок, на ногах — високі валянки* (М. Руденко).

ВУ́ШЕНЬКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **ву́шко** 1. — *А ви, мої вушенька, що робили? — Ми уважно надслухували, чи не наближаються твої вороги* (І. Франко).

ВУ́ШЕЧКО (У́ШЕЧКО), а, *с.* Зменш.-пестл. до **ву́шко** 1. *Пішла киця по водицю Та й упала у криницю, Пішов котик рятувати, За вушечка витягати* (з народної пісні); *Кармелиха .. поцілувала свою дочку маленьку, що вона втихла в її на руках й теж слухала, наставивши ушечка* (Марко Вовчок).

ВУ́ШКО (У́ШКО), а, *с.* 1. Зменш.-пестл. до **ву́хо** 1, 3, 4. *Я учу Оксаночку грати на фортепіано, бо вона має добрі вушка* (Леся Українка); *В траві дзвенять коники, ворушаться ховрашки, миготять вушками* (І. Нечуй-Левицький); *Шубка в Лени тепла, біла, шапка з вушками униз* (П. Тичина); *Різноманітну величину мали бойківські дерев'яні подвійні посудини — "двійнята", з'єднані зверху одним, досить великим округлим вушком* (з наук.-попул. літ.); *Чоботи зв'язав* [Іван] *за вушка ремінцем і перекинув через грушеву палицю* (П. Колесник).

2. Отвір у голці, через який просиляють нитку. — *Хіба ти не бачиш, що в печі обід недоварений, а хата стоїть і досі не метена? — Та вже ж бачу, .. — обізвалася Мотря, затягуючи нитку в вушко* (І. Нечуй-Левицький); *Зір, як в орла: сам засиляє нитку в вушко* (О. Гончар); // Отвір у пристрої, механізмі, в який що-небудь вставляється. *Болти для кріплення гірлянд ізоляторів застосовуються тільки із заваренім вушком* (з навч. літ.); *На лівому кінці головної балки жатки є гак, який вільно входить у вушко рами молотарки* (з газ.).

3. *перев. мн.* Маленькі вареники із яловичиною, які варяться в юшці, бульйоні тощо. *Дуже популярною стравою є борщ український з вушками і з квасолею* (із журн.).

◊ **Пролі́зти (пройти́) [і] крізь ву́шко го́лки** *див.* **прола́зити.**

ВУ́ШКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ву́шко.** *Багатофункційний вушковий термометр з шістьма функціями можна сьогодні придбати в Києві та інших містах* (з мови реклами); *Подано графік автоматизованого запису функції положення вушка вушкової голки* (з наук. літ.).

ВУШНИ́Й, а́, е́. Прикм. до **ву́хо** 1. *Вушна сірка є видозміненний, більш багатий жиром продукт потових залоз* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для вуха. *До вушних металевих прикрас належали сережки з фігурними підвісками* (із журн.).

△ **Вушна́ ра́ковина** *див.* **ра́ковина.**

ВУШНИ́К, а́, *ч., розм.* Лікар, який лікує вушні хвороби. *В районній лікарні теж нічим не могли зарадити, тамтешній вушник лише констатував, що діла мої кепські* (В. Чемерис); *У діловій кореспонденції небажаним є вживання професіоналізмів, які, хоч і зрозумілі, але не належать до літературної мови (наприклад, отоларинголог — вушник, окуліст — очник тощо)* (з навч. літ.); *Досвідчений вушник.*

ВХЕ́КАНИЙ *див.* **ухе́каний.**

ВХЕ́КАТИ *див.* **ухе́кати.**

ВХЕ́КАТИСЯ *див.* **ухе́катися.**

ВХИ́БИТИ[1] *див.* **ухи́бити**[1].

ВХИ́БИТИ[2] *див.* **ухи́бити**[2].

ВХИ́БИТИСЯ *див.* **ухи́битися.**

ВХИБНУ́ТИ *див.* **ухибну́ти.**

ВХИЛИ́ТИ *див.* **ухиля́ти.**

ВХИЛИ́ТИСЯ *див.* **ухиля́тися.**

ВХИЛЬНУ́ТИ *див.* **ухиля́ти.**

ВХИЛЬНУ́ТИСЯ *див.* **ухиля́тися.**

ВХИЛЯ́ННЯ *див.* **ухиля́ння.**

ВХИЛЯ́ТИ *див.* **ухиля́ти.**

ВХИЛЯ́ТИСЯ *див.* **ухиля́тися.**

ВХИСТИ́ТИСЯ *див.* **ухисти́тися.**

ВХИТРИ́ТИСЯ *див.* **ухитря́тися.**

ВХИТРУВА́ТИСЯ *див.* **ухитря́тися.**

ВХИТРЯ́ТИСЯ *див.* **ухитря́тися.**

ВХІД, вхо́ду, *ч.* 1. Те саме, що **вхо́дження.** *Знов рік минув! При вході в рік новий погляньмо взад, на те, що ми пробули* (І. Франко); *Всередину .. впускають бажаючих потанцювати. Плата за вхід скромненька — троячка* (О. Ковінька).

2. *до чого, у що, на що.* Отвір або місце для проходу всередину приміщення, транспорту, печери і т. ін. *Самий менший, молодший, сидить коло входу у печеру* (Марко Вовчок); *Будинок має чотири входи* (М. Хвильовий); *Біля входу до санаторію стояв мовчазний гурт жінок* (В. Кучер).

3. *спец.* Місце, через яке входить кудись електричний струм, сигнал і т. ін. *На вхід системи подається текст у вигляді послідовності речень природною мовою* (з наук. літ.); *Вхід мікшерного пульта звукопідсилювача.*

(1) Вхід Госпо́день (Госпо́дній) у Єрусали́м (до Єрусали́ма) — велике християнське свято у неділю Вербного тижня, перед Великоднем; Вербна неділя. *Вхід Господень до Єрусалима належить до числа дванадесятих свят. Його виникненню послужили біблійні оповіді: Ісус в'їжджав до Єрусалима на ослі, люди вистеляли йому шлях пальмовим гіллям, вітаючи Спасителя* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(2) [Всі] вхо́ди (хо́ди́) і ви́ходи <[Всі] ви́ходи і вхо́ди>,** *зі сл.* з н а т и, в і д о м і *і т. ін.:* а) найменші дрібниці, деталі чого-небудь (перев. розміщення, розташування і т. ін.). — *Гляди лиш, щоб на бантині не завис!.. — Чого?.. Та я там усі входи й виходи знаю, — одмовля той* (Панас Мирний); *Перемetнувся він* [Еней] *на Січ. І плавав цілими роками Отут разом із козаками, Всі ходи й виходи тут знав* (С. Воскрекасенко); *Важкою буде дорога на той бік, навіть якщо знаєш всі ходи й виходи з Сиваша* (О. Гончар); б) способи, прийоми, шляхи і т. ін. для досягнення чого-небудь (перев. неофіційні, таємні). *Рудь знає тут всі входи і виходи краще за Ковальчука* (С. Голованівський); *Добре знаючи взаємини між придворним чиновництвом, всі виходи і входи, примхи й повадки вельмож, Василь Степанович надоумив Головатого.., щоб успішно виконати свою місію* (С. Добровольський); — *Переб'єшся, перебудеш, а далі — в технікум, на заочний, — заспокоював її бригадир. — Всі ходи і виходи мені відомі, допоможу* (О. Гончар).

ВХІДНИ́Й, а́, е́. 1. Признач. для входу куди-небудь, у середину чого-небудь. — *Вона мене не слухає, а дивиться ку-*

дись у глибину вхідної алеї розпаленим поглядом (Леся Українка); *Відімкнув* [Городовський] *вхідні двері до кімнати з коридору* (В. Підмогильний); *Хтось несміливо подзвонив до вхідних дверей* (Ірина Вільде); *Не стямився, як минув* [Іван] *церкву, минув вхідну браму до міста, обидва млини на річці й опинився далеко на лузі* (Ю. Мушкетик).

2. *канц.* Який одержує установа (про документи, листи тощо). — *Посада скромна, ставка скромна. Сидить, вхідні папери розписує... Канцеляристка* (А. Крижанівський).

3. *спец.* Стос. до входу *(див.* **вхід**[3]*). Запропоновано підхід до діагностики систем керування і процесорів з поданням опису вхідного діагностичного сигналу у формалізованому вигляді* (з наук. літ.); *Базовим припущенням моделі є уявлення дифракційного поля в проміжку між торцями вхідного та вихідного хвилеводів ділянкою плоскої хвилі* (з наук. літ.); *Вхідна послідовність символів.*

Вхідни́й квито́к *див.* **квито́к.**

ВХІ́ДЧИНИ, чин, *мн.* Те саме, що **вхо́дини.** *Чайченкова мати купила хату у Любчиках.., то ми усі на вхідчинах тих були* (Марко Вовчок); *На вхідчини до клубу То марш вітальний був* (М. Рильський); *Відсвяткували вхідчини, прийняли перших гостей. І музей живе* (із журн.).

ВХЛЮПНУ́ТИ *див.* **ухлю́пувати.**

ВХЛЮПНУ́ТИСЯ *див.* **ухлю́пуватися.**

ВХЛЮ́ПУВАТИ *див.* **ухлю́пувати.**

ВХЛЮ́ПУВАТИСЯ *див.* **ухлю́пуватися.**

ВХМИЗУВА́ТИ *див.* **ухмизува́ти.**

ВХО́ДЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **вхо́дити** 3. *Упевнений: Україну Європа давно чекає .. із шановливістю. Бо з входженням цієї нової держави як повнокровного члена в її сім'ю нарешті завершиться багатовіковий процес формування Європи* (Б. Олійник); *У роботі розглядається необхідність об'єднання та розповсюдження інформаційних ресурсів у галузі ветеринарної медицини на єдиній технологічній основі з входженням у світову інформаційну систему через Інтернет* (з наук. літ.); *Болід, що виник у результаті входження в атмосферу Землі космічного тіла масою понад чотири тонни, пролетів над регіонами Західної України* (з газ.); *Входження України до кола провідних технологічно розвинених країн світу неможливе без широкого використання у всіх сферах суспільного життя нових інформаційних технологій* (з газ.).

2. *спец.* Стан за знач. **вхо́дити** 3. *Спочатку відшукуються всі входження старого зразка і локалізація кожного записується у стек, а також підраховується повне число входжень* (з навч. літ.).

ВХО́ДИНИ, дин, *мн.* Народний звичай відзначати вселення в нове приміщення (звичайно житло); новосілля. *Пишно й бучно відсвяткував Бжеський свої входини й почав улаштовувати господарство* (З. Тулуб); *З великою радістю все село привітало Мусія Савича, який першим переїхав у нову хату. Потім, що не день, то нові входини* (з газ.).

ВХО́ДИТИ (УХО́ДИТИ), ВВІХО́ДИТИ (УВІХО́ДИТИ), джу, диш, *недок.*, **ВВІЙТИ́ (УВІЙТИ́),** увійду́, увійдеш, *док.* 1. *до чого, у що і без дод.* Ідучи, потрапляти, проникати куди-небудь, у межі, у середину чого-небудь. *Увіходжу в сіни — справді чутно бучу .. Уходжу в хату .. Буча зразу стихла* (Панас Мирний); *Він тремтів та схоплювався з лави, як хто ввіходив до хати* (М. Коцюбинський); *Полк саме входив по високій автостраді в широку, розлогу долину* (О. Гончар); [Г а н н а:] *Кумо, чи діжа готова, щоб зараз перед поріг винести, як тільки молоді увійдуть у подвір'я?* (М. Кропивницький); *Він увійшов відразу до свого кабінету* (Л. Смілянський); // *до кого.* Заходити в чию-небудь хату, кімнату. *Серед дня увійшов він до мене* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *до чого, у що.* Впливати в порт, заходити в гавань і т. ін. (про судна). *Це єдиний судноплавний рукав в гирлі Аму-Дар'ї, в який зможуть вільно входити плоскодонні пароплави* (З. Тулуб); * У порівн. *Прощайте! Зичу всім у літо увійти, як входить корабель у гавань* (М. Рильський); // *до чого, у що.* Впадати, втікати (про річку, струмок і т. ін.). *Серед села Раставиця входить в широкий ставок* (І. Нечуй-Левицький); *З чотирьох — двоє тоне зразу, а двох, похитуючи, несе вода річки, що саме входить до моря* (Ю. Яновський); // *у що, поміж що.* Заходити, вклинюватися в межі чого-небудь. *Він жив на самому кінці села, там, де глибокий яр входив у ліс вузьким клином* (І. Нечуй-Левицький); *Чисте осіннє голубе небо спускалося над цвинтарем та й наче входило там поміж дерева й хрести* (Л. Мартович).

2. *у що.* Проникати в глибину чого-небудь; просякати. — *З поміччю й ріки течуть! — Або течуть, або в землю входять, — кажу їй* (Марко Вовчок); *Острий ніж входив у тіло* [теляти] (І. Франко); *Стара хата зо вдовою Разом вік свій віджила, Почорніла, похилилась І в болото увійшла* (С. Руданський); // *перен.* Глибоко западати, проникати (в душу, серце тощо). *Діяння героїв* [померлих], *увійшовши у свідомість мас, відроджуються, як живі* (П. Тичина); *Тому все нам рідне, що пристрасно входить у душі, Бо ми тут трудящі й господарі!* (М. Гірник).

3. *до чого, у що і без дод.* Бути, ставати складовою частиною чогось. *В 1880 р. п. Піскунов видав "Збірник творів" Кухаренка, куди увійшли всі показані вище праці* (М. Коцюбинський); *Для млинчиків приготовляють рідке тісто, до складу якого входять борошно, молоко, яйця, сіль* (з наук.-попул. літ.); *До їхніх розрахунків не входила затримка на шляху до міста* (Ю. Яновський); // Бути членом, учасником чого-небудь, належати до чогось. *Обидва вони входили в повстанський комітет* (П. Панч).

4. *у що.* Вникати в що-небудь; дуже цікавитися чимсь. — *А ти вмів? — запитав отець, не входячи в те, що се за така дивовижна наука* (І. Франко); *Яків довго з жалем дивився на Дарину, входив у її світ і зараз його лихо здавалося півлихом — у нього ще не все втрачено...* (М. Стельмах); *Леся Українка уміла глибоко входити в специфіку зображення не лише матеріальної обстановки, а й духовного світу персонажів стародавніх і давніх часів* (з наук. літ.).

5. *у що.* У сполученні з абстрактними іменниками означає: розпочинати дію, виражену певним іменником; переходити в якийсь стан. *Велика машина людської робучої* [робочої] *сили зі скрипом, стогнанням та зітханням почала входити в рух* (І. Франко); *Зменшився вогонь з ручної зброї, в дію входили міномети* (Іван Ле і О. Левада).

Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / **вступи́ти (зайти́, ввійти́** *і т. ін.)* **у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Захо́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)>** *див.* **вступа́ти**[1]**; (1) Вхо́дити / ввійти́ в дові́ру (в дові́р'я)** *до кого, чиє* — домагатися прихильності, доброго ставлення до себе. *Яремченко поцікавився, як Біляєв зумів увійти в довір'я переяславських верховодів* (Д. Бедзик); *Тож не так собі .. вона* [Миловидка] *стала .. ключницею*

при княгині, більше того, ввійшла в довіру, стала для матері Доброгніви мовби дитиною рідною (Д. Міщенко); **(2) Вхо́дити / ввійти́ в обо́в'язок** *чий* — бути частиною чиєїсь роботи. *Сергій же як молодий господар, в обов'язок якого входило турбуватися за своїх гостей, не обійшов своєю увагою і Кузя* (Григорій Тютюнник); **(3) Вхо́дити / ввійти́ в робо́ту** — призвичаюватися, звикати до своїх обов'язків. — *Мені так хочеться, щоб Докія ланковою зосталася. Вона саме, як то кажуть, у роботу увійшла, до справжнього діла дорвалася...* (В. Кучер); *Головне, що в роботу ввійшли ми впевнено і з тамтешніми людьми швидко здружилися* (О. Гончар); **(4) Вхо́дити / ввійти́ в [свої́] береги́** — повертатися в попередні межі (про річку). *Зацвіли усі діброви, і долини, і луги, І річки синіють знову. І не входять в береги* (М. Стельмах); *Майже кожної весни, після того, як річка входила в береги, йому доводилось пересипати призьбу і перекладати піч* (Ю. Мушкетик); **(5) Вхо́дити / ввійти́ в тради́цію** — усталюватися, ставати загальноприйнятим звичаєм. *Безалкогольний випускний стіл має ввійти в традицію* (з газ.); **(6) Вхо́дити (вкорі́нюватися) / ввійти́ (вкоріни́тися) в зви́чку** — ставати повсякденним, звичним. *Треба з зусиллями рухатися по стерні, мов безлічі цвяхів. Це в звичку входить — і трудністю, і заведеним ладом, при якому кожен повинен встигати з своєю працею* (В. Барка); *Увійшло, вкорінилося в звичку. Буде каша і чарка вина, Старшина проведе перекличку* (А. Малишко); **(7) Вхо́дити в пла́ни (в розраху́нки)** *чиї, рідше кого* — хто-небудь планує, має намір здійснити, зробити щось — перев. із запереченням. — *Це, знаєте, зовсім не входить в наші плани. Будь інший час — тоді що!* (Г. Хоткевич); *Занадто твердий горіх трапився, а слідчим не входило в плани так просто, в одному турі роздавити свою жертву на смерть* (І. Багряний); *В їхні розрахунки зовсім не входило показувати тут все те краще, чим спорядили їх союзники* (О. Гончар); **(8) Вхо́дити до скла́ду (у склад)** *чого* — бути складовою частиною чого-небудь. *Петрова батарея, що входила в склад дивізіону тяжкої артилерії, стала на позиції з самого краю правого флангу дивізії* (І. Багряний); *Сухов-старший, змарнілий, жовтий, із чорною жалобною стрічкою на правому вилозі літника, також входив до складу комісії* (О. Тесленко); **(9) Вхо́дити / увійти́ в ужи́ток** — почати використовуватися, застосовуватися. *Все гребла* [Соломія] *в свою скриню, складала в торбину срібні полтиники й карбованці, що тоді ввійшли в ужиток* (В. Кучер); *На той час гармати .. ще рідко застосовувалися в бойових діях, бо щойно лише починали входити в ужиток, були недосконалі, досить небезпечні в застосуванні* (О. Авраменко, В. Авраменко); **Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь** *див.* **іти́.**

△ **(10) Вхо́дити / ввійти́ в о́браз,** *театр.* — перевтілюватися у яку-небудь дійову особу, правдиво, захоплено грати її на сцені. — *Коли вас пустили, то сидіть смирно, бо я звелю вийти всім, хто не зайнятий на репетиції. Що за бешкетники? Ви ж не даєте йому увійти в образ* (В. Кучер); *Вже потім, коли почалися зйомки, я й забула про те, що боюся висоти, тому що увійшла в образ* (із журн.); **(11) Вхо́дити / ввійти́ в роль:** а) *(театр.)* правдиво, природно грати на сцені яку-небудь дійову особу, перевтілюватися в когось. *Актор дуже швидко входив у свою роль* (з газ.); б) *(перен.)* призвичаюватися до своїх нових обов'язків, до нового становища. *Дзвінки, гарчання рейок, брязкіт заліза й гамір людей не давали Ісен-Джанові ввійти в роль* (Іван Ле); в) *(перен.)* у процесі виконання, здійснення яких-небудь дій, розмов і т. ін. — *Ви залишили її* [зенітку] *в занедбаному стані, а самі пішли ляси точити. Ось бачите — іржа! — Єсть іржа. Та боцманові Смолі цього не досить. Він потроху розпалюється, входить в роль* (Д. Ткач).

◊ **(12) Ввійти́ в ро́зум** — дорослішавши, стати розумним. *Хоч ми й тут лісову хатку опорядкували собі гарненько — є в нас і криничка глибоченька, маємо і городчик, і пашні трохи... — усе гаразд, усе добре, та не батьківщина, що там родилась і хрестилась, молодою співала, увійшовши у розум, горювала...* (Марко Вовчок); **Впада́ти (вхо́дити) / впа́сти (увійти́) в гріх** *див.* **впада́ти[1]; Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в життя́** *див.* **вступа́ти[1]; Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в [свої́] права́** *див.* **вступа́ти[1]; (13) Вхо́дити / ввійти́ в курс** *чого* — детально знайомитися з чим-небудь; набувати навиків у чомусь. *Перші тижні та місяці Надійка входила в курс виробництва* (В. Козаченко); — *Як міністр ви вже входите в курс справи, чи вже іде планова робота?* (з газ.); **(14) Вхо́дити / ввійти́ в літа́** — ставати дорослим; дорослішати. *Отак я ріс і увійшов у літа* (Марко Вовчок); **(15) Вхо́дити / ввійти́ [в плоть і] в кров <Вхо́дити / ввійти́ в кров [і в плоть]>** *книжн.:* а) *(кого, чого)* ставати невід'ємною складовою частиною, основною особливістю, рисою чи властивістю кого-, чого-небудь. *Ідея еволюції матерії, що увійшла вже в плоть і кров усього сучасного природознавства, найбільшого значення набула в біології* (з наук. літ.); *Єдність літератур стала традицією, увійшла в кров і плоть наших письменників* (з наук.-попул. літ.); б) *(кому і без дод.)* ставати звичним або необхідним для кого-небудь. *Вони всі вже були добре обстріляні, і солдатські суворі звичаї входили їм у кров* (О. Гончар); *Це приятелювання не припинялося з давніх-давен і справді було безкорисливим, увійшло в кров, і друзі рідними поробилися* (Іван Ле); *Усе це* [хатина, річка, квіти], *звичайно, нам рідне, до болю знайоме, Це те, що з дитинства ввійшло в нашу плоть, в нашу кров* (М. Гірник); **(16) Вхо́дити / ввійти́ в по́бут** — ставати звичайним у повсякденному житті. — *В багатьох містах світу почали будувати всякі саморушні тротуари, рухомі будинки, але в нас це не ввійшло в побут* (О. Бердник); *Після 988 р. в побут увійшло письмо, абетку до якого створили ченці Кирил і Мефодій* (з наук.-попул. літ.); *У наш час жодна людина не уявляє свого життя без газети й журналу. Вони міцно увійшли в побут* (з газ.); **(17) Вхо́дити / ввійти́ в несла́ву** — ганьбити, знеславлювати себе своєю поведінкою, даючи привід для поганої думки про себе. *Сама ж бо ти, дівчинонько, у неславу входиш, що пізненько-нераненько із юлиці* [вулиці] *ходиш* (Сл. Гр.); **(18) Вхо́дити / ввійти́ в раж** — ставати збудженим, несамовитим, захоплюючись чим-небудь. *Діти часто при чищенні зубів входять в раж і ушкоджують слизисту оболонку ясен, що може призвести до широкого спектра проблем* (з наук.-попул. літ.); *Виступаючи на мітингах, вона так ввійшла в раж, що всі невдоволені злиденним життям слухали її з відкритими ротами* (з газ.); **(19) Вхо́дити / ввійти́ в ритм** *чого* — призвичаюватися до певних умов, обставин, темпу перебігу яких-небудь процесів. *Поступово я став входити в ритм студентського життя, намагався одержати максимум знань і навичок*

(із журн.); *Звичайно, ти намагався якомога швидше ввійти в ритм того життя .. й сам деколи дивувався, дізнаючись про переміни чи то в законодавстві, чи в правилах доброго тону, чи у моді* (Ю. Іздрик); *Увійти в ритм театрального життя не так легко* (з газ.); **(20) Вхо́дити / ввійти́ в [свою́] ко́лію** — повертатися до свого нормального стану, ходу, перебігу і т. ін.; ставати нормою. *Білі, червоні .. виліплювали накази, оповіщали мобілізації, конфіскації, реквізиції... А потім знову все входило в колію* (В. Еллан-Блакитний); — *Тихе й просте життя сільського священика ввійшло в свою колію* (М. Старицький); *Все, здавалося, увійшло в звичайну колію, так ніби нічого й не сталося* (В. Козаченко); **(21) Вхо́дити / ввійти́ в стано́вище** *чиє, кого* — розуміючи причини, обставини, поведінку кого-небудь, ставитися до нього з увагою, співчуттям. *Лагідна Леся на цей раз не захотіла "увійти в становище" і, подякувавши Бергманові за інформацію, чемно вклонилася і пішла з Топченком на дальній виноградник* (М. Хвильовий); **(22) Вхо́дити / ввійти́ в фо́рму** — набувати такого стану, в якому повністю можна виявити свої сили, здібності, уміння і т. ін. *Тільки прибадьорився старий, ввійшов у форму — і раптом така смерть* (І. Драч); **(23) Вхо́дити (ввіхо́дити) / ввійти́ в смак** — починати відчувати задоволення від чого-небудь, виявляти дедалі більший інтерес до чогось. *Він* [Бертольдо] *дедалі в смак ввіходив І потроху в себе в графстві Інші звичаї заводив* (Леся Українка); *Ввійшовши в смак, Японія вигнала французів з Індокитаю, британців із Сингапуру, а переможених німцями голландців — з Індонезії* (з наук. літ.); **(24) Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму:** а) ставати звичайним, відповідним до загальноприйнятих правил, установлених вимог і т. ін. *Після війни життя поступово входило в норму* (із журн.); б) набувати нормального вигляду, стану, відзначаючись чим-небудь. *Я було почала приходити трохи в норму, та сталася пригода: заболів зуб* (Леся Українка); *У гірських переходах він був помітно схуд, а тепер знову ввійшов у норму, навіть ніби ще більше роздався в плечах* (О. Гончар); **(25) Вхо́дити / увійти́ в істо́рію** *(уроч.* **в анна́ли)** *чого* — залишати про себе пам'ять, ставати знаменитим. *Пристрасний викривач кріпосництва і капіталізму — таким Панас Мирний увійшов в історію української літератури* (з наук. літ.); *Ім'я Тараса Шевченка ввійшло в аннали світової літератури* (із журн.); **Дух у п'я́ти заліз (ввійшо́в)** *див.* **дух; Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити** *і т. ін.)* **не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма)** *див.* **захо́дити; Не бра́тися (не вхо́дити, не йти) в раху́бу** *див.* **бра́тися.**

ВХОДИ́ТИ *див.* **уходи́ти.**

ВХО́ДИТИСЯ (УХО́ДИТИСЯ), иться, *недок., рідко, безос.* Про наявність можливості входити. *Під час дії входиться до атріуму через перистиль сіньми, а не з бічних куліс* (Леся Українка); *Абат велів одчинити покій, звідки входилося до залу* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ВХОДОВИ́Й, á, é, *діал.* Те саме, що **вхідни́й** 1. *Галицькі та перемиські князі старались коли не зовсім замкнути, то, бодай, укріпити .. входову браму в свої границі* (І. Франко); *Від бенкетної зали до входових дверей червоний хідник. По одній стороні — царські люди, по другій — наші старшини* (Б. Лепкий); *Татко дивився разом з Даркою в бік входових дверей .. Та той, очікуваний, не являвся* (Ірина Вільде).

ВХО́ЖИЙ (УХО́ЖИЙ), а, е, *розм.* Який має право вільно входити куди-небудь або до когось. [Д о л о н:] *Я, царівно, повнолітній, до ради вхожий і до війська здатний* (Леся Українка); *Євген .. запросив гостей пройти до кабінету, в чарівне царство книг. Відколи Тарас ухожий до цих багатств, вони весь час стоять у нього перед очима і кожна книжка гукає, кличе, манить його до себе* (Василь Шевчук); *В театрі, куди я був вхожий, матеріалу для пізнання й дослідження було більше ніж достатньо* (з мемуарної літ.); *Цей відомий фінансист був вхожий у Білий дім як неофіційний радник Рузвельта* (із журн.).

(1) Бли́зько вхо́жий — якого приймають як рідну, близьку людину. [С е с т р а С е р а х в и м а:] *Ти, сестро Мархво, до неї* [ігумені] *близько ухожа. Ти їй скажи оце* (Панас Мирний); *Смась Кречовський був близько вхожий в домі ректора Борецького* (Іван Ле).

ВХОЛОСТУ́ (УХОЛОСТУ́), *присл.* 1. *техн.* Діючи без навантаження, не виконуючи корисної роботи, не приводячи в рух інші механізми, машини і т. ін. *Автоматична коробка передач несподівано зривалась із нейтрального положення, і двотонний ваговоз з працюючим ухолосту двигуном буквально стрибав на машини чи людей, що опинилися поблизу* (з газ.).

2. *розм.* Дарма; безрезультатно. *Дизайнери не бажають працювати вхолосту. Вони хочуть бачити свої проекти впровадженими у промисловість* (із журн.).

ВХОПИ́ТИ *див.* **ухо́плювати.**

ВХОПИ́ТИСЯ *див.* **ухо́плюватися.**

ВХО́ПЛЕНИЙ *див.* **ухо́плений.**

ВХО́ПЛЮВАТИ *див.* **ухо́плювати.**

ВХО́ПЛЮВАТИСЯ *див.* **ухо́плюватися.**

ВХО́РКАНИЙ *див.* **ухо́рканий.**

ВХО́РКАТИ *див.* **ухо́ркати.**

ВХО́РКАТИСЯ *див.* **ухо́ркатися.**

ВХРЯСА́ТИ *див.* **ухряса́ти.**

ВХРЯ́СТИ *див.* **ухряса́ти.**

ВЦИ́ТЬКАТИ *див.* **уци́тькувати.**

ВЦИ́ТЬКУВАТИ *див.* **уци́тькувати.**

ВЦІДИ́ТИ *див.* **уціди́ти.**

ВЦІ́ЛЕНИЙ (УЦІ́ЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вці́лити.** *Вистріл .. був уцілений цілком зблизька* (О. Кобилянська); *Хоч тут і там чувся оклик болю вціленого лицаря або іржання коня, та лава посувалася далі* (Юліан Опільський); // **вцілено,** *безос. пред. Я бачив, як вона впала, але я не був певний. Лиш опісля мені видалось, що її було вцілено...* (У. Самчук); *Не всю здобич, у яку вцілено, мисливці можуть дістати із непрохідних боліт, бо тільки деякі з них мають тренованих мисливських собак* (з газ.).

ВЦІ́ЛИТИ *див.* **вціля́ти.**

ВЦІЛІ́ЛИЙ *див.* **уцілі́лий.**

ВЦІЛІ́ЛІСТЬ *див.* **уцілі́лість.**

ВЦІЛІ́ТИ *див.* **уцілі́ти.**

ВЦІЛЯ́ТИ (УЦІЛЯ́ТИ), я́ю, я́єш, *недок.,* **ВЦІ́ЛИТИ (УЦІ́ЛИТИ),** лю, лиш, *док., у кого — що і кого, що.* Попадати в яку-небудь ціль; влучати. *Почувши далекий грім і побачивши блискавиці, які вціляли в землю,* [Бразд] *тікав, ховався* (С. Скляренко); *Я знаю, що батька вцілила куля в бік на барикаді* (І. Франко); *Як уцілив був раз ворону, так і пішла з тополі перекидя* [перекида] (А. Тесленко); *Над нами водно посвистують кулі, вцілить якась — і місяць шпиталю* (Р. Іваничук).

◊ **(1) Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце** *кому і без дод.* — боляче вражати

кого-небудь, завдавати комусь душевного болю, торкаючись того, що його найбільше хвилює. *Він пригадав гарячі слова матері, її суворі очі, кожне її слово вціляло в серце* (С. Скляренко); *Удова засміялась: "Що се ти?.. Чи козака боїшся?" Так мені сим і вцілила в серце* (Ганна Барвінок); [М и л е в с ь к и й:] *От думав улучить у саме серце! Помилились, серденько, набій дарма пропав* (Леся Українка); *Жарт попав у саме серце Дарини. Вона мало не зойкнула* (М. Стельмах).

ВЦРПС, *невідм., ж., іст.* Скорочення: Всесоюзна центральна рада професійних спілок. — *Знову треба писати в ВЦРПС, — підвівся й Фісунов* (О. Гончар); *У 1967 р. ЦК КПРС, Рада Міністрів СРСР і ВЦРПС ухвалили постанову про п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними* (з газ.).

ВЦЮ́КАТИ *див.* **уцю́кати.**

ВЦЮ́КНУТИ *див.* **уцю́кнути.**

ВЦЯЦЬКО́ВАНИЙ *див.* **уцяцько́ваний.**

ВЦЯЦЬКО́ВУВАТИ *див.* **уцяцько́вувати.**

ВЦЯЦЬКУВА́ТИ *див.* **уцяцько́вувати.**

ВЧА́ВИТИ *див.* **вча́влювати.**

ВЧА́ВЛЕНИЙ (УЧА́ВЛЕНИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вча́вити.** *З землі видобували безліч різноманітного металу — уламки й цілі снаряди, розірвані танкові гусениці й вчавлені в землю гармати* (Л. Первомайський); *Це все було надто зриме, як і його закіптюжені босі ноги, як слід од воза, вчавлений у сірій землі* (Валерій Шевчук); // **вча́влено,** *безос. пред. Дівчина сумними очима дивилася на тюльпани, які величезними колесами вантажівки було безжально вчавлено в дорожній бруд* (із журн.).

ВЧА́ВЛЮВАТИ (УЧА́ВЛЮВАТИ), юю, юєш, *недок.*, **ВЧАВИ́ТИ (УЧАВИ́ТИ),** вчавлю́, вча́виш, *док., що, у що.* Те саме, що **вда́влювати;** втискати. *Коли я відчувала себе самотньою, мені здавалося, що небо на мене падає, вчавлює в землю й перетирає, мов зернину в жорнах* (М. Руденко); *Могутній танк "ІС" наїхав на смугастий прикордонний стовп гітлерівського райху і, легко вчавивши його в руду, порепану німецьку землю, пішов далі* (Н. Рибак); *Маслюк наступив на жовтий крем'ях доміно, .. вчавив його в асфальт* (В. Яворівський).

ВЧА́ДІЛИЙ *див.* **уча́ділий.**

ВЧА́ДІННЯ *див.* **уча́діння.**

ВЧА́ДІТИ *див.* **уча́діти.**

ВЧАРО́ВАНИЙ *див.* **учаро́ваний.**

ВЧАРО́ВУВАТИ *див.* **учаро́вувати.**

ВЧАРУВА́ННЯ *див.* **учарува́ння.**

ВЧАРУВА́ТИ *див.* **учаро́вувати.**

ВЧАС, *присл., рідко.* Те саме, що **вча́сно.** *З сердюками розмову веде* [Чуйкевич], *як краще і безпечніше розставити ті невеликі бойові сили, якими він гетьманського двора обороняє, щоб вони на кожний знак у кожде місце вчас поспіли* (Б. Лепкий); *Часами, позіхаючи, поглядала* [Гелене] *на небо: чи не спізниться вчас опинитись біля Ростри, колони зі статуєю богині Александрії* (Н. Королева); *Дівування* [Марії] *прийшло ні зарано, ні запізно. Саме вчас* (Ірина Вільде).

ВЧА́СНИЙ, а, е. 1. Який відбувається, робиться у відповідний час, саме тоді, коли треба. *Міг би ж бути наказ вчасний, рятівний, але його так і не діждались, був інший, різкий, — може, навіть безглуздий своєю згубною категоричністю* (О. Гончар); *Вчасний розвиток мікрофлори рубця, регулярне давання повноцінних кормів — необхідні умови годівлі високопродуктивних корів* (із журн.); *Безперебійна робота цукрових заводів залежить від вчасного доставляння буряків* (з газ.).

2. *діал.* Ранній. *Лунали окрики перекупців, що продавали вчасні вишні і морелі* (І. Франко); *Рекрути, побравшися по двоє-троє за шиї, йшли, більша половина з них до крайності розжалена і помимо вчасної пори вже добре підохочена, неправильно, широкими кроками вперед* (О. Кобилянська).

ВЧА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **вча́сний** 1. *Точність та вчасність — це чи не основні заповіді хірургії* (Ю. Смолич); *Він, той момент, майже невловимий, незримий і неосяжний, його вловлює серце, сповнене нездоланної переконаності у вчасності удару* (Ю. Мушкетик).

ВЧА́СНО. Присл. до **вча́сний.** *Почав я писати — віршем і прозою — дуже вчасно, ще в нижній гімназії* (І. Франко); *Біля дверей завжди хтось чергував і вчасно подавав сигнал перестороги* (І. Багряний); *Вогнище пригасає, за ним уже не стежать так пильно, як напочатку, забуваючи і лінуючись вчасно підкидати сухе галуззя* (В. Козаченко).

ВЧАСТИ́ТИ *див.* **участи́ти.**

ВЧАСТИ́ТИСЯ *див.* **участи́тися.**

ВЧАСТУВА́ТИ *див.* **участува́ти.**

ВЧАЩА́ННЯ *див.* **учаща́ння.**

ВЧАЩА́ТИ *див.* **учаща́ти.**

ВЧВАЛ (УЧВА́Л), *присл.* Галопом, великими стрибками (про кінський біг); найшвидшим кроком. *Кінь скаче вчвал що сили є, щодуху* (Леся Українка); *І вже почула* [Улянка] *глухе гупання — мабуть, Макар Макарович гнав коня учвал* (О. Донченко); *Батарея знялась і погримотіла у вечірній присмерк, у ніч, поспішаючи, але не можучи погнати учвал* (І. Багряний); *Шкапа його немовби вийшла з своєї повільної і точної .. рисі і якось боком .. пішла вчвал* (Л. Смілянський).

Взя́ти вчвал *див.* **узя́ти.**

ВЧЕ́НИЙ[1] *див.* **у́чений.**

ВЧЕ́НИЙ[2] *див.* **уче́ний.**

ВЧЕ́НІСТЬ *див.* **уче́ність.**

ВЧЕ́ННЯ *див.* **уче́ння.**

ВЧЕ́НО *див.* **уче́но.**

ВЧЕ́ПИСТИЙ *див.* **уче́пистий.**

ВЧЕПИ́ТИ *див.* **учепи́ти.**

ВЧЕПИ́ТИСЯ *див.* **учепи́тися.**

ВЧЕ́ПЛЕНИЙ *див.* **уче́плений.**

ВЧЕРГО́ВЕ *див.* **учерго́ве.**

ВЧЕСА́ТИ *див.* **учеса́ти.**

ВЧЕ́ТВЕРО (УЧЕ́ТВЕРО), *присл.* 1. У чотири рази (при порівнянні). *На сукню пішло вчетверо більше тканини через складність крою* (з газ.).

2. На чотири частини. *Граф Адольф обережно складає відозву вчетверо, ховає в кишеню й нетерпляче зиркає на принцесу Елізу* (В. Винниченко); *Гнида витяг із-за пазухи згорнений учетверо аркуш і поклав на столі* (А. Головко).

◊ **Як уче́тверо мо́туз** *див.* **мо́туз.**

ВЧЕТВЕ́РТЕ (УЧЕТВЕ́РТЕ), *присл.* У четвертий раз. *Зо зла ухопив він жмут соломи з сміттям, порохом і швиргонув угору. Пил розлетівся по хаті. Карпо удруге бере, удруге кида, втретє і вчетверте* (Панас Мирний); *Старий надумав учетверте женитися* (Ю. Смолич); *Цього дня він нічого не робив — читав "Анну Кареніну", перечитував утретє чи вчетверте, він мовби шукав у чужій драмі, значно більшій за свою, якогось заспокоєння* (Ю. Мушкетик).

ВЧИН *див.* **учи́н.**

ВЧИ́НЕНИЙ *див.* **учи́нений.**

ВЧИ́НЕННЯ *див.* **учи́нення.**
ВЧИНИ́ТИ *див.* **учиня́ти.**
ВЧИНИ́ТИСЯ *див.* **учиня́тися.**
ВЧИ́НОК *див.* **учи́нок.**
ВЧИ́НЮВАНИЙ *див.* **учи́нюваний.**
ВЧИ́НЮВАННЯ *див.* **учи́нювання.**
ВЧИ́НЮВАТИ *див.* **учиня́ти.**
ВЧИ́НЮВАТИСЯ *див.* **учиня́тися.**
ВЧИНЯ́ТИ *див.* **учиня́ти.**
ВЧИНЯ́ТИСЯ *див.* **учиня́тися.**
ВЧИ́СТИТИ *див.* **учи́стити.**
ВЧИТА́ТИ *див.* **учита́ти.**
ВЧИТА́ТИСЯ *див.* **учита́тися.**
ВЧИ́ТЕЛІВ *див.* **учи́телів.**
ВЧИ́ТЕЛЬ *див.* **учи́тель.**
ВЧИ́ТЕЛЬКА *див.* **учи́телька.**
ВЧИ́ТЕЛЬСТВО *див.* **учи́тельство.**
ВЧИ́ТЕЛЬСЬКИЙ *див.* **учи́тельський.**
ВЧИ́ТЕЛЬЧИН *див.* **учи́тельчин.**
ВЧИ́ТЕЛЬША *див.* **учи́тельша.**
ВЧИТЕЛЮВА́ННЯ *див.* **учителюва́ння.**
ВЧИТЕЛЮВА́ТИ *див.* **учителюва́ти.**
ВЧИ́ТИ *див.* **учи́ти.**
ВЧИ́ТИСЯ *див.* **учи́тися.**

ВЧИТТЯ́, я, *с., заст.* Навчання. *Давно був час починати вчиття* (Б. Грінченко); *Неділя. Вчиття в школі нема, і Яків Петрович після обіду стоїть у кімнатці своїй і дивиться у вікно* (А. Тесленко).

ВЧИ́ТУВАННЯ (УЧИ́ТУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вчи́туватися.** *Художнє слово вимагає такого акту, як вчитування, тобто намагання побачити більше, ніж видно* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Здатність до вчитування у світ є одним із способів самореалізації людини* (з наук. літ.).

ВЧИ́ТУВАТИСЯ (УЧИ́ТУВАТИСЯ), уюся, уєшся, *недок.,* **ВЧИТА́ТИСЯ (УЧИТА́ТИСЯ),** а́юся, а́єшся, *док., у що.* Вникати, входити в зміст того, що читається. *Федоренко жадібно вчитувався в кожне слово, заглиблювався в повість* (Я. Качура); *Він перегортає кілька сторінок, знов учитується, нарешті, встає з-за столу і, дивлячись мені у вічі, говорить: — Михайле, це книга про небо!* (М. Стельмах); *— Ага! Це — Ївзі Семенівні! — вчитавшися в адресу, зрозумів нарешті парубійко* (А. Головко).

ВЧІ́ННЯ *див.* **учі́ння.**
ВЧІ́ПЛЮВАТИСЯ *див.* **учі́плюватися.**

ВЧО́РА (УЧО́РА), *присл.* У день, який передує сьогоднішньому; напередодні. — *Я таки тобі тепер договорю, що учора хотів сказати...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Останній лист упав на чорнобривці вчора* (М. Вінграновський); // У недалекому минулому, не дуже давно, донедавна. *Що вчора мірою було — Півміри стало нині, Немов щодня нове крило Дарується людині* (М. Рильський); *Варта уваги економічна активність нових світових гігантів, що ще вчора були другорядними країнами: Бразилії, Китаю, Індії* (із журн.); // *у знач. ім.* **вчо́ра,** *невідм., с.* Попередній, минулий день. *Вільний дух народу ще тлів під попелом неволі. Свіжі традиції волі, такі свіжі, що часом трудно було відрізнити сьогодні од вчора, підтримували жевріючу під попелом іскру* (М. Коцюбинський); *Він кричав .. від того, .. що був привалений жаскими рефлексіями пережитого вчора й візіями неминучого завтра...* (І. Багряний).

(1) Від учо́ра (після вчо́ра) — з попереднього дня. *Його почуття до дівчини після вчора зробилось якимось палющим, відбирало йому спокій* (В. Підмогильний); [О к с а н а:] *Я така замурзана... від учора не вмивалася* (З. Мороз).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **сього́дні (вчо́ра, що́йно** *і т. ін.)* **приве́зений** *див.* **приве́зений.**

ВЧОРА́ШНІЙ (УЧОРА́ШНІЙ), я, є. Який був, відбувався, виготовлявся і т. ін. учора. *Де була яка калюжка після учорашнього дощику, не забарилася висохнути* (Г. Квітка-Основ'яненко); *В цілому домі всі ще спали після великої вчорашньої праці та біганини* (І. Нечуй-Левицький); *Служник приніс меду й учорашнього холодного м'яса, перекусили трохи* (А. Хижняк); // Який був, стався, відбувався в недалекому минулому, не так давно. *Чи то давнє яке лихо Прокинулось в хаті? Чи вчорашнє, задавлене Знов поворушилось?* (Т. Шевченко); *Другого дня вчорашні шкільні друзі не подавали один одному руки* (Б. Антоненко-Давидович); — *На вчорашніх, на вічних кучугурах виногради в'ються на сотні тисяч кущів, і тополі та білі акації піднялись...* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **вчора́шнє,** нього, *с.* Те, що відбувалося вчора. — *Невже ж то сон був? — думала Христя, згадуючи про вчорашнє. — Мабуть, що сон* (Панас Мирний); *Я .. оповідаю їй про вчорашнє й сьогоднішнє. Вона з жахом слухає, не сміючи перервати мене* (В. Винниченко).

◊ **Вчора́шній день** *див.* **день; Ганя́тися за вчора́шнім днем** *див.* **ганя́тися; Шука́ти вчора́шнього дня** *див.* **шука́ти.**

ВЧО́РЕНЬКО (УЧО́РЕНЬКО), *присл.* Пестл. до **учо́ра.** *Учоренько тут басувало літо, Тепер дивися: молода зима!* (М. Вінграновський).

ВЧОРНИ́ТИ *див.* **учорни́ти.**
ВЧОРНІ́ЛИЙ *див.* **учорні́лий.**
ВЧОРНІ́ТИ *див.* **учорні́ти.**

ВЧОТИРЬО́Х (УЧОТИРЬО́Х), *присл.* У складі чотирьох осіб. *Стоїмо ми вчотирьох та очима лупаємо* (І. Нечуй-Левицький); *Тихін мовчки підвівся тоді, і всі вчотирьох вийшли з хати.* (А. Головко); *Ми домовились учотирьох — готуватись до втечі* (Ю. Збанацький).

ВЧУВА́ТИ *див.* **учува́ти.**
ВЧУВА́ТИСЯ *див.* **учува́тися.**
ВЧУ́ТИ *див.* **учува́ти.**
ВЧУ́ТИСЯ *див.* **учува́тися.**
ВЧУХРА́ТИ *див.* **учухра́ти.**
ВШАНО́ВАНИЙ *див.* **ушано́ваний.**
ВШАНО́ВУВАННЯ *див.* **ушано́вування.**
ВШАНО́ВУВАТИ *див.* **ушано́вувати.**
ВШАНО́ВУВАТИСЯ *див.* **ушано́вуватися.**
ВШАНУВА́ННЯ *див.* **ушанува́ння.**
ВШАНУВА́ТИ *див.* **ушано́вувати.**
ВШАНУВА́ТИСЯ *див.* **ушанува́тися.**

ВШЕЛЕ́ПАТИСЯ (УШЕЛЕ́ПАТИСЯ), аюся, аєшся, *док., фам.* 1. *у що.* Ненароком потрапити, увірватися куди-небудь. *Побігла* [Ніна] *й прожогом вшелепалась просто в світлицю* (І. Нечуй-Левицький).

2. Упасти з шумом, повалитися з певної висоти. *Лазимо, спотикаємось. Нема води. Потім набрели на ковбаню... Як ми туди не вшелепались!?* (І. Багряний); *Максим поставив коні біля порома, під яким попискувала і клекотіла вода, і, щоб не вшелепатись, підійшов до невеликої клуні перевізника, в якій дід Олександр завжди літував* (М. Стельмах).

3. *у що, перен.* Невдало, нещасливо потрапити в що-небудь. [Ч о р т:] *Часом у таке вшелепаєшся, що й роги зовсім поламаєш. Хе-хе-хе!..* (Є. Кротевич); — *Може, думаємо, здуру десь хлопець у біду вшелепався, може, допомогти йому треба...* (О. Гончар).

ВШЕЛЕ́ПКАТИСЯ (УШЕЛЕ́ПКАТИСЯ), аюся, аєшся, *док., фам.* Те саме, що **вшеле́патися.** *Треба ж було бабці вшелепкатись саме у ту кімнату, де пили горілку високоповажні дядьки!* (із журн.); *З Вакхом у компанії побив морду єзуїтові інспекторові і за те поневіряюся й досі. І ушелепкався в цю бездну гнусності, де кишать тварі, подобні* [подібні] *сій, богам зненависній, мармизі!* (Б. Грінченко); *Дивлячись на побиту фізіономію Андрія, мати раптом зрозуміла, що її син ушелепкався у щось дуже нехороше* (із журн.).

ВШЕ́СТЕРО (УШЕ́СТЕРО), *присл.* 1. У шість разів (при порівнянні). *Павло мовчки .. поліз у кишеню.., дістав кисет із тютюном, коробочку сірників, згорнуту вшестеро газету і передав Тимкові* (Григорій Тютюнник); *Місто за кілька років ушестеро збільшило надходження до місцевого бюджету* (з газ.).

2. На шість частин. *Ще одне так різко випливало з давнини: нагай на батьківській червоножилій руці — .. ушестеро переплетений* (Є. Кротевич).

ВШЕ́СТЯ (УШЕ́СТЯ), я, *с., розм. (з великої літери).* Вознесіння (у 2 знач.). *А другого дня, у четвер, було Вшестя, у Жолобках храмове свято, вже зрання відійшли туди цілі юрби дівчат і хлопців у святочних одягах...* (У. Самчук); *Овіяна легендами криниця, що знаходиться поблизу кладовища, з цілющою водою, щорічно освячується на Вшестя* (із журн.).

ВШИВА́ЛЬНИЙ *див.* **ушива́льний.**

ВШИВА́ЛЬНИК *див.* **ушива́льник.**

ВШИВА́ЛЬНИЧОК *див.* **ушива́льничок.**

ВШИВА́ННЯ[1] (УШИВА́ННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вшива́ти[1].** *Вшивання клапана — складна, тривала операція, що відбувається в умовах штучного кровообігу* (з наук.-попул. літ.); *Після вшивання вушного імплантату на малюка чекає один-два роки реабілітації, після якої він нічим не відрізнятиметься від здорових однолітків* (із журн.).

ВШИВА́ННЯ[2] *див.* **ушива́ння[1].**

ВШИВА́ТИ[1] (УШИВА́ТИ), а́ю, а́єш, *недок.,* **ВШИ́ТИ (УШИ́ТИ),** вши́ю, вши́єш, *док., що, у що.* Зашивати що-небудь у середину чогось; пришивати, вставляючи в що-небудь. — *У духовну книгу з конспіративною метою почали вже вшивати революційні брошурки!* (П. Колесник).

ВШИВА́ТИ[2] *див.* **ушива́ти[1].**

ВШИВА́ТИСЯ[1] (УШИВА́ТИСЯ), а́ється, *недок.* Пас. до **вшива́ти[1].** *Рукави сорочки мали форму видовженого прямокутника. Якщо ширина пілок полотна була невеликою (40 см), то в бічні шви вшивалися ще дві пілки полотна, які не доходили до рівня плечей саме на ширину рукава* (з наук. літ.).

ВШИВА́ТИСЯ[2] *див.* **ушива́тися[1].**

ВШИ́ВКА (УШИ́ВКА), и, *ж.* Те, що вшите; вставка. *Коли стих бій.., на рейках знайшли серед трупів двох, одягнутих у піджачки з плисовими вшивками на рукавах, якими німці мітили полонених* (П. Панч); *Виробники офіційних сувенірів дуже серйозно ставляться до захисту продукції від підробок. Так, кожен такий предмет матиме на собі своєрідну "акцизну марку" — голографічний знак захисту, а футболки і кепки — спеціальну вшивку з логотипом конкурсу* (із журн.).

ВШИВНИ́Й (УШИВНИ́Й), а́, е́. Який вшивається в що-небудь. *Модними у цьому сезоні будуть жіночі сукні з вшивними рукавами, облямованими хутром* (з газ.).

ВШИКО́ВАНИЙ *див.* **ушико́ваний.**

ВШИКО́ВУВАТИ *див.* **ушико́вувати.**

ВШИКО́ВУВАТИСЯ *див.* **ушико́вуватися.**

ВШИКУВА́ТИ *див.* **ушико́вувати.**

ВШИКУВА́ТИСЯ *див.* **ушико́вуватися.**

ВШИР (УШИ́Р), *присл.* По ширині, у ширину; протилежне в з д о в ж, в п о д о в ж. *Розтягнувши своє лице вшир якимось нечувано широким усміхом, підійшов* [золотопромисловець] *один крок ближче до мене* (І. Франко); *Ще вчора затиснутий поміж хмарами простір розсунувся, роздався вшир* (П. Тичина).

◊ **Вглиб і вшир** *див.* **вглиб; Уздо́вж (і вздовж,) і вшир** *див.* **уздо́вж.**

ВШИРШ (УШИ́РШ), *присл., рідко.* Те саме, що **вшир.** *І велика річка* [Дніпро], *вширш більше, як на верству, пишно ллється під самою могилою* [Т. Шевченка] (І. Нечуй-Левицький).

ВШИ́РШКИ (УШИ́РШКИ), *присл., розм.* Те саме, що **вшир.** *Сам той Ох на корх заввишки, але в сажень борода, знає край і вздовж і вширшки, де багатство, де біда* (Леся Українка); *Воно* [приміщення] *мало кроків із п'ять удовжки й чотири вширшки, але ніде не було й сліду дверей* (І. Білик).

ВШИ́ТИ[1] *див.* **вшива́ти[1].**

ВШИ́ТИ[2] *див.* **ушива́ти[1].**

ВШИ́ТИЙ[1] (УШИ́ТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вши́ти[1].** *На погонах, вшитих у плечі фуфайки, товстим шаром осіла сіра пилюка* (О. Гончар); *Кардіостимулятор — мініатюрний блок, вшитий під шкіру, що роками підтримує ритм хворого серця* (із журн.); // **вши́то,** *безос. пред. Під його портретом червонів шматок побабченого від часу оксамиту, в який вшито шістнадцять турецьких стрілок, знайдених в кістяку запоріжця* (М. Стельмах); *Наприкінці життя король жахів так безмірно розтовстів, що майже не рухався. Йому було вшито кардіостимулятор* (з газ.).

ВШИ́ТИЙ[2] *див.* **уши́тий[1].**

ВШИ́ТИСЯ *див.* **уши́тися.**

ВШИТТЯ́ *див.* **ушиття́.**

ВШІСТЬО́Х (УШІСТЬО́Х), *присл.* У складі шести осіб. *Наблизився гурток і видно: вшістьох тягнуть рядно з вагою, взявшися за його краї і кутики, мов мурашки* (В. Барка); *Три валізи ми ледве несли вшістьох* (Ю. Збанацький).

ВШКВА́РИТИ *див.* **ушква́рити.**

ВШКВАРНУ́ТИ *див.* **ушкварну́ти.**

ВШКРЯБНУ́ТИ *див.* **ушкрябну́ти.**

ВШКРЯБНУ́ТИСЯ *див.* **ушкрябну́тися.**

ВШЛЯХЕ́ТНЕНИЙ *див.* **ушляхе́тнений.**

ВШЛЯХЕ́ТНЕННЯ *див.* **ушляхе́тнення.**

ВШЛЯХЕ́ТНИТИ *див.* **ушляхе́тнювати.**

ВШЛЯХЕ́ТНИТИСЯ *див.* **ушляхе́тнюватися.**

ВШЛЯХЕ́ТНЮВАННЯ *див.* **ушляхе́тнювання.**

ВШЛЯХЕ́ТНЮВАТИ *див.* **ушляхе́тнювати.**

ВШЛЯХЕ́ТНЮВАТИСЯ *див.* **ушляхе́тнюватися.**

ВШНУРО́ВАНИЙ *див.* **ушнуро́ваний.**

ВШНУРО́ВУВАТИ *див.* **ушнуро́вувати.**

ВШНУРО́ВУВАТИСЯ *див.* **ушнуро́вуватися.**

ВШНУРУВА́ТИ *див.* **ушнуро́вувати.**

ВШНУРУВА́ТИСЯ *див.* **ушнуро́вуватися.**

ВШО́СТЕ (УШО́СТЕ), *присл.* У шостий раз. *Син воює в цю годину, Йде в атаку шостий раз .. І тебе, старенька мати, Вшосте згадує за ніч* (А. Малишко); *Фестиваль нових німецьких фільмів проводиться вже ушосте* (з газ.).

ВШПА́РИТИ *див.* **ушпа́рити.**

ВШПИГНУ́ТИ *див.* **ушпигну́ти.**

ВШПИЛИ́ТИ *див.* **ушпили́ти.**

ВШПО́РИТИ *див.* **ушпо́рити.**

ВШТОВХНУ́ТИ *див.* **вшто́вхувати.**

ВШТО́ВХНУТИЙ (УШТО́ВХНУТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вштовхну́ти.** *Вштовхнутий у двері, він обіперся об одвірок плечем і стояв, .. бігаючи очима по всій камері* (І. Багряний); // **вшто́вхнуто,** *безос. пред. Його .. шарпко потягнено в двір і вштовхнуто в якісь дальні двері, що наполовину входили під ґрунт* (В. Барка).

ВШТО́ВХУВАННЯ (УШТО́ВХУВАННЯ), я, *с.* Дія за знач. **вшто́вхувати.** *Періодичне вштовхування крові шлуночком завдяки пружності артерій перетворюється в безперервний рух крові по судинах* (з наук. літ.).

ВШТО́ВХУВАТИ (УШТО́ВХУВАТИ), ую, уєш, *недок.*, **ВШТОВХНУ́ТИ (УШТОВХНУ́ТИ),** ну́, не́ш, *док., кого, що.* Штовхаючи кого-, що-небудь, примусити увійти, в'їхати кудись. *До кімнати вартові вштовхнули Марію* (І. Цюпа); *Негадано лісника вкусила непотрібна думка: навіть борсук із темряви виносить на сонце своє дитя, а ти і себе, і своє чадо вштовхнув у темряву* (М. Стельмах); * У порівн. *Він мав звичку, розмовляючи, робити такий рух указовим пальцем, неначе вштовхував свої слова в повітря* (О. Копиленко).

ВШТРИКНУ́ТИ (УШТРИКНУ́ТИ), ну́, не́ш, *док., кого, що, чим і без дод.* Уколоти чимось тонким, гострим. *Найдужче шаленіли дервіші — стрибали, завивали, реготали Лаврінові в обличчя, один .. видобув з-під лахміття ножа й намагався вштрикнути ним Перехреста* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Тільки доторкнеться* [Уляна] *до Прокопа Івановича, то він і здригне, неначе його шилом уштрикнули* (О. Стороженко); // *перен.* Дошкулити кому-небудь образливим словом. *Штабний писар, якому відомо, що Гаркушині сини теж ховаються десь від кадетської мобілізації, не пропускає нагоди вштрикнути старого* (О. Гончар).

ВШТРИ́КНУТИЙ (УШТРИ́КНУТИЙ), а, е. Дієпр. пас. до **вштрикну́ти.** *Вершину в класичному розумінні гора нагадує мало, — на знак "висоти" стирчить одинокий патичок, уштрикнутий у камінці* (з газ.); // **вштри́кнуто,** *безос. пред.* * У порівн. *Рантом Женечка одсахується, немов її вштрикнуто голкою* (М. Йогансен).

ВШТРИКНУ́ТИСЯ (УШТРИКНУ́ТИСЯ), ну́ся, не́шся, *док.* 1. Уколотися чимось тонким, гострим. *Білява дівчинка, яка шила сукенку для ляльки, уштрикнулася голкою і заплакала* (із журн.).

2. *перен., розм.* Дістатися, улізти, пробратися у що-небудь за будь-яких обставин. *Одні до тонвагена тягнуться, інші до озера, просто під воду, і аж біля плоту виринають, щоб у кінокамеру і у прожектор уштрикнутися...* (В. Нестайко).

ВЩАСЛИ́ВИТИ *див.* **ущасли́влювати.**

ВЩАСЛИ́ВИТИСЯ *див.* **ущасли́влюватися.**

ВЩАСЛИ́ВЛЕНИЙ *див.* **ущасли́влений.**

ВЩАСЛИ́ВЛЕННЯ *див.* **ущасли́влення.**

ВЩАСЛИ́ВЛЮВАТИ *див.* **ущасли́влювати.**

ВЩАСЛИ́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **ущасли́влюватися.**

ВЩЕДРИ́ТИ *див.* **ущедря́ти.**

ВЩЕДРЯ́ТИ *див.* **ущедря́ти.**

ВЩЕМИ́ТИ *див.* **уще́млювати.**

ВЩЕМИ́ТИСЯ *див.* **уще́млюватися.**

ВЩЕ́МЛЕНИЙ *див.* **уще́млений.**

ВЩЕ́МЛЕНІСТЬ *див.* **уще́мленість.**

ВЩЕ́МЛЕННЯ *див.* **уще́млення.**

ВЩЕ́МЛЮВАТИ *див.* **уще́млювати.**

ВЩЕ́МЛЮВАТИСЯ *див.* **уще́млюватися.**

ВЩЕМЛЯ́ТИ *див.* **уще́млювати.**

ВЩЕМЛЯ́ТИСЯ *див.* **уще́млюватися.**

ВЩЕНТ (УЩЕ́НТ), *присл.* Зовсім, остаточно, без залишку. *Протягом сорока восьми годин .. тридцятки німецьких бомбардувальників з винищувачами громили маленьке місто Ізюм. Місто знищене вщент* (О. Довженко); *Його літак згорів ущент — Лиш дим від літака* (П. Воронько); *У Солуні зібралася чимала сила візантійського війська, болгари були розбиті вщент* (П. Загребельний).

ВЩЕПИ́ТИ (УЩЕПИ́ТИ), вщеплю́, вще́пиш; *мн.* вще́плять; *док., що, у що, рідше у чому, зах.* Прищепити. *Він був правдивим хрестом для матері, котра ніяк не могла йому вщепити в голову своїх правил чемності* (І. Франко); *Людина була прекрасною так довго, доки не вщепила в своє серце гидку отруту, що її ім'я: жадоба багатства, заздрість, злоба* (Мирослав Ірчан); *Святі засновники монаших чинів дуже старалися вщепити в серцях своїх духовних дітей живу і глибоку набожність до Божої Матері* (із журн.).

ВЩЕРБИ́ТИ *див.* **ущербля́ти.**

ВЩЕРБИ́ТИСЯ *див.* **ущербля́тися.**

ВЩЕ́РБЛЕНИЙ *див.* **уще́рблений.**

ВЩЕРБЛЯ́ТИ *див.* **ущербля́ти.**

ВЩЕРБЛЯ́ТИСЯ *див.* **ущербля́тися.**

ВЩЕРТЬ (УЩЕ́РТЬ), *присл.* До самого верху, по самі вінця; повністю. *Чиста, як кришталь, та погожа вода стояла сливе вщерть з кам'яними цямринами криниці* (І. Нечуй-Левицький); [О л е н а:] *Наливайте, Йосип Степанович, і мені, та повніш, ущерть!* (М. Кропивницький); *На вулиці ми зупинилися перед безтаркою, наповненою вщерть помідорами* (М. Чабанівський); // Дуже повно, до краю. *Він хмурий і, як завжди, із вщерть набитим портфелем* (І. Кочерга); *Прогуркотів трамвай, вщерть наповнений пасажирами: чоловіки й підлітки висіли на підніжках* (Р. Іваничук); * Образно. *Мріє, не зрадь! Ти ж так довго лила свої чари в серце жадібне моє, сповнилось серце ущерть* (Леся Українка).

ВЩИ́ПЛИВИЙ *див.* **ущи́пливий.**

ВЩИ́ПЛИВІСТЬ *див.* **ущи́пливість.**

ВЩИ́ПЛИВО *див.* **ущи́пливо.**

ВЩИПНУ́ТИ *див.* **ущипну́ти.**

ВЩИПНУ́ТИСЯ *див.* **ущипну́тися.**

ВЩУХА́ТИ *див.* **ущуха́ти.**

ВЩУ́ХЛИЙ *див.* **ущу́хлий.**

ВЩУ́ХНУТИ *див.* **ущу́хнути.**

В'ЮК, а́, *ч.* Спакований вантаж, який перевозять на спинах тварин. *На землі розкидані сідла, саперні лопати, в'юки...* (І. Багряний); *Стогнуть верблюди, нав'ючені в'юки Важко гойдають вони на горбах* (Я. Шпорта); *Для в'юків, особливо з точними інструментами і цінними речами, відбирали найспокійніших, сильних і бувалих коней* (з наук.-попул. літ.).

В'ЮН, а́, *ч.* 1. Надзвичайно рухлива риба родини в'юнових із видовженим гнучким тілом. *Ми часто випливали удвох*

ца рибу .. *Витягали червоних колючих чортів, блакитних морських в'юнів, плескатих півнів і голку-рибу* (М. Коцюбинський); *Дітвора любила ловити в таких болітцях, у липучому намулі, слизьких чорно-коричневих в'юнів* (О. Донченко); // *у знач. присл.* **в'юно́м.** Як в'юн; спритно, в'юнко. *Вперлася* [Настя] *йому в груди обома руками, напружилась гнучкою лозинкою і вислизнула в'юном* (В. Речмедін).

2. *перен.* Дуже спритна й хитра людина; пролаза. *Веприснув Федір, як клинець з-під обуха... В'юн Федір!* (Панас Мирний).

◊ **Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися** *і т. ін.)* **в'юно́м (ли́сом)** *див.* **ви́тися; (1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **в'юн [посо́лений (в ополо́нці, на сковороді)]:** а) *(зі сл.* в е р т к и й) дуже, надзвичайно. — *Але й це правда, що Прокіп у колгоспі — господар, і коні в нас гладкі та верткі всі як в'юни* (П. Козланюк); б) *(зі сл.* в е р т і т и с я) дуже швидко, прудко. *Архітектурний юнак вертівся мов посолений в'юн* (П. Загребельний); в) *(зі сл.* к р у т и т и с я) спритно або хитруючи. *Вінцусиха як в'юн так і крутиться біля Марії, щоб вивідати, де ми лісу на хату взяли* (І. Муратов); *Хлопчик крутився як в'юн на сковороді, вигадуючи, що збрехати* (Ю. Мокрієв).

В'ЮНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Зменш. до **в'юн.** *Тут вода розлилась, а за греблею зовсім спала, видно голе дно, драглистий мул, і повзають у калюжах водяні блохи, жуки, в'юнці* (В. Близнець); // *у знач. присл.* **в'юнце́м.** Те саме, що **в'юно́м.** *Дома Ляля швидко роздяглася і, спитавши в матері дозволу, в'юнцем стрибнула до неї під ковдру* (О. Гончар).

В'ЮНИ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **в'юнки́й** 2. *Притулився* [Шульга] *до стовбура молодої берізки, міцно .. стискуючи в руці в'юнистий пагін пругкої гілки* (Н. Рибак); *Блищить хибке світло в'юнистої степової річечки* (О. Гончар); *В'юниста вузька стежка бралася дедалі крутіше* (із журн.).

В'ЮНИ́ТИСЯ, и́ться, *недок.* 1. Вигинаючись, звиваючись, рухатися. *На дні ясно проступали обточені хвилею і пойняті сизою хугою округлі камінці. Між ними тремтливою зграйкою в'юнилися мальки скумбрії* (В. Кучер); *Дівчатка падали зо сміху, аж в'юнилися у Васютиних обіймах* (Григір Тютюнник).

2. Проходити, пролягати, текти тощо непрямо, вигинаючись, петляючи. *Сухий шерех вітру чути за вікном мансарди. Там в'юниться дим з комина сусіднього будинку* (Н. Рибак); *Луг, серединою якого в'юнилася, зрівнявшись з берегами, повноводна каламутна річка, зеленів неприродно яскравою отавою* (В. Козаченко); *Тепер шлях в'юниться серед невисоких, але напрочуд мальовничих скель* (із журн.); // Закручуватися, кучерявитися (про волосся). *Її ніжні, як льон, білі кучерики принадливо в'юнилися навколо голови* (А. Хижняк).

В'ЮНКИ́Й, а́, е́. 1. Який швидко рухається, вигинаючись, звиваючись; верткий. *В'юнкий хлопчак вимахував у повітрі кількома примірниками бажаного номера* (С. Васильченко); *Цей в'юнкий журналіст остаточно шокував Криленка* (М. Хвильовий); *Зелена в'юнка ящірка враз завмерла: зовсім недалечко від неї ворухнувся в пшениці зарослий бородатий чоловік* (О. Донченко).

2. Який проходить, пролягає, протікає і т. ін. непрямо, вигинаючись, петляючи. *А тут гарно, краєвид чарівний, і ця в'юнка зелена річка, і озеро, і все* (М. Старицький); *Вікна паничевого дому курились димом. Вогонь ліз по завісах, в'юнкий, веселий* (М. Коцюбинський); *Ворон кинув оком убік, на осинник, .. побачив ту дорогу, вузьку та в'юнку, що стелилася по зимовому лісі* (В. Дрозд); // Кучерявий, хвилястий (про волосся, вуса). *За вухами ж майоріло зовсім сиве, але в'юнке, як і колись, волосся* (Іван Ле); // Який обвивається, заплітається навколо чого-небудь. *Вийся, хмелю, зелено і злотно По в'юнкій та молодій лозі* (А. Малишко); *Лимонник китайський — це дерев'яниста ліана з в'юнкими стеблами* (із журн.).

В'Ю́НКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **в'юнки́й.** *Його проворність та в'юнкість нагадують швидку в'юнкість білки* (І. Нечуй-Левицький); *Сама вона в'юнка, струнка — зараз особливо відчувала свою в'юнкість і сягнистість* (Ю. Мушкетик).

В'Ю́НКО. Присл. до **в'юнки́й.** *Ящірка в'юнко шугнула між сухих стебел торішнього бур'яну* (О. Донченко); *Ось іду я на луки до річки, До тієї, що золотом стрічки Грає в'юнко* (М. Шпак); *Ось він у черговий раз, в'юнко обходячи колег, рішуче просувається до мікрофона* (Б. Олійник).

В'ЮНО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **в'юн** 1. *В'юнові плавці;* * Образно. *Покуштував в'юнового сала* (Сл. Гр.).

2. *у знач. ім.* **в'юно́ві,** вих, *мн.* Родина риб ряду коропоподібних. *Велика кількість молоді в'юнових гине, особливо на стадії зародка* (з наук. літ.); *Як і інші риби, що дихають за допомогою шкіри і кишечника, в'юнові реагують на зміни тиску повітря, метушаться перед дощем* (з наук.-попул. літ.).

В'ЮНО́К, нка́, *ч.* 1. Зменш. до **в'юн.** *Поверталися хлопці з риболовлі вже сутінками, гордо несли плетені кошики, повні важких сріблястих коропів та вертлявих в'юнків* (із журн.).

2. Те саме, що березка (див. **бере́зка**[1] 1). *Височенна ліщина колючого горіха, ялини, де-не-де берізки, берестина, черемха, перевиті ліанами дикого винограду та в'юнків, ішли вгору третім ярусом* (І. Багряний); *Блідо-блакитний будинок, зроблений з непрозорого матеріалу, схожого на пластмасу, весь був увитий срібнолистим в'юнком з рожевими квітами* (О. Бердник).

В'ЮНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний до в'юна (у 1 знач.). *Нагрівальник металу керує механізмами обертання печі, завантаження та вивантаження в'юноподібної стружки, подавання її в прес* (з наук.-техн. літ.).

В'ЮРКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **в'юро́к.** *Звичайна чечітка належить до родини дрібних в'юркових птахів* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **в'юрко́ві,** вих, *мн.* Численна і поширена родина співочих птахів ряду горобцеподібних. *До родини в'юркових належать такі птахи, як щиглик, коноплянка, зяблик, в'юрок, снігур* (з наук. літ.); *В'юркові гніздяться на всіх континентах, крім Австралії* (з наук.-попул. літ.).

В'ЮРО́К, рка́, *ч.* Невелика пташка родини в'юркових. *По кілька сот в'юрків зразу здіймається на узліссі. Це теж наші гості з далекої півночі. Вони близькі родичі нашого зяблика, тільки не плодяться у нас* (О. Копиленко); *Численні зграї зерноїдних птахів (зяблики, в'юрки) живляться переважно насінням дикорослих рослин, здебільшого — бур'янів* (з наук. літ.).

В'ЮЧА́К, а́, *ч., розм.* В'ючна тварина. *Не забарився встати й сам король — його пробудила челядь, що довго з в'ючаками вовтузилась* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); * Образно. *Поводження козаків боляче вразило його самолюбство. Це був бунт, повстання худоби, в'ючаків проти хазяйської волі* (З. Тулуб).

В'Ю́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **в'ю́чити.** *Народ тягнувся юрбами до центру, на в'ючених мулах і верблюдах*

пробивалися купці крізь натовп (Р. Іваничук); *Караван зупинився: в'ючені домашнім скарбом кочівників верблюди відчули запах води* (із журн.); *На одній із площ Рима стоїть майстерно зроблений пам'ятник звичайному в'юченому ослику* (з газ.).

В'Ю́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., що, що чим і що на що.* Навантажувати робочих тварин вантажем, в'юками. — *В походах і на війні запоріжці .. не мали з собою ні возів, ні ридванів, а все, що треба, в'ючили на коней* (О. Стороженко); *Виводили* [козаки] *із стайні коней й, сідлаючи їх, в'ючили переметними сумами й торбами* (Д. Мордовець); *На світанку, коли засіріло, коли ще тільки на світ почало благословитися, біля Сіркової хати в'ючили коні* (І. Багряний).

В'Ю́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *недок.* Збиратися, навантажуючи тварин в'юками. *Сагайда подав команду в'ючитись* (О. Гончар).

В'Ю́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **в'юк.** *В'ючні перевезення;* * Образно. *Життя моє було тягар В'ючний, як у скотини! Я жив в кріпацтві у дітей, В кайданах у родини* (А. Кримський); // Признач. для перевезення в'юків. *Плентався ззаду, через те, що в'ючний кінь обмежував рухи його* (В. Гжицький); *На полонину не так легко дістатися: до Гриневи можна машиною, підводами, а там і в'ючним транспортом доведеться* (із журн.).

В'Ю́ШКА, и, *ж.* Засувка, якою перекривають димохід, щоб піч не вихолоджувалася. — *Повірите — пусткою дихає хата, аж заходить не хочеться. Вже й напалиш, і в'юшки вчасно закриєш, а воно вітер гуляє* (Ю. Збанацький); *Розпатлані завірюхи голосили над лісовою хатиною, завивали в комині, торгали в'юшки* (О. Донченко).

В'ЯВИ́ТИ *див.* **уявля́ти.**

В'ЯВИ́ТИСЯ *див.* **уявля́тися.**

В'ЯВЛЯ́ТИ *див.* **уявля́ти.**

В'ЯВЛЯ́ТИСЯ *див.* **уявля́тися.**

В'Я́ЖУЧИЙ, а, е, *спец.* 1. Який має властивість скріплювати, склеювати тверді матеріали (про розчин вапна, цементу і т. ін.). *Для виготовлення в'яжучих матеріалів у цегляних і кам'яних кладках пісок змішують з цементом або вапном* (з навч. літ.); *Бентоніт є незамінною в'яжучою речовиною при виготовленні агломерату* (з газ.); // *у знач. ім.* **в'я́жуче,** чого, *с.* Матеріал, який в'яже (у 5 знач.). *Шлаки металургійних підприємств використовують як в'яжуче для заміни цементу* (з наук.-попул. літ.).

2. *вет., мед.* Протипроносний. *Відвари дубової кори мають в'яжучу та протизапальну дію* (з наук.-попул. літ.); *Чорниця вважалась перевіреним в'яжучим засобом при розладах шлунка* (з газ.); // *у знач. ім.* **в'я́жуче,** чого, *с.* Протипроносний засіб. *У випадку гострого запалення кишечника як знеболювальне та в'яжуче використовують відвар трави перстачу гусячого* (з навч. літ.).

В'ЯЗ, а, *ч.* Листяне дерево родини в'язових з нерівнобокими листками та міцною деревиною. *В'язи покрили свої голови брунатно-рожевими кучерями і злилися в ціле море м'якої вовни* (М. Коцюбинський); *Дем'ян з пилкою в руках стояв біля поваленого окоренка в'яза* (В. Дрозд); *Надзвичайно посухостійким і солевитривалим є дрібнолистий в'яз* (з наук. літ.); * У порівн. *Сам* [парубок] *високий, статний, як в'яз, бравий, як сокіл* (Панас Мирний).

В'ЯЗА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до в'язання (у 1 знач.). *В'язальний цех на зекономленій пряжі щомісяця дає 28 тис. пар панчішних виробів* (з газ.); // З якого або за допомогою якого в'яжуть (у 3 знач.). *Про ткацтво та в'язання свідчать знахідки кістяних в'язальних спиць та шпильок з вертикальними й бічними отворами* (з наук. літ.); *Перед тим, як почати в'язати якусь річ, треба правильно підібрати і підготувати в'язальний матеріал* (з навч. літ.).

2. Яким що-небудь зв'язують. *Зрубані стебла кукурудзи складають у снопи і скріплюють в'язальним дротом, отримуючи таким чином поживний корм для корів* (із журн.).

В'ЯЗА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто в'яже (у 1, 3 знач.). — *А багато до неї* [машини] *треба? — Нащо багато? Всього .. в'язальників з десяток* (Панас Мирний); — *Чи ба, який косар! Чи ба, який в'язальник, — промовляв старий* (Л. Яновська); *Із полотна, знятого в'язальниками за тиждень, вийде додатково понад 11 тисяч дитячих костюмчиків* (з газ.).

В'ЯЗА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **в'яза́льник.** *Юрба в'язальниць молодих Ішла з граблями на покоси* (Я. Щоголів); *За косарями в'язальниці вхопилися за перші снопи, любовно зв'язуючи їх крутими перевеслами* (Іван Ле).

В'Я́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **в'яза́ти.** *Проходять американки .. всі в білих в'язаних куртках і в жовтих капцях* (М. Коцюбинський); *Тільки приахкував та прицмокував шахтарський контроль, оглядаючи в'язані з каната килимки, міцні, з дубового дерева збиті столики, а коло них замість стільців нарізані з суцільного дуба кругляки* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **в'я́зане,** ного, *с.* Те, що було зв'язане. *Дівчата в'яжуть або й не в'язане кладемо на гарби, щоб везти до машини* (Іван Ле); // **в'я́зано,** *безос. пред. Хоч в'язано дрібніші снопи, ніж колись, вони хлопцеві жили тягли, мов колоди* (В. Барка).

В'Я́ЗАНКА, и, *ж.* Те саме, що **в'я́зка** 1. *Десять раз вона переносила з місця на місце, з одної хати у другу, якусь чималу в'язанку всякого ганчір'я* (Панас Мирний); — *А це що за квіти? — запитав Костуньо, подаючи їй в'язанку синьо-жовтих квітів* (Н. Кобринська); *По дорозі до своїх Данько купив .. кілька в'язанок бубликів* (О. Гончар).

В'ЯЗА́ННЯ, я, *с.* 1. *тільки одн.* Дія за знач. **в'яза́ти** 1, 3. — *Увечері, товаришу, розповімо все. Тепер кожна хвилина дорога, б'ємо рекорд в'язання снопів* (Остап Вишня); *Задня частина плотів кріпилася способом вільного в'язання* (з наук.-попул. літ.); *Весь процес в'язання ґрунтується на вмінні робити петлі з ниток за допомогою крючка* (з навч. літ.).

2. Виріб, який в'яжеться або зв'язаний. *І пригадавсь .. рідний батько, схилений в утомі, І мати із в'язанням за столом* (Л. Забашта); *Дружина спить, і на столі Лежать панчохи і в'язання* (М. Вінграновський).

3. Те саме, що **в'язь**[1] 2. *Клекіт не дрімає, провадить свою дику музику, достроєну до не менше дикого скиглення вітру в платвах і балках мостового в'язання* (І. Франко); *Часом чувся за ударом тріск ламаних в'язань дахів і руйнованих стін* (Юліан Опільський).

В'ЯЗА́ТИ, в'яжу́, в'я́жеш, *недок.* 1. *що у що, чим і без дод.* З'єднувати, скріплювати що-небудь, обвиваючи мотузкою, стрічкою і т. ін.; зв'язувати. *Вона .. назбирає і ягоди, і листя, та в'яже у пучечки* (Марко Вовчок); *А вона в'язала росяні снопи. Колосок зривала з кожної копи* (П. Воронько); // *з ким — чим і без дод., перен.* Єднати, сполучати. *Тілько тепер він почув, як сильно він полюбив сю дівчину, яка магічна сила в'яже його з нею* (І. Франко); *Люди не йшли, а бігли, і були рухи в них такі вільні та жваві, немов*

хліборобська праця ніколи їх не в'язала (М. Коцюбинський); // Прив'язувати до чого-небудь. *Верба росла, до неї в'язали ковалі коней* (Ю. Яновський); // *у що і без дод.* Поклавши що-небудь на хустку, скатертину і т. ін., з'єднувати їх кінці у вузол; зав'язувати. *В'язали клунки й ховали все, що тільки можна було сховати* (М. Коцюбинський); *Маруся́-білору́ся́ Хліб в хустинку в'яже* (А. Малишко).

2. *кого, що.* Обвивати мотузкою руки або ноги, позбавляючи кого-небудь свободи руху; зв'язувати. *Беріть мене! беріть, в'яжіте. Ведіть до пана у світлицю!* (Т. Шевченко); *Якщо ти фахівець абиякий, то тільки електромашинка загуде, овечка в тебе рветься, б'ється під руками, мусиш її в'язати. А найвищий клас — це коли стрижеш і не в'яжеш* (О. Гончар); // *перен.* Позбавляти можливості вільно, самостійно діяти. — *Розумієте, — заговорила вона з поспіхом, — я не хочу в'язати вас, робити якийсь натиск, щоб ви через мене .. робили якийсь фальшивий крок* (М. Грушевський); *Маруся не знала, як себе вести. Сьогодня* [сьогодні] *щось в'язало її* (Г. Хоткевич); *Він сам мучився, але сказати не міг .. Його в'язав якийсь сумнів* (І. Багряний); *Семидочний був скупий на слова, можливо, його в'язав незвичайний вигляд їдальні, де в паркеті, мов у воді, відбивався його вицвілий костюм* (П. Панч).

3. *що і без прям. дод.* Плести що-небудь спицями, гачком і т. ін. *Чорнявий чоловік старі нерети понаправляв і почав в'язати новий* [нерет] (Марко Вовчок); *Бабуся Одарка все в'язала свої панчохи* (В. Підмогильний); *В кутку біля настільної лампи бабуся в'язала мені рукавицю* (Л. Смілянський).

4. *що і без прям. дод., вет., мед.* Утворювати з білками тканин організму нерозчинні сполуки, припиняючи запальні процеси. — *Чай, щоб ви знали, в'яже ясна* (А. Крижанівський).

5. *що і без прям. дод., спец.* Мати властивість склеювати, скріплювати тверді матеріали (про розчин вапна, цементу і т. ін.). *Стіни замку були завтовшки понад 1 метр, для особливої міцності цеглу в'язали цементним розчином, у який додавали курячі яйця* (із журн.).

6. *що у що.* Скріплювати дерев'яні частини будівлі врубуванням. *Хату на Гуцульщині будують так: на підвалини ставлять найперше одвірки, потім кладуть вінці, які в'яжуть на вуглах у замки* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) В'яза́ти ру́ки** *кому* — перешкоджати кому-небудь, не давати можливості робити, здійснювати що-небудь. *Злобителі мені в'язали руки* (М. Старицький); — *Та хіба я не маю права давати сам собі наряди? — закипав уже й Дем'ян. — Чого нам руки в'яжете?* (Микита Чернявський); **(2) Ли́ка (лик) не в'я́же** — неспроможний нормально, розбірливо говорити через сильне сп'яніння; дуже п'яний. [С е с т р а М а р х в а:] *Гляньте, що завів п'яний Гарасим. Нализався, що й лик не в'яже, та й заставив сліпця перед храмом Божим пісень співати* (Панас Мирний); *Коли адмірала приволокли до намету, він вже й лика не в'язав* (Ю. Ячейкін); **(3) Хоч соба́к в'яжи́** — дуже холодно. — *Від хуртовини поховалися, та вже там* [на печі] *і сидимо. А дітям і сподобалося .. Бо хату так виступило, що хоч собак в'яжи* (В. Речмедін).

В'ЯЗА́ТИСЯ, в'яжу́ся, в'я́жешся, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Зв'язуватися, поєднуватися в що-небудь ціле. *Із них бери зразок прекрасний, З мартенівців, із шахтарів, Чий труд щочасний і незгасний В єдиний в'яжеться мотив* (М. Рильський); *Руки роблять одне, а в голові снується і в'ється, мов стружка, ота неспокійна думка, в'яжеться в рими* (І. Цюпа); // *з чим.* Поєднуватися, сполучатися з чимось; бути пов'язаним з ким-, чим-небудь. *Кожна хатина, кожна місцина була їй відома, з кожною чим-небудь та в'язалося її минуле* (Панас Мирний); *І всюди він умів щось цікаве оповісти, з кожною дрібницею в'язався якийсь момент його життя* (І. Франко); *Його мамулуваті руки ніяк не в'язалися з старими поняттями про зразкову ввічливість* (М. Хвильовий); *Вигляд Друзя, його трудно стримуване хвилювання, все сказане ним ніяк не в'язалося з тим, що лізло Жені в голову якусь годину тому* (Ю. Шовкопляс).

2. *до кого і без дод., перен., розм.* Приставати до кого-небудь. [Т е т я н а:] *Я шаную вашу пайматку, .. то і вам через те спускаю, що ви в'яжетесь до мене* (І. Котляревський); *Стецько стидкий, Стецько бридкий! Цур тобі, не в'яжися! Пек тобі, відчепися!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. Зав'язуватися, утворюватися (про плоди). *Хай зародить моя нива На співацьку славу, Хай в'яжеться колос в колос Від верха до долу* (Ю. Федькович); *Марко в задумі погладив житні колоски, і вони осипали на його руку свій тихий трепет і оту добру наважнілу росу, з якої буде в'язатись зерно* (М. Стельмах).

4. Пас. до **в'яза́ти** 1, 3, 5, 6. *Вона йде до води, .. зорить на той бік річки, де біля причалу в'яжуться човни* (А. Шиян); *Стіни* [будинку] *муруються з черепашнику. На першому поверсі вони в'яжуться розчином масної глини, а на другому — цементом* (з газ.); *Їх* [комори] *складали з брусів. Вінці зрубів в'яжуться між собою за допомогою простого замка* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Не в'я́жеться (не кле́їться),** *перев. зі сл.* р о з м о в а — не виходить, не налагоджується що-небудь, не досягає задуманого, бажаного. *Пробували налагодити якусь розмову, не в'язалася* (С. Васильченко); *Сиділи, мов давні приятелі, становий — на покуті, багатир-козак — навпроти .. Розмова не клеїлась: перескакувала з одного на друге* (Панас Мирний); *Розмова не в'яжеться. Юра смокче патичок* (Ю. Смолич); *Погода — це тема, на яку спілкуються здебільшого тоді, коли не в'яжеться жодна інша* (з газ.).

В'ЯЗЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **в'язь**[2]. *В'язеве філе натирають сіллю, лимонним перцем, перекладають маслинами і запікають у духовці на невеликому вогні* (з навч. літ.).

В'Я́ЗЕНСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **в'язнів.** *1978 року мене привезли до тої ж самої Сосновки Мордовської АРСР, в якій 17 років тому почав був своє в'язенське життя* (з мемуарної літ.).

В'Я́ЗЕНЬ, зня, *ч.* Той, хто перебуває в ув'язненні, під вартою. *Пригнали знов в'язнів нових, а нас випустили* (Марко Вовчок); *Я не дитина, я не лякаюсь мар, Неначе в'язень з дому тортур і кар* (І. Франко); *Народ став домагатись амністії для всіх політичних в'язнів* (Ірина Вільде); *Того дня усі в'язні були похмурі, злі.., никали по камері* (А. Дімаров); *Ми — в'язні, ми приречені. У нас .. дорога вже остання* (Л. Костенко).

В'Я́ЗИ, ів, *мн., розм.* Тильна частина шиї; шийні хребці. *Кайдашиха вхопила його* [півня], *скрутила йому в'язи, потім дорізала* (І. Нечуй-Левицький); *Гриця зболіли в'язи, бо дуже невигідно лежав: плечі на подушці, а голова скривлена під стіною* (Л. Мартович); *Староста нахилив голову, товсті в'язи його одразу налилися кров'ю, очі округлились* (П. Колесник); // Взагалі вся шия. — *Та нічого собі циганчук: руки має, ноги теж і голова на в'язах стирчить* (М. Стельмах).

◊ **Бра́ти / взя́ти за карк (за в'я́зи)** *див.* **бра́ти; Голова́ на плеча́х (на в'я́зах)** *див.* **голова́; Ма́ти [до́бру] го́лову на [плеча́х (на в'я́зах,** *рідко* **на ка́рку** *і т. ін.)*] *див.* **ма́ти**^{2}; **Нами́лити ши́ю (го́лову, в'я́зи)** *див.* **нами́лювати; Своя́ голова́ на плеча́х (на в'я́зах)** *див.* **голова́; Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти,** *рідше* **вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю)** *див.* **скру́чувати.**

В'ЯЗИ́ЛА, и́л, *мн., заст.* Пута. *Розірвемо ремінниї в'язила, поламлемо на шиях наших ярма* (Сл. Гр.).

В'Я́ЗИСТИЙ, а, е. Який має розвинені в'язи. *Мали* [батарейці] *за звичай голити один одному голови в усяких умовах, влітку і взимку. Може, тому здавались особливо в'язистими — шиї наче витесані* (О. Гончар).

В'Я́ЗІЛЬ, зелю, *ч.* Назва ряду дикорослих рослин родини бобових. *Ну й різноцвіття було в мене під ногами! Самий пагорб, на якому я всівся, було вкрито жовтизною гірського в'язелю* (І. Муратов); *В'язіль барвистий гарно виглядає серед рослин на узліссях* (із журн.).

В'Я́ЗКА, и, *ж.* 1. Зв'язані, скріплені мотузкою і т. ін. або нанизані на неї які-небудь однорідні предмети. *По кутах лежали в'язки соломи* (Н. Кобринська); *Походжає вартовий з величезною в'язкою ключів і з гумовою палицею при боці* (І. Багряний); *— Зв'язати у в'язки гранати, За мною — за мною рушати! — Сказав політрук...* (М. Нагнибіда).

2. *діал.* Зав'язка. *В'язки від маминого фартуха він вже тримав у руках, як вуздечку* (Ю. Смолич).

В'ЯЗКИ́Й, а́, е́. 1. Клейкий, тягучий. *З силою вганяти обушок .. не слід, бо віск в'язкий, обушок загрузає по самий держак* (П. Колесник); *Для змащування в літній період мастило повинно бути більш в'язким, а в зимовий — менш в'язким* (з навч. літ.); // Який засмоктує; грузький, липкий, тванистий. *Ноги пірнають в якісь в'язкі мочарі* (В. Козаченко); *Він жив на сільській околиці, і грязюка тут була ще в'язкіша, а що ішов повільно, то вона засмоктувала чоботи* (В. Дрозд); *При достатній зволоженості солонці надзвичайно в'язкі і повільно підсихають* (з наук. літ.); *Густа і в'язка лава під час виверження міцно закупорює жерло вулкана* (з наук.-попул. літ.); // *перен.* Якого важко позбутися; чіпкий. *Напруженням мозкової волі він струсив із себе в'язкий острах і сміливо глянув Тучинському в очі* (Олесь Досвітній).

2. Те саме, що **в'я́жучий.** *Перемелює* [бетонний завод] *на своїх велетенських жорнах камінь, пісок і цемент, видаючи готову в'язку масу у відкриті кузови автомашин* (І. Цюпа).

3. Який під впливом зовнішніх сил здатний деформуватися, не руйнуючись (про тверді тіла); протилежне к р и х к и й, л а м к и й. *Деталі військової техніки, які зазнають впливу екстремальних зовнішніх умов, роблять із в'язкої сталі* (із журн.).

В'Я́ЗКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **в'язки́й.** *Алебастр, доданий до глинистого розчину, різко збільшує його в'язкість* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою медичного препарату дикумаролу можна знижувати в'язкість крові* (з наук.-попул. літ.); *В'язкість є основним фактором, що характеризує здатність мастила створювати й удержувати масляний шар на поверхні тертя* (з навч. літ.).

В'Я́ЗКО. Присл. до **в'язки́й.** *З проломини скроні густо і в'язко, пасмовитими патьоками .. збігла кров, розлилась по підлозі* (В. Барка); *Марко оглянувся: Лаврін спав під палісадом. Оглянувся ще раз, зупинився, і думка пропливла холодно, в'язко: "Він не піде"* (Ю. Мушкетик).

В'ЯЗКОПРУ́ЖНИЙ, а, е, *спец.* Який одночасно має в'язкі й пружні властивості. *Японські вчені розробили в'язкопружний матеріал на основі вуглецевих нанотрубок, здатний протистояти екстремальним температурам* (з наук.-попул. літ.).

В'ЯЗКОПРУ́ЖНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Стан і властивість за знач. **в'язкопру́жний.** *Сталі із вмістом нікелю добре обробляються тиском і зварюванням, мають високу міцність, в'язкопружність, корозійну стійкість* (з навч. літ.); *Фізика полімерів вивчає фізичні та молекулярні властивості одно- і багатокомпонентних полімерних речовин, їх структуру на молекулярному та субмолекулярному рівнях, їх в'язкопружність і реологію* (з мови документів).

В'ЯЗКУВА́ТИЙ, а, е. Трохи в'язкий (у 1 знач.). *Кизил має кисло-солодкий в'язкуватий смак* (із журн.); *Незважаючи на в'язкуватий газон і втому після попередньої гри, гравці збірної України продемонстрували максимум своїх фізичних можливостей, волі й характеру* (з газ.).

В'Я́ЗНЕННЯ, я, *с., рідко.* 1. Дія за знач. **в'язни́ти.** *Хто, як не він, ще за часів студентства вісім місяців висидів у в'язниці? Правда, не в українстві шукати всіх причин того в'язнення* (М. Коцюбинський).

2. Те саме, що **ув'я́знення** 2. *У 1956 р. за протести проти інтервенції радянських військ в Угорщину на довгий строк в'язнення було засуджено кількасот осіб, головним чином молодь* (з наук. літ.).

В'ЯЗНИ́Й, а́, е́. Прикм. до **в'я́зи.** *В'язна ділянка тіла.*

В'ЯЗНИ́ТИ, в'язню́, в'язни́ш, *недок., кого, рідко.* Те саме, що **ув'я́знювати.** *Урядники панів в'язнили, Що революцію чинили* (І. Франко); * Образно. *Царські блазні і кати .. Хотіли вирвати язик, Хотіли ноги поламати, Топтали* [рідну мову] *під шалений крик, В'язнили, кидали за ґрати, Зробить калікою з калік Тебе хотіли, рідна мати* (М. Рильський).

В'ЯЗНИ́ЦЯ, і, *ж.* Приміщення, де тримають в'язнів. *Чи правда, що губили Пилипка в в'язниці?* (Сл. Гр.); *Хмельницький, засуджений гетьманом Потоцьким на смерть, утік із в'язниці і прямував на Січ* (І. Франко); *Довго брали Хому і таки взяли; взяли, закували й укинули до в'язниці* (В. Винниченко); *Кинути можна співця до в'язниці, — Пісню ж його не посадиш за ґрати* (Л. Забашта).

◊ **Гнои́ти / згнои́ти в тюрмі́ (по тю́рмах, у в'язни́ці)** *див.* **гнои́ти.**

В'ЯЗНИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **в'язни́ця.** *Привиклий до вічної тишини* [тиші] *серед в'язничих мурів, він став ще більше мовчаливим* [мовчазним] (І. Франко); *Носила* [Ганна] *Ничипорові передачі у в'язничну лікарню, де він лежав після поранення* (М. Руденко); // Який працює у в'язниці. *В'язничний наглядач спочатку лаявся і забороняв дивитись у вікно, а потім махнув рукою* (О. Донченко); // Власт. в'язниці. *Начальство часом заходило в тюремні відділення з перевіркою, розмовляло і з наглядачами, і з в'язнями. В'язничні порядки були не дуже суворі* (Ю. Хорунжий).

В'Я́ЗНІВ, нева, невє. Прикм. до **в'я́зень.** *Не знав гуцул, чия то кров пролита, Та бачив, що сліди червоні всюди Лишає в'язнева стопа розбита* (Д. Павличко).

В'Я́ЗНІВСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **в'я́знів.** *Я можу ризикувати собою, але не маю права наражати на неприємності інших. З огляду на це мушу проминути у своєму життєписі деякі ранні факти та певні імена і цікаві моменти з нашого в'язнівського життя* (з мемуарної літ.); // Власт. в'язням. *В'язнівський жаргон.*

В'Я́ЗНУТИ, ну, неш, *недок.* 1. *у чому, в що і без дод.* Заглиблюватися, потрапляти в що-небудь грузьке, липке, сипке. *Ішов* [Кметь] *по драговині і в'язнув* (М. Хвильовий); *Мовчки чвалали бійці назустріч мокрому вітрові. Коні мінометників хропли й стогнали в темряві, в'язнучи в ріллі* (О. Гончар); * У порівн. *Він ішов, а ноги його наче хто тяг назад за два мотузки, Наче в'язли* [в'язнули] *вони в густе болото і важко ними було ходити* (Ю. Яновський).

2. *до чого.* Приставати, прилипати. *Скрипить мороз, аж до ніг в'язне* (С. Васильченко); // *до кого з чим і без дод., перен.* Надокучати комусь небажаними запитаннями, розмовами і т. ін.; чіплятися. — *Та не в'язни! Чого ти пристав до нього? Дивись — хлопець не при собі* (Панас Мирний); *Емма більше не в'язла. Якось чудно посміхнувшись, вона перевела мову на інше* (В. Винниченко); *Мені хотілося знати, чому ж саме корінна киянка обрала наші лісові нетрі, але я зрозумів, що в'язнути до людини з запитаннями більш ніж нетактовно* (Ю. Збанацький).

3. Ставати в'язким, густнути. *Розмова біля четвертої домни. — Як зараз з в'яжучими?.. — В'язне? — Та от застигає швидко* (з газ.).

В'ЯЗО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **в'яз.** *Ліси представлені в основному вербовими, осокоровими, в'язовими та дубовими насадженнями* (з наук. літ.); * У порівн. — *Не чули, діду́ню, пошесті тут нема ніякої? — Чом нема? — ніби ждав цього питання старий. — Дивись, як мене висушила, наче в'язове лико* (М. Олійник); // Зробл. з в'яза або лубу. *А ще, правда, на козакові Постоли в'язові* (з думи); *В личаках в'язових, У свитині драній Несу чорні брови Я своїй коханій* (І. Манжура).

2. *у знач. ім.* **в'язо́ві,** вих, *мн.* Родина великих листяних дерев, до якої входять в'яз, берест і т. ін. *Широколистяні ліси розташовані на окраїнах лісової зони біля океанів. Серед порід цих лісів переважають дуб, бук, клен, каштан, в'язові та ін.* (з навч. літ.).

В'ЯЗО́ВНИК, у, *ч.* В'язовий ліс, гай. *Повіяв сухий донський вітер, зашелестів в'язовник, і Сироватка пробудився* (Ю. Мушкетик).

В'ЯЗО́К, зка́, *ч.* Зменш. до **в'яз.** *Я одвів його під в'язок біля погрібника, поздоровкався* (Ю. Мушкетик); *Між віттям старих в'язків та кленів невдовзі зблиснула гладінь Дніпра* (Валерій Шевчук).

В'Я́ЗОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **в'я́зка** 1. *От вам казочка, а мені бубликів в'язочка* (з казки); *Дід Яків приніс пучок засвічених свічок та в'язочку квітчастих хусток* (І. Нечуй-Левицький); *На столі та на лаві купчаться високі паски, білі калачі, дві миски спеченого сиру, в'язочка ковбас, крашанки* (М. Сиротюк).

В'ЯЗУ́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **в'язки́й** 1. *Вода зійшла, і Гниле море оголилося дном, сивіє, покрите соляним нальотом, під яким застигла крута в'язуча багнюка* (О. Гончар); *Між бур'янів по кручі він до води зеленої підповз, — під ним уже не ґрунт, а дно в'язуче* (І. Муратов).

В'ЯЗЬ[1], і, *ж.* 1. Вид старовинного декоративного письма, в якому окремі літери й слова зливаються в суцільний орнамент. *Над дверима слов'янською в'яззю напис: "Українська книгарня"* (А. Головко); *Дрібною арабською в'яззю, але ще не задавненим чорнилом було там написано: "Аллагу акбар"* (Іван Ле); * Образно. *Придумав назву* [комедії] *"Молода кров", перебирав прізвища дійових осіб, персонажів, сюжетну в'язь* (О. Довженко).

2. У будівництві — спосіб скріплювання дерев'яних частин будівлі врубуванням. *Округлі вікна будівлі облямовані наличниками з півколонок, над якими в'яззю випинаються дугові фронтончики* (М. Стельмах).

3. *бот.* Те саме, що **за́в'язь.** *Онисько знайшов аж десять стиглих кавунів, у котрих коло хвостика кучерява в'язь поприсихала* (І. Нечуй-Левицький); *Старий підходить до озера, на якому ворушаться надвечірні дукати сонця і перша в'язь моложенької, дрібної, мов просо, ряски* (М. Стельмах).

4. *мех.* Матеріальні обмеження, що накладаються на стан або рух механічної системи. *Механічні в'язі, що не міняються з часом, називаються стаціонарними* (з навч. літ.).

В'ЯЗЬ[2], я, *ч.* Прісноводна риба родини коропових. *Кльов цього разу був гірший, .. але він таки впіймав в'язя, двох підлящів* (Ю. Мушкетик); *В листопаді можна ще половити в'язя. Наприкінці осені ця обережна риба стає ненажерливою* (з газ.).

В'Я́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **в'яли́ти** 1. *Старий витягнув з мішка торбинку сиру і кілька шматків в'яленого на сонці м'яса* (В. Малик); // *у знач. прикм.* Вигот. в'яленням. *На менших тарілочках лежала кришена в'ялена, карбована та копчена риба* (Олесь Досвітній); *Вона приправлятиме для нього в'ялене м'ясо, доїтиме кобил* (Н. Королева); *М'ясо мідій вживають як їжу в сирому, вареному, сушеному, в'яленому і консервованому вигляді* (з наук.-попул. літ.); // **в'я́лено,** *безос. пред. Свіжу рибу спочатку чищено, потім в'ялено і вже згодом копчено на запашному вишневому димові* (із журн.).

В'Я́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **в'яли́ти** 1. *У людей пізнього палеоліту з'явилася можливість створювати деякі запаси їжі, можливо, їм були вже відомі найпростіші форми консервування (копчення, в'ялення, заморожування)* (з наук. літ.); *У процесі в'ялення риба дозріває (відбуваються хімічні зміни білків і жиру з утворенням ароматичних речовин, що надають їй своєрідного смаку й аромату)* (з наук.-техн. літ.); *Для в'ялення використовують воблу, тараню, ляща, шемай, скумбрію, рибець, кефаль, камбалу, усача та ін.* (із журн.).

В'Я́ЛИЙ, а, е. 1. Який перестав бути свіжим, соковитим; зів'ялий (про рослини). *Запахла осінь в'ялим тютюном* (М. Рильський); *Згадай же ти кохання наше, останній запах в'ялих трав* (І. Гончаренко); // Позбавлений свіжості, пружності; зморшкуватий (про шкіру на обличчі, шиї і т. ін.). *Її в'яле обличчя стягнулось, погляд твердий, і в кожній закрутці срібного волосся — рішучість* (М. Коцюбинський); *Ця поза невигідно випинає її* [княгині] *незрілі форми і на гармошку збирає в'ялу шкіру на шиї* (І. Кулик).

2. *перен.* Те саме, що **мля́вий.** *Другий же брат Пандаром звався І вищий од верстви здавався, Та в'ялий, мов верблюд, тинявсь* (І. Котляревський); *Другого дня скрізь було тихо. Люди ходили в'ялі, спорожнені наче, ліниві* (М. Коцюбинський); *Часто згадувалися Марійчині слова про її сусідку з будинку навпроти. Марійка теж стала в'ялою і так само лише простягала руку до лампи, не пробуючи вкрутити ґнота* (Р. Андріяшик).

3. *рідко.* Те саме, що **в'я́лений.** *Аж ось — і сама приїхала .. Піщани тільки забачили свою "молоду" ззаду — високу, суху, як в'ялу тараню* (Панас Мирний).

В'ЯЛИ́ТИ, в'ялю, в'ялиш, *недок., кого, що.* 1. *що.* Позбавляти свіжості, соковитості, пружності; присушувати. *Знаю я, чого осмутнів ти, зелений гаю: б'ють тебе недосвіти, зоря-

ниці в'ялять зимною росою (С. Васильченко); *Суховій в'ялив городину й котив хмари задушливого пилу* (Ю. Яновський); // Підсушувати на сонці, на свіжому повітрі що-небудь, роблячи запаси. *Вона вже й з кошиком, назбирає і ягоди, і листя, та .. сушить і в'ялить і на згагу, і на хрипоту* (Марко Вовчок); *Сотнями барил курили вони її* [рибу], *солили, в'ялили або маринували* (З. Тулуб); // Позбавляти свіжості, пружності; робити зморшкуватим, кволим (про людське тіло). *Її обличчя ніби в'ялила глибока втома, на ньому де-не-де розбігалися .. тоненькі зморшки* (О. Гуреїв).

2. *кого, що, перен.* Позбавляти жвавості, рухливості, бадьорості; робити млявим, малорухомим. *Душний день видався, сонце розпікало землю, в'ялило в'язальниць* (К. Гордієнко); *Спека така, що варить, в'ялить людину, бо пашня давно вже схилила, мов п'яна, на схід голови* (Г. Косинка); // *безос. У холодку — і там парня, аж в'ялить, Бо сонечко вогнем неначе палить* (Л. Глібов); // Робити хворим, немічним. *Скаргу риба подає, .. Каже, що в'ялить і млоїть, Що хвороби їй накоїть Той чумацький самосад* (Л. Первомайський); // Доводити до виснаження, втрати фізичних і духовних сил; мучити. [О л е н а:] *Сумує мій милий, давно вже я це помічаю, і його печаль в'ялить мене і сушить!..* (М. Кропивницький); // *перев. у сполуч. зі сл.* с е р ц е, д у ш а. Завдавати комусь туги, горя, жалю. *Ой, дівчино, не в'яли Мого серця, не пали!* (С. Руданський); *Надумалась манишку вишити Романові. Скучно сидіти в хаті без діла. Та за роботою воно й легше, не так туга в'ялить серце* (І. Цюпа); *Ніяк не можу прийти до тями і не скоро, очевидно, прийду — од тягаря заборони "України в огні". Сум і сором в'ялять мою душу* (О. Довженко).

В'ЯЛИ́ТИСЯ, в'я́литься, *недок.* Утрачати свіжість; усихати. *Зацвітай, моя синя квітко, .. Не хилися та в'ялися, Не губи цвітяної сили* (А. Малишко); // Підсушуватися на сонці, на свіжому повітрі. *На гіллі сушилось шмаття, шкурки звірині, в'ялилась риба* (П. Панч); *Довге, жовте, майже прозоре коріння в'ялилося на старій, почорнілій солом'яній покрівлі* (В. Собко).

В'ЯЛІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **в'я́лення.** *В результаті освоєння дисципліни "Технологія переробки риб" студент повинен уміти організовувати та проводити основні процеси з охолодження, заморожування, виготовлення напівфабрикатів, посолу, в'яління, сушки, копчення та консервування риб* (з навч. літ.); *На відміну від чорного зелений чай не проходить таких стадій обробки, як ферментація та в'яління* (із журн.).

В'Я́ЛІСТЬ, лості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **в'я́лий** 2; млявість. *Професор ішов по відділенню, і невдоволення росло. В палатах зустрічали його глухота, в'ялість і втома* (Ю. Мушкетик); *У любовних сценах я, як завжди, впадав у в'ялість, жіночність та сентиментальність* (з мемуарної літ.); *Єдиним наслідком передозування лікарського препарату може бути в'ялість і 24-годинний сон, а побічними ефектами — втома, сухість у роті, запаморочення та зниження кров'яного тиску* (із журн.).

В'Я́ЛО, *рідко.* Присл. до **в'я́лий** 2. *Він щось спитав у неї, але так в'яло і непотрібно, що коли вона навіть не одповіла, він не звернув уваги* (М. Коцюбинський); — *Здоров був, Остапе, — в'яло промовив батько* (В. Підмогильний); *Сидів старий і ще якісь чоловіки в темряві на лаві... і говорили стиха й в'яло* (А. Головко).

В'Я́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **в'я́нути.** *В народі існує думка, що в'янення стебла означає, що терлич має не менше 3–4 років* (з наук.-попул. літ.); *Люблю зрізані квіти, тому що в коротку мить свого в'янення вони дарують стільки краси: запах, пелюстки, дивовижна форма* (із журн.); *Тут було чисто, чепурно і навіть затишно, але той запах смерті і в'янення панував у цих кімнатах* (З. Тулуб).

В'Я́НУТИ, ну, неш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Утрачати свіжість; всихати (про рослини). *А барвінок! Барвінок хрещатий! Притоптаний, коло тину Засихає, в'яне!* (Т. Шевченко); *Війнуло холодом над Дніпром, студена стала вода, в'яли трави й квіти на берегах* (С. Скляренко); * Образно. *Одна по одній, як обморожені, в'янули і опадали, не розцвівши, квіти наших надій. Жахний концтабір висмоктував з нас останні краплини сил* (В. Козаченко); // Утрачати свіжість, пружність; ставати зморшкуватим, кволим (про людське тіло). *Ольга розуміла: промине ще рік чи два, і почне в'янути її молода краса* (А. Шиян).

2. *перен.* Утрачати рухливість, бадьорість; ставати млявим, байдужим. *Вона несподівано в'яла і, не доївши страви, вставала від столу* (М. Коцюбинський); *Під колючим поглядом хазяїна ноги і руки в'януть, язик — наче чужий* (Л. Юхвід); // Поступово втрачати фізичну силу; марніти, слабнути. — *Чого в'янеш, моя доню? — Стара не спитала* (Т. Шевченко); *Дивлюсь я та примічаю: почала моя Одарка в'янути, мізерніть* (І. Нечуй-Левицький); *Сили Олюсині вилітали разом з кашлем; вона жовкла і в'яла* (В. Підмогильний).

◊ **[Аж] ву́ха в'я́нуть (свербля́ть) <[Аж]> воло́сся в'я́не>** *див.* **ву́хо; Аж о́ко в'я́не** *див.* **о́ко**[1]**; Во́лос в'я́не / зав'я́в** *див.* **во́лос; Се́рце в'я́не** *див.* **се́рце.**

В'Я́НУЧИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **в'я́нути.** *Дбайливо политі і старанно підстрижені, вони* [квіти] *красувалися серед в'янучих трав* (В. Собко); *Запаморочливо пахло в'янучим листям, хмелем і калиною* (П. Загребельний).

В'ЯНЬ, і, *ж., рідко.* Те, що зів'яло. *Різні запахи приніс з собою вітер — торішньої в'яні, диму, верболозу...* (Ю. Мартич); * У порівн. *Стрічки святих глаголів, нанизані густо біля себе, пахли далекими часами, ніби в'янь лісового зілля* (К. Гриневичева).

В'ЯТЕРИ́НА, и, *ж., діал.* Ятір. *Бабця діставала зі старенької в'ятерини линків та щупачків* (із журн.).

В'ЯТЕРИ́НКА, и, *ж., діал.* Зменш. до **в'ятери́на.** *Тепло, як циганові під в'ятеринкою* (Номис).

В'Я́ТИЧ *див.* **в'я́тичі.**

В'Я́ТИЧІ, ів, *мн. (одн.* **в'я́тич,** а, *ч.).* Давнє східнослов'янське плем'я, яке мешкало в басейні верхньої і середньої Оки. *У VIII–IX століттях Київ був головним містом полян, які підтримували широкі економічні зв'язки з древлянами, сіверянами, в'ятичами, волинянами та іншими східнослов'янськими племенами* (з наук.-попул. літ.); *Під натиском аварів рушили на схід племена радимичів та в'ятичів, а дуліби пересунулися на верхів'я Західної Двіни* (з навч. літ.).

В'Я́ТІР, а і я, *ч., діал.* Ятір. *Ніхто їх не ловив — ні воловом, ні в'ятірами* (Сл. Гр.); [В л а с:] *Часом уночі піду з в'ятірями по рибу* (М. Кропивницький).

В'Я́ХИР, я, *ч.* Дикий голуб. *Різноманітний і численний пташиний світ Греції: перепілка, дика качка, голуб, в'яхир, сіра і гірська курівка, зимородок, а з хижих — коршун, чорний гриф, орел, сокіл, сова* (з наук.-попул. літ.); *Із диких голубів нашої фауни найчастіше трапляється в'яхир* (із журн.)

Г

Г, *невідм., с.* Четверта літера українського алфавіту на позначення приголосного звука "г" (вимовляється "ге").

ГА[1], *част. пит., розм.* 1. Уживається як відгук на звертання. — *Василю! — обізвав його Грицько. — Га? — Ти не чув? — і він знову його перепитав* (Панас Мирний); — *Іване! — Га? — Та рушай! Що ти там огинаєшся?!* (А. Головко).

2. Уживається як перепитування непочутого. — *Чом не вечеряєш? — Га? — Вечеряти йди...* (М. Коцюбинський); — *Кури, питаю, мої надворі?! Га?! — гагакнув голова* (Остап Вишня); — *Дядьку-капітане! — гукає хтось з берега. — З середою вас! — Га? — З се-ре-до-ю! — Га?* (О. Гончар).

3. Уживається в кінці або після питальних речень як спонукання до відповіді. *Бере* [пані] *сорочку в Насті, дивиться: — Та ти й не шила, мабуть, нічого, га?* (Марко Вовчок); — *А що ж ви мовчите, товаришу Шильман?.. Невже вас не обходить те, про що мовилось? Га?* (Олесь Досвітній); — *Хіба я такий уже смішний, що не можна стриматися? Га?* (В. Владко).

4. Уживається на початку або в кінці питальних речень для підкреслення обурення, здивування і т. ін. — *Не знайшли чеснішого, прямішого чоловіка. Злодія одібрать, га? Ну й голови!* (Панас Мирний); [Н а р т а л:] *Га, мовчиш, мовчиш? Ага, я наступив тобі на горло?* (Леся Українка).

ГА[2], *виг.* Уживається для вираження обурення, невдоволення, жаху і т. ін. *Весь цирк завмирає в напруженні ..* [В о я к:] *Га! Убив!* (Леся Українка); — *Га! Фабрикант! Бач, як старається, щоб жінка ніжок не замочила* (М. Коцюбинський); — *Нічого не второпаю. От голова, га? — вигукнув дідок чи то з подивом і захватом, чи в стані ущипливого презирства до себе* (О. Довженко).

ГА[3], *невідм., ч.* Скорочене позначення слова "гектар". *Він носив постійно у своїй уяві цей план, який мріяв здійснити там, на Сході, де незчисленні тисячі нескошених га сінокосу загибають даремне* (Л. Смілянський); *Унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС радіонуклідного забруднення зазнали понад 12 млн га землі* (з наук. літ.).

ГАБА́[1], и́, *ж.* 1. *заст.* Турецьке сукно (перев. білого кольору). *Ой, із города із Трапезонта* [Трапезунда] *виступала галера .. Третім цвітом процвітана — Турецькою білою габою обвита* (з думи); *Він любив цей плащ, біла габа навівала йому молоді думки* (Ю. Мушкетик).

2. *перен., поет.* Те, що покриває, застилає, оповиває і т. ін.; покривало. *Був день осінній. Сіра мла Габою землю одягла, І сіяв дощ. Ішла пора Перед суботами Дмитра* (Я. Щоголів); *І коли химерною габою Спеленає землю довга ніч, Довго серце тужить за тобою, Довго сон мені не йде до віч* (В. Симоненко); *В туман пірнає росяне село І повивається прозорою габою* (М. Вінграновський).

3. *заст.* Оторочка, облямівка. *А наймичці на очіпок Парчі золотої І червону добру хустку З білою габою* (Т. Шевченко); [П а в л о:] *На голові* [у Явдохи] *біленька хусточка, з габою* (М. Кропивницький); *Донна Анна уводить гурт гостей, здебільшого старшого віку, поважних, гордовитих, темно вбраних. Сама Анна у білій сукні, лямованій по всіх рубцях широкою чорною габою* (Леся Українка); *Молодиця відсахнулась від пана, повела тонким плечем, на якому лежало чорне, з габою крило хустки* (М. Стельмах); *На високій вежі мляво колихалося біле турецьке знамено з червоною габою по краях і кармінним півмісяцем посередині* (В. Малик); * Образно. — *Що за пречудове місце, — аж скрикнула Мирослава, вдивляючися в .. навалені в глибині дико пошарпані скали, обведені згори темно-зеленою габою смерекового лісу* (І. Франко); * У порівн. — *Мак .. наче габою внизував округи дашок, перериваючись де-не-де, як порване коралове намисто* (Марко Вовчок); // Смуга. *Озеро змаліло, берегова габа поширшала* (Леся Українка).

ГАБА́[2], и́, *ж., діал.* Хвиля. *Марічку несла ріка, а люди дивились, як крутять нею габи, чули крики й благання і не могли врятувати* (М. Коцюбинський); * Образно. *Хаща співає зажурено, протяжно, величаво, мов жене широку і довгу габу по зеленому морю* (І. Чендей); * У порівн. *Мольфар стояв, роздуваючи ніздрі, і дивився услід, як біле Палагнине тіло вигиналось на травах, мов габи в Черемоші* (М. Коцюбинський).

ГАБАРДИ́Н, у, *ч.* Цупка вовняна тканина з мериносової пряжі, з якої виготовляють легкі пальта, плащі, костюми і т. ін. *Солод був одягнений у костюм і широкий, вільний макінтош світло-сірого, майже білого габардину* (М. Руденко); *Коли розворушили ті боєприпаси, знайшли під ними дві комендантові валізи, набиті єдвабами, габардином, годинниками* (Микита Чернявський); *Найчастіше із габардину шиють весняно-літні чоловічі й жіночі пальта, а також костюми та деякі види офіцерського обмундирування* (із журн.).

ГАБАРДИ́НОВИЙ, а, е. Стос. до габардину. *Габардинова текстура вирізняється дрібними скісними рубчиками* (із журн.); // Який виробляє габардин. *Модель плаща тренчкот була створена в 1901 році господарем габардинової фабрики Томасом Берберрі, який був постачальником верхнього одягу для британської армії, і спочатку призначалася тільки для піхоти* (з наук.-попул. літ.); // Пошитий із габардину. *На голові* [в Ігоря] *світла габардинова кепка з ґудзичком* (В. Кучер); *Чиясь кинута габардинова з петлицями сорочка .. висне, розіп'ята на тернах...* (О. Гончар); *Імпозантна постать у сірому габардиновому плащі .. засутеніла на алеях парку* (Б. Харчук).

ГАБАРИ́Т, у, *ч.* 1. Граничний зовнішній обрис якого-небудь предмета (машини, споруди і т. ін.). *Підфарники застосовують для позначення габариту автомобіля на стоянці у нічний час* (з навч. літ.); // Розмір чого-небудь. *У картини "Влітку"* [А. Пластова] *завеликий розмір. Вона, безперечно, виграла б при меншому габариті* (О. Довженко); *Значне збільшення ваги й габаритів причіпних машин знижує економічний ефект застосування їх у виробництві* (з наук.-попул. літ.).

2. *перев. мн., перен., ірон.* Комплекція людини. — *Бідна попадя, на що вже була огрядних габаритів женщина* [жінка], *і та .. на .. радикуліт якийсь усе жалувалась* (Ю. Збанацький); *Незабаром з'явився й він сам, голова. Вантажною* [машиною] *прибув, вийшов з кабіни, огрядний, ваговитий, габаритів Тараса Бульби* (О. Гончар).

ГАБАРИ́ТНИЙ, а, е. 1. Стос. до габариту (у 1 знач.). *Розвиток електронних технологій приведе також до скорочення масових та габаритних параметрів більшості конструкцій основних і периферійних пристроїв обчислювальної техніки* (з наук. літ.); *До фізичних характеристик принтера належать габаритні розміри, вага, швидкість друку, місткість касети подавання паперу і т. ін.* (з наук.-техн. літ.); // Який має великі розміри. *Боязка дама, яка скидалася на породистого профспілкового клерка середньої руки, запливла до кімнати разом із своєю габаритною сумкою* (із журн.).

2. *перен., ірон.* Здоровий, кремезний, огрядний (про людину). *Мотор не заводиться, сам господар, габаритний дядечко в майці, сидить перед ним упрілий, люто смиче і смиче мотузок, силкуючись будь-що видобути іскру* (О. Гончар); *До кабінету директора фабрики по-господарськи, без стуку, увійшла габаритна жінка* (із журн.).

△ **Габари́тнийванта́ж** *див.* **ванта́ж; Габари́тні воро́та** *див.* **воро́та.**

ГАБАРИ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **габари́тний.** *У разі підвищення швидкості руху поїздів на якихось напрямках варто обов'язково перевіряти міжколійні відстані на габаритність* (з наук. літ.); *Картоплесаджалки умовно класифікуються за габаритністю та кількістю рядів, які вони можуть обробляти одночасно* (з наук.-попул. літ.).

ГАБЕ́ЛЬ, ю, *ч., іст.* Податок на сіль у середньовічній Франції. *Габель уперше було введено в 1286 році Філіппом IV як надзвичайний військовий податок* (з навч. літ.); *Для династії Валуа габель став основним джерелом грошових надходжень, адже кожен француз, якому виповнилося вісім років, був зобов'язаний щорічно купувати сім кілограмів солі за державними цінами* (з навч. літ.); *Лише у Бретані, що стала частиною Французького королівства тільки в 1532 році й зберегла деякі юридичні привілеї, габель не брали* (із журн.).

ГАБІЛІТА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *зах.* Складання іспитів та підготовка і захист наукової роботи на право читати лекції в університеті. *Драгоманов .. з великим співчуттям стежив за Франковою габілітацією* (М. Зеров); *М. Кордуба залишається працювати у бібліотеці Віденського університету, причому спочатку без оплати, сподіваючись отримати стипендію для габілітації* (із журн.).

2. У західноєвропейських і латиноамериканських університетах набуття додаткової кваліфікації до другого (вищого) наукового ступеня, який відповідає українському ступеню доктора наук. *Титул габілітації не є окремим науковим ступенем, але кваліфікацією, додатковою до ступеня доктора філософії, який дозволяє обіймати посаду професора університету* (з наук.-попул. літ.); *У Польщі, Німеччині, Франції існує габілітація — найвищий ступінь, який доктор наук одержує тоді, коли протягом певного часу після захисту він пише і видає ґрунтовну наукову працю. В Іспанії, Англії та Америці габілітації немає* (з газ.).

ГАБІЛІТО́ВАНИЙ, а, е, *зах.* Який має габілітацію. *До Львова приїздила делегація Краківської аграрної академії на чолі з професором, доктором габілітованим, ректором цього вишу* (з газ.).

ГАБІЛІТУВА́ННЯ, я, *с., зах.* Дія за знач. **габілітува́тися.** *Надалі настане виділення наших кафедр в автономне, українське університетське тіло, готове до іспитування і габілітування* (з мемуарної літ.); *Габілітування вченого.*

ГАБІЛІТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., зах.* Складати іспит на право читати лекції в університеті. *На великий гнів деяких моїх близьких братів-русинів, наважився скласти з відзнакою докторат із славістики у Відні та габілітуватися на викладання української літератури у Львівському університеті* (І. Франко); *1929 року Гадамер габілітувався під керівництвом Гайдеггера, написавши роботу про етику Платона* (із журн.).

ГАБІО́Н, а, *ч., техн.* Ящик чи каркас із металевої крученої або плетеної сітки, заповнений каменем, щебенем або галькою. *На відміну від бетонних блоків габіони мають масу переваг: легкість у монтажі, низьку ціну, природний дренаж, який дозволяє уникнути підмивання ґрунтовими водами* (з наук.-попул. літ.); *Габіони використовують у гідротехнічних спорудах, причалах, для берегоукріплення річок і водоймищ від розмивання тощо* (із журн.); *Габіони широко застосовують у ландшафтному дизайні як декоративні елементи* (із журн.).

ГАБІО́ННИЙ, а, е, *техн.* Стос. до габіона. *Ефективність габіонних конструкцій вигідно відрізняється від аналогічних залізобетонних, бо з віком не зменшується, а тільки зростає завдяки нанесенню ґрунту в їх пустоти* (з наук.-попул. літ.); *Габіонні споруди належать до класу гнучких і реагують на осідання ґрунту незначними прогинами* (з навч. літ.).

ГАБІО́НОВИЙ, а, е, *техн.* Те саме, що **габіо́нний.** *Габіонові споруди застосовують для захисту від повеней, зсувів, селів та ін.* (з наук.-техн. літ.); *Габіонове укріплення ремонтують шляхом укладання поверх зруйнованих нових габіонових блоків* (з мови документів); *Для відбудови мосту вперше використали габіонові конструкції* (з газ.).

ГА́БІТ, у, *ч., діал.* Сутана; чернеча ряса. *Ксьондз приходить, габіт з себе* [скидає] ... *Жарти починає...* (С. Руданський); *Я тільки жду, коли ти до мене в габіті вийдеш, у білому габіті по саму землю, з великим чорним хрестом* (Б. Лепкий); *Може ж, у габіті святого Бенедикта не тільки спокутує вона провини свої, але ж придбає й заслуги небесні? Колумба — наймення її* (Н. Королева); *Маленький чоловік із величезним обличчям, босий, у підперезаному брудним мотузком брунатному габіті, посувався до них нечутно, мов привид* (П. Загребельний).

ГА́БІТУС, у, *ч., спец.* Зовнішній вигляд людини, тварини, рослини, мінералу і т. ін. *Більш сприятливі умови зростання зумовлюють оптимальну реалізацію потенційних можливостей організму, що проявляється в збільшенні габітусу крони і площі листкового апарату* (з наук. літ.); *Вторинний кварц з'являється серед роговикового у вигляді окремих монокристалів короткопризматичного габітусу* (з наук. літ.); // Зовнішній вигляд, за яким проводять діагностику організму людини або тварини. *Габітус визначається сукупністю зовнішніх ознак, що характеризують статуру, угодованість, положення тіла, темперамент і конституцію тварини* (з наук. літ.).

ГА́БІТУСНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **га́бітус.** *Для узагальненої оцінки газостійкості рослин використовують показ-*

ник габітусної стійкості, який об'єднує особливості загальної будови всієї рослини, окремих її органів, клітин і специфіки життєдіяльності загалом (з наук. літ.); *Кристали піриту, що мають різні габітусні форми, походять із різних палеосистем, часто характеризуються однаковим типом провідності* (з навч. літ.); *У науковій праці наведено дані фенологічних спостережень, обліків габітусних параметрів та урожайності досліджуваних штамів* (із журн.).

ГАБО́ВИЙ, а, е, *заст.* Зробл. з габи *(див.* **габа́**[1] 1). *Червона стьонжка* [стьожка] *в габовій сорочці З-під бороди, з-під снігу визирає* (П. Куліш); *Важкий, мов із свинцю литий, розхитувався* [Харитон] *на підборах шеврових, із зібганими у складки халявами чобіт, габова свита висіла на його лівому плечі* (Ю. Мушкетик); *За правління І. Мазепи й І. Скоропадського основним видом сердюцького обмундирування став білий габовий жупан* (з наук.-попул. літ.).

ГАБО́НЕЦЬ *див.* **габо́нці.**

ГАБО́НКА *див.* **габо́нці.**

ГАБО́НСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **габо́нці** і Габон. *У значної частини жителів габонських селищ учені виявили не лише антитіла, а й специфічний клітинний імунітет до вірусу лихоманки Ебола* (з наук.-попул. літ.); *Коли йдеш вулицями Порт-Жантіля (другого за розмірами габонського міста), навіть не віриться, що знаходишся в серці екваторіальної Африки* (із журн.); *Габонські рибалки провели демонстрацію проти "риби без імені", що знищує іншу живність у ріках цієї центральноафриканської країни* (з газ.).

2. Уживається як складник ботанічних і зоологічних назв. *Африка — батьківщина жужелиць-червонотільців, гвінейських і габонських жуків-голіафів* (із журн.).

ГАБО́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **габо́нець,** нця, *ч.;* **габо́нка,** и, *ж.).* Населення Габону. *Статистика свідчить, що половина всіх габонців сповідує християнство* (з наук.-попул. літ.); *Нині середня тривалість життя габонок становить 54 роки* (із журн.); *Габонці — наймиролюбніший народ у Центральній Африці* (з газ.).

ГАБРО́, *невідм., с.* Глибинна магматична гірська порода лужного складу темно-сірого або темно-зеленого кольору. *Із магми, що просякає у верстви гірських порід, охолоджується і твердне, виникають породи — граніт, габро та ін.* (з наук.-попул. літ.); *В Україні є великі поклади високоякісних гранітів, габро, лабрадоритів, мармуру та мармуроподібного вапняку* (з навч. літ.).

ГАБРО́ВИЙ, а, е. Стос. до габро. *Коли габрова магма застигає на поверхні, в ній плагіоклази замінюються частково або цілком* (з наук. літ.); *Ще трохи пройшли, зупинилися на ночівлю в урочищі Броніславка і до пізнього вечора вивчали габрові кар'єри* (з газ.).

ГАБРО́ЇД *див.* **габро́їди.**

ГАБРО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **габро́їд,** у, *ч.)* Збірна назва порід груп габро й нориту родини плутонічних, що містять плагіоклаз як головний породоутворювальний мінерал. *До групи габроїдів входять: олівінове габро, норит, олівіновий норит, анортозит та деякі інші* (з наук. літ.); *У Рівненській області нині можливе збільшення видобутку декоративного каменю — діоритів, діабазів та габроїдів* (із журн.); *Унікальні зразки магічних малюнків та піктографічних знаків на каменях Святої гори, петрогліфи на габроїдах, виявлені на острові Хортиця, свідчать про високу культуру й духовну силу первинних цивілізацій* (з Інтернету).

ГАБРО́ЇДНИЙ, а, е. Прикм. до **габро́їд.** *У статті представлено результати досліджень просторового розподілу рудних мінералів для родовищ габроїдних порід північного заходу Українського кристалічного щита* (з наук. літ.); *Нижній шар Землі утворений породами габроїдного складу* (з наук. літ.).

ГАБРОНЕ́МА, и, *ж., біол.* Один із різновидів нематод, які паразитують в організмі однокопитних тварин. *У шлунку ссавців зустрічається досить різноманітна фауна гельмінтів, зокрема нематод. У коней — це габронеми* (з наук.-попул. літ.); *Дорослі габронеми паразитують у шлунку, личинки — у шкірі й легенях однокопитних* (з навч. літ.).

ГАБРОНЕМАТО́З, у, *ч., вет.* Хвороба коней, ослів і мулів, спричинена габронемами. *Здебільшого заражають габронематозом копитних тварин хатні мухи і мухи-жигалки* (з наук. літ.); *Хворих на габронематоз тварин лікують чотирихлористим вуглецем, виразки змащують спеціальним розчином* (із журн.).

ГАБРОНЕМО́З, у, *ч., вет.* Те саме, що **габронемато́з.** *Джерело зараження габронемозом — гній хворих тварин* (з наук. літ.); *Лікування шкіряного габронемозу локального характеру проводять дезінфекцією рани, накладанням інсектицидної мазі* (з наук.-попул. літ.).

ГАБРОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий за структурою і властивостями на габро. *Габроподібний матеріал використовують для виготовлення пам'ятників* (з газ.).

ГАБУ́Н[1], а, *ч.* Південне листяне дерево родини бурзерових. *Природний ареал розповсюдження габуна обмежений; це переважно терени Екваторіальної Гвінеї, Габону і Конго* (з навч. літ.); *Стовбури габуна сягають заввишки 40 метрів, а їх діаметр в основі становить 1—2,5 метра* (із журн.); *Придатність виробів із габуна буває різною залежно від місцевості, де росло дерево* (з газ.); // Деревина цього дерева. *Добре виготовлена фанера із габуна витримала випробування протягом багатьох десятиліть як матеріал для легких літаків і спортивних човнів* (з газ.); *За своїми властивостями деревина габуна нагадує кедр, проте відрізняється від нього нейтральним запахом* (з Інтернету).

ГАБУ́Н[2], а, *ч.* Отруйна змія родини африканських гадюк, забарвлення якої складається з чорних, рожевих або пурпурових геометричних фігур. *Накинувши на себе халат, він побачив на підлозі оселі габуна* (із журн.); *— Сиди спокійно, друже, у тебе під ногами гадюка габун* (із журн.).

ГАБ'Я́К, а́, *ч., іст.* Верхній чоловічий одяг козаків — кожух, критий габою. *Наприкінці XVII — початку XVIII ст. поряд із старовинним убранням виникли вже перехідні види одягу, що розвинулися на базі давніх основних типів (наприклад, байбарак, габ'як та ін.)* (з наук.-попул. літ.); *На початку XVIII ст. сердюки і жолдаки замість синіх кунтушів одержували від уряду простий габ'як і в їхні мундири повернулася червоно-біла колірна гама* (із журн.).

ГАВ, ГАВ-ГА́В, *виг.* Звуконаслідування, що відтворює гавкання собаки. — *Та не гавкай хоч ти* [собако] *мені. Чого б ото я гавкав, — жалівся дід. — Гав-гав!* (О. Довженко); *Це пес Піратик, На гітарі вміє грати. Скільки струн гітара має? — Шість! — Пірат відповідає. Він ось так порахував: — Гав! Гав! — Гав! Гав! — Гав! Гав!* (із журн.); // *у знач. пред. Злякавсь ще більш Хом'як, аж серце холодіє, А Кундель гав та гав* (Л. Глібов); *Гав на ґаву "гав, гав, гав" І за хвостика спіймав!* (із журн.); // *у знач. ім. Єдина порода, яка не скаже собачого "гав-гав", — це басенджі* (з газ.).

ГАВА́ЄЦЬ *див.* **гава́йці.**

ГАВА́ЙКА[1] *див.* **гава́йці.**

ГАВА́ЙКА[2], и, *ж., розм.* Те саме, що **Гава́йська соро́чка** *(див.* **соро́чка).** *Гавайки розрізняють за малюнком, наявністю вертикальних і горизонтальних ліній та навіть нашитими кишенями* (із журн.); *Гавайка обов'язково повинна бути з різноманітними візерунками: великі квіти, листочки, із морськими мотивами і мальовничими тропічними пейзажами* (з газ.).

ГАВА́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гава́йці** і Гаваї. *Довгоногі діви з напомадженими губами, .. до апельсинової золотавості засмаглі на гавайських пляжах, намагаються будь-що своїми сліпучими усмішками спокусити подорожніх* (О. Гончар); *Частина метисів зберегла гавайську мову і деякі елементи гавайської культури* (з наук. літ.); // Поширений на Гаваях. *Якщо виверження лави відбувається без вибухів і при цьому не виділяється багато пари та газів, то такі вулкани належать до гавайського типу* (з наук.-попул. літ.).

Гава́йська соро́чка *див.* **соро́чка.**

△ **Гава́йська гіта́ра** *див.* **гіта́ра.**

ГАВА́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **гава́єць,** йця, *ч.;* **гава́йка,** и, *ж.).* Корінні жителі Гавайських островів. *До появи колонізаторів основним заняттям гавайців були зрошуване землеробство, рибальство, ремесла* (з наук. літ.); *Гаваєць Каханамоку був свого часу не тільки прославленим плавцем, а й професійним серфінгістом* (з газ.).

ГАВА́Л, а, *ч.* Ударний інструмент у народів Кавказу. *Дагестанський гавал — це двосторонній барабан, на якому грають пальцями або спеціальними паличками* (з навч. літ.); *В азербайджанців гавал — це бубон великого розміру* (з газ.).

ГАВА́НА, и, *ж., розм.* 1. Сорт тютюну. *На характеристики тютюну, як і винограду, сильно впливають насіння і райони зростання, що дають назви сортам, таким, наприклад, як гавана* (із журн.).

2. Сигара з цього тютюну. [А д м і р а л:] *Беріть сигару. Прекрасна гавана* (О. Корнійчук); *Кубинці не використовують для своїх сигар тютюну з інших країн. Усі гавани зроблено цілком із місцевої сировини* (із журн.).

ГАВА́НЕЦЬ *див.* **гава́нці.**

ГАВА́НКА *див.* **гава́нці.**

ГА́ВАНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **га́вань.** *Гаванська бухта; Гаванські причали.*

ГАВА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до Гавани і гаванців. *Я розвалююсь у кріслі, закурюю гаванську сигару* (М. Хвильовий); *Закоханість ще у гаванському аеропорту переросла у глибоке любовне почуття* (В. Дрозд); *Знамените гаванське кабаре "Тропікана" відкрилося в 1939 році* (із журн.).

ГАВА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **гава́нець,** нця, *ч.;* **гава́нка,** и, *ж.).* Мешканці Гавани. *Туристи з більшості країн відзначають: гаванці надзвичайно люблять своє місто* (із журн.); *Улюбленим місцем відпочинку гаванців стала набережна столиці* (з газ.).

ГА́ВАНЬ, і, *ж.* Природно або штучно захищена від вітру, хвиль, течій і льодоходу частина океану, моря, річки, зручна для стоянки суден. *З ріки долітали хриплі гудки пароплавів і перестукування .. моторів з гавані* (Л. Смілянський); *Корабель рушив з гавані. Берег швидко віддалявся* (О. Бердник); *В гавані були причали для суден — міських і приватних, судноремонтні майстерні, складські будівлі* (з наук. літ.); * У порівн. *Все записуй в серці молодому, Буде це як знахідка тобі, Коли в старість прийдеш, як додому, Як у гавань тиху по плавбі!..* (М. Рильський); // Місто з природно або штучно захищеною стоянкою для суден. *Одеса — чорноморська гавань.*

ГАВ-ГА́В *див.* **гав.**

ГАВІА́Л, а, *ч.* Великий крокодил родини гавіалових, який водиться у річках півострова Індостан та М'янми. *Гавіал має тіло до семи метрів, морда з надто видовженими (до одного метра) щелепами, забарвлення спини темне, буро-зелене, черева — жовто-зелене; живиться майже виключно рибою* (з навч. літ.); *У віруючих індусів гавіал вважається священною твариною* (із журн.).

ГАВІА́ЛОВІ, вих, *мн.* Родина крокодилів, представлена одним видом — гавіалом. *Сьогодні відомо про три родини крокодилів: алігаторові, гавіалові і справжні крокодили* (з наук.-попул. літ.).

ГАВІ́Т, у, *ч., іст.* Зал для зібрань громади або усипальня князів, прибудована до західного боку вірменського середньовічного храму подібно до нартексу західноєвропейських церков. *Гавіти служили додатковим приміщенням для молільників, усипальницею, місцем зібрань, інколи в них відбувалися церковні служби* (з наук.-попул. літ.); *Наприкінці XIV століття до храму Сурб-Хач було прибудовано гавіт* (із журн.); *Гавіт прикрашають умуровані в кладку стін присвятні камені із зображенням хрестів і написами* (з газ.).

ГАВКАНИ́НА, и, *ж., розм.* Підсил. до **га́вкання.** *Пішов* [Сергій] *в напрямку до Гутки на гавканину псів* (А. Хорунжий); *Той спів на гавканину схож. Та Відень вже тепер не слуха Тих опсвірених вельмож* (Д. Павличко); *Коли прочани опівночі зайшли на подвір'я маєтку, гавканина собак враз розбудила господарів* (із журн.); *Нерви починають уже не витримувати щоденної гавканини, брехень, бруду, яким із усіх боків силкуються мене обляпати* (з газ.); *Політична гавканина.*

ГА́ВКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **га́вкати** і звуки, утворювані цією дією. *Враз знадвору почулось несамовите гавкання* (М. Коцюбинський); *Дотліває вечір. Огник догорає. Трубить ріг. Утихло гавкання собак* (М. Рильський); *Збентежена підозрілим гавканням чиркова качка воліла податись далі від небезпечного берега* (Б. Антоненко-Давидович); *Іноді із савани доносилося гавкання голодних шакалів, десь кричав нічний птах* (В. Малик); * Образно. *Дві доби тривав пекельний гуркіт, хрипке гавкання зеніток* (С. Журахович); * У порівн. *Мене манило звучне батькове ценькання і грубий, урваний стук важких молотів, мов гавкання злющих, великих та похриплих псів* (І. Франко).

Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* **захо́дитися**[2].

ГА́ВКАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Видавати уривчасті звуки (про собак, лисиць та деяких інших тварин). *Птиці щебечуть, воли ревуть, собаки гавкають...* (Панас Мирний); *Веселий песик .. На поїзд гавкав з радісним презирством* (М. Рильський); *Собака гавкав і оглядався на Миколку* (М. Вінграновський); * У порівн. *Дмитро раптом насмішкувато, різко, відривчасто регоче, неначе гавкає* (В. Винниченко); — *Ти кашляєш, як пес гавкає,* — *засміялась Лулу* (О. Іваненко); // *перен.* Імітувати ці звуки; видавати звуки, схожі на гавкіт. — *Я добре вмів .. співати під різних птахів, гавкати по-собачому* (Л. Смілянський); *Гармати гавкають округ, горить довкола ліс* (С. Голованівський).

2. *перен., зневажл.* Казати щось неприємне, образливе, дошкульне; сваритися, лаятися. — *Ще й та обзивається! — Мовчала б уже та не гавкала, — кричала Мотря до Мелашки* (І. Нечуй-Левицький); — *Я протестую і вимагаю, щоб такі доповіді були частіше .. — О, і воно береться ще гавкати! — почула Оля у себе над вухом* (Ірина Вільде); — *Ти забув про свої обов'язки, — гримів абат Бодо на Северіана, — і, водимий невгамовною хтивістю, будучи глухішим за осла, страшно гавкаєш на святу римську апостольську церкву* (П. Загребельний).

ГА́ВКАЮЧИЙ, а, е. Уривчастий, із хрипотою (про голос, вимову і т. ін.); гавкітливий (у 2 знач.). *Пролунало тонке гавкаюче скавчання невеличких тварин, що вовтузилися в центрі печери* (В. Владко); *Тільки-но встигли ми вийти, як у кінці коридора почувся різкий, гавкаючий голос* (В. Нестайко); *Гострий ларинготрахеїт характеризується трьома основними симптомами: зміною голосу, грубим, гавкаючим кашлем, утрудненим диханням* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ВКІТ, коту, *ч.* Уривчасті звуки, що утворюються при гавканні собак, лисиць та деяких інших тварин. *Він тільки почув Шарків ляскучий гавкіт і нестямний грюк сінешних дверей* (Панас Мирний); *Григорій дивувався. Яке треба мати вухо, щоб за дві години ходу почути крізь нетрі собачий гавкіт, та ще й упізнати, що то Заливай, а не інший який* (І. Багряний); *Садиби обернулися в пустоші: ні людської постаті живої, ні голосу зимової пташини, ні навіть будки собачої, не то що гавкоту, — ніде нема* (В. Барка); *За брамою чулись голоси, собачий гавкіт* (Ю. Збанацький).

Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* **захо́дитися**[2].

ГАВКІТЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який часто і голосно гавкає. *Рине розлючений звір, Ударяючи рогом могутнім. Так і розкидує вправо і вліво собак гавкітливих* (Ю. Винничук); *Гавкітливий шакал.*

2. *перен.* Уривчастий, із хрипотою (про голос, вимову і т. ін.). *До пораненого долинав німецький гавкітливий говір, час від часу над головою пролітали трасуючі кулі* (з мемуарної літ.); *Гавкітливий голос піхотинця* (із журн.); // Який нагадує собачий гавкіт. *Десь ззаду, з боку кладовища, крізь ревище літаків, бомб, мін і снарядів, просоталися гавкітливі звуки німецьких автоматів* (П. Загребельний).

ГАВКІТНЯ́ *див.* **гавкотня́.**

ГА́ВКНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **га́вкати.** *У дворі гавкнуло цуценя* (Марко Вовчок); — *Глянула* [Параска] *на мене, та як роззявить свою вершу, як гавкне на ввесь город* (І. Нечуй-Левицький); — *Назад! — гавкнув на них гітлерівець, — вийдіть до коридора й постукайте!* (Ю. Яновський); * У порівн. — *Га? — обізвалась Хівря дзвінко, як гавкнула* (Грицько Григоренко).

◊ **[І] соба́ка (пес) не га́вкне (не загá́вкає)** *див.* **соба́ка.**

ГА́ВКНУТИСЯ, неться, *док., розм.* Пропасти, втратитися, вийти з ладу. — *Гавкнеться наша премія!* (А. Крижанівський); *Деяку роботу з упорядкування батькових записів щодо голоду, проблем української мови, культури я вже майже зробив; це в моїх комп'ютерах, якщо не гавкнеться твердий диск, то збережеться для нащадків* (із журн.); *Якщо гавкнеться у новій легковій машині повний привід, розраховуйте віддати за його заміну половину вартості авто!* (з Інтернету).

ГАВКОТІ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гавкотіти** і звуки, утворювані цією дією. *Так тихо скрізь, лиш чуть собак тривожне гавкотіння* (В. Сосюра); *Стрічають нас веселим гавкотінням кудлаті кунделі* (О. Ільченко); *Їх* [лисиць] *було кілька, і від їхнього гавкотіння аж луна розходилась поміж надбережних скель* (із журн.).

ГАВКОТІ́ТИ, очу́, отиш, *недок., розм.* Підсил. до **га́вкати;** гавчати. *На подвір'ї вже хрипло горланили поліцаї.., гавкотіли зголоднілі пси* (В. Козаченко); *На далекім кутку проспівав голосистий півень і вискливо гавкотів собачка* (Ю. Логвин); *Навіть собакам він не припав до вподоби, і вони гавкотіли з усіх чотирьох сторін міста* (Ю. Винничук); *Досить, людці, вам гавкотіти на порядних громадян і брехнею правду закривать* (із журн.).

ГАВКОТНЯ́, ГАВКІТНЯ́, і́, *ж., розм.* 1. Те саме, що **га́вкіт.** *Побачили, врешті, село, що привітало нас серед темряви осяяними вікнами та гавкотнею собак* (М. Коцюбинський); *Лячно, звичайно, опинитися в степу серед темряви, де можна заблудитись, де тільки й чути здаля гавкотню злющих собак хутірських, але гайда, гайда!* (О. Гончар); *Всі ліси й гори сповнилися людським лементом, кінським іржанням, ревінням верблюдів, собачою гавкотнею* (П. Загребельний); *Нас почули собаки, які відразу ж здійняли гавкітню, і ми змушені були піти на приступ* (Валерій Шевчук).

2. *перен., зневажл.* Лайка, сварки навколо кого- або чого-небудь. *Є ще сили у шістдесятників, потенціал та невикористані резерви пошуку й розвитку, резерв доброти й солідарності. Бо стільки довкола нас злобної гавкотні, що кожне добре слово — на вагу золота* (з публіц. літ.); *Гавкотня між політиками, бізнесменами, журналістами не робить честі нікому* (із журн.).

ГАВКОТНЯ́ВА, и, *ж., розм.* Те саме, що **гавкотня́.** *Хвора і одноока тепер Нерпа і Рушай зчинили раптом радісну гавкотняву* (І. Багряний); *Сказавши дівчатам "на добраніч!", повернув* [дід Лука] *до села, на ту далеку гавкотняву* (О. Гончар); *Село спало, укутане незвичайною тишею, не чути ні співів, ні собачої гавкотняви* (із журн.).

ГАВКУ́Н, а́, *ч., розм.* 1. Гавкітливий собака. *Вп'явсь* [ветеринар] *очима в гавкуна. Ближче підступає. Пес як цапне — мить одна! — І поли немає* (С. Олійник); *І ось раптом Швейка оточили чотири гавкуни. Вони радісно кидались на нього, задерши догори хвости* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Раптом загавкотів Мареків собака, і Олег присунувся ближче до паркану. Втім чому розривався той гавкун — так і не з'ясував* (із журн.).

2. *перен., зневажл.* Те саме, що **посіпа́ка.** *Панський гавкун* [Нестір] *дарунками приманив дівчину* (К. Гордієнко).

ГАВКУ́НЧИК, а, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **гавку́н** 1. *Коли ж пропелер завмер, його* [літака] *круглі двері хитнулися і з-поза них вискочили собаки. Перекидаючись через голови, чорнолискучі гавкунчики почали відмічатись на всьому, що навкруги лежало й росло* (М. Вінграновський); *Уже вечоріє, бабусі вигулюють гавкунчиків, від яких аж у вухах дзвенить* (із журн.); *Де наш гавкунчик? — спитав він, помітивши відсутність собаки* (з газ.).

ГАВКУ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Який голосно і часто гавкає (про собаку). *Одна з кімнат, що він дивився, випала південна, невеличка й затишна. Додати ще сюди милих старенських господарів із гавкучим шпіцем ... — і бажати кращого було б необережно* (В. Підмогильний); *Брів* [Січкар] *далі, пома-*

хуючи позад себе сосновим буком від гавкучих псів (В. Бабляк); *Враз підійшов Телемах, але чуйні собаки гавкучі все ж не загавкали* (із журн.).

ГАВОЛЯ́НИ, лян, *мн. (одн.* **гаволя́нин,** а, *ч.;* **гаволя́нка,** и, *ж.), іст.* Плем'я полабських слов'ян, понімечене і частково винищене в XII ст.; стодорани. *Не хотів у ту мить і думати цей небожитель про те, чим закінчать йому підвладні .. гаволяни* (Р. Іванченко); *Генріх I підкорив сербів-лужичан, дійшов до Лаби, підкорив гаволян, які жили по берегах річки Гавели* (з наук.-попул. літ.).

ГАВОЛЯ́НИН *див.* **гаволя́ни.**

ГАВОЛЯ́НКА *див.* **гаволя́ни.**

ГАВО́Т, у, *ч.* Старовинний французький повільний танець і музика до нього. *Миттю схоплюється з місця I спинається* [Атта-Троль] *на диби, I танцює, як давніше, Той гавот, танець свій славний* (Леся Українка); *I дев'ять прециозних дам — придворних муз, затягнутих в корсажі, — повільно дотанцьовують гавот* (Л. Костенко); *— Жан Батіст Люллі. Гавот, — оголосив один з музикантів, і знову забриніла музика* (Ю. Андрухович).

ГА́ВРА, и, *ж., діал.* 1. Лігво звіра; барліг. *В лісах .. медведі ссали лапи в своїх гаврах і дрімали зимовим сном* (І. Франко); * Образно. *То наймався* [Юрчик] *на найтяжчу роботу, гори перевертав, то півзими лежав у якій-небудь гаврі, у ведмежім барлозі, смокчучи свою нерозлучну віковічну люльку* (Г. Хоткевич); * У порівн. *Сидів подвижник, як ведмідь у гаврі* (Л. Костенко).

2. Широкий отвір для палива в печі, плиті, каміні і т. ін. *Березові полінця горіли в гаврі каміна, пострілюючи іскрами* (Г. Колісник).

3. *перен., зневажл.* Рот. — *Ци* [чи] *не стулиш ... гавру? — крикнув нараз Василь* (І. Франко).

ГАВРА́Н, а, *ч., діал.* Ворон *(див.* **во́рон**[1] 1). *За поточком, за поточком В той* [тій] *долинє* [долині] *Чорний гавран, чорний Воду пиє* [п'є] (з народної пісні); *Коли вона підходила до моря, налетіли три гаврани* (з казки); * У порівн. *Під листатою липкою чийсь коник, як гавран, бойко дробив ніжками...* (К. Гриневичева).

ГА́ВРИК, а, *ч., зневажл.* Той, хто нічим не виділяється із загальної маси (перев. про хлопчаків-підлітків, юнаків). *Спершу ганяли мене по наземних роботах .. Потім курси по переучуванню таких гавриків, як я* (О. Гончар); — *У самому місті екзамен тримав, у школу механізації .. Казали — по десять гавриків на одне місце* (Ю. Збанацький).

ГА́ВРЯ, і, *ж., діал.* Ворона. *У полі пусто, тільки гаврі літають* (Є. Гребінка).

ГАВЧА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гавча́ти** і звуки, утворювані цією дією. *На гавчання пса вибігла Гафійка* (Р. Андріяшик).

ГАВЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *недок., розм.* Підсил. до **га́вкати** 1; гавкотіти. *Пес підстрибував на купині, жадібно дивився на господаря, нервово метався туди й сюди, запитливо гавчав* (О. Бердник); *Цікава доволі реакція: якщо якась курка влізла в город, пес починає гавчати тоді, як хазяїн чи хазяйка йдуть виганяти* (із журн.).

ГАВ'Я́З, у, *ч., діал.* Народна назва живокосту. *Болів поперек, то вона* [Марія], *обгорнута поясом із непареної вовни і потовченим корінням гав'язу, вже третій день лежала на твердому ... ліжку* (М. Матіос); *На лісових галявинах — ціла аптека: арніка гірська, конвалія, звіробій, лікарська ромашка, цинторія, чебрець, брусниці, гав'яз, подорожник* (із журн.); *Гав'яз росте майже по всій території України — на берегах річок, вологих луках, левадах, поблизу канав, струмків, на пухких торфомінеральних ґрунтах, на торфовиськах* (з газ.).

ГА́ГА, и, *ж.* Полярний морський птах родини качкових із цінним білим пухом; пухівка. *За кайрами з'явилися гаги, гагарки, казарки, снігова чайка* (М. Трублаїні); *Гаги гніздяться колоніями в кілька сотень (а іноді й до 2000) пар переважно на Півночі, яйця відкладають наприкінці травня, коли в тих краях ще досить прохолодно* (з наук.-попул. літ.); *В Україні протягом останніх 100 років стали гніздовими: гага, горлиця садова, сова бородата, дятел сирійський, плиска жовтоголова, очеретянка садова, вівчарик зелений, горобець чорногрудий* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Несподівано натикаємось на ряд ясних облич або на баб, з головою завинених у білі рядна, що рядками сидять, наче пухнаті гаги на скелях північних* (М. Коцюбинський).

ГА-ГА́, ГА-ГА-ГА́, *виг.* 1. Уживається для вираження жалю, задоволення і т. ін. *У хату вскочив Матня. — Га-га, братця! Є! гуляй! — кричав він, держачи обома руками пляшку з горілкою* (Панас Мирний); *Вона питала, чи вони їдуть Микитиним полем. — Микитиним? — Га-га! Микита давно помер* (М. Коцюбинський).

2. Звуконаслідування, що відтворює сміх. — *Га-га-га! — зареготав запорожець. — Ото ще чудасія! Богдане, чи чуєш?* (П. Куліш); — *Га-га-га, — гримлять збори, і тільки не сміються Степан та Мирон* (М. Стельмах).

ГА-ГА-ГА́ *див.* **га-га́.**

ГАГА́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гага́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Можна було побачити таких ось величезних гусей. Причому не тільки за розмірами, а й за потужним трубним гагаканням* (із журн.); — *Сумно, справді, стояти так і слухати гагакання дяків* (Панас Мирний); *Од причілкового вікна долітало голосне, з присвистом, з гагаканням хропіння* (Ю. Мушкетик).

ГАГА́КАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Видавати звуки "га-га" (про гусей). *Ржуть коні, реве бидло, рипплять вози, гагакають гуси* (Марко Вовчок); *Сполошені гарматним гулом, увесь ранок кричали журавлі й тривожно гагакали гуси* (В. Чемерис); *У казковому дискурсі мова гусака рефлексує у дієслово гагакати, півня — кукурікати, вовка — вити, собаки — гавкати, кота — нявчати* (з наук. літ.).

2. *розм.* Викрикувати, голосно співати, сміятися і т. ін. (про людину). *Піп у церкві гагакав, гагакав, аж піт його проняв* [пройняв] (Сл. Гр.); — *Приходьте раніше, кращі місця займете! — гагакає збоку Митрик* (із журн.); *Завжди добре подумай перед тим, як щось заявляти, погрожувати, привселюдно гигикати і гагакати, в намаганнях проявити свою дотепність та буцімто віртуозне володіння мистецтвом слова* (з газ.).

ГАГА́КНУТИ, ну, неш, *док., рідко.* 1. Однокр. до **гага́кати** 2. — *Кури, питаю, мої надворі?! Га?! — гагакнув голова* (Остап Вишня).

2. *кого, що, фам.* Ударити. *Дід як гагакне сома веслом по голові* (Остап Вишня).

ГАГАКУ́, *невідм., ч.* Жанр японської класичної оркестрової музики, що виконується під час офіційних прийомів, урочистостей в імператорській родині, а також на релігійні свята. *Гагаку зародився у середньовіковій Японії і був популяр-*

ним при імператорських дворах протягом кількох століть (із журн.); *У Колонному залі імені М. В. Лисенка Національної філармонії України відбулося два концерти майстрів японської придворної музики гагаку під егідою благодійного фонду "Далекий Схід"* (з газ.); // Загальна назва японського музично-театрального мистецтва. *Уперше з мистецтвом гагаку київська публіка познайомилася лише у 1998 році* (з газ.).

ГАГА́РА, и, *ж.* Великий північний водоплавний птах родини гагарових із густим опеpенням. *Раз по весні налетіло до нас на Тернівку гагар* (О. Стороженко); *Низько над водою обважніло пролітали плямисті гагари* (Олесь Досвітній); *Гагари — компактна група п'яти близькоспоріднених видів, які харчуються рибою і гніздяться на прісних озерах (переважно в тундрі й лісотундрі)* (з наук.-попул. літ.).

ГАГА́РКА, и, *ж.* Північний морський птах родини алькових завбільшки з невелику качку. *Сріблясті чайки зашуміли, закигикали, .. чорні гагарки заквирікали* [заквилили] (О. Іваненко); *Гагарки гніздяться на скелястих північних островах Атлантичного океану, а найбільш південні популяції зустрічаються на узбережжі північної Франції і в американському штаті Мен* (з наук.-попул. літ.); *Їжу гагарки здобувають під водою, живлячись переважно оселедцями та анчоусами, ракоподібними й морськими черв'яками* (із журн.).

ГАГА́РОВІ, вих, *мн.* Родина водоплавних птахів холодного та помірного поясів Європи, Азії і Північної Америки. *Усі гагароподібні належать до однієї родини гагарових і до одного роду гагар* (з наук.-попул. літ.); *Водоплавні птахи, які харчуються рибою, дуже численні у всіх частинах арктичної області, та з них на першому місці варто поставити гагарових: гагар, кайр та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГАГАРОПОДІ́БНІ, них, *мн.* Водоплавні птахи родини гагарових. *До гагароподібних належать великі водоплавні птахи, які гніздяться у північних районах Євразії* (з наук.-попул. літ.); *Гагароподібні на Львівщині представлені лише одним пізньоосіннім пролітним видом — гагарою чорношийою* (з наук.-попул. літ.).

ГАГА́РЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **гага́ра.** *Ніде так, як у гагарячій шкурці, не заводиться міль!* (Остап Вишня); *Мисливець вистрелив по птахах на воді, але невдовзі на тому місці виткнулася гагаряча голівка* (із журн.); *Гагарячий пух.*

ГАГА́Т, у, *ч.* 1. *род.* у. Мінерал — в'язкий різновид кам'яного вугілля, що містить сланці й бітумні смоли. *У 1781 році в праці Кшиштофа Клюка описано такі утворення, як нафта, смола, бальзам, гагат, бурштин, амбра* (з наук.-попул. літ.); *Гагат — чорний або коричнево-чорний камінь* (з наук.-попул. літ.); *У давнину гагат називали дзеркалом чорних магів, оскільки вважали, що в його відполірованій поверхні відбиваються потойбічні сили і світи* (з наук.-попул. літ.); *Гагат лікує хвороби нирок, печінки, підшлункової залози* (із журн.).

2. *род.* а. Окремий камінь цього мінералу, що використовується як ювелірна прикраса. *Матеріалом для виготовлення прикрас в добу бронзи були різні породи каменю, бурштин, фаянси, гагат, кристалічний гіпс, дерево, шкіра* (з наук. літ.); *Із давніх-давен у буддизмі, християнстві й ісламі гагат використовували для виготовлення чоток, бус і амулетів* (із журн.).

ГАГА́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **гага́т.** *Гагатові гальки можна знайти в сучасних річкових відкладах* (з наук.-попул. літ.); *Гагатова порода;* // Зробл. з гагату. *До I–II ст. н.е. належить основна маса бурштинових намист, частіше неправильної форми, а також гагатових, які, найімовірніше, надходили з Північного Кавказу* (з наук. літ.); *Пані баронеса Фюрт вразила всіх розкішним чорним оксамитовим корсажем із гагатовими перлинами і мереживом* (із журн.); * Образно. *Ніч, гагатове небо роздирають блискавки* (із журн.).

ГАГАУ́З *див.* **гагау́зи.**

ГАГАУ́ЗИ, ів, *мн. (одн.* **гагау́з,** а, *ч.;* **гагау́зка,** и, *ж.).* Народ тюркської мовної групи, який живе в Молдові, Одеській та Запорізькій областях України, а також на Північному Кавказі, у Казахстані, Румунії та Болгарії. *У греків, гагаузів та болгар кумівство було спадкове, тобто хрещені батьки, які хрестили всіх дітей родини, передавали це право своїм дітям у спадок* (з наук. літ.); *Дехто з учених вважає гагаузів залишком одного із старотюркських племен, які ще в середні віки оселилися на території тодішнього Болгарського царства і прийняли християнство* (з наук.-попул. літ.).

ГАГАУ́ЗКА *див.* **гагау́зи.**

ГАГАУ́ЗЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гагау́зи.** *У 1957 році на основі російської графіки було створено гагаузький алфавіт* (з наук.-попул. літ.); *Одеське видавництво "Маяк" друкує книги болгарською, єврейською, гагаузькою, грецькою мовами* (із журн.); *У гагаузьких казках вовкам відводять чільне місце* (з газ.).

ГАГА́ХАТИ, ГАГА́ХКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **баба́хати, баба́хкати** 1, 2. *Повсюди гагахали танкові гармати, тріщали без упину кулемети й сухо кашляли гвинтівки* (із журн.); *А грім гагахкав угорі, і дощ лопотів густо по листі, руках і колінах* (із журн.); *Гагахкати веслом по воді.*

ГАГА́ХНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **гага́хати.** *Барабан так гагахнув, що в вухах луснули перетинки й задзвеніли...* (І. Багряний); *Тиміш Компанієць, котрий сприйняв постріл отамана як сигнал, кинув гранату впівсили, щоб передні кіннотники не встигли її проскочити, перш ніж вона, зашкварчавши, гагахне* (В. Шкляр); *Грім гагахне по черепиці, теща перехреститься* (Є. Пашковський); *І тут вони почули, як за їхніми спинами гагахнули залізні двері* (із журн.); // *безос. От і гагахнуло. Видовище вибухів і пожежі, що розпочалася слідом за ними, вразили городян* (з мемуарної літ.).

ГА́ГАЧИЙ, а, е. Прикм. до **га́га.** *Семен Архипович .. лежав і спав у просторому ліжкові під легкою ковдрою з гагачого пуху* (Н. Рибак); *Гагачий пух — це виняткова натуральний, екологічно чистий матеріал, із якого виготовляють ковдри, подушки, куртки та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Гагачий пух збирають тільки вручну, після того, як виводок покинув гніздо* (з навч. літ.).

ГАГІ́ЛКА *див.* **гагі́лки.**

ГАГІ́ЛКИ, лок, *мн. (одн.* **гагі́лка,** и, *ж.).* 1. Старовинні українські весняні обряди; ігрища і святкування. — *Тепер не Великдень з гагілками, а жнива, час гарячий, треба йти спати, щоб завтра знов стати до роботи...* (Т. Бордуляк); *Уже не водять хороводів дівчата на гагілки, не розпускають кіс на світанні русалки коло ставів та озер* (з наук.-попул. літ.); *Гагілка — весняний танок, який існує в Україні ще з найдавніших часів, а з прийняттям християнства його стали виводити на Великдень* (з наук.-попул. літ.).

2. Українські народні обрядові пісні танцювально-ігрового характеру; веснянки. *Як сьогодні не радіти? Вийдем-вийдем на горбок, Заспіваєм гагілок, Що весна вже воскресла, Нам Великдень принесла* (з народної пісні); *На Поділлі,*

біля містечка Межибіж, під час Великодніх свят дівчата, виводячи гагілки, співали про "Царівну Ладу" (О. Воропай); *Лунає десь гагілка, і в сонці стежка* (В. Стус); *Гагілки (інакше — гаївки, ягілки, маївки) виконуються лише протягом кількох днів на Великодні свята в Галичині, на Волині, Поділлі* (із журн.).

ГАД, а, *ч.* 1. Земноводна тварина або плазун. *На острові там усякі звірі й гади живуть, а богатирі й стережуть їх, щоб вони куди не вийшли і не наробили шкоди людям* (з легенди); *До пенька з усіх сторін повзли вужаки .. Гади збиралися на зиму в спільне кубло!* (О. Донченко); * Образно. [А н т е й:] *В тих квітках ховався невидимий холодний гад розпусти і зневаги* (Леся Українка); * У порівн. *Тіні од листя й од квітів манячать під ногами, як холодні гади* (С. Васильченко).

2. *перен., зневажл.* Про огидну, підступну людину. — *Невже брехав?.. Уб'ю гада! Ну, повертайсь... Щось у сій кишені... зав'язано...* (В. Винниченко); *Ні чума, ні атомні снаряди, Ні жало зміїне клевети* [наклепу], *Ні продажні зрадники і гади Не скорять нас, сестри і брати!* (М. Рильський); // Уживається як лайливе слово. *Матюха довго й пильно дивився йому в обличчя, а потім одійшов крок. — У, гад! — вирвалось у нього* (А. Головко); — *Мерзавці* [мерзотники]! *Насаджали людей невинних в камеру ось і мучите. Не підходь, бо вб'ю! Сволота!! Гади!!* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **Підколóдна (потайнá) гадюка (гáдина, змія) <Підколóдний (потайний) гад>** *див.* **гадюка; Пригріти / пригрівати гадюку (гáдину, гáда, змію** *і т. ін.)* **на грудях (у пáзусі, за пáзухою** *і т. ін.)* *див.* **пригрівáти.**

ГАДÁЛЬНИЙ, а, е. Признач. для гадання, пов'язаний із ним. *Знов циганка здавала гадальні карти* (Є. Пашковський); *Апокрифи жанрово неоднорідні. Це і гадальні книги, і твори ораторського, епістолярного та катехізисного характеру — промови, казання, пророцтва, заповіти, послання* (з наук.-попул. літ.); *Архаїчні мелодії мають обрядові, весільні, купальські і гадальні пісні* (з навч. літ.); *Посередині стояв стіл, а на ньому — миски з чаклунським зіллям, глечики з відваром, гадальні камінчики. Приміщення більше нагадувало хатинку відьми, ніж царське захоронення* (із журн.).

ГÁДАНИЙ, а, е. 1. Заздалегідь продуманий; передбачуваний. *Особливу увагу протестантська література приділяє релігійному вихованню дітей і молоді — гаданого поповнення громад* (з публіц. літ.); *Для вироблення імунітету проти грипу вакцину варто вводити не менш ніж за 3–4 тижні до гаданого початку епідемії* (з наук.-попул. літ.).

2. Уявлюваний, можливий. *Так, так, він їх застукав розполохом, як зайців накрив. Гуйван канавою, хильці, скрадався до місця гаданої зустрічі* (Я. Качура); *Теперішній світ воює проти гаданого ворога, яким завтра може стати хто завгодно* (із журн.); // Удаваний. *Очі до очей променяться ласками, чуттєвою млостю, де щирою, де гаданою відданістю* (О. Гончар).

ГАДÁННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **гадáти**[1]. *Від дум і гадання розпухала голова. В горлі запікалась гіркота* (Яків Баш); *Перший етап розмови про голодностепське будівництво, етап дискусій, гадання закінчився* (Іван Ле).

ГАДÁННЯ[2], я, *с., прост.* Дія за знач. **гадáти**[2]. — *Боже мій, — скрикнула пані, — збавила мені усе гадання!* (Марко Вовчок); *Одні* [дівчата] *сміялися, інші, кому гадання не віщувало щасливого заміжжя, засмучені верталися додому* (М. Олійник); *Коли вода від вогнища нагрілася, а каміння розпеклося, волхви кидали на каміння сім'я конопель, а також у воду розпечене каміння, умивалися гарячою парою, очищались для гадання* (із журн.).

ГАДÁТИ[1], áю, áєш, *недок.* 1. *про кого — що і без дод.* Думати, розмірковувати. — *І вже, моя мати, Мені не гуляти: Треба мені, мати, Про інше гадати...* (Я. Щоголів); *Піди вкладися гарно спати, А послі* [після] *будеш і гадати, Спочинь та вже тоді* [тоді] *міркуй!* (І. Котляревський); *Чіпка йде з боку отари, похнюпивши голову .. Нічого він не думає, не гадає..* (Панас Мирний); *Ви не знаєте, що я гадаю, Як сиджу я мовчазна, бліда* (Леся Українка); * Образно. *Хотів би я знати, — та хто теє скаже! Хто скаже мені, що могили гадають...* (П. Тичина); // Мріяти. — *Чи про такі очі я гадала, як вас* [рушники] *під калиною вишивала, — подумала Лукина* (І. Нечуй-Левицький); *Мати собі планувала, як її син буде вченим, не гибітиме під землею, як батько. Гадала й від радості плакала* (П. Панч).

2. *перев. із спол.* що. Припускати, передбачати, мати думку, міркування з якого-небудь приводу; вважати. *Коли ж хто гадає, що він побожний, і свого язика не вгамовує, та своє серце обманює, марна побожність того!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Молотьбу скінчили вчасно. Зерна, правда, одержали менше, ніж гадали* (О. Донченко); — *А я так гадаю, що тобі треба негайно залишити збори, — сказала, стримуючи хвилювання, Ольга Ярош* (А. Шиян); — *Ви гадаєте, нам пощастить його врятувати?* (О. Довженко); — *Ми вже гадали, що скоїлось якесь лихо* (Р. Андріяшик).

3. *з інфін.* Мати намір що-небудь робити. *Гадаю подати до цензури збірник власних оповідань з молдаванського життя* (М. Коцюбинський); // Сподіватися. *Т. Шевченко гадав побачити свою п'єсу на сцені Александрінського театру в Петербурзі у 1843 році* (з наук. літ.).

Дýмати (гадáти) дýму (дýмку, гáдку, думки-гáдоньки) *див.* **дýмати.**

◊ **(1) І не гадáти і не снúти** — зовсім не сподіватися. — *Ходім зараз до вас, порадимося ще з Остапом... І не гадав і не снив навіть* [зустрітися]... *Правду кажуть: гора з горою... хе-хе-хе!* (М. Коцюбинський).

ГАДÁТИ[2], áю, áєш, *недок., кому, на кого, на чому, по чому і без дод., прост.* Ворожити. *І він* [цар Манасія] *перепровадив свого сина через огонь, і гадав, і ворожив, і настановив викликувачів духів померлих та духів віщих, і багато робив зла в очах Господа, щоб гнівити Його* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вона тут тілько* [тільки] *і робила, Що всім гадала, ворожила* (І. Котляревський); *Звечора під Новий год Дівчата гадали* (Л. Боровиковський).

◊ **Бáба (бáбка, бабýся) [ще] нáдвоє ворожила (гадáла)** *див.* **бáба**[1].

ГАДÁТИСЯ, áється, *недок., безос.* 1. Виникати в уяві; уявлятися, здаватися. *Як зазнати чоловіка у красі його, у квіту, в силі, як зазнати його доброго, а час піде та усе ізможе, то інше покажеться, ніж гадалося* (Марко Вовчок); *Тоді гадалося, що молодість, як море, ніколи й ніде не кінчається, але от він прожив на морі не один і не два десятки років, і вже все минуло, і молодості нема й сліду* (П. Загребельний); *Мені гадається, що повністю відгородитись від глядача, замкнутись у собі актор не може* (з мемуарної літ.).

2. Бути в думці; думатися. *Вона почутила, що з того лиця на неї дихнуло таким щастям, таким коханням, про яке їй в інститутських мріях і обожуваннях навіть і не гадалось, і*

не снилось, її лице зблідло, а голова, оповита локонами, схилилась (І. Нечуй-Левицький); *Звичайно, події пішли трохи не так, як гадалося, але хто знав, як було б краще* (В. Винниченко); *Через те, що вона* [любов] *потай народжується і тихцем в зітханнях чи сльозах умирає, менше гадається і говориться про неї* (М. Стельмах).

3. *з інф.* Мати намір що-небудь робити. *Запроектовані запобіжні засоби гадалося будувати в останню чергу* (Іван Ле).

ГА́ДДЯ, я, *с.* Збірн. до **гад.** *І затремтять перед Моїм* [Бога] *лицем морські риби та птаство небесне, і польова звірина, всяке гаддя, що плазує по землі, і всяка людина, що на поверхні землі* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Сидить коваль у темниці, світла Божого не бачить, холодно та вогко, жаби та інше гаддя повзає по тілі* (Н. Кобринська); *Кам'янистий берег Сугаклею заселяли жаби, ящірки, різне гаддя* (Ю. Яновський); — *Дотепер не був я шахраєм та й відтепер не гадаю ним бути... Гаддя ви сорокате!* (Ірина Вільде); * Образно. *А вітер потужно роздимав полум'я, багряне гаддя проповзало поміж людей, рвалося вперед* (О. Гончар).

ГАДЕ́Й, ю, *ч.* Геологічний еон, що тривав від часу утворення Землі й завершився приблизно 3,8 млрд років тому. *У гадей Земля була безжиттєвою, окутаною отруйною для живих істот атмосферою, позбавленою кисню* (з наук. літ.).

ГАДЕНЯ́, я́ти, *с.* 1. Маля гада (у 1 знач.). *На землі розлазилися малі гаденята* (А. Чайковський); *Непрозорою тьмою покрилася вся земля, а може, під цю хвилю всі на ній заснули, і в темряві трісло* [тріснуло] *одне з гадючих яєць, покладених неподалік Петрового дому, — з нього вилізло маленьке чорне гаденя* (Валерій Шевчук).

2. *перен., зневажл.* Зменш. до **гад** 2. *Один* [кріпак] *і впав. Кров йому аж ллє, посинів увесь, лежить, а це гаденя, Свєнціцький, нагаєм його* (З. Тулуб); — *От негідник малий!* — *мовила одна жінка.* — *Ану марш додому, гаденя!* — *підхопила друга* (із журн.); // Уживається як лайливе слово. *І враз він дівчинку шалено одірвав Од діда кволого .. І крикнув: "Коню мій! Ану-бо копитами Стопчи маленьке це шкідливе гаденя!"* (М. Рильський); — *Ах ти гаденя!* — *засичав здоровань, із задоволенням далі відкручуючи моє вухо* (із журн.).

ГА́ДЖЕТ, а, *ч.* Портативний технічний пристрій або засіб із застосуванням високих технологій. *Усі гаджети можна разділити на два основні типи: пристрої для розваг і корисні пристрої (для навчання, бізнесу, туризму і т. ін.)* (з наук.-попул. літ.); *Вага типових гаджетів не перевищує 300 грам, а розміри дозволяють їм вміщуватися в кишені одягу* (з наук.-попул. літ.); *Типовий час автономної роботи гаджета становить 8—12 годин при середньоінтенсивному використанні додаткових функцій* (з наук.-попул. літ.); *Гаджет надає додаткову інформацію, наприклад, прогноз погоди або курс валют* (із журн.).

ГАДЖУ́ҐА, и, *ж., діал.* Молода смерека. *Здалеку м'яко котився грім, .. високі гаджуґи згинались удвоє по далеких верхах* (М. Коцюбинський); *На полонині деінде росли гаджуґи* (з газ.).

ГА́ДИК, а, *ч., розм., рідко.* 1. Зменш. до **гад** 1. *Повзучих гадиків можна було знайти скрізь: і на луках, і на дорозі, і біля берега в очереті* (із журн.).

2. *перен., розм.* Те саме, що **гаденя́** 2. — *А, гадики,* — *проспівав ніжно він* [начальник], *веселими очима оглядаючи в'язнів* (А. Дімаров).

ГА́ДИНА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **гад** 1. *Хто яму копає, той в неї впаде, а хто валить мура, того гадина вкусить* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *А от що я тобі скажу. Давай лишень мінька* [обмін] *на одежу та виходь із сієї пакосної ямки. Тут тільки б гадині жити, а не чоловікові* (П. Куліш); *З яйця вилуплюється птиця, ну й гадюка — вона теж кладе яйця. Птиця літає, а гадина плазує* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли гадина кусається — її вбивають!* (Я. Качура); * Образно. *Ми підемо пісками навмання, Приспавши в серці гадину зневір'я* (Леся Українка); * У порівн. *І пальцями старий сотник Настусині коси, Мов дві гадини великі, Докупи сплітав* (Т. Шевченко); *Туга коло серця, як гадина, в'ється* (П. Чубинський).

2. *перен., зневажл.* Те саме, що **гад** 2. — *Тяжко, брате, Людей на старість розпізнати. А ще гірше ззамолоду Гадину кохати* (Т. Шевченко); *Я в двері, а вона* [панночка] *за мною в сад: "Я тебе на шматки розірву! Задушу тебе, гадино!"* (Марко Вовчок); — *Гляди, гадино!* — *зціпив зуби Андрій.* — *Обманула, обіцялась сказать правду, тягнеш і досі... гляди, тільки подумаєш вийти за Ілька, уб'ю* (В. Винниченко); — *От гадина!* — *вимовив Третяк.* — *А я йому так довіряв. Хто ж його взнає — людина як людина!* (О. Донченко); — *Гадина, кобра,* — *каже Татарин, замахуючись прикладом за спиною полоненого, але я спиняю* (О. Гончар).

◊ **Гадю́ка (га́дина) ссе ко́ло се́рця** *див.* **гадю́ка; Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад>** *див.* **гадю́ка; Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́** *і т. ін.)* **на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою** *і т. ін.)* *див.* **пригріва́ти.**

ГА́ДИНКА, и, *ж., рідко.* Зменш. до **га́дина** 1. *На гадинку сонце пече, А з гадинки сочок тече. Возьми* [візьми], *дівча, коновочку Та й набери того сочку* (з народної пісні).

ГА́ДІВ, дова, дове. Прикм. до **гад** 1. *Гадова шкіра, від якої він щойно звільнився, валялася в траві* (із журн.).

◊ **Га́дів (гадю́чий, га́спидський, пе́ський, соба́чий** *і т. ін.)* **син** *див.* **син; Га́дська (га́дова) душа́** *див.* **душа́.**

ГА́ДКА, и, *мн.* гадки́, гадо́к, *ж.* Те саме, що **ду́мка** 1–3. *От у таких думках та гадках іде не йде* [Маруся], *і ноги не служать; і сердиться на себе, чого вона на торг пішла* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Репрезентант міністерства освіти, як кажуть, виступив з гадкою, що українська література — література народна, для народу, а для цеї останньої, по гадці комісії Кобеко, має лишитися цензура* (М. Коцюбинський); *Щодо Мишка, як і взагалі щодо попередніх твоїх гадок, звісно, — все цілковитий абсурд* (Б. Антоненко-Давидович); *Так і дійшов з пропащою гадкою до площі; хотів звернути в вулицю, що вела до його кутка, але, на диво собі, минув її: забраний сильним поривом почуттєвим* (В. Барка).

Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* **ду́мати.**

◊ **(1) Ані́ (ні) га́дки** *(рідше* **га́дочки) [ані́ (ні) ду́мки]:** а) зовсім не думати, не згадувати про що-небудь або ні про що. *Аниця ні гадки собі, йде та розповідає за пшеницю* (Л. Мартович); *Жде вже Ринця три неділі, ходить, сердиться, кричить, — ані гадки про весілля, Мирко чує все й мовчить* (О. Маковей); *Добрі ботинки, .. але завеликі, три ноги мої влізло б. Дак я соломи в них натоптав — і ні гадки собі* (В. Дрозд); б) бути байдужим до всього, не перейматися чимсь. *Її наб'ють, а вона ні гадки!* (Панас Мирний); *П'яний заснув серед улиці, вид устромивши в болото, І — ані*

гадки: хропе, мов на м'яких подушках (В. Самійленко); *Бачите, бачите, сусідо? Сидить собі і ні гадки, ані думки. Йому байдуже, що, може, і хату спалять, і хазяйство пограбують, і старцями по світу пустять* (Григорій Тютюнник); в) ніяк не турбуватися, не піклуватися про кого-небудь. *Їм* [панам] *що? — четвертий каже. — Вони собі повбирались в управу, лущитимуть з нас грошики та й ані гадки* (Панас Мирний); *Усе, коли б собі та собі, а про сиріт та безталанних ні гадки!* (Панас Мирний); г) *(кому)* хто-небудь безтурботний, нічим не клопочеться. *Почав* [горобчик] *знов гуляти веселенько. Ні гадки йому* (Леся Українка); ґ) не здогадуватися про що-небудь. *Ні гадочки ж тобі об тім, що згодом станеться* (М. Кропивницький); **Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці)** *див.* **верті́тися; Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить** *і т. ін.)* **/ запа́ла (влі́зла, прийшла́** *і т. ін.)* **[в го́лову (до голови́)]** *див.* **ду́мка; Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є)** *див.* **ду́мка; Думки́ (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсі́ли, обняли́)** *див.* **ду́мка; Думки́ (гадки́, ду́ми** *і т. ін.)* **снують́ся в голові́** *див.* **ду́мка; Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсі́ли го́лову** *див.* **ду́мка; Заки́нути га́дку [за гря́дку]** *див.* **закида́ти²; [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці** *і т. ін.)* **[собі́] не ма́ти** *див.* **ма́ти²; І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́)** *див.* **нема́; [І] га́дки не да́ти** *див.* **дава́ти; Літа́ти (летіти, блука́ти) / полетіти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми,** *заст.* **ми́слю)** *див.* **літа́ти; Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці,** *рідше* **на га́дці** *і т. ін.)* *див.* **ма́ти²; Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти** *і т. ін.)* **/ спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́** *і т. ін.)* **на ду́мку (на па́м'ять,** *рідко* **в го́лову, на га́дку)** *див.* **спада́ти; Шко́да́ й га́дки** *див.* **шко́да́².**

ГАДКУВА́ННЯ, я, *с., розм., рідко.* Дія за знач. **гадкува́ти.** *Санда стояла, мов укопана. Розумом вона вдалася більш до батька, й велике гадкування не було її звичаєм* (О. Кобилянська); *Геть гадкування! Ставаймо швидше до праці!* (із журн.).

ГАДКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Міркувати, думати, роздумувати. — *Ну, — скажете, — добре зробив Василь. Розумно гадкував. Добре, та не найліпше!* (І. Франко); — *Но-но, гадкуй, Василю, щоби сплатити б довг навчасі, — попередив Фрід Порадюка* (І. Чендей); — *А ти, сину, не гадкуй зле про вітця свого, — чує Зіновій тиху мову матері Мотрони* (Р. Іваничук).

ГАДКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., безос., розм., рідко.* Думатися. *У житті все простіше, ніж гадкується* (В. Дрозд).

ГАДОВИ́ЩЕ, а, *с., рідко.* Місце скупчення гадів; гадюче гніздо. *Натрапити на гадовище;* * Образно. *В коловерть — гадовище думок, А на небі янголи рішали — Вже пора, на прощу, до зірок* (із журн.).

ГАДОЛІ́НІЄВИЙ, а, е. Прикм. до **гадолі́ній.** *Різні гадолінієві хелати мають дуже відмінні характеристики щодо стабільності в організмі людини* (з наук. літ.); *Нова флюорографічна камера укомплектована світлосильною оптикою і гадолінієвим екраном зі збільшеним світловідтворенням порівняно із сульфатним* (з наук.-попул. літ.).

ГАДОЛІ́НІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент із атомним номером 64; рідкоземельний метал сріблясто-білого кольору, що належить до лантаноїдів. *Гадоліній застосовують у ядерній техніці як поглинач нейтронів* (з наук. літ.); *Створено технології вирощування та вивчено сцинтиляційні властивості групи нових "важких" оксидних кристалів вольфрамату кадмію, вольфрамату свинцю, силікату гадолінію* (із журн.).

ГА́ДОНЬКА, и, *ж.* Зменш. до **га́дка;** уживається перев. у сполученнях: г а́ д к и - г а́ д о н ь к и, д у м к и́ - г а́ д о н ь к и. *Чабан було в своєму раї. І гадки-гадоньки не має, Пасе, і доїть, і стриже Свою худобу та співає...* (Т. Шевченко).

Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* **ду́мати.**

ГА́ДОЧКА, и, *ж.* Те саме, що **га́донька.** *Напиши мені, мій милий, напиши карточку, Чи ти маєш, чи не маєш про мене гадочку* (з народної пісні); *Був-єм* [був я] *тобі все вірненький, Згадував гадочки — Все пропало, минулося, Заростуть стежочки* [стежечки] (з народної пісні).

◊ **Ані́ (ні) га́дки** *(рідше* **га́дочки) [ані́ (ні) ду́мки]** *див.* **га́дка.**

ГА́ДСЬКИЙ, а, е, *лайл.* Дуже поганий, мерзенний. *Гадський Василь таки добре забився, бо шарпав коня то в один бік, то в другий* (Ю. Логвин); *"Гадський тато! — сказала вона. — Ти диви, що вигадав!". Шрі-Аум вибачив їй ці брудні слова* (із журн.); *"Гадський вітер", — вимучив із себе Гуслік* (із журн.).

◊ **Га́дська (га́дова) душа́** *див.* **душа́.**

ГАДЬ, і, *ж., збірн., діал.* Гаддя. *В хаті була всяка гадь .. вужі та ящірки* (Сл. Гр.); *На Благовіщення всяка гадь вилазить з гнізда* (із журн.); * У порівн. *В зболілім серці, наче темна гадь, клубились сумніви, понурі думи* (І. Франко).

ГАДЮ́КА, и, *ж.* 1. Отруйна відносно невелика змія родини справжніх гадюк із плескатою округло-трикутною головою. *І буде бавитися немовлятко над діркою гада, і відняте від перс дитинча простягне свою руку над нору гадюки* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Під дубом у гаю жила Гадюка, Непросипуща злюка: Усе було сичить-сичить, Щоб кого-небудь укусить* (Л. Глібов); *Над самою дорогою перелетів лелека з гадюкою в дзьобі* (Ю. Яновський); *Гадюки харчуються переважно дрібними гризунами, жабами, комахами* (з навч. літ.); *У Карпатах гадюка звичайна здебільшого має довжину до 75 сантиметрів, проте на півночі зустрічаються екземпляри до одного метра; тіло відносно товсте* (із журн.); *За народними віруваннями, гадюки, як і всі плазуни, належать до нечистих* (з газ.); * У порівн. *Цупке коріння спліталось у клубки й повзло по горах, немов гадюки* (М. Коцюбинський); // *у знач. присл.* **гадю́кою.** Як гадюка; утворюючи зигзаги, кільця. *Вузькоколійка гадюкою звивається між стовбурами лісових велетнів* (О. Донченко); *Нема степової краси, коли через безмежну широчінь не стелиться гадюкою Чумацький Шлях із вагонами-возами та волами-паротягами українського середньовіччя* (із журн.).

2. *перен., зневажл.* Про злу, підступну людину. *Ростуть мої близняточка, А я утішаюсь. І з лютою гадюкою Я знову кохаюсь* (Т. Шевченко); *Хто видав нашу мученицьку таємницю? Яка гадюка заповзла в наш гурт?* (Ю. Збанацький); // Уживається як лайливе слово. [О л е к с а:] *Не козак ти, не лицар! Ти гадюка, злодій ти!* (С. Васильченко); — *Чортові дуки-гадюки... Череду корів мають, а брата нещасного морять голодом* (Є. Кравченко).

◊ **Відігрі́ти (ви́гріти, ви́годувати) / відігріва́ти змію́ (гадю́ку) бі́ля (ко́ло) [свого́] се́рця (за па́зухою)** *див.* **відігріва́ти; (1) Гадю́ка (га́дина) ссе ко́ло се́рця** *у кого* — хто-небудь важко переживає, непокоїться, мучиться з при-

воду чогось. *Гадюка ссе коло серця у матері — не спить, переживає вона за сина* (з газ.); **Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змією (гадю́кою) в ду́шу** *див.* **зала́зити[1]; (2) Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потай-ни́й) гад>,** *зневажл., лайл.* — підступна, зловмисна людина. — *Хіба ж ти людина! Кидався до неї з кулаками. А вона тільки плечем поведе, сміється, гадюка підколодна* (Н. Рибак); *Іду я — і дихати мені важко.., і вогонь пече мені в грудях, наскрізь пропікає. Чекай-но, знайду я тебе, знайду, потайна гадюко* (С. Журахович); — *Перстень?.. — протяг, шукаючи найкращу відповідь. Пильнуй, пильнуй, Тарасе! Ця підколодна гадина кусає враз* (Василь Шевчук); — *Сам де ошивався? По тилах, по базах? Гад ти підколодний, ще знайдеться на тебе управа!* (Є. Гуцало); *Нарешті побачив цю красиву гадину* [жінку], *цю змію підколодну, що сліпила мене своєю непристойною вродою* (В. Шкляр); **Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́** *і т. ін.)* **на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою** *і т. ін.)* *див.* **пригріва́ти.**

ГАДЮ́КОВІ, вих, *мн.* Родина отруйних змій, до якої належать гадюка, гюрза, ефа і т. ін. *Отруту деяких видів гадюкових використовують у медицині* (з наук. літ.); *Усі гадюкові мають пару відносно довгих, порожнистих всередині "іклів" (отруйних зубів), які використовуються для виділення отрути з отруйних залоз за верхньою щелепою* (з наук.-попул. літ.).

ГАДЮКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на гадюку (у 2 знач.). *Зловражому та гадюкуватому, звісно, ні колиска, ні матір над нею, ні наша ревна праця, ні наша доля не потрібні* (М. Стельмах); *Однаково Невечір не вселив у мене приязні до своїй* [своєї] *особи. Якийсь він гадюкуватий* (Р. Андріяшик).

ГАДЮЧА́, а́ти, *с.* Те саме, що **гадюченя́.** *Гадюка, закривши пащу за останнім гадючам, гайнула в траву і щезла в кам'яних розсипах з блискавичною швидкістю* (І. Багряний); *Відчувши поблизу людей, гадюча поповзло в густу траву* (з газ.).

ГАДЮЧЕНЯ́, я́ти, *с.* 1. Маля гадюки (у 1 знач.). *Щойно народжені гадюченята вже отруйні і при небезпеці намагаються вкусити ворога* (з наук. літ.); *Із яйця ж виповзло маленьке гадюченя і кілька разів обповзло біля шкаралупи, знову намагаючись залізти туди, звідки з'явилося* (із журн.); * У порівн. *Знову в серце вповзли гадюченятами сумніви* (П. Автомонов).

2. *перен., зневажл.* Про злу, підступну молоду людину. — *Це гадюченя, що брехало нам у вічі, треба провчити при нагоді* (З. Тулуб); // Уживається як лайливе слово. — *Корову забив та ще на мене руку підіймаєш? Ах ти ж гадюченя..!* (А. Шиян); — *А чий то хлопчисько, другий? — ледве обертаючи язиком, запитав Бугров. — Шатров, Даринин син, — скривився Шиндура. — Усі вони такі! — Гадюченя!* (із журн.).

ГАДЮ́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гадю́ка** 1. *Під ногами у нього лежала гадюча голівка. І палали, мов іскри, на сонці червонії очі* (Леся Українка); *Гадюча отрута входить до деяких лікарських препаратів* (із журн.); * Образно. *Приморці озиралися на північ, де хвилину тому блиснуло гадюче око підводного човна* (В. Кучер); // Такий, як у гадюки. *Портрет був просто моторошний — лице гостре, як у пацюка, в обгризених віях — гадючі зелені очиці* (С. Васильченко); *Гусак Розбишака теж тягне до нього свою гадючу голову* (М. Стельмах); *Настасові снився князь Свенельд. Він був у зеленій кольчузі, що дуже нагадувала гадючу луску* (І. Білик); // Такий, як гадюка. *Він помітив на плечі хлопця татуювання у вигляді гадючого символу* (із журн.).

2. *перен.* Який таїть у собі небезпеку; підступний. *Доповніть і ви міру провини ваших батьків! О змії, о роде гадючий, як ви втечете від засуду до геєни?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [М о л о д и ц я:] *За віщо ото вона рідного брата отруїла?!* [Б а б а:] *Хіба відьмі треба, щоб було ще за віщо? Серце в неї таке гадюче!..* (С. Васильченко); — *Ти бачиш, який гадючий* [лісник]! *Ще може стріляти* (А. Турчинська); *Бідний хлопче! Тікай скоріше з гадючого гнізда, тікай, поки твоя безсмертна душа не потрапила в диявольські пазурі!* (О. Бердник).

◊ **Га́дів (гадю́чий, га́спидський, пе́ський, соба́чий** *і т. ін.)* **син** *див.* **син.**

ГАДЮ́ЧИН, а, е. Належний гадюці (в 1 знач.). *Ота нора, гадючина домівка* (І. Франко); *Опанувавши табірний простір, туристи розширили свої розвідки до гадючиної території і вбили господарку* (із журн.).

ГАДЮЧИ́ННЯ, я, *с.* Скинута гадюча шкіра. *Висохле гадючиння.*

ГАДЮ́ЧИТИСЯ, иться, *недок., розм.* Звиватися гадюкою. *Так от: єсть вілли, біля міста в кучерявих лісах засіли, і шосе до них гадючиться* (М. Хвильовий); *І гадючаться землею тріщини-розколини, і жовкне трава* (З. Тулуб); *В бліденькому промені ліхтаря гадючився ланцюг, сіріли якісь ящики, горбився брезент* (О. Гончар); *Бачать козаки: крутиться й гадючиться стежка та багато вбік дає вигинів* (із журн.); // *перен.* Кривитися (у 2 знач.). *Сива чуприна розпатлалася, запечені губи гадючаться жорсткою посмішкою* (Л. Старицька-Черняхівська).

ГАДЮ́ЧИЩЕ, а, *с. і ж.* 1. Збільш. до **гадю́ка** 1. — *Отакенна гадючище! Оповила кругом будячину, голову виставила проти сонця та й сичить* (Панас Мирний); *Я купаюсь собі, а потім зирк на берег, придивилась: там велике гадючище повзає* (з мемуарної літ.); *І як спеціально в горах, на цій єдиній стежці, якою ішли туристи, лежала гадючище!* (із журн.).

2. *перен., зневажл.* Підсил. до **гадю́ка** 2. *Не пощастило моєму братові: у нього не сусідка, а гадючище!* (з газ.).

ГАДЮ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **гадю́ка** 1. *Коли мені дуже погано, мені завжди сняться сни, в яких я з чуттям божевільного жаху, огиди й одчаю бабраюсь в якій-небудь ямі, повній жаб, червей, гадючок* (В. Винниченко); — *Диви, яка чудесна червоненька гадючка!* (Олесь Досвітній); — *Я в лісі знайшов маленьку гадючку, хотів узяти з собою, годувати її, а бабуся не дозволила* (із журн.); * Образно. *Після травневих дощів з жартівливим гуркотом грому й грайливими гадючками блискавок у червні зайшла тривала година, що наприкінці місяця перетворилася на спеку, а далі в нерухомому розпеченому повітрі зависла посуха* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Батіг в'ється за ним по землі, наче гадючка* (М. Коцюбинський); *Потічок, що біг досі вузенькою гадючкою, розливається тепер в широке плесо* (Г. Хоткевич).

◊ **Закида́ти (пуска́ти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку** *див.* **закида́ти[2].**

ГАДЮ́ЧНИК[1], а, *ч.* 1. Місце, де живуть гадюки; кубло гадюки. * У порівн. *Звалища артилерійських снарядів, що, мов гадюки в гадючнику, дрімали в цій землі, приховані бур'янами* (О. Гончар).

2. *перен.* Місце скупчення, зосередження ворожих сил або антисуспільних злочинних елементів. *Доки минули цей розво-*

рушений гадючник — смугу повсталих колоній та хуторів — до краю вимучились всі, від командира до гуртоправа (О. Гончар); *Навіть наші браві охоронці порядку намагаються зайвий раз не сунути носа в ту хату — гадючник, де варяться у власному соку десятки досвідчених злочинців* (із журн.); // *зневажл.* Колектив, у якому переважають стосунки взаємної неприязні, ворожнечі, ненависті. *Він так і сказав своїм міністерським: оце єдина чесна людина у цьому гадючнику* (із журн.); // *зневажл.* Заклад громадського харчування (кав'ярня, бар і т. ін.) невисокої категорії. *Кафетерій без назви, просто "Кафе". Пахнуло цигарковим димом і нудьгою. Такі місця звичайно звуть гадючниками* (А. Кокотюха).

ГАДЮ́ЧНИК[2], у, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини розових. *Рідина з прозорої, що лише на споді посудини мала трохи осаду, стала молочною. — Це — сік гадючника з сіллю! — ніби зрадів патер Цірінус* (Н. Королева); *Він п'є з трьохлітрової банки настоєний на гадючнику самогон* (Є. Пашковський); *Гадючник — добрий медонос, дубильна, лікарська та їстівна рослина* (з наук.-попул. літ.); *На вододілах річок та їх схилах ростуть коропарія, конюшина, келерія, стоколос, ковила, вероніка колосовидна, гадючник, звіробій* (із журн.).

ГАДЮ́ЧЧЯ, я, *с.* Збірн. до **гадю́ка.** *Тільки й видно між кущами, Що гадюччя й ящірок* (Я. Щоголів); *Степ кишів гадюччям, ужами, навіть величезними полозами* (П. Панч); *Наш змаг — великий і святий — боремося за Україну: хтось гине в боях, хтось воює в підпіллі, хтось нидіє в потаємних криївках від голоду й задухи, а хтось мусить чавити чобітьми гадюччя* (Р. Федорів); * У порівн. *А воно ж* [паливо] *сире — в печі сичить, як гадюччя. Не хоче горіти* (Ю. Збанацький).

ГАДЯ́, я́ти, *с., розм.* Те саме, що **гадення́.** *Діти помітили, що гадюка залишилася на пагорбі, а гадя поповзло в яр* (із журн.); — *Гадав* [Григорій], *що як Сава візьме його гадя, його Рахірку, то ми таки зараз відділимо йому половину нашої землі* (О. Кобилянська).

ГА́ДЯЧИЙ, а, е, *розм.* Належний гадові. *Коли ж відвар прохолонув, змішала* [Мелюзина] *його з гадячим салом* (Н. Королева); — *Оце б ви упхалися в гадяче гніздо! — кликнула ненависно Марія, що вже тоді з Григорієм і сестрою не дуже-то в згоді проживала* (О. Кобилянська); * У порівн. *Гук, крик, галас, мов гадячий клекіт, ні на хвилину не вгавав* (Панас Мирний).

ГАЕ́С, *ж., невідм.* Скорочення: гідроакумулювальна електростанція. *Мораторій на будівництво Канівської ГАЕС було скасовано розпорядженням Кабінету Міністрів України за № 307-р від 19 квітня 1999 року* (із журн.); *Дністровська ГАЕС має стати найпотужнішою у Європі гідроакумулювальною станцією* (газ.).

ГА́ЄЧКА, и, *ж.* Зменш. до **га́йка[1]**. — *Доводиться ж по гаєчці збирати трактора для Тернівщини, — з веселими слізьми на очах розповідала братові Ялосоветка* (О. Гончар); *Механізатори розібрали сівалки, змастили кожен гвинтик, кожну гаєчку* (із журн.); *Сергійко побачив порожню аптечну пляшечку, шматок використаної фотоплівки, шкільні пера, якісь гвинтики, гаєчки, цвяшки* (із журн.).

ГАЖА́, і, *ж.* 1. Пухка розсипчаста порошкоподібна маса вуглекислого кальцію (кальциту), відкладена у водоймищах озерно-болотного типу. *Гажа у вигляді порошку утворюється як туф при вивітрюванні вапняків або доломітів* (з наук. літ.); *Гажа може містити в своєму складі також гіпс і домішки глини* (з наук.-попул. літ.); *Гажу застосовують для виробництва цементу, вапна, для вапнування ґрунтів тощо* (з навч. літ.).

2. Один із різновидів штукатурки. *Гажу застосовують як для чорнового, так і для високоякісного виконання внутрішнього оздоблення житлових і виробничих приміщень* (із журн.).

ГАЗ[1], у, *ч.* 1. Агрегатний стан речовини, що характеризується дуже слабкими зв'язками між його складниками (молекулами, атомами або іонами), а також їх великою рухливістю. *Де-не-де навіть курився димок, виказуючи місце, де проходять таємні хімічні процеси розкладу, клекоче заклята алхімія нутрощів, випродуковуючи разом із нечуваними ще елементами невидимі оку гази* (Ю. Винничук); *Рослини мають позитивний вплив на мікроклімат промислових приміщень, сприяють зменшенню газів, пилу, аерозолей* (з наук.-попул. літ.); // Загальна назва газоподібних або пароподібних речовин, що використовуються для опалення, освітлення та як рушійна сила. *Дрібне дерев'яне сміття на площадках. Певне, печі тут опалюються не газом, а дровами* (М. Руденко); *Газ — це дешеве паливо і надзвичайно цінна сировина для хімічної промисловості* (з наук. літ.); // *розм.* Система газопостачання і газовідведення у приміщеннях. *Приходить контролер до нас. — Ну, як у вас працює газ?* (Л. Первомайський); *У квартирі є два балкони, газ, централізоване опалення, роздільний санвузол* (з мови реклами); // Отруйна речовина у газоподібному стані. *З фронту приїхав Солдат рядовий Пилип. Таке собі просте лихо — На ліве око осліп. Якийсь там, казали, промінь Чи газ, — учитель казав* (М. Рильський); *По далеких підземних галереях раптом пронеслося страшне, найстрашніше за весь час боротьби їхнього загону: — Гази!!! Люди бігли, задихаючись, прикладали до рота мокре ганчір'я* (О. Гончар); *Зрештою, версія з гранатами значно шляхетніша від тієї, з нервово-паралітичним газом* (Ю. Андрухович); // *розм.* Те саме, що **вуглеки́слий газ.** — *Налийте мені, будь ласка, склянку води без газу!* (із журн.); // *розм.* Газоподібні речовини, що утворюються внаслідок вихлопу автомобілів. *Що далі їхали, все дужче бралося чистим і теплим повівом: обвітрювало обличчя, радуючи після димової гіркоти, газу, сирості і вугільної пилюки залізничних вузлів* (В. Барка).

2. *тільки мн.* Газоподібні виділення шлунка і кишок. *При порушеннях у шлунково-кишковому тракті людини накопичуються гази* (із журн.).

3. Педаль акселератора в автомашинах. *Після тридцять п'ятого кілометра лікарка послабила газ, пригальмувала* (Іван Ле).

Збавля́ти / зба́вити газ *див.* **збавля́ти.**

△ **(1) Весели́льний газ** — безбарвний зі слабким приємним запахом газ, що при вдиханні разом із киснем спричинює сп'яніння і наркоз; оксид азоту. *Веселильний газ ознаменував початок нової ери в анестезіології* (з навч. літ.); **(2) Воло́гий газ** — суміш сухого газу й водяної пари. *У роботі визначено термодинамічну температуру вологого газу після пристрою звужування потоку під час вимірювання температури середовища до пристрою звуження потоку і навпаки* (з наук. літ.); **(3) Вуглеки́слий газ** — безбарвний газ, який утворюється внаслідок повного згоряння вуглецю; діоксид вуглецю. *Прадавні прототипи наших рослин навчилися будувати білки свого тіла просто з молекул води і вуглекислого газу за участю сонячної енергії* (М. Білкун); *Зовсім недавно я десь читав: якщо й далі викидатимемо в*

повітря стільки ж вуглекислого газу, як викидаємо сьогодні, то незабаром може наступити "парниковий ефект" (Ю. Мушкетик); *Вуглекислий газ утворюється в природі при горінні дерева і вугілля, при диханні тварин, гнитті* (з навч. літ.); *Один гектар лісу вбирає за годину близько 8 л вуглекислого газу* (з газ.); **(4) Генера́торний газ** — газ, одержаний при згорянні твердого палива в газогенераторах. *Генераторний газ широко застосовується для обігрівання металургійних, коксових печей і як пальне — в автомобілях* (з навч. літ.); **(5) Гриму́чий газ** — вибухова суміш, що складається з одного об'єму кисню і двох об'ємів водню. *Сюди електрики провести не можна, тут завжди є певний відсоток гримучого газу, і можливе замикання електричних дротів погрожувало б страшними вибухами* (Б. Антоненко-Давидович); **(6) Ко́ксовий газ** — газ, що утворюється при коксуванні вугілля. *Коксові гази використовують для виробництва азотних добрив та анілінових барвників* (з навч. літ.); **(7) Наси́чений газ** — вологий газ, у якого парціальний тиск пари дорівнює тиску насичення при заданій температурі. *Насичений газ низького тиску можна отримати з кількох джерел* (з навч. літ.); **(8) Ненаси́чений газ** — вологий газ, у якого парціальний тиск пари є меншим тиску насичення при заданій температурі. *Процесам ненасиченого газу за умови постійної відносної вологості притаманні ті самі основні закономірності, що й процесам насиченого газу* (з наук.-попул. літ.); **(9) Приро́дний газ** — горючий газ, що великими скупченнями міститься у земній корі, у пористих породах, тріщинах та порожнинах. *Уперше у світовій практиці у нас здійснене широке застосування в металургії природного газу, що дало можливість знизити витрату дорогого коксу* (з публіц. літ.); *Природний газ, як і нафта, складається в основному із суміші сполук вуглецю з воднем і має через це дуже високу теплотвірну здатність* (з навч. літ.); **(10) Скра́плений (зрі́джений) газ** — природний вуглеводневий газ, який за дуже низької температури перетворюється на рідину, що полегшує його зберігання і перевезення. *В Україні наявні ізотермічні наземні й підземні газосховища зі зрідженим газом при атмосферному тиску і температурі до 200 °C* (з навч. літ.); *Скраплені гази дають змогу одержувати низькі температури в інтервалі від точки їх кипіння при атмосферному тиску до точки твердіння* (з навч. літ.); *Чиновники, близькі до уряду, твердять, що на туркменський напрям поряд із поставками скрапленого газу з Азербайджану Україна розраховує в майбутньому* (із журн.); **(11) Сла́нцевий газ** — природний газ, видобутий зі сланцю; складається перев. з метану. *Польща — перша країна після США, яка зробила ставку на масштабний видобуток сланцевого газу* (із журн.); **(12) Сльозогі́нний газ** — збірна назва речовин сльозогінної або подразнювальної дії, що впливають на слизові оболонки, дихальні шляхи і т. ін. *Мільйони людей виходять на демонстрації .. Але їх в ім'я демократії розганяють кийками і сльозогінним газом* (Л. Костенко); *Збройні сили сльозогінний газ застосовують як зброю несмертельної дії* (з наук.-попул. літ.); **(13) Сухи́й газ** — природний газ групи вуглецевих зі значним вмістом метану й відносно невисоким — етану. *У промислових умовах сухий газ отримують завдяки очищенню природного газу від важких вуглеводнів, водяної пари, сірководню, механічних домішок* (наук. літ.); **(14) Чадни́й газ** — безбарвний отруйний газ, що є продуктом неповного згоряння різних видів палива; окис вуглецю. *При отруєнні чадним газом потерпілий скаржиться на біль у голові, нудоту, дзвін у вухах і запаморочення* (з навч. літ.); *Штучне дихання застосовують, коли треба подати першу допомогу людині, отруєній чадним газом* (з навч. літ.).

◊ **(15) На газу́** — їхати або бути готовим їхати машиною. *Васьков .. аж до азарту веселий висунувся з кабіни. — Зубченко! Одчиняй ворота, роззява! Не бачиш — Васьков на газу!* (Л. Первомайський); **Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ>** *див.* **надава́ти[2]**; **(16) На по́вному (по́внім) газу́ (га́зі)** *зі сл.* ї х а т и, м ч а т и *і т. ін.:* а) з великою швидкістю. *Шофер .. дав право руля і на повному газі підвів машину просто під вхід до замку* (Л. Первомайський); *Машина летіла на повнім газі, круто обминаючи глибокі вирви від бомб і снарядів* (В. Кучер); б) з найбільшою кількістю обертів (про мотор). *Мотори* [літака] *ревуть на повному газу* (М. Бажан); **(17) Під га́зом (під газко́м),** *ірон.* — у нетверезому стані. *Де ж це він ходить?.. Десь, може, до компанії пристав .. — А що? Потім схаменеться, прибіжить під хмельком, під газком* (Є. Гуцало); *Хлопці були трохи під газом і тому махнули рукою на мої слова* (із журн.).

ГАЗ[2], у, *ч.* Дуже тонка прозора шовкова тканина. *Якось уранці Сафар приніс Насті саєтові шаровари, прозоре з .. газу фередже й сукню-бешмет* (З. Тулуб); *Ще на початку нашого століття була модною прозора шовкова тканина — газ* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗ[3], а, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **га́зик.** *Здіймаючи вітер і куряви хмарки, З райцентру, немов на пожар, Мчить газ* (С. Олійник); *З новою передньою підвіскою з кульовими опорами і заднім стабілізатором поперечної стійкості модернізований газ тримається на дорозі значно впевненіше* (з газ.).

ГАЗАВА́Т, у, *ч.* 1. У войовничих мусульман — священна війна проти немусульман; джихад. — *Кара-Мустафа оголошує газават, священну війну проти невірних, і молиться Аллахові, щоб дарував йому перемогу!* (В. Малик); *З проголошенням Гази-Мухаммеда першим імамом Чечні й Дагестану (1828 р.) було висунено ідею об'єднання гірських народів на основі ісламу під гаслом газавату не лише проти Росії, але й проти місцевих дагестанських ханів* (з наук. літ.).

2. *перен.* Протистояння, непримиренна боротьба. *Кастусь присягає на вірність тобі, І Сахаров плаче — за тебе в мольбі; І кличе повстанців на бій-газават Чупринка-Шухевич, твій перший солдат* (Д. Павличко).

ГАЗА́Н, а, *ч.* Служитель релігійного культу в караїмів. *У музеї караїмської історії та культури ви можете бачити ризу та молитовний шарф газана, його печатку та штемпель кенаси* (із журн.); *Газан завжди вимогливо ставиться до зовнішнього вигляду парафіян: одяг повинен бути закритим, із довгими рукавами; жінки з непокритою головою та чоловіки в шортах не допускаються до молитовного будинку* (з газ.).

ГАЗА́РД, у, *ч., заст.* Те саме, що **аза́рт.** *Хіба мені не все одне, звідкіля здалось мені, що я її знаю? Але я не хочу капітулювати. Почуття газарду опановує мене* (В. Домонтович); *Наш газард призвів тільки до того, що ми потріпали на локшину свою легку літню одежинку, аж незручно було проїздити потім великим містечком* (з мемуарної літ.); *Кругом розмови, сміх, газард, а в'язень в джунглях снить,*

де пуща несходима, де гнуться лотоси і квітне пишний нард (із журн.).

ГАЗАРДО́ВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **газа́рд.** *І що ж, скажіть мені, оферта ваша варта? Се ж в газардовій грі фіктивна, кепська карта* (І. Франко); *Цікаво слідити, як чоловік зміняється, коли бере карти в руки, розуміється при газардових грах. Спокійний, зрівноважений, лагідний робиться нервовим, палким, жадібним* (Б. Лепкий); *Влади з'являлися й зникали, як карти на зеленому сукні стола при газардовій грі* (В. Домонтович).

ГАЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Насичення або протруювання газом *(див.* **газ**[1] 1); газування. *Пошкоджене гороховим зерноїдом насіння знезаражують, застосовуючи газацію хлорсумішшю* (з наук. літ.).

ГАЗГО́ЛЬДЕР, *ч., спец.* 1. *род.* а. Резервуар для нагромадження і зберігання газу *(див.* **газ**[1] 1). *Для зберігання десяти тисяч кубічних метрів горючого газу в газоподібному стані потрібна спеціальна споруда — газгольдер заввишки у восьмиповерховий будинок* (з наук.-попул. літ.); *Ніби величезні аеростати, злегка погойдуються велетенські резервуари з прогумованої тканини — газгольдери. В них безперервно нагнітається газоподібний кисень, що утворюється з рідкого* (з газ.).

2. *род.* у. Прогумована тканина. *На випадок негоди треба мати непромокальний плащ із капюшоном з легкого газгольдеру* (з навч. літ.); *Спецодяг із легкого газгольдеру.*

ГАЗГО́ЛЬДЕРНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **газго́льдер.** *Газгольдерні станції потрібно розташовувати поза територією населених пунктів* (з мови документів); *У 1996 році будинок було відключено від газгольдерної установки* (з газ.); *Окремі мешканці будинку пропонують побудувати на місці газгольдерної станції дитячий майданчик* (з Інтернету).

ГАЗЕ́ЛА, и, *ж., літ.* Те саме, що **газе́ль**[2]. *Першим до газели в Європі звернувся Й.-В. Гете* (з наук.-попул. літ.); *Газела про кохання.*

ГАЗЕ́ЛЬ[1], і, *ж.* Тварина родини порожнисторогих, швидка, з тонкими і довгими ногами. *Вона ішла... мені ж здавалось, що газель, Поміж кущами кроком полохливим, Назустріч бистринам бурхливим, Униз спускається зі скель* (О. Олесь); [К о з е л і у с:] *Воєвода вертається з Дівочої гори, Де бавився шляхетним полюванням На кабанів та на газелей лісових* (І. Кочерга); * У порівн. [Е л е а з а р:] *Шукаймо ж, браття, до святині шляху так, як газель води шука в пустині* (Леся Українка).

ГАЗЕ́ЛЬ[2], і, *ж., літ.* Віршова форма поезії народів Сходу, що складається з десяти–дванадцяти двовіршів, об'єднаних однією римою, яка повторюється в кожному парному рядку. *Султан читав газелі про марноту багатства, слави* (П. Загребельний); *Газелі Навої відзначаються високою музикальністю* (з наук. літ.).

ГАЗЕ́ЛЬ[3], і, *ж., розм.* Малотоннажний автомобіль чи мікроавтобус марки ГАЗ. *Базова модель ГАЗ-3302 "Газель" вперше з'явилася на ринку СНД у 1994 році* (з газ.).

ГАЗЕ́ЛЬКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **газе́ль**[3]. *Повсякденне життя засвідчило, що газелька — практична й витривала автомашина* (із журн.); *Звичайна маршрутна газелька везла людей із Севастополя до Керчі* (з газ.).

ГАЗЕ́ЛЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **газе́ль**[1]. *Газелячі сліди;* // Такий, як у газелі. *Засміялась вона* [Настя], *глянувши йому в вічі глибоким газелячим поглядом* (З. Тулуб).

ГАЗЕ́ТА, и, *ж.* Періодичне, перев. щоденне, друковане на великих аркушах паперу видання, яке містить різноманітні матеріали про поточні події суспільно-політичного, культурного та економічного життя. — *Кортить прочитати газету, щоб бути в курсі світової політики* (Ю. Яновський); — *Тепер стало легше, газети підхопили ідеї захисту природи* (О. Бердник); *Перша рукописна газета почала видаватися в Давньому Римі і називалася "Щоденні пригоди"* (з наук.-попул. літ.).

(1) Жива́ газе́та, *заст.* — самодіяльна газета у вигляді фейлетонів, гуморесок і т. ін. на злободенні, перев. місцеві теми, яку читали з естради або зі сцени на вечорах художньої самодіяльності. *На вечірці .. ухвалили, крім виступу запрошених артистів, улаштувати й живу газету* (В. Підмогильний); *На тих вечірках, крім живої газети й довжелезних тягучих доповідей лідера, було ще чимало дівчат* (Б. Антоненко-Давидович); **На сторінка́х (шпа́льтах) газе́ти (журна́лу, літо́пису** *і т. ін.) див.* **сторі́нка; (2) Світлова́ газе́та,** *заст.* — самодіяльна газета, пристосована для читання за допомогою проекційного ліхтаря. — *Молодець Бурячок,* — *сказав він.* — *Це чудовий матеріал для світлової газети* (О. Донченко); **(3) Сті́нна газе́та** — рукописна або надрукована механічним способом газета — орган місцевої громадської організації, установи чи підприємства, яку вивішують на стіні в приміщенні цієї установи або підприємства. — *Що це ви, хлопці, записарювали всі?* — *А це ж, тату, стінну газету пишемо* (А. Головко); *Він краще за всіх у школі писав твори, їх вміщували до стінної газети, посилали на районну і навіть обласну олімпіади* (Ю. Мушкетик).

◊ **(4) У́сна (ходя́ча) газе́та:** а) новини і чутки, які передаються з уст в уста. *Випадків вимордування арендарів* [орендарів] *із усіми* [усіма] *їх родинами було багато .. І мужики знали про них з усної газети* (І. Франко); б) *(ірон.)* той, хто поширює різні чутки, новини; пліткар (пліткарка). — *Сьогодні ж Ліди Сухобрієвої заручини з Ламазіді... Знаєш?* — *Я — не ходяча газета!* (В. Винниченко); — *І ти віриш цій ходячій газеті?!* (із журн.).

ГАЗЕТИ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Слово або словосполучення, характерне для газетного жанру публіцистики. *Газетизм, винесений у заголовок "Битва за урожай", набуває експресивності, коли реалізується в підзаголовку "Перейшла у воєнні дії між селянами і судовими виконавцями"* (з наук. літ.); *Нерідко газетизми примітивізують усну літературну мову інтелігенції* (із журн.).

ГАЗЕ́ТКА, и, *ж.* Зменш. до **газе́та.** *Він швиденько й акуратненько складає газетку й вітається з гостем* (В. Винниченко); *Давайте краще домовимося зробити так, щоб у нас щодня була свіженька газетка* (П. Загребельний); *Сотник Бойко машинально склав ту газетку увосьмеро й також хотів запхати до нагрудної кишені, але я його зупинив* (В. Шкляр); *У середині 60-х років XX ст. із "Нашого слова" (Польща) виокремився черговий щомісячний додаток, а саме "Світанок" — газетка для українських дітей, яка їх не лише розважала, а передусім навчала рідної мови* (з наук.-попул.).

ГАЗЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **газе́та.** [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *До мене почали приходити за газетною бумагою* [газетним папером] *і з других слобід* (М. Кропивницький); *Розмова оберталася навколо якихось газетних новин* (Ю. Шовкопляс); // Зробл. з газети. *Щербата лампа в газетному абажурі всю ніч стелю над ним коптить!* (О. Гончар); // Власт. газеті.

Леночка розповідала, вживаючи книжних зворотів мови, вона все хотіла потрапити в газетний тон (Ю. Яновський); *У значенні наказового способу може виступати неозначена форма дієслова (в закликах, газетних заголовках тощо)* (з навч. літ.); // Пов'язаний із випуском газети; журналістський. *Днів десять тому він у складі газетної бригади виїхав з Харкова до Дніпропетровська* (В. Підмогильний).

ГАЗЕ́ТНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **газетя́р.** *В цьому місті була не раз, та вперше прислухалась до газетника: — Останні новини, останні!* (Іван Ле); *Нині газетникові потрібно бути ерудованим, грамотним і мати свій оригінальний стиль* (із журн.).

ГАЗЕ́ТНИЦЯ, і, *ж.* 1. *рідко.* Жін. до **газе́тник.** — *Ти сама стара газетниця, бо про тебе вже в газетах пишуть* (І. Нечуй-Левицький).

2. Скринька, тумбочка, полиця або підставка для газет, сумка для їх зберігання. *Підставка під телефон або газетниця створять у передпокої атмосферу 40—50-х років XX століття, коли вишивка була у великій моді* (з газ.); *Невелика ключниця, що кріпиться на стіну, модна газетниця можуть стати цікавими доповненнями до стилю вашого передпокою* (з газ.); *Ми займаємося продажем тільки якісних кованих виробів: газетниць, підсвічників, ґраток та ін.* (з мови реклами).

ГАЗЕ́ТНО, *присл., розм.* Газетним стилем. *Як голубиний плеск, коли ото в дні свят Ганяють голубів аматори ревниві, .. Так знявся оплесків, сказать газетно, грім* (М. Рильський); *Навіть у родині або з друзями колишній журналіст говорив якось сухо, газетно* (із журн.).

ГАЗЕТОВИДАВЕ́ЦЬ, вця́, *ч.* Фізична або юридична особа, яка здійснює підготовку і випуск газети. *Через поглиблення фінансової кризи й інші проблеми чимало газетовидавців у Європі на початку XX століття збанкрутували* (з газ.); *Шановні книговидавці та газетовидавці, запрошуємо вас на наш сайт!* (з Інтернету).

ГАЗЕТОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука, що вивчає історію газетної справи, газетні публікації і т. ін. *Як видно з даних, опублікованих паризьким інститутом газетознавства, найчастотнішими словами французької преси в 1871 р. були любов, пристрасть, жінка, серце, фривольність, рента* (з наук. літ.); *На середину 1930-х років XX століття представники школи традиційного вітчизняного газетознавства були усунуті від практичної діяльності та піддані репресіям* (з наук. літ.).

ГАЗЕТОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Спеціально обладнане приміщення для зберігання газет та іншої періодичної літератури. *Фонди газетосховища Центральної наукової бібліотеки імені В. І. Вернадського НАН України охоплюють велику кількість видань, що виходили в Україні і за кордоном, починаючи з кінця XIX століття* (з газ.); *Бібліотечне газетосховище.*

ГАЗЕ́ТЧИК, а, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **газетя́р.** *Погане це життя такого газетчика та ще й у такому .. органі, як "Волинь" наша* (М. Коцюбинський); *Газетчики-хлопчаки поринали в юрбу, вигукуючи назви газет* (О. Донченко).

ГАЗЕТЯ́Р, а́, *ч.* 1. Той, хто працює в газеті. *Тяжка слабість змусила мене переміните службу, і я став газетярем, видавав і редагував (неофіціально) щоденний часопис* (М. Коцюбинський); *Газетярів — людей неспокійної долі — повинно цікавити все* (з газ.); *Газетярі завжди були майстрами створювати привабливі й змістовні заголовки* (з газ.).

2. Той, хто продає газети на вулиці, у транспорті і т. ін. *Іноді мимохідці купували газету, іноді заклопотано проходили, іноді зупинялись і дивились на старого газетяра* (М. Хвильовий).

ГАЗЕТЯ́РКА, и, *ж.* Жін. до **газетя́р.** *На строкатому тлі вирізняються дослідження з української журналістики німецької газетярки Бриґіти Шульце* (із журн.); *Вдумлива газетярка долучалася до організації та висвітлення нових форм взаємин між побратимцями побратимської дружби* (з газ.); *Журналістські стежки-дороги газетярки із чималим стажем водили її по хуторах, селах і містах, дарували зустрічі з багатьма людьми цікавої долі* (з газ.); *На розі Руської та Ринку, при Українській книгарні "Просвіти", у 20-х роках сиділа газетярка, що викрикувала час від часу назви українських газет "Вперед", "Діло", "Новий час"* (з газ.).

ГАЗЕТЯ́РСТВО, а, *с.* Діяльність, заняття газетяра (у 1 знач.). *Знала* [Целя], *що сам конкурент займається газетярством* (І. Франко); *А хто примушував Хаблака лишати педагогічну роботу .. і легковажно кидатись у вир газетярства, про яке мав вельми розпливчасте уявлення?* (В. Дрозд); *Місто Коломия Івано-Франківської області — унікальний видавничий центр української провінції, де 1864 р. започатковано світське українське книгодрукування, а 1865 р. — газетярство* (з наук. літ.).

ГАЗЕТЯ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **газетя́р** і **газетя́рство.** — *Не один, вступаючи до газетярського ремесла, дійсно вносить із собою якусь програму, якісь ідеали* (І. Франко); *"Іспита" я склав блискуче і того ж дня ввечері вже працював як перекладач. Почалася моя газетярська робота* (Остап Вишня); *За довгі газетярські роки редактор знав буквально кілька випадків добровільного прощання із владою* (із журн.); // Стос. до газетяра. *В оточенні письменників і журналістів, скупчених тоді навколо редакції "Вістей" на чолі з В. Блакитним, точилося наше холостяцьке безпритульне, але цікаво й плідно заповнене літературними й газетярськими турботами життя* (М. Бажан).

ГА́ЗИК, а, *ч., розм.* Автомобіль марки ГАЗ-69. *Через двадцять п'ять хвилин його газик спинився проти високої сумної лікарняної брами, через яку Ходжаєв легко проскочив і, не глянувши навіть на амбулаторію, кинувся до квартири лікаря Постоловського* (Б. Антоненко-Давидович); *Курить, мете, замітає посадки, край дороги стоїть по колеса заметений газик, а трохи далі, в посівах, що їх буря знищує, зсутулився якийсь чоловічок* (О. Гончар); *За хвилю на лісовій дорозі, вискочивши з-за дубів, з'явився легковий газик* (П. Автомонов); *До танку повільно під'їжджав задом старенький півторатонний газик з відкритим заднім бортом* (Ю. Бедзик).

ГАЗИ́Р *див.* **газирі́.**

ГАЗИРІ́, ів, *мн. (одн.* **гази́р,** я́, *ч.).* Нашиті на верхній частині черкески гнізда для патронів. *Лише на грудях біля газирів темної черкески скромно поблискує платиновий хрест* (О. Гончар); *Аж ось і базар. І чеченці з борошном. Ні, ні, не такі, яких я малював. Нема в них ні кольорових черкесок, ні газирів срібних* (із журн.).

ГАЗИРО́ВКА, и, *ж., прост.* Те саме, що **газо́ванка.** *У 1833 році газировку було запатентовано в США* (з газ.); *Солодка газировка та інші підсолоджені безалкогольні напої збільшують ризик розвитку метаболічного синдрому й цукрового діабету* (з газ.).

ГАЗИ́ТИ, и́ть, *недок., розм.* Виділяти газ (перев. при поганій роботі). *Людей понаходилось сила-силенна — диво*

ж, перший мартен ..: пічка нова, газить, як би не почаділи (О. Гончар); *Деякі різновиди радіаторів на перших стадіях експлуатації можуть газити* (з газ.).

ГАЗИФІКА́ТОР, а, *ч.* 1. Апарат для зберігання рідких газів (кисню, аргону, азоту), їх газифікації та подачі під тиском. *Газифікатор являє собою автономний комплекс, який складається із кріогенного резервуара, блоків випарників, арматурної шафи та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Застосування газифікаторів можливе в будь-якій галузі промисловості, де використовують рідкі гази* (із журн.); *У лікарні є газифікатор, із черкаського заводу "Азот" доставляють рідкий кисень* (з газ.).

2. Апарат для перетворення на газ твердого або рідкого палива, біомаси і т. ін. *Автомобіль було обладнано газифікатором бензину* (з наук. літ.); *Важливого значення для розвитку газотурбобудування набуває розробка промислових газифікаторів вугілля з українських родовищ, що дасть змогу скоротити споживання природного газу* (з наук.-попул. літ.).

3. Фізична або юридична особа, яка здійснює газифікацію (у 2 знач.). *Провідним газифікатором населених пунктів Київської області виступає і філія "Газтехніка" ВАТ "Київоблгаз"* (із журн.); *Досвідчений газифікатор виконає всі види робіт для встановлення опалювального газового обладнання* (з мови реклами).

ГАЗИФІКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Пов'язаний із газифікацією. *Альтернативними газифікаційними технологіями у світі стали активно займатися після 1973 року, коли виникла перша світова енергетична криза* (з газ.); *Розробкою газифікаційних установок для твердого палива нині займається багато зарубіжних і українських інститутів та компаній* (з газ.); *Постачальники пропонують нове покоління газифікаційного устаткування* (з Інтернету).

ГАЗИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Перетворення твердого та рідкого палива на горючий газ. *Перша в світі промислова станція підземної газифікації вугілля стала до ладу 1937 року в Горлівці (Донбас)* (з наук.-попул. літ.); *Поряд із дослідженнями підземної газифікації вугілля вивчається підземна газифікація нафти, сланців, сірки* (з наук.-попул. літ.); *Для промислових потреб окис вуглецю добувають шляхом газифікації твердого палива, тобто перетворення його в газоподібне паливо* (з навч. літ.).

2. Комплекс заходів із приєднання підприємств, житлових будинків та ін. споживачів до системи газопостачання. *Електрифікація, теплофікація і газифікація житла істотно зменшили масштаби домашньої праці* (з наук.-попул. літ.); *Витрати за капітальними вкладеннями (очисні споруди, будівництво шляхів, газифікація тощо) проводяться як за рахунок бюджету, так і з залученням коштів підприємств, організацій усіх форм власності* (з навч. літ.); *З розвитком газової промисловості, головним чином після Другої світової війни, в Україні розпочалася газифікація її населених пунктів* (із журн.).

ГАЗИФІКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **газифікува́ти**. *У газифікованих скрапленим газом квартирах балон встановлюють поряд із плитою на кухні* (з наук.-попул. літ.); *Технологія газифікації була розроблена ще на початку XX століття в Німеччині, де згодом були побудовані електростанції на газифікованому вугіллі* (із журн.); // *у знач. прикм.* Забезпечений газом *(див.* **газ**[1] 1). *У дендрологічному парку "Софіївка" побудовано нову газифіковану котельню, підземний туалет, каналізаційну станцію, очисні споруди, фонтан із зворотним водопостачанням* (з Інтернету); // **газифіко́вано,** *безос. пред. За час, що минув, в області газифіковано 40 сіл, відремонтовано і комп'ютеризовано школи, приведено в порядок дитячі садки* (із журн.); *У рамках програми газифікації Херсонщини в Цюрупинському районі газифіковано село Привітне* (з газ.).

ГАЗИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Здійснювати газифікацію. *Сировиною для процесу газифікації звичайно служить кам'яне і буре вугілля, торф, мазут, деревина та ін.* (з наук. літ.); *Сучасні нові енергетичні технології дають можливість спалювати і газифікувати вугілля ефективніше, ніж раніше* (із журн.).

ГАЗИФІКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **газифікува́ти.** *Коли паливо газифікується, в газ переходить уся його горюча частина* (з наук. літ.); *Односельці, які працюють за кордоном, привозять кошти, на які будують та ремонтують котеджі, відкривають фірми, допомагають селу газифікуватися* (з газ.); *Передусім будуть газифікуватися селища, розташовані навколо шахт, які закриваються* (з газ.).

ГА́ЗІ, *невідм., ч.* 1. *іст.* За часів Середньовіччя — учасник газавату. *Газі виступали в ролі османських першопрохідців на завойованих територіях* (з наук. літ.); *Найбільшої ваги газі набули в епоху візантійсько-сельджуцьких і візантійсько-османських воєн XI–XV століть* (з наук.-попул. літ.).

2. У деяких мусульманських країнах — почесний титул, присвоюваний воєначальникам за бойові заслуги. *Поведінка султана і його величезний гарем викликали роздратування в багатьох газі* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗІВНИ́К, а́, *ч.* Спеціаліст із газифікації (у 2 знач.), з обслуговування газових установок, систем. *Варю я сталь змалечку, товариші, варю та й варю, .. був канавником і газівником* (Ю. Яновський); — *Батько мій ще й зараз працює газівником у доменному цеху* (П. Загребельний).

ГАЗ-КОНТРО́ЛЬ, ю, *ч.* Термоелектрична система, признач. для захисту від витікання газу. *Система "газ-контроль" складається із термопари й пристрою блокування газу* (з наук.-попул. літ.); *Відомо, що не всім господиням газ-контроль прийшовся до смаку, оскільки під час запалювання газу датчик нагрівається не миттєво, а протягом декількох секунд* (з газ.); *Газові плити "Бош" можуть мати й електричну духовку, газ-контроль і багато інших функцій* (з мови документів).

ГАЗЛІ́ФТ, *ч.* 1. *род.* а. Пристрій для піднімання крапельної рідини за рахунок енергії, що міститься в змішаному з нею стисненому газі. *Газліфт застосовують головним чином для підняття нафти із бурових свердловин, використовуючи при цьому газ, який виходить із нафтоносних пластів* (з наук. літ.); *Газліфт застосовують у тих випадках, коли робота насосів ускладнена високим газовмістом або температурою рідини, наявністю піску, відкладеннями парафіну й солей, а також у кущових і похилоскерованих свердловинах* (з наук. літ.); *Газліфт доцільно використовувати при видобутку нафти з морського дна, оскільки розміри платформи обмежені, а газліфтне обладнання знаходиться переважно під землею* (з наук. літ.).

2. *род.* у. Спосіб піднімання крапельної рідини із свердловини за рахунок енергії стисненого газу. *Газліфт — ефективний метод для горизонтальних свердловин* (з наук. літ.); *Газліфт уперше здійснено в Угорщині під час осушування затопленої шахти (кінець XVIII століття)* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **газ¹**, напр.: г а з о п о с т а ч а́ н н я, г а з о р о з п о́ д і л, і слову **га́зовий¹**, напр.: г а з о а п а р а т у́ р а, г а з о т у р б і́ н а.

ГАЗОАНАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Прилад для визначення якісного і кількісного складу сумішей газів. *Допомагають автомобілістам по-господарському ставитись до палива газоаналізатори різних типів* (з наук.-попул. літ.); *Реалізуємо газоаналізатори автоматичні для вугільних шахт* (з мови реклами).

ГАЗОАНАЛІТИ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для аналізу складу, концентрації і т. ін. газів *(див.* **газ¹** 1). *Актуальним є також розвиток технічних засобів, які ґрунтуються на зондуванні з авіазасобів лазерною дистанційною газоаналітичною технікою нижніх шарів атмосфери з метою регіональної оцінки перспектив нафтогазоносності* (з наук. літ.); *Для створення газоаналітичних сенсорних пристроїв необхідне розроблення дешевших і зручніших систем оптичної реєстрації з наступною обробкою відеоінформації про колір об'єкта дослідження* (з наук. літ.).

ГАЗОАПАРАТУ́РА, и, *ж.* Газові прилади та устаткування. *Автомобіль обладнано інжекторною газоапаратурою італійського виробництва* (з газ.); *Газоапаратура опалювального котла.*

ГАЗОБАЛО́Н, а, *ч.* Місткість для збереження газів. *До обслуговування газобалонів автомобілів допускаються особи, які мають відповідну підготовку і склали іспити з техмінімуму й техніки безпеки* (з навч. літ.); *Для зниження тиску газу, який подається з газобалонів на різаки і пальники, кожен балон має бути оснащений відповідними кисневими й ацетиленовими редукторами* (з мови документів).

ГАЗОБАЛО́ННИЙ, а, е. Стос. до газобалона. *Підприємство виробляє газобалонну апаратуру для роботи транспорту на скрапленому нафтовому і стисненому природному газі* (з газ.); *Газобалонні установки;* // Обладнаний газобалоном. *Середньокалорійні та висококалорійні гази зберігають у спеціальних балонах, які розміщуються на автомобілі. Такі автомобілі називають газобалонними* (з навч. літ.); *Для проведення сеансу лікування можуть використовуватися автономні газобалонні джерела кисню* (із журн.).

ГАЗОБЕТО́Н, у, *ч.* Різновид комірчастого бетону — штучний камінь із рівномірно розподіленими по всьому об'єму сферичними закритими порами діаметром 1–3 міліметри. *Газобетон виробляють додаванням утворювача газу (переважно алюмінієвої пудри) до суміші, яка складається з в'яжучого складника, води й меленого кварцового піску* (з наук.-попул. літ.); *За способом утворення комірок всі ніздрюваті бетони діляться на два основних типи: газобетон і пінобетон* (з наук.-попул. літ.); *З газобетону виготовляють панелі, плити і блоки для огороджувальних конструкцій будинків* (з наук. літ.).

ГАЗОБЕТО́ННИЙ, а, е. Стос. до газобетону. *Технологію виробництва газобетонних блоків винайшов на початку XX століття шведський архітектор А. Еріксон* (з наук. літ.); *Як в'яжучий складник у технології газобетонних виробів використовується цемент, тонкомелене вапно, суміш вапна і піску, суміш вапна і попелу* (із журн.).

ГАЗОБЛО́К, а, *ч.* Блок із твердого газобетону. *Газоблок завойовує все більшу долю на ринку будівництва, оскільки поєднує в собі якості двох найкращих матеріалів — дерева й каменю, має високі екологічні, технологічні й експлуатаційні параметри* (з наук.-попул. літ.); *Стіни із газоблоків мурують за допомогою клею для ніздрюватого бетону, що дозволяє уникнути зони промерзання* (із журн.); *Стіни із газоблока за вогнестійкістю й теплостійкістю не поступаються цегляним* (з газ.).

ГАЗОБЛО́ЧНИЙ, а, е. Зібраний із газоблоків. *Завдяки тому, що рідка ізоляція є універсальним матеріалом, за її допомогою можливе утеплення каркасного, цегляного, бетонного, газоблочного будинку і металевих споруд* (з наук.-попул. літ.); *Газоблочна стіна.*

ГАЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **газува́ти** 1. *Газована стисненим газом рідина транспортується із свердловини* (з наук. літ.); *// у знач. прикм.* Насичений газом. *Менеджери фірм констатують значне посилення конкуренції на ринку мінеральної води та солодких газованих напоїв* (із журн.); *Зросла поінформованість споживачів про відмінності шампанського, шипучого вина, газованого коктейлю* (з газ.).

Газо́вана вода́ *див.* **вода́.**

ГАЗО́ВАНКА, и, *ж., розм.* Газована вода. *Нині вивчено загальні біохімічні та фізіологічні механізми людського організму після надходження в нього певної дози газованки* (із журн.); *Від солодких газованок і напоїв із кофеїном лікарі радять у спекотні дні утримуватися* (із журн.); *Колега випив кухоль газованки, а потім ще один* (з газ.).

ГАЗОВБИРА́Ч, а, *ч.* Речовина або пристрій, що вбирає газ або пару. *У виробництві джерел енергії тантал використовують як хороший газовбирач при високих температурах* (з наук.-техн. літ.); *Фірма випускає деталі, які застосовуються у дренажних пристроях та газовбирачах* (з газ.).

ГАЗОВИДОБУВА́ННЯ, я, *с.* Видобування газу. *У 60-ті роки XX ст. Рудківське, Більче-Волицьке та Дашавське родовища були основними об'єктами газовидобування на Прикарпатті* (з наук.-техн. літ.); *Однією з провідних галузей Лохвицького регіону є газовидобування та перероблення його продуктів* (з Інтернету).

ГАЗОВИДОБУВНИ́Й, а́, е́. Пов'язаний із видобуванням газу. *Розроблено технологію кріплення нестійких порід-колекторів газовидобувних свердловин* (з наук. літ.); *Харківщина була і залишається головним газовидобувним регіоном України: її перспективні запаси оцінено 8 мільйонами 100 тисячами тонн* (з наук.-попул. літ.); *Через витік газу було тимчасово закрито газовидобувну платформу "Хаймдал" у Північному морі* (з газ.).

ГАЗОВИ́ДОБУТОК, тку, *ч.* Те саме, що **газовидобува́ння.** *Головними резервами нарощування газовидобутку в Україні є пошуки перспективних родовищ та запровадження нових технологій* (з наук.-попул. літ.); *Лісові запаси та багаті на корисні копалини надра Долинщини в Івано-Франківській області дали поштовх для розвитку солеваріння, лісозаготівлі, деревообробки, нафто- і газовидобутку* (з навч. літ.); *Україна та Бразилія досягли домовленостей про співпрацю в галузі енергетичного машинобудування, нафто- та газовидобутку* (з газ.).

ГА́ЗОВИЙ¹, а, е. 1. Прикм. до **газ¹.** *Окопи передових позицій. Тиша. Поволі суне до окопів важка газова хмара* (О. Довженко); *Не видно там ніякого руху, хоча газові факели палають потужно, земля всюди забудована, траса перетинає зону суцільних мегаполісів* (О. Гончар); *В Україні з-поміж газових родовищ дуже дрібні становлять 41 відсоток* (з газ.); // Який функціонує за допомогою горючого газу. *Над столом висить газова лампа* (Марко Вовчок);

Відчувається, що газовий різак для автора не просто технічна назва, а добре знайомі, звичні речі (з наук.-попул. літ.).

2. Пов'язаний із застосуванням, із дією отруйних газів. *Через п'ять днів усе місто буде віддане під газову дезінфекцію. Ні одної живої істоти тут не буде* (В. Винниченко).

Га́зова плита́ *див.* **плита́; Га́зовий бало́нчик** *див.* **бало́нчик.**

△ **Га́зова гангре́на** *див.* **гангре́на; Га́зова ша́пка** *див.* **ша́пка.**

ГА́ЗОВИЙ², а, е. Прикм. до **газ².** *Дами шелестіли довгими газовими, легкими, як павутина, сукнями* (І. Франко); *У газовій косинці, вив'язаній аж трохи грайливо, красуючись у своїх смаглих рум'янцях, стоїть усміхнена, приязна...* (О. Гончар); *Четверо гуцулів несли за нею її манатки полонинським схилом униз, потім білий газовий шалик востаннє майнув з-поміж перших дерев пралісу, як верхня половина приспущеного національного прапора* (Ю. Андрухович).

ГАЗОВИ́К, а́, *ч., розм.* Те саме, що **газівни́к.** — *Обережно користуйтеся газом! — застерігають газовики країни. Сучасне житло важко уявити без блакитного палива, утім від нього не лише користь* (з газ.); *Газовики по всій трасі провели її випробування на герметичність, а також здійснили її продування і чищення* (з газ.).

ГАЗОВИМІ́РНИК, а, *ч.* Прилад для визначення величини тиску, концентрації і т. ін. газу. *В Україні вчені розробили газовимірник "Голаген", який дозволяв за одну хвилину визначити концентрацію газу з точністю 15–20 %* (із журн.); *Китайська корпорація "Чинт" виграла тендер на постачання до Туреччини газовимірювальних приладів на вісім мільйонів доларів. За контрактом буде ввезено 600 000 газовимірників* (з газ.).

ГАЗОВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. для газовимірювання. *Закарпатські рятувальники провели навчання на газовимірювальній станції в селі Теково Виноградівського району* (з газ.); *Газовимірювальний пристрій.*

ГАЗОВИМІ́РЮВАННЯ, я, *с.* Вимірювання обсягів, тиску, концентрації і т. ін. газу. *Створено унікальну структуру, яка дозволить розв'язати широке коло наукових та прикладних завдань у галузі газовимірювання з використанням досягнень світового досвіду* (з наук. літ.); *Газовимірювання зазвичай здійснюється з метою підвищити рівень безпеки на промислових підприємствах* (з навч. літ.).

ГАЗОВІ́Д, во́ду, *ч., техн., рідко.* Те саме, що **газопрові́д.** *До піонерних вирішень у питанні транспортування газу належав газовід від свердловини "Клавдіуш" до мосту на річці Тисмениця* (з наук. літ.); *Газовід із Вільнянська до Новомиколаївки збудовано в 2000 році за рахунок кооперування коштів та державних капітальних вкладень* (з Інтернету).

ГАЗОВІДВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* 1. Відведення газу *(див.* **газ¹** 1) у потрібне місце за допомогою спеціального пристрою. *Вивід доменного газу в газоочисники виконується через два пристрої газовідведення* (з наук.-попул. літ.); *У Шепетівському районі Хмельницької області за власні кошти збудували підвідний газопровід і організували газовідведення населених пунктів* (з газ.).

2. Процедура виведення газу з шлунково-кишкового тракту хворої людини або тварини. *Газовідведення проводять при скупченні великої кількості газів у кишечнику за допомогою спеціальної м'якої товстостінної гумової трубки* (з навч. літ.).

ГАЗОВІДВІ́Д, во́ду, *ч., спец.* 1. Пристрій для відведення газу *(див.* **газ¹** 1). *Газ із доменної печі виводиться крізь чотири симетрично розташовані газовідводи, які з'єднуються попарно і потім переходять в один газопровід, нахилений до горизонту на 30–40 градусів* (з наук. літ.); *Для встановлення газового водонагрівача потрібна наявність у квартирі спеціального газовідводу* (з мови документів).

2. Газовий трубопровід. *Газовідвід на Судак є відгалуженням газопроводу Джанкой — Феодосія — Керч* (з газ.).

3. Відведення порохових газів у вогнепальній зброї. *На відміну від інших самозарядних пістолетів, у пропонованій моделі використовується принцип газовідводу для перезаряджання набою* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОВІДВІДНИ́Й, á, é. Признач. для відведення газів. *Усі зони методичної нагрівальної печі обладнано газовідвідними каналами* (з наук. літ.); *Зазвичай в одному димоході відразу влаштовують всі необхідні для його роботи канали — газовідвідні, димовідвідні та вентиляційні* (з наук.-техн. літ.); *Кишкові коліки у дітей першого року життя дуже часто зумовлені підвищеним газоутворенням, а використання газовідвідної трубки протягом кількох секунд покращує стан дитини* (із журн.).

ГАЗОВЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ, ГАЗОУЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для затримання, вилучення газоподібних відходів, газів *(див.* **газ¹** 1). *Заходи з охорони атмосферного повітря передбачають створення газовловлювальних установок і пристроїв для технологічних систем та вентиляції* (з наук.-техн. літ.); *Улаштування та експлуатація пило- і газоуловлювальних установок, а також газоочисного устаткування повинні відповідати вимогам чинних нормативно-правових актів* (з мови документів).

ГАЗОВЛО́ВЛЮВАЧ, ГАЗОУЛО́ВЛЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій для затримування газових відходів виробництва, продуктів повного і неповного згоряння. *Він* [директор] *давитиме вас димом, сотні тонн залізної пилюки викидатиме на місто і сам нею дихатиме також. І все тільки тому, що газовловлювачі нібито не дають видимої вигоди виробництву...* (О. Гончар); *Газове обладнання обов'язково повинно доповнюватися газовловлювачем — датчиком, поєднаним із газовим клапаном, який при виявленні витоку газу автоматично перекриває його подачу в пальник* (з наук.-техн. літ.); *Реконструкція підприємств чорної металургії передбачає перехід на новітні технології, створення ефективних очисних споруд та газоуловлювачів* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗОВО́З, а, *ч.* Транспортний засіб (судно, автомобіль) для перевезення зрідженого природного газу в резервуарах. *Цистерни газовозів підрозділяють на вбудовані, мембранні, напівмембранні і вкладні* (з наук.-попул. літ.); *У розпорядженні автоуправління є два газовози* (з газ.).

ГАЗОВО́ЗНИЙ, а, е. Стос. до газовоза. *В окремих країнах сформувалась певна спеціалізація: Японія робить судна для перевезення наливних та насипних вантажів, Франція — зріджених газів і хімікатів, Фінляндія — криголамами й пасажирські судна, США — газовозні танкери* (з наук.-попул. літ.); *Бензовозний і газовозний парк концерну становить 137 автомобілів* (з газ.).

ГАЗОГЕНЕРА́ТОР, а, *ч.* Апарат для термічного перероблення твердого і рідкого палива в горючий газ. *Із появою газогенераторів газ дедалі ширше застосовується для нагрівальних печей, у хімічній промисловості* (з наук. літ.); *Га-*

зогенератор може працювати на відходах деревообробних підприємств (обапіл, стружка, тирса, щепа) та сільськогосподарських підприємств (полова, лузга, подрібнена солома, початки та ін.) (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОГЕНЕРА́ТОРНИЙ, а, е. Стос. до **газогенера́тора.** *Газогенераторні установки в сільському господарстві працюють на трьох видах палива: торфі, дровах і антрациті* (з наук. літ.); *Газогенераторні котли мають і деякі недоліки: великі габарити; труднощі при спалюванні різнофракційного палива; залежність від електроенергії; більш висока ціна (у 2–4,5 раза більша, ніж класичного котла такої ж потужності)* (з наук.-попул. літ.); *Особливість газогенераторних печей полягає в тому, що утворені гази не виходять в атмосферу, а попадають у спеціальну камеру, де і згорають, тим самим значно збільшуючи коефіцієнт корисної дії печі* (з навч. літ.).

ГАЗОГЕНЕРА́ТОРНИК, а, *ч.* Працівник, який обслуговує газогенератор. *Газогенераторник, зайнятий на роботах з вироблення водню для радіозондів, має право на додаткову відпустку* (з мови документів); *Газогенераторники, зайняті у виробництві цинкового порошку.*

ГАЗОГЕНЕРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для виробництва горючого газу способом неповного спалювання твердого палива. *Внутрішня порожнина газогенерувальної трубки не повинна мати тріщин або розшарувань* (з мови документів); *Селище Лихачове вже в перші роки XX століття мало збудовані поміщиком Лихачовим млин із газогенерувальним двигуном, склади та ін.* (із журн.); *Газогенерувальна система.*

ГАЗОГІ́Н, го́ну, *ч.* Те саме, що **газопровід.** *Промисловий видобуток українського газу розпочався в Дашаві у 1924 р., і звідси були прокладені перші газогони: Дашава — Стрий — Дрогобич та Дашава — Львів* (з наук. літ.); *Туреччина і Греція відкрили газогін, який перекачуватиме газ із Каспійського регіону до країн Західної Європи* (з газ.).

ГАЗОГІ́ПС, у, *ч.* Легкий бетон ніздрюватої структури, вигот. із будівельного гіпсу, газоутворювальних домішок і води. *Об'ємна вага газогіпсу залежить від складу суміші та властивостей її компонентів* (з наук.-техн. літ.); *Складність приготування газогіпсу полягає у необхідності використання великої кількості компонентів* (з наук.-попул. літ.); *Виробництво шкаралуп із газогіпсу.*

ГАЗОГІ́ПСОВИЙ, а, е. Стос. до газогіпсу. *Газогіпсове виробництво;* // Вигот. з газогіпсу. *Використання піно- і газогіпсових виробів на основі високоміцних гіпсів є досить дешевим та ефективним* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОДИ́ЗЕЛЬ, я, *ч.* Газовий двигун на зразок дизеля, у якому газоповітряна суміш запалюється від невеликої кількості рідкого палива, що надходить до циліндра. *Розрізняють газові двигуни з іскровим запалюванням і газодизелі* (з наук. літ.); *Вимірювання димності газодизелів треба виконувати окремо під час роботи за дизельним і за газодизельним циклами згідно з нормами для дизелів і газодизелів* (з мови документів); *У роботі проаналізовано техніко-економічні та екологічні аспекти застосування газодизелів у гірничовидобувній промисловості України* (із журн.); *Нині газодизелі інтенсивно застосовуються на газоперекачувальних установках* (з газ.).

ГАЗОДИ́ЗЕЛЬНИЙ, а, е. Стос. до газодизеля. *Димність відпрацьованих газів газодизельного двигуна в режимі вільного прискорення при роботі на газодизельній суміші в 2–4 рази нижча, ніж при роботі на дизельному пальному* (з наук.-техн. літ.); *Газодизельні двигуни не поступаються за потужністю дизелю та дозволяють економити в експлуатації до 70–80 % дизельного палива* (з наук.-попул. літ.); *Газодизельний автомобіль.*

ГАЗОДИНА́МІКА, и, *ж.* Розділ фізики, що вивчає закони руху газоподібного середовища та його теплову і силову взаємодію з твердими тілами, що в ньому рухаються. *У цьому розділі дисертації наведено приклади ефективного застосування аналізу розмірностей і фракталів до опису явищ, які традиційно вивчаються у термо- і газодинаміці* (з наук. літ.); *У дисертації класична теорія авіаційних газотурбінних двигунів, що ґрунтується на основних положеннях механіки, термодинаміки та газодинаміки, доповнена методами математичного моделювання* (з навч. літ.).

ГАЗОДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до газодинаміки. *Важливою експлуатаційною характеристикою авіаційного газотурбінного двигуна є запас газодинамічної стійкості компресорів* (з наук. літ.); *Визначено раціональні параметри газодинамічної системи: обсяг ресивера, діапазон необхідних тисків у ньому, діаметр вихідного каналу сопла* (з наук. літ.); *Газодинамічні рівняння.*

ГАЗОДОБУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Процес добування, забирання газу із земних надр. *Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України" виділила по 5 мільйонів гривень на соціальний розвиток Харківської, Полтавської і Львівської областей, де вона веде газодобування* (з газ.); *Туркменістан згоден допустити українські компанії до газодобування на своїй території* (з газ.).

2. Галузь промисловості, яка займається добуванням газу із земних надр. *Серед галузей, що згодом можуть стати локомотивом сучасної економіки України, варто назвати сільське господарство, туризм, газодобування та ін.* (із журн.); *Розвиваючи новий центр газодобування, "Газпром" формує газотранспортну систему нового покоління, здатну забезпечувати надання додаткових обсягів газу споживачам Росії та імпортерам* (з газ.).

ГАЗОДОБУВА́Ч, а́, *ч.* Те саме, що **газодобувни́к.** *З початком розробки Уренгойського родовища наприкінці 70-х рр. XX ст. значення міста Надима як основної бази будівельників і газодобувачів значно зросло* (з газ.); *Світові газодобувачі.*

ГАЗОДОБУВНИ́Й, а́, е́. Стос. до газодобування. *У Харківській області підлягають також пріоритетному розвитку такі кластери економіки, як: газодобувний, житлово-комунального господарства, охорони здоров'я* (із журн.); *Незважаючи на проблеми, інвестори вважають український газодобувний сегмент дуже перспективним, особливо з урахуванням тенденції постійно зростаючих цін на енергоносії* (з газ); *На вершину газової піраміди планується поставити організацію, яка має закуповувати газ у вітчизняних газодобувних компаній* (з газ.); // У якому видобувають газ. *Газодобувний регіон Прикарпаття до 1955 року був основним у колишньому СРСР* (з навч. літ.).

ГАЗОДОБУВНИ́К, а́, *ч.* Видобувник газу *(див.* **газ**[1] 1). *Нині газодобувники працюють у двох напрямках — бурять три нові свердловини глибиною до 6 кілометрів і паралельно ведуть капітальний ремонт на законсервованих та ліквідованих свердловинах* (із журн.); *Економічні досягнення газодобувників.*

ГАЗОЕ́КСПОРТ, у, *ч.* Вивезення газу за кордон; протилежне г а з о і м п о р т. *Газоекспорт можливий лише на базі великих комплексів, що об'єднують підприємства з добування, обробки і транспортування блакитного палива* (із журн.).

ГАЗОЕ́КСПОРТНИЙ, а, е. Прикм. до **газое́кспорт.** *Ресурсна база та газоекспортний потенціал Ірану досить високі, оскільки ця держава посідає друге місце у світі за підтвердженими запасами природного газу* (із журн.); *У Туркменістану досить масштабні плани із розширення газоекспортних маршрутів* (з газ.).

ГАЗОЕЛЕКТРОЗВА́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до газоелектрозварювання. *До виконання газоелектрозварювальних робіт допускаються особи не молодші 18 років, які пройшли спеціальне технічне навчання і склали відповідні іспити* (з навч. літ.); *Слід завжди перед початком газоелектрозварювальних робіт проводити додаткові інструктажі з виконавцями з дотримання заходів пожежної безпеки* (з мови документів).

ГАЗОЕЛЕКТРОЗВА́РЮВАННЯ, я, *с.* Спосіб зварювання металічних виробів за допомогою газового полум'я. *Завдяки універсальності, газоелектрозварювання є кращим варіантом для встановлення або кріплення металічних предметів* (із журн.); *Метод автоматичного газоелектрозварювання Бориса Патона застосовується також при з'єднанні частин резервуарів для зберігання нафти, для кожухів доменних печей, висотних баштових конструкцій* (з газ.); *На сьогодні професія коваля призабута. Адже при лагодженні сільськогосподарської техніки частіше застосовують технології газоелектрозварювання* (з газ.).

ГАЗОЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ, я, *с.* Забезпечення природним газом. *Газозабезпечення житлових будинків зазвичай здійснюється газом низького тиску* (з наук.-попул. літ.); *Україні потрібен час для оптимізації власної системи газозабезпечення* (із журн.); *Виконком міської ради розгляне питання газозабезпечення, екології, ремонту доріг та ін.* (з газ.).

ГАЗОЗАПРА́ВНИЙ, а́вна́, а́вне́. Признач. для заправляння газом *(див.* **газ**[1] 1). *Автомобільні газозаправні станції призначені для прийому і зберігання зрідженого газу пропанбутану та заправки автомобілів* (з навч. літ.); *Для широкого використання природного газу як пального для автомобілів потрібна розвинена мережа газозаправних станцій* (з газ.).

ГАЗОЗБЕРІГА́ННЯ, я, *с.* Зберігання природного газу. *Україна може надати Білорусі свої підземні сховища для газозберігання на 50 років* (з газ.); *Система газозберігання.*

ГАЗОЗБІ́Р, збору, *ч.* Збір природного газу з різних свердловин. *Відсепарований газ системою промислових газопроводів подається для переробки на Долинський газопереробний завод. Система газозбору забезпечує щорічне споживання газу до 98 %* (з наук.-попул. літ.); *Програмою перебування намічені відвідини українською делегацією вугільних підприємств США в штаті Алабама, ознайомлення з провідними технологіями видобутку вугілля, безпеки шахтарів, системами газозбору шахтного метану і дегазації і т. ін.* (з газ.).

ГАЗОЗБІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **газозбір.** *Залежно від розташування свердловин на газовому покладі та ситуації на місцевості газозбірна мережа на Прикарпатті мала лінійну, променеву або кільцеву конфігурацію* (з наук. літ.); *Газ із окремих свердловин після відділення води, твердих домішок і газового конденсату спрямовують до промислового газозбірного колектора і далі на газозбірний пункт* (з наук. літ.); *У газозбірних пунктах установлюють запірно-регулювальну арматуру, передбачаючи відбірні устрої на трубопроводах від свердловин для контролю хімічного складу біогазу* (з мови документів).

ГАЗОЗВА́РНИК, а, *ч.* Той, хто зварює метал за допомогою газу *(див.* **газ**[1] 1). *Шофер, механік, газозварник — на всі руки майстер! — Петро одразу ж здобув загальну любов у нашому колективі* (М. Руденко); *Газозварник повинен знати: особливості зварювальних конструкцій та матеріалів, розміри та направлення навантажень, засоби та режими зварки, якості газів та рідин, які використовуються при цьому* (з мови документів).

ГАЗОЗВА́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. для газозварювання. *На кожному газозварювальному апараті повинні бути чітко позначені реєстраційний заводський номер, назва підприємства, що випустило його, і дата щорічних перевірок* (з навч. літ.); *Кисень із балона потрапляє до газозварювального пальника через редуктор, який знижує тиск зі 150 атмосфер до 1 атмосфери* (з навч. літ.); *Під час проведення газозварювальних та газорізальних робіт забороняється відігрівати замерзлі ацетиленові генератори, трубопроводи, вентилі та інше обладнання* (з мови документів).

ГАЗОЗВА́РЮВАННЯ, я, *с.* Зварювання металів шляхом їх плавлення в полум'ї, утвореному згорянням суміші горючого газу з киснем. *Перші газопроводи були на гвинтових та хомутових з'єднаннях, пізніше з'єднання виконували ацетиленовим газозварюванням* (з наук. літ.); *Суть процесу газозварювання полягає в тому, що зварювані деталі нагрівають вогнем до температури плавлення й утворюється міцне з'єднання* (з Інтернету).

ГАЗОІ́МПОРТ, у, *ч.* Увезення газу з-за кордону; протилежне г а з о е к с п о р т. *На Україну припадає мало не третина всього газоімпорту європейських країн* (із журн.); *Залежність країни від газоімпорту не повинна перевищувати 15 % від сукупного споживання блакитного палива* (з газ.).

ГАЗО́ЙЛЕВИЙ, а, е. Прикм. до **газо́йль.** *Різні вуглеводні конденсуються при різних температурах: соляровий дистилят — приблизно при 350–300 °С, газойлевий — при 300–250 °С, лігроїн — при 250–200 °С, бензин — нижче 200 °С* (з наук. літ.); *Пальним для дизелів, які працюють під великим навантаженням, але у стаціонарних умовах, є суміш мазутів, розбавлених газойлевими фракціями* (з навч. літ.); *Милонафт являє собою натрієві мила не розчинних у воді органічних кислот, що вилучаються із відходів лужної очистки гасових, газойлевих і солярових дистилатів нафти* (з мови документів).

ГАЗО́ЙЛЬ, ю, *ч., гірн.* Фракції нафти, які отримують при її атмосферній або вакуумній перегонці. *У 1929 р. фірма "Газоліна" почала першою у світі виробляти газойль* (з наук. літ.); *До первинних нафтопродуктів належать бензин, лігроїн, газойль, гас, мазут, гудрон, бітум, кокс, парафін та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Газойль — це сировина для каталітичного крекінгу й гідрокрекінгу* (з навч. літ.).

ГАЗО́К, зку́, *ч., розм.* Зменш. до **газ**[1] 3. *На холодний двигун при спробі дати трохи газку — автомашина починає досить сильно диміти* (з Інтернету).

◊ **Під га́зом (під газко́м)** *див.* **газ**[1].

ГАЗОКИСНЕ́ВИЙ, а, е. 1. Який здійснюється розпеченим струменем горючого газу та кисню (про спосіб різання металу, скловиробів і т. ін.). *Зварювання — це з'єднання*

матеріалів місцевим розплавленням їх газокисневим полум'ям (з навч. літ.).

2. Признач. для такого різання. *На газокисневих машинах упроваджено поворотний газокисневий автоматичний блок для зняття фасок під зварювання по всьому контуру деталі* (із журн.); *Завод автогенного обладнання "Донмет" є основним виробником газокисневого обладнання для різання і зварювання в Україні* (з газ.).

ГАЗОКОМПРЕ́СОР, а, *ч.* Спеціальна машина з потужними нагнітальними насосами для стискання або перекачування газу. *Для монтажу, демонтажу та ремонту газонагнітачів і газокомпресорів та їх електродвигунів у приміщеннях станцій повинні встановлюватися вантажопідйомні механізми* (з мови документів); *В усьому світі газокомпресори, що перекачують газ, працюють на електроприводі, і тільки в Україні на газоприводі, і це в країні, яка має надлишок електроенергії і не має достатньо свого газу* (з газ.).

ГАЗОКОМПРЕ́СОРНИЙ, а, е. Прикм. до **газокомпре́сор.** *Україна має значний потенціал у виготовленні газокомпресорного обладнання і труб великого діаметра* (з газ.); *Газокомпресорне устаткування;* // Оснащений газокомпресорами. *Модернізація газокомпресорного цеху дозволила заводу отримувати щорічну економію 17 мільйонів гривень* (із журн.); // Пов'язаний із роботою газокомпресорів. *Газокомпресорна служба.*

△ **Газокомпре́сорна ста́нція** *див.* **ста́нція.**

ГАЗОКОНДЕНСА́Т, у, *ч.* Продукт, виділений із природного горючого газу, що становить суміш рідких вуглеводнів. *Родовище газоконденсату — цінної хімічної сировини — було відкрито на Прикарпатті в 1958 році* (з наук.-попул. літ.); *Газоконденсат — цінна сировина для виготовлення моторного пального, а також для хімічного перероблення* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОКОНДЕНСА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **газоконденса́т.** *Газоконденсатне родовище — це родовище газу метану з великим умістом рідких фракцій* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для видобування, оброблення газоконденсату. *Нова компресорна станція та газопровід, що з'єднав газоконденсатний промисел із Харківським промисловим вузлом, дозволяють збільшити обсяги видобутку газу на півмільярда кубометрів щороку* (з газ.).

ГАЗОКРИСТА́Л, а, *ч.* Замерзлий (твердий) газ у формі молекулярних кристалів. *Існує гіпотеза: шарова блискавка — це газокристал, утворений молекулами озону* (із журн.); *Софія вносить у лабораторію звичайний газокристал, уміщений у кварцову ампулу* (із журн.).

ГАЗОКРИСТАЛІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до газокристала. *В Україні налагоджено отримання газокристалічних композицій із застосуванням технологій фізико-хімічної обробки сировини* (з газ.).

2. Який містить атоми або молекули газів, що замкнені у кристалічних ґратках сполук. *У XX столітті в Європі опановано технологію обробки різанням литих газокристалічних металів* (з газ.); *Газокристалічні тверді речовини.*

ГАЗОЛІ́Н, у, *ч.* Суміш легких рідких вуглеводнів, отримувана при перегонці нафти або при розділенні промислових газів. *Йому* [Врангелю] *навіть для тих танків, що є, не вистачає газоліну, і аероплани його теж стоять без пального* (О. Гончар); *Газолін — легкозаймиста і вибухонебезпечна рідина, що застосовується як паливо для карбюраторних двигунів внутрішнього згорання (газовий бензин)* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОЛІ́НОВИЙ, а, е. Стос. до газоліну. *Відомо, що однією з основних фракцій нафти є газолінова* (із журн.); *З родовища було видобуто 4,372 млрд кубічних метрів газолінового газу* (з газ.); // Який виробляє газолін. *У зв'язку зі значним вмістом у газі вуглеводнів його переробляли на газоліновому заводі високого тиску із застосуванням спеціального обладнання та методу адсорбції на активованому вугіллі* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОЛІЧИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Лічильник для обліку побутового або промислового витрачання газу; газомір. *Значення експериментально встановлених похибок при вимірюванні новим газолічильником відповідають вимогам міжнародних стандартів* (з наук.-техн. літ.); *Широке застосування побутових газолічильників могло б сприяти істотній економії газу за рахунок контрольованого його використання* (з публіц. літ.).

ГАЗОМАГІСТРА́ЛЬ, і, *ж.* Скорочення: газова магістраль. *На засіданні було обговорено питання енергетичної співпраці, зокрема, пов'язані з розвитком нафто- та газомагістралей, а також у сфері транспортування електроенергії* (з газ.).

ГАЗО́МЕ́ТР, а, *ч.* Лабораторний прилад для збирання і зберігання різних газів *(див.* **газ**[1] 1), а також для вимірювання їх об'єму. *Щоб зберегти кисень для дослідів, його збирають у газометр витісненням із нього води* (з навч. літ.); *Залежно від властивостей газу використовують металеві або скляні газометри* (з навч. літ.); *Вісь складається з ртутного газометра, який дає можливість герметично закривати повітряні трубки і водночас дозволяє інструменту вільно обертатися в горизонтальній площині* (з навч. літ.).

ГАЗОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до газометрії. *При пошуках покладів вуглеводнів використовують аерокосмічні дані та наземну газометричну інформацію* (з наук. літ.); *У місцях витоку з магістрального газопроводу було проведено газометричні дослідження загазованості ґрунту та приземної атмосфери* (з наук. літ.).

ГАЗОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., фіз.* Визначення складу та концентрації газів *(див.* **газ**[1] 1). *Дослідження зовнішнього дихання спортсменів ґрунтується на визначенні показників, які характеризують легеневу вентиляцію (метод спірографії), газообмін (метод газометрії) та артеріалізацію крові у легенях (метод оксигемометрії)* (з наук. літ.); *Газометрія свердловин у процесі буріння, а також газометрія свердловин після буріння належать до геохімічних методів дослідження свердловин* (з навч. літ.).

ГАЗОМІ́Р, а, *ч.* Прилад для вимірювання кількості та витрат газу *(див.* **газ**[1] 1), що проходить через газопровідну трубу; газовий лічильник. *Він вчив хлопців, .. як визначити без газоміра концентрацію газу, як швидше вибрати вугілля* (Ю. Мушкетик); *Обсяг використаного газу визначається за фактичними показниками лічильника, а в разі відсутності газоміра — за нормативами споживання* (з мови документів).

ГАЗОМОБІ́ЛЬ, я, *ч.* Автомобіль, двигун якого працює на стисненому або зрідженому газовому паливі; газобалонний автомобіль. *Основним пристроєм паливної газобалонної системи газомобіля є редуктор* (з навч. літ.); *Поширення газомобілів стримується недостатньо розвинутою інфраструктурою газозаправних станцій* (з газ.).

ГАЗО́Н, у, *ч.* Ділянка землі з рівно підстриженою травою в парку, саду, на бульварі і т. ін., а також трава, засіяна на цій ділянці. *На зеленому свіжому газоні скрізь темніли розкидані, неначе ялинки, темно-зелені кущі туй, ясніли плямами клумби квіток* (І. Нечуй-Левицький); *На просторому подвір'ї перед ґанком був невеликий газон, а далі господарські будинки* (Н. Кобринська); *Всі квіти й деревця полито .. Клумби й газони прополото* (В. Кучер).

△ **(1) Маврита́нський газо́н** — газон із квітучих трав'янистих рослин. *Мавританські газони засівають однорічними й багаторічними травами з різними термінами цвітіння* (з наук. літ.).

ГАЗОНАПО́ВНЕНИЙ, а, е. Наповнений або насичений газом *(див.* **газ**[1] 1). *Іонізаційна камера — це газонаповнений датчик, призначений для вимірювання рівня іонізувального випромінювання* (з наук.-техн. літ.); *Нейтронні газонаповнені детектори широко використовують у ядерній геофізиці* (з навч. літ.).

ГАЗОНАПО́ВНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для наповнювання газом *(див.* **газ**[1] 1). *Газонаповнювальний пункт призначений для приймання, зберігання, наповнення та відпуску газу споживачам у побутових балонах* (з навч. літ.); *Майстер автомобільної газонаповнювальної компресорної станції керує роботами з експлуатації енергетичного обладнання станції, систем енергообігріву і вентиляції, систем автоматизації та сигналізації технологічного обладнання станції* (з мови документів); *Спорудження газонаповнювальних станцій для використання газу в автомобілях значно сприяло б оздоровленню повітряного басейну* (з газ.).

ГАЗОНАСИ́ЧЕНИЙ, а, е. У якому міститься газ *(див.* **газ**[1] 1) у значній концентрації. *У Рурському басейні Німеччини вугільні пласти мають в основному круте падіння, часто сильно тектонічно порушені, залягають на великій глибині, водо- і газонасичені* (з наук. літ.); *Газонасичені розсоли поширені у надрах Українського, Балтійського та інших щитів* (з наук. літ.); *Аналізи результатів свердловинних досліджень показали, що швидкість пробігу ультразвукової хвилі у водоносних пластах більша, ніж у газонасичених* (з наук. літ.).

ГАЗОНАСИ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **газонаси́чений.** *Із зростанням глибини погіршуються гірничо-геологічні умови, збільшуються газонасиченість, температура в забоях тощо* (з наук. літ.); *Поклади нафти характеризуються високою газонасиченістю* (з наук. літ.); *Із віддаленням від Закарпатського глибинного розлому газонасиченість підземних вод зменшується* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОНАСО́СНИЙ, а, е. Признач. для накачування або перекачування газу *(див.* **газ**[1] 1). *Зберігання природного газу дозволяється тільки на спеціалізованих газонасосних станціях* (з навч. літ.).

ГАЗОНА́ФТО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **нафтога́зовий.** *Пластова нафта, яка є газонафтовою сумішшю із значним вмістом газу, зі зміною тиску і температури здатна значно змінюватися в об'ємі* (з наук. літ.); *Під час проектування робіт, пов'язаних із підвищенням ефективності експлуатації свердловини, геолог повинен ретельно вивчити стан експлуатації всіх газонафтових продуктивних горизонтів, а також геолого-технічний стан окремих свердловин* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗОНАФТОНО́СНИЙ, а, е. Те саме, що **нафтогазоно́сний.** *Дніпровсько-Донецька газонафтоносна область входить до складу Дніпровсько-Прип'ятської газонафтоносної провінції* (з наук. літ.).

ГАЗОНАФТОНО́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **газонафтоно́сний.** *Комплекс детальних сейсмічних досліджень допомагає уточнити положення контурів газонафтоносності продуктивних горизонтів із метою обґрунтування розташування свердловин* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗОНАФТОПРОВІ́Д, во́ду, *ч.* Те саме, що **нафтогазопрові́д.** *У 90-х роках XX ст. було розроблено нові типи установок неруйнівного контролю, які дозволили контролювати технічний стан нафтогазового обладнання й інструменту, а згодом і газонафтопроводів* (з наук.-техн. літ.); *Усі газонафтопроводи України законом закріплено в державній власності* (із журн.); *Завод випускає сталеві електрозварні труби для магістральних газонафтопроводів* (з мови реклами).

ГАЗОНАФТОПРОВІ́ДНИ́Й, і́дна́, і́дне́. Стос. до газонафтопроводу. *Одним із основних завдань розвитку прокатного виробництва є впровадження високоефективних технологій виробництва газонафтопровідних труб* (з наук.-техн. літ.); *Послуги українського газонафтопровідного транзитного транспорту залишаються на довгострокову перспективу важливим елементом експортного потенціалу країни* (із журн.).

ГАЗОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний із небезпечним впливом газу *(див.* **газ**[1] 1). *У газонебезпечних зонах металеві частини механізмів, де можлива поява статичної електрики, повинні заземлятися* (з наук. літ.); *Працівники, які обслуговують обладнання в газонебезпечних місцях, повинні знати інструкції з проведення робіт, а також правила користування засобами захисту* (з навч. літ.).

△ **Газонебезпе́чні робо́ти** *див.* **робо́та.**

ГАЗОНЕПРОНИКНИ́Й, а́, е́. Який не пропускає крізь себе газ *(див.* **газ**[1] 1). *Необхідною умовою для збереження покладів нафти та газу в нафтовмісному шарі є наявність у його покрівлі нафто- та газонепроникних порід* (з наук. літ.); *Для виготовлення газових балонів дирижабля використовували газонепроникну плівку, виготовлену з кишок великої рогатої худоби* (з наук.-попул. літ.); *Стабілізувати положення риб у воді допомагає плавальний газонепроникний міхур, що зменшує масу їхнього тіла* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОНЕПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **газонепроникни́й.** *Для вбудованих котелень необхідно перевірити газонепроникність приміщень* (з наук.-техн. літ.); *Каучук має добру водо- і газонепроникність* (з навч. літ.); *На суднах, де вхід до акумуляторного приміщення здійснюється із житлового чи службового приміщення, двері повинні бути завжди щільно зачинені й забезпечувати газонепроникність* (з мови документів).

ГАЗО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **газо́н.** *Суміші з декількох видів трав характеризуються вищим ступенем приживання за різних погодних умов порівняно з газонними травами одного виду* (з наук. літ.); *Ковані газонні огорожі, які використовують для захисту й оформлення клумб, газонів, міських бульварів, фонтанів, підкреслюють лінії планування території* (із журн.).

ГАЗОНОКОСА́РКА, и, *ж.* Невелика косарка, якою скошують траву на газонах. *Сучасна газонокосарка може викидати траву з подрібненням, скидати її вбік, скошувати зі збором трави в мішок* (з наук.-техн. літ.); *Створити на вашій земельній*

ділянці гарний рівний англійський газон допоможуть електричні, бензинові або ручні газонокосарки (з мови реклами).

ГАЗОНО́СНИЙ, а, е, *геол.* Який містить у собі природний газ (*див.* **газ**[1] 1). *Дані сейсморозвідки та буріння свідчать про формування виразних ландшафтних аномалій практично над усіма газоносними структурами* (з наук. літ.); *Газоносні пласти порівняно з водоносними й нафтоносними містять менше водню внаслідок відносно малої густини газів* (з наук. літ.); *Бориславсько-Покутська зона є основною нафтоносною і частково газоносною територією в Українському Передкарпатті* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОНО́СНІСТЬ, ності, *ж., геол.* Абстр. ім. до **газоно́сний.** *У монографії описано вплив геодинамічних процесів на напружений стан, фізико-механічні властивості та газоносність порід і вугілля* (з наук. літ.); *Газоносність гірської породи зумовлюється сорбційною здатністю мінералів, пористістю та тріщинуватістю* (з навч. літ.).

ГАЗОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Однокр. до **газува́ти** 2. *Юнак замість того, щоб послухати, натис на педаль і "газонув", мовчки пориваючись уперед* (І. Багряний); *— Чудний якийсь, — знизав плечима шофер і так газонув, що Максима на мить заволокла синювата хмарка* (І. Цюпа); *— Ну, іду я якось вулицею, раптом назустріч мені офіцер на мотоциклі. Спинився. "Павлуша, — питає, — Завгородній?" І простягає конверт. І як газоне — тільки я його і бачив* (В. Нестайко).

ГАЗО́НЧИК, а, *ч.* Зменш. до **газо́н.** *Вікно відчинено, і за ним видно закурену сажею акаційку, хирлявий газончик, а трохи далі — чорно-сіру, столітньою курявою вкриту браму заводську* (О. Гончар); *Обабіч дороги око милували рівненькі, зелені, акуратно підстрижені газончики* (з газ.).

ГАЗОО́БМІН, у, *ч., біол.* Процес поглинання (вбирання) одних газів (*див.* **газ**[1] 1) та виділення інших, який відбувається в живих організмах. *Через стінки капілярів здійснюється газообмін — кров віддає кисень і поживні речовини, вбирає вуглекислий газ і продукти життєдіяльності* (з наук.-попул. літ.); *Газообмін у одноклітинних і деяких багатоклітинних тварин здійснюється шляхом дифузії газів безпосередньо через поверхню тіла* (з наук.-попул. літ.); *Основним органом газообміну риб є зябра, розташовані по боках ротової порожнини* (з навч. літ.).

ГАЗООБМІ́ННИЙ, а, е, *біол.* Стос. до газообміну. *Альвеоли, вкриті густою сіткою кровоносних капілярів, у яких відбувається газообмін, утворюють газообмінну (дихальну) частину легень* (з наук. літ.); *Вуглекислий газ бере участь у збереженні необхідної кислотності крові, впливає на інтенсивність газообмінних процесів* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗООЧИСНИ́Й, а́, е́. Признач. для очищення газів (*див.* **газ**[1] 1). *Кошти на будівництво газоочисних споруд їм відпускають щороку, на, бери, будуй, а хто ті кошти освоює повністю?* (О. Гончар); *Суб'єкти підприємницької діяльності, що здійснюють викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря, зобов'язані забезпечувати ефективність роботи газоочисних установок* (з мови документів).

ГАЗООЧИ́СНИК, а, *ч.* Установка для очищення газів (*див.* **газ**[1] 1). *Підвищення якості очищення димових і технологічних газів від пилу може відбуватися шляхом заміни циклонів газоочисниками із замкнутими контурами* (з наук. літ.); *Завдяки потужним газоочисникам пил і продукти згоряння при виробництві сталі не потрапляють в атмосферу* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗООЧИ́ЩЕННЯ, я, *с.* Виділення з промислових газів (*див.* **газ**[1] 1) різноманітних домішок. *Газоочищення є важливим засобом захисту повітряного басейну від забруднення промисловими газами, охорони довкілля* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗООЧИ́ЩУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для очищення газів (*див.* **газ**[1] 1). *Щоб підвищити конкурентоспроможність промислового транспорту, треба модернізувати наявні та впровадити нові високоефективні газоочищувальні установки* (з наук.-попул. літ.); *Газоочищувальний пристрій здійснює очищення проби газу від шкідливих домішок шляхом пропускання її через тверді або рідинні поглиначі* (з навч. літ.).

ГАЗОПЕРЕКА́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для перекачування газів (*див.* **газ**[1] 1). *Для перекачування газу по трубах газопроводів використовують спеціальні газоперекачувальні агрегати* (з навч. літ.); *Нова газокомпресорна станція має три газоперекачувальні агрегати, комп'ютеризований і автоматизований диспетчерський пункт, виробничо-експлуатаційний і ремонтний блоки* (з газ.).

ГАЗОПЕРЕКА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Система операцій, необхідних для перекачування газів (*див.* **газ**[1] 1). *Потужні двигуни, що працюють в умовах високих швидкостей і навантажень, широко використовують на залізничному транспорті, у суднобудуванні, як силові установки для електростанцій, енергоагрегати ракетних установок, на станціях газоперекачування* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗОПЕРЕРО́БЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **газоперéробний.** *На базі Астраханського газоконденсатного родовища працює спеціальний газовий комплекс, що об'єднує газопромисли й газопереробльувальний завод* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗОПЕРЕРО́БНИЙ, а, е. Признач. для перероблення газів (*див.* **газ**[1] 1). *Застосування магнітної обробки води у процесі переробки газу дає змогу запобігти відкладенню осаду, утворенню накипу і знижує корозію обладнання, що сприяє підвищенню безпеки праці й ефективності газопереробного виробництва* (з наук.-техн. літ.); *Газопереробний завод — промислове підприємство, яке виробляє з природних і нафтових газів технічно чисті індивідуальні вуглеводні та їх суміші, скраплені гази, гелій, сірку і сажу* (з навч. літ.).

ГАЗОПИЛОВИ́Й, а́, е́, *астр.* Який містить суміш газів (*див.* **газ**[1] 1) і пилу. *Одержанню чітких зображень може завадити щільна газопилова оболонка, що оточує ядро комети Галлея* (з наук. літ.); *Рухаючись у Галактиці, Сонячна система час від часу пролітає крізь міжзоряні газопилові хмари* (з наук.-попул. літ.); *Основні джерела забруднення атмосфери аерозолями — газопилові викиди промислових підприємств і вихлопні гази автомобілів* (із журн.).

ГАЗОПЛА́ЗМОВИЙ, а, е. Пов'язаний із використанням плазмотвірного газу (*див.* **газ**[1] 1). *При газоплазмових роботах у приміщеннях рекомендується застосовувати загальнообмінну вентиляцію* (з мови документів); *На конференції обговорювалися питання газоплазмових процесів в енергетиці* (із журн.); *Обладнання призначене для високоточного фігурного розкрою листового прокату металу і сплавів методом плазмового або кисневого газоплазмового різання* (з мови реклами).

ГАЗОПОВІ́ТРЯ́НИЙ, а, е. Стос. до суміші газу (*див.* **газ**[1] 1) і повітря. *У дослідженні проаналізовано газодинамічні характеристики турбулентного газоповітряного потоку в камері змішування газоповітряного охолоджувача* (з наук. літ.).

△ **Газоповітря́на су́міш** *див.* **су́міш.**

ГАЗОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який перебуває в стані газу (*див.* **газ**[1] 1), має властивості газу; подібний до газу. — *В голубуватому сяйві Венери є сліди газоподібних сполук ультразолота* (В. Владко); *Речовини можуть існувати в чотирьох агрегатних станах: твердому, рідкому, газоподібному і плазмі* (з наук.-попул. літ.); *Вода в газоподібному стані — це водяна пара, яка завжди наявна в повітрі в більшій чи меншій кількості* (з наук.-попул. літ.); *Речовина в газоподібному стані не має власного об'єму* (з навч. літ.).

ГАЗОПОДІ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **газоподібний.** *Завдяки своїй газоподібності атмосферна оболонка Землі змінюється досить швидко* (із журн.).

ГАЗОПОСТАЧА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до газопостачання. *Газопостачальне підприємство має право припиняти подання газу споживачеві у разі порушення строків оплати послуг із газопостачання та самовільного використання газу споживачем* (з мови документів); *Кабінет Міністрів має намір посилити контроль за розрахунками підприємств комунальної теплоенергетики та газопостачальних компаній* (з газ.).

ГАЗОПОСТАЧА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто постачає природний газ (*див.* **газ**[1] 1) населенню, промисловим підприємствам і т. ін. *Правила надання населенню послуг із газопостачання регулюють відносини між газопостачальниками, газотранспортними організаціями та громадянами — споживачами газу* (із журн.); *Уряд зобов'язав газопостачальників установити громадянам газові лічильники* (з газ.); *Цього разу газопостачальник відмовив підприємству в переукладанні договору* (з газ.).

ГАЗОПОСТАЧА́ННЯ, я, *с.* Постачання природного газу (*див.* **газ**[1] 1) населенню, промисловим підприємствам і т. ін. *Послуги з газопостачання надаються споживачеві на підставі договору, що укладається ним відповідно до типового договору* (з мови документів); *Розвиток внутрішньої мережі газопостачання і покращення її надійності та безпеки вимагають додаткових інвестицій* (з газ.).

ГАЗОПРОВІ́Д, во́ду, *ч.* Система трубопроводів і допоміжних споруд для транспортування та розподілу природного газу (*див.* **газ**[1] 1). *Понад залізницею стоять озброєні кирками та лопатами смугляві трансильванці в своїх боярських шапках та в повстяних штанях .. Зараз вони прокладають крізь гори газопровід* (О. Гончар); *Серед вибухо-, пожежонебезпечних об'єктів вирізняються магістральні газопроводи високого тиску* (з навч. літ.); *Будівництво Трансанатолійського газопроводу, який з'єднає Азербайджан із Грецією або Болгарією, коштуватиме 6–7 млрд доларів* (із журн.).

ГАЗОПРОВІ́ДНИЙ, ві́дна́, ві́дне́. Прикм. до **газопровід.** *Газопровідна мережа повинна бути розгалужена так, щоб не було потреби використовувати шланги довжиною більш як 40 м* (з мови документів); *При порівняно невеликих інвестиціях українська газопровідна система може забезпечити збільшення обсягу транзиту газу* (з газ.).

ГАЗОПРОВІ́ДНИК, а, *ч.* Той, хто будує або обслуговує газопровід. *Газопровідник — це фах, який охоплює ряд рівнів робочих спеціальностей — від робітника до майстра, оператора газопроводу та інженерного складу* (з навч. літ.); *На фото в газеті зображені газопровідники, які прокладають у місті газову магістраль* (з газ.).

ГАЗОПРОМИСЛО́ВИЙ, а, е. Стос. до видобутку природного газу, пов'язаний із ним. *Збільшення видобутку газу стало можливим завдяки виробничим досягненням усіх газопромислових управлінь компанії* (з газ.); *Проведено роботи з очистки водоносних горизонтів на газопромисловому комплексі* (з газ.).

ГАЗОПРОНИКНИ́Й, а́, е́. Який пропускає крізь себе газ (*див.* **газ**[1] 1). *Коли нафто- та газопроникні покрівлі відсутні, нафта та газ будуть весь час переміщуватись угору, поки не досягнуть поверхні землі* (з наук. літ.); *За даними інженерно-геологічних досліджень, ґрунт у місцевості, де проходить газопровід, пористий та газопроникний* (з наук.-техн. літ.); *Акрилові фарби утворюють газопроникне водостійке покриття, легко миються, не накопичують бруд* (з газ.).

ГАЗОПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **газопроникни́й.** *Газопроникність ґрунту є однією з найважливіших умов для зберігання врожаю* (з наук. літ.); *Газопроникність гірських порід характеризується їхньою спроможністю при деякому перепаді тиску пропускати через себе газ* (з навч. літ.); *Для зменшення газопроникності стінок азбоцементних труб їх можна додатково спеціально просочувати або обмазувати* (з газ.).

ГАЗОРІДИ́ННИЙ, а, е. Який містить газ (*див.* **газ**[1] 1) і рідину. *Під час аерації води виникають газорідинні струмені* (з наук.-техн. літ.); *Розділення газорідинного потоку на складники в апараті відбувається під дією відцентрових сил, спрямованих радіально щодо вертикальної осі сепаратора* (з навч. літ.).

△ **Газориди́нний двигу́н** *див.* **двигу́н.**

ГАЗОРІ́ЗАЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Стос. до різання за допомогою газу (*див.* **газ**[1] 1). *До складу системи автоматизації проектування і виготовлення деталей корпусів суден входив і газорізальний верстат із програмним керуванням* (з наук.-техн. літ.); *При проведенні газозварювальних та газорізальних робіт забороняється відігрівати замерзлі (обмерзлі) ацетиленові генератори, трубопроводи, вентилі, редуктори та інші деталі зварювальних установок відкритим вогнем або розпеченими предметами* (з мови документів).

ГАЗОРІ́ЗАЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який ріже метал за допомогою газу (*див.* **газ**[1] 1). *Представники органів Держпожнагляду вимагають провести навчання зварників та газорізальників для отримання ліцензії на право виконання робіт зі зварювання та монтажу систем водяного пожежогасіння* (з мови документів); *Газорізальник на кораблі повинен вміти виконувати кисневе різання суднових об'єктів на плаву* (із журн.).

ГАЗОРІ́ЗКА, и, *ж., розм.* Газорізальний автомат. *Цими днями робітники знімають панельне перекриття нижнього ярусу стадіону. Вони чіпляють до крана залізобетонні плити і газорізками відокремлюють їх від металевих балок* (з газ.); *В автомобілі затриманих, які полювали за металом, правоохоронці виявили шість кисневих та два газових балони, а також газорізку* (з газ.).

ГАЗОРОЗПО́ДІЛ, у, *ч., техн.* Розподіл газу (*див.* **газ**[1] 1) шляхом зниження його тиску для подачі в яку-небудь мережу. *Для перевірки адекватності математичного моделювання робочого циклу фактичні значення ступеня стискування і фаз газорозподілу були введені в модель дизеля* (з наук. літ.); *Газообмінні процеси в циліндрах локомотивних енергетичних установок значною мірою залежать від характеристик функціонування кулачкового механізму газорозподілу* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗОРОЗПОДІ́ЛЕННЯ, я, *с., техн.* Те саме, що **газорозпо́діл.** *За допомогою регулювання фаз газорозподілення можна оптимізувати заповнення циліндра паливно-повітряною сумішшю* (з наук.-техн. літ.); *Фазами газорозподілення називають моменти початку відкривання і кінця закривання клапанів* (з навч. літ.).

ГАЗОРОЗПОДІ́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для подачі або розподілу газу *(див.* **газ**[1] 1). *При використанні нової моторної оливи ступінь зношення основних деталей газорозподільного механізму двигуна зменшується вчетверо* (з наук.-техн. літ.); *Газорозподільні станції будують на відстані від житлових і промислових споруд* (з навч. літ.); *Експерти повідомили, що телемеханізовано газорозподільні пункти, впроваджено карусельні та напівавтоматичні газонаповнювальні установки зрідженого газу* (із журн.).

ГАЗОРОЗПОДІ́ЛЬНИК, а, *ч., техн.* Газорозподільна станція. *До об'єктів і споруд, що технологічно пов'язані з магістральними трубопроводами, належать сховища газу і нафтопродуктів, газокомпресорні станції, газорозподільники, відстійники тощо* (з мови документів).

ГАЗОРОЗРЯ́ДНИЙ, а, е, *фіз.* У якому використовують світіння стовпа газу (неону, аргону, гелію і т. ін.) чи пари деяких металів (ртуті, натрію, цезію) внаслідок проходження крізь них електричного струму. *Новий етап становлення фізики, пов'язаний з її центральною проблемою — з'ясуванням внутрішньої структури атомів, розпочався з досліджень, які відбувалися у газорозрядних трубках* (з наук. літ.); *Для наповнювання газорозрядних трубок часто використовують аргон* (з навч. літ.).

ГАЗОРЯТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для рятувальних робіт у разі появи або вибуху газу, а також для профілактичних заходів. *Для ліквідації аварій і врятування постраждалих створюються спеціальні газорятувальні загони* (з навч. літ.); *До обов'язків газорятувальної служби входять пошуки і порятунок людей під час аварій і нещасних випадків у газовому господарстві, участь у ліквідації аварій, а також профілактична робота* (з мови документів); *На місце виявленого звалища хімпрепаратів виїхав газорятувальний загін* (з газ.).

ГАЗОРЯТУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із газорятувальних робіт. *Усі газонебезпечні роботи повинні виконуватися за обов'язковим погодженням із газорятувальною службою підприємства і під наглядом газорятувальника* (з мови документів); *Газорятувальники цілодобово здійснюють контроль за забрудненням повітря у приміщеннях і на робочих місцях гірничо-збагачувального комбінату* (із журн.); *Одразу після повідомлення про витік аміаку на місце пригоди вирушила група газорятувальників* (з газ.).

ГАЗОСВІТИ́ЛЬНИЙ, а, е, *фіз.* Те саме, що **газосвітні́й.** *В обов'язки доглядача вогнів на судні входить заміна ацетиленових балонів та акумуляторів, електроламп та газосвітильних трубок, що перегоріли* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗОСВІТНІ́Й, а́, е́, *фіз.* Який працює, світиться за рахунок проходження електричного струму через стовп газу *(див.* **газ**[1] 1) чи пари. *Хоч світіння в газосвітній трубці холодне, температура електронного газу досягає сотень тисяч градусів* (з наук.-попул. літ.); *У рекламних і сигнальних газосвітних лампах часто застосовується неон* (з наук.-попул. літ.); *Він клацнув вимикачем, спалахнула під бетонним склепінням газосвітна трубка, осяяла прозорий купол* (О. Бердник).

ГАЗОСИЛІКА́Т, у, *ч.* Легкий комірчастий бетон автоклавного тверднення, що виготовляється на основі вапняно-кремнеземного компонента. *Газосилікат здатний поглинати вологу з повітря при підвищеній вологості всередині приміщення, а при зниженій вологості, навпаки, віддавати її* (з навч. літ.).

ГАЗОСПОЖИВА́ННЯ, я, *с.* Використання природного горючого газу промисловими і побутовими об'єктами. *У Львові, з його традиційно високим рівнем газифікації та значним газоспоживанням, спостерігається переважно індивідуальне газове опалення помешкань* (з газ.).

ГАЗОСПОЖИВА́Ч, а, *ч.* Юридична або фізична особа, яка споживає природний газ. *Колектив робить все для того, щоб блакитне паливо регулярно надходило до всіх газоспоживачів* (з газ.); *Перед владою стоїть завдання збалансувати інтереси газоспоживачів та газопостачальників* (з газ.).

ГАЗОСТІЙКИ́Й, а́, е́. Здатний зберігати життєдіяльність при дії шкідливих газів. *Найбільш газостійкі дерева — акація, дуб, верба, клен* (з навч. літ.); *Газостійкою та довговічною породою дерев є горіх волоський* (із журн.).

ГАЗОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **газостійки́й.** *На ступінь газостійкості рослин впливають фізико-географічні й метеорологічні умови* (з навч. літ.); *Софора японська вирізняється високою газостійкістю* (із журн.).

ГАЗОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* 1. Споруда для зберігання газу *(див.* **газ**[1] 1) та регулювання його подачі. *Підземні газосховища споруджують у попередньо герметизованих пористих породах на глибині до 1200–1300 м* (з наук. літ.); *Газосховища дають змогу згладжувати добову, тижневу та сезонну нерівномірність відбирання газу з магістральних газопроводів* (із журн.).

2. Спеціально пристосоване приміщення для захисту людей від дії отруйних і задушливих газів. *Мешканці кинулися в газосховища, в підвали, в льохи .. За добу місто стало пустелею* (О. Донченко); *Газосховища створювалися в період від другої половини 1910 року до 1930-х років під враженням від газових атак Першої світової війни* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОТВІРНИ́Й, а́, е́. Який виділяє або з якого утворюється газ *(див.* **газ**[1] 1). *Технологія виготовлення полістиролу передбачає використання газотвірних реагентів* (з наук.-техн. літ.); *Нормальну мікрофлору молока становлять бактерії, що спричиняють молочнокисле бродіння, газотвірні бактерії і молочна цвіль* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗОТРАНЗИ́ТНИЙ, а, е. Пов'язаний із транзитом газу *(див.* **газ**[1] 1). *Зарубіжні партнери високо цінують газотранзитний потенціал України* (із журн.).

ГАЗОТРА́НСПОРТНИЙ, а, е. Пов'язаний із транспортуванням газу *(див.* **газ**[1] 1). *Західна частина газотранспортного комплексу України пролягає через хребет Карпатських гір* (з наук. літ.); *Кабінет Міністрів України вважає одним із основних завдань у галузі енергозабезпечення модернізацію газотранспортної системи України* (з мови документів); *Компанія може втратити газотранспортні активи в Прибалтиці* (з газ.).

ГАЗОТРЕ́ЙДЕР, а, *ч.* Юридична або фізична особа, яка здійснює реалізацію газу *(див.* **газ**[1] 1). *Асоціація газотрейдерів України ніколи не була лише формальним об'єднанням — вона завжди виступала активним учасником внутрішнього газового ринку* (із журн.); *Газотрейдери закликають політиків не використовувати газове питання в політичних цілях* (з газ.).

ГАЗОТРЕ́ЙДЕРНИЙ, а, е. Стос. до газотрейдера. *Зростання промислового виробництва у секторі чорної металургії стало можливим завдяки великим газотрейдерним компаніям, які вивели його на зовнішній ринок* (із журн.).

ГАЗОТРЕ́ЙДЕРСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **газотре́йдерний.** *Варто відрізняти газ і газотрейдерський елемент від технічної сторони постачання газу* (із журн.).

ГАЗОТРО́Н, а, *ч.* Двохелектродний газорозрядний прилад, що використовується для випрямлення змінного струму. *На випрямлячі горіли ніжним і прозорим синьо-зеленим світлом газотрони* (В. Владко); *Дія газотрона ґрунтується на виникненні в інертному газі або ртутній парі несамостійного дугового розряду* (з наук. літ.).

ГАЗОТРУ́БНИЙ, а, е. Признач. для проходження газу *(див.* **газ**[1] 1) через труби. *Полум'я проходить через газотрубний теплообмінник, нагріваючи воду системи опалення до необхідної температури* (з наук.-техн. літ.); *Завод освоїв випуск газотрубних водонагрівальних автоматизованих котлів* (з газ.); *Газотрубна магістраль.*

ГАЗОТУРБІ́НА, и, *ж., техн.* Турбіна, яка працює за допомогою газу *(див.* **газ**[1] 1); газова турбіна. *Газотурбіни — один із головних складників паливно-енергетичного комплексу багатьох країн світу* (з наук.-попул. літ.); *Газотурбіни було винайдено у першій половині XX ст.* (з навч. літ.); *Багато індійських кораблів оснащено газотурбінами з України* (із журн.).

ГАЗОТУРБІ́ННИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **газотурбі́на.** *Створення газотурбінного приводу турбокомпресорного агрегата можливе з використанням утилізації теплоти вихлопних газів* (з наук. літ.); // Основним елементом якого є газотурбіна. *Рівень безпеки польотів залежить від багатьох факторів, серед яких важливе місце посідає розробка та впровадження в експлуатацію ефективних систем оцінки технічного стану авіаційних газотурбінних двигунів* (з наук.-техн. літ.); *Найпрогресивніший напрямок — будівництво газотурбінних установок, які діють без будь-якого негативного екологічного впливу* (з публіц. літ.).

ГАЗОТУРБОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Галузь машинобудування, пов'язана з розробленням, проектуванням і виготовленням газових турбін. *Газотурбобудування належить до складних і наукомістких технологій* (з наук. літ.); *Україна як держава, що імпортує енергоносії та має сучасне газотурбобудування, приречена розвивати енергетику на найсучасніших технологіях електрогенерації* (з наук. літ.).

ГАЗОТУРБОВО́З, а, *ч.* Локомотив, двигуном у якому є газова турбіна. *Перевагами газотурбовозів перед тепловозами є більша питома потужність, компактність, можливість застосовування низькосортного рідкого палива* (з наук.-техн. літ.); *Рух від газової турбіни до ведучих коліс газотурбовоза передається через електричну, механічну або гідравлічну передачу* (з навч. літ.).

ГАЗОТУРБОХІ́Д, хо́да, *ч.* Судно, двигуном у якому є газова турбіна. *Енергетична установка газотурбохода складається з газової турбіни і редуктора* (з навч. літ.); *На підприємствах суднобудівної промисловості країни збудовано перший у світі газотурбохід торгового флоту* (із журн.).

ГАЗОУЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ *див.* **газовло́влювальний.**

ГАЗОУЛО́ВЛЮВАЧ *див.* **газовло́влювач.**

ГАЗОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Утворення газоподібних речовин. *На тих глибинах, на яких проходить наш тунель, не виключена можливість газоутворення через плутонічну діяльність у верхніх шарах земної кори* (М. Трублаїні); *У праці досліджено вплив добавок на кінетику газоутворення і зростання пластичної міцності бетонного сирцю* (з наук. літ.).

ГАЗОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із газохімії. *Газохіміки обговорили перспективи використання своїх новітніх розробок у виробництві продуктів побутової хімії, добрив і т. ін.* (із журн.).

ГАЗОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до газохімії. *Основними видами продукції газохімічного комплексу є сухий газ, газова сірка, широка фракція легких вуглеводнів, паливний газ низького тиску* (з наук.-техн. літ.); *Для вивчення загазованості приземного шару атмосфери територій нафтовидобутку в Передкарпатському прогині використовувалися аерокосмічні та газохімічні методи* (з наук.-техн. літ.).

ГАЗОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Галузь хімії, яка вивчає склад, властивості та хімічні перетворення газів, а також галузь промисловості, пов'язана з процесами їх перероблення. *У Північній Америці зосереджена одна четверта частина світового хімічного виробництва (газохімія, нафтохімія, мінеральні добрива)* (з наук.-попул. літ.).

ГАЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **газува́ти.** *Протягом багатьох років випробовувалися різні методи консервування мінеральної води — сріблення, намагнічення, газування діоксидом вуглецю* (з наук.-попул. літ.); *Під гаслом "Газони — не для газування" почала боротися з автівками на клумбах і газонах громадськість обласного центру* (з газ.).

ГАЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Насичувати газом *(див.* **газ**[1] 1). *"Вороги народу" під тиском слідства свідчили, що вони газували шахти і вчиняли на них вибухи* (з наук.-попул. літ.); // Протруювати газом. *Насіння кормових бобів, ушкоджене зерноїдом, газують хлорсумішшю або хлорпікрином* (з наук. літ.).

2. *розм.* Посилювати подачу пального для збільшення швидкості руху машини, літака і т. ін. *Він* [шофер] *немилосердно газував, натискував на стартер, як тільки стихав мотор* (Л. Дмитерко); *Іван робив по двору коло за колом, нещадно газуючи і вичавлюючи з перегрітого мотора все, що можна було вичавити* (В. Дрозд); // Надмірно випускати вихлопні гази (про мотор, машину). [О л е к с а н д р:] *Дощ розмочив землю... Розквасив дороги... Позастрявали машини в болоті. Ревуть мотори... Газують...* (Ю. Мокрієв).

3. *перен., жарт.* Швидко йти або їхати, швидко пересуватися. *— Ну, чорнява, чого задумалась? Газуй на наше поле* (Ю. Збанацький); *"Хоч уранці не проспи, — долинуло до Яковенка з річки, — газуй просто на довгий острів, спитаєш там Варку-бригадирку..."* (П. Загребельний).

ГАЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **газува́ти** 1. *Вода потрапляє з підземного джерела через спеціальні трубопроводи в цех розливу, де газується і розливається в пляшки* (із журн.); *В Артемівську ігристі вина виробляють класичним методом, коли вино дозріває у пляшках, а не газується за допомогою вуглекислоти* (з газ.).

ГАЇВКА, и, *ж., етн.* Українська народна обрядова пісня; веснянка. *А на Великдень — сидимо ми з дівчатами на вулиці. Сидимо, веснянок та гаївок співаємо* (О. Кониський); *У сні грали великодні дзвони й лунали гаївки* (Б. Лепкий); *Своїм ліризмом і гумором рогуленьки споріднені з наддніпрянськими веснянками і галицькими гаївками* (з наук. літ.); *Колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, далі обжинкові пісні, пісні весільні — це форми музичної творчості українського народу* (з навч. літ.).

ГАЇВКОВИЙ, а, е, *етн.* Прикм. до **гаївка.** *У XX столітті до гаївкової традиції ввійшли твори з релігійно-великоднім, патріотично-виховним змістом* (з наук. літ.); *Гаївкові пісні співають на Галичині лише на Великдень* (з наук.-попул. літ.).

ГАЇСТИЙ, а, е. Укритий гаєм, багатий на гаї. *Повстававши, всі тихою ходою пішли до річки, що з пагорка повилася в гаїсту долину* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГАЇТЯ́НИ, я́н, *мн. (одн.* **гаїтя́нин,** а, *ч.;* **гаїтя́нка,** и, *ж.).* Основне населення Республіки Гаїті на однойменному острові групи Великих Антильських островів. *Кажу .. про сердешних кубинців чи гаїтян, котрі раз у раз нелегально перетинають кордон, а потім їх — от же ж невигода! — доводиться відправляти баржами назад додому* (О. Забужко); *За допомогою благодійної організації знайшлися кошти на лікування гаїтянки в США* (з газ.).

ГАЇТЯ́НИН *див.* **гаїтя́ни.**

ГАЇТЯ́НКА *див.* **гаїтя́ни.**

ГАЇТЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гаїтя́ни** і Гаїті. *Як переконливо свідчить досвід гаїтянської кризи 90-х років XX ст., використанню збройної сили мають передувати спроби досягти позитивних результатів за допомогою дипломатичних, політичних і економічних заходів тиску* (з публіц. літ.); *Із 1961 року офіційною мовою Гаїті є гаїтянська креольська мова (раніше офіційною була лише французька, мова гаїтянської еліти)* (з навч. літ.).

ГА́ЇЧКА, и, *ж.* Дрібна пташка родини синицевих. *На голові в гаїчки темна "шапочка" — чорна або темно-сіра, на горлі чорна або сіро-бура пляма* (з наук.-попул. літ.); *Попелястими пухкими кульками стрибають чорноголові гаїчки* (із журн.).

ГАЙ[1], га́ю, *ч.* Невеликий, перев. листяний ліс. *Ще треті півні не співали, Ніхто ніде не гомонів, Сичі в гаю перекликались Та ясен раз у раз скрипів* (Т. Шевченко); *На широкому острові між Старим та Новим Дніпром зеленіють сінокоси, цілі гаї вільхи та верб, розкидані кущі верболозу* (І. Нечуй-Левицький); *Коли пролітатимуть за вікном вагона незнайомі гаї та перелісни, обидва ми ніби наяву відчуєм, як звідкись нам аж хмелем дозрілим запахне...* (О. Гончар); * У порівн. *Микола жне поперед неї* [Нимидори], *увігнувся в високу, як гай, пшеницю, жне й не розхиляється* (І. Нечуй-Левицький); // *кого, чого, перен.* Велика кількість. *Раптом гай квіток з'явився, Наче ярая весна* (Леся Українка); — *Я насаджаю цілий гай жоржин. Ви ходитимете в мене заквітчана, як польова русалка* (Р. Андріяшик); *Цілий гай молодих дарувань, що виростають з року в рік, тішить наш погляд* (М. Рильський).

◊ **(1) Аж гай гуде́ (шуми́ть)** — уживається для вираження підсилення якої-небудь дії; дуже активно. *Робить, аж гай гуде* (прислів'я); *В нас яка-небудь сімдесятилітня баба Палажка педалі накручує, аж гай шумить, і ніхто й не дивиться, ніби то не стара баба на велосипеді, а дівчина-спортсменка* (В. Нестайко); *Андрій Сагайдак тобі привіт переказував, — вихопилось само собою. — Майструє плоскорізи, аж гай шумить* (І. Григурко); — *Чимало тих гарнізонних солдатів уже мають у нас свої крамниці й торгують аж гай гуде* (Ю. Мушкетик).

ГАЙ[2], ГАЙ-ГА́Й, *виг.* 1. Уживається для вираження жалю, співчуття, заклопотаності і т. ін. [Г и р я:] *Гай, гай, голубе мій, якби ж то я мав що позичити...* (П. Куліш); — *Я повіявсь до Болоньї... Гай-гай! і там правда колись була, "та загула"* (Д. Мордовець); *Гай, гай! Чи міг же хто тоді подумать, що і Саул колись пророком стане?* (Леся Українка); *Гай, гай, колись тут усе трошки інакше виглядало!* (В. Винниченко); *Гай, гай! Чи ви забулися, братове, Які то ночі в молодих літах Нам спати не давали!* (М. Рильський).

2. *нар.-поет.* Уживається у знач. г е й *(див.* **гей[1]** 5). — *У туркені, по тім боці, Хата на помості. Гай! гай! море, грай, Реви, скелі ламай!* (Т. Шевченко).

ГАЙ[3], *виг., у знач. пред., діал.* Гайда. *Іванова сестра позбирала одної неділі усі дівчата* [усіх дівчат] *та гай на той луг у квітки* (Ю. Федькович); *Ноги на плечі та й гай у долину* (І. Франко).

ГА́ЙВОРОН, а, *ч.* Перелітний хижий птах родини воронових із блискучим чорним пір'ям. *Воли його коло воза Понуро стоять. А із степу гайворони До його* [нього] *летять* (Т. Шевченко); *Дві великі тучі пішли напрелом. З піднебесся гайворон падає крилом* (А. Малишко); *На межі росла сосна, три гайворони сіли на тонку соснову гілку і мимоволі тоскно гойдалися під своїм тягарем* (М. Малиновська); * У порівн. *Висока* [дівчина], *огрядна, на виду біла, а коса, як гайворон, чорна, аж до колін* (О. Стороженко).

ГАЙВОРОНЕНЯ́, я́ти, *с.* Те саме, що **гайвороня́.** *Дівчинка підросла і гонила худобу на пашу. А там чужі діти дражнили гайвороненям через те, що брати її гайворонами поставали* (з казки); *Голе гайвороненя почало вбиратись у пір'я* (із журн.).

ГА́ЙВОРОННЯ, я, *с.* Збірн. до **га́йворон.** *Налякане заколотом, знялось з сусідньої стріхи гайвороння* (М. Коцюбинський); *Потоком лежали незаймані густі родючі ниви, вкриті хмарами чорного крикливого гайвороння* (Я. Качура); *Постріли .. розітнули ранкову тишу, і з привокзальних дерев злетіла хмара наполоханого гайвороння* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Зграєю гайвороння бандити позлітали з коней і опустились на ріллю* (М. Стельмах); * У порівн. *Паркан і дерева за парканом понад вулицею, наче гайвороння, обсіла печерська дітвора* (Ю. Смолич).

ГАЙВОРОНЯ́, я́ти, *с.* Пташа гайворона. *Під час бурі гайвороня випало з гнізда* (із журн.); * У порівн. *У 1934 році відкрили ясла для дітей, чиї матері працювали на жнивах. Параску туди не взяли, бо перехворіла на дизентерію. Вона підходила до паркану й зазирала, як гайвороня. Няня кликала її, годувала окремо від інших дітей* (з мемуарної літ.).

ГАЙВОРОНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш. до **гайвороня́.** *Горобець гладкий гніздився, Гнав гайвороняток; Гомонів, гніздом гордився, Грів горобеняток* (дитяча лічилка).

ГАЙВОРО́НЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **га́йворон.** *За селом високо в небі, над молодими пшеницями, кружляла гайвороняча зграя* (Григір Тютюнник); *Над нами вітер, листя роняючи, хитає гнізда гайвороночі* (Л. Костенко); * Образно. — *Час, який він не є, летить на крилах — лебединих чи гайвороночих, — на плечі ж людині скидає не пір'я, а важку ношу* (М. Стельмах).

ГАЙ-ГА́Й *див.* **гай[2].**

ГА́ЙДА[1], и, *ж.* Одиниця земельного наділу общинників у ранньосередньовічній Англії. *Одна гайда являла собою величину оброблюваної земельної ділянки, достатньої для утримання сім'ї одного вільного селянина або однієї сім'ї* (з наук. літ.); *Реальна площа гайди варіювалась залежно від регіону: так у Кембриджширі та, скоріш за все, у інших середньоанглійських областях звичайна гайда досягала 120 акрів орної землі, у той час як у Вілтширі та Дорсеті всього 40* (з наук. літ.).

ГА́ЙДА², и, *ж.* Болгарський, сербський та польський музичний інструмент на зразок волинки. *Збіговисько й справді святкувало масницю. Всі були гарно вбрані, веселі й п'яні, десь гула невидима гайда* (І. Білик).

ГА́ЙДА́, А́ЙДА́, *виг., у знач. пред., розм.* Уживається як заклик, спонукання йти куди-небудь: і д і т ь, х о д і м. — *Айда в казарми! Айда в неволю! — Неначе крикне хто надо мною* (Т. Шевченко); — *Ну, чого стоїш? Айда!..* (М. Коцюбинський); — *Ну, пересиділи? — гайда! Пора, товариство, в дорогу!* (П. Тичина); // Уживається для означення швидкого руху. — *Так слухай, погрузилися ото ми і гайда!* (М. Чабанівський); *Сів на велосипед і гайда до села* (В. Кучер).

ГАЙДАБУ́РА, и, *ч., діал.* Розбишака, бандит, опришок (у 2 знач.). *І крівцею над Босфором Червоніють мури, Що річками розливали Хижі гайдабури* (П. Куліш); *Приставши за перших успіхів Хмельницького до козацтва, він* [Голка] *не може порозумітися з козацькими низами — дейнеками, лугарями, гайдабурами* (М. Зеров); // Пустун, бешкетник. — *Щоб тобі чортів у пеклі фотографувати! Гайдабура! Геть!* (В. Нестайко).

ГАЙДАБУ́РИТИ, рю, риш, *недок., діал.* Бешкетувати, пустувати. *Коли б ти не гайдабурив — всяк сидів би тихо* (Сл. Гр.); *Циганкувата дітлашня гайдабурила по подвір'ї* (Є. Пашковський).

ГАЙДА́Й, я́, *ч., діал.* Те саме, що **гайда́р** 1; погонич (у 2 знач.). *Багато хто співав про дівчиноньку, яка приблудила до зеленого дуба й хотіла там ночувати, аж і знайшовся на її щастя молоденький гайдай...* (Ю. Яновський); — *Тутешні хазяїни, Панчук та Кіт, наймають гайдаїв. — А хто це такі гайдаї? — знову запитав я. — Ти й цього не знаєш? Погоничі волів* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Не знав* [Тарас] *чому, найдужче йому було шкода нічного неба його Кирилівки, отари зір на ньому й гайдая-місяця* (Василь Шевчук).

ГАЙДАМА́К *див.* **гайдама́ка.**

ГАЙДАМА́КА, и, *рідко* **ГАЙДАМА́К,** а, *род. мн.* ів, *ч.* 1. *іст.* Учасник народно-визвольної боротьби XVIII ст. на Правобережній Україні проти польсько-шляхетського гніту. *Дід починав розповідати про ті часи, коли гайдамаки панів різали та палили* (С. Васильченко); *Герой повісті гайдамак Михайло Оброк веде польське товариство в гори* (із журн.).

2. *іст.* Солдат особливих кінних частин Центральної ради. *Ще підлітком він бачив барикади революції 1905 року, а 1917 року був червоногвардійцем і бився з білякамии-денікінцями та петлюрівськими гайдамаками* (Б. Антоненко-Давидович); *Метушня й тривога. Солдатам перетнули путь гайдамаки Центральної ради* (О. Довженко); *Гайдамаки були викликані по телеграфу до Києва, де знову вибухнуло більшовицьке повстання* (з газ.).

3. *заст., розм.* Розбишака, шибайголова. — *Попустив* [Чіпка] *рідну матір на поталу волоцюзі, гайдамаці...* (Панас Мирний); — *Та хоч би ж олією помастив* [хліб], *он у миснику в риночці, ти, гайдамако!* (А. Головко); *Диявольський гайдамака не схотів хліба їсти — пропав безвісти, немов у ярмарку собака...* (І. Багряний); *Скориставшись з того, що їх не бачать, двоє панів повели довірливу розмову про те, чи не забагато війська на півтори сотні злодзеїв* [злодіїв]. *Так сказав один. Другий йому відповів, що коли йдеться про гайдамака, ніколи не буває забагато!* (Г. Колісник).

ГАЙДАМАКУВА́ННЯ, я, *с., іст.* Дія за знач. **гайдамакува́ти.** *Тимон, плутаючися, розповів про все: й про дідові думи, й про своє гайдамакування в 1905 році* (Д. Бузько); *Вони розійшлися по селах, поженилися й почали господарювати. Якби не те, що декого з них пізнали пограбовані купці, то гайдамакування проминуло б для них безкарно* (з наук. літ.).

ГАЙДАМАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., іст.* Бути гайдамакою (у 1, 2 знач.). — *І я чув, що гайдамакувати починали найчастіш поодинці* (Г. Колісник); *В урочищі Бахматово Тульчинського району, за переказом, мав зимову стоянку козак Сава Чалий, коли ще гайдамакував* (із журн.).

ГАЙДАМА́ЦТВО, а, *с., іст.* 1. Збірн. до **гайдама́ка** 1, 2. — *Невже ми на самім кінці землі живемо.., що гайдамацтво не зверне покуштувати нашої страви?* (Панас Мирний); *Ми лічить* [лікувати] *хотіли тим народне лихо, щоб гайдамацтво знищить* (І. Карпенко-Карий); — *Чув я, гайдамаків зраджували молоді. — Справді? Можливо, не вбачали вони у гайдамацтві останньої правоти?* (Г. Колісник).

2. Те саме, що **гайдамакува́ння.** *Гайдамацтво як форма активного протесту проти несприятливих умов суспільного ладу мало аналогічні явища й у житті деяких інших слов'янських народів, наприклад сербів, де "гайдуки", або "ускоки", вели партизанську боротьбу проти турецького панування* (з наук. літ.).

ГАЙДАМА́ЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **гайдама́ка** 1, 2 і **гайдама́цтво.** *Минуло дуже небагато часу, як між народом пішла чутка, ніби батько Тарас, як стали звати люди Шевченка на Україні, .. не вмер, він переховується десь, він живий, а в домовині, похованій під Каневом, зарито свячені гайдамацькі ножі* (Б. Антоненко-Давидович); *Ураз майнули в голові Тараса оповідання старого діда Івана про гайдамацькі повстання за волю* (О. Іваненко).

ГАЙДАМА́ЧИТИ, чу, чиш, *недок., розм.* Розбишакувати. — *Тепер небезпечно в лядському краї: ляхи гайдамачать по лісах, по дорогах...* (М. Старицький); — *Україна кривавими сльозами плаче, а ти гайдамачиш по степах із ножем за халявою* (Ю. Яновський); *Гайдамаків викликали до Глухова на суд і допитували, чи справді вони гайдамачили з відома Коша Запорозького, а награбоване добро привозили на Січ і розподіляли між військовою старшиною* (з наук.-попул. літ.).

ГАЙДАМА́ЧКА, и, *ж., іст.* Жін. до **гайдама́ка.** [Т а р а с:] *Ну, добре, хай і ти будеш гайдамачка. На рушницю, стріляй* (С. Васильченко); [П ш е п ю р к о в с ь к и й:] *А й справді подряпала, проклята гайдамачка...* (І. Кочерга).

ГАЙДАМА́ЧЧИНА, и, *ж.* Народно-визвольний рух XVIII ст. на Правобережній Україні проти польсько-шляхетського гніту. *Він* [старець] *розказував за гайдамаччину, за Ґонту та Залізняка* (І. Нечуй-Левицький); *Тимонове село повстало на пана й спалило його маєток. Хлопчик Тимон, наслухавшися діда, уявляв собі, що це повернулася гайдамаччина* (Д. Бузько); *Остапко стояв біля нього і вслухався в слова дум та пісень .. про гайдамаччину* (Ф. Бурлака); *Зло, яке викликало появу гайдамаччини, не тільки не підупадало, знахабнівши, воно потлумило собі під ноги половину молодого народу* (Г. Колісник).

ГАЙДА́Р, я́, *ч., діал.* 1. Те саме, що **пасту́х;** погонич (у 2 знач.). *Я ж думала, що дуб зелененький, Аж то стоїть козак молоденький. Ой, гайдарю, виведи із гаю* (П. Чубинський).

2. Той, хто грає на гайді *(див.* **га́йда**). *Дівчата співали й співали, й гайдарі до лускоту надимали свої гайди* (І. Білик).

ГАЙДА́РИК, а, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **гайда́р** 1. *Та тихий Дунай, а річки розливає... Ой там гайдарик .. гурта напуває* (з народної пісні).

ГАЙДА́РКА, и, *ж., діал.* Ціпок вівчаря. *Як прокинувсь гайдар молоденький, Глянув у віконце, а вже світ біленький. Як ухватив гайдарку на плечі, Та не промовив до дівчини речі* (з народної пісні).

ГАЙДРО́П, а, *ч.* 1. *мор.* Сталевий трос для утримання придонної частини трала на необхідній відстані від ґрунту. *Гайдроп входить до комплекту придонного трала* (з наук. літ.).

2. *ав.* Канат, який під час спуску кидають з аеростата або дирижабля для гальмування. *Гандзя заплющила очі .. і з останніх сил стиснула руками й ногами гайдроп* (М. Трублаїні); *Для польоту на Північний полюс 1986 року в Парижі було побудовано повітряну кулю, для керування якою було розроблено особливий пристрій, який складався з гайдропів та системи невеликих вітрил* (з наук.-попул. літ.).

ГАЙДУ́К, а́, *ч.* 1. У XV—XIX ст. у південних слов'ян — повстанець-партизан, який боровся проти турецького панування. *Він* [хевсур] *показав нам, із кілочка знявши, Своє національне убрання.., подібне в чомусь І до гуцульської святої ноші, .. А може, і до сербського одіння, В якім ото ходили гайдуки, Брати опришків наших...* (М. Рильський); *Вночі до османського табору прокрався сербський гайдук Дам'ян, який хотів убити султана в його шатрі* (П. Загребельний); *Перекладаючи і публікуючи народні пісні болгарських гайдуків, Іван Франко познайомив українську громадськість із боротьбою болгарського народу за своє визволення* (з наук. літ.).

2. Солдат придворної охорони. *Ой, крикнув цар на свої гайдуки: Візьміть Байду добре в руки* (з думи); *Два княжі гайдуки, озброєні з голови до п'ят, вели його* [Богуна] *на залізнім поводі* (Я. Качура); *Ще була в нього охорона: гайдуки в кірасах при палашах, та при списах і алебардах, та з мушкетами* (Ю. Логвин).

3. Виїзний лакей, слуга у поміщицькому домі. *Бачу: пишні похорони, Духовенство, цугом коні, Свічі, півчі у киреях, Гайдуки стирчать в лівреях* (Я. Щоголів); *Карету підкидало на горбках. Фурман підганяв бистрих коней батогом. Гайдук куняв на козлах* (Н. Рибак).

4. Український народний танець. *Танцювати гайдука.*

◊ **Сади́ти / вда́рити гайдука́ (гопака́, гоцака́** *і т. ін.)* *див.* **сади́ти.**

ГАЙДУ́ЦТВО, я, *с.* 1. Збірн. до **гайду́к** 1. *Керівники угорського повстання 1697 року, до якого приєдналися й опришки з Берегівщини та Мукачівщини, звернулися до Ференца Ракоці II з пропозицією очолити спільну боротьбу, закликати до активних дій дворянство і гайдуцтво* (з наук. літ.); *Геройськими подвигами у боротьбі з турками прославилося і болгарське гайдуцтво* (із журн.).

2. Збройна боротьба балканських слов'ян проти турецького поневолення. *Попри .. тяготи гайдуцтва, вона була струнка, підтягнута, красива* (В. Малик); *І. Франко позитивно оцінював гайдуцтво як форму боротьби болгарського народу проти турків, він популяризував цей рух, перекладаючи й друкуючи в пресі гайдуцькі пісні* (з навч. літ.).

ГАЙДУ́ЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **гайду́к** 1–3. *Його* [князя Острозького] *люди схопили нас зненацька. І коли б не воєвода, мабуть, учинили б над нами суд гайдуцький* (Іван Ле); *Над Балканом свищуть кулі Із гайдуцьких, Із повстанських Самопалів* (П. Воронько); *У тесових дошках Королівських воріт стирчала і дрібно тремтіла гайдуцька шабля* (Ю. Логвин); // Характерний для гайдука, гайдуків. — *Пан хоче шапку вдягнуть Мамаю на голову? — Пшепрашам* [перепрошую] *пана, конфедератку, — крутнув гайдуцькі вуса панок* (Василь Шевчук).

ГА́ЙКА[1], и, *ж.* Металева деталь з отвором посередині, що має гвинтову різьбу для закручування на що-небудь. *Підбіг* [Чубинський] *до вікна й, не пам'ятаючи, що діє, почав одкручувать гайку* (М. Коцюбинський); *Я допомагав помічникові машиніста чистити паровоз, лазив за ним поміж колесами під самий котел, відгвинчував ослаблі гайки* (Л. Смілянський); *Серьожка пролежав півдня під машиною, спочатку відкручуючи ключем якусь першу-ліпшу гайку, а потім знову закручуючи її* (О. Гончар).

◊ **Відпуска́ти / відпусти́ти га́йку (га́льма)** *див.* **відпуска́ти; (1) Га́йка осла́бла** *у кого і без дод., ірон.* — хто-небудь втратив здатність до роботи, боротьби, активної діяльності і т. ін. [Д у д а р:] *Хто гадав, що влада не витримає, ослабне гайка, і впаде — той гризе собі пальці* (І. Микитенко); *Клава стукнула його по спині, сказала насмішкувато: — Глядіть, герої, щоб у вас у когось гайка не ослабла* (І. Рябокляч); **Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати** *і т. ін.)* **/ підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти** *і т. ін.)* **га́йку (гайки́)** *див.* **підкру́чувати; (2) Слабка́ (слаба́) га́йка** — нездатний, неспроможний виконувати якусь роботу, завдання і т. ін. — *Не кепкуй, Юрку, з обушка. Обушок своє діло зробив... Та ще подекуди й робить... Тільки ви, молодь, щодо обушка — слабка гайка* (Остап Вишня); *Батько чи старший брат в атаку йдуть, життя не шкодують, а він приїде* [на шахту], *спробує, а коли бачить, що гайка слаба, повертає голоблі назад* (Д. Ткач).

ГА́ЙКА[2], и, *ж., розм., рідко.* Гаяння (гайнування) часу; затримка. *Коли б не гайка трапилась у дорозі, може б і встиг на обід* (Сл. Гр.); *Прикажчик, здавалося б, не мав тепер на віщо скаржитись: ні за лантухами, ні за водою, ні за соломою не було гайки* (Л. Яновська).

ГАЙКОВЕ́РТ, а, *ч.* Інструмент з електричним або пневматичним приводом для закручування та відкручування нарізних з'єднань. *У деяких моделях акумуляторних гайковертів шків розташований перпендикулярно валу двигуна, що дозволяє застосовувати інструмент у важкодоступних місцях* (з наук.-техн. літ.); *Пневматичний гайковерт зі статичним принципом дії допомагає швидко закрутити чи викрутити гайку або болт* (з мови реклами).

ГАЙКОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **га́йка**[1]. *Гайкові мітчики виготовляють звичайно із швидкорізальної сталі* (з наук. літ.); *Гайкова різь;* // Признач. для закручування та відкручування гайок. — *Треба мені гайкового ключа, а я з собою не взяв* (Л. Смілянський); *Під час ремонту автомобіля розвідний гайковий ключ застосовують тільки для великих квадратних гайок* (з навч. літ.).

ГАЙКОНАРІЗНИ́Й, а́, е́, *техн.* Признач. для нанесення нарізки на внутрішню поверхню гайки. *Гайконарізні верстати є машинами для холодного оброблення металів різанням* (з навч. літ.); *Гайконарізний інструмент використовується для нарізування різьблення спеціальними машинними мітчиками* (з навч. літ.).

ГАЙКОШТАМПУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для гайкоштампування. *Гайкоштампувальний автомат значно пришвидшує процес виготовлення гайок* (з наук.-техн. літ.).

ГАЙКОШТАМПУВА́ННЯ, я, *с., техн.* Виготовлення гайок способом штампування. *Метою цього проекту було створення нових і вдосконалення відомих процесів холодного гайкоштампування* (з наук.-техн. літ.).

ГАЙМОРИ́Т, у, *ч., мед.* Запалення слизової оболонки гайморової порожнини. *У дітей гострий гайморит нерідко виникає під час гострого нежитю, грипу, кору, скарлатини та інших інфекційних захворювань, а також внаслідок ураження коренів верхніх зубів* (з наук.-попул. літ.); *У хворих на гайморит часто втрачається нюх, з'являється сльозотеча, світлобоязнь, знижується працездатність* (з газ.).

ГА́ЙМОРІВ, рова, рове: △ **Га́йморова порожни́на** *див.* **порожни́на.**

ГА́ЙНИЙ[1], а, е, *діал.* Забарний. — *Коваль кує, — чуєте? — промовив Рясниченко до матері. — Чую, чую, — кує. Якась гайна робота* (Марко Вовчок).

ГА́ЙНИЙ[2], а, е, *діал.* Гайовий. *Повій, вітре гайний* (Сл. Гр.).

ГА́ЙНИК, а, *ч., діал.* Лісник, лісничий. *Батько Маріки тепер робив гайником у лісі* (А. Турчинська); — *А коли гайником не буду, то й поготів пропаду! Адже живу в лісі на хазяйському осідку* (С. Скляренко); *Був один гайник, котрий мав три сини. Він дуже постарів, скликав своїх синів і передав їм свою службу* (А. Калин).

ГАЙНО́, а́, *с.* 1. *розм.* Гній, кал. *Те ж гайно, та й порідшало* (Номис); * У порівн. *Крутиться, як те гайно в ополонці* (приказка).

2. *рідко.* Лігво або гніздо звіра. *З диких ломів, з гайна, встає на задні лаби ведмідь* (М. Коцюбинський); *Якщо немає порожнього дупла, білка у верховітті дерев з гілочок будує собі кулясте гніздо, яке називається гайно* (з навч. літ.).

3. *розм., у знач. присл.* **гайно́м.** У безладді. *Казала, що все прибрала в хаті, аж бачу, що все такечки й стоїть гайном* (Сл. Гр.); [Д і д:] *Так прибери, дочко, гарненько поприбирай тут. Не годиться ж усе тут гайном покинути, вибираючись з гори* (С. Васильченко).

ГАЙНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гайнува́ти** 1. *Промова та не відзначалася якимись юридичними мудраціями й була коротка. Я доказував, що шибениця — церемонія й гайнування часу. Найкраще — скромний розстріл* (У. Самчук); *Без належних навичок, ресурсів та розуміння керівництва організації стратегічне планування буде марним гайнуванням часу* (із журн.).

ГАЙНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Витрачати марно, розтринькувати, переводити. *Чоловік покинув її та перебував постійно в Італії, швидко гайнуючи там свої подільські маєтності* (Т. Шевченко); — *Завтра не гайнуй мені дня, а то старий Горенко ще столярським аршином плечі зміряє* (М. Стельмах); — *Наплював я і на подорож, і на Олешки. Зваж, Немирів — не Мальта. Вирішивши, що досить гайнувати молоді дні, я рушав пошукати чогось іншого...* (Г. Колісник).

2. *без дод., діал.* Гуляти, нічого не робити. *Літом хто гайнує, той зимою голодує* (прислів'я); *Витяг нове* [перо] *зі скриньки і почав надточувати його ножем, вийнятим із тої-таки скриньки. Очі мої при тому не гайнували: я роздивлявся жінку й думав, що не один губив через неї голову* (Валерій Шевчук).

3. *що, діал.* Мучити. *Не було того дня, тієї години, щоб не лаяли, не гайнували Солохи* (Панас Мирний).

ГАЙНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гайнува́ти** 1. *Експерти зазначають, що багато сил інвестиційні посередники марнують на з'ясування стосунків із державними управлінськими та фіскальними органами, багато часу гайнується і на взаємини з менеджментом підприємств* (з публіц. літ.).

ГАЙНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Швидко побігти, помчати; майнути. *Коні добрі, як гайнули назад — скоро й дома були* (з казки); *Освоюсь трохи з роботою та й гайну на берег Чорного моря* (М. Стельмах); *От і сьогодні моя половина скочила ще вдосвіта, намолола собі кави і гайнула як скажена на роботу* (А. Крижанівський); * Образно. *Поза хатою буря метнулась. У садку між дерев заплуталася на мить, вирвалась і гайнула далі* (А. Головко); *Та ось вдарило звідкись снопом синього світла, що йде не від блискавки, — прикордонницький прожектор гайнув у темряву моря* (О. Гончар).

ГАЙОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **гай**[1]. *Тільки ти примірився скривитися, .. а свіжий вітрець і хто його зна звідки принесе гайові пахощі* (Марко Вовчок); // Який росте в гаю. *В тихих закутках стоять там пасіки, гудуть там бджоли, пахне свіжим медом, гайовими квітками, свіжою травою, грибами* (І. Нечуй-Левицький); *Тут червоніли хрещики дикої гвоздики, красувався перестріч гайовий, хвалилася білими віночками ромашка* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **гайови́й,** во́го, *ч.* Лісовий сторож; лісник. *Ходив тим лісом гайовий* (з народної пісні); *Невже ж Господь теж ходить так поміж людьми, як гайовий по гаю, і карбує їх?* (Б. Лепкий); *Гайовий уже почав точити березовий сік, бо під деревами стояли сулії* (М. Малиновська).

ГАЙОВИ́К, а́, *ч., діал.* Лісовик (у 2 знач.). *За повір'ям, уночі або вдень пам'яті святого Агафона з лісу виходить гайовик, забігає на гумно, у клуні, стодоли і розкидає складений у снопи хліб* (із журн.).

ГАЙО́К, йка́, *ч.* Зменш. до **гай**[1]. *Був на горі гайок маленький; Туди частенько я ходив* (Л. Глібов); *Понад берегом принадливо зеленів гайок* (Н. Забіла); *Лиловіли на обріях в мареві спеки гайки й лісочки, манячи лагідною прохолодою прийти туди й покласти голову на шовкову траву, віддихнути змученими грудьми* (І. Багряний).

ГАЙО́Т, а, *ч., геол.* Згаслий підводний вулкан зі змитою хвилями вершиною. *Гайоти поширені переважно у Тихому океані, окремі гайоти є також в Атлантичному та Індійському океанах* (з наук.-попул. літ.); *Гайоти утворені стародавніми затопленими вулканічними островами, вершини яких були зрізані прибоєм біля поверхні океану* (з навч. літ.).

ГАЙО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **гайо́к.** *Благодать! Гайочок тихий серед поля* (Т. Шевченко); *У гайочку груш товстих Хата Штенглева стояла — Хлопська хата, не шинок!* (І. Франко); *Будинок твій білий в гайочку У кетягах рясних бузку...* (Л. Старицька-Черняхівська).

ГАЙСА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **гайса́ти.** *Гайсання вітру по полю, гомін листви в дуброві* [діброві], *пісні солов'я і щебетання птаства глибоко западали в молоду його душу* (О. Кониський).

ГАЙСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., рідко.* Те саме, що **гаса́ти.** *У лісі загадка гуляла; Коваль пройдисвітку спіймав І, щоб у лісі не гайсала, Хвоста їй відрубав* (Л. Глібов); *Мене ж ти від землі родила, земні твої я груди ссав, по горах, по полях гайсав* (П. Тичина); *Малі й веселі, вони* [перелесники] *гайсали по землі, .. вишуковували яри й темні ями, чагарі й кропив'яні нетрі* (Валерій Шевчук); * Образно. *В степу донецькім*

сірий день вгасав, А бій кипів і грім гармат гайсав (А. Крижанівський).

ГА́ЙСТЕР, тра, *ч., діал.* Лелека, чорногуз. *Чи гайстер то, чи то баклан Далеко чорніє?* (Д. Мордовець); *Біля воріт спинилися, й Григорій, знявши шапку, вклонився Катрі, дітям, .. гнізду буслиному... — Де не побачу гайстра, то нашу хату згадую, — всміхнувся братові, щоб побороти сльози* (Василь Шевчук); *Вирватися звідси* [з башти] *справді можна було, тільки перекинувшись у птаха. Та й то не в гайстра чи журавля, а в синицю чи горобця* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Здавалося, ось-ось він* [Білий] *здійметься й полетить через степ, як гайстер, виставляючи вперед свій довгий ніс* (Грицько Григоренко).

ГА́ЙСТРА, и, *ж., діал.* Айстра. *Веселий метелик по плецю літав, На гайстри, на зорі, на ромен сідав* (Я. Щоголів); *Дома ніяких квіток не було: гайстри, царську борідку, гвоздики тільки що посіяли* (Грицько Григоренко); *А по верхах грядок ніби покропив хто фарбами: нагідки, чорнобривці, різнобарвні гайстри...* (С. Васильченко).

ГА́ЙТА, ГА́ТЬТА, *виг., діал.* Цабе, сабе. *— Але й найкращий візник далеко не заїде, коли коні погані, — казав гетьман, — коли один все гайта тягне, а другий вісьта повертає* (Б. Лепкий); *У передку воза сидів Павло. Він щосили поганяв коні, покрикував: "Вішта... гайта!"* (С. Скляренко).

ГАК[1]**,** а, *ч.* 1. Металевий або дерев'яний стрижень, загнутий на одному кінці. *Вона затремтіла і тривожно поглянула на стелю, в якій стримів забитий чорний, грубий, дерев'яний гак* (І. Франко); *Повільно, ледве помітно пішов угору головний гак крана* (В. Собко).

2. Те саме, що **баго́р.** *Б'ються соцькі І розсильні, Б'ються й рибаки, Водять шнури край пролому,Ості і гаки* (С. Руданський); *Клуня в полум'ї. Гаками рвуть покрівлю, щоб розтягти* (А. Головко); // Невеличкий загнутий металевий стрижень із гострим вістрям на одному кінці, що прикріплюється другим кінцем до волосіні вудочки для ловлі риби; гачок. *— Гей, гей! не падь, Рибалко молоденький, На зрадний гак ні щуки, ні лина!..* (П. Гулак-Артемовський); *Хіба не було такого, що величезний сом, упіймавшись на гак, стяг діда Олофіра з човна?* (О. Донченко); * У порівн. *— Хто його зна, що зі мною поробилося: тягне мене, мов гаком тягне в свою сторону* (М. Коцюбинський).

3. Запір на дверях або вікні у вигляді стрижня із загнутим кінцем, що накидається на петлю. *Олімпіада Іванівна тим часом зачиняє двері на гак* (Леся Українка); *Явдоха накинула на двері гак* (О. Донченко); *Гулко дзеленчать гаки — це замикають з одкритої сторони кліть* (Б. Антоненко-Давидович).

4. *перен., розм.* Що-небудь додаткове або зайве. *Коли б оце Мирошниченкові самому довелося поносити дитя, .. різав би норму* [землі] *як миленький, ще й на гак не поскупився б* (М. Стельмах); *Буває гак непомітний — якийсь невеличкий доважок, а буває, що далеко про нього чутка йде* (з газ.).

(1) З га́ком — із невеликим перевищенням (при визначенні приблизної величини, кількості і т. ін.). *Від автостради до Вишневого, де жили друзі-меліоратори, було справді п'ятнадцять кілометрів та ще й з гаком* (Л. Дмитерко); *За якийсь місяць з гаком він і справді поправився, молоде обличчя округлилось, карі очі заясніли* (С. Добровольський); *Біжать літа... Йому вже тридцять з гаком* (Василь Шевчук); *Касян Коляда — старезний, або, як сам він казав, "давнезний запорозький дід", був таки й справді дідом, бо мав за плечима сотню з гаком літ* (В. Чемерис).

◊ **Дава́ти / да́ти га́ка (гак)** *див.* **дава́ти; Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачо́к, га́ка** *і т. ін.) див.* **закида́ти**[2]**.**

ГАК[2]**,** у, *ч.* Окладна одиниця у феодальній Прибалтиці, за якою визначався розмір повинностей феодалу. *Так званий селянський гак складав у Північній Естонії в середньому 8–12 га посівної площі* (з наук.-попул. літ.).

ГАКАБО́РТ, а, *ч., мор.* Верхня заокруглена частина корми або кормового краю судна. *Основною рисою данських військових кораблів XVII ст. стала транцева корма з високим і вузьким гакабортом, що прикрашався розписом і позолоченим різним декором* (з наук.-попул. літ.); *На гакаборті під час стоянки та руху судна запалюється білий вогонь* (з навч. літ.).

ГАКАБО́РТНИЙ, а, е, *мор.* Прикм. до **гакабо́рт.** *Головка вентилятора ахтерпіка на морській яхті може бути використана для розміщення гакабортних вогнів* (з наук.-техн. літ.).

ГА́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **га́кати.** *Звернув увагу на її мову. Говорила трохи відмінно від баби Катерини, в тієї були подільські діалектизми, а в цієї — волинські. Зокрема .. проскакувало й гакання: "Гандрий", замість "Андрій", "гулиця", замість "вулиця"* (Валерій Шевчук); * Образно. *Неначе кузня велетнів. Полумінь з домни — це вогник у горні, гакання гідравлічних молотів — це цокіт молоточків великих ковалів* (Ю. Яновський).

ГА́КАТИ, аю, аєш, *недок.* Часто вимовляти або викрикувати г а. *— І доки ти будеш тільки гакати?* (Сл. Гр.); *— Може, й справді в неї на думці, щоб ти її сватав. Га? Чи не залицяється часом вона до тебе? — Не гакайте лишень! Вам "смішки з бабиної кішки", а я не "бабина кішка"* (І. Нечуй-Левицький); // Видавати глибокий гортанний звук. *Сокирою рубав сердито — і де бралася та сила, — гекав і гакав, видавлюючи з виморених грудей дикі звуки* (І. Чендей); *Сипалися прокляття та погрози. Вар'яти кричали, сичали, свистіли, гакали* (Ю. Мушкетик).

ГАКІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Довга і важка рушниця, з гаком на прикла́ді, яка була на озброєнні запорозьких козаків у XV—XVI ст. *Як понесуть товариша В новую світлицю, Загомонять самопали, Гукнуть гаківниці* (Т. Шевченко); *На валах стояли гармати і гаківниці, щоб відбивати наглі напади ворогів* (З. Тулуб); *Хто курить дерев'яні носогрійки, хто порох в гаківниці набива* (Л. Костенко).

ГА́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* 1. Однокр. до **га́кати.** *— Га! — гакнув Прокіп і спинивсь* (І. Нечуй-Левицький); *— Га? — товсто гакнув Яків і знову зирнув на світло* (Панас Мирний); *— Га?! — ніби перелякано гакнули за надгробком. І на тлі неба над кам'яною брилою з'явилося три голови* (В. Нестайко).

2. *по чому, чим.* Ударити, стукнути. *Автомобіль наблизився до вибоїни і, гакнувши дисками, пронісся через неї* (Іван Ле); *Дід сердито гакнув кулаком по столу* (із журн.).

ГАКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму гака або схожий на нього; гакуватий. *Він .. мало не в ухо закладає свій гакоподібний ніс* (М. Стельмах); *Для того, щоб розрізати килим, треба покласти на нього прямокутне ребро і відрізати по лінії звичайним або гакоподібним килимовим ножем* (з газ.).

ГАКУВА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **гакоподі́бний.** *Вона могла не жартами очі видряпати, бо була схожа із своїм гакуватим носом та вугляними очима на коршака* (Грицько

Григоренко); *Десяток чи півтора новгородців покотилося між колоддя в рів, але інші почали кидати гаки й гакуваті драбини й лізти ними вгору* (І. Білик); *На споді приховувались: кавалок замазки, врізний замок, дверна кольорова ручка, .. ковані рибальські гацюри на сома і гакуватий павук для вилову потоплених відер* (Є. Пашковський).

ГАЛ[1] *див.* **га́ли[1].**

ГАЛ[2], а, *ч.*, *фіз.* Одиниця прискорення, названа на честь Галілео Галілея. *Один гал дорівнює 1 см/с^2* (з навч. літ.).

ГАЛ[3], у, *ч.*, *діал.* Лісова галявина. *Круглий гал посеред пущі.*

ГА́ЛА[1] *див.* **га́ли[2].**

ГА́ЛА[2], *невідм., ч. і ж.* Застаріла назва народу оромо, який живе в Східній Африці, а також його мови. *Чисельність оромо (гала) — понад 25 мільйонів* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛА́, *виг.* Уживається як окрик, яким відганяють гусей, качок, голубів; гиля. *Дробу, дробу, дробушечки, наївшися петрушечки, наївшися лободи, гала, гала до води* (з народної пісні); // Уживаєтся на позначення неймовірного галасу. *Рипіли вози, вйокали візники, іржали коні, і — гала-гала-ла-галала — на сотні голосів вигукували, кричали, торгувалися, сміялися і лаялися...* (В. Нестайко).

ГАЛАБУ́РДА, и, *ж.*, *діал.* Бешкет. *Упилася* [стара мати] *і завела таку галабурду в хаті, що, кажуть, добре, що ще не набила кого* (О. Кобилянська); *Я .. тільки про те й думав, щоб знайти в місті якусь тиху діру, напитися там, зчинити галабурду, затопити комусь у морду і з заспокоєним серцем піти додому* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ГАЛАБУ́РДИТИ, джу, диш, *недок.*, *діал.* Бешкетувати. *До Великодня по ночах бешкетує нечиста сила, галабурдять відьми, ворожки, мольфари* (з переказу).

ГАЛАБУ́РДНИЙ, а, е, *діал.* Бешкетний. — *Галабурдний хлопець, — зітхнула Антоніна Павлівна, — росте, як бур'ян* (Ю. Мокрієв).

ГАЛАБУ́РДНИК, а, *ч.*, *діал.* Бешкетник. *З якою насолодою побив би він його, згнітив своїм тілом, здушив за горло!.. Та що сказала б вона?.. галабурдник!..* (М. Коцюбинський); *Вельможне панство каже, що треба приборкати самих горлаїв та галабурдників, — тих, хто грабує та робить напади* (З. Тулуб).

ГА́ЛА-ВЕ́ЧІР, чора, *ч.* Те саме, що **га́ла-шо́у.** *У рамках гала-вечора буде проведено благодійний аукціон* (із журн.); *У столичному готелі відбудеться гала-вечір Фонду братів Кличків* (з газ.).

ГА́ЛА-ВИСТА́ВА, и, *ж.* Велика, яскрава, святкова вистава. *До Берегова на гала-виставу з'їхалося кілька сотень самодіяльних митців із усіх міст і районів краю* (із журн.); *У зв'язку з несприятливими погодними умовами гала-виставу було перенесено на іншу дату* (з газ.).

ГА́ЛА-ВІДКРИТТЯ́, я́, *с.* Урочиста церемонія відкриття культурного об'єкта або заходу. *У грудні 2011 року кияни відвідали гала-відкриття Міжнародного фестивалю фільмів про права людини* (із журн.).

ГАЛАГА́З, а, *ч.* Великий птах родини качкових із строкатим забарвленням та цінним пухом. *А який своєрідний птах галагаз! Він такий строкатий, що в очах рябить. Лаштує гніздо найчастіше під землею, в старих скиртах соломи або покинутих лисячих норах* (з наук.-попул. літ.); *Галагаз — цінний мисливський птах. Крім смачного м'яса, він цінується своїм пухом, схожим на пух відомого північного птаха гаги* (з наук.-попул. літ.); *Галагаз поширений на узбережжях Чорного та Азовського морів* (з газ.).

ГАЛА́ГО, *невідм., ч. і ж.* Ссавець родини галагових, підряду напівмавп, поширений у тропічних лісах Африки. *Галаго мають рудувато-буру густу шерсть, пухнастий хвіст, їхні задні кінцівки набагато довші від передніх* (з наук.-попул. літ.); *Галаго живляться комахами, дрібними тваринами та яйцями птахів* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛА́ГОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гала́го.** *Галаговий лемур за розмірами нагадує білку з кінцівками середньої величини і дуже великими вухами* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **гала́гові**, вих, *мн.* Родина невеликих примітивних приматів, що ведуть нічний спосіб життя. *Учені виділяють серед галагових п'ять родів, у яких нараховується 25 видів приматів* (з наук. літ.); *Галагові позначають територію проживання пахучим секретом специфічних шкірних залоз* (з навч. літ.).

ГАЛАЗОЛІ́Н, у, *ч.*, *фарм.* Лікувальний препарат, який застос. при алергійних захворюваннях, набряканнях слизової оболонки носа. *Галазолін викликає звуження кровоносних судин слизової оболонки, ліквідує набряк, зменшує гіперемію слизових оболонок носоглотки* (з наук.-попул. літ.); *Значне передозування галазоліну може спричинити розлад зору, головний біль, роздратованість, порушення серцевого ритму, безсоння* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛАЇ́ВКА, и, *ж.*, *діал.* Весняна розвага. — *Приходьте, діти, по обіді, .. галаївка буде* (І. Франко); *Звичай галаївок зберіг архаїчні елементи, що вказують на його спорідненість із давнім обрядом "закликання весни"* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛА́Й-БАЛА́Й: ◊ **(1) На гала́й-бала́й <На гала́й, на бала́й>** — як-небудь, недбало, необдумано, абияк. — *Мені здається, що к весіллю доведеться довгенько поготуватись: знаєте... я не думаю вінчати своєї дочки на галай, на балай* (І. Нечуй-Левицький); — *Таку справу, як ти задумав, та не можна робити так на галай, на балай* (Л. Мартович); *Селяни не вміють робити щось на галай-балай* (У. Самчук); *В дуелях класик і педант, Методі вірний був Зарецький і дозволяв людину в Рай Послать не на галай-балай, А як велить закон мистецький* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ГАЛАЙДА́, и́, *ч. і ж.*, *діал.* Те саме, що **бродя́га;** волоцюга (у 1 знач.) *Там, де гуляв бездомний галайда, Висвячувався Гонта в гайдамаки, Там вибухнула сила молода* (Д. Павличко); — *Роман наш галайда, — відмахувалась мати. — Доперебирається, доки одні перебірки й зостануться* (А. Михайленко); *Т. Г. Шевченко використав для кінцівки епілогу поеми "Гайдамаки" народну жартівливу пісню про галайду* (з наук. літ.).

ГАЛА́ЙКАННЯ, я, *с.*, *діал.* Дія за знач. **гала́йкати.** *Із лісу долітало галайкання і верескливий спів Василя* (І. Франко); *На Новому Світі далі тривала стрілянина. Чути було галайкання* (Р. Федорів); *Галайкання переслідувачів ставало чимраз голоснішим, постріли ближчали* (В. Шкляр).

ГАЛА́ЙКАТИ, аю, аєш, *недок.*, *діал.* Голосно розмовляти; галакати. — *Годі, хлопці, галайкати! Заважаєте зосередитись* (із журн.).

ГАЛАЙКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ГАЛАЙКОТІ́ТИ**, очу́, отйш, *недок.*, *діал.* Підсил. до **гала́йкати.** *Його прозивали Галаєм, бо вічно, скоро вжене худобу в ліс, галайкоче та галайкоче і невгаває на волосок* (І. Франко); — *Ти не галайкочи півслівцями, а говори повним словом!* (М. Стельмах).

ГАЛАЙКОТІ́ТИ *див.* **галайкота́ти.**

ГАЛА́ЙСТРА, и, *ж., діал.* Юрба. *Він волів цілу годину видержати на місці свою нетерпеливу "галайстру"* [дітей], *ніж вирушати в поле без них* (І. Франко); *Йон зробив дебош у церкві — зібрав свою галайстру, зайшли до церкви в шапках з цигарками в зубах... Люди мало його не розірвали* (У. Самчук); — *Хіба ж маленький хутірець може нагодувати отаку галайстру, — Губа сумовито поглядає на кілька клумаків з картоплею* (Є. Доломан).

ГАЛА́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гала́кати.** *За батькових часів там уже містилась сторожа нічна, що давала знак своєї чуйності голосним галаканням або свистом на пищалках* (Г. Хоткевич); // Гомін голосів. *З бічної вулиці почулося галакання* (М. Стельмах).

ГАЛА́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **гала́йкати**. *Молодь, галакаючи, юрбою виходить на греблю і тут починає розходитися* (М. Стельмах); *Дяк рішуче встав і пішов .. поміж грубих п'яних ротів, які щось галакали, викрикували, вимовляли, реготали* (Валерій Шевчук); // Теревенити, базікати. *По-нашому говорять* [татари] *вже, як би й ми, хоч між собою усе галакають по-своєму* (А. Чайковський); [Д і д:] *Язиком галакать всі навчились* (О. Довженко).

ГА́ЛА-КОНЦЕ́РТ, у, *ч.* Великий, яскравий, урочистий концерт. *Міжнародний фестиваль, приурочений до 100-річчя від дня смерті великого італійського композитора Дж. Верді, відкрився гала-концертом* (з газ.); *Великим гала-концертом завершився Міжнародний конкурс вокалістів "Солов'їний ярмарок" ім. Анатолія Солов'яненка* (з газ.).

ГАЛАКТА́Н *див.* **галакта́ни.**

ГАЛАКТА́НИ, ів, *мн. (одн.* **галакта́н,** у, *ч.), біохім.* Складні полісахариди, що містяться у багатьох рослинах як запасні вуглеводи. *Морські водорості відомі як джерела різних полісахаридів, серед яких особливу цінність мають сульфатовані галактани червоних водоростей* (з наук.-попул. літ.); *Галактани — структурні елементи клітинних оболонок* (з навч. літ.).

ГАЛА́КТИКА, и, *ж., астр.* 1. Космічна система, що складається із зірок, зоряних скупчень, пилових і газових туманностей, розсіяного газу і пилу. [Д і д С а в а:] *Забув, як та небесна країна зветься...* [П а л и в о д а:] *Ти про галактику, мабуть* (Л. Дмитерко); — *Земна наука не знає про нашу планету. Ваші телескопи неспроможні її побачити... — Угу. Вона так далеко? В іншій галактиці?* (О. Бердник); *І як для нас цікаві ті галактики, .. так і йому* [грекові] — *землі тієї клаптики, де він іще нічого не продав* (Л. Костенко).

2. *тільки одн. (з великої літери).* Те саме, що **Чума́цький Шлях** *(див.* **шлях).** *На думку Струве, Сонце розташоване не в центрі Галактики, а на значній відстані від нього* (з наук. літ.); *Розміри Галактики (з урахуванням поглинання світла) вийшли більшими, ніж вважав Гершель* (з наук. літ.); *Навколо ядра обертається вся Галактика. По своїй галактичній орбіті рухається і Сонце разом з усіма планетами* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛАКТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **гала́ктика.** *Цей політ мав дати відповідь на запитання: чи є у Сонця сестринська зірка, чи воно самотньо мандрує в галактичних просторах?* (О. Бердник); * Образно. *Роєм птиць благословенна свінула Софія, і галактичний Київ бронзовіє у мерехтінні найдорожчих лиць* (В. Стус).

ГАЛАКТОДЕНДРО́Н, а, *ч.* Дерево родини тутових, сік якого нагадує молоко; молочне дерево. *У країнах Південної Америки можна натрапити на цілі ліси невисоких дерев з блискучим товстошкірим листям, які місцеві жителі називають коровами, а вчені — галактодендронами* (з наук.-попул. літ.); *За смаком сік галактодендрона нагадує вершки з цукром, а за складом — близький до коров'ячого молока* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛАКТО́ЗА, и, *ж., біохім.* Моносахарид із групи гексоз. *Однією з фізіологічних функцій печінки є перетворення вуглеводів, які надходять із шлунково-кишкового тракту, до форм, здатних засвоюватися організмом. Типовим представником таких вуглеводів є галактоза* (з наук. літ.); *Галактоза є в складі полісахаридів і дисахаридів, наприклад, у складі молочного цукру* (з навч. літ.).

ГАЛАКТОЗЕМІ́Я, ї, *ж., мед.* Спадкове захворювання, в основі якого лежить порушення обміну речовин, а саме перетворення галактози в глюкозу. *Лікувальні препарати, до складу яких входить глюкоза, протипоказані хворим із уродженою галактоземією* (з наук.-попул. літ.); *Абсолютним протипоказанням до грудного вигодовування є галактоземія дитини* (з навч. літ.).

ГАЛАКТО́ЗНИЙ, а, е, *біохім.* Прикм. до **галакто́за.** *У ході дослідження для оцінки активності вуглеводного обміну щурів було використане галактозне навантаження* (з наук. літ.).

ГАЛАКТО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення питомої ваги молока. *Галактометр має дві шкали: одну для незбираного, іншу — для збираного молока* (з навч. літ.).

ГАЛАКТОСКО́П, а, *ч.* Прилад, що визначає кількість видоєного молока за обсягом вершків, які відстоялися. *Галактоскоп використовується переважно у домашньому вжитку* (з мови реклами).

ГАЛАКТОТЕРАПІ́Я, ї, *ж., мед.* Лікування молоком, молокопродуктами та препаратами на їх основі; лактотерапія. *Галактотерапія є допоміжним лікувальним методом у тих випадках, коли інші методи самостійно не досягають мети* (з навч. літ.); *Одним із способів галактотерапії є протеїнотерапія, що полягає в підшкірному або внутрішньом'язовому введенні стерилізованого молока* (з навч. літ.).

ГАЛАЛІ́Т, у, *ч.* Рогоподібний пластик, який використовують у виробництві ґудзиків, пряжок і т. ін. *Галаліт отримують у результаті оброблення формаліном суміші казеїну, сечовини і пластифікатора* (з наук. літ.); *Для створення колекції біжутерії дизайнер використовувала галаліт, кольоровий бакеліт та інші матеріали* (з газ.).

ГАЛАЛІ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **галалі́т.** *Галалітовий блиск;* // Вигот. із галаліту. *У шухляді Леся знайшла галалітовий бабусин гребінець* (із журн.); // Признач. для виробництва галаліту. *Жертвою фашистських бомбардувань став галалітовий завод біля Старого мосту, який виготовляв суто мирну продукцію* (з мемуарної літ.).

ГАЛАМА́ГАТИ, ҐАЛАМА́ҐАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Базікати. [Р у х л я:] *Ну, не галамагай! Роби, як велю* (І. Карпенко-Карий); — *Ви ж чули, тату, що він галамагає про нас: який біс печений, такий і варений* (М. Стельмах); *Ґаламаґати може кожен, а дати розумну пораду — не всякий мастак* (із журн.).

ГА́ЛА-МАТЧ, у, *ч.* Показовий матч із благодійною метою або на вшанування відомого спортсмена. *Через страйк авіаперевізників гала-матч футбольних збірних Хорватії і Франції не відбувся* (з газ.).

ГАЛА́НТ, а, *ч., розм.* Галантна людина. *Тільки білий літній капелюх та добре випрасувана сорочка .. нагадували того завжди чистенького і чемного галанта, яким знав Іваницького весь Дрогобич* (П. Колесник); * У порівн. — *А де ж ваші легіні? Олекса .. поцілував руку в матушки, мов який галант варшавський, і тоді тільки проговорив: — То можу свої легіні кликати?* (Г. Хоткевич).

ГАЛАНТЕРЕ́ЙНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **галантере́я.** *Є великий асортимент готового одягу, галантерейних товарів, парфумерії, посуду і т. ін.* (В. Кучер); *Навіть одважився завести свій маленький галантерейний рундучок, думав, що буде в нього тепер грошей, як сміття* (М. Малиновська).

2. *перен., розм.* Те саме, що **гала́нтний.** *Обиватель знову намагається впірнути в бакалійний сон старосвітського галантерейного життя* (М. Хвильовий).

ГАЛАНТЕРЕ́ЙНИК, а, *ч.* Той, хто торгує галантерейними товарами. *Опівдні Трохим Іванович замикав свою крамницю і йшов до рундуків, де торгували дрібні галантерейники* (А. Шиян); *Несподіване знайомство з галантерейником швидко змінило стиль її життя* (із журн.).

ГАЛАНТЕРЕ́ЙНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **галантере́йник.** *Товар у молоденької галантерейниці був на різні смаки й достатки* (із журн.).

ГАЛАНТЕРЕ́ЙНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **галантере́йний** 2. *Чим могли привабити до себе молодого правдошукача* [П. Тичину], *скажімо, салонна "галантерейність", якою позначена немала частина віршів Вороного, примітивні красивості Чупринки, богобоязнена скорбота Філянського?* (В. Стус).

ГАЛАНТЕРЕ́Я, ї, *ж.* 1. Загальна торговельна назва різних дрібних предметів туалету (краватки, стрічки, ґудзики і т. ін.). *Старий Гнідий торгує рибою з ятки на Житньому базарі, а Тамара Василівна в поміч йому — галантереєю* (В. Підмогильний); *Вона одягається з таким самим, якщо не з підвищеним шиком, .. ходить в кіно, затримується біля вітрин з галантереєю* (Ірина Вільде); *Торгівець галантереєю клявся бородою пророка, що тільки в нього ви можете знайти найкращу англійську бритву* (П. Загребельний).

2. Магазин або відділ у ньому, де продаються дрібні предмети туалету. *Колись у дитинстві вони з дівчатами любили мало не щодня після уроків заходити до галантереї і просто роздивлятися виструнчені на окремій полиці флакони та коробочки з дорогими парфумами* (А. Кокотюха).

ГАЛА́НТНИЙ, а, е. Вишукано чемний, люб'язний. *Кличе* [хазяїн] *вродливого парубка. Той до послуг, дуже галантний* (М. Коцюбинський); *Як галантний кавалер, Павло не смів сісти в її присутності...* (Ю. Збанацький); — *Якщо ви вже такий галантний, — сідаючи, сказала художниця, — то хоч би запитали нас про наші бажання* (П. Загребельний).

ГАЛА́НТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гала́нтний.** *Чоловічок підвівся з місця й уклонився з перебільшеною галантністю* (О. Тесленко); *Це був не танець, а немов урок обопільної галантності* (О. Полторацький); *Сава — втілення шляхетності та лицарської галантності* (С. Процюк).

ГАЛА́НТНО. Присл. до **гала́нтний.** *Поміняймось серцями, .. кохання стане віковічним.., — крикнув несамовито, але дуже галантно й ефектно Павлусь* (І. Нечуй-Левицький); *Оркестр заграв вальс. — Дозвольте... — галантно вклонився Ніні Косенко* (В. Собко); *Малий зачинив машину, на крок випередив Людмилу, галантно прочинив перед нею двері* (А. Кокотюха).

ГАЛАНЦІ́, ҐАЛАНЦІ́, ів, *мн., заст.* Вузькі штани. *А так же всі його підданці Носили латані галанці, Дивившись на свого царя* (І. Котляревський); *За столом зараз від Гордія сидів невеличкий риженький чоловічок, узутий у лаковані чоботи, куди були заправлені галанці тонкого синього сукна* (Т. Осьмачка); *Писар, в картатих панських ґаланцях, щось вичитував з паперів* (М. Стельмах).

ГАЛАПА́С, а, *ч., діал.* Дармоїд. *Мов нараз світ погас, зблід наш Мирко, як хустина; вже сварить його й дитина, що він трут і галапас* (О. Маковей); *В нім я бачу справжнього, думаючого й працюючого чоловіка, корисну одиницю в суспільстві, а не галапаса, який сам не знає, чого він жиє* [живе] *на світі* (Б. Лепкий); * Образно. *Де розсядеться один такий галапас* [будяк], *там зараз біля нього видно цілу громаду менших, мабуть, паростків із його кореня* (І. Франко).

ГА́ЛАС, у, *ч.* Безладне звучання багатьох голосів; крики, гамір. *Усі разом загомоніли, та той тієї, той своєї! Нічого не розбереш; .. один крик, галас...* (Панас Мирний); *Птаство з галасом накинулось на розсипану мамалигу* (М. Коцюбинський); *Довго блукаю по базару .. Галас, лайка, шум од безпрестанного руху безлічі людей, коней, волів, гарб* (П. Колесник); * Образно. *Десь поблизу заторохтіли з усіх боків, захлинаючись, зенітки, знявся й інший вогнепальний галас* (Іван Ле).

Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* **<Нароби́ти га́ласу (кри́ку, го́мону** *і т. ін.)***>** *див.* **роби́ти.**

ГАЛАСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., розм.* Сильно кричати. *Еней на старших галасає* (І. Котляревський); [З а х а р к о:] *Іди, Домко, в хату та погодуй дитину: там так галасає, аж посиніло!* (М. Кропивницький); *Вночі я схоплювався і несамовито галасав, бо снилися страшні сни* (В. Минко); *Вечір. Діти галасають у дворі під вікном* (П. Загребельний).

ГАЛА́СВІТА, *присл., розм.* Невідомо куди; кудись. *Хочеться радіти весні, .. і хочеться поділитись з кимось настроєм своїм, і хочеться бігти — галасвіта!* (Є. Гуцало); *Є на світі люди, які живуть тільки для себе. Хапають усе, що трапляється під руку, .. і біжать галасвіта, не знати куди* (Ю. Мушкетик); *Він щез із села, подався десь галасвіта* (О. Забужко).

ГАЛАСЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який галасує (у 1 знач.). *Галасливим, радісним натовпом вибігли учні з школи* (О. Копиленко); *На моріжку бігала голопуза дітлашня, галаслива та задерикувата* (І. Білик); // Сповнений галасу (у 1 знач.). *Місто росло гомінливе і галасливе, як і належить столиці* (З. Тулуб); *Ліворуч розлігся галасливий, завзятий, торговельний і брудний Поділ* (В. Винниченко); *Шумні й галасливі вулиці столиці* (В. Владко).

2. *перен.* Який викликає сенсацію; гучний. *Кому було потрібно, щоб він став ще й перед судом у такій галасливій справі?* (Іван Ле); *У тридцяті роки XX ст. галасливі новаторські гасла футуристів і конструктивістів закликали позбавлятись ліричності як елементу провінційності* (із журн.).

ГАЛАСЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **галасли́вий.** *Саламов мовчить. Тривога так вплинула на нього, що він раптом позбувся своєї звичайної метушні й галасливості* (О. Донченко); *Гнітив його Чуприна чи Кравчина своєю галасливістю, сміхом і неймовірно швидкою й голосною балачкою* (О. Довженко); *Наманганське життя відрізнялося від попередніх років багато чим та ще й надмір-*

ною галасливістю газет про майбутній процес голодностепців (Іван Ле).

ГАЛАСЛИ́ВО. Присл. до **галасли́вий.** *Діти галасливо ганяли по траві коло вузенького тротуару футбольний м'яч* (О. Копиленко); *Настя проголосила заручини, відтак усі почали галасливо їсти й пити* (Валерій Шевчук); // *у знач. пред. Скрізь було занадто людно, занадто світло й галасливо* (В. Підмогильний); *В бодезі* [корчмі] *накурено, галасливо, душно* (М. Чабанівський).

ГАЛАСНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Однокр. до **галасува́ти.** *Хотілося галаснути так, щоб всі почули* (О. Гончар); *З темних кабін галаснули клаксони. І не по одному, а скопом вони гуданули так, що від їхнього гудища .. все, що вже примостилося на ніч у лісосмузі й на баштані, .. порснуло врозтіч* (М. Вінграновський).

ГА́ЛА-СПЕКТА́КЛЬ, ю, *ч.* Великий яскравий святковий спектакль. *У Парижі великим гала-спектаклем було урочисто вшановано пам'ять нашого співвітчизника, славетного танцівника і хореографа Сергія Михайловича Лифаря* (з газ.); *Гала-спектакль лауреатів і призерів Міжнародного фестивалю дитячих та молодіжних циркових колективів відбувся в Луганську* (з газ.).

ГАЛАСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **галасува́ти.** *Все те галасування* [брехання собак, ревіння корів] *то піднімалося разом, то затихало* (І. Нечуй-Левицький); *Галасування* [різних літературних угруповань] *примусило лише витримано чекати, поки замість крику почуто буде ясну думку, позитивну програму* (В. Еллан-Блакитний); — *День добрий, Климихо!* — *гукнула Гапка, бо треба було перекричати галасування підсвинка* (Валерій Шевчук).

ГАЛАСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Зчиняти галас (у 1 знач.); дуже кричати. *Всі говорили, галасували на всю хату, не знали, де сісти, де стати* (І. Нечуй-Левицький); *Галасували в гіллі осокорів граки* (С. Ковалів); *Це ж військові колони, мабуть, збилися з напрямку вночі, напоролися одна на одну, зачепилися одна за одну і тепер галасують, не можуть розминутися* (І. Багряний); * Образно. *Уже вечір. За вікном галасує й б'ється в шибки вітер* (В. Винниченко).

2. *перен., зневажл.* Виявляти підвищений інтерес до якого-небудь питання, активно обговорюючи його, привертаючи до нього увагу широкої громадськості. *А скільки галасували навколо майбутнього процесу! Подейкували, що Новицький уже й дірочку провертів було в мундирі для ордена...* (М. Олійник); — *А другий намагався боротися. Але .. довелося вжити відповідних заходів, щоб він не галасував* (В. Владко).

ГАЛАСУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **галасли́вий** 1. — *Це вже батько розходився,* — *думав Йон про галасуватого та несердитого батька* (М. Коцюбинський).

ГАЛАСУ́Н, а́, *ч., розм.* Той, хто галасує, любить зчиняти галас; крикун. *Напівголі обпалені сонцем галасуни прибирають навколо споруд уламки цегли та іншого непотребу й звалюють в урвище під кручею* (Микита Чернявський); * Образно. *Вино то насмішник, напій п'янкий галасун, і кожен, хто блудить у ньому, немудрий* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ГАЛА́Т *див.* **гала́ти.**

ГАЛА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гала́т,** а, *ч.), іст.* Фракійське плем'я. *О, ви нерозумні галати! Хто вас звів не коритися правді, вас, яким перед очима Ісус Христос переднакреслений був, як їби між вами розп'ятий?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Що ж до галатів, .. то їм на своєму тривалому шляху довелося подолати транс'європейський маршрут* (з наук. літ.).

ГАЛА́ТСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до галатів. *Над Константинополем висіли важкі хмари, від галатського берега віяв холодний вітер* (С. Скляренко); *Галатська мова — мертва кельтська мова* (з наук. літ.).

ГА́ЛА-ШО́У, *невідм., с.* Урочиста вистава за участю багатьох відомих артистів, спортсменів і т. ін. *Одеса побачить гала-шоу в рамках фестивалю клоунів* (із журн.); *В одному з найкращих льодових палаців швейцарських Альп відбулося традиційне гала-шоу за участю найсильніших фігуристів* (з газ.).

ГАЛДИ́КАТИ, аю, аєш, *недок., зневажл.* Вести пусті розмови; говорити про що-небудь незначне, несерйозне. *Довго гомоніли, галдикали, .. дошукуючись — де ж справді взялася на селі ця таємнича Оксана* (С. Васильченко); *Нерідко все, про що галдикали жінки, виявлялося не позбавленим підстав* (із журн.).

ГАЛДІ́ТИ, ди́ть, *недок., розм.* Голосно і безладно говорити (перев. про багатьох). — *Галдіть!* — *і дама сплюнула. Але шум не стихав* (М. Хвильовий); *Як вояки не галділи, Свині й слухать не хотіли — Тільки рохкали й хрумтіли, Гарбузи все їли, їли* (В. Симоненко); — *Ми зовсім не проти пива, але хоча б елементарно прибрати після себе і не галдіти до четвертої ранку можна?!* (із журн.).

ГАЛЕА́С, а, *ч., мор.* 1. Бойовий вітрильно-весловий корабель, який у XVI—XVII ст. був на озброєнні багатьох країн Європи. *Глянув* [Олександр] *далі й побачив при самому березі три галеаси. З галеасами буде ще тяжче. На них екіпажу ще більше – по тисячу триста душ..* (С. Тельнюк); *У кінці XVI століття на озброєнні турецького флоту з'явилися галеаси, трищоглові вітрильно-гребні кораблі, озброєні 24 гарматами та з десантом 300 чоловік на борту* (з наук.-попул. літ.).

2. Невелике транспортне і рибальське вітрильне судно, яке використовували у XVIII—XIX ст. на морях Північної Європи. *У XVIII ст. на Північному і Балтійському морях розвивається новий тип галеаса для риболовства і транспортування невеликих партій вантажів* (із журн.).

ГАЛЕ́ГА, и, *ж.* Багаторічна трав'яниста рослина родини бобових із непарноперистими листками і голим стеблом до 1 м заввишки; козлятник. *Галега є цінною кормовою культурою, а один із її видів використовується в медицині* (з навч. літ.); *Настоянка галеги лікарської зменшує вміст цукру в крові* (із журн.).

ГАЛЕ́Н, у, *ч.* Кристал свинцевого блиску, що має високу чутливість. *Здатність пропускати струм в одному напрямку має багато речовин, але найкращими для конструювання детекторів є природні мінерали гален, пірит, халькопірит та інші* (з наук.-попул. літ.); *Якщо природного кристала галену немає, то його можна виготовити штучно із свинцю та сірки* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЕНІ́Т, у, *ч.* Сульфідний мінерал сірого кольору з металевим блиском. *Галеніт, сфалерит та інші сульфіди знайдено серед карбонатних відкладень Бахмутської улоговини на Донбасі* (з наук. літ.).

ГАЛЕ́НОВИЙ, а, е: △ **Гале́нові препара́ти** *див.* **препара́т.**

ГАЛЕНЯ́, я́ти, *с.* Пташа галки (у 1 знач.). *Ой, загули чорні галенята Да у темному лузі; Болить, болить моя голівонька Ще й серденько в тузі* (з народної пісні); *Пориви чергувались.*

То вглиб тебе потягне, .. то погирить тебе в височінь, на простір, вгору кудись. Тоді лізеш у клуні на бантину горобців драти або на вербу по галенята (Остап Вишня).

ГАЛЕО́Н, ГАЛІО́Н, а, *ч., мор., іст.* Старовинне іспанське і португальське військове трищоглове вітрильне судно. *Нараз у бухті залунали постріли. Запалали галеони* (С. Тельнюк); *Змінювалося покоління капітанів і штурманів, а галіони все пливли та пливли* (М. Білкун); *Вискочили вони на п'яти прудких гостроносих щебеках аж за Геркулесові Стовпи в океан. І біля самої Африки прихопили після короткого і запеклого бою португальський галеон* (Ю. Логвин).

ГАЛЕ́РА, и, *ж., мор., іст.* Старовинне вітрильне багатовеслове військове судно. *Рушила з місця флагманська галера, за нею — друга, третя* (З. Тулуб); *Галера часто плавала через широке море, перевозила закутих у бронзу воїв до південних країв* (О. Бердник); *Воював я під Азовом, першим на стіну виліз, і потрапив до турецького полону, я п'ять років катряжив на турецькій галері, з якої втік у порту Амстердам* (Ю. Мушкетик); *Козаки вирушали у відважні походи в Чорне море і не раз громили турецькі кораблі — галери* (з наук. літ.).

ГАЛЕРЕ́ЙКА, и, *ж.* Зменш. до **галере́я** 1. *Довгі дерев'яні .. возовні з галерейками та колонками зчорніли, перехнябились, аж повгинались* (І. Нечуй-Левицький); *Сузанна .. безшумно виходить, зачинивши за собою дверці на галерейку* (В. Винниченко); *Хатинки з хибкими галерейками ліпилися вздовж балок з напівпересохлими струмками посередині* (З. Тулуб).

ГАЛЕРЕ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **галере́я.** *Велика біла зала з підвісною стелею і кам'яною підлогою. П'ять джерел неяскравого світла галерейного типу* (Л. Дереш); *На репетиціях та виставах, а часом з "галерейних верхотурів"* [верхотури] *ми спостерігали процес творчості великого актора* (із журн.).

△ **Галере́йні ліси́** *див.* **ліс.**

ГАЛЕРЕ́ЙНИК, а, *ч., розм.* Власник або співробітник художньої галереї. *Практично всі іноземні галерейники представляють на своїх стендах українських художників* (із журн.); *Наші галерейники на життя не скаржаться, тому що земля українська багата талантами, а отже, й персональними виставками, які час від часу влаштовують у галереях* (з газ.).

ГАЛЕРЕ́ЙНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **галере́йник.** — *А-а, це дружина футболіста С. — галерейниця... Вона тримає приватну художню галерею* (Г. Тарасюк); *Головна героїня нової американської комедії — неодружена галерейниця, яка роз'їжджає країною, продаючи дешеві предмети мистецтва готелям і мотелям* (з газ.).

ГАЛЕРЕ́Я, ї, *ж.* 1. Критий чи відкритий коридор, що з'єднує два або кілька приміщень; довгий балкон уздовж будинку. *Навкруги його* [будинку] *була галерея попід стріхами, а в садок виступав круглий ґанок чи тераса* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. *Легкі, білі хмарки двома довгими рядками стали по обидва боки до самої палати, наче довга галерея* (В. Собко).

2. Видовжений зал із суцільним рядом великих вікон або колон замість однієї з поздовжніх стін. *Крізь легкі романські арки галереї, що спираються на подвійні мармурові колонки, видно далекі простори зелених лугів і синього Дніпра* (І. Кочерга); *Настася опинилася у залі прийомів уперше. Два ряди вікон, галереї з різьбленими решітками, жовтогарячі фаянси в квітах і травах, мереживо різьбленого каменю й дерева, килими, столик з ласощами...* (П. Загребельний).

3. Верхній ярус залу для глядачів (у театрі, цирку тощо). *Величенька зала будинку ім. Блакитного була повнісінька. Людно було й на галереї, де примостилась усяка випадкова публіка* (Б. Антоненко-Давидович); *Місця були заповнені від партеру до останнього ряду галереї* (Іван Ле).

4. Довгий вузький хід у печерах, військових, шахтних та інших спорудах. *Ми вийшли у величезну підземну галерею* (М. Трублаїні); *Світ печер — то царина вічної пітьми, .. багатокілометрових лабіринтів, завалів і затоплених галерей* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Дід з онуком забрали лопати І, розкидавши сніг од дверей, Вдвох прорили від самої хати Кілька довгих вузьких галерей* (Т. Масенко).

5. Образотворчий музей, спеціальне приміщення, в якому розміщені для огляду твори мистецтва. *Вчора обдивився акваріум і зоологічний сад, а сьогодні .. Новий музей і Національну галерею* (М. Коцюбинський); *Марію вражають мавританська вітальня, багата бібліотека, картинна галерея, численні статуї* (М. Слабошпицький).

6. *кого, чого, перен.* Довгий ряд подібних предметів, осіб, явищ; низка. *Моя пам'ять перебирала цілу галерею шпигів, яких я знав у багатьох городах, але не могла згадати, де й коли я бачив цього добродія, при яких умовах* (М. Коцюбинський); *Пишна галерея прихильників і служок грошового мішка, нещадних пригноблювачів і експлуататорів, понурих скнар і фанатиків збагачення вийшли з-під пера Тобілевича* (М. Рильський).

ГАЛЕ́РНИЙ, а, е, *іст.* Стос. до галери. — *Ті галерні муки Гірко бачить, мов сама я Впала кату в руки* (П. Куліш); *У числі невільників-веслярів були 22 турки, засуджені до галерних робіт* (з наук.-попул. літ.); // Який служив або веслував на галері; галерський. *Перемога чи знову невдача, полковницький бунчук чи кайдани галерного гребця?* (Р. Іваничук); // Який складався з галер. *У кінці квітня 1696 року з Воронежа до Азова вийшла 76-тисячна армія на чолі з воєводою А. С. Ремінцем, а кількома днями пізніше — галерна флотилія під командуванням Петра І* (із журн.).

ГАЛЕ́РНИК, а, *ч., іст.* Невільник, який веслує на галері. — *А ось і мій чоловік... Ось і тавро на ньому невільницьке, як у всіх галерників-веслярів* (З. Тулуб); *Кадригу гнали вперед своїми веслами галерники. На двадцяти шести лавках по чотири гребці, голі до пояса, бритоголові, забиті в кайдани, прикуті до товстезного ланцюга, що лежав змійовим валом уздовж дна кадриги* (П. Загребельний).

ГАЛЕ́РНИЦЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **гале́рник.** *Галерницькі рубцями биті руки вистругують нам човники з кори...* (Л. Костенко); *Голярську мідницю він приторочив спереду до сідла, поки не трапиться нагода направити ушкодження, завдані галерницькими руками* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

ГАЛЕ́РСЬКИЙ, а, е, *іст.* Який служив або веслував на галері. *Обізветься між турків Лях-Бутурлак, клюшник галерський* (Сл. Гр.).

ГАЛЕ́ТА, и, *ж.* Тонкий сухий коржик із прісного тіста, який зазвичай уживають у дорожніх умовах. *Пасажири влаштовувались, їли консерви, галети, запропоновані господарями корабля* (Д. Ткач); *Климко понюхав галету .. вона пахла м'ятно.., як сухі квіти* (Григір Тютюнник); *Вони танцювали до дванадцятої ночі, потім ще випили по сріб-*

ній чарочці за Новий рік, бажаючи одне одному щастя, погризли галет і знову танцювали (В. Чемерис).

ГАЛЕ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **гале́та.** *Біля цукерниці лежали дві пачки галетного печива* (із журн.); *На хлібокомбінаті встановлено нову лінію для виготовлення галетного печива з висівками та крекера* (з газ.).

ГА́ЛЕЧНИК, у, *ч., геол.* Пухка осадова гірська порода, яка складається з гальки, гравію та піску і використовується в будівництві. *За петрографічним складом галечнику можна встановити напрям знесення уламкового матеріалу* (з наук. літ.); *Галечник і гравій є невологомісткими породами* (з навч. літ.).

ГАЛЕ́Я, ї, *ж., мор.* Невелике веслове судно, яке використовували в VII–X ст. на Середземному морі для посильних і розвідувальних цілей. *Галея мала вузький довгий корпус шириною до 10 метрів і довжиною до 50 метрів, трикутні паруси і, як правило, по 26 весел із кожного борту* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ЛИ[1], ів, *мн. (одн.* **гал,** а, *ч.), бот.* Нарости на різних частинах рослин, спричинені вірусами, рослинними або тваринними паразитами; часто містять дубильні речовини. *Пошкоджена зав'язь розростається, утворюючи гал, у середині якого розвиваються личинки* (з наук. літ.); *У галах бобів люцерни, утворених люцерновим плодовим комариком, розвивається здебільшого біля 10 личинок цього паразита* (з наук. літ.).

ГА́ЛИ[2], ів, *мн. (одн.* **га́ла,** и, *ж.), діал.* Литки. — *Ой, яке ж куце, та яке ж тісне* [плаття]!.. *Дивіться, геть гали видко!* — *зареготалась Дарка* (Леся Українка); *Дівчатам аж заздрісно. Декотрі й собі плигають, щоправда, скраєчку, й одразу тікають до свого гурту під хлопчачий регіт: "Була на Купала, Посмалила гали, Сором, дівко, сором..."* (М. Олійник).

ГАЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *недок., діал.* Квапити. *Вгамуйтесь трохи, не галіте, Піду я до людей старих, Щоб їх о пеклі розпитати* (І. Котляревський); *Лобода галить: принеси* [членський квиток], *аби наклеїти значок* (Р. Андріяшик).

ГАЛИ́ТИСЯ, лю́ся, ли́шся, *недок., діал.* Квапитися. *Все вешталося, все кишало* [кишіло], *На бой* [бій] *дивитись всяк галивсь* (І. Котляревський).

ГА́ЛИЦЕВІ, вих, *мн., зоол.* Родина двокрилих комах, схожих на комарів; галиці. *Серед галицевих багато шкідливих видів: гессенська муха, пшеничний і просяний комарики, яблунева галиця та інші* (з наук.-попул. літ.); *Личинки галицевих харчуються рослинами* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛИЦИ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Діалектизм галицького походження. *Під час підготовки видання роману Ю. Горліс-Горського "Холодний Яр" в Галичині текст було адаптовано для потреб місцевого читача. Так у романі з'явилися численні галицизми* (із журн.); *До книжки Ю. Винничука "Мальва Ланда" додано "Словничок галицизмів" з авторськими поясненнями* (із журн.).

ГА́ЛИЦІ, иць, *мн. (одн.* **га́лиця,** і, *ж.), зоол.* Те саме, що **га́лицеві.** *Попелиці, довгоносики, плодожерки, галиці, кліщі одночасно можуть пошкоджувати як ліщину звичайну, так і дуб, в'яз, бук, горіхи, глід, ясен тощо* (з наук. літ.); *Личинки примітивних галиць розвиваються у ґрунті в рослинних рештках* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ЛИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **галича́ни** і Галичина. *Я ще раніше сказав, що Франко явився новатором у галицькій літературі* (М. Коцюбинський); *В їдальні вже чекав білий, святочний стіл, церемонно займались місця, наливались чарки, починали зі свяченого яйця, пили за Святе Воскресіння, їли іскристий галицький борщ, печеню індика, подільські налисники* (У. Самчук); // Розташований у Галичині, який живе у Галичині. *То було таке тихе галицьке село* (Б. Лепкий); *Біжить шосе галицькою землею, мчить селом, поринає за обрій. Туди — де Станіславів, Рогатин, Львів, Перемишль...* (Б. Антоненко-Давидович); — *Як мені відомо, галицьких хлопців з італійського фронту направляють у січове стрілецьке військо* (Р. Андріяшик).

ГА́ЛИЦЯ[1] *див.* **га́лиці.**

ГА́ЛИЦЯ[2], і, *ж., рідко.* Те саме, що **га́лка** 1. *Не викидай усіх палиць на чужих галиць* (прислів'я); *Боняк же розділив військо на три полки І збив угрів у м'яч, як сокіл галиці збиває* (з переказу).

ГА́ЛИЦЯ[3], і, *ж., діал.* Змія. *Галиця — змія, це міфологічна істота, якій, імовірно, вклонялися колись галичани* (з наук.-попул. літ.); *Відомий мовознавець Макс Фасмер пояснював назву Галич від слова галиця — "змія"* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ЛИЧ, і, *ж.* Збірн. до **га́лка** 1. *Не хмара сонце заступила, Не вихор порохом вертить, Не галич чорна поле вкрила, Не буйний вітер се шумить* (І. Котляревський); *Над морем в хмарах марить чорна галич* (Б.-І. Антонич); *Тривожно каркаючи, знялася в повітря галич* (А. Шиян); * У порівн. *А хлоп'яки, мов галич, укрили подорожні дерева* (П. Панч).

ГАЛИЧА́НИ, ча́н, *мн. (одн.* **галича́нин,** а, *ч.;* **галича́нка,** и, *ж.).* Жителі, уродженці Галичини. *В Галичині склалось жіноче товариство. Галичанки видали в світ свою першу спільну літературну працю "Перший вінок"* (І. Нечуй-Левицький); *Доктор Сріблюк поспішно пояснив, що він галичанин, а в галицькій Україні говорять трохи відмінно від тутешньої говірки* (В. Винниченко); *Не будемо зневажати галичан за те, що вони добріші і культурніші од нас* (О. Довженко).

ГАЛИЧА́НИН *див.* **галича́ни.**

ГАЛИЧА́НКА *див.* **галича́ни.**

ГАЛИЧА́НСТВО, а, *с.* 1. Збірн. до **галича́ни.** *Упродовж століття масовий гімнастично-спортивний рух в Західній Україні, як рушійна національна сила галичанства, був об'єктом духовного і політичного тиску з боку репресивних систем імперських режимів* (з наук. літ.).

2. Культурні, моральні та звичаєві традиції галичан. *Галичанство сьогодні — це відкритість до європейського Заходу, а водночас глибока вкоріненість у християнській традиції, природна націленість на структури громадянського суспільства* (із журн.); *Хоч яким переслідуваним було галичанство, воно все ж було предметом таємних гордощів і стигматом, небезпечним, але й почесним* (із журн.).

ГАЛИЧА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до галичан. *Яке то прехороше і широко задумане Ваше оповідання "Для загального добра", та галичанська маніра писання, на мій погляд, йому дуже зашкодила* (Панас Мирний); *Мужніє Володимир! Набирається сил і військового вміння! І так схожий на матір — княгиню Ярославну. .. Тільки голос почав ламатися, але і в ньому вчувається музика Ярославниної галичанської вимови* (В. Малик); *Моя галичанська гордість, Львове, не містить екстремальних пересад, не хитається між крайньою любов'ю і крайньою неприязню* (С. Процюк).

ГА́ЛИЧИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **га́лиця**[2]. *Говір галичий збудився. Русичі велике поле перегородили червоними щитами, шукаючи собі честі, а князеві слави!* (з переказу); *Галиче гніздо;* // Власт. галиці *(див.* **га́лиця**[2]). *Галича чорнота.*

ГА́ЛИЧЧЯ, я, *с.* Збірн. до **га́лка** 1. *І день і ніч галиччя кружить* (П. Усенко); * У порівн. *Городи та левади.., мов галиччю, сповняються шумливою дітворою й гудуть на все село дзвінкими, радісними їх перекликами* (С. Васильченко); *Галиччю налетіли на протопопів двір серби й побрали та понищили все майно* (Ю. Мушкетик).

ГАЛІВНИ́К, а́, *ч.* 1. *діал.* Канат, за допомогою якого пересувається пором. *Використання галівника на водних переправах відійшло в минуле* (з газ.).

2. *заст.* Бурлак (у 2 знач.). *Десь протягло співали півні і долітали журливі співи галівників* (З. Тулуб); *Галівники по березі тягли несамохідні судна* (з газ.); * У порівн. *Жорно було надзвичайно важке. Томаш ледве міг зрушити його, налягаючи на нього всім тілом, як галівник на своє тягло* (З. Тулуб).

ГА́ЛІЄВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **га́лій.** *Природу селективної фотопровідності рідкоземельних галієвих гранатів розглянуто на основі експериментальних даних* (з наук. літ.); // У якому використовується галій. *Літієві і галієві детектори здатні зареєструвати нейтрино з енергією не нижче за 0,2 МеВ* (з наук. літ.); *Проведені дослідження дали свій результат. Було створено арсенід-галієві сонячні батареї* (із журн.).

ГА́ЛІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 31; рідкісний сріблясто-білий м'який метал із низькою точкою плавлення. *Галій застосовують для виготовлення легкоплавких сплавів, оптичних дзеркал, у квантовій електроніці тощо* (з навч. літ.); *Галій не токсичний, від нього пітніє скло, а на папері залишається темний слід* (із журн.).

ГАЛІЛЕ́ЙСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **галілея́ни** і Галілея. *А шостого місяця від Бога був посланий ангол Гавриїл у галілейське місто, що йому на ім'я Назарет* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Се той світ, що на Синаї Людям засвітився, В галілейськім тихім краї Рибалкам одкрився* (П. Куліш); *Гострий шпиль готики костьолу стремить над містом у похмуре невеселе галілейське небо* (Б. Антоненко-Давидович).

ГАЛІЛЕЯ́НИ, я́н, *мн. (одн.* **галілея́нин,** а, *ч.;* **галілея́нка,** и, *ж.), іст.* Народ, що становив основне населення Галілеї. *А коли Він* [Ісус Христос] *прийшов в Галілею, Його прийняли галілеяни, побачивши все, що вчинив Він в Єрусалимі на святі, бо ходили на свято й вони* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Ти мусиш знати, що той гарний юнак — християнин, як ми з Антонією. — Галілеянин?! Він?! Ні, ні! Ти помиляєшся, Афро* (Н. Королева); *Згідно з Євангелієм, Христос народився від Діви Марії, яка була галілеянкою* (з навч. літ.).

ГАЛІЛЕЯ́НИН *див.* **галілея́ни.**

ГАЛІЛЕЯ́НКА *див.* **галілея́ни.**

ГАЛІМЕ́ТР, а, *ч.* Прилад, яким вимірюють концентрацію розчинів кухонної солі. *Галіметр переважно використовується при промисловому засолюванні риби* (з газ.).

ГАЛІО́Н *див.* **галео́н.**

ГАЛІО́Т, а, *ч., мор.* Тип парусного судна XVII–XVIII століть у флотах країн, розташованих в акваторії Балтійського і Північного морів. *Галіоти використовувалися здебільшого для каботажного плавання* (з навч. літ.); *Із 1714 р. в Росії заборонялося ходити на кораблях колишнього ладу. Замість них будували галіоти та інші судна іноземного штибу* (із журн.).

ГАЛІПО́Т, у, *ч.* Смола хвойних дерев, що витікає із щілини на дереві й застигає на повітрі. *Галіпот містить скипидар, каніфоль і воду* (з навч. літ.); *Використовують галіпот переважно для виготовлення лаків та просмолювання деревини* (з навч. літ.).

ГАЛІСІ́ЄЦЬ *див.* **галісі́йці.**

ГАЛІСІ́ЙКА *див.* **галісі́йці.**

ГАЛІСІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **галісі́йці** й Галісія. *У галісійській мові, яка належить до індоєвропейської мовної сім'ї, виділяють три діалекти: західний, центральний і східний* (з наук.-попул. літ.); *У галісійській кухні ще зовсім донедавна існувала негласна заборона на вживання грибів, і це при тому, що Галісія — лісистий регіон* (із журн.).

ГАЛІСІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **галісі́єць,** йця, *ч.;* **галісі́йка,** и, *ж.).* Народ в Іспанії, основне населення автономного регіону Галісія. *Загальна чисельність галісійців — понад 4 мільйони чоловік, із них понад 3 мільйони мешкають в Іспанії, понад півмільйона в Аргентині, решта — в інших країнах Латинської Америки, США та Португалії* (з наук. літ.); *За походженням галісійці близькі до португальців* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛІ́Т, у, *ч.* Безбарвний або білий, жовтий чи синій мінерал, що використовується у промисловості та медицині; кам'яна сіль. *Нафтогазоносні території часто супроводжують соляні куполи, складені з галіту та гіпсу* (з наук. літ.); *Кам'яна сіль складається переважно (до 99 %) із мінералу галіту (хлористого натрію), або харчової кухонної солі* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛІ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **галі́т.** *Понад 90 % видобутку калійних солей використовується як мінеральні добрива, а під час їх перероблення та збагачення щорічно утворюються мільйони тонн твердих галітових відходів і сотні тисяч тонн глинисто-сольових шлаків* (з газ.); // Який містить галіт. *Галітова руда.*

ГАЛІФЕ́, *невідм., с.* Штани особливого крою, що обтягують литки та коліна і дуже розширюються на стегнах. *Дорош, заклавши в галіфе руки і навіть трішечки зіп'явшись навшпиньки, розглядав фотографії на стіні, заведені в одну велику рамку* (Григорій Тютюнник); *Черниш був у новому кітелі, в синьому з кантами галіфе, в артилерійському кашкеті* (О. Гончар); *На ньому якось незграбно, ніби на виріст, висіла темно-зелена форма з портупеями, стовбурчилися, ніби під вітром, штани-галіфе і блистіли юхтові чоботи* (М. Матіос).

ГА́ЛКА, и, *ж.* 1. Птах родини воронових із чорним пір'ям, блискучим на спині. *Упаде із неба промінь, Дим пов'ється з димарів, На току підніме гомін Зграя галок і граків* (Я. Щоголів); *На сніг та на завірюху Кружляють, кричать галки* (І. Вирган); *Йому ввижалися крізь дрімоту рідні ліси, лілеї на болоті, чорні галки на весняній пахучійріллі* (О. Бердник).

2. *перен.* Кулька, зліплена з чого-небудь м'якого. *Відриваючи по шматку мамалигу та бгаючи її в руках на галки, він мачав* [мочив] *ті галки в юшку з квасолі* (М. Коцюбинський); *Вона, узявши хліб, зліпила галок три, До прецікавої готуючися гри* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

◊ **Воро́н (га́лки́, га́ло́к** *і т. ін.)* **лічи́ти** *див.* **лічи́ти**[1]; **(1) Як га́лка (сім га́лок),** *зі сл.* ч о р н и й — дуже, надзвичайно. *Чорний як галка* (приказка); *Полковник їхав не сам. З ним була дочка — чорна, як сім галок* (Л. Яновська).

ГАЛЛ *див.* **га́лли.**

ГА́ЛЛИ, ів, *мн. (одн.* **галл,** а, *ч.).* 1. Римська назва кельтського племені, яке населяло в IV—I ст. до н. е. частину сучасної Франції, Бельгії та Північної Італії. *Галли полишили по собі величезний арсенал матеріальних пам'яток, хоч і*

втратили мову (І. Білик); — *У вірменській землі усі нині стали християнами. Та й галли увірували в Христа* (Д. Міщенко); *У галлів коні були символом богинь плодючості* (з наук.-попул. літ.).

2. *заст.* Французи. *Французьке турне акордеоніста триватиме понад місяць. Те, що земля галлів буде підкорена, — сумнівів немає* (з газ.).

ГАЛЛІЦИ́ЗМ, у, *ч.* Окреме слово або мовний зворот, запозичений із французької мови. *Розкаятись я не при силі, Що галліцизми серцю милі, Як літ юнацьких помилки, Як Богдановича рядки* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Галліцизми досить численні в лексиці української літературної мови, куди вони інтенсивно проникали в XIX столітті за посередництва польської, німецької або російської мов* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЛОМА́Н, а, *ч.* Людина, яка захоплюється всім французьким; протилежне г а л л о ф о б. *Відкриваючи черговий фестиваль франкомовної культури в Україні, його організатори передусім намагаються порадувати місцевих галломанів, пропонуючи музичні, літературні, театральні та інші акції* (із журн.); *Представники еліти колишніх французьких колоній залишилися галломанами, незважаючи на деколонізацію* (з газ.).

ГАЛЛОМА́НІЯ, ї, *ж.* Захоплення всім французьким; протилежне г а л л о ф о б і я. *У сатиричних прозових фейлетонах Г. Квітки-Основ'яненка висміювалися обмеженість, неуцтво, галломанія провінційного панства* (з навч. літ.).

ГАЛЛОМА́НКА, и, *ж.* Жін. до **галлома́н;** протилежне г а л л о ф о б к а. *Опис двох типів галломанок — пристаркуватої кокетки і молодої франтихи — знаходимо в одній із ранніх комедій О. П. Сумарокова "Порожня сварка"* (з навч. літ.); *Однокурсниця з першого дня навчання мріяла про стажування у Франції, бо була затятою галломанкою* (із журн.).

ГАЛЛОМА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **галлома́н, галлома́нка** і **галлома́нія;** протилежне г а л л о ф о б с ь к и й. *Молоді дворяни епохи ампіру часто отримували галломанське виховання* (із журн.); *Галломанські вподобання простежувались у хлопця ще із студентських років* (з газ.).

ГАЛЛОФО́Б, а, *ч.* Людина, яка вороже ставиться до всього французького; протилежне г а л л о м а н. *У недалекому минулому популярними були французькі булки, які потім якийсь недолугий начальник-галлофоб перейменував у міські* (з газ.).

ГАЛЛОФО́БІЯ, ї, *ж.* Вороже ставлення до всього французького; протилежне г а л л о м а н і я. *При цариці Єлизаветі Петрівні галлофобія була спрямована переважно проти бездумного калькування всього французького* (з наук. літ.).

ГАЛЛОФО́БКА, и, *ж.* Жін. до **галлофо́б;** протилежне г а л л о м а н к а. *Страх перед французькою революцією перетворив Катерину II на злісну галлофобку* (з наук. літ.).

ГАЛЛОФО́БСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **галлофо́б, галлофо́бка** і **галлофо́бія;** протилежне г а л л о м а н с ь к и й. *Галлофобські настрої.*

ГА́ЛЛЬСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **га́лли** 1. *Сенатор .. насолоджувався тихим спокоєм у своєму галльському маєтку на березі мальовничого озера* (І. Білик); *Підкоривши британські, галльські й багато германських племен, римські імператори намагались підкорити і слов'ян* (з навч. літ.): *На галльських монетах карбували коня* (із журн.).

ГАЛМЕ́Й, ю, *ч.* Те саме, що **каламі́н.** *Галмей є типовим мінералом зони окиснення свинцево-цинкових родовищ* (з наук. літ.).

ГА́ЛО, а, *с., діал.* 1. Куля (у 2 знач.). *Уже вона відчувала прохолоду великого озера, уже вона летіла над осокою, як з-за Лиману почало рости колосальне червоне гало, голе й без вінця променів виткнулося воно з надводної імли* (М. Йогансен).

2. Лісова галявина круглої форми. *Ліс позаду й попереду, десь там за кущами попід мокрим лугом дорога, по якій проїхали на гала інші косарі* (Ю. Мушкетик).

3. Лісове озеро. *Назви населених пунктів Волині пов'язані з водними об'єктами. Значну групу серед них становлять найменування, які походять від народних географічних термінів: вир, вікно, око, чорторий, гало* (з наук. літ.).

ГАЛО́, *невідм., с.* Білі або райдужні кола, стовпи, дуги, плями навколо Сонця і Місяця, що є результатом заломлення світла в кристаликах льоду хмар, туману. *Місячне гало зовсім погасло за чорними пальмами, і вони злились із чорно-синім небом* (Ю. Логвин); *Навколо місяця утворилось бліде, з відблиском, гало, яке віщувало непогоду* (Л. Дереш); *Для виникнення гало треба, щоб в атмосфері був легкий серпанок із прозорих або напівпрозорих перистих чи перисто-шаруватих хмар високого ярусу* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **сіль** у 1 знач., напр.: г а л о б і о́ н т и, г а л о ф і́ т и, г а л о ф о́ б н и й.

ГА́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **га́ли**[1]. *Галове пошкодження гороху призводить до втрат врожаю* (з навч. літ.).

△ **Га́лова немато́да** *див.* **немато́да; Га́лові кліщі́** *див.* **кліщ.**

ГАЛОГЕ́Н *див.* **галоге́ни.**

ГАЛОГЕНЕ́З, у, *ч.* Сукупність процесів у насичених розчинах солоних озер, лагун і т. ін., внаслідок яких кристалізуються солі. *Галогенні ґрунти утворюються внаслідок галогенезу* (з навч. літ.).

ГАЛОГЕ́НИ, ів, *мн. (одн.* **галоге́н,** у, *ч.).* Хімічні елементи — фтор, хлор, бром, йод, астатин, — що утворюють основну підгрупу VII групи періодичної системи елементів. *Галогени (хлор, бром, йод) дуже енергійно сполучаються з багатьма речовинами (й особливо металами) з виділенням світла і тепла* (з наук.-попул. літ.); *Серед галогенів йод найменш хімічно активний і майже ніколи не дає помітних сполук у вигляді мінералів* (з навч. літ.).

ГАЛОГЕНІ́Д *див.* **галогені́ди.**

ГАЛОГЕНІ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **галогені́д,** у, *ч.).* Хімічні сполуки галогенів з іншими елементами. *Розроблено методики швидкого і високочутливого виявлення у водах галогенідів, які можуть викликати корозію металів* (з наук. літ.); *При безпосередній взаємодії металічного плутонію з галогенами утворюються галогеніди плутонію, з аміаком — нітриди* (з навч. літ.).

ГАЛОГЕНІ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **галогені́ди.** *Монографію присвячено особливостям анодного активування металів у галогенідних середовищах* (з наук. літ.); *Галогенідні суміші використовуються як електроліти* (з наук. літ.).

ГАЛОГЕ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **галоге́ни.** *Вторинна пористість зазвичай спостерігається в галогенних і карбонатних породах (гіпсах, ангідритах, вапняках, доломітах та ін.)* (з наук. літ.); *У формуванні структури Монастирищенсько-Софіївського нафтоносного району брали участь гало-*

генні відклади девону (з наук. літ.); // В якому використовуються галогени. *Галогенні аналізатори вологості знаходять своє застосування у фармацевтичній, хімічній, харчовій і багатьох інших галузях промисловості* (з навч. літ.).

△ **Галоге́нна (галоге́нова) ла́мпа** *див.* **ла́мпа.**

ГАЛОГЕНО́ВАНИЙ, а, е. До складу молекул якого введено галогени. *До промоторів канцерогенезу також належать харчові жири, тютюновий дим, азбест, галогеновані вуглеводні, алкоголь тощо* (з наук. літ.); *Препарат "Хлоркрезол" належить до класу галогенованих фенолів* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛОГЕ́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **галоге́нний.** *Дія галогенового обігрівача ґрунтується на ефекті нагріву поверхонь від поглинання променів світлового, інфрачервоного та ультрафіолетового спектрів* (з наук.-попул. літ.).

△ **Галоге́нна (галоге́нова) ла́мпа** *див.* **ла́мпа.**

ГАЛОГЕНОВМІ́СНИЙ, а, е. Який містить у своєму складі галогени. *Відомо, що галогеновмісні речовини викликають пошкодження ядерного геному клітини, порушення первинної структури ДНК* (з наук. літ.); *Розвиток лазерів на самообмежених переходах потребує всебічного і глибокого вивчення впливу домішок галогеновмісних молекул та водню на кінетику цих лазерів* (з наук. літ.).

ГАЛОГЕНОПОХІДНИ́Й, а́, е́. Який утворений внаслідок реакції з галогенами або їх сполуками. *Галагенопохідні вуглеводні — продукти заміщення у вуглеводнях одного або кількох атомів гідрогену атомами галогенів* (з наук. літ.); *Деякі галогенопохідні сполуки є енергійними окисниками* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛОГЕНУВА́ННЯ, я, *с.* Уведення галогенів у молекули органічних сполук, а також відповідний метод, що застосовується в хімічній промисловості. *Галогенування — це один із найважливіших процесів органічного синтезу* (з наук.-попул. літ.); *Галогенування застосовують для отримання розчинників, пластмас, синтетичних каучуків тощо* (з навч. літ.).

ГАЛО́ЇД *див.* **гало́їди.**

ГАЛО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **гало́їд,** у, *ч.).* Солі галоїдних кислот. *До простих галоїдів належать мінерали, які складаються тільки з одного галоїдного аніона та одного катіона* (з наук. літ.); *Відходи фотоплівки містять галоїди срібла і металічне срібло* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛО́ЇДНИЙ, а, е. Прикм. до **гало́їди.** *У складі груп високотемпературних форм, що вміщують ртуть, можуть бути галоїдні сполуки* (з наук. літ.); *Зображення на плівці стає видимим після занурення фотоемульсійного шару у проявник, який відтворює галоїдне срібло лише в тих місцях, де раніше утворилось приховане зображення* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гало́їдні кисло́ти** *див.* **кислота́.**

ГАЛОКА́МЕРА, и, *ж.* Спеціально обладнане приміщення лікувального призначення з повітрям, насиченим сухим аерозолем хлориду натрію. *На стіни галокамери наноситься спеціальне сольове покриття, яке підтримує асептичні умови всередині* (з наук.-попул. літ.); *У галокамері іноді використовуються елементи психотренінгу* (з мови реклами).

ГАЛО́Н[1], а, ч. Міра об'єму рідин і сипких речовин у Великій Британії, США та деяких інших країнах. *Один галон рідини в США дорівнює 3,785 л, а сипких тіл — 4,405 л* (з наук.-попул. літ.); *Б'юїк наш стоїть уже наладнований для подальшої їзди: пального залито в бак належну кількість галонів, гума перевірена, — хлопці з бензоколонки знають своє діло* (О. Гончар); *З сімох мільйонів квадратних футів, засаджених виноградом, вона* [колонія] *щороку має сто двадцять одну тисячу галонів вина* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ГАЛО́Н[2], а, *ч., діал.* Галун, позумент. *Золотії галони, а срібнії запони* (Сл. Гр.).

ГАЛО́НОК, нка, *ч., діал.* Зменш. до **гало́н** [2]**.** *Потім він* [Василь] *бачив, як її вели в горниці, з простої дівки зробили якусь куклу, іграшку, нарядили її у дорогий, з золотими галонками сарафан* (Панас Мирний).

ГА́ЛОНЬКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **га́лка** 1. *Сокіл в білий двір влетів К чорної* [чорній] *галоньці* (М. Шашкевич); *Не що* [ніщо] *вище й не літає, Сивий сокол з галоньками* (П. Чубинський).

2. Пестливе звертання до жінки. *Дівчата так і присipалась: — Скажи, Мотре, наша сестронько, галонько!* (Марко Вовчок).

ГАЛО́П, у, *ч.* 1. Швидкий біг коня навскач. *Кінь рвонув, Підскочив і в галоп пустився* (І. Франко); *Він босими ногами гамселив коня по ребрах, змушуючи його ставати дибки і вриватися в галоп* (М. Чабанівський); * Образно. *І сонцю ми поженемо навпроти, бадьорі, радісні, в галоп, в галоп* (Б.-І. Антонич); [Р о м о д а н:] *Ви ж корінним були. Кажуть, здорово ходили... Тільки торкне вас Іван Іванович, а ви зразу в галоп* (О. Корнійчук).

2. Старовинний швидкий бальний танець, а також музика до нього. *Найбільше йому подобалася музика швидка — польки, галопи, фокстроти* (І. Сенченко); *Шум, метушня, сміх, уклони, Галоп, мазурка, вальс* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

Бра́ти / взя́ти гало́пом (гало́п) *див.* **бра́ти.**

○ **(1) На гало́пі,** *зі сл.* ї х а т и, м ч а т и, л е т і т и *і т. ін., у знач. присл.* — дуже швидко. *На галопі влітає у двір пожежна команда* (А. Головко); *Богдан Хмельницький під'їхав на галопі* (П. Панч); *На повнім галопі підскакуючи до висоти і з ходу розвертаючись, вони* [підводи] *звалювали в купу набиті мінами ящики і знову гнали по новий вантаж* (О. Гончар).

ГАЛОПА́ДА, и, *ж.* Цирковий номер, у якому дресировані коні демонструють злагоджений галоп. *Коли коні виконали галопаду з обертаннями, глядачі були вражені дійством* (з газ.); // *перен., розм.* Про групу коней, що швидко скачуть. *Вулицею мчалася дика, божевільна галопада* (Я. Качура).

ГАЛО́ПОМ, *присл.* 1. Дуже швидким бігом; навскач (про коня або вершника). *З місця рвонув* [кінь] *галопом* (М. Зарудний); *Несподівано козаки повернули коней і помчали галопом у кінець вулички* (А. Шиян); *З воріт коні рушили галопом* (Р. Андріяшик).

2. *перен.* Дуже швидко. *Життя галопом помчало вперед* (Ірина Вільде); *В день виїзду на полювання .. ви вибігаєте з хати, летите чи то на вокзал, чи до машини, на запитання знайомих "Куди?" — кидаєте: "Спішу, щоб на вечірню зорьку не спізнитись", і галопом далі...* (Остап Вишня).

Бра́ти / взя́ти гало́пом (гало́п) *див.* **бра́ти.**

ГАЛОПУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **галопува́ти.** *А які ноги мали* [коні]! .. *Чисті й досконалі ноги, винесені з мандрів і галопування по найсоковитіших травах світу* (П. Загребельний).

ГАЛОПУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* 1. Бігти галопом (про коня) або їхати на конях галопом. *Раптом уловило вухо, як вирвалися і галопували вулицею десятки пар кінських ніг* (Іван Ле); *Не дуже ж набалакалися, галопуючи без відпочинку* (О. Ільченко).

2. *екон.* Дуже швидко зростати. *Далася взнаки і повоєнна розруха — зростало безробіття, закривалися заводи і фабрики, галопувала інфляція* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен., жарт.* Дуже швидко йти. *Я вискочив на вулицю. Повз мене галопували спітнілі Діди Морози* (А. Крижанівський).

ГАЛОПУ́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який скаче галопом. *Галопуючий кінь.*

2. *екон.* Який відбувається швидкими темпами. *Галопуюче зростання цін на квадратні метри різко зменшило кількість бажаючих придбати нове помешкання* (з газ.).

△ **Галопу́юча інфля́ція** *див.* **інфля́ція.**

ГА́ЛОСИ, ів, *мн.* Те саме, що **гало́.** *Галоси — світлі, переважно забарвлені кола або дуги навколо Сонця і Місяця* (з наук. літ.); *Уперше галоси були виявлені Шмідтом у голові яскравої комети Донато в 1858 році* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Метод лікування штучним мікрокліматом, наближеним за деякими параметрами до мікроклімату соляних печер; спелеотерапія. *Перші наукові дослідження галотерапії в Україні розпочалися в другій половині XX століття* (із журн.); *На відміну від медикаментозного лікування галотерапія практично не має побічної дії* (з газ.).

ГАЛОФІ́Л *див.* **галофіли.**

ГАЛОФІ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **галофіл,** а, *ч.), біол.* Організми, пристосовані до життя в умовах підвищеної солоності. *Легкі галофіли витримують концентрацію солі до 5 %, помірні — до 20 %, а екстремальні — до 30 %* (з наук. літ.); *Галофіли живуть в океанах, морях і солоних озерах* (з навч. літ.).

ГАЛОФІ́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **галофіли.** *Галофільні мікроорганізми населяють водойми із солоною водою, засолені ґрунти, часто розвиваються на солоній рибі* (з наук. літ.); *Креветки, мідії та рапани можуть містити небезпечні галофільні вібріони* (з наук. літ.).

ГАЛОФІ́Т *див.* **галофіти.**

ГАЛОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **галофіт,** а, *ч.).* Рослини, що ростуть на засолених ґрунтах. *У найбільш зниженій частині поля розташовані плями ґрунту без рослинності, вкриті білуватим шаром солі. Місцями серед них зростають галофіти* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛОФІ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **галофіти.** *У заплавах степових річок шляхи генезису ґрунтів у галофітних дібровах досить специфічні* (з наук. літ.); *Для північно-західного Приазов'я характерна галофітна рослинність, яка зростає в плавнях та гирлах річок і лиманів та ділянках узбережжя Азовського моря* (з наук. літ.).

ГАЛОФЛАВІ́Н, у, *ч.* Протравний барвник, який фарбує вовняні тканини в жовтий колір. *Назва барвника галофлавін походить від двох латинських слів, що позначають чорнильний горіх і жовтий колір* (з навч. літ.).

ГА́ЛОЧКА, и, *ж.* 1. Зменш. до **га́лка** 1. *Ой літає чорна галочка по полю, А черкає крилечками по йому* (з народної пісні); *Коточок, не йди рано в садочок, не полохай галочок* (з народної пісні); *Летять галочки у три рядочки, А зозуля попереду* (І. Нечуй-Левицький).

2. Пестливе звертання до жінки. [О л е к с і й:] *А іди, Улясю; а іди, галочко, сюди!* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Н а з а р:] *Молись за кого хочеш, тільки не розлюби мене, моя галочко... Я вмру тоді* (Т. Шевченко); *— Мотрусю! — підкравшись до неї, тихо обізвався Василь. — Чого се ти, моя галочко?* (Панас Мирний).

3. Позначка у вигляді кута з вершиною внизу, якою відмічають на папері присутність кого-небудь, наявність чогось. *Прокіп Гордійович акуратно складав списки оргів, сам бігав до клубу й випускав у зошит чорні галочки по кількості агітаторів* (О. Гончар); *А щоб учень часом не схитрував і двічі не поснідав, проти його прізвища проставляють галочку* (П. Запаренко); * У порівн. *Ліва її брова стала схожа на перекинуту галочку, що її люблять ставити у своїх звітах бюрократи* (Валерій Шевчук).

ГАЛО́ША *див.* **гало́ші.**

ГАЛО́ШІ, ло́ш, *мн. (одн.* **гало́ша,** і , *ж.), прост.* Те саме, що **кало́ші.** *Пальто на ньому було підперезане брудною товстою шворкою, на одній нозі була велика глибока галоша, а на другій чобіт, теж обв'язаний шворкою* (В. Винниченко); *Більшість з в'язнів мали при собі галоші, звичайні гумові галоші* (І. Багряний); *Була ожеледь, а він на діряві солдатські черевики ще натягнув галоші, підв'язавши їх сталевим дротом* (М. Малиновська).

ГАЛС, а, *ч., мор.* 1. Курс вітрильного судна стосовно вітру. *Кормчі знали своє діло: взяли глибше в море і далі йшли уже, не міняючи галса* (Д. Міщенко); *Якщо вітер дме в правий борт, це вважається правим галсом, у лівий — лівим галсом* (з навч. літ.).

2. Відрізок шляху вітрильного судна від повороту до повороту при зигзагоподібному плаванні. *На перших тренуваннях спортсмени мають освоїти механізм управління кайтом, упевнено стати на дошку і зробити декілька успішних галсів у різні боки* (із журн.).

3. Снасть або талі, що утримують нижній навітряний кут вітрила. *Юнга пригадав, як під час шторму капітан командував: — Пильнуй вітрила! Галси нижче!* (із журн.).

ГА́ЛСОВИЙ, а, е, *мор.* Прикм. до **галс.** *Галсові кути передніх вітрил мають бути закріпленими приблизно у діаметральній площині судна* (з наук.-техн. літ.); *Яхта лягла у галсовий дрейф, ловлячи вітрилами мінливі повітряні потоки* (із журн.).

ГА́ЛСТУК, а, *ч.* Стрічка, смужка тканини, яку пов'язують під коміром сорочки, блузи і т. ін. вузлом або бантом; краватка. *Комірчики й сорочка, чорний блискучий галстук на шиї були засмальцьовані, аж блищали проти сонця* (І. Нечуй-Левицький); *На білосніжній маніжці чорнів галстук-метелик* (О. Донченко); *На хлопчикові шовковий галстук, охайна сорочечка, картузик, полотняні штанці — все мокре, як хлющ* (Ю. Яновський); *Доктор Зінгер вийняв з несесера й поклав на стіл шовковий галстук-самов'яз* (Ю. Смолич).

(1) Піоне́рський га́лстук <Піоне́рська крава́тка> — трикутна червона хустина, яку носили піонери (у 3 знач.) на шиї, зав'язуючи довгі її кінці вузлом. *Враз тісно стало в хаті, замайоріли червоні піонерські галстуки, шибки задзвеніли від дзвінких голосів* (О. Донченко); *— Шкода, коли б наш досвід, здобутий такою ціною, пропав, загубився. Хто знає? Можливо, він ще колись придасться тим, що ходять нині в піонерських краватках* (О. Гончар); *На сцені .. стояло сорок ще зовсім юних музикантів — хлопчиків і дівчаток — з скрипками в руках. В білих сорочечках і в білих блузках, з червоними піонерськими галстуками* (П. Загребельний).

ГА́ЛСТУКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **га́лстук.** *Основною продукцією комбінату є шовкові тканини різного призначення (платтяні, костюмно-платтяні, корсетні, галсту-*

кові, технічні, ворсові) (із журн.); *Галстуковий вузол може набирати різних форм* (з газ.).

ГАЛТЕ́ЛЬ, і, *ж., спец.* 1. Профільна рейка, якою прикривають щілини в стиках, виступні кромки тощо; плінтус. *Пластина кріпиться до рейки каретки по обидва боки галтелі* (з наук.-попул. літ.); *Використання галтелі для оформлення стель надає інтер'єру своєрідного колориту* (із журн.).

2. Заокруглення кутів у металевих і дерев'яних виробах. *Галтелі забезпечують захист від механічних пошкоджень шляхом більш рівномірного розподілу напружень на них* (з наук.-техн. літ.); *Для виконання галтелі від руки у відповідний кут накидають за кілька прийомів розчин і розрівнюють його коротким вузьким півтерком* (з навч. літ.).

3. Столярний інструмент для стругання жолобів, валиків; жолобник. *За допомогою галтелі вирізають напівкруглі пази (жолобки) різної ширини і глибини з різним радіусом кривизни* (з наук.-попул. літ.); *Для обробки отворів у фігурній дерев'яній деталі використали галтель* (із журн.).

ГАЛТЕ́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **галте́ль.** *Фрези використовуються для виконання декоративних складних малюнків, а також для отримання галтельної виїмки по ребру виробу* (з наук.-техн. літ.); *Найбільш численну групу представляють фасонні фрези (конічні, шпунтові, галтельні, зубчасті, кутові та ін.)* (з навч. літ.).

ГАЛУАЗИ́Т, у, *ч.* Глинистий мінерал білого кольору з різними відтінками. *Галуазит зустрічається в зонах окиснення рудних родовищ (свинцево-цинкових, мідних та ін.) і в корі вивітрювання разом із кварцом, карбонатами* (з наук. літ.); *Галуазит використовується в керамічному виробництві як наповнювач* (із журн.).

ГАЛУ́-БАЛУ́, *виг., розм.* 1. Звуконаслідування, що означає нерозбірливе балакання. — *Галу-балу, галу-балу, галу-балу! Зроду ніде не чув стільки балаканини, як отут!* (з казки).

2. Уживається як присудок за знач. **бала́кати.** *Аби зійшлися, то як почнуть галу-балу, — кого вже тут не згадають!* (Номис); *Підійшов він* [чернець] *до неї, словом зайняв, галу-балу, та й підмовив її і повів до себе в келійку, так, щоб ніхто не бачив* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГАЛУ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **галу́зитися.** *Вважають, що галуження у злаків відбувається тільки в одній зоні — біля поверхні ґрунту, в так званому вузлі кущіння* (з наук. літ.); *Кожен зубок часнику є пагоном галуження, соковита зовнішня луска прикриває зачаткові листки* (з навч. літ.); *Галуження вики починалося вже на п'ятий — дев'ятий день після появи сходів* (із журн.).

ГАЛУ́ЗА, и, *ж.* Гілка, гілля. *Хоч громи довкола б'ють, хоч буря скаженіє, аж по літах, глянь, в тіні галуз підростають нові дубки* (Б. Лепкий); *Гойдав би ся ти* [Гітлер] *під осиковою галузою разом з твоїми геббельсами та геббельсенятами, — побажав Хома принагідно* (О. Гончар); * Образно. *А спадкоємці твої, можливо, задумаються, чи годиться рубати галузу, на якій сидиш, чи можна ремісникові ламати верстат, що дає йому засоби на прожиток* (Р. Іваничук).

ГАЛУЗЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **га́лузь** 1. *Галузеві стандарти розробляються та затверджуються відповідно до законодавства України про стандартизацію з урахуванням стандартів та рекомендацій міжнародних організацій* (з мови документів); *Географія є певним "перекидним містком" між галузевими науками природознавчого й суспільствознавчого змісту* (із журн.); *Галузевий словник.*

ГАЛУ́ЗЗЯ, я, *с.* Збірн. до **галу́за.** *Потягає вогкий вітер по саду та стрясає сухе листя з галуззя* (І. Франко); *Настала осінь, облетіло з деревини листя, калина світила голим галуззям* (А. Чайковський); *Ходила до річки сухого галуззя на топливо назбирати й наткнулася у верболозі на людину* (В. Козаченко); * Образно. *Я* [Ісус Христос] *Виноградина, ви галуззя! Хто в Мені перебуває, а Я в ньому, той рясно зароджує, бо без Мене нічого чинити не можете ви* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ГАЛУЗИ́НА, и, *ж.* Те саме, що **галу́зка.** *Денис схопив у руки галузину і розметав жевріючі головешки* (Григорій Тютюнник); *Чорна птиця .. шумить листям у саду, гілкою груші стукає в шибку, шарудить якоюсь галузиною на стрісі* (Є. Гуцало); *Я підібрав недогорілу галузину, присів навпочіпки .. і почав роздмухувати теплий попіл, щоб визволити вогник* (А. Михайленко).

ГАЛУЗИ́СТИЙ, а, е. Який розгалужується, має багато галузок. *Ось галузисті стебельця з округлими листочками. Квітки, ніби чашечки, пелюстки жовтенькі, гострі. А пахне* [звіробій] *так ніжно!* (Микита Чернявський); *Внесення гною безпосередньо під моркву слід уникати, бо це призводить до формування виродливих, галузистих коренів* (з наук. літ.); *Чай — це вічнозелений галузистий кущ заввишки 50–150 см* (з навч. літ.).

ГАЛУ́ЗИТИСЯ, иться, *недок.* Пускати паростки, гілки. *В густих посівах льон-довгунець не галузиться* (з наук. літ.); *Рослини фундука, що сильно галузяться, потребують більше витрат на обрізування* (з наук.-попул. літ.); *Відомо, що деякі медоносні рослини посилено галузяться, утворюючи багато пазушних гілок та пасинків* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛУ́ЗКА, и, *ж.* Зменш. до **галу́за.** *Іван накидав сухих галузок і підпалив* (М. Коцюбинський); *Тріщить ліщина, падають з неї галузки* (Остап Вишня); *Пронизливо тріщав, ламався під ногами хмиз, і боляче хльоскали по обличчю галузки* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Рука хибнула, і булава, як зрубана галузка, зірвалася на землю* (Іван Ле).

ГАЛУ́ЗКОВИЙ, а, е. Прикм. до **галу́зка.** *Хлорофілоносні клітини галузкових листків сфагнуму на зрізі еліптичні, закриті* (з наук. літ.); // Який складається з галузок, виготовляється з них. *Для кращого відмітання снігу від осель двірники використовують галузкові віники* (із журн.).

ГАЛУ́ЗОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **галу́зка.** *Повішу я колисоньку На зелену галузоньку. Вітерець буде повівати, Тебе, дитя, колисати* (з народної пісні); *Є у лісі галузонька* (Сл. Гр.); * Образно. *Народе мій, Твої діла — То і мого життя горіння. Я лиш галузонька мала Твого прадавнього коріння* (Д. Луценко).

ГАЛУ́ЗОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **галу́зка.** *По стежці обережно ступає хтось босими ногами, часом хрупає під ногою суха галузочка* (Дніпрова Чайка); *Галузочка, відломлена від куща, обмокла важкими краплями: з снігу, що був примерз, а сьогодні розтанув* (В. Барка).

ГА́ЛУЗЬ, і, *ж.* 1. Певна ділянка виробництва, науки і т. ін. *Незмінно чергував* [Петро] *то в корівні, то на стайні, то в молочарні, щоб добре практично засвоїти різні галузі сільського господарства, як він сам казав* (Д. Бузько); *Тепер вона* [українська мова] *обслуговує й освітлює всі галузі людської діяльності* (М. Рильський); *Він здебільшого сидів над замовленими фахівцям статтями з різних галузей економіки або техніки, вчитувався й щось правив у рукописах* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *діал.* Те саме, що **гілка.** *Коли на медведя мала галузь впаде, то бурчить, а як велика, то мовчить* (Номис); *Під*

широко розложеними галузями сосни цвіли розкиненими громадами сині та білі фіалки (Н. Кобринська).

○ **(1) У га́лузі,** *у знач. прийм., з род. в.* — уживається при зазначенні сфери діяльності. *Я не спеціаліст у галузі механіки та інших наук, що стосуються цього проекту* (М. Трублаїні); *Поет* [П. Тичина] *відомий і як сміливий експериментатор у галузі словотвору: його "яблуневоцвітно" і досі мандрує від поета до поета* (В. Русанівський); *На зустрічі йшлося про перспективи ділового співробітництва між двома незалежними країнами, зокрема в галузі культури* (з газ.).

ГАЛУ́Н¹, а́, *ч., тільки одн.* Тасьма, вишита шовковими з тонкою позолотою або посрібленими нитками, яку пов'язують на що-небудь, нашивають на одяг і т. ін. *Біля одного із стовпів стояв прапор чинбарів. Це був високий держак, оббитий зеленим шовком і перев'язаний золотим галуном* (З. Тулуб); *На козакові черкеска з галуном, боброва шапка, шовковий пояс* (Ю. Мушкетик); // *тільки мн.* Нашивки з цієї тасьми (перев. на форменому одязі). *Нетерпляче стежив* [Аркадій Петрович], *як біг Савка через подвір'я в своїй синій з галунами лівреї* (М. Коцюбинський); *Михайло Васильович Соя прийшов у мундирі почесного гірника, — галуни блищали на рукавах і на стоячому комірі* (Д. Ткач); *Обидві поли каптану прикрашали срібні галуни* (Ю. Логвин).

ГАЛУ́Н², у́, *ч.* Подвійна сірчанокисла сіль алюмінію, хрому, заліза і якого-небудь лужного металу. *Ланка за літо .. обібрала з кожного листка гусінь, двічі обмила кожен листок — раз милом, вдруге галуном* (Ю. Яновський); *Типовим прикладом ізоморфних речовин можуть служити різні галуни — подвійні солі сірчаної кислоти* (з навч. літ.); *Зберігся старовинний рецепт, яким користувалися в народі для вигнання глистів у дітей. Листки персика варили в розчині оцтової кислоти, настої м'яти перцевої та галунів* (із журн.).

ГАЛУНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Зменш. до **галу́н¹**. *Видали навіть два шматки сріблистого галунця й звеліли пришити собі їх на погони* (П. Козланюк).

ГАЛУ́НИТИ, ню, ниш, *недок., що, діал.* Змочувати в щавлевому розчині. *Крашанки галунять, а тоді варять у кірці* (Сл. Гр.).

ГАЛУ́ННИЙ¹, а, е. Прикм. до **галу́н ¹**. *Для фільтрів застосовують сітки галунного полотняного і простого (квадратного) плетіння* (з наук. літ.); *Найурочистішим із усіх дівочих уборів XVIII ст. була коруна — твердий вінець у вигляді опуклого обруча із прорізним візерунком. Вона мала околицю, найчастіше галунну* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛУ́ННИЙ², а, е. Прикм. до **галу́н ²**. *Галунні мінерали зустрічаються у вигляді тонкозернистих і землистих мас та дрібних кристалів* (з наук. літ.); *При випаровуванні природних водних розчинів утворюється і нагромаджується галунний камінь алуніт* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛУНО́ВИЙ¹, а, е. Те саме, що **галу́нний ¹**. *До Міжнародної класифікації товарів і послуг входять і оздоби до одягу (бісерні, тасьмові, галунові тощо)* (із журн.).

ГАЛУНО́ВИЙ², а, е. Те саме, що **галу́нний ²**. *Зона окиснення звичайно перекриває згори первинні родовища і залежно від мінерального складу має назву шапки залізної, гіпсової, галунової і т. ін.* (з наук. літ.); *Ще у XVI ст. в околицях Дрогобича жителі вживали так звану галунову лікувальну воду* (із журн.).

ГАЛУРГІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **галу́ргія**. *Викопна сіль — чудова природна сировина для хімічної, зокрема галургійної промисловості* (з наук.-попул. літ.); *Галургійна технологія переробки полімінеральних руд Прикарпаття дає змогу отримувати калійне добриво* (із журн.).

ГАЛУ́РГІЯ, ї, *ж.* Галузь хімічної технології, яка розробляє методи отримання солей із природних або штучних водних розчинів. *На використанні процесів розчинення неорганічних кристалів у воді та органічних розчинниках засновані виробництва мінеральних добрив, галургія, гідрометалургія та інші галузі промисловості* (з наук. літ.).

ГАЛУ́ШЕЧКА, и, *ж.* Зменш. до **галу́шка**. *Зібрала Кулина саме череп'я і постановила обідати: .. локшина у молоці, галушечки на яєчках* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Пождіть трохи, діточки, я зараз галушечок зварю,* — *кидається* [Одарка] *до сонних дітей* (Панас Мирний); *Пріська висипала в полумисок залишки вчорашніх галушок. Разом з юшечкою з гирунчика випала синя картоплина і дві галушечки долівчаного кольору* (Григір Тютюнник).

ГАЛУ́ШКА, и, *ж.* Різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений на воді чи на молоці. *Я горща води нагрію, Вкину галушок* (Я. Щоголів); *Борошно просіюють, додають воду, яйця, сіль, замішують прісне тісто, розкачують його до товщини 1 см, розрізають на смужки шириною 2 см і нарізають із них галушки* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Лежить, як галушка* (прислів'я); // *тільки мн.* **галушки́.** Страва у вигляді різаних або рваних шматочків прісного тіста, зварених на воді чи на молоці. *Мотря кинулась насипать галушки в миску* (І. Нечуй-Левицький); *Я сьорбав галушки, а на мене дивилися малі так, наче я був справжнім силачем* (М. Чабанівський).

◊ **Всипати на галушки́** *див.* **всипа́ти¹**; **Перепада́ти / перепа́сти на горі́хи (на гости́нці, на галушки́** *і т. ін.) див.* **перепада́ти.**

ГАЛУ́ШКОВИЙ, а, е. Прикм. до **галу́шка**. *Сирні галушки, галушки з качкою, галушки з журавлиною, з картоплею, з печінкою, галушки з тертої картоплі... Цей перелік можна продовжувати і надалі, адже кожна галушкова ятка пропонувала щось своє — нове і незвичне* (з газ.); *На галушковому чемпіонаті (так коротко називають Національний чемпіонат зі швидкісного поїдання полтавських галушок) знову перемогли студенти* (з газ.); *Галушкове тісто.*

◊ **Квасни́й (галу́шковий) патріоти́зм** *див.* **патріоти́зм.**

ГАЛУ́ШНИК, а, *ч., жарт.* Любитель галушок. *З нас, полтавців і полтавок, часом жартома кепкують. Кажуть — галушники!* (О. Ковінька); — *Хто йде?* — *До Щорса на вечерю. Полтавські!* — *Проходьте, галушники!* (О. Довженко).

ГА́ЛФВІНД, у, *ч., мор.* Курс вітрильного судна, при якому його поздовжня вісь перпендикулярна до напрямку вітру. *Галфвінд у нідерландській мові буквально означає "піввітру"* (з наук.-попул. літ.); *Я потроху опановував морську термінологію, вже навчився відрізняти правий галс від лівого, а бейдевінд від галфвінду* (із журн.).

ГАЛЧА́, а́ти, *с.* Пташа галки (у 1 знач.). *Як я любив химери вулиць, .. Де в темнім камені церков Кричать галчата жовтороті Про радість жити і жадать* (М. Рильський); *Повилітали з гнізда старі галки, а за ними заверещали галчата* (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *Трава з якимсь одчаєм з'явилась на степах і кожна стеблина подібна була до широко розтуленого рота галчати* (В. Підмогильний).

ГАЛЧА́ЧИЙ, а, е. Прикм. до **га́лка** 1. *Цього літа вчителька одразу ж, скоро кінчилося навчання, поїхала кудись,*

а дід Кіндрат .. не квапився лізти на шкільний дах прочищати від усякого галчачого непотребу захаращений бовдур (Б. Антоненко-Давидович).

ГАЛЧЕНЯ́, я́ти, *с.* Те саме, що **галча́.** *У кропиві, просто перед ним сиділо чорне галченя і спокійно дивилося на хлопця* (О. Копиленко); *Галченя тікало все далі й далі в гущавину лісу* (К. Гриб); * У порівн. *Троє хлопців, як галченята, шаснули у темний куток, щоб заховатися від чужого дядька* (Д. Бедзик).

ГАЛЧЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **галченя́.** *Галка високо літала, Галченяток виглядала, А вони ловили ґав, Поки батько не впіймав* (дитяча лічилка).

ГА́ЛЧИН, а, е. Прикм. до **га́лка** 1. *Стояла селянка, нахиливши голову, так що темні пасма, як двокрилля галчине, звисали їй на чоло з-під безколірної хустки* (В. Барка); *В Йована була чуприна, мов галчине гніздо, очі глибоко сиділи під бровами, і їхній колір визначити було важко* (С. Тельнюк); *Саму пташку серед листя не було видно, але на тлі неба я все-таки помітив чорне галчине крило* (із журн.).

ГА́ЛЬБА, и, *ж., діал.* Кухоль місткістю 1/3 літра. *Перед паном стояла гальба пива* (І. Франко); *Якби було менше людей, Сухов залюбки перехопив би гальбу прохолодного напою* (О. Тесленко); *— Я щасливий, що саме на мою долю випала честь з'явитися на цій благословенній околиці й дати можливість вам насолоджуватися товариськими розмовами за гальбою пива* (Ю. Винничук).

ГАЛЬВАНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Дія за знач. **гальванізува́ти;** гальванізування. *Під час гальванізації іони відновлюють свою зовнішню електронну оболонку і перетворюються на атоми, що набувають високої хімічної активності* (з наук. літ.); *Ми за найновіші, найсучасніші теорії й методики, за широкий контекст і проти гальванізації відмерлого, реанімації безперспективного, відставання від світу* (з наук.-попул. літ.).

2. Застосування постійного електричного струму низької напруги в техніці або медицині. *— Вам доводилося колись цікавитися справами переливання крові та гальванізації змертвілих м'язів?* (Ю. Смолич); *Гальванізація супроводжується посиленням регуляторної й трофічної функцій нервової системи* (з наук. літ.); *Показанням до гальванізації є захворювання нервової системи та суглобів, порушення обміну речовин тощо* (з наук. літ.).

ГАЛЬВАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гальванізува́ти.** * Образно. *Елементарне повернення культурної пам'яті .. передбачає насамперед зародження, на підставі гальванізованих пластів минулого, нових продуктивних тенденцій* (О. Забужко); // **гальванізо́вано,** *безос. пред. Для поліпшення ізоляції листову сталь попередньо було гальванізовано та пофарбовано з використанням поліуретану* (із журн.).

ГАЛЬВАНІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гальванізува́ти.** *Поняття "друковані схеми" включає в себе схеми, виконані шляхом формування на ізоляційному підшарку за допомогою будь-якого процесу друкування: тиснення, гальванізування, травлення і т. ін.* (з наук.-техн. літ.); *Уряд повинен буде продемонструвати, що він може бути ефективним у здійсненні політики в кращому значенні — включаючи гальванізування теперішнього оптимізму громадян у практичні програми* (з публіц. літ.).

ГАЛЬВАНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. *спец.* Покривати який-небудь предмет металом за допомогою електролізу. *Для захисту від корозії поверхні зазвичай гальванізують цинком, міддю, хромом, нікелем* (з наук.-попул. літ.); *У міжнародній практиці прийнято гальванізувати опори гірськолижних підйомників* (із журн.).

2. *перен., книжн.* Збуджувати, оживляти. *Сю душу мертвенну гальванізує Великий гук і стук в Святі ворота* (П. Куліш); *Безладдя, нещирість, інертність! Твердять про відродження, самі ж мертвяки; гальванізують себе цими фразами про відродження* (В. Винниченко).

ГАЛЬВАНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гальванізува́ти.** *Панелі воріт виготовляються з листової сталі, яка гальванізується методом гарячого цинкування з подальшим нанесенням захисного поліефірного покриття* (з наук.-техн. літ.).

ГАЛЬВА́НІК, а, *ч.* Робітник, який виконує гальванічну обробку деталей. *Гальванік повинен знати принцип дії електролітних ванн, основні види гальванічних покриттів і основи електролізу, властивості кислот, лугів і ціанистих солей тощо* (з наук.-техн. літ.).

ГАЛЬВА́НІКА, и, *ж.* Те саме, що **гальваноте́хніка.** *При виготовленні металевих емальованих значків метал покривається золотистим, сріблястим або чорним кольором методом гальваніки* (з наук.-попул. літ.); *Ювелірна компанія, яка виробляє ексклюзивні вироби з дорогоцінних металів і каменів, високохудожні вироби з бронзи і декоративних сплавів, використовує власні новітні розробки в галузі гальваніки та гальванопластики* (з мови реклами).

ГАЛЬВАНІ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* 1. Стос. до гальванізації. *Відомо кілька способів нанесення металевих покриттів. Найбільш поширений у промисловості гальванічний спосіб* (з наук.-попул. літ.).

2. Який збуджується хімічною реакцією (про електричний струм). *Іони лікарської речовини вводяться в організм через шкіру за допомогою гальванічного струму* (з наук. літ.); // Признач. для одержання електричного струму шляхом хімічних реакцій. *В основу будови гальванічного елемента було покладено явище взаємодії металу з електролітом* (з навч. літ.).

ГАЛЬВАНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **гальвані́чний,** напр.: г а л ь в а н о п л а́ с т и к а, г а л ь в а н о п о к р и т т я́, г а л ь в а н о с к о п і́ я.

ГАЛЬВАНОГЛІ́ФІЯ, ї, *ж., спец.* Спосіб одержання рельєфних зображень методом гальванопластики. *Гальваногліфію було винайдено 1856 року в Бельгії* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЬВАНОГРЯЗЕЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Метод лікування з комплексним застосуванням гальванізації та дії на організм нагрітої лікувальної грязі. *Існують різноманітні методики грязелікування: аплікаційне грязелікування, гальваногрязелікування, електрогрязелікування з використанням імпульсних струмів, грязьові ванни тощо* (з наук. літ.); *При лікуванні поліартриту, ревматизму, радикуліту широко використовують гальваногрязелікування* (з наук. літ.).

ГАЛЬВАНОКА́УСТИКА, и, *ж.* 1. *спец.* Травлення малюнка на металі за допомогою постійного електричного струму. *Унікальне видання "Тарас Шевченко — академік гравюри" вміщує всі 26 офортів, ранню гравюру в техніці гальванокаустики, а також репродукцію Диплома академіка гравюри, виписаного на ім'я Тараса Шевченка* (із журн.).

2. *мед.* Видалення поліпів, припікання тканин тіла розпеченими електричним струмом гальванокаутерами. *Порівняно з гальванокаустикою менш травматичним є кріохірургічне лікування ринітів, після якого зона некрозу значно менша і процеси репарації судин та нервових волокон розвиваються в коротші терміни* (з наук. літ.); *Під час проце-*

дури гальванокаустики на організм впливають постійним електричним струмом з метою руйнування тканин продуктами електролізу (з наук. літ.).

ГАЛЬВАНОКАУСТИ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гальванокаустики. *Гальванокаустичний метод видалення поліпів.*

ГАЛЬВАНОКА́УТЕР, а, *ч.* Металевий наконечник для видалення поліпів, припікання тканин із застосуванням електричного струму. *Розтин гальванокаутером хворих ділянок мигдаликів застосовується там, де тонзилектомія неможлива* (з наук. літ.); *За допомогою гальванокаутера здійснюють більш глибоку деструкцію потовщеної слизової оболонки носа* (з навч. літ.).

ГАЛЬВАНОМАГНІ́ТНИЙ, а, е, *фіз.* Пов'язаний із дією магнітного поля у провідниках, якими проходить струм. *У науковій статті розглянуто вторинні ефекти в гальваномагнітних перетворювачах електромагнітного поля* (з наук. літ.); *В Україні успішно розвивається експериментальний напрям досліджень магнітних, гальваномагнітних, оптичних характеристик анізотропних напівпровідників* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЬВАНО́МЕТР, а, *ч.* Прилад високої чутливості для вимірювання малих величин електричного струму, напруги або кількості електрики. *Якщо плюси батарейки від звичайного кишенькового ліхтарика з'єднати металевими дротиками з гальванометром, то стрілки приладу відхиляться* (з наук.-попул. літ.); *Як відомо, в багатьох вимірювальних приладах є рухома система, наприклад, у гальванометра — стрілка, переміщення якої використовується для виміру певної фізичної величини* (з навч. літ.).

ГАЛЬВАНОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гальванометрії. *Система просторового керування променем лазера розроблена на сканерах гальванометричного типу й забезпечує переміщення лазерного фокусу по поверхні оброблюваної деталі з урахуванням двох координат у горизонтальній площині* (з наук.-техн. літ.); *М. Д. Пильчиков одним із перших застосував комбінацію оптичного і гальванометричного методів при вивченні електролізу* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЬВАНОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Вимірювання малих величин електричного струму, напруги або кількості електрики. *З додаткових методів обстеження при спортивному відборі застосовують електрокардіографію, гальванометрію, біопсію м'язів, біохімічний аналіз крові* (з наук. літ.); *До допоміжних дисциплін в ортопедичній стоматології належать антропометрія, електроміографія, гальванометрія, реографія та інші* (з наук. літ.).

ГАЛЬВАНОПЛА́СТИКА, и, *ж.* Одержання металевих копій виробів електролітичним способом. *Гальванопластика застосовується при виготовленні копій з барельєфів, статуй, при виготовленні кліше, при випуску кредитних білетів та інших паперів* (з наук. літ.); *У технічній лабораторії студенти особливо зацікавилися гальванопластикою* (із журн.).

ГАЛЬВАНОПЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гальванопластики. *Гальванопластичним методом користуються при виготовленні барельєфів* (з наук. літ.); *Для отримання металевих оригіналів і матриць, з яких потім виготовляються грамплатівки, запис із лакового диска переноситься гальванопластичним способом на металеві диски* (з наук.-техн. літ.).

ГАЛЬВАНОПОКРИТТЯ́, я́, *с.* 1. Нанесення спеціальних покриттів методом електролізу. *Під час процедури гальванопокриття на поверхню металевих чи інших виробів наносять тонку металеву плівку* (з навч. літ.); *Обсяг виробництва на заводі будівельних металовиробів зріс за рахунок освоєння нових видів продукції та впровадження прогресивних технологій гальванопокриття* (із журн.).

2. Покриття, одержане методом електролізу. *Нарешті вдалося отримати гальванопокриття із заданими властивостями* (із журн.); *Новий японський годинник мав гальванопокриття кольору срібла* (з газ.).

ГАЛЬВАНОСКО́П, а, *ч.* Найпростіший прилад для виявлення постійного електричного струму в ланцюгу і визначення його напрямку. *У гальваноскопі електричний струм діє на магнітну стрілку приладу* (з навч. літ.); *Перші свої досліди Георг Ом проводив, користуючись власноручно виготовленим вольтовим стовпом і гальваноскопом* (із журн.).

ГАЛЬВАНОСТЕ́ГІЯ, ї, *ж.* Нанесення захисного або декоративного металевого покриття на поверхні виробів методом електролітичного осадження. *До гальванотехніки належить гальваностегія — покриття тонким шаром (завтовшки в соті й тисячні частини міліметра) металевих предметів* (з наук. літ.); *Гальваностегія забезпечує захист металевих виробів від корозії, зміцнення й декоративне оброблення їхньої поверхні* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЬВАНОСТЕРЕОТИ́П, у, *ч.* Друкарська форма, виготовлена способом гальванопластики. *Гальваностереотипи використовуються переважно для друкування книг і журналів із великою кількістю ілюстрацій, а також багатотиражних кольорових репродукцій* (з наук.-попул. літ.); *За способом виготовлення стереотипи поділяють на литі, пресовані й гальваностереотипи* (з навч. літ.).

ГАЛЬВАНОСТЕРЕОТИ́ПІЯ, ї, *ж., полігр.* Виготовлення стереотипних друкарських форм методом гальванопластики. *Гальваностереотипія забезпечує високу якість і зносостійкість форм* (з наук. літ.); *Гальваностереотипія широко застосовується не тільки для друкування книг і журналів з великою кількістю ілюстрацій, а й для поштових марок* (з наук. літ.).

ГАЛЬВАНОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Фізіотерапевтичний метод лікування постійним електричним струмом низької напруги. *Окрім впливу унікальних природних умов Азовського моря, в оздоровчому комплексі пропонується фізіотерапія (УВЧ, гальванотерапія, інгаляції, магнітно-резонансна терапія, ультразвукова терапія тощо)* (із журн.).

ГАЛЬВАНОТЕ́ХНІКА, и, *ж.* Техніка електролітичного осадження металів на металевих і неметалевих поверхнях. *Гальванотехніка складається з гальваностегії та гальванопластики і ґрунтується на явищі електрокристалізації* (з навч. літ.); *Гальванотехніку застосовують в автомобілебудуванні, авіаційній, радіотехнічній і електронній промисловості, в поліграфії тощо* (із журн.).

ГАЛЬВАНОТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гальванотехніки. *Одним із найважливіших питань у гальванотехнічних процесах є питання про підготовку поверхні виробів до осадження на ній металевих покриттів* (з наук.-техн. літ.); *До сучасних технологій антикорозійного захисту, які набувають все ширшого використання, належить цинкування стальних поверхонь гальванотехнічним методом* (з наук.-техн. літ.).

ГАЛЬВАНОТИ́ПІЯ, ї, *ж., полігр.* Те саме, що **гальваностереоти́пія.** *Методом гальванотипії можна виготовляти копії з цинкових, мідних та інших кліше і гравюр на дереві* (з навч. літ.); *Б. С. Якобі вважається батьком гальванoти-*

нії — одного з найважливіших розділів гальванопластики (із журн.).

ГАЛЬВАНОТРОПІ́ЗМ, у, *ч., біол.* Вигинання осьових органів росту рослин або сидячих форм тварин під впливом постійного електричного струму. *Відповідно до видів енергії, що діють на організми в умовах їх існування, розрізняють фототропізми, хемотропізми, геліотропізми, гальванотропізми та ін.* (з наук. літ.); *Гальванотропізм залежить від особливостей фізіології організму, щільності струму й інших чинників (освітлення, температури, сольового складу середовища, термінів дії тощо)* (з наук. літ.).

ГА́ЛЬКА, и, *ж.* Обкатані й відшліфовані водою дрібні уламки гірських порід. *Скрипить під підошвами галька* (М. Коцюбинський); *Вихор метнув оком на чепурний садок.., на посипані галькою стежки — і все тут нагадало йому Одесу* (В. Кучер); *Сині хвилі .. бігли десь від далекого обрію, накочувалися на гальку й одна за одною зникали в тоненькому мереживі прозорої піни* (В. Владко).

ГА́ЛЬКОВИЙ, а, е. Який складається з гальки. *Навіть досить далеко від берега у воді траплялися гальковї мілини, що змушувало веслярів гребти обережно* (із журн.); *Чорногорія — це пляжний рай з 290 кілометрами морського узбережжя й 73 кілометрами чудових піщаних, галькових і кам'янистих пляжів* (із журн.); // Зробл. з гальки. *Першими штучними знаряддями, зафіксованими археологічно, були так звані галькові знаряддя. Це природно відшліфовані кам'яні гальки невеликого розміру, загострені з одного або двох боків кількома сколами* (з наук. літ.); *Підлога у найбагатших будинках Північного Причорномор'я прикрашалася згідно з грецькою традицією гальковою мозаїкою з орнаментальними або сюжетними зображеннями* (із журн.).

ГАЛЬКОВИ́К, у́, *ч.* Те саме що **га́лечник.** *Корисні копалини являють собою різноманітні будівельні матеріали: цегляно-черепичні глини, вапняк, мергелі, гальковик і гравій* (з навч. літ.).

ГАЛЬМІВНИ́Й, а́, е́. Стос. до гальмування (у 2 знач.). *А він... У нього у мозковій корі — гальмівні процеси* (П. Загребельний); *Фізіологи одержали нові дані про молекулярні механізми передавання збуджувальних та гальмівних сигналів через синаптичні з'єднання між нервовими клітинами спинного і головного мозку за різних фізіологічних і патологічних станів організму* (з наук. літ.); *За вченням Павлова, сон є не що інше, як поширення гальмівного стану на всю кору великих півкуль* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЬМО́, а́, *с. (мн.* **га́льма,** гальм). 1. Пристрій для сповільнення або припинення руху транспорту і т. ін. *Машина завила всіма гальмами і раптово, потопаючи в хмарі збитої куряви, зупинилася* (І. Рябокляч); *З трьома залізними дугами для брезенту, навіть з ручним гальмом .. наш віз-халабуда на гумових колесах рівно котив по жовтій дорозі й наче дрімав* (М. Вінграновський); *Нога вдавила педаль гальма в підлогу, .. машина ковзнула, її розвернуло боком на слизькій дорозі* (А. Кокотюха).

2. *перен.* Те, або той, що затримує, перешкоджає розвиватися, рухатися вперед; перешкода, затримка. — *Ти не тямиш гаразд ні нашої ідеї, ні сільської темноти та нужди. Ти тільки гальма для нас і в цей час* (І. Нечуй-Левицький); [Ж у к:] *Молодь тягнеться до безвідходної технології та навісного реманенту. А Пахучий — більмо і гальмо! Викоренити* (А. Крижанівський); *Наша демократична аристократичність — надмірна амбіційність, пихата обмеженість, безмежна самозакоханість — ось що було і є нині внутрішнім гальмом нашого національного розвитку* (Д. Павличко).

3. *фізл.* Те саме, що **гальмува́ння** 2. *Гальмо, зумовлене снотворним рефлексом, ми називаємо загальним гальмом, бо воно затримує й інші складнонервові явища* (з навч. літ.).

◊ **Відпуска́ти / відпусти́ти га́йку (га́льма)** *див.* **відпуска́ти; Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі)** *див.* **натиска́ти; Спуска́ти / спусти́ти на га́льмах** *див.* **спуска́ти.**

ГАЛЬМОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **гальмо́** 1. *Федір Іванович відшукав вагон з гальмовою площадкою і вибрався туди* (А. Головко); *На автомобілях, обладнаних електронною гальмовою системою, передбачено функцію, що полегшує рух з місця на крутих підйомах* (з наук.-техн. літ.); *Гальмування автомобіля припиняється, коли відпускається гальмова педаль* (з навч. літ.).

ГАЛЬМУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гальмування. *У двигуні із фазним ротором на початковий гальмувальний момент можна вплинути зміною додаткового опору* (з наук. літ.); *Гальмувальний вплив на рухову функцію жовчного міхура є причиною порушення жовчовиділення* (з наук. літ.).

ГАЛЬМУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **гальмува́ти** 1, 2. — *Бачиш, — учив Перегуда, — справа не дуже складна, тільки треба вміти правильно визначити дистанцію для гальмування* (О. Донченко); *Ось сюди, сюди треба скерувати корабель, щоб він пролетів якраз над густими хмарами, не вище, але й не нижче, щоб від тертя в атмосфері Венери почалося гальмування* (В. Владко); — *Специфічних націй, які існували б тільки для гальмування росту людської культури, .. таких націй немає* (Іван Ле).

2. *фізл.* Активна затримка діяльності нервових центрів або робочих органів (м'язів, залоз тощо). *Основним критерієм сили нервових процесів є працездатність головного мозку, яка проявляється в здатності нервової системи витримувати тривале концентроване навантаження або дію дуже сильного подразника, не переходячи у позамежне гальмування* (з наук. літ.); *І. П. Павлов довів, що в нервовій діяльності повсякчасно відбуваються зміни збудження і гальмування, перехід одного в інше* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЬМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *що і без дод.* Сповільнювати рух чого-небудь або зупиняти щось (перев. за допомогою гальма). *Ні в якому разі не дозволяється гальмувати верстат натискуванням руки на шків, патрон або пас* (з навч. літ.); // *без дод.* Зупинятися або уповільнювати свій рух (про транспортні засоби). *Ешелон гальмує, помалу зупиняється* (Ю. Яновський); // Приводити в дію гальмо для сповільнення руху або зупинки чого-небудь. *Гальмувати доводилось по двоє коліс, і залізні шини розпікалися на камені, як у горні* (О. Гончар).

2. *кого, що.* Уповільнювати або затримувати рух кого-, чого-небудь. *Нартал прикований до стовпа посеред темниці на короткім ланцюгу, кайдани дуже гальмують всі його рухи* (Леся Українка); *Тверді стеблини пирію потрапляли між спиці коліс, заплутувалися там, і це дещо гальмувало розвинений біг* (Ю. Смолич); // *перен.* Затримувати хід процесу, розвиток, здійснення чого-небудь; бути гальмом (у 2 знач.). *Фатальну помилку роблять владики, які не підтримують .. процесу оновлення, а ще більшу — коли гальмують його* (Р. Андріяшик); *Надмірно насичена вологою земля гальмує*

процеси мінералізації (з наук. літ.); *Розробляючи сюжет, А. Головко побачив, що відступи гальмуватимуть розвиток дії, а тому без прологу йому не обійтись* (з наук.-попул. літ.); // Стримувати почуття, бажання; тамувати. *На те людям книги мудрі укладали, щоб людськії страсті вони гальмували* (І. Франко); *Ганна подумала, що надто багато разів у житті їй вже доводилося отак гальмувати себе, боячись загострити взаємини* (В. Собко).

3. *фізл.* Викликати гальмування (у 2 знач.). *Нервова система здатна чинити опір несприятливим умовам, що гальмують її діяльність* (з наук. літ.); *Біологічно активні речовини регулюють функції організму: посилюють — збуджують або пригнічують — гальмують їх* (з навч. літ.).

ГАЛЬМУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* 1. Уповільнюватися. *У храмі вривається музика, веселий гамір скручується, гальмується й затихає* (В. Винниченко); *Серед буднів час летів, ніби з чимось наввипередки, а на свята помітно гальмувався* (М. Циба).

2. Пас. до **гальмува́ти.** *Утворення зірок у карликових галактиках навколо Чумацького Шляху гальмується космічними променями* (з наук. літ.); *Кабіна з космонавтом гальмується в атмосфері* (з наук.-попул. літ.); *Якщо ця справа і надалі буде отак гальмуватись, то доведеться передати право видання якому-небудь іншому видавництву* (Панас Мирний).

ГАЛЬО́НКА, и, *ж., заст.* 1. Парчева стрічка. *Посеред довгої й широкої зали стояв довгий стіл, засланий червоним сукном, облямованим золотою гальонкою* (Панас Мирний); *Влітку гуцули носили тільки сорочки, а коли було холоднувато, то надягали поверх сорочки довший киптар або коротку кожушинку, прикрашені золотою гальонкою* (із журн.).

2. Головний убір дівчат, вигот. із позументу. *До церкви дівчата вбиралися святково — на голові гальонки, самі заквітчані* (із журн.).

ГАЛЬО́НОК, нка, *ч., заст.* Те саме, що **гальо́нка** 2. *Найурочистішим дівочим головним убором на Полтавщині був весільний вінок — гальонок. Він являв собою циліндр з картону, обтягнутий зсередини червоним кашеміром, а ззовні — золотим позументом* (з наук.-попул. літ.); *Нижній край гальонка прикрашали зеленою шовковою стрічкою, викладеною дрібними складочками, та червоною стрічкою, вив'язаною бантом* (із журн.).

ГАЛЬО́РКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **галере́я** 3. *— Ви сиділи в партері, а я, певно, сидів на гальорці, через те вам було не видно мене, — сказав Леонід Семенович* (І. Нечуй-Левицький); *Ми простоювали ночі в чергах до театральних кас, щоб дістати квитка на гальорку під час гастролей Шаляпіна* (Б. Антоненко-Давидович); *Ми тоді зустрілися в театрі, На гальорці в третьому ряду* (В. Симоненко).

2. *перен.* Глядачі, які заповнюють верхні яруси театру, цирку і т. ін. *Ззаду хвилястими скелями темніє гальорка — мовчить, як діброва* (С. Васильченко); *Найбільше оплесків посилає ця гальорка не белетристам, що .. читають довго, а поетам, що .. декламують напам'ять з жестами та почуттями, бо в них більше театру* (В. Підмогильний); *Їй здалося, що люди в дальніх рядах підвелися, а гальорка нависла грудьми над залом* (Л. Смілянський).

ГАЛЬО́РКОВИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **гальо́рка.** *Гальоркові глядачі часто бурхливо реагували, аплодуючи* (із журн.); *Гальоркові ряди швидко заповнилися першокурсниками* (з газ.).

ГАЛЬО́РНИК, а, *ч., розм.* Той, хто часто дивиться спектаклі на гальорці (у 1 знач.). *Традиційно у театрах гальорниками вважали студентів* (з газ.).

ГАЛЬЮ́Н, а, *ч.* Туалет на кораблі. *В одну мить люди стають по всьому колу корабля: на .. гальюні, на трапах, на нижніх східцях ближче до води* (О. Довженко); *А коли мене щось хвилює, то вже хвилює по-справжньому. Мені навіть у животі крутить, коли хвилююсь. Але в гальюн я не біжу. Я так хвилююсь, що й не думаю про це* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); *Шторм усе не вщухав, багатьох нудило, тому в гальюн вже стояла черга* (із журн.).

ГАЛЬЯ́РДА, и, *ж., іст.* Старовинний танець романського походження. *Гальярда як парний, інколи сольний танець була поширена в Європі XV–XVII ст.* (з наук.-попул. літ.); *За своїм походженням гальярда — народний танець, проте у кінці XV століття її почали танцювати і при дворі* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЮЦИНАТО́РНИЙ, а, е. Стос. до галюцинації. *У кінці лютого на котромусь .. сайті, присвяченому наркотикам, .. з'являється не надто переконливе повідомлення про галюцинаторну дію емульсії кількох сортів очних крапель* (Л. Дереш); *Галюцинаторний синдром протягом досить тривалого часу проявляється майже виключно частими галюцинаціями без порушення свідомості* (з навч. літ.).

ГАЛЮЦИНАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **галюцина́ція.** *Спадає на думку той факт, що сюрреалісти навмисне не їли і не спали по кілька діб, вживали абсент — і все заради того, аби довести себе до галюцинаційного стану* (із журн.); // Який викликає галюцинації. *Існує припущення, що арії серед напоїв уживали безалкогольний галюцинаційний сік* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЮЦИНА́ЦІЯ, ї, *ж.* Спотворене слухове, зорове, дотикове, нюхове, смакове сприймання, зумовлене порушенням діяльності мозку або хворобливим станом організму. *Ушам своїм не йму віри: "Що це — галюцинація? Так ні — нерви мої спокійні..."* (С. Васильченко); *Важка голова здавалась прикутою до залізної палуби, вона палала. Може, саме це й викликало галюцинацію* (Д. Ткач); *— Ну, галюцинації науку не цікавлять... хіба що психіатрів, — зітхнув Максим Іванович. — Мало кому що привереться* (О. Бердник).

ГАЛЮЦИНОГЕ́Н *див.* **галюциноге́ни.**

ГАЛЮЦИНОГЕ́НИ, ів, *мн. (одн.* **галюциноге́н,** у, *ч.).* Речовини, які викликають у здорових людей галюцинації, ейфорію і т. ін. *Галюциногени викликають зміни настрою — від депресії до невиправданої агресивності* (з наук.-попул. літ.); *До групи галюциногенів входять дуже різні за хімічним складом штучні й натуральні продукти* (з наук.-попул. літ.); *Галюциногени мають обмежене лікувальне застосування, використовують їх також і в наукових дослідженнях* (із журн.).

ГАЛЮЦИНОГЕ́ННИЙ, а, е. Стос. до галюциногенів. *Остап на хвилю подумав, чи це не місяць утворив із своїх хистких єзуїтських променів галюциногенне видиво?* (С. Процюк); *Про властивості галюциногенних грибів знали шамани Євразії та Америки, які застосовували їх у священних обрядах, повсякденних звичаях* (з наук.-попул. літ.).

ГАЛЮЦИНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Перебувати в стані галюцинації. *Іноді мені вчувається, що десь грають. Ах, це, певно, з напруження галюцинує моє вухо* (М. Куліш); *Журба отетерів. Йому здається, що він галюцинує. Та ось він опам'ятався, зробив несміливий крок до Галинки* (Г. Епік);

— Це звичайний місячний міраж? — пробувала заспокоїти себе Сахно. — Чи я галюциную з перевтоми? (Ю. Смолич).

ГА́ЛЯ, і, *ж., діал.* Полонина. *Кину свої жалі на зелені галі, пущу бором свою тугу, чи не знайде другу* (Леся Українка).

ГАЛЯБА́РДА, и, *ж., іст.* Те саме, що **алеба́рда.** *Вартівники з ліхтариками й галябардами проходили вулицями* (Б. Лепкий); *Сторожа, озброєна галябардами і флінтами, оточила їх з усіх боків* (Ю. Винничук).

ГАЛЯ́ВА, и, *ж.* Те саме, що **галя́вина.** *На галяву вискакує з гущини сарна* (М. Коцюбинський); *Невелику галяву обступали старі сосни, землю встилав пружний килим глиці* (О. Бердник); *Мішаний ліс понад Соляним шляхом був багатий на сонячні галяви* (І. Білик).

ГАЛЯ́ВИНА, и, *ж.* Вільне від дерев і кущів місце серед лісу; прогалина в хлібах, очереті і т. ін. *Чи ти знаєш, що я оце женюся!.. — Ще що вигадай!.. — обізвався дід Оникій, виступаючи з-за вишень на галявину* (І. Нечуй-Левицький); *Сосни й молодий березняк розступилися, і перед Володею відкрилася невелика галявина* (О. Донченко); *Очерет кінчається, відкривається чимала, обрамлена заростями галявина* (О. Гончар); * Образно. *На небесних галявинах ліниво блищали зорі. Небо тут, там заволоклося хмарами* (І. Чендей).

ГАЛЯ́ВИНКА, и, *ж.* Зменш. до **галя́вина.** *Земля була повна весни, галявинки манили на спочинок* (Ю. Яновський); *Вони наближалися до заклятого місця — відкритої галявинки при вході до яру* (О. Гончар); *Обідньої пори селяни поїхали возом до села, а ми розташувалися на галявинці під двома корячкуватими дубками й зварили куліш з таранею* (Ю. Мушкетик).

ГАЛЯ́ВИНОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **галя́винка.** *Ми будемо приходити до вас, але на цю галявиночку. А як ви постарієтеся, ми будемо доглядати вас* (з казки); *Пшениця яра стоїть густа .. Ні просвіту, ні галявиночки* (К. Гордієнко).

ГАЛЯ́ВКА, и, *ж.* Зменш. до **галя́ва.** *По галявці вітер віє, Сніг покосами кладе* (П. Воронько); *За кущами ліщини стелилися у рідких ялинах маленькі, порослі сухою травою галявки* (М. Малиновська); *Князі й вожді сиділи на галявці перед Ярополковим наметом кругом великої попони з питвом і наїдками* (І. Білик).

ГАЛЯ́РА, и, *ж., діал.* Човен. *Сама Настя один раз бачила, як перед вечором він за городом лазив по куп'ї й виводив галяру до себе в берег* (Іван Ле); *Із своїми приятелями Тарас Григорович любив бувати на Дніпрі, особливо на Полтавському березі, в урочищі "Домаха". Перевозили їх на своїй галярі, по звичаю, Слюсарі, що мешкали біля Дніпра* (з мемуарної літ.).

ГА́ЛЯЧИЙ, а, е, *рідко.* Прикм. до **га́лка** 1. *Тільки галячий клекіт устає — Суму додає* (Панас Мирний).

ГАМ[1], у, *ч.* Безладне звучання багатьох голосів; крики, галас. *Гармидер, галас, гам у гаї* (Т. Шевченко); *Що тут коїлося, що творилося! Гам, лемент, гаряча, пекельна тиснява... Кінця не видно ярмаркові* (О. Гончар); *Місто зустріло його велелюддям і схвильовано-урочистим гамом* (О. Бердник).

ГАМ[2], *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **га́мати.** *А я пряник гам та гам, — "Вибачайте, не віддам!"* (Л. Глібов); *— Гам-гам? — запитав куховар. — Говори прямо! — Так... Я з Будапешта. Бійці знали, що біженці жорстоко бідують. — Ходімо... Заправишся* (О. Гончар); *— Отак воно, ні сам не гам, ні комусь не дам. Най пропадом пропадає...* (І. Нижник).

ГА́МА, и, *ж.* 1. Послідовно висхідний або спадний щодо висоти ряд звуків у межах октави. *Віддаль між окремими звуками гами називається інтервалом* (з навч. літ.); *Залежно від кількості звуків та інтервальних співвідношень розрізняють гами музичних систем (діатонічні, хроматичні, пентатонові) й ладові (мажорні, мінорні та ін.)* (з навч. літ.); // Вправи з відтворення послідовно висхідних або спадних за висотою звуків на музичному інструменті або голосом. *За стіною з-за лівих дверей хтось починa грати гами* (Леся Українка); *Якби не звуки скрипки, ми, мабуть, не навчились би виспівувати навіть нотної гами, бо бридкий козлетон нашого вчителя міг скоріше однадити від співу, ніж навчити чогось* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *чого, перен.* Послідовний ряд яких-небудь однорідних, але чимось відмінних одне від одного предметів, явищ; послідовна зміна яких-небудь явищ. *Кожна зморшка землі збуджувала в ньому цілу гаму настроїв* (П. Панч); *Назбирала Марися букет квітів польових, .. квіти простенькі, непоказні, а склалась багата гама кольорів, злегка приглушених, повитих туманцем...* (О. Гончар); *Дивовижна гама почуттів відбивалася на тонкому одухотвореному обличчі* (О. Бердник).

ГАМА́ДА, ХАМА́ДА, и, *ж.* Арабська назва кам'янистих пустель у країнах Близького Сходу. *Поверхня гамади гладка чи вкрита гострим щебенем* (з наук. літ.); *Рослинність у хамадах практично відсутня, деякі рослини можна зустріти тільки в тріщинах скель* (з наук.-попул. літ.).

ГАМАДРИ́Л, а, *ч.* Мавпа роду павіанів із попелясто-сірим хутром та мантієподібною гривою в самців. *Тіло гамадрила міцної будови, морда видовжена, хвіст до 60 см* (з наук. літ.); *Гамадрили поширені в Африці та на Аравійському півострові* (з наук.-попул. літ.).

ГАМАЗЕ́Й, ю, *ч.,* **ГАМАЗЕ́Я,** ї, *ж., заст.* Будівля для зберігання речей, зерна, борошна тощо. *Для сильной* [сильної] *армії своєї Рушниць, мушкетів, оружин Наклали повні гамазеї* (І. Котляревський); *Нікому й на думку не впало, щоб можна було вкрасти хліб із замкненої гамазеї* (Б. Грінченко); *Біля сільської гамазеї гуло, мов у вулику: сюди з хуторів везли хліб і відразу ж роздавали біднякам* (М. Чабанівський); *Вуличка, що вела на толоку до гамазею, підіймалася все крутіше* (О. Гончар).

ГАМАЗЕ́Я *див.* **гамазе́й.**

ГАМАЗИ́ДА *див.* **гамази́ди.**

ГАМАЗИ́ДИ, и́д, *мн. (одн.* **гамази́да,** и, *ж.).* Група безхребетних тварин ряду паразитоморфних кліщів; гамазові кліщі *(див.* **кліщ).** *Гамазиди живуть у ґрунті, рештках органічних речовин, норах та гніздах, деякі види гамазид паразитують на рептиліях, птахах і ссавцях* (з наук.-попул. літ.); *Гамазиди трапляються в усіх частинах світу й усіх кліматичних зонах* (з наук.-попул. літ.).

ГАМА́ЗОВИЙ, а, е: △ **Гама́зові кліщі́** *див.* **кліщ.**

ГАМА́К, а́, *ч.* Підвісна колиска з сітки або парусини для відпочинку, сну на повітрі. *Панас Максимович забрав газети і пішов у садок, де між двома старими яблунями був нап'ятий гамак* (В. Минко); *Ліна, погойдуючись на сітці гамака під горіхом, слухає звідти батькові нарікання* (О. Гончар); *Мандрівники лежали в гамаках, сховавшись під густими сітками, які рятували їх від ненажерливих комах* (Ю. Бедзик); *Деякий час, легенько погойдуючись у двомісному гамаку на одній великій, як перина, подушці, вони дивилися у високе голубе небо з білими, немов розпушена ва-*

та, хмаринками (О. Чорногуз); * У порівн. *Приємно колисатися в такій надії, мов у гамаці* (І. Франко).

ГАМАКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гамак. *Побачені у мандрівці старовинні замки навіювали романтичний настрій. Однак він зник, коли ми дісталися готелю: у трьох-чотирьохмісних номерах гамакоподібні ліжка з металевими сітками, стіни без шпалер, шафа з поламаними дверцятами* (із журн.).

ГАМАЛИ́К, á, *ч., діал.* Карк (у 1 знач.). *Мені видко було крізь одхилені двері обидві фігури, що сиділи край столу одна проти одної, гамалик станового, його круглі високі плечі* (М. Коцюбинський); — *Я одного разу підзирав за одною парою, так цілувалися,* — *хихикаючи, розповідав він.* — *А я як закричу: "Ай-я, як вам не соромно",* — *а вони й порозбігалися...* — *І ніхто тебе не тріснув по гамалику?* (Григорій Тютюнник); *З-під руки дядька випірнула гостролиця молодичка в білому очіпку й засукала маленькими червоними кулачками перед моїм обличчям.* — *Лакиза, посіпака... По гамалику його,* — *хтось за моєю спиною* (Ю. Мушкетик).

◊ **Да́ти (надава́ти) / дава́ти по ши́ї (по гамалику́)** *див.* **дава́ти.**

ГАМАЛИКУВА́ТИЙ, а, е, *діал.* Товстошиїй. *Народ показний, гамаликуватий* (Сл. Гр.).

ГАМА́Н, á, *ч.* 1. Шкіряна сумочка для грошей. *Бурлака витяг з гамана гроші й шпурнув шинкареві на стіл* (І. Нечуй-Левицький); *Сагайдачний взяв з пояса ремінний гаман, розпустивши очкур на ньому, дістав звідти золотого червінця* (Іван Ле); *Вершник зневажливо посміхнувся, гидливо кинув на землю шкіряний гаман. Задзвеніло золото* (О. Бердник); * У порівн. *Рот розкривався, як порожній гаман, і в ньому шипіли слова, щось про царенка, злото, дорогі страви* (М. Коцюбинський); // Гроші. *Я довго жив у столиці і мав нагоду пересвідчитись, що зараз сильний не той, хто має шаблю, а той, хто має великий гаман!* (В. Малик).

2. Торбинка для тютюну, люльки та інших дрібних речей; кисет. *Підперізувались вони* [чабани] *шкуряним поясом і прив'язували до його гаман, вицяхований і ґудзиками, і мідними бляшками, з кресалом і губкою* (О. Стороженко); — *Звідкіля вас Бог несе?* — *спитав чоловік, витягаючи з гамана люльку й набиваючи її тютюном* (І. Нечуй-Левицький); *Методично витяг він із кишені гаман, набив люльку, викресав вогню і затягнувся міцними корінцями* (З. Тулуб).

3. Те саме, що **бума́жник.** *Він ще раз витягнув із кишені піджака товстого гамана і там між рахунками й розписками швидко намацав своїми досвідченими пучками Палиного листа* (Б. Антоненко-Давидович); *Столярчук витяг з широкої кишені брезентовий гаман, а з нього наші контракти і ще якісь папірці* (І. Муратов); *Макітра купив собі нового бумажника. Гаман був з добрячої тисненої шкіри* (І. Волошин).

ГАМАНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* Зменш. до **гама́н.** *Дивлячись на дяка, що той аж употів розказуючи, вийняв* [Кирик] *з кишені гаманець, розв'язав та й дав цілісінького п'ятиалтинного на молитви дяку* (Г. Квітка-Основ'яненко); *За пояс лико одвічало, На йому висів гаманець; Тютюн і люлька, і кресало, Лежали губка, кремінець* (І. Котляревський); *Жигай витягнув із засмальцьованого гаманця листочок паперу з адресою* (А. Шиян); * Образно. — *Все гаразд, минуло лихо,* — *Дума так цей молодець, Запустивши лапу тихо У державний гаманець* (С. Воскрекасенко).

◊ **(1) Наби́тий (по́вний) гамане́ць** — багато грошей або великі гроші. *Й поміж людей ще водяться людці, Яких ми звем зневажливо "жуками". Їх ідеал — набиті гаманці* (Л. Дмитерко); *І хто всіляким ідолам і Владам ладен кадити херувимський ладан, той хоч умре з набитим гаманцем, — душа у нього буде горобцем* (Л. Костенко); *Був на селі козак Кирило Яловець, Щасливий, дякуючи долі: Хазяйство добре мав і повний гаманець — Всього було доволі* (Л. Глібов); **(2) Поро́жній (пусти́й) гамане́ць** — мало грошей або малі гроші. *Втікай, Максиме, від цих декадентських розчарувань, бо їх може дозволити собі не літературний пролетарій із порожнім гаманцем, а знаменитість* (С. Процюк); *Не можу купувати дорогі речі — пустий гаманець* (із журн.); **Труси́ти гаманце́м** *див.* **труси́ти.**

ГАМА́НЧИК, а, *ч.* Зменш. до **гама́н.** *Бабуся витягла із скрині малесенький гаманчик з ключиком* (з казки).

ГАМА́РНИК, а, *ч., діал., заст.* Той, хто працює в гамарні. — *Флегонте Петровичу! Там до вас приїхав якийсь гамарник чи механік з фабрики з Білої Церкви по ділу* (І. Нечуй-Левицький); *Порались біля горнил і чорношкірі гамарники* (О. Ільченко).

ГАМА́РНЯ, і, *ж., діал., заст.* Металоплавильна майстерня. *По той бік Росі, насупроти самої оселі, в глибокій западині палало два горна в кузні та в гамарні, де вироблювали залізний посуд* (І. Нечуй-Левицький); *З височенного димаря, як бува в гамарнях, вивергався чорний дим* (О. Ільченко); *Та й де ще в світі є такі .. хрестики, ронди й шаблі, ковані ніжинськими майстрами, а срібні підсвічники, вилиті в глухівських гамарнях!* (Ю. Мушкетик).

ГАМА́РСТВО, а, *с., діал., заст.* Гамарська справа. *Поступово торф стали використовувати як торф'яний кокс у гамарстві* (з навч. літ.); *У селі Гамарня Канівського району діди-прадіди займалися гамарством. Тут освоїли виробництво мідних листів, котлів та інших металевих виробів* (із журн.).

ГАМА́РСЬКИЙ, а, е, *діал., заст.* Прикм. до **гама́рня.** *Гамарський горн.*

ГА́МАТИ, аю, аєш, *недок., що і без прям. дод., дит.* Їсти, ковтати. *Доця кашку гамає.*

ГАМАЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **гама́к.** *Є така пташка плавнева, трішки більша горобця, любить жити в комишах. Зв'язує чотири-п'ять комишин, робить над водою підвісне гніздечко, гамачок такий, у ньому й живе, гойдається ціле літо та дітей виколихує* (О. Гончар); * У порівн. *Лаврик сидить собі в перев'язаній через її* [Даринки] *плече хустці, як у гамачку* (І. Вирган).

ГАМА́ША *див.* **гама́ші.**

ГАМА́ШІ, ма́ш, *мн. (одн.* **гама́ша,** і, *ж.).* Вид теплих панчіх без підошов; одягаються поверх взуття. *Він був одягнутий в англійський солдатський мундир з товстого сукна, в чорні грубі ботинки й білі гамаші* (П. Загребельний); *Дніпро-донецьке населення проживало в лісостеповій зоні з помірним кліматом, займалося мисливством і рибальством. Їхній костюм складався з фартуха із замші, довгих гамаш-ноговиць, що кріпилися до паска, і накидки із бізонячої шкіри* (з наук. літ.).

ГАМБА́НГ, а, *ч.* Індонезійський ударний музичний інструмент. *Гамбанг, як один з основних інструментів гамелану, часто використовується в яванському тіньовому театрі ляльок* (з наук.-попул. літ.); *Гамбанг складається з дерев'яних або металевих пластинок, що закріплені в горизонтальному положенні на дерев'яній підставці, часто пишно прикрашеній розписом і різьбленням* (з навч. літ.).

ГАМБІ́ЄЦЬ *див.* **гамбі́йці.**

ГАМБІЙКА *див.* **гамбійці.**

ГАМБІЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гамбійці** і Гамбія. *На чемпіонаті Африки з легкої атлетики гамбійські спортсмени завоювали кілька призових місць* (з газ.).

ГАМБІЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **гамбієць,** йця, *ч.;* **гамбійка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Гамбії. *Цього року в ювілейному гала-шоу взяв участь етнічний гамбієць* (з газ.).

ГАМБІТ, у, *ч.* Початок шахової партії (дебют), у якій білі жертвують пішака або легку фігуру, щоб створити вигідну позицію для нападу. *На цьому шаховому турнірі він намагався уникнути відомих схем гамбіту і використовував нові здобутки теорії шахів* (з газ.); * Образно. *Відсутність любові і змоги допомогти означатиме пекло: смерть відмовиться грати в шахи, відтягувати термін, розгадувати черговий гамбіт* (Є. Пашковський).

ГАМБІТНИЙ, а, е. Прикм. до **гамбіт.** *До другої половини XIX століття у європейських шахах панували ідеї так званої італійської школи, яка вирізняється прагненням до гамбітної гри, до жертв шахового матеріалу заради виграшу часу, для розвитку фігур, відкриття ліній та створення атаки на короля* (з наук.-попул. літ.); *Про захист проти гамбітних ходів у шахах написано спеціальні посібники* (із журн.).

ГАМБУЗІЯ, ї, *ж.* Дрібна прісноводна живородна риба родини пецилієвих, яка знищує личинки та лялечки малярійних комарів. *Дрібненькі гамбузії щокроку виблискували в неглибокій водіариків синювато-сріблястими блищиками* (Б. Антоненко-Давидович)

ГАМБУРГЕР, а, *ч.* Розрізана навпіл тепла булочка із вкладеним у неї біфштексом з овочами. *Співвітчизники .. методично роз'їдалися на гамбургерах та вчилися вловлювати гумор третьосортних кінокомедій* (І. Роздобудько); *Рівень глобалізації не вимірюється кількістю випитих пляшок чи розвитком ринку гамбургерів* (з публіц. літ.).

ГАМЕЛАН, у, *ч.* Індонезійський національний оркестр. *Гамелан, загальна кількість інструментів якого коливається від 10 до 25, складається переважно з ударних інструментів* (з наук.-попул. літ.).

ГАМЕТА, и, *ж., біол.* Рухлива статева клітина рослинних і тваринних організмів. *Гамети з мутаційними змінами є фактором передачі генетичних змін до організму наступного покоління* (з наук. літ.); *Згідно з поглядами генетиків стать зародка неминуче визначається уже в момент злиття гамет (статевих клітин)* (з наук.-попул. літ.).

ГАМЕТИЧНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **гамета.** *Генотипова мінливість пов'язана зі змінами спадкового матеріалу. Якщо ці зміни торкаються статевих клітин (гаметичні мутації), то вони можуть передатися наступним поколінням* (з наук. літ.); *Цикл розвитку інфузорій проходить із гаметичною редукцією* (з наук. літ.).

ГАМЕТНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **гамета.** *Процес злиття чоловічої і жіночої гамет приводить до подвоєння гаметного числа хромосом і утворення одноклітинного зародка — зиготи* (з навч. літ.).

ГАМЕТОГЕНЕЗ, у, *ч., біол.* Процес розвитку й формування гамет. *У експерименті в умовах невагомості у частини зародкових мішків пшениці виявили деформації. Варто зауважити, що схоже явище споро- і гаметогенезу в рослин пшениці спостерігали і в наземних умовах за наявності високої концентрації етилену* (з навч. літ.); *У багатоклітинних організмів гаметогенез відбувається в статевих залозах* (з наук. літ.).

ГАМЕТОГЕНІЯ, ї, *ж., біол.* Те саме, що **гаметогенез.** *Жіноча гаметогенія покритонасінних рослин відбувається в зародковому мішку* (з наук. літ.).

ГАМЕТОФІТ, а, *ч., біол.* Статеве покоління у рослин, етап життєвого циклу від спори до розвитку зиготи. *У вищих рослин гаметофіт є гаплоїдним (проросле пилкове зерно чи зародковий міхур) і розташований на диплоїдному спорофіті — власне рослині* (з наук. літ.); *Сьогодні не викликає сумніву те, що репродуктивні структури, і насамперед чоловічий гаметофіт, є найбільш чутливими до дії токсичних інгредієнтів* (з наук. літ.).

ГАМЕТОФІТНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до гаметофіта. *Нові дослідження біологів стосувалися можливості добору посухостійких генотипів у чоловічому гаметофітному поколінні льону олійного* (з наук. літ.); *У кукурудзи відомо 10 гаметофітних генів, локалізованих у шести групах зчеплення* (з наук. літ.).

ГАМІВНИЙ, á, é. Який стримує, гамує що-небудь. *Щось нагадає* [йому] *обмотаних гамівними пасами хворих, облущене білило на ліжках, заповнені маренням картки* (Є. Пашковський); *Вплив жирів молока на шлункову секрецію здійснюється в дві стадії: гамівну та збуджувальну* (з наук. літ.).

△ **Гамівна сорочка** *див.* **сорочка.**

ГАМІР, мору, *ч.* Те саме, що **гам**[1]. *Чути гамір у горах, як народу численного, чути гомін згромаджених тут царств народів: це переглядає Господь Саваот бойове Своє військо!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Франко прислухався до нічного гамору великого міста* (Л. Смілянський); *До них линув невиразний гамір трудового дня* (В. Кучер); *Він заглибився в свої ієрогліфічні картки і не звертав жодної уваги на грюкання дверей, шум, гамір людських голосів* (Олесь Досвітній).

ГАМІРКИЙ, á, é. Те саме, що **гамірливий.** *З дверей висипало гамірке, безтурботне студентство* (М. Стельмах); *Мелодійно баламкали дзвони, і гамірний велелюдний потік розбурхано виривався з тісних церковних воріт на просторий зелений майдан* (І. Нижник).

ГАМІРЛИВИЙ, а, е. Який зчиняє гамір; галасливий. *Поміж срібно-зеленими гілками тріпочуться при любовному цвірінькканні рухливі табунці гамірливих горобців* (А. Крушельницький); *Верескливий дзвінок відчиняє пащі класів і випускає з них гамірливих та веселих дівчат* (Ірина Вільде); *Довго стояли* [староста і дяк] *і слухали той гомін, дивувались: з чого б то зібрались такі гамірливі гості у пана Котляревського, ніякого нібито свята сьогодні, звичайна неділя* (Б. Левін) // Сповнений гамору. *У маленьких очах відбивається світ — Гамірливий, гучний і великий — Буйна радість зелених віт, Білі хмари і срібні ріки* (В. Симоненко); *Там, за горою, залишилася рідна сторона, мила серцю зелена Сіверщина, залишилося все, що він любив, — розлогі поля і дрімучі ліси, гамірливі городи і тихі села, повноводі ріки і озера* (В. Малик).

ГАМІРЛИВО. Присл. до **гамірливий.** *Всюди гамірливо таборяться війська, іржуть коні, ревуть верблюди* (О. Гончар); *Вулицею гамірливо пройшли з кіно жінки* (А. Михайленко); // *у знач. пред.* Багато гамору. *В палаці було весело і гамірливо* (Н. Рибак).

ГАМІРНИЙ, á, é. Сповнений гамору. *Місто гамірне, в ньому чверть мільйона людей, але кожний живе про себе* (Мирослав Ірчан); *Батько й мати все ще стояли трохи осторонь*

гамірного розмаїтого натовпу, про щось стиха розмовляли (Є. Доломан); *В городі так само відбуваються гамірні торжки, повно гостей з країв близьких і далеких* (І. Білик).

ГА́МІРНО. Присл. до **гамірни́й.** *Старшини .. стали гамірно балакати з собою* (Б. Лепкий); *Урок латинської мови, як завжди, проходив гамірно й весело* (М. Сиротюк); *Гості всідалися весело й гамірно* (І. Білик); // *у знач. пред.* Багато гамору. *В задимленій халупці ставало весело й гамірно* (М. Коцюбинський); *У пивниці було тьмяно і гамірно, з вулиці долинав пронизливий скрегіт трамвайних коліс* (Ю. Винничук).

ГА́МКАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **га́мкати.** *Стало чутно голосне гамкання дітвори* (із журн.).

ГА́МКАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *що і без прям. дод., дит.* Те саме, що **га́мати.** *Первослава .. знала тільки одне: їсти, гамкати, жерти* (П. Загребельний); *Якщо дитинка хоче гамкати вночі — нехай гамкає* (із журн.).

2. *розм.* Плямкати. *Простесенько к Палланту мчиться* [Турн], *Зубами скреготить, яриться і гамка їсти здалека* (І. Котляревський); *Задавакуватий купець .. велів націдити собіківш меду, випивав, смачно гамкав* (П. Загребельний).

ГА́МКНУТИ, ну, неш, *док., що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **га́мнути.** *Сало гамкнув та на кота звернув* (з народної творчості); * Образно. — *Колись позичив* [пан] *на реманент, на хату... А панська ласка — що вовча дружба. От він і гамкнув!* (Василь Шевчук); *Юрчик .. підскочив до Яковенка, вміло смикнув чобіт знизу за каблук, ловко вигнувся і пожбурив його вниз, через усю палубу. Сіра вода гамкнула чобіт, як скіпку* (П. Загребельний); // Схопити губами, ротом. *Здається, якби можна, так би й гамкнув* [Чіпка] *за мізинчик-пальчик, що світився навпроти світа, як рожева квітка...* (Панас Мирний).

ГАМЛЕТИ́ЗМ, у, *ч., книжн.* Поєднання інтелекту з нерішучістю та безвіллям, характерне для Гамлета — персонажа однойменної трагедії В. Шекспіра. *Поема Миколи Бажана "Смерть Гамлета", написана 1932 року, цікава з погляду проблеми гамлетизму в Бажановій творчості* (з наук. літ.); *У дисертації проведено порівняльне вивчення національних типів гамлетизму першої половини XX ст. з урахуванням специфіки історичного розвитку літератури різних країн європейського регіону* (з наук. літ.).

ГАМЛЕТИ́ЧНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до гамлетизму. *Образ авторського "Я" стає у Т. Шевченка одним із національних варіантів загальноєвропейського типу "гамлетичної особистості", тобто творчої і сумлінної людини, яка бере на себе тягар відповідальності за долю власного народу і переживає кризу національного буття як факт свого внутрішнього, екзистенційного самовизначення* (з наук. літ.).

ГА́ММА, и, *ж.* Назва третьої літери грецького алфавіту. *Відображенням у друці специфіки української мови стало впровадження видавцями літери "ґ", графічна форма якої була розроблена на основі одного з накреслень грецької гамми* (з наук. літ.).

ГА́ММА-... Перша частина складних слів, що вказує на: 1) один із станів речовини, напр.: г а́ м м а - з а л і́ з о ; 2) зв'язок із гамма-промінням, напр.: г а́ м м а - в и п р о м і́ н ю - в а н н я, г а́ м м а - т е р а п і́ я.

ГА́ММА-АКТИ́ВНИЙ, а, е, *фіз.* Здатний до радіоактивного гамма-випромінювання. *Дозиметричні й радіометричні вимірювання забруднень альфа-, бета- і гамма-активними речовинами різних поверхонь проводять дозиметристи* (з наук.-попул. літ.); *Доповідь про вміст гамма-активних нуклідів у керамічних виробах викликала жвавий інтерес екологів* (із журн.).

ГА́ММА-АКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., фіз.* Властивість за знач. **га́мма-акти́вний.** *Радіоактивні відходи АЕС класифікуються за фізико-хімічним складом, питомою активністю, її типом (альфа-, бета- або гамма-активність), часом їх напіврозпаду тощо* (з наук.-попул. літ.); *Гамма-активність території четвертої зони Чорнобиля з травня 1986 р. зазнала суттєвих змін* (із журн.).

ГА́ММА-АПАРА́Т, а, *ч.* Апарат із радіоактивними ізотопами, що є джерелом гамма-випромінення. *Гамма-апарат складається зі штатива, на якому закріплена радіаційна головка із зарядом і захистом, стола для розміщення пацієнта і приладів управління апаратом* (з наук. літ.); *Гамма-апарат застосовують для опромінювання злоякісних пухлин, виявлення дефектів матеріалів і виробів тощо* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ММА-АСТРОНО́МІЯ, ї, *ж.* Розділ астрономії, що досліджує небесні тіла та середовища, які випускають гамма-проміння. *Дослідження в гамма-астрономії проводять за допомогою апаратури, встановленої на штучних супутниках Землі, висотних ракетах, автоматичних міжпланетних станціях* (з наук. літ.); *Дослідження гамма-астрономії сприяють з'ясуванню природи пульсарів, квазарів тощо* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ММА-ВИПРОМІ́НЮВАННЯ, я, *с., фіз.* Електромагнітне випромінювання, довжина хвилі якого менша за 10^{-10} м. *Гамма-випромінювання — найбільш проникне випромінювання* (з наук. літ.); *Нині ми маємо можливість отримувати інформацію від космічних об'єктів не лише у вигляді світла, а й у вигляді радіохвиль, рентгенівського та гамма-випромінювання* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ММА-ГЛОБУЛІ́Н *див.* **га́мма-глобулі́ни.**

ГА́ММА-ГЛОБУЛІ́НИ, ів, *мн. (одн.* **га́мма-глобулі́н,** у, *ч.).* Група білків крові, що містять антитіла. *Ефективним засобом лікування грипу є протигрипозний донорський гамма-глобулін* (з наук.-попул. літ.); *При тяжких формах вітряної віспи дітям вводять гамма-глобулін* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ММА-ДЕФЕКТОСКО́П, а, *ч.* Прилад для визначення дефектів у виробах за допомогою гамма-випромінювання. *У гамма-дефектоскопах застосовують штучно одержаний радіоактивний ізотоп тулію* (з наук.-техн. літ.); *При використанні в будівництві приладів чи технологій з джерелами іонізуючого випромінювання (гамма-дефектоскопів, радіаційних реле тощо) радіаційний контроль здійснюється відповідно до норм радіаційної безпеки України* (з мови документів).

ГА́ММА-ДЕФЕКТОСКОПІ́Я, ї, *ж.* Просвічування виробів гамма-промінням для виявлення у них дефектів. *Гамма-дефектоскопію застосовують у судно- та авіабудуванні, металургії, на будівництві нафто- і газопроводів тощо* (з наук. літ.); *Гамма-дефектоскопія — надійний спосіб перевірити якість зварних швів у виробах з металу* (з наук.-техн. літ.).

ГА́ММА-ЕКВІВАЛЕ́НТ, а, *ч., фіз.* Кількість радію, що створює таку саму потужність експозиційної дози гамма-випромінювання, як і певний радіоактивний препарат. *У праці запропоновано формулу для розрахунку й експериментально визначено коефіцієнт послаблення гамма-еквівалента випромінювання захисним шаром плівкових полімерних матеріалів* (з наук. літ.).

ГА́ММА-ЗАЛІ́ЗО, а, *с.* Структура заліза, якої воно набуває при температурі 910 °—1400 °С. *Кристалізація заліза в*

чавуні приводить до модифікації гамма-заліза (з наук.-техн. літ.); *При температурі 1147 °C і колосальному тиску вуглець у гамма-залізі перетворюється на алмаз* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ММА-КАРОТА́Ж, у, *ч.* Метод дослідження геологічного розрізу свердловин за радіоактивним випромінюванням гірських порід. *Гамма-каротаж полягає у вимірі гамма-випромінювання природних радіоактивних елементів, що містяться в гірських породах* (з наук. літ.); *Найбільш поширеними методами радіоактивного каротажу є гамма-каротаж і нейтронний гамма-каротаж* (з наук.-техн. літ.).

ГА́ММА-КВАНТ, а, *ч., фіз.* Порція енергії гамма-проміння. *У загальних рисах нам відомо: електрони й позитрони виникають із гамма-квантів, які вступають у взаємодію з ядрами атомів* (з наук.-попул. літ.); *Гамма-квант не має заряду, а тому набагато слабше взаємодіє з речовиною, ніж альфа- чи бета-частинки* (з навч. літ.).

ГА́ММА-МЕ́ТОД, у, *ч.* Метод розвідування корисних копалин, що ґрунтується на інтенсивності випромінювання радіоактивних елементів, які є в гірських породах. *Гамма-метод належить до ядерно-геофізичних методів дослідження гірських порід* (з наук.-попул. літ.); *До методів вивчення природної радіоактивності, крім гамма-методів, можна віднести метод підземної реєстрації космічних випромінювань* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ММА-НІЖ, ножа́, *ч.* Апарат міні-інвазивної нейрохірургії для лікування внутрішньочерепних патологій, дія якого ґрунтується на скерованому опроміненні проблемної ділянки мозку радіоактивним кобальтом. *Гамма-ніж — це унікальне обладнання, що дає змогу робити оперативне втручання на головному мозку без болю, трепанації і крововтрати* (з наук.-попул. літ.); *На весь курс лікування гамма-ножем потрібно три дні: першого дня хворого обстежують, наступного — протягом години роблять власне операцію і вже наприкінці третього дня людина може вирушати додому* (з наук.-попул. літ.); *Акція зі збору коштів на гамма-ніж була унікальною: мало того, що вдалося зібрати досить-таки солідну суму, — сам процес, на думку багатьох експертів, ще й певною мірою об'єднав українців* (з газ.).

ГА́ММА-ПРО́МЕНІ, ів, *мн., фіз.* Короткохвильове магнітне випромінювання, утворене збудженими атомними ядрами; гамма-проміння. *Насіння сосни опромінювали гамма-променями за допомогою кобальтового гамма-приладу* (з наук. літ.); *Гамма-промені виникають при радіоактивних перетвореннях ядер багатьох ізотопів водночас з альфа- або бета-частинками, при гальмуванні заряджених частинок великої енергії, анігіляції частинок з античастинками* (з навч. літ.).

ГА́ММА-ПРОМІ́ННЯ, я, *с., фіз.* Те саме, що **га́мма-про́мені.** *Найбільшу проникну здатність має гамма-проміння, що проходить навіть крізь значні товщі свинцю* (з наук.-попул. літ.); *От уже цілком розв'язано проблему контролю шва* [сталі], *не потім, коли його можна просвітити гамма-промінням, а в роботі* (В. Собко).

ГА́ММА-СИГНА́Л, у, *ч., астр., фіз.* Гамма-випромінювання, що сприймається як сигнал. *Деякі пульсари не "чути" на радіохвилях, але вони емітують гамма-сигнали* (з наук.-попул. літ.); *Телескоп, що реєструє спалах, може лише з невисокою точністю показати місце на небі, звідки прийшов гамма-сигнал* (з навч. літ.).

ГАММАСКОПІ́Я, ї, *ж.* Просвічування гамма-промінням для отримання видимого зображення внутрішніх структур чого-небудь. *Гаммаскопія належить до неруйнівних методів перевірки деталей* (з наук.-попул. літ.); *Контроль якості зварних швів фізичними методами проводиться з допомогою рентгено- або гаммаскопії* (з навч. літ.).

ГА́ММА-СПЕКТРО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання довжин хвиль або енергії та інтенсивності гамма-проміння. *Новий гамма-спектрометр призначений для збору й оперативного аналізу в екстремальних польових умовах інформації про характеристики гамма-випромінювання на зараженій території* (з наук.-техн. літ.); *Активність зразків цезію-137 вимірювали на гамма-спектрометрі* (із журн.).

ГА́ММА-СПЕКТРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гамма-спектроскопії. *У зоні відчуження ЧАЕС регулярно проводяться гамма-спектроскопічні дослідження ґрунтів* (із журн.).

ГА́ММА-СПЕКТРОСКОПІ́Я, ї, *ж.* Галузь ядерної фізики, яка досліджує властивості ядер у різних станах. *Якісний та кількісний склад органічних сполук можна одержати, наприклад, за допомогою методів електронної спектроскопії, гамма-спектроскопії тощо* (з наук. літ.); *Гамма-спектроскопія досліджує гамма-випромінювання, що виникає в результаті радіоактивного розпаду і ядерних реакцій* (з навч. літ.).

ГА́ММА-СПЛЕСК, у, *ч., астр., фіз.* Потужне посилення гамма-випромінювання. *Гамма-сплеск — один із найпотужніших видів вибухів, що відбуваються у Всесвіті* (з наук.-попул. літ.); *Учені вважають, що гамма-сплески виникають у результаті злиття нейтронних зірок або колапсів масивних зірок* (з наук.-попул. літ.); *19 березня 2008 року було зареєстровано гамма-сплеск, блиск якого в оптичному діапазоні досяг такої величини, що було видно неозброєним оком* (з газ.).

ГА́ММА-ТЕРАПІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Променева терапія, що ґрунтується на використанні гамма-проміння і застосовується при лікуванні пухлин. *Внутрішньотканинна гамма-терапія полягає у введенні джерела випромінювання у тканину пухлини* (з наук. літ.); *У комплексному лікуванні хворих на рак щитоподібної залози застосовується дистанційна гамма-терапія* (з наук. літ.).

ГА́МНУТИ, ну, неш, *док., що, розм.* З'їсти, проковтнути. *Жінка сало гамнула та на кота звернула* (прислів'я).

ГАМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гамува́ти.** *Орядин був інтересний своєю непостійністю, своєю гарячою, лиш почасти гамованою натурою* (О. Кобилянська); *Тонкостанна тополе! Ти мечем видаєшся лиш здалека. Ти не меч. Ти лиш сум. Ти у горлі гамований крик* (В. Стус); *Прибіг захеканий воєвода. Став перед князем, вибалушивши здивовані очі та кривлячи рота в гамованому позіханні* (Ю. Винничук).

ГАМО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гамології. *Гамолог навчить, як гармонізувати сімейне життя, розібратися у складних стосунках* (з газ.).

ГАМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гамології. *У гамологічній консультації можна отримати фахові відповіді на інтимні питання подружнього життя* (із журн.).

ГАМОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь етнографії, що вивчає шлюбні, подружні, сімейні стосунки. *Гамологія оцінює явища з позиції досягнення гармонійного шлюбу* (з наук. літ.); *Гамологія навчає молодь, як правильно створити сім'ю* (з наук.-попул. літ.).

ГАМО́Н *див.* **гамо́ни.**

ГАМО́НИ, ів, *мн. (одн.* **гамо́н,** у, *ч.), біол.* Речовини, які виділяються статевими клітинами деяких рослинних та багатьох тваринних організмів і сприяють заплідненню. *Гамони мають специфічний вплив на гамети своєї або протилежної статі, регулюючи процес запліднення* (з наук. літ.); *Гамони знайдені в деяких рослин (водорості, гриби) і багатьох тварин (молюски, кільчасті черв'яки, голкошкірі, хордові)* (з навч. літ.).

ГАМОНО́МІЯ, ї, *ж.* Галузь етнографії, що вивчає шлюбні закони і звичаї. *Гамономія накопичила великий обсяг матеріалів про українські весільні обряди* (із журн.).

ГАМОРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *недок., діал.* Галасувати. *Усе те сунулося.., кричало, гаморило* (І. Франко); *Вже не гаморила Мальва — тихо йшла поруч, ніби стала дорослішою* (Р. Іваничук); * Образно. *І знову тишина. Лиш потік шумить і гаморять верби з собою* (Б. Лепкий).

ГАМСЕЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *недок., фам.* 1. *кого.* Сильно бити кого-небудь. *Як почне тебе істиком гамселить, то будеш знать, як дратувать* (Сл. Гр.); *Троє Щербин, як можуть, безжалісно гамселять .. Юрка, а він, відкручуючись, відбивається від них блискавичними ударами кулаків* (М. Стельмах); *І знагла пасічник Мина .. підскакує до жінки, .. гамселить її кулаками, б'є коліньми* (Є. Гуцало).

2. *чим у що, по чому і без дод.* З силою ударяти, стукати по чому-небудь, у що-небудь. *Не один торгав запори, а то й гамселив дрюком по замку* (А. Головко); *Якось серед ночі, десь, мабуть, після других півнів, хтось почав гамселити в браму* (І. Білик); // *безос.* * Образно. *Голова* [Чіпчина] *заходила ходором; у виски гамселило, як обухом* (Панас Мирний).

ГАМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гамува́ти.** *Лазар поглянув на колишнього комісара сірими очима, в яких мінливими хвилями пробігла буря почуттів: сум'яття, недовіра, гнів, образа, гамування всього цього* (Ю. Хорунжий); *Тіло гуде від страшенної втоми після того шаленого нічного бігу упродовж п'яти годин, і врешті — після першого гамування нервів починає потрохи ще судомно відходити* (Ю. Покальчук).

ГАМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* 1. Не давати виявлятися; стримувати. *Гнів Божий з'являється з неба на всяку безбожність і неправду людей, що правду гамують неправдою* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Мася чуть тільки гамує сміх, а ляхи — щоб котрий вусом моргнув, то ніт* [ні] (А. Свидницький); *Деякий творчий досвід і моя громіздка виробнича біографія дають мені можливість поєднувати хвилювання з дедалі більшою кількістю думок, які гамують хвилювання там, де воно не потрібне* (О. Довженко).

2. Те саме, що **заспоко́ювати** 1. *Порицька і червоніла, і втішно всміхалась, гамуючи сестру* (Леся Українка); *— То ти легковажиш мої слова, сину? — спитала і глянула на мене з жалісливим докором, яким гамувала мене не раз, коли був я малим хлопцем* (О. Кобилянська); // Втихомирювати, приборкувати. *Усі* [козаки] *пішли ще повесні на поклик Петра Сагайдачного гамувати на Чорнім шляху кримчаків та турків* (Іван Ле).

ГАМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* Стримуватися, заспокоюватися. [Х о р о с т і л ь:] *Панно Юліє! Гамуйтеся! І як вам не встидно своїм плачем, своїми словами ще додавати болю братові?* (І. Франко); *Я боровся з собою. Гамувався, щоб не скипіти проти матері* (О. Кобилянська); *— Панунця хай гамуються і не викрикують тут на мене* (Ирина Вільде).

ГА́МУЗ, у, *ч., розм.* Купа дрібних, часто непотрібних речей; барахло (у 1 знач.). *Він .. суворо звелів: — Будь ласка, заберіть цей гамуз й більше не приносьте сьогодні* (М. Івченко); *— А славно ж я перескочив через бричку і той гамуз?* (М. Стельмах); *Оксана перебрала очима весь той гамуз, що лежав перед нею, усі ці олівці, папірці, ластики, і важко зітхнула* (із журн.).

◊ **(1) З [усі́м] га́музом** — повністю; підряд, не перебираючи. *— Новий конкурент у нас з'явився. Заткне нас за пояс з усім гамузом* (В. Минко); *А по колоні вже пішов-покотився гомін: — Полотно руйнують! — Залізницю волами розтягують! — Із рейками, із шпалами, з усім гамузом здирають з насипу* (О. Гончар); **(2) На га́муз:** а) *(зі сл.* т р о щ и т и, т о в к т и *і т. ін.)* на дрібні шматочки; вщент. *Строщити на дрізки, на гамуз* (Номис); *Що я знайшов там* [на Запоріжжі]? *Хижу голоту, що не розбирає правого од винуватого, все на гамуз товче, на шмаття батує* (Панас Мирний); *— Всього* [злодія] *на гамуз потрощено, з людського тіла зроблено страшну купу кісток, м'яса й крові* (Б. Грінченко); б) *(зі сл.* п о б и т и) дуже, сильно, надзвичайно. *— Гляди, Марійко! .. Не розгуби ягнят, як учора, бо на гамуз поб'ю* (М. Коцюбинський); **(3) Усі́м га́музом** — разом, гуртом, колективно. *— Я так думаю, що далі мовчати не можемо. Треба всім гамузом піти до пана й домагатися, хай віддасть наше* (Ф. Малицький); *Молодь і ще не старі дядьки повалили всім гамузом* (Григорій Тютюнник).

ГА́МУЗОМ, *присл., розм.* Усе разом. *Мусій не мав потреби заробляти на рибі, а тому й сказав зовсім дешеву ціну: — "П'ять кіп гамузом!"* (П. Панч); *До штабу під'їхала вантажна машина, й якісь стрільці почали на неї кидати штабове майно, скидали все гамузом* (І. Багряний); *Він ковтав слину і вимірковував, що ж робити: з'їсти сало гамузом чи залишити ще на раз* (Григорій Тютюнник); *Міленин чоловік продавав .. багатому журналові увесь віднятий матеріал гамузом* (О. Забужко).

ГА́НА, и, *ж., рідко.* Осуд, неслава. *— Прапрадід твого батька воював з моїм прапрадідом і одняв од його один го́род та двоє сіл... Це для мого роду велика гана й приниження* (І. Нечуй-Левицький); *— Якби чужий був мені Ізяслав, може, змив би гану кров'ю зобидчика* (Н. Королева).

ГАНА́Ш *див.* **ганаші́.**

ГАНАШІ́, ів, *мн. (одн.* **гана́ш,** а́, *ч.).* Задні кути нижньої щелепи коня. *Вона підійшла тихо до Лиска, обняла за шию і притулилась щокою до ганаша .. Кінь шарпонувся від неї, і вона впала у порох навколішки* (Ю. Логвин); *У коней гуцульської породи очі великі, випуклі, дуже рухливі та виразні, губи тонкі, ганаші широкі, шия коротка, товста* (з наук. літ.).

ГА́НГЛІЄВИЙ, а, е, *анат.* Прикм. до **га́нглій.** *Ганглієва нервова система виникла через значне ускладнення умов життя, коли з'явилася потреба у централізованих апаратах для опрацювання інформації та регуляції рухів* (з наук.-попул. літ.).

ГА́НГЛІЙ, я, *ч.* 1. *анат.* Скупчення нервових клітин, волокон та їхньої супровідної тканини у людини і тварин; нервовий вузол. *За літературними даними, папілярний м'яз не містить у своїх структурах будь-яких нервових гангліїв* (з наук. літ.); *За допомогою лупи можна розгледіти грудні і черевні ганглії жука-плавунця* (з навч. літ.).

2. *вет., мед.* Невелика пухлина, кіста на суглобі. *Найчастіше гангліій виникає в ділянці пучезап'ястного суглоба* (з навч. літ.).

ГАНГРЕ́НА, и, *ж., вет., мед.* Змертвіння будь-якої ділянки тіла або органа, зумовлене порушенням кровообігу внаслідок відмороження, опіків, ран і т. ін. *Денис Ісакович*

ушкодив свій нарив, і на нозі йому прикинулась гангрена (М. Рильський); *Гангрена розвивається в тканинах, що стикаються із зовнішнім середовищем (кінцівки, кишечник та ін.)* (з наук. літ.); * У порівн. *Небо мертве, холодне і чорне, Мов гангрена страшна* (Микола Чернявський).

△ **(1) Га́зова гангре́на** — тяжке інфекційне захворювання, що спричиняється анаеробними мікробами і супроводжується утворенням газів та отруєнням організму. *Страшна газова гангрена вразила його руку* (О. Довженко); *Профілактика газової гангрени полягає у проведенні своєчасного кваліфікованого первинного хірургічного оброблення всіх забруднених ран* (з навч. літ.).

ГАНГРЕНО́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до гангрени. *І не одному з вас тоді обпалювало зір видовище розбитого медсанбату, чиясь нога гангренозна, яку відпилюють нашвидку без наркозу* (О. Гончар); *У разі розвитку гангренозного апендициту біль супроводжується лихоманкою, можуть бути виражені симптоми порушення сечовиділення* (з навч. літ.); *Нерідко на уражених бешихою місцях утворюються пухирі, абсцеси, флегмони, а іноді й гангренозні ділянки* (з наук.-попул. літ.).

ГА́НГСТЕР, а, *ч.* Член організованого злочинного угруповання; бандит. *Дедалі трудніше стає музейним доглядачам: платня мізерна, ціни ростуть, та ще й від маньяків та гангстерів життя нема!* (О. Гончар); *Фірму* ["Тіффані"] *поважають навіть гангстери, а це в Америці найвища похвала* (П. Загребельний); *Їхати "крайслером-імперіалом" передвоєнного зразка по гірському шосе то велика приємність .. Почуваєш себе вільним чиказьким гангстером тридцятих років* (Ю. Андрухович).

ГАНГСТЕРИ́ЗМ, у, *ч.* Діяльність організованих злочинних груп, пов'язана з насильством, убивствами, пограбуваннями і т. ін. — *Ганьба! Серед кого я живу? — стала по-польськи вигукувати йому вслід сива дама, хоч нічим він її ніби й не образив. — Всі оці ваші мафіозо! Тероризм! Гангстеризм!* (О. Гончар); *Гангстеризм є формою злочинної діяльності гангстерів, об'єднаних в окремі групи або нелегальні організації* (з газ.).

ГА́НГСТЕРСТВО, а, *с.* Те саме, що **гангстери́зм.** *Саме на 20—30-ті роки XX ст. у Чикаго припав сухий закон, розквіт гангстерства і бутлегерства* (із журн.); *Протягом усього вечора в кафе панувала атмосфера гангстерства, а дрес-код учасників турніру повертав усіх присутніх в 30-ті роки XX століття* (із журн.).

ГА́НГСТЕРСЬКИЙ, а, е. Стос. до гангстера. *Френк, насупившись, бубонить щось про те, що якби від нього залежало, то він знайшов би спосіб приборкати всю оту гангстерську нечисть, яка тероризує місто, парки й метро* (О. Гончар); — *Ввічливість його садистська, гангстерська .. Радив мені не квапитись, добре подумати, бо інакше я, мовляв, звідси не вийду. Що-що, а погрожувати він уміє* (В. Чемерис); *У сучасній кримінології міцно закріпився традиційний підхід до розгляду організованої злочинності як явища, пов'язаного з функціонуванням суто гангстерських, бандитських угруповань* (з публіц. літ.).

ГАНДБО́Л, а, *ч.* Спортивна командна гра з м'ячем на прямокутному майданчику, в якій м'яч перекидають і закидають у ворота противника руками; ручний м'яч. *У гандбол грають на спеціальному полі (переважно в залі) двома командами по сім спортсменів у кожній (раніше по 11); перемогу дає перевага у кількості забитих м'ячів (голів)* (з навч. літ.); *Гандбол є олімпійським видом спорту* (із журн.); *Найпопулярніший вид спорту — футбол — породив чимало різновидів: гандбол, регбі, водне поло, баскетбол і навіть мотобол* (з газ.).

ГАНДБОЛІ́СТ, а, *ч.* Спортсмен, який грає в гандбол. *У процесі відбору юних гандболістів найбільшої уваги треба приділити результатам тестування спритності та швидкісно-силових якостей* (з наук.-попул. літ.); *Федерація гандболу України пообіцяла створити спеціальний фонд підтримки юних гандболістів* (із журн.).

ГАНДБОЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **гандболі́ст.** *Попри те, що дівчата вже тривалий час не грали разом в одному складі, гандболісткам таки вдалось досить швидко відновити командну гру* (із журн.); *Коли закінчився останній тур, гандболістки Черкас і Києва набрали однакову кількість очок* (з газ.).

ГАНДБО́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гандболу. *Традиційний міжнародний гандбольний турнір пройде в столичному Палаці спорту* (з газ.); *Гандбольна команда;* // Признач. для гандболу. *Гандбольний м'яч летить зі швидкістю 90—100 км/год, або 25 м/с, що вимагає високого розвитку у воротарів рухової реакції* (з наук.-попул. літ.); *Ігри проходили на новому гандбольному полі* (з газ.).

ГАНДИ́ЗМ, у, *ч., філос.* Соціально-політичне і релігійне вчення, спрямоване на досягнення незалежності мирним шляхом, яке виникло в період боротьби Індії за незалежність (від прізвища його засновника М. К. Ганді). *Гандизм виник на початку XX ст. і став ідеологією національно-визвольного руху* (з публіц. літ.); *Гандизм поєднує у собі поетичні, морально-етичні й філософські концепції, які своїми корінням входять в індійську культуру* (з навч. літ.); *Основним у гандизмі є теорія і тактика ненасильницького опору колонізаторам* (із журн.).

ГАНДИКА́П, у, *ч., спорт.* 1. Перевага в умовах спортивних змагань, яка надається слабшому учасникові для урівноваження шансів на успіх; фора *(див.* **фо́ра[1]**). *Гандикап у багатоетапних спортивних змаганнях — це спосіб відображення лідерства на попередніх етапах* (з навч. літ.); *Гандикап у лижних гонках і біатлоні визначається часом — з часу, показаного кожним учасником, віднімається час лідера* (із журн.).

2. Змагання, в якому беруть участь коні, різні за віком та якостями. *Гандикапи за відстанню проводяться для рисистих коней з трирічного віку на різні дистанції — від 1600 м і більше, залежно від довжини та інших особливостей доріжки* (із журн.).

ГА́НДРИ, ів, *мн.:* ◊ **Ба́йдики (ба́йди,** *діал.* **га́ндри) би́ти** *див.* **би́ти.**

ГАНЕ́БНИЙ, а, е. Який спричинює ганьбу, викликає осуд. — *Коли людина просить пробачити її, то це значить, що вона засуджує свій вчинок, визнає його недостойним, ганебним* (О. Донченко); *Вчинок* [зрада] *поганий, ганебний навіть, але скільки чоловіків .. зраджують своїх жінок!* (Б. Антоненко-Давидович); // Вкритий ганьбою. *А коли ти англійській короні віддаси королівство своє, знай, що в тую ганебну годину пропаде й панування твоє* (Леся Українка); *Вони утікали від цього місця, як від місця ганебного, як від місця довершеного тяжкого гріха* (І. Багряний); — *О, яка ганьба! Дике століття! Матка боска, нащо мені дала народитися в ці ганебні часи!..* (О. Гончар); *Ніхто не принесе Сіркові ганебної вісті про козака Перехреста!* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.*

гане́бне, ного, с. Те, що викликає ганьбу, осуд. — *Уявіть, що людина настільки переродилася, що для неї наші поняття про ганебне цілком чужі!* (В. Винниченко).

◊ **Прикува́ти (прип'я́ти, прип'я́сти, припну́ти) до гане́бного стовпа́** *див.* **прико́вувати; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **прику́тий (прибитий) до гане́бного стовпа́ (на позо́рищі)** *див.* **прику́тий.**

ГАНЕ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гане́бний.** — *Я дуже жалкую, що не зможете ви відчути всю ганебність, паскудність вашого становища* (Ю. Смолич); *Він, звісно, знав і бачив сам, як продавалися кріпацькі душі, та тільки зараз, нині, як сам попав у цей гешефт, збагнув усю ганебність такого торгу* (Василь Шевчук).

ГАНЕ́БНО. Присл. до **гане́бний.** — *Чи на те ж браталась я з тобою, Аби мала так ганебно зрадить?* (Леся Українка); — *Самолюбство у вас скажене. Як воно дозволило вам так... ганебно для вашої гордості поводиться з моїми старими?* (В. Винниченко); *Невже я міг, забувши поклик горній, Ганебно жити в кривдника мого...* (І. Кочерга); // *у знач. пред.* — *Тяжко втрачати кохану істоту... але жити ілюзією ганебно...* (О. Бердник).

ГА́НЕЦЬ *див.* **га́нці.**

ГА́НИТИ, ню, ниш, *недок., кого, що.* 1. Виносити осуд, висловлювати незадоволення; судити; протилежне х в а л и т и. *Коли маєте мою одежину ганити, геть з мого двора* (Марко Вовчок); *З неї сміялися, кепкували, на неї гримали, і ось уже й рідна донька відкинулася від неї і ладна була зо всіма ганити свою засмучену матір* (Б. Антоненко-Давидович); *Кінь як кінь — не поганий і не добрий. Немає за що ганити, нема за що й похвалити* (І. Муратов).

2. Докоряти кому-небудь; лаяти, сварити. [Г е р м і о н а:] *Немає за що ганити тебе, хіба за те, що ти свій заробіток пускаєш так на вітер* (Леся Українка); *Коли в якому районі виявлялися ознаки підпільної чи партизанської діяльності, генерал* [фашистський] *ганив підлеглих за те, що допустили до такого* (В. Козаченко).

ГА́НКА *див.* **га́нці.**

ГАНОБЛА́СТ *див.* **ганобла́сти.**

ГАНОБЛА́СТИ, ів, *мн. (одн.* **ганобла́ст,** а, *ч.), анат.* Те саме, що **адамантобла́сти.** *Зубна емаль формується завдяки особливим клітинам епітелію — ганобластам* (з наук. літ.); *Із закінченням формування емалі зубів ганобласти перестають існувати як клітини, входячи у склад кутикули зуба* (з наук.-попул. літ.).

ГАНО́ЇД *див.* **гано́їди.**

ГАНО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **гано́їд,** а, *ч.).* Група риб з класу променеперих. *Ганоїди об'єднують два надряди риб: хрящових ганоїдів і кісткових ганоїдів* (з наук. літ.); *Ганоїди дожили до наших днів з часів палеозою* (з наук.-попул. літ.); *Ганоїди мають луску у вигляді ромбиків* (з газ.).

ГАНО́ЇДНИЙ, а, е. Прикм. до **гано́їди.** *На планеті існують 50 видів реліктових ганоїдних риб, яких зараховують до 4 родів: багатоперовидні, панцерновидні, змієвидні й осетровидні* (з наук. літ.); *Ганоїдну луску мають найбільш примітивні з променеперих риб, наприклад осетрові* (з наук. літ.).

ГА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **га́нці** і Гана. *Більше ніж половина працездатного ганського населення зайнята в сільському господарстві* (з наук.-попул. літ.).

ГАНТЕЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий формою на гантель. *Під час археологічних розкопок подвійного гантелеподібного кургану неподалік м. Черкаси у насипу були виявлені два кострища і дві жертовні ями* (з наук. літ.); *Дивний небесний об'єкт мав гантелеподібний вигляд — дві якимось чином з'єднані між собою великі сяючі кулі* (із журн.); *Гантелеподібна деталь.*

ГАНТЕ́ЛІ, ей, *мн. (одн.* **ганте́ль,** і, *ж.).* Гімнастичне знаряддя у вигляді двох чавунних куль або набору металевих дисків, з'єднаних короткою ручкою. *Взявши в руки чавунні кулі, почав* [Коля] *гімнастичні вправи. — Це гантелі* (М. Руденко); *Сагайдак .. скочив з ліжка. Взяв гантелі, підійшов до відчиненої кватирки, ліниво зробив кілька вправ* (О. Бердник); *Зиркнув я на дядька, що стояв на балконі і вимахував гантелями — зарядку робив* (В. Нестайко); *Гантелі використовують для розвитку м'язів рук* (з газ.).

ГАНТЕ́ЛЬ *див.* **ганте́лі.**

ГАНТЕ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ганте́ль.** *Характерною особливістю атлетичного залу є повний гантельний ряд — від 0,5 кг до 40 кг* (із журн.); // У якому використовуються гантелі. *Гантельна гімнастика — прекрасний засіб, що дає змогу в широкому діапазоні регулювати навантаження під час фізичних вправ* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **гантелеподі́бний.** *Фірма виготовляє феритові серцевини різної форми — сідлоподібні, трубчасті, гантельні* (з мови реклами).

ГА́НУС, у, *ч.* Те саме, що **ані́с**[1]. *Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що даєте десятину із м'яти, і ганусу й кмину, але найважливіше в Законі покинули: суд, милосердя та віру* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Люльки курили, полягавши, Або горілочку пили, .. Під челюстями запікану І з ганусом, і до калгану, В ній був і перець, і шапран* (І. Котляревський); *Плоди ганусу звичайного використовують як лікувальний засіб при застудах* (з наук.-попул. літ.).

ГАНУСІ́ВКА, и, *ж.* Горілка, настояна на ганусі. *А далі, пишаючись, нарівні з панами пив* [Терентій] *запіканку.., смакував ганусівку, їв якісь духові пундики, що танули в роті* (М. Стельмах); *Для приготування спотикача і ганусівки використовують промиті та висушені плоди ганусу* (з наук.-попул. літ.); *Вишнівка, ганусівка, перцівка, спотикач — це стародавні українські міцні напої* (із журн.).

ГА́НУСО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **га́нус.** *Народна медицина рекомендує при абсцесі легень приймати ганусову олію по 2–4 краплі на грудочці цукру 2–3 рази на день* (з наук.-попул. літ.); *Ганусова настоянка згадувалася у переліку запропонованих офіціантом напоїв* (із журн.).

ГА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **га́нець,** нця, *ч.;* **га́нка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Гани. *У травні ганці відкривають щорічний традиційний фестиваль, присвячений переселенню в ці землі двох африканських племен із Судану* (із журн.); *На чемпіонаті світу з легкої атлетики 2005 року третє місце у семиборстві посіла ганка* (із журн.); *Молодий ганець був кращим на молодіжному чемпіонаті з футболу в Африці* (з газ.).

ГАНЧІ́РКА, и, *ж.* 1. Шматок старої, зношеної тканини, що використовується для різних господарських потреб. — *Де то вже нема* [мене]! — *обізвалася Зубиха, лізучи з-під покуття і таскаючи превеликенний горщик, ганчіркою зав'язаний* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вогкою ганчіркою Лукія витирає скляний дах оранжереї* (О. Донченко); * Образно. [С а б і н а:] *Панові своєму рабиня дякує, що нагадав їй, хто він і хто вона. Тепер я тямлю, що не мені, затоптаній ган-*

чірці, гостей шляхетних пристоїть вітати (Леся Українка); * У порівн. *Спідниця старої Майбородихи була латана й зам'якла, як ганчірка* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен., зневажл.* Зношений, старий одяг; білизна. *І хусточками-ганчірками зап'ялися, стали на жінок схожі. Але жалюгідне вбрання ще дужче засмутило всіх, воно гнітило, як тягар* (А. Хижняк); // Одяг взагалі. *Не спали голодні й холодні, котрим денний заробіток не приніс ні шматка хліба — загасити голодну згагу, ні ганчірки — прикрити голе тіло* (Панас Мирний); *— Подивіться хоча б на татар: і працюють як слід, і не пиячать, і з усього задоволені. А речі свої он як зберігають. Аж трусяться над кожною ганчіркою* (З. Тулуб).

3. *перен., зневажл.* Про безвольну, безхарактерну людину. *— Путящого робітника так із нас ніколи й не вийде. Ні характеру, ні волі, ні витримки... Так і будемо цілий вік починати і не кінчати. І вийде з нас не активна людина, а якась ганчірка* (С. Васильченко); [О д н о л ю б:] *Ви не подумайте тільки, що я, вибачте, ганчірка, я два роки був на фронті* (О. Корнійчук).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ви́кручена (діря́ва) ганчі́рка** — дуже стомлений, знесилений. *Ледве тримаючись на ногах, як викручена ганчірка, Саїд Алі сідав у машину будівельного відділу* (Іван Ле); *Сава приходив додому викрученим, як дірява ганчірка, почуваючи приступи огиди і люті до себе* (С. Процюк).

ГАНЧІРКÓВИЙ, а, е. Прикм. до **ганчірка** 1, 2. *Із ганчіркової макулатури роблять безкислотний папір (картон)* (з навч. літ.); // Зробл. з ганчірки (у 1 знач.). *Омелько .. підхопився і швидко ступив до печі. Без усяких слів простяг руку на піч і взяв у дівчинки ганчіркову ляльку* (Ю. Логвин).

ГАНЧІ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **ганчір'я́ний.** *Очі дитини скляніли, обличчя чорніло від задухи, з рота стриміла ганчірна затичка* (Григорій Тютюнник); *На сьогодні основними волокнистими напівфабрикатами є: клітковина сульфатна з хвойних і листяних порід деревини, деревна маса, макулатура, ганчірна напівмаса* (з навч. літ.).

ГАНЧІ́РНИК, а, *ч.* Той, хто збирає, скуповує ганчірки та іншу утильсировину; лахмітник (у 1 знач.). *У шкільній бібліотеці, яка скидається на віз ганчірника, крім старих-старих підручників та пособій* [посібників], *не знайшов нічого* (С. Васильченко); *Володько рішив збирати і собі ганчір'я .. Назбирав купу, а коли поніс продати, проклятущий ганчірник не хоче навіть дивитись* (У. Самчук); *— Баби кохані, продавайте онучі драні! — заторохтів дженджуристий, вертлявий ганчірник* (М. Стельмах).

ГАНЧІ́РНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жін. до **ганчі́рник.** *Стара ганчірниця вешталася по звалищах, базарах і все тягла чоловікові-ганчірнику* (із журн.).

2. *розм.* Жінка-модниця, яка надає занадто багато уваги своєму одягові. [М а л я р:] *Вона безпутна ганчірниця, їй аби наряди, вона розорить Федора і вас* (О. Коломієць).

ГАНЧІ́РОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **ганчірка** 1. *Кость, знову лизнувши губи, поліз у кишеню й обережно витяг ганчірочку. У ганчірочці справді було декілька папірос* (В. Винниченко); *Елеонора розстібає полу сіряка, дістає звідти щось загорнуте в ганчірочку* (М. Чабанівський); *Гриць замотав порох і самопал у ганчірочку і, повернувшись до кімнати, .. заліз у ліжко* (Д. Ткач).

ГАНЧІ́Р'Я, я, *с.* Збірн. до **ганчірка** 1, 2. *У побиті вікна не світ заглядає, а на світ витріщилося ганчір'я* (Панас Мирний); *Йому б тільки догнати її, іти поруч і... Може, зірвати з голови оте сіре ганчір'я, присоромити й потішити* (Іван Ле); *Жанна полюбляла не тільки іноземне ганчір'я, але й іноземні слова* (Л. Дмитерко); *Ноги його були обмотані в брудне ганчір'я і взуті в рвані калоші* (Є. Кравченко).

ГАНЧІР'Я́НИЙ, а, е. Зробл. з ганчірки (у 1 знач.). *Біля каганця сидів сивий дід, очеретиною підтягав ганчір'яного гнота* (Іван Ле); *Максим виліз і став на снігу... І відчув, що його ноги вже майже босі — ганчір'яні бурки розлазились* (І. Багряний); *— Мене підібрали санітари, відвезли до шпиталю, а там хірурги вшили, як ганчір'яну ляльку і, як бачите, повернули до життя* (В. Гжицький).

ГАНЧІРЯ́ЧЧЯ, я, *с., збірн.* Те саме, що **ганчі́р'я.** *Під купою старого ганчіряччя на горищі хлопці знайшли гвинтівку і навіть кілька патронів* (із журн.).

ГАНЬБА́, и́, *ж.* 1. Принизливе для кого-небудь становище. *Смерть знищена буде назавжди, і витре сльозу Господь Бог із обличчя усякого, і ганьбу народу Свого Він усуне з усієї землі* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Бабуся кілька разів опередила мене. Для мене це була ганьба* (М. Томчаній); *Така воля, така ласка — ганьба для вільного лицаря!* (О. Бердник).

2. Недобра слава; безчестя. *Прощай, убогий Кос-Арале .. Ні хвали, Ані ганьби я не сплітаю Твоїй пустині* (Т. Шевченко); *Вчора при людях його обсміяв Роман, а це знову ганьба на все село* (М. Стельмах); *— Рабами нас поробили люди, а ганьбою кожен себе вкриває сам* (І. Білик); * Образно. *Ніби накрили тебе рядном ганьби, і нема тобі ні життя, ані смерті* (Ю. Андрухович).

3. Вигук, що виражає осуд кого-, чого-небудь. *— Ганьба! Срамовище! — репетує вона на все горло, червона од обурення...* (С. Васильченко); *Ту проламану любов'ю в серці греблю Ти не доніс... Ганьба тобі і кара* (М. Вінграновський).

Ганьбу́ дава́ти / да́ти *див.* **дава́ти; Затавро́ваний ганьбо́ю** *див.* **затавро́ваний; Таврува́ти / затаврува́ти ганьбо́ю (прези́рством)** *див.* **таврува́ти.**

◊ **Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром)** *див.* **змива́ти; Набира́тися / набра́тися со́рому (ганьби́, стра́му)** *див.* **набира́тися; Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою** *і т. ін.)* *див.* **покрива́тися; Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою** *і т. ін.)* **[го́лову]** *див.* **покрива́ти.**

ГАНЬБИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* Той, хто ганьбить кого-, що-небудь. *Послухайте слова Господнього, ганьбителі, що пануєте над тим народом, що в Єрусалимі!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Лайливці мудрих, ганьбителі великих предків! Окрім своїх сентенцій, для них нема святого* (Василь Шевчук).

ГАНЬБИ́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **ганьби́тель.** *Еразм Роттердамський у своєму романі "Ганьбителька шлюбу, або Подружнє життя" палко виступав за злагоду в сімейному житті* (з навч. літ.).

ГАНЬБИ́ТИ, блю, би́ш; *мн.* ганьбля́ть, *недок., кого, що.* 1. Вкривати ганьбою (у 2 знач.); безчестити. *Не стане він* [Саїд] *одруженням з християнкою ганьбити рід, ображати прах правовірного свого батька* (Іван Ле); *Третю зміну, третій день У пивній стирчить* [п'яниця], *як пень. Погляда на всіх по-барськи Та ганьбить ім'я шахтарське* (С. Олійник).

2. Виражати осуд; засуджувати. *Ой, ми, доню, Твою долю Не ганьбим, не гудим: Будь щаслива, Добротлива, То й ми в добрі будем* (П. Гулак-Артемовський); *У своїх байках Є. Гребінка ганьбить свавільне поводження панів з кріпаками* (з навч. літ.).

ГАНЬБИ́ТИСЯ, блю́ся, би́шся; *мн.* ганьбля́ться, *недок.* Соромитися. *Коли вже діяти, то — напевно й неабияк, а не пасти задніх або, ще гірше, ганьбитися* (Б. Антоненко-Давидович); *Довго не міг глянути Насті у вічі, боявся поскаржитися матері, ганьбився сказати братам* (І. Чендей); *Тур ішов важче й важче, дедалі більше припадав на поранену ногу, але не падав, мабуть, не хотів ганьбитися перед усім турячим племенем* (П. Загребельний).

ГА́НЬБЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ганьби́ти.** *Повір сам, що воскрес твій гнаний, зраджений, ганьблений і розіп'ятий Бог, — і ти побачиш, як, подібно до тих римських воїнів, що вартували коло гроба Господня, розбіжаться в трепетнім страху всі його супостати* (Б. Антоненко-Давидович); *Попри всі утиски та заборони український народ зберіг свою мову, в цьому йому активно допомагала українська інтелігенція — репресована, ганьблена, але нескорена* (з наук.-попул. літ.).

ГА́НЬБЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ганьби́ти.** *П. Куліш не ідеалізує колоніальну політику Польщі в Україні, бачить скоєні жорстокості, утиски народних прав і ганьблення святинь, однак вважає вищим польський культурний рівень* (з наук.-попул. літ.).

ГАНЬБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* 1. *кого, що.* Ганьбити (у 2 знач.). *Так недотепа-неборак Ганьбує те, чого не знає, І думає, що добре так* (Л. Глібов); — *Гарна дівка, ганьбувати ні за яку роботу не можна* (Ганна Барвінок); *Через що ж це так, що парубкові можна грішити і ніхто його за те не карає, а дівчину всі так ганьбують, що вона ладна й дитину втопити, й самій утопитися?* (Б. Грінченко).

2. *ким — чим.* Гребувати, нехтувати. — *Чого, мила, смуткуєш, чи моєю маткою ганьбуєш?* (П. Чубинський).

3. Жити безчесно. *Судив мені Бог та й п'яниченьку мужа, що він п'є і ганьбує, та ще й дома не ночує* (Сл. Гр.).

ГАНЯ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ганя́ти** 1, 2. *Одно ганяння з ранку і до ночі* (Сл. Гр.); *Голодні, перепавші* [перепалі] *од ганяння по діброві пси аж вищать* (І. Нечуй-Левицький); *Ну, а після ганяння треба було знову трошки погодувати* [голубів] (В. Винниченко).

ГАНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.* 1. *кого, що.* Те саме, що **гна́ти** і **гони́ти** 1, 2, 5, 7 з позначенням дії, яка відбувається в різний час або в різних напрямках. *І пішов Василь у місто ганяти чужих коней* (Панас Мирний); — *А ми вже й на станцію гінця ганяли* (Іван Ле); — *Чого тобі, Антоне, заманулося по такій бистрині ганяти плоти?* (С. Чорнобривець); — *Хоч би ще фах який мав, — самоскиди ганяє, день і ніч на бульдозері скрегоче* (О. Довженко); *У полі орачі на ярину орали, І Муха там була, І хоч її, непрохану, ганяли, Одначе крадькома і їла, і пила* (Л. Глібов); *На узліссі собаки ганяють лисицю; так ганяють, так ганяють: лисиця не втече, хорт не дожене* (з казки).

2. *розм.* Те саме, що **гна́ти** і **гони́ти** 3 з означенням руху, який відбувається в різний час або в різних напрямках; бігати (у 1 знач.). *Вітя широченними ступнями ганяє по двору* (С. Васильченко); *З ким син у класі товаришує й з ким водиться поза школою, коли ганяє десь надворі?* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *кого, перен., розм.* Перевіряючи знання, ставити багато різноманітних запитань. *Сава Йосипович так ганяв Віктора на екзаменах, що Віра Григорівна.., яка була асистентом, кілька разів пила воду, хвилюючись за нього* (П. Автомонов); *Зошити й підручники в торбинах спочивають, а ми переключаємося на усний рахунок, декламацію віршів, перевіряємо знання правил і винятків з мови, ганяємо один одного з різних предметів* (П. Запаренко).

(1) Ганя́ти голубі́в — запускати в небо голубів, розганяючи довгою жердиною, щоб вони політали. *Сиротою я сталеварив, неділями голубів ганяв, яких у мене тільки не було — тих голубів* (Ю. Яновський); *Змалку ганяли разом голубів — босоногий Васильок і гімназист Гервазій* (Ю. Смолич); **Гра́ти в па́наса <Ганя́ти пана́са>** *див.* **гра́ти.**

◊ **(2) Ганя́ти бліх (соба́к),** *зневажл.* — не працювати, нічого не робити; байдикувати. *Проситься силонька наверх, смереки хочеться з коренем вивертати, скали на скали двигати, а тут лежи, бліх ганяй* (Г. Хоткевич); — *Як?* — *приглушено перепитала ледь побілілими губами.* — *Геть-чисто нагнав з роботи?* — *Та кажу ж тобі, що від п'ятнадцятого можу вже собак ганяти* (Ірина Вільде); **(3) Ганя́ти ві́тер по ву́лицях (по сві́ту)** — проводити час у розвагах; нічого не робити, нічим не займатися. — *Отож зміну відробив та й пішов вітер по вулицях ганяти. Тільки й на умі танці та комфорт* (О. Гончар); *А що можна сказати про волоцюг і пройдисвітів, які ганяють по світу вітер, .. витирають чужі кутки?* (П. Загребельний); **(4) Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти** *і т. ін.)* **за двома́ зайця́ми** — намагатися одночасно здобути успіх у двох і більше справах; братися за кілька справ одночасно. *Не раз вже за двома зайцями ти ганяв. Зате ж ні одного, Гонившись, не піймав; Не раз ти жаловав* [жалував] *ухналиків старенькиx. Зате ж ти скільки вже згубив підків новеньких* (П. Гулак-Артемовський); *Потягнешся до зірок — і землі не матимеш. За двома зайцями біжиш, жодного не спіймаєш* (В. Дрозд); *Приїхав він саме тоді, коли Друзь ні про що, крім Василя Максимовича, не мав права думати. І взагалі він ніколи не вмів полювати за двома зайцями* (Ю. Шовкопляс); **(5) Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в** *(рідше* **не ганя́є, не го́нить** *і т. ін.)* **<Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)>** — у віддалені місця, де важкі умови життя і куди потрапляють, як правило, не з власного бажання; далеко. *Підеш туди, куди Макар телят не ганяв* (з народної творчості); *Скільки-то люду через їх* [урядників, станових стражників] *вивідування пішло на казенні хліба, а дехто попхався аж туди, де Макар телят пасе* (Панас Мирний); [С и н я в і н:] *Зрадить він вас, зажене туди, куди Макар телят не ганяв, клянусь, зажене* (Іван Ле); *Стражник продовжував уперто дивитися на Лук'яна, а губи мало не казали: "Малописьменні! Мене не проведеш. Уже не одного такого спровадив, куди Макар телят не гонить!"* (П. Панч); *Перелякані магнати Стали задом рачкувати й Опинились в грізний час, Де Макар телят не пас* (В. Іванович); — *Все платформи та програми шукають.., за яку, трясця їхній тітці, туди йдуть, куди Макар телят не гнав* (М. Стельмах); **Хоч вовкі́в (соба́к, псів) гони́ (гання́й)** *див.* **гна́ти.**

ГАНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.* Те саме, що **гна́тися** і **гони́тися** 1, 2. *Всі повибігали з хати, побрали дрючки та й давай ганяться за конякою* (І. Нечуй-Левицький); *В небі зовсім недалеко від землі ганялися один за одним літаки* (В. Собко); *І вітер уже не ганяється дурним цуценям за роями білих мух* (В. Винниченко).

◊ **Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти** *і т. ін.)* **за двома́ зайця́ми** *див.* **ганя́ти; (1) Ганя́тися за вчора́шнім днем** — марно сподіватися на повернення того, що вже минуло або чого вже не існує. *Може,.. обминув він свою Комишанку десятою дорогою, і марна річ, як вважає Антон Герасимович, трястися вам сюди, ганятися за вчорашнім днем* (О. Гончар); **(2) Ганя́тися за до́вгим карбо́ванцем (за гри́внями)** — прагнути легкого заробітку, дармових грошей. *Ченці, попи і крутопопи, Мирян щоб знали научать; Щоб не гнялись за гривнями .. Та знали церкву щоб одну* (І. Котляревський); *Ганяючись за довгим карбованцем, він береться читати лекції на першу-ліпшу тему* (Ю. Мокрієв).

ГАОЛЯ́Н, у, *ч.* Однорічна посухостійка зернова рослина родини злакових із високим стеблом і широким листям; китайське просо. *Кінні козаки з довгими списами виловлювали по хащах високого гаоляну розбійників-хунхузів, які шпигували, руйнували залізницю* (Б. Антоненко-Давидович); *Зерно гаоляну переробляють на крупу, борошно, спирт, використовують на корм худобі* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Ми ростем у голім полі гаоляном...* (В. Сосюра).

ГАОЛЯ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **гаоля́н.** *Гаолянове насіння;* // Зробл. з гаоляну. *Гаолянове борошно йде на приготування каші, коржів, оладок, супів, соусів, кондитерських виробів* (з наук.-попул. літ.); *Гаолян використовується для виготовлення особливої гаолянової горілки* (з газ.); // На якому росте гаолян. *Цього року гаолянове поле не дало фермерові сподіваного врожаю* (з газ.).

ГАПЛИ́К, а́, *ч.* 1. Металева зачіпка, що пришивається до одягу проти петлі й служить застібкою. *Підвів мене до дзеркала; дивлюсь: козакин мій защепнутий на всі гаплики* (О. Стороженко); *Ганна тільки ахнула, потім, розвісивши біля груби одежу, взялась пришивати до кожушка гаплики* (О. Ільченко); *Сердюк почухав під картузом вогке й липке від духоти волосся, важко зітхнув, застебнув на всі гаплики чемерку* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Кінець. — *Ту рибу, либонь, треба вважати за гідру, — не підводячи голови, рече Співак. — Ото він придавив її — і гаплик! З гідрою покінчено...* (Є. Доломан); — *Гаплик мені — австрієць переміг! — закричав Пепа і картинно впав навзнак* (Ю. Андрухович); — *Закони бізнесу. Є нагода — продавай, є можливість — купляй. Тільки так, інакше гаплик усьому* (А. Кокотюха).

◊ **Бра́ти / взя́ти язика́ на гапли́к (на гапличо́к)** *див.* **бра́ти; Утя́ти (утну́ти) до гапликів** *див.* **утина́ти.**

ГАПЛИЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **гапли́к** 1. *Чумарка на Якові була застебнута на гаплички* (Панас Мирний); *Мені жалко дивитися на її пальці худі, що стягають шинелю, аби якось застібнути гаплички* (Григір Тютюнник); * У порівн. *Кров одразу потече. Бо крізь білі рукавички враз проб'ються пазурі крючкуваті, мов гаплички, — так і вп'ються, мов щурі* (Леся Українка).

◊ **Бра́ти / взя́ти язика́ на гапли́к (на гапличо́к)** *див.* **бра́ти; (1) Гапличо́к до гапличка́** — шляхетно, акуратно. *Пані наша була не перволіток та й не яка стара; а з себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної. Вбиралася шпетненько — шнурочок до шнурочка, гапличок до гапличка* (Марко Вовчок).

ГАПЛО... Перша частина складних слів, що відповідає поняттю "простий", напр.: г а п л о ф а́ з а.

ГАПЛОГРУ́ПА, и, *ж., біол.* Група схожих гаплотипів, що мають спільного предка, в якого в обох гаплотипах простежується одна й та сама мутація. *Належність до певної гаплогрупи дає змогу більш точно визначити належність людини до того чи іншого народу* (з наук.-попул. літ.).

ГАПЛО́ЇД, а, *ч., біол.* Організм, який має в клітинах одинарний (зменшений удвічі порівняно з материнським організмом) набір хромосом. *На вихід гаплоїдів суттєво впливає генотип вихідного матеріалу і взаємодія факторів генотипу та методу* (з наук. літ.); *Метод генетичних маркерів успішно використовують при міжтаксонній гібридизації для виділення гаплоїдів* (з наук. літ.).

ГАПЛО́ЇДНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **гапло́їд.** *У результаті статевого типу розмноження грибів утворюються гаплоїдні, генетично неоднорідні спори, які розміщуються або на міцелії, або, найчастіше, на поверхні чи всередині плодових тіл різної будови* (з наук. літ.); *Репродуктивний цикл у ліщини, як і у решти представників покритонасінних, характеризується дуже короткою гаплоїдною фазою гаметофіта* (з наук. літ.).

ГАПЛОЛО́ГІЯ, ї, *ж., лінгв.* Спрощення звукового складу слова як наслідок опущення одного з двох, перев. однакових сусідніх складів, напр.: м і н е р а л о́ г і я (замість м і н е р а л о л о́ г і я). *Вершинними прозаїчними творами Ю. Яновського є "Вершники" і "Чотири шаблі". Романтична проза тим і відрізняється від реалістичної, що в ній відсутній просторічний елемент. Тут немає ні росіянізмів, ні гаплології* (В. Русанівський); *Прикладами явища гаплології є такі слова, як трагікомедія (замість трагікокомедія), воєначальник (замість воєноначальник) та ін.* (з навч. літ.).

ГАПЛОТИ́П, у, *ч., біол.* Гаплоїдний генотип. *Детальний аналіз гаплотипів у популяції українців продемонстрував подібність із генофондами європейських популяцій* (з наук. літ.); *Показник імовірності диференціації популяцій слов'янського походження з України за частотами гаплотипів дає підставу вважати популяцію України генетично гомогенною* (з наук. літ.).

ГАПЛОФА́ЗА, и, *ж., біол.* Частина життєвого циклу особини, коли клітинне ядро містить одинарне (гаплоїдне) число хромосом. *Гаплофаза триває від сформованих унаслідок мейозу спор із гаплоїдним набором хромосом до розвитку з них гамет і запліднення* (з наук. літ.).

ГАПЛОФА́ЗНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до гаплофази. *Для рослин, які мають гаплофазний життєвий цикл, редукційний поділ передує утворенню нестатевого покоління* (з наук. літ.).

ГАПТ, у, *ч., заст.* Те саме, що **гаптува́ння.** *При помочі срібного гапту вийшла дуже елегантна блуза* (Леся Українка); — *Коли ми стали бідні, як умер татко, .. матуся мусила заробляти гаптом і шитвом* (Н. Королева); *Ще в сиву давнину народні умільці та цехові ремісники Львова робили меблі, карети, гармати, ювелірні прикраси, тканини та коштовні гапти, які знаходили покупців у всьому світі* (з наук.-попул. літ.).

ГАПТА́Р, я́, *ч., заст.* Майстер з гаптування. *У XVII–XVIII ст. гаптарі використовували найрізноманітніші коштовні тканини: парчу, китайський, перський шовк, італійську однотонну камку з крупним узором, західноєвропейський оксамит* (з наук.-попул. літ.); *За кам'яними мурами міста тихо лине журлива пісня швачок та гаптарів, у чиїх руках бігає невтомна голка, тягнучи за собою вертку нитку* (із журн.).

ГАПТА́РКА, и, *ж., заст.* Жін. до **гапта́р.** *Для надання об'ємності під сухозлітку підкладали нитки, і гаптарка завжди враховувала їх кількість, від чого і назва техніки —*

"за лічбою" (з наук.-попул. літ.); *На замовлення Києво-Печерської лаври гаптарки створили чимало високохудожніх робіт* (із журн.).

ГАПТА́РСТВО, а, *с., заст.* Заняття гаптаря. *Нове слово в українському гаптарстві 20-х років XVIII ст. належить чернігівському осередку шитва і зокрема П'ятницькому жіночому монастирю. Саме на Чернігівщині було започатковано в гаптуванні стиль бароко* (з наук. літ.); *Українське гаптарство мало міцне фольклорне підґрунтя з усталеними морально-етичними нормами і сформованими ідеалами краси* (з навч. літ.).

ГАПТА́РСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **гапта́р** і **гапта́рство.** *Це гаптарське діло* (Сл. Гр.); // Признач. для виготовлення гаптованих виробів. *Відомо, що у Львові в 1658 році було створено гаптарський цех* (із журн.).

ГАПТИ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Пов'язаний із дотиком, хапальний. *Гаптичні реакції особливо проявляються в ранньому дитячому віці* (з наук. літ.); *Лікарі постійно поліпшують реабілітаційні методики з розвитку гаптичного сприймання у сліпих дітей* (з наук. літ.); *Сьогодні в плануванні та оздобленні кухні все більше враховується гаптичне сприйняття, дотик* (із журн.).

ГАПТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гаптува́ти.** *Було як поїде* [батько] *в Київ, то й навезе нам гостинців хороших: матусі очіпок, шовком гаптований, чи плахту червону* (Марко Вовчок); *Жіночка панова .. цілісінький день безмрійно хропла собі в ридвані на гаптованих шовкових подушках* (О. Ільченко); *Краєм білосніжної гаптованої хустинки він витирав очі* (В. Кучер); // **гапто́вано,** *безос. пред. Ігуменя Олена виготовила плащаницю до Михайлівського Золотоверхого монастиря, яка в описі 1843 року подається як "страсна" і на якій гаптовано сюжет "Покладення до гробу"* (з наук.-попул. літ.); *Усі сорочки діда було гаптовано руками бабусі — вправної й авторитетної вишивальниці* (із журн.).

ГАПТОТРОПІ́ЗМ, у, *ч.* Реакція деяких рослин на дотик до твердого тіла, яка полягає у вигинанні вусиків, стебла і т. ін.; тигмотропізм. *Гаптотропізм є характерною властивістю вусиків в'юнких рослин (бобів, гарбузових і т. ін.)* (з наук.-попул. літ.).

ГАПТУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., заст.* Те саме, що **гапта́рка.** *— Купив собі в графині двох кріпаків, хлопця і дівку, хочу одіслати матері .. Дуже добрий ткач і гаптувальниця* (Л. Старицька-Черняхівська); *— А вашу корівку та вівці забрали на фільварок, — тихенько шептала їй одна з дівчат-гаптувальниць* (З. Тулуб); *Своєю красою, високим художнім смаком, виразністю малюнка вишивка яскраво демонструє новий підхід гаптувальниць до втілення художньо-естетичних ідеалів свого часу* (із журн.).

ГАПТУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **гаптува́ти.** *Її величність.., окрім готування дарів для мечетей.., гаптування і плетіння мережив, свій час здебільшого витрачає на пліткарство* (П. Загребельний).

2. Вишивка шовковими, вкритими тонким шаром золота або срібла нитками різного ґатунку. *Над шахом несли багатий зонт із пришпиленими до нього китицями, торочками, з шматками золотого гаптування на оксамиті* (з мемуарної літ.); * У порівн. *Коли ж Кирило вступив у ліс, .. над головою химерно корчились гілки.., а маленькі галузки, пучечки соснових гілок — стелились на небі, як дороге гаптування по блакитному шовку* (М. Коцюбинський); // Вишита золотими або срібними нитками річ. [П р и н ц е с а:] *Навіщо прясти!.. Та й нащо ткати? Он їх, цілі стоси тканин, мережанок та гаптування, а хто їх носить?..* (Леся Українка); *Далі йшла ще просторіша світлиця, стіни якої прикрашали безліч фотографій, облямованих вишиваними рушниками та узорчастим гаптуванням* (С. Журахович).

ГАПТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Вишивати шовковими, вкритими тонким шаром золота або срібла, нитками різного ґатунку. *Шевці, підобгавши ноги під себе, ледве помітні з-за купи товару, гаптували капці сріблом та золотом* (М. Коцюбинський); * Образно. *По другий бік кам'яної огорожі місяць гаптує сріблом кручену стежку до моря* (О. Донченко); // Взагалі вишивати. *Вишивала, гаптувала Синім шовком мій кисет, У дорогу виряджала Найдорожчого за все* (М. Шпак); * Образно. *І хай минуле виє вовком І по-гадючому шипить, — Ми радісним гаптуєм шовком Тканину років і століть* (М. Рильський).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **шо́вком ши́ти (гаптува́ти)** *див.* **ши́ти.**

ГАПТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гаптува́ти.** *Шкіряні* [сагайдаки] *звичайно багато гаптувалися тягненим золотом або сріблом; дерев'яні покривалися орнаментованим оксамитом або срібною бляхою* (Г. Хоткевич); * Образно. *На тлі яро-зеленої молодої березини гаптувались чорні гілки сосни* (М. Коцюбинський); *Оксен.., торкнувшись ногою до стремена, злетів у сідло. На тлі ясної пожежі гаптувався танцюючий кінь з вершником* (Григорій Тютюнник).

ГАР, у, *ч.* Що-небудь горіле; дрібні часточки горілого, завислі в повітрі. *Розноситься гар, чадить на той бенкет сп'янілий* (М. Старицький); *А ось чорна пляма — це пожарище. Ще стояв запах гару й сажі в повітрі* (І. Багряний); *В яру димок слався, долітав приємний дух гару* (К. Гордієнко).

ГА́РА, и, *ж., розм.* Довга вузька заглибина, гніздо в якій-небудь деталі, куди вставляється виступ іншої деталі; паз. *Дно старої скрині з'єднувалося зі стінками за допомогою гар у нижній частині останніх* (із журн.).

ГАРА́Ж, а́, *ч.* Приміщення для стоянки та технічного обслуговування машин. *Певно, тут був колись гараж або майстерня, бо вгорі зі стіни виглядала витяжна труба* (Ю. Яновський); *Валя одвезла Матяша, поставила машину в гараж і, не поспішаючи, пішла додому* (В. Собко); *Сніг то йшов, то танув, було слизько й туманно, і він вирішив не виводити авто з гаража* (Є. Кононенко).

ГАРА́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **гара́ж.** *Зараз ми перебуваємо на чималій відстані від того похмурого гаражного підземелля з його низькою, в сталевих балках стелею* (О. Гончар); *Перший поверх, вимуруваний усуціль із граніту, був, як у тій загадці про гарбуза, без вікон, без дверей, хоча мав, щоправда, гаражну браму* (В. Шкляр); // Який працює в гаражі. *Очевидно, на виклик доктора Гальванеску побігли й гаражні робітники* (Ю. Смолич).

ГАРА́ЗД[1], *невідм.* 1. *част. стверджс.* Уживається для вираження згоди; чудово, нехай буде так; добре. *— Гаразд, добре! Усього навезу! — сміється гірко Пилип* (Панас Мирний); *— Гаразд, гаразд, мовчатиму, коли так хочеш* (Леся Українка); *— Ми завтра з батьком Олекси будем рибу ловити. — Гаразд; але це — непевна річ: піймаєте або ні* (В. Барка).

2. *присл.* Добре, як слід, належним чином. *Знаєш гаразд, як твій брат Еней, блукаючи морем Вздовж берегів негостинних, спізнав усю лють і запеклість Серця Юнони* (М. Зе-

ров); *Але що це за машини, гаразд не можна було добрати* (О. Донченко); — *А чому ж ви не признаєтесь, що у вас не все гаразд з очима...* (Є. Доломан).

Все гара́зд (*рідше* **в поря́дку)** *див.* **весь[1].**

◊ **Ма́йся (ма́йтеся) гара́зд** *див.* **ма́тися; Раз та гара́зд** *див.* **раз[1].**

ГАРА́ЗД[2], у, *ч.* Щастя, благополуччя. *Я гаразду не зазнала, та вже й не зазнаю* (Сл. Гр.); *Бажаю Вам здоров'я та всякого гаразду* (М. Коцюбинський); *Челканов, Касандров, Грозний і Курило прагнули насамперед до створення зовнішнього, показного гаразду і зовнішніх успіхів* (І. Микитенко); // Те саме, що **гара́зди.** *По-хазяйському, бачу, зробив молодий, — похвалив Васюта Федора, — і молоду файну вихопив, і господарського гаразду набрався* (І. Цюпа).

○ **(1) На гара́зд,** *у знач. присл.* — добре, доречно. *Чи буде це на гаразд?* (Сл. Гр.); *Усе складалося на гаразд, княжий табун вийшов із зими бадьорим і життєздатним, урожай мав бути добрим і на лошат* (І. Білик).

◊ **Не ма́ти гара́зду в голові́** *див.* **ма́ти[2].**

ГАРАЗДЕ́НЬКО *див.* **гараздне́нько.**

ГАРА́ЗДИ, ів, *мн.* Достатки. *Галицькі гаразди... Гей, хто ж не чув про них здавен-давно?* (П. Козланюк); *Була молодість — не стало молодості, була сила — в чужі гаразди спливла* (М. Стельмах); *Як не збирай докупи гаразди — вітер часу розвіє все дощенту* (Ю. Логвин).

ГАРАЗДНЕ́НЬКО, ГАРАЗДЕ́НЬКО, *присл.* Пестл. до **гара́зд[1]** 2. *Їв Вовчик, їв — аж утомився; Гаразденько удовольнився, А все-таки всього не з'їв* (Л. Глібов); *Треба їх (байки) не тільки гаразденько вигладити, а деякі зовсім переробити, розмову в їх розширити, солі та перцю додати* (Панас Мирний).

ГАРАЗДУВА́ННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **гараздува́ти.** *На всі дива, в чеканні призиченого циганкою гараздування, наш молодик невтолимо поривав туди-сюди очища* (О. Ільченко); *Гірко осміхнувся Лесь: — Та говориш ти правильно, розуму тобі не позичати. Але ж, гадаю, сам розумієш, яке моє теперішнє гараздування. Усе валиться з рук* (І. Нижник).

ГАРАЗДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* Жити щасливо, в достатку. *Найголовніший емісар Під боком в мене гараздує* (І. Франко); — *Тоді морози були добрі й кожухи також, — вищиряючи прокурені зуби, кинув рябий козачок. — Хто ж тобі не дає купити такий зараз... — Купило притупило. — Гараздуй як слід, то й вигостриться* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Гараздують бузьки на новім осідищу* (С. Ковалів).

ГА́РАК, у, *ч., діал.* Ром. *Ось і почали вони .. частувати його то горілкою, то гараком* (І. Франко); *Наприкінці XIX ст. святкова трапеза зазвичай закінчувалася чаюванням. Господиня заносила до хати горщик кип'яченої води, ставила склянки, цукор, і всі запивали окропок, тобто гарячу воду з гараком (ромом)* (з наук.-попул. літ.).

ГАРА́ЛИЦЯ, і, *ж., діал.* Білка. *Заліз* [Гринько] *на ту височінь, де гаралиця почувається зовсім безпечно, вона на тій віддалі їсть спокійно шишку на очах чоловіка, та ще й кидає в нього недогризками* (Л. Мартович).

ГАРА́НТ, а, *ч.* 1. Фізична або юридична особа, держава, організація, що надає і виконує певні гарантії. *З півсотні недавніх бранців .. вирішили записатись у запорожці, решта прямувала до Ворскли, аби звідти, з Полтавщини, розійтися по домівках, їм дали проїжджі листи з печатками — хвацький вусатий запорожець з рушницею на плечах був гарантом їхньої недоторканості* (Ю. Мушкетик); *Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина* (з мови документів); * Образно. *Мова — гарант національного та державного самозбереження. Втративши мову, люди втратять не тільки Батьківщину, а передовсім самих себе* (з публіц. літ.).

2. *фін., юр.* Фізична або юридична особа, яка відповідає перед кредиторами у разі невиконання боржником своїх зобов'язань; поручитель. *У відносинах, що стосуються категорії державного кредиту, держава виступає в ролі або кредитора, або позичальника, або гаранта* (з наук. літ.); *Вимога кредитора до гаранта про сплату грошової суми відповідно до виданої ним гарантії подається у письмовій формі* (з мови документів).

ГАРАНТІ́ЙНИЙ, а, е. Пов'язаний із гарантією. *Облущені, проклепані снарядами самохідки не раз уже бували в бувальцях, і хоч давно минув строк гарантійної норми — не відмовляли в боях* (М. Стельмах); *Вони обнялися, поплескали один одного по плечах. — Я тобі дуже вдячний за гарантійний лист, друже* (В. Чемерис).

ГАРА́НТІЯ, ї, *ж.* Порука в чомусь, забезпечення чого-небудь. *Ану ж, його справа обернеться так, що його звільнять і тоді... і тоді його раптом можуть повернути, бо де гарантія, що Андрій таємницю втримає при собі?* (І. Багряний); *Гарантію на видужання доктор давав абсолютну* (Ю. Смолич); *Гарантією повернення позиченого служили майно боржника та його особа* (з навч. літ.); // *чого.* Умови, що забезпечують успіх чого-небудь. *Хай і вдаємо ми трохи не тих, ким є насправді, але нас обіймають хвилі злагодженості й тиші, а жіноча присутність — це і є гарантія такої злагодженості* (Валерій Шевчук); *В умовах посушливої зони чорний пар — гарантія високого врожаю* (з газ.); // Документ, що дає право на безкоштовний ремонт або заміну певної речі. *Фірма дає покупцям сільгосптехніки гарантію на рік, бере на себе сервісне та гарантійне обслуговування* (з мови реклами).

ГАРАНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гарантува́ти.** *Працювати в цій друкарні могли лише члени профспілки, отже, вони були якоюсь мірою гарантовані від визиску і самовільного звільнення з роботи принципалом* (Ірина Вільде); *Бій є бій, і ніхто не гарантований од випадку* (В. Владко); // *у знач. прикм.* Сталий. *Жили ми дружно, хоч і бідно (мали тільки гарантований шматок хліба, але вже могли, крім пісного борщу, купити собі хоч іноді дешеві рибні консерви чи ковбасу)* (В. Чемерис); *Застосування інтенсивної технології вирощування основної продовольчої культури — озимої пшениці — передбачає одержання гарантованих високих врожаїв* (із журн.); // **гаранто́вано,** *безос. пред. Справа його закінчилася, він підписав двохсотку, і йому гарантовано не 15 років, а 20! Суд — то лиш формальність, комедія* (І. Багряний).

ГАРАНТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гарантува́ти.** *Гарантування безпеки є однією з найістотніших функцій держави* (з публіц. літ.); *Конституція забезпечує гарантування прав і свобод людини* (з газ.).

ГАРАНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що* і без прям. *дод.* Давати гарантію у чому-небудь. [Б а т у р а:] *Я відредагую ваші записки і гарантую — вони будуть видані з моєю передмовою* (О. Корнійчук); *Про те, щоб взяти перевал в*

лоб, не могло бути й мови. Це коштувало б багато жертв, але успіху не гарантувало (О. Гончар); *Мазепа гарантував легке розквартирування вимученого походами війська й чудову зимівку у відносно теплому краї* (Г. Колісник); // *від чого.* Захищати. *Мав пристойну посаду, мав броню, яка гарантувала від фронту, мав квартиру в центрі міста* (Є. Доломан); *Скромність гарантує митця від мук невдоволеного самолюбства* (з публіц. літ.).

ГАРАНТУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гарантува́ти.** *Ти натомість отримав запрошення у Чортопіль на дивовижне свято.., прибути не пізніше як двадцять сьомого травня, з поселенням у готелі, дорожні та добові гарантуються* (Ю. Андрухович); *Микола Хвильовий прагнув відкрити перспективи відродження українського національного мистецтва, яке гарантується лише повною свободою творчості* (з наук.-попул. літ.); *Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту* (з мови документів).

ГАРА́ПНИК, а, *ч.* Довгий батіг, сплетений з тонких ремінців. *Погонич од злості передавав ті стусани коням, лупцював їх немилосердно гарапником* (І. Нечуй-Левицький); *Один раз прикажчик як оперіщив гарапником через голову, так і розпанахав спину...* (В. Винниченко); *Люто свиснув гарапник, дві вогкі смуги зашипіли піною на кінських спинах* (М. Стельмах).

ГАРА́ТАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Бити. [М и к о л а:] *Не встиг я йому се сказати, а він як не кинеться на мене, як не почне гаратати мене палицею* (І. Франко); — *Нема мені тепер повороту в село. Я йду в опришки. Зберу собі хлопців .. та й буду панів гаратати* (Г. Хоткевич); *Рибалка пересмикнув затвор, поспішив за Патиком, той уже гаратав у двері кулаком, ногами, навалився на них здоровим плечем* (А. Кокотюха).

ГАРА́ТНУТИ, ну, неш, *док., діал.* Однокр. до **гара́тати;** ударити. — *А ти не втерпів і гаратнув його каменюкою по маківці?* (Ірина Вільде); — *Моя курка під плотом догори ногами лежить. Уже й застигла. Чи хтось лихий палицею гаратнув, чи підсипав трутки* (І. Нижник); *Грім гаратнув з усієї сили, небо розкололося просто над головою, і почалася злива з градом* (Ю. Винничук).

ГАРБА́, и́, *ж.* Високий віз на двох або чотирьох колесах. *Щоранку вони запрягали в свою двоколесу гарбу маленьку, худу й облізлу шкапину* (М. Коцюбинський); *У дворі було завізно від гарб, навантажених ослів і людей* (Б. Антоненко-Давидович); — *Я ж не тут робив, а в містечку: коні підковував і гарби справляв* (В. Барка); *Не скрипіли з поля важкі гарби з золотими снопами* (О. Гончар).

ГА́РБАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **га́рбати.** *Дитяча безтурботність і довірливість* [українців] *не раз були причиною до бідування, до гарбання, до ворожих навал...* (О. Ільченко); *Він був таким спритним на гарбанні, що міг навіть решетом ухопити сонце* (М. Стельмах).

ГАРБА́Р, я́, ч., *заст.* Чинбар. *Ніхто не вмів так виправляти шкірки, як вона. У Заріччі цією працею займалися гарбарі* (Юліан Опільський).

ГАРБА́РНЯ, і, *ж., заст.* Майстерня, завод, де вичиняли шкіри. *Стояла вона* [хатка] *над самим потоком, напротив старої і ще відразливішої гарбарні* (І. Франко); [К о л я н д р а:] *Тягніть її до старої гарбарні. Хай потемки посидить до зорі* (І. Кочерга); *Такого* [коня] *може купити лише гарбарня на шкіру* (П. Козланюк).

ГАРБА́РСТВО, а, *с., заст.* Чинбарство. *До XVIII ст. в Україні кушнірства і гарбарства як окремих домашніх промислів не існувало* (з наук.-попул. літ.); *Велика кількість знайденого під час розкопок у Львові шкіряного взуття, інших виробів зі шкіри та її обрізків свідчать про існування тут добре розвинутого шкіряного промислу, який передбачав насамперед оброблення основних матеріалів для гарбарства* (з наук.-попул. літ.).

ГАРБА́РСЬКИЙ, а, е, *заст.* Стос. до гарбаря і гарбарства. *Із згадок у літописах відомо, що шкіру м'яли руками, а для вироблення шкіри уживали так званий гарбарський квас* (з наук.-попул. літ.); *У XVI столітті в Ковелі були кравецький, пекарський, гарбарський та інші цехи* (з наук.-попул. літ.).

ГАРБАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., заст.* Чинбарювати. *До війни батько гарбарював у рідному селі* (із журн.).

ГА́РБАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. *що.* Те саме, що **загріба́ти.** *Знову опустилась* [дівчина] *на траву й стала обома руками гарбати й кидати назад у фартушину польове добро* [квіти] (Панас Мирний).

2. *що і без прям. дод.* Грабувати. *Зняв з плеча торбу Мирон Данилович і, хилившися, розв'язує. А грабіжник так і горить очима; простягає руку наперед: гарбати...* (В. Барка); *А ти добро все гарбав, Ховав, глитай, в коморі* (М. Нагнибіда); — *Хай Бог милує, щоби я гарбав та свавільничав!.. Я тільки своє забрав! Це ж наші коні* (О. Гончар).

◊ **(1) Га́рбати [собі] в скри́ню (в скри́ні)** *що* — привласнювати що-небудь у великій кількості. *Ми .. не будемо більше давати тобі нашої сили, нашого здоров'я, щоб ти гарбав собі в скрині золото й срібло* (І. Нечуй-Левицький).

ГАРБИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **гарба́.** *Через місяць дід Стефан привіз коровою на двоколісній гарбичці Настусине збіжжя в нову хату Зарайського* (Микита Чернявський); — *Для Красуні* [корови] *придбаємо якусь гарбичку сіна* (В. Логвиненко); *Поїхав .. Павло за снопами на своє поле, наклав гарбичку, цьвохнув конячку батіжком, а вона смиксмик — і на місці* (Григорій Тютюнник).

ГАРБО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **гарба́.** *Рушив табір, і в концерті Скрип коліс гарбових Злився з копотом і ржаннєм* [іржанням] *Коней табунових* (П. Куліш).

ГАРБУ́З, а́, *ч.* 1. Городня сланка рослина родини гарбузових з великими круглими або овальними плодами. *Гарбузи, розпустивши широке листя, наче шнуром, кругом обводили невеличкі грядочки* (Панас Мирний); *Гарбуз піднімав лапаті дзвоники* (А. Малишко); *Горища пахнуть першим сіном І гарбузи цвітуть між картоплями* (М. Вінграновський).

2. Плід цієї рослини. *Між ними* [соняшниками] *виблискували пиками здоровенні сірі гарбузи* (Іван Ле); *На старість жовкнуть гарбузи тяжкі, горох журливо хилиться та й годі* (Б.-І. Антонич); * Образно. *На столах серед спорожнілого посуду лежали жовті й червоні гарбузи голених голів. Братчики і гості валилися один на одного і зиркали навколо очманілими очима* (З. Тулуб); * У порівн. *Голова його могутня на худій, жилястій шиї гнулася сама вдолину, мов на гичці той гарбуз* (І. Франко).

◊ **Годува́ти / нагодува́ти гарбуза́ми** *(рідше* **гарбузо́м)** *див.* **годува́ти; Дава́ти (підно́сити) / да́ти (піднести́) [пече́ного] гарбуза́ (кабака́)** *див.* **дава́ти; Діста́ти (схопи́ти, покуштува́ти** *і т. ін.)* **[пече́ного] гарбуза́** *див.* **дістава́ти; Лиши́тися (оста́тися, бу́ти** *і т. ін.)* **з гарбузо́м** *див.* **лиша́тися; Па́хне гарбузо́м** *див.* **па́хнути; (1) Як ви́росте гар-**

бу́з на вербі, *зі сл.* б у д е, с т а н е, *ірон.* — уживається як категоричне заперечення змісту сказаного; ніколи не (буде, стане). *А я ж думав — серце буде навіки твоє, Одказала дівчинонька: "Ось годі тобі! Тоді буде, як виросте гарбуз на вербі"* (Л. Глібов).

ГАРБУЗЕНЯ́, я́ти, *с., розм.* Маленький гарбуз. *По обніжку йшов цапок, Опирався на ціпок. Він гіллячки із лози Ніс для білої кози. А для сірих козенят — Півмішка гарбузенят* (дитяча лічилка); — *Хіба це гарбуз? — незадоволено закопилив губу Лесик. — Це — гарбузеня* (Ю. Збанацький).

ГАРБУЗЕНЯ́ТКО, а, *с., розм.* Зменш. до **гарбузеня́.** *Ой казав ти, вражий сину, що гарбузенятко, — як я тобі втелющила, — помагав і батько* (Сл. Гр.).

ГАРБУЗЕ́ЦЬ, зця́, *ч.* Зменш. до **гарбу́з.** *Наймичка помостила гарбуза в задку, на самому дні під сіном, ще й маленьких гарбузців накидала* (І. Нечуй-Левицький).

ГАРБУ́ЗИК, а, *ч.* Зменш. до **гарбу́з.** *Десь межі трошки підпасла, десь гарбузик урвала, десь пасиночок уломила* (В. Стефаник); *У хаті на вікнах теж лежали маленькі червоненькі гарбузики, він не пам'ятав, як вони називаються і чи їх їдять* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Червоновидий* [хлопчик], *як гарбузик* (Грицько Григоренко).

ГАРБУЗИ́ННЯ, я, *с.* Стебла та листя гарбуза; огудина. *Довге гарбузиння вилізло на курінь і почіплялось по тину* (І. Нечуй-Левицький); *Я поліз попід тином, поза купою гною, мимо гарбузиння, увійшов тихо в темні сіни й спинивсь перед хатніми дверима* (О. Довженко); *Він .. побіг, спотикаючись об пересохле гарбузиння* (К. Гриб); * У порівн. *І ще на моїх очах теліпалося якесь клоччя од сну, а ноги плутались, мов у гарбузинні, а ми вже з хати вийшли у свіжу темряву* (С. Васильченко).

ГАРБУЗИ́ЩЕ, а, *ч.* Збільш. до **гарбу́з.** *Якось восени заїхали ми до діда у село, а в нього виріс такий гарбузище, що одному й не підняти* (із журн.).

ГАРБУЗО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гарбу́з.** *Дід почув, як клекотить каша, гарбузовий дух залоскотав старому в носі* (О. Донченко); — *Бачили ви бджолу, як вона, забравшись у гарбузову квітку, втонувши в золотому пилку, аж стогне там від щастя та насолоди — знайшла, що шукала...* (О. Гончар); *Вони стояли поодинці й гуртиками, лузали гарбузове насіння або знічев'я колупали вогку землю носаком* (І. Білик); // Зробл. із гарбуза (у 1 знач.). *Раптом мала дітвора з-за спин руки, як не затрублять у гарбузові дудки, як не задеренчать у гребінці* (С. Васильченко); // Пригот. із гарбуза (у 2 знач.). *Дід Маврикій любив солодку гарбузову кашу* (О. Донченко); *Запечена гарбузова каша була атрибутом недільного меню, а звичайну готували на повсякдень* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **гарбузо́ві,** вих, *мн.* Родина двосім'ядольних сланких рослин (дині, кавуни, огірки і т. ін.). *До родини гарбузових належать: трав'янисті рослини, однодомні або дводомні виткі, або такі, що чіпляються за допомогою вусиків* (з навч. літ.); *У огірка й інших гарбузових жіночі й чоловічі генеративні органи (маточкові й тичинкові квітки) формуються на тій самій рослині* (з навч. літ.).

◊ **Скуштува́ти гарбузо́вої ка́ші** *див.* **скуштува́ти.**

ГАРБУЗОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гарбуз. *Прямував за ним і Філонов, не відходячи від свого шефа та намагаючись уловити його настрої в кожному русі пухкої руки чи у виразі гарбузоподібного обличчя* (І. Пільгук); *Знайдена під час розкопок гарбузоподібної форми ваза V ст. до н. е. увійшла у всі енциклопедії з мистецтва під назвою "Ваза з восьминогом" і вважається шедевром кераміки Стародавньої Греції* (з наук.-попул. літ.).

ГАРБУЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Відмовляти женихові. — *Гарбузуй, гарбузуй, дочко, та й міру знай* (І. Нечуй-Левицький).

ГАРБУЗЦІ́, ів, *мн., діал.* Гарбузове насіння. *Лускаємо було, лускаємо ті сояхи* [соняхи] *з гарбузцями та з горіхами, аж язики подубіють* (Остап Вишня); *Кожна половинка* [гарбуза] *скидалась на миску, повну білого блискучого насіння — гарбузців* (О. Донченко).

ГАРБУЗЯ́КА, и, *ч.* Збільш. до **гарбу́з.** [Д е м ' я н:] *Степан сам сьогодня* [сьогодні] *приходив до мого батька, прохав, щоб пішли старостою до Варки .. От гарбузяку піднесуть, от сміха буде!* (І. Карпенко-Карий); * У порівн. *Аж виходить борець на майдан, велетень страшенного зросту.., ноги як човни, вид — як волоський гарбузяка* (Ганна Барвінок).

ГАРБУЗЯ́НИЙ, а, е. Те саме, що **гарбузо́вий** 1. *Раб спустив на землю коша, потер намуляне рамено й почав гризти гарбузяне насіння* (Н. Королева); *Мама напалить піч, горнятко гарбузяної каші з медом умліє в кубасі* (Є. Пашковський); * Образно. *Гапка .. втягла у вузенькі плечі гарбузяну голівку, ніби хотіла зробитися меншою* (Валерій Шевчук).

ГАРБУЗЯ́ЧИЙ, а, е, *діал.* Гарбузовий (у 1 знач.). *Зрештою Андрій не витримав: підбіг до дітей, вихопив у одного гарбузячу дудку й почав їх тіпати нею по плечах* (С. Васильченко); *На Буковині гарбузячий малай готували з суміші кукурудзяної крупи або борошна й м'якоті білого гарбуза* (з наук.-попул. літ.).

ГАРГА́РА, и, *ж., діал.* Сварлива жінка. — *Нема мені добра на світі, й не діждуся його ніколи... Дізналася стара гаргара, що ми з тобою кохаємося...* (Панас Мирний); — *А сало де? Уже стріскала, стара гаргаро?* (Григорій Тютюнник).

ГАРД, у, *ч., іст.* 1. Кам'яна споруда з дерев'яною огорожею для вилову риби, яку будували на кам'янистих ріках Півдня України; гатка, дамба. *Сироватка не любить тільки людей .. Зобиджали вони його увесь вік: і в панському селі Драбинівці, і на рибальських гардах, і скрізь, куди тільки закидала доля* (Ю. Мушкетик).

2. Військовий і адміністративний центр паланки Запорозької Січі. *Уся територія Запорозьких Вольностей поділялася на 8 округів, так званих паланок, кожна з яких мала свій гард, де постійно перебував полковник, начальник гарду* (з наук.-попул. літ.).

ГА́РДА, и, *ж.* Металевий випуклий щиток на рукоятці шпаги, рапіри, дужка на шаблі для захисту руки. *Рапіра і шпага мають круглі гарди, а шабля — овальну* (з навч. літ.); *Перед початком змагань суддя спостерігає за діями спортсменів при перевірці справності електроланцюга під час пробних почергових уколів (ударів) в уражувану поверхню, уколів у гарду* (із журн.).

ГАРДЕМАРИ́Н, а, *ч., іст.* Звання вихованця старшого класу морського корпусу, а також чин (нижчий за чин мічмана) у російському дореволюційному флоті. *Хвилюється увесь порт — моряки, гардемарини, студенти, офіцери флоту, а найбільше рідні і друзі тих, що відходять* (О. Довженко).

ГАРДЕ́НІЯ, ї, *ж.* Вічнозелена чагарникова рослина родини маренових із гарними запашними квітами. *Батьківщина гарденії, якої відомо близько 250 видів, — тропіки Азії*

та Африки (з наук.-попул. літ.); *Великі ефектні квіти білого, жовто-кремового, іноді оранжевого або рожевого кольору з'являються у гарденії переважно в другій половині літа і квітнуть до жовтня, наповнюючи повітря вишуканим ароматом* (із журн.).

ГАРДЕРО́Б, а, *ч.* 1. Шафа для одягу. — *Понадіваймо сукні, які у нас є найясніші! щоб так і різали в вічі .. Панни кинулись до гардероба* (І. Нечуй-Левицький); *Обоє добре заробляли, вдяглися так, що не сором і на люди показатись, обставили квартиру меблями, стояв уже й гардероб з дзеркалом, про який так довго мріяла Ольга* (Б. Антоненко-Давидович); *Мама дістала з гардероба демісезонне доньчине пальто* (О. Гончар).

2. Приміщення в громадському будинку, де зберігається верхній одяг; роздягальня. *Концерт скінчився, оплески затихли, публіка юрмилась біля гардеробів* (Л. Дмитерко); — *А тепер ходімо, — закінчила урок учителька і провела своїх учнів до гардероба* (В. Кучер); *В дверях театру вже товпилась така кількість публіки, що достоятись до загального гардеробу їм би просто не вдалось* (О. Ірванець).

3. *перен.* Одяг, належний одній людині. *Панночка почала приміряти і показувати мені одно убрання за другим, гостро критикуючи їх та вкупі з тим пильно придивляючись, яке враження робить на мене її великий гардероб* (Леся Українка); *Мужчина спробував справити тобі гардероб, .. він купив тобі дві справжні сукні з тонкої вовни, і сріблясту шовкову блузку з підкладними плечима, і розкішний, барви червоного вина костюм, у якому ти вмент спалахнула цілком уже заморською вродою* (О. Забужко).

ГАРДЕРО́БНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гардеро́б.** *Люба вийшла з Меласею в гардеробну кімнату, щоб передягтись і скинуть дорогу візитну сукню та одягтись в простішу* (І. Нечуй-Левицький); *Другий куток займала гардеробна шафа, куди Юрій умудрявся накласти стільки різних речей, що йому самому ставало дивно, як вони туди влазять* (В. Собко); *Хоч у піхотинських траншеях і були настелені дошки та гардеробні двері, проте рідке болото чвиркало крізь них до самих колін* (О. Гончар).

2. *у знач. ім.* **гардеро́бна,** ної, *ж.* Те саме, що **гардеро́б** 2. *Він був .. і в гардеробній артистки, і навіть подарував їй (правда, не брильянтові, а простенькі) сережки* (В. Винниченко); *Він помітно квапився, ніби аж нервувався в гардеробній* (Іван Ле); *Катерина забилась у гардеробну й не хотіла виходити в зал* (Ирина Вільде).

ГАРДЕРО́БНИК, а, *ч.* Службовець, що обслуговує гардероб (у 2 знач.). *Улесливо послужливий швейцар (він же гардеробник, вантажник, зводник, як треба, викидайло) широко розчинив двері* (П. Колесник); *Гардеробник цокає жетонами об поліровану стойку* (Є. Пашковський).

ГАРДЕРО́БНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **гардеро́бник.** *Кинувши гардеробниці гульдена, вибіг* [Начко] *на сходи* (І. Франко); *Вони швидко вдяглися, побажали доброго здоров'я старенькій гардеробниці Агафії Кирилівні і вийшли з школи* (О. Донченко); *Гардеробниця — дівчина. Усміхається, простягає ручку — картузик, мовляв. Ну мені що, жалко! На тобі картузик..!* (П. Загребельний).

ГАРДИ́НА, и, *ж.* Занавіска на все вікно. *Крізь вибиті вікна дивилась на мене пустка, забуті гардини у павутині, висяча лампа на тріснутій стелі* (М. Коцюбинський); *У вікна крізь білі гардини вже зазирало сонце* (П. Панч); *Казали, що генерал не переносить денного світла і ховається від нього за глухими гардинами кабінету* (В. Владко).

ГАРДИ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **гарди́на.** *Гардинні карнизи виготовляються з алюмінію, сталі, різних порід дерева* (з газ.); *Основною спеціалізацією фірми є реалізація гардинних тканин* (з мови реклами); // Признач. для виготовлення гардин. *Далеко за межами Коломиї відома продукція гардинної та паперової фабрик* (з газ.).

ГАРДИ́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **гарди́нний.** *Гардинове полотно — це в'язане або ткане текстильне полотно ажурної структури, що використовується для оформлення вікон житлових і громадських приміщень* (з навч. літ.); *Кронштейни бажано кріпити до стіни приблизно в 3 см від торців штанги, щоб на неї можна було надіти гардинове кільце* (із журн.).

ГА́РДОВИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **гард** 1. *Аналіз історичних джерел дає підстави зробити висновок, що місцевим жителям гардовий спосіб лову був відомий ще в антські часи* (з наук. літ.).

ГАРДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., іст.* 1. *що і без прям. дод.* Гатити (у 1 знач.). *Гардувати у ставку воду* (Сл. Гр.).

2. Гуляти. *До лісу почвалав* [Еней], *Де гардовав* [гардував] *Евандр з попами, Зо старшиною і панами* (І. Котляревський).

ГАРЕ́М, у, *ч.* 1. Жіноче приміщення у будинку багатого мусульманина. *Грек розказував про східні гареми, про афінських грекинь* (І. Нечуй-Левицький); *Стоять з гарему звалища сумні. Садок і башта, тут в колишні дні Вродливі бранки вроду марнували* (Леся Українка); *Великий двоповерховий палац, до якого примикають гарем, кухня та інші служби, потопає у зелені тінистого саду* (В. Малик); *Найвродливіші дочки українських степів, Кавказьких гір і гарячого Єгипту чекають на тебе в гаремі біля фонтану* (Р. Іваничук).

2. Дружини та наложниці багатого мусульманина — мешканки цього приміщення. *Саул, не будучи дурак, Набрав гарем собі чималий Та й заходився царювать* (Т. Шевченко); * Образно. *Червоний півень, схожий на сердитого турка в чалмі, .. щось тривожне крикнув на курячий гарем* (Григорій Тютюнник); // *розм.* Коханки якогось чоловіка. *В мене в голові проносяться мрії про гарем непорочних, добрих і несмілих панянок* (С. Процюк).

ГАРЕ́МНИЙ, а, е. Прикм. до **гаре́м.** *Вона дуже нагадувала в тій недбайній вольній позі східних гаремних дівчат* (І. Нечуй-Левицький); *Пильно й суворо береже свої таємниці гарем, але навіть за гаремні мури проник погляд Сулейманового особистого біографа* (П. Загребельний); *Грекиня Марія, колишня Ярополкова жона, а тепер третя жона великого князя київського Володимира, займала в старому гаремному хоромі половину світлиць* (І. Білик).

ГАРЕ́МНИК, а, *ч., розм.* Багатоженець. *Серед наложниць і дружин — він як суха голівка маку серед настурцій і жоржин. Чого ж ти возиш їх з собою, гаремник, цап гірський, бабій!* (Л. Костенко); // Той, хто залицяється до багатьох жінок. — *Я думала: щось путяще, а він пройдисвіт і достеменний гаремник!* (М. Стельмах).

ГАРЕ́МНИЦЯ, і, *ж.* Одна з дружин і наложниць власника гарему. *Увесь парадний шмат своїх гаремниць Порозсилав Осман, куди схотіли* (П. Куліш); *Плутаючись у широких шароварах, ще сонні, мляво перемовляючись, гаремниці виходили за брами Баб-ус-сааде* (П. Загребельний); * У порівн. *Жінки тих самодурів рабині, як турецькі гаремниці* (І. Нечуй-Левицький).

ГА́РЕЦЬ, рця, *ч., заст.* 1. Давня міра сипких тіл, що дорівнювала 3,28 літра. *На качку давали з економії по гарцеві зерна, але качка за літо здохла б, а не прохарчувалась би тим гарцем* (І. Нечуй-Левицький); *На чоловіка два фунти хліба, два фунти м'яса, чверть фунта масла, кварта каші і два гарці пива або дві пляшки вина щодень* (Г. Хоткевич); *Колода .. видовбана, як корито, з дуба, не кругла, а поздовж, так, як корито, як скриня, що влізе якраз сорок гарців* (В. Медвідь).

2. Посудина такої місткості. *Ліля і Марися гарцями збирали* [хрущів] *і топили* (Леся Українка).

ГА́РИВО, а, *с., діал.* Гар. *Загриміло знову на заході, й повіяло не дощовою свіжістю, а гаривом спустошливої війни* (В. Логвиненко); *У повітрі висіло давке гариво* (із журн.).

ГАРИ́КАЛО, а, *ч. і с., розм.* Крикун, буркун, причепа. *Оцей мені гарикало остогид!* (Сл. Гр.).

ГАРИ́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гари́кати.** *Відчувалося, що він частенько з незвичною теплотою, а не, як бувало, з сердитим гариканням звертався до нього* [сина] (В. Речмедін).

ГАРИ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Сердито покрикувати; бурчати. *Знаю, що так не минеться — буде гарикати* [Мотря] *під дверима, буде витівати, поки не зволоче мене з ліжка* (С. Васильченко); *За вікнами затупотіли коні, хтось гарикав* (Валерій Шевчук); // *на кого.* Висловлювати незадоволення, гнів, роздратування кимось. *Христя довго ще гарикала на Мар'яну, але та вже нічого не чула, не слухала* (І. Вирган); *Іван Панасович відпросився в голови повіткому на кілька днів у Новобугівку, щоб побути разом з Мірошниченком. За це навіть жінка .. не гарикала на нього* (М. Стельмах).

ГАРИ́КАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм.* Сперечатися, сваритися. *Вони тільки й роблять, що гарикаються увесь день* (Сл. Гр.); *Я здогадуюсь, що старий знову чогось не помирився із сином і навіть у Свят-вечір знайшов час гарикатись* (М. Стельмах); *Передбачаючи, що вдова Райського почне у своїй звичній манері гарикатися з ним, він вирішив відразу застерегтися від пустих балачок* (А. Кокотюха).

ГАРИ́КЛИВИЙ, а, е, *розм.* Сварливий, бурчливий. *Жінка його Оришка, стара гариклива баба — не раз вибивала ними* [податками] *громаді очі...* (Панас Мирний); *Не дуже тішила його перспектива приїзду гарикливої тещі* (із журн.).

ГАРИ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **гари́кати.** *— Як живеться? Як можеться? — Ат, живеться! — гарикнула стара* (Панас Мирний); *— Одчепіться, мамо! — сердито гарикнув Денис і вирвав у матері свою руку* (Б. Грінченко); *— Цитьте! — люто гарикнув Іван на жінок* (Ю. Смолич).

ГАРІБАЛЬДІ́ЄЦЬ, йця, *ч., іст.* 1. Доброволець-дружинник, який у 40—60-х роках XIX ст. боровся під керівництвом Джузеппе Гарібальді за визволення Італії від австрійського ярма, за її національне об'єднання. *Падре Алессандро Гаваццi .. прибув до Неаполя з першим загоном гарібальдійців, разом з героєм і вождем, їхнім любим і рідним "дядьком Джузеппе" — славним Гарібальді* (О. Іваненко); *— Коли я працювала над "Оводом", — розповідала Войнич, — один старий гарібальдієць водив мене своїми стежками* (М. Олійник).

2. Член добровольчої італійської бригади імені Джузеппе Гарібальді, яка боролася на боці Іспанської республіки проти фашистських заколотників у 1936—38 рр. *У республіканській армії Іспанії були і бойові з'єднання іноземних добровольців із 54 країн, у тому числі й гарібальдійці* (із журн.).

3. Боєць партизанських загонів, організованих у тилу гітлерівців Італійською компартією в період Руху Опору 1943—45 рр. *Василь Федорович Дегтяренко після втечі з німецького полону воював у італійському Русі Опору проти фашистів, визволяв з партизанами-гарібальдійцями знамените місто-музей на воді і за це був удостоєний звання "Почесний громадянин Венеції"* (із журн.).

ГАРІБАЛЬДІ́ЙКА, и, *ж., іст.* 1. Жін. до **гарібальдієць.** *Духом я, мабуть, була гарібальдійкою. Та арешт батька обламав мої крила* (з мемуарної літ.).

2. Кругла жіноча шапочка, яку носили у другій половині XIX ст. *Дочка власниці маєтку панна Зося була в оксамитовій гарібальдійці* (з мемуарної літ.); *У 1860-х роках знаменитий паризький модельєр Ворт увів у вжиток нову шапочку — гарібальдійку* (з наук.-попул. літ.).

ГАРІБАЛЬДІ́ЙСЬКИЙ, а, е, *іст.* Стос. до гарібальдійців. *Усе було переплутано, як завжди в цьому світовому місті, — стародавнє, сучасне і навіть майбутнє, що проривалось у схвильованому настрої римлян, у словах гарібальдійського гімну, що виникав то тут, то там, незважаючи на насторожені пильні дозори папської гвардії* (О. Іваненко); *Під час Другої світової війни партизанські загони, що билися в Італії проти гітлерівських військ і фашистської армії Муссоліні, гордо носили на своїх бойових прапорах ім'я народного героя, називаючись гарібальдійськими бригадами* (з публіц. літ.).

ГАРКА́ВИЙ, а, е. Який нечітко вимовляє окремі звуки (найчастіше "р" і "л"). *— Дячиха хвалилась: протопоп гонобить у собор його узяти, а з собору до нас. — Того гаркавого та кострубатого? — спитала Кулиничиха* (Панас Мирний); // Нечіткий через неправильну вимову окремих звуків. *З гуркотом розчинилися двері, в хаті залунали хрипкі голоси, гаркаві слова дратували слух* (Іван Ле); *— Шановний Павле! Я ж вас чекаю! — почув я категоричний гаркавий голос* (У. Самчук); *Вона чула гул голосів, дзенькіт посуду, чужу гаркаву мову і розуміла, що там сидить багато людей* (Григорій Тютюнник); *Варчук почув відривчасті гаркаві слова чужої мови* (М. Стельмах).

ГАРКА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* гарка́влять; *недок.* Вимовляти нечітко окремі звуки (найчастіше "р" і "л"). *Голоси чудово гаркавили, літера "р" переливалася в ніжних жіночих устах, як мелодійна пісня води* (Ю. Яновський); *Він трошки гаркавив, але його ламане "р" з домішкою "л" звучало музично приємно* (С. Добровольський); *На вулиці уже гаркавили сердиті голоси і роз'ярено валували собаки* (М. Стельмах).

ГАРКА́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **гарка́вий;** ротацизм. *Для запису діалектних матеріалів важливо дібрати саме такі об'єкти, щоб мова їх була без будь-яких дефектів чи вад вимови (гугнявість, шепелявість, гаркавість та ін.)* (з наук. літ.); *Як свідчать сучасники, першу промову Демосфена публіка зустріла градом глузувань: гаркавість і слабкий від природи голос оратора не імпонували темпераментним афінянам* (з наук.-попул. літ.).

ГАРКА́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гарка́вити.** *Михайлик з помітного гаркавлення, з химерної вимови впізнав Пилипа-з-Конопель* (О. Ільченко); *Якщо раніше гаркавлення дратувало його, то з приходом письменницької слави це навіть набуло в очах пана Вітайля певного .. шарму* (Л. Дереш); *Діти доволі часто не вимовляють окремих звуків, але у цьому їхньому гаркавленні є щось миле, неповторне, особливе* (із журн.).

ГАРКА́ВО. Присл. до **гарка́вий.** *З пшениці гаркаво дражняться перепелиці* (В. Винниченко); *— Ну, а ти, малятко, як тебе?.. — Петрик, — відповів хлопчик трохи гаркаво* (З. Тулуб).

ГА́РКАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **га́ркати** і звуки, утворювані цією дією. *Чути було уриване гаркання котрої-небудь із собак* (І. Франко); *Стипендіанти кидали учительство і переходили на різні посади у військовій адміністрації, що давали надії на кращий заробіток і на веселішу кар'єру, ніж вічне гаркання в школі* (М. Грушевський).

ГА́РКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. Кричати різко й уривчасто. *Пан Луцик зривався й гаркав: "Киш!"* (В. Винниченко); *На зборах лагідно говорить* [Масло], *а в конторці своїй гаркає* (А. Хижняк); *Іноді він давав за портрет карбованця, а іноді тільки гаркав і робив дурні зауваження* (О. Іваненко); // *на кого.* Погрожувати окриком. *Гаркали* [опришки] *один на одного, погана лайка висіла в повітрю* [в повітрі], *чувся запах крові* (Г. Хоткевич).

2. Видавати гучний уривчастий звук. *І чітко тоді строчили кулемети й гаркали залпи* (А. Головко); *Чути було, як скрегоче заржавіле колесо і гаркають ланцюги* (Б. Лепкий); // *по чому.* Із силою стукати, видаючи гучний уривчастий звук. *Обурений, я схоплююсь і, не тямлячи себе, гаркаю по столу кулаком* (П. Колесник).

ГА́РКАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм.* Сперечатися, сваритися. *І почав я з попом гаркатися* (В. Стефаник); *Час від часу гаркалися, як то буває, не могли визначити, хто в хаті господар* (із журн.).

ГАРКЕБУ́З, АРКЕБУ́З, а, *ч., іст.* Старовинна ґнотова рушниця, що заряджалася з дула. *Іще ж по стінах висять .. шаблі, пищалі під сріблом, старосвітські сагайдаки татарськії, шитії золотом ронди, німецькі гаркебузи* (П. Куліш); *Першими вдарили важкі й грімкотливі гаркебузи, потім затріщали самопали, за ними гахнули гармати...* (В. Чемерис).

ГА́РКІТ, коту, *ч., розм.* Те саме, що **га́ркання.** *Всюди рух, гамір, крики, гаркіт пили, стук топорів* (І. Франко); *Постріл її* [бронебійки], *порівняно з потужним важким гаркотом танків, пролунав блідо, тонко, майже тендітно* (О. Гончар); *У тому місці, де бобри минулого літа вчинили загатку, йому вчулися голоси: гарчав пес або вовк, і в той гаркіт уплутувалося надсадне гудіння, немов кашляв застуджений віл* (І. Білик).

ГАРКІТЛИ́ВИЙ, а, е, *розм.* Який утворює гаркіт. *Одарка мовчки крутить старий, гаркітливий "зінгер", підкорочуючи і вшиваючи дітям одяг* (В. Яворівський); *У затятого мисливця Леоніда Новицького у домі жила маленька чорна гаркітлива собачка Жулька* (із журн.); // Характерний для гаркоту. *Я запливав у кімнату Міхневича, але мене швидко виганяло звідти гаркітливе хропіння, тоді я блукав порожніми кімнатами зруйнованої половини дому* (Валерій Шевчук).

ГА́РКНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **га́ркати.** *Молоді схопилися з місць і гаркнули так, що аж шибки задзвеніли* (З. Тулуб); *— Де староста? — гаркнув на писаря хорунжий* (І. Багмут); *Тихо. Раптом гаркнув залп* (А. Головко).

ГАРКОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Підсил. до **га́ркнути.** *Він гарконув з такою нерозміреною силою, що кинулись зо сну і захиталися на акації гілочки* (С. Васильченко); *— Напишете! Напишете! — говорить він тихо і раптом гарконув з усієї мочі: — Пишіть!* (А. Хижняк).

ГАРКОТІ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гаркоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *На хвилю притихло гаркотіння, та за хвильку розпочалося наново* (А. Чайковський).

ГАРКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок., розм.* Підсил. до **га́ркати.** *— Я чув його, ще там щось гаркотить із своїм касієром* [касиром], *— потвердив один ріпник* (І. Франко); *Вовки стали гаркотіти, жертися між собою, добуватися до дверей, а далі стали по одному вити, поки те виття не злилося в один пекельний хор* (А. Чайковський); *Попереду в темряві ворушилася, гаркотіла, звиваючись, безкрая людська ріка, що текла не вниз, а насупроти гір* (О. Гончар).

ГАРКУ́ША, і, *ч. і ж., розм.* Той, хто гаркавить. *Незважаючи на специфічну вимову "р", гаркушею хлопець себе не вважав* (із журн.).

ГАРЛИ́КАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Погано співати. *А увечері хтось довго і нудно гарликав пісню* (із журн.).

ГА́РМА-ДА́РМА, *присл., діал.* Даремно, марно, без причини. *Причепився гарма-дарма, видивився, що я гарна* (Сл. Гр.); *— Хай йому частець, отак тут за гарма-дарма чапіти* (У. Самчук); *Майже цілий той день їхав він гарма-дарма — не траплялось йому по дорозі нічого, вартого згадки* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

ГАРМАЛА́, и́, *ж.* Багаторічна трав'яниста рослина родини паролистових. *Через степ видніється смуга — то пролягав тут колись шлях до моря. На ній і трава інша. Виділяється поруділа гармала, що .. росте на солончакуватому ґрунті примор'я* (І. Пільгук); *Дослідники вважають, що насіння гармали було випадково завезене чумаками, які їздили в Крим по сіль* (з наук.-попул. літ.).

ГАРМА́Н, а, *ч* Те саме, що **тік.** *— Та що він собі мислить, що я довіку буду молотити йому на гармані!..* (М. Коцюбинський); *А настали жнива, то він цілими тижнями не вертався додому — там, де робив, там і ночував на гармані* (Д. Бузько); *На гармані вже все кипіло: молотили, віяли, скиртували і вантажили перші хури нового зерна* (Яків Баш).

ГАРМА́НИТИ, ню, ниш, **ГАРМАНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., що і без дод.* Молотити, тягаючи кіньми або волами коток чи колодку. *Надворі наймит гарманував пшеницю, тягаючи волами колодку чи вал по розкиданих .. снопах* (І. Нечуй-Левицький); *У полі косили, а тут* [на гармані] *одразу ж і гарманили* (Яків Баш); *Цілими днями з Наталкою старий гарманує хліб на току* (О. Гончар).

ГАРМАНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гарманува́ти.** *У другій половині XIX — на початку XX ст. в Україні поширилася молотьба котком, яка в ряді районів Півдня отримала назву гарманування (від току для молотьби — гармана)* (з наук.-попул. літ.).

ГАРМАНУВА́ТИ *див.* **гарма́нити.**

ГАРМА́ТА, и, *ж.* 1. Артилерійська довгоствольна вогнепальна зброя з пологою траєкторією, признач. для ураження живої сили і бойової техніки противника, руйнування оборонних споруд і т. ін. *Гармати ревіли, мов люті звірі, кидаючи з своїх гирл тяжкі, смертоносні кулі* (І. Франко); *Хтозна, чи не спалахують ото над далеким обрієм постріли гармат і чи не гримотить там десь приглушена відстанню артилерійська канонада?* (Б. Антоненко-Давидович); *Удосвіта, поки сходило сонце, по селу били гармати* (Р. Андріяшик); *А при дорозі, жерлом у замет, стоїть покинута гармата, чавунний львівський фальконет* (Л. Кос-

тенко); * У порівн. *Мов пущене ядро з гармати, земля круг сонця творить цикл* (П. Тичина).

2. Апарат спеціального призначення, який за формою та способом дії нагадує таку зброю. *Не секрет, що звичайні електронні або рентгенівські гармати вражають не лише хворі, а й здорові тканини* (з наук. літ.).

△ **(1) Гарпу́нна гарма́та** — пристосування для кидання гарпуна. *Промисел кашалотів процвітав приблизно до 1850 року, але після цього швидко прийшов до занепаду. Ситуація ще більш погіршала після 1868 року, коли норвежець Свенд Фойн винайшов гарпунну гармату, а парусні судна змінилися пароплавами. Обидва ці нововведення підписали вирок великим китам, що залишилися на той час* (з наук.-попул. літ.); **(2) Ко́бальтова гарма́та** — апарат для проведення гамма-терапії. *Лінійний прискорювач вийшов з ладу і в розпорядженні інституту залишилась лише кобальтова гармата зразка 1951 року* (із журн.); **(3) Снігова́ гарма́та** — пристрій для вироблення й розкидання штучного снігу. *При роботі снігова гармата дрібно розпилює воду, яка потім замерзає, перетворюючись на сніг* (з наук.-попул. літ.); *У сніговій гарматі відбуваються ті ж процеси, що і при утворенні природного снігу* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Стріля́ти (би́ти) з гарма́т по горобця́х** *див.* **стріля́ти; Хоч гарма́ти коти́** *див.* **коти́ти; Хоч з гарма́ти (з гарма́т) стріля́й (гати́)** *див.* **стріля́ти; (4) Як із ди́шла гарма́та** — дуже поганий, нікудишній. *Мене ж по тилах протримали всю війну, бо з мене вояка, як із дишла гармата* (Є. Гуцало); **(5) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з гарма́ти,** *зі сл.* гукнути, вдарити *і т. ін.* — дуже голосно. *Вдарить вал і гукне, мов з гармати, Скрізь по березі гук залунає* (Леся Українка); *Та ось знову мов з гармати тарахнув грім, дуб заскрипів усіма своїми кісточками, і лісовичка обома руками вчепилася в мене* (М. Стельмах).

ГАРМА́ТКА, и, *ж.* Зменш. до **гарма́та** 1. *За першими літаками скинули свій вантаж інші, вони долітали до об'єкту* [об'єкта] *й ішли в піке, виючи й стріляючи з бортових гарматок та скидаючи бомби...* (І. Багряний); *Генка засів за кучугурами снігу й гатив по нас горошинами з своєї дерев'яної гарматки* (Б. Антоненко-Давидович); *Поблизу знаходиться круглий камінь, на якому раніше стояла невелика гарматка, що стріляла у визначені години доби* (з наук.-попул. літ.).

ГАРМА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **гарма́та** 1. *Могутній гук гарматного вистрілу потряс повітря* (І. Франко); *Гарматна канонада поступово замовкла і нарешті настала врочиста тиша — мир* (Я. Качура); *У ті дні гулом важких гарматних коліс рипіла на захід перемога* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **Гарма́тне м'я́со** *див.* **м'я́со; [І] на гарма́тний по́стріл** *див.* **по́стріл; На ві́дстані гарма́тного по́стрілу** *див.* **ві́дстань.**

ГАРМА́ТНИК, а, *ч.* Військовослужбовець, який обслуговує гармату; артилерист. *Поважно пробігла остання гармата за восьмериком коней, і за нею стомлений гарматник поспішав* (Ю. Яновський); *Гарматникам, пішим, кінноті І флотові — честь і любов* (М. Рильський); — *Розвертайсь!* — *гукнув Анастас до гарматників. Коні круто описали дугу, і жерло гармати, здригнувшись, туго вперлося в тривожний затьмарений захід* (М. Стельмах).

ГАРМА́Ш, а́, *ч.* 1. *іст.* Майстер, який виготовляв і лагодив гармати. [Мар'яна:] *Начиніть набоями гармати!* [Катря:] *А покажіть нам, діду, як і що.* [Дід:] *Був гармашем, то стану у пригоді* (М. Старицький).

2. *розм.* Те саме, що **гарма́тник.** *Гей, гармаші! озвітесь із гармат!* (Сл. Гр.); *Чому гармаші, поскладавши тілогрійки, не відлучаючись ні на секунду від своїх гармат, стоять біля них у таких по-мисливському напружених позах?* (О. Гончар); *Батальйон рушив. Попереду — автоматники: одна колона, друга, третя, потім рота протитанкових рушниць, за нею — ми, після нас — гармаші, а в хвості — господарники, санчастина й інші служби батальйону* (Є. Доломан).

ГАРМИ́ДЕР, у, *ч., розм.* 1. Безладний галас; метушня. *Скрізь гармидер та реготня, В хаті і надворі* (Т. Шевченко); *Незабаром тріскотнява і гармидер знялись і ліворуч в лощині, десь зовсім близько, де було досі порівняно спокійно* (О. Гончар); *Наступного ранку мене розбудив гармидер: братва ділила сухий пайок* (Є. Доломан).

2. Відсутність або порушення ладу; безладдя. *Любов Хведорівна, як буря, налетить, наробить гармидеру, весь двір стурбує, догори дном переверне, а як від'їде, то знову маєш роботу, заки все на своє місце повернеш* (Б. Лепкий); *Серед гармидеру, що панує у покої, де, здавалося, ніхто ніколи не прибирав, він почував себе невимушено і більше ніж добре* (Н. Рибак).

3. *перен., рідко.* Майно. — *Бідував я рік, бідував і другий, а далі дивлюсь, що непереливки, кинув я к нечистому своє ремество. Спродав я свій гармидер* (І. Нечуй-Левицький).

ГАРМИ́ДЕРНИЙ, а, е, *розм.* Сповнений гармидеру (у 1, 2 знач.). *Гармидерний обоз поповз у ранковий туман, що висить над річкою Іквою* (У. Самчук); *Тривушний важко, як комбайн по росі, сунув додому гармидерними асфальтовими гонами* (А. Крижанівський).

ГАРМИДЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Здіймати, створювати гармидер (у 1, 2 знач.). *Діти гралися в хаті і дуже гармидерували* (із журн.).

ГАРМОНІЗА́ТОР, а, *ч.* 1. *муз.* Композитор, який здійснює гармонізацію мелодій. *Василь Федорович Трутовський, який народився у 40-х роках XVIII ст., був співаком-гуслярем, збирачем та гармонізатором українських народних пісень, композитором* (з наук.-попул. літ.).

2. Той (те), хто (що) гармонізує (у 2 знач.) що-небудь. — *Наша стара умова лишається в силі — ви були й будете нашим агентом — "невидимим гармонізатором" на Верховині* (С. Скляренко); *Європейський Союз є потужним гармонізатором миру та стабільності у світі* (з публіц. літ.).

ГАРМОНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *чого, муз.* Створення акордового супроводу до якої-небудь мелодії. *Сідаючи до рояля і починаючи свою п'єсу, я брала відразу несподівані музичні сполучення, а як Микола Віталійович* [Лисенко] *на той час сучасної нової гармонізації не знав, — вони його неприємно вражали* (Л. Старицька-Черняхівська); *Принцип добору й гармонізації народних мелодій, функції музики в обох цих творах ("За Неман іду" та "Не ходи, Грицю ..") однакові* (з наук. літ.).

2. *муз.* Музичний твір, створений на основі народних пісень, інших запозичених мелодій. *Лисенко перший своїми гармонізаціями, надрукованими в численних його збірках, подав самоцвіти нашого мелосу в золотій оправі тогочасної музичної мислі* (М. Рильський); *Хори в "Катерині" — чи не найкращі щодо якості музики. Найчастіше це гармонізації народних пісень* (з наук. літ.).

3. Приведення у відповідність до чого-небудь. *Психолог — це особа, яка тонко розуміється на особливостях характеру та поведінки людей і допомагає гармонізації душевного стану людини за складних обставин* (з навч. літ.);

Триває робота з гармонізації національних стандартів та адаптації законодавства України до норм Європейського Союзу (із журн.).

ГАРМОНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гармонізува́ти.** *Коли саме з'явилися в Україні перші церковно-музичні твори, написані не для унісонового хору, а гармонізовані на хор, що складався з окремих більш-менш самостійних голосів, важко сказати* (з навч. літ.); // **гармонізо́вано,** *безос. пред. Експерти часто вказують на те, що в Україні лише невелику частину законодавчих актів гармонізовано з вимогами Європейського Союзу* (з газ.).

ГАРМОНІЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гармонізува́ти.** *П. Демуцький мав теж чималі заслуги в записуванні й гармонізуванні народних пісень* (В. Самійленко); *Увесь устрій давньогрецького церковного співу мав мелодійний характер, не допускаючи гармонізування мелодій* (з навч. літ.); *Задля гармонізування відносин природи та людини варто зробити спробу об'єднати всі стратегії природокористування* (із журн.).

ГАРМОНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док.* 1. *що, муз.* Здійснювати гармонізацію, створювати акордовий супровід до якої-небудь мелодії. *Микола Леонтович гармонізував багато українських народних пісень, однією з найвідоміших є його композиція "Щедрик"* (з наук. літ.); *Михайло Вербицький засвоював відомості з теорії музики та композиції настільки успішно, що ще гімназистом вдало гармонізував окремі мелодії* (з наук.-попул. літ.).

2. *що.* Приводити у відповідність до чого-небудь. *В. Липинський виводив .. ідею українського месіанізму, яка полягала в тому, що нашому народові призначено об'єднувати й гармонізувати цивілізаційні східні і західні рухи* (Д. Павличко); *Гармонізувати міжетнічні стосунки як більшості населення країни з різними категоріями меншин, так і меншин між собою повинен спеціальний закон* (з публіц. літ.).

3. *тільки недок., з чим, рідко.* Те саме, що **гармоніюва́ти** 1. *Каштанова кучерява голова Густава гармонізувала з чорними дрібними локонами класичної Настиної головки* (І. Нечуй-Левицький); *Гарна сторона* [Сицилія], *загальний колорит рожево-золотий, він якось надто гармонізує з мавританським стилем* (Леся Українка); *Лице його, надміру видовжене, з опуклим, нерегулярно збудованим лобом, виглядало старо й не гармонізувало з рештою тіла* (Б. Лепкий).

ГАРМОНІЗУВА́ТИСЯ, у́юся; у́єшся, *недок.* 1. *з чим.* Досягати гармонії з чимсь. *Відвідувачі фестивалю не злякалися прогнозу синоптиків і приїхали відчути якнайповніше єднання з природою, гармонізуватися зі стихіями води і землі* (із журн.).

2. Досягати внутрішньої гармонії. *Релігійне зосередження викликає в особі дію душі, об'єднуючи приземну дію зовнішнього й безконечний лет внутрішнього, внаслідок чого індивід гармонізується душею* (з публіц. літ.).

3. Пас. до **гармонізува́ти.** *Мальовничі плани декоративного живопису гармонізувалися формою й кольором обстановки* (з наук. літ.); *Економіка транзитерів енергоносіїв — це окрема система інтересів, яка повинна гармонізуватися в рамках загальноєвропейського оптового ринку* (з газ.).

ГАРМО́НІЙКА, и, *ж.* Зменш. до **гармо́нія**[2]. *Гармонії і гармонійки ревли так, що витиснули геть румбу і навіть рідного Дунаєвського, роздираючи вуха і душу* (І. Багряний); *Максим Стратонів бере свою скрипку, Нестор Ониськів бубенце, Василь Матвіїв гармонійку, миттю прибігають босі й захекані три Ганни — Тарасова, Миколина й Кузьмина, за ними гналися інші і танець починався* (У. Самчук); *Він тримав біля рота губну гармонійку* (В. Козаченко).

ГАРМОНІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Приємний для слуху; милозвучний. *Раптом ззаду я почув голос, чистий і гармонійний, наче родився з тепла блакиті* (М. Коцюбинський); *З корон дерев та з трави зачувся гармонійний шелест-шепіт: природа співає* (Н. Королева); *Кілька навмання взятих гармонійних сполучень нот спинили під вікном аматорів* (Іван Ле).

2. Який перебуває в чіткій відповідності з чим-небудь; сповнений гармонії *(див.* **гармо́нія**[1] 3). *Вона ще трохи виросла, і її стать гармонійна й принадна* (О. Кобилянська); *Думка й тіло зливались в одне гармонійне ціле, і знайомі остогидлі доми повітового міста, і люди, і ввесь неосяжний невідомий світ видавались кращими* (Б. Антоненко-Давидович); *Любов рідко буває гармонійною і досконалою, дуже часто в комусь люблять не його, а себе* (М. Слабошпицький).

3. Який ґрунтується на принципах гармонії *(див.* **гармо́нія**[1] 1). *Співали всі, хто лиш міг: чоловіки, жінки, хлопці і дівчата гармонійним хором* (І. Франко); * Образно. *Вона* [поезія] *— це гармонійний спів, Дух злагоди і миру* (М. Рильський).

ГАРМОНІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **гармоні́йний.** *Гармонійність розливалася довкола неї* [Регіни], *мов проміння довкола лампи* (І. Франко); *В профілях деяких жінок є дивовижна гармонійність* (В. Домонтович); *Навіть людям стороннім приємно було дивитись .. на це щире й відкрите людське почуття, що приваблювало своєю внутрішньою гармонійністю* (О. Гончар).

ГАРМОНІ́ЙНО. Присл. до **гармоні́йний.** *Голоси, мов з природи дібрані до себе, переливались так гармонійно й шовково в одно, що всі ми, присутні, під враженням співу повмовкали з очарування* (О. Кобилянська); *Вечірня сутінь гармонійно зливалася з монотонною щедрівкою в місті* (Іван Ле); *Чорна спідничка з скупим візерунком гармонійно доповнювала туалет, додаючи дівчині особливої принадності* (О. Бердник).

ГАРМО́НІКА[1], и, *ж., розм.* Те саме, що **гармо́нія**[2]. [П а ш к а:] *А як заграє на гармоніку, то аж душу тягне* (М. Старицький); *Андрій чув, як здалека долітав різнобій голосів, безтямне реготання, скигління гармоніки* (Ю. Бедзик); *Хтось розповідав анекдоти, хтось тихенько награвав на гармоніці і співав упівголоса* (Ю. Покальчук); *Акордеон є гармонікою з фортепіанною клавіатурою для правої руки* (з навч. літ.).

(1) Губна́ гармо́ніка (гармо́нька, гармо́шка) — духовий язичковий музичний інструмент. *Василь видобув свою губну гармоніку і заграв щось* (У. Самчук); *Михайло, видмухнувши з губної гармошки тютюн, неголосно награвав військові марші* (Є. Пашковський); *Малому Дейвові дістались від нього* [батька] *у спадок лише жетон на риболовецького човна та стара губна гармоніка* (С. Жадан); *В мене в кишені стирчала лише німецька ж губна гармонька — подарунок дядька Дітера* (А. Санченко).

ГАРМО́НІКА[2] *див.* **гармо́ніки.**

ГАРМО́НІКИ, ік, *мн. (одн.* **гармо́ніка,** и, *ж.), фіз., мат.* Коливання, часто́ти яких кратні основній частоті складного коливання. *Модельні значення напруженості магнітного поля Землі обчислювалися з урахуванням десяти гармонік геомагнітного потенціалу* (з наук. літ.); *Запропонована і реалізована на практиці методика спостережень та їх обробки дала можливість вперше зареєструвати перші дві гармоніки власних коливань вогневогелієвих атмосфер Юпітера і*

Сатурна (з наук. літ.); *При поширенні в реальному середовищі складного звукового сигналу першими згасають вищі гармоніки, в той час як звуки низької частоти поширюються з порівняно малим згасанням* (з наук.-попул. літ.).

ГАРМОНІ́СТ, а, *ч.* Той, хто грає на гармонії *(див.* **гармо́нія²**). *Був, розуміється, і дідух, і кутя, і молодиці, і дівчата. І вдарили гопака під розтяжну Клима — одинокого гармоніста...* (У. Самчук); *Русявий гармоніст лади настроїв, Шукав мотивів тихих і не злих* (А. Малишко); *Робітники .. слухали свого юного гармоніста Стася — він недавно придбав собі гармонь і тепер не випускав її з рук* (О. Гончар).

ГАРМОНІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **гармоніст.** *Гармоністка із Зіньківщини виборола друге місце у конкурсі "Грай, гармонь", на який з'їхалися гармоністи з усієї України* (із журн.); *Єдина жінка-гармоністка, яка погодилась взяти участь у святі, достойно і яскраво завершила виступ гармоністів* (з газ.).

ГАРМОНІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до гармонії *(див.* **гармо́нія¹** 1). *Воздвиженський вторував басом, і тихо-тихо, як дніпрова вода, полилася гармонічна українська пісня* (І. Нечуй-Левицький); *Створюючи мелодичну основу пісень, самодіяльні композитори (або творчі колективи) часто запозичують професіональні прийоми гармонічної структури твору* (з наук. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **гармоні́йний** 2. *Товсті рівні чорні брови, здорові розкішні вуса, чималий тонкий та рівний ніс, чималі темно-червоні губи та здорові подовжасті карі очі. Усе було чимале на його виду, але усе було гармонічне* (І. Нечуй-Левицький); [М а к с:] *Жодна мускульна робота не обходиться без участі мозку. Наша мета — гармонічний розвиток всієї людини, — і тіла й душі* (І. Кочерга).

ГАРМОНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **гармоні́чний.** *Як відомо, класичній латині були властиві спрощення в консонантних поєднаннях, а також гармонічність і рівномірність у звучанні складу (відсутність різкого переривання висхідної та спадної ліній звучності)* (з наук. літ.); *— А тоді, коли я* [актриса] *була "кращою", .. вам було нудно від моєї тодішньої "гармонічності"!* (Леся Українка).

ГАРМОНІ́ЧНО, *рідко.* Присл. до **гармоні́чний.** *Люди, як видно, дуже добре позаучували мелодії пісень, бо співали гармонічно й не різнили* (І. Нечуй-Левицький); *І як же сяяло його обличчя, коли малі виконавці ставали лавами по обидва боки рояля і співали дзвінко та гармонічно: "Як умру, то поховайте", "Ще не вмерла Україна"* (Л. Старицька-Черняхівська); *Милувала зір м'яка, ніжна гама її* [вази] *барв, які дуже гармонічно єдналися і в портреті, і в народному орнаменті* (І. Волошин).

ГАРМОНІЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* 1. *муз.* Те саме, що **гармонізува́ти** 1. *Пісні в хорі оброблялися обережно, шанобливою рукою; керівник, сам композитор, тільки гармоніював їх мелодії* (І. Волошин).

2. *тільки 3 ос., з ким — чим.* Бути у відповідності з кимсь, чим-небудь; гармонувати. *Темно-русяве волосся прекрасно гармоніювало з її білим матовим лицем і темно-голубими очима* (Н. Кобринська); *Волосся її вже давно побіліло, і ця сивина не гармоніювала з очима, в яких ще світилися молоді, яскраві вогники* (В. Собко); *— Геніальною була та українська жінка, яка першою отак побілила хату .. І як гармоніює оте біле із зеленню верб, із рожами червоними, із барвою неба* (О. Гончар).

ГАРМО́НІЯ¹, ї, *ж.* 1. *муз.* Закономірне поєднання тонів у одночасному звучанні; співзвуччя. *Він* [Бетховен] *чув лиш бунт німих стихій І з них, у пінній пристрасті своїй, Складав гармонії, щоб сам не чути* (М. Рильський); *При теоретичному вивченні національних ознак музичної форми ми звичайно ділимо їх і говоримо окремо про лад, ритм, гармонію тощо* (з наук. літ.); // Розділ теорії музики — вчення про правильну побудову співзвуччя в композиції. *З'явились теоретичні праці з музичної фольклористики, гармонії, теорії та сольфеджіо* (з наук. літ.); *Диригент, як і всі музиканти, мусить ґрунтовно опанувати загальні відомості про музику: сольфеджіо, науку гармонії, поліфонії, музичних форм* (з навч. літ.).

2. Приємне для слуху, злагоджене звучання; милозвучність. *Вже над світом, коли східний край неба спалахнув полум'ям і свіже повітря виповнилось чудовою гармонією пташиного співу, Гнат, коливаючись, мов п'яний, поплентавсь додому* (М. Коцюбинський); *Якийсь зовсім інший світ, про існування якого він навіть не підозрівав, відкрився йому зараз в цих повних гармонії звуках* (О. Гончар).

3. Емоційно-чуттєвий стан спокою, радості людини. *Де тихі вечори, коли він солодко засинав, заколисаний почуттям гармонії своєї душі?* (В. Підмогильний); *Щораз помічаєш, як вони дорожать одне одним, можливо, що це саме той випадок, коли доречно говорити про цілковиту родинну злагоду, про гармонію душ* (О. Гончар).

4. Поєднання, злагодженість, взаємна відповідність якостей (предметів, явищ, частин цілого). *В природі є порядок і гармонія всіх речей, певні незмінні закони* (І. Франко); *Всі разом вони* [пелюстки] *утворювали таку дивовижну гармонію форм і фарб, що не можна було відірвати очей* (Д. Ткач).

ГАРМО́НІЯ², ї, *ж.* Загальна назва групи пневматичних музичних інструментів, у яких джерелом звука є металеві язички-голосники, що приводяться в рух струменем повітря. *Муляренко, адвокат, грав добре на гармонії* (С. Васильченко); *З-під руки визирали білі ґудзички ладів старенької гармонії* (А. Шиян); * У порівн. *Постать у кудлатій папасі .. зловісне засміялась, із хрипом і свистом у голосі, неначе зіпсута гармонія* (І. Багряний).

Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* **бая́н; Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії** *і т. ін.) див.* **розтяга́ти.**

△ **(1) Дворя́дна гармо́нія** — гармонія, що має два ряди клавішів. *Рік по тому від старших братів перейняв* [Антон] *уміння грати на дворядній гармонії, почав підбирати на слух знайомі мелодії* (з мемуарної літ.); **(2) Триря́дна гармо́нія** — гармонія з трьома рядами клавішів. *Різновидністю гармонії, що широко побутує в народі, є хроматична, де звукоряд правої клавіатури хроматичний. Вона буває дво- і трирядною* (з наук. літ.).

ГАРМОНУВА́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **гармонува́ти.** *Доцільним є розроблення окремої державної програми відродження духовності українського села як найвиразнішого носія глибинної національної ментальності, моралі, середовища збереження питомо національних етичних та естетичних ідеалів, природного гармонування людини і природи* (з публіц. літ.); *Представлені в чорному та бежевому кольорах автомобільні килимки забезпечать гармонування з оббивкою салону* (з мови реклами).

ГАРМОНУВА́ТИ, у́є, *недок.* Те саме, що **гармоніюва́ти** 2. *І море, і поле, і небо — все велично гармонувало між*

собою, заспокоювало душу, давало розгін думкам (О. Гончар); *На поясі в служки теліпався важкий кольт, що чудово гармонував із бронзовим розп'яттям падре* (І. Білик); *Вишукані інтер'єри того саду, що так гармонують з усіма його компонентами, витворив славетний ландшафтний художник Лебрен* (М. Слабошпицький).

ГАРМО́НЬ, і, *ж., розм.* Те саме, що **гармо́нія²**. *Високий матрос розтягнув гармонь, почав тихо співати* (О. Корнійчук); *Грала гармонь, тужливі чоловічі голоси з різних кутків кімнати підспівували їй* (О. Гончар); *Зітхнувши, стихла гармонь* (Григорій Тютюнник).

(1) Ві́денська гармо́нь — один із найпоширеніших різновидів дворядної гармонії. *Трофейну віденську гармонь дядько Кирило давно віддав до історичного музею* (з газ.).

ГАРМО́НЬКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **гармо́нь.** *Володько дістав гостинця — маленьку гармоньку з одним рядом голосників* (У. Самчук); *— Я через цю купіль зовсім забув про гармоньку* (Ф. Бурлака); *Іншим разом в одному з класів почався урок, в середині якого почулися звуки гармоньки і глухий, немов віддалений, спів* (з мемуарної літ.).

Губна́ гармо́ніка (гармо́нька, гармо́шка) *див.* **гармо́ніка¹.**

ГАРМО́ШКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **гармо́нька.** *Шалено крутилась карусель, і грала гармошка* (О. Донченко); *Затиркала солдатська окопна гармошка* (О. Довженко); *Мене полохає раптом десь під боком розсипчаста вихляста гармошка й хрипкуватий тенор якогось земляка* (Б. Антоненко-Давидович).

Губна́ гармо́ніка (гармо́нька, гармо́шка) *див.* **гармо́ніка¹.**

ГАРНЕ́НЬКИЙ, а, е. Зменш.-пестл. до **га́рний** 1, 2. *Гарненький європейський городок* [Катанья] (М. Коцюбинський); *Взяла* [стара] *за ручку невеличку дівчинку, гарненьку, чорнявеньку* (Марко Вовчок); *Петрик — гарненьке хлопча, в шкільному одязі, сонний і сп'янілий, не міг підняти з стола важкої голови* (Л. Дмитерко); *Як тільки зробиться темненько, Лисиці й шле* [Щука] *то щупачка, то сотеньку карасиків дрібненьких Або линів гарненьких* (Л. Глібов).

ГАРНЕ́НЬКО. 1. Присл. до **гарне́нький.** *У неділеньку святу Ївга, уставши, убралась гарненько, пішла город розглядати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Коли б ти знав, як Рибалкам У морі жить із рибками гарненько, Ти б сам пірнув на дно* (П. Гулак-Артемовський); *Витіпала жменю Ониська, потім гарненько повісмо нею зв'язала та аж головою похитала* (А. Головко); *Під'їзди збудованої частини були гарненько обкладені різноколірною плиткою* (В. Нестайко).

2. *присл.* Достатньою мірою, як слід. *А любив він гарненько попоїсти* (П. Грабовський); *— Обдивіться, все обдивіться гарненько. Полагодьте вози й мазниці, випробуйте зброю* (О. Довженко); *— Хай прохолоне і гарненько подумає, як себе надалі вести!* (Є. Доломан).

ГАРНЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **гарне́нький.** *Будь здорова, сусідонька, Люба, мила дівчинонька, Ой, яка ж ти гарнесенька, Як сніжочок білесенька!* (з народної пісні); *Панські діти обручики котять, м'ячиками перекидаються, усі такі біленькі, чистенькі, в черевичках гарнесеньких* (В. Винниченко); *— Ти ж мій маленький, ти ж мій гарнесенький, пташенятко моє, — воркує біля нього* [Петрика] *Василинка* (М. Стельмах); *Таке було гарнесеньке хлоп'ятко. Цікаве. А ласкаве, як телятко* (Л. Костенко).

ГАРНЕ́СЕНЬКО. Присл. до **гарне́сенький.** *Гарнесенько обіймемось Та любо та тихо Пожартуєм* (Т. Шевченко); *Й сіла* [Софі], *і суконочку свою гарнесенько розкинула по кріслі* (Марко Вовчок); *А тепер мені в неділю Треба відпочити, Свою хатку гарнесенько Треба прикрасити* (Леся Українка).

ГА́РНЕЦЬ, я, *ч., заст.* Те саме, що **га́рець.** *— А може й то правда, що кажуть: у церкві нічого не дають, а у Шміла, то мож* [можна] *бодай за гарнець жита порцію горівки дістати!* (І. Франко); *Побігла* [господиня] *до хати, винесла саморобну дерев'яну миску, застружену з соснових клепок, з довгою дерев'яною ручкою. "Добрий гарнець", — подумав Гнат* (М. Малиновська); *В будинку Шмалія не прибрано, все .. заставлено різним начинням, боднями, діжницями, гарнецями* (М. Стельмах).

ГА́РНИЙ, а, е, *вищ. ст.* **кра́щий** *і* **лі́пший,** *рідко* **гарні́ший,** а, е. 1. Приємний зовнішнім виглядом; який відзначається гармонією барв, ліній і т. ін.; красивий. *Галочка в'яже квіточки, та які вміла, які знала, самих гарних наробила* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сама Венеція, де я вже другий день — така гарна, що трудно описати* (М. Коцюбинський); *Ой ялинка-деревце! Ось тобі і те, і це, Щоб ти гарною була, Наче квітка розцвіла* (М. Рильський); // Який має привабливу зовнішність, привабливі риси обличчя; вродливий. *Тільки тепер усі побачили, який він був гарний, стрункий, широкогрудий – справжній красень* (О. Гончар); *Цей лейтенант гарний на вроду і зовсім юний. Йому років двадцять* (Є. Доломан); // Приємний для слуху; милозвучний. *Яка гарна делікатна мелодія!* (І. Нечуй-Левицький); *Лисенко хоче в марті* [у березні] *ставити оперету дитячу "Зима й весна", — дуже гарна музика, але страх трудна, страх!* (Леся Українка); *Гарний сильний голос співав на воді* (М. Коцюбинський); // Блискучий, ефектний. *Часом людей тільки гарними словами вловляють, що ж то дією власною можна!* (Марко Вовчок).

2. Який має позитивні якості або властивості, цілком відповідає вимогам, заслуговує схвалення; добрий. *Вам сміх, мені гостинців в'язка. Чи гарна моя казка?* (Л. Глібов); *Видання, щодо друку — дуже гарне, ясне, без помилок* (Панас Мирний); *Робота була така гарна, така чиста, колесо було так штучно зроблене, наче його зробив справжній майстер* (І. Нечуй-Левицький); *Вона завсігди приносила з дому гарну їжу: пиріжки, перепічки, коржі тощо* (Б. Грінченко); *Торік там були білі буряки; гарніші забрано, — зосталася гнилувата дрібнеча* (В. Барка); *— Я "винайшов" дуже гарну польову стежку від млина ліворуч* (Ірина Вільде); // Який сприяє успіхові, пов'язаний із ним; вдалий. *Чи де бенкет, чи де обід. Або весіллячко, родини, — Такої гарної години Ніколи не втеряю я* [Муха] (Л. Глібов); [Б і л о к і н ь:] *Новину гарну привезла вам* (З. Мороз); // Про погоду, клімат і т. ін. *Все те сталось в теплу, гарну Пообідню годину* (Леся Українка); *Був гарний літній день, і все навколишнє здавалось прекрасним: сад, город, соняшники, й мак, І ниви за городом* (О. Довженко); // Про душевний стан. *Вранці .. встаю зовсім бадьорий, в гарному настрої* (М. Коцюбинський).

3. *у знач. ім.* **га́рне,** ного, *с.* Те, що має позитивні якості, властивості, заслуговує схвалення. *Відчиняються вічнозелені левади, замаєні квітами казковими, шумлять прохолодні гаї, повіває вітерець з-поза світа, — велике, вічне, гарне промовляє до серця* (Б. Лепкий).

4. Який має позитивні моральні якості. *— І гарний сей чоловік Грицько, коли б не пив* (Панас Мирний); *"Гарний хлопець і мені подобається: тихий, спокійний, добрий.." — ду-*

мала Маруся (І. Нечуй-Левицький); // Який характеризується зразковою поведінкою (перев. про молодь, дітей). *Гарний син, тихий, роботящий* (Ю. Яновський); // Який має досвід, знає свою справу. *А коли б я схотів винести ту одежу на торг, де продають одежу гарні кравці, то мене б засміяли* (М. Коцюбинський); — *Гарний розвідник, — казали товариші* (Ю. Яновський).

5. *розм.* Значний за кількістю або розміром. *Випав гарний ливний дощ* (М. Коцюбинський); // *фам.* Сильний, потужний. *Побачив над собою занесену руку й почув такий гарний удар в тім'я, що випустив з рук каната й одразу ж загубив пам'ять* (Ю. Яновський).

6. *розм.* Уживається для вираження іронічного ставлення до кого-, чого-небудь, зневажливої оцінки кого-, чого-небудь. — *Це справді знайшовся гарний давалець: роботи дає багато, а харч дає видавцем* (І. Нечуй-Левицький); [Х р а п к о:] *Так отакому вас навчають* [у гімназії]? *Гарному — нічого сказати...* (Панас Мирний).

◊ **Га́рна ця́ця** *див.* **цяця.**

ГАРНІЄРИ́Т, у, *ч.* Мінерал класу силікатів зеленувато-жовтого або зеленого кольору; нікелева руда. *Відомі родовища хризопразу (Польща, США, Австралія, Казахстан), на яких цей коштовний камінь групи кварцу зустрічається у вигляді прожилків в асоціації з опалом, халцедоном і гарнієритом* (з наук. літ.); *Поклади гарнієриту трапляються в Побужжі та Закарпатті* (з наук.-попул. літ.).

ГАРНІЗО́Н, у, *ч.* Військові частини, установи, військові навчальні заклади, розташовані постійно або тимчасово в якому-небудь населеному пункті, в укріпленому районі. — *Дня 18 лютого вночі маємо зібратися* [повстанці] *з цілого циркулу, напасти на гарнізон, пов'язати вояків, забрати оружжя, а тоді опанувати місто, уряди, каси* (І. Франко); *Щоб здійснити голодоморний геноцид, введено армійські частини і розміщено озброєні гарнізони і застави при всіх приречених місцевостях* (В. Барка); *Налітаємо зненацька, по-партизанськи, на німецькі гарнізони, і вони з переляку, з несподіванки розбігаються по лісах та яругах* (Є. Доломан); * Образно. *Дев'ять віків стояла ця грізна фортеця христової віри з надійним гарнізоном ченців* (О. Донченко).

ГАРНІЗО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **гарнізо́н;** пов'язаний з гарнізоном. *Сергій розкрив статут гарнізонної служби й почав читати розділ про обов'язки вартового* (І. Багмут); *Тепер понаставляли комендантів скрізь, і всім їм ставилося в обов'язок не тільки займатися гарнізонними справами, а й втручатися в справи полкові* (Ю. Мушкетик); *Розглянувши на другий день папери Шевченка, Обручов наказав заарештувати його й тримати на гарнізонній гауптвахті* (з наук. літ.).

ГАРНІ́Р, у, *ч.* Овочі, каша, макарони і т. ін., що подаються до м'ясних і рибних страв. — *А картопля — розсипчаста, запашна, — це був не гарнір, а справжня насолода!* (В. Владко); *Мама залишила йому на плиті його улюблені биточки під майонезом і підсолоджений рис на гарнір* (Є. Кононенко); *Буряки використовують для приготування вінегретів, гарнірів, салатів, закусок, борщів і для багатьох інших страв* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Перемога, хай вона хоч яким гарніром приправлена, залишається перемогою* (Ю. Шовкопляс).

ГАРНІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **гарні́р.** *Шеф-кухар ресторану особливо славився гарнірними стравами та десертами* (із журн.); // Признач. для гарніру. *Перші страви порціюють черпаками місткістю 0,5 або 0,25 л, гарніри і в'язкі каші — гарнірними ложками місткістю 150, 200 і 250 г* (з навч. літ.); *До номенклатури продукції Демидівського консервного заводу входить і буряк гарнірний* (з газ.).

ГАРНІРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гарнірува́ти.** *На столі стояла тарілка з хлібом, огірками, сіллю та великим шматком м'яса, гарнірованим картоплею* (із журн.); *Куряче філе було фаршироване білими грибами та гарніроване зеленим горошком* (з газ.).

ГАРНІРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гарнірува́ти.** *Кожен кухар повинен знати правила гарнірування, оформлення й подання страв* (з навч. літ.); *Порціювання та гарнірування страв виконують на спеціально обладнаному місці* (з навч. літ.).

ГАРНІРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Додавати гарнір до м'ясної або рибної страви. *Безбородько сидів за столом з серветкою на грудях і з виглядом дегустатора гарнірував м'ясо маринованими грибками* (Ірина Вільде); *Перед подаванням котлети з філе птиці можна покласти на грінки і гарнірувати відвареним рисом* (з навч. літ.).

2. *заст.* Прикрашати, оздоблювати. — *Дуже дякую, Гелю, але ви маєте тепер свої клопоти: кури різати.., індики скубати.., торти гарнірувати...* (Ірина Вільде); *Морозиво з'явилося ще в V ст. у Китаї. Китайці змішували сніг із стільниковим медом у срібних кубах і гарнірували фруктами* (з наук.-попул. літ.).

ГАРНІРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гарнірува́ти.** *Замість картопляного салату гарячі сосиски в Німеччині дуже часто гарніруються квашеною або тушкованою капустою* (з наук.-попул. літ.); *Оригінальне сирне асорті виглядало дуже привабливо, бо гарнірувалося виноградом і волоськими горіхами* (з газ.); *У нашому кафе філе тріски, обсмажене на грилі, гарнірується шпинатом, грибами, солодким перцем, лимоном та зеленню* (з мови реклами).

ГАРНІСА́Ж, у, *ч.*, *техн.* 1. Твердий захисний шар матеріалів, що утворюється на робочій поверхні стінок металургійних агрегатів при інтенсивному охолодженні. *При виробництві алюмінію частина електроліту утворює на боковій поверхні ванни захисний шар (гарнісаж)* (з наук.-техн. літ.); *Підвищення теплопровідності матеріалу приводить до вирівнювання розподілу з одночасним зниженням середньої температури робочої поверхні, завдяки чому створюються більш сприятливі умови для формування гарнісажу, підвищується ефективність роботи та стійкість холодильних плит доменної печі* (з наук.-техн. літ.).

2. Захисний шар на поверхні виливка, одержаний способом електрошлакового лиття. *Для захисту ливарної форми від взаємодії з розплавом кремнію запропоновано формувати у ливарній формі кремнієвий гарнісаж* (з наук.-техн. літ.).

ГАРНІСА́ЖНИЙ, а, е, *техн.* Стос. до гарнісажу. *Особливе місце в спеціальній електрометалургії, де джерелами тепла служать електрична дуга, електронний промінь, плазма, займає вакуумне гарнісажне плавлення* (з наук.-техн. літ.); *Плавка титанового сплаву і відцентрова заливка його у форму відбуваються у вакуумних дугових гарнісажних печах* (з наук.-техн. літ.).

ГАРНІ́СІНЬКИЙ, ГАРНЮ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Дуже гарний (у 1 знач.). *Та й пригорне, та й поцілує* [Павлусь], *мов огнем тебе пройме. Сам гарнюсінький же, як линок* (Ганна Барвінок); — *Як таке манісіньке, гарнісіньке* [дитя] *та впустити?* (Панас Мирний); [М и к и т а:] *Ай гарний же*

який став Семен, мов намальований!.. [О д а р к а:] *Еге ж, гарнісінький такий! (Усміхається). Мабуть, мати в любистку купала* (М. Кропивницький); *Яке ж гарнюсіньке телятко вчора з'явилося на світ!* (І. Цюпа).

ГАРНІ́СІНЬКО, *розм.* Присл. до **гарнісінький.** *Господи, як гарнісінько та веселісінько було* (Сл. Гр.).

ГАРНІТУ́Р, а, *ч.* Комплект, набір функціонально однорідних предметів. *Іще інша розкіш на сьогодні прилагоджена — цілий гарнітур нових валків до фонографу* [фонографа] *з піснями і розмовами різних знаменитостей* (І. Франко); *Згодом він купив кабінетний гарнітур* (І. Сенченко); *Нічого особливого Роман не побачив. Все як було. Гарнітур, софа, стіл, комп'ютер на ньому* (А. Кокотюха).

ГАРНІТУ́РА, и, *ж.* 1. *поліграф.* Сукупність друкарських шрифтів різних накреслень і кеглів, але однакового за характером малюнка. *Відмінності у гарнітурах шрифтів і розмірах написів на карті дають змогу використовувати їх як умовні позначення* (з наук. літ.); *Текстовими засобами, або засобами актуалізації семантики тексту, є шрифтові (гарнітура, стиль, кегель) і нешрифтові (розрядка, втяжка, лінійки, колір) виділення, спеціальні архітектонічні засоби тощо* (з навч. літ.).

2. *техн.* Металеві частини, що входять в обладнання печі, котлоагрегату і т. ін. *Для опалювальних печей, кухонних плит і камінів необхідні пічні гарнітури, що забезпечують нормальну роботу печей і догляд за ними* (з навч. літ.).

3. У техніці зв'язку — об'єднані в загальну конструкцію зовнішні мікрофон і телефон та іноді елемент керування. *Ця бездротова гарнітура зі стильним дизайном пропонує відмінну якість звуку* (з мови реклами); *Ниткопровідна гарнітура.*

ГАРНІТУ́РНИЙ[1], а, е. Прикм. до **гарніту́р.** *Летіло у вікно гарнітурне начиння* (А. Крижанівський); *Офісний гарнітурний комплект меблів мав дуже сучасний і респектабельний вигляд* (з газ.).

ГАРНІТУ́РНИЙ[2], а, е. Прикм. до **гарніту́ра.** *Гарнітурні шрифти з великими круглими літерами "О" і "хвостиками" сприймаються як "дружні" і "людяні", можливо тому, що їх накреслення нагадує людське обличчя* (із журн.); *Гарнітурні аксесуари для мобільних телефонів постійно вдосконалюються* (з газ.).

ГАРНІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати, робитися гарнішим; кращати. *Дівчата помічали, що він гарнішає, коли дивиться на Тоню* (О. Гончар); *Лежав* [Олізар] *у своєму покої на ліжку, кімната гарнішала, навіть пані Павучиха видалася йому гарною* (Валерій Шевчук); *Десь під ту пору вона* [Ганнуся] *саме почала гарнішати, і то якось стрімголов, .. наче з дня на день працював над нею невидимий маляр* (О. Забужко).

ГА́РНО. 1. Присл. до **га́рний** 1, 2. — *Глянь на мене, вітрику, чи гарно прибралась? Рано до схід сонечка росою вмивалась* (Л. Глібов); *Навряд чи десь по інших країнах співають так гарно й голосисто, як у нас на Україні* (О. Довженко); *Чого мені? Нажився я доволі. Як гарно пахне сіно молоде!* (Л. Костенко).

2. *у знач. пред.* Означає схвалення або несхвалення чогонебудь (перев. з відтінком іронії). — *Сьогодні найнялася, сьогодні й одійдеш. Це гарно! А що за тебе скажуть люди?* (І. Нечуй-Левицький); [І в а н:] *Ось я бачу — дівчата не всі тут, се не гарно!* (С. Васильченко).

3. *у знач. пред.* Про відчуття приємності, задоволення. *Гарно мені й приємно* (І. Нечуй-Левицький); — *Як гарно у тихому світі, аж чути, як земля дихає, — зітхаючи, говорила* [мати] *сама собі* (М. Стельмах); *Вутанька бреде, все далі заглиблюючись в ліс, і так гарно, лоскітно їй усій, аж засміятися хочеться* (О. Гончар).

◊ **Га́рно скро́єний** *див.* **скро́єний; (1) На душі́ (на се́рці) га́рно** *кому, у кого* — хто-небудь відчуває задоволення, має добрий настрій, комусь дуже приємно. *Вустимкові стає так гарно на серці* (І. Багмут); *Валя ставав навіть чемним, коли на душі в нього було гарно* (О. Гончар).

ГА́РНЦЕВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **га́рнець.** *У Курлагаї на Вінниччині з березового пенька змайстрував один токар келиха завбільшки як гарнцева коновка* (з мемуарної літ.).

ГАРНЮ́К, а́, *ч., діал.* Красень. — *Гарнюк такий, що не списати* (Марко Вовчок); *І не такий уже той чорнявий легінь був гарнюк, як його намалювала уява* (із журн.).

ГАРНЮ́СІНЬКИЙ *див.* **гарнісінький.**

ГАРНЮ́СІНЬКО, *розм.* Присл. до **гарню́сінький.** *На фотографії донечка виглядала гарнюсінько — була святково вдягнена і чудово посміхалася* (із журн.).

ГАРО́ТА, и, *ж., іст.* До середини XX ст. знаряддя тортур і смертної кари через задушення в Іспанії та Португалії — обруч, стягуваний гвинтом. — *Яка вона, та гарота? — Та нічого особливого. Гарота й усе. Залізний обруч на стовпі. Туди засовують голову людині і тим обручем притискують до стовпа, і людина поволі конає* (Ю. Логвин).

ГАРПАГО́Н, а, *ч., книжн., заст.* Скнара. *Образ скнари Гарпагона з комедії Мольєра "Скупий" виписаний настільки виразно, що саме слово "гарпагон" стало в багатьох мовах світу синонімом невиправного скнари* (з навч. літ.).

ГА́РПІЯ, ї, *ж.* 1. Великий хижий птах родини орлиних. *Гарпія — це великих розмірів хижий птах, що відрізняється широкими, тупими крилами та важким, але швидким польотом* (з навч. літ.).

2. У грецькій міфології — крилата потвора з обличчям жінки, з пазурами на руках і ногах (символ ненажерливості); демон бурі і смерті. *Я навіть згадав, як називається цей птах* [з жіночою головою] — *гарпія. Одначе гарпії, вони злі, а ця — добра, усміхнена* (Ю. Мушкетик).

3. *перен.* Про людину з важким, нестерпним характером. — *А що ти робитимеш, коли султан тебе розлюбить через оцю гарпію?* (З. Тулуб); *Скрізь було тихо, а тут крутив вітрюган упереміш з піском, хоча моя кучерява гарпія сиділа собі за столиком у власному барі* (В. Шкляр).

ГАРПУ́Н, а́, *ч.* Знаряддя у вигляді списа на довгому тросі, що використовується для полювання на великих водних тварин і риб. *Запара шкодував за рушницею, а Вершомет заметушився, поспішаючи до моржа. Він узяв манліхер і гарпун* (М. Трублаїні); *На весну змастив* [Северин] *солідолом гарпуни і кладе їх у корзину, повну рибальського причандалля* (Є. Пашковський); *Озброєні ручними гарпунами, баски ще в IX сторіччі полювали на китів з веслових човнів* (з наук.-попул. літ.).

ГАРПУНЕ́Р, а, *ч.* Те саме, що **гарпу́нник.** *Жорка будь-що хоче потрапити в гарпунери на китобійну флотилію* (Ю. Збанацький); — *Синів виростив — не ледацюг: один гарпунер, другий буровий майстер на Каспії* (О. Гончар); *Недавно гарпунерові вдалося добути рідкісний трофей. Після влучного пострілу на ліні опинилася велетенська китова акула* (з газ.).

ГАРПУ́НИТИ, ню, ниш, *недок.* Добувати водних тварин і риб за допомогою гарпуна. *У давні часи рибу і морські*

продукти японці вудили, гарпунили або виловлювали рибацькими сітками (із журн.); * Образно. *О, важко, важко як у чорну пітьму йти! Як би не завести на скелю чи на камінь... І карта, наче пух, кружляє під руками й обвалами вали гарпунять у борти* (О. Влизько).

ГАРПУ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **гарпу́н.** *Свенд Фойн винайшов гарпунну гармату, яка замінила ручні гарпуни і полегшила полювання* (з наук.-попул. літ.); *Підводне полювання на риб дозволяється гарпунними рушницями без застосування аквалангів та інших автономних дихальних приладів* (з мови документів).

△ **Гарпу́нна гарма́та** *див.* **гарма́та.**

ГАРПУ́ННИК, а, *ч.* Той, хто полює з гарпуном. — *Він, мабуть, гарпунник-китобоєць з професії, — висловив здогад Лейте* (М. Трублаїні); *Відчувши небезпеку, кит йде в глибину, а човен все кружляє поблизу. Рибалки тихо ворушать веслами, а гарпунник насторожено дивиться у воду, приготувавши до кидка довгий гострий спис* (із журн.).

ГАРСО́Н, а, *ч.* 1. У Франції — офіціант у ресторані або кафе. [С а ф о:] *Гарсон! Гарсон! Прошу жовтого лікеру на рахунок цього пана* (В. Винниченко); *Гарсон примчав на велетенській таці гору тарілок з стравами й без страв...* (І. Багряний).

2. У Франції — розсильний у готелі. *Запрошення на прийом до посла приніс гарсон із готелю "Савой"* (із журн.).

3. Коротка жіноча стрижка "під хлопчика". *Уже років сім сестра не змінює стрижки. З її хлопчакуватого гарсона хіба що пасмо чуба вскубнеш* (із журн.).

ГАРТ[1], у, *ч.* 1. Те саме, що **гартува́ння.** *Коли в сплав криці попадає чужорідний матеріал — він перегоряє, не витримує гарту* (В. Еллан-Блакитний); *Весь стіл був заставлений шматочками катаної сталі — різноманітної товщини, різної плавки і різного гарту* (Яків Баш); *Розгорнув* [Гнат Бакун] *ганчірку й подав настороженому Павлові звичайнісіньку сапку .. — Ще царського гарту. Не витримала нового життя, хоча й залізна!* (М. Циба).

2. Стан або властивість, набуті гартуванням. *Незабаром вони випробували ще два зубила. Гарт вийшов вдалий* (Яків Баш); *Пилка тонко задзвеніла і, вилискуючи сизим гартом, загрузла в сніг* (В. Кучер).

3. *перен.* Стійкість, витривалість, набуті в процесі тренування, у боротьбі з труднощами і т. ін. *Слово "воля" гарт дає серцям* (М. Рильський); *Зустрічай нас, рідна школа! Ми набрали сили, гарту, Відпочили, як ніколи!* (І. Нехода); *У безконечних мандрах залізний організм його не надломився, а, навпаки, здобув богатирського гарту* (О. Гончар); *Це був народ такої сили й гарту, що їх ніхто подужати не міг* (Л. Костенко).

◊ **Да́ти (зада́ти, завда́ти) га́рту** *див.* **дава́ти.**

ГАРТ[2], у, *ч.* Сплав свинцю, олова та сурми, з якого виливають друкарський шрифт. *Художник .. заходив і в друкарню подивитись, як ми працюємо, зазирав до складальних кас, що їх він, усміхаючись, порівнював з бджолиними щільниками, тільки ці наші "щільники" не медом налиті, а свинцем, гартом, різними видами шрифтів* (О. Гончар); *Сплав, що складається з сурми і свинцю, до яких додано трохи олова, називається друкарським металом, або гартом* (з навч. літ.).

ГАРТІВНИ́Й, á, é. Признач. для гартування металевих виробів. *Інженери підготували дані для проектування пічного та гартівного устаткування спеціалізованих термічних цехів* (із журн.); // Стос. до гартування. *Як гартівне середовище використовується вода або водні розчини хлоридів із температурою 800 °C* (з наук. літ.).

ГАРТІВНИ́К, á, *ч.* Той, хто гартує металеві вироби; гартувальник. *Гартівник займається термічним обробленням металу в полуменевих електричних печах* (з наук.-техн. літ.); *На підприємствах металообробки і машинобудування термічне оброблення виробів виконує гартівник* (з навч. літ.).

ГАРТІ́ВНЯ, і, *ж.* Те саме, що **гартува́льня.** *Облаштування, розміщення та безпечна експлуатація електротермічних установок для гартівень повинні відповідати вимогам нормативно-правових актів та міждержавних стандартів* (з наук.-техн. літ.); * Образно. *Справжня гартівня літературної молоді — сцена, виступи перед людьми* (з газ.).

ГАРТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гартува́ти.** *В ньому ще почувається сила. Міцна, у вічних знегодах гартована* (О. Гончар); *Він любив .. тугі стремена, міцні вудила, добре гартовану шаблю* (Ю. Мушкетик); *І я, як меч, гартований в огні, Не гнувся й не ламався у борні* (О. Білаш); * Образно. *Здоров будь, рідний краю мій, гартований! Тримайсь, як лев, — ти будеш урятований!* (П. Тичина); // **гарто́вано,** *безос. пред. Бо не з того заліза мене лито і не в тому гартовано вогні, щоб їм вдалося на своє копито переробити душу у мені!* (Л. Костенко).

ГАРТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гарто́ваний.** *Нема ще в ньому гартованості борця* (В. Еллан-Блакитний); *Лірична героїня поезій О. Теліги прагне зберегти споконвічну жіночу ніжність і м'якість, "срібло ніжних слів", а не їх крицеву гартованість* (з навч. літ.).

ГА́РТОВИЙ, а, е. Прикм. до **гарт**[2]. *Друкар високого друку повинен знати технологічний процес виготовлення складальних, стереотипних (гартових, пластмасових, гумових) і фотополімерних форм* (з навч. літ.); *При знищенні друкарських форм гартові стереотипи сплавляються або деформуються, паперові матриці спалюються, а пластмасові подрібнюються* (з мови документів).

ГАРТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гартування. *У травні 2010 року в Харкові відбувся Міжнародний науково-практичний симпозіум "Пічне і гартувальне обладнання нового покоління для термічної і хіміко-термічної обробки металовиробів"* (з наук.-техн. літ.); *У процесі гартувальних процедур (повітряні і сонячні ванни, обтирання, душ, купання тощо) подразнення впливають на організм людини через нервові закінчення (рецептори), закладені в шкірі* (з наук.-попул. літ.).

ГАРТУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **гартівни́к.** *Гартувальник надає металевим виробам твердості та пружності, нагріваючи до високої температури та раптово охолоджуючи* (з наук. літ.); *Загартовувати клинок варто у досвідченого гартувальника* (з газ.).

ГАРТУВА́ЛЬНЯ, і, *ж.* Приміщення, в якому гартують металеві вироби; гартівня. *У гартувальні встановили новий високочастотний гартувальний пристрій* (з газ.).

ГАРТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гартува́ти.** *Ножі Абу Аббаса пробивають кольчугу гранадських майстрів, обладунок ромеїв і панцирі хрестоносців франків! Бо Аллах — хай славиться ім'я його! — дав розуміння і кров для гартування леза!* (Ю. Логвин); *Гартування полягає в нагріванні деталей у печі або горні до певної температури, видержуванні при ній та досить швидкому охолодженні* (з навч. літ.); *Спершу було тяжко, впадав іноді у відчай, але потім збагнув: наслано на нього всі нещастя для гартування духу* (П. Загребельний).

ГАРТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* 1. Надавати металевим виробам твердості, пружності, міцності нагріванням до високої температури та наступним швидким охолодженням. *Якби кайдани перегризти, То гриз потроху б, Так не ті, Не ті їх ковалі кували, Не так залізо гартували, Щоб перегризти* (Т. Шевченко); *Коваль .. вирівнював і вигладжував меча, гартував його, наводив блиск, а на руковятках дорогих мечів, поряд з яблуком і перехрестям, чеканив ще звірів а чи птахів* (П. Загребельний); * Образно. *І тепер нащадки панські Тюрми міцнії будують, А поетові нащадки Слово гостреє гартують* (Леся Українка).

2. *перен.* Зміцнювати здоров'я тренуванням, загартовувальними процедурами (вода, повітряні ванни і т. ін.). *Він гартував дітей фізично і духовно* (С. Тудор); *Запашне повітря, Небо голубе, Будемо ми влітку Гартувать себе* (І. Нехода); // Виховувати моральну і фізичну стійкість у боротьбі з труднощами. *Він* [вітчим] *став хлопцеві справжнім другом і порадником, гартував йому волю, а мати змалечку привчила сина до щирості та правдивості, чуйності до людського горя* (Д. Бузько); *Сагайдачний гартував козацьке військо в боях та походах* (З. Тулуб); *— І де той полк і ті вогні, Що вас гартують на війні?* (М. Стельмах).

ГАРТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Ставати твердим, пружним, міцним у результаті нагріву до високої температури та наступного швидкого охолодження. *Ще раз розпікає її* [сокиру] *батько, але лиш до червоного, і потім застромлює вістрям на два пальці в холодну воду — вона гартується* (І. Франко); *Дерево згоряє, мідь плавиться, криця гартується* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Ставати фізично і морально міцним, витривалим. *Уклін тобі, Великий Луже, Дніпрові плавні, вам хвала! Там гартувалось плем'я дуже, Козацька воля там жила* (М. Рильський); *Гартуйсь, мій сину, Тобі у житті Планети-крижини Стрічать на путі* (П. Воронько).

ГАРУВА́ТИ[1]**, ГЕРУВА́ТИ, ГИРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., заст.* 1. Важко, без відпочинку працювати. [Б а б и ч:] *Гарував чоловік, весь вік робив, аж йому очі з голови лізли, мучився, терпів* (І. Франко); *Днем і ніччю гарував, а складав крейцар до крейцарика, щоби раз із бідою розв'язатися* (С. Ковалів); *Вивчимо його* [Василька] *і дамо легший хліб, може, не буде так гарувати, як ми* (В. Стефаник).

2. *що і без прям. дод.* Правити (ціну, винагороду). *Якщо не дуже багато будуть гарувати, то й поступайтесь: там рублів п'ять, ну хоть і десять, то вже давайте* (Сл. Гр.); *Що це він герує? Дорого герує за вола* (Сл. Гр.).

3. Прямувати. *Пливуть собі та співають, Море вітер чує; Попереду Гамалія Байдаком гирує* (Т. Шевченко).

4. *що.* Стягувати, здирати. *Хуртовина назад бідаху пре, за поли смикає, відлогу з плеч гирує* (Є. Гребінка).

ГАРУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *недок., що, заст.* Робити пази; пазувати. *Ще у свого діда навчився гарувати крокви* (із журн.).

ГА́РУС, у, *ч.* 1. Кручена (сукана) кольорова шерстяна (вовняна) пряжа. *На столах, на канапі лежали всякі штуки, повиплітувані .. з гарусу* (І. Нечуй-Левицький); *— Я вже почала в'язати з гарусу!* (О. Іваненко); *Нарешті виймав* [Гнат] *з кишені якогось гарусом вишитого очіпка і урочистим рухом дарував напівсонній од його розмов жінці* (М. Стельмах).

2. Бавовняна тканина, схожа на вовняну. *На пропорційній жіночій фігурі гарно сидять блузи з бавовняного гарусу* (із журн.).

ГА́РУСНИЙ, а, е. Прикм. до **га́рус.** *Вона чекала — така ж висока й тонка, як син. У темній шалі, в подовженій керсетці із зубцями, обведеними гарусною ниткою* (Б. Левін); // Зробл. з гарусу. *Розплющив* [Матюха] *очі заспані — над головою кульки блискучі ліжка, від стіни килим і черевичок голубий із жовтим, гарусний, — Лізина робота* (А. Головко); *Вони вступили до просторої світлиці, заставленої широкими фарбованими лавами, різьбленими скринями, шафою та великим дубовим столом, покритим важким гарусним настільником* (В. Малик).

ГА́РУСОВИЙ, а, е. Те саме, що **га́русний.** *І вдарив у гарячі ніздрі прілий запах шкіри і перетлілого сукна, кашемірових хусток і гарусових червоних плахт* (І. Цюпа); *Є тут поважні мотрони з високими зачісками і сільські тітусі в накинутих на плечі квітчастих гарусових хустках* (Ю. Мушкетик).

ГАРЦІВНИ́К, а́, *ч.* 1. Той, хто гарцює на коні. *Падишах з узгір'я дивився на гарцівників* (З. Тулуб); *Хан сторожко приглядався до гарцівників і враз охнув, побачивши, як один сеймен злетів з коня і простягнувся на полі ногами до татарського табору* (Р. Іваничук).

2. *діал.* Жартівник, пустун. *Гарцівник і веселун, він полюбляє впадати за дамами* (із журн.); // Танцюрист. *Бути танцюристом — справа не з легких, треба багато в чому себе обмежувати, тістечка та цукерки — їжа не для гарцівників* (із журн.).

ГАРЦІВНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Жін. до **гарцівни́к** 2. *На всю губу гарцівниця в людях і в господі* (Сл. Гр.); *Ніч сьогодні прозора й ніжна. В кімнаті сиджу. Оркестра* [оркестр] *з цирку. Вигуки гарцівниці блакитносніжної. Я перенесусь у цирк на хвильку* (М. Семенко).

ГАРЦЬОВИ́Й, а́, е́, *заст.* Який вміщує гарець (у 1 знач.). *Гарцьове відерко* (Сл. Гр.).

ГАРЦЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гарцюва́ти.** *Ні паради й гарцювання улюблених княжих гусарів — ніщо не веселило його ясновельможної княжої милості* (Я. Качура); *— Що діється? П'ять хвилин тому я бачив на толоці ескадрон озброєних до зубів бандитів. Ти не був часом там? — Стомився я, Прокопику. — Позіхнувши, Микола ліг на канапі. — Мені не до гарцювання* (Р. Андріяшик).

ГАРЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* 1. Грайливо бігти або тупцювати, підскакувати на місці (про коней). *Батько веде того коня за недоуздок, а він так гарцює, копитами землю вибиває* (з казки); *Під ними* [вершниками] *гарцюють коні, стають дибки, крешуть підковами брук* (П. Колесник); *Кінь, лякаючись такого видовища, як люди в ролі коней, не корився вершникові і гарцював на місці* (Ірина Вільде); * Образно. *З поля налітають хуртовини, б'ють снігом у шибки, гарцюють на дахах, завивають у димарях та чорних лежаках* (М. Чабанівський); // Їхати верхи, дотримуючись певних прийомів їзди. *Вона бачила, як та "невірна" жінка .. гарцювала на коні або лазила по горах та по лісах* (М. Коцюбинський); *Кавалькада вершників, гарцюючи на конях, урочисто посувалася до майдану* (П. Панч); *На білому коні гарцював не підліток, а сильний і мудрий юнак, сповнений глибокого розуміння людей і світу* (О. Бердник).

2. *перен.* Пустувати, бігати, скакати. *Як хочете гарцювати, так ідіть надвір* (Сл. Гр.); *— А ви, дітки, не пустуйте, Поза домом не гарцюйте, Мамі збитків не творіть!* (І. Франко); *— Хіба вони вчитися в школу ходять? Ні, уроків же їм тепер ніяких не задають. Гарцюють та синці*

один одному набивають (А. Головко); *Ті* [діти] *цілий день у хаті. І бігали попід лавами на чотирьох, геть-чисто штани на колінах попрочовгували, і на полу гарцювали, і цебрик води розлили* (У. Самчук); // *що і без прям. дод.* Танцювати. *А біля хати дівчата з парубками носяться; дівчата дрібушки вибивають, парубоцтво гопака гарцює* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ось уже п'ять танців відганяв малий .. Ось уже піт тече в Петра по обличчю, а він гарцює* (С. Тельнюк).

ГАРЦЮ́ЮЧИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **гарцюва́ти.** *Він тільки бачив, як Софія намагалася стримати гарцюючих коней* (А. Шиян); *Гарцюючий на коні вершник закликав до бою* (із журн.).

ГАРЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гарча́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Він продирався крізь чагарник у глухому кутку саду і раптом почув притишене гарчання псів* (Л. Смілянський); *Кругом хати почувся стук, грюк, гарчання прогоничів* (Панас Мирний); *В голосі пана Барвінського почулось тихе гарчання. Але він стримав себе* (П. Колесник); *Скоро долинуло гарчання мотора, й машина з німцями рушила, зоставивши зграйку дітлахів на узбіччі дороги* (Є. Гуцало).

ГАРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *недок.* 1. Видавати низькі погрозливі звуки (про тварин). — *Ти знав, кажу, Рябко, що Пан не буде спати: До чого ж гавкав ти?.. на що ж було гарчати?* (П. Гулак-Артемовський); *Ліниво гарчали пси на ланцюгах* (Н. Рибак); // Звучати низько, погрозливо, ніби ричати (про голос). *В комедіях голос хрипів, гарчав, присвистував і часом робився тоненьким тенорком* (з мемуарної літ.); * Образно. *Над ним* [невідомим] *зовсім низько грізно гарчав грім* (О. Донченко).

2. *перен., розм.* Сердито кричати, бурчати, висловлюючи незадоволення. *Аж гарчить — так на меншого кричить* (прислів'я); — *Що діється в камерах? — гарчить інспектор* (П. Козланюк); — *Не міг же я з ним розмовляти по-дружньому, якщо він... ну, просто гарчав на мене* (В. Владко).

3. *перен.* Утворювати низькі звуки із скреготом, гуркотом і т. ін. при ударах або в процесі тертя (про металеві предмети). *Коло дверей замок торготів, гарчав* (Панас Мирний); // Утворювати такі звуки при дії (про інструменти, механізми і т. ін.). *Свердло гарчало, шипіло, вганяючись у породу, і з гуркотом видувало струмені пороху* (Олесь Досвітній); [С у х а р и к:] *По дорозі невпинно рипіли вози, скреготіли танки, гарчали грузовики* (І. Кочерга).

ГА́РШНЕ́П, а, *ч.* Кулик родини сивкових із довгим дзьобом і короткими ногами. *Спина у гаршнепа чорна із зеленим і пурпурним металевим блиском та іржастими плямками* (з наук.-попул. літ.); *Поширений гаршнеп у зоні тундри і на півночі тайги, гніздиться на багнистих трясовинах* (з наук.-попул. літ.).

ГАРЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., діал.* Пустувати, гратися. *Вона бачила в ту пору рвучку веселу дівчинку, що вечорами любила не вгаваючи гарювати. Її дзвінкий дитячий сміх ніби обтрушував давній порох у хаті Вівдиній* (М. Івченко); *На толоці пастухи .. гарюють, борюкаються, як це й завжди водиться на пасовищі* (А. Головко).

ГАРЯ́Ч, у́, *ч., заст.* Те саме, що **збі́тень.** *Дуже змерз був, а як напився гарячу, то й зігрівся* (Сл. Гр.).

ГА́РЯЧЕ́. Присл. до **гаря́чий.** *Травень цвіт вишневий тихо стеле, Сонце камінь гаряче пече* (М. Шеремет); *Занадто гаряче люблю загальнолюдські ідеали справедливості, братерства й волі* (І. Франко); *Віталій Стратонович .. гаряче взявся за господарство, вивчення історії козаччини і, особливо, військової справи* (М. Стельмах); *Ви почали Якимові гаряче викладати про все, що вам довелося бачити сьогодні* (Панас Мирний); * Образно. *Гаряче світилися добре надраєні мідні поручні, ручки, панелі* (В. Кучер); // *у знач. пред., тільки до 1 знач. У хаті душно та гаряче* (Марко Вовчок).

◊ **(1) Ні га́ряче ні зи́мно (ні хо́лодно)** *кому* — хто-небудь не має зацікавленості в чомусь, комусь все байдуже. *Кому "ні гаряче ні зимно" від думки про можливість інших, справедливіших або тяжчих форм життя людськості, той краще б не брався до пера, щоб писати "утопію"* (Леся Українка); *Можливо, відразу кілька царів на Великій Північній Землі вважали острів своєю власністю, але самим острів'янам було від цього ні холодно ні гаряче* (О. Авраменко).

ГАРЯЧЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **гаря́чий.** — *От бублики гаряченькі, з мачком...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *День був літній та гаряченький* (І. Франко); *Хотілось почастувати його гаряченькими пиріжками* (Б. Антоненко-Давидович); // *у знач. ім.* **гаряче́ньке,** кого, *с.* Гаряча страва, їжа (перев. про перші страви). *"То ж, сердега, і зараз — коли він гаряченьке їв!"* — *подумав Яшко, і жаль так стало* (А. Головко); — *Може, й хлібця даси? — І хлібця можна. — Гаряченького хотілось би посьорбати. — Лізбет, дай їм борщу!* (М. Івченко).

ГАРЯ́ЧИЙ, а, е. 1. Який має високу температуру; сильно нагрітий. *Уже на третьому полі Турки-яничари ловили, До стовпа в'язали, Очі виймали, Гарячим залізом випікали* (Т. Шевченко); *Босі ноги Василька вгрузають у гарячий пісок* (О. Донченко); *Пікетники б'ють нога об ногу. П'ють гарячий бульйон із термосів* (Л. Костенко); // *у знач. ім.* **гаря́че,** чого, *с.* Гаряча страва, їжа (перев. про перші страви). — *Що за пики мерзенні... та відки вони? Не дадуть і поїсти добряче!.. — І одвівши свій зір від лихої стіни, Довгорукий принявсь за гаряче* (П. Грабовський); // Жаркий, палючий; спекотливий. *Вечірній гарячий промінь сонця впав у густу тінь од школи й перетяв її золотою стрілкою до самого стола* (І. Нечуй-Левицький); *Літо видалось сухе, гаряче* (О. Донченко); *Це він пропливає в пісках, в гарячих пустинях Азії* (О. Гончар); // Викликаний гарячкою; гарячковий. *Ніночка марила цілу ніч, конвульсивно билася на ліжку. Гарячими невидющими оченятами вона дивилася на тата, і Дмитро не міг витримати цього погляду* (В. Яворівський); // *перен.* Яскравий (про барву, відтінок і т. ін.). *Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь* (М. Коцюбинський); *Найгарячіші фарби взяв Гоголь для свого дніпровського пейзажу* (М. Рильський).

2. *перен.* Сповнений енергії; енергійний, пристрасний. *Видко там дуже гарячого чоловіка приставили до видавницького діла* (Панас Мирний); *Чоловік він роботящий. І справляється кругом, Та занадто вже гарячий, Що не робить — все бігом* (С. Олійник); // Який виражає пристрасть, сильне почуття. *Їден поцілунок гарячий, І я, як від чарів, ожив* (С. Руданський); *Бігли годи* [роки], *як ті води По долині плача* [плачу], *І кропила ту долину Скрізь сльоза гаряча* (Я. Щоголів).

3. *перен.* Який легко збуджується; запальний. *А дочка, на лихо собі, гаряча вдалася: ніколи було не змовчить* (Панас Мирний); — *Тільки ти, Давиде, надалі не будь таким гарячим, бережись* (А. Головко); *Ярослав усміхнувся кутиками уст. Який гарячий у нього племінник!* (В. Малик); // *у знач. ім.* **гаря́чий,** чого, *ч.* Запальна людина. *Дехто з гарячих поїхав, та й закаявся: той — вола розчахнув, а той разом па-*

ру (Панас Мирний); // Дуже жвавий, рухливий; баский (про коней). *Замфір, ледве здержуючи гарячі коні, заїхав під хату* (М. Коцюбинський); *В диму промайнув гайдамацький старшина на гарячому німецькому жеребці* (О. Довженко).

4. Надзвичайно напружений. *За гарячою роботою в полі не було часу сваритись* (І. Нечуй-Левицький); *А бесіда була, видно, гарячою, бо за якийсь час Сперанський кулею вилетів звідти, червоний, як рак* (О. Гончар); // Доведений до крайнього напруження; запеклий, жорстокий (про бій, стрілянину). *На цілі кілометри плацдарм, народжуючись, клекотів гарячою пальбою, розгойданим, як море, гамором наступу* (О. Гончар); *В горні гарячих атак нічних Горів горніст і згоріти не міг* (Л. Первомайський); // Сповнений надзвичайного напруження (про час). *Ревіли, гриміли гармати, Кривавий, гарячий був день* (І. Франко); *І так робити весь час, поєднуючи операції, економлячи хвилини гарячого часу, продумуючи кожен рух* (В. Собко).

△ **Гаря́че штампува́ння** *див.* **штампува́ння.**

◊ **[Аж] [Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обси́пати (оси́пати) / обсипа́ти (осипа́ти)** *див.* **обсипа́ти; Впі́йманий (пі́йманий, спі́йманий, зло́влений** *і т. ін.)* **на гаря́чому** *див.* **упі́йманий; Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати** *і т. ін.)* **/ лови́ти на гаря́чому** *див.* **упійма́ти; Всі́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих** *див.* **всіпа́ти[1]; Гаря́ча (палка́) голова́ (голі́вка)** *див.* **голова́; Гаря́ча то́чка** *див.* **то́чка; Гаря́че се́рце (се́рденько)** *див.* **се́рце; (1) Гаря́чий на ру́ку** — сповнений завзяття, енергії; запальний. *А що вже Ясень гарячий на руку — іншого й не знайдеш такого. На все піде, "правдолюб", справжнісінький тобі Дон Кіхот* (Ю. Бедзик); **(2) Гаря́чий се́рцем** — запальний, пристрасний. *Гарячий серцем, світлий головою, простий лицем, з усмішкою ясною, він і тепер стоїть переді мною, немов живий, такий, як був тоді* (І. Гончаренко); *Мудрість свою засвідчив* [Мезамір] *уже, і не раз, та надто молод літами, аби бути надійним у мудрості, і надто гарячий серцем, щоб скрізь і всюди ставити мудрість вище гордині серця* (Д. Міщенко); **Гаря́чий слід** *див.* **слід[1]; Гаря́чі жнива́** *див.* **жнива́; За гаря́че й студе́не хапа́ти / ухопи́ти** *див.* **хапа́ти[1]; Іти́ по гаря́чих сліда́х** *див.* **іти́; Облива́тися (умива́тися, залива́тися,** *рідше* **обсипа́тися** *і т. ін.)* **/ обли́тися (уми́тися, зали́тися,** *рідше* **обсі́патися** *і т. ін.)* **[гірки́ми (гаря́чими, бу́йними** *і т. ін.)***] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю)** *див.* **облива́тися; Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти** *і т. ін.)* **[гіркі́ (гаря́чі)] сльо́зи** *(рідше* **о́чі)** *див.* **обсу́шувати; О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м** *див.* **о́ко[1]; Під гаря́чу (серди́ту, злу) ру́ку** *(заст.* **руч)** *див.* **рука́; По гаря́чих (сві́жих, живи́х) сліда́х** <*рідше* **По гаря́чому (сві́жому, живо́му) слі́ду**> *див.* **слід[1]; Полива́ти (облива́ти,** *рідко* **обмива́ти) / полі́ти (обли́ти,** *рідко* **обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю** *і т. ін.)* *див.* **полива́ти; Полі́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми)** *див.* **полі́тий; Упійма́тися (пійма́тися, спійма́тися, попа́стися** *і т. ін.)* **на гаря́чому** *див.* **упійма́тися; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на [гаря́чім] вугі́ллі (на вугі́ллях,** *рідше* **на ву́глях)** *див.* **вугі́лля; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску** *див.* **хто[1].**

ГАРЯЧИ́ТИ, чу́, чи́ш, *недок., кого, що.* 1. Сильно збуджувати; зогрівати. *Варенуха почала його гарячити* (І. Нечуй-Левицький); *Перелітали вони* [думки] *з самого малку — аж до сьогодні, назирнули кожну пригоду життя його, гарячили кров, мутили розум* (Панас Мирний); *Особливо ж ретельно варто уникати при харчуванні дітей усяких прянощів і інших речей, що можуть гарячити кров* (з навч. літ.).

2. Квапити, підганяти. *Він розпізнає в передку саней високу постать Григорія, що гарячить і без того розпалених коней* (Л. Смілянський).

ГАРЯЧИ́ТИСЯ, чу́ся, чи́шся, *недок.* Бути у збудженому стані. — *Де та правда, по котрій нам велено жити, де вона ділася? хто її вкрав у нас? — гарячився Чіпка* (Панас Мирний); *Попельначенко знову твердо сказав: — Я пропоную ці портрети вилучити. Кричеєв зупинив його. — Попельначенко, ти не гарячись. Ми зараз не будемо це розв'язувати* (Б. Антоненко-Давидович); — *Ось ви не гарячіться, дівчатка, не засмикуйте свого отамана, — спокійно стримував він заробітчанок* (О. Гончар).

ГАРЯЧІ́НЬ, і, *ж.* Гаряче повітря; спека. *Ступнув* [Балика] *у сонячну гарячінь, у блиск південний* (З. Тулуб); *Глибоко ткнув* [Григорій] *руку в один засік і швидко вихопив назад — обпекла сперта гарячінь* (М. Стельмах); *Все довкола неживе, штучне, синтетичне (бо з живого у цій барвистій піалі був лише він, Пігмаліон) щедро видихувало настояну за довгий тутешній день на сяєві трьох сонць суху млосну гарячінь* (В. Дрозд).

ГАРЯ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Якість за знач. **гаря́чий.** *Вона ж .. підводить іноді голову й опускає її потроху назад, щоб сльози не викотились з її очей.., бо чує їх гарячість, і панує над собою* (О. Кобилянська); *Ждан любив коней не стільки за гарячість і прудкість, скільки за красу* (Ю. Мушкетик).

ГАРЯЧІ́ТИ, іє, *недок., розм.* Ставати гарячим (у 1 знач.), жарким. *Кров гарячіє; // безос. Сонце підбилось — надворі гарячіє* (Сл. Гр.).

ГАРЯЧІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Ставати гарячішим *(див.* **гаря́чий** 1). *І гарячішає море, і теплиють гори, і в млоску гарячому шелестять хвої чорного кипариса...* (Остап Вишня); *Гарячішала спека. Розтанула роса, закурило над степом пилом* (З. Тулуб).

ГАРЯ́ЧКА, и, 1. *ж., вет., мед.* Хворобливий симптом, який полягає у підвищеній температурі тіла, що зазвичай супроводжується поперемінно відчуттям жару й ознобу; лихоманка. *Чайченка тоді гарячка палила; без пам'яті сливе був він* (Марко Вовчок); *У Ради сильніша форма* [кору], *ніж у Зорі, і вона бідняжка лежить в великій гарячці* (Леся Українка); *Тієї осені стара Кошубиха перебродила Стрий, в холодній воді дістала швидку гарячку* (С. Чорнобривець); *Син спав цілком спокійно і виглядав цілком звичайно. Суддя притулив руку до чола дитини, — гарячки не було* (О. Маковей); * У порівн. *Меле язиком, неначе з гарячки* (приказка).

2. *ж., перен., розм.* Стан великого збудження. *Лише незвичайне зворушення, ота ярмаркова гарячка сього дня держала його досі на ногах* (І. Франко); *Лише Оксен-пожежник, не піддавшись гарячці перевдягання, з'явився, мов на службу, у своїй бравій пожежницькій формі* (О. Гончар); // Піднесена діяльність; напруження. *Я думала, що Вам тепер, під час виборової* [виборчої] *гарячки, то і циганські діти не милі, не то що мої листи* (Леся Українка); *Почалася справжня будівнича гарячка* (Іван Ле).

3. *ч. і ж., розм.* Про запальну нетерплячу людину. — *Та дайте ж хоч усістися. Уже й гарячка з вас! Чи то й на війні так напирали? — спитав Книш* (Панас Мирний).

△ **(1) Бі́ла гаря́чка** — гостре психічне захворювання, що є наслідком тривалого зловживання алкоголем. — *Довбня? Довбня? — замовив смотритель. — Був такий у білій гарячці. Здається, видужав* (Панас Мирний); *Тої зимової проклятої ночі наївно думала* [Марсалія], *що через зеленого змія в нещасного Родіона почалася біла гарячка* (Г. Тарасюк); *У людей, що тривалий час вживають спиртні напої, переважно горілку, спостерігається так звана біла гарячка* (з наук.-попул. літ.); **(2) Просту́дна (роди́льна, породі́льна** *і т. ін.)* **гаря́чка** — застарілі назви різних захворювань, пов'язаних із високою температурою тіла хворого. *У 1801 році на Поділлі і Київщині спалахнула епідемія "простудної гарячки"* (з наук. літ.); *За два тижні по народженні Галини померла мати її, схопивши в злиднях через недогляд породільну гарячку* (Є. Кротевич); **(3) Сінна́ гаря́чка** — алергійне захворювання, що виникає в осіб із підвищеною чутливістю до цвітіння рослин та скошених трав. *Один з проявів алергії — сінна гарячка. Вона виникає у деяких людей як реакція на запах і пилок квітуючих та скошених трав* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Поро́ти гаря́чку (спі́шку)** *див.* **поро́ти**[1]; **(4) [Як, мов, ні́би** *і т. ін.*] **гаря́чка охопи́ла (обхопи́ла)** *кого* — хто-небудь почав працювати з великим піднесенням, напружуючи всі сили. *Всіх .. нас обхопила тепер немов гарячка яка: всі рвуться, вилазять з шкіри, аби скінчити роботу до 1-го* (М. Коцюбинський); *Гарячка охопила його* [Адама], *чи не з першого дня, як ступив у рідне гніздо: будувати! Будувати, як стій! Там — нове, там поновити, що занепало від часу* (Н. Королева); **(5) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з [бі́лої] гаря́чки,** *зі сл.* г о в о р и т и, м о л о т и, б е л ь к о т і т и *і т. ін.:* а) не зовсім осмислено, необдумано, згарячу. *Меле язиком, неначе з гарячки* (прислів'я); — *Усе пропало, усе — мов з гарячки говорив* [Євдоким Юренко] *сусідам. — То треба скоріше виїжджати* (М. Стельмах); б) не зовсім осмислений, обдуманий; беззмістовний. — *І не слухайте його, пришелепкуватого! Що він тямить? Меле таке, як з білої гарячки! — затарабанила Олена* (М. Стельмах).

ГАРЯЧКО́ВИЙ, а, е. 1. Стос. до гарячки (у 1 знач.). *Плив* [Максим] *усе далі й далі в тяжкий сон, у гарячкове маячіння* (І. Багряний); // Характерний для людини в гарячці. *Дві грубі сльози сплинули по її обличчю, що палало гарячковим рум'янцем* (І. Франко); *Гурт бійців виходить на галявину. Серед них — Мігель і Антоніо. Син і батько, змучені, обірвані, з блідими обличчями і запалими гарячковими очима* (Ю. Бедзик).

2. *перен.* Хворобливо-збудливий, нервовий. *Такий же* [Сергій Боровик] *поривний і гарячковий, здатний у захваті наробити багато лиха, насамперед собі, прямолінійний і нестримний* (В. Собко); // Який свідчить про нервове збудження, напруження. — *Бігме, я нічого не винна, — швидко, з якимсь гарячковим поспіхом шептала Ганка* (І. Франко); *Мозок горів, снував гарячкові образи, не спав, виснажував мене* (В. Винниченко); // Надто поспішний, квапливий. *Писалося нашвидку, бо вже мало лишилось вільного часу, — отож наслідки такої гарячкової праці й помітні в тих оповіданнях* (М. Коцюбинський); *Наше гарячкове готування до бою могло здатися для необізнаної людини просто недоречним* (Є. Доломан); // Надто швидкий, стрімкий. *Вже при першому знайомстві з Сакієм читач довідується, що він дуже незадоволений гарячковим збагаченням батька* (з навч. літ.).

ГАРЯЧКОВИ́ТИЙ, а, е, *розм.* Схильний до запалу, захоплення; запальний. *До Дмитра вдруге підійшов Микола Остапець, гарячковитий і до безрозсудності сміливий в боях воїн* (М. Стельмах); *Тут Килигея вже ждали кілька місцевих жителів: похмурі рибалки в зюйдвестках та гарячковитий фронтовик* (О. Гончар).

ГАРЯЧКОВИ́ТО, *присл., розм.* З великим запалом, поспішністю. *Партизани почали гарячковито готуватися до нових боїв* (М. Стельмах); — *Тут я їх, звісно, не міг впізнати, — гарячковито заторохтів знову Кулик, — бачу, якийсь біляк на подвір'я влітає* (О. Гончар); *Хлопчик виборсав руки з-під ковдри, гарячковито й міцно обняв тата* (В. Яворівський).

ГАРЯЧКО́ВІСТЬ, вості, *ж., перен.* Властивість за знач. **гарячко́вий** 2. *Так працював більш як годину, не припочиваючи ані хвильки. Якась гарячковість учепилася його* (О. Кобилянська); *Без гарячковості, без зайвої метушні, без галасу, немов справляючи якийсь урочистий обряд, вся сім'я готується до першого виїзду на жнива* (А. Іщук); *Вляглася метушня і гарячковість перших днів* (В. Козаченко); *Варивон в подиві навіть дихання затаїв: ніколи ж не бачив такої гарячковості в спокійного, врівноваженого чоловіка* (М. Стельмах).

ГАРЯЧКО́ВО. Присл. до **гарячко́вий** 2. *Затуливши долонями вуха, вона гарячково дочитувала книжку, і в тиші лопотіли сторінки, наче їх вітер перегортав* (М. Коцюбинський); *Очі хлопчика страшні, вони гарячково палають* (О. Донченко); *Заряджена злою енергією, Мариня так гарячково почала вижбурювати речі на подвір'я, що збоку могло видатися, ніби в хаті вибухнула пожежа* (Ірина Вільде); *Молодий учитель гарячково думав, зважував усе. Розумів, що виступити повинен так, щоб допомогти учням розібратися в цьому питанні правильно* (Ю. Збанацький).

ГАРЯЧКУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія і стан за знач. **гарячкува́ти.** *Палій не схвалював їхнього гарячкування. — Поспішиш — людей насмішиш, — казав він. — Хіба можемо ми такими нікчемними силами нападати на тисячну залогу?* (В. Малик); *На Улянине гарячкування підстаркуватий зоотехнік посміхнувся у вуса* (О. Копиленко); *І тут сталося те, що могло би хіба приснитися: мертві качки в моїх руках несподівано крякнули... Тепер онімів уже я. Бо чи міг я тоді в гарячкуванні збагнути, що од махання в качинім пір'ї з'явиться вітер, а з їхніх зів'ялих ший видихнеться повітря* (М. Вінграновський).

ГАРЯЧКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Діяти в стані збудження, захоплення. *Енергійна Ніна Іванівна гарячкувала, промовляла з запалом, намагаючись переконати своїх співбесідників* (В. Собко); *Переживав* [Чирва] *за всіх, розказував.., гарячкував, кричав і метушився один за всіх чотирьох* (В. Козаченко); // Виявляти збудження, нетерпіння. *Так розважав уголос Роман, сидячи охляп на коні, гарячкуючи, ніби з високої трибуни повчав товаришів набутою за таку дорогу ціну мудрістю* (І. Багряний); *Рілля підходить, як розкішне тісто, І все село тривожно гарячкує* (І. Вирган); *Не гарячкуй, Зоню. Цю справу треба полагодити мирно* (Ірина Вільде).

ГАРЯЧКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Схильний до збудження, гарячкування. *Поважний Іван Бриль коротким порухом руки спинив гарячкуватого й юрткого* [верткого] *Максима Колиберду* (Ю. Смолич); [Г і б с о н:] *Не дурна дівчинка, Кросбі. Трохи гарячкувата і нестримана на язик* (В. Собко); *Це був діяльний, розумний, хоча запальний, гарячкуватий князь. Рано здобувши київський стіл, він вів довгу і вперту боротьбу проти Святослава* (В. Малик); // Який свідчить про

чиюсь схильність до гарячкування. *Гість був надзвичайно уважний. Він вислухав стрімку, дещо гарячкувату мову актора і простягнув руку: — Чекайте на звістку* (Б. Левін).

ГАРЯЧКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., розм.* Те саме, що **гарячкува́ти.** — *Але ж як ви надалі будете продовжувати? В тунелі не кріплено, .. вже гарячкуючись, доводив Саїд Алі* (Іван Ле); *Нащо було так гарячкуватись?* (М. Чабанівський); *Промовець закликав присутніх не гарячкуватися з приводу минулого, а спрямувати свої думки і зір у майбутнє* (з публіц. літ.).

ГАРЯЧКУВА́ТО, *присл., розм.* У стані збудження, гарячкування. *Лейтенант Ремізов хвилину мовчав, зважуючи гарячкувато висловлену пропозицію бійця* (І. Цюпа); *У неспокійні, гарячкувато викривлені лінії можна довго вдивлятись, завважувати все нові й нові деталі* (із журн.).

ГАРЯ́ЧНІСТЬ, ності, *ж., перен., розм.* Те саме, що **гарячко́вість.** *Лиха такого може накоїти* [Невкипілий] *своєю гарячністю, що потім і не обберешся* (А. Головко); *Вся активність большевизму* [більшовизму] *в національному питанню* [питанні] *вичерпувалась винесенням резолюції. На цьому вся гарячність і послідовність їх кінчалась* (В. Винниченко); — *Я наздожену вас, Ірено, наздожену, — сказав Гуржій на прощання, вкладаючи в ці слова всю гарячність молодості* (С. Журахович).

ГАС, у, *ч.* Горюча рідина, продукт перегонки нафти. *Стара хазяйка знов прикрутила лампу. Коли там що буде, а гас дорогий* (М. Коцюбинський); *За дві хвилини Сонька увійшла в хату й спитала: — А світло чого не горить? — А я почім знаю, де в тебе гас стоїть, — буркнув Кметь і знову пішов до ліжка* (М. Хвильовий); *Тільки із середини XIX століття в лампах почав горіти гас — він вигідно відрізнявся від жиру тим, що давав менше кіптяви* (з наук.-попул. літ.).

ГАСА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гаса́ти.** *Пізно повернувся Антін. Він виморився гасанням по Мельницьких узгір'ях* (С. Чорнобривець); *Гуркіт танків і тягачів на шляху нібито вщух, гасання мотоциклів на узліссі здавалося випадковим* (П. Воронько); *Поїздки, засідання, конфлікти, чвари, безконечне гасання по відділках, де вона когось сваритиме, когось миритиме, — таке її життя* (О. Гончар).

ГАСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., розм.* Жваво бігати в різних напрямках. *Гасаємо по грядках, по малині, між бур'янами, жалимо одно одного, кидаємось реп'яхами* (С. Васильченко); *Бачу, один мій кінь харапудиться біля афішки, а другий уже зірвався, гасає аж біля казарм* (О. Гончар); // *за ким — чим, по чому і без дод.* Швидко переміщатися в різних напрямках (на конях, машинах і т. ін.). *Почали знов гасати за Кармелем шукачі, почали знов слідці Кармеля висліджувати* (Марко Вовчок); *Козаченьки По морю гасають* (Д. Мордовець); *Після німецьких моторизованих і механізованих армій, що досі гасали по цій землі, розчавлюючи її та сповнюючи гуркотом моторів і лязкотом заліза, ця піша колона вражала, як анахронізм* (І. Багряний); — *Хома тепер при конях! Гасає по Мадярщині, як Ілія на колісниці* (О. Гончар); // *перен.* Не затримуватися на одному місці, бувати в різних місцях. — *Маєш повне право наказати* [синові], *щоб сидів дома і не гасав по тих будовах* (Є. Кравченко).

ГАСИ́ЛО, а, *с.* Щипці для гасіння свічок у церкві. *Гасило з витим держаком.*

ГАСИ́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який служить для гасіння. *На сучасних коксохімічних підприємствах для вивантажування готового коксу використовують устаткування, яке має гасильний вагон для приймання готового коксу* (з наук.-техн. літ.); *Тепер для приготування пушонки гідратного вапна частіше користуються гасильними апаратами різних конструкцій періодичної і безперервної дії* (з наук.-попул. літ.).

ГАСИ́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Пристрій для гасіння полум'я (свічок, світильників і т. ін.). *Пам'ятаєш, як у Діккенса дух Різдва часом сам себе гасильником накривав* (Леся Українка); * У порівн. *Паламар вертівся і скакав по хаті то до Івана, то до Василя, розмахуючи лісковим костуром, мов гасильником* (І. Франко).

2. *заст.* Той, хто гасить (у 1 знач.) що-небудь. *Олександр Гриневський був рибалкою і гасильником нафтових фонтанів на Каспії* (з газ.).

3. *перен., розм.* Те саме, що **гаси́тель** 2. *Скрізь, де народжується смілива думка або сумнів, .. з'являється .. гасильник думок і знання* (З. Тулуб).

ГАСИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. *техн.* Те саме, що **гасни́к** 1. *Для істотного збільшення терміну служби гасителів коливань пропонується застосування мастильного матеріалу* (з наук. літ.).

2. *перен.* Той, хто не дає розвиватися чому-небудь. *Тарас Шевченко був нестримний, титанічно грізний у своїх прокльонах, звернених до гасителів усього світлого* (з публіц. літ.).

ГАСИ́ТИ, гашу́, га́сиш, *недок., що.* 1. Припиняти горіння чого-небудь; тушити. *Осавула .. зганяв їх* [людей] *гасити пожежу* (І. Нечуй-Левицький); *І не допитуйтеся у живих, що кожний із них в ті страшні часи робив: .. чи гасив у місті запалювальні бомби, чи рятував поранених* (Остап Вишня); // *перен.* Притлумлювати, приглушувати блиск очей, робити погляд менш виразним. *Нелегко було, коли помічав* [Созінов], *що дівчина сторонилась його. Ні, не сторонилась, а занадто була рівна і зразу ж віями гасила очі, коли ловила довгий погляд* (М. Стельмах); // *рідко.* Те саме, що **вимика́ти.** *Я гашу електрику на монтажному столі* (Ю. Яновський).

2. *перен.* Не давати розвиватися; глушити. *Інтраверт гасить активність екстраверта* (з наук. літ.); // Гамувати, стримувати (про емоції, їх вияви). *Іван одсунувсь, насупившись, гасячи в очах п'яну пристрасть* (С. Васильченко); *Немає сумніву, що Сава Федорович таки по-справжньому відчув неприємність від своїх розмов із Захаром і гасив її в тому клопоті біля .. прапора* (Іван Ле); — *В район мене викликають, — гасячи посмішку, відповів Дорош* (Григорій Тютюнник); // Задовольняти (бажання, потребу). *До неї* [річки] *також пару разів біжить щодня уся сільська худоба, щоб гасити свою спрагу* (І. Франко).

3. Зменшувати або припиняти дію, прояв чого-небудь. *Коли цей наказ* [припинити вогонь], *гасячи на своєму шляху стрілянину, докотився нарешті до Маковея, хлопець спочатку здивувався* (О. Гончар); *Якщо відстань між проводами дорівнює довжині хвиль, то останні будуть накладатися в протилежній фазі і гасити одна одну* (з наук. літ.).

4. Робити недійсним, таким, що не має сили, значення (про квитки, поштові марки і т. ін.). *Під час виставки діяла пластова пошта, яка гасила марки* (з наук.-попул. літ.).

5. *спец.* Заливаючи негашене вапно водою, готувати матеріал для будівельних робіт. *Я вспокоююсь, дивлячись, .. як шипить та куриться вапно, що його гасять у великих дощаних скринях та спускають відтак у ями* (І. Франко); *В старовину на Русі говорили замість "гасити вапно" —*

"творити вапно", а тому і ящик, у якому гасили, називали творилом (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Гаси́ти / погаси́ти борги́ (заборго́ваність),** *фін.* — виплачувати борги (заборгованість). *Ось уже понад місяць, як мій телефон відключили за злісну несплату рахунків, а погасити заборгованість я досі не спромігся* (О. Авраменко); **(2) Гаси́ти м'яч,** *спорт., розм.* — різким ударом збивати м'яч у польоті. *Голкіпер одеситів успішно гасив усі м'ячі, що надсилали в його ворота суперники* (з газ.).

ГАСИ́ТИСЯ, га́ситься, *недок.* 1. Те саме, що **га́снути** 1, 3. *Сірники гасилися один за одним, навіть не розгорівшись* (С. Васильченко); *Луна* [пострілів] *гасилася в проваллях та хащах лісових на узбережжі моря* (Іван Ле); *Одна за одною гасилися зірки, місяць тріснув, і з нього полилася їдка червона рідина* (Валерій Шевчук).

2. Пас. до **гаси́ти.** *Лампа в столовій* [їдальні] *гасилась, — усі розходились* (М. Коцюбинський).

ГАСІВНИ́К, а́, *ч. заст.* Продавець гасу. *Гасівники криком повідомляли городянам про те, що привезли найважливіший продукт столичного побуту, без якого ні зварити їжу на примусі, ні почитати книгу або газету на ніч при світлі гасової лампи було просто неможливо* (з газ.).

ГАСІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гаси́ти.** *Під стінкою будинку на ящику з піском для гасіння запалювальних бомб сидів .. Суботенко* (Л. Первомайський); *Підпаливши тонку стружку електрону* [сплаву алюмінію з магнієм], *показують його горіння і застерігають учнів, що електрон може самозайматися і вибухати при гасінні водою* (з навч. літ.); *Однією з засадничих цілей програми було швидке гасіння пожежі гіперінфляції* (з публіц. літ.); *З метою гасіння коливань від хитавиці судна, зануреного на велику глибину, включено компенсуючий пристрій* (з наук. літ.); *Додатки соди змінюють кінетику розчинності вапна в процесі його гасіння* (з наук. літ.).

ГАСКОНА́ДА, и, *ж., книжн.* Хвастощі, похвальба. *Як тут не згадати Липинського, котрий писав про романтичну гасконаду українців, про стихійність української натури, яка так не любить довгого напруження, зосередження на якійсь одній справі та її рутині* (М. Слабошпицький); *Слово "гасконада", вживане у французькій літературі, походить від провінції Гасконь, мешканці якої вважалися хвальками* (із журн.).

ГАСКО́НЕЦЬ *див.* **гаско́нці.**

ГАСКО́НКА *див.* **гаско́нці.**

ГАСКО́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до гасконців і Гасконі. *Так от, за часів першого кіпрського короля, після того як Готфрід Бульйонський одвоював Святу землю, сталося, що одна високородна гасконська дама поїхала на прощу до Гробу Господнього* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Славнозвісний гасконський темперамент — "ніщо нам не до смаку, крім слави!" — живе в земляках д'Артаньяна й донині* (з газ.).

ГАСКО́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **гаско́нець,** нця, *ч.;* **гаско́нка,** и, *ж.).* Жителі або уродженці Гасконі — історичної області Франції на узбережжі Атлантичного океану. *Гасконці — працелюбні, хоробрі, обдаровані багатою фантазією, живою уявою, дуже честолюбні й заповзятливі* (з наук.-попул. літ.); *Найбільш відомим гасконцем у світі є д'Артаньян, історичний персонаж і герой романів Дюма* (з навч. літ.); *Невеликий акцент у дівчини все ж відчувався, тому гасконці вважали її бретонкою, бретонці — гасконкою* (із журн.).

ГА́СЛИЙ, а, е, рідко. Дієпр. акт. до **га́снути.** *Гаслий вулкан почав знову активно діяти в лютому цього року* (з газ.).

ГА́СЛО, а, *с.* 1. Висловлена у стислій формі ідея, політична вимога, завдання; заклик, лозунг. *Єдиною пам'яткою гарячих днів лишалась несподівана ряснота на сторінках газети енергійних звернень, закликів та гасел* (В. Дрозд); *Деяким політичним силам до вподоби гасло: "що гірше — то краще", а інше — "самостійна, соборна Україна", як більмо в оці* (з публіц. літ.); // Плакат з таким закликом. *Маруся з високим молодим юнаком-узбеком малювала гасла* (Іван Ле); // Провідний принцип. *Висувалося гасло: "Ніякого договору" — як альтернатива ідеї нового союзного договору* (з публіц. літ.).

2. Умовний знак для дії; попередження, сигнал. *І смокче* [Антосьо люльку], *бувало, сам, присівши до груби, і других частує, поставивши в сінях на варті одного, щоб дав гасло, як ітиме інспектор* (А. Свидницький); *Ходкевич глянув у поле, стиснув нервово губи і наказав затрубити гасло бойової готовності* (О. Маковей); // Умовне слово, пароль. *Може, ми вернемо аж уночі, тому треба нам мати гасло: "Київ", відзив: "Колоти"* (А. Чайковський); *Табір спить. Тільки варта стоїть. Хоч гетьмана по ході пізнають, здержують і питають про гасло* (Б. Лепкий).

Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во *і т. ін.)* *див.* **ки́дати.**

ГАСНИ́К, а́, *ч.* 1. Пристрій для послаблення або припинення якої-небудь дії, процесу. *Застосування нової конструкції гасника коливань значно зменшує динамічні сили ресорного підвішування* (з наук. літ.); *Гасник гідравлічного удару містить циліндричну камеру з приєднаними до неї вхідним та вихідним напірними патрубками* (з наук.-техн. літ.).

2. Те саме, що **гасни́ця.** *На полиці рівним, світлим язичком горів гасник* (С. Скляренко); *Тоді засвітила* [мати] *гасник, поставила його на столі на перевернутій макітерці й знов до листа* (І. Вирган); *Потримала телеграму над вогнем і криваві письмена скипілися перламутрово, сажа на склі гасника побіліла* (Є. Пашковський).

3. *заст.* Те саме, що **гаси́ло.** *Загасити свічку гасником.*

ГАСНИ́ЦЯ, і, *ж.* Гасова лампа. *У хаті тьмяно блимала гасниця і, загорнувшися в шмаття, на полу хропло двоє дітлахів — дівчинка й хлопчик* (С. Добровольський); *А вже ніч... Ледве блима гасниця...* (В. Бичко); *В гасницю був налитий бензин* (В. Козаченко).

ГАСНИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **гасни́ця.** *Блідо горить на карнизі прикручена гасничка* (С. Васильченко); *На віконечку, що в простінку між кухнею та світлицею, чаділа маленька гасничка, булькате скло якої так закіптюжилося, що світло разом з димом ледве пробивалося крізь верхній отвір* (Микита Чернявський).

ГАСНИЧО́К, чка́, *ч., рідко.* Зменш. до **гасни́к.** *Маленький гасничок мав рівно стільки нафти, скільки треба, щоб заповнити .. посвідчення* (Я. Качура); *Багато часу проминуло відтоді, як він, крізь морок хвороби, при кволому світлі гасничка, побачив її тут, у хатині вуйка Гната* (С. Скляренко).

ГА́СНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* гас, ла, ло *і* га́снув, нула, ло; *недок.* 1. Переставати горіти, світити. *Тліла іскра, Тліла, дожидала На розпутті широкому, Та й гаснути стала* (Т. Шевченко); *В оселі, мов сам по собі, гасне каганчик* (М. Стельмах); * Образно. [К р е ч е т:] *Не знаєш ти про мої безсонні ночі. Коли вогонь шукання гасне... холоне серце від утоми...* (О. Корнійчук).

2. *перен.* Втрачати сили, здоров'я; вмирати (про людину). *Середній брат, — мовляв я, — гас; Він умирав, він кидав нас, Могучим* [могутнім] *серцем потухав* (П. Грабовський); *Більшість дітей перемерла в дорозі, гаснучи на руках у пересохлих, змучених спрагою матерів* (О. Гончар).

3. *перен.* Втрачати силу вияву; зменшуватися, зникати (про почуття, мрії). *Ні, жаль мені, що й сей порив погасне, Як гасне все в душі невільничій у нас* (Леся Українка); *Любов моя смішна — я добре й сам це знаю, Але — не гасне все вона* (М. Рильський); // Затихати (про звуки). *Мелодія гасне, як свічка* (І. Нечуй-Левицький); *Тужили молоді голоси і тихо десь за хатою гасли* (А. Головко); // Тьмяніти (про барви). *Цвіт їх* [померків] *помалу гас, крився темнотою* (Панас Мирний); *Тіні в саду розпливалися, гаснули кольори на листочках* (П. Автомонов).

ГА́СНУЧИЙ, а, е. Який гасне, зменшується, зникає. *Воно* [серце] *не заклекотало, як колись клекотіло, а тихо жевріло, наче гаснучий жар* (І. Нечуй-Левицький); *Чадом гаснучої свічки протяглась перед Ярославом згадка про прокляття Перунове* (Н. Королева); *Відплив скінчився, і вода між островами затихла нерухомо — наче розплавлений бітум. Блискуча поверхня віддзеркалювала гаснучі зорі та світліюче небо* (Ю. Логвин); * Образно. *Це були вже не слова, а останні почуття в його гаснучій душі* (О. Довженко).

ГА́СОВИЙ, а, е. Стос. до гасу. *Вона* [дівчина] *дмухає в лампу, і з розпеченого, засмаглого скла валить густий гасовий дим* (І. Микитенко); *На столі розплескує світло гасова лампочка, що її Карпо Хведорович приніс із пекарні* (Б. Антоненко-Давидович); // У якому використовують гас. *В її* [торпеди] *темно-блискучому тілі справно працював двигун, горіла гасова горілка, що відігрівала зменшуваний запас стислого повітря і тим самим збільшувала його силу.* (М. Трублаїні); *В хаті була лампа, звичайна гасова лампа* (С. Чорнобривець).

ГАСОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм., підсил.* Однокр. до **гаса́ти.** *Брюнетка небезпечно наблизилася до ремонтної ями. І от у черговий раз, коли Люда кинулася вперед, брюнетка спритно гасонула вбік* (із журн.).

ГА́СПИД, А́СПИД, а, *ч.* Те саме, що **чорт.** *Несамовито загарчав гаспид...* (Марко Вовчок); *— Ти, шайтан турецький, .. самого гаспида внук і всього світу й підсвіту блазень* (О. Гончар); // Уживається як лайливе слово. *Царю проклятий, лукавий, Аспиде неситий! Що ти зробив з козаками?* (Т. Шевченко); *— Гармати у цих гаспидів добрі, здорові, — з нашого добра накували* (М. Старицький); *— Не чіпайте гірків, гаспиди окаянні! Огірочки наші по десятці за кіло йдуть!* (А. Крижанівський).

◇ **(1) Де в га́спида** — уживається перев. для вираження здивування, роздратування з приводу появи або відсутності когось або чогось. *І де вона в гаспида взялася в корчмі?* (І. Нечуй-Левицький); *— Шкода, що немає музики! — знову чує Пилипко. — Де в гаспида подівся наш музика?* (Панас Мирний); **До чо́рта (до га́спида, до хріна)** *див.* **чорт; У чо́рта (у бі́са, у га́спида)** *див.* **чорт; Хай (неха́й) йому́ (їй, їм** *і т. ін.)* **чорт (сім чортів, біс, га́спид** *і т. ін.)* *див.* **чорт; Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид** *і т. ін.)* **[його́ (тебе́, їх** *і т. ін.)***] [ду́шу] зна́є (зна)** *див.* **чорт; Яки́й** *(рідше* **кий) чорт (га́спид, хрін)!** *див.* **чорт; Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида)** *див.* **чорт.**

ГА́СПИДІВ, дова, дове. Належний гаспиду. *Обхрестивсь та й беркиць з верби впрост на гаспидові ріжки...* (Марко Вовчок); // Уживається як лайливе слово. *Дід .. як ввійшов у хату, то вже застав там Трутика. Так гаспидів син і в'ється біля Одарки* (О. Стороженко); *— Ми таки й підемо, гаспидів сину! — каже батько Пугач. — Ти нас не випихай коліном* (П. Куліш).

ГА́СПИДСЬКИЙ, а, е, *лайл.* Проклятий *(див.* **прокля́тий.).** *Ви мене зовсім перелякали тими гаспидськими бумагами* (І. Карпенко-Карий); [Б и ч о к:] *Ні, вже зарік дам, доки віку мого: не залицятися до того проклятущого зілля, до гаспидських молодиць* (М. Кропивницький).

◇ **Га́дів (гадю́чий, га́спидський, пе́ський, соба́чий** *і т. ін.)* **син** *див.* **син.**

ГАСТА́РБАЙТЕР, а, *ч.* Робітник, який працює за наймом в іншій країні. *Як переважна більшість гастарбайтерів із колишнього СРСР, Лариса не має дозволу на роботу* (із журн.); *Українські гастарбайтери будують по всій Європі* (з газ.); *Світова економічна криза призвела до істотного зниження грошових надходжень від гастарбайтерів* (з газ.).

ГАСТА́РБАЙТЕРКА, и, *ж.* Жін. до **гаста́рбайтер.** *Герої нової книжки Галини Тарасюк — діти-жебраки і знедолені пенсіонери, самовіддані жінки-матері і вимушені гастарбайтерки* (із журн.); *Дуже часто гастарбайтерки мають ненормований робочий день, живуть у поганих умовах, не отримують медичної допомоги, а заробляють копійки* (з газ.).

ГАСТА́РБАЙТЕРСТВО, а, *с.* Праця за наймом в іншій країні. *У країнах СНД феномен гастарбайтерства став реальністю на початку 90-х років XX ст.* (із журн.); *Нічого доброго Україні гастарбайтерство не принесло* (з газ.).

ГАСТА́РБАЙТЕРСЬКИЙ, а, е. Стос. до гастарбайтера і гастарбайтерства. *Україна зараз переживає гастарбайтерський бум* (з газ.); *Гастарбайтерський досвід взагалі спонукає до переосмислення того, хто ти є* (з Інтернету).

ГАСТЕРО..., ГАСТР..., ГАСТРО... Перша частина складних слів, що відповідає поняттям "шлунок" або "черевна частина тіла", напр.: г а с т е р о м і ц е́ т и, г а с т р а л г і́ я, г а с т р о е н т е р и́ т.

ГАСТЕРОМІЦЕ́Т *див.* **гастероміце́ти.**

ГАСТЕРОМІЦЕ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гастероміце́т,** а, *ч.).* Гриби, що живуть у ґрунті або на мертвій деревині. *Гастероміцети містять велику кількість ґрунтових грибів-сапрофітів, які часто утворюють мікоризу на корінні дерев* (з наук. літ.).

ГАСТР... *див.* **гастеро...**

ГАСТРАЛГІ́Я, ї, *ж., мед.* Переймоподібні болі в ділянці шлунка при захворюваннях шлунка та деяких інших хворобах. *Після застосування таблеток у деяких жінок на ранній стадії вагітності можливі легка нудота, запаморочення, втома та гастралгія* (з наук.-техн. літ.); *Гастралгія при неврозах не пов'язана з наявністю патологічного процесу в шлунку, звичайно поєднується з відчуттям здуття* (з навч. літ.).

ГАСТРИ́Н, у, *ч., фізл.* Гормон, який виробляється в слизовій оболонці шлунка і стримує секрецію шлункового соку та соку підшлункової залози. *Тісне знайомство і симпатія виникли між мною і відомим англійським фізіологом, який одержав чистий препарат гастрину* (з мемуарної літ.); *Гастрин стимулює утворення ферментів у підшлунковій залозі та виділення підшлункового соку і жовчі* (з наук. літ.); *Гастрин має два механізми впливу на моторну діяльність і тонус м'язів шлунка* (з навч. літ.).

ГАСТРИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення слизової оболонки шлунка; катар шлунка. *Пройтися пішки, прогулятися — то*

для нього марнування часу, за цю годину можна прочитати ще одну статтю .. Од того й міокардодистрофія, і гастрит, і перші кольки радикуліту (Ю. Мушкетик); *Содові води нормалізують роботу шлунка, їх застосовують для лікування гастритів з підвищеною секрецією та кислотністю шлункового соку* (з наук. літ.); *Досить поширеним захворюванням шлунка є запальний процес, головним чином його слизової оболонки, що на медичній мові зветься гастритом, або катаром шлунка* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Го́стрий гастри́т** — гостре запалення шлунка, спричинене внутрішніми подразниками. *Часто трапляються випадки, коли гострий гастрит розвивається на фоні інших інфекційних хвороб, пов'язаних із порушеним обміном речовин* (з наук.-попул. літ.); **(2) Хроні́чний гастри́т** — тривале запальне ураження слизової оболонки шлунка, що протікає з її структурною перебудовою і порушенням функцій шлунка. *Хронічний гастрит часто протікає безсимптомно* (з наук.-попул. літ.).

ГАСТРИ́ТИК, а, *ч., розм.* Той, хто хворіє на гастрит. *У харчовому раціоні гастритика обов'язково має бути велика кількість вітамінів, свіжий сир, кефір, кисле молоко* (з наук.-попул. літ.); *Дієта для гастритиків.*

ГАСТРИ́ТНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **гастри́тик.** *Як досвідчений гастритник таблетки приймаю лише разово і в момент загострення* (з Інтернету).

ГАСТРИ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* 1. Прикм. до **гастри́т.** *Гастрична гарячка; Гастричні явища.*

2. Який має стосунок до шлунка. *Гастричний балон має всі переваги немедикаментозного та нехірургічного підходу до втрати ваги* (з наук.-техн. літ.); *Гастричне кільце є прикладом хірургічних методів боротьби проти ожиріння* (з наук.-техн. літ.).

ГАСТРО... *див.* **гастеро...**

ГАСТРОВАСКУЛЯ́РНИЙ, а, е, *анат.* Кишково-судинний. *Травну порожнину вчені називають також гастроваскулярною* (з наук.-попул. літ.); *Від шлунка відходять від восьми до шістнадцяти радіальних каналів і гастроваскулярна сітка досить простої будови* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гастроваскуля́рна систе́ма** *див.* **систе́ма.**

ГАСТРОГРА́ФІЯ, ї, *ж., мед.* Загальна назва методів графічної реєстрації різних функцій шлунка. *Дані гастрографії можна брати до уваги тільки разом із клінічною картиною, анамнезом та результатами інших досліджень* (з наук. літ.); *Фракційне дослідження шлункового соку та балонна гастрографія потребували багато часу* (з наук. літ.).

ГАСТРОДУОДЕНА́ЛЬНИЙ, а, е. Який стосується шлунка та дванадцятипалої кишки. *Хронічна гастродуоденальна патологія у дітей в 97,3 % випадків супроводжується патологічним варіантом функціонального стану вегетативної нервової системи* (з наук. літ.); *Моторно-евакуаторна функція шлунка вивчалась за допомогою розробленого в клініці способу ультразвукового сканування гастродуоденальної зони* (з наук. літ.).

ГАСТРОДУОДЕНІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення слизової оболонки шлунка і дванадцятипалої кишки. *Вчасно діагностувати хронічний гастродуоденіт допомагають сучасні види ультразвукової діагностики* (з наук.-попул. літ.); *Хворим на гастродуоденіт і ентероколіт показані дієтичне харчування та протизапальні засоби* (з навч. літ.).

ГАСТРОЕКТОМІ́Я, ї, *ж.* Хірургічна операція, при якій видаляють увесь шлунок або його частину. *Показанням для гастроектомії є локалізація пухлини в середній або верхній частині шлунка* (з навч. літ.).

ГАСТРОЕНТЕРИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення слизової оболонки шлунка і тонких кишок. *Хронічний гастроентерит здебільшого розвивається з гострого, однак може виникати й самостійно* (з наук. літ.); *Гастроентерит — "це хвороба брудних рук". Збудники захворювання потрапляють в організм із зараженими харчовими продуктами, водою, через брудні предмети побуту* (з наук.-попул. літ.).

ГАСТРОЕНТЕРОКОЛІ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення слизових оболонок шлунково-кишкового тракту. *Гастроентероколіти бувають інфекційні та неінфекційні* (з наук. літ.); *Часто причиною гострого гастроентероколіту є вживання в їжу неякісних або нелегкотравних продуктів харчування* (з наук.-попул. літ.).

ГАСТРОЕНТЕРО́ЛОГ, а, *ч.* Лікар, фахівець у галузі гастроентерології. *Хворі із хронічними захворюваннями шлунка потребують своєчасного діагностування і надання кваліфікованої допомоги гастроентеролога* (з наук. літ.); *Як пояснюють столичні гастроентерологи, сплеск недуги характерний саме для березня і початку квітня* (з газ.).

ГАСТРОЕНТЕРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до гастроентерології. *Учений сформулював концепцію функціональних захворювань органів травлення, вивчив вікові аспекти гастроентерологічних захворювань* (з наук. літ.); *В умовах гастроентерологічної клініки було обстежено 120 хворих на хронічний холецистит* (з наук. літ.).

ГАСТРОЕНТЕРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ медицини, що вивчає будову та функції травної системи людини, хвороби органів травлення, а також методи їх профілактики і лікування. *Професор плідно працює в традиційних напрямах внутрішньої медицини: гастроентерології і нефрології* (з мемуарної літ.); *Один з основних напрямів роботи Інституту гастроентерології — створення нових препаратів для лікування хвороб печінки та органів травлення* (з наук. літ.).

ГАСТРОЗО́ЇД *див.* **гастрозо́їди.**

ГАСТРОЗО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **гастрозо́їд,** а, *ч.).* Особини в колоніях кишковопорожнинних тварин, які виконують функцію травлення. *Щупальця гастрозоїдів частково чи повністю редуковані* (з наук. літ.).

ГАСТРОЛЕ́Р, а, *ч.* 1. Артист, який перебуває на гастролях, виступає поза місцем постійної діяльності в іншому місті, країні. *Ми не пропускали жодного видатного гастролера* (з мемуарної літ.); *У багатьох акторів (особливо у гастролерів) є неприпустима звичка репетирувати на чверть голосу* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., жарг.* Той, хто займається сумнівною або злочинною діяльністю за межами місця свого звичайного проживання. — *Ви теж підтримуєте версію, що власник тілогрійки тільки-но звідкись приїхав? — Ця версія правдоподібна. Ми маємо справу з гастролерами* (В. Петльований); *Як правило, в результаті блокування районів області чи міста затримується значна кількість бродяг, гастролерів, осіб, що вчиняють крадіжки й шахрайство* (з навч. літ.); *Гастролери з сусідньої області привезли повний КамАЗ магнієво-титанових дисків і успішно продали* (з газ.).

3. *перен., розм., зневажл.* Несумлінний працівник, який береться за випадкову роботу, не затримується на одному місці.

Коли вийдемо навесні на виноградники обрізати кущі, .. один робить це швидко та якісно, а інший — особливо з гастролерів перелітних — женеться лише за заробітком (О. Гончар).

ГАСТРОЛЕ́РКА, и, *ж., розм.* Жін. до **гастроле́р.** *Славетна гастролерка виконала одну із своїх найкращих партій* (з газ.); *Легкість, з якою гастролерка обманювала жінок, наводить на думку, що вона це робила не вперше* (з газ.).

ГАСТРОЛЕ́РСТВО, а, *с.* 1. Перебування на гастролях. *Артист виправдовував своє гастролерство тим, що йому постійно потрібна нова публіка. Але насправді безперервний калейдоскоп голосних успіхів виявився для нього фатальним* (із журн.).

2. *перен., зневажл.* Поведінка гастролера (у 3 знач.). *Делегати конференції гостро критикували районних працівників за гастролерство* (з газ.).

ГАСТРО́ЛІ, лей, *мн. (одн.* **гастро́ль,** і, *ж.).* Виступи, вистави мистецького колективу або окремого артиста в місцевості, де вони постійно не працюють. *Вона .. почала розпитуватись, чи .. хутко вже приїде італьянська* [італійська] *трупа на гастролі* (Леся Українка); *Прибув* [артист] *на гастроль без афіші-реклами* (С. Олійник); *Моя мати була дочкою відомої у свій час паризької артистки, яка приїхала в Петербург на гастролі* (з мемуарної літ.).

◊ **Дава́ти / да́ти гастро́лі** *див.* **дава́ти.**

ГАСТРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ медицини, що вивчає хвороби шлунка. *Основним лікувальним профілем курорту є кардіологія, гастрологія та захворювання опорно-рухової системи* (із журн.).

ГАСТРО́ЛЬ *див.* **гастро́лі.**

ГАСТРО́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **гастро́лі.** *Було кілька туристів, двоє-троє контрабандистів, оперний співак, що закінчував своє берегове гастрольне турне* (Ю. Смолич); *Висять афіші — як українські, так і ті, які виготовили для гастрольних вистав* (Є. Кононенко).

ГАСТРОЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гастролюва́ти.** *Гастролювання відволікає від повноцінної творчої роботи* (із журн.); *Невдовзі рок-група перебралася із студії під дах концертного агентства і отримала можливість активного гастролювання* (з Інтернету).

ГАСТРОЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* 1. Брати участь у гастролях. *По дорозі йому трапився цирк, де гастролювала оперета, але квитків більше не продавали* (В. Підмогильний); *От тепер гастролюють у Києві заньківчани. Хороший театр* (Остап Вишня); *Твори Верді вперше київська публіка почула 1863 року, коли тут два сезони гастролювала італійська опера* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Займатися сумнівною або злочинною діяльністю за межами місця свого постійного проживання. *Тисячі екстрасенсів та чаклунок постійно гастролюють по Україні, переряджаючись у "цілителів" або "психотерапевтів", ошукуючи довірливих людей та спекулюючи на традиційній повазі до науки* (з газ.).

ГАСТРОМІЦЕ́Т *див.* **гастроміце́ти.**

ГАСТРОМІЦЕ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гастроміце́т,** а, *ч.).* Група грибів-базидіоміцетів, що відзначаються замкненою побудовою плодових тіл. *У програмі біологічного гуртка вивчення дискоміцетів, гастроміцетів та базидіальних грибів* (з навч. літ.).

ГАСТРОНО́М, *ч.* 1. *род.* а. Знавець і любитель смачної їжі, витончених страв; гурман. *Ви можете замовити дієтичні або вегетаріанські страви. Окрім цього шеф-кухар готовий до задоволення будь-яких побажань і забаганок гастрономів* (з мови реклами); *Кошеня тоді на долоні вміщувалося, а тепер виросло і стало справжнім гастрономом. Обожнює те, в чому я себе обмежую* (з газ.).

2. *род.* у. Магазин, в якому продаються харчові продукти; продуктовий магазин. *Потім пішли і натрапили на гастроном, який вже були бачили вранці, але забули. А в нім — на казкові речі: на багатющі поклади вина, горілки, кав'яру й шинки, шоколади* [шоколаду], *цукерок* (І. Багряний); *Дмитро мав забігти до гастроному й купити дещо на вечерю* (П. Автомонов); *— Я пішов у гастроном і купив торт та пляшку шампанського* (Ю. Мушкетик).

ГАСТРОНОМІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **гастроно́м** 2 і **гастроно́мія.** *Мій приятель мав уже, так би мовити, деяку торговельну, чи краще — гастрономічну практику* (П. Козланюк); *В Порт-оф-Спейні трохи не повезло. Ми потрапили туди у "гастрономічний день". Тобто в той день, коли в столиці всі ресторани зачинені і починається традиційне гуляння офіціантів, швейцарів, метрдотелів...* (О. Чорногуз); // Призначений для продажу гастрономії (у 2 знач.). *Гастрономічні крамниці спокушали зір бляшанками різних консервів, круглими кулями чудового сиру, біло-рожевої запашної шинки* (О. Донченко).

ГАСТРОНОМІ́Я, ї, *ж.* 1. Знання і розуміння кулінарії. *Харчування породило цілу наукову галузь — гастрономію* (з наук.-попул. літ.); *Знавець гастрономії і кулінарії.*

2. Сукупність харчових продуктів високоякісного приготування. *— Завтра я вас запрошую обідати в ресторан .. — гостинно мовив Герцен Марковичам. — Олександр Іванович певен, що треба починати з гастрономії!* (О. Іваненко).

ГАСТРОПАТІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Загальне визначення захворювань шлунка. *Гастропатія може бути спровокована збільшенням дози нестероїдних протизапальних засобів* (з наук. літ.); *Реактивна гастропатія може виникнути внаслідок зловживання алкоголем* (з наук.-попул. літ.).

ГАСТРОПО́Д *див.* **гастропо́ди.**

ГАСТРОПО́ДИ, ів, *мн. (одн.* **гастропо́д,** а, *ч.).* Клас молюсків, до якого належать слимаки, перлівниці та ін.; черевоногі молюски. *Як тільки гастропод опинився в рюкзаку, ми почали уважно розглядати поверхню плато* (із журн.).

ГАСТРОПО́ДОВИЙ, а, е, *геол.* Стос. до гастроподів. *Гастроподовий вапняк.*

ГАСТРОПСИХО́ЛОГ, а, *ч., мед.* Фахівець у галузі гастропсихології. *Смакові нахили тісно пов'язані з характером людини, твердить гастропсихолог* (з газ.).

ГАСТРОПСИХОЛО́ГІЯ, ї, *ж., мед.* Розділ психології, який вивчає вплив харчових продуктів на психологічний стан людини. *Є такий рідкісний фах — гастропсихологія. Її представники можуть сказати все про людину, проаналізувавши її кулінарні нахили* (з наук.-попул. літ.).

ГАСТРОПТО́З, у, *ч., вет., мед.* Опущення шлунка, перев. спричинене різким схудненням. *При гастроптозі звичайно опущені також інші внутрішні органи* (з наук. літ.); *Гастроптоз спостерігається в людей з астенічною будовою тіла, при різкому схудненні, повторній вагітності* (з наук.-попул. літ.).

ГАСТРОСКО́П, а, *ч., вет., мед.* Гнучка трубка, оснащена освітлювальною та оптичною системами, застосовується для обстеження шлунка. *Гастроскопія — метод дослідження шлунка за допомогою гастроскопа; застосовують*

для розпізнавання ряду захворювань шлунка (з наук.-попул. літ.); *Протягом багатьох років гастроскопи були жорсткими або напівжорсткими, дозволяючи досліджувати лише деякі зони слизової оболонки шлунка* (з наук.-техн. літ.).

ГАСТРОСКОПІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Метод обстеження порожнини шлунка за допомогою введеного через стравохід гастроскопа. *Гастроскопію застосовують для детального вивчення слизової оболонки стравоходу, шлунка та дванадцятипалої кишки в разі підозри на наявність пухлини або кровотечі* (з наук.-попул. літ.).

ГАСТРОСТОМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Операція накладання штучної шлункової фістули при непрохідності стравоходу. *Зазвичай гастростомія здійснюється для забезпечення безпосереднього надходження їжі та рідини в шлунок, коли їх ковтання неможливе внаслідок захворювання або непрохідності стравоходу* (з наук.-попул. літ.).

ГАСТРОТРИ́Х *див.* **гастротри́хи.**

ГАСТРОТРИ́ХИ, ів, *мн. (одн.* **гастротри́х,** а, *ч.).* Клас круглих черв'яків, представники яких живуть у морях і прісних водоймах. *Гастротрихи не мають кровоносної системи* (з наук. літ.); *Основна маса коловраток, гастротрихів, малощетинкових черв'яків пов'язана з прісною водою* (з наук.-попул. літ.).

ГА́СТРУЛА, и, *ж., біол.* 1. Одна із стадій зародкового розвитку багатоклітинних тваринних організмів, що настає після бластули. *Перехід від бластули до гаструли у різних тварин відбувається неоднаково, що зумовлюється типом будови їхніх яйцеклітин* (з наук. літ.).

2. Двошаровий зародок багатоклітинного організму. *Гаструла має порожнину, яка сполучається із зовнішнім середовищем за допомогою отвору* (з наук. літ.).

ГАСТРУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Процес розвитку двошарового зародка — гаструли з одношарового — бластули. *Серотонін наявний в усіх клітинах зародків аж до початку гаструляції* (з наук. літ.); *У зародка людини гаструляція розпочинається наприкінці першого тижня розвитку* (з наук.-попул. літ.); *У всіх багатоклітинних тварин тіло складається як мінімум із двох шарів клітин, і цієї фундаментальної риси зародок набуває саме на стадії гаструляції* (з навч. літ.).

ГАТЕЛИ́ТИ, телю́, те́лиш, *недок., розм.* Жадібно їсти; пожирати. *А убогий, ще й голодний, На них* [орендарів] *не вважає: Як припався гателити, — Як у торбу пхає* (С. Руданський).

ГАТЕСКА́Ф, а, *ч.* Скафандр для аварійних робіт у шахтах, а також на гарячому виробництві. *Мало хто бачив випробування гатескафа у вогні або поряд зі справжнім вогнем* (із журн.); *Випробовується недавно винайдений гатескаф* (із журн.).

ГАТИ́ННЯ, я, *с., діал.* Бадилля лободи. *Марія Антонівна, згадавши про піч, кинула в неї сухого гатиння, переламавши його в себе на коліні* (А. Шиян).

ГАТИ́ТИ, гачу́, га́тиш, *недок.* 1. *що.* Робити гатку або греблю, відгороджуючи воду. *У робочу пору тисячами виганяли* [виганяли народ] *розкопувать дороги, гатить греблі, .. розчищать садові парки* (О. Стороженко); *Гідрологи та геологи досліджують ріку, щоб знати, де саме гатити греблю і електричну станцію ставити* (М. Трублаїні); // Прокладати гатку (через болото). [1 - а В о р о н а:] *На Ладогу Так гурти за гуртом Виганяла та цареві Болота гатила* (Т. Шевченко); *Великі болота-багнюки Поганськими вжитками гатили* (Панас Мирний).

2. *по чому, у що, розм.* Ударяти, стукати по чому-небудь, у щось. *Справді щось стука. Маланка злазить із лави, мацає стіни, а у вікно хтось гатить* (М. Коцюбинський); *Антін з усієї сили гатить молотком по синьому жалу коси* (С. Чорнобривець); // Бити по чому-небудь. *Як глянув господар — і зо зла аж посинів, Вхопив рубель та й ну гатить по спині Сердешного Осла* (Л. Глібов); *Одного* [фашиста] *метнув через себе багнетом .. У третього видер з рук автомат і став гатити по їхніх головах* (Ю. Яновський).

3. *по кому, по чому, у кого, у що, розм.* Стріляти по кому-, чому-небудь, в когось, щось. *Ворожі гармати безперестанку гатили по Гайдарівці* (С. Воскрекасенко); *Качки метались, як бджоли над поживою, .. а ми гатили й гатили в повітря, намагаючись котрих із них зняти додолу — на воду* (Олесь Досвітній); *Генка засів за кучугурами снігу й гатив по нас горошинами з своєї дерев'яної гармати* (Б. Антоненко-Давидович).

4. *що, розм.* Витрачати що-небудь марно; викидати. — *Замість того, щоб на поле угноєння одвезти, ви його у воду гатите?* (О. Донченко).

◊ **(1) Гре́блю не га́тять** *ким, чим, яким* — хто-, що-небудь або який високо цінується, ним чи яким дорожать. — *Оксана в госпіталь перейшла, — щиро сказав лікар. — Давно пора. Такими, як вона, греблю не гатять* (В. Кучер); **(2) Тільки гре́блю гати́ти** *ким, яким* — хто-небудь малопридатний або зовсім непридатний до (для) чогось. *Дружина провела його глузливим поглядом і крикнула: — Ініціатор. Греблю тільки такими гатити!* (П. Панч); **(3) Хоч гре́блю (гать) гати́** — дуже багато, велика кількість кого-, чого-небудь. *Тепер дівчат, хоть гать гати* (І. Котляревський); — *Чому не йдеш заміж, Олесю? — питає стара тітка. — Женихів у тебе, хвалить Бога, як цвіту в городі, хоч греблю гати* (Марко Вовчок); — *А гриби у вас є? — Хоч греблю гати, коли знаєш місце* (М. Стельмах); **Хоч з гарма́ти (з гарма́т) стріля́й (гати́)** *див.* **стріля́ти.**

ГАТИ́ТИСЯ, гачу́ся, га́тишся, *недок., розм.* 1. Стукатися, ударятися. *Закликати політиків до об'єднання так само безглуздо, як головою об стінку гатитися* (з Інтернету).

2. Пас. до **гати́ти** 1, 2. *Вже тільки три курінні отамани лишилися живі; червоніли вже скрізь криваві річки; високо гатилися греблі з козацьких і ворожих тіл* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

ГА́ТКА, и, *ж.* Настил з дерева, хмизу і т. ін. для проїзду через болото. *Уночі частина козаків непомітно пройшла зробленою на болоті гаткою* (з наук.-попул. літ.); // Те саме, що **гре́бля.** *Довгі ряди коней з синіми гусарами спустились з гори на довгу гатку* (І. Нечуй-Левицький); *На краю гатки, що випнулася в панський став, біля вбитого в мул кийка, погойдувався на воді невеличкий човен* (К. Гриб); — *То ходімо чи що, — радо буркнув Славко. — Поїдемо до гатки рибу ловити. Там тихо, дачників нема* (О. Бердник).

ГАТТЯ́. 1. *виг.* Окрик, яким підганяють коней. — *Вйо! Гаття! Парубчаки скочили на передок, і колеса торохкотять вузькими вуличками старого міста* (Б. Антоненко-Давидович); // Уживається як наказ рушати, рухатися вперед. *Ганя .. залізла на кобилу і, вчепившись обома руками за гриву, завмерла .. — Ну, гаття, — сказав Білоколос* (Є. Гуцало).

2. *виг.* Окрик, яким завертають коней праворуч. *Вже п'яний Дзизь ведмежу губу кривить, все поводи натягує: — Гаття! — А там в степу... а там в степу, як привид, стоять оті ворота в небуття* (Л. Костенко).

3. *присл.* У правий бік; праворуч. *Буланий і сам добре знає дорогу на поле, проте, щоб показати, що я ж таки ним праву́ю, я і сюди його смичу, і туди — і соб, і гаття* (М. Олійник).

ГАТЬ, і, *ж.* Те саме, що **га́тка.** *Колона йшла лісовими болотяними стежками, настилаючи гать за гаттю, щоб провести артилерію та обози* (П. Воронько); *З возів, сідел, хомутів, провіантських бочок і одягу протягом однієї ночі була зроблена через болото гать, по якій і вийшла з оточення значна частина козаків* (з наук. літ.); *По кількох роках гать вирвало, річка поменшала* (І. Франко); *Гать перетинала ущелину, перегороджуючи путь гірському струму, і утворювала невеличкий став* (Ю. Смолич); * Образно. *Будемо спиратися на розум: дружби разом прокладати гать* (П. Тичина); * У порівн. *Люди чорною гаттю стояли на обох берегах Ташані* (Григорій Тютюнник).

◊ **Хоч гре́блю (гать) гати́** *див.* **гати́ти.**

ГА́ТЬТА *див.* **га́йта.**

ГА́УБИЦЯ, і, *ж.* Артилерійська зброя зі стволом середньої довжини, що стріляє навісним вогнем. *Стволи гаубиць пашіли жаром від безперервної стрілянини* (В. Кучер); *— Гаубицю на третій давай!.. — гукає хтось з темряви, розмахуючи ліхтарем* (О. Гончар); *Більшість сучасних гаубиць самохідні, старі системи мають механічну тягу* (з наук.-попул. літ.).

ГА́УБИЧНИЙ, а, е. Прикм. до **га́убиця.** *У Сухумі під рейками вибухнув гаубичний снаряд* (з газ.); // Озброєний гаубицями. *Молодий капітан Билина оцінював місцевість, прикидав думкою, де він поставить гаубичні дивізіони* (Іван Ле); *Гарматний курінь мав складатися з трьох легких і одної гаубичної батарей та гарматного парку* (з наук. літ.).

ГАУДЕА́МУС, у, *ч. (з великої літери).* Середньовічна пісня латинською мовою, що в обробці К. Кіндлебена (1781 р.) стала популярним студентським гімном. *Гаудеамус належить до жанру застільних пісень вагантів — середньовічних бродячих поетів і співаків, серед яких були і студенти* (з наук.-попул. літ.); *Гаудеамус прославляє життя, молодість і науку* (з наук.-попул. літ.).

ГАУЛЯ́ЙТЕР, а, *ч., іст.* Керівник області в нацистській Німеччині. *Рейхскомісаром України було призначено Е. Коха, гауляйтера Східної Пруссії, який уособлював найбільш брутальну верству нацистської верхівки* (з навч. літ.).

ГАУПТВА́ХТА, и, *ж.* 1. Приміщення для утримування заарештованих військовослужбовців. *Це була селянська хата, перетворена на тюрму й разом на польову гауптвахту* (І. Багряний); *Коли Володимир Іванович з братом, показавши вартовому перепустку, прийшли на гауптвахту, Волька .. сидів на нарах і щось мугикав під ніс* (О. Ільченко); *Безшабашний виріс* [брат], *севастопольська гауптвахта від нього не прочахала, та й зараз з ним клопоту доволі* (О. Гончар).

2. *заст.* Сторожове приміщення зі спеціальною площадкою, на яку виводять варту. *Після Першої світової війни палацову гауптвахту в будинку скасували та влаштували пам'ятник загиблим* (із журн.).

Сади́ти / посади́ти на гауптва́хту *див.* **сади́ти; Сиді́ти на гауптва́хті** *див.* **сиді́ти.**

ГА́УПТМАН, а, *ч.* Військове звання в німецькомовних арміях, що відповідає званню капітана. *— Її, оту запальничку, — каже* [Байрачний], *— дав мені один гауптман, піддобрювався, щоб я його не шерехнув, ведучи по засніжених яругах до нашого штабу* (Є. Доломан); *Він сидів, зодягнений у мундир гауптмана, наганяючи страх, позиркуючи у вікно, вслухаючись у гам міста* (Б. Харчук).

ГАУ́Р, а, *ч.* Велика парнокопита тварина родини бичачих, що живе в гірських лісах Індії, Непалу, Індокитаю. *Гаур поширеніший, ніж гаял, і на нього більше полюють. Живе у порослих лісом гірських і пагористих місцях, навіть досить скелястих* (з наук.-попул. літ.); *Забарвлення гаура здебільшого чорне, на череві жовтувато-буре, ноги в нижній частині білі* (з наук. літ.).

ГА́УС, а, *род. мн.* га́усів *і* га́ус, *ч., фіз.* Одиниця магнітної індукції. *Одиницю магнітної індукції названо гаусом за ім'ям К.-Ф. Гаусса — німецького фізика, математика, геодезиста та астронома* (з наук. літ.); *У дисертації використано прилад, що дозволяє проводити виміри магнітних полів у зірок із похибками в декілька гаус* (з наук. літ.).

ГАУСТО́РІЇ, ій, *мн. (одн.* **гаусто́рія,** ї, *ж.), біол.* 1. Присоски, якими рослина-паразит прикріплюється до рослинихазяїна і витягає з неї поживні речовини. *Зрізування тільки самої омели нічого не дає, бо вона знову відростає, адже під корою залишаються її гаусторії* (з наук.-попул. літ.).

2. Відгалуження грибниці, що заглиблюються в клітини рослини-хазяїна. *Гаусторія — це відгалуження гіфа грибниці, що проникає в інші клітини і виконує всисну функцію* (з навч. літ.); *Міцелій сажкових грибів міститься в міжклітинниках хазяїна, у клітини його проникають гаусторії* (з навч. літ.).

3. У деяких покритонасінних рослин — ниткоподібні виростки зародкового мішка, з допомогою яких поживні речовини надходять до зародка. *Незважаючи на наявність зеленого листя, корені мар'янника утворюють гаусторії* (з наук.-попул. літ.).

ГАУСТО́РІЯ *див.* **гаусто́рії.**

ГА́УЧО, *невідм.* 1. *ч.* У країнах Латинської Америки — найманий пастух на скотарській фермі. *Гаучо .. знищували пум, переслідуючи їх верхи на конях із так званим бола — ласо з важкою залізною або кам'яною кулею* (з наук.-попул. літ.); *Гаучо приручали диких коней, буйволів, розвинувши незвичайну спритність верхової їзди і фізичну силу. Вони кочували зі своїми стадами худоби без родин* (із журн.).

2. *ч. і ж., іст.* Етнічна група, яка склалася в XVI–XVII ст. від шлюбів іспанців з індіанськими жінками Ла-Плати (нинішніх Аргентини та Уругваю). *— Гаучо, — мовив патагонець, називаючи тубільців тим ім'ям, котре спричинилось нещодавно до палкої суперечки поміж майором і Паганелем* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Гаучо вели бродяче життя, працювали пастухами. Нащадки гаучо злилися з рештою аргентинців* (з наук.-попул. літ.).

3. *ж.* Пісня аргентинських селян-скотарів. *Тужлива гаучо.*

ГА́УЧ-ПРЕ́С, а, *ч.* Пристрій, що складається з преса та двох валків і служить для відтискання води з паперового полотна при формуванні паперу. *Гауч-прес застосовують до паперового полотна, коли воно рухається в сітковій частині паперoробної машини* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ФЕЛЬ, я, *ч.* 1. *мор.* Підвішена під кутом до щогли рея, до якої кріпиться верхня кромка вітрила. *На палубі кипіла робота. Марсовий Клюкін з боцманом Парфеновим та двома матросами спритно видиралися по вантах, прибивали до гафелів паруси* (З. Тулуб); *Корабельний прапор поплив угору, зупинився на гафелі й залопотів на вітрі* (Д. Ткач); *На її гафелі майорів англійський прапор, а на вершечку грот-щогли голубий вимпел сяяв вигаптуваними золотом, з*

герцогською короною над ними, літерами "Е. Г." (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

2. Деревина ясена або клена, яка має розгілля. *З гафеля виготовляють фанеру з гарним малюнком* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ФЕЛЬНИЙ, а, е, *мор.* Стос. до гафеля (у 1 знач.). *Велика шхуна — три мачти — усі з гафельним такелажем* (Ю. Яновський); *Марсельна шхуна — судно, що має в додаток до гафельного озброєння прямі вітрила* (з наук.-техн. літ.); *Гафельне вітрило — різновид косого вітрила у вигляді неправильної трапеції, яке кріпиться верхньою шкаториною до гафеля, а нижньою — до гіка* (з наук.-попул. літ.); *Гафельний вузол, нині вже майже забутий, належить до родини морських вузлів* (із журн.).

ГАФІ́З, а, *ч.* Людина, яка знає напам'ять Коран. *Гафізом, здатним відтворити весь Коран напам'ять, був перський поет Шамс ад-дін Мухаммад, чиє ім'я було витіснене псевдонімом, який став назвиним для народного поета-співця* (з навч. літ.).

ГА́ФНІЄВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **га́фній.** *Гафнієвий рафінат містить до 90 % гафнію* (з навч. літ.).

ГА́ФНІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 72; сріблисто-білий метал, який використовують у рентгено- та радіотехніці, входить до складу жаростійких сплавів. *На Вільногірському гірничо-металургійному комбінаті, крім цирконових сполук, отримують також гафній* (з наук. літ.); *Цирконій і гафній, ніобій і тантал. Без них не можна було б і думати про сучасні ядерні реактори, космічні ракети і кораблі, надпровідні сплави* (з наук.-попул. літ.).

ГАФТ, у, *ч., зах.* Гаптування (у 2 знач.). *Оксана квапилася докінчити якусь квітку і, зігнувшися над гафтом майже вдвоє, не бачила гіркого усміху, що грав біля моїх уст* (О. Кобилянська); *З-під її тонких пальців виходили .. майстерні гафти та вишивані барвистими шовками квіти* (Н. Кобринська).

ГАХА́М, а, *ч.* Духовний і світський глава караїмської общини, а також караїмів певного регіону. *Резиденцією гахама була Євпаторія* (з наук. літ.); *Ісаак бен Соломон, гахам з Чуфут-Кале, написав караїмську догматику* (з наук.-попул. літ.).

ГА́ХКАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **га́хкати** і звуки, утворювані цією дією. *Чув свист і гахкання мін, ляскіт автоматних черг* (Ю. Яновський); *Запала тиша, аж було чути передзвін ковальських молотів та голосне гахкання довбні — хтось забивав палю* (Ю. Мушкетик).

ГА́ХКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **ба́хкати** 1, 2. *Над яром застрашливо гуркоче, лускає, гахкає грім, блискавки наче арками перекривають яр* (Ю. Яновський); *Все ще гахкали міни* (О. Гончар); *Голосно, із залізним хряпом гахкав важенний водяний молот* (Ю. Мушкетик).

ГА́ХНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **га́хкати.** *Незабаром він знайшов камінь і гахнув ним кілька разів у замок* (О. Донченко); *— Брехня! Не вірю! — закричав Матюша і гахнув по столу кулаком так, що забряжчав графин з водою* (А. Шиян); *— Дідька лисого втече! Ми його* [зайця] *з самохідки як гахнемо!* (Остап Вишня).

ГАЦА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., розм.* Підскакувати, витанцьовувати. *— Не бійсь, якби з хлопцями, то так би гацали козачка, що аж хата трусилася б!* (І. Нечуй-Левицький); // *рідко.* Їхати верхи, скакати на коні. *Побачили* [чоловіки] *розхристаного і переляканого Юхима Бурила, що гацав верхи на замиленому коні* (В. Кучер).

ГАЧЕ́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **гачо́к.** *Кипить самовар, діти п'ють чай з молоком, а жінка плете щось гачечком* (М. Коцюбинський); *На вудлищі гнучкім прозора волосінь, Та білий поплавець, та заїдний гачечок, — Ото і зброя вся* (М. Рильський); *З якою чисто жіночою спритністю, ще зовсім підсвідомо, закидала* [Оля] *ласкавенький гачечок своєї прихильності то з одного, то з іншого боку!* (А. Дімаров).

ГА́ЧІ, ів, *мн., діал.* Штани. *Сорочки та гачі поскидали* [товариші] *І з веселим криком та сміхами Плюскотали вже у срібних хвилях* (І. Франко); *Ледве виліз Олекса на коня. Нога розпухла, в рану набилося багато волосків з суконних гачів* (Г. Хоткевич); *Коломия мовчки дивилася, як гуцул у червоних гачах ішов шляхом у глиб смерекових лісів* (О. Кундзич).

ГАЧКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Те саме, що **гачкува́тий.** *Він* [Кончак] *чимось скидався на степового беркута: гострий погляд вузьких очей, гачкоподібний, злегка приплюснутий при кінці ніс, чіпкі руки...* (В. Малик); *Кіготь першого пальця гачкоподібний, інші — прямі* (з наук. літ.).

ГАЧКОПОДІ́БНО. Присл. до **гачкоподібний.** *Як і в інших хижих птахів, у сов гачкоподібно загнутий дзьоб та гострі кігті на ногах* (з навч. літ.); *У самця аскарид задній кінець тіла гачкоподібно зігнутий на черевний бік* (з навч. літ.).

ГАЧКУВА́ТИЙ, а, е. Подібний до гачка, схожий на гачок. *Орел підвівся на свої міцні високі ноги з великими гачкуватими пазурами* (З. Тулуб); *Ніс у нього* [хлопця] *був гачкуватий, як у шуліки, а зуби щирилися* (О. Іваненко); * Образно. *Несподівано погляд чоловіка перемістився із зірок на шибу, де біліло обличчя Юрка. Його очі майже фізично вчепилися у того гачкуватими кігтиками* (Л. Дереш).

ГАЧКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гачкува́тий.** *Для скоропису характерне зменшення розміру літер, розтягнення їх у ширину, гачкуватість письма* (з наук.-попул. літ.); *Ніс чоловіка на портреті деякою мірою набуває "орлиних" рис, тобто має невелику горбинку та незначний натяк на гачкуватість* (із журн.).

ГАЧКУВА́ТО. Присл. до **гачкува́тий.** *Ніс гачкувато навис над тонкою верхньою губою, що завжди посміхається, незважаючи на десятки хвороб, які напосіли на старого* (Микита Чернявський); *Покривні листочки суцвіть лопуха зелені й закінчуються гачкувато загнутою назовні верхівкою* (з наук.-попул. літ.).

ГАЧО́К, чка́, *ч.* 1. Зменш. до **гак**[1] 1, 3. *Двері злетіли з гачка і навстіж відчинилися* (І. Микитенко); *— Тяжкі пологи .. — тихо відповів Олександр Іванович, шукаючи на вішалці вільного гачка повісити кепку* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Стрижень із металу або іншого матеріалу, загнутий на одному кінці, признач. для в'язання. *Розмовляючи з чоловіком, Зося перестала вертіти гачком* (І. Нечуй-Левицький); *В'язання — це творча робота. Давно відомо, що в'язання гачком не лише відганяє похмурі думки, але і сприяє гарному настрою* (з Інтернету).

3. Невеликий загнутий металевий стрижень з гострим вістрям на одному кінці, другим кінцем причеплений до волосіні вудочки для ловлі риби. *Б'ється бідна рибка на гачку* (М. Коцюбинський); *Нікуди не квапились, пеклись на сонці, .. стріляли качок іноді для стрілецької вправи* (І. Багряний); *Сома можна впіймати на гачок* (О. Донченко).

4. Закручена лінія, завиток, розчерк у письмі. *Позирав* [школярик] *на таблицю, стараючись виводити на папері такі самі крючки, гачки та ковбаси, які вивела вправна економська рука на таблиці* (І. Франко); *Все там* [у школі] *було чудне, незвичайне, якісь таблички з гачками та закарлючка-*

ми (М. Коцюбинський); *Вже, здається, дуже подібним є підпис, от тільки в кінці літеру "р" він розтягає, смикає вгору і потім якимись гачками тягне вниз* (А. Хижняк).

5. *перен., розм.* Зачіпка, причіпка при розгляді якого-небудь питання. *Він* [доктор Бессервіссер], *без сумніву, талановитий і знающий* [знаючий] *чоловік. Та тут є й гачок. Бачите, є два роди знающих людей: такі, що щось знають добре, і такі, що знають усе ліпше* (І. Франко).

△ **(1) Спускови́й гачо́к** — частина затвора вогнепальної зброї, за допомогою якої спускають курок. *Корсуна врятувало тільки те, що він, вартуючи, тримав палець на спусковому гачку автомата* (В. Минко); *Мефодій обрав собі жертву, прицілився, натиснув спусковий гачок* (А. Шиян).

◊ **(2) Гачко́м за ре́бра** *кого, ірон.* — гостро критикувати, лаяти за що-небудь. — *Тільки ж дадуть мені перцю* [на районній нараді]. *Ну, зразу ж мене гачком за ребра: ти про свої цифри скажи* (С. Журахович); **Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачо́к, га́ка** *і т. ін.) див.* **закида́ти**[2]**; Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти** *і т. ін.)* **на гачо́к** *див.* **лови́ти; Лови́тися (попада́ти, попада́тися** *і т. ін.)* **/ злови́тися (попа́сти, попа́стися** *і т. ін.)* **на гачо́к** *(рідко* **на ву́дочку)** *див.* **лови́тися.**

ГА́ШЕНИЙ, а, е: △ **Га́шене вапно́** *див.* **вапно́.**

ГА́ШЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **гаси́ти** 1–4. *Наталка помагала при гашенні* [пожежі], *мов мужчина, тягнула й подавала воду...* (О. Кобилянська).

2. *хім.* Процес утворення гашеного вапна. *Якщо для гашення вапна взяти небагато води, то утворюється білий, тонкий, як цукрова пудра, порошок, який називається пушонкою або гідратним вапном* (з наук.-попул. літ.); *А всі муляри, заняті кругом на широкім плацу: хто тесанням каміння на фундаменти, хто гашенням вапна в двох глибоких чотириганних вапнярках* (І. Франко).

ГАШЕ́ТКА, и, *ж.* Гачок або кнопка для спуску зведеного курка вогнепальної зброї. — *У мене дуже легенький спуск, прийми палець із гашетки!..* (Ю. Яновський); *Скориставшись незначною неточністю одного з чотирьох німців, натиснув* [Ситов] *на гашетки кулемета* (Іван Ле).

ГАШЕ́ТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **гаше́тка.** *Гашетковий пристрій.*

ГАШИ́Ш, у, *ч.* 1. Наркотичний збудник, вигот. з індійських конопель. — *Мені до рук несподівано потрапила банка з гашишем* (В. Підмогильний); *Крутились несамовито камені жорен, і щось перетерте й підгоріле сипалося в корзину з пальмового листя. І до дурманного аромату гашишу додавався ще й запах підгорілого, солодкого борошна* (Ю. Логвин).

2. *перен.* Те, що одурманює, притупляє розум; дурман. *Горстка* [емігрантів] .. *найшла для свого пановання* [панування] *тисячі дурнів, божевільних, що .. відмалку кормилися не здоровою стравою, а гашишем і опієм, що у нас зветься емігрантською літературою!* (І. Франко); [О с т р о ж и н:] *Так, так, я називаю се гашишем, отой "обмін думок" так званий; отой калейдоскоп вражень, ідей, змагання розуму і почуття, що ми звемо інтелігентним життям* (Леся Українка).

ГАШИШИ́ЗМ, у, *ч., мед.* Один із видів наркоманії — хворобливий потяг до вживання гашишу, що призводить до тяжких психічних і фізичних розладів. *Серед різних видів наркоманії вживання гашишу займає перше місце за поширеністю. Хронічний гашишизм розвивається повільно* (з наук.-попул. літ.).

ГАШИ́ШНИЙ, а, е. Прикм. до **гаши́ш.** *Ви замахнулися на те, щоб бути самодостатнім, тобто бути сам собі богом, але схибили, і богом вашим стала гашишна цигарка* (В. Підмогильний); *На палацовій площі Катманду можна побачити місцевих мудреців із бородами, заплетеними в дреди, та люльками, з яких в'ється гашишний дим* (із журн.); // Пов'язаний із вживанням гашишу. *Гашишна наркоманія.*

ГАЯ́Л, а, *ч.* Одомашнена форма гаура. *Гаял відрізняється від гаура формою рогів та дещо меншими розмірами* (з наук.-попул. літ.); *Тубільці здавна тримають гаялів у неволі; вони добре схрещуються з усіма породами рогатої худоби, в тому числі із зебу* (з наук.-попул. літ.).

ГАЯ́НЕЦЬ *див.* **гая́нці.**

ГА́ЯНКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **за́три́мка.** *Пізно приїхали, бо трапилась гаянка: вісь зламалась* (Сл. Гр.).

ГАЯ́НКА *див.* **гая́нці.**

ГА́ЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **га́яти.** *Не чула того вечора Маруся-наймичка, як хазяйка сварилася на неї за гаяння, як дорікала й докоряла* (Марко Вовчок); *Але ми повинні об'їжджать свою частку в околиці, де тільки вклюнеться якась пошесна хвороба. А в нас на селах, де вона пак не заводиться! З цими об'їздами буває багато гаяння й забарки* (І. Нечуй-Левицький).

ГАЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до Гаяна і **гая́нці.** *Грошовою одиницею країни є гаянський долар* (з наук.-попул. літ.); *Єдиним гаянським спортсменом, що завоював олімпійську медаль, став боксер Майкл Ентоні, що виборов бронзу у ваговій категорії до 54 кг* (з наук.-попул. літ.).

ГАЯ́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **гая́нець,** нця, *ч.;* **гая́нка,** и, *ж.).* Основне населення Гаяни. *Гаянці африканського походження складають більше половини населення столиці країни* (з наук.-попул. літ.); *На сніданок і обід гаянці вживають дуже демократичні й прості страви, на зразок бобів із соусом карі, смаженого рису, простих бутербродів* (із журн.).

ГА́ЯТИ, га́ю, га́єш, *недок.* 1. *кого, що.* Затримувати кого-небудь; барити. *Ой матінко, та не гай мене! в велику дорогу виражай* [виряджай] *мене!* (Сл. Гр.); [Т и м і ш:] *Дівчини Олени не баріть, не гайте, на піч не ховайте, до нас швидше на вулицю пускайте* (С. Васильченко).

2. *що.* Витрачати марно, марнувати (час). *Поїзда треба було довго ждати і гаяти надаремно час* (І. Нечуй-Левицький); — *Гаяти й часинки не можна* (А. Головко); *Не можна було гаяти ані хвилини* (З. Тулуб).

ГА́ЯТИСЯ, га́юся, га́єшся, *недок.* 1. Затримуватися, баритися. — *Іди, доню, та й не гайся, На улицю, та й вертайся!* (М. Кропивницький); *Він гаявся з відповіддю, оглядаючи всіх, як справжній конспіратор* (О. Гончар); *Поки старійшина волохів гаявся в княжому дворі, Ждан Будимирович кинув усю решту молодшої дружини до Ольжиного двору* (І. Білик).

2. Пас. до **га́яти** 2. *У безплідних дискусіях даремно гається час.*

ГВАДЕЛУ́ПЕЦЬ *див.* **гваделу́пці.**

ГВАДЕЛУ́ПКА *див.* **гваделу́пці.**

ГВАДЕЛУ́ПСЬКИЙ, а, е. Прикм. до Гваделупа і **гваделу́пці.** *Два острови — брати-близнюки — розділені вузьким морським рукавом. З плином часу ця поетична форма стала символом неповторної краси гваделупської природи*

(із журн.); *Гваделупський футболіст став одним із найкращих гравців збірної Франції* (з газ.).

ГВАДЕЛУ́ПЦІ, ів, *мн. (одн.* **гваделу́пець,** пця, *ч.;* **гваделу́пка,** и, *ж.).* Основне населення Гваделупи. *Батько музиканта, гваделупець іспанського походження, був податківцем, а мати — індіанка з Карибських островів — домогосподаркою* (з газ.).

ГВАРДІ́ЄЦЬ, йця, *ч.* 1. Той, хто служить у гвардії (у 1, 2 знач.). *Не одна панянка спалила своє хире серце об палючий погляд бравого гвардійця* (Панас Мирний); *Конвой із двох гвардійців повів його поміж стінами, через двір, через засніжену вуличку впоперек — до якогось іншого двору* (І. Багряний); — *Е-е, хіба так гвардійці розходяться? Гвардійці розскакуються, як пружини!* (О. Гончар); * У порівн. *Стояв він струнко, як старий гвардієць* (О. Довженко).

2. *перен., заст.* Передова людина у якій-небудь сфері; передовик. *До місця роботи вирушили з піснями та жартами .. солідно йшли Соїні гвардійці* (Д. Ткач).

ГВАРДІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гва́рдія** 1 і **гварді́єць** 1. *Проходячи сусідню хату, я побачила молодого офіцера в гвардійській формі* (Леся Українка); *Генерал мовчки розстебнув гімнастьорку, зняв з своїх грудей гвардійський значок і віддав Калюжному* (Іван Ле); — *Ні, зараз нема часу. Я в першому ешелоні. Треба ворога добивати. Передаси їм мій низький гвардійський уклін. Поцілуєш за мене* (М. Стельмах); // Такий, як у гвардійця. — *Мирославо Наумівно, дай мені слово, — звівся з місця і випростався на весь свій гвардійський зріст солдат* (А. Головко).

ГВА́РДІЯ, ї, *ж.* 1. Добірна привілейована частина військ. *А паничів у гвардію Поопреділяла* [повлаштовувала] (Т. Шевченко); *Тоді саме царська гвардія з масонами забунтувала* (Панас Мирний); *Доцільно створити Українську національну гвардію (військо) на професійній основі* (з публіц. літ.); *Гвардія існує в деяких країнах як особиста охорона монарха або президента* (з наук.-попул. літ.).

2. *іст.* Військові частини, кораблі та з'єднання Збройних Сил СРСР, які в період Другої світової війни особливо відзначилися в боях і отримали звання гвардійських. *Особливо його радували зустрічі з .. гвардії майором Воронцовим* (О. Гончар).

3. *перен.* Досвідчені, випробувані професіонали. [М а к а р:] *Мої старі приятелі .. теж вирішили вийти з понеділка на шахту. Побачиш мою гвардію* (О. Корнійчук); *За партами протирає штанці .. відважна плавнева гвардія* (О. Гончар); *З усієї гвардії столичних швейників показати свої доробки наважилися лише три фірми* (з газ.).

(1) Бі́ла гва́рдія, *іст.* — неофіційна назва військових формувань, заснованих офіцерством колишньої російської армії, які в роки Громадянської війни (1917–1922). боролися проти радянської влади, військ УНР, загонів анархістів та інші за відновлення колишньої Російської імперії. *Біла гвардія востаннє Прорвати хоче мур стальний* (В. Сосюра); *Донбасівський полк, витримавши в складі цілої армії кількагодинний переможний бій з білою гвардією, переслідував рухливого ворога, що ринувся до Дніпра* (Ю. Яновський); **(2) Молода́ гва́рдія:** а) *(іст.)* найменш досвідчена частина імператорської гвардії в армії Наполеона І Бонапарта. *Маршал Мортьє командував молодою гвардією під час російської кампанії 1812 р.* (з наук.-попул. літ.); б) *(іст.)* полки, приєднані 1813 р. до гвардії Російської імперії. *Полки Лейб-гренадерський і Павловський за звитяги у війні з французами були приєднані до гвардії, причому ці полки утворили нову, або молоду гвардію* (з наук.-попул. літ.); в) *(перен.)* передова молодь. *Спів молодої гвардії Над краєм вироста* (Т. Масенко); **(3) Стара́ гва́рдія:** а) *(іст.)* назва відбірних частин армії Наполеона І. *До складу старої гвардії входили беззастережно віддані Наполеону, загартовані в боях солдати і офіцери, які здійснили разом з полководцем єгипетський похід і брали участь майже в усіх його війнах* (з наук.-попул. літ.); б) *(кого, перен.)* фахівці з великим досвідом у якій-небудь галузі. — *А як до ваших дослідів ставиться стара гвардія керамістів? — Старі майстри нашу кераміку не розуміють* (з газ.); **(4) Черво́на гва́рдія,** *іст.* — озброєні робітничі загони, дружини, організовані у 1917–1918 рр., що згодом стали основою Червоної Армії. *Червона гвардія відступала й, відступаючи, ледве стримувала полки переможця* (М. Хвильовий); *Червона гвардія складалася з окремих робітничих загонів* (П. Панч).

ГВАТЕМА́ЛЕЦЬ *див.* **гватема́льці.**

ГВАТЕМА́ЛКА *див.* **гватема́льці.**

ГВАТЕМА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до Гватемала і **гватема́льці.** *Настінний живопис, створений індіанцями майя майже дві тисячі років тому, виявили у гватемальській сельві* (з наук.-попул. літ.); *Че Гевара, подорожуючи країнами Латинської Америки, у червні 1954 р. взяв участь у збройному захисті гватемальської революції* (з наук.-попул. літ.).

ГВАТЕМА́ЛЬЦІ, ів, *мн. (одн.* **гватема́лець,** льця, *ч.;* **гватема́лка,** и, *ж.).* Населення Гватемали; представники цього населення. *До письменників-міфотворців, представників "магічного реалізму" належать аргентинець Хорхе Луїс Борхес, гватемалець Мігель Анхель Астуріас* (із журн.); *У 2005 р. 22 мільйони доларів закликала зібрати ООН на допомогу гватемальцям, постраждалим від наслідків урагану* (з газ.); *За словами головного тренера української збірної, з усіх учасників нашої групи лише гватемальці являли собою "темних конячок"* (з Інтернету).

ГВАЮ́ЛА, и, *ж.* Вічнозелена каучуконосна кущова рослина родини складноцвітих, що культивується в США. *Є серед айстрових каучуконоси — гваюла, кок-сагиз* (з наук.-попул. літ.).

ГВИНТ, á, *ч.* 1. Стрижень, що має спіральну нарізку на зовнішній поверхні. *В наших родичів добрі коні були і лошата, їх замикано в конюшні — на шину, гвинт в одвірках ключем закручувався* (В. Барка); *Скільки йому треба було зусилля, щоб ослабілими руками одкрутить гвинти люка...* (В. Кучер); — *Гвинт наче й невелика штука, а без нього олії не зіб'єш* (Григорій Тютюнник); *Терентій замикає віконниці на залізні гвинти* (М. Стельмах); * Образно. *Тіштеся вволю. Весна. А весною навіть гвинт у гайку закохується...* (В. Яворівський); * У порівн. *Коло нашого світу не змикається з початком своїм, а закручується в нове, входячи, як гвинт, у таку високість, куди не зазирнути...* (Валерій Шевчук).

2. Частина рухового механізму пароплава або літака у вигляді лопатей, прикріплених на валу. *За кормою клекоче і піниться збита гвинтами вода, — корабель набирає швидкість* (Д. Ткач); *Прямісінько на їхню машину, свистячи в повітрі гвинтами, пікірував фашистський літак* (Ю. Збанацький); *Комебі нагнувся і опустив руку за корму. Справді, гвинт був оповитий водоростями, мов слизькими зміями* (В. Малик); * У порівн. *Не паралізованим залишалося тіль-*

ки серце, воно билося на весь всесвіт і здіймало хвилю, як гвинт моторного човна (І. Роздобудько).

3. *у знач. присл.* **гвинто́м, гвинта́ми.** По спіралі. *Немов підхоплені гарячим вітром, звелись дибки командирські коні, гвинтами повернулись в повітрі і поринули в далечінь* (О. Довженко); *Буває випустиш оце їх* [голубів] *надвечір, а вони на радощах підуть угору такими гвинтами, що ледве мріють над тобою у небесах* (О. Гончар).

ГВИ́НТИК, а, *ч.* 1. Зменш. до **гвинт** 1. *Насамперед завсігди ж можна знайти гроші, як пильно дивитися в землю. Адже знайшла Любка торік дві копійки на базарі. А потім може попастися цвяшок, скобочка, гвинтик, кільце* (В. Винниченко); *Знову віддав перевагу* [Віталик] *своїм приймачам, гвинтикам та шурупам* (О. Гончар); *Повільно рухаючись* [конвеєром], *поодинокі деталі обростають гвинтиками* (П. Автомонов).

2. *перен.* Взагалі невеличка деталь у чому-небудь. *Кожен знає, що таке конвеєр. .. Це основа безперервного виробничого процесу, де деталь по деталі, гвинтик по гвинтикові складаються продуковані речі а чи машини* (І. Багряний); *Його* [завод] *можна зібрати, відбудувати місто, а потім розібрати "по гвинтику" і перевезти в інше місце* (із журн.); * Образно. *Насправді він* [Франц] *і далі продовжує лишатись нікчемним гвинтиком у страхітливій машині руйнації, в отому потворному механізмі війни, який не знає жалю* (Ю. Бедзик); * У порівн. *Він згадав, що всі останні роки пройшли в боротьбі та напруженій важкій роботі, де й він крутився, як гвинтик* (М. Івченко).

◊ **Вкру́чувати гви́нтики** *див.* **вкру́чувати**[1]; **(1) До оста́ннього гви́нтика** — повністю, до кінця. *Випущений 1918 року шевроле, крім того, що є оригіналом до останнього гвинтика, ще й на ходу, — їздить, та ще й як* (з газ.).

ГВИНТИ́ТИ, нчу́, нти́ш, *недок., що, розм.* Вкручувати або викручувати гвинт. *З несамовитістю тягну, гвинчу і шарпаю все, що можна відірвати* (із журн.); * Образно. — *Мене якось один представник почав гвинтиком величати, де тільки й гвинтило його!* (М. Стельмах).

ГВИНТІ́ВКА, и, *ж.* Рушниця з гвинтовою нарізкою в каналі ствола. *Для сильной армії своєї Рушниць, мушкетів, оружжин* [рушниць] *Наклали повні гамазеї, Гвинтівок, фузій без пружин* (І. Котляревський); *Біля мене стояли якісь люди, озброєні гвинтівками, автоматами* (Л. Смілянський); *Побачивши на баштї кулемети й наїжачені багнетами гвинтівки, звернувся* [Коробенко] *до повсталих арсенальців із закликом "не встромляти ножа в спину братній українській демократії"* (Б. Антоненко-Давидович).

Поста́вити гвинтівку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* **поста́вити**[1]; **Скида́ти / ски́нути гвинті́вку** *(рідше* **рушни́цю) на прицíл** *див.* **скида́ти.**

△ **(1) Трилíні́йна** *(рідше* **трьохлíні́йна) гвинті́вка (рушни́ця)** — гвинтівка (рушниця) відповідного калібру. *В руках у Григорія була новенька трилінійна гвинтівка* (І. Багряний); *Забутий спомин нас веде назад. Ми пам'ятаєм спалахи грімниці, Як номер пам'ята старий солдат Своєї трьохлінійної рушниці* (Л. Первомайський); *Одразу ж після запису в сільвиконкомі всім добровольцям було видано зброю — старі трьохлінійні гвинтівки та по п'ять штук патронів до них* (О. Гончар).

◊ **Ста́вити / поста́вити (зіста́вити** *і т. ін.)* **збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли)** *див.* **ста́вити.**

ГВИНТІ́ВКОВИЙ, а, е. Прикм. до **гвинті́вка.** *Хоч було чути ще окремі гвинтівкові постріли, але вони вже не викликали такого страху, як раніше* (А. Шиян); *Кулеметний, автоматний, гвинтівковий та артилерійський вогонь з нашого боку не припинився* (В. Кучер); *Гвинтівкові патрони мають велику потужність, яка дає високу точність і дальність стрільби* (з наук.-попул. літ.).

ГВИНТІ́ВОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гвинті́вка.** *Рушниця, як дівка, — треба до неї приноровитися .. А гвинтівочка — дай Бог здоровля тому Блюхерові* (І. Багряний); — *Гвинтівочко моя хороша, я тепер нікому нізащо не віддам тебе! — схвильовано прошепотів я і провів долонею від ствола аж на край ложа* (К. Гриб).

ГВИНТОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **гвинт** 1. *При нарізанні гвинтової поверхні виріб обертається, а різець рухається вздовж осі обертання виробу* (з навч. літ.); *Гвинтова нарізка;* // У якому основною деталлю є гвинт (у 1 знач.). *У кутку стояв гвинтовий верстат для зшивання* (О. Донченко); *Сад — молодий, огороджений високим парканом із хвірткою, яка замикалася на гвинтовий замок* (Ю. Мушкетик); *Гвинтова передача широко використовується в машинах для перетворення обертального руху гвинта на поступальний рух гайки* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **гвинтоподі́бний.** *За дверима, в кам'яній стіні — ніша, в ній гвинтові сходи* (Ю. Яновський); *Вузькими гвинтовими сходами піднявся* [Кара-Мустафа] *вгору й зупинився в просторій ніші* (В. Малик).

3. Який працює з допомогою гвинта (у 2 знач.). *Перше гвинтове судно — пароплав "Архімед", побудований 1838 р. в Англії* (з наук.-попул. літ.).

ГВИНТОКРИ́Л, а, *ч.* 1. Літальний апарат вертикального зльоту і посадки, оснащений невеликим крилом і двома гвинтами — несучим і тяговим. *Два суттєво різних режими польоту призводять до багатьох компромісів у технічних рішеннях і, як наслідок, до низької ефективності гвинтокрила* (з наук.-попул. літ.); *Гвинтокрил — це комбінація гелікоптера та літака: він має крило, обрамлення крил, несучі гвинти, як у гелікоптера, і тягові гвинти, як у літака* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **вертолі́т.** *З вітчизняними двигунами гвинтокрил стає придатним до використання в горах і пустелі* (із журн.).

ГВИНТОКРИ́ЛИЙ, а, е. Оснащений горизонтальним гвинтом для вертикального злету (спуску) і руху вперед (про літальний апарат). *Гвинтокрилі машини брали участь у Другій світовій війні* (з наук.-попул. літ.); *Ще в дитинстві маленький Ігор намагався втілити в життя задум Леонардо да Вінчі — створити літальний гвинтокрилий апарат* (із журн.).

ГВИНТОМОТО́РНИЙ, а, е, *ав.* Який приводиться в рух за допомогою гвинта (у 2 знач.). *Гвинтомоторний літак;* // Який складається з транспортних засобів, що працюють за допомогою гвинта (у 2 знач.). *До видів повітряного транспорту належать гвинтомоторний, реактивний та безмоторний* (з наук.-техн. літ.).

ГВИНТОНАРІЗНИ́Й, а́, е́, *техн.* Признач. для нанесення гвинтової нарізки. *Було випробувано високопотужний гвинтонарізний верстат для нарізування різьби* (з наук.-техн. літ.); // На який нанесена гвинтова нарізка. *Гвинтонарізна головка.*

ГВИНТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має вигляд гвинта, спіралі. *Коркотяг — гвинтоподібний стержень з рукояткою, призначений для відкупорювання пляшок* (з наук.-попул. літ.); *У квартирі було дві кімнати. Одна — на першому поверсі, друга — на другому. З'єднувались вони досить незручними гвинтоподібними сходами* (із журн.).

ГВИНТОПОДІ́БНО. Присл. до **гвинтоподібний.** *Передні кінцівки пінгвінів видозмінені в еластичні ласти, які завдяки особливій будові скелета під час плавання під водою обертаються в плечовому суглобі майже гвинтоподібно* (з наук.-попул. літ.); *Колони стилю рококо то подовжуються, то коротшають і скручуються гвинтоподібно* (з навч. літ.).

ГВИНТОПРА́ВКА, и, *ж.* Пристрій для оброблення головок гвинтів. *Гвинтоправка — незамінний пристрій для плоского шліфування та полірування головок гвинтів, зняття частини головки, закруглення та інших робіт* (з наук.-техн. літ.).

ГВИНТОРІ́З, а, *ч.* Інструмент для нанесення гвинтової нарізки. *Токарний верстат із функціями гвинторіза.*

ГВИНТОРІ́ЗНИЙ, а, е, *техн.* Який служить для нанесення гвинтової нарізки. *Гвинторізний верстат.*

ГВИНТУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Те саме, що **гвинторізний.** *Гвинтувальний верстат.*

△ **Гвинтува́льна до́шка** *див.* **до́шка.**

ГВИНТУВА́ЛЬНЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **гвинторіз.** *Працювати на гвинтувальні.*

ГВИНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без дод., техн.* 1. Наносити спіральну нарізку. *На верстаті гвинтують рівчачок для виходу дерев'яного пилу* (з наук.-техн. літ.).

2. Загвинчувати що-небудь. *Після перевірки прицілу стопорні гвинти слід обережно гвинтувати до кінця* (з наук.-техн. літ.).

ГВІА́НЕЦЬ *див.* **гвіа́нці.**

ГВІА́НКА *див.* **гвіа́нці.**

ГВІА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до Гвіана і **гвіа́нці.** *Коли США ще переживали період апартеїду в багатьох своїх штатах, у Франції президентом сенату був гвіанський метис Гастон Монервіль* (з публіц. літ.).

ГВІА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **гвіа́нець,** нця, *ч.* **гвіа́нка,** и, *ж.).* Населення Гвіани; представники цього населення. *Гвіанці — мешканці заморського департаменту Франції, розташованого на північному сході Південної Америки — є переважно франкомовними, але водночас користуються власною креольською мовою* (з наук.-попул. літ.).

ГВІЗДО́К, дка́, *ч.* Те саме, що **цвях.** *Поскупивсь ти цяцьки Прислать на свитину, — Присилай же гвіздки Забить домовину!* (П. Гулак-Артемовський); *Шинелі, не вміщаючись на гвіздках, лежать просто на підвіконнях* (О. Гончар); *Начепив картину на вільний гвіздок і відійшов на крок, щоб помилуватися своєю майстерністю* (Л. Дереш).

◊ **Ду́мка [гвіздко́м] стрими́ть (стирчи́ть, сиди́ть** *і т. ін.)* **у голові́** *(рідко* **у голі́вонці)** *див.* **ду́мка; Не в ті́м'я (не в поти́лицю,** *рідко* **не гвіздко́м) би́тий** *див.* **би́тий; Стримі́ти [гвіздко́м (цвя́хом, цвя́шком)] в голові́ (в па́м'яті, у мо́зку** *і т. ін.)* *див.* **стримі́ти; Як гвіздко́м (цвя́хом) приби́ти** *див.* **прибива́ти.**

ГВІЗДО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **гвіздо́к.** *Аж з самого города приїжджав крамар з залізними гвіздочками* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Можна, звичайно, взяти напрокат слона або в зоологічному садку, або в цирку, — але багато з ним клопоту, доки його до Бенгалії довезеш та поки навчишся молоточком із гвіздочком ним керувати* (Остап Вишня); *Марія дістала на гвіздочку під полицею сито й дала їй* (А. Головко).

ГВІНЕ́ЄЦЬ *див.* **гвіне́йці.**

ГВІНЕ́ЙКА *див.* **гвіне́йці.**

ГВІНЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гвіне́йці** і Гвінея. *Жанри гвінейського фольклору — сказання, легенди, казки, байки про тварин, прислів'я* (з наук. літ.); *Гвінейського лідера було доставлено на лікування до Марокко* (з газ.); *Лідер невдалого перевороту в Екваторіальній Гвінеї нині чекає на суд у гвінейській столиці Малабо* (з газ.).

ГВІНЕ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **гвіне́єць,** е́йця, *ч.;* **гвіне́йка,** и, *ж.).* Основне населення Гвінейської Республіки, Гвінеї-Бісау, Екваторіальної Гвінеї; представники цих народів. *Усі колонії за винятком Гвінеї проголосували за те, щоб залишитися у Французькому Союзі, в той час як гвінейці проголосували за незалежність* (з наук.-попул. літ.); *Проводжати нас прийшли сотні гвінейців. Вони обіймали нас, тиснули руки, підносили сувеніри* (з газ.).

ГВО́ЗДИК, а, *ч., рідко.* Зменш. до **гвоздь** 1; цвяшок. * У порівн. *Кібчики, неначе гвоздиком прибиті, на однім місці махають крильцями, виглядаючи добичу* (О. Стороженко).

ГВОЗДИ́К, а, *ч. (перев. мн.).* Те саме, що **повня́к.** *На голову положили ще віночок.., що самі* [дружки] *зв'язали, то з жовтих гвоздиків та з ромену, та з різних цвітків* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Гвоздиків пішлю Вам з Русова, з города моєї мами* (В. Стефаник); * У порівн. *Хлопець, як явір, чорнявий, гарний, як гвоздик* (І. Нечуй-Левицький).

ГВОЗДИ́КА[1], и, *ж.* 1. Трав'яниста декоративна рослина родини гвоздикових із запашними квітами білого, рожевого, червоного та інших кольорів. *Чисте зелене подвір'я з утоптаними стежками оточувало хату, а коло плоту підіймалися пишні кущі царської борідки, гвоздик та інших квітів* (М. Старицький); *Перед хатою цвітуть гвоздики. Насаджені дбайливою дівочою рукою, вони змагаються з пишними тубільними саранками* (І. Багряний); *Біля рож аж до призьби закучерявила землю пахуча красоля й гвоздика* (А. Шиян).

2. Квітка цієї рослини. *Квітник перед ґанком аж горить червоними, рябенькими, білими гвоздиками* (М. Коцюбинський); *Кручені паничі обіймалися з красолею, а ніжна петунія та царська борідка красувалися серед жовтогарячих гвоздик та міцних повноквітних чорнобривців* (О. Гончар); *Якось ранком він прийшов у сад і бачить, що висока кропива робить знаки своїми листочками прекрасній червоній гвоздиці* (О. Чорногуз); *Біля під'їзду, опершись на "Запорожець", їх виглядали: Едик з букетом вишневих гвоздик, Юля з повною сумкою, Юрик з фотоапаратом через плече* (Є. Пашковський).

ГВОЗДИ́КА[2], и, *ж.* Висушені пуп'янки гвоздичного дерева, які вживають як прянощі. *А далі, пишаючись, нарівні з панами пив* [Терентій] *запіканку, зварену на перці, імбирі, гвоздиці й кардамоні* (М. Стельмах); *В узбецьких стравах своєрідним є підбір прянощів і спецій (м'ята, кориця, гвоздика, імбир, шафран і т. ін.)* (з наук.-попул. літ.).

ГВОЗДИ́КОВИЙ[1], а, е. Прикм. до **гвозди́к.** *Гвоздиковий вінок.*

ГВОЗДИ́КОВИЙ[2], а, е. Прикм. до **гвозди́ка[1].** *Гвоздиковий букет; Гвоздиковий колір;* // *у знач. ім.* **гвозди́кові,** вих, *мн.* Родина двосім'ядольних вільнопелюсткових рослин, що складається з однорічних або багаторічних трав і небага-

тьох напівчагарників. *Кукіль — загальновідомий бур'ян з родини гвоздикових* (з наук. літ.).

ГВОЗДИ́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із виробництвом цвяхів. *Пропонується на продаж гвоздильний автомат для виготовлення цвяхів із плоскою й конічною голівкою* (з мови реклами); *Гвоздильний цех; Обладнання для гвоздильного виробництва.*

ГВОЗДИ́ЛЬНЯ, і, *ж.* Те саме, що **пробі́йник.** *Гвоздильня призначена для зміни форми кінця стержня* (з навч. літ.); *У кожній майстерні коваля мають бути гвоздильня та формувальна плита* (із журн.).

ГВОЗДИ́ТИ, гвожджу́, гвозди́ш, *недок., розм., рідко.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Бити настирливо, з силою. — *Обороняти свої гармати в рукопашному бою, гвоздить прямою наводкою танки й піхоту — для важкої артилерії вже не новина* (В. Кучер).

2. *чим і без дод., перен.* Говорити впевнено, переконливо. — *Та він-то не дурний. Начитаний — по-книжному так і гвоздить! — правує Рубець* (Панас Мирний); *Попід насипом сновигали людські силуети, чути було румунську мову і наше: "Давай, давай". — Чуєш, як румунешта* [румуни] *гвоздять по-нашому, — сказав хтось, веселіючи* (О. Гончар); // Говорити, вникаючи в суть справи. — *Послухай його — не наслухаєшся. І все то не по верхах скаче, а розумним словом глибоко гвоздить* (Панас Мирний).

ГВОЗДИ́ЧКА[1], и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гвозди́ка**[1]. *Діти кинулися одно перед другим рвати чудові квіти: рожеві гвоздички, лілові дзвіночки* (Н. Кобринська); *А скільки квітів всіляких — .. ромашки всипали геть увесь схил до лугу, .. жовті кульбаби, пурпурово-червоні дикі гвоздички* (У. Самчук); *Он красуються в траві ромашки.., а он горять, наче живі вогники, пелюстки гвоздички* (А. Шиян); *Стане та гвоздичка руда, аж брунатна, але коли дивитиметься Марія на неї, бачитиме червоні пелюстки і чутиме гірко-солодкий запах свіжого зела* (Валерій Шевчук).

ГВОЗДИ́ЧКА[2], и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гвозди́ка**[2]. *Проміння од свічок .. вигравало в жовтій, чистій, як сльоза, горілці, заправленій пахучими корінцями, — бодяном, .. гвоздичками* (І. Нечуй-Левицький).

ГВОЗДИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **гвозди́ка**[2]. *Він згадує ту давню історію з чарівним каменем і стверджує, що йому вдалося знайти формулу, в якій поєдналися всі аромати Франції і гвоздичний запах бурштину, знайдений на березі чужого моря* (із журн.); // Вигот. із гвоздики *(див.* **гвозди́ка**[2]). — *Можете собі уявити — від однієї краплі неначе рукою зняло* [біль]. *Це якісь стародавні і дуже міцні ліки — здається, беладона, гвоздична олія* (І. Кочерга).

△ **Гвозди́чне де́рево** *див.* **де́рево.**

ГВОЗДИ́ЧНИК *див.* **гвозди́чники.**

ГВОЗДИ́ЧНИКИ, ів, *мн. (одн.* **гвозди́чник,** а, *ч.).* Ряд стрічкових черв'яків, які паразитують у кишечнику деяких риб. *При перевезенні риби з однієї водойми до іншої необхідно перевірити рибу на наявність гвоздичників і не допускати заражених риб до інших водойм* (з наук.-техн. літ.).

ГВОЗДІ́ВКА, и, *ж.* Вид легкої борони. *Після дощів, коли ще немає сходів, розпушуємо кірку райборінками або гвоздівками* (з наук.-попул. літ.); *Сільськогосподарські знаряддя, призначені для шлейфування ґрунту, поділяють на волокуші, гвоздівки та шлейфи-борони* (з наук.-попул. літ.).

ГВОЗДЬ, я́, *ч., рідко.* 1. Те саме, що **цвях.** *Велів* [цар] *зробити чотири дерев'яні скриньки: дві окувати золотом .. і потім забити їх золотими гвоздями* (І. Франко); * Образно. — *Але мій Сава, скажу тобі, гвоздь. Бери молоток і бий — не зігнеться* (О. Донченко); * У порівн. *Зосталось таке в його переконання, що кожнісінька* [жінка чи дівчина] *вдивляється у сім аж дзеркальців* [дзеркалець], *— і зосталося те переконання немов гвоздем вбите* (Марко Вовчок).

2. *перен., розм.* Найголовніше, суть. — *Наш селянин — азіат. Ось в чому гвоздь... Культури, Європи йому треба! Школи!* (В. Винниченко).

ГЕ[1], *виг.* Уживається для вираження здивування, привертання уваги. — *Ге! Ге! от тут-то загулялись, Що і од світу одцурались, Диявол-ма вам і стида* (І. Котляревський); — *Ге, ге! ось два колоски вкупі, подивіться! Добродійко, оддайте корові, дак і будуть вам телятка-близнятка* (Ганна Барвінок); — *Ге, хлопче! Як ми будемо на панські цигарки гроші переводити, то скоро в нас і хазяйства не стане, — відказав батько. — Нема в мене грошей* (Б. Грінченко); *Він протер очі й прислухався. Знадвору долітало шамотіння й голоси. Кликали його на ймення. — Артеме! Ге, Артеме!.. Одчини!..* (Б. Антоненко-Давидович).

ГЕ[2], *част. пит., розм.* Уживається в питальних реченнях для підкреслення запитання. — *А що, дітки, знудилися, мабуть, без старого діда, ге?* (Марко Вовчок); — *А про діда Хо й забули? Не пам'ятаєте, яку чудодійну силу має його борода? Ге?* (М. Коцюбинський); *Пан редактор так довгенько вже не були тут, що високоповажана пані радниця будуть дуже втішені .. — Ге? Так думаєте, дядю? Та ще й як будуть утішені, майте на увазі!* (В. Винниченко).

ГЕБА́Н, у, *ч., діал.* Ебенове дерево. *Подався Сатні до покою й ліг На ліжку з слонової кості й гебану* (І. Франко); *На малих столичках з чорного гебану стояли пахощі з Гіндостану і прегарні красила* (О. Назарук); * У порівн. *Як з гебану волос чорний* (Сл. Гр.).

ГЕБА́НОВИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **геба́н.** *Пропонуємо акриловий лак десяти різних кольорів, у тому числі безбарвний, білий, гебановий...* (з мови реклами); // Зробл. із гебану. *Як приїхав* [граф Потоцький], *відвідував діда. Раз у гостинці привіз чорну гебанову палицю, золотом куту, порожню всередині* (Б. Лепкий); *Ось величезна бібліотека .. Дрімають людські думки, припорошені порохом на гебанових полицях* (Мирослав Ірчан).

ГЕБЕФРЕНІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Прикм. до **гебефренія.** *Гебефренічний синдром близький до кататонічного і за походженням, і за проявами* (з наук. літ.); *Гебефренічний синдром проявляється беззмістовним, абсурдним збудженням із клоунізмом, дурощами, абсурдними позами, стрибками, кривляннями* (з навч. літ.).

ГЕБЕФРЕНІ́Я, ї, *ж., мед.* Психічні порушення, перев. у молоді, для яких характерні пустотливість, кривляння тощо. *Гебефренія — юнацька форма шизофренії* (з наук. літ.); *Поєднання в поведінці хворих карикатурної вишуканості з дурнуватою веселістю — одна з найхарактерніших рис гебефренії* (з наук.-попул. літ.).

ГЕБР *див.* **ге́бри.**

ГЕБРАЇ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Слово або зворот, запозичені якою-небудь мовою з давньоєврейської. *Чимало гебраїзмів із Старого Завіту ввійшло в новітні біблійні тексти за посередництвом грецької мови* (з наук. літ.); *Найбільший вне-*

сок у латинізацію анатомічної термінології зробив фламандський лікар та професор Андреас Везалій (1514–1564), який відкинув не лише арабізми, гебраїзми та варваризми, але навіть більшість грецизмів (з наук. літ.).

ГЕБРАЇЗО́ВАНИЙ, а, е. Побудований за зразками стародавньої єврейської мови, писемності, культури. *Дуже містка біблійна фраза, яку ми передали в гебраїзованій формі: “Ходи переді Мною і будь непорочним!”* (з публіц. літ.); *Вихідними мовами перших текстів Старого Завіту є давньоєврейська і арамейська, а Нового Завіту — грецький гебраїзований діалект — койне* (з навч. літ.).

ГЕБРАЇ́СТ, а, *ч.* Фахівець із гебраїстики. — *Що ж з тебе такий поганий гебраїст? А попробуй по-грецьки! — говорив митрополит* (І. Нечуй-Левицький); *Головні праці німецького гебраїста та екзегета Ю. Гольмана присвячені співвідношенню двох Завітів — Старого і Нового* (з наук.-попул. літ.).

ГЕБРАЇ́СТИКА, и, *ж.* Наука про стародавню єврейську мову, писемність і культуру. *Бібліотека має фонд єврейських друкованих видань та рукописів, літератури з юдаїки та гебраїстики* (з наук.-попул. літ.); *Навіть позбавлений найменшої оздоби сувій Тори досить високо поціновується серед приватних осіб, котрі цікавляться гебраїстикою* (із журн.).

ГЕ́БРИ, ів, *(одн.* **гебр,** а, *ч.)* Послідовники зороастризму в Ірані. *Гебри — нащадки персів, що не прийняли ісламу після арабського завоювання Ірану в середині VII століття* (з наук.-попул. літ.); *Частина гебрів переселилася після ісламізації Ірану до Індії, де їх нащадки називалися парсами* (з наук.-попул. літ.); *Гебрів налічується в Ірані декілька тисяч осіб. Вони складають релігійні громади на чолі з жерцями* (з наук.-попул. літ.).

ГЕВА́Л, а, *ч., фам.* Висока на зріст, неповоротка, незграбна людина. *Щирі дитячі сльози чотирнадцятирічного гевала чимало розважали обозників* (Ю. Яновський); *В уяві склався образ здоровенного гевала, грубого і самозакоханого* (В. Собко); // *заст.* Груба некультурна людина. *З виду й з одежі* [чоловік] *не гевал, не бурлака, а щось не просте* (О. Стороженко).

ГЕВЕ́Я, ї, *ж.* Каучуконосне вічнозелене дерево родини молочаєвих. *Натуральний каучук виробляють з молочного соку каучуконосних рослин, головним чином бразильської гевеї* (з наук.-попул. літ.); *Величезний басейн річки Амазонки вкритий непрохідним тропічним лісом, у якому з гевеї збирають натуральний каучук* (із журн.); *Ми спеціалізуємося на екологічних меблях з деревини гевеї, дизайн яких розробляє славетний французький майстер* (з мови реклами).

ГЕ́ГЕЛІВСЬКИЙ, а, е. Стос. до філософії Г. Гегеля. *Гегелівське розуміння людини має ряд спільних рис з її кантівським тлумаченням як активного суб'єкта соціальної діяльності* (з наук. літ.); *Гердерівська ідея про цінність кожного народу, кожної нації суперечила гегелівській тезі про неісторичні нації і визнавала роль слов'янських народів у історії майбутньої Європи* (із журн.); // Притаманний творам Г. Гегеля, характерний для його праць. *Здається, і мертвий засміявся б од його сміху, як кажуть в приказці. Його жарт здебільшого легкий, не глибокий, не гегелівський, не вщипливий* (І. Нечуй-Левицький).

ГЕГЕЛЬЯ́НЕЦЬ, нця, *ч.* Послідовник філософії Гегеля, гегельянства. *Теоретичні пошуки католицьких гегельянців визначалися прагненням знайти шлях узгодження догм католицизму з розвитком культури* (з наук. літ.); *У кінці XIX століття кращі академічні філософи, як в Америці, так і у Британії, були здебільшого гегельянцями* (з навч. літ.); *Гегельянці практично відкидають роль випадковості в історичному процесі* (з навч. літ.).

ГЕГЕЛЬЯ́НСТВО, а, *с.* Учення німецького філософа Г. Гегеля, який розробив теорію діалектики, а також загальна назва філософських течій, що розвинулися на основі його вчення. *Гегельянство, по суті, є філософією тотального одержавлення* (з публіц. літ.); *Гегельянство К. Поппер розглядає як відродження “племінного духу”, антипод індивідуальної свободи особистості* (з наук. літ.).

ГЕГЕЛЬЯ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до гегельянства і гегельянців. *Гегельянською школою називають ідеалістичні філософські течії, що виходили з вчення Георга Гегеля і розвивали його ідеї* (з наук.-попул. літ.); *М. Бердяєв наголошує на тому, що матеріалізм К. Маркса, як і гегельянський панлогізм, був тріумфом німецької несвободи* (з навч. літ.).

ГЕГЕМО́Н, а, *ч., книжн.* Той, хто очолює кого- або що-небудь, є головною рушійною силою чогось; керівник, вождь. *Прагнення стати на чолі людства, обійняти позицію гегемона його культурного розвитку не захоплювали кращих діячів української культури* (з наук. літ.); *Етнос стає нацією, коли він творить державу, а в цій державі стає гегемоном* (з публіц. літ.); *Гегемон часто стає заручником свого статусу, який, у свою чергу, визначається особливостями розвитку міжнародних відносин* (з публіц. літ.).

ГЕГЕМОНІ́ЗМ, у, *ч., книжн.* Прагнення до встановлення гегемонії. *Прагнення Яра Славутича зруйнувати імперський гегемонізм та утвердити українськість має на меті прагнення виховати активного, сповненого національної гідності українця* (з наук. літ.); *На практиці ідея інтернаціоналізму виродилася у спроби політичного, а почасти й культурного гегемонізму* (з публіц. літ.).

ГЕГЕМОНІ́СТ, а, *ч., книжн.* Той, хто прагне до гегемонії, надає перевагу гегемонії перед демократією. *Ми добре знаємо, скільки ще в нас проблем і бід і в культурі, і, зокрема, в національній писемності, — але вони лежать у зовсім іншій площині, аніж чванькуваті претензії культурних гегемоністів позбавити нас великої писемної традиції* (з публіц. літ.); *Гегемоніст за допомогою брехні та підтасовок обґрунтовує свої претензії на чужі території* (із журн.).

ГЕГЕМОНІ́СТСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до гегемонізму і гегемоніста. *Гегемоністський тип політичної соціалізації характеризується негативним ставленням людини до будь-яких соціальних і політичних систем, крім “своєї”* (з наук. літ.); *Пекін відзначає, що їхня спільна з Індією історія на 99,9 % пройшла під знаком миру і що Китай ніколи не буде гегемоністською державою* (з публіц. літ.).

ГЕГЕМО́НІЯ, ї, *ж., книжн.* Провідна роль, перевага в силі, впливі, керівництві. *Під себе ми своїх сусід не підгортали, Над гегемонію* [вище гегемонії] *свободу покладали* (П. Куліш); *Мрії розвіялись, надії не виправдались, і, замість миру й злагоди, почалась боротьба між учорашніми союзниками за сфери впливу й гегемонію* (Б. Антоненко-Давидович).

ГЕГЕ́П, *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **геге́пнутися.** *Я схитнувся, поточився, З Індиком гегеп униз!* (І. Франко).

ГЕГЕ́ПНУТИСЯ, нуся, нешся, *док., розм.* Підсил. до **ге́пнутися.** *Щось гегепнулось мені на голову і полилося на очі, за вуха, за комір* (В. Нестайко).

ГЕДЖУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **хеджува́ння.** *Пропонується інструментарій геджування ризику в процесі прийняття інвестиційних рішень щодо купівлі-продажу акцій і облігацій та обміну валют* (з наук.-техн. літ.).

ГЕДИ́СТ, а, *ч., іст.* Прихильник політичної течії у французькому робітничому русі в кінці XIX — на початку XX століття, очолюваної Ж. Гедом. *Гедисти відіграли велику роль у пропаганді марксизму і створенні партійних організацій у промислових центрах Франції; стали ядром заснованої в 1879 році французької робітничої партії* (з навч. літ.).

ГЕДОНІ́ЗМ, у, *ч., філос.* Напрям в етиці, за яким насолода, приємність є найвищим благом, метою життя. *Аскетична етика ще не встигла закорінитися в поганському світі, в цій традиційним гедонізмом надиханій Гуцулії* (М. Зеров); *Ототожнення щастя з насолодою виявило суперечності, очевидні вже для самих прихильників гедонізму* (з наук.-попул. літ.); *Кіренаїки розвинули принципи Сократа у напрямку послідовного гедонізму* (з наук.-попул. літ.).

ГЕДОНІ́СТ, а, *ч., філос.* Прихильник, послідовник гедонізму. *Гедоніст Епікур вивів парадоксальну формулу: для отримання більшої насолоди необхідно себе обмежувати* (з наук.-попул. літ.); // *перен., книжн.* Той, хто прагне до насолоди; протилежне а с к е т. *Присутність у домі дружини вельми зодноманітнила б дні гавронського гедоніста й кар-тяра* (М. Слабошпицький); *І востаннє гедоніст та життєлюб викинув химерну гримаску, востаннє воюючи з ортодоксальним стоїком, адже у кишені Маланюкового піджака знайшли невикористаний квиток на оперу* (С. Процюк); *Гедоніст любить робити приємність як собі, так й іншим* (з наук.-попул. літ.).

ГЕДОНІСТИ́ЧНИЙ, а, е, *філос.* Стос. до гедонізму. *Арія Вакханки містить у собі кілька різноманітних епізодів, зв'язаних між собою гедоністичним, епікурейським світовідчуванням* (з наук. літ.); *На своїх полотнах пропонує* [художник] *сучасникам своєрідні музично-живописні сонати* (із журн.); *Влада Ірану заборонила ставити п'єсу Генріка Ібсена "Гедда Габлер", визнавши її надто вульгарною і гедоністичною* (з газ.).

ГЕДОНІ́ЧНИЙ, а, е. 1. *філос.* Те саме, що **гедоністи́чний.** *Філософські чотиривірші Омара Хаяма — рубаї — пройняті гедонічними мотивами, пафосом свободи* (з наук.-попул. літ.).

2. Який дає відчуття насолоди. *Найвища форма прояву діяльності — гедонічна, тобто спрямована на отримання задоволення від високих результатів* (з наук. літ.).

ГЕДОНІ́Я, ї, *ж., книжн.* Відчуття піднесення, приємне самопочуття. *Гедонія не ставить насолоду за мету і не шукає насолоди. Вона є просто уміння впоратися з самою насолодою* (із журн.).

ГЕЄ́НА, и, *ж., книжн., рел.-церк.* Те саме, що **пе́кло.** [Н е о ф і т - р а б:] *Ні, не покаюсь. Ти, старий, даремне мене геєною лякаєш* (Леся Українка).

◊ **(1) Геє́на вогне́нна** — пекло. *Коли твоє око тебе спокушає, його вибери й кинь від себе: краще тобі однооким ввійти в життя, ніж з обома очима бути вкиненому до геєни огненної* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Доведеться нам кипіти в казанах, у геєні вогненній* (О. Донченко); — *Краще вже в геєні огненній скреготати зубами* (М. Стельмах).

ГЕЄ́НСЬКИЙ, а, е, *книжн., рел.-церк.* Прикм. до **геє́на;** пекельний. *Знаю і благаю, охорони мою душу від геєнського гостя і не дай умерти без сповіді і без святого причастя!* (Т. Осьмачка); *З'являються мудрагелі, які, нахапавшись геєнських думок, закрутили собі мізки чортовинням* (Валерій Шевчук); *Пристрасті роблять земне життя людини ланцюгом незчисленних бід і нещасть, а по смерті вкидають її у вічний геєнський вогонь* (з рел.-церк. літ.).

ГЕЗ *див.* **ге́зи.**

ГЕЗЕ́НК, а, *ч.* Гірнича вертикальна виробка без прямого виходу на поверхню; сліпий стовбур. *Він* [Старк] *лазив по найнебезпечніших місцях, і за місяць не було такого гезенку в районі, який би не пропустив у шахтне поле його здорове молоде тіло* (М. Хвильовий); *По вузенькому гезенку, човгаючи плечима по мокрих стінах, Вершинін піднявся на найвищий поверх* (О. Гуреїв); *Із штреку могли проходити вертикальні виробки, гезенки і колодязі* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ЗИ, ів, *мн. (одн.* **гез,** а, *ч.).* У період Нідерландської революції XVI ст. — прізвисько опозиційних до іспанського уряду дворян. *Іспанські придворні презирливо називали членів нідерландського Союзу дворян, що скаржилися на утиски з боку влади, гезами, тобто жебраками* (з наук.-попул. літ.); // Партизани, які боролися з іспанськими військами в Нідерландах. *Під час нападів "лісові гези" знищували невеликі іспанські загони, страчували суддів та чиновників. Відомі також морські гези.*

ГЕЗОТА́ЙП, а, *ч.* Електронний прилад для навчання друкарської справи. *Дослідження показали, що за тиждень можна навчитися працювати на гезотайпі зі швидкістю майже 350 знаків на хвилину* (з наук.-техн. літ.); *Гезотайп цілком свідомо позиціонували як альтернативу стосовно клавіатури* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЙ¹, ГЕЙ-ГЕ́Й, *виг.* 1. Уживається як окрик, яким підганяють волів, корів і коней. *Гей, гей, гей, мій чорний воле! Нива довга, в стернях поле...* (Я. Щоголів); — *А ореш бувало — у дві ж пари завжди, вже не боїшся, що пристануть: "гей та гей"* (А. Головко); *Він навіть очі примружив і тоді ніби почув смачне шарудіння плуга, .. а поперед нього коливаються дужі й покірні, такі приязні зади волів. — Гей, попелясті!..* (Д. Бузько).

2. Уживається як оклик при звертанні. — *Гей, музо, панночко цнотлива, Ходи до мене погостить!* (І. Котляревський); — *Гей-гей, козаче! Чого се тебе занесло на кручу?* (П. Куліш); — *Гей! ти! — гукнув голова. — Відчини! Чув? Чіпко!* (Панас Мирний); *Спершу їхали тихо, але от не стерпів Давид — гукнув Якимові: гей, гей, а нехай лиш торкають!* (А. Головко).

3. Уживається як заклик, заохочення до дії. — *Гей, хто зо мною вийде битись, Покуштувати стусанів?* (І. Котляревський); *Гей до мене! Є у мене І варене й печене* (Л. Глібов).

4. Уживається для вираження піднесення, захоплення чимнебудь. *Гей, степи-поля, розкіш моя!..* (М. Коцюбинський); *До танцю вітер грає, І свище, і луна... Гей-гей, як плига човник! Весела ніч, бучна!* (Леся Українка); *Підсихало болото, виснювалося небо, розцвіталися квітки... Гей!* (Б. Лепкий).

5. *нар.-поет.* Уживається на початку речення як заспів у піснях. — *Гей, уже ж, видно, мені без бандури пропадати* (з думи).

ГЕЙ², *спол., діал.* Ніби, наче. *Аниця своєму* [чоловікові] *викала, бо таки проти нього, гей донька* (Сл. Гр.).

ГЕЙ³, я, *ч.* Те саме, що **гомосексуалі́ст.** *Я — "покоївка", а точніше — ранковий прибиральник. Здається, єдиний у світі (чоловіки служать хіба що в готелях для геїв)* (І. Роз-

добудько); — *Ось ви з Доктором геї, так? — Ну... невпевнено почав Буся .. — І ось ви живете разом, так?* (С. Жадан).

ГЕ́ЙБИ[1], *спол. порівняльний і з'ясувальний, діал.* Наче, немов. *Отак у мого Антона було: я забудуся під куделею, аж гульк — гейби нема чоловіка в хаті. А він у кутику над цеберкою* (Г. Хоткевич); — *Вслухаюсь, Ганно, в цей гомін, і тішить він мене, гейби хлопчака* (М. Стельмах); *Дивився* [Антох] *в небо і бачив слід ангела — бліду, гейби димок, смужку, що поволі розпливалася в паркому повітрі* (Р. Іваничук).

ГЕ́ЙБИ[2], *част. власне мод., діал.* Неначе, немов. *Зачинаю привикати до тої пітьми. Бігме, у чоловіка гейби котячі очі відростають* (І. Франко); *Тарас приїхав у колгосп із двома пляшками горілки, веселий і гейби врівноважений* (Ю. Покальчук).

ГЕЙ-ГЕ́Й *див.* **гей[1].**

ГЕ́ЙЗЕР, а, *ч.* 1. Гаряче джерело вулканічного походження, що періодично фонтанує. — *Що це? — запитав Славко. — Вулкани... чи гейзери? — Вогняні вихори, — пояснив Рон* (О. Бердник); *Чудовим є відкриття на Камчатці гейзерів, уперше виявлених в 1921 році на південь від Кроноцького озера* (з наук.-попул. літ.); *У районах загасаючої вулканічної діяльності дуже поширені гейзери* (з наук.-попул. літ.).

2. *чого, перен.* Фонтан чого-небудь. *Дельфіни плескались, збивали на чорній воді гейзери світла* (Леся Українка); *Важкі бризантні вибухи піднімали гейзери землі, димували розбиті склади* (О. Довженко); *Часом в тім місці на землі, звідки виходить вогненна стежечка, вибухає гейзер вогню, тоді разок намиста уривається, щезає, але на його місце з'являється враз багато нових в інших місцях* (І. Багряний); *Ми з розгону влетіли в ставок, здіймаючи цілі гейзери води й грязюки* (В. Нестайко).

ГЕЙЗЕРИ́Т, у, *ч.* 1. Мінерал, натічний опал білого або сіруватого кольору. *Покритий плівкою срібла гейзерит має досить високу електропровідність* (з наук. літ.).

2. Осадкова гірська порода світлого забарвлення, що складається перев. з опалу з домішкою глинозему. *Гейзерит утворюється внаслідок випадання кремнезему з гейзерів та інших гарячих джерел* (з наук.-попул. літ.); *Багато гейзерів оточені натеками гейзериту* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ЙЗЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **ге́йзер.** *На Камчатці поблизу активних гейзерних майданчиків буває мало снігу і рано починає проростати трава* (з наук.-попул. літ.); *Гейзерна кавоварка є однією з різновидів кавоварок для приготування кави еспресо* (з наук.-попул. літ.); *Гейзерне джерело.*

ГЕ́ЙКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ге́йкати.** *Не чути Радісних криків дітей, гейкання плугатарів, Мокро ще в полі* (І. Франко); *На два вози вояки з гейканням викочували залізні бочки з бензином* (П. Козланюк); *Другий сідок частенько гейкав на коні, виявляючи нетерплячість, і, може, від того гейкання, а скоріше від самого вигляду сідока конячки полохливо пряли вухами й бігли* (Василь Шевчук).

ГЕ́ЙКАТИ, аю, аєш, *недок., на кого.* 1. Викрикувати "ґей", підганяючи худобу. *Отак ішов Антосьо, .. а за ним тихою ступою чорні воли в возі, набитім соломою в драбини, і гейкав чоловік* (А. Свидницький); *Погоничі пританцьовували коло саней.., гейкали на коней* (В. Кучер); *Він* [князь] *сидів і мовчав, дивлячись у той бік, де молоденька дівчина-роба гейкала на круторогих волів* (І. Білик).

2. Співати пісню, у якій повторюється "гей", або кричати "гей". *На Новий рік у вечір ідуть на Буковині гейкати хлопці.., ідуть до каждої* [кожної] *хижі під вікна, співають* (Сл. Гр.); *Люди їхали і йшли повз нього широким шляхом, гуторили, гейкали, сміялися та позирали на вуглярчука, вдивленого в одну точку, мов безумний* (І. Франко); *Всі там гейкали, свистіли, гукали й лементували.., вільно пропускали пана обозного і його таємничого гостя* (О. Ільченко).

ГЕ́ЙКНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **ге́йкати** 1. *Вугляр узяв у руки свій батіг І гейкнув на помучені коні* (І. Франко); *Втретє показав* [дорогу] *пужалном дідусь і гейкнув на волів* (Є. Кравченко).

ГЕЙМ, а, *ч., спорт.* Частина партії у деяких іграх (зокрема, в тенісі), у якій гравець або команда має набрати певне число очок. *Австралійська тенісистка лише в другій партії взяла гейм престижу. Поєдинок тривав усього 57 хвилин* (із журн.); *А. Медведєв — єдиний учасник матчу, який не програв жодного гейма на своїх подачах* (з газ.).

ГЕЙМБО́Л, у, *ч., спорт.* Ситуація під час гри в теніс, коли одній стороні не вистачає лише одного м'яча для виграшу гейма. *Лише за рахунку 0:5 російська тенісистка отримала першу можливість виграти гейм, але, не реалізувавши геймбол, розмочити рахунок вона так і не зуміла* (з газ.).

ГЕ́ЙМЕР, а, *ч.* Людина, яка захоплюється комп'ютерними іграми. *Як правило, геймерами називають себе лише ті, в чиєму житті комп'ютерні ігри та все, що з ними пов'язано, посідає значне місце* (з наук.-попул. літ.); *Нещасний випадок забрав життя видатного геймера, який зробив великий внесок у розвиток кіберспорту в Україні* (з Інтернету); // Людина, яка відчуває нездоровий, патологічний потяг до комп'ютерних ігор, що спричиняє певне зміщення сприйняття реальності. *Японський геймер закохався в героїню комп'ютерної гри* (з газ.).

ГЕ́ЙМЕРСЬКИЙ, а, е. Стос. до геймера. *Випуск цього геймерського корпусу очікується в березні* (з газ.).

ГЕЙ-ПАРА́Д, у, *ч.* Публічний масовий виступ на підтримку толерантного ставлення до геїв, лесбіянок, бісексуалів та трансгендерів, а також громадянської рівності для всіх людей незалежно від сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. *Традиційні символи гей-параду — райдужний прапор і трикутники рожевого та чорного кольорів* (з наук.-попул. літ.); *Соціальні консерватори, а також ортодоксальні релігійні діячі вважають гей-паради аморальною дією, яка ображає їх моральні та релігійні почуття* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гей[3]**. *Сан-Франциско є одним із центрів усього гейського: тут з'явився райдужний прапор, збудовано Меморіальний парк Рожевого трикутника тощо* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЙТОНОГА́МІЯ, ї, *ж., бот.* Запилення квітки пилком іншої квітки тієї самої рослини; сусіднє запилення. *Гейтоногамія є рідкісним різновидом запилення квіткових рослин* (з наук.-попул. літ.); *Генетично гейтоногамія еквівалентна автогамії* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЙХЕ́РА, и, *ж.* Рід багаторічних рослин родини ломикаменевих; деякі з них культивуються як декоративні. *Гейхера розмножується насінням легко і відносно швидко. Але більш доцільним є розмножування вегетативним способом* (з наук.-техн. літ.); *Гейхеру зовсім не складно вирощувати, вона росте на легких, дренованих і вологих ґрунтах з нейтральною або слаболужною реакцію, морозо-і посухостійка, не вимагає постійного освітлення* (з наук.-попул. літ.); *У дизайні саду*

гейхери займають особливе місце. Ця рослина може прикрасити практично будь-який квітник (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ЙША, і, *ж.* Традиційна японська артистка, що розважає своїх гостей і клієнтів танцем, співом, проведенням чайної церемонії, бесідою. — *Ходімте звідси, — стривожено заговорила гейша, інстинктивно затуляючи рукою обличчя: їй, видно, здалося, що її теж можуть отут зараз сфотографувати прихованим об'єктивом* (О. Гончар); *Тим часом на мур видирається гарна гейша і показує натовпові язика* (В. Стус); — *Так, кажеш, японський чай, з японських чашечок... — А подавав хто? — Учень, знизав плечима майстер. — А я подумав, гейша... — примружив* [Енгельгардт] *ласо очі* (Василь Шевчук).

ГЕ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ге́кати.** *Брали* [автобус], *як завжди, приступом .. Потім сопіння, кректання, мацання, хекання, гекання* (А. Крижанівський); *Кепкували й учителі з моєї української вимови. Але вчився я добре, і якби не те моє гекання, окання та пом'якшення приголосних, де не треба, був би я першим учнем у класі* (Б. Антоненко-Давидович).

ГЕ́КАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Вимовляти або викрикувати г е. *Замість читання чудернацького імені рот мій тільки гекав і хекав* (із журн.); // Видавати звуки "ге" в такт якоїсь дії, роботи. *Сокирою рубав* [Василь] *сердито — і де бралася та сила, — гекав і гакав, видавлюючи з виморених грудей дикі згуки* (І. Чендей).

2. Вимовляти звук "г" замість "ґ". *Промовець, говорячи російською, сильно гекав* (з Інтернету).

ГЕКАТО́МБА, и, *ж.* 1. *іст.* У стародавніх греків — жертва богам; пожертвування. *Три гекатомби: з волів, і з кізлят* [козлят], *і з овець тонкорунних, Три щирозлоті миски і дванадцять триніжків спижевих — Дар королівський у храм світодержця Зевеса* (І. Франко); [Г е л е н:] *Можна ще одвернути гнів, офірувавши для бога пишну гекатомбу з білих волів, що не були ще під ярмом* (Леся Українка).

2. *перен.* Жорстоке знищення великої кількості людей. *Для такої ніжної духовної організації, як Тичина, революція і українська гекатомба були занадто жорстоким випробуванням, щоб не завдати його талантові невиліковної рани* (В. Стус); *Голодомор — одне з найстражденніших бідувань в історії нового часу, порівняти яке можна хіба що з гекатомбою єврейського етносу за нацистів* (з публіц. літ.).

ГЕ́КЕЛЬФОН, а, *ч.* Дерев'яний духовий язичковий інструмент; баритоновий гобой. *Гекельфон звучить на октаву нижче за гобой. Його назва походить від прізвища німецького винахідника В. Геккеля* (з наук.-попул. літ.); *Звук гекельфона співучий, виразний, носового тембру* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКЗА́МЕТР, а, *ч., поет.* Шестистопний дактилічний вірш з постійною цезурою. *Поки б химерив мудрий дід, Творили б, лежа* [лежачи], *епопею, Парили б скрізь понад землею, Та все б гекзаметри плели* (Т. Шевченко); *З Криштофом ми завжди читаємо гекзаметри* (З. Тулуб); * Образно. *Тут тільки море й ти, тут тільки ритм і тіні, Плавкий гекзаметр хвиль, мовчання берегів* (М. Бажан).

ГЕКЗАМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *поет.* Те саме, що **гекза́метровий.** *Саме ж прохання про допомогу (не забуваймо, що заради цього і створювався на перших порах гімн) скромно пересувалося на самий кінець і завершувало собою гімн. Очевидно, така структура прийшла в гекзаметричні гімни з архаїчної культової практики* (з навч. літ.).

ГЕКЗА́МЕТРОВИЙ, ГЕКЗАМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *поет.* Прикм. до **гекза́метр.** *Гекзаметровий розмір;* // Написаний гекзаметром. *Гекзаметрова поема.*

ГЕ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **ге́кати.** *Гекнув циган — та й із хати, Не хоче і ждати: "Вміли, каже, — наварити — Не вміли подати!"* (С. Руданський); *Іван стукнув чаркою об стіл, гекнув, закректав якось химерно* (І. Нечуй-Левицький); *Там, за дверима, в коридорі, щось сталося страшніше. Ойкнув і впав на підлогу чоловік, незграбно гекнувши* (Іван Ле).

ГЕКО́Н, а, *ч.* Тропічна ящірка родини геконових, що веде нічний спосіб життя. *Алі йде і співає про саксаул і про тушканчика, про жука і цяткованого гекона з жовтогарячими плямами* (О. Донченко); *На території України найменша ящірка — кримський гекон. Це нічна ящірка довжиною до 50 міліметрів, відома здатністю бігати, наче муха, по стелі* (з наук. літ.); *Ящірок у пустелі багато. Приміром, гекони, які висять вниз головою на гілках саксаулу й не падають* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **геко́н.** *Гекон своїми унікальними здібностями завдячує волосинам, що покривають його лапки. Вчені відновили геконову структуру, виростивши методом хімічного осаду вуглецеві нанотрубки з виткими кущастими кінцями* (з наук.-попул. літ.); *Штучний геконовий матеріал має силу зчеплення в три рази більшу, ніж у живого гекона* (з наук.-попул. літ.); // *у знач. ім.* **геко́нові,** вих, *мн.* Родина ящірок, до якої належать гекони і геконнчики; голови її представників укриті численними зернистими або багатокутними щитками. *Представники геконових населяють Землю вже понад 50 мільйонів років і розповсюдилися по всій планеті* (з наук.-попул. літ.); *У численній родині геконових є ящірка токі, яка мешкає в Південно-Східній Азії* (із журн.).

ГЕКО́НЧИК, а, *ч.* Невелика тропічна ящірка родини геконових. *Тваринка* [гекончик Токобаєва] *немов складена відразу з двох родів ящірок: північноазійських геконнчиків і так званих голопалих геконів* (з наук.-попул. літ.); *Сюрчать цикади, а наді мною по стелі бігають маленькі гекончики* (із журн.).

ГЕКСА... Перша частина складних слів, що означає ш і с т ь, напр.: г е к с а б о р а́т, г е к с а х л о р а́н.

ГЕКСАБОРА́Н *див.* **гексабора́ни.**

ГЕКСАБОРА́НИ, ів, *мн. (одн.* **гексабора́н,** у, *ч.), хім.* Сполуки водню з шістьма атомами бору; отруйні рідини, що самозаймаються на повітрі. *Гексаборан — безбарвна рідина з температурою плавлення — 62 °C* (з наук.-попул. літ.); *Деякі бороводні є газами, деякі інші, як-от пентаборани і гексаборани — рідинами* (з навч. літ.).

ГЕКСАБОРА́Т *див.* **гексабора́ти.**

ГЕКСАБОРА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гексабора́т,** у, *ч.), хім.* Солі гексаборатової кислоти, мінерали. *За допомогою методу, описаного автором праці, вдалося отримати достатньо чистий гексаборат стронцію* (з наук. літ.).

ГЕКСАГО́Н, а, *ч., мат.* Те саме, що **шестику́тник.** *Гігантський гексагон, надзвичайно правильний шестикутник на північному полюсі Сатурна — це атмосферний феномен, що досі не має вичерпного пояснення* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКСАГОНА́ЛЬНИЙ, а, е, *мат.* Шестикутний. *Електронною дифракцією виявлено тривимірну конформацію і доведено, що ланцюги організовані в тригональні ґрати з гексагональною морфологією* (з наук. літ.); *Дзеркало тут*

складається з невеликих фрагментів гексагональної форми, підігнаних одне до одного і розташованих у формі бджолиних стільників (з навч. літ.); *Гексагональний кристал.*

△ **Гексагона́льна систе́ма** *див.* **систе́ма.**

ГЕКСА́ЕДР, а, *ч., мат.* Багатогранник із шістьма гранями (напр., куб, п'ятикутна піраміда). *Загальна кількість елементів у моделі моста — 80, з них 720 гексаедрів* (з наук. літ.).

ГЕКСАЕДРИ́Т, а, *ч., астр.* Залізний метеорит, у складі якого переважають кристали шестигранної форми — гексаедри. *Гексаедрити містять залізо-нікелевий сплав із невеликою кількістю нікелю* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКСА́Н, у, *ч., хім.* Насичений вуглеводень жирного ряду, що міститься в нафті, бензинах; безбарвна рідина зі слабким запахом. *Через низьке октанове число гексан є небажаною домішкою до бензинів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКСАНІ́Т, у, *ч., хім.* Надміцний матеріал — полікристал однієї з фаз нітриду бору. *Найбільше вражає створений в Інституті* [проблем матеріалознавства] *камінь, аналогів якому немає в природі. Це — гексаніт* (з наук. літ.); *Різальний інструмент із гексаніту постачався українським виробником у 12 країн світу* (з мемуарної літ.).

ГЕКСАНІ́ТОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **гексані́т.** *Гексанітовий брусок;* // Вигот. з гексаніту. *Гексанітовий абразив; Гексанітовий різець.*

ГЕКСА́НОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **гекса́н.** *Було визначено концентрацію пігментів у гексановій фракції* (з наук. літ.); // Який містить гексан. *Гексановий розчин.*

ГЕКСАХЛОРА́Н, у, *ч., хім.* Органічна речовина, отрутохімікат для винищування комах-шкідників. *— Влітку навіть з літака обпиляли ліс гексахлораном* (О. Донченко); *Затруювати* [садовий] *ґрунт гексахлораном можна лише там, де в міжряддях не вирощують овочевих культур* (з наук. літ.).

ГЕКСАХЛОРБЕНЗО́Л, у, *ч., хім.* Отрутохімікат, який застосовують для боротьби з хворобами зернових культур. *Гексахлорбензол входить до складу протруйників насіння* (з наук.-попул. літ.); *Місту було виділено 22 млн доларів для утилізації гексахлорбензолу, похованого на полігоні токсичних відходів* (з газ.).

ГЕКСАХЛОРБУТАДІЄ́Н, у, *ч., хім.* Отрутохімікат, який застосовують для боротьби з філоксерою в ґрунті. *Гексахлорбутадієн має більшу здатність до знищення озону, ніж деякі речовини, вже заборонені Монреальським протоколом* (з наук. літ.); *Гексахлорбутадієн являє собою безбарвну оліїсту рідину з характерним запахом, що нагадує запах скипидару* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКСАХЛОРЕТА́Н, у, *ч., хім.* Органічна речовина у вигляді безбарвних кристалів, яка використовується як замінник камфори у виробництві нітрату целюлози, інтенсифікатор світіння піротехнічних сполук і т. ін. *Гексахлоретан застосовують у медицині для лікування гельмінтозів, а в хімічній промисловості — для виготовлення пластмас і як димоутворювач* (з наук.-попул. літ.); *Гексахлоретан гідролізується твердим лугом при 200 ЕС та вище* (з навч. літ.).

ГЕКСАХО́РД, а, *ч., муз.* Діатонічний шестиступеневий музичний звукоряд. *Тональна система* [у колядках] *ґрунтується на іонійському гексахорді* (з наук. літ.).

ГЕКСАХО́РДНИЙ, а, е, *муз.* Прикм. до **гексахо́рд.** *Гексахордна система.*

ГЕКСИ́Т *див.* **гекси́ти.**

ГЕКСИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гекси́т,** у, *ч.), хім.* Шестиатомні спирти — солодкі безбарвні кристалічні речовини, що містяться в плодах деяких рослин, а також водоростях. *Шестиатомні спирти сорбітол і манітол входять до групи гекситів* (з наук. літ.); *Гексити застосовують у харчовій і фармацевтичній промисловості, в парфумерії тощо* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКСОГЕ́Н, у, *ч., хім.* Органічна речовина у вигляді білого кристалічного порошку, який використовують як бризантну вибухівку. *З метою виготовлення вибухових сумішей чистий гексоген змішують із флегматизаторами (звичайно це суміш парафіну й церезину) і пресують, а в деякі суміші додають також алюмінієву пудру* (з наук.-попул. літ.); *Гексоген (триметилентринітроамін) належить до групи вибухових речовин підвищеної потужності* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКСОГЕ́НОВИЙ, а, е, *хім.* Стос. до гексогену. *Гексогенова вантажівка до цілі не доїхала. Учора в місті було відвернуто великий теракт* (з газ.).

ГЕКСО́Д, а, *ч., спец.* Електронна лампа з шістьма електродами, яку застосовують у радіотехніці для перетворення частот. *Гексод має властивість автоматично швидко змінювати коефіцієнт підсилення* (з наук.-техн. літ.).

ГЕКСО́ЗА *див.* **гексо́зи.**

ГЕКСО́ЗИ, со́з, *мн. (одн.* **гексо́за,** и, *ж.), хім.* Прості вуглеводи з шістьма атомами вуглецю в молекулі, до яких належать глюкоза, фруктоза і т. ін. *Після інкубації ступінь гідролізу оцінюють за виділенням гексози* (з наук. літ.); *Визначено роль механічного подразнення шлунка у підвищенні концентрації гексоз* (з наук. літ.); *Гексози найчастіше наявні в харчових продуктах. Найважливішим їх представником є глюкоза* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКСОЗОФОСФА́Т *див.* **гексозофосфа́ти.**

ГЕКСОЗОФОСФА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гексозофосфа́т,** у, *ч.).* Складні ефіри, утворені з гексоз і залишків фосфорної кислоти. *Гексозофосфати належать до проміжних продуктів вуглеводного обміну у тварин, людини й мікроорганізмів* (з навч. літ.).

ГЕКТА́Р, а, *ч.* Одиниця земельної площі у метричній системі мір, що дорівнює 100 арам, тобто 10 000 м^2. *Стоять ряд за рядом захисні кулі проти вітру — очеретяні мури! Саме вони прикривають собою ще один відвойований гектар, де, пригорнуті на чималій глибині, якраз прокидаються до життя виноградні чубуки, Оксанині вихованці* (О. Гончар); *Маємо зібрати десь близько 85 центнерів* [озимої пшениці] *з гектара* (Є. Доломан); *— А великий у вас заповідник? — Три тисячі гектарів* (О. Бердник); *Тепер бактеріальні добрива застосовуються .. на багатьох мільйонах гектарів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКТА́РНИЙ, а, е. Розміром, площею в один гектар. *Якісне і своєчасне збирання суцвіть ромашки на гектарній площі можуть забезпечити не менш як 10 робітників* (з наук.-техн. літ.); // Признач. для площі в один гектар. *На одну гектарну норму насіння витрачається 200 г препарату* (з наук.-техн. літ.).

ГЕКТАРОПО́РЦІЯ, ї, *ж., с. г.* Кількість мінеральних добрив, розрахована на 1 гектар площі. *Посівна гектаропорція.*

ГЕКТО... Перша частина складних слів, що означає с т о, в с т о р а з і в, напр.: г е к т о в а́ т, г е к т о л і́ т р.

ГЕКТОВА́Т, а, *ч., фіз.* Одиниця потужності, що дорівнює 100 ватам. *Будинок опалює електричний радіатор на*

2000 гектоват (із журн.); *Поточним завданням для Японії є збільшення сукупної потужності фотоелектричних установок із 2,6 до 53 гектоват впродовж 20 років* (з газ.).

ГЕКТОГРА́М, а, *ч.* Одиниця маси, що дорівнює 100 грамам. *Один гектограм дорівнює десяти декаграмам* (з наук.-попул. літ.); *Урожайність пшениці в СРСР в 1982 році була 13 924 гектограми на гектар* (із журн.).

ГЕКТО́ГРАФ, а, *ч.* Копіювальний прилад для розмноження машинописного або рукописного тексту, що використовується в малій (оперативній) поліграфії для швидкого розмноження друкованої продукції з невисокими вимогами до якості відбитків. *Ось той будинок, у якому ми колись друкували на гектографі прокламації* (В. Винниченко); *Літературу стали бачити. Своєї техніки ще немає, — на гектографі* (А. Головко); *Значний інтерес становить "Кобзар", надрукований 1899 року на гектографі студентами* (з наук. літ.); *Гектограф дає до 100 відбитків (звідси і його назва), але тільки перші 30—50 є чіткими* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКТОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **гекто́граф.** *Одна група, яку можна назвати радикально-національною, .. признала потрібним передрукувати мою статтю в Києві окремою брошурою гектографічним друком для пропаганди* (І. Франко); *Гектографічний відбиток; Гектографічні або трафаретні розмножувальні апарати.*

ГЕКТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Сукупність способів друкування копій текстів та ілюстрацій за допомогою гектографа. *Гектографія заснована на використанні друкованої форми у вигляді желатиново-гліцеринової маси, яка містить барвник і виділяє його при зволоженні* (з наук.-попул. літ.); *Гектографія — найпростіший спосіб отримання відбитків. У старі часи за допомогою гектографа розмножували ноти, листівки, друкували наклади журналів і газет* (із журн.).

2. *заст.* Майстерня, у якій виготовляють копії на гектографі. *Працювати у гектографії.*

ГЕКТОГРАФО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гектографува́ти.** *Думаю написати кілька заміток, котрі, може, будуть гектографовані* (М. Драгоманов); *На останок зазначу цікавий факт: стаття "З кінцем року" осягла собі високої честі бути гектографованою руками ворогів радикальної партії.* (І. Франко); // *прикм.* Розмножений на гектографі. *Економ, крім недописаного послання, знайшов ще гектографовану брошуру "Інтелігенція і народна маса"* (М. Сиротюк); *1909 року в Саратові опубліковано гектографоване видання російського перекладу "Зерцала"* (з наук. літ.).

ГЕКТОГРАФУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гектографува́ти.** *Вперше розкриває перед читачами Маковей таку сторінку життя Грабовського, як складання і гектографування заяви-протесту "Русскому правительству"* (з наук. літ.); *Народницькі гуртки ставили собі на меті вивчення, гектографування та розповсюдження підпільної літератури* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКТОГРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Друкувати, розмножувати на гектографі. *Вороги радикальної партії гектографували мою статтю і продають її по такій і такій ціні. І що з того?* (І. Франко); *Підпільники почали гектографувати прокламації* (з наук.-попул. літ.).

ГЕКТОГРАФУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гектографува́ти.** *Революційні брошури гектографувалися і розповсюджувалися міським комітетом* (з наук.-попул. літ.); *Текст гектографується.*

ГЕКТОЛІ́ТР, а, *ч.* Одиниця об'єму рідин і сипких речовин, що дорівнює 100 літрам. *Держави-члени ЄС можуть встановлювати зменшені ставки акцизного збору на пиво, яке виробляється невеликими незалежними підприємствами, якщо обсяги виробництва не перевищують 200 тисяч гектолітрів пива на рік* (з мови документів); *Західна Європа щорічно виробляє до 150—200 мільйонів гектолітрів різноманітних сортів вин* (з газ.).

ГЕКТО́МЕТР, а, *ч.* Одиниця довжини, що дорівнює 100 метрам. *Квадратний гектометр являє собою площу квадрата зі стороною 100 м, інакше називається гектаром* (з навч. літ.).

ГЕЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гель; драглистий. *У разі переходу мембрани з рідкокристалічного у твердий гелеподібний стан площа, що припадає на одну молекулу ліпіду, змінюється* (з наук. літ.); *Гелеподібну суміш, що утворилась, збирають на фільтрувальний папір, відмивають від хлориду і диспергують у воді за допомогою ультразвуку* (з наук. літ.); *Гелеподібна речовина; Гелеподібний іоніт.*

ГЕ́ЛЕР, а, *ч.* 1. *іст.* Розмінна монета німецьких держав, а також Австро-Угорщини з часів Середньовіччя. *Саґнер одержав наказ: замість хліба й консервів виплатити солдатам по 6 крон 72 гелери* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *У музеї Івано-Франківська експонується бронзовий гелер карбування 1900 р.* (з наук.-попул. літ.).

2. Назва розмінних монет Чехословаччини, а згодом Чехії і Словаччини. *Респондент весело сипонув у бездонну прірву чорного капелюхового трикутника цілою жменею всіляких монет на кшталт австрійських грошів, словацьких гелерів чи румунських бані* [бань] (Ю. Андрухович); *У зв'язку з переходом Словаччини на євро з 1 січня 2009 року гелер перестав бути розмінною монетою країни* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ЛЕРОВИЙ, а, е, *іст.* Стос. до гелера. *У Чехії останні гелерові монети вартістю в 50 гелерів були вилучені з обігу 31 серпня 2008 року* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛЕ́РТЕР, а, *ч., книжн.* Учений з енциклопедичними, проте відірваними від практичної діяльності знаннями; схоласт. *Гелертер зазвичай не схильний до самостійної творчості* (з наук.-попул. літ.); *Дію роману Жюля Верна перенесено в день нинішній. Дивакуватий гелертер Андерсон, якого колеги беруть на кпини за його ексцентричні теорії, подорожує з племінником по Ісландії, де знаходить печеру, що веде до центру Землі* (із журн.).

ГЕЛЕ́РТЕРСТВО, а, *с., книжн.* Ученість, відірвана від життя; схоластика. *Вітчизняна історіографія, подолавши гелертерство, виробила риси національної самобутності в методології* (з наук. літ.).

ГЕЛЕ́РТЕРСЬКИЙ, а, е, *книжн.* Прикм. до **геле́ртер.** *Гелертерський стиль, який вважається різновидом науковового стилю, нерідко зводиться до обмеженого набору мовних засобів висловлення* (з наук. літ.); *Гелертерський виклад предмета.*

ГЕЛЕУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Процес утворення гелю. *Під час гелеутворення формується локалізована сітка гелю з вузлами двох типів* (з наук. літ.); *Гелеутворення пектину залежить в основному від відносної молекулярної маси, ступеня етерифікації, концентрації цукру, кількості баластних речовин* (з наук.-техн. літ.); *Описано використання явища гелеутворення для підвищення ефективності рідинних засобів пожежогасіння* (з навч. літ.).

ГЕЛЕУТВО́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для гелеутворення. *Для включення ферменту до комірок гелю використовують різноманітний гелеутворювальний матеріал, найчастіше поліакриламідний гель* (з наук.-попул. літ.); *Очевидний гелеутворювальний ефект спостерігався при зниженні температури* (з наук.-техн. літ.).

ГЕЛЕУТВО́РЮВАННЯ, я, *с.* Утворювання гелю. *На підставі отриманих кінетичних характеристик реакції спільного гідролізу були виведені рівняння залежності часу гелеутворювання і виходу гідроксиду* (з наук. літ.).

ГЕ́ЛІЄВИЙ, а, е. Прикм. до **ге́лій.** *Дані про втомну міцність, розвиток тріщин, пружність багатьох матеріалів за гелієвої температури (4,2 ЕК) було одержано вперше* (з наук. літ.); *Ще недавно висловлювали припущення, нібито Велика Червона Пляма на Юпітері — це велетенський острів із гелієвого льоду, який плаває у водневому океані* (з навч. літ.); *Гелієва плазма;* // Який діє на основі використання гелію. *Розсипав рівномірне гудіння .. дорогий і вередливий гелієвий течошукач, на якому час від часу засвічувалися сигнальні лампи* (Н. Рибак); *Для вимірювання спектрів пропускання зразків при низьких температурах використовувалися оптичні азотні та гелієві кріостати* (з наук. літ.).

ГЕ́ЛІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 2, одноатомний інертний газ, без кольору і запаху. *Гелій в перекладі на нашу мову означає — сонячний* (М. Трублаїні); * У порівн. *Коли вони плавно, ніби наповнені гелієм, знов опустилися на лаву, Прокіп розгублено почав вибачатися* (М. Руденко); *Хіміки в співдружності з металургами виробляють велику кількість берилію, алюмінію, гелію, які займають дуже важливе місце в розвитку атомної енергетики* (з наук.-попул. літ.); *Згідно з розрахунками вчених, шар атмосфери Землі вище 60—70 км повинен повністю складатися з найлегших газів, що входять до складу повітря — водню і гелію. Однак через безперервне перемішування, пов'язане з рухом повітря в атмосфері, вона до висоти 80–90 км практично однорідна за своїм складом* (з навч. літ.).

ГЕЛІКО́ЇД, а, *ч., мат., фіз.* Поверхня, описана прямою, що обертається навколо нерухомої осі й одночасно переміщується вздовж осі обертання зі сталою швидкістю. *Відомо, що в кристалі з частинками нової фази можуть утворюватись дислокації у вигляді ліній, петель, гелікоїдів* (з наук. літ.); *Гелікоїд є одним із різновидів гвинтових поверхонь* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІКОЇДА́ЛЬНИЙ, а, е, *мат., фіз.* Прикм. до **геліко́їд.** *Кожухотрубчасті теплообмінники з гелікоїдальним співвісним змійовиком — це проточне обладнання, в якому обігрівальна рідина протікає по трубках* (з наук.-техн. літ.); *Гелікоїдальний восьмилопасний вентилятор; Гелікоїдальний циліндр.*

ГЕЛІКО́Н, а, *ч.* Музичний духовий інструмент у вигляді широкої мідної (часто нікельованої) труби, укладеної колом. *Світить гасова лампочка. В кутку мідяним удавом виблискує гелікон* (М. Куліш); *Я чув у собі звуки волинки, віолончелі, .. гелікона, гуслів, гудка* (Є. Гуцало); * Образно. *О музи геліконів степових! О жриці вогнищ, вже давно погаслих!* (Л. Костенко).

ГЕЛІКОПТЕ́Р, а, *ч.* Те саме, що **вертолі́т.** — *Товариші, а тепер дозвольте вам продемонструвати мою модель літаючого апарата, що зветься гелікоптер* (О. Донченко); *Іван Павло II облетів на гелікоптері своє рідне місто Вадовіце. Відвідав свій отчий дім, поклонився могилам батьків* (Л. Костенко); *Лука стояв перед дерев'яним парканом, за яким виростало декілька невисоких халупок, один доволі великий будинок, а трохи віддалік вимальовувався чорний гелікоптер* (Ю. Андрухович); *Київ продав Македонії гелікоптери Мі–8, Мі–24 та літаки Су–25, деяку амуніцію і пообіцяв допомогу в створенні навчального центру для македонської авіації* (з газ.).

ГЕЛІКОПТЕ́РНИК, а, *ч.* Те саме, що **вертолі́тник.** *Завданням гелікоптерників була доставка миротворців місії ООН* (з газ.).

ГЕЛІОАПАРАТУ́РА, и, *ж.* Апаратура для фокусування та перетворення енергії сонячного проміння. *У 1929–1936 рр. К. Г. Трофимовим була запропонована геліоапаратура типу "гарячої скрині" з поліпшеною ізоляцією; у скрині Трофимова було одержано температуру повітря до 225 °С* (з наук.-попул. літ.); *Завод геліоапаратури.*

ГЕЛІОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ біофізики, що вивчає вплив змін активності Сонця на життєдіяльність організмів на Землі. *Геліобіологія — наука, основи якої було закладено на початку 20-х років минулого століття* (з наук.-попул. літ.); *Геліобіологія тісно пов'язана з іншими науками: медициною, космічною біологією, астрономією, фізикою* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОБІО́НТ *див.* **геліобіо́нти.**

ГЕЛІОБІО́НТИ, ів, *мн. (одн.* **геліобіо́нт,** а, *ч.), біол.* Організми, пристосовані до життя в умовах яскравого сонячного освітлення. *У біохорі саван переважають геліобіонти* (з навч. літ.).

ГЕЛІОГЕОФІ́ЗИКА, и, *ж.* Наука, що вивчає вплив змін фізичного стану Сонця на геофізичні процеси. *Геліогеофізика плазми займається дослідженням процесів, які відбуваються в космічному просторі та описуються в рамках електродинаміки і фізики плазми* (з наук. літ.).

ГЕЛІОГЕОФІЗИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **геліогеофі́зика.** *На приріст сосняків впливають температурні умови та геліогеофізичний фон* (з наук. літ.); *В останні десятиліття проявляється негативний геліогеофізичний природний форсинг через посилення активності вулканізму* (з наук. літ.); *Геліогеофізичні та метеорологічні фактори впливають на організм людини* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОГРАВЮ́РА, и, *ж., поліг.* Спосіб відтворення малюнка за допомогою фотографічного і хімічного процесів. *Репродукування картин у техніці геліогравюри було зроблено у Відні* (із журн.); // Відбиток, вигот. у такий спосіб. *Геліогравюра відтворюється з форми глибокого друку, яка виготовляється копіюванням діапозитивів на спеціальний світлочуттєвий пігментний папір із подальшим перенесенням пігментної копії на мідну пластину і травленням рельєфного зображення хлорним залізом* (з наук.-попул. літ.); *Знайдена геліогравюра датується другою половиною XIX століття* (із журн.).

ГЕЛІОГРА́МА, и, *ж., астр.* Зображення Сонця, одержане за допомогою геліографа. *Геліограми західного спектра диска.*

ГЕЛІО́ГРАФ, а, *ч.* 1. Прилад для фотографування Сонця. *Геліограф застосовується для отримання фотографій усього сонячного диска або його частини у широкому діапазоні довжин хвиль* (з наук.-попул. літ.).

2. Автоматичний прилад, що фіксує тривалість сонячного сяйва. *Тривалість випромінювання сонячного світла за показами геліографа в період активної вегетації в окремі роки становила від 489 до 869 годин* (з наук. літ.); *У геліографі найбільш поширеної конструкції нерухома куля слугує лінзою, що збирає промені Сонця на картонній стрічці, розділеній годинними лініями. Стрічка пропалюється сонячними променями при перевищенні певного рівня опромінення* (з наук.-попул. літ.).

3. *іст.* Прилад для передачі світлових сигналів на відстань, який застосовувався в XIX і на початку XX ст. *Головною частиною геліографа є закріплене в рамці дзеркало, нахиляючи яке можна здійснювати сигналізацію серією спалахів сонячного світла (як правило, азбукою Морзе) у напрямку отримувача сигналу* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується опису Сонця. *Положення різних деталей на поверхні Сонця визначається за допомогою геліографічних координат, що відраховуються від сонячного екватора* (з навч. літ.); *На поверхні Сонця грануляція однакова на всіх геліографічних широтах і не залежить від сонячної активності* (з навч. літ.).

ГЕЛІОДО́Р, у, *ч.* Мінерал золотаво-жовтого кольору; різновид берилу, який містить незначні домішки окису заліза. *З геліодором можна сплутати цитрин, хризоберил, топаз, корунд, апатит, турмалін, ортоклаз та інші мінерали* (з наук.-попул. літ.); *Геліодор є коштовним каменем третього порядку* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОЕЛЕКТРОСТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Установка, що перетворює теплову енергію сонячного випромінювання в електричну. *Доцільно вивчити потреби України в геліоелектростанціях малої потужності* (з наук. літ.); *Будівництво геліоелектростанцій уже здійснили США, Франція, Іспанія, Італія, Португалія, Японія, є вони і в Криму* (з навч. літ.).

ГЕЛІОЕНЕРГЕ́ТИКА, и, *ж.* Енергетика на основі використання енергії сонячного випромінювання. *Космічна геліоенергетика зможе використати вже створені й відпрацьовані надвисокочастотні пристрої* (з наук. літ.); *Ринок геліоенергетики в Україні зростатиме на 90 % у рік* (із журн.); *Казахстан має великий потенціал для розвитку геліоенергетики* (з газ.).

ГЕЛІОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геліоенергетики. *Геліоенергетичний термоблок містить жорсткий просторовий конструктивний елемент-матрицю переважно з легкого бетону* (з наук.-техн. літ.); *Науковці розробили високотемпературні геліоенергетичні установки* (з наук.-попул. літ.); *Мета курсів — підвищення професійних знань працівників проектних організацій, що працюють над створенням сучасних геліоенергетичних систем* (з навч. літ.).

ГЕЛІОЕНЕ́РГІЯ, ї, *ж.* Енергія Сонця. *Викладено огляд можливостей використання геліоенергії на малих і середніх підприємствах* (з наук.-попул. літ.); *У степовій зоні та Криму геліоенергія може цілорічно забезпечувати будинки теплою водою і частково електрикою* (з газ.).

ГЕЛІОКОЛЕ́КТОР, а, *ч.* Пристрій, признач. для поглинання сонячної енергії та для подальшого її перетворення в теплову енергію; сонячний колектор. *Збільшення товщини теплоізоляції з 30 до 50 мм спричиняє зростання ефективності геліоколектора майже на 6 %* (з наук.-техн. літ.); *Теплова труба вакуумного геліоколектора має такі характеристики, які дають змогу сприймати низькотемпературне тепло* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОКОНЦЕНТРА́ТОР, а, *ч.* Пристрій для підвищення у 100—10 000 разів концентрації енергії сонячної радіації. *Великі надії покладають на оптичний геліоконцентратор, у якому сонячні промені не фокусуються на певних точках, а скануються* (з навч. літ.); *Геліоконцентратор складається з одного або кількох дзеркал (лінз), які фокусують проміння Сонця* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІО́МЕТР, а, *ч.* Оптичний прилад для вимірювання малих кутів між світилами, а також видимих діаметрів небесних світил. *Спочатку геліометр застосовувався для вимірювання діаметра Сонця, з чим і пов'язана його назва* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою геліометра здійснюють вимірювання поперечників Місяця, планет, планетоцентричних координат супутників планет і подвійних зірок, а також визначають паралакси зірок* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОМОБІ́ЛЬ, я, *ч.* Транспортний засіб, що рухається за рахунок енергії сонячних батарей. *Геліомобіль вважається серійним, якщо фірма-виробник продала не менше десяти зразків, і вони мають сертифікат, що дозволяє рух дорогами загального користування* (з наук.-техн. літ.); *Канадський геліомобіль поставив світовий рекорд із дальності пробігу* (з газ.).

ГЕЛІОСИСТЕ́МА, и, *ж.* Пристрій для перетворення енергії сонячної радіації на інші, зручні для використання види енергії (напр., теплову або електричну). *Розглянуто можливість використання для кліматичних умов України геліосистем теплопостачання на базі теплової помпи з ґрунтовими теплообмінниками, що використовують енергію ґрунту* (з наук. літ.); *Геліосистеми є екологічно чистими джерелами відновлюваної енергії* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОСКО́П, а, *ч.* Телескоп для візуальних спостережень поверхні Сонця. *Перший геліоскоп було сконструйовано ще 1611 року* (з наук.-попул. літ.); *Геліоскопи зараз мають допоміжне значення, оскільки дослідження Сонця ведеться переважно фотографічними методами* (з навч. літ.).

ГЕЛІОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геліоскопа. *Геліоскопічна обсерваторія.*

△ **Геліоскопі́чний окуля́р** *див.* **окуля́р.**

ГЕЛІОСТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Електрична силова станція, що працює від енергії сонячного проміння. *Розрізняють термодинамічні геліостанції, на яких перетворення сонячної енергії відбувається за паротурбінним циклом, і фотоелектричні, в яких сонячна енергія перетворюється безпосередньо в електричну за допомогою фотоелементів* (з наук.-попул. літ.); *Останніми роками нарощуються потужності геліостанцій* (з газ.); *У Криму відкрили першу геліостанцію на території України* (з газ.).

ГЕЛІОСТА́Т, а, *ч.* Оптичний прилад для відбивання сонячних променів. *Найпростіший геліостат було влаштовано Фаренгейтом у першій чверті XVIII сторіччя. У ньому годинниковий механізм повертає дзеркало навколо осі, паралельній осі світу, зі швидкістю одного оберта на добу* (з наук.-попул. літ.); *Завдяки об'єднанню потоків світлової енергії від багатьох дзеркал — геліостатів — пара в котлі нагрівається до температури близько 1000 °С* (з навч. літ.).

ГЕЛІОТЕРАПЕ́ВТ, а, *ч.* Фахівець із геліотерапії. — *Геліотерапевт суворо дозує сонячне світло для різних хвороб* (Ю. Смолич).

ГЕЛІОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Лікування сонячним опромінюванням. *У літній період дітям показана геліотерапія, особливо тривале перебування на Півдні, зокрема в Криму* (з навч. літ.).

ГЕЛІОТЕ́РМИ, те́рм, *мн.* Природні або штучні відкриті басейни хлоридних натрієвих вод із підвищеними в нижньому шарі концентрацією солі та температурою. *Природні геліотерми є дуже цінним бальнеологічним фактором* (з наук.-попул. літ.); *Геліотерми використовують променеву енергію сонця* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОТЕ́ХНІКА, и, *ж.* Галузь науки і техніки, що охоплює теоретичні основи, практичні методи та технічні засоби перетворення енергії сонячної радіації в енергію інших видів, зручну для практичного використання. *Геліотехніка належить до прикладної науки, отже, її успішний розвиток можливий за наявності відповідних конструкторських та технологічних бюро з дослідними виробництвами* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **геліоте́хніка.** *У геліотехнічних установках вольфрамова плівка може працювати навіть в умовах поверхні Меркурія, розпеченої до 300–400 °С* (з наук.-техн. літ.); *Геліотехнічні пристрої знаходять застосування в різних галузях промисловості* (з навч. літ.); *Можна стверджувати, що основним чинником, який стримує широке використання геліотехнічного обладнання в країні, є відсутність його продажу на внутрішньому ринку* (з навч. літ.).

ГЕЛІОТЕХНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Технологія використання сонячної енергії для практичних цілей. *Тонкоплівкова геліотехнологія може стати серйозним конкурентом паливній енергетиці уже через 10 років* (з наук.-попул. літ.); *Геліотехнологія спорудження теплиць науково обґрунтована й запатентована українським дослідником та його колегами* (з газ.).

ГЕЛІОТРО́П, а, *ч.* 1. Трав'яниста декоративна рослина родини бурачникових із запашними ліловими квітками, які впродовж дня обертають свої суцвіття в бік сонця зі зміною його положення на небі. — *А ондечки грядки геліотропів, .. тюльпанів, датур, туберoз!* (І. Нечуй-Левицький); *А тим часом десь там, метрів п'ять вправо і ще зо два вгору цвіли геліотропи* (із журн.); // Квіти цієї рослини. *Оглянемо хризантеми, обнюхаємо геліотропи та туберози в салоні* (І. Франко).

2. Мінерал, різновид халцедону, що використовується для виготовлення прикрас, предметів лабораторного обладнання і т. ін. *Чудесний камінь геліотроп став улюбленим матеріалом для витворення церковного начиння — потирів, дароносиць, свічників, посудин, наперсних хрестів* (з наук.-попул. літ.).

3. Прилад для вимірювання горизонтальних кутів за допомогою відбиття сонячних променів. *З метою вдосконалення оптичної сигналізації для геодезичних робіт Гаусс винайшов спеціальний прилад. Це був геліотроп* (з навч. літ.).

ГЕЛІОТРОПІ́ЗМ, у, *ч.* Властивість рослин повертатися до променів сонця або відвертатися від них. *У деяких рослин (соняшник, бавовник тощо) досить виражений геліотропізм: зміна орієнтації листків, пагонів протягом дня у зв'язку зі зміною положення сонця* (з наук. літ.).

ГЕЛІОТРО́ПНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **геліотро́п** 1. *Геліотропний аромат.*

2. Який обертається за рухом сонця, подібно до геліотропа (у 1 знач.). *У Фрайбурзі (Німеччина) збудовано геліотропний будинок, що обертається* (з наук.-попул. літ.).

△ **Геліотро́пна хворо́ба** *див.* **хворо́ба.**

ГЕЛІОТРО́ПОВИЙ, а, е. Прикм. до **геліотро́п** 1, 2. * Образно. *Пахучий чебрець ткав по схилу гори геліотроповий килим* (М. Коцюбинський); *Геліотроповий амулет у вигляді серця застосовували для зупинки кровотеч індіанці по інший бік Атлантики* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОУСТАНО́ВКА, и, *ж.* Установка для перетворення енергії сонячного проміння на інші види енергії. *Професор показав геліоустановку, що постачала теплом і енергією космічне містечко, обсерваторію з найпотужнішими в світі телескопами* (С. Плачинда); *Є у нас де-не-де так звані геліоустановки, які безпосередньо використовують тепло сонячного проміння* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОФІ́ЗИК, а, *ч.* Фахівець із геліофізики. *Геліофізики щоденно спостерігають сонячні циклони і центральні низькотемпературні пониження в них — "плями"* (з наук.-попул. літ.); *На думку геліофізиків, найближчий 11-літній цикл активності Сонця буде аномально слабким* (із журн.); *Геліофізики констатують: останніми роками сила сонячного вітру неухильно знижується* (з Інтернету).

ГЕЛІОФІ́ЗИКА, и, *ж.* Розділ астрофізики, що вивчає явища, які відбуваються на поверхні Сонця. *Тим, що корона Сонця має величезну температуру, навіть далеку від геліофізики людину здивувати важко* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОФІ́Л, а, *ч.* 1. Те саме, що **геліофі́т.** *Досліджувана рослина щодо вологи — факультативний гідрофіл, а стосовно до світла — геліофіл* (з наук. літ.).

2. Той, хто любить сонячне світло. *Більшість із нас — геліофіли; ми не любимо прокидатися рано в цілковитій темряві* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОФІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який любить сонце. *Вишневий слизистий пильщик — геліофільний вид, у зв'язку з чим він найактивніше заселяє проріджені насадження, а також схили південної експозиції* (з наук.-попул. літ.); *Геліофільні рослини.*

ГЕЛІОФІ́Т, а, *ч.* Рослина, що потребує для свого розвитку багато світла. *Геліофіти — це рослини відкритих місць існування, які постійно й добре освітлюються* (з наук.-попул. літ.); *Листя геліофітів має розсічену пластинку, восковий наліт, густе опушення* (з навч. літ.).

ГЕЛІОФО́Б, а, *ч.* Організм, який уникає світла. *До геліофобів належать мешканці печер, глибоководних районів Світового океану, які ховаються від сонця* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОФО́БІЯ, ї, *ж.* Нав'язливий психічний стан, що характеризується страхом перебування на сонці, сонячного світла. *Серед різноманітних фобій існує і геліофобія, тобто боязнь сонця* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОФО́БНИЙ, а, е. Який боїться світла. *Геліофобні організми.*

ГЕЛІОХРО́МІЯ, ї, *ж., заст.* Отримання кольорових зображень за допомогою фотографії. *Метод геліохромії;* // Кольорова фотографія. *Я натрапив на чудову геліохромію, зняту учасниками експедиції, що збирала нові рослини в мексиканських лісах* (із журн.).

ГЕЛІОЦЕ́НТР, у, *ч.* Науковий центр, у якому здійснюють комплексні дослідження процесів, що відбуваються на Сонці, їх впливу на Землю та її атмосферу. *В Криму збудували спеціальний геліоцентр* (з газ.).

ГЕЛІОЦЕНТРИ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **Геліоцентри́чна систе́ма сві́ту** *(див.* **систе́ма).** *У середньовічній науці геліоцентризм почав набувати визнання лише у XIV ст.* (з наук.-попул.

літ.); *Передумовами розвитку своєрідної філософії Відродження сприяли також і великі відкриття (особливо геліоцентризм М. Коперника) та винаходи* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛІОЦЕНТРИ́ЧНИЙ, а, е. Центром якого є Сонце. *Коперник опублікував працю про геліоцентричну систему* (П. Загребельний); *Зміна сучасних парадигм може спричинити повну загальну зміну картини світу, як, наприклад, зміна її Коперником з геоцентричної на геліоцентричну* (з публіц. літ.).

△ **Геліоцентри́чна систе́ма сві́ту** *див.* **систе́ма.**

ГЕЛО́Н *див.* **гело́ни.**

ГЕЛО́НИ, ів, *мн. (одн.* **гело́н,** а, *ч.).* Стародавнє плем'я у Східній Європі, елліни за походженням. *Хто тут живе, гелони чи будини? Чому немає жодної людини?* (Л. Костенко); *Скіфи, почувши про вторгнення ворогів, звернулись по допомогу до своїх сусідів і дістали її від гелонів, будинів і сарматів* (з навч. літ.).

ГЕЛО́НІМ, а, *ч.* Різновид топоніма — власна назва болота, мочара. *Гелоніми ввібрали в себе оцінні ознаки, пов'язані з формою і розміром боліт* (з наук. літ.); *У суміжному районі натрапляємо на Голдине. Останній гелонім має виразний присвійний характер завдяки суфіксу -ин(е)* (з наук. літ.).

ГЕЛОФІ́Т *див.* **гелофі́ти.**

ГЕЛОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гелофі́т,** а, *ч.).* Рослини, що ростуть на насичених водою ґрунтах. *Гелофіти живуть на межі води та суходолу* (з навч. літ.); *Гелофіти — цікавий предмет дослідження для біохімії поверхневих ліпідів, оскільки вони використовуються для очищення забрудненої води* (з навч. літ.).

ГЕЛЬ, ю, *ч.* Різновид колоїдного розчину — драглиста маса з деякими властивостями твердих тіл (міцність, пружність). *Для безпечнішого поводження з гримучим гелем до нього додавали камфору* (з наук. літ.); // Косметичний засіб у формі такої речовини. *Він вибрав собі шампунь і гель, а також піну, яку влив у ванну* (В. Хрущак); *Випускаємо медикаменти у формі драже, пігулок, капсул, а також мазі, креми, пасти й гелі* (з газ.); *Гель для волосся.*

ГЕЛЬВІ́Н, у, *ч.* Мінерал із групи силікатів жовтого або червоно-бурого кольору; руда берилію. *Гельвін — це відносно рідкісний мінерал. Зустрічається в пегматитових жилах в асоціації з кварцем, альбітом, амазонітом* (з наук.-попул. літ.); *Поклади гельвіну знаходять у Саксонії та Норвегії* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛЬМІ́НТ, а, *ч.* Паразитичний черв'як, що живе в організмі людини, тварини або рослини; глист. *У праці показано вплив сезонних змін умов середовища та віку молюсків на зараженість їх гельмінтами* (з наук. літ.); *Молодняк, уражений гельмінтами, не може давати високих приростів ваги* (з наук.-попул. літ.); *Протигельмінтними засобами називають лікарські речовини, які використовують для виведення з організму гельмінтів* (з навч. літ.).

ГЕЛЬМІ́НТНИЙ, а, е. Стос. до гельмінта. *Хворому запропоновано здати аналіз на гельмінтний комплекс* (з наук. літ.); *Високий гельмінтний фон було зафіксовано як у молодих, так і в дорослих собак* (з навч. літ.); *Гельмінтний алерген.*

ГЕЛЬМІНТО́З, у, *ч., бот., вет., мед.* Хвороба людей, тварин та рослин, викликана гельмінтами. *Для профілактики холодової алергії слід своєчасно лікувати гайморит, тонзиліт, холецистит, гельмінтоз, карієс зубів тощо* (з наук.-попул. літ.); *Досі найкраще вивчене питання дезінвазії пасовищ і приміщень при гельмінтозах* (з навч. літ.).

ГЕЛЬМІНТО́ЗНИЙ, а, е, *бот., мед., вет.* Стос. до гельмінтозу. *Фундаментального дослідження у новому столітті потребуватиме комплекс питань зараження і перебування в організмах людей, тварин і рослин вірусних, бактеріальних, мікозних, протозойних і гельмінтозних збудників хвороб* (з наук. літ.); *Аскаридоз — гельмінтозне захворювання людини і тварин, спричинюване аскаридами* (з наук.-попул. літ.); *Гельмінтозне захворювання.*

ГЕЛЬМІНТОЗООНО́З *див.* **гельмінтозооно́зи.**

ГЕЛЬМІНТОЗООНО́ЗИ, ів, *мн. (одн.* **гельмінтозооно́з,** у, *ч.).* Гельмінтозні захворювання, збудники яких можуть паразитувати у людини та у тварин. *Гельмінтозооноз може бути зумовлений паразитуванням у тонкому відділі кишечника людини статевозрілої цистоди* (з наук. літ.).

ГЕЛЬМІНТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гельмінтології. *Учений починав свою діяльність як гельмінтолог і невдовзі став відомим фахівцем у галузі вивчення паразитів амфібій* (з наук. літ.); *Консультація гельмінтолога відбувається безоплатно, на ваші питання відповість лікар однієї з клінік міста* (з газ.).

ГЕЛЬМІНТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **гельмінтоло́гія.** *Гельмінтологічний матеріал від морських ссавців збирався під час численних наукових та промислових експедицій* (з наук. літ.); *Організовано перший гельмінтологічний пункт при поліклініці міста* (з газ.).

ГЕЛЬМІНТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає паразитичні черви та викликані ними хвороби. *Окремими галузями стають раніше єдині науки, наприклад, ентомологія, іхтіологія, гельмінтологія та інші галузі зоології* (з наук. літ.); *Кисень має застосування у гельмінтології. Ним можна користуватися для лікування гельмінтозів: аскаридозу і трихоцефальозу* (з наук.-попул. літ.).

ГЕЛЬМІНТО́МА, и, *ж.* Розростання тканини, перев. запальне, яке виникає під впливом паразитування гельмінтів. *Гельмінтома виникає біля гельмінта, що вкорінився у тканинах* (з наук. літ.).

ГЕЛЬМІНТОФО́БІЯ, ї, *ж.* Нав'язливий страх заразитися гельмінтами. *Часто при тривалому перебігу інвазій печінки та підшлункової залози у хворих розвивається депресія з тривожно-іпохондричним синдромом, гельмінтофобія, "занурення в хворобу"* (з наук. літ.).

ГЕМ, у, *ч., біохім.* Небілкова частина гемоглобіну та цитохромів, що являє собою комплекс протопорфірину з двовалентним залізом. *Гем, виділений із крові різних хребетних тварин, має однакову хімічну структуру* (з наук.-попул. літ.); *Гем складається із атома заліза та молекули порфірину, що його оточує* (з наук.-попул. літ.); *Своїй властивості сполучатися з киснем гемоглобін зобов'язаний гему, а точніше, наявності в його складі двовалентного заліза* (з навч. літ.).

ГЕ́МА, и, *ж.* Коштовний або напівкоштовний камінь із вирізьбленим опуклим (камея) чи заглибленим (інталія) зображенням, що використовувався як печатка, амулет або прикраса. *Серед намистин були й скляні печатки — геми* (з наук. літ.); *Професор зібрав незвичну колекцію гем* (із журн.).

ГЕМАГЛЮТИНА́ЦІЯ, ї, *ж., біол.* Склеювання та осаджування завислих у рідині еритроцитів крові під впливом різних чинників. *Під дією сироватки токсин нейтралізується, і тому гемаглютинація не відбувається* (з наук. літ.); *Гемаглютинацію еритроцитів морської свинки викли-*

кало лише 4–5 % штамів, виділених від хворих на кишкові захворювання (з наук. літ.).

ГЕМАНГІÓМА, и, *ж.* Доброякісна пухлина, що розвивається з кровоносних судин. *Вважається, що гемангіома виникає в кожної людини протягом її життя, причому вона може протікати без симптомів і не потребує лікування* (з наук.-попул. літ.); *При натисканні гемангіома блідне, але потім знову відновлює свій колір* (з навч. літ.); *Променевому лікуванню підлягають гемангіоми складних локалізацій, а також прості гемангіоми великої площі* (з навч. літ.).

ГЕМАРТРÓЗ, у, *ч.* Крововилив у порожнину суглоба, спричинений травмою. *Гемартроз розвивається після травми суглоба та при геморагічних діатезах (гемофілія, цинга та ін.)* (з наук.-попул. літ.); *Для гемартрозу характерна рівномірна дефігурація суглоба: крововилив розтягує його капсулу, контури розгладжуються і він набуває форми еліпса або кулі* (з навч. літ.).

ГЕМАТИ́Н, у, *ч., біол.* Залізовмісний пігмент крові. *Гематин — це хімічна похідна гему, яка утворюється в результаті справжнього окиснення атома заліза; при цьому залізо з двовалентного стає тривалентним* (з наук.-попул. літ.); *Гематин — це пігмент, який забарвлює кров у червоний колір. Він є невіддільною частиною організму та бере участь у його нормальному функціонуванні* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМАТИ́Т, у, *ч., геол.* Безводна сполука заліза — основний мінерал залізних руд; червоний залізняк, залізний блиск, залізна слюдка. — *Це все руди й породи з рудних родовищ тощо. Оце гематит, мабуть, шістдесятивідсоткова залізна руда* (Олесь Досвітній); *Існує декілька різновікових жил, виповнених кварцом, кальцитом, гематитом або гетитом (до глибини 100—150 м)* (з наук. літ.).

ГЕМАТИ́ТОВИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **гемати́т.** *Найпізніші гематитові та гетитові жилки утворилися при фільтрації багатих на кисень поверхневих вод* (з наук. літ.); *Розрізняють концентрати магнетитовий, гематитовий, лімонітовий, сидеритовий та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМАТОГÉН, у, *ч., фарм.* Лікувальний препарат із крові тваринного походження, що містить залізо. — *Всі аптеки .. одержали для продажу .. гематоген, печінковий екстракт проти недокрів'я* (В. Кучер); *За батарею напохваті тримав* [невизнаний геній] *чвертку коньяку і надламану плитку гематогену* (Є. Пашковський).

ГЕМАТОГÉННИЙ, а, е. Який впливає на кров. *При післяпологових захворюваннях розповсюдження інфекції відбувається переважно висхідним шляхом, але не виключається гематогенний і лімфогенний шляхи* (з наук. літ.); *Гематогенне метастазування пухлин.*

ГЕМАТОКРÁТІЯ, ї, *ж., рідко.* Уряд, що здобув і утримує свою владу шляхом кровопролиття. *Гематократії у деяких країнах Африки тримаються при владі за допомогою жорстоких міжусобних воєн* (із журн.).

ГЕМАТОКСИЛІ́Н, у, *ч.* Синій або синьо-чорний барвник рослинного походження, який застосовують у мікроскопічній техніці для забарвлення рослинних і тваринних клітин. *Широке застосування гематоксиліну в мікроскопічній техніці зумовлено тим, що він має властивості барвника* (з наук. літ.); *Гематоксилін міститься в формі глікозиду в соку кампешевого дерева* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМАТÓЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гематології. *Гематолог, він розумів, що його місце там, де потрібно було захистити людську кров від невидимого ворога. Його бачили у покинутих селах, неподалік від споруджуваного саркофага* (Г. Усач); *Необхідно з'ясувати ступінь забезпечення поліклінік ендокринологами, гематологами, онкологами тощо* (з газ.).

ГЕМАТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до гематології. *Гематологічний хворий; Гематологічні дослідження.*

2. Який ґрунтується на властивостях крові. *Гематологічна подібність.*

ГЕМАТОЛÓГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає склад і функції крові, її фізіологію та захворювання. *М. Стражеску належать праці не лише з кардіології, а й з питань гематології* (з наук. літ.); *Всесвітня організація охорони здоров'я реалізує п'ять експериментальних проектів у галузях гематології, впливу на щитоподібну залозу, гігієни порожнини рота та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМАТÓМА, и, *ж., вет., мед.* Скупчення крові в порожнині або тканинах; кров'яний опух. *У випадку порушення життєво важливих функцій пацієнтів госпіталізують у реанімаційне відділення, за наявності внутрішньомозкових гематом — у нейрохірургічне* (з наук. літ.); *У разі геморагічного інсульту розрізняють крововиливи типу гематоми та типу геморагічного просочування* (з наук. літ.).

ГЕМАТОПАТОЛÓГІЯ, ї, *ж.* Учення про хвороби крові. *Товариство гематопатології розробило нову класифікацію гематологічних злоякісних пухлин* (з наук. літ.).

ГЕМАТОПСІ́Я, ї, *ж.* Крововилив у око. *Гематопсія спостерігається при травмах* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМАТРІ́Я, ї, *ж.* Один із трьох методів розкриття таємного сенсу слова в кабалістиці за допомогою приписування числам літерних значень. *Гематрія має подібність до нумерології* (з наук.-попул. літ.); *Згідно з гематрією вважається, що якщо слова мають однакове числове значення, то між ними існує прихований зв'язок* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМАТУРІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Хворобливе виділення крові із сечею. *Уводили амінокислоту метіонін, мічену по сірці, коровам, що хворіли на хронічну гематурію* (з наук.-попул. літ.); *При метастазуванні в нирки з'являється гематурія із ознаками ниркової коліки* (з навч. літ.); *Теплові процедури протипоказані у разі гематурії* (з навч. літ.).

ГÉМБЕЛЬ, бля, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **руба́нок.** *Почина рубати* [майстер] *Дошки на шматки; З торби витягає Гембель і гвіздки* (Я. Щоголів); *Викрикуючи арію з "Трубадура", цей механічний голос вискакував з рупора, мов цупка стружка з гембля* (Ю. Шовкопляс); *Це ж так здорово: взяти до рук інструмент, на мить затримати його над дошкою — і от вже, мов човен, гойдає тебе прудкий гембель* (Г. Усач).

2. *діал.* Те саме, що **ге́ндель.** *Січкар ні разу не впіймався на цьому гемблі* [спекуляції хлібом], *але Мірошниченко притиснув його за втаєний у лісах посів* (М. Стельмах); *Вони вже самі знаходили дорогу до Княжевичів, завжди маючи з Соломією якийсь свій, ярмарковий гембель* (В. Кучер).

ГЕМБЕЛЮВÁТИ *див.* **гемблюва́ти**[1].

ГÉМБЛІНГ, у, *ч.* 1. Ігрова індустрія, що, як правило, контролюється організованою злочинністю. *В епоху "сухого закону" американські гангстери отримували основні доходи від бутлегерства, але одночасно починали освоювати гемблінг (заборонені азартні ігри) і наркобізнес* (із журн.).

2. Хворобливий потяг до азартних ігор. *У медичній практиці розрізняють дві стадії ігрової залежності: лудоманія і гемблінг* (з наук.-попул. літ.); *Існує важливий критерій, який*

дозволяє діагностувати гемблінг: якщо в особи впродовж одного року трапиться два або більше епізоди, коли гра не принесе їй жодного прибутку, а вона продовжуватиме грати попри некомфортні відчуття й порушення звичного щоденного графіка (із журн.); *Кажуть, найбільше грають у Гонконзі, де 6 % населення страждає на гемблінг* (з газ.).

ГЕМБЛЮВА́ННЯ[1], я, *с., розм.* Дія за знач. **гемблюва́ти[1]**. *Здійснюється калібрування та гемблювання, а також радіальний розкрій деревини* (з наук.-техн. літ.).

ГЕМБЛЮВА́ННЯ[2], я, *с., діал.* Дія за знач. **гемблюва́ти[2]**. *Нарешті з'явився автор, який вживає південно-західний діалект природно, і не виникає жодних запитань щодо гемблювання літературною мовою* (із журн.); *Я думаю, що найголовніше сьогодні, щоб в Україні була збережена стабільність. Щоб ситуація, яку засвідчено в парламенті, не призвела до погіршення чи певного гемблювання демократичних інститутів* (з газ.).

ГЕМБЛЮВА́ТИ[1], ГЕМБЕЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., що і без дод., розм.* Стругати гемблем, рубанком. *У лісі то рубають, то пиляють, гемблюють* (з казки); *Струже* [майстер], *гембелює, Шипом забива* (Я. Щоголів); [В о й - н а р о в с ь к и й:] *І на царя й на ті його звіроцтва Держави всі з огидою глядять, Дарма, що він там гемблювати вчився Й сокирою у Саардамі* (Л. Старицька-Черняхівська); *Гембля свого під напиналом в саду знайшовши, він ясенові дошки струже і гембелює* (П. Тичина).

ГЕМБЛЮВА́ТИ[2], юю, юєш, *недок., чим і без дод., діал.* Гидувати, гребувати. *Не гемблюйте нашим хлібом-сіллю* (Сл. Гр.); *Захотілося написати про рецензії, неприховану рекламу й таке інше, чим традиційно гемблює старше покоління літераторів, але без чого зараз книжка свого читача вже не знайде* (із журн.).

ГЕМЕЛОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає розвиток та психологію близнюків. *Досягнення болгарського вченого Георгія Іокономова в галузі гемелології визнано на світовому рівні* (із журн.).

ГЕМЕРАЛОПІ́Я, ї, *ж., мед.* Втрата здатності бачити при слабкому освітленні; куряча сліпота. *Причини вродженої гемералопії досі з'ясовано недостатньо* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́МЗИТИ, ить, *недок., безос., діал.* Мрячити, мжичити. — *Пам'ятаю, — поганий був ранок: туман наліг на землю, гемзило* (М. Коцюбинський).

ГЕМІАНЕСТЕЗІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Повна або часткова втрата чутливості на одній половині тіла. *У хворого 39 років на тлі високого артеріального тиску раптово виникли короткочасна втрата свідомості, правобічна геміплегія, геміанестезія, тотальна афазія* (з наук. літ.); *Геміанестезія спостерігається при захворюваннях центральної нервової системи як функціональних, переважно при істерії, так і при хворобах головного мозку, разом з іншими симптомами* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМІАНОПСІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Випадіння половини поля зору в кожному оці, що спостерігається при органічних захворюваннях нервової системи. *Синдром ураження тім'яно-висково-потиличної часток мозку виражається геміанопсією* (з наук. літ.); *Ураження головного стовбура середньої мозкової артерії зумовлює великий (територіальний) інфаркт, що проявляється геміплегією, геміанестезією, геміанопсією на протилежному щодо осередку боці тіла* (з наук. літ.).

ГЕМІАТРОФІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Атрофія правої або лівої половини тіла чи половини органа. *Причини та походження геміатрофії поки не з'ясовані, але є підстави ставити її в залежність від захворювань симпатичної нервової системи* (з наук.-попул. літ.); *Геміатрофія розвивається поступово і дуже повільно, не супроводжуючись іншими симптомами* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМІНА́Т, а, *ч., лінгв.* Подвоєний приголосний звук. *При артикуляції гемінатів відбувається затримка розмикання, за рахунок чого збільшується довгота звука* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМІНА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* 1. Більш тривала вимова приголосного звука; подвоєння. *У деяких мовах гемінація має словорозрізнювальну функцію* (з наук.-попул. літ.); *Написання подвоєних приголосних у німецькій мові зазвичай не вказує на гемінацію, а слугує для позначення довготи або короткості попереднього голосного* (з наук.-попул. літ.).

2. У риториці — контактний повтор одного й того ж слова або частини речення із стилістичною метою. *При гемінації той самий елемент повторюють без зміни його форми і не вставляючи інші елементи для привернення до нього уваги читача* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМІОПІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Збереження половини поля зору в оці хворого на геміанопсію. *Вертикальна геміопія.*

ГЕМІПАРЕ́З, у, *ч., вет., мед.* Неповний параліч м'язів однієї половини тіла. *Прогноз у разі часткового геміпарезу більш сприятливий порівняно з грубими руховими розладами* (з наук. літ.); *Гострий розвиток геміпарезу в більшості випадків зумовлений мозковим інсультом* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМІПЛЕГІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Параліч правої або лівої половини тіла. *Геміплегія переходить у глибокий геміпарез. Відновлюється м'язовий тонус паралізованих кінцівок* (з наук. літ.); *У хворого виявлено швидкий розвиток капсулярної геміплегії* (з наук. літ.).

ГЕМІСФЕ́РА, и, *ж.* 1. Земна або небесна півкуля. *Помітно, що північна гемісфера планети страждає від "свинячого" грипу значно сильніше, ніж південна* (з газ.).

2. *анат.* Півкуля головного мозку або мозочка людини і тварин. *Загалом дослідники доходили висновку про симетрію людського мозку, але поступово зростала кількість даних про численні відмінності в побудові гемісфер* (з наук. літ.); *Внаслідок збільшення об'єму набряклої мозкової тканини виникають стиснення мозку, зниження кровообігу в гілках передньої та середньої мозкових артерій здорової гемісфери* (з наук. літ.).

ГЕМОГЛОБІ́Н, у, *ч.* Складова частина червоних кров'яних тілець, яка забарвлює кров та бере участь у постачанні тканин організму киснем. *Бо ж, як згодом виявили світила вітчизняної імунології, у Даруні знижений, як у всіх її київських ровесників, імунітет, і гемоглобін низький, і щитовидка збільшена* (Г. Тарасюк); *Дослідження показали, що при щоденному споживанні дітьми меду кількість гемоглобіну в їх крові збільшується* (з наук.-попул. літ.); *Головна функція гемоглобіну полягає в транспортуванні дихальних газів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОГЛОБІНОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Визначення кількості (концентрації) гемоглобіну в крові. *Один із методів гемоглобінометрії — визначення вмісту заліза крові* (з наук. літ.); *Особливо актуальною є гемоглобінометрія при таких захворюваннях, як СНІД, вірусні гепатити, при післяопераційному моніторингу і анестезіології* (з навч. літ.); *Набір реагентів для гемоглобінометрії.*

ГЕМОГЛОБІНОПА́ТІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Спадкове захворювання, спричинене наявністю в еритроцитах гемоглобінів порушеної структури. *Абсолютним протипоказанням до застосування рибавірину є гемоглобінопатія* (з наук. літ.); *Існує кілька різних видів гемоглобінопатії, найбільш розповсюджені з яких серповидно-клітинна анемія і таласемія* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОГЛОБІНОФІ́ЛЬНИЙ, а, е. Для існування якого потрібна наявність у середовищі подібних до гемоглобіну речовин. *З уражених легенів свиней було виділено гемоглобінофільний мікроорганізм* (з наук. літ.); *Гемоглобінофільний вірус грипу.*

ГЕМОГРА́МА, и, *ж., вет., мед.* Запис складу крові, який включає якісну і кількісну характеристику клітин. *Учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції мають відхилення в гемограмі* (з наук. літ.); *Першим етапом при розшифруванні гемограми є оцінювання показників червоної крові* (з навч. літ.).

ГЕМОДИНА́МІКА, и, *ж., фізл.* Циркуляція крові в організмі або в окремому органі; кровообіг. *У разі систематичного і тривалого зловживання алкоголем настають розлади системної гемодинаміки внаслідок порушення ритму серця* (з наук. літ.); *Досліджено розвиток та особливості ранніх порушень центральної та церебральної гемодинаміки* (з наук. літ.).

ГЕМОДИНАМО́МЕТР, а, *ч., заст.* Апарат для визначення кров'яного тиску. *Французький студент Жан-Луї-Марія Пуазейль 1828 року розробив U-подібний манометр — трубку, заповнену ртуттю, та назвав її гемодинамометром* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОДІА́ЛІЗ, у, *ч., вет., мед.* Метод лікування гострої та хронічної недостатності нирок за допомогою апарата "штучна нирка". *Такі сучасні апаратні методи, як гемосорбція, .. плазмофорез у різних його варіантах, гемодіаліз, широко використовуються з метою виведення з організму хвороботворних, отруйних речовин* (з наук. літ.); *У галузі гемодіалізу, пересадки нирок, у граничних з урологією галузях кафедра тісно співпрацювала з професорами В. С. Карпенком, О. Ф. Возіановим та ін.* (з мемуарної літ.); *У клініці гемодіаліз деколи поєднують із гемосорбцією, що дає можливість додатково вивести з крові ряд речовин, які повинна була б видаляти нирка* (з навч. літ.).

ГЕМОДІАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Апарат для тимчасової активної заміни втраченої видільної і частково регуляторної функції нирок; штучна нирка. *Тривалий період для діалізної терапії використовували багаторазовий гемодіалізатор із целофановою напівпроникною мембраною. Підготовка апаратури та самої операції гемодіалізу була досить тривалою і громіздкою* (з наук. літ.); *Перевірка гемодіалізаторів проводиться один раз на рік* (з мови документів).

ГЕМОКОАГУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., фізл.* Процес згортання крові. *Досліджено корекцію патогенетичної терапії за допомогою вивчення гемокоагуляції та фібринолізу в процесі комплексного лікування хворих на туберкульоз* (з наук. літ.).

ГЕМОКУЛЬТУ́РА, и, *ж., вет., мед.* Культура мікроорганізмів, виділена з крові. *Гемокультура та її дослідження на стерильність здійснюють при тифо-паратифозних захворюваннях, сепсисі тощо* (з навч. літ.); *На виділення гемокультури впливають різні чинники, зокрема попередня антимікробна терапія* (з наук.-техн. літ.); *У шести осіб діагноз "черевний тиф" підтверджено лабораторно методом гемокультури* (з газ.).

ГЕМО́ЛІЗ, у, *ч., фізл.* Процес внутрішньосудинного руйнування еритроцитів крові з виділенням її у плазму крові гемоглобіну. *Одержано результати чутливості модифікованих еритроцитів при гемолізі, спричиненому бджолиною отрутою* (з наук. літ.); *Актуальною проблемою постає пошук можливих шляхів запобігання гемолізу під впливом важких металів* (з наук. літ.).

ГЕМОЛІЗИ́Н *див.* **гемолізи́ни.**

ГЕМОЛІЗИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **гемолізи́н,** у, *ч.), біох.* Речовини, що спричиняють гемоліз. *У лабораторних умовах гемолізини виявляють шляхом реакції досліджуваної сироватки з тест-еритроцитами в присутності комплементу* (з наук. літ.); *Лікар направила вагітну на аналіз крові на гемолізин* (із журн.).

ГЕМОЛІ́МФА, и, *ж., фізл.* Зелена або безбарвна рідина, що циркулює в судинах та міжклітинних порожнинах тіла багатьох безхребетних. *Гемолімфа являє собою внутрішнє середовище усіх м'якунів. Вона циркулює в їхньому тілі судинами кровоносної системи* (з наук. літ.); *Кожна камера серця дафнії має пару бічних отворів, через які гемолімфа потрапляє з перикардія всередину серця* (з навч. літ.).

ГЕМОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до гемолізу. *Діти, які перенесли гемолітичну хворобу новонароджених, мають у ранньому віці підвищену захворюваність на анемію, респіраторну й алергійну патологію* (з наук. літ.); *Деякі лікарські препарати мають гемолітичну дію, але не спричинюють клінічно виражений гемоліз у нормальних умовах, наприклад, за відсутності інфекції* (з навч. літ.); *Радикальним методом лікування гемолітичної анемії є спленектомія* (з навч. літ.); *Гемолітична криза.*

ГЕМО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із оброблення коштовного каміння і мінералів та виготовлення ювелірних виробів. *При проведенні експертизи гемолог повинен керуватись нормами чинного законодавства, вимогами стандартів тощо* (з мови документів); *Великий рубін з Індії був відданий на експертизу гемологу* (з газ.); *Пропонується вакансія гемолога в Києві* (з мови реклами).

ГЕМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гемології. *Розроблена гемологічна класифікація самоцвітної сировини, надані практичні рекомендації щодо її оброблення та використання* (з наук. літ.); *Державний гемологічний центр України підтвердив природне походження алмазів, вилучених митниками* (з газ.).

△ **Гемологі́чна експерти́за** *див.* **експерти́за.**

ГЕМОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає коштовне і штучне каміння: його фізичні властивості, особливості хімічного складу, декоративну і художню цінність, а також технологію оброблення. *В Україні, ймовірно, першою працею з гемології є трактат Ф. Прокоповича "Про камені й геми"* (з наук.-попул. літ.); *Гемологія тісно пов'язана з мінералогією, кристалофізикою і з геологією корисних копалин* (з наук.-попул. літ.); *Гемологія засвідчує переваги носіння коштовних каменів і використання їх для зцілення* (із журн.).

ГЕМО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення вмісту гемоглобіну в крові. *Піднявши гемометр до рівня очей, порівнюють колір розчину крові з кольором стандартної рідини в бічних трубочках або з кольором забарвлених скляних паличок* (з наук.-техн. літ.); *Гемометр складається з тригніз-*

дового штативу з віконцями, закритими з одного боку матовим склом, набору кольорових стандартів, які містяться в бокових гніздах штатива, та набору інструментів для взяття проб крові (з навч. літ.).

ГЕ́МОН, а, *ч., розм.* Те саме, що **де́мон**[1]. — *Гемони згуртовано пристали .. — душити нас* (В. Барка); // *розм.* Уживається як лайливе слово. — *Відчитала їх, гемонів, як сама хотіла, аж полегшало на душі* (О. Гончар); — *Решту* [грошей] .. *Антону віддасть, а той проп'є, гемон* (Ю. Збанацький).

ГЕ́МОНІВ, нова, нове, *розм.* Належний гемону. — *З мене сорочку й штани ізняв нашого пана, Хведоровича, окономом* [економ], *гемонів син* (Д. Мордовець).

ГЕ́МОНСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **ге́мон.** — *Та й гемонський же кінь, як вискочить, як попре за ліс!* (Панас Мирний); *Явдоха швидше та швидше тягла синка на край майдану, далі від гемонських спокус* (О. Ільченко); *І попустила ж гемонська сила, щоб його Палазя та закохалась в роззяву!* (Ю. Яновський); — *Це вже ми після війни третій раз парк садовимо, їдять гемонські кози!* (Остап Вишня).

ГЕМОПАРАЗИ́Т *див.* **гемопаразити.**

ГЕМОПАРАЗИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гемопарази́т,** а, *ч.).* Одноклітинні організми, що паразитують у крові хребетних тварин та людини і викликають ряд захворювань. *У праці досліджена фауна гемопаразитів деяких видів безхвостих амфібій водоймищ Азербайджану* (з наук. літ.); *При дослідженні крові на гемопаразити або проведенні серологічних досліджень усі роботи слід виконувати в гумових рукавичках* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОПОЕ́З, у, *ч., фізл.* Процес кровотворення в організмі людей і тварин. *Тісний зв'язок виявлено між обміном флавінів і станом гемопоезу* (з наук. літ.); *Привертає увагу здатність пептидів, що вивчались, впливати на гемопоез, порушений в умовах ниркової патології* (з наук. літ.); *У здорових дорослих людей гемопоез здійснюється в червоному кістковому мозку* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОРАГІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до геморагії. *Встановлено, що препарат здатний підвищувати кров'яний тиск у щурів за геморагічного шоку* (з наук. літ.); *Тварини, що приймали мінеральні води, були активнішими, без геморагічних явищ, із значно меншою втратою маси тіла* (з наук. літ.); *Геморагічні ускладнення під час операції.*

△ **Геморагі́чна пропа́сниця** *див.* **пропа́сниця; Геморагі́чний діате́з** *див.* **діате́з.**

ГЕМОРАГІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Кровотеча із судин людини й тварин внаслідок порушення цілості їхніх стінок; крововилив. *Спочатку виникає ішемія; через якийсь час приєднується геморагія* (з наук. літ.); *Обов'язковою умовою виникнення геморагії у зоні інфаркту є надлишковий приплив крові* (з наук. літ.); *У нормі між фібринолітичою системою та системою зсідання крові існує рівновага. З її порушенням безпосередньо пов'язані різноманітні серцево-судинні захворювання, тромбози та геморагії* (з наук. літ.).

ГЕМОРОЇДА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *мед.* Стос. до геморою (у 1 знач.). *Особисто я вживав льонок зовнішньо. З квіток його робив мазь для гемороїдальних шишок у суміші з іншими рослинами* (з наук. літ.); *Закрепи збільшують тиск у прямій кишці і викликають приплив крові до гемороїдальних вузлів, що сприяє їх збільшенню та подальшому випаданню* (з наук.-попул. літ.); *Медикаменти потрапляють безпосередньо в кров'яне русло через гемороїдальні вени* (з навч. літ.).

2. *розм.* Який страждає на геморой. *Гемороїдальний старигань і гадки не мав, що Гаррі Руперт вдома старанно вивчав органічну хемію* [хімію] *й був цілком у курсі справи* (М. Йогансен).

ГЕМОРО́Й, ю, *ч.* 1. Вузлоподібне розширення вен прямої кишки, яке час від часу кровоточить. *Всі ченці були хворі, донісши з земного минулого наслідки гріхів. Багато хворіло на геморой* (Ю. Яновський); — *Слухай, справа не в геморої якоїсь там вашої Пйотркової* (Ірина Вільде); *Цей Львов, очевидно, мав геморой, бо більшу частину дня не сидів, а стояв ..* (І. Багряний).

2. *жарг.* Серйозний клопіт, проблема. *Підключиться прокуратура, наглядовий орган. І Олег Рибалка все одно вийде, тільки ви після цього наживете собі зайвого геморою* (А. Кокотюха).

ГЕМОРО́ЙНИЙ, а, е. 1. *мед.* Те саме, що **гемороїда́льний.** *У медичній практиці препарати родовика лікарського використовують при запаленні, проносі, матковій і геморойній кровотечі* (з наук. літ.).

2. *жарг.* Важкий, неприємний, марудний. *Чищення і приготування дрібного окуня — ще один варіант приготування їжі на природі, з одного боку, трішки геморойний, з другого — дуже простий* (з Інтернету).

ГЕМОСОРБЕ́НТ, у, *ч., біохім.* Препарат, який використовують для очищення крові. *Група дослідників одержала нові фізіологічно активні матеріали на основі вуглецевого гемосорбенту* (з наук. літ.); *Гемосорбент має високу адсорбційну активність стосовно середньомолекулярних токсинів* (з наук.-техн. літ.).

ГЕМОСО́РБЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Очищення крові від токсинів, алергенів та інших шкідливих речовин методом сорбції. *Проведено порівняльну оцінку ефективності гемосорбції на матричних та біоспецифічних гемосорбентах* (з наук. літ.); *Апарат гемосорбції досліджують на стенді за умов, що імітують роботу апаратів у клініці* (з наук. літ.); *Перспективним методом очищення крові є гемосорбція* (із журн.).

ГЕМОСПОРИ́ДІЇ, ій, *мн. (одн.* **гемоспори́дія,** ї, *ж.).* Ряд безхребетних тварин класу споровиків, що паразитують в еритроцитах чи клітинах ендотелію хребетних тварин і людини. *Безпосередньо паразитами крові є мікрофілярії, гемоспоридії, трипаносоми. Добре відомо, що такі захворювання, як астма, цукровий діабет, псоріаз, хвороби судин та інші, мають паразитарну природу* (з наук.-попул. літ.); *Гемоспоридії знаходять у багатьох хребетних (амфібій, рептилій, птахів)* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОСПОРИДІО́З, у, *ч., вет., мед.* Загальна назва інфекційних захворювань людей та свійських тварин, спричинених гемоспоридіями. *У селі зафіксували ураження великої рогатої худоби на кліщову хворобу, або гемоспоридіоз* (з газ.); *Гемоспоридіоз домашніх птахів.*

ГЕМОСПОРИ́ДІЯ *див.* **гемоспори́дії.**

ГЕМОСТА́З, у, *ч., вет., мед.* 1. Припинення руху крові по кровоносній судині. *Розвиток клінічних симптомів дифузного ураження головного мозку може відбуватися на тлі гемостазу* (з наук. літ.).

2. Зупинка кровотечі при операції, травмі і т. ін. *Основне завдання хірурга при оперативному лікуванні хворого з травмою підшлункової залози полягає в своєчасному і ретельному гемостазі* (з наук. літ.).

ГЕМОСТАТИ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Здатний зупиняти кровотечу; кровоспинний. *Як гемостатичний засіб трипроцентний розчин перекису водню застосовують при носових і капілярних кровотечах* (з наук.-попул. літ.); *Знеболювальний і гемостатичний ефекти виявляє пузир з льодом, прикладений до живота* (з навч. літ.).

ГЕМОТЕРАПІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Метод лікування введенням крові — власної або донорської, а також препаратів, виготовлених із крові. *Комплексне лікування із застосуванням квантової гемотерапії забезпечує клінічну ремісію у 70,5 % хворих* (з наук. літ.); *Розроблено систему оцінки ступеня тяжкості ендотоксикозу, визначено показання та протипоказання до проведення аферентних методів гемотерапії* (з наук. літ.).

ГЕМОТОКСИ́Н *див.* **гемотокси́ни.**

ГЕМОТОКСИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **гемотокси́н,** у, *ч.), біохім.* Речовини, які ушкоджують оболонки еритроцитів крові, спричинюючи гемоліз. *Знаючи, що кобри уражають нейротоксином, а більшість інших гадюкових — гемотоксином, можна швидко визначити потрібну протиотруту* (з наук.-попул. літ.); *До гемотоксинів належать речовини мікробного, рослинного або тваринного походження* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОТО́РАКС, у, *ч., вет., мед.* Нагромадження крові в плевральній порожнині. *Причиною травматичного гемотораксу бувають закрита або відкрита травма грудної клітки різної етіології, оперативні втручання.* (з наук. літ.); *Гемоторакс виникає внаслідок внутрішньої кровотечі при травмах легень або при деяких захворюваннях (рак легень, туберкульоз тощо)* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОТРАНСФУЗІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ медицини, що вивчає проблеми переливання крові та її складників. *Гемотрансфузіологія вивчає проблеми сумісності та несумісності крові реципієнта і донора, посттрансфузійних реакцій, їх профілактики та лікування* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОТРАНСФУ́ЗІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Переливання крові та її складників. *Еритроцитарні мембрани у людей літнього віку мають імуносупресивні властивості, що слід брати до уваги під час гемотрансфузій* (з наук. літ.); *Підтвердження своїх уявлень О. О. Богомолець бачив у впливах на організм, що старіє, гемотрансфузії, яку він, слідом за О. О. Богдановим, розглядав як важливий засіб усунення старечих зрушень* (з наук. літ.); *Під час операції була проведена гемотрансфузія* (з наук. літ.).

ГЕМОФІЛІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Спадкове захворювання людини і тварин, яке характеризується значними й тривалими кровотечами внаслідок порушення здатності крові зсідатися. *У батька могли бути якісь початки гемофілії: скільки пам'ятаю, його кров згорталася страшенно повільно* (Ю. Андрухович); *Метеочутливість організму загострюється при таких захворюваннях: гемофілія, діабет, шизофренія* (з наук. літ.).

ГЕМОФО́БІЯ, ї, *ж.* Нав'язливий стан, що характеризується сильним страхом при вигляді крові не тільки на своєму тілі, але й у сторонніх людей. *Гемофобія супроводжується блідістю обличчя, дрожжю, серцебиттям, а іноді й утратою свідомості не лише у фізично слабких людей, але й у сильних і цілком здорових* (з наук.-попул. літ.); *Гемофобія — досить поширене явище, причому в чоловіків спостерігається не рідше, ніж у жінок* (з наук.-попул. літ.).

ГЕМОЦИРКУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., фізл.* Циркуляція крові в організмі. *У пацієнтів з прогресуючим інсультом спостерігаються значні розлади гемоциркуляції не тільки в артеріальній, але й у венозній частині судинного русла* (з наук. літ.); *Гіпотензивну терапію необхідно здійснювати обережно, оскільки це може значно погіршувати церебральну гемоциркуляцію* (з наук. літ.); *Патогенетично обґрунтованим є застосування препаратів, що стимулюють гемоциркуляцію в матково-плацентарному комплексі* (з навч. літ.).

ГЕМПШИ́Р, а, *ч.* Вівця гемпширської напівтонкорунної м'ясної породи. *Плодючість гемпширів — до 150 ягнят на 100 вівцематок* (з наук. літ.).

ГЕ́МПШИРСЬКИЙ, а, е. Стос. до Гемпширу. *Деякі новини на британському радіо читаються на діалектах, причому перевага віддається південним діалектам, зокрема корнуольському та гемпширському, які, згідно із опитуваннями, звучать найбільш "приємно" та зрозуміло і близькі до норми* (з наук. літ.); *Гемпширський пудинг із яблуками.*

ГЕ́МУЛА *див.* **ге́мули.**

ГЕ́МУЛИ, ул, *мн. (одн.* **ге́мула,** и, *ж.), біол.* 1. У вченні Чарльза Дарвіна — гіпотетичні найдрібніші частинки, через які успадковуються ознаки і властивості організму. *Проводячи досліди з перевірки наявності гемул, Френсис Гальтон (кузен Ч. Дарвіна), 1871 року переливав кров від кролів темного забарвлення кролям зі світлою шерстю, проте жодного впливу на колір шерсті в нащадків не виявив* (з наук.-попул. літ.).

2. Внутрішні бруньки губок, які служать для розмноження. *Взимку, після відмирання і розпаду губки, гемули падають на дно водойми* (з наук.-попул. літ.); *У помірних широтах гемули, життєздатні зимуючі бруньки навесні проростають у молоді губки* (з наук.-попул. літ.).

ГЕН[1], *присл., розм.* Указує на віддалення місця, часу, напряму проходження дії; он там, далеко. — *Дивився, як там Лев здиха, Аж ген у тій діброві!* (Л. Глібов); *Аж ген за північ, коли пожежа стихла і зарево згасло, змогла тільки трохи заспокоїтися Христя і лягла спати* (Панас Мирний); *Велично пливе ген по ниві комбайн* (А. Головко); *Ще не вляглася курява, яку збили копита козацьких коней, як із-за гаю, що бовванів ген за верству попереду, нежданно вихопився загін гусарів* (Василь Шевчук).

ГЕН[2], а, *ч., біол.* Елементарна одиниця спадковості речовини, частина молекули ДНК, що визначає появу і розвиток якоїсь ознаки. *Методи клітинної інженерії дають можливість пересаджувати з одних клітин в інші окремі гени* (з наук.-попул. літ.); *Консервація інтелекту необхідна. Принаймні щодо індивідів, які не беруть участі в науковій роботі. Нам потрібні не вони, а тільки їхні гени* (М. Руденко); *Всі вади і недоліки людської вдачі у малого не передаються генами, вони прищеплюються дорослими людьми. Все хороше й погане діти запозичують у дорослих* (М. Циба).

△ **Ге́нний банк <Банк ге́нів>** *див.* **банк**[2].

ГЕНАСАМБЛЕ́Я, ї, *ж. (з великої літери).* Скорочення: Генеральна асамблея. *Було передано пропозицію Генасамблеї ООН перед початком одного із засідань ушанувати пам'ять жертв Голодомору в Україні хвилиною мовчання* (з газ.); *У Києві відбудеться Генасамблея Європейського молодіжного форуму* (з газ.).

ГЕН-ГЕ́Н, *присл., розм.* Підсил. до **ген**[1]; далеко-далеко. *Ген-ген, мріють дві гори в тумані* (С. Васильченко); *Ще ген-ген до світа, а вже будять її доїти корову та до череди*

гнати (М. Коцюбинський); *Юра буде гімназистом ще ген-ген коли! Може, аж місяців через три!* (Ю. Смолич).

ГЕ́НДЕ, *присл., діал.* Он там, отам. — *Цитьте-но, кумо, генде вже пани йдуть! — перебила її Олександра* (Леся Українка).

ГЕНДЕ́ЛИК, а, *ч., жарг.* Невелике кафе, де продають спиртні напої. *В районі та в селах почали відкриватися маленькі приватні генделики.., загуляв довкола них справжній рекет* (В. Яворівський); *На третій день він допоміг буфетниці повантажити порожні ящики в машину, а повні — перенести до ятки. І нарешті поїв. І отримав право ночувати в вузькому коридорчику генделика* (І. Роздобудько).

ГЕ́НДЕЛЬ, для, *ч.* Торгівля, комерція з метою наживи. — *Я міг уже покинути всякий гендель, узяти оренду на селі, позичати хлопам гроші на проценти і жити собі, як пан!* (І. Франко); *Землі він спершу мав небагато, але гендлем та всякими хитрощами вибився-таки в дукачі* (І. Муратов); *Потай веде* [Таратута] .. *різні гендлі* (О. Гончар); // Бариш. — *Краще дати трошки* [грошей] *і мати згодом добрий гендель* (Я. Качура).

ГЕ́НДЕР, у, *ч.* Сукупність ознак, властивостей, рис, притаманних організмам жінки і чоловіка, їх психології, суспільній поведінці. *Авторка дослідила мовну репрезентацію гендеру в англомовному публіцистичному дискурсі трьох часових зрізів* (з наук. літ.); *Програма "Гендер у розвитку", проект "Сприяння гендерній рівності" працюють на те, щоб рівноправне становище жінок і чоловіків стало запорукою демократії та процвітання нашої країни* (з газ.).

ГЕ́НДЕРНИЙ, а, е. Стос. до гендеру. *Депутат пошкодував, що в новому законі про вибори народних депутатів України не передбачений механізм квотування за гендерною ознакою* (із журн.); *Проведено перший Міжнародний ярмарок жіночого підприємництва і гендерних проектів* (з газ.).

Ге́ндерна диференціа́ція *див.* **диференціа́ція; Ге́ндерна рівність** *див.* **рівність; Ге́ндерне законода́вство** *див.* **законода́вство; Ге́ндерний дисбала́нс** *див.* **дисбала́нс.**

ГЕ́НДЕРНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **ге́ндерний.** *Ознака гендерності виявляється по-різному й непослідовно представлена в усіх зіставлюваних особових репрезентаціях, навіть серед особових займенників* (з наук. літ.); *Гендерність полягає у врахуванні характерних ознак статей — чоловіків і жінок* (із журн.).

ГЕНДЕРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гендерології. *Гендерологи відзначають потребу в переході від кількісних методів дослідження мовної маніфестації гендеру до якісних методів вивчення культурних смислів* (з наук. літ.).

ГЕНДЕРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наукова дисципліна, яка досліджує біологічні і соціальні проблеми статі та взаємин між жінкою і чоловіком. *Не випадково як реакція на феміністичний рух 1960-х років виникає нова галузь знання — гендерологія, котра досліджує стать не лише за анатомічною ознакою, а й за соціальною* (з навч. літ.).

ГЕНДИРЕ́КТОР, а, *ч.* Скорочення: генеральний директор. *Вчора у Празі був стотисячний мітинг, сьогодні уже вся Чехія вимагає відставки того нав'язаного їм гендиректора* (Л. Костенко); *У гендиректора була своя кандидатура на посаду. І на першій же оперативній нараді він дав мені це зрозуміти* (із журн.).

ГЕНДІА́ДИС, у, *ч., лінгв.* Стилістична фігура, яка полягає у називанні предмета двома іменниками замість іменника та прикметника. *До числа рідкісних у сучасній літературі і тому особливо помітних фігур належить гендіадис* (з навч. літ.).

ГЕНДЛЮВА́ННЯ, я, *с., зневажл.* Дія за знач. **гендлюва́ти.** *Зара розповіла, що штубові і блокові займаються спекуляцією, гендлюванням* (А. Хижняк); *Бюджет став черговим блефом, призначеним для гендлювання з лобістами олігархічних інтересів у парламенті* (із журн.); *Чи не пов'язане його раптове й таємниче відбуття за океан з якимсь фінансовим гендлюванням?* (з газ.).

ГЕНДЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., зневажл.* Торгувати з метою наживи; спекулювати. — *Стрик жінки моєї був також гендляр І все гендлював баранами* (І. Франко); — *Галицькі бояри чужинцям п'яти лижуть, продають рідну землю, гендлюють нею* (А. Хижняк); *Є в мене купець і на канапу. Це один мій знайомий, він гендлює старими меблями* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ГЕНДЛЯ́Р, á, *ч., зневажл.* Той, хто гендлює; спекулянт. *Його засудили колись турки на страту в Кам'янці за сварку з немирівським гендлярем* (Б. Антоненко-Давидович); *В безхлібні часи можна було озолотитись на торгівлі.., і Січкар перевершив усіх місцевих гендлярів* (М. Стельмах); *На розі якийсь гендляр відкрив крамницю і скуповує за безцінь коштовні речі, картини, килими* (А. Хижняк).

ГЕНДЛЯ́РСТВО, а, *с., зневажл.* Заняття гендляра; спекуляція. *Щира козацька душа гаряче зневажала не торгівлю, а будь-яке гендлярство* (О. Ільченко); *Земля горить, і молоко горить, — ніби засумував продавець, та одразу ж сум прибив гендлярством: — Перепаювати б їх тихцем, тобі більша половина, мені менша* (М. Стельмах); — *Доки я борсався між життям і смертю, ти займався бізнесом. А точніше, гендлярством!* (В. Чемерис).

ГЕНДЛЯ́РСЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Прикм. до **гендля́р** і **гендля́рство.** — *Ех, Ткачук, і чого ж це ви зводите все до якогось гендлярського слівця? Так гарно сказали — прохідний бал. І раптом — шанс* (Г. Усач); *Був він схожий не на січовика, а на розжирілого заморського купця, бо ж кунтуш на ньому з опушкою, і шапка з павиним пером, і гендлярська звичка потирати руки* (Ю. Мушкетик); *Гендлярський дух, фетишизація техніки, хаос міського будівництва викликали постійний протест мислителя-гуманіста Вальтера Гропіуса* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕАЛО́Г, а, *ч.* Дослідник генеалогії. *На дуже високому рівні виконані дослідження польського генеалога Ю. Вольфа, який працював у Петербурзі* (із журн.).

ГЕНЕАЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **генеало́гія.** *В орловській породі коней тепер є до 20 різних генеалогічних ліній* (з наук. літ.); *Взагалі все, що в Вергілієвій "Енеїді" є специфічно римського, становить її римську душу — її патріотична ідея, археологічні екскурси, її генеалогічні догадки — все це у Котляревського жадного відгуку не знаходить* (М. Зеров).

△ **Генеалогі́чна класифіка́ція мов** *див.* **класифіка́ція; Родові́дне (генеалогі́чне, філогенети́чне) де́рево** *див.* **де́рево.**

ГЕНЕАЛО́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Історія роду; родовід. *Батьків батько був у Лебедині шевцем. Материн батько був у Груні хліборобом. Глибшої генеалогії не довелося мені прослідити* (Остап Вишня); *Якби комусь пощастило відкрити генеалогію його [батькового] роду, то він, напевне, розказав би, що той рід починається з хозарів — затятих наїзників* (Б. Харчук); *При учнях він не зважився запитувати про*

мою генеалогію, а тільки зирнув так, як дивиться слідчий на спійманого злодія (Валерій Шевчук); // Галузь науки, що вивчає родовід. *Найбільше питань української генеалогії опрацювали О. Лазаревський, Г. Милорадович, В. Модзалевський* (з наук.-попул. літ.).

2. Походження рослинних і тваринних родів. *При дослідженні генеалогії рисаків було встановлено, що найбільше рисаків класу 2.05 отримано в лініях жеребців американського походження* (з наук. літ.).

ГЕНЕ́ЗА, и, *ж.* Те саме, що **гене́зис.** *У білоруських чарівно-фантастичних казках порівняно повно зберігся давній шар, що становить значну наукову цінність при дослідженні генези слов'янських казок, історії духовної культури* (з наук. літ.); *Сидір Миронович не задумувався над минулим свого роду. Генеза його родоводу ним починалася і ним закінчувалася* (Б. Харчук); *Окрім легенд, є дані наукові, теорії складніші теорем. Наявні тут етруски загадкові в генезі етрускоїдних племен* (Л. Костенко).

ГЕНЕ́ЗИС, у, *ч.* Походження, виникнення, становлення; генеза. *Лише після пізнання генезису та виробничих особливостей ґрунту можливе застосування тих чи інших заходів, спрямованих на прогресивне підвищення родючості ґрунту* (з наук. літ.); *Не вагаючись, Тарас Шевченко називає одну за одною свої оригінальні поезії "думками", ніби підкреслюючи їх фольклорний жанровий генезис* (з наук. літ.); *Пропоную вам кілька прикладів, за допомогою яких ви зможете визначити генезис свого прізвища і пересвідчитесь, що воно у вас не таке вже звичайне, як на перший погляд здається* (О. Чорногуз).

ГЕНЕРА́Л, а, *ч.* 1. Військове звання або чин вищого командного складу армії, а також особа з цим званням. *У колясці генерал, з золотими китицями на плечах, на грудях золота звізда, а на шиї усе хрести* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Всі боролись за Отчизну милу, Як за життя, — солдат і генерал* (М. Рильський); * У порівн. *При медалях, в мундирі Самсон, посивілий в підземнім бою, йде, немов генерал, і з-під крон оглядає сторонку свою* (М. Рудь).

2. Вища посадова особа деяких чернечих орденів. *Наступного року Ігнаціо Лойола став першим генералом ордену єзуїтів* (з наук.-попул. літ.).

(1) Генера́л а́рмії — генеральське звання в арміях багатьох країн, а також особа, яка має це звання. *Командувач Центрального фронту генерал армії Костянтин Рокосовський власноруч напише в нагородному листі на Черняхівського: "Особисто сміливий генерал, із великою ініціативою"* (з наук.-попул. літ.); **(2) Генера́л а́рмії Украї́ни** — найвище військове звання в Збройних силах України. *Званню генерала армії України відповідають спеціальні звання: генерал внутрішньої служби України та генерал служби цивільного захисту України* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРА́Л-АДМІРА́Л, а, *ч., військ.* Вищий військово-морський чин у деяких арміях світу, а також особа з цим чином. [В е д у ч и й:] *Дякуємо, пане генерал-адмірале. Зараз у нашій передачі невелика рекламна пауза, а потім ми продовжимо нашу розмову* (О. Ірванець); *У категорії армійських військовослужбовців званню генерал-адмірал в Російській імперії відповідало звання генерал-фельдмаршал, в Німеччині (1871–1918, 1933–45) — генерал-полковник* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРА́Л-АНШЕ́Ф, а, *ч., іст.* Генерал армії. *Король Карло якось-то розказував йому, гетьману, що у Переволочні, поки тривала страшна буря на Дніпрі, було взято у полон: генерал-аншефа йризького генерал-губернатора графа Левенгаупта; генерал-майорів Крейца і Круза* (Г. Колісник); *Я грав роль генерал-аншефа часів імператора Павла I* (з мемуарної літ.); *До 28 червня 1735 року 8 полків вирушили в похід до Української лінії. Проведений генерал-аншефом Вейсбахом огляд виявив реальний стан цієї команди* (з наук. літ.).

ГЕНЕРА́Л-БАС, а, *ч., муз.* Давній спосіб цифрового позначення акордів у нотному письмі, при якому цифри ставилися під найнижчим (басовим) голосом. *Генерал-бас склався в італійській інструментальній музиці XVI століття* (з наук.-попул. літ.); *Зразки генерал-баса спостерігаються у творчості таких композиторів, як К. Монтеверді, Г. Шютц, А. Кореллі, А. Скарлатті, Й. С. Бах, Г. Ф. Гендель, Дж. Перголезі* (з наук.-попул. літ.); *Із появою у другій половині XVIII століття класичної симфонії та концерту генерал-бас виходить з ужитку; гармонія стала точно фіксуватися в партитурі* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРА́Л-ГУБЕРНА́ТОР, а, *ч.* 1. *іст.* У царській Росії — начальник генерал-губернаторства, що охоплювало одну або кілька губерній, який користувався усією повнотою військової і цивільної влади. *Генерал-губернатор прийняв о. Артемія дуже ласкаво* (І. Нечуй-Левицький); *Жандарм скривився в посмішці. — Я доповім про все це київському генерал-губернаторові князю Васильчикову, — сказав рішуче, вставши із-за стола* (Василь Шевчук); *З початком війни генерал-губернатор Південно-Західного краю закрив усі українські редакції й видавництва* (П. Загребельний); *У січні 1851 р. О. В. Беретті за розпорядженням київського генерал-губернатора Д. Г. Бібікова та височайшим повелінням імператора було відряджено на чотири місяці за кордон* (з наук. літ.).

2. *іст.* Намісник центральної імперської влади в колоніях та підвладних територіях. *Генерал-губернатору підпорядковувалися частини імперської армії та імперського флоту Японії, що розташовувалися на території Корейського півострова* (з наук.-попул. літ.); *Генерал-губернатор острова звелів привести Ригора до себе на квартиру* (О. Донченко).

3. Намісник британського монарха у тих незалежних державах Британської Співдружності, главою яких залишається король (королева) Великої Британії. *У 1949 р. король Георг VI доручив генерал-губернатору Канади майже всі свої владні повноваження. Проте вирішенням щоденних справ, пов'язаних з відстоюванням інтересів корони, займаються різні виборні та призначені особи, а генерал-губернатор виконує здебільшого церемоніальні обов'язки* (з наук.-попул. літ.); *1975 року генерал-губернатор Австралії сер Джон Керр, використовуючи свої повноваження, відправив у відставку прем'єр-міністра Гофа Вітлема* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРА́Л-ГУБЕРНА́ТОРСТВО, а, *с., іст.* Адміністративно-територіальна одиниця, якою керував генерал-губернатор. *В маєтках генерал-губернаторства, як і по всій Російській імперії, жиріли з чужого поту панове поміщики та підпанки, бісилися з безділля, а їхні підлеглі, як під'яремні воли, падали з ніг від непосильної праці* (Б. Левін); *На початку XIX ст. Малоросійська губернія була перетворена на Малоросійське генерал-губернаторство з губерніями Чернігівською і Полтавською* (з наук. літ.); *5 квітня Олександр II видав наказ про організацію шести тимчасових ге-*

нерал-губернаторств, що фактично означало запровадження у країні воєнного стану (з наук.-попул. літ.); // Офіційна назва анексованої гітлерівською Німеччиною Польщі в 1939–1944 роках. *Завдання спецзагону було таке: стежити за залізницею Брест — Ковель — Вишумськ, зв'язатися з польськими партизанами і знати, що діється в генерал-губернаторстві* (Б. Харчук); *Українську РСР під час її окупації нацистами та їх сателітами було розділено на чотири зони. Галичина увійшла до складу генерал-губернаторства. Буковина, Південна Бессарабія та території між Південним Бугом і Дністром відійшли до Румунії* (з наук. літ.).

ГЕНЕРА́Л-ГУБЕРНА́ТОРСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **генера́л-губерна́тор** і **генера́л-губерна́торство.** *До цієї ж пори відноситься наше знайомство з п. Асноченським, .. тоді екс-професором духовної академії, вихователем генерал-губернаторського племінника і поетом* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Справа офіціального доносу на Шевченка зостається невиясненою і буде такою, аж поки не буде звісний* [відомий] *документ доносу, котрий, певно ж, зоставсь в губернаторській і генерал-губернаторській канцелярії в Києві* (М. Драгоманов); *За оксамитовими портьєрами генерал-губернаторської ложі невдоволено покашлює його превосходительство* (М. Олійник).

ГЕНЕРА́ЛІВ, лова, лове. Належний генералові. *І задзвонили вранці-рано По генераловій душі* (Т. Шевченко); *Раптом він трохи розтулює свою руку, вкладає другою рукою в ручку Ланці генералового ґудзика й рівним, немов чужим голосом пускає до неї вниз: — Тікай у цей перевулок* [провулок] (В. Винниченко); *І ось біля генералової палати знову стоїть вартовий* (Ю. Яновський).

ГЕНЕРАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *книжн.* Узагальнення, логічний перехід від часткового до загального. *За рахунок одночасного охоплення великих територій і різного ступеня генералізації вихідної аерокосмічної інформації можна отримати дані про тріщинно-розривну мережу практично будь-якої території* (з наук. літ.); *Д. Келлі не давав чіткого визначення поняттю особистості, вважаючи, що вона є абстракцією діяльності людини і наступною генералізацією цієї абстракції на усі аспекти її зв'язку з іншими людьми* (з наук. літ.).

2. *вет., мед.* Поширення хворобливого процесу на весь орган або організм у цілому. *Генералізація інфекції характеризується високою і тривалою гарячкою, тяжкою інтоксикацією* (з наук.-попул. літ.); *Захисна функція лімфатичних вузлів у дітей 1-го року життя недостатня, і через це важко запобігти генералізації інфекційного процесу* (з навч. літ.).

3. *спец.* Процес відбору й узагальнення змісту при складанні карти з урахуванням її тематики та призначення. *На карті говорів часом знаходимо непотрібну генералізацію діалектних ознак* (з наук. літ.).

ГЕНЕРАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. *книжн.* Узагальнений. *Генералізований лісоенергетичний цикл об'єднує такі виробничі процеси, як механічну обробку і хімічну переробку деревини* (з наук. літ.).

2. *вет., мед.* Поширений (про хворобливий процес). *Згідно з численними епідеміологічними дослідженнями, розповсюдженість генералізованого пародонтиту залежно від регіону та віку обстежених сягає 40—100 %* (з наук. літ.); *Генералізований спазм судин, притаманний і мозковим артеріям, призводить до виникнення об'ємних зон ішемій у тканинах мозку* (з навч. літ.).

ГЕНЕРАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. *книжн.* Узагальнюватися. *Творчий складник соціуму генералізується в меті самореалізації соціально-економічної системи* (з наук. літ.).

2. *вет., мед.* Поширюватися (про хворобливий процес). *Патологічний процес генералізується, внаслідок чого підвищується температура тіла* (з наук. літ.); *Побоювання хворого можуть генералізуватися, він стає безпомічним, невпевненим, боїться навіть незначних речей, може впасти в іпохондрію* (з навч. літ.).

ГЕНЕРАЛІ́СИМУС, а, *ч.* Найвище військове звання у збройних силах деяких країн, а також особа з цим званням. — *Товаришу генералісимусе! — знову глянув на таємничий кожух урочистий Дузь і понизивши голос, перейшов на шепіт. — Пробачте й простіть, коли що не так* (М. Вінграновський); *Найвищих військових звань — різних там маршалів, фельдмаршалів та генералісимусів — домовилися не встановлювати* (В. Кожелянко); *Нестандартні обставини, нестандартна поведінка, воля до перемоги — успіх. Саме за такою схемою одержав перемогу під час свого славнозвісного альпійського походу генералісимус Олександр Васильович Суворов* (з наук. літ.); * Образно. *Кромвель називав Богдана великим скорителем фортець антихриста, генералісимусом християнської церкви* (з газ.).

ГЕНЕРАЛІТЕ́Т, у, *ч.* Вищий командний склад армії; генерали. *Він засміявся, цей учорашній кубанський осавул, рудий і рябий, брутальний і дражливий. "От він, наш новий генералітет", — подумав його співрозмовник, сивий генерал з йоржиком на голові* (Ю. Яновський); *У театрі Шевченка одбувся концерт, після якого ми пішли на товариську зустріч з урядом і генералітетом* (О. Довженко); *Є в столиці на горі Кам'яна будова Без балконів і колон, А проте чудова. Правив там не грізний цар З генералітетом, А найперший секретар З вищим комітетом* (П. Глазовий).

ГЕНЕРА́Л-КАПІТА́Н, а, *ч., військ.* Вищий військовий чин у деяких країнах Європи і Латинської Америки, який відповідає чину фельдмаршала в інших арміях, а також особа, що носить цей чин. *Найбільш поширеним звання генерал-капітана було в XVI–XVII століттях і зберігалось аж до наполеонівських війн, після яких вживалось лише в Іспанії та її колоніях* (з наук.-попул. літ.); *Серед інших чин генерал-капітана мали такі історичні особи: Франсиско Пісарро, Моріц Оранський, Олівер Кромвель, герцог Мальборо, Августо Піночет, Франсиско Франко і король Хуан Карлос I* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРА́Л-КАПІТА́НСТВО, а, *с., іст.* 1. Військовий округ в Іспанії та її колоніях до середини XX ст. *Уся Іспанія була поділена на 17 військових округів — генерал-капітанств (11 у Європі та по одному в Африці, на островах Куба, Пуерто-Рико, Балеарських, Канарських та Філіппінських)* (з наук.-попул. літ.).

2. Адміністративно-територіальна одиниця в іспанських колоніях, що перебувала під управлінням генерал-капітана в складі віце-королівства. *Більшу частину Центральної Америки (за винятком Юкатану, Табаско, Панами) займало генерал-капітанство Гватемала* (з навч. літ.).

ГЕНЕРА́Л-ЛЕЙТЕНА́НТ, а, *ч., військ.* Друге за ступенем генеральське звання, а також особа з цим званням. *В навстіж відчинених дверях молодих зустрів генерал-лейтенант Григорій Григорович* (О. Довженко); *Генерал-лей-*

тенант Андрош Вінце недаремно був призначений регентським комісаром Закарпаття замість колишнього священнослужителя Вільмоша Томчані (С. Скляренко); *Незадовго перед тим, як було поранено Тимка, на командному пункті дивізії був поранений ще один воїн: командуючий армією генерал-лейтенант Овчаренко* (Григорій Тютюнник).

ГЕНЕРА́Л-МАЙО́Р, а, *ч., військ.* Перше за ступенем генеральське звання, а також особа з цим званням. *Штабний офіцер випалив: — Відомості підтвердилися, товаришу генерал-майор. Тоді Дорошенко, мов розбуджений від забуття, не в міру рвучко обернувся до офіцера* (Іван Ле); [Х а ц ь к о:] *Я чув, що генерал-майор колись Сам в розвідку ходив* (Л. Дмитерко); *Раніше солдати боялись офіцерів, як вогню, а сьогодні... Генерал-майор безнадійно махнув рукою: — Теперішні офіцери здебільшого панькаються з солдатами* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ГЕНЕРА́Л-ОСАВУ́Л, а, *ч., військ.* Перше за рангом звання вищої старшини у козацьких військах, а також особа з таким званням. *Встановити погруддя гетьману Івану Мазепі на Буковині вирішила Буковинська крайова Січ. Про це повідомив генерал-осавул українського козацтва, отаман Буковинської крайової Січі* (із журн.); *У день його небесного покровителя митрополиту Іринею було присвоєно високе козацьке звання — генерал-осавул* (з газ.); *Генерал-осавул українського козацтва, він же голова обласного товариства "Просвіта" виголосив святкову доповідь* (з газ.).

ГЕНЕРА́Л-ПОЛКО́ВНИК, а, *ч., військ.* Третє за ступенем генеральське звання, а також особа з цим званням. *Командувачі 1-ї, 2-ї і 3-ї угорських армій — німці. Всіма нашими військами командує німецький генерал-полковник Фрізнер... Мої товариші питаються: доки це триватиме?* (О. Гончар); *Звання генерал-полковника було запроваджено в Червоній Армії 1940 року, ймовірно, за німецьким зразком* (з наук.-попул. літ.); *Історично звання генерал-полковник має німецьке походження; воно з'явилося в прусській королівській армії й зберігалося пізніше в армії імперської Німеччини, Веймарської республіки, Третього рейху і в Народній армії НДР* (з наук.-попул. літ.); *Успіх операції зробив Гудеріана командувачем танковою групою та приніс йому звання генерал-полковника* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРА́Л-ФЕЛЬДМА́РШАЛ, а, *ч., військ.* Найвище військове звання в сухопутних військах деяких країн, а також особа з цим званням. *Німецько-фашистські війська з групи генерал-фельдмаршала Шернера відмовились капітулювати і поспішно відступали на захід* (О. Гончар); *Генерал-фельдмаршал Борис Петрович Шереметьєв мав очолити війська центру. Йому на підмогу було призначено і князя Микиту Івановича Рєпніна* (Г. Колісник); *Число найманого війська обмежувалося до трьох полків (окрім реєстрових козаків), і гетьман мав підлягати з військового погляду російському генерал-фельдмаршалові* (з наук. літ.).

ГЕНЕРА́Л-ХОРУ́НЖИЙ, ого, *ч., військ.* Друге за ступенем генеральське звання, а також особа з цим званням у військах УНР, Директорії, УПА, польських арміях тощо. *Командувач Української повстанської армії, відомий під псевдо Тарас Чупринка, мав звання генерал-хорунжого* (з наук. літ.); *Було показано документальний короткометражний відеоролик, присвячений постаті генерал-хорунжого Армії УНР Олекси Алмазова* (з газ.).

ГЕНЕРА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Найважливіший, основний, провідний. *Викарбувався новий, генеральний нині напрям в електронній техніці — оптоелектроніка* (з наук. літ.); // *(з великої літери).* Який очолює що-небудь у найвищих колах; головний. — *З хвилини на хвилину чекаю телеграму — виклику з Генерального секретаріату на роботу* (А. Головко); *Мене попередили, що мій намір запропонувати введення в Карабасі прямого президентського правління викличе гнів Генерального* [секретаря] (Б. Олійник); *Генеральний директор об'єднання; Генеральний прокурор;* // *іст. (з великої літери).* Найвищий (у складі звань вищої адміністрації в Україні XVII—XVIII ст.). *Їх* [троянців] *Обозний Генеральний Над всіми остававсь начальний* (І. Котляревський).

2. Такий, що приводить до викінчення, завершення; остаточний, вирішальний. *Сьогодні буде генеральна проба. Він мусить сам пустити ток* [струм], *мусить подивитись, як палатиме зала* (І. Микитенко); *Андрій ще довго не лягав спати — робив генеральний огляд квартири* (О. Гуреїв).

3. Загальний, ґрунтовний, докорінний. — *У нас незабаром має бути генеральна реорганізація наших їдалень* (О. Донченко); *Не рідше одного разу на рік провадиться генеральна інвентаризація залишків матеріалів на складах* (з наук. літ.).

Генера́льна Асамбле́я Організа́ції Об'є́днаних На́цій *див.* **асамбле́я; Генера́льна репети́ція** *див.* **репети́ція; Генера́льна старши́на** *див.* **старши́на; Генера́льний бій** *див.* **бій; Генера́льний бунчу́жний** *(рідко* **бунчу́чний)** *див.* **бунчу́жний; Генера́льний пи́сар** *див.* **пи́сар; Генера́льний підска́рбій** *див.* **підска́рбій; Генера́льний прокуро́р** *див.* **прокуро́р; Генера́льний штаб** *див.* **штаб; Ра́да генера́льної старши́ни** *див.* **ра́да.**

△ **Генера́льна суку́пність** *див.* **суку́пність.**

ГЕНЕРА́ЛЬСТВО, а, *ч.* 1. Звання і чин генерала. *Кажуть, поганий той солдат, що не мріє про генеральство* (із журн.); // *розм.* Пихатість, зверхність, намагання підкорити інших осіб своїй волі. *"Цивільному генералу" за чином — Пирогову було глибоко чуже генеральство* (з газ.).

2. *збірн., розм.* Генерали. *Об'єкт часто відвідувало найвище генеральство* (із журн.).

ГЕНЕРА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **генера́л.** *Розляглася чутка, що пан свата чи вже висватав якусь генеральську дочку* (Марко Вовчок); *Я зважився написати цьому лондонському генералові листа, і, на мій крайній подив, через місяць одержав од генеральської секретарки відповідь російською мовою з купою бойскаутських книжок та журналів по-англійському* (Б. Антоненко-Давидович); *Під сараєм, де стояв генеральський автомобіль, чувся гомін, регіт* (О. Гончар); // Такий, як у генерала. [Д р о з д е н к о:] *Добре, що директор готелю старий фронтовий товариш — бачиш, який номер удружив — прямо генеральський* (І. Кочерга).

ГЕНЕРА́ЛЬША, і, *ж., розм.* Дружина генерала. *Взяли її гарненько одягли Та у неділю й повінчали, І генеральшею назвали, І цугом в Київ повезли* (Т. Шевченко); — *Ви їдете в Париж? — вражено повернулася генеральша до Діденка* (А. Головко).

ГЕНЕРА́ЛЬШИН, а, е, *розм.* Належний генеральші. *Лакеї, як опечені, один одного штовхаючи, кинулись на генеральшин крик* (Панас Мирний); *Усі якось притихли в хаті. А Матюха з Данюшею сіли пліч-о-пліч на генеральшиній канапі* (А. Головко); *Фактор тільки тепер скосив на гене-*

ральшу око, і, може, також замилувався генеральшиними рум'янцями (Валерій Шевчук).

ГЕНЕРАТИВІ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у мовознавстві, який характеризується інтерпретацією мови як феномену психіки людини й опрацюванням формальних моделей процесів породження мовних конструкцій. *Основи лінгвістичного генеративізму були сформульовані Н. Хомським у середині 50-х років XX століття* (з наук.-попул. літ.); *У розділі ґрунтовно описується діяльність найвідоміших шкіл лінгвістичного структуралізму, а також постструктуралізм і постмодернізм у філософії мови, генеративізм у мовознавстві* (з навч. літ.); *Генеративізм вніс у мовознавче дослідження певний динамізм, якого бракувало класичному структуралізму* (з навч. літ.).

ГЕНЕРАТИ́ВНИЙ, а, е. 1. *біол.* Який служить для розмноження. *Зелені генеративні пагони стерилізують 0,1%-м розчином діациду протягом 8–10 хвилин* (з наук. літ.); *Вегетативні пагони не мають генеративних бруньок, з яких утворюються квітки, а пізніше плоди* (з навч. літ.); *Квіти верби збудовані дуже просто і складаються лише з генеративних органів — тичинок та маточок* (з навч. літ.); // Пов'язаний з розмноженням. *Генеративний розвиток рослин відіграє провідну роль у збереженні генетичної гнучкості та стійкості видів у лісових угрупованнях* (з наук. літ.); *Під впливом азотних добрив активно наростає вегетативна маса рослин, а генеративний процес гальмується* (з наук. літ.).

2. *лінгв.* Стос. до лінгвістичного напряму, що описує правила творення, породження висловлювань, граматичних структур і т. ін. *Аналіз будови об'єктів мовної системи з урахуванням закономірностей їхньої реалізації в процесах номінації та комунікації становить відмітну рису досліджень генеративного та функціонального напрямів у сучасному мовознавстві* (з наук. літ.); *Генеративна лінгвістика.*

ГЕНЕРА́ТОР, а, *ч.* 1. Пристрій чи машина, які виробляють електричну енергію. *Один за одним увімкнули три генератори* (Іван Ле); *Від роботи турбін все приміщення злегка двигтить; і могутні лапаті генератори, що вишикувались один за одним через зал, сповнені внутрішнього потужного гулу* (О. Гончар); *Він знову кинувся до мотора. По одному одключав реле, генератор, геть забруднився мастилом, пообдирав руки — знайти замикання не вдавалося* (Ю. Мушкетик).

2. Апарат для вироблення, утворення чого-небудь або створення електричних, електромагнітних, світлових або звукових сигналів. — *Самборський має рацію,* — *знов заговорив Макаренко.* — *Можливо, зрештою, що високу температуру глибин землі ми і змогли б подолати нашими генераторами низьких температур* (М. Трублаїні); *Угорські винахідники провели цікаві досліди. У велику піч вони вміщували генератори звуку — звичайні паровозні свистки* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Мозок лише посередник, генератор мислення, і то тільки в нашому світі* (О. Бердник).

3. *перен.* Ініціатор творення чого-небудь (про людину). *Генератор економічних ідей.*

△ **(1) Генера́тор низьки́х часто́т** — генератор звукового сигналу частотою нижче 20 Гц, що використовується для створення звукових ефектів в електронній музиці. *Використання генератора низьких частот ускладнює звук, дозволяючи досягнути безлічі звукових ефектів, специфіка яких залежить від типу модуляції, співвідношення первинного та модулюючого сигналів і т.д.* (з наук.-попул. літ.); **(2) Í́мпульсний генера́тор** — генератор, що дає електричний струм у вигляді коротких поштовхів — імпульсів. *Дисертація присвячена дослідженню імпульсних генераторів на основі магнетронів з холодним катодом* (з наук. літ.); **(3) Ква́нтовий генера́тор** — загальна назва джерел електромагнітного випромінювання, що працюють на основі вимушеного випромінювання атомів і молекул. *Залежно від того, хвилі якої довжини випромінює квантовий генератор, він може називатися по різному: лазер, мазер, разер, газер* (з наук.-попул. літ.); *У 1964 році за розроблення квантових генераторів російським фізикам Н. Басову і А. Прохорову та американцю Ч. Таунсу було присуджено Нобелівську премію* (з наук.-попул. літ.); **(4) Нейтро́нний генера́тор** — установка для створення пучків нейтронів. *В Інституті фізики НАН України установлено низьковольтні нейтронні генератори для одержання нейтронів* (з газ.); **(5) Релаксаці́йний генера́тор** — генератор, що виробляє негармонійні електричні коливання завдяки швидкому вивільненню енергії, нагромадженої у джерелі постійного струму. *Релаксаційні генератори можуть бути побудовані на транзисторах і елементах з від'ємною ділянкою вольт-амперної характеристики* (з навч. літ.).

ГЕНЕРА́ТОРНИЙ, а, е. Прикм. до **генера́тор.** *Розроблено математичні моделі та алгоритми розрахунків режимів пуску, самозбудження й генераторного гальмування* (з наук. літ.); *Особливо істотні вигоди маємо тоді, коли об'єднуються між собою станції, на яких працюють різні генераторні установки* (з наук.-попул. літ.).

△ **Генера́торний газ** *див.* **газ**[1].

ГЕНЕРА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* 1. Сукупність людей одного роду, рослин і тварин одного виду та роду або мінералів одного походження; покоління. — *Новий лад принесе з собою також нове виховання, а по кількох генераціях будемо мати нове людство* (І. Франко); *Вилупилася нова генерація комах, які нормально розвивались і виросли, але втратили здатність до розмноження* (з наук. літ.); // *перен.* Сукупність людей одного віку, пов'язаних спільними інтересами і спільною діяльністю. *Це був один з обдарованих фахівців уже нової генерації, який вийшов в інженери безпосередньо з цеху* (Яків Баш); *Минули часи, коли в Києві, в просторому приміщенні книжкової палати, весело зустрічали Нові роки безжурні представники української творчої інтелігенції старої й молодої генерації!* (Б. Антоненко-Давидович); *Для нас, акторів старшої генерації, Марія Костянтинівна Заньковецька завжди була високим зразком і недосяжним ідеалом* (з мемуарної літ.).

2. Виникнення, відтворення. *Одним з небажаних явищ у підсилювачі високої частоти є можливість генерації власних коливань* (з навч. літ.).

ГЕНЕРИ́ЧНИЙ, а, е. Взаємозамінний; аналогічний. *Генеричний лікарський засіб задовольняє критерії того самого кількісного та якісного складу діючих речовин однієї і тієї самої лікарської форми, що й референтний лікарський засіб, і є взаємозамінним з останнім* (з мови документів); *Генеричні препарати містять такі ж самі інгредієнти в тій самій концентрації та лікарських формах, що й оригінальні препарати* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **генерува́ти.** *Фольклорна традиція відкрилась людству як глибинна сутність його буття, як первинна форма розумового становлення*

людини, її безперервно генерованих творчих здібностей (з наук.-попул. літ.); *Собівартість активу можна достовірно оцінити. Цю вимогу застосовують незалежно від того, чи був нематеріальний актив придбаний іззовні, чи генерований внутрішньо* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **генерува́ти.** *Нині постулат М. Вебера зазнав деякої модифікації. Вона пов'язана з усвідомленням цінності самої науки і генеруванням останньою власних цінностей* (з наук. літ.); *Зростає інформаційна місткість праці, головним змістом якої стає генерування нової інформації* (з навч. літ.); *Значних успіхів досягнуто в справі генерування надвисоких частот сантиметрового і міліметрового діапазонів радіохвиль, що знайшло застосування в новій техніці* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Викликати появу, утворення чого-небудь; виробляти. *У системі існує можливість генерувати звіти, упорядковані за різними критеріями* (з навч. літ.); *Занадто радикальні реформи можуть генерувати негативні наслідки у такому масштабі, що це може серйозно погіршити умови для завершення програми реформ* (із журн.).

2. *фіз.* Збуджувати (електричні коливання, сигнали і т. ін.); перетворювати різні види енергії на енергію електричних коливань. *Сучасний радіопередавач для забезпечення сталості (стабільності) частоти коливань має окремий ламповий генератор, який з великою точністю генерує потрібну частоту* (з навч. літ.).

ГЕНЕРУВА́ТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **генерува́ти.** *Ключова інформація для програмного шифрування має генеруватися безпосередньо службовою особою банківської установи в присутності адміністратора* (з наук.-техн. літ.); *Упродовж майже ста років астрофізика базувалася на припущенні, за яким спостережуване випромінювання генерується тепловими механізмами* (з навч. літ.).

ГЕНЕ́ТИК, а, *ч.* Фахівець із генетики. *Генетики визначили закон успадкування групи крові батьків дітьми: якщо у батька I група, а в матері — IV, то у дітей буде тільки II або III група* (з наук.-попул. літ.); *Вчена жінка, доцент, генетик, десь вона зараз в городній бригаді горох та квасолю прополює, — заняття їй Віхола підібрав якраз за фахом...* (О. Гончар); *Тітка розсердилася на мене, ляснула по лобі й сказала: "З тебе ніколи не буде генетика!"* (А. Дімаров).

ГЕНЕ́ТИКА, и, *ж.* Наука про спадковість і мінливість організмів. *В перервах між засіданнями конгресу відбувалися засідання секцій літератури, історії, генетики та музики* (П. Тичина); *Десятки тисяч перспективних молодих науковців виїхали за кордон. Відчутних втрат зазнали, зокрема, такі галузі наукового знання, як генетика, теоретична фізика, кібернетика, фізіологія, біологія, хімія* (з наук. літ.); *Сучасна генетика зародилася на початку минулого століття* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Молекуля́рна гене́тика** — галузь науки, яка вивчає структури, що зберігають та формують генетичну інформацію, а також їх функціональні властивості. *Фундаментальні відкриття в біохімії і молекулярній генетиці започаткували вивчення еволюції на молекулярному рівні організації живого* (з наук.-попул. літ.); *Відправною точкою розвитку молекулярної генетики вважають опублікування Дж. Уотсоном і Ф. Криком у 1953 р. праці про структуру ДНК* (з наук.-попул. літ.); **(2) Популя́ційна гене́тика** — розділ генетики, що вивчає внутрішньовидові відмінності і внутрішньовидову еволюцію організмів. *Популяційна генетика вивчає поведінку генів у популяціях і дію таких факторів, як дрейф генів, міграції, мутації і добір* (з навч. літ.).

ГЕНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який вказує на походження, розвиток. *Нам відомо дуже мало культур стародавньої людини, на яких можна простежити генетичну послідовність розвитку слов'ян* (з наук. літ.); *Зручніше розглядати озера за походженням їх западин. Ця класифікація озер називається генетичною* (з наук. літ.).

2. Прикм. до **гене́тика.** *У 1992—1993 рр. у Великобританії було виконано порівняльне генетичне дослідження ексгумованих кісток і крові нащадків Романових* (з наук. літ.).

△ **Генети́чна інформа́ція** *див.* **інформа́ція; Генети́чний код** *див.* **код; Ге́нна (генети́чна) інжене́рія** *див.* **інжене́рія.**

ГЕНЕТИ́ЧНО. Присл. до **генети́чний** 1. *Специфіка мовного виховання дітей у діаспорі полягає в тому, що українська мова приречена бути засобом спілкування у вузькому колі генетично чи етнічно споріднених людей* (з наук. літ.); *Обидва поети — сільські діти, обидва генетично успадкували дух козацької вольниці, чесність, прагнення справедливості* (з навч. літ.); *Відомо, що навіть в одному плоді немає генетично однорідного насіння* (з газ.).

Генети́чно модифіко́ваний проду́кт *див.* **проду́кт.**

ГЕНІА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який є генієм; винятково талановитий, творчо обдарований. *Здається, бачиш чудову декорацію якоїсь світової дивної сцени, поставлену геніальним майстром* (І. Нечуй-Левицький); *Навіть геніальний скульптор може зіпсувати десятки шматків найкращого мармуру, доки втілить свій задум у досконалу форму* (О. Бердник); *Тільки геніальному фізику Ньютону вдалося збагнути таємницю райдуги* (з наук.-попул. літ.).

2. Власт. генію; творчо найдосконаліший. *Якось виходило так, що ті погони були самі собою, а солдати самі собою — одно до одного не пасувало. В народі для таких випадків є геніальне визначення: "Приший кобилі хвіст"* (І. Багряний); *Сільське господарство має сотні питань, а ви їх зводите лише до одного. І принижуєте цим і людей, і святий хліб — геніальне відкриття людини* (М. Стельмах); *Жадобу творчості викликали у Панаса Мирного геніальні твори Т. Шевченка* (з наук. літ.).

ГЕНІА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Найвищий ступінь обдарованості людини, виразом якої є творчість, що впливає на життя суспільства. *Я певен, що коли б запитати Хвильового про його власну геніальність, то він би тільки весело засміявся на відповідь* (М. Зеров); *Шиллер і Гете об'єднані на пам'ятнику у Веймарі одним п'єдесталом. Їх об'єднала геніальність* (з мемуарної літ.); *Наспів час усвідомити, наскільки геніальність О. Довженка ощасливила рідну й світову культуру* (з наук.-попул. літ.); *Геніальність Т. Г. Шевченка включала в себе широку його освіченість, яка не заважала, а допомагала поетові бути оригінальним національним митцем* (із журн.).

2. Властивість за знач. **геніа́льний** 2. *Засіб* [упіймати сома] *справді навдивовижу простий. Саме в оцій простоті і полягає його геніальність* (О. Донченко); *Геніальність соціал-демократичного проекту саме в тому й полягала, що в його рамках було знайдено рівновагу між прагматизмом та ідеалізмом, утопією та розрахунком* (з публіц. літ.).

ГЕНІА́ЛЬНО. Присл. до **геніа́льний.** *Дивно: під Новий рік весна. Це так геніально, мов замріяні фантазії геніаль-*

ного Гоголя (М. Хвильовий); *Як геніально просто: кожен дбає про себе — і всі щасливі* (В. Дрозд); *В Демокрита і Левкіппа ми знаходимо основи сучасної атомістики, представлені в геніально глибокій формі* (Ю. Канигін).

ГЕ́НІЙ, я, *ч.* 1. Особа, наділена геніальністю (у 1 знач.). — *То ж — великі генії творили* [музику] (Панас Мирний); *Геній українського народу, Шевченко Тарас .. не схотів Миколі Палкіну коритись* (П. Тичина); *Спеціалісти порівнюють розшифровку геному людини з винаходом колеса невідомим древнім генієм або з масовою комп'ютеризацією світу* (з газ.); // *у чому, на що, розм.* Особа, яка досконало знає що-небудь, уміє щось якнайкраще робити. *Не випадково Іван Франко висловлював жаль з того приводу, що у нас разом із генієм і апостолом слова Тарасом не появився геній у політиці, який показав би шлях для народу* (з публіц. літ.); *М. Таль був геній не лише в шахах, а ще володів якимсь потужним магнетизмом, притягуючи симпатії своєю культурою, дотепністю та щедрістю* (з газ.).

2. Те саме, що **геніа́льність** 1. *З таких пишних садків вилинув, як соловей з гаю, Шевченків геній* (І. Нечуй-Левицький); — *Я буквально не розберу: де починається вільний геній царя природи і кінчається крамар* (М. Хвильовий); *Я знаю його речі, високо ціню його творчий геній, .. але я досі не мав нагоди й приємности* [приємності] *зазнайомитись з ним особисто* (В. Домонтович).

3. У давньоримській міфології — дух, божество, покровитель людини в її діяльності. *Геній то був, але геній не той, що з'являвся Темної ночі тоді, коли жахом скував мою душу* (Леся Українка).

4. *чого.* Найвищий вияв, уособлення чого-небудь. *Весь свій могутній рівносторонній геній художника і поета, мислителя і борця Тарас Шевченко присвятив служінню народові* (з публіц. літ.).

◊ **(1) До́брий ге́ній** *чий, кого, чого і без дод., книжн.* — людина, яка благотворно впливає на кого, що-небудь, сприяє, допомагає комусь. *Як добрий геній, Ганя здержувала шкодливий* [шкідливий] *вплив Хоцінського* (І. Нечуй-Левицький); — *Повірте, Ірен... Ви зробились моїм добрим генієм.., якого я нізащо не хочу втратити* (В. Підмогильний); [І р и н а:] *Спасибі вам .. Ви добрий геній наш!* (Л. Дмитерко); * У порівн. *Покликання! Воно весь час стояло за ним, художником, як злий чи добрий геній, вихоплювало з руки малярський пензель, вкладаючи натомість гусяче перо...* (Василь Шевчук); **(2) Злий ге́ній** *чий, кого, чого, книжн.* — людина, яка погано впливає на кого, що-небудь, завдає шкоди комусь. *Останнім часом головний інспектор тунельних споруд перетворився на фактичного вершителя долі нашого будівництва і злого генія Глибинного шляху* (М. Трублаїні); — *Сам Василь Митрофанович пожалував, — саркастично кинув Рибка і .. додав: — Наш злий геній.., щоб його чорти забрали* (М. Чабанівський); * Образно. *Думка ширяє вільним соколом, і їй нема ні гратів, ні кам'яниць, ні відстаней. Порадниця і вірний друг самотніх... Злий геній тих, що впали, зламались духом...* (Василь Шевчук).

ГЕНІТА́ЛІЇ, ій, *мн. (одн.* **геніта́лія,** ї, *ж.).* Статеві органи. *Чоловік на рисунку йде, немовби над морем; його геніталії оголені* (з наук.-попул. літ.); *Породілля скаржиться на неприємні відчуття та біль в ділянці геніталій, нерідко підвищення температури тіла до 38 °С* (з навч. літ.); *Недорозвинення або неправильний розвиток геніталій — симптом порушення функції кори надниркових залоз* (з навч. літ.).

ГЕНІТА́ЛІЯ *див.* **геніта́лії.**

ГЕНІТА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **геніта́лії.** *Генітальний герпес — вірусне захворювання, що характеризується різноманітними клінічними симптомами* (з наук.-попул. літ.); *Жінкам, що мають гіпофункцію яєчників, генітальний інфантилізм, із 5 тижнів вагітності призначають незначні дози мікрофоліну* (з навч. літ.).

ГЕНІТИ́В, а, *ч., лінгв.* Родовий відмінок. *Варіативні флексії генітива іменників чоловічого роду однини пов'язані із семантикою слова* (з наук. літ.); *У статті досліджено прийменникові конструкції українського генітива* (з наук. літ.),

ГЕНІТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **геніти́в.** *Генітивні метафори в ліриці Ліни Костенко нерідко утворюють ланцюжки метафор* (з наук. літ.); *Генітивні зв'язки між двома іменниками виражаються не тільки флексіями й артиклями, а через співвіднесення номінативних форм компонентів* (з наук. літ.); *Для створення метафоричного образу поети послуговуються генітивними структурами* (з наук. літ.).

△ **Геніти́вне ре́чення** *див.* **ре́чення.**

ГЕНКО́НСУЛ, а, *ч.* Скорочення: генеральний консул. *Генконсул України в Польщі запропонував нагородити учасників звільнення України від фашизму медалями* (з газ.); *Українці й болгари як їздили один до одного, так і їздитимуть. У цьому впевнений генконсул України у Варні* (з газ.).

ГЕНКО́НСУЛЬСТВО, а, *с.* Скорочення: генеральне консульство. *У 2004 р. у генконсульстві України в Нью-Йорку відбулася урочиста передача Україні семи картин — портретів українських гетьманів* (з газ.); *Генконсульство Польщі у Львові вимагає, щоб влада навела лад довкола його території* (з газ.).

ГЕ́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ген²**. *Тітка Павлина лише кивнула головою: вона ще не скінчила. — Як ви думаєте, де вони беруть стільки цих істот? — Вирощують на генних фабриках? — Так, Жоро, ти вгадав* (А. Дімаров); *Ніякої "випадковості" форми, порядку розташування "літер" генного набору (алфавіту) немає, як немає випадковості в розташуванні літер у газеті* (Ю. Канигін); *Щоб скоригувати закладену в клітині програму, вчені вирішили ввести в генну пам'ять нову інформацію* (з наук. літ.).

2. Стос. до гена *(див.* **ген²**). *Невагомість не виявляє мутагенної дії і не призводить до виникнення в організмі мутацій генного та хромосомного типів* (з наук. літ.).

△ **Ге́нна (генети́чна) інжене́рія** *див.* **інжене́рія; Ге́нний банк <Банк ге́нів>** *див.* **банк².**

ГЕ́ННО-МОДИФІКО́ВАНИЙ, а, е. Генотип якого було змінено за допомогою методів генної інженерії; генетично модифікований. *Генно-модифікованими вважаються організми, у які пересаджено ген будь-яких інших рослин або тварин* (з наук.-попул. літ.); *Учені зі США створили генно-модифікований грибок, який допоможе боротися з малярією* (із журн.).

ГЕНОГЕОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **геногеогра́фія.** *Геногеографічні карти заповнюють значні прогалини в знаннях про генетику населення та можуть слугувати джерелом попередньої генетичної інформації* (з наук. літ.); *У дослідженні наведено систематичну структуру та здійснено геногеографічний аналіз видових комплексів безхребетних фауни України* (з наук. літ.); *У науковій літературі є свідчення того, що геногеографічний розподіл населення*

за групами крові пов'язаний із територіальними екологічними ризиками (з навч. літ.).

ГЕНОГЕОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Установлення географічного поширення і частоти різних форм генів, що визначають основні ознаки й властивості досліджуваного виду організмів певної території. *Проблеми, які ставить геногеографія населення, є не суто генетичними, а міждисциплінарними та дозволяють об'єднати зусилля для розв'язання комплексних проблем науки про людину* (з наук. літ.); *Поняття геногеографії було запроваджено генетиком Олександром Сергійовичем Серебровським 1928 року* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНОГРА́МА, и, *ж.* Схематичне зображення родинних зв'язків та медичної історії особи. *Генограми нині використовують у різних галузях, зокрема в медицині, психіатрії, психології, генетичних дослідженнях, соціальній праці, освіті та інших* (з наук.-попул. літ.); *Першими генограми застосували й почали пропагувати Моніка Макголдрик та Ренді Джерсон у своїй книзі, що побачила світ 1985 року* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **геногра́фія.** *Генографічні дослідження генофонду людини, як правило, включають картографічний аналіз розповсюдження генетичних маркерів гаплогруп в населенні великих регіонів та детальне вивчення ряду конкретних популяцій* (з наук.-попул. літ.); *З 2005 року в планетарному масштабі реалізується найбільший генографічний проект із метою складання детального генетичного атласа народів світу та вивчення древніх міграцій людей* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Наука про вивчення частин геному, що піддалися мутаціям за час існування людства. *Генографія покаже, наскільки всі люди взаємопов'язані* (з Інтернету).

ГЕНОКО́ПІЯ, ї, *ж.* Виникнення схожих фенотипових ознак під впливом генів, розташованих у різних ділянках хромосоми або в різних хромосомах. *Під генокопією розуміють однакові зміни фенотипу, зумовлені дією різних генів* (з наук. літ.); *Діагноз хромосомної хвороби повинен бути обов'язково підтверджений цитогенетичними методами. Це пов'язано з наявністю генокопій* (з навч. літ.).

ГЕНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до генології. *Жанр літературної казки, його різновиди та модифікації мають потужний генологічний потенціал, що дає можливість для заглиблення у форми їхньої реалізації в конкретні періоди розвитку художньої літератури* (з наук. літ.); *У refераті розглянуто генологічний дискурс у літературознавчій спадщині Богдана Лепкого* (з навч. літ.).

ГЕНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ у теорії літератури, присвячений дослідженню літературних жанрів. *Генологія своїми коренями сягає "Поетики" Арістотеля і є однією з найдавніших галузей теорії літератури* (з наук.-попул. літ.); *Романтизм, породивши змішаний жанр, спростував чіткий класицистичний поділ на літературні роди й види і таким чином спричинив втрату генологією нормативного характеру* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНО́М, у, *ч., біол.* Сукупність генів *(див.* **ген²**), що містяться в одному наборі хромосом. *Деякі дослідники вважають, що комахи є еволюційним тупиком саме внаслідок напрочуд високої надійності їх геному* (з наук. літ.); *Створено модельну систему, яка дає можливість аналізувати мутаційні події як в генеративних, так і в соматичних клітинах протягом ряду поколінь і, таким чином, прогнозувати віддалені наслідки дії радіації на геном* (з наук. літ.).

ГЕНО́МІКА, и, *ж.* Розділ молекулярної генетики, що вивчає структуру і функцію геному та генів живих організмів. *Геноміка інвентаризує гени, створюючи геномні карти живих істот* (з наук.-попул. літ.); *Розвиток геноміки став можливим не тільки завдяки вдосконаленню біохімічних методик, але й появі потужної обчислювальної техніки, яка дозволила працювати з величезними масивами даних* (з наук.-попул. літ.); *Геноміка формується в 1980–1990-ті роки з виникненням перших проектів секвенування геномів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНО́МНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **гено́м.** *Особливу групу спадкових змін складають геномні мутації* (з наук. літ.); *Множинність геномних змін значно ускладнює використання інформації про генотип людини для прогнозування виникнення у неї онкологічної патології* (з наук. літ.); *Наука відкрила нові можливості для реконструкції геному культурних рослин за допомогою так званої геномної і хромосомної інженерії* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНОСОЦІОГРА́МА, и, *ж., псих.* Схематичне відтворення інформації за записами взаємовідносин у родині. *Завдяки генограмі можна розпізнати спадкові захворювання, тип відносин, родинні міфи, вірування, що наслідуються, виправити життєві сценарії* (із журн.).

ГЕНОТЕЇ́ЗМ, у, *ч.* Форма релігійних вірувань, що визнає існування багатьох богів на чолі з одним верховним богом. *Першим, хто застосував термін "генотеїзм", був Макс Мюллер* (з наук. літ.); *З генотеїзмом не варто сплутувати релігійно-філософське злиття всіх богів в одному певному, яке ми знаходимо в орфічних гімнах до Зевса* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНОТИ́П, у, *ч., біол.* Сукупність усіх матеріальних структур клітин, що виконують функцію спадковості. *Тривалість життя, як і будь-яка інша ознака, визначається як генотипом (спадковою ознакою), так і середовищем* (з наук. літ.); *Встановлено зв'язки між схильністю до розвитку професійної патології та генотипом працівників* (з наук. літ.); *Роман працює над збереженням генотипу українських голубів, а миколаївська порода приваблює його незвичайністю свого польоту* (з газ.).

ГЕНОТИ́ПНИЙ, а, е. Прикм. до **геноти́п.** *Мірилом співвідношення генотипної і середовищної мінливості слугує коефіцієнт спадковості* (з наук.-попул. літ.); *Генотипні відмінності;* // Власт. певному генотипу. *Генотипна середня тривалість життя чоловіків більша, ніж жінок* (з наук. літ.).

ГЕНОТИ́ПНО. Присл. до **геноти́пний.** *Творчий характер людської діяльності виявляється в тому, що завдяки їй людина виходить за природні межі, тобто перевершує свої генотипно зумовлені можливості* (з навч. літ.); *Модифікації — це реакції на зміни інтенсивності певних чинників довкілля, однакові для всіх генотипно подібних організмів* (з навч. літ.).

ГЕНОТОКСИ́ЧНИЙ, а, е. Здатний негативно впливати на структурно-функціональний стан генетичного апарату живих істот. *У роботі досліджено генотоксичну дію середньомолекулярних пептидів* (з наук. літ.); *Обговорюються процеси злиття і розщеплення хромосом як ефект генотоксичного забруднення* (з наук. літ.); *Сьогодні, у зв'язку із забрудненням природного середовища генотоксичними речовинами, проблема мутагенезу вже невіддільна від проблеми захисту від мутагенів* (з наук. літ.).

ГЕНОТОКСИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **генотокси́чний.** *Виявлено сумарну генотоксичність*

проб води з різних водних артерій Львівщини (з наук. літ.); *У ряді досліджень показано, що вітамін Е має потенціал для запобігання мутагенним ефектам, викликаним генотоксичністю вільних радикалів* (з наук.-попул. літ.); *Дослідники прийшли до висновку про генотоксичність хлорованої води* (з газ.).

ГЕНОФО́НД, у, *ч., біол.* Склад і чисельність різних форм генів і популяцій організмів того чи іншого виду. *Щоб зберегти генофонд осетрових, потрібен іхтіологічний заповідник* (з наук. літ.); *Нація має багатий генофонд, оптимістичний, життєлюбний характер. Фактично до середини XX століття кожна українська сім'я була багатодітною* (з наук. літ.); *Можна констатувати різке зниження чисельності майже всіх видів крупних ссавців та критичне зменшення і навіть зникнення деяких їх субпопуляцій. Ці явища збіднюють генофонд видів* (з наук. літ.); *Ми з болем говоримо сьогодні про генофонд українського народу, непоправно підірваний голодомором тридцять третього року* (з публіц. літ.).

(1) Золоти́й генофо́нд — сукупність найцінніших із погляду спадковості рослин, тварин. *Багато з рослин є рідкісними у природі, ендеміками, які недостатньо ще пізнані з біохімічного чи фізіологічного погляду, входять до золотого генофонду* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНОЦИ́Д, у, *ч.* Винищення окремих груп населення з расових, національних, релігійних і т. ін. мотивів. *Щоб здійснити голодоморний геноцид, введено армійські частини і розміщено озброєні гарнізони і застави при всіх приречених місцевостях* (В. Барка); *Трагічну таємницю сельви розкрито. Біля гори Комо на останній стежці інків вчинено злочин. Масовий геноцид підтверджують факти* (Ю. Бедзик); *Українське село в тридцять третьому році було піддано геноциду* (з публіц. літ.); *Затверджений перед нападом на СРСР генеральний план "Ост" передбачав проведення політики геноциду на окупованих слов'янських територіях* (з газ.).

ГЕНОЦИ́ДНИЙ, а, е. Прикм. до **геноци́д.** *Настав вирішальний час у житті України. Або вона здобуде незалежність, або залишиться у становищі колонії, приреченої на імперську геноцидну щодо націй і національно-етнічних груп політику* (з публіц. літ.).

ГЕНОЦИ́ДНИК, а, *ч., розм.* Який здійснює геноцид. *У приліт інопланетян, ксенофобних геноцидників я не дуже вірю* (з Інтернету).

ГЕНПІДРЯ́Д, у, *ч.* Скорочення: генеральний підряд. *Генпідряд являє собою договір між замовником та підрядником при будівництві об'єктів різного призначення* (з наук.-попул. літ.); *Генпідряд — головний вид діяльності компанії. Наша компанія виконує повний цикл будівництва об'єктів промислового й комерційного призначення* (з мови реклами).

ГЕНПІДРЯ́ДНИЙ, а, е. Стос. до генпідряду. *Компанія є генпідрядною організацією та бере на себе всі функції керування будівництвом* (із журн.); *Чітко налагоджена структура організації генпідрядних робіт у компанії дозволяє нам надавати комплекс послуг, що включають у себе професійні рішення* (з мови реклами); *Генпідрядний договір на капітальне будівництво.*

ГЕНПІДРЯ́ДНИК, а, *ч.* Скорочення: генеральний підрядник. *На жаль, дуже часто генпідрядник стикається із ситуацією, коли в процесі будівництва відбуваються кардинальні зміни* (із журн.); *Генпідрядники будівництва запевняють, що Дністровська ГАЕС не несе небезпеки довкіллю* (із журн.).

ГЕНПЛА́Н, у, *ч.* Скорочення: генеральний план. *При виконанні графічної реконструкції генплану садиби використані прийоми планування відомих парків України й Росії* (з наук. літ.); *Генеральні проекти нових районів проходитимуть тендер, узгоджуватимуться з генпланом міста* (з газ.); *У новому генплані вперше закладено концепцію розвитку Києва як мегаполіса* (з газ.).

ГЕНПРОЕКТУВА́ННЯ, я, *с.* Скорочення: генеральне проектування. *Компанія уклала договір із сербською корпорацією на генпроектування нової лінії з виробництва цементу* (із журн.); *Наступним кроком стало підписання договору між компаніями на генпроектування. Представлений проект будівлі враховував усі побажання компанії* (з газ.).

ГЕНПРОКУРАТУ́РА, и, *ж.* Скорочення: генеральна прокуратура. *Саму її дедалі частіше викликають до генпрокуратури, проти неї порушено вже кілька справ* (Л. Костенко); *Було домовлено про координацію дій з обох сторін, і невдовзі до Грозного прибула слідча група з генпрокуратури Грузії* (В. Шкляр); *За словами начальника головного слідчого управління Генпрокуратури, у справі є багато моментів, які потребують подальшого дослідження* (з газ.); *Генпрокуратура України завершила перевірку використання позабюджетних коштів Фондом держмайна України у вигляді видачі кредитів* (з газ.).

ГЕНПРОКУРО́Р, а, *ч.* Скорочення: генеральний прокурор. *Ніяк не вгавав той-таки заступник генпрокурора, який наполягав на судово-медичній експертизі в повному обсязі* (В. Шкляр); *Генпрокурор України здійснив ротацію в регіонах* (з газ.); *Генпрокурор Перехідної національної ради Лівії зібрав прес-конференцію в Триполі* (з газ.).

ГЕНРИ́СТИКА, и, *ж.* Напрям лінгвістики, що досліджує жанри літературної творчості; жанрознавство. *Інтенсивність досліджень із мовножанрової тематики дозволяє говорити про особливий напрям лінгвістики, який іменують то генристикою, то жанрознавством* (з наук. літ.); *Автор розглянув низку мовних жанрів у парадигмі когнітивної генристики* (з наук. літ.).

ГЕ́НРІ, *невідм., ч., фіз.* Одиниця індуктивності й взаємної індуктивності. *Один генрі дорівнює індуктивності електричного контура, що збуджує магнітний потік в один вебер при силі постійного струму в ньому в один ампер* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНСЕ́К, а, *ч.* Скорочення: генеральний секретар. *Йому бурхливо аплодували стоячи. Майже як генсекам за радянських часів* (Л. Костенко); *Факт початку суспільно-політичних змін з ініціативи М. Горбачова породжує думку, що коли б на посаду генсека прийшов інший чоловік, перебудови могло б і не бути* (з публіц. літ.); *Генсек НАТО сказав у Києві фразу, що досить виразно характеризує погляд із Брюсселя на Україну* (з газ.).

ГЕНСЕ́КІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **генсе́к.** *Генсек ООН Кофі Аннан був обраний у грудні 1996 року. 31 грудня 2006 року сплив його другий і останній дозволений статутом організації п'ятирічний генсеківський термін* (з газ.).

ГЕ́НСЛЕ, *невідм., с.* 1. Польський народний смичковий інструмент із дерев'яним видовбаним корпусом та 3–4 струнами. *Звук генсле — різкий та яскравий — видобувають лукоподібним смичком* (з наук.-попул. літ.); *Наш гудок і польський генсле мали квінтовий стрій струн* (з наук.-попул. літ.).

2. Загальна назва старовинних польських інструментів, подібних до гусел. *Колишні назви інструментів генсле до нас не дійшли* (з наук.-попул. літ.).

ГЕНУЕ́ЗЕЦЬ *див.* **генуе́зці.**

ГЕНУЕ́ЗКА *див.* **генуе́зці.**

ГЕНУЕ́ЗЦІ, ів, *мн. (одн.* **генуе́зець,** зця, *ч.;* **генуе́зка,** и, *ж.).* Мешканці Генуї або вихідці з цього міста. *Було нас тоді двісті вісімдесят чоловік, окрім русинів, ще генуезці, каталонці, сицилійці, провансальці, кандіоти й московитяни* (Валерій Шевчук); *Саме генуезці заклали фортецю, що мала контролювати Дністровський лиман* (з наук.-попул. літ.); *Генуезець Христофор Колумб на чолі іспанської експедиції для пошуку найкоротшого морського шляху в Індію перетнув Атлантичний океан і досяг Багамських островів, Куби, Гаїті* (з газ.).

ГЕНУЕ́ЗЬКИЙ, а, е. Прикм. до **генуе́зці** і Генуя. *Генуезький флот брав участь у Першому хрестовому поході, а купці з Генуї заснували торгові факторії в багатьох портах Леванту* (з наук.-попул. літ.); *1475 року турки-османи захопили всі генуезькі колонії в Криму* (з навч. літ.); *За підсумками чемпіонату Італії генуезькі футболісти повертаються в зону Ліги чемпіонів* (з газ.).

ГЕНУЇННИЙ, а, е, *вет., мед.* Природний, істинний. *Деякі хвороби змінюють генуїнний смак їжі та "вводять в оману" органи травлення* (з наук.-попул. літ.); // Первинний. *Генуїнний артроз починається без помітної причини й уражує багато судин одночасно* (з наук. літ.); // Природжений. *Генуїнна епілепсія.*

ГЕНШТА́Б, у, *ч.* Скорочення: генеральний штаб. *Під фотознімком зазначалося, що полковник генштабу Гамалій нещодавно призначений новим командувачем повстанських військ Південної України* (В. Шкляр); *Турецький генштаб заявив, що в зв'язку з не зовсім прийнятними умовами експортерів зі США результати тендера можуть переглянути* (з газ.); *Цивільне міністерство та військовий генштаб — це та система противаг, дієвість якої перевірена практикою чи не в усіх європейських країнах* (з газ.).

ГЕНШТАБІ́СТ, а, *ч., військ., розм.* Працівник генерального штабу. *Манштейн мав репутацію одного з найбільш талановитих генштабістів німецької армії* (з наук.-попул. літ.); *Генштабістам довірили обговорити перспективи розвитку національних армій, підготовку військових кадрів і спланувати роботу на поточний рік* (з газ.).

ГЕО... Перша частина складних слів, що вказує на відношення до Землі, земної кори і т. ін., напр.: г е о с ф е́ р а, г е о п а т о г е́ н н и й, г е о т е х н о л о́ г і я.

ГЕОАКУ́СТИК, а, *ч.* Спеціаліст із геоакустики. *Відомий геоакустик брав участь як експерт у сейсмологічних місіях ЮНЕСКО* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОАКУ́СТИКА, и, *ж.* Наука, що вивчає звукові, інфразвукові та ультразвукові явища в земній корі з метою дослідження її будови і властивостей. *Геоакустика вивчає розповсюдження пружних хвиль у земній корі за допомогою акустичної та сейсмічної розвідки* (з наук.-попул. літ.); *Акустичний каротаж є розділом геоакустики* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОАКУСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геоакустики. *Проведено комплексні дослідження із залученням методів геоакустичного зондування і фотопрофілювання морського дна* (з наук. літ.); *Для побудови геоакустичної моделі розрізу застосовують широкосмуговий акустичний каротаж* (з навч. літ.).

ГЕОАНТИКЛІНА́ЛЬ, і, *ж., геол.* Підняття земної кори в межах геосинклінальної області. *Геоантикліналі характеризуються лінійним, часто асиметричним підняттям земної кори завширшки 50–150 км, довжиною до 2000 км, яке розділяє геосинкліналі* (з навч. літ.).

ГЕОБІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геобіології. *Сорок тисяч років — це геобіологічний вік кроманьйонської раси* (з наук. літ.); *Ґрунт — це продукт взаємодії живої і неживої природи, тому В. І. Вернадський назвав його геобіологічним утворенням* (з навч. літ.).

ГЕОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ біології, що вивчає сукупність усіх живих організмів і зв'язки між ними. *Геобіологія — частина біосферології, оскільки вона концентрує свою увагу на дослідженнях біосфери як геологічного утворення* (з наук.-попул. літ.); *До сучасних методів дослідження в географії належать космічний, геоінформаційний, геофізичний, геохімічний, геобіологічний метод моделювання тощо* (з навч. літ.).

ГЕОБІО́НТ *див.* **геобіо́нти.**

ГЕОБІО́НТИ, ів, *мн. (одн.* **геобіо́нт,** а, *ч.), біол.* Організми, що постійно проживають у глибині ґрунту. *Геобіонти мають буре забарвлення тіла, переважно плаcку форму* (з наук.-попул. літ.); *Деякі геобіонти виповзають на поверхню ґрунту лише вночі і під час дощу, коли їх нірки заливає вода* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОБОТА́НІК, а, *ч.* Фахівець із геоботаніки. *Лише в 1991 році українськими геоботаніками вперше для території колишнього Радянського Союзу був приведений повний уніфікований перелік асоціацій рослинності України* (з наук. літ.); *Розв'язання питань раціоналізації лісового господарства, використання та поліпшення кормових угідь — все це вимагає участі геоботаніків* (з наук. літ.).

ГЕОБОТА́НІКА, и, *ж.* Частина ботаніки, що вивчає поширення та розподіл рослин на Землі залежно від географічних умов. *Геоботаніка, як відомо, вивчає питання взаємовідношень рослинних організмів із неорганічною природою, а також — між собою* (з наук. літ.); *Матеріали дослідження використовуються в навчальному процесі в курсах загальних та спеціальних дисциплін на кафедрі геоботаніки* (з наук. літ.); *Особиста бібліотека академіка нараховує понад шість тисяч примірників видань із геоботаніки* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОБОТАНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геоботаніки. *Питання геоботанічного районування території України неодноразово привертало до себе увагу дослідників* (з наук. літ.); *Виконано 211 геоботанічних описів рослинних угруповань з участю тонконога лучного і тонконога вузьколистого* (з наук. літ.); *При вивченні регіону проводилися геоботанічні описи на пробних ділянках різних типів рослинності* (з наук. літ.).

ГЕОГЕЛЬМІ́НТ *див.* **геогельмі́нти.**

ГЕОГЕЛЬМІ́НТИ, ів, *мн. (одн.* **геогельмі́нт,** а, *ч.), зоол.* Паразитичні черви, які розвиваються з яєць, що потрапляють у ґрунт без проміжного хазяїна. *Епідеміологічна небезпека посилюється тим, що збудники інфекційних захворювань та яйця геогельмінтів здатні тривалий час зберігатися в довкіллі* (з наук. літ.); *Розвиток геогельмінтів на початкових стадіях проходить у зовнішньому середовищі* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОГЕЛЬМІНТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геогельмінтів. *Геогельмінтологічні дослідження показали, що в 100 г сирого осаду стічних вод Києва вміщується до 66 яєць різних геогельмінтів* (з наук. літ.).

ГЕОГЕ́НІЯ, ї, *ж.* Наука про походження Землі. *Сучасна геогенія є наближеною до кантівської в тому, що визнає спільне утворення Сонця та планет із відносно холодної газопилової хмари* (з наук. літ.).

ГЕОГІГІЄ́НА, и, *ж.* Наука, що вивчає зміни в живій і неживій природі як наслідок діяльності людини на Землі. *Об'єктом геогігієни є медичні аспекти глобальних наслідків діяльності людини, як безпосередні, так і опосередковані змінами впливу екосистем на здоров'я людини* (з наук.-попул. літ.); *У той час як на Заході було створено Інститут життя і Римський клуб, в СРСР професор М. В. Лазарев спільно з групою вчених-медиків почав розробку проблем геогігієни* (з наук.-попул. літ.); *А. Д. Сахаров писав: "Проблеми геогігієни дуже тісно переплетені з економічними і соціальними проблемами. Тому їх повне вирішення в національному і тим більше місцевому масштабі неможливе"* (із журн.).

ГЕОГІГІЄНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геогігієни. *Однією із загроз національній безпеці є погіршення геогігієнічних і санітарно-епідеміологічних умов життєдіяльності людини та існування живих організмів* (з наук.-попул. літ.); *Геогігієнічний моніторинг; Геогігієнічні вимоги.*

ГЕО́ГЛІФ, а, *ч.* Нанесений на землю геометричний або фігурний малюнок чи візерунок, зазвичай понад 4 метри в довжину. *Деякі геогліфи настільки великі, що їх можна розгледіти тільки з повітря* (з наук.-попул. літ.); *Колосальні геогліфи Наска, розташовані в пустелі Сан-Хосе в Перу, являють собою зображення живих створінь, стилізованих рослин і міфічних істот, а також геометричні фігури довжиною в кілька кілометрів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОГНО́ЗІЯ, ї, *ж., заст.* Геологія. *У XVIII–XIX століттях вважали, що геогнозія обмежується вузькими рамками емпіричного опису геологічних процесів, водночас як геологія формувалася як наука про історію Землі та земної кори* (з наук.-попул. літ.); *Із середини XIX ст. геогнозію поступово перестають згадувати, але термін ще деякий час залишається в назвах наукових ступенів та кафедр* (з наук.-попул. літ.).

ГЕО́ГРАФ, а, *ч.* 1. Фахівець із географії. — *Наша експедиція була проведена за методом відомого вченого-географа Гумбольдта, — вів далі Шевченко* (З. Тулуб); — *Живий він, ваш Колосовський... — пробираючись до цебра, сказав географ Щербань з почорнілим, ніби задимленим обличчям* (О. Гончар); — *Оце моряк! Чого ви не на флоті? — Судьба... — зітхнув Макшеєв. — По духу я географ і мандрівник...* (Василь Шевчук).

2. *розм.* Учитель географії. — *До речі, я і не географ зовсім. Я словесник* (О. Довженко).

ГЕОГРАФІ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **ге́ограф** 2. *Щоліта географічка водила нас у походи* (із журн.).

ГЕОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до географії. *Сердечне спасибі Вам... за Вашу обіцянку нараяти мені географічні матеріали, потрібні для опису подорожей* (М. Коцюбинський); *Якесь послання на шматині заяложеної географічної карти. Усі притихли, доки директор вивчав поглядом записку* (О. Гончар); *Павло Андрійович був ще у себе, в географічному кабінеті. Він ретельно розставляв по полицях наочне приладдя, розвішував карти, діаграми* (Г. Усач); // Стос. до природних умов або положення на земній поверхні. *Географічний центр Європи знаходиться у Закарпатті* (з наук.-попул. літ.).

△ **Географі́чне середо́вище** *див.* **середо́вище.**

ГЕОГРАФІ́ЧНО. Присл. до **географі́чний.** *Доповідь присвячена географічно віддаленим одна від одної церквам із трьох монастирів, які перебувають під захистом ЮНЕСКО* (з наук. літ.); *Географічно діяльність підприємства сфокусована в таких країнах, як Німеччина, Італія, Іспанія* (з газ.); *Спалах кишкової інфекції географічно обмежений Північною Німеччиною, і потреби в особливих заходах контролю нема, заспокоюють у ЄС* (з газ.).

ГЕОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* 1. Ряд пов'язаних між собою наук, що вивчають поверхню Землі, природні умови, населення, економічні ресурси. *Про тропік Козерога вони знали тільки з географії* (М. Хвильовий); *Німа карта всесвіту, з якої вчиться географії Юрин старший брат, спливає раптом перед очі* (Ю. Смолич); *Географія була тоді основоположною доктриною, юнга — предметом мрій для кожного підлітка, карта морів улюбленою й єдиною книгою для читання, біблією моряка* (В. Домонтович).

2. *чого, яка.* Розміщення, поширення чого-небудь у різних регіонах планети. *В той далекий важкий час* [XII–XIII ст.] *навіть наша степова географія почала ворогувати з історією. Не захищена ні морями, ні горами на головних своїх магістралях, країна була відкрита для ворогів* (О. Довженко); *Змінюється характер і географія зарубіжних інвестицій та міжнародного технологічного обміну. Вони починають спрямовуватися переважно у розвинуті країни* (з навч. літ.); *У географії сировинної бази Японії склалося декілька секторів. Найважливіше місце в поставках сировини займає Південно-Західна Азія, оскільки цей район — головний постачальник нафти для Японії* (з навч. літ.).

△ **(1) Економі́чна геогра́фія** — розділ географії, що вивчає розміщення виробництва, умови та особливості його розвитку в країнах або окремих районах. *Головною віхою в історії економічної географії столичного університету була організація в 1933 р. окремої кафедри у складі геолого-географічного факультету відомим тоді економістом, статистиком і географом академіком К. Воблим* (з наук.-попул. літ.); **(2) Лінгвісти́чна геогра́фія** — розділ діалектології, що вивчає територіальне поширення певних мовних явищ (фонетичних, граматичних, лексичних і т. ін.). *У другій половині XIX ст. в мовознавстві виникає метод дослідження діалектів за допомогою лінгвістичного картографування — лінгвістична географія* (з наук. літ.); **(3) Соціа́льно-економі́чна геогра́фія** — розділ географії, який вивчає територіальну організацію суспільства в різних країнах, районах, місцевостях. *Для потреб соціально-економічної географії світу країни можна згрупувати в класи — за площею території, чисельністю населення, його щільністю тощо* (з навч. літ.); **(4) Фізи́чна геогра́фія** — розділ географії, що вивчає рельєф, клімат, ґрунти, рослинний і тваринний світ. *Фізичну географію поділяють на землезнавство, що досліджує загальні властивості географічної оболонки та її компонентів, і ландшафтознавство, яке вивчає природні комплекси різних рангів, їхні антропогенні зміни* (з наук. літ.); *Методичний посібник із фізичної географії України для 8-го класу розкриває особливості викладання географії з використанням мультимедійних засобів навчання* (з навч. літ.).

◊ **Істо́рія з геогра́фією** *див.* **істо́рія.**

ГЕОДЕЗИ́СТ, а, *ч.* Фахівець із геодезії. *Застосовуючи радіолокаційні методи, геодезисти точно визначають від-*

стань між певними точками земної поверхні (з наук.-попул. літ.); *Геодезисти використовують його понад сто п'ятдесят років. Звичайно, існують й інші методи нівелювання, але геометричне нівелювання є домінуючим* (з навч. літ.).

ГЕОДЕЗИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **геодези́ст.** *Після закінчення інституту геодезистка була направлена на складні роботи в Закарпатті, але через хворе серце часто потрапляла до лікарні* (із журн.).

ГЕОДЕЗИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геодезії. *Ідея об'єднання всіх геодезичних робіт висувалася передовими вченими ще перед Першою світовою війною* (з наук.-попул. літ.); *Понад річечкою вже ходив майстер ставкової справи.., вживаючи замісто* [замість] *геодезичного приладдя — око, нитку, очеретину* (Ю. Яновський); *Раніше тригонометрію найчастіше використовували для розв'язування трикутників, а з їх допомогою — розв'язування багатьох геометричних і геодезичних задач* (з навч. літ.).

ГЕОДЕ́ЗІЯ, ї, *ж.* Наука про методи визначення форми й розмірів Землі або окремих її частин, зображення земної поверхні на планах і картах та точних вимірювань на місцевості. *Був в академії і спеціальний клас геодезії, який готував спеціалістів для знімання і складання карт* (з наук.-попул. літ.); *Аль-Біруні працював у галузі математики, хронології, географії, геології, геодезії* (з навч. літ.).

ГЕОДИНА́МІКА, и, *ж.* Галузь геології, яка досліджує сили й процеси в корі, мантії і ядрі Землі, що зумовлюють рух мас. *Сучасні концепції геодинаміки висунули актуальну проблему нафтогазоносності Більче-Волицької та Бориславсько-Покутської зон* (з наук. літ.); *Враховуючи недостатність нової інформації з геологічної будови й особливо нафтогазоносності Румунії, очевидно, що сучасне, аргументоване уявлення про геодинаміку Карпат можна скласти за даними, одержаними на території України* (з наук. літ.).

ГЕОДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геодинаміки. *Розвиток зсувів та інших небезпечних геодинамічних процесів у Закарпатті є результатом взаємодії ряду природних та антропогенних факторів* (з наук. літ.); *На сучасному етапі розвитку процес трансформації комплексів продовжується, про що свідчить розвиток геодинамічних явищ і процесів* (з наук. літ.).

ГЕОЕКОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геоекології. *Геоекологічна ситуація в Україні за багатьма показниками оцінюється як кризова і продовжує погіршуватися в процесі нераціональної господарської діяльності, зокрема техногенного впливу* (з наук.-попул. літ.); *Людство має великий геоекологічний досвід у процесі підкорення природи* (із журн.).

ГЕОЕКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ біології, який досліджує екологічні системи від великих районів до біосфери загалом. *У рамках проблем раціонального природокористування й оптимізації природного середовища виник новий напрям — геоекологія* (з наук. літ.); *Геоекологія вивчає екологічні аспекти функціонування геосфер, включає ландшафтну та геологічну екології* (з наук. літ.); *Сьогодні серед спеціальностей, за якими йде підготовка студентів Києво-Могилянської академії, є і геоекологія* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОЕКОНО́МІКА, и, *ж., книжн.* Галузь науки, що досліджує досягнення зовнішньополітичних цілей держави економічним шляхом. *Предмет геоекономіки включає, крім іншого, демографічні та екологічні чинники (щільність і склад населення, темпи його зростання, демографічний тиск на обмежені ресурси планети, виснаження сировинних запасів та ін.)* (з наук.-попул. літ.); *У 70-х роках XX ст. посилення протистояння двох наддержав — СРСР і США — відкрило новий етап у розвитку геополітики, а слідом за нею і геоекономіки* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОЕКОНОМІ́ЧНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до геоекономіки. *Облік геополітичних і геоекономічних факторів є основою при визначенні стратегії країни, що відповідає потребам її розвитку і національно-державним інтересам* (з наук.-попул. літ.); *Головне в геоекономічній політиці — зацікавленість держави у створенні умов, що дозволяють підвищити конкурентоспроможність національної економіки на світових ринках* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОЕКОСИСТЕ́МА, и, *ж.* Просторова екологічна модель ландшафту, яка охоплює всі екологічні й антропогенні утворення поблизу земної поверхні. *Геоекосистема є фундаментальним поняттям суспільно-географічних досліджень екології міста* (з наук. літ.).

ГЕОЕНЕРГЕ́ТИКА, и, *ж.* Галузь енергетики, об'єктом якої є використання природного тепла надр Землі. *У дисертації досліджено питання геоенергетики, геотермальних ресурсів та осадових резервуарів* (з наук. літ.); *Альтернативні погляди на регіональні та глобальні процеси здатні забезпечити лише аналітики, які розуміють державні інтереси, потреби бізнесу та мають азарт до геополітики, геоекономіки та геоенергетики* (із журн.).

ГЕОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геоенергетики. *Глобальна прямокутна решітчаста сітка утворена геоенергетичними лініями, орієнтованими за сторонами світу* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОІНФОРМА́ТИКА, и, *ж.* Наукова дисципліна, яка охоплює низку наукових напрямів, пов'язаних із вивченням геопростору як цілісної системи. *Геоінформатика вивчає принципи, технічні та програмні засоби і технологію отримання, накопичення, передавання та опрацювання просторової інформації і формування на цій основі нових уявлень про світ* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОІНФОРМАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який поєднує модельне зображення території з інформацією табличного типу. *В Алушті відбувся науковий симпозіум з геоінформаційного моніторингу навколишнього середовища* (з наук. літ.); *Геоінформаційний аналіз, що включає редагування об'єктів, імпорт і обробку даних, а також верифікацію цифрових наборів, виконується інтерактивно* (з наук. літ.).

△ **Геоінформаці́йна систе́ма** *див.* **систе́ма; Геоінформаці́йне картографува́ння** *див.* **картографува́ння.**

ГЕОІНФОРМА́ЦІЯ, ї, *ж.* Сукупність геодезичних даних і знань про географічні інформаційні системи. *Запропоновано комп'ютерну технологію роздільного оброблення геоінформації в природокористуванні* (з наук. літ.); *Міністерства оборони України й Німеччини підписали угоду про співробітництво у галузі військової геоінформації* (з газ.).

ГЕО́ЇД, а, *ч., геогр.* Фігура, якою характеризують форму планети Земля. *При відновленні положення геоїда за значеннями гравітаційного потенціалу необхідно в потенціал вводити поправку на рельєф* (з наук. літ.); *На сьогодні геоїд практично поки що не має математичного визначення* (з наук.-попул. літ.); *Поверхня геоїда вигинається відповідно до вільної, незбудженої поверхні води в Світовому океані* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОКА́РПІЯ, ї, *ж., бот.* Спосіб поширення плодів у рослин шляхом заглиблення зав'язі у ґрунт на деякій відстані від материнської особини. *Геокарпія є характерною, зокрема, для арахісу, одного з видів конюшини та інших рослин* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Який характеризується перевагою суходолу на поверхні Землі; протилежне т а л а с о к р а т и ч н и й. *Геократичний режим був, зокрема, у тріасі. Головні події в органічному світі Землі в цей період — це розквіт і панування плазунів, серед безхребетних — головоногих молюсків* (з наук.-попул. літ.); *Наприкінці ордовику та в силурі починається геократичний етап розвитку земної кори* (з навч. літ.).

△ **Геократи́чні періо́ди** *див.* **періо́д.**

ГЕОКРА́ТІЯ, ї, *ж.* 1. *геол.* Загальна назва періодів значного розширення площі суходолу. *Таласократичний режим континентів кембрію та ордовику у другій половині силуру змінюється на геократію* (з навч. літ.).

2. *політ.* Перевага країн, розташованих перев. на суходолі, над морськими державами; протилежне т а л а с о к р а т і я. *У лоні геополітики все більш зримо дає про себе знати геократія* (з публіц. літ.).

ГЕОКРІОЛО́ГІЯ, ї, *ж., геол.* Наука про мерзлі гірські породи, ґрунти, їх походження та процеси і явища, пов'язані з їхнім промерзанням і таненням; мерзлотознавство. *Методи геокріології передбачають геокріологічне знімання і складання геокріологічних карт, а також стаціонарні природні спостереження за геотермічним режимом мерзлих товщ, сезонним промерзанням і відтаванням, кріогенними процесами і явищами* (з наук.-попул. літ.); *Поряд із розробленням теорії геокріологія опрацьовує також методи впливу на мерзлотні процеси в інтересах будівництва* (з наук.-попул. літ.).

ГЕО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із геології. *Стократ помножити її* [природи] *щедроту Взялись геологи і агрономи* (М. Рильський); *Іще в позаминулому році, коли геологи снували луками й полями, пройшли чутки про вугілля й нафту, та ніхто не надавав тому особливого значення* (Микита Чернявський); *Геологи багато зробили для подальшого розвитку української науки і народного господарства* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геології. *Цей невеличкий, добре обладнаний пароплав мав приставити на Північний Сахалін .. геологічну експедицію* (О. Донченко); — *Всі дані геологічних досліджень свідчать про одне,* — *вів далі Іван Семенович.* — *Жили мідної руди обриваються недалеко від поверхні і зникають* (В. Владко); *Ніколи геологічні поперечні профілі, які охоплюють відносно невелику кількість свердловин, не можуть дати уявлення про деталі будови родовища* (з навч. літ.); // Стос. до історії Землі, земної кори. *У зв'язку з тим, що до Землі наблизилося таке велике тіло, як Місяць, на тій планеті почалися геологічні збурення, землетруси, опускання материків* (О. Бердник); *У межах оболонки Землі відбуваються складні процеси, що відіграють важливу роль у геологічних явищах і, зокрема, в розвитку земної кори* (з наук. літ.); *Автори використовують так званий молекулярний годинник у спробі накреслення еволюції паразитів і зіставлення її з геологічним віком еволюції їх хазяїв* (з наук. літ.).

△ **Геологі́чна хронoло́гія** *див.* **хронoло́гія; Геологі́чний ро́зріз** *див.* **ро́зріз; Геологі́чний я́рус** *див.* **я́рус.**

ГЕОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Сукупність наук про склад, будову та розвиток земної кори та наявні в ній корисні копалини. *Принесла* [Ніна] *в подарунок друзу гірського кришталю, щоб Юрко не забував геологію та вертався швидше до табору* (А. Дімаров); *Питання про вплив глибинних розломів на нафтогазоносність є одним із фундаментальних у нафтовій геології* (з наук. літ.); *Дані археології, палеозоології, геології, етнографії, антропології, мовознавства та інших дисциплін допомогли відтворити своєрідний суспільний устрій, спосіб життя, господарство, культуру мисливців кам'яної доби* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Фізи́чна геоло́гія** — наука, що вивчає процеси, які змінюють склад і будову земної кори та рельєф земної поверхні. *У підручнику з фізичної геології великий розділ був присвячений вченню про підземні води* (з наук.-попул. літ.); **(2) Я́дерна геоло́гія** — те саме, що **радіогеоло́гія.** *Професор викладав у Київському університеті курс ядерної геології* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОЛОГОРО́ЗВІДКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **геологорозвідування.** *Будь-яке будівництво, добування корисних копалин, геологорозвідка і т. ін. не починаються, доки не буде розроблено проект рекультивації порушення ґрунтового покриву* (з мови документів); *Вербувальники зі шкіри пнулися, заманюючи в геологорозвідку будь-кого, аби тільки людина погоджувалася їхати в експедиції* (із журн.).

2. Геологічна експедиція. *Два-три роки тому геологорозвідка, що шукала вугілля на лівобережжі Дінця, натрапила раптом на величезне підземне водоймище* (Микита Чернявський).

ГЕОЛОГОРОЗВІ́ДНИК, а, *ч.* Той, хто займається геологорозвідуванням. *Розмах, сміливість і новизна її* [експедиції] *завдань захоплювала весь колектив геологорозвідників* (С. Журахович); *Виконати поставлені завдання сьогодні ще реально, оскільки Україна поки має потужний кадровий потенціал досвідчених, висококваліфікованих геологорозвідників, а також належну інфраструктуру* (з наук. літ.); *Геологорозвідники радують людей відкриттями нових багатств, схованих у надрах української землі* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОЛОГОРОЗВІ́ДУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до геологорозвідування. *На скіфській могилі — геологорозвідувальні знаки* (О. Довженко); *У результаті геологорозвідувальних робіт район визначився як перспективна додаткова база чорної металургії України* (з наук.-попул. літ.); *Начальник геологорозвідувальної пошукової партії, направляючи геологів у багатоденний маршрут, всупереч правилам безпеки, попередньо не зробив запит про погоду* (з навч. літ.); *Геологорозвідувальний коледж.*

ГЕОЛОГОРОЗВІ́ДУВАННЯ, я, *с.* Дослідження надр Землі з метою виявлення корисних копалин. *Автоматика дедалі ширше застосовується у наукових дослідженнях, зокрема в геологорозвідуванні* (з наук.-попул. літ.); *При детальному геологорозвідуванні родовища корисних копалин проводиться визначення придатності розкривних порід до рекультивації* (з навч. літ.).

ГЕОМАГНЕТИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Властивість земної кулі, що зумовлює наявність навколо неї магнітного поля; земний магнетизм. *Вважається, що причиною геомагнетизму є наявність металів у ядрі Землі* (з наук.-попул. літ.).

2. Розділ геофізики, який вивчає походження і природу магнітного поля Землі. *Під п'єзомагнітним ефектом у гірських породах будемо розуміти зворотні зміни намагніче-*

ності в галузі пружних деформацій, що не суперечить тлумаченню, прийнятому в літературі з геомагнетизму (з наук. літ.); *Магістерську програму зорієнтовано на підготовку геофізиків широкого профілю з поглибленою спеціалізацією в галузі сучасного геомагнетизму* (з навч. літ.).

ГЕОМАГНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **геомагні́тний.** *Несприятливим зовнішнім чинником для самопочуття буде цього дня неспокійний геомагнетичний фон* (із журн.).

ГЕОМАГНІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до геомагнетизму; геомагнетичний. *На кінець другого тижня у місті відчувається зрозуміле полегшення — геомагнітні коливання стихають* (Л. Дереш); *Працівники станції вивчали радіохвилі, спостерігали атмосферну електрику та геомагнітні явища* (з наук.-попул. літ.); *Захоплені магнітним полем Землі, потоки електронів і протонів утворюють радіаційні пояси, які охоплюють планету уздовж геомагнітного екватора* (з навч. літ.).

△ **Магні́тна (геомагні́тна) бу́ря** *див.* **бу́ря.**

ГЕОМА́ТИКА, и, *ж.* Сукупність видів діяльності з інтеграції всіх засобів збору та управління просторовими даними для наукових, адміністративних і технічних цілей. *Поняття геоматики було започатковано в Канаді* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОМЕРИ́ДА, и, *ж.* Те саме, що **біосфе́ра.** *Ценози поступаються за цілісністю організмам, а геомерида є менш цілісною, ніж окремий ценоз* (з наук. літ.); *Сукупність організмів Землі, її живий покрив формують геомериду* (з наук.-попул. літ.).

ГЕО́МЕТР, а, *ч., заст.* Фахівець із геометрії. *Цілі будівлі стояли, як гігантські ліхтарі, виготовлені суворим і педантичним геометром* (Ю. Смолич); *У Стародавньому Єгипті, Вавилонії та Греції вчені геометри встановили перші загальні закономірності в природі та відтворили їх на залежностях між геометричними величинами* (з навч. літ.); *Г. Сковорода постає перед нами як метафізик, астроном, ботанік, фізик, геометр, мораліст* (із журн.).

ГЕОМЕТРА́ЛЬНИЙ, а, е. У якому використовуються геометричні фігури. *Логіка геометрального малюнка будується на логіці мислення, змушує свідомість моделювати дійсність* (з наук.-техн. літ.); *У світі існує нині близько 120 стенографічних систем. В їх основі лежать два основних принципи: курсивний та геометральний* (з наук.-попул. літ.); *Застосування геометрального методу зображення має великі переваги* (з навч. літ.).

ГЕОМЕТРИ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **геометри́чність.** *Класицизмові притаманні строгість форми, ясність просторового рішення, геометризм інтер'єрів* (з наук.-попул. літ.); *У культурах зі скотарським господарством переважають горизонтальна зональність та геометризм* (з навч. літ.); *Тенденція осмислювати кожен свій крок, кожну нову ідею виросла в геометризм та знаковість наступних робіт майстра* (із журн.).

ГЕОМЕТРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **геометризува́ти.** *Ґалянтний* [галантний], *геометризований, витриманий у рівновазі ліній Версаль, світ, стверджений як палац і сад, — такі були картини А. Бенуа* (В. Домонтович); *Найстарішим видом прикрас є майже повністю геометризовані орнаменти* (з наук. літ.); *Композиція В. Кричевського, наприклад, за будовою симетрична, з геометризованими фігурами* (з наук. літ.).

ГЕОМЕТРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Надавати геометричних форм. *Для кубізму характерним є прагнення геометризувати форму, але можливості геометризації різні художники використовували по-своєму* (з наук.-попул. літ.); *Використання геометричних орнаментів у вишивці, цілком вірогідно, пов'язано з давньою, спільною для східних слов'ян традиція геометризувати зображення* (із журн.).

ГЕОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до геометрії. *З гімназії він виніс впевненість, що квадрат — це геометрична фігура і більше нічого* (Ірина Вільде); *Наведено аналітичний підхід, що розвиває суто геометричний метод аналізу стаціонарних станів моделі* (з наук. літ.); *Геометричні розміри пружних елементів обрано такими, що максимальний прогин вільного кінця консолі не перевищує 0,15 довжини балки* (з наук.-техн. літ.); *Пропонуються нестандартні геометричні задачі для активізації пошуково-розумової діяльності учнів* (з навч. літ.).

2. Який складається з ліній, точок і схематичних фігур (квадратів, конусів, трикутників і т. ін.). *У геометричному орнаменті килимів переважають такі елементи, як квадрат, ромб* (з наук. літ.); *Холодні геометричні скульптури на залізних стільчиках асоціювались із самотністю* (з газ.).

△ **Геометри́чна прогре́сія** *див.* **прогре́сія.**

ГЕОМЕТРИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **геометри́чний.** *Архітектурному мистецтву античності властива чітка геометричність форм, логічність планування та стриманість прикрас* (з наук.-попул. літ.); *Важливою характеристикою почерку можна назвати його геометричність* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОМЕТРИ́ЧНО. Присл. до **геометри́чний** 1. *Найдавніша .. частина* [парку Сан-Сусі], *закладена за проектом Кнобельсдорфа, розпланована геометрично у стилі бароко, як французькі сади, тоді як інші частини — пейзажний парк в англійському стилі* (О. Шугай); *Причинивши за собою засклені двері, — на склі параболою вигиналася геометрично бездоганна тріщина, — Оксана сперлася на стінку* (А. Кокотюха); *На всьому цьому величезному масиві геометрично точні квадрати, пухкі, як подушка у доброї господині, міжряддя* (з газ.).

ГЕОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* 1. Математична наука, що вивчає просторові (і схожі за структурою з просторовими) відношення і форми реального світу. *Льоня не підводив очей з підручника геометрії* (В. Владко); *Курс навчання в острозькій школі складався із знаменитих семи вільних наук — тривіуму (граматика, риторика, діалектика) та квадривіуму (арифметика, геометрія, музика й астрономія)* (з наук.-попул. літ.); *Слово "геометрія" грецьке, у перекладі на українську мову означає землемірство* (з навч. літ.).

2. *чого.* Форма чого-небудь. *Найбільша загадка була не в рослинності, а в геометрії фермерських володінь: вони становили правильне коло* (М. Руденко); *Геометрія центрових отворів після термічної обробки може бути порушена* (з навч. літ.); // *розм.* Правильні форми чого-небудь. *На небі стався суцільний хаос без натяку на будь-яку геометрію* (В. Кожелянко).

△ **(1) Аналіти́чна геоме́трія** — розділ математики, що вивчає властивості геометричних ліній, поверхонь і тіл методами алгебри й математичного аналізу. *У підручнику викладено основні відомості з векторної алгебри та аналітичної геометрії на площині і в просторі* (з навч. літ.);

(2) Гео́метрія рі́зального інструме́нта — форма і положення діючої частини інструмента в русі. *Необхідно знати властивості інструментальних матеріалів, уміти вибрати найбільш доцільну геометрію різальної частини інструмента* (з наук. літ.); **(3) Евклі́дова геоме́трія** — геометрична теорія, в межах якої вивчають властивості фігур, що не змінюються під час руху. *Ще в III ст. до нашої ери була побудована евклідова геометрія, названа ім'ям чудового геометра древнього світу Евкліда* (з наук.-попул. літ.); **(4) Нарисна́ геоме́трія** — розділ геометрії, який вивчає способи зображення просторових фігур на площині. *Основною теоретичною працею, яка підсумувала весь попередній досвід у галузі способів зображення, була "Нарисна геометрія" французького вченого і діяча французької революції Гаспара Монжа* (з навч. літ.); **(5) Синтети́чна геоме́трія** — розділ математики, що вивчає властивості фігур суто геометричними методами, на противагу аналітичній геометрії. *Водночас розвивались методи синтетичної геометрії, які відділили властивості фігур, що зберігаються при проектуванні, від метричних властивостей* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОМЕХА́НІК, а, *ч.* Фахівець із геомеханіки. *Геомеханік, покладаючись на результати інженерно-геологічних досліджень, змушений розглядати масив як однорідне середовище* (з наук. літ.); *Компанія шукає геомеханіка для підземних робіт у Казахстані* (з мови реклами).

ГЕОМЕХА́НІКА, и, *ж.* Наука, що вивчає фізико-механічні властивості земної кори й процеси, що відбуваються в ній. *Розвинуто напрям гірничої геомеханіки, заснований на адаптивній взаємодії бокових порід з опорними елементами виробки* (з наук. літ.); // Сукупність геомеханічних властивостей певних об'єктів. *Розглянуто питання геомеханіки анкерного кріплення, визначено вимоги до конструктивних параметрів, обладнання для його зведення* (з наук. літ.); *Розглянуто проблеми геомеханіки охорони виробок під пливунами* (з наук. літ.).

ГЕОМОРФО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із геоморфології. *Здається, найдосвідченіший геоморфолог не зміг би детально розшифрувати походження цих зелених складок, цих сіро-жовтих напластувань, що виперли з надрів* [надр] *нашої старенької планети* (О. Донченко); *Ми, геоморфологи, з науковою метою вивчаємо рельєф Землі, наслідки взаємодії земної кори з гідросферою, атмосферою, біосферою* (з навч. літ.).

ГЕОМОРФОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геоморфології. *На формування і зсув лавин впливає цілий комплекс факторів — геоморфологічних, геоботанічних і антропогенних* (з наук. літ.); *Лимани є невід'ємною частиною геоморфологічної і літодинамічної системи прибережної зони моря* (з наук. літ.); *Жванчицький геоморфологічний район розташований на захід від товтрового пасма і має риси, характерні для усього Західного Поділля* (з наук. літ.).

ГЕОМОРФОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про рельєф земної поверхні, його походження, розвиток та господарське використання. *Для багатьох навчальних дисциплін розроблено конспекти лекцій, які постійно оновлюються відповідно до сучасних досягнень географії, геоморфології, екології та інших наук* (з наук. літ.); // *чого.* Рельєф поверхні певної території, її структура та процес розвитку. *Значну роль у геоморфології Криму відіграє характер його берегів* (з наук. літ.); *У розділі наведено характеристику клімату, рельєфу, геоморфології, ґрунтів обох частин заповідника* (з наук. літ.); *Геологічна будова та геоморфологія Іспанії своєрідні* (з наук.-попул. літ.).

ГЕО́НІМ, а, *ч.* Псевдонім, в основу якого покладено назву місцевості чи країни, звідки походить власник псевдоніма. *Саме мати порадила Лесі підписувати свої твори літературним геонімом "Українка"* (з наук.-попул. літ.); *Геонім актора Юрія Тимошенка походить від річки Тарапунька в Полтаві* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОПАТОГЕ́ННИЙ, а, е. Який має шкідливий вплив на живі організми через наявність локальних негативних чинників у земній корі. — *Так, так, — підхопив хлопець, — таке буває! Тільки це називається геопатогенна зона, а не геополітична. Бувають цілі згубні місця у містах, але ваше не таке, тут навпаки благословенне місце, оно Святу Софію видно з вікна!* (Є. Кононенко); *На Землі є місця, де не ростуть рослини, де хворіють люди й тварини. Причина — потужне аномальне випромінювання, що створює небезпечні для життя геопатогенні зони* (із журн.).

ГЕОПАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* 1. Медична дисципліна, що досліджує вплив різноманітних земних випромінювань та геопатогенних зон на біологічні об'єкти, враховуючи й людину. *Поняття геопатології було вперше запроваджено 1986 р. вченими Єльського університету (США)* (з наук. літ.).

2. Зона на земній поверхні чи під землею з посиленим випромінюванням енергії, що може негативно впливати на живі організми. *Локальна геопатологія.*

ГЕОПОЛІ́ТИК, а, *ч.* Фахівець із геополітики. *Антін Синявський був одним із перших національних геополітиків, адже він досліджував геопросторові інтереси України на Близькому Сході (Єгипет, Сирія) і безпосередньо біля її кордонів (Польща, Румунія)* (з навч. літ.).

ГЕОПОЛІ́ТИКА, и, *ж.* 1. Політична концепція, за якою політика держави зумовлюється географічними факторами (положенням країни, природними ресурсами, кількістю населення і т. ін.). *Попри різноманітність трактувань геополітики їхньою спільною рисою є те, що всі вони вказують на взаємопов'язаність природних і політичних умов зародження та існування держави* (з наук. літ.); *Те, що сьогодні розуміють під геополітикою, існувало ще за часів античності* (з навч. літ.); *Нація з двома мовами — нонсенс у сучасній геополітиці. Дві мови — це завжди територіальне відокремлення, часті політичні тертя* (з газ.).

2. Зовнішня політика держави, яка виходить з урахування географічних факторів. *Геополітика передбачає дотримання балансу сил для запобігання домінування в міжнародній системі однієї держави або групи держав* (з наук.-попул. літ.); *Завоювання життєвого простору — давній принцип геополітики* (з газ.).

ГЕОПОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геополітики. *Найважливіший підхід до розробки проблематики безпеки — геополітичний* (з наук. літ.); *До Святослава Руська земля не відігравала помітної геополітичної ролі* (із журн.); // Пов'язаний із сукупністю політичних і географічних факторів. *Геополітична ситуація в Європі ніколи не була надто сприятливою для України* (з публіц. літ.).

ГЕОПОТЕНЦІА́Л, у, *ч., фіз.* Потенціал сили земного тяжіння. *При більш строгому підході до математичного опису полюсного припливу необхідно враховувати пружність мантії і вплив океану, який реагує на зміну геопотенціалу* (з навч. літ.).

ГЕОПРО́СТІР, тору, *ч.* Скорочення: географічний простір. *Місцеположення у геопросторі визначається сферичними (широта і довгота) або прямокутними координатами* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОПРОСТОРО́ВИЙ, а, е. Який характеризується певним розташуванням на Землі і визначений у встановленій системі просторово-часових координат. *Дослідження геопросторової організації функціонування ринку туристичних послуг ґрунтується на положеннях про туризм як явище суспільного життя* (з наук. літ.).

ГЕОРАДА́Р, а, *ч.* Відеоімпульсний геофізичний прилад для проведення швидкого профілювання ґрунту без буріння та розкопування. *Георадар просвічує ґрунт на глибину до 20–30 метрів* (з наук.-попул. літ.); *Георадар "Лоза" належить до кращих світових зразків цього типу приладів* (з наук.-техн. літ.).

ГЕОРАДА́РНИЙ, а, е. Стос. до георадара. *Георадарний метод вивчення території використовують для пошуку різноманітних аномалій в структурі земляних нашарувань* (з наук. літ.); *Георадарне зондування; Георадарний комплекс.*

ГЕОРАДІОЛОКА́ТОР, а, *ч.* Те саме, що **георада́р.** *Нові георадіолокатори мають більшу роздільну здатність, простіші в експлуатації і споряджені більш досконалим спеціалізованим програмним забезпеченням оброблення і представлення даних* (з наук.-техн. літ.).

ГЕО́РГІЇВСЬКИЙ, а, е. Стос. до святого Георгія і його символів. *Георгіївський кавалер всіх чотирьох хрестів, що поважно виблискували на його груді, сів біля своєї матусі* (М. Хвильовий); *Цього дня чорноморці отримали новий військовий Георгіївський прапор* (Д. Білий); *Георгію Миколайовичу довірили вручити Срібні георгіївські медалі своїм підлеглим* (з газ.).

Гео́ргіївський хрест *див.* **хрест.**

ГЕО́РГІЙ, я, *ч., іст., розм.* Те саме, що **Гео́ргіївський хрест** *(див.* **хрест).** *Ставний, високий, він повільно рухався понад станками, поблискуючи своїм георгієм* (О. Гончар); *Першого "георгія" отримав* [Чорновус] *за те, що під обстрілом німців зняв із колючого дроту вже мертвих трьох юнкерів* (В. Шкляр).

ГЕО́РГІКИ, ів, *мн.* Античні вірші, що вихваляють сільське життя. *Перед внутрішнім зором читача постає європейськи освічена людина, яка читає філософа Бекона, цитує великого Гете, прочитала всього Вальтера Скотта, милується "Георгіками" Вергілія* (В. Русанівський); *У новочасній європейській поезії георгіки набули вигляду стилізації, орієнтуючись на зображення щасливого сільського побуту* (з наук.-попул. літ.); *В українській новітній ліриці до георгік звертався В. Мисик* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОРТО́НІМ, а, *ч., лінгв.* Слово, яке є назвою свята. *Багатозначним може бути парний геортонім, наприклад, свято Бориса і Гліба, яким позначено і день смерті Бориса, і день перенесення мощей Бориса і Гліба* (з наук. літ.); *Геортонім Параскеви виступає омонімом на позначення свят трьох різних святих* (з наук. літ.).

ГЕОСИНКЛІНА́ЛЬ, і, *ж., геол.* Витягнута в довжину велика ділянка земної кори, що характеризується інтенсивністю тектонічних процесів, високим ступенем деформації гірських порід. *Розвиток геосинкліналей замикається в інверсійні етапи геотектонічних циклів* (з наук. літ.); *Д. Соболєв відстоював існування гірської системи, яка проходить через всю Європу (в тому числі через Донбас) до Середньої Азії. На його думку, це — велика геосинкліналь* (з наук. літ.); *Геосинкліналі розвиваються протягом десятків і сотень мільйонів років і проходять кілька стадій* (з наук. літ.).

ГЕОСИНКЛІНА́ЛЬНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до геосинкліналі. *Геосинклінальний прогин на певних ділянках земної кори може досягати глибини 20–30 кілометрів* (з навч. літ.); *Геосинклінальний етап розвитку земної кори поділяється на три стадії* (з навч. літ.); *Геосинклінальні процеси.*

ГЕОСИСТЕ́МА, и, *ж.* Географічне утворення, що складається з цілісної множини взаємопов'язаних, взаємодіючих компонентів. *Найбільша планетарна геосистема — географічна оболонка, що поєднує літосферу, гідросферу, атмосферу та біосферу* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОСИСТЕ́МНИЙ, а, е. Стос. до геосистеми. *Геосистемний підхід походить від системного методу в науці, який склався в XX столітті* (з наук.-попул. літ.); *Геосистемний моніторинг.*

ГЕОСОФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геософії. *Цікавим об'єктом геософічного дослідження є Південно-Східна Україна* (з навч. літ.).

ГЕОСО́ФІЯ, ї, *ж.* Міждисциплінарна наукова галузь, що досліджує сукупність історичних, географічних, антропологічних та інших факторів, які витворюють певні ландшафти. *Під кінець 1980-х років посилюється інтерес до геософії та до одного з основних її об'єктів — людського геопростору, тобто історично і географічно зумовлених спільнот на певній території* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОСТАТИ́СТИКА, и, *ж.* Наука, яка досліджує та аналізує статистичними методами розподіл об'єктів, явищ та процесів у географічному просторі. *Геостатистика спирається на той факт, що об'єкти, явища і процеси, які розташовані ближче у просторі, є більш подібними між собою порівняно з тими, що є більш віддаленими* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОСТАТИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геостатистики. *Здійснено оцінку якості басейну транскордонної річки Сіверський Донець геостатистичним методом* (з наук. літ.); *Геостатистичний аналіз.*

ГЕОСТРАТЕГІ́ЧНИЙ, а, е, *книжн.* Стос. до геостратегії. *Україна при визначенні всіх векторів західної стратегії має враховувати власні геостратегічні інтереси, а також позиції стратегічних партнерів України* (з наук. літ.); *Як певну загрозу своїй незалежності Україна трактує будь-які спроби виключення її з міжнародного процесу прийняття рішень та нового перерозподілу сфер впливу в геостратегічному просторі, що складається на початку XXI століття* (з наук. літ.); *Процес входження України в Європу і світову цивілізацію має бути контрольованим і спиратися на ґрунтовну та послідовну геостратегічну концепцію, а також на сучасні інформаційні технології* (з наук. літ.); *Найрезультативніше свої геостратегічні переваги використав Вавилон, розташований у середній течії Тигру та Євфрату* (з наук.-попул. літ.); *Геостратегічна політика.*

ГЕОСТРАТЕ́ГІЯ, ї, *ж., книжн.* Сукупність методів цілеспрямованого впливу на світ. *Однією з найважливіших категорій геополітики є геостратегія. Цей термін визначається як обґрунтований геополітикою напрям діяльності держави на міжнародній арені* (з наук. літ.); *Навряд чи сьогодні можна говорити про існування глобальної європейської геостратегії, співмірної американській* (з наук. літ.);

Геостратегії Росії і Заходу передбачають утвердження взаємовиключних геополітичних інтересів (із журн.).

ГЕОСТРОФІ́ЧНИЙ, а, е, *метеор.* Який характеризується рівномірним прямолінійним горизонтальним рухом повітря за відсутності сили тертя (про вітер). *У праці показано типові карти геострофічних швидкостей на поверхні Чорного моря для різних сезонів року* (з наук. літ.); *Швидкість геострофічного вітру лежить у межах 8—10 метрів на секунду, лише східний і південно-східний напрями характеризуються меншою швидкістю незбуреного потоку* (з наук. літ.); *Розглянуто геострофічне наближення як метод опису природних течій* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОСТРУКТУ́РА, и, *ж.* Утворення певного типу в земній корі або на поверхні чи в глибині іншої планети. *Геологічна будова Полісся дуже неоднорідна внаслідок розташування регіону в межах різних геоструктур Східноєвропейської платформи* (з наук. літ.); *На поверхні Каллісто найбільш помітні багатокільцеві геоструктури, ударні кратери різної форми, ланцюжки із кратерів та пов'язані з ними відкоси, гребені та відкладення* (з наук.-попул. літ.); *Основними геоструктурами земної кори, які виявляються геофізичними методами, є: глибинні розломи, структури геосинклінальних і складчатих ділянок, платформні структури (прогини, западини, підняття та інше)* (з навч. літ.).

ГЕОСТРУКТУ́РНИЙ, а, е. Стос. до геоструктури. *У роботі проведено геоструктурний аналіз Кіровоградської морфоструктури центрального типу* (з наук. літ.); *З геоструктурного погляду Подільська височина відповідає схилу Українського щита на півдні* (з наук.-попул. літ.); *Наведено приклад формування геоструктурного каркасу міста* (з навч. літ.); *Шельфові зони являють собою важливий геоструктурний і морфологічний елемент континентальних окраїн* (з навч. літ.).

ГЕОСФЕ́РА, и, *ж., геол.* Кожна з оболонок Землі з притаманними їм фізичними властивостями й хімічним складом. *Вивчення географії материків формує на краєзнавчій основі поняття про географічну оболонку та окремі геосфери* (з наук. літ.); *Відбулися зміни в геосфері внаслідок її антропогенного перетворення* (з наук. літ.); *Геосфери — концентричні оболонки, з яких складається Земля. Виділяють зовнішні оболонки — атмосферу і гідросферу, та внутрішні — земну кору, мантію і ядро Землі* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОСФЕ́РНИЙ, а, е. Стос. до геосфери. *Метою статті є поширення усталеного у географічній науці геосферного підходу до класифікації природних ресурсів* (з наук. літ.); *Геосферний моніторинг.*

ГЕОТЕКТО́НІКА, и, *ж.* Наука, що вивчає процеси, які зумовлюють розвиток структури Землі. *Під впливом космічних факторів нового циклу змін, зокрема сонячного вітру, відбувається чергова перебудова клімату, геотектоніки та магнетизму Землі* (з наук. літ.); *Сучасний переважний напрямок розвитку геотектоніки, науки про рухи мас Землі й відповідних їм структур, виходить із припущення внутрішньої причинності рухів земної кори, тобто враховує обертовий рух Землі* (з наук. літ.); *Досліджено геотектоніку і перспективи нафтогазоносності Карпатського регіону* (з наук. літ.).

ГЕОТЕКТОНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геотектоніки. *У запропонованому методичному підході основні завдання аерокосмогеологічних досліджень зводяться до вивчення геотектонічного розвитку території* (з наук. літ.); *Здійснено геотектонічне районування згаданого регіону на рівні структур альпійського осадового покриву, що зокрема ґрунтується на результатах аналізу особливостей будови осадового комплексу порід* (з наук. літ.); // Стос. до процесів, які зумовлюють розвиток структури Землі. *Геотектонічні явища.*

ГЕОТЕРМА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до теплових процесів, що відбуваються в надрах Землі. *В умовах геотермального підігріву внаслідок окиснення вулканічної сірки та взаємодії з водою утворюється сірчана кислота* (з наук. літ.); *На початку XXI століття геотермальні джерела для одержання електроенергії використовувалися вже майже в 20 країнах світу* (з навч. літ.); *Індонезія, чия економіка гостро потребує нових джерел енергії, розробляє грандіозні плани з використання геотермальної енергії і, зокрема, енергії, створюваної діючими вулканами* (із журн.).

ГЕОТЕ́РМІКА, и, *ж.* Те саме, що **геотермія.** *Геотерміка набуває значення розвідувального методу при вивченні родовищ газу та ряду інших корисних копалин* (з наук. літ.).

ГЕОТЕРМІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із геотермії. *Результати досліджень геотермістів використовуються при пошуках, розвідці та експлуатації родовищ корисних копалин* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОТЕРМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геотермії. *У монографії відбито результати цілеспрямованих геотермічних, гідрологічних і геохімічних досліджень* (з наук. літ.); *Дотепер фізичну природу висхідного геотермічного потоку до кінця не з'ясовано* (з наук. літ.); *Мозаїчність рослинності викликана складністю геоморфологічних умов, строкатістю ґрунтового покриву, геотермічних режимів і мікроклімату загалом* (з наук. літ.).

△ **Геотермі́чний градіє́нт** *див.* **градіє́нт.**

ГЕОТЕРМІ́Я, ї, *ж.* Наука, вчення про внутрішню температуру Землі. *Розвиток геотермії за останні десять-п'ятнадцять років характеризується ускладненням аналізу експериментальних даних* (з наук. літ.).

ГЕОТЕХНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до геотехнології. *Геотехнологічними процесами є бактеріальне вилуговування багатокомпонентних сполук із вилученням потрібних хімічних елементів, підземна газифікація вугілля, розплавлення сірки гарячою водою тощо* (з наук.-попул. літ.); *Розвинуто новий напрямок в імпульсних технологіях підвищення продуктивності геотехнологічних свердловин* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОТЕХНОЛО́ГІЯ, ї, *ж., геол.* Технологія безшахтного видобування корисних копалин через бурові свердловини. *Методи геотехнології застосовують на родовищах з невеликим вмістом корисних копалин, із наявністю розсіяних елементів* (з наук.-попул. літ.); *Струминна геотехнологія.*

ГЕОТРОПІ́ЗМ, у, *ч., біол.* Властивість рослин під впливом земного тяжіння набирати певного положення відносно центру Землі; гравітропізм. *Чарльз Дарвін першим із європейців задокументував, що коріння проявляє "позитивний геотропізм", тобто росте у напрямку сили тяжіння, а стебла проявляють "негативний геотропізм", тобто ростуть у протилежному напрямку (вгору)* (з наук.-попул. літ.); *Геотропізм є різновидом тропізму* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОТРОПІ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до геотропізму. *У дерев геотропічні вигинання забезпечують прямолінійність стовбура* (з наук.-попул. літ.); *На малюнку показано геотро-*

пічний вигин кінчика кореня боба, покладеного горизонтально, протягом доби (з навч. літ.).

ГЕОФІ́ЗИК, а, *ч.* Фахівець із геофізики. — *Макуха нас дЙймає, — сказав Кротов професорові. — Він уже чим тільки не займається. .. Працюють у нього і геологи, і геофізики, і археологи, і фітопалеонтологи, і звичайні зоологи та ботаніки, і метеорологи, і, здається, навіть нумізмати* (М. Трублаїні); *За повідомленням литовських учених, складена геофізиками карта електромагнітних полів на території республіки збіглася з картою литовських діалектів з точністю до 1 км!* (О. Забужко); *Геофізики створили і впровадили методику геологічного картування, пошуків і вивчення глибинної будови покладів залізної руди* (з наук. літ.); *Аварію на ЧАЕС деякі українські геофізики пов'язують із тектонічним розломом, над яким була споруджена станція* (з газ.).

ГЕОФІ́ЗИКА, и, *ж.* Комплекс наук про фізичні властивості Землі й про фізичні процеси, які в ній відбуваються. *У повоєнні роки в Академії наук України формувалися наукові напрями в галузі історичної геології, мінералогії, петрографії, геохімії, геофізики* (з наук.-попул. літ.); *Конференція була присвячена вивченню геодинамічних процесів методами астрономії, геодезії і геофізики* (із журн.); — *Геофізика — перша помічниця шукачів "чорного золота"* (з газ.); // *чого.* Фізичні особливості певного типу географічних об'єктів або певного регіону. *Геофізика дна Світового океану.*

ГЕОФІЗИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геофізики. *Аналізувалася еволюція поточних геофізичних і геологічних моделей пошуково-розвідувальних об'єктів на різних стадіях геологорозвідувального процесу* (з наук. літ.); *Для виявлення будови великих глибин і центральної частини земної кулі застосовують геофізичні методи* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для досліджень з геофізики. *У 1875 р. вчений почав працювати в Головній геофізичній обсерваторії* (з наук.-попул. літ.).

Міжнаро́дний геофізи́чний рік *див.* **рік.**

ГЕОФО́Н, а, *ч.* Прилад для реєстрації звукових хвиль, що поширюються у верхніх шарах земної кори. *У гіпоцентр намічено також опустити геофон, який дозволить записати голос надр на мікрофонну плівку* (з наук. літ.); *Принцип дії найдосконаліших геофонів полягає у перетворенні коливань ґрунту від проходження звукової хвилі на коливання електричного струму, які підсилюються і реєструються* (з наук.-попул. літ.); *Геофони використовують під час розвідки гірських порід, у військовій справі, коли виконують рятувальні роботи* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із геохімії. *В університеті захоплювався* [професор] *хімією та біологією, а після війни зацікавила його геологія, і він став геохіміком* (М. Трублаїні); *Наукове поняття про біосферу докладно розробив наш співвітчизник, видатний геолог і геохімік Володимир Іванович Вернадський* (з публіц. літ.); *Французький геохімік С. Бутрон поділив аерозолі на три групи* (з навч. літ.).

ГЕОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геохімії. *Вивчення форм знаходження важких металів у ґрунтах є значною геохімічною проблемою* (з наук. літ.); *У монографії зроблено спробу узагальнити світовий та власний досвід щодо вивчення геохімічних і біогеохімічних шляхів міграції радіонуклідів у довкіллі* (з наук. літ.); // Признач. для досліджень із геохімії. *Одним із найпоширеніших методів у геохімічних, заводських та наукових лабораторіях є колориметричний метод* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Наука про хімічний склад, закони поширення, поєднання та руху атомів хімічних елементів у земній корі. *Геохімія допомагає нам зрозуміти, як виникають нові гірські породи й утворюються мінерали, як під дією води вони руйнуються і, розчиняючись у ній, знову стають рухомими* (з наук.-попул. літ.); *В. І. Вернадський був основоположником геохімії, біогеохімії, гідрогеохімії, учень про ноосферу і біосферу* (з наук.-попул. літ.); // *чого.* Особливості хімічного складу земної кори в певному регіоні або геологічних структурах певного типу. *Геохімія галогенезу вивчає процеси міграції хімічних елементів, що призводять до формування родовищ солей.* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОХО́РА, и, *ж., геогр.* Тип географічного ландшафту, що охоплює групу просторово об'єднаних природно-територіальних комплексів. *У природі простежується просторова інтеграція: кожна геохора охоплює декілька підлеглих їй геохор* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОХРОНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **геохроноло́гія.** *Одержано нові геохронологічні дані, які дозволяють обґрунтувати межі Середньопридніпровської граніт-зеленокам'яної області* (з наук. літ.); *На підставі геохронологічних досліджень розроблено геохронологічну шкалу. Найбільшими її підрозділами є криптозой, що поділяється на архей, протерозой і гадей, а також фанерозой* (з наук.-попул. літ.).

ГЕОХРОНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Учення про хронологічну послідовність формування і вік гірських порід земної кори. *Серед наук про Землю набули розвитку нові напрями: абсолютна геохронологія, кристалохімія, рудоутворення* (з наук. літ.); // Хронологічні особливості певного гірського утворення або регіону. *У деяких оглядових роботах геохронологію Інгульського мегаблока як відносно молодшого взагалі не розглядають* (з наук. літ.).

ГЕОЦЕНТРИ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **Геоцентри́чна систе́ма сві́ту** (*див.* **систе́ма).** *Погляд, за яким Земля знаходиться в центрі Всесвіту, називається геоцентризмом* (з наук.-попул. літ.); *Тільки тисячолітній геоцентризм, що досі не подоланий повністю, заважає багатьом людям усвідомити, що земне життя — явище не земне, а небесне, тобто космічне* (із журн.).

ГЕОЦЕНТРИ́ЧНИЙ, а, е. Заснований на твердженні про центральне становище планети Земля. *Філософське розв'язання М. Кузанським проблеми відношення Бога і світу має геоцентричне спрямування* (з наук.-попул. літ.); *Свою точку зору на геоцентричну модель Арістотель, а згодом і Птолемей обґрунтовували на основі певних фізичних міркувань* (з навч. літ.); *Будова Всесвіту розумілася як геоцентрична і уподібнювалася яйцю: Земля — це жовток, повітря — білок, небо — шкаралупа* (з навч. літ.); *Геоцентрична система координат.*

△ **Геоцентри́чна систе́ма сві́ту** *див.* **систе́ма.**

ГЕП, *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **ге́пати, ге́патися, ге́пнути, ге́пнутися.** *Грицько ухопив ґерлиґу. — А куди?.. куди!.. — закричав. Та — геп! ґерлиґою по горобенятах...* (Панас Мирний); *Яків мій зрадів та, як дурень з печі, в ноги їй геп! Дякує, бач, що його ж салом та по його шкурі!* (Марко Вовчок); *Тихін як затруситься та — геп, на ріллю прямо, навзнак і руки розкидав* (А. Головко).

ГЕПА́К, а́, *ч., діал.* Стусан. — *Ну, дістала ж уже вона за те від свого тата добрих гепаків у плечі* (О. Кобилянська).

ГЕ́ПАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ге́пати** та звуки, утворювані цією дією. *Вівчарські окрики лунають по темній штольні, переміщуючися з глухим гепанням дзюбака* (І. Франко); *Біля воріт верескливо засюрчав старшинський сюрчок, і за ним долетіло сильне гепання по воротях ломакою* (Г. Епік); * Образно. *Потрібен був час, потрібна була доброзичлива думка суспільства, щоб несправедливі наскоки припинились. Гепання критичної дубинки поволі вщухало* (М. Бажан).

ГЕПА́РД, а, *ч.* Хижа тварина родини котячих із шерстю жовтого кольору з дрібними чорними плямами. *З ними на полювання ходили в степах; може, якраз отут, де ми з тобою обідаємо, гепард роздирав свою здобич* (О. Гончар); *Сипалися на неї дорогі прикраси Сходу, найдорожчі тканини, посуд, оздоби мало не з усіх міст Європи, .. золоті клітки з райськими птахами, ручні гепарди й опудала з велетенських крокодилів, килими й арфи із золотими струнами* (П. Загребельний); *Гепард — найпрудкіша у світі тварина* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Арсен накидався на них* [яничарів], *як лев, як гепард, — і кришив, бив, розтинав їх шаблюкою до самого пояса* (В. Малик).

ГЕПА́РДОВИЙ, а, е. Прикм. до **гепа́рд.** *Костюм за окрасом схожий на гепардовий* (з Інтернету); *Гепардові плями;* // Пошитий із шкури гепарда. *Гепардове манто.*

ГЕПАРИ́Н, у, *ч., фарм., біохім.* Речовина, що перешкоджає згортанню крові; міститься у тканинах внутрішніх органів і м'язів. *Одержано результати, що підтверджують припущення про регуляторну роль гепарину на ранніх стадіях морфогенезу нервових клітин* (з наук. літ.); // Лікарський препарат, що використовується як запобіжний засіб проти утворення тромбів. *Лімфоцити виділяли з периферичної крові, стабілізованої гепарином* (з наук. літ.); *Для лікування таких тяжких захворювань, як тромбофлебіти, тромбози, наслідки відмороження, лікарі часто застосовують гепарин* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ПАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. Бити, стукати по чому-небудь, у щось. *Понеслася журлива пісня; і вголос їй дружкова шабля гепає в стелю раз, удруге і втретє* (Панас Мирний); *Гепає сокирчина, кранкає* [каркає] .. *старий ворон на пожухлому від дощів і сонця хресті* (В. Яворівський); *Цілу ніч я слухала, як скриплять дошки, як щось гепає, траскає і ляскає у мене над головою* (Ю. Андрухович).

2. *кого, що.* Бити кого-небудь, щось. — *Товкмачити* [нападників], — *підказали з юрби .. — Трощити! — Гепати! — Гилити! — Голомшити! — Кулачити!* (О. Ільченко).

3. Те саме, що **ге́патися.** *Він зачіпається за камінчик, гепає на спину, і вулиця оглашається його ображеним і обуреним ревом* (Ю. Смолич); *Панував гамір, безладдя, грюкали двері, лаялися адміністратори й режисери, валилося зі стін розмальоване тинькування, кришилися, а то й гепали з ніш безносі погруддя* (М. Бажан); *Дорога повела в яр і все зникло з очей, не бачив уже й вогню, чув лише у вухах, як тріщить полум'я, як гепають перепалені балки, як галасують люди і б'є дзвін на сполох* (Ю. Винничук).

4. *кого, що.* Кидати з шумом. *Поки Вернидуб порався з німцями та ляхами, левенці лагодили гармати: заклепували цвяхами запали і відбивали келепами панівки. — Гепай їх усіх у ставок, — певніша річ! — верховодив Вернидуб* (М. Старицький); *Гепати каміння.*

ГЕ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм.* Падати, перев. раптово, з великим шумом. *Досить Іванові Івановичу якимось своїм способом підкосити збоку лівою ногою супротивника, як той враз гепається на землю* (Б. Антоненко-Давидович); *Із сітки, підв'язаної на линві до вертольота, вивалюється один мішок і глухо гепається недалечко від чоловіка, що останній зайняв чергу за пивом* (В. Яворівський); *Якась капосна чарка врешті вибивала підлогу з-під Буслика, і той гепався, задерши ноги, посеред чайної* (Ю. Винничук).

ГЕПАТИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Загальна назва запальних захворювань печінки. *Через погані побутові умови діти наражаються на інфекційний гепатит та інші серйозні хвороби* (з наук.-попул. літ.); *Вірусні гепатити спричиняються гепатотропними вірусами, здатними розмножуватися тільки в клітинах печінки* (з наук.-попул. літ.); *Гепатит А або хвороба Боткіна — це гостре ураження печінки, викликане вірусом* (з наук.-попул. літ.).

ГЕПАТОГЕ́ННИЙ, а, е, *вет., мед.* Пов'язаний із функціонуванням печінки. *Розглянуто мікробіоценоз кишки при гепатогенній виразці та можливості його медикаментозного лікування* (з наук. літ.); *Вивчення стану перетравлення та всмоктування жирів виявило, що у хворих із механічною жовтяницею переважав гепатогенний тип* (з наук. літ.); *Гепатогенний гастрит; Гепатогенні фактори.*

ГЕПАТО́З, у, *ч., вет., мед.* Жирове переродження тканини печінки, при якому клітини печінки страждають від надлишкового накопичення жиру; стеатоз. *Гепатоз може протікати приховано, виявляючись лише в незначному збільшенні печінки, або з чітко вираженими симптомами* (з наук.-попул. літ.); *Гострий жировий гепатоз є однією з рідкісних форм токсикозу* (з навч. літ.); *Гепатоз вагітних найчастіше зустрічається в третьому триместрі* (з навч. літ.).

ГЕПАТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гепатології. *У лікарні консультують хворих провідні гепатологи міста* (з газ.).

ГЕПАТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гепатології. *У провідних світових гепатологічних центрах практикують багаторічне спостереження за хворими з усіма формами та будь-якою тяжкістю хвороб печінки та жовчовивідних шляхів* (із журн.).

ГЕПАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ гастроентерології, що вивчає етіологію, лікування і профілактику захворювань печінки й жовчних шляхів. *Хронічний гепатит вірусного походження — одна з найактуальніших проблем сучасної гепатології* (з наук. літ.); *Відділення гепатології займається дослідженнями, профілактикою, діагностикою та лікуванням хвороб печінки та біліарного тракту* (з мови реклами).

ГЕПАТОМЕГА́ЛІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Патологічне збільшення розмірів печінки. *Гепатомегалія характерна для багатьох захворювань печінки, зокрема, вірусного гепатиту* (з наук.-попул. літ.).

ГЕПАТОПРОТЕ́КТОР, а, *ч.* Будь-який препарат, який стимулює функцію печінки. *В останні роки як гепатопротектори часто використовують рослинні флавоноїдні, вітамінні препарати* (з навч. літ.).

ГЕПАТОПРОТЕ́КТОРНИЙ, а, е. Стос. до гепатопротектора. *Інститутом фармакології і токсикології АМН України розроблено ефективний гепатопротекторний засіб* (з наук. літ.); *Ранозагоювальний гепатопротекторний супозиторій містить активний компонент і жирову основу* (з наук.-техн. літ.).

ГЕПАТОПТО́З, у, *ч., вет., мед.* Надмірна рухливість печінки, що зумовлює зміщення її донизу при вертикальному положенні хворого. *Гепатоптоз зустрічається відносно рідко і, як правило, поєднується з опущенням жовчного міхура і правого вигину ободової кишки* (з наук.-попул. літ.); *Гепатоптоз спостерігається часто як частина загального опущення черевних нутрощів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕПАТОСПЛЕНОМЕГА́ЛІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Одночасне значне збільшення печінки та селезінки. *Найтиповішими симптомами внутрішньоутробної інфекції, що виявляються в ранньому неонатальному періоді, є такі: гіперплазія або гіпотрофія новонародженого, гепатоспленомегалія, жовтяниця та деякі інші* (з навч. літ.).

ГЕПАТОТРО́ПНИЙ, а, е. Який впливає на функціонування печінки та жовчовивідних шляхів. *Людина в процесі життєдіяльності стикається з мільйонами хімічних сполук, багато з яких мають гепатотропні властивості* (з наук. літ.); *В усьому світі лікарі все частіше мають справу із захворюваннями печінки, викликаними різноманітними гепатотропними вірусами* (з наук.-попул. літ.); *Гепатотропні лікарські засоби.*

ГЕПАТОХОЛЕЦИСТИ́Т, у, *ч., вет., мед.* Запалення печінки й жовчного міхура. *Дослідження показало наявність гепатохолециститу в поєднанні з жировою інфільтрацією* (з наук. літ.); *При лікуванні гепатохолециститу зборами лікарських рослин очищення печінки можна починати лише після повного циклу очищення кишковика* (з наук.-попул. літ.).

ГЕПІ́Д *див.* **гепіди.**

ГЕПІ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **гепі́д,** а, *ч.).* Група східногерманських племен, які переселились у II ст. н. е. зі Скандинавії у Східну Європу. *Він, як і твої послухи, стверджує: гепіди певні, заступництво ромеїв утримає від вторгнення і лангобардів, і аварів* (Д. Міщенко); *Могутність держави слов'ян зросла за рахунок системи союзів із германськими племенами. Її союзниками виступали остготи, гепіди, герули, частина франків і бургундів* (з навч. літ.).

ГЕ́ПНУТИ, ну, неш, *док., кого, що і без дод., розм.* Однокр. до **ге́пати.** *Горщик безневинно гепнув на поміст і розлетівся на шматочки* (І. Нечуй-Левицький); — *Тридцять три!* — *піднявшись з місця, по зашийках гепнув його* [старшину] *писар* (С. Васильченко); *Гепнеш було так, що самому годі підвестися* (Остап Вишня); *Біля самих дверей Гордіїв Костя замахнувся рукою, гепнув по долоні і одвернувся до Якима* (А. Головко); *Морозів Василь приніс у сіряку снігову бабу і гепнув її серед хати* (К. Гордієнко).

ГЕ́ПНУТИСЯ, нуся, нешся, *док., розм.* 1. Однокр. до **ге́патися.** *Над ухом Івановим гучно прогула цеглина і важко гепнулася у траву* (Панас Мирний); *Ілько вмить так схопив його за ногу, що Юрко вже не сів, а просто гепнувся знов на землю* (П. Козланюк); *Він швиденько гепнувся на продавлене сидіння поруч з водієм і видихнув "Поїхали"* (О. Ірванець).

2. Ударитися. *Величезним скоком підплигнув медвідь і шпурнув на одного ловця свою зброю — буковий конар, який зі страшною силою гепнувся о дерево* (І. Франко); *Намагаючись втекти за куліси, він так заплутався в них* [штанях], *що гепнувся об підлогу сцени, аж стіни ходуном заходили* (М. Руденко); *Солдат зойкнув і відлетів до стіни, вдарився об неї і лантухом гепнувся на підлогу* (Ю. Мушкетик).

ГЕПТА... Перша частина складних слів, що означає с і м, напр.: г е п т а т о́ н і к а, г е п т а ф т о р и́ д.

ГЕПТАГО́Н, а, *ч., мат.* Семикутник. *Структурована вода утворює гептагони, тобто семикутні кристали* (із журн.); *Гептагон відповідає семи кольорам веселки* (із журн.).

ГЕПТА́ЕДР, а, *ч., мат.* Тіло, обмежене сімома многокутниками; семибічник. *Обрахувати об'єм гептаедра.*

ГЕПТАМЕРО́Н, а, *ч., літ.* Збірка оповідань відповідно до семи днів тижня. *Книга являє собою гептамерон, або збірку із двадцяти п'яти новел, які було оповідано впродовж семи днів* (із журн.).

ГЕПТА́МЕТР, а, *ч., літ.* Семистопний вірш. *Архілохів гептаметр складається з чотирьох спондеїв або дактилів* (з наук. літ.).

ГЕПТА́Н, у, *ч., хім.* Органічна сполука, безбарвний газ із специфічним запахом; із повітрям утворює вибухову суміш. *Змішуючи ізооктан із гептаном, добувають рідини з певним октановим числом* (з наук. літ.); *Гептан і його ізомери — безбарвні рідини, добре розчиняються в органічних розчинниках* (з наук.-попул. літ.).

ГЕПТАХО́РД, а, *ч., муз.* 1. Семиструнний звукоряд. *Середній звук гептахорда є спільним для обох тетрахордів* (з наук.-попул. літ.).

2. Семиструнна кіфара. *Гептахорд — давньогрецький щипковий інструмент* (з наук.-попул. літ.).

ГЕПТО́Д, а, *ч., фіз.* Електронна лампа із сімома електродами. *Гептоди застосовують для змішування та перетворення електричних коливань високої частоти в супергетеродинних радіоприймачах* (з наук.-попул. літ.); *Гептод — це електронна лампа, що, як правило, має катод, анод і п'ять сіток* (з наук.-попул. літ.).

ГЕР[1], а, *ч.* Ввічливе звертання або йменування чоловіка у німців та інших німецькомовних народів, що вживається звичайно перед прізвищем. — *Гер бортмеханік! — звернувся штурман до Пранека* (Іван Ле); *Міллер збентежився .. — Ви, гер Новиков, не розумієте одного: міць нашої держави в однодумстві* (Р. Іваничук).

ГЕР[2], а, *ч.* Повстяна юрта; національне житло монголів і бурятів. *З урахуванням того, що гер легко перевозиться, швидко ставиться практично в будь-якому місці, не дивно, що його повсюдно використовують для прийому туристів* (з наук.-попул. літ.); *За багато століть кочовим народом конструкція гера відпрацьована до дрібниць і освячена традиціями, правилами* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРА́ЛЬДИК, а, *ч.* Те саме, що **геральди́ст.** *Більшість геральдиків Заходу вважає, що герби виникли на початку XII століття у Західній Європі як засіб розрізнення союзників і ворогів у бою* (з наук.-попул. літ.); *Польський геральдик К. Несецький вважав, що родоначальником Синявських був накельський каштелян Дмитро Грановський* (із журн.); *В українських енциклопедичних виданнях, що друкувалися за кордоном, В'ячеслава Сенютовича-Бережного називають істориком, геральдиком і генеалогом* (із журн.).

ГЕРА́ЛЬДИКА, и, *ж.* Допоміжна історична дисципліна, що вивчає герби та їхню історію. *Виглядає на те, що саме Антоній, який безперечно розумівся на геральдиці, порадив Володимирові зробити державним символом Київської Русі тризуб* (Г. Тарасюк); *Археографія тісно зв'язана з іншими спеціальними галузями історичної науки — дипломатикою, нумізматикою, геральдикою* (з наук. літ.); // Мистецтво гербів. *Українська геральдика завжди спиралася на прадавню символіку* (із журн.).

ГЕРАЛЬДИ́СТ, а, *ч.* Фахівець із геральдики; знавець геральдики. *Закарпатський геральдист запропонував власний варіант прапора області* (із журн.); *Нині будь-хто може звернутися до геральдиста і замовити собі герб* (з газ.); *У Луцьку відбувся XXVI зліт геральдистів України* (з газ.).

ГЕРАЛЬДИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геральдики. *І не були б то шевальє — чув, що вони вже навіть обзавелися гербами. Цікаво, яка там геральдична символіка? Мабуть же, не свині й шакали, а все благородні символи — орли, леви, соколи* (Л. Костенко); *На печах зустрічаємо зображення геральдичних двоголових орлів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРА́НІЄВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гера́нь.** *Геранієвий куточок на підвіконні;* // Вигот. із герані. *Геранієва ефірна олія.*

2. *у знач. ім.* **гера́нієві,** вих, *мн.* Родина рослин, до якої входить понад 250 видів герані. *Герань рожева — багаторічна вічнозелена напівкущова рослина з родини геранієвих* (з наук. літ.); *Пеларгонія — рід одно- і багаторічних трав'янистих та кущових рослин родини геранієвих* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРА́НЬ, і, *ж.* 1. Рід трав'янистих рослин родини геранієвих з яскравими поодинокими або зібраними у двоквіткові пазушні зонтики квітками. *На вікні зеленіли молоденькі листаті фікуси та герані* (І. Нечуй-Левицький); *Виносили з хати фікуси, герань, калачики; обмивали листочки* (А. Шиян); *— Хай натруть їй тіло олією герані, мускусом і амброю, щоб прогнати з нього дикий дух степів, — сказала валіде* (П. Загребельний); *Поміж фруктових дерев — стрункі ряди кипарисів, кущі жасмину, мімози, герані, тису та розмарину* (Ю. Мушкетик).

2. Народна назва пеларгонії. *Палали на вікні герані Та примули* (М. Рильський).

ГЕРБ, а́, *ч.* Символічний знак держави, міста, дворянського роду або окремої особи тощо, зображуваний на прапорах, монетах, печатках, документах і т. ін. *Вилиті з паленого сахару два герби, дворянський і земський, красувалися зверху* (Панас Мирний); *— Скажіть, будь ласка, вам доводилось бачити отакі ґудзики? Професор розвів руками. Він не пам'ятає, але цей малюнок... Це ж герб відомої агресивної держави!* (М. Трублаїні); *До XVI століття належать витоки герба запорізького війська — образ козака з шаблею* (з наук.-попул. літ.); *Дискусії точилися навколо проектів герба України* (з газ.).

△ **(1) Держа́вний герб** — офіційна емблема держави. *— Я для вашого есмінця "Гроза" державний герб робив, — сказав Артем* (В. Кучер); *Грушевський ще остаточно не вирішив, на котрій же з них* [емблем української державності] *спинитись для встановлення державного герба* (Ю. Смолич).

ГЕРБАРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **гербаризува́ти.** *Проведено гербаризацію 281 виду вищих рослин за загальноприйнятою методикою* (з наук. літ.); *Респонденти вважають, що гербаризація та виготовлення колекцій тварин підвищує рівень екологічної компетентності студентів* (з навч. літ.).

ГЕРБАРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гербаризува́ти.** *Гербаризований дослідницею зразок довго пролежав у нерозібраних колекціях і лише наприкінці 1980-х років був ідентифікований автором* (з наук. літ.); *Матеріал для дослідження, а саме середньостеблові листки гербаризованих рослин відібрано із зразків, зібраних нами під час експедиційних виїздів* (з наук. літ.).

ГЕРБАРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без дод.* Збирати й укладати рослини в гербарій. *Студент має вміти визначати рослини різних систематичних груп; збирати та гербаризувати рослини* (з навч. літ.); *У ту пору я вже починав трохи гербаризувати. Підіймаючись на гору і заглядаючи в чагарники, я раптом почув радісний крик: "Ах! Ось барвінок!"* (із журн.).

ГЕРБА́РІЙ, ю, *ч.* 1. Колекція засушених рослин. *Колекція її* [Мальви Ланди] *гербарію дістала спеціяльну* [спеціальну] *премію* (Ю. Винничук); *Виявилося, що то гербарій зовсім не рідного краю, бо містив зразки рослин Далекого Сходу* (Я. Стельмах); *Його дружина .. була неперевершеною у збиранні квітів і лікарських рослин, тож усе це згодом накопичувалося в численних гербаріях* (Ю. Андрухович).

2. Установа, у якій зберігаються такі колекції і ведеться їх наукове опрацювання. *Велика наукова робота розгорнулась у гербарії, колекції якого займають друге місце в світі* (з газ.).

ГЕРБА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **герба́рій.** *Добре запам'яталася ця велика кімната, перегороджена посередині між вікнами на дві нерівні половини дерев'яними гербарними шафами* (з мемуарної літ.); *Великі гербарні колекції з флори Криму зібрано в Нікітському ботанічному саду* (з наук. літ.); *За наявними гербарними і літературними даними та власними спостереженнями проведено дослідження процесу натуралізації адвентивних рослин на території дослідження* (з наук. літ.).

ГЕРБА́ТА, и, *ж., зах.* Чай. *— Ти щось неначе знов хвора. Випий, серце, хіни перед гербатою* (Леся Українка); *Гаряча гербата хлюпала їм на руки* (Л. Мартович).

ГЕРБЕ́РА, и, *ж.* 1. Велика декоративна схожа на ромашку рослина з квітками різних кольорів. *Більшу кількість пагонів гербери отримано у посудинах місткістю 125 мл, ніж у пробірках* (з наук. літ.); *Розмножують герберу насінням, майже завжди отримуючи рослини з іншим забарвленням квіток* (з наук.-попул. літ.).

2. Квітка цієї рослини. *Так, їм не примарилося: на платформу кинутий вінок із соснових гілок, гвоздик і гербер, він навмисне кимось зірваний і грубо потоптаний* (Є. Кононенко); *На виставці можна придбати букетик троянд чи гербер для коханої* (з газ.).

ГЕРБІ́ВНИК *див.* **гербо́вник.**

ГЕРБІЦИ́Д, а, *ч., с. г.* Хімічна речовина, признач. для боротьби з бур'янами. *Гербіцид — це такий препарат, що ним колишній військовий льотчик Сіробаба веде хімічне прополювання ланів* (О. Гончар); *Весною провадили передпосівну культивацію, вносили в ґрунт гербіциди* (з наук. літ.); *Важливо, щоб з гноєм не вносилось насіння бур'янів. Слід надати гною можливість добре перегнити або застосувати гербіциди на буртах* (з навч. літ.).

ГЕРБІЦИ́ДНИЙ, а, е. Стос. до гербіциду. *Було розроблено шість гербіцидних фітопрепаратів, які містять багатокомпонентну суміш фенольних сполук* (з наук. літ.); *Гербіцидна дія парафінів посилюється із зростанням молекулярної маси, однак лише до певної межі* (з наук. літ.).

ГЕ́РБОВИЙ, а, е. 1. Стос. до герба. *В умовах конкурсу на проект герба Києва відзначалося, що гербова емблема має символізувати столицю як історичний, культурний та політичний центр* (з наук.-попул. літ.); // Який має зображення герба. *Гербовий папір.*

2. *заст.* Який має диплом про належність до шляхти (про людину). *— Ви гербові, пане докторе? — звернувся тут молодий священик .. — Так, — відповів спокійно Нестор. — Але*

наш диплом шляхетства затратився з смертю .. діда (О. Кобилянська); *Двірський економ, гербовий шляхтич, що був колись високим урядником, обікрав касу* (Л. Мартович).

△ **Ге́рбова печа́ть (печа́тка)** *див.* **печа́ть; Ге́рбовий збір** *див.* **збір.**

ГЕРБО́ВНИК, ГЕРБІ́ВНИК, а, *ч.* Збірник гербів. *1797 року Герольдмейстерській конторі наказали скласти загальний гербовник міст Російської імперії* (з наук.-попул. літ.); *Триколірний герб Австрії ввійшов у відомі середньовічні гербовники* (з наук.-попул. літ.); *Було видано гербівник міст України* (із журн.); *Є цікава думка — зробити гербовник українського козацтва, адже, наприклад, кожен гетьман мав власний герб* (із журн.).

ГЕРБОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Те саме, що **гера́льдика.** *З утвердженням суверенності України здобутки зарубіжного гербознавства про наші землі й міста стали викликати особливий інтерес* (з публіц. літ.); *Гербознавство пропонує при описі гербів означати зони поділу латинськими літерами або, ще краще, цифрами* (з наук. літ.).

ГЕ́РБУВАТИ, ую, уєш, *недок., діал.* Гребувати. *Батенькового слова мені не гербувати* (Сл. Гр.); *Порфирій намагався переконати, що життям не слід гербувати, воно ще знадобиться* (з навч. літ.); *Деякі політики не гербують нічим заради захоплення влади* (з газ.).

ГЕРГЕ́ПА, и, *ч. і ж., діал., зневажл.* Велика незграбна людина (перев. про жінку). *Європейці* [європейці] *охоче брали гроші, але чудної істоти все ж таки не розуміли. А гергепа присідала перед ними, по-панськи обмахувалась віялом* (В. Винниченко); *Мар'яна хотіла була навздогін обізвати сестру гергепою, та стрималась* (І. Вирган).

ГЕРГЕ́ПИЩЕ, а, *ч. і ж., діал., зневажл.* Збільш. до **герге́па.** *Ходить же, гергепище* [парубок], *до економських та й з Романом, як з братом, водиться* (М. Стельмах).

ГЕ́РЕЦЬ, рця, *ч., діал.* Герць. *Завзятий як перець, поки не вийде на герець* (Номис); *Чоловік десь на морі. Він в бурю, в туман Йде на герець затято: рибалка він зроду!* (Леся Українка).

ГЕРИ́ЛЬЯ, ї, *ж.* 1. *іст.* Партизанська війна в Іспанії і країнах Латинської Америки. *Особливо відома герилья з часу Іспанської революції 1808—1814 рр., що поєднала визвольну боротьбу іспанського народу проти французьких окупантів з боротьбою проти феодалізму* (з наук.-попул. літ.).

2. *книжн.* Партизанська війна взагалі. *Партизанська війна в телекомунікаційних мережах засобами електронної пошти має як деякі спільні прикмети герильї, так і властиві тільки їй особливості, тобто свій власний арсенал* (з навч. літ.).

ГЕРІА́ТР, а, *ч.* Фахівець із геріатрії. *У столиці України відкрився з'їзд геронтологів і геріатрів* (з газ.); *У районній поліклініці громадян похилого віку консультує геріатр* (з газ.).

ГЕРІАТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до геріатрії. *Сьогодні морально-етичні проблеми частіше виникають у повсякденній геріатричній практиці* (з наук. літ.); *Геріатрична поліклініка;* // Який використовується для лікування і профілактики захворювань людей похилого віку. *З усіх спеціальних геріатричних засобів впливу на темп старіння найважливішим був і лишається раціональний спосіб життя* (з наук. літ.).

ГЕРІАТРІ́Я, ї, *ж.* Галузь клінічної медицини, завданням якої є дослідження стану здоров'я, лікування і профілактика захворювань у людей похилого віку. *Праці професора з геронтології та геріатрії перекладені іноземними мовами, часто цитуються* (з мемуарної літ.); *Оскільки питання геронтології тісно переплітаються з питаннями геріатрії, інститут запланував розробку методу профілактики і терапії передчасного старіння* (з наук.-попул. літ.); — *У Бухарест до Інституту геріатрії приїздять численні делегації з різних країн* (з газ.).

ГЕРКУЛЕ́С, а, *ч.* 1. Людина величезної фізичної сили й атлетичної будови тіла, що нагадує міфічного героя Геркулеса; силач. *Не всі* [стародавні греки] *були афродітами, геркулесами, аполлонами, але в них був ідеал краси, і вони бачили її в різних проявах* (О. Довженко); *На спортивну арену вийшли сучасні геркулеси* (з газ.).

2. *міф. (з великої літери).* Давньоримське ім'я героя давньогрецьких міфів Геракла. *На гравюрі невеликої вартості Геркулес, піднявши здорову довбню, замірявся на страшного лева, котрого зчавив рукою за горло* (І. Нечуй-Левицький); — *От ти прийми чернецтво, стань на чолі єпархії і покажи, як треба жити пастирям, очисть од скверни істину... — І Геркулес не зміг би очистити ваші авгієві стайні!* (Василь Шевчук); * У порівн. *Віталій Кличко бився як Геркулес, але переміг Ленокс Льюїс* (Л. Костенко).

3. *астр. (з великої літери).* Сузір'я північної півкулі неба. *У скупченні галактик у сузір'ї Геркулеса з двохсот найяскравіших членів більше ста — це спіральні галактики, близько сорока — еліптичні, і решта — неправильні галактики* (з навч. літ.).

4. Марка вівсяної крупи. *Впіймав* [Дмитро Іванович] *на хліб пару краснопірок, одну густірку, а далі й та риб'яча дрібнота десь поділася. Він .. кидав геркулес, але плесо було мертве* (Ю. Мушкетик).

ГЕРКУЛЕ́СІВ, сова, сове. 1. Власт. геркулесові (у 1 знач.), схожий на нього (здоров'ям, силою). — *Дозволь мені слово сказати, .. — сказав один із начальників монгольських, мужчина величезного росту й геркулесової будови тіла* (І. Франко); *М'язи кочегар справді мав геркулесові* (М. Трублаїні); *Це був кремезний, геркулесової статури велет років двадцяти п'яти — тридцяти на вигляд, хоч насправді йому було лише двадцять* (О. Авраменко).

2. Пригот. із геркулесу (у 4 знач.). *Геркулесова каша.*

◊ **Геркуле́сові стовпи́** *див.* **стовп.**

ГЕРКУЛЕ́СІВСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **геркуле́сів.** *По широких плечах .. можна було судити, що баба замолоду була високого зросту й геркулесівської будови* (М. Старицький).

ГЕ́РМА, и, *ж., мист., іст.* Декоративний чотиригранний стовп, який завершується скульптурною головою або бюстом. *Герми дістали назву від Гермеса (бог торгівлі і хитрощів давніх греків), якого зображували безруким і безногим* (з наук. літ.).

ГЕРМА́НЕЦЬ *див.* **герма́нці.**

ГЕРМА́НІЄВИЙ, а, е, *хім.* Стос. до германію. *Національною програмою щодо розвитку гірничо-металургійного комплексу поставлено завдання зі створення власної сировинної бази для виробництва германієвої продукції* (з наук. літ.); *Германієвий комплекс;* // Зробл. із германію. *Створено оригінальну конструкцію германієвого випрямляча для безпосереднього монтажу його на генераторі* (з наук. літ.); *Кремнієві діоди мають істотно менше значення зворотного струму порівняно з германієвими* (з наук. літ.).

ГЕРМАНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., рідко.* Дія за знач. **германізува́ти.** *Там* [в Ясениці] *я пробув два роки і вивчивсь читати по-руськи.., по-польськи і по-німецьки (це ще були часи германізації) писати, рахувати* (І. Франко); *Німецька мова стала офіційною на всій території імперії, посилилася гер-*

манізація окремих земель держави (з наук.-попул. літ.); *Австрійський уряд намагався використати Львівський університет для германізації краю* (з газ.).

ГЕРМАНІ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Слово або зворот, запозичені з німецької мови. *Сучасники Котляревського, Гулака-Артемовського, Квітки .. пишуть ще старою слов'янською мовою, засміченою польонізмами [полонізмами] та германізмами* (М. Зеров); *Внаслідок контактів української мови з іншими слов'янськими і неслов'янськими мовами лексика західнополіського говору поповнилася германізмами* (з наук. літ.); *Через західнослов'янське літературне посередництво до української мови потрапляли латинізми, германізми і власне західнослов'янізми* (з наук. літ.).

ГЕРМАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **германізува́ти.** *На Тегеранській (листопад — грудень 1943 року) і Кримській (лютий 1945 року) конференціях глав трьох держав Польщі були повернуті західні і північні землі, германізовані ще з часів середньовіччя* (з наук.-попул. літ.); *Частина західних литовців потрапили під владу Тевтонського ордену, причому пруссии до кінця XVI ст. були цілком винищені або германізовані* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМАНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що, рідко.* Те саме, що **онімі́чувати;** понімечувати. *План "Ост" передбачав депортувати дві третини українського населення, а третину — германізувати* (з наук. літ.); *Із IV ст. Унтервальден зазнавав набігів алеманів, що поступово германізували його населення* (з наук.-попул. літ.); *Хорватський народ зазнавав національного гноблення: його намагалися не лише мадяризувати чи германізувати, а й італізувати* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМА́НІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 32; ламкий сріблясто-сірий метал, що використовують як напівпровідник у різних приладах. *По чотири валентні електрони мають нейтральні атоми германію, кремнію і сірого олова, які також утворюють атомні кристали, що мають структуру, подібну до алмазної* (з навч. літ.); *Одним із найголовніших напівпровідників, який використовується в промисловості, є рідкісний метал германій, що добувається із золи вугілля та відходів деяких виробництв* (з газ.).

ГЕРМАНІ́СТ, а, *ч.* Фахівець із германістики. *Брати Грімм — Якоб і Вільгельм, німецькі філологи-германісти, автори збірника німецьких казок для дітей* (з наук.-попул. літ.); *Германіст може вільно вибирати собі фах у Німеччині для другої вищої освіти* (з Інтернету); // Учитель німецької мови. *Гімнастики вчив германіст Васильковський. Але він приходив звичайно тільки на початок лекції, вправи провадили його асистенти* (Б. Лепкий).

ГЕРМАНІ́СТИКА, и, *ж.* Сукупність наук, що вивчають мови, літературу та культуру германських народів. — *Твій професор германістики допитувався вчора, коли принесеш .. свою працю про "Короля Ротера"* (І. Франко); *Чимало праць із когнітивної лінгвістики виконано й українськими вченими, але здебільшого в українській германістиці, романістиці та русистиці* (з наук. літ.).

ГЕРМА́НКА *див.* **герма́нці.**

ГЕРМАНОФІ́Л, а, *ч.* Прихильник Німеччини, німців, усього німецького; протилежне г е р м а н о ф о б. *М. Грушевський не був германофілом чи австрофілом* (з публіц. літ.); *Ініціатором створення великих козачих формувань був німецький полковник фон Панвіц. Його гаряче підтримав генерал Петро Краснов, переконаний германофіл* (з публіц. літ.); *14 листопада 1918 р. гетьман відважився на рішучий крок: кабінет Ф. Лизогуба, в якому було багато германофілів, був розпущений* (з навч. літ.).

ГЕРМАНОФІ́ЛЬСТВО, а, *с.* Напрям, склад думок і дій германофілів. *В першій-бо половині XIX ст., а надто після війни проти Наполеона в 1812—1815 рр. скрізь по Європі розвились націоналістичні напрямки, котрі названо германофільством, кельтофільством, слов'янофільством і т.д.* (М. Драгоманов); *Германофільство Є. Чикаленка дало сильну тріщину, адже в принципі німці сприяли скріпленню в Україні білогвардійства* (Валерій Шевчук); *Жупел германофільства заважав Франції визнати права України на самовизначення* (з публіц. літ.).

ГЕРМАНОФІ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **германофі́л** і **германофі́льство.** *Перша світова війна загартувала стрілецькі загони й привела до подолання в них германофільської орієнтації* (з наук. літ.); *У Росії український визвольний рух незмінно вважали плодом австрофільських, германофільських зусиль, а в Австро-Угорщині по ньому наносили постійні удари, інкримінуючи українцям москвофільство* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМАНОФО́Б, а, *ч.* Противник, ненависник Німеччини, німців, усього німецького; протилежне г е р м а н о ф і л. *В. Липинський не був ані австрофілом, ані германофобом, навпаки, завжди закликав спиратися на власні сили* (з публіц. літ.); *Німецькі нацисти називали антинацистів германофобами* (з газ.).

ГЕРМАНОФО́БСТВО, а, *с.* Напрям, склад думок і дій германофоба. *Намагання німецького лобі в США відтермінувати вступ країни у війну породжувало германофобство в американській громадській думці* (з наук. літ.).

ГЕРМАНОФО́БСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **германофо́б** і **германофо́бство.** *На хвилі германофобської істерії з'явився царський указ про відчуження і продаж власності підданих Австро-Угорщини та Німеччини* (з наук. літ.); *Цар, більшість уряду і військових за підтримки германофобської інтелігенції не послухали попереджень і втягнули Росію у безглузду війну* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМА́НСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **герма́нці** 1. *Переклади, переробки, переспіви з стародавнього індійського, слов'янського .. й германського епосу; .. скільки їх!* (П. Колесник); *З Паннонії пішли лиш лангобарди та ті з германських племен, що підлягали лангобардам чи, сказати б, були заодно з лангобардами* (Д. Міщенко).

2. *рідко.* Прикм. до **герма́нці** 2. *Три осені був* [Давид] *у строку саме під війну германську* (А. Головко); *Ходили в трудні дні Не в одній отій війні — І в турецькій, і в японській, І в германській стороні* (А. Малишко); *Народи германської групи, мова яких має подібні риси, населяють Північно-Західну Європу і частину Центральної Європи* (з навч. літ.).

ГЕРМА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **герма́нець,** нця, *ч.;* **герма́нка,** и, *ж.).* 1. Племена германської мовної групи, що мешкали в стародавній Германії та деяких інших країнах Європи. *Про життя стародавніх германців і слов'ян ми дізнаємося із розкопок стародавніх селищ і могил* (з навч. літ.); *Він* [Батий] *ще просувався на півдні, в Далмації, але вже знав напевне, що не зможе підкорити своїй владі ні ромеїв, ні германців, ні франків, ні далеку Гішпанію* [Іспанію] (В. Малик).

2. *розм., рідко.* Те саме, що **німці.** — *Та ви, батьку, й тепер герой. Вам би коня та шаблю гостру і гайда германця бити! — сказав Мирон* (К. Гриб).

ГЕРМАФРОДИ́Т, а, *ч.* Організм (рослина, тварина або людина), що має ознаки обох статей. — *Тихо! — нараз закричав стражник і, не чекаючи, звернувся до басрійських купців: — А раптом той біглий раб євнух або гермафродит?* (Ю. Логвин); — *Скажіть, будь ласка, а куди звертатися, якщо я гермафродит? Є жіночі консультації, є чоловічі, а для нас, бідних гермафродитів, немає* (В. Шкляр); *Як і більшість плоских червів, ціп'як — гермафродит* (з навч. літ.).

ГЕРМАФРОДИТИ́ЗМ, у, *ч., біол.* Наявність в одному організмі ознак обох статей; двостатевість. *Гермафродитизм, при якому людина поєднує в собі ознаки жіночої і чоловічої статі, зустрічається не так вже рідко: у одному випадку на 10–15 тисяч осіб* (з наук.-попул. літ.); *Гермафродитизм, тобто формування на рослині тільки двостатевих квіток, властивий більшості рослин* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМАФРОДИ́ТНИЙ, а, е. Двостатевий. *Ми спостерігали в сорту огірків Довгоплідний виникнення особливих гермафродитних квіток, що по типу нагадували чоловічі* (з наук. літ.); *У гермафродитних рослин із двостатевими квітками, а також в однодомних роздільностатевих рослин розрізняють гаметофітний і спорофітний механізми генетичного контролю* (з наук. літ.); * Образно. *"Громадську думку" .. не читають .. тому, що вона взагалі нецікава, без сталого напрямку, а до того ж ще й гермафродитна: хоче заразом задовольнити і інтелігента — і селянина* (М. Коцюбинський).

ГЕРМЕНЕ́ВТИКА, и, *ж., книжн.* Традиція і способи тлумачення рукописних і друкованих текстів, насамперед давніх. *Не поспішаймо йняти віри повідомленню літописного джерела. Для посвячених у біблійну герменевтику книжників-інтелектуалів тієї доби, женолюбство Володимира відбивало всього-на-всього ідею великої потенції і могутності київського державця* (з наук.-попул. літ.); *Дисертація у неї про Гоголя. Герменевтика історичних детермінацій творчості Гоголя* (Л. Костенко); *Філософська герменевтика (М. Гайдеґер, Г. Ґадамер) успішно довела, що насправді не ми володіємо мовою, а навпаки, мова володіє нами* (О. Забужко).

ГЕРМЕНЕВТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до герменевтики. *Концепцію діалогу культур Н. Бонецька визнала спорідненою з герменевтичним мисленням* (з наук. літ.); *Герменевтичний метод використано для правильного тлумачення змісту досліджуваних текстів творів М. Драгоманова* (з наук. літ.).

ГЕРМЕСОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає поверхню та рельєф планети Меркурій. *Гермесографія є розділом планетології* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМЕТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Дія за знач. **герметизува́ти.** *Можливий вплив атмосферних чинників запобігається ретельною герметизацією або й вакуумізацією* (з наук. літ.); *Для запобігання захворювань основним є оздоровлення умов праці: механізація, автоматизація, герметизація процесів виробництва* (з наук.-попул. літ.); *Облаштовуючи укриття, особливу увагу слід звернути на герметизацію дверей і вікон* (з газ.).

ГЕРМЕТИ́ЗМ, у, *ч., книжн.* У мистецтві — відхід від зображення дійсності, творча замкнутість. *Вищі виміри, астральні, ментальні світи. Все це вигадки брамінської метафизики, єгипетського герметизму* (О. Бердник); *Для італійського герметизму характерна настанова на максимальне виявлення символічних можливостей поетичного слова* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМЕТИЗО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **герметизува́ти** 1. *Повертаючись звідти, він* [професор] *проходив повз незакінчені майстерні, що тільки стіною відокремлювалися від герметизованого тунелю* (М. Трублаїні); *Важливою особливістю хвильових механізмів є можливість передачі руху з герметизованого простору назовні або навпаки* (з наук. літ.); *У комплекті кабелю використовується зросток, герметизований термоусаджувальною манжетою* (з наук.-техн. літ.); *Датчик повороту візка виконано з використанням герметизованих магнітокерованих контактів* (з наук.-техн. літ.).

ГЕРМЕТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. *спец.* Створювати непроникність стінок і сполучень виробничих приміщень, обладнання і т. ін. для рідини або газу. *Для всіх, хто більш чи менш обізнаний на тунелебудівництві, ясно, що ніякої потреби герметизувати тунель не існує* (М. Трублаїні); *Наші молоді, багаті на пісок свердловини не можна герметизувати* (О. Донченко); *Автоклав герметизували і поміщали в сушильну шафу, нагріту до 170 °С. Через одну годину автоклав охолоджували і розкривали* (з наук.-техн. літ.).

2. *перен.* Замикати щось у певних межах, відокремлювати щось від оточення. *Слабкість позицій Обервіндера, на думку Франка, полягала в тому, що він герметизував робітничі рухи етнічними межами, не залучав до них в такій багатонаціональній державі, як Австрія, слов'ян* (з публіц. літ.).

ГЕРМЕТИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., спец.* Пас. до **герметизува́ти.** *Після установки зразків камера герметизується і повітря відкачується протягом десяти хвилин* (з наук. літ.); *Апарат закривається кришкою і герметизується* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМЕ́ТИК *див.* **герме́тики.**

ГЕРМЕ́ТИКИ, ів, *мн. (одн.* **герме́тик,** у, *ч.).* Матеріали, що використовуються у будівництві для герметизації стиків деталей. *Застосування сланців у виробництві будівельних матеріалів (лінолеуми, герметики) дає можливість економніше використовувати дефіцитні наповнювачі й полімерну сировину* (з наук. літ.); *Поліуретани — унікальний клас речовин, на базі яких можна одержувати практично всі цінні полімерні матеріали: жорсткі й еластичні пінопласти та синтетичні волокна, каучуки і гуми, герметики і заливні компаунди, клеї, лаки та емалі* (з наук. літ.).

ГЕРМЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Який не пропускає рідини та гази; щільно закритий, непроникний. — *Тут просто герметична закупорка, — сказав старший лейтенант. — Може, вони там позадихалися?* (М. Трублаїні); *Герметичні печі мають ще ту перевагу, що можна не закривати каглянок після закінчення палення* (з навч. літ.); *Ведеться розробка герметичного одягу — скафандрів для міжпланетних мандрівників* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМЕТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **герметичний.** *Мені й досі незрозуміло, чому вийшов переможцем Макаренко. Зокрема, чому Саклатвала раптом став захисником герметичності тунелю* (М. Трублаїні); — *При здійсненні проекту я сам простежу за герметичністю* [чана] (Ю. Шовкопляс).

ГЕРМЕТИ́ЧНО. Присл. до **герметичний.** *Ідучи повз ряди герметично закритих дверей, Андрій відчував хоробливу цікавість — що ж там за ними є?* (І. Багряний); *Поки вибирається силос з одного відсіку, інші герметично закупорені, мов консервні банки* (М. Руденко); *Речовину наливають у*

зрівноважену перед тим трубку, герметично її закривають (з наук. літ.); * Образно. *Там* [у Галичині] *видніша всяка робота, чи то особиста, чи то партійна .. В нас же все робиться в герметично забитих скриньках* (Леся Українка).

ГЕРМІНАТИ́ВНИЙ, а, е, *біол.* Те саме, що **зародко́вий.** *В університеті була організована лабораторія гермінативних і стовбурових клітин* (з наук.-попул. літ.); *Гермінативний епітелій.*

ГЕРМІНОГЕ́ННИЙ, а, е, *мед.* Який розвивається зі сперматогенного епітелію. *Герміногенні пухлини становлять 3 % загальної кількості злоякісних новоутворень дитячого віку* (з наук. літ.); *Більшість описаних пухлин походить із герміногенних клітин* (з наук. літ.).

ГЕРМІНО́МА, и, *ж., мед.* Найпоширеніша з пухлин серединних структур головного мозку. *Як правило, гермінома є чутливою і до хіміо-, і до променевої терапії. П'ятирічна виживаність при таких пухлинах перевищує 85 %* (з наук.-попул. літ.); *Гермінома може розташовуватися в лінеальній ділянці або в основі гіпоталамусу* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРМОШОЛО́М, а, *ч.* Скорочення: герметичний шолом. *З експонатів музею у Переяславі-Хмельницькому в космосі побували лише два — гермошолом і цей рятувальний костюм космонавта* (із журн.); *Спочатку спортсмен близько 30 секунд летів у вільному падінні на спині, щоб не обмерз гермошолом* (з газ.).

ГЕРО́ГІКА, и, *ж.* Наука про соціально-педагогічні проблеми людей похилого віку. *Герогіка є одним із напрямків професійної педагогіки* (з навч. літ.); *До галузей соціально-педагогічного знання належать, зокрема, віктимологія, андрагогіка, агогіка, герогіка* (з навч. літ.).

ГЕРОЇЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **героїзува́ти.** *Ще недавно частина художників наділяла зображувану людину абстрактними рисами ідеально нормативного героя, посилюючи їх засобами зовнішньої героїзації* (з наук. літ.); *Творча трансформація фольклору, міфологічних образів дає можливість Лесі Українці створювати образи і в стилі народнопоетичної героїзації людини, і в міфопоетичному забарвленні* (з наук. літ.); *Дослідники української "Енеїди" згодні в тому, що особливе новаторство І. Котляревського полягає в зображенні картин пекла, у героїзації козацького досвіду та в народності його мови* (із журн.).

ГЕРОЇ́ЗМ, у, *ч.* Найвище виявлення самовідданості й мужності у виконанні громадського обов'язку. *В нас не було мети. Було завзяття, одвага, може навіть героїзм, і з нас було доволі* (Леся Українка); *Командувач не дивувався, йому був зрозумілий героїзм і відданість його бійців. Він вимагав від них неможливого, і вони виконували неможливе* (Ю. Яновський); *Швидко мінялись у Зоні* [Чорнобильській] *часи, мінялося саме ставлення до цього місткого поняття "героїзм"* (Ю. Щербак).

ГЕРОЇЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **героїзува́ти.** *Головний герой книги О. Ільченка — козак із фольклорним ім'ям Мамай — героїзований у дусі легенд та переказів* (з наук. літ.); *У радянський час конотативний образ Донбасу як в офіційному дискурсі, так і в сприйнятті самих донбасівців був не просто позитивним, а й значною мірою героїзованим* (з наук. літ.); *Деякі з могильників знаті служили племінними святилищами, місцями вшанування пам'яті героїзованих предків* (з газ.).

ГЕРОЇЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що.* Вбачати в кому-, чому-небудь героїку; наділяти героїчними рисами. *Передусім продовжує розвиватись традиційна тенденція, яка героїзує постать цього правителя, а з другого боку — з'являється все більше досліджень, які намагаються .. подивитись на Святослава з більш реалістичної точки зору* (Р. Іванченко); *Як екзистенціоналісти, автор поетизує і героїзує людину в смерті, мислячи її відхід як початок безсмертя* (з наук. літ.); *Б. Лепкий в епопеї "Мазепа" не героїзує минуле, хоча і прагне показати національного героя з української історії* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРО́ЇКА, и, *ж.* Героїчний зміст, героїчний бік яких-небудь подій або чиєсь діяльності. *І невже на білому світі не стало красеня Івана Ярошенка, що так снив партизанською героїкою?* (М. Стельмах); *Уся перша книга новел М. Хвильового "Сині етюди" напоєна щоденною, душевно непростою .. героїкою революційних буднів* (з наук. літ.); *Найбільше приваблювала В. Самійленка козаччина — як феномен й особлива епоха героїки української історії* (з наук. літ.).

ГЕРОЇ́Н, у, *ч.* Сильний наркотик, який виробляють із опійного маку. *Героїн набагато отруйніший, ніж морфін* (з наук.-попул. літ.); *Нюх на героїн у лева в десять разів гостріший, ніж у собаки* (з наук.-попул. літ.); *Картель Валенсії постачав на територію США близько третини споживаних там наркотиків, у тому числі кокаїн, амфетамін, героїн та маріхуану* (із журн.).

ГЕРОЇ́НОВИЙ, а, е. Стос. до героїну. *Відомий актор у новому фільмі зіграє героїнового наркомана* (з газ.); *Правоохоронці розкрили героїновий синдикат, що діяв у трьох областях* (з газ.); * У порівн. *Пам'ять — як героїнова залежність: вона може вибухнути в будь-який момент, але, як правило, вона виникає, коли ти вже відійшов на певну дистанцію від подій* (С. Жадан).

ГЕРОЇ́НЯ, і, *ж.* Жін. до **геро́й.** *Як на мене, то красації* [цієї] *повісті* ["Лорелеї"] *не так в її ідеях, як в глибокій, тонкій, логічній психології героїні Наталки* (Леся Українка); *Героїнями такого твору* [повісті для дівчаток] *мають бути учениці* (О. Донченко); *Фактографія тодішнього життя героїні* [М. Башкирцевої] *за деякими винятками не несе в собі нічого особливого* (М. Слабошпицький); *Можна, наприклад, назвати ще героїню Хмельниччини Олену Зависну, яка підпалила пороховий льох і загинула разом з ворогами* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРО́ЇТИСЯ, о́юся, о́їшся, *недок., розм.* Поводитися як герой, відчувати себе героєм (у 1, 4 знач.). — *Перші дні ми всі героїлись .. Тепер волію зайву годину поспати* (В. Дрозд); *Вони кихкотіли, героїлись, проте мусили завернути в поля, залишити за будяччинням покладисту ношу, аби згодом війському гримнули нею в яру* (Є. Пашковський).

ГЕРОЇ́ЧНИЙ, а, е. 1. Власт. героєві (у 1 знач.); відважний, доблесний. *Роман горів як радісна свічка надії й безмежної віри в їхнє велике, героїчне призначення, ради якого можна терпіти все* (І. Багряний); *Швидка смерть — героїчна, приваблива, а наше життя — сіре, непривабливе, брудне* (В. Дрозд); *Ярині йшов п'ятнадцятий рік, саме в такому віці героїчні вчинки п'янять уяву, як добре вино* (П. Панч); // Який чинить подвиги, здатний до подвигів, героїзму. [Р у ф і н:] *Я бачу, що в Римі люди є ще й героїчні, та нащо ж те геройство марне йде!* (Леся Українка); *Дійсно, розкішна, золота тут земля, уславлена героїчним народом і красою. Тільки хто не грів руки на пожарищах Поділля, хто не грабував його?* (М. Стельмах); *Підносячи руку, то опускаючи її, Мокрицький передавав жестом, голосом, як*

говорили і діяли героїчні захисники фортеці (Б. Левін); // Багатий на подвиги, вияви героїзму. *Барб'є малює Францію в добу її героїчного піднесення революційного, коли над країною стояв месідор* [месидор], *палючий місяць жнив* (М. Зеров); *Показував* [Ігор] *бухти, кораблі, історичні місця часів героїчної оборони міста* (В. Кучер); // У якому розповідається про подвиги героїв. *В тому самому часописі надрукував я в XXIX т. свою замітку про композицію найдавнішої південноруської хроніки, єдиної героїчної поеми, що до нас дійшла, "Слова о полку Игореве"* (І. Франко); *З року на рік розвивалися і такі жанри, як героїчний епос* (М. Рильський).

2. *перен.* Який потребує дуже великого напруження. [А м ф і о н:] *До такого, брате, мурування, як ми оце розпочали, не досить звичайних людських сил .. А тут потрібна сила героїчна* (Леся Українка); *Дід робив героїчні зусилля зупинити велосипед* (О. Донченко).

ГЕРОЇ́ЧНО. Присл. до **геро́їчний.** *Героїчно билися сини з ворогом на болітці, де жили* (з легенди); *Ці короткі побачення з чоловіком на людях просто героїчно перетворювала* [Любка] *на ілюзію сімейного щастя* (Іван Ле); *Після смерті чоловіка Марія героїчно билася з нуждою, але потім занедужала .. і померла* (Григорій Тютюнник).

ГЕРО́Й, я, *ч.* 1. Видатна своїми здібностями і діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість. [Ж и р о н д и с т:] *Але ж бо не в церквах жила ідея, а в людях тих, замучених героях, що так одважно йшли на муки й смерть...* (Леся Українка); — *Він залишив палубу есмінця останнім... Літака збив... Він герой* (В. Кучер); *В експериментальних науках час героїв-одинаків назавжди відійшов у минуле* (із журн.); *Наш народ хоче мати справжніх, не придуманих, не офіціозних героїв* (з публіц. літ.); * У порівн. *Севастополь! Пильно на сторожі, як герой, стояв ти у бою, не схиливши голову свою, орди спопеляючи ворожі* (І. Гончаренко).

2. *чого.* Людина, яка втілює основні, типові риси певного оточення, часу, епохи і т. д. — *Ото запал! Пізнаю героя Смоленська* (З. Тулуб).

3. Головна дійова особа літературного твору. *Героєм одного Вашого* [О. Маковея] *оповідання був доктор Долинський, дуже подібний до самого себе і до Вас трохи* (В. Стефаник); *І от мої симпатичні герої увійшли вже в свою квартиру* (М. Хвильовий); *Так зустрічаються, далебі, герої дешевих мелодрам, а не тверезі люди* (Ю. Щербак); *Найбільші художні успіхи О. Гончара зв'язані з створенням образу героя нашого часу* (з наук.-попул. літ.).

4. *чого і без дод.* Особа, яка чим-небудь відзначилася, привернула до себе увагу. *Вони* [Владко та Начко] *були, так сказати, героями дня* (І. Франко); *Сим разом героєм був Стасик .. Ми розбираєм учинок Стася, ведем суперечки, сміємось* (М. Коцюбинський); *Героями вечірки були сьогодні військові* (О. Донченко).

(1) Геро́й Радя́нського Сою́зу, *іст.* — почесне звання СРСР, найвищий ступінь відзнаки за особисті або колективні заслуги перед державою, пов'язані з вчиненням геройського подвигу, а також особа, яка мала це звання. *Одного дня із сільради принесли до старенької Домахи газету, в якій великими літерами було надруковано, що Герой Радянського Союзу гвардії капітан Петро Федорович Байрак нагороджений вдруге Золотою Зіркою* (П. Панч); **(2) Геро́й Соціалісти́чної Пра́ці,** *іст.* — почесне звання СРСР, найвищий ступінь трудової відзнаки за виняткові заслуги перед державою в галузі господарського і культурного будівництва, а також особа, яка має це звання. *Великій групі провідних учених, конструкторів і спеціалістів присуджено Ленінські премії, присвоєно почесне звання Героя Соціалістичної Праці* (із журн.); **(3) Геро́й Украї́ни** — найвище почесне звання за виняткові заслуги перед державою і народом в Україні після проголошення її незалежності. *Указом Президента України Б. Є. Патону — першому в нашій державі — було присвоєно високе звання Героя України* (з публіц. літ.); *Президент України підписав Указ про присвоєння народній артистці України звання Героя України із врученням ордена Держави* (з газ.).

ГЕРО́ЙСТВО, а, *с.* Виявлення героїзму; хоробрість, мужність. — *І які тут скорі переходи Від високих поривів геройства Аж до звірства найдикішого шалу!* (І. Франко); — *Все-таки образливо, що цього маленького геройства ніколи й ніхто не помітить* (М. Хвильовий); [С п а р т а к:] *Військова рада фронту сповістила, що за геройство в розвідці і доблесть Гнилицьку нагороджено медаллю* (Л. Дмитерко); *Народжений відразу по страхітливій війні, виростав* [Яковенко] *серед оповідей про смерті й геройства, про зради й велич духу* (П. Загребельний).

ГЕРО́ЙСТВУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **геро́йствувати.** *Я не люблю геройствування, але як людина за фахом військова звик тверезо оцінювати диспозицію* (із журн.); *Якби не геройствування стажиста-охоронця, події могли не набути кримінального забарвлення* (з газ.).

ГЕРО́ЙСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок., розм.* Виявляти героїзм. *Але, може, вони* [народовці] *тільки надто совісні, надто бояться незаконності і не сміють .. висказати* [висловити] *своє право до політичної самостійності?.. Пощо б тоді так завзято геройствувати в питаннях язикових* [мовних] *і літературних* (І. Франко).

ГЕРО́ЙСЬКИЙ, а, е. 1. Те саме, що **геро́їчний** 1. *Козацтво його* [Палія] *шанувало, а нарід, зачувши про його геройські подвиги, став уважати його "характерником"* (І. Нечуй-Левицький); [Семен:] *Загинув Андрій. Геройською смертю загинув* (З. Мороз); — *Геройська робота, — сказав він, з повагою поглядаючи на Михайла Гайворона* (В. Собко).

2. *розм.* Відважний, хоробрий, здатний на подвиги. — *Поглянь, який у тебе геройський мужик у дворі, а ти долю гнівиш! — показав Кирило на Дениса* (О. Копиленко); *Жінки нишком витирали сльози, бо не хотілося їм, щоб умирав отакий геройський дід* (Григорій Тютюнник).

3. *розм.* Належний героєві. *Геройська відзнака.*

ГЕРОЛА́КТ, у, *ч.* Кисломолочний продукт, споживання якого особливо рекомендовано людям старшого віку. *Інститут мікробіології та вірусології ім. Д. Заболотного свою першу ліцензію на кисломолочний продукт "геролакт" продав до Іспанії* (з наук. літ.); *Геролакт роблять із натурального молока, скващуючи його чистими культурами молочнокислих бактерій* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРО́ЛЬД, а, *ч., іст.* Оповісник при дворах феодальних правителів, а також європейських монархів. *Усі посланці й магнати стали двома рядами по обидва боки зали і ждали короля. Незабаром рознісся по залі голос герольда: "Найясніший король Ян-Казимір їде!"* (І. Нечуй-Левицький); *Забажалось королеві Звоювать чужеє царство, Розіслав він скрізь герольдів На війну скликать лицарство* (Леся Українка); *З прийомної виходять герольди і сурмлять в сурми; ідуть на балкон і кри-*

чать звідтіль на площу (Є. Кротевич); // Розпорядник на урочистостях і рицарських турнірах. *Герольд виходив й на вимогу суддів турніру вголос описував герб лицаря на доказ його права взяти участь у турнірі* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРО́ЛЬДІЯ, ї, *ж., іст.* Орган сенату Російської імперії, що відповідав за облік дворян на державній службі, охорону їх привілеїв, ведення родовідних книг і т. ін. [М а р т и н:] *Діло шість місяців в герольдії, не сьогодня-завтра утвердять в дворянстві, а я дочку віддам за мужика!.. Що ж то я з глузду з'їхав, чи як?* (І. Карпенко-Карий); *У Петербурзі почала урядувати т. зв. "Герольдія", тобто найвища державна установа, що вирішувала належність до дворянства* (з наук. літ.).

ГЕРОНТОКРА́ТІЯ, ї, *ж.* 1. Рання форма суспільного устрою, при якій влада належила найстарішим людям. *За теорією етнографа У. Ріверса, геронтократія була притаманна аборигенам Австралії та деяким народам Океанії* (з наук.-попул. літ.).

2. Наявність у владних структурах великої кількості людей похилого віку, які беруть участь в управлінні державою. *У 70—80-х роках XX ст. правління СРСР набуло рис класичної геронтократії* (з публіц. літ.); *Стабільність геронтократії для зовнішнього спостерігача сприймається як її міцність. Проте в періоди швидких змін доцільнішим є використання молодих лідерів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРОНТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із геронтології. *Геронтологи намагаються відсунути межі старіння організму* (з наук.-попул. літ.); *Британський геронтолог з Кембриджа Обрі ді Грей заявив, що найближчим часом вченим удасться створити технології, здатні зупинити старіння і продовжити життя людини щонайменше на 30 років* (із журн.).

ГЕРОНТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до геронтології. *Геронтологічний інформаційно-консультативний центр створено на базі Інституту геронтології АМН України за фінансової та технічної підтримки ООН* (з наук.-попул. літ.); *Геронтологічні дослідження.*

ГЕРОНТОЛО́ГІЯ, ї, *ж., мед.* Наука, що вивчає причини і закономірності процесу старіння людини з метою запобігання передчасній старості. *Геронтологія мало не вирішальної ваги в руйнуванні організму надає шкідливій дії вільних радикалів* (із журн.); *Інститут геронтології й експериментальної патології АМН України розробляє питання фізіології і патології процесів старіння людини, методів профілактики та лікування явищ передчасного старіння* (з газ.).

ГЕРОНТОМОРФО́З, у, *ч., біол.* Еволюційні зміни, що виникають на пізніх стадіях розвитку організму. *Існує концепція циклічності морфогенезу, згідно з якою геронтоморфоз змінюється педоморфозом* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРОНТОПСИХОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ геронтології та психології, що вивчає особливості психіки й поведінки людей літнього віку. *Метою геронтопсихології є продовження активної життєвої діяльності людини в процесі старіння* (з наук.-попул. літ.); *Предметом геронтопсихології є з'ясування психологічних аспектів старості й психологічної підготовки особистості до неї* (з навч. літ.).

ГЕРОНТОФІ́Л, а, *ч.* Особа, схильна до геронтофілії. *Крадій та геронтофіл знову за ґратами* (з газ.); *Підступний геронтофіл* (з газ.).

ГЕРОНТОФІЛІ́Я, ї, *ж., мед.* Різновид статевого збочення, хворобливий потяг до людей літнього віку. *До недавнього часу вікові мезальянси, коли чоловік був у кілька разів старший за свою обраницю, не вважалися ані педофілією, ані геронтофілією* (із журн.); *Формування геронтофілії можливо внаслідок розтління дітей та підлітків людьми похилого віку* (з Інтернету).

ГЕРОНТОФО́БІЯ, ї, *ж.* 1. *мед.* Нав'язливий психічний стан страху або ненависті до осіб старечого віку, а також страх перед власним старінням. *У людей із нестійкою нервовою системою найчастіше виявляється схильність до депресивних станів, зокрема і геронтофобії* (з наук. літ.).

2. Форма дискримінації, яка полягає в неприязні до літніх людей. *Дестабілізація соціальної ситуації і спрямування свідомості людей на виживання сприяє поширенню геронтофобії* (з наук. літ.).

ГЕ́РПЕС, у, *ч.* Вірусне захворювання людей і тварин з характерним висипанням згрупованих пухирців на шкірі та слизових оболонках. *При оптимізації ведення вагітності в жінок, інфікованих вірусом герпесу, забезпечується профілактика та корекція хронічної плацентарної недостатності* (з наук. літ.); *Герпес на губах може бути небезпечний для дитини при безпосередньому контакті* (з наук.-попул. літ.); *З проявами герпесу можна справлятися вельми успішно. Народна медицина рекомендує змащувати уражені герпесом ділянки шкіри ялицевим маслом 3 рази на добу* (із журн.).

ГЕРПЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до герпесу. *Існують різноманітні клінічні форми герпетичної інфекції: ушкодження шкіри, порожнини рота, очей тощо* (з наук.-попул. літ.); *У домашніх умовах лікують лише місцеві прояви герпетичної інфекції. Лікування генералізованих форм має бути комплексним та проводитися в лікарні* (з навч. літ.); *Герпетичний енцефаліт.*

ГЕРПЕТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із герпетології. *Відчинивши одну з кліток, герпетолог підчепив півтораметрову кобру залізним гачком і переніс на лабораторний стіл* (з наук.-попул. літ.); *Нема ніякої потреби боротися зі страхом перед зміями, якщо ви не герпетолог, перед висотою, якщо ви не монтажник-висотник, та перед глибиною, якщо ви не водолаз* (з газ.).

ГЕРПЕТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до герпетології. *Метод біологічної боротьби за допомогою амфібій і рептилій називають герпетологічним* (з наук.-попул. літ.); *На Конгресі виступив Президент Українського герпетологічного товариства* (із журн.).

ГЕРПЕТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ зоології, що вивчає плазунів і земноводних. *На біологічному факультеті читають спецкурс із герпетології* (з наук. літ.); *Колись герпетологія вивчала тільки плазунів, пізніше до неї ввійшла батрахологія, наука про земноводних* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРСОНІ́Т, у, *ч.* Мінерал, що належить до дорогоцінного каміння четвертого порядку. *Видобуток герсоніту.*

ГЕРУВА́ТИ *див.* **гарува́ти**[1].

ГЕ́РУЛ *див.* **ге́рули.**

ГЕ́РУЛИ, ів, *мн. (одн.* **ге́рул,** а, *ч.), іст.* Давньогерманське плем'я, що селилося у Причорномор'ї та на середньому Дунаї. *Повстанці не мали тієї вправності, що готи чи герули, бракувало їм і такої, як у найманців, злагодженості* (Д. Міщенко); *Могутність держави слов'ян зросла за рахунок системи союзів з германськими племенами. Її союзниками виступали остготи, гепіди, герули* (з навч. літ.).

ГЕРУНДИ́В, а, *ч., лінгв.* Дієприкметник майбутнього часу пасивного стану в латинській мові. *За межами латин-*

ської граматики герундив як термін практично не застосовується (з наук.-попул. літ.); *Іноді значення, схоже на герундив, в українській мові мають прикметники з суфіксом -м-: "незборимий", тобто такий, якого неможливо збороти* (з наук.-попул. літ.).

ГЕРУ́НДІЙ, я, *ч., лінгв.* Іменна форма дієслова в латинській та деяких інших мовах. *В академії студенти через ці пружки жартували з Балабухи й говорили, що як він засміється, то в його по один бік рота набігають супини* [супіни], *а по другий — герундії* (І. Нечуй-Левицький); *Герундій має властивості як дієслова, так і іменника. Подібної неособової форми в українській мові нема* (з навч. літ.).

ГЕРЦ, а, *ч.* Одиниця виміру частоти коливань. *Такі свійські тварини, як собаки, чують ультразвукові коливання частотою до 30–35 тисяч герц* (з наук.-попул. літ.); *Пропонуємо резонансний фільтр для автоматики газових котлів опалення частотою 50 герц* (з мови реклами).

ГЕ́РЦОГ, а, *ч.* У Західній Європі — титул вищого дворянства, а також особа, яка має цей титул. *Степи, шляхи, Мов сарана, вкрили Барони, герцоги і дюки* (Т. Шевченко); *Він мугикав арію герцога з "Ріголетто"* (Л. Дмитерко); *Австрійський герцог Фердинанд не мав чим обороняти навіть власну землю* (П. Загребельний); *Тут* [у Парижі] *багато аристократії з різних країн: герцоги, князі, барони, графи, принци* (М. Слабошпицький).

ГЕРЦОГИ́НЯ, і, *жс.* Жінка або дочка герцога. *За герцогинями німота; Хто з соколами на руках, Хто пішки, верхи на ослах* (Т. Шевченко); *Та не герцогиня ж це яка, не далекий відламок славної фамілії італійських аристократів — це служниця, тільки служниця й більш нічого!* (Г. Хоткевич).

ГЕ́РЦОГСТВО, а, *с.* 1. Феодальне володіння на чолі з герцогом. *Німець, що зо мною їхав, дивувався, хитав головою, цмокав губами, а на третій день, сміючись, сказав: "У цього хазяїна більше землі, ніж у нашім герцогстві"* (І. Карпенко-Карий); *Розвиток феодалізму та сепаратистських тенденцій в Німеччині призвели в XII столітті до розпаду герцогств* (з наук.-попул. літ.).

2. Титул герцога. *Піротехнік хотів, мабуть, пустити на темно-синє небо золоту княжу митру, натякаючи на Мазепине герцогство* (Б. Лепкий).

ГЕ́РЦОГСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ге́рцог** і **ге́рцогство.** *Останнє проміння заходячого* [призахідного] *сонця падало з вікна просто на гетьманову голову, осяювало її, краще від герцогської корони* (Б. Лепкий); *Штепан прокашлявся і став розповідати: — Мабуть, варто почати з того, що Ґарен де Бресі успадкував герцогський титул у дванадцять років* (О. Авраменко).

ГЕРЦЬ, ю, *ч.* 1. *іст.* Окрема сутичка, поєдинок українських козаків із ворогами перед боєм. *Тоді будеш, вражий ляше, Вдачею хвалиться, Коли спробуєш зі мною Та й на герці биться* (з народної пісні); *Опівдні битва притихла, але не втихав герць: сотні турків ганяли на бойовищі, прискакували то тут, то там до окопів, якомога ближче, та викликали козаків на бій* (О. Маковей); *Вершники з обох боків розступилися й дали місце для герцю* (Н. Рибак).

2. *уроч.* Бій, боротьба між противниками. *Все так же сяє сонце над землею, як і тоді, коли ми йшли на герць* (В. Сосюра); — *Є воїни, — заперечила Русалія, — а є .. чутливі душі, народжені не для герцю* (О. Бердник); * Образно. *Скільки вас полягло у важкому життєвому герці, В нелегкій боротьбі, у годину важку і похмуру* (Л. Забашта).

3. *перен.* Боротьба, зіткнення думок, поглядів і т. ін. *На панський не ступав* [комісар] *поріг, Зате з панами, де лиш міг, Зводив він юридичні герці* (І. Франко); *Але цей же таки рапорт достатньою мірою пояснює, чому в герці з Гріпичем ці, здавалося б, дуже логічні Нечипайові думки залишились гласом вопіющого в пустині* (І. Микитенко); *День скінчився словесними герцями* (Я. Качура).

◊ **Ста́ти на ге́рць** *див.* **става́ти.**

ГЕРЦЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., діал.* Гарцювати. — *А ви, дітки, не пустуйте, Поза домом не герцюйте, Мамі збитків не творіть!* (І. Франко); *Навколо хати герцюють хлопці на деревляних* [дерев'яних] *конях* (В. Стефаник); *Воно, може, й дивно комусь здається, але пощо ж такій шановній особі герцювати, як молодому козарлюці, на баскому коні?* (Б. Лепкий).

ГЕС, *невідм., жс.* Скорочення: гідроелектростанція. *На березі, ніби казковий палац, освітлений вогнями будинок ГЕС* (В. Минко); *Завдяки спорудженню греблі Каховської ГЕС створено водоймище місткістю до 19 мільярдів кубометрів води* (з наук.-попул. літ.); *У Вірменії діє 88 малих ГЕС загальною потужністю 108 мегават і обсягом вироблення 333 млн кіловат год на рік* (з наук.-попул. літ.).

ГЕСНЕ́РІЄВІ, вих, *мн.* Родина дводольних рослин (перев. трав'янистих, а також напівкущів і дерев). *Рослини з родини геснерієвих легко розмножуються вегетативно — листками, черешками, діленням куща* (з наук. літ.); *Родина геснерієвих нараховує близько 130 родів та 2000 видів і має широкий ареал, що охоплює тропічні та субтропічні області Азії, Африки, Америки та Східної Австралії* (з наук.-попул. літ.).

ГЕСОНІ́Т, у, *ч.* Мінерал жовтого або оранжевого кольору, різновид гросуляру, в якому алюміній заміщується тривалентним залізом. *Гесоніт належить до дорогоцінних каменів четвертого порядку* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ССЕНЕЦЬ *див.* **ге́ссенці.**

ГЕ́ССЕНКА, и, *жс.* 1. *Див.* **ге́ссенці.**

2. Те саме, що **Ге́ссенська му́ха** *(див.* **му́ха).** *Зимує гессенка у стадії лялечки* (з наук. літ.); *Гессенка настільки мала, що її важко розгледіти* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ССЕНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ге́ссенці** і Гессен. *У роки Тридцятилітньої війни козацька кіннота наводила жах на супротивника своїми східними тактичними прийомами бою, завдяки яким вона завдала нищівних поразок трансильванським та гессенським військам* (з наук. літ.).

△ **Ге́ссенська му́ха** *див.* **му́ха.**

ГЕ́ССЕНЦІ, ів, *мн. (одн.* **ге́ссенець,** нця, *ч.;* **ге́ссенка,** и, *жс.).* Мешканці Гессену. *Об'єднати Німеччину давала змогу висока загальнонімецька культура, яка була спільною і для мекленбуржця, і для пруссака, і для гессенця, і для баварця* (з газ.).

ГЕСТА́ПІВЕЦЬ, вця, *ч., іст.* Співробітник гестапо. *За військовими частинами прийшли загони гестапівців* (П. Панч); *Він спитав так, як гестапівці в старих радянських фільмах допитували підпільників і партизанських зв'язкових* (А. Кокотюха); *Теліга вірила, що по війні Україна буде суверенна. Німці думали інакше, й Олену з товаришами розстріляли в Бабиним Яру. Один гестапівець згодом казав, що й між мужчин не бачив таких мужніх, як ця жінка* (з публіц. літ.).

ГЕСТА́ПІВКА, и, *жс., іст.* Жін. до **геста́півець.** *Його знайома — гестапівка, і в неї в сумочці браунінг* (із журн.);

* Образно. *Ця пані прокурор — справжня гестапівка. Вона з породи катів* (з газ.).

ГЕСТА́ПІВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **геста́по.** — *Уже оголошення висить про наш розшук. Від імені "прибитих горем" рідних. А адреса гестапівська...* (Ю. Яновський); // Належний гестапо. *Гер Макітра в Київ гнався На гестапівській кобилі* (С. Олійник).

ГЕСТА́ПО, *невідм., с., іст.* Державна таємна поліція у нацистській Німеччині, що здійснювала масовий кривавий терор. *Кожна сім'я була поставлена під контроль, кожний крок був занесений у список гестапо* (Ю. Бедзик); *Переді мною постали образи киян, що гинули в катівнях гестапо* (С. Журахович); *Друзі попереджали Олену Телігу, що гестапо готує засідку на вул. Трьохсвятительській, де розміщувалася Спілка* (з публіц. літ.); * У порівн. *Вимкніть, я прошу, хоч одненьку лампу, бо почуваюся, ніби в гестапо* (Ю. Андрухович).

ГЕСТЕРО́Н, у, *ч.* Статевий гормон у жінок і самок хребетних тварин. *Гестерон відіграє певну роль у виникненні й прогресії пухлини* (з наук. літ.); *Причина нездужання — у вагітності й підвищенні рівня жіночих статевих гормонів, естрогену і гестерону, що викликає посилення потоку крові* (з наук.-попул. літ.); *Гестерон гальмує дозрівання чергової яйцеклітини* (з навч. літ.).

ГЕТ *див.* **ге́ти.**

ГЕТЕ́РА, и, *ж.* У Стародавній Греції і пізніше в Римі — освічена незаміжня жінка, яка вела вільний спосіб життя, приваблюючи чоловіків своїм артистизмом. *Радіє мати: В Алкіда син її росте, Росте; лицяються гетери І перед образом Венери Лампаду світять* (Т. Шевченко); [П о е т *(до гетери)*:] *Чого така смутна моя Алмея?* [Г е т е р а:] *Ох, вчора згинула моя папуга!* (Леся Українка); *А був же ти улюбленцем долі, солодкоголосий, і ніжний, і щедро люблений, на всю волю купався в обіймах римських гетер, у п'янливих пахощах лавра* (О. Гончар); // *перен.* Жінка легкої поведінки; повія. *Я чистий образ Беатріче На сміх гетери проміняв* (М. Рильський); *Для "внутрішнього користування" партійної еліти .. завжди існувала цілком .. традиційна каста, сказати б, радянських гетер — наркоматівських секретарок, жінок з обслуги* (О. Забужко).

ГЕТЕРИ́ЗМ, у, *ч., іст.* 1. Пережитки групового шлюбу, що існували в деяких народів — право сторонньої людини на дружину або дочку господаря. *У деяких народів практикувалися викупний гетеризм — право деяких осіб на жінку перед її шлюбом ("право першої ночі"), а також гостинний гетеризм — право гостя на жінку або дочку господаря* (з наук.-попул. літ.).

2. *заст.* Невпорядковані статеві зносини на ранніх стадіях розвитку суспільства; проміскуїтет. *Це дуже древня пісня і, можливо, сягає вона тих часів, коли наші пращури у своєму розвитку переходили від гетеризму до сімейного життя* (із журн.).

ГЕТЕ́РІЯ, ї, *ж.* 1. Політичний союз, що створювали знатні громадяни у Стародавній Греції та Візантії для захисту своїх інтересів. *Ось він, імператор усіх ромеїв, сидить у золотій кафисмі, на самій видноті перед військом, гетеріями і народом, перед приреченими на страту жалюгідними ворогами* (П. Загребельний); *У давніх грецьких демократіях вельможні громадяни створювали гетерії, аби захистити себе від домагань народу* (з наук.-попул. літ.).

2. У XVIII–XIX ст. — назва таємних товариств, які ставили за мету звільнення Греції від турецького поневолення та культурне просвітництво грецького народу. *У відповідь на відозву князя Іпсиланті члени гетерії з різних країн поспішили до Ясс на допомогу повстанцям* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРО... Перша частина складних слів, що означає і н ш и й, напр.: г е т е р о г е́ н н и й.

ГЕТЕРОАУКСИ́Н, у, *ч., біохім.* Речовина, що сприяє росту рослин. *Мікроорганізми ґрунту також виробляють складні біологічні речовини (вітаміни, гетероауксини, різні антибіотики), що життєво необхідні для нормального росту, розвитку і підвищення продуктивності рослин* (з наук.-попул. літ.); *Крім гетероауксину, хіміки синтезували інші стимулятори росту* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОГА́МІЯ, ї, *ж., біол.* 1. Статевий процес, при якому гамети, що зливаються, відрізняються за зовнішнім виглядом. *Є такі типи статевого процесу: ізогамія, анізогамія, гетерогамія* (з наук. літ.).

2. Передавання чоловічими особинами нащадкам генів або їхніх комбінацій, відмінних від жіночих. *Теорія руйнівного відбору є потужним інструментом пояснення явища гетерогамії* (з наук. літ.).

ГЕТЕРОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* 1. Раптова поява особин, які суттєво відрізняються за рядом ознак від батьківських форм. *Відкриття явища гетерогенезу послужило основою для виникнення однойменної гіпотези походження видів і стало провісником мутаційної теорії* (з наук.-попул. літ.).

2. Теорія раптового виникнення нових видів під впливом внутрішніх чинників. *З приводу розвитку життя, походження його видів існують різні погляди: ламаркізм, дарвінізм, мутаційна теорія, гетерогенез* (з наук. літ.); *В. І. Вернадський у виняткових випадках допускав гетерогенез і для вищих рослин, і для тварин* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОГЕ́ННИЙ, а, е, *книжн.* Складений з різних за походженням і складом частин; неоднорідний; протилежне г о м о г е н н и й. *Методика культивування гетерогенних новотворів в організмі курячого зародка становить безперечний інтерес для онкології* (з наук. літ.); *Гетерогенні системи складаються з двох або кількох фаз, напр., система: "лід — вода — водяна пара"* (з наук.-попул. літ.); *Значно складніше протікають реакції у гетерогенних системах* (з навч. літ.).

ГЕТЕРОГЕ́ННІСТЬ, ності, *ж., книжн.* Абстр. ім. до **гетероге́нний.** *Гризуни добре використовують гетерогенність середовища у різних біотопах, що має важливе адаптивне значення* (з наук. літ.); *Проведено флористичний, фітоценотичний та аналіз гетерогенності видового складу ґрунтових водоростей досліджуваного регіону* (з наук. літ.); *Накладання соціальних суперечностей на етнічну гетерогенність населення загрожує цілісності держав* (з газ.).

ГЕТЕРОГІПНО́З, у, *ч.* Гіпноз, викликаний впливом іншої людини, на відміну від самогіпнозу, самонавіювання. *Гетерогіпноз при лікуванні систематично супроводжувався самогіпнозом* (з наук. літ.); *Ще у середині XX століття вітчизняні лікарі почали використовувати гетерогіпноз для операцій, тому що він дозволяє відмовитися від анестезії* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОГО́НІЯ, ї, *ж., біол.* Чергування різних статевих поколінь: роздільностатевого і гермафродитного, роздільностатевого і партеногенетичного, а також роздільностатевих поколінь, що розвиваються у різні пори року або у різних за

сприятливістю умовах і різняться за морфологічними ознаками. *Попелиці властива гетерогонія — чергування статевого і партеногенетичного поколінь* (з наук. літ.); *Гетерогонія спостерігається лише в безхребетних тварин* (з навч. літ.).

ГЕТЕРОДИ́Н, а, *ч., фіз.* Малопотужний високочастотний генератор електричних коливань із самозбудженням, який використовують у радіоелектронних пристроях. *Діелектрометр містить генератор та гетеродин, що випромінюють НВЧ-сигнали* (з наук. літ.); *Опорний сигнал може бути зовнішнім сигналом синхронізації для гетеродина* (з наук. літ.); *Синхронізація гетеродинів дає можливість запобігти похибкам, зумовленим зміною фази інструментального походження* (з навч. літ.).

ГЕТЕРОДИ́ННИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до гетеродину. *У роботі розглянуто особливості гетеродинного прийому лазерного випромінювання* (з наук. літ.); // Який має в своєму складі гетеродин. *Зараз розробляють інші методи реєстрації гравітаційних хвиль, зокрема, за допомогою гетеродинних антен* (з навч. літ.); *Гетеродинний індикатор резонансу; Гетеродинний частотомір.*

ГЕТЕРОЗИГО́ТА, и, *ж., біол.* Клітина або організм, у спадковому наборі яких є різні форми того чи іншого гена. *Найбільша приживлюваність ембріонів спостерігається у повних гетерозигот за системами трьох досліджуваних поліморфних білків* (з наук. літ.); *Гібрид — організм, який розвинувся з гетерозиготи. Це може бути результат схрещування або самозапліднення* (з навч. літ.).

ГЕТЕРОЗИГО́ТНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **гетерозиго́та.** *При гострому гамма-опроміненні, особливо в гетерозиготних лініях, істотно зростав рівень стерильності* (з наук. літ.); *Гетерозиготні рослини.*

ГЕТЕРОЗИГО́ТНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Неоднорідність спадкової основи організму, що виникає внаслідок схрещування різних за спадковістю організмів. *У нестатевозрілих коропів встановлено зв'язок довжини, маси та особливо індекса маси тіла з індивідуальною гетерозиготністю відносно трьох поліморфних локусів* (з наук. літ.); *Види згаданого роду мають ряд унікальних генетичних ознак, серед яких феномен комплексної гетерозиготності* (з наук. літ.).

ГЕТЕРО́ЗИС, у, *ч., біол.* Підвищена життєздатність і продуктивність гібридів порівняно з вихідними батьківськими формами. *Біохімічна збагаченість глобуліну деякими кислими поліпептидами у сортів та гібридів порівняно з інбредними лініями забезпечує більшу інтенсивність метаболічних процесів, що, можливо, пов'язано з гетерозисом* (з наук. літ.); *Перше покоління гібридів продуктивніше від своїх батьків. Таке явище піднесення життєвих сил — гетерозис — спостерігається не лише в рослин, а й у тварин* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРО́ЗИСНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до гетерозису. *Кращі інбредні лінії після вивчення комбінаційної здатності і добору можуть стати компонентами гетерозисних гібридів* (з наук.-попул. літ.); *Гетерозисна селекція.*

ГЕТЕРОМОРФІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *геол.* Процес утворення гірських порід різного мінералогічного, але однакового хімічного складу із тієї самої магми за відмінних умов. *У випадках, коли магма швидко охолоджується, гетероморфізм є швидше правилом, ніж винятком* (з наук. літ.).

2. *біол.* Різноманітні зміни форми організму. *Гетероморфізм іноді виникає внаслідок хромосомних змін як результат гібридогенезу* (з наук. літ.); *Гетероморфізм ціанобактерій.*

ГЕТЕРОМО́РФНИЙ, а, е, *біол.* Який існує в різних формах або здатний набувати різних форм. *У клітинах безхребетних тварин спостерігається зростання частки клітин із гетероморфними парними ядерцями на 10,2–15,1 %* (з наук. літ.).

ГЕТЕРОМОРФО́З, у, *ч., біол.* Утворення у тварин при регенерації органа, відмінного від видаленого. *Розрізняють регенерацію типову, або гомоморфоз, та атипову, або гетероморфоз* (з наук.-попул. літ.); *Прикладом гетероморфозу є відновлення вусика на місці видаленого стебельчастого ока у рака* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОНІ́МІЯ, ї, *ж., лінгв.* Називання споріднених об'єктів різнокореневими словами; лексичний суплетивізм. *Гетеронімія (номінативний суплетивізм) характерна для іменників, рід яких визначається біологічно, розглядається як вроджена характеристика і не має явних експліцитних засобів вираження: брат — сестра, бик — корова, півень — курка* (з наук. літ.); // Застосування письменником різних псевдонімів для різних творів. *Гетеронімія є поширеним явищем у масовій літературі, коли твори одного і того ж автора, які належать до різних жанрів або циклів, підписуються різними іменами для зручності читача* (з наук.-попул. літ.); *Віртуозним майстром гетеронімії був португальський поет Фернандо Пессоа, який використовував кілька десятків псевдонімів для своїх творів різного ґатунку* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОНІ́МНИЙ, а, е. Різнойменний, який походить від різнокореневих слів. *Родинних андронімічних назв, що вказують на кровну спорідненість, у мові небагато, оскільки більшість таких термінів утворилась гетеронімним способом* (з наук. літ.).

ГЕТЕРОНО́МІЯ, ї, *ж.* 1. *філос.* У філософії Канта — положення, згідно з яким мораль виводиться з незалежних від волі суб'єкта причин. *Гетерономія на відміну від автономії є принципом моралі, що підпорядковує волю загальному закону, джерело якого не тотожне суб'єктові волі* (з наук. літ.).

2. *біол.* Форма метамерії тіла тварин, при якій різні метамери різняться за своїми структурними і функціональними особливостями. *Гетерономія зустрічається, зокрема, у скорпіона* (з наук. літ.).

ГЕТЕРОНО́МНИЙ, а, е. 1. *філос.* Стос. до гетерономії (у 1 знач.). *У межах теології філософське мислення підпорядковане гетерономним підставам, а розумові відводиться герменевтична, тлумачна роль* (з наук. літ.).

2. *біол.* Стос. до гетерономії (у 2 знач.). *Гетерономні структури.*

△ **Гетероно́мна е́тика** *див.* **е́тика.**

ГЕТЕРОПЛА́СТИКА, и, *ж.* Пересадка тканин від тварин людині або тварині від тварини іншого виду. *У лікуванні опікових ран важливе місце посідає гетеропластика* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОПОЛЯ́РНИЙ, а, е, *хім.* Який поєднує об'єкти з різною полярністю. *До гетерополярних речовин належить багато флотаційних реагентів* (з наук. літ.).

△ **Гетерополя́рний зв'язо́к** *див.* **зв'язо́к; Гетерополя́рні моле́кули** *див.* **моле́кула.**

ГЕТЕРОПОЛЯ́РНІСТЬ, ності, *ж., фіз.* Властивість за знач. **гетерополя́рний.** *З'ясовано роль гетерополярності середовища та взаємодії у трансформації природи провід-*

ності халькогенід-галогенідних систем (з наук. літ.); *Для епітеліїв характерною є гетерополярність клітин та клітинних пластів* (з навч. літ.).

ГЕТЕРОСЕКСУАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Те саме, що **гетеросексуа́льність.** *Гетеросексуалізм є найбільш поширеним видом сексуальної орієнтації у вищих тварин та людини* (з наук.-попул. літ.).

2. Поява ознак, власт. іншій статі. *Ступінь розвитку вторинних чоловічих статевих ознак у жінок може бути різною: від легкого гірсутизму до явно вираженого гетеросексуалізму* (з наук. літ.).

ГЕТЕРОСЕКСУА́ЛЬНИЙ, а, е. Якому власт. гетеросексуалізм (у 1 знач.). *У Давній Греції мораль, а подекуди — і право, вимагали від чоловіка вступити у гетеросексуальний шлюб і обзаводитися дітьми* (з наук. літ.); *Незважаючи на стильову різноманітність у рамках одношлюбності, стійкий гетеросексуальний союз вважається природною формою любовних взаємин* (з публіц. літ.).

ГЕТЕРОСЕКСУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Статевий потяг до представників протилежної статі; гетеросексуалізм. *Міська рада Сан-Паулу виступила з пропозицією щорічно проводити в місті День гетеросексуальності* (з газ.).

ГЕТЕРОСТА́ЗИС, у, *ч., фізл.* Досягнення нового, більш стабільного стану внутрішнього середовища. *Гетеростазис досягається за допомогою речовин, що стимулюють фізіологічні адаптивні механізми, збуджують тканинні захисні реакції* (з наук. літ.); *Гетеростазис допомагає організмові інтенсифікувати механізми зворотного зв'язку* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОСТЕРЕОТИ́П, у, *ч., псих.* Стереотип, який стосується чужої зовнішньої групи або її окремих представників; протилежне а в т о с т е р е о т и п. *Для гетеростереотипів характерною є зумовленість стереотипу зовнішнім виглядом індивіда* (з наук. літ.); *Як правило, в умовах міжкультурної комунікації з представником іншої культури учасники спілкування намагаються не торкатися негативних гетеростереотипів, тобто інформації про яскраво негативні культурні та життєві реалії нації або країни співбесідника* (з наук. літ.).

ГЕТЕРОСТРУКТУ́РА, и, *ж., фіз.* Шарувата структура з різних напівпровідників, вирощена на підкладці. *Гетероструктури відрізняються гнучкістю в конструюванні потрібного потенціального профілю зон провідності та валентної зони* (з наук.-попул. літ.); *Гетероструктури використовуються в напівпровідникових пристроях: транзисторах, резонансних тунельних діодах тощо* (з наук.-попул. літ.); *Жорес Алфьоров отримав Нобелівську премію 2000 року за розвиток напівпровідникових гетероструктур для високошвидкісної оптоелектроніки* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОТАЛІ́ЗМ, у, *ч., біол.* 1. Роздільностатевість у нижчих рослин. *Гетероталізм виявляється лише при статевому процесі. Його було вперше встановлено 1904 р. у мукорових грибів, згодом і в багатьох інших грибів та деяких водоростей* (з наук.-попул. літ.); *При гетероталізмі особини різної статі візуально нерозрізненні* (з наук.-попул. літ.).

2. Роздільностатевість особин узагалі, протилежне г о м о т а л і з м. *Гетероталізм може бути двох типів: біполярний, при якому стать визначається однією парою алелей, та тетраполярний, коли стать визначають дві пари алелей* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОТЕРМІ́Я, ї, *ж., біол.* Здатність тварин у різних умовах підтримувати різну температуру тіла. *Гетеротермія притаманна тваринам, що впадають у несприятливу пору року в сплячку або оціпеніння* (з навч. літ.); *В ондатр гетеротермія є спеціальною адаптацією, яка виражається в здатності регулювати приток крові до кінцівок і хвоста; кінцівки у ондатри зазвичай холодніші, ніж тіло* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОТЕ́РМНИЙ, а, е, *біол.:* △ **Гетероте́рмні твари́ни** *див.* **твари́на.**

ГЕТЕРОТРО́Ф *див.* **гетеротро́фи.**

ГЕТЕРОТРО́ФИ, ів, *мн. (одн.* **гетеротро́ф,** а, *ч.).* Організми, що потребують органічних сполук як джерела вуглецю для росту і розвитку. *Усі тварини — гетеротрофи, також як і гриби та багато бактерій. Деякі паразитичні рослини також є повністю або частково гетеротрофами* (з наук. літ.).

ГЕТЕРОТРО́ФНИЙ, а, е, *біол.* Який живиться органічними речовинами. *Створено змішану культуру із фототрофного та гетеротрофного мікроорганізмів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОТРО́ФНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Властивість за знач. **гетеротро́фний.** *Однією з найголовніших ознак тварин є гетеротрофність, тобто споживання готових органічних речовин та здатність активно рухатись* (з наук.-попул. літ.); *Гетеротрофність зародка в насінні.*

ГЕТЕРОФА́ЗІЯ, ї, *ж., мед.* Розлад мовлення, при якому одні слова або звуки вживаються замість інших. *При сенсорній афазії мова внаслідок сильної гетерофазії може стати зовсім незрозумілою, нагадуючи якийсь своєрідний жаргон* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОФІЛІ́Я, ї, *ж., бот.* Наявність листків різної форми на тій самій рослині; різнолистість. *Рослини завдяки особливостям росту і розвитку, пластичності форми, гетерофілії є надзвичайно зручним об'єктом для вивчення асиметрії* (з наук. літ.); *Гетерофілія є характерною для жовтцю, стрілолиста та багатьох інших рослин* (з наук.-попул. літ.); *Гетерофілія часто має пристосувальне значення. Різні листки на одній рослині виконують різні функції* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОФО́БІЯ, ї, *ж.* 1. *мед.* Боязнь протилежної статі. *Гетерофобією вважають наявність у дорослої людини неспокою, пов'язаного з гетеросексуальним залицянням та сексуальними іграми, який перешкоджає встановленню стосунків або веде до еректильної недостатності при спробі статевих зносин* (з наук. літ.).

2. Неприязнь до людей із гетеросексуальною орієнтацією або їх дискримінація. *Активісти вважають, що відмова гетеросексуальним парам у праві на цивільний шлюб у Великій Британії є відвертою гетерофобією* (з газ.).

ГЕТЕРОФОНІ́Я, ї, *ж.* Вид багатоголосся, що виникає при спільному виконанні мелодії, коли один або кілька голосів відходять від основного наспіву. *Унікальна особливість Полісся — побутування архаїчних форм гетерофонії* (з наук. літ.); *Гетерофонія зберігається в архаїчних шарах фольклору різних народів. До гетерофонії близькі деякі явища в музиці XX століття* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОФРА́ЗІЯ, ї, *ж., мед.* Те саме, що **гетерофа́зія.** *Гетерофразія зумовлюється ураженням мовних центрів головного мозку* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОХРОМАТИ́Н, у, *ч., біол.* Конденсований стан хроматину, що утворює хромоцентри в ядрі клітини на стадії інтерфази, а також райони інтенсивного забарвлення на

метафазних хромосомах. *Особливістю гетерохроматину є транскрипційна інертність ДНК, що входить до його складу* (з наук.-попул. літ.); *Особливістю факультативного гетерохроматину є здатність переходити в активний стан, деконденсуватися* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОХРОМАТИ́НОВИЙ, а, е. Стос. до гетерохроматину. *Адреналін та в окремих випадках гідрокортизон викликають значне підвищення кількості гетерохроматинових гранул у ядрах* (з наук.-попул. літ.); *Гетерохроматинові ділянки хромосом досить варіабельні за своїми розмірами* (з навч. літ.).

ГЕТЕРОХРОМІ́Я, ї, *ж.* 1. Різний колір райдужної оболонки обох очей або неоднакове забарвлення частин райдужної оболонки одного ока. *Гетерохромія зазвичай буває вроджена* (з наук.-попул. літ.).

2. Різнокольоровість забарвлення рослин. *Гетерохромія властива шести видам квіток із тих, які були розглянуті* (з наук. літ.).

ГЕТЕРОХРО́МНИЙ, а, е. 1. Багатоколірний, різноколірний. *При наявності гетерохромних райдужних оболонок райдужні оболонки обох очей відрізняються одна від одної* (з наук.-попул. літ.); // Який має різноколірні очі. *Гетерохромний пацієнт.*

2. Стос. до гетерохромії. *Гетерохромні дослідження.*

△ **Гетерохро́мна фотоме́трія** *див.* **фотоме́трія.**

ГЕТЕРОХРОМОФІЛІ́Я, ї, *ж., мед.* Сексуальний потяг до осіб з іншим кольором шкіри. *Гетерохромофілія вважається різновидом фетишизму, при якому колір шкіри сексуального партнера відіграє роль фетиша* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОХРО́ННИЙ, а, е. Неоднорідний у часовому вимірі. *Показники розвитку уваги підтверджують гетерохронний характер дозрівання, збереження і згасання різних психічних функцій людини* (з наук. літ.); *Наш Всесвіт гетерохронний, тобто в різних його частинах час тече по-різному* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОХРО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гетерохро́нний.** *Гетерохронність зволоження означає, що вологі та сухі епохи в історії клімату не поширюються одночасно на всі кліматичні зони, а навпаки — підвищення рівня опадів в одній зоні причинно та хронологічно пов'язане з його зниженням в іншій зоні* (з наук. літ.); *Вивчення стійкості кумулятивного ефекту тренувань атлетів свідчить про гетерохронність зникнення ефекту протягом 16 тижнів* (з наук. літ.); *З настанням дорослості процес розвитку людини не припиняється і не завершується, йому притаманні протиріччя і гетерохронність* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОЦИКЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., хім.* Утворення гетероциклічних сполук. *У роботі описано гетероциклізацію первинних амінів з участю сірководню та формальдегіду* (з наук. літ.); *У переважній більшості випадків синтони можна виділити в індивідуальному стані, а сама гетероциклізація відбувається за більш жорстких умов* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЕРОЦИКЛІ́ЧНИЙ, а, е, *хім.* Який містить в своїй структурі цикли. *У статті розглянуто кислотно-основні властивості гетероциклічних тіоамідів* (з наук. літ.).

△ **Гетероциклі́чні сполу́ки** *див.* **сполу́ка.**

ГЕТЕРОЦИ́СТА *див.* **гетероци́сти.**

ГЕТЕРОЦИ́СТИ, и́ст, *мн. (одн.* **гетероци́ста,** и, *ж.).* Клітини, що формуються деякими нитчастими ціанобактеріями і спеціалізуються на фіксації азоту. *Одна гетероциста розвивається приблизно на кожні 9–15 клітин уздовж нитки. Інтервал між гетероцистами залишається приблизно постійним, коли клітини в нитці діляться* (з наук.-попул. літ.).

ГЕ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гет,** а, *ч.).* Стародавні племена, що в V ст. до н. е. жили між Балканами і пониззям Дунаю, а згодом просунулися до узбережжя Чорного моря і лівого берега Дністра. *Берег сарматський, суміжний із племенем гетів стрілецьким, Зрештою нас привітав після набридлих блукань* (М. Зеров); *— Гети!.. — прохрипів Багабухша. — Що — гети? — Стоять за річкою!* (І. Білик).

ГЕТИНА́КС, у, *ч.* Шаруватий пластичний матеріал на основі паперу, просоченого термореактивною синтетичною смолою. *Гетинакс широко застосовується для дешевого виготовлення плат в низьковольтній побутовій апаратурі, бо в розігрітому стані допускає штампування* (з наук.-попул. літ.); *Через низьку вогнетривкість у наш час гетинакс не використовують у критично важливих електронних пристроях* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТИНА́КСОВИЙ, а, е. Прикм. до **гетина́кс.** *Гетинаксова основа;* // Зробл. з гетинаксу. *Практика показала, що антена краще працює, якщо нижня стріла виконана з ізоляційного матеріалу, наприклад, гетинаксового або текстолітового прутка* (з наук.-техн. літ.); *Електричну схему монтуємо на гетинаксовій або текстолітовій пластині* (з наук.-техн. літ.).

ГЕТИ́Т, у, *ч.* Мінерал класу оксидів і гідроксидів жовтобурого, темно-бурого чи чорного кольору; бурий залізняк. *Оксиди та гідроксиди в межах рудних зон представлені магнетитом, уранітом, гетитом* (з наук. літ.); *Основними мінералами рудних тіл зони окиснення є гетит, гідрогетит, кварц та деякі інші* (з наук. літ.).

ГЕТИ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **гети́т.** *Найпізніші гематитові та гетитові жилки утворилися при фільтрації багатих на кисень поверхневих вод* (з наук. літ.); *Кора вивітрювання має гетитовий профіль* (з наук. літ.).

ГЕ́ТО, *невідм., с.* 1. *іст.* Ділянки, райони або квартали міста, відведені для примусового поселення груп людей певної раси, нації, релігії і т. ін. *Степан Васильович спускається в округлий хаос єврейського гето* (М. Стельмах); *У великих містах існували відокремлені квартали (гето), громадське самоврядування (кагал), яке у межах Росії було офіційно скасоване у 1844 р.* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Райони або квартали міста (як правило, бідні і з недостатнім благоустроєм), в яких селяться перев. представники певних національних або соціальних груп. *Хіп-хоп зароджувався як музика і субкультура негритянського гето з різко агресивним ставленням до білого населення* (із журн.); // Занедбаний район або місцевість, позбавлена належних умов для мешканців. *Ми живемо на своїй землі, але живемо в гето. Наш район не прибирається належним чином, що свідчить про ставлення до його жителів* (з газ.); // Стан ізоляції певної етнокультурної або соціальної групи від решти суспільства. *Хіба могла Головна рада визначитися з тим, як вийти із цього інтелектуального гето, в якому перебуваємо, коли в жодному виступі не було жодної пропозиції, що ж робити* (з публіц. літ.).

ГЕ́ТРА *див.* **ге́три.**

ГЕ́ТРИ, гетр, *мн. (одн.* **ге́тра,** и, *ж.).* Теплий одяг, який носять на ногах поверх взуття від ступні до кісточки або (частіше) до колін. *На ногах грузького мужчини були високі гетри на шнурках* (П. Панч); *З Криму на північ поверта-*

ються бійці .. Порвані гетри, розхристані гімнастьорки, пошматовані, обвіяні порохами Каховки і Перекопу тільняшки (М. Рудь); *Майор саме вийшов з воріт з кількома озброєними юнаками. Вони були в картатих піджаках та в гетрах, з червоними партизанськими стрічками на капелюхах* (О. Гончар).

ГЕТЬ[1], *присл.* 1. Куди-небудь у невизначеному напрямку, на віддаль. *Дрозд фуркнув і полетів собі геть* (І. Франко); *Затишило синє море, Розпрозорилось прозоре, Щуки прудко геть пливуть* (Л. Первомайський); // Від якого-небудь місця, за межі чогось. *Ми вирвали дві квітки на спомин та й подались швидше .. геть з тії кріпості* (Леся Українка); *По закінченні дуета Коловратський подякував .. і гукнув до своєї орави виходити з дому геть* (Ю. Смолич); *Вона* [сестра Миколи] *хотіла ще щось добрехати, та я рушив геть* (Р. Андріяшик).

2. На велику відстань; далеко. *Ти, сестро Феба молодая! Мене ти в пелену взяла І геть у поле однесла* (Т. Шевченко); *Тарас ударив по коневі і в гніві помчав геть, а за ним увесь полк* (О. Довженко).

3. *у знач.* д у ж е, з н а ч н о. *От уже й Масниця. Сонце геть високо піднімається; грає на весну-красну* (Панас Мирний); *Та ще й те додавало Даринці сили, що вже геть більше, як половину дороги проїхано* (І. Вирган).

4. *у знач.* с к р і з ь. *А верби геть понад ставом Тихесенько собі купають Зелені віти...* (Т. Шевченко); *Ой, коли б з тісної хати Повставали ви, чубаті, Та зирнули геть навколо, — В вас би серце похололо* (М. Старицький).

Геть усе́ (весь) *див.* **весь[1]**.

○ **(1) Аж геть,** *у знач. присл.* — дуже далеко. *І співає, і сміється, аж геть чутно її голосок дзвенячий* (Марко Вовчок); *Ходім аж геть туди, за отой садок, щоб сховатися від цього жовтяка* (В. Винниченко).

◊ **[Аж (хоч, геть)] на край світу (сві́та,** *рідко* **землі́)** *див.* **край[1]; Посла́ти пода́лі (геть, під три чорти́** *і т. ін.)* *див.* **посила́ти; Ру́ки геть!** *див.* **рука́.**

ГЕТЬ[2], *виг.* 1. Уживається як наказ відійти від кого-, чого-небудь, покинути, залишити кого-, що-небудь. — *Геть, одчепись! — крикнула Лукина й глянула Уласові просто в вічі* (І. Нечуй-Левицький); [О д а р к а:] *Брешеш!.. Геть з моїх очей, а то битиму!* (Панас Мирний); — *Геть, не заважай мені, — гукає Маковей сусідові-зв'язківцеві* (О. Гончар).

2. Уживається як наказ віддалити, забрати, вигнати і т. ін. кого-небудь. *Почав її словами картати, а дитиночка на руках так і пручається — кричить. Пан іще гірше розгнівався: — Геть ту дитину! — гукнув, — геть!* (Марко Вовчок); *Тоді промовляють .. панянки: — Геть Ларька, геть з покоїв! Од його горілкою тхне* (С. Васильченко).

3. Уживається у знач. н е т р е б а, н е п о т р і б н и й, щ о б н е б у л о (частіше в закликах). [С а п ф о:] *Геть анемони й фіалки! Дай мені квітку з гранати!* (Леся Українка); *Яскраві барви, повні тони! Нюанси пріч і геть півтони!* (М. Рильський).

ГЕТЬ[3], *част. підсил.* 1. Уживається у знач. з о в с і м, ц і л к о м, у в е с ь. *Сонце вже геть було нахилилося до заходу* (І. Франко); *Неголений, стомлений, геть пропахлий тютюном, був Гапій трохи схожий на Киселя* (І. Муратов); *А клуню вже всю геть обійняло полум'ям* (А. Головко).

2. Уживається у знач. а ж, д а л е к о. *Шубовсть* [Катерина] *в воду!.. Попід льодом Геть загуркотіло* (Т. Шевченко); *Прокричали другі півні. Коли геть за північ почувся здалека тупіт, гомін* (Панас Мирний).

ГЕТЬ-ГЕ́ТЬ, *присл., розм.* Дуже далеко; далеко-далеко. *Дніпро геть-геть собі розкинувся! Сіяє батько та горить* (Т. Шевченко); *Він гарконув з такою нерозміреною силою, що кинулись зо сну і захиталися на акації гілочки, а полем геть-геть пішла луна* (С. Васильченко); — *Спасибі, князю, оставайся в здоровлю. Твій світ перед тобою, а мій уже геть-геть! — Не треба, Іване Степановичу, гадок таких допускати до серця* (Б. Лепкий); // Дуже високо. *Вже сонце геть-геть піднялося і почало немилосердно пекти* (І. Франко).

ГЕ́ТЬМАН, а, *ч.* 1. У XVI ст. — виборний ватажок козацького війська Запорозької Січі, а з XVII ст. до 1764 р. — головнокомандувач козацького війська та верховний правитель України. *Найвищою військово-адміністративною і судовою владою в Україні, яка замінила вигнану в ході війни* [1648 р.] *польську шляхетську владу, була влада гетьмана і генеральної старшини при ньому* (з наук. літ.); *Не вернуться запорожці, Не встануть гетьмани, Не покриють Україну Червоні жупани* (Т. Шевченко); * У порівн. *Низько насува* [Михайло] *шапку чорну на чорні брови і походжає сам оддалік, як гетьман поперед ворогом* (Марко Вовчок).

2. Головнокомандувач збройних сил Польсько-Литовської держави в XVI—XVIII ст. *Після смерті Владислава IV відбулася 16 травня 1648 р. Корсунська битва. Під час цієї битви польські гетьмани потрапили в полон до козаків* (з наук.-попул. літ.).

3. Голова утвореної в 1918 р. Української держави (з квітня по грудень 1918 р.). *Гетьман Павло Скоропадський був освіченою людиною* (з газ.).

(1) Коро́нний ге́тьман, *іст.* — гетьман, якого призначав безпосередньо король Речі Посполитої. *Коронний гетьман Микола Потоцький, .. присягаючи, обіцяв від імені короля повернути Україні потоптані права* (О. Довженко); *Замок у Підгірцях будувався за вказівкою коронного гетьмана Станіслава Конєцпольського — одного з найбільших магнатів Речі Посполитої* (з наук.-попул. літ.); **(2) Наказни́й ге́тьман,** *іст.* — на Україні в XVII–XVIII ст. — особа, яка тимчасово обіймала посаду гетьмана, на яку її призначав уряд або обирала козацька старшина. *А мене послали На столицю з козаками Наказним гетьманом!* (Т. Шевченко); **(3) По́льний (коро́нний) ге́тьман,** *іст.* — заступник коронного гетьмана, що перебував "в полі", керував незначними операціями, охороною кордонів. *Засів* [запорозький отаман Тарас] *з козаками в Переяславі, і польний гетьман Конєцпольський не мав сили вибити його з Переяслава* (І. Нечуй-Левицький); *Коли козаки наблизились, гетьман польний дав знак стати їм довкола себе* (П. Панч).

ГЕТЬМАНА́Т, у, *ч., іст.* Те саме, що **гетьма́нщина** 2, 3. *Не крийся, скажи, що ти деспот, що монархію з гетьманату робиш. А то він так м'яко прибрав нас у свої руки і крутить нами, як ляльками в вертепі* (Б. Лепкий); *Торік, за гетьманату, сидів він у херсонській цитаделі, в камері смертників* (О. Гончар); *Русифікація з часів Петра Першого стає цілеспрямованою державною політикою, скасовується гетьманат* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЬМА́НЕЦЬ, нця, *ч., іст.* 1. Житель Гетьманщини (у 1 знач.). *Поруч із запорожцями співчуття до гайдамаків проявляє й населення лівого берега Дніпра — на Гетьманщині. Гетьманці переховують їх у себе, постачають їм зброю й харчі* (з наук.-попул. літ.).

2. Чиновник або військовослужбовець Гетьманщини (у 3 знач.). *Ось вони спустилися вниз і зупинились перед зачиненою брамою. — Відчиняй! — кричить гетьманець на ситому коні* (К. Гриб); *Коновалець вів переговори з гетьманцями та німцями* (з газ.).

3. Прихильник гетьманської влади. *Гетьманець не має права політиканством прикривати своєї байдужості чи свого безсилля прийти з допомогою своїм близьким, — підкреслювалось у заяві* (із журн.).

ГЕТЬМА́НИЧ, а, *ч., іст.* Син гетьмана. *Гетьманич Олександр Конєцпольський дістав від свого батька в спадщину всі маєтки* (П. Панч); [М о т р я:] *Це миргородський полковник, вихователь гетьманича Юрася* (Л. Дмитерко); *Старий порадив Тимошеві, щоб він просив у хана притулку за огорожею його палацу. Але відповіді від хана гетьманич не отримав* (Р. Іваничук).

ГЕ́ТЬМАНІВ, нова, нове, *іст.* Прикм. до **ге́тьман.** *Нараз карета стала. Зупинилася також гетьманова думка. "Що там такого? Нам спішно!" — спитав гетьман* (Б. Лепкий); *До них прилаштувався піший сотник Заблудовський і собою завершував цей гоноровитий гетьманів кортеж* (Іван Ле); *Мовби у відповідь на ті гетьманові думки Ромодановський розімкнув вуста. — Не можу, гетьмане, витягти з серця того шпичака, не можу* (Ю. Мушкетик).

ГЕТЬМАНІ́ВНА, и, *ж., іст.* Дочка гетьмана. *Задалась морока Парубкові, .. Закохався — в кого? В гетьманівну!* (В. Мисик); *Ясно чув* [Грицько] *увесь цей час слова Анастасії Марківни, що Юліана не просто дівчина, а гетьманівна, і то не в її волі віддатися за кого захоче* (Ю. Мушкетик); * У порівн. [О к с а н а:] *Бери, що хочеш. Дам тобі й намисто, ще й коси у дрібушки заплету, вберу тебе, неначе гетьманівну* (Леся Українка).

ГЕТЬМА́НКИ, нок, *мн., іст.* Гроші, випущені в часи гетьманщини (у 3 знач.). *В Кракові за барвисті гетьманки Бараболя одягнув і взув підполковника* (М. Стельмах); *Назва гетьманок пішла від зображення булави на реверсі банкнот* (з наук.-попул. літ.).

ГЕТЬМА́НСТВО, а, *с., іст.* 1. Влада гетьмана; гетьманування. [Б а й д а:] *Я не жалував своєї крові за Україну, бувши козаком, але гетьманство не по моїй силі* (І. Нечуй-Левицький); *Мені здавалося, що ти свого небожа, Войнаровського, рад бачити своїм наслідником на гетьманстві* (Б. Лепкий); *Юрій Хмельницький змушений був на початку 1663 р. відмовитися від гетьманства* (з наук. літ.).

2. Територія і народ, підвладні гетьману. *У іншому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Пекарі, .. жило два брати* (Сл. Гр.); *Вона посміхалася гордовито й зачудовано. Гетьманша! Анастасія Марківна. Її знає в Глухові старе й мале. Як знають і те, що вона управляє гетьманом й почасти всім гетьманством* (Ю. Мушкетик).

ГЕТЬМА́НСЬКИЙ, а, е, *іст.* 1. Прикм. до **ге́тьман.** *Затрубили в жерстяний ріг в гетьманськім дворі* (Л. Боровиковський); *У гетьманському наметі стояла урочиста тиша* (Я. Качура); *Жолкевський зіскочив з коня і, минаючи патера, злий і рішучий, подався до гетьманського палацу* (Р. Іваничук); * Образно. *Свари да чвари, і вже гетьманською булавою почали гратись, мов ціпком* (П. Куліш).

2. Прикм. до **гетьмана́т.** *Пан сотник гетьманського війська лежав на жупані під вербою, одпочиваючи після перших годин ретельності й завзятості* (Ю. Яновський); *З Пе*дашенком вони разом утворили філію Національного союзу й заарештували повітового гетьманського старосту* (Б. Антоненко-Давидович); *Після гетьманського перевороту М. Грушевський жив у Києві інкогніто* (із журн.).

ГЕТЬМАНУВА́ННЯ, я, *с., іст.* Дія за знач. **гетьманува́ти.** *Повстання козаків під гетьмануванням Павлюка скінчилось битвою з поляками під Кумейками та Мошнами* (І. Нечуй-Левицький); *— Саме мальовничою Рокитною король обдарував Косинського на знак королівської ласки та благословення на гетьманування* (Іван Ле); *За короткий час свого гетьманування І. Виговський встиг роздати велику кількість земель православним монастирям, українській шляхті і козацькій старшині* (з наук. літ.).

ГЕТЬМАНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., іст.* Бути гетьманом. *Небагато Барабаш, гетьман молодий, гетьманував — Тільки півтора года* [року] (з думи); *Ті часи, коли жив і гетьманував Сагайдачний, були добою найбільшого піднесення козацької слави* (А. Кащенко); *Дорошенко бачив, то як так далі піде, то пропала його справа, бо не над ким буде й гетьманувати* (М. Грушевський); *Волею повсталих події висунули наперед Косинського з його реєстровцями, і він гетьманував* (Іван Ле).

ГЕТЬМА́НША, і, *ж., розм.* Дружина гетьмана. *А гетьманша, було, вийде Та й кликне в будинок* (Т. Шевченко); *Проте гетьманша незабаром померла* (О. Гончар); * У порівн. *Одягну тебе, обую, Посажу* [посаджу], *як паву, — На дзиґлику, як гетьманшу, Та й дивитись буду* (Т. Шевченко).

ГЕТЬМА́НЩИНА, и, *ж. (з великої літери).* 1. Напівофіційна назва території Лівобережної України, якою з 1667 по 1764 рік управляв гетьман. *Стоїть одним-одна хатина... З хатини видно Україну І всю Гетьманщину кругом* (Т. Шевченко); *Їде з Січі запорожець В рідну Гетьманщину: Там він кинув батька й матір Та ще і дівчину* (Я. Щоголів); *— Ось якими новинами привітають нас у моїй Гетьманщині! — каже, гірко усміхнувшись, Сомко до Шрама* (П. Куліш); *Міста Білорусії добровільно піддавалися козакам, які на південних білоруських землях, сусідніх із Гетьманщиною, заклали новий козацький полк* (з наук. літ.).

2. Форма державного управління на чолі з гетьманом. *Хіба тобі не хочеться знову побачити гетьмана в соболиній шапці і з шаблею при жупані? Хіба не хочеться почути святкові дзвони Софії? А тоді, за гетьманщини, й наші голови на щось згодяться* (М. Стельмах); *Частина українського дворянства вважала гетьманщину найзручнішою для себе формою організації влади на Україні* (з наук. літ.); // Час, коли в Україні була влада гетьманів. *Ще на Україні веселі І вольнії пишались села .. Ще за гетьманщини старої Давно се діялось колись* (Т. Шевченко).

3. Неофіційна назва української держави, утвореної в 1918 р. і очолюваної гетьманом П. Скоропадським; час існування — квітень — грудень 1918 р. *Хоча Гетьманщина проіснувала номінально в Києві ще місяць, але вся вага державно-національного життя перейшла вже з 15 листопада до Директорії* (В. Винниченко); *За гетьманщини Скоропадського .. я, вже студент, приїхав на короткий час до Охтирки* (Б. Антоненко-Давидович).

ГЕ́ТЬТЕ, *виг.* Уживається при звертанні до багатьох осіб або предметів як наказ відійти від кого-, чого-небудь, покинути, залишити кого-, що-небудь. *Соцькі з вірьовкою до Чіпки .. — Гетьте, люди добрі! — крикнув він* (Панас Мирний);

Гетьте, думи, ви, хмари осінні! Тож тепера весна золота! (Леся Українка); — *Паливоди!.. Гетьте з собору!* (О. Гончар).

ГЕ́ТЬ-ТО, *присл., розм.* Дуже багато; досить. *Проти Варвари* [4 грудня] *почало мотрошити сніжком; до світа і геть-то його випало* (Панас Мирний); // Повністю; зовсім. — *Пхе! Це буде вже геть-то по-міщанськи* (І. Нечуй-Левицький); — *О, наче ми не дружні, — встряне котрийсь глумливо, — геть-то дружні* (А. Головко).

ГЕТЬ-ЧИ́СТО, *присл., розм.* Зовсім, цілком. *Геть-чисто вся дитяча хутірська громада в день його приїзду виходила далеко на шлях і чекала дядька Кузьму* (Остап Вишня); — *Борідку завів* [Рогов], *геть-чисто як у царя Миколи* (О. Довженко); // *у знач. підсил. част. Геть-чисто вся ріка, скільки оком кинь, праворуч і ліворуч, рясніла бійцями* (О. Довженко).

ГЕХ, *виг.* 1. Звуконаслідування, яке відтворює удар. *Підійме* [дядько Микола] *над головою колуна, замахнеться, скаже "гех" — і дерево розвалюється надвоє* (М. Стельмах); *Гех, гех! — вдарив він підборами. Ми висипали на кін і затанцювали разом із ним* (Валерій Шевчук).

2. Те саме, що **ех.** — *Гех, народ! Бодай чорти з вас шкури драли за вашим законом* (А. Головко); — *Гех, — хекнув Хома, розмахуючись з-за плеча. Сокира впилася в дерево* (О. Гончар).

ГЕ́ХАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ге́хати** і звуки, утворювані цієї дією. *Я прислухаюсь до його гехання й починаю посміхатися. — Ти чого, підпомагачу, зуби шкіриш? — дивується дядько Микола, розгойдуючи рясну, на дрібних зборках свиту. — А чого ви за кожним разом гехаєте?* (М. Стельмах).

ГЕ́ХАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Те саме, що **ге́хкати.** *Гехаючи сокирою, він гладко тесав деревину* (М. Шеремет).

ГЕ́ХКАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ге́хкати** і звуки, утворювані цією дією. *Свист лози, гехкання за кожним ударом гайдуків, крики і зойки катованих переполошили всю двірню* (Ф. Бурлака); *Дзвеніли, викрешуючи іскри, мечі, хай іноді, все ж чулися ревні гехкання тих, що присмачували удари меча словом* (Д. Міщенко).

ГЕ́ХКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Ударяти, рубати з силою, видаючи звуки "ґех". *Не розгинаючись, гехкав молодий Цимбал. Здається, вся його лють .. повернулась тепер в роботу* (О. Гончар); *Адже над головами безперервно жихкають кулі, шеберхають снаряди, ті, що впадуть далеченько від нас. А ті, що гехкають зовсім близько, ми тільки тоді й чуємо* (Є. Доломан).

ГЕ́ХНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **ге́хкати, ге́хати.** *Той погойднувся і, не випускаючи з рук дрючка, присідаючи, опустився на землю. І ще раз, гехнувши, потягнув по плечах, аж скрутився довгов'язий* (М. Стельмах); *Щоб касета перемотувалася й грала, після натискання на кнопки треба кілька разів гехнути по кришці* (з Інтернету); // *що.* Кинути, жбурнути. *Прибивав він картину І, здається, як слід, А гвіздок через стіну, "Гехнув" люстру в сусід* (В. Бичко); // Вибухнути, спалахнути з голосним звуком. *Я хутенько відскочив від вікна, чиркнув сірником, і в підвалі гехнуло полум'я* (Ю. Винничук).

ГЕ́ЦАТИ, *рідко* **ГИ́ЦАТИ,** аю, аєш, *недок., розм.* 1. Підстрибувати, підскакувати. *Онися вхопилась обома руками за полудрабки й гецала на возі, наче козачка танцювала* (І. Нечуй-Левицький); *Галина гицала на стільці і по-дитячому нівечила свою мову* (О. Копиленко).

2. Підкидати, забавляючи. *Якийсь заводіяка, заграючи з молодою матір'ю, бере її пикатого синка і гецає на руках* (Ю. Яновський).

ГЕ́ЦНУТИ, ну, неш, *док., розм.* 1. Однокр. до **ге́цати.** *Хлопчик гецнув на ліжку, як на батуті* (із журн.); // *безос.* — *Добре довіз?* — *Тітка Палазя казали, що я кращий за швидку допомогу. Ні разу й не гецнуло...* (Ю. Яновський).

2. Вибухнути. *Влада спускає пару з вибухонебезпечного котла, що перегрівся від соціальних скорбот і ось-ось може гецнути* (з газ.).

ГЕШТА́ЛЬТ, у, *ч., псих.* Цілісний образ, форма чи структура. *С. Жаботинська, зокрема, визначає гештальт як комплексну, цілісну функціональну структуру, яка сполучає чуттєві та раціональні елементи* (з наук. літ.); *Фізичний гештальт (зовнішнє поле) взаємно відповідає нейрофізіологічному полю, останнє — психічному (феноменологічному)* (з навч. літ.).

ГЕШТА́ЛЬТНИЙ, а, е, *псих.* Стос. до гештальту. *Введено в лінгвістичний обіг і розроблено типологію гештальтних метафор, що конструюють простір концептів "життя" і "смерть"* (з наук. літ.); *Саме задум, тобто гештальтний зміст, визначає, а то й диктує метрику поетичного рядка* (із журн.).

ГЕШТА́ЛЬТНІСТЬ, ності, *ж., псих.* Властивість за знач. **гешта́льтний.** *Гештальтність зорового сприйняття виявляється в його вибірковості, оскільки об'єкт сприймається під певним кутом зору* (з наук. літ.); *Важливими конструктивно-методичними особливостями опитувальника "Надія" є принципи гештальтності та контекстуальності* (з навч. літ.).

ГЕШТА́ЛЬТ-ПІДХІ́Д, ходу, *ч.* Те саме, що **гешта́льт-психоло́гія.** *Гештальт-підхід прагне не просто до пояснення причин наших труднощів, а до дослідження нових шляхів їх розв'язання* (з наук.-попул. літ.); *Основною перевагою гештальт-підходу є цілісне бачення людини в єдності її тілесних, емоційних, соціальних і духовних проявів* (з наук.-попул. літ.).

ГЕШТА́ЛЬТ-ПСИХОЛО́Г, а, *ч.* Фахівець з гештальт-психології. *Вагомим внеском гештальт-психологів щодо сприйняття та категоризації є доведення того факту, що об'єкт сприймається як сукупність ознак, які варіюються за ступенем виокремлення й утворюють цілісний образ* (з наук. літ.); *З погляду гештальт-психологів, цілісний образ володіє специфічними, притаманними тільки йому рисами* (з наук.-попул. літ.); *На противагу гештальт-психологам, Скіннер думав, що ціле — це сума його частин* (з навч. літ.).

ГЕШТА́ЛЬТ-ПСИХОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Напрям у психології, заснований Максом Вертгеймером в 1912 р., у якому первинними даними психології вважаються цілісні структури (гештальти), що практично не виводяться з компонентів, які їх утворюють. *Складність об'єкта дослідження — експресіонізм у контексті західноєвропейської культури XX століття — зумовила звернення до філософських, естетичних, мистецтвознавчих та психологічних джерел, зокрема гештальт-психології та екзистенціального аналізу* (з наук. літ.); *Поняття про інсайт стало ключовим у гештальт-психології* (з наук.-попул. літ.); *Навчання базових понять гештальт-психології корисно будь-якій людині, незалежно від її фаху чи освіти* (із журн.).

ГЕШТА́ЛЬТ-СЕМІНА́Р, у, *ч.* Семінар із застосуванням методики гештальт-терапії. *У третьому розділі описано ін-*

тенсивний гештальт-семінар із вивчення сновидінь (з наук.-попул. літ.).

ГЕШТА́ЛЬТ-ТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Напрям психотерапевтичної практики, що ґрунтується на цілісному баченні людини в єдності її тілесних, емоційних, соціальних і духовних проявів. *Гештальт-терапія виникла наприкінці 1920-х рр. у Німеччині. Її засновник — Фріц Перлз — починав свою практику як психоаналітик, але був незадоволений жорсткими психоаналітичними рамками, які обмежували творчість терапевта* (з наук.-попул. літ.); *Ще 1951 року гештальт-психолог Соломон Еш поставив свій класичний експеримент, що описує природу конформізму* (з наук.-попул. літ.).

ГЗИМС, а, *ч., архт.* Карниз на зовнішній частині будівлі. *Повінь залила вже гзимси смішних осель, де ми колись жили* (О. Забужко); *Для європейського готичного стилю характерними є червоні муровані цегляно-кам'яні стіни, які відтіняють білокам'яні різьблені портали, віконні лиштви, гзимси тощо* (із журн.); *Архітектура XVII–XVIII ст. вирізняється розкішними декоративними фронтонами, порталами, брамами, складними гзимсами з орнаментами* (із журн.).

ГИ, *виг.* Уживається для вираження радості, здивування і т. ін. *Син здивовано подивився на батька і тільки й промовив: — Ги!* (М. Стельмах).

ГИ́БЕЛЬ[1], і, *ж., заст., розм.* 1. Загибель. *Еней ту бачив страшну тучу, Що на його війна несла; В ній бачив гибель неминучу І мучивсь страшно, без числа* (І. Котляревський); *Гибель Батурина зробила на старшин велике враження, і ляк почав заповзати у малі серця* (Г. Хоткевич); *Той козак нарочито нас сюди направив. На вірну гибель. Глянь угору, це ж не яр, а колодязь, — показав Марко на круті, майже прямовисні стіни* (Григорій Тютюнник).

2. *чого, перен., розм.* Велика кількість; сила-силенна, безліч. *Усе цеє — сонце, голубий прозорий туман.., дим, гибель димів кучерявих .. — все цеє зливалось у якусь чудову гармонію* (Грицько Григоренко).

3. *розм.* Щось смертельно небезпечне. *Глядіть, не купуйте тієї гибелі! По два пуди в одні руки відпускано, — понакуповували люди і скрізь покотом лягають, мертві* (В. Барка).

◊ **(1) До ги́белі** — дуже багато. *Риба в Пслі любить "балуватись"... Там її до гибелі* (Остап Вишня); *В деяких місцях тетеруків, а особливо фазанів, було до гибелі!* (І. Багряний); *Птахів усяких добре знав дід Кіндрат. Казав, у лісі птаства та звіроти до гибелі* (А. Хижняк).

ГИ́БЕЛЬ[2], бля, *ч., діал.* Рубанок. *Дім боярина збудований був із грубих, у чотири гранки гладко обтесаних і гиблем на споєнях вигладжених ялиць* (І. Франко).

ГИ́БІННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ги́біти.** *Минали години, але їхнє* [в'язнів] *гибіння не закінчувалось* (І. Багряний); *Після шести років гибіння за колючим дротом Альтмана, який уже став інвалідом, звільнено за відсутністю складу злочину й повністю реабілітовано* (з публіц. літ.).

ГИ́БІТИ, ію, ієш, *недок., розм.* 1. Мучитися, страждати; зазнавати труднощів від нестачі чого-небудь. *— Дощ, лиха година, а я приткнуся до стіни та так і гибію* (Панас Мирний); *Що ж було їм хоч раніш так сказати, то ти б не гибіла цілі свята чорт зна над чим!* (Леся Українка); *Мерзла, гибіла* [Христя] *на тих буряках, боса-босісінька* (А. Головко); *Клацали по видавництвах і редакціях друкарські машинки, гибіли над гранками коректори, боячись не доглянути частого тоді хуліганства друкарів* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Нездужати, хворіти. *— Яке здоров'я?.. — одказав він стиха та зглуха. — Гибію. Слабую дуже на голову й на очі* (Марко Вовчок).

ГИ́БЛИЙ, а, е, *розм.* Непридатний, негодящий. *— Та й земля наша не така вже гибла, можна освоювати нові заболочені ґрунти* (В. Козаченко); *Даються взнаки агресивні східні суховії, вже добираються до нас, перетворюють наш, зелений при дідах, острів у зализень бурої гиблої пустелі...* (О. Гончар); // Який загрожує загибеллю, приводить до загибелі. *— Правда ж, Романочку, ти не підеш на ту прокляту чужину, на те гибле бурлакування?* (М. Стельмах); *Там колись мій шурин утопився, там гибле місце, я й не допливу* (Л. Костенко).

◊ **Ги́бле ді́ло** *див.* **ді́ло.**

ГИ́БНУТИ, ну, неш, *недок., діал.* Гинути (у 1 знач.). *То — світла думка про мерців, Про те, як гибли певні браття... Вона знов викличе борців, До бою знов натхне завзяття!* (П. Грабовський); *— Кому хочеться гибнуть з голоду? — твердішає голос* (М. Стельмах).

ГИ-ГИ́, *виг.* Звуконаслідування, що виражає сміх. *Ця дурна дівка завжди продавала зуби. — Ги-ги...* (І. Микитенко); *— А що! Мені купили чобітки, а не тобі. Ги-ги, — вихвалявся Федот, показуючи жовті зуби* (Григорій Тютюнник); *Лучук огинці прослизнув поза Сивооком, зашепотів до нього, гамуючи нервовий сміх: — Знав би той нестелепа, як стріляю. Поцілив би йому крізь вічко його кольчуги в пупа! Ги-ги!* (П. Загребельний).

ГИГИ́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гиги́кати.** *Парубки запалили в Хрещатому Яру, над самою річкою, ще більше вогнище .. Знявся несамовитий вереск, і виляск, і басовите гигикання* (І. Білик); *Ян подивився на Марка впритул і нервово гигикнув. Марко кивнув, неначе зрозумівши це гигикання* (О. Ірванець); *"Жигулі", як на біду, не заводилися. Хлопці зі свистом, гигиканням заходилися штовхати машину єдиною сільською дорогою* (з газ.).

ГИГИ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Сміятися, видаючи звуки "ги-ги". *Дурень сидів і зрідка гигикав. — Чого ви смієтесь? — Оце! — тикнув той пальцем на папірець і задумався* (М. Хвильовий); *Денис знову ліг на воза, час від часу підводячись та гигикаючи з того, що бик махає головою і не може ніяк скинути з рога забитої птиці* (Григорій Тютюнник); *Парубок притуляє до себе дівчину, віддає їй поцілунок, взамін одержує штурхана, грайливо гигикає* (М. Стельмах); // Насміхатися, глузувати. *— Сяде на воза, як опудало, руки розвісить, — гигикав бородань. — Гляньте на цього візника!* (А. Хижняк).

ГИГИ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **гиги́кати.** *— Все може бути, — якось дивно гигикнув Огієнко* (О. Гончар); *Ми дуже поважали себе того дня. Ми навіть ні разу не гигикнули і не копнули нікого ногою. Серйозні й солідні, ми ходили по класах і складали список* (В. Нестайко); *Хтось здавлено гигикнув. Ще хтось зааплодував і тут-таки припинив, злякавшись свого зухвальства й того, що зала його не підтримає* (О. Ірванець); // Злегка заіржати (перев. про коней). *В темряві нічого не було видно, й Гатило сів край ясел. Гнідий жеребець, упізнавши його, заспокійливо гигикнув і знову встромив голову в ясла* (І. Білик).

ГИГОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ГИГОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок., розм.* 1. Те саме, що **іржа́ти** 1. *— Коню мій любий, коню хороший, який ти прекрасний, та будуть тебе різати. — А він до*

неї і гиготить: — Ти, — каже, — дивись, де перша крапля крові упаде, та візьми ту краплю і закопай в саду (з казки).

2. *перен.* Голосно і нестримно сміятися; реготати. *Карпо зареготався. — Бач, як гигоче... — почав клясти чоловік* (Панас Мирний); — *Але ж куди мені тепер дітися?.. Домаха вигонить, сусіди гиготять, наче ті жеребці* (В. Кучер); *Гигоче не лише наша обслуга, а майже всі, хто сидить у кузові, навіть командир взводу Івченко, котрий взагалі рідко сміється* (Є. Доломан); *Я гигочу. Віка переводить мрійливий погляд на Геннадійовича і каже (про мене): — Не звертайте уваги. Він такий дурний!* (Л. Дереш).

ГИГОТІ́ТИ *див.* **гигота́ти.**

ГИД, *ч., розм., рідко.* 1. *род.* у. Гидь. *Там зчищають грязь, а наші купу превелику нагорнули, мов зібрали гид з усього ринку* (Сл. Гр.); *Ще глибше вбилися йому в пам'ять нічліги в тіснім, поганім закамарку, .. — тоті ночі, проведені на вогкій, сирій підлозі, на соломі, що напівперегнила та кипіла черв'яками і Бог знає яким гидом* (І. Франко).

2. *род.* а, *перен.* Погана, мерзенна людина. *Не займай гида, не каляй вида* (Сл. Гр.).

3. *у знач. присл.* Те саме, що **ги́дко.** *Такий бридкий, що гид і глянути на його* (Сл. Гр.).

ГИДЕ́НЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Зменш. до **гидки́й.** *Скоріше б позбутися цього захисника, який носить в душі, напевне, тільки два почуття: пристрасть до чарки й гиденької помсти* (М. Стельмах); — *Сподіваюся, сестрице, — з гиденькою посмішкою озвався Емріс, — ваша цнота не постраждала в цій халепі?* (О. Авраменко).

ГИ́ДИТИ, джу, диш, *недок., розм.* 1. Випорожнятися (про тварин). *Вона не могла дати собі ради і тільки дивилась, як свині перекидали пійло, місили ногами їжу та гидили* (М. Коцюбинський); *Вона проклинала все, що попадалось їй на очі, — свиней, курей, поросят, щоб не скугикали, Пірата, щоб не гавкав і не гидив* (О. Довженко).

2. *що.* Паскудити, бруднити. *Хай з пліч злетить їм голова! Щоб нашу землю більш не гидив гидотний змій, що кров спива* (П. Тичина); * Образно. *Не вбий задарма жодної істоти, не зрубай без потреби жодного дерева. Бо вчинивши інакше, ти гидиш і замулюєш те джерело, що напоїло тебе водами життя...* (О. Бердник).

3. *перен.* Паплюжити, плямувати. — *Я бачив учителів, що перед молодіжжю опльовували й гидили науку і лаяли саму ту молодіж, яка тиснеться до шкіл і задає їм клопоту* (І. Франко); *Землі в нього мало, та й ту занехаяв, запакостив. Хліб на ній родить, аж боляче дивиться. Хочеться просто взяти його за шию й бити носом об ту землю, щоб не смів її так гидити* (М. Івченко).

ГИ́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *недок., чого, діал.* Гидувати. *Ноги його боліли і тряслися, але він не міг перемогти себе, щоби сісти де-небудь у тоту нечисть та нехар, котрої гидився* (І. Франко); *Призвичаєний у війнах до подібних і до гірших ще образів, в часі миру не любив їх і гидився ними, тому, не гаючись і не зважаючи на болото, виліз із своєї карети і підступив до трупа* (Б. Лепкий); *Я чоловік такий, що жодної роботи не гиджуся — спочатку сміття з дворів вивозив, а коли припас кілька сотень золотих, то вдалося їх позичити під процент* (Р. Іваничук).

ГИДКИ́Й, а́, е́. 1. Такий, що викликає неприємне, гидливе відчуття (виглядом, смаком і т. ін.); бридкий, огидний. *Василина глянула на його й одвернулась. Мошицький був такий гидкий для неї, що вона аж іздригнулась* (І. Нечуй-Левицький); — *Хочу їсти, тьотю, але не можу! Фу! — сьорбнувши гидкої юшки, морщилася Олечка* (А. Хижняк).

2. Мерзенний, паскудний, підлий. *Не слів мені, а стріл крилатих, вогняних!.. Я хочу ними кидать і влучать В серця катів і зрадників гидких* (О. Олесь); *О, який він гидкий, той бай! Він хотів отруїти Гаріфуліна, як вовка* (О. Донченко).

3. *розм.* Те саме, що **непристо́йний.** *Слухаючи те гидке оповідання, Сусанна Уласівна ледве дихала од гніву* (І. Нечуй-Левицький); *Івасеві прикро робилося, коли слухав таких проклять і різних гидких слів* (І. Франко).

ГИ́ДКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість і стан за знач. **гидки́й.** — *Якого біса підчинявся я тому лиху? Дав заволодіти собою аж до гидкості? Ніхто в світі не приневолив би мене тепер і доторкнутися хоч однієї карти!* (О. Кобилянська); *Тепер найгидкіші цигарки менше десяти гривень за пачку не коштують, так що їхня гидкість уже не гарантія дешевизни* (з Інтернету).

ГИ́ДКО, *розм.* 1. Присл. до **гидки́й.** *Над урвищем стовпилося кілька чоловік. В променях місяця .. Сахно бачила, як гидко просвічували їхні тіла* (Ю. Смолич); *Раптом їй стало ясно, що Клименко не помиляється. Але як вона гидко повелася з ним!* (О. Гуреїв); *Старий офіцер одіпхнув її, ще й налаяв дуже гидко* (І. Нечуй-Левицький).

2. *у знач. пред.* [Д е н и с:] *Та й гірко ж і гидко на похмілля, всередині все аж труситься!..* (М. Кропивницький); — *Думаєте, мені самій не гидко, що тут таке неподобство та грязюка?* (Ю. Шовкопляс).

◊ **Ги́дко скіпка́ми узя́ти** *див.* **узя́ти; [і] гля́нути ги́дко** *див.* **гля́нути.**

ГИ́ДКО-БРИ́ДКО, *розм.* Підсил. до **ги́дко.** *Гидко-бридко дивитися на примітивні обличчя дикунів-реакціонерів* (з газ.); *Гидко-бридко від таких почесних городян* (з газ.).

ГИДЛИ́ВИЙ, а, е. Який відчуває огиду до кого-, чогонебудь. *Йому стало гидко й противно, бо він був гидливий зроду* (І. Нечуй-Левицький); *Лаврін — неначе дівчина. Його душу легко сполохати бридким словом, він гидливий, і над тим Марко часто кепкував* (Ю. Мушкетик); // Який виражає огиду. *Слизькі холодні руки фельдфебелеві ковзались по тілу. Пересмикувала гидлива дріж* (В. Козаченко); *Гидливий рух Потоцького не уникнув його* [Юстовського] *пильних очей* (З. Тулуб); *Омелько з гидливою усмішкою взяв баклагу із тремтячих рук Василя і пхнув йому до рота* (Ю. Логвин).

ГИДЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **гидли́вий.** *Все зле і гидке, що затаюється в чоловічій душі на самому дні, спливло наверх, знялося: і гидливість, і ненависть, і ще щось, чого Христя через хвилину сама злякалася* (Панас Мирний); *Тасі стало прикро, у неї з'явився дивний настрій — суміш співчуття й гидливості* (Л. Дмитерко); *Настя, забувши свою гидливість, обіймає і цілує зморщене, спалене сонцем обличчя* (З. Тулуб).

ГИДЛИ́ВО. Присл. до **гидли́вий.** *Молодий панок .. гидливо кривив губи* (С. Васильченко); *Бабуся сунула люльку під дах, гидливо витерла об рушник руки* (Ю. Збанацький); — *Тобі, мабуть, ліпше пристало б торгувати пивом, — глузливо поглянув* [Чопик] *на опасисту, мов кадуб, постать німця і гидливо чвиркнув крізь зуби* (Є. Доломан).

ГИДО́ТА, и, *ж.* 1. *тільки одн.* Те, що викликає огиду. *В єрусалимських пророків Я* [Бог] *бачив гидоту: перелюбство й ходіння в неправді, і руки злочинців зміцнили вони, щоб ніх-*

то з свого зла не вернувся... (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Княгиня Ольга побачила бідність Константинополя, гидоту й бруд, які звичайно заводяться у пихатого, але неохайного господаря* (С. Скляренко); — *Звеліть вимести всю цю гидоту, викинути негідне, вимити підлогу та вікна* (з мемуарної літ.); // Поганий, підлий учинок; підлість, мерзотність. [К а л е б:] *Ми розумієм так твоє мовчання, що ти нічим не можеш оправдатись, бо тямиш всю гидоту свого вчинку* (Леся Українка); — *І те знаю, що кожному з вас він може першуліпшу гидоту зробити. Такий він тип* (Ю. Шовкопляс).

2. Те саме, що **гидли́вість.** *Його пальці лоскотали Лукину по шиї. Вона почувала, що гидота пройняла все її тіло* (І. Нечуй-Левицький).

3. *перен., розм.* Про підлу, мерзенну людину; погань. *Гордо встала Оксаночка: — Щоб такій служить гидоті* [шляхтичу], *Краще смерть на ешафоті* (А. Малишко).

ГИДО́ТНИЙ, а, е. Який викликає відразу; огидний. *Вражений гидотною сценою, що постала перед його очима, Іван наче закляк на місці* (П. Колесник); [В о р о н і н:] *Якийсь мерзотник написав на тебе гидотну заяву. Мені розповів Горський* (О. Левада); *Роман звернув на глуху лісівку* [лісову дорогу], *його ще довго переслідував в'язкий, гидотний запах міського смітника* (В. Яворівський).

ГИДО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гидо́тний.** *Панас Федорович болісно думав: чому люди тут живуть отак? Чому не встали, не набралися сил і могутніми напорами не зруйнували оцієї гидотності, темряви* (М. Івченко); *Степан перебирав неприємні спогади, яких не міг заперечити, які, попри всю гидотність, лишались часточками його життя* (В. Підмогильний).

ГИДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гидува́ти.** *Нащо їй усе те, їй, одринутій людині? Щоб почувати, як своїм безносим обличчям мутить покій добрих людей, будить їх гидування?* (Панас Мирний); *Ледве стримуючи пихливе гидування, простяг* [Потоцький] *йому два пальці* (З. Тулуб).

ГИДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Відчувати огиду, відразу; гребувати. — *Я вже одвикла й од м'яса й навіть не можу його їсти, бо чогось гидую* (І. Нечуй-Левицький); [В а р к а:] *Душі моєї до себе не навернете... Ненавиджу вас, аж гидую!* (М. Кропивницький); — *Ви частка тієї ж світоспоруди, що й земля. Не гидуйте її поживою* (Ю. Смолич); * У порівн. *Він тримає блискучий хром на витягнутих руках у пучках пальців, одвернувши голову, наче гидує* (В. Кучер).

ГИ́ДШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати, робитися гидким, гидшим. *Ця людина гидшає мені, гидшає з кожною хвилиною. Підлюк! Вислужується перед ворогом* (із журн.).

ГИДЬ, і, *ж., розм.* 1. Нечисть, бруд. [Є в г е н і й:] *Усюди Кругом не видно! Пітьма, гидь і голод* (І. Франко); *Джордано виводять із в'язниці. Біснується юрма, ченці й фанатики опльовують його, кидають на нього всяку гидь, паліччя* (О. Бердник); *Вона* [річка По] *рвала береги, захоплювала в свій страхітливий потік вигріте сонцем каміння, молоду траву, перші квіти, пташині гнізда, вмить усе змішувала в розклекотаній каламуті, гнала бруд і гидь далі й далі* (П. Загребельний); * Образно. *Нехай хоч Дорош згадує його, нехай позаздрить на чужі гроші, нехай... зненавидить Лаврiна. Він сам не сподівався, що в його душі лежить така гидь* (Ю. Мушкетик).

2. Те саме, що **га́ддя.** *З землі як не стала всяка гидь вилазити: і жаби, і ящірки, і вужі, щурі* [щури], *миші* (Сл. Гр.); *Великою священною війною Фашистську гидь з лиця зітрем!* (М. Бажан); — *Як ти, — питаю, — не побоявся підійти? Чому не стріляв?* — *Шкода кулі на таку гидь витрачати* (Є. Доломан).

ГИДЮ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Підсил. до **гидки́й.** *В мене гидючий настрій зараз тому, що постало питання про реєстрацію дитини, і доведеться телефонувати її так званому татусеві* (з Інтернету); *Після первісного шоку й усвідомлення того, що автор підхопив якийсь дуже гидючий вірус, він звичайно замислився, як тепер лікувати свій комп'ютер* (з Інтернету).

ГИ́ЖА, і, *ж., діал.* Бруд, нечисть. *У хаті така гижа, що й навернутись гидко* (Сл. Гр.); *Це не каламутна вода правічного Тигру і не багниста гижа протоків Шатт-ель-Арабу, що тягне тебе на дно!* (Ю. Логвин).

ГИК, у, *ч., розм.* Те саме, що **ги́кання.** *Далі не витримав* [Марко], *повернувся і з диким гиком ударився тікать, куди бачили очі* (С. Васильченко); *На них з гиком наскочили татари* (А. Хижняк); *Буйний святковий карнавал з гиками та гуками, з бубнами та цимбалами б'є у вузьку вуличку напролом* (О. Гончар).

ГИ́КАВКА, І́КАВКА, и, *ж.* Мимовільні вдихальні рухи, викликані судорожним скороченням діафрагми, а також короткі уривчасті звуки, що їх супроводять. *Гикавка стискала їх* [хлопців] *горла* (І. Франко); *Ілько обдивився навкруги й сів коло якогось дядька, що вже був п'яний і щось співав разом із другим дядьком; той сидів проти його і щохвилини перепиняв пісню гикавкою* (В. Винниченко); *Цим разом від них* [моряцьких машин] *погнало таким духом маринованих оселедців, що в носі мені закрутило і я облизався. Заграли ніздрі й у Дузя, а на його напарника напала голодна гикавка* (М. Вінграновський).

ГИ́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ги́кати.** *З гиканням та іржанням понеслися* [діти] *по дорозі, вибасовуючи та прикевкуючи, як справжні жеребчики* (Григорій Тютюнник); *За викрадачем услід з диким гиканням, свистом помчала, стріляючи в небо, погоня* (О. Гончар); З *оголеними шаблями, зі свистом і гиканням вискочили вони на рівнину, нестримним вихором промчали понад окопами, наздогнали втікачів-яничарів і, постинавши їм голови, завернули у фланг татарам* (В. Малик).

ГИКА́ННЯ, ІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гика́ти, іка́ти.** *Учта набирала розмаху, пси під столами гризлися за кістки, слуги в кутках ждали недоїдків; гикання, плямкання* (П. Загребельний); *Дитина звичайно спокійно переносить ікання, але можна її приголубити і заспокоїти в цей момент* (з Інтернету).

ГИ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Видавати різкі уривчасті звуки. *А Грицько гика та тпрука на все поле...* (Панас Мирний); *Ялини скидали довгі шишки, а попід ними гикали індики, та бундючний павич борсався здоровенним своїм хвостиськом у кущах пахучого ялівцю* (У. Самчук); *Гикало щось у коневі, гикало мовби й у самому Кирпі — дике й відчайдушне* (П. Загребельний).

ГИКА́ТИ, ІКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* Мимовільно видавати горлом короткі уривчасті звуки, що викликаються судомним скороченням діафрагми. *Почався бій. Спочатку гарматний, від якого слабші на нерви гикати почали* (Іван Ле); *Дехто по перепитій ночі спльовував вбік і гикав* (Мирослав Ірчан); [А г а:] *В купе проти мене сидів якийсь неприємний тип, весь час дивився на мене й ікав* (О. Корнійчук).

ГИКА́ТИСЯ, ІКА́ТИСЯ, а́ється, *недок., безос., кому, розм.* Про приступ гикавки у кого-небудь. — *Гикалося ж йому, мабуть, коли ми про нього говорили між собою* (Ю. Шовкопляс); — *Ну, це вже пішло! — сказала Олянка, потягаючись. — Гикатиметься Петрові до ранку. — Бачиш, кого їй жалко, — звернувся скривджений Онисько Артемович до дружини* (О. Гончар).

ГИ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **ги́кати.** *Балика поплескав коня по гриві .. і, гикнувши, звернув на вузьку стежку до Горленкового хутора* (З. Тулуб); *Бійці гикнули, свиснули на осла, і він припустив уподовж вулиці щодуху* (О. Гончар); *Лаврін, гикнувши на коней, пустив їх риссю* (Б. Левін).

ГИКНУ́ТИ, ІКНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **гика́ти, іка́ти.** *Масюк випив чарку перцівки, .. а потім не то гикнув, не то крякнув і, наливши чарку, подав зятеві* (І. Нечуй-Левицький); — *Удавився! — каже, ікнувши, Матня й положив хліб на стіл* (Панас Мирний); *Потому могуча Никанорова постать підводиться з покуття, витирає бороду і, глибоко гикнувши, встає з-за столу* (І. Микитенко); [А г а:] *Я так рознервувалась. (Взяла склянку, зробила ковток і ікнула. Василина посміхнулась.)* (О. Корнійчук).

ГИКНУ́ТИСЯ, ІКНУ́ТИСЯ, не́ться, *док., безос., кому, розм.* Однокр. до **гика́тися, іка́тися.** *З переляку йому аж гикнулося* (з переказу).

◊ **(1) Хай (неха́й) леге́нько (ле́гко) гикне́ться (зітхне́ться)** *кому* — уживається при згадуванні кого-небудь відсутнього або померлого з найкращими згадками про нього. [М о к р и н а:] *Ох, нехай легенько моєму голубчикові гикнеться на тім світі!* (М. Кропивницький); — *Ой лихо мені було потім, три дні баба моя Маланка, хай їй легенько гикнеться, — не визнавала мене і до хати не пускала* (Яків Баш).

ГИЛА́, и́, *ж., розм.* 1. Грижа. — *Ти у нас людина військова, на фронті був. А мені куди там? У мене — гила* (І. Микитенко); *Так, він нагадує апостола Петра. І поставою, й своєю апостольською величчю, навіть незважаючи на гилу* (І. Багряний); *Його* [лікаря] *затримано тут, а там чекали відповідальні операції. Треба вирізати нирку, зробити резекцію шлунка, ліквідувати пахову гилу* (Ю. Смолич).

2. *рідко.* Гилка. *Той читав урок, той реготався, той кричав: "Давай у гили грати"* (Панас Мирний).

3. *виг., у знач. пред., розм.* Уживається на означення швидкого руху, швидкої дії. — *А малеча-хлопці, ті жаб на березі ще лушпарили. Потім загляділи* [нас] — *палиці на плечі і — гила навпростець поміж вербами* (А. Головко).

ГИЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *недок., розм.* 1. *що і без прям. дод.* Бити з силою (перев. по м'ячу). *Прокіп Гордійович пам'ятає вузеньку, стиснену тинами вулицю свого дитинства. Жорстоку вулицю. .. Йому навіть не довелося ліпити на ній з піску кавунів і гилити цурку* (О. Гончар); *Он — гуп! гуп! гуп! — попід кущами волейбол .. І нема того, щоб гарненько грати, а все гилять так, щоб когось по голові вцілити* (В. Нестайко); *Гилять* [хазяї] *ногою двері та й буркають до тебе через плече* (В. Медвідь).

2. *перен., кого.* Бити, лупцювати. *Він усіх гилить, нікому не змиряє* (Сл. Гр.); — *Гамселити* [панів], — *підказав Покиван — Товкмачити, — підказали з юрби .. — Трощити! — Гепати! — Гилити! — Голомшити! — Кулачити!* (О. Ільченко).

3. *перен., що.* Багато правити (про ціну). *Гилять .. за кілограм білого наливу по два карбованці!* (Ю. Мушкетик).

ГИ́ЛКА, и, *ж.* Давня народна гра в м'яч. — *Що було набігаєшся, нагуляєшся з хлопцями по тих горах, долинах в гилки, в довгої лози!* (І. Нечуй-Левицький); *Шукаєм глоду, пасемо корову, у гилки граєм* (Л. Костенко).

ГИЛЬ *див.* **гиля́.**

ГИЛЬНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, розм.* Однокр. до **гили́ти** 1, 2. *Гильнув м'яча із силою; Гильнула спересердя макогоном.*

ГИЛЯ́, *рідко* **ГИЛЬ,** *виг.* Крик, яким відганяють гусей, качок і т. ін. *Ой, гиля, гиля, Гусоньки, на став!..* (з народної пісні); *Перебігши двір, порослий моріжком, відчинила* [Стеха] *дверцята виплетеного з лози і обмазаного рудою глиною сажа. — Гиля, гиля! — гукнула на гусей* (В. Малик); *Дідусь посивілий гукає: "Гиля!" — Гусяток жене в мураву* (П. Воронько).

ГИНДИ́К, а, *ч., діал.* Індик. *Дядькові Єгорові .. міщани з хуторів приносили курей, гиндиків, качок, гусей* (з мемуарної літ.); [К о з а ч у к:] *Засмажимо кабана пудів на сім. Наріжемо гусей, гиндиків* (Ю. Мокрієв); * У порівн. *Бовкун сидів надутий, мов гиндик* (С. Скляренко).

ГИНДИЧА́, а́ти, *с., діал.* Пташа гиндика. [В л а с:] *Тоді наймемо* [хлопця] *куди-небудь гуси або гиндичат пасти* (М. Кропивницький).

ГИНДИ́ЧКА, и, *ж., діал.* Індичка. *Хвости задерши, кинулись урозтіч підсвинок і теля, і курка, і гиндичка...* (із журн.); *Була і картопелька з м'ясом, і пара різноманітних салатів, курка, гиндичка, качка!* (із журн.); * У порівн. [М а р т и н:] *Ну, годі, ну, не сердься, душко, а то ти і при гостях надмешся, як гиндичка!..* (І. Карпенко-Карий).

ГИ́НУТИ, ну, неш, *недок.* 1. Переставати жити; вмирати, пропадати. *Обідрані, голодні люди гинули од чуми та од голоду* (І. Нечуй-Левицький); *Вони* [шкідники винограду] *гинуть непомітно для людського ока глибоко під землею, у темряві, гинуть разом з корінням, яке годувало їх своїм соком* (М. Коцюбинський); *Від придухи гинула риба на Пслі* (О. Гончар); // Зазнавати руйнування, занепаду. *Чули, чули запорожці З далекого Криму, Що конає Гетьманщина, Неповинна гине* (Т. Шевченко); // Переставати існувати; знищуватися. *Учора вилаяв Єлсинського; після обід писав одну повістину віршами, як гине наша краса дівоча од паничів* (Панас Мирний); // Втрачатися, пропадати. — *Злежалось полотно в коморах... Люди прохають — дайте хоч на сорочку, — хай праця людська не гине марно* (М. Коцюбинський); — *Забудеш вогнище гаразд погасити, — от і пожежа. Тоді сила добра марно гине* (О. Донченко).

2. Робитися непомітним, нечутним; зникати. *Ой, хто в лузі — озовися, Ой, хто в полі — одкликнися!.. Зву... Луна за лугом гине* (Я. Щоголів); *Перед ним безконечно довга і безконечно грузька дорога гине далеко в млі* (І. Франко); *Він мусить заплющити очі, та з думки не гинуть обличчя бліді і постаті згорблені, тонкі, худі, старечі, дитячі, жіночі...* (Леся Українка); // Губитися через чиюсь неуважність, недогляд. *Щось справді гинуть листи в дорозі, на це у нас часто нарікають* (М. Коцюбинський).

3. *перен.* Переживати труднощі, страждати фізично, морально; мучитися. *Москаль любить жартуючи, Жартуючи кине; .. А дівчина гине...* (Т. Шевченко); // *за ким — чим, з чого. Нащо ж ти вбив її* [дружину], *нащо, коли так гинеш за нею? — погукнула на його Варка* (Марко Вовчок); *Настя слухала, притулившись до шершавого стовбура яблуні; їй жаль стало того тихого, щирого чоловіка, що так вірно її*

кохає, що гине за нею (М. Коцюбинський); — *Я ридала і гинула з туги привселюдно, забуваючи не раз і про публіку і про п'єсу та й... про слова своєї ролі* (Леся Українка).

(1) Ги́нути (умира́ти) / заги́нути (уме́рти) на пла́сі — бути страченим через відтинання голови. — *Чи не даремно ми жили? .. Чи не даремно гинули в походах, у боях, на вогнищах і на плахах?* (О. Довженко); *Там — на пласі — умирали люди За свободу нашу молоду* (А. Малишко).

◊ **[Хоч] живце́м помира́ти (ги́нути)** *див.* **помира́ти.**

ГИ́РИ́ТИ, ги́рю, ги́ри́ш, *недок., кого, що, діал.* Нести когось або щось важке. *Білоголове чотири- п'ятилітнє дівчатко, волосся їжаком, у полотняній до п'ят сорочині, гирить поперед себе .. дитя* (Остап Вишня).

ГИ́РКА, и, *ж.* Зменш. до **ги́ря** 1, 2. — *Тридцять п'ять фунтів мірчука виходить, — став гирку — три, а сам на вагах підганяє* (А. Головко); *Він намагався узнати годину на ходиках, але гирка вночі обіперлася на спинку стільця — і вони давно вже стояли* (П. Панч); * У порівн. *Це був справжній кулак, міцний і важкий, як чавунна гирка* (В. Собко).

ГИ́РКАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **ги́ркати.** *Він заглибився в свої ієрогліфічні картки і не звертав жодної уваги на .. гиркання господаря й притишене щебетання його дружини* (Олесь Досвітній); *Уже багато разів обидві сторони — влада і опозиція — переконувались, що сліпе гиркання і люта ворожнеча не давали жодного результату* (з публіц. літ.).

ГИ́РКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Сердито гримати на кого-небудь; покрикувати. *Цілий день пан президент лютував і так часом гиркав на Вінтера, що було чути аж до великої приймальні* (В. Винниченко); *Не любить невістка свекруху. Гиркає на неї* (Остап Вишня); *В степу чи в садку збіжаться* [Кирило з Терешком] *і гиркають один на одного до півночі* (О. Ковінька).

ГИ́РКАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм.* Сперечатися, сваритися. *Мася з Орисею гиркались, — та каже: "тобі жениха пришле архирей* [архієрей] *", а та каже: "тобі"* (А. Свидницький); *Так гиркалися між собою друзі, і один другого так і не переконали* (Ю. Смолич); *Господи, цього ще їм не вистачало! Вже й так вони з Пантелеймоном при кожній стрічі гиркаються, як вороги* (Василь Шевчук).

ГИ́РЛО, а, *с.* 1. Місце, де річка впадає в океан, море, озеро або в іншу річку; кінець нижньої течії річки. *Синє море звірюкою То стогне, то виє, Дніпра гирло затопило...* (Т. Шевченко); — *Біля дунайського гирла галери наздогнали козаків* (З. Тулуб); *Потяглися понад затоном кудись у бік гирла, похиливши торішні мітлиці* (О. Гончар).

2. Вузька протока, що з'єднує річки, затоки, лимани між собою або з морем. *У нижній частині Дунай поділяється на гирла і при впадінні в Чорне море утворює велику низинну дельту* (з наук. літ.); *Якось не тішили моє око ані розлогі, яро-зелені, порізані блакитними озерцями та гирлами плавні, .. ані жовті, залиті хвилею виноградників по підгір'ю шпилясті гори* (М. Коцюбинський); *Наші гнуті човники спроквола повзли гирлом, що єднало Голубів і Олексіїв лимани* (Олесь Досвітній).

3. Вихідний отвір у чому-небудь. *Гирло ями було досить вузьке* (І. Франко); *Заспокоїла* [Сахно] *себе — навряд, щоб і гирло тунелю було переплутане дротом* (Ю. Смолич); * Образно. [Х о р:] *Із пащеки однозубої, Із гирла жахного Тільки лихе можна почуть* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ГИ́РЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **ги́рло.** *У 1950–1970 роках було досліджено майже всю акваторію Чорного та Азовського морів, особлива увага приділялася гирловим частинам річок* (з наук. літ.); *Під дією поверхневих і донних течій осадовий матеріал переміщувався на значні відстані на південний схід від підводних гирлових каньйонів* (з наук. літ.); *Основні результати роботи доповідалися та обговорювалися на міжвузівській координаційній нараді з проблем ерозійних, руслових і гирлових процесів* (з наук. літ.).

ГИРУВА́ТИ *див.* **гарува́ти**[1].

ГИРЬОВИ́Й, á, é. Прикм. до **ги́ря** 1, 2. *Важка атлетика, гирьовий спорт та культуризм — силові види спорту* (з наук.-попул. літ.); *Розглянемо механічні характеристики деяких машин — двигунів і робочих машин. Найпростішим двигуном є гирьовий* (з навч. літ.).

ГИРЬОВИ́К, á, *ч., спорт.* Спортсмен, який підіймає важкі гирі. *Дід пішов якось подивитися на наших силачів: гирьовиків, штангістів і т. ін.* (Остап Вишня); *У Київському палаці спорту почалися змагання гирьовиків* (з газ.).

ГИ́РЯ, і, *ж.* 1. Металевий предмет певної ваги, який править за міру при зважуванні. — *На такий вантаж і гир у мене не вистачить, — весело занепокоївся Цимбал* (О. Гончар); *Михась орудує з гирями біля вагів* [ваг] (С. Чорнобривець); // Спортивне знаряддя великої ваги для гімнастичних вправ у важкій атлетиці. *Подивився дід, як вони* [силачі] *там двопудові гирі, ніби м'ячі, піднімають, як вони штангу штовхають, і аж затремтів* (Остап Вишня); — *Дивись ти — і справді впарився. А раніше бувало двопудовими гирями грався* (Д. Ткач); * Образно. *В перші дні* [роботи] *так страшно ломить спину І кров гуде в потомлених руках, І хтось до ніг вчепив пудові гирі* (М. Гірник); * У порівн. *В Оксани злипалися очі, тіло вимагало відпочинку. Важка, немов гиря, голова падала на груди* (Д. Ткач).

2. Підвішений важок, що приводить у рух механізм або врівноважує що-небудь. *Іван відчинив дверцята годинника й підтягнув гирі* (С. Чорнобривець); *Вони ще попоралися біля стрілки, на кінцях якої висіли гирі, що й повинні регулювати супорт, який поведе різець по металу* (П. Автомонов).

3. *перен., діал., зневажл.* Брита голова, а також голова взагалі. *З усього мира* [миру] *та на мою гирю* (Номис); *Ніс — карлючка, рот свинячий, Гиря вся в щетині* (П. Гулак-Артемовський); *Засмутились чуприндирі, Лап та й лап за бриті гирі...* (І. Манжура); — *Я в ясла, а ти мене за гирю та в шию, та буком* (В. Стефаник); * У порівн. *Забравши деяких троянців, Осмалених, як гиря, ланців, П'ятами з Трої накивав* [Еней] (І. Котляревський); // Убога, нужденна людина. [І в а н *(довго дивиться, притопуючи ногою)*:] *Розступітеся, миряне, нехай гиря погуляє!* (М. Кропивницький).

◊ **Бу́ти ги́реєю на нозі** *див.* **бу́ти.**

ГИ́РЯВИЙ, а, е, *діал.* 1. *зневажл.* Зі стриженою, бритою головою. *Не вспіє гирява дівка й коси собі заплести (як ми вернемось додому)* (Номис); *Гирявий, як огірок, він хвацько закручував вуса, що покривали товсту червону пику і задиралися вгору напомадженими вістрями* (І. Пільгук); *За столом над грубезною книгою схилився чоловік, гирявий, жовтолиций* (Г. Усач); // Стрижений, бритий (перев. про голову). *І небавом чубата голова козака зробилась гирява і строката — клапті рожевої пліші та кущі густої щетини і засмаглої до бронзи шкіри* (Ю. Логвин); // Убогий, нужденний. *Таке вже гиряве моє щастя* (Сл. Гр.); *Ти кажеш, недоречні Слова*

оці пишу .. Та, бач, буває ж в мові Завжди воно отак, То злота шмат чудовий, То гирявий п'ятак (П. Усенко); // *у знач. ім.* **ги́рявий**, вого, *ч.* Той, у кого стрижена, брита голова. *У його стільки землі, як у гирявого чуприни* (Сл. Гр.).

2. *рідко.* Важкий, масивний. *Скаженіючи від безсилої люті, сердито вилаявся* [Когут], *здійнявши погрозливо гиряві кулаки* (І. Цюпа).

ГИ́ЦАТИ *див.* **ге́цати.**

ГИ́ЦЕЛЬ, целя *і* цля, *ч., розм.* Той, хто займається відловлюванням бездоглядних собак. — *Спіймали Чорного* [собаку] .. — *Пропав. От чортові гицелі!* — *вилаявся* [Матрос] *і плюнув просто перед себе, ніби в вічі тим гицелям* (І. Микитенко); *Вночі до двору, як на бойню, з усього села збіглися собаки, хоч ставай за гицеля та промишляй собачими шкурами* (С. Чорнобривець); — *Підіть до старого Броняка, що був колись гицелем, він мусить мати псячу куделю, бо колись на тім добре заробляв* (Ю. Винничук); * У порівн. — *Штани на вас, гей би в найліпшого капітана, а лаєтесь, як той вибачте, гицель...* (Д. Бедзик); // Уживається як лайливе слово. *Ніхто й припустити не міг, що той триклятий гицель, Однокрил, посуне в наступ цієї суботи* (О. Ільченко); — *Не чув там, чоловіче добрий, не буде нам* [в'язням] *якої полегкості? Може, хоч стріляти нашого брата заборонили б отим гицелям* [фашистам]*?* (Ю. Збанацький); *Став* [Богдан] *загнаний, жалісний і дратівний, злословив батька, бо той повчав, що гицлем ростеш, вовкулакою, увірвителем, куролапом на фермі!* (Є. Пашковський).

ГИ́ЦКАТИ, аю, аєш, *недок., зах.* Стрибати, підстрибувати. *Гицкати по лісу.*

ГИЧ, і, *ж., діал.* Гичка (у 1 знач.). *Картопля народила, аж гич сплітається* (М. Коцюбинський); *Ненажерний довгоносик поїда молодий буряк, гробак корінець ранить, дротянка гич січе, лист всиха* (К. Гордієнко); *Серед зарості, серед гичі, — потворної і жорсткої, — побачив квіти: з білими промінцями вкруг і охристими очками посередині* (В. Барка); * У порівн. *Нечесане волосся у клоччя збилось і аж пожовкло, як гич у пшенички* (Панас Мирний).

◊ **(2) Ні (ані) гич:** а) зовсім нічого. — *Пан обозний не знайшов там, де сильно сподівався, ані найменшої ознаки будь-якого скарбу, ані гич!* (О. Ільченко); *Припавши очима до дучки, він побачив синій, рідко поцяткований зорями намет неба, засніжені стріхи сусідніх куренів і ні гич більше* (Ю. Мушкетик); б) нскільки. [З і н ь к а:] *Жалібниць багато.., та допомогти ані гич* (М. Кропивницький).

ГИ́ЧКА, и, *ж.* 1. Стебло та листя перев. коренеплодів та бульбоплодів; бадилля, ботвина. *Кублилася дрібною гичкою жовтогаряча морква* (Панас Мирний); *Дівчата підбирали викопані буряки і, обрізавши на них гичку, складали в купи* (О. Донченко); *Це була морква. Червона, свіжа, соковита. Нарвали цілий оберемок, обрізали гичку, набили повен рюкзак* (В. Малик); *Плануємо засилосувати понад 3000 центнерів гички цукрових буряків* (із журн.).

2. *перен., розм.* Верхня частина зав'язаного мішка, вузла. *Хвать* [баба] *вузла за гичку! І, немов той акробат, Дряпалась на пічку* (С. Олійник).

3. *діал.* Грива. [К у ц ь:] *Я їм коня притяг за гичку в стайню* (Леся Українка).

4. *діал.* Росток, паросток на коренеплодах. *Перебирала* [Катерина] *кожну картоплину: з гичками відкладала на насіння, а почорнілі — на харч* (С. Чорнобривець).

ГИЧКОЗБИРА́ЛЬНИЙ, а, е, *с. г.* Признач. для збирання гички. *Гичкозбиральна машина входить до складу бурякозбирального комплексу машин* (з наук.-техн. літ.); *Забороняється використовувати гичкозбиральний агрегат в нічний час доби* (з навч. літ.).

ГИЧКОЗРІ́ЗУВАЛЬНИЙ, а, е, *с. г.* Признач. для зрізання гички. *Гичкозбиральні та гичкозрізувальні машини можуть бути обладнані системою автоматичного керування напрямком руху вздовж рядків* (з навч. літ.).

ГИЧКОЗРІ́ЗУВАЧ, а, *ч., с. г.* Пристрій для зрізування гички. *Гичкозрізувач навішується на причіпну скобу трактора* (з наук.-техн. літ.); *Гичкозрізувач оснащений подрібнювачем, шнековим транспортером гички, валом очищувача і полозковим дообрізувачем* (з мови реклами); *Гичкозрізувач для грядки.*

ГИЧКОПІДЙОМА́Ч, а́, *ч., с. г.* Пристрій для підіймання гички під час збирання буряків. *Бурякокомбайн має гичкопідіймачі, які спрямовують гичку в бральний апарат* (з наук. літ.).

ГИЧКОРІ́З, а, *ч., с. г.* Станок, за допомогою якого обрізають гичку з викопаних буряків і очищають їх від землі. *На комбайновому заводі ретельно відпрацьовано високонадійний турбінний гичкоріз, призначений для зрізування і розкидання гички цукрових буряків вбік зібраного поля та дообрізування головок коренеплодів* (з наук.-техн. літ.); *Механічний гичкоріз добре показав себе в роботі* (з газ.).

ГІАЛІ́Н, у, *ч., біол.* Напівпрозора щільна однорідна білкова речовина, що з'являється в тканинах організму при деяких патологічних процесах. *Механізм утворення гіаліну полягає в руйнуванні волокнистих структур та просякненні їх фібрином й іншими плазменними компонентами* (з наук.-техн. літ.); *Гіалін являє собою фібрилярний білок, який містить фібрин* (з навч. літ.).

ГІАЛІ́НОВИЙ, а, е, *анат.* Склоподібний, прозорий. *Міжхребцевий диск складається з двох гіалінових пластинок* (з навч. літ.); *Основу гортані складає перснеподібний гіаліновий хрящ, його дуга звернена вперед, а пластинка — назад* (з наук.-попул. літ.).

ГІАЛІНО́З, у, *ч., мед.* Хворобливі зміна тканин організму, що характеризується появою гіаліну. *При фіброзі та гіалінозі нирки орган не працює, або ж його функція різко знижена* (з наук. літ.); *Гістологічно виявляють дегенерацію зародкового епітелію та гіаліноз сім'яних канатиків* (з навч. літ.).

ГІАЛІ́Т, у, *ч.* Безбарвний мінерал, різновид опалу. *Гіаліт зустрічається у вигляді щільних водяно-прозорих безбарвних кірочок, гроноподібних агрегатів, дрібних сталактитоподібних утворень* (з наук.-попул. літ.); *Гіаліт — застигла крапля роси* (із журн.).

ГІА́ТУС, у, *ч., лінгв.* Збіг двох і більше голосних звуків у слові або на межі слів. *Гіатус українській мові не властивий; брак приголосного вона схильна компенсувати епентетичним [ó]* (з навч. літ.).

ГІАЦИ́НТ[1], а, *ч.* Декоративна цибулинна рослина із запашними квітками. — *Сниться мені часом, що вона .. все ходить в квітнику поверх левкоїв та гіацинтів і ні одна квітка не вгинається під її легенькими черевичками* (І. Нечуй-Левицький); *По полю хвилями грали трави, між стеблами жовтими й червоними вогниками жевріли тюльпани, колихались голубі гіацинти* (С. Скляренко); *Забряжчали золоті таці, й на жовтий китайський килим посипалося мускатне*

печиво, пахучі жолуді, персики в меду, солодощі з амброю, пиріжки з фіалками та гіацинтом (Ю. Мушкетик).

ГІАЦИ́НТ[2], у, *ч.* Назва деяких коштовних каменів (гранату, аметисту і т. ін.) червоного, жовтогарячого та жовтого кольорів. *В Індії гіацинт вважається концентратом біоенергії, який вселяє в людину впевненість і допомагає викривати брехню* (з наук.-попул. літ.).

ГІАЦИ́НТОВИЙ[1], а, е. 1. Прикм. до **гіаци́нт**[1]. *Гіацинтове листя.*

ГІАЦИ́НТОВИЙ[2], а, е. Зробл. з гіацинту *(див.* **гіаци́нт**[2]**)**. *Гіацинтове намисто;* // Який нагадує гіацинт. *Юнак труснув своїми гіацинтовими кучерями, підвівся і підійшов до вікна* (Н. Королева).

ГІБЕРНА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *біол.* Зимова сплячка тварин. *Гібернація є частинним випадком діапаузи, тобто стану фізіологічного гальмування обміну речовин та зупинки формоутворювальних процесів* (з наук.-попул. літ.).

2. *мед.* Стан уповільненої життєдіяльності організму, штучно викликаний для проведення хірургічних операцій. *Медикаментозна гібернація та штучна гіпотермія знайшли широке застосування в хірургії* (з наук.-попул. літ.); *Гібернація досягається застосуванням нейролептичних та інших лікарських засобів, які блокують механізм нейроендокринних реакцій* (з наук.-попул. літ.).

3. *інформ.* Енергоощадний режим операційної системи комп'ютера, що дозволяє записати вміст оперативної пам'яті на енергонезалежний пристрій зберігання даних перед вимкненням. *У деяких системах гібернацію можна викликати, керуючи електроживленням* (з наук.-техн. літ.); *У статті пояснюється, як увімкнути функцію гібернації в операційній системі* (з наук.-техн. літ.).

ГІБЕРНО́ВАНИЙ, а, е. *мед.* Який перебуває в приглушеному, але життєздатному стані. *Стрес-ехокардіографія з добутаміном є ефективним методом діагностики гібернованого міокарда* (з наук. літ.).

ГІБЕРНУВА́ТИ, ую, уєш, *недок і док., інформ.* Перевести прилад у стан гібернації (у 3 знач.). *Користувач налаштував ноутбук так, що він гібернує при закритті кришки* (з наук.-техн. літ.).

ГІБІ́СКУС, а, *ч.* Загальна назва рослин родини мальвових — дерев, чагарників і трав. *Надзвичайно високою фітонцидною здатністю відзначаються гібіскуси* (з наук.-попул. літ.); *І раптом — зграя птахів над горою, які летять до Африки, Малої Азії, туди, де поля з шафраном, алое і гібіскусом між гігантською шипшиною* (із журн.).

ГІБО́Н, а, *ч.* Людиноподібна мавпа середніх розмірів із дуже довгими руками, що належить до родини гібонових і поширена у тропічних лісах Південно-Східної Азії. *Серед сучасного тваринного світу найближчі до людини за біологічними ознаками вищі мавпи: шимпанзе, орангутанг, гібон і горила, що живуть у тропічних зонах земної кулі* (з наук. літ.); *Усі види гібонів занесено до Міжнародної Червоної книги* (з наук.-попул. літ.); *Голос гібона справді мелодійний* (з наук.-попул. літ.).

ГІБО́НОВІ, вих, *мн., зоол.* Родина приматів, що живуть у тропічних лісах і мають довгі руки, пристосовані до пересування по деревах. *Білорукий гібон, або лар, є одним з найбільш відомих видів родини гібонових і часто утримується в зоопарках* (з наук.-попул. літ.); *Гібонові мешкають у Південній та Південно-Східній Азії (зокрема у Східній Індії, Індокитаї, Індонезії, на півдні Китаю)* (з наук.-попул. літ.).

ГІБРАЛТА́РЕЦЬ *див.* **гібралта́рці.**

ГІБРАЛТА́РКА *див.* **гібралта́рці.**

ГІБРАЛТА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до Гібралтар і **гібралта́рці.** *Проскочивши щасливо через Босфор і Дарданелли та перетнувши Мармурове й Егейське моря, я виплив у Середземне, далі через Гібралтарську протоку опинився в Атлантичному океані* (Б. Антоненко-Давидович); *Стаття присвячена ролі Європейського Союзу у вирішенні гібралтарської проблеми* (із журн.); *Практично вся флора і фауна Гібралтарської скелі унікальна* (з газ.).

ГІБРАЛТА́РЦІ, ів, *мн. (одн.* **гібралта́рець,** рця, *ч.;* **гібралта́рка,** и, *ж.).* Основне населення Гібралтару. *Гібралтарці намагаються через референдум вирішити свою належність: бути з Британією чи потрапити під спільне керівництво Британії та Іспанії* (з газ.); *Гібралтарка на конкурсі в Йоганнесбурзі стала Міс Світу-2009* (з газ.).

ГІБРИ́Д, а, *ч.* 1. Тваринний або рослинний організм, виведений за допомогою гібридизації. *У результаті схрещування двох не зовсім подібних рослин у природі завжди утворюються нові рослини — мішанці, або так звані гібриди* (з наук.-попул. літ.); *З Біловезької Пущі завіз він сюди зубрів, з долин Міссісіпі, з-під ножа американських браконьєрів, вихопив останніх на землі бізонів і, схрестивши їх в Асканії, одержав дивовижних гібридів — гігантів зубробізонів* (О. Гончар); *Він сам бачив деревце, але було вночі, і через те не може точно визначити, де саме воно зацвіло і чи справді то мигдаль, чи, може, це якийсь заморський першоцвіт, а то й гібрид, виведений невтомними селекціонерами* (П. Загребельний); *Селекціонери одержали гібриди абрикоса, вишні, смородини, аґрусу й інших плодових та ягідних рослин* (з газ.); * Образно. — *Сердита, видимо, у вас сусідка? — Та як вам сказати! Характер правильний — гібрид кобри з ящіркою* (Остап Вишня).

2. *перен., розм.* Суміш чого-небудь. *Суржик — дивний безрідний гібрид української та російської мов* (із журн.).

ГІБРИДИЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гібридизації. *Використовуючи місцеві сорти і форми льону як основний вихідний матеріал, селекціонери повинні також залучати і матеріал далекого географічного походження, включаючи його в гібридизаційну роботу* (з наук. літ.).

ГІБРИДИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Схрещування різних видів рослин і тварин із метою одержання якісно нових, кращих нащадків. *Голові артілі доводиться думати .. про агротехніку, зоотехніку, гібридизацію* (Остап Вишня); *Для створення нових видів ми повинні використовувати різних тварин. І головне, я вам скажу, треба застосовувати різні методи гібридизації* (О. Чорногуз); *Сучасний пшеничний хліб — результат гібридизації трьох різних рослинних геномів, кожний з яких містить набір із семи хромосом* (з наук. літ.); *Не можна не відзначити серйозних успіхів наших учених у міжвидовій гібридизації, акліматизації та одомашнюванні тварин* (з наук.-попул. літ.).

ГІБРИДИЗО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **гібридизува́ти.** *У роботі розглянуто популяцію гібридизованих між собою близьких видів* (з наук. літ.); *Всі у минулому році дивувалися, що так у нашому саду молоді гібридизовані сливи зародили* (М. Стельмах); // **гібридизо́вано,** *безос. пред. Проваджено спостереження над гібридними маками та на-*

персником. Так само гібридизовано макові гібриди один з одним та з батьківськими видами (з наук. літ.).

ГІБРИДИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що, спец.* Виводити гібрид. *Одержані ДНК з радіоактивною міткою біохіміки гібридизують з хромосомами нормальної метафазної пластинки* (з наук. літ.); *Хто хоче культивувати цю віникову культуру, то хай спочатку її схрестить, гібридизує* (В. Кучер).

ГІБРИДИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., спец.* Піддаватися гібридизації. *Окремі номери гібридів, які потрібно поліпшити, ще раз гібридизуються з одним із своїх батьків для посилення тих чи інших властивостей* (з наук.-попул. літ.).

ГІБРИ́ДНИЙ, а, е, *спец.* 1. Прикм. до **гібри́д** 1. *При гібридному відтворенні сапсана використовують як вид, що несе у своїй спадковості стрімкість польоту і високі пілотні якості* (з наук.-попул. літ.); // На якому ростуть гібриди. *Це моя, Микитина, гордість, це новий сорт яблука, виведений отут, на острові. Не знаю, яким чудом збереглася під час війни моя гібридна ділянка* (О. Гончар).

2. Виведений способом гібридизації. — *Ось перші гібридні зернятка пирію і озимої пшениці "Українки", — сказав агроном* (Д. Бедзик); * Образно. — *Ми гібридні, тому й не зовсім схожі* (М. Стельмах).

3. *перен.* Неоднорідний за походженням. *Перспективним напрямком вдосконалення конструкцій з композитних матеріалів є використання гібридних матеріалів* (з наук. літ.).

ГІБРИ́ДНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **гібри́дний.** *Гібридність насіння визначається за наявністю видоспецифічного антигена* (з наук. літ.); *Рівень гібридності кукурудзи зумовлює врожайність* (з газ.); *Гібридність політико-державного новотвору символізувалася суміщенням посад Генерального секретаря ЦК КПРС і Голови Верховної Ради* (з публіц. літ.).

ГІБРИДОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Спосіб існування особин (популяцій), при якому постійно зберігається гібридний склад їхнього геному (без об'єднання батьківських геномів). *Гібридогенез інтерпретують як відхилення, удосконалення механізмів ізоляції* (з наук. літ.); *Гібридогенез — досить широко розповсюджене явище як у рослин, так і у тварин* (із журн.).

ГІБРИДОГЕ́ННИЙ, а, е, *біол.* Викликаний гібридним станом (гетерозиготністю). *Зазначений вид відомий тим,що бере участь в утворенні гібридогенних комплексів* (з наук. літ.); *Жаба їстівна являє собою так званий гібридогенний вид* (з навч. літ.).

ГІБРИДОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується вивчення гібридів. *Суть гібридологічного методу вивчення спадковості полягає в тому, що про генотип організму судять за ознаками його нащадків, одержаних при певних схрещуваннях* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гібридологі́чний ана́ліз** *див.* **ана́ліз.**

ГІБРИДО́МА, и, *ж.* Штучна гібридна клітинна лінія, створена для отримання моноклональних антитіл у великих кількостях. *У 1975 році було розроблено методику отримання гібридом з метою штучного синтезу моноклональних антитіл* (з наук.-попул. літ.).

ГІБРИДО́МНИЙ, а, е. Стос. до гібридоми. *Сергій Мільштейн розробив гібридомний метод отримання моноклональних антитіл* (з наук.-попул. літ.); *Гібридомний клон.*

ГІГ, а, *ч., мор.* Безпалубна гребна шести- або восьмивеслова корабельна шлюпка з низькими бортами. *Деякий час гіг був популярним типом човна на Темзі, але згодом його витіснив скіф* (з наук.-попул. літ.).

ГІГА... Перша частина складних назв одиниць фізичних величин, що дорівнюють мільярдові вихідних величин, напр.: г і г а б і́ т, г і г а к а л о́ р і я.

ГІГАБА́ЙТ, а, *род. мн.* ба́йтів *і* байт, *ч., інформ.* Одиниця виміру інформації, що дорівнює 1024 мегабайтів (2^{30} байтів) або ж 10^9 байтів за міжнародною системою одиниць. *На сьогоднішній день "Всесвітнє павутиння" включає декілька десятків (за різними оцінками — від 50 до 80) мільйонів серверів, на кожному з яких доступно від декількох мегабайтів до десятків гігабайтів інформації* (з наук.-попул. літ.); *Гігабайт складає приблизно один мільярд байтів, що достатньо для зберігання тексту тисяч книг* (з наук.-попул. літ.); *Місткість нового накопичувача становить 320 гігабайт. Єдиний мінус продукту полягає в його відносно високій ціні у 140 доларів* (з наук.-техн. літ.).

ГІГАБА́ЙТОВИЙ, а, е. Місткістю в один гігабайт. *Ще близько 30 доларів буде коштувати гігабайтовий жорсткий диск, виготовлений за новітньою технологією* (з мови реклами); *Відкрив собі гігабайтовий фотоальбом на Гуглі, тепер масово перекачую туди свої фото* (з Інтернету).

ГІГА́НТ, а, *ч.* 1. Велика на зріст людина; велетень. *Про Оріона пісню ти чув, Про гіганта сліпого, Що, щоб зір відзискать, мандрував Аж до сонця самого?* (І. Франко); *Роман запевняв, що то гіганти-ковалі стоять з молотами над здоровенним ковадлом і щось кують* (О. Гончар); // Предмет великого розміру. *Вийшло зовсім навпаки, із болем узнає він: гіганта* [екскаватора] *вручено таки Івану Баглаєві* (М. Шеремет); // Потужне підприємство. *На обрії могутньо, ще більш ніж звечора, вирує багряними димами наш завод, наш металургійний гігант* (О. Гончар); *На родючих ґрунтах споруджувалися нові гірничо-збагачувальні, трубні, металургійні заводи та інші промислові гіганти* (з наук. літ.).

2. *звичайно чого, перен.* Видатна в якій-небудь галузі людина. — *Тебе запрошують куди завгодно! І ти їдеш куди завгодно. Чому? А тому — уявив себе гігантом, он якою "незамінимою величиною..."* (І. Рябокляч); *Ти або відсталий анахорет, або ж гігант думки, якого зрозуміють лише через століття* (Ю. Ячейкін).

△ **(1) Черво́ні гіга́нти** — зорі, які мають надвеликий радіус (10—100 радіусів Сонця), високу світність, малу густину речовини та низьку температуру зовнішніх шарів. *Серед яскравих зір червоними гігантами є, наприклад, Альдебаран, Антарес, Арктур* (з наук.-попул. літ.).

ГІГАНТИ́ЗМ, у, *ч., мед.* Надмірний патологічний ріст людини, тварини або окремих частин їх організму, викликаний розладом діяльності залоз внутрішньої секреції. — *Так, — вів далі Іван Петрович. — Наслідки опромінення курей та яєць. Тут обійшлося спокійніше, хоча гігантизм і в цій галузі — явище негативне й небажане* (В. Владко); *Федір Петрович, на якусь мить повіривши, що в дочки справді починає розвиватися гігантизм, гарячково обмацав її худеньку постать* (М. Руденко).

ГІГАНТОЗА́ВР *див.* **гігантоза́ври.**

ГІГАНТОЗА́ВРИ, ів, *мн. (одн.* **гігантоза́вр,** а, *ч.), палеонт.* Велетенські вимерлі плазуни групи динозаврів. *Відомо, що гігантозаври важили до восьми тонн, тоді як маса їх су-*

часників тиранозаврів сягала лише шести тонн (з наук.-попул. літ.); *У Коста-Ріці друзів очікує сенсація, коли страхітливий гігантозавр вистрибне з екрану в кінозал і відкриє світу таємницю третього виміру* (з Інтернету).

ГІГАНТОМА́НІЯ, ї, *ж.* Хворобливе прагнення, потяг до чогось величезного, грандіозного. — *Де це бачено, щоб на корову закладали по п'ятнадцять тонн силосу? Це ж гігантоманія!* (С. Добровольський); *Через необґрунтоване прагнення колишньої адміністративно-командної системи до гігантоманії наша держава перенасичена дуже небезпечними виробничими об'єктами* (з наук. літ.); *Треба відмовитись від гігантоманії, створити господарства в таких масштабах, які найбільш відповідали б ґрунтовим та географічним особливостям Причорномор'я* (з газ.).

ГІГАНТОПІТЕ́К, а, *ч., палеонт.* Рід вимерлих великих людиноподібних мавп. *За розмірами тіла гігантопітеки перевищували людину. Жили в середині антропогену* (з наук.-попул. літ.); *Знайдена в 1956 році ціла щелепа гігантопітека стала переконливим доказом, що вона належить великій людиноподібній мавпі* (з наук.-попул. літ.).

ГІГА́НТСЬКИ. Присл. до **гіга́нтський.** *Глобальна наукова суперреволюція, гігантськи прискорюючи перегони в індустрії високих технологій* (з наук. літ.); *Те, що нині зустрічається лише в невеликому розмірі, було в доісторичні часи розвинуте гігантськи. Наші маленькі папороті були тоді деревами і створювали могутні ліси* (з навч. літ.).

ГІГА́НТСЬКИЙ, а, е. Дуже великих розмірів; величезний. *На дощаному помості стояла гігантська металева клітка, а в ній люто металися дві голодні розлючені пантери* (О. Бердник); * У порівн. *На одній із труб газ горить, немов гігантський світильник, голубе полум'я тріпоче, бігає квіткою пелюсткатою* (О. Гончар); *Навколо гігантської зоряної системи — Чумацького Шляху обертається інша галактика* (з наук.-попул. літ.); *Зустрічаються квіткові рослини гігантських розмірів* (з навч. літ.); *Поблизу міста Майамі, штат Флорида, в середині вересня з'явилися гігантські африканські равлики* (з газ.); // Винятковий силою або значенням. — *Вітаю, Кириловичу! — гукав у трубку редактор .. — Гігантський успіх нашої передової!* (В. Дрозд).

△ **Гіга́нтський сла́лом** *див.* **сла́лом; Гіга́нтські кро́ки** *див.* **крок.**

ГІГАФЛО́П, а, *мн.* фло́п *і* фло́пів, *ч.* Швидкодія обчислювальних пристроїв, що дорівнює 1 млрд операцій на секунду. *Швидкість обчислень у людському мозку оцінюється величиною від 10 до 1000 гігафлоп* (з наук.-попул. літ.); *Японські вчені розробили процесор продуктивністю 230 гігафлопів* (з газ.).

ГІГІ́ЄНА, и, *ж.* Галузь медицини, що розробляє та впроваджує методи запобігання захворюванням. *Лікар іде додому, обідає, а по обіді замикається в своїй хатині, щоб ніхто не заважав йому писати популярний виклад з гігієни для селян, звичайно, мовою українською* (М. Коцюбинський); *Федора одягли, щоб повести до лікаря, що викладав на курсах гігієну й санітарію і мешкав поблизу інтернату* (І. Кириленко); // Сукупність практичних заходів, що забезпечують збереження здоров'я; санітарія. *Славні людці! Тільки могли б трошки більше гігієну хат признавати* (Леся Українка); *Про користь гігієни й потребу її пильно додержуватись Козел міг просторікувати хтозна-скільки часу* (Б. Антоненко-Давидович); *Одяг, взуття, харчування повинні відповідати вимогам дорожньої гігієни* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Гігіє́на пра́ці** — розділ гігієни, що вивчає вплив на організм людини трудових процесів і навколишнього виробничого середовища. *Після революції тут була акушерська клініка, де Віра Павлівна студенткою відбувала практику. Що тепер там? Науково-дослідний інститут гігієни праці — прочитала вона на засклeній чорній табличці* (Б. Антоненко-Давидович); *Гігієна праці і виробнича санітарія в хімічній промисловості;* **(2) Гігіє́на харчува́ння** — розділ гігієни, що вивчає значення і вплив їжі на організм людини, розробляє заходи з метою оптимізації безпеки харчування. *Єдиний державний орган з контролю за якістю харчової продукції формується на основі Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, до якої залучені фахівці гігієни харчування, фітосанітарії, карантину та захисту рослин* (із журн.); *Одеська сертифікаційна лабораторія та інститут гігієни харчування зареєстрували перевищення утричі норми вмісту токсичного цинку і гранично допустиму дозу стронцію* (з газ.); **(3) Шкільна́ гігіє́на** — розділ гігієни, що розробляє й упроваджує методи запобігання захворюванню дітей шкільного віку. *Шкільна гігієна є наукою, що розвивається на ґрунті фізіології і насамперед вчення великого російського фізіолога І. П. Павлова про вищу нервову діяльність* (з навч. літ.); *Гімназія, як я до неї прийшов і перед та по мені, мала зали не по нинішніх приписах шкільної гігієни, а от так собі, щоби вмістилося сорок або й п'ятдесят хлопців* (Б. Лепкий).

ГІГІЄНІ́СТ, а, *ч.* Лікар-фахівець із гігієни. *Борис був медик і з замилування гігієніст* (І. Франко); *У вересні 1871 р. завідувачем кафедри обрано ординатора кафедри терапії, у подальшому відомого гігієніста Віктора Андрійовича Субботіна* (з наук. літ.); *Чи шкодять здоров'ю водовідштовхувальні шпалери? Загалом гігієністи не радять обклеювати ними житлові приміщення* (із журн.).

ГІГІЄНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гігієни. *Надав* [лікар] *мені дуже багато корисних гігієнічних рад* (М. Коцюбинський); *Зрідка траплялось, що Козел, почувши серед лекції чийсь кашель, несподівано сідав на свого улюбленого гігієнічного коника і заводив мову про всякі хвороби та як від них устерегтись* (Б. Антоненко-Давидович); // Який відповідає вимогам гігієни. *Вироби з лляного полотна — легкі, практичні, добротні, гігієнічні* (з наук.-попул. літ.).

ГІГІЄНІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гігієні́чний.** *За гігієнічністю, елегантністю і багатьма іншими властивостями трикотажний виріб, як показав досвід, переважає будь-який ткацький* (з наук.-попул. літ.); *Мікрофіброві тканини мають м'які властивості шовку, гігієнічність бавовни (добре пропускають повітря та вологу) та конструктивні особливості поліестеру* (з наук.-техн. літ.).

ГІГІЄНІ́ЧНО. Присл. до **гігієні́чний.** *Тепер Ліля живе гігієнічно і взагалі порядно* (Леся Українка); *Готують так смачно, гарно і гігієнічно, що і слів нема на похвалу* (М. Коцюбинський); — *Руки треба мити до їжі. Гігієнічно,* — *Трохим вставив учене слово* (В. Симоненко).

ГІГРО́ГРАФ, а, *ч., спец.* Прилад, що реєструє зміни відносної вологості повітря. *У великих тепличних господарствах треба мати термографи і гігрографи, які механічно записують температуру та вологість повітря протягом доби* (з наук. літ.); *Чутливим елементом гігрографа слу-*

жить пучок знежиреного людського волосся або органічна плівка (з наук.-попул. літ.).

ГІГРО́МА, и, *ж., мед.* Пухлина, утворена скупченням рідини в тканинах організму. *Часто гігрома розвивається внаслідок тендовагініту або бурситу, що проходять підгостро* (з наук.-попул. літ.); *Найпоширеніша локалізація гігроми — ділянка променево-зап'ясткового суглоба, і саме в цьому місці вона завдає найбільше клопоту* (із журн.).

ГІГРО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання вмісту вологи в газах. *Хімік у своєму розпорядженні має деякі засоби завбачення погоди, зокрема хімічний гігрометр* (з наук.-попул. літ.); *Переваги гігрометрів за точкою роси — широкий діапазон застосування, мала інерційність (стала часу становить кілька секунд), відносно висока точність* (з наук. літ.).

ГІГРОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гігрометрії. *Досліджено вплив гігрометричного стану на власні деформації бетону* (з наук. літ.); *Розроблені гігрометричний датчик вологості пароповітряного середовища та процедура вимірювань у теплових агрегатах* (з наук.-попул. літ.); *Сумарним показником режиму зволоженості в екосистемі може бути гігрометричний індекс* (з наук.-попул. літ.).

ГІГРОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Учення про методи вимірювання вологості газів, у тому числі повітря. *Стандарт встановлює терміни та дефініції основних понять гігрометрії, що застосовуються в науці, техніці і виробництві* (з наук.-техн. літ.); // Рівень вологості газів. *Рекомендовані умови для зовнішніх робіт: температура вище 5 °С, гігрометрія нижче 75 % відносної вологості* (з наук.-техн. літ.).

ГІГРОРЕЦЕ́ПТОР, а, *ч.* Рецептор, що реагує на вологу. *Гігрорецептори розташовуються на антенах і ротових органах багатьох комах* (з наук.-попул. літ.).

ГІГРОСКО́П, а, *ч.* Те саме, що **гігро́метр.** *Логіка речей змушує їхати на роботу в насиджене науково-дослідне гніздечко, записувати показники анероїдів, термометрів, гігроскопів* (Іван Ле); *Для вимірювання вологості можна обмежитися саморобним гігроскопом* (з наук.-попул. літ.).

ГІГРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Здатний легко вбирати в себе вологу. *Мох — рослина дуже гігроскопічна, а тому в місцях оселення він швидко піднімає рівень ґрунтових вод і цим сприяє заболочуванню місцевостей, які до нього були сухі* (з наук. літ.); *На підвищення вологості реагують гігроскопічні предмети й органи: сіль, тютюн, вовна, крила комах тощо. З обтяженими вологою крилами комахи опускаються нижче до землі* (з наук.-попул. літ.); *Таблетки сорбенту дуже гігроскопічні й легко поглинають пари води з газу* (з наук.-попул. літ.).

ГІГРОСКОПІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гігроскопічний.** *Основна, найцінніша особливість його* [джуту] *волокна — гігроскопічність* (з наук. літ.); *Деяка частина розпилених солей підіймається високо в атмосферу і внаслідок своєї гігроскопічності стає центрами згущення водяних парів і створення хмар* (з наук.-попул. літ.); *Гігроскопічність може супроводжуватися утворенням нових сполук — гідратів і кристалогідратів* (з наук.-попул. літ.); *Високою гігроскопічністю відзначається біодизель, який поглинає воду приблизно 1200 частин на мільйон* (із журн.).

ГІГРОСКОПІ́ЧНО. Присл. до **гігроскопічний.** *Визначено значення товщини шару води, гігроскопічно зв'язаної волокнами целюлози* (з наук. літ.); *Добриво гігроскопічно слабке, мало злежується, добре розсівається* (з наук.-техн. літ.).

ГІГРОСТА́Т, а, *ч.* Апарат, у робочій камері якого створюється і підтримується задана вологість повітря. *Гігростат автоматично вмикає або вимикає зволожувачі та осушники повітря залежно від запрограмованої номінальної вологості повітря* (з наук.-техн. літ.); *Гігростат не слід розміщувати поблизу джерел тепла або холоду* (з наук.-техн. літ.).

ГІГРОТЕРМО́ГРАФ, а, *ч.* Метеорологічний самописний прилад, що поєднує в собі гігрограф і термограф. *У гігротермографі температура та відносна вологість записуються на одній стрічці* (з наук.-попул. літ.).

ГІГРОФІ́Л *див.* **гігрофіли.**

ГІГРОФІ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **гігрофіл,** а, *ч.), біол.* Наземні вологолюбні тварини й рослини. *На ділянці підтоплення досить високий відсоток гігрофілів — 19 %* (з наук. літ.); *Гігрофіли живуть на заболочених теренах, у вологих лісах, заплавах річок, по берегах водойм* (з наук.-попул. літ.).

ГІГРОФІ́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Який любить воду, вологу (про тварин і рослини). *Для ділянки дніпровських порогів характерне велике різноманіття водної, навколоводної і гігрофільної фауни хребетних земноводних, плазунів, птахів та ссавців* (з наук.-попул. літ.).

ГІГРОФІ́Т *див.* **гігрофіти.**

ГІГРОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гігрофіт,** а, *ч.), бот.* Рослини, що існують в умовах надмірного зволоження повітря і ґрунту. *Гідрологічний та гідрохімічний режим зумовлюють розвиток певних гідробіонтів і гігрофітів, що визначають видовий склад комарів, які можуть розвиватись у конкретних водоймах* (з наук. літ.); *Гігрофіти — суходільні рослини, що живуть лише в умовах великого зволоження* (з навч. літ.).

ГІГРОФІ́ТНИЙ, а, е, *бот.* Стос. до гігрофітів. *Лучні угруповання розвиваються в різних екологічних умовах: від ксерофітних до гігрофітних* (з навч. літ.).

ГІГРОФО́Б *див.* **гігрофо́би.**

ГІГРОФО́БИ, ів, *мн. (одн.* **гігрофо́б,** а, *ч.), біол.* Наземні організми, які уникають занадто зволожених місць. *На вологих луках мурахи, які є гігрофобами, селяться на більш сухих грудках землі* (з наук.-попул. літ.); *У північних районах багато видів комах зазвичай поводять себе як гігрофоби* (з наук.-попул. літ.).

ГІД, а, *ч.* Провідник-професіонал, який супроводить туристів і знайомить їх із визначними пам'ятками місцевості, краєвидами і т. ін.; екскурсовод. *Звісно, коли мати діло тільки з отельними посіпаками, гідами, антикваріями і т. ін., то можна розчаруватись в кожному народі* (Леся Українка); — *Я розумію французьку й італійську мову, але коли наш гід почав розповідати по-англійському, я повела очима по всіх присутніх* (Ю. Яновський); *Тут, у Дрезденській галереї, вона любить постояти ще в одній залі, коло картини, біля якої гіди й туристи мало зупиняються, — картини, що зображує євангеліста Іоанна* (О. Іваненко); // Той, хто вказує дорогу в незнайомій місцевості; провідник. *Виступаючи в ролі першого гіда на Глибинному шляху, я почував себе одним з найкращих знавців цього тунелю* (М. Трублаїні).

ГІДА́ЛЬГО *див.* **іда́льго.**

ГІДАТОФІ́Т *див.* **гідатофіти.**

ГІДАТОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гідатофіт,** а, *ч.), бот.* Водяні рослини, цілком або більшою своєю частиною занурені у воду. *Оскільки гідатофіти занурені у воду, вони одержують не всю кількість сонячного проміння, бо частина його відбивається або поглинається водою. Відповідно гідато-*

фіти тією або іншою мірою є тіньовитривалими (з наук. літ.); *Для гідатофітів і гідрофітів не обов'язкова вологість клімату* (з наук.-попул. літ.).

ГІДЖА́К, а́, *ч.* Струнний смичковий музичний інструмент у народів Середньої Азії. *При грі гіджак тримають вертикально, спираючи об підлогу або коліно* (з наук.-попул. літ.).

ГІ́ДНИЙ, а, е. 1. *чого, на що.* Який заслуговує на щось або вартий чого-небудь. *Вірне це слово, і гідне всякого прийняття, що Христос Ісус прийшов у світ спасти грішних, із яких перший то я* [апостол Павло] (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Х о р о с т і л ь:] *Хоростіль встає тільки перед такими, що того гідні* (І. Франко); — *Усе, що пережито, На спогадання гідне* (А. Малишко); — *Різні, подруго, є люди, Гідні шани і огуди, Є без цвіту, є в цвіту* (С. Воскрекасенко).

2. *чого і без дод.* Який відповідає вимогам часу, обставинам; належний. *Великий князь київський не щодня жону вів, та й не щоразу Русь народжувала такого князя, тому весілля мусило бути гідним його ймена* [ймення] *й величі городу Києвого* (І. Білик); — *Несила Нам, о царице, .. гідну подяку тобі уложити* (М. Зеров, пер. з тв. Вергілія); // Цілком відповідний у певному випадку; потрібний. *Він, класний керівник, не знайшов гідної відповіді на зухвалу мову вихованця* (О. Донченко).

3. Такий, що має високі позитивні якості; достойний. — *Коби лиш яку гідну та роботящу* [невістку] *Бог навернув, — говорить* [Максимиха] *спроквола* (Н. Кобринська); [К о р е н є в:] *Навчись прощати заради друга, .. коли гідний друг, Коли зумів спокутувать провину* (Л. Дмитерко); *Озернилось, як колосся, Стало бойове і гідне — Слово наше рідне!* (П. Тичина).

4. *з інфін.* Який здатен на щось. [Д о н Ж у а н:] *При світлі волі всі краї хороші, всі води гідні відбивати небо, усі гаї подібні до едему!* (Леся Українка).

5. *розм.* Згодний, готовий. *Вона сказала, що .. гідна на все, щоб йому віддячити* (В. Підмогильний); *Я раптом відчула, що я вже не гідна далі тікати від себе* (М. Хвильовий).

6. *діал.* Шановний. [К а л е б:] *Спокійся, гідний вчителю, будь певен, що ми тебе на глум не віддамо молодикам* (Леся Українка).

○ **Гі́дним чи́ном** *див.* **чин.**

ГІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості. [Ш в а ч к а:] *Велика честь лицарству! Колишня босоніжка, посполита, і стану подлого* [підлого] *і роду незначного, судити має гідності лицарські* (Леся Українка); — *Час вже аби руські ґаздині знали свою гідність* (В. Стефаник); *Йому* [Хомі] *вже було втішно й приємно від того, що інші частини армії виступали перед ним з такими ж високими гідностями, як і його рідний полк* (О. Гончар).

2. *тільки одн.* Усвідомлення своїх позитивних моральних якостей і поважання цих якостей у собі. *Богдась привітався з почуттям власної гідності — певне, також одразу вирішив довести, що він статечний козак з України* (О. Іваненко); *Міська дівчина зуміла викликати в нас* [сільських дітей] *незнане досі почуття гідності, потрібності в житті* (М. Чабанівський); *Відродження Києво-Могилянської академії покликане повернути народові почуття людської і національної гідності* (з газ.).

Зачіпа́ти / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство) *див.* **зачіпа́ти.**

○ **(1) З гі́дністю,** *у знач. присл.* — гідно. *Брати всюди і супроти всіх трималися з гідністю і тактовно* (І. Франко).

◊ **Ни́жче своє́ї (вла́сної) гі́дності** *див.* **ни́жче.**

ГІ́ДНО, *присл.* Належним чином, як слід; достойно. *Треба, як той казав, дитину гідно охрестити* (Б. Лепкий); *Гасан якось потемнів і зблід, але тримався гідно і невимушено* (З. Тулуб); *В. Симоненко просто і гідно .. сказав про те, що всім стояло перед очима, але всі боялися побачити* (з наук.-попул. літ.).

ГІ́ДРА, и, *ж.* 1. У старогрецькій міфології — потвора з тілом змії і головами дракона. *Неподалік від башти .. просвічувалась фігура юнака, вилита з темного металу .. Юнак в радісному напруженні роздирав пащу якійсь потворній гідрі* (О. Гончар); // *перен.* Про запеклого ворога. *Єремія зареготався злим реготом .. — Тепер козаки вже не мають сили, щоб бунтуватись. Ми відрубали гідрі усі голови* (І. Нечуй-Левицький); *Об'єднати б усі християнські сили, обложити б звідусіль прокляте кубло гідри й задавити її. Так ні ж — гризуться по-дурному між собою!..* (Б. Антоненко-Давидович); *Страшний ворог людства — чума .. І Заболотний кинувся у бій з цією ненажерливою гідрою* (Ю. Мартич).

2. Безхребетна прісноводна тварина (поліп). *Тіло звичайної гідри має майже правильну циліндричну форму* (з наук.-попул. літ.); *Спостереження за гідрою в акваріумі показують, що це тварина, і до того ж хижа* (з навч. літ.).

ГІДРА́ВЛІК, а, *ч.* Фахівець із гідравліки. *На підприємстві є вакансія гідравліка* (з газ.).

ГІДРА́ВЛІКА, и, *ж.* 1. Наука про закони рівноваги й руху рідини; прикладна механіка рідини. — *Навчилися й ми цієї техніки використовувати оту саму гід... гідравліку, — спіткнувся був трохи на незвичнім слові Казанок* (Є. Кротевич); *Учений зробив вагомий внесок у розвиток гідравліки пористих середовищ* (з наук.-попул. літ.); — *Моя стихія — гідравліка, — говорить Юрій Йосипович .. — Гідравліка — це майбутнє* (із журн.).

2. *розм.* Гідравлічний прилад. *Ноги в нього працювали так, немов у них була схована гідравліка. П'ять, десять присідань на кожну ногу. Залізні м'язи!* (П. Загребельний).

ГІДРАВЛІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до гідравліки. *За допомогою супутників виявили залишки невідомих досі цивілізацій. Їх назвали гідравлічними, оскільки вони існували виключно завдяки зрошувальним системам* (із журн.).

2. Який діє або здійснюється за допомогою тиску води. *Неначе кузня велетнів. Полумінь з домни — це вогник у горні, гакання гідравлічних молотів — це цокіт молоточків великих ковалів* (Ю. Яновський); *Грандіозна споруда — сучасна гідравлічна турбіна* (В. Собко); *Ручне добування золота замінили гідравлічні драги* (з навч. літ.).

△ **Гідравлі́чна маши́на** *див.* **маши́на; Гідравлі́чний насо́с** *див.* **насо́с; Гідравлі́чний прес** *див.* **прес; Гідравлі́чний тара́н** *див.* **тара́н.**

ГІДРАВЛІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гідравлі́чний** 1. *Гідравлічність розчинів зумовлена активною добавкою* (з навч. літ.); *Перевірка цілісності та гідравлічності газових балонів у лікарнях — справжня проблема* (з газ.).

ГІДРА́ВЛОС, а, *ч.* Старовинний музичний інструмент — орга́н, у якому напір повітря забезпечувався тиском стовпа води; водяний орга́н. *Гідравлос було винайдено в III ст. до н. е. в Александрії, він був поширений у Римській імперії та Візантії* (з наук.-попул. літ.); *Гідравлос викорис-*

товували греки і римляни на іподромах, у цирках, а також для супроводу язичницьких містерій (з навч. літ.).

ГІДРАДЕНІ́Т, у, *ч., мед.* Гнійне запалення потових залоз, здебільшого під пахвами. *Розвиток гідраденіту — гнійного запалення потових залоз, переважно в пахвових ямках, супроводиться значним болем, а також порушенням функції плечового суглоба* (з наук. літ.); *Збудниками гідраденіту є стафілококи, які у великій кількості знаходяться на шкірі по всьому тілу* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше на гідраденіт хворіють влітку, в період найбільш активного потовиділення* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРАЗИ́Н, у, *ч., хім.* Вибухонебезпечна отруйна сполука азоту з воднем; використовується для виробництва пластмас, каучуків, інсектицидів, а також є компонентом ракетного палива. *Паливні елементи, що працюють на гідразині та кисні, вважаються перспективними* (з наук. літ.); *Гідразин використовувався як основний компонент ракетного палива, незважаючи на те, що він був вибухонебезпечним реагентом* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРАЗИ́НОВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **гідрази́н.** *Існує так звана гідразинова інтоксикація* (із журн.).

ГІДРА́НГІЯ, ї, *ж.* Чагарник, рідше дерево або ліана, що росте в Америці та Азії. *Нині вирощують численні сорти садової гідрангії, вихідною формою яких є гідрангія великолиста, завезена з Китаю* (з наук.-техн. літ.); *Деякі різновиди гідрангії використовують у квітникарстві під назвою "гортензія"* (з наук.-попул. літ.); *Пишні суцвіття гідрангії виглядають просто чудово* (із журн.).

ГІДРА́НТ, а, *ч.* Стаціонарний пристрій для подачі води з водопровідної мережі, перев. під час гасіння пожеж. *Пожежні гідранти встановлюють на водопровідній сітці уздовж забудованих проїздів через 80–100 м для забору води під час гасіння пожеж* (з наук. літ.); *Гідрант пожежний у чавунному корпусі представлено в магазині за ціною від 5700 грн* (з мови реклами).

ГІДРАРГІЛІ́Т, у, *ч.* Мінерал класу окисів і гідроокисів, який утворюється при вивітрюванні багатих на глинозем порід; використовується для одержання алюмінію. *Переробленню, як правило, піддають боксити, що містять, в основному, діаспор, беміт, гідраргіліт* (з наук. літ.).

ГІДРАРТРО́З, у, *ч., мед.* Захворювання суглобів, спричинене скупченням рідини в їхній порожнині; водянка суглоба. *Найчастіше гідрартроз виникає в колінних суглобах, причому нерідко спостерігаються його рецидиви* (з наук.-попул. літ.); *Гідрартроз виникає внаслідок пошкодження або запалення суглоба* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРА́Т, у, *ч.* Хімічна сполука, що містить молекули води. *Глобальне потепління може призвести до того, що новим джерелом надходження в атмосферу метану стануть його гідрати, зосереджені на континентальних арктичних шельфах* (з наук. літ.); *Більшість оксидів прямо або посередньо утворює сполуки з водою, які мають загальну назву гідратів оксидів, або гідроксидів* (з навч. літ.); *Їдкий кальцій називають також гідратом окису кальцію* (з навч. літ.).

ГІДРАТАЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гідратації. *За комплексною методикою досліджень гідратаційних властивостей карпатських глинистих порід можна по-новому робити вибір параметрів бурових розчинів* (з наук. літ.); *Отримані результати здатні забезпечити вичерпний і послідовний опис структурних і динамічних властивостей молекул води в гідратаційних оболонках іонів* (з наук.-попул. літ.); *Вирішальним чинником гідратаційного відштовхування є не специфіка структури води в приповерхневих шарах, а характер збурення цієї структури полярними групами і латеральний розподіл останніх* (з навч. літ.).

ГІДРАТА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Приєднання води до різних речовин. *Між продуктами гідратації і поверхнею азбестових волокон встановлена хімічна взаємодія* (з наук. літ.); *Гідратація ацетилену здійснюється в колонному апараті — гідраторі до 15 м заввишки* (з навч. літ.).

ГІДРА́ТНИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **гідра́т.** *У дисертації детально розглянуто процеси формування гідратної оболонки* (з наук. літ.); *Якщо для гашення вапна взяти небагато води, то утвориться білий, тонкий, як цукрова пудра, порошок, який називається гідратним вапном* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРАТО́ВАНИЙ, а, е, *хім.* Який є наслідком гідратації. *Гідратовані катіони калію добре вбираються колоїдними частинками ґрунту* (з наук. літ.); *Крохмаль не розчинний у воді. Під час приготування субстрату він утворює колоїдний розчин, який містить гідратовані міцели різних розмірів* (з наук. літ.).

ГІДРА́ТОР, а, *ч.* Місткість для води, споряджена трубкою для пиття, що міститься в заплічному рюкзаку. *Гідратор дозволяє безпечно споживати воду під час руху* (з наук.-попул. літ.); *На відміну від фляги, у гідраторі відсутнє повітря і тому вода може зберігатися достатньо довго* (з наук.-попул. літ.); *Існують рюкзаки малого об'єму, призначені лише для розміщення гідратора та мінімуму дрібних речей* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРАТОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Утворення гідратів вуглеводневих газів під час їх видобування, транспортування і підземного зберігання, а також первинного обробляння нафти й газу. *Як інгібітори гідратоутворення застосовують спирти та, обмежено, водні розчини хлористого кальцію* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРАТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гідратува́ти.** *У процесі гідратування олія обробляється водою для вимивання легких домішок, а виморожуванням з неї видаляються віск та інші важкі компоненти* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРАТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Вилучати домішки з жирів за допомогою води. *Олію гідратують, видаляючи з неї швидкопсувні фосфоровмісні компоненти* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Уведення води, рідини у живу тканину чи організм. *Алое прискорює синтез колагену, ріст нових клітин, процес гідрації* (з наук. літ.); *Процедури інтенсивної гідрації обличчя підходять для всіх типів шкіри* (з мови реклами).

ГІДРЕМІ́Я, ї, *ж., мед.* Розрідження крові, спричинене значною кровотечею, а також деякими захворюваннями. *Гідремія засвідчена при захворюваннях нирок, дизентерії та деяких інших розладах* (з наук. літ.); *Після значної крововтрати виникає компенсаторна гідремія, завдяки якій відновлюється обсяг крові, що циркулює в організмі* (з наук.-попул. літ.); *Патологічна гідремія виникає внаслідок порушення водно-сольового обміну* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРИ́Д, у, *ч., хім.* Сполука водню з іншими елементами. *Досліджено фазові перетворення під час розпаду гідриду титану у вакуумі та середовищі інертного газу* (з наук. літ.); *Сполуку літію з воднем — гідрид літію — зручно використовувати для зберігання і транспортування водню в твердому вигляді* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРИ́ДНИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **гідри́д.** *Наявність азоту в кристалічній ґратці металу сприяє розчиненню водню й утворенню складних гідридних фаз* (з наук. літ.); *Виявлено гідридний механізм катодного диспергування металів* (з наук. літ.).

ГІ́ДРІЯ, ї, *ж., іст.* У Давній Греції — округла глиняна або металева посудина для води з однією вертикальною і двома горизонтальними ручками, перев. оздоблена розписом. *Коло .. постаті бога-немовлятка зберігалась гідрія посвятної води з потоку Касотіс* (Н. Королева); *Гідрії з геометричного погляду вирізнялись витягнутою формою та довгим горлечком* (з наук.-попул. літ.); *Гідрії використовували також як урни для голосування або для праху покійного* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРО... Перша частина складних слів, що вказує на їх відношення до води, напр.: г і д р о б у д о́ в а, г і д р о б у р і́ н н я, г і д р о г е́ л ь, г і д р о м о т о́ р, г і д р о с и л і к а́ т.

ГІДРОАВІАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **гідроавіа́ція.** *Капітан гідроавіаційного загону Густав фон Пуффер змалечку виховувався на морі* (Іван Ле); *22 квітня 1918 року в Одесі було створено Перший український гідроавіаційний дивізіон Чорноморського флоту (20 гідропланів), що став першою українською флотською авіаційною формацією* (з наук.-попул. літ.); *Гідроавіаційна служба.*

ГІДРОАВІА́ЦІЯ, ї, *ж.* Авіація, літаки якої можуть підніматися з води й сідати на воду; водна авіація. *Після 1933 року, коли підприємства старого фон Пуффера почали виробляти гідролітаки й торпеди, він згодився, щоб і син спеціалізувався на гідроавіації* (Іван Ле); *Головним завданням гідроавіації залишається боротьба з підводними човнами* (із журн.).

ГІДРОАВТОМА́Т, а, *ч.* Автоматичний пристрій для піднімання води за допомогою стиснення або розрідження повітря з використанням напору води. *Гідроавтомати застосовуються для регулювання напору води в шахтах* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОАВТОМА́ТИКА, и, *ж.* Сукупність технічних засобів системи автоматичного керування чим-небудь, у яких для подачі сигналів використовується рідина. *До збірника включено статті про перспективи розвитку гідроприводу та гідроавтоматики в різних галузях машинобудування* (з наук.-попул. літ.); *Виробничі об'єднання Львова і Гомеля уклали договір про спільне проектування і виробництво засобів гідроавтоматики* (з газ.).

ГІДРОАВТОМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідроавтоматики. *Проведено дослідження рівноваги сил, що діють на поплавок затвора гідроавтоматичного регулятора рівня* (з наук. літ.); *Для біологічного доочищення стічної води застосовуються гідроавтоматичні фільтри* (з наук.-техн. літ.); *Пропонується гідроавтоматична установка для безреагентного очищення артезіанської води* (з мови реклами).

ГІДРОАГРЕГА́Т, а, *ч.* Гідравлічна турбіна й електричний генератор, з'єднані спільним валом. *Розрізняють горизонтальні осьові та вертикальні гідроагрегати* (з наук. літ.); *Розроблено індикатори технічного стану гідроагрегатів* (з наук. літ.); *З машинного залу ГЕС широкі східці ведуть до щита управління гідроагрегатами* (з газ.).

ГІДРОАЕРОДИНА́МІКА, и, *ж.* Розділ аеромеханіки, що вивчає рух нестиснутих рідин і газів та їх взаємодію з твердими тілами. *У гідроаеродинаміці існує залежність, виведена для ідеальної рідини, яка пов'язує швидкість потоку з тиском* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРОАЕРОДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідроаеродинаміки. *Вплив твердих границь на нестаціонарні гідроаеродинамічні характеристики пружних крил і крил з пружною в'яззю дотепер практично не досліджений* (з наук. літ.); *Корпус скутера являє собою гідроаеродинамічний човен точкового типу* (з наук.-техн. літ.); *Сутність гідроаеродинамічного способу полягає у використанні повітряних потоків, створюваних обертовим шліфувальним колом, для підвищення швидкості руху рідинних потоків щодо робочої поверхні шліфувального кола* (з наук.-техн. літ.); *Гідроаеродинамічний опір пластинчастого теплообмінника можна визначити за наведеною формулою* (з навч. літ.).

ГІДРОАЕРОДРО́М, у, *ч.* Захищена від хвиль акваторія і прилегла до неї територія з комплексом споруд, признач. для зльоту, посадки, стоянки та обслуговування гідролітаків. *Східний берег і прилегла до нього акваторія Круглої бухти в 40-х роках XX століття використовувались як гідроаеродром* (з наук.-попул. літ.); *До земель авіаційного транспорту належать землі під аеродромами, гідроаеродромами та іншими майданчиками для експлуатації повітряних суден* (з мови документів).

ГІДРОАЕРОМЕХА́НІКА, и, *ж.* Розділ механіки, що вивчає рівновагу і рух рідин та газів, а також їхню взаємодію між собою та з тілами, які вони обтікають. *Результати досліджень із гідроаеромеханіки застосовують у ракетно-космічній та авіаційній техніці, при будуванні кораблів, гідротехнічних споруд, турбін тощо* (з наук. літ.); *Основу механіки рідини й газу становлять гідроаеромеханіка та газова динаміка* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОАЕРОПЛА́Н, а, *ч.* Те саме, що **гідроліта́к.** — *Треба сказати, що тепер будують такі аероплани, що можуть сідати не тільки на землі, а й на воді. Так звані гідроаероплани* (С. Васильченко); *Гідродинамічний розрахунок передбачає визначення величин, що характеризують гідроаероплан під час його руху по воді перед злетом або після посадки* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРОАЕРОСТА́ТИКА, и, *ж.* Розділ гідроаеродинаміки, що вивчає умови та закономірності рівноваги рідин і газів під дією прикладених до них сил, а також умови рівноваги твердих тіл у рідинному та газовому середовищах. *Відповідно до закону гідроаеростатики (закон Паскаля) тиск порохових газів у розглянутій порожнині розподіляється в усі сторони рівномірно* (з наук.-техн. літ.); *Гідроаеростатика вивчає рівновагу рідин і газів* (з навч. літ.).

ГІДРОАКУ́СТИК, а, *ч.* Фахівець із гідроакустики; працівник, який обслуговує гідроакустичну апаратуру. *Гідроакустик уважно прослуховує горизонт у режимі шумопеленгування* (із журн.); *Згодом вона отримала й науковий ступінь, саме як гідроакустик* (із журн.).

ГІДРОАКУ́СТИКА, и, *ж.* Розділ акустики, що вивчає випромінення та поширення звуків у воді. *Викладено теоретичні основи розробки електродинамічних випромінювачів, наведено приклади їх впровадження в геофізиці, гідроакустиці, контролі сейсмостійкості будівель та споруд* (з наук. літ.); *Робочі засоби виміру швидкості звуку з високими метрологічними характеристиками потрібні для розв'язання ряду прикладних і фундаментальних завдань екологічного моніторінгу, прикладної гідроакустики, фундаментальних та прикладних океанографічних досліджень* (з наук. літ.);

Для розвідування риби використовуються найновіші досягнення гідроакустики і радіотехніки (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОАКУСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідроакустики. *Результати моделювання хвильових процесів дозволяють розв'язати широке коло взаємопов'язаних завдань, зокрема формування заданих структур акустичних полів у хвилеводах, синтезу гідроакустичних антен та інших* (з наук. літ.); *Гідроакустичні прилади безперервно зондували весь простір навколо* (з наук.-попул. літ.); *Ефект Доплера знаходить широке застосування при створенні гідроакустичних локаторів і медичної діагностичної апаратури* (з навч. літ.).

ГІДРОАЛЮМІНА́Т, у, *ч.* Кисла сіль гідроксиду алюмінію. *Портландцемент при твердненні разом із гідросилікатами, гідроалюмінатами і гідроферитами виділяє гідроксид кальцію, який при дії температур понад 550 °С розкладається* (з навч. літ.); *Восьмиводний гідроалюмінат кальцію виділяється у вигляді пластинчатих кристалів гексагональної форми* (з навч. літ.).

ГІДРОАПАРА́Т, а, *ч.* Апарат, признач. для керування потоком робочої рідини в машині. *Гідроапарат — це пристрій, що змінює або підтримує заданий тиск або витрату рідини, або змінює напрямок потоку, служить для його пуску і зупинки* (з навч. літ.); *Новітній гідроапарат розв'яже всі проблеми комунальників* (з газ.).

ГІДРОАПАРАТУ́РА, и, *ж.* Сукупна назва апаратів, признач. для керування величиною потоків рідини, керування тиском у рідині і т. ін. *На конференції розглянуто проблеми застосування гідроапаратури і гідропневмоприводу у сільськогосподарських машинах* (з наук. літ.); *До гідроапаратури належать гідравлічні розподільники, дроселі, регулятори і синхронізатори витрат, запобіжні, редукційні та напірні клапани, теплообмінники та інші типи гідроапаратів* (з наук. літ.).

ГІДРОБАР'Є́Р, у, *ч.* Паропроникна мікроперфорована підпокрівельна плівка, признач. для захисту підпокрівельного горищного простору від дощу, снігу, пилу. *Гідробар'єр завдяки мікроперфорації забезпечує можливість випаровування водяної пари з внутрішніх приміщень об'єкта* (з наук.-попул. літ.); *Гідробар'єр складається з плетеної армувальної сітки з поліпропіленових волокон, яка з обох боків ламінована поліетиленовою плівкою* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОБІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гідробіології. *Гумова оболонка кліпербота могла б витримати тиск лише в тому випадку, коли б його надули стиснутим повітрям, але тоді він лопнув би на поверхні, мов бомба, як лопаються глибоководні риби, що їх іноді гідробіологи витягають своїми драгами з морських глибин* (М. Трублаїні); *Розвиткові гідроботаніки в Україні ми значною мірою зобов'язані відомому альгологові і гідробіологові О. В. Топачевському* (з наук. літ.); *Море вабило її, і Леся Іваненко вирішила стати гідробіологом* (з газ.).

ГІДРОБІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідробіології. *Унаслідок підвищення рівня моря порушиться гідрохімічний і гідробіологічний режими вод лиманів, загинуть цінні породи риб, збідніє видова різноманітність флори й фауни* (з наук. літ.); *У 1942 році А. Тінеманн за результатами гідробіологічних досліджень формує основи біоценології* (з навч. літ.); *До Червоної книги мають бути внесені 5 видів осетрових риб, які зникають унаслідок гідробіологічних умов великих річок* (із журн.).

ГІДРОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ біології, що вивчає життя організмів у водному середовищі. *На щорічних студентських зібраннях молоді екологи представляють роботи, у яких висвітлюють екологічні проблеми стосовно різних галузей — гідробіології та ботаніки, мікології та енергетики тощо* (з наук. літ.); *Біотехніку розведення гібридів коропа із золотою рибкою розробили працівники Інституту гідробіології* (із журн.); // *кого, чого.* Гідробіологічні особливості певного типу організмів або мешканців певних водойм. *Гідробіологія риб басейну Дніпра.*

ГІДРОБІО́НІК, а, *ч.* Фахівець із гідробіоніки. *Гідробіоніки досліджують особливості тварин, що живуть у воді, з метою створення технічних пристроїв для роботи людини у водному середовищі* (з наук.-попул. літ.); *Дельфінів вивчають гідробіоніки й психологи* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОБІО́НІКА, и, *ж.* Розділ біоніки, що вивчає можливість створення машин, приладів, механізмів і т. ін. шляхом моделювання будови і функціонування живих організмів, які населяють водне середовище. *Під керівництвом професора Л. Ф. Козлова в Інституті гідромеханіки АН України в 60–70 рр. XX століття було організовано експериментальні дослідження з різних напрямків гідробіоніки* (з наук.-попул. літ.); *Нині вчені, досліджуючи дельфінів, вельми активно вивчають проблеми гідробіоніки* (із журн.); // *кого, чого.* Особливості певного типу організмів або мешканців певних водойм з погляду моделювання їхніх будови і функціонування. *Зроблено тільки перший, хоча й важливий крок у вивченні гідробіоніки китоподібних* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОБІОНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідробіоніки. *В установі функціонує експериментальний гідробіонічний комплекс для робіт з морськими ссавцями* (з наук.-попул. літ.); *Гідробіонічні особливості прісноводних риб.*

ГІДРОБІО́НТ *див.* **гідробіо́нти.**

ГІДРОБІО́НТИ, ів, *мн., біол.* (*одн.* **гідробіо́нт,** а, *ч.*). Організми, пристосовані до життя у водному середовищі. *Нафта нищить усі групи морських гідробіонтів, що живуть як у товщі морської води, так і на дні* (з наук.-попул. літ.); *До гідробіонтів також належать організми, що живуть у воді частину життєвого циклу, тобто земноводні* (з наук.-попул. літ.); *Останнім часом отримала широкий розвиток аквакультура — культивування гідробіонтів у природних або штучних водоймах* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОБІ́ОС, у, *ч., біол.* Сукупність організмів, що населяють водойми земної кулі. *Вивченням гідробіосу займається гідробіологія* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОБУ́Р, а, *ч., техн.* Пристрій, який утворює лунки для саджанців за допомогою струменя води. *Гідробур можна використовувати для глибинного поливу* (з наук.-техн. літ.); *Для садіння розсадних культур виготовили гідробур* (із журн.); *Продам навісний гідробур на екскаватори* (з мови реклами).

ГІДРОВА́Л, а, *ч., техн.* Вал гідротурбіни. *Почав говорити* [Борис], *як у них, у пресовому, готуються кувати грандіозний гідровал* (В. Собко); *На електростанцію надійде гідровал особливої конфігурації, виготовлений за новою технологією кування і механічної обробки* (з наук.-техн. літ.); *Новокраматорський машинобудівний завод давно славиться виробництвом унікальних гідровалів* (з газ.).

ГІДРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гідрува́ти.** *Вважають, що основним джерелом трансізомерів жирних кислот в материнському молоці є гідрована олія* (з наук.-попул. літ.); *Гідрований жир — повноцінний продукт для виготовлення мила, а при використанні певних сортів олій —*

і для харчових потреб, наприклад, для виготовлення маргарину (з навч. літ.).

ГІДРОВЕЛОСИПЕ́Д, а, *ч.* Машина для катання по воді за допомогою ножних педалей. *Один із винаходів, зареєстрований відділом гетьманського Міністерства торгу та промисловості, — гідровелосипед, датований 1918 роком* (із журн.); *Вас чекають кращий пляж міста з аквапарком, аерарії, гідровелосипеди і водні мотоцикли* (з мови реклами).

ГІДРОВЕРТОЛІ́Т, льо́та, *ч.* Вертоліт, пристосований для злітання з води й посадки на неї. *Гідровертольоту під силу і так зване туманне зрошування* (із журн.); *Конструктор-аматор у Китаї зібрав гідровертоліт власноруч і, ймовірно, із підручних засобів* (з газ.).

ГІДРОВІДБИВА́ННЯ, я, *с., гірн.* Добування вугілля струменем води. *При гідромеханізації всі операції із виймання вугілля об'єднуються в одному процесі — гідровідбиванні. Пласт вугілля руйнується струменем води, яка подається під великим тиском* (з наук. літ.); *Досліджується процес руйнування вугілля струменем води і встановлення параметрів гідровідбивання* (з публіц. літ.).

ГІДРОВУ́ЗОЛ, зла́, *ч.* Сукупність гідротехнічних споруд, розташованих в одному місці й признач. для розв'язання водногосподарських завдань. *Нова Каховка розташована на лівому березі Дніпра в межах нижнього б'єфа Каховського гідровузла* (з наук. літ.); *Гідровузол забезпечить водою нові вугільні райони* (з газ.).

ГІДРОГАЛЬМІВНИ́Й, а́, е́. Стос. до гідравлічного гальма. *Для фізичних вправ використовувались обтяжувачі й гідрогальмівні пристрої* (з наук. літ.); *Гідравлічні оливи використовуються для гідрогальмівних та амортизаційних пристроїв, гідроприводів, гідропередач та циркуляційних систем* (з наук.-попул. літ.); *Виробник гідрогальмівних шлангів та автомобільних запчастин зацікавлений у співпраці з виробниками автомобілів та оптовими продавцями* (з газ.).

△ **Гідрогальмівна́ ріди́на** *див.* **ріди́на.**

ГІДРОГЕ́ЛЬ, ю, *ч.* Речовина, яка поглинає й утримує вологу. *У доповіді йшлося про полімерні гідрогелі для біотехнології та медицини* (з наук. літ.); *Особливо ефективним є застосування гідрогелів на несприятливих ґрунтах, бо саджанці при цьому добре приживаються і розвиваються нормально* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРОГЕ́Н, у, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 1, простою речовиною якого є водень. *Досліджуючи продукти горіння, можна підтвердити наявність карбону і гідрогену в метані* (з наук. літ.); *За масою в Сонці міститься близько 70 % гідрогену, 27 % гелію, 2,5 % припадає на всі інші елементи* (з навч. літ.).

ГІДРОГЕНЕ́З, у, *ч., геол.* Утворення нових мінералів унаслідок просочування води тріщинами в земній корі. *Сульфатний тип карсту характеризується максимальною інтенсивністю розвитку процесів гідрогенезу в перехідній гідродинамічній зоні, де формуються основні підземні карстові порожнини та спелеосистеми* (з наук. літ.).

ГІДРОГЕНЕРА́ТОР, а, *ч., техн.* Генератор змінного струму, що приводиться в рух гідравлічною турбіною. *Гідрогенератори, як і турбогенератори, виробляють струм великої потужності* (з навч. літ.); *Підприємство було створене з метою виконання замовлень на виготовлення гідрогенераторів, а також тепловозного обладнання* (з навч. літ.).

ГІДРОГЕНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., хім.* Дія за знач. **гідрогенізува́ти.** *Рідкі жири, в яких є насичені кислоти, можуть приєднувати водень і переходити у твердий стан в процесі гідрогенізації* (з наук. літ.); *Для досконалого перероблення сирої нафти за кордоном широко використовують каталітичний процес деструктивної гідрогенізації* (з наук. літ.); *Гідрогенізацію застосовують у виробництві аміаку, метилового спирту, моторних палив тощо* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОГЕНІЗО́ВАНИЙ, а, е, *хім.* Дієпр. пас. до **гідрогенізува́ти.** *Гідрогенізований бензин добувають приєднанням водню до нафти та вугілля під тиском 200–800 атмосфер* (з наук.-попул. літ.); *Частково гідрогенізована олія стала прекрасною альтернативою тваринним жирам* (із журн.).

ГІДРОГЕНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, хім.* Додавати водень до хімічних речовин. *Установка іонно-пучкової низькоенергетичної імплантації іонів ізотопів водню дозволяє гідрогенізувати аморфний кремній* (з наук. літ.); *Хоча олефінові вуглеводні можна гідрогенізувати при низьких тисках водню, цей процес відбувається також і при високому тиску* (з навч. літ.).

ГІДРОГЕ́НОВИЙ, а, е. Пов'язаний із гідрогеном. *Вторинний алкоголь — похідна циклогептану, в якому гідрогеновий атом замінений спиртовою групою* (з наук.-попул. літ.); *На Сонці можливі дві групи термоядерних реакцій: так званий протон-протонний (гідрогеновий) цикл і карбоновий цикл (цикл Бете)* (з навч. літ.).

ГІДРОГЕО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гідрогеології. *До складання списків родовищ мінеральних вод залучили широке коло фахівців — від гідрогеологів і аж до представників профспілок* (з наук. літ.); *Вичерпані резерви підземних вод група українських гідрогеологів запропонувала поповнювати штучно за допомогою поверхневої води* (із журн.).

ГІДРОГЕОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідрогеології. *До основних природних чинників накопичення азоту в підземних водах належать: фізико-географічні, геологічні, гідрогеологічні, фізичні, фізико-хімічні і біологічні* (з наук. літ.); *Зранку вся група студентів вирушала на Дніпро — знайомитись з роботою складних гідрогеологічних приладів* (із журн.); *Багатьом відомо, що метробудівцям довелося працювати в надзвичайно складних гідрогеологічних умовах, у пливунах* (з газ.).

ГІДРОГЕОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про підземні води, їх походження, умови залягання, динаміку, властивості та закономірності поширення. *Формування хімічного складу підземних вод (зокрема мінеральних) досі є найскладнішим питанням у гідрогеології* (з наук. літ.); *Основні напрями гідрогеології: загальна гідрогеологія, динаміка підземних вод, вчення про мінеральні, промислові і термальні води, гідрогеологія родовищ корисних копалин* (з наук.-попул. літ.); *Перу академіка П. А. Тутковського належить понад 100 опублікованих наукових праць у галузі четвертинної геології, гідрогеології, мінералогії, петрографії* (з газ.).

ГІДРОГЕОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідрогеохімії. *Гідрогеохімічні спостереження — це невід'ємна частина моніторингу природних екосистем на території Карпатського національного природного парку* (з наук. літ.); *Гідрогеохімічний прогноз являє собою обґрунтовані припущення про раціональний вибір ділянок для постановки детальних пошукових робіт* (з наук.-попул. літ.); *Вузли перетину гідрогеохімічних зон різних напрямків становлять найбільший інтерес при пошуках корисних копалин* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОГЕОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Розділ гідрогеології, що вивчає хімічний склад підземних вод та геохімічні процеси, які в них відбуваються. *У збірнику опубліковано доповіді учасників наукової конференції з фундаментальних і прикладних проблем гідрогеохімії осадкових басейнів* (з наук. літ.); *Праця призначена для широкого кола науковців і спеціалістів-гідрогеологів, які займаються пошуками і розвідкою мінеральних вод, питаннями їх гідрогеохімії, формування хімічного складу і використання у бальнеологічних цілях* (з наук. літ.); // Сукупність геохімічних характеристик певного типу водойм або окремого водного басейну. *Результати вивчення гідрогеохімії слабопроникних порід артезіанських басейнів можуть бути використані при різних гідрогеологічних прогнозах для потреб водопостачання та меліорації* (з наук. літ.).

ГІДРО́ГРАФ, а, *ч.* Фахівець із гідрографії. *"Сибіряк" часто затримувався на своєму курсі — цього вимагали дослідження, які провадили гідрографи, що їхали на Сахалін разом з геологічною експедицією* (О. Донченко); *Наукова праця гідрографа була пов'язана з проблемами берегової зони* (із журн.).

ГІДРОГРА́Ф, а, *ч.* Графік змін у часі витрат води в річці або іншому водотоці за певний період. *Підземна складова сумарного стоку за окремі місяці й сезони визначалася шляхом розчленування гідрографів сумарного стоку за найменшими середніми місячними витратами води багаторічного періоду* (з наук. літ.); *Дисертація присвячена моделюванню паводкового стоку для розрахунку гідрографів паводків на річках сахельської зони Африки* (з наук. літ.); *Типовий гідрограф відображає загальні риси річного розподілу витрати води в річці* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гідрографії. *Серед географічних твірних лексем важливе місце належить гідрографічній номенклатурі* (з наук. літ.); *Північна Земля була відкрита в 1913 році гідрографічною експедицією на суднах "Таймир" і "Вайгач"* (з наук.-попул. літ.); *Величина природних водозборів залежить від рельєфу і міри розчленованості території гідрографічною мережею* (з навч. літ.).

ГІДРОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Наука, що вивчає закономірності географічного поширення вод на земній поверхні, особливості їх режиму та господарське значення в різних природних зонах. *Увесь вільний час і навіть за роботою розмовляли на астрономічні, геологічні, геодезичні, топографічні теми, про якісь-то лоції та гідрографії* (З. Тулуб); *Праця виконана згідно з планами наукової роботи кафедри гідрографії і морської геодезії Одеської державної морської академії* (з наук. літ.); // *чого.* Сукупність гідрографічних особливостей певного регіону або окремої водойми. *Довідкові атласи максимально докладно передають загальногеографічні елементи: населені пункти, рельєф і гідрографію, дорожню мережу, кордони* (з навч. літ.); *Під час оцінки місцевості командир розвідувального загону вивчає рельєф, населені пункти, гідрографію й інші її елементи* (з навч. літ.).

ГІДРОДВИГУ́Н, а́, *ч.* Гідравлічна машина, що перетворює механічну енергію рідини на механічну енергію веденої ланки (вала, штока і т. ін.); гідравлічний двигун. *При використанні лопатевого гідродвигуна доведено можливість досягнення 80–85 % рівня ступеня стабілізації динамічного натягу ниток основи при швидкостях в'язання 1800–2800 петельних рядків за хвилину* (з наук. літ.); *Відповідно до форми робочих органів розрізняють: зубчасті, шиберні та поршневі об'ємні гідродвигуни* (з наук.-попул. літ.); *У лопатевих гідродвигунах, які використовуються на гідроелектростанціях, у гідравлічних передачах машин тощо робочою рідиною є переважно вода* (з навч. літ.).

ГІДРОДЕРМІ́Я, ї, *ж.* Косметично-лікувальна процедура глибокого зволоження та живлення шкіри за допомогою спеціально підібраних препаратів. *Після засмагання гідродермія компенсує втрати вологи, які виникають під впливом ультрафіолету* (з наук.-попул. літ.); *Гідродермія — це ексклюзивна процедура, яка дарує розслаблення, відпочинок, дозволяє здобути "нову шкіру"* (з мови реклами).

ГІДРОДИНА́МІК, а, *ч.* Фахівець із гідродинаміки. *100 років тому народився Іван Повх, український гідродинамік, засновник славетної донецької гідродинамічної школи, член-кореспондент Академії наук УРСР, професор, доктор технічних наук, заслужений діяч науки і техніки України* (з газ.).

ГІДРОДИНА́МІКА, и, *ж.* Розділ гідромеханіки, що вивчає рух рідини або газу, механічну взаємодію між рідиною та твердим тілом при їх відносному русі. *Високу оцінку дістали роботи М. О. Лаврентьєва в галузі гідродинаміки* (з наук. літ.); *У 1948 році В. М. Щелкачов розробив теорію пружності у застосуванні до підземної гідродинаміки* (з навч. літ.); *Від енергетиків і фізиків нині можна почути багато цікавого про магнітну гідродинаміку* (із журн.).

ГІДРОДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідродинаміки. *Запропоновано комплексний метод ідентифікації пірнаючих циклонів із використанням макроциркуляційних, хвильових і гідродинамічних параметрів* (з наук. літ.); *У зв'язку з блоковою будовою площі, яку розбурюють, кожен блок є окремою гідродинамічною системою з підвищеним або зниженим пластовим тиском* (з наук. літ.); *Незвичайні гідродинамічні якості, добре розвинута нервова система — усе це говорить про те, що акули являють собою, можливо, один із найдосконаліших видів риб* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОДОМКРА́Т, а, *ч.* Домкрат із гідравлічним приводом. *Гідродомкратами, установленими на основі, піднімають стояк до дотику його верху з підкрановою балкою й тимчасово їх з'єднують* (з навч. літ.); *На Дарницькому заводі з ремонту шляхової техніки народжувалися нові бурові машини, уніфіковані гідродомкрати* (з газ.).

ГІДРОЕКСТРУ́ЗІЯ, ї, *ж.* Оброблення матеріалів дією рідини під високим тиском. *При гідроекструзії метал витискається, як паста з тюбика* (із журн.).

ГІДРОЕЛЕВА́ТОР, а, *ч., техн.* Насос струминного типу для піднімання й переміщення трубопроводом рідин і гідросумішей. *Очищати колодязь найзручніше водоструминним апаратом — гідроелеватором, який засмоктує з дна колодязя воду з піском чи мулом і викидає нагору* (з наук. літ.); *Основні переваги гідроелеватора — це простота конструкції і відсутність рухомих частин, а також незалежність роботи від підсосу повітря* (з наук.-попул. літ.); *Для підняття пульпи використовуються гідроелеватори та ерліфти* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЕЛЕВА́ТОРНИЙ, а, е, *техн.* Прикм. до **гідроелева́тор.** *Гідроелеваторна технологія об'єднує в один процес чищення зумпфа та відкачування з нього води* (з наук. літ.); *Тепло подається на гідроелеваторний вузол, який керує розподілом тепла* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до електрики, виробленої гідроелектростанцією. — *Новітніми проектами впорядкування порогів передбачено, по-перше, поліп-*

шення судноплавства, по-друге, одержання гідроелектричної енергії (О. Гончар); *При звичайній гідроелектричній схемі вода накопичується в резервуарі після перегородження річки дамбою* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гідроелектри́чна ста́нція** *див.* **ста́нція.**

ГІДРОЕЛЕКТРОСТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **Гідроелектри́чна ста́нція** *(див.* **ста́нція).** *Приблизно за кілометр від озера ми робимо заглиблення на п'ятдесят метрів і створюємо водопад, силою якого будуть рухатися турбіни підземної гідроелектростанції* (М. Трублаїні); *На гідроелектростанціях для обертання роторів генераторів використовується потенціальна енергія води* (з навч. літ.); *Через роботу гідроелектростанцій, які скидають постійно теплу воду, з'являються ділянки чистої води, де птахи можуть перезимувати* (з газ.).

ГІДРОЕНЕРГЕ́ТИК, а, *ч.* Фахівець із гідроенергетики; будівельник гідроелектростанцій. *Досвід будівництва й експлуатації водяних коліс особливо цінний для гідроенергетиків* (з наук.-попул. літ.); *Нормативна будівельна база для споруд, подібних до гідростанцій дніпровського каскаду, передбачає до ста років експлуатації* (з газ.).

ГІДРОЕНЕРГЕ́ТИКА, и, *ж.* Галузь енергетики, пов'язана з використанням енергії води для вироблення електроенергії на гідроелектричних станціях. *Водні багатства українських Карпат можна використовувати для гідроенергетики* (з навч. літ.).

ГІДРОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до гідроенергії. *Гідроенергетичний потенціал малих річок становить 30 % загального технічного потенціалу всіх річок України* (з наук.-попул. літ.); *Україна багата на гідроенергетичні ресурси* (із журн.).

2. Стос. до гідроенергетики. *Широкий розмах гідроенергетичного будівництва зумовив розвиток гідротурбобудування* (із журн.); *Запорізький гідроенергетичний коледж — один з найстаріших навчальних закладів міста* (з газ.).

ГІДРОЕНЕ́РГІЯ, ї, *ж.* Енергія водних потоків. *Розвиток гідротурбобудування відображає рівень використання гідроенергії* (з наук. літ.); *У Швейцарії гідроенергія задовольняє близько 56 % загальних енергетичних потреб країни* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЗИ́Т, у, *ч.* Цементна суміш для гідроізоляції фундаментів, підвалів, басейнів і т. ін. *Гідрозит набуває міцності при стисненні через одну добу* (з наук.-техн. літ.); *Гідрозит застосовують як для поверхневої, так і для глибинної обробки методом ін'єктування (нагнітання в свердловини) розчину в товщу будівельної конструкції (плити, колони, цегляної кладки тощо)* (з наук.-попул. літ.); *Оброблені гідрозитом конструкції здатні перешкоджати вертикальному переміщенню вологи, створюючи на її шляху водовідштовхувальний бар'єр* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОІЗОЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **гідроізоляційний.** *На нараді було проаналізовано особливості теплота гідроізолювальних матеріалів для будівництва тепломереж* (з газ.).

△ **Гідроізоляці́йні (гідроізолюва́льні) матеріа́ли** *див.* **матеріа́л.**

ГІДРОІЗОЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до гідроізоляції (у 1 знач.); гідроізолювальний. *Покрівельне покриття — верхній елемент покрівлі, що захищає будинок від атмосферних опадів, тобто виконує гідроізоляційну функцію* (з наук.-попул. літ.); *Гідроізоляційні мастила.*

△ **Гідроізоляці́йні (гідроізолюва́льні) матеріа́ли** *див.* **матеріа́л.**

ГІДРОІЗОЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Захист споруд, окремих конструкцій і поверхонь від шкідливого впливу води та хімічно агресивних рідин. *Для гідроізоляції земляних амбарів необхідні гідрофобізовані кремнієорганічні рідини й поліізобутилен* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **Гідроізоляці́йні (гідроізолюва́льні) матеріа́ли** *(див.* **матеріа́л).** *Стіни приміщень, у яких встановлюють турбіну, повинні бути водонепроникними; для цього поверхню бетону покривають гідроізоляцією* (з наук. літ.); *Головною причиною виникнення корозії бетону та арматури є порушення водовідводу внаслідок ушкодження гідроізоляції проїжджої частини* (з наук. літ.).

ГІДРОІНКУБА́ТОР, а, *ч.* Інкубатор, який обігрівається гарячою водою. *На виставці було представлено гідроінкубатор* (з газ.).

ГІДРО́ЇДНІ, них, *мн.* Клас водних безхребетних типу кишковопорожнинних. *До складу Понто-Каспійського солонуватоводного комплексу входять 2 види гідроїдних* (з наук. літ.); *Велика кількість видів гідроїдних описана КарломЛіннеєм ще у XVIII сторіччі* (з наук.-попул. літ.); *Викопні рештки гідроїдних відомі з докембрію; втім вони є досить нечисленними та фрагментарними* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКАРБОНА́Т, у, *ч., хім.* Кисла сіль вугільної кислоти; бікарбонат. *Глинисті породи визначають загальну мінералізацію та іонно-сольовий склад порових розчинів, збагачуючи їх сульфатами і гідрокарбонатами основних катіонів* (з наук. літ.).

△ **(1) Гідрокарбона́т ка́льцію** — сіль вугільної кислоти. *Гідрокарбонат кальцію — речовина нестійка* (з навч. літ.); **(2) Гідрокарбона́т на́трію** — питна сода. *Гідрокарбонат натрію використовують у кулінарії* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКАРБЮ́Р, у, *ч.* Мастило, яке отримують із кам'яновугільної смоли. *Гідрокарбюр називають також мінеральним мастилом* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКІНЕ́ТИКА, и, *ж.* Розділ гідродинаміки, що вивчає рух рідини з урахуванням сил, які діють на неї. *Гідрокінетика розглядає такі основні проблеми — обтікання тіла, яке падає в рідкому середовищі, та рух по каналах* (з навч. літ.); *Гідрокінетика осадження;* // Опис явища або процесу в його гідрокінетичному аспекті. *У роботі досліджено гідрокінетику і апаратурне оформлення процесу розділення суспензії у вертикальному водовідділювачі* (з наук. літ.).

ГІДРОКІНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідрокінетики. *Гідрокінетичний апарат молюсків — одна з важливих функціональних систем, яка визначає екологічну роль біонтів у біоценозі водойми* (з наук. літ.); *Діуретична дія серцевих глікозидів пов'язана з гідрокінетичним та термодинамічним ефектами* (з навч. літ.).

ГІДРОКЛИ́Н, а, *ч.* 1. Гідромеханічний пристрій для розколювання бетону, цегляної кладки і т. ін., а також звалювання дерев. *При звалюванні дерев необхідно використовувати звалювальні пристрої (гідроклин, гідродомкрат, звалювальну вилку, лопатку, клин)* (з наук.-техн. літ.).

2. Аварійно-рятувальний портативний інструмент з гідроприводом для відтиснення сталевих дверей, фланців, трубопроводів, розширення щілин. *Гідроклин застосо-*

вують там, де відсутність зазорів не дає можливості використосувати інші інструменти (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКОЛО́НКА, и, *ж.* Пристрій для наповнення водою тендерних баків паровоза. *На станції збереглася гідроколонка для заправки водою паровозів, але цей вид локомотивів тут уже не зустрінеш* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРОКОМБІНЕЗО́Н, а, *ч.* Те саме, що **гідрокостю́м.** *Гідрокомбінезон захищає водолаза від переохолодження і травм* (з наук.-попул. літ.); *Спеціалісти теплових мереж та пожежники, одягнувши гідрокомбінезони, спробували ліквідувати аварію на тепловій мережі* (з газ.).

ГІДРОКОМПРЕ́СОР, а, *ч.* Гідравлічний компресор, який стискує гази або інші речовини за допомогою рідини. *Водоналивний гідрокомпресор.*

ГІДРОКОРТИЗО́Н, у, *ч.* 1. *фізл.* Гормон, який виробляє кора надниркових залоз; регулює вуглеводний, білковий і жировий обміни в організмі. *Адреналін та в окремих випадках гідрокортизон викликають значне підвищення кількості гетерохроматинових гранул у ядрах* (з наук.-попул. літ.).

2. *фарм.* Лікувальний препарат, який застосовується як протизапальний і протиалергійний засіб. *Для запобігання розвитку вторинної недостатності кори надниркових залоз у разі тривалого лікування гідрокортизоном його дозу слід поступово знижувати до мінімально ефективної* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКОРТИЗО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **гідрокортизо́н.** *Гідрокортизонове лікування;* // Який має в своєму складі гідрокортизон. *На місце укусу комахи слід нанести заспокійливу мазь, наприклад, гідрокортизоновий крем* (з наук.-попул. літ.); *Гідрокортизонова мазь.*

ГІДРОКОСТЮ́М, а, *ч.* Спеціальний костюм для перебування у воді, під водою. *Згідно з правилами, учасник повинен проплисти під водою 55 метрів менш ніж за дві хвилини, використовуючи маску і трубку для пірнання, ласти і, можливо, гідрокостюм* (із журн.).

ГІДРО́КС, у, *ч., спец.* Спосіб безполуменевого вибуху, що ґрунтується на миттєвій реакції суміші хімічних речовин усередині патрона. *Гідрокс як спосіб вибуху використовує енергію пари води, азоту і вуглекислого газу, які утворюються з виділенням тепла практично миттєво всередині патрона* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКСИ́Д, у, *ч.* Продукт сполучення оксиду хімічного елемента з водою. *Гідроксиди лужноземельних металів розчинні у воді* (з наук. літ.); *Значну інформацію про умови зволоження дають мінерали гідроксидів та оксидів алюмінію, заліза, мангану — це індикатори гумідного клімату (жаркого, помірно теплого), а також змінно-вологих субтропічних умов* (з наук. літ.); *У ґрунті Марса є багато гідроксидів заліза. Якраз вони і надають планеті червонуватого відтінку* (з навч. літ.).

△ **(1) Гідрокси́д ка́льцію** — хімічна речовина, яка утворюється внаслідок взаємодії оксиду кальцію з водою; гашене вапно. *За допомогою гідроксиду кальцію одержують вапняний розчин, який широко використовується в будівництві* (з наук.-попул. літ.); *Одним із препаратів, який широко застосовують для антисептичного оброблення зубного каналу, є гідроксид кальцію* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКСИ́ДНИЙ, а, е. Стос. до гідроксиду. *Пропонується встановити, які катодні та анодні процеси відбуваються при електролізі гідроксидного розплаву під час одержання металічного натрію* (з навч. літ.); *Розраховано профілі розподілу електрохімічно активних частинок по товщині дифузійного шару на кисневому електроді у гідроксидних розплавах* (з наук. літ.); *Розроблений гідроксидний спосіб отримання феритів було впроваджено на дослідному виробництві інституту* (із журн.).

ГІДРОКСИ́Л, у, *ч., хім.* Те саме, що **Гідрокси́льна гру́па** *(див.* **гру́па).** *У космічному спектрі виявили водень, гідроксил, вуглекислий газ* (з наук. літ.); *Феноли — органічні сполуки, похідні бензолу, що утворюються внаслідок заміни атома водню у бензольному ядрі гідроксилом* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКСИЛАМІ́Н, у, *ч., хім.* Отруйна безбарвна кристалічна речовина, що використовується в аналітичній хімії та у виробництві лікарських препаратів. *Гідроксиламін добувають відновленням азотної кислоти* (з наук. літ.); *Гідроксиламін та його солі використовують як відновники в багатьох органічних і неорганічних реакціях* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОКСИ́ЛЬНИЙ, а, е, *хім.* Стос. до гідроксилу. *Феноли — це гідроксильні сполуки, в яких гідроксильна група сполучена безпосередньо з атомом вуглецю бензолового кільця* (з навч. літ.); *Гідроксильний іон з одним негативним зарядом утворюється внаслідок електролітичної дисоціації гідроксилів* (з навч. літ.).

△ **Гідрокси́льна гру́па** *див.* **гру́па.**

ГІДРО́Л, у, *ч., хім.* Сиропоподібна темно-коричнева рідина, що застосовується для приготування етилового спирту, комбікормів, а також при дубленні шкір. *Гідрол являє собою відходи крохмале-патокового виробництва* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЛА́ЗА *див.* **гідрола́зи.**

ГІДРОЛА́ЗИ, а́з, *мн. (одн.* **гідрола́за,** и, *ж.).* Клас ферментів, що розщеплюють складні органічні речовини з приєднанням води. *З погляду ензимотерапії найбільш цікавими є гідролази* (з наук.-попул. літ.); *Гідролази — це клас ферментів, що каталізують гідроліз* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРО́ЛІЗ, у, *ч.* Реакція обмінного розкладу між різними сполуками і водою. *Виявлено, що при гідролізі складних ефірів кисень води переходить у спирт, а не в кислоту* (з наук.-попул. літ.); *Ендоцитозні пухирці містять травні ферменти і справді зливаються з лізосомами, де відбувається гідроліз гемоглобіну* (з навч. літ.).

ГІДРО́ЛІЗЕР, а, *ч.* Апарат для проведення реакції гідролізу в крохмале-патоковому виробництві. *Високоефективний гідролізер розщеплює воду на водень і кисень* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРО́ЛІЗНИЙ, а, е. Стос. до гідролізу. *На відходах гідролізного виробництва спирту з деревини .. вирощують кормові дріжджі для тварин* (з навч. літ.); // Отриманий у результаті гідролізу. — *Отож-бо! Дозволяю взяти спирт... е-е... гідролізний* (А. Крижанівський); *Добрива на основі гідролізного лігніну збільшують у ґрунті вміст вуглецю* (з наук. літ.).

ГІДРОЛІЗУВА́ТИ, у́є, *недок. і док., що.* Розкладати речовину, сполучаючи її з водою. *Ферменти, здатні гідролізувати целюлозу, продукуються мікроорганізмами жуйних тварин* (з навч. літ.); *Панкреатична ліпаза гідролізує нейтральні жири до жирних кислот і моногліцеридів* (з навч. літ.).

ГІДРОЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* Розкладатися при сполученні з водою. *При достиганні помідорів у плодах відбуваються біохімічні перетворення: гідролізується клітковина, крохмаль переходить у цукор* (з наук. літ.); *Гідролізувавшись у воді, коагулянт утворив гідрогель* (з навч. літ.).

ГІДРОЛІ́МФА, и, *ж.* Рідина, що циркулює в каналах кишковосудинної системи кишковопорожнинних тварин.

Гідролімфа постачає клітинам поживні речовини та виводить продукти обміну (з навч. літ.).

ГІДРОЛІ́НІЯ, ї, *ж.* Вид гідроустаткування, признач. для забезпечення руху робочої рідини у гідроприводах або передавання її енергії від одного гідравлічного пристрою до іншого. *Основна вимога до гідроліній — це забезпечення мінімального гідравлічного опору та міцності конструкції* (з наук.-попул. літ.); *Гнучкі гідролінії (рукави) поділяються на такі типи: армовані металом рукави високого тиску та шланги* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЛІТА́К, á, *ч.* Літак, що має можливість злітати з води та сідати на воду. *В бухті на рейді колихалося близько двох десятків гідролітаків* (Іван Ле); *Капітан-лейтенант .. просив вислати наступного ранку загін гідролітаків* (М. Трублаїні); *Кілька гідролітаків, по-чудернацькому піднявши хвости, вже занурялися у воду, немов пили її тупими носами* (В. Кучер).

ГІДРОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **гідро́лізний.** *Біогенні стимулятори, введені в живе листя рослини, значно підвищують гідролітичну активність ферменту інвертази* (з наук. літ.).

ГІДРОЛІТИ́ЧНО. Присл. до **гідролі́тичний.** *Кислотність ґрунтів залежить від наявності в ґрунтовому розчині гідролітично кислих вільних кислот* (з навч. літ.).

ГІДРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гідрології. *Багато роботи було в ці дні гідрологам, монтажникам, річковикам та людям інших професій* (Л. Дмитерко); *Гідрологи підрахували: на сушу щороку випадає в середньому 119 000 кубічних кілометрів води* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідрології. *Гідрологічні спостереження показали, що вода в Трубежі швидко спадає, через кілька днів можна приступити до спорудження шлюзів* (Л. Дмитерко); *Метеорологічні умови значною мірою зумовлюють і гідрологічний режим та небезпечні гідрологічні явища* (з наук. літ.); *Потоп, про який розповідається в шумеро-вавилонській легенді, можна цілком пояснити з гідрологічного погляду* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про водну оболонку земної кулі; вивчає кругообіг води у природі, властивості водних басейнів Землі. *У фізичній географії значною мірою розвинулися загальне землезнавство, ландшафтознавство, геоморфологія, кліматологія, гідрологія* (з навч. літ.).

ГІДРОЛОКА́ТОР, а, *ч.* Прилад для визначення місцезнаходження предметів у воді. *Наприкінці Першої світової війни Поль Ланжевен випробував поблизу французького міста Тулон перші ультразвукові гідролокатори* (з наук.-попул. літ.); *Гідролокатор за принципом дії дуже схожий на радар* (з наук.-попул. літ.); *Своєрідний гідролокатор — сонар — дозволяє виявляти рибу на відстані 3 км* (з газ.).

ГІДРОЛОКАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до гідролокації. *До сканерних близькі локаційні геозображення: радіолокаційні, що отримують із супутників і літаків, та гідролокаційні, коли виконують підводні знімання дна озер, морів, океанів* (з наук.-попул. літ.); *Дельфін за допомогою гідролокаційного апарата виявляє і розрізняє риб за три кілометри* (з газ.).

ГІДРОЛОКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Визначення за допомогою звукових хвиль місцезнаходження предметів у воді. *Ультразвукові коливання тепер широко використовують для гідролокації і дослідження морського дна* (з наук.-попул. літ.); *Активна гідролокація полягає у випроміненні акустичних сигналів у водне середовище та наступному прийманні й аналізі відбитих від цілі сигналів, пасивна гідролокація — на прийманні та аналізі акустичних шумів, що випромінює ціль* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОМАГНІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до магнітного поля у водному середовищі. *У праці описано застосування гідромагнітного знімання для вивчення історії тектонічного розвитку акваторії океанів* (з наук. літ.); *Шведський фізик Г. Альфвен у 1942 році обґрунтував можливість існування гідромагнітних хвиль* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОМАСА́Ж, у, *ч.* Масаж, який здійснюється за допомогою спрямованого струменя води під тиском. *Для ліквідації застійних явищ призначають гідромасаж та лікувальну гімнастику* (з навч. літ.); *Гідромасаж ясен поліпшує крово- та лімфообіг* (з газ.).

ГІДРОМАСАЖЕ́Р, а, *ч.* Пристрій для гідромасажу. *Пропонується гідромасажер для ванни з функцією озонування повітря* (з мови реклами).

ГІДРОМАСАЖИ́СТ, а, *ч.* Спеціаліст із гідромасажу. *На території санаторію знаходиться закритий басейн, де професійний гідромасажист проведе сеанси за допомогою аналога душу Шарко* (із журн.); *— Силу струменя висхідного душу пацієнти регулюють самі, — пояснює гідромасажист* (з газ.).

ГІДРОМАСА́ЖНИЙ, а, е. Стос. до гідромасажу. *Корисність гідромасажних ванн полягає в тому, що вони сприяють поліпшенню кровообігу в організмі* (з наук.-попул. літ.); *Гідромасажні бокси й душові кабіни.*

ГІДРОМАШИ́НА, и, *ж.* Енергетична машина, признач. для перетворення механічної енергії твердого тіла в механічну енергію рідини (або навпаки); гідравлічна машина. *Найпоширенішими різновидами гідравлічних машин є насоси і гідродвигуни* (з наук.-попул. літ.); *Основним параметром об'ємної гідромашини є робочий об'єм, що відповідає зміні об'єму робочих камер протягом одного циклу роботи* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОМЕДУ́ЗА, и, *ж.* 1. Рід плазунів родини змієношиїх черепах. *Гідромедузи мають надзвичайно довгу шию, яка перевищує за довжиною спинний відділ хребта* (з наук.-попул. літ.); *Гідромедузи поширені в прісних водоймах, ведуть нічний спосіб життя, харчуються рибою та безхребетними* (з наук.-попул. літ.).

2. Назва медузоподібних особин деяких кишковопорожнинних тварин класу гідроїдних. *Аргентинська гідромедуза розповсюджена в деяких країнах Південної Америки* (з наук.-попул. літ.); *Сцифомедузи відрізняються від гідромедуз більшими розмірами, відсутністю паруса, ускладненою гастроваскулярною системою* (з навч. літ.).

ГІДРОМЕЛІОРАТИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до гідромеліорації. *Проведення гідромеліоративних робіт у місцях, де перебувають водоплавні птахи, хутрові звірі, здійснюється за погодженням із державними органами рибного й мисливського господарства* (з навч. літ.); *У Київському гідромеліоративному інституті відбувся випуск спеціалістів* (з газ.).

ГІДРОМЕЛІОРА́ТОР, а, *ч.* 1. Фахівець із гідромеліорації. *Концерт мав відбутися в Дівичках, посеред висілка гідромеліораторів, під відкритим небом* (Л. Дмитерко); *Торговосервісному центру потрібні на постійну роботу агроном, інженер-механік та гідромеліоратор* (з мови реклами).

2. Чинник гідромеліорації. *На Запорізькій АЕС деякі види риб використовуються як біологічний гідромеліоратор,*

тобто служать ланкою технологічного процесу підтримання водного балансу на гідроспорудах станції (з газ.).

ГІДРОМЕЛІОРА́ЦІЯ, ї, *ж.* Поліпшення земельних угідь шляхом штучного зрошення, осушення боліт і т. ін. *Технічними засобами гідромеліорації є бульдозери, екскаватори, канавокопачі тощо* (з наук. літ.); *Розроблено практичні рекомендації щодо впорядкування й удосконалення сучасної термінології гідромеліорації* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОМЕТАЛУРГІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до гідрометалургії. *Технологічні розробки щодо вилучення зуранових руд ванадію не виконувалися. Лабораторні випробування стосувалися гідрометалургійного перероблення* (з наук. літ.); *Фактором небезпеки можуть бути хвостосховища гідрометалургійних заводів* (з наук. літ.).

ГІДРОМЕТАЛУ́РГІЯ, ї, *ж.* Галузь металургії, до якої належить видобування металів з руд, концентратів і відходів виробництва за допомогою водних розчинів певних речовин. *Учені-хіміки вивчали проблеми електролітичної дисоціації, які мали важливе значення для розвитку органічної та неорганічної хімії, гідрометалургії тощо* (з наук.-попул. літ.); // Сукупність відповідних способів добування руд. *Гідрометалургія належить до низькотемпературних процесів* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОМЕТЕО́Р *див.* **гідрометео́ри.**

ГІДРОМЕТЕО́РИ, ів, *мн. (одн.* **гідрометео́р,** а, *ч.).* Продукти конденсації водяної пари в атмосфері й на земній поверхні. *До гідрометеорів належать роса, іній, ожеледь, паморозь тощо* (з наук. літ.).

ГІДРОМЕТЕОРО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гідрометеорології. *За прогнозами гідрометеорологів, цьогорічна повінь на Волині буде більшою* (з газ.); *До кінця весни в Україні триватиме спекотна суха погода, — повідомив сьогодні головний гідрометеоролог країни* (з газ.).

ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гідрометеорології. *В Україні понад 600 державних гідрометеорологічних постів* (із журн.); *Одним із напрямків роботи інституту є вдосконалення системи морського гідрометеорологічного забезпечення та оптимізація морських гідрометеорологічних і екологічних спостережень* (з наук.-попул. літ.); *Гідрометеорологічний центр прогнозує поліпшення погодних умов в Україні з початку наступного місяця* (з газ.).

ГІДРОМЕТЕОРОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Комплекс наук про рухомі оболонки Землі — гідросферу та атмосферу. *В Україні дослідження з гідрології проводять Український науково-дослідний інститут гідрометеорології і контролю природного середовища, відповідні кафедри вишів* (з наук.-попул. літ.); *Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань гідрометеорології веде спостереження за розвитком стихійних явищ* (з мови документів).

ГІДРОМЕТЕОСЛУ́ЖБА, и, *ж.* Те саме, що **гідрометслу́жба.** *Для того, щоб зменшити збитки й втрати підприємства, гідрометеослужби за декілька годин до наближення урагану, бурі, смерчу подають штормове попередження* (з мови документів); *Санепідемстанції, гідрометеослужби, ветеринарні, агрохімічні та інші лабораторії здійснюють дозиметричний контроль об'єктів навколишнього середовища* (з газ.).

ГІДРО́МЕТР, а, *ч.* 1. Прилад для визначення кількості та швидкості руху води у водному басейні. *До гідрометрів належать водомірна рейка, а також циліндричні та кульові поплавки* (з наук.-попул. літ.).

2. Прилад для вимірювання солоності та щільності морської води або іншої рідини. *Настільна метеостанція включає барометр, термометр, гідрометр* (з газ.).

ГІДРОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідрометра і гідрометрії. *Арапніков був недавній співробітник Федора Прохоровича Гриценка .. на гідрометричній станції* (М. Трублаїні); *Швидкість течії потоку вимірюють гідрометричним флюгером* (з наук. літ.).

ГІДРОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Частина гідрології, що розробляє методику вивчення режиму водних басейнів, вимірювання та обліку вод земної поверхні. *У праці викладено основи загальної гідрології та гідрометрії вод суходолу (річок, озер, боліт), питання вимірювання глибин води, швидкостей течії в руслових потоках, визначення витрат води, вивчення твердого стоку і донних відкладів* (з наук. літ.).

ГІДРОМЕТСЛУ́ЖБА, и, *ж.* Скорочення: гідрометеорологічна служба; установа, в якій ведуть систематичні спостереження за станом погоди, режимом рік, озер, морів і т. ін. — *Все управління гідрометслужби його вже знає!* (О. Донченко); [Л и с т о н о ш а:] *Радіограма, Романе Степановичу!* [З о р і н:] *Звідки?* [Л и с т о н о ш а:] *З Києва. Гідрометслужба...* (Яків Баш); *Основні результати праці використовуються в оперативних прогностичних підрозділах Гідрометслужби України* (з наук. літ.).

ГІДРОМЕТЦЕ́НТР, у, *ч.* Скорочення: гідрометеорологічний центр; провідна установа з питань гідрометеорологічних прогнозів. *Як повідомили в гідрометцентрі, 8–10 квітня характер погоди зміниться: пройдуть дощі, 9–10 квітня, починаючи з північних областей, із переходом у мокрий сніг* (з газ.).

ГІДРОМЕХАНІЗА́ТОР, а, *ч.* Особа, яка працює в галузі гідромеханізації. *Другий лист був од тракториста з Київщини, він викликав гідромеханізатора на змагання* (С. Журахович); *Працюючи за ущільненим графіком, гідромеханізатори Нової Каховки успішно провели зимовий ремонт землесосів* (з газ.).

ГІДРОМЕХАНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Спосіб виконання земляних, гірничих та ін. робіт за допомогою енергії струменя води. *В Україні свого часу вперше в світі були здійснені підземна газифікація вугілля і гідромеханізація вуглевидобутку* (з наук. літ.); *Методи гідромеханізації застосовують до нез'язних та зв'язних ґрунтів (піску, глини), торфу, крейди, солі, кам'яного вугілля та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Один із головних недоліків гідромеханізації — значна витрата енергії, тому що із ґрунтом необхідно перемістити в кілька разів більшу кількість води* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОМЕХАНІ́ЗМ, у, *ч.* Механізм, який працює за допомогою тиску рідини. *Для розчищення майбутньої траси бульдозер повинен мати гідромеханізм перекосу відвалу, а також змінні розпушувальні зуби* (з наук.-техн. літ.); *Гідромеханізми є складовою частиною технологічних машин* (з навч. літ.).

ГІДРОМЕХА́НІКА, и, *ж.* Розділ механіки, у якому вивчаються закони руху та рівноваги рідин і газів, а також їх взаємодії із твердими тілами. *І. Є. Павленко застосував метод плоских перерізів, який потім виявився досить плідним для багатьох галузей гідромеханіки* (з наук. літ.).

ГІДРОМЕХАНІ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до гідромеханізації. *Гідротехнічні споруди й гідромеханічне устаткування Кременчуцької ГЕС, що входять до складу напірного фрон-*

ту гідровузла, перебувають у працездатному експлуатаційному стані (з наук. літ.); *Гідромеханічний привід усуває головний недолік тепловоза з електричною передачею — високу вартість і велику вагу* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до гідромеханіки. *Коли судно йде по мілководному річковому фарватеру (глибиною до 5 м), виникає гідромеханічне явище — зростає опір води* (з наук.-попул. літ.); *Другу групу становлять методи, що спираються на спрощені гідромеханічні теорії формування максимального стоку* (з наук. літ.).

ГІДРОМО́ДУЛЬ, я, *ч.* 1. Середня витрата зрошувальної води на гектар посівів за певний проміжок часу. *Графік гідромодуля сівозміни бавовни.*

2. Щит із вирізом спеціальної форми для зливу води, який служить для вимірювання середніх витрат води річки. *Гідромодуль споряджено електричною шафою керування із захисною кришкою для зовнішнього розташування* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРОМО́ДУЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **гідромо́дуль.** *Ґрунтова карта зрошуваних земель господарства вказує межі гідромодульних районів* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРОМО́ЛОТ, а, *ч.* Машина для оброблення металу дією ударів падаючих частин, що розганяються рідиною під високим тиском. *Гідромолоти застосовуються для руйнування скальних ґрунтів, бетонних та залізобетонних конструкцій, мерзлого ґрунту, ущільнення розсипчастого ґрунту, занурення паль і таке інше* (з наук.-попул. літ.); *Вага гідромолота повинна становити приблизно 0,1 частини ваги екскаватора, але не повинна перевищувати вагу ковша з ґрунтом* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРОМОНІТО́Р, а, *ч.* Знаряддя для створення і спрямування компактного та потужного струменя води, що використовується на земляних і гірничих роботах. *Гідромонітор із великою швидкістю викидає струмину води, яка розбиває і розмиває поверхню ґрунту* (з наук. літ.); *Відцентрований насос, установлений біля ріки, водоймища чи резервуара, по металевих трубах нагнітає воду до гідромонітора* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОМОНІТО́РНИЙ, а, е. Прикм. до **гідромоніто́р.** *Гідромоніторна установка;* // Який працює за принципом гідромонітора. *Щоб перевести породу або вугілля у механічну суміш, використовують зокрема гідромоніторний або імпульсногідравлічний інструмент* (з наук. літ.).

ГІДРОМОНІТО́РНИК, а, *ч.* Особа, що працює з гідромонітором. *Гідромоніторники щодня змивають від 2600 до 3000 кубічних метрів породи* (з газ.).

ГІДРОМОНТА́ЖНИЙ, а, е. Який стосується монтажу гідроспоруд. *Гідравлічний опресувальний гідромонтажний інструмент використовують для опресування кабелів як вітчизняного, так і зарубіжного виробництва* (з наук.-техн. літ.); *Управління якістю виконання передбачає технічний контроль механомонтажних, електромонтажних і гідромонтажних робіт* (з наук.-техн. літ.).

ГІДРОМОНТА́ЖНИК, а, *ч.* Робітник, що здійснює монтаж гідроспоруд. *Гідромонтажники брали активну участь у становленні енергетичної системи України* (із журн.); *Гідромонтажник Сергій має великий стаж роботи з гідроагрегатами* (з газ.).

ГІДРОМО́РФНИЙ, а, е. Який формується, відбувається під впливом стійкого надлишкового зволоження (перев. про ґрунти). *Гідроморфні солончаки містять у верхніх горизонтах 6–8 % солей* (з наук.-попул. літ.); *Гідроморфний процес ґрунтотворення розвивається під впливом болотної рослинності в умовах постійного перезволоження* (з навч. літ.).

ГІДРОМО́РФНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гідромо́рфний.** *Осушення суттєво знизило гідроморфність дерново-підзолистих ґрунтів* (з наук. літ.).

ГІДРОМОТО́Р, а, *ч.* Гідравлічний двигун, признач. для надання кінцевій ланці обертового руху на необмежений кут повороту. *Гідромотори застосовуються в техніці значно рідше за електромотори, однак у деяких випадках вони мають суттєві переваги перед останніми* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОМУ́ФТА, и, *ж.* Гідравлічний механізм, який передає обертовий рух. *Гідромуфти застосовують у трансмісіях автомашин, у тепловозах тощо* (з наук.-попул. літ.); *Гідромуфта вентилятора.*

ГІДРОНА́ВТ, а, *ч.* Те саме, що **аквана́вт.** *Гідронавт виконує підводні роботи й дослідження* (з наук.-попул. літ.); *Севастопольський гідронавт колекціонує унікальні загадки Чорного моря* (з газ.).

ГІДРОНАСО́С, а, *ч.* Пристрій для напірного переміщення рідини. *Через з'єднувальну муфту двигун приводить в дію гідронасос* (з наук. літ.).

ГІДРОНЕФРО́З, у, *ч., вет., мед.* Розширення ниркових чашечок і миски з наступним відмиранням тканин унаслідок порушення відтоку сечі. *Наявність гідронефрозу без явних ознак обструкції — типова прикмета нейрогенних розладів функції сечового міхура* (з наук. літ.); *Причини гідронефрозу можуть бути різними: камені бруньок, сечоводів, пухлина, перегин сечоводу і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Гідронефроз, одним із основних виявів якого вважають ниркові коліки, не є самостійним захворюванням* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРО́НІМ, а, *ч., лінгв.* Власна назва природного або штучного водного об'єкта (річки, озера, моря, океану і т. ін.). *Не виключено, що дві з половиною тисячі років тому .. річки звались по-іншому, хоча гідроніми — річ дуже живуча* (І. Білик); *Походження гідронімів дає змогу з'ясувати, які народи жили на тій чи іншій території у минулому* (з наук. літ.); *У дисертації здійснюється етимологічний аналіз гідронімів Верхньої Наддністрянщини* (з наук. літ.).

ГІДРОНІ́МІКА, и, *ж., лінгв.* 1. Розділ топоніміки, який вивчає назви водних об'єктів. *Сава Петрович береться розповідати про антропоніміку.., етноніміку, гідроніміку та мікротопоніміку* (Є. Гуцало); *За даними археології, етнографії, топоніміки, гідроніміки відомо, що чудське плем'я меря проживало на верхній Волзі, чудське плем'я мурома – на річці Ока* (з наук. літ.).

2. Сукупність гідронімів певної місцевості, регіону. *Доповідь німецького дослідника на Міжнародному з'їзді славістів була побудована загалом на засадах його власної монографії зі слов'янської гідроніміки* (з наук. літ.).

ГІДРОНІМІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до гідронімії та гідроніміки. *Давні слов'янські гідронімічні основи виявлено на Прип'яті* (з наук. літ.); *Класичні дослідження Е. Дікенмана, І. Дуриданова, Ф. Безлая присвячені фронтальному аналізу гідронімічних реєстрів, в основі яких переважно лексика слов'янського походження* (з наук. літ.); *Було здійснено фронтальне гідронімічне обстеження території Кривбасу та прилеглих районів* (з навч. літ.).

ГІДРОНІ́МІЯ, ї, *ж., лінгв.* Те саме, що **гідроні́міка** 2. *Гідронімія — надзвичайно стійкий шар лексики* (з наук. літ.); *Ю. Удольф, проаналізувавши дані слов'янської архаїч-*

ної гідронімії, дійшов висновку, що найдавніші слов'янські гідроніми компактно вкривають верхів'я Пруту, Середнє і Верхнє Подністров'я до верхів'їв Вісли (з наук. літ.); *Визріла необхідність комплексного лінгвістичного опису гідронімії Карпатського регіону* (з наук. літ.).

ГІДРО́НІМНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **гідро́нім.** *Весь корпус сучасних річкових назв України становить єдину гідронімну систему* (з наук. літ.); *Мета дослідження полягає в комплексному аналізі гідронімної системи басейну Стрию з часу інтенсивного заселення Українських Карпат* (з наук. літ.); *Наявність гідронімного покажчика в рецензованій роботі дуже важлива, оскільки дає змогу відшукати потрібну назву, не гортаючи всієї книжки* (із журн.).

ГІДРООБ'Є́МНИЙ, а, е. Пов'язаний з гідравлічним об'ємним приводом. *Наявність в гідрооб'ємній передачі пружних ланок сприяє істотному зниженню динамічних навантажень на деталі* (з наук.-техн. літ.); *У цих схемах потужнісний потік первинного двигуна розділяється на механічний потік і потік, що йде через гідрооб'ємний трансформатор* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОО́КИС, у, *ч., хім., заст.* Те саме, що **гідрокси́д.** *Більшість оксидів прямо або посередньо утворює сполуки з водою, які мають загальну назву гідроксидів, або гідроокисів* (з навч. літ.).

ГІДРОО́КИСНИЙ, а, е, *хім., заст.* Прикм. до **гідроо́кис.** *Солі можна розглядати як похідні основ, в яких гідроокисний аніон заміщений кислотним залишком* (з наук.-попул. літ.); *Як засвідчили дослідження, гідроокисна технологія, у якій використовується процес співосадження гідроксидів металів, має ряд переваг порівняно з окисною* (з навч. літ.).

ГІДРОПА́РК, у, *ч.* Парк, у якому є штучні або природні водойми, що використовуються перев. для водного спорту та купання. *Будем влітку гулять в гідропарку* (С. Крижанівський); *Труханів острів було перетворено у величезний гідропарк* (з газ.); *В'їзд автотранспорту до Київського гідропарку буде обмежено* (з газ.).

ГІДРОПА́Т, а, *ч.* Фахівець із гідропатії. *У збірці статей відомого гідропата наведено рецепти лікування водою* (з наук.-попул. літ.); *Меморіальна дошка на честь видатного українського лікаря, гідропата Вітольда Камінського, прикрасила будинок на вулиці Саксаганського* (з газ.).

ГІДРОПАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідропатії. *Люба мамочко!.. Сьогодні я оце вперше пішла в гідропатичний заклад* (Леся Українка); *1899 року К. Ріхтман купив у збанкрутілого купця занепалий підміський гідропатичний курорт Маріївку* (з газ.); *Пропонуються різноманітні водні процедури: інгаляції, крапельне зрошування, гідромасаж ясен, гідропатичний душ* (з мови реклами).

ГІДРОПА́ТІЯ, ї, *ж., мед.* Лікування водою; гідротерапія. *Всю біду наробили мені нерви, і, коли б я міг підлічити* [підлікувати] *їх (лікар радить гідропатію), то все було б добре* (М. Коцюбинський); *До комплексу медичних послуг належать перлинні, хвойні та вуглекислі мінеральні ванни, інгаляції, декілька видів масажу, гідропатія* (з наук.-попул. літ.); *У санаторії є кабінет гідропатії* (з мови реклами).

ГІДРОПЕДО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гідропедології. *Гідропедолог досліджує зв'язки між водною сферою та земними ґрунтами* (з навч. літ.).

ГІДРОПЕДОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про форми й закономірності руху води в ґрунті. *Метою гідропедології є інтеграція знань про ґрунти й гідрологію* (з наук. літ.).

ГІДРОПІДІЙМА́Ч, а́, *ч.* Механізм із гідравлічним приводом для вертикального переміщення людей або вантажів. *Мелітопольський завод "Гідромаш" розробив і освоїв нові види продукції, що мають попит на ринку, — гідропідіймач і водовідливну машину* (з газ.); *Важливим кроком стало придбання вкрай необхідного Охтирці нового телескопічного гідропідіймача для виконання робіт із облаштування міста* (з Інтернету); *Пожежна машина з гідропідіймачем.*

ГІДРОПІДСИ́ЛЮВАЧ, а, *ч.* Гідравлічний пристрій для підсилення потужності дії на важелі керування машин і механізмів. *Подання мастила в порожнини низького тиску гідропідсилювача здійснюється за допомогою золотника* (з наук. літ.); *Для передавання тиску від мастила, що заповнює гідравлічну систему порожнини низького тиску гідропідсилювача, до робочої рідини передбачена роздільна камера* (з наук. літ.).

ГІДРОПЛА́Н, а, *ч.* Те саме, що **гідроліта́к.** *Надвечір у небі застрекотав гідроплан* (О. Гончар); *Гідроплани досягли свого золотого віку в 30—40 роки XX століття* (з наук.-попул. літ.); *Головну ставку під час Другої світової війни німці зробили не на важкі кораблі, як очікували британці, а на авіацію (бомбардувальники, торпедоносці, гідроплани) та на підводні човни* (із журн.).

ГІДРОПЛАНУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Ковзання по мокрій поверхні, коли транспортний засіб (автомобіль, літак, мопед і т. ін.) втрачає керування; глісування. *Велика швидкість по мокрій дорозі (для легковиків — 80—85 км/год) у дощову погоду може спричинити гідропланування автомобіля* (з наук.-попул. літ.); *Лише одного разу я спостерігав збоку, що таке гідропланування на лисій передній покришці мопеда* (з газ.); *Кромки об'ємних блоків шин посилюють опір гідроплануванню, а поздовжня канавка на плечових блоках забезпечує стійкість на поворотах* (з Інтернету).

ГІДРОПО́НІКА, и, *ж.* Спеціальна технологія вирощування рослин без ґрунту на водних розчинах мінеральних добрив і мікроелементів. *Уперше склад поживного розчину для гідропоніки запропонував у 1860 році німецький учений В. Кноп* (з наук.-попул. літ.); *Вирощування рослин методом гідропоніки менш трудомісткий процес, ніж у ґрунті, оскільки і вода, і поживні речовини витрачаються економніше* (з наук.-попул. літ.); *Фахівці різних космічних агенцій покладають на гідропоніку значні надії, оскільки це чи не єдиний спосіб виростити рослини у космосі* (з Інтернету); * Образно. *Важко, без гідропоніки проросла "сільська" проза* (Б. Харчук).

ГІДРОПО́ННИЙ, а, е. Стос. до гідропоніки. *Розроблена в Данії в 1979 році мінеральна вата застосовується у Німеччині, Швеції, Великій Британії, Франції, Нідерландах, Швейцарії, Болгарії для гідропонного вирощування овочів* (з наук. літ.); *Гідропонний метод вирощування рослин.*

ГІДРОПРИ́ВІД, вода, *ч.* Сукупність гідравлічної апаратури і гідроліній для приведення в дію робочих органів машин та механізмів за допомогою потенційної енергії рідини, що перебуває під тиском. *Базові елементи гідроприводу — насос і гідродвигун* (з наук.-попул. літ.); *Гідропривід — це своєрідна "гідравлічна вставка" між приводним двигуном і навантаженням (машиною або механізмом)* (з наук.-попул. літ.); *Аналіз передатної функції засвідчує, що*

гідропривід рульового керування можна розглядати як динамічну коливальну систему з малим коефіцієнтом демпфування (з навч. літ.).

ГІДРОПУ́ЛЬТ, а, *ч.* Невеликий апарат (насос) для поливу, обприскування, гасіння пожеж і т. ін. *Гідропульт складається з бака, поршневого насоса, розпилювача та шланга* (з навч. літ.); *Для гасіння вогнища пожежі, що почалася, застосовують гідропульти, які обслуговує одна людина* (з навч. літ.).

ГІДРОРЕСУ́РС, у, *ч.* Природні запаси води як джерело електроенергії, база судноплавства і т. ін. *У роботі досліджено ряд задач, які виникають при розподілі гідроресурсу для потреб зрошуваного землеробства* (з наук. літ.); *Геологічна будова, рельєф, клімат, гідроресурси, ґрунти, рослинність і тваринний світ перебувають між собою у складному взаємозв'язку та взаємодії* (з наук.-попул. літ.); *Гідроресурси України зосереджені головно в системі Дніпра, потенціальна енергія якого доходить до 2 000 000 квт* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОРОЗПОДІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Пневматичний апарат для зміни потоку робочої рідини у двох чи більше напрямках залежно від зовнішньої керуючої дії. *Через гідророзподільник по робочому маслопроводу мастило подається в порожнину гідроциліндра* (з наук. літ.); *Золотниковий гідророзподільник.*

ГІДРОРОЗПОДІ́ЛЮВАЧ, а, *ч.* Те саме, що **гідророзподі́льник.** *Гідравлічний привід складається з насоса, виконавчого механізму, механізму управління — гідророзподілювача та допоміжних пристроїв — гідробака, фільтра, гідроліній* (з наук. літ.); *У комплект шнека входить кронштейн кріплення, гідророзподілювач і два рукави підвищеного тиску* (з наук.-техн. літ.); *Трактор було оснащено гідророзподілювачем рульової гідравліки, а також датчиком повороту керма* (із журн.).

ГІДРОСЕПАРА́ТОР, а, *ч.* Апарат для збагачення корисних копалин (кам'яного вугілля, руди) за допомогою висхідного струменя води. *На базі магнітних гідросепараторів розроблена нова технологія магнітної сепарації* (з наук. літ.); *Встановлено залежності технологічних показників гідросепарації від характеристик магнітних систем для гідросепараторів двох типів: із переважно горизонтальними та переважно вертикальними течіями* (із журн.).

ГІДРОСИЛІКА́Т, у, *ч.* Водний силікат. *Перспективним у виробництві штучних пористих заповнювачів є використання сирцевих матеріалів гідросилікатів, що мають невисоку температуру спучування* (з наук.-техн. літ.); *В океанічній півкулі Марса вченими було виявлено дуже мало слідів присутності глинистих мінералів, сполук кремнію, які формуються у присутності води – філосилікатів та гідросилікатів* (із журн.).

ГІДРОСИСТЕ́МА, и, *ж.* Сукупність гідравлічних механізмів якої-небудь машини, устаткування і т. ін. *Він і механік, і електрик.., і селекціонер, і по гідросистемах — просто не злічити...* (В. Нестайко); *Прогресивнішими є пневмогідравлічні приводи, у яких рушійна сила — енергія стиснутого повітря, а стабілізація руху виконується гідросистемою* (з наук. літ.); *Гідросистема забезпечує роботу екскаватора у регульованих режимах, створюючи передумови підвищення його продуктивності та економічності, поліпшення якості виконаних робіт* (із журн.).

ГІДРОСІВА́ЛКА, и, *ж.* Сівалка, що разом із висівом здійснює поливання пророслого насіння. *Гідросівалки нерідко монтують на автомобільних шасі* (з навч. літ.); *Інститут овочівництва і баштанництва Української академії аграрних наук розробив і пропонує гідросівалку для висіювання моркви* (із журн.); *Гідросівалка для відкритого ґрунту.*

ГІДРОСКУ́ТЕР, а, *ч.* Водний скутер. *Хлопець спостерігав за приятелями, які плавали неподалік берега на автомобільній камері. Аж раптом повз промчав гідроскутер і здійнялася хвиля* (із журн.).

ГІДРОСЛЮДА́, и́, *ж.* Шаруватий дисперсний мінерал, водний алюмосилікат калію, кальцію і т. ін. *Гідрослюди утворюються внаслідок вивітрювання виверження і метаморфічних гірських порід, а також гідротермальним шляхом* (з наук. літ.); *Гідрослюду застосовують у виноробстві для оброблення сусел і сокоматеріалів* (з наук.-попул. літ.); *Униз за течією Дністра простежується збільшення вмісту гідрослюди, хлориту, монтморилоніту* (із журн.).

ГІДРОСПОРУ́ДА, и, *ж.* Те саме, що **Гідротехні́чна спору́да** *(див.* **спору́да).** *Тривожно гудуть літаки, бомбами нависають над цією землею — землею росяних садків, і гідроспоруд, і нових робітничих селищ* (О. Гончар); *Деревина сосни, ялини, модрини, дуба, в'яза, береста цінна своєю вологостійкістю та міцністю, тому ці породи широко використовуються для різноманітних гідроспоруд* (з навч. літ.).

ГІДРОСТА́НЦІЯ, ї, *ж.* Те саме, що **Гідроелектри́чна ста́нція** *(див.* **ста́нція).** *З приміщення гідростанції, з машинного залу бурхає полум'я — горить обмотка генераторів, горить усе, що сьогодні було ще в ділі* (О. Гончар); *Дніпровська вода, яка так довго нудилась у верхньому водоймищі, з шумом виривалася з-під рожевої будівлі гідростанції...* (П. Загребельний); *У планах реанімації містечка Поліщук навіть замислив грандіозне — власну гідростанцію* (з газ.).

ГІДРОСТА́Т, а, *ч.* Апарат, який спускають на тросі із судна-бази для підводних досліджень і робіт; батисфера. *Гідростат — куляста або циліндрична камера (із склопластиків, алюмінієво-магнієвих сплавів та ін.), де розміщується до трьох операторів* (з наук.-попул. літ.); *Глибина занурення гідростата понад 600 метрів* (з наук.-попул. літ.); *Працюючи в контакті з гідростатом, водолаз своєю трубою вивуджує зі збаламученого піску на дні все: невелику масляну лампу, яка колись освітлювала спальню якої-небудь грекині, кілька амфор і глечик для зберігання домашніх продуктів* (із журн.).

ГІДРОСТА́ТИКА, и, *ж.* Розділ гідромеханіки, що вивчає закони рівноваги рідин у стані абсолютного чи відносного спокою та рівноваги тіл, занурених у рідини за умови, коли відсутні переміщення часток рідини одна відносно одної. *Закони гідростатики застосовують у розрахунках гідротехнічних споруд, кораблів, гідравлічних машин тощо* (з наук.-попул. літ.); *Наприкінці XVI століття в Італії зароджується наука гідростатика, яка своїм бурхливим розвитком завдячує видатному італійському вченому — фізику і математику Е. Торрічеллі* (із журн.).

ГІДРОСТАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідростатики. *Одним із чинників, які впливають на розчинність водню у металах, є гідростатичне механічне напруження* (з наук. літ.); *Гідростатичний закон; Гідростатичний тиск.*

ГІДРОСУЛЬФА́Т *див.* **гідросульфа́ти.**

ГІДРОСУЛЬФА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гідросульфа́т,** у, *ч.), хім.* Кислі солі сірчаної кислоти. *Гідросульфати використовують для переведення нерозчинних оксидів у розчинні сульфати* (з наук. літ.); *Сульфатна кислота утворює два*

ряди солей: нормальні солі, які називають сульфатами, і кислі, які іменують гідросульфатами (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОСУЛЬФІ́Д *див.* **гідросульфіди.**

ГІДРОСУЛЬФІ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **гідросульфід,** у, *ч.), хім.* Кислі солі сірководневої кислоти. *Темні хмари поясів на Юпітері складаються в основному з червоно-коричневих кристалів гідросульфіду амонію* (з наук.-попул. літ.); *Гідросульфід є основою для певних процедур лікування кровоносної, травної, опорно-рухової систем* (із журн.).

ГІДРОСУЛЬФІ́Т *див.* **гідросульфіти.**

ГІДРОСУЛЬФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гідросульфіт,** у, *ч.), хім.* Кислі солі сірчастої кислоти; бісульфіти. *У твердому стані відомі тільки гідросульфіти лужних металів* (з наук. літ.); *Усі гідросульфіти добре розчинні у воді, мають відновні властивості, легко окиснюються* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОСУ́МІШ, і, *ж.* 1. Спеціальна суміш різнорідних рідин із певними властивостями. *Під час випробування та заправки гідросистеми літального апарата гідросумішшю на ньому не повинно проводитися інших паралельних робіт* (з мови документів); *У процесі виробництва тютюну утворюються різноманітні відходи, у тому числі розчинники, гідросуміші, олії, пластик, папір і деревина тощо* (із журн.).

2. Механічна суміш часток сипучих або подрібнених твердих матеріалів із водою; пульпа. *Гідросуміш транспортують і розводять у межах тіла греблі пульпопроводами* (з наук. літ.); *Суть методу свердловинного гідровидобутку фосфоритів полягає у перетворенні руди на місці залягання в гідросуміш та її відкачуванні на поверхню* (з наук. літ.); *Пульпопроводами транспортують гідросуміш води і подрібненого вугілля* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОСФЕ́РА, и, *ж.* Водяна оболонка Землі, до складу якої входять океани, моря, континентальні водні маси, сніговий покрив, льодовики і т. ін. *Об'єм гідросфери Землі становить 1370,3 мільйона кубічних кілометрів, тобто вода дорівнює 1/1 800 об'єму всієї Землі* (з наук.-попул. літ.); *Основна частина вод гідросфери (96,5 % від загального об'єму) припадає на Світовий океан. Підземні води становлять близько 1,7 %, льодовики — близько 1,8 % і тільки 0,02 % припадає на поверхневі води материків: річки, озера, болота* (з навч. літ.).

ГІДРОСФЕ́РНИЙ, а, е. Стос. до гідросфери. *За місцем локалізації стихійні лиха поділяють на літосферні (виверження вулканів, землетруси, зсуви, селі), гідросферні (повені, снігові лавини, шторми), атмосферні (урагани, зливи, ожеледі, блискавка)* (з наук.-попул. літ.); *Ще одна перлина української природи — гідросферний заповідник в Оконську Волинської області, де потужні джерела утворили озерце із кришталево чистою водою заглибшки десять метрів і температурою плюс вісім градусів* (із журн.).

ГІДРОТА́КСИС, у, *ч., біол.* Пересування вільнорухомих одноклітинних і колоніальних рослин та деяких тварин до місць із більшою або меншою вологістю. *Стоноги скупчуються у вологій половині дослідної камери, проявляючи тим самим позитивний гідротаксис* (з навч. літ.).

ГІДРОТЕРАПЕ́ВТ, а, *ч.* Лікар або фахівець у галузі гідротерапії. *Український професор М. Лапінський був видатним гідротерапевтом, який розробив конструкцію ванн для підводного та надводного масажу* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до гідротерапії. *Сучасні гідротерапевтичні ванни і басейни укомплектовані, як правило, автоматизованими й ручними системами підводного душу-масажу* (з наук.-попул. літ.); *Нині відомі три різновиди гідротерапевтичних процедур: обробка хімічними речовинами з антисептичним розчином йоду, механічне розминання і поверхневе нагрівання* (з навч. літ.).

ГІДРОТЕРАПІ́Я, ї, *ж., мед.* Використання води з лікувальною і профілактичною метою (у вигляді льоду, рідини чи пари); водолікування. *Головна мета гідротерапії — стимулювати імунну систему організму людини* (з наук.-попул. літ.); *Гідротерапія — один із найдавніших лікувальних засобів, який використовували ще за часів Гіппократа, Цельса й Галена* (із журн.); *До послуг гідротерапії входять: лазні (турецька, фінська; сауна, російська парна), душові (струменевий, паровий, шотландський, дощовий, циркулярний, підводний душ), ванни (вібраційні, вихрові, лікувальні із травами, солями або ароматичними сумішами), джакузі* (з газ.).

ГІДРОТЕ́РМА, и, *ж., геол.* Гарячий водний потік, що утворюється в надрах Землі внаслідок геологічних процесів (застигання магми, перекристалізації мінералів і т. ін.). *Утворення жильного комплексу в гранітоїдах пов'язано з інфільтрацією глибинних гідротерм і фільтрацією метеорних вод* (з наук. літ.); *Гідротерми залягають на різних глибинах* (із журн.).

ГІДРОТЕРМА́ЛЬНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **гідроте́рма.** *Більшість рудних родовищ у земній корі утворено гідротермальними рудоносними розчинами* (з наук. літ.); *Гідротермальний базальтовий шар; Гідротермальний мінерал.*

△ **Гідротерма́льні родо́вища** *див.* **родо́вище.**

ГІДРОТЕРМІ́ЧНИЙ, а, е, *геол.* Стос. до гідротермії (у 2 знач.). *У розвитку прилуцьких ґрунтів виділяють окремі стадії, які різняться інтенсивністю, характером ґрунтоутворення і гідротермічним режимом* (з наук. літ.); *Виробництво кукурудзяних пластівців ґрунтується на механічній і гідротермічній переробці зерна* (із журн.); *Просо, що входило до складу будівельних матеріалів давніх фортець, підтримувало нормальний гідротермічний баланс у стінах* (із журн.).

△ **Гідротермі́чне обро́блення** *див.* **обро́блення.**

ГІДРОТЕРМІ́Я, ї, *ж.* 1. Галузь науки, яка вивчає гідротерми. *Особливості регіональної гідротермії; Предмет і завдання гідротермії.*

2. Оброблення чогось гарячою водою (від 60 до 1000 °С). *Є кілька способів термічної обробки субстратів для культивування гливи звичайної: гідротермія, ксеротермія та ін.* (з наук. літ.); *При гідротермії і ксеротермії застосування живильних добавок дещо ускладнює технологічний процес і може призвести до зниження селективності субстрата* (з наук. літ.).

ГІДРОТЕ́ХНІК, а, *ч.* Фахівець із гідротехніки. — *Я, товаришу Мухтаров, будівельник залізничний, а не гідротехнік* (Іван Ле); *У старшого гідротехніка багато справ. Він перевіряє водовипуски, стежить, щоб поливи провадили правильно і, де можливо, по довгих борознах* (з наук. літ.); *Батько Олени Теліги був знаним фахівцем, гідротехніком-практиком, працював на великих водних артеріях — Волзі, Клязьмі, Сіверському Донці* (із журн.).

ГІДРОТЕ́ХНІКА, и, *ж.* Галузь науки і техніки, що вивчає водні ресурси, споруди та обладнання. *Гідротехніка досліджує водні запаси країн і регіонів, розробляє методи регулювання річкового стоку, фільтрацію води крізь ґрунти тощо* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний із гідротехнікою. *Гідротехнічна меліорація здійснюється з метою поліпшення водного і повітряного режимів ґрунтів та захисту їх від шкідливої дії води (затоплення, підтоплення, ерозії тощо)* (з наук. літ.); *Для охорони вод від вичерпання встановлюються водоохоронні зони, а також здійснюються лісомеліоративні, протиерозійні, гідротехнічні та інші заходи відповідно до планів* (з мови документів).

△ **Гідротехнічна спору́да** *див.* **спору́да.**

ГІДРОТИ́ПІЯ, ї, *ж., фот.* Спосіб отримання кольорових позитивів із застосуванням водорозчинних барвників. *Гідротипія добре передає кольори та забезпечує стійкість паперу проти вицвітання* (з наук. літ.); *У кольоровому кіно використовують субтрактивні процеси: негативно-позитивний (на багатошарових кіноплівках) або (рідше) гідротипії* (з наук.-попул. літ.); *Гідротипія полягає у послідовному перенесенні трьох частково пофарбованих зображень у вигляді желатинових рельєфів, покритих барвниками, на папір або плівку* (з навч. літ.).

ГІДРОТО́РАКС, у, *ч., вет, мед.* Скупчення рідини в плевральній порожнині внаслідок серцевих і ниркових захворювань. *Гідроторакс виявляється переважно в правому боці, хоча може бути двостороннім* (з наук. літ.); *Гідроторакс часто виникає як ускладнення, наприклад, хронічної серцевої недостатності та ін.* (з навч. літ.); *Рентгенограма підтвердила наявність гідротораксу в пацієнта* (із журн.).

ГІДРОТО́РФ, у, *ч.* Торф, добутий розмиванням струменем води під високим тиском. *Залежно від способу добування розрізняють кусковий (машиноформований) гідроторф і фрезерний торф (дрібняк)* (з наук. літ.); *Застосування гідроторфу доцільне лише у великих господарствах* (з навч. літ.).

ГІДРОТРА́НСПОРТ, у, *ч.* Переміщення потоком води твердих сипких матеріалів. *Процес безнапірного гідротранспорту дрібнодисперсних відходів металообробки в потоці мастильно-охолоджувальної рідини полягає в русі води самопливом і переміщенні нею твердих часток* (з наук. літ.); *Основними перевагами трубопровідного гідротранспорту є його здатність безперервно переміщувати значні обсяги вантажі, висока продуктивність і екологічна сумісність із довкіллям* (з навч. літ.).

ГІДРОТРА́НСПОРТНИЙ, а, е. Прикм. до **гідротра́нспорт.** *Гідротранспортні установки за призначенням розподіляють на підземні і поверхневі; за часом роботи на одному місці — на стаціонарні і пересувні; за принципом дії — безнапірні і напірні* (з навч. літ.); *Гідротранспортний комплекс.*

ГІДРОТРАНСФОРМА́ТОР, а, *ч.* Механізм, що передає або перетворює обертальний рух за допомогою води чи іншої рідини. *Гідротрансформатори характеризуються помірними інвестиційними витратами та простотою й економічністю в експлуатації* (з наук.-техн. літ.); *Гідротрансформатори, у яких використовують кінематичні взаємозалежні осьові й доцентрові турбінні колеса, одержали назву двотурбінних* (з навч. літ.).

ГІДРОТРОПІ́ЗМ, у, *ч., бот.* Вигинання коренів, стебел і т. ін. рослин у напрямі до більш вологого середовища. *Для запобігання гідротропізму при утворенні коріння та поліпшення приживлюваності й росту саджанців варто відсипати прошарок суглинків на глибині розташування нижньої частини живців* (з наук.-попул. літ.); *Учені виявили гени, які контролюють гідротропізм — здатність рослин змушувати своє коріння шукати воду* (із журн.).

ГІДРОТУРБІ́НА, и, *ж.* Двигун із обертовим рухом, у якому використовується енергія струменя води. *З винайденням у XIX ст. гідротурбіни та електричної машини розпочався новий етап у розвитку гідроенергетики – будівництво гідроелектростанцій* (з навч. літ.); *Коли вітру немає, вода, стікаючи з верхнього резервуара в нижній, рухає гідротурбіни* (з газ.).

ГІДРОТУРБІ́ННИЙ, а, е. Стос. до гідротурбіни. *Гідротурбінне устаткування; Гідротурбінний насос;* // Який працює на гідротурбіні. *У селі Коржова на річці Ятрань стоїть могутній гідротурбінний млин* (із журн.).

ГІДРОТУРБОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Галузь машинобудування, що виробляє гідротурбіни. *Розвиток гідротурбобудування відображає рівень використання гідроенергії* (з наук. літ.); *Співпраця з Китаєм у галузі гідротурбобудування почалася ще в 60-х роках XX століття* (з газ.).

ГІДРОУДА́Р, у, *ч.* Різка зміна гідромеханічного тиску рідини, пов'язана з раптовою зміною швидкості її руху за надзвичайно короткий проміжок часу. *Гідроудар може визначатися висотою стовпа рідини певної об'ємної ваги або величиною тиску удару* (з наук. літ.); *Аварійне відключення води та різке поновлення водопостачання спричинили гідроудар і обрив гідрорукава* (із журн.).

ГІДРОУДА́РНИЙ, а, е. Стос. до гідроудару. *Гідроударний інструмент призначений для розтину асфальтобетонних покриттів, руйнування бетонних і залізобетонних конструкцій, спушення скельних і мерзлих ґрунтів, ущільнення рихлого ґрунту тощо* (з наук. літ.); *Для одержання гранульованого шлаку застосовують установки різних видів: басейнові, жолобні мокрого гранулювання, барабанні, гідроударні* (з наук.-техн. літ.); // Який має ударну дію, створювану напором рідини. *Перед знищенням бомби фахівці Міністерства з надзвичайних ситуацій зробили розрахунок основних показників небезпеки боєприпасу, адже дія його гідроударної хвилі сягає 1875 метрів* (із журн.).

ГІДРОФА́УНА, и, *ж., бот.* Водна фауна. *Важливість малих водойм у житті людини вимагає вивчення їх гідрофауни та зваженої оцінки її практичного значення* (з наук.-попул. літ.); *Гідрофауна Чорного і Азовського морів та лиманно-дельтових ценозів включає 32 ендемічні види безхребетних понто-каспійського комплексу* (з навч. літ.); *Фосфатовмісні сполуки є нищівними для мешканців гідрофауни* (з газ.).

ГІДРОФЕРИ́Т, у, *ч., хім.* Кисла сіль гідроксиду заліза. *Основними продуктами гідратації є гідроалюмінати, гідросилікати й гідроферити барію, які в процесі твердіння утворюють поліфазний високоміцний конгломерат* (з наук. літ.); *Головні процеси корозії — розчинення та вимивання із бетону компонентів цементного каменю: гідроокису кальцію, гідросилікатів, гідроалюмінатів та гідроферитів* (з наук. літ.).

ГІДРОФІ́ЗИК, а, *ч.* Фахівець із гідрофізики. *Відомий гідрофізик Володимир Шулейкін ще в 1937 році запропонував одну з найбільш розумних версій щодо причин хвороб вух і загибелі людей на кораблях під час шторму — виникнення над гребенями хвиль низькочастотних інфразвукових коливань* (із журн.).

ГІДРОФІ́ЗИКА, и, *ж.* Розділ геофізики, що вивчає фізико-механічні та інші властивості води, а також фізичні процеси, які відбуваються у гідросфері. *Гідрофізика досліджує молекулярну будову води у всіх трьох її станах, фізико-ме-*

ханічні властивості води, снігу і льоду, їх радіаційні, електричні, радіоактивні й акустичні властивості тощо (з наук. літ.); // *чого.* Сукупність фізико-механічних та інших властивостей води, а також фізичних процесів, що відбуваються в окремих водоймах та інших частинах гідросфери. *Гідрофізика водних ресурсів України; Гідрофізика ґрунтів.*

ГІДРОФІЗИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідрофізики. *Гідрофізичні дослідження в океані здійснюють за допомогою різних приладів, установлених на науково-дослідних суднах* (з наук.-попул. літ.); *Під час експедиції вчені успішно провели намічені програмою комплексні гідрофізичні, гідрохімічні та геологічні роботи щодо вивчення Гвінейської затоки і течії Ломоносова* (з газ.).

ГІДРОФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Оснащення певних машин і механізмів набором додаткового гідравлічного обладнання. *У сучасних моделях кар'єрного бурового господарства спостерігається стійка тенденція до гідрофікації основних приводів і механізмів* (із журн.); *Гідрофікація вантажних автомобілів; Гідрофікація тягачів.*

ГІДРОФІКО́ВАНИЙ, а, е. Оснащений гідравлічною передачею. *У конструкції сівалки є два маркери та гідрофікований механізм їх підйому й опускання* (з навч. літ.); *Гідрофікована бурова установка; Гідрофікований дисковий лущильник.*

ГІДРОФІ́Л *див.* **гідрофіли.**

ГІДРОФІ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **гідрофіл,** а, *ч.), біол.* Організми, пристосовані до життя у водному середовищі (рослини, риби, комахи). *Гідрофіли характеризуються обтічною формою тіла, позбавленою будь-яких виступів і горбків, щільним з'єднанням усіх частин організму тощо* (з наук. літ.); *За характером пристосування до певного довкілля серед стоног виділяють ряд екологічних груп — від гідрофілів до помірних ксерофілів* (з наук. літ.); *Учні з'ясовували, у якому напрямку відбуваються сезонні зміни типів гідрофілів поверхневого водного об'єкта під впливом сонячної енергії* (з навч. літ.); *У наземному покриві Українських Карпат є багато гідрофілів* (із журн.).

ГІДРОФІ́ЛІЯ, ї, *ж.* 1. *бот.* Спосіб перехресного запилення у рослин за допомогою води. *Гідрофілія може бути надводна і підводна* (з наук.-попул. літ.); *Гідрофілія спостерігається у деяких рослин із зануреними у воду квітками (кушир, різуха, камка)* (з наук.-попул. літ.); *Дослідження останніх років засвідчили, що п'яти відсоткам квіткових рослин притаманна гідрофілія* (з навч. літ.).

2. *спец.* Здатність тканин організму зв'язувати воду, утримувати її, перешкоджаючи її виділенню. *У біології й медицині про гідрофілію судять за кількістю води, яку здатні зв'язувати тканини* (з наук.-попул. літ.); *Ацидотичний стан тканин і їх гідрофілія.*

ГІДРОФІ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. *бот.* Здатний запилюватися під водою (про рослини). *Специфіка пристосувань гідрофільних рослин до водного середовища, яка виробилася у процесі еволюції, надає їм переваги у зайнятті особливої екологічної ніші* (з наук. літ.); *У Європі зоофільні рослини ставлять 70—80 %, анемофільні — близько 20 %, гідрофільні — менше 1 % від загального числа видів* (з наук. літ.); // *рідко.* Пристосований до водного середовища. *Іноді гідрофільними називають рослини, пристосовані до життя у водному середовищі* (з наук.-попул. літ.).

2. *біол.* Здатний зв'язувати воду, утримувати її, перешкоджаючи її виділенню (про тканини організму). *Компоненти антиоксидантного захисту поділяють на гідрофільні й гідрофобні, ферментативні* (з наук. літ.).

3. Який має властивість змочуватися водою (про деякі речовини). *Гідрофільні речовини легше руйнуються у воді* (з наук. літ.); *Гідрофільні властивості глини виражені дуже яскраво* (із журн.).

ГІДРОФІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гідрофі́льний.** *Деревина бука має високу гідрофільність* (з наук.-попул. літ.); *Гідрофільність речовин можна підсилити доданням у суспензію або гідросуміш спеціальних речовин-змочувачів* (з наук.-попул. літ.); *Гідрофільність дозволяє білковим гормонам самостійно транспортуватися з кров'ю, тому що вони розчинні в ній* (з навч. літ.).

ГІДРОФІ́Т *див.* **гідрофіти.**

ГІДРОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гідрофі́т,** а, *ч.).* Водяні рослини, частково або цілком занурені у воду. *Гідрофіти поширені по берегах річок, озер, ставків і морів, а також на болотах і заболочених луках* (з наук.-попул. літ.); *Луки вкриваються рослинами-гідрофітами (осокою, ситником, жовтцем)* (із журн.).

ГІДРОФІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до гідрофітів. *На порівняно невеликій ділянці заказника "Явдокимівський" на Кіровоградщині збереглося три природні комплекси — гідрофітний, нетрофітний та ксерофітний із властивим їм тваринним світом* (з наук. літ.); *Сучасні ландшафти приморських кіс істотно змінюються в бік збільшення обводненості їх території та зростання ролі гігро- і гідрофітних угідь* (з навч. літ.); *Гідрофітні рослини занурені у воду лише нижніми частинами і прикріплені до ґрунту* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОФЛО́РА, и, *ж., бот.* Водна флора. *Біогенні речовини, особливо фосфор, зумовлюють інтенсивне розмноження у водоймах ціанових синьо-зелених водоростей, які знищують гідрофлору* (з навч. літ.); *Випалювання очерету, рогозу, осоки на болотах зупиняє процес торфоутворення, гальмує розвиток придонної болотної гідрофлори і гідрофауни* (з газ.).

ГІДРОФОБІЗА́ТОР, а, *ч.* Спеціальний розчин для захисту будматеріалів і виробів із них від корозії та руйнування водою чи вологою. *Гідрофобізатор — захисник фасадів, цегли, бетонних парканів, плит, каменів, штукатурки, бетону та інших поверхонь від води та висолів* (з наук.-попул. літ.); *Гідрофобізатор не вимивається з обробленої поверхні, стійкий до дії агресивних середовищ і зберігає свої властивості від -60 °С до +200 °С* (з наук.-попул. літ.); *Гідрофобізатор має низьку в'язкість, проникає в найменші пори й капіляри* (із журн.).

ГІДРОФОБІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Покриття матеріалів гідрофобними речовинами для захисту їх від корозії. *Поверхнево-активні речовини використовують у цементному виробництві з метою інтенсифікації помолу цементного клінкеру, гідрофобізації готового цементу* (з наук. літ.); *Явище капілярного гістерезису і збільшення кутів наступу пояснюється гідрофобізацією порід нафтою* (з навч. літ.).

ГІДРОФОБІЗО́ВАНИЙ, а, е Який зазнав гідрофобізації. *Гідрофобізовані кремнієорганічні рідини.*

ГІДРОФОБІЗУВА́ЛЬНИЙ, а, е Признач. для гідрофобізації. *Експериментально встановлено, що застосування гідрофобізувальної суміші покращує вогнезахисну ефективність деревини* (з наук. літ.); *Деякі гідрофобізувальні композиції наносять лише на суху поверхню, інші — на вологу* (із журн.); *Гідрофобізувальні складники захищають цегля-*

ний цоколь від вологи на молекулярному рівні, не змінюючи при цьому кольору і фактури матеріалу (з газ.).

ГІДРОФОБІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, чим.* Проводити гідрофобізацію. *Фарба гідрофобізує поверхню, не перешкоджає паровій дифузії* (з наук.-техн. літ.); *Виконуємо реставрацію та ремонт безнадійно зруйнованих конструкцій. Гідрофобізуємо старі та нові поверхні* (з мови реклами).

ГІДРОФО́БІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Те саме, що **водобоя́знь** 2. *Є випадки гідрофобії у людей після нападу кажанів* (з наук. літ.); *Гідрофобія проявляється тим, що при спробі пити у хворого виникають судомні скорочення м'язів глотки й гортані, дихання стає шумним, можлива його короткочасна зупинка* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОФО́БНИЙ, а, е. Який має властивість не змочуватися водою або погано розчинятися в ній. *Існує декілька способів обробки поверхні стін із черепашнику гідрофобним складом* (з наук. літ.); *Антиоксидантами називають різні водорозчинні і гідрофобні сполуки* (з наук. літ.); *Непрямий білірубін добре розчиняється в жирах (ліпофільний), але дуже погано у воді (гідрофобний)* (з наук.-попул. літ.); *Фракції гемоглобіну з вищою внутрішньомолекулярною рухливістю мають більший загальний об'єм гідрофобних порожнин та характеризуються меншою спорідненістю з киснем* (із журн.).

ГІДРОФО́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гідрофо́бний.** *Для надання ґрунтові гідрофобності у нього вводять поверхнево активні речовини (наприклад, відходи лужної очистки нафтопродуктів)* (з наук. літ.); *Природна гідрофобність матеріалу може бути підсилена або послаблена доданням спеціальних речовин* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОФО́Н, а, *ч.* Прилад для приймання звукових хвиль, що виникають або поширюються у воді. *Основну роботу під час розвідки виконували слухачі на гідрофонах. Ці спеціальні прилади вловлюють на значній віддалі різні шуми і звуки в морі* (М. Трублаїні); *Сульфат літію і винна кислота забезпечують утричі вищу чутливість гідрофонів порівняно з набагато дорожчим за них турмаліном* (з наук. літ.); *Якщо ви занурите у воду чутливий гідрофон, він донесе до вас справжню какофонію звуків* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОХІ́МІК, а, *ч.* Фахівець із гідрохімії. *Особливого значення набувають роботи гідрохіміків у зв'язку з масштабним хімічним техногенним забрудненням поверхневих та ґрунтових вод міст і поселень* (з наук. літ.); *Нині для характеристики природних вод за вмістом розчинених речовин застосовують кілька класифікацій, запропонованих гідрохіміками* (з навч. літ.).

ГІДРОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гідрохімії. *Учені розробили класифікацію вертикальних структурних рівнів гідрохімічних систем із урахуванням особливостей взаємозв'язку різних типів природних вод* (з наук. літ.); *У регіональному аспекті вперше систематизовано та узагальнено дані про гідрохімічний режим підземних і поверхневих вод Донецького регіону з урахуванням впливу антропогенного фактора* (з наук. літ.); *Гідрохімічні дослідження мають важливе значення для розроблення заходів з охорони вод від забруднення в результаті господарської діяльності* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Наука про хімічний склад природних вод і закономірності його зміни під впливом природних (хімічних, фізичних, біологічних) та антропогенних чинників. *Гідрохімія як наука сформувалася в першій половині XX століття* (з наук.-попул. літ.); *Гідрохімія органічно поєднується з гідрологією, гідрогеологією, гідрогеохімією, географією, хімією, фізикою та ін. науками* (з наук.-попул. літ.); // *чого.* Сукупність хімічних особливостей певної водойми або типу водного джерела. *Гідрохімія водних об'єктів атомної і теплової енергетики.*

ГІДРОХІНО́Н, у, *ч., хім.* Ароматична органічна сполука, що належить до фенолів, — безбарвні або світло-сірі сріблясті кристали, які при окисненні буріють. *Найбільш ефективними антиоксидантами в умовах хімічного чищення є гідрохінон і дифеніламін* (з наук. літ.); *Гідрохінон і композицію мікроелементів економічно вигідно застосовувати в посівах гороху* (з наук. літ.); *Спеціальні залози, розташовані в черевці жука-бомбардира, виробляють гідрохінон* (із журн.).

ГІДРОХЛОРИ́Д *див.* **гідрохлори́ди.**

ГІДРОХЛОРИ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **гідрохлори́д,** у, *ч.), хім.* Сіль хлороводневої кислоти й органічної основи. *У слабокислому середовищі розчини гідрохлоридів відносно стійкі, але в розчинах кислот і лугів вони легко руйнуються* (з наук. літ.); *Ефедра доступна переважно в формі гідрохлориду та сульфату* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОХО́РІЯ, ї, *ж., бот.* Поширення плодів, насіння, спор та ін. зачатків рослин за допомогою води. *Гідрохорія властива здебільшого рослинам, які ростуть у воді або на берегах водойм* (з наук. літ.); *Гідрохорія характерна для водно-болотяних рослин, зокрема осок, лапать, глечиків та інших* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЦЕНО́З, у, *ч., екол.* Історично сформована сукупність рослин, тварин та мікроорганізмів певної водної території з однотипними умовами існування. *Основний фактор, який, безумовно, негативно впливає на гідроценози, — господарська діяльність людини* (з наук. літ.); *Прісноводні молюски — типова група безхребетних тварин гідроценозів* (з наук.-попул. літ.); *Поступово відбувається процес відновлення біорізноманіття гідроценозів зони Західного Лісостепу методом їх озеленення* (із журн.).

ГІДРОЦЕФА́Л, а, *ч., мед.* Людина, яка хворіє на гідроцефалію. *Одним із способів лікування гідроцефалів є так звані штучні клапани* (з наук. літ.); *Особливо ретельно попрацювали лікарі над гідроцефалом із шостою стадією пухлини щитоподібної залози* (із журн.).

ГІДРОЦЕФА́ЛІЯ, ї, *ж., мед.* Вроджене або набуте внаслідок інфекційних захворювань, травм і т. ін. зростання кількості спинномозкової речовини в порожнині черепа, що призводить до збільшення розміру і зміни форми голови. *З метою попередження можливого розвитку гідроцефалії гемостатичні засоби необхідно застосовувати дозою вдвічі меншою, ніж у разі паренхіматозного крововиливу* (з наук. літ.); *При компенсованій гідроцефалії для зниження внутрішньочерепного тиску рекомендують препарати трави астрагалу шерстистоквіткового* (з навч. літ.).

ГІДРОЦИ́КЛ, а, *ч.* Водний мотоцикл. *Як правило, гідроцикли мають довжину до 3 м і вантажопідйомність до 300 кг* (з наук.-попул. літ.); *Серед численних святкових заходів на міській набережній очікується велика регата вітрильників, показові виступи на гідроциклах* (з газ.).

ГІДРОЦИКЛО́Н, а, *ч.* Апарат, у якому відбувається розділення за масою зерна мінералів (або інших частинок) під дією відцентрової сили у водному середовищі. *Гідроциклон*

складається з короткої циліндричної (верхньої) частини з патрубком і конічної (нижньої) частини з отвором біля вершини конуса (з наук.-попул. літ.); *Буровий розчин очищали за допомогою здвоєних вібросит та гідроциклона* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРОЦИКЛО́ННИЙ, а, е. Стос. до гідроциклона. *Внутрішня поверхня днища гідроциклонних апаратів та відстійних чанів повинна бути рівною з ухилом до спускного трапа* (з мови документів); *Гідроциклонний пісковідділювач.*

ГІДРОЦИЛІ́НДР, а, *ч.* Об'ємний гідродвигун зі зворотно-поступальними рухами поршня. *Часто до групи гідроциліндрів відносять також плунжерні, мембранні й сильфонні гідродвигуни* (з наук.-попул. літ.); *Підняття й опускання жатки комбайна здійснюється виносним гідроциліндром із робочого місця тракториста* (з навч. літ.).

ГІДРОША́ХТА, и, *ж.* Шахта, у якій запроваджена гідромеханізація. *До промислових належать гідротранспортні системи гідрошахт, вуглезбагачувальних фабрик, гірничозбагачувальних та гірничо-металургійних комбінатів, гідротехнічного будівництва, системи золовидалення теплових електростанцій* (з наук. літ.); *На гідрошахті вугілля по трубах видають на висоту 230 метрів* (з наук.-попул. літ.); *Розрізняють дві технологічні схеми водопостачання гідрошахти: центрально-замкнену і двоциклічну замкнену* (з наук.-попул. літ.).

ГІДРУВА́ННЯ, я, *с., хім.* Дія за знач. **гідрува́ти і гідрува́тися.** *Для значної кількості хімічних синтезів ключовим етапом є реакція гідрування* (з наук. літ.); *Глибоке гідрування олив підвищує індекс в'язкості з 36 до 85* (з навч. літ.).

ГІДРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, хім.* 1. Приєднувати водень за наявності каталізаторів до органічних сполук. *Вищі олефіни гідрують для збільшення виходу бензинової фракції* (з наук.-попул. літ.); *Щоб рідкий жир став твердим, його треба гідрувати, обробити лугом, гідролізувати, нагріти до 150 градусів* (з навч. літ.).

2. *тільки 3 ос.* Приєднувати іони водню (про органічні сполуки). *Соєвий ізолят гідрує у співвідношенні (білок / вода) 1:5. Під час готування ковбас або іншої продукції його вводять до фаршу сухим* (із журн.).

ГІДРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., хім.* Поєднуватися з воднем за наявності каталізаторів. *Проходячи через систему автоклавів, жир дедалі більше гідрується* (з навч. літ.); *Гомологи бензолу гідруються з меншою швидкістю, ніж сам бензол* (з наук. літ.); *Подвійні зв'язки ароматичних вуглеводнів гідруються значно важче, ніж подвійні зв'язки олефінових вуглеводнів* (з наук. літ.).

ГІЄ́НА, и, *ж.* Хижа тварина, що живе у південних країнах і живиться здебільшого падаллю. [К а с с а н д р а:] *Хіба гієна винна, що смертю й розпадом живитись мусить?* (Леся Українка); *З усіх країв, з усіх світів тічки собак, гієн, вовків зібралися на дикий пир* (Б. Лепкий); *Сулейман віз із собою тільки Стамбульський звіринець: на здоровенних мажах, запряжених волами, залізні клітки з левами, тиграми, пантерами, гієнами, вовками й ведмедями* (П. Загребельний); * У порівн. *Чув він* [Каїн], *як зневір'я, Мов та гієна, здалека кружило Вкруг нього й дух морозило в йому* (І. Франко); *Але сон не йшов, і думки, як дикі гієни жеруть верблюда, рвали на части душу Авіронову...* (Г. Хоткевич).

ГІЄ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **гієна.** *Гієнова зграя;* // *у знач. ім.* **гієнові,** вих, *мн.* Родина ссавців ряду хижих; поширена у пустелях і напівпустелях. *Серед гієнових відомо три роди з чотирма видами — смугаста, плямиста, берегова гієни та земляний вовк* (з наук.-попул. літ.); *Гієнові характеризуються невеликою головою з короткою, товстою або загостреною мордою, коротшими за передні задніми ногами та похилою спиною від плечової ділянки до крижа* (з навч. літ.); *Гієнові активні вночі* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гіє́новий (гієноподі́бний) соба́ка** *див.* **соба́ка.**

ГІЄНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гієну. *Коли він упав, гієноподібні сірки чорношкірих кинулися на нього, а доки підвівся, надбігли чорношкірі* (із журн.); *Гієноподібні потвори.*

△ **Гіє́новий (гієноподі́бний) соба́ка** *див.* **соба́ка.**

ГІ́ЛКА, и, *мн.* гілки́, гіло́к, *ж.* 1. Боковий відросток, пагін дерева, чагарнику, а також трав'янистої рослини. *І не подумавши німало* [анітрохи], *Нап'явсь* [Еней], *за гілочку смикнув, Аж дерево те затріщало, І зараз гілку одчахнув* (І. Котляревський); *Роман .. позатикав свіжий ласкавець та гілки крокосу за образи* (І. Нечуй-Левицький); *Мріє стеля надо мною, Мов готичнеє склепіння, А гілки квіток сплелися На вікні, неначе ґрати* (Леся Українка); *Дві пташки, пурхаючи з гілки на гілку, подивлялись на нас і несподівано зливались в обіймах* (В. Винниченко); *Проти вечірнього неба ... посновано мереживо гілок і гілочок, верхів дерев і ліщини* (І. Багряний); *Зламані гілки, бічна лазівка в заростях, прорізана уздовж стовбура стріла — будь-що могло виявитися натяком для пильних і вказувати на можливу криївку зниклого Карла-Йозефа* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Од яру на всі боки розбіглись, неначе гілки дерева, глибокі рукави й поховались десь далеко в густих лісах* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Відгалуження чого-небудь. *По двох гілках, на які ділиться легенева артерія, кров тече до легенів* (з навч. літ.); // Відгалуження певного роду, сім'ї; складова частина родового дерева *(див.* **де́рево).** *Аблачимські і Романови — то дві гілки роду* (Т. Масенко); *Другий син Рафал-Людовик Скарбек, хорунжий коломийський, успадкував усі маєтності галицької гілки родини* (з Інтернету).

(1) Олі́вна гі́лка — гілка дерева оливи як символ злагоди, миру. [М а р т і а н:] *Чи ж найпочесніше у світі — лавр? Шановний дуб, оливна гілка миру, свячена пальма — чи ж не рівноправні вони славутнім лаврам?* (Леся Українка).

◊ **Руба́ти гі́лку (сучка́), на які́й (яко́му) сиди́ш (сиди́ть, сидимо́** *і т. ін.)* **<Руба́ти гі́лку під собо́ю>** *див.* **руба́ти.**

ГІЛКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **гілка** 1. *Для кожного виду одягу характерна своєрідна інтерпретація гілкових композицій* (з наук.-попул. літ.); *Молоденьке деревце не виробить стільки кисню, скільки може виділити доросла хвойна рослина з розвиненою гілковою структурою* (з газ.); // Який складається з гілок. *Для переробки й одержання цінного добрива успішно використовують відходи лісового і лісопильного виробництва — кору, хвою, тирсу, гілковий дрібняк лісовирубок, ресурси яких у Карпатах величезні* (з наук. літ.); *Канюк степовий робить гнізда з гілкового матеріалу з добре вираженим лотком* (з наук.-попул. літ.); *Гілковий корм можна згодовувати в свіжому вигляді, сушити його на зиму, силосувати* (з газ.).

ГІЛКОРІ́З, а, *ч.* Інструмент для зрізання гілок (у 1 знач.). *Гілкорізи, розпушувачі, обприскувачі, легкі, зручні садові тачки — усе, що завжди повинен мати дбайливий садівник* (із журн.); *Візьміть металеву щітку на довгій палиці, секатор, гілкоріз, ніж, гас чи дизпаливо — і в сад* (з газ.); *Для об-*

різування дерев пропонуємо виняткове ефективні гілкорізи з потужним силовим приводом (з мови реклами).

ГІЛКОРУ́Б, а, *ч.* 1. Робітник, який обрубує гілки з поваленних дерев. *Виселені до Сибіру в 1946 р. українці працювали в лісі. Кожен мав свою норму. Наприклад: гілкоруби повинні були обрубати по 12–14 куб. метрів дерева в день* (з мемуарної літ.); *Сьогодні гілкоруби працювали в лісі від світанку до заходу сонця* (з газ.).

2. Інструмент для обрубування гілок. *Гілкоруб має лезо 325 мм, діаметр зрізу 25 мм* (з мови реклами).

ГІЛКУВА́ННЯ, я, *с.* Утворення і ріст гілок у рослин. *До початку бутонізації в олійних культур відбувається гілкування, максимальний приріст зеленої маси і утворення кореневищ* (з наук. літ.); *У роботі наведено результати стимулювання гілкування в однорічних саджанців яблуні з метою отримання скороплідного садівного матеріалу* (з наук. літ.).

ГІЛКУВА́ТИЙ, а, е. Який має багато гілок. *Збирання коріандру і тмину непереобладнаними комбайнами малоефективне через намотування гілкуватих стебел на бітер* (з наук. літ.); *Коренева система зернобобових культур стрижневого типу, гілкувата, здатна глибоко проникати у ґрунт* (з навч. літ.).

ГІЛКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Випускати, утворювати гілки (у 1 знач.); галузитися. *Зважаючи на пізньостиглість олійного молочаю, його треба сіяти так густо, щоб рослини не гілкувалися* (з наук. літ.); *Стебло сої міцне, прямостояче, добре гілкується* (з наук.-попул. літ.); *У сортів плодових дерев, що гілкуються сильно (ренет Симиренка, джонатан), укорочування роблять слабше, а бічні однорічні гілки довжиною до 50 см не укорочують* (з Інтернету).

ГІ́ЛЛЯ́, гілля́, *с.* Збірн. до **гілля́.** — *Ой, вишеньки-черешеньки, Червонії, спілі, Чого ж бо ви так високо Виросли на гіллі!* (Леся Українка); *Гілля вишень і бузку звисало просто до кімнати* (Ю. Смолич); *Потім допхали сюди кадовби і поставили їх в ці природні льодівні. Зверху добре привалили колодами, гіллям і камінням* (І. Багряний); *Дужчих поставлено спилювати дерева, а слабіших* [слабших] — *обрубувати і тягти гілля* (В. Барка); * У порівн. *А любов цвіте Юна, пишная, Мов гілля густе В клена з вишнею* (П. Воронько).

(1) [Аж] гілля гне́ться — дуже багато, рясно (про плоди на дереві). *Груш уродило так рясно, що гілля аж гнулось додолу* (І. Нечуй-Левицький); — *Зав'язуємо шнурки, а самі зоримо спідлоба на абрикоси. Їх ще багато, аж гілля гнеться, і вони сяють у низькому довгому сонячному промінні* (Григір Тютюнник).

ГІЛЛЯ́, і, *ж., рідко.* Боковий відросток від стовбура дерева або чагарнику, який розгалужується на менші відростки — гілки, віти. — *Загинув ти, — взяла своє недоля, — Мов одірвалась вітка від гіллі* (П. Грабовський).

ГІЛЛЯ́КА, и, *ж., розм.* Те саме, що **гілля́.** *Заревіла престрашенна буря, .. гілляки тріщать, ламаються, падають* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дужі гілляки в цвілих кордубатих узлах покривали зверху місцину шатром* (П. Тичина); *На лузі не було ні лялечки, тільки шуліки з гілляки мовчазно зоріли в далечінь* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Рука, як відрубана гілляка, захиталася і впала безсило* (Б. Лепкий).

◊ **(1) На гілля́ку** *кого:* а) повісити. *Військо шлю на гайдамаку! Скоро зловлю, — на гілляку І гніздо все розтрощу!* (І. Франко); *Грицько видав короткий засуд: — Усіх на гілляку! — Він вказав на якогось кремезного татарина і приказав: — Повішай усіх, а тебе пустять на чотири вітри* (А. Чайковський); — *Підемо на Іродового сина, підемо і віддіб'ємо Марусю, а його за шияку та на гілляку, бо досить уже лиха накоїв* (Б. Лепкий); *Як прийдуть німці — їхня влада, а тебе на гілляку...* (Григорій Тютюнник); б) *(зі сл.* к р а щ е) повіситися (про чиє-небудь скрутне, безвихідне становище). [Ю х и м:] *Як з таким батьком, то краще на гілляку!* (М. Кропивницький); **Пови́снути на гілля́ці (на вербі)** *див.* **повиса́ти.**

ГІЛЛЯ́СТИЙ, а, е. 1. Який має велике або густе гілля *(див.* **гілля́). *Серед двору гілляста яблуня стояла* (Марко Вовчок); *Перед хатою стоїть старий гіллястий ясен, усю хату й половину дворища вкриває він своїми вітами* (С. Васильченко); *Посеред галявини стоїть високий гіллястий клен* (Б. Антоненко-Давидович); *Раптом їй* [дівчинці] *здалося, що вдалині гіллясті кущі чи дерева швидко-швидко рухаються низкою* (О. Іваненко).

2. *перен.* Який має відростки, схожі на гілки. *Красені-олені щороку скидають в цих травах свої гіллясті панти...* (О. Гончар); *Гілляста китиця чумизи вистигає разом, і насіння з неї не осипається, чим вигідно відрізняється від проса* (з газ.).

△ **Гілля́ста пшени́ця** *див.* **пшени́ця.**

ГІЛЛЯ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гілля́стий.** *Зовнішніми ознаками зимостійких сортів є особливості росту їх сіянців, зокрема гіллястість однорічного приросту* (з наук. літ.); *Гіллястість — головна ознака, що зумовлює габітус рослини* (з наук. літ.); *Обрізання молодих пагонів герані домашньої сприяє її гіллястості* (з наук. літ.); *Груша Оксамит — сорт осіннього строку достигання, десертний. Дерево середньої сили росту з помірною гіллястістю* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Людська душа, як дерево гіллясте, Як дерево гіллясте при дорозі* (із журн.).

ГІЛЛЯСТОВУ́СІ, сих, *мн.* Ряд нижчих прісноводних ракоподібних безхребетних тварин типу членистоногих, які живуть перев. у воді. *Експериментальні дослідження трофічних взаємовідносин у системі "фітопланктон — зоопланктон" (гіллястовусі, веслоногі ракоподібні, інфузорії) демонструють чітку закономірність зростання трофності* (з наук. літ.); *У прісноводних водоймищах численними є дрібні рачки дафнії — представники ряду гіллястовусих* (з наук.-попул. літ.); *Гіллястовусі — це фільтратори, які живляться бактеріями, водоростями, найпростішими* (з навч. літ.); *Гіллястовусі є кормом для риб та особливо їхніх мальків (коропових, лососевих, осетрових та ін.)* (з навч. літ.).

△ **Гіллястову́сі ракоподі́бні** *див.* **ракоподі́бний.**

ГІЛЛЯСТОКОЛО́СИЙ, а, е. Який має гіллястий (у 2 знач.) колос. *Гіллястоколосих представників жита більшість учених вважають особливим різновидом* (із журн.); *Гіллястоколосі рослини.*

ГІЛЛЯСТОРО́ГИЙ, а, е. Який має гіллясті (у 2 знач.) роги. *Далеко, на самому крайнебі, паслися гуртиком гіллясторогі олені, зебри та антилопи* (О. Гончар); *У великій світлій кімнаті на жовтому тлі стіни красувалися чудернацькі кривулясті скелі й такі ж кривулясті дерева, а між ними никали гіллясторогі антилопи і граційні газелі* (з газ.).

ГІЛЛЯ́ЧИТИСЯ, иться, *недок., розм., рідко.* Викидати, розпускати гілки; гілкуватися. *Будяки ростуть, як в парнику. Який вилізає, який гіллячиться.., а який розкущився, потріскує коробочками* (Б. Харчук); *За липами гіллячивсь бузок, а далі гущавінь світліла...* (Є. Пашковський).

ГІЛЛЯ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **гілля́ка.** *Горою цвіт синій і жовтий укривав кожду гіллячку дрібними човенцями в повздовжні рядочки* (Л. Мартович); *Соломія вхопила за гіллячки, Остап придержав пліт — і обоє вискочили на берег, втомлені й мокрі* (М. Коцюбинський); *Старий чолов'яга в приношеній свитині й одсунутій на потилицю шапці підгрібає до вогню гіллячки й веде далі якусь давнюю історію* (Б. Антоненко-Давидович); *Шовковиці натрусилось, нападало, ногою ніде ступити, і на дереві кожна гіллячка обліплена плодами* (О. Гончар); *Ніхто не їде. Ніхто сюди не мчить. Ані гіллячка не струсне росою* (Л. Костенко); * Образно. *Вітряне дитинство зникло за горами, Ми ж були гіллячками, стали яворами!* (А. Малишко); * У порівн. *Гірко, мамо ... О, гірко так, що й не переказать. Ти ж, як гіллячка, хижим вітром зламана, Ти, як одна нездержана сльоза* (В. Стус).

ГІ́ЛЛЯЧКО, а, *с.* 1. *збірн.* Зменш. до **гілля́.** — *А як ось тут гарно!.. гіллячко... сонечко в дірочки... мережечки... ну й гарно!* (А. Тесленко); *Тимоха майже щодня буває в сосні — то гіллячко збирає, то шишки* (Григорій Тютюнник); *Забажає — і багаттячко розведе, сяде біля нього, сухий бурелом підкидатиме, гіллячко, лісове сміттячко, опале листячко* (із журн.); *Стовбур у деревця складався з двох стовбурців, переплетених, наче мотузка. А коли гіллячко випустило листочки, виявилося, що це ростуть яблунька та груша* (із журн.).

2. *етн.* Те саме, що **гільце́.** *Ой, час-пора молоденькій Та гіллячко звить!* (Леся Українка).

ГІЛЛЯЧКО́ВИЙ, а, е. Який складається з гіллячок. *Найсмачніші ласощі для лосів узимку — кора дерев, гіллячковий корм, лишайники* (із журн.); *Щоб у негоду диким тваринам було чим підкріпитися, заготовляють сіно, коренеплоди, гіллячкові віники тощо* (з газ.).

ГІЛЛЯ́ЧЧЯ, ГІЛЯ́ЧЧЯ, я, *с., збірн.* Те саме, що **гілля́.** *Гіллячча боляче било в лице, хапалося колючками за одіж, рвучи її на шмаття і роздираючи до крові шкіру* (з казки); *Просто на нього згори сипалося гіллячча з розчахнутої набоєм берези* (І. Багряний); *Птахи літають поміж гіллячча́м, шмигають дикі голуби, десь вистукує дятел в дупляву липу, десь дзвінко і лунко кряче крук* (У. Самчук); *Палац же обріс пагонами й гіллячча́м, поміж якого світилися величезні білі суцвіття* (Валерій Шевчук); *Спати мостилися* [хлопці] *на купинах гіллячча ближче до згаслого багаття, яке ще тримало жар* (В. Шкляр); *Яблунь гіляччя й гіллячча осик проступає крізь білість у незнаній подобі* (із журн.).

ГІЛОЗОЇ́ЗМ, у, *ч., філос.* Учення про одухотвореність усієї матерії, її здатність відчувати. *Закономірним було сходження філософів Еллади від гілозоїзму через пантеїзм і деїзм до теїзму* (з наук. літ.); *Фалес, уявляючи ввесь світ пронизаним життям, заклав теоретичні основи гілозоїзму* (з наук.-попул. літ.); *Особливістю спінозівського матеріалізму є гілозоїзм* (з навч. літ.).

ГІЛОЗОЇ́СТ, а, *ч., філос.* Послідовник гілозоїзму. *Гілозоїсти вважають, що здатність відчувати притаманна всій матерії* (з наук.-попул. літ.); *Геракліт був гілозоїстом, тобто вважав усю природу і її елементи живими істотами або такими, які здатні відтворювати життя* (з навч. літ.); *Природа у В. Стуса одушевлена, як у гілозоїстів, має свої закони і силу* (із журн.).

ГІ́ЛОНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гілка.** *Десь в саду пиляє пилка, пролетіла тихо бджілка, вітер гілоньку хитає* (П. Тичина); *Радіє кожна гілонька, пташиная родинонька, Співає знову дітвора із кожного двора* (із журн.); *Колюча гілонька хапає за рукава: Не рви ягідоньки, людино, будь ласкава!* (із журн.); *Тихенько вітерець шумить, У лісі гілонька тремтить* (з газ.).

ГІ́ЛОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гілка.** *Вітерець заснув, і гілочки.., дрімаючи, ледве-ледве колишуться* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Зламана берізка, немов благаючи, простягла на снігу до мене свої голі тоненькі гілочки* (Б. Антоненко-Давидович); *Кожна найменша гілочка була оправлена в прозору кригу, світилася й блищала, і ціле дерево здавалося зроблене геніальним майстром із чистого скла* (І. Багряний); *На столі горить свічка, прикрашена напівобсипаною, сухою ялинковою гілочкою* (із журн.); *А нікого, нікого нема на землі, ні єдиної гілочки нашого роду!* (Л. Костенко).

ГІЛЧА́СТИЙ[1], а, е. Те саме, що **гілля́стий.** *По стоїщу видно було багато невисоких смерек, що їм іще в молодості було утято вершок. Така смерека вже не росте в височінь, а розкладається вшир, стає крислатою, гілчастою* (Г. Хоткевич); *Тихий день ввійшов у сад гілчастий, Пахощі медвяні розлив* (Л. Забашта); *До низької товстої гілки козак прив'язав за задні ноги дикого козла, його гілчасті роги майже торкались оголених коренів сосни* (Ю. Логвин); * Образно. *І ліс ловить і задоволено бурмотить: шепеляво гуде пісню в зелену гілчасту бороду* (В. Винниченко).

ГІЛЧА́СТИЙ[2], а, е. Те саме, що **голча́стий.** *То працюють правнуки й онуки Тих дідів, хто на пісках садив Сосни ці дзвенючі та гілчасті* (П. Дорошко); *Гілчаста гілочка ялини.*

ГІ́ЛЬБЕРТ, а, *ч., фіз.* Одиниця магніторушійної сили й різниці магнітних потенціалів. *Термін "гільберт" утворено від імені англійського фізика XVI ст. Вільяма Гільберта* (з наук.-попул. літ.); *Спеціальне слово "гільберт" застосовують у фізиці, зокрема в теорії та практиці магнітних явищ* (із журн.).

ГІЛЬДІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Стос. до гільдії (у 1–3 знач.). *Університети й міські гільдійські та цехові школи у XII–XIII ст. забезпечили умови для реформи схоластичної системи освіти Європи* (з навч. літ.); *Неможливість вчасно сплатити гільдійський збір часто-густо змушувала купців Російської імперії залишати гільдії і приєднуватися до стану міщан* (з наук.-попул. літ.); *Гільдійське купецтво наприкінці XVIII ст. у царській Росії було звільнене від подушного податку, рекрутчини та тілесних покарань* (з навч. літ.); *У добу Середньовіччя ремісники відкривали свої цехові школи, а купці — гільдійські* (з навч. літ.).

ГІ́ЛЬДІЯ, ї, *ж.* 1. У період раннього Середньовіччя в Західній Європі певне об'єднання для взаємодопомоги (релігійне, політичне і т. ін.); корпорація купців і ремісників для захисту своїх інтересів або цехових привілеїв. *Усі гільдії проходили перед альтаною султана, показуючи тисячі хитромудрих винаходів, які незмога описати* (П. Загребельний); *У Середньовіччі страхування здійснювалося через гільдії (братства) та цехи* (з навч. літ.).

2. *іст.* У дореволюційній Росії один із розрядів, на які поділялося купецтво залежно від майнового стану. *У домі залишилося тільки двоє: господар — купець першої гільдії, він же й колишній гласний міської думи й незмінний соборний титар, Микола Іванович Краснокутський та його тридцятилітня дочка Ліза* (Б. Антоненко-Давидович); *Вітчизняні купецькі гільдії наприкінці XVIII–XIX століть, на відміну від західноєвропейських, не мали ніяких атрибутів кастової, замкненої корпорації* (з наук. літ.); * Образно. *В цій же*

Карпилівці Боровець обробив таке дільце, що прославився як аферист вищої гільдії (Ю. Мельничук).

3. Об'єднання людей за професійними інтересами. *Усеукраїнська громадська організація "Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури" опікується життєвими проблемами своїх фахівців, організовує та провадить підвищення їх кваліфікації, сприяє професійному росту* (з мови документів); *Гільдія ресторато-рів Львова за минулий рік провела велику роботу та вийшла на рівень співпраці з міською владою* (з газ.); *Гільдії виробників одягу України.*

4. Група видів тварин або рослин зі складу одного угруповання, які використовують одні й ті самі чи близькі ресурси подібним способом. *Фактично всі типи угруповань тварин можуть бути описані у форматі гільдій. Прикладами останніх є "зеленоїдні гризуни", "землерийки", "дрібні насіннєїдні горобині птахи", "листогризучі комахи" тощо* (з наук.-попул. літ.); *Кількість видів у гільдії обмежена. Звичайно у великорозмірних тварин (наприклад, ссавці, птахи) гільдія представлена 3–6 видами одного роду або однієї родини* (з наук.-попул. літ.).

ГІ́ЛЬЗА, и, *ж.* 1. Металева трубка для кулі, снаряда, у дно якої вставляється капсуль. *На великому столі стояло вряд шість великокаліброві артилерійських мідяних гільз, кінці яких були сплеснуті і в них вправлені ґноти* (І. Багряний); *Смерділо тут ворожим лігвиськом, консервами, валялись купами задимлені гарячі гільзи і кілька ще не вистріляних кулеметних дисків, запасні ріжки до автоматів* (О. Гончар); *І зразу ж глухо озвалися кулемети Черевика. Дмитро навіть почув дзвін вистріляних гільз* (М. Стельмах); *Порох у гільзах був так сортований, що не давав спалаху* (з наук. літ.); *Точніше назвати марку зброї можна буде лише після детального лабораторного аналізу гільзи* (з газ.).

2. Паперова трубка, що заповнюється тютюном. *Чути одноманітну розмову двох горожан, що набивають папіросні гільзи тютюнцем* (В. Барка); *Немає сумніву, що цей галантний джентльмен смалить звичайнісінькі гільзи, котрі щовечора набиває якимось дешевеньким тютюном* (В. Симоненко).

3. *техн.* Назва деталей, що мають форму трубки. *При використанні термоелектричних перетворювачів та термоперетворювачів опору при високих тисках і температурах застосовують спеціальні захисні гільзи і чохли з тугоплавких з'єднань* (з наук.-техн. літ.); *На конотопському заводі "Мотордеталь" активно шукають шляхи виходу на зовнішній ринок і досить успішно: поршневі гільзи вже експортуються до Чехії і Німеччини* (з газ.).

ГІ́ЛЬЗОВИЙ, а, е. Прикм. до **гільза.** — *А ви курите?* — *запитав він, побачивши на столі повну гільзову коробку цигарок* (В. Підмогильний); // Зробл. з гільзи. *На столі горіла гільзова лампа* (О. Гончар); *Назагал же Еґон Альт носив у своїх кишенях безліч усяких абсурдних, але в той же час чомусь функціональних предметів — серед них гільзовий свисток, допотопну колоду карт і косівського сирного коника* (Ю. Андрухович); // Пов'язаний із гільзами. *Необізнаній із гільзовим виробництвом людині може здатися дивним, що ця деталь забирає стільки уваги та коштів* (з наук.-попул. літ.).

ГІЛЬЙОТИ́НА, и, *ж.* 1. Пристрій для виконання смертних вироків через відсікання голови. [Ж и р о н д и с т:] *З яким лицем я буду завтра їхать на гільйотину? Сором всій Жиронді за мене буде!* (Леся Українка); *Без крові, без боїв, без барикад, шибениць, гільйотин, без великих струсів, переворотів, без помпи й декламацій сходить із сцени історії цілий соціальний лад* (В. Винниченко); *Навкруги юрба ревла: "На гільйотину короля!"* (Ю. Яновський); *Ґійотен гільйотину придумав — так то ж для революційної зручності* (Л. Костенко); * Образно. *Було це вже, було: Енкаведистська гільйотина хижа — Дарунок якобінського Парижа* (Д. Павличко).

2. *техн.* Те саме, що **Гільйоти́нні но́жиці** *(див.* **но́жиці**). *Гільйотина — технічний пристрій із лезом для розрізання металів, що використовується в наш час* (з наук.-попул. літ.); *Члени бригади ведуть розмітку стальних полотнищ, а за їх кресленнями потужна гільйотина і газові різаки викроюють різні деталі* (з газ.).

ГІЛЬЙОТИ́ННИЙ, а, е. Стос. до гільйотини. *Для створення волокон встановленої довжини було сконструйовано різальну машину гільйотинного типу* (з наук. літ.); * Образно. *Ах, кров завжди, у різній дозі, і кожна боротьба похожа на свій вік, — Тайная вечеря. Гільйотинні дні* (В. Стус); // Який використовує гільйотину. *У роботі наведено загальну характеристику оптимізаційних завдань гільйотинного розкрою металу* (із журн.).

△ **Гільйоти́нні но́жиці** *див.* **но́жиці.**

ГІЛЬЙОТИНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гільйотинува́ти.** *У період якобінської диктатури .. красуня-полька Розалія Любомирська-Ходкевич .. була гільйотинована у Парижі* (Ю. Щербак).

ГІЛЬЙОТИНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гільйотинува́ти.** *Гільйотинування було найпопулярнішою "виставою" в період Великої французької революції* (з навч. літ.); *Після гільйотинування Людовика XVI багато представників знаті шукали притулку за кордоном, йшли на службу до іноземних володарів* (із журн.); *Проходить суд, на якому, незважаючи на обіцянки, Жульєна засуджують до смерті через гільйотинування* (із журн.).

ГІЛЬЙОТИНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого.* Страчувати на гільйотині (у 1 знач.). *Влада хоче гільйотинувати старого професора, який оволодів чорною магією* (із журн.); *Через якийсь час із Франції надійшла страшна звістка — доньку Людвіка Ходкевича Розалію гільйотинували якобінці* (із журн.); *Марину судили вдруге і винесли вирок: гільйотинувати* (з газ.).

ГІЛЬЙОШИРУВА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Стос. до гільйоширування. *Для кращого захисту документ, крім фонових сіток, може містити гільйоширувальні елементи у вигляді тонких ліній по всій поверхні бланка* (з наук. літ.); *Рамка знака нотаріальних документів створена гільйоширувальним графічним антисканерним малюнком, має ширину 3,5 мм і розташована на відстані 1 мм від лінії обрізання знака; виконана блакитною фарбою* (з мови документів); // Признач. для гільйоширування. *Гільйоширувальний пристрій.*

ГІЛЬЙОШИ́РУВАННЯ, я, *с.*, *техн.* Дія за знач. **гільйоши́рувати.** *Гільйоширування застосовують під час виготовлення форм для друкування сіток на грошових знаках, цінних паперах і документах* (з наук.-попул. літ.); *Для гільйоширування характерне нанесення тонких ліній, які закономірно повторюються, взаємно перетинаються і в сукупності складають орнаментальний мотив* (з навч. літ.); *Витончений малюнок на склі можна отримати за допомогою гільйоширування* (з газ.).

ГІЛЬЙОШИ́РУВАТИ, ую, уєш, *недок., що, техн.* Гравіювати поверхню предмета (каменя, металу, дерева, скла і т. ін.) механічним способом у вигляді сітки кривих (хвилястих) переплетених ліній. *Гільйоширувати дерево.*

ГІЛЬЦЕ́, я́, *с., етн.* Обрядове деревце українського весілля, прикрашене квітами, ягодами, колосками і т. ін. *У суботу вранці молода із старшою дружкою скликала дружок і свах вити гільце* (з народної творчості); *Настина світлиця убрана по-весільному .. На столі гільце, короваї, шишки, яблука й горіхи в тарілках* (І. Нечуй-Левицький); *Без рушників, гільця, коровая і танців навколо діжі, як це одвіку в народі повелося, — одруження, за категоричним свідченням усього жіноцтва з Рибальської, не могло бути визнане дійсним* (Ю. Смолич); *Коло цього посуду стояв український весільний стіл, на якому лежали коровай, шишки, а зверху — уткнуте в глечик гільце, без якого не буває весілля* (із журн.); * У порівн. *Колись я думала для тебе на прощання Увити гарне рондо чи сонет І рифмами заквітчати навколо, Немов гільце весільне* (Леся Українка).

ГІЛЯ́К *див.* **гіляки́.**

ГІЛЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **гіля́к,** á, *ч.;* **гіля́чка,** и, *ж.).* Застаріла назва нівхів. — *Добра путь* [літаку]! — *І довго ще стояли Зачаровані, щасливі гіляки...* (М. Шеремет).

ГІЛЯ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гіля́к, гіляки́.** *Та Яків рвався вперед, обходив гіляцькі селища, нюхав повітря* (О. Донченко); *Гіляцька мова належить до палеоазійських мов і є неписемною* (із журн.).

ГІЛЯ́ЧКА *див.* **гіляки́.**

ГІЛЯ́ЧЧЯ *див.* **гілля́ччя.**

ГІМАЛА́ЄЦЬ *див.* **гімала́йці.**

ГІМАЛА́ЙКА *див.* **гімала́йці.**

ГІМАЛА́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гімала́йці** і Гімалаї. *Танення гімалайських льодовиків призведе спочатку до надлишку води в річках і рясних повеней, а через кілька років ситуація кардинально зміниться і наступить засуха* (з навч. літ.); *Практики гімалайських святих завжди були цілісною системою, яка існує вже багато тисячоліть. Гімалайська йога — це інструмент, що зцілює тіло, свідомість і душу* (із журн.).

ГІМАЛА́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **гімала́єць,** йця, *ч.;* **гімала́йка,** и, *ж.).* Народи, які населяють Гімалаї; уродженці Гімалаїв. *Усі порядні гімалайці п'ють чайок із маслом і з сіллю* (із журн.).

ГІМЕНЕ́Й, я, *ч., міф.:* ◊ **Порва́ти ланцю́г Гімене́я** *див.* **порва́ти**[1].

ГІМЕНОЛЕПІДО́З, у, *ч., вет., мед.* Гельмінтоз людини, ссавців і деяких птахів, спричинений здебільшого карликовим ціп'яком. *Гіменолепідоз передається головно через забруднені фекаліями іграшки, їжу, предмети вжитку* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше хворі на гіменолепідоз скаржаться на періодичний біль у животі, нудоту, відсутність апетиту, слиновиділення та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Тривалість лікування гіменолепідозу в стаціонарі становить 10–15 діб* (із журн.).

ГІМЕНОМІЦЕ́ТИ, ів, *мн., бот.* Гриби з відкритим спороносним шаром на плодових тілах. *Більшість гіменоміцетів — сапрофіти, деякі — паразити, переважно на деревах* (з наук. літ.); *Відомо близько 90 видів гіменоміцетів із загниваючими плодовими тілами; вони здатні спричиняти первинні отруєння різної тяжкості* (з навч. літ.).

ГІМН, у, *ч.* 1. Урочиста пісня, прийнята як символ державної або громадської єдності. *А гімн росте, густішає, оркестр, хори злилися, втягли голоси тисяч грудей, розсунених морозом, розідраних екстазом* (В. Винниченко); *Державним Гімном України є національний гімн на музику Михайла Вербицького зі словами першого куплету і приспіву твору Павла Чубинського в такій редакції: "Ще не вмерла України і слава, і воля"* (з газ.).

2. Урочиста хвалебна пісня або музичний твір на честь кого-, чого-небудь. *Дівчата .. стоять Перед Кипридою і влад Співають гімн* (Т. Шевченко); *І сідає поет, і хоче творити не безпорадний реквієм, а гімн весняному шумові* (М. Хвильовий).

3. *перен.* Захоплена хвала кому-, чому-небудь. *Слово Христове нехай пробуває в вас рясно, у всякій премудрості. Навчайте та напоумляйте самих себе! Вдячно співайте у ваших серцях Господеві псалми, гімни, духовні пісні!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Хор кінчає витяжну мелодію, ніби гімн русалкам, гімн весні* (І. Нечуй-Левицький); *Заспіває гімни сонцю розгойдана вулиця, і встане на ввесь свій зріст така близька, така далека Синя Волошка* (Б. Антоненко-Давидович); *Натхненні поетичні гімни сонцеві, вітрові, дощеві проспівані П. Тичиною в книзі "Сонячні кларнети"* (з наук. літ.).

Склада́ти (співа́ти) / скла́сти хвалу́ (сла́ву, гімн) *див.* **склада́ти.**

ГІМНАЗИ́СТ, а, *ч.* Учень гімназії. *Мені кілька місяців помагав учитися Іван Плешкан, старший гімназист з сусіднього села* (В. Стефаник); *Богданові батьки не знали, що Богдан разом з іншими гімназистами пішов записуватись до українського війська* (Ю. Покальчук); *Коли влаштовувалися спортивні змагання, вчитель латини й історії Микола Зеров виходив на бігову доріжку разом із старшими гімназистами* (з мемуарної літ.); *Улітку 1874 року гімназист Іван Франко вперше завітав у гості до свого товариша по навчанню Ярослава Рошкевича, де й познайомився з його рідною сестрою Ольгою* (з наук.-попул. літ.).

ГІМНАЗИ́СТИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **гімнази́ст.** *Інспектор якось пробирав одного малого учня, гімназистика, за якусь провину* (Олена Пчілка); *І ось ти, маленький, сором'язливий гімназистик, з кутка фойє коло дверей до третіх місць віддалік вдивлявся в чорні каракулі й широкі криси під страусовим пером* (Б. Антоненко-Давидович); *Біжать зі школи зігнуті гімназистики* (У. Самчук); *Колись, він ще був тоді підлітком, гімназистиком, вчився у Петербурзькій гімназії і, звичайно, завжди нетерпляче чекав канікул, щоб їхати швидше додому в любий Грунець* (О. Іваненко).

ГІМНАЗИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **гімнази́ст.** — *Я таки часом шила.* — *На годинах "рукоділля", як була ще гімназисткою?* — *подражнила її знову сестра* (Леся Українка); *Ще малим, як оддав батько в город до школи, першого ж дня на регіт взяли: Мазайло! Жодна гімназистка не хотіла гуляти — Мазайло!* (М. Куліш); *Вона розповіла Павлові, як ще гімназисткою знепритомніла в церкві, куди водили на свята жіночу й чоловічу гімназії* (П. Загребельний).

ГІМНАЗИ́СТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гімнази́стка.** — *Гімназисточка з Києва!* — *сплеснув він долонями* (П. Загребельний); *Якось повертаючись з Києва на канікули до батька, в поїзді Іван кинув оком на симпатичну гімназисточку* (із журн.); *До неньки приходили поважні пані, дівчатка-гімназисточки, артистки — в Києві модниць не бракувало, усім хотілося мати чудові капелюшки* (з газ.).

ГІМНАЗИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **гімна́зія.** — *Нехай потім колись розкажу вам, — обізвалась пошептом Уляся гімназичним школярським тоном* (І. Нечуй-Левицький); — *Тільки захоти, зразу висватаю тобі таку молоду! З освітою ніяк не нижчою гімназичної* (А. Головко); *Тедзику не набридало повторювати десятки разів те ж саме, він був гордий, що його взяли в той невеличкий гімназичний оркестр, і він хотів грати якнайкраще* (О. Іваненко); *Ці українці були переважно студентами, й особисті контакти між собою вони зав'язували в гімназичному та університетському колі, де й виникали погляди, які згодом штовхали їх до активної опозиції царатові* (з наук. літ.).

ГІМНАЗІА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **гімназі́йний.** *Мені смішні ті бородаті хлопчики, мої товариші з гімназії, які й досі не вийшли з гімназіальної стадії розвитку* (В. Винниченко); *Ці єретичні думки про А. Міцкевича, які спали на думку І. Франкові вперше за часів гімназіальних і які він знайшов потім у Г. Брандеса, — спричинилися до величезного обурення в польській пресі* (М. Зеров); *Мізерної батькової платні ледве вистачало на прожиття сім'ї, а тут треба було справляти синові гімназіальну уніформу, купувати підручники, головне, платити за навчання п'ятдесят карбованців на рік* (Б. Антоненко-Давидович).

ГІМНАЗІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **гімна́зія.** *Директор і вся наша гімназійна братва не чули себе через роздратування й гнів* (М. Грушевський); *Усіх своїх гімназійних учителів бачу так живо, немов то би мене від них ділило не півсотні літ з гаком, а декілька місяців або й днів тільки* (Б. Лепкий); *На стук у двері квартири Якуцевичів, що містилася в гімназійному будинку, ніхто не відгукнувсь* (М. Сиротюк); *На базі Конотопської гімназії проведено заключний етап пізнавально-аналітичної гри "Найрозумніший" у рамках гімназійного проекту "Інтелектуальна надія України"* (з Інтернету).

ГІМНА́ЗІЯ, ї, *ж.* Середній загальноосвітній навчальний заклад із поглибленим вивченням ряду предметів, перев. гуманітарних. *Тодішніми часами міщанських і селянських дітей не приймали в гімназію* (І. Нечуй-Левицький); *Закінчив я сільську школу. А далі що? Про гімназію чи взагалі про якусь іншу середню освіту і мріяти годі* (Остап Вишня); *Згідно з Гадяцькою угодою передбачалося створення двох академій з університетськими правами, колегій, гімназій з латинською або грецькою мовами навчання, взагалі різних шкіл "скільки їх буде треба", цілком вільне книгодрукування* (О. Апанович); *М. Зеров був неабияк начитаним, мав дивовижну пам'ять і більшість часу проводив у гімназії, серед учнів* (з наук.-попул. літ.); *Під час зустрічі директори шкіл, ліцеїв, гімназій розв'язали низку питань щодо подальшої співпраці* (з газ.).

(1) Класи́чна гімна́зія: а) *(іст.)* середня школа у царській Росії, Австро-Угорщині, Пруссії, Сербії і Болгарії, де обов'язковими дисциплінами були класичні мови та антична література. *Учитель-мовник вважав, що вихованці класичної гімназії повинні говорити "как боги". І через те з трійок Павлуша не вилазив* (А. Головко); *Ніжинська класична гімназія була відома своїми традиціями і давала учням глибокі та всебічні історико-філологічні знання* (з наук. літ.); *У 1900–1903 рр. Іван Огієнко навчався в Острозькій класичній гімназії* (з наук.-попул. літ.); б) сучасна середня загальноосвітня школа з поглибленим вивченням іноземних мов та спецкурсами з основних дисциплін. *У 1999 році у місті Боярка було відкрито Києво-Святошинську районну класичну гімназію, яка продовжує традиції елітних навчальних закладів України* (з наук.-попул. літ.); *Рівненська класична гімназія "Престиж" — інноваційний освітній заклад, що є одним із кращих освітніх центрів навчально-виховної роботи з учнівською молоддю міста Рівного* (з наук.-попул. літ.); **(2) Реа́льна гімна́зія,** *іст.* — середній загальноосвітній навчальний заклад, у якому провідне місце було відведено предметам природничо-математичного циклу і замість класичних (грецької і латини) вивчали сучасні іноземні мови. *Випускники реальної гімназії в царській Росії допускалися до конкурсних іспитів у вищі технічні навчальні заклади, але в університет не приймалися* (з наук.-попул. літ.); *У результаті реформи освіти, проведеної в 1864 р., на Правобережній Україні було відкрито три реальні гімназії, але за новою реформою 1871 р. реальні гімназії взагалі були ліквідовані* (з наук.-попул. літ.); *Особливе значення мало відкриття в 1787 році при Львівському університеті українського інституту, покликаного готувати, передусім, учителів для реальних і класичних гімназій* (з навч. літ.).

ГІМНА́СІЙ, ю, *ч., іст.* Державний навчально-виховний заклад для юнаків у Давній Греції та елліністичному Сході; загальноосвітня школа в Давньому Римі. *Підвівся з місця зовсім рідковусий та рідкобородий молодик, який ще донедавна ходив ефебом у гімнасій* (І. Білик); *У гімнасіях значна роль відводилася спортивним заняттям* (з наук.-попул. літ.); // Будинок, у якому містився цей заклад. *Тільки в північній частині городу жити було просто й дозвільно — там стояли впритул один до одного великі двоповерхові будинки багатіїв, гімнасії, великі храми* (С. Скляренко); *Міста в античних державах Північного Причорномор'я оточуються фортечними мурами та вежами, зводяться споруди адміністративного та громадського призначення — гімнасії, театри, будинки різних магістратур тощо* (з наук. літ.).

ГІМНА́СТ, а, *ч.* Спортсмен, який займається гімнастикою. *Давній гімнаст, він після години праці й нас усіх залучає робити гімнастичні вправи* (О. Гончар); *І дресировані ведмеді, і коні, і жонглери, і акробати, і повітряні гімнасти, і фокусник-ілюзіоніст — усе захопило мене страшенно* (В. Нестайко); * У порівн. *Сахно спинилася, обережно спустилася на руках і витяглася струною, як гімнаст на турніку перед відповідальним номером* (Ю. Смолич); // Той, хто займається гімнастикою; аматор. *У геніального російського письменника Л. М. Толстого спорт і гімнастика тісно перепліталися з його творчою роботою. Він був добрий гімнаст, велосипедист, плавець* (з наук.-попул. літ.).

ГІМНАСТЕ́РКА, *розм., рідко* **ГІМНАСТЬО́РКА,** и, *ж.* Військова формена сорочка із цупкої тканини перев. зі стоячим коміром. *Дніпро грізно плинув, колихаючи на хвилях трупи і у ворожих, зелено-синявих мундирчиках, і в рідних, що навівають нам біль, гімнастерках* (М. Бажан); *Прийшов .. механік у замащеній гімнастьорці* (Ю. Яновський); *У дверях стояв наймолодший — Андрій Чумак .. У бриджах і гімнастерці кольору хакі, шкіряних крагах, з планшеткою через плече, з маленькою валізкою в руці* (І. Багряний); *Тут відступав* [воєнком] *у закривавленій гімнастерці сорок першого року, .. на цьому ж напрямі довелося й наступати, виганяючи окупантів за Дніпро* (О. Гончар); *Хто зодягнув стару, кольору старої городньої зеленини, гімнастерку, а*

хто — оторочений на рукавах, зеленявий офіцерський кітель (М. Вінграновський).

ГІМНА́СТИКА, и, *ж.* Система фізичних вправ, що сприяє загальному розвиткові організму та зміцненню здоров'я. *Лягаючи на килим робити вранішню гімнастику мускулів тіла, вона ще раз згадала про Креве* (М. Йогансен); *Коли Джалапіту примусили якось уранці робити гімнастику, а йому було незручно відмовитися, щоб інші не червоніли від їхньої нетактовності, сталася затьма сонця* (Е. Андієвська); *У сценічних обробках традиційних українських танців використовуються елементи гімнастики, акробатики* (з наук.-попул. літ.); *Ранкова гімнастика — настрій на весь день* (із журн.); * Образно. — *Але нащо мені се? Навіщо мені ся гімнастика розуму, коли душа моя стогне і рветься від жалю?* (Леся Українка).

△ **(1) Спорти́вна гімна́стика** — вид спорту, що полягає у виконанні гімнастичних вправ на спеціальних снарядах, а також вільні вправи. *Програма сучасної чоловічої спортивної гімнастики складається із вправ на шести предметах: вправ на поперечині, паралельних брусах, кільцях, гімнастичному коні, а також опорного стрибка і вільних вправ* (з наук.-попул. літ.); *Першим лауреатом премії "Зірка українського спорту" стала 17-кратна чемпіонка світу і 9-кратна олімпійська чемпіонка зі спортивної гімнастики Лариса Латиніна* (із журн.); **(2) Худо́жня гімна́стика** — вид спорту, що полягає у виконанні під музику комбінацій із різноманітних пластичних та динамічних гімнастичних і танцювальних вправ із певним предметом (скакалка, обруч, м'яч, булава, стрічка) і без нього. *Марися гарна спортсменка, часто й після уроків залишається тренуватись з художньої гімнастики, коли спортзал вільний* (О. Гончар); *З 1984 р. жіноча художня гімнастика — олімпійський вид спорту* (з наук.-попул. літ.).

ГІМНАСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гімнастики. *Часто міняє пози, позіхає, закидає ногу за ногу, лягає грудьми на стіл, робить гімнастичні вправи, потягується або шалено шмарує лице й волосся* (О. Довженко); *Не звертаючи уваги на присутніх, вона розпочала гімнастичні вправи* (М. Руденко); *На березі вже де-не-де лежав одяг, купальники або робили гімнастичні вправи, або просто походжали по білому м'якому піску* (О. Сизоненко); // Пов'язаний із гімнастикою. *Із 1914 року вся Галичина вкрилася мережею спортових і гімнастичних організацій "Січей" і "Соколів"* (з наук. літ.); // Признач. для гімнастики. *Студенти .. полізли на гімнастичні драбини й стовпи* (І. Нечуй-Левицький); *Хлопчина був настільки причарований усім побаченим на виставі, що ув'язався слідом за штукарями, доглядаючи звірів і латаючи витерті гімнастичні трико* (Ю. Андрухович); *Гімнастичний зал.*

ГІМНА́СТКА, и, *ж.* Жін. до **гімна́ст.** *Краща в інституті гімнастка, висока, струнка, з довжелезною білявою косою, вона й зараз більше скидалася на студентку або навіть на десятикласницю, ніж на інженера* (О. Сизоненко); *Підбираючи вправи для навчально-тренувальних занять із юними гімнастками, варто дотримуватися основних принципів, що розвивають точність* (з навч. літ.); *Дідусь опустив у пляшку мотузочок. Аліса вхопилась за нього і спритно видряпалась наверх, бо була доброю гімнасткою* (із журн.).

ГІМНАСТЬО́РКА *див.* **гімнасте́рка.**

ГІМНО́ГРАФ, а, *ч.* Автор релігійних гімнів і піснеспівів. *Вітчизняні гімнографи доби Київської Русі створювали служби на місцевому матеріалі (наприклад, канон Борисові та Глібові)* (з навч. літ.); *Великий покаянний канон належить перу святителя Андрія Критського (660–740) — візантійського ритора та гімнографа* (з рел.-церк. літ.); *Гімнографи й одописці своєю творчістю зумовили появу видатного грузинського поета Ш. Руставелі* (із журн.).

ГІМНОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гімнографії. *Гімнографічна стилістика, запозичена через переклади церковної лірики, справила помітний вплив на твори оригінальної літератури Київської Русі* (з наук. літ.); *Київська Русь залишила нам видатні гімнографічні твори Кирила Туровського* (з наук. літ.); *Релігійна поезія XVI—XVIII ст. зазнала вже і західних — католицьких та протестантських — впливів і, що, мабуть, істотніше, впливів місцевої, народної та книжної, поезії, які, у свою чергу, увібрали в себе чимало з літургійної гімнографічної традиції* (з наук. літ.).

ГІМНОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Загальна назва поетичних творів, пов'язаних із християнським богослужінням. *Багата і чудово розвинена гімнографія і евхологія є, мабуть, найбільш оригінальною частиною східних літургійних відправ* (з наук. літ.); *Християнство принесло на Русь систему богослужбових жанрів, які склалися на той час у християнській гімнографії (кондаки, ірмоси, канони, тропарі тощо)* (з навч. літ.); *Великий покаянний канон св. Андрія Критського — один із шедеврів візантійської церковної гімнографії* (із журн.).

ГІМНОСОФІ́СТ, а, *ч.* Грецька назва давньоіндійського мудреця — брахмана-аскета. *Кельтські друїди й індійські гімнософісти викладали свою філософію в загадкових виразах, у яких учили шанувати богів, не робити дурного і вдосконалюватися в мужності* (з наук. літ.); *Одного разу Піррону навіть довелось бути свідком розмови Олександра Македонського з групою гімнософістів, захоплених в одному з боїв у полон* (з наук. літ.); *Діоген Лаерцій констатує, що заняття філософією почалося вперше у "варварів", що першими філософами були перські маги, ассиро-вавилонські халдеї, індійські гімнософісти, єгипетські жерці, галльські друїди і семнофеї* (з наук.-попул. літ.); *Гімнософісти — це предтеча нинішніх йогів* (із журн.).

ГІН, го́ну, *ч.* 1. Дія за знач. **гна́ти і гна́тися.** *Видко було оддалік дві каруци.., немов п'яні хиталися з боку на бік від скаженого гону...* (М. Коцюбинський); *На повному гоні підскочила тачанка* (Ю. Яновський); *На п'ятнадцятій добі шаленого гону раптом земля обірвалась. Ешелон вилетів до синього моря і зі скреготом став* (І. Багряний).

2. *с. г.* Смуга поля, що обробляється машиною чи знаряддям в один захват (загін). *Тут теж де-не-де на гонах поволі плуганили орачі волами по облогах* (А. Головко); *Гонам краю нема — від неба й до неба* (О. Гончар); *Якщо літак витратив отруту, не закінчивши обробки гону, то сигнальники повинні лишатися на місці і той самий гін обробляється вдруге* (з наук. літ.).

3. Відстань більше 60 сажнів у довжину. *Аж ось од могили, що гонів двоє од дороги, зірвався чогось із гурту женців один дядько в білій сорочці* (С. Васильченко); *Далеко, на гони від хутора, покотився залізний сміх кулеметів і, наче в трясовині, бився десь праворуч* (Б. Антоненко-Давидович); *Кінь ішов ступою. Пройшов гони, другі, проминув балку* (Д. Бедзик).

4. Стан і поведінка багатьох ссавців у період парування, що характеризується збудженням, підвищеною рухливістю,

втратою сторожкості. *Найбільш інтенсивний гін спостерігається в оленів у першій половині жовтня* (з наук. літ.).

◊ **Гна́ти го́ном** *див.* **гна́ти.**

ГІНГІВІ́Т, у, *ч., мед.* Запалення слизової оболонки ясен. *Гінгівіт спричинюється здебільшого карієсом зубів, деякими гострими інфекційними хворобами, авітамінозами, отруєнням солями важких металів* (з наук.-попул. літ.); *Гінгівіт з'являється внаслідок недотримання елементарних правил гігієни та догляду за ротовою порожниною* (із журн.); *Соком чорної редьки полощуть ротову порожнину при стоматитах і гінгівітах* (із журн.).

ГІ́НДІ, *невідм., ж.* Одна з індійських мов індоєвропейської сім'ї. *Праворуч од вхідних дверей на стіні в кожному приміщенні висів аркуш паперу, вправлений у скляну раму. Це був розпис внутрішнього розпорядку, писаний двома мовами — гінді та англійською* (Ю. Смолич); *Нинішні прогнози стосовно кількості носіїв так званих "світових мов" дещо відрізняються від колишніх — вони нижчі від передбачуваних, і на першому місці, як і слід було чекати, китайська, а англійська тільки на третьому — після гінді й урду* (В. Русанівський); *У концептуалізації болю виявляються чіткі розбіжності в картинах світу — якщо в російській мові вторинні метафори пов'язані з такими емоційно релевантними органами, як серце, голова, груди, то в гінді переважно печінка є вмістищем почуттів, думок* (з наук. літ.).

ГІНДУСТА́НЕЦЬ *див.* **гіндуста́нці.**

ГІНДУСТА́НІ, *невідм., ж.* Індоарійська мова, що домінує у Північній Індії та Пакистані; поділяється на дві літературні форми — гінді й урду. *Гіндустані є другою (за іншими даними — третьою) мовою в світі за кількістю мовців після китайської* (з наук.-попул. літ.).

ГІНДУСТА́НКА *див.* **гіндуста́нці.**

ГІНДУСТА́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до Гіндустану і **гіндуста́нців.** *Цікаво, що в Індії тільки завдяки британському пануванню субетнічні групи синтезувались у гіндустанський етнос* (із журн.); *В індійській музиці існує два основні стилі: гіндустанський, що походить із півночі Індії, та карнатацький — із півдня* (із журн.).

ГІНДУСТА́НЦІ, ів, *мн. (одн.* **гіндуста́нець,** нця, *ч.;* **гіндуста́нка,** и, *ж.).* Основне населення Північної і Центральної Індії. *Найчисельніші у світі народи — китайці та гіндустанці* (з наук. літ.); *Індія — найбагатонаціональніша країна в світі. Десятками мільйонів осіб представлені гіндустанці, бенгальці, біхарці, пенджабці та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Предки гіндустанців створили багату наукову і художню літературу на санскриті (зокрема, епічні поеми "Рамаяна", "Махабхарата")* (з наук.-попул. літ.); *Основні заняття гіндустанців — землеробство, тваринництво, ремесла; частина їх працює в промисловості* (з навч. літ.).

ГІНЕКЕ́Й, ю, *ч., іст.* У стародавній Греції — жіноча частина дому. [К а с с а н д р а:] *Піди, Гелене, до неї в гінекей і там подумай, що ти сказав* (Леся Українка); *Мусиш погодитись, Вере, що коли б наша мідянокоса пряла вовну в гінекею, то її чарівний погляд і глибокий розум не були б джерелом нашого — і твого — натхнення* (Н. Королева); *— Так, я мушу ще піти до гінекею й попрощатись з болгарськими царівнами* (С. Скляренко).

ГІНЕКОКРА́ТІЯ, ї, *ж.* 1. Стадія розвитку суспільства, що характеризується домінуванням жінок у господарському, соціальному і політичному житті; матріархат. *Особливістю сарматського соціального устрою була гінекократія* (з наук.-попул. літ.); *Гінекократія — надзвичайно потужний і серйозний механізм, що формувався і функціонував тисячоліттями* (з навч. літ.).

2. Домінування жінок у певній галузі суспільної діяльності. *Нині в українській школі, в управлінні освітою і методичних кабінетах — гінекократія, іншими словами, повна влада жіноцтва* (з Інтернету).

ГІНЕКО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гінекології. *Найкраще напарником по полюванню мати досвідченого лікаря, не гінеколога, а хірурга* (Остап Вишня); *Лікарка в поліклініці, простягаючи Ользі бюлетень, ще раз сказала: — Треба звернутися до консультації вагітних або до нашого гінеколога* (Б. Антоненко-Давидович); *Звичайно, вона* [Людмила] *піде до лікаря, її дивиться персональний гінеколог* (А. Кокотюха).

ГІНЕКОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гінекології. *В гінекологічному відділі професор спинився біля ліжка молодої, напрочуд гарної жінки* (Ю. Смолич); *Особливе значення має співпраця акушерської та гінекологічної служби з терапевтичною службою, диспансеризація та оздоровлення населення в підлітковому віці, перед вступом до шлюбу і створенням сім'ї* (з навч. літ.).

ГІНЕКОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про анатомо-фізіологічні, фізичні, психічні особливості організму жінки та їх розлади. *Філько спеціалізується з гінекології* (Ірина Вільде); *Акушерство і гінекологія — це дві спеціальності, які в практиці тісно пов'язані між собою* (з навч. літ.).

ГІНЕКОМАСТІ́Я, ї, *ж., фізл.* Розвиток у чоловіків молочних залоз за жіночим типом. *Гінекомастія іноді потребує хірургічної корекції* (з навч. літ.); *Істинна юнацька гінекомастія засвідчена тільки у 10 % хлопців* (із журн.); *У чоловіків, які часто вживають пиво, розвивається гінекомастія, вони не можуть повноцінно жити статевим життям* (з газ.).

ГІНЕКОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Хворобливий страх перед жінками або дівчатами. *Нерідко на ґрунті сексуальної дисфункції у чоловіків розвивається гінекофобія* (з навч. літ.).

ГІНЕЦЕ́Й, ю, *ч., бот.* Сукупність маточок, що утворюються з плодолистків квітки. *Гінецей утворений п'ятьма плодолистками* (з наук. літ.); *Після завершення диференціації приймочки стають сприйнятливими до пилку, а гінецей — до запліднення* (з навч. літ.); *Плодово-ягідні плоди можуть бути простими — утвореними лише маточкою, як у вишні, персика, сливи, а також складними — утвореними складним гінецеєм, кожна маточка якого сформована одним плодолистиком, як у малини й ожини* (із журн.).

ГІНЕ́ЦЬ *див.* **гоне́ць.**

ГІНЕ́Я, ї, *ж.* Англійська золота монета вартістю в 21 шилінг, що була в обігу в XVII–XIX ст. *Золотою лускою блищали .. червінці, дукати, флорини, гінеї та ліври* (З. Тулуб); *В шапку посипалися монети — московські срібні карбованці, польські злоті, персидські ріали, італійські дукати, іспанські дублони, англійські гінеї, австрійські, датські та шведські крони, німецькі талери, турецькі куруші та піастри* (В. Малик); *Гленарван розрахувався з ірландцем за все, придбане в нього, і додав іще силу подяк, котрі чесний колоніст цінував принаймні нарівні з одержаними гінеями* (із журн.).

ГІ́НКА, и, *ж., с. г., заст.* Те саме, що **гін** 3. *Другу гінку вони вже не загонили нарізно, а орали спільно, плуг за плугом* (Л. Яновська).

ГІНКГО, *невідм., с.* Листопадне реліктове дерево, єдиний представник своєї родини, з їстівними кісточковими плодами і віялоподібним листям. *Я віддав би своє ребро. Може, щось вийшло б із нього: якась рибина, чи жінка, чи гілка забутого дерева гінкго...* (Ю. Андрухович); *Гінкго – дводомне дерево до 25 метрів заввишки, релікт третинного періоду, яке нині культивують у ботанічних садах і парках* (з наук.-попул. літ.); *Препарати листків гінкго виявляють спазмолітичну, судинорозширювальну дію, прискорюють кровообіг у периферичних та мозковій ділянці* (з навч. літ.).

ГІНКИ́Й, á, é. 1. Який буйно і швидко росте. *В холодочку гінкого широкогіллястого осокора, серед пишного килиму густої трави утаборився Яким із своїм добром* (Панас Мирний); *На межі ... ще майоріла мальва. Але цвіла вона вже не так. Сім пурпурових — аж чорних! — квіток ще завзято пашіли на ній від вершка до середини гінкого стебла* (М. Вінграновський); *Дами й кавалери також повставали: одні пішли бродити босоніж у прозорій воді, другі — гуляти по зеленому лугу між гінкими кучерявими деревами* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *На гінких житах, посіяних на зелений корм, легкий вітер уже котить хвилі* (з газ.).

2. *перен.* Витягнутий вгору і тонкий (про людину): стрункий. *Беріть собі в душі промені! — гукає гінкий хлопчак* (П. Воронько); *Коли Роксолана побачила Баязида, вона не витримала, розплакалася. Стояв перед нею в дорогому вбранні, гінкий, смаглявий, хижолиций, як султан* (П. Загребельний).

3. *перен.* Такий, що простягається далеко (про шлях, стежку і т. ін.). *Копитами кінноти витоптувалися гінкі стежки по тому шляху, різалися глибокі колії колісьми важких маж* (Іван Ле); *І даль полів гінка й широка У серце проситься моє* (А. Малишко); *Шаленів двигун, колеса намотували гінкі милі, відвозячи його все далі від минулого і від майбутнього, того майбутнього, яке малювалося ще вчора* (із журн.).

4. Який швидко рухається; стрімкий, швидкий. *З Марком пройшла сцена на диво. Ох, і майстер же він був! І тон гінкий, слухняний, миги, і рух — ні пилинки, ні цятки карикатурного* (із журн.); *Гінкий літак;* * Образно. *Саме цей невідрив від усього життя в усіх його проявах і надихає письменника, саме це робить зір його гострим, а думку гінкою* (Ю. Смолич).

ГІ́НКО. Присл. до **гінки́й** 1, 4. *Раз навесні перед Зеленими святками, коли вже всяка рослина розвертається пишно, буйно, гінко, .. спустилося на Солоху разом дві біди* (Панас Мирний); *Ти — ялина, сповнена жаги, Що росте на вітрі й сонці гінко* (М. Рильський); *Машина гінко мчить рівною дорогою* (О. Кундзич); *Пролітають* [вітри] *гінко над простором, Над широким Середземним морем, Де страйкують докери в ці дні* (Я. Шпорта); *Рухаюся далі гінко по-репортерському, наздоганяючи пані Аду з Перфецьким* (Ю. Андрухович).

ГІНОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Одна з форм розмноження, за якої гаплоїдний зародок (а потім і організм) розвивається з незаплідненої жіночої гамети (яйцеклітини), активованої чоловічою гаметою. *У процесі індукування апоміксису краще використовувати апогамію, андро- і гіногенез* (з навч. літ.); *В окремих видів круглих черв'яків, риб та земноводних гіногенез є нормальною формою розмноження, даючи потомство, що складається тільки із самок* (із журн.).

ГІНТЕРЛА́НД, у, *ч.* 1. Район, що прилягає до промислового чи торговельного центру. *Наявність розлогого сільськогосподарського гінтерланду стимулювала появу свого часу в Одесі підприємства із виготовлення плугів, а також консервних заводів* (з наук. літ.); *Сільський гінтерланд зазвичай впливає на мову сусіднього міста* (з наук. літ.).

2. У колоніальній політиці — територія, прилегла до завойованої колоніальної області, на яку імперіалістична держава пред'являє свої переважні права. *У середині XVII–XVIII ст. український гінтерланд варто локалізувати Городовою Україною або Гетьманщиною, що мала своєю периферією Запорожжя* (з наук. літ.); *Ногайських татар турки вважали лише за орендарів території, що, на їх думку, була лише гінтерландом для Білгорода та Бендер* (з наук. літ.).

ГІНЧА́К, á, *ч., мисл.* Те саме, що **гонча́к.** *Дорослий сайгак біжить так швидко, що ні коневі, ні гінчаку його не наздогнати* (з навч. літ.); *Я поблимав ліхтарем, у метрах восьми загорілись оченята. Російський гінчак. Він підійшов до нас* (із журн.); *Рябий гінчак;* * У порівн. *Ти нічого не знаєш, ти тікаєш од нас, як чорт від ладану, а я повинен бігати за тобою, висолопивши язика, мов гінчак! Соромно, Степане!* (із журн.).

ГІНЬЙО́ЛЬ, *ч., мист.* 1. *род.* я. Головний персонаж французького лялькового театру на кшталт російського Петрушки. *Прекумедна лялька, ні з чим непорівнянний гіньйоль: шапка набакир, очі безтямні, а текст — найзліший пародист такого б не придумав* (Л. Костенко); *Творець ляльки гіньйоль — французький ляльκар Лоран Мурге (1769–1844), вихідець із родини робітників ліонських шовкових мануфактур* (з наук.-попул. літ.); *Спочатку спектаклі з гіньйолем були здебільшого імпровізаціями, створеними на тему щоденних новин під настрій самого ляльκаря Лорана Мурге* (з наук.-попул. літ.).

2. *род.* ю. Французький народний ляльковий театр. *Гіньйоль є справжнім символом ліонських традицій, що знайшло відображення як у тематиці народних вистав, так і в їхній мові* (з наук.-попул. літ.); *Як і більшість сучасних європейських лялькових театрів, гіньйоль еволюціонував у дитячу розвагу — його вистави здебільшого розраховані на малечу* (з наук.-попул. літ.); *У 2008 році не лише Ліон, а й уся Франція відзначили 200-ліття ляльки й театру гіньйоль* (з наук.-попул. літ.); *Корінням своїм стрічка "Вправи в прекрасному" йде в традицію гіньйоля, яка є частиною великого масиву європейської сміхової культури* (із журн.).

3. *род.* ю, *перен.* П'єса, театральна вистава, мультфільм і т. ін., увага в яких зосереджена на зображенні злочинів, сцен насильства і жорстокості, жахів. *Серед величезних меблів "дитячої" кімнати, що зберігає таємниці страхів і комплексів короля Річарда, який перетворив історію на кривавий гіньйоль, герої виглядають чи то дітьми, які загралися в дорослі ігри, чи то дорослими, які так і не виросли з дитячих штанців* (із журн.); *Пролог мультфільму "Тріо з Бельвілля", схожий радше на сюрреалістичний гіньйоль, де інструменти норовлять заграти самостійно, черевики з'їдають танцюриста* (з газ.); *Сергію Браткову вдалося передати "садистські" мікросюжети з належним гумором, створивши такий собі гіньйоль, який насправді мало відрізняється від світу за стінами виставкової зали* (з газ.).

ГІПАРІО́Н, а, *ч.* Вимерла трипала тварина родини конячих. *Висота гіпаріона в холці — у середньому близько 150 см* (з наук. літ.); *Гіпаріон був дуже поширений на всіх материках, крім Австралії та Південної Америки* (з наук.-попул. літ.); *В антропогені під час наступу льодовика вимерли гіпаріони, носороги, мавпи, жирафи, страуси, марабу* (з навч. літ.).

ГІПЕР... Перша частина складних слів, що вказує на перевищення норми, напр.: г і п е р о с м і́ я, г і п е р п і г м е н т а́ ц і я, г і п е р т е́ к с т.

ГІПЕРАКТИВА́ЦІЯ, ї, *ж.* Надмірна активація (у 1 знач.). *Одним із можливих механізмів депресії є гальмування діяльності однієї з півкуль головного мозку і гіперактивація іншої* (з наук. літ.); *Останні дані свідчать про те, що гіперактивація імунної системи у відповідь на інфекцію є основним чинником патогенезу ВІЛ* (з наук. літ.); *При розсіяному склерозі одночасно присутні елементи недостатності та гіперактивації імунної системи* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРАКТИ́ВНИЙ, а, е. Якому притаманна активність, що перевищує норму. *Гіперактивних, непосидющих дітей необхідно лікувати словом, справою, а в запущених випадках — і ліками* (з наук.-попул. літ.); *За висновком психологів, домогтися того, щоб гіперактивна дитина стала слухняною і спокійною, ще не вдавалося нікому, але навчитися жити з нею у світі — цілком посильне завдання* (із журн.); *Поява в класі гіперактивного школяра з перших же хвилин ускладнює життя всього колективу* (з газ.).

ГІПЕРАКТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **гіперакти́вний.** *Гіперактивність частіше спостерігається у дітей і підлітків, ніж у дорослих людей, оскільки спричинена емоціями* (з наук.-попул. літ.); *Дуже важливо на ранній стадії з'ясувати, чи у вашої дитини гіперактивність — це хвороба, чи просто вияв характеру* (з наук.-попул. літ.); *У випадку, якщо певна поведінка є проблемою для інших, гіперактивність трактується як психічний розлад* (із журн.); *Британські медики з'ясували, що гіперактивність передається у спадок* (із журн.).

ГІПЕРАКТИ́ВНО. 1. Присл. до **гіперакти́вний.** *Песик Марлі поводиться гіперактивно й не проти погризти все, що трапляється на шляху* (із журн.).

2. Надзвичайно енергійно, діяльно. *Сучасний кінопрокат в Україні гіперактивно відроджується* (із журн.); *Альтернативне мистецтво в Туреччині розвивається просто гіперактивно: наприклад, щорічно відбувається не один, а кілька масштабних рок-фестивалів* (з газ.).

ГІПЕРАКУМУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* Надмірна акумуляція. *Явище гіперакумуляції рослинами важких металів та радіонуклідів відоме досить давно* (з наук. літ.); *Загальновизнано, що при гіперакумуляції якість вод погіршується, біопродуктивність падає* (з наук. літ.); *Хімізація з безкінечним внесенням мінеральних добрив, гербіцидів, отрутохімікатів і гіперакумуляція їх в ґрунті стала однією з причин зниження врожаю* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРАЦИ́ДНИЙ, а, е. Який характеризується підвищеною кислотністю. *Цикорій дикий рекомендують вживати при гіперацидному гастриті, ентериті й коліті, спастичному коліті та інших захворюваннях кишково-шлункового тракту* (з наук. літ.); *Спадковість не впливає на формування гіперацидного синдрому в дітей із хронічними гастродуоденітами* (з наук. літ.); *Гіперацидний стан; Гіперацидні захворювання.*

ГІПЕРБАРИ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Пов'язаний із високим тиском. *Нині гіпербарична медицина отримує все більше поширення в різних країнах світу* (з наук. літ.); *Проблеми освоєння людиною космосу, гірських вершин і глибин світового океану тісно пов'язані з питаннями модуляції дії лікарських речовин у гіпо- і гіпербаричних умовах* (з навч. літ.); *Гіпербаричні комплекси — це повністю обладнані декомпресійні камери, установлені в 20-футових або 15-футових ізольованих контейнерах* (із журн.); *Залежно від характеру гіпербаричних впливів є організми з нормотонічним типом вегетативного гомеостазу або помірним переважанням активності симпатичного або парасимпатичного відділу вегетативної нервової системи* (із журн.).

ГІПЕРБАРІ́Я, ї, *ж., спец.* Збільшення тиску повітря зовнішнього середовища понад звичайний атмосферний тиск. *Тривале перебування в умовах гіпербарії у деяких хворих може призвести до набряку легенів або токсичних уражень центральної нервової системи* (з наук. літ.); *Гіпербарію використовують для лікування газової гангрени, для зупинки росту збудника* (з наук. літ.); *В умовах гіпербарії людина дихає повітрям або іншими газовими сумішами під підвищеним тиском, унаслідок чого в крові й тканинах розчиняється додаткова кількість газів* (із журн.).

ГІПЕРБАТО́Н, а, *ч., літ.* Стилістична фігура, в якій порушено усталену синтаксичну послідовність слів, що безпосередньо поєднуються за змістом. *Смислові тропи, або тропи думок, — це алегорія, іронія, перифраза, гіпербатон, гіпербола* (з наук. літ.); *Аналіз творів Романа Солодкоспівця дав змогу дисертантові виділити такі тропи і фігури слова і думки, які застосовував гімнограф: гіпербатон, хіазм, повтор, анафора, епіфора тощо* (з наук. літ.); *На особливу увагу з погляду етномовної специфіки тексту оригіналу заслуговує гіпербатон, в якому стандартна група слів розбивається особливим розміщенням прийменника, що часто стоїть між означенням і означуваним словом у різних конфігураціях, а також гіпербатон із 10–13 слів* (з наук. літ.).

ГІПЕ́РБОЛА[1], и, *ж., літ.* Стилістичний засіб перебільшення певних ознак чи якостей предмета, явища або дії з метою посилення художньої виразності. *Епічні та ліричні поетичні форми в українській народній поезії виявляються в цілих картинах, в метафорах, в символізмі, часом в глибокій іронії, а часом в гіперболах* (С. Єфремов); *— Борисе Мосейовичу, — перебив йому враз Парцюня, — не говори гіперболами, бо не здивуєш* (Т. Осьмачка); *Описуючи могутність руського війська і його князів, автор* ["Слова о полку Ігоревім "] *нерідко вдається до гіпербол* (В. Русанівський); // Будь-яке перебільшення. *Мені подобається ця ювелірна розмова, тільки вона, здається, має занадто багато гіпербол* (І. Багряний); *— Ви з нас гангстерів не робіть... — Це гіпербола!* (А. Крижанівський); *— Ви мені потрібні, Сідалковський, як повітря, як вода, як хліб до сала! Численні дами вашого безрозмірного серця хоч раз коли-небудь казали вам такі слова? Признайтесь! Але без гіпербол!* (О. Чорногуз); * Образно. *Гіпербола у синьому кашкетику На білім чорні ямби наживля!* (із журн.).

ГІПЕ́РБОЛА[2], и, *ж., мат.* Незамкнена крива з двох гілок, що утворюються при перетині площиною обох порожнин конуса. *Поверхня, утворена обертанням гіперболи навколо її уявної осі, називається однопорожнинним гіперболоїдом обертання* (з наук. літ.); *Крім кола, тобто найпростішої плоскої кривої лінії, вже стародавні грецькі математики знали про властивості складних плоских кривих ліній — еліпса, параболи і гіперболи* (з наук.-попул. літ.); *У планетарії можна спостерігати орбіти Землі, планет і гіперболи комет* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРБОЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *літ.* Застосування гіперболи (*див.* **гіпе́рбола**[1]). *Поетичні образи завжди містять елемент не тільки узагальнення, а й гіперболізації* (з наук. літ.); *Бароко не принесло в Україну якихось нових ідей, воно скоріше пропонувало нові прийоми: парадокс, гіперболізація,*

алегорія, контраст (з наук. літ.); *Одна з ознак анекдотів — гіперболізація; тому почуття і риси національного характеру як українців, так й інших народів, подаються в анекдотах у гротескному вигляді* (з наук.-попул. літ.).

2. Дія за знач. **гіперболізува́ти.** *Неприпустима гіперболізація того або іншого принципу, бо це обертається зниженням ефективності розв'язання одних освітніх і виховних, а також розвиваючих завдань за рахунок інших* (з навч. літ.).

ГІПЕРБОЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. *літ.* Художнє перебільшення. *Любов Я. Щоголіва до рідного кутка, трохи наївна, з нахилом до гіперболізму в характеристиках, мала щось спільне з Квітчиним прив'язанням до Харкова й Основи* (М. Зеров); *Для гуманістичної культури Відродження характерні екзальтація та гіперболізм, суб'єктивізм, ускладненість, деформація пропорцій* (з наук.-попул. літ.); *Простір, колір, гіперболізм — характерні риси українського авангарду* (із журн.).

2. Схильність до перебільшення. *Нашими постійними супутниками не раз були і часом знову стають безкритичні захоплення і натхненний гіперболізм* (із журн.).

ГІПЕРБОЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гіперболізува́ти.** *Санаторійна зона — водночас відкрита і закрита система; це — реальність і фантастика, які переплелися в гіперболізованому клубку-символі* (з наук. літ.); *Богатирі-семилітки, гіперболізовані фізично, типові і для казки, і для легенди, що свідчить про архетипну генезу цих образів* (з наук. літ.); // *у знач. прикм.* Перебільшений. *Характерною ознакою процесу унезалежнення України були гіперболізовані сподівання на поліпшення соціально-економічної ситуації, швидкий суспільний поступ* (з навч. літ.); *Безперечно, частина істини в цій гіперболізованій ситуації була* (із журн.).

ГІПЕРБОЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Перебільшувати що-небудь. *Про Максима, поки він поневірявся по Сибіру, складено легенду — зворушливу в своїй наївності й разючу в своїй правді, висловленій із властивим для людей нахилом гіперболізувати* (І. Багряний); *Деякі свої почуття, думки, спогади Загатний свідомо гіперболізував до абсурду* (В. Дрозд); *— А він, бач, уже тиждень на роботу не з'являється, — Ковбик любив усе гіперболізувати* (О. Чорногуз); *Я глянув на неї ще раз: малесенька істотка, про яку писати навіть найменшим шрифтом — це вже гіперболізувати* (Л. Дереш).

ГІПЕРБОЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гіперболізува́ти.** *Як у співанках-хроніках, так і в коломийках Довбушева сила гіперболізується* (з наук. літ.); *Основне призначення гіперболи — звернути увагу на цей предмет, підкреслити позитивні чи негативні якості. Гіперболізуються такі ознаки, як розмір, колір, сила, кількість тощо* (з навч. літ.); *У віршах циклу "Горобина ніч" Є. Маланюка розгортається фантасмагорія смерті. Втрата надій, трагедія української державності як особиста трагедія гіперболізуються до світових, космічних масштабів* (із журн.).

ГІПЕРБОЛІ́СТ, а, *ч., рідко.* Письменник, журналіст, який у своїй творчості часто вдається до гіперболи *(див.* **гіпе́рбола**[1]**).** *Тичина в зображенні революції романтик і гіперболіст* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРБОЛІ́ЧНИЙ[1], а, е. Який являє собою гіперболу *(див.* **гіпе́рбола**[1]**).** *Гіперболічні образи дуже поширені в усній народній творчості* (з наук. літ.); *Суб'єктні образи першої групи, як свідчать приклади, часто являють собою конструкції гіперболічного характеру: кількість пролитої крові уподібнюється водоймі* (з наук. літ.); *Епітети й порівняння можуть бути гіперболічними* (з навч. літ.); // Надзвичайно перебільшений, підкреслений. *Загальний тон поеми Білецького значно грубіший: їй бракує того іскристого дотепу, який у Котляревського примушує забувати брутальність багатьох сцен; немає в ній і тієї етнографічної та психологічної правильності, яка і в гіперболічних описах не порушує пропорцій реального* (М. Зеров); *Уже перші рядки вірша "Так ніхто не кохав" полонять нас гіперболічним виявом інтимних почуттів людини* (з навч. літ.).

ГІПЕРБОЛІ́ЧНИЙ[2], а, е, *мат.* Прикм. до **гіпе́рбола**[2]**.** *Хвилі в середовищі з дисперсією не описуються гіперболічними рівняннями* (з наук. літ.); // Який має форму гіперболи. *Браш, стративши опору, похитнувся .. і, зробивши в повітрі гіперболічну криву, розтягнувся на помості* (У. Самчук); *І. Ньютон встановив, що обчислення параболічних і гіперболічних шляхів виявляється необхідним при вивченні руху комет* (з наук.-попул. літ.); *Є комети, що рухаються по параболічних і гіперболічних орбітах* (з навч. літ.).

ГІПЕРБОЛІ́ЧНІСТЬ, ності, *жс.* Властивість за знач. **гіперболі́чний**[1]**.** *Письменник Олекса Слісаренко не вдається до гіперболічності, надмірного загострення характерів* (з наук. літ.); *Відомо, що для експресіонізму характерні нервова емоційність, символіка, ірраціональність, гіперболічність, відсутність барв або контрастів* (з навч. літ.); *До речі, Маковеєва гіперболічність завжди узгоджена з життєвою правдою, має конкретний, виражений у діях і вчинках персонажів характер* (з навч. літ.).

ГІПЕРБОЛІ́ЧНО, *присл.* Присл. до **гіперболі́чний** 1. *— Для пролетарської художньої літератури, без всякого сумніву, корисніш — гіперболічно — в мільйон разів радянський інтелігент Зеров, озброєний вищою математикою мистецтва, ніж сотні "просвітян" ...* (М. Хвильовий); *Автор "Слова о полку Ігоревім" зображає Всеволодове військо гіперболічно* (з навч. літ.); *Християнський світ у поемі "Пісня про Роланда" очолює Карл Великий, образ якого поданий гіперболічно й ідеалізовано* (з навч. літ.).

ГІПЕРБОЛО́ЇД, а, *ч., мат.* Поверхня, що утворюється обертанням гіперболи навколо осі. *Для передачі обертання між валами, осі яких схрещуються, можна використовувати гіперболоїдні зубчасті колеса, в основу цих коліс покладені гіперболоїди обертання* (з наук. літ.); *Однопорожнинний гіперболоїд широко використовують як стрижньову конструкцію при будові баштових споруд* (з наук.-попул. літ.); *Телескоп є поєднанням двох дзеркал — параболоїда обертання і гіперболоїда обертання, відбивні поверхні яких покриті шаром хрому і нікелю* (з навч. літ.).

ГІПЕРБОЛО́ЇДНИЙ, а, е, *мат.* Стос. до гіперболоїда. *До просторових зубчастих механізмів належать конічні зубчасті передачі або різновиди гіперболоїдних зубчастих передач* (з наук. літ.); *У місті Помічна, що неподалік від Кіровограда, розташований унікальний пам'ятник архітектури — одна з перших у світі гіперболоїдних башт* (із журн.).

ГІПЕ́РБОЛЬНИЙ, а, е, *мат., рідко.* Те саме, що **гіперболі́чний**[2]**.** *Обернена гіперболььна функція.*

ГІПЕРБОРЕ́ЄЦЬ *див.* **гіпербо́ре́йці.**

ГІПЕРБОРЕ́Ї, ів, *мн. (одн.* **гіперборе́й,** я, *ч.).* Те саме, що **гіперборе́йці.** *І що там за казкові емпіреї, де царствує народ гіпербореї?* (Л. Костенко); *Справа у тому, що родоначальниками галілеян є архаїчні арії-гіпербореї, наші пращу-*

ри, які прийшли в Палестину із Придніпров'я, Придністров'я і Прикарпаття (Ю. Канигін).

ГІПЕРБОРЕ́Й *див.* **гіпербореї.**

ГІПЕРБОРЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гіперборе́й.** — *Окраса світу! — сказав він. — О Володимире, гіперборейський князь! — відповідала Анна* (С. Скляренко); *В історії про "Світ Зомбі" — сучасний Лондон, наповнений зомбі, проти яких борються троє дослідників на чолі з гіперборейським воїном* (з наук.-попул. літ.); // Характерний для країни гіпербореїв. *Гіперборейські льоди, Танаїду засніжені луки .. обходить самотній* [співець] (М. Зеров, пер. з тв. Вергілія); *Доки Константинополь здригатиметься від скаженого гіперборейського вітру?* (С. Скляренко); * Образно. *Залізний гіперборейський тон Ф. Ніцше був спрямований проти "соціалістичних фантазій"* (з наук. літ.).

ГІПЕРБОРЕ́ЙЦІ, ів, *мн.* (*одн.* **гіперборе́єць,** йця, *ч.*). 1. У грецькій міфології — північний казковий вічно юний народ, що жив у якійсь райській країні, насолоджувався сонячним світлом. *У книжці розповідалось про край Гіперборею, на далекій півночі (Скандинавія? Антарктида?) та про її віровчення. Ті гіперборейці поклонялись крижаній горі Кадаф* (Л. Дереш); *Елліни вважали, що біля північних меж Скіфії мешкають фантастичні гіперборейці, країну яких любить начебто відвідувати Аполлон* (з наук. літ.).

2. *перен.* Мешканці Півночі; сіверяни. *Двічі місяць дозрів і золотим овочем впав у блакить Егейського моря від часу, як гіперборейці привезли на Делос свої дари в зерні і колосі та милих Фойбосові лебедів з Бористена* (Н. Королева); *Грецьким купцям назустріч виходять місцеві жителі — гіперборейці — і радо їх приймають, називаючи гостями своїми, бо звичаєм людей над Руським морем було приймати гостей, як братів* (С. Скляренко); — *Хіба ви лякаєтеся холоду?.. І хіба гіперборейці не живуть серед снігів?* (П. Загребельний).

ГІПЕРВЕНТИЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* Підвищена вентиляція легенів унаслідок посиленого дихання. *Для лікаря важливо визначити ранні симптоми сепсису — лихоманку і гіпервентиляцію з тахікардією* (з наук. літ.); *Симптомами більш легкого ступеня гострого отруєння є гіпервентиляція, дзвін у вухах, зниження гостроти зору та слуху, головний біль, запаморочення* (з мови документів); *Під час спортивних тренувань відбувається гіпервентиляція легенів і насичення організму киснем* (з газ.).

ГІПЕРВІДПОВІДА́ЛЬНИЙ, а, е. Надзвичайно відповідальний. *Статистикою засвідчено, що на невротичні розлади страждають люди гіпервідповідальні, занадто чемні, тривожні — соціально позитивні, попросту кажучи, симпатичні* (з навч. літ.); *На виразку шлунка найчастіше хворіють гіпервідповідальні люди, які беруть на себе надто багато, але не бачать реальної віддачі від своїх старань* (з газ.).

ГІПЕРВІДПОВІДА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гіпервідповіда́льний.** *Гіпервідповідальність, характерна для крайнього варіанту інтернальності, корелює зі схильністю до емоційного вигоряння* (з наук. літ.); *Внутрішнє відволікання виникає під виливом переживань, сторонніх емоцій, через відсутність інтересу і гіпервідповідальності* (з наук.-попул. літ.); *Бабуся, із якою залишилася Надійка після від'їзду мами, відчувала якусь гіпервідповідальність за дитину* (з газ.).

ГІПЕРВІ́ЗОР, а, *ч., інформ.* Комп'ютерна програма або обладнання, що забезпечує одночасне, паралельне виконання декількох операційних систем на тому самому комп'ютері. *Гіпервізор забезпечує можливість одночасної роботи декількох операційних систем на одному сервері* (з наук. літ.); *Динамічна пам'ять — це вбудована функція гіпервізора, яка дозволяє клієнтам збільшити щільність розміщення віртуальних машин на апаратному сервері, використовуючи вже наявні ресурси* (з наук.-попул. літ.); *Гіпервізор забезпечує ізоляцію операційних систем одну від одної, їх захист і безпеку* (з навч. літ.).

ГІПЕРВІТАМІНО́З, у, *ч., вет, мед.* Інтоксикація, спричинена надлишком вітамінів, здебільшого А або Д, в організмі. *Відомі також справжні гіпервітамінози, коли надлишок того чи іншого вітаміну не виводиться з організму, а "сумлінно перевиконує" свою функцію* (з наук.-попул. літ.); *Симптоми гіпервітамінозу такі: втрата апетиту, порушення з боку травного тракту, головний, м'язовий і суглобовий біль, запори, сухість у порожнині рота та ін.* (з мови документів); *На відміну від авітамінозу, гіпервітаміноз трапляється дуже рідко* (з газ.).

ГІПЕРГЕНЕ́З, у, *ч., спец.* Сукупність процесів фізичного і хімічного перетворення мінеральних речовин у верхніх частинах земної кори та на її поверхні під впливом атмосфери, гідросфери та живих організмів. *Вивітрювання (гіпергенез) — процес руйнування гірських порід і мінералів під впливом деяких природних факторів (повітря, води, коливання температури, живих організмів)* (з наук. літ.); *Поява вільного кисню справила величезний вплив на зону гіпергенезу материків — із відновлювальної вона стала окисною* (з наук. літ.); *Нагромадження елементарної сірки спостерігаються найчастіше в зоні гіпергенезу* (з наук. літ.).

ГІПЕРГЕ́ННИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гіпергенезу. *Перші сліди тоді ще гіпергенної діяльності бактерій на Землі спостерігаються на породах віком понад 3,5 млрд років* (з наук. літ.); *Борніт зустрічається у багатьох мідних родовищах як гіпогенний і гіпергенний мінерал* (з наук. літ.); *Максимальний розвиток порід гіпергенного класу фіксується на виступах фундаменту* (із журн.).

△ **Гіперге́нні проце́си** *див.* **проце́с.**

ГІПЕРГІДРО́З, у, *ч., фізл.* Підвищене або неконтрольоване потовиділення. *Функціональний гіпергідроз буває під час підвищення температури повітря, фізичного навантаження, у разі носіння одягу із синтетичних тканин або занадто теплого* (з наук. літ.); *Розрізняють місцевий (долоні, підошви, пахова ділянка тощо) та загальний (при туберкульозі, неврастенії та ін.) гіпергідроз* (з навч. літ.); *Іноді порушення в кровообігу можуть спричинитися до захворювання на гіпергідроз* (із журн.).

ГІПЕРГІ́Я, ї, *ж., фізл.* Слабка опірність організму хвороботворним чинникам зовнішнього середовища. *За формами прояву розрізняють реактивність підвищену — гіперергію, понижену — гіпергію та спотворену — дизергію* (з наук. літ.); *Серед імунологічних реакцій організму при туберкульозі виділяється також стан, що має назву гіпергії* (з навч. літ.).

ГІПЕРГЛІКЕМІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до гіперглікемії. *Гальмують секрецію глюкагону секретин і гіперглікемічний стан* (з навч. літ.); *Відсутність коригувального лікування гіпоглікемії або гіперглікемічних реакцій може призвести до втрати свідомості, коми та смерті* (з навч. літ.); *Спеціалісти з харчування дійшли висновку, що вуглеводи*

потрібно поділяти за так званим гіперглікемічним потенціалом, який визначається глікемічним індексом (із журн.).

ГІПЕРГЛІКЕМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Збільшення вмісту глюкози в крові, що перевищує допустимі норми. *У разі фізичних і психічних травм часто підвищується рівень глюкози в крові (гіперглікемія), сечі (глікозурія), проте захворювання не розвивається* (з наук. літ.); *Перенасичення організму цукром вкрай небажане. Воно спричиняє гіперглікемію* (з наук.-попул. літ.); *Основна функція інсуліну — регуляція рівня глюкози в крові, запобігання надмірного його підвищення, тобто гіперглікемії* (з навч. літ.).

ГІПЕРГЛОБАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Глобалізм у його крайньому вияві. *Теорія гіперглобалізму викривляє і деформує деякі суттєві аспекти сучасного розвитку суспільства* (з наук. літ.); *Гіперглобалізм констатує становлення єдиного глобального ринку, стверджуючи, що глобалізація несе "денаціоналізацію" світової економіки* (з наук. літ.).

ГІПЕРГЛОБАЛІ́СТ, а, *ч.* Крайній прихильник, послідовник глобалізму. *Гіперглобалісти прогнозують занепад національної держави як інструмента регулювання економічних і соціальних процесів* (з наук. літ.); *На противагу скептикам гіперглобалісти вважають, що глобалізація є новою епохою в історії людства* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРДАКТИЛІ́Я, ї, *ж., анат.* Збільшена порівняно з нормою кількість пальців на кінцівках. *Іхтіозаври мали сильні парні ласти із збільшеним числом фаланг (гіперфалангія), а іноді й пальців (гіпердактилія) і дволопатевий вертикальний хвостовий плавник* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Пов'язаний із гіпердинамією. *Іноді за гіпердинамічними особливостями важко розглянути справжні особисті якості дитини* (з наук.-попул. літ.); *В умовах ускладнень із навчанням, нерозуміння і неприйняття ровесниками й дорослими, для дітей із гіпердинамічним розладом є велика небезпека викривленого формування особистості* (із журн.); // Якому властива гіпердинамія. *Гіпердинамічна дитина не пам'ятає образ, не тримає зла, хоча часто конфліктує з ровесниками* (з навч. літ.); *Енергія гіпердинамічних дітей б'є фонтаном; якщо знайти з ними спільну мову та спрямувати енергію на щось корисне, отримаємо цілу генерацію талантів* (з газ.).

ГІПЕРДИНАМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Надмірна рухова або максимальна м'язова активність. *Надмірна рухова активність (гіпердинамія) зменшує захисні сили організму, призводить до перенапруження серцево-судинної системи й зумовлює дисгармонію в психофізичному розвитку людини* (з наук. літ.); *Упродовж багатовікової еволюції людина відчувала вплив ряду факторів, серед яких переважали гіпердинамія (максимальна м'язова активність) та калорійна недостатність* (з наук. літ.); *Якщо м'язові системи працюють на межі виснаження, це призводить до дегенерації їх тканини внаслідок гіпердинамії* (з наук.-попул. літ.); *Нині у наших школах до 150 тисяч учнів із гіпердинамією. Занадто збудливі та імпульсивні, вони потребують допомоги психологів і педагогів* (з газ.).

ГІПЕРЕМІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до гіперемії. *Лікування церебрального інфаркту в різні періоди його еволюції має бути спрямоване на нормалізацію функції нейронів як ішемічних, так і гіперемічних ділянок мозку* (з наук. літ.); *За показниками температурної проби оцінювали гіперемічну реакцію тканин* (з наук. літ.); *Виникають лінійно розміщені групи везикул на гіперемічній основі* (з навч. літ.).

ГІПЕРЕМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Розширення судин та приплив крові до якої-небудь частини тіла або органа. *Сонячне світло викликає гіперемію периферійних жил, тобто гонить кров від глибоких жил і тим знижує кров'яний тиск* (Ю. Смолич); *У хворого різко виражені вегетативні порушення: сильне потовиділення, гіперемія шкіри обличчя і ціаноз слизових оболонок* (з наук. літ.); *На принципі подразнення теплом побудоване застосування так званих відтяжних засобів (банки, гірчичники і т. ін.), які викликають гіперемію* (з навч. літ.).

ГІПЕРЕРГІ́Я, ї, *ж., фізл.* Підвищена реактивність організму. *У разі збереження гіперергії призначається курс хіміопрофілактики протягом трьох місяців* (з навч. літ.); *Гіперергія супроводжується інтоксикацією, яка наростає з генералізацією інфекції* (з навч. літ.); *Гіперергія до антигенних субстанцій блідої трепонеми особливо активно виявляється в тканинах, що випробовують статичну напругу* (із журн.).

ГІПЕРЕСТЕЗІ́Я, ї, *ж., фізл.* Підвищення або розлад чутливості певних органів до болю чи зовнішніх подразників (особливо шкіри). *Поліомієліт починається дуже різко виявленою чутливістю (гіперестезією)* (з наук. літ.); *Гіпертензійний синдром характеризується наростанням неспокою, гіперестезією шкіри, неспокійним сном* (з навч. літ.); *Локалізовані форми гіперестезії обумовлені дефектами окремих зубів або пародонту* (із журн.).

ГІПЕРЗВУ́К, у, *ч., фіз.* Пружні хвилі надзвичайно високої частоти (понад один мільярд герц). *За фізичною природою гіперзвук нічим не відрізняється від ультразвуку* (з наук. літ.); *Добрими провідниками гіперзвуку є монокристали за низьких температур* (з наук.-попул. літ.); *У науці гіперзвук застосовують для дослідження явищ розсіювання світла в однорідних прозорих середовищах, дифузного розсіювання рентгенівського випромінювання тощо* (із журн.).

ГІПЕРЗВУКОВИ́Й, а́, е́. 1. *фіз.* Прикм. до **гіперзву́к.** *Гіперзвукові хвилі дозволяють досліджувати широке коло фізичних явищ у металах і напівпровідниках* (з наук. літ.); *Частотний діапазон гіперзвукових хвиль зверху обмежується фізичними факторами, що характеризують атомний і молекулярний склад середовища* (з наук. літ.).

2. Який значно перевищує швидкість поширення звуку. *Це був трансконтинентальний гіперзвуковий лайнер, що мусив за півтори години перенести нас аж на протилежний кінець планети* (О. Ірванець); *Розроблено моделі й обґрунтовано числові методи розв'язування рівнянь математичних моделей, які дають змогу розраховувати міцність елементів і вузлів літальних апаратів, що рухаються з гіперзвуковою швидкістю* (з наук. літ.).

ГІПЕРЗВ'ЯЗО́К, зку́, *ч., інформ.* Виділене слово, фраза чи зображення, які вказують на інше місце в електронному документі або на інший документ, пов'язучи текстові елементи в єдине ціле. *Важливим прийомом активізації навчальної діяльності студентів є використання засобів гіперзв'язку наукових термінів, представлених у тексті "Інформаційного блоку" посібника* (з наук. літ.); *Ідею гіперзв'язку запропонував ще у середині 60-х років XX століття Дуглас Енгельберт* (з наук.-попул. літ.); *Система дає можливість генерації тексту документа на задану дату, а також демонстрації гіперзв'язків між документами* (із журн.).

ГІПЕРИ́ЗМ, а, *ч.*, *лінгв.* Структурно видозмінена одиниця мови, яка виникла внаслідок зіткнення і пристосування однієї мовної системи до іншої. *Надмір боротьби за чистоту норми породили гіперизми* (з наук. літ.); *Як правило, гіперизми розглядаються у вокалізмі української діалектної мови* (з наук. літ.).

ГІПЕРІНФЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е, *екон.* Стос. до гіперінфляції. *У всіх країнах із перехідною економікою стався гіперінфляційний спалах* (з навч. літ.); *Економіка з нестабільною і нерозвинутою структурою виробництва може зіткнутися з гіперінфляційними процесами* (із журн.).

ГІПЕРІНФЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.*, *екон.* Стрімке знецінення грошової одиниці, спричинене швидким зростанням товарних цін і грошової маси в обігу. *У 1992–1994 рр. гіперінфляція в Україні сягала рівня 10 000 %, а в обігу були купюри номіналом 1 млн крб., які обмінювали на 5–6 доларів* (з публіц. літ.); *Хрестоматійним прикладом гіперінфляції вважають фінансову кризу в післявоєнній Німеччині в 20-ті роки XX сторіччя* (із журн.); *Гіперінфляція — надвисока і вкрай небезпечна інфляція, що, як правило, призводить до економічного паралічу, провокування гострих соціальних конфліктів та непередбачуваних катаклізмів* (з газ.).

ГІПЕРКАПНІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до гіперкапнії. *Фізіологічна наука визначила гіпоксичний та гіперкапнічний стимули як головні при регуляції основних функцій дихання* (з наук. літ.); *Створено математичну модель залежності реактивності системи дихання у відповідь на гіперкапнічний стимул* (з наук. літ.).

ГІПЕРКАПНІ́Я, ї, *ж.*, *фізл.* Підвищення вмісту і парціального тиску двоокису вуглецю в артеріальній крові. *Гіперкапнія вказує на недостатність функції апарату зовнішнього дихання* (з наук. літ.); *Гіперкапнія підвищує збудливість серця, посилює вплив блукаючого нерва на нього* (з наук. літ.); *У разі наростання гіперкапнії можуть виникати епізоди затемненої свідомості, дезорієнтація* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРКАТАЛЕ́КТИКА, и, *ж.*, *літ.* Додавання до останньої стопи одного чи двох складів, що призводить до порушення метричної структури вірша. *Поезія М. Матусовського написана п'ятистопним ямбом, із пірихіями і явищем гіперкаталектики у непарних рядках* (з наук. літ.); *Деякі рядки аналізованого вірша підпадають під літературознавче поняття "гіперкаталектика"* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРКЕРАТО́З, у, *ч.*, *вет.*, *мед.* Надмірний розвиток або недостатнє відлущування рогового шару шкіри. *Передує утворенню виразки підошви гіперкератоз та розлади росту нігтьових пластинок* (з наук. літ.); *Унаслідок контакту людини з діоксинами через промислові викиди, забруднення харчових продуктів спостерігається, зокрема, гіперкератоз* (з наук.-попул. літ.); *Наслідком гіперкератозу можуть бути численні зморшки на обличчі* (із журн.).

ГІПЕРКІНЕ́З, у, *ч.*, *вет.*, *мед.* Рухові розлади (надмірні, мимовільні рухи), що виникають при певних ураженнях центральної нервової системи. *Гіперкінез характеризується появою гримас, мимовільними рухами тіла і кінцівок* (з наук. літ.); *Унаслідок оральних гіперкінезів виникає дизартрія, у важких випадках хворі зовсім не можуть говорити* (з наук.-попул. літ.); *Гіперкінез язика у великої рогатої худоби — це надмірна його рухливість у ротовій порожнині або за її межами з невідомої причини* (із журн.).

ГІПЕРКІНЕЗІ́Я, ї, *ж.*, *вет.*, *мед.* 1. Надмірна і неадекватна рухова активність, психомоторне збудження. *Імовірно, фактор гіперкінезії визначив характер функціональних особливостей організму школярів* (із журн.).

2. Підвищення рухової активності якого-небудь внутрішнього органа. *Гіперкінезія кишківника характеризується виникненням спазмів, переважно в місцях, які і в нормальних умовах перебувають у стані посиленого скорочення* (з наук. літ.).

ГІПЕРКІНЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Який пов'язаний із підвищеною збудливістю, розладом, загостренням; надрухливий. *З урахуванням параметрів центральної гемодинаміки вчені поділяють церебральні гіпертонічні кризи на три типи: гіперкінетичний, еукінетичний та гіпокінетичний* (з наук. літ.); *Було б помилкою вважати, що в перші дні після розвитку інсульту виявляється гіперкінетичний тип гемодинаміки* (з наук. літ.); *Гіперкінетичний розлад — це найпоширеніша патологія, і кількість таких випадків серед українських дітей дуже значна* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гіперкінети́чний синдро́м** *див.* **синдро́м.**

ГІПЕРКОНТЕ́КСТ, у, *ч.*, *інформ.* Ієрархічно організована система контекстів і об'єктів гіпермедіа. *У праці розвинуто метод "аналізу формальних понять" для моделювання повністю визначених предметних ділянок шляхом введення обмежень на вхідні дані та побудови ієрархічної структури бази знань у вигляді гіперконтексту* (з наук. літ.); *Подано опис інтерфейсу та принципів роботи програмного комплексу "Гіперконтекст", розробленого з використанням викладених у роботі методик* (з наук. літ.).

ГІПЕРКОНЦЕ́ПТ, у, *ч.*, *лінгв.* Ключовий концепт, що узгоджується із найширшими загальнолюдськими і загальнокультурними категоріями. *Гіперконцепт має статус ключової ланки в загальній концептуальній структурі тексту, яка відображає взаємозв'язок концептів, закодованих у ньому вербально* (з наук. літ.); *У "Степовому вовку" Г. Гессе експліцитно висунутий на перший план концепт "душа" є гіперконцептом, який характеризує авторський вибір концептуальних пріоритетів і формує індивідуально-авторську картину у художньому тексті* (з наук. літ.); *Фреймова структура гіперконцепту.*

ГІПЕРКРИТИЦИ́ЗМ, у, *ч.* 1. Один із напрямів історіографії античності на межі XIX–XX ст., що заперечував достовірність ранньогрецьких та ранньоримських історичних переказів. *Реакцією на гіперкритицизм став своєрідний ренесанс традиційного погляду в англомовній історіографії* (з наук. літ.); *Гіперкритицизм епохи.*

2. Занадто критичний підхід або несправедлива критика чогось. *Нині в науковому дискурсі переосмислюється гіперкритицизм щодо західної соціології, що сприяє розширенню політичного і культурного світогляду читача* (із журн.); *Дехто вважає, що нині в "нашій, не своїй" історичній науці домінує маніакальний політично заангажований гіперкритицизм* (з газ.).

ГІПЕРКРИТИ́ЧНИЙ, а, е. Занадто критичний; надкритичний. *Поширюється гіперкритичне ставлення до історичних джерел, значною мірою спричинене впливом позитивістських настанов* (з наук.-попул. літ.); *Малий Жан-Поль виріс хлопчиком украй пещеним, зіпсованим надміром піклування, але якийсь внутрішній опір зробив його змалку гіперкритичним до далеких і близьких, змушував гостро відчувати фальш навіть там, де вона була природним пере-*

більшенням щирих почуттів (з наук.-попул. літ.); *Виникнення потужного гіперкритичного напряму в історіографії пов'язане з іменем швейцарського вченого Я. Бурхарда (1818–1897)* (з навч. літ.).

ГІПЕРМА́РКЕТ, у, *ч.* Магазин самообслуговування, що за розмірами торгової площі перевищує 2500 кв. м і містить понад 5000 асортиментних позицій продовольчих і непродовольчих товарів. *Асортимент нового гіпермаркету включає близько 40 тисяч найменувань* (із журн.).

ГІПЕРМА́РКЕТНИЙ, а, е. Пов'язаний із гіпермаркетом. *Гіпермаркетний бізнес.*

ГІПЕРМЕ́ДІА, *невідм., мн., інформ.* Комплексне інформаційно-комп'ютерне середовище, яке дозволяє одночасно оперувати різними за своєю природою даними (текст, звук, графічні образи, анімація, музика, мовлення, відео і т. ін.). *Активний розвиток відеотехнологій спричинився до появи гіпермедіа* (з наук. літ.); *У гіпермедіа виконуються операції не тільки над текстом, але й над звуком, зображеннями, анімацією* (з наук.-попул. літ.); *Нині гіпермедіа активно застосовують у навчальному процесі* (із журн.).

ГІПЕРМЕДІ́ЙНИЙ, а, е, *інформ.* Стос. до гіпермедіа. *У дисертаційній праці подано нове розв'язання наукового завдання розробки гіпермедійних методів і моделей комп'ютерно-орієнтованих дидактичних систем* (з наук. літ.); *Є значна кількість серверів, які за запитом клієнта надають гіпермедійний документ* (з наук.-попул. літ.); *Інтернет — перша реалізація опосередкованого комп'ютерами гіпермедійного середовища* (із журн.).

ГІПЕРМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* 1. *літ.* Перевищення кількості складів у стопі метричного вірша; наявність у ній зайвих складів. *Подеколи в ситуації гіперметрії віршовий розмір може переходити з однієї стопи в іншу, як, приміром, у вірші В. Підпалого "Лебеді" — із ямба в дактиль* (з наук.-попул. літ.).

2. Надмірність, нерозмірність рухів певних частин тіла. *Під час руху у хворих тварин помітна гіперметрія передніх кінцівок, атаксія задньої частини тулуба, спотикання і навіть падіння* (з наук. літ.); *У хворого спостерігається незначна гіперметрія голови і верхніх кінцівок* (із журн.); *Ураження мозочка часто супроводжується гіперметрією (збільшенням) обсягу рухів, що позначається і на почерку* (з мови документів).

ГІПЕРМОТО́РИКА, и, *ж.* Надмірна моторика. *Виявлено, що гіпермоторика шлунка і проксимального відділу тонкої кишки спричиняла зростання шлункової секреції* (з наук. літ.); *Заворот кишок та вузлоутворення провокуються спайками, гіпермоторикою, переїданням голодної людини* (з наук.-попул. літ.); *Синдром гіпермоторики кишківника.*

ГІПЕРМОТО́РНИЙ, а, е. 1. Стос. до гіпермоторики. *Дискінезія за гіпермоторним типом проявляється гострим больовим синдромом* (з газ.); *Гіпермоторна функція кишковика.*

2. Надзвичайно активний. *У Наталки діти гіпермоторні, цікаві, у все втручаються. Із задоволенням ідуть на контакт* (з газ.).

ГІПЕРОКСІ́ЙНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до гіпероксії. *Ціаноз зникає при поданні 100 % кисню (гіпероксійний тест)* (з наук. літ.).

ГІПЕРОКСІ́Я, ї, *ж., фізл.* Підвищений вміст кисню в тканинах організму внаслідок тривалого його вдихання. *Вплив нормобаричної гіпероксії на легеневу та альвеолярну вентиляцію і на транспорт кисню кров'ю досліджено у 102 пацієнтів* (з наук. літ.); *Надмірна гіпероксія може несприятливо впливати на транспорт амінокислот і глюкози* (з навч. літ.).

ГІПЕРО́Н, а, *ч., фіз.* Нестабільна елементарна частинка, маса якої більша за масу нуклона. *У космічних променях уперше було зареєстровано позитрон та деякі гіперони* (з наук.-попул. літ.); *Адрони — загальна назва елементарних частинок (протонів, нейтронів, гіперонів, мезонів), що беруть участь у так званих сильних взаємодіях* (з наук.-попул. літ.); *Особливості утворення гіперонів вивчали, починаючи з 70-х років XX ст., у різних процесах при високих енергіях* (з навч. літ.).

ГІПЕРО́НІМ, а, *ч., лінгв.* Слово, що виражає родове поняття стосовно іншого слова як видового поняття; протилежне г і п о н і м. *Усередині парадигматичного поля виявляються синоніми, антоніми, гіпоніми, гіпероніми та інші групи слів* (з наук. літ.); *При перекладі гіперонім не відтворює усього обсягу семантики гіпоніма, а лише наближає до неї* (з наук. літ.); *За словотвірними зв'язками виділяються спільнокореневі слова, за семантичною співвіднесеністю — антоніми, синоніми, гіпероніми та гіпоніми, за звуковою та семантичною ознакою — пароніми* (з наук. літ.).

ГІПЕРОНІМІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до гіпероніма і гіперонімії. *Гіперонімічне перейменування — досить поширений вид перекладу реалій* (з наук. літ.); *Гіперонімічний переклад передає семантику так званих денотативних реалій із втратою семи "локальність" і окремих семантико-диференційних ознак* (з наук. літ.).

ГІПЕРОНІМІ́ЧНО, *лінгв.* Присл. до **гіперонімі́чний.** *Групу мовних вербалізованих кінем трактуємо як ядро мовного поля "жестикуляція". Вона гіперонімічно позначає кінетичні способи спілкування* (з наук. літ.).

ГІПЕРОНІ́МІЯ, ї, *ж., лінгв.* Ієрархічна організація елементів семантичного поля, за якої гіперонім виступає як родове поняття щодо гіпонімів. *На відміну від синонімії та антонімії, які є лексичними відношеннями між словоформами, гіпонімія і гіперонімія є семантичними відношеннями між значеннями* (з наук. літ.); *Парадигматичні асоціації пов'зані з відношеннями синонімії, антонімії, гіперонімії і гіпонімії* (з наук. літ.).

ГІПЕРО́ННИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **гіпеpо́н.** *Гіперонна хмарка; Гіперонний мікроскоп.*

ГІПЕРОСМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Підвищена чутливість до запахів (перев. під час вагітності, при деяких психічних та інших захворюваннях і станах). *Гіперосмія засвідчена у разі множинного склерозу, пухлинах мозку, дифузного токсичного зобу, неврозів тощо* (з наук.-попул. літ.); *Гіперосмія може спостерігатися внаслідок ураження як периферійного, так і центрального нюхового аналізатора* (з навч. літ.).

ГІПЕРПАРАТИРЕО́З, у, *ч., вет., мед.* Ендокринне захворювання, зумовлене надлишковим утворенням гормону щитоподібної залози. *Розрізняють такі форми гіперпаратиреозу: первинний, вторинний, третинний, несправжній* (з наук. літ.); *Вторинний гіперпаратиреоз лікарі найчастіше виявляють в осіб старшого віку* (з наук.-попул. літ.); *Значне підвищення рівня кальцію у сироватці крові може бути ознакою прихованого гіперпаратиреозу* (із журн.).

ГІПЕРПІГМЕНТА́ЦІЯ, ї, *ж.* Надлишкове відкладення пігменту в шкірі. *Найчастіше гіперпігментація спостерігається в ділянці шиї, верхньої половини тулуба, молочних залоз і долоней* (з навч. літ.); *Статистика засвідчує, що стійка гіперпігментація характерна приблизно для двох від-*

сотків пацієнтів (із журн.); *Прояви гіперпігментації однакові, різні лише механізми та причини її виникнення* (з газ.).

ГІПЕРПЛАЗІ́Я, ї, *ж., вет, мед.* Надмірне збільшення числа структурних елементів тканин і органів внаслідок надлишкового новоутворення клітин. *Гіперплазія спостерігається при розноманітних патологічних розростаннях тканин (хронічне продуктивне запалення, пухлина тощо)* (з наук. літ.); *Хронічний стан гіперплазії веде до переродження щитоподібної залози, заміни функціональної тканини рубцьовою і зниження функції органа* (з наук. літ.); *Гіперплазія простати настільки добре піддається лікуванню нутрієнтами і лікарськими рослинами, що від методик класичної медицини можна було б повністю відмовитися* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРПЛОЩИНА́, и́, *ж., спец.* Підпростір, розмірність якого на одиницю менша за розмірність простору, якому він належить. *Наш тривимірний світ утворює так звану гіперплощину, тобто об'єкти, що мають більш низький вимір, ніж простір, у якому вони перебувають* (з наук.-попул. літ.); *Для двовимірного простору гіперплощиною є пряма, для тривимірного — площина* (з навч. літ.); *У моделі Хойла Всесвіт — це гіперплощина, яка розширюється* (з навч. літ.).

ГІПЕРПОЛЯРИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Наростання різниці потенціалів між зовнішньою і внутрішньою сторонами мембрани живої клітини у стані фізіологічного спокою; підвищення потенціалу спокою. *Швидкість виходу каналу з блокованого стану зростала із збільшенням рівня гіперполяризації* (з наук. літ.); *Гіперполяризація мембрани призводила до усунення інактивації* (із журн.).

ГІПЕРПОСИЛА́ННЯ, я, *с., інформ.* Вузол переходу на інший рівень гіпертексту (у 1 знач.). *Помітно, що сучасний текстовий фрагмент, технічно виділений як гіперпосилання в електронному гіпертексті, не тотожний текстовій структурі, вираженій мовними засобами* (з наук. літ.); *Гіперпосилання є поширеною функцією, і це пов'язано, передовсім, із можливістю пошуку потрібної інформації у величезній бібліотеці всесвітньої мережі* (з навч. літ.); *Користувачі автоматично переходять від однієї бази даних до іншої за допомогою гіперпосилань* (з навч. літ.); *У гіпертексті з використанням гіперпосилань часто змінюється стилістична будова, порушується синтаксична структура* (із журн.).

ГІПЕРПРО́СТІР, у, *ч.* Гіпотетична частина Всесвіту, в якій можливий рух із надсвітловою швидкістю (перев. у фантастичній літературі). — *Там, у сусідньому гіперпросторі, кружляє Планета Квітів — наших братів* (О. Бердник); *Банзай відчув, як перескочив на вищий щабель сприйняття, у гіперпростір* (Л. Дереш).

ГІПЕРПРОСТОРО́ВИЙ, а, е. Стос. до гіперпростору. *Одержавши розпачливий заклик про допомогу, рятувальний зореліт робить смертельно ризикований гіперпросторовий стрибок* (із журн.); *Виявилося, ми давно вже летимо гіперпросторовим коридором* (із журн.).

ГІПЕРРЕАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Напрям в американському й західноєвропейському живописі та графіці 60–80-х років XX ст. із характерними технічними прийомами (розпилення рідких фарб, використання фотографій, кінокадрів і т. ін.), намаганням повернути творам утрачену в абстракціонізмі об'єктивність. *Представники гіперреалізму — Ч. Клоуз, Д. Перріш, Д. Гансон, Д. Еддi, А. Колвілл* (з наук. літ.); *Яскравим проявом натуралізму в мистецтві 60-х років XX ст. можна вважати гіперреалізм* (з навч. літ.).

ГІПЕРРЕАЛІ́СТ, а, *ч.* Послідовник гіперреалізму. *Гіперреалісти звертаються до мотивів сучасної дійсності, містифікуючи її* (з наук.-попул. літ.); *Гіперреалісти домагалися фотографічної, документальної точності того, що зображується, фіксували передусім зовнішні ознаки предметів* (з навч. літ.); *Відомо, що майже всі гіперреалісти пройшли через поп-арт* (із журн.).

ГІПЕРРЕАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гіперреалізму. *Нерідко гіперреалістичні зображення перебільшені — великого плану, нагадують деталі, які розглядають через збільшувальну лінзу* (з наук.-попул. літ.); *Жанровий діапазон Віталія Мовчана викликає і повагу, і захоплення: гіперреалістичні й абстрактно-символічні пейзажі, біблійні теми й жанрово-метафоричні композиції на теми сучасного (й вічного) села, казково-фольклорні й міфологічні сюжети* (із журн.).

ГІПЕРРЕА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Поняття постмодерністської філософії, що означає уявний світ у свідомості, яка вже не здатна відрізнити дійсність від фантазії. *Постмодерністська деконструкція в художньому варіанті означає визнання того, що в світі існує лише гіперреальність, породжувана симулякрами* (з навч. літ.); *Поняття "гіперреальність" також входить до філософського словника постмодернізму* (з наук.-попул. літ.); *Навіть реальні події в засобах масової інформації нерідко набувають рис гіперреальності* (із журн.).

ГІПЕРСАЛІВА́ЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Збільшення секреції слинних залоз. *Дуже важливими симптомами отруєння є гіперсалівація, запалення слизової оболонки рота й утворення виразок на ній, опухання слинних залоз, збільшення підщелепних лімфатичних вузлів* (з наук. літ.); *Гіперсалівація спостерігається при блюванні, а іноді буває і самостійним виявом токсикозу* (з навч. літ.).

ГІПЕРСЕКРЕ́ЦІЯ, ї, *ж., фізл.* Посилене виділення секретів якою-небудь залозою. *Наслідком зростання продукції гастрину є шлункова гіперсекреція* (з наук. літ.); *У разі гіперсекреції шлункового соку (печії) застосовуються засоби, що містять солі кальцію* (з наук.-попул. літ.); *Гіперсекреція сальних залоз.*

ГІПЕРСЕКСУА́ЛЬНИЙ, а, е. Якому притаманна підвищена сексуальна активність. *Я вже прикидаюся її гіперсексуальним пацієнтом, бо згоден бути сатиром і маніяком, аби лиш лікувала мене вона* (В. Шкляр); *Чоловіки, які вживали препарат, відомий ще первісним племенам Західної Африки, були високими на зріст, кремезними та гіперсексуальними* (із журн.).

ГІПЕРСЕКСУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гіперсексуа́льний.** *Надлишковий вміст тестостерону викликає гіперсексуальність, підвищений ріст волосся* (з навч. літ.).

ГІПЕРСЕРЕДО́ВИЩЕ, а, *с., інформ.* Представлення інформації у вигляді блоків, зв'язаних один з одним за допомогою гіперпосилань. *Навчальні матеріали в електронній формі з використанням гіперсередовища повинні задовольняти вимоги простоти орієнтації слухачів під час пересування посиланнями* (з наук. літ.); *Із появою відеодисків посилюється інтерес до ширших, ніж гіпертекстові, інформаційних систем на зразок гіперсередовища* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРСОМНІ́Я, ї, *ж., фізл.* Підвищена сонливість; сонлива депресія. *Під час деяких судинних захворювань спостерігаються вегетативні розлади, гіперсомнія* (з наук.-попул. літ.); *Гіперсомнія — рідкісна форма порушень сну, що*

виявляється у вигляді двох основних синдромів: подовження тривалості сну і підвищена неадекватна сонливість у денний час (з навч. літ.).

ГІПЕРСО́НІК, а, *ч.* Надзвуковий літак. *Швидкість гіперсоніка становить кілька тисяч кілометрів на годину* (з наук.-техн. літ.); *Льотчики випробували новий гіперсонік.*

ГІПЕРСТЕЗІ́Я, ї, *ж., мед.* Пониження чутливості органів і тканин людини або тварини до певних подразників та впливів. *Масаж больових точок і зон на тілі хворого проводять вибірково після глибокої і ретельної пальпації в зонах гіперстезії* (з наук. літ.); *У частини заручників відзначалися гіперстезія до звуків з переживанням панічного страху, жаху, розпачу й безвихідності* (з наук. літ.); *У хворого засвідчена втрата апетиту, порушення координації рухів, гіперстезія* (з мови документів).

ГІПЕРСТЕ́Н, у, *ч.* Породотвірний мінерал класу силікатів групи піроксенів темно-зеленого або бурувато-чорного кольору. *До піроксенів належать головні породотвірні мінерали — гіперстен, енстатит* (з наук. літ.); *Гіперстен міститься в деяких магматичних гірських породах, а також його виявлено і в метеоритах* (з наук.-попул. літ.); *Гіперстен є в природі у вигляді призматичних кристалів та ізометричних зерен* (із журн.).

ГІПЕРСТРИБО́К, бка́, *ч.* 1. Надзвичайно різка зміна чи досягнення в чому-небудь, у розвитку чогось. *Гіперстрибки давно вже ніхто не намагається видавати за атрибути нормального життя* (з навч. літ.); *Суспільство не застигло, а йде вперед. Навіть не йде, а здійснює гіперстрибки* (із журн.); *Виконання серії угод Україною — це гіперстрибок на ринку озброєнь і гарантована присутність у десятці світових лідерів* (з газ.).

2. Стрибок у гіперпростір (у фантастичних творах). *Космічний корабель, рятуючись в ході бою, здійснив гіперстрибок на одну з нейтральних планет* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРТЕ́КСТ, у, *ч., спец.* 1. Комп'ютерна текстова система, що пов'язує між собою різні електронні документи, забезпечуючи користувачеві перехід з одного на інший. *Проблема використання персональних комп'ютерів у системі гіпертекстів з історії музики детальної розробки ще не мала* (з наук. літ.); *Термін "гіпертекст" увів Нельсон* (з навч. літ.).

2. Система представлення текстової і мультимедійної інформації у вигляді мережі пов'язаних між собою текстових та інших файлів, яка застосовує нелінійний, асоціативно-фрагментарний і мережевий принципи репрезентації інформації. *Гіпертекст передбачає можливість множинності авторів, розмивання функцій автора і читача, розширені роботи з нечіткими межами і множинність шляхів читання* (з наук. літ.); *Гіпертекст перетворює текстовий матеріал на систему інформаційних одиниць, представлених не в лінійній послідовності, а як множинність зв'язків та переходів* (з навч. літ.).

ГІПЕРТЕ́КСТОВИЙ, а, е. Стос. до гіпертексту. *Мета статті — висвітлити сутність, місце і можливість застосування гіпертекстової технології у процесі набуття і відпрацювання навчального матеріалу студентами вищого навчального закладу* (з наук. літ.); *Є два способи створення гіпертекстових документів* (з наук.-тех. літ.); *Гіпертекстова реклама* (з Інтернету); *Гіпертекстова система.*

ГІПЕРТЕКСТУА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гіпертексту. *Гіпертекстуальний простір у мережі Інтернет нині насичений продуктами різноманітної літературної діяльності, вивчаючи які ми маємо справу не тільки із самими текстами, але й із сукупністю альтернативних текстів, що потрапляють у смислове поле, творене комбінаторикою окремих його фрагментів* (з наук. літ.); *Предмет, явище чи суб'єкт вербально представлені у гіпертекстуальному середовищі через номінативну ланку* (з наук. літ.); *Гіпертекстуальна нарація досить новаторська для українського літературознавства* (із журн.); *Комп'ютери починають змінювати процес читання. І тому дедалі більше фахівців замислюються, чи будуть книжки трансформовані за допомогою комп'ютерів та Інтернету в безмежні гіпертекстуальні структури, в яких читач є водночас і автором?* (з газ.).

ГІПЕРТЕКСТУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **гіпертекстуа́льний.** *Відтворення маніпулятивних функцій сучасними мас-медіа ускладнене гіпертекстуальністю українського інформаційного простору* (з наук.-попул. літ.); *Гіпертекстуальність можлива тільки у текстах, які відзначаються високою інтелектуальною густиною* (із журн.); *Дехто називає гіпертекстуальність проявленою інтертекстуальністю, яка стає видимою та загальнодоступною* (із журн.).

ГІПЕРТЕКСТУА́ЛЬНО. Присл. до **гіпертекстуа́льний.** *Сукупність текстів Святого Письма є гіпертекстом. Їх можна читати не лише як звичайну книгу, а й керуючись порядком асоціативних посилань і паралельних місць, указаних експліцитно в багатьох виданнях книг Старого та Нового Завіту, тобто гіпертекстуально* (з наук. літ.); *Твір представлено авторами гіпертекстуально.*

ГІПЕРТЕНЗИ́ВНИЙ, а, е, *вет., мед.* Те саме, що **гіпертензі́йний.** *У разі вторинної форми венозної енцефалопатії виділяють такі синдроми: гіпертензивний, розсіяного дрібноосередкового ураження мозку, беталепсії, астенічний і психопатологічний* (з наук. літ.); *Гіпотензивний стан може перейти в гіпертензивний, однак частіше це спостерігається після підліткового віку* (з навч. літ.).

ГІПЕРТЕНЗІ́ЙНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до гіпертензії. *Під час гіпертензійної енцефалопатії посилюється синтез та розпад оксиду азоту, необхідний для зняття ангіоспазму судин* (з наук. літ.); *Коли гіпертензійний біль поєднується із неврологічною симптоматикою, то це майже стовідсотково — пухлина* (з наук. літ.); *Гіпертензійний синдром характеризується наростанням неспокою, гіперестезією шкіри, неспокійним сном* (з навч. літ.).

ГІПЕРТЕНЗІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гіпертензіології. *Після тривалих нарад кардіологів урешті-решт хворого направили до гіпертензіолога* (із журн.); *Міжнародне товариство гіпертензіологів; Провідний гіпертензіолог.*

ГІПЕРТЕНЗІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ кардіології, що вивчає хворобливі стани, пов'язані з підвищенням артеріального тиску. *Проведення панорамного дослідження особливостей патогенезу, діагностики і лікування артеріальної гіпертензії при паренхімному ураженні нирок неімунної генези — одне з найважливіших завдань у сучасній гіпертензіології* (з наук. літ.); *Разом із методикою вимірювання тиску з'явився новий розділ кардіології — гіпертензіологія* (з газ.).

ГІПЕРТЕ́НЗІЯ, ї, *ж., вет, мед.* Підвищений гідростатичний тиск у порожнинах організму, порожнистих органах і судинах. *Гіпокінетичний тип кризу розвивається переважно на пізніших стадіях гіпертензії і супроводжуєть-*

ся значним підвищенням діастолічного тиску, зниженням ударного і хвилинного об'єму крові, збільшенням периферичного опору судин (з наук. літ.); *Внутрішньочерепна гіпертензія здебільшого оформляється за домінантної ролі набряку і набухання мозку* (з наук. літ.); *Загальноприйнятим є визначення ступеня пульмональної гіпертензії у новонароджених і дітей старшого віку з природженими вадами серця* (з наук. літ.); *Обстежено 98 хворих із помірною есенціальною гіпертензією* (із журн.).

ГІПЕРТЕРМА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який має температуру вище 42 °С (перев. про водні джерела, ванни і т. ін.). *Рідкі й парові геотермальні системи є двома основними типами гідротермальних конвективних систем* (з наук. літ.); *Пористі й проникні зони, заповнені водою, повинні бути включені в гіпертермальні ділянки надр, і температура води повинна бути близька до точки кипіння або вища від неї* (з наук. літ.); *Минувши каскад басейнів, можна піднятися трохи вище до грота, в якому є старовинна римська сауна на природному гіпертермальному джерелі* (із журн.).

ГІПЕРТЕРМІ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гіпертермії. *Гіпо- і гіпертермічна обробка насіння деякою мірою модифікувала ранній онтогенез рослин* (з наук. літ.); *Гіпертермічні судоми характерні для дітей раннього віку* (з наук.-попул. літ.); *У разі недостатності прогестерону крива двофазна, але температура в гіпертермічній фазі підвищується лише на 0,2–0,3 градуса* (з навч. літ.); *Гіпертермічні ванни температурою близько 37–42 °С є лікувальними* (з газ.).

ГІПЕРТЕРМІ́Я, ї, *ж.* Перегрівання організму людини або тварини. *Результати експерименту оцінюють за наявністю гіперемії, набряку, місцевої гіпертермії, морфологічних змін шкіри* (з наук. літ.); *Гіпертермія — важливий елемент опору організму проникненню інфекції* (з наук.-попул. літ.); *У разі нейротоксикозу, що звичайно супроводжується гіпертермією, хворого слід роздягти, покласти холод на голову* (з навч. літ.); *Уперше гіпертермію як спосіб боротьби з наркотичною залежністю, астмою і навіть раком спробували застосувати у Німеччині* (з газ.).

ГІПЕРТИРЕО́З, у, *ч., вет., мед.* Хворобливе підвищення активності функції щитоподібної залози. *Для лікування гіпертиреозу застосовують тиреостатичні препарати, що пригнічують секреторну активність щитовидної залози* (з наук. літ.); *Гіпертиреоз спричиняє значне порушення серцевої діяльності* (з наук.-попул. літ.); *Гіпертиреоз є досить поширеною ендокринною патологією у котів, яким понад десять років* (із журн.).

ГІПЕРТО́НІК, а, *ч.* Хворий на гіпертонію. — *Доброго ранку, шановний юний гіпертоніку. Вже всі поснідали, а ви ще ніжитесь* (О. Тесленко); *Статистика свідчить, що інсульт найчастіше буває в гіпертоніків та курців* (з газ.); *Підвищений артеріальний тиск у гіпертоніків часто супроводжується малорухливим способом життя та значною вагою тіла* (з газ.).

ГІПЕРТОНІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до гіпертонії. *Не менше значення, ніж гостра гіпертонічна енцефалопатія, для клінічної неврології має повільно прогресуюче порушення мозкового кровообігу* (з наук. літ.); *При обстеженні о 7-й годині ранку хворий лежав на дивані, на спині. Голова повернута вліво. Очі заплющені, помірно гіпертонічне обличчя* (із журн.).

△ **Гіпертоні́чна хворо́ба** *див.* **хворо́ба; Гіпертоні́чний криз** *див.* **криз.**

ГІПЕРТОНІ́Я, ї, *ж., мед.* 1. Підвищений артеріальний тиск; протилежне г і п о т о н і я. *Порушення кров'яного тиску полягають або в його підвищенні (гіпертонія), або зниженні (гіпотонія)* (з наук. літ.); *Значна частина мозкових інсультів є наслідком артеріальної гіпертонії, атеросклерозу та їх поєднання* (з наук. літ.); *Трапляється, що гіпертонія посилює яке-небудь інше серцево-судинне захворювання, що є у тварини* (із журн.).

2. *розм.* Те саме, що **Гіпертоні́чна хворо́ба** *(див.* **хворо́ба).** [Н а д і я:] *В житті і так багато всяких неприємностей. Нащо про них згадувати?.. Це дуже шкодить здоров'ю і породжує гіпертонію...* (О. Корнійчук); *Злочинець симулював гіпертонію. Треба знати, як штучно піднімають тиск* (О. Бердник); *Чайний гриб запобігає атеросклерозу та склерозу у хворих на гіпертонію* (з навч. літ.).

△ **(1) Ювені́льна гіпертоні́я,** *мед.* — підвищення артеріального тиску у дітей шкільного віку. *Лікар виявив у дитини ювенільну гіпертонію* (з газ.).

ГІПЕРТРИХО́З, у, *ч., фізл.* Надмірний розвиток волосяного покриву, а також утворення волосся, не властиве певній частині тіла, статі або вікові людини. *Гіпертрихоз є як набутим, так і вродженим* (з навч. літ.); *Як позбутися гіпертрихозу? Тільки не з допомогою леза чи пінцета!* (із журн.); *Важливо не плутати гірсутизм і гіпертрихоз: перший позначає чоловічий тип оволосіння жінок, другий — кількісне збільшення волосся на тілі* (з газ.).

ГІПЕРТРОФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гіпертрофії. *Розростання сполучної тканини призводить у старечому віці до гіпертрофічного цирозу надниркових залоз* (з наук. літ.); *У статті представлено сучасні дані про механізми розвитку гіпертрофічної кардіоміопатії* (з наук. літ.); *Нині концентрація виробництва набуває гіпертрофічних розмірів* (з газ.).

ГІПЕРТРОФІ́Я, ї, *ж.* 1. *вет., мед.* Збільшення об'єму і маси органа або його частини, клітин під впливом різних чинників. *Особливий інтерес становить питання про те, якими клітинами виробляється кортикотропний гормон, що викликає гіпертрофію коркового шару надниркової залози* (з наук. літ.); *Найчастіше гіпертрофія лівого передсердя є характерною ознакою вади серця* (з наук. літ.); *При вживанні солей цинку, хрому та свинцю протягом одного місяця у щурів зрілого віку спостерігається виражена гіпертрофія серцевого м'яза* (з наук. літ.).

2. *перен.* Будь-який надмірний розвиток, надлишок чого-небудь, яких-небудь властивостей, якостей; перебільшення. *Синтаксис авторської мови в повісті І. Франка "Петрії і Довбущуки" відповідав тодішнім естетичним вимогам — гіпертрофії фрази* (з наук. літ.); *Специфіка духовного життя стародавніх китайців полягала саме у тому, що перебільшення, гіпертрофія у їх свідомості етико-ритуальних цінностей, зрештою, і привела до заміни ними релігійно-міфологічного сприйняття світу* (з навч. літ.).

ГІПЕРТРОФО́ВАНИЙ, а, е. 1. *вет., мед.* Який зазнав гіпертрофії (у 1 знач.). *Гіпертрофоване серце відрізняється від нормального структурними, обмінними і функціональними ознаками* (з навч. літ.).

2. Дієпр. пас. до **гіпертрофува́ти.** *Екологічна криза є свідченням гіпертрофованого людського прагматизму, який поєднується з екологічним невіглаством* (з наук. літ.).

ГІПЕРТРОФО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **гіпертрофо́ваний.** *Через гіпертрофованість зіниць очі Джанніс не просто не фокусувалися, а взагалі зникли, у сенсі людської норми* (із журн.); *Гіпертрофованість громадсько-політичної сфери українського суспільства призвела до того, що вона охопила чи не всі інші його царини: соціальну, економічну, культурну* (з наук. літ.); *Основою більшості фобій людини є гіпертрофованість інстинкту самозбереження* (з наук. літ.).

ГІПЕРТРОФО́ВАНО. Присл. до **гіпертрофо́ваний** 2. *Немає грошей на закупівлю палива, знижений видобуток власних ресурсів, економіка взагалі й енергетика зокрема працюють у режимі ручного керування, гіпертрофовано розрісся адміністративний ресурс* (з газ.).

ГІПЕРТРОФУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гіпертрофува́тися.** *Лікарі виявили, що у хворого відбувається гіпертрофування серцевого м'яза* (з наук.-попул. літ.); *Він розпитував онука про його успіхи в навчанні, полемізував із ним, висміюючи його прагнення до гіпертрофування великих наукових проблем* (О. Бердник); *У переорієнтуванні освіти в більш практичне річище не можна припустити гіпертрофування вузькоспеціалізованої підготовки на шкоду загальнотеоретичній освіті* (з наук. літ.).

ГІПЕРТРОФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Надмірно збільшувати, перебільшувати; спотворювати (перев. невиправдано). *Засоби масової інформації гіпертрофують у масовій свідомості рівень нетерпимості та масштаби конфліктів поміж мігрантами й місцевим населенням* (з наук. літ.); *Постмодерн гіпертрофує роль інтерпретації у розумінні сенсу текстів, вважаючи її "творцем" фактів* (з наук.-попул. літ.); *Вульгарна аксіологія (теорія оцінок) не в змозі об'єктивно оцінити мову, а лише виділяє неістотні ознаки тієї або іншої мови, часто гіпертрофуючи їх* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРТРОФУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Зазнавати гіпертрофії (у 1 знач.). *Як і у випадку з будь-яким парним органом (наприклад, із легенями), у разі втрати одного органу інший гіпертрофується і працює за двох* (з наук. літ.); *У разі задавненої гіпертонічної хвороби лівий шлуночок гіпертрофується* (з наук.-попул. літ.); *На місці фолікула, що розірвався, утворюється жовте тіло — клітини зернистого шару гіпертрофуються, накопичують жовтий пігмент лютеїн і починають продукувати прогестерон* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **гіпертрофува́ти.** *Мета ритуальної дії — відтворення абсолюту шляхом виділення у реальному житті окремих моментів, які гіпертрофуються, а часто й доводяться до абсурду* (з наук. літ.); *Кожна подія обростала домислами, гіпертрофувалася, наповнювалася символічним змістом, деформувалася внаслідок переказів і намагань з'ясувати її справжні сенс і значення* (із журн.).

ГІПЕРФАЛАНГІ́Я, ї, *ж., анат.* Більша, порівняно з нормальним станом, кількість фаланг пальців. *Засвідчено, що гіперфалангія спостерігається доволі рідко* (з навч. літ.); *Дослідження гіперфалангії.*

ГІПЕРФРАГМЕ́НТ, а, *ч., фіз.* Те саме, що **гіпер'ядро́.** *До складу гіперфрагменту, крім нуклонів, входить гіперон* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРФУНКЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до гіперфункції (у 1 знач.). *Адекватна модель психотерапевтичної допомоги травмованим особам молодого віку реалізує корекцію гіперфункціонального перебігу їхніх відомих захисних механізмів* (з наук. літ.).

2. *Який має посилений прояв чого-небудь, пов'язаний із ним або ґрунтується на ньому. Гіперфункціональний підхід до вивчення виробничих систем є недостатнім: він неодмінно повинен бути доповнений динамічним, гіпердинамічним та історичним підходами* (з наук. літ.); *Характерно, що в усіх зазначених вище випадках не здійснюється вплив на першопричину виникнення гіперфункціональних складок на обличчі — надлишкову активність мімічних м'язів* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЕРФУ́НКЦІЯ, ї, *ж.* 1. *вет., мед.* Посилена діяльність якого-небудь органа, тканини, системи і т. ін.; протилежне г і п о ф у н к ц і я. *У роботі досліджено рівень адреналіну в плазмі крові у щурів із гіперфункцією щитовидної залози* (з наук. літ.); *Гіперфункція може мати не лише пристосовний характер, а й здатна спричинювати захворювання* (з наук.-попул. літ.); *Гіперфункція кори наднирників зумовлює появу ознак іншої статі* (з навч. літ.).

2. *перен.* Посилення прояву чого-небудь. — *Можливо, у старовину .. гіперфункція героїзму набувала характеру ширших епічних уніфікацій* (Л. Костенко).

ГІПЕРХРОМАТО́З, у, *ч.* 1. Підвищене забарвлення органів і тканин. *Гіперхроматоз характеризується надмірним забарвленням базофільної речовини і свідчить про підвищену активність нейрона* (з наук. літ.).

2. Підвищена здатність ядер клітин забарвлюватися основними барвниками. *Багато клітин із явищами гіперхроматозу оточені більшою кількістю ядер олігодендроглії* (з наук. літ.); *Для важкої дисплазії характерні виражена проліферація базальних і парабазальних клітин, гіперхроматоз ядер, мітози* (з наук. літ.); *До семи відсотків пухлин можуть бути злоякісними. У цих випадках визначаються атипові клітини (поліморфізм і гіперхроматоз ядер), велика кількість ліпідів* (з навч. літ.).

ГІПЕРЧУТЛИ́ВИЙ, а, е. Який має аномально високу чутливість до певних подразників; надчутливий. *У частині клітин, що протестовані (близько 30 %), був ще й гіперчутливий складник струму з повільною інактивацією* (з наук. літ.); *Тонка ніжна шкіра може бути гіперчутливою з народження* (з наук.-попул. літ.); *Інтелігенція стає гіперчутливою до політичних подій, у які її втягує влада* (з газ.).

ГІПЕРЧУТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж., спец.* Абстр. ім. до **гіперчутли́вий.** *В основі гіперчутливості лежить корисна для організму імунна відповідь, яка в цьому випадку діє неадекватно, інколи з виникненням запалень і пошкодженням тканин* (з наук.-попул. літ.); *Гіперчутливість зубів належить до однієї з найбільш поширених стоматологічних проблем* (з наук.-попул. літ.); *Часто гіперчутливість з'являється тільки в дорослому віці як своєрідна захисна реакція* (із журн.); *Останнім часом вважається, що появу гіперчутливості можуть викликати і психологічні фактори — анорексія, стрес або депресія* (із журн.).

ГІПЕР'ЯДРО́, а, *ч., фіз.* Атомне ядро або його частина, до складу якого, крім нуклонів, входить гіперон. *Уперше гіпер'ядро виявили 1952 р. польські фізики М. Даниш і Є. Пнієвський у космічному промені* (з наук.-попул. літ.); *Дослідження гіпер'ядра.*

ГІПНО́З, у, *ч.* 1. Стан часткового сну, зумовлений здебільшого навіюванням. *Гіпноз — це штучно викликаний своєрідний сон або дрімота, коли на тлі гальмування кори головного мозку формується і підтримується активне функціонування так званої зони "рапорта", за допомогою якої пере-*

дається людині бажана інформація (з наук. літ.); *Якщо звичайний сон є гальмування всієї діяльності вищого відділу мозку, то гіпноз варто уявляти собі як часткове затримання різних ділянок цього відділу* (з навч. літ.); * У порівн. *Як у гіпнозі, Ніна мовчки повертається і йде* (О. Донченко).

2. Здатність шляхом навіювання впливати на волю людини (зокрема з лікувальною метою); гіпнотизування. *Чомусь на Кузьму Івановича не доносили 3-й частині. Дехто з інтелігентів у камері пояснював це дією прирожденного гіпнозу, яким ніби володів Кузьма Іванович* (Б. Антоненко-Давидович); *Його водолікування, гіпноз не бере, не те що трава!* (Ю. Яновський); *Васильковi вдома полегшало, сон дитині повернувся (може, та знахарка, проста собі жінка, володіла гіпнозом?)* (О. Гончар); *Йоги володіють гіпнозом* (О. Бердник); *Ряжанка перебував під гіпнозом, у якомусь трансі, екстазі* (І. Білик).

3. *перен.* Сила впливу, властива кому-, чому-небудь; чарівність. — *Фізична сила відіграє також свою роль в людськім житті; забирає в полон, побіджаючи* [перемагаючи] *якимсь несвідомим гіпнозом* (О. Кобилянська); *Все життя людей — взаємний гіпноз* (В. Винниченко); *Незабаром Турбай мимоволі піддався гіпнозові дивовижної краси, що нахлинула на нього неждано, як тільки вони в'їхали в село* (М. Руденко).

ГІПНО́ЇДНИЙ, а, е. Схожий на гіпнотичний; сноподібний. *Релаксація — своєрідний гіпноїдний стан, для якого характерні мимовільне розслаблення мускулатури і вегетативного апарату, а також певне звуження свідомості* (з навч. літ.); // Притаманний людині під впливом гіпнозу. *Особливістю хворих на шизофренію є те, що вони весь час перебувають у полоні сноподібних, гіпноїдних переживань* (з наук. літ.); *Атактичні реакції з'являються в людини у випадку порушення силових відносин у діяльності другої сигнальної системи, під час так званих гіпноїдних фаз* (з наук. літ.).

ГІПНО́ЇДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гіпно́їдний.** *Гіпноїдність є характерною для звичайного стану кожної людини* (з навч. літ.); *Рівень гіпноїдності визначається ступенем навіюваності* (з навч. літ.); *Високий рівень гіпноїдності характерний для дітей і незрілих особистостей (здебільшого художнього типу)* (з навч. літ.); *У медичній практиці феномен гіпноїдності використовують під час проведення прямої й опосередкованої раціональної психотерапії* (з навч. літ.).

ГІПНО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гіпнології. *Є в мене божевільний план. Все боюся про нього говорити із своїм товаришем — гіпнологом* (О. Бердник); *Зусиллями видатного психотерапевта та гіпнолога Мілтона Еріксона, який розробив метод недирективного гіпнозу, гіпнотерапія стала використовуватися як допоміжний метод в лікуванні* (з наук.-попул. літ.); *Очолює психотерапевтичний центр лікар широкого профілю — дипломований дерматолог, нарколог, гіпнолог* (із журн.).

ГІПНОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Комплексна наука, що вивчає фізіологічні й психічні основи сноподібних станів та різні форми навіювання. *У гіпнології рапортом називають зв'язок гіпнотизера із загіпнотизованим* (з наук. літ.); *Фахівці в галузі гіпнології вважають, що віра — це трансовий стан, повірити у щось — це "запрограмувати" себе* (з наук. літ.); *Значним внеском у розвиток гіпнології є дослідження українських і російських учених: В. Данилевського, В. Бехтерєва, І. Павлова, К. Платонова* (з навч. літ.); *Криміналістична гіпнологія.*

ГІПНОПЕ́Д, а, *ч.* Фахівець із гіпнопедії. *Чехи беруть патент на методику, розроблену за принципами, запозиченими в українських гіпнопедів* (із журн.); *Оскільки лаври цього гіпнопеда не давали їм спокійно спати, вони подбали про те, щоб ідеї його повернути із небуття* (із журн.); *Відомий гіпнопед.*

ГІПНОПЕДИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гіпнопедії. *Деякі автори відносять гіпнопедичний метод до пасивних, вважаючи, що навчання без зворотного зв'язку не може бути ефективним* (з навч. літ.); *Упродовж численних експериментів були напрацьовані форми, методи і засоби гіпнопедичного навчання, однак час довів нежиттєвість цього напряму сугестопедагогіки* (з навч. літ.).

ГІПНОПЕ́ДІЯ, ї, *ж.* Навчання людини під час природного або гіпнотичного сну. *Багато теоретичних і практичних проблем гіпнопедії ще недостатньо з'ясовано* (з наук.-попул. літ.); *Релаксопедія та гіпнопедія пов'язані з отриманням інформації на підсвідомому рівні, підвищенням активності нервової діяльності* (з навч. літ.).

ГІПНОСЕДАТИ́ВНИЙ, а, е. Пов'язаний із седативним і снодійним впливом лікарських засобів. *Тривалість гіпноседативної дії барбітуратів визначається інтенсивністю і повнотою їх біотрансформації, а також швидкістю екскреції нирками і перерозподілом в організмі* (з наук. літ.); *Гіпноседативний ефект* (з наук. літ.).

△ **Гіпноседати́вні препара́ти** *див.* **препара́т.**

ГІПНОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Поєднання гіпнозу і терапії з лікувально-профілактичною метою. *Основні методи лікування тютюнової залежності — гіпнотерапія і когнітивно-поведінкова психотерапія* (з навч. літ.); *Гіпнотерапія дуже ефективна при психологічній підготовці пацієнта до складної операції* (із журн.); *Масову гіпнотерапію заборонено законом* (з газ.); *Гіпнотерапія алкоголізму.*

ГІПНОТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **гіпнотизува́ти.** *Під гіпнотизацією розуміється збудження гіпнотичного стану шляхом навіювання або самонавіювання* (з навч. літ.); *Уперше у вітчизняній і закордонній літературі в книзі подано методику гіпнотизації та лікування неврозів у глухих пацієнтів* (з навч. літ.); *У медичному центрі велику увагу приділено практичним питанням гіпнотизації пацієнтів із використанням традиційних методів* (із журн.); *У папірусі Еберса розповідається про найпростіші методи гіпнотизації для підвищення впливу жерців на народ* (із журн.); — *Я не проводжу класичної форми гіпнотизації. Хворі не засинають. Вони розслаблені* (з газ.).

ГІПНОТИЗЕ́Р, а, *ч.* Людина, яка гіпнотизує або виявляє здібності до гіпнозування. *Гіпнотизер після свого сеансу схожий на лимон, з якого видавили сік* (М. Руденко); *Це така терористична організація, яку очолює той старий гіпнотизер* (Ю. Андрухович); — *На посаду штатного гіпнотизера можете обрати собі іншу кандидатуру, — відповів Петер* (із журн.); * У порівн. *Він спокійний з виду, як гіпнотизер, що тримає в себе ключі від душі цілого війська* (Ю. Яновський).

ГІПНОТИЗЕ́РКА, и, *ж.* Жін. до **гіпнотизе́р.** — *Ваше .. волосся робить з вас якусь гіпнотизерку* (О. Кобилянська); *Тут і там походжають довкола них знані у світі люди, серед яких не можу не розпізнати кількох (відразу!) міністрів, стриптизерку, гіпнотизерку, матадора, терориста, примадонну і кардинала* (Ю. Андрухович); *Гіпнотизерка, явно не очікуючи такого повороту долі, розгубилася* (з газ.); *Якщо ви стали жертвою гіпнотизерок — звертайтеся негайно в міліцію* (з Інтернету); * Образно. *Глобалізація — це*

жорстока гіпнотизерка, яка поглинає та перетравлює усі моменти несхожості (з газ.).

ГІПНОТИ́ЗМ, у, *ч.* Стан і явища людського організму, подібні до сну, які супроводжуються зміною свідомості, відривом людини від дійсності, обмеженням сприйняття і дій організму, а також учення про це. *Я припускаю, що .. закони гіпнотизму, нервової енергії і т. ін. відіграють .. значну ролю* (Леся Українка); *Справа не в гіпнотизмі зовнішності й жестів учителя, не в геніальній дохідливості його фраз до розумів і сердець вихованців* (з наук.-попул. літ.); *Явище гіпнотизму відоме, але дія його і сам процес покритий таємницею* (з навч. літ.); *Нарешті з'явилися роботи, що висвітлювали можливості застосування гіпнотизму з метою правосуддя* (із журн.).

ГІПНОТИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гіпнотизува́ти.** *Хто ставив над волею холодний інтелект, вічно гіпнотизований обставинами, той не надавався на провідника маси* (О. Теліга); // *у знач. ім.* **гіпнотизо́ваний.** *Сам гіпнотизований не буде вірити сказаному в неповній свідомості* (із журн.).

ГІПНОТИЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гіпнотизува́ти.** *Поряд із розповідями про гіпнотизування людей та використання гіпнозу в наукових, медичних цілях, виникають і протилежні теорії* (з наук.-попул. літ.); *Найбільш сприйнятливі до гіпнотизування виснажені, слабі люди* (із журн.); *Процес гіпнотизування — це група методик, яка дозволяє робити це якісно і ефективно* (із журн.); *Прийомів гіпнотизування багато. І кожен із них може бути чимось корисний для людини* (з газ.).

ГІПНОТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *кого.* Піддавати гіпнозу; присипляти. *Гіпнотична баба... Гіпнотизує оддалеки й руками над вами не вимахує* (Остап Вишня); *А про гіпноз ти чув коли-небудь? — Чув! — не дуже впевнено сказав я. — Це коли людину гіпнотизують і... вона робить не те, що хоче* (В. Нестайко); *А якщо він почне її гіпнотизувати? Уявивши себе в непритомному стані, повністю під владою старого, Ольга швидко і навіть занадто голосно видала: — Ні!* (А. Кокотюха); * У порівн. — *А втім, — вів далі Гріпич рівним, безстрасним тоном, ніби гіпнотизуючи, — відношу і той і цей ваш рапорт .. на рахунок хвилевого вияву легкодухості* (І. Микитенко).

2. *кого, що, чим і без дод., перен.* Непомітно підкоряти своїй волі, впливові; зачаровувати. *Все стояло неповорушно, штивно, пило спокій ночі, що наближалася повільним кроком і гіпнотизувала все магічним місячним світлом* (О. Кобилянська); *Князь... князь... Це слово починало її гіпнотизувати* (Г. Хоткевич); *І, власне, що ж дивного, коли тепер нібито й людина вольовим зусиллям здатна гіпнотизувати фотон і змінювати напрям руху елементарних частинок, навіювати їм свої команди...* (О. Гончар); *Безхитрісний був* [Ничипір], *ясний для кожного. Такий гіпнотизує силою своєї певності, за таким підеш, якщо й не захочеш* (М. Руденко); *Амулет з іклів ягуара гіпнотизував дикунів, бо його могла носити тільки людина, яка вміла розмовляти з духами і користувалась їхнім захистом* (Ю. Бедзик); *Зорі заворожували, гіпнотизували, вабили до себе з надзвичайною силою* (із журн.).

ГІПНОТИЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гіпнотизува́ти.** *Плюс діанетики в тому, що не треба йти до психолога чи гіпнотизуватися* (із журн.); *Особі, яка гіпнотизується, пропонують підписати заяву про те, що їй роз'яснено її права і характер експерименту* (із журн.).

ГІПНО́ТИК, а, *ч.* 1. Особа, яка піддається гіпнозу; гіпнотизована людина; сомнамбул. *На моніторі приладу після того, як гіпнотик відчує сонність і закриє очі, модульованість альфа-ритму зникає, дещо знижується його частота й амплітуда* (з наук. літ.); *Лікар завмирає, уповільнює дихання, починає говорити повільно й тихо, щоб гіпнотик знав, як йому себе поводити* (із журн.).

2. Спеціальний анестезійний препарат. *Найчастіше у хворих, які піддаються оперативним втручанням, реєструється гіперчутливість до міорелаксантів, гіпнотиків, опіоїдів, латексу* (з наук. літ.); *На період маніпуляції здійснюють седацію пацієнта невеликими дозами діазепаму або іншими гіпнотиками* (з навч. літ.); *Нині шквал різних спокус діє на наших дітей як гіпнотик* (з газ.).

ГІПНОТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гіпно́з.** *Та ж ніяких тортур чи якихось загадкових таємничих ін'єкцій або гіпнотичних сеансів до нього, Дубровського, не застосовували* (Б. Антоненко-Давидович); *У сучасних уявленнях, на відміну від висловлених І. П. Павловим, гіпнотичний стан, або транс, відносять до окремого режиму роботи мозку і тіла* (з наук.-попул. літ.); *Введення людини в гіпнотичний стан зазвичай здійснюється за допомогою словесного навіювання, що часто доповнюється фіксацією погляду* (з навч. літ.).

2. *перен.* Який має велику силу впливу. *Олесь міцніше вчепився в металеві поручні. Гіпнотична сила води прикувала його погляд* (Ю. Бедзик); *Зорі мають гіпнотичну силу. Люди зіркою з давнини називають жінку вродливу, квіти й ордени* (Л. Костенко); *І вечорами — зустріч з ним. Магічні очі, палкі обійми, гіпнотичні слова, які підносили її до нечуваних висот* (О. Бердник); *Ідучи за гіпнотичними вказівкам "героїв", натовп може перейти межу ризику, стати силою руйнівною, злочинною* (з наук. літ.).

ГІПНОТИ́ЧНО. Присл. до **гіпноти́чний** 2. *Його* [голосу Шабанова] *бояться всі — чоловіки і жінки. Він діє на них майже гіпнотично* (О. Довженко); *Цілий день Терезка слухала, як за спиною шльопають по п'ятках шльопки. Гіпнотично* (Л. Дереш); *Монотонно клацали фільтри в респіраторі, гіпнотично мерехтів тривожний сигналізатор* (із журн.).

ГІПНОФО́БІЯ, ї, *ж., мед.* Нав'язлива боязнь заснути, що мотивується побоюванням померти уві сні. *Гіпнофобія характерна переважно для людей похилого віку* (з наук.-попул. літ.); *Гіпнофобія — це також страх бути похованим заживо* (з Інтернету).

ГІПО... Перша частина складних слів, що вказує на зменшення чого-небудь проти норми, напр.: г і п о к с і я, г і п о т е р м і я.

ГІПОАЛЕРГЕ́Н, у, *ч.* Препарат, продукт, матеріал і т. ін., що не викликає алергії або має незначні алергійні властивості. *Нині практично вся косметика світових і європейських стандартів випускається з маркою «гіпоалерген», але напис на упаковці не може бути гарантією повної безпеки* (із журн.); *Олія із зародків рису — гіпоалерген. Продукт вироблено в Японії* (з мови документів).

ГІПОАЛЕРГЕ́ННИЙ, а, е. Стос. до гіпоалергену, пов'язаний із ним. *Деякі автори відносять до гіпоалергенних сумішей на основі рослинних білків, зокрема соєві* (з наук.-попул. літ.); *В аптеках є гіпоалергенні пластирі для немовлят* (з навч. літ.); *Навіть незначні алергійні реакції можуть нашкодити дитині. Вибирати потрібно тільки гіпоалер-*

генну косметику (з навч. літ.); *У спортивному одязі нині панують гіпоалергенні синтетичні тканини* (із журн.).

ГІПОБІО́З, у, *ч., фізл.* Уповільнення життєдіяльності організму. *Стан глибокого гіпобіозу може іноді перейти в анабіоз* (з наук. літ.); *Поняття гіпобіоз часто застосовують як узагальнення щодо таких явищ, як гіпотермія, діапауза, сплячка та ін.* (з наук.-попул. літ.); *При переході до гіпобіозу відбуваються зміни у діяльності ферментів* (з наук. літ.).

ГІПОБІОСФЕ́РА, и, *ж.* Один із шарів літосфери, куди живі організми потрапляють випадково і тимчасово існують там не розмножуючись. *Із гіпобіосферою часто пов'язують гіпотезу "Гарячої глибинної біосфери" Томаса Голда та біогенне продукування природного газу й нафти археями* (з наук.-попул. літ.); *Гіпобіосфера населена здебільшого термофільними організмами — температура тут сягає 80–105 °С* (з наук.-попул. літ.); *Зону життя осадних порід М. Раймерс називає гіпобіосферою* (з наук.-попул. літ.).

ГІПОБІОТИ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до гіпобіозу. *У дисертації отримано нові дані стосовно вивчення молекулярно-біологічних особливостей механізмів дії вуглекислоти на розвиток і підтримання гіпобіотичного стану багатьох біологічних об'єктів* (з наук. літ.); *Проектується спеціальне обладнання для переведення риби у гіпобіотичний стан та транспортування її на далекі відстані* (з наук. літ.).

ГІПОВІТАМІНО́З, у, *ч.* Хворобливий стан, що виникає внаслідок недостатнього забезпечення організму вітамінами й мікроелементами. *Причиною гіповітамінозу може бути неправильне харчування — недостатнє введення вітамінів з їжею* (з наук. літ.); *Гіповітаміноз — це стан на межі хвороби, коли організму недостатньо вітамінів і мікроелементів* (з газ.); *Сухі губи із заїдами сигналізують про гастрит, виразку шлунка чи гіповітаміноз групи В* (з газ.); *Весняне повітря примусило подумати про те, що прийдешня весна — не тільки світанок природи, але й загострення хронічних захворювань та гіповітаміноз* (з газ.).

ГІПОВІТАМІНО́ЗНИЙ, а, е. Стос. до гіповітамінозу. *Гіповітамінозний стан виникає не тільки на ґрунті нестачі вітамінів у раціоні, але й унаслідок поганого їх засвоєння та недостатнього біосинтезу в організмі* (з наук. літ.); *Гіповітамінозне харчування призводить до зниження регенераторних процесів у слизовій оболонці шлунка* (з наук. літ.).

ГІПОГАЛАКТІ́Я, ї, *ж., фізл.* Знижена здатність виділення молока грудними залозами. *Здебільшого чинниками, що сприяють виникненню первинної гіпогалактії, є важкі гестози вагітних, оперативні втручання під час пологів, кровотечі, гормональна стимуляція пологів* (з наук. літ); *У дисертації досліджено питання зниження частоти гіпогалактії у юних першороділь* (з наук. літ); *Важливу роль у профілактиці гіпогалактії відіграє підготовка майбутньої матері до годування дитини груддю* (з наук. літ); *У структурі захворюваності породіль істинні гіпогалактії становлять 1–3 %* (з газ.).

ГІПОГЕ́Й, ю, *ч.* Підземна споруда епохи неоліту, перев. видовбана в скелі, для ритуальних обрядів і колективних поховань. *Вникав би в тайни домовини, Будив би приспані ідеї — Пішов би в темні гіпогеї* (П. Карманський); *Той самий гіпогей, про який я вже оповідав, віднайшли, коли якийсь пан почав розбудовувати свій льох!* (із журн.); *Найнезабутніше враження у відвідувачів залишає підземна культова споруда Хал Сафлієні, так званий гіпогей* (з газ.); *Нещодавно працівники папської комісії священної археології у Ватикані віднайшли гіпогей III століття* (з Інтернету).

ГІПОГЕ́ННИЙ, а, е. Стос. до процесів у глибині земних надр, пов'язаних із внутрішніми (планетарними) джерелами енергії. *Виділяють такі групи геохімічних процесів: гіпогенні, гіпергенні і техногенні* (з наук. літ); *Гіпогенні аномалії азоту мають важливе значення для картування глибинних розломів, при пошуках скупчень вуглеводнів, мінеральних вод та інших корисних копалин* (з наук. літ.); *Гіпогенна теорія печероутворення дала потужний імпульс до розуміння природи карстових колекторів вуглеводнів і карстових родовищ поліметалів* (із журн.).

ГІПОГЛІКЕМІ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до гіпоглікемії. *Тяжкість гіпоглікемічних реакцій коливається в широких межах — від легких станів до коми* (з навч. літ.); *Гіпоглікемічний стан може виникнути і на тлі нормальної діяльності підшлункової залози в умовах інтенсивного і тривалого фізичного навантаження* (з навч. літ.); *Гіпоглікемічні препарати дозують з урахуванням вмісту глюкози в крові й сечі* (з навч. літ.); *При синдромі Гірке спостерігається затримка психомоторного розвитку внаслідок гіпоглікемії та гіпоглікемічних судом* (з навч. літ.).

ГІПОГЛІКЕМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Хворобливий стан організму, за якого виникає зниження рівня глюкози в крові менше 4,2 ммоль/л. *У телят після перенесеного розладу травлення виникає гіпоглікемія* (з наук. літ.); *Причинами гіпоглікемії можуть бути: неадекватна доза інсуліну, пропускання прийому їжі, значне фізичне навантаження, виражені порушення нирок, печінки, надниркових залоз* (з наук.-попул. літ.).

ГІПОГРИ́Ф, а, *ч.* Міфічне створіння з тілом коня і головою та крилами грифа. *У п'єсі Кальдерона подано складні міфологічні образи, взяті з іспанських казок, як наприклад, гіпогриф* (з наук. літ.); *Гіпогриф — міфічна істота, яку вперше описав Лудовіко Аріосто у своїй поемі "Несамовитий Роланд"* (з навч. літ.).

ГІПОДЕ́РМА, и, *ж.* 1. Тонкий шар епітелію, розташований безпосередньо під кутикулою у членистоногих тварин. *У членистоногих тварин мускулатура розміщена під гіподермою* (з наук. літ); *Жуки мають три основні елементи покривів тіла: кутикулу, гіподерму і базальну мембрану* (з наук. літ.).

2. Один або кілька шарів клітин, розташованих під покривними тканинами органів багатьох вищих рослин. *У гіподермі рослин містяться запаси води* (з наук. літ.); *У листі та насінні деяких рослин (родини соснових) під епідермою розташована гіподерма — один чи декілька шарів клітин із лігніфікованими оболонками* (з наук.-попул. літ.).

ГІПОДЕРМА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **гіподе́рма.** *Гіподермальний шар утворює чотири радіально симетричні потовщення — гіподермальні валики* (з наук. літ.); *При малому збільшенні мікроскопа знайдіть тришарову кутикулу аскариди та гіподермальний шар* (з навч. літ.); *Комахи мають хітинізований покрив, під яким залягає одношаровий гіподермальний епітелій* (з навч. літ.).

ГІПОДЕРМАТО́З, у, *ч., вет., мед.* Паразитарна хвороба людини і свійських тварин, спричинена личинками мух, яка характеризується ураженням шкіри, очей та інших органів. *В ураженої гіподерматозом худоби знижуються надої та жива маса, знецінюється шкура* (з наук. літ.); *Зараження людини гіподерматозом відбувається при контакті з великою рогатою худобою* (з наук.-попул. літ.); *Хворіє на*

гіподерматоз не лише велика рогата худоба, а також коні та вівці (з навч. літ.); *Настій чемериці ефективний при гіподерматозі великої рогатої худоби* (із журн.).

ГІПОДИНАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гіподинамії. *За нинішньої гіподинамічної ситуації біль у спині дошкуляє багатьом людям* (з наук.-попул. літ.); *Якщо шкода "комп'ютерного" електромагнітного випромінювання ще ніким не доведена, то "гіподинамічна дія" комп'ютера відома всім* (із журн.); *Підштовхнуло вчителя до новаторства бажання виправити гіподинамічний спосіб життя багатьох дітей* (з газ.); *Гіподинамічний синдром.*

ГІПОДИНАМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Зниження м'язової діяльності людини. *Цінні дані отримано у процесі наукових досліджень реакції організму на ліки за таких патологічних станів, як гіподинамія, алкоголізм, гіпоксія, стрес, тиреотоксикоз, променева хвороба та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Гіподинамія поряд з іншими несприятливими факторами (забруднення довкілля, надмірні навантаження на нервову систему, шкідливі звички тощо) поступово призводить до порушення обміну речовин, а з часом і до виникнення небезпечних хвороб* (з навч. літ.); *Холодний душ сприяє загартуванню, пошкоджені ліфти — найкраща профілактика хвороби віку — гіподинамії* (із журн.).

ГІПОКА́МП, а, *ч., фізл.* Частина лімбічної системи головного мозку. *Гіпокамп розташований у скроневій ділянці мозку* (з наук. літ.); *Гіпокамп кодує і, отримуючи запит, відшукує образи предметів та їхній контекст* (з наук. літ.); *Гіпокамп бере участь у механізмах формування емоцій та консолідації пам'яті — переходу короткочасної пам'яті в довготривалу* (з наук. літ.); *Три сфери головного мозку — гіпокамп, префронтальна частина і мозочкова мигдалина — особливо схильні до патологічних змін у розмірі й функціях* (з газ.).

ГІПОКАПНІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Зниження вмісту двоокису вуглецю в артеріальній крові. *Гіпервентиляція викликає гіпокапнію і респіраторний алкалоз, що призводить до зниження мозкового кровотоку* (з наук.-попул. літ.); *Гіпоксія і гіпокапнія призводять до порушення апетиту, нудоти, блювоти тощо* (з навч. літ.); *Гіпокапнія у коней.*

ГІПОКІНЕ́З, у, *ч., вет., мед.* Обмеження об'єму і швидкості довільних рухів унаслідок захворювання м'язів або нервової системи. *Важливе значення мають гіпокінез і стаз харчового хімусу в антральному відділі шлунка* (з наук. літ.); *Під час ішемії міокарда може бути виявлений локальний гіпокінез або акінез стінки лівого шлуночка* (із журн.); *Дифузійний гіпокінез.*

ГІПОКІНЕ́ЗІЯ, ї, *ж., фізл.* Те саме, що **гіподинамія.** *У літературі обмежена кількість публікацій про вплив фізичних навантажень після гіпокінезії* (з наук. літ.); *У 60-ті роки XX століття люди відчули нестачу руху, перші підступні удари гіпокінезії* (із журн.); *Петлі кишечника були у стані гіпокінезії* (із журн.).

ГІПОКІНЕТИ́ЧНИЙ, а, е, *фізл.* Стос. до гіпокінезу. *Гіпокінетичний тип кризу супроводжуватиметься значним підвищенням діастолічного тиску* (з наук. літ.); *Найнесприятливішим є гіпокінетичний тип порушення центрального кровообігу* (з наук. літ.); *У більшості випадків лікарі виявляли гіпокінетичний тип гемодинаміки, який поглиблюється на сьому добу після розвитку інсульту* (з наук. літ.).

ГІПОКСЕМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Зниження вмісту кисню в крові. *Негативно впливає на працездатність також теплова гіпоксемія* (із журн.); *Артеріальна гіпоксемія в 100 % супроводжує астматичний статус і виступає результатом порушень вентиляційно-перфузійних відношень* (із журн.); *Паління послабляє діяльність легенів і веде до стану гіпоксемії* (з газ.).

ГІПОКСИ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Те саме, що **гіпоксійний.** *Розроблено і впроваджено фармакологічні й немедикаментозні засоби підвищення стійкості організму в умовах психоемоційного та гіпоксичного стресу* (з наук. літ.); *Режими гіпоксичних тренувань підбирали індивідуально з урахуванням реакції організму на дозовану гіпоксичну пробу* (з наук.-попул. літ.); *Інгаляції кисню широко застосовуються при різних гіпоксичних станах у пульмонології: при набряку легенів, пневмоніях, бронхіальній астмі та ін.* (з мови документів).

ГІПОКСІ́ЙНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до гіпоксії. *Гіпоксійні явища — результат дії природних і техногенних чинників* (з наук. літ.); *Інтервальне гіпоксійне тренування успішно застосовують і в спорті, і в терапії* (з наук.-попул. літ.); *Перенесені в неонатальному періоді гіпоксійні ушкодження центральної нервової системи надалі значною мірою формують рівень і структуру дитячої інвалідності* (з навч. літ.).

ГІПОКСІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Знижений вміст кисню в організмі загалом або в окремих його органах і тканинах; кисневе голодування. *Вуглеводне голодування і гіпоксія інсулінозалежних тканин виникають при деяких формах цукрового діабету й інших розладах вуглеводного обміну* (з наук. літ.); *Гіпоксія плода — не самостійне захворювання, а наслідок різних патологічних процесів у організмі матері, плода чи в плаценті* (з навч. літ.); *Киснева терапія — досить дієвий засіб боротьби з гіпоксією* (із журн.).

ГІПОЛАКТІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Те саме, що **гіпогалактія.** *Гіполактія може бути зумовлена також ендокринними патологіями, стресом, поганим харчуванням* (з навч. літ.); *Рослинні лікувальні засоби стимулюють лактацію при гіполактії і підвищують жирність молока* (із журн.); *Гіполактія спостерігається у 10–15 % годувальниць* (із журн.).

ГІПОЛІМНІО́Н, у, *ч.* Товща води в глибоких водоймах, у межах якої температура мало змінюється протягом року і не перевищує + 4 °С. *Гіполімніон — це товща води, локалізована в озері нижче шару температурного стрибка* (з наук. літ.); *Гіполімніон характеризується недостатньою освітленістю, що перешкоджає фотосинтезу, і низьким рівнем кисню* (з наук. літ.); *Фосфатний обмін між гіполімніоном і донними відкладами має постійний характер* (з наук. літ.).

ГІПО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гіпології. *У 1767 році французький гіполог Буржеля видає книгу "Екстер'єр коня", у якій аналізує програму замірів для визначення доцільності використання коней* (з наук.-попул. літ.); *Мирослав — гіполог, дипломований зоотехнік і ветеринар, закохана в свою справу людина* (з газ.).

ГІПОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гіпології. *Нині національний кінний завод поки що єдиний у Словаччині, як і гіпологічний музей* (із журн.); *Гіпологічна література.*

ГІПОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про коней; конезнавство. *Перші кроки науки гіпології засвідчено в навчальних закладах Харківщини* (з наук. літ.); *Вацлав-Северин Ржевуський був видатним орієнталістом, природознавцем і фахівцем із гіпології* (із журн.).

ГІПОМА́НІЯ, ї, *ж., мед.* Маніакальний стан піднесеного настрою, який не відповідає ситуації. *Від манії гіпоманія відрізняється відсутністю психотичних симптомів і тим, що меншою мірою порушує (інколи навіть підвищує) працездатність і соціальну адаптацію* (з наук.-попул. літ.); *Іноді стан загальмованості чи гіпоманії виявляється не весь період симулятивної поведінки, а епізодично* (з навч. літ.); *У разі невеликої інтенсивності маніакального афекту говорять про гіпоманію* (із журн.).

ГІПОМІМІ́Я, ї, *ж., мед.* Те саме, що **амімія.** *Фон настрою хворої помірно пригнічений, гіпомімія, на очах сльози, але плакати не може, оскільки "усередині щось закрилося", емоційно лабільна* (з наук. літ.); *Майже у третини хворих відзначається зниження корнеальних рефлексів або їх відсутність, легка гіпомімія, низькоамплітудний горизонтальний ністагм* (з мови документів).

ГІПОМОТО́РНИЙ, а, е. Зумовлений зменшенням рухової активності певного органу людини або тварини. *При гіпомоторних закрепах рекомендують вживати сильно мінералізовану воду* (з навч. літ.); *У випадку гіпомоторних порушень моторно-евакуаторної функції призначався препарат групи прокінетиків* (з навч. літ.); *Гіпомоторна дисфункція жовчного міхура та жовчовивідних шляхів.*

ГІПО́НІМ, а, *ч., лінгв.* Слово — видове поняття стосовно слова — родового поняття; протилежне г і п е р о н і м. *Найчастіше гіпероніми, утворені від одного гіпоніма, належать не до однієї, а до кількох підсистем* (з наук. літ.); *Гіперонімом тематичної підгрупи оповідних різновидів художніх творів є термін "проза", що об'єднує гіпоніми "роман", "трилогія", "повість", "оповідання", "новела", "очерк", "етюд"* (з наук. літ.).

ГІПОНІМІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до гіпоніма і гіпонімії. *"Пошуковий" характер має й гіпонімічний ряд термінів для називання письменників сатирично-гумористичної галузі літератури: сатирик, гуморист, сміхотворець* (з наук. літ.); *Сполучення слів, побудовані на тематично близьких образах і пов'язані гіперо-гіпонімічними відношеннями, можуть сприйматися в одній мові як фразеологічні, а в іншій — як вільні* (з наук. літ.); *Гіпонімічний переклад являє собою заміну видового поняття на родове, тобто передачу реалії деякою мовною одиницею, яка має ширше значення, ніж та, яку перекладають* (з наук. літ.).

ГІПОНІМІ́ЧНО, *лінгв.* Присл. до **гіпонімічний.** *Кожна з низки тактик реалізує комунікативний намір, гіпонімічно пов'язаний із комунікативним наміром глобальної стратегії конфронтації* (з наук. літ.).

ГІПОНІМІ́Я, ї, *ж., лінгв.* Ієрархічна організація елементів семантичного поля, за якої гіпонім виступає видовим поняттям відносно гіперонімів. *Термін "гіпонімія" запровадив у мовознавство Дж. Лаєнз для позначення видо-родових відношень* (з наук. літ.); *На відміну від синонімії та антонімії, які є лексичними відношеннями між словоформами, гіпонімія і гіперонімія виступають семантичними відношеннями між значеннями (наприклад, "клен" є гіпонімом до "дерево", "дерево" є гіпонімом до "рослина")* (з наук. літ.); *Особливе значення має гіпонімія для термінології* (з наук. літ.).

ГІПОПАРАТИРЕО́З, у, *ч., вет., мед.* Розлад кальцієвого обміну в організмі, спричинений недостатньою діяльністю паращитоподібних залоз. *Основними клінічними виявами гіпопаратиреозу є наявність судом* (з наук.-попул. літ.); *У роботі описано методи лікування захворювань паращитоподібних залоз, зокрема, новий, мало висвітлений у літературі метод трансплантації залоз при гіпопаратиреозі* (із журн.); *Гіпопаратиреоз у коней супроводжується недостатнім засвоєнням кальцію з корму, посиленим його виведенням нирками* (із журн.).

ГІПОПЛАЗІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Недорозвинення тканини, органа, частини тіла або всього організму при порушенні внутрішньоутробного розвитку плода. *Вивчена особливість клінічного перебігу гіпоплазії легень у віковому аспекті та встановлено: чим молодша дитина, тим частіше гнійно-запальний процес набуває дифузного характеру* (з наук. літ.); *Варто підкреслити, що при синдромі гіпоплазії лівих відділів серця хірургія — це єдиний можливий, але далеко не безпечний шлях* (з навч. літ.); *Порушення процесу ембріогенезу в зачатках зубів виявляється різними формами гіпоплазії твердих тканин зубів* (з навч. літ.).

ГІПОПОТА́М, а, *ч.* Те саме, що **бегемо́т.** *Спробуйте забити слона або гіпопотама (він же бегемот) голими руками!* (Остап Вишня); *Сучасний гіпопотам увесь день проводить у воді або мулі, майже не з'являючись на поверхні, і харчується тільки ночами* (з наук.-попул. літ.); *Раз по раз поверхню ріки поперед них раптово розривали великі крокодили, здивовані хлюпотінням весел, та ще родина гіпопотамів, форкаючи і пирхаючи, поринала з піщаної мілини в прохолодну й темну глибінь* (із журн.); *Нашестя гіпопотамів виявилося серйозною проблемою для нігерійских селян* (із журн.); * У порівн. *Попадались маленькі озера .. Або великі — з муром синього очерету, з білим обличчям водяних лілій, з багнистими берегами, чорними і блискучими, як мокрі спини гіпопотамів* (М. Коцюбинський).

ГІПО́ПУС, а, *ч., вет., мед.* Особлива стадія німфи в комірних кліщів, здатних впадати за несприятливих умов у стан спокою. *Гіпопус може перебувати у негативних умовах тривалий час, іноді роками, виявляючи при цьому високу стійкість і до хімічних препаратів* (з наук. літ.); *Для більшості видів комірних кліщів характерна особлива фаза розвитку — гіпопус* (з наук.-попул. літ.); *Кліщ — вологолюбний вид; якщо вологість повітря нижча за 60 %, розмноження припиняється і кліщ утворює стадію гіпопуса, що ускладнює проведення заходів боротьби із цим шкідником* (з навч. літ.).

ГІПОСЕКРЕТО́РНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до гіпосекреції. *За результатами зондового дослідження функції підшлункової залози встановлюють тип панкреатичної секреції: нормальний, гіпер- і гіпосекреторний, верхньо- і нижньоблоковий* (з наук. літ.); *Гіпосекреторний панкреатит.*

ГІПОСЕКРЕ́ЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Знижене виділення секретів якою-небудь залозою. *Особливе значення для науки має вивчення секреторної функції шлунка при гіпосекреції та одночасному посиленні моторики* (з наук. літ); *Численні клінічні спостереження свідчать про тісний зв'язок порушень діяльності гастродуоденальної системи у хворих на гіпер- чи гіпосекрецію щитоподібної залози* (з наук. літ); *Одна з причин карієсу у дітей в ранньому віці — гіпосекреція слини* (із журн.).

ГІПОСПАДІ́Я, ї, *ж., мед.* Уроджена вада сечовипускного каналу в чоловіків, коли зовнішній отвір міститься на промежині, мошонці або нижній поверхні статевого органа. *Залежно від форми гіпоспадії обирається одна з оперативних методик її лікування* (з наук. літ.); *У деяких сім'ях гіпоспадія передається від батька до сина* (з навч. літ.).

ГІПОСТÁЗ, у, *ч., мед.* Застій крові в нижній частині тіла через серцеву недостатність. *Сповільнена швидкість кровотоку призводить до гіпостазу* (з наук. літ); *Черешнево-червоні гіпостази можуть означати гостре отруєння оксидом вуглецю* (з навч. літ.).

ГІПОСТАЗУВÁННЯ, я, *с., філос.* Дія за знач. **гіпостазувáти.** *Якщо абстрактним іменам приписують предметне реальне існування, то виникає помилка гіпостазування. Вона полягає в намаганні відшукати в дійсному світі річ, яка б відповідала абстрактному імені* (з навч. літ.).

ГІПОСТАЗУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок. і док., що, філос.* Приписувати самостійне існування загальному поняттю, властивості, ідеї. *Онтолог намагається трактувати як ознаку і гіпостазувати те, що здається нам у повному значенні того слова невизначеним* (з наук. літ.); *Немає потреби гіпостазувати ідеї добра та зла — уявляти їх як якісь антропоморфні "сили", що відвічно та довічно ведуть боротьбу між собою* (з наук. літ).

ГІПОСТАТИ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Прикм. до **гіпостáз.** *До умов виникнення циститу варто віднести наявність патогенних мікроорганізмів та дистрофічних, застійних гіпостатичних процесів у стінці сечового міхура* (з наук. літ).

ГІПОСТИ́ЛЬ, ю, *ч.* Просторе крите приміщення палацу чи храму, стелю якого підпирають масивні колони (перев. в архітектурі Стародавнього Сходу). *Раніше сім входів із портика відповідали семи нефам послідовно розташованих гіпостилів й приводили до дверей семи молілень у глибині храму* (з наук.-попул. літ.); *У Карнаці фараон Рамзес II завершив будівництво найбільшого в стародавньому світі гіпостилю, який нині навіть у руїнах приголомшує своїми велетенськими розмірами* (з навч. літ.).

ГІПОСТИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гіпостилю. *Збоку від гіпостильного двору знаходяться шість святинь, а на південь від них — маленька каплиця, присвячена Рамзесові I* (з наук.-попул. літ.).

Гіпости́льний зал <Гіпости́льна зáла> *див.* **зал.**

ГІПОСУЛЬФÍТ, у, *ч., хім.* Сполука натрію, що використовується для фіксації фотографій, а також у текстильній, шкіряній промисловості та ін. *Червоний лабораторний ліхтар освітлював розчин гіпосульфіту* (Л. Первомайський); *Дегазація проводиться лужними та водними розчинами гіпосульфіту, гашеним вапном, нейтралізується водою* (з навч. літ.).

ГІПОТÁКСИС, у, *ч., лінгв.* Підрядний зв'язок між реченнями. *Українська і білоруська літературні мови до другої половини XVII ст. мали близький синтаксис. У ньому, на відміну від синтаксису тодішньої російської мови, гіпотаксис виразно переважав над паратаксисом* (В. Русанівський); *Серед сполучників гіпотаксису "котрий" уживається в романі Ю. Яновського "Вершники" рідко* (з наук. літ.).

ГІПОТАКТИ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до гіпотаксису. *З плином часу змінювався Шевченків синтаксис. Народна оповідь з переважанням паратактичних конструкцій над гіпотактичними замінювалася характерною для літературної мови складною системою взаємозалежності слів і словосполучень* (В. Русанівський); *Від староукраїнської книжної літературної мови слов'яноруська різниться з лексично-словотвірного й стилістичного погляду (латинізми, полонізми, калькові словоскладання, перевага гіпотактичної будови речень та ін.)* (з наук.-попул. літ.); *Гіпотактичний зв'язок.*

ГІПОТАЛАМÍЧНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до гіпоталамуса. *Знеболювальна та жарознижувальна дії парацетамолу зумовлені його впливом на гіпоталамічні центри головного мозку* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гіпоталамíчний гормóн** *див.* **гормóн; Гіпоталамíчний синдрóм** *див.* **синдрóм.**

ГІПОТАЛÁМУС, а, *ч., анат.* Відділ проміжного мозку, який бере участь у регуляції діяльності серцево-судинної, дихальної, травної, ендокринної систем та інших функцій організму. *На першому етапі дії алкоголю посилено виділяється норадреналін у гіпоталамусі та середньому мозку* (з наук. літ.).

ГІПÓТЕЗА, и, *ж.* Наукове припущення, що висувається для пояснення якогось явища і потребує теоретичного обґрунтування, дослідної перевірки, щоб стати достовірною науковою теорією. — *Я вже читав про такі гіпотези, — мовив Славко. — Наші деякі вчені пишуть, що люди Землі мали інопланетну батьківщину* (І. Багряний); *Гіпотеза про наявність у рослин .. біополя підтверджується багатьма експериментами* (О. Бердник); *Російські історики М. К. Любавський, А. М. Насонов, О. О. Шахматов та ін. обстоюють гіпотезу, згідно з якою найменуванням "руська земля" охоплювались усі слов'янські племена, що населяли Східну Європу* (з наук. літ.); // Будь-яке припущення, здогад. — *Ви можете будувати собі які хочете гіпотези, але, повторюю, не чекайте від мене відповіді на це питання* (Ю. Смолич); *На панелі буржуазія здивовано шепотіла, передаючи з уст в уста смішхотворну гіпотезу: це полонені офіцери...* (Д. Бузько).

ГІПОТЕНЗИ́ВНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до гіпотензії. *Гіпотензивний синдром характеризується поєднанням головних болей, тошноти і блювоти з роздратуванням, швидкою втомлюваністю і сонливістю* (з наук. літ.).

ГІПОТЕНЗÍЯ, ї, *ж., мед.* Те саме, що **гіпотонія** 1. *Протипоказанням до транспортування з дому є інсульт з атонічною комою, різким порушенням дихання, набряком легень, артеріальною гіпотензією* (з наук. літ.); *У багатьох випадках при гіпотензії для покращення самопочуття достатньо змінити спосіб життя: нормалізувати сон, характер праці та відпочинку, зайнятися плаванням або іншими видами спорту* (з наук.-попул. літ.).

ГІПОТЕНÝЗА, и, *ж., мат.* Сторона прямокутного трикутника, яка лежить проти прямого кута. *Прямокутний трикутник має сторону, яка лежить проти прямого кута, — гіпотенузу та дві сторони, які утворюють прямий кут, — катети* (з навч. літ.); — *А в голові так і миготить: периметр, трикутник, гіпотенуза, конус...* (О. Донченко); * У порівн. *Прибережне крижане поле ширшало, як трикутник, пароплав ішов до вершини цього трикутника, наче по гіпотенузі* (М. Трублаїні).

ГІПОТЕРМÁЛЬНИЙ, а, е: △ **Гіпотермáльні родóвища** *див.* **родóвище.**

ГІПОТЕРМÍЧНИЙ, а, е. Стос. до гіпотермії. *Кріотерапія є стимулюючою гіпотермічною процедурою* (із журн.).

ГІПОТЕРМÍЯ, ї, *ж.* 1. *фізл.* Зниження температури тіла теплокровного організму. *Гіпотермія може виникнути у здорової людини при дуже низькій температурі навколишнього середовища* (з наук. літ.); *Природна гіпотермія зустрічається у тварин під час зимової сплячки* (з наук.-попул. літ.).

2. *вет., мед.* Штучне охолодження організму або його окремих частин з лікувальною метою. *Як лікувальний метод застосовують штучну гіпотермію: місцеву (при кровоте-*

чі, травмі, запаленні) і загальну (при операціях, які вимагають тимчасової зупинки кровообігу) (з наук.-попул. літ.).

ГІПОТЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Заснований на гіпотезі; гаданий, припустимий. *Він любив отакі дискусії, де не вельми дотримувалися послідовності, а то й логіки, де не раз гіпотетичне видавали за доведене* (Ю. Мушкетик); *Різні ділянки системи праслов'янської мови настільки успішно й переконливо реконструйовано, що спільнослов'янська мова постає не як гіпотетична побудова, а реальна система* (з наук. літ.).

ГІПОТЕТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гіпотети́чний.** *Остандер самочинно ввів у книгу анонімну передмову про гіпотетичність теорії Коперника* (із журн.); *Праця була піддана серйозній критиці, особливо археологами, за надмірну гіпотетичність у визначенні давніх археологічних культур* (із журн.).

ГІПОТЕТИ́ЧНО. Присл. до **гіпотети́чний.** *Шари культур і древня топонімія гіпотетично свідчать, що колись — раніше, ніж прийти на Апенніни, — вони* [скіфи] *у цих краях тут прижились* (Л. Костенко); *Непрямих свідчень, на наш погляд, цілком достатньо, щоб уявити напрям розвитку тодішніх етногенетичних процесів і вибудувати, хоч би гіпотетично, їхню модель* (з наук. літ.).

ГІПОТИ́МІК, а, *ч., розм.* Людина перебуває в стані гіпотимії. *Основна особливість гіпотиміків — понижений настрій, загальний песимізм* (з навч. літ.).

ГІПОТИМІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до гіпотимії. *В осіб із гіпотимічними проявами зниження настрою, пасивність, млявість, астенія піддаються лікуванню препаратами стимулюючої дії (психостимулятори, антидепресанти, транквілізатори)* (з наук. літ.); *Настрій може бути рівним (ейтимічним), піднесеним (гіпертимічним), зниженим (гіпотимічним), тривожним і т. ін.* (з навч. літ.).

ГІПОТИМІ́Я, ї, *ж., мед.* Стійке зниження настрою, яке супроводжується зменшенням інтенсивності емоційної, психічної та інколи рухової активності. *Гіпотимія є однією з ознак депресивного синдрому* (з наук.-попул. літ.); *Гіпотимія — характерна риса людей, які страждають астенією, а також спостерігається в деяких випадках при хронічній шизофренії та депресії* (з наук.-попул. літ.).

ГІПОТИРЕО́З, у, *ч., мед.* Зниження функції щитоподібної залози. *Основні ознаки гіпотиреозу — втомлюваність, фізична і психічна млявість, сонливість, зниження пам'яті, одутлість обличчя, сухість шкіри та ін.* (з наук. літ.); *Лікування гіпотиреозу полягає передусім у замісній гормонотерапії препаратами гормонів щитоподібної залози* (із журн.).

ГІПОТО́НІК, а, *ч., розм.* Людина, схильна до гіпотонії. *У раціоні гіпотоніків обов'язково мають бути продукти з високим вмістом заліза: морква, буряк, зелені яблука, мигдаль, курага та ін.* (із журн.).

ГІПОТОНІ́ЧНИЙ, а, е, *мед.* Стос. до гіпотонії. *Гіпотонічна хвороба найчастіше розвивається в молодому віці* (із журн.).

ГІПОТОНІ́Я, ї, *ж., мед.* 1. Знижений артеріальний тиск; протилежне г і п е р т о н і я. *Гіпотонія може бути наслідком інфаркту, нервово-ендокринних та інших захворювань; існує також фізіологічна гіпотонія у здорових людей* (з наук. літ.); *Хронічна первинна гіпотонія виявляється головними болями, запамороченням, поганим сном, серцебиттям та ін.* (з наук.-попул. літ.).

2. Зниження тонусу тканин. *Гіпотонія спостерігається при враженні периферійного рухального нейрона, дистрофічних процесах у м'язовій тканині та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГІПОТРО́ФІК, а, *ч., розм.* Хворий на гіпотрофію. *Правильне харчування є основою лікування дітей-гіпотрофіків* (з наук. літ.); *Із збільшенням поросят (більше 12) у приплоді зростає і кількість гіпотрофіків* (із журн.).

ГІПОТРОФІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до гіпотрофії. *Затримка внутрішньоутробного розвитку плода може виявлятися відставанням новонародженого в масі (гіпотрофічний тип), в масі і рості одночасно (гіпопластичний тип)* (з навч. літ.).

ГІПОТРОФІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Хронічний розлад харчування, зумовлений недостатнім надходженням в організм поживних речовин або порушенням їх засвоєння. *Гіпотрофія зустрічається переважно у дітей до двох років, частіше на першому році життя* (з наук. літ.); *За часом виникнення гіпотрофії ділять на вроджені (внутрішньоутробні, пренатальні) і набуті (постнатальні)* (з наук.-попул. літ.); *Нерідко причиною гіпотрофії є неправильне, неповноцінне харчування* (із журн.).

ГІПО́ФІЗ, а, *ч., анат.* Залоза внутрішньої секреції у хребетних, розташована біля основи головного мозку, яка впливає на ріст і розвиток організму; мозковий придаток. *Гіпофіз впливає на ріст, розвиток, обмінні процеси, регулює діяльність інших залоз внутрішньої секреції* (з наук. літ.); *Гіпофіз складається з двох долей: передньої (аденогіпофіз) і задньої (нейрогіпофіз)* (з навч. літ.).

ГІПОФІЗА́РНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до гіпофіза. *Кровопостачання гіпофіза здійснюється із верхніх і нижніх гіпофізарних артерій, які є відгалуженнями внутрішньої сонної артерії* (з наук.-попул. літ.).

ГІПО́ФІЗНИЙ, а, е, *анат.* Стос. до гіпофіза. *Гіпоталамо-гіпофізна система — морфофункціональне об'єднання структур гіпоталамуса і гіпофіза, яка бере участь в регулюванні основних вегетативних функцій організму* (з наук.-попул. літ.).

ГІПОФУ́НКЦІЯ, ї, *ж., вет., мед.* Недостатня діяльність якого-небудь органа, системи або тканини; протилежне г і п е р ф у н к ц і я. *Іноді вдається усунути явища гіпофункції щитоподібної залози, застосовуючи препарати цієї залози* (з наук. літ.); *Гіпофункція яєчників — такий їх функціональний стан, коли вони не виробляють достатньої кількості статевих гормонів* (з навч. літ.).

ГІПОХЛОРИ́Т *див.* **гіпохлори́ти.**

ГІПОХЛОРИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гіпохлори́т,** у, *ч.), хім.* Солі хлорнуватистої кислоти. *Гіпохлорити застосовують для відбілювання тканин, паперу, целюлози, дегазації отруйних речовин, як дезінфікувальні засоби та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГІПОЦЕ́НТР, у, *ч. геол.* Центральна точка осередку землетрусу. *Від осередку землетрусу, який називають гіпоцентром, на всі боки розходяться пружні коливання — сейсмічні хвилі* (з наук.-попул. літ.); *Глибина залягання гіпоцентру коливається від 0 до 700 кілометрів* (з наук. літ.).

ГІПС, у, *ч.* 1. Вапняковий мінерал білого або жовтуватого кольору, що використовується у подрібненому та обпаленому вигляді в будівництві, скульптурі, для хірургічних пов'язок і т. ін. *Брезент почав спадати з монумента, і всі побачили сірий, вилитий з гіпсу і оздоблений меморіальною дошкою, незграбний, схожий на купу брудного снігу, пам'ятник учасникам першої світової війни...* (С. Скляренко); *Клямка вкри-*

та чи то порохом, чи напилом гіпсу (Л. Дереш); *Гіпс зустрічається в пластах осадових порід у формі лускоподібних, волокнистих або щільних дрібнозернистих мас* (з наук. літ.).

2. Предмет, виліплений з такого мінералу. *Зупинившись над великим столом з бутафорним полем, вони ніби іншими очима розглядають муляжну пересічену місцевість з мініатюрними горбами та річками. Гіпс, пофарбована тирса, що зображає траву... Як убого!* (О. Гончар); *Підставки, на яких лежали важкі гіпсові сфінкси, були порожні. Грак підліз під них, як власник старого "Запорожця" під своє авто, і перевернувся на спину. Гіпс кришився легко, як крейда* (О. Чорногуз).

3. *мед.* Тверда хірургічна пов'язка з цього мінералу, що використовується при переломах, вивихах і т. ін. *Пробуду тут ще тижнів зо два, поки мені зроблять апарат, заміняючий гіпс* (Леся Українка); *Моряк .. розповів, що недавно у нього з руки зняли гіпс, але рана ще не загоїлась як слід* (Д. Ткач); — *Ви не знаєте — мені ще довго лежати? — У вас пошкоджені кістки. Лікар наклав гіпс* (Ю. Винничук).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з во́ску** *(рідко* **з гі́псу) ви́ліплений (злі́плений)** *див.* **ви́ліплений.**

ГІПСО...[1] Перша частина складних слів, що відповідає поняттю "висота"; напр.: гіпсометрі́я, гіпсотермо́метр.

ГІПСО...[2] Перша частина складних слів, що відповідає слову **гіпс** (у 1 знач..), напр.: гіпсовапня́ний, гіпсовипа́лювальний, гіпсокарто́н.

ГІПСОБЕТО́Н, у, *ч.* Вид бетону, що виготовляється на основі гіпсових в'яжучих матеріалів. *Для виготовлення гіпсобетону використовуються кам'яні мінеральні (переважно з пористою і шорсткою поверхнею) і органічні (деревні опилки, січка соломи та ін.) заповнювачі* (з наук.-попул. літ.); *Вироби на основі гіпсобетону мають порівняно невелику щільність, достатню міцність, високі звуко- і теплоізоляційні властивості* (із журн.).

ГІПСОБЕТО́ННИЙ, а, е. Стос. до гіпсобетону. *Будівельний гіпс застосовується головним чином для виробництва гіпсових і гіпсобетонних виробів, які використовують у внутрішній частині споруд* (з наук.-техн. літ.).

ГІПСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гіпсува́ти.** *Для накладання гіпсової пов'язки часто використовують гіпсові лонгети із 4–6 шарів замоченого гіпсованого бинта* (з навч. літ.); *Урожай сіна багаторічних трав першого року користування на гіпсованих солонцях досягав 30 ц/га* (з наук. літ.); *Гіпсоване вино має солонуватий присмак, який так високо цінується* (із журн.).

ГІ́ПСОВИЙ, а, е. Стос. до гіпсу. *У Подільському Придністров'ї та на Буковині відомо чотирнадцять великих гіпсових печер, п'ять з яких є найбільшими гіпсовими печерами світу* (з наук. літ.); *Гіпсова маса починає швидко тужавіти* (з навч. літ.); // Вигот. з гіпсу. *Люстро відбивало моє обличчя, сутулу спину гіпсового Бетговена* [Бетховена] (В. Домонтович); *По палатах у дерев'яних шинах, стальних корсетах та гіпсових формах лежали випростані й вирівняні люди, що колись були сутулі, горбаті й зігнуті, що мали колись покривлені руки, ноги, покручені хребти* (Ю. Смолич); // Признач. для виготовлення гіпсу. *Гіпсовий завод — провідний виробник будівельного гіпсу, сухих гіпсових сумішей, гіпсового каменю* (з газ.).

ГІПСОКАРТО́Н, у, *ч.* Обробний будівельний матеріал — лист, що складається із двох пластів будівельного паперу (картону) і гіпсового осердя. *Гіпсокартон призначений для опорядження стін, стель, вогнезахисту конструкцій, для виготовлення декоративних і звукопоглинальних виробів і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Є різні види гіпсокартону: звичайний, вологостійкий і пожежостійкий* (із журн.).

ГІПСОКАРТО́ННИЙ, а, е. Стос. до гіпсокартону. *Гіпсокартонні листи приклеюють до облицювальних поверхонь гіпсовими мастиками або кріплять на каркас шурупами через кожні 15–20 см* (з наук.-попул. літ.).

ГІПСОЛІ́Т, у, *ч.* Будівельний матеріал — суміш гіпсу з мінеральними або органічними речовинами. *Гіпсоліт використовується для перегородок, утеплення стін і т. ін.* (із журн.).

ГІПСОЛІ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до гіпсоліту. *Гіпсолітовий блок; Гіпсолітові перегородки; Гіпсолітові плити.*

ГІПСО́МЕТР, а, *ч., геод.* Прилад для вимірювання висоти стоячих дерев. *Гіпсометри, які використовуються в лісному господарстві для вимірювання висоти дерев, можуть бути з успіхом застосовані і до визначення висот інших об'єктів, наприклад, споруд* (із журн.).

ГІПСОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *геод.* Стос. до гіпсометрії. *Гіпсометричні карти, які будують за даними топографічних карт, основну увагу приділяють зображенню форм рельєфу земної поверхні та дна водойм* (з наук.-попул. літ.).

ГІПСОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Розділ геодезії, що займається визначенням абсолютних і відносних висот місцевості та нанесенням їх на карту, план або профіль. *Дані гіпсометрії мають дуже велике значення для отримання інформації про висоти певної місцевості* (з наук.-попул. літ.).

ГІПСОТЕРМО́МЕТР, а, *ч., геод.* Прилад для вимірювання атмосферного тиску за температурою киплячої рідини. *Гіпсотермометр складається із спеціальних термометра і кип'ятильника* (із журн.).

ГІПСОХРО́МНИЙ, а, е: △ **Гіпсохро́мний ефе́кт** *див.* **ефе́кт.**

ГІПСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гіпсува́ти.** *Гісування є великим мистецтвом: необхідно не тільки знати правила накладання, щоб фіксувати кінцівку, але й полегшити страждання хворого і не перешкоджати кровообігу* (з навч. літ.); *Гіпсування є одним із способів хімічної меліорації солонців і солонцюватих ґрунтів* (з наук. літ.); *У практиці виноробства для попередження пониження кислотності застосовують гіпсування, введення фосфорнокислих солей і сульфітування* (з наук.-попул. літ.).

ГІПСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. *мед.* Накладати гіпсову пов'язку. — *Сеньйоре Вертес, — сказав він, — я знаю, аби ведмідь грізлі* [гризлі] *поручкався з вами, йому б довелося гіпсувати лапу* (М. Білкун).

2. *с. г.* Вносити в ґрунт гіпс для усунення його надлишкової лужності. *Солонці гіпсують для покращення їх фізико-хімічних і біологічних властивостей з метою підвищення родючості рослин* (з наук.-попул. літ.); *Гіпсують ґрунт переважно сиромолотим гіпсом і фосфогіпсом* (з навч. літ.).

3. Додавати гіпс у виноградне вино для поліпшення його смакових якостей і кольору, а також для кращого збереження. *Вино гіпсують для його освітлення, покращення смаку, усунення різкого кислого присмаку* (з наук.-попул. літ.).

ГІПСУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гіпсува́ти.** *Ґрунт гіпсується для того, щоб видалити із нього надлишок обмінного натрію, який негативно впливає насамперед на його фізичні властивості* (з наук.-попул. літ.).

ГІПЮ́Р, у, *ч.* Вид мережива з опуклим узором. *Розчервоніла коло печі Уляна ступає поруч Карпа в тісній кофті з*

рожевого гіпюру (В. Кучер); *Гіпюр відзначається м'якістю та еластичністю, він є незамінним для виготовлення вечірніх нарядів, які можуть складатися повністю із гіпюру або мати лише окремі елементи з цього матеріалу (кружевні рукави, спинки та ін.)* (із журн.).

ГІПЮ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **гіпю́ровий.** *У цьому сезоні найбільш актуальні гіпюрні сукні чорного кольору* (із журн.).

ГІПЮ́РОВИЙ, а, е. Стос. до гіпюру. *Хто ж буде всім тим займатись? Олена з фарбованими нігтями, в гіпюровому платтячку?* (Микита Чернявський); *Вона, звичайно вбрана в темно-червоний атласний халатик із чорним гіпюровим мереживом на комірі та рукавах, сиділа в глибокім кріслі* (В. Дрозд).

ГІРЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **гірки́й** 3. — *Досить одну кумпапію* [циган] *зачепити, то всіх маєш ворогами. Ой, світе мій гіренький!* (І. Франко); — *Хоче мене з дітьми з торбами на старість пустити. Світку ти мій гіренький!* (Л. Мартович); *Моя скрипка уже гіренькими слізками плаче* (І. Чендей).

ГІРЕ́НЬКО. Присл. до **гіре́нький.** *А дівчина сама зосталась, Сльозами гіренько заллялась* (С. Руданський); — *Я, кумко Йваниxо, робила Гіренько на грошики ті: Ні смачно я в'їла, ні впила, Дрижала не раз на сльоті* [сльоті] (І. Франко).

ГІ́РКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **гора́** 1, 2. *Якби не розсудлива Світлана, я би з малою ганяла алеями, гралася в сніжки і скочувалась на санчатах з гірки* (І. Жиленко); *Дві постаті спустилися з гірки, влилися в широкий потік людей* (О. Бердник); *На робочому столі в Андрія лежала гірка кореспонденції, а також велика книга для телефонограм* (О. Гуреїв).

2. Скляна шафка для посуду. *Скляна гірка ломилася від великої кількості срібного посуду, фарфорових статуеток, кришталевих ваз, оздоблених золотом* (М. Руденко).

3. *с. г.* Насіннєочисна машина. *При очистці насіння льону на гірці відокремлюється насіння бур'янів, яке має шершаву поверхню, таке, як у волошки, плюшки, повитиці тощо* (з наук. літ.).

(1) Альпійська гірка — ділянка саду або парку у вигляді кам'янистої гірки, на якій вирощують високогірні рослини; альпінарій. *Альпійська гірка — це справжній шедевр ландшафтного дизайну з використанням десятків різних видів рослин і каміння* (із журн.); **(2) Америка́нські гі́рки** — споруда для розваг у вигляді крутих спусків і підйомів з рейками, по яких рухаються вагонетки. *Тієї весни в парку експонували іноземні розваги — американські гірки, німецьке колесо, віденські автомобільчики, всюди висіли чудернацькі, не звичні для ока рекламні щити* (Ю. Мушкетик).

△ **(3) Сортува́льна гі́рка** — на залізничних станціях — штучне підвищення, через яке проходить колія, признач. для сортування вагонів при формуванні та розформовуванні поїздів. *Та тут-таки й було що показати. Потрійний велетенський перекидач.., сортувальна гірка для кількох ешелонів, двоколійні штреки* (Д. Ткач).

ГІРКЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **гірки́й** 1, 3. — *Хоча часом нелегким і гіркеньким було наше життя в еміграції, та ми не нарікаємо, повірте, ми були щасливі своєю любов'ю* (із журн.); * Образно. *Міліція у кожному випадку .. зуміє розібратися: кого привітати із теплим серцем, а кого й помастити гіркеньким перцем* (О. Ковінька).

ГІРКИ́Й, á, é. 1. Який має своєрідний їдкий, різкий смак (напр.: полин, гірчиця); протилежне с о л о д к и й. *Знаєте полинь, діточки? Гіркий, гіркий, гіркий такий дуже!* (Марко Вовчок); *З гвинтового отвору гірким перегаром ударив дим* (М. Стельмах); *По росі на травинці, по якихось своїх таємничих прикметах вгадає* [Оленчук], *де солодка проб'ється вода, де гірка* (О. Гончар).

2. *у знач. ім.* **гірка́,** кої. Горілка. — *А що, паніматко! чи немає в тебе чого міцнішого од цієї гіркої?* (І. Нечуй-Левицький); *Для годиться Данило та Антон випили по чарці руської гіркої і розгомонілися* (С. Чорнобривець).

3. *перен.* Сповнений горя, біди; тяжкий. [О м е л я н:] *Гірке моє вчителювання* (І. Франко); *Оксана почала розповідати про своє гірке вдовине життя з малими дітьми* (С. Васильченко); // Який завдає горя, болю, гіркоти; дошкульний, вразливий. [Н а с т я:] *Ой, яке ж ти гірке слово промовив! Як ти знов уразив серце, неначе врізав його гострим ножем* (І. Нечуй-Левицький); // *у знач. ім.* **гірки́й,** кого, *ч.* Той, який завдає горя, болю, гіркоти; дошкульний, вразливий. *Бідний Масі, бідний хлопчинка! Скільки ж то гіркого й болючого повинно було перекипіти в ньому, щоб лишити такий осад ненависті!* (В. Винниченко); *Ковтнуть гіркого у житті прийшлось маленькій їй* (І. Гончаренко); // Викликаний горем, прикрістю; який виражає горе, страждання. *За гіркими слізьми світу не вздріла* [Ївга], *не бачила, куди їй і вийти!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Михайло хоч сміявся, Та гірким сміхом* (І. Франко); *Коло губів Каргата з'явилась гірка зморшка* (Ю. Шовкопляс).

4. *перен., заст.* Який зазнав горя, біди. *І бачить він, що се вбога і гірка дівчина .. спідниця на ній вицвіла і уся в латках* (Марко Вовчок); *Яке йому там життя буде — можна вгадати: то буде життя сиротини, гіркого сиротини* (М. Коцюбинський).

Гірки́й п'яни́ця (п'яни́ченька) *див.* **п'яни́ця; Гіркі́ (пеку́чі, рясні́** *і т. ін.)* **сльо́зи** *див.* **сльоза́; Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими** *і т. ін.)* **[сльоза́ми (слі́зьми́)]** *див.* **пла́кати.**

◊ **Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки** *і т. ін.*] **[до кра́ю (до дна, до де́нця)]** *див.* **випива́ти; Гірка́ пілю́ля** *див.* **пілю́ля; Гірка́ ча́ша** *див.* **ча́ша; Гірки́й до́свід** *див.* **до́свід; Гі́рше (гірш) гіркої (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці)** *див.* **гі́рше; Лиха́ (важка́, гірка́** *і т. ін.)* **годи́на** *див.* **годи́на**[1]; **Лиха́ (гірка́, щерба́та** *і т. ін.)* **до́ля (до́ленька)** *див.* **до́ля**[1]; **Навари́ти ка́ші (пи́ва, гірко́ї** *і т. ін.)* *див.* **нава́рювати**[1]; **На́вчений гірки́м до́свідом** *див.* **на́вчений; Облива́тися (умива́тися, залива́тися,** *рідше* **обсипа́тися** *і т. ін.)* **/ обли́тися (уми́тися, зали́тися,** *рідше* **обси́патися** *і т. ін.)* **[гірки́ми (гаря́чими, бу́йними** *і т. ін.)*] **слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю)** *див.* **облива́тися; Облива́тися (умива́тися, обмива́тися** *і т. ін.)* **/ обли́тися (вми́тися, обми́тися** *і т. ін.)* **[крива́вим (гірки́м, сьо́мим** *і т. ін.)*] **по́том** *див.* **облива́тися; Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти** *і т. ін.)* **[гіркі́ (гаря́чі)] сльо́зи** *(рідше* **о́чі)** *див.* **обсу́шувати; Полива́ти (облива́ти,** *рідко* **обмива́ти) / поли́ти (обли́ти,** *рідко* **обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю** *і т. ін.)* *див.* **полива́ти; Поли́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми)** *див.* **поли́тий; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[соба́ці] гірка́ (па́рена) ре́дька** *див.* **ре́дька.**

ГІ́РКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **гірки́й** 1, 3. — *Це дорога горілочка. Патока й полинь! Усе вкупі! і солоднеча і гіркість!* (І. Нечуй-Левицький); *А служники вже вносили кактус, відомий своєю надзвичайною гіркістю* (З. Ту-

луб); *В тих словах клубилося так багато гіркості, що доктор аж іздригнувся, немов почув дотик кропиви* (І. Франко); *З гіркістю, що сповнювала його серце невичерпним смутком, повинен був визнати, що він уже не той солдат і вояка Оноре, який прийшов .. з провінціальної Турені* (Н. Рибак).

ГІ́РКНУТИ, не, *недок.* Ставати гірким на смак. *У передчасно зрізаному* [соняшнику] — *зерно всихається, маліє. Пізніше таке миршаве зерно й гіркнути ладне, а насіння, доспіле на пні, важке, жирне, мов волоський горіх* (Ірина Вільде); *В долинах гіркнуть перестояні трави і втрачають соки, вклякають, мов старі люди* (П. Загребельний).

ГІ́РКО. 1. Присл. до **гірки́й** 1, 3. *Над водою гірко і п'янко пахло осиковими сережками* (М. Стельмах); *Гірко жилося Тарасові в рідній сім'ї через злидні та недостачі* (Панас Мирний); *І плаче гірко Ярославна В Путивлі-граді на валу* (А. Малишко).

2. *у знач. пред.* Про відчуття гіркого смаку. — *Щоб не гірко було після пива, так купи їй медяничків* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Гази сповнили повітря, і гірко було дихати* (О. Гончар).

3. *у знач. пред.* Про почуття прикрості, болю. *Важко матері, таке згадуючи: гірко та сумно на душі* (Панас Мирний); *Що то за мука до нікого живого словечка не промовити — се дуже гірко* (В. Стефаник).

4. *присл., розм.* Уживається у знач. б а г а т о, д у ж е, с и л ь н о, в а ж к о. [С а в к а:] *Кажу: чи не занедужав оце ти, Тимоше, що так гірко кашляєш?* (С. Васильченко); — *Як не роблю гірко, а зимою, дивись, із нов нічим ока запорошити. Ні в мішку, ні в горшку* (М. Олійник).

5. *виг., розм.* Традиційний вигук гостей за весільним столом, що закликає молодих поцілуватися. *Було багато гостей, переважно духовного й купецького звання, вигукували раз у раз "гірко" рано сп'янілі акцизні чиновники* (Б. Антоненко-Давидович); *Тут "гірко" хтось давай кричать. Таке там почалося... При генералі цілувать Марину довелося* (С. Воскрекасенко); *Весілля... Всі дружно гукають: — Гірко!.. Гірко!..* (М. Руденко).

◊ **(1) Гі́рко на се́рці (на душі́)** *кому, у кого* — кому-небудь нестерпно, прикро. *Мотрі зробилося так тяжко на душі, так гірко на серці, що вона аж не всиділа .. встала .. та так і залилася сльозами* (Панас Мирний); *Тільки великосвітське виховання та природжене почуття гумору допомогли герцогові приховати образу і не подати виду, як зараз у нього гірко на душі* (В. Малик).

ГІРКОКАШТА́Н, а, *ч.* Високе дерево родини гіркокаштанових із купольною кроною і товстим гіллям; кінський каштан. *Усі обійстя й городи в Яблунівці .. рослинним розмаїттям танцюють..! Жимолость, гіркокаштан!* (Є. Гуцало); *Цвіт гіркокаштана білий з маленькими червоними цяточками. Квіти зібрані в гроно вертикальної форми, нагадуючи волоть* (з наук.-попул. літ.); *На території України гіркокаштан розводять у парках і садах як декоративне дерево* (із журн.).

ГІРКОКАШТА́НОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гіркокашта́н.** *У парку хутора Згурівка збереглась могила Петра Аркадійовича Кочубея та його дружини Варвари Олександрівни, стара гіркокаштанова алея та дуб, діаметр стовбура якого сягає 172 см* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **гіркокашта́нові,** вих, *мн.* Те саме, що **кінськокашта́нові.** *Гіркокаштанові — це дерева і кущі із супротивним листкорозміщенням, крупним листям і гострими смолистими бруньками* (з наук. літ.); *Гіркокаштанові налічують два роди і п'ятнадцять видів дерев і кущів* (з наук.-попул. літ.).

ГІРКО́ТА́, о́ти́, *ж.* Те саме, що **гі́ркість.** *Курить пилком і гіркотою віє Від давніх половецьких полинів* (П. Дорошко); *Не малий уже запас гіркоти збирався на душі* (С. Васильченко); *Невдача з оповіданням уже так гостро не хвилювала, лишилась гіркота й утома та ще якесь почуття самотності* (О. Донченко).

ГІРКО́ТНИЙ, а, е, *рідко.* Сповнений гіркоти. *Надвечір звідкись налетіла галич. Зчинила грай. Хотілося тепла. Гіркотний дух дощем залитих згарищ нам підказав дорогу до села* (Л. Костенко); *Гіркотна хвиля туги здавила йому груди* (Ю. Бедзик).

ГІРКО́ТНО, *рідко.* Присл. до **гірко́тний.** *Блискучі бруньки вже розбухли і гіркотно пахли* (О. Копиленко); *І от стоїмо, як розгублені діти, Не знаєм, в яке ж себе слово подіти, Гіркотно не знаєм, скорботно не знаєм І жестами все, як німі, розмовляєм...* (І. Драч).

ГІРКУВА́ТИЙ, а, е. Трохи, злегка гіркий (у 1, 3 знач.). *Знову повіяв на Сергія рідний вітер придеснянських борів, запахло гіркуватим димом на хуторах* (В. Кучер); *Вода в джерелах гіркувата, пахне аптекою* (І. Багмут); *По-дівочому вродливе личко незнайомого здригнулося в гіркуватій усмішці* (О. Гончар).

ГІРКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гіркува́тий.** *За селом від вогких лужків повіяло солодкою гіркуватістю вербового цвіту і кори* (М. Стельмах); *Ніби й не почула нічого образливого, але від розмови в душі дівчини залишилась гіркуватість і досада* (із журн.).

ГІРКУВА́ТО. Присл. до **гіркува́тий.** *Часом дим ішов угору, а часом слався по землі, сивиною, як туманом, покривав луг і пахнув сирими дровами, гіркувато смердів підпаленою корою* (Григорій Тютюнник); *Коли ж наблизилися, виявилось, що зовсім не хлопці то з польової пошти, а сірі газові балони вишикувались у кузові тісно, один біля одного! — Оце, мабуть, наші женихи, — гіркувато пожартувала тоді Галка-переросток* (О. Гончар).

ГІРЛЯ́НДА, и, *ж.* 1. Декоративна прикраса — низка поєднаних між собою квітів, гілок, лампочок і т. ін. *Принесли хлопці ялинових віт, Дівчата їх в гірлянди пов'язали* (І. Муратов); *Дівчата — Миросині подруги — з радісним щебетанням кинулися до Зореслава, почали його обнімати, цілувати, наділи на шию гірлянду з польових квітів* (О. Бердник); *На площі йшли останні приготування до свята: виносилися столи, напиналися намети, монтувалися помости, прикрашені стрічками, гірляндами і лампіонами* (Ю. Андрухович); // Декоративний мотив, орнамент такої форми. *Були на ній* [чашці] *виписані гірлянди квіток, зо два метелики і злотистий напис* (Леся Українка).

2. *перев. кого, чого, перен.* Розташовані в ряд предмети, що нагадують таку прикрасу. *Гірлянди мостових ліхтарів вигнутим ланцюгом відбивались на чорній поверхні ріки* (Л. Дмитерко); *Вудка його лежала на плечі, і бички довгою гірляндою звисали з неї мало не до самої землі* (В. Собко).

ГІРЛЯ́НДОВИЙ, а, е. Стос. до гірлянди. *У нішах будівлі розташовані фігури Меркурія і Цецери, над якими повис гірляндовий орнамент в стилі Людовіка XVI* (з наук.-попул. літ.); *Освітлюють зелену красуню чотири кілометри гірляндових лампочок* (з газ.).

ГІ́РНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **гірськи́й.** *Усе порожевіло: кременисті шпилі, .. далекії темнії гаї на верховинах*

гірних (Марко Вовчок); *Глянь праворуч: схили гірні вкриті тучами отар* (М. Бажан).

ГІРНИ́К, á, *ч.* 1. Робітник гірничої промисловості. — *Так, я син рурського гірника!..* (Іван Ле); *Гірник працює в глибині подоланих шарів, і слава йде по стороні про доблесть шахтарів* (М. Упеник); *Влітку наші дівчата-в'язальниці, відпочиваючи під снопами, прикладаються до землі, слухають — чи не чути гірників?* (О. Гончар).

2. Гірничий інженер або слухач гірничого навчального закладу. — *Мій чоловік був інженер-гірник* (У. Самчук).

ГІРНИ́ЦТВО, а, *с.* Галузі науки, техніки і промисловості, пов'язані з процесами добування із надр Землі корисних копалин. *Напрямки підготовки гірничого профілю — це геологія, геодезія, картографія, гірництво (зокрема, фізичні процеси гірничого та нафтогазового виробництва, підземна розробка корисних копалин, збагачення корисних копалин, шахтне будівництво, відкриті гірничі роботи тощо)* (з наук. літ.); *Величезні зусилля, що були вкладені у відбудову нафтового гірництва, а передусім бурової справи, сприяли збільшенню обсягу буріння* (з наук.-попул. літ.).

ГІРНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гірни́к.** *Гірницьке місто від морського берега аж до шахтних копрів наповнилось людським гомоном* (С. Чорнобривець); *Що ж, така вже гірницька вдача — до витійства шахтар не звик* (М. Упеник).

ГІРНИ́ЧИЙ, а, е. Стос. до гірництва. *Надя мріяла про те, щоб стати гірничим інженером* (Д. Ткач); *Значний приріст видобутку вугілля і зменшення затрат забезпечить концентрація гірничих робіт на найпродуктивніших запасах* (з наук. літ.); // У якому навчають гірничій справі (про навчальний заклад). *Мій дід був добрий між людьми, ще з юні у гірничій школі учився він* (В. Сосюра).

△ **Гірни́ча ви́робка** *див.* **ви́робка; Гірни́ча спра́ва** *див.* **спра́ва**[1].

ГІРНИ́ЧНИК, а, *ч.* Те саме, що **гірни́к.** *Україна святкує День шахтаря вже понад півстоліття, віддаючи належне роботі багатотисячної армії гірничників* (з газ.).

ГІРНИЧО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **гірни́чий,** напр.: г і р н и ч о в и б у х о́ в и й, г і р н и ч о т е х н і́ ч н и й.

ГІРНИ́ЧОВИДОБУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **гірничодобувни́й.** *Створення, монтаж, експлуатація, експертиза й ремонт устаткування шахтних стаціонарних установок у гірничовидобувальній промисловості регламентується чинною проектною, нормативно-технічною, керівною і поточною документацією* (з наук. літ.); *Гірничовидобувальна техніка; Гірничовидобувальний комплекс.*

ГІРНИЧОДОБУВНИ́Й, á, é. Стос. до видобування корисних копалин. *Після детальної розвідки до глибини 400–450 м було виявлено значні поклади уранових руд. На базі цього родовища створено Інгульське гірничодобувне підприємство* (з наук. літ.); *Проектування гірничодобувних об'єктів і підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, провадиться на основі геологічного та іншого вивчення надр з урахуванням комплексного розвитку регіону та вимог екологічної безпеки* (з мови документів).

ГІРНИЧОЗАВОДСЬКИ́Й, á, é. Те саме. що **гірничопромисло́вий.** *Зростання виробничих показників у фабрично-заводській та гірничозаводській промисловості відбувалося переважно за рахунок модернізації машинної техніки* (з наук. літ.).

ГІРНИЧОЗАВО́ДЧИК, а, *ч., іст.* Власник гірничозаводського підприємства. *Справу гірничозаводчика продовжив старший син: він заснував нові залізо- і мідеплавильні заводи, відкрив мідні, свинцеві рудники, розробив родовища малахіту й азбесту* (із журн.).

ГІРНИЧОЗБАГА́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для видобування, збагачення і переробки корисних копалин. *У середині 1980-х років для переробки розкривних порід — окиснених залізистих кварцитів — було розпочато будівництво Криворізького гірничозбагачувального комбінату у м. Долинське Кіровоградської області* (з наук. літ.); *Відходи гірничовидобувного та гірничозбагачувального виробництва розміщуються у відвалах та хвостосховищах згідно з проектами* (з наук. літ.).

ГІРНИЧОПРОМИСЛО́ВЕЦЬ, вця, *ч., іст.* Власник гірничих промислів. *На початку XX ст. у працях з'їздів гірничопромисловців почали друкуватися щорічні звіти "Товариства допомоги гірничим робітникам Півдня Росії"* (з наук. літ.).

ГІРНИЧОПРОМИСЛО́ВИЙ, а, е. Стос. до гірничої промисловості. *Починаючи від 2000 р. майже в усіх гірничопромислових регіонах України фіксується тенденція до нарощування обсягів видобування корисних копалин* (з наук. літ.); *Крупні об'єкти гірничопромислового комплексу створені на базі видобутку сірчаних руд і калійних солей, цементної сировини (вапняків)* (із журн.).

ГІРНИЧОПРОХІ́ДНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до проходки гірничих виробок. *Розроблено та впроваджено у виробництво багато високоефективних світового рівня технологій, конструкцій та будівельних і гірничопрохідницьких машин і механізмів* (з наук.-техн. літ.).

ГІРНИЧОРУ́ДНИЙ, а, е. Стос. до видобування руди. *Роботу, яка передбачалася, можна було доручити тільки висококваліфікованим майстрам гірничорудної справи* (Д. Ткач); *У двері просувався сам гер директор місцевої фірми аргентинського гірничорудного тресту* (І. Білик).

ГІРНИЧОРЯТІВНИ́К, á, *ч.* Те саме, що **гірничорятува́льник.** *Хапаються за мудре залізяччя, надівають респіратори, гуркочуть з усіх боків гірничорятівники: "Держись, Вовчику, ми пробиваємось!"* (М. Рудь).

ГІРНИЧОРЯТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до рятування людей, попередження і ліквідації аварій на шахтах, рудниках. *До складових гірничої справи належать, зокрема, механізація гірничих робіт, гірничий нагляд, гірничорятувальна справа* (з наук. літ.); *В Україні боротьбу з аваріями на гірничих підприємствах ведуть воєнізовані гірничорятувальні частини. На шахтах є також добровільні допоміжні гірничорятувальні команди* (із журн.).

ГІРНИЧОРЯТУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто веде рятувальні роботи на шахтах, рудниках. *Гірничорятувальник є працівником державної спеціалізованої організації, яка здійснює гірничорятувальне обслуговування вугільних (сланцевих) шахт, розрізів, збагачувальних і брикетних фабрик, інших підприємств із видобутку і переробки вугілля* (з наук.-попул. літ.).

ГІРНЯ́К, á, *ч., діал.* Горець. *Часті неврожаї змушували здавна гірняків періодично шукати заробітків по долах* (І. Франко); *На горі стоїть хатина, Там живе гірняк старий* (Леся Українка); *З тугою згадував своє село, зруйноване поляками, чарувався красою степів. Тільки тут, на сім пункті, ніяк не міг порозумітися з гірняками — поняття краси природи у них були різні* (Г. Хоткевич).

ГІРНЯ́ЧКА, и, *ж., діал.* Жін. до **гірня́к.** *Провести нас до водоспаду в урочищі Нижнє Грабовище зголосилась юна гірнячка* (з газ.).

ГІРО... Перша частина складних слів, що відповідає поняттю “обертовий рух”, напр.: г і р о г о р и з о́ н т, г і р о о р і є н т а́ т о р.

ГІРО́БУС, а, *ч.* Те саме, що **жиро́бус.** *Гіробус був розроблений для заміни акумуляторних автобусів, у яких вбачали альтернативу тролейбусам на тих маршрутах, де будівництво контактної мережі не було виправданим* (з наук.-попул. літ.); *Джерелом енергії гіробуса є маховик, який розганяється до трьох тисяч обертів на хвилину електричним двигуном* (із журн.).

ГІРОВЕРТИКА́ЛЬ, і, *ж.* Пристрій для визначення напряму істинної вертикалі або площини горизонту, а також кутів нахилу об’єкта стосовно цієї площини; гірогоризонт. *На кораблі гіровертикаль з маятниковою корекцією визначає кути бортової і кілевої хитавиці, а на літальному апараті — кути крену і тангажу* (з наук.-техн. літ.).

ГІРОВО́З, а, *ч.* Локомотив із механічним акумулятором енергії — маховиком. *Гіровоз застосовується для транспортування вагонеток у шахтах* (з газ.).

ГІРОГОРИЗО́НТ, а, *ч.* Те саме, що **гіровертика́ль.** *Гірогоризонт широко застосовується на літаках, кораблях, а також інших об’єктах, що рухаються* (з наук.-попул. літ.).

ГІРО́К, рка́, *ч., діал.* Огірок. *Потім пани якісь поважні наспіли .. Лантухи з гірками випорожнюють* (А. Крижанівський).

ГІРОКО́МПАС, а, *ч.* Механічний компас на основі гіроскопа. *Ідея гірокомпаса була запронована французьким ученим Л. Фуко* (з наук.-попул. літ.); *Гірокомпаси широко застосовуються на кораблях морського флоту* (із журн.).

ГІРОМАГНІ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **магнітомехані́чний.** *А. Ейнштейн передбачив квантову телепортацію і гіромагнітний ефект* (з наук.-попул. літ.); *Гіромагнітні явища.*

△ **Гіромагні́тний ко́мпас** *див.* **ко́мпас.**

ГІ́РОНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гірка** 1. *Ой піду я, молодая, Понад гіроньками* (з народної пісні); *Ішов милий гіронькою, мила під горою, зацвів милий роженькою, мила калиною* (з народної пісні).

ГІРОСКО́П, а, *ч.* Фізичний прилад, який дозволяє визначити кутову швидкість рухомого об’єкта або кут його повороту. *У сучасній техніці гіроскоп — основний елемент різноманітних гіроскопічних приладів, які широко використовуються для автоматичного управління рухом літаків, суден, торпед, ракет, а також для навігації, вимірювання кутових чи поступальних швидкостей рухомих об’єктів і т. ін.* (з наук.-техн. літ.).

ГІРОСКОПІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гіроскопа. *Літаки і вертольоти обладнують гіроскопічними приладами, які дають надійну інформацію для систем стабілізації та навігації. До таких приладів належать авіагоризонт, гіровертикаль, гіроскопічний покажчик крену і повороту* (з наук.-попул. літ.).

ГІРОСТАБІЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Гіроскопічний прилад, признач. для стабілізації окремих об’єктів або приладів, а також для визначення кутових відхилень об’єктів. *За принципом дії гіростабілізатори поділяються на безпосередні, силові та індикаторні* (з наук. літ.).

ГІРОТАХО́МЕТР, а, *ч.* Пристрій для визначення кутової швидкості рухомого об’єкта на якому він установлений. *Гіротахометри використовуються в літальних апаратах, на кораблях, в інерціальних навігаційних системах* (із журн.).

ГІ́РОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гірка** 1. *Уже з-за гори витикались церкви й біліли хатки по гірочках* (Панас Мирний).

ГІРО́ЧОК, чка, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **гіро́к.** — *Візьміть гірочок солоний. Ви ж любите, — запропонував хлопець* (М. Олійник).

ГІ́РСТКА, и, *ж.* 1. *діал.* Невелика кількість чого-небудь сипкого; пучка. *Вони були в темних, шитих золотою й срібною ниткою свитках, підперезані високими шкіряними поясами з кишенями для ножа, огнива, гірстки солі* (С. Скляренко).

2. *перен.* Невелика кількість кого-, чого-небудь. *Тій “ері”, як і іншим подіям, причасна гірстка народовців, а далеко не всі вони* (М. Сиротюк); *Біля будівлі зібралася гірстка людей. Вони стояли з транспарантами та викрикували в мегафон* (з газ.).

ГІРСУТИ́ЗМ, у, *ч., мед.* Чоловічий тип волосяного покриву у жінок, зумовлений ендокринними порушеннями. *Звичайно гірсутизм є наслідком підвищеної продукції чоловічих статевих гормонів (андрогенів) або підвищеної чутливості волосяних луковиць до цих гормонів* (з наук. літ.); *Гірсутизм зустрічається приблизно в п’яти відсотків жінок* (з наук.-попул. літ.).

ГІРСЬКИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **гора́** 1. *Почалася система численних гірських хребтів* (О. Гончар); *Не давши сенаторові спочити після важкої дороги через увесь Центральний гірський масив Галії, воєвода римський виклав сутність його місії* (І. Білик); // Вкритий горами, пагорбами; гористий. *А ще ж треба шість років дожидати, коли він знову зможе повернутись у свій степовий аул, спати не на верхніх нарах, а в юрті, на кошмі, пасти коні, пити кумис, відкочовувати влітку на свіжі пасовиська в гірський район Алатау...* (Б. Антоненко-Давидович); // Який розташований, росте або водиться в горах. *Сподом попід ті стіни вузькою щілиною шумів і пінився студений гірський потік* (І. Франко); *Повітря таке запашне од гірських трав, що аж п’янить* (М. Коцюбинський); *Гірський орел нерухомо завис у піднебессі* (С. Журахович).

2. Який входить до складу земної кори або добувається з надр Землі. *На Україні є дуже багато кар’єрів, в яких видобувають різноманітні тверді гірські породи: граніт, пісковик, вапняк, мармур* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гірська́ хворо́ба** *див.* **хворо́ба; Гірськи́й кришта́ль** *див.* **кришта́ль; Гірськи́й льон** *див.* **льон; Гірськи́й цирк** *див.* **цирк; Гірські́ ли́жі** *див.* **ли́жі; Лу́жні гірські́ поро́ди** *див.* **поро́да.**

ГІРСЬКОКЛІМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гірського клімату. *До основних лікувальних особливостей гірськокліматичних курортів належать: підвищені чистота та іонізація повітря, сонячна радіація, знижений парціальний тиск кисню і т. ін.* (з наук. літ.); *Гірськокліматичний туризм можна розглядати як галузь спеціалізації Польщі в сфері лікувально-оздоровчого туризму* (із журн.).

ГІРСЬКОЛИ́ЖНИЙ, а, е. Стос. до гірських лиж. *Про те, що гірськолижний інтернат з так і недобудованим трампліном неподалік було невдовзі ліквідовано, розповідати зайво* (Ю. Андрухович); *Ось гірськолижна база в швейцарських Альпах* (Л. Дереш); *Гірськолижні змагання.*

Гірськоли́жний спорт *див.* **спорт.**

ГІРСЬКОЛИ́ЖНИК, а, *ч.* Спортсмен, який займається гірськолижним спортом. *Комісія з району погодилася, що інтернатові з підготовки юних спортсменів-гірськолижни-*

ків — бути (Ю. Андрухович); *Найпростіші траси — зелені. Це траси, на яких початківець-гірськолижник може їхати по прямій, практично не набираючи швидкості* (з Інтернету).

ГІРСЬКОЛИ́ЖНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **гірськоли́жник.** *Один комплект нагород розіграли між собою гірськолижниці, змагаючись у слаломі* (з газ.).

ГІРУДИ́Н, у, *ч.* Речовина, яку виділяють слинні залози медичної п'явки і яка при введенні її в організм людини перешкоджає зсіданню крові. *Гірудин, пригнічуючи активність ферменту тромбіну, перешкоджає згортанню крові; він виявляє також болезаспокійливу і протизапальну дії* (з наук.-попул. літ.).

ГІРУДОТЕРАПЕ́ВТ, а, *ч.* Фахівець із гірудотерапії. *Гірудотерапевт лікує п'явками, визначає тривалість курсу лікування індивідуально для кожного хворого залежно від стану пацієнта, важкості патології, результатів лікування* (із журн.).

ГІРУДОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Лікування за допомогою медичних п'явок. *Основою лікувального ефекту гірудотерапії є слина п'явки, що містить велику кількість біологічно активних речовин, які сприяють нормалізації внутрішнього гомеостазу (біологічних процесів в організмі)* (з наук. літ.); *Гірудотерапія застосовується при захворюваннях серцево-судинної та сечостатевої систем, варикозній хворобі, безплідді та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГІРЧА́К, а́, *ч.* 1. Рід рослин родини складноцвітих із розгалуженим стеблом і рожевими квітками. *Червонасте сонце золотило куряву, що поволі лягала на шовкові трави та придорожні гірчаки* (І. Пільгук); *Веселим гуртом вирушили в путь .. Йшли довго. Розрідженим соснячком, у якому повсюдно руділи лапаті гірчаки, стежкою через зоране поле* (Ю. Мушкетик).

2. Прісноводна риба родини коропових із сріблястим забарвленням і зеленуватою спиною. *У затоках місцеві рибалки вже виловлювали сітками дрібних, смачних для юшки гірчаків* (А. Шиян); *Більшість видів гірчака має довжину 8–10 см, тільки колючий гірчак досягає 15–16 см* (з наук.-попул. літ.); *Зовні гірчак нагадує невеликого карасика* (із журн.).

ГІРЧИ́ТИ, чу́, чи́ш, *недок.* 1. *що.* Насичувати гіркотою. *Повітря гірчить сигара* (Ю. Яновський); *Вітер нізвідки гірчить і пощипує в горлі сосновим димом* (Є. Пашковський); * Образно. *Гірчила душу певність, що жоден з мирославських гінців — ні до Січі, ні до царя не дійшов* (О. Ільченко).

2. *тільки 3 ос.* Мати гіркуватий смак, віддавати гірким. *Арсен Петрович пожадливо п'є чай, але рідина гірчить, і солодкість здається йому подібною на смак ліків* (В. Домонтович); *— Наймит пускає корів на полини. Молоко гірчить* (Г. Колісник); *Восени дочка принесла з міста сулію маляси. Як мед маляса. Правда, трохи гірчить* (В. Дрозд); // *безос. — Не хочу я сигарет. Від них тільки в роті гірчить* (П. Загребельний).

ГІРЧИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Трав'яниста рослина родини хрестоцвітих із жовтими квітками, плоди якої використовують як прянощі. *Лиш одна кропива та гірчиця, підхопившися завчасу й пустивши глибше в землю свій веретенистий корінь, буяли та розросталися* (І. Франко); *Доцвітала гірчиця, і бджоли несли з глухої кропиви мед* (Є. Пашковський).

2. Порошок із розмеленого насіння одного з видів цієї рослини, який використовується для виготовлення гірчичників і приправи для їжі. *— На простуду найкраще липового цвіту напитися, відповіла ігуменя, — та ще гірчиці до грудей або до болящого боку прикласти* (Б. Лепкий); *Коли той хворів, поїв* [Славута] *різними травами та зіллям, звареними в череп'яному горщику, натирав груди лоєм, парив ноги в гарячій воді з гірчицею* (В. Малик); // Гостра приправа, яку виготовляють із цього порошку. *— З чим ти любиш ковбаси: з гірчицею чи з часником?* (М. Коцюбинський); *Вона спритно .. прилаштувала тацьку з хлібом, виставила кетчуп і гірчицю* (А. Кокотюха).

◊ **[В пов'ітрі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею** *і т. ін.*) *див.* **па́хнути; Гі́рше (гірш) гірко́ї (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці)** *див.* **гі́рше.**

ГІРЧИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гірчи́ця.** *Господь відказав: — Коли б мали ви віру, хоч як зерно гірчичне, і сказали шовковиці цій: "Вирвися з коренем і посадися до моря, то й послухала б вас!"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Вигот. з гірчиці. *Так само бомбою, але калорійною, обіцяла стати канапка номер два .. — корейка, маслини, гірчичне масло* (Ю. Андрухович).

2. Кольору гірчиці (у 2 знач.); темно-жовтий. *На порозі став, обтрушуючись від снігу, ще один відвідувач, присадкуватий, чорнявий, з сердитим обличчям гірчичного кольору* (О. Гончар); *В гірчичнім світлі днів осінніх, На літо старша, ти ідеш, Й тече твій погляд темно-синій, Як вітер в затінку небес* (М. Вінграновський).

ГІРЧИ́ЧНИК, а, *ч.* Лист паперу, покритий шаром гірчичного порошку, який викликає приплив крові та чинить болезаспокійливу і протизапальну дію. *Навчилася* [Настуся] *майстерно ставити банки, гірчичники, робити перев'язки, готувати трав'яні відвари* (Микита Чернявський); *Баба Федора ставила гірчичники, прикладала старому до грудей клунок з розпареними висівками* (О. Донченко); *Він засвітив світло й намочив гірчичника, бризнувши водою з графина. Приклав матері до шиї* (Валерій Шевчук).

ГІРЧИ́ЧНИЦЯ, і, *ж.* Посудина, у якій подається до столу гірчиця (у 2 знач.). *На стіл ставлять сільницю, перечницю та гірчичницю* (із журн.).

ГІРШ *див.* **гі́рше.**

ГІ́РШАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гі́ршати.** *У людей похилого віку гіршання пам'яті з провалами і неможливістю відновити цілі відрізки часу зовсім не вважається нормою* (з наук.-попул. літ.).

ГІ́РШАТИ, ає, *недок.* Ставати гіршим; погіршуватися. *Я тільки думаю, що критика від того не ліпшає й не гіршає, що її пише жінка* (Леся Українка); *Погода гіршала. Небо було хмурне* (М. Трублаїні); *Справи на фронті гіршали* (С. Скляренко).

ГІ́РШЕ, ГІРШ. 1. Присл. до **гі́рший.** *Батько з шкури ліз, щоб одягти Раїсу не гірш од попівен* (М. Коцюбинський); *Вадим одмітив, що сьогодня він далеко гірше розумів батька, ніж у той вечір* (В. Винниченко); *— Чому це могло трапитись, що локатор працює дедалі гірше?* (В. Владко); // *у знач. пред. Немає гірше, як в неволі Про волю згадувать* (Т. Шевченко).

2. Уживається у знач. б і л ь ш е. *— Через вас болить мене* [у мене] *гірше голова* (Л. Мартович); *Бачить* [панночка], *що корюся, та ще гірш мене зневажає* (Марко Вовчок).

◊ **(1) Гі́рше [від] [лю́тої] сме́рті:** а) тяжкий, нестерпний. [Ж и р о н д и с т:] *Таке життя було б од смерті гірше* (Леся Українка); [М а з е п а:] *Часом життє* [життя] *буває гірше смерті, Бо річ не в тім, аби злучитись нам, Куди піти, яким шляхом? Чи ж зможе Оборонити і повести нас Новим шляхом нікчемний Брюховецький?* (Л. Старицька-Черняхівська); *— Життя, яке ти обіцяєш мені, гірше від смерті* (Б. Лепкий); б) тяжко, нестерпно. *Піду, думаю, заміж! .. Станемо якось бути на світі — хоч не жити, дак бути. А*

так — се гірше лютої смерті (Ганна Барвінок); *Він* [фашизм] *робив з поневолених людей покірних безвільних рабів. І це було гірше од смерти* (В. Нестайко); **(2) Гі́рше (гірш) гірко́ї (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці):** а) *(зі сл.* н а б р и д н у т и, н а д о к у ч и т и *і т. ін.)* дуже, надзвичайно, великою мірою. *Вона обридла йому гірше печеної редьки* (І. Нечуй-Левицький); б) прикрий, нестерпний. *Одно здавалося гірше печеної редьки, становилося руба в горлі. Це життя в казармі вонючій* (Панас Мирний); *Ще за Василя Семеновича він було не пропустить виборів, щоб не наговорити, як казали про його, "сім мішків гречаної вовни.." Отже, та вовна була для панів польських гірше гіркої гірчиці* (Панас Мирний).

ГІ́РШИЙ, а, е. Вищ. ст. до **пога́ний.** *Коли ж хто про своїх, особливо ж про домашніх, не дбає, той вирікся віри, і він гірший від невірного* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *У нас усі кращі, — запротестувала Юлька. — Немає в нас гірших* (О. Донченко); *Березень видався гірший від лютого, вергало снігом, било дощами* (У. Самчук); // *у знач. ім.* **гі́рше,** шого, *с. І пекло мук, І крові море, Якого, може, не знайду, І найлютіше в світі горе Я бачив, — гіршого не жду* (П. Грабовський).

Пішло́ на гі́рше *див.* **піти́; Щоб (коли́) не сказа́ти бі́льше (гі́ршого)** *див.* **сказа́ти.**

ГІСО́П, у, *ч.* Рослина або напівкущ родини губоцвітих із супротивними листками і дрібними перев. темно-синіми квітками, які утворюють продовгуваті колосоподібні суцвіття. *Гісоп вирощують як лікарську, медоносну і декоративну рослину* (з наук.-попул. літ.); *Лікарський гісоп містить ефірне масло* (із журн.).

ГІСТАМІ́Н, у, *ч., фізл.* Гормоноїд, похідне амінокислоти гістидину. *Гістамін міститься в неактивній, зв'язаній формі в різних органах і тканині тварин і людини, вивільняється при алергійних реакіях, при шоку, опіках, викликає розширення кровоносних судин, скорочення гладкої мускулатури, підвищення секреції соляної кислоти у шлунку та ін.* (з наук. літ.); *Гістамін — важлива ланка в механізмах регуляції тонусу гладких м'язів (у тому числі бронхів, судин), виділення шлункового соку* (з наук. літ.).

ГІСТЕРЕ́ЗИС, у, *ч., фіз.* Неоднозначна залежність змін фізичних характеристик тіла від зовнішніх умов, унаслідок чого воно набуває певних властивостей (намагнічення, електризації, деформації і т. ін.). *Гістерезис спостерігається під час фізичних та фізико-хімічних процесів і відповідно до цього називається магнітним, діелектричним, пружним і т. ін.* (з наук. літ.).

ГІСТЕРЕ́ЗИСНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до гістерезису. *Гістерезисний ефект; Гістерезисні властивості сплавів; Гістерезисні явища.*

ГІСТИДИ́Н, у, *ч.* Гетероциклічна амінокислота. *Гістидин входить до складу багатьох білків* (з наук. літ.); *Рівень вільного гістидину в листках орхідних, як і вміст нуклеїнових кислот, може бути діагностичним критерієм при визначенні екотипу рослин* (з наук.-попул. літ.).

ГІСТО... Перша частина складних слів, що відповідає поняттю "тканина тіла", напр.: г і с т о п а т о л о́ г і я, г і с т о с т р у к т у́ р а, г і с т о ф і з і о л о́ г і я, г і с т о х і м і я.

ГІСТОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Сукупність закономірних процесів у тваринних організмах, які забезпечують виникнення, існування і відновлення тканин з їх специфічними у різних органах властивостями. *Вивчення гістогенезу різних тканин і його закономірностей — одне з найважливіших завдань гістології* (з наук. літ.).

ГІСТОГЕ́ННИЙ, а, е, *біол.* Який походить із тканини; тканинний. *У місці запалення тканини з'являється ексудат — багата білком і клітинами гематогенної і гістогенної природи рідина* (з наук. літ.).

ГІСТОГРА́МА, и, *ж.* Графічне зображення статистичного розподілу якої-небудь величини за кількісною ознакою. *Гістограма являє собою сукупність суміжних прямокутників, побудованих на одній прямій* (із журн.).

ГІСТО́ЛІЗ, у, *ч., біол.* Руйнування тканин організму тканинними чи бактеріальними ферментами. *Активну роль у процесі гістолізу відіграють клітини, які носять загальну назву фагоцитів (тобто пожираючі клитини), яку дав їм І. Мечников* (з наук.-попул. літ.).

ГІСТО́ЛІЗНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до гістолізу. *Гістолізний процес.*

ГІСТО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гістології. *Гістологи звичайно виділяють у людини і вищих тварин чотири основні тканини: епітеліальну, м'язову, сполучну і нервову* (з навч. літ.); *Результати гістологічних досліджень обговорюються на засіданнях наукових медичних товариств анатомів, гістологів і ембріологів* (із журн.).

ГІСТОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гістології. *При гістологічному дослідженні риб і пуголовків, загиблих в ультразвуковому полі, було знайдено зміни в їх поперечно-смугастій мускулатурі* (з наук.-попул. літ.); *Гістологічні методи дослідження застосовуються для вивчення будови та функції клітин і тканин людини й тварин в нормі, патології та експерименті* (з навч. літ.).

ГІСТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про тканини людини і багатоклітинних тварин. *Завдяки винайденню світлового мікроскопа з морфології виділилася цитологія як наука про клітину, пізніше — гістологія* (з наук. літ.); *Гістологія вивчає закономірності організації та розвитку тканин, взаємодію клітин у межах однієї тканини і між клітинами різних тканин та ін.* (з навч. літ.).

ГІСТОПАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ патологічної анатомії, який вивчає зміни у тканинах на клітинному рівні при патологічних процесах і хворобах; патологічна гістологія. *Гістопатологія міокарда; Гістопатологія печінки; Гістопатологія стравоходу.*

ГІСТОФІЗІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Розділ гістології, який вивчає механізми функцій тканин та їхніх комплексів. *Гістофізіологія нирок; Гістофізіологія яєчників.*

ГІСТОХІМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гістохімії. *За гістохімічними даними, серотонін наявний в усіх клітинах зародків* (з наук. літ.); *Гістохімічна діагностика; Гістохімічні методи.*

ГІСТОХІ́МІЯ, ї, *ж.* Розділ гістології, який вивчає хімічні властивості рослинних і тваринних тканин. *Гістохімія вивчає зміни властивостей клітин в процесі розвитку, зв'язки між роботою і оновленням зрілих клітин і тканин* (з наук. літ.); *Узагальнено дані, що висвітлюють структуру тканин та гістохімію органів костистих риб, поширених у прісноводних водоймах України* (з наук. літ.).

ГІСТРІО́Н, а, *ч.* 1. Актор у Стародавньому Римі. *Про вплив етруських акторів на формування римського театру вказує етруське походження слова "гістріон", яким у Римі стали називати тих людей, що розважають народ* (з наук.-попул. літ.).

2. Мандрівний актор і музикант в епоху Середньовіччя. *Гістріон одночасно був співаком, музикантом, гімнастом, у його мистецтві велику роль відігравали жарти, сатира* (з наук.-попул. літ.); *Гістріони отримали найменування: у Франції — жонглери, в Англії — менестрелі, в Німеччині — шпільмани, в Польщі — франти, на Русі — скоморохи* (з навч. літ.).

ГІСТЬ, го́стя, *ч.* 1. Той, хто приходить, приїздить відвідати кого-небудь удома. *Хазяїн дома.., накликавши гостей, поштує їх чаєм* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Я р и н а:] *Ходім зі мною, я покажу вам, як треба гостей приймати* (О. Корнійчук); * Образно. *Челядь гуляє на майдані; старі гомонять під ворітьми, а в Маланки звичайні гості — думи* (М. Коцюбинський); * У порівн. *То те він робить, то те, то йде, то їде, як гість додому навертає* (Марко Вовчок); // Особа, запрошена на день народження, весілля, вечірку і т. ін. *Сьогодні, сьогодні Юзині роковини! Скільки буде гостей, яка буде забава!* (Леся Українка); *На пиру того вечора всім гостям подавали пісне* (І. Білик).

2. Стороння особа, запрошена або допущена на збори, з'їзд, святкування і т. ін. *До нас на виставу завітали високі гості: .. сам комісар театрів міста Валок* (В. Минко); // Особа або член делегації, що прибуває в іншу країну, район і т. ін. з якоюсь метою. *Січ вітала гостей, межи іншим і мене* (М. Коцюбинський); *На виставку прибули садоводи, агрономи і вчені з столиці .. Організатор виставки Рябов почав навіть промову перед гостями* (О. Довженко).

3. *перен.* Про кого-, що-небудь, хто (що) з'являється несподівано, на якийсь час. *Ескадра бомбардувальників, штук із двадцять. Німецькі. Побачили гостей і інші й зітхнули з полегшенням — ці не будуть їх бомбити* (І. Багряний); *І раптом оці боліди, небесні гості. Після падіння залишився велетенський стовп космічного водню* (О. Бердник).

4. *іст.* Купець, найчастіше іноземний. *Полинули до Галича з усіх усюд гості-купці* (А. Хижняк); *— Гей, Півнику! — Першим примітив знайомого малий скоморох. — Йдемо забавляти гостей-купців до іллінського заїзду. Ходімо!* (Ю. Логвин).

(1) Про́шений (про́ханий) гість — особа, яку куди-небудь запросили. *Убогих з усяких країн Зараз до себе поликує він.. От назбиралися прохані гості* (П. Грабовський); *— На прошеного гостя важко вгодити* (М. Стельмах).

○ **(2) У го́сті,** *у знач. присл.* — туди, де хто-небудь буде гостем, буде прийнятий як гість; до гостей. *На Семена старий Кайдаш надів нову чорну свиту, засунув за пазуху паляницю, взяв у руки ціпок і пішов з своєю жінкою до Довбишів у гості* (І. Нечуй-Левицький); *Тетянко, Тетянко, — подружко хороша, Як добре, що в гості до мене прийшла!* (І. Муратов); — *Скажи, чи ти хоч куди-небудь ходиш у гості?* (О. Гончар); **(3) У го́стя́х,** *у знач. присл.* — на правах гостя. *Добре в гостях погуляти, коли з дому хліба взяти* (прислів'я); *Еней в гостях прожив немало, — Що з голови його пропало, Куди Зевес його послав. Він годів зо два там просидів, А мабуть би, і більш пронидів, Якби його враг не спіткав* (І. Котляревський).

◊ **(4) Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість:** а) той, хто з'являється, відвідує кого-небудь несподівано, без запрошення або попередження. [Б е р е ж н и й:] *Пробачте, що я входжу сюди непрошеним гостем, але у мене справа до .. Ярчука* (І. Микитенко); б) хто-небудь небажаний, неприємний комусь. — *Е, ні: ти стій тут і придержуй драбину, щоб не посковзнулась, поки я лізтиму до гілок. Шпаки повтікали, вгледівши непрошеного гостя* (В. Барка); — *Ну, ось ми* [німці] *переступили поріг чужої країни незваними гістьми. Чого нас чорти сюди несуть?* (П. Колесник); *Це праправнуки хазарські Глушать нашу мову, Щоб розвіять Україну, Як суху полову. Ось чому до українців Стільки люті й злості: Живемо в столиці навіть, Як незвані гості* (П. Глазовий); **Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старості́ сіда́ли)** *див.* **сіда́ти.**

ГІ́СТЯ, го́сті, *ж., діал.* Гостя. *Яка гістя — така і шана!* (Л. Боровиковський).

ГІТ, а, *ч., спорт.* 1. Пробіг коней на певну коротку відстань; заїзд. *За умовами змагань на традиційний приз коні повинні бігти три гіти, причому перемога присуджується рисакові, який продемонстрував найбільшу швидкість у двох заїздах* (з газ.).

2. У вело- і мотоспорті — заїзд на певну, перев. коротку дистанцію. *Завданням велогонника у гіті є найбільш швидке подолання дистанції за рахунок якнайшвидшого розвитку максимальної швидкості та збереження її до фінішу* (з наук.-попул. літ.).

ГІТА́РА, и, *ж.* Струнний щипковий музичний інструмент з корпусом-резонатором у вигляді вісімки і з довгим грифом. — *Візьми лишень, дочко, гітару та заграй або й заспівай нам якої, — сказав Терлецький* (І. Нечуй-Левицький); *Він добре танцює, але ще краще грає на гітарі й співає* (Д. Ткач); *Сашко накидує ремінь гітари і смикає струну* (Л. Дереш).

△ **(1) Гава́йська гіта́ра** — різновид гітари, що має шість струн, під якими натягнута шкіра, завдяки чому інструмент може видавати м'які та тягучі звуки. *На гавайській гітарі грають спеціальною пластинкою — плектром* (з наук.-попул. літ.); *Гавайська гітара має м'який, ледь гугнявий звук* (із журн.).

ГІТАРИ́СТ, а, *ч.* Музикант, який грає на гітарі. *Він іде, приносить гітару й приводить з собою хорошого гітариста* (Л. Смілянський); *На першому ж вечорі шкільний ансамбль гітаристів співав про мене частівку* (Г. Усач); *Два гітаристи й Христолюбенко зі своїм акордеоном допомагають радіолі* (Є. Гуцало).

ГІТАРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **гітари́ст.** *До флейтиста долучається одна із гітаристок — це русява голосиста дівчина, що знає багато російських пісень* (Л. Дереш).

ГІТА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **гіта́ра.** *Шанувальники класичної гітари могли познайомитися з мистецтвом Паоло Пегораро під час італійсько-українського фестивалю гітарної музики, що відбувся в Національній філармонії в рамках Днів італійської культури в Україні* (з газ.); *Гітарний акомпанемент; Гітарні струни.*

ГІТЛЕРИ́ЗМ, у, *ч., іст.* Нацистська диктатура в Німеччині, очолювана Адольфом Гітлером (1933–1945 рр.), а також ідеологія цієї диктатури. *Не ототожнюйте гітлеризм з німецьким народом! Не ототожнюйте скору безславну загибель гітлеризму з долею Німеччини!* (О. Довженко); *Я ніби увіч побачила, як відбувалася свого часу колаборація західних інтелектуалів із гітлеризмом та сталінізмом* (О. Забужко).

ГІ́ТЛЕРІВЕЦЬ, вця, *ч., іст.* 1. Прихильник, послідовник гітлеризму. *Коричневий колір капелюхів і чобіт символізував духовний зв'язок з гітлерівцями* (М. Білкун); *У дисертації наведено дані про плани гітлерівців перетворити Україну в аграрно-сировинний додаток "третього рейху"* (з наук. літ.).

2. Солдат або офіцер німецької армії періоду гітлеризму. *Гітлерівці, пограбувавши музей і найцінніше повивозивши*

до фатерляндy, потім підпалили прекрасний будинок (М. Бажан); *Добре, що нам пощастило швидко відбити своїх та ще й полонити гітлерівців...* (Є. Доломан); *Фронт і тил непохитні у своєму прагненні зупинити залізні полчища гітлерівців* (В. Кучер).

ГІ́ТЛЕРІВСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **гітлерівець.** *Розгромлені в запеклих боях, котились за Дніпро величезні гітлерівські полчища* (О. Довженко); *Першокласна гітлерівська армія переставала уже бути єдиним цілим, вона тепер більше нагадувала моторизовані величезні банди, що металися по всій Центральній Європі, звиваючись під нищівними ударами радянських військ* (О. Гончар); *Це одна з головних залізничних артерій зв'язку між гітлерівськими військовими угрупованнями, що діють на півночі й у Криму* (Микита Чернявський).

ГІ́ТОВ, а, *ч., мор.* Снасть, якою підтягують вітрила до щогли, реї або гафеля перед їх остаточним закріпленням. *У кожному шкотовому куті прямого паруса передбачений свій гітов* (з наук.-попул. літ.).

ГІФ *див.* **гіфи.**

ГІФА́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **гіфи.** *При дослідженні впливу градієнту перекису водню на гіфальний ріст грибів виявилось, що найбільш резистентними до такого впливу були штами, виділені із зони відчуження ЧАЕС* (з наук. літ.).

ГІ́ФИ, ів, *мн. (одн.* **гіф,** а, *ч.), біол.* Ниткоподібні утвори, з яких складається вегетативне тіло (грибниця, або міцелій) і плодові тіла грибів. *Тіло грибів складається із тонких трубчастих гілок — гіфів, вся сукупність яких називається міцелієм* (з навч. літ.); *Основна функція гіфів — поглинання води та поживних речовин* (з навч. літ.); *Діаметр гіфів — від 2 до 30 мм* (із журн.).

ГІ́ЧКА, и, *ж.* Вузька швидкохідна гребна шлюпка з гострим носом і низькими бортами. *Гічки широко використовувались до початку XX століття на військових кораблях для роз'їздів адміралів і командирів на флотах Росії, Європи і США* (з наук.-попул. літ.).

ГЛА́БЦІ, ів, *мн.* Легкі сани з кузовом, обшитим лубом. — *Перед ким похвастаєш тоді сивим смушком на кожусі, добрим вигуляним конем у глабцях на Меланки?* (Іван Ле); *Гетьман їхав у великих критих санях з слюдяними віконечками, всі решта — у санях відкритих, рожнових або глабцях* (Ю. Мушкетик).

ГЛАВА́[1], и́. 1. *ж., заст.* Те саме, що **голова́** 1. *До його кралася змія Крилатая, з сім'ю* [сімома] *главами* (І. Котляревський); *Верба сріблиться, наче борода Чи шевелюра на главі пророчій* (М. Рильський).

2. *ч. і ж., чого, уроч.* Той, хто стоїть на чолі кого-, чого-небудь. *Я вже сам глава сім'ї й можу давати поради з висоти свого сімейного становища* (Ю. Мушкетик); *Для власної безпеки вони заховалися в архієпископському палаці: резиденцію глави львівської католицької дієцезії не чіпали навіть татари* (Р. Іваничук).

ГЛАВА́[2], и́, *ж.* Розділ книги, статті і т. ін., який позначається нумерацією або окремим заголовком. *Сьогодні задумав писати одну повістину. Главу вже накомпонував, що буде дальше — не знаю* (Панас Мирний); *Я тепер переклала вже першу главу "Bergidylle...", хутко перекладу цілу* (Леся Українка); *Сімдесят глав мала в собі книга велемудрого інока з Єрусалимського монастиря святого Сави* (П. Загребельний).

ГЛАВК, у, *ч., іст.* Орган управління в міністерствах і відомствах колишнього Радянського Союзу, що відав підприємствами якої-небудь галузі промисловості даного міністерства й відомства. — *Приїхав до нас уночі на завод високий чин, мало не з верховного штабу,* — *розповідав робітник,* — *ну, як начальник главку, скажімо* (О. Гончар); — *Ось донечка першого референта начальника главку м'ясомолочної промисловості* (О. Чорногуз).

ГЛАВКІ́ЗМ, у, *ч., іст.* Система управління промисловістю радянських республік у роки воєнного комунізму, коли всі підприємства підпорядковувались безпосередньо головним і центральним управлінням. *Главкізм характеризувався абсолютною централізацією управління підприємствами та іншими ланками господарства* (з наук. літ.); *Після закінчення громадянської війни і переходу до нової економічної політики главкізм був ліквідований* (з наук. літ.).

ГЛАВКОВЕ́РХ, а, *ч., іст.* Скорочення: верховний головнокомандувач. *Два тижні сенатор Соколов і главковерх Керенський, збираючи сили, не переставали намовляти полки до наступу* (П. Панч); *І я, главковерх чорного трибуналу комуни, — нікчема в його* [доктора] *руках* (М. Хвильовий).

ГЛАВКО́М, а, *ч.* Скорочення: головнокомандувач. *Виявилось, що він* [невідомий] *має для нього, главкома, якусь передачу* (О. Гончар).

ГЛАГО́Л, а, *ч., ц.-с.* Мова, слово. *От уст Твоїх я пальцем доторкнувся І вложу в них своїх глаголів жар* (Т. Шевченко); *Перехрестився* [Тригуб], *розгорнув Мінею й почав читати життя святих, що за віру Христову муки потерпіли, а не відступили від неї, не зневірилися в її святі глаголи* (Б. Лепкий); — *Ви тільки скажіть, а все останнє буде по глаголу вашому, їхати — так поїдемо* (В. Винниченко).

ГЛАГО́ЛИТИ, лю, лиш, *недок., що і без прям. дод., ц.-с.* 1. Говорити, розповідати. *Кожному зустрічному Павло глаголив: — Е, хлопці, чернець уже в Гадячі...* (Григорій Тютюнник); *Скільки років слухала* [Хуррем] *ще малою у сльозах розчуленості отцеву проповідь у церкві Святого Духа, як солодко плакала колись над словами євангеліста Матфея: "Я ж вам глаголю: любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто вас проклинає, творіть добро тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, що кривдять вас і гонять вас"* (П. Загребельний).

2. Мати в собі якесь твердження; гласити. *Їхнім* [волхвів] *тисячолітнім досвідом утверджений .. закон мислі, який глаголить, що одним і тим же словом — РІЧ — названо і мову, .. і предмет* (О. Бердник).

ГЛАГО́ЛИЦЯ, і, *ж.* Одна з двох абеток старослов'янської мови. *Найдавніша, що дійшла до нас, слов'янська писемність знає два алфавіти — кирилицю і глаголицю, причому питання про співвідношення і відносну давність цих алфавітів досі повністю не розв'язане* (з наук. літ.); *Азбука глаголиці складається з 39 літер* (з наук. літ.); *На відміну від кирилиці, глаголиця має дуже складне накреслення літер* (з наук.-попул. літ.).

ГЛАГОЛИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **глаго́лиця.** *Глаголичний алфавіт;* // Написаний глаголицею. *Графічною основою писемності була досконала кирилична графіка, але відомим було й глаголичне письмо* (з наук. літ.); *В експозиції представлено пам'ятки глаголичного і кириличного письма* (із журн.).

ГЛАДЕ́НЬКИЙ[1], а, е. 1. Зменш.-пестл. до **гла́дкий.** *Стіни гладенькі, білі, у кутку стіл, .. в другому кутку ліжко* (Панас Мирний); *Перо рівно бігло по гладенькому папері* (Н. Рибак); *Снігова пелена була чиста, гладенька, ніде й ніким не потоптана* (І. Багряний).

2. *перен.* Чіткий і правильний (про мову, викладені на письмі думки і т. ін.). *Макар Іванович гладенькими фразами (звичайно, російськими) виливає на папері жаль, що несподівана слабість змушує його зректися великого обов'язку* (М. Коцюбинський); *Попробуйте переконати його* [поета], *що переказ більш-менш гладенькими римованими рядками газетної статті — ніяка не поезія!* (М. Рильський).

ГЛАДЕ́НЬКИЙ[2], а, е. Зменш. до **гладки́й.** *Бабина дівка, а економів кінь — усе гладенькі* (прислів'я); *Ось гладенький, освіжений недавнім купанням у Дніпрі Проскуряков, .. премило сміючись, махнув рукою* (Б. Антоненко-Давидович); *Гладенька, низенька, вона і по плече не сягала синові* (А. Дімаров).

ГЛАДЕ́НЬКО, *розм.* 1. Присл. до **гладе́нький**[1]. *Убрана* [жінка] *убого, але дуже чистенько, волосся мала причесане простенько, гладенько* (Леся Українка); *Низ дошки гладенько вистружаний* (В. Барка); *Зверху камінь чистий, гладенько відполірований, та чим далі вниз — темніший, слизький, бурий від моху* (В. Близнець).

2. *перен.* Легко, просто, без ускладнень і труднощів. *Напрочуд гладенько проходить уся її робота* (О. Донченко); *Вутанька слухала: так гладенько, так складно все в нього* [промовця] *виходило* (О. Гончар).

ГЛАДЕ́СЕНЬКИЙ[1], а, е. Зменш.-пестл. до **гладе́нький**[1]. *Рівний-рівненький, гладесенький камінь. Сіла* [Маруся] *на нього* (Г. Хоткевич); *Сама дорога гладесенька, хоч коти покотьоло, — ні вибоїн тобі, ні вирв, — зовсім не схожа на фронтові шляхи, розбиті та понівечені* (Є. Доломан).

ГЛАДЕ́СЕНЬКИЙ[2], а, е. Зменш.-пестл. до **гладе́нький**[2]. *Очі позападали, брови повилазили, замість гладесеньких та повнесеньких щік стали жовті, сухі, позморщувані* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ГЛАДЕ́СЕНЬКО. Присл. до **гладе́сенький**[1]. *Зимонько-снігурочко, Наша білогрудочко, Не верти хвостом, А труси тихесенько, Рівненько, гладесенько Срібненьким сніжком* (Л. Глібов); *Катруся .. зачесала гладесенько своє розкішне волосся* (Л. Яновська).

ГЛА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гла́дити.** *Прикрашали горщики гладженням. Після обпалу ретельно гладжені місця починали блищати* (з наук. літ.); *В темному піджаку, таких же штанях, у гладженій сорочці й новому картузі стояв Андрій* (В. Винниченко).

ГЛА́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гла́дити.** *Тут була також робітня, гончарський кружок .. та інше приладдя для малювання горшків та витискання взірців на вогкій глині, гладження стін* (Юліан Опільський); *Перша умова для правильного і якісного гладження одягу — це добре освітлення, потрібне для того, щоб можна було помітити і усунути всі складки і нерівності тканини* (із журн.).

ГЛАДИ́ЛКА, и, *ж.* Пристосування для вирівнювання, пригладжування чого-небудь. *Формувальну масу розкладають кельмою рівномірно, починають ущільнювати і вирівнювати масу послідовним рухом гладилкою від себе* (з наук. літ.); *При складанні аркуша паперу його перегинають і гладилкою, рухом від себе або зліва направо, пригладжують аркуш по лінії згину* (з навч. літ.).

ГЛАДИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для гладження. *Танки продаємо у Пакистан, гладильні дошки купуємо в Італії* (Л. Костенко).

ГЛАДИ́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Інструмент для вирівнювання, розгладжування чого-небудь. *Знайдено знаряддя шкіряного виробництва — ножі, виготовлені із ребер тварин, кістяні гладильники, великі гальки або спеціально оброблені камені для чищення та розгладжування шкіри* (з наук. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **прасува́льник.** *У шістнадцять років Джон кинув школу в Брукліні та працював спочатку гладильником, потім помічником водія вантажівки* (із журн.).

ГЛАДИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **глади́льник** 2. *Запрошується гладильниця одягу з досвідом роботи* (з мови реклами).

ГЛА́ДИТИ, джу, диш, *недок., кого, що.* 1. Проводити рукою, вирівнюючи, розправляючи що-небудь. *Встає* [Дрансес], *ус гладить .. Дає одвіт царю* (І. Котляревський); *Мар'ян гладив круглу закучерявлену бороду й задоволено усміхався* (С. Чорнобривець); // Пестити, легко проводячи долонею. *Раптом згадав* [Доря] *свої іменини і легку руку, що так ніжно гладила його по голівці, — і знову тихо заплакав* (М. Коцюбинський); *Мить гладить* [Юлдаш] *оксамитну шию коня, а він тикається м'якими губами хлопцеві в руку й тихенько ірже* (О. Донченко); * Образно. *Ранковий промінь гладить скроні, тремтить на віях, на щоці...* (В. Сосюра).

2. *розм.* Те саме, що **прасува́ти**[1]. *Сама Леміщиха, люблячи без міри і без тями свою невісточку, часом служила їй, як наймичка: гладила сукні, спідниці* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **(1) Гла́дити доро́гу** *кому* — пити алкогольні напої за чий-небудь успіх перед його від'їздом, розлукою і т. ін. — *Уже коли ти й сам гладиш мені дорогу, то будь певен, що я свою кралю перевезу гарненько в Чорну Гору* (П. Куліш); **(2) Гла́дити / погла́дити за ше́рстю** *кого і без дод.* — не суперечити, догоджати кому-небудь, поблажливо ставитися до когось. — *Утремо ми запорожцям носа, як колись візьме наша, а тепер поки що треба гладити за шерстю* (П. Куліш); — *Ваша рука, ваш розум, ваша смілива вдача потрібні нам тепер, як манна небесна була потрібна ізраїльтянам в пустині, — розпочав розмову Тишкевнч. Князь Єремія трохи подобрішав. Тишкевич неначе погладив його за шерстю* (І. Нечуй-Левицький); **(3) Гла́дити / погла́дити по голі́вці (по голові́)** *кого і без дод.:* а) хвалити кого-небудь за щось, заохочувати до чогось. *Я помітила, що ти .. почав далеко щедріше розсилати листи, ніж було перше; за се, звісно, тебе варто по голівці погладити* (Леся Українка); б) потурати кому-небудь, залишати когось без покарання. *Батьки, які синів не вчили, А гладили по головах, І тільки знай що їх хвалили, Кипіли в нефті* [нафті], *в казанах* (І. Котляревський); **(4) Гла́дити / погла́дити по спи́ні** *кого і без дод., ірон.* — бити, карати кого-небудь. — *От ми й відішлемо його назад, у нас своїх шибеників доволі, хай там погладять його по спині* (М. Коцюбинський); — *Скарати його* [Гурка]! *Скарати! — Він спалив би усю Січ! — За таке треба гарненько погладити по спині!* (В. Малик); **(5) Гла́дити (стри́гти) про́ти ше́рсті** *кого і без дод.* — не погоджуватися з ким-небудь, перечити комусь або не схвалювати щось. *Це все він стриже проти шерсті* (прислів'я); [Бенволіо:] *Ну, годі!* [Меркуціо:] *Ти зупиняєш мене; своїм "годі" гладиш моє красномовство проти шерсті* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); **(6) Не гла́дити / не погла́дити по голі́вці (по голові́)** *кого* — не потурати кого-небудь, карати або притягати до відповідальності когось. [Ко-

с я к:] *Ні, я заявочку в райком напишу, як комуністи сім'ї руйнують. За це у вас по голівці не гладять* (М. Зарудний); *За обман суду по голові не погладять, та й хуліганив ти* (А. Хижняк); **(7) Хоч про́ти ше́рсті гладь [, не вку́сить]** — дуже лагідний, піддатливий, спокійний. [М и к и т а:] *Розумний парубок* [Семен]! .. *І такий вже тихоня: хоч проти шерсті його гладь, не вкусе* [не вкусить]! (М. Кропивницький).

ГЛА́ДИТИСЯ, диться, *недок.* 1. Піддаватися гладженню. *Трикотажні шерстяні речі добре гладяться через 2–3 шари вологої марлі* (із журн.).

2. Пас. до **гла́дити** 2. *Вишивка гладиться лише з вивороту на м'якій підстилці* (із журн.).

ГЛАДИ́ШКА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **глек** 1. *На березі сушиться хустя, на кущах .. горщики, гладишки* (Леся Українка); *Марія швиденько поприбирала.., поклала за пазуху лист від Романа і з гладишкою молока пішла до Василини* (М. Стельмах).

ГЛАДІА́ТОР, а, *ч.* У Стародавньому Римі — спеціально підготовлений боєць із рабів або військовополонених, який на арені цирку бився з іншими бійцями або дикими звірами. *Ликує Рим! І гладіатор і патрицій Обидва п'яні. Кров і дим їх упоїв* (Т. Шевченко); *Широкоплечий, грудастий, з тугими мускулами на руках і буйною лискучою чуприною, він нагадував Грабовському гладіатора, що вийшов на герць* (М. Сиротюк); *Чи не ліпше, дивлячись на людські посілля, думати, що то гнізда людського тепла, світ знайомих і рідних, а через те любих речей та облич, а не арена, на яку виступають озброєні гладіатори супроти голодних і роз'ятрених звірів чи супроти одне одного* (Валерій Шевчук); * У порівн. *М'язи на шиї та на грудях напнулися, наче в молодого гладіатора* (З. Тулуб).

ГЛАДІА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гладіа́тор.** [П у б л і й *(до Хуси)*:] *Цікаво, чим ви бавите народ? Ні гладіаторських боїв, ні цирку, ані театру навіть!* (Леся Українка); *Життя є життя, воно як та гладіаторська арена. Виживає той, хто дужчий, а головне — спритніший* (І. Білик); // Такий, як у гладіатора. *Під гімнастьоркою опухають гладіаторські м'язи* (Григорій Тютюнник).

ГЛАДІ́НЬ, і, *ж.* Рівна, гладка поверхня. *День тихий, морська гладінь простяглася далеко-далеко* (А. Хижняк); *Він Так шліфував гладінь камінних стін, Що стіни сяли дзеркалом тоді* (М. Бажан).

ГЛАДІО́ЛУС, а, *ч.* Трав'яниста декоративна рослина родини півникових з мечоподібним листям і великими квітками різноманітних кольорів; косарики. *Кривавими плямами гладіолусів рясніла клумба серед газону* (Н. Рибак); *Розпускаються турецькі тюльпани, пучнявіють африканські гладіолуси, хиляться чашечками до землі петунії* (Р. Іваничук); *Мама викопувала квіти на зиму й обтрушувала землю на цибульках гладіолусів* (Є. Пашковський).

ГЛАДІО́ЛУСНИЙ, а, е. Прикм. до **гладіо́лус.** *Гладіолусні квіти; Гладіолусні цибулини.*

ГЛА́ДІУС, а, *ч.* Короткий меч стародавніх римлян. — *Ну як, Василю, вже прочитав про гладіаторів? — спитав* [Григорій], *гамуючи свою неприязнь. — Еге. І навіть переклав, — промовив радо хлопець. — І все второпав? Панич кивнув. — Скажи мені, як перекласти "гладіус"? — Меч* (Василь Шевчук); *Гладіус використовувався для бою в строю* (з наук.-попул. літ.); *Умілі воїни наносили гладіусом швидкі й смертоносні удари, однак його довжина дозволяла вести бій із противником лише зблизька* (з наук.-попул. літ.).

ГЛА́ДКИЙ, а, е. Без загинів, виступів, западин; рівний. *Дорога лінивого — то терновиння, а путь щирих — дорога гладка* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Тихо-тихо сковзається вода в плесі, гладка, мов дзеркало* (І. Франко); *Задзеленькотіли дзвіночки, й санки посунулися по гладкій дорозі* (Ірина Вільде); // Який не в'ється; пригладжений, прямий (про волосся). *Вітер висмикнув із гладкої зачіски пасмо темного волосся* (В. Собко).

ГЛАДКИ́Й, á, é. Доволі товстий, який має повне тіло; вгодований, ситий. *Прийшов менший брат до старшого, а той сидить на рундуці такий гладкий та ситий, сказано — багатий* (О. Стороженко); *Маленька гладка Кіті з пухкими губками, які вона раз у раз вередливо закопилювала, мені не подобалася* (Б. Антоненко-Давидович); *На цей раз попався довгий і гладкий в'юн* (М. Стельмах); * Образно. *Думки його були спокійні, якісь ситі та гладкі* (І. Франко); // Повний (про обличчя, щоки і т. ін.). *Його* [Меметове] *гладке обличчя і голена голова лисніли* (М. Коцюбинський); *Він холодно глянув на цю, певне, старшу з пікетниць, пройшовся по інших неквапним, оцінливим поглядом, постояв насупившись, потім, круто повернувшись до людей гладкою спиною* (О. Гончар).

ГЛА́ДКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість і стан за знач. **гла́дкий.** *Візантійські будівничі не так дбали про відпорність, як про висоту та гладкість стін* (Юліан Опільський); *І враз відчув* [Брус] *під ногами гладкість ґрунту. І придивився пильніше. Саме тут починалася межа* (Т. Осьмачка).

ГЛА́ДКО, *присл.* 1. Присл. до **гла́дкий.** *Гладко стелеться за могилами широкий степ* (О. Стороженко); *Із дому він приніс гладко вистругану дошку, розвів фарбу й узявся за малювання* (С. Чорнобривець); *Гладко зачесане волосся, яке ділило голову на дві рівні долі, було вкрите осінньою памороззю сивини* (М. Руденко).

2. *перен.* Чітко і правильно (про мовлення, письмовий виклад думки, віршування і т. ін.). *Все йому так гладко розказала, як на листу списала* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Діалог віршований доволі гладко, чистою народною мовою .. нагадує .. діалог старих інтермедій* (І. Франко); *Я вже й так гладко читав і вмів трохи писати, розуміється, рідною мовою* (Б. Лепкий).

3. *перен.* Легко, без ускладнень і труднощів. — *Ну, ми всі держимося того, що уряджено, .. ще й тішимося, що так гладко йде діло* (І. Франко); *Цього разу він беззастережно визнав обвинувачення за слушне, й опит решти підсудних пройшов зовсім гладко* (Б. Антоненко-Давидович); *В мене ще тоді, зразу, як ви надіслали пишний рапорт, виникли підозри: надто вже гладко все це у вас вийшло* (В. Владко).

ГЛАДКО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **гла́дкий,** напр.: г л а д к о с т в о́ л ь н и й, г л а д к о н о́ с и й.

ГЛАДКОСТВО́ЛЬНИЙ, а, е. З гладким, не нарізним стволом. *Танк обладнано системами автоматичного наведення, нічного бачення, лазерним далекоміром. Як основне знаряддя використовується 125-міліметрова гладкоствольна гармата, яка здатна стріляти як звичайними снарядами, так і керованими протитанковими ракетами* (з наук.-техн. літ.); *Вогнепальна гладкоствольна мисливська зброя може придбаватися громадянами, які досягли 21-річного віку, з дозволу відділу внутрішніх справ за місцем проживання набувача* (з мови документів).

ГЛАДКОФАРБО́ВАНИЙ, а, е. Вигот. з однокольорової пряжі або забарвлений в один колір (перев. про тканини). *Бязь випускається сировою (необробленою) і біленою, на-*

бивною і гладкофарбованою (з наук.-попул. літ.); *Розроблено моделі як із гладкофарбованої тканини, так і з камуфляжної* (з мови реклами); *Набір махрових рушників гладкофарбованих* (з мови реклами).

ГЛАДКОШЕ́РСТИЙ, а, е. Який має гладку, пряму шерсть. *Назустріч шатенці й Хомі йшов здоровань-санітар, несучи на руках гладкошерсту таксу* (Є. Гуцало); — *Півнєв повів прямо-таки собачу лінію — перейшов на псів — купив західносибірську лайку. Я — степового хорта. .. Він — фокстер'єра гладкошерстого* (О. Чорногуз).

ГЛА́ДНУТИ, ну, неш, *недок.* Те саме, що **гла́дшати.** *Наша телепередача здійснить цікаві походи по забігайлівках і фастфудах, які допомагають нам швидко і якісно гладнути* (з Інтернету).

ГЛАДУ́Н, а́, *ч.* 1. *розм.* Гладка, товста людина; товстун. *Перекладач швидко в ніс щось пробурмотів, і Гасан, рудобородий гладун, повільно випростався, шия і все обличчя, кругле, як куля, вкрилося червоними плямами* (Б. Левін); — *Ти хто єси? — спитав Богдан. — Твій дядько, княже, — відповів гладун* (І. Білик); * Образно. *Метушня й сіпанина продовжувалася зо чверть години. Але врешті-решт бджоли зіпхнули-таки всіх опецькуватих гладунів* [шершнів] *униз на землю й засапано стали обвіватися крилечками* (П. Козланюк).

2. *діал.* Глек, глечик. *Зоя залізла до комори шукати межи гладунами відповідного кисляку на вечерю* (О. Кобилянська).

ГЛАДУНЕ́ЦЬ, нця́, *ч., діал.* Зменш.-пестл. до **гладу́н** 2. *Знаходимо серед гуцульської кераміки також різні глеки і глечики, гладунці, миски* (з наук. літ.).

ГЛАДУ́ХА, и, *ж., розм.* Жін. до **гладу́н** 1. — *Ач, гладуха, — трясе салом, розносить поговір! — проводила вона ковалиху неприязною думкою* (М. Коцюбинський); — *Коли так, то в тебе має бути діжка розуму, — вколов чоловік гладуху* (М. Стельмах).

ГЛАДУ́ШНИК, а, *ч., діал.* Чистотіл. *Мамай зірвав кілька корінців гладушника, що на нім уже сяяли ясно-жовті квіти* (О. Ільченко).

ГЛАДУ́ЩИК, а, *ч.* Широкогорлий глек для молока, сметани і т. ін. [О л е с я:] *Я у піст сметану збирала б з гладущиків та крадькома ложку облизувала* (М. Кропивницький); — *Сметани чверть гладущика баба збирає, а кисляк такий, хоч ножем ріж* (М. Стельмах); — *Є ще кисляк у гладущику, і хліб іще є на миснику* (Є. Гуцало).

ГЛА́ДШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати гладки́м, гладкішим; товстішати. *Марта й Степанида вже добре-таки гладшали обидві; товсті вола вже аж позвішувались вниз* (І. Нечуй-Левицький); — *Мабуть, треба, щоб менші казани ото варили, бо ми прийшли сюди не гладшати, а робити* (Ю. Яновський); *Оленка її й пасла, і гуска вигулювалася й напасалася — досхочу. І знай гладшала* (О. Забужко).

ГЛАДЬ, і, *ж.* 1. Те саме, що **гладі́нь.** *Блакиттю на гладі асфальтного плеса Відбилися синіх вагонів ряди* (М. Бажан); *Верби, зазираючи в дзеркальну гладь води, відбивались у ній кожним листочком* (А. Шиян); *І на прибої враз заблисне гряда дзеркально-золота, що ажурово з гладі висне, що набігає й поверта* (В. Стус).

2. Вид вишивки, в якій стібки щільно прилягають один до одного, суцільно покриваючи візерунок. *Дівчина вміла мережити, вміла вишивати і простим хрестиком, і болгарським, і навіть гладдю* (О. Донченко); *Весь рід мовби зійшовся в тобі своєю творчою снагою, своїми піснями-співанками, дідуневим умінням вирізьблювати в шматку дерева свої фантазії і маминим вишиванням на всі способи — то хрестиком, то низинкою, а надто ж отією красивою гладдю: по білому тлу ніжним плавким музикальним контуром...* (О. Гончар).

ГЛАЗЕ́Т, у, *ч.* Ґатунок парчі з витканими золотими або срібними узорами. *Сидів генеральний обозний в каптані з адамашки.., підбитому білим легким глазетом* (М. Старицький); // Одяг з такої парчі. *Дівчата у стрічках, у стьожках, молодиці у парчевих очіпках, у кармазинах, у глазеті* (О. Стороженко).

ГЛАЗЕ́ТОВИЙ, а, е. Зробл., пошитий з глазету. *На той дзвінок вийшов із корчми і орендар у соболевій шапці і у глазетовому шлафроку: блищить диявольський син, як панський чобіт* (О. Стороженко); *Цілковитою протилежністю свого родича був молодий хорунжий: ставний, гарний, у пишному польському вбранні — рожевому атласному жупані й сріблисто-білому глазетовому кунтуші, обшитому темним соболем* (М. Старицький).

ГЛАЗУ́Р, і, *ж.* 1. Те саме, що **поли́ва** 1. *Глазурі бувають білі й кольорові, прозорі й глухі (непрозорі), блискучі й матові, легкоплавкі й тугоплавкі* (з наук. літ.); *Для зменшення гігроскопічності (вбирання вологи) та поліпшення електроізоляційних якостей, механічної міцності і зовнішнього вигляду вироби з фарфору покривають зверху тонким шаром глазурі* (з навч. літ.).

2. Спеціально пригот. густий солодкий сироп, яким покривають кондитерські вироби, а також застиглий шар такого сиропу. *Це коньяк найкращої марки, і його мали використати для цукрової глазурі на лінцькі торти* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *У деяких сортах цукерок корпуси покривають зверху глазур'ю з шоколаду, помадки або карамелі, і називаються вони глазурованими* (з наук.-попул. літ.).

3. Зовнішній глянсуватий шар копит тварин. *Не можна мастити копита дьогтем, гасом, а також натирати рогові стінки наждаком та іншими предметами, щоб не стерти глазур, яка захищає копита від висихання і тріскання* (з наук. літ.).

ГЛАЗУРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **глазурува́ти.** *Ранкове сонячне проміння проривалося крізь вузькі шибки високих вікон і пустотливими зайчиками скакало по барвистих глазурованих плитках, якими було облицьовано стіни хоромини* (В. Малик); *Глазурований сирок — це формована сиркова маса, отримана із підпресованого сиру, покрита харчовою глазур'ю, масою не більше 75 г* (із журн.).

ГЛАЗУРУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який займається глазуруванням. *На кондитерських підприємствах глазурувальник за допомогою спеціального агрегату покриває цукерки помадним або цукровим шаром, шоколадною, жировою, соєвою, фруктово-желейною глазур'ю* (з мови документів); *Глазурувальник електрокерамічних виробів; Глазурувальник фарфорових та фаянсових виробів.*

ГЛАЗУРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **глазурува́ти.** *Особливості глазурування керамічних виробів пов'язані зі специфікою їх експлуатації і полягають у тім, що шар глазурі повинен бути рівномірним, мати достатню товщину, щоб не проглядався черепок, бути хімічно стійким і міцним* (з наук. літ.); *Глазурування цукерок поліпшує їх споживні властивості, запобігає їх висиханню і зволоженню* (із журн.).

ГЛАЗУРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Покривати глазур'ю (у 1, 2 знач.). *За допомогою форсунок вироби будівельної кераміки глазурують у камерах* (з наук. літ.); *Після випічки вироби глазурують або посипають цукровою пудрою* (з наук.-попул. літ.).

ГЛАЗУРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **глазурува́ти.** *Одна сторона керамічної плитки вкривається скловидним шаром — глазурується, що потім закріплюється випалюванням при високих температурах* (з наук.-техн. літ.); — *Багато наших кондитерських виробів глазуруються шоколадною і білою глазур'ю або декоруються з використанням натуральних добавок* (з газ.).

ГЛАМУ́Р, у, *ч.* Показна розкіш, демонстративна пишність, нарочитий шик. *Якщо робити екскурс в історію гламуру, то першими гламурними дамами прийнято вважати зірок кіно: їх наряди і стиль завжди уважно розглядалися, обговорювалися і служили зразком для наслідування* (із журн.); *Культивація гламуру як престижного світоспоглядання є ніщо інше, як добровільна ліквідація духовного образу людини* (із журн.); *Гламур виявляється насамперед в одязі, косметиці, а також стилі життя, розвагах і т. ін.* (з газ.).

ГЛАМУ́РНИЙ, а, е. Стос. до гламуру. *У сучасній мові давно уже закріпились такі усталені слововживання, як "гламурне життя", "гламурний магазин", "гламурний одяг", що свідчить про актуальність присутності гламуру в нашому житті, який давно уже є центральним поняттям масової культури як культури споживання* (із журн.); *Гламурний інтер'єр має свої плюси і мінуси. Мінус — це високі фінансові затрати на його створення, але є багато плюсів: шикарна розкіш, відчуття краси і усвідомлення себе справді стильною людиною* (з Інтернету).

ГЛАМУ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гламу́рний.** *Гламурність передбачає перш за все стиль, а також шарм, блиск і розкіш* (із журн.); *Існують люди, переважно жінки, які зробили гламурність метою життя* (з газ.); *Експерт гламурності — журнал "Гламур" організував церемонію під назвою "Жінки року"* (з газ.).

ГЛАМУ́РНО. Присл. до **гламу́рний.** *В Європі люблять гламурно одягатися, але знають, куди в такому вигляді ходити. Там не одягають гламурне на ринки, в супермаркети, а в нас так ходять повсюдно* (з газ.); *Чи знайомі ви з основними секретами, як завжди виглядати гламурно?* (з Інтернету).

ГЛА́НДА *див.* **гла́нди.**

ГЛА́НДИ, гланд, *мн. (одн.* **гла́нда,** и, *ж.), анат.* Піднебінні мигдалики. *Щойно я позбувся гланд, уперше після операції вийшов на роботу* (В. Дрозд); // *розм.* Запалення мигдаликів. — *Ще і лікарка сказала, що тобі до моря нужно* [потрібно]. *Гланди в тебе і носоглотка* (В. Нестайко); — *Не знаю, Миколо Івановичу, в мене це щось останнім часом із носом. Сплю погано, ві сні задихаюсь.* — *Це в тебе гланди* (С. Жадан).

ГЛАС, у, *ч., заст.* 1. Голос (у 1 знач.). *Та чого ж це так у славному сотенному містечкові, у Конотопі, чого так стало тихо і смутно, що не чути ніякого ні від кого гласу?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Аж ось учувсь йому знайомий глас. Він долинув крізь полум'я бурхливе...* (М. Старицький); *Глас Мелхиседека задзвенів такою міддю, що пан обозний аж навіть підвівся і слухав стоячи* (О. Ільченко).

2. *рел.-церк.* Назва ладу в церковній музиці, а також назва мотивів, що складають систему церковного співу. — *Я таки був при службі, — співав гласів, і піп мені не платив* (Марко Вовчок); *В одній хвилі і коломийки задробить* [наймит Василь], *і думки затягне, і весільної, і .. гласів церковних* (І. Франко); *Побачивши мене, о. Василь хитнув їй головою, пішов, наспівуючи глас* (С. Васильченко).

◊ **Го́лос (глас) вола́ючого (вопію́щого) в пусте́лі** *(рідко* **в пусти́ні)** *див.* **го́лос; (1) Тру́бний глас** — за християнським віровченням — звук труби архангела в день Страшного суду. *Новий Завіт неоднократно звіщає про те, що наступить день, коли Ісус Христос при трубному гласі, з силою і славою великою повернеться на землю* (з рел.-церк. літ.); * Образно. *Страшний крик, стенання, передсмертні благальні зойки — все зливалося в трубному гласі останньої біди* (Г. Колісник).

ГЛАСИ́ТИ, глашу́, гласи́ш, *недок., що, книжн.* Промовляти щось дуже важливе; говорити, стверджувати. — *Довгий ряд років зуміє змінити ім'я, зовнішність, характер і долю, здається, так гласить Платонова мудрість* (Іван Ле); *Морський закон гласить: сам погибай, а товариша виручай* (В. Собко); // *заст.* Урочисто проголошувати. — *Віруйте і гиньте! — пророки гласять* (Т. Шевченко).

ГЛА́СНИЙ[1], а, е. Доступний для суспільного ознайомлення, обговорення і контролю; відкритий, публічний. — *Зазнала я таки і того гласного суда! Розсипала я на його* [нього] *чимало карбованчиків* (І. Нечуй-Левицький); *До того ж — він був певен — тут ніхто не здійснює за ним гласного чи негласного "надзору"...* (Л. Смілянський); *Позаду намету, біля напівпригаслого багаття сиділо кілька і серед них кметь, котрому велено бути сьогодні при ханові й робити гласними для всіх його повеління* (Д. Міщенко).

ГЛА́СНИЙ[2], ного, *ч., іст.* У царській Росії — член місцевого самоврядування. *Панства було повні хати: .. всі члени земства, чимало губернських гласних і Рубець між ними* (Панас Мирний); *Гласні з міської думи систематично дебатували питання — чи будувати на Гусинці брук, чи ще трохи почекати* (Б. Антоненко-Давидович); *Повітові земські зібрання складалися з гласних, обраних строком на три роки на трьох самостійних виборчих з'їздах* (з наук. літ.).

ГЛА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **гла́сний**[1]. — *Рано чи пізно всяка таємниця стає гласністю* (Яків Баш); *Гласність суду полягає в тому, що розгляд судом справ відбувається на відкритому судовому засіданні* (з наук. літ.); // Відкритість політичного життя, широке обговорення суспільних подій. *Сили, яким будь-що потрібно було приховати масштаби й наслідки лиха, не раз виявлялися сильнішими за ще молоду політику гласності, яка не встигла набрати сталого прискорення* (А. Михайленко); *Сам час перебудови, гласності й демократизації суспільства підказує дослідникам тему: література й ідеологічні спекуляції довкола неї* (з газ.).

ГЛА́СНО. Присл. до **гла́сний**[1]. *Тут всякий гласно женихався, Ревнивих ябед не боявся* (І. Котляревський); *Треба вміти похвалити, Де тайком, де гласно* (С. Воскрекасенко).

ГЛА́УБЕРІВ, ова, ове: △ **Гла́уберова сіль** *див.* **сіль.**

ГЛАУКО́МА, и, *ж., мед.* Хвороба ока, що характеризується підвищенням внутрішньоочного тиску. *Глаукома виявляється тимчасовим затуманенням зору, баченням райдужних кіл навколо джерела світла, нападами різких головних болей, після яких наступає зниження зору* (з наук. літ.); *За відсутності лікування глаукома веде до сліпоти* (із журн.).

ГЛАУКОНІ́Т, у, *ч.* Мінерал із класу силікатів темно-зеленого або жовтувато-зеленого кольору, що використовується для виготовлення фарб, як добриво, для пом'якшення води. *Глауконіт утворюється на дні морів, де випадає у вигляді гелю* (з наук. літ.); *Глауконіт поширений в осадових породах різного віку* (з наук.-попул. літ.).

ГЛАУКОНІ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **глауконі́т.** *Воду можна пом'якшити, пропускаючи її через глауконітовий пісок* (з наук. літ.); *Глауконітові добрива визнані чудовими*

нехімічними і структурними меліорантами, які використовують для підвищення родючості ґрунту (із журн.).

ГЛАША́ТАЙ, я, *ч.* 1. *іст.* Те саме, що **оповісник.** *Ледь зарожевів глід, як по кутках пішли глашатаї* (Ф. Бурлака); *Імператор спершу послав під стіну сурмачів з глашатаями, щоб запропонували болгарам відчинити браму й пустити ромеїв* (П. Загребельний); *Городян скликали на віче дзвоном або через глашатаїв* (з навч. літ.).

2. *чого, перен., уроч.* Той, хто прилюдно проголошує що-небудь і бореться за його здійснення. *Не дуже зграбна, може, і смішна, Ця статуя в ряду подібних статуй, — Але подумай: бачила вона, Як правди народився тут глашатай* (М. Рильський); *Вчителя б'ють, а Петро гріється біля вогню. Чому не встане, не кинеться до мучителів, не спалахне святою любов'ю? Чому не покличе учнів, своїх товаришів, щоб кільцем вогню праведного оточили глашатая любові?* (О. Бердник).

ГЛЕВКИ́Й, á, é. 1. Схожий на мокру глину; недопечений (про хліб). *Глевкий, чорний, як земля, хліб давив у горлі й тріщав у зубах* (І. Нечуй-Левицький); *Коли протяг у хаті, коровай неодмінно зісподу буде глевкий!* (Ю. Смолич); — *А хіба в селі нема* [хліба]? — *Та привозять з району, продають. Тільки такий глевкий, що можна собак ним вціляти* (О. Бердник).

2. *перен.* Мокрий, в'язкий (про землю). *Трактори пороли мокру скибу. Зерно дали у глевку землю і приволочили* (У. Самчук); *Вони .. не просто місять глевку грязюку, а ще й несуть на собі чималий тягар — міномети чи протитанкові рушниці* (Є. Доломан); *Копита коня грузли в глевкому чорноземі, жердина тріснула під колісьми, проте Ладимир не зважав* (В. Дрозд).

3. *перен.* Не до кінця сформований; недозрілий. [Д е я к і п а р у б к и:] *Молодий ще дуже! Хоч і повно в його голові розуму, так глевкий же ще той розум, — нехай зачерствіє!..* (М. Кропивницький); // Повільний у рухах, неповороткий (про людину). *Другий помічник був добродушний, глевкий* (Ю. Збанацький).

4. *перен.* Сумний, безрадісний, тяжкий. *Раптом глевка туга оповила йому серце* (Ю. Мушкетик); *Ну, от я й виросла. Ловлю себе на слові. То як, Марусю? Полюбив? Такий? Я — навіжена. Я — дитя любові. Мені без неї білий світ глевкий* (Л. Костенко); *Я прокидався в поту, не пам'ятаючи конкретно, що мені щойно снилося. І тільки кислуватий металічний присмак в роті навіював смутні образи чогось задушливого, глевкого, потойбічного* (Л. Дереш).

ГЛЕВКУВА́ТИЙ, а, е. 1. Трохи глевкий (у 1, 2 знач.). *Кирик сам насипав у череп'яну миску пшоняного кулішу, затовченого салом, відрізав шмат глевкуватого хліба — сам пік* (М. Циба); *Осколки фуркають, наче зграї зляканих горобців, і шльопаються об глевкуватий бруствер* (Є. Доломан).

2. *перен.* Повільний у рухах, неповороткий (про людину). *Виступивши крок уперед, глевкуватий старшина, більше схожий на молодицю, ніж на парубка, голосно викрикував прізвища тих, що не з'явились на муштру* (Ю. Збанацький).

ГЛЕВТЯ́К, á, *ч.* 1. Глевкий хліб. *Аж баба хліб бровку шпурнула І горло глевтяком заткнула, То він за кормом і погнавсь* (І. Котляревський); *Козаков довго дивився, як дітвора жадібно давиться гарячими глевтяками, і несподівано встав, зітхнувши* (О. Гончар); *Марія дістає з полиці глевтяка, кришить у миску дрібними шматочками* (В. Дрозд).

2. *перен.* Повільна у рухах, неповоротка людина. *Коли б зчепитися вручну, — то навряд чи цей глевтяк вирвався б з Юхимових жилавих рук* (Іван Ле).

ГЛЕВТЯКУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **глевкува́тий.** *Снідали. Бойко їв хліб, тільки хліб. Ніби й не було перед ним чогось іншого, крім шматка глевтякуватого домашнього хліба* (І. Нижник); *Помітив* [Юхим], *що заворушився браунінг у руці дужого, хоч глевтякуватого чоловіка* (Іван Ле); *Підвівся з-за довгого полірованого столика їм назустріч сам державний радник, чоловік середніх літ, одутлуватий, глевтякуватий, доволі високий* (П. Загребельний).

ГЛЕДИ́ЧІЯ, ї, *ж.* Дерево родини бобових з парноперистими листками, дрібними зеленуватими квітками і розлогою ажурною кроною. *Звичайно на гілках гледичії є колючки: міцні прості або розгалужені (3–7, а інколи і 30 см завдовжки)* (з наук. літ.); *Гледичія — одна з найбільш посухостійких деревних порід. Вона непогано росте і в південних посушливих районах України, де на споконвічно безлісних і часто засолених землях всі інші породи гинуть або ледве животіють* (з наук. літ.).

ГЛЕЄУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Процес утворення глею. *Процеси опідзолення, лесиважу і глеєутворення зумовлюють диференціацію ґрунтового профілю* (з наук. літ.); *Особливе значення у формуванні і розвитку заплавних ґрунтів відіграє процес глеєутворення* (з наук. літ.).

ГЛЕ́ЗЕР, а, *ч., заст.* Те саме, що **кала́ндр.** *У глезерах є система полірованих чавунних валів, через які пропускають паперову стрічку після виходу із сушильної частини машини, для того щоб згладити шорсткість паперової поверхні, отримати папір машинної гладкості* (з наук.-техн. літ.).

ГЛЕЙ, ю, *ч.* 1. Пластична глина (здебільшого гончарна) сизого, червоного та ін. кольорів. *Щодня підмазувала* [Маланка] *комин та підводила червоним глеєм припічок* (М. Коцюбинський); *Вася з Сонею розказали, як пішли вони сьогодні на город і хотіли в яру накопати глею для глиняних м'ячів* (О. Копиленко); * У порівн. *Чіпка покуштував галушку, — глевка, як глей* (Панас Мирний).

2. Те саме, що **мул**[1]. *І завелась на ставі ґеркотня, Гусине діло закипіло: Таскають грязь і глей зо дна Да мажуть Лебедя, щоб пір'я посіріло* (Є. Гребінка); *І ось уже показалося дно річки — блакитний глей і жовтий пісок та латаття* (О. Донченко); *Народжуються десь далеко звідси невеликі чисті джерела, а потім, пробившись крізь віковічні шари глини та глею, вириваються на білий світ і зливаються в ручаї* (Б. Левін).

ГЛЕ́ЙКИЙ, а, е. Те саме, що **глевки́й** 2. *На свіжому насипі стояла повна каталажка глейкої землі* (І. Кириленко).

ГЛЕ́ЙКО. Присл. до **гле́йкий.** *Земля глейко ковзала під ногами* (із журн.); // *у знач. пред. Недавно був дощ, всюди сиро і глейко* (І. Нехода).

ГЛЕЙКО́МЕТР, а, *ч.* Прилад для визначення кількості цукру у винах. *На додаток до глейкометрів для точного визначення кількості цукру і різних мікроелементів у різних сортах найкращих іспанських вин віднедавна застосовують спеціально розроблений робот-дегустатор* (з газ.).

ГЛЕЙКУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **глеюва́тий.** *Ми з Владеком повинні були тачками відвозити до яру залізний брухт по вузеньких дошках, прокладених в заболоченій глейкуватій землі* (І. Муратов); *Батальйон знову місить глейкувату, в'язку грязюку* (Є. Доломан).

ГЛЕЙОВИ́Й, á, é. Прикм. до **глей.** *Дерново-підзолисті ґрунти знижених елементів рельєфу виділені в окрему групу дерново-підзолистих глейових ґрунтів* (з наук. літ.); *Змив та акумуляція родючих ґрунтів в балках, заплавах долин*

річок призводить до збільшення глейових і глеюватих ґрунтів (з наук. літ.).

ГЛЕК, а, *ч.* 1. Висока кругла, перев. глиняна посудина, трохи розширена в нижній частині. *Є в глеку молоко, та голова не влазить* (прислів'я); [Г о л о с Р о м а н ю к а:] *Піди в льох і принеси добрий глек квасу...* (О. Корнійчук); *Дев'ятсот років майже пролежав той глек, чекаючи на молодого аспіранта Гордія Отаву* (П. Загребельний).

2. Сорт груш. *Глек — чудовий місцевий літній сорт груш, поширений у Вінницькій та Хмельницькій областях, переважно в присадибних насадженнях* (з наук. літ.); *У багатьох садах є дерева дуже давніх сортів, які мають чудові на смак плоди (сорти глива, глек, дуля, малинівка та ін.)* (із журн.).

◊ **Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика** *і т. ін.)* **[з лемі́шкою]** *див.* **розбива́ти.**

ГЛЕ́КОВИЙ, а, е. Прикм. до **глек** 1. *Місто Хардвар на півночі Індії відоме своїми глековими ярмарками* (із журн.).

ГЛЕКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму глека (у 1 знач.), подібний до глека. *Типологічний аналіз творів народної кераміки Волині дозволив виділити п'ять типологічних груп посуду: глекоподібний, макітроподібний, мископодібний, горщикоподібний, перснеподібний* (з наук. літ.); *Світлоглиняна кераміка нечисленна: миски та глекоподібні посудини. Всі вони надходили до Нижнього Подніпров'я з різних середземноморських центрів* (з наук. літ.).

ГЛЕТ, у, *ч., хім.* Кристалічний окис свинцю у вигляді жовтого порошку різних відтінків, що використовується для виготовлення оліфи, свинцевого сурику та в гончарній справі. *Глет недарма називають свинцевим: його одержано із свинцю* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЕ́ТЧЕР, а, *ч., геол.* Скупчення на земній поверхні (в горах та приполярних районах) великих мас льоду, які рухаються під впливом власної ваги; льодовик. *Ошанін не здогадувався, що відкритий ним льодовик Федченка є найбільшим гірськодолинним глетчером планети* (з наук.-попул. літ.); *Гребінь глетчера Кавказу, Мохом вицвілим обшитий, Чеше чубик скелелазу — Віковічному самшиту* (П. Воронько).

ГЛЕ́ТЧЕРНИЙ, а, е, *геол.* Прикм. до **гле́тчер.** *Тумани поховалися за горами, над арктичними озерами, в розколинах глетчерної криги* (М. Трублаїні).

ГЛЕ́ТЧЕРОВИЙ, а, е, *геол.* Те саме, що **гле́тчерний.** *Згладжена льодовиком поверхня порід його долини називається глетчеровим дзеркалом* (з наук. літ.).

ГЛЕ́ЧИК, а, *ч.* 1. Те саме, що **глек** 1. *Мати загадала їй зібрати з глечика сметану та накришити сала* (І. Нечуй-Левицький); *Метушливо кинулася* [Груня] *до печі, вийняла пахучий глечик пареного молока, що аж присмажилося* (К. Гордієнко); *На тину красувалися горщик і два глечики* (А. Шиян); * У порівн. *У других ніздрі, як наперсток, а в нього, мов навмисне, як глечики* (О. Донченко).

2. *тільки мн.* Водяна рослина із плаваючими листками і великими жовтими квітками родини лататтєвих; латаття жовте. *Глечики цвітуть у червні — липні. Квітки жовті, пахучі, 4—5 см у діаметрі* (із журн.); *Глечики ростуть у стоячих і з повільною течією водах: в ставках, річках, старицях, озерах — часто суцільними заростями* (із журн.).

Скида́ти / ски́нути гле́чика (го́рщика, го́рщичка *і т. ін.) див.* **скида́ти.**

◊ **Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика** *і т. ін.)* **[з лемі́шкою]** *див.* **розбива́ти.**

ГЛЕ́ЧИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **гле́чик** 1. *Глечикове горло було прикрашене орнаментом* (із журн.).

ГЛЕЧИКУВА́ТИЙ, а, е. Формою схожий на глечик (у 1 знач.). *За столом сидів старший лейтенант з глечикуватою головою і щось писав* (П. Гуріненко).

ГЛЕ́ЧИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **гле́чик** 1. *Жартуй, глечичок, поки вушко одірветься!* (прислів'я); *Схопивши маленький глечичок, побігла* [Мелашка] *на село* (Л. Яновська).

ГЛЕЮВА́ТИЙ, а, е. 1. З домішкою глею (у 1 знач.). *Маланка, закасавши спідницю та вся зігнувшись, мов чапля, переставляла ноги по глеюватій ріллі* (М. Коцюбинський); *Він сам зняв піджак і картуз, ухопив заступ і почав кидати глеювату землю* (О. Донченко); *З правого боку від того місця, де спали козаки, сажнів за тридцять од глеюватого берега лиману, сіріли поряд дві степові могили* (Ю. Мушкетик).

2. Вкритий глеєм (у 2 знач.). *Виброджували цілий Сугаклей у пошуках глибокого місця, на якому їм можна було б плавати, тримаючись руками за глеювате дно* (Ю. Яновський); *Швидка течія штовхала вбік, ноги занурювались у м'яке глеювате дно* (С. Тельнюк).

ГЛИБ, у, *ч.* Те саме, що **глибина́** 2, 3. *Ми нахилялись над краєм човна .. і дивились, як виринали з таємного глибу і скакали крізь наші пальці зелені іскри, одна, друга, десята...* (М. Коцюбинський); *Дзюрить, дзижчить, дзюрчить, дзирчить вода, мелодії грає на каміння флейті, а в білих пін хвилястогривім рейді риб щічки розцвітають з глибу дна* (Б.-І. Антонич); *З самого глибу серця виринають думки непримітні, гадки легкокрилі, самі мчаться і вас мчать за собою* (Панас Мирний); * У порівн. *Ця справа була такою темною, як морський глиб* (Іван Ле).

○ **(1) У глиб (у глибочі́нь),** *у знач. прийм., з род. в.:* а) вказує на рух у середину чогось. *Всі троє ідуть у глиб подвір'я до старої хати* (І. Микитенко); *Вона повільно здійметься над головами цих казкових людей, полине вище й вище, у глибочінь загадкового блакитного купола* (О. Донченко); *Пужай протовпився в глиб колони* (П. Автомонов); б) вказує на віддалений час. *Геологічні ери, ясно і просто вкладаючись в лекцію, відносять уяву молоді в глиб мільйонів минулих років* (О. Довженко); *Єдиний .. вияв народного світогляду — художня, поетична народна творчість. Практичне використання її творцями-одиницями сягає в глибочінь віків* (М. Рильський).

ГЛИ́БА, и, *ж.* Те саме, що **бри́ла.** *Летить каміння, летять глиби страшні на військо королівське* (А. Шиян); *Коли зверху шугонула товстелезна глиба зеленого льоду, всі хлопчаки розступилися* (П. Загребельний); * Образно. *Перед очима промайнула темна глиба автомашини* (М. Руденко); * У порівн. *Матрос, як глиба, стояв лицем до зборів, уперся спиною об ґанок* (Іван Ле).

ГЛИБИНА́, и́, *ж.* 1. Відстань зверху вниз від поверхні, краю чого-небудь. *За проваллям, глибини якого ще не можна було помітити, стирчали зелені шпилі гір* (М. Коцюбинський); *Трактористи глибини, потрібної на оранці, не завжди дотримують* (В. Кучер); *— Під землею б'є джерело, — сказав хлопчик. — Розкопайте і побачите. Тут же розкопано було землю і на глибині людського зросту відшукали джерело* (Ю. Винничук).

2. Простір, що знаходиться на великій відстані від поверхні. *Я пересвідчився, що ні смерть, ні життя, ні анголи, ні влади, ні теперішнє, ні майбутнє, ні сили, ні вишина, ні глибина, ані інше яке створіння не зможе відлучити нас від любові Божої,*

яка в Христі Ісусі, Господі нашім! (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Он рибки затремтіли, Пливуть із глибини* (М. Рильський); *А там в високій глибині, де тоне тонь ясна, перловий жайворон тонить: хмар-хмарова весна!* (П. Тичина); *Розривів огні вирували громами могили у холодній земній глибині* (В. Сосюра); *Вночі, коли з глибин космосу проступають зорі, пробиваються скупим світлом до нас, ми відчуваємо, що йдемо не просто по землі — йдемо по планеті* (О. Гончар).

3. *чого.* Місце, простір, які віддалені від чого-небудь або знаходяться всередині чогось. *Прокинувся ліс — тихий шелест пішов по йому від краю до краю, десь у глибині його крикнула жовна, далі й маленькі пташки завели свою пісню* (Панас Мирний); *В глибині сцени річка з пологим піскуватим берегом* (Леся Українка); *В глибині острова, поміж горбами, паслись олені* (М. Трублаїні); // *перен.* Дуже давній час. *Світ спогадів і світ дійсності зійшлися вінцями .. На притуманених краях видінь з глибини літ виринали його батьки, знайомі і діти* (М. Стельмах).

4. *перен.* Те, що є внутрішньою сферою чого-небудь, у чому зосереджена основа, сутність чого-небудь. *Творчість наших письменників органічно ввійшла в глибини народного життя* (А. Малишко); *Подумавши, Немирич підшукав у глибинах свого інтелекту нове запитання: — А чим конфедеративний устрій відрізняється від федеративного?* (Ю. Андрухович).

5. *тільки одн., перен.* Значущість, змістовність чого-небудь. *Зумій же чуть, як переходять соки Крізь дерево плодюче та високе, Спізнай, яка у цілім глибина!* (М. Рильський); // Сила, ступінь вияву або поширення чого-небудь. *Читаю Шекспіра. Що за сила слова, що за глибина думки!* (Панас Мирний); [Н а с т я:] *Хто збагне глибину мого горя, глибокого, як морська безодня!* (І. Нечуй-Левицький).

△ **(1) Переско́пна глибина́** — глибина занурення підводного човна, на якій можна вести спостереження за допомогою перископа. — *Боцман, — стрепенувся командир, — на перископну глибину* (В. Логвиненко).

◊ **(2) До глибини́ душі́ (се́рця),** *зі сл.* в р а з и т и, с х в и л ю в а т и *і т. ін.* — дуже, надто, надзвичайно. — *А ви говорите! — скрикнув бідолаха Василь, уражений до глибини серця такою бесідою* (І. Франко); *Нема людини в світі, якої не схвилювали б до глибини душі ці листівки* [з фашистської неволі] (Ю. Яновський); *Доля Тараса Григоровича* [Шевченка] *вразила хазяїв до глибини душі* (З. Тулуб); **(3) З [само́ї] глибини́ душі́:** а) дуже щиро, відверто. *Коли він говорив тоді свої слова Давидові, він говорив їх не марно, а з самої глибини душі, з самих основ свого світорозуміння* (І. Багряний); *Його мимовільне, сповнене болю зізнання, що так зненацька вихопилось з глибини душі, болем різонуло й Віталія* (О. Гончар); б) надзвичайно відвертий, зворушливий, щирий. *Я .. говорив з Богом простими, але щирими, з самої глибини душі словами* (Б. Антоненко-Давидович); **Іти́** *(рідко* **похо́дити) з глибини́ душі́ (се́рця)** *див.* **іти́; Сяга́ти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків)** *див.* **сяга́ти; (4) У глибині́** *(рідше* **в глиби́нах) душі́ (се́рця):** а) внутрішньо, без видимих проявів. *В глибині душі він чув, що жінка зробила добре* (М. Коцюбинський); *В глибині душі Іван Іванович заздрив Павлюкові — похмурому бійцеві з твердим поглядом спокійних очей* (І. Багмут); б) усередині єства. *Далеко не кожний Ваш вірш одізвався .. мені десь аж в глибині серця* (Леся Українка); *В глибинах серця свого знаходить Андрій Малишко хвилюючі слова* (М. Рильський).

ГЛИБИ́НКА, и, *ж., розм.* Віддалений від столиці або великого міста населений пункт. *Знов лягла йому* [шоферу] *дорога. — Скільки днів, ночей підряд — Від глибинки до зсипного, Сорок верст туди й назад* (Я. Шпорта); — *Почнемо вкладати угоди, проведемо експеримент, запропонований Сотником. Розпочнемо роботу з села Золотарівки, а тоді поїдемо по хуторах і селах, що в глибинці...* (М. Циба); *Моя мати опинилась в епіцентрі несправедливих звинувачень. Навіть була змушена покинути свій будинок, переїхати до тої глибинки...* (Є. Кононенко).

ГЛИБИ́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **глибина́** 2–5. *Всі спостерігали за казковим видовищем: поверхню прозорої води збурювали якісь глибинні джерела* (О. Бердник); *Побувала* [Інна] *у свого начальства у відділі охорони здоров'я, і добре, що побувала: мали намір направити її в інше село, в глибинну степову Хлібодарівку* (О. Гончар); *Слухав — і дивувався: яку то силу має пісня! Незважаючи на смуток, що оповив серце, вона окрилювала душу, збурювала глибинні сили* (В. Малик); *М'яка, некриклива краса її* [дівчини], *оповита задумою, неначе сама говорила про чистий і глибинний внутрішній світ, до якого не дотягнулись і не могли дотягнутися нечестиві обманні почуття і думки* (М. Стельмах).

2. Який діє або провадиться на великій глибині. — *Я й сам уже думав, — сказав професор, — розширити межі біосфери, завоювавши для неї підземні глибини .. Але поки що зробимо першу спробу на глибинних станціях нашого тунелю* (М. Трублаїні).

△ **Глиби́нна бо́мба** *див.* **бо́мба.**

ГЛИБИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **глиби́нний.** *Складчастість гірських порід розрізняють за місцем прояву, механізмом, глибинністю, морфологією складок тощо* (з наук. літ.); *Ввижалося йому, що ширяє його дух в уявлюваному просторі тої самої церкви, .. збагнув тепер її глибинність, її відтіння, охопив розумом її образ* (П. Загребельний); — *Ти щаслива людина! — сказав я їй, переконаний у глибинності своєї п'яної філософії* (Ю. Покальчук); *Глибинність гідроакустичних спостережень залежить від частот обладнання, яке використовують при гідроакустичному профілюванні* (з наук. літ.).

ГЛИБИНОМІ́Р, а, *ч.* 1. Прилад для вимірювання глибини отворів та заглибин у деталях машин. *Мікрометричний глибиномір призначений для точного вимірювання глибини паза або уступу* (з навч. літ.); *Глибиномір використовують головним чином у машинобудуванні* (з наук. літ.).

2. Прилад для вимірювання глибини занурення. *Аквалангісти використовують глибиномір для визначення глибини, на якій вони знаходяться, і для визначення максимальної глибини занурення* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИ́БИСТИЙ, а, е. Який складається з глиб, укритий глибами. *У малосніжну зиму на гребенястому, глибистому зябу не затримується сніг* (із журн.).

ГЛИБИ́ТИ, блю, би́ш; *мн.* глиблять; *недок., що, діал.* Заглиблювати. *Земля втрамбована, затоптана. На такій землі цілий день знай глиби плуга, носи його, капосного, в руках* (Ю. Мушкетик); // *перен., рідко.* Поглиблювати. *Адже мистецтво та література й покликані саме до того, щоб .. виховувати його* [читача], *ширити його знання та глибити й зміцнювати світогляд* (Ю. Смолич).

ГЛИБІ́НЬ, і, *ж.* Те саме, що **глибина́** 2, 3, 5. *Вона чує, що могутня течія бере її в свої обійми, а чорна глибінь тягне за ноги* (М. Коцюбинський); *Шахта. В чорну глибінь*

штреку йдуть рейки (Ю. Мокрієв); [Н а р т а л:] *Я не любив нікого, окрім тебе. Але ж я тільки тута, на довгому темничному дозвіллі, збагнув усю глибінь моєї ганьби і твій злочин* (Леся Українка); *Вирішено було .. пробиватися далі, в глибінь Таврії* (О. Гончар); *Треба вперто йти слідами, вияснити всі загадкові сторони, розкрити всю глибінь трагедії* (М. Чабанівський).

ГЛИ́БКА, и, *ж., діал.* 1. Яма. *Отут, ближче до призьби, темніє глибка, в якій літує качка* (М. Стельмах); *Алессандро скинув трупа у глибку* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // Заглибина, ямка. *Посеред хати на довбаному стільчику сидить коло обтесаного для ступи пня батько і теслицею вибиває глибку* (М. Стельмах).

2. Льох, у якому тимчасово утримують ув'язнених. — *Та ви самі хоч як його покарайте, хоч у глибку на скілько запріте, все, що хочете — він на те заслужив* (М. Костомаров); — *Повернулися назад, і сторожа пов'язана, і глибка порожня* (П. Панч).

ГЛИБО́КИЙ, а, е. 1. Який має велику глибину (у 1 знач.). *Внизу під греблею широкий ставок — тихий, ясний, глибокий-глибокий* (І. Франко); *Зліворуч було якесь глибоке, бездонне провалля, і ліс падав у нього, витикаючи лиш вершини смерек* (Г. Хоткевич); // Який має більшу глибину порівняно з іншими однорідними предметами. [К о с т о м а р о в:] *Наче ж брав я всі* [тарілки], — *ну, а глибока ж де?* (П. Тичина); *Лягла між брів глибока зморшка та вже й не розправилась* (В. Козаченко); // Який здійснюється на значну глибину. *Глибока оранка ґрунту під посіви озимої пшениці після просапних культур здебільшого не є необхідним заходом, а часто навіть призводить до зниження врожаю* (з наук. літ.); *Набагато збільшити видобуток нафти дозволяє нова техніка глибокого буріння* (із журн.); // Який має велику відстань від краю чого-небудь всередину. *Пан Адам мовчки простяга руку в напрямку внутрішніх хат, де глибоким отвором чорніють двері* (М. Коцюбинський); // Який не має видимих меж. *Вона* [тиша] *виповняла ввесь двір, таїлась в деревах, залягла по глибоких блакитних просторах* (М. Коцюбинський); *На землю приліг Та й задивився в глибокеє небо* (Д. Павличко).

2. Який міститься або лежить на значній глибині (у 2 знач.), далеко від поверхні, проникає на значну відстань всередину чого-небудь. *Поцілував, перехрестив* [Гонта дітей], *Покрив, засипає: "Спочивайте, сини мої, В глибокій оселі!"* (Т. Шевченко); [Х о р д і в ч а т:] *Місячний промінь скоріш не дістанеться До океану глибокого дна, Аніж не влучить стріла Артемідина В серце безумця зухвале, палке* (Леся Українка); *Місце було дуже вигідне: глибока яруга, поросла чагарем, прикрита з усіх боків дубовим лісом, з доброю, невижатою травою* (Григорій Тютюнник); // Який виходить з глибини (у 3 знач.) (про зітхання, дихання). *Старечі уста непомітно ворушаться, з повного ущерть серця раз у раз вириваються глибокі зітхання* (М. Коцюбинський).

3. Розташований далеко від якого-небудь місця, пункту; віддалений. — *Полонених відправлено в глибокий тил. Ворог відступає на всіх фронтах* (Ю. Яновський); // *перен.* Дуже давній, дуже віддалений; стародавній, незапам'ятний (про час). *Початок наших церковних братств криється в глибокій давнині — в Іпатієвім літописі під роками 1134 та 1159 уже згадуються церковні "братчини"* (І. Огієнко); *Генеалогічне коріння роду фон-Дорнів ховалося в глибокій старовині* (В. Собко).

4. Який відзначається глибиною (у 5 знач.). *Сердечно дякую Вам* [І. Франкові] *не тільки за пам'ять, але й за цей прекрасний, високопоетичний і глибокий твір* [поему "Мойсей"] (М. Коцюбинський); *Земля думала глибоку думку* (М. Хвильовий); // Якому властива позитивність дій, думок, вчинків; серйозний, вдумливий (про людей). *Я мрію про те, щоб у нас було якнайбільше глибокої поважної інтелігенції* (О. Кобилянська); [Б е р е с т:] *Я вірю в Кречета. Молодий він, але глибокий, талановитий...* (О. Корнійчук); // Істотний, значний. *Під час хімічних реакцій відбуваються глибокі зміни речовин. Молекули одних речовин руйнуються, і замість них утворюються молекули інших* (з навч. літ.).

5. Який досяг високого ступеня; сильний (про душевний стан, почуття і т. ін.). *Вона ходила по залі з кутка в куток, .. на лиці був розлитий глибокий, безнадійний смуток* (Леся Українка); *В погляді тому побачив старий Зуб глибоке ніжне кохання і порадувався в душі* (В. Собко); // Повний, цілковитий. *Ліс наливала така глибока тиша, що шелестіння сухих гіллячок .. здавалось йому* [Іванові] *голосним лускотом пня* (М. Коцюбинський); *Довга, глибока мовчанка. Десь поза хатою квокче курка* (Ю. Яновський); // Який досяг вищого ступеня виявлення, вищої межі в розвитку, наближається до кінця. *Незважаючи на глибоку старість, Захар Беркут був іще сильний і кремезний* (І. Франко); *Тільки було тоді літо раннє, а зараз осінь глибока* (О. Гончар).

Глибо́кий го́лос *див.* **го́лос; Глибо́кий по́гляд (зір)** *див.* **по́гляд; Глибо́кі о́чі** *див.* **о́ко**[1]**; З [глибо́ким, доскона́лим** *і т. ін.***] розумі́нням [спра́ви (ді́ла)]** *див.* **розумі́ння.**

○ **З усіє́ю (вели́кою, глибо́кою** *і т. ін.)* **перекон́ливістю** *див.* **перекон́ливість.**

◊ **До глибо́кого сні́гу** *див.* **сні́г; З вели́кою (висо́кою, глибо́кою** *і т. ін.)* **пова́гою (поша́ною) <З вели́ким (висо́ким, глибо́ким** *і т. ін.)* **поважа́нням>** *див.* **пова́га; Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний** *і т. ін.)* **слі́д у душі́** *див.* **лиша́ти; На знак глибо́кої поша́ни (глибо́кого поважа́ння)** *див.* **знак; Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому** *і т. ін.)* **укло́ні** *див.* **схиля́ти.**

ГЛИБО́КІСТЬ, глибо́кості, *ж.* 1. Те саме, що **глибина́** 2. [Г о л о с к и П о т е р ч а т:] *Ми ж бо не знали, що тута гості, ми б не зринали із глибокості...* (Леся Українка); *Тихо зітхають непролазні хащини, жарко парують вологі скелі, нічого не чути, крім рокотання невидимого потоку десь у глибокості* (П. Воронько); *Вгорі над Ліною в космічній глибокості яскравляться зоряні візерунки неба* (О. Гончар).

2. Те саме, що **глибина́** 5. *В очах сеї ясної панночки було більше самої принадності, ніж глибокості думки* (Олена Пчілка); *Аз-буки-веді... Що тоді я відала? Не осягла й глибокості письма. Ішла додому — снігом пообідала. Аз-буки-веді... Голод і зима* (Л. Костенко).

ГЛИ́БОКО, *рідко* **ГЛИБО́КО.** 1. Присл. до **глибо́кий.** *Глибоко в долині блакитна Спокійна річка біжить* (Леся Українка); *У вогкий пісок глибоко вбито вербового кілка* (О. Донченко); *Мій начальник Абрамов глибоко зітхнув* (Б. Антоненко-Давидович); *Ці кручі йому теж залишилися глибоко в пам'яті* (Яків Баш); *Шевченкові твори мають ще ту перевагу, що вони всі глибоко народні* (І. Нечуй-Левицький).

2. *у знач. пред.* Про значну відстань вглиб, про велику глибину. *Там-то глибоко — жабі по око!* (прислів'я); — *Ух, глибоко! Ух, глибоко! Гляди, не втопися ще* (Панас Мирний).

ГЛИБО́КО *див.* **гли́боко.**

ГЛИБОКОВО́ДИЙ, а, е. Те саме, що **глибоково́дний** 1. *Це край зелених соснових борів і широких золотоколосих полів, помережаний синіми глибоководими стрічками річок* (з газ.); *Глибоководі озера.*

ГЛИБОКОВО́ДНИЙ, а, е. 1. Глибокий і повноводний. *Щойно у глибоководну ввійшли вони гавань, вітрила Зразу згорнули й на чорному їх кораблі поскладали* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Хребет Ломоносова ділить Північний Льодовитий океан на дві окремі глибоководні частини* (з навч. літ.).

2. Який знаходиться, відбувається глибоко під водою. *Сьопу теж охопило бажання викрити причини цього глибоководного явища* (М. Трублаїні); *Глибоководні гідротермальні джерела (гідротерми) знаходяться, звичайно, в глибоких ущелинах на дні океану* (з наук. літ.); // Признач. для великих глибин. *Глибоководний апарат "Нереус" провів біля дна Маріанської западини 10 годин. За цей час були взяті біологічні й геологічні зразки, знятий відеоряд, який транслювався в режимі реального часу під час спуску і переміщення апарата на рекордній глибині* (із журн.).

3. Який живе, водиться глибоко під водою. *На палубі ворушилася плескатa глибоководна камбала* (О. Донченко); *Деякі глибоководні риби напередодні стихійного лиха, навпаки, випливають на поверхню моря* (В. Владко); *Його вражений гонор роздувався, наче пухир глибоководної риби, яку витягли на поверхню* (С. Журахович).

ГЛИБОКОВО́ДНИК, а, *ч.* Фахівець, який виконує роботи глибоко під водою. — *Треба викликати глибоководників... — Я теж ніколи не спускався на таку глибину, але запевняю, спущуся на вісімдесят п'ять метрів і там працюватиму* (М. Трублаїні).

ГЛИБОКОДО́ННИЙ, а, е. 1. Який живе глибоко на дні. *У порожнині тіла китоподібних встановлюється тиск, що дорівнює гідростатичному, — інакше з'їдена глибокодонна риба вибухнула б у шлунку* (із журн.); // Який здійснюється на глибині, на дні водойми. *Норвегія ввела нові правила глибокодонного промислу* (з газ.).

2. *поет.* Дуже глибокий. *Вільний степ, моря глибокодонні .. — Ще не бачив стільки він краси!* (В. Бичко).

ГЛИБОКОДУ́МНИЙ, а, е. Якому властиве глибоке мислення. *Зірка, своїм звичаєм, була глибокодумна і знов задавала філософські питання. Наприклад: чому у тата є борода, а у мами нема?* (В. Винниченко); *Професор був високий і рівний, з піднятими широкими плечима, з сухим строгим обличчям, холодний і глибокодумний* (О. Кундзич); // Сповнений глибокого змісту, глибоких думок. *Це* [своє завдання] .. *глибоко усвідомлює кожен митець і вся наша багатогранна і глибокодумна .. література* (А. Малишко); — *А повторяти глибокодумні прислів'я — справа найлегша* (В. Собко).

ГЛИБОКОДУ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **глибокоду́мний.** *Магазаник, зітхаючи, вбирав голову в плечі, виморщував на чолі глибокодумність* (М. Стельмах); *У Шпаківського незвично поєднувалися глибокодумність і зовсім порожній вираз очей* (І. Волошин).

ГЛИБОКОДУ́МНО, *присл.* Присл. до **глибокоду́мний.** *Сташка, яка в танцях переходила з рук до рук, кидала оком на високого брюнета, що, глибокодумно підперши голову кулаками, схилився над шаховою дошкою* (Ірина Вільде); *Я глибокодумно замислююсь* (В. Домонтович).

ГЛИБОКОЕШЕЛОНО́ВАНИЙ, а, е. Який складається з кількох послідовно розташованих бар'єрів, признач. для захисту певного об'єкта. *Проривaючи потужну за насиченістю мінними полями і протитанковими гарматами і глибокоешелоновану оборону, німці втратили значну кількість своїх танків і штурмових гармат* (з мемуарної літ.); *Для досягнення необхідного рівня пожежної безпеки на кожній АЕС має використовуватися концепція глибокоешелонованого захисту від пожежі* (з мови документів).

ГЛИБОКОЗМІСТО́ВНИЙ, а, е. Сповнений глибокого змісту. *Він* [поет] *уходив у людську свідомість так, як завжди входить все глибокозмістовне, невичерпне по багатству* (Ю. Збанацький).

ГЛИБОКОЗНА́ЧНИЙ, а, е. Який містить глибокий зміст; значущий, красномовний. *Макс трудно підводиться й дивиться в непорушне поважно-спокійне лице. Воно якесь інше, ніколи таким гарним, таким глибокозначним, одуховленим і серйозним не бачив його Макс* (В. Винниченко).

ГЛИБОКОІДЕ́ЙНИЙ, а, е. Який виражає глибокі ідеї. *Поступово визрівало у Миколи Лисенка бажання написати монументальний, глибокоідейний музично-драматичний твір на тему з вітчизняної історії* (з наук. літ.).

ГЛИБОКОО́КИЙ, а, е. Який має виразні, промовисті або темні очі. *Ще більше почервоніла дівчина, догадуючись, куди хилить цей глибокоокий .. парубок* (М. Стельмах).

ГЛИБОКОПОВА́ЖНИЙ, а, е. Те саме, що **вельмишано́вний.** — *Глибокоповажний метре! Вітаємо з днем янгола* (О. Бердник).

ГЛИБОКОРОЗПУ́ШУВАЧ, а, *ч.* Знаряддя для розпушування ґрунту на значну глибину. *На цілині для обробітку ґрунту застосовували систему плоскорізних знарядь: від культиваторів до глибокорозпушувачів* (з наук. літ.); *Глибокорозпушувач призначений для обробітку ущільнених ґрунтів різного складу, розрихлення ущільнених ґрунтів без обороту пласта та для покращення водно-повітряного режиму ґрунту* (з наук.-техн. літ.).

ГЛИБОЧЕ́ЗНИЙ, а, е. Збільш. до **глибо́кий** 1, 2, 5. *Місто стоїть на острові, і колись його омивала могутня глибочезна ріка* (з наук.-попул. літ); *Максим поповз понад самим краєм глибочезної пропасті* (І. Франко); *Тиша в хаті, глибочезна тиша, мов на дні могили, накритої стелею* (В. Барка); *Заплющив* [Олізар] *очі, витяг руки й ноги і знерухомів, вимикаючись із цього світу. Так гасив у тілі глибочезну втому і за кілька хвилин повертався до життя бадьорий та дужий* (Валерій Шевчук).

ГЛИБОЧЕ́ЗНО. Присл. до **глибоче́зний.** *Любка спалахнула тою самою радістю, як купа соломи від піднесеного віхтя вогню. Але, розуміючи, що не можна ні кричати, ні ногами пацати, вона тільки глибочезно зітхнула* (В. Винниченко).

ГЛИБОЧЕ́ННИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **глибоче́зний.** [С т а с ь:] *Кругом двору викопав глибоченний рів* (С. Васильченко); *На крутому схилі стоїть стара-престара береза-скрипуха, втомлено схилившись у глибоченний яр* (П. Колесник); *Помітив я в його очах страждання, та таке палке, бездонно глибоченне, — куди там наше!* (О. Довженко).

ГЛИБОЧЕ́ННО, *розм.* Присл. до **глибоче́нний.** *Небеса в ранніх сутінків синяві: внизу жаристі, вогненніші, вгорі глибоченно пресвітлі* (Є. Пашковський).

ГЛИБОЧЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить глибокий (у 1 знач.). *Палажка викопала в гарбузинні на самісінькій стежці глибоченьку яму, ще й гарбузинням трохи прикрила* (І. Нечуй-Левицький); *Текла собі річка, річка невеличка, а хоч і невеличка була та річка, та проте — глибоченька* (Остап Вишня).

ГЛИБОЧЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **глибоче́нький.** [П а с т у х:] *Ну, як просвітить сонце крізь той кришталь, прогріє глибоченько, як попливуть там потайні потоки, та як посуне той кришталь, мов крига* (Леся Українка); // *у знач. пред. Там глибоченько, вода холодна й немає за що вхопитися* (Ю. Яновський).

ГЛИБОЧИНА́, и́, *ж.* Те саме, що **глибина́.** *Білі хмаринки в небі і в океанській глибочині* (О. Левада); *Марта Кирилівна зітхнула з самої глибочини грудей* (І. Нечуй-Левицький); *Вона була певна, що син її любить, але любить там, десь у глибочині своєї мовчазної душі* (В. Підмогильний).

ГЛИБОЧІ́НЬ, і, *ж.* Те саме, що **глибина́.** *Сила падіння була така велика, що, пірнувши, Сахно не могла спинитися. Вона каменем прорізала кількаметрову глибочінь* (Ю. Смолич); *Ані хмарки у небі — лише височінь, глибочінь* (Л. Первомайський); *На якусь хвилину вони* [сойки] *порушили чистоту лісових звуків, але ясніше розкрили чутливу глибочінь лісу* (М. Стельмах); *Вона зазнала всю глибочінь його батьківської любові* (О. Донченко).

○ **У глиб (у глибочі́нь)** *див.* **глиб.**

ГЛИБОЧІ́ТИ, чи́ть, *недок., розм.* Вирізнятися значною глибиною. *Обіч глибочіло провалля* (Н. Рибак).

ГЛИ́БШАТИ, ає, *недок.* 1. Ставати глибшим. *З хляпанням падає чорне жабуриння обабіч канавки — глибшає русло...* (О. Гончар); *Маленька Субан і циганча Челебі вигрібають з могили каміння і землю, і вона все глибшає й глибшає* (З. Тулуб); *Стежка в'ється попід крутим схилом, у дубах та грабах, в'ється понад урвищем, яке дедалі глибшає* (Є. Гуцало).

2. *перен.* Ставати більшим; поглиблюватися. *Журба Христини ширшала, вищала, глибшала...* (Панас Мирний); *Спогади про сестру ширшали й глибшали, заступаючи собою батька, матір, людей і землю* (В. Підмогильний); *Як горе народне згуртовує всіх! Як зближує, здружує всіх небезпека! Як глибшає ніжність до друзів своїх!..* (І. Нехода).

3. *перен.* Ставати темнішим. *А вечір глибшає. Рожево-сиза мла Оповиває степ, людські голубить душі, І хмарки плямами розбризканої туші Стають на обрії, подібному до скла* (М. Рильський); *Ніч темнішала, глибшала, і тим дужче блищав вогник у вікні* (С. Скляренко); *Глибшає вечірня синява, і все яскравіше палахкотить на пагорку наше багаттячко* (О. Гончар).

4. *перен.* Ставати змістовнішим, серйознішим. *А гарно тут! Так легко в горах дишеш, Такий привабний на вершинах сніг, Що, глянувши, — і сам стаєш чистішим І глибшаєш у помислах своїх* (М. Шеремет); *Іван Кирилович почав думати, скільки важливих справ лежить зараз на його плечах та як йому ніколи, і поволі мінився на обличчі — серйознішав, глибшав* (В. Дрозд).

ГЛИ́БШЕ, *присл.* Вищ. ст. до **гли́боко** і **глибо́ко.** *Кайла, розчалюючи мокрий чорнозем, копирсали землю, а лопати хутенько розчищали яму, все глибше риючи ковбанку* (Олесь Досвітній); *Тепер їх сиділо троє; мовчки все глибше й глибше вони копали перед собою землю і всі тупо дивилися на спід виритих ямок* (П. Панч); — *Доля зробила мене вашим довжником* [боржником], *котрий полюбив вас чи не щиріше й глибше, ще як раніше* (О. Кобилянська); *Голоси сплітались в дивно міцні сіті, і на сітях тих гойдало Миколу туди й сюди, заколисувало, вганяло глибше й глибше в сон* (П. Загребельний).

ГЛИ́БШИЙ, а, е. Вищ. ст. до **глибо́кий.** — *Все ж міліє наш Дністер. Дід розповідав, що колись він був набагато глибший* (Р. Андріяшик); *Знання його були глибші за Сагайдині, рішення гнучкіші і далекозоріші* (О. Гончар); *І хтозна — .. чи не переросла б оця дружба в глибше почуття* (А. Головко); *Ніч все темніша стає та глибша...* (С. Васильченко).

ГЛИ́ВА, и, *ж., діал.* 1. Сорт груш. *Гливи такі, як кулак* (Номис); *Оце ж і є вона, глива, найулюбленіша в наших краях груша-скороспілка!* (О. Гончар); *А це ось — глива, її груші трохи глевкі, а хвостики в них короткі і закарлючені* (М. Вінграновський).

2. Гриб родини плевротових із черепашкоподібною вологою шапкою, який росте на деревах перев. групами. *Гливи ростуть на буках* (Сл. Гр.); *Існує промислова технологія вирощування гливи. При цьому використовують відходи лісозаготівельної промисловості (низькоякісна деревина, пеньки, стружка, кора тощо)* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИ́ВИЙ, а, е, *діал.* Сіро-жовтий (про масть). *Було в тій тиші щось п'янке, був солодкий хміль, — і мозок бабин став засинати, стало в ньому пригасати все, мерхнути, вкриватися гливим попільцем* (Є. Гуцало); *Посвітлішали хмари, зігріті весною, І над горами гливий туман посвітлів* (І. Гнатюк); *Гливий кінь.*

ГЛИ́ЗЯВИЙ, а, е, *діал.* В'язкий, липкий. *Борщ сьорбав не дуже чим смачніший, ніж і дома, кашу глизяву їв* (А. Тесленко); *Зубчастими гачками й лопаткою розсував* [Мартинов] *внутрішні органи, що раптом глизявими, слизькими шматками заступали шлях його інструментам* (О. Донченко).

ГЛИ́НА, и, *ж.* Осадова гірська порода перев. із глинистих мінералів, яка з водою утворює пластичну масу; широко використовується у будівництві, гончарстві, скульптурі і т. ін. *Назносим каміння, назносимо глини, Збудуємо хатку з дверима у сіни* (М. Коцюбинський); *Глевка грязюка засмоктувала ноги по коліна, він ледь-ледь посувався вперед, більше тупцявся на місці, немовби місив великий заміс глини, як той опішнянський гончар* (І. Багряний); *Є добра глина, цеглу з неї роблять...* (А. Шиян); * Образно. *Тепер же, о Господи, Ти наш Отець, ми глина, а Ти наш гончар, і ми всі чин Твоєї руки!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); * У порівн. *Усе міняється, виліплюється, мнеться, мов глина творчая у скульптора в руках* (П. Тичина).

△ **(1) Вибільні гли́ни** — глини, які мають властивість вбирати жири, смоли, пігменти, слиз. *Вибільні глини утворюються з вулканогенних порід внаслідок їх діагенетичних змін у водних, переважно морських, басейнах* (з наук. літ.); *Використовують вибільні глини для знежирювання та вибілювання тканин, пом'якшення води, очищення нафтопродуктів, тваринних жирів і масел, оцту, вина, як наповнювачі і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

◇ **З однієї гли́ни злі́плений** *див.* **злі́плений; Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну** *і т. ін.) див.* **обтира́ти.**

ГЛИ́НИСТИЙ, а, е. Те саме, що **гли́нястий.** *Надворі почулося чалапкання, немов хто пробирається по глибокім глинистім болоті* (І. Франко); — *Земля й справді глиниста, та коли до цього суглинку додати на ямку по два цебра чорнозему з перегноєм, саджанці підуть рости* (О. Донченко); *Залежно від того, на якій гірській породі утворились ґрунти, вони можуть бути глинистими, піщаними або супіщаними* (з навч. літ.).

ГЛИ́НИСТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гли́нистий.** *Глинистість осадових порід характеризується вмістом в мінеральному скелеті породи частинок з ефективним діаметром менше 10 мкм* (з наук. літ.); *Глинистість вста-*

новлюють звичайно за даними гранулометричного аналізу (з навч. літ.).

ГЛИ́НИЩЕ, а, *с.* Місце, яма, звідки беруть глину. *Наймичка спекла паску для слуг — і пішла в глинище по глину* (І. Нечуй-Левицький); [Д ж о н с:] *Отсе я, бачите, ґрунтець купив та й глинище на ньому, а не знаю, чи путня глина* (Леся Українка); *В дворі у нас почали копати глинище* (С. Васильченко).

ГЛИ́НКА, и, *ж.* 1. Пестл. до **гли́на.** *Жовто виблискувала глинка, гарно і масно розляглися ріллі* (Б. Харчук); *Вона змащувала полупані стіни, білила глинкою для чистоти і привітності* (І. Чендей).

2. Біла глина, що використовується для виготовлення порцелянових та фаянсових виробів, а також у паперовій, текстильній та інших галузях промисловості; каолін. *Глинка, або каолін, високий сорт звичайної глини, являє собою продукт розпаду польовошпатових порід* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИНКУВА́ТИЙ, а, е. Який має у своєму складі домішок глини. *Збігши з шумом і шелестом із гір, вийшла* [річка] *на рівнину і тече тихо, широко в гладкім, глинкуватім кориті* (І. Франко); *Земля скрізь однакова, лиш одна чорна і м'яка, а друга глинкувата або з піском* (Мирослав Ірчан).

ГЛИНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **гли́на**, напр. г л и н о з е́ м, г л и н о с х о́ в и щ е.

ГЛИНОБИ́ТНИЙ, а, е, *буд.* Зробл. з суміші глини з порізаною соломою, дрібним камінням, піском і т. ін. *Корівник будувався оригінальним способом: над старим, глинобитним, зводився новий цегляний — вищий і більший* (Ю. Смолич); *Наглядачі спішилися і почали швидко відлічувати бранців по десятках і заводити у глинобитні не то сараї, не то хати без вікон* (В. Малик); *Лише тепер помітили ми за сотню кроків від дороги невеликий глинобитний сарайчик з напівзруйнованими стінами* (А. Дімаров).

ГЛИНОЗЕ́М, у, *ч., хім.* Оксид алюмінію — безбарвні нерозчинні у воді кристали; використовується в техніці для отримання алюмінію, виготовлення вогнетривів і т. ін. *Оксид алюмінію, який називають також глиноземом, зустрічається у природі в кристалічному вигляді* (з навч. літ.); *У цьому році Україна експортувала глинозем переважно в Росію* (із журн.).

ГЛИНОЗЕ́МИСТИЙ, а, е, *хім.* Який містить глинозем. *Глиноземистий цемент отримують із багатої глиноземом сировинної маси* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИНОЗЕ́МНИЙ, а, е, *хім.* Стос. до глинозему. *З кожним конкретним видом мінеральної сировини України пов'язані певні проблеми; щодо алюмінію — це заміна імпортних бокситів на власну глиноземну сировину* (з наук. літ.); // Признач. для виробництва глинозему. *Глиноземні заводи виробляють глинозем — оксид алюмінію — напівпродукт для електролітичного виробництва алюмінію* (з наук.-попул літ.).

ГЛИНОКО́П, а, *ч.* Робітник, який копає глину. *Глинищами здавна на Україні називали місця по балочках, берегах річок, де добували глину. Часто цим займалися спеціальні бригади глинокопів* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИНОЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Застосування особливих сортів глини з лікувальною метою. *Глинолікування ґрунтується на тепловій, а також механічній дії глини на тканини організму* (з наук.-попул. літ.); *Глинолікування застосовують при артритах, захворюваннях хребта, радикулітах, плекситах, невритах, невралгіях та ін.* (з газ.).

ГЛИНОМІША́ЛКА, и, *ж.* Устаткування для перемішування глини і виготовлення глинистих сумішей. *Продукція заводу — бурові вишки, глиномішалки, причепи для перевезення труб* (з газ.).

ГЛИНОПЛОТОВИ́Й, а́, е́, *буд.* Вигот. з глини і плоту. *Глина застосовується в природному стані для виготовлення глиноплотових стін* (з наук. літ.).

ГЛИНОСОЛО́МА, и, *ж., буд.* Суміш глини з соломою, що використовується як будівельний матеріал. *Навіси будують на дерев'яних стояках, вкопаних в землю. Покрівлю роблять з глиносоломи або з інших місцевих матеріалів* (з наук. літ.).

ГЛИНОСОЛО́М'ЯНИЙ, а, е, *буд.* Стос. до глиносоломи. *Глиносолом'яний наповнювач для каркасних стін;* // Вигот. з глиносоломи. *Оселя на Слобожанщині зводилася з різних матеріалів: дерева, крейди, глиносолом'яної цегли* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИНОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Місце або приміщення, де зберігають глину. *Глину для вироблення черепиці взимку складають у гряди в опалюваному глиносховищі* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИНОЩЕБЕНЕ́ВИЙ, а, е. Щільно збитий з суміші глини та щебеню або шлаку. *Глинощебеневу підлогу роблять так само, як і глинобитну, але до жирної глини додають щебінь або шлак* (із журн.).

ГЛИ́НУ́ТИ, и́ну́, и́не́ш, *док., кого, що, рідко.* Жадібно, поквапливо ковтнути; поглинути. *Прилетить* [Змій], *тебе глине* (Сл. Гр.); // *перен.* Засвоїти. [Л і к а р:] *Ех, панночки, панночки!.. Прочитає останнє слово науки і думає, що вже всю мудрість глинула* (Леся Українка).

ГЛИ́НЯНИЙ, а, е. 1. Зробл. з глини. *Маріора варила обід у глиняній кабиці на подвір'ї* (М. Коцюбинський); *Продавець дитячих іграшок нестямно свистів одночасно на кількох глиняних свищиках* (Б. Левін); *У чорному перекошеному миснику стояла ребром велика глиняна миска і пляшка без шийки* (Ю. Андрухович); * У порівн. *Рука* [Тугара] *ослабла, впала, мов глиняна* (І. Франко).

2. Який складається з глини. *Де ж Дніпро? Ось і він — синій аж чорний .. піднімає свою гребенясту спину, роздимає покручені боки і з ревом та гуком стрибає на глиняний берег* (Панас Мирний); *Земля тут глиняна. Суглинок, покраяний ярами, долинами* (В. Кучер).

◊ **Коло́с на гли́няних нога́х** *див.* **коло́с.**

ГЛИ́НЯНИК, а, *ч.* 1. Посудина, в якій розводять глину або крейду для мазання долівки, стін. *Вона збиралась мазать червоною глиною припічок. Другий глиняник з білою глиною стояв коло порога* (І. Нечуй-Левицький); *Пріська закомандувала винести ослони, глиняники, бо ще ж і знадвору треба вимазати* (В. Речмедін).

2. Те саме, що **гли́нище.** — *Я оце подалася в глиняники по глину* (Є. Гуцало); *Перед підніжжям гори жовтіли глиняники* (М. Малиновська).

ГЛИ́НЯНКА, и, *ж., розм.* Хата або інша будівля з глини. *Свиней він випасав по вулиці та на вигоні біля глинянок, близько від дому* (Ю. Збанацький); — *Можна і до мене, в стару глинянку зайти... Вона останній рік псує шерегу* (із журн.).

ГЛИ́НЯСТИЙ, а, е. 1. Який містить глину, багатий на неї. *Дике провалля повиставляло проти сонця свої глинясті жовті стіни* (І. Нечуй-Левицький); *Сніг наче ждав, коли загорнуть яму, і навскісно почав падати на землю, притрушувати білим цвітом свіже глинясте груддя* (М. Стельмах); *Він почалапкав убік між двома дворами, місячи жовту глинясту багнюку* (П. Загребельний).

2. Який має колір глини. *І справді, сіруватий, глинястий вигляд має його* [Храпкова] *відгодоване, але зморене обличчя* (Іван Ле); *На живоплоті глечики взірчасті. В подвір'ї світить ребрами гарба. І курка глинястої масті вівсяне триння розгріба* (Л. Костенко).

ГЛИ́НЯСТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гли́нястий.** *В піщано-алевритових породах вміст залишкової води збільшується за наявності великої глинястості* (з наук. літ.).

ГЛИП, *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **гли́пати.** — *Глип — аж нема коня. Ну, наробив я галасу... Сюди-туди — шукай вітра в полі...* (М. Коцюбинський); *Вибігає* [маляр], *кругом глип, — Мужика й ні пари!* (С. Руданський); — *Добрий день, Стьопо! Чого це ми такі сумні й невеселі? Підвів голову. Глип! — старий Чак стоїть біля школи, усміхається привітно* (В. Нестайко).

ГЛИ́ПАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Дивитися, поглядати. — *Ну, чого ж ти так витріщив на мене очі, — чого глипаєш, мов підрізаний баран? — крикнув жандарм* (І. Франко); *Обірвана дітвора ховалась за спідниці зажурених матерів і боязко глипала на грізних багачів* (Мирослав Ірчан); *Дивлюся — стоять наді мною два турки, глипають чорними очима ще й регочуть* (В. Малик); * Образно. *Голо і сумно дивляться на мене стіни, сердито глипають похмурі мокрі кутки* (Ю. Збанацький).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **кара́сь ро́том гли́пає** *див.* **кара́сь.**

ГЛИ́ПНУТИ, ну, неш, *док., розм., на кого, що і без дод.* Однокр. до **гли́пати.** *Він підняв живо голову і глипнув журливо на неї* (О. Кобилянська); *Марія глипнула на годинник над дверима і відразу схопилася за дійницю: пора!* (Ірина Вільде).

ГЛИ́СНИЙ, а, е, *вет., мед.* Спричинений, викликаний глистами; глистовий, глистяний. *На сьогодні відомо понад 300 глисних захворювань, до яких призводять в основному два типи черв'яків — круглі (нематоди) і плоскі (цистоди)* (із журн.); *Своєчасна діагностика має дуже важливе значення у разі глисної інвазії в домашньої тварини* (із журн.).

ГЛИСТ, á, *ч.* Черв'як, який паразитує в організмі людини і тварин; гельмінт. *Найчастіше глисти населяють той чи інший відділ кишок, але можуть паразитувати в печінці, в жовчному міхурі та в інших органах* (з наук. літ.); *Профілактика зараження глистами — це насамперед строге дотримання гігієни. Необхідно ретельно мити овочі, фрукти і зелень; не варто їсти погано оброблені рибу і м'ясо; не можна пити сиру воду, особливо із відкритих водойм* (із журн.); * У порівн. *Прокинувшися, ввесь трусився* [Еней], *За серце ссало, мов глисти* (І. Котляревський).

ГЛИСТОВИ́Й, á, é, *вет., мед.* Те саме, що **гли́сний.** *У тяжких випадках глистової хвороби розвиваються порушення з боку нервової системи: з'являються тривалі головні болі, запаморочення* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИСТОГІ́ННИЙ, а, е, *вет., мед.* Який вигонить глистів (про лікувальні засоби). *Активними глистогінними засобами є трава пижма звичайного, золототисячника звичайного, корені тирличу жовтого, насіння гарбуза звичайного, корені папороті чоловічої та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГЛИСТОГІ́ННО, *вет, мед.* Присл. до **глистогі́нний.** *Вважають, що корінь тирличу збуджує апетит, зміцнює шлунок, діє глистогінно і перешкоджає нагноєнням* (з наук. літ.).

ГЛИСТУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на глиста. *Враз і телекоментатор .. появився — глистуватий тип у смугастому костюмі* (Є. Гуцало); // *у знач. ім.* **глистува́тий,** того, *ч., рідко.* Той, хто схожий на глиста. — *Чого сидів біля Преображенського той глистуватий з люлькою?* (Іван Ле).

ГЛИСТЮ́К, á, *ч., розм.* Те саме, що **глист.** *Встромив* [Омелько] *два пальці в черево, одним сильним ривком видер усі нутрощі* [куріпок]. *Уважно їх оглянув, чи нема глистюків, а тоді обережно відділив жовчні міхурці* (Ю. Логвин); * Образно. *Хотів я сказати на нього за звичкою "глистюк паралізований", але вчасно збагнув, що одразу втрачу напарника* (В. Нестайко).

ГЛИСТЯНИ́Й, á, é. Те саме, що **гли́сний.** *Лікування глистяної інвазії у дітей ефективне лише тоді, коли поєднується з санітарно-гігієнічними заходами і правильним доглядом* (з навч. літ.).

ГЛИТАЄ́НКО, а, *ч.* Син глитая. *Останнім приплив із своїми краянами Федір Андріяка, .. який щоліта бився на сільських храмах з хутірськими глитаєнками* (О. Гончар); *Підводжу очі, а то наш-таки сільський один, глитаєнко. Я в його батька колись усю молодість свою проішачив* (Ю. Збанацький).

ГЛИТА́Й, я́, *ч.* Заможний власник, перев. із селян, багатство якого здобуте за рахунок найманої праці і визискування бідняків. *Чи міг же він бути на боці поміщиків і тих сільських глитаїв, чи, як тепер їх називають, куркулів, од яких стільки натерпівся колись його покійний батько й він сам?* (Б. Антоненко-Давидович); — *В економії хоч неділя є, хоч уночі не заставляють хребта гнути, а в глитаїв і ночами, як у пеклі...* (О. Гончар); * Образно. *Батько підвівся і кінцем батога роздавив на шкірі* [коня] *Шалапута ґедзя. — Ач, як уп'явся, глитай!* (О. Донченко).

ГЛИТАЙНЯ́, і, *ж., зневажл.* Збірн. до **глита́й.** [Н е з а м о ж н и к:] *Ми тобі такої землі дамо, що ти репнеш надвоє. Глитайня проклята!* (І. Микитенко).

ГЛИТА́ЙСТВО, а, *с.* 1. Збірн. до **глита́й.** *З'явилося глитайство, а з ним усі ці Калитки і Пузирі* (з навч. літ.).

2. *перен.* Ненаситність, зажерливість. *Розгорнувши перед нами своїм здоровим розумом таємниці з темного царства експлуатації, здирства, наживи та глитайства, показавши їх при світлі добром налитого серця, Карпенко-Карий добре віддячив отому навісному середовищу* (С. Єфремов); — *Це ж просто комерція! Це личить якомусь спекулянтові-фермерові. Це безперспективне глитайство!* (Ю. Смолич).

ГЛИТА́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **глита́й.** *Вони, отті глитайські синки, як зайці, полохливі* (А. Шиян); // Належний глитаєві. *Часом згадаю, що не на себе роблю — глитайське добро збільшую, — гірко мені зробиться* (І. Муратов); *Стоять нерухомо на вигоні глитайські вітряки* (А. Шиян); // Власт. глитаєві, глитаям, характерний для глитаїв. *Він* [управитель] *завів у економії справжні глитайські порядки* (Б. Грінченко); *Знала вже глитайську вдачу жінка, — чим привітніший Кочубей, тим міцніше затягає петлю на шиї* (О. Донченко).

ГЛИТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **глита́ти.** *Ознаками нікотинової абстиненції є млявість, сонливість, погіршення пам'яті й уваги, потреба в денному сні, порушення координації рухів, швидка стомлюваність, часте глитання слини та ін.* (із журн.).

ГЛИТА́ТИ, áю, áєш, *недок., що.* 1. Ковтати перев. жадібно, квапливо. *Тут з салом галушки лигали, Лемішку і куліш глитали* (І. Котляревський); *А він їв, усе глитав: то хапав шматки хліба і набивав ними рота, то хапався за гарячу яєчню, глитав мандрики...* (Д. Мордовець); *Глитаючи її* [воду] *у борсанні безсилім, Примару смерті я побачив віч-на-віч* (М. Рильський); * У порівн. *Все одхиляє* [Мишко] *убік голову,*

ніби на той обід і дивитись не хоче. Тільки в горлі у його кавкало, мовби глитав великі камінці (С. Васильченко).

2. *перен.* Вбирати, засвоювати, сприймати. *Вони, як вівці з кошари, збились до того тину й, встромивши голови між залізні прути тину, жадно глитали ті згуки* (В. Винниченко); *В ім'я тієї Романової мрії він глитав тую гірку, нестерпну кривду, аж захлинався, але глитав* (І. Багряний); // Багато, захоплено читати. *Заглянеш до його в кімнату: сидить над книжкою, як муровина, непорушний, мовчки ниже рядки очима, ниже й ховає, глитає* (С. Васильченко).

◊ **Ковта́ти (глита́ти) сльо́зи (слі́зоньки)** *див.* **ковта́ти.**

ГЛИТАЯ́КА, и, *ч., розм., зневажл.* Те саме, що **глита́й.** *Гнувся глитаяка, викручувавсь, плазував, та однаково — зламали* (В. Кучер).

ГЛИТНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що.* Однокр. до **глита́ти.** *— А бач, торгуєте? — одказав хазяїн, глитнувши чималий ковток чаю...* (Панас Мирний); *— Ні, я:.. я... — работорговець судомно глитнув. — Я хочу сказати, що вашу світлість, очевидно, ввели в оману радники* (О. Авраменко).

ГЛИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Листя деяких дерев у вигляді голок, шпильок; хвоя. *Аж ось здалеку зеленою глицею заманячіла ялинка* (М. Коцюбинський); *Спадає голуб на ялицю, Висока сосна ронить глицю* (М. Рильський); *Невелику галяву обступали старі сосни, землю встилав пружний килим глиці* (О. Бердник); * У порівн. *Запалала при смереці смолова ялиця: горить моя досадонька, мов сухая глиця* (Леся Українка).

2. Велика дерев'яна голка, за допомогою якої нанизують тютюн, листя капусти і т. ін. *Після закінчення томління рослини* [махорки] *нанизують на глиці або в'яжуть у пучки* (з наук. літ.); // Перев. дерев'яна голка, якою плетуть сіті, решета, тчуть килими і т. ін. *Глиця для ткання.*

3. *діал.* Поперечна планка, яка що-небудь з'єднує. *Дубовий, глицями збитий стіл, і на ньому ледве блимає тріскотливий каганець* (Іван Ле); *Стріхи на хатках, згодовані ще минулої зими, оголили глиці, і вони світили, мов худоба ребрами* (П. Панч).

4. *діал.* Місток, зробл. з колод; кладка. [К о б з а р *(співає)*:] *Гей, там річка, через річку глиця — Не по однім ляху зісталась вдовиця* (В. Самійленко); *Туди вів один шлях — довга, обшмульгана до блиску глиця, сточена з кількох ялинових ворин* (В. Малик).

5. Те саме, що **баля́сина.** *Обставлена чимсь, забарикадована від вітру, обтикана стовпцями й глицями, замість тину, — хата!* (І. Багряний).

6. Лінійка, що розділяє верхню і нижню основи килима під час ткання. *Глиця застосовується на двополотних ткацьких верстатах* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІД, гло́ду, *ч.* 1. Рід кущів або рідше невисоких дерев родини розових з добре розвиненими колючками і білими, рідше рожевими і червоними квітками, зібраними в напівпарасольки або суцвіття. *На схилах яру, в колючих хащах терну і глоду, виводять пташенят сорокопуди* (О. Донченко); *Я ліг під розкішним кущем глоду, на якому виблискували тугі бубочки рожевих плодів* (Ю. Мушкетик); *Ліс порідшав, і за ровом, зарослим шипшиною, глодом, терносливом, простяглася широчінь полів* (К. Гриб).

2. Плід цієї рослини. *І ласощі все тільки їли, сластьони, коржики, стовпці, Часник, рогіз, паслін, кислиці, Козельці, терн, глід, полуниці* (І. Котляревський); *Препарати глоду застосовують в комплексній терапії розладів серцевої діяльності, кардіалгій, гіпертонічної хвороби та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІКЕМІ́ЧНИЙ, а, е, *вет., мед.* Стос. до глікемії. *Трансплантація острівцевих клітин значно покращує глікемічний контроль* (з наук.-попул. літ.).

△ **Глікемі́чний і́ндекс** *див.* **і́ндекс.**

ГЛІКЕМІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Вміст цукру в крові. *Глікемія — один із найважливіших регульованих параметрів функціонування живого організму* (з наук.-попул. літ.); *Тривале попереднє введення препарату спричиняло різке підвищення глікемії* (із журн.).

ГЛІКОГЕ́Н, у, *ч., біол.* Основний запасний вуглевод організму людини і тварини; тваринний крохмаль. *З'ясовано, що печінка синтезує глікоген з так званих моносахаридів — глюкози, фруктози та інших, які утворюються в травному тракті із вуглеводів* (з наук. літ.); *Вуглеводи — це група сполук, до якої належать крохмаль і цукор. У людському організмі вони представлені тваринним крохмалем, або глікогеном* (з навч. літ.).

ГЛІКОЗИ́Д *див.* **глікози́ди.**

ГЛІКОЗИ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **глікози́д,** у, *ч.), біол.* Органічні речовини, молекули яких складаються із вуглеводу і невуглеводного компонента, поєднаних глікозидним зв'язком. *Глікозиди містяться в рослинах, де можуть бути формою перенесення і збереження різних речовин* (з наук.-попул. літ.); *Спориш містить у собі флавонові глікозиди* (із журн.).

ГЛІКОЗИ́ДНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до глікозидів. *Серцеві глікозиди — лікувальні засоби глікозидної структури, яким властива вибіркова кардіотонічна дія* (з наук. літ.).

ГЛІКОЗУРІ́Я, ГЛЮКОЗУРІ́Я, ї, *ж., вет., мед.* Виділення цукру з сечею. *Звичайно глікозурія буває пов'язана з підвищеним вмістом цукру в крові — гіперглікемією* (з наук. літ.); *У здорових людей глюкозурія може з'являтися при надлишковому вживанні солодкого, а також при нервових та емоційних перенапруженнях* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІКОКО́Л, у, *ч., біол., хім.* Те саме, що **гліци́н.** *Глікокол входить до складу більшості рослинних і тваринних білків* (з наук. літ.).

ГЛІКО́ЛІЗ, у, *ч., біол.* Процес розщеплення вуглеводів під дією ферментів за відсутності кисню. *Гліколіз має велике значення для м'язових клітин, тканин, які ростуть, оскільки забезпечує накопичення енергії за відсутності кисню* (з наук. літ.).

ГЛІКОФІ́Т *див.* **глікофі́ти.**

ГЛІКОФІ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **глікофі́т,** а, *ч.).* Рослини незасолених ґрунтів і водойм. *Майже всі культурні рослини є глікофітами* (з наук. літ.).

ГЛІНТВЕ́ЙН, у, *ч* Гарячий напій із виноградного вина, цукру чи меду та спецій. *Ми швиденько зімпровізували глінтвейн, додавши до вина гвоздики, й кориці, і мандаринових шкуринок* (Л. Костенко); *Перші рецепти близького до глінтвейну напою були відомі в Стародавньому Римі. Тоді вино змішували з прянощами, але не нагрівали* (із журн.); *Для глінтвейнів ідеально підходять червоні сухі або напівсухі неміцні вина* (з Інтернету).

ГЛІОБЛАСТО́МА, и, *ж., вет., мед.* Різновид злоякісної гліоми, яка характеризується морфологічною однорідністю пухлинних клітин. *Гліобластома руйнує нормальні нейрони мозку, при цьому відзначається прогресуюча втрата їх функцій і значне підвищення внутрішньочерепного тиску, що викликає в людини головний біль, блювання і сонливість* (з наук. літ.); *Гліобластома — пухлина головного мозку, яка дуже швидко розвивається* (із журн.).

ГЛІО́МА, и, *ж., вет., мед.* Пухлина, що розвивається із клітин нейроглії. *Гліоми займають 60 % з усіх первинних пухлин головного мозку* (з наук.-попул. літ.); *Для діагностики гліом використовується комп'ютерна томографія* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІПТ, а, *ч.* Камінь із вирізаним на ньому зображенням. *Античні гліпти носили у вигляді застібок на одязі, як медальйони в оправі* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІ́ПТИКА, и, *ж.* Мистецтво різьблення на камені. *На найвідомішій гемі, що згадується в усіх працях з античної гліптики, Дексамен вирізьбив чаплю в польоті та власне ім'я* (з наук. літ.); *У перші століття нової ери в сюжетах боспорських різьбярів простежується вплив римської гліптики* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІПТОТЕ́КА, и, *ж.* 1. Зібрання різьблених каменів — гліптів. *Вищим шиком серед аристократів стародавнього світу було мати гліптотеку — колекцію різьблених каменів* (з наук.-попул. літ.).

2. Зібрання скульптурних творів, здебільшого античних. *Гліптотека Мюнхена містить зібрання давньогрецької та давньоримської скульптури* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІСА́ДА, и, *ж.* Прямолінійна траєкторія зниження літального апарата. *Безмоторний літальний апарат повільно опустився, забираючи ліворуч по досить гострій глісаді* (О. Ірванець); *У результаті польоту по глісаді літальний апарат потрапляє в зону приземлення на злітно-посадковій смузі* (з наук. літ.); *Літак уже на останній прямій, він ковзає по невидимій глісаді до землі* (з газ.).

ГЛІСА́НДО, *невідм., с., муз.* Прийом гри, коли пальці легко ковзають по клавіатурі або струнах музичного інструмента. *Форшлаг і глісандо використовуються для мелодійності та наспівності* (з наук. літ.).

ГЛІ́СЕР, а, *ч.* Плоскодонне швидкохідне судно, яке внаслідок швидкого руху ковзає по поверхні води. *За палубою пливуть назустріч моторові човни, самоходна* [самохідна] *баржа, промчав глісер* (Б. Антоненко-Давидович); [М а ш а:] *Сергію Петровичу, шофер повернувся .. Вони машину відправили, а самі глісером сюди* (Яків Баш); * У порівн. *Що, гадаю собі, за фокус-мокус: і мотора на човні нема, і вітрил нема, і веслами ніхто не махає, а човен, немов той глісер, мчить* (Остап Вишня).

ГЛІСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **глісува́ти.** *При збільшенні швидкості човен виходить на глісування і мчить зі швидкістю 40–50 км/год* (із журн.).

ГЛІСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Ковзати по воді. *Катер не глісує по високих хвилях, а пронизує їх* (з газ.).

ГЛІ́ТНИЙ, а, е, *діал.* Шумний, гамірний. *Аж тепер Аклан віднайшов себе знову, — він з насолодою ухопив віжки. Вдарили з чereздорожжя не на глітний Звенигород, тільки на Бужськ* [Буськ], *куди потихіше* (К. Гриневичева).

ГЛІ́ТНО, *діал.* Присл. до **глі́тний.** *У хаті Василя Гильчишина було гамірно й глітно* (Б. Лепкий); *Часто глітно було в кімнатах Ель Хуррем. Приходили до неї учені й поети, малярі й будівничі, духовні й полководці* (О. Назарук).

ГЛІФТА́ЛЕВИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **гліфта́ль.** *Гліфталеві смоли використовують для виробництва лаків* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІФТА́ЛЬ, ю, *ч., хім.* Синтетична смола, одержувана на основі гліцерину і фталевої кислоти. *Гліфталь використовується головним чином для виробництва лаків, призначених для зовнішніх і внутрішніх робіт* (із журн.).

ГЛІЦЕРИ́Д *див.* **гліцери́ди.**

ГЛІЦЕРИ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **гліцери́д,** у, *ч.), хім.* Складні ефіри гліцерину й органічних або мінеральних кислот. *Гліцериди карбонових кислот — головна складова частина масел і жирів рослинного і тваринного походження* (із журн.).

ГЛІЦЕРИ́Н, у, *ч.* Густа безбарвна рідина, яку одержують із жирів і використовують у медицині, техніці. *На двох платформах, вантажених вибухівкою, селітрою, гліцерином, детонуючими шнурами, підвелися, скинули пілотки, мовчки вклонилися річці і своєму товаришу бійці* (М. Стельмах); *На ніч .. бабусі натирають ноги пахучим кремом з евкаліптом або ароматизованим гліцерином* (Л. Дереш); *Досліди показали, що другий компонент жиру — гліцерин — також може утворюватися з глюкози* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІЦЕРИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **гліцери́н.** *Корова збитим рогом спиралась на ясла, .. теля за відгородкою солодко втягувало дух облежаної шерсті та гліцериновий запах жіночих рук* (Є. Пашковський); // Який містить гліцерин, зробл. з гліцерину. *Морфологію личинок нематод вивчали на тимчасових препаратах у водо-гліцериновій суміші* (з наук. літ.).

ГЛІЦЕРИНОФО́СФОРНИЙ, а, е, *хім.* Стос. до гліцерину і фосфору. *Гліцеринофосфорна кислота.*

ГЛІЦЕРОФОСФА́Т *див.* **гліцерофосфа́ти.**

ГЛІЦЕРОФОСФА́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гліцерофосфа́т,** у, *ч.), хім.* Солі гліцеринофосфорної кислоти, що отримуються при взаємодії гліцерину і фосфорної кислоти. *Гліцерофосфати кальцію, натрію та заліза застосовуються в медицині як загальнозміцнювальний засіб* (з наук.-попул. літ.).

ГЛІЦИ́Н, у, *ч. біол., хім.* Похідна речовина аміаку, в якому один атом водню замінений радикалом оцтової кислоти; глікокол. *Гліцин входить у склад багатьох, особливо фібрилярних білків* (з наук. літ.); *Гліцин може бути синтезований із монохлороцтової кислоти і аміаку* (із журн.).

ГЛІЦИ́НІЯ, ї, *ж.* Південна декоративна витка рослина родини бобових з духмяними перев. ліловими квітками, зібраними у великі суцвіття; вістерія. *Гліцинії і всякі цвітучі ліани оплітають стіни* (М. Коцюбинський); *Через загорожі звисали фіалкові гліцинії* (П. Панч); *Султан зупинився в затінку гліциній* (П. Загребельний).

ГЛОБАЛІЗА́ТОР, а, *ч.* Людина, організація або країна, яка сприяє глобалізації. *Серйозні поразки системи глобалізму в останній період змушені були визнати навіть головні глобалізатори — лідери країн Великої вісімки* (з публіц. літ.).

ГЛОБАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до глобалізації. *Національна самоідентифікація виступає тим стримуючим фактором, що застерігає націю, народ і культуру від своєрідного розчинення в загальносвітовому потоці економічних, політичних та соціокультурних перетворень або ж забезпечує їх самореалізацію у світовому глобалізаційному просторі* (з публіц. літ.); *Уряд кожної держави будує свою власну політику реагування на глобалізаційні процеси* (із журн.).

ГЛОБАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації. *Глобалізація економіки — це посилення взаємозв'язків, взаємодій і взаємозалежності економік, економічних систем різних країн світу, інтернаціоналізація виробництва і капіталу* (з наук. літ.); *Питання глобалізації стало досить актуальним у 90-ті роки XX століття* (із журн.); *Глобалізація є процесом, в ході якого світ перетворюється в єдину глобальну систему* (з газ.).

ГЛОБАЛІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Принцип підходу до формування, організації, функціонування і розвитку світу як цілісної

економічної, політичної і культурної системи. *Глобалізм означає, що сучасне людство розглядається не як сукупність більш чи менш відособлених країн і народів, а як єдине ціле, принципово нова всесвітня глобальна система, всі структурні елементи якої (країни, народи та ін.) перебувають у найтісніших взаємозв'язках і взаємозалежності* (з публіц. літ.); // Зовнішньополітична концепція, яка ставить інтереси міжнародної спільноти і людства загалом вище інтересів окремих суверенних держав. *Особливою моделлю глобалізму був глобалізм періоду освоєння світу перш за все європейськими державами, починаючи з епохи великих географічних відкриттів* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **глобаліза́ція.** *Економічний глобалізм XX ст. у його останній чверті внаслідок закономірного технологічного стрибка перетворив інформаційну індустрію, що обслуговує процес економічного розвитку, на особливу якісно нову галузь у загальній структурі економіки* (з наук. літ.).

3. Те саме, що **глоба́льність.** *Який своєрідний культурний глобалізм характерний для титанів американської поезії XX сторіччя — Томаса Стірнза Еліота та Езри Паунда!* (із журн.).

ГЛОБАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **глобалізува́ти.** *Без утвердження держави, яка сприяє економічному розвитку і проводить політику на розширення освіти, культури, науки, будівництво інфраструктури, розширення соціального капіталу, будь-яка країна не може бути повноправним гравцем на глобалізованому полі світової економіки* (з газ.); *Потрібні нові організаційні, наукові і методичні підходи для забезпечення конкурентоспроможності випускника на глобалізованому ринку праці* (з наук. літ.).

ГЛОБАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Надавати чому-небудь глобального характеру. *Глобалізація глобалізує всі проблеми, і ні одної не зменшить* (Л. Костенко); *Стандартизація дає змогу глобалізувати облікову політику, принципи і систему бухгалтерського обліку та звітності* (з навч. літ.).

2. Здійснювати глобалізацію. *Лідирувати на міжнародній арені сьогодні можна в освіті, в науці, в сучасних технологіях, які здатні глобалізувати світ* (із журн.); *Процес інтеграції глобалізує світ, але й породжує надзвичайно глибокі суперечності* (із журн.).

ГЛОБАЛІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док.* 1. Ставати глобалізованим. *Інтеграційний процес як результат дії об'єктивних чинників світового економічного й технічного прогресу почав глобалізуватися* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **глобалізува́ти.** *Світовий інформаційний простір стрімко глобалізується мережею Інтернет* (з публіц. літ.).

ГЛОБАЛІ́СТ, а, *ч.* Прихильник, послідовник глобалізму. *З дискусій глобалістів і антиглобалістів щодо сфери інформаційних впливів можна зробити важливі висновки* (з наук. літ.); *Американський глобаліст Д. Белл називає себе соціал-демократом в економіці, лібералом у політиці й консерватором у культурі* (з навч. літ.); *Російські інтелігенти, як відзначав М. Бердяєв, захоплювалися глобалістом Гегелем* (з газ.); *Глобалісти з ООН розглянуть питання про оподаткування Інтернету* (з газ.).

ГЛОБАЛІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **глобаліст.** — *Я глобалістка. Я вважаю, що глобалізація дуже корисна для всіх країн, вона об'єднує світ і рухає вперед його розвиток* (з газ.).

ГЛОБАЛІ́СТИКА, и, *ж.* Комплексна наукова дисципліна, що вивчає загальнолюдські, загальносвітові проблеми в їхньому взаємозв'язку. *Заклики до переоцінки з позицій "глобальних проблем та загальнолюдських цінностей" лунають уже давно, і філософія глобальних проблем — глобалістика — стала визнаною галуззю науки* (з наук. літ.); *Як самостійний науковий напрям глобалістика почала складатися в кінці 60-х років XX століття, коли вперше найбільш зримо виявилися тенденції зростання чисельності народонаселення, забруднення довкілля, вичерпання природних ресурсів і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГЛОБАЛІ́СТСЬКИЙ, а, е. Стос. до глобалізму, глобалістики. *Світове господарство — продукт інтеграції економічної діяльності, яка набуває все виразнішого і більш поглибленого глобалістського характеру* (з наук. літ.); *Бурхливе зростання глобалістських досліджень робить актуальною проблему відмежування глобалістики від близьких до неї за тематикою напрямків і концепцій* (з наук. літ.).

ГЛОБА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Поширений на всю земну кулю, весь світ; всесвітній. *У його свідомість увійшов шум, що продирався крізь забите й завішане вікно. Шум великої, світової, глобальної війни, що проходила понад планетою* (У. Самчук); *Тепер, після глобальної катастрофи, Земля виглядала цілком інакше* (М. Руденко); *Надмірне техногенне навантаження, втручання людини в природу зумовили істотні зміни глобального характеру в навколишньому середовищі* (з наук. літ.); // Загальний, всеохопний. — *Долею "Титаніка" я цікавлюся давно. Образ його, уявіть, для мене чимось перегукується з днем нинішнім, з нашою теперішньою, дивовижно короткозорою глобальною безтурботністю...* (О. Гончар); — *Протиріччя ідейні, економічні, етико-моральні заважали спільним глобальним зусиллям* (О. Бердник).

2. Головний, визначальний, основний. *Глобальне завдання вдосконалення податкової системи і надання їй більш привабливого для інвестора характеру полягає передусім у мінімізації податків, що не засновуються на прибуткові* (з наук. літ.); *Драматичний сюжет опери звернено до глобальних протиріч людського існування* (з наук.-попул. літ.).

△ **Глоба́льне потепл́іння** *див.* **потепл́іння.**

ГЛОБА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **глоба́льний.** *Створено космічну метеорологічну систему, головною перевагою якої є оперативність і глобальність одержуваної інформації* (з наук.-попул. літ.); *Дискретний підхід не можна розглядати як універсальний і нічим не обмежений спосіб моделювання дійсності. І його претензії на такого роду глобальність є безпідставними* (з наук. літ.).

ГЛОБА́ЛЬНО. Присл. до **глоба́льний.** *Вернадський казав: "Треба мислити глобально, а діяти локально"* (Л. Костенко); *Невже назавжди покинути осмислювати життя цілком, глобально, і копирсатися у життєвостях? Невже не потрібно творити великі мозаїчні полотна, а тішитися окремими камінчиками?* (І. Жиленко).

ГЛОБІ́Н, у, *ч., біол.* Білкова частина гемоглобіну. *Гемоглобін містить у собі дві складові частини: білкову — глобін і залізовмісну — гем* (з навч. літ.); *Швидкість синтезу глобіну в організмі дуже велика, що пов'язано з інтенсивним оновленням еритроцитів* (із журн.).

ГЛО́БУЛА, и, *ж., астр.* Газопилове утворення в Галактиці, яке спостерігається у вигляді темної плями на тлі світлих туманностей. *Глобули являють собою щільні маси газу і пилу розмірами від 0,01 до 0,5 парсек* (з наук. літ.); *Маса пилу в компактних глобулах звичайно не перевищує 0,001–0,01 маси Сонця* (з наук. літ.).

ГЛОБУЛІ́Н *див.* **глобуліни.**

ГЛОБУЛІ́НИ, ів, *мн. (одн.* **глобулі́н,** у, *ч.), біол.* Найпоширеніша в природі група тваринних і рослинних білків. *Глобуліни визначають імунні властивості організму, згортання крові, беруть участь у транспорті заліза, міді і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Глобуліни входять до складу рослинних і тваринних тканин* (із журн.).

ГЛОБУЛІ́НОВИЙ, а, е. Стос. до глобулінів. *Гамма-глобулін — один із класів глобулінових білків, які характеризуються великим вмістом протибактеріальних і противірусних антитіл, які нейтралізують дію різних мікроорганізмів* (з наук. літ.).

ГЛО́БУС, а, *ч.* Модель Землі, Місяця або іншої планети у вигляді кулі з картографічним зображенням їхньої поверхні. *Шкільна зала. Лавки, таблиця, стіл, крісло, на столі глобус* (І. Франко); *Збоку стояв масивний дубовий стіл з великим глобусом* (У. Самчук); *Він заслав клейонку газетою, поставив глобус, чорнильницю, готовальню* (В. Малик).

(1) Небе́сний гло́бус — модель небесної сфери з позначеними на ній зірками й основними колами небесної сфери. *Небесний глобус зображає проекцію зоряного неба на кулю; на ньому нанесені найяскравіші зірки, небесний екватор, небесні паралелі і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Особливістю небесних глобусів і деяких карт є те, що зображення неба на них дзеркально перевернуте порівняно з тим, яке бачить спостерігач з центру небесної сфери* (з навч. літ.).

ГЛО́БУСНИЙ, а, е. Стос. до глобуса. *Наша компанія є найбільшим виробником глобусної продукції на території СНГ* (з газ.); *Використання електронних глобусів на черговому витку багатовікового розвитку глобусного картографування свідчить про життєвість і спадковість традиційної картографії* (з наук. літ.).

ГЛОДИ́НА, и, *ж., розм.* Дерево глоду. *Що шипшина та глодина та й у печі дрова — Ой десь стоїть парочка, любая розмова* (з народної пісні); *Як зустрівся я з тобою, З глодиною молодою, Лиш одну зламав я гілку, Щоб повісить свою зброю* (Л. Первомайський).

ГЛО́ДОВИЙ, а, е. Прикм. до **глід.** *Овальні печатки лисячих лап ведуть вихлястим ланцюжком просто до глодового куща* (Б. Антоненко-Давидович); *Гострі глодові шипи вп'ялися в його пальці* (А. Шиян); *Нараз шарпнулось глодове галуззя і шлях широким вимахом перестрибнув заєць* (М. Сиротюк).

ГЛО́КЕНШПІЛЬ, я, *ч.* 1. У середньовічній Європі — набір різновисотних дзвонів. *У XIV ст. глокеншпілі підвішувалися на рамі, на якій грали молоточками; пізніше поміщалися на баштах ратуш* (з наук. літ.).

2. Ударний музичний інструмент: хроматично налаштовані металеві пластинки, розміщені в два ряди. *На глокеншпілі, також відомому під назвою "оркестрові дзвіночки", грають, ударяючи по ньому молоточками. При цьому добуваються привабливі, схожі на звук дзвіночків, звуки* (з наук.-попул. літ.); *Розміщення пластинок на глокеншпілі збігається з розміщенням чорних і білих клавіш на клавіатурі піаніно* (з наук.-попул. літ.); *У роботі над альбомом як запрошений музикант взяв участь співак і мультиінструменталіст Даррелл Скотт, що зіграв з-поміж іншого на мандоліні та глокеншпілі* (з газ.).

ГЛОКСИ́НІЯ, ї, *ж.* Декоративна рослина родини геснерієвих із бархатистими опушеними листками і великими яскраво забарвленими квітками у формі дзвоників; синінгія. *Глоксинія любить яскраве розсіяне світло і високу вологість повітря* (з наук.-попул. літ.); *Глоксинія — чудова рослина із вишуканими квітками білого, рожевого, червоного, синього та фіолетового кольорів* (із журн.).

ГЛОРИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Дія за знач. **глорифікува́ти.** *Метою дослідження було вивчення героїчних міфологем у праці Д. Яворницького, висвітлення витоків глорифікації козацтва* (з наук. літ.); *Негативну роль відіграє глорифікація кримінального світу в чисельних романах, фільмах, серіалах* (із журн.).

ГЛОРИФІКО́ВАНИЙ, а, е, *книжн.* Дієпр. пас. до **глорифікува́ти.** *У своїх філософських роздумах Жан-Жак Руссо палко обстоював соціальну справедливість, створив культ романтичного бунтарства і глорифікованого індивідуалізму* (з наук. літ.).

ГЛОРИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., кого, що, книжн.* Славословити, прославляти. *У нашій свідомості чомусь стійко закріпилася традиція глорифікувати померлих і не помічати живих* (з публіц. літ.); *Політика Центральної Ради не була без помилок. Твердити протилежне значило б свідомо глорифікувати тодішніх українських політиків* (з публіц. літ.).

ГЛОРИФІКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок., книжн.* Пас. до **глорифікува́ти.** *У творі К. Саковича глорифікується особа гетьмана Петра Сагайдачного як видатної історичної особистості, мужньої, відданої військовій справі* (з наук. літ.); *Очевидно не без впливу житійної літератури Стефан Першовінчаний глорифікується в драмі Е. Козачинського* (із журн.).

ГЛО́РІЯ, ї, *ж., метеор.* Оптичне явище в атмосфері — кольорові кільця навколо тіні спостерігача (або предмета, що знаходиться біля нього), яка падає на хмару або шар туману. *Глорія часто спостерігається в горах (де хмари розміщені нижче спостерігача) або при польотах над хмарами* (з наук. літ.); *Кольори глорії розміщені так, що всередині знаходиться блакитне кільце, зовні червоне* (з наук. літ..); * Образно. *Над головами святих сяєво глорії палає* (Б. Лепкий).

ГЛО́СА[1], и, *ж.* 1. *лінгв.* Коментар, пояснення до незрозумілих слів і виразів, що подають на полях або в самому тексті стародавніх і середньовічних рукописів. *Малозрозумілі та незрозумілі для непідготовленого читача слова у давньоруських книжках пояснювалися за допомогою глос — перекладів або тлумачень прямо в тексті (контекстуальні, внутрішньорядкові глоси), над пояснювальним словом (міжрядкові глоси) або на берегах (полях) книги (маргінальні, покрайні глоси)* (з наук. літ.); *Щоб народ ліпше розумів церковну мову, в печерських виданнях дуже часто на берегах книжки подають пояснення трудних слів (т. зв. глоси), часом дуже цінні та цікаві* (І. Огієнко); *Час від часу І. Галятовський, остерігаючись неправильного розуміння, використовує своєрідні внутрішньотекстові глоси* (В. Русанівський).

2. *юр.* Коментар законів або судових рішень. *У пізньому середньовіччі збільшується кількість літературних праць, присвячених римському праву, з'являються глоси до текстів юридичних пам'яток* (з навч. літ.).

ГЛО́СА², и, *ж.* Риба родини камбалових із тілом овальної форми і сплюснутими боками. *Глоса поширена в Чорному і Азовському морях, заходить в лимани і низов'я річок* (з наук. літ.); *Очі глоси звичайно розміщені на правій стороні, але зустрічаються і лівосторонні особини* (із журн.).

ГЛОСАЛГІ́Я, ї, *ж., мед.* Захворювання язика, яке супроводжується больовими або неприємними відчуттями в ньому без видимих змін. *Глосалгія проявляється відчуттями печії, поколювання, затрудненням руху язика та ін.* (з наук. літ.); *Глосалгія часто виникає при захворюваннях шлунково-кишкового тракту, порушенні функцій ендокринної системи, неврогенних розладах, психічних травмах* (з наук.-попул. літ.).

ГЛОСА́РІЙ, я, *ч., лінгв.* 1. Словник до тексту (перев. стародавнього), що пояснює маловідомі або застарілі слова. *Зібрані книжниками Київської Русі глоси утворюють словник-глосарій, що може існувати відірвано від тексту, до якого первісно глоси належали* (з наук. літ.).

2. Тлумачний словник термінів певної галузі знань, діяльності. *Представлено вперше розроблений та узагальнений глосарій сучасного фондового ринку України* (з наук. літ.); *За результатами дослідження розроблено проект нормативу аудиту "Аналітичні процедури", складено глосарій ряду понять, що найширше використовуються при здійсненні аналітичних процедур* (з наук. літ.).

ГЛОСЕМА́ТИКА, и, *ж., лінгв.* Лінгвістична теорія, яка досліджує мову як систему відношень, незалежну від конкретної реалізації мовних одиниць. *Глосематика є лінгвістичною теорією, створеною данськими лінгвістами Л. Єльмслевом і Х. Ульдаллем* (з наук. літ.); *Глосематика розглядає лінгвістику як частину загальної науки про знакові системи — семіотики* (з наук. літ.).

ГЛОСИ́Т, у, *ч., мед.* Запалення язика. *Глосит виникає в результаті травмування язика, впливу патогенних організмів або як стан, супутній іншим захворюванням* (з наук.-попул. літ.); *Загальними симптомами глоситу є зміна кольору, структури язика, збільшення в розмірах, печіння, наліт та ін.* (із журн.).

ГЛОСОГРА́ФІЯ, ї, *ж., лінгв.* Укладання глос *(див.* **гло́са¹**). *Глосографія підготувала ґрунт для наших перших словників* (з наук. літ.).

ГЛОСОЛА́ЛІЯ, ї, *ж. мед.* Розлад мовлення. *Глосолалія виявляється у вимові беззмістовних сполучень слів, які зберігають деякі ознаки зв'язного мовлення (темп, ритм, структуру складу і т. ін.)* (з наук.-попул. літ.).

ГЛОСОФО́БІЯ, ї, *ж.* Страх публічних виступів. *Симптомами глософобії є серцебиття, тремор, пітливість, дрижання голосу та ін.* (із журн.).

ГЛОТА́, и́, *ж., діал.* Скупчення людей; натовп. *І ріпник почав протискатися .. та й швидко загубився у глоті* (І. Франко); *Глота людей збільшалася* [збільшувалася] *з кожною хвилею* (С. Ковалів); *Доки ще мав трохи сили, доти кождий пхався. Загонився* [забрався] *в таку глоту, що стискали його з усіх боків і підносили догори* (Л. Мартович).

ГЛОТИ́ТИ, глочу́, глоти́ш, *недок., кого, що і без прям. дод., діал.* Тіснити. — *Чого ви так глотите? Почекайте трошки* (Сл. Гр.).

ГЛОТИ́ТИСЯ, ти́ться, *недок., діал.* Товпитися, тіснитися. *Була десята. Люд по вулицях глотився* (І. Франко); *Із самого заду було досить вільного місця, бо всі зібрані глотилися як можна найближче до підвищення, де стояв стіл і було кілька людей* (Л. Мартович).

ГЛО́ТКА, и, *ж.* Частина травного каналу, що з'єднує ротову порожнину зі стравоходом. *Старець.., не розжувавши гаразд, хотів проковтнуть та й подавився. Тут інші старці почали його в спину штовхать .. — насилу вибили йому з глотки той шматок* (О. Стороженко); — *Коли я натщесерця* [натщесерце] *вийду на свіжий воздух* [свіже повітря], *то до самого вечора почуваю під грудьми, ніби мені палець до глотки підсуває* (Б. Лепкий); — *Коли це я вже вас навчу?.. Мені вже глотка заболіла кричати тут!* (Гео Шкурупій).

ГЛО́ТКОВИ́Й, гло́ткова́, гло́ткове́, *спец.* Стос. до глотки. *У процесі ковтання виділяють кілька етапів: довільний, глотковий і стравохідний* (з наук. літ.); // Який міститься в глотці. *Глоткова і трубні мигдалики розміщені у стінках верхніх відділів глотки* (з навч. літ.).

ГЛОТОГЕНЕ́З, у, *ч., лінгв.* Процес становлення мови. *Важливою частиною етногенезу, в тому числі й слов'янського, є глотогенез* (з наук. літ.); *У дослідженні визначено основні етнологічні і граматичні параметри українського глотогенезу, по-новому осмислено місце і значення української мови серед інших слов'янських* (з наук. літ.).

ГЛОТОГОНІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до глотогонії. *На думку М. Я. Марра, всі мови на Землі мали однакові стадії розвитку. То був єдиний глотогонічний процес* (з наук. літ.).

ГЛОТОГО́НІЯ, ї, *ж., лінгв.* Походження і розвиток мови. *Проблема глотогонії — комплексна; вона вивчається за допомогою суміжних наук про людину* (з наук.-попул. літ.); *Студії зі східнослов'янської глотогонії.*

ГЛОТО́ГРАФ, а, *ч.* Прилад для дослідження вібрації голосових зв'язок. *Глотограф являє собою осцилограф, оснащений двома електродами, які накладаються на шию обслідуваного* (із журн.).

ГЛОТОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Метод дослідження вібрації голосових зв'язок за допомогою глотографа. *Глотографія використовується для дослідження голосового апарату шляхом реєстрації кривої, яка відображає коливання голосових складок у процесі фонації* (із журн.).

ГЛОТОЛО́ГІЯ, ї, *ж., книжн.* Застаріла назва лінгвістики. *Термін "глотологія" використовував професор І. О. Бодуен де Куртене і деякі його учні* (з наук.-попул. літ.).

ГЛОТОХРОНОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **глотохронолó́гія.** *Найпоширеніший варіант глотохронологічної методики базується на припущенні, що в мовах світу існує універсальний пласт словника, що відображає фундаментальні для людського суспільства поняття, темп зміни якого приблизно однаковий в різні епохи* (з наук. літ.).

ГЛОТОХРОНОЛО́ГІЯ, ї, *ж., лінгв.* Галузь порівняльно-історичного мовознавства, яка займається виявленням швидкості мовних змін і встановленням часу розділення споріднених мов. *Глотохронологію започаткував у 1948–1952 рр. американський лінгвіст М. Сводеш* (з наук. літ.).

ГЛУЗ *див.* **глу́зи.**

ГЛУЗД, у, *ч., розм.* 1. Те саме, що **ро́зум.** [Уляна:] *Цур йому з його багатством, коли в нього глузду нема* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я перебрав усі плани, які тільки може придумати людський глузд* (І. Микитенко); *У нього вистачить глузду не наражатися на прикрості* (Ю. Бедзик).

2. Розумний зміст чого-небудь; рація, сенс. [Анна:] *Скажіть, навіщо втікати нам тепер? Який в тім глузд?* (Леся Українка); *Тепер війна вже не здавалась йому, як під румун-*

ськими дотами, незрозумілим страховиськом, що в ньому важко було добрати глузду (О. Гончар); *Все реальне в житті — глузд і безглуздя, зло й добро, творчість і руйнування* (О. Бердник).

◊ **Відбі́гти (відби́тися) ро́зуму (глу́зду)** *див.* **відбіга́ти; Втрача́ти (тра́тити) / втра́тити (стра́тити) ро́зум (глузд)** *див.* **утрача́ти; (1) Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в)** *у кого і без дод.* — хто-небудь не може або втрачає здатність нормально міркувати, діяти. — *В мене вже аж ум за розум заходить од високих нематеріальних любощів* (І. Нечуй-Левицький); — *Чи ви од чаду, чи з похмілля? Чи чорт за душу удряпнув? Чи напились дурного зілля, Чи глузд за розум завернув?* (І. Котляревський); **Добра́ти [до] ро́зуму ([до] глу́зду, [до] то́лку, [до] ума́** *і т. ін.)* **<Добра́тися глу́зду>** *див.* **добира́ти; Дово́дити / довести́ до ро́зуму (до ума́, до глу́зду)** *див.* **дово́дити; Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду)** *див.* **збива́ти; (2) Здоро́вий глузд (ро́зум)** — тверезе розуміння, сприйняття чого-небудь; розсудливість. *Було в селі кілька вічних опозиціонерів.., але здоровий глузд наказував Аркадієві саме їх не чіпати* (Ірина Вільде); *Здоровий глузд підказував йому, що в місті не можна затримуватися ні на годину* (В. Собко); *Всупереч живим фактам, наперекір здоровому розуму ці горе-теоретики твердять про "відмирання" народної творчості* (М. Рильський); **Зійти́ / схо́дити з ро́зуму (з глу́зду, з ума́)** *див.* **схо́дити; З'ї́хати (зсу́нутися, спа́сти** *і т. ін.)* **з глу́зду (з ро́зуму)** *див.* **з'їжджа́ти; Не прибра́ти глу́зду (ро́зуму, ума́)** *див.* **прибира́ти; Рiши́тися (позбу́тися) ро́зуму (ума́, глу́зду)** *див.* **ріша́тися.**

ГЛУ́ЗИ, ів, *мн. (одн.* **глуз,** у, *ч.), розм.* Те саме, що **глузува́ння.** *Утік Башкиренко від своїх колись таких тихих та покірних одрадян, наслухавшись від них глузу та посміхів* (Панас Мирний); *Обличчя у Мишуні було круглясте, .. губи пухкі, і саме вони викликали нестерпні глузи дівчат* (Ю. Яновський); *Важко зібрати всі вигуки, які пролунали там, всі лайки, прокльони, глузи й погрози, що сипалися на князя* (П. Загребельний).

◊ **Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин,** *діал.* **на кпи)** *див.* **бра́ти.**

ГЛУЗІ́Й, я́, *ч.* Те саме, що **глузли́вець.** *Насамперед знайте оце, що в останні дні прийдуть із насмішками глузії, що ходитимуть за своїми пожадливостями та й скажуть: "Де обітниця Його* [Ісуса Христа] *приходу? Бо від того часу, як позасинали наші батьки, усе залишається так від початку творіння"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Мій дід Грицько, скептик і глузій, .. ставився до неї* [баби Горпини] *шанобливо й з повагою* (В. Нестайко).

ГЛУЗЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Той, хто глузує, любить глузувати з кого-, чого-небудь; насмішник. *Вона розсміялась і спробувала нам'яти глузливцю вуха* (із журн.).

ГЛУЗЛИ́ВИЙ, а, е. Який виражає глузування. *Семен мовчав. Глузливий вираз, скрививши йому обличчя, застиг в тверде щось, жорстоке* (М. Коцюбинський); *Глузливий сміх козацький дзвінким ляпасом хльоснув Яремі в обличчя* (Я. Качура); *Дядько сіпонув віжки, і віз рушив далі під глузливими поглядами женців* (Б. Антоненко-Давидович).

ГЛУЗЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **глузли́вий.** — *Він винен?* — *поспитала* [Ольга] *тихо, заховуючи в очах глузливість* (Я. Качура); *Вона говорила це серйозно, без натяку на глузливість* (В. Малик).

ГЛУЗЛИ́ВО. Присл. до **глузли́вий.** — *П'ю за сміливість!..* — *Хе-хе-хе! за сміливість!..* — *глузливо шепотить Хо* (М. Коцюбинський); *Писарчукові очі глузливо усміхалися* (О. Десняк); * Образно. *Пружно рипів сніг під важкими чобітьми, глузливо всміхався місяць, позираючи на землю з сивого безмежного простору* (І. Кириленко).

ГЛУЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **глузува́ти.** *Настав-таки час, коли замовкло всяке глузування та клепання, а вимовилась вголос честь і дяка справді належна* [М. П. Старицькому] (Леся Українка); *Стаття викликала серед партизанів сміх і глузування* (А. Шиян); *Федір Васильович вловив у тому голосі нотки осуду чи незлобивого глузування* (Є. Доломан).

ГЛУЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., з кого — чого і без дод., над ким — чим.* Уїдливо насміхатися; висміювати когось або щось. — *Жартуй, да не глузуй із бідних парубків* (Є. Гребінка); *Хай сміються з нас, глузують — Нам байдуже, Бо замовкнуть, як почують Слово дуже* (М. Рильський); *Не порина та й не порина* [Явдоха], *та ще й глузує над усіма* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Над Шмалієнком Цимбал завжди глузує* (І. Багмут); [Х а р и т о н:] *Дід Кирило кажуть, що відьми розплодилися, а Роман глузує!* (М. Кропивницький); — *Ви ще й глузувати збираєтесь?* — *істерично закричала вона* (М. Хвильовий); * У порівн. *Жінка подивилась на мене. Її очі сміялись, наче глузували з мого запитання* (Олесь Досвітній).

ГЛУМ, у, *ч.* Дія за знач. **глуми́тися.** *Вулицею .. котилась* [юрба] *і сміх, і глум, і гомін, і прокльони несла з собою* (Леся Українка); *Він перестав сміятися, зате в тоні його лишився одвертий глум* (Ю. Шовкопляс); *Вони чужі й незнайомі, але рідні. Це ж, може, ті самі, що недавно обороняли їх і їхню худобу від німецького грабунку, від наруги, від глуму...* (І. Багряний); *Вертатися назад? На глум, на муку? На нікчемне животіння?.. Нізащо!* (О. Бердник).

◊ **Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин,** *діал.* **на кпи)** *див.* **бра́ти; Подава́ти / пода́ти на пота́лу (глум)** *див.* **подава́ти**[1].

ГЛУМИ́ЛЬНИК, а, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **глумли́вець.** — *А що, не я вам казав, що треба розуму та ще й розуму?* — *реготався тепер коваль над учорашніми глумильниками* (Панас Мирний).

ГЛУМИ́ТИ, млю́, ми́ш; *мн.* глумля́ть; *недок., кого, що, розм., рідко.* 1. Те саме, що **глуми́тися.** *Шкереберть Турна повернув* [Еней], *Насів коліном злу личину І басом громовим гукнув: — Так ти троянцям нам для сміха Глумиш з Паллантова доспіха І думку маєш буть живим?* (І. Котляревський); *Мені неустанно привиджувалося, що він у глибині свого серця глумить собі з мене і з того, що мені було найсвятіше* (О. Кобилянська).

2. Нищити, псувати. — *Глумлять і чорне, і родюче дерево! От які вони* [лісовики] *люди!* (М. Стельмах).

ГЛУМИ́ТИСЯ, млю́ся, ми́шся, *мн.* глумля́ться; *недок., з кого — чого, над ким — чим.* Зло висміювати, ображати, знущатися. [Н а т а л к а:] *Гріх вам над бідною дівкою глумитися; чи я вам рівня?* (І. Котляревський); *Над нею збиткувалися, глумилися з неї, її гнала рідна мама і рідний брат із хати* (О. Кобилянська); — *І що ж, коли прийдеш?* — *вона глумилася з нього відверто й безжально* (П. Загребельний); *Це вже їх оточено в цій хаті, зараз їх хапатимуть, мучитимуть, глумитимуться, вбиватимуть!..* (О. Гончар).

ГЛУ́МЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **глуми́тися.** *Кілька разів поверталася* [Роксолана] *до маленького невільницького базару між форумами Константина і Тавра. Яке глумлення над людьми!* (П. Загребельний); *Звичайним явищем у XVIII ст. на Галичині стали фізичні розправи і знущання над місцевими українськими селянами, учителями, священиками, які часто супроводжувалися моральним приниженням жертв, глумленням над їх гідністю* (з наук. літ.).

ГЛУМЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Той, хто глумиться, любить глумитися. *Підхопився* [Сірко], *щоб потягнути глумливця наділками шаблі по спині* (Ю. Мушкетик).

ГЛУМЛИ́ВИЙ, а, е. Схильний до глуму. *Ніхто не заговорить, ані привітає. Міські все люди, нещирії, глумливії* (Марко Вовчок); *І ще про Гоцу, для повноти картини .. Трохи розбалувана .. Розсіяна, зверхня, глумлива* (Л. Дереш); // Який виражає глум. *Увійшов Ернест з тим самим, що й попереду, виразом глумливого усміху на обличчі* (І. Франко); *В голосі сторожа відчувається щось глумливе, злорадне* (М. Руденко); *Вона все ще не могла отямитися від незрозумілої для неї реакції вчительки, дивувалася глумливим поглядам деяких учнів* (О. Бердник).

ГЛУМЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **глумли́вий.** *Діставши з Варшави якогось листа, пан Бжеський поплескав його* [Янека] *по плечу і сказав без звичної глумливості: — Ну, радій, Янеку! Днями стану я майже першою людиною в крулевстві* [королівстві] *і не забуду тебе* (З. Тулуб); *Вона засміялася тихо, приховуючи глумливість* (П. Загребельний).

ГЛУМЛИ́ВО. Присл. до **глумли́вий.** — *Жаль вам, що ви не були там, де я ходив? — відповів* [Сава] *глумливо* (О. Кобилянська); — *Ну, тоді розкажи, — .. глумливо порадив Тритузний, — як блешні курортникам відкушував!* (О. Гончар); — *Не йде гора до Магомета, то Магомет іде до гори, — глумливо промовив Іслам, злізаючи з коня* (Р. Іваничук).

ГЛУМОТВО́РЕЦЬ, рця, *ч.* Той, хто любить виставляти кого-, що-небудь у смішному вигляді, зло посміятися з кого-, чого-небудь. *Несподівано в спілку двох Сивоокових ворогів устряв третій, .. Бурмака, княжий блазень і глумотворець* (П. Загребельний).

ГЛУПА́К, á, *ч., рідко.* 1. Нерозсудлива, нерозумна людина. *На розумного більше впливає одне остереження, як на глупака сто ударів* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Тільки глупак не зрозуміє, що Жозефіна припленталась сюди не для читання книжки* (А. Хижняк).

2. *тільки із запереч.* н е *у знач. пред. з інфін.* Охочий до чого-небудь. *Треба випить, був покійник Випить не глупак* (А. Малишко).

ГЛУ́ПИЙ, а, е, *рідко.* Нерозсудливий, нерозумний (про людину). *Його жінка, глупе .. сотворіння, піедня сиділа на ґанку спеціально для того, аби відбирати шану, бачити поклони і принижене згинання* (Г. Хоткевич); — *Ти ж, Гедеоне, благородну рать розпочав проти бидла і глупих простаків* (Р. Іваничук); // Безглуздий, непродуманий. — *Лишім ту глупу суперечку, Доро... — обізвалася* [мати] (О. Кобилянська); *Я, здається, трохи глупий режим їди тримала під час першої половини нашої зими в Києві* (Леся Українка); // *у знач. ім.* **глу́пий,** пого, *ч.* Нерозсудливий, нерозумний чоловік. *Кажуть, ніби в ступі їздить* [Яга] *без коня... Мало чого глупі Плещуть навмання* (П. Грабовський); *Прокажи, як мовлять українці, глупому молитву, то він рідного батька вилає нею* (Іван Ле).

Глу́па ніч (пíвніч, óсінь) *див.* **ніч.**

ГЛУ́ПО, *рідко.* Присл. до **глу́пий** 1. *А ти по яку зломану* [зламану] *голову сюди приходиш? — Ого! По зломану голову? — глупо всміхаючись, цідив Цвях* (І. Франко); *Сергєєв прочитав, якось глупо підвів брови й поклав лист під прес-пап'є* (І. Багряний); // *у знач. пред.* — *Наївно й непереконливо! — знову вискочив на середину кімнати Мечик. — Смішно і просто глупо!* (О. Донченко).

ГЛУПО́ТА́, óти́, *ж., рідко.* 1. Відсутність розуму, розсудливості, поміркованості; дурість. *Цьогосвітня бо мудрість у Бога — глупота, бо написано: Він ловить премудрих у хитрощах їхніх!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Немає друга понад мудрість, Ні ворога над глупоту, Так, як нема любові в світі Над матірню* [матірну] *любов святу!* (І. Франко); *Я лишився з своїми думками, з своїм нерозгаданим питанням: як це так, що порожнеча зживається з повнотою, глупота з розумом?* (Д. Ткач).

2. Темрява, темнота. *Куди не глянеш — чорна глупота ночі* (Іван Ле); *Варто тільки відірвати погляд від заспокійливого вогнища і знайомих облич, як він губиться в глупоті ночі, де намети з людьми внизу — лише декорація, а насправді тут тільки гори* (Л. Дереш).

ГЛУ́ПСТВО, а, *с., рідко.* 1. Властивість за знач. **глу́пий** 1. — *Ви велика людина і добре розпізнаєте глупства і доброчинність у суспільстві* (Н. Рибак); — *Значить, на вашу думку, юначе, якась там золота чи усипана брильянтами дорогоцінність була б для науки важливіша від цього єдиного в своєму роді письмового документа? Дурниці, глупство!* (В. Владко).

2. Нерозумний вчинок, задум, вислів. [Я р о ш:] *Ні, поки ти молодий, ти не забезпечений від глупства* (І. Микитенко); — *Не кажи, вуйку, глупства, — зашипіла озираючись Вінцусиха* (І. Муратов); *Ще вчора ввечері він подумав, яке глупство мало був не вчинив, просячи руки Доброчинової дочки за свого сина* (І. Білик).

ГЛУПУВА́ТИЙ, а, е, *рідко.* Який відзначається певною розумовою обмеженістю. *Куглицький обернув голову, і його лице розплилося в глупуватій посмішці* (І. Чендей); // Без розумного змісту. *Його глупуваті оповідання ввели їх у добрий гумор* (І. Франко); // *у знач. ім.* **глупува́тий,** того, *ч.;* **глупува́та,** тої, *ж.* Розумово обмежена людина. *Оженився дурний, та взяв глупувату, та не знали, що робить, — запалили хату* (Номис).

ГЛУТАМІ́Н *див.* **глютамі́н.**

ГЛУТАМІ́НОВИЙ *див.* **глютамі́новий.**

ГЛУХА́НЬ, я́, *ч., розм.* Те саме, що **глуха́р** 2. *До нього знову повернулися пісня і слух, хоча довго не хотіли примиритися з цим ті безжалісні просмішники, які навіки охрестили його глуханем* (М. Стельмах).

ГЛУХА́Р, я́, *ч.* 1. Великий птах родини тетерукових із сірим тулубом, коричневими крилами, чорним зобом; глушець. *Перескакують з гілки на гілку білочки, зривається з густої ялинки глухар* (О. Вишня); *Не росомаха в сітях віт — важкий глухар злітає...* (І. Гончаренко); *В Карпатських і Кримських горах можна зустріти .. рябчиків, глухарів, лебедів* (І. Цюпа).

2. *розм.* Глуха людина. [В а с и л ь о в и ч:] *Та ну тебе. Глухий чорт.* [Ф е д о р о в и ч:] *Як ти сказав, Васильовичу?* [В а с и л ь о в и ч:] *Глухар!* (І. Микитенко); *Уночі вартує глухар Щур* (С. Скляренко).

3. *розм.* Злочин, який важко або неможливо розкрити через відсутність свідків, доказів і т. ін. *Головним аргументом у розмові виступила обіцянка капітана Малого одним ма-*

хом розкрити більше десятка глухарів (А. Кокотюха); *У лексиконі оперативників та слідчих є таке поняття, як глухар. Так називають злочини, які тривалий час не вдається розкрити. Робота над ними не припиняється, вони на контролі керівництва і міністерства* (з газ.).

4. Великий гвинт з шестигранною або квадратною голівкою. *Інколи при з'єднанні деталей замість шпильок застосовують глухарі, що формою подібні до болтів, але виконують роль шпильок* (з навч. літ.).

ГЛУХЕ́НЬКИЙ, а, е. 1. *розм.* Трохи глухий. *Непоказна вона з себе, кирпатенька і .. глухенька* (Ганна Барвінок); — *Що? Хто вам сказав, що в нашій артілі тракторів не було? — закричав він на всю хату, розмовляючи із трохи глухеньким господарем* (Григорій Тютюнник).

2. Пестл. до **глухи́й** 2—4. *Тихо. Чути тільки глухенькі удари хвиль об прибережний пісок* (М. Малиновська); *Глухенька доріжка поміж хат покрутилася хуторами* (А. Головко); *Близенько коло маленького хуторця глухенького темно зеленів та шумів* [гай] (Марко Вовчок).

ГЛУХИ́Й, á, é. 1. Який нічого не чує або недочуває. *Немає більше глухого од такого, що не хоче слухати* (прислів'я); *Мовчить баба та своє провадить. Глуха, видко* (М. Коцюбинський); *Старий був зовсім глухий і ледве рухався від важкого ревматизму* (З. Тулуб); // *до чого, на що.* Який не чує, не сприймає чого-небудь. *Черниш зараз був глухий до Сагайдиних жартів* (О. Гончар); *А ви, .. важкі на мисль, глухі на солов'я, — та ви ж вночі усі як захропете* (Л. Костенко); // *у знач. ім.* **глухи́й**, хóго, *ч.*; **глухá**, хóї, *ж.* Той (та), хто нічого не чує або недочуває. *Дуже всі дивувалися та говорили: "Він* [Ісус Христос] *добре все робить: глухим дає чути, а німим говорити!"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Розуміється, як глуха в танцях!* (приказка); *О, всемогуча пісне! Твоєму чарові лише глухий як пень Не підкоряється* (М. Рильський); // *перен.* Який не прислухається до чиєїсь думки, який нечуйно ставиться до людей; нечуйний, байдужий. *Глухий і німий Чіпка як до вітання матінки, так і до жартів доньки* (Панас Мирний); * Образно. *Хто ж зарадить лихові?.. Навколо великий глухий світ, мовчазний і холодний* (М. Чабанівський).

2. Який нечітко чується; неголосний, приглушений (про звуки, звичайно низькі). — *Позвать Потапича! — приказала генеральша глухим голосом* (Панас Мирний); *Здалека, від Борислава, доносив вітер глухі окрики і співи* (І. Франко); *Запитав* [Григорій] *глухим голосом: — Семене, де ти там?* (О. Довженко); *Глухий і короткий постріл гримнув у степу* (В. Кучер); // *перен.* Прихований, таємний. *В мені тоді озивалась глуха ураза проти тебе* (Леся Українка); *Франко належав до тих, що перші пішли за словом Драгоманова, стали його учнями: з кінця 70-х рр. починаються його зносини й листування з учителем, то бурхливі, то лагідні, повні затаєної і глухої боротьби двох рівної сили індивідуальностей* (М. Зеров).

3. Дуже зарослий, непрохідний, дикий. *Місце було глухе та дике! Столітні дуби, височенні осокори та широковіті липи укривали його своєю тінню* (Панас Мирний); *За чорними хмарами диму зникло сонце, якщо тільки воно з'являлось колись в цій країні глухих лісів* (В. Домонтович); *У глухім поліськім гаї, Там, де місяць спать лягає, Де ховатись звір привик, Проживає дід-лісник* (М. Стельмах).

4. Віддалений від центрів суспільного і культурного життя, відсталий. [П а н с а:] *Потім заберетесь в яку глуху провінцію, а згодом, як все забудеться, і в Рим вернетесь* (Леся Українка); *Ввесь ранок сонце світить справа. На північ їдемо глуху* (В. Стус); // Віддалений від шумних місць, малолюдний або безлюдний. *З побитих вікон вирвався несамовитий регіт, гармидер — і розіслався по глухому подвір'ю...* (Панас Мирний); *Полковник Шрам вів далі свій загін зовсім глухими дорогами, обминаючи міста і навіть великі села* (В. Собко); *На якійсь глухій станції у вагон увалилася ціла юрба дівчат* (А. Головко).

5. Зовсім закритий, без отворів; суцільний, непроникний. *Що на мову на Петрову В глухій домовині Усміхнуся, скажу йому: "Орле сизокрилий, Люблю тебе й на сім світі, Як на тім любила"* (Т. Шевченко); *Охайний вдовин будиночок за високим глухим парканом потопав у кущах черемхи, бузку* (В. Козаченко); // Наглухо застебнутий, закритий (про одяг). *Один* [англійський службовець] *на другого схожий цілком — Ті ж самі обличчя в зморшках тієї ж нудьги й безнадії, Однакові вкрито серця стандартним глухим сюртуком* (М. Бажан).

6. *перен.* Дуже пізній, глибокий (про ніч, осінь і т. ін.). *Як в північ самую глухую Еней лиш тілько мав дрімать, Побачив хмару золотую, Свою на хмарі гарну мать* (І. Котляревський); *В літній ясний день, коли сонечко весело сяє на небі, — пізнавали люди, яка пора; але вночі або в глуху осінь не вміли дати собі ради* (М. Коцюбинський); *Спочатку греків трохи в сон хилило, здорожились, вже й ніч була глуха* (Л. Костенко); * Образно. *У темну ніч, у ніч глуху до світлої ішла я волі* (П. Тичина).

Глухá ти́ша *див.* **ти́ша; Глухи́й кутóк** *див.* **кутóк; Ди́кі (глухі) хáщі** *див.* **хáщі.**

△ **Глухá кропивá** *див.* **кропивá; Глухи́й при́голосний** *див.* **при́голосний.**

◊ **Глухá порá <Глухи́й час>** *див.* **порá; Глухá тетéря** *див.* **тетéря[1]; Глухá чу́тка** *див.* **чу́тка; Загнáти (завести́) / заганя́ти (завóдити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у зáкуток, у безви́хідь** *і т. ін.*) *див.* **заганя́ти[1]; Зайти́ / захóдити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у зáкуток** *і т. ін.) див.* **захóдити; Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **глухóму му́зика** *див.* **му́зика.**

ГЛУ́ХІСТЬ, хості, *ж.* 1. Стан за знач. **глухи́й** 1. *Він мимоволі подумав, як у тому гуркоті, в тому шумовинні ще тримається риба. Чи й вона міняє свої тисячолітні звички, чи просто вона глуха до всього й живе завдяки отій своїй глухості й здатності не втягуватись у закручений людиною вир?* (Ю. Мушкетик); *Цілковита глухість не давала йому почути недоброзичливих до Полікарпа нашіптувань* (Валерій Шевчук).

2. Властивість за знач. **глухи́й** 2. — *Ти без техніки жити не можеш .. — А от і можу, — з непевною глухістю згодом промовив він* (О. Гончар).

ГЛУ́ХНУТИ, ну, неш, *недок.* 1. Втрачати слух, ставати глухим. *Люди глухли від ненастанного шуму* (І. Франко); *Потроху навіть немовби глух* [Максим], *не чуючи вже ні стрілянини, ні вибухів, — вони не доходили до свідомості* (І. Багряний); — *А ви б зняли шолом і послухали без звукофільтрів, — відповів мені робітник, що стояв поруч. — Тут, поки цих шоломів не було, люди просто глухли і зривали собі голоси* (М. Трублаїні).

2. Ставати нечутним; затихати (про звуки). *Сурма покликача судового прорибається крізь галас, але глухне* (Леся Українка); *Гомін то наростав, то глухнув* (І. Білик); *За поворотом пісня глухне, а потім і зовсім втихає* (П. Колесник).

3. *розм.* Переставати працювати (про мотор, машину). *Задні пасажири клюють носами у плечі передніх, мотор глухне, злива молотить по машині* (Ю. Яновський); *Водій наш бере відчайдушний розгін, машина, шалено розбризкуючи воду, доскакує до середини болота і таки застряє, мотор глухне* (О. Гончар).

4. *перен.* Поступово зменшуватися; слабшати, зникати. *Сили мої глухнуть, серце тліє.., а я думаю зробити що добре...* (Панас Мирний); *Не затихає в ньому біль, не глухне, підступає гарячим криком до горла, з'їдає душу* (Григір Тютюнник).

5. Переставати розвиватися, функціонувати, діяти; занепадати. — *Пустіє, глухне наш край!.. — казав іноді Мирін, згадуючи давнє* (Панас Мирний); *Корчма з року на рік глухла. Мало хто до неї заглядав* (Б. Лепкий).

ГЛУ́ХО. 1. Присл. до **глухи́й** 2. — *А чи не прийшли Глибівські чумаки додому? — проговорив* [Данило] *та так глухо, мов не своїм голосом* (Марко Вовчок); *Глухо гули потужні мотори* (В. Собко); *Простукотіли черевики по каміннях східців, глухо прозвучала здалека нагорі відповідь "свої", дзвякнув ланцюжок, і все замовкло* (В. Домонтович).

2. *у знач. пред.* Тихо, без гучних звуків. *Глухо скрізь, холодно, темно* (П. Грабовський); *А навколо було темно й глухо* (І. Багряний); *І ось поклали спати нас В одному замку нині. Скрізь глухо, тихо, "мертвий час"* (С. Воскрекасенко).

3. *присл., розм.* Щільно, наглухо. *Шпунтубель складається з двох колодок. До першої колодки вставляється залізко, що закріплюється клином. Підошвою цієї колодки є металева пластинка, глухо закріплена на колодці* (з навч. літ.).

◊ **(1) В се́рде́ньку глу́хо** *чиїм, у кого* — хто-небудь байдужий, не відповідає на почуття іншого. *Ті хороші білі руки Знов кохано обіймають, Та в моїм серденьку глухо, Поцілунки не діймають!* (Леся Українка).

ГЛУХОКРОПИ́ВОВІ, вих, *мн.* Те саме, що **губоцвіті.** *Родина глухокропивових об'єднує 200 родів і 3500 видів рослин* (з наук.-попул. літ.); *Глухокропивові мають приємний запах внаслідок наявності залозистих волосків з ефірними оліями, які пригнічують або знешкоджують бактерії та віруси* (із журн.).

ГЛУХОМА́НЬ, і, *ж., розм.* Те саме, що **глушина́.** *У гуркоті моторів потонули голоси. Гучне ревище згойднуло соснові верховіття, погнало в лісову глухомань волохаті тумани* (Ю. Бедзик); *Миргород і Сорочинці. Колись тут була глухомань. Люди вірили в .. чорта, у відьом і різні чаклунства* (І. Цюпа); *Сама втекла в сніги, у глухомань, щоб віднайти душевну рівновагу* (Л. Костенко).

ГЛУХОНІМИ́Й, а́, е́. Позбавлений слуху і здатності говорити. [А в р е л і я:] *Що ж, тату, придивись, як я живу: самотня цілий день, і навіть слуги як не глухонімі, то чужомовні* (Леся Українка); *Глухонімий Ларивон на сторожі стояв, темний, високий, з дрючком у руках* (М. Куліш); // *у знач. ім.* **глухоніми́й,** мо́го, *ч.;* **глухоніма́,** мо́ї, *ж.* Людина, яка позбавлена слуху і здатності говорити. *Вони одверто розмовлятимуть при ній, як розмовляють при хортах або при глухонімих* (З. Тулуб); *Дан відвернув голову від глухонімої і поглянув у нічне небо* (І. Роздобудько); * У порівн. [Р і ч а р д:] *Люди йдуть, минають* [статую] *мовчки, мов глухонімії* (Леся Українка).

ГЛУХОНІМОТА́, и́, *ж.* Стан за знач. **глухоніми́й.** *Шкідливі мутації зумовлюють виникнення багатьох спадкових захворювань людини. Серед них шизофренія, епілепсія, гемофілія, спадкова глухонімота* (з наук.-попул. літ.).

ГЛУХОТА́, и́, *ж.* Стан за знач. **глухи́й.** *Його педантична акуратність і автоматична точність при всіх вадах — глухоті, сліпоті й німоті .. — все це було незвичайне, незрозуміле і дратувало* (Ю. Смолич); — *Що твої ради-поради, коли вони раз у раз розбиваються об стіну душевної глухоти...* (О. Гончар); *Помовчав, виждавши, щоб зникла глухота голосу і слова набрали легкого подиху* (Г. Усач); *Довкола мене глухота і нудьга, а самій власні думки безнастанно пережовувати — це і томить і не доводить ні до чого* (О. Кобилянська).

ГЛУХУВА́ТИЙ, а, е. 1. Трохи глухий (у 1 знач.). *Демид, контужений з війни і відтоді глухуватий, лупає очима, щось хоче спитати* (О. Гончар); *У сорок першому році його батько, хоч був глухуватий після контузії, одержаної ще в першу світову війну, пішов на фронт* (П. Загребельний).

2. Не зовсім дзвінкий; неголосний, приглушений. *Раптом Жанна почула трохи змінений хрипотою, глухуватий, але таки ж його, батьків голос* (М. Руденко); *Мелодія гусел гучнішала, глухуватий голос Бояна чітко карбував слова жартівливої пісні* (О. Бердник).

ГЛУХУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість і стан за знач. **глухува́тий.** *Велику шкоду приносять слуху надмірно сильні звуки і тривалий шум, особливо шкідливо діє останній, що призводить до глухуватості та навіть до глухоти* (із журн.); *Замполіт майор Сугоскула говорить неквапливо глухуватим голосом, нібито без будь-яких емоцій. Але ота глибинна глухуватість, що, здається, народжується аж на дні грудей, видає його неспокій, біль вразливої і зраненої душі* (Є. Доломан).

ГЛУХУВА́ТО. Присл. до **глухува́тий** 2. *Лагідний, ласкавий, глухувато-одноманітний, він* [туркіт горлиці] *таїть у собі якийсь особливий чар* (М. Рильський); — *Ми чули тут доповідь товариша Мартинова, — сказав* [Чумак] *напружено, глухувато* (О. Донченко).

ГЛУШ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **глушина́.** *У глуш залазила* [дівчинка] *густу, грибочки там знаходила...* (Н. Забіла); *Еней з Сивілою попхався В пекельную подалі глуш; Як на дорозі повстрічався З громадою знакомих* [знайомих] *душ* (І. Котляревський); *Жила удова коло бучного міста.., а такого вбожества .. то хоть би і у глухій глуші пошукати* (Марко Вовчок).

ГЛУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **глуши́ти.** — *Знайдеться і хлібець, і рибка, тільки вона мені несмачна — толом глушена* (М. Стельмах).

ГЛУ́ШЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **глуші́ння.** *Широке розповсюдження отримали радіотехнічні, механічні і акустичні ланцюжки, використовувані як фільтри для виділення або глушення сигналів з частотами у визначеній смузі частот* (з наук. літ.).

ГЛУШЕ́ЦЬ, шця́, *ч.* Те саме, що **глуха́р** 1. — *Зима все з'їсть! І ще запросить! — озвався дід сокільник, тримаючи за коралеві голівки тяжких глушців* (Н. Королева).

ГЛУШИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для глушіння чого-небудь. *Потужний радіоглушильний центр складався з чотирьох 115-метрових радіовеж, оснащених передавачами "Сніг", за допомогою чого велися глушильні операції проти ворожих радіохвиль* (з газ.).

ГЛУШИНА́, и́, *ж.* 1. Зарослий ліс або сад. *В гаїв зеленій глушині уже конвалії одквітли* (В. Сосюра); *Навколо тільки дуби та клени — глушина, і нікого-нікогісінько навкруги* (О. Донченко); *Заросла, прикидана листям стежка у глушині запустілого садка...* (М. Малиновська).

2. Віддалене від суспільних і культурних центрів, малонаселене місто, селище, село і т. ін. [А е ц і й П а н с а:] *А*

тобі либонь після сільської глушини Рим очі осліпив (Леся Українка); *Хіба що десь у глушині, в якійсь задрипаній установі, де вкрай потрібно бухгалтера, керівник зважиться взяти такого на свій страх і ризик, та й то тимчасово...* (Б. Антоненко-Давидович); // Віддалене від поселень, пустельне місце. *Видно, вони заблудились і тепер плутаються у плавнях — і хто зна, як довго ще можуть блукати у сій глушині* (М. Коцюбинський); *Хіба ж можна було сподіватися, що за тисячі кілометрів од культурних центрів, у глушині джунглів, знайдеться дикун Санчо, якому позаздрив би кожен професор медицини?* (І. Білик).

ГЛУШИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. Те саме, що **глушни́к.** *Не лякала ніяка тупотнява опівночі, не гули машини з відкритими глушителями, не чути було нічого* (І. Багряний).

2. *перен.* Той, хто перешкоджає розвиткові, вияву чого-небудь. *Глушителям критики нема пошани* (К. Гордієнко).

ГЛУШИ́ТИ, глушу́, глу́шиш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Заважати слухати, позбавляти здатності чути що-небудь; оглушувати. *Кров в мене буха, глушить, я сам погано чую свої слова* (М. Коцюбинський); *Маріка чула тільки плюскіт хвиль, що зливався в суцільний гомін і глушив вуха* (І. Чендей).

2. *що.* Робити нечутним; заглушати. *Десь коло вітряків, де крутиться карусель, усе глушить безжурний бубон* (С. Васильченко); *Вітер не давав говорити, — він викрадав слова, уривав фрази, глушив або перекручував звуки розмови* (М. Трублаїні); // Вимикати (про мотор), зупиняти (про машину). *Бригадир Співак уважно вислухав мотор, підкрутив сальник. Махнув рукою глушити мотор* (А. Головко); *Тракторист шукав по кишенях свій наряд і глушив трактор* (Ю. Яновський).

3. *що.* Не давати нормально розвиватися, рости (про рослини). — *А кропиву завжди виривають, як погане зілля, щоб і городини не глушило, й людей не жалило!* (Панас Мирний); *При недостатньому догляді за насадженням травостій розвивається буйно та глушить деревні та чагарникові види* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Багатий фермер глушив малоземельного фермера, як лопух траву, і не давав підвести голову* (С. Чорнобривець).

4. *що, перен.* Перешкоджати розвиткові, вияву чого-небудь. *Їй* [Варці] *тільки у жадобу було людські голоси чути, щоб глушили мислі її лихі* (Марко Вовчок); *Педагог повинен дбати про те, щоб не глушити його* [студента] *творчої індивідуальності* (з наук. літ.).

5. *кого, розм.* Сильними ударами позбавляти свідомості; приголомшувати, бити. *Ось хтось з товариства гукнув сонним голосом: "Глуши, брат, його!.. глуши!.."* (Панас Мирний); *Нашу родину виселяють із села. Сказився, мовляв, старий .. Замість дробовиком бекасів по болоті ганяти, почав угодників глушити в хаті* (О. Ковінька).

6. *зі сл.* г о р і л к у, п и в о, с а м о г о н *і т. ін., розм.* Пити багато спиртного. [Б є л і н:] *Мені .. доводиться платити за ваші обіди, бо за свої гроші ви глушите тільки горілку. П'янюга!* (Я. Галан); *Забувши про все, не тямлячи себе, він глушив чарку за чаркою* (П. Загребельний).

(1) Глуши́ти ри́бу — ловити рибу, попередньо оглушивши її підводним вибухом або сильними ударами по льоду. — *Андрій, пішли рибу глушити! — по-змовницькому підморгнув Степан. — А чим? — Толом* (М. Стельмах).

ГЛУШИ́ТИСЯ, глу́шиться, *недок.* Пас. до **глуши́ти** 3. *Треба було, щоб і біля хати було чисто, .. а огород не вкривався бур'янами, щоб під ними не глушилась корисна рослина та стигла на сонці усяка овощ...* (Панас Мирний).

ГЛУШИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **Глуха́ кропива́** *(див.* **кропива́).** *Чай із глушиці використовують як заспокійливий засіб* (із журн.).

ГЛУШІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **глуши́ти** 2, 5. *На середніх* [частотах] *ловилася Румунія і англомовне "Радіо Люксембург", але воно ледве прослуховувалося. Шипіння, тріскотня, напливи інших станцій і всяке таке включно з глушінням* (Ю. Андрухович); — *А візьміть глушіння по наших річках та по ставках риби. Це ж звірство!* (Остап Вишня).

ГЛУШКО́, а́, *ч., зневажл.* Те саме, що **глушма́н.** *Чернички .. говорили йому всякі страшні слова, гадаючи, що глушко нічого з того не чує* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГЛУШМА́Н, а́, *ч., зневажл.* Глуха людина. — *Гей, відчиняй ворота! — гукнув отаман. — Чуєте, глушмани! Ще хвилина, і я з чотирьох кінців підпалю ваше гніздо!* (М. Старицький); — *Га! Кого вдарить? — перегукував* [перепитував] *Онопрій. — Мовчи, глушман, .. не перебивай, — узяв його за плечі Саливон* (В. Кучер).

ГЛУШМА́НКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **глушма́н.** — *Води, води подай! — Чую, не глушманка! — долинає з сіней* (із журн.).

ГЛУШНИ́К, а́, *ч.* Пристрій, що зменшує силу звуку, шуму двигуна, механізму і т. ін. — *Чуєте, який звук? — питав Хертвіг. — Глушителі спрямовують звук у воду, і за яких 200–300 метрів мотора майже не чути* (О. Сизоненко); *Бачу, як мій подвиг повторює мерс кольору портвейну бордо, але при цьому він калічить свого глушника й починає ревіти, як трактор, тепер не треба уже й тієї сирени, складається враження, що за мною летить ціла тракторна бригада* (В. Шкляр); *Вітька пальнув у відповідь, на його вальтері глушника не було, постріл пішов луною* (А. Кокотюха).

ГЛЮК, у, *ч., жарг.* 1. Галюцинація, міраж (звичайно викликані алкоголем або наркотиками). — *Чого ти будеш із ним говорити? Він тепер з головою у своїх глюках і просто не бачить нас...* (Ю. Андрухович); *Зовсім вже дивний глюк: поділене на дві половинки обличчя, жіноча та чоловіча, інь та янь, одне подібне до мами, друге своїми рисами нагадує Олега...* (А. Кокотюха); *Я не повірив жодному його слову. Не варто було й слухати, зразу ясно — глюки опіатника* (Л. Дереш).

2. Неполадка, збій, помилка (перев. про комп'ютерну програму, комп'ютер). *Не можна розглядати ізольовано глюки комп'ютера лише як програмні помилки без врахування можливих збоїв самого пристрою* (із журн.); *Слово "глюк" (походить від "галюцинація", прийшло з жаргону наркоманів) зараз широко вживається в комп'ютерному жаргоні* (із журн.).

ГЛЮКАГО́Н, у, *ч., фізл.* Гормон підшлункової залози, який бере участь у регуляції вуглеводного обміну в організмі людини і тварин. *Стимулюючи у печінці розщеплення глікогену, глюкагон підвищує вміст цукру в крові* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЮКОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Процес утворення в організмі глюкози не з глікогену, а з інших речовин. *Печінкова недостатність може сприяти зниженню рівня глюкогенезу* (із журн.).

ГЛЮКО́ЗА, и, *ж.* Вуглевод, що міститься в плодах, у меді, організмі людини й тварин; виноградний цукор. [С т о л я р е н к о:] *Два дні вливатимете йому* [хворому] *глюкозу* (С. Голованівський); *Медсестра після уколу глюкози тримала в згині ліктя ватку* (Є. Пашковський); *Глюко-*

за — один із ключових продуктів обміну речовин, що забезпечує живі клітини енергією (з наук.-попул. літ.).

ГЛЮКОЗИ́Д *див.* **глюкози́ди.**

ГЛЮКОЗИ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **глюкози́д,** у, *ч.), біол.* Глікозиди, які є похідними глюкози. *Ще в середині минулого століття в лікарських рослинах були вперше відкриті особливо активні речовини — алкалоїди та глюкозиди* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЮКО́ЗНИЙ, а, е. Стос. до глюкози. *Глюкозний обмін; Глюкозний сироп.*

ГЛЮКОЗУРІ́Я *див.* **глікозурія.**

ГЛЮКОНЕОГЕНЕ́З, у, *ч., біол.* Процес утворення в печінці і нирках молекул глюкози із невуглеводних джерел амінокислот, молочної кислоти, гліцерину і т. ін. *Глюконеогенез відбувається в організмі тоді, коли кількість вуглеводів, які споживаються з їжею, є недостатньою для утворення необхідної кількості глюкози* (із журн.).

ГЛЮО́Н, а, *ч., фіз.* Гіпотетична електрично нейтральна частка з нульовою масою, яка бере участь у взаємодії між кварками. *Так звані сильні взаємодії в елементарних частинках здійснюються вісьмома видами глюонів* (з наук.-попул. літ.); *— Я не розумію, що таке раціональна епоха .. Хіба раціональне сучасне наукове бачення структури мікросвіту з усіма отими кварками, глюонами та гіперонами?* (О. Бердник).

ГЛЮО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **глюо́н.** *Глюонне поле; Глюонне середовище; Глюонний синтез.*

ГЛЮТАМІ́Н, ГЛУТАМІ́Н, у, *ч.* Одна з 20 стандартних амінокислот, яка входить до складу білків. *В організмі глютамін циркулює в крові і накопичується у м'язах — 60 % амінокислотного складу м'язів становить глютамін* (з наук.-попул. літ.); *Глутамін на сьогодні є популярною амінокислотою для харчових добавок* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЮТАМІ́НОВИЙ, ГЛУТАМІ́НОВИЙ, а, е. Стос. до глютаміну, глутаміну. *Глутамінова система займає в обмінних процессах мозку ключову позицію* (з наук. літ.); *Глютамінові добавки нормалізують рівні амінокислот в організмі, прискорюють загоєння ран і опіків, сприяють загальній реабілітації після хірургічних операцій та ін.* (з наук.-попул. літ.).

△ **Глютамі́нова кислота́** *див.* **кислота́.**

ГЛЮТЕЛІ́Н *див.* **глютелі́ни.**

ГЛЮТЕЛІ́НИ, ів, *мн. (одн.* **глютелі́н,** у, *ч.), біол.* Прості білки рослинного походження, які містяться здебільшого в насінні злаків. *Глютеліни мають порівняно збалансований склад амінокислот і добре засвоюються організмом людини* (із журн.).

ГЛЮТИ́Н, у, *ч.* Клей тваринного походження, який одержують виварюванням сухожиль, хрящів і т. ін. *Глютин використовується для склеювання деревини* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЮ́ЧИТИ, чить, *недок., жарг.* 1. *безос.* Про хворобливий стан, звичайно викликаний алкоголем або наркотиками. *Мене знову глючить* (Л. Дереш); *— Думаєш, мене глючило?* (Ю. Андрухович).

2. Працювати з помилками, збоями (перев. про комп'ютерну програму, комп'ютер). *Якщо комп'ютер глючить, потрібно здійснити його діагностику* (із журн.); *Глючить мобільний телефон? Ми Вам допоможемо!* (з мови реклами).

ГЛЯДА́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **глядá́ч.** *Щодо розвитку глядацької субкультури як такої, то вона може мати несподіване, а для декого навіть пророче продовження* (Л. Дереш); // Признач. для глядачів. *Замість бурхливих оплесків глядацького залу ти почув чимраз агресивніше харчання й повискування з-за спини* (Ю. Андрухович).

ГЛЯДА́Ч, á, *ч.* 1. Той, хто дивиться на що-небудь, спостерігає щось. *Наче золотою сіткою оповито майдан, коло музик, різнобарвну і різновікову юрму глядачів, що зібралася круг кола* (М. Коцюбинський); *Доки малюк намагався потягти важку лопату, — його вже оточили глядачі, робітники зміни* (Ю. Яновський); * У порівн. *Він, як виловлена риба, лежав нерухомо і тільки вгадував, що поруч буяє життя, і безсило дивився на нього збоку, наче сторонній глядач* (З. Тулуб).

2. Той, хто дивиться виставу, фільм, спортивне змагання і т. ін. *— Ми все зробимо: і будку для апаратури, і екран дівчата з полотна пошиють, і лави змайструємо для глядачів, але нам потрібні гроші* (А. Шиян); *Цирк справив на мене таке враження, що я буквально очманів. Я так реготав, так кричав, так підскакував, що глядачі оберталися на мене* (В. Нестайко); *Коли вистава скінчилася і тлум глядачів із галасом висипався з театру, ліхтарник з нетерпінням чекав своїх клієнтів* (Ю. Винничук).

ГЛЯДА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **глядá́ч.** *Мілена (з екрана, сидячи в студії, в високо вознесеному на подіум кріслі): Кохані мої! Найдорожчі, найсолодші мої глядачі, а понадто ж глядачки, браття мої й сестри, се знов я звертаюсь до вас — я, Мілена!* (О. Забужко); * У порівн. *Вечорами вона поспішала до Сідалковського, немов загіпнотизована глядачка на сцену до гіпнотизера* (О. Чорногуз).

ГЛЯДІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **глядіти** 1. *Вишні, сливи найсолодші Вибирайте не глядінням, Бо язик із піднебінням Кращі судді тут, як очі* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); *Довго мовчки дивилися на воду* [Тимко з Орисею] .. *і від того довгого глядіння їм здавалося, що не річка, а вони з мостом пливуть* (Григорій Тютюнник).

ГЛЯДІ́ТИ, джу́, ди́ш, *недок.* 1. *розм.* Те саме, що **диви́тися** 1. *Еней з Сивілою гляділи, Якії муки тут* [у пеклі] *терпіли, Якая кара всім була* (І. Котляревський); *Поклавши голову на руки, художник глядів у темну шибку* (О. Ільченко); // *кого, що.* Те саме, що **шука́ти** 1. *Молода сховалася, і дружба виходить на двір і глядить молодої, а не може сам найти* (Сл. Гр.); *— Коли я вам не вгоджу, то глядіть собі кращої наймички* (М. Коцюбинський); // *рідко.* Мати вигляд; виглядати. *Лице його гляділо якось гордо І враз тривожно* (І. Франко); *Вона стояла бліда й гляділа напівзистрашено, напівглупкувато і лише з натугою видобувала слова до відповіді* (О. Кобилянська).

2. *тільки наказ. сп.* гляди́, гляді́ть. Виражає застереження або погрозу. — *Оце ти чув, що сьогодні тобі казано? Гляди ж! Покаєшся — все гаразд буде і все забудеться, не покаєшся — не показуйся удруге!* (Панас Мирний); — *Глядіть, щоб не було чого і Андрію* (М. Коцюбинський); // *у знач. вставн. сл.* Тим часом. *Сей, гляди, під хатою де-небудь сидітиме: землею пересипається або зілля всякі вишукує* (Марко Вовчок); *Проминули дні і тижні, І, гляди, уже між трав Раптом зник малий підсніжник...* (В. Бичко).

3. *що.* Берегти, не витрачати, не давати псуватися; зберігати. — *Та ще й повдавались* [дочки] *в матір: усі чепурні, шанують одежу, усі глядять одежини, як ока в лобі* (І. Нечуй-Левицький); *Дурний Охрім не вмів її* [свити] *глядіти, Таскав, коли й не слід таскать* (Л. Глібов).

4. *кого, що.* Те саме, що **догляда́ти** 1. — *Але ж все-таки Килина глядітиме дітей, буде за няньку,* — *сказала Терлецька*

(І. Нечуй-Левицький); *Обидві пацієнтки, в міру того як слабли, переходили в мою хату, і я їх уночі гляділа* (Леся Українка); — *Сам прищепив грушу, чотири роки глядів її, поливав, підрізував, а хтось прийшов та й обірвав чисто* (Л. Яновська).

5. *чого.* Сумлінно виконувати що-небудь, дотримуватись чогось; пильнувати. *Та ти б не глядів празника, та поїхав би у поле орати* (Сл. Гр.); — *З-за верби гукнула хазяйка й почала мене лаять, що я не гляджу хазяйського діла, а роблю свою роботу* (І. Нечуй-Левицький); [Ā е ц і й П а н с а:] *Щодо звичаїв, то що з раба звичаїв вимагати! Аби корився та глядів роботи* (Леся Українка).

6. *кого, що.* Торкатися, обмацувати когось, щось, шукаючи або перевіряючи. *Баба Вустя, глядячи курей, котора* [котра] *з яйцем, раптом заспівала* (Остап Вишня).

◊ **(1) Гляди́ [ж] мені́** — уживається для вираження застереження, попередження не робити чого-небудь або погрози. — *Говорила я тобі раз, щоб ти завела в цьому селі празник мироносиць, .. а ти мене не послухала. Гляди ж мені, заведи й в цьому селі цей празник, бо буде тобі гріх од Бога, як мене не послухаєш* (І. Нечуй-Левицький); — *Як з'їси те, що тобі поклали, дядина скаже: "Бери ще шматочок", а ти гляди мені, щоб не брав* (І. Багмут); **(2) Гляді́ти свого́ но́са** — турбуватися, клопотатися лише про себе, не втручатися в справи інших. *Наблизився* [Віктор] *до Олега: — Лучче* [краще] *ти б глядів свого носа* (П. Автомонов); **Диви́тися (гляді́ти) крізь па́льці** *див.* **диви́тися; Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма** *(рідше* **і́ншим о́ком)** *див.* **диви́тися; (3) Того́ й гляди́ (диви́сь),** *рідко* — уживається для вираження припущення можливості якої-небудь несподіваної події, дії, якогось вчинку і т. ін. *Натури доброї від москаля набрався, Того й гляди, щоб ще у море не попхався!* (П. Гулак-Артемовський); — *От що, небоже, їдь ти, мабуть, у Новосельці. Далекий світ, щоправда, але байдуже. Візьмеш моїх пару коней, бо і їм тут не солодко. Того й дивись, що ноги протягнуть* (С. Добровольський).

ГЛЯДІ́ТИСЯ, джу́ся, ди́шся, *недок.* 1. *рідко.* Мати певний зовнішній вигляд. *Старенька вже* [пані], *а на висках кучері, у перснях у блискучих, то ніби й молодо глядиться* (Марко Вовчок); *Я оцінюю, як пара глядиться у тандемі* (Л. Дереш).

2. Берегти себе, бути обережним. *Люди часто хворіють, бо глядітись не уміють* (прислів'я); *Ще й на воротях дядько Гордій застеріг: — Глядися ж, Давиде!* (А. Головко); *Бочонок вивів Климка за ворота і сказав: — Глядися ж у дорозі. А краще — пристань до якихось добрих людей, біженців* (Григір Тютюнник).

ГЛЯДЬ, *виг., розм.* Уживається як присудок для вираження раптовості або несподіваності настання чи виявлення чого-небудь. *Підкотили бричкою, глядь — річка замерзла* (В. Близнець).

○ **Аж гульк (глядь)** *див.* **гульк.**

ГЛЯ́НЕЦЬ, нцю, **ГЛЯНС, ГЛЯНЦ,** у, *ч.* 1. Блиск вилощеної, начищеної, відполірованої, покритої лаком і т. ін. поверхні. *На черевику глянець зник* (М. Шеремет); *Я чобітки всім* [солдатам] *витер, а тоді змастив, декому підшив, причепурив. Глянсу навів, наче лаковані* (Ю. Яновський); *Він пройшов до столу легкими кроками, наче не ступаючи по чистих, до глянцу натертих квадратах паркету* (Н. Рибак); // Блиск волосся, очей, шкіри і т. ін. *Хвороща засмаг до синього, до фіолетового блиску. І був схожий (не тільки глянцем шкіри, а й товстеньким животом) на добірного синього баклажана* (В. Близнець).

2. *перен.* Про блискучий зовнішній вигляд і манери людини. *Він віддасть його* [хлопчика] *комусь із магнатів, щоб при магнатському дворі набув він елегантних манер, знайомств і глянцю* (З. Тулуб).

ГЛЯНС *див.* **гля́нець.**

ГЛЯНСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **глянсува́ти.** *Зовнішній вигляд має відповідати назві драже. Глянсоване драже повинно мати гладку блискучу поверхню, а "морські камінці" — бугристу блискучу* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **гля́нцевий.** *Почав* [Володя] *натягати на руки чорні глянсовані рукавички* (І. Франко); *Картон у кілька шарів обклеєний фотографіями: витинанки з газет, полароїдні знімки, глянсовані та матові світлини усіх доступних аматору форматів* (Л. Дереш); // *перен.* Вишукано, блискуче одягнений. *Вся власна особа* [панни Люсі].., *шнурована, глянсована, .. уражала своєю паризькою неподільністю штучного й натурального* (Леся Українка).

ГЛЯ́НСОВИЙ, а, е. Те саме, що **гля́нцевий.** *Лист до містера Хо був у густому блакитному, глянсового пергаменту, конверті* (Ю. Смолич); *На столі лежали стосики глянсового паперу, старанно застругані олівці* (Г. Усач).

ГЛЯНСУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для глянсування. *Папір однобічної гладкості пропускають через глянсувальний циліндр із метою підвищення гладкості з одного боку* (з наук.-попул. літ.); *Рідкі глянсувальні речовини являють собою розчини чи суспензії металевих сполук у скипидарі або в інших органічних розчинниках* (з мови документів); *Глянсувальна машина; Глянсувальний верстат.*

ГЛЯНСУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який займається глянсуванням. *Праця глянсувальника карамелі та драже вважається важкою, оскільки вона пов'язана з ручним завантаженням і вивантаженням маси* (з мови документів).

ГЛЯНСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **глянсува́ти.** *Загальна технологічна схема виробництва драже включає підготовку сировини та формувального матеріалу, приготування корпусів, їх дражування, глянсування напівфабрикату, фасування і пакування* (з навч. літ.).

ГЛЯНСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Наводити глянс. *Під ноги вони поставили миску з гарячою водою, а по шкірі почали злегка постукувати широкими волосяними щітками. Такими, як ми з вами глянсуємо черевики або чистимо штани* (Ю. Смолич); *Кочегар .. глянсував боки паровоза* (І. Чендей).

ГЛЯНСУВА́ТИЙ, а, е. Який має легкий глянс; блискучий. *Надвечір напали на глянсуватий слід полозків* (М. Стельмах); *Червоні відблиски від горна падали на його спітніле, аж блискуче обличчя. Тугі опуклі м'язи ритмічно надималися під глянсуватою темною шкірою рук* (В. Владко).

ГЛЯНСУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **глянсува́тий.** *Каландр (прес) використовується для надання тканині, паперу або гумі глянсуватості, більшої щільності, для нанесення на них тисненням малюнка або візерунка* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЯ́НУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **гляді́ти** 1. *На Йвася глянула* [мати], *взяла його тихенько сповила Та, щоб дожать до ланового, Ще копу дожинать пішла* (Т. Шевченко); — *Глянула дівчина на мене, засоромилась, очі в долівку* (О. Гончар); *Я взяв Грушевичеві рукописи і глянув по кімнаті, чи не залишаю чого-небудь* (Р. Андріяшик); * Образно. *Вже осінь глянула до двору, Мені б до школи в цюю пору* (А. Малишко).

◊ **Відкри́то диви́тися / гля́нути у ві́чі** *див.* **диви́тися; (1) Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув** *і т. ін.),* **на́че (нена́че**

і т. ін.) **п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув** *і т. ін.)* *на кого* — подивився непривітно, недоброзичливо, із злістю. *Харитонів брат, диякон, глянув сердито на матушок, неначе п'ятака їм кинув* (І. Нечуй-Левицький); — *Він так зиркнув на мене, мов п'ятака подарував* (Ю. Збанацький); **(2) Гля́нути недо́брим о́ком** *на кого* — за народними уявленнями — поглядом зашкодити, спричинити нещастя, принести кому-небудь горе, невдачу, хвороби і т. ін.; зурочити. — *А чого така смутна? А що в тебе на думці? Оце, як води в рот набрала! Може, на тебе хто недобрим оком глянув?* (Марко Вовчок); **(3) Гля́нути стра́хові (стра́ху́, небезпе́ці) у ві́чі** — не побоятися, не злякатися чого-небудь. *Ось, волочачи кайдани, .. проходять люди, забиті, залякані люди й не насмілюються звести очі на Хо, глянути страхові в вічі* (М. Коцюбинський); *Почували* [вітробалчани себе] *й кращими, й дужчими та відважнішими, гідними, як і вони* [Муха та Невкипілий], *сміливо, без страху глянути небезпеці в вічі* (А. Головко); **Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма** *(рідше* **і́ншим о́ком)** *див.* **диви́тися; Диви́тися / гля́нути пра́вді в о́чі (у ві́чі)** *див.* **диви́тися; Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти** *і т. ін.)* **/ подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути** *і т. ін.)* **сме́рті в о́чі (у ві́чі)** *див.* **диви́тися; Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь** *див.* **диви́тися; Диви́тися (позира́ти) / подиви́тися (гля́нути) во́вком** *див.* **диви́тися; (4) [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су** *і т. ін.)* *кому і без дод.* — хто-небудь постійно зайнятий якою-небудь роботою, справою, не має вільного часу. *За тією клятою панською роботою світу не видно, вгору нема коли глянути* (С. Васильченко); *Учасники Великої Вітчизняної війни, які пропустили кілька років* [навчання], — *їм ніколи і вгору глянути, у них нема ні дня, ні ночі, треба надолужувати час* (Ю. Яновський); *За всю зиму Ілько Сторожук так і не вибрався жодного разу додому, бо такі курси — вгору ніколи глянути* (М. Зарудний); **(5) [І] гля́нути ги́дко** — дуже поганий, бридкий. *Коли б вона була гарна, то мені не так було б жаль, а то ж така тобі погана, що й глянути гидко* (І. Нечуй-Левицький); *Розхристаний* [Карпо], *розперезаний, без чобіт — гидко глянути* (М.Коцюбинський); **(6) Куди́ не глянь (не кинь):** а) скрізь, усюди. *І куди не глянь все було всипане росою, неначе жаринками, що вночі міняться і ворушаться над нами, тримаючися вітром на небі до самого ранку* (Т. Осьмачка); б) у всьому, зі всіх боків. *І війська мав свого чимало, І грошиків таки бряжчало, Куди не кинь був Турн царьок* (І. Котляревський); — *Якось скинемось! Уже ж для такого діла гріх не стягтися, бо воно таки справді добре діло буде, куди не глянь,* — *упевняв Зінько* (Б. Грінченко); **Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш** *і т. ін.)* **о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко>** *див.* **о́ко[1]; (7) Лю́бо о́ком гля́нути** — дуже гарний, привабливий. *По найновішому її* [хату] *поставив плану, З мансардою, з балконом на леваду, Зробив таку, що любо оком глянуть: Що від садка, що збоку, що з фасаду* (О. Підсуха); **Не дава́ти / не да́ти і вго́ру гля́нути** *див.* **дава́ти; (8) Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися)** *на кого — що* — уживається для вираження чиєї-небудь заповітної мрії побувати десь або зустрітися з кимсь. — *Чи гляну я на ті гори коли-небудь хоч одним оком?* (Т. Шевченко); *Хотілося б мені хоч на одну хвилину в своє село, хоч одним оком подивитися на його* [на нього] (Панас Мирний); *Всі вже забули рідну стріху, .. тільки мене тягнуло додому.., хоч би одним оком глянути на ту леваду* (М. Лазорський); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **у во́ду диви́тися / гля́нути** *див.* **диви́тися.**

ГЛЯНЦ *див.* **гля́нець.**

ГЛЯНЦГО́ЛЬД, у, *ч.* Бура в'язка рідина, яка містить золото і використовується для розпису на фарфорі. *Глянцгольд складається із сполук золота, які розчиняють в ефірних маслах. Отриманою в'язкою рідиною можна писати по емалі пензликом і потім випалювати при температурі 750 °C* (з наук.-попул. літ.); *При оздобленні фарфору використовують глянцгольд і поліргольд* (із журн.).

ГЛЯ́НЦЕВИЙ, а, е. Який має глянець; блискучий. *Воронов замислився. Червоним олівцем на великому чистому аркуші глянцевого паперу він намалював якісь квадратики, півкола* (В. Собко); — *Вони були у нас найкращими,* — *зітхнула вона, погладжуючи глянцеву поверхню професійно зроблених світлин* (І. Роздобудько).

ГЛЯНЦЗИ́ЛЬБЕР, у, *ч.* Рідина для розпису на фарфорі, яка містить платину або паладій. *Глянцзильбер називають ще "рідким сріблом"* (із журн.).

ГЛЯНЦУВА́ТИ *див.* **глянцюва́ти.**

ГЛЯНЦУВА́ТИЙ *див.* **глянцюва́тий.**

ГЛЯНЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, **ГЛЯНЦУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок., що.* Наводити глянець, глянц. *Бере* [столяр] *політуру й глянцює* [деталь] *до блиску* (Л. Первомайський); *Його черевики були чисті, і Йосип тільки глянцював їх, орудуючи щітками, а потім сукнянкою* (Б. Харчук); *Сідалковський справді каліграфічно написав собі візитку, перефотографував її і цілу ніч друкував, глянцював, висушував й вирізав* (О. Чорногуз).

ГЛЯНЦЮВА́ТИЙ, ГЛЯНЦУВА́ТИЙ, а, е. Який має легкий глянець; блискучий. *"А може, я оглух?" — дивуючись безгоміннію, подумав Федір Васильович. Злегка нахилив табуретку, що стояла біля ліжка на глянцюватому паркеті, і відпустив раптово* (Є. Доломан); *І кожен звук, не сплівшись з іншим звуком, Пливе, хитаючись, над глянцуватим бруком І меркне у безлунній самоті* (М. Бажан).

ГЛЯСЕ́, *невідм., с.* Охолоджена чорна кава з морозивом. *Сідалковський мовчки обняв її за плечі й з універмагу повів у "Грот", де готували каву-глясе з присмаком суниць чернігівського лісу* (О. Чорногуз); *Для приготування однієї порції глясе потрібно 100 мл готової чорної кави, 50 г цукру і 50 г морозива* (із журн.).

ГЛЯЦІАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Учення, згідно з яким на Землі протягом десятків тисяч років було гігантське обледеніння. *Гляціалізм, або льодовикова теорія, як система наукових уявлень про прадавні обледеніння Землі, має як своїх прихильників, так і критиків* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЯЦІА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до льоду, льодовиків. *Гляціальні селі — найбільш потужні селі високогір'їв* (з наук. літ.).

ГЛЯЦІОДИСЛОКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Деформація гірських порід, що становлять ложе льодовика, під дією його ваги і руху. *Товщі порід, що зазнали гляціодислокації, можуть бути переміщені та насунуті на інші породи або ж залишаються на місці її поширення* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЯЦІО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із гляціології. *Як гляціолог, він вивчає зразки льоду з різних глибин і з різних районів Антарктиди* (П. Автомонов).

ГЛЯЦІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гляціології. *Розроблена концепція, структура і зміст бази гляціологічних даних як складової частини розподіленої бази даних наук про Землю* (з наук. літ.); *Гляціологічні дослідження мають важ-*

ливе значення для вивчення кліматичних змін минулого і майбутнього (із журн.).

ГЛЯЦІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про льодовики, про форми льоду і про снігові покриви. *Гляціологія вивчає всі форми льоду на земній поверхні і підземні льоди* (з наук.-попул. літ.); *Практичне значення гляціології зумовлене великим поширенням льодовиків на Землі (близько 11 % суші) і тим, що велика кількість прісної води (27–29 млн куб. км) знаходиться в льодовиках* (з наук.-попул. літ.).

ГЛЯЦІОСФЕ́РА, и, *ж.* Сезонна оболонка з снігу й льодового покриву в полярних і помірних широтах на поверхні Землі. *Гляціосфера є самостійною компонентою глобальної природної системи поряд із сушею, морем, внутрішніми водами і атмосферою* (з наук. літ.); *Гляціосфера має важливі специфічні властивості: наявність води в твердій фазі, уповільнений масообмін, висока відбивна здатність, величезні витрати тепла на фазові переходи, особливий механізм впливу на сушу і земну кору* (з навч. літ.).

ГЛЯЦІОТЕКТО́НІКА, и, *ж.* Те саме, що **гляціодислока́ція.** *Сліди активної гляціотектоніки були виявлені на обширних територіях Євразії: в Альпах, в Скандинавії, повсюдно в Сибіру і т. ін.* (із журн.).

ГМ, *виг.* Виражає сумнів, роздумування, іронію, роздратування. — *Не бачив хлопця? — Ні, не бачив. — Гм. Де ж він?* (Панас Мирний); — *Гм, — промовив Городовський, — вам можна позаздрити* (В. Підмогильний); — *Кинув би усяку суєту .. та й пішов до вас на Запорожжє* [Запорожжя]! — *Гм! — каже Кирило Тур, озирнувши його* [Череваневу] *тушу. — Не багато таких потовпилось би в курені!* (П. Куліш).

ГМИ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Вимовляти "гм". *Велів* [купець] *націдити собі ківш меду, випивав, смачно гамкав, гмикав* (П. Загребельний); *Маестро здивовано гмикає* (Л. Дереш).

ГМИ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **гми́кати.** *Гмикнувши у відповідь, він потер долонею ретельно виголену голову* (Н. Рибак); *Терентій мовчки пройшовся по світлиці, щось сам собі гмикнув, зупинився перед ліжком* (М. Стельмах).

ГМІ́НА, и, *ж.* Найменша адміністративно-територіальна одиниця в Польщі; місто, село або група сіл і міст. *Світанковий Шацьк підняв у посіріле небо, як чорні сторожові вежі, два велетенські вітряки, на яких мололи зерно з усієї гміни* (М. Малиновська); *Керівництво здійснює рада гміни, що вибирається на загальних виборах місцевого самоврядування, а також правління, що вибирається радою гміни* (з наук. літ.); *Гміни входять у склад воєводства* (з наук.-попул. літ.).

ГМО, *невідм., ч.* Скорочення: генетично модифікований організм *(див.* **органі́зм).** *ГМО — це організм, генотип якого був штучно змінений за допомогою методів генної інженерії* (з наук. літ.); *ГМО не є продуктом селекції, тобто поступового виведення нового сорту (породи) організмів шляхом природного розмноження, а штучно синтезований в лабораторії новий вид* (із журн.); *США санкціонували виробництво продуктів харчування на основі ГМО в 1992 році* (із журн.).

ГМП, *невідм., ч.* Скорочення: генетично модифікований продукт *(див.* **проду́кт).** *Фактично виробництво ГМП має характер гігантського експерименту, здатного викликати непередбачувані наслідки* (із журн.); *Якщо на етикетці буде вказано, що товар містить ГМП, то навряд чи знайдеться багато охочих його купувати* (з газ.).

ГМУ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **гми́кати.** *Я гмукав, здивовано й глибокодумно вертів головою* (В. Винниченко); *Стах мовчки стежив за вдовою, мовчки смалив скажений самосад та іноді щось гмукав, одповідаючи своїм думкам* (М. Стельмах).

ГМУ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **гму́кати.** *Михалаке роздратовано гмукнув, упіймав короткий погляд шофера і покрутив головою* (М. Чабанівський); *Агроном зиркнув на нього впівока, гмукнув, наче хотів тим сказати: "Ти однаково свого доскочиш"* (Є. Гуцало).

ГНА́НИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гна́ти** 1, 2, 5. *І чує він себе таким слабим, Безсильним і безвільним, мов пилина, Вітрами гнана* (І. Франко); *В дальню Італію недугом гнана, Леся співала про рідні поляни, Луки Волині росисті, пахучі, Сиві Дніпрові задумливі кручі* (Л. Забашта); *А зі степу, гнаний вітром, котився на місто туман* (І. Багряний); // **гна́но,** *безос. пред. Їх самих, примерлих від голоднечі, .. гнано з пекельною лайкою геть* (В. Барка); *Хотілось просто впасти отут і вмерти, не очікуючи, що буде далі, якої наруги доведеться зазнати від безжальних ромеїв ще, бо важко їм було уявити більші страждання й наругу, аніж зазнали, допоки гнано їх до Константинополя* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **гна́ний,** ного, *ч.;* **гна́на,** ної, *ж.* Той (та), кого переслідують. *Горе гнаного й поклики вільного, прямосердість і щирість Енеєва... В його* [А. Бучми] *засобах стільки є спільного з контрапунктом суворим Танеєва!* (П. Тичина); *Гнані несли з собою мощі святої П'ятниці, випрошені колись у хрестоносців із Візантії* (П. Загребельний).

ГНА́ТИ, жену́, жене́ш, **ГОНИ́ТИ,** гоню́, го́ниш, *недок.* 1. *кого, що.* Змушувати рухатися в певному напрямку. *Одного разу я бачив з вікна, як кілька черкесів на конях гнали кудись нагаями до міста зв'язаних, збитих, уболочених селян* (Б. Антоненко-Давидович); *Гонить Аниця сліпу кобилу* (Л. Мартович); *Ріка гнала до моря сіру хвилю* (О. Ільченко); * Образно. *Важкі думки, невдачі, глибока образа докорів гнали Пріську додому* (Панас Мирний); // *кого і без прям. дод., розм.* Виганяти, посилати куди-небудь з якоюсь метою. — *Приходжу додому — знов гонять на базар* (С. Васильченко); *Матінку і тата, тільки на світ займається, вже на панщину женуть* (О. Іваненко); // *що, розм.* Спрямовувати рух чого-небудь. — *Я зарікся того дня ніколи на Черемош більше не ходити. Ні дараби більше не гонити* (І. Франко); *Кожен користався Дніпром по-своєму. Той гнав по ньому плоти, той купався* (О. Гончар).

2. *кого, що.* Примушувати швидко бігти, йти, їхати і т. ін. *Запрягає Чіпка коней, їде в Гетьманське. Не поганяє, — жене коней; не везуть вони — мчать, — та прямісінько до Пороха в двір* (Панас Мирний); *Не озираючись, гнав і гнав Ходжієв коня. Шайтан справді нісся, мов стріла* (О. Донченко); // *що, розм.* Вести машину на великій швидкості. *Всі ми рідні й рівні, творим день кругом, і шофер білявий, що жене машину, і поет смуглявий за своїм столом* (В. Сосюра).

3. *розм.* Швидко бігти, їхати, мчати. *А Заяць* [заєць] *жене, що має сили* (І. Франко); *Добре вигодовані коні гнали з усієї сили і бігли довго* (Б. Грінченко); *Погоня звернула з дороги і гнала цілиною* (Ю. Смолич).

4. *розм.* Швидко, інтенсивно рости. *І що рік мені прибуде, то мати гірш мною вбивається, а я таки гоню, мов верба лугова* (Марко Вовчок); [Р о м а н ю к:] *Дощі пройшли великі, і бур'яни женуть, неначе щоночі їх чорти сіють* (О. Корнійчук); // *безос.* Сприяти інтенсивному росту. *І от*

прийшла весна 1907 року. Цвітом залило вишні за хатою, на кленах гнало свіже листя (С. Скляренко); // *що.* Збільшувати кількість чого-небудь, сприяти виробленню чогось. *Улітку .. соковитий корм молоко гонить* (К. Гордієнко).

5. *кого.* Примушувати йти геть, залишати що-небудь; проганяти, виганяти. *Караульні так і женуть її від холодної. Піде, сердешна, додому, за слізоньками й світу не бачить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пріська побачила, що її женуть з хати* (Панас Мирний); * Образно. *Він гнав від себе зловісні думки, але вони настирливо поверталися до нього* (Л. Дмитерко).

6. *що.* Добувати що-небудь розкладанням речовини на складові частини за допомогою нагрівання, кип'ятіння і т. ін. *Та все-таки горілку гнав він* [пан], *І кожну гінку* [пайку] *розділяв На кожний нумер* [господарство] *у селі .. Сплати чи відроби той дар* (І. Франко); — *Я з батьком на заводі працюю, біля холодильника. З нафти в нас гас і бензин гонять* (О. Донченко).

7. *кого.* Переслідувати, цькувати звіра. *Кілька разів гонили його* [Лиса Микиту] *стрільці, травили його Псами* (І. Франко); *Поїхав* [князь Мстислав] *на лови, гнав оленя, розпалився, потім напивсь холодної води з джерела, — і вже ніякі трави, ніякі врачувателі* [цілителі] *не помогли* (П. Загребельний).

(1) Гна́ти рядо́к — обробляти городину, посіяну або посаджену рядками (кукурудзу, картоплю, буряки і т. ін.). — *Тоді на тобі один рядок* [буряків], *бо ти два не годна гнати... — і дав* [Андрій] *Химі один рядок* (Я. Качура).

◊ **(2) Гна́ти го́ном:** а) *(безос.)* швидко рости, змінюватися. *Далі пішло так: бурячки росли, а бур'яни гнало. Гоном гнало* (Остап Вишня); б) переміщати кого-небудь пішки, без допомоги транспорту. — *Ватагами набирали нас свої ж отакі земляки у Каховці, гоном гнали в степи, завдаючи в неволю* (О. Гончар); **(3) Гна́ти (прова́дити) / погна́ти (провести́) химе́ри (химоро́ди)** — говорити або вигадувати нісенітниці, дурниці. *Я її раз поспитала на самоті: — У тебе єсть щось важке на серці? Скажи мені. — Тепер, — каже, — піст, дак чого ж химороди гнати!* (Ганна Барвінок); — *Не слухайте, се він перепивсь, та сп'яну химери погнав* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Такі слова і кожна темна баба, і кожен злий чоловік скаже, а тобі, чоловікові письменному, розумному і доброму — тобі такі химери провадити і сором і гріх* (Ганна Барвінок); *Катулле бідний, вже химери гнать годі, бо те, що втратив ти, пропало навіки!* (М. Зеров); **Нести́ (верну́ти, гони́ти** *і т. ін.)* **ахіне́ю** *див.* **нести́; (4) Хоч вовкі́в (соба́к, псів) гони́ (ганя́й)** — дуже холодно. *Ішов з сіней холод: у хаті хоч вовків гони!* (Панас Мирний); *Один* [фін] *каже: "Ну й холодно ж у нашому бліндажі, хоч собак гони. Давай оцю сосонку звалимо та натопимо"* (Григорій Тютюнник).

ГНА́ТИСЯ, жену́ся, жене́шся, **ГОНИ́ТИСЯ,** гоню́ся, го́нишся, *недок.* 1. Переслідувати кого-, що-небудь; бігти за кимсь, чимсь, наздоганяючи. — *Чи чуєш гомін той? За мною то женуться!* (Л. Глібов); *Побачили його* [Вовка] *ловці-молодці та й почали за ним гнатися* (І. Франко); *Гониться за лисицею, а стріляє зайця* (прислів'я); * У порівн. *Хутко бігла* [Лукія] *стежкою вниз, наче хтось гнався за нею слідом* (О. Донченко).

2. *розм.* Прагнути чого-небудь, домагатися чогось. *Хто женеться за праведністю та за милістю, той знаходить життя, справедливість та славу* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Мати його не гналася за багатством, і за це їй перепадало від батька* (М. Стельмах); — *Я не женуся за легким хлібом* (О. Гончар); // Намагатися зрівнятися з ким-небудь. — *Ми нікого гнатися* [у змаганні] *за нами не примушуємо* (В. Собко).

3. Те саме, що **гна́ти** 3, 4. [Г о т л і б *(вертається, задихавшись)*:] *Я їх* [людей] *бачив.* [Г і л ь з е:] *І чого .. ти так гнався? От добігаєшся, то знов тебе ота хвороба схопить* (Леся Українка); *Розкішне дерево гналося понад водою вгору скільки в його було сили* (І. Нечуй-Левицький); *Тут завжди буяли плодові сади, гналася із землі густа трава* (В. Кучер).

◊ **(1) Гна́тися за копі́йкою** — прагнути до наживи, збагачення. *Якби він не гнався так за тією копійкою... А то жадоба така несита: все б зажер собі* (Б. Грінченко); **(2) Гна́тися (іти́, ходи́ти** *і т. ін.)* **по п'я́тах** — невідступно переслідувати кого-небудь або весь час іти за кимсь. *Йому здавалося, що сама смерть женеться за ними по п'ятах* (З. Тулуб); *Коли в господі немає брата або тітки, тоді Терешко пристає, мов тінь, до діда Карпа, ходить за ним по п'ятах* (Т. Масенко); *За ним весь час ішли по п'ятах фашисти* (Ю. Збанацький).

ГНЕЙС, у, *ч.* Метаморфічна гірська порода, до складу якої входять кварц, польові шпати, слюда. *Гнейси є одними з найпоширеніших порід у земній корі* (з навч. літ.); *За хімічним складом гнейси близькі до гранітів і глинистих сланців* (із журн.).

ГНЕ́ЙСОВИЙ, а, е. Прикм. до **гнейс.** *Населення степової смуги широко застосовувало в побуті гранітно-гнейсові плитки* (з наук. літ.).

ГНИ́ДА, и, *ж.* 1. Яйце воші. *Дехто сидів голий по пояс і скав у свиті вошей та гнид* (І. Білик); *Воші оселяються в людини у волоссі, на яке вони приклеюють свої яйця — гниди* (з навч. літ.); * У порівн. — *Тримайся мене, бо згинеш. Кажу тобі чесно: згинеш, як гнида* (Ю. Бедзик).

2. *перен.* Про нікчемну, мерзенну людину. [К и л и н а:] *Боїшся? Не варта ти й того, щоб тебе нігтем придавити, гнида погана!* (М. Кропивницький); — *Що ти... гнидо паршива! — хмарою посунув на нього Свербивус. — Я бачив революцію.., ти це знаєш?..* (П. Козланюк); — *Він вас покривдив? — Кого ця гнида не покривдила! Він на мене з десяток доносів настрочив* (Е. Андієвська).

ГНИЛЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Трохи гнилий. *Ходив собі, розстібнувши двірницьке пальто, відсунувши кашкета на потилицю, як червоноармійський комісар, постукуючи ціпком по дерев'яних гниленьких тротуарах* (В. Винниченко); *На стежці лежала гниленька слива, яка одразу потрапила Галі на очі, а потім і до рота* (Ю. Яновський).

ГНИЛЕ́ЦЬ, льцю́, *ч.* Інфекційна хвороба бджоляного розплоду, яка спричиняє гниття і загибель личинок медоносних бджіл. *Європейський гнилець — заразне захворювання личинок бджіл, переважно 8–4-денного віку* (з наук.-попул. літ.).

ГНИЛИ́ЗНА, и, *ж.* Те саме, що **гниль.** *Жовті, місцями вже почорнілі листки каштанів і кленів пахли гнилизною* (В. Собко); *Осінь пахла дощами, прив'ялим листям, гнилизною боліт* (П. Загребельний); *Він — один з тих, що повинні стати на зміну гнилизні минулого й сміливо будувати майбутнє* (Є. Пашковський); — *Вони, розумієш, ростуть не тільки біля старих пеньків, а й під деревами, на кореневих шийках. І все дерево заражають гнилизною. Ось які опеньки!* (О. Донченко).

ГНИЛИ́Й, а́, е́. 1. Зруйнований або зіпсований гниттям; який гниє, розкладається. *В хаті було повно барлогу.., стояв якийсь чад од махорки, од гнилої соломи* (І. Нечуй-Левицький); [П о г о д а:] *Сидите на гнилому паркані і квокче-*

те, а думаєте, що піднялись у небо (О. Корнійчук); * Образно. *Нехай жодне слово гниле не виходить із уст ваших, але тільки таке, що добре на потрібне збудування, щоб воно подало благодать тим, хто чує* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // Застояний, затхлий, несвіжий (про воду, водойму). *Тоді і озеро не таке, як тепер, гниле та миршаве, а глибоке та водяне було* (Панас Мирний); *Гнила річка Катунь обмиває передмістя* (А. Шиян).

2. Сповнений вологи; дощовий, туманний (про клімат, погоду). *А тут ще й зима у нас гнила, на Водохреща дощ ішов, та й тепер невідь що таке, вітер такий, що голову зриває* (Леся Українка); *Осінь була гнила й нездорова* (О. Ільченко).

3. *перен.* Порочний у якомусь відношенні. *Та й задумав Павлюк знову Бить шляхту гнилую* (з думи); — *Як я ненавиджу цих гнилих добродіїв з козацькими вусами й заячою душею! — нервово метнувся на стільці Плужник* (Б. Антоненко-Давидович).

ГНИЛИ́ЦЯ, і, *ж.* Пригнилий плід дикої груші. — *Ми перерили все — хоч би тобі гнилиця... Вертайтеся, бо нічим поживиться* (Л. Глібов); *Сад .. ще виповнений осінніми пахощами яблук, слив, гнилиць* (Ю. Бедзик).

ГНИЛИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **гнили́ця.** *Він добув з-за пазухи гниличку і тикав її Прісьці в рот* (Леся Українка); *Любий брате, визріває дичка, Груші ударяють у спориш. Визбираю в пелену гнилички, Тільки ти вже поруч не стоїш* (Л. Забашта).

ГНИ́ЛІСНИЙ, а, е. Який викликає гниття. *Усі технологічні операції силосування треба спрямовувати на створення найсприятливіших умов для розвитку молочнокислих та знищення гнилісних бактерій* (із журн.); // Спричинений гниттям. *Гнилісний перитоніт — це гострий перитоніт, при якому в черевній порожнині збирається гнилісний ексудат* (з навч. літ.).

ГНИ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **гнили́й.** *Дощ пахнув сирістю, земля дихала чорним духом, повітка — сирою гнилістю* (Є. Гуцало); — *Ви достатньо пізнали наш край і помітили: найбільше наше нещастя у гнилості владик* (Валерій Шевчук).

ГНИЛЛЯ́, я́, *с.* Гнилі предмети; гниль (у 1 знач.). *Як прийде Ілля, так наробить у полі гнилля* (Номис); *Земля була вкрита густим і вогким гниллям, і часто ворушилися в ньому вужі і жирні гадюки* (З. Тулуб).

ГНИЛОБО́КИЙ, а, е. З гнилим, підгнилим боком. *Посипалися додолу Груші гнилобокі* (Т. Шевченко).

ГНИЛОВІ́Д, во́ду, *ч.* Гниле болото. *Далеко десь, на лисих зрубах, .. гниловодах і придорожніх корчах запалювався іноді якийсь хитрий огоньок* [вогник] (К. Гриневичева); *Оце ж і матимеш, Давиде, два щастя в житті і славну дівчину та шматок .. начиненого жабами гниловоду* (М. Стельмах).

ГНИЛОВО́ДДЯ, я, *с.* Площа, зайнята гниловодом. — *Якийсь кат за сьогодні моста розвалив, саме зуб'я стирчить. Отож, хоч-не-хоч, а доведеться тепер .. кружляти об'їздами до самісінької ночі. Вдадуться нам ці об'їзди на гниловодді* (М. Стельмах); *800 гектарів гниловоддя налічувалось на території Онишівського лісництва на Чернігівщині* (з газ.).

ГНИЛОВО́ДЬ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **гниловід.** *Твань, гниловодь .. Чи кожного Дорош пошле косить, гребти на болоті сіно?* (К. Гордієнко).

ГНИЛОЗУ́БИЙ, а, е, *розм.* Який має гнилі зуби. — *Ідіть лишень до нас, — мовила огрядна молодиця, гнилозубого чоловіка жінка* (Панас Мирний); — *То це ти... ти, Кашубо, язика мені втнеш? — повернувся до нього усім тулубом Вовк. — Ти, щеня гнилозубе?* (І. Муратов).

ГНИЛОКРІ́В'Я, я, *с., вет., мед.* 1. *заст.* Сепсис. *Гнилокрів'я в наш час лікується антибіотиками* (із журн.).

2. Те саме, що **септицемія.** *Гнилокрів'я шовкопряда спричиняють кілька видів бактерій, що потрапляють у гемолімфу* (з наук.-попул. літ.).

ГНИЛОСТІЙКИ́Й, а́, е́. Який не піддається гниттю. *Виноград згаданого сорту порівняно гнилостійкий, його можна довго зберігати свіжим і транспортувати* (з наук.-попул. літ.).

ГНИЛОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **гнилостійки́й.** *Щоб збільшити гнилостійкість клею, до його розчину додають антисептиків* (з навч. літ.).

ГНИЛУВА́ТИЙ, а, е. Трохи гнилий. *Тараня була дуже давня, лежала, трухла й гнилувата* (І. Нечуй-Левицький); *Ніч стала чорнильно-темною, запахи свіжого снігу, морожених трав, гнилуватого моху стали особливо відчутними* (В. Собко).

ГНИЛЬ, і, *ж.* 1. Що-небудь розкладене, зруйноване гниттям. *Відчувати фарби життя — головне. Щоб не було воно стежкою в темному лісі, де віти придорожні б'ють по очах, де туман і пахуча гниль* (Ю. Яновський); *Повітря було важке, пересякле гниллю й тютюновим димом* (Н. Кобринська); *Бабця видлубувала картоплини, гниль відкидала до межі, дріб'язок на ряднину* (Є. Пашковський); * Образно. *Невже у вас припало серце гниллю І не вража сльоза бідот людських?* (М. Старицький).

2. *перен.* Що-небудь розтлінне, порочне, аморальне. *Хоч вихований при княжім дворі і зіпсований гниллю та підлотою, він усе-таки був рицар, вояк* (І. Франко); *Відчував* [батько], *якщо не знав по-науковому, гниль нашого виховання і всю мерзоту моральної непідготованості до війни* (О. Довженко).

3. Загальна назва хвороб рослин, спричинюваних деякими видами бактерій або грибів. *У вологі роки коноплі часто уражує біла гниль* (з наук. літ.); *Суха гниль сильно уражує бульби картоплі переважно в другу половину зимового зберігання* (з наук. літ.); *Шийкова гниль — найбільш шкідлива грибкова хвороба в період зберігання цибулі* (із журн.).

ГНИЛЬНИ́Й, а́, е́. Який викликає гниття. *Харчовий інститут цікавився тим, що ультракороткі хвилі за певних умов убивають геть усі бактерії — в тому числі і гнильні* (В. Владко); *В основі всякого консервування продуктів є боротьба з гнильними мікроорганізмами* (з наук. літ.); // Спричинений гниттям. *В будь-якому разі своє недавнє тіло він бачив згори: початок розпаду, перші плями на шкірі, подальші прояви теж цілком передбачувані — гнильна емфізема, трупна зелень, відшарування епідерміса з утворенням пухирів, заповнених сукровицею* (Ю. Андрухович).

ГНИЛЯ́ТИНА, и, *ж., розм.* Те саме, що **гниль** 1, 2. *Од їх* [ліан] *одразу вдарив важкий болотяний дух, неприємний, гидкий, ніби од якоїсь здохлятини та гнилятини* (І. Нечуй-Левицький); — *А чому ви, пане майстре, годуєте нас гнилою рибою?.. — Коли?! Брешеш, собако! Ніколи не годував вас гнилятиною* (З. Тулуб); *Стаття Франка незвичайно подобалась мені .. Так ясно, просто і дотепно ледве чи хто потрапив би у нас вивести тоту* [ту] *гнилятину на чисту воду* (М. Коцюбинський).

ГНИЛЯ́ЧЧЯ, я, *с., розм.* Збірн. до **гниль** 1. — *Дякувати треба йому, що примусив перекрити своє житло! Що спалив ік лихій мамі оте гниляччя! Чи у Дніпровських плавнях перевів-*

ся очерет? А чи руки нам відсохнуть, коли ми по кулику зв'яжемо його і гуртом заново перекриємо курінь?.. (В. Малик).

ГНИСТИ́ *див.* **гни́ти.**

ГНИ́ТИ, ГНИСТИ́, гнию́, гниє́ш, *недок.* 1. Розкладатися, руйнуватися під впливом мікроорганізмів; пріти, трухлявіти. — *Нащо-то в тебе хліб гниє в стіжках? — раз питає його Лушня* (Панас Мирний); *У тому лісі гниє, порохнявіє скільки пнів і галуззя* (І. Муратов); *У садку між вологою травою гнили сливи* (Р. Андріяшик).

2. *перен.* Перебувати в дуже важких умовах; животіти. *І син Алкід, твоя дитина, Єдиная твоя родина, Любов єдиная твоя, Гниє в неволі, в кайданах* (Т. Шевченко); *Додому солдатові треба — три роки гнив в окопах* (О. Довженко); // Зазнавати занепаду; занепадати. *Ми бачимо, що .. цивілізація гниє і в ній гниє людськість* (М. Хвильовий).

◊ **(1) Гни́ти в [сирі́й] землі́** — бути мертвим. — *Як я маю з вашим паном Мед-горілку пити, То волію Молоденька в сирій землі гнити* (з народної пісні); *Нема мені життя без Насті... Як не буду з нею жити, то буду в сирій землі гнити* (М. Коцюбинський); *Степан .. починає завзято співати: Тобі, фрицю, в землі гнити, Мені молодому мед-горілку пити...* (М. Стельмах); **(2) Гни́ти в тюрмі́ (по тю́рмах)** — перебуваючи в ув'язненні, втрачати сили, здоров'я. *Я бачила, як гинуло найкраще, Як родичі мої гнили по тюрмах І як високе низько упадало* (Леся Українка); — *Я знаю, що серед зими я десь в дорозі зако в'язну* [загину], *та краще мені так, чим* [ніж] *гнити в тюрмі або згинути з руки ката* (А. Чайковський).

ГНИТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **гни́ти і гнисти́.** *То було тіло, що могло б бути натурою для античних різьбярів, тіло Дискобола або молодого Гермеса, і таким його знала й любила Мар'яна, а тут воно лежало знівечене, порване, в самому розквіті приречене на смерть і гниття* (О. Гончар); *В його могутньому організмі причаїлися і ревматизм, і хвороба серця, і розлад органів травлення, і ще стонадцять болячок — після гниття в окопах та ран і контузій в боях* (Ю. Смолич); *Ти* [Бог] *стримав від гробу гниття мою душу, бо Ти кинув за спину Свою всі гріхи мої* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ГНИЮ́ЧИЙ, а, е. Який зазнає гниття. *Зійде завтра день блискучий, Та не вспіє* [встигне] *відпочить, Як твій труп, у мглі гниючий, Робаки почнуть точить* (П. Грабовський); *Амебі завжди доцільніше буде дозволити самій плодитись у гниючій калюжі* (В. Підмогильний); *Всі узбережні села проклинали сиваське безмежне болото, задихаючись від нього, від гарячого смороду мертвих, гниючих у ньому водоростей* (О. Гончар).

ГНІВ, у, *ч.* Почуття сильного обурення; стан нервового збудження, роздратування. *Хто вірує в Сина, той має вічне життя; а хто в Сина не вірує, той життя не побачить, а гнів Божий на нім перебуває* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Енея очі запалали, Уста од гніву задрижали* (І. Котляревський); *А Наталчин голос то сльозою бринить, то скаргою, то гнівом* (О. Гончар).

◊ **Не во гнів будь ска́зано** *див.* **бу́ти; О́чі бли́снули [гні́вом]** *див.* **о́ко**[1]; **Переміни́ти (змі́ни́ти) гнів на ми́лість (на ла́ску)** *див.* **переміня́ти**[1]; **Покла́сти (положи́ти) гнів** *див.* **покла́сти**[1]; **Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження** *і т. ін.)* *див.* **рум'я́нець.**

ГНІ́ВАТИ, аю, аєш, *недок., кого, рідко.* Те саме, що **гні́ви́ти.** *Його все гніває, все дратує* (М. Коцюбинський); *Найбільше гнівали мене й ображали самі женщини* [жінки] (О. Кобилянська); *Старшини принишкли. Не знали, чи вести балачку дальше, чи перестати, щоб не гнівати ясновельможного* (Б. Лепкий).

ГНІ́ВАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок.* Відчувати гнів, роздратування; сердитися. *Не гнівайтесь, прошу, що я так довго не писав* (М. Коцюбинський); *Важко було зрозуміти, чи він гнівався, оглядаючи Поруби, чи радів* (М. Чабанівський); *Марія торкнулась до його плеча. — Я не гніваюся на тебе* (Р. Іваничук).

ГНІВИ́ТИ, влю́, ви́ш; *мн.* гнівля́ть; *недок., кого.* Виклика́ти гнів, роздратування; сердити. *І не ходіть за іншими богами, щоб служити їм та щоб вклонятися їм, і не гнівіть Мене* [Бога] *роботою ваших рук, і Я не вчиню вам лихого* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Я в д о х а *(з докором)*:] *Петрусю! не гніви батька* (Панас Мирний); *Напевно, спокій і виразність Настиних слів найбільше й гнівили Славка* (О. Копиленко).

◊ **(1) Гніви́ти Бо́га (Го́спода),** *перев. із запереч.* — уживається для вираження незадоволення чиїми-небудь словами, вчинками. — *Не добрий він тобі судився, тебе їм* [ним] *Бог скарав. — Мамо, не гнівіть Бога, се все вже Бога гнівите! — мене дорікає дочка моя* (Марко Вовчок); — *Не гніви, Григорію, Господа, — почувся знову батюшчин голос. — Молися краще й уповай на милість його* (Василь Шевчук); **Гріх (нема́ чого́, нічого** *і т. ін.)* **[і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти** *див.* **гріх.**

ГНІВИ́ТИСЯ, влю́ся, ви́шся; *мн.* гнівля́ться; *недок., рідко.* Те саме, що **гні́ватися.** *Ні сердилися, ні гнівились, Ні лаялися і не бились, А всі жили тут люб'язно* (І. Котляревський); * Образно. *І море гнівиться — аж бризки на пляжі, аж піну з-під каменю лускіт пройма...* (П. Тичина).

ГНІВЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Схильний до гніву; який може швидко, легко розгніватися. *З одного боку — темна і сувора постать скупого, гнівливого маляра цехового Ширяєва..; з другого боку — .. такі добрі, гуманні, світлі голови, як Брюллов і Жуковський* (О. Кониський); — *Не гнівайся, Микольцю... — Я не з гнівливих* (В. Бабляк); — *Пане-брате! Не будь гнівливий! Усміхнися душею, ну, звесели свою душу...* (Ю. Логвин).

2. Те саме, що **гні́вний.** *Навіжена* [Ніагара] *рветься вдаль... Мов гнівлива королева дзеркала трощить хрусталь* [кришталь] (Уляна Кравченко); *Явдоха стояла на порозі бліда, гнівлива; сухі старечі губи тремтіли від великого гніву* (М. Коцюбинський); *Імператорські гінці летіли через гори, везли веління тверді, безжальні, гнівливі* (П. Загребельний).

ГНІВЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Стан і властивість за знач. **гнівли́вий.** *Не раз-то йому болем стислося серце, коли мусив зносити терпеливо .. упертість і гнівливість своєї "благородної" жони!* (І. Франко); *Він знов махнув на всі справи в Новгороді, і знов було те саме каламутне сп'яніння й знетямлення, аж поки, зціпивши зуби, нагнав собі в серце гнівливості на самого себе й спромігся відірватись од Шуйці* (П. Загребельний).

ГНІВЛИ́ВО. Присл. до **гнівли́вий** 2. *Купець гнівливо бив у боки свого жеребця, гнав його між дерева* (П. Загребельний); * Образно. *Ніч все більше розбухала темрявою, гнівливо супилась, а небо бурчало, клекотіло, черкало іскрами* (Мирослав Ірчан).

ГНІ́ВНИЙ, а, е. Який перебуває в стані гніву, охоплений гнівом. *Зоя .. все була сердита, все гнівна, все чогось їй недоставало* (О. Кобилянська); *Коли цю грань було перейдено, він ставав холодним, стримано, але непохитно гнівним і навіть злобливим* (М. Бажан); *Ошаленілий, гнівний Хома гукав на льоту і людям, і коням, і моторам: — Швидше-бо,*

швидше! (О. Гончар); // Який виражає гнів, перейнятий гнівом. *Олаф .. подав руку* [Емілії] *й тим же серйозним, стримано-гнівним тоном сказав: — Я прошу вибачення за своє поводження* (В. Винниченко); *Його гнівний погляд обпік Альнпека* (Р. Іваничук); *Я того ж дня написав до радіоредакції гнівного листа* (В. Дрозд); // *перен.* Загрозливо похмурий, грізний, бурний. *Гнівні вітри облягли село* (К. Гордієнко); *В Ташані вода як синькою розведена, і сині хмари киплять у ній, миються гнівною хвилею, яку безупинно гонить свіжий вітер-весняк* (Григорій Тютюнник).

ГНІ́ВНО. Присл. до **гнівний.** — *Невеликий пан — сам нап'єшся! — відказала гнівно Галя* (Панас Мирний); *Ми стали на бій, гнівно стисши кулак...* (І. Нехода); *Йому* [В. Чкалову] *грозили холод і тумани, і горами солоної води під ним шуміли гнівно океани і скаженіли, дибились льоди* (І. Гончаренко).

ГНІДИ́Й, á, é. Темно-коричневий (про масть коней). *Усе приїздив* [поміщик] *інакшими кіньми. То приїде сірими, то гнідими, то вороними* (Марко Вовчок); *Крутим схилом Антон піднімався вгору до своєї хати й на мотузяному поводі вів гнідого коня* (С. Чорнобривець); *Раніше там стояв сільрадівський кінь і пара гнідих кобил поштового відділення* (Є. Доломан); // *у знач. ім.* **гніди́й,** до́го, *ч.;* **гніда́,** до́ї, *ж.* Кінь (кобила) такої масті. — *Ану лишень, бадьоріше! — обзивається він до гнідого* (Панас Мирний); *Троє отаманів рушили до просіки. До неї було вже палицею кинути, коли гніда Загородньої ні сіло ні впало спіткнулася* (В. Шкляр).

ГНІДКО́, á, *ч., розм.* Гнідий кінь. *Яким звернув гнідка з шляху й повагом почав обминати валку* (Панас Мирний); *Одним помахом ножа він перерізав повід і вискочив на гривастого гнідка* (М. Стельмах); *Через його руки пройшло безліч .. ступаків, гриванів, гнідків, вороньків* (П. Загребельний).

ГНІЗДЕ́ЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **гніздо́** 1–5. *Гніздечко трималося на трьох гілках і ловко було виплетене з тоненьких травинок* (О. Копиленко); — *Не журіться, .. ваша Лєнуца буде доброю господинею, вона дасть лад і великій хаті. Ще таке затишне та хороше буде гніздечко!* (М. Чабанівський); *Дивись, на деревах лопаються рожеві гніздечка бруньок* (М. Стельмах); *Віктор ще складав рацію, розгвинчував антену, поспішно вставляючи окремі частини її в гніздечка збоку корпусу радіостанції* (П. Автомонов); * У порівн. *Горничка як гніздечко: і тиха, і спокійна, і весела* (Панас Мирний).

◊ **Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце)** *див.* **звива́ти; Одного́ гнізде́чка (гнізда́) пти́ці** *див.* **пти́ця; (1) Тепле́ньке (те́пле) гнізде́чко** — затишне, упорядковане, приємне для життя місце, житло. — *Ох, яка гарна. Боже мій, яка гарна панночка! — приговорювала* [тітка Лідія]. — *Пий, дитино моя, пий, пташечко! Вирвали тебе, бідну, з рідного теплого гніздечка* (Б. Лепкий); — *Було це понад десять років тому. Тоді він поселив у себе малу якутяночку, ну, а потім, коли приїхала сюди його наречена, якутяночці довелося покинути тепле гніздечко* (М. Сиротюк).

ГНІЗДИ́ТИ, гніжджу́, гнізди́ш, *недок., кого, розм., рідко.* Бити в одне місце. *Вхопили його вдвох, повалили та й гніздять його колінами по голові* (Сл. Гр.).

ГНІЗДИ́ТИСЯ, и́ться, *недок.* 1. Жити де-небудь (про птахів, тварин); мостити, мати гнізда. *Тут* [на пригірку], *як твердив тухольський провідник, .. гніздилася медведяча матка* (І. Франко); *Там лиш сови під кришею гніздяться* (Б. Лепкий); *Багато птахів на тій батареї гніздилось* (О. Гончар); // *перен.* Мати притулок; міститися (про людей). *В маленькій .. хатині, перегородженій тонкою грубою, живе по три, по чотири сім'ї. Господь їх знає, де вони там гніздяться!* (І. Нечуй-Левицький); // *перен.* Влаштовувати житло. *Як птахи, верталась, гніздилися люди* (І. Нехода).

2. *перен.* Розміщуватися де-небудь групою, купкою. *Прілий дух гнилих пнів, запах кладовища лісного йшов на них з пущі, де трухліли мертві смереки та гніздились погані гриби* (М. Коцюбинський); *Звідусіль кричали, тюкали хлопчаки, що гніздилися на покрівлях навколишніх будинків* (А. Хижняк); *З ліжка можна було легко стрибнути на велику піч, на якій радо гніздилась дітвора* (І. Чендей).

3. *перен.* Міцно триматися в кому-, чому-небудь, десь; коренитися. *Журба та досада гніздилися в душі, ножем поверталась у серці* (Панас Мирний); *Мала лише те виразне почуття, що якась тяжка пайка отрук, що гніздилася десь у неї на дні в душі вже здавна, спала тепер* (О. Кобилянська); *Дні несамовиті вершать, а чи розпочинають путь — по спогадах, що в пам'яті гніздяться* (В. Стус).

ГНІЗДИ́ЩЕ, а, *с.* Збільш. до **гніздо́** 1, 2, 4. *Потім, помостивши Свої гніздища, враз попіднімають* [лелеки] *Червоні очеретинки до неба І довго, довго на увесь окіл, На світ увесь щасливо клекотять...* (І. Вирган); — *Чи то ж гарно буде, як він часом випадком од когось дізнається, що завів знайомість з якимсь кодлом прохачів: з вами, з Галецькою, з Мокрієвською, та що й я з того гніздища?* (І. Нечуй-Левицький).

ГНІЗДІ́В'Я, я, *с.* Місце гніздування. *Табун* [гусей] *сів на гніздів'я* (М. Вінграновський); *Сьогодні гніздів'я короткохвостих альбатросів трапляються на японських островах Торісіма і Сенкаку* (з наук.-попул. літ.); *Досить великі постійні гніздів'я шкірястих черепах існують на деяких островах Індонезії і на Великому бар'єрному рифі в Австралії* (з наук.-попул. літ.); *Учасникам форуму показали гніздів'я перелітних птахів із спеціальної оглядової башти у ландшафтному парку Меотида* (з газ.).

ГНІЗДО́, á, *с.* 1. У птахів — влаштоване або пристосоване місце для кладки яєць і виведення пташенят. *Побачив горобчик, як інші пташки в теплих гніздечках сидять, почав він і собі придивлятись, як то гнізда будуються* (Леся Українка); — *А ластів'яче гніздо над своїм вікном бачила? — кинув погляд* [Панько] *під стріху* (М. Стельмах); *Біля димаря, чорного од вітру й дощів, — гніздо чорногуза: старе колесо, обкладене прутиками й гілками* (Б. Левін); // Місце, пристосоване тваринами або комахами для виведення малят, зимівлі і т. ін. *Хлоп'я в садку собі гуляло Та й забажало На іграшки ужа піймать (Воно гніздо його назнало — Так як утерпіть, щоб не взять?)* (Л. Глібов); *На гілках абрикосів виснули кетяги гусеничних гнізд* (В. Кучер); *Із хребетних будують гнізда деякі риби (напр, трьохголкова колюшка), земноводні (напр., яванська веслонога жаба), плазуни (напр., ряд черепах і крокодилів)* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Домашнє вогнище; оселя. *Як здумають* [селяни] *прощатись з старим гніздом, де, мовляв, і вилупився й вигодувався, зріс і посивів .. Шкода їм стане рідної сторони* (Панас Мирний); *Сам* [Іван Іванович] *собі будиночок поставив, Що в Малині був за гніздо йому* (М. Рильський); — *Молодий чоловік, — я маю на увазі порядних хлопців, — одружується і дбає про гніздо* (Ю. Мушкетик); // *зневажл.* Таємне пристановище, притулок кого-небудь; притон. *Чим більш Остап придивлявся, тим більш помічав.., що попав у злодійське гніздо* (М. Коцюбинський); // Джерело зосередження, поширен-

ня чого-небудь. *Все це вихованці всіляких гестапо та інших гадючих гнізд із своєю розбійницькою специфікою, жаргоном, побутом, вчинками і т. д.* (Остап Вишня).

3. *перен., заст.* Сім'я, рід. *Цар Гарісчандра .. Недавно з Сайвією одружився, Красавицею з княжого гнізда* (І. Франко); *Серед усіх дітей Рогнідиних Предслава вирізнялася незвичайною вродою, була мовби не з їхнього гнізда, не схожа була ні на батька, ні на матір* (П. Загребельний).

4. Група рослин, грибів і т. ін., що ростуть укупі. *Він сів на призьбі, глянув на берег, де зеленіло гніздо верб* (І. Нечуй-Левицький); *Квітники й городи заросли гірськими соснами, глодом, ялівцем, туями, вересом, мохами, повзучими рожами, чорнобривцями і цілими гніздами петуній* (У. Самчук); // Скупчення, група однорідних або подібних предметів, об'єктів. * У порівн. — *Вона* [квітка] *виглядала, як гніздо аметистів* (М. Коцюбинський); // *геол.* Скупчення корисних копалин. *Всюди під колишнім курортом залягають гнізда ртутної руди* (з газ.).

5. Заглиблення, отвір і т. ін., у який що-небудь вставляється, вкладається. *Приймач уже майже готовий. Ось перед ним невеличкий ящичок з двома ручками, з клемами, гніздами для навушників* (П. Автомонов); *При самій воді в риштуванні стіна... Тут ляжуть у гнізда турбіни* (М. Нагнибіда); *Автоматичний механізм дзвінко клацнув, притискаючи кришку люка, криві важелі висунулися з стін і, увійшовши до своїх гнізд, герметично замкнули верхній люк* (В. Владко).

6. Приховане місце, признач. для бійця зі зброєю. *Копали окопи, кулеметні гнізда, мінували підходи до табору* (І. Багмут); *Навіть не вірилося, що ті всі замріяні пагорби й гайки, й лісочки обсаджено артилерією, покрито кулеметними й мінометними гніздами* (І. Багряний); *Орлюк сидів у гнізді навідника й кричав у телефонну трубку* (О. Довженко).

7. *с. г.* Місце висіву кількох насінин або висадження кількох рослин. *Як тільки з'являються сходи, перевіряють стан їх і при виявленні пустих гнізд негайно підсаджують в них намочене насіння* (з наук. літ.); *Він* [механізм] *автоматично викидав дві-три картоплини, а важкі металеві лапи загортали гніздо* (М. Руденко); *Конче потрібно самому на полі перевірити, як зроблено проривку в гніздах* (С. Журахович).

8. *лінгв.* Група спільнокореневих слів. *Лексичне гніздо — група слів, утворених від одного, спільного для них кореня* (з наук. літ.); *У словотвірному гнізді слова з новими твірними основами об'єднані мотиваційними відношеннями, або відношеннями формального та семантичного виведення з певного базового слова* (із журн.).

Дéрти (дрáти) горобців (лáстівок, сорóк *і т. ін.)* **<Дéрти гнізда (я́йця)>** *див.* **дéрти.**

◊ **Зви́ти / звивáти (ви́ти) гніздó (гніздéчко, кублó, кубéлечко, кубéльце)** *див.* **звивáти; (1) Наси́джене гніздó (кублó)** — житло, місце, де хто-небудь прожив тривалий час. *До спустошеного села повертали потроху люди, оселяючись у давніх, насиджених гніздах* (Ф. Малицький); *Передавши справи новому лісничому, Архип Спиридонович покинув насиджене кубло* (Н. Рибак); **Одногó гніздéчка (гніздá) пти́ці** *див.* **пти́ця; (2) Оси́не (óсяче, вóвче** *і т. ін.)* **гніздó (кублó)** — місце зосередження, притулок антигромадських або аморальних, злочинних елементів. — *Одне гніздо осине розворушили, а друге ще .. ось незаймане,* — *сказав Єгор.* — *Нічого,* — *позирнула Ольга на вивіску.* — *Доберемося згодом і до цього гнізда* (А. Шиян); — *Нам треба, щоб він своє товариство* [конокрадів] *виказав, щоб гніздо вовче видушити* (Б. Грінченко); — *Тепер я покажу всім князям та їхнім гавкунам! .. Я посмикаю їхні осині кубла* (С. Добровольський); **Позвивáти гнізда** *див.* **позвивáти.**

ГНІЗДОВИ́Й, á, é. Стос. до гнізда (у 1, 4, 8 знач.). *Розглядається видовий склад і щільність гніздового населення птахів екосистем з перевагою чагарникового і деревного типів рослинності* (з наук. літ.); *Характерною рисою, що відображає соціальні структури слов'янського суспільства, є групове, або гніздове, розташування слов'янських селищ* (з наук. літ.); *Звернімо увагу на гніздовий ряд споріднених слів, значенням своїм пов'язаних з весільним обрядом: сватати*ся (із журн.).

△ **Гніздовá сівбá** *див.* **сівбá; Гніздовé садíння** *див.* **садíння; Гніздови́й спóсіб посíву** *див.* **спóсіб.**

ГНІЗДУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гніздувáти.** *Білі чайки, зрадівши сліпучому сонцю і прозорим хвилям, з криком літали над скелями і вишукували зручних місць для гніздування* (О. Донченко); *Птах він* [вальдшнеп], *як сказано, лісовий, у нас не виплоджується, а тільки перелітає: навесні, коли мандрує на північ, на місця свого гніздування, і восени, коли повертається у вирій* (О. Вишня); // Час парування, токування птахів та деяких тварин. *У чорного та співочого дроздів максимальна кількість яєць відкладається на початку гніздування* (з наук. літ.).

ГНІЗДУВÁТИ, ýє, *недок.* Виводити малят, влаштовуючи для цього гнізда (про птахів і деяких інших тварин). — *Де гніздують шуліки, там птаство не розміщається* (В. Логвиненко); *У південній частині Дністровського лиману гніздують такі птахи: сіра гуска, в незначній кількості лебідь-шипун великий та малий, баклан та ін.* (з наук. літ.).

ГНІЗДУВÁТИСЯ, ýється, *недок.* Те саме, що **гнізди́тися** 1. *Цього року, запізнившись, загаявшись, плавню палили справді з порушенням строків, коли перната дичина вже почала була гніздуватись* (О. Гончар); *У Сумській області почали гніздуватися сірі журавлі* (з наук.-попул. літ.).

ГНІЗДЮ́К, á, *ч., іст., зневажл.* Козак, що осів на одному місці і веде спосіб життя хлібороба. *Він винувато зирнув на сусідів, на свою шаблю — скільки років висить без діла, а хазяїн зовсім уже гніздюком зробився, гречкосієм* (П. Панч); — *Піду десь до старшини зимувати або до гніздюка-гречкосія* (З. Тулуб); *Саме так* [по-сімейному] *проведуть Різдво оці гніздюки, сидні, як бридливо називають їх на Січі козаки. А голота нап'ється, порозквашує один одному носи, повибиває вікна в шинках* (Ю. Мушкетик).

ГНІЙ, гнóю, *ч.* 1. *вет., мед.* Густа рідина жовтувато-зеленого кольору, з неприємним запахом, яка утворюється внаслідок гнійного запалення. *Витягує гній із фурункулів гаряча маса з житнього борошна, свіжого вершкового масла та молока* (з навч. літ.); *Страшні виразки, з яких виступав гній, червоні й розпухлі від трахоми повіки .. виднілися в юрбі* (О. Донченко); *На грудях бинти сповзли з рани, і гній засохся на ребрі* (Є. Пашковський).

2. *с. г.* Суміш послíду або кізяку з підстилкою, що використовується як місцеве органічне добриво. *На великому розпутті, куди завжди звозили гній, .. стояла одним одна хатка* (Панас Мирний); *Хлібороби, які мали в себе тягло, на вози накладали масний гній і вивозили на схили, на свої шматки полів* (С. Чорнобривець); *Різко смердíло кінським гноєм* (Р. Федорів).

◊ **(1) Як гно́ю** — дуже багато. — *В цьому році вродило їх* [груш і слив] *як гною, не було де дівати* (Є. Гуцало); — *В тебе Людка торгашка. У них грошей як гною* (В. Яворівський).

ГНІЙНИ́Й, á, é, *вет., мед.* Прикм. до **гній** 1. *Основними симптомами при стрептококовому фарингіті є болі в горлі, підвищення температури тіла, гнійні виділення на мигдаликах і збільшення лімфатичних вузлів* (з наук.-попул. літ.); // Який гноїться; має гній; з якого виділяється гній. *Квітки й олію лаванди з давніх-давен застосовують при лікуванні гнійних ран, опіків та ревматизму* (з наук. літ.); *То й не чиряки були, то якісь химерні болячки. Вони почали з'являтися на кожному в'язневі.., нагадуючи чиряки, з гнійним стрижнем посередині* (І. Багряний).

ГНІЙНИ́К, á, *ч., вет., мед.* Те саме, що **гноя́к.** *Якщо у хворого довгий час існує каверна або гнійник легенів, то його вже майже неможливо вилікувати* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Обвинувачення* [на Нюрнберзькому процесі] *викриває все лихо, заподіяне світові фашистами, і розтинає отруйний гнійник на тілі людства — фашизм* (Ю. Смолич).

ГНІЙНИЧКО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **гноячко́вий.** *Тертою сирою картоплею лікують запалення і гнійничкові ураження шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Радіоактивний кобальт застосовують також для лікування радикулітів, екзем та деяких гнійничкових захворювань* (із журн.).

ГНІЙНИЧО́К, чкá, *ч.* Зменш. до **гнійни́к.** *Ноги, як колоди, в темно-рудих гнійничках* (В. Барка); *Стафілокок — дуже поширений мікроорганізм. Частіше за все він є причиною появи різноманітних гнійничків на нашій шкірі* (з газ.).

ГНІЙО́К, йкá, *ч.* Зменш.-пестл. до **гній** 2. — *Як у вас із гнійком? Я хотів би купити візок-два,* — *влесливо заговорив Антон, боячись почути відмову* (С. Чорнобривець); *Надворі пахне молодим осокорячим* [осокоровим] *листям, а з грядок тягне теплим гнійком, торішніми бур'янами і мокрим попелом* (Григір Тютюнник).

ГНІТ, *ч.* 1. *род.* а. Важкий предмет, який кладеться на що-небудь для постійного тиснення. *Бочки й діжки через кожні 5—6 днів обмивають зовні кип'яченою водою, а в діжках, крім того, змивають кружки і гніт* (з наук. літ.); *Щоб огірки не спливали й весь час були в розсолі, на вкладене дно поміщають невеликий гніт — кусок граніту або мармурової плити* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Сум найшов на неї несподівано й неначе важким гнітом нагнітив її душу* (І. Нечуй-Левицький); *Часом він* [Єгипет] *ворушивсь .. Глухо порикував, наче підземний вогонь, Тяжко придавлений гнітом гори кам'яної* (Леся Українка).

2. *род.* у, *перен.* Те, що морально пригнічує, мучить; тягар. *Коли ж погадав* [Чіпка], *як вони поберуться, житимуть у парі, — од серця одійде важкий гніт* (Панас Мирний); *Черствіє серце, гасне ум, Безсилі груди рвуться з болю; Під вічним гнітом чорних дум Сумному співу дав я волю* (П. Грабовський); *Пам'ять працювала кволо, на душі лежав нестерпний гніт* (Л. Дмитерко).

3. *род.* у, *перен.* Насильницький вплив на кого-небудь; утиск, пригноблення. *Його* [І. Франка] *інтересують соціальні й економічні сторони того* [сільського] *життя, гніт, страждання і всяка кривда* (М. Коцюбинський); *На однакові квадрати поділили білий світ. Рівне право всім страждати і один терпіти гніт* (В. Стус).

ГНІТИ́ТИ, гнічу́, гнíтиш, *недок.* 1. *що.* Давити на що-небудь; стискувати, спресовувати що-небудь. *Коло комбайна екскурсія зажадала, щоб заводи зробили таку машину, яка гнітила б січену солому* (К. Гордієнко); — *Мати чогось довго колотила масло, гнітила сир, то й мені не спалося* (М. Стельмах).

2. *кого, що, перен.* Спричинятися до пригніченого стану; викликати важке й болісне почуття. *Мабуть, нікуди цього літа не поїду — і це гнітить мене* (М. Коцюбинський); *Оксану вже починало гнітити мовчання* (А. Головко).

3. *кого, що, перен.* Піддавати гніту, утискам; гнобити, пригноблювати. — *Та він мовчки усіх вас гнітить, під ноги собі топче* (Марко Вовчок); *Литовці не гнітили українців національно, а навпаки, самі переймали українські звичаї, мову й письменство* (А. Кащенко); *Цей майже незалежний оседок озброєних розбійників гнітить усе місто* (Р. Іваничук).

4. *що і без дод.* Випікаючи хліб, коровай і т. ін., надавати йому золотисто-коричневого кольору. *Хіба я знаю силу твоєї печі — чи вона гнітить, палить, чи, може, зовсім ледача — з поганої глини?* (К. Гордієнко); *Перепілка цілу ніч Підкладала дрова в піч, Щоб варила, щоб гнітила Й коровай спекла до діла* (М. Стельмах).

◊ **(1) Гніти́ти се́рце (ду́шу, се́рде́нько)** — виклика́ти тяжкий настрій, болісне відчуття. *Журба невимовна гнітила його душу і серце...* (Панас Мирний); *Моє серце слізьми повне, Щось важке, щось невимовне Гнітить душу без кінця* (П. Грабовський); *Забула* [дівчина] *й кохання моє в одну мить? І тугу, що й досі серденько гнітить?* (Леся Українка); *До ранку не зімкнув* [Андрій] *уже очей. Все думав з тривогою про Катерину. Бачив її портупею, бачив її очі, повні сліз .. І серце гнітило якесь тяжке передчуття* (І. Багряний).

ГНІТИ́ТИСЯ, гнічу́ся, гнíтишся, *недок.* 1. Бути в пригніченому стані; знемагати від чого-небудь. *Жаль мені вас трьох, що мусите гнітитись в Києві, там, певне, гаряче і неприємно тепер!* (Леся Українка); *Тут, у темені, все-таки гнітиться мій дух, як гнітився колись в Ісакія, Афанасія чи Іоанна* (Валерій Шевчук).

2. *тільки 3 ос.* Те саме, що **тушкува́тися.** *Гнітилася у макітрах картопля з свининою* (П. Автомонов).

3. Пас. до **гніти́ти** 3. *То був цілий світ, химерний, складний, жорстокий і безжальний, світ, в якому мав панувати один чоловік, решта гнітилася, принижувалася* (П. Загребельний).

ГНІТЛИ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Який гнітить (у 2 знач.). *З гнітливими думками стояла Єлька край шляху під шатром нічного дерева, почувала, що життя знову заганяє її в глухий кут* (О. Гончар); *Він енергійно почав крокувати коридором, намагаючись скинути із себе в'язку тучу невеселих, гнітливих споминів* (Г. Тарасюк).

ГНІТЛИ́ВО, *рідко.* Присл. до **гнітли́вий.** *Не бути ж довіку Єльці у дядька Ягора в гостях! Він, звичайно, не виганяє, .. але жити отак, на пташиних правах, неспокійно якось, гнітливо* (О. Гончар).

ГНІТЮ́ЧЕ. Присл. до **гнітю́чий.** *Виднокруг стиснуло густим туманом, і все це гнітюче впливало на настрій* (С. Журахович); *Коли розквітли вишні, минув мій страх, я перестав боятися води, і те, що можлива війна, вже не діяло на мене так гнітюче* (Ю. Винничук); *В повітрі панувала дивна напруга — можливо, тиск вищий, тому і впливав так гнітюче на їхню свідомість* (Л. Дереш).

ГНІТЮ́ЧИЙ, а, е. Який викликає тяжке й болісне почуття. *З великою осторогою треба підходити до важких, гнітючих тем, що розхитують нервову систему і автора, і читача* (С. Васильченко); *Була гнітюча тиша в полі* (П. Тичина); // Сповнений важкого й болісного переживання.

Старався [Валентин Модестович] *не згадувати про причини, які породили це гнітюче почуття* (Ю. Шовкопляс); *Гнітючий настрій сильніше, ніж самі роки, кладе на людину печать старості* (О. Гуреїв).

ГНІТЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість і стан за знач. **гнітю́чий.** *Сиділося за столом ніби з принуки, декому аж нестерпно було серед цієї гнітючості* (О. Гончар); *Туман розвіявся десь перед полуднем. І тільки тоді всі відчули якусь гнітючість цього страшного місця* (М. Білкун); *Вони* [хмари] *виявляють у просторах неба весь спектр стану і чуття..: від моторошної гнітючості осінньої сльоти .. — до грозової розкутості* (О. Бердник).

ГНОБИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* Той, хто гнобить, експлуатує кого-небудь; пригноблювач. — *Після моєї смерті, — сказав гетьман* [Б. Хмельницький], *— всякі гнобителі намагатимуться пограбувати і поневолити нашу країну* (з легенди); *Не можу я сидіти склавши руки, віддавши отчий край в немилосердні утиски гнобителя* (Г. Колісник); *До Великої Визвольної війни України проти польських гнобителів лишалося всього лише десять літ* (В. Чемерис).

ГНОБИ́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **гноби́тель.** *Під кінець XVIII віку рука вінценосної гнобительки української волі і культури скасувала була Густинський монастир* (О. Кониський); *Ф. П. Матушевський навів докази й історичні приклади того, що вільнолюбна Україна ніколи не була гнобителькою тих народів, які проживали і тепер проживають у її межах* (з наук.-попул. літ.).

ГНОБИ́ТЕЛЬСТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **гно́блення.** *Що було однакового в обох дідів — так се добрість до людей, прихильність до правди, огидливість до пиндючності, до несправедливості, до гнобительства* (О. Кониський); *Йдуть* [робітники], *знеможені тяжкою працею, безрадісним життям, безправним поневірянням під гнобительством дужих і злих* (Б. Грінченко).

ГНОБИ́ТЕЛЬСЬКИЙ, а, е. Заснований на гнобленні; власт. гнобителеві. *Тимчасовий уряд .. довершує гнобительську політику російського імперіалізму* (Ю. Смолич); *Повалення гнобительської влади було вигідне всім верствам населення: селянству, міщанству, духовенству, козацтву, інтелігенції* (з наук. літ.).

ГНОБИ́ТИ, гноблю, гно́биш; *мн.* гно́блять; *недок., кого, що.* 1. Жорстоко пригнічувати, не давати вільно жити; експлуатувати. *Судіть суд по правді, і чиніть один одному милосердя та милість. А вдови й сироти, чужинця та вбогого не гнобіть* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Нам сталий мир з народами тримати, і щоб ніхто нікого не гнобив!* (П. Тичина); *Пройшли, як сон, поліція й солдати, що нас гнобили під банкетів сміх* (В. Сосюра).

2. *перен., рідко.* Те саме, що **гніти́ти** 2. *"Дурні думки", як він називав їх, "дурні питання", на які він не вміє дати відповіді, починають мучити його, заколочувати спокій, гнобити серце й мозок* (М. Коцюбинський); *Певно, довго гнобила бідність його рід* (О. Довженко).

ГНОБИ́ТИСЯ, биться; *мн.* гно́бляться; *недок.* Пас. до **гноби́ти** 1. *Поділ на класи виникає не внаслідок внутрішнього процесу, а в результаті захоплення однієї общини іншою. Таким чином, виникає одне об'єднання з двох общин: одна — панує, інша — гнобиться* (з навч. літ.).

ГНО́БЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гноби́ти** 1. *Осіннє яркє сонце освічувало криваве поле змагань гордих панів з гнобленим українським народом* (А. Чайковський); — *Товариші! Наш народ темний, віками гноблений* (Остап Вишня); // *у знач. ім.* **гно́блений,** ного, *ч.* Той, кого пригноблюють. *Як це не дивно і протиприродно — жменька гнобителів їде на спинах гноблених, і ця дивовижна мандрівка триває тисячоліття* (Ірина Вільде); *У суспільстві, різко поділеному на стани, класи, гнобителів і гноблених, Т. Шевченко відстоював повну рівність людей* (з наук. літ.).

ГНО́БЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гноби́ти** 1. *Найтяжче гноблення козацтва полягало в тому, що польський уряд скасував у козацькому війську виборний лад, а військову козацьку старшину, за ухвалою сейму, тепер призначав коронний гетьман* (А. Кащенко); *Людина чимало бачила світу, знає, як належить боротися проти гноблення і несправедливості* (М. Циба); *Зюзь* [кінь] *належав до вільних створінь природи, він не відав гноблення і покори* (П. Загребельний).

ГНОЄЗБІ́РНИК, а, *ч.* Резервуар для збирання гною (у 2 знач.). *Санінспекція заборонить вам брати воду, якщо не буде водоканалізації на селі та гноєзбірників на фермах за п'ять кілометрів навколо водозабірних станцій* (Микита Чернявський); *Зброджена маса пташиного посліду розділяється на осад і рідку частину, що стікає у гноєзбірник* (із журн.).

ГНОЄНАВАНТА́ЖУВАЧ, а, *ч.* Машина для навантажування гною (у 2 знач.). *Механічні вила, гноєнавантажувачі елеваторного типу, автонавантажувачі, тракторні лопати дають можливість провадити механізоване навантаження органічних добрив* (з наук. літ.).

ГНО́ЄННЯ, я, *с.* Те саме, що **гної́ння.** *Знищення політичної автономії України, гноєння українського козацтва на "канальних" роботах, вигублення козаків у далеких походах — все це значною мірою сприяло перетворенню України у відсталу провінцію* (із журн.).

ГНОЄПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гній (у 1 знач.). *Сльозотеча, гноєподібні виділення з очей можуть бути викликані в котів вірусною респіраторною інфекцією* (з наук.-попул. літ.).

ГНОЄПРИБИРА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для прибирання гною (у 2 знач.). *Приміщення від гною очищають гноєприбиральними транспортерами* (із журн.); *Гноєприбиральний конвеєр.*

ГНОЄРОЗКИДА́Ч, а́, *ч.* Машина для транспортування й розкидання гною та інших добрив. *Органічні добрива вносяться тільки причіпними тракторними гноєрозкидачами рівномірно по всій площі* (з наук. літ.).

ГНОЄСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Споруда для зберігання гною (у 2 знач.). *Гноєсховище — це неглибока траншея (котлован), замощена цеглою або каменем, із двома спусками і проїздом шириною 2,5 м посередині* (з наук. літ.); *По підвісній рейці пролетіла вагонетка, по кругу завернула до гноєсховища, перекинулася, і гній висипався в яму* (С. Чорнобривець).

ГНОЄТВО́РНИЙ, а, е, *вет., мед.* Який викликає гнійне запалення. *Збудниками гнійних запалень шкіри є гноєтворні мікроби, головним чином стафілококи і стрептококи* (з наук. літ.); *Проникнення в шкіру гноєтворних мікроорганізмів може спричинити локальні та генералізовані запальні процеси в ній* (з навч. літ.).

ГНОЄТЕ́ЧА, і, *ж., вет., мед.* Витікання гною (у 1 знач.). *Цукровий діабет часто супроводять кровоточивість і гноєтеча з ясен, повільне загоювання ран, фурункули, карбункули* (з наук.-попул. літ.); *Тривала гноєтеча з вуха, коли не стихає запальний процес у барабанній порожнині, може кінець кінцем призвести до хронічного захворювання середнього вуха* (із журн.).

ГНОЄТОЧИ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Із якого виділяється гній (у 1 знач.). *Гноєточива рана.*

ГНОЄТРАНСПОРТЕ́Р, а, *ч.* Пристрій для вичищання гною з приміщень, у яких утримують тварин. *Корми у свинарниках роздають автоматизовано, гній із приміщень видаляють гноєтранспортерами з подальшим перекачуванням його в гноєзбірник* (з газ.).

ГНОЇ́ВКА, и, *ж.* Рідка частина гною (у 2 знач.), що використовується як органічне добриво. *Гноївка з її поживними компонентами краще від гною пронизує верхні шари ґрунту, кореневу систему рослин, стає поживним середовищем не тільки для рослин, а й для ґрунтової біоти* (з наук. літ.); *В селі стояв запах .. гноївки, що просочувалась на вулицю крізь стіни конюшень та свинарників* (С. Чорнобривець).

ГНОЇВКОВО́З, а, *ч.* Машина для транспортування гноївки. *Для вивезення гноївки в поле наші механізатори своїми силами обладнали на автомашинах два гноївковози* (із журн.).

ГНОЇВКОЗБІ́РНИК, а, *ч.* Споруда на тваринницьких фермах для збирання та зберігання гноївки. *Гноївку зберігають у колодязях — гноївкозбірниках, збудованих на тваринницьких фермах* (з наук. літ.); *Щоб гази не проникали з гноївкозбірника в приміщення, каналізація повинна мати гідравлічний затвор* (з наук. літ.).

ГНОЇВКОРОЗБРИ́ЗКУВАЧ, а, *ч.* Те саме, що **гноївкорозкида́ч.** *Рідкі добрива при підживленні вносяться також культиватором КРН-4,2, але в агрегаті з гноївкорозбризкувачем ЖР-1,8* (з наук. літ.).

ГНОЇВКОРОЗКИДА́Ч, а́, *ч.* Машина для завантаження, транспортування і внесення в ґрунт гноївки та інших рідких і напіврідких добрив. *Рідкий гній вологістю 90–92 % вносять гноївкорозкидачами* (з навч. літ.); *Гноївку з гноєсховищ викачують за допомогою гноївкорозкидачів* (з навч. літ.).

ГНОЇВКОСХО́ВИЩЕ, а, *с.* Те саме, що **гноївкозбірник.** *Машина для внесення рідких органічних добрив може самозавантажуватися добривами з гноївкосховища, перемішувати їх під час транспортування та вносити в ґрунт* (з наук.-техн. літ.).

ГНОЇ́ВНЯ, і, *ж.* Те саме, що **гно́їще.** *Гноївні випаровують аміак, який повертається на землю з дощами* (з наук. літ.); *Личинки мух розвиваються на гноївнях, у вбиральнях, у помийних ямах* (з навч. літ.).

ГНОЇ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гної́ти** і стан за знач. **гної́тися.** *Сік сосни, ялини, смереки у вигляді смоли давні слов'яни використовували також як лікувальний засіб проти гноїння ран* (з навч. літ.); *Знищення письменників, як і гноїння в казематах, було фактом визнання їх значущості* (з публіц. літ.).

ГНОЇ́СТИЙ, а, е. Який гноїться; гнійний. *Ноги її вкрилися гноїстими ранами* (З. Тулуб); * Образно. [М а р г а р и т а:] *Так, щастя їхнє вже перезріває І падає в гноїсту пащу смерті* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

ГНОЇ́ТИ, гною́, гнои́ш, *недок.* 1. *що.* Викликати або допускати гниття; сприяти гниттю. *Зима .. чавкала відлигами і гноїла солдатські онучі* (О. Слісаренко); *Панство, втікаючи в Бар, палило хліб, гноїло його в льохах і ямах* (В. Чемерис).

2. *кого, що, перен.* Тримати довго в тяжких, згубних умовах (про людину). — *В Майдани помандруємо. Нема моєї сили більше гноїти вас у болотах* (М. Стельмах); *Тисячі й тисячі полонених гноїли там німці за колючим дротом у глинищах просто неба у холодні осінні дощі* (О. Гончар); // Погано впливати; розкладати. [М и к и т а:] *Всьому мирові світ сонця надає надію, а мені воно ніби сліпить очі, гноїть мою душу...* (М. Кропивницький); — *Грамотна мама не може вчити своїх дітей? Не може замість того, щоб гноїти їх дитячі чисті душі всяким поганим словом, не може наповнити їх добром, а голови розумом? Хіба не може?* (М. Коцюбинський).

◊ **(1) Гної́ти / згної́ти в тюрмі́ (по тю́рмах, у в'язни́ці)** — довгий час тримати кого-небудь в ув'язненні, у згубних умовах. *Він* [Т. Шевченко] *пригадав би вам ті дні, коли в тюрмі його гноїли!..* (В. Сосюра); *Що він знає? Хіба те, що .. всіх оцих людей .. безпричинно гноять у в'язниці* (А. Дімаров).

ГНОЇ́ТИСЯ, і́ться, *недок.* 1. Виділяти гній (у 1 знач.). *Рана від пострілу в плече гноїлась* (П. Козланюк); *Петро Кугукало — хлопець забудькуватий, млявий і сонний, з булькатими очима, повіки котрих гноїлися од якоїсь хвороби, — не припав отаманові до серця, але тепер йому було байдуже* (Ю. Мушкетик).

2. Пас. до **гної́ти.** *Кращі сини й дочки українського народу боронили скарб свій, слово рідне, за що переслідувалися, гноїлися в тюрмах, а часто і віддавали своє життя* (з наук. літ.).

ГНО́ЇЩЕ, а, *с.* Місце, де складають гній (у 2 знач.); купа гною; гнойовище. *Чоловік вирядився.., а тут заліз у такі гноїща, прийдеться ними до судного дня смердіти* (С. Ковалів); *Я бачу те, що бачили віки: Руїни башт, каплицю, журавель, Ряди хаток, притиснених до скель, Затоптане, злиденне животіння, Отруйне шмаття, купами сміття, Розвернене гноїще і над ним Гіркий, зелений, ядушливий дим!* (В. Свідзинський); *Туман заливав вулиці міста, сухий і драглистий, душний, а через те чавкий. В тому тумані ще гостріше чувся сопух од гноїщ та трупів* (Валерій Шевчук).

ГНОЙОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **гній** 2. *Такі люди — а їх же безліч, ними кишить земля — нагадують мені жуків, що з поважним виглядом качають гнойові кульки* (В. Підмогильний); *Той хутір здавався йому мов п'ять чорних гнойових купок десь на обрії* (М. Йогансен); // Признач. для вивезення, викидання гною. — *Гній же не шовком вимітують, а гнойовими вилами!* — *докинув з кута Прийдеволя* (І. Франко); *Ось він* [Казимир]... *хоче — дарує обійстя, а хоче — викачають намазану дьогтем дівку в пір'ї і вивезуть у гнойовому возі за село* (Ю. Мушкетик); // У який внесено гній; угноєний. *Коли грибниця добре розростеться в товщі гнойового ґрунту, останній зверху засипають на 3–5 см шаром дернової землі* (з наук. літ.).

△ **Гнойови́й жук** *див.* **жук.**

ГНОЙОВИ́К, а́, *ч.* Один із видів пластинчастовусих жуків, що живе в гною і живиться ним; гнойовий жук. — *Як хочеш, можеш взяти мого жука,* — *розкрила щедро кулачок, де зберігався великий скарб — жук-гнойовик* (Василь Шевчук); *Гнойовики їдять гній і годують ним своїх личинок* (з наук. літ.); * У порівн. *Білогруд побачив бельгійську вантажну машину, що вкочувалася на вулицю спаленого села, немов величезний жук-гнойовик* (Ю. Бедзик).

ГНОЙОВИ́ЩЕ, а, *с.* Те саме, що **гно́їще.** *Я любив ходити на гнойовище над Дінцем, куди приходили подихати коні* (В. Сосюра); [П а в л ю к:] *Там купка, там. Вже ціле гнойовище* (Л. Костенко); *Від гнойовища несло нестерпним сопухом, а над ним висіла така хмара мух, що повітря від того посіріло й тремтіло від помахів тисяч крилець* (Валерій Шевчук).

ГНОМ, а, *ч.* У давньому фольклорі германських і романських народів — дух у вигляді потворного бородатого карлика, що нібито живе в надрах землі та охороняє підземні скарби. *Он десь блиснув під горою світ: то печера освічена, там танцюють гноми* (І. Нечуй-Левицький); *Галину нараз перене-*

сено в химерний світ, але не з добрими феями й потішними гномами, а в той похмурий витвір людської фантазії, населений відьмами й перелесницями (Б. Антоненко-Давидович); * У порівн. *У травах коник, як зелений гном* (М. Рильський).

ГНО́МА, и, *ж., літ.* Короткий, перев. віршовий вислів-повчання; афоризм. *У грецькій культурі гноми з'явилися задовго до формування власне літератури, як вислови, що містили в собі народну життєву мудрість* (з наук.-попул. літ.); // Повчальний вислів, яким закінчувався монолог в античній трагедії. *Гноми ми знаходимо і в трагедіях Есхіла, а особливо багато — у Софокла й Евріпіда* (з навч. літ.).

ГНО́МИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **гном.** *Звідси він* [рибалка] *здавався маленьким добрим дідуганом-гномиком, які майже в усіх казках виручають із біди велетнів* (М. Руденко); *По мохах нечутно ходили гномики і ховали мед поезії у лісах* (Л. Костенко).

ГНОМІ́ЧНИЙ, а, е, *літ.* Прикм. до **гно́ма.** *Популярною в давньогрецьких школах була і гномічна поезія — у вигляді повчальних висловлювань та крилатих фраз* (з наук. літ.).

ГНО́МОН, а, *ч.* 1. Старовинний астрономічний інструмент — вертикальний стрижень, що відкидає на горизонтальну поверхню тінь, за довжиною і напрямом якої визначають висоту Сонця й азимут. *У давнину за допомогою гномона визначали нахил екліптики до екватора й географічну широту місця* (з наук.-попул. літ.); *Складається годинник із забитого прямо в стіну похилого металевого стрижня — гномона з кронштейном і шкали* (із журн.).

2. Сонячний годинник, що діє за допомогою цього інструмента. *За тінню, яка відкидалась від стовпа на циферблат, визначали час дня. Такий годинник називали гномоном* (з наук.-попул. літ.).

ГНОСЕОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *філос.* Стос. до гносеології. *Досить помітне місце в системі філософсько-світоглядних уявлень діячів Київської Русі посідає гносеологічна проблематика* (з наук. літ.); *Гносеологічним корінням релігії може виступати асоціативне, тобто пов'язане з асоціаціями, мислення* (із журн.).

ГНОСЕОЛО́ГІЯ, ї, *ж., філос.* Вчення про процес пізнання, про джерела, можливості та засоби пізнання; теорія пізнання. *Термін "гносеологія" було введено в науку відносно недавно, лише в середині XIX ст., однак гносеологічна проблематика вже з античності є первинною у філософському вченні* (з наук. літ.); *Суб'єктом пізнання, "центром" всієї гносеології є людина, тому в цьому вченні широко використовуються дані філософської антропології, етики, культурології, соціології та інших наук про людину* (з навч. літ.).

ГНО́СТИК, а, *ч.* Послідовник гностицизму. *Продовжуючи ідеологічну традицію стародавніх грецьких філософів, гностики вбачали шлях спасіння винятково в отриманні якогось невідомого іншим таємного знання* (з наук. літ.); *Гностики з давніх часів гуртувалися в родини не за кровними ознаками, а за духовними* (М. Руденко); *Сюди прибув і еллін Ісідор, врятований гностиком Коліоном, послідовником славетного Валентина, відомого духовного учителя* (О. Бердник).

ГНОСТИЦИ́ЗМ, у, *ч.* Релігійно-філософська течія пізньої античності, яка поєднувала в собі мотиви християнства, ідеалістичної античної філософії, іудаїзму та ідеї релігій Стародавнього Сходу. *Значне поширення гностицизму в часи Римської імперії деякі дослідники трактують як форму втечі від реальності* (з наук. літ.); *Завданням людського духу в гностицизмі є спокута, досягнення порятунку, прагнення звільнитися від залізних кайданів матеріального світу* (з навч. літ.).

ГНОСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гностицизму. *Відоме існування цілої низки гностичних течій, які з часом запозичивши в євреїв та християн месіанську ідею, розробили свої системи спасіння людства* (з наук. літ.); *Постали вони* [літургічні драми] *почасти під впливом деяких єретиків, особливо сект гностичних, котрі перші ввели в богослужіння музику і драматичне оживлення* (І. Франко).

ГНОТОБІОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Галузь експериментальної біології, що займається одержанням і вирощуванням лабораторних тварин, в організмі яких немає паразитів — мікроорганізмів, гельмінтів, членистоногих тощо. *Нова галузь біологічних наук — гнотобіологія переконливо довела, що багато імунобіологічних особливостей дорослого, нормально розвиненого організму тварини формується під впливом аутомікрофлори її тіла* (з наук. літ.).

ГНОТОБІО́Т *див.* **гнотобіо́ти.**

ГНОТОБІО́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гнотобіо́т,** а, *ч.).* Тварини, вирощені в умовах повної стерильності і признач. для лабораторних досліджень. *Гнотобіоти вільні від будь-яких паразитів* (з наук.-попул. літ.); *Гнотобіоти привертають особливу увагу вчених у зв'язку з необхідністю більш глибокого вивчення ролі нормальної мікрофлори в механізмах інфекційної патології та імунітету* (з навч. літ.).

ГНОТОБІО́ТИКА, и, *ж.* Те саме, що **гнотобіоло́гія.** *Принципи гнотобіотики широко застосовуються в клінічній медицині (хірургії, трансплантології, онкології, інфекційній патології тощо)* (з навч. літ.).

ГНОЯ́К, а́, *ч., вет., мед.* Місцеве скупчення гною (у 1 знач.) внаслідок запалення; абсцес, нарив. *Лікар, який обрав професію хірурга, повинен уміти розрізати й зашити тканини, зупинити кровотечу, видалити пухлини чи розітнути гнояки* (з навч. літ.); *Хворі чухалися, роздирали гнояки* (Р. Іваничук); *— А я не хочу бути фельдшером! — напружено-весело вигукнула Юлька. — Я не хочу перев'язувати гнояки і ставити клізми!* (Г. Усач); *Водиться там* [у Багдаді] *маленька мушка. Коли вона вжалить, тоді з'явиться пухирчик. З пухирчика — гнояк. Як гнояк загоїться — лишається на все життя рожева лискуча плямка* (Ю. Логвин).

ГНОЯ́КА, и, *ж., зневажл.* Те саме, що **гній.** *Далі скинув* [парубок] *чобіт, .. одкинув ще якусь ганчірочку в гнояці* (А. Тесленко); *Наснилося вчора: з виразки .. хлище гнояка з кров'ю* (Є. Пашковський); *— Знову підеш, Ганно, по хуторах, у гнояці бабратись, кожен буде тобою руки потирати... Насточортіло* (О. Гончар).

ГНОЯНИ́Й, а́, е́, *діал.* Гнійний. *Солоху напала віспа, та така, як дубова кора; все її тіло розпухло, почорніло і злилося одним здоровенним гнояним струпом* (Панас Мирний).

ГНОЯ́НКА, и, *ж., вет., мед.* Те саме, що **гноя́к.** *Гноянки свербіли, .. Солоха їх чухала, роздирала* (Панас Мирний); * Образно. *Я ніби побачив на свої очі ту усю історичну неправду, ті виразки, гноянки та болячки минувших* [минулих] *часів* (І. Нечуй-Левицький).

ГНОЯ́РКА, и, *ж.* Приміщення або яма для зберігання гною. *Я слухав Ольгу і думав, що вона також схожа на ріку, яка вбирає в себе справа й зліва не тільки гірські чисті потоки, а й смердючі стоки гноярок і міських каналів* (Р. Федорів); *Вигрібні ями й гноярки повинні знаходитися не менше ніж за 20 метрів від колодязів* (з газ.).

ГНОЯ́РНЯ, і, *ж.* Те саме, що **гноя́рка.** *Не можна ставити хату там, де колись проходила дорога або стояла лазня, містився смітник чи гноярня, де було пустирище, багнище або роздоріжжя* (з газ.); * Образно. — *Був я в тому Переяславці, де ото пам'ятник проти француза за 1812 рік стоїть, так, кажу вам, що за смітник, що то за гноярня* (У. Самчук).

ГНОЯЧКО́ВИЙ, а, е. Стос. до гноячка. *Внаслідок більшої можливості поранення шкіри і слабкої захисної здатності діти частіше страждають гноячковими та грибковими хворобами шкіри* (з наук.-попул. літ.); *Гноячкові ураження шкіри небезпечні тим, що можуть ускладнитися сепсисом* (з навч. літ.).

ГНОЯЧО́К, чка́, *ч.* Зменш. до **гноя́к.** *Найчастіше зустрічаються гноячкові висипи й маленькі гноячки поблизу нігтів* (з наук. літ.); *Гноячок може самостійно підсохнути в кірочку й безслідно зникнути за 3–5 днів або прорвати* (з навч. літ.).

ГНУ, *невідм., ч. і ж.* Великий парнокопитий ссавець родини порожнисторогих, що живе в Африці. *Тривалість життя гну може перевищувати 20 років* (з наук.-попул. літ.); *Білохвостий гну є однією з рідкісних антилоп Африки* (з навч. літ.); *Гну має досить своєрідний вигляд: із кінським хвостом, гривою, бородою й товстими вигнутими рогами* (із журн.).

ГНУЗДА́, и́, *ж., рідко.* Те саме, що **гнузде́чка.** *Спіймав козак коника, Загнуздав гнуздою* (І. Карпенко-Карий).

ГНУЗДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *кого.* Одягати вуздечку. *Держить* [Прокіп Іванович] *коня за перенісся і уздечку накидає, вже й гнузда* (О. Стороженко); [А н т о н:] *Ну, а я свого огаря* [коня] .. *гнуздаю! Ось-ось скоро й цурку надіну на губу* (М. Кропивницький); *Пополудні Матвій одразу здіймає опалку, гнуздає коні і вони їдуть додому* (У. Самчук).

2. *кого, що, перен.* Брати владу над ким-небудь; приборкувати когось, опановувати щось. *Читає він* [речник], *почавши з артикулу Про ту спасенно-мудру власть попівську, Що вміє козака гнуздати мацапуру* (П. Куліш); *Помислом і поведенцією отаман гострий, весь вік гнуздає гаряче серце й не загнуздає* (Ю. Мушкетик); *Ченці колись уміли гнуздати свою хіть і свої пристрасті* (В. Дрозд).

ГНУЗДЕ́ЧКА, и, *ж.* Те саме, що **вузде́чка.** *Як приїхав під віконце, Вийшла дівка, от як сонце. Взяла коня під гнуздечку, А козака за рученьку* (з народної пісні); *Прислужники вдвох ведуть коня за гнуздечку* (І. Нечуй-Левицький); *Вітольда взялася за гнуздечку й повела кобилку* (Б. Харчук).

ГНУС, у, *ч., збірн.* Дрібні комахи-кровососи, що літають у великій кількості; мошва. *Тонесеньке дзижчання звичайно починалось зокола, а потім залазило всередину і несподівано пекло болючим уколом. Гнус їв поїдом* (І. Багряний); — *Квіти — це усміх нашого світила на планеті. .. А злорадне хихотіння в природі — то паразити: .. гнус, нужа — тваринна й людська* (О. Бердник).

ГНУ́ТИ, гну, гнеш, *недок.* 1. *кого, що.* Надавати чому-небудь зігнутої, дугоподібної форми; згинати. *Залізо б'ють і гнуть прекрасну мідь В горбатих м'язах руки чоловіка* (М. Бажан); // Виготовляти що-небудь згинанням. *Макара Макаровича Улянка зустріла біля парні, де гнули обіддя для коліс* (О. Донченко); *Золотарі роблять, як і робили, своє діло — гнуть луки, майструють сідла, кують чи позолочують кузнь* (Д. Міщенко); // Нахиляти, нагинати кого-, що-небудь. *Реве та стогне Дніпр широкий, Сердитий вітер завива, Додолу верби гне високі, Горами хвилю підійма* (Т. Шевченко); *Денис стиснув старого за поперек і почав його гнути* (Григорій Тютюнник); *Розкішні високі дерева зеленіли після дощу широким листям, великі плоди гнули стебла до землі* (В. Малик); *Сторожа підскочила до тітки, вхопила її за плечі, стала гнути донизу, намагаючись поставити її на коліна* (А. Дімаров); // *перен.* Підкоряти собі, своїй волі. [В о з н и й:] *Всякий, хто вище, то нижчого гне, — Дужий безсильного давить і жме* (І. Котляревський); *Ми ніколи не зласкавимо сих людей. Що нижче хилитимемося, то дужче нас гнутимуть* (Ю. Мушкетик).

2. *куди, до чого, перен., розм.* Спрямовувати розмову, дію і т. ін. до певної мети. — *Нехай мене суха ялиця поб'є, коли я розумію, до чого ти гнеш* (І. Франко); *Ганна була задоволена, що Кузь нарешті розібрався, куди гнув Лантух* (М. Руденко); // Правити велику ціну. *Гне, як дурень за батька* (Сл. Гр.); *Жидок .. гне таку ціну, аж сумно слухать* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Бі́да́ (го́ре) гне (пригина́є) / пригне́ [до [са́мої] землі́]** *див.* **бі́да́**[1]; **Вести́ (гну́ти) своє́ (своє́ї)** *див.* **вести́; (1) Гну́ти банди́гу,** *рідко* — говорити нісенітниці, дурниці. — *Як можна садити зварену бараболю і сіяти вже зварене жито! Хіба з того щось вродить? Не гни мені бандиги* (з казки); **(2) Гну́ти горба́ (горб, стан)** — працювати тяжко, з великим напруженням. *Між багатирками й такі часом бувають .. Виросте в розкоші та в достатках; само ніколи не гнуло свого стану, не кололо білих рук.., — все те наймички...* (Панас Мирний); *Він гне натрудженого горба, В поту сорочка; жарко* (А. Малишко); *Років зо два ми гнули горб із ранку до ночі, та незабаром я вже урочисто відкривав мій гараж* (з газ.); **(3) Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс)** *перед ким і без дод.* — гордовито триматися, бути чванливим, гонористим; зазнаватися. — *Сміється з мене всякий біс, — Жаліється Осел, — усякая скотина Дере передо мною ніс* (Л. Глібов); *Ще й кирпу гне.., мов їй гірше тепер, ніж тоді, як нужу годувала!..* (Панас Мирний); — *Черкни нам, Ванюшко. Не задирай носа, не гни кирпу* (В. Логвиненко); *По селі гомоніли про Зінька. Казали, що якийсь молокосос половиною села хоче правити, кирпу дере, старших ображає* (В. Кучер); **(4) Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни)** *кому* — вигадувати що-небудь, дурити, обманювати когось. *Злізають живо старости, ведуть Трохима із собою і стали харамани плести перед багатим Лободою!* (С. Руданський); *Аж ту* [тут] *пан... — Так і так, панове громада, важна справа .. я тепер такий самий хлоп, як і ви. Знаєте, цісар порівняв нас усіх, тепер нема вже панів... — Ну, просто сказавши, почав нам гнути харамана* (І. Франко); — *Розуміється, ви не хочете виявити мені добровільно всю правду, хочете загнути мені харамана і в душі смієтеся з мене* (І. Франко); **(5) Гну́ти (згина́ти) колі́на** *перед ким* — виражати покірність, запобігати перед кимнебудь, підлещуватися до когось. *Як гордий соняшник, самого сонця син, Лише до нього вид обертає квітущий, Так ти, обернений до майбуття годин, Ніде й ні перед ким не гнеш своїх колін і знаєш: вічний ти, а все скороминуще* (М. Рильський); *Це ж він* [Каменяр] *навчав тебе коліна не гнуть, Народе мій* (Л. Забашта); **(6) Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погі́белі)** *кого:* а) суворістю, утисками примушувати скоритися, бути покірним; пригноблювати, придушувати. *В дугу усякого він* [магнат] *гнув, Аж поки то якась Зозуля Його із міста не зіпхнула* (Панас Мирний); — *А отих хлопів та українських ходачкових дворян ми скрутимо в три погибелі* (І. Нечуй-Левицький); б) мучити, змучувати, виснажувати кого-небудь. *Страшна війна, сухоти скрути-*

ли солдата в три погибелі (із журн.); **(7) Гну́ти (згина́ти) спи́ну (ши́ю, карк, хребе́т, хребта́** *і т. ін.) на кого і без дод.:* а) працювати тяжко, з великим напруженням. *Грішні душі, просте бидло Гнуло в праці карк свавільний, А канчук гуляв свобідно, Лад піддержував суспільний* (І. Франко); *Винороби, що згинати В полі мусили хребти, На щорічне графське свято Хоч-не-хоч, а мали йти* (Л. Первомайський); *Сокало неохоче віддав перепустку Йванові. Йому б отаку!.. Попросити по-людському .. Ні, не дають .. Недаремно ж* [Іван] *на німців гнув спину. Жаль, не провалили черпаком отим голову. Зрадник!* (А. Дімаров); — *Не можна далі жити отак!* — *говорила літня селянка-біднячка, яка все життя гнула спину на поміщицькій землі* (з газ.); б) *(перев. перед ким — чим)* виявляти покірність, запобігати, підлещуватися. *А хто жадав собі за смак Згинати спину перед сильним* (Я. Щоголів); — *Не люблю я покорятись та гнути перед усяким дідьком спину* (І. Нечуй-Левицький); *Нема чого їй гнути ні перед ким спину* (Остап Вишня); *Бувало, Микита, мій дід, кожум'яка, Столітня дідівська нерадісна путь! Ніколи, розказують люди, не плакав І другим заказував спину не гнуть* (А. Малишко); *Невже так і треба шию перед боярами гнути, хіба ми не люди?* (А. Хижняк); в) *(перев. перед чим)* пасувати. *Ніколи я не гнув спину перед бідою і лихоліттям і ніколи не задирав голову, коли приходила радість* (О. Довженко); **(8) Гну́ти ко́зиря** — поводити себе зарозуміло, гонористо; чванитися, зазнаватися. — *Ми тут усі тебе ждемо, а ти хто й зна де лазиш. Сказано в десять, треба приходити в десять, а нічого козиря гнуть* (І. Микитенко); **(9) Гну́ти лі́нію** *яку, куди* — дотримуватися певних поглядів, норм поведінки і т. ін. *Остап єдину лінію гне — за правду скрізь б'ється* (К. Гордієнко); — *Ти, Васюто, .. помічаєш, що ваш голова не туди гне лінію* (М. Стельмах); **Городи́ти** *(рідше* **гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину** *і т. ін.) див.* **городи́ти; Держа́ти (трима́ти, гну́ти) фасо́н** *див.* **держа́ти; (10) Хоч обі́ддя гни,** *перев. зі словоспол.* т а к и й, щ о — дуже товстий, дебелий. *Шия в нього* [Федора] — *хоч обіддя гни, пика — як не лусне* (Панас Мирний); *Товста* [Олена], *як бодня, а шия хоч обіддя гни* (І. Нечуй-Левицький); *У Миханові що не двір, то й виводок дітей. І такі опецькуваті, що хоч обіддя гни на них* (М. Рудь); *Здоровий* [Гладун], *дебелий, з в'язами такими, що хоч обіддя гни, йде на тебе, і в очах — холод, а лоб упертий, хоч яку стіну проб'є* (О. Гончар); [Ж у к:] *Отож у дядьків сини — як ночви, шиї — хоч обіддя гни!* (А. Крижанівський).

ГНУ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **гнути** 1. *Пауль-управитель особисто розсортував нас. Тикаючи стеком, ходив, розглядав, і ми зненавиділи його жокейський огидно гнутий кашкет* (О. Гончар); * Образно. *О краю мій рідний, недолею гнутий, Пропасти би радше тобі, ніж коли б Така твоя доля повік мала бути!* (І. Франко).

2. *у знач. прикм.* Виготовл. із застосуванням гнуття. *Велика весела хата.., кругом попід стінами гнуті стільці* (Панас Мирний); *Наші гнуті човники спроквола повзли гирлом* (Олесь Досвітній); *Меблі були дуже гарні, поліровані, на гнутих ніжках, з зеленою квітчастою оббивкою* (В. Нестайко).

ГНУ́ТИСЯ, гну́ся, гне́шся, *недок.* 1. Набирати зігнутої, дугоподібної форми; згинатися. — *В руках його дужих весла аж гнуться...* (М. Коцюбинський); *Гнеться вудлище дугою* (М. Рильський); // Згинати, нахиляти свою верхню частину. *Гай шепоче, гнуться лози В яру при дорозі* (Т. Шевченко); *Вітер, що ущух був в обід, зривався тепер наново. І знов скрипіло, мов стогнало, гілля і гнулися старезні дерева* (Б. Лепкий); *Коли поспіє виноград — Додолу гнуться ніжні віти...* (М. Рильський); // Прогинатися під дією ваги; вгинатися. *Аустерліцький міст гуркотить і гнеться під такою кількістю коней* (Ю. Яновський); * Образно. *Кобзар вшкварив, а козаки — Аж Хортиця гнеться — Метелиці та гопака Гуртом оддирають* (Т. Шевченко).

2. Мати властивість згинатися. *Гни тоді дерево, коли гнеться .. Як воно молоде* (Номис); *Старі одублі* [одубілі] *пальці, неначе граблі, не слухались і не гнулись* (І. Нечуй-Левицький).

3. *перен.* Підкорятися кому-небудь, чиїйсь волі. *Коли б ми всі до одного горнулись, Під нами б і царі, й народи гнулись* (П. Куліш); — *Не гнувся і гнутися не буду!* — *гордо казав він.* — *Не буду рабом!* (В. Підмогильний); // Виражати покірність; запобігати, підлещуватися. *П'ять довгих років старанно й сумлінно прислуговував він пану Бжеському, гнувся, терпів грубі жарти і знущання примхливого пана* (З. Тулуб); *Хіба ж ти людина? Бузувір, та й більш нічого, — в який уже раз повторив у думці Данило.* — *Та не один мовчить, і гнеться перед тобою, і годить тобі, неначе лихій болячці* (М. Стельмах).

4. Бути в зігнутому стані; корчитися. — *Одні сплять, а ті гнуться на підлозі, кулаки в голови кладуть* (А. Хижняк); *Пасажири перших двох класів ніжилися в чистих, охайних каютах без шуму-гаму й штовханини і, ясна річ, гнулися не на власних клунках* (В. Чемерис).

5. Не згоджуватися, ухилятися від чого-небудь. — *У кого .. ти хліба позичила?* — *У Микити у Румая.* — *Довго, мабуть, гнувся — не давав?* (Марко Вовчок).

[Аж] гі́лля гне́ться *див.* **гі́лля́.**

◊ **(1) Гну́тися в три біди́** — бути дуже згорбленим. *Дідусь сивенький нам зустрівсь, Весь гнеться в три біди* (П. Грабовський); **(2) Гну́тися (згина́тися) / зігну́тися в дугу́ (в три поги́белі)** *перед ким:* а) плазувати, запобігати перед кимнебудь, виявляючи покірність. *Гнешся ти перед усякою поганню в дугу, аби тільки верховодити над іншими!* (П. Куліш); *Реєстровий гетьман Сава Кононович .. гнеться заледве не в дугу й простягає до воєводи короткі руки, наче підносить йому на тарелі фортецю* (В. Чемерис); *Шатай-Мотай згинався в три погибелі перед сильними, обдирав і грабував слабих* (з наук. літ.); б) робити, виконувати що-небудь непосильне, неймовірне. *Турн з серця скреготав зубами, Що в кріпості всі ні гу-гу; А стін не розіб'єш, лобами, З посилку гнися хоть в дугу* (І. Котляревський).

ГНУТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **гнути** 1. *Деревина бука міцна, тверда, піддається гнуттю, тому використовується у виробництві меблів та паркету* (з наук.-попул. літ.); *При гнутті метали зазнають деформації згину* (з навч. літ.).

ГНУ́ЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **гнучки́й.** — *І станом гнучим, і красою Пренепорочно-молодою Старії очі веселю* (Т. Шевченко); * Образно. — *Сказано: мужича правда є колюча, а панська — на всі боки гнуча!* (П. Колесник).

ГНУЧКИ́Й, а́, е́. 1. Який легко згинається, гнеться. *Дівчина була невелика на зріст, але рівна, як струна, гнучка, як тополя, гарна, як червона калина* (І. Нечуй-Левицький); *З луком, з стрілами гнучкими По лісах ходив ловець* (О. Олесь); [П л а т о н:] *Пальці хірурга мусять бути такі ж розроблені, гнучкі і чуттєві, як пальці скрипаля чи піаніста* (О. Корнійчук); // *перен.* Здатний легко змінюватися, багатий на відтінки (про голос, мову і т. ін.). *Широкі перспективи відкрито .. для вивчення багатої лексики і гнучкого синтаксису Шевчен-*

ка (М. Рильський); *Вона співала романси, співала гнучким і глибоким голосом, співала про любов* (В. Домонтович).

2. *перен.* Спроможний легко пристосовуватися до змінних обставин. *Уже закишіли змії підступності й злоби. Мечем не візьмеш їх, а тільки гнучкою мислю* (Р. Іваничук); *Цього разу щодо моєї скромної й направду аполітичної особи було вигадано цілий план — гнучкий і багатоступеневий* (Ю. Андрухович).

ГНУ́ЧКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **гнучки́й.** *Наламали лози, обчухрали листя і почали цьвохкати, пробуючи гнучкість* (К. Гриб); *Гнучкість і мінливість переконань не завсігди є ознака їхньої міцності, щирості й правильності* (В. Винниченко); *Моя нужда там, де гнучкість, чутливість і кмітливість потрібні!..* (Ю. Логвин).

△ **(1) Воскова́ гну́чкість,** *мед.* — те саме, що **катале́псія.** *Воскова гнучкість виникає спочатку в жувальних м'язах, потім послідовно в м'язах шиї, верхніх і нижніх кінцівок. Зникає у зворотному напрямку* (з навч. літ.).

ГНУ́ЧКО. Присл. до **гнучки́й.** *Вулицею гнучко пройшла дівчина з коромислом через плече* (М. Стельмах); *Линва йде під воду, гнучко, зміїсто, ніби навіки ховається в стрімкому потоці ріки* (Ю. Бедзик); *Сучасні бібліотечні фонди є утвореннями, які гнучко реагують на зміни інформаційних потреб користувачів та їх пріоритетні інтереси* (з наук. літ.).

ГНУЧКОСТА́ННИЙ, а, е. Який має гнучкий (у 1 знач.) стан. *З неприхованим захватом дивився товстунець на Ярославу, на гнучкостанну усміхнену музу* (О. Гончар).

ГО[1], *виг.* Оклик, що вживається при бажанні привернути чию-небудь увагу. — *Го! Я знаю, ви любите коників!* (Марко Вовчок); — *Го, Мар'яне, що я нинькu бачу!? .. І ти вже махаєш косою аби день до вечора* (М. Стельмах).

ГО[2], *невідм., с.* Настільна гра для двох партнерів, що виникла в Китаї більше двох тисяч років тому. *Вважається, що в стратегічному плані го складніше за шахи* (з наук.-попул. літ.); *Гравці в го грають чорними й білими фішками на дошці з перехрещеними горизонтальними й вертикальними лініями* (з наук.-попул. літ.); *Професійно в го грають кілька тисяч гравців, організованих у професійні ліги, які існують в Японії, Китаї, Південній Кореї та на Тайвані* (з наук.-попул. літ.); *Го вважають найдавнішою інтелектуальною настільною грою* (із журн.).

ГОАЦИ́Н, а, *ч.* Птах ряду куроподібних із неїстівним м'ясом неприємного запаху; поширений у Південній Америці. *Гоацин має чіпкі, сильні лапи й міцний дзьоб, хоча й невеликого розміру. Хвіст у птаха довгий* (з наук.-попул. літ.); *Гоацин трохи більший за ворону. Живуть ці птахи колоніями по 10—50 пар на лісистих берегах Амазонки. Їдять грубе листя тропічних рослин* (з навч. літ.).

ГОБЕЛЕ́Н, а, *ч.* Килим із художньо витканою картиною, зображенням. *Кістлявий ніс його* [короля] *різко вирізьблюється на тлі похмурих гобеленів* (З. Тулуб); — *Що ото таке? Лукина звела очі. — Рядно... заткане квітами і звірами .. Пан засміявся. — Молодець. Гобелен називається. Вісім років його ткали* (Ю. Мушкетик); *Гобелен відрізняється від гладкого килима наявністю ланцюжків, що звисають на зворотній стороні тканини в місцях стику фарб* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Острів простелився на морі, як старий гобелен* (М. Коцюбинський); // Килим із вишитою картиною. *Полтавчанки і киянки вишивають гобелен* (М. Рильський); // Цупка декоративна тканина з тканим візерунком. *Гобелен широко використовують як елітну оббивну тканину для меблів* (із журн.).

ГОБЕЛЕ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **гобеле́н;** який є гобеленом. *Збережені килимові, гобеленні вироби XVIII ст. належать до унікальних пам'яток мистецтва українського народу* (з наук. літ.); *В українському гобелені бережливо ставляться до національних традицій, а також до гобеленного ткацтва* (із журн.); *Для того щоб ліжко дійсно виглядало по-царському, краще вибрати дорогі гардинні, оксамитні й гобеленні тканини* (з Інтернету); // Признач. для виготовлення гобеленів. *Нестор Гордійович вирішив провідати Олесю в гобеленній майстерні, де вона працювала* (І. Волошин).

ГОБЕЛЕ́ННИК, а, *ч.* Той, хто виготовляє гобелени або гобеленові тканини. *Потерпіли не самі тільки майстри, чиї вироби були придатні для козацького війська, — і ювеліри, і ткачі-гобеленники .. відчули патріотичний запал пана підскарбія* (З. Тулуб); *Кримськотатарський художник є автором численних персональних виставок як гобеленник і живописець* (з газ.).

ГОБЕЛЕ́ННИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **гобеле́нник.** *У статті автор виявляє локальні особливості мистецтва плетіння з кінського волосу, розглядає орнаментальні мотиви, технологічний процес, а також деякі роботи сучасних гобеленниць* (з наук. літ.).

ГОБЕЛЕ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **гобеле́н;** який є гобеленом. *Щоб виготовити невелике гобеленове панно, необхідно декілька тижнів* (із журн.); *Спинки стільців обтягнуті гобеленовою тканиною з малюнком народного орнаменту* (із журн.).

ГОБЕЛЕНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гобелен. *Гобеленоподібна вишивка.*

ГО́БІТ, а, *ч.* Невисока (близько 90 сантиметрів) миролюбна казкова істота з товстеньким черевцем. *Про гобітів їй було відомо, що вони трохи боягузливі* (Ю. Андрухович); *Гобіти одягаються в яскраве вбрання, взуття не носять, тому що в них на ногах від природи товста жорстка шкіра й густе буре хутро* (із журн.).

ГО́БЛІН, а, *ч.* В англійській міфології — невисока, зовні схожа на людину, але потворна та зла істота з непропорційно великими розмірами голови, рук і ніг. *Гоблін обожнює насилати нестерпні нічні жахи, нервувати зчиненим шумом, перекидати глечики з молоком, розбивати курячі яйця в курниках, видимати сажу з печі в нещодавно прибрану хату, у найбільш невідповідний час задмухувати свічки* (з наук.-попул. літ.); *Живуть гобліни в підземних печерах, тунелях, а також поселяються в людських домівках або в дуплах дерев. Бояться сонячного світла* (із журн.).

ГОБОЇ́СТ, а, *ч.* Музикант, який грає на гобої. *Кого ще назвати в цьому переліку? Можливо, Бертрана, темношкірого університетського приятеля..? Чи Діно, губатого гобоїста з двірцевої капели, другого чоловіка, що міг завести і довести її до непам'яті самим лише верхнім "до"?* (Ю. Андрухович); *Грають не валторни і гобої, а валторністи і гобоїсти* (із журн.).

ГОБО́Й, я, *ч.* Дерев'яний духовий музичний інструмент, за висотою звука середній між флейтою й кларнетом. *Нараз гаркнули бубни, заграли сурми й гобої* (Б. Лепкий); *Гобої м'яко тремтять, їх підтримують кларнети й покриває, вібруючи, звуками поважна труба — баритон* (Ю. Яновський); *Музиканти були з гобоями, флейтами і бубнами в руках* (Ю. Андрухович); *Гобой складається з конічної трубки; на одному*

її кінці знаходиться невеликий розтруб, на іншому — тростина, яку музикант тримає в роті (з наук.-попул. літ.).

ГОВ, *виг.* Оклик, що виражає бажання привернути чию-небудь увагу; агов. — *Гов, дядьку! — хтось гукнув близенько* (Л. Глібов); — *Діду, гов! — гукнув Каламар* (І. Чендей); — *Татку! — Гов! Чого тобі? Чом не спиш?* (О. Бердник); — *Гов! Чуєте? Я на годинку покину вас!* (Ю. Андрухович).

ГОВ-ГÓВ, *виг.* Підсил. до **гов.** [І в а н:] *Та он же й вони йдуть сюди. Он і Омелько, і Савка! (Гука). Гов-гов!..* (М. Кропивницький); *Денис .. гукнув, як гукають у лісі: — Гов-гов, Мар'яно!* (М. Стельмах).

ГОВÍЛЬНИК, а, *ч., рел.-церк.* Той, хто говіє. *Дехто з говільників намагався дістати відпущення гріхів даремно, вкинувши попові в тарілку, замість п'ятака чи гривеника, звичайний ґудзик* (О. Донченко); *В церкві вже мало було говільників* (М. Стельмах).

ГОВÍЛЬНИЦЯ, і, *ж., рел.-церк.* Жін. до **говільник.** *Говільниці своєю побожністю і визначали зараз загальний настрій у Гмириній хаті* (А. Головко).

ГОВÍННЯ, я, *с., рел.-церк.* Дія за знач. **говіти.** *Мати сказали, щоб я верталась до свекрухи, перепросила її й попрощалась з нею перед говінням* (І. Нечуй-Левицький); *У церкві він бував у Великий піст на говіння, щоб принести інспекторові гімназії довідку про сповідь та святе причастя* (Ю. Смолич); *Замикав* [селян] *я в куну за цілком визначені провини: порушення посту, .. за паління люльки й тютюну в час говіння, за блудодійство, спроби женихатися до кумів та родичів — усього не перелічити* (Валерій Шевчук).

ГÓВІР, вору, *ч.* 1. *тільки одн.* Звучання розмови; гомін. *З приміщення професорового долітає до мене якийсь роздратований, але глухий говір* (М. Івченко); *В німецьких окопах чувся приглушений говір* (В. Кучер); *Після обідні піднімається радісний шум і говір* (О. Воропай); * Образно. *Ось близько мовою хвиль говорить з берегами океан. Говір то наростав, підносячись до могутнього ревіння, то стихав* (Іван Ле).

2. *лінгв.* Те саме, що **говірка** 2. *Дієслова часто виступають у формах, наявних у наддніпрянських, слобожанських і південноукраїнських говорах (ходе, відходе, огорта)* (В. Русанівський); *Він .. знав характерні нюанси говору майже кождого села в околиці Дрогобича* (І. Франко); *Опріч знання різних діалектів, треба мати дуже музикальне вухо, щоб зловити усі відтінки говорів* (М. Коцюбинський); // *тільки одн., розм.* Те саме, що **говірка** 3. — *Я й сам спершу одержимим цього захожого рахував, — з його фудульним говором, ворожбами з піску та когутячих пер він здавався не при свому* [своєму] *умі* (К. Гриневичева); *Коли бійці входять у темний тунель, Хома Хаєцькай вигукує своїм співучим подільським говором: — Ой, патку* [татку] *мій, патку!.. Так, наче в пекло!* (О. Гончар); * Образно. *І скот, і травиця, і навіть каміння — все те мало свій говір, свою мову* (Панас Мирний).

3. *розм.* Різні розмови; поголос, чутки. *Той тиждень тільки і було говору та гомону по городу, що за Колісника* (Панас Мирний).

ГОВÍРКА, и, *ж.* 1. *тільки одн., діал.* Розмова. *Говірка на вулиці, тупання; ворота рипали, віконця стукали; усе чула Галя...* (Марко Вовчок); *Кобзар чув приглушену говірку людей* (Н. Рибак); *У віконця, затягнені непрозорою плівкою рожевих кабанячих міхурів, линула говірка* (І. Білик).

2. *лінгв.* Різновид загальнонародної мови, поширений на певній території. *В. Стефаник відчував, що його говірка стояла на перешкоді поширенню його творів у Східній Україні* (В. Русанівський); *Мова кожного народу поділяється на окремі говірки, чи діалекти, і тільки літературна мова єдина* (Б. Антоненко-Давидович); *Коваль пояснював своєю рідною говіркою, що він буковинець родом* (О. Гончар).

3. *тільки одн., розм.* Манера говорити, вимовляти. *З себе була* [пані] *висока, огрядна, говірки скорої, гучної* (Марко Вовчок); *Дід ніколи не калічив мови, розмовляючи з ним* [онуком], *не пристосовувався до дитячої говірки, а серйозно й статечно бесідував, як це робив не з кожним і дорослим* (Ю. Яновський).

ГОВІРКИ́Й, á, é. Який любить поговорити, охочий до розмов; балакучий. *Старі люди говіркі* (Ганна Барвінок); *Говіркий і поважний гість сподобався Матвієві* (У. Самчук); *Шашло помітив, що навіть завжди говіркий і веселий Шитов стає мовчазним* (Ю. Збанацький); * Образно. *І наоколо леліє Тільки небо та вода. Тільки небо мовчазливе, Тільки море говірке* (Микола Чернявський).

ГОВÍРКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **говірки́й.** *Незважаючи на горезвісну говіркість, аргентинці готові навіть вислухати незнайомця* (із журн.).

ГОВÍРКО, *рідко.* Присл. до **говірки́й.** *І поважно, не говірко, Знов для щастя, не біди, Від стола гукають: — Гірко! — Бригадири — два діди* (А. Малишко).

ГОВІРКÓВИЙ, а, е. Стос. до говірки (у 2 знач.). *"Це ж наше, українське, рідне", — мабуть, оцей внутрішній голос примушував В. Винниченка дбати про представленість південноукраїнського говіркового масиву в художніх творах, та навіть і в публіцистиці* (В. Русанівський); *Формування системи прислівників деяких говіркових груп Західного Полісся відбувалося під більш чи менш відчутним польським, а також білоруським впливом* (з наук. літ.).

ГОВІРЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **говірки́й.** *Діди сиві, говірливі .. Буркочете, говорите, — Яке ж лихо ви творите!* (П. Куліш); *Напившись кави, стара Янова впадала звичайно в дуже добрий гумор і ставала дуже говірлива* (Н. Кобринська); *Мати ж моя говірлива не була, зронювала одне чи друге слово чи речення, та й тих не було куди всунути в потік тітчиних* (Валерій Шевчук); * Образно. *Білогрива, говірлива, Грає Тиса з плотарями* (М. Нагнибіда).

ГОВІРЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **говірли́вий.** — *На жаль, це правда, — притакнув гетьман. А король, попавши у незвичайну для своєї вдачі говірливість, продовжав* [продовжував]. — *Не розумію поляків* (Б. Лепкий); *Багатьом жінкам властива така не дуже приємна риса, як надмірна говірливість* (із журн.).

ГОВІРНИ́Й, á, é. Стос. до говору (у 2 знач.). *Історія говірної мови на Україні характеризується — від доісторичної доби по сьогодення — тяглістю, прозорістю й логічністю розвитку* (Ю. Шевельов).

ГОВІРÓК, рка́, *ч., розм.* Тихий короткий гул голосів. *У класі прокотився схвальний говірок* (О. Донченко); *Притишений говірок чути в кущах ліщини...* (А. Шиян).

ГОВÍТИ, íю, íєш, *недок., рел.-церк.* Постити й відвідувати церковні служби, готуючись до сповіді та причастя. *Цілий піст вона і говіла, все у куточку стояла, поклони била...* (Ганна Барвінок); *Гетьман у ті дні говів, отож проводив вечори в товаристві святих отців, намагався не гніватися й не перейматися клопітними справами* (Ю. Мушкетик); // Сповідатися і причащатися. *В свято, чи в неділю, вони* [діди] *вкупі йшли до церкви; в церкві ставали попліч під крила-*

сом, говіли завжди на одному тижні, звичайно, на страсному (О. Кониський); — *А як будеш говіть, то задерж в роті причастя* (І. Нечуй-Левицький).

ГОВЛІ́Т, у, *ч.* Мінерал, боросилікат кальцію білого, бежевого або сірого кольору. *Основні родовища говліту знаходяться в Канаді, хоча цей мінерал трапляється й на території Каліфорнії* (з наук.-попул. літ.); *Говліт легко фарбується в сині кольори й тому нерідко виступає як замінник бірюзи* (з наук.-попул. літ.).

ГОВО́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **говори́ти.** *Почулися Гапусині слова, говорені несміливо, боязко* (Т. Осьмачка); *Патруль ставав з громом і чути було якісь ритуальні фрази, говорені при зміні варти тим, хто уступав, і тим, хто приймав варту* (І. Багряний); *Володько розбирає і слова, хоча вони не нашою мовою говорені* (У. Самчук); // **гово́рено,** *безос. пред. Довгий час говорено в Острозі про похід князя на всі лади* (А. Чайковський); // *у знач. ім.* **гово́рене,** ного, *с.* Що-небудь сказане. *Я зрікаюсь говореного і каюсь у порохі й попелі!...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ми думаємо .. про смисл говореного* (О. Довженко).

ГОВОРИ́ЛЬНЯ, і, *ж., зневажл.* Засідання або організація, установа й т. ін., де замість діла ведуться довгі безрезультатні розмови. *За столипінським виборчим законом тільки 15 % дорослого населення отримало право голосу. Дума ж так і не стала більш-менш повноцінним парламентом, перетворившись на говорильню* (із журн.); // Безрезультатні розмови. *Це самозречене проповідництво буде принципово відмінним від просторікування у столичних корчмах .. Бо це — патякання і говорильня у замкнутому колі із подібними, де не треба ні духовної напруги, ні самопосвяти* (С. Процюк); *Люди терпляче чекають радикальних змін, припинення безплідної говорильні* (з газ.).

ГОВОРИ́ТИ, ворю́, во́риш, *недок.* 1. Мати здатність висловлювати думки, почуття; володіти мовою. *Іде* [Олеся] *на панщину, мусить їх кидать, а дітки — одно не говорить, друге не ходить, а третє не вміє сидіти, — дрібненькі* (Марко Вовчок); *І не чув* [дід], *щоб коли рибка, Як людина, говорила* (Л. Глібов); // Володіти якою-небудь мовою. *Королева й розуміла латинську мову і вміла навіть нею говорити* (І. Нечуй-Левицький); — *А як я поїду за границю — там же всі говорять або по-французьки, або по-німецьки, то я ж би нічого не розуміла там* (Леся Українка).

2. *що, про що і без дод.* Усно висловлювати думки, погляди; розповідати про що-небудь; казати. *Товариш говорив щось нервово* (М. Коцюбинський); *Підвівсь Роман Волошенюк: — Петро говорить діло!* (П. Дорошко); *Говорити тільки про свої льотні справи не вмів* [Сашко] *і не хотів* (А. Трипільський); * Образно. *Стояла я і слухала весну, Вона мені багато говорила* (Леся Українка); // *безос., у формі 3 ос. мн.* Про чутки, сформовану думку; кажуть. *Говорять, що матері сльози гарячі І тверде міцне каміння проймають* (Леся Українка); *Про Русевича говорять як про людину, що здатна забути про невідкладні справи* (Ю. Шовкопляс); // *перен.* Викладати думки, погляди (на письмі, у друкованих працях і т. ін.). *Оце Вам і мої думки про драму .. Звісно, говорячи це, я тримаюся одного тільки літературного боку* (Панас Мирний); *Література, як виразниця дум і мрій свого народу, завжди говорила про дружбу* (з газ.); // *кому, перен.* Виклика́ти які-небудь думки, почуття; промовляти. *Багато говорить нам досвід нашого земляка Волховського* (І. Пільгук); *Рєпін! Як багато говорить це ім'я українському народові!* (з газ.); // Підказувати, провіщати що-небудь. — *Я піду межи ті нещасні люди, працею котрих всі жиють* [живуть] .. *От куди я піду: так мені говорить моя совість* (М. Коцюбинський); *Розум говорив їй зовсім інше: він вимагав, щоб заради батька вона зреклася сього щастя, і дівчина рішила перемогти себе* (А. Кащенко).

3. *про кого — що, з ким і без дод.* Вести бесіду; розмовляти. *Коли о.* [отець] *Василь говорив про дочку, обличчя в нього ставало добрим* (М. Коцюбинський); [К а с с а н д р а:] *Пробач мені, сестричко, я не можу тепер з тобою говорити* (Леся Українка); *Ми вдвох ішли й не говорили, Ти вся засніжена була, Сніжинки грали і зоріли Над смутком тихого чола* (М. Рильський); * Образно. *Вітре буйний, вітре буйний! Ти з морем говориш. Збуди його, заграй ти з ним* (Т. Шевченко); // *до кого.* Звертатися до кого-небудь, розповідаючи щось. — *Стала* [Соломія] *коло мене та цілісіньку службу говорила до мене* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Хлібороб з діда-прадіда, любив Гайченко землю. Вона говорила до нього, вона пахла йому так, як щонайкраща страва в свято* (Ю. Збанацький).

4. *кому про що і без дод., перен.* Бути доказом чого-небудь; свідчити. *Блискучі очі говорили, що вже не одну ніч не давала вона* [думка] *йому спати* (Панас Мирний); *Інтерес до останньої теми* [пробудження людських почуттів] *говорить нам, що Франко мав велику віру в людей* (М. Коцюбинський).

5. *в кому — чому і без дод.* Виявлятися в чиїх-небудь думках, словах, діях. [М а р у с я:] *То заздрість у їх говоре* [у них говорить]! (Панас Мирний); [С е р г і й:] *Я знаю, ти горда. І це говорить твоя гордість, а не ти* (З. Мороз); * Образно. *І слова Про Яр Холодний розцвіли гарячі, Про те, як стануть зрячими незрячі, — І правда говорила в них жива* (М. Рильський).

(1) Говори́ти за́гадками — вдаватися до натяків. [Ю д а:] *Він збирався царем голоті всій юдейській стати .. Він не казав про те виразним словом — він ні про що не говорив виразно .. Він любив байками й загадками говорити* (Леся Українка); — *Не люблю, коли зі мною говорять загадками* (М. Стельмах); **(2) Говори́ти (промовля́ти) уста́ми** *чиїми* — висловлювати, повідомляти від чийогось імені, чиїми-небудь словами. *Устами діда промовляла поважна мудрість* (О. Донченко); *А голос Сивого Капітана продовжував: — Моїми устами говорять усі ті, кого замучив фалангістський уряд, усі ті, кого фалангісти Фернандеса вигнали з батьківщини* (В. Владко); **(3) Говори́ти (мо́вити, виголо́шувати** *і т. ін.)* **кра́сно** — вміти говорити, висловлюватися пишномовно, гарно, доладно. *Скільки раз я красно виголошував їх* [думки] *на зібраннях! Але ніколи досі ті думки не чіпали мене глибоко* (М. Коцюбинський); *А третій не мовив нічого: Він мовити красно не міг, Але задля діла святого І жив він, і в землю б поліг* (В. Самійленко); *Хоч і не красно говорили* [промовці], *та в запалі щирістю і голосом брали* (Іван Ле).

◊ **Аж [і] шкі́ра гово́рить** *див.* **шку́ра; (4) Говори́ти манівця́ми** — висловлюватися непрямо, натяками. *Він почав говорити. Зразу манівцями, .. а трохи згодом прямо, без усяких застережень* (О. Кобилянська); **(5) Говори́ти на ко́ри́сть** *кого, чого* — бути доказом чого-небудь, свідчити про щось. *Спільність літератури української і галицької також ще тільки виробляється. Вже один факт, що в російській Україні з галицьких белетристів не читається зовсім ніхто, окрім Федьковича, Франка та Кобринської, го-*

ворить на користь сієї думки, хоч і сумної (М. Драгоманов); *А коли я кращий за людину, чесніший, правдивіший, коли в мені немає болючих протиріч, то це говорить на користь людини* (І. Росоховатський); *Чимало знахідок археологів говорить на користь того, що стародавня людина добре знала й використовувала властивості гарячої пари* (з наук.-попул. літ.); *Документи, які збереглися, говорять на користь того, що Семерій став учасником антитурецької політичної гри, котру вели князі Острозькі* (з газ.); **(6) Говори́ти різними мо́вами (на різних мо́вах)** — не розуміти один одного. [Х в о р а:] *Не хтіла б я тебе вразити, сестро, та, бачу, прийдеться розмову залишити, Бо ми говоримо на різних мовах* (Леся Українка); *Професор Трембовський і доктор Гальванеску говорили різними мовами* (Ю. Смолич); **(7) Говори́ти (розповіда́ти) про́сти́ми слова́ми** — висловлюватися просто, добираючи звичайні доходливі слова. *Простими словами говорила* [бабця] *високі істини, ясним поглядом добиралася дна душі* (Г. Хоткевич); *Зібравши в пам'яті докупи все, що він чув у таборі про різні країни.., як учень добру засвоєну лекцію, своїми простими, ясними словами розповідав це полкові* (Д. Бузько); **(8) Говори́ти (співа́ти, гука́ти** *і т. ін.)* **баса́** — видавати звуки низьким голосом, басом. *Спитали Клима раз, яка найлучча* [найкраща] *птиця: Чи чиж, чи соловей, чичітка, чи синиця? Голодний Клим озвавсь баса́: "Найлучча птиця — ковбаса!"* (Л. Боровиковський); **Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров** *див.* **кров; Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві** *див.* **го́лос; Гово́рить сам за се́бе** *див.* **сам; (9) [Й] говори́ти (каза́ти) нічого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)>** — дійсно, безумовно. *А то вже дівка, не то, що на усе село, та вряд чи де й близько така була: богобоязлива, .. розумна, і що вже красива, так вже нічого й говорити!* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ні, пане брате, полягти од твоєї шаблі байдуже, а оддати бранку — ой-ой-ой!.. Шкода й казати! Годі дармо балакати!* (П. Куліш); — *Устрель, Тимоше! устрель, мій любий!* — *благає* [жінка], *стискаючи його за руку. — Не буду стріляти, шкода й говорити* (Марко Вовчок); *Смішив* [Максим] *усіх і реготався сам... Товариський чоловік, нічого казати!* (Панас Мирний); *А що вже про Недоторканого, то й казати нема чого, що не такий він чоловік, щоб у політиці розбиратись* (В. Винниченко); *Ні, нема що говорити, хороший хлопець Артем!* (А. Головко); *Нічого й говорити, яке найважливіше значення мають для письменника саме такі — колективні зустрічі з читачем* (Ю. Смолич); *Про замки нема чого говорити, бо що замок, то й малесенька місто* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); **Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть** *і т. ін.)* **/ задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла** *і т. ін.)* *див.* **жи́лка; (10) Не говори́ти під ру́ку** — уживається як застереження не робити зауважень під час виконання чого-небудь, щоб не заважати й не зашкодити роботі. — *Ніколи не треба говорити під руку* (з газ.); **Що (як) [там] не кажи́ (не говори́)** *див.* **що[1].**

ГОВОРИ́ТИСЯ, гово́риться, *недок.* 1. Бути сказаним, виголошеним; виголошуватися. *Говорились промови, я мусив одповідати* (М. Коцюбинський); *Як передати такі хвилини, в які нічого не говориться? Рубан мовчав, Ма не говорила ні слова* (Ю. Яновський); // *до кого, кому.* Звертатися з певними словами, повідомленням, наказом тощо. *Дід мовчить, неначе не до його* [нього] *говориться* (І. Нечуй-Левицький); [Б у г р о в:] *Біжи, тобі говориться!* (І. Микитенко).

2. *про кого — що і без дод.* Розповідатися, повідомлятися про кого-, що-небудь. *Він навіть замугикав якусь пісню. В ній говорилося про башкирський аул, про красуню дівчину, про гірського орла гострозорого* (О. Донченко); *Не всьому, що вам говориться, довіряйте* (О. Бердник); *У підвалі я трохи чув, що говорилося зверху* (Р. Андріяшик).

3. *безос.* Мати бажання, настрій говорити, розмовляти. *Остап з Соломією сіли під вербою, але їм не говорилось* (М. Коцюбинський); *Ми безсило-щасливо посміхались одне до одного і поглядали на стіну лісу. Там було тихо. Довго сиділи так. Чогось не говорилось* (В. Винниченко); *Коли говорилось — говорили, коли виникало бажання помовчати — примовкали* (О. Гончар).

○ **(1) Як [то] гово́риться,** *у знач. вставн. сл.* — як прийнято, як кажуть. *Голос її був дуже сильний, але, як то говориться, "для дому" дуже приємний* (Леся Українка); *Треба було, як говориться, "сховати гонор до кишені"* (Ірина Вільде).

ГОВОРІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **говори́ти** 2, 3. — *Прикиньте ще карбованця та й запивайте могорич, бо в вас вже од говоріння, мабуть, і в роті посохло* (І. Нечуй-Левицький); — *Коли чоловік її був хворий, я заборонив їй розмовляти з ним, вона дурманила його своїм говорінням* (В. Підмогильний).

ГОВОРУ́Н, а́, *ч., розм.* Той, хто любить багато, красиво говорити, поговорити; балакун. *Мовчить Павло .. І чого він мовчить? Говорун, гуляка, а тепер ягня якесь* (У. Самчук); *Щастя жіноче не в багатослів'ї, не в красномовності тих говорунів, які упадають за жінками* (І. Цюпа).

ГОВОРУ́ХА, и, *ж., розм.* Жін. до **говору́н.** *Цибелла же була ласуха, Для збитню рада хоть на все; До того ж страшна говоруха, О всякій всячині несе* (І. Котляревський); *Обидві .. говорухи такі — що тільки слухай* (Марко Вовчок); — *Як же в товаристві без неї? Перва співуха, говоруха вона* (К. Гордієнко); *Бабуся була як писанка: маленька, кругленька, у вишитому полотняному платті і фартушку. А говоруха!* (М. Малиновська).

ГОВОРУ́ШКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **говору́ха.** *В нашім класі є подружки, Є подружки-говорушки* (Г. Бойко).

ГОВОРЮ́ЧИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **говірки́й.** *Всі стали веселі, говорючі, всі говорили, й ніхто нікого не слухав* (І. Нечуй-Левицький); *Походжали пари, найрізноманітніші пари юнаків і дівчат, сміючих, сумних, говорючих, замислених, прудких і стриманих, захоплених і неуважних* (В. Підмогильний); * Образно. *Умиюсь дощами; утрусь — чапраком: .. А висушить сонце; в спеку під дубком Напоїть рівчак говорючий* (Л. Боровиковський).

ГОВОРЮ́ЧІСТЬ, чості, *ж., розм.* Властивість за знач. **говорю́чий.** *Ватя тільки й слухала, тільки й чула Леоніда Семеновича. І його веселість, і його говорючість дуже сподобалися їй* (І. Нечуй-Левицький).

ГОГ, ГО́ГА: (1) Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> — за Біблією і Кораном — дикі, жорстокі народи, війна з якими нібито передуватиме кінцеві світу. *Розказує* [пан Симеон], .. *як набіжать гоги та магоги, мов кримська татарва* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Страшно інших — тих народів невідомих, племен диких — гогів та магогів, які прийдуть із земель східних, незнаних, щоб покарати нас за гріхи наші!* (В. Малик).

ГО́ГА *див.* **гог.**

ГО́ГІТ, готу, *ч.* Звуки, шум гоготання. *Яскраво палали підпалені ожереди соломи по дворах, і до гуркоту бою, до дитячого вереску, іржання коней, стогону і зойків влилися тріск і гогіт вогню* (З. Тулуб); *Металічний лязк потонув у .. гоготі моторів, у витті пропелерів* (Іван Ле); *Зараз вона* [шеренга] *була схожа на темну хвилю, що з шаленим гоготом котилася згори* (М. Сиротюк).

ГОГІТЛИ́ВИЙ, а, е. Який гогоче, гоготить. *Здіймалися до неба багряні хвилі і водограї вогню. Гогітливим штормом буяло полум'я* (З. Тулуб); *День за днем клубилися над горами хмари, кресали блискавиці і дрижали в долинах шибки від гуркоту гогітливих гірських громів* (О. Гончар).

ГО-ГО́, *виг.* 1. Уживається для виявлення задоволення чим-небудь. — *Го-го! Як танцювати, то танцювати* (М. Коцюбинський); — *А ти звідки знаєш, хто вона така?.. — Го-го, я, брат, усіх примітних дівчат знаю* (П. Загребельний); — *Ти співчував мені, .. а я — щасливий. Го-го, який я щасливий* (В. Чемерис).

2. Те саме, що **гов-го́в.** — *Го-го-го-го-го! — Загукав він товсто на всю горлянку, аж луна в лісі розляглася* (Панас Мирний); — *Го-го-го-го! — волав він. — Озовись, хто живий! Го-го!* (М. Старицький); [Г о л о с:] *Гов, Лукашу, гов! го-го-го-го! А де ти?* (Леся Українка).

3. Звуки, якими передається голосний, нестримний сміх. *Чувся гомін. Хтось реготавсь: Го-го! Так їм і треба, щоб не підіймали голів вище нашої підошви... го-го!..* (А. Головко); — *Го-го! — зареготався Тирло* (О. Бердник); — *Го-го! — реготнув великий візир, а за ним і його поплічники* (П. Загребельний).

ГОГО́З, у, *ч., діал.* Брусниця. *Знаходив* [Іван] *ожини, гогози, пив воду з потоків і тим живився* (М. Коцюбинський).

ГОГОЛЕЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Літературознавець, мистецтвознавець, який спеціалізується на вивченні життя й творчості М. В. Гоголя. *Куліш-гоголезнавець постійно привертав увагу дослідників* (з наук. літ.); *До двохсотлітнього ювілею головний гоголезнавець України Павло Михед підготував семитомник Миколи Васильовича українською мовою, по днях розписав події повсякденного життя письменника в Ніжині, розвінчав таємниці про смерть і поховання генія* (з газ.).

ГОГОЛЕЗНА́ВСТВО, а, *с.* Вивчення творчості М. В. Гоголя як галузь літературознавства, мистецтвознавства і т. ін. *Цінним внеском у гоголезнавство є праці багатьох харківських вчених* (з наук. літ.); *Ніжин завжди був одним із найпотужніших центрів гоголезнавства в Україні* (з газ.).

ГОГОЛЕЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до гоголезнавства. *У своїй концептуальній гоголезнавчій розвідці П. Филипович "зачепив" і тему історії у творчості Гоголя* (з наук. літ.); *Гоголезнавча література досить численна й різноманітна, хоча не для всіх дослідників творчого доробку Гоголя є очевидною філософська змістовність його художніх творів* (з наук. літ.).

ГОГОЛИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **го́голь.** *Гоголине пір'я.*

ГО́ГОЛІВСЬКИЙ, а, е. Пов'язаний з іменем або творчістю М. В. Гоголя. *Учителька завмерла в останній сцені гоголівського "Ревізора"* (Б. Антоненко-Давидович); *Художня частина свята відбулася 31 серпня у гоголівському музейному приміщенні* (І. Пільгук); *Гоголівські сюжети про Україну ідилічних часів — своєрідні міфологеми, що викликають ностальгію за мирним сонячним часом* (з наук. літ.).

ГО́ГОЛЬ, я, *ч.* Водоплавний дикий птах родини качкових зі строкатим чорно-білим забарвленням. *Приазовські степи кишіли качками — свіязями, .. чорноголовими нирками, сірими гоголями* (Л. Дмитерко); *Гоголю, гоголю, птице болотна, Кожен із нас має затишок свій* (А. Малишко); * У порівн. *Князь метнувся горностаєм білим в очерет до річки напрямки, і полинув гоголем на хвилі, і по той бік виринув з ріки* (Н. Забіла).

◊ **Ходи́ти (походжа́ти) павиче́м (го́голем)** *див.* **ходи́ти.**

ГОГОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Однокр. до **гогота́ти** 1, 3. *Тільки увійшов Яків в гущавину кущів, як ліс несподівано гогонув: галас, вигуки, висвисти з усіх кінців* (С. Васильченко); *Не вспіла бричка зникнути з очей, як уся кумпанія так і гогонула і довго качалася од реготу* (Дніпрова Чайка).

ГОГОТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гогота́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Пострілів не було, було єдине гоготання землі і неба* (О. Гончар); *Ждан .. чув жіночий лемент, дитячий плач, крики й прокльони чоловіків, рев худоби, гоготання вогню* (В. Малик); *І всі ми приязним дивились оком На ключ гусей, що плив шляхом високим, І причувались в гоготанні їх Добросусідські вигуки та сміх* (М. Рильський).

ГОГОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ГОГОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок.* 1. Видавати сильні глухі переривчасті звуки (про грім, полум'я і т. ін.). *Грім гогоче, а блискавка Хмару роздирає* (Т. Шевченко); *Тільки тепер почув* [Саїд], *як гоготів .. водоспад* (Іван Ле); *У червонястому відсвіті печі, де вже гоготав огонь, доччині очі горіли, як дві жарини* (О. Забужко).

2. Видавати звуки, схожі на "го-го" (про гусей); ґеґекати. *Гуси під небом почнуть гоготіти* (Я. Щоголів); *Скільки клопоту в бабусі: Кури, пави, утки, гуси... Ті гогочуть, ті голосять — У бабусі їсти просять* (М. Шпак).

3. *розм.* Голосно, нестримно сміятися. *Мов мурашня, копошиться людська маса, вигукує круті слова, гогоче* (М. Чабанівський); *Пани професори про щось довго сперечались, не слухаючи і перебиваючи один одного: Іваницький тихо, замріяно, зі скаргою, крізь сльози, — Турчинович бурхливо, гогочучи* (П. Колесник); *Тесля, взявши руки в боки, нестримно гоготів, аж вигинаючись, відкидаючись усім тулубом* (Ю. Логвин).

◊ **Аж** *(рідко* **тільки) луна́ йде (розляга́ється,** *рідше* **гоготи́ть** *і т. ін.)* / **пішла́ (розлягла́ся,** *рідше* **загоготі́ла** *і т. ін.) див.* **луна́.**

ГОГОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гоготі́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Прислухаюсь до гоготіння вогню в печі, до невтомного голосу цвіркуна під піччю* (Ю. Збанацький); *З ранку до вечора в небі над лісом можна побачити зграї перелітних птахів. Ось прислухайтесь: далеке розмірене гоготіння — це високо пролетіли гуси* (із журн.).

ГОГОТІ́ТИ *див.* **гогота́ти.**

ГОД, у, *ч., розм., фольк., поет.* Те саме, що **рік.** *Старять годи і тяжкі пригоди* (прислів'я); *Сей Евріал був молоденький, Так годів з дев'ятнадцять мав* (І. Котляревський); *Оживала нова Україна, год за год оживала, як оживає весною степова трава після великої пожежі* (Д. Мордовець); — *Я третій год вже їжджу за тобою. Мабуть, пора вертатися домів* (Л. Костенко).

ГОДЕ́. 1. *невідм., с.* Клин, який розширює низ жіночого одягу. *Сукня з годе.*

2. *у знач. прикм.* Який має такі клини. *Спідниця годе;* // У якому використовуються такі клини. *Романтичний стиль — сукня чи спідниця з оксамиту, атласу, вовни, розширена донизу, викроєна способом годе* (із журн.).

ГО́ДЕН *див.* **го́дний.**

ГОДЕ́ЦІЯ, ї, *ж.* Трав'яниста рослина родини онагрових, поширена в Америці; вирощують як декоративну. *Годеція добре росте на відкритих сонячних місцях із водонепроникним суглинистим, багатим на гумус ґрунтом. Не любить надлишкової вологи й сильного пересушування* (з навч. літ.); *Годеція — однорічна рослина, яка досить стійка до холоду. Цвіте в літньо-осінній період — з липня по жовтень* (із журн.).

ГОДИ́НА[1], и, *ж.* 1. Одиниця виміру часу, що дорівнює 1/24 доби, або 60 хвилинам. *Згадаю що чи що набачу, То так утну, що аж заплачу. І ніби сам перелечу Хоч на годину на Вкраїну* (Т. Шевченко); *Години цілі ми дивилися, як оси Серйозно повзають у селищах своїх* (М. Рильський).

2. *з числ.* Відрізок часу, що дорівнює 60 хвилинам, який відраховують від півночі або від півдня. *До 1 години сиджу за столом* (М. Коцюбинський); *Близько другої години ночі всі заводи й установи міста були в бойовій готовності* (В. Кучер).

3. *перев. з означ.* Відрізок часу, що відводиться на урок, лекцію, певне заняття і т. ін. — *Я таки часом шила. — На годинах "рукоділля", як була ще гімназисткою? — подражнила її знову сестра* (Леся Українка); *Відрив науки від виховання, .. зменшення годин у школах на предмети, які виховують душу, і збільшення на ті, які дають технічні знання, роблять людину подобою живого робота* (А. Михайленко).

4. *перев. одн., перев. з означ.* Певний період часу, певна пора, певний момент. *Казано в середу везти новобранців по обіді. Сиджу я та дожидаю тієї години* (Марко Вовчок); *Любіть Україну .. в годину щасливу і в радості мить, любіть у годину негоди!..* (В. Сосюра); // *без означ.* Добрий, сприятливий час. *Ми оливи наливаєм Та байдуже собі співаєм — Чи то в годину, чи в напасть* (Т. Шевченко); *І година прийде.., буде хижий ворог під гарматний дзвін .. утікать на Київ, з Києва — в Берлін* (В. Сосюра).

5. *тільки одн., у сполуч. зі сл.* н е д о б р и й, н е щ а с н и й *і т. ін.* Важкі, скрутні обставини. [О д а р к а:] *Ох, чуло ж моє серце недобру годину! Всю дорогу його наче гадина яка ссала* (Панас Мирний); *В нещасну годину шотландський народ Кував свою ясную зброю, У першому бою розбиті були, Багато лягло головою* (Леся Українка); // Уживається у складі проклять, недобрих побажань, мимовільної згоди в чому-небудь і т. ін. *Хай на вас лиха година вдарить* (Номис); *Послухав наш Рябко поради Явтуха. — Нехай тяжка йому година та лиха* (П. Гулак-Артемовський); — *Возьміть* [візьміть] *його... бо покину, Як батько покинув, — Бодай його не кидала Лихая година* (Т. Шевченко); — *Хто ж се вас так побив? — Ох! Він, Христе, він, бодай його збила лиха та нещасна година!* (Панас Мирний).

(1) Академі́чна годи́на — навчальна година у вищих та середніх навчальних закладах тривалістю, як правило, 45 хвилин. *Його висвячено на лицаря українізації першого розряду з оплатою академічної години один карбованець вісімдесят копійок* (В. Підмогильний); *Для гуртка виділено трохи коштів .. Маємо змогу збиратися двічі на тиждень. Ти, Валерію, зможеш двічі? За одну академічну годину матимеш дванадцять карбованців* (В. Петльований); **Вибива́ти (видзво́нювати) / ви́бити (ви́дзвонити) годи́ни (годи́ну)** *див.* **вибива́ти; Вичи́тувати / ви́читати [свої́] годи́ни** *див.* **вичи́тувати; (2) Годи́ни (годи́на) пік** — найбільше напруження, завантаження в роботі транспорту, підприємства і т. ін. *Вранці витрата електроенергії збільшується в кілька разів. Ще більше зростає потреба в електроенергії вечорами в години пік* (із журн.); **Дава́ти / да́ти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спо́кій (по́кій))** *див.* **дава́ти; (3) Коменда́нтська годи́на** — викликана надзвичайними обставинами заборона з'являтися на вулицях населеного пункту без перепустки після визначеного часу. *Надвечір, коли зайшла комендантська година і цивільному населенню ходити по вулицях було вже невільно, ми одвезли клишоногого двірника в його завулок* (Л. Первомайський); **Понаднормо́вий час <Понаднормо́ві годи́ни>** *див.* **час; (4) Сме́ртна годи́на** — час чиєї-небудь смерті, кончини. — *Гинемо, отче! Гинемо! — волали люди. — Смертна година наближається... Порятуй... помилуй... і захисти!* (М. Старицький); *Коли почула* [бабуся] *свою смертну годину, .. звеліла увечері скликати рідню* (М. Стельмах); **(5) Ти́ха (ме́ртва) годи́на** — післяобідній відпочинок, сон (перев. у дитячих садках, лікарнях, санаторіях і т. ін.). *Він вимагав, щоб мертвої години по обіді суворо додержували* (М. Трублаїні); *Після обіду в будинку відпочинку наступає тиха година* (Ю. Мокрієв); **(6) Урядо́ві годи́ни** — службові години, час роботи службовців певної установи або організації. *Моє неуважне ставлення до своїх службових обов'язків, те, що я ніколи не одсиджував визначених для мене урядових годин, взагалі зрідка й нерегулярно з'являвся в комітеті, він сприймав як особисту для себе образу* (В. Домонтович).

○ **(7) Чима́лу годи́ну,** *у знач. присл.* — надто довго. *Чималу ж я годину пересиділа, поки вийшли пани* (Марко Вовчок).

△ **(8) Астрономі́чна годи́на** — одиниця часу, що дорівнює 60 хвилинам. *Норми часу розраховуються, виходячи з астрономічної години (60 хвилин), крім таких видів роботи, як читання лекцій та проведення лабораторних, практичних і семінарських занять* (з навч. літ.).

◇ **Бий / поби́й тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка** *і т. ін.)* *див.* **би́ти; (9) Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її́** *і т. ін.)* **взяла́ лиха́ годи́на <Взяла́ б його́ (тебе́, її́** *і т. ін.)* **лиха́ годи́на>,** *лайл.* — уживається для вираження незадоволення, обурення ким, чим-небудь із недобрими побажаннями. — *Грішу! — подумав Харитон. — А все оті цокотухи розворушили мої думки, згадали мені про Онисю. А, бодай вас лиха година взяла!* (І. Нечуй-Левицький); *Домінік був злий і на татар, і на козаків, і на панів за те, що стурбували його надаремно. "Взяла б його лиха година! Чорт напав Єремію та панів! І чом би було не помиритись з козаками? А тепер качайся в якомусь nаметі під дощем та сльотою"* (І. Нечуй-Левицький); **(10) Годи́ну в годи́ну** — систематично, безперервно, постійно. *Вони справді казково багаті, наші літературні предки! Ми вдячні їх батьківській благостині й науці, яку вони нам передають день у день, годину в годину* (з газ.); **(11) До су́дної годи́ни <До су́дного дня>** — до самої смерті, до кінця життя. *Вони* [люди] *всі падають лицем туди, куди поривалися серцем, вони падають зіницями на схід. І лежатимуть так до судного дня* (І. Багряний); — *Тільки стійте вже тут весь день, а щоб стояли ви каменем до судної години* (Р. Іваничук); *Буду пам'ятати моє горе до судної години!* (із журн.); **(12) З годи́ни на годи́ну** — найближчим часом, дуже скоро. *Іван Федорович як неживий ходить. Він жде сина з години на годину* (Панас Мирний); *Коли фронт відкотився недалеко і чути було бої, він виглядав своїх з години на годину* (Григорій Тютюнник); **(13) Зо́ряна годи́на:** а) найсприятливіший момент, період у чиєму-небудь житті. *Хай вони спробують вірити в свою зоряну годину, хоч один день* (В. Дрозд); б) найвищий ступінь піднесення, розвитку чого-небудь. *Ім-*

пресіонізм зазнав своєї зоряної години в живописі 1880 року, а в музиці тільки на початку 90-х років (із журн.); **(14) К лихій годи́ні <У лихо́ї годи́ни>** — уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь несхвалення чогось і т. ін. — *Оце трахнув! Трохи голови не збив к лихій годині!* (Григорій Тютюнник); *Як вони його* [буряк] *там буртували в лихої години, .. запрівся* (Григорій Тютюнник); — *Та не бери ти стільки, бо підірвешся к лихій годині, Максиме* (М. Зарудний); **(15) Лиха́ (важка́, гірка́** *і т. ін.)* **годи́на** — певний період у чиєму-небудь житті з тяжкими, несприятливими обставинами; горе, нещастя. *Я маю храбрую* [хоробру] *дружину, Терпівших гіркую годину Од злих людей і од богів* (І. Котляревський); *Думи мої, думи мої, Ви мої єдині, Не кидайте хоч ви мене При лихій годині* (Т. Шевченко); — *Лиха година вигнала мене з батькового двору й пустила по світу бурлачкою* (І. Нечуй-Левицький); *В грудях билось єдине бажання: Щоб тебе не спіткало страждання, Щоб минула година лиха* (П. Грабовський); *От записав .. мій друг Мені свій адрес* [адресу]. *У гірку годину* (М. Рильський); *Він* [князь] *залишив нас у таку важку годину — тож хай сам тепер дбає про себе!* (В. Малик); **(16) Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́** *і т. ін.) кого, зневажл.* — уживається для вираження незадоволення з приводу прибуття кого-небудь небажаного кудись. *Завалували собаки у дворі. — Когось несе лиха година! — промовив він і знову принявся* [прийнявся] *за чай* (Панас Мирний); *Прийшов* [Осел]. *А Громовик до його* [нього] *обізвавсь: "Чого це ти тут опинився? І як це ти сюди пропхавсь?" "Приволокла лиха година!"* (Л. Глібов); — *Піднесла ж лиха година цього Загнибіду!.. Бог його знає, чого воно світ так міниться. Здається, він тоді зовсім не такий був* (Панас Мирний); *І принесла-таки лиха година .. отого непросипленного п'янюгу, — зашепотів Єремія до Гризельди* (І. Нечуй-Левицький); **(17) Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла** *кого, зневажл.* — уживається для вираження незадоволення з приводу відсутності, блукання, вештання кого-небудь десь (перев. коли на нього чекають). [Т и ш к о:] *Давайте вечеряти!* [П а л а ж к а:] *Дивись, який командир! Ти розкажи мені, де тебе носить лиха година?* (Я. Мамонтов); — *Так, так... Де ж уночі розносила його лиха година?.. — плакалась Хівря* (Панас Мирний); **Ли́хо (бiда́, лиха́ годи́на) його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **зна́є** *див.* **ли́хо[1]; Лічи́ти дні (годи́ни, хвили́ни** *і т. ін.) див.* **лічи́ти[1]; (18) Наверну́ла лиха́ годи́на** — прибув, з'явився той, із ким пов'язане яке-небудь нещастя або щось неприємне. *Вона була козачкою вільного роду, і навернула лиха година цього Федора до їх у село* (Панас Мирний); **(19) На якої лихої години,** *зневажл.* — навіщо, для чого. — *І скажіть мені: на якої лихої години все добивались, щоб оту цензуру одмінити?* (Панас Мирний); **Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на** *і т. ін.) див.* **бра́ти; Не день не годину <Не день не два>** *див.* **день; Не лічи́ти годи́н (хвили́н)** *див.* **лічи́ти[1]; Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просвітлої годи́ни)** *див.* **нема́; (20) Ні к лихій годи́ні,** *зі сл.* н е г о д и т ь с я, *зневажл.* — ні до чого, нікуди, зовсім. — *Е, це діло ні к лихій годині не годиться!* (Григорій Тютюнник); **Отуди́ к лихій годи́ні!** *див.* **оту-ди́; (21) Під серди́ту годи́ну** — спересердя, у стані роздратування. *Під сердиту годину, .. Одна* [сестра] *смиче за чуприну і товченики дає* (Л. Глібов); **(22) Під скрутну́ годи́ну <Під скрутни́й час>** — за тяжких, складних обставин. — *А вже, кажу йому* [становому], — *у вас і служба! Та ще під такий скрутний час, як теперечки* (Панас Мирний); — *Бідні люди завжди продають дівчат під скрутну годину, — додала вона і важко зітхнула* (З. Тулуб); **(23) Побила лиха́ [та нещасли́ва] годи́на** *кого, заст.* — хто-небудь зазнав лиха, нещастя, когось спіткало лихо, нещастя (перев. з вираженням незадоволення, розпачу і т. ін.). *Сопе* [Нечипір] *та мовчить, й очей, що заплили горілкою, не розведе. — Побила мене лиха година та нещаслива, — зараз гукнула на нього Пріська, — от із сим дурнем, п'яницею, волоцюгою! Де ти там у гаспида таскавсь?* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *От побила мене лиха та нещаслива година! Сподівалася на старість спочити, — от і спочила! — закінчила стара* (Панас Мирний); — *Побила нас лиха година та нещаслива! Ой Боже наш милостивий та милосердний! За віщо ж нас так страшно скривдили?* (І. Нечуй-Левицький); *Вродиться ж таке божевільне... А, побила мене лиха година з нею. Коли б чого не наробила! Чогось аж острах мене взяв* (І. Карпенко-Карий); *Всі люди радіють, весело .. зустрічають велике свято. Тільки її* [Олену] *одну побила лиха година* (М. Коцюбинський); **(24) Проби́ла годи́на** *чия* — настав вирішальний момент, період у чиємусь житті. *Що ж чекає його — втікача з каторги! .. І бачив, що перед ним тяжкий шлях. Завтра прийде день і проб'є його година* (І. Багряний); **Про (на) чо́рний день (чо́рну годи́ну)** *див.* **день; Су́дний день (час) <Су́дна годи́на>** *див.* **день; (25) У два́дцять чоти́ри годи́ни** — за короткий час, дуже швидко, негайно і неодмінно. — *Він дума, свиняче рило, як рештант* [арештант], *то вже не людина. А може, він кращий за тебе .. Гля-ади! як тільки дізнаюсь, я тебе .. в двадцять чотири години* (М. Коцюбинський); **Халі́ф (калі́ф) на час (на годи́ну)** *див.* **халі́ф; (26) Цілими годи́нами <Цілі годи́ни>** — протягом тривалого часу. *Там* [коло річки] *він цілими годинами любить сидіти* (І. Франко); **(27) Яка́ лиха́ годи́на,** *зі сл.* с т у к а є, х о д и т ь і т. ін., *зневажл.* — хто, що. *Дев'ять годин ранку. — І яка лиха година там стукає?* (Остап Вишня); *Яка лиха година загнала мене сюди до цього кащенківського міста?* (В. Домонтович); **(28) Як одна́ годи́на** — дуже швидко. *Так-то проживає Олеся, працюючи без спочину, без утоми; так і рік цілий минув, як одна година* (Марко Вовчок); *Тиждень минув як одна година* (І. Нечуй-Левицький).

ГОДИ́НА[2], и, *ж.* Тепла, суха, сонячна погода. *Барометр уперто показував "дощ" .. Ми дуже гнівались. Старий, непотрібний струмент, він і на крихітку не хоче посунутись на сухеньке, хоч нам дуже потрібна година* (М. Коцюбинський); *Ще в сіянку випали дощі, а це — що вже година стоїть — тихо, сонячно* (А. Головко); *Година й негода часто міняються в надмор'ї* (Л. Дмитерко).

◊ **Ста́ло / става́ло на годи́ні** *див.* **става́ти; Стої́ть на годи́ні** *див.* **стоя́ти.**

ГОДИ́НКА[1], и, *ж.* Пестл. до **годи́на[1]** 1, 4. *Автобус відходив о шостій вечора, і в Андрія лишалося ще годинки дві вільного часу* (Ю. Бедзик); *Ми з Катрею дуже ту Марусю любили, і було так: аби нам годинка вільна, — біжимо-летимо до неї* (Марко Вовчок); *Через невелику годинку вікно на улицю розчинилося, і Василь, як груша, вилетів .. на улицю* (Панас Мирний).

ГОДИ́НКА[2], и, *ж.* Пестл. до **годи́на[2]**. *Ластівки вилітають, годинку обіцяють* (Номис); *На празники зосталася комора немазана; тепер годинка — саме мазати* (Панас Мирний); — *Піду, піду, мамо, а ви .. білизну доперіть сьогодні. Здається, й годинка буде, просохне* (Іван Ле).

ГОДИ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **годи́на**[1]. *Циферблат мав одну-єдину стрілку — годинну* (з наук.-попул. літ.); // Який триває годину. *Після годинної розмови Кость зробив ті ж самі підрахунки, що й я* (І. Багмут); *Годинну мовчанку порушив Буено* (І. Білик); // Розрахований на кожну годину; який припадає на кожну годину; погодинний. *Годинний графік допомагає безперервному вдосконаленню методів роботи та надає виробничому процесові ритмічності й чіткості* (з наук.-попул. літ.).

ГОДИ́ННИК, а, *ч.* Прилад для вимірювання часу в межах доби. *Мабуть, усі ви, діточки, бачили годинник; можна дізнатись, глянувши на нього чи вдень, чи вночі, котра година* (М. Коцюбинський); *Годинник на руці показував одинадцяту* (Іван Ле); *Годинник Петропавловської пробив дев'яту* (Василь Шевчук).

Ста́вити годи́нника *див.* **ста́вити; Хід годи́нника** *див.* **хід.**

◊ **(1) Як годи́нник** — чітко, безперебійно, точно. [Г о р л о в:] *У мене все як годинник. Це у вас там обговорюють, засідають, а тут наказ — і умри, а виконай* (О. Корнійчук); *А з часом — механізм працюватиме як годинник* (О. Тесленко).

△ **(2) Біологі́чний годи́нник** — явище, сутність якого полягає в тому, що всі процеси живого організму чітко координовані в часі їхнім циклом. *Біологічний годинник регулює ритм активності гормонів і ферментів, пов'язаних з обміном речовин* (із журн.); **(3) Ква́нтовий годи́нник** — прилад для точного вимірювання часу, дія якого ґрунтується на стабільності частоти енергетичних переходів атомів або молекул речовини; атомний годинник. *Створено спеціальні прилади для точного вимірювання часу, серед них так звані квантові годинники, точність добового ходу яких становить від кількох сотих до тисячних часток мікросекунди* (з навч. літ.); **(4) Піскови́й годи́нник** — пристрій для вимірювання часу, що складається з двох (перев. скляних) посудин, заповнених піском і сполучених вузькою горлоподібною трубкою. *З часів Середньовіччя піскові годинники набувають дедалі більшого поширення в мореплавстві, богослужіннях та інших видах людської діяльності* (з наук.-попул. літ.); *Символ піскового годинника біля курсора мишки на екрані комп'ютера означає, що система зайнята виконанням певної операції* (з наук.-попул. літ.); **(5) Со́нячний годи́нник** — годинник, що складається з циферблата й стержня, тінь від якого, падаючи на циферблат, визначає час. *Справжній сонячний час може показувати тільки сонячний годинник* (з навч. літ.).

ГОДИННИКА́Р, я́, *ч.* Фахівець, який виготовляє годинники; майстер, що їх ремонтує. *Любив оповідати* [Чемеринський] *давні цехові історії. Про годинникаря, що зробив для свойого* [свого] *міста премудрий годинник* (І. Франко); *Він розшукав годинникаря, — його майстерня якраз на базарі* (Б. Харчук); *Я вдарив кулаком по прилавку і розбив свій годинник.., загарчав і побіг... до годинникаря* (А. Крижанівський).

ГОДИННИКА́РСТВО, а, *с.* Виготовлення годинників як галузь виробництва. *Світове визнання завоювало швейцарське годинникарство, зосереджене переважно в західній частині країни* (з наук.-попул. літ.); *"Золотим часом" годинникарства вважають епоху вісімнадцятого століття* (з газ.).

ГОДИННИКА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **годиннико́р.** *Відомі були годинникарські династії — сім'ї Соколових, Бартошевичів, Грабинських та інші* (з газ.); // Стос. до годинникарства. *Перший годинникарський цех в Україні засновано у Львові 1637 року* (з наук. літ.); *Найзручнішими для годинникарської роботи є паралельні верстачні лещата* (з наук.-попул. літ.).

ГОДИННИКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **годи́нник.** *Столик Мічуріна був захаращений різним потрібним для роботи інструментом і частинами годинникових механізмів* (О. Довженко); *На циферблаті заспанім, здаля По кругу йде годинникова стрілка* (І. Нехода); *Годинникова браслетка наново вирізьбила артистичну вузькість зап'ястка* (О. Забужко); // Признач. для виробництва, ремонту або продажу годинників. *Зрідка пробігав чорнявий, замурзаний хлопчик із годинникової майстерні* (М. Йогансен); *На Київському годинниковому заводі освоєно випуск наручних кварцових годинників під українською торговельною маркою "Клейнод"* (з газ.).

ГОДИ́ННИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **годи́нник.** *Десь у скриньці у неї лежав годинничок* (Яків Баш); *На диванчику сиділа стрижена дівиця із золотим годинничком на руці* (Григорій Тютюнник).

ГОДИ́НОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **годи́на**[1] 1, 4, 5. *Ой приїдь, приїдь, молодий козаче, Хоч на малу годиноньку* (з народної пісні); — *Коли вже тебе пані не пускає, то тим не журись; а ось як годинонька вільна, то собі й погуляй* (Марко Вовчок); *На родимій країноньці І при лютій годиноньці Якось легше жить* (Дніпрова Чайка).

◊ **(1) Лиха́ (нещасли́ва) годи́нонька,** *перев. зі сл.* м о я, н а ш а — уживається як вигук при вираженні душевних страждань, переживань і т. ін. *А товаришки... що подумають, а село все що скаже?.. Нещаслива годинонько, безталанна моя доленько* (Панас Мирний); *Я не боюся, тільки журюся. Ой, лиха моя годинонька! — обізвалась Соломія* (І. Нечуй-Левицький); *Нещаслива годинонько, Що ж я наробила? Ой нащо ж я свою долю Та й занапастила* (Леся Українка).

ГОДИ́НОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **годи́на**[1] 1, 4, 5. — *Приклич же його .. хоч на часиночку, хоч на годиночку* (Г. Квітка-Основ'яненко); *За малу годиночку були і дрова в хаті, і вогонь гарний у печі* (Ю. Федькович).

ГО́ДИТИ, го́джу, го́диш, *недок., кого, діал.* Домовлятися про наймання кого-небудь. *Йому ніяково було при Хіврі годити Сиклету собі за наймичку* (І. Нечуй-Левицький); *Війт Федір Дирда почав годити нас за добру платню на сторожу, ми охоче погодилися* (Ю. Мушкетик).

ГОДИ́ТИ, джу́, ди́ш, *недок., кому.* Задовольняти кого-небудь, роблячи приємне, потрібне, бажане; догоджати. *Старому та слабому годи завше, як малому* (прислів'я); *Мотря, хоч як годила своїй мамі, не могла її прихилити до себе* (Б. Лепкий); *Вимагає він повсюди, Щоб йому годили люди* (С. Олійник); *У тій школі ніяк не затримувалися дяки, хоча вони, громада троянівська, їм годять, як болячці, а вони, капосні, все від них тікають* (Валерій Шевчук); * Образно. *Дружно зійшли наші бурячки. Я вже їм годила, я вже їх плекала, як тих немовлят* (О. Гончар).

ГОДИ́ТИСЯ[1], джу́ся, ди́шся, *недок.* Бути на що-небудь, для чого-небудь придатним; задовольняти певні вимоги. *Погане, дурне, ледащо не годиться ні на що!* (прислів'я); — *Куди воно жінка сама без мужика годиться* (А. Головко); // *безос., з інфін.* Уживається в знач. д о р е ч н о, д о ц і л ь н о, в а р т о. — *Весілля одкладати на довгий час зовсім не годиться* (І. Нечуй-Левицький); [Ж у р е й к о:] *Раніш ніж храми будувать святі, Годиться правду ствердити в житті* (І. Кочерга); // *безос.* Такий звичай, так прийнято. *Батько сів біля зятя, а мати, звісно, поралась, сама і страву на стіл подавала, бо вже Марусі не годилося з посаду*

уставати (Г. Квітка-Основ'яненко); [М и т р о х в а н:] *Правда, що кажуть, нібибто* [нібито] *воно так і годиться за куму брати ту, котру першу зустрінеш* (М. Кропивницький); *Катруся стояла, соромливо опустивши голову, коло печі й колупала пальцем комин. Так теж годилося робити, коли сватають* (О. Іваненко).

(1) Ніку́ди не годи́ться (не го́дний): а) не здатний ні на що. — *Стара вже баба в тебе, дитино, стара. Нікуди не годиться, дочко. Спина болить* (А. Головко); б) не такий як треба, поганий, нікудишній. *Вона* [драма] *нікуди не годна* (Панас Мирний).

○ **(2) Як годи́ться,** *у знач. присл.* — як повинно бути, як належить, як слід. *От кум прийшов, посіли, як годиться* (Л. Глібов); *Данило Мармура .. намірявся було жартувати, як годиться в сватах* (С. Чорнобривець).

◊ **(3) Для годи́ться** — заради пристойності, для порядку, як водиться. *Не мав* [Іван] *до Палагни жалю, навіть кривди не чув у серці, хоч бився за неї з Юром. Не з злості, а для годиться, коли люди звели* (М. Коцюбинський); *Було б шануватися, моя замороко, хоч для годиться, про людське око* (Л. Костенко); **(4) Годи́тися у батькі́ (у діди́, у матері́** *і т. ін.) кому* — бути набагато старшим від кого-небудь. *Заважала* [Наталці] *дівоча соромливість перед людиною, що годилася б їй у батьки* (С. Добровольський); *Василько побачив його, біжить із криком "тату", а він, виходить, в діди йому годиться* (М. Стельмах); **(5) Годи́тися у сини́ (у до́чки, в ону́ки** *і т. ін.) кому* — бути набагато молодшим від кого-небудь. *Юрія, який годився б у сини своєму вчителеві, по сільському звичаю він називав на "ти"* (М. Томчаній); **(6) [І] в підме́тки ([і] на ла́тку) не годи́тися** *кому* — своїми якостями, властивостями бути значно гіршим від кого-небудь. *Що ж сестра Юліана?.. Та ви їй... на латку не годитесь!* (Панас Мирний); — *Твій Безрукий і ти разом з ним Павлюкові в підметки не годитеся... — знизала плечима Таня* (О. Копиленко); — *Хіба тутешні цигани вихоплять десь таке щастя на чотирьох ногах* [коня]?.. — *Може, й так, може, наші цигани вашим і в підметки не годяться* (М. Стельмах); *До війни не було кращого співака в селі. Навіть Михей Кожухар не годився йому в підметки* (М. Зарудний).

ГОДИ́ТИСЯ[2], джу́ся, ди́шся, *недок., діал.* 1. *на що, у чому і без дод.* Давати згоду, погоджуватися з чиєю-небудь думкою, поділяти чийсь погляд. — *Ми вам* [селянам] *будемо казати одного за другим, із тих, що тут зголошено, а ви голосуйте, чи годитеся, чи ні* (І. Франко); *Я якось не зрозумів того місця, де Ви пишете, що не можете порозумітися з Мирним в справі видання його повісті: чи автор не годиться з Вами в дечому, чи Ви не маєте з ним зносин?* (М. Коцюбинський); *З Романом не могла* [Стефанія] *наговоритися, головно про жіночу справу. Роман зовсім годився на її думки, а вона на його* (О. Маковей); // *з чим, у чому.* Відповідати чому-небудь, узгоджуватися з чимсь. *Оповідачі часто один за одного нічого не знали, оповідання ж їх у найменших навіть дрібницях годилися* (Л. Мартович); *Писав пан кореспондент, .. мало журячись тим, чи його опис дуже годився з дійсними подробицями* (М. Грушевський).

2. Приходити до згоди, миритися. *Як же нам тепер годитись, А чи битись, чи миритись?* (І. Манжура); *Обі сестри ніколи не годились з собою, а від часу, як найстарша віддалась, відчужились ще більше* (О. Кобилянська).

ГО́ДІ, *присл., розм.* 1. Досить, вистачить. *На сей раз годі, ніколи, вибачайте* (Т. Шевченко); — *Ну, годі вже, годі, угамуйся* (Д. Мордовець); — *Годі бродити світом!* (Василь Шевчук).

2. *тільки з інфін.* Не можна, немає можливості. *Легко сказати, але зробити — годі* (прислів'я); *Десь у тумані стояв гомін і рух, десь наче зовсім близько, але де саме, годі було визначити* (І. Багряний); *Без наявності найширшого синтезу годі створити образ великої узагальнюючої сили і неминущого, невичерпного змісту* (А. Малишко); *Мені раптом здалося, що дивно самотній я у цьому світі, що всі люди, які так дико регочуть навколо, вчинять мені якусь велику шкоду, що таки годі сподіватись од них милосердя* (Валерій Шевчук).

Та й го́ді сказа́ти <Сказа́ти го́ді> *див.* **сказа́ти.**

○ **(1) Та й го́ді:** а) уживається для підкреслення вичерпності висловленого; та й усе, більше нічого. *Встануть сердеги працювати, Корови підуть по діброві, Дівчата вийдуть воду брать, І сонце гляне — рай та й годі!* (Т. Шевченко); *Дівчини він майже не знає. Якось випадково, років зо два тому, зустрічав її в економії та й годі* (М. Стельмах); *Горе тепер, Олю, та й годі* (В. Винниченко); *Робота їхня й справді Лукію зацікавлює — майстри та й годі!* (О. Гончар); б) уживається для вираження посиленого, перебільшеного відтінку обмеження чого-небудь; і тільки. — *Що ми? Хіба ми люди? Обличчя носимо людське та й годі, а душу і серце в хмелі потопили* (Панас Мирний); — *Та оцей Ломицький, .. він не дуже любить бали і, здається, й танцює тільки кадриль, та й годі, — сказала Маруся* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Ли́хо та й го́ді** *див.* **ли́хо[1].**

ГОДІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для годівлі тварин. *Я оглянув нагульні ставки, де прилаштовували під водою "годівельні" столики* (І. Багмут); *Немає такого угіддя в Україні, де б не стояли годівниці, солонці, годівельні майданчики для покращення умов існування диких тварин* (з газ.); *Годівельний комплекс.*

ГОДІ́ВЛЯ, і, *ж.* Те саме, що **годува́ння.** [Ч о л о в і к:] *Чи бач, який? почув про хліб розмову та про годівлю, то й собі: дай хліба!* (Леся Українка); *Він досяг того, що на певні сигнали, як от махання прапорцем, голуби злітались на годівлю* (О. Донченко); *Годівля худоби провадилася за графіком, молодняк випоювався молоком, чергування на корівнику було регулярне* (Григорій Тютюнник).

ГОДІВНИ́К, á, *ч.* Те саме, що **годува́льник.** *Старший син Василь, материна поміч, годівник сім'ї* (К. Гордієнко); *Традиційно батько сприймається як годівник, який відповідає за прийняття рішень, як носій вищого авторитету* (із журн.).

ГОДІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Спеціальний пристрій, куди кладуть корм для худоби, птиці і т. ін. *Довго стояла* [Марія Василівна] *біля ставка, годувала лебедів з годівниці, навмисне влаштованої на березі* (Б. Левін); *У присадибному кролівництві використовують годівниці, що нагадують чашку, лоток або бункер* (з наук.-попул. літ.); // Пристрій для підгодівлі птахів. *Діти виготовляли штучні гнізд'я, годівниці для птахів* (з газ.); // *перен., зневажл.* Про вигідну посаду, можливість мати зиск, не докладаючи зусиль. *Етика і мораль зводиться до боротьби за місце біля годівниці!* (С. Процюк); *Військова система позолоченим хомутцем, здавалось би, навічно притягнула своїх запопадливих служителів до годівниці* (з публіц. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **годува́льниця.** *До грудей годівниці, убраної гарно, припало З криком дитя* (Борис Тен, пер. з тв.

Гомера); *У народі кажуть: "Земля — годівниця, але й вона їсти просить"* (з газ.).

ГОДІВНИ́ЧКА, и, *ж.* Зменш. до **годівни́ця** 1. *Он і досі стоять годівнички для лосів, які він ставив* (Л. Костенко); *Учні залучаються до виготовлення годівничок із пластикових пляшок, коробок, різноманітних пакувальних матеріалів* (із журн.); * Образно. *Поглянь, душа на вітру голодною паперовою годівничкою б'ється об вікно твоє* (Є. Пашковський).

ГО́ДНИЙ, ГО́ДЕН, го́дна, го́дне, *розм.* 1. Те саме, що **гі́дний** 1. — *Шкода мені вас, — жалує капітан, — ви хлопці годні* (Ю. Федькович); *Щоб бути годним своєї коханої, .. я поклав собі зробитися великою людиною і накинувся на книжки* (М. Коцюбинський); *Ділом істинним я доведу народу, Що годен імені народного слуги* (М. Бажан).

2. *перев. із запереч. част.* н е. Спроможний виконувати, робити що-небудь. — *До столярської роботи не приймають, там треба стояти, бігати, а я не годен* (І. Франко); *Йти Юра не годний — він ледве переступає і припадає, навіть і сам не знає, на котру з ніг* (Ю. Смолич); *Зір в інопланетників соколиний, він годен бачити крізь тьму!* (О. Гончар).

Ніку́ди не годи́ться (не го́дний) *див.* **годи́тися**[1].

◊ **(1) Не го́ден [і] в слід ступи́ти** *чий, кому* — набагато гірший порівняно з ким-небудь. — *Дон Руджієрі, якщо я нічим не обдарував вас, обдарувавши натомість багатьох, що не годні і в слід вам ступити, то се сталось не тому, що я не ціную вас* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Я все зроблю, щоб довести, що він не годен у його слід ступити* (з газ.).

ГОДО́ВАНЕЦЬ, нця, *ч., розм.* Дитина, взята на утримання; вихованець. [В и б о р н и й:] *Ви, може, чували, що як вони ще жили в Полтаві і покійний Терпило жив був, то прийняв було до себе якогось сироту Петра за годованця* (І. Котляревський); // Людина, яка перебуває на утриманні. *Мошко обіцявся годувати Юру до самої смерті .. Юра Шикманюк став, як кажуть гуцули, Мошковим годованцем* (І. Франко); *У випадку незадоволення станом утримання годованець мав право на розірвання угоди* (з наук.-попул. літ.); // Свійська тварина. *Вже всюди вправилась* [Мася], *тільки ще оставалось бур'яну насікти для годованців* (А. Свидницький); *Чабани насилу стримували своїх годованців* (П. Загребельний).

ГОДО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **годува́ти.** [Д о м а х а:] *Чого воно* [дитя] *там репетує? Неначе давно годоване!* (М. Кропивницький); *Кабан годований не для продажу, а для себе* (Остап Вишня).

2. *у знач. прикм.* Угодований, гладкий. *Яка вона стала гладка і сирова у своєму капоті, .. оця годована гуска!* (М. Коцюбинський); *Михайло Колодій, що працював на підсобному приміському господарстві, перехитрив начальство і доставив партизанам п'ять годованих кабанів* (Д. Бедзик).

ГОДО́ВАНКА, и, *ж.* Жін. до **годо́ванець.** *Сина дав* [сотник] *у бурсу в Київ обучатись, А сам Настусю підживав Таки годованку, щоб з нею Собі зробитися ріднею* (Т. Шевченко); — *Бідна моя дитино! — говорила стара жінка, голублячи свою укохану годованку* (А. Кащенко); *Тетяна спритно метушилася серед своїх годованок* [корів]. *Розподілила січку по кормушках, потім скребла, чистила, доводячи до блиску шерсть на одутлих боках тварин* (С. Добровольський).

ГОДО́ВАНОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **годо́ванка.** — *Намітив* [Антон Васильович] .. *собі у одної панеї* [пані] *годованочку, красивеньку та розумненьку, що міри нема* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ГОДО́ВАНЧИК, а, *ч.* Пестл. до **годо́ванець.** *Якось при дворі пана старости ніби зустрічав* [Михась] *цього улесливого годованчика* (Іван Ле).

ГОДО́ГРАФ, а, *ч., мат.* Крива — геометричне місце кінців змінного за часом вектора, значення якого в різні моменти часу відкладені від спільного початку. *Годограф дає наочне геометричне уявлення про те, як змінюється з часом фізична величина, що зображається змінним вектором, і про швидкість цієї зміни* (з наук.-попул. літ.); *Годографи можуть мати форму дуги кола — тоді вони називаються круговими діаграмами* (з навч. літ.).

ГОДО́К, дка́, *ч., розм.* Зменш.-пестл. до **год.** *Уже шістнадцятий годок минає Олесі, вже й свати почали у хату навертатись* (Марко Вовчок); — *Може, хай погуляв би хлопець годок? — спробувала порадити чоловікові. — Через рік у нас вже буде восьмий клас* (Ю. Збанацький); *Хоч сороковий годок минув, на молодицю була ще доволі гарна: повновида, з великими темними очима, з перчиком на рум'яній щічці* (Б. Лепкий).

ГОДО́ЧОК, чка, *ч., розм.* Пестл. до **годо́к.** *Не бачила миленького чотири годочки!* (з народної пісні); — *Ти сміття ще! — сердилася Хима, а єхидна думка їй нашіптувала: "Вже тринадцятий годочок з літа йде, не встережеш, як пробіжить п'ять років, а там — дівка..."* (Я. Качура); *Ось уже сім годочків жив* [дідок] *сам* (В. Шкляр).

ГОДУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для годування. *Наша наука ще не має способів уводити сонячну енергію в чистій формі просто до людського організму як годувальний матеріал* (В. Винниченко); *Годувальна пляшка; Годувальний столик.*

ГОДУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Той, хто утримує кого-небудь. — *Як же ми житимемо без нашого годувальника? — розпачливо голосила мати. — На кого ж ти нас залишив, Макарику!* (Є. Доломан); *Стрільці сиділи на возах, і, за покивом німця, віз зривався з місця й мчав на площу, й стражденні жінки та діти бігли слідом, волали про помилування їхнього годувальника* (Ю. Мушкетик); *Хоча б не поголили хлопцеві лоба і не відправили гинути в чужий край, за чужу свободу, як своєї катма... Він-бо єдиний годувальник у сім'ї, єдина материна підмога* (Ю. Хорунжий); // *перен.* Про те, що є джерелом засобів до існування. *У давні часи ліс був чи не єдиним надійним годувальником і захисником народу* (М. Чабанівський).

2. Той, хто готує їжу, годує і доглядає кого-небудь. *Слідом за ними* [солдатами] *з термосами на горбах чвалали ротні старшини, невтомні солдатські годувальники* (О. Гончар).

ГОДУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жінка, яка годує груддю немовля. — *Швидше, — прошепотіла графиня мамці, — а то пан знову прийде з тими ліками. — Тому я й хочу нагодувати* [дитину], — *шепнула годувальниця. Пан кажуть, що ті ліки натщесерце* (Валерій Шевчук); *Пам'ятаю, ми гралися з сестрою на підлозі, в залі, а менший брат, немовля, був у спальні з годувальницею* (з мемуарної літ.); *Не можна вживати спиртне годувальницям, бо дитячий організм особливо чутливий до дії алкоголю* (з наук.-попул. літ.); // *рідко.* Про тварин-ссавців, які годують малят своїм молоком. *Корів-годувальниць підібрано таких, які протягом доби дають достатню кількість молока для чотирьох сисунців* (з газ.).

2. Жін. до **годува́льник.** *Місто живилося рибою — "царицею моря" скумбрією, "перлиною півдня" кефаллю, годувальницею хамсою* (Ю. Смолич); *Старші бджоли-годувальниці, які ходили за матір'ю-бджолою і підкріпляли її їжею, розступились і пропустили Медунку* (О. Іваненко); *Корова — го-*

дувальниця сім'ї. За коровою і господиня здорова (М. Рудь); *На відгодівельній машині працюють дві годувальниці, за якими закріплено по 1000–1200 курчат або курей* (з наук. літ.).

ГОДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **годува́ти** 1, 2. *Ресторани й кав'ярні, .. ті фабричні, сказати б, форми годування людей, .. викликали часом в нашій уяві напівзабуті картини, запах смачної пари обіду в родинному колі* (М. Коцюбинський); *Наближався час годування дитини* (М. Томчаній); *В Соломона було дванадцять намісників над усім Ізраїлем, і вони годували царя та дім його, місяць на рік був на одного на годування* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ГОДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого.* 1. Давати кому-небудь їжу. *Годують нас дуже добре, смачне все і свіже і гарно подане* (М. Коцюбинський); *Знедолена ходила* [Катерина] *між людьми, під тином в Старосіллі ночувала і, змоченим гарячими слізьми, черствим шматком Івася годувала* (І. Гончаренко); * Образно. *Сава не шкодуючи годував паровоз дровами* (О. Донченко); // Давати корм тваринам. — *Чим же ти свого коня будеш годувати? — спитав дід. — Сіном, вівсом* (Панас Мирний); *Біля крайньої хати у дворі баба годувала курей, примовляючи: "тютіньки, тю-тю-тю, тютіньки, тю-тю-тю"* (В. Нестайко); // Давати дитині груди. *Реджеп .. виразно глянув на дружину, що саме, відвернувшись, годувала немовля* (В. Малик); *Закривши хусткою груди, вона почала годувати дитину* (В. Кучер).

2. Забезпечувати їжею, утримувати кого-небудь. *Погляньте на птахів небесних, що не сіють, не жнуть, не збирають у клуні, та проте ваш Небесний Отець їх годує. Чи ж ви не багато вартніші за них?* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Треба мені заробляти, треба своїх діток годувати* (Марко Вовчок); *У княжій дружині його* [Тура] *одягали, годували* (С. Скляренко).

3. *перен.* Бути джерелом засобів до існування. *Не стало .. розкішних кущів* [винограду], *з якими зв'язано стільки спогадів, які годували його життя ціле.., не стало шматка хліба...* (М. Коцюбинський); *Хоч яка дорога цвинтарна земля, та годує вона тільки гробаря* (М. Стельмах).

◊ **Баглаї́ би́ти (годува́ти)** *див.* **би́ти; (1) Годува́ти бе́бехами (буханця́ми)** *кого і без дод.* — бити кого-небудь. *Хома подумав, що ще трохи його товкмачив, прийнявсь лежачого шкварити... знай його бебехами годує* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Оце діждався діточок на старість... Не хлібом, а бебехами годують* (Григорій Тютюнник); **(2) Годува́ти / нагодува́ти гарбуза́ми** *(рідше* **гарбузо́м)** *кого, жарт.* — відмовляти тому, хто сватається. — *У нас не попадайсь, зараз провчимо, а найбільше тих, що добрих людей замість рушників та годують гарбузами* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дівчині вже вісімнадцять минуло, а вона й досі женихів гарбузами годує* (М. Стельмах); [Б а б у с я:] *А про сватів — що і казати? Лізли, як мухи, до нашої хати! Батько, було, їх звичайно вшанує, мати смачним гарбузом нагодує* (Я. Щоголів); **(3) Годува́ти зли́днів (зли́дні)** — жити в нужді, в бідності. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Я цілий вік трудився .. увесь вік злиднів годував, недоїдав, недопивав* (М. Кропивницький); *Колись отак стояв Павло із Степаном Кучером, таким же бідаком, що не схотів годувати злиднів і втік десь на Кривий Ріг* (Д. Прилюк); **(4) Годува́ти з ло́жечки** *кого, ірон.* — надмірно опікати кого-небудь, піклуватися про когось. *Перш за все хоче* [Семен] *рішуче відкинути ті наклепи, які тут зводилися на "клуб інтелектуалів"... Вони дорослі люди, і годі вже годувати їх з ложечки* (Ю. Бедзик); **(5) Годува́ти ляща́ми** *кого* — завдавати ударів рукою; бити по обличчю кого-небудь, караючи за провину. *Дяк за кожний вияв сваволі годував його .. важкими лящами* (О. Іваненко); *Не такий я єсть чоловік, щоб хто мене лящами годував* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса); **(6) Годува́ти обіця́нками (жда́никами, пожда́никами)** *кого і без дод.* — неодноразово обіцяти кому-небудь зробити щось, але не виконувати обіцяного. — *Хіба ти не бачиш, що вони щодня швендяють до мене .. Все підождіть та підождіть* [грошей] — *пожданиками годують* (Панас Мирний); [М а к а р:] *Ти й досі годуєш мене жданиками: жди та пожди* (М. Кропивницький); *Минули не то два тижні, ба й місяць, і два, а грошей не вертають; він править, а його обіцянками годують* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); **(7) Годува́ти / погодува́ти штурханця́ми** *кого* — бити кого-небудь різкими короткими ударами. *Зоньку годували штурханцями по кутках* (Леся Українка); *Старший школяр відібрав у нього рогатку, погодував добре штурханцями й відпустив, пригрозивши, що розкаже директорові школи* (з газ.); **(8) Годува́ти ра́ків** — бути утопленим; утопитися. — *Десь тепер наш котигорошок з турком бесідує, — обізвалась Соломія. — Як не годує раків дунайських, — кинув Остап* (М. Коцюбинський); *Нема його, не буде, амінь йому, пішов на дно раків годувати!* (О. Гончар); **(9) Годува́ти** *(рідко* **відгодо́вувати) во́ші (во́шей, бліх, ну́жу, блощи́ці** *і т. ін.):* а) жити дуже бідно, злидарювати. *Ще й кирпу гне... мов їй гірше тепер, ніж тоді, як нужу годувала!..* (Панас Мирний); *Годуючи бліх по татарських хуторах, самотуж тягаючи плуга на будуванні залізниці.., він мав змогу спостерігати за всіма готуваннями, що велися на перешийку* (О. Гончар); б) перебувати в поганих побутових умовах. *Будеш же ти воші годувати. Рано й вечір жінку споминати* (П. Чубинський); — *А потім ще йди, значить, і воюй за пана, іди, значить, воші в окопах годуй* (Ю. Яновський); — *Будуть чи не буде коней — промовчу про вас, а, боронь Боже, попадуся з ними — підете у тюрягу казенні блощиці годувати* (М. Стельмах); — *Гречку возив на тік, та й напоумило мене курям кілька снопиків прихопити. Ну, от і прихопив — уже три неділі вошей тут* [у в'язниці] *відгодовую* (Ю. Збанацький); **(10) Годува́ти (частува́ти) / нагодува́ти (почастува́ти) поти́личниками** *кого і без дод.* — бити кого-небудь по потилиці, караючи за якусь провину. *Мусила Левантина зостатися, і справді їй покращало: хазяйка вже не годувала її потиличниками і менше лаяла* (Б. Грінченко); *Ніколи його ніхто не бив, а батько й поготів. Бабуся в дитинстві частувала потиличниками й давала ляпанців, але то була не кара, а ласка* (В. Собко); **(11) І кішки нема́ чим (ні́чим) годува́ти** *у кого* — хто-небудь дуже бідний. — *Попросив би могорича, та знаю, що в вас і кішки нема чим годувати, — сказав Зануда й вийшов з хати* (І. Нечуй-Левицький); **(12) [І] хлібом не году́й, а дай...** *кого, з інфін.* — уживається для вираження чиєї-небудь пристрасті до чогось. *Його хлібом не годуй, а дай за когось клопотатися* (О. Полторацький); *Почали з батьком про кавалерію говорити, бо старого Кирила хлібом не годуй, а дай пригадати, як він... на Варшаву ходив* (М. Зарудний); *Завжди знайдеться людина, яку хлібом не годуй, а дай повчити когось* (з газ.); **Пої́ти, годува́ти (корми́ти, зодяга́ти** *і т. ін.)* *див.* **пої́ти.**

ГОДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Вживати їжу; харчуватися. *Вони росли укупочці, мов ті близнятка, годувалися з однії* [однієї] *мисочки, спочивали на одній подушечці* (Панас Мирний); *У хліві стояли повні корівки, годувалася*

товстюча льоха (У. Самчук); — *Мої діти вже тиждень хліба не бачили, картоплею годуються* (А. Шиян).

2. Добувати засоби до існування. *Мали вони такий садок, що як уродить рясно та продадуть садовину, то цілий рік з того самого аж до нового годуються* (з казки); [Н а т а л к а:] *Хто живе чесно і годується трудами своїми, тому і кусок черствого хліба смачніший од м'ягкої* [м'якої] *булки, неправдою нажитої* (І. Котляревський); *Білла знали як такого, що не перший рік годується з біржового корита, й біржа для нього була рідною оселею* (М. Білкун).

3. Пас. до **годува́ти** 1. — *Наші свині погано доглядаються, препаскудно годуються* (М. Стельмах).

ГОДЯ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Придатний для чого-небудь, який відповідає певним вимогам. *А тут ще недостатки та нужда гіркая, що ні з чим і вирядити* [синів]: *ні сорочки, ні одежинки годящої* (Марко Вовчок); *Давид знову схилився над книжками. Одбирав, які годящі, які оправляти, які на горище* (А. Головко); *Весь годящий ліс десятники тут же значили крейдою* (І. Муратов); // *рідко.* Який має позитивні якості (про людину); хороший, гідний. *Хівря була дівка годяща, була хазяйка* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Видно, цей Никанор недотепа, може, наплутав чого, треба післати другого чоловіка, більш годящого* (Б. Лепкий).

ГО́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **го́їти** і стан за знач. **го́їтися.** *Лікар був задоволений швидким процесом гоєння, але радив покаліченому ще трохи побути в лікарні до остаточного видужання* (Б. Антоненко-Давидович); *Старий стоїть коло отари .. в усіх своїх чабанських обладунках: пояс, .. і ріг баранячий з нафталіном — рани вівцям присипати, і пляшка суміші креоліну з дьогтем — теж для гоєння ран* (О. Гончар); * Образно. *Місяці, які він провів у столиці.., султан витратив не тільки на гоєння своєї сердечної рани, але й на уважливе стеження за тим, що діється довкола* (П. Загребельний).

ГОЖ *див.* **го́жий.**

ГО́ЖЕ. 1. *присл.* Гарно, добре. *В усім були несхожі Сусіди-хлопчаки. Один поводивсь гоже, А другий — навпаки* (В. Бичко); *Дулардухт, хоча і жінка, управляє краєм гоже* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

2. *у знач. пред.* Про сприятливі обставини; добре. — *Пливи і не журись, небоже! Уже тобі скрізь буде гоже* (І. Котляревський).

3. *у знач. пред.* Слід, годиться. — *Любої пари не знайшов, а побратись абияк не гоже!* (Марко Вовчок); *Давно спарувались* [бусли], *як птиці гоже, Пір'я назносять, кладуть між віток* (А. Малишко); — *Хіба гоже нам на виду у чужинецьких дружинників повертати в кущі?* (О. Бердник).

ГО́ЖИЙ, ГОЖ, а, е. 1. *нар.-поет.* Гарний на вроду; вродливий (про людину). *Ой, не жаль би мені воза, мені воза, Коли б дівка була гожа, була гожа!* (з народної пісні); *Як один, ідем ми, кожний дуж і гож. То моя шахтарська молодість проходить, смугла і рум'яна, по стежках із рож* (В. Сосюра); *Не призналася* [учителька], *що вже не раз проводила очима цього .. гожого хлопця* (Д. Бедзик); // Який має привабливий вигляд; гарний (про предмет). *Процвітала рожа Супроти вікна, Запашна та гожа, Пишна та рясна!* (П. Грабовський); // Чистий, свіжий (про воду). *Бувай здорова як риба, гожа як вода, весела як весна, робоча як бджола, багата як земля* (приказка).

2. *розм.* Ясний, теплий, сонячний (про погоду, пору року, день і т. ін.). *Видно, буде добрий урожай, Бо такий хороший, гожий май!* (І. Вирган); *Добре йти в годину гожу і нести, хоч і важку, а проте приємну ношу за плечима в рюкзаку* (І. Гончаренко); *Ранок здавався таким гожим і радісним, як і личить у день весілля* (І. Білик).

3. *для чого, до чого і з інфін., розм.* Який годиться для чого-небудь; придатний. *Оце ж то теє: на, небоже, Те, що мені не гоже* (Л. Глібов); — *Хоча й ця позиція для пострілів і гожа, — зауважив Чарнецький, — але захисту для гармат тут нема й дати його неспромога, а се небезпечно* (М. Старицький); *Каже брат: — До армії ти, звичайно, гож! Ну, а дома з матір'ю залишиться хто ж?* (В. Бичко); *Полковник виторгував у козачки .. сіножать та ліс з бортним і не бортним деревом, але до бортя* [бортництва] *гожим* (Ю. Мушкетик); — *Чи дозволено буде Малці казати щось, обурюватися чиїмсь вчинком, коли вона не гожа бути матір'ю і продовжувати рід наш?* (Д. Міщенко).

ГО́ЖІСТЬ, жості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **го́жий** 1, 3. *Груди важко задихали і погляд ухопився за підлогу, щоб не підхопили збурені почуття і не змішали своїм рухом і стрим, і думку, і гожість* (Т. Осьмачка); *Міцним "горіхом" виявився головний "працівник" гідрошахти — гідромонітор, навіть не весь монітор, а його проточна частина, насадка, у формах котрої заховані всі секрети продуктивної та іншої гожості механізму* (з газ.).

ГО́ЇННЯ, я, *с.* Дія за знач. **го́їти.** *Горілчаний настій квітів, рідше кореня арніки вважався прекрасним засобом для швидкого гоїння ран* (з наук.-попул. літ.); *Заплющив* [хворий] *очі і знов лежав, як мрець. — Ні, не пособить лікареве гоїння! — думала Гаїнка* (Б. Грінченко).

ГО́ЇТИ, гóю, гóїш, *недок.* 1. *що.* Заліковувати ушкодження, рани на тілі. *Кликнули брата Агапіта живо, Що силу трав, які кругом росли, І соків знав таємні переміни І рани вмів гоїти, біль втишать* (І. Франко); *Ганна Лавренко .. ввечері, добувши через доярок ложечку вершків, мастилася ними на ніч, гоїла на губах криваві тріщини* (О. Гончар); * Образно. *Вона пішла туди, де гоять братні рани, де на очах журба, а в серці тільки дим* (В. Сосюра).

2. *кого, рідко.* Те саме, що **лікува́ти.** *Пику йому порозбивають, волосся пообривають .. Перед хазяїном відбрешеться* [Ничипір] .. *То було старий і вірить, і гоїть його* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Чим ти збираєшся його гоїти? — зверхньо спитав вірменин. — Та наука, що її пізнав, не дає ліку цьому чоловікові* (Валерій Шевчук).

ГО́ЇТИСЯ, гóїться, *недок.* Заживати, зарубцьовуватися (про ушкодження, рани на тілі). *В Настусі серце ще трохи нило, як ниє болячка, котра вже гоїться* (І. Нечуй-Левицький); *Володько все лежав. Найтяжчі дні минули, ноги помітно гояться, але ходити ще не міг* (У. Самчук); *Рана гоїлася, він уже почував себе краще* (В. Собко).

ГОЙ[1], *виг., рідко.* Те саме, що **гей**[1] 5. *Гой, гой, гой! Кінь мій вороний Вже не мій, вже не мій!* (з народної пісні); *У неділю перед тим, як до церкви йти, заспівали дівчата: Ой рано-рано Море ся розграло* [розігралося], *Гой у тому морі Марія потопає* (І. Муратов).

ГОЙ[2], я, *ч., зневажл.* У мові євреїв — про осіб, що не належать до єврейського народу. — *Та не дасть він мені грошей! — Та дасть, дурний гою, Скажи тільки, що потому Віддаси удвоє* (С. Руданський); *Фанині родичі не хотіли, щоб вона з гоєм побралася. Тоді Володька згодився перейти в єврейську віру* (Д. Бузько).

ГО́ЙДА, *виг.* Уживається як присудок за знач. **гойда́ти** 1. *Гойда-да! Гойда-да! Добра в коника хода, поводи шовкові,*

золоті підкови (Н. Забіла); *Колись він ріс на подвір'ї Іпаялі, вона дуже любила гойдатись. (Гойда-гойда! Вище, вище! Гойда!)* (Ю. Винничук).

ГО́ЙДАЛКА, и, *ж.* Споруда, на якій гойдаються для розваги діти й молодь. — *Панно, ходімо до Ривки на гойдалку, там вже досі наші дівчата зібралися* (Леся Українка); *В кінці площі, коло собору, де були карусель, гойдалка.., стояв натовп* (Ю. Смолич); *Поволі хитається гойдалка на дитячому майданчику...* (А. Михайленко); * У порівн. *Він* [соловейко] *сидить на дерезині, співає, аж бадилина під ним коливається, а він ніби гойдається, як на гойдалці* (І. Нечуй-Левицький).

ГО́ЙДАЛКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **го́йдалка.** *Гойдалковий стовп.*

ГО́ЙДАЛОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **го́йдалка.** *Які талановиті в Леоніда Куліша пісні для дітей! Як-от: "Гойда, гойда, гойдалочка, Гойдається Наталочка. Разом з нею мала киця Гойдалочки не боїться"* (з газ.).

ГОЙДА́ЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із гойданням. *У Рахові можна перейти через річку Тису по підвісному гойдальному дерев'яному мосту* (з газ.); *Гойдальні рухи.*

ГО́ЙДАНКА, и, *ж.* 1. *рідко.* Те саме, що **го́йдалка.** *Онде збоку ряд гойданок — радість дітвори та й дорослих* (І. Франко); *За мить літає гойданка з Мариáнкою понад дерева* (М. Матіос).

2. *розм.* Гойдання (перев. на морі). *Після тривалої відсутності, середземноморської гойданки і всіх дорожніх негод весняне місто здавалося особливо красивим* (М. Олійник); — *Корабель! Це ви гарно придумали. Не врахована лише одна маленька деталь: я не витримую морської гойданки* (Ю. Винничук).

3. Лемішка з кукурудзяного борошна. *В асортимент української кухні входять страви з кукурудзи: мамалиґа, каші, гойданки* (з наук.-попул. літ.); *На молоці варили гойданку: 100 г борошна, 0,5 л молока, сіль* (з газ.).

ГОЙДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гойда́ти** і **гойда́тися.** *Христя, замилувавшись, почала його гойдати, то підійме високо угору, то спускає трохи не додолу. Хлопчик регоче, аж ніженятами сова — таке йому любе те гойдання* (Панас Мирний); *Сидячи на якомусь барилі* [у човні], *старий січовик почував себе як риба в воді. Всі ці гойдання, вітер, хвилі ніби не обходили його* (С. Добровольський).

ГОЙДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *кого, що.* Приводити що-небудь у рух із боку в бік або зверху вниз. *Човник натрапляв на бистрину в шумі; вода гойдала його, неначе трісочку* (І. Нечуй-Левицький); *Легкий вітер гойдав пожовклі крони дерев* (А. Шиян); // *безос. З Мессіни до Неаполя гойдало нас страшенно* (М. Коцюбинський); // Піддавати когось ритмічному рухові на або в чому-небудь задля розваги або заколисуючи. *Берчиха гойдала дитину в колисці і плела панчоху* (М. Коцюбинський); *Біля муру дві бабусі гойдали своїх унуків на возиках* (А. Хижняк); *Іван бере сина, гойдає його, мугиче якусь пісеньку без слів...* (М. Руденко).

2. *чим.* Робити рухи чим-небудь. *Купи зеленого молодого очерету ледве гойдали зеленим довгим листом* (І. Нечуй-Левицький); *В лісі вона сідала десь на галузку і гойдала ногами, тугими і молодими. Наче русалка* (М. Коцюбинський); *Поміж терном, на видноті, гойдає колючими батогами шипшина* (В. Кучер).

◊ **Сам чорт коли́ску гойда́є** *див.* **чорт.**

ГОЙДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* Рухатися з боку в бік або зверху вниз. *Світлиця була слабо освічена одною лампою, що сумовито гойдалася на стелі* (І. Франко); *Над рікою тихо гойдався сизий серпанок туману* (С. Чорнобривець); // Ритмічно рухатися на або в чому-небудь задля розваги. — *Якби ти знала, що мені вчора було за те, що з тобою ходила гойдатися до Ривки...* (Леся Українка); *Василеві здавалося, що він гойдався на гойдалці* (А. Кащенко).

ГОЙДЛИ́ВИЙ, а, е. Який гойдається з боку в бік; хисткий. *На весь степ клекочуть, аж співають колеса гойдливих ресорних тачанок* (О. Гончар); *Волосний урядник ладен би сидіти на розпеченому залізі, ніж на гойдливій бричці повітової поліцейської управи поряд з розлюченим приставом другого стану* (М. Сиротюк); *Із відрами по березі Дніпра Вона іде в червонім намистинні* [намисті], *І тінь її, і відер тінь гойдлива Ідуть із нею — гойда-гойда-хить...* (М. Вінграновський).

ГОЙДНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що, чим.* Однокр. до **гойда́ти.** *Батько гойднув колиску, і вона заскрипіла тихо-претихо* (О. Донченко); *Вечір .. Інде легенький вітерець високу очеретину гойдне, кахне сполохана качка* (О. Ковінька); *Людмила гойднула головою, роздивляючись маленьку кімнатку, обладнану під офіс* (А. Кокотюха).

ГОЙДНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* Однокр. до **гойда́тися.** *Ще свого не оддзвонив дзвонар, А вже несміливий на майдані ліхтар Гойднувся — і застиг дитячою сльозою* (М. Рильський); *Обернулась, і дві важкі коси гойднулися на її ще вуглуватих плечах* (М. Стельмах); *Здається, ось зараз подме вітер, ці хмари гойднуться раз, вдруге і полинуть угору* (О. Сизоненко); *Гойднувся вогник свічки, поволі стих і знов гойднувся* (Василь Шевчук).

ГО́ЙКАННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **го́йкати.** *Гойкання погоничів, блеяння овець, гармидер торгів клекотіли в повітрі і гули здалека* (І. Франко).

ГО́ЙКАТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Покрикувати "гой". *На вулиці і на торговиці крик, шум, гармидер, вози скриплять, колеса туркочуть, коні гримлять копитами, свині квичуть, селяни гойкають* (І. Франко); *Кошуба був дуже працьовитою людиною, своє поле орав ялівкою, гойкав на все село, за що і прозвали — гойкалом* (С. Чорнобривець).

ГО́ЙКНУТИ, ну, неш, *док., діал.* Однокр. до **го́йкати.** *Гойкнули хлопці і вискочили з-за натовпу* (А. Хижняк).

ГО́ЙНИЙ[1], а, е. Який загоює ушкодження, рани на тілі; цілющий. — *Є у нас м'які завої і бальзам на рану гойний, там на вежі біла постіль вже давно на вас чекає* (Леся Українка); * Образно. *Милий, тихий, гойний для втомленої душі божественний краєвид* (Ю. Смолич).

ГО́ЙНИЙ[2], а, е, *розм.* Щедрий, багатий. *Його жінка була непоміркована, розтраплива, любила розкіш та шикарне гойне життя й сипала грішми, як половою* (І. Нечуй-Левицький); [М а з е п а] *(підводиться, а за ним і всі старшини). Ну, спасибі ж Вам, кумонько, за учту гойну* (Л. Старицька-Черняхівська); *Гойний врожай дала мати Земля* (Н. Королева); // *на що.* Сповнений чого-небудь. *Стрілася* [Марія] *з життям, гойним на поневіряння, злидні і муки* (Н. Рибак).

ГО́ЙНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **го́йний[2].** *Коли вже деякі кланяються перед батьком за його широку гойність і благородність душі, то, певно, — ще більше матері за її характерність і працьовитість* (О. Кобилянська); *Ясоневе обличчя зачервоніється й засяє радістю: — Най же й на рік прийдешній з-поза гойності хліба мене не побачите!..* (Н. Королева).

ГО́ЙНО, *розм.* Присл. до **го́йний[2].** [П р е ф е к т:] *Рим гойно заплатив за ту науку, він Греції дав спокій і закон, чо-*

го вона не мала споконвіку (Леся Українка); *Їдьте ви собі додому і скажіть своїм братам шляхті, що я дуже вдячний їм, що вони так гойно обдарували мене грошима, але ще був би більше вдячний, якби вони обдарували мене своїм довір'ям* (Г. Хоткевич); *Заздро похитували* [старі] *головами, щось шамкотіли беззубими ротами. Добре танцюють, гойно гуляють* (В. Кучер).

ГО́ЙСЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Прикм. до **гой**[2]; який належить гоєві. — *Чи вам, темним, не відомо, що талмуд забороняє євреєві не те що торкатися до священних гойських речей, а навіть ховатись у затінку їхнього храму в спеку!* (М. Старицький).

ГОЛ, а, *ч.* Очко, яке виграє команда, забивши м'яч або шайбу в чужі ворота. *Не встигаєш навіть водити очима за м'ячем, коли грає прекрасна команда, а в результаті гол і... перемога.* (М. Чабанівський); *Як виявилося, суддя — Микита Єгорович — не зарахував гол. Хтось був у офсайді* (М. Циба); *У футболістів київського "Динамо" сьогодні не клеїлася гра, нападаючі "Арарату" весь час крутилися з м'ячем біля їхнього штрафного майданчика, раз по раз били по воротях. — Назріває гол, — вже вкотре казав футбольний коментатор* (Ю. Мушкетик).

Відіграва́ти / відігра́ти м'яч (ша́йбу, гол *і т. ін.) див.* **відіграва́ти; Заби́ти гол** *див.* **забива́ти; (1) Золоти́й гол** — перший гол однієї з команд, забитий в овертаймі, який приносить їй перемогу. *Якщо японцям удасться відквитати м'яч, то за рахунку 1:1 в основний час буде призначено овертайм. І в ньому буде діяти правило золотого гола* (з газ.); **Пропусти́ти гол** *див.* **пропуска́ти; Сквита́ти гол (м'яч)** *див.* **сквита́ти.**

ГОЛА́НКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **Голла́ндська піч** *(див.* **піч).** *Хата опалювалася піччю, звичайною руською піччю, яка топилася щоденно, та грубою — голанкою* (з мемуарної літ.).

2. Курка голландської породи. *Голанка — широко розповсюджена й популярна декоративна порода курей, головною прикрасою якої вважають великий круглий чубчик* (з наук.-попул. літ.).

3. *мор.* Матроська верхня сорочка. *Голанка — матроська сорочка, яку шиють із фланелі або парусини* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛГО́ФА, и, *ж., книжн.* Місце страти (від назви гори Голгофи в Єрусалимі, де було розіп'ято Ісуса Христа). *Вся інтелігенція зі сходом сонця піде на голгофу: трупами і кров'ю позначиться ця її остання путь...* (Я. Качура); *Замок довго ще залишався голгофою. Сторож міг би розповісти про багато страшних ночей у замкових печерах, що затаїли останній крик і короткий удар пострілу...* (Б. Антоненко-Давидович); *Не стоялося їм на одному місці, з якого так чудово було видно і натовп на площі, і саму "голгофу", як прозвав Богдан поміст кари ще з першого погляду* (Іван Ле).

ГО́ЛЕВИЙ, а, е. Прикм. до **гол.** *Форвард, який має блискуче голеве чуття, опинився в потрібному місці, подвоївши рахунок* (з газ.); // Зручний для забиття гола. *Гравці не використали шість виходів віч-на-віч із голкіпером, розтринькавши чудові голеві нагоди* (з газ.); *Голевих ситуацій у першій половині матчу в обох команд було чимало* (з Інтернету).

ГОЛЕНДЕ́РКА, и, *ж.* Корова голландської породи. [С т е п а н и д а:] *Я до війни мала триста п'ятдесят корів, чистокровні голендерки, одна в одну* (О. Корнійчук).

ГОЛЕНДЕ́РСЬКИЙ, а, е: **Голенде́рська коро́ва** *див.* **коро́ва.**

ГО́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **голи́ти** 1. *На його гладко голеному, червоному і блискучому, як стиглий помідор, виду .. малювалась зарозумілість* (М. Коцюбинський); *По підборіддю, давно не голеному, взялась просивиною поросль, хоч вуса були без неї* (В. Барка); *Комендант позіхнув, потер рукою давно не голену щоку й відсунув папери* (Ю. Мушкетик).

ГО́ЛЕННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **holі́ння.** *Борода свербіла після голення* (М. Коцюбинський); *При першому голенні брили тільки бороду, а вуса, як ознака зрілості, залишалися* (О. Воропай).

ГОЛЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **го́лий** 1, 3. *Діточки твої, як сиріточки: і голенькі, і босі, і голодні* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У руках Володимира опинилося зовсім голеньке маля* (І. Білик); *Тут маленькі, голенькі дубки, Наче діти, схилялися вниз* (П. Воронько).

ГОЛЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **голе́нький.** *Голесеньке немовля; Голесеньке пташеня.*

ГОЛЕ́ЦЬ, льця́, *ч.* 1. Риба родини лососевих довжиною до метра з дрібною лускою. *У місцеві ріки Камчатки заходять на нерест горбуша, кета, нерка, водиться тут і голець* (з наук.-попул. літ.).

2. Риба родини в'юнових із майже голим, укритим слизом веретеноподібним тілом. *Дуже точно передбачає погоду й інша риба з родини в'юнових — голець: він помиляється тільки у двох-трьох випадках із ста* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛИ́БОРОДА, и, *ч., заст.* Жартівлива назва учня, який уже голить бороду. *Приходять аж три чвертокласники* [четвертокласники] *— все прудиуси та голибороди* (А. Свидницький); *Ну, не розумію, як такий глупий голиборода може тобі помагати.., — говорить пан Зефірин* (І. Франко).

ГОЛИЗНА́, и́зни́, *ж.* Якість за знач. **го́лий.** — *Що з того, що я бурлакую, гірко працюючи? Що я маю з того?.. Свята голизна та й годі!..* (М. Коцюбинський); *Мохи зеленими лишаями покривали голизну репаного каміння* (Іван Ле); *Всі образи і думки десь розпливлися, розтанули, як далечінь у тумані. І ось тільки зараз постали перед ним в усій своїй жахливій голизні* (З. Тулуб).

ГО́ЛИЙ, а, е. 1. Який не має на собі одягу, без одягу; оголений (про людину). *Лазять діти у запічку Голодні і голі* (Т. Шевченко); *Ввійшла Варвара, важка, спокійна, з червоними, голими по лікоть руками* (М. Коцюбинський); *Бачить цар, що під вербою .. Голий парубок сидить, Курить люльку і мовчить* (Л. Первомайський); // *у знач. ім.* **го́лий,** лого, *ч.* Людина, яка не має на собі одягу. — *Тож, хлопче, не поспішай, як голий купатися* (О. Бердник); *На соломі покотом лежали козаки і спали .. Були тут і босі, і голі* (Д. Мордовець); * У порівн. *Вискочив, як голий з маку* (приказка); // *перен.* Який не має засобів для існування; бідний. *Хоч голий, та пишний* (Номис); — *А що ж ти мені поможеш, коли ти сам голий!* (І. Франко); * Образно. *І несподівано так стало чогось жаль .. Голою, обшарпаною, обікраденою здалася мені молодість моя* (С. Васильченко); // *у знач. ім.* **го́лий,** лого, *ч.* Бідна або погано одягнена людина. [К о б з а р:] *Спасибі всім щирим душам .. З миру по нитці — голому сорочка* (М. Кропивницький); — *Погибель на нашу голову. Оцей сенат хоче підрівняти голого з статечним господарем* (М. Стельмах).

2. Нічим не покритий (про предмети). — *Кумові давно б слід вив'язати скатертину; ось дивіться — стіл голий* (Панас Мирний); — *Не журись, вашмосць, ти шляхтич, на голій лаві тебе не покладуть, килимами підстелять* (А. Чайковський); *Марина Хомівна лежала на голих дошках* (А. Хижняк).

3. Який не має волосся, шерсті, листя і т. ін. *Вівці ліниво згинають коліна .. Голі морди, з старечим виразом зануди, одкривають слиняві губи, щоб поскаржитись* (М. Коцюбинський); *Могутні пориви північного вітру, налітаючи на голі крони дерев, гойдали їх* (А. Шиян); // Який не має рослинності, не вкритий рослинами. *Рядом з Шевченковою могилою, на північ вверх по Дніпру, стоїть зовсім гола гора, вища од Шевченкової* (І. Нечуй-Левицький); *Люта пурга гримить у степу, вовчий вітер виривається з посвистом з-за голих кам'янистих сопок* (О. Донченко).

4. *перен., розм.* Без нічого іншого; сам. *Пані Олімпії бажалося подати гостям замість голого чайку — каву* (І. Франко); — *Голе адміністрування не може дати добрих наслідків* (К. Гордієнко); // Без пояснень і підтверджень. — *Я знов, бачите, не можу на голі слова вірити ані вам, ані вашим синам* (І. Франко); *Ти спробуй пригадати свою радість чи біль, якому хоч би три роки минуло. І ти нічого не знайдеш у пам'яті, крім голого факту, що це чуття було* (В. Підмогильний); // Неприхований, відвертий. *Проценкові стало аж страшно від такої голої та нічим не прикритої правди* (Панас Мирний); *Відібрати в людини сором, позбавити сорому жінку — що ж тоді залишиться? Гола істина для голих людей?* (П. Загребельний).

Го́ла приро́да *див.* **приро́да; Го́ла ша́бля** *див.* **ша́бля; Го́лий меч** *див.* **меч; (1) Го́лий на́голо́** — зовсім голий. *Марина гола наголо Перед будинком танцьовала* [танцювала] *У парі з матір'ю!* (Т. Шевченко); **Голі стіни** *див.* **стіна́.**

◊ **Аж го́лому по́за па́зухою по́вно** *див.* **по́вно; Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку** *див.* **виска́кувати; (2) Го́лий, бо́сий і [й] простоволо́сий** — дуже бідний, убогий. *Подумала Пріська, погадала: за нею її сирітська доля, — гола, боса й простоволоса, а попереду... нужда та недостачі* (Панас Мирний); **(3) Го́лий, як бу́бон (як туре́цький святи́й)** — дуже бідний. — *Чи гаразд у їх* [них] *у господі? — Це там! такі стали голі, як турецькі святі* (Марко Вовчок); — *З діда-прадіда був я голий, як бубон. Польової землі ані геть не мав і не маю* (Є. Кротевич); *Всміхнулася Килина .. — Хлопець, правда, гарний, Микола Гармаш зветься, з сусіднього хутора, так горенько ж — голий, як турецький святий, а мені треба і гарного, і багатого* (М. Лазорський); **Го́лими рука́ми** *див.* **рука́; Голо́дний і го́лий** *див.* **голо́дний; До го́лого ті́ла <До го́лої кі́сті>** *див.* **ті́ло; Засвіти́ти [го́лим] ті́лом** *див.* **засві́чувати**[1]**; З го́лими (поро́жніми, пусти́ми) рука́ми** *див.* **рука́; [І] бо́сий і го́лий** *див.* **бо́сий; На поро́жньому (пусто́му, го́лому) мі́сці** *див.* **мі́сце; Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́)** <*рідко* **Під відкри́тим (го́лим) не́бом**> *див.* **не́бо; Світи́ти [го́лим (грі́шним, чо́рним)] ті́лом** *див.* **світи́ти; Ходи́ти го́лим (бо́сим)** *див.* **ходи́ти; (4) Як го́лому в те́рну,** *зі сл.* д о б р е, *ірон.* — уживається для повного заперечення змісту зазначеного слова; зовсім не (добре). *Добре, як голому в терну* (прислів'я); **(5) Як го́лому на ву́лицю,** *зі сл.* х о ч е т ь с я, *ірон.* — уживається для повного заперечення змісту зазначеного слова; зовсім не (хочеться). *Хочеться як голому на вулицю* (прислів'я); **Як соро́ка в (на) го́лу кі́стку** *див.* **соро́ка.**

ГОЛИНА́, и́, *ж.* 1. Голе місце. *Ми ніч тримали оборону, .. Де від вогню і смертних міток Не далина, а голина, І не зозуль, — важких зеніток Перекликається луна* (А. Малишко).

2. Очищена від волосяного покриву шкура тварини, яку готують до дублення. *Дублення захищає голину від розкладання, підвищує її фізичну міцність та водовідштовхувальні властивості* (з наук.-техн. літ.).

ГОЛИ́ТИ, голю́, го́лиш, *недок.* 1. *що.* Зрізати під корінь волосся бритвою; брити. *Всі запоріжці голили собі голови і зоставляли тільки .. одну чуприну* (О. Стороженко); *Мимо своєї старості він голив чисто лоб й бороду та заплітав по-молодецьки свого сивого чуба* (А. Чайковський); *Вуса й бороду він завжди голив, голову теж голив начисто* (О. Донченко); // *кого.* Зрізати кому-небудь бритвою волосся, вуса, бороду. *Багатого й серп голить, а убогого й бритва не бере* (прислів'я); *Почав він мене голити, — сміх і гріх — у мене вуса тільки пробились та на підборідді з десяток чорних волосин закручується* (Ю. Логвин).

2. *перен., розм.* Влучно, гостро відповідати кому-небудь на щось. *Вже Докія не змовчує більш Уляні, а на всі її лайливі слова так голить, наче бритвою* (В. Кучер).

◊ **(1) Без ми́ла голи́ти / поголи́ти** *кого* — завдавати кому-небудь неприємностей; бути причиною чиїхось важких, скрутних обставин. [Г о л о х в о с т и й:] *Ну й ловко ж ви їх одбрили! Ех, Проню Прокоповно, розумні ви, — без мила голите* (М. Старицький); — *Як так будеш ламати причепи, то ми тебе без мила поголимо, парубче* (А. Хорунжий); **(2) Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну** *і т. ін.),* *іст.* — забирати в солдати. *Од матушки-цариці, Таки із самої столиці, Прийшов указ лоби голить* (Т. Шевченко); *Ой привезли до прийому Чуприни голити* (Т. Шевченко); [Т е т я н а:] *Адже і ти мужиком був, поки тобі лоба не виголили та мундира не натягли на плечі* (І. Котляревський); **(3) Голи́ти в москалі́,** *іст.* — забирати в солдати. *Ото ж і вивчився я, виріс, Прошу собі волі, — Не дає* [пані], *І в москалі Проклята не голить* (Т. Шевченко); *Чого-чого тільки він не наслухається — все про тих же панів та їх економів: і як людей били.., засилали в Сибір, в москалі голили* (С. Васильченко).

ГОЛИ́ТИСЯ, голю́ся, го́лишся, *недок.* 1. Голити себе; битися. *Не милися, бо не будеш голитися* (приказка); *Берник сидів за столом і ретельно голився перед маленьким люстерком* (І. Муратов); *Я зайшов у ванну, напінив лице і став голитися поволі, бо чомусь думав, що ось-ось сюди зайде Сана* (В. Шкляр).

2. Не носити бороди та вусів. [М а р і я:] *Що ж це ви усі такі вусаті? У нас парубки вашого віку голяться* (О. Корнійчук).

ГОЛИ́Ш, а́, *ч.* 1. Круглий гладкий камінець; голяк. *Тиша. І тільки від моря чути час од часу мовби гарматні вибухи та скрегіт каміння — голишів* (А. Головко); *Істотне місце в господарстві Усатівського поселення мало лиманне й морське рибальство, про що свідчать знахідки кам'яних грузил для сітей з обточених голишів* (з наук. літ.).

2. *перен., заст., зневажл.* Убога (у 1 знач.) людина. *Дайте цьому голишу хоч ложечку кулішу* (П. Чубинський).

ГОЛІА́РД, а, *ч., іст.* У середньовічній Європі — мандрівний актор — автор і виконавець пісень, учасник сатиричних вистав, перев. антиклерикальних. *Пронизана античними й біблійними ремінісценціями, творчість голіардів була звернена до підготовленої аудиторії, тобто не до рицарства, купецтва чи простолюду, а до самих же кліриків* (з наук. літ.); *Голіард складав сатиричні, любовні, застільні пісні, пародії на католицьку церкву й церковників, за що переслідувався ними* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛІА́Ф, а, *ч.* 1. Велетень, предмет величезного розміру (назва пов'язана з ім'ям біблійного велетня, переможеного у

двобої пастухом Давидом). *Служили у Троян два брати, Із них був всякий голіаф: Широкоплечий і мордатий, І по вівці цілком глитав* (І. Котляревський); *Мені страх хочеться, голіафе, кинуть тебе ось тут на землицю столітній сосні під ноги!* (О. Кобилянська); *Потужні панцирні голіафи, яких так важко було вразити в морській баталії, з фатальною періодичністю вибухнули в мирних бухтах* (з наук.-попул. літ.).

2. Безхвоста земноводна тварина родини жаб, що зустрічається в Центральній Африці. *Жаба-голіаф — найбільша жаба у світі. Довжина її тіла (без задніх ніг) перевищує 25 сантиметрів, а вага досягає 3,5–5 кг* (з наук.-попул. літ.); *Жаба-голіаф була виявлена на початку XX століття* (із журн.).

3. Великий жук родини пластинчастовусих, поширений у Центральній Африці. *Голіафи можуть досягати 80–100 г і є найважчими жуками у світі* (з наук.-попул. літ.); *Голіафи — близькі родичі наших хрущів, однак значно крупніші за них (досягають 10 сантиметрів і більше в довжину)* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛІ́ВКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **голова́** 1. — *Підніми ж бо голівку, доню, та глянь на старого батька!* (Марко Вовчок); *Серед густих трав яскраво пишались високі, розрослі голівки жовтих квіток* (М. Івченко); *Чорний вуж, здіймаючи вгору лакову голівку з жовтими пелюстками, швидко плазував у гущавину* (О. Донченко); *З-за сусіднього тину виглядало кілька дитячих голівок* (Валерій Шевчук).

◊ **Гаря́ча (палка́) голова́ (голі́вка)** *див.* **голова́; Гла́дити / погла́дити по голі́вці (по голові́)** *див.* **гла́дити; Не гла́дити / не погла́дити по голі́вці (по голові́)** *див.* **гла́дити.**

ГОЛІ́ВОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **голі́вка.** *Болить моя голівонька, Ще й серденько в тузі* (з народної пісні); *Вона підняла од шитва голівоньку* (Марко Вовчок); *Ухмиляється будякова квіточка першому промінню ясного сонця, теплому, ясному й пестячому її свіжу рожеву голівоньку* (Панас Мирний).

◊ **(1) Бі́дна голі́вонька (голова́):** а) *(зі сл.* м о я, н а ш а) уживається для вираження відчаю, розпачу. *Ганну сьогодні били, учора Параску, а завтра, мабуть, уже моя черга. Ой, матінко, коли б там не огледілись за мене! Ох, Усте, бідна наша голівонька* (Марко Вовчок); — *Я звелю повісити тебе, якщо не повідаєш мені правди, — тихо сказав Гатило. — Вай, бідна голова моя* (І. Білик); *О, бідна моя голова! Я теж повинен був написати на вас донос* (Валерій Шевчук); б) *(зі сл.* т в о я, ї х) уживається для вираження співчуття чиїм-небудь переживанням. — *З такою втіхою я б у домовину рада. Ще дасть* [мати] *тебе заміж за якогось гайдамаку старого, — ось побачиш .. Ох, Марусечко мила! Марусечко люба! Бідна ж твоя голівонька* (Марко Вовчок); **Ду́мка [гвіздко́м] стрими́ть (стирчи́ть, сиди́ть** *і т. ін.)* **у голові́** *(рідко* **у голі́вонька́ці)** *див.* **ду́мка; Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку)** *див.* **зав'я́зувати; Покрива́ти / покри́ти го́лову (голі́воньку, ко́су [ху́сткою])** *див.* **покрива́ти.**

ГОЛІ́ВОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **голі́вка.** *Голівочка, як маківочка, хоч витруси та й викинь* (приказка); *Галя не раз, не двічі підносила голівочку з братових колін, не двічі, не тричі і ручечки угору простягала, поки не опинилась у його* [нього] *сама на колінах, не обняла його за шию та не притулилася личеньком до його плеча* (Марко Вовчок).

ГОЛІ́Й, я́, *ч., заст., рідко.* Те саме, що **голя́р.** *Онисько бачив, що не минути білявим, як льон, Йосиповим кучерям гострої бритви голія* (Панас Мирний).

ГОЛІ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для гоління. *Налапавши в кишені одноразове голільне лезо, яке носив за бомжівським звичаєм голитися у вбиральнях, ти побоювався, що можеш закричати* (Є. Пашковський).

ГОЛІ́ЛЬНИК, а, *ч., заст.* Те саме, що **голя́р.** *Вони* [хворі] *вже нічого не ждуть, крім голільника й лазні в суботу* (Є. Пашковський); *Ритор Лібаній свідчив, що при імператорі Юліані подвизалося "поварів тисячі, голільників борід не менше"* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛІНА́СТИЙ, а, е. 1. Із довгими голінками. *Дорогою з села йшло в поле дівча — голінасте, з двома косами у червоних биндах...* (Р. Федорів); *Голінастий хлопчисько стрімголов вибіг із кімнати* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **голіна́сті,** тих, *мн., зоол.* Те саме, що **лелекоподі́бні.** *Більшість голінастих живе у вологих місцях: на болотах, в очеретах по берегах водоймищ тощо. Виняток становлять лелеки, що оселяються в лугах, долинах річок та лісах* (з наук.-попул. літ.); *Харчуються голінасті дрібними тваринами: земноводними, плазунами, рибами, ссавцями, а також крупними комахами, молюсками, ракоподібними та іншими безхребетними* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛІНЕ́БА, *присл., розм.* Під відкритим небом; просто неба. *Дідько запалював у печі, примощувався на теплючій черені голінеба* (В. Дрозд).

ГОЛІ́НКА, и, *ж.* Частина ноги від коліна до стопи; гомілка. *В ногах у чабанів лежала ягничка, що зламала того дня голінку* (С. Скляренко); *Латаний весь і брудний був на ньому Драний, нужденний хітон, на голінках із бичої* [бичачої] *шкури Латані мав наголінники* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ГОЛІ́НКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **голі́нка.** *Розтягнення зв'язок належить до найбільш поширених травм. Найчастіше страждають колінний та голінковий суглоби* (з навч. літ.); *Голінкові м'язи.*

△ **Вели́ка голі́нко́ва (гомі́лко́ва) кі́стка** *див.* **кі́стка.**

ГОЛІНКОВОСТО́ПНИЙ, а, е: △ **Гомілковосто́пний (голінковосто́пний) сугло́б** *див.* **сугло́б.**

ГОЛІ́ННИЙ, а, е, *розм.* Бравий, завзятий. *Пархім теж парубок голінний — хоч куди* (Г. Квітка-Основ'яненко); [П е р ш а д і в ч и н а:] *От голінна! І не боялась сама прийти сюди!* (С. Васильченко); *Чув попереду запах побратима, що йшов переді мною голінним скоком* (Валерій Шевчук); // *до кого — чого, на що.* Який любить кого-, що-небудь, охочий до когось, чогось. — *Чи не побачив* [Чіпка] *лишень чого ласенького, — тягне розмову Лушня. — Він у нас голінний на ласощі...* (Панас Мирний); *Ох і голінний же він у нього до дівчат, а до роботи ледачий, мов церковна брама* (М. Стельмах); *Люблю дорогу Підзіньківську, Яку сходив колись пішком, Бо змалку був до мандр голінним* (П. Воронько); *Найбільше багатство тих земель — самі анти. Високі, дужі і до роботи голінні* (Д. Міщенко).

ГОЛІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **голи́ти** 1 і **голи́тися.** *Відійшовши від вікна.., Каргат витягнув з чемодана свіжу сорочку, галстук, робочий піджак, приладдя для гоління* (Ю. Шовкопляс); *На підборідді були помітні свіжі сліди порізів, наслідків невдалого гоління* (А. Кокотюха); *Ранок Франя починався з гоління, це був цілий ритуал, який виконувався розважливо і без поспіху* (Ю. Винничук).

ГОЛІРУ́Ч, *присл.* 1. Не несучи нічого із собою. *Василиха спекла калачі, бо голіруч не годиться йти, хоч би й до панів* (Н. Кобринська); *Тепер уже та бабця дибала без господарської сумки, голіруч...* (Є. Гуцало); // Без усяких пристосувань. *Козаки не мали під руками ані підойм, ані вірьовок і голіруч та на власних спинах виволікали з рову колоди й*

потрощені частини мосту (М. Старицький); *Беручи жарину голіруч з багаття, старий бородатий тесля оглянувся довкола* (Л. Смілянський); *Полонені згрібають голіруч розтрушене сіно, всідаються на ньому неподалік од мене* (Є. Доломан); // Без зброї. *У козаків не було жодних засобів до оборони. Вони голіруч намагалися пробитися крізь польські лави* (А. Кащенко); *Зброя, зброя .. Хоча чеські побратими й допомагали, та її все одно бракувало. Адже люди приходили в переважній більшості голіруч* (Є. Куртяк); *Кинулися всі, як були, хто за оружжя, а хто й так голіруч і розметали весь двір варягові* (П. Загребельний).

2. *перен.* Не докладаючи зусиль; легко. — *Хіба .. Охрім п'є? Такий смирняка* [сумирний]?.. *А чом же Тодоська його качалкою не почастує? Адже така була козир-дівка, хлопці голіруч і не приступай!* (Дніпрова Чайка).

◊ **Бра́ти / взя́ти голіру́ч** *див.* **бра́ти.**

ГОЛІ́СІНЬКИЙ, а, е. Зовсім голий. *Голова голісінька, як долоня* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Тим часом синя хвиля Ганнусю виносить. Голісінька, стрепенеться, Сяде на пісочку...* (Т. Шевченко); *Он яка зима у великому місті. Снігу тільки й усього, що в скверах та на дахах будинків, а тротуари голісінькі, мов тік* (Ірина Вільде).

ГОЛІ́ТИ, ію, ієш, *недок., рідко.* 1. Ставати голим, нічим не вкритим. *Вітер — аж пісок голіє: зганяє воду з піску — він і голіє* (Сл. Гр.).

2. *перен.* Убожіти. *Живемо без змін: багатіти немає змоги, а голіть дальше нікуди* (приказка).

ГОЛІЧЕ́РЕВА, *рідко* **ГОРІЧЕ́РЕВА,** *присл., розм.* Догори животом; на спині. *Я тепер уже і наввимашки, і голічерева умію* [плавати] (Панас Мирний); *Микола Стрепет .. голічерева лежав під трактором, мугикав пісню і загвинчував гайку* (І. Кириленко); *Молодики різалися в карти на пеньку, декілька з пілотками на обличчях хропли голічерева на покосах* (Є. Пашковський); // На спину. *Мати оберігала сон Михайликів, хоч парубок, перевернувшись горічерева, спати й гадки не мав* (О. Ільченко); *Вірний* [цуцик], *вражений спокоєм і зневагою до нього оцього чорного пса, впав голічерева і залащився* (М. Чабанівський); *Пан Твардовський перекинувся горічерева й поплив далі між небом та землею, вже твердо знаючи, що ніколи не ступлять на твердь його роздуті, як кулі, ноги* (Валерій Шевчук).

ГО́ЛКА, и, *ж.* 1. Тонкий металевий стрижень для шиття з гострим кінцем і вушком, у яке всиляється нитка. *Ухопила* [Оксана] *рукав від сорочки, узяла голку, протягла нитку, та й забула узлика зав'язати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Зараз знайшла* [Марія] *голку й до чоловіка підійшла, щоб ґудзик пришити* (А. Головко); * У порівн. *Я гостра з ворогом, мов голка!* (П. Тичина).

2. Загострений на кінці металевий стрижень різного вигляду й різного спеціального призначення. *Ми, хлопчаки, хизувалися перед дівчатками, ніби нам не болить, коли голка шприца тонко і гостро входила під шкіру на спині, а дівчатка, коли їх кололи, кривились і плакали* (В. Сосюра); *Через хвилину голка задряпала пластинку, вихопила з неї кілька брязкітливих акордів* (Ю. Шовкопляс).

3. Лист хвойних дерев, колючка або гострий росток деяких інших рослин. *Жадібно всмоктувала земля життєдайне тепло, тяглася до сонця незчисленними голками прорості* (З. Тулуб); *Край стежки, над канавою, забриніли зелені голки першого рясту* (О. Донченко); *Тимко струсив із сорочки сухі соснові голки* (Григорій Тютюнник).

4. *перев. мн.* Тверді колючки на тілі деяких тварин. *Їжак скрутився в клубок і виставив гострі голки* (О. Копиленко); *Щетина в рогатої свині завтовшки з голку дикобраза!* (Ю. Логвин).

5. Тонкий загострений кристал чого-небудь. *По голках снігу вітер босий Ступав* (Л. Первомайський); *Надвечір подув холодний північний вітер, пригнав хмари сизі, .. зашив голками крижаними калюжі, озера* (А. Шиян); // Взагалі гострий кінець чогось. *Сам того не помічаючи, Шевченко опинився в степу і раптом побачив на обрії мури караван-сарая, а поруч напівсферичну башту мечеті та високу кам'яну голку мінарета* (З. Тулуб); *Він заглибився в розрахунки, може, з півгодини працював, час од часу недоброзичливо поглядаючи на далеку срібну голку ракети* (В. Собко).

(1) Цига́нська го́лка — велика швацька голка. [І в а н:] *От пішли ми далі. Коли це чую, щось під коліном неначе мене циганською голкою штрикнуло* (М. Кропивницький); *Дідок завжди сидів у своєму кутку за піччю, розклавши біля себе своє немудре майно: ножиці, циганську голку, нитки і різне шкуратття, — майстрував онукам теплу одежину* (Григорій Тютюнник).

△ **(2) Суха́ го́лка:** а) техніка глибинної гравюри на металі, за якої вістрям твердої голки вишкрябують штрихи на поверхні металевої пластини. *У XV столітті поряд із ксилографією існувала гравюра на металі (різцева гравюра). З часом з'явився її різновид — суха голка (XVI століття)* (з навч. літ.); *З'явилася величезна — понад п'ятдесят естампів — серія гравюр, виконаних у техніці сухої голки, — "Тварини і люди" Ганса Грундіга* (із журн.); б) картина, малюнок, виконані цією технікою. *Близько п'ятдесяти робіт українських художників — дереворити, гуаш, суха голка — викликали в глядача велику шанобу до плідної праці митців* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ ([го́стрі] спи́чки)** *див.* **заганя́ти**[1]; **[І] го́лки не підто́чиш** *див.* **підто́чувати**[1]; **[І] го́лці (я́блуку, я́блукові,** *рідше* **ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти** *див.* **упа́сти**[1]; **Ні́де (нема́є де, ні́куди,** *заст.* **ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути)** *див.* **встромля́ти; Проли́зти (пройти́) [і] крізь ву́шко го́лки** *див.* **прола́зити; Хоч го́лки́ збира́й** *(рідко* **вибира́й)** *див.* **збира́ти; Шука́ти (шука́й) го́лку в сі́ні (в соло́мі)** *див.* **шука́ти; [Як] з го́лочки (з го́лки)** *див.* **го́лочка; (3) Як (мов, на́че** *і т. ін.)* **го́лка в соло́мі (в снігу́),** *зі сл.* з н и к н у т и, г у б и т и с я *і т. ін.* — так, що не можна знайти; безслідно. *Кирила вже не було. І як він не виглядав його, той, наче голка в соломі, зник у натовпі людей* (Н. Рибак); *Внизу — косогір, забитий снігом, а далі — царство лісів, у яких людина губиться як голка в снігу* (Григорій Тютюнник); **(4) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **го́лку в сі́ні,** *зі сл.* ш у к а т и — марно, безрезультатно. *Не мало було наших, якщо два дні билися. Пішли на правий берег, в білоруські ліси. Шукай тепер їх там, як голку в сіні* (А. Хижняк); — *Шукаємо добра, як голку в сіні, а тільки лихо маєм на віку* (М. Руденко); **(5) [Як] (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на голка́х (на шпилька́х, на колючка́х, на те́рню** *і т. ін.), зі сл.* с и д і т и, с т о я т и, п о ч у в а т и *і т. ін.* — у стані надзвичайного нервового збудження, збентеження, хвилювання; неспокійно, нетерпляче. *Усе те так налякало студента, що він сидів, як на шпильках* (І. Нечуй-Левицький); *Зібрано грошей так мало, що стид було давати їх Грицеві, що весь той час сидів, мов на терню, і не знав, де подітися* (І. Франко); *Коцюбинський*

почував себе, як на колючках (Л. Смілянський); *Орися сиділа, як на голках, а ввечері рішуче поставила перед Тимком вимогу, щоб він спровадив із двору свого дружка* (Григорій Тютюнник); *Вутанька, передавши Мокрині гостинець від матері.., стояла весь час, мов на голках* (О. Гончар); *Меланія сиділа як на голках, намагаючись приховати, що нервує і переживає* (П. Гуріненко); *Я йому* [Франсуа] *злегенька підморгнув і швидко пішов до бару, де Хеда сиділа вже на голках* (В. Шкляр); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ни́тка за го́лкою** *див.* **ни́тка; Як (мо́в, ні́би** *і т. ін.)* **хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце** *див.* **хто**[1].

ГОЛКА́Р, я́, *ч.* Той, хто виготовляє голки (у 1, 2 знач.). *У кінці XVIII ст. деякі ремесла стали занепадати через розвиток мануфактур. Голкарі, миловари та представники інших цехів змушені були згортати свій кустарний промисел* (з газ.).

ГО́ЛКА-РИ́БА, ~и-~и, *ж.* Морська риба родини голкових із довгою головою та видовженим тілом, укритим панциром із кістяних щитків. *Ми ловили неводом, вудкою, на крючки. Витягали .. плескатих півнів і голку-рибу, що блищала на сонці, як гострі наточені коси* (М. Коцюбинський); *В Садовську не те, що тут, у місті. Там прохолодно від моря, там плюскіт хвиль, який ввижався Віті навіть на уроках, там голки-риби і краби у водоростях, там спокій і тиша* (О. Сизоненко).

ГОЛКА́СТИЙ, а, е. Який має голки (у 3–5 знач.), складається з голок. *Зелена, голкаста хвоя — дротики, вбиті невідомим майстром в тонкі, пружні галузки* (І. Цюпа); *Якщо ясного дня з'являється лапатий та голкастий іній — чекай різкого похолодання й хуртовини* (із журн.).

ГОЛКІ́ПЕР, а, *ч.* Те саме, що **ворота́р** 2. — *Ото, треба вам сказати, грав я у футбола. Голкіпером був* (О. Донченко); *Дві прикрі помилки голкіпера наприкінці матчу примусили його команду пережити важку поразку* (з газ.).

ГОЛКІ́ПЕРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **голкіпер.** *У Славка такі ж голкіперські здібності, як у мене математичні, але він уперто хоче бути воротарем* (Ю. Щербак); *Голкіперські рукавички — один з основних компонентів амуніції охоронця воріт* (з Інтернету).

ГОЛКОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **го́лка.** *Голкове вушко;* // Признач. для виготовлення голок. *Уже в 1677 році за описом в одній міщанській слободі Москви було п'ять голкових майстерень* (з наук.-попул. літ.); // Який містить голки. *У голкових аплікаторах (еластичних пластинах і валиках із голками) містяться необхідні для організму метали: цинк, мідь, залізо, нікель, срібло* (з мови реклами); // При якому використовується голка або голки (у 2 знач.). *В інституті ввели в практику метод голкової біопсії печінки* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **голкові,** ви́х, *мн., зоол.* Родина риб, представники якої мають видовжене тіло у вигляді товстої голки або своєрідну форму, що нагадує шахову фігуру коня (голка-риба, морський коник і т. ін.). *У багатьох видів голкових самці виношують (та часто народжують) потомство* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛКОВКО́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Метод лікування вколюванням спеціальних срібних або сталевих голок у визначені місця, точки тіла; акупунктура. *Ще з давніх-давен східні лікарі успішно лікували деякі хвороби голковколюванням* (з наук.-попул. літ.); *Секрет успіху голковколювання в умінні використовувати властивості активних точок тіла* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму голки. *У середині голкоподібних кристалів є мікроскопічні канали — найкращі поглиначі всіляких рідин* (з наук.-попул. літ.); *У мезозаврів були голкоподібні зуби* (з наук.-попул. літ.); *Голкоподібні листочки розмарину використовують для ароматизації страв* (із журн.).

ГОЛКОПРОБИВНИ́Й, а́, е́. Виконаний технікою пробивання голкою. *Кольорова гама голкопробивних килимових виробів найрізноманітніша* (з наук.-попул. літ.); *Голкопробивний ковролін схожий на фетр або на валянок* (із журн.); // Признач. для пробивання голкою. *Суміш фабричних компонентів синтетичних волокнистих матеріалів подається в голкопробивний агрегат і проколюється голками* (з наук.-техн. літ.); *Голкопробивна машина; Голкопробивне устаткування.*

ГОЛКОРЕФЛЕКСОТЕРАПЕ́ВТ, а, *ч.* Фахівець із голкорефлексотерапії. *Голкорефлексотерапевт під час сеансу голковколювання впливає на біологічні точки тіла, пробуджуючи при цьому додаткові резерви вашого організму, природну здатність чинити опір хворобам та стресам* (із журн.).

ГОЛКОРЕФЛЕКСОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Лікувальний метод, при якому біологічно активні ділянки поверхні тіла пацієнта подразнюють спеціальними срібними або сталевими голками. *Голкорефлексотерапія — найбільш випробуваний з усіх відомих для нашої медицини нетрадиційних методів лікування* (з навч. літ.).

ГОЛКОТЕРАПЕ́ВТ, а, *ч.* Лікар — фахівець із голкотерапії, голковколювання. *Кожний голкотерапевт повинен знати орієнтовну глибину введення голки й напрям уколу, щоб не пошкодити судину або нерв* (з навч. літ.).

ГОЛКОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Лікування голковколюванням. *В Інституті народної медицини вивчається лікувальна дія так званої голкотерапії, яка полягає в тому, що тонкі срібні голки вводяться в певні (залежно від характеру захворювання) точки тіла* (з наук.-попул. літ.); *Голкотерапія виникла понад 3000 років до нашої ери і становить окремий напрям найдавнішої у світі медицини — китайської* (із журн.).

ГОЛКОТРИМА́Ч, а́, *ч.* Пристрій, у якому закріплюється голка (у 1, 2 знач.). *Голки повинні бути встановлені в голкотримач так, щоб довгий жолобок був звернений до оператора й вісь вушка голки була спрямована уздовж лінії строчки* (з навч. літ.); *Для з'єднання тканин використовують голкотримач і хірургічні голки, механічні, зшивальні апарати та скобки* (з навч. літ.).

ГОЛКОФІ́ЛЬТР, а, *ч.* Трубчастий колодязь, який занурюється гідравлічним способом у ґрунт для відкачування ґрунтових вод під час будівельних робіт. *Голкофільтри — металеві трубчасті колодязі невеликого діаметра, які опускають на невелику глибину* (з наук. літ.); *Найпоширенішим способом водозниження є система голкофільтрів з тонких металевих труб, які занурюють навколо котловану або по лінії, перпендикулярній течії ґрунтових вод* (з навч. літ.).

ГОЛКОШКІ́РІ, рих, *мн.* Морські безхребетні тварини, зовнішній скелет яких має вигляд вапнякових пластинок із шипами чи голками. *Тип голкошкірих об'єднує близько 5000 видів морських донних тварин* (з наук. літ.); *У ранньому палеозої почали розвиватися голкошкірі, предки сучасних морських їжаків, морських зірок та морських лілій* (з наук.-попул. літ.); *Далеко не всі тварини поїдають голкошкірих, які мають міцний панцир і озброєні великою кількістю голок, до того ж нерідко отруйних* (з навч. літ.).

ГОЛКУВА́ТИЙ, а, е. Укритий голками, з голками. *Голкуватий їжак.*

ГОЛЛА́НДЕЦЬ *див.* **голла́ндці.**

ГОЛЛА́НДКА *див.* **голла́ндці.**

ГОЛЛА́НДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **голла́ндці** і Голландія. *Тіціан і Веласкес... Рембрандт і Ван-Дейк, і вся плеяда голландських майстрів, надзвичайні образи тиші й супокою, й могутньої сили землі, — краса і велич життя земного...* (І. Багряний); *Ми розшукуємо голландського громадянина Ван-Саунгейнлера та його сина* (Ю. Бедзик); *Голландська мова;* // Який походить із Нідерландів (Голландії), виготовляється, поширений у ній. *Кмітливе око Балабушихи прикмітило на їх тонкі сорочки з голландського полотна* (І. Нечуй-Левицький); *Сидів* [цар] *на стільці, спиною оперся об скриню і набивав коротку люльку голландським тютюном* (Б. Лепкий); *На закуску мокли в молоці жирні голландські оселедці* (З. Тулуб).

Голла́ндська піч *див.* **піч; Голла́ндська худо́ба** *див.* **худо́ба; Голла́ндський сир** *див.* **сир.**

ГОЛЛАНДСЬКОМО́ВНИЙ, а, е. Який говорить, пише голландською мовою. *У Нідерландах переможцям державного конкурсу молодих голландськомовних письменників коштом держави друкують книжки, наклад яких може сягати 2 млн примірників* (з наук. літ.); *Голландськомовне населення становить 60 відсотків з 11 мільйонів мешканців Бельгії* (з газ.).

ГОЛЛА́НДЦІ, ів, *мн. (одн.* **голла́ндець,** дця, *ч.;* **голла́ндка,** и, *ж.).* Основне населення Нідерландів (Голландії); нідерландці. *Вінцент Ван-Гог — голландець. Він жив усього 37 років* (Ю. Яновський); — *Пробачте, пане Крайсляндвірт, але до вас дуже просяться оті голландці, які збираються осісти на Україні, — чогось розгублено заговорив Ганс* (М. Стельмах); *Капітан Пабло розповів мені, що в індіанських селищах біля гори Комо з'явився якийсь білий чужинець. Можливо, це і є голландець* (Ю. Бедзик); *Респондент почав підморгувати ластовинній* [веснянкуватій] *рудулі з курячою зовнішністю, в наплічнику і гірських черевиках, здається, голландці* (Ю. Андрухович).

◊ **(1) Летю́чий голла́ндець** — легендарний образ капітана, приреченого на вічне плавання в морі, а також корабель цього капітана. [П р е д с т а в н и к “С т р е м и т е л ь н о г о”:] *Летючим голландцем ми будемо бродити по морю, і нам тоді не страшний ніхто* (О. Корнійчук).

ГОЛЛІВУ́ДСЬКИЙ, а, е. Стос. до Голлівуду. *Голлівудське населення;* // Пов'язаний із центром американської кіноіндустрії. *Голлівудська кар'єра У. Турман швидко йшла вгору, але її родина не завжди розуміла такий вибір* (із журн.); *Голлівудський фахівець із комп'ютерних спецефектів Яків Батлер народився в Одесі* (з газ.).

ГО́ЛО. Присл. до **го́лий** 2, 3. *Голо і сумно дивляться на мене стіни, сердито глипають похмурі мокрі кутки* (Ю. Збанацький); *Голо блищала річка* (Б. Харчук); // *у знач. пред.* Нічим не вкрито, нічого немає. — *Скрізь голо, порожньо! Ні на чому очей спинити!.. Верби в березі над течією ще стримлять, мов позабивані кілки* (І. Нечуй-Левицький); *Було голо і пусто в степу* (А. Головко); *Навколо було голо й сумно, мжичка поволі перейшла в дощ, зривався на ніч вітер* (П. Загребельний).

ГОЛОБЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **голо́бля.** *В однокінних голобельних запряжках застосовується сіделко, призначене для підтримування запряжки* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **голобе́льний,** ного, *ч.* Кінь, запряжений у голоблі. *Потім він обережно взяв за оброть голобельного, а ми вчепилися за голоблі* (Олесь Досвітній).

Голобе́льна кри́тика *див.* **кри́тика.**

ГОЛОБЕ́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто грубо, нищівно критикує кого-, що-небудь. *З'явилось кілька статей, у тому числі й Андрія Хвилі, де карталось* [картали], *не називаючи прізвищ, .. голобельників* (Б. Антоненко-Давидович).

ГОЛОБЕ́ЛЬЩИНА, и, *ж., розм.* Те саме, що **Голобе́льна кри́тика** *(див.* **кри́тика).** *Література заслуговує на те, щоб її творіння аналізувалися й оцінювалися глибоко принципово, правильно, без нігілізму й голобельщини, але й без шкідливої "домашньої" поблажливості* (з газ.).

ГОЛО́БЛЯ, і, *ж.* 1. Одна з двох прикріплених кінцями до передньої частини воза, саней і т. ін. жердин, у які запрягають коня. *Він там за цариною лагодить сани, бо вивернулась голобля* (Ганна Барвінок); *Їде конем Гаврило — черезсідельника на коневі нема, хомут шию давить, а Гаврило ще й ноги на голоблі положив, затягнув коня, що аж точиться* (К. Гордієнко); * Образно. *Він рішуче насадив на ніс свої окуляри, поправив за вухами довгі дротяні голоблі й уже не глянув, а блиснув скельцями на Крутояра* (В. Собко); * У порівн. *Мажуга підняв догори руку, наче голоблю. — Чужих не пускати!* (М. Коцюбинський).

2. Довга жердина, яку використовували як зброю. *Кажуть, дід Мусій ще довго .. бив окупантів. Тільки вже не голоблею, а трофейним автоматом і гранатами* (П. Козланюк); *Прездоровою голоблею орудував Прудивус, насідаючи на якогось меткого шляхтича* (О. Ільченко); *Селяни хапали дрюччя, голоблі й молотили гусарів по головах* (В. Чемерис).

◊ **Поверта́ти / поверну́ти голо́блі (огло́блі) [наза́д]** *див.* **поверта́ти**[1].

ГОЛОВ... Перша частина складних слів, що відповідає: 1) слову **головни́й** у 6 знач., напр.: г о л о в і́ н ж, г о л о в л і́ к а р; 2) слову **головни́й** у 5 знач., напр.: г о л о в к і н о п р о к а́ т, г о л о в п о ш т а́ м т.

ГОЛОВА́, и́, 1. *ж.* Частина тіла людини або тварини, в якій міститься мозок — вищий відділ центральної нервової системи. *Головою молодою На руку схилилась, До півночі невесела На зорі дивилась Княжна моя* (Т. Шевченко); *Подивився Давид на їхні ноги червоні, похитав головою й нічого не сказав* (А. Головко); * Образно. *Карпат висока голова Віта безхмарне небо* (Т. Масенко); // Одиниця лічби худоби. *Щодня і щогодини то в одній, то в другій отарі не дораховувалися кільканадцяти голів* (З. Тулуб); *Розбрелась в степу худоба — Ціла тисяча голів* (І. Нехода); // *перен.* Велика квітка чи плід на верхівці стебла рослини. *На грядках жовтіли здорові голови повняків-гвоздиків, чорніли чорнобривці* (І. Нечуй-Левицький); *З темної зелені виступили важкі голови соняшників* (В. Козаченко).

2. *ж.* Ця частина тіла людини як орган мислення; мозок. *Мислі в голові важкі вертілись, тьмили світ, мов пил* (І. Франко); *В голові роїлося багато різних думок* (О. Гуреїв); // *перен.* Розум, свідомість. — *Чіпка мій моторний, удатний, золоті в його* [нього] *руки й голова неабияка...* (Панас Мирний); // Про розумну людину. — *То дід — голова! Прехороший, прерозумний, про старовину вам розкаже, говіркий який!..* (Ганна Барвінок); — *Юрій Олександрович?.. Що за голова! Блискучий розум!* (В. Підмогильний); // Про людину як носія певних якостей. — *Стара, необачна голово!.. схаменись! Ти б приступив гуляти й там, де добрі люди сумують і плачуть вельми!* (Марко Вовчок); *Тож і*

здавалось молодим головам, що без них там ніяк не наведуть ладу, на тому фронті (Ю. Збанацький).

3. *ч. і ж.* Особа, яка веде збори, засідання і т. ін. — *Прошу намітити кандидатуру на голову даного зібрання* (М. Хвильовий); *Максим затуманеними очима глянув на голову засідання* (Н. Рибак).

4. *ч. і ж., чого.* Керівник установи, об'єднання, товариства, організації або окремих їх відділів. *Голова сільради довго дзвонив кудись телефоном* (Л. Смілянський); *На голову колгоспу Івана Сергійовича обрали одноголосно* (А. Шиян); // У дореволюційній Росії і в Україні — керівник деяких виборних органів. *Багатого голову скинули й обрали за голову* [волості] *чередника* (І. Нечуй-Левицький).

5. *ч. і ж. (з великої літери).* У складі офіційної назви керівника держави, уряду або вищих державних органів. *До складу Вищої ради юстиції входять за посадою Голова Верховного Суду України, Міністр юстиції України, Генеральний прокурор України* (Конституція України); *У засіданнях Ради національної безпеки і оборони України може брати участь Голова Верховної Ради України* (з навч. літ.).

6. *ч. і ж., перен., розм.* Основне, головне в чому-небудь. *Риба — вода, ягода — трава, а хліб — всьому голова* (прислів'я); — *Всьому на світі голова — фабрика* (Ю. Яновський).

7. *ч. і ж., перен.* Авторитетна особа; головна людина в якій-небудь справі. [П а р в у с:] *Не жінка хаті голова, а чоловік, не їй його судити, не їй за його* [нього] *й ручити...* (Леся Українка); [К н я з ь:] *Я князь! Я голова Всіх руських владників!* (І. Франко); [Т е к л я:] *Ми з старим живемо, як ті голубки .. Що він каже, те й роблю. На те ж він голова двору* (О. Левада).

8. *ж.* Перші ряди, передня частина чого-небудь, що рухається. *Голова колони вже входила в браму* (А. Хижняк); *Далеко, аж у голові поїзда, майже біля паровоза, стовбичив вартовий* (К. Гриб).

9. *ж.* Продукт харчування у вигляді кулі, конуса і т. ін. — *От і почав Хоцінський до мене вчащати; .. шле мені з сахарні по голові сахару, — бачу, чогось годить мені, тупцяє коло мене* (І. Нечуй-Левицький); *Голова сиру.*

Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* **зало́млювати; Зашумі́ло (загу́пало, забринí́ло) в голові** *див.* **зашумі́ти; Не пошкодува́ти [і] життя́ (голови́)** *див.* **пошкодува́ти; Оці́нювати / оціни́ти (оцінува́ти) го́лову** *див.* **оці́нювати; Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обличчя, ши́ю** *і т. ін.)* *див.* **поверта́ти**[1]; **Прикри́ти го́лову** *див.* **прикрива́ти; Ска́раний на смерть (на го́рло, на го́лову) <Ска́раний сме́ртю>** *див.* **ска́раний; Скара́ти на смерть (на го́рло, на го́лову) <Скара́ти сме́ртю>** *див.* **скара́ти; Скида́ти (ски́дувати) / ски́нути го́лову (голово́ю)** *див.* **скида́ти; Скрутну́ти голово́ю** *див.* **скрутну́ти; Става́ти / ста́ти на го́лову (на ру́ки, на ла́пи** *і т. ін.)* *див.* **става́ти; Стина́ти / стя́ти (зітну́ти) го́лову** *див.* **стина́ти**[1]; **Схиля́ти / схили́ти го́лову на гру́ди (на плече́)** *див.* **схиля́ти; Схопи́ти (ухопи́ти) го́лову в ру́ки (рука́ми, в доло́ні)** *див.* **схо́плювати; Товкма́чити у го́лову** *див.* **товкма́чити; Тріску́чий біль [голови́]** *див.* **біль**[1];

(1) У голова́х (у голові, в го́лову) — під головою, під голову або біля голови, коло того місця, куди кладуть голову. *Середина куреня .. В глибині ліжко з дровиняк заслано воловою шкурою, в головах сідло* (І. Карпенко-Карий); *Свічка блимала на столику в головах* (М. Коцюбинський); *Подушку перебила* [Марія] *пухкенько — поклала в голову, застелила рядном* (А. Головко); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **о́ка в ло́бі (в голові) <Більш, ніж о́ка в ло́бі>** *див.* **о́ко**[1].

○ **(2) У пе́ршу го́лову,** *у знач. присл.* — насамперед, передусім. *Ходе* [ходить] *чутка, що одеська громада береться видати мої праці .. В першу голову вони постановили "Лихі люди"* [повість] (Панас Мирний); *На першій пожовклій сторінці* [зошита] *стояло: "Перелік творів художньої літератури, які повинна прочитати в першу голову кожна порядна людина"* (І. Волошин).

△ **(3) Ада́мова голова́,** *ент.* — великий нічний метелик родини сфінксів. *Я говорю не про чарівну мандрагору, я говорю про адамову голову: про метелика, що з черепом на голові* (М. Хвильовий); **(4) Ме́ртва голова́,** *ент.* — нічний метелик родини бражникових, візерунок на спині якого нагадує обриси черепа. *Апетит на чуже добро в цього хитрого злодія чималенький: мертва голова за один раз з'їдає стільки, скільки важить сама* (з наук.-попул. літ.); **(5) Місько́ий (се́лищний, сільськи́й) голова́** — головна посадова особа територіальної громади — міста, селища, села (або добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл) в Україні. *З осторогою взяв* [Мирон] *слухавку, бадьорий чоловічий голос на тому кінці дроту видався знайомим. Так і є: дзвонив міський голова Володимира-Волинського* (Г. Тарасюк); *Є рішення Конституційного Суду щодо селищних і міських голів — обиратись одночасно вони не можуть, бо повноважень ради та їх голови набували в різні терміни* (із журн.); *До храму на службу завітав і Київський міський голова разом з іншими посадовими особами* (з газ.); *Сільський голова щиро подякував гостям за допомогу, запевнивши, що громада дбайливо доглядатиме саджанці* (з газ.).

◇ **(6) Аж голова́ загула́,** *зі сл.* у д а р и т и с я — дуже сильно. *Молодиці закрутились серед хати та вдарились лобами так, що аж голови загули* (І. Нечуй-Левицький); **(7) [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється** *і т. ін.)* *чия, у кого, кому і без дод.* **<[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася** *і т. ін.)* *чия, у кого, кому і без дод.*> **<[Аж] у голові закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)>** *у кого, кому і без дод.:* а) хто-небудь перебуває у хворобливому стані, коли все ніби хитається, перекидається; кому-небудь стає зле. *Аж у голові морочилось від утоми* (з переказу); *В голові макітриться, стогну я на печі* (Ю. Яновський); — *Не знаю, що воно... Голова паморочиться, нудить... і нічим дихати...* (А. Шиян); *В голові макітриться, перед очима все танцює і крутиться. Але я йду* (Ю. Збанацький); *На рундуку у неї голова закрутилася, ув очах потемніло і.., як сніп, вона повалилася додолу* (Панас Мирний); *Так я заїхала до Станіслава, а поки вилізла, поки ніччю до свахи дотюпала, то так прислабла, що аж мені в голові закрутилося* (Н. Кобринська); *Здавалось, хвилина — і голова йому запаморочиться, він упаде під людські ноги* (Ю. Збанацький); *У голові замакітрилося, в очах потемніло, землі під ногами не стало* (із журн.); б) кому-небудь стає моторошно, неприємно, страшно. [Е н д е р с о н:] *Як згадаю, що треба повертати в лікарню, то паморочиться в голові. Не лікарня, а дім для божевільних* (Мирослав Ірчан); *Вихор глянув у провалля, і в нього запаморочилася голова* (В. Кучер); *Чим дальш їдеш, тим краща врода; пішли і долинки з прогалинами, як рута, зеленими, і яри з проваллям, що як глянеш, то у голові закру-*

титься (О. Стороженко); *Глянув* [Улас] *униз, і в його* [нього] *голова заморочилась* (І. Нечуй-Левицький); в) хто-небудь важко переносить сильну дію або надмірний вияв чогось. *В глибоких ямах, серед задухи й смороду, од яких крутиться голова, працюють... тисячі робітників* (М. Коцюбинський); *Хто ж видав, насадити таку силу сих лелій, та ще й білих! А пахнуть як, аж в голові морочиться, жадної делікатності нема в тих квітках* (Леся Українка); *Вийшли у двір. Тільки за двері — зразу мов чорним рядном накрило: темно, аж у голові морочиться* (С. Васильченко); *А пташки співають так весело, що аж макітриться в голові* (М. Сиротюк); — *І все про електрику та механіку торохтіли. І так всю дорогу, аж голова в мене замакітрилась* (В. Добровольський); г) хто-небудь втрачає здатність нормально сприймати, розуміти щось із якоїсь причини. [К а т р я:] *Професор таке говорить, що в голові макітриться, нічого не розумієш* (І. Микитенко); *Від його* [вина] *найменшої крапельки макітрилося в голові* (О. Ільченко); *Я ж уроки вчив, аж голова замакітрилась* (О. Донченко); ґ) хто-небудь приголомшений чимсь, спантеличений, розгублений через щось. *У всій його постаті вчувалася впевненість бувалого вояки, котрому за найтяжчої скрути не паморочиться голова* (Ю. Бедзик); **[Аж] дур голови́ бере́ться** *див.* **дур; Аж за го́лову взя́тися** *див.* **узя́тися; [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі (на голові) воло́сся (чуб, чу́ба)** *див.* **рва́ти; [Аж] о́чі [з ло́ба (з голови́)] вила́зять (лі́зуть)** *див.* **о́ко[1]; Аж шку́ра [на голові] боли́ть** *див.* **шку́ра; Баламу́тити го́лову (го́лови)** *див.* **баламу́тити; (8) Без голови́** — нерозумний, некмітливий, дурний. *Як голова без голови, то й ноги не ходять* (прислів'я); *Мені потрібні люди розумні, а без голови і так є, та ніхто на них не зважає* (з газ.); **Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]>** *див.* **кле́пка; Без тя́ми** *(рідше* **без тя́мки, без тя́мку)** **[в голові́]** *див.* **тя́ма; Без царя́ (без царка́) в голові́** *див.* **цар; (9) Би́та голова́** — бувала, досвідчена людина. *Наш провідник був досвідчений турист, бита голова* (із журн.); **Би́ти (вдаря́ти) / вда́рити в го́лову** *див.* **би́ти; Би́тися голово́ю об стіну́ (об мур, в мур)** *див.* **би́тися; Бі́дна голі́вонька (голова́)** *див.* **голі́вонька; Бра́ти / взя́ти го́лову в ру́ки** *див.* **бра́ти; Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі] в го́лову** *див.* **бра́ти; Бра́тися (хапа́тися) / взя́тися (вхопи́тися) за го́лову** *див.* **бра́тися; Ва́жити голово́ю (життя́м)** *див.* **ва́жити; Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву** *див.* **вали́ти[1]; Вбга́ти в го́лову** *див.* **вбга́ти; Вбива́ти / вби́ти в го́лову** *див.* **вбива́ти[1]; Вбива́ти / вби́ти собі в го́лову** *див.* **вбива́ти[1]; Вбира́ти (втя́гувати, всува́ти** *і т. ін.)* **/ ввібра́ти (втягти́, втягну́ти, всу́нути** *і т. ін.)* **го́лову в пле́чі** *див.* **вбира́ти[1]; В голові́ кебе́та догори́ дри́ґом ста́ла** *див.* **кебе́та; В голові́ подлу́бати** *див.* **подлу́бати; Верті́ться (кру́титься) в голові́** *див.* **верті́тися; Вибива́ти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (ду́рощі, ду́рість) [з голови́]** *див.* **вибива́ти; Ви́бити з голови́** *див.* **вибива́ти; Ви́вітрити хміль з голови́** *див.* **вивітрювати; Викида́ти / ви́кинути дур з голови́** *див.* **викида́ти; Ви́кинути (ви́трусити) / викида́ти з голови́ (з па́м'яті, з ду́мки,** *рідко* **з ума́** *і т. ін.)* *див.* **викида́ти; Ви́летіти (ви́вітритися,** *рідше* **ви́слизнути) / вилі́тати (вивітрюватися,** *рідше* **вислиза́ти) з голови́ (з па́м'яті)** *див.* **вилі́тати; Випада́ти / ви́пасти з ду́мки (з голови́, з па́м'яті)** *див.* **випада́ти; Вироста́ти / ви́рости на [ці́лу] го́лову** *див.* **виростати; Ви́сіти над голово́ю** *див.* **ви́сіти; Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову** *див.* **нести́; Ви́ще го́лову** *див.* **ви́ще; Ви́ще се́бе (своє́ї голови́, пу́па) не ско́чиш (не підско́чиш)** *див.* **ско́чити; Віді́рвати (відкрути́ти) го́лову** *див.* **відрива́ти[1]; Відповіда́ти / відповісти́ голово́ю** *див.* **відповіда́ти; Ві́тер у голові́ [гра́є (віє, сви́ще, посви́стує** *і т. ін.)***] <Ві́тру [в голові́] бага́то>** *див.* **ві́тер; Ві́шати / пові́сити го́лову** *див.* **ві́шати; Впада́ти / впа́сти в го́лову (на ду́мку)** *див.* **впада́ти[1]; Вро́їтися в го́лову** *див.* **вро́їтися; Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося** *і т. ін.)* **/ плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в думка́х)** *див.* **весь[1]; Встроми́ти го́лову в петлю́** *див.* **встромля́ти; Вступа́ти / вступи́ти в го́лову** *див.* **вступа́ти[1]; Вступа́ти / вступи́ти тума́ном у го́лову** *див.* **вступа́ти[1]; Втелю́щуватися / втелю́щитися в го́лову** *див.* **втелю́щуватися; Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру)** *див.* **втовкти́[1]; Втопи́ти го́лову (до́лю,** *рідко* **голо́воньку)** *див.* **втопи́ти; Втрача́ти (губи́ти, тра́тити) / втра́тити (згуби́ти, стра́тити) го́лову** *див.* **утрача́ти; (10) Гаря́ча (палка́) голова́ (голі́вка)** — запальна, нестримана, нерозважлива людина з пристрасною вдачею. — *Росія пошле свої війська і збройне примусить ляхів виконати всі наші вимоги. — Те-ге-ге! — розсміявся обозний. — Гаряча голівка в тебе, доню* (М. Старицький); *Приводництво* [керівництво] *над військом треба доручити чоловікові розсудливому й поміркованому, а не такій палкій голові, як у ясновельможного князя* (І. Нечуй-Левицький); — *Дуже недоречно, — суворим голосом мовить сліпий, — через декотрі гарячі голови може загальмуватися важлива справа* (Ю. Яновський); *Знайшлися палкі голови, які не витримали чекання, не хотіли ждати довше і підняли повстання передчасно, без належної підготовки* (В. Владко); *Більша частина делегатів стоїть на твердих, виважених позиціях, але були й гарячі голови, які заходили надто далеко у своєму радикалізмі* (з газ.); **Гла́дити / погла́дити по голі́вці (по голові́)** *див.* **гла́дити; (11) Голова́ боли́ть** *у кого, кому і без дод.* — хто-небудь турбується, уболіває за когось, щось. *І чого тобі так за всякий дріб'язок болить голова?* (М. Стельмах); [К р я ж:] *Весна, а в тебе й голова не болить, чи там сіють, чи ні* (М. Зарудний); *За довгі роки всіляких кампаній, реляцій і бенкетів колишні "хазяї" навчилися грати у що вгодно... А про справжнє діло, про землю-годувальницю — голова не боліла* (із журн.); **(12) Голова́ ва́рить** *чия, у кого* — хто-небудь здатний, спроможний розумно, логічно мислити; хтось розумний, кмітливий. — *Певно, спросоння в мене голова не дуже варила, бо я майже нічого не міг збагнути* (Л. Смілянський); — *Я не звик сидіти, — сказав Кучурба. — В мене, коли стою, голова ліпше варить* (Валерій Шевчук); **(13) Голова́ ді́рява** *чия, у кого і без дод.* — хто-небудь безпам'ятний, забудькуватий. — *Ой, коли б же не забути до ранку та сказать жінці про дочку .. Ой, мабуть, забуду! Чогось на старість у мене голова стала дірява* (І. Нечуй-Левицький); *Вона підійшла до столу й вигукнула: — Ні, не буде мені дороги, голова зовсім дірява стала... найголовніше — яблука — забула* (В. Собко); **(14) Голова́ є** *у кого і без дод.* — хто-небудь може розумно, розсудливо міркувати. — *Каєшся тепер, плачеш. А раніше що думала, а раніше голова була?* (Панас Мирний); — *Та от усе думаю: є в тебе голова чи немає? — загадково відказала Антониха. — Щось не так сказав? — схилився до неї дяк* (Валерій

Шевчук); **(15) Головá з вýхами <Головá і два вýха>**, *ірон.* — нетямуща, некмітлива людина, неспроможна здогадатися про що-небудь або зорієнтуватися в чомусь (перев. при звертанні). — *Голово з вухами! Хоч при людях кажи на мене ти! — сказала Онися, торкнувши його по руці* (І. Нечуй-Левицький); — *Але як же ти будеш цілитися, голова твоя й два вуха? Ця ж лійка і мушку затулить, і того, в кого стрілятимеш* (В. Шкляр); **(16) Головá злетíла (впáла, покотúлася** *і т. ін.*) **[з плечéй (з плеч, з пліч)]** — хто-небудь загинув. *О, сором мовчки гинути й страждати, Як маєш у руках хоч заржавілий меч. Ні, краще ворогу на одсіч дати, Та так, щоб голова злетіла з плеч* (Леся Українка); — *Мені там* [на війні] *теж не мед питиметься... Може, й голова злетить* (Григорій Тютюнник); **(17) Головá [йдé (хóдить)] / [пішлá (заходúла)] óбертом (крýгом, хóдором** *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.:* а) у кого-небудь виникає стан запаморочення (від хвороби, болю, голоду і т. ін.). *У мозку* [Якова] *сон-туман, тім'я мов хто коліном надавлював, голова кругом ходила* (Панас Мирний); [М и к о л а:] *Слаба голова, кажеш. Правду кажеш! І без твого вишняку вона мені ходором ходила, а тепер ще гірше* (І. Франко); [Ш а л і м о в:] *І без вина голова обертом* (І. Кочерга); *Вікторія не може підвести руки. Стає млосно, йде обертом голова, тисне в грудях* (А. Хижняк); *Дух їстівного вдарив у ноздрі* [ніздрі] *й голова пішла обертом* (І. Багряний); *Голова йшла обертом від пахучих димів* (Ю. Андрухович); б) хто-небудь приголомшений чимсь, відчуває розгубленість (від надміру думок, вражень, численних турбот, справ і т. ін.). [М а р у с я:] *Кругом ходе* [ходить] *моя голова від думок тяжких* (Панас Мирний); *І то правда, скільки тих принципів на світі? Скільки ідей? Голова ходором ходить, як почнеш міркувати та метикувати* (І. Нечуй-Левицький); *Холодно в хатині, Клякнемо — та й годі; .. Голова йде кругом; Чорних думок повно, І стоїш похмурий, Сльози ллєш безмовно* (П. Грабовський); *Контрактом же я так зв'язаний, що не можу кинути службу раніше .. Голова йде кругом* (М. Коцюбинський); [М а р' я н а:] *Голова у мене кругом ходить, серце чогось ізнило, ізболіло чую я на свою голову щось недобре!* (С. Васильченко); *Його голова йшла обертом від тих палких думок, які Іван* [Тобілевич] *привіз з Києва* (Ю. Мартич); *А Мартин Терговий, хоч і сотником став, а не запанів. Від нього теж довідався* [Гуляй-День] *чимало такого, що голова обертом пішла* (Н. Рибак); в) хто-небудь втрачає здатність розумно, тверезо, реально сприймати, оцінювати дійсність. *Молодий ти ще, битий ніколи не був, тому й голова тобі від слави йде обертом* (З. Тулуб); *Почав* [панич] *присоглашати* [пропонувати] *їхати з ним у город, за хазяйку бути... От моя дурна голова і пішла кругом* (Панас Мирний); **(18) Головá ляглá (поляглá, покотúлася** *і т. ін.*) *перев. чия* — хто-небудь загинув. *Де полягла козацька голова думлива, Виріс там бодяк колючий та глуха кропива* (Леся Українка); *Невже Трясило гине?.. Шаблюка блиснула в Марини, і покотилась голова* (В. Сосюра); **(19) Головá на плечáх (на в'язах)** *у кого:* а) хто-небудь розумний, тямущий. [С в и р и д:] *У іншого ніби й голова на плечах, а придивишся гарненько...* [П и л и п:] *Побачиш порожнє місце* (М. Кропивницький); б) хто-небудь ще живий, не вмер. — *Щоб же я на страшний суд не встав, коли ти до неї доторкнешся, поки в мене голова на плечах!* (П. Куліш); **(20) Головá не полóвою (не солóмою, не клóччям** *і т. ін.*) **набúта** *у кого* — хто-небудь має розум. [В а с и л ь:] *Дуже вже вона маніжиться! У мене, слава Господові, голова не половою набита!* (М. Кропивницький); **(21) Головá пýхне (розпухáє, рéпається** *і т. ін.*) *від чого, у кого і без дод.* — хто-небудь постійно дуже напружено й зосереджено думає про щось. *В писарші аж голова лущала з догадів* (І. Нечуй-Левицький); — *Коли вночі не спиться, почну примірятися в думці, як би це я хазяйнувати почав. Так чи повіриш, аж голова пухне од клопоту* (А. Головко); *Від дум і гадання розпухала* [у Надії] *голова* (Яків Баш); — *Наговорив стільки, що аж голова репається од думок* (І. Цюпа); **(22) Головá розвáлюється (тріщúть, розривáється** *і т. ін.*) *у кого і без дод.* — хто-небудь мучиться, страждає від сильного головного болю. [О г н є в *(піднімає руку до бинта на голові):*] *Фу, голова розривається* (О. Корнійчук); *Сиволап прокинувся раптово, наче його хтось штовхнув .. В роті було погано, шалено калатало серце, тріщала голова. Вчора він знову пив* (Д. Ткач); — *Приїдеш бувало в найглухіше село, забрьоханий, стомлений як чорт. Голова розвалюється* (Ю. Збанацький); *Крякання, кудкудакання, цвірінькотіння зливаються в один невгамовний хор, від якого голова тріщить...* (Я. Гримайло); **(23) Головá туманíє (тумáниться, чманíє** *і т. ін.*) *у кого і без дод.* — хто-небудь втрачає чіткість думки, здатність виразно сприймати все навколишнє (від хвилювання, сильного болю, голоду і т. ін.). *Від голоду його нудило, голова туманіла, в скронях щось стукало лютим болем* (З. Тулуб); *Від тих суперечок голова чманіє* (К. Гордієнко); *Все клекотіло в ньому. Жаром палило груди, туманилась голова* (А. Шиян); **(24) Головá ціла (на плечáх)** *у кого і без дод.* — хто-небудь живий, не вбитий. *Про славу думає лицар, а не про те, щоб ціла голова була на плечах* (П. Куліш); — *Не до вподоби моїм батькам, що знову про війну забалакали скрізь. Досить, — говорять, що з-над Висли з цілою головою їх одинець прийшов* (К. Гриневичева); **Гóлови попровáлювати** *див.* **попровáлювати; (25) Гóлову за гóлову** — повинна бути обов'язкова відплата тим самим за заподіяну кривду, образу і т. ін. *Обвинуватили його* [барона] *в убивстві ґазди, а закон такий: око за око, зуб за зуб, голову за голову* (з казки); **Горобцí цвірíнькають у головí** *див.* **горобéць; Грúзти (точúти,** *рідко* **скребтú) / прогрúзти (проточúти) гóлову** *див.* **грúзти; Давáти / дáти (віддáти) гóлову** *(рідше* **рýку) [відрубáти (на відрýб, на вíдсік** *і т. ін.*)**]** *див.* **давáти; Де взя́вся на нáшу (мою) гóлову** *див.* **узя́тися; Держáти рóзум в головí** *див.* **держáти; Дéрти нóса (гóлову) [вгóру]** *див.* **дéрти; Джмелí гудýть у головí** *див.* **джміль; Дзвенúть (дзвóнить, шумúть** *і т. ін.*) **/ задзвенíло (задзвонúло, зашумíло** *і т. ін.*) **у вýхах (у головí)** *див.* **дзвенíти; (26) До головú** — цілком, повністю, без залишку. *Розметаєм кодло змієве Ми до пня, до голови .. Славен будь довічно, Києве! Україно, вік живи!* (М. Рильський); **Дýмка вертúться (крýтиться) в головí** *див.* **дýмка; Дýмка (гáдка) западáє (лíзе, прихóдить** *і т. ін.*) **/ запáла (влíзла, прийшлá** *і т. ін.*) **[в гóлову (до головú)]** *див.* **дýмка; Дýмка [гвіздкóм] стримúть (стирчúть, сидúть** *і т. ін.*) **у головí** *(рідко* **у голíвоньці)** *див.* **дýмка; Дýмка (дýма) не вихóдить з головú** *див.* **дýмка; Дýмка майнýла (сяйнýла, бліснула, пробíгла** *і т. ін.*) **[в головí]** *див.* **дýмка; Дýмка стрéльнула** *(рідко* **стрíлила) в головí (в гóлову, до головú)** *див.* **дýмка; Думкú (гадкú, дýми** *і т. ін.*) **снýються в головí** *див.* **дýмка;**

Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові] *див.* ду́мка; Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка; Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсі́ли го́лову *див.* ду́мка; Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову *див.* дур; Дури́ти го́лову *див.* дури́ти; (27) Дурна́ голова́, *лайл.* — нерозумна, нетямуща людина. *Дурна голова не полисіє* (Номис); **Є лій у голові́ *див.* лій; Жуки́ в голові́** *у кого* **<З жуко́м у голові́>** *див.* **жук; Забива́ти / забі́ти [собі] го́лову** *див.* **забива́ти; Забі́ти клин у го́лову (у ті́м'я)** *див.* **забива́ти; Забі́ти [собі] в го́лову** *див.* **забива́ти; Забрело́ в го́лову** *див.* **забріда́ти; Заверта́ти / заверну́ти го́лову** *див.* **заверта́ти; Зави́ти го́лову рушнико́м** *див.* **завива́ти[2]; За́воро́т голови́ (в голові)** *див.* **за́воро́т; Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку)** *див.* **зав'я́зувати; Задира́ти / заде́рти го́лову** *див.* **задира́ти[1]; Задо́вбувати / задовба́ти в го́лову** *див.* **задо́вбувати; Заду́рювати / задури́ти го́лову** *див.* **заду́рювати; За́йчики в голові́ стриба́ють** *див.* **за́йчик; Закружи́ти го́лову** *див.* **закружи́ти; Замакі́трювати / замакі́трити го́лову** *див.* **замакі́трювати; Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки)** *див.* **заморо́чувати; Замути́ти го́лову (ро́зум)** *див.* **замути́ти; Запада́ти / запа́сти в го́лову** *див.* **запада́ти; Засу́шувати го́лову** *див.* **засу́шувати; Затума́нилося в голові́** *див.* **затума́нюватися; Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум,** *рідше* **о́чі)** *див.* **затума́нювати; Зату́ркувати / зату́ркати го́лову** *див.* **зату́ркувати; Захова́ти в голові́ (у па́м'яті)** *що* **<Захова́ти па́м'ять** *про кого, що*> *див.* **захо́вувати; Захо́дити / зайти́ в го́лову** *див.* **захо́дити; Збрести́ в го́лову (на ду́мку)** *див.* **збрести́; Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі)** *див.* **зва́люватися[1]; (28) З (від) голови́ [аж] до ніг (до стіп) <З (від) ніг (від стіп) до голови́>:** а) повністю, цілком. *Емене, яка досі скоса поглядала на чужинок, підступила ближче і почала оглядати їх з голови до ніг* (М. Коцюбинський); *Черговий зміряв Андрія оком з голови до стіп* (І. Багряний); — *Все одно мокрий я з голови до ніг, — сказав він, — то чому б і справді Рубонові не допомогти?* (А. Шиян); *Черниш уже був з ніг до голови в новому, вирядився, як до параду* (О. Гончар); *Кавоман втримав чашку, і це була помилка — вже перша черга вихлюпнула з денця псевдокофейний коричневий фонтан й щедро з голови до ніг вмила Дмитра* (А. Крижанівський); б) дуже. *Хоч би був чистий як лід, а білий як сніг, то тебе обмовлять від голови до ніг* (прислів'я); *Жах перейняв її від стіп до голови. Півнеба проковтнула мутно-чорна обважніла хмара* (Г. Хоткевич); в) у всьому (у думках, у вчинках і т. ін.). *Поруч з оповіданнями Яновського мужньо лунали в дні війни оповідання Олександра Довженка, такого, як і Юрій Іванович, романтика з голови до ніг* (М. Рильський); *Дівчина — одна на мільйони. Це авантюристка з ніг до голови* (Ю. Яновський); **(29) З голово́ю:** а) розумний, кмітливий. *В громаді о. Гервасій був чоловік з головою* (А. Свидницький); — *Ти ж, Мироне, чоловік з головою, при начальстві ходив, надивився на всяку всячину, сам знаєш, що я не буду квасити заяви, мов огірки* (М. Стельмах); б) *(перев. зі сл.* у к р и т и с я, з а м о т а т и с я, п і р н у т и *і т. ін.)* увесь, повністю. *Христя .. кинулась, було, — та й пірнула з головою в сніг* (Панас Мирний); *Повернувся* [Коробець] *похмурий, ні на кого не глянувши, пробрався в свій куток, ліг, замотався з головою* (Ю. Збанацький); в) з надлишком, цілком (перев. про гроші). *Якби ти прислав в Одесу мені рублів з 10, то вже було б з головою доволі* (Леся Українка); — *Невже така цяцька* [свічник] *п'ятдесят карбованців коштує? Це ж добра корова з телицею... — Корова чи віл, не знаю, а цілий рік тобі на хліб з головою вистачить* (М. Стельмах); г) *(у що, зі сл.* п о р и н а т и, п о р и н у т и *і т. ін.)* уважно заглибившись, не відволікаючись ні на що. *Як приїхав додому, зараз з головою мусив упірнути в роботу і бюрову, і власну* (М. Коцюбинський); *Він з головою поринає в фольклорно-етнографічні записи* (із журн.); *Він кинувся до сейфа, витяг креслення, розстелив їх на столі, замкнув двері кабінету, сів у крісло й з головою поринув у роботу* (В. Собко); **Зе́лено в голові́** *див.* **зе́лено; (30) З кіндра́тиком у голові́** — недоумкуватий, психічно хворий. — *Грамотний чоловік і на глитая шию гне. А може, він теє... з кіндратиком у голові* (В. Речмедін); **Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / покла́да́ти (кла́сти, скла́сти) го́лову (життя́,** *рідше* **ду́шу)** *див.* **зложи́ти; Зніма́ти / зня́ти го́лову** *див.* **зніма́ти; Золи́ти го́лову** *див.* **золи́ти; (31) Золота́ голова́** — здібна, обдарована людина. *За лісника .. служив Онисько Вертихвіст; чоловік — просто золота голова, коли б не такий внадливий до скляного бога* [до алкогольних напоїв] (О. Кониський); *Брянський — ветеран полку... Золота голова! Коли кінчимо війну, я його обов'язково направлю в Академію. Його місце там* (О. Гончар); **[І] в го́лову (в ду́мку) не прихо́дить / не при́йде** *див.* **прихо́дити; [І] в го́лову (в ду́мці, в думка́х) [собі] не кла́сти (не покла́да́ти)** *див.* **кла́сти; [І] в го́лову не кладе́ться** *див.* **кла́стися; І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́,** *рідко* **не заги́не) з голови́** *див.* **волоси́на; [І] голови́ не підвести́** *див.* **підво́дити; І на го́лову** *(рідко* **на ву́ха) не налі́зе** *(рідко* **не злі́зе)** *див.* **налі́зити; [І] не бере́ться [до] голови́** *див.* **бра́тися; (32) [І] не в голові́** *кому, у кого* — хто-небудь не виявляє інтересу до когось, чогось. — *Домні і не в голові наше гуляння. Знаю я добре, яка туга прийшла їй до серця* (Марко Вовчок); **(33) Капу́стяна (ку́ряча, дубо́ва) голова́,** *зневажл.* — некмітлива, нерозторопна, неуважна людина. *Хотів би* [Йосько] *.. ремесла вчитися. — Іди, іди, капустяна голово, гадаєш, що тебе хтось прийме* (І. Франко); — *Що, — каже, — я за куряча голова! Кого я йду рятувати? Хіба в неї нема жениха боронити?* (П. Куліш); — *Ну, та й дубова ж у тебе голова, моє серденько!* (І. Франко); **Кат його́ (тебе́, її́** *і т. ін.)* **[ба́тька (го́лову)] зна́є (зна)** *див.* **кат; Кива́ти / покива́ти голово́ю** *див.* **кива́ти; Ки́нутися в го́лову** *див.* **ки́датися; Кла́сти / покла́сти го́лову на пла́ху** *див.* **кла́сти; Клопота́ти / заклопота́ти го́лову** *див.* **клопота́ти; Клопота́ти собі (свою́) го́лову** *див.* **клопота́ти; Комі́ть голово́ю** *див.* **комі́ть; (34) Ко́тяться го́лови** *чиї, кого і без дод.* — гинуть люди в бою. *І чудно й нудно, як поміркую, Що часто котяться голови буйнії За теє диво!* (Т. Шевченко); — *Якби наші голови тут котились? Чи .. пролила б за мною сльозу, га?* (О. Гончар); **Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́)** *див.* **кров; Кров шибну́ла в го́лову** *див.* **кров; Кров шибону́ла в го́лову** *див.* **кров; Крути́ти голово́ю (ро́зумом, мо́зком, мізка́ми** *і т. ін.)* *див.* **крути́ти; Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову** *див.* **крути́ти; Ку́рці ні́де (нема́є де) голови́ простроми́ти** *див.* **простро́млювати; Лама́ти [собі] го́лову** *див.* **лама́ти; Ле́две го́лову підво́дити / підвести́** *див.* **підво́дити; Лі́зти / влі́зти в го́лову** *(рідко* **до голови́, в па́мороки)** *див.* **лі́зти;**

Лі́зти че́рез го́лови *див.* **лі́зти; Лягти́ голово́ю (голова́ми)** *див.* **ляга́ти; Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло** *і т. ін.)* **в голові́** *див.* **майну́ти; Ма́ти [всі] клё́пки в голові́** *див.* **ма́ти**[2]**; Ма́ти [до́бру] го́лову на [пле́ча́х (на в'я́зах,** *рідко* **на ка́рку** *і т. ін.)]* *див.* **ма́ти**[2]**; Ма́ти олі́ю (лій,** *рідше* **сма́лець** *і т. ін.)* **в голові́ <Ма́ти лій під чу́бом>** *див.* **ма́ти**[2]**; Ма́ти ро́зум [у голові́]** *див.* **ма́ти**[2]**; Ма́ти свій ро́зум [у голові́]** *див.* **ма́ти**[2]**; Ма́ти тя́му (тя́мку) [в голові́]** *див.* **ма́ти**[2]**; Моро́чити го́лову** *(рідко* **па́мороки)** *див.* **моро́чити; Мути́ти го́лову (ду́шу)** *див.* **мути́ти; Набива́ти / наби́ти го́лову (в го́лову) <Набива́ти го́лову кло́ччям>** *див.* **набива́ти; Наверті́ти в голові́** *див.* **наві́рчувати**[3]**; На голова́х (на голові́) ходи́ти <Тро́хи на голова́х (на голові́) не ходи́ти>** *див.* **ходи́ти; (35) На го́лову** *чию:* а) *(зі сл.* м о ю, с в о ю, н а ш у) на мене, на нас. [К у к с а:] *Ох-хо-хо! Так за що ж на мою голову звалилось таке горе?* (М. Кропивницький); [Р и н д я:] *Якби не той Шелест, то й ніякої діалектики не було б .. Вихопився він на нашу голову* (М. Зарудний); б) *(зі сл.* т в о ю, в а ш у) тобі, на тебе або вам, на вас. *Час від часу навідувались сини, дочки, добрі сусіди. — Ох, яке нещастя на вашу голову, любий Чирику! — співчували вони* (Ю. Збанацький); в) *(чию)* для утримання, щоб утримувати кого-небудь. *— Ні, ви тільки скажіть — чи не здурів, не сказився чоловік? Чужу дитину брати, та ще й на мою голову* (М. Коцюбинський); *Прийшла і Христя на зиму додому, на материну голову прийшла* (К. Гордієнко); **На го́лову ви́щий** *див.* **ви́щий; На го́лову лі́зти** *див.* **лі́зти; (36) Над голово́ю (над го́ловами)** *чиєю, чиїми, перев. зі сл.* с к о ї т и с я, т р а п и т и с я *і т. ін.* — з ким-небудь. *Цілий день тупцювалися та толкувалися одрадяни, не знаючи, як виплутатися з тії біди, що негадано-несподівано скоїлася над їх головами* (Панас Мирний); **Надури́ти го́лову** *див.* **надури́ти; Наклада́ти / накла́сти (наложи́ти) голово́ю** *див.* **наклада́ти; Нами́лити ши́ю (го́лову, в'я́зи)** *див.* **нами́лювати; (37) На сві́жу го́лову** — не втомленим, після відпочинку. *Андрієву справу найліпше буде розв'язати уранці, на свіжу голову* (І. Багряний); *— Ви відпочиньте з дороги. А взавтра вранці — на свіжу голову — ми поговоримо, — сказав він* (Д. Бузько); **(38) На свою́ го́лову** — нашкодивши собі. *Пані гаптувати її учить, шити; розумна, жвава вона, швидко й навчилась — на свою голову: пані зраділа та чужу роботу почала брати* (Марко Вовчок); *— От і дослужилася у людей, от і заробила добра на свою голову* (Панас Мирний); *Фельдшер узяв Чубенка за руку... — Та й у тебе, Чубенко, тиф, от і добігався на свою голову* (Ю. Яновський); **Нату́ркати (натурча́ти) у ву́ха (у го́лову)** *див.* **нату́ркувати; Нату́ркувати / нату́ркати го́лову** *див.* **нату́ркувати; Не вихо́дити (не схо́дити, не йти) з голови́ (з ду́мки, з ума́)** *див.* **вихо́дити; Не вклада́ється** *(рідше* **не мі́ститься) в голові́** *див.* **вклада́тися**[1]**; Не гла́дити / не погла́дити по голі́вці (по голові́)** *див.* **гла́дити; Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу** *і т. ін.)* **впа́сти з голови́** *див.* **дава́ти; Не зноси́ти / не знести́ голови́** *див.* **зно́шувати; Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́)** *див.* **іти́; Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову** *див.* **іти́; Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бра́кує** *і т. ін.)* **[однії́ (тре́тьої, деся́тої** *і т. ін.)]* **клё́пки у голові́** *див.* **нема́; Не ма́ти гара́зду в голові́** *див.* **ма́ти**[2]**; Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися>** *див.* **ма́ти**[2]**; Не ма́ти царя́ в голові́ <Не ма́ти Бо́га в животі́, а царя́ в голові́>** *див.* **ма́ти**[2]**; Не схили́ти / не схиля́ти голови́ (чола́, ши́ї** *і т. ін.)* *див.* **схиля́ти; Об'і́сти го́лову** *див.* **об'їда́ти; Опусти́ти / опуска́ти го́лову** *див.* **опуска́ти; Охолоди́ти (остуди́ти) се́рце (го́лову, ду́шу** *і т. ін.)* *див.* **охоло́джувати; О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба)** *див.* **о́ко**[1]**; Па́дати (спада́ти) / впа́сти на го́лову** *див.* **па́дати; Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість** *і т. ін.)* *див.* **па́морочити; Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці)** *див.* **перебира́ти; Переверта́ти / переверну́ти вниз голово́ю** *див.* **переверта́ти; Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову** *див.* **переверта́ти; Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити** *і т. ін.)* **/ підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́** *і т. ін.)* **го́лову** *див.* **підніма́ти; Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися** *і т. ін.)* **/ підня́тися (підійня́тися, піднести́ся** *і т. ін.)* **на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще]** *див.* **підніма́тися; Підпира́ти [плечи́ма (голово́ю)] сте́лю** *див.* **підпира́ти; Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба** *і т. ін.)* **під ку́лю** *див.* **підставля́ти; Підставля́ти / підста́вити [свою́] го́лову (себе́) [під обу́х, під соки́ру]** *див.* **підставля́ти; Підсу́нути (підкла́сти) го́лову під ко́лесо** *див.* **підсува́ти; (39) По́вна голова́** *чого* — дуже багато. *Роботи й клопоту* [в Перегуди] *повна голова* (В. Кучер); *Гляди, ще Левантина дитину знайде, то клопоту повна голова буде* (Б. Грінченко); **Позадира́ти го́лови** *див.* **позадира́ти; Позаду́рювати го́лови** *див.* **позаду́рювати; Позбу́тися голови́** *див.* **позбува́тися**[1]**; Поклада́ти / покла́сти го́лову під соки́ру** *див.* **покла́сти**[1]**; Покопа́тися в свої́й голові́** *див.* **покопа́тися; Покрива́ти / покри́ти го́лову (голі́воньку, ко́су [ху́сткою])** *див.* **покрива́ти; Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою** *і т. ін.)* **[го́лову]** *див.* **покрива́ти; Помути́лося в голові́** *див.* **помути́тися; Понабива́ти го́лови** *див.* **понабива́ти; Поплати́тися життя́м (голово́ю)** *див.* **поплати́тися; Поплама́ти [собі́] го́лову** *див.* **попола́мати; По́рожньо в голові́ (у ло́бі)** *див.* **по́рожньо; (40) Поро́жня (пуста́) голова́,** *зневажл.* — нерозумна, нетямуща людина. *Пуста голова — баранові рідня* (прислів'я); *— Я знаю таке дупло в дубі — велике-велике. Там ми обоє вмістимось .. І я, пуста голова, навіть не подумав, яке лихо могло спіткати того дуба, і побіг за Любою* (М. Стельмах); **Посила́ти [всі] громи́ і бли́скавки [на го́лову]** *див.* **посила́ти; Посипа́ти (присипа́ти) / поси́пати (приси́пати) го́лову по́пелом** *<рідше* **Си́пати по́піл на го́лову>** *див.* **посипа́ти; Посуши́ти [собі́] го́лову** *див.* **посуши́ти; Прийти́ / прихо́дити в го́лову (на ро́зум, на ум** *і т. ін.)* *див.* **прихо́дити; Прикида́ти / прики́нути [собі́] в голові́ (в думка́х, ду́мкою** *і т. ін.)* *див.* **прикида́ти**[3]**; Приткну́ти го́лову (себе́)** *див.* **притика́ти; Прихили́ти (приклони́ти) [свою́] го́лову** *див.* **прихиля́ти; Прова́лювати / провали́ти го́лову** *див.* **прова́лювати; Пропива́ти / пропи́ти го́лову (ро́зум)** *див.* **пропива́ти; Просвіти́ло в голові́** *див.* **просві́чувати**[1]**; Просвітлі́ло в голові́ <Голова́ просвітлі́ла>** *див.* **просвітлі́ти; Пуска́ти / пусти́ти дур [у го́лову (в ті́м'я)]** *див.* **пуска́ти; Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню)** *див.* **пуска́ти; Розви́днітися (розви́днитися) в голові́ (в оча́х)** *див.* **розвидня́тися; Розкида́ти / розки́нути ро́зумом (умо́м, мі́зками, голово́ю** *і т. ін.)* *див.* **розкида́ти**[2]**; (41) Розу́мна**

(твере́за, му́дра *і т. ін.)* **голова́** — розсудлива, кмітлива, тямуща людина. — *Дуже він .. мені подобався, бо був добрий сусід і розумна голова* (І. Франко); *Ні одної сильної людини з усього роду, ні одної .. тверезої голови; чужі вина і чужі води до краю розрідили їхні мізки і душі* (М. Стельмах); *Скільки ж то дамоклових мечів занесено над вами, мудрі голови, а ви або смієтеся бездумно, або люто сваритеся* (В. Малик); **Руча́тися / ручи́тися голово́ю** *див.* **руча́тися; Сам біс (чорт) го́лову зве́рне** *див.* **біс**[1]; **Сам собі пан (голова́, хазя́їн** *і т. ін.)* *див.* **сам; (42) Сві́тла (я́сна́) голова́:** а) *(у кого)* хто-небудь вміє чітко, логічно мислити. — *До чого ж у вас мудра та світла голова! — Може, ви трохи й переоцінюєте мої якості, але знаходитеся близько до істини, — вклонився їй Мокроступ* (М. Ю. Тарновський); *Скільки золотих рук, світлих голів, вірних сердець згубив смерч війни* (із журн.); б) розумна, обізнана людина. *І його* [Панаса Мирного] *життя все більш двоїться, розколюється між осоружною службою та розумовими втіхами од читання, товаришування з ясними головами та перших спроб літературної роботи* (С. Єфремов); **(43) Своя́ голова́ на пле́ча́х (на в'я́зах)** *у кого* — хто-небудь самостійно повинен вирішити що-небудь і вміє відповідати за свої вчинки. — *Мав би вас оце відрядити куди слід .. Одначе ні .. Зрештою, в тебе, — він звертавсь найперш до Порфира, — своя голова на плечах* (О. Гончар); — *Хіба, Вікторе, тепер про це з батьками торгуються? В Ониськи своя голова на в'язах* (В. Симоненко); **Сіда́ти (вила́зити) / сі́сти (ви́лізти) на го́лову** *див.* **сіда́ти; Скрути́ти / скру́чувати го́лову** *див.* **скру́чувати; Сме́ркло в голові** *див.* **смерка́ти; Снува́тися в голові (в думка́х)** *див.* **снува́тися; Сон не йде на о́чі (в го́лову)** *див.* **сон**[1]; **Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти** *і т. ін.)* **/ спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́** *і т. ін.)* **на ду́мку (на па́м'ять,** *рідко* **в го́лову, на га́дку)** *див.* **спада́ти; Спуска́ти / спусти́ти го́лову** *див.* **спуска́ти; Сторч голово́ю** *див.* **сторч; Стоя́ти в голові** *див.* **стоя́ти; Стоя́ти на го́лову (на бага́то голі́в) ви́ще** *див.* **стоя́ти; Стримі́ти [гвіздко́м (цвя́хом, цвя́шком)] в голові (в па́м'яті, у мо́зку** *і т. ін.)* *див.* **стримі́ти; Сту́кнуло в го́лову** *див.* **сту́кнути; Су́нути (строми́ти, схили́ти** *і т. ін.)* **[свою́] го́лову в ярмо́** *див.* **су́нути; Суши́ти / ви́сушити [собі] го́лову (мо́зок,** *діал.* **мі́зки)** *див.* **суши́ти; Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому** *і т. ін.)* **укло́ні** *див.* **схиля́ти; Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́)** *див.* **схиля́ти; Схопи́тися (ухопи́тися) / схо́плюватися за го́лову рука́ми <[Аж] за го́лову схопи́тися>** *див.* **схо́плюватися; Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові** *(рідко* **на ті́мені)** *див.* **теса́ти; Трима́ти (держа́ти) / утри́мати (уде́ржати) в голові (в умі)** *див.* **трима́ти; Тума́нити го́лову** *див.* **тума́нити; Тума́н у голові [стоїть]** *див.* **тума́н**[1]; **Тьма́риться / потьма́рилося в оча́х (у голові)** *див.* **тьма́ритися; У голові все йде / пішло́ о́бертом** *див.* **весь**[1]; **У голові переки́нулося** *див.* **перекида́тися**[2]; **У голові тума́ніє (тума́ни́ться)** *див.* **тумані́ти; Укла́сти в го́лову** *див.* **уклада́ти**[1]; **Ума́ (ро́зуму, голови́ [нія́к]** *і т. ін.)* **не прикла́сти (не приложи́ти,** *рідко* **не зібра́ти)** *див.* **приклада́ти; Усі ши́шки́ летя́ть (па́дають) [на го́лову]** *див.* **ши́шка; (44) Усьому́ голова́:** а) відігравати керівну роль; бути головним у чому-небудь. — *Отже, пане сотнику, вам і хазяйка: радьтесь із нею, вона всьому голова* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *На злість жінці зроблю, щоб бачила, що поки я жию* [живу] — *я всьому голова* (М. Коцюбинський); б) основний, найважливіший, найнеобхідніший. *Борщ усьому голова* (прислів'я); *Відомо всім, що труд людський є головою всьому* (О. Ющенко); **Хита́ти / похита́ти голово́ю** *див.* **хита́ти; Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився** *і т. ін.)* **/ вихо́дить (вилітає, виві́трюється** *і т. ін.)* **з голови́** *див.* **хміль; Хміль ударя́є / уда́рив у го́лову** *див.* **хміль; Хова́ти го́лову в пісо́к** *див.* **хова́ти**[1]; **Хоч голово́ю (ло́бом) об стіну́ товчи́** *див.* **товкти́; Хоч го́лову мий** *див.* **ми́ти; [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́** *і т. ін.)* **на голові теши́** *(рідше* **теші́ть)** *див.* **теса́ти; Хоч ло́бом (голово́ю) би́йся в (об) стіну́ (в (об) мур, ріг** *і т. ін.)* *див.* **би́тися; Цвіркуни́ тріща́ть у голові** *див.* **цвірку́н; (45) Че́рез го́лову** *кого, чию* — не погодивши що-небудь із тим, хто безпосередньо має відповідати за нього. — *Товаришу гвардії лейтенант, — наполягає на своєму Денис, — ви ж не можете через мою голову касувати мої накази. Наказ бойовий...* (О. Гончар); **Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю]** *див.* **хма́ра; Чу́хати / почу́хати поти́лицю** *(рідше* **го́лову, чу́ба, чупри́ну** *і т. ін.)* *див.* **чу́хати; Шкандиба́ти на го́лову** *див.* **шкандиба́ти; Шуми́ть у голові** *див.* **шумі́ти**[1]; **Ще мак [росте́ (цвіте́, схо́дить** *і т. ін.)***] у голові** *див.* **мак; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **біда́ на го́лову** *див.* **біда́**[1]; **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **грім з [я́сно́го не́ба] уда́рив [над голово́ю]** *див.* **грім; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **грім на го́лову** *див.* **грім; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **обу́хом (до́вбнею, молотко́м) би́ти / вда́рити [по голові (в го́лову)]** *див.* **би́ти; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **обу́хом (обу́х) по голові** *див.* **обу́х; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **посвітлі́шало в голові** *див.* **посвітлі́шати; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **сніг (дощ) на го́лову [з я́сно́го не́ба]** *див.* **сніг; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **со́ви ночува́ли в голові** *див.* **сова́; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **холо́дний душ [на го́лову]** *див.* **душ; Як** *(рідше* **мов, ніби** *і т. ін.)* **о́ка [в ло́бі (в голові)]** *див.* **о́ко**[1]; **Як у ли́сого воло́сся [на голові]** *див.* **воло́сся; (46) Я́лова (слаба́) голова́:** а) *(у кого)* хто-небудь нерозумний, нетямущий. *Кого це ви школярем хочете зробити? Я трохи петраю .. Савка ж, синок, в мене знаєте... теє... Як би сказати — голова ялова* (В. Речмедін); б) некмітлива, нерозумна людина. *Старовинна мудрість доводить, що на слабкі голови влада впливає погано* (І. Микитенко).

ГОЛОВА́НЬ, я́, *ч.* 1. *розм.* Людина або тварина з дуже великою головою; головач. *В камеру заглянув одноокий головань, поморщив носа* (Ю. Збанацький); *Назустріч Чакові підвівся згорблений головань у дротяних окулярах* (В. Нестайко); // *перен.* Про рослину з великою квіткою чи плодом на верхівці стебла. *Гляньте .. на ряди голованів-соняшників, що розійшлися по межах, мов що загубивши* (С. Васильченко).

2. Прісноводна риба родини коропових. *В ямах там отакенні окуні. На бистрині на плесах головані грають...* (Ю. Логвин); *У Дністрі водяться стерлядь, в'язь, лящ, мінога українська, вирезуб, головань, судак та інші види риб* (з навч. літ.); *У басейні Прип'яті практично зник головань через те, що там не залишилося субстрату, на якому він може нереститися* (з Інтернету).

ГОЛОВА́СТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **голова́тий.** *Головастий Митько, здавалося, ледве підняв голову од паперів і подивився на Гену відсутнім поглядом* (Г. Усач); *А капуста вже дозріла, І туга, і головаста, Не капуста — зайцю щастя!* (М. Стельмах); *Молодий Турбай либонь головастий хлопчина, та невже ж Горбатюк дурніший за нього?* (М. Руденко).

ГОЛОВА́ТЕНЬ, тня, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини складноцвітих із колючим листям, поширена в помірному поясі; деякі види вирощують як декоративні. *На пісках росте вощанка..; на степах — чистотіл, чебрець, деревій голий, ковила, .. похитується змійчка — жовта, як кульбаба, тільки висока, головатень степовий* (Ю. Яновський); *Головатень — цінна медоносна й кормова рослина. Цвіте в другій половині літа протягом 40–50 днів* (із журн.).

ГОЛОВА́ТИЙ, а, е, *розм.* 1. Який має велику голову (у 1 знач.). *Що за страшний був той дядько! Що за лихий! Мордатий, патлатий, рудий та головатий* (І. Нечуй-Левицький); *Бувало, що за день йому щастило вловити й кілька рибин — головатих сомків чи якусь плотву* (Іван Ле).

2. *перен.* Із великою квіткою чи плодом на верхівці стебла (про рослину). *На всьому квадраті городу — помідори, головата капуста, обважнілі соняшники* (М. Рудь); *Біля Степуриного окопу — будяки головаті, татарник, цупкий петрів батіг та дика собача рожа цвіте* (О. Гончар).

3. Наділений здоровим глуздом; розумний. *— Ну і головатий ти, Левку. І звідки ти всього набрався? Ми от теж учимося, а куди нам до тебе...* (І. Цюпа); *Головатий він був, цей доглядач, і тактовний: нікого не образив, навпаки, розумно полестив* (Б. Левін).

ГОЛОВА́ТИЦЯ, і, *жс.* Народна назва самки дунайського лосося. *Головатиця крутилася на однім місці, мов приголомшена або затроєна* [затруєна] (І. Франко); *Полізла трава з землі, налилися бруньки на дереві, поворушила хвостом головатиця під каменем* (Г. Хоткевич); *Подалися проти течії, метко перестрибуючи через камінні запруди, головатиці, струги* (С. Скляренко).

ГОЛОВА́Ч, а́, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **голова́нь.** *Якийсь москаль сидить: головач, розкошланий, невмиваний* (Марко Вовчок); *Спостерігачам моторошно від того видива ставало; кожен подумав, що ось-ось доберється цей головач* [павук] *до своєї жертви, простягне палицю і бризне з неї струмінь отрути* (Валерій Шевчук).

2. *зах.* Керівна особа. *Князь бавився, їздив на візити по міських головачах та околишніх панах* (І. Франко); *— Ха-ха, ото наш піп і головачі завертяться з жандармами* (П. Козланюк).

3. Жук-шкідник родини пластинчастовусих із великою головою й дуже розвиненими ротовими частинами; кравчик. *Жучки головачі живуть парами — самець і самка* (з наук.-попул. літ.); *Головач пошкоджує всі плодові, ягідні та інші сільськогосподарські рослини, а на виноградній лозі обгризає бруньки, зрізує молоді пагони й листки* (з наук.-попул. літ.).

4. Риба родини бичкових червонуватого або сірувато-бурого забарвлення. *Головач відрізняється від інших риб цього роду непокритим лускою черевом* (з наук.-попул. літ.); *Нереститься головач на кам'янистих ґрунтах біля берегів у травні або на початку червня* (з наук.-попул. літ.).

5. Народна назва самця дунайського лосося. *У річках Чорний і Білий Черемош, високогірних потоках Верховинського району водяться такі цінні види риб, як форель струмкова (струги) та зникаючий лосось дунайський (головач)* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОВА́ЧКА, и, *жс.* Трав'яниста або напівкущова рослина родини черсакових із кулястими або напівкулястими суцвіттями, що росте на горбах і кам'янистих відслоненнях у степах. *Найбільш цікавими рослинами, які пов'язані з відслоненнями вапняків або неглибоким заляганням їх від поверхні, є такі: ковила прегарна, головачка уральська* (з наук. літ.).

ГОЛОВБУ́Х, а, *ч.* Скорочення: головний бухгалтер. *Вусатий головбух, не здіймаючи кашкета з потилиці, своєю діловитістю відповідав настроям ревізії* (Іван Ле); *Я тут головбух, нарівні з директором відповідаю за все і тому не дозволю посилати державні машини на приватні лани!* (М. Циба).

ГО́ЛОВЕНЬ, вня, *ч.* Прісноводна риба родини коропових із товстою головою й широким лобом. *Колись так ловили .. Лящ — по пуду! Коропи — по пуду! .. Головні — по пуду!* (Остап Вишня); *Головень махав у його* [рибалки] *руках хвостом, і від того дзеркально спалахувала його луска* (Валерій Шевчук); *Стрімкий головень, виплескуючись, ще ловить на хвилях напівпритоплених ґедзів* (Є. Пашковський); *У головня широколоба голова з чітко окресленим великим ротом і красиве циліндричне тіло, укрите великою лускою* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОВЕ́ШКА, и, *жс.* 1. Недогоріле обвуглене або тліюче поліно. *Одна головешка і в печі гасне, а дві і в полі горять* (прислів'я); *Володя схопив .. головешку і пошпурив її на звіра* (О. Донченко); *Головешка розгорілася й узялась полум'ям* (І. Білик); * У порівн. *Лице взялося смагою, — темне, як головешка, а на тій головешці білий чуб, як льон* (С. Васильченко).

2. *перен., зневажл.* Те саме, що **голова́** 1. *Головешки соняшників, колючі, жерстяні, б'ють в обличчя* (О. Гончар); *— Вікторе! Так і дам сапкою по твоїй голомозій головешці! — не витримала Ніна знущань і замахнулась* (П. Автомонов).

ГОЛОВИ́ЗНА, и, *жс.* 1. Голова з частинами хребта великої риби, яку використовують для приготування страв. *Юшка з головизни була така смачна, духовита і гаряча, що Північник не міг себе стримати і голосно сьорбав, обсмоктував хрящі та плямкав губами* (Ю. Логвин); *Головизну риб осетрових порід розрубати на 2–4 частини, добре промити й варити годину або трохи більше* (із журн.).

2. М'ясо з голови свині, теляти тощо. *Головизну використовують при виробництві консервації або сосисок для здешевлення собівартості. Як доводить практика, на етикетці цей факт не відображається, а вказується, що до складу входить яловичина або свинина* (із журн.).

ГОЛОВИ́Н, а́, е́. Прикм. до **голова́** 3, 4. *Дівчина пішла з двору. То була головина наймичка* (Панас Мирний); *Ніде, як саме в конторі, у її прокурених стінах відчувалася головина всевладність* (Б. Харчук); // Належний голові. *Панас Максимович оголосив з свого головиного місця: — Дорогі гості! Під пісню, кажуть, краще працюється і веселіше живеться* (В. Минко).

ГОЛОВИ́ХА, и, *жс., розм.* 1. Жінка голови (у 4 знач.). *Уже головиха з писарихою їздили кудись на село* (Панас Мирний); *Олена підійшла до печі, щоб розпочати свій звичайний трудовий день, .. і до того всього вчасно вийти на роботу в артіль та чесно працювати разом із всіма людьми, щоб на неї не нарікали люди, що коли вона головиха, то можна й відлежуватися* (Григорій Тютюнник).

2. *рідко.* Жін. до **голова́** 4. [Г а н н а:] *Жити можна. Тільки набридають з отою собівартістю. Вчора нашій головисі в районі дуже строго сказали. Приїхала така червона, як отой кавун* (О. Коломієць).

ГОЛОВИ́ЩЕ, а, *с.* Збільш. до **голова́** 1. *Там, я чула, пан Жовковський Згинув од шаблюки, І досталось його тіло Татарюзі в руки. А велика головище Котиться по полю... Я піймаю та й сховаю Диво під полою* (П. Куліш); [Х о р:] *Упав з дуба комарище, Розбив собі головище* (І. Карпенко-Карий).

ГОЛОВІ́ВНА, и, *ж., розм.* Дочка голови (у 4 знач.). *Головівна була випещена, вигодувана й неохоча до роботи* (із журн.).

ГОЛО́ВКА, и, *ж.* 1. Кулясте чи довгасте суцвіття або кулястий плід окремих рослин на верхівці стебла. *За шаг паляничка, одна цибулька або головка часнику, ото його харч на ввесь день!* (І. Нечуй-Левицький); *На всі боки полетіли збиті головки будяків, покірно лягла скошена кропива* (О. Донченко); *Мальва безжурно бігає попід хребтом, зриває жовті квіти, що пришпилились головками до сухої землі* (Р. Іваничук); * У порівн. *Каштан нахабно пняв* [пнув] *свої тверді пуп'янки, наче головки капусти* (М. Коцюбинський).

2. Закруглене потовщення кінцевої частини чого-небудь (зубця, стрижня і т. ін.). *Рука судорожно стисла срібну головку палиці* (І. Франко); *Майор ще раз пробіг пальцями навколо патрубка і несподівано натрапив на головку цвяха* (П. Загребельний).

3. Те саме, що **голова́** 9. *Наївшись, утікачі взяли дві головки сиру, грудочку масла, три великі коржі, трохи сухарів* (О. Бердник); *Полиці рипіли від нашпигованої часником шинки, головок цукру, білих, як пух, паляниць, чверток наливки* (Є. Пашковський).

4. *рідко.* Те саме, що **голі́вка.** *Поведу я коровку до вовка, щоб не боліла головка* (прислів'я); *Червона шапочка за ніж! Вцілила вовку в лису головку* (П. Тичина).

5. *частіше мн.* Передня частина чобота, що покриває пальці й верх ступні. *Вчитель походив трохи по шкільному подвір'ї, зайшов у свою кімнатку, завісив єдине вікно .. і почав пришивати дратвою головки до халяв* (М. Стельмах); *Надівши коло загати на кілки чоботи головками вгору, .. батько сідав на призьбу і довго-довго думав* (П. Загребельний).

Звива́тися / зви́тися в голо́вки *див.* **звива́тися.**

ГОЛОВКО́, а́, *ч., розм.* Те саме, що **голова́нь.** — *Та єхида-лисиця, ти кажеш, та буде тебе до смерті годувати, а той головко скоріше з хати вижене* (Панас Мирний).

ГОЛОВКО́ВИЙ, а, е. Стос. до головки (у 1 знач.). *Салат головковий на перших етапах утворює розетку листя, а потім формується пухка головка округлої чи плоскоокруглої форми* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОВЛІ́КАР, я, *ч.* Скорочення: головний лікар (лікарні, поліклініки, госпіталю і т. ін.). — *Ну, як вам чергується?* — *запитав головлікар, пильно зазираючи мені у вічі.* — *Не забудьте навідатись до Кривицького. Він після інфаркту* (М. Руденко); *Ми недавно збудували для працівників нашої лікарні будинок, і мені, як головлікареві, довелося його ділити* (Ю. Мушкетик); *Катастрофічно бракувало обладнання, лікарів, часто змінювалися головлікарі* (з газ.).

ГОЛОВНЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до головні (*див.* **головня́**[2]). *Головневі захворювання.*

△ **Головне́ві гриби́** *див.* **гриб.**

ГОЛОВНИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **голова́** 1. *Яків відчув, як поступово в нього затихає головний біль* (А. Шиян); // Признач. для голови. *Заслала* [мати] *простинею, .. положила дві головні подушечки зверху* (Панас Мирний); *Там, з-за скелі, на один мент мигнула червона головна пов'язка і зникла* (М. Коцюбинський).

2. Який рухається попереду чого-небудь; передній. *І згадав він по дорозі, Що у головнім обозі Там у нього бранців много* (І. Франко); *Він наказав усім чотирьом гарматам цілитися в головний танк* (Л. Первомайський).

3. Найважливіший, основний, суттєвий. *Головне місце на возі займала залізна бочка* (М. Коцюбинський); *Мартоха навіть не раз спихала головну роботу на старших дочок* (Леся Українка); *Іван Іванович полював на .. барсука* [борсука], *білку та іншу тайгову дичину .. Але головною пристрастю було полювання на тигрів* (О. Довженко); // *у знач. ім.* **головне́,** но́го, *с.* Те, що становить основу, суть чого-небудь. *Як це часто буває в момент крайнього горя, її думки хапалися за стороннє, щоб забути головне* (О. Гончар); *Усі чекали головного: коли перед вічем стане збожений варязький князь* (І. Білик).

4. *у знач. вставн. сл.* **головне́.** Уживається для вираження ставлення до висловлюваної думки або для оцінки висловленого. [П с и х і а т р:] *Головне, не треба читати на ніч. Тоді, сподіваюсь, і безсоння мине* (Леся Українка); *Люблять мене чи не люблять — це справа другорядна, головне, не мати мук сумління* (Валерій Шевчук).

5. Який перебуває в центрі чого-небудь або є центром чогось; центральний. *З бічних вулиць і завулків все виїздили на головну вулицю нові грузовики* (В. Кучер); *Від головної пристані і десь аж до плавнів снує понад водою розтривожений людський мурашник* (О. Гончар); *Страйк на головних підприємствах фірми нічого не дав* (В. Чемерис).

6. Який очолює що-небудь; старший над ким-небудь. *До головного інженера ставився* [Каринський], *як старанний учень до вчителя* (Ю. Шовкопляс); *Так і пропрацював Микола Андрійович тимчасово виконуючим обов'язки головного редактора аж цілих шість років* (В. Чемерис); // *у знач. ім.* **головни́й,** но́го, *ч., розм.* Той, хто очолює що-небудь; керівник. *Я сьогодні дзвонив у редакцію. Головного не було, десь у командировці* (В. Кучер); *Дзвонить телефон, Голобородько піднімає трубку:* — *Голобородько! Заступник головного* (В. Яворівський).

Головни́й убі́р *див.* **убі́р.**

○ **Головни́м чи́ном** *див.* **чин; Найпе́рша (пе́рша, головна́) річ** *див.* **річ**[1]; **У головни́х (зага́льних) ри́сах** *див.* **ри́са.**

△ **Головне́ ре́чення** *див.* **ре́чення; Головни́й мо́зок** *див.* **мо́зок; Головні́ чле́ни ре́чення** *див.* **член; Кора́ вели́ких півку́ль [головно́го мо́зку]** *див.* **кора́.**

ГОЛО́ВНИЦТВО, а, *с., зах.* Кримінальний злочин. *Від тої годиноньки, як головництво сталося, вона без ума* (Ю. Федькович); — *Люди, опам'ятайте мене, божевільну, бо ще головництво нароблю* (П. Козланюк); *Вепрові шкода стало Веселого Долу, і він пішов на головництво — укоротив віку Жаданові* (Д. Міщенко).

ГО́ЛОВНО. 1. *присл.* Переважно, в основному; головним чином. *Петрова армія складалася тепер головно з рекрутського табору* (Б. Лепкий); *На письмовому столі біля телефонного апарата безладною купкою викладена ранкова пошта; тут головно медичні журнали* (І. Волошин); *Їздили головно на кабанів, але часом і не від того, щоб де зайця стрілити* (Ю. Винничук).

2. *у знач. вставн. сл.* Уживається для вираження певної оцінки висловлюваної думки. *Суспільна праця довга, утяжлива, зате ж плідна, та, головно, вона одна лиш може заповнить без дива життя людини* (І. Франко); *Головно, мені по умовах здоров'я не слід зоставатись тут* [у Києві] *довше* (Леся Українка).

ГОЛОВНОКОМА́НДУВАННЯ, я, *с.* Орган керівництва збройними силами на чолі з головнокомандувачем. *Йому не потрібна слава воїна — йому потрібний спокій, потрібна упевненість, що турецька шабля чи татарський аркан не торкнуться його шиї .. Навіщо йому головнокоман-*

дування? (В. Малик); *Навесні 1943 р. головнокомандування прийняло рішення закріпитися на досягнутих рубежах та розпочати підготовку до літнього наступу* (з наук. літ.).

ГОЛОВНОКОМА́НДУВАЧ, а, *ч.* Особа, що очолює збройні сили держави, окремі види або частини збройних сил на певному напрямі воєнних дій; головнокомандуючий. — *Головнокомандувач наказав негайно вивести війська за Тясмин, а гармати і замок зірвати, пане генерале!* (В. Малик); *Вони шукали князя Януша і завжди потрапляли до сотника, що оберігав спокій головнокомандувача* (Іван Ле); *Наш головнокомандувач переконаний — наші мужні й славні війська нищівним ударом дадуть гідну відсіч нікчемному ворогові* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

(1) Верхо́вний головнокома́ндувач Збро́йних сил Украї́ни — найвищий керівник збройних сил держави, яким за конституцією є Президент України. *До сфери оборони та національної безпеки належить майже половина всіх повноважень Президента України, що загалом відповідає його конституційному статусу Верховного головнокомандувача Збройних сил України* (з наук. літ.).

ГОЛОВНОКОМА́НДУЮЧИЙ, чого, *ч.* Те саме, що **головнокома́ндувач.** *Кожний рід військ має свого начальника, а понад тими поодинокими начальниками стоїть головнокомандуючий* (С. Тудор); [О л е к с а н д р:] *Англійці наполягають, щоб головнокомандуючим було призначено Кутузова* (П. Кочура).

ГОЛОВНЯ́[1], í, *ж.* Те саме, що **голове́шка** 1. *Пустиня циганом чорніла: Де город був або село — І головня уже не тліла, І попіл вітром рознесло* (Т. Шевченко); *Кожний пастух, вихопивши головню із своєї ватри, біг у тьму ночі боротися з невидимим ворогом* (Г. Хоткевич); *Марія погасила останню головню — і огнище вмерло* (М. Хвильовий); * У порівн. *Еней уздрів свою Дідону, Ошмалену, мов головня* (І. Котляревський).

ГОЛОВНЯ́[2], í, *ж.* Грибкове захворювання рослин (перев. злакових), при якому зерно перетворюється на чорний пил або на тверду чорну масу. *Галя .. вивіряла* [насіння] *на чистоту і схожість, протруювала препаратом, що знешкоджує спори головні* (К. Гордієнко); — *Оце ж, мамо, просо в нас з головнею. В минулім році як молотив — три дні, наче комин, сажею плювався* (М. Стельмах).

ГОЛОВОГРУ́ДИ, éй, *мн.* Частина тіла членистоногих тварин, що утворилася внаслідок злиття головних і грудних сегментів. *Тіло ракоподібних сегментоване. Голова слабо відокремлена від грудного відділу, а частина грудних сегментів зливається, утворюючи головогруди* (з навч. літ.); *Існують певні ознаки, за якими павукоподібних можна відрізнити від інших членистоногих; їхнє тіло звичайно поділене на головогруди та черевце* (з навч. літ.).

ГОЛОВОКРУЖІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **запа́морочення.** *Ейбл стримав легеньке головокружіння і рушив за носієм* (Ю. Смолич); *Висота дається взнаки сильними поштовхами крові у скронях і легким головокружінням* (з наук. літ.); *Анемія супроводжується головними болями, головокружінням, втратою свідомості* (з навч. літ.).

ГОЛОВОКРУ́ТНИЙ, а, е, *рідко.* Який викликає головокружіння (перев. про висоту, швидкість, глибину). *Максим пережив головокрутне, приголомшуюче відчуття — щось на зразок того, коли на високій гойдалці стрімко летиш униз і забиває тобі дух, перехоплює дихання в горлі...* (І. Багряний); *На головокрутній вершині Політ рівномірний здержи!* (М. Бажан).

ГОЛОВОКРУ́ТНО, *рідко.* Присл. до **головокру́тний.** *Він уже знає, як шахтарі звуть велику й головокрутно глибоку камінну яму, звідки подається у вагонетках залізна руда!* (Іван Ле).

ГОЛОВОЛО́МКА, и, *ж.* Складна загадка або задача, для розв'язання якої потрібна кмітливість. *Багато слів з Олегового диктанту можна було б умістити в такий журнал як цікаві головоломки* (О. Донченко); *Стало на подвір'ї тихо, як на уроці задачі-головоломки* (В. Земляк); * Образно. *Майор .. зрозумів — одному цієї головоломки не розв'язати. Рискувати життям саперів — безглузда справа* (Л. Дмитерко).

ГОЛОВОЛО́МНИЙ, а, е. 1. Який вимагає кмітливості, великого напруження розуму, думки; дуже складний. *Головоломне діло, а навіщо воно — і сам не знаю* (І. Карпенко-Карий); *Кожен епізод бою носить в собі стільки головоломних несподіванок і сюрпризів, що безпосередній .. учасник не може і ніколи не визначає його кінця* (Іван Ле).

2. *рідко.* Те саме, що **головокру́тний.** *Ось ми вже на найвищому пункті, сідаємо на підводу і з головоломною скорістю спускаємось з гори* (М. Коцюбинський).

ГОЛОВОЛО́МНО. Присл. до **головоло́мний.** [С т а р ш и н а:] *От ви і знову похопились, ану, розкажіть своїми словами!* [П и с а р:] *Головоломно!* (І. Карпенко-Карий); *Мій батько, чесний, скромний трудівник Над тайнами природи бивсь весь вік Ретельно, ревно і невтомно, Але якось головоломно* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ГОЛОВОМІ́СЦЕ, я, *с.* Місце для однієї голови скоту або птиці. *У промисловому птахівництві використовують не тільки одноповерхові, але й вищі приміщення, що знижує вартість одного головомісця* (з навч. літ.); *Збудовано свинарник для маточного поголів'я на 400 головомісць* (із журн.).

ГОЛОВОНО́ГИЙ, а, е: △ **Головоно́гі молю́ски** *див.* **молю́ски.**

ГОЛО́ВОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **голо́вка** 1, 4. *Цвіт королевий Схилив свою головоньку Червоно-рожеву До білого пониклого Личенька лілеї* (Т. Шевченко); — *Ото як проклятий Юрко з ордою добував Чигирина, то там десь і полягла його* [Тимоша] *головонька кучерява* (Д. Мордовець).

◊ **Втопи́ти го́лову (до́лю,** *рідко* **голо́воньку)** *див.* **втопи́ти.**

ГОЛОВОРІ́З, а, *ч.* Бандит, убивця. *В чесних людей не вистачило зброї — і вони змушені були відступати перед озброєними до зубів головорізами Фернандеса...* (В. Владко); *Кудинович з невеликою дружиною молодих головорізів .. і був посланий до Переяслава для помочі князю Мстиславу* (П. Загребельний); *Маю п'ятсот найкращих головорізів!.. Кому хочеш голови позносять!* (В. Чемерис).

ГОЛОВОСІ́КИ, ів, *мн.* *(з великої літери).* Народна назва християнського свята православної церкви — дня Усічення голови пророка Іоанна Предтечі; відзначається 11 вересня. *Уже підоспіли Головосіки, а за ними й Друга Пречиста та Здвиження* (Ю. Мушкетик); *На Головосіки (така народна назва свята) заборонялося зрізати в городі капусту* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОВОТЕ́С, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **головотя́п.** — *Головотеси! Нехлюї! — вдоволено примовляє Кочубей* (О. Гончар).

ГОЛОВОТЕ́СТВО, а, *с., зневажл.* Те саме, що **головотя́пство.** — *Негайно виділити найкращих ударників .. Хай виявляють нехлюйство та головотество* (О. Донченко).

ГОЛОВОТЕ́СЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Стос. до головотества. *Таких головотеських розпоряджень я ще ніколи не чув* (з газ.).

ГОЛОВОТЯ́П, а, *ч., зневажл.* Той, хто безглуздо, надто недбало веде яку-небудь справу. *Особливо дошкульно висміює Остап Вишня головотяпів і бюрократів* (з наук. літ.).

ГОЛОВОТЯ́ПСТВО, а, *с., зневажл.* Безглузде ставлення до справ, недбальство. *Вона* [народна творчість] *висміює .. пережитки старої моралі, ледарство та головотяпство окремих людей* (М. Рильський); *За головотяпство одних іншим треба було проявляти героїзм* (А. Михайленко).

ГОЛОВОТЯ́ПСЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Стос. до головотяпства. *Головотяпські рішення.*

ГОЛОВОХО́РДОВІ, вих, *мн.* Клас примітивних хордових тварин підтипу безчерепних. *Головохордових налічують 45 видів. Вони мешкають у тропічних і помірно теплих морях поблизу берегів на глибинах до 30 м* (з навч. літ.); *Головного мозку й черепа головохордові не мають* (з навч. літ.).

ГОЛО́ВОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **голова́** 1. *Гей, в цісаря тяжка служба, А мала заплата: Не одному жовнірові Головочка стята* (з народної пісні); *Де вже тобі там .. листи писати! Там хоч би головочка здорова була* (Леся Українка).

ГОЛОВПОШТА́МТ, у, *ч.* Скорочення: головний поштамт. *Поштмейстеру нетерпеливилось скоріше потрапити на очі Рєпніна, упасти йому до ніг і слізно молити передати у ведення пошти порожнє приміщення головпоштамту* (Б. Левін); *На сходах головпоштамту стояв юнак* (Л. Костенко); *"Гранд-Готель" на 110 номерів мав власний омнібус на вокзалі, чудовий ресторан, усі вигоди того часу. Нині на цьому місці — головпоштамт* (з газ.).

ГОЛО́ВСТВО, а, *с., зах.* Те саме, що **головува́ння.** *Я скинувся літом 1901 р. головства й інших занять в Товаристві* (М. Грушевський).

ГОЛОВУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **головува́ти.** *Пан президент раптом нахиляється до Штіфеля й передає йому головування* (В. Винниченко); *Кому ж приємно, щоб твій друг, один з найупертіших фундаторів артілі, та на двадцятому році головування раптом вийшов би в тираж!* (О. Гончар); *На перших порах головування Найдьонов напівжартома питав у Кислого, чи складно керувати колгоспом, адже це не військова частина, де твоє слово — закон, і все там діє, як добрий механізм* (М. Циба).

ГОЛОВУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Бути головою чого-небудь, виконувати обов'язки голови (у 3, 4 знач.). *На зборах головував Максим Антонович* (Ю. Збанацький); *З Гайдучком ніхто не потягається. Він головує п'ятнадцять літ. Різне бачив* (Б. Харчук); *Він головує в колгоспі з п'ятдесят другого року* (Р. Федорів).

ГОЛОВУ́СИЙ, а, е, *розм.* У якого немає вусів; безвусий. *Було б смішно, якби він назвав, старий чоловік, своїми боярами головусих недоростків* (М. Грушевський); // *у знач. ім.* **голову́сий,** сого, *ч.* Той, у кого немає вусів. — *А це хто? Сини? — спитав головусий.., вказуючи на нас* (Мирослав Ірчан).

ГОЛОВУ́ЮЧИЙ, чого, *ч.* Той, хто головує на зборах, засіданні й т. ін.; голова (у 3 знач.). — *Хто ще візьме слово? — запитав головуючий Нестеренко* (Микита Чернявський); *Головуючий закалатав у дзвоник, зроблений з шматка тонкої стальної труби* (П. Загребельний); *Головуючий Казаллегра .. проголосив початок другого дня, а щодо підсумків першого відзначив його цілковитий успіх, зокрема свою доповідь* (Ю. Андрухович).

ГОЛОВЧА́СТИЙ, а, е. Який має плід у вигляді головки; головатий. *Салат головчастий починають збирати, коли сформується головка масою 200–500 г і більше* (з наук. літ.); // Який має вигляд головки (у 1 знач.). *Головчаста форма цикорію салатного має назву вітлуф (білий лист)* (з наук.-попул. літ.).

△ **Головча́ста капу́ста** *див.* **капу́ста.**

ГОЛОГА́МІЯ, ї, *ж., біол.* Найпростіший тип статевого процесу в одноклітинних, при якому зливаються цілі особини. *Гологамія спостерігається в небагатьох зелених водоростей, у нижчих грибів* (з наук. літ.).

ГОЛОГРА́МА, и, *ж.* Об'ємне зображення, одержане методами голографії. *Голограма — це надскладна мікроструктура, що створює візуальне відчуття об'ємності зображення* (з наук.-попул. літ.); *Президент і не збирався спускатися в катакомби — він зараз перебуває у своєму палаці. Тут його немає. Те, що ви бачили, — всього тільки голограма* (М. Руденко).

ГОЛОГРА́МНИЙ, а, е. Прикм. до **гологра́ма.** *Методи нанесення голограмного зображення кардинально відрізняються від поліграфічних, і голограму практично неможливо підробити* (з газ.).

ГОЛОГРАФІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до голографії. *Спалахнув великий голографічний екран, що повернув зорову уяву Прокопа на поверхню астероїда* (М. Руденко); — *У цьому старовинному, майже музейному годиннику Едгар і вмонтував автоматичний пристрій для проектування голографічного зображення* (В. Чемерис); *Голографічний запис об'єктів можна зробити з використанням найкоротших світлових хвиль, а "віддрукувати" знімок за допомогою звичайного світла* (з газ.).

ГОЛОГРА́ФІЯ, ї, *ж.* Спосіб записування просторової структури світлової хвилі й одержання зображення об'єкта. *За три роки до народження голографії відомий письменник-фантаст І. Єфремов докладно описав її в оповіданні "Тінь минулого"* (з наук.-попул. літ.); *Едгар Стівенс винайшов засіб, надзвичайно ефективний, який проектує в простір зображення .. Без спецекрана. А це — винахід. Це крок уперед, нове слово в голографії* (В. Чемерис).

ГО́ЛОД, у, *ч.* 1. Гостре відчуття потреби в їжі, сильне бажання їсти. *Соломії докучав голод. Уже другу добу вона нічого не їла, під серцем її млоїло, в животі корчило* (М. Коцюбинський); *Коли ми виспались після чатування, я відчув нестерпний голод* (Олесь Досвітній); *Од голоду в животі аж верещало* (Д. Бузько); // Тривале недоїдання через відсутність їжі. — *А мене хто чим годував, як я з голоду пухла?.. — одказала, повертаючись, Марина* (Панас Мирний); *Я от їхав і бачив, як на моїх очах мерли з голоду люди* (В. Винниченко).

2. Відсутність або гостра нестача хліба та інших продуктів харчування через неврожай або з інших причин у населеному пункті, районі; країні тощо. *Я думав про тьму, що в тих селах царить, Про бідність, про голод, про муку* (І. Франко); *Втратила* [Україна], *крім мільйонів загиблих в боях і засланнях політичних, ще 6 мільйонів од голоду в урожайний 1932 рік* (О. Довженко); *Рано вдарили морози; вибили всю ярь і озимицю* [ярину й озимину], *заповідався й на той рік голод* (П. Загребельний).

3. *на кого — що і з означ., перен.* Гостра нестача кого-, чого-небудь украй необхідного. *Я мушу наситити жагучий голод на добрі речі* (У. Самчук); — *Чому б тобі та не поїхати до Петербурга? Там зараз голод на вчителів, на учнів і взагалі на всякий учений люд* (Василь Шевчук).

Намлі́тися го́лодом *див.* **намлі́тися.**

◊ (1) [І] **го́лод і (та) хо́лод** <[І] **хо́лод і (та) го́лод**> — важкі життєві умови з великими матеріальними нестатками. *Отак жив Чіпка, ріс, виростав у голоді та в холоді, у злиднях та нестачах* (Панас Мирний); [Й о г а н н а:] *Своїм достатком я йому служила і всій його громаді помагала, щоб міг він мати скрізь собі притулок, щоб голоду й холоду не знав* (Леся Українка); — *А маленьким же .. чого тільки не було йому: і холод, й голод — усе було волам чужим хвости крутить* (А. Тесленко); **Перебива́ти / переби́ти го́лод** *див.* **перебива́ти.**

ГОЛОДІ́ВКА, ГОЛОДО́ВКА, и, *ж.* 1. Час голодування, голод (у 1, 2 знач.). *Спасівка — ласівка, а Петрівка — голодівка* (прислів'я); *Були це часи голодовки: Хліб, пополам з тирсою, видавали по карточках по триста грамів на дорослого* (Ірина Вільде).

2. Відмова від їжі на знак протесту проти чого-небудь, для підтримання певних вимог тощо; голодування. *Навіть в найстрашніших казематах найбільш прославлених реакційних держав в'язні мали все-таки засоби оборони — апеляції, апарат заступників, громадську опінію, нарешті, голодівки* (І. Багряний); *Вирішили* [полонені] *під час обіду скликати мітинг і оголосити голодовку на знак протесту проти обурливої поведінки американців* (Н. Рибак); *Ми почали голодовку: не брали в рот ані крихітки* (М. Сиротюк).

ГОЛОДІ́ВОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **голодівка** 1. *Літній піст вважається одним із найважчих постів — "Петрівочка-голодівочка"* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОДНЕ́ЧА, і, *ж., розм.* Те саме, що **го́лод** 1, 2. [Х и м к а:] *Змалку — голоднеча та колотнеча далися узнаки* (Панас Мирний); *Тяжка була хвороба для виснаженого голоднечею хлопчика* (Ф. Бурлака); *Про значення землеробства в житті давньоруського народу можна судити і з того, що неврожаї, спричинювані несприятливими кліматичними умовами, призводили до голоднечі* (з наук. літ.).

ГОЛО́ДНИЙ, а, е. 1. Який відчуває голод (у 1 знач.). *Хто голий, голодний під тином сидить?* (Т. Шевченко); *Між хатами никають голодні кози, смикають стріхи корови* (І. Нечуй-Левицький); *Голодні горобці цвірінькали, як діти* (М. Рильський); // Який виражає голод. *Оселедець, бринза притягували голодні очі косарів* (К. Гордієнко); * Образно. *Тут, серед поля, скиглить .. люд свою голодну пісню...* (Панас Мирний); // *у знач. ім.* **голо́дний,** ного, *ч.* Той, хто відчуває голод, постійно голодує. *Голодний у степу знайшов Мішок з шагами. Узяв — і кинув геть: — Я думав — з сухарями!* (Л. Боровиковський); — *Вгостити голодного вечерею не гріх, — сказала Явдоха* (Валерій Шевчук).

2. Який настав від голоду; викликаний голодом. *То був справжній голод, голодне лихо, що примушувало про все на світі забувати* (Панас Мирний); *Спалахнула різачка, голодний тиф, а сіверяни тільки головами хитали й говорили, пихкаючи люльками: — Що ж воно, панове, буде?* (З. Тулуб).

3. Бідний на хліб та інші продукти харчування; неврожайний. *Пригадую голодні роки моєї батьківщини, коли будучи малим, босим і обідраним, я цілими годинами просиджував у затоці річки в очеретах, намагаючись піймати кілька рибок матері на обід* (У. Самчук); *Через рік, в голодне сухоліття, він жалуваною грамотою загарбав біля Бугу займанщину* (М. Стельмах).

4. *розм.* Недостатній для задоволення потреби в їжі. — *Я підожду, — охоче запропонував братові, бо й мені не хотілось додому, до голодного столу, до материного бідкання про шматок хліба на вечерю* (А. Михайленко).

5. *чого, на що, перен.* Який жадає, прагне чого-небудь; спраглий. *Який він голодний! Він страшенно голодний на слово мистецьке, на книгу, на літературу, якої він не читав, але страшенно хоче читати* (І. Багряний); *Таке воно* [сирота] *було голодне ласки та теплого слова, що не встояло, бідолашне, і погодилося піти за мною* (Ірина Вільде); // Який потребує задоволення духовних потреб. *Наситив Він* [Бог] *спрагнену душу, а душу голодну наповнив добром!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *У мене тепер душа голодна, правди шукає* (Дніпрова Чайка); // *у знач. ім.* **голо́дні,** них, *мн.* Ті, що потребують задоволення духовних потреб. *Блаженні голодні та спрагнені правди, бо вони нагодовані будуть* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

Голо́дна кутя́ *див.* **кутя́; Голо́дна смерть** *див.* **смерть; Голо́дний пайо́к** *див.* **пайо́к; Сиді́ти голо́дним (голо́дний)** *див.* **сиді́ти.**

◊ (1) **Голо́дний і го́лий** — дуже бідний. *Будуть з мене, молодого, Козаки сміятись. Оженився, вони скажуть, Голодний і голий, Занапастив, нерозумний, молодую волю* (Т. Шевченко); **(2) Голо́дний і холо́дний** — той, хто зазнає злигоднів, нестатків. *Не спали голодні й холодні, котрим денний заробіток не приніс ні шматка хліба* (Панас Мирний); **Держа́ти (трима́ти) на голо́дному столі́** *див.* **держа́ти; (3) На голо́дному пайку́,** *зі сл.* с т о я т и, б у т и — маючи зовсім недостатню кількість чого-небудь. *Установили в цеху нову пилораму, а склад сировини не встигає подавати деревину, і пилки стоять на голодному пайку* (С. Чорнобривець); **Потра́пити (попа́сти, попа́стися** *і т. ін.)* **на [го́стрі (голо́дні)] зу́би** *(ірон.* **на зубо́к)** *див.* **потрапля́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **[голо́дні] вовки́ на вівцю́** *див.* **вовк; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **з голо́дного кра́ю** *див.* **край**[1].

ГО́ЛОДНО. 1. Присл. до **голо́дний** 1. *Побачив* [майор], *як голодно блиснули чорні оченята дівчинки. На підвіконні вони вгледіли солдатський буханець* (Ю. Бедзик); * Образно. *Голодно накинувся на газети, на журнали* (А. Головко).

2. *у знач. пред.* Про відчуття ким-небудь голоду. *Жити мені голодно* (Панас Мирний); *В хаті холодно й голодно, та ще й хата під поліційним наглядом* (Ю. Збанацький).

ГОЛОДО́ВКА *див.* **голодівка.**

ГОЛОДОМО́Р, у, *ч.* Штучно створений масовий голод із метою винищення населення внаслідок голодної смерті. *Досить було бабусі, в якої ми ночували, згадати про голодомор, як по моєму тілу, аж по кістках, ніби болючі конвульсії пробігли* (М. Руденко); *В Україні з 1998 року Указом Президента України встановлено День пам'яті жертв голодоморів, який відзначають щороку в четверту суботу листопада* (з наук.-попул. літ.); *У роки громадянської війни, голодоморів та сталінських репресій загинуло не менше 10 мільйонів українців* (із журн.); // *(з великої літери).* Масовий, навмисно зорганізований голод 1932–1933 років, що призвів до багатомільйонних людських втрат у сільській місцевості на території України та Кубані. *Двадцять чотири країни офіційно визнали Голодомор геноцидом українського народу* (з наук.-попул. літ.); *Голодомор 1932–1933 років є однією з найбільш трагічних сторінок в історії українського народу* (з газ.).

ГОЛОДОМО́РНИЙ, а, е. Стос. до голодомору. *Щоб здійснити голодоморний геноцид, введено армійські частини і розміщено озброєні гарнізони і застави при всіх приречених місцевостях* (В. Барка); *Неодмінні складники голодо-*

морних сюжетів — смерть, покійники, похорони (з наук. літ.); *Були то трагічні голодоморні для України роки* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОДРА́БЕЦЬ, бця, *ч., діал., зневажл.* Голодранець. *Еней прочумався, проспався І голодрабців позбирав, Зовсім зібрався і уклався, І, скільки видно, почухрав* (І. Котляревський); [Ч и ч е р я:] *Ти як хочеш, а я дочки за голодрабця не віддам* (І. Карпенко-Карий); *Мені що багач, що голодрабець — все одно* (В. Винниченко).

ГОЛОДРА́БИЙ, а, е, *діал., зневажл.* Голодраний. *Для того, щоб витягти смоками повітря з хат тільки половини голодрабої людності, доведеться затратити стільки коштів, що ніякої позички не вистачить* (В. Самійленко); *Сей голодрабий авантурник з племені вандалів, що колись обманом домігся в батька її руки, виявивсь таки тямущою .. людиною* (І. Білик).

ГОЛОДРА́БКА, и, *ж., діал., зневажл.* Жін. до **голодра́бець.** *Василь на другий день бурчав, коли вона подавала умиватись, чого вона такою голодрабкою ходе* [ходить] (Панас Мирний); *Хіба я знаю, чи ти справді любиш мене, чи тільки так... хочеш погулять з... голодрабкою...* (В. Винниченко).

ГОЛОДРА́НЕЦЬ, нця, *ч., зневажл.* Убого одягнена людина; обідранець. — *А ви б до цих петличок дали б нам гімнасьорки й штани! Дивіться, якими шарпаками-голодранцями воювати посилаєте!* (Ю. Смолич); // Убога людина; бідняк. [П и с а р:] *До статечного чоловіка не пішов* [учитель], *а пішов до голодранця* (Б. Грінченко); *Де ж таки такому голодранцеві з такою багачкою любитися!* (В. Винниченко); // Уживається як лайливе слово. — *Чи маю сто разів до тебе говорити, ти, шибенику, голодранче, розбійнику один, га?* (І. Франко); — *Відпусти, голодранцю, собаку, а то стрілятиму!* (К. Гриб).

ГОЛОДРА́НИЙ, а, е, *зневажл.* Погано одягнений, обірваний. *Палій тільки розводив руками .. Поки його, почитай усе, голодране військо не стало на ноги, не зодяглось як слід, .. нічого було й згадувать о справжніх військових "потребах"* (Д. Мордовець); // Який не має засобів до існування; бідний. *Купи повсталих наймитів з панських маєтків, разом з біднотою голодраною, відривалися від військ Григорія Лободи й уночі, а то і вдень розходилися по селах* (Іван Ле); *Великий візир поробив своїх голодраних братів управителями двора* (П. Загребельний); — *Чернь голодрана, — зітхнув польний писар. — Десяток хат обнишпориш — і нічого в торбу покласти* (В. Чемерис).

ГОЛОДРА́НКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **голодра́нець.** — *Чи не ти, стара голодранко, наговорила чогось лихого Сарі?* (М. Старицький); *Тепер Гопченко не може сказати їй: "Вижену, то знову ходитимеш голодранкою"* (В. Земляк).

ГОЛОДУВА́ННЯ, я, *с.* Стан і дія за знач. **голодува́ти.** *Дехто вмер, бо з'їв вижебрані скоринки, коли вже шлунок від довгочасного голодування збігся* (В. Барка); *Десь після триденного голодування про їжу навіть не думалось — ніби й не існувало на світі ні борщів, ні хліба* (Ю. Збанацький); *Я ж залишався так само худим, десь-то далися мені взнаки оті дитинські голодування* (І. Білик).

Хроні́чне недоїда́ння (голодува́ння) *див.* **недоїда́ння.**

△ **(1) Кисне́ве голодува́ння** — патологічний стан організму людини або тварин, що розвивається внаслідок недостатнього постачання органам кисню або порушення засвоєння його тканинами; гіпоксія. *Кисневе голодування супроводить багато патологічних станів, зокрема хвороби легень, анемію, різні отруєння, висотні хвороби тощо* (з наук. літ.); *Експериментально доведено, що тварини різних класів порізному переносять кисневе голодування* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. Залишатися без їжі довгий час; постійно недоїдати. *Не допустить Господь голодувати душу праведного, а набуток безбожників згине* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Я тут є сотник, голодувати не буду: той прийде з хлібом, той з паляницею* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Бур'яни снігом замело. Голодують пташки* (О. Копиленко).

2. *на що, перен.* Відчувати гостру нестачу чого-небудь украй необхідного. — *У нас води мало — це так, але ще більше на неї голодують оті чаплинські та калачанські голодранці...* (О. Гончар).

ГОЛОДУ́ЮЧИЙ, а, е. Який страждає від голоду (у 1, 2 знач.). *Всипали двір голодуючі люди. Але на злидні та горе чуже Жмикрут отой споглядав байдуже* (П. Грабовський); *Голодуюче населення живилося травою й березовою корою* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **голоду́ючий,** чого, *ч.;* **голоду́юча,** чої, *ж.* Людина, яка голодує (у 1 знач.), оголосила голодівку. *Пізньої осені та з першими сніговіями з Харкова на Полтавщину плавом попливли голодуючі* (О. Гончар); *Община ділилася з голодуючими тим, най і нечисленним, все ж набутком* (Д. Міщенко).

ГОЛОКО́СТ, у, *ч.* Систематичне переслідування і знищення людей за ознакою їх расової, етнічної, національної належності, сексуальної орієнтації або генетичного типу як нібито неповноцінних, шкідливих. *На відміну від голокостів минулих сторіч, під час нацистського Голокосту було планомірно знищено мільйони людей на великому географічному просторі* (з наук.-попул. літ.); — *Ні один народ так не цькували, так не винищували, як євреїв. А ми все одно живемо. Чекаємо нових геноцидів, нових голокостів* (Є. Кононенко); // *(з великої літери).* Винищення нацистами євреїв та інших народів Європи під час Другої світової війни; геноцид єврейського народу. *Під час Голокосту було вбито кожного третього єврея світу й кожного другого єврея Європи* (з наук. літ.); *Серед євреїв, які пережили Голокост, багато тих, кого з великим ризиком для життя переховували місцеві жителі* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОМО́ЗИЙ, а, е, *розм.* Який не має волосся на голові; лисий або виголений. *Одного разу прийшов у госпіталь старшина .. Був тепер голомозий, веселий, навіть посоліднішав і зажив тіла* (Ю. Бедзик); *Всі вони були, як один, голомозі. Мали за звичай голити один одному голови в усяких умовах, влітку і взимку* (О. Гончар); * Образно. *Вітри вмерзали в землю голомозу, Як в лід вмерзають крила мертвих птиць* (М. Бажан); // *у знач. ім.* **голомо́зий,** зого, *ч., зневажл.* Чоловік із виголеною або лисою головою. [М и к и т а:] *Та й добру ж дали ми одсіч голомозим!.. Пужнули татарву так, що тільки п'ятами закивали* (М. Кропивницький); *Кругленький Гадючка заходився чухати свою лисину...: — Тут таке творилося... — заскиглив голомозий* (В. Большак).

◊ **(1) Як у голомо́зого чупри́ни,** *зі сл.* б а г а т о, *ірон.* — уживається для повного заперечення змісту зазначеного слова; зовсім не (багато). *Багацько, як у голомозого чуприни* (прислів'я).

ГОЛОМО́РФНИЙ, а, е, *мат.:* △ **Голомо́рфна фу́нкція** *див.* **фу́нкція.**

ГОЛО́МШИТИ, шу, шиш, *недок., кого, розм.* Сильно бити. *Входить Уляна.., з злістю хватає за чуб Андрійка й давай його голомшити* (М. Коцюбинський); *Мул смик ту-*

ди, смик сюди, задки пнеться, а вперед не хоче; тоді погонич розсердився і давай голомшити його з усіх сил (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГОЛОНАСІ́ННИЙ, а, е. Належний до вищих квіткових рослин, у яких насінні зачатки й насіння розташовані відкрито на плодолистиках. *Сосна, як і всі голонасінні рослини, запилюється вітром* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **голонасінні,** них, *мн.* Відділ вищих рослин, у яких насінні зачатки й насіння розташовані відкрито на плодолистиках. *Найбільш довгорічні представники рослинного світу зустрічаються серед голонасінних і покритонасінних, максимальний вік яких іноді досягає кількох тисяч років* (з наук.-попул. літ.); *Рослинність мезозойської ери характеризувалася розвитком голонасінних, зокрема папоротей, саговників, хвощів, хвойних* (з навч. літ.).

ГОЛОНО́ГИЙ, а, е, *розм.* Який має голі, босі ноги. *Голоногі жертви помчали в Олешки, шукаючи ворогів, щоб одягнутися, та полохливих обивателів, щоб підгодуватися* (Ю. Яновський); *Голоногі мадяри метушилися довкола худоби з довжелезними ґирлиґами, поганяли, кричали, а воли бовталися грудьми в болоті і не рухалися* (О. Гончар).

ГОЛОНО́МНИЙ, а, е, *мат.:* △ **Голоно́мна систе́ма** *див.* **систе́ма.**

ГОЛОПУ́З, а, *ч., жарт.* Про дитину. *Він, голопуз, що придумав .. Грушу запетлює і — сіп. Є.* (В. Дрозд).

ГОЛОПУ́ЗИЙ, а, е, *розм.* 1. Із голим, непокритим животом. *На його плечі знову навалилась .. жалюгідна мізерія життя людського: .. повіточки, заляпані від людських очей коров'ячим кізяком; голопузі діти, бліді, брудні* (П. Колесник); *В хатах щебечуть діти голопузі. Чомусь як гляну — однімає річ* (Л. Костенко); // Безперий. *З грачиного гнізда випало голопузе граченя* (О. Донченко); — *Не довго вам вже розкошувати з чужого! На днях вас усіх, як голопузих горобенят з гнізда, заберуть невблаганні руки і віддадуть на поживу не котам, а катам!* (Т. Осьмачка).

2. *перен., зневажл.* Те саме, що **збіднíлий.** *Що ж то за пан?.. Кажуть.., що то був небагатий шляхтич, з тієї "голопузої шляхти", котра в Польщі за панування магнатів кишіла по їх дворах* (Панас Мирний); *Кожен магнат хоче стати королем, кожен голопузий шляхтич — магнатом!* (В. Малик).

ГОЛОПУ́ЗИК, а, *ч., розм., жарт.* Те саме, що **голопу́цьок.** *Михайло вийняв бутерброди з портфеля, подробив їх на манюсінькі шматочки й пучками, немов пташенят-голопузиків, годував їх* [дітей] *по черзі* (Р. Іваничук); *Мимохідь гладить* [Марія Олександрівна] *кучеряве волосся замурзаного голопузика* (О. Іваненко).

ГОЛОПУ́ЦЬОК, цька, *ч., розм.* 1. Безпере пташеня. *Притьмом я повитягав одного за одним трьох галчат .. Це були тремтячі, на смерть переляканi голопуцьки* (Б. Антоненко-Давидович); — *Ба! — скаже тоді Арсен, задерши голову до лелеки. — Ухопив* [жабеня], *кажеш? Ну, неси, неси, погодуй своїх голопуцьків* (Григір Тютюнник).

2. *перен.* Про малу дитину. *Нарешті й школа .. Я мимоволі випинаю груди, ступаючи в двір. Тут повно учнів: і старших, і молодших, і зовсім ще голопуцьків* (А. Дімаров); *Як пустка свисне у печі, то, наплодивши злидні, голопуцьків, не посилай до баби по харчі* (Л. Костенко); * Образно. *Вона така, що твій запорожець. Дарма, що дівка, а перед парубком не поступиться, а ти? Голопуцьок, та й годі* (С. Добровольський).

ГОЛОП'Я́ТИЙ, а, е, *розм.* Із голими п'ятами, босий. *Без чобіт, голоп'ятий, Він поліз по стіні...* (В. Бичко); // *перен., зневажл.* Про вбогу людину. — *Бреши, бреши... Потрібні ото пану Луцеві такі нічліжники, як ти, голоп'яті!* (П. Козланюк).

ГОЛОРЕ́БРИЙ, а, е, *розм.* Нічим не покритий; обдертий. *Скаржно скрипить голоребре віття вишень та черешень, тривожно шарудить кукурудзиння, яким обкладено хату* (М. Сиротюк); *Метрів за десять від прямовисного горба світить своїми голоребрими дерев'яними стінами невеличка самотня хатина. Вона — без покрівлі, без стелі, без вікон та дверей* (з газ.).

ГО́ЛОС, у, *ч.* 1. Сукупність різних щодо висоти, сили й тембру звуків, які видає за допомогою голосового апарату людина, а також тварина, що дихає легенями. *Наострю* [нагострю] *слух твій, щоб, як окликнуся, Ти чув мій голос, наче грім із хмар* (І. Франко); *Він гримнув на жінку злим, здушеним, хриплим голосом* (М. Коцюбинський); *Цікаво, що в самців безхвостих земноводних є голос, який служить їм для прикликання самки* (з навч. літ.).

2. *перен.* Звуки, які утворюють деякі предмети, характерні для них. *Батько .. взяв свій невеличкий .. молоток у руки і кільканадцять разів ударив .. Пішов голос по всьому присілку — знак, що в кузні починається робота* (І. Франко); *Вже чулися вибухи ручних гранат, а крізь верескливе торохкотіння польських кулеметів Шоша проривався басовий голос наших максимок* (Ю. Смолич); *Колесо котить себе, Голос у колеса довгий* (М. Вінграновський).

3. Звучання голосових зв'язок як матеріал вокального мистецтва. *У діда голос був дуже гарний: і не тенор, і не баритон, а ніби все разом* (з переказу); *Осталась в пам'ятку моєму Ічня* [містечко] *ще своїми піснями та напрочуд хорошими голосами* (С. Васильченко); *Тисячі співають, не маючи ні виробленого голосу, ні музичного слуху* (Р. Андріяшик).

4. Одна з кількох мелодій музичного твору; партія у вокальному ансамблі. [К а р п о:] *Мугикаючи, іноді й пісню складу, і голоса до неї виведу, і слова підладнаю* (М. Кропивницький); *Народний гуртовий виклад пісні "Ой половина та й саду цвіте" має три голоси* (з наук. літ.); // *заст.* Мелодія, мотив. *Це справжні невеличкі романси, тільки до них недостає* [не вистачає] *голосу* (Панас Мирний); [С т е п а н Д е м и д о в и ч:] *Гарна пісня, тільки якби веселіша на голос* (В. Самійленко).

5. *чого і з означ., перен.* Поклик, веління якого-небудь внутрішнього почуття, інстинкту, переконання. *Тихо, аж шумить в ухах. Здається, шепоче таємний голос думки* (С. Васильченко); *Скажи він їй слово — і вона б кинула все, вона б не послухала нікого, крім голосу свого серця, і пішла б за ним, куди завгодно* (О. Іваненко); * У порівн. *І шумлять, і дзвенять .. пісні над невпинною течією Дніпра-Славути, як голос правди і слави...* (М. Рильський).

6. Думка, висловлювання, міркування. *Нехай мій голос буде просто "голосом з народу", — на більше значення я не важу* (Леся Українка); *Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття, І голос твій нам душі окриля* (В. Симоненко); *Ніхто, кохана, в світі б не зумів Мій голос вільний закувать в кайдани* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

7. Право висловлювати свою думку при вирішенні державних або громадських справ. — *Я чоловік значний на селі і в громаді маю великий голос* (С. Васильченко); [Ч и р в а:] *Не дам* [хліба] *на одробіток, бо самого обікрали... Голосу позбавили...* (І. Микитенко); // Вияв цього права при голосуванні. *Голоси поділилися майже нарівно: на сім голосів тільки й переважили ті, що були "за"* (А. Головко); *Трид-*

цять п'ять тисяч громадян зголосилося в штаби опозиції добровольцями — вартувати на виборчих дільницях у ніч підрахунку голосів (О. Забужко).

(1) Альто́вий го́лос — те саме, що **альт** 1. *Невеличкі школярі .. почали співати чудовими альтовими голосами* (І. Нечуй-Левицький); *Так, говорила тим самим трохи альтовим голосом, що мов шовком оповивав мою душу* (О. Кобилянська); **Вести́ го́лос (го́лосом)** *див.* **вести́; Віддава́ти / відда́ти го́лос** *див.* **віддава́ти; (2) Глибо́кий го́лос** — низький голос, що йде зсередини грудей. — *Ввійди, — почувся .. глибокий голос, мов з-під землі* (І. Франко); *І от прибій ущух, і залунав Глибокий голос мужнім неспокоєм* (М. Рильський); *Вона співала романси, співала гнучким і глибоким голосом, співала про любов* (В. Домонтович); **(3) Го́лос порва́вся** — перестав звучати. *"Діду, гов!" — кричу я на ввесь голос. І мій дзвінкий голос пішов луною понад Дністром, понад очеретами, десь далеко вдарився об кручу, задзвенів і порвався* (І. Нечуй-Левицький); *"Добий мене, дай згинути одразу!" Ох, як сей поклик з серця поривався, та знала я, що тим завдам уразу, і змовкла я, і голос мій порвався, і заніміло серце* (Леся Українка); **(4) Горта́нний (горлови́й) го́лос** — низький голос, крик. — *І пан Прушинський тут! — закричали дзвінкими, але не дуже тонкими, горловими голосами старі панни* (І. Нечуй-Левицький); *У неї був глибокий гортанний голос, низьке контральто. — Кармен тобі в опері співати, — не раз сміялися товариші* (В. Собко); **(5) Гробови́й го́лос** — дуже глухий, низький голос. *Хіба не сміялися студенти, коли цей останній* [професор Черкавський] *починав читати страшним гробовим голосом з старих, обтріпаних зошитів* (П. Колесник); **(6) Го́лос зрива́ється / зірва́вся:** а) голос раптово переривається від надмірного напруження або хвилювання. *Голос Розенберга тремтів і зривався* (Ю. Шовкопляс); *Скрегнув розлючений голос, як залізо об камінь, і раптом зірвався* (М. Коцюбинський); б) голос раптово переходить на інший тон. *Голос його тремтів і зривався на високі ноти* (І. Кириленко); в) ставати дорослим, грубішим, підлягати мутації. *За літо всі* [школярі] *повиростали, загоріли, зміцніли, в деяких уже починають зриватися голоси* (В. Собко); **Зво́дити / звести́ го́лос** *див.* **зво́дити; Здобува́тися / здобу́тися на сло́во (на го́лос, на ві́дповідь** *і т. ін.)* *див.* **здобува́тися; Підви́щувати / підви́щити** *(рідше* **підви́сити) го́лос (тон)** *див.* **підви́щувати; Пра́во ухва́льного го́лосу** *див.* **пра́во; Сти́шувати / сти́шити го́лос** *див.* **сти́шувати.**

△ **Поста́вити го́лос** *див.* **поста́вити**[1]**; Постано́вка го́лосу** *див.* **постано́вка.**

◊ **Відво́дити / відвести́ го́лос** *див.* **відво́дити; (7) Вну́трішній го́лос** — невисловлена думка, що виникла, з'явилася інстинктивно, інтуїтивно, підсвідомо. *Кожне серце, кожна душа може знайти улюблену справу, щоб осяяти її вогником свого розуму!.. Стань, зупинися! Прислухайся до свого внутрішнього голосу* (О. Бердник); *"Пожди-пожди! Чого це ти так рознервувався? Може, ще вмреш і не будеш дурнем", — шепнув мені глузливо внутрішній голос* (В. Нестайко); *І людина здригається, рідко, але здригається, почувши той внутрішній голос у собі* (Ю. Андрухович); **(8) В оди́н го́лос:** а) одночасно, разом. — *Дарма, мамо, ми додому хочемо вже, — кажуть в один голос сини* (Марко Вовчок); *З-поза сусіднього горбка вигулькнуло .. два шестирічних шибеники й дзвінко в один голос: — Здрастуйте, діду!* (О. Довженко); — *Добрий вечір, щедрівники! — привітався Гайдим. — Добрий вечір, Романе Яремовичу! — загукали вони в один голос* (І. Цюпа); б) одностайно; так само. [К о в а л ь:] *Усі в один голос радять виряджати Степана, не гаячись, і, певно, так воно і повинно бути* (М. Кропивницький); **(9) Го́лос (глас) вола́ючого (вопію́щого) в пусте́лі** *(рідко* **в пусти́ні),** *книжн.* — даремні думки, марні поклики, що залишаються без відповіді та уваги. *І крик той не лишався голосом волаючого в пустелі. Вої чули в собі не знати яку силу...* (Д. Міщенко); *Я в розпачі кричу: "Свисток, усе царство за свисток!" .. Але і цей мій розпачливий поклик зостається гласом вопіющого в пустелі...* (І. Драч); *Усього два десятиліття тому голоси прихильників еруптивних процесів на планетах були, так би мовити, голосом волаючого в пустелі* (із журн.); **(10) Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві** *в кому — чому* — з'являється відчуття кровної спорідненості з ким-небудь. *Батьківський голос крові Озвався в душі моїй* (Л. Забашта); **(11) Го́лос се́рця** — безпосередній вияв почуттів. *Хтось давно ще сказав, що спів — то мова душі, то голос серця* (Панас Мирний); **Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос** *див.* **зво́дити; Зрива́ти / зірва́ти го́лос** *див.* **зрива́ти; Зрива́тися / зірва́тися з го́лосу** *див.* **зрива́тися; (12) З чужо́го го́лосу,** *зі сл.* г о в о р и т и, с к а з а т и *і т. ін.* — повторюючи що-небудь сказане кимсь або керуючись поглядами, настановами інших. *До нього вчепився такий самий молодий, кругловидий солдат-гайдамака. Горлає з чужого голосу* (О. Довженко); — *Але ж ти, тату, сам знаєш, який то був розпусник, скнара й шахрай, — сказав з чужого голосу Яків, і отець Йосип відчув, як внутрішній зв'язок з сином знову обірвався* (Б. Антоненко-Давидович); *Хмуриться мати. Первісток її, чотирма роками старший за Оленку, підкорився страхові; "навіщо пережиток?" — сказав, напевно, з чужого голосу* (В. Барка); **[І] го́лосу не відво́дити (не відтяга́ти) / не відвести́ (не відтягну́ти, не відтягти́)** *див.* **відво́дити; (13) На весь (на по́вний, у по́вний** *і т. ін.)* **го́лос:** а) *(зі сл.* к р и ч а т и, с п і в а т и *і т. ін.)* дуже голосно, з усієї сили. *Як крикнув десятник на весь голос: "На панщину!"* (Марко Вовчок); *В хліві кувікало на весь голос порося* (А. Головко); *Василько почав шморгати носом, потім згадав, що цей дядько придавив йому руку, і заплакав уже на весь голос* (П. Панч); *Співали її всі — й ті, що знали пісню, і ті, що не знали її. На весь голос співали українці* (Л. Первомайський); *Спохопився я, коли почув, що птахи співають на повний голос* (із журн.); б) нічого не приховуючи, з усією повнотою, переконливістю. [З і н а:] *Ви мене і так стільки часу в чорному тілі тримали. Дайте ж мені хоч раз заговорити на повний голос* (Т. Фесенко); *Після смерті Драгоманова Кримський написав некролог, в якому гідно відзначив заслуги видатного вченого й публіциста, але з огляду на царську цензуру сказав про це не на повний голос* (із журн.); **(14) Не свої́м (нелю́дським, несамови́тим** *і т. ін.)* **го́лосом,** *зі сл.* к р и ч а т и, в е р е щ а т и *і т. ін.* — дуже голосно, надривно. — *О жах! — раптом скрикнув не своїм голосом письменник. — Що я написав? Та це ж найсправжнісінька халтура* (М. Хвильовий); *Нелюдським голосом закричала жінка, заломивши руки, кинулась уперед* (М. Стельмах); *В цей час за тином щось шелеснуло і хтось із чоловіків крикнув не своїм голосом: — Німці!!* (Григорій Тютюнник); **Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити** *і т. ін.)* **/ підня́ти (підійня́ти, піднести́** *і т. ін.)* **го́лос** *див.* **підніма́ти; Повести́ го́лосом** *див.* **пово́дити**[1]**; Подава́ти / пода́ти**

[свій] гóлос *див.* **подавáти**[1]**; Позбавля́ти / позбáвити [прáва] гóлосу** *див.* **позбавля́ти; Поспадáти з гóлосу** *див.* **поспадáти; Розпускáти / розпусти́ти гóлос** *див.* **розпускáти; Спадáти / спáсти з гóлосу** *див.* **спадáти; Співáти в оди́н гóлос** *див.* **співáти; Співáти з чужóго гóлосу <Співáти з гóлосу** *чийого*> *див.* **співáти; Трáтити гóлос** *див.* **трáтити; (15) У свиня́чий (чóртів) гóлос,** *зневажл.* — дуже пізно, несвоєчасно. [Н а д і я:] *Якщо хочете, можете збиратися до моря.* [М о т р я:] *Слава Богу, додумалися... У чортів голос...* [Н а д і я:] *Нічого не в чортів. Саме сезон...* (З. Мороз); — *Це ж родичі посходилися* [на толоку], *а я в свинячий голос приплентався* (Є. Гуцало).

ГОЛОСИ́НА, и, *ж., розм.* Сильний або грубий голос; голосище. *Падуга благеньких полотняних декорацій колихалась угорі. Такої голосини давно не чули стіни театру* (Ю. Смолич); *Малиновіли цигарками двоє чолов'ягів і дебеліший з них дебелою голосиною прогуготів: — Отже, значить, — рубаємо! Потихеньку вночі рубаємо колгоспні акації додому собі на дрівця!* (М. Вінграновський).

ГОЛОСИ́СТИЙ, а, е. 1. Який має сильний, дзвінкий голос (у 1, 3 знач.). *Співом пташки голосистої Залунав увесь лісок* (П. Грабовський); *На вулиці голосиста циганка продавала паперові троянди. "Як живі! Як живі!" — вигукувала вона* (І. Муратов); *У Марини Стадник була в Кривчику .. заслужена слава голосистої співачки* (Л. Дмитерко).

2. Дзвінкий, гучний. *О пів на сьому вихованців будив голосистий дзвоник* (С. Добровольський); *В селі загаласували півні. Здавалось, сама земля задзвеніла тим голосистим кукуріканням* (Ю. Збанацький).

ГОЛОСИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **голоси́стий.** *Голосистість солов'їна — Лиш одна дурна облудність, Коли стоптана країна* (П. Усенко).

ГОЛОСИ́СТО. Присл. до **голоси́стий** 2. *Франка тому так голосисто і виводила свої веселі співанки, щоб на луки більше скликати хлопців та дівчат* (С. Чорнобривець); *Дзвінко цюкали сокири, лунко перестукували молотки, і голосисто виспівувала циркулярка, яку притягли з колгоспної столярні* (В. Нестайко); *Сердито й голосисто гуркотів цей промисловий агрегат, змайстрований мудрими руками діда Ілька* (Є. Гуцало).

ГОЛОСИ́СЬКО, а, *ч., розм.* Те саме, що **голоси́ще.** *Почувсь окремий голосисько: — Слава Гатилові!* (І. Білик).

ГОЛОСИ́ТИ[1]**,** ошу́, óсиш, *недок.* 1. Голосно плакати. *Голодна дітвора голосить* (О. Стороженко); *Бідна Балашиха голосила; Балаш і собі плакав* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *На Дніпро позирав* [козак], .. *Сині хвилі голосили* (Т. Шевченко).

2. *за ким, над ким, по кому і без дод.* Голосно причитати, заводити (при виконанні похоронного, а також весільного обрядів); тужити. *От покликали Настю, а замість її* [неї] *поставили другу жінку, щоб голосила над покійною* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Ніхто в цілому селі не вмів так гарно голосити, як молода Любка* (І. Нечуй-Левицький); *Чому не заводить* [ненька], *не голосить по покійнику..?* (І. Франко).

3. Кричати, вигукувати що-небудь. *Вони, побачивши Феодору, кричали, голосили: — Многі літа найсвятішій і найблаженнішій Феодорі!* (С. Скляренко).

ГОЛОСИ́ТИ[2]**,** ошу́, óсиш, *недок., що, діал.* Поширювати, обнародувати. *Рутенців плем'я перед ним* [князем] *Хилило чоло покірно І голосило на весь світ Його славу безмірно* (І. Франко); *Судити когось на підставі факту, слова — годі! Здається, говоримо про когось правду, а ми голосимо неправду. В осуді когось треба великої обережності* (Уляна Кравченко).

ГОЛОСИ́ЩЕ, а, *ч., розм.* Те саме, що **голоси́на.** — *Іди собі, швабе! — найгуркотливішими низами дужого свого голосища гримнув кобзар* (О. Ільченко); — *А тепер пісню на дорогу. — Якої ж? — стрепенувся веселогубий Демко Бойко, що мав не голос, а голосище* (М. Стельмах); — *У героя і голосище був, якраз до отакого показного тіла* (Г. Колісник).

ГОЛОСІ́ВКА, и, *ж., заст., лінгв.* Голосний звук. *Наша мова (в основному своєму діалекті) має тільки чисті, виразні голосівки* (В. Самійленко); — *Або штраф, або в Миргороді я в Депеу* [ДПУ] *вас здам! Зачувши це неприємне збіговисько голосівок накінці, Лео Гельдфані миттю розкрив гаманця й одрахував гроші* (Б. Антоненко-Давидович).

ГОЛОСІ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., заст.* Жінка, яка голосить, причитає над покійником. *Жони голосили й голосили. Біла стариця .. з'явилася посеред голосільниць несподівано* (І. Білик); * У порівн. *Караїмка схопилася за своє синьо-чорне волосся і завила, як голосільниця на похороні* (З. Тулуб).

ГОЛОСІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **голоси́ти**[1] 1, 2 і звуки, утворювані цією дією. *Чи то так у жалю, в голосінні Проминуть молодії літа?* (Леся Українка); *Почалося прощання, обнімання, почувся плач, голосіння* (Панас Мирний); — *Лежу оце й думаю, — загомонів згодом Степура, — що братам уже, мабуть, повістки вручають, уже сліз та голосіння в кожного повна хата...* (О. Гончар).

2. Старовинна народна обрядова пісня (на похоронах, весіллі і т. ін.); плач. *У шумі й шелесті почулась тоскна пісня, до болю схожа на голосіння...* (Василь Шевчук); *Натхненно галасала* [паньматка] *в небо, в село, на дорогу, в поле, рвучи на собі волосся, б'ючи в груди і виспівуючи одне за одним голосіння, вживані в цьому краю* (Валерій Шевчук); *Незаперечна схожість дум з голосінням виявляється не тільки в їх окремих образах, але насамперед у речитативно-імпровізаційній манері виконання* (з наук. літ.).

ГОЛОСЛИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **голоси́стий.** *Комарі, мушки, усякі кузки запищали цілими роями, кожне по-своєму, як той голосливий хор: "І... і... і... і..."* (С. Васильченко); *Яке мале, а яке голосливе! .. А йди ти* [пташко] *к чорту з своїм дурним тьохканням!* (В. Винниченко).

ГОЛОСЛІ́ВНИЙ, а, е. Не підтверджений доказами, фактами; необґрунтований. — *Я можу подати живі приклади, панове, щоб не бути голослівним* (Ю. Смолич); — *Своїми голослівними твердженнями ви нічого мені не доведете* (Ю. Шовкопляс).

ГОЛОСЛІ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **голослі́вний.** *Справжнє правосуддя не терпить голослівності. Кожен факт, кожна обставина злочину мають бути доведені* (з навч. літ.).

ГОЛОСЛІ́ВНО. Присл. до **голослі́вний.** *Навіть якщо сам підсудний голослівно визнає за собою провину, її треба ще довести на конкретних матеріалах слідства й судового розгляду* (Б. Антоненко-Давидович); *Гриць Духота, вислухавши усі доводи, обурився: все це було голослівно* (П. Панч).

ГОЛОСНЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **голосни́й** 1. *Хоч маленька, та голосненька* (приказка); *Тут такий розкотивсь викрик голосненький, та дзвінкий, та тонкий, що Михайло метнувсь назад, а ведмідь чимдуж покотив до гаю, вгинаючи під ступою землю...* (Марко Вовчок).

ГОЛОСНЕ́НЬКО. Присл. до **голосне́нький.** *Щебетне пташка раз чи другий голосненько — та й наче стеряється голосок у тому степовому розлогому роздоллі* (Марко Вовчок); *Людей уже повно. Дзвіночок голосненько продзеленчав* (А. Головко).

ГОЛОСНЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **голосне́нький.** *Все ожило, Все розцвіло. І рій дітей привітненьких .. Несе вінок З фіалочок блакитненьких. Бринить дідок, Як той мачок, Крапчастий і повнесенький; Кричать, гудуть Далеко чуть Таночок голоснесенький* (Л. Глібов); *Розбуджує, буйнесенька, Вона* [весна] *увесь засклілий мир, І пісня голоснесенька Злила усе* (І. Манжура).

ГОЛОСНИ́Й, а́, е́. 1. Який сильно звучить, добре чутний; гучний. *Адміністратор сів; поштар махнув на коней батогом, задзеленчав голосний дзвоник — і тільки курява встала...* (Панас Мирний); *Серед того шуму подекуди було чути голосну дівочу пісню* (І. Нечуй-Левицький); *Гнітив його Чуприна чи Кравчина своєю галасливістю, сміхом і неймовірно швидкою й голосною розмовою* (О. Довженко); // Шумливий, гомінкий. *З останнього катера зійшов на берег і Самійло Вихор, та його не поглинув голосний натовп моряків* (В. Кучер).

2. *перен.* Який став широко відомим; загальновідомий. *Останніх голосних подій в Одесі не буду Вам* [В. М. Гнатюку] *описувати, бо, певно, Ви краще знаєте про все з закордонних часописів* (М. Коцюбинський); *Бригада ця у нас голосна роботою. Вже слава про неї ген-ген пішла* (О. Копиленко).

3. *перен.* Надто претензійний. *"Громадський голос" — назва добра, хоч і дуже голосна* (Леся Українка); *Учитель говорив, як цвяшки в голову забивав. Надто голосні слова... Вірила й не вірила...* (Г. Тарасюк).

4. *лінгв.* Який утворюється при вільному проходженні повітря з легенів через ротову порожнину (про звуки мови). *В українській звуковій системі налічуємо щонайменше 50 основних звуків (фонем), у тому числі 6 голосних і 44 приголосних* (з наук. літ.); *— Це наша помічниця. Вона .. приїхала, щоб допомагати нашій експедиції. — Помага, — ствердила жінка, смішно вимовляючи голосні звуки* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **голосни́й,** но́го, *ч.* Звук, при вимові якого повітря вільно проходить через ротову порожнину. *Поети, відповідно до своїх завдань, за рахунок комбінацій голосних та приголосних надають своїй мові ефекту прозорості, або ж, навпаки, загадкового затуманення* (з наук. літ.).

ГОЛОСНИ́К, а́, *ч.* 1. *заст.* Голосова зв'язка. [В і д ь м а:] *Постривай ти, препоганий, Скую голос, як у Ганни, Підроблю голосники, Дамсь я всім вам узнаки!..* (М. Кропивницький).

2. Звуковий отвір у верхній частині коробки народних (перев. струнних) інструментів; резонаторний отвір. *На верхній деці цимбал вирізують два звукових отвори — голосники* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *По один бік стояла вона* [діброва], *голосна, як бандура (хащі, мов дека, а в ній голосник, а ще й сосни, як струни)* (П. Тичина).

3. Пластинка, натискуванням якої викликають звук музичного інструмента (баяна, гармонії і т. ін.). *Пружними, спритними пальцями бігав* [Мирослав] *по перламутрових голосниках, злегка розтягуючи старенький голубуватий міх* (І. Цюпа).

4. *мн.* Маленькі камери, керамічні посудини, закладені в склепіння або стіни, які служать для посилення звуку. *Для поліпшення акустики приміщень замуровувалися голосники — великі керамічні посудини, що виходили отворами всередину споруд* (з наук. літ.).

ГОЛОСНИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* 1. Гортань. *Дурний, хто, помилок лякаючись, Не сміє братися до діла, — Так, як би я не їв, лякаючись, Щоб кришка в голосницю не влетіла* (І. Франко); *У мене самого від почутого так пересохла голосниця, що я не міг говорити* (В. Шкляр).

2. Скроня, висок. *На голосницях Каламаря вже вибилася сивина* (І. Чендей); *І. Огієнко підсумовує: "Як бачимо, ми вживаємо в своїй мові або сло́ва російського "висок" (правда, сильно в нас уже закоренилося), або польського "скроня", а між тим маємо своє — голосниця (місце, де голос ніби входить до нас?)"* (з наук. літ.).

3. Народна назва корпусу або його частин у музичних інструментах. *На верхній деці цимбалів є резонансні отвори, або голосники. Саму ж деку по-українському називають голосницею* (Г. Хоткевич); *Опівночі Юр Кошута приклав до уст пищок* [свисток] *трембіти і з голосниці вихопилося й полинуло горами протяжне гудіння* (Р. Андріяшик); *У західних регіонах побутували різновиди сопілки — денцівка, дводенцівка, флояра, а також трембіта — довга (до 3 м) конічна дерев'яна труба без отворів. Діаметр її поступово збільшувався від 25 до 60 см, утворюючи розтруб (голосницю)* (з наук.-попул. літ.).

4. *мн.* Вертикальні стовпчики, з яких складається каркас ліхтарика церкви. *Церква виглядає монументально. Додають декоративності барокові форми завершення — баня, ліхтар, вишукана аркада нижніх голосниць та ґанок із профільованими стовпчиками* (із журн.); *Враження від гарного храму псує бляшане покриття й обшивка зрубів картонними листами, під якими щезли аркади голосниць* (з Інтернету).

ГО́ЛОСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **голосни́й** 1. *Мова вчителя має бути чіткою, простою та ясною. Недоречна пишномовність, голосність і висування напоказ своїх обдарувань означає не силу, а слабкість розуму* (з навч. літ.); *Останнім часом диригенти почали захоплюватися "форте" і часом забувають, що виразність виконання не завжди визначається голосністю звучання* (із журн.).

ГОЛОСНІ́ШАТИ, ає, *недок.* Ставати голоснішим, гучнішим. *Чутно гомін, котрий все голоснішає і виголошується в лемент* (М. Кропивницький); *Тонкий свист у вітах дерев голоснішав і ширився* (Ю. Яновський); *Гуркіт моторів на шосе все голоснішає* (В. Кучер).

ГО́ЛОСНО. Присл. до **голосни́й** 1. *Я устами своїми хвалитиму голосно Господа, і між багатьма Його славити буду* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Не спиняй, нехай собі співає, аби не голосно* (Т. Шевченко); *В гайку червоноголовий ятлик свистів уже зовсім по-весняному, голосно й заливисто* (О. Ільченко).

ГОЛОСНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., фам.* Однокр. до **голосува́ти.** *Крихка домовленість голоснути сьогодні за давно обіцяні призначення розбилася через блокування трибуни* (з газ.); *Без обговорення з райрадами депутати зібралися й тихенько голоснули* (з газ.); *Перший клієнт сів на Бессарабці .. Другий голоснув біля "Півника". Гальмую* (А. Крижанівський).

ГОЛОСОВЕ́ДЕННЯ, ГОЛОСОВЕДІ́ННЯ, я, *с., муз.* Мистецтво сполучення голосів в одне співзвучне ціле в поліфонічному творі. *Створюючи мелодичну основу пісень, самодіяльні композитори (або творчі колективи) часто запозичують професіональні прийоми гармонічної структури твору, логічну побудову форми, правила голосоведення* (з наук. літ.); *Українській народній музиці притаманна ритмічна спільність у голосоведінні* (з наук. літ.); // Милозвучна, логічно зумовлена зміна звуків в окремих голосах

поліфонічного твору. *Під час запису пісень треба звертати увагу на кожну нову ноту в голосоведенні, бо чим повніша поліфонія народної пісні, тим її гармонія чіткіша й виразніша* (з наук. літ.).

ГОЛОСОВЕДІ́ННЯ *див.* **голосове́дення.**

ГОЛОСОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **го́лос** 1, 3. *Зрозуміло, що насичена почуттям сценічна мова викликає і збільшене голосове навантаження* (з навч. літ.); [Х м а р а:] *Він помітив у дівчини видатні голосові дані і почав працювати з нею* (О. Корнійчук).

△ **Голосова́ щіли́на** *див.* **щіли́на; Голосові зв'я́зки** *див.* **зв'я́зка.**

ГОЛОСО́К, ска́, *ч.* Пестл. до **го́лос** 1, 3. *Хватавсь* [Анхіз] .. *Енеєчка свого обняти, По-батьківськи поціловати* [поцілувати], *Його почути голосок* (І. Котляревський); *У неї був на диво красивий, високий, срібний голосок, і сама вона день від дня ставала вродливішою* (В. Собко); *Наталя старанно виводила мелодію кволеньким голоском* (Валерій Шевчук).

ГОЛОСО́ЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **голосо́к.** — *Се моя дитина плаче. Се Миколчин голосочок* (А. Кащенко); *Аж пташка в лісі втихне, слухаючи її* [Олену], *такий .. голосочок мала* (Ю. Федькович).

ГОЛОСТЕ́БЛИЙ, а, е. Який має безлисте стебло. *З розкопок стало відомо, що псилофіти невисокі, до 20–40 см заввишки, голостеблі рослини, які вкривали перезволожені болотисті ділянки* (з наук.-попул. літ.); *І молоді соки в деревах, і несміливі голостеблі фіалочки на лісових проталинах, скресання криги на річках, перші птахи з далекого вирію — хіба не звикли ми до всього цього ще з дитинства?* (з газ.).

ГОЛОСУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для голосування. *Найпростішою непрямою формою електронної демократії є організація голосування через світову мережу. Стівен Кліфф у своїй книзі наводить один із варіантів подібного голосування — виборцю надсилається електронною поштою голосувальний бюлетень (або його аналог)* (з наук.-попул. літ.); *Голосувальна скринька.*

ГОЛОСУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто голосує (у 1 знач.). *1 грудня 1991 року відбувся всенародний референдум, на якому 90,3 % голосувальників висловилися за збереження Україною статусу суверенної держави* (з наук. літ.); *До списків виборців унесли більше 3 тисяч потенційних голосувальників* (з газ.).

ГОЛОСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **голосува́ти.** *Голосування тривало вже недовго* (Н. Кобринська); *Виборці з далекого села, що на досвітках вийшли, щоб голосування не спізнити, під лісом спочивають* (Б. Лепкий); *Мар'яна вперше прилюдно заплакала, бо при голосуванні всі, крім Івана Гулого, були проти* (М. Циба).

Ста́вити на голосува́ння *див.* **ста́вити.**

△ **(1) Відкри́те голосува́ння** — вид голосування, при якому позиція учасників відома присутнім. *Рішення Верховної Ради приймаються відкритим голосуванням за допомогою електронної системи підрахунку голосів та таємним голосуванням шляхом подачі бюлетенів* (з мови документів); *Проект забудови міста, який переможе за результатами відкритого громадського голосування, буде відзначено премією* (з газ.); **(2) Пойме́нне голосува́ння** — голосування, при якому фіксується й оприлюднюється позиція кожного учасника голосування. *Депутати поіменним голосуванням скасували рішення міськвиконкому про надання дозволу на розміщення гральних автоматів на території міста* (з газ.); **(3) Тає́мне (закри́те) голосува́ння** — вид голосування, при якому учасники голосують анонімно. — *Таємним голосуванням обирали?* — *Староста якусь хвилину дивився на Івана ненависним оком, потім враз посміхнувся недоброю посмішкою* (Ю. Збанацький).

◊ **Маши́на голосува́ння** *див.* **маши́на.**

ГОЛОСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *за кого — що і без дод.* Віддавати голос (у 7 знач.) за кого-, що-небудь. *З одної і другої купи хтось викликуваний заходив до канцелярії і голосував* (В. Стефаник); *Спочатку дехто з родичів затаїв на Свирида Яковлевича глибоку досаду: начальством став, самі обома руками голосували за нього, а ні в чому не уважить* (М. Стельмах); — *Я за неї голосував! Голос за неї віддав і притому — щиро* (О. Гончар).

2. *що і без прям. дод.* Вирішувати що-небудь поданням голосів. — *Голосувати пропозицію Мертенса.* — *І резолюцію Рудольфа Штора! Швидше!* (В. Винниченко); — *Значить, голосуємо?* — *сказав Левко.* — *Шкіпером "Колумба"* — *Марка Завірюху* (М. Трублаїні); — *Невже то правда: що б не голосував Матюха, завжди "одноголосно" проходить?* (А. Головко).

3. *розм.* Підняттям руки зупиняти таксі або інший транспортний засіб для поїздки в ньому. *Роззирнувшись, Рибалка зійшов з бровки на дорогу і почав голосувати* (А. Кокотюха); *Гриць Штундера і Юрко Немирич уже майже годину простояли, голосуючи коло дороги на виїзді з Коломиї* (Ю. Андрухович).

◊ **(1) Голосува́ти обома́ рука́ми** *за що* — охоче погоджуватися на що-небудь, підтримувати, схвалювати щось. *Гарну пару видивив її сокіл* [син]. *Разом з Галиними батьками Марія Михайлівна голосує за їхнє весілля обома руками* (В. Поліщук).

ГОЛОСУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **голосува́ти** 2. *Виступали робітники, .. пропонувалися пропозиції, голосувалися* (Іван Ле).

ГОЛОСУ́ЮЧИЙ, чого, *ч.* Те саме, що **голосува́льник.** *Закінчив* [староста] *голосування, хоч голосуючих було ще кілька кіп* (Л. Мартович); *Виборчий бюлетень заповнюється голосуючим у кабіні або в кімнаті для таємного голосування* (з навч. літ.).

ГОЛО́ТА, и, *ж., збірн.* Бідні, убогі люди; біднота, злидарі. *Становище Богунового крила було тяжке, бо під його рукою було найбільше пішої голоти, незвиклої до бою* (А. Кащенко); *Щовесни знімалася криничанська голота на заробітки* (О. Гончар); *Заможні стають ще заможнішими, а голота "доходить до ручки"!* (М. Циба).

ГОЛОТЕ́ЧА, і, *ж., діал.* Нічим не покрите, голе місце. *Сама крайня хата, ще й стоїть на такій голотечі без найменшого захисту* (І. Франко); *Шлях розкиса на голотечі, мов хоче кроки розчахнуть, намулом осідає вечір, і згущується каламуть* (П. Мовчан).

ГОЛО́ТОНЬКА, и, *ж., збірн., поет.* Пестл. до **голо́та.** *Іде багач, іде дукач — П'ян* [п'яний] *валяється, Із нашої голотоньки Насміхається: "За що ж тая голотонька Напивається?"* (з народної пісні); *Я не піду до багача, Мені голотонька миліш, Між нею душеньці вільніш, І де голота, там і я...* (І. Манжура).

ГОЛОТУ́РІЇ, ій, *мн. (одн.* **голоту́рія,** ї, *ж.)* Морські безхребетні тварини з циліндричним дуже скоротливим тілом і ротом, оточеним щупальцями. *З глибокої давнини відомі людині різні види їстівних голотурій-трепангів* (з наук.-попул. літ.); *У небагатьох голотурій біля основи щупалець є*

світлочутливі клітини (з навч. літ.); *Треба бути поетом, щоб передати всі ці барви, всі відтінки, всю силу і красу світіння тільки її, морської голотурії!* (В. Близнець).

ГОЛОТУ́РІЯ *див.* **голоту́рії.**

ГОЛОФА́Н, а, *ч.* Ковпак із прозорого скла, який застосовується в освітлювальних приладах для відбиття, заломлювання та розсіювання світла. *Голофани виготовляють способом пресування рідкої скляної маси в спеціальних формах із ванадистої сталі з точно обробленими поверхнями й призмами* (з наук.-техн. літ.).

ГОЛОЦЕ́Н, у, *ч.* Сучасна епоха антропогенового періоду розвитку Землі, яка охоплює післяльодовиковий період. *Протягом голоцену суша й моря набули сучасних контурів, склалися географічні зони, сформувалися заплавні тераси рік і торфовища* (з наук.-попул. літ.); *В атлантичний період голоцену в лісостеповій Україні були сприятливі умови для широколистяних лісів* (з навч. літ.); *Початок голоцену в Наддніпрянщині збігся з початком нової історичної доби — мезоліту, або середнього кам'яного віку* (з навч. літ.).

ГОЛОЦЕ́НОВИЙ, а, е. Стос. до голоцену. *Перший (голоценовий) кліматичний оптимум існував в Арктиці приблизно у 9–2,5 тис. до н. е.* (з наук. літ.); *У сучасний (голоценовий) палеогеографічний етап від Балтійського і майже до Чорного моря простягались дикі дрімучі ліси, але людина потіснила їх південну межу далеко на північ* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛОЦЮ́ЦЬОК, цька, *ч.*, *діал.* Голопуцьок (у 1 знач.). *Павлик .. раз прибіг до батька й приніс пучок козельків і повне гніздо горобиних голоцюцьків* (І. Нечуй-Левицький); — *А то приносить гніздечко якось і голоцюцьки: "Що оце, мамо?" — "То, кажу, птичачі* [пташині] *діти такі"* (А. Тесленко).

ГО́ЛОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **го́лка.** *Держить* [Оксана] *у руках .. рукав від сорочки, а голочка застромлена спочива...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Зір Бобровницького ще ніколи не був таким чутливим: у пам'ять падали, як у повноводу річку, кожен листочок, кожна соснова голочка, адже хлопець покидав рідні краї* (М. Малиновська); *В піджачок З голочок Одягнувся їжачок* (М. Стельмах); *На повіки нижуться голочки інею, ломляться, падають на червоні гарячі щоки і стають перлистими краплинами* (У. Самчук); * Образно. *Крізь основне, крізь безсумнівне вдоволення проколюється з глибини його нутра якась голочка іронії* (С. Тудор); * У порівн. *Зуби — білі, тонкі та довгі, мов голочки* (Панас Мирний).

◊ **(1) [Як] з го́лочки (з го́лки):** а) новий, щойно і добротно пошитий, зроблений і т. ін. *На йому* [ньому] *сорочка — як сніг; каптанок — як з голочки* (Панас Мирний); *На дверях з'явився черговий офіцер в англійському як з голки френчі* (О. Гончар); *Скидається на те, що їдемо в новому вагоні. Все як з голочки* (з газ.); б) причепурений, ошатно одягнений. — *А зараз — годину на різні приготування. Приїхав кореспондент центральної газети. Щоб усі були як з голочки* (П. Інгульський); в) модно, елегантно. *Він рум'яний, одягнений з голочки, задоволений з свого пальта на хутрі* (О. Кундзич); *Начепурилася* [Людка], *як з голочки одягнена, а Микола... жалько дивитися...* (В. Яворівський).

ГОЛОШИ́ЙИЙ, я, є, *розм.* Із неприкритою шиєю. *Підплигує по холодній траві голошиє, як мале горобеня, хлопча, покрикує застудженим голосом на непокірних корів* (Ю. Мокрієв); // Із шиєю без пір'я. *На горбочку .. днювали індичата — голошиї та голопузі, з пучечками пір'їнок на хвості й крильцях* (Я. Гримайло).

ГОЛОШИ́ЙКА, и, *ж.* Порода курей, у яких шия не обростає пір'ям. *Мабуть, через цю тоненьку, але в'юнку шию, що на ній раз у раз поверталась на всі боки її голова, Славіна скидалась на курку з породи голошийок* (Б. Антоненко-Давидович); — *Дивися! І голошийка!.. Яка краса!* — *захоплено сплеснув руками парох і нахилився над ними* [курчатами] (І. Чендей).

ГОЛОШТА́Н, а, *ч.*, *зневажл.* Те саме, що **голошта́нник.** *Коли б .. не пан, то не був би й мужик голоштан* (прислів'я); — *Тут* [на селі] *.. голоштани, жити не дають...* (Я. Качура).

ГОЛОШТА́НЕЦЬ, нця, *ч.*, *зневажл.* Те саме, що **голошта́нник.** *Сам за старшину тягне, а про людське око з голотою приятелює. Сидить, горілкою частує, жартує, ніби й сам нетяга-голоштанець* (З. Тулуб).

ГОЛОШТА́ННИК, а, *ч.*, *зневажл.* Убога людина; бідняк. — *А тоді нашому братові, селянинові, скрізь однаково трудно жилось... Ну от і послав мене батько сюди, у Кривий Ріг, разом з іншими такими самими голоштанниками* (Д. Ткач).

ГОЛОШТА́НЬКО, а, *ч.*, *зневажл.* Те саме, що **голошта́нник.** — *Голоштанько Мірошниченко вже крутить селом, як циган сонцем* (М. Стельмах); *Псяюха ж Сірко має вигоду зі своїх походів: Магомета не досяг, Симеона втратив. Голоштаньком був, голоштаньком і зостався* (Ю. Мушкетик).

ГОЛОЩА́К, а́, *ч.*, *діал.* Пісна рідка страва. [П е т р о:] *Ходім до хазяїна, нехай побаче* [побачить], *яким хлібом нас годує Ліхтаренко. А ось і борщ-голощак!* (І. Карпенко-Карий).

ГОЛОЩІ́К, ГОЛОЩО́К, щоку, *ч.*, *діал.* Крига, не покрита снігом; ожеледь. *На Дніпрі голощік: волами не проїдеш, хіба конячкою* (Сл. Гр.); — *А славно обмерзли голощоком окопи* (М. Старицький).

ГОЛОЩО́К *див.* **голощі́к.**

ГОЛОЩО́КИЙ, а, е, *розм.* Безбородий. *В усьому винний .. Вікілла, й найбільше — голощокий Хрисафій, євнух, вічний лис і холодний отруйник...* (І. Білик); * Образно. — *Драстуйте* [здрастуйте], *Григоровичу!* — *це Марта. Голос її лунко котиться по голощокій, у зелених острівцях барвінку горі* (В. Дрозд).

ГО́ЛУБ, а, *ч.* 1. Птах родини голубових із різнобарвним пір'ям та великим волом. *По подвір'ю вітер грає, Голуб голуба ганяє* (Л. Глібов); *Біля голубника хтось із хлопців возився з голубами* (А. Головко); *Через дорогу в ліску заворкотав дикий голуб* (М. Стельмах); * У порівн. *Вони справді — як ті голуби: де одно, там і друге* (Панас Мирний).

2. *розм.* Пестливе називання юнака, чоловіка (перев. при звертанні). [О д а р к а:] *Ти, певно, втомився, мій голубе? Ходи в хату, спочинеш...* (М. Кропивницький); [Р о м а н ю к:] *Дивись, голубе, щоб все було культурно* (О. Корнійчук); — *Прощай, мій Грицю, мій сизокрилий голубе, мій ясночолий місяцю...* (Василь Шевчук).

3. *заст.* Прикраса з паперу, воску або інших матеріалів, що має вигляд такої птиці. *Перед образами висіли на шовковинках голуби, зроблені теж із шпалерів* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Паперові голуби, підвішені до сволока, порозпускали пишні хвости, але не могли злетіти* (Б. Харчук); // Виріб із тіста у вигляді такої птиці. *Одні руки скручували зубчасті качалки в шишки, другі ліпили голуби, треті наліплювали з чорнушки очі* (І. Нечуй-Левицький).

Ганя́ти голубі́в *див.* **ганя́ти; (1) Го́луб ми́ру** — зображення білого голуба як символу миру. *Голуби миру з'явилися в усіх куточках мартенівського цеху* (В. Собко); **(2) Пошто́вий го́луб** — голуб, спеціально натренований для пересилання лис-

тів, несення поштової служби. *Були в римлян також спеціальні породи поштових голубів* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(3) Як го́луб (голу́бка),** *зі сл.* с и в и й — зовсім, повністю. *Гриць уже сивий як голуб був, а все ходив у Крим* (Марко Вовчок); *Довгий час пан бунчуковий жив удівцем і нарешті взяв шлюб удруге. Сивий як голуб, він упадав біля жінки* (М. Лазорський); *Перед очима нелька. Неквалива, сумовита, вся сива як голубка* (Ю. Збанацький).

ГОЛУБА́Р, я́, *ч.* Те саме, що **голубівни́к.** *Був з Сашка найперший голубар поміж усіма голубарями* (Ю. Смолич).

ГОЛУБЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **голуби́й.** *Вандзя здивовано підвела голубенькі оченята і поморщилася* (В. Малик); — *Ну, й спідниця ж!.. Голубенька, ще й з квіточками з червоненькими...* (А. Тесленко); *Голубенька бабка погойдувалась на соломинці, розправляла прозорі крильцята* (Ю. Яновський).

ГОЛУБЕНЯ́, ня́ти, *с.* Пташа голуба (у 1 знач.). *Десь близько за стіною воркотали й пурхали старі голуби, тихо пищали голубенята* (С. Скляренко); *Десь за три тижні вилупилися маленькі голубенята* (Ю. Збанацький); * У порівн. *Жиють* [живуть] *собі, кохаються, Як голубенята* (С. Руданський).

ГОЛУБЕНЯ́ТКО, а, *с.* Пестл. до **голубеня́.** *Голубівники з нетерпінням чекають перших виводків молодих голубеняток* (із журн.).

ГОЛУБЕ́ЦЬ, бця́, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **го́луб** 1, 3. *Голубець гукає, як пари шукає* (Номис); *Де не взявся сизокрилий голубець* (Л. Глібов); *Під образами паперові голубці, квітки* (Леся Українка); * У порівн. *А Петрик такий біленький, такий вичесаний, гей голубець* (Марко Черемшина).

2. Фігура в танцях. *Як скочу голубця, ще й принаджу молодця* (з народної пісні); // Народний танець, у якому виконуються такі фігури. *Раптом лунає голос аранжера* [розпорядника]: *"Голубець!" і пари з'єднуються й пускаються у вировий танець* (І. Франко); // Музика до цього танцю. *На селі, по той бік ставу, грали музики то голубця, то горлицю, а то метелицю* (Василь Шевчук).

3. *Див.* **голубці́.**

ГОЛУБИЗНА́, и́, *ж.* Те саме, що **голубі́нь.** *Щось в голубизні неба глибоке, і тепле, і бездоганно чисте* (О. Довженко); *Природа щедро наділила цей край і багатством, і барвами, і сонячним простором степів, і голубизною моря* (І. Цюпа); *Понад полями, що вже скинули білу намітку зими, миготить, переливаючись ніжною голубизною, марево...* (М. Сиротюк).

ГОЛУБИ́Й, а́, е́. Який має забарвлення одного з основних кольорів спектра — середнього між зеленим і синім; кольору ясного неба; світло-синій, блакитний. *Голубі оченята з-під чорних брів, наче квітки ті, горять — усміхаються* (Панас Мирний); *Даль ясна і в голубому небі спокій* (В. Сосюра); *Стих благовіст, і з тиші, чи то з води, чи з неба вродилась диво-пісня і піднялась, полинула над голубими плесами, над берегами, луками* (Василь Шевчук); // *у знач. ім.* **голуби́й,** бо́го, *ч., перен., розм.* Те саме, що **гомосексуалі́ст.** *Наш малий уже в другому класі .. Новеньку блакитну сорочку відмовився носити: — Скажуть, що голубий* (Л. Костенко).

Голуби́й екра́н *див.* **екра́н; Голубі́ бере́ти (ка́ски)** *див.* **бере́т; Пові́тряний (п'я́тий, голуби́й** *і т. ін.)* **океа́н** *див.* **океа́н.**

◊ **Голуба́ кров** *див.* **кров; Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах** *див.* **кров; Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою]** *див.* **підно́сити.**

ГОЛУБИ́КА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **лохи́на.** *Любить* [тетерев] *ліси незаймані, дикі, .. з багатими ягідниками чорниці, голубики, брусниці* (В. Гжицький).

2. Ягоди цієї рослини. — *А голубика в лісах є? .. — Голубика? .. Не знаю. А що це таке? Розказуємо, яка з вигляду ця ягода, яка на смак* (Є. Гуцало).

ГОЛУБИ́НА, и, *ж., поет., рідко.* Те саме, що **голу́бка** 1. *Ой вилітає голубина з України, вироняє* [скидає] *сизе перо на долині* (з народної пісні); *Все ближче пісня. З-за дерев пурхнула голубина* (П. Тичина).

ГОЛУБИ́НИЙ, а, е. 1. Прикм. до **го́луб** 1. *Вся ліва половина голови в мене була після нападу гусей в моргулях завбільшки з голубине яйце...* (В. Сосюра); *Байдужість розливалась у теплому вогкому повітрі, .. в одноманітному лопотінні безлічі голубиних крил, що лунали в повітрі над цілим передмістям* (Н. Королева); *Над містом в'ються голубині зграї, В будівників приймаючи квартал* (Л. Дмитерко).

2. *перен.* Лагідний, тихий. [М и к и т а:] *Тобі треба голубиної мови, улесливих речей? А я тебе лякаю своїм поглядом?* (М. Кропивницький); *Паничів і чоловіків з голубиною смирною вдачею вона не любила; навіть нехтувала ними* (І. Нечуй-Левицький); *Ти був би моєю піснею, Ти був би моєю казкою, Квіткою щастя пізньою І голубиною ласкою* (Л. Забашта).

Голуби́на по́шта *див.* **по́шта.**

ГОЛУ́БИТИ, блю, биш; *мн.* голу́блять; *недок.* 1. *кого.* Виявляти ніжність, ласку; пестити. *І хлопці жвавії танцюють, Дівчат голублять і милують* (С. Руданський); *Василина хапає синка на руки, голубить його, цілує, мов хтозна й коли бачила* (І. Вирган); // *що.* З ласкою припадати до чого-небудь, гладити що-небудь. *Хлопець голубить дужу бархатну шию, зазирає коневі у вічі* (О. Донченко); *Ніжно голубить* [Санько] *книгу своєю розбійницькою рукою* (І. Багряний); * Образно. *Сходило сонце, голублячи землю теплом* (А. Трипільський).

2. *що, перен.* Любовно виношувати, плекати (надію, мрію і т. ін.). *Голублячи таку думку в серці, непримітно переходив він безкраї степи без утоми* (Панас Мирний); *Сучасним гориш. Голубиш ідею здійснення мети* (П. Тичина); *Голубив я надію, Що відтепер навік заволодію Безцінними клейнодами любові* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГОЛУ́БИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* голу́бляться; *недок.* Голубити (у 1 знач.) один одного. *А молоді знай собі голубляться та милуються* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Старий Балан скоро похилився на купу сіна біля полудрабка і почав куняти, молодята ж жартували поміж собою, голубилися та слухали жайворонка* (А. Кащенко).

ГОЛУБИ́ЦЯ[1], і, *ж., заст.* Голубка. *Ті* [римські піхотинці] *завзято Наскочили на дружб, що, задля жертви, Як наш святий наказує обичай, Несли два птахи, білі голубиці* (І. Франко); *Тимофій стоїть перед Христею, б'є себе в груди та вичитує. — Се та, кого жаждала* [жадала] *душа моя! Прийди ж, ближняя моя, добрая моя, голубице моя!* (Панас Мирний); *Ігумена .. пробубоніла ласкаво, наскільки це дозволяв її бас: — Іди, голубице моя, на кухню* (О. Донченко); * Образно. *Орлиний зір і серце голубиці Тебе* [Лесю Українку] *вели вперед, за небосхил* (М. Рильський); * У порівн. *Яково ж буде їй, моєму дитятеві, що чиста і непорочна у сім ділі, як голубиця..?* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ГОЛУБИ́ЦЯ[2], і, *ж.* Те саме, що **голуби́ка.** *У липні в тайзі достигає ягода: і морошка, і брусниця, і голубиця*

(О. Донченко); *І під ногами колючки, проваля, сопки і лучки, і голубиця й іван-чай, і спогад* (В. Стус).

ГОЛУБІВНИ́К, á, *ч.* Той, хто тримає, розводить голубів; голубар. *Орнітоз є небезпечним для людини. Голубівник може заразитися при проникненні вірусу в ротову порожнину, на слизову оболонку очей або руки* (з наук.-попул. літ.); *Знайомий голубівник розповів, що інколи він міняє когось з голубиної пари, щоб вивести новий вид, і ті, без будь-якої ворожості, за кілька днів створюють нову сім'ю* (з газ.).

ГОЛУБІВНИ́ЦТВО, а, *с.* 1. Розведення голубів як галузь птахівництва. *Незважаючи на те, що існує напрямок розведення м'ясних порід голубів, внесок голубівництва в загальний обсяг птахівничої м'ясної продукції мізерний, і його можна розглядати як екзотичну галузь* (з наук.-попул. літ.).

2. Розведення та дресирування домашніх голубів. *Під час Другої світової війни з голубівництвом боролися. Німці добре знали можливості голубів і знищували їх, аби не допустити зв'язку між партизанськими загонами й підпільниками* (із журн.).

ГОЛУБІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до голубівництва. *Голубівницьке захоплення.*

ГОЛУБІ́НКА, и, *ж.* Неїстівний гриб перев. із сивою або синьо-фіолетовою шапинкою. *Прілий дух гнилих пнів, запах кладовища лісного йшов на них з пущі, де трухліли мертві смереки та гніздились погані гриби — гадяр і голубінка* (М. Коцюбинський); *Тендітні печериці приміряли мерщій сніжно-білі суконьки, рум'яні голубінки чепурились весело в червоні й рожеві капелюшки* (П. Козланюк).

ГОЛУБІ́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **голу́блення.** *І справді, після того* [покумання] *вони ще дужче затоваришували. Почалися таємні сповіді важких думок та гадок, пестощі та голубіння веселих надій* (Панас Мирний).

ГОЛУБІ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **голубінка.** — *Ну, мої грибочки, лізьте в козубочки!.. А ось і панночка-голубіночка, сивенька і кругленька, мов табакерочка!* (І. Франко).

ГОЛУБІ́НЬ, і, *ж.* Голубий колір, голубий відтінок чого-небудь. *В цілому дзеркалі* [снігу] *відбилася голубінь неба* (Ірина Вільде); *Голуба чиста вода... І поруч така ж прозора голубінь, але то вже не хвилі Дніпра, а розквітлий льон Смоленщини* (І. Цюпа); *Гори співали — потоками, птаством, голосами звірів і худоби. Все це перевивалося пахощами полонинських квіток, ніжною голубінню височини, злітало до сонця* (М. Олійник).

ГОЛУБІ́ТИ, іє, *недок.* 1. Виділятися своїм голубим кольором; виднітися (про що-небудь голубе). *Крізь дерева голубіє дах якогось будинку* (С. Васильченко); *Дніпро голубів, звиваючись стрічкою в луках* (С. Скляренко).

2. Ставати голубим. *Небо почало швидко голубіти і незабаром місто набуло майже весняного святкового вигляду...* (Ю. Мартич); — *У річок, як і в людей, час від часу змінюється настрій. Ясно — голубіють, похмарить — темніють...* (О. Гончар).

ГОЛУБІ́ШАТИ, ає, *недок.* Ставати голубішим. — *А песці там єсть? — Єсть! — Білі чи голубі? — Рябенькі! Вони тільки на далекій півночі білішають та голубішають* (Остап Вишня); *Мандруючи по хаті, він і не відав того, як поволі голубішали його очі, як яснішало хмарне чоло, просвітлене новими думками й почуттями* (М. Сиротюк); *Був ранок, і була неділя, з-за лахміття сонних хмар визирало все сліпучіше сонце, і трикутник неба вгорі вікна голубішав і голубішав* (Ю. Винничук).

ГОЛУ́БКА, и, *ж.* 1. Самка голуба. *Сидить голуб на черешні, А голубка на вишні, Ой скажи, ой скажи, серце дівчино, А що в тебе на мислі* (з народної пісні); *Чи винна голубка, що голуба любить?* (Т. Шевченко); *На карнизах та ринвах метушаться голуби й, надуваючи шиї, голосно воркують, набігаючи грудьми на голубок* (В. Винниченко); *Туркоче сонце в деревах, голубка по карнизу* (П. Тичина); * У порівн. *Тиха* [Настя], *як ягниця, ніжна, як голубка* (М. Коцюбинський).

2. *розм.* Пестливе називання дівчини, жінки (перев. при звертанні). *Ганнусю, рибко, душко, любко, Рятуй мене, моя голубко* (І. Котляревський); *Тим шляхом мандрував Ярема у Вільшану Голубку привітать, красу свою Оксану* (А. Турчинська); — *Ой Мотре, голубко, коли вже в тебе з Миколою весілля буде, а то аж жижки дрижать — так хочеться танцювати!* (К. Гриб).

◊ **Як го́луб (голу́бка)** *див.* **го́луб.**

ГОЛУ́БЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **голу́бити.** *Як багато не встигла йому сказати, і поцілувати, і голову його голублену притиснути до грудей...* (Ю. Яновський); *Він чи не вперше дав знати, як направду високо ставить цю, аж мовби й не свою, і як же непорівнянно менше од "своєї" голублену дитину* (О. Забужко); * Образно. *Великих зусиль мусив докласти цей хворий, не часто голублений долею чоловік, щоб достойно витримати прикрості* (М. Бажан).

ГОЛУ́БЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **голу́бити** і **голу́битися.** *Певно, найбільше психологічне навантаження несе метафора під пером О. Іваненко в епізоді голублення поетом-солдатом маленького сина коменданта* (з наук. літ.); *За голубленням та за милуванням незчулися, як і ніч минулася* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ГОЛУБЛИ́ВИЙ, а, е. Схильний до голублення. — *Що ти голову їй морочиш, Голубливій та молодій?* (А. Малишко); // Сповнений ніжності, ласки. *Подихав теплий, голубливий вітрець, навіваючи м'яку розчуленість і ніжність до всього живого* (Я. Качура); *Борджомела, Борджомела* [річка], *Наче дівчина весела, .. А для мене ти пестлива, Ніжно, ніжно голублива, Біля тебе я щаслива* (Л. Забашта); *Прокіп Гордійович ловить на собі голубливий погляд завідуючої, одвертається* (О. Гончар).

ГОЛУБЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **голубли́вий.** *Відтінок найвищої пестливості, власне дитинної голубливості в іменниках створює суфікс -ат- (-ят-), за допомогою якого утворюються назви малих предметів* (з наук. літ.).

ГОЛУБЛИ́ВО. Присл. до **голубли́вий.** *Тося не сперечалась, як він став пестити її голову, ніжно й голубливо приговорюючи, як нарешті він притиснув обличчя собі до грудей і почав гаряче й нестримно його цілувати...* (М. Івченко); *Не зовсім до душі була провідникові молода, пухненька блондинка.., яку мати голубливо називала Фросенькою* (О. Гончар); * Образно. *В балці голубливо плескався сріблястий струмок* (Я. Качура).

ГОЛУ́БЛЯЧИЙ, а, е. Ласкавий, пестливий. *Когось все жду — Співаючи. Співаючи-кохаючи Під тихий шепіт трав голублячий* (П. Тичина); — *А цукерок, що у папірцях, привезете? .. — Неодмінно привезу! — зітхає Никін, опускаючи свою важку й голублячу руку на золотистий чубчик найменшого* (Є. Доломан); *Оксана тримала Сергійову руку в своїй і йшла поруч, поглядаючи на нього голублячими, усміхненими очима* (А. Хорунжий).

ГОЛУБНИ́К, á, *ч.* Приміщення для голубів. *Тхір часто звик Ходить на голубник* (Л. Боровиковський); *Біля голубника хтось із хлопців возився з голубами* (А. Головко); *Тут, на Горі, всі дуже любили голубів. Зроблені з дерева, прикриті дашками голубники для них стояли на княжих і боярських теремах* (С. Скляренко).

ГОЛУБНИЧО́К, чкá, *ч.* Зменш.-пестл. до **голубни́к.** *Гула, гула голубонька, з голубничка йдучи; Заплакала дівчинонька, за нелюба йдучи* (з народної пісні); *Нібито прилинула звідкілясь невідома Степанкові голубка, сіла на голубничок, на ту поличку, що навскоси по даху прибита* (Л. Смілянський).

ГО́ЛУБО, *рідко.* Присл. до **голуби́й.** *Послався зелений барвінок, голубо зацвів* (Марко Вовчок).

ГОЛУБО́ВІ, вих, *мн.* Родина птахів, до якої належать голуби й горлиці. *Найбільше різноманіття голубових в Азії та Австралії* (з наук.-попул. літ.); *Вживають голубові переважно рослинну їжу: насіння, листя, плоди та ягоди. Невеликий відсоток продуктів харчування родини — комахи та дрібні безхребетні* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛУБОВО́Д, а, *ч., заст.* Те саме, що **голубівни́к.** *Кость з малих років був завзятим голубоводом* (О. Донченко); // Фахівець із голубівництва. *Інструктор-голубовод.*

ГОЛУБОВО́ДИЙ, а, е. Із голубою водою. *Повилася буйна голубовода Ріка і верткий, неспокійний у повінь, закрутистий, схожий на вужа, Хустець* (С. Скляренко); *На що б не дивилася, де б не гуляла* [Леся Українка] *— всюди ввижаються їй дрімучі волинські праліси, голубоводі, оточені очеретами і рогозою озерця* (М. Олійник).

ГОЛУБОВО́ДСТВО, а, *с., заст.* Те саме, що **голубівни́цтво.** *Двічі Кость їздив до міста в Тсоавіахім і діставав там інструкції по військовому голубоводству* (О. Донченко); *Аматори-голубоводи Тернопільщини докладають великих зусиль у розвиток та популяризацію голубоводства в Україні* (з газ.).

ГОЛУБО́К, бкá, *ч.* Зменш.-пестл. до **го́луб.** *Мисливцеві видно, як переливається сліпуче сонце на сизій, аж дзеркальній спині .. голубка* (О. Донченко); *Чубчик, сивий голубок, Живе на голуб'ятні* (І. Муратов); *Над образами, під стелею, папіровий* [паперовий] *голубок на волосині літав, розгорнувши білі крильця* (А. Кащенко); * У порівн. *Мовить баба у кутку: — Я щедруха, я гладуха; В мене донечка красуха; Кучерявенький синок, Як той сизий голубок* (Л. Глібов).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **[ті] голубки́,** *зі сл.* ж и т и — у повній злагоді, дуже дружно. *Подивись, як Бондаренко панькається тепер з своєю молодою жінкою. Наче ті голубки живуть* (Л. Яновська).

ГОЛУ́БОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **голу́бка.** *Не до пари голубоньці Горобець, Хоч який він прехороший молодець* (Л. Глібов); *—Давайте, голубоньки, зборемо її* [Олену] *гуртом. Я не в силах .. шелихвістку повалити* (О. Ковінька); *— Мамо, голубонько, виклопочи мені дозвіл займатися літературною працею!* (О. Іваненко); * У порівн. *Мов сизая голубонька, Село облетіла* [княжна]. *У всіх була, всіх бачила, Всі повеселіли* (Т. Шевченко).

ГОЛУ́БОНЬКО, а, *ч.* Пестл. до **го́луб.** *Ой, гаю мій, гаю, Та густий — не прогляну; Упустила та голубонька Та вже й не піймаю* (з народної пісні); *В небі один місяць ясненький, В світі один батько рідненький, Наш голубонько сивенький* (Леся Українка).

ГОЛУБОО́КИЙ, а, е. Який має голубі очі. *Це була манесенька на зріст, тоненька, голубоока, з шапкою густих русявих кучерів на круглій голівці дівчинка* (Л. Яновська); *Світловолосий, голубоокий, охайно вбраний.., він самою вже зовнішністю своєю справляв чарівне враження* (Б. Антоненко-Давидович); *Рита Скрипаль була першою красунею у нашому класі. Струнка, голубоока, чорноброва...* (В. Нестайко).

ГОЛУБОПОДІ́БНІ, них, *мн.* Ряд птахів, до якого належать родини рябкових та голубових. *До голубоподібних належить понад 300 видів птахів, які розповсюджені на всіх континетах* (з наук.-попул. літ.); *Голубоподібні мають довгі гострі крила, короткі ноги з чотирма пальцями, один із яких спрямований назад* (з навч. літ.).

ГОЛУ́БОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **голу́бка.** *Зажурився сизий голуб, сидя на дубочку, що одняв у його* [нього] *злющий рябець голубочку* (М. Костомаров); [В а с и л ь *(пригорта її):*] *Марусю, голубочко сиза! Не побивайся так марно...* (Панас Мирний); * Образно. *Зимонько-снігурочко, Просимо, голубочко, Щоб мороз стояв* (Л. Глібов); * У порівн. *Три дочки — як голубочки!* (Панас Мирний).

ГОЛУБО́ЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **голубо́к.** *— Ой заспівай, защебечи, сивий голубочку* (з народної пісні); *— Прощай же, сизий голубочок! Бо вже стає на дворі світ; Прощай, дитя, прощай, синочок!..* (І. Котляревський); *Я добре бачила: вони на майдані тулилися одне до одного. Голубочки... Хіба ні, Романе?* (Б. Харчук).

ГОЛУБУВА́ТИЙ, а, е. Із голубим відтінком, трохи голубий. *На кілька верст я помічаю до дріб'язків увесь краєвид. Місцями по ньому чіткою, голубуватою стрічкою виблискує річка* (М. Івченко); *Над горами чітко окреслювалась широка скибка голубуватого місяця* (С. Скляренко); *Хати здивовано зиркали голубуватими шибками з-під стріх та черепичних дахів* (В. Дрозд).

ГОЛУБУВА́ТО. Присл. до **голубува́тий.** *Голубувато поблискують вогники.*

ГОЛУ́БЦІ, ів, *мн. (одн.* **голубе́ць,** бця́, *ч.).* Страва з м'ясного або іншого фаршу з крупами, овочів і т. ін., тушкованих у капустяних листках. *Обідали у Княжевичів .. Обід: борщ з кашею, голубці, курчата й солодке* (М. Коцюбинський); *Галя сиділа на руках у Ганни й тримала .. величезного голубця, з якого потроху крапало їй на платтячко сало, потім висипалося помалу варене пшоно й залишився порожній капустяний лист* (Ю. Яновський); *Як смакує смаження з утроби свинячої! А капуста! А голубці пшоняні у пелюстках квашеної капусти, закроплені шкварками, мов бурштином!* (У. Самчук).

ГОЛУ́БЧИК, а, *ч., розм.* Ласкаве звертання до кого-небудь або прикладка до такого звертання. *— Таточку-голубчику .. се мені навдивовижу! Як таки можна, щоб сонечко стояло, а щоб земля ходила?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Іваночку! Голубчику!.. Не знаю, що мені, але боюся, страшенно боюся бути сама* (І. Франко); [Б а б у с я:] *І сказала б тобі, голубчику, та й сама не знаю* (І. Микитенко); // *ірон.* Звертання з відтінком погрози, осуду, зневаги. *— Ага, голубчику, ось коли ти до нас попався* (С. Васильченко); [С о л т и с:] *Держіть його. В'яжіть. Саме його нам і треба. Довго ми тебе шукали, голубчика* (В. Собко).

ГОЛУБ'Я́, я́ти, *с.* 1. Те саме, що **голубеня́.** *Мабуть, не було гнізда, з якого б він* [кіт] *не потяг голуб'яти* (П. Автомонов); * У порівн. *Удвох собі похожають* [походжають], *Мов ті голуб'ята* (Т. Шевченко).

2. *розм.* Пестливе називання кого-небудь (перев. при звертанні до дитини, молодої людини). *Я не журюся, го-*

луб'я кохане (з народної пісні); — *Знаєте що, голуб'ята, їдьмо на Сиваш* (Олесь Досвітній); — *Заходьте, заходьте, голуб'ята, — прошамкотіла бабуся* (В. Собко).

ГОЛУБ'Я́НКА *див.* **голуб'я́нки.**

ГОЛУБ'Я́НКИ, нок, *мн. (одн.* **голуб'я́нка,** и, *ж.).* Родина денних метеликів яскравого забарвлення з численними дрібними вічками на нижній поверхні крил. *Голуб'янки — родина надзвичайно поширених лускокрилих комах* (з наук.-попул. літ.); *До родини голуб'янок належать переважно маленькі метелики блакитного, коричневого або жовтогарячо-червоного забарвлення* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛУБ'Я́ТИНА, и, *ж.* М'ясо голуба (у 1 знач.). *Хлопці вправно розчинили та перемили граків і вкинули їх у казан. М'ясо нагадувало за смаком голуб'ятину, їх жир був зеленого кольору* (з мемуарної літ.); *У житті не їв голуб'ятини, хоча в деяких ресторанах подають таку страву* (з газ.).

ГОЛУБ'Я́ТКО, а, *с.* Пестл. до **голуб'я́.** — *Я бачу, голуби вернулись і годують голуб'яток!* (Леся Українка); — *Діточки ви наші, голуб'ятка малі, — обняла чиясь молодиця чужого хлопчика* (А. Шиян).

ГОЛУБ'Я́ТНИК, а, *ч.* 1. Те саме, що **голубівни́к.** — *Щирий голуб'ятник, замічайте, чужого голуба де хоч пізнає* (В. Винниченко); *Чубарик не раз чув, як хвалилися старі голуб'ятники, що їхні голуби іноді залишаються на ночівлю в небі...* (Л. Смілянський); *Навіть хто в нічній був, і той, розбуджений алалаканням голуб'ятників, вичвалає на подвір'я і ще заспано стане дивитися на .. хмару, крізь яку поволі пробиваються вгору білосніжні голуби Прапірного* (О. Гончар).

2. Ловчий хижий птах (яструб, сокіл і т. ін.), з яким полюють на голубів. *Раптом з-за чагарника виринув яструб-голуб'ятник* (О. Копиленко).

3. *розм.* Те саме, що **голубни́к.** *Павло .. і нову хату, і хлів, і килими, і навіть голуб'ятник віддав би, щоб тільки Феня була при ньому!* (М. Циба); *Господар .. стояв на щаблях пофарбованої в зелене драбинки, чистив голуб'ятник* (Ю. Мушкетик).

ГОЛУБ'Я́ТНЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **голубни́к.** *У двох двориках, над стовбурами кукурудзи, яку вигнало мало не в два людські зрости, підносилися дерев'яні мальовані голуб'ятні* (І. Сенченко); *Алі поволі, обережно, тримаючись за глиняний дах голуб'ятні, пробував пальцями ніг і п'ятами, чи не затонкі кілочки, на які сідали птахи, чи витримають його?* (Ю. Логвин); * У порівн. *З боку палацу загиналась пристройка на два поверхи, а за нею піднімалась чудна тонка невеличка башта з узькими амбразурами, неначе голуб'ятня з дірками* (І. Нечуй-Левицький).

ГОЛУБ'Я́ТОЧКО, а, *с.* Пестл. до **голуб'я́тко.** [О р и с я:] *Голуб'яточко моє! Тулю тебе до серця, і серце тріпоче, радіє* (М. Кропивницький); * У порівн. *Обнялись, як голуб'яточка, і пішли собі; а над ними так і в'ється чайка, .. як над діточками* (О. Стороженко).

ГОЛУБ'Я́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **голуби́ний.** — *Уявіть собі півдюжини засмажених голуб'ячих тушок. Розкіш! Смакота!* (Ю. Збанацький); *Градини були завбільшки від голуб'ячого до гусячого яйця* (І. Білик); * У порівн. *Людина відчуває себе новонародженою перед красою життя, .. ніжною і щирою, як голуб'яче серце* (Григорій Тютюнник).

ГОЛЧА́НИЙ, а, е. Те саме, що **голкови́й** 1. *Готичні замки, що пронизують піднебесся Руана своїми голчаними шпилями, були свідками багатьох драматичних епізодів в історії Франції* (з Інтернету); * Образно. *І мерзнув я — голчаний холод вганявсь під нігті, кров студив* (П. Мовчан).

ГОЛЧА́СТИЙ, а, е. 1. Який має вигляд голки. *Голчасті верховіття тихого бору всі одразу заіскрились синім пилом* (С. Васильченко); *На вокзалі блискотять гострими голчастими іскрами рельси* [рейки] (В. Винниченко); *В Челябінську початок березня цього 1943 року ще сипав сніговіями, ще від кожного подиху лягав на комір голчастий іній* (Є. Доломан).

2. Укритий, усипаний голками; із голками. *Ворушаться морські зірки, причаївся голчастий їжак під велетенськими водоростями* (О. Іваненко); *Істоти мали форму кактусових стовбурців із жилавими, голчастими листками, але покриті цілком схожою на людську шкірою* (Валерій Шевчук).

ГОЛЧА́ТИЙ, а, е. Те саме, що **голча́стий** 1. *По стовпах попливли сизі проводи, запушились голчатим інеєм* (В. Бабляк); *Рівно золотилася вимережана смугами голчата стерня* (В. Логвиненко).

ГОЛЬ, і, *ж., заст.* Голота. *За рідний край, за власний сон Він бився на Сулі. А з ним такая ж голь сама, Що їй — і виходу нема* (І. Багряний); *Голь, а кожне норовить Вдати з себе лорда* (Микола Чернявський); — *Чи така, як ви, голь потрібна комусь?* (Д. Міщенко).

(1) Нещади́ма голь — дуже бідні люди; голота. *Стара супиться та все бурчить: — Нащо нам та голь нещадима здалася!* (Марко Вовчок); — *Народ пливе до нас з усього краю... Нещадима голь!* (Я. Качура).

ГОЛЬД *див.* **го́льди.**

ГО́ЛЬДИ, ів, *мн. (одн.* **гольд,** а, *ч.), заст.* Нанайці. *Ще .. коли він разом з гольдом Дерсу Узала служив у знаменитого Арсеньєва провідником по нетрях Уссурійського краю, вже тоді .. прозвали його Тигровою Смертю* (О. Довженко); *Дудніли авто, ляскаючи ланцюгами, і тут же їхали нарти, запряжені північними оленями, — то десь приїхали гольди до столиці* (І. Багряний).

ГО́ЛЬМІЄВИЙ, а, е. Стос. до гольмію, пов'язаний із його використанням. *Гольмієвий лазер дає можливість виконувати літотрипсію ендоскопічно, без розрізів* (з газ.).

ГО́ЛЬМІЙ, ю, *ч.* Хімічний елемент з атомним номером 67, рідкісноземельний метал, що належить до лантаноїдів (від латинізованої назви Стокгольма — Гольмія). *Гольмій — один із рідкісних лантаноїдів, що міститься в монацитовому піску та деяких інших мінералах* (з наук. літ.).

ГОЛЬНИ́К, а́, *ч.* 1. Коробочка або подушечка для швацьких голок. *З рогу оленя виробляли порохівниці, протички, гольники* (з наук.-попул. літ.).

2. у́, *ч., збірн.* Опала хвоя. *Для мульчування можна використовувати тирсу, гольник, рейки* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛЬТІПА́, и́, *ж., заст., зневажл.* Збірн. до **гольтіпа́ка** 1; голота. *Іще там єсть до півдесятка, Но дріб'язок і гольтіпа* (І. Котляревський).

ГОЛЬТІПА́КА, ГУЛЬТІПА́КА, и, *ч., зневажл.* 1. Убога людина; голодранець. — *Що се за чоловік, — каже стара .. — Такий обірваний та обшарпаний, зовсім гультіпака, а дав тобі таляра!* (О. Стороженко); *Сьогодні вранці так зневажливо розмовляла* [Ярина] *з ним. Але .. чому зневажливо? Чому? Тому, що гольтіпака він безхатній?* (О. Ільченко).

2. Нероба, ледар; гультяй. — *Дуже, дуже багато швендяє сюди гольтіпак, що, нічого не вміючи і нічого не знаючи, туди хочуть за добрими людьми* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Павлусь ніколи не каже: "мій батько", а все каже: "мій банк", як говорять в його дурному кружку* [оточенні] *молоді пещені гультіпаки* (І. Нечуй-Левицький); *Дію балади П. Гулак-Артемовський переніс в умови українського побуту.*

Пана Твардовського наділено характерними рисами українського багатого козака-гультіпаки, бешкетника (з навч. літ.); // Уживається як лайливе слово. [Ф е с ь к о:] *Ах ти, підбрехачу! Ах ти, гольтіпако! Та почекай же ти, навчу я тебе, як мому* [моєму] *чоловікові брехню завдавати!* (І. Франко).

ГОЛЬТІПА́ЦЬКИЙ, ГУЛЬТІПА́ЦЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Прикм. до **гольтіпа́ка, гультіпа́ка.** — *За мною ніякої слави, нема чим дорожити .. Хіба що гуляйпільська яка-небудь драна, гольтіпацька* (О. Гончар); *Гультіпацькі пісеньки;* // Власт. гольтіпаці. [Д р у г и й:] *Я вже давно помітив, що в його* [нього] *постава не гольтіпацька. А зрост* [зріст] *який! Це велетень* (П. Куліш); [В а с и л ь:] *Замість того, щоб усім, як братам, одностайно стати, .. вони* [ватажки] *.. потурають хижій гольтіпацькій сваволі, грають на ній, як на тій струні* (Панас Мирний).

ГОЛЬФ, *ч.* 1. *род.* у. Гра, за правилами якої м'яч заганяють ключкою в лунки, обминаючи різні штучні перешкоди. — *Тепер візьмемо гру в гольф .. Мета гри — загнати* [м'яч] *в ямку найменшою кількістю ударів* (Ю. Яновський); *Далі виднілися тенісні корти й поле для гольфу* (О. Авраменко).

2. *род.* а. Щільний светр із високою горловиною. *Ранковий бриз влітає під гольф і створює оману, буцім надворі зимно* (Л. Дереш); *Гольф — легкий і водночас теплий одяг, який добре підкреслює фігуру, а висока горловина захищає шию від вітру чи прохолоди* (із журн.).

3. *Див.* **го́льфи.**

ГО́ЛЬФИ, ів, *мн. (одн.* **гольф,** а, *ч.).* Шкарпетки до колін. *Макароніна була в гарно випрасуваному платтячку, в білих гольфах, а на голові — великий білий шовковий бант* (В. Нестайко); *Гольфи можуть бути частиною спортивного костюма, уніформи (шкільної, військової, морської тощо), повсякденного одягу й т. ін. Носять їх, як правило, із шортами, короткими спідницями чи сукнями* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛЬФІ́СТ, а, *ч.* Гравець у гольф. *Молодий ти й досі, батьку. Порівняти мене з тобою, так я — футболіст, а ти гольфіст* (Ю. Яновський); *Типові турніри з гольфу тривають чотири дні. У них бере участь приблизно 150 гольфістів* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛЬФІ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **гольфіст.** *Каті Вітворс — одна з найсильніших гольфісток світу, яка здобула рекордну кількість перемог* (із журн.); *Приємно здивували жінки-гольфістки з Рівного. Вони зайняли три призові місця, незважаючи на те що змагалися з чемпіонками України* (з газ.).

ГОЛЬФ-КЛУ́Б, у, *ч.* Спортивна організація, яка об'єднує любителів гольфу. *Майбутній гольф-клуб складатиметься з клубного будиночка, поля для гольфу та споруд для зберігання знаряддя, де можна буде також переодягтися* (з газ.).

ГО́ЛЬФОВИЙ, а, е. Стос. до гольфу. *Жінки дуже рідко змагаються в одних турнірах із чоловіками чи приймаються в гольфові клуби, статути яких визначають виняткове чоловіче членство* (з наук.-попул. літ.); *Гольфове поле; Гольфовий майданчик.*

ГОЛЬЦЕ́М, *присл., розм.* Без одягу; голяка. *На Гарці велетні живуть, Їх люди дикими зовуть; Ідуть гольцем, кремезні всі, Пишають в первісній красі* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ГОЛЬЯ́Н, а, *ч.* Прісноводна риба родини коропових із веретеноподібним тілом і дрібною лускою. *До переліку риб, що вже знайшли своє місце в Червоній книзі України, входять осетер чорноморсько-азовський, севрюга азовська, гольян звичайний* (з наук. літ.); *Через невеликий розмір гольян дуже рідко привертає увагу рибалок, які якщо й ловлять його, то лише як наживку для хижих риб* (з наук.-попул. літ.).

ГОЛЯ́К, а́, *ч., розм.* 1. Голий хлопчик, юнак, чоловік. *Декілька голяків, взявшись за руки, ще й пританцьовують, мов дикунчата з якогось африканського племені* (О. Гончар).

2. *заст.* Убога людина; злидар. *Але ти дощенту бідний, Найостанній з голяків, Так мене за тебе рідний Оддавати не схотів* (Я. Щоголів); *Мандрували по всіх штатах .. Прибули в рідні краї ще більшими голяками* (І. Цюпа); *Сковорода скривився. Хотів сказати, що він не пан, а теж голяк, який не має, окрім сопілки й кількох книжок, нічого* (Василь Шевчук).

3. *діал.* Дерево без листя. *Хома, чіпляючись .. за голяки, то за пеньки, порвав .. і рукава у свити* (Г. Квітка-Основ'яненко).

4. Круглий гладкий камінь; голиш. *Він* [дід] *поволі брав з купи поперед себе важенький круглий голяк, .. розмахував над головою й пускав. Каменюка, хуркнувши, падала між готи* (І. Білик); *Камені для лазні мають бути круглої форми (голяки) і без вибоїн* (з газ.).

ГОЛЯКА́, *присл., розм.* Без одягу; гольцем. *Малий голяка стрибав по мокрій траві за скелею, цокотів зубами і приказував: — А мені не холодно! А мені не холодно!* (Ю. Логвин); [Г о л а в і д ь м а:] *І пудра й плаття нас ляка, То — баб'яче вже діло; Сиджу на цапі голяка — Любуйте всі на тіло!* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * У порівн. *Звісив* [Хаблак] *наперед руки з паперовим жмутком і так стояв, ніби голяка перед медичною комісією* (В. Дрозд).

ГОЛЯКО́М, *присл., розм.* Те саме, що **голяка́.** *На цей раз ходили без Ягельського, бо в нього не вистачило вже не тільки сили, а й волі підтримати товаришам компанію та скористатись із таких розкошів, як прогулянка голяком по коридору* (І. Багряний); *У плавнях, бувало, навіть глибокої осені таке кострище* [вогнище] *розведем, аж гоготить полум'я вище верб... І купаємось, було, до самих холодів. Вискочиш з води та голяком до вогнища мерщій!* (О. Гончар); *Дістанешся до свого провулка, за вербами викупаєшся голяком, розчухаєш на лопатках комарів, обсохнеш* (Є. Пашковський).

ГОЛЯ́Р, а́, *ч., заст.* Перукар. *Ще до сходу сонця сходилися вони до голяра Тимка щонеділі й свята, аби голитися* (В. Стефаник); *Голяр стриг своїх клієнтів досить недбало, безцеремонно, так, як стрижуть баранів, лишаючи смуги й куці волосся, або немилосердно скубучи машинкою* (І. Багряний).

ГОЛЯ́РНЯ, і, *ж., заст.* Перукарня. *Андрій був у першій сімці й ішов до голярні не без цікавості — йому хотілося подивитися в люстро й гарно поголитися* (І. Багряний); — *На ось краще гроші та піди в голярню, підстрижись трохи* (Д. Ткач); *На ґанку голярні дрімав лисий перукар із замацаним "Перцем"* [журналом] *на колінах* (В. Дрозд).

ГОЛЯ́РСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **голя́р** і **голя́рня.** *Були ще курси механіків, електриків, .. кравецькі, куховарські, столярські, агрономічні, креслярські, металообробні і навіть голярські* (І. Багряний); *На старанно поголеному обличчі зблизька ще видно було сліди голярської пудри* (Іван Ле).

ГОМЕО... Перша частина складних слів, що означає подібність чи однаковість, напр.: г о м е о п а́ т і я, г о м е о́ з и с, г о м е о м о р ф і́ з м.

ГОМЕО́ЗИС, у, *ч., біол.* Зміна органа (або частини тіла), внаслідок чого досягається уподібнення з відповідним органом у організмів споріднених груп. *Гомеозис найчастіше зустрічається в комах; його вивчення дозволило виявити нові факти, важливі для ембріології та порівняльної анатомії* (з наук.-попул. літ.); *Причиною гомеозису мо-*

жуть бути спадкові порушення розвитку й гомеозисні мутації (з наук.-попул. літ.).

ГОМЕО́ЗИСНИЙ, а, е. Стос. до гомеозису. *Мутації гомеозисних генів викликають порушення розвитку окремих сегментів: наприклад, спостерігається утворення ніг замість антен із головного сегмента дрозофіли* (з навч. літ.).

ГОМЕОМОРФІ́ЗМ, у, *ч., мат.* Взаємно однозначне неперервне відображення двох просторів. *Гомеоморфізм — одне з найважливіших понять топології* (з наук. літ.); *Простори, зв'язані гомеоморфізмом, топологічно нерозрізненні* (з навч. літ.).

ГОМЕОМО́РФІЯ, ї, *ж., біол.* Подібність представників різних груп органічного світу, не пов'язаних безпосередньою спорідненістю. *Гомеоморфія — частковий випадок конвергенції* (з наук.-попул. літ.).

ГОМЕОМО́РФНИЙ, а, е, *мат.* Для якого характерний гомеоморфізм. *Два гомеоморфних простори мають однакові топологічні властивості* (з наук. літ.); *Гомеоморфні графи мають однаковий характер планарності* (з навч. літ.).

ГОМЕОПА́Т, а, *ч.* Фахівець із гомеопатії. *Гомеопати виступають проти придушення шкірних захворювань, часто заперечують щеплення, а гомеопатична критика фармакології вже призвела до жорсткого протистояння цих напрямків* (з наук.-попул. літ.); [Н е о н і л а:] *А ти знаєш, що її батько — гомеопат* (В. Собко); *А скіфські лікарі-гомеопати були тоді відомі на весь світ* (Л. Костенко).

ГОМЕОПАТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гомеопатії. *У гомеопатичній фармакології рідко застосовують хімікати* (з наук.-попул. літ.); // Власт. гомеопатії. *Батуллі мусить замінити йому* [Саїдові] *природу.., даватиме ліки гомеопатичними дозами* (Іван Ле).

ГОМЕОПА́ТІЯ, ї, *ж.* Система лікування хвороб, в основі якої лежить застосування мінімальних доз тих ліків, що у великій кількості викликають у здорової людини явища, подібні до симптомів певного захворювання. *У гомеопатії відомі кілька тисяч рослинних і тваринних організмів, з яких можна добувати лікувальні речовини* (з наук.-попул. літ.); *Гомеопатія отримала популярність у всьому світі завдяки тому, що лікує не тільки хворобу, але й причини її виникнення* (із журн.).

ГОМЕОПА́ТКА, и, *ж., розм.* Жін. до **гомеопа́т.** *Сімейна гомеопатка.*

ГОМЕОПОЛЯ́РНИЙ, а, е, *хім.* Який поєднує об'єкти з однаковою полярністю. *У гомеополярних одноатомних кристалах, що складаються з електрично нейтральних атомів, однофононне інфрачервоне поглинання заборонено умовами симетрії* (з наук. літ.); *У попередніх розділах розглянуто гомеополярні тверді тіла, тобто такі, що утворені атомами одного типу* (з навч. літ.).

△ **Гомеополя́рні моле́кули** *див.* **моле́кула; Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к** *див.* **зв'язо́к.**

ГОМЕОРЕ́З, у, *ч.* Процес реалізації генетичної програми будови, розвитку й функціонування організму. *Антитезою до гомеостазу, який сприяє підтриманню внутрішньої сталості будь-якої живої системи, виступає гомеорез, що забезпечує можливість її еволюції* (з наук. літ.).

ГОМЕОСТА́З, у, *ч., біол.* Стан відносної стабільності внутрішнього середовища біологічних систем різних рівнів організації. *Будь-який живий організм, у тому числі рослинний, може перебувати у стані динамічної рівноваги (гомеостазі) з навколишнім середовищем у досить широких межах змін екологічних факторів* (з наук. літ.); *Будь-яка хвороба — це відхилення від норм внутрішнього середовища організму, або, як кажуть вчені, гомеостазу* (з наук.-попул. літ.); *В основі гомеостазу лежать динамічні процеси, оскільки сталість внутрішнього середовища безперервно порушується і так само безперервно відновлюється* (з навч. літ.).

ГОМЕОСТА́ЗИС, у, *ч., спец.* Властивість динамічної рівноваги складних саморегульованих систем, яка полягає у підтримці суттєво важливих для існування системи параметрів у допустимих межах. *Дослідження процесів гомеостазису передбачає виділення параметрів, значні зміни яких порушують нормальне функціонування системи* (з наук. літ.); *Поняття гомеостазису було введено американським фізіологом У. Кеноном, який описав ряд гомеостатичних процесів у живому організмі. У подальшому це поняття було екстрапольоване на кібернетику, психологію, соціологію та інші науки* (з наук.-попул. літ.).

ГОМЕОСТА́Т, а, *ч., спец.* Кібернетична система, яка моделює здатність організмів підтримувати температуру тіла або інші величини у фізіологічно допустимих межах. *Гомеостат як структура управління матеріальними об'єктами у процесі своєї роботи забезпечує підтримання гомеостазу, тобто динамічної стабільності життєво важливих функцій та параметрів систем живого організму* (з наук. літ.); *Популяція у біологічній системі видів виступає як єдиний гомеостат, функціональними одиницями якого є окремі особи* (з наук. літ.).

ГОМЕОСТАТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до гомеостазу. *Нервова система разом із гуморально-ендокринною системою здійснює внутрішньосистемне гомеостатичне регулювання функцій організму в рамках еволюційно заданих діапазонів норми, що є однією з головних умов збереження здоров'я організму* (з наук. літ.).

ГОМЕРИ́ЧНИЙ, а, е. Який вирізняється незвичайною силою, розмірами і т. ін.; грандіозний. — *Знаєте, чим скінчився перший акт моєї драми? Гомеричною гульнею!..* (М. Коцюбинський); *Вони* [студенти] *.. не смалять скаженого тютюну, не влаштовують гомеричних битв* (Ю. Яновський).

Гомери́чний сміх (ре́гіт) *див.* **сміх.**

ГОМЕРИ́ЧНО. Присл. до **гомери́чний.** *За мить вся камера гомерично реготалася* (І. Багряний); *У сусідньому будинку .. гомерично реготалися, всі вікна були ясно освітлені* (У. Самчук); *І буду нерозумно обридати, І недоречно скиглити чомусь, Але, як треба буде заридати, Я гомерично, тупо засміюсь* (В. Симоненко).

ГОМЕСВЕСТИ́ЗМ, у, *ч.* Різновид трансвестизму, що поєднується із фетишизмом, при якому сексуальне задоволення досягається шляхом переодягання в одяг іншої особи своєї статі; гомовестизм. *Гомесвестизм може мати вияв у крадіжках предметів, які цікавлять фетишиста* (з наук.-попул. літ.); *Йому було властиве рідкісне навіть для богемного середовища збочення — гомесвестизм* (із журн.).

ГОМІЛЕ́ТИКА, и, *ж., книжн.* Частина риторики, що викладає правила побудови церковної проповіді. *Церква завжди високо цінувала силу словесного впливу, тому й виникла ціла наука про мистецтво проповідування — гомілетика* (з наук.-попул. літ.); *Учні пасторського вишколу повинні вивчати насамперед катехитику й гомілетику, літургічну відправу, управління парафією* (з рел.-церк. літ.); *Я мав у семінарії по цій гомілетиці трійку* (П. Загребельний).

ГОМІЛЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гомілетики. *У статті подано короткий аналіз гомілетичної спадщини І. Огієнка* (з наук. літ.); *В Україні теоретичні засади побудови проповіді нового типу були розроблені в XVII ст. вченим, письменником і проповідником Іоаникієм Галятовським і викладені ним у гомілетичному трактаті* (з наук.-попул. літ.); *Гомілетична література.*

ГОМІ́ЛІЯ, ї, *ж.* Проповідь, у якій тлумачаться догмати церкви та Святого Письма. *Гомілії звичайно виголошуються священиком, проте у виняткових випадках це може робити диякон* (з рел.-церк. літ.).

ГОМІ́ЛКА, и, *ж.* Частина ноги від коліна до ступні; голінка. — *Чогось неначе нездужаю: .. і голова болить, і чогось невесело, і судомить мені коліна та гомілки* (І. Нечуй-Левицький); *Штанці настільки куці, що дістають малому заледве до середини гомілок* (Л. Дереш); *Висота сидіння шкільної парти над підлогою має дорівнювати довжині гомілки учня до підколінної западини* (з навч. літ.).

ГОМІ́ЛКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **гомілка.** *Коли пошкоджено кістку стопи та травмовано гомілковий суглоб, застосовують драбинчасту чи сітчасту шину або підручні засоби* (з навч. літ.); *Передню поверхню ноги масажують у напрямку: тил стопи, гомілковий суглоб, гомілку, стегно* (із журн.); *Досить поширеними травмами серед футболістів є переломи гомілкових кісток та пошкодження суглобів* (з газ.).

△ **Вели́ка голі́нко́ва (гомі́лко́ва) кістка** *див.* **кістка.**

ГОМІЛКОВОСТО́ПНИЙ, а, е: △ **Гомілковосто́пний (голінковосто́пний) сугло́б** *див.* **сугло́б.**

ГОМІЛКОСТО́П, а, *ч.* Зчленування гомілкових кісток із кістками стопи. *Оскільки гомілкостоп є одним із найуразливіших суглобів людського скелету, багато дитячих рухливих ігор спрямовано на його тренування* (з навч. літ.); *Стягувач для гомілкостопа допомагає зменшити біль, оскільки забезпечує фіксацію і стягування м'яких тканин навколо щиколотки* (із журн.); *У матчі збірних України та Ісландії наш гравець отримав пошкодження гомілкостопа* (з газ.).

ГО́МІН, мону, *ч.* 1. Звучання розмови. *Під однією хатою зібралася купа дівчат та парубків, чути було веселий гомін* (Б. Грінченко); *Дзвінок голови — і враз стихав приглушений гомін людських голосів* (Є. Кротевич); // Розмови, чутки. *Ходив гомін, що старші сини покійного панотця не дуже мирять з своїми парафіянами* (І. Нечуй-Левицький); *Події, що про них гомін ходив у народі і що до них закликали всі оті промовці на ярмарку, тепер уже здавалися .. неминучою дійсністю* (А. Головко).

2. Безладний шум; гамір. *Звідси не видно ні моря ясного; Гомону з міста не чутно гучного* (Леся Українка); *Окремі зітхання, стогони та вигуки ночі змінилися густим, безперервним гомоном дня* (Л. Дмитерко).

Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) ґа́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* **<Наробити ґа́ласу (кри́ку, го́мону** *і т. ін.)***>** *див.* **роби́ти.**

ГОМІНДА́Н, у, *ч.* Китайська політична партія, до 1949 року — правляча. *У 1927 р. після закінчення національної революції та об'єднання значної кількості провінцій під владою правого крила партії "гоміндан" офіційною столицею Китаю став Нанкін* (з наук. літ.); *У серпні 1912 р. організація "Тунменхой" злилась із ліберальними угрупованнями, і в Китаї утворилась нова партія під назвою "гоміндан"* (з навч. літ.).

ГОМІНДА́НІВЕЦЬ, вця, *ч.* Член або прихильник гоміндану. *Після поразки у громадянській війні 1947–1949 рр. гомінданівці, продовжуючи вважати Китай єдиною державою, втекли на Тайвань, і їх столицею став Тайбей* (з наук. літ.); *Після приходу до влади Юань Шикай відразу ж розпочав переслідування гомінданівців, і тоді в липні 1913 р. Сунь Ятсен закликав народ до "другої революції"* (з навч. літ.).

ГОМІНДА́НІВСЬКИЙ, а, е. Стос. до гоміндану і гомінданівців. *Із капітуляцією в жовтні 1945 р. розташованих на Тайвані японських військ управління островом перейшло до представників гомінданівського режиму Китаю* (з наук. літ.); *У 1929 р. гомінданівські війська захопили Китайську Східну залізницю, що призвело до розриву дипломатичних відносин між Китаєм та СРСР* (з наук. літ.); *У 30-х роках гомінданівський Китай, передусім в особі голови режиму Чан Кайші, дуже тісно співпрацював зі Сполученими Штатами в боротьбі з японцями* (з наук.-попул. літ.).

ГОМІНІ́Д *див.* **гомініди.**

ГОМІНІ́ДИ, ів, *мн. (одн.* **гомінід,** а, *ч.), антр.* Родина ряду приматів, що охоплює викопних (пітекантроп, неандерталець та ін.) і сучасних людей; характеризується великим мозком складної будови, вертикальною ходою, розвинутою кистю руки. *Залишки найдавніших гомінідів знайдені в Східній Африці англійським дослідником Льюїсом Лікі під час археологічних розкопок в Олдувайській ущелині у Танзанії* (з наук. літ.); *Перші представники людської сім'ї — гомініди — з'явилися приблизно 4,5 млн років тому* (з наук.-попул. літ.); *Китайські археологи стверджують, що їм вдалося знайти найдавніші скам'янілі рештки гомінідів, які жили близько 2,04 млн років тому* (із журн.).

ГОМІНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., книжн.* Набуття рис, характерних для сучасної людини. *Виникнення свідомості — результат групової гомінізації пращурів людини, внаслідок якої склалися умови для персоналізації окремих індивідів, індивідуальної еволюції людей, їх соціалізації* (з наук. літ.); *Науковці підкреслюють високий рівень гомінізації неандертальців* (з наук.-попул. літ.).

ГОМІ́НКА, и, *ж., діал.* Гомін (у 1 знач.). *Сміються приятелі, міркують, і тиха їх гомінка лагідно оддається в лунких стінах порожнього класу* (С. Васильченко).

ГОМІНКИ́Й, а́, е́. Те саме, що **гомінли́вий.** *Ось він* [ліс], *великий, .. гомінкий!* (І. Франко); *В голові Раїсиній усе змішалося, і вона перестала слухати гомінку сторожиху* (М. Коцюбинський); *Вулиці гомінкі, повні народу, дітей і підлітків* (Остап Вишня); *Ночувати доводилося десь у горах чи біля гомінких водоспадів Кзил-Су* (Іван Ле).

ГО́МІНКО. Присл. до **гомінки́й.** *Настав справжній ранок,.. у відчинену кватирку зразу ж жваво й гомінко заспівало птаство і вдарило густим весняним ароматом — свіжим духом трухлявого листу, землі й молодого зела* (М. Івченко); // *у знач. пред. В хаті гомінко і жарко* (А. Малишко); *Там, усередині, було гомінко, перелунювались веселі голоси* (О. Гончар).

ГОМІНЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який багато говорить; говіркий. *Гомінлива, безпардонна молодь затихла й стала слухати* (В. Винниченко); *Колись гомінливі рибалки і веселі курортники звеселяли цю землю* (В. Кучер); *Турки під'їхали до корчми гомінливою веселою ватагою* (С. Тельнюк); // Сповнений гомону. *І в гомінливий, стоязикий порт Нас, гнівних, море принесло широке* (М. Рильський); *Так сяйте ж, огні золотої мети, шумуйте, міста гомінливі* (В. Сосюра); *На-*

дя ступала гомінливою вулицею, різким порухом голови поправляла звисле на очі волосся (Є. Пашковський).

2. *перен.* Який видає безладні звуки, шумить. *Через став тягнеться гребля, а в кінці її виблискують колесами гомінливі млини* (М. Старицький); *Гординська жила над гомінливим потоком, що збігав із схилу і вливався в ріку* (С. Чорнобривець); *Весна ще тільки натякала про себе, висилаючи вперед своїх зухвалих розвідників — гомінливі буйні ручаї по південних схилах гір* (О. Гончар).

ГОМІНЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **гомінли́вий.** *Мати готова була поміняти гомінливість столиці на тишу якогось маленького провінційного містечка* (з мемуарної літ.); *В дитинстві я понад усе любив Весняну гомінливість ручаїв* (із журн.); *Петро враз збагнув, що ярмарок недалеко: вже тут, на шляху, чулася розмірена гомінливість торгового люду* (із журн.).

ГОМІНЛИ́ВО. Присл. до **гомінли́вий.** *Весняні граки, порушуючи урочистість, гомінливо клекотіли над вокзалом* (О. Гончар); *Натовп школярів-семикласників гомінливо мчав вулицею внапрямку міського парку* (із журн.); *Прийшов час обідньої перерви, і дівчата-оператори гомінливо, як це зазвичай буває в жіночих колективах, діляться враженнями* (з газ.); // *у знач. пред. На березі завжди було гомінливо й людно* (З. Тулуб); *На великому пустирі, що за парканом дитсадка, раптом стало людно і гомінливо* (В. Бичко).

ГОМО... Перша частина складних слів, що означає однорідність, напр.: г о м о г е́ н н и й, г о м о л о́ г і я, г о м о г а м е́ т н і с т ь.

ГОМОВЕСТИ́ЗМ, у, *ч.* Те саме, що **гомесвести́зм.** *Психіатри відзначають, що корені гомовестизму і пошук шляхів для подолання цієї девіації потрібно шукати у психічних травмах дитинства* (з наук.-попул. літ.).

ГОМОГА́МІЯ, ї, *ж., біол.* 1. Одночасне дозрівання на одній рослині чоловічих і жіночих органів, яке вможливлює самозапилення. *Навіть у випадку гомогамії ймовірність запилення між чоловічими і жіночими квітками однієї рослини, а також між різними рослинами одного сорту-клону дуже мала* (з наук. літ.).

2. Передавання потомству однакових комбінацій генів особинами чоловічої і жіночої статі. *Шлюбна гомогамія передбачає укладання шлюбів усередині своєї етнічної, соціальної, територіальної групи* (з наук. літ.); *Єдиний індекс повинен застосовуватися при вимірюванні гомогамії або гетерогамії між підгрупами чоловіків і жінок, які мають однакові або різні ознаки* (з наук.-попул. літ.).

ГОМОГЕНА́Т, у, *ч., спец.* Суспензія подрібнених тканин рослини чи тварини в розчині. *Порівнюючи кінетику дихальної активності гомогенатів, можна відзначити, що при двохетапному заморожуванні зрізів мітохондрії печінки ушкоджуються менше, ніж при одноетапному* (з наук. літ.); *Трутневий гомогенат збирається у травні-червні та консервується із травневим медом у пропорції 1:10* (із журн.).

ГОМОГЕНІЗА́ТОР, а, *ч., спец.* Апарат для одержання однорідних сумішей та емульсій. *Якщо пропустити молоко через спеціальний апарат — гомогенізатор, воно не зіпсується навіть через півроку* (з наук.-попул. літ.); *Змішування компонентів біодизельного пального здійснює гомогенізатор, призначений для паливних сумішей* (із журн.).

ГОМОГЕНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Надання однорідної структури металам, сплавам, сполукам, розчинам або емульсіям способом механічного, хімічного чи теплового впливу на них. *Гомогенізація палива полягає в усуненні смолистих утворень, які можуть міститися в ньому у вигляді плівок, желе і мастилоподібних згустків* (з наук. літ.); *Усе, що має досліджуватись, піддається спочатку гомогенізації — своєрідному "знеособленню", усередненню, вирівнюванню за допомогою подрібнення* (з наук.-попул. літ.); *Результатом міжетнічної взаємодії може бути етнічна сегментація, що часто-густо переростає у сепарацію, або ж етнічна інтеграція, що призводить до стирання явних відмінностей, до гомогенізації (однорідності) суспільства* (з публіц. літ.).

ГОМОГЕНІЗО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **гомогенізува́ти.** *У пульпових реакторах швидше відбувається деструкція забруднювачів, бо менше утворюється грудок, ґрунт більш гомогенізований, ксенобіотики краще контактують з біомасою* (з наук. літ.); *Дітям до досягнення ними піврічного віку рекомендують давати лише гомогенізовані соки* (з навч. літ.); *Гомогенізоване молоко;* // В якому речовини перебувають у вигляді однорідних сумішей, емульсій тощо. *Протягом тривалого часу теоретичною основою фізики моря залишалась переважно гідротермодинаміка рідини. Рідина уявлялася суцільним гомогенізованим середовищем* (з наук. літ.).

ГОМОГЕНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Піддавати гомогенізації що-небудь. *Для оцінки внутрішньоклітинного розподілу низькомолекулярних білків печінку гомогенізували в реактиві* (з наук. літ.); *Порошок уранової руди гомогенізують, подрібнюють, додають в'яжучі матеріали і пресують* (з наук. літ.); *Гомогенізувати вершки краще після пастеризації, що дозволяє позбутися неоднорідності консистенції* (з навч. літ.).

ГОМОГЕНІЗУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок. і док., спец.* 1. Зазнавати впливу гомогенізації. *Останніми роками світову соціально-економічну систему позбавлено стереотипу розмежування на дві квазіізольовані підсистеми (соціалістичну і капіталістичну) суспільства, і воно, природно, почало гомогенізуватися* (з наук. літ.).

2. Пас. до **гомогенізува́ти.** *Дисперсії можуть гомогенізуватися у резервуарах за допомогою механізму струшування або механізму обертання* (з наук. літ.).

ГОМОГЕ́ННИЙ, а, е, *спец.* Однорідний за складом, походженням, властивостями; протилежне — г е т е р о г е н н и й. *Гомогенним системам притаманний кінцевий результат у формі кінцевої інформації, в іншому разі саме існування системи втрачає сенс* (з наук. літ.); *Формування громадянської нації — незмінної складової більшості західних демократій — у посткомуністичних умовах можливе лише в країнах з етнічно гомогенним складом населення* (з наук. літ.); *Генетично гомогенною популяцією вважають клонову культуру, що утворилась у результаті вегетативного розмноження клітини й має однакову ядерну структуру* (з навч. літ.).

ГОМОГЕ́ННІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **гомоге́нний.** *Зміна концентрації вуглецю в карбіді титану в усій зоні гомогенності впливає на його властивості, тому вони залежать від відносного вмісту неметалу (вуглецю) і металу (титану)* (з наук. літ.); *Дослідження в галузі історії, етнографії, етнології, етнопсихології, що проводилися у першій половині XIX ст., сприяли історичній, етнічній емансипації українців, утвердженню ідеї культурної єдності, етнічної гомогенності українського народу* (з навч. літ.); *Повчальне значення оповіді про Вавілонське стовпотворіння — не-*

безпека одноманітності, однодумності, повної гомогенності соціального буття (з публіц. літ.).

ГОМОДИНАМІ́Я, ї, *ж., фізл.* Схожість органів або їхніх частин, розміщених послідовно вздовж осі тіла. *Усі організми побудовані за принципом гомодинамії, тобто повторення однакових структур уздовж основної осі тіла* (з наук.-попул. літ.).

ГОМОДИПЛО́ЇД, а, *ч., біол.* Рослина, утворена внаслідок подвоєння числа хромосом гаплоїдів. *Гомодиплоїди є організмами, гомозиготними за всіма генами* (з наук. літ.).

ГОМО́З, ГУМО́З, у, *ч.* Хвороба кісточкових плодових дерев, а також цитрусових, що супроводиться виділенням рідкої маси (камеді) з їхньої тканини; камедетеча. *Захворювання на гомоз характеризується витіканням камеді з гілок, стовбурів, рідше коренів сливових дерев* (з наук. літ.); *Гомоз проявляється у відмиранні кори, яке супроводжується виділенням ґлею* (з наук.-попул. літ.); // Бактеріальна хвороба бавовнику, при якій гниє коріння або з'являються маслянисто-прозорі плями на листі, сім'ядолях і стеблах. *Найбільшої шкоди завдають бавовнику гомоз, коренева гниль і в'янення* (з наук. літ.).

ГОМОЗИГО́ТА, и, *ж., біол.* Клітина або організм, у генотипі якого гомологічні хромосоми несуть одну й ту саму алель певного гена. *У чорнявих батьків білява дитина може народитися лише тоді, коли вони гомозиготи* (з наук.-попул. літ.); *У гомозигот рано розвивається атеросклероз й інфаркти міокарда* (з навч. літ.).

ГОМОЗИГО́ТНИЙ, а, е, *біол.* Який має однорідну спадкову основу внаслідок походження від батьків із відносно однаковими спадковими властивостями чи ознаками. *Стабілізуюча форма природного відбору обмежує нагромадження рецесивних гомозиготних ембріонів тварин із потенційно світлою мастю* (з наук. літ.); *Дальтонізм виявляється лише у жінок, гомозиготних за рецесивною алеллю* (з наук.-попул. літ.); *Гомозиготна рослина.*

ГОМОЗИГО́ТНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Властивість за знач. **гомозиго́тний.** *Пшениця є самозапильником, у якого природно високий ступінь гомозиготності має забезпечувати нежиттєздатність клітин з абераціями* (з наук. літ.); *Унаслідок спорідненого схрещування організмів із кожним наступним поколінням підвищується гомозиготність гібридів* (з наук.-попул. літ.).

ГОМО́ЗНИЙ, ГУМО́ЗНИЙ, а, е. Стос. до гомозу, гумозу; уражений гомозом (гумозом). *Навесні сад приводили до ладу: зрізали сухі гілки, зрубували гомозні дерева, розпушували землю* (із журн.); *Бавовну збирають відповідно до стандарту, не змішуючи здорового сирцю з гомозним* (з наук. літ.).

ГОМОЙОЛО́ГІЯ, ї, *ж., біол.* Морфологічна чи фізіологічна схожість органів або ознак у тварин віддалених видів, що виникає під впливом подібних умов життя. *Прикладом гомойології може бути подібність між ластами іхтіозаврів, плезіозаврів та китів* (з наук. літ.); *Гомойологія спостерігається між тими видами живих організмів, для яких характерними є ідентичні умови існування* (з навч. літ.).

ГОМОЙОСМОТИ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Який має сталий тиск (про живі організми). *До гомойосмотичних належать в основному ті біологічні види, які живуть у водному середовищі і здатні зберігати приблизно однаковий осмотичний тиск крові й тканинної рідини, не залежний від осмотичного тиску навколишнього середовища* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гомойосмоти́чні твари́ни** *див.* **твари́на.**

ГОМОЙОСМОТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гомойосмоти́чний.** *Концентрація іонів у тканинах усіх тварин і рослин набагато вища, ніж у прісній воді, тому у водних мешканців виникли механізми, що дозволяють підтримувати гомойосмотичність у різко гіпотонічному середовищі* (з наук. літ.).

ГОМОЙОТЕ́РМНИЙ, а, е, *біол.* Який має сталу температуру (про живі організми). *У гомойотермних ссавців у ході еволюції залишився реліктовий механізм температурної адаптації колагенового каркасу сполучної тканини організму* (з наук. літ.); *Підтримання температурного гомеостазису гомойотермного організму в умовах холоду потребує вироблення тепла у внутрішніх органах* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гомойоте́рмні (теплокро́вні) твари́ни** *див.* **твари́на.**

ГОМОЙОТЕ́РМНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гомойоте́рмний.** *Гомойотермність птахів та ссавців має морфофізіологічну основу — підвищення рівня обміну речовин шляхом інтенсифікації травлення, дихання* (з наук.-попул. літ.); *Організм людини характеризується гомойотермністю, тобто здатністю підтримувати постійну температуру тіла незалежно від коливань температури навколишнього середовища* (з навч. літ.).

ГОМО́ЛОГ, а, *ч., спец.* Член гомологічного ряду. *Нехлоровані полімери (поліетилен та поліпропілен) спалювати небезпечно, тому що серед продуктів їх згорання у значній кількості виявлено етан, етилен та їх гомологи, ацетилен, леткі циклічні і ациклічні вуглеводні, інші екологічно небезпечні речовини* (з наук. літ.); *Крім метану, у природному газі є найближчі його гомологи — етан, пропан, бутан* (з навч. літ.).

ГОМОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Який має однакове відношення до чого-небудь; подібний. *Імовірно, що відповідні типи калієвих струмів сенсорних та центральних нейронів визначаються аналогічними (принаймні значною мірою гомологічними) типами невральних каналів* (з наук. літ.); *Наявність загальних ознак (прив'язаних до гомологічних структур) у ембріонів різних видів птахів дає змогу вважати їх такими, що знаходяться на ідентичних стадіях розвитку* (з наук. літ.).

△ **Гомологі́чний ряд** *див.* **ряд; Гомологі́чні о́ргани** *див.* **о́рган.**

ГОМОЛО́ГІЯ, ї, *ж., біол.* Подібність структур організмів, яка ґрунтується на їх спорідненості. *Мало кому відомо, що Й. Ґете — не тільки поет, а й творець порівняльної анатомії, сучасної морфології рослин, фізіологічної оптики, ідеї льодовикового періоду, поняття про гомологію, морфологічний тип і багато іншого* (з навч. літ.); *Установлення гомології між структурами різних видів — найважливіший спосіб вивчення їх філогенезу* (з навч. літ.).

ГОМОМОРФІ́ЗМ, у, *ч.* Подібність об'єктів, зумовлена тотожністю їхньої внутрішньої будови. *В основі ноосферного єднання кожного організму зі світом знаходиться певний гомоморфізм живого і неживого, який забезпечує базову адекватність живого — його буттєвість* (з наук. літ.); *Для кожного типу алгебраїчних структур характерний свій гомоморфізм* (з наук.-попул. літ.); *Принцип гомоморфізму (подібності) є науковою основою методу моделювання* (з навч. літ.).

ГОМОМО́РФНИЙ, а, е. Подібний за будовою. *Гомоморфний образ є неповним, наближеним відображенням структури оригіналу як, наприклад, відношення між картою та місцевістю* (з наук. літ.); *В основі гомоморфного*

моделювання лежить неповна, часткова подібність моделі об'єкту, що вивчається (з навч. літ.).

ГОМОНІ́ТИ, ню́, ни́ш, *недок.* 1. Розмовляти тихо, приглушено. *Довгенько гомоніли пани між собою, а ще довше після того мовчали* (Марко Вовчок); *Діди, запаливши люльки, сиділи .. і гомоніли собі коло вогню* (І. Багряний); *В кімнаті моїй тихо. За причиненими дверима ще й досі гомонять старі* (П. Колесник); // Говорити, розповідати про кого-, що-небудь. *Гомонять, що я сирітка І сиріткою зросла* (Я. Щоголів); *Люди гомоніли, що кожної ночі якась біла тінь виходила з Федорової хати й прямувала до панського будинку* (Панас Мирний); — *А яке він на тебе справив враження, Сергію Павловичу? Справді він такий учений, як ото про нього дехто гомонів?* (Ю. Шовкопляс).

2. *перен.* Видавати безладні звуки; шуміти. *Грає вільне широкеє море, Гомонять його хвилі гучні* (Леся Українка); *Вся затока, вкрита різаком і лататтям, гомонить своїм тисячоголосим життям* (Б. Антоненко-Давидович); *Клекочуть ріки в Каракумах, В Каховці гомонять турбіни* (Я. Шпорта); * Образно. *Гомоніла Україна, Довго гомоніла, Довго, довго кров степами Текла-червоніла* (Т. Шевченко).

ГОМОНО́МІЯ, ї, *ж., біол.* Розміщення подібних частин організму навколо його поперечної осі або по осі окремого органа. *Метамери можуть бути цілком подібні один до одного по всій довжині тіла (гомономія) або функціонально і структурно різними (гетерономія)* (з наук. літ.); *Гомономію демонструють членистоногі тварини — через однорідність сегментів свого тіла* (з навч. літ.).

ГОМОНО́МНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до гомономії. *Тулуб у багатоніжок гомономний, складається з різної кількості члеників, причому в більшості видів немає сталого їх числа* (з наук.-попул. літ.).

ГОМОНО́МНІСТЬ, ності, *ж., біол.* Властивість за знач. **гомоно́мний.** *Примітивність метамерії трилобітів полягає, перш за все, у надзвичайній гомономності їх кінцівок* (з наук. літ.).

ГОМОПЛА́СТИКА, и, *ж., спец.* Операція пересадження органа, тканини тощо представникові того самого біологічного виду. *При гомопластиці судин як трансплантат використовують консервовані артерії (заморожені при температурі -196 °С та висушені у вакуум-апараті)* (з наук. літ.); *Перспективним для гомопластики слід вважати метод заморожування, оскільки швидко заморожені при низьких температурах тканини, особливо кістки та хрящі, добре приживаються* (з наук.-попул. літ); *Гомопластику широко застосовують при лікуванні опіків, за яких площа пошкоджених тканин становить більше 10 відсотків загальної площі тіла людини* (з навч. літ.).

ГОМОПЛАСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гомопластики. *Результати гомопластики тимчасові — гомопластичний трансплантат, як правило, поступово атрофується й розсмоктується* (з наук. літ.); *У зв'язку з розвитком гомопластичного методу кількість більш складних і травматичних аутопластичних операцій значно скоротилась* (з навч. літ.).

ГОМО́РРА, и, *ж., розм.:* ◊ **Содо́м (содо́ма) і гомо́рра** *див.* **содо́м.**

ГОМОСЕКСУА́Л, а, *ч.* Те саме, що **гомосексуалі́ст.** *Одне з найскладніших випробувань у житті гомосексуала — це його стосунки з батьками та іншими членами родини* (із журн.); *Сьогоднішнє суспільство стало більш лояльним до гомосексуалів* (з газ.).

ГОМОСЕКСУАЛІ́ЗМ, у, *ч.* Статевий потяг до осіб своєї статі; гомосексуальність. *Усі урки сиділи, як мавпи, по-турецькому на нарах з борідками "беланже", що його Корж вважав за щось подібне своєю протиприродністю й бридотою до гомосексуалізму* (Б. Антоненко-Давидович); *Випадки одностатевих зв'язків серед тварин для вчених не рідкість: гомосексуалізм був зафіксований раніше серед пінгвінів, китів, котів, равликів, черв'яків та інших тварин* (із журн.).

ГОМОСЕКСУАЛІ́СТ, а, *ч.* Особа, схильна до гомосексуалізму. *У таборі я не побачив ні наркоманів, ні гомосексуалістів, ні картярів* (Р. Іваничук); *Мати халіфа Аль-Аміна (гомосексуаліста), щоб привабити його до жінок, вдягла гарненьких і струнких дівчаток у хлоп'ячі каптани, туго підперезані поясами* (Ю. Логвин).

ГОМОСЕКСУА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гомосексуалізму. *Гомосексуальне жрецтво було визнаною інституцією в святинях Кібели в Тірі, Іоппі, Ієраполісі та Єрусалимі, що засвідчує перемогу патріархату над матріархатом* (з навч. літ.); *Боярин, хоч і не був від природи гомосексуальним, свого часу ніжно дружив із юним царевичем, теперішнім царем, чия слабкість до хлопчиків була загальновідома* (із журн.); *Для англійців не є таємницею гомосексуальне ходіння в молодь Оскара Вайльда* (з газ.).

ГОМОСЕКСУА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Те саме, що **гомосексуалі́зм.** *Частину фільму буде присвячено виграній Ліберачє судовій справі проти британської газети, що натякає на його гомосексуальність* (із журн.); // Один із різновидів сексуальності людини, складовими якої є гомосексуальні орієнтація, ідентичність та поведінка. *У збоченнях сексуальної поведінки ("гомосексуальність", "меланхолія", "закоханість") З. Фрейд убачав ключ до розуміння психології натовпу* (з наук. літ.); *Жіноча та чоловіча гомосексуальність стає одним із важливих об'єктів досліджень у творчості С. Павличко)* (із журн.).

ГОМОСТИЛІ́Я, ї, *ж., бот.* Однакова довжина тичинок і стовпчиків маточки у квітках рослин одного виду, що сприяє самозапиленню. *Гомостилія спостерігається у довгостовпчикових квіток* (з наук. літ.).

ГОМОСФЕ́РА, и, *ж.* 1. Нижні шари атмосфери (до 100 км) зі складом повітря, що мало змінюється з висотою. *У гомосфері турбулентна дифузія переважає молекулярну, внаслідок чого склад основних газів (не враховуючи малих активних сполук) є відносно стабільним* (з наук. літ.); *У гомосфері хімічний склад повітря залишається майже незмінним* (з навч. літ.); * Образно. *Лена в її золотій гомосфері заслужено займала своє місце, рівних їй не було багато, і я міг законно твердити, що мій вибір не належить до найгірших* (У. Самчук).

2. Культурно-смисловий простір, у якому перебуває людина в процесі своєї життєдіяльності. *Із моменту появи на світ кожна людина потрапляє у культурно-історичний простір, створений тисячами поколінь її предків — гомосферу* (з наук.-попул. літ.); *Гомосфера охоплює гуманістичну сутність суспільства, найважливіші життєві інтереси, устремління, потреби людини і народу в цілому* (із журн.).

ГОМОТАЛІ́ЗМ, у, *ч., біол.* Двостатевість у деяких водоростей, грибів. *Дослідження нових аспектів росту й розвитку грибів різних груп здійснюється із застосуванням цитологічних методів, гомоталізму, гетероталізму, гібридизації* (з наук. літ); *Гомоталізм для деяких видів живих ор-*

ганізмів став єдиним можливим способом виживання й розмноження (з навч. літ.).

ГОМОТАЛІ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Прикм. до **гомоталі́зм.** *Усі особини гомоталічного виду мають морфологічно і фізіологічно рівноцінні слані* (з наук. літ.).

ГОМОТЕТИ́ЧНИЙ, а, е, *мат.* Стос. до гомотетії. *Будуємо трикутник, гомотетичний одному із даних в умові задачі, із заданим коефіцієнтом і довільним центром гомотетії* (з навч. літ.); *Кожні дві гомотетичні фігури подібні, але не кожні дві подібні фігури гомотетичні* (з навч. літ.).

ГОМОТЕТИ́ЧНО, *мат.* Присл. до **гомотети́чний.** *При твердофазних хімічних реакціях реагуюча часточка змінюється гомотетично* (з наук. літ.).

ГОМОТЕ́ТІЯ, ї, *ж., мат.* Розташування подібних між собою фігур, при якому прямі, що з'єднують відповідні їх точки, перетинаються в одній точці. *Гомотетія є перетворенням подібності* (з навч. літ.); *Завдання спрямоване на відпрацювання навичок використання формул координатного представлення гомотетії для знаходження координати точки* (з навч. літ.).

ГОМОТИПІ́ЧНИЙ, а, е, *біол.* Стос. до гомотипії. *Упродовж першого тижня після вакцинації всі штами мали гомотипічний геном, тобто відповідали оригінальному вакцинному вірусу* (з наук. літ.); *До гомотипічних реакцій, крім групового і масового ефектів, належить ще одна форма взаємодії між особинами одного виду — внутрішньовидова конкуренція* (з навч. літ.).

ГОМОТИ́ПІЯ, ї, *ж., біол.* Схожість симетрично розташованих органів (крил, рук тощо). *Гомотипія властива людському тілу і проявляється у симетричній відповідності його частин — півкуль мозку, верхніх та нижніх кінцівок, вух, очей тощо* (з навч. літ.).

ГОМОТОПІ́ЧНИЙ, а, е, *мат.* Стос. до гомотопії. *Як математичні моделі матеріальних об'єктів розглядаються канонічно замкнуті точкові множини, гомотопічний тип внутрішності й замикання яких збігаються* (з наук. літ.); *Четвертий розділ дисертації присвячено гомотопічній класифікації типових квазілінійних зображень і типових задач про нормовані власні вектори* (з наук. літ.).

ГОМОТО́ПІЯ, ї, *ж., мат.* Незмінність геометричних фігур і їх відображень при неперервних деформаціях. *Студент-математик повинен знати не тільки поняття гомотопії, а й аксіому про укривну гомотопію* (з навч. літ.).

ГОМОФО́БІЯ, ї, *ж.* Ірраціональний страх і ненависть до тих, хто відчуває любов і сексуальний потяг до людей власної статі. *Сучасна психіатрія не виділяє жодних клінічних ознак гомофобії* (з наук.-попул. літ.); *Гомофобія часто зумовлюється страхом перед власними сексуальними фантазіями та потягами* (з навч. літ.).

ГОМОФО́БНИЙ, а, е. Стос. до гомофобії. *Україна ще від радянських часів успадкувала гомофобні традиції, які долаються сучасним суспільством досить повільно* (із журн.); *Сенат США засудив гомофобний законопроект в Уганді, який значно обмежує права сексуальних меншин* (з газ.).

ГОМОФОНІ́ЧНИЙ, а, е, *муз.* Те саме, що **гомофо́нний.** *Характерною рисою Лисенкового стилю став гомофонічний виклад, у якому відбувається "поліфонізація" окремих партій* (з наук. літ.); *Еміліо де Кавальєрі належав до групи музичних діячів XVI століття, які прагнули воскресити давньогрецьку драматичну музику і дати перевагу гомофонічній музиці над поліфонічною* (з навч. літ.); *Гомофонічне звучання.*

ГОМОФО́НІЯ, ї, *ж., муз.* Тип багатоголосся, за якого один із голосів (як правило, верхній) є головним, а інші лише супроводжують його, акомпанують йому. *Гомофонія була художньо необхідною формою для оперної музики часів бароко* (з наук. літ.); *Гомофонія сформувалася лише в епоху Відродження і потім швидко досягла свого розквіту* (з навч. літ.).

△ **(1) Уніс́онна гомофо́нія** — виконання мелодії кількома голосами або інструментами в унісон. *Григоріанський хорал зазвичай виконують в унісонній гомофонії* (із журн.).

ГОМОФО́ННИЙ, а, е. Для якого характерна гомофонія; гомофонічний. *Українська народна пісня розвинулась .. у гомофонному стилі* (з наук. літ.); *Елементи гомофонного письма були притаманні європейській музичній культурі вже на ранньому етапі розвитку багатоголосся* (з навч. літ.).

ГОМОЦЕНТРИ́ЗМ, у, *ч., філос.* Те саме, що **антропоцентри́зм.** *Характерною рисою нового світового порядку і міжнародного права є гомоцентризм, що означає пріоритет прав та інтересів людини* (з наук. літ.); *Гомоцентризм матеріалістичних марксистських учень виражений у постулаті про свідомість людини як вищу форму існування матерії* (з навч. літ.).

ГОМОЦЕНТРИ́ЧНИЙ, а, е, *філос.* Стос. до гомоцентризму. *Буржуазія, змагаючись проти феодального світогляду, творила свій власний, уже не теоцентричний, а гомоцентричний світогляд* (В. Домонтович); *Учасники екологічного форуму заслухали реферат на тему "Феномен людини як гомоцентричний компонент волюнтаризму в природі"* (із журн.); *Відповідно до гомоцентричної концепції у менеджменті, керувати — це підводити інших до досягнення чітко окресленої мети, а не змушувати їх робити те, що вважаєш правильним сам* (з газ.).

ГО́МСТЕД, у, *ч.* Ділянка землі розміром до 65 га, яка надавалася в XIX ст. на пільгових умовах поселенцям у США. *Ждуть їх* [конкістадорів] *ліси нерозкорчовані, залізниці непрокладені, гомстеди та вугільні шахти, що виберуть з них здоров'я до решти* (О. Гончар); *Промисловці виступали проти гомстедів, оскільки побоювалися дефіциту робочих рук* (з навч. літ.).

ГОМУ́НКУЛ, ГОМУ́НКУЛУС, а, *ч.* За уявленнями середньовічних алхіміків — людська істота, яку можна створити хімічним способом (виростити у колбі). *Гомункулом не замінить людини, Хоч вірю в міць і творчий дух реторт* (М. Рильський); *Середньовічний учений Парацельс вважав, що поміщена в особливу посудину людська сперма при нагріванні та деяких інших маніпуляціях стає гомункулом* (з навч. літ.).

ГОМУ́НКУЛУС *див.* **гому́нкул.**

ГОНА́ДА *див.* **гона́ди.**

ГОНА́ДИ, ад, *мн.* (*одн.* **гона́да,** и, *ж.*), *біол.* Статеві залози й органи, в яких утворюються статеві продукти — яйця та сперматозоїди. *У тварин в зоні промислового забруднення підвищується індекс печінки та селезінки, змінюється сезонна динаміка індексу жирових тілець, гонад та нирок* (з наук. літ.); *Ген, що детермінує диференціацію зачатка гонади по чоловічому типу, міститься в y-хромосомі* (з навч. літ.); *Тестостерон бере участь у статевій диференціації гонади й у розвитку первинних і вторинних статевих ознак людини* (з навч. літ.).

ГО́НВЕД, *ч., іст.* 1. *род. а.* Солдат угорської армії в XIX–XX ст. *Особливо голосно співав божевільний гонвед, що вважав себе онуком Франца-Йосифа й братом іспанського принца* (С. Скляренко); *Господар розповідав, як у*

тридцять восьмому році він із перев'язаними руками тікав від мадярських гонведів (В. Діброва); *Таблетки були гарно вкладені в бляшаночки, на кришках яких був намальований угорський гонвед, що тиснув руку австрійському ополченцеві, а над ними осяйна корона святого Стефана* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. *род. у.* Угорська армія в XIX ст. та першій половині XX ст. *Після Віденського арбітражу з 5 по 10 листопада 1938 р. гонвед зайняв території Словаччини і Підкарпатської Русі, передані Угорщині* (з наук.-попул. літ.).

ГОНГ, а, *ч.* Ударний музичний інструмент у вигляді металевого диска; застосовується також для подавання різноманітних сигналів. *По готелях глухо гудуть вже гонги, скликаючи на сніданки* (М. Коцюбинський); *За сценою глухо прогув гонг, і шовкова завіса тихо пішла вгору* (Ю. Збанацький); *Від чугунного* [чавунного] *гонга, що висів на вмурованій в стіні залізній жердці, долинув дзвін* (І. Чендей); // Звуки, утворювані цим предметом. *Раптом пролунав низький мелодійний звук, трохи схожий на церковний дзвін. — Гонг, почали! — .. крикнув Петро Маков* (В. Собко); *Увечері потім знов рубають* [закарпатці], *до темноти, і на гонг не зважають* (О. Гончар).

ГОНГОРИ́ЗМ, у, *ч.* Напрямок барокової поезії XVI–XVII ст., названий на честь іспанського поета Л. де Гонгори-і-Арготе, що тяжів до метафоризації вишуканого поетичного мовлення, своєрідних перифраз, абсолютизації аристократичного духу. *Опонентами гонгоризму були Лопе де Вега і Кеведо* (з навч. літ.); *Ідеологічним аналогом гонгоризму в італійській літературі був маринізм* (із журн.).

ГОНГОРИ́СТ, а, *ч.* Послідовник гонгоризму. *Гонгористи сповідували "культ чистої форми", принципову безсюжетність та надмірну ускладненість поетичної мови* (з наук. літ.); *Література гонгористів націлена на освіченого, вишуканого аристократа-поціновувача* (із журн.).

ГОНДО́ЛА, и, *ж.* 1. Довгий одновесловий плоскодонний венеціанський човен із каютою. *Катаючись на гондолі, страшенно жалкував, що тебе нема зо мною* (М. Коцюбинський); *У Венеції замість вулиць — канали, якими вперед і назад снують моторні човни і керовані одним веслом плоскодонні гондоли* (з навч. літ.); * У порівн. *Химерною гондолою пливуть хмари по небу* (Ірина Вільде).

2. Залізничний вагон-самоскид із поворотними люками у днищі. *У вагонів типу "гондола" дно складене з окремих щитів, що обертаються на шарнірах біля хребтової балки* (з наук.-попул. літ.).

3. Кошик, який кріпиться до аеростата і служить кабіною для пасажирів, вантажу та обладнання. *Бойчук, Офіура і Крига під грім оплесків зайшли до гондоли дирижабля* (М. Трублаїні); // Герметична кабіна, яку підвішують до стропів стратостата. *Найтяжчий у своєму житті іспит Захар склав і тепер мріяв тільки про гондолу пілота і негайний старт* (із журн.).

ГОНДОЛЬЄ́Р, а, *ч.* Весляр на гондолі (у 1 знач.). — *Він познайомився з найкращим на всю Венецію гондольєром* (І. Франко); *На свист озирнувся якийсь гондольєр, що вичерпував воду з човна* (Іван Ле); *Кожен старий гондольєр .. розповість сотні страшних історій про Палац дожів* (О. Іваненко).

ГОНДОЛЬЄ́РА, и, *ж.* 1. Пісня венеціанських гондольєрів. *У гондольєрі оспівуються переважно героїчні чи урочисті події* (з навч. літ.); *Над оповитими у надвечірній сутінок каналами лились ніжні звуки гондольєри* (із журн.).

2. Інструментальна п'єса в характері баркароли. *Для гондольєри характерний "коливальний" рух мелодії, який нагадує погойдування хвиль, відтінок меланхолії та мрійливості* (з навч. літ.).

ГОНДУРА́СЕЦЬ *див.* **гондура́сці.**

ГОНДУРА́СКА *див.* **гондура́сці.**

ГОНДУРА́СЦІ, ів, *мн.* (*одн.* **гондура́сець,** сця, *ч.;* **гондура́ска,** и, *ж.*). Жителі Гондурасу. *Українці живуть менше, ніж гондурасці, але довше, ніж росіяни* (із журн.); *Голова фактичного уряду Гондурасу звинуватив президента Венесуели в розпалюванні ненависті серед гондурасців* (з газ.).

ГОНДУРА́СЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гондура́сці** та Гондурас. *Делегати гондураських бунтівників у неділю в Коста-Риці відмовилися вести переговори з прихильниками президента* (із журн.); *Після того, як гондураський форвард Давід Суазо повернувся із оренди в "Дженоа" до "Інтера", 30-річний нападник шукає новий клуб* (з газ.).

ГОНЕ́ННЯ, я, *с., діал.* Гоніння. *Була се пора спокійна, — літ кількадесят не чуть було про гонення ніякі* (І. Франко); [В а л е н т:] *Чи він злякав тебе новим гоненням?* (Леся Українка).

ГОНЕ́ЦЬ, гінця́, **ГІНЕ́ЦЬ,** нця́, *ч.* Особа, яку посилають із терміновим дорученням, повідомленням; посланець. *Прибіг гінець з письмом к Латину, Нерадісну привіз новину, Князь Турн йому війну писав* (І. Котляревський); *Аж нараз приносить гонець лист Страхині від матері, — у листі погані вісті* (І. Франко); *Прискакав засапаний гонець і сказав, що новгородці вже в Галичі* (А. Хижняк); — *Гінець від "батька" є! Чуєш? До себе він тебе кличе!* (О. Гончар); * Образно. *Гінець крилатий — сивий голуб — До хати лине з-під небес* (А. Малишко); * У порівн. *І, як радості гінець, лине хвилями Донець на багряні кручі* (В. Сосюра).

ГО́НИ[1], ів, *мн.* Переслідування, цькування звіра під час полювання. *Почалися гони. Крик, шум, гам. Тріщить десь ліщина, гавкають собаки, стріляє старшина загонщиків...* (Остап Вишня); *Ще малим плакав* [Юхим], *бачачи вбиту пташку або безжальні собачі гони за нещасним зайчиком* (П. Загребельний); // Те саме, що **гони́тва** 1, 2. [Я к и м:] *Коня треба. Будуть гони, а без коней далеко не втечеш* (Б. Грінченко); *Го-го — почалися гони. Тепер уже не бігли наосліп пушкарі, а йшли, хоч і обережно, але впевнено, оточуючи невеличкий лісок* (Г. Хоткевич).

ГО́НИ[2], го́нів *і* гін, *мн.* 1. Старовинна українська народна міра довжини від 60 до 120 сажнів. *Той змій та такий був сильний, що за гони до себе не підпускає, так диханням і побиває* (з казки); *Пройшовши кілька гонів, перебрались вони через глибоку балку і з милю простували рідким лісом* (О. Стороженко); *Ми йшли, туристи, сотні гін Розміреним і впертим кроком* (М. Шеремет).

2. Те саме, що **гін** 2. *На перших же гонах (ще, мабуть, Невкипілий і цигарки не докурив) передня жатка — тиць, і стала. Під'їхала друга і теж стала, і так усі* (А. Головко); *При визначенні норми виробітку врахована довжина гонів, врожайність культури та марка комбайна* (з наук. літ.).

ГОНИ́ТВА, и, *ж.* 1. Переслідування, намагання спіймати кого-небудь. *Довго тяглася гонитва, аж дикі нетрі та комиші сховали недобитків у своїй гущі* (М. Коцюбинський); *Треба мати доброго коня, щоб бачити гонитву за вовком* (О. Донченко).

2. Дуже швидкий рух, дуже швидка їзда. *Спітнілі від гонитви, збентежені невдачею, хлопці довго мовчали* (П. Панч); *Розпарені коні спинились, перебирали ногами,*

тремтіли, збуджені гонитвою (В. Кучер); * Образно. *Сучасний світ глухне від швидкостей, він летить стрімголов, на наших очах відбувається шалена гонитва амбіцій, нездорових пристрастей, розбухлих егоїзмів* (О. Гончар).

3. *за чим, перен.* Сильне прагнення чого-небудь, намагання досягти якої-небудь мети. *В гонитві за куснем хліба часом все забував* [Софрон] — *і Байгород, і родичів, геть чисто все* (Н. Рибак); *Багатством для Карпа були земля, млини, а не гонитва за чинами* (М. Стельмах); *В гонитві за щастям не загубіть волю* (з публіц. літ.); *В художньому новаторстві, коли воно не являє собою пусту формалістичну гонитву за оригінальністю, є не тільки серйозний ідейний зміст, але й неабияка моральна краса* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Гони́тва за до́вгим карбо́ванцем** — прагнення легкого заробітку, дармових грошей. — *Ось куди загнала нас з тобою гонитва за довгим карбованцем* (О. Гончар); *Зараз особливо гостро відчули марність блукань своїх — гонитва за довгим карбованцем ні до чого не привела* (Микита Чернявський).

ГОНИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. Той, хто обмежує в правах кого-небудь, переслідує кого-, що-небудь; гнобитель. *Єремія .., прийнявши латинство, став найлютішим гонителем православного люду* (О. Стороженко); *Він згадує ласкательства, до яких удавався пан Ласун, відомий гонитель гайдамаків* (Г. Колісник); *Я рушив помолитися на вечірню, бажаючи звільнитися на хвилю від своїх гонителів* (Валерій Шевчук).

2. *рідко.* Те саме, що **переслі́дувач.** *Він оглянувся і в одній хвилині відгадав намір своїх гонителів* (І. Франко); *Омелькові гонителі не бачили цих сріблястих сяючих куль, бо пливли за їхніми спинами* (Ю. Логвин).

ГОНИ́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **гони́тель.** *У поемі Вергілія "Енеїда" Юнона виступає гонителькою Енея та троянців* (з навч. літ.).

ГОНИ́ТИ *див.* **гна́ти.**

ГОНИ́ТИСЯ *див.* **гна́тися.**

ГОНІ́ДІЯ, ї, *ж., біол.* 1. Орган розмноження у вигляді нерухомої клітини в синьо-зелених водоростей. *Основу репродуктивної системи синьо-зелених водоростей складають гонідії* (з навч. літ.).

2. Рухлива спора нитчастих бактерій. *Гонідії формуються у тих нитчастих бактерій, яким властива диференціація ниті* (з наук. літ.).

3. Водорість, що утворює разом із грибом лишайник. *Спроба примусити гонідії лишайників жити самостійним життям призвела до відкриття симбіозу грибів з водоростями* (з наук. літ.); *Особливо легко вбирають вологу лишайники завдяки наявності слизу, що оточує синьо-зелені гонідії* (з наук.-попул. літ.).

ГОНІ́ННЯ, я, *с.* Переслідування з метою пригноблення, утисків, заборони чого-небудь. *Вони* [опришки] *добровільно відмовились від теплих хат, від родин, а погодились на вічне блукання з місця на місце, на страх і гоніння, на риск життям* (В. Гжицький); *Тут діяла доктрина, яку проголосив колись ще Платон, — про необхідність у державі гонінь і знущань* (П. Загребельний); *За Діоклітіана було останнє найсильніше гоніння на християн* (з навч. літ.); *Ні тяжкі випробування, ані постійні жорстокі переслідування і гоніння з боку царя та його сатрапів — ніщо не зломило волелюбного духу народного бунтаря Т. Шевченка* (з газ.).

ГОНІО́МЕТР, а, *ч., техн.* Прилад для вимірювання кутів між плоскими гранями твердих тіл. *У проведенні космічних досліджень велику роль відіграють оптичні прилади: фото- і кінокамери, об'єктиви, гоніометри* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою гоніометра можна досліджувати параметри дифракційних решіток, вимірювати довжину хвиль спектральних ліній* (з навч. літ.).

ГОНІОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гоніометрії. *На підставі кристалохімічного аналізу можна визначити хімічний склад речовини, виходячи з гоніометричного виміру кристалів* (з наук.-попул. літ.); *Гоніометричний пристрій дає можливість робити точний відлік кутів щодо первинного пучка променів, які спричиняють іонізацію в лічильнику квантів* (з навч. літ.).

ГОНІОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* 1. *мат.* Розділ тригонометрії, в якому розглядаються способи вимірювання кутів, властивості тригонометричних функцій і співвідношення між ними. *Гоніометрія до початку XX століття була основним методом опису кристалів та їх ідентифікації* (з наук.-попул. літ.); *Завдяки лазерній динамічній гоніометрії почала розвиватися техніка високошвидкісних кутових вимірювань у фундаментальних фізичних і метрологічних дослідженнях* (з навч. літ.).

2. Метод дослідження рухової функції кінцівок шляхом амплітуди рухливості в суглобах. *Найбільш розробленою є методика гоніометрії нижніх кінцівок, при цьому дослідження руху суглобів відбувається у процесі ходіння* (з наук. літ.); *При дослідженні різноманітних здібностей спортсменів застосовуються динамометрія, хронометрія, гоніометрія, рефлексометрія* (з навч. літ.).

ГОНІОНЕ́МА, и, *ж.* Невелика отруйна медуза, яка населяє Японське море. *Отрута гоніонеми викликає сильні опіки шкіри* (з наук. літ.); *Гоніонема, яку за коричнево-червоний хрест на куполі прозвали хрестовичком, живе у заростях водоростей* (з наук.-попул. літ.); *Потерпілого від токсину гоніонеми потрібно терміново відвезти до лікарні, укривши та напоївши гарячою кавою* (із журн.).

ГОНІ́Т, у, *ч.* Запалення колінного суглоба. *Гоніт виникає внаслідок проникнення інфекції в суглоб або через кров, або із уражених сусідніх тканин* (з навч. літ.); *Гоніт — один із найбільш розповсюджених випадків моноартриту* (із журн.).

...ГО́НІЯ. Друга частина складних слів, що означає: стос. до народження, походження, напр.: г е т е р о г о́ н і я, к о с м о г о́ н і я.

ГО́НКА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **гони́тва** 1, 2. *Через кілька годин скаженої гонки по лісових хащах і бездоріжжю авто спинили озброєні лісовики* (Іван Ле).

2. *перев. мн.* Те саме, що **перего́ни.** *Микось виріс, як дуб, захоплюється гонками велосипедними і бродить взагалі занадто багато* (Леся Українка); *На Москва-ріці сьогодні відкриті парусні гонки* (Н. Рибак); *Часто міняється погода, і спортсмен мусить бути готовим до цього. Одна невдала гонка може перекреслити все* (з наук.-попул. літ.).

(1) Го́нка озбро́єнь — посилене готування країни до війни; мілітаризація. — *Гонка атомних озброєнь — самогубство для Америки!* (Н. Рибак); *Злочинно виснажувати світову економіку гонкою озброєнь і нехтувати турботою про збереження середовища проживання людини* (з газ.).

ГОНО́БИТИ, блю, биш; *мн.* гоно́блять; *недок., що і без прям. дод., заст.* Плекати, викохувати. *Не любив* [Башкир], *щоб кріпаки дбали про волю або гонобили яку-небудь думку про неї* (Панас Мирний); // *з інфін.* Намагатися, бажати зробити що-небудь. *Буланий, граючись, гонобив ухопити шапку на Богдані, а він обома руками перехопив ті теплі, м'які гу-*

би, чим завдав тварині задоволення (Іван Ле); *Думаєш, добра тобі мислять, отакі типи? Тільки й гоноблять .. кудись тебе завести одного, без товаришів, та впоїти* (О. Гончар).

ГОНОКО́К, а, *ч.* Мікроб — збудник гонореї. *У роботі представлено методику мікробіологічної діагностики патогенних коків (стафілококів, стрептококів, менінгококів, гонококів), кишкових інфекцій і захворювань, викликаних умовно-патогенними мікроорганізмами* (з наук. літ.); *Особливо небезпечний кон'юнктивіт у новонароджених, який виникає у разі інфікування гонококом, що потрапив з родових шляхів хворої на гонорею матері* (з наук.-попул. літ.); *У сучасних умовах труднощі діагностики гонореї полягають у тому, що гонокок змінив свої морфологічні властивості* (з навч. літ.).

ГОНОКО́КОВИЙ, а, е. Прикм. до **гоноко́к.** *Після забарвлення гонококові колонії вивчають під мікроскопом* (з наук. літ.); *Для розрізнення гонококових штамів існують певні серологічні реакції* (з наук.-попул. літ.); // Спричинений гонококом. *Як захід запобігання виникнення гонококового кон'юнктивіту (бленореї) у новонароджених одразу після пологів обробляють очі* (з наук. літ.); *Гонококове ураження одного якого-небудь органа спостерігається досить рідко* (з навч. літ.); *Гонококовий сепсис.*

ГО́НОР, у, *ч.* 1. Честь, гідність. *Гонор великий, велика й шаноба Бучній утворі запевне подоба: Сяючи, йшов по бенкетах веселих З чистого золота кований келих* (Я. Щоголів); — *Для мене гонор понад усе. Не має людина честі, то не треба їй жити...* (Ірина Вільде); *Бабуся Люцина .. розроджувалася бурхливим каскадом густої .. лайки, мовби вважала, що ця повинність лежить саме на ній і вона мусить за кожного з численної сімейки виклястися, таким чином рятуючи гонор усієї родини* (Ю. Винничук); // Те саме, що **го́рдість.** — *Вона бідна дівчина, але, як бачите, не жадібна до подарунків. Вона має гонор, дійсний гонор* (Л. Яновська); *Гудити американців йому .. не дозволяв свій гонор чесного союзника* (О. Гончар).

2. Перебільшене поняття про свою гідність; чванливість, пиха. *Він пригадував, як втікав через горище, як скакав з покрівлі на землю, як лежав у бур'яні, і ввесь його шляхетський гонор піднявся з самого дна, кипів, клекотів у його душі* (І. Нечуй-Левицький); *Найхарактернішою його рисою було, що він .. мав шалений темперамент і колосальний, чисто польський гонор* (І. Багряний); — *Панок оцей .. не густо має розуму, а гонором його Господь не обійшов* (Валерій Шевчук).

◊ **Сло́во че́сті** *(заст.* **го́нору)** *див.* **сло́во; Схова́ти го́нор до кише́ні** *див.* **схова́ти.**

ГОНОРА́НТ, а, *ч., екон.* Особа, яка поручається за платіж по векселю, що засвідчується особливим поручительським написом на ньому. *У випадку банкрутства позичальника майнова відповідальність по векселю перекладається на гоноранта* (з мови документів); *Перед тим, як підписувати будь-які банківські папери, поручителю варто детально із ними ознайомитись, оскільки у разі неплатоспроможності позичальника здійснювати платежі по векселю зобов'язаний саме гонорант* (із журн.).

ГОНОРА́Р, у, *ч.* Грошова винагорода авторам наукових праць, літературних, мистецьких творів тощо, яка видається згідно з договором. *Гонорару за працю Вашу дати не можемо, бо самі починаємо справу на позичені гроші* (М. Коцюбинський); *Микола Степанович, за криничанською звичкою, всіляко намагався зменшити авторський гонорар задля здешевлення української книжки* (Б. Антоненко-Давидович); *Збільшив* [професор] *свій достаток значними гонорарами, якими оплачувалися його наукові статті* (Н. Рибак).

ГОНОРА́РНИЙ, а, е. Прикм. до **гонора́р.** *Став* [Ярчик] *сполохано думати про наближення моменту розплати і як при цьому він буде змушений витягати всю товсту гонорарну пачку з кишені* (Ю. Андрухович); *Гонорарні суми з кількома нулями я отримував там в акуратних конвертиках* (О. Ірванець); *Де-де, а над гонорарною відомістю всі потрудилися в поті чола свого* (з газ.); // Який передбачає виплату гонорару. *Я заплатив усі борги, відмовився від "гонорарних справ", і наш бюджет щомісяця примушує нас приймати різні героїчні постанови: ми ходимо на дешеві місця в театр три рази на тиждень, пробуємо свої сили на вегетаріанстві, я курю дешевий тютюн* (В. Винниченко); *Окремі видання пропонувалося здійснити на гонорарних засадах, оформляти як замовні* (з публіц. літ.).

ГОНОРА́РНИК, а, *ч., зневажл.* Той, хто прагне одержувати якомога більші гонорари, працює лише заради гонорару. *Збагнути може серце чуле, Де гонорарник, де поет* (Д. Павличко); *Бути членом журі на конкурсі кіносценаристів — праця важка: серед великої кількості халтурників та гонорарників потрібно відшукати справжнього генія* (із журн.).

ГОНОРАТИ́В, у, *ч., лінгв.* Граматична категорія, що виражає шанобливе або ж нейтральне ставлення мовця до особи, до якої він звертається. *Для української мови, особливо у царині епістолярного жанру, характерне явище яскравої індивідуалізації гоноративів, наповнення їх емоційним, навіть певною мірою інтимним змістом* (з наук. літ.); *Найповніше гоноратив представлений у японській мові, проте є характерним і для деяких європейських й азійських мов* (з наук.-попул. літ.).

ГОНОРАТИ́ВНИЙ, а, е, *лінгв.* Прикм. до **гоноратив.** *Гоноративні й адресивні словоформи мають різні відтінки, покликані забезпечити належний рівень розмови осіб різного соціального статусу* (з наук. літ.); *До лексичних засобів категорії ввічливості у корейській мові належать спеціальні гоноративні та депрециативні еквіваленти певної групи іменників, займенників і дієслів* (з наук. літ.); *Серед функціональних стилів тибетської мови окремо виділяється гоноративний стиль, призначений для спілкування із високопосадовцями* (з навч. літ.).

ГОНОРАТИ́ВНІСТЬ, ності, *ж., лінгв.* Властивість за знач. **гоноративний.** *Конвенціональна чи експліцитна гоноративність включає в себе елементарну й кодифіковану ввічливість, яка реалізується в адекватному вживанні прагматичних кліше* (з наук. літ.); *У наукових працях деяких мовознавців синонімом терміна "гоноративність" є слово "ввічливість"* (з навч. літ.).

ГОНОРЕ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до гонореї. *Гонорейний простатит — найчастіше ускладнення гонореї у чоловіків* (з наук. літ.); *Гонорейний артрит розвивається у людей, хворих на гостру чи хронічну гонорею* (з навч. літ.); *Гонорейний стоматит виникає внаслідок потрапляння на уражену слизову оболонку гонококів* (з навч. літ.).

ГОНОРЕ́Я, ї, *ж.* Венерична інфекційна хвороба — запалення слизової оболонки сечостатевих органів людини; трипер. *Десь далеко заворухнеться огидливий спогад про гонорею, що в студентстві так несподівано покарала й його колись рвучку молодість* (Іван Ле); *Вродженого та набутого імунітету до гонореї немає, тому захворіти можна*

повторно (з наук. літ.); *Учені виявили зв'язок між гонореєю і раком простати* (з газ.).

ГОНОРИ́СТИЙ, а, е. Сповнений гонору (у 2 знач.). *Тільки що вибухнули з польського боку гармати, як запорожці .. перехопилися за річку і вдарили на блискучих, гонористих ворогів* (А. Кащенко); *Катерина знала її ще тоді, коли дівчиною служила у гонористого Терезиного батька* (С. Чорнобривець); [З а л є с ь к и й:] *Дивись ти, яка гонориста. Люблю таких* (В. Собко); // Пройнятий гонором; який виявляє гонор. *Слова зухвалі, гонористі Ніхто тут слухати не буде* (П. Воронько); *Дивився, слухав* [Григорій], *як розквітає після дощу природа, і далі й далі відходив серцем від суєти, від гонористих помислів і благ* (Василь Шевчук); *Ти погоджувався навіть потрапити під гостренький каблучок обмеженої міщанки, аби тільки задовольнити гонористе бажання мати дуже імпозантну дружину* (із журн.).

ГОНОРИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гонори́стий.** *Мов підмінив хто і Шафороста. Вщухли окрики, спала гонористість* (Яків Баш); *Якщо Пруст написав, що є чотири різновидності кохання: любов-захоплення, любов-гонористість, любов-пристрасть, любов-хвороба, то для мене особисто важить тільки любов до свободи* (М. Малиновська); *Пиху, гонористість недарма відносять до семи смертних гріхів — ці риси перешкоджають рівному спілкуванню між людьми, нищать людинолюбство, заповідане Богом* (з публіц. літ.).

ГОНОРИ́СТО. Присл. до **гонори́стий.** — *Та не палися так, легіне.., — сказала гонористо Оленка, ніби тут вона була головною* (А. Турчинська); *Капка гонористо задирає голову, роззявляє рота, щоб щось зухвале вимовити* (І. Багряний); *Він в своїй сорочці навипуск гонористо проходить мимо Яцуби* (О. Гончар); — *В ту хвилину в комірчині протяжно і гонористо, на високій ноті, з переливами закукурікав півень* (І. Чендей).

ГОНОРИ́ТИСЯ, рю́ся, ри́шся, *недок.* Гордитися (у 1 знач.). — *Лукіяниха ще гонориться, що таку полетуцу* [моторну] *доньку має* (Н. Кобринська); *Королі завжди гоноряться тим, що вони — королі, усе можуть, проте нічого не вміють* (з публіц. літ.); *Лукава й безсоромна жінка, коли ображають її, біситься, приголублять — гонориться* (із журн.).

ГОНО́РНИЙ, а, е, *діал.* Який має гонор. *Іваниха — була то жінка гонорна, великого роду* (Н. Кобринська); *Чемна, але дуже гонорна, — докторова, не моя жінка. Вона в місті для бідних працює. Філантропка* (Б. Лепкий); *Знав, що Марія роботяща та не гонорна і — рішився* [женитися] (Мирослав Ірчан).

ГОНОРО́ВИЙ, а, е, *зах.* 1. Знатний, шляхетний. — *Ось дивись, — каже, — я — гоноровий шляхтич* (О. Стороженко); *Гонорова пані хорунжева була знана на весь Чигирин своєю гостинністю і смачними стравами* (П. Панч); * Образно. *Між лопушиння й кульбаби височіла гонорова шляхта будяків, розливаючи медовий дух* (Ю. Винничук).

2. Те саме, що **гонори́стий.** *Таким покірливим він часто дарував їхні провини; гонорові ж, запальні речі козака роздратували його* (А. Кащенко); — *Ляхи наші, гетьмане, дуже гонорові стали, — сміючись, казав Богун* (Я. Качура).

ГОНОРОВИ́ТИЙ, а, е. Те саме, що **гонори́стий.** *Балабуха був трохи гоноровитий: йому хотілось почванитись перед гусарами своєю жінкою* (І. Нечуй-Левицький); *Вона відчула, що тільки велике зворушення примусило такого самолюбивого і гоноровитого хлопця заплакати в присутності всіх* (В. Малик); *Він справді почував себе нащадком гоноровитої козацької старшини* (О. Іваненко).

ГОНОРОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гонорови́тий.** *Він нічого не сказав, бо добре знав гоноровитість і злопам'ятність імператора* (В. Малик); *Він бачив, як з панською гоноровитістю цибатий Кравцов походжав поміж бійцями свого відділення* (Ю. Бедзик); *Дереза ще погрожував, приндився, але його командирська гоноровитість погасла* (із журн.).

ГОНОРОВИ́ТО. Присл. до **гоноровитий.** *Увійшовши до вітальні, він поважно й трохи гоноровито привітався з гостями* (М. Івченко); *Гоноровито збивши волосся.., по-молодецькому скинув* [Бжеський] *бекешу на руки челядникам і жваво піднявся на другий поверх* (З. Тулуб); — *Кривди такої Ольга йому не подарує, — вела далі Ірина упевнено і трохи навіть гоноровито* (О. Гончар).

ГОНОРО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **гоноро́вий.** *Княжичу сподобалася гоноровість Тарнавки. Однак не звик він до відмов* (з легенди); *Про гоноровість хробачка свідчила домівка, яку він власноруч виготовив* (з казки); *Надмірна гоноровість заважала Олені побудувати теплі стосунки із колективом* (з газ.).

ГОНОРО́ВО, *зах.* Присл. до **гоноро́вий** 2. *Кіт пильно подивився на пана Луцика і, гонорово прочимчикувавши до грубки, згорнувся під нею калачиком* (Ю. Винничук); *Там баран сам себе поганяв на базар, ще й ціну визначав гонорово* (із журн.).

ГОНО́РСТВО, а, *с., заст.* Гонористість. *Краса людини — в її гордості. Ні, не в тупому гонорстві, не в сліпій запишеності власною персоною* (Є. Куртяк).

ГОНОРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., рідко.* Триматися гордовито; зневажливо ставитися до інших. *Як з мужиків вилізе в підпанки, то вже так і гонорує: простому чоловіку і руки не подасть* (Сл. Гр.); *Це щось нове в тебе — не гонорувати за услугу ближніх* (О. Кобилянська).

ГОНОРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., чим і без дод., з інфін., діал.* Гонорувати. — *Ви наші, не гонорується ввійти до низької хати* (Уляна Кравченко); — *Не гоноруйтеся нами, любі гості, заходьте до гостини, — припрошала мати* (із журн.).

ГО́НОЧНИЙ, а, е. Признач. для гонок (у 2 знач.); перегоновий. *Згодом я сам сконструюю автомотор і зроблю собі гоночну автомашину!* (Іван Ле); *Гоночний човен .. легко відплив від пристані* (В. Собко); *Завдяки ентузіазму і наполегливості президента Київського автомотоклубу Сергія Маліка жінки, які прагнуть випробувати себе на гоночній трасі, отримали можливість зробити це в спеціальному змаганні — "Великому жіночому ралі"* (з газ.); *Гоночний велосипед.*

ГОНЧА́К, а́, *ч., мисл.* Собака гончої породи; гончий. *Треба вам знати, що звір, — коли його піднімуть і поженуть гончаки, — робить коло* (Остап Вишня); *Навздогін лунає сміх поповича, запізніле валування гончаків і старого пса...* (М. Стельмах); *Добре знав Омелько — тоді гончаки порвуть на шматтям тебе, якщо тікатимеш* (Ю. Логвин); * У порівн. [В і т р о в и й:] *Спитай у Романюка, чого трудоднів у кожного багато, а бур'яни на полях, а на фермах свині, як гончаки* (О. Корнійчук).

ГОНЧА́Р, а́, *ч.* Майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини. [Т е т я н а:] *Всі люди на однім базарі купують миски і в одних гончарів, то і миски однакові* (І. Котляревський); *Щоправда, гончар випалив і новий товар — біленькі ізолятори для стовпів* (Ю. Яновський); *Хвеська в*

тремтячих руках тягла великий глиняний ліхтар, певно, канівських гончарів (Ю. Логвин).

ГОНЧАРІ́ВНА, и, *ж.* Дочка гончаря. *Торгувала власними череп'яними виробами наймичка і .. ота сама гончарівна Лукія* (О. Ільченко); *Із самого малку гончарівна Ганнуся вчилася від батька з простої глини творити красу* (із журн.).

ГОНЧА́РНИЙ, а, е. Стос. до гончарства. *Стояли* [на підвіконні] *різні гончарні вироби, від величезних ваз до іграшкових коників та півників-свистунів* (А. Головко); *До зими готовий буде Цех гончарний* (П. Дорошко); *Цегла на землі підсихала, тверділа, і вже затверділу її закладали в гончарну піч* (Ю. Логвин).

△ **Гонча́рський (гонча́рний) круг** *див.* **круг**[1].

ГОНЧА́РНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **гонча́р.** — *Батько мій ще хлопчиком гончарник був, горшки ліпив* (з переказу).

ГОНЧА́РНЯ, і, *ж.* Майстерня, де виготовляють посуд та інші вироби з глини. *В таборі були школи, театр, бібліотека, гончарня і кустарня* (Б. Лепкий); *Молодуха розповіла Омелькові, як там родичів шукати, веліла оселитися в них, коли трапиться нужда, щоб заробити на шмат хліба в їхній гончарні* (О. Ільченко).

ГОНЧА́РСТВО, а, *с.* Виготовлення посуду та інших виробів із глини; заняття гончара. *Жителі цих країв* [Карпат] *здавна захоплюються гончарством* (І. Цюпа); *Розподіл посуду на кухонний та столовий існував у буго-дністровського населення, чиє гончарство виникло під впливом культури криш* (з наук. літ.); *У землеробів досить розвинуті були домашні ремесла: гончарство, ткацтво, обробка кості, заліза, бронзи* (з навч. літ.).

ГОНЧА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гонча́р.** [Д ж о н с:] *Ми, пане майстре, хтіли заложити всі три гончарську спілку* (Леся Українка); *Вони швидко дістались до останньої, найбільшої гончарської садиби* (Ю. Логвин); // Стос. до гончарства. *Отець Харитін послав за титарем й звелів йому набрати віз горшків, мисок, макітер і всякого гончарського посуду та одвезти на гостинець новому благочинному* (І. Нечуй-Левицький); *Грає сонце в горщиках, і весело виблискують гори гончарського добра* (М. Хвильовий); — *Договір склали вже з опішнянськими гончарями на мальовничі гончарські вироби та роменськими кустарями — на плахти і килими* (А. Головко).

△ **Гонча́рський (гонча́рний) круг** *див.* **круг**[1].

ГОНЧАРЮВА́ТИ, рю́ю, рю́єш, *недок.* Займатися гончарством. *Володів він золотим ремеслом — гончарював* (В. Речмедін); *Найвідповідальнішим етапом створення кераміки, крім вміння якісно гончарювати, був випал* (з навч. літ.); *Гончарювати Іван Білик учився у свого дядька — гончаря Якова Пічки* (із журн.).

ГО́НЧИЙ, а, е. 1. *мисл.* Який швидко бігає, привчений гнати звіра (про породу собак). *Нурла виступав з рухами гончого пса, який нюшить вже дичину* (М. Коцюбинський); *Собака в мене був, ох і собака, гончий собака!* (Остап Вишня); *Полювали вони з собаками гончими на зайців та лисиць на Засуллі* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **го́нчий,** чого, *ч.;* **го́нча,** чої, *ж.* Собака цієї породи. *Троянці в роги затрубивши, Пустили гончих в чагарі* (І. Котляревський); — *Нехай коней сідлають та щоб гончих і хортів на швори позбирали!* (О. Стороженко); *При колективному полюванні з гончими в жодному разі не можна стріляти звіра, коли він знаходиться на одній лінії із сусіднім мисливцем* (з навч. літ.).

2. *заст.* Пов'язаний із діями слідчих органів, спрямованими на виявлення і арешт підозрюваного. *За обома джентльменами розіслано гончі листи* (І. Франко); *Я рвонулась перед себе, але мене скоро завернули гончі поліцаї* (Ірина Вільде).

ГО́НЩИК, а, *ч.* Учасник гонок (у 2 знач.). *Останні кілька десятків метрів човен пролетів із швидкістю, якій могли позаздрити найкращі гонщики міста* (В. Собко); *Гран-прі Бразилії часто супроводжував дощ, у десяти останніх перегонах гонщики чотири рази виступали на мокрому асфальті* (із журн.); * У порівн. *Спинив* [Грім] *мотоцикла, висадив Гната і знову полетів до своєї контори, припавши грудьми до руля, розпластався на рамі, наче справжній гонщик на змаганнях* (В. Кучер).

ГО́НЩИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **го́нщик.** *У хорошій спортивній формі розпочали сезон українські гонщиці* (з газ.).

ГОНЬБА́, и́, *ж., рідко.* Те саме, що **гоні́ння.** [П р і с ц і л л а:] *Він перше мав до нього* [християнства] *неохоту, хоч і не вірив поклепу на віру і не хвалив гоньби на християн* (Леся Українка); *Наближався цар до нього у гоньбі несамовитій, — Він тоді, коня хльоснувши, зник з очей тієї ж миті* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

ГОП, *виг.* 1. Звуконаслідування, яким супроводжується стрибок, притупування в танці й т. ін. *Сліпий по базару Оддирає постолами, Додає словами: "Ой гоп гопака! Полюбила козака"* (Т. Шевченко); *Бив* [Василько] *батогом по землі, а за кождим скоком викрикував: Гоп! Гоп! Гоп!* (Л. Мартович); — *Гоп — гоп! — б'є в долоні Іван Іванович. — Жвавіш, Фіалочко!* (М. Хвильовий).

2. *розм.* Уживається як присудок за знач. **го́пати.** *А той* [баран] *тільки вгору гоп! Як тріснув рогами, — Так старого* [Вовка] *й покотив Догори ногами!* (С. Руданський); *Руки дівчата їй простягли, вона схопила одну своєю .. та тільки — гоп! — уже на помості каблуками стукнула* (А. Головко).

ГОПА́К, а́, *ч.* Український народний швидкий танець, одиночний, парний або груповий. *Земля двигтіла під його ногами. Краще від нього гопака ніхто не танцював у Задайці* (О. Десняк); *З вечора допізна гасаємо по всіх кутках села, де під будь-яке свято танці, гулі, де земля двигтить та куриться від гопаків та польок* (О. Гончар); *Кресав гопак вогонь з-під підошов* (Л. Костенко); // Музика до цього танцю. *Василь заграв якогось гопака. Клим схопив Ганну, і пішли в танець* (У. Самчук); *Музики вдарили гопака, він пішов у танець* (В. Кучер).

◊ **Вибива́ти (би́ти) / уда́рити (утну́ти) тропака́ (третяка́, гопака́)** *див.* **вибива́ти; Віддира́ти гопака́** *див.* **віддира́ти; Сади́ти / вда́рити гайдука́ (гопака́, гоцака́** *і т. ін.)* *див.* **сади́ти.**

ГО́ПАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. Стрибати і тупати, скачучи або танцюючи. *Ридали клавіші й струни, децибели рвали перетинки, дівчатка шаліли в екстазі, гопали на плечах у хлопців* (Л. Костенко); *Гопак. Назва танцю походить від слова гопати (плигати, скакати)* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **би́ти** 1, 2, 5, 9. *Що за силу мусить мати той хлоп, коли він не тільки працював цілий день у полі, але ще вночі, замість іти спати, гопає ціпом, що аж відголос розходиться* (Т. Бордуляк); *Десь далеко гопав дзвін: звук був такий, що у Марії починала боліти голова* (із журн.).

ГОПАЧО́К, чка́, *ч.* Пестл. до **гопа́к.** — *Спасибі хочу я сказати Тому, хто вчив нас танцювати, Хто на роялі грав для нас Пісні, і гопачок, і вальс* (М. Познанська); *Щоб дівчи-*

пу прийняли до дівочої громади, вона обов'язково мала затанцювати гопачка (із журн.).

ГО́ПКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **гóпати.** *Наїлася* [Параска] *всмак і стала гопкати в своїй хаті* (В. Бабляк); *Монька вибивав гопака, гопкаючи* (Б. Харчук).

ГО́ПКИ. 1. *виг.* Виражає спонукання до скакання, стрибання, тупотіння. *Гопки, рижа! А в рижої і духу нема* (Номис); // *у знач. пред. Пізно старого коня учить гопки* (приказка); — *Не вчи старого кота гопки!* (Р. Андріяшик).

2. *присл.* Підстрибуючи, підскакуючи. *Ті звірі, що ждали* [м'яса], *трималися гопки за дроти і несамовитились* (Т. Осьмачка).

Ставáти / стáти гóпки *див.* **ставáти.**

◊ **Вибрúкувати гóпки** *див.* **вибрúкувати; Витинáти гóпки** *див.* **витинáти; Гóпки вдáрити** *див.* **ударя́ти; Гóпки скакáти** *див.* **скакáти; У гóпки йти** *див.* **ітú; Хоч гóпки скачú** *див.* **скакáти.**

ГОП-КОМПА́НІЯ, ї, *ж., жарт.* Те саме, що **Тéпла компáнія** *(див.* **компáнія).** *Ніхто не помічає, що, примруживши одне своє око-вуглинку, сніговик обводить поглядом усю гоп-компанію* (В. Нестайко).

ГОПЛІ́Т, а, *ч.* Давньогрецький важкоозброєний піший воїн. *Гопліти служили в арміях давньогрецьких міст-держав і були, по суті, воїнами-громадянами, оскільки обов'язком будь-якого громадянина вільного полісу була військова служба* (з наук. літ.); *Основним озброєнням гопліта були спис, щит та меч* (з наук.-попул. літ.).

ГО́ПНИК, а, *ч., жарг.* Перев. молода людина з напівкримінального міського середовища, що залякує інших людей та вимагає в них гроші або цінні речі; шахрай, грабіжник, хуліган. *Увечері на лавках біля під'їзду вмощувалися гопники, усі в спортивних костюмах та кепках, лузали насіння і принагідно "стріляли" сигарети у наляканих перехожих* (із журн.); *Олена Петрівна не вірила, що її син — гопник, що це саме він із компанією погрожував, бив, грабував...* (з газ.).

ГО́ПНУТИ, ну, неш, *док., розм.* 1. Однокр. до **гóпати.** *Гопне* [Черемош] *цілою масою води десь із каміння, наробить галасу, подумаєш — от який богатир...* (Г. Хоткевич).

2. *перен., жарг.* Пограбувати; відібрати що-небудь за допомогою обману, шахрайства. *Олег в усіх подробицях розповів, як його знайому хотіли гопнути на телефон та гроші на Хрещатику* (з газ.).

ГОП-СТО́П, у, *ч., жарг.* Вимагання грошей чи інших цінних речей від інших людей; грабіжництво. *Гоп-стоп є фактично способом життя гопників, для яких відібрати у когось телефон чи гаманець — річ цілком природна і невинна* (із журн.); *Михайло знав, що рано чи пізно гоп-стоп закінчиться для нього чималим строком, проте зав'язувати не збирався* (з газ.).

ГОПЦЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., розм.* 1. Танцювати, перев. підстрибуючи. *Ріжуть скрипки і бандури, Дівчата гопцюють* (П. Гулак-Артемовський); *Підпилі міщани й міщанки хапалися в обійми і гопцювали* (Валерій Шевчук).

2. Скакати (про коней). *Під гаківницями гопцюють коні* (Сл. Гр.).

ГОРА́, и́, *ж.* 1. Значне підвищення над навколишньою місцевістю або серед інших підвищень. *Стоїть гора високая, Попід горою гай, Зелений гай, густесенький, Неначе справді рай* (з народної пісні); *Зоре моя вечірняя, Зійди над горою, Поговорим тихесенько В неволі з тобою* (Т. Шевченко); *Хвилею зеленою здіймається Навесні Батиєва гора* (М. Рильський); // *тільки мн.* Гориста місцевість, край. *Не знаю, як в Англії, але куди-небудь за границю в гори я таки, може, зберусь* (Леся Українка); — *У нас в горах .. весело* (М. Коцюбинський); * У порівн. *Понад обрієм, коло кордону, Наче гори, окреслився бір* (І. Вирган).

2. *чого.* Велика кількість чого-небудь складеного в купу; багато чогось. *В саду в бригаді — тут же між яблунями — гори яблук* (А. Головко); *Наклавши на плече гору прання, пішла* [Орися] *розвішувати його на тину* (Григорій Тютюнник); *Під стіною зачиненої, нежилої будівлі здоровенна гора шматків деревини різної породи та якості* (Ю. Логвин).

3. *у знач. присл.* **горóю, горáми.** Високою купою; багато. *От Іван устає, Скарб із скринь дістає, Насипає дукатів горою* (П. Грабовський); *Не вспіють всунути снопа, як уже летить полова й солома, піднімається горою під соломотрясом* (В. Винниченко); *Мама несе таріль з наїдками до столу, де вже й так горою всього* (О. Гончар).

4. *діал.* Горище. *Купив чоботи, надів у неділю, а ті узяв да на гору закинув* (Сл. Гр.).

◊ **Брáти / взя́ти верх (гóру)** *див.* **брáти; Гóру (гóри) трудá вúтрудити** *див.* **вúтрудити; (1) Золоті́ гóри,** *зі сл.* о б і ц я т и, н а о б і ц я т и *і т. ін.* — надто багато чого-небудь хорошого, але нездійсненного. *Твою* [народу] *хотіли душу полонити і князь, і гетьман, а ще й пан, .. що обіцяли гори золоті* (П. Тичина); *Ти відірвав людей від їхньої домівки, від їхньої рідні. Ти наобіцяв їм золоті гори* (М. Руденко); *Він не бажає вам добра, хоч і обіцяє золоті гори. Не слухайте його* (Г. Тарасюк); **[І] гóри покотúти** *див.* **покотúти; (2) Не за горáми** *(рідко* **за горóю):** а) у найближчому майбутньому, скоро, незабаром. *Вже й зима не за горами...* (Панас Мирний); *Ще й не нажився, здається, а вже шістдесят не за горами* (М. Зарудний); б) на невеликій відстані; недалеко, близько. *Питаю: — "Як ви доскочили такого огира?" — "Нам теє знати, батьку. Сідай да їдь собі з Богом: ляхи не за горою"* (П. Куліш); *Вже не за горами були передові сили німецької інтервенції* (Л. Дмитерко); — *Дзвеняче* [село] *хоч і не за горами, та все-таки за надцять кілометрів од Закриниччя* (Є. Гуцало); **Переверну́ти (зру́шити, ру́шити) / верну́ти (ру́хати) гóри** *див.* **перевертáти; Сúпати піскóм прóти горú** *див.* **сúпати; Стоя́ти / стáти горóю** *див.* **стоя́ти; Хоч (крáще, прóсто) з мóсту** *(рідко* **з горú) та в вóду** *див.* **міст; Як [дурнóму] з горú бíгти / побíгти (збíгти)** *див.* **бíгти; (3) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **пря́мо (прóсто) горá з плечéй (з пліч) звалúлася (спáла, впáла, зсу́нулася, зійшлá** *і т. ін.)* / **звáлюється (пáдає, зсувáється, схóдить** *і т. ін.)* *чиїх, у кого, кому і без дод.* — хто-небудь відчув велике полегшення, звільнившись від важких обов'язків, сумнівів, турбот тощо. [Х и м к а:] *Яка я після вашої розмови стала весела, — наче гора з плечей звалилася!* (Панас Мирний); [Г е р ц о г:] *О, наче впала з пліч у нас гора! Ха-ха!.. Так, значить, наша верх взяла!* (т. Кротевич); *В хлопця наче гора звалилася з плечей, бо його мучила несправедливо одержана, на його думку, п'ятірка* (О. Донченко); *Артемові наче гора зсунулася з пліч. Усміхнувся щасливий та мерщій до галушок* (А. Головко); — *Ху,* — *полегшено зітхнув Кисіль і посміхнувся:* — *Прямо гора звалилася з моїх плечей* (М. Стельмах); *Вже пройдено третину шляху .. У Маргіт ніби звалювалася гора з плечей* (О. Гончар); **(4) Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **за [кам'янóю] горóю** *(рідше* **стінóю),** *зі сл.* б у т и, ж и т и *і т. ін., за ким* — під чиїм-небудь надійним захистом, без клопотів, турбот і т. ін.; по-

збавлений турбот, захищений ким-небудь. — *Та ти сам не турбуйся, бо ти за мною, як за кам'яною горою* (Марко Вовчок); — *Я за нею* [Софією], *можна сказати, як за кам'яною стіною живу* (В. Собко); — *Тому-то й я позичила тебе в Мартохи, щоб бути за тобою, мов за кам'яною горою* (m. Гуцало); — *Гарна ви жінка в Петра, — знову похвалив гість .. — Має шанувати своє щастя. Він за вами — як за горою!* (Є. Гуцало); **(5) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **на кам'яну́** *(рідко* **камінну) го́ру,** *зі сл.* н а д і я т и с я, п о к л а д а т и с я, с п е р т и с я *і т. ін.* — цілком, повністю, безсумнівно і т. ін. [А н т о н:] *Ніхто вам так не потрапить догодити, як я: надійтесь на мене, як на кам'яну гору* (М. Кропивницький); [А н н а:] *Я можу так на вас впевнятись, як на камінну гору! — адже правда?* (Леся Українка); — *А на хлопців своїх я покладаюсь як на кам'яну гору: не підведуть!* (А. Головко); — *На нашу Ольгу Степанівну як на кам'яну гору спертися можна* (В. Собко); *Покладалися* [на протекції] *як на кам'яну гору* (О. Полторацький); — *Оце ті "тигри" і "фердинанди"! Оце на них .. надіються як на кам'яну гору!* (П. Автомонов); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й** *див.* **скида́ти.**

ГОРБ, á, *ч.* 1. Невелике округле підвищення на площині; бугор, пагорок. — *Послухайте, кому і де сідать: Ведмедику — під липою старою, А Цапу треба під вербу, Ослові — на горбу, Я примощусь під бузиною* (Л. Глібов); *На тім горбі копали жінки пісок, і зівав він ярами та печерами під небеса, як страшний велетень* (В. Стефаник); *Місцевість поблизу нашого дому була нерівна, з горбами й вибалками* (Л. Смілянський).

2. Випуклість на спині, на грудях людини, що утворюється внаслідок викривлення хребта або грудної клітки. *З дверей вийшла низька дівка з одним горбом на спині, з другим на грудях* (І. Нечуй-Левицький); *Незважаючи на його страшний, химерний горб, дід дуже любив хлопця* (С. Черкасенко); *Антон тільки й заробив, що собі горб на спину* (С. Чорнобривець); *Під смугастим піджаком* [здорованя] *ворушився величезний горб* (М. Руденко); // Жирові відкладення у вигляді наростів на спині у верблюда і деяких інших тварин. *На верблюдах між горбами сиділи люди — і дорослі і діти* (О. Іваненко); *У бугаїв голова й шия масивні, спереду лопаток добре виражений горб* (з наук.-попул. літ.).

3. *у знач. присл.* **горбо́м.** У вигляді бугра; утворюючи бугор; випукло. *Он по горі синіє рослина; то, мов стіг сіна, горбом здіймається вгору, то гострою швайкою піднімається в небо* (Панас Мирний); *Вага літ вигнула горбом її спину, здушила докупи кощаве тіло, зробила його цілком дитячим* (Ю. Яновський); *За півхвилини вода в тому місці, куди скинули бомбу, здулася, немов велетенський пухир, каламутно-зеленуватим горбом* (В. Владко).

◊ **Бра́ти / взя́ти [свої́м] горбо́м** *див.* **бра́ти; Гну́ти горба́ (горб, стан)** *див.* **гну́ти; Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] пото́м)** *див.* **добува́ти; Ї́здити (ката́тися) / поі́хати ве́рхи (на горбі)** *див.* **ї́здити; (1) На своє́му горбі <Свої́м горбо́м>** — важкою працею, важкими власними зусиллями. *Буде він платить* [борг] *чи своїм горбом одробляти* (Грицько Григоренко); — *Оце, як бачиш, Гришо. Не робота, а шарпанина нервів .. Сам один на своєму горбі всю газету тягну* (А. Головко); *Іванові Рудченкові власними силами, "своїм горбом" довелося пробивати життєву путь* (С. Єфремов); **(2) На чужо́му горбі** — важкою працею, великими зусиллями інших. — *Хай їм хтось інший плече підставляє, — сказав Жорка, — а то звикли на чужому горбі до раю* (І. Муратов); — *Гарно ви говорили і про мертві квіти, і про мертву копійку, і про те, що минув час янголів і як на чужому горбі можна вигребтися до статків* (М. Стельмах); **Трима́ти на своє́му горбі** *див.* **трима́ти.**

ГОРБА́НЬ, я́, *ч.* Горбата людина. *Злегка коливаючись при ході, горбань підступив до вікна, де було ще світло, й почав розсвічувати олійну лампу* (Н. Королева); *Горбань у чорному пальті і чорній крислатій шляпі сумно дивився на неї* [Жаннет] *і хлопчика* (О. Іваненко); *Був у того куркуленка ще один брат — горбань* (Григорій Тютюнник).

ГОРБА́СТИЙ, а, е. 1. Вкритий горбами (у 1 знач.); нерівний. *Потроху степ ставав хвилястий, наче з-під землі випинали горбасті спини передісторичних ящурів з рідкою шпичастою вовною кущиків* (З. Тулуб); *Горбастий краєвид нагадував застигле море: зеленими хвилями набігала озимина, жовто виблискувала глинка, гарно і масно розляглися ріллі* (Б. Харчук); *Сучасний Донецький кряж являє собою горбасту височину, гористий характер якої зберігся лише в окремих районах Нагольного кряжа та на узбережжі Дінця* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **горба́тий.** *На його ще не старому обличчі, з високими вилицями й дебелим, ледь горбастим носом, що спереду поринав у гречаний кущ вусів, застигла загадка* (С. Добровольський); *Купила його* [порося] *на базарі дешево, принесла і в поли вдарилася: горбасте, ребра стирчать, як пруття в розсохлій корзині, вуха та хвіст поодморожувані* (Ю. Мушкетик); *Феодосій Заболотний виступив наперед, одчайдушно шморгнув горбастим носом, поклав п'ятірню на запалу щоку* (Ю. Хорунжий).

ГОРБА́ТЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **горба́тий** 2. *Аж ось... дивиться* [Хома]... *назустріч йде дідусь старенький, маленький, горбатенький* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Третій чоловік, низенький, слабий, навіть трохи горбатенький, був усім відомий Коростильов, істота хитра, брехлива, але не зла* (Григорій Тютюнник); *Заскрекотала на осиці сорока, друга затріщала десь на горбі, й з горіхової хащі виліз горбатенький дідок у липовому брилі* (Ю. Мушкетик).

ГОРБА́ТИЙ, а, е. 1. Який має горб, горби; вкритий горбами (у 1 знач.). *Відтоді, як передові частини перейшли кордон і зникли за горбатими висотами чужої землі, минуло вже кілька днів* (О. Гончар); *Голубенькі дими над хатами повисли — не ворушаться, наче не течуть угору з рівних чорних димарів над горбатими білими стріхами* (М. Малиновська); *І як задніпровську даль не стиснуто обручем обрію, так і горбаті поля стеляться в безмежжя* (Є. Гуцало); // У вигляді горбика, з горбиком; вигнутий горбом. *Ніс* [у діда] *здоровий, горбатий, лоб високий, переписаний трьома зморшками* (Панас Мирний); *Зіньковї виразно видно було її високе, як і в діда, чоло, мов намальовану чорну брову і маленький, ледве-ледве горбатий носик* (Б. Грінченко); *Кудрейко встиг помітити широчезні крила й горбатий, хижий дзьоб шуліки* (О. Донченко).

2. З горбом (у 2 знач.). *Іде позад мене якийсь панок, горбатий, головатий, як сова* (І. Франко); *Двері одразу ж відчинилися, в імлистому квадраті світла з'явилася низенька постать горбатої баби* (О. Бердник); *Там, де вчора зеленіли луги, метушилися люди, іржали коні, стояли горбаті верблюди* (Б. Лепкий); // *у знач. ім.* **горба́тий,** того, *ч.;* **горба́та,** тої, *ж.* Людина, яка має горб. *Горбатого могила виправить* (приказка); *На порозі з'явилась .. безглузда постать горбатої* (В. Винниченко).

◊ **Притуля́ти / притули́ти горба́того до стіни́** *див.* **притуля́ти; (1) Як горба́тий до стіни́,** *зі сл.* приставати, тулитися, притулитися *і т. ін., ірон.* — уживається для повного заперечення змісту зазначеного слова; зовсім не (приставати, тулитися і т. ін.). *Пристав, як горбатий до стіни* (прислів'я); *Він* [Миля] *часто казав приказки, які не стосувалися ні до чого. Скаже, а воно тулиться, як горбатий до стіни* (Ю. Мушкетик).

ГОРБА́ТИТИ, а́чу, а́тиш, *недок., кого, що, рідко.* Те саме, що **го́рбити.** *Алієв горбатить гострі кістляві плечі* (О. Донченко); *Щось притискає Назара до землі, горбатить, робить маленькою комахою, скромним гвинтиком* (С. Процюк); * Образно. *Продерте небо — до зірок Кривою райдугою тіл Хребет горбатить Нагасакі* (В. Стус).

ГОРБА́ТИТИСЯ, а́чуся, а́тишся, *недок., розм.* Те саме, що **го́рбитися.** *Сухий і довготелесий Татарченко .. горбатився над столом, вбирав у плечі голову, погоджувався* (О. Донченко); *Коні шарпалися, вивертали ноги й горбатилися, напинали хребти, вириваючи гармати для того, щоби через кілька кроків зав'язнути знову* (І. Багряний); *Помітно змінився і Остап: плечі повужчали, горбатилась спина, обличчя сіре й худюще* (П. Кочура); *Попереду на гнідому огирі горбатився Кончак* (В. Малик).

ГОРБА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Якість за знач. **горба́тий.** *Ущерблений місяць, удень ще позначений на тьмяному небі, тепер, не дивлячись на свою горбатість і малі розміри, освітлював море з якоюсь дивною гостротою* (Ю. Логвин); *Богданко, незважаючи на свою горбатість, був дитиною привітною та життєрадісною* (із журн.).

ГОРБА́ТІТИ, ію, ієш, *недок.* 1. Ставати горбатим. *Старий дедалі все старів, горбатів* (Панас Мирний); *А мені чорний колір набрид, Ненавиджу його й проклинаю. Від його стопудових обид Передчасно горбатіти маю* (В. Багірова); *Селяни горбатіли під клунками домашніх скарбів, кидаючись від обозу* (Є. Пашковський).

2. Виглядати, як горб. *На злучині ж Трубежу й Альти горбатіли полкові вози* (І. Білик); *Стіл, що горбатіє в притемку, хтів би для нас станцювати* (О. Забужко); *Перед крайньою хатою поперек стежки горбатіло щось велике й іржаве.*

3. *розм.* Тяжко працювати. *Вік горбатів* [дід] *вибійником, заробив пенсію, дітей довів до пуття* (Є. Пашковський); — *Чи ти думав, що тут не треба горбатіти?! Гадаєш, у Штатах на тебе дуже чекають?* (І. Роздобудько).

ГОРБА́ТКА, и, *ж., діал.* Спідниця. *На ній горбатка і сорочка з плечками* (Мирослав Ірчан); *Вони одягнені в барвисті горбатки, вишивані сорочки* (Т. Масенко).

ГОРБА́Ч, а́, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **горба́нь.** *Одна мати не бачила цього, і їй каліка-горбач був кращий над усіх красенів на світі* (Дніпрова Чайка).

2. Вид рубанка. *Горбач — це звичайний рубанок з угнутою або опуклою підошвою* (з навч. літ.).

ГО́РБИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **горб** 1. *На два ступені од дверей зелений горбик з лядою — то погріб бабин* (І. Нечуй-Левицький); *З горбика видно було все село й їхнє подвір'я* (П. Панч); *Місцем для табору обрали невисокий горбик, порослий м'якою соковитою травою* (І. Білик); // Те саме, що **горби́нка.** *З-під цих брів погляд незнайомого здавався пильним і гострим; тонкий з горбиком ніс надавав демонічного виразу всьому обличчю* (М. Старицький); *На тому чудовому лиці був рівний з легким горбиком ніс* (І. Нечуй-Левицький).

ГОРБИ́НА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **горб** 1. *За кілька днів по приїзді пішла вона купатися десь аж біля лисої горбини* (Л. Юхвід); — *Я, — говорить він, — був у діброві, Біля явора вгледів могилу .. Не могила, скажу вам, — горбина* (А. Малишко).

ГОРБИ́НКА, и, *ж.* 1. Опуклість у середній частині носа. *З горбинкою ніс загнувся йому гаком, нагадуючи дзьоб у хижого птаха* (М. Старицький); *У нього були красиві губи й ніс з горбинкою* (О. Донченко); *Обидві генералові доньки були кавказької породи — чорне пишне волосся, густі, але тонкі брови і ніс із горбинкою* (Ю. Винничук).

2. Невелика випуклість, округле підвищення на чому-небудь. *Для ліквідації горбинки на нігті потрібна спеціальна операція* (із журн.).

ГОРБИ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **горба́стий.** *Вісім яранг — невеликих землянок, укритих звірячими шкурами, — стояли на горбистому березі* (М. Трублаїні); *Вранці вставав* [Ісакій], *відчиняв двері і довго дивився на горбистий, жовто і червоно розфарбований краєвид* (Валерій Шевчук); *Дощуванням можна зрошувати і горбисті ділянки, непридатні для наземного поливу* (з наук. літ.); *Спочатку ворушиться тільки самий пісок, далі з'являється латочка горбистої, пухлої спини, потім викарячене, кліпаюче, злісне око* (В. Винниченко).

ГОРБИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **горби́стий.** *Архітектор об'єднав фігури воїнів у п'ять компактних груп, розташованих на нерівній поверхні, що імітує горбистість землі* (з наук. літ.); *Передній край у верхньому відділі великогомілкової кістки переходить у горбистість, до якої прикріплюється сухожилок чотириголового м'яза стегна* (з навч. літ.).

ГО́РБИТИ, блю, биш; *мн.* го́рблять; *недок., кого, що.* 1. Робити горбатим; згорблювати; згинати горбом. * Образно. *Прожиті роки сідали йому на плечі і горбили вниз* (Р. Федорів); *Мороз такий, аж річка горбить спину, Здувається болячками яснець* (В. Забаштанський).

2. Фізично знесилювати, виснажувати. *Іван-гора над яром спину горбе* [горбить] (М. Вінграновський); *Тяжка праця на полі передчасно горбила і виснажувала Катерину* (із журн.).

3. *перен.* Морально пригнічувати. *Тебе чекання горбить і тривоже* [тривожить] (А. Малишко); *Помітив Павутинка, як змарнів на обличчі, як подався Лесь... Якийсь тягар спину йому горбив* (І. Нижник).

ГО́РБИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* го́рбляться; *недок.* 1. Вигинати спину горбом; сутулитися. *Намуляв* [Петько] *здоровенного пухиря та стер шкіру .. Через те й горбиться він і дивиться злісно* (М. Трублаїні); *Тьотя Варя, горблячись мало не до землі, почимчикувала в передню* (О. Гончар); *Він вийшов, трохи горблячись через свій високий зріст* (П. Загребельний); // Ставати сутулим. *Нехай сохну я, Тато горбиться, Ти на світ поглянь, Що там робиться* (С. Руданський); *Бабуся наша із кожним роком горбилася все більшей більше* (з мемуарної літ.).

2. Випинатися горбом, горбами. *Хатина ж, як німа, І горбиться старий поріг* (А. Малишко); *Крига на річці здригнулась, почала горбитись* (Ю. Збанацький); *Вузенькі погони горбились на їхніх кремезних плечах* (Ю. Бедзик).

ГОРБКУВА́ТИЙ, а, е. Вкритий горбками. *Ліворуч тягся довгий, глибокий яр, а далі — поле, горбкуватий степ, вкритий чорною рядниною ріллі* (Олесь Досвітній); *Вона* [місцевість] *ставала нерівна, горбкувата, сопки здіймалися за сопками* (О. Донченко); // З горбинкою (про ніс). *Гор-*

бкуватий ніс Листопада націлився на Зарайського (Микита Чернявський); *Доброчинові здавалося, що він не раз уже бачив .. цей трохи горбкуватий видовжений ніс* (І. Білик).

ГОРБОВИ́Й, а́, е́, *рідко.* Прикм. до **горб.** *Горбовий схил був зовсім випалений нещадним серпневим сонцем* (із журн.); // Вирощений на горбі, зібраний із горба. *Біля його ніг гніздом збилося пахуче горбове сіно* (М. Стельмах).

ГОРБО́ВИНА, и, *ж.* Невелике підвищення на поверхні землі; випуклість. *Одна частина тої річки має високі береги, а за тим горбовина, дальший біг річки розливаний в широкі багна* (А. Чайковський); *На заваллю* [заваллі], *де горби чергувалися з видолинками, трудно перезимувала озимина: від лугу вимокла, на горбовині, ошмалена вітром, вимерзла* (В. Бабляк); *Не одна є на Поділлі Сокіл-гора. Зеленим морем підіймаються вони поміж яруг і горбовин* (М. Стельмах).

ГОРБО́ВИНКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **горбо́вина.** *Сунула автомашина, погуркуючи .. на заглибинах дороги і твердих горбовинках* (В. Барка).

ГОРБО́К, бка́, *ч.* Зменш. до **горб** 1. *Візок наскочив на горбок і перекинувся* (І. Нечуй-Левицький); *Доріжка вела коло самого цвинтаря, що стояв на горбку* (Н. Кобринська); *Чорний задимлений комин стирчав на горбку замість гуральні* (М. Коцюбинський); *Укриття було зручне, горбок досить високий* (Л. Первомайський).

ГОРБОКО́НИК, а, *ч., розм., жарт.* Маленький, але працьовитий кінь. *Незчувся дід Сахрон, як і приїхали. Богучар загальмував свого горбоконика поблизу дерев'яного вагончика* (І. Цюпа); * Образно. *Микита Єгорович погнав свого горбоконика за місто, на дачі за озером, а через годину автомобіль летів назад, набитий хлоп'ятами* (М. Чабанівський).

ГОРБОНО́СИЙ, а, е. Який має ніс з горбинкою. *Коваль світив добре очима; з себе був сухий, як перець, горбоносий, русявий* (Марко Вовчок); — *Найкращі боцмани скрізь були — наші чигиринці .. Чигиринець — високий, кощавий, горбоносий* (Ю. Яновський); // Який має опуклу верхню лінію морди (про тварин). *Виткнулась горбоноса голова великої нубійської кози, прив'язаної за передню ногу до кілка* (Н. Королева); *Горбоносі сайгаки пасуться в цьому степу* (О. Гончар); // *у знач. ім.* **горбоно́сий,** сого, *ч.* Той, хто має ніс із горбинкою. *Змахнувши руками, горбоносий без звуку впав на тротуар* (В. Владко); *Горбоносий, що стояв ближче від інших, уважно подивився на нього* (Б. Левін); *Хрипким, тихим голосом спитав той горбоносий: — Де ваш коняр?* (Ю. Логвин).

ГОРБОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на горб. *У тому випадку, коли шари під впливом геотектонічних процесів у товщі землі утворюють ту чи іншу геологічну структуру, здебільшого горбоподібну складку, нафта скупчується у верхній частині цієї складки* (з наук. літ.); *Рельєф Івано-Франківщини має горбоподібний вигляд, плосковершинні видовжені горби порізані долинами річок* (з навч. літ.).

ГОРБО́ЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **горбо́к.** *На горбочку у садочку Біленькая хатка* (С. Руданський); *Матвієві кожна деревина, кожний кущик і горбочок були знайомі* (Мирослав Ірчан); *Пройшли ми балку, підійшли до провалля, сіли на горбочку, закурили, відпочиваємо* (Остап Вишня); // Те саме, що **горби́нка.** *Та що ж то за дівка була! Висока, прямесенька, як стрілочка, .. носочок так собі пряменький з горбочком, а губоньки як цвіточки розцвітають* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона майже не змінилась, — та ж родимка на щоці, ніс з горбочком і завжди ніби здивовано підняті злегка брови* (О. Донченко).

ГОРБУВА́ТИЙ, а, е. Вкритий горбами, з горбами. *Приїхавши до станції при горбуватому надрічному місті, знов похилив* [Катранник], *за звичкою, на роздобуток* (В. Барка); *Збоку з'являється горбувата поляна. Аж ген там, в кінці її, широкою стіною стоїть могутній ліс* (Ю. Збанацький); // З горбинкою. *У нього був ясний костюм, ясне волосся, ясносині очі й красивий горбуватий трохи ніс* (Ю. Яновський); *Обличчя в нього було довгасте з трохи горбуватим носом і тонкими вигнутими бровами* (Ю. Смолич).

ГОРБУ́Н, а́, *ч., розм.* Те саме, що **горба́нь.** *Від радості горбун не знав, що робити* (М. Чабанівський); *Низенький горбун пішов до воріт, несучи в душі своїй гнів і образу на Шумейка* (А. Шиян); *Горбун дивився на мене з жахом чи з подивом* (Валерій Шевчук).

ГОРБУ́ША, і, *ж.* Цінна морська промислова риба родини лососевих із невеликим горбом на спині. *Перша сіть дала великий улов. Кета й горбуша, сплескуючи хвостами, срібним потоком потекли в трюм* (О. Донченко); *Слабосолений спосіб приготування горбуші допомагає краще зберегти природний смак червоної риби* (з навч. літ.).

ГОРГО́НА, и, *ж., міф.* У давньогрецькій міфології — крилата жінка-потвора зі зміями замість волосся, погляд якої обертає людину на камінь. *Персей, син Зевса і земної жінки Данаї, отримавши від Афіни черевики з крилами та шолом, що робив його невидимим, вбив одну з трьох горгон, Медузу* (з наук.-попул. літ.); *Гомер в "Іліаді" писав, що голова горгони перебуває на егіді Зевса* (з наук.-попул. літ.); // *перен., лайл.* Про сварливу, мстиву, злу жінку; відьма. — *О, проклята горгоно! — несамовито крикнула Гіпатія і кинулася до баби, щоб схопити її за горлянку* (О. Бердник).

ГОРГОНДЗО́ЛА, и, *ж.* Сорт італійського сиру, що вирізняється характерним гострим смаком. *Батьківщиною горгондзоли є Ломбардія, виробництво зосереджено в околицях Мілана, Новари, Комо, Павії* (з наук.-попул. літ.).

ГОРГО́НІЯ, ї, *ж., діал.* Жоржина. *Гаснуть в осінній пітьмі Душі німі, Як квітки запізнілих горгоній...* (В. Чумак).

ГОРГО́НКА, и, *ж., діал.* Патисон. *На обід подали якусь місцеву страву із тушених горгонок та помідорів* (із журн.).

ГОРГО́ПКА, и, *ж., діал.* Те саме, що **горго́нка.** *Згадую теплі, щедрі літа, маму в картатому фартусі, червоні томати, зелені огірочки, жовті горгопки, акуратно складені в банки для зимового спожитку...* (з мемуарної літ.); * У порівн. *Незабаром вкотилася у сіни якась низенька, кругленька, немов та горгопка, жінка* (Л. Яновська).

ГО́РДЕНЬ, я, *ч., мор.* Снасть, якою парус притягається до реї. *Гордені прямих парусів виробляють із гнучких сталевих або пенькових тросів* (з навч. літ.); *З великої реї спустили гордень і негрів по черзі підняли на палубу* (із журн.).

ГО́РДИЙ, а, е. 1. Сповнений особистої гідності, самоповаги. [С е р б и н:] *Не поладили ми з ним іще на Січі, та й досі не змирились; ти знаєш козацьку вдачу — гордий народ!* (С. Васильченко); *Бачив лиш, як дівчина ходила по хаті, мов пливла, ставна та горда і заразом насмішкувата...* (І. Багряний); *Гордий і волелюбний, він нагадував сокола, що, вирвавшись з тісної клітки на простір, розправляє свої потужні крила на всю широчінь* (А. Шиян); // Який виражає особисту гідність, самоповагу. *Між усіма бурлаками визначався Микола своїм зростом, своїм рівним станом і гордим сміливим поглядом* (І. Нечуй-Левицький); *В гордій позі з електропилою в руці стоїть Василь Букачук* (М. Стельмах).

2. *ким, чим, від чого, за кого, за що і без дод.* Який відчуває задоволення від усвідомлення досягнутих успіхів, переваги в чому-небудь тощо. *Вона була горда, що чоловік не грає в карти, і всім хвалилась* (М. Коцюбинський); *Оришка оповідала, горда з такої учености свого Пилипка* (Г. Хоткевич); *Він був гордий за свою матір* (О. Донченко); *У обох дідів сини чи онуки військові .. Вони горді своїми синами* (О. Довженко).

3. *перен.* Сповнений високого смислу; піднесений. *Морозом очі окує, А думи гордії розвіє, Як ту сніжину по степу!* (Т. Шевченко); *Андрій з Болохова держав у лівій жмені стяг, розшитий тризубом, гордий скарб держави, золотий і голубий, як зоря серед неба* (К. Гриневичева).

4. Який надмірно високої думки про себе і зневажливо, зверхньо ставиться до інших; пихатий. *Пани такі якісь сердиті, а горді — аж надимаються* (Марко Вовчок); *Така собі проста Докія Петрівна, з людьми не горда і з дітьми лагідна* (А. Головко); * Образно. *Неприступний, гордий університет вдруге зачинив перед Сергієм свої високі двері* (О. Гуреїв); *Людині належить жити життям нехитрим, простим, мирним, а не гордим, пихатим, злим* (з рел.-церк. літ.); // *у знач. ім.* **го́рдий,** дого, *ч.* Той, хто має про себе надмірно високу думку і зневажливо, зверхньо ставиться до інших. *Бог противиться гордим, а смиренним дає благодать* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ГОРДИ́НЯ, і, *ж., заст.* 1. Гордість (у 3 знач.). *Гординя людини її понижає, а честі набуває покірливий духом* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Я не дався лукавій гордині І вірним душею зостався родині* (Я. Щоголів); *Сказати б, гординя вселилася в отця Вікентія — так ні, в розмовах простий і довірливий більше, ніж треба в суєті мирській* (М. Стельмах).

2. Чванлива, пихата людина. — *Чи правда, що тая гординя та в тебе закохався?..* (Марко Вовчок); — *Я знаю, як ви думаєте про мене. Сухар, черниця, гординя... Ні, друзі ви мої, ні, не так* (М. Чабанівський).

3. *рідко.* Те саме, що **го́рдість** 2. — *З неї мусило б щось пишне, чудове вийти, гординя й честь і для нашого народу* (О. Кобилянська); *Я гордий був. Принаймні хоч гордині ніхто не сміє збавити людині* (Л. Костенко).

ГО́РДИТИ, джу, диш, *недок., ким, чим, діал.* Гордувати (у 3 знач.). *Перше дівки мнов* [мною] *гордили, тепер за мнов плачуть* (з народної пісні); *Всі ним* [Гриньком] *гордили, всі ним помітували* (Л. Мартович); *Обітниці дарунків мене бентежили .. Та знов не хочу, щоб думали, що горджу тут їхніми, може, і щирими дарунками* (Уляна Кравченко).

ГОРДИ́ТИСЯ, джу́ся, ди́шся; *недок.* 1. *ким, чим, з кого — чого і без дод.* Відчувати задоволення від чого-небудь; почувати перевагу в чомусь; пишатися. *Ми страшенно гордилися, що вже перейшли в п'ятий клас* (О. Донченко); *Сином край увесь гордиться: Хазяює, як годиться* (М. Шпак); *Василько гордився своїм краєм* (І. Чендей).

2. *розм.* Зневажливо, зверхньо ставитися до інших, бути пихатим, зарозумілим. — *А якби ти не гордилася та не думала, щоб бути за паном, а вийшла б за мужика, .. то було б усе не те...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А ти б, Метелику, не дуже-то гордився, Бо ти недавно сам з гусениці вродився* (Л. Боровиковський).

ГОРДІВЛИ́ВИЙ, а, е. Сповнений почуття гордості (у 2 знач.); поважний. — *Мій брат Лука теж був поет і романтик, — в голосі Степана зазвучали гордівливі нотки* (І. Волошин); // *у знач. ім.* **гордівли́вий,** вого, *ч.* Той, хто постійно пишається собою. *Гордівливий стоїть близько до хули, той, що хвалиться діяльною чеснотою, — близько до блуду, хто ж вихваляється мудрістю, — може потрапити в темні тенета незнання* (з рел.-церк. літ.).

ГОРДІВЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **гордівли́вий.** *Психологи зауважують, що гордівливість — це не та риса, яка дозволяє керівникові побудувати теплі, дружні стосунки із колективом* (з навч. літ.); *Гордівливість, зарозумілість, пихатість — риси, які відвертають оточення від людини* (із журн.).

ГОРДІВНИ́К, а́, *ч.* Те саме, що **гордíй.** *Сумує собі гордівник мовчки* (Ганна Барвінок); *Всі помітно підростали, хто ставав серйознішим, хто балакучішим, хто приступнішим, хто гордівником* (Ю. Збанацький).

ГОРДІВНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **гордівни́к.** *Чи вона його як уразила в серце, та гордівниця, чи він роздумавсь, а вже проводить з юлиці* [вулиці] *Оринку до самої хати* (П. Куліш); *Спитала б, може, люба гордівниця: "А хто сей красень, що іде з відерцем?"* (Леся Українка); *Чом проходиш мимо, строга гордівниця, Школи ремісничої краща випускниця?* (Л. Забашта).

ГО́РДІЇВ, а, е: ◊ **Го́рдіїв** *(рідше* **го́рдійський)** **ву́зол** *див.* **ву́зол**[1]; **Розру́бувати** *(рідше* **руба́ти)** / **розруба́ти го́рдіїв** *(рідко* **тимофіїв)** **ву́зол** *див.* **розру́бувати.**

ГОРДІ́Й, я́, *ч., розм.* Гордовита людина. — *Цей Крашівка мені не до вподоби: гордій якийсь* (Марко Вовчок); *Зрадувався государ, щиро втішений, бо цей чубатий гордій признався-таки, нарешті, в звичайній людській недолугості* (О. Ільченко).

ГО́РДІЙСЬКИЙ, а, е: ◊ **Го́рдіїв** *(рідше* **го́рдійський)** **ву́зол** *див.* **ву́зол**[1].

ГО́РДІСТЬ, дості, *ж.* 1. Почуття особистої гідності, самоповаги. *Він почув гордість, самоповагу, наче не панич Льольо, а сам він оживить мертві стіни сахарні* (М. Коцюбинський); *Що батькові та буря на палубі? Він і спустився вниз тільки для того, щоб не вразити гордість свого сина* (О. Донченко); *Панасу Яковичу на мить здалося, що перед його очима постала рафаелівська мадонна, її прозорі, як іскристий кришталь, очі були налиті ніжністю й материнською гордістю* (І. Пільгук).

2. Почуття задоволення від усвідомлення досягнутих успіхів, переваги в чому-небудь тощо. *Хлопчина й справді відчував велику гордість. Адже це він знайшов тут мідну руду!* (О. Донченко); *Він* [Юрій] *їде .. на міжнародний конгрес — це сповнювало його гордістю* (В. Собко); // Той (те), ким (чим) гордяться. *П. Тичина — краса і гордість нової української поезії* (В. Еллан-Блакитний); *Величезний абатський годинник — гордість старозвісного майстра годинників Вільяма Ітла і самого абатства — в цей час підвів свою коротшу стрілку до римської цифри сім* (Ю. Смолич); *Ліси — багатство і гордість народу* (з публіц. літ.).

3. Надто висока думка про себе і зневага до інших; пихатість. *І в тітки, й у небожа піднялась бурею шляхетська гордість* (І. Нечуй-Левицький); *Суть не в клобуці й сані, а в безкорисливості, в служінні правді, людям, у пізнанні себе самого і боротьбі з такими пристрастями, як самолюбство, жадібність, надмірна гордість, пиха* (Василь Шевчук).

○ **(1) З го́рдістю,** *у знач. присл.* — гордо. *Онисько з гордістю подав кавуна панам, як подають трофеї, добуті на війні* (І. Нечуй-Левицький); — *Це з Омара Хаяма* [цитата]? — *запитала Марися, а він відповів з гордістю:* — *Моє*

власне (О. Гончар); *Кожен із них з гордістю думав, що тепер він старшокласник* (Г. Усач).

ГОРДЛИ́ВЕЦЬ, вця, *ч., рідко.* Горда людина; гордій. *Прийшли .. Перукарі, музики, лицедії, .. Строката суміш геніїв, гульвіс, Ентузіастів, пияків, гордливців* (М. Бажан).

ГОРДЛИ́ВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **гордівли́вий.** — *О, прошу, тільки без цього... гордливого, але безславного слова* (Іван Ле); *Дивак сумний і небезпечний, Що в небі чи в безодні зріс, Цей ангел чи гордливий біс, — Що ж він?* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ГОРДЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **гордли́вий.** *Гордливість усі доброчесності руйнує, оскверняє й до безсилля призводить* (з рел.-церк. літ.); *Засліплений власною гордливістю, захоплений нестримним самодурством, імператор не помічав, що трон під ним хитається чимдужче* (із журн.).

ГОРДЛИ́ВО, *рідко.* Присл. до **гордли́вий.** *Це — грецькі нащадки, не мої! — хитає гордливо Гашта головою* (Н. Королева); // *у знач. пред. Горювати — гордливо, Не хилить голови, Святкувать — не чванливо, Як повернетесь ви* (А. Малишко).

ГО́РДО. Присл. до **го́рдий.** *З селянами він поводився гордо, по-панськи, говорив до них великоруською мовою для аристократичного шику* (І. Нечуй-Левицький); *Шевченко з убивчим сарказмом висміював тих, хто звисока називав його "мужицьким поетом", і носив цей титул гордо і достойно* (М. Рильський); — *Оцього шрама в тебе тоді не було. І гордо мовив Петро: — Це вже — берлінський* (А. Головко); *Пес виступав поважно та гордо* (І. Багряний); // *у знач. пред. Сьогодні я такий співучий, так гордо й радісно мені* (В. Сосюра).

ГОРДОВИ́НА, и, *ж.* 1. Кущова рослина родини жимолостевих із чорними ягодами; чорна горобина. *Ой у городі гордовина, А на гордовині зозуленька* (з народної пісні); *У зовнішньому рядку берегової смуги висаджують обліпиху, глід, лох вузьколистий, у внутрішніх рядках — золотисту смородину, гордовину, бирючину* (з наук.-попул. літ.).

2. *збірн.* Ягоди цієї рослини. *Стигла гордовина має не гіркуватий, а приємний солодкий смак* (із журн.).

ГОРДОВИ́ТИЙ, а, е. 1. Те саме, що **го́рдий** 1. *Найчастіше приплив молодий козак Семен, уродливий парубок, хисткий, як очеретина, сміливий, як сокіл, — і щиро покохала його наша гордовита Катря* (Марко Вовчок); *Прибрала* [дівчина] *гордовиту позу, навіть руки схрестила на грудях* (М. Чабанівський); — *Що ж, Гордію, спасибі за ласку, — відповіла йому стримано.., але в мене до іншого серце лежить .. І рушила від нього, ставна і гордовита* (І. Цюпа).

2. Сповнений гордості (у 2 знач.). *Він плекав гордовиту мрію погойдати на руках ще й правнука перед тим, як закінчити свій життєвий шлях* (Ю. Яновський); — *Поб'єм ми вас, що б там не було, а поб'єм, якщо не здастесь! — сказав він з гордовитим викликом* (О. Гончар); *У запорожців — сміливі, гордовиті погляди, яких Яцько ніколи не бачив у своїх односельчан* (В. Малик).

3. Який зневажливо, звисока ставиться до інших; пихатий. — *Кого ж ти вподобав? Чи не Мотрю, бува, Шрамченкову?.. То — багачка та гордовита, сину* (Панас Мирний); — *Князь Єремія гордовитий, — зашепотіли кругом магнати та їх молоді сини, — не хоче признаватись до своїх давніх товаришів* (І. Нечуй-Левицький); *Крупяк .. з подивом поглянув на Варчука: ніколи він не бачив, щоб гордовитий, норовистий Сафрон став таким жалюгідним, безпорадним* (М. Стельмах); // Який виражає пихатість. *Щось боягузне* [боягузливе] *і разом чванливе визирає з цих гордовитих, випещених пик* (С. Васильченко); *Голова ж, глибоко всаджена між плечі, була трохи закинута назад, чим надавала тій людині гордовитого й неприємного вигляду* (Н. Королева); *Назар Вовкогон. Найхоробріший, найзавзятіший на Січі козак — лице геть у шрамах, щоправда, ті шрами не попсували його, воно гарне, але й гордовите, пихате та нахабне* (Ю. Мушкетик).

ГОРДОВИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гордови́тий** 1, 3. *В неї блискавкою майнула думка тікати, але природжена гордовитість і почування своєї шаноби вдержало її на місці* (І. Нечуй-Левицький); *Ми заявляємо це не від гордовитості чи пихи, а тому, що упевнені в своїх силах і правоті* (О. Довженко); *Обтрусивши сніг, одразу ж стала схожа на ту Марію, яку він недолюблював за гордовитість і холодну неприступність* (М. Руденко).

ГОРДОВИ́ТО. Присл. до **гордови́тий.** *Вечірньою добою, Поївши добре, Лев лежав І гордовито поглядав* (Л. Глібов); *Трактористи сьогодні тримали керма якось особливо хвацько й гордовито* (О. Гончар); *Мулатка гордовито сходить по східцях .. й по черзі вітається з гостями* (Ю. Бедзик).

ГОРДО́ВЛЯ, і, *ж., діал.* Народна назва алтею. *Народна медицина здавна використовує корені гордовлі для лікування захворювань сечового міхура, нирок, при запаленні кишечника тощо* (з наук.-попул. літ.).

ГОРДО́ТА, и, *ж., діал.* Гордість (у 3 знач.). *І вигуки жваві: — Нєх жиє! Віват! — Лоскочуть гордоту сліпу королят* (М. Старицький); — *Хто може мене присилувати? Мізерна гордота моїх родичів?* (О. Кобилянська).

ГО́РДОЩІ, ів, *мн.* Те саме, що **го́рдість** 2, 3. *Щасливий властитель нової сокири дивиться на неї з гордощами, з любов'ю* (І. Франко); *З ним* [учителем] *вона заприязнилася. Скинула з себе гордощі попаді* (Л. Мартович); — *Ого-го! Наш Султан цілого трактора з болота вивезе! — З гордощами за коня притиснув Лимаренко* (Є. Кротевич); *Засліплена гордощами, шляхта навіть у думці не припускала визнання будь-яких людських прав за тими, хто не був уроджоним* [уродженим шляхтичем] (П. Панч).

ГОРДУВА́ННЯ, я, *с.* Вияв зневаги, пихи. *Колишнє гордування, давня чванливість, — де це все поділося?* (Марко Вовчок); *Тепер усі ті, що їми* [ними] *він гордував, були раді віддячити йому за те гордування лайкою чи глузуванням* (Б. Грінченко); *Мар'яна здивувало й насторожило, що пан економ першим без гордування заговорив до нього, навіть підхвалювати почав* (М. Стельмах).

ГОРДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *чим.* Відчувати гордість (у 2 знач.), бути гордим. *Ти гордуєш своєю красою .. Пишним станом, густою косою, Чистим мармуром білих плечей* (Я. Щоголів); [Х о м а:] *Я гордий, бо є чим гордувать* (І. Карпенко-Карий); // *ким, чим і без дод.* Вихваляти кого-, що-небудь або хвалитися чим-небудь; хвастати. *І батько і мати гордували своїм сином, хвалили дома, хвалили в людях* (Панас Мирний); [М а р у с я:] *Ще й лихословиш мене та гордуєш перед усіма, що звів з ума!..* (М. Кропивницький).

2. Зневажливо, звисока ставитися до інших, бути пихатим, зарозумілим. — *Чому не йдеш заміж, Олесю? — питає стара тітка .. — Чого б тобі гордувати?* (Марко Вовчок); — *Та все супиться, та все гордує, і говорити з людьми не хоче* (Ганна Барвінок); *Не дуже й кохає її* [Гафійку], *видно, Петро. Бо не гордував би так* (В. Бузько).

3. *ким, чим.* Ставитися до кого-, чого-небудь зневажливо; нехтувати ким-, чим-небудь. — *Не вернуся — забарюся:*

Гордуєш ти мною (з народної пісні); [К р у с т а:] *Ні, друзі, не гордуйте сим вином* (Леся Українка); *Тепер уже Георгіані .. був такий, як і всі, вже не гордував товариством* (І. Багряний); *Чого ти мною так гордуєш, Чому ти слів моїх не чуєш, Коли тобі вклоняюсь я?* (Д. Павличко).

ГОРДУВА́ТИЙ, а, е. Трохи гордий. *Вона .. смуглява, рум'яна, як промінь вечірній, очі огневі, та тільки гордувата* (Марко Вовчок); *А сей отець-настоятель був хоч на літа і старий, та на вдачу ярий, до того ще й гордуватий та пихатий і без краю зарозумілий* (М. Лукаш, пер. з тв. Дж. Боккаччо).

ГОРДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., рідко.* Те саме, що **гордува́ти.** *Сядь, козаче, не гордуйся, коли хочеш — поцілуйся* (з народної пісні); *Пнеться* [кінь], *садить пильним кроком, ніби гордується гарним їздцем своїм, а далі звільняє крок* (О. Кобилянська).

ГОРДЯ́К, а́, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **гордій.** *Він .. тої ж неділі оголосив громаді на проповіді, що нині гордяки будуть присмирені* (І. Франко); *Гордяком, зрештою, був і мій батько, отож нічого не здобув у світі, крім убогої посередності* (Валерій Шевчук).

ГОРДЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **гордя́к.** *Галина не заприятелювала в селі ні з ким і набула репутацію гордячки* (Б. Антоненко-Давидович); *Капітан злорадно подумав, як гостро, в саме серце, вразить ця вигадка ту холодну гордячку!* (В. Малик); *Її стали називати гордячкою, а вона ніби й не чула того, сміється* (М. Олійник).

ГО́РЕ, я, *с.* 1. Душевні переживання, смуток; протилежне р а д і с т ь. *От у такім горі вернулася* [Оксана] *додому, ледве-ледве дійшла...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я сьогодні в тузі, в горі, Мов у тяжкім сні, — Отруїли ясні зорі Серденько мені* (Леся Українка); *Минуть іще тисячі років, а воно* [море] *залишиться таким самим синім і незворушним, бо що для нього всі події, людські радості й горе, сум і надії, грозова злива чи гаряче сонце?..* (В. Владко).

2. Обставини, події, що викликають страждання; біда, лихо, нещастя; протилежне щ а с т я. *Цвіте терен, цвіте терен, А цвіт опадає. Хто з любов'ю не знається, Той горя не знає* (з народної пісні); *— Коли б часом не сталося тобі якого горя* (І. Нечуй-Левицький); *Юнак розкривсь як квітка і почав розповідати — про своє велике горе, про гірку несправедливість* (П. Тичина); * У порівн. *І чорна, мов те горе, була її коса* (Леся Українка); // *у знач. пред.* Погано, біда з кимось, чимось. *А сестри! Сестри! Горе вам, Мої голубки молодії* (Т. Шевченко); *Та горе тим, хто зброю потайну Ховаючи, як злодій, під полою, Дерзне ступити на мости священні!* (М. Рильський); // *з ким — чим.* Про неприємність, клопоти, спричинені кимось, чимось. *— Горе нам з тими заробітками, — сказала зітхнувши Паляничиха і пішла в хату спати* (І. Нечуй-Левицький); *— Чисте горе мені з баришнею .. Отак, як бачите, день у день, одно чисть, одно витріпуй!* (Леся Українка); // *у знач. виг.* Уживається при вираженні душевних страждань, викликаних бідою, лихом і т. ін. [М і р і а м *(падає навколішки)*:] *О, горе! Впала вже на мене кара, і вже її ніхто не здійме з мене!* (Леся Українка); *Похита* [мати] *тихо головою: Ой горе, горе! І знов упаде на заломлені руки* (А. Головко).

Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.) див.* **напи́тувати; Розважа́ти (розганя́ти,** *рідко* **розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розвія́ти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре** *і т. ін.) див.* **розважа́ти.**

○ **(1) З го́ря,** *у знач. присл.* — переживаючи, горюючи. *Ревнивий репортер, розгубившись остаточно і не знаючи, як він має припинити залицяння ревізора до дружини, "з горя" напився і лежав.., як то кажуть, без ніг* (М. Хвильовий); *Та ну тебе, не тягни — і без того гірко. Ходім закуримо, чи що, з горя* (І Кочерга); *Голос був слабенький, хриплий і такий жалібний, що бідний батько аж заплакав з горя* (Ю. Винничук).

◊ **Би́тий го́рем (ту́гою)** *див.* **би́тий; Біда́ (го́ре) гне (пригина́є) / пригне́ [до [са́мої] землі]** *див.* **біда́[1]; Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло** *і т. ін.*] **ли́ха (го́ря, го́ренька** *і т. ін.) див.* **випива́ти; (2) Го́ре (ли́хо, нещá́стя** *і т. ін.)* **посі́ло** *(рідше* **зуспі́ло)** *кого* — хто-небудь перебуває у дуже скрутному становищі, живе в злиднях. [Х о м а *(до народу)*:] *Люде добрі! Ви знаєте, яке нас зуспіло нещастя?* (І. Карпенко-Карий); *Тяжке горе, що так несподівано посіло її, гнітило ще саму тільки душу* (Л. Яновська); **Го́ре (ра́дість, щá́стя** *і т. ін.)* **[ділити] пополá́м (нá́впіл)** *див.* **діли́ти; Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́** *і т. ін.)* **в ча́рці (в горі́лці)** *див.* **зато́плювати[2]; З го́рем (з ли́хом) пополá́м (нá́впіл)** *див.* **пополá́м; [І] го́ря (нужди́) ма́ло, немá́ (немá́є)** *див.* **ма́ло; [І] сміх і го́ре (гріх, сльо́зи, ли́хо** *і т. ін.) див.* **сміх; Коли́ б (якби́) тільки й ли́ха (го́ря, біди́** *і т. ін.) див.* **ли́хо[1]; Ми́кати [своє́] го́ре** *див.* **ми́кати; Набира́тися / набра́тися го́ря (ли́ха)** *див.* **набира́тися; Помогти́ (допомогти́, зара́дити** *і т. ін.)* **біді́ (го́рю, ли́ху** *і т. ін.) див.* **помага́ти; Топи́ти го́ре в горі́лці (на дні пля́шки)** *див.* **топи́ти[3]; Уби́тий (приби́тий) го́рем** *див.* **уби́тий[1].**

ГО́РЕ-... Перша частина складних слів, що означає: поганий, позбавлений належних якостей, напр.: г о́ р е - в ч е́ н и й, г о́ р е - к е р і́ в н и́ к, г о́ р е - т е о р е́ т и к, г о́ р е - ф і л о́ с о ф.

ГОРЕЗВІ́СНИЙ, а, е, *ірон.* Який має сумнівну або погану славу. *Бачив я на своєму віку немало таких дурнів і думаю, що сей горезвісний Мельхіседек нічим не цікавіший за інших бородатих попів!* (М. Старицький); *За сорок кілометрів від міста є горезвісний Александровський централ* (П. Козланюк); *Його* [П'ятакова] *.. погляди нічим не відрізняються від горезвісної концепції царського міністра Валуєва* (Ю. Смолич).

ГОРЕЛЬЄ́Ф, а, *ч.* Скульптурний твір, у якому зображення виступає над площиною тла більше ніж на половину свого об'єму. *Високий фронтон було прикрашено горельєфами надзвичайної краси, кожне вікно прикрашали вони і закінчувалися графським гербом* (Л. Старицька-Черняхівська); *Покривало впало... Закрасувався бронзовий бюст поета, а на постаменті горельєфи: троянці-запорожці на чолі з Енеєм човнами відпливають у мандри* (І. Пільгук); *На будинку урочисто відкрито меморіальну дошку з горельєфом поета* (із журн.); * Образно. *Моментальним кадром, яскравим горельєфом на синьому оксамиті темряви за вікном зафіксувалися два обличчя: чоловіче — мужнє й красиве, і жіноче — втілення захопленої уваги* (із журн.); * У порівн. *На горі за ставком завмерли химерні контури верхів дерева, мов на горельєфі група сонних людей* (С. Васильченко).

ГОРЕЛЬЄ́ФНИЙ, а, е. Прикм. до **горельє́ф.** *Ми знову йшли парком. Обабіч стояли гранітні саркофаги з горельєфними зображеннями* (О. Шугай); *Знизу всю поверхню амфори прикрашає витончений карбований горельєфний орнамент з пальмет, квітів та птахів* (з наук. літ.).

ГОРЕ́НИТИ, нить, *недок., рідко.* Віддавати гірким, бути гірким; гірчити. *Зірви, кумо, ягідки, которі* [котрі] *солодкі,*

а которі гіркі — для моєї жінки, а которі горенять, то діточки поїдять (з народної пісні); * Образно. *Справжнє життя — з хріном, з кропивою жалючою, з полином. Нічого, що горенить, нічого, що часом запече так, що й сльози з очей бризнуть* (С. Васильченко); // *безос. Страшенно гоpенило в роті від алое* (М. Лукаш, пер. з тв. Боккаччо).

ГÓРЕНЬКО, а, *с.* Пестл. до **гóре.** *Красо моя молодая, Горенько з тобою!* (Т. Шевченко); *То так гіркі мої пісні, Як той бур'ян, де на безводді, В них — сум та горенько одні, Чи плач над долею, та й годі* (П. Грабовський); *Он сидить на щоглі чайка, Скиглить-галасує, Б'ється крильми і страшнеє Горенько віщує* (Леся Українка); *У натовпі тиша така, аж чути було, як біля огради хрупнули заломлені руки чиїсь і тихе: "Ой, горенько!"* (А. Головко).

◊ **Вúпити (ковтнýти, сьорбнýти, хильнýти) [багáто, чимáло** *і т. ін.*] **лúха (гóря, гóренька** *і т. ін.)* *див.* **випивáти.**

ГÓРЕЦЬ, рця, *ч.* Житель гір; горянин. *Коли поставили на стіл десять повних кошиків винограду, добродушні горці оніміли від захвату* (О. Довженко); *Як відомо, найбільше довгожителів трапляється серед горців* (з наук.-попул. літ.); *Прет, як і належить горцю, добре бачив, і тому одразу впізнав у низькорослому, скрадливо-поспішному, темношкірому капітані свого земляка* (із журн.).

ГОРÉЦЬ, рцá, *ч., рідко.* Те саме, що **гóрщик.** — *Хіба дам горець картоплі, батюшко? — сказав з порога Маркіян* (Б. Харчук).

ГÓРЕЧКО, а, *с.* Пестл. до **гóре.** — *Не страшно мені, хоч по увесь вік горечко, бідонька, .. мені усе байдуже* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Горечка тепер не знаєш Ти, моя дитино; Підеш заміж — наберешся Всякої години* (Я. Щоголів); — *Ех, горечко моє .. Покину вас.., перейду в інший загін* (М. Чабанівський).

ГОРЖÉТКА, и, *ж.* Смуга коштовного хутра або шкурка звіра, яку жінки носять як комір до верхнього одягу і як прикрасу до святкового вбрання. *На ніжних її плечах не лисяча горжетка, а зелені погони з трьома червоними нашивками* (Остап Вишня); *У дружини професора була горжетка з лисячого хвоста* (І. Багмут).

ГОРИДÝБ *див.* **горюдýб.**

ГОРИЗÓНТ, у, *ч.* 1. Частина земної поверхні, яку можна бачити на відкритій місцевості; видноколо. *Горизонт ширшає. Видно могутній бік Чатирдага, вкритий лісом, поміж вершків гір ховаються вузькі, замкнуті, чорні міжгір'я.., дна яких ми не можемо побачити* (М. Коцюбинський); *Море немов підіймалося звідкись знизу і синьою пеленою розкидалося на всю широчінь горизонту* (В. Владко); *У степах широких, у степах, Де хлібів хвилюється стіна, Горизонт весь грозами пропах* (М. Гірник); // Те саме, що **Лінія горизóнту** *(див.* **лінія).** *А ондечки далеко, на горизонті полягли сизими хмарами ліски та гаї!* (І. Нечуй-Левицький); *Лінія прибою тяглась .. до горизонту* (О. Ільченко); *Я помітив заграву і клуби диму над горизонтом* (Р. Андріяшик); // Частина неба, яка на відкритій місцевості ніби торкається землі; небосхил. *Пишу тобі листа, від часу до часу оглядаючись, чи вже зникли останні хмари з горизонту* (Леся Українка).

2. *перен.* Коло знань, ідей, інтересів; кругозір. — *Її розмах до великого, погорда до дрібничковості, воля поширити свій горизонт і її добре серце .. дають мені запоруку, що ми будемо щасливі* (О. Кобилянська); *Не той тепер Іван Скрипаленко .. Горизонти власні розширює* (Ю. Збанацький).

3. *тільки мн., перен.* Коло, сфера дій, можливостей. *Чим більше думаєш над планом повісті, тим ширші горизонти відкриваються* (М. Коцюбинський); *Нові, широкі горизонти розкрилися перед Галичиною в ті дні, коли з властивою йому енергією виступив на арену літературної, громадської і наукової роботи Іван Франко* (М. Рильський).

4. Висота води у річці або водоймі. *Швидке заповнення викачаної води спостерігається в тих випадках, коли область живлення горизонту води розташовується значно вище, ніж рівень землі на ділянці розтину цього горизонту* (із журн.).

5. Верства або товща гірських порід, для якої характерні певні ознаки: однорідність складу порід, наявність певних решток викопних організмів і т. ін. *Протягом вегетації змінювався кількісний та якісний склад амінокислот, які більшою мірою адсорбувалися верхнім горизонтом ґрунту* (з наук. літ.); *Відомо, що змиті ґрунти мають неглибокий гумусовий горизонт* (з наук.-попул. літ.); *Тут горизонт лише до стелі, Та легко ходять шахтарі, Хоч горизонти в підземеллі Ніяк не ті, що на горі* (Л. Дмитерко).

△ **(1) Водонóсний горизóнт** — шар водопроникних гірських порід, насичений водою. *Водоносні горизонти більшості районів на півдні України, навіть віддалених від морського узбережжя, дуже мінералізовані* (з наук.-попул. літ.); *Унаслідок несанкціонованих гірничих виробок було порушено водоносні горизонти, з яких вода потрапляє до питних колодязів місцевих жителів* (з газ.); **(2) Ілювіáльний горизóнт** — шар ґрунту, в якому відкладається ілювій. *У сірих ґрунтах під гумусовим горизонтом помітно білуваті плями, що змінюються на червоно-бурий, дуже щільний ілювіальний горизонт* (з наук. літ.); **Лінія горизóнту** *див.* **лінія.**

◊ **Зникáти / зникнути (щéзнути) з горизóнту** *див.* **зникáти; З'явúтися (появúтися) / з'являтися (появлятися) на горизóнті** *див.* **з'являтися.**

ГОРИЗОНТÁЛЬ, і, *ж.* 1. Пряма, паралельна площині горизонту (у 1 знач.); протилежне в е р т и к а л ь. *В салоні-вагоні було ясно і затишно. В стелі крутились віяла, оберталися нечутно по горизонталі, творючи* [творячи] *лагідний вітер* (І. Багряний); *У спорудах X–XII ст. композиція інтер'єру будувалася по горизонталі — членування поверхів, лінії карнизів, ряди віконних отворів, регістри зображень* (з наук. літ.); *Перед початком креслення рисунок закріплюють під великим кутом до горизонталі* (з навч. літ.).

2. Крива лінія на карті або плані, яка сполучає точки місцевості, що лежать на однаковій висоті над рівнем моря. *Вони вліпили дві горизонталі!.. Дві горизонталі!.. Тьху! Відшукуючи на картах помилку за помилкою, Кармазин за кожним разом доповідає про це комбатові* (О. Гончар); *За допомогою сітки горизонталей зручно стежити за зміною висоти місцевості* (з навч. літ.).

3. *розм.* Спосіб організації суспільних відносин усередині певного колективу, які ґрунтуються на засадах рівноправності. *За умови політичної рівності у межах громадянського суспільства відносини між людьми будуються по горизонталі взаємності і кооперації, а не вертикально, як володарювання і підкорення* (з публіц. літ.).

ГОРИЗОНТÁЛЬНИЙ, а, е. 1. Спрямований паралельно до лінії горизонту; розташований під прямим кутом до вертикалі; протилежне в е р т и к а л ь н и й. *Він крутнув кілька разів маховичок горизонтальної наводки, скеровуючи ствол гармати в присадисту башту танка, й смикнув за рукоятку спуску* (П. Загребельний); *Корисно застосовувати горизонтальні заземлювачі у вигляді дротяного або штабового кільця, укладеного під землею* (з наук. літ.); *У лі-*

таків може бути повітряний гвинт, який у процесі підняття і переходу на горизонтальний політ змінюватиме свій нахил (з наук.-попул. літ.).

2. Який ґрунтується на засадах рівноправності. *Боротьба за владу є звичайним джерелом конфліктів у будь-якій організації, і такі ситуації дуже важко розв'язувати, особливо якщо організація побудована за горизонтальним принципом* (з газ.); *Горизонтальна структура управління.*

ГОРИЗОНТА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **горизонта́льний.** *Найпростіше показати, як рейсмусом перевіряють горизонтальність якої-небудь площини* (з наук. літ.); *При спорудженні будівель для культур Чорного та Середземного морів характерною є кладка без суворого дотримання горизонтальності рядів* (з наук.-попул. літ.).

ГОРИЗОНТА́ЛЬНО. Присл. до **горизонта́льний.** *Колодки, покладені рівно, горизонтально, підвели з одного кінця, нахиляючи їх до дверей* (І. Нечуй-Левицький); *Петро підніс праву руку догори й кивав пальцем горизонтально до Пазиної голови* (Л. Мартович); *Гармати били прямою наводкою, стволи вже стояли горизонтально, навіть були похилені до землі і такі гарячі, що рукою не доторкнешся* (В. Кучер).

ГОРИЗО́НТНИЙ, а, е. Прикм. до **горизо́нт.** *Зрідка над санаторійною зоною чули задушений крик пернатого царства. То по довгій і далекій лінії птиці перелітали за горизонтні межі* (М. Хвильовий); *У мореплавній астрономії частіше за все доводиться мати справу із горизонтною системою координат* (із журн.).

ГОРИ́ЛА, и, *ж.* Найбільша людиноподібна мавпа, яка водиться у Центральній Африці. *Тримаючи за рукав, горила повела мене і коня до недалекої, як я згодом побачив, садиби* (П. Козланюк); *Волосся й шкіра в горил чорні, у дорослих самців на спині з'являється сріблясті смуга* (з наук.-попул. літ); *Серед сучасного тваринного світу найближчі до людини за біологічними ознаками вищі мавпи: шимпанзе, орангутанг, гібон, горила* (з навч. літ.); * У порівн. *Він був на голову вищий од мене і мав довгі, мов у горили, руки* (А. Дімаров).

ГОРИ́ЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **гори́ла.** *Горилова шерсть — прихисток для численних паразитів, і вибирати їх одне в одного — улюблене заняття дорослих особин* (з навч. літ.); *Розсунувши листя якогось химерного тропічного дерева, я побачив горилове сімейство, яке відпочивало, вочевидь, після обіду* (із журн.); *Улюблена горилова їжа — плоди фруктових дерев та їх листя* (із журн.).

ГОРИЛЯ́, я́ти, *с.* Маля горили. *У процесі соціалізації гориляти й навчання його навичкам самостійного виживання у джунглях бере участь кожен із членів групи горил* (з наук. літ.); *Біля клітки з кумедним горилям зібрався цілий натовп дітлахів* (з газ.); *Перші 3—5 років свого життя горилля проводить із матір'ю* (з навч. літ.).

ГОРИ́СТИЙ, а, е. Покритий горами (у 1 знач.). *Через півгодини вітер підняв туман, і за п'ять-шість миль від пароплава з'явився гористий берег* (М. Трублаїні); *Місцевість тут гориста, всіяна лісами та перелісками* (Є. Доломан); *Поверхня Індонезії здебільшого гориста, хоча тут немало і низинних місць, укритих розкішною тропічною рослинністю* (з наук.-попул. літ.).

ГОРИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гори́стий.** *Специфікою Закарпатської області серед інших регіонів України є насамперед її гористість та високий індекс лісистості* (з наук. літ.); *Однією із головних рис топографії Китаю є гористість: гори, плато і височини займають близько 65 % території країни* (з наук.-попул. літ.).

ГОРИ́Т, а, *ч., іст.* Чохол для лука. *На стелі Газурія з Херсонеса зображено воїна з довгим мечем у повному обладунку — горит з луком, шолом, овальний щит, довгий спис* (з наук. літ.); *Збоку у скіфів висять сагайдаки із стрілами та горити для луків* (з навч. літ.).

ГОРИ́ХВІСТКА, и, *ж.* Невеликий співочий птах родини дроздів із жовтогарячим хвостом. — *Ті люди, що робили спостереження над гніздом горихвістки, налічили понад чотириста прильотів пташок до свого гнізда* (О. Копиленко); *Повільними темпами територією України у південно-східному і південному напрямках відбувається поширення чорноголової трав'янки та чорної горихвістки* (з наук. літ.); *Горихвістка приносить своїм пташенятам комах та їхніх личинок 200 разів на добу* (з навч. літ.).

ГОРИЦВІ́Т, у, *ч.* Те саме, що **адо́ніс.** *Зажаріли голівки горицвіту, загула бджола* (С. Васильченко); *А вже на схилі горицвіт, сон-трава проросла* (К. Гордієнко); *Доцвітали дрок, горицвіт, дев'ясил, буркун і медунка, всі вони пахли медами й цвіли жовтою барвою* (Ю. Мушкетик).

ГОРИЦВІ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **горицві́т.** *На розпашілу під травневим сонцем горицвітну галявину вискочив цікавий зайчик* (із журн.); *Просікою йшли дівчатка у горицвітних віночках* (з газ.).

ГОРИ́ЩЕ, а, *с.* Частина будівлі між стелею і покрівлею. *Там* [на причілку] *був приставлений на горище товстий дрючок, по котрому кури лазили на сідало* (І. Нечуй-Левицький); *Нижче під ним* [комином] *було дахове вікно без шибок, в яке легко можна було пролізти на горище* (Б. Антоненко-Давидович); *На горищі загупав ногами батько. Мабуть, лагодить острішок, що його пошарпав вітер* (С. Чорнобривець).

ГОРИ́ЩНИЙ, а, е. Прикм. до **гори́ще.** *Через горищне вікно ми перебралися в човен* (В. Нестайко); *Горищний простір господарської будови використовують для зберігання кормів* (з наук.-попул. літ.); *Клосс став біля письмового столу так, щоб затулити собою горищні двері* (із журн.); // Який знаходиться на горищі. *Ось він стоїть на ній* [хаті], *орудуючи сокирою й ломом. Поруч жінка розриває вилами горищний хлам* [мотлох] (О. Довженко).

ГО́РІ, *присл., діал.* Угору. *І потяглись горі селом Санки порожнії* (І. Франко); *Іде Ольга горі селом і тільки чобітками по насту — чах...чах...чах* (Ірина Вільде).

ГОРІ́ВКА, и, *ж., діал.* Горілка *(див.* **горі́лка**[1]*).* *На накритім столі стояли миски, ложки, варена пшениця, завиванці, зварені сушені сливки, горіхи, яблука, горівка із медом* (О. Кобилянська); — *Тепер горівка здебільшого погана, а як гарна, то не на нашу кишеню* (Б. Лепкий); — *Ти за порцію горівки продав нас на тяжку поневірку, щоб ми гірше звірів жили далеко від світу, від людей в тих лісах!* (Мирослав Ірчан).

ГОРІВЧА́НИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **горі́вка.** — *Хто не хоче гинути в горівчанім багні, най пристає до нас* (І. Франко); *Гетьман зрікався на користь царя усіх податків, які платили міщани і селяни, та дозволяв поширити в Україні горівчану монополію* (з мемуарної літ.).

ГОРІ́ДЧИК, а, *ч.* Городець. *Онися взяла заступа і пішла копати в горідчику на квіти* (І. Нечуй-Левицький); — *Хай, думаю, цвіте собі* [мальва]. *Так ото люблю, коли в горідчику квітки* (О. Довженко); *В горідчику шумів сухий бур'ян, погойдувались сухі стебла соняшників* (В. Кучер).

ГОРІ́ЛИЙ, а, е. Обпалений вогнем. *Тхнуло цвіллю, пусткою та старою горілою цеглою* (С. Васильченко); *По балках палахкотіли вогняні гриви, і припах горілого бур'яну тягся від них по степу* (П. Панч); *Пахло якимись ліками та горілою шерстю* (М. Вінграновський); // *у знач. ім.* **горіле,** лого, *с.* Те саме, що **гар.** *Сухе, жовте, аж червоне, повітря віддавало горілим, і в полі здавалось мов серед печі* (Панас Мирний); *Схопилась на постелі — і справді несе горілим .. А тої ж миті з вигону — бов, бов, бов, бов... загув дзвін на сполох* (А. Головко); *З села тягне горілим* (К. Гриб).

ГОРІЛИ́ЦЬ, *присл.* Обличчям догори; протилежне н и ц ь. *Семен лежав горілиць, звертаючись із своїми питаннями до неба* (М. Коцюбинський); *Я з силою штовхнув його ногою — і він розкинувся горілиць* (М. Хвильовий); *Іноді на дозвіллі Грицько з сестрою співали пісень, лежачи горілиць на березі* (І. Багряний); *Він розлігся горілиць на колодках, заклав руки за голову і мріє* (П. Колесник).

ГОРІ́ЛКА[1], и, *ж.* Міцний алкогольний напій, що є сумішшю винного спирту і води у певній пропорції. — *Ні, куме, — кажу, — що правда, то правда: горілка до добра не доведе!* (Марко Вовчок); *Гнат не пив навіть горілки, котру приніс тесть* (М. Коцюбинський); *Задушливо тхнуло горілкою, гостро пахла живицею підлога* (В. Кучер); *Випита горілка, міцна й пекуча, вдарила в мозок, моторошно-солодкою хвилею прокотилася до ніг* (О. Бердник).

△ **Потрійний спирт <Потрійна горілка>** *див.* **спирт; (1) Ца́рська горілка** — назва суміші азотної і соляної кислоти, здатної розчиняти золото. *Підготовлені зразки сталі для рентгеноструктурних досліджень зазнавали хімічного впливу реактиву "царська горілка" протягом 3–5 хвилин* (з наук. літ.).

◊ **Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти о́чі** *(грубо* **сліпи, сліпаки́) [горілкою]** *див.* **залива́ти; Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́** *і т. ін.)* **в ча́рці (в горілці)** *див.* **зато́плювати**[2]**; Ки́снути в горілці** *див.* **ки́снути; Не вихо́дити з горілки** *див.* **вихо́дити; Полоска́тися в горілці (у вині)** *див.* **полоска́тися; Припада́ти до горілки (до ча́рки, до пля́шки** *і т. ін.)* *див.* **припада́ти; Топи́ти го́ре в горілці (на дні пля́шки)** *див.* **топи́ти**[3]**; Уда́ритися в горілку (до горілки)** *див.* **ударя́тися.**

ГОРІ́ЛКА[2], и, *ж.* Пристрій для спалювання рідини або газу з певною метою; пальник. *Сьогодні на зміну інжекторним газовим горілкам приходять індукційні варильні поверхні* (із журн.); *Безполум'яна горілка з керамічною насадкою, яка дає стовідсоткове спалювання газу, повинна забезпечити просушування й обігрівання приміщень* (з газ.); *Портативну газову горілку зручно брати із собою в подорожі* (з газ.).

ГОРІ́ЛОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **горілка**[1]. *Анхиз з горілочки умер* (І. Котляревський); — *Не хочете? Чому ж би то? Горілочка чудесная, прямо божеський нектар* (Б. Лепкий); — *Бо не раз і не два замахувалася вона* [смерть] *на мене, щоб зняти голову, а я все жив і жив! Я рясту потоптав доволі, і крові пролив чимало, і горілочки попив досхочу...* (В. Малик).

ГОРІЛЧА́НИЙ, а, е. Прикм. до **горілка**[1]. *Марія дихала на його якимсь чадом, як стара горілчана бочка* (І. Нечуй-Левицький); *Спершу запахло смаженим салом, потім горілчаним перегаром, цигарковим димом, хатнім теплом* (І. Муратов); *Шинкову горілку комишнянці купували тільки Милорадовичеву, а також горілчані ягоди й сир* (Ю. Мушкетик).

Горілча́ний брат *див.* **брат.**

ГОРІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **горіти** 1, 2, 5, 8. *Повітря потрібне для горіння палива в печах* (з навч. літ.); *Потріскуючи, спливала свічка, танула... Чомусь йому здалось пророчим її горіння, і він дмухнув, аби не дати вогникові дійти кінця і згаснути в калюжці лою* (Василь Шевчук); *Ми щасливі були у роботі, дерзанні, горінні* (Л. Забашта); *Горіння гною або іншого біопалива відбувається при доступі в його масу кисню повітря, який посилює розмноження теплотворних бактерій* (з наук. літ.).

ГОРІ́ТИ, рю́, ри́ш, *недок.* 1. Піддаватися дії вогню; знищуватися вогнем, гинути у вогні. *Без підпалу і дрова не горять* (прислів'я); *Інтендант .. мовчки показував на Дунай, де горіли плавні* (В. Кучер); *Затривожилась біднота, почала палити взятий у маєтку мотлох, закопувала усе, що не могло горіти...* (К. Гриб); * У порівн. *Уся та уличка на сонці червоніє, неначе горить* (І. Нечуй-Левицький).

2. Давати або випромінювати світло; світитися. *Вони тепер всі сплять повалом, Уже огні їх не горять* (І. Котляревський); *Далеко на Дніпрі горів сигнальний ліхтар* (Ю. Яновський); *Він лежить на гарячій печі і дивиться, як горить лампада і мерехтять образи під королівськими рушниками* (І. Багряний).

3. *перен.* Бути в жару, відчувати жар (перев. унаслідок хвороби). *Голова горить .. і тіло болить* (Марко Вовчок); *Другого ж дня вона занедужала. Стала горіти, все тіло болить* (Б. Грінченко); *Олечка горіла, лоб і руки були такими гарячими, що холодні компреси не допомагали* (А. Хижняк).

4. *перен.* Червоніти від приливу крові; ставати гарячим. *Вадимові кров почала горіти на щоках і лобі* (В. Винниченко).

5. *чим, перен.* Пройматися сильним почуттям, пристрасно захоплюватися якоюсь справою, думкою, віддаватися чому-небудь. *Над цією скринькою людина трудилася, певно, не один тиждень, і не просто майструвала, а горіла натхненням* (І. Волошин); *Нема глушини для того, хто мислить, хто має чим горіти, хто повсякчас носить у собі невщухаючий внутрішній світ!* (О. Гончар); *Я горів бажанням пробитися на широкий шлях театральної творчості* (з мемуарної літ.); // Виражати сильне почуття, захоплення чимось, напруження думки. *Широке, розрум'янене обличчя Варивона горіло захватом і силою* (М. Стельмах); *Очі, сірі, сховані в пухкі водянисті мішечки, лукаво мінилися, горіли завзяттям* (Ю. Збанацький).

6. Сяяти яскравим блиском або виділятися яскравими кольорами. *На клумбах горіли маки, а ранні левкої тільки що розпускались* (М. Коцюбинський); *На грудях голови артілі Давида Васильовича Бойка горять дві золоті медалі* (І. Цюпа); *Червоний місяць аж горить* (М. Вінграновський).

7. Пересихати на стеблі. *Дощу не було, жита горіли, худла худоба* (В. Підмогильний); *Майже заразом з ячменями просилися на збирання і пшениці, горіли гречки* (Іван Ле); *Уже третій тиждень віяв суховій, і молода ярина почала горіти під ним* (П. Панч).

8. Псуватися, нагріваючись від злежування при доступі кисню; пріти, гнити. *Сіно горить у стіжку.*

9. *на кому, розм.* Швидко зношуватися, рватися (про одяг, взуття). — *Позалатувала* [ватянку] *трохи .. Але чи надовго .. — Ну, просто горить усе на ньому!* (А. Головко); *Взуття на хлопцях так і горить* (П. Автомонов).

10. *перен., розм.* Зазнавати невдачі в якій-небудь справі, опинятися в скрутному становищі. *З другого ж спектаклю театр .. почав горіти* (Ю. Смолич); — *Я ще трохи посиджу в читалці. Горю на молекулярній фізиці, як атом у*

реакторі (В. Собко); // Бути під загрозою зриву через запізнення, наближення терміну виконання. [В а л я:] *Нам просто не щастить!.. У такі дні залишаємось без управляючого і без інженера... План горить...* (Ю. Мокрієв); *Візьміть за правило: вихідні — з сім'єю! Ніяких наднормових проектів, що "горять"* (з Інтернету); // *фам.* Бути виявленим, викритим у чому-небудь. *Вони* [злодії], *звичайно, впіймалися знову .. — Ти партач. Удруге через тебе горю* (І. Микитенко).

Гра́ти (вигравáти, горíти, сяяти *і т. ін.)* **перелúвами** *див.* **грáти; Печé (горúть) кóло сéрця (під сéрцем)** *див.* **пектú; Щóки [аж] горя́ть (пашáть) / зайнялúся (спалахнýли)** *див.* **щокá.**

◇ **(1) [Аж] горúть (кипúть) у рукáх (під рукáми)** *у кого, у чиїх, під чиїми, перев. зі сл.* р о б о т а, д і л о *і т. ін.* — виконується, здійснюється і т. ін. швидко й успішно. *Сапери моталися все моторніше, робота горіла під їхніми руками* (О. Гончар); *Усе він знає, усе кипить в його руках* (М. Стельмах); *Тепер усе горіло в його руках. Йому вистачало сил і на лекції, і на біганину по всіляких комітетах, комісіях, зборах* (Ю. Бедзик); **[Аж] горя́ть (займáються) / загорíлися (зайнялúся) вýха** *див.* **вýхо; Горúть сéрце (бíля сéрця)** *див.* **сéрце; (2) Горíти вогнéм (огнéм, пóлум'ям):** а) дуже червоніти (перев. про обличчя). *Річенко увесь піднявся: огнем горіло його обличчя, і на все був тепер спосібний* [здатний] (Г. Хоткевич); *Єлька стояла перед ним і відчувала, як полум'ям горить її лице* (О. Гончар); б) мати високу температуру тіла, відчувати жар. *Гена лежав змучений .. від учора ще більше схуд, спав з лиця. Цілу ніч горів вогнем, хоча не чхає і не кашляє* (О. Гончар); **Душá гóрить** *див.* **душá; Земля́ горúть під ногáми** *чиїми, в кого* **<Земля́ горúть** *під ким*> *див.* **земля́; І шáпка не горúть** *див.* **шáпка; Лицé (облúччя) горúть ([аж] пашúть)** *див.* **лицé; (3) Не горúть** *кому і без дод.* — хто-небудь не хоче або не має потреби, причин поспішати з чимсь. — *Через тиждень віддам* [гроші], *не раніше, — сказав Заруба. — Мені не горить, можна й пізніше, — знизав плечима Гнат* (В. Кучер); *Борислав, маючи на оці своє, ввесь час липнув: — Коли ж ви рушаєте? Сього ж дня? — Не горить, — сміявся косацький отаман. — Нам аби завтра бути в Луговиках* (І. Білик); — *Нам не горить. Встигнемо* (Григорій Тютюнник); **(4) Не горíти і не курúтися** *до чого* — бути байдужим до чого-небудь. *Одне слово, до науки не горів і не курився* (Ю. Шовкопляс); **Óчі горя́ть (палáють)** *див.* **óко[1]; Сéрце (душá) палáє (палахтúть)** *див.* **сéрце; (5) Хай (нехáй) [ясним вогнéм (пóлум'ям)] горúть / згорúть (загорúться) <Щоб ясним вогнéм (пóлум'ям) горíв / згорíв>** — уживається для вираження сильного незадоволення, роздратування, досади з якого-небудь приводу. — *Скільки перевернув* [Карпець] *скиб цьому чортовому Созоненку, щоб він ясним огнем горів, і тут на дурничку він вихитрував!* (М. Стельмах); *Днів через два посилають мене до неї ще з подарунком, з запаскою. "Хай, — кажу, — вона загориться!" — та й одмігся* (Ганна Барвінок); — *Чуєш, матросе, — тихо сказав Альоша, — хай він згорить, самий Пувичка* (І. Микитенко); **Як (мов, нíби** *і т. ін.)* **мóкре** *(рідше* **мéрзле) горúть** *див.* **мóкрий.**

ГОРÍХ, а, *ч.* 1. Плодове дерево родини горіхових із плодами у твердій шкаралупі. *Мисливці .. розташувалися в холодку під гіллястим горіхом* (З. Тулуб); *Професор Варсава .. сідав на лавчині під високим горіхом .. і звідси починав свої знамениті повчання, звернені до розуму й сердець* (В. Близнець); *У Правобережному Лісостепу України, в різних ґрунтово-кліматичних умовах культивують горіх грецький, горіх маньчжурський, горіх чорний і горіх сірий* (з наук.-попул. літ.); // Тверда, з гарною текстурою деревина цього дерева, з якої виготовляють меблі. *Широке дерев'яне ліжко з дзеркальними спинками із полірованого горіха було присунуте майже до самого вікна* (М. Руденко).

2. Плід цього дерева або ліщини з їстівним ядром і міцною шкаралупою. *Скочила* [мишка] *на пісковий корч, ухопила навислий на гіллячці горіх* (І. Франко); *До самісінького Рибальського хутора все ліщина та й ліщина... А як уродить було горіхів!* (Остап Вишня); *Подали молочну кашу, помішану з тертими горіхами та вареними в меду сливками* (Н. Королева); * У порівн. *Тісто було зовсім невимішане: на йому* [ньому] *було видно бульбашки, неначе горіхи* (І. Нечуй-Левицький); // Сухий нерозкривний однонасінний плід деяких рослин з твердою оболонкою, що не розкривається, з одною або (рідше) двома насінинами *В ньому* [озері Оріховому] *росте багато водяних горіхів. На вигляд вони схожі на бараболю, але з корінцями, як у цибулі. Їдять їх печеними й вареними* (А. Кащенко); *Був великий урожай кедрових горіхів* (О. Донченко); *Новиною для нас, закоренілих європейців, є кокосові горіхи — завбільшки з невеличкий кавун, з яких випивають солодкувате біле молоко* (Л. Дмитерко); *Горіхи в харчуванні є важливим джерелом поживних речовин. Прикладами горіхів є лісовий та волоський горіхи, фундук, каштан, жолудь* (з наук.-попул. літ.).

3. *розм.* Те саме, що **ліщúна.** *На горі між буком чорніє подекуди сосна, а над струмком стоять горіхи (ліщина)* (М. Коцюбинський).

(1) Волóський (грéцький) горíх: а) високе могутнє дерево родини горіхових із кулеподібною, розлогою кроною. *Кругом хати росли старі велетенські волоські горіхи* (І. Нечуй-Левицький); *Холодні пазухи гір .. змінюються теплими долинами, де ростуть мигдаль і гранат, алича й грецький горіх* (П. Загребельний); б) плід такого дерева. *Гордій бере з тарілки жовтий волоський горіх і розбиває його обережно молотком* (О. Донченко); *В череп'яних мисках духмяно парувала гаряча підлива на смак кожного — і з перцем, і з лавровим листом, і з грецькими горіхами* (В. Малик); *Осипаються достиглі волоські горіхи, встилаючи траву* (із журн.); **(2) Землянúй (китáйський) горíх** — однорічна трав'яниста олійна рослина родини бобових із прямостоячим або сланким стеблом; арахіс. — *Земляні горіхи... Оті, що ви їх знаєте під іменем смажених фісташок... Ростуть вони, звісно, не смажені, — навіщось додав голова* (О. Гончар); *Хтось підносить мені до рота пляшку з касфою — горілкою, яку виготовляють із насіння сорго, кукурудзи та земляного горіха* (І. Росоховатський); [К а л і б а н:] *Ходім, благаю, — там я диких яблук Вам нариваю, й земляних горіхів Я нігтями довжезними нарию* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра); **(3) Мускáтний горíх** — ароматне насіння мускатника, використовуване як прянощі та для одержання ефірної олії. *Мускатний горіх являє собою висушене ядро горіха тропічного горіхового дерева* (з наук.-попул. літ.).

◇ **Дáти на горíхи** *див.* **давáти; Дістáнеться на горíхи (на кислúчки, на бýблики)** *див.* **діставáтися; Заробúти на горíхи** *див.* **заробля́ти; Лóбом горíхи розбивáти** *див.* **розбивáти; Мáти на горíхи (на рúбу)** *див.* **мáти[2]; Перепадáти / перепáсти на горíхи (на гостúнці, на галушкú** *і т. ін.)* *див.* **перепадáти; Показáти, на чóму горíхи ростýть** *див.* **покáзувати; Розкусúти** *(рідше* **розгрúзти) [міцнúй (твер-**

ди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* **розку́шувати; Розчи́стити під горі́х** *див.* **розчища́ти; Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні]** *див.* **сім; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **лу́скати (лу́щити) горі́хи** *див.* **лу́скати.**

ГОРІ́ХІВКА, и, *ж.* 1. Темно-коричневий із білими плямами лісовий птах родини воронових, що живиться насінням хвойних дерев, перев. горіхами кедра. *Горіхівка населяє всю підобласть тайги, проте живе і в гірських хвойних лісах Західної Європи і Середньої Азії* (з навч. літ.).

2. Горілка, настояна на горіховому листі. *Він поставив перед собою два гранчаки і по вінця наповнив їх тьмяною горіхівкою* (Ю. Андрухович); *Повернувшися з ломбарду, Швейк застав фельдкурата перед розкоркованою пляшкою горіхівки* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ГОРІ́ХОВИЙ, а, е. Прикм. до **горі́х.** *Кидає* [підліток] *горіхове лушпиння в інші ряди, звідти відповідають тим же, сміх, крик* (Леся Українка); *Гостро пахне горіховий лист* (В. Кучер); *Чим далі на північ, тим більшого пошкодження зазнають горіхові дерева від низьких температур* (з наук. літ.); // Зробл. із деревини́ горіха. *Горіхова шафа для убрання .. і комод з білизною свідчили про колишню заможність* (І. Франко); *Великий кабінет був яскраво освітлений, заставлений м'якими фотелями, застелений килимами... Скляні шафи з книгами, радіоприймач на бюрку з полірованого горіхового дерева* (І. Багряний); *В світлиці стояли великий липовий стіл, стільці з вузькими різьбленими спинками .. та маленький горіховий столик* (Ю. Мушкетик); // Вигот. із плодів горіха. *Юра запевняв, що через місяць .. у них буде справжня горіхова олія!* (Іван Ле); *Хто тільки вигадав усі ці медівники, м'ятні, горіхові, тульські!..* (П. Загребельний); // Кольору горіха. *Склянка сліпучо блищить у руці, розтікається в промінні Ягничеве сухе горіхове обличчя* (О. Гончар); *Хлопець зашарівся, спробував сховатися за повозом, але й там .. її горіхового відтінку очі вселяли в нього темну бентегу* (П. Загребельний); *З горіхового неба стало накрапати* (М. Вінграновський); // *у знач. ім.* **горі́хові,** вих, *мн.* Назва родини дерев і кущів, до яких, зокрема, належить волоський горіх. *Горіхові ростуть переважно у помірному поясі північної півкулі, проте трапляються у субтропіках і навіть тропіках* (з навч. літ.).

ГОРІХОКО́Л, у, *ч.* Інструмент для розколювання горіхової шкаралупи. *Для розлущування ліщини найкраще застосовувати горіхокол* (з навч. літ.); *Найміцніші й найнадійніші горіхоколи виготовляють у Бельгії та в Німеччині* (із журн.).

ГОРІХОПЛІ́ДНИЙ, а, е. Який приносить плоди у вигляді горіхів. *У лісомеліоративні насадження доцільно включати горіхоплідні породи дерев та чагарників: волоський горіх, ліщину, фундук* (з наук. літ.); *З розвитком інтенсивного плодівництва фундук набуває все більшого значення як горіхоплідна плодова культура* (з наук.-попул. літ.); *У садах Центральної генетичної лабораторії налічується до 25 тисяч гібридних сіянців горіхоплідних рослин* (з газ.).

ГОРІХОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на горіх. *Каштан має горіхоподібні плоди брунатного кольору* (з наук.-попул. літ.); *Горіхоподібне потовщення.*

ГОРІХОТВО́РКА, и, *ж.* Паразитична перетинчастокрила комаха, личинки якої спричиняють утворення галів — наростів у вигляді горіха — у тканинах рослин. *При ураженні горіхотворкою на листях дуба утворюються хворобливі нарости — чорнильні горішки* (з наук.-попул. літ.); *Горіхотворка дубова — типовий житель листяних лісів України* (з навч. літ.).

ГОРІЧЕ́РЕВА *див.* **голіче́рева.**

ГОРІ́ШИНА, и, *ж.* 1. Те саме, що **ліщи́на.** *Софія не помітила, як з придорожніх кущів горішини на дорогу вийшов Трохим Іванович* (А. Шиян); *За бузиною горішина й терен кущаться, уже глід і калина тут хороводять, .. й чим тут тільки не пахне!* (Є. Гуцало); *"Волга" стояла серед густого підліску, оточена з усіх боків кущами горішини та молодим березняком* (Ю. Мушкетик).

2. Деревина́ горіха. — *Ми Ідської гори дубина, Липки, горішина, соснина, З яких був зроблений твій флот* (І. Котляревський); *А яка рогатка в Павла Денисовича!.. Рогачик з преміцної горішини, а резинка з футбольної камери* (В. Нестайко); *Стіл із горішини.*

ГОРІ́ШКОВИЙ, а, е. Прикм. до **горі́шок.** *Дбайливі білочки запасають горішковий провіант на майбутнє* (із журн.); *Горішкова шкаралупка;* // Вигот. із додаванням горішків. *Горішкові рогалики лежали на тарілі, обносячи хату манливими запахами* (з мемуарної літ.).

ГОРІ́ШНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **ліщи́на.** *Широколистий горішник і собі до компанії окутав полянку під дубом* (М. Коцюбинський); *З усіх боків монастиря сади — сливники, горішники, груші і яблуні* (У. Самчук); *Ми перетнули неглибоку ущелину, потім зіп'ялися на схил гори, порослий горішником* (В. Шкляр).

ГОРІ́ШНІЙ, я, є. 1. Який розташований, міститься зверху; верхній; протилежне д о л і ш н і й. *Скоро лиш пісок з горішньої пляшечки пересиплеться в долішню — повертають її догори денцем* (М. Коцюбинський); *Ходжаєв міцно спав на горішній полиці* (Б. Антоненко-Давидович); *Двері загрюкали, відчинялися вікна в горішніх поверхах — люди визирали на вулицю* (Ю. Смолич).

2. Розташований на високому місці або на горі. *З гамором або шепотом, більшими або меншими купками, з горішнього і долішнього кінця або з середини Борислава плили-напливали вони* [ріпники] (І. Франко); *У горішній частині ринку, коло церкви, цукорня старого німця Єгра* (Б. Лепкий); *Побувала* [Єлька] *біля Миколиного інституту. Новий величезний корпус в горішній частині міста* (О. Гончар); // Стос. до гори (у 1 знач.). *Ніч підходила до гір тиха і ніжна, обгортаючи усе блакитним оксамитом. Горішні далі ставали сині-сині* (А. Турчинська).

Горі́шній ві́тер *див.* **ві́тер.**

ГОРІШНЯ́К, у́, *ч., діал.* Те саме, що **верхови́к** 2. *Праворуч від стежки тягся сосновий ліс, який усе ще шумів верховіттям (дув горішняк), а ліворуч темніла широка річка, і в її очеретах теж ворушився вітерець* (В. Шкляр).

ГОРІШНЯ́НИН, а, *ч., діал.* Горянин. *Коли викликано Яця коваля, прийшло до суперечки. Горішняни були за ним, долішняни проти нього* (І. Франко).

ГОРІ́ШОК, шка, *ч.* Зменш.-пестл. до **горі́х** 1, 2. *Ой у ліску на горішку Там хатина новенька* (з народної пісні); *Не все нам бігать по горішки, Жартуючи, у тихий гай, Не все нам вигадки і смішки, — Ще треба, діти, хліба край* (Л. Глібов); *Над ними білка їсть горішки і стука, стука дятелптах* (В. Сосюра); * У порівн. *Маленька білочка за деякий час вкрилася м'якою пухнастою шерсткою, а потім відкрила й свої горіхові очі — вони й завбільшки були, як маленький горішок* (О. Іваненко).

(1) Ке́дро́ві горі́шки — невелике їстівне насіння у шишці кедрової сосни. *Не забули колоністи й про Юпа, який охоче уминав кедрові горішки та коренеплоди* (із журн.).

△ **(2) Чорни́льний горі́шок** — хворобливий наріст на молодих дубових гілках та листі, що містить у собі дубильні речовини. *У перекладі з латинської слово "гал" означає "чорнильний горішок". Колись гали, зокрема дубові (їх у народі звуть дубовими яблучками), використовували для виготовлення чорнила* (з наук. літ.).

◊ **(3) Горі́шок не по зуба́х** — дуже складна справа, вирішення якої виявляється не під силу кому-небудь. *І тільки сам Кончак забарився під Лубном. Думав узяти його з ходу, та виявилося, що це міцний горішок — не по зубах, тому покликав на допомогу Токсобичів та Колобичів* (В. Малик); *Взявся Григорій за них* [розрахунки] *охоче, та швидко запал пропав: горішок виявився не по зубах* (з газ.); **Розкуси́ти** *(рідше* **розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок)** *див.* **розку́шувати; (4) Тверди́й (міцни́й) горі́шок:** а) людина зі складним характером. *Митрофан — міцний горішок* (Микита Чернявський); *Як свідчить досвід, тверді горішки завжди тають найбільші злочини* (Василь Шевчук); *— А чого ж! — навіть з вигляду закомизився фон Штейніц. — Рагузін виявився не таким уже й твердим горішком, як ми думали* (П. Гуріненко); б) складний, важкий для вивчення, здійснення, виготовлення і т. ін. чого-небудь. *— Солдатська наука — горішок дуже міцний* (І. Стаднюк); *Кількапудова деталь плавучого крана для багатьох токарів виявилася міцним горішком* (з газ.).

ГОРЛА́Й, я́, *ч., розм.* Те саме, що **горла́нь.** *— А на моє, громада — капустяна голова. Вискочить який горлай, застрашить людей, і вирішать таке, що й погадати страшно* (Б. Лепкий); *— Цить, бісові діти! — гримнув він на весь голос .. Забули статут, чортові горлаї?!* (З. Тулуб).

ГОРЛА́НИТИ, ню, ниш, *недок., розм.* Те саме, що **горла́ти.** *Ідучи* [з корчми] *додому, горланив* [Проць] *на ціле село* (В. Стефаник); *Село жило своїм одвічним життям — горланили півні, вдалині валували собаки, мукали телята* (Ю. Збанацький); *Хмільні гвардійці .. горланили фривольну пісеньку* (Валерій Шевчук).

ГОРЛА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **горла́ти.** *Коли вже горлання юрби перейшло в рев, на балкон будинку вийшов сам Надирбей. Усі враз замовкли* (С. Тельнюк); *Богослужіння в церкві припинялося тільки на ніч, і від надсадного горлання, свічкового та ладанового чаду поверталися бурсаки до свого житла геть знесиленими й напівочманілими* (М. Сиротюк); *Найняті крикуни й далі горлали про те, що вона дарує імператорові сина, її не обходило те горлання, була заглиблена в себе* (П. Загребельний).

ГОРЛА́НЬ, я́, *ч., розм.* Той, хто горлає (у 1 знач.); крикун. *— Чи по неволі, чи по волі? — Кричить аркадський їм горлань. — Родились в небі чи — чи долі? Чи мир нам везете, чи брань?* (І. Котляревський); *— Ох, якби була я злюча, Та на те ще й волю мала, Я б сьому горланю-півню, Певно, голову зірвала!* (Я. Щоголів); *До вечірньої зорі сперечалися, поки вгамували горланів, обрали Теклю на бригадира* (К. Гордієнко).

ГОРЛА́СТЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Пестл. до **горла́стий.** *— Тепер у нас, тітко Василино, буде весело, — мовив Сагайдак, милуючись своїм горластеньким птаством* (С. Добровольський); *Дитятко, як на те, видалося горластеньким — із самого ранку на Килининому обійсті чутно дитячі крики, сміх та зойки* (із журн.).

ГОРЛА́СТИЙ, а, е, *розм.* Який має гучний голос. *Його очі знай бігали то поза вікном, де горластий півень несамовито голосив на увесь двір, то по хаті...* (Панас Мирний); *— Вилупляться вони* [пташенята], *і зозуленя між ними, горласте та люте* (А. Хижняк); *Хлопець радів, прокидаючись од співу горластого півня* (Є. Доломан); // Який любить голосно поговорити, посперечатися на повний голос; крикливий. *Вони* [купе] *були заселені експансивними і горластими мешканцями різного віку й статі* (І. Багряний); *— Повинна зайти* [Річинська] *до мене й порадитись, бо інакше заклюють її ті горласті баби* (Ірина Вільде); *Гарасим Теличко, маленький, забіякуватий, горластий, належав до тих людей, з якими Сагайда мав певне коло своїх солдатських секретів* (О. Гончар).

ГОРЛА́СТО, *присл., розм.* Дуже голосно. *На одну мить ревнули горласто баси, — розступилися збрижені міхи на гармонії* (В. Підмогильний); *— Візьмемо Наталку до свого коша, чи як? — Візьмемо, візьмемо! — заволали горласто запорожці* (С. Добровольський).

ГОРЛА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., розм.* 1. Голосно говорити, кричати на все горло. *Ми зовсім не лаялись, але, захопившись, виявляється, горлали так, що чути було в залі для глядачів* (Ю. Смолич); *Треба горлати так, щоб було чути по всіх закутках Маріанських казарм* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Порушувати порядок; викрикувати, галасувати. *— Тихо! Увага! — закликав до порядку батько. — Не всі разом! Попереджаю оцих передніх — годі горлати!* (Л. Юхвід); *На станцію прискакав посланець, і смотритель почав горлати й грюкати дверима* (Валерій Шевчук).

2. *що.* Голосно і нескладно співати. *Хтось горлав пісню і безперестану рипіла гармонь* (П. Панч); *То спало* [братство] *в сідлі, то, як тільки вгамовувало спрагу з якогось джерела, починало пісні горлати* (Ю. Логвин); *Грицикова пісенька причепилася, мов реп'ях. Та чи треба її горлати на всю вулицю?* (А. Михайленко).

ГОРЛА́ТИЙ, а, е, *розм.* 1. Те саме, що **горла́стий.** *У хаті півень був, здоровий та горлатий, Челядкам він спокою не давав* (Л. Глібов); [Х р а п к о:] *Та цить, горлата! Тільки її й чутно. Кричить, як несамовита!* (Панас Мирний); *Голос у нього* [Леся] *гучний, навіть горлатий дев'ятий "А" не може його перекричати* (Г. Усач); * Образно. *Заспіва патефон горлатий, і міцне заграє вино* (М. Рудь).

2. Який має широкий отвір, горло; широкогорлий. *Закусуємо. Покрепились* [підкріпились], *підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбана* (Ганна Барвінок); *Складав* [Іван] *зерно — те на посів, те на поживу, те на продаж, або в горлаті ями — на голодні роки* (Панас Мирний); *Над очагом* [вогнищем] *вставав і викочувався в широкий горлатий комин димок* (С. Скляренко).

ГОРЛА́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **горла́тий** 1. *За її горлатість весь вагон уже величав бабу комендантом* (О. Гончар); *— Якби не моя горлатість та язикатість — бути мені великим начальством, — любила повторювати Ліна* (із журн.).

ГОРЛА́ТО, *розм.* Присл. до **горла́тий** 1. *Висунувшись із вікна клубу, горлато звертається* [Романюка] *до хлопців* (О. Гончар); *Утиснувшись у переповнений автобус, бабця почала горлато доводити своє право на пільгове місце* (із журн.).

ГОРЛА́Ч, а́, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **горла́нь.** *Чи ті, що працюють, вічно .. мусять уступати на десятий план перед політичними горлачами, що в житті ніякої розумної*

статті не написали, а не то більшої праці? (І. Франко); *— Ану, тихо! — не стерпів батько. — Тихо, кажу вам! Горлачі! Чого розкричались?* (Л. Юхвід).

ГÓРЛЕЧКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **гóрло.** *Увечері, де канівські гаї, Співали голосисті солов'ї, Співали так, що серце розривали, Вже натрудивши горлечка свої* (А. Малишко); *Нарешті напився* [Денис], *набрав у пляшку води, заткнув горлечко пробкою із трави і хотів уже йти назад, як зненацька почув тихе подзвонювання велосипеда* (Григорій Тютюнник); *Потім чичиркне* [соловейко] *— ніби горлечко прочищає...* (О. Гончар).

ГÓРЛИЦЯ, і, *ж.* 1. Лісовий птах родини голубових, менший від домашнього голуба; дикий голуб. *Десь далеко затуркотіла горлиця, неначе й собі згукувалась з живим людським гуканням* (І. Нечуй-Левицький); *З лісу на світлу галявину вилетіла сиза горлиця .. і сіла на сусідньому дубі* (К. Гриб); *Горлиця і припутень мостять на дереві просте гніздо з кількох покладених навхрест паличок* (з наук. літ.); * У порівн. *Як схопиться Парася!.. Дмухає на огонь, кожух його струшує, і в'ється, як горлиця, коло його* [нього] (Марко Вовчок).

2. Ласкаве звертання до дівчат та жінок. *Ой дівчина горлиця До козака горнеться* (з народної пісні); *— Дівчино, горлице, коли б ти знала, якого жалю ти мені завдала! — подумав Микола, глянувши на Мокрину* (І. Нечуй-Левицький).

3. Давній український народний танець і музика до нього. *Бандура горлиці бриньчала* (І. Котляревський); *Чоботи вибивають горлицю — підлога двигтить* (О. Донченко); *Це була горлиця, яку танцювали дівчата* (Б. Левін).

4. Українська народна сольна пісня. *Отакий-то Перебендя, Старий та химерний! Заспіває про Чалого — На Горлицю зверне* (Т. Шевченко); *— Заспівайте лишень "Горлиці"! От пісня! — говорив Сухобрус, розвеселившись. Дочки вдарили "Горлиці" дрібно й голосно* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Би́тися, як гóрлиця** *див.* **би́тися.**

ГÓРЛИЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гóрлиця** 1, 2. *— А горличка знаєш, де кубельце звила?* (Остап Вишня); *Горличка тремтіла крильцями, але не лякалась і не тікала* (Н. Королева); *— Нехай мене мир не знає, коли я зраджу тебе, моя горличко!* (Марко Вовчок); *— Ох, ти ж, горличко моя люба! — скрикнув він, обнявши свою дружину* (А. Кащенко).

ГÓРЛО, а, *с.* 1. Передня частина шиї, у середині якої знаходиться початок стравоходу і дихальних шляхів. *Мов хто обложив кригою Петрове серце, мов хто холодними руками узявся за його горло від тих слів* (Панас Мирний); *З сіней, розтираючи долонею горло, ввійшов господар* (Р. Андріяшик); // Хрящовий канал, який є початком стравоходу і дихальних шляхів. *Дорогою ще трохи простудилась на тих нічних пересіданнях, так що тепер кашляю і горло болить* (Леся Українка); *Крутоярові од жалю і хвилювання стисло горло* (В. Собко); *Раптовий кашель здушив йому горло, і чоловік аж посинів* (Є. Гуцало); * Образно. *Лівий берег кипів, клекотав, ревів, .. розмовляв металевими горлами сотень гучномовців* (Л. Дмитерко).

2. Верхня звужена частина посуду. *Вона вперше в житті напилася, вперше пила горілку, вперше — просто з горла* (А. Кокотюха); *Не ховаючись, він цмулив коньяк прямісінько з горла пляшчини* (Л. Дереш); *Глиняні посудини дунайської культури мають форму чашок, кубків і невеликих плоскодонних глечиків із більш або менш круглим корпусом і високим горлом* (з наук.-попул. літ.); // Звужений вхід до чого-небудь, початок чогось; горловина. *Давно погашені вогні на бакенах у горлі створу* (І. Гончаренко).

Дéрти (надирáти) гóрло (горля́нку) *див.* **дéрти; (1) Ди́хальне гóрло** — частина дихального шляху, через яку проходить повітря від гортані до легенів у людини і наземних хребетних тварин; трахея. *Дихальний апарат складається з легень та дихального горла* (з наук. літ.); *Вчитель показує шлях повітря від носових отворів до легень, послідовно називаючи носову порожнину, носоглотку, гортань, дихальне горло (трахею) і бронхи* (з навч. літ.); **Передáвлювати / передави́ти гóрло** *див.* **передáвлювати; Скáраний на смерть (на гóрло, на гóлову) <Скáраний смéртю>** *див.* **скáраний; Скарáти на смерть (на гóрло, на гóлову) <Скарáти смéртю>** *див.* **скарáти.**

◊ **[Аж] із гóрла лíзе** *(грубо* **пре, прéться)** **<[Аж] гóрлом пхáє>** *див.* **лíзти; Брáти (хапáти, схóплювати** *і т. ін.)* **/ взя́ти (схопи́ти) за гóрло** *див.* **брáти; Видирáти / ви́дерти з зубів (з рóта, з рук, з гóрла)** *див.* **видирáти; (2) В однé гóрло,** *зі сл.* к р и ч а т и, г у к а т и *і т. ін.* — одночасно, разом; одностайно. *— Благодійнику наш, кому хочеться тікати з раю, — загукали ми в одне горло* (В. Стус); **Залоскотáло в гóрлі (в нóсі)** *див.* **залоскотáти; Клубóк підкóчується (підступáє) / підкоти́вся (підступи́в) до гóрла** *див.* **клубóк; (3) На все гóрло** *<розм.* **На всю горля́нку>,** *зі сл.* к р и ч а т и, с м і я т и с я, с п і в а т и *і т. ін.:* а) дуже голосно. *Кайдаш і Лаврін .. кричали на все горло .. і підняли .. ґвалт на весь куток* (І. Нечуй-Левицький); *Приїжджав, скажемо, ваш .. губерніяльний* [губернський] *секретар і кричить на всю горлянку* (М. Хвильовий); *Оленка виспівувала на все горло* (К. Гордієнко); *Катерина засміялася на все горло* (Ірина Вільде); б) з найбільшою інтенсивністю, з повним задоволенням. *Вже третій день я п'ю життя на повне горло* (М. Коцюбинський); **Наступáти / наступи́ти на гóрло** *(зневажл.* **на горля́нку)** *див.* **наступáти; Не лíзе (не йде) / не полíзе в рот (у гóрло,** *грубо* **в пéльку)** *див.* **лíзти; Нýдить у гóрлі (у грýдях, під грудьми́)** *див.* **нýдити; Перегризáти (передирáти) / перегри́зти (передéрти) гóрло (горля́нку)** *див.* **перегризáти; Поперегризáти гóрло (горля́нку)** *див.* **поперегризáти; (4) По [сáме] гóрло:** а) дуже багато. *Йому й так роботи по горло. Хліб давай, молоко і м'ясо вези* (В. Кучер); *Роботи* [в полі] *— по саме горло* (П. Інгульський); *У Дмитра було справ, як говориться, по горло — то укрупнення, то сівба, то електростанція, а це вже й ремонт тракторів починається* (Ю. Збанацький); б) великою мірою, повністю. *— Хоче суд над ближнім творити, Бувши сам по горло у гріхах* (С. Караванський); *Та доки люльку приготуєш та вогню викрешеш, вітер ще й страсну свічку погасить. А тоді не обберешся лиха! Рідна жіночка по саме горло нагодує духопелками* (В. Чемерис); *Він зайнятий по горло і тому не подає вістей* (з газ.); **Приставáти / пристáти (приступи́ти) з [гóстрим] ножéм до гóрла** *див.* **приставáти; Промочи́ти / промóчувати гóрло (гортáнь)** *див.* **промóчувати; Прополоскáти / прополíскувати гóрло** *див.* **прополíскувати; Пропускáти / пропусти́ти крізь гóрло** *див.* **пропускáти; Прочищáти / прочи́стити гóрло** *див.* **прочищáти; Рвáти гóрло (горля́нку)** *див.* **рвáти; Словá застрягáють (застигáють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в гóрлі (у грýдях)** *див.* **слóво; Сльóзи в гóрлі застря́ли** *див.* **сльозá; Сміх застря́в у гóрлі** *див.* **сміх; Стáти / стоя́ти [кíсткою (як кíстка,** *рідко* **гóстрим ножéм)] поперéк** *(рідко* **впóперек)** **гóрла (у гóрлі)** *див.*

стояти; Стояти (ставати) / стати клубком в горлі <Підступати / підступити клубком до горла> *див.* **стояти; Стояти / стати кілком (колом) в горлі** *див.* **стояти; У три горла** *див.* **три; Шматок** *(рідше* **кусок) не йде (не лізе) / не піде (не полізе) в горло** *див.* **шматок; Шматок хліба стає / стане поперек горла (руба в горлі)** *див.* **шматок; Щоб (бодай, хай** *і т. ін.)* **йому (тобі, їй** *і т. ін.)* **кістка в горло (поперек горла стала)** *див.* **кістка.**

ГОРЛОВИЙ, á, é. 1. Прикм. до **горло.** *На припічку палав вогонь, жінки варили якесь вариво і, як сороки, сповняли хату горловими вигуками* (М. Коцюбинський); *За останні дні кашель став уже мокрий, се вже навряд щоб нервове, хіба що горлове* (Леся Українка); *Почувся горловий крик, відтак заверещав і я, стоячи в прочілі* [прочолі] *кухонних дверей* (Валерій Шевчук).

2. *діал.* Карний, кримінальний. [Г у т а к:] *Ну, пане господарю! Де ви? Тут, як то кажуть, до горлової справи доходить, а вас нема* (І. Франко); — *Горлова справа, смертної кари гідна справа, — рішив добродій Петро Лаврентійович* (Б. Лепкий).

Горловий горщик *див.* **горщик; Гортанний (горловий) голос** *див.* **голос.**

△ **Горлова яма** *див.* **яма.**

ГОРЛОВИНА, и, *ж.* 1. Звужений отвір у чому-небудь. *Він* [ківш] *спиниться точно над горловиною сифона* (В. Собко); *В ятері набивалось того карася мало не до горловини* (М. Стельмах); *У похованнях трапляються посудини з кулястим корпусом, округлими днищами й вузькими горловинами* (з наук.-попул. літ.); // Звужений прохід. *"Буревісник" пройшов широку горловину бухти й опинився в морі* (М. Трублаїні); *Нам треба якомога скоріше проскочити горловину прориву, доки німці не оговталися* (Є. Доломан); *Вода не лінькі тече, а каламутним бурчаком біжить з горловини* (В. Близнець); // Деталь одягу, що охоплює шию. *Зіщулившись, піднявши вище горловину светра, попростував* [Костя] *тротуаром* (О. Тесленко); *Я пробую зняти ще один светр через голову, голова вже пролазить крізь горловину, але панічно застрягають руки* (Л. Дереш); *Біля горловини та зап'ястя полотно сорочки густо збирали в дрібні збори* (з наук. літ.).

2. *розм.* М'ясний продукт із горла тварини. *За поживними якостями із субпродуктів найменш цінні — горловина і селезінка* (з наук.-попул. літ.).

ГОРЛОВИНКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **горловина** 1. *Льодовий струмок витікав з горловинки фляги на шинелю Супруна* (Л. Первомайський).

ГОРЛОДЕР, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **крикун** 2. — *Потім ми сповістили військо, що завтра буде сплачено гроші за минулі роки і походи. Це вмить заспокоїло найзавзятіших горлодерів* (З. Тулуб); — *Нагрянув фашист, і воно знов на трибуні! І знову: "Хай живе!" Такі горлодери завжди за ту владу, що при владі...* (М. Циба); *Ми йшли — тисяч із п'ять горлодерів — довжелезною колоною зі стадіону по вулиці Шевченка* (Ю. Андрухович).

ГОРЛОПАН, а, *ч., зневажл.* Те саме, що **горлань.** *Євпаторійським пляжем чимчикує веселий десятилітній горлопан й репетує і Криму, і Туреччині: — Пахлава! Найдоступніша на півострові!* (із журн.); // Чоловік, схильний до демагогічних виступів, гасел. *Щорс підходить ззаду до одного горлопана і витягає у нього з мішка жіночий ридикюль* (О. Довженко).

ГОРЛОПАНИТИ, ню, ниш, *недок., зневажл. що і без дод.* Те саме, що **горлати** 1. *Німці раділи — розмахували руками, щось горлопанили, навіть почали стріляти з кулемета...* (В. Малик); *Десь біля води між дерев горлопанили діти* (Є. Доломан); // Говорити, виступати демагогічно, безвідповідально. — *Я, — горлопанить* [Лупатий], — *ваша держава!.. Я — влада! Годуйте, шануйте* (О. Ковінька); *Єзус Марія!.. — жахнувся Роман. — Що він горлопанить? Він закликає до бунту!..* (В. Чемерис).

ГОРЛОПАНКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **горлопан.** *Настку, істеричку і горлопанку, у колективі не поважали* (із журн.); * Образно. *Коли на одному з висілків вивісили гучномовець, до сільради прийшла господиня: "Зніміть, прошу вас, оту горлопанку, що на стовпі"* (із журн.).

ГОРЛОПАНСТВО, а, *с., зневажл.* Схильність до демагогічних виступів, гасел. *Справжній патріотизм прекрасно поєднується зі скромністю і не асоціюється із лозунговим горлопанством* (з публіц. літ.).

ГОРЛОРІЗ, а, *ч., зневажл.* Бандит, убивця. — *Ти знаєш — він який суціга, Паливода і горлоріз; По світу як іще побіга, Чиїхсь багацько виллє сліз* (І. Котляревський); *Невтомні підлабузники, зажерливі хапуги, пройдисвіти й горлорізи крутилися довкола султанського трону* (П. Загребельний).

ГОРЛОХВАТ, а, *ч., зневажл.* Той, хто грубо домагається чого-небудь, прагне дістати якнайбільше вигоди для себе. — *Ви, Федоре, Івановичу, кажете .. переобрати комітет. Трудна це справа. Горлохватів за них багато* (А. Головко); — *Невже горлохвати вас зовсім оглушили? Невже ви перестали чути дружні голоси?* (Ю. Шовкопляс); — *Ви — горлохвати! Кривдите народ, наживаєтесь* (А. Шиян).

ГОРЛЯНИЙ, а, е, *діал.* Горловий (у 1 знач.). *Він засміявся тихим горляним сміхом* (І. Франко); *Горляний поклик все навертає крайніх* [овець] *в отару, тримає повідь у берегах* (М. Коцюбинський).

ГОРЛЯНКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **горло** 1. *Щось клекотіло йому в грудях, булькало в горлянці* (З. Тулуб); *Наливайко помітив рухливий гострий кадик на худій горлянці коваля* (Іван Ле); *Дві колісниці .. мчали серед куряви, серед божевільного крику сотні тисяч горлянок* (П. Загребельний); * Образно. *Обвал, як добра пробка, увійшов у горлянку розколини* (Л. Первомайський).

Дерти (надирати) горло (горлянку) *див.* **дерти.**

◊ **Вчепитися в горлянку** *див.* **учепитися; (1) Луджена горлянка** *в кого, прост.* — хтось дуже крикливий. *Коли на курінній раді ділили земельні угіддя, могоричами, підкупами, а то й криком, бо мав луджену горлянку, домагався собі найкращих ділянок...* (В. Малик); **На все горло** <*розм.* **На всю горлянку>** *див.* **горло; Наступати / наступити на горло** *(зневажл.* **на горлянку)** *див.* **наступати; Перегризати (передирати) / перегризти (передерти) горло (горлянку)** *див.* **перегризати; Поперегризати горло (горлянку)** *див.* **поперегризати; Рвати горло (горлянку)** *див.* **рвати.**

ГОРМОГОНІЇ, ій, *мн., біол.* Багатоклітинні частини, на які розпадаються нитки синьо-зелених водоростей. *Часто у нитчастої водорості або у водорості, що складається з ланцюжка клітин, з'являються більш великі клітини, без протопласту — гетероцисти, по яких відбувається розрив на гормогонії* (з наук. літ.).

ГОРМОН, у, *ч.* Біологічно активна хімічна речовина, що виробляється клітинами тіла і впливає на клітини інших частин тіла. *Я вам скажу, що навряд чи можна більше й дужче любити свою дитину, як я люблю свою Машу. Не в крові, не в гормонах, виходить, справа* (Остап Вишня); *Це був комплекс*

ендокринної хірургії. Тобто оперування залоз внутрішньої секреції. Залоз, які виділяють у кров особливі речовини — гормони, потрібні для життя, правильного розвитку та діяльності цілого організму (Ю. Смолич); *Знайомий розказував, що .. після стрибка з парашутом — зразу після приземлення в організмі бушує стільки гормонів, що можеш віджиматися, "як машина"* (Л. Дереш); *Всі гормони в залежності від їх хімічної структури поділяються на 3 класи — білкові, стероїдні (ліпідні) і похідні амінокислот* (з навч. літ.).

△ **(1) Гіпоталамі́чний гормо́н** — гормон, який виробляють нейросекреторні клітини гіпоталамуса. *Кожний гіпоталамічний гормон регулює секрецію якогось одного гормону передньої частки гіпофіза* (з наук. літ.); **(2) Гормо́н ро́сту** — один з гормонів, що виробляється передньою частиною гіпофізу. *Гіперфункція (надмір) гормону росту призводить до гігантизму, гіпофункція (нестача) до карликовості* (з наук.-попул. літ.).

ГОРМОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **гормо́н.** *Мозковий придаток .. регулює гормональну рівновагу й обмін речовин в організмі* (з навч. літ.); *Результати медичних досліджень підтверджують наявність зв'язку між психологічним станом жінок і рівнем передпологової гормональної активності* (із журн.); *Любов старшого чоловіка вистояна і перевірена, це не збезуміло-нетерплячі юнацькі статеві гормональні пристрасті* (С. Процюк); // Який містить у собі гормон (гормони). *Поряд з лікувальним харчуванням та гормональними препаратами прямий стосунок до проблеми довголіття має регулювання температури людського організму* (з наук. літ.); *У багатьох випадках позбутися проблем із репродуктивним здоров'ям пацієнтам допомагає фахово підібрана гормональна терапія* (із журн.).

ГОРМО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **гормо́н.** *Набір хромосом та гормонний статус є визначальними для поведінкової характеристики людей* (з навч. літ.); *У кріосауні відбувається природне стимулювання іммунної системи, спрямоване на ревізію всіх органов, стабілізацію гормонного фону та обміну речовин* (із журн.).

ГОРМОНО́ЇД, у, *ч.* Біологічно активна речовина, яка функціонально подібна до гормонів, але утворюється не в залозах внутрішньої секреції, а в інших органах. *Шлунково-кишковий тракт, нирки, печінка, серце продукують гормони і гормоноїди* (з навч. літ.).

ГОРМОНОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Лікування із застосуванням гормонів та гормональних препаратів. *Гормонотерапію препаратами щитоподібної залози призначають тільки в індивідуально підібраних дозах* (з наук. літ.); *Завдяки новим методам лікування раку молочної залози, коли опромінення поєднується з гіпертермією, лазерною терапією та гормонотерапією, результати лікування поліпшилися вдвічі* (з наук.-попул. літ.).

ГОРН[1], а, *ч.* Мідний духовий інструмент; сигнальний ріжок. *Весело і тривожно заграв коло школи піонерський горн* (В. Кучер); *За вікном тривожно, як на пожежу, заливається горн* (А. Дімаров).

ГОРН[2], а, *ч., рідко.* Те саме, що **го́рно** 1. *Біля кожної кузні метушилося по кілька голих до пояса людей. Одні велетенськими міхами роздмухували вогонь, другі підносили до палаючих горн лемеші* (М. Старицький); [Х о р:] *Ой, пройшла Меланочка крізь вогонь, Наче щире золото через горн* (І. Кочерга); *Коли верхня долоня натискувала на міхи, вони складалися, випускали з себе все повітря, вдуваючи його в горн* (П. Загребельний).

ГОРНБЛЕНДИ́Т, у, *ч.* Кристалічна магматична порода, що майже повністю складається з рогової обманки. *До складу шихти, крім базальту, входить горнблендит і хромистий залізняк* (з наук. літ.); *Сировиною для камінного лиття служать недефіцитні магматичні гірські породи, такі як базальт, горнблендит* (з наук.-попул. літ.).

ГОРНЕ́ЦЬ, нця́, *ч., діал.* Горщик. *Щербатий горнець у печі википів трохи* (П. Козланюк); *Якийсь там, чуєте, задимлений горнець музей купує за грубі гроші* (Р. Федорів).

ГОРНИ́ЛО, а, *с., заст., уроч.* Горно. *Тут раз у раз, від ранку до пізньої ночі, сопів важкий міх, прискав огонь у горнилі* (І. Франко); *Ті, що з жерел дужо били, — люті гармаші вже стоять біля горнила, варять лемеші* (М. Рудь); *І що за народ такий дивовижний, — стріляний, рубаний, десятиліттями плавлений в горнилі страхітливих воєн, — а молодості в ньому не вб'єш* (М. Руденко); * Образно. *Все перевіряй у горнилі сумнівів, як коваль перевіряє крицю* (О. Бердник); * У порівн. — *Провело тебе, Романе, через Альпи, як через горнило* (О. Гончар).

ГО́РНИЦЯ, і, *ж., заст.* Кімната, перев. простора, гарно прибрана, спочатку горішня. *В високій горниці моїй Годинник ржавий і старий* (Я. Щоголів); — *Мені було тоді літ двадцять, як привели твого батька в горниці лакеєм до панича* (Панас Мирний); *Він міряв рівними кроками горницю з кутка в куток* (Н. Рибак).

ГО́РНИЧКА, и, *ж., заст.* Зменш.-пестл. до **го́рниця.** — *Для паняночки я таку горничку прибрала, що за чудо: уранці сонечко прийде — поздоровкається, а ввечері, одходячи до спокою, попрощається* (Панас Мирний); *Потім вона .. соромливо усміхнулася, дмухнула на лампу і пішла в горничку* (Григорій Тютюнник).

ГО́РНИЧНА, ної, *ж., заст.* Служниця, що прибирає кімнати та виконує інші хатні роботи; покоївка. *Раз її вгледів пан — і... Катря від індичат пішла в горничні* (Панас Мирний); [О л е с я:] *Сестри пішли у город у найми за горничних* (М. Кропивницький).

ГО́РНІЙ, я, є, *заст., уроч.* Який міститься високо, на небі. [Ф а у с т:] *Як все тут діє в колі вічнім, У многоликій красоті, Як сили горні в льоті стрічнім Міняють кінви золоті!* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); *Ритуали застосовуються в будь-якій релігії з однією метою — очищення від низьких вібрацій і підсилення контакту з більш високими вібраціями горніх енергій Космосу* (із журн.).

ГОРНІ́СТ, а, *ч.* Той, хто грає на горні, подає сигнали горном. *З бойової рубки дав сигнал горніст: "Всі наверх"* (О. Корнійчук); *Незабаром пролунав сигнал горніста, і Ігор сумний сів за парту* (І. Багмут); *Леопольдові підвели коня, і він, ще зовсім не старий, але вже обважнілий, з видимою натугою піднявся в сідло. В ту ж мить заграли горністи. Пролунали команди* (В. Малик).

ГО́РНО, а, *с.* 1. Відкрита піч для нагрівання або плавлення металів. *Батько .. одвихнувся од ковадла до горна й поклав шмат заліза в жар* (А. Головко); *У неглибокій ямі .. коваль випалював для свого горна деревне вугілля* (Є. Доломан); *Необхідним приладдям кузні було ковальське горно у вигляді жаровні, що служила для розжарювання заліза перед куванням* (з наук. літ.); * У порівн. *Осіннє сонце сідає за горою, на обрії стає червоно, як у горні* (М. Коцюбинський); // Піч для випалювання керамічних виробів. *Знав Родим тільки глину та звированість полум'я в горні, мовчки ліпив свої посудини, кидав на них химерну звивистість барви, обпалював у горні й*

складав під очеретяним накриттям (П. Загребельний); *З одних печей виймали обпалений посуд. В інші горна закладали тільки глечики і горщики висушені на сонці* (Ю. Логвин); *Під час розкопок було знайдено горни для плавлення скла, випалювання керамічних виробів* (з наук. літ.).

2. Частина шахтної печі (доменної, вагранки і т. ін.), над якою згоряє паливо і плавиться метал. *Шторм уже вщух, але хвилі ще ходили, і звідси .. вони здавались непорушними, неначе вилитими з гартованої сталі — коли вона щойно знята з горна і ще не остигла* (Ю. Смолич); *Кілька років ганяєш вагонетку, і аж після того візьмуть тебе на горно, тобто до печі, до святої святих* (О. Гончар).

3. *чого, перен., уроч.* Обставини, за яких випробовується і гартується людина. *В горні гарячих атак нічних Горів горніст і згоріти не міг* (Л. Первомайський); *Всі сплетіння радощів і горя, муки й надії карбували свої знаки в душі Диводара, розтоплювалися в горні серця і переливалися в звуки нових, ще нечуваних пісень* (О. Бердник); *Вітчизна наша — колиска героїв, горно, де гартуються серця, стаючи мужніми, самовідданими, героїчними* (з публіц. літ.).

ГОРНОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **го́рно** 1, 2. *Найчастіше ковальське зварювання провадиться в горні, через що воно й називається ще горновим зварюванням* (з навч. літ.); *У доменному цеху, де відбувається виробництво горнового чавуну, умови праці особливо важкі* (з газ.); // *у знач. ім.* **горнови́й,** во́го, *ч.* Робітник, що працює біля горна. *Горновий повинен був уміло регулювати газ, щоб вогонь не був надто сильним і не дуже слабим* (Д. Ткач); *Стань на горно, вік постій, тоді переконаєшся, від чого носи в горнових синіють...* (О. Гончар); *Горнові, прикриваючи обличчя рукавицями, розбурюють льотку* (з газ.).

ГОРНОСТА́ЄВИЙ, а, е. Прикм. до **горноста́й.** *Купці з Русі поклали перед престолом імператора хутра горностаєві — такі білі, що від них, здавалося, променилось сяйво* (С. Скляренко); *Королева, заливаючись слізьми, подала османцеві загорненого в шовкові пелюшки і горностаєві хутра сирітку-короля* (П. Загребельний); — *А що в коробі? — Віск на свічки. Мед у глеках. І горностаєві .. шкурки* (Ю. Логвин); // Пошитий з хутра горностая. *Темно-фіолетовий жупанець з горностаєвим білим коміром туго обхоплював її струнку стать* (Б. Лепкий); *До намету ввійшов Самойлович, огрядний, високий, у багатому малиновому жупані і горностаєвій шапці, прикрашеній барвистим павичевим пір'ям та дорогоцінними камінцями* (В. Малик); *Попереду війська у горностаєвій киреї з булавою в руках літав на гарячому аргамакові батько Хмельницький* (Ю. Мушкетик).

ГОРНОСТА́Й, я, *ч.* Невеликий хутровий звір родини куницевих. *Під крутим берегом в кам'яних розсипах клопочеться горностай — такий смішний в літнім убранні, рудувато-бурий* (І. Багряний); *Коли питали про білок або горностаїв чи лисиць, — у Міке була одна відповідь: — Мало, мало стало звіра* (І. Багмут); *У минулому горностай був об'єктом інтенсивного промислу* (з наук. літ.); * У порівн. *Ігор очеретом, як горностай той, скакає, Гоголем білим на чисту воду випливає* (Панас Мирний); // Хутро цього звіра. *Гетьман був у чорній киреї, горностаями підбитій* (Б. Лепкий); *Сама* [Олена] *попросить Аркадія справити їй чорне, підбите білим атласом манто, облямоване горностаями* (Ірина Вільде); *З'явився Генріх, у короні й горностаях, перепере́заний імператорським мечем* (П. Загребельний).

ГОРНУ́ТИ, горну́, го́рнеш, *недок.* 1. *що.* Згрібати докупи що-небудь сипуче. *Прокіп лежить в калюжі, горне під себе землю однією рукою* (Ю. Яновський); *Там, поміж них* [дітей], *твій син пісок в відерце горне* (В. Сосюра); *Дівчата та жінки .. шугають з лопатами в руках серед ворохів пшениці, горнуть і горнуть, вантажачи очищене зерно в кузови машин* (О. Гончар); // Підбирати що-небудь граблями; гребти. *Андрій працює поруч однолітка Олекси, що має прізвище Крілик; горнуть граблями черепашки* (В. Барка); *Христина .. завзято почала горнути висохле, аж крихке сіно* (М. Стельмах); // *перен.* Забирати, привласнювати. — *Ми оси, ми оси! Хто любить приноси, Хто любить чуже До себе горнути, .. Нехай нас пильнуєсь* [пильнується], *Бо тнемо жалом!* (І. Франко); — *Як мені татко дарує срібні п'ятачки, то мамця їх ніколи не забирає, а твоя мати все собі горне* (Леся Українка); *Фалдовські недавно прийшли в Україну. З дня на день багатіли, з дня на день землю під свою руку горнули* (Б. Лепкий).

2. *що.* Гребти веслами; веслувати. *Човен ішов назад, дівчина завзято горнула воду* (Г. Коцюба); *А Телесик їй: — Чую, чую, матінко, човник верну, човник повертаючи, воду горну — тут я ось, тут!* (П. Тичина).

3. *кого, що.* Те саме, що **пригорта́ти** 1. *У перетику ходила По опеньки, Лимаренка полюбила Молоденька. Лимар кичку зашиває, Мене горне, обнімає, Молоденьку* (Т. Шевченко); *Він горнув молоду жінку до себе й зазирав їй в очі* (А. Кащенко); — *Відпочинь, дитино, а тоді ще трошки підійдемо. Вже недалеко — ось-ось за оцим горбочком, — і ніжно горнула до себе маленьке тільце* (А. Головко); // *кого, що, перен.* Привертати на свій бік, приваблювати до себе. *Вас горне до себе наука, просвіта, розумові замахи, а до життя, до громадських справ — вам немає діла!* (Панас Мирний); *Одно мені дивно, — чим правдяни горнуть до себе своїх адептів?* (Леся Українка); *Люди півночі, обідрані та босі.., горнули до себе робітників* (Ю. Яновський).

4. *що, рідко.* Перегортати. [Х р а п к о:] *От і забув .. Треба справитись в "Уставі". (Бере книжку й, горнучи листки, шукає)* (Панас Мирний).

◊ **(1) Горну́ти під спід** *кого, що* — підкоряти своїй волі, владі. *Нестримний був той наш похід. Ми йшли й горнули все під спід, Де я сьогодні панував, Там завтра інший плюндрував* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); **Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою** *див.* **гребти́; (2) Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й** *і т. ін.)* — дуже багато чогось. *Розуму — хоч лопатою горни* (прислів'я); *Ти писав мені, що в Каневі цього добра* [карасів] *хоч лопатою горни* (Т. Шевченко); *Отоді Клим і приглянувся до Онисьчиного залицяльника. Дуже привабливий, працьовитий .. А культури — хоч лопатою греби* (М. Рудь); *Правдиво кажуть — гумору в народі хоч лопатою загрібай* (О. Ковінька).

ГОРНУ́ТИСЯ, горну́ся, го́рнешся, *недок.* 1. *до кого — чого.* Те саме, що **пригорта́тися** 1. *Мелашка, як горлиця, горнулась до Лавріна* (І. Нечуй-Левицький); *Марта мовчала і горнулася до грудей Івана Петровича* (І. Пільгук); *Все тісніше горнучись одне до одного, ішли* [Вустя і Леонід] *кудись навмання* (О. Гончар); * Образно. *З темного моря білява хвилечка До побережного каменя горнеться* (Леся Українка); // *перен.* Відчувати потребу, потяг до кого-, чого-небудь; прагнути чогось. — *Росте й горнеться* [Сава] *кудись... Та не до доброго й не до нас* (О. Кобилянська); *Середульший* [син] *горнеться до пісні, скрипку дістав, по нотах вчиться грати*

(Д. Бедзик); *Лучук не горнувся до багать, намовив і Сивоока спати з ним разом, вигідно влаштовуючись високо в гіллі* (П. Загребельний); // *перен.* Прагнути до зближення з ким-небудь. *Горнулись до його* [нього] *і шляхта, і простота, Ходили з ним у степ на чату й козаки* (П. Куліш); *Горнувся він чогось до мене і я його вподобав: такий говіркий, про все розпитує, про все хоче знати* (С. Васильченко); — *Горнись, дитино моя, до простих, до роботящих людей...* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Тільки тим недобра* [земля], *що не горнешся до бідного. Для багатого пишаєшся красою, багатого годуєш, зодягаєш* (М. Коцюбинський).

2. *у що і без дод., діал.* Закутуватися. *Ще вчора думка мовила твереза: Горнись і щулься — он зима іде* (М. Зеров); *Люди довкола горнулися в свій подертий убогий одяг* (Л. Смілянський).

3. *у що, діал.* Скручуватися. *Пелюсточки, ледве пробившись на світ, горнулися в дудочки* (О. Десняк).

◊ **Се́рце привертá́ється (гóрнеться, пригортá́ється, хи́литься, схиля́ється** *і т. ін.)* / **привернýлося (пригорнýлося, схили́лося** *і т. ін.)* *див.* **сéрце.**

ГОРНЯ́, няти, *с.* Маленький горщик. *На припічку, на жару горшки й горнята* (І. Нечуй-Левицький); *Матвій поставив на землю горня з їжею, скочив у човен і поїхав* (М. Стельмах); *Прохор зайшов у келію, зняв із полиці горня, налив у кухлик зеленої густої рідини і випив* (Валерій Шевчук).

ГОРНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **горня́.** *Він одніс горнятко на стіл та насипав у миску юшки* (М. Коцюбинський); *Взявши з вузлика горнятко з кашею, кавалок сала й кусень хліба, Лукія збиралась полуднувати* (О. Ільченко); *На столі горнятко стоїть з вареницею старих буряків і свіжих трав* (В. Барка); * У порівн. *У саду тридцять шість рядів агрусу, .. груші сортові, мов ті горнятка на гілках* (І. Муратов).

ГОРОБЕ́ЙНИК, а, *ч.* Бур'ян родини шорстколистих. *З озимих і зимуючих бур'янів в Україні найчастіше зустрічаються мітлиця, горобейник польовий та ін.* (з наук. літ.); *Основними шкідливими засмічувачами посіву є малорічні дводольні бур'яни: підмаренник чіпкий, волошка синя, грицики звичайні, горобейник* (з навч. літ.).

ГОРОБЕНЯ́, няти, *с.* 1. Пташа горобця. *Швидко вони* [хлопці] *позавертали овець і, як кошенята, дралися по вербах, видираючи горобенят* (Панас Мирний); *Горобці вже не казились, бо кожний із них був тепер поважним батьком численної цвіркотливої родини голодних горобенят* (О. Донченко); *Я тонув у криниці, куди я заліз був видирати горобині яйця й горобенят* (Ю. Яновський); * У порівн. *Діти голопуцьки, як горобенята, бігають по вулиці* (Ганна Барвінок).

2. *перен., зневажл.* Про дуже молоду, малоавторитетну або слабосилу людину. [П і в е н ь:] *А це що за горобеня* [Довбня]? *Іди сюди, я тебе одним пальцем покладу* (О. Корнійчук); — *Ти ще будеш викручуватися, горобеня жовтороте?* — *Улас відкинув назад голову, люто глянув в очі Гнатові* (Григорій Тютюнник); [К р я ж:] *Ні, ти тільки послухай: виступає Галька, Пилипа Сторчака дочка... Таке горобеня, торік лише десять класів закінчило, і давай мене, Антона Кряжа, сповідати* (М. Зарудний).

ГОРОБЕНЯ́ТКО, а, *с.* Пестл. до **горобеня́.** *Павлик любив звірят, любив пташок і плакав, навіть зомлівав, коли при нім хто з хлопців розбивав пташині яєчка або скручував голови горобеняткам* (С. Черкасенко); * Образно. *Розхмаривсь і дід.* — *О, горобенятка вже встали,* — *сміявсь їм із далечі беззубо, а вони побачили вже:* — *Дідусю!* (А. Головко).

ГОРОБЕ́ЦЬ, бця́, *ч.* Маленький сірий птах родини горобцевих, який живе перев. поблизу житла людини. *Горобці стрибали по тинах, по оселях, осідали на землю, цвірінькали кругом зеленого саду* (Панас Мирний); *Під вікнами бились і цвірінькали горобці* (М. Коцюбинський); *Восени й горобець — багатій* (І. Муратов); * У порівн. *Дітвора так і сипнула в сад. Обступили стару, як горобці горобину, а стара обділя їх* (Марко Вовчок).

Дéрти (дрá́ти) горобці́в (лá́стівок, сорóк *і т. ін.)* <**Дéрти гнíзда (я́йця)**> *див.* **дéрти.**

◊ **(1) Горобці́ цвірíнькають у голові́** *у кого, кому, чиїй* — хто-небудь легковажний, несерйозний або розумово обмежений. — *Тобі, чоловіче, на старість горобці в голові цвірінькають. Де то видано, де то чувано, аби зернина вміла говорити!* (з казки); — *А хто се на сполох б'є?* — *питаю.* — *Та один наш дурник. Не їсть, не п'є, а гатить у бовкало. Горобці в голові цвірінькають* (В. Дрозд); **Давá́ти горобця́м дýлі** *див.* **давá́ти; (2) І горобéць у рóті не наслíди́в** *у кого* — хто-небудь дуже голодний, зовсім нічого не їв. *О. Василь .. щохвилини* [повторював]: — *Люди добрі! .. дайте мені чистий спокій. Бо ви ..* [їли], *.. а у мене ще й горобець у роті не наслідив* (Г. Хоткевич); **Смішúти людéй** *(ірон.* **горобці́в)** *див.* **смішúти; [Старíй] жá́бі (горобцéві, горобцю́) по колíна** *див.* **колíно; (3) Стрíляний (стари́й) горобéць (вовк)** — досвідчена, бувала людина, яку важко перехитрити, обдурити. *Даг виявився стріляним вовком, вмілим політиком, освіченим* (Л. Дмитерко); *Абдулаєв був старий вовк, він знав — "язика" взяти нелегко* (Григорій Тютюнник); — *Сам біс десь не злякає мене,* — *стріляний я вже горобець* (М. Стельмах); — *Не води мене за ніс, Федю. Я старий горобець* (П. Загребельний); **Стрíля́ти (би́ти) з гармá́т по горобця́х** *див.* **стрíля́ти; (4) Щоб тебé (йогó, вас** *і т. ін.)* **горобці́ подзьóбали,** *ірон.* — уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь або захоплення чи здивування (перев. з жартівливим відтінком). *Дід глянув на гай, степ і чомусь зітхнув.* — *А куди пішов, попелястий* [віл]! — *гукнув старий, беручи ґерлиґу.* — *Вертай назад, щоб тебе горобці подзьобали!* (М. Лазорський); **Як ведмíдь за горобця́ми** *див.* **ведмíдь; (5) Як у горобця́ (у комарá́)** *у кого, зі сл.* с и л а — дуже мало. *Хіть, як у вола, а сила, як у комара* (прислів'я); *В Оникія було сили, як у комара* (І. Нечуй-Левицький); — *Як він там молотом грюкатиме, коли в нього сили як у горобця?* (Григорій Тютюнник).

ГОРОБИ́НА, и, *ж.* 1. Дерево або кущ родини розових із яскраво-червоними або жовтогарячими ягодами, які ростуть гронами. *Хата була стара, напівзруйнована, з одного боку — ясени, з другого — сливник та горобина* (С. Васильченко); *Все південне узбіччя гори, до самого вершечка, покривали кущі калини та горобини* (Ірина Вільде); *Стояв ясний осінній день, горобина палала під сонцем, неначе велетенське багаття* (О. Гончар).

2. *збірн.* Ягоди цього дерева. *Хоч би де замріла Квіточка одна, Тільки й червоніє, Що горобина* (Я. Щоголів); *Червоніли в порідiлому плетиві гілок кетяги глоду та горобини* (В. Козаченко); *Він* [хлопчик] *ішов задом наперед, водночас витягаючи навпомацки із торби ягоди горобини і засовуючи сороці в дзьоба* (Ю. Логвин).

△ **(1) Чорноплíдна горобúна** — кущ родини розових із ягодами чорного кольору із сизим нальотом; аронія. *Багаті на корисні речовини листки чайних кущів, квітки й листки гречки, японської софори, плоди шипшини, чорноплідної го-*

робини є сировиною для виробництва медичних препаратів (з наук. літ.).

ГОРОБИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **горобе́ць.** *Павлик .. дер горобці в повітках .. і раз прибіг до батька й приніс пучок козельків і повне гніздо горобиних голоцюцьків* (І. Нечуй-Левицький); *Зірвався* [Ярослав] *на рівні ноги, розмахнувся плечем і навідліг жбурнув її* [пляшку] *у горобину зграю* (І. Волошин); * У порівн. *Дітвора, як горобина зграя, налетіла й юрмилася біля пастушка* (К. Гриб); // Належний горобцеві. *На бантинах цвірінькали горобці, і з соломи скрізь стирчало пір'я горобиних гнізд* (В. Винниченко); *Пронька безпомилково, з першого погляду може відрізнити сорочаче яйце від ґавиного, ластівчине від горобиного* (О. Донченко); // *у знач. ім.* **горобі́ні,** них, *мн.* Те саме, що **горобцеподі́бні.** *У дроздів, піночок та інших горобиних малюки щойно злетіли з гнізд, за що й називають їх зльотками* (із журн.).

◊ **Горобі́на ніч** *див.* **ніч; З горобі́ну ду́шу** *див.* **душа́.**

ГОРОБІ́НІВКА, и, *ж.* Горілчаний настій на ягодах горобини. *Під кошиками були приховані різні спиртні напої: пляшки коньяку, рому, горобинівки та інших лікерів і горілок* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Горобину заливають горілкою і виставляють на сонце на 2–3 місяці. Горобинівку розливають у пляшки й закупорюють* (з наук.-попул. літ.).

ГОРОБИ́ННИЙ, а, е. Прикм. до **горобі́на.** *Віктор і Льотта пройшли лісом, почорнілим, до горобинної, зовсім червоної вже алеї* (із журн.); *Цілющі властивості, особливо при застудних захворюваннях, має чай, заварений із горобинних ягід* (із журн.).

ГОРОБИ́НОВИЙ, а, е. Те саме, що **горобі́нний.** *Найкориснішим медом називають горобиновий, він насичений усіма смаковими та ароматичними якостями ягоди* (із журн.); *Жінка повільно прогулювалася горобиновою алеєю* (з газ.); * У порівн. *Блідість не загрожує цьому здоров'якові: щоки його завжди палають, мов горобинові кетяги* (Г. Усач).

ГОРО́БКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **горобчи́ха.** *У маленькому гнізді, під самою стріхою, горобка висиджує своїх малят* (із журн.).

ГОРОБЦЕ́ВІ, вих, *мн.* Родина птахів ряду горобцеподібних. *Горобцеві дуже подібні до ткачикових та в'юркових за зовнішнім виглядом, розмірами, раціоном, особливостям біології та поведінки* (з наук. літ.); *Більшість горобцевих розміщують гнізда в укриттях — норах, дуплах, порожнинах скель* (з наук.-попул. літ.); *Горобцеві — одна із найбільш поширених на території України родин птахів* (з навч. літ.).

ГОРОБЦЕПОДІ́БНІ, них, *мн.* Найчисленніший ряд птахів, що охоплює близько 5000 видів. *Деякі з видів горобцеподібних регулюють чисельність шкідників культурних рослин* (з наук.-попул. літ.); *Живляться горобцеподібні різноманітною їжею: частинами рослин, безхребетними тваринами, яйцями та пташенятами інших птахів* (з навч. літ.); *Самців багатьох видів горобцеподібних люди цінують за красивий мелодійний спів (солов'я, дрозда співочого, щиглика)* (із журн.).

ГОРО́БЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **горобе́ць.** — *Бач, жінко, було його малим не пускать горобців дерти з мужицькими дітьми, — промовив батько, — а все то в тому винні горобчики!* (І. Нечуй-Левицький); *В зимові дні на стовпчиках, На кришах* [дахах], *на гілках сидять малі горобчики У сірих піджачках* (Г. Бойко); *Світило тепле сонце, над вишнями пурхали синички й горобчики* (К. Гриб); * У порівн. *Чи давно наша Маруся була веселенька, як весіння зоренька, говорлива, як горобчик, а тепер точнісінько як у воду опущена* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ГОРОБЧИ́ХА, и, *ж., розм.* Самка горобця. — *Я он скільки горобенят драв і ні разу не бачив, щоб горобчиха або горобець плакали* (С. Черкасенко); *Все своє життя Чирик прожив безтурботно: їжа сама йшла йому до дзьоба, а мешкали вони зі своєю горобчихою і виводили горобенят під дахом старої дачі* (Ю. Збанацький); *Лягають спати горобці із горобчихами та дітьми, вухами вкутались зайці, нема і їм де сну подіти* (М. Вінграновський).

ГОРО́БЧИЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **горо́бчик.** *Як дремене Горобчичок у садок, — Болить його головонька і чубок* (Л. Глібов); [Д і в ч и н а:] *Чом, сіренький горобчичок, Та й зажуривсь, та й засмутивсь?* (М. Кропивницький).

ГОРОБ'Я́, яти, *с., розм.* Те саме, що **горобеня́.** *Так цвірчить і стриба горобець перед котом, що вловив гороб'я і .. покручує довгим хвостом та висвічує хижо очима* (Панас Мирний); *Поливали грядки .. Малеча — хто з чим: з кухликом, з мисочкою. Набере, — гороб'яті напитися саме, — а несе бережно, щоб не схлюпнути ж* (А. Головко); — *Лиш тютюнцю трохи вділіть, то гороб'ят вам з верби не заберу, коли повилуплюються* (І. Нижник).

ГОРОБ'Я́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **горобі́ний.** — *Я враз нагледів під вікнами другого поверху гороб'ячі гнізда* (Л. Смілянський); *В акації на осонні зібравсь цілий базар гороб'ячий* (Григір Тютюнник); *Я поволі випростуюсь. Але ще довго наді мною літає гороб'ячий пух у пшоняному пилі* (Л. Костенко); // Такий, як у горобця. *Скрізь веселе товариство — Вовка, Вітя, Слава, Юрко — галасливі, мов гороб'яча зграя* (О. Іваненко); * У порівн. — *Ну, так хто — кого? — не обертаючись, щоб не розсміятися з гороб'ячої завзятості Кушніра, питає Свирид* (М. Стельмах).

◊ **На за́ячий (гороб'я́чий, жа́б'ячий** *і т. ін.)* **скік** *див.* **скік**[1].

ГОРОВИ́Й, а́, е́, *рідко.* 1. Те саме, що **гірськи́й.** *Сонце встає, світить і лягає, як і вставало, світило й лягало; горове повітря чисте, прозоре, пахуче...* (Панас Мирний); *На зеленому сіні, з горових полонин, з запашними квітками, лежали старі татари у білих чалмах* (М. Коцюбинський); *Казанлик .. в трояндовій долині Дихав теплим вітром горовим* (П. Воронько).

2. Те саме, що **горі́шній.** *Криленко .. поставив чайника на столик і поліз на горове ліжко* (М. Хвильовий).

ГОРОВИ́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **гори́стий.** — *Більш на світі землі горовитої, ніж рівної* (М. Коцюбинський).

ГО́РОД, у, *ч.* 1. *заст., розм.* Те саме, що **мі́сто**[1] 1. *В тім городі жила Дидона, А город звався Карфаген* (І. Котляревський); *Ходжу-блуджу по городу Великому, великому. Одкрив би я своє серце, Та нікому, та нікому* (П. Куліш); *Як тільки та валка подорожніх стала табором у городі коло собору, то зараз її й обступили паліївці — козаки й діти, молодиці й дівчата* (Д. Мордовець); *Я побачила східний город і японські вітрини крамниць* (М. Хвильовий); *Дороги розбагнючило, і трактори волокли автомашини з молоком майже до города* (В. Дрозд).

2. *спорт.* Окреслене лініями на землі місце в масових іграх, зокрема в городки. *Вибитим городок вважається тоді, коли він повністю перелетів або перекотився через задню або бокові лінії городу* (з наук.-попул. літ.).

Зашта́тне мі́сто (го́род, городо́к *і т. ін.)* *див.* **мі́сто**[1].

ГОРО́Д, а, *ч.* Ділянка землі, перев. при садибі, для вирощування овочів. *Сидить циган на городі Темненької ночки, До блискавки вибирає Чужі огірочки* (С. Руданський); *Через левади та городи Два кума йшло з весілля до господи* (Л. Глібов); *За садом розлігся й город: картопля, капуста, помідори, морква, цибуля та інше* (Ю. Смолич); *Нам дісталася вислоброва, полатана зеленим мохом клуня і дванадцять з половиною соток городу* (М. Стельмах).

Апте́карський сад (горо́д) *див.* **сад.**

◊ **Горо́д** *(рідко* **тин)** **городи́ти** *див.* **городи́ти; Ка́мінь (камінéць, камі́нчик) у горо́д** *див.* **ка́мінь; [Ки́дати / ки́нути] камі́нчики у** *чийсь* **горо́д** *див.* **камі́нчик; Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камінéць, камінця́, гру́дкою** *і т. ін.)* **в горо́д** *див.* **ки́дати; Сиді́ти чéрез горо́д** *див.* **сиді́ти; Су́нути (встромля́ти, всува́ти** *і т. ін.)* / **суну́ти (встроми́ти, всу́нути** *і т. ін.)* **[свого́] но́са** *(рідко* **[свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)]** *див.* **су́нути.**

ГОРО́ДДЯ́, о́ддя́, *с., рідко.* Збірн. до **горо́д.** *Дарка зібрала остатню силу та й чкурнула від матері поза городдям на пастовень* (Леся Українка).

ГОРО́ДЕЦЬ, дця, *ч.* Зменш.-пестл. до **горо́д.** *Ой, насаджу я в городці чотири фасолі. Коби-м тото обробила — було би доволі* (з народної пісні); *Катерина засміялася, розшукала лопату й граблі і пішла перекопувати свій городець* (Л. Первомайський); *У старої Степані був клапоть присадибної землі, який вона, завівши городець, ощадно розбила на грядки* (Г. Колісник).

ГОРОДЕ́ЦЬ, дцю, *ч., іст.* Огороджене й укріплене поселення. *Козаки ставили собі для безпеки від Татар "городці й засіки чи .. січі" в придатних місцях* (М. Грушевський); *Вони побудували городець в ім'я свого найстаршого брата і назвали його Київ* (О. Воропай).

ГОРО́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **городи́ти.** *Стіни були городжені з хворосту й обмазані глиною* (А. Чайковський); *За перелазом, на лівому схилі, коли дивитись на схід, Гуцівські сади, на правому — Балабівські займиська, і там також та шопчина, городжена ліскою* (У. Самчук); *У лісостеповій та степовій смугах, незалежно від того, з чого хата збудована (зрубана, глиновалькована, городжена і мазана глиною, кам'яна), завжди зовні й усередині старанно вибілена* (із журн.); // **горо́джено,** *безос. пред. Біля озера будовано хати, городжено тини, розбито городи* (із журн.).

ГОРО́ДИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **горо́д;** городець. *Явдоха ще й городик тримає, навіть дещо і продає з городини* (Б. Левін); *Той* [самітник] *жив у невеликій хатині, сам собі скопав городик, тримав кіз, рубав дрова, топив узимку* (О. Бердник); — *Ти, голубчику, виореш мені городик, бо я вже підтоптався, не вбігаю за плугом* (В. Дрозд).

ГОРО́ДИНА, и, *ж.* Городні плоди та зелень, які є продуктами харчування (капуста, огірки, морква і т. ін.); овочі. *А городи і садки в нас не йдуть: солонець .. Городина несмачна* (Дніпрова Чайка); *Багрич і Корунов поснідали салатом з городини* (Л. Дмитерко); *Варвара стала ініціатором вирощування ранньої городини* (В. Кучер).

ГОРО́ДИННИЙ, а, е. Прикм. до **горо́дина.** *Великі супермаркети приваблюють велику кількість покупців. Хтось розглядає полиці з присмаками, хтось кладе у візок городинний набір з однієї моркви, половини селери та капусти* (з газ.); *Городинні культури.*

ГОРОДИ́СЬКО, а, *с.* Те саме, що **городи́ще.** *Любив* [Кармалюк] *одну гору .. коло Макова, де старе городисько* (з переказу); *Городиськом звався давній валовий насип, вигнутий правильною дугою чи під кутом на ціле або половину кола* (з наук.-попул. літ.).

ГОРОДИ́ТИ, роджу́, ро́диш, *недок., що.* 1. Ставити щонебудь (огорожу, тин, паркан). *Не одному хазяїну поміг пліт городити, скільки кіп хліба ціпом збити: на усі руки був наш Денис* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *А що, Лавріне, чи будемо городити тин, чи, може, й без тину обійдеться? — сказав Карпо* (І. Нечуй-Левицький); *Смерди, що жили під стінами Гори, можуть городити нові двори на вільних землях за Щекавицею й на Дорогожичі* (С. Скляренко); — *Чи паркан городитиме? — дивувались люди, намагаючись розгадати наміри силача* (А. Шиян).

2. *перен., розм.* Говорити дурниці, нісенітниці і т. ін. — *Ти, дитино, не бійся того, що там татко городить у своїй ображеній амбіції* (І. Франко); *Часто він городить таке, що й на вуха не налазить* (Р. Андріяшик); *При здоровому глузді Марко Груша, при тямі? Таке городить* (Є. Гуцало).

◊ **(1) Городи́ти** *(рідше* **гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину** *і т. ін.)* — говорити що-небудь нерозумне, несерйозне; базікати. *Регочуться* [люди] *дуже, мов бджоли гудуть, Вигадують штуки і всячину гнуть* (Є. Гребінка); *Дурниці ти, Парамоне, городиш, все тобі жарти на умі* (Ю. Яновський); *Дорогою їх наздогнав Яків Плачинда.., їй* [Любі] *довелося городити Якову різні билиці й небилиці* (М. Стельмах); — *Кинь, Ніно, дурниці городити, — сказала Надя слабим голосом* (О. Сизоненко); **(2) Горо́д** *(рідко* **тин) городи́ти** — починати яку-небудь копітку справу. — *Та чи варт тоді город городити? Чи не краще тоді вдома лишитися?* (Г. Коцюба); — *Перш за все, Мусію Степановичу, відібрати землю у поміщиків. Без цього нема чого і город городити* (А. Головко); *Мабуть, це викликало б у всіх посмішку — навіщо було город городити, навіщо затівати* (із журн.); *Трапляється, що не збагнеш: навіщо все це, чого було отой тин городити?* (з газ.); **Плести́ (верзти́, городи́ти** *і т. ін.)* / **наплести́ (наверзти́, нагороди́ти** *і т. ін.)* **нісені́тницю (нісені́тниці)** *див.* **плести́.**

ГОРОДИ́ТИСЯ, роджу́ся, ро́дишся, *недок.* 1. *чим і без дод.* Те саме, що **обгоро́джуватися.** *Недобре городитись од людей тином* (І. Білик); *Городився люд від лихої пригоди хто як міг: то лісою, то хмизом, то навіть камінням намагалися селі стримати* (із журн.); * Образно. *Дим стелився понад городами, над купами вологого картоплиння, городився попід садком* (М. Воробйов).

2. Пас. до **городи́ти** 1. *Паркан городився повільно: здавалося, робітники не поспішають закривати новозведений будинок від людських очей* (із журн.).

ГОРОДИ́ЩЕ, а, *с., іст.* Поселення, укріплене валами і ровами. *Вийшовши на вал городища, Ант довго дивився й прислухався* (С. Скляренко); *Дивне видовище відкрилось очам перського царя на лівобережжі Порати. Аж до наступної річки на сході він не бачив жодного скіфа, а якщо траплялися села чи городища, то вони були попалені* (І. Білик); *Вважають, що Чорнолiське городище було одним з укріплень, яке захищало лісостепове землеробське населення від нападів войовничих степових племен кіммерійців* (з наук.-попул. літ.); *Германці і слов'яни жили в селах. Але в них були укріплені місця, захищені земляним валом і частоколом, де вони ховали свої сім'ї, худобу і майно під час ворожих на-*

бігів. Слов'яни називали ці місця городищами (з навч. літ.); // *архл.* Місце, де збереглися рештки укріпленого поселення. *Острів цей, куди ми висадились, зовуть городищем, бо тутечка була перша будова січовиків* (О. Стороженко); *Серйозні заперечення викликають також погляди про архаїчність керамічного комплексу роменських городищ* (з наук. літ.).

ГОРОДІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **городи́ти** 1. *Під час селянського руху в Україні у XVI столітті селяни вирубали більше тисячі дерев з панських лісів на кілля, підпори, крокви, лати, палі, підвалини, на городіння плотів* (з навч. літ.); *Андрій працював на городінні будинку* (із журн.); *Городіння подвір'я штахетами.*

ГОРОДКИ́, ів, *мн.* 1. Спортивна командна гра, яка полягає в тому, що гравці намагаються меншим числом ударів вибити з города (у 2 знач.) циліндричні дерев'яні цурки, складені у вигляді різних фігур; скраклі. *У хатах пустіло, на дворі піднімався гук. Там уже строїлися одні в городки, другі в зайця, треті в свинки* (Панас Мирний); *Ми в дитинстві не фізкультурили: ну, "у м'яча", ну, "наввипередки"... "у городки"* (Остап Вишня); *Гра в городки на свіжому повітрі загартовує організм* (з наук.-попул. літ.).

2. Вишитий, намальований або змережаний візерунок у вигляді зубців. *Змережування городками вживається в тих же місцевостях, де й змережування черв'ячком. Вишивають городки різними кольорами* (з наук. літ.); *Зовнішня поверхня чаші вкрита вохряним ангобом, а на червоному тлі зроблено розпис жовтою фарбою: подвоєні кінські голівки, хрест, трикутники, городки* (з наук. літ.).

ГОРОДКО́ВИЙ, а, е. Стос. до городків (у 1 знач.). *У березні 2009 року в м. Кременчук відбувся Кубок України з городкового спорту серед інвалідів* (з газ.); *Городкова секція.*

ГОРО́ДНИК¹, а, *ч.* 1. Той, хто займається городництвом; овочівник. *Просився вовк у пастухи, а свиня в городники* (примовка); *Жовтіє охрою хата Никифора Самохи, що в радгоспі служить як городник, — треба довідатися, чи живий* (В. Барка); *Прийшла весна, а з нею й звичні для городників клопоти: коли, як і чим садити, сіяти* (із журн.); // *розм.* Той, хто торгує городиною. *Коли Нур'ялі вийшов від городника, якому Халіль приставляв овочі, хтось обережно сіпнув його за плече* (З. Тулуб); *Під вечір на ринку навантажили непродану городину, за що дістали від городника кілька штук помідорів, огірків і зеленого перцю* (М. Томчаній).

2. *іст.* Селянин феодально-кріпосницької України, який мав невелику присадибну ділянку (город) і відбував панщину. *Городники мали двори і городи, а частина з них — і невеликі поля* (з наук. літ.).

ГОРО́ДНИК², а, *ч., іст.* Ремісник-будівельник, який споруджував міські укріплення, огорожі. *Поновив і зміцнив його* [замок] *київський городник Іван Слушка так званим крижацьким способом* (З. Тулуб); *Якщо ти збираєшся стати мостовиком, чи навіть городником, то не може такого бути, щоб добре грамоти не знав! Городник — то великий чоловік! І сокирою повинен уміти, і пером борзо вправлятись, і людей до праці гуртувати* (Ю. Логвин).

ГОРОДНИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Бути городником *(див.* **горо́дник¹** 1). *В тому монастирі .. садівникував та заразом і городникував один дядько* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГОРО́ДНИЦТВО, а, *с.* Вирощування городніх культур як галузь сільського господарства; овочівництво. *Тваринництво може рости і процвітати тільки в тісному зв'язку з іншими галузями господарства і насамперед з рільництвом, городництвом* (С. Добровольський); *Моя робітня завалена проспектами квітярства, підручниками городництва, торбами насіння, купами коріння* (У. Самчук); *Дядько власне городництво занедбав, усе вміння на колгоспну землю переніс* (М. Руденко).

ГОРО́ДНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до городництва. *Патер гвардіян звелів принаймні на час перебування в кляшторі гостей примістити його в курені, де фра Нарцис ховав різне своє городницьке та садівницьке приладдя* (Н. Королева); *У городницьку бригаду Бігав заєць на пораду, Розмовляв із ланковою, — Що і як садить весною?* (М. Стельмах); *Теслярську бригаду повів дід Сімейко, городницьку — Зарайський* (Микита Чернявський).

ГОРО́ДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **горо́дник¹** 1. *Самостійною городницею Варвара стала лише цього року* (В. Козаченко); *— Мама і тато є в тебе? — Є. Батько — лісоруб і мисливець, а мати — городниця* (К. Гриб).

ГОРОДНИ́ЧИЙ, чого, *ч., іст.* У повітових містах Російської імперії — службова особа (з дворян), що виконувала на території міста адміністративно-поліцейські функції. *Мотря .. балакала то з регентом гетьманської канцелярії про те, де б краще заховати архів, то з городничим — про лад і спокій у місті* (Б. Лепкий); *Адміністративною владою в місті був городничий, якого призначав уряд* (з навч. літ.).

ГОРОДНИ́ЧИХА, и, *ж., розм.* Дружина городничого. *Один із найколоритніших, найгротескніших персонажів гоголівського "Ревізора" — городничиха* (із журн.).

ГОРО́ДНІЙ, я, є. Прикм. до **горо́д.** *Наче мак червоний, Майнула хустка між городніх меж* (М. Рильський); *Запитала* [Вірунька], *як їм завод, і дідусь Юхим з городньої бригади поділився враженням без утайки! — Оце хоч перед смертю пекло побачив* (О. Гончар); *Він* [Федько] *давно налаштувався в дорогу і тепер сидів на призьбі, позираючи на городню стежину* (Є. Доломан); // Який вирощується на городі. *Цвітуть-процвітають маки городні і високоверхі коноплі зеленіють* (Марко Вовчок); *Ще в цім році можна використати частину голодностепських земель під городні культури, а в наступному хоч усі сотні тисяч гектарів засівай бавовною* (Іван Ле); *Золотились іграшкові фігури полукіпок, латочки і смужки різних відтінків городньої зелені* (Ю. Логвин).

ГОРОДНЯ́К, а́, *ч., діал.* Тютюн-самосад. *Коли розтрушує городняком учитель Матвієць, здається, засіває поле* (Г. Косинка); *Вогнища потухли за стіною, лише вартові голосно позіхали та курили городняк* (Ю. Яновський).

ГОРОДОВИ́Й¹, а́, е́, *заст.* Прикм. до **го́род** 1. *До гетьмана старшини прибувають: ... деякі сотники городових полків — лубенського, миргородського і прилуцького і чимало урядовців гетьманської столиці* (Б. Лепкий); *Злостився Омелько .. на дворян городових, які так щільно царя оточували* (О. Ільченко); // Стос. до управління містом; муніципальний. *По ліву руку од предводителя сидів Шовкун — городовий гласний* (Панас Мирний).

Городові́ козаки́ *див.* **коза́к.**

ГОРОДОВИ́Й², во́го, *ч.* Те саме, що **городови́к.** *— Я вам сам все віддам, що маю. Тільки я просив би вас наказати городовим не дуже гомоніти* (В. Винниченко); *В агроінтернаті вже зробили трус. Стоять на варті скрізь городові* (Я. Качура); *Коло високого паркану, що огороджував іподром, було людське стовпище, над яким височіли кінні городові* (Б. Антоненко-Давидович); *На перехрестях ву-*

лиць, зупиняючи перехожих, цілим хором сюрчали не тільки городові, а й дільничі урядники (І. Пільгук).

ГОРОДОВИ́К, á, *ч.* У царській Росії — нижній чин міської поліції. *Знать було, що то непростий поліцай, бо позад нього йшло ще двоє городовиків* (А. Кащенко); — *Одішлемо її* [дівчину] *в участок, — радить стиха старого городовика молодий, безусий* (С. Васильченко); [Т а р а с:] *Це у вас на селі урядники, а в Києві городовики* (Л. Смілянський).

ГОРОДОВИНА́, и́, *ж., діал.* Городина. *Я .. не розбирав, чи нищу шкідливі ростини, будяки, кропиву, осет та лопухи, чи пожиточні — буряки, фасолю, помідори та іншу городовину* (І. Франко); *Мимо сутолоки все ішло ладом: тут зачиняли муку теплою водою і квасом, там варили сочиво й городовину в великих котлах* (К. Гриневичева).

ГОРОДО́К[1], дка́, *ч., розм.* 1. Зменш.-пестл. до **гóрод** 1; містечко. *Вранці приїхав до Цюріха .. Дуже гарний європейський городок над озером, облямованим сніговими вершинами Альп* (М. Коцюбинський); *Сміла — городок плохенький, якийсь там загін татарський відперти може, але облоги не витримає* (Б. Лепкий); *Зміїв — мальовничий городок, тепер районний центр Харківської області, — він розлігся якраз на Північному Дінці* (Остап Вишня).

2. Декілька будинків або будов, споруд, що мають спільне призначення. *Коли ми підходили до моєї вулиці, в авіаційному городку забігали вогні й раптово піднялись до неба* (М. Хвильовий); *Клінічний городок... Я йду все далі й далі* (В. Сосюра); *На відкритій ділянці птахівничого городка експонуються нові вітчизняні породи всіх видів сільськогосподарської птиці* (з наук.-попул. літ.).

Заштáтне місто (гóрод, городóк *і т. ін.) див.* **місто**[1].

ГОРОДО́К[2], дка́, *ч.* 1. Цурка для гри в городки; скракля, скраколь. *Для гри треба мати 10 городків, по 5 штук на кожну команду* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **гóрод** 2. *Ми грали на вулиці у кльока. Ставили в городок клинець і від дучки влучали в нього палицями* (П. Панч).

ГОРО́ДОЧОК, чка, *ч., поет.* Зменш. до **горóд.** *Ой у моїм городочку зацвіла лелітка, Ой бо мого миленького напудила квітка* (з коломийки); *Галичанка люба, мила Городочок городила; Покопала, пограбала І грядочки оплескала* (Я. Головацький).

ГОРОДО́ЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **городóк**[1]. *А вже тая слава По всім городочку, Що дівчина козакові Вишила сорочку* (з народної пісні).

ГОРОДО́ШНИЙ, а, е. Стос. до городків (у 1 знач.). *Численні наші земляки дістали велике задоволення, спостерігаючи красиві, напружені поєдинки майстрів городошного спорту* (з газ.); *Городошний майданчик.*

ГОРОДО́ШНИК, а, *ч.* Той, хто грає в городки (у 1 знач.). *Грають у городки за точними спортивними правилами, обов'язковими для всіх городошників* (з наук.-попул. літ.).

ГОРОДСЬКИ́Й, á, é, *заст., розм., рідко.* Прикм. до **гóрод** 1. *Не раз Латинців проганяли* [троянці] *До самих городських валів* (І. Котляревський); — *Городський чоловік на всяких грамотах тобі, як чередник на худобі...* (В. Винниченко); *Як стрільчасті ватри, розцвітають канни На каймі блакитних городських куртин* (М. Бажан); // *у знач. ім.* **городськи́й,** кóго, *ч.;* **городськá,** кóї, *ж., розм.* Житель, жителька міста. — *Всі ви, городські, такі: хлібець жувати любите, а як він родить — не знаєте* (Григорій Тютюнник); *Усі городські кажуть, що у нас, над бродом, і гарно, і затишно* (М. Стельмах).

ГОРО́ДЧИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **горóд.** *Коли одна половина села пускала її* [воду] *на свої городчики, у другої боліло серце* (М. Коцюбинський); *На городчику літній газда підгортає картоплю* (О. Гончар); *Своя нивка, свій городчик наперед веселять око: отам буде просо, отам буряки, отут ростимуть висадки* (Ю. Мушкетик).

2. Те саме, що **палісáдник.** *Між тими двома домами двірок стоїть, перед вікнами городчик* (А. Свидницький); *Онися скопала ввесь городчик і засіяла його квітками* (І. Нечуй-Левицький); *Снилась йому сю ніч хата під ясенами і півники в городчику* (С. Васильченко); *Приснилося жінці, що в її городчику виросла ружа* (А. Калин).

ГОРОДЯ́НИН, а, *ч.* Житель міста. *Баштан в його* [у нього] *великий, славний — людей повно раз у раз — і городян, і селян* (Марко Вовчок); *Почалася вже осінь, накрапали часом дощі, і городяни кинули ходити в цей сад, що розрісся аж на краю города* (Б. Грінченко); *Місто жило вихідним днем .. Городяни лишали місто, а на їх місце приходили люди з околишніх сіл, запруджуючи вулиці, площі* (М. Томчаній).

ГОРОДЯ́НКА, и, *ж.* Жін. до **городя́нин.** [Н а т а л к а:] *Єсть багацько городянок, вибирай любую; Ти пан возний — тобі треба не мене, сільськую* (І. Котляревський); *Вона була городянка й інститутка і його мрій та сільських картин не розуміла* (І. Нечуй-Левицький); *Це була велика несподіванка — городянка пливе, як найкращий плавець!* (О. Донченко).

ГОРОДЯ́НСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **гóрод** 1. *Ось з-за гори заблищав на сонці хрест городянської церкви* (Панас Мирний); *Сільські парубки і дівчата, поприходивши в город шукати наймів, стояли поруч з городянськими куховарками й покоївками* (Б. Грінченко); // Власт. городу (у 1 знач.). *Матушка була добра, і їй було шкода й Маші, що вона через свої вереди та городянські гордощі зосталась без вечері* (І. Нечуй-Левицький); *Пріська після лихої городянської долі верталася на село* (Л. Яновська).

ГОРО́ЖА, і, *ж.* Те саме, що **огорóжа.** *Тепер у нас і самі найбідніші такої горожі* [з глини] *постидаються: скрізь тини як не дощані, то гарно виплетені з шелюги або лози* (Дніпрова Чайка); *Хатини вбогі, і городи гожі, І буйволів повільна череда, І вкриті зелом аколи горожі* (М. Бажан).

ГОРОЖА́НИН, а, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **городя́нин.** *Між горожанами можна було побачити Лейбу Оврамовича, орендаря пана Польського* (Панас Мирний); — *Чи давно засноване це велике місто? — запитав я одного з горожан* (О. Гончар).

2. *заст.* Громадянин. *Виборець з його села голосував так, як найсвідоміший горожанин* (Л. Мартович); *Я бачу: ідуть квакери — не ті, XVII віку, а ці, сповідники світла, горожани щасливої країни* (М. Хвильовий); — *Ми віримо, що ви приїхали з власної ініціативи і цим показали себе чесним і вірнопідданим горожанином своєї батьківщини* (П. Колесник).

ГОРОЖА́НКА, и, *ж.* Жін. до **горожáнин.** — *Регінко, сідай тут коло мене, — сказала поважна матрона, відома Начкові горожанка міста Львова, пані Дреліхова* (І. Франко); *Дівчата-горожанки .. позиркували на Єльчині босоніжки критично* (О. Гончар).

ГОРОЖА́НСЬКИЙ, а, е, *заст.* Громадянський. *Склав Тарас іспит зрілості з відзначенням, прийшлося тепер йому сповнити горожанську повинність, іще мав тепер відслужити три літа при війську* (С. Ковалів); *Цей напіврозбитий будинок, який пережив грозу горожанської війни,*

відходив у яблуневий глуш і переносив мислі в інші сфери відчувань (М. Хвильовий).

Горожа́нська шко́ла *див.* **шко́ла.**

ГОРОЇ́ЖИТИСЯ, жуся, жишся, *недок., розм.* 1. Триматися зарозуміло, чванливо; козиритися. [Єгер *(гороїжиться, вигукує)*:] *Гей, Вельцелю! Зараз мені став дві кварти! Я плачу. Думаєш, може, я побрязкачів не маю?* (Леся Українка); *Андрон гороїжився і йшов на збори з незалежним, зневажливим виглядом* (О. Донченко).

2. Підніматися, стовбурчитися. *Вона .. дивилась на море, що .. гороїжилось грізними бурунами* (Леся Українка); *Крига під тими людьми все дужче гороїжилася* (І. Багряний).

ГОРОПА́ХА, и, *ч. і ж., розм.* Людина, яка постійно живе в горі, стражданнях; бідолаха. *Не було в своїй стороні Федорові роботи. І він разом з такими ж, як сам, горопахами не мало поблукав по світі* (Ю. Збанацький); // Той (та), хто викликає жаль, співчуття. *Здорово знемагав* [Захарко] *на похмілля, не міг і голови звести горопаха* (Б. Грінченко); *Незвиклі до розумової праці, байдужі до запитів своїх вихованців, окайданені часословом і псалтирем, ці горопахи в класі знають лише дубець та лінійку, які щодня гуляють по дитячих спинах* (М. Сиротюк).

ГОРОПА́ШНИЙ, а, е, *розм.* Який живе в горі, стражданнях; бідолашний. *Тяжкі умови підокупаційного побуту не давали його батькам підстав сподіватись на щось путяще для свого горопашного первістка* (С. Жадан); // Який перебуває у становищі, що викликає жаль, співчуття. *На першому плані "нари", на них повно жовнірів, полягали горопашні — як хто спромігся* (О. Кониський); — *Приліг би ти, синку, відпочив трохи, ще ж час є. То ж, певно, находився, .. намерзся, горопашний* (Ю. Збанацький); // Сповнений горя, біди. — *Отже, брате, періщило мене всю цю горопашну мандрівку* (П. Козланюк); — *То ходімте з нами, за отамана будете. Передам вам своє горопашне отаманство,* — *пропонував кремезний* (І. Пільгук); // *у знач. ім.* **горопа́шний,** ного, *ч.;* **горопа́шна,** ної, *ж.* Те саме, що **горопа́ха.** — *Для нас тепер що не подує, то все не з того боку! — Ох правда, правда,* — *підтримали його .. горопашні* (Василь Шевчук).

ГОРОРІЗЬБА́, и́, *ж., заст.* Горельєф. *Од кахляної грубки до другої стіни йшла з вирізками і горорізьбою перегородка і одгороджувала хату од кімнати* (О. Стороженко); *Дивовижні оздоби скрізь наліплено, горорізьбою оздоблено, стіни розмальовано, розписано* (К. Гордієнко).

ГОРОРІ́ЗЬБЛЕНИЙ, а, е, *заст.* Виконаний способом горорізьби. *Поруч шафи, одбираючи їй змогу вільно відчинятись, стояв великий горорізьблений буфет* (В. Підмогильний); *Було чути, як гуде осіння муха під сволоком, оздобленим горорізьбленими гронами й виноградним листям* (З. Тулуб).

ГОРОСКО́П, а, *ч.* Таблиця розміщення небесних світил, яку складають астрологи для пророкування долі людини і майбутніх подій. *Сідав* [Зюннун] *на долівку, накреслював крейдою гороскоп, відзначаючи, в якому зодіакальному сузір'ї перебуває зараз сонце* (П. Загребельний); *В основі астрологічних гороскопів лежить велике коло екліптики на небесній сфері, поділене на 12 секторів, які відповідають 12 зодіакальним сузір'ям* (з наук.-попул. літ.); // Пророкування, що ґрунтується на зіставленні положень небесних тіл. *В заметільну, незвичну для Парижа зиму, коли гороскопи передрікали кінець світу, він* [Бальзак] *написав "Батько Горіо"* (Н. Рибак); *Скільки вона тих гороскопів написала!.. Місцеві газети в черзі стояли* (Г. Тарасюк).

ГОРОСХО́ДЖУВАЧ, а, *ч., рідко.* Те саме, що **альпініст.** *Українські горосходжувачі впевнено пробивалися все далі й далі вглиб невідомої гірської країни* (з газ.).

ГОРОТВІРНИ́Й *див.* **горотво́рний.**

ГОРОТВО́РНИЙ, а, е, **ГОРОТВІРНИ́Й,** а́, е́. Стос. до гороутворення. *Виникнення Карпат спричинено альпійськими горотвірними процесами* (з наук. літ.); *Наша планета Земля в своєму геологічному розвитку не раз переживала могутні горотворні процеси, що істотно змінювали її обличчя* (з наук.-попул. літ.).

ГОРОТВО́РЧИЙ, а, е. Те саме, що **горотво́рний.** *Гори розташовані переважно на півдні нашої країни, там, де відбувалися горотворчі рухи земної кори* (з навч. літ.).

ГОРОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Геологічні процеси, які призводять до утворення гір. *Одні вважають, що причину обледенінь треба шукати в факторах космічного походження. Інші гадають, що обледеніння породжені гороутворенням: континенти піднімаються, стають вищими і внаслідок цього охолоджуються* (М. Руденко); *Геологічна історія Землі знає кілька періодів інтенсивного гороутворення* (з наук.-попул. літ.); *Наслідком кожної з епох гороутворення є виникнення гірських систем* (із журн.).

ГОРО́Х, у, *ч.* 1. Польова і городня трав'яниста рослина родини бобових з круглим їстівним поживним насінням (горошинами) у стручках. *Я поглядав на один город, що був з самого краю коло води. На тому городі росла цибуля, горох, картопля* (В. Винниченко); *Він сьогодні мав сам доорати недооране і задряпакувати* [підпушити дряпаком] *поле, на якому у Вербну неділю думав посіяти горох, а на Гликерю-гречкосійку — майову гречку* (М. Стельмах); *Горох вирощують не тільки на зерно, а й на зелений корм і силос* (із журн.).

2. *збірн.* Насіння цієї рослини, що використовується для харчування. — *Що ви варите на обід? — Варимо червоний борщ, а то більше кислу капусту та горох, квасолю або біб* (І. Нечуй-Левицький); *З Денисом спільну ми принаду засипали — Пшеницю, зварену уміло, та горох* (М. Рильський).

△ **(1) Во́вчий горо́х** — однорічна або багаторічна трав'яниста (рідше — кущова) рослина родини бобових. *Вовчий горох має антивірусні властивості, завдяки чому його використовують як профілактичний засіб проти інфекцій* (із журн.).

◊ **(2) Горо́х з капу́стою,** *жарт.* — що-небудь таке, в чому важко розібратися; щось невпорядковане, незрозуміле, наплутане і т. ін. *Словом — горох з капустою, нічого не розбереш, що там діється. Кипить, мов в горшку* (М. Коцюбинський); **Лі́зти в (чужи́й) горо́х** *див.* **лі́зти; Лі́зти в чужи́й горо́х** *див.* **лі́зти; Лопа́тки в горо́сі** *див.* **лопа́тка; Наколоти́ти горо́ху з капу́стою** *див.* **наколо́чувати; Си́пати слова́ми [як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **горо́хом]** *див.* **си́пати; (3) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **горо́хом об (у) стіну́ (сті́нку),** *зневажл.* — ніщо не діє, не впливає на когось, не реагує хтось на що-небудь; безрезультатно. — *Чи я ж не вмовляла* [Чіпку], *чи я не благала?! — плаче Мотря. — Та що з того?.. Сказано: як об стіну горохом* (Панас Мирний); — *Діти он у нас ростуть. Що ти, кажу йому, дітям після себе зоставиш?.. Так що ж? Як у стінку горохом!..* (Панас Мирний); — *Що я наговорюся їм .. мов об стіну горохом* (Г. Хоткевич); *Що вже йому не робили, як не соромили, а все як горохом об стіну* (В. Кучер); — *От бачиш, уже й до душі дійшло. .. А то було як об стінку горохом* (П. Панч); — *Вам кажи, не кажи — як об стінку горохом* (А. Дімаров); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **горо́хом си́пати / поси́пати** *див.* **си́пати;**

(4) Як (мов, ніби *і т. ін.)* **[той] горо́х при доро́зі** *(рідко* **при шляху́):** а) *(зі сл.* ж и т и, п о ж и в а т и *і т. ін.)* погано, бідно, неспокійно і т. ін. [В и б о р н и й:] *Помагай-бі, Наталко! Як ся маєш, як поживаєш?* [Н а т а л к а:] *Живемо і маємося як горох при дорозі* (І. Котляревський); [С т а р ш и н а *(до Пріськи):*] *Як поживаєш, серденько?* [П р і с ь к а:] *Як горох при дорозі* (М. Кропивницький); — *Так і жили, Іване, — аби день до вечора. Як той горох при дорозі* (Д. Бедзик); б) у скрутному становищі, у важких умовах; беззахисний. *Колись він* [Лев] *скрізь страшив, тепер у верболозі, Як той горох, мовляли, при дорозі, Хіба не схоче хто, той тільки не вскубне* (Л. Глібов); *Відповідь була сподіваною: — Хіба не знаєте вдовиного життя? Як горох при дорозі* (В. Большак); в) *(перев. зі сл.* о д и н, с а м *і т. ін.)* який не має батьків, дітей чи близьких родичів; одинокий. *От я так чисто сиротина, Росту, як при шляху горох: Без нені, без отця дитина* (І. Котляревський); *І зосталася одним одна, як горох при дорозі, як билина в полі* (Панас Мирний); *Те, що вона там живе сама, як горох при дорозі, його, безумовно, аж ніяк не турбувало* (Ю. Збанацький); **[Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в** *див.* **чорт.**

ГОРОХВИ́ННЯ, я, *с., збірн., розм.* Горохове стебло з листям; горохова солома. *Сусідське теля, що забрело у наш город, з апетитом хрупостіло соковитим після затяжних дощів горохвинням* (із журн.).

ГОРО́ХВЯНИЙ, а, е, *діал.* Гороховий. *Казочка, казочка... Горохвяна в'язочка Дерлася по стіні, Казати чи ні?* (примовка); *Міщани одягались синьо, зелено або в горохвяний цвіт* (П. Куліш); *Горохвяна юшка; Горохвяний цвіт;* * Образно. *А як пішла до свекрухи, То й набралась муки: Позбивались мої кудрі В горохвяні струки* (з народної пісні).

ГОРО́ХВЯНИК, а, *ч.* Млинець із горохового борошна. *Вже він і гречаники, і горохвяники, і млинці, і буханці, і пиріжки торгував* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ох, як ловко пахне, мабуть, горохвяники пекли?* (Грицько Григоренко).

ГОРО́ХВЯНКА, и, *ж., збірн.* Горохова солома, горохвиння. *Драбиняк .. вимощений свіжою горохвянкою і застелений новим, пасистим килимком* (У. Самчук); — *Горохвянка та вівсянка є в колгоспі, авжеж, та чи вам ото випишуть? Еге ж, наставляйте долоні!* (Є. Гуцало).

ГОРО́ХОВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **горо́х** 1. *Сунеться, мов горохова копиця* (Номис); [П е р ш и й с о л д а т:] *Ми й так іздуру шуму наробили — Горохове опудало убили* (П. Воронько); *Михайло приніс .. торбину здоровенних бобових стручків і торбинку з гороховими стручками зеленими* (Ю. Логвин); // Вигот. з гороху (у 2 знач.). *У казанку почала закипати вода, і Марта засипала її сухим гороховим супом* (В. Малик); *На столі з'явилися стародавні польські страви... цілі гори локшини з сиром, горохове пюре* (З. Тулуб); *Худобі згодовуємо горохову дерть, пшеничні висівки, конюшинне сіно* (із журн.).

2. Який має колір гороху (у 2 знач.); сірувато-жовтий із зеленим відтінком. *Артилеристи вперше побачили зовсім близько сизі й горохові мундири ворогів* (В. Кучер).

△ **Горо́ховий зерноїд** *див.* **зерноїд.**

ГОРОХОВИ́ННЯ, я, *с., розм.* Те саме, що **горохви́ння.** *Задумані, пропахлі сіном чи гороховинням корови обережно втягують оксамитними губами воду* (М. Стельмах); *Довге, давно не стрижене волосся сплутаним переспілим гороховинням спадає* [Петрусеві] *на вуха, і від того голова здається занадто великою* (К. Гриб).

ГОРОХОВИ́ЩЕ, а, *с.* Поле, з якого зібрано горох. *По гороховищу планується посіяти озиму пшеницю* (з газ.).

ГОРОХОДРОБА́РКА, и, *ж.* Машина для подрібнювання гороху. *Важливим набутком для агрогосподарства стало придбання гороходробарки, що дало змогу підгодовувати поросят калорійною гороховою дертю* (з газ.).

ГОРОХОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на горох. *У курей породи "Корніш" голова невелика, а гребінь зазвичай має горохоподібну форму* (з навч. літ.); *Злива набирала сили, вітер сильнішав, і вже чутно було, як горохоподібні градинки вибивають дріб по шиферові* (із журн.).

ГОРО́ХУВАТИЙ, а, е. Подібний до сухого гороху (у 2 знач.). *Пальці .. поморщились, пошерхли, щиколотки стали горохуваті* (І. Нечуй-Левицький).

ГОРОШИ́НА, и, *ж.* Насінина гороху. *Кухарі другий раз уже підлляли теплою водою гущу з недоварених горошин та лушпини* (І. Франко); *Кури, звиклі до її голосу, довірливо поглядають на неї і ще настирливіше хапають горошини* (Є. Доломан); * У порівн. *Упали великі, як горошини, краплини дощу, зашуміла злива, і над морем піднявся туман із бризок* (Д. Ткач); // *перен.* Дрібний предмет круглої форми. *Важка сльоза заграла у її чорному оці, згорнулася у горошину і повисла на вії* (Панас Мирний); *Рука в неї була сухорлява, з широкою долонею і твердими горошинами мозолів під пошерхлою шкірою* (П. Козланюк); *Ми з жахом помітили, що біля наших ніг підскакують білі горошини льоду...* (О. Гончар); // Кругла цяточка, кружальце на тканині. *На тканинах мені дуже подобається сполучення великих і дрібних клітин, квітів, горошин, а також сполучення клітин і квітів* (із журн.).

В (у) горо́шок (горо́ши́ну, горошинку) *див.* **горо́шок.**

ГОРОШИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **горошина.** *Одного разу пішла жінка на річку прати, коли ж котиться горошинка по дорозі. Жінка взяла горошинку та й із'їла* (з казки); *У піонервожатого світлі очі з золотими горошинками, і ті горошинки світять з ранку до вечора* (О. Донченко); *Скинула* [Уляна] *з плечей хустку, лишилася в білій, з синіми горошинками, кофті* (Д. Бедзик); * У порівн. *Страшно було дивитись, як таке страховище* [бугай], *наставивши роги, неслось з усього свого страшного прожогу за невеличким хлопчиком, що, як горошинка, котився поперед його...* (Панас Мирний).

В (у) горо́шок (горошúну, горошúнку) *див.* **горо́шок.**

ГОРОШКО́ВИЙ, а, е. 1. Який має форму гороху (у 2 знач.). *При квашенні капусти бажано додавати спеції: кмин, коріандр, перець горошковий запашний і лавровий лист* (з наук.-попул. літ.).

2. З круглими цяточками у вигляді гороху. *У дитинстві я любив, коли мама одягала свою вихідну горошкову сукню, і ми йшли гуляти в парк* (із журн.).

ГОРОШКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на горошок. *Олесь, до краю змучений алергією, весь час ковтав білі горошкуваті пігулки* (із журн.); // Який складається з частинок, формою схожих на горошок. *Брав* [Тихон] *залізні грабельки, садівничу лопату і виходив копирсатися в чорній горошкуватій землі* (М. Рудь); // *розм.* Маленький і гладкий. — *За лікаркою послано? — спитав* [підполковник] *похмуро, дивлячись на присадкувату, горошкувату постать Сидорчука* (Ю. Бедзик).

ГОРО́ШОК, шку, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **горо́х.** *Ой, через межку зелений горошок та постелився, Козак до дівчини через люди та й поклонився* (з народної пісні); * Образно. *А старий пан так і вирубає по-українськи, так і підсипається горошком* (Д. Мордовець); // Дрібні предмети круглої

форми. *Стоять високі паски з білими головами, присипані цвітним горошком* (Панас Мирний).

2. Назва деяких трав'янистих рослин родини бобових. *Красно в садочку! Послався зелений барвінок, голубо зацвів; червоніє зірка; повився горобиний горошок* (Марко Вовчок); *Березка польова поблизу в'ється по стеблах, звисає білими чарочками, степовий горошок червоніє краплинами крові...* (О. Гончар); *Ще й пахучого горошку Тут посію два рядки. Посаджу тюльпанів трошки, А скраєчку — нагідки* (М. Познанська).

3. Круглі цяточки, кружальця на тканині. *Горошок ніколи не йшов з моди. Навпаки, він вважається ознакою тонкого смаку* (з мови реклами).

(1) В (у) горо́шок (горошúну, горошúнку) — із зображенням круглих цяточок або кружалець перев. на тканині. *Стоїть на крутих східцях .. невисока дівчина у синьому в білий горошок платтячку* (В. Козаченко); *Біла в горошок хустка сповзла на шию, чорне гладеньке волосся розметалося* (Є. Доломан); *Між деревами майнула голубенька, в білу горошину хусточка* (М. Стельмах); *Сиділа* [Одарка Пилипівна] *в запраній у горошок ситцевій сукні й саморобному светрі* (Р. Федорів); *Несміливо тримав* [хлопець] *її під руку, ніс Лілину червоненьку, в білу горошинку сумочку* (Ю. Мушкетик); **(2) Зеле́ний горо́шок** — недостигле насіння гороху, що використовують у їжу. *Молдавські страви характерні широким використанням кукурудзи, кукурудзяного борошна та крупів, баклажанів, кабачків, квасолі, зеленого горошку* (з наук.-попул. літ.); *Зелений горошок містить багато інозиту, який має протисклеротичні властивості і необхідний для діяльності серцевого м'яза* (з навч. літ.).

△ **(3) Ми́шачий горо́шок** — багаторічна трав'яниста рослина родини бобових, що є різновидом вики. *Побіля меж, де земля яловіла, нахабно об'являвся луг, виславши наперед мітлицю, пахучу чаполоч, молочай та мишачий горошок* (В. Дрозд).

ГОРСТ, у, *ч.* Підвищена ділянка земної кори, обмежена ділянками, опущеними вздовж ліній скидів. *Горсти є тектонічною формою порушення залягання гірських порід. Амплітуда їх переміщення може складати кілька тисяч метрів* (з наук. літ.); *Найсприятливішими резервуарами з огляду на перспективи видобутку нафтогазових ресурсів є однобічні горсти, уздовж яких у лежачих крилах утворені трикрилі складки* (з наук.-попул. літ.).

ГО́РСТКА, и, *ж.* 1. Невеликий пучок чого-небудь; жмут. *Скілька горсток жита на розложених перевеслах лежать, як подолані і ще не пов'язані бранці* (Леся Українка); *Коли льон вибирають руками, в'язати його в снопи зразу не слід, а краще залишати горстки на 4–6 годин для прив'ялювання* (з наук. літ.); // Маленький сніп чого-небудь. *Зосталась вона з сиротами без поля, на одному городі, де стає всього-навсього одна копа жита та десять горсток конопель* (І. Нечуй-Левицький); — *Може, приховатися маєш на якийсь час, Богданку? То онде в повітці на горищі горстки конопель... пересидиш* (Іван Ле).

2. *перен.* Невелика кількість кого-, чого-небудь. *Таких, як він, горстка, що вони значать у великім процесі життя?* (М. Коцюбинський); *Лише ми одні підтримуємо красу в житті, ми, артисти, вибрана горстка суспільності* (О. Кобилянська).

ГО́РСТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **го́рстка.** *Ніщо не могло зробити їй більше приємності, як горсточка насіння, випрохана в путящої хазяйки або зароблена на поденному* (М. Коцюбинський); *Там зірву білоцвіт, тут — горсточку синьо-жовтих братків* (Р. Федорів); *Мистецтво повинно належати народу, а не горсточці перевтомлених культурою гурманів-неврастеніків!* (С. Процюк); * У порівн. — *Ну, жаль тобі розказати для всіх? — .. попрохала його задерикувата, акуратна, мов горсточка льону, Христина Гордієнко* (М. Стельмах).

ГО́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **го́рець.** *Більшість горських племен приречені були виживати у надскладних природних умовах* (із журн.); // Характерний для горців. *Дживаншир, із притаманною кавказцям горською завзятістю, зголосився роздобути дефіцитне спорядження для всієї групи альпіністів* (із журн.); // Притаманний способу життя горців. *До горців Шамілем було пред'явлено такі вимоги — обов'язкова участь у газаваті, заміна адату (горського права) на шаріат (мусульманське право), заборона вести торгівлю з росіянами* (з газ.).

ГОРТА́НКА, и, *ж., діал.* Кадик. *У нього була довга шия, а гортанка виставала на ній, немов грушка* (Л. Мартович); // Горло. *Куди чоловік не потелепав би за тими крейцарищами, аби тільки деруном як гортанку загатити* (С. Ковалів).

ГОРТА́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **горта́нь.** *По боках шийної частини стравоходу проходять поворотний гортанний нерв і сонна артерія* (з навч. літ.); *Гортанні м'язи.*

2. Який утворюється в гортані (про звуки). *Літера "г" передає на письмі гортанний щілинний приголосний звук* (з навч. літ.).

3. Для якого характерні звуки, що утворюються в гортані. *Наступний ранок розпочався, як завжди, різким гортанним криком дозорців та дошкульними ударами гарапника* (В. Малик); *Усман .. теж щось гукає їй у відповідь на своїй гортанній, нікому тут не зрозумілій мові* (О. Гончар); * Образно. *Гусне вечір сурою корана* [корану], *і в яру струмка гортанний звук* (В. Стус).

Горта́нний (горлови́й) го́лос *див.* **го́лос.**

△ **Горта́нний ви́бух** *див.* **ви́бух.**

ГОРТА́ННО, *присл., розм.* Гортанним голосом; гортанною мовою. *Хлопець в одну мить зблід, очі загорілись радісно, і він закричав щось по-своєму, гортанно, ніби по-пташиному, і в одну мить кинувся вперед* (Ю. Збанацький); *Він співав гортанно, аж ніби якось трубно, сумні пісні* (Василь Шевчук).

ГОРТА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **горта́ти.** *Дитинство моє, ти мене привітало гортанням нових букварів* (Р. Братунь); *Оленка спробувала згаяти час за гортанням жіночих журналів та дешевих бульварних романів — не вийшло, надто чуже воно для неї* (із журн.).

ГОРТА́НЬ, і, *ж.* Верхня частина дихального горла. *З порожнини носа повітря проходить у дихальне горло — гортань з її голосовими зв'язками* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Промочи́ти / промо́чувати го́рло (горта́нь)** *див.* **промо́чувати.**

ГОРТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., що, розм.* Повертати, перекидати (сторінки, аркуші і т. ін.). *Марта вдавала, що спить, а він гортав книжку, закривши нею лице, хоч видно було, що не читає* (М. Коцюбинський); *За Фединим столиком сидів поліцейський пристав і повільно гортав сторінки підручників та книжок* (Б. Антоненко-Давидович); *Він писав правою рукою, а лівою гортав сторінки* (Ю. Смолич).

ГОРТА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* Пас. до **горта́ти.** *З великою обережністю я взяв книжку до рук, розкрив її, дозволяючи сторінкам вільно гортатися* (із журн.).

ГОРТЕ́НЗІЯ, ї, *ж.* Декоративна трав'яниста рослина родини ломикаменевих, що цвіте великим суцвіттям різного кольору. *Ніжні гортензії наповнювали альтанку терпкими пахощами* (Н. Рибак); *Кущі гортензії прекрасно виглядають у садках і в групах, і окремими висадками* (із журн.).

ГО́РТОЧОК, чка, *ч., поет.* Те саме, що **згóрточок.** *Мені війнула в очі сивина, Та я нічого не везу додому, Лиш горточок старого полотна І вишите моє життя на ньому* (Д. Павличко).

ГОРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* 1. Підноситися вгору. *Будинок горував над широкою долиною, що простяглась на схід аж до гірського підніжжя* (із журн.); *Над заростями верб та осик горують дві стрункі, високі тополі* (із журн.).

2. Звучати вище або голосніше за інші звуки, голоси. *А в класі тим часом стояла ненастанна тривога, лунав крик, і плач, і лемент, а над усім горував дикий, майже ідіотичний регіт отця гумориста* (І. Франко); *Поважно гомонить зелена бучина, Сміються струмені і будиться луна, .. І в щедрій поводі кольорів, фарб, речей Горує над усім високотонний голос* (М. Зеров); *Співало нічне птаство, що над ним і досі горували многі солов'ї* (О. Ільченко).

3. Те саме, що **доміну́вати.** *Семко ще не зміркував, чим Марко над ним горує, і розпочав двобій так само* (А. Чайковський); *Нас пов'язує непроста драматична історія. Але понад усім має горувати взаєморозуміння* (Д. Павличко).

ГОРШКОВИ́Й, á, é. Прикм. до **горщóк;** признач. для горщиків. *Ілля, горшкових справ майстер, подарував Адельці на день народження чудовий набір керамічного посуду* (із журн.); *Горшкова глина;* // Який вирощується в горщиках. *Багато сортів пеларгонії дуже популярні зараз як садові і горшкові культури* (з наук.-попул. літ.).

ГОРШКУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на горщок. — *Сергій насміявся з тебе? — насторожується вся горшкувата голова Шмалія* (М. Стельмах).

ГОРЩА́, áти, *с.* Те саме, що **горщóк.** *В неї .. чомусь затрусилися руки, і вона впустила та й розбила горща* (Б. Грінченко); *Не раз до неї носила Явдоха в цьому горщаті варити картоплю, щоб зайвий раз не розпалювати печі* (І. Цюпа).

ГОРЩА́ТКО, а, *с.* Зменш. до **горщá.** *Мелася маленька .. розбила два горщатка і одну мисочку* (Марко Вовчок); *На верхівці пенька чорніло щось кругле, схоже на горщатко* (О. Донченко).

ГОРЩЕ́ЧКОВИЙ, а, е. Прикм. до **горщéчок;** признач. для горщечків. *До складу горщечкової земляної суміші, призначеної для вирощування азалій, вносять невелику кількість спеціальних мінеральних добрив* (із журн.); // Стос. до вирощування розсади у торфоперегнійних горщечках. *Горщечковий спосіб дозволяє вирощувати більш якісну розсаду* (з наук. літ.); // Пророщений у горщечках. *Коріння горщечкової розсади не пошкоджується під час пересадки в ґрунт, а рослини при цьому не припиняють росту* (з наук. літ.).

ГОРЩЕ́ЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **горщóк.** *Припав він до горщечка, як віл до води* (І. Нечуй-Левицький); *На столі ячмінь безостий Проростає у горщечках* (П. Дорошко); *Омелько неквапно, дуючи на пальці, перелив із горщечка в кухличок темну, пахучу рідину* (Ю. Логвин).

(1) Торфоперегні́йні горщéчки — виготовлені із суміші торфу, перегною, дернової землі та мінеральних добрив циліндри або кубики для вирощування в них розсади капусти, помідорів і т. ін. *Розсаду капусти рекомендують вирощувати в торфоперегнійних горщечках* (з наук.-попул. літ.); *Торфокомпости, торфоперегнійні горщечки, підстилка для тваринницьких ферм — на все це йде фрезерний торф* (з газ.).

ГО́РЩИК, а, *ч.* Глиняна посудина, признач. перев. для варіння їжі. — *Ой ви, діти — квіти наші! Наварю вам горщик каші, Поїсте ви до смаку, — Мовить баба у кутку* (Л. Глібов); *Піч потріскалася й осіла; на припічку перевернений горщик, два кілочка у стіні, що на їх* [них] *нічого не висить* (Марко Вовчок); // Керамічна або пластмасова посудина з діркою у дні для вирощування квітів та інших рослин; вазон. *В кутку, на великому просторому дощаному столі, стояло кілька горщиків з якимись рослинами* (Ю. Смолич); // Те саме, що **нічни́й гóрщик.** *Дитині потрібно досягти певного вікового порогу, щоб навчитися користуватися горщиком* (з наук.-попул. літ.).

(1) Горлови́й гóрщик — горщик зі звуженим отвором. — *Та меду внеси, тільки не з горлового горщика, а з липівки* (М. Стельмах); **(2) Нічни́й гóрщик (горщóк)** — посудина для відправлення природних потреб. — *Ви ось згадали Фауста. Наші фаусти пролізли в усі щілини, а такої, як простір, і не запримітили. Наш простір — кабінет, нічний горщик...* (У. Самчук); *Якщо ж Вініаміна Іпатівна ставила Панчішку усім за приклад, .. Ковбик .. сердито кидав їй свою улюблену репліку: — Коли я пас гусей, то воно сиділо на нічному горшку* (О. Чорногуз); *В музеї, серед іншого, експонуються нічний горщик і біде Вікторіанської епохи* (з наук.-попул. літ.); **Скида́ти / ски́нути глéчика (гóрщика, гóрщичка** *і т. ін.)* *див.* **скида́ти.**

◊ **Розби́ти (поби́ти) глéка (глек, глéчик, гóрщик, гóрщика** *і т. ін.)* **[з лемі́шкою]** *див.* **розбива́ти.**

ГО́РЩИКОВИЙ, а, е. Прикм. до **гóрщик.** *Найдревніший вид кераміки — горщикові вироби із землистим, фарбованим і пористим черепком* (з наук.-попул. літ.).

Гóрщикові росли́ни *див.* **росли́на.**

ГО́РЩИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **гóрщик.** *Коли Мотря повертала від куми з порожнім горщичком, Семен сидів ще на березі та курив люльку* (М. Коцюбинський); *Через який час Недбай таскав із кухні маленький засмальцьований горщичок з олією* (С. Васильченко); *Вранці і мати, і Катруся, і Яринка дивились, як обережно і серйозно ніс Тарас загорнутий у білу хустину горщичок молочної каші* (О. Іваненко).

Скида́ти / ски́нути глéчика (гóрщика, гóрщичка *і т. ін.)* *див.* **скида́ти.**

ГОРЩО́К, горшкá, *ч.* Те саме, що **гóрщик.** *В легенькому диму од багаття було видно з десяток здорових золійників та горшків з усякою стравою* (І. Нечуй-Левицький); *Шофер Михайло, від'їздячи, газонув півторатонкою й трохи не заїхав у купу горшків і глечиків* (Ю. Яновський); *Вони* [цитрусові] *росли у великих горшках, укопаних у землю* (О. Донченко).

Нічни́й гóрщик (горщóк) *див.* **гóрщик.**

◊ **Від горшкá два (три) вершкá** *див.* **два; Загляда́ти (зазира́ти) в горшки́** *див.* **загляда́ти; Су́нути (встромля́ти, всува́ти** *і т. ін.)* **/ суну́ти (встроми́ти, всу́нути** *і т. ін.)* **[свогó] нóса** *(рідко* **[свій] ніс) [в чужí горшки́ (в чужи́й горóд, в чужé прóсо)]** *див.* **су́нути.**

ГОРЬО́ВАНИЙ, а, е. Сповнений горя, біди; гіркий. *Грицю майже щоліта наймали пастушком чи погоничем до заможних дядьків. Горьоване наймитське життя!* (С. Добровольський); *Вона зараз кінчає своє горьоване навчання* (Іван Ле); // Здобутий важкою працею; вистражданий. *Загубився* [Прохор] *між тими городськими панами, що так і*

дивляться, де б поживитися, що тільки й ждуть, доки мужик їм привезе того хліба горьованого (І. Микитенко); *З горя він пропив до шеляга свій горьований заробіток* (М. Стельмах); // Який горював або горює. — *Ех, матері ви наші, жінки наші горьовані, — подумав Гурій Андріянович* (І. Сенченко); — *З ваших слів вона* [дівчина], *видно, і горьована, і розумна* (В. Логвиненко).

ГОРЬОВИ́Й, á, é. Те саме, що **горьо́ваний.** *Я пройшла крізь роки, крізь розлуку свою горьову, Може, тільки тому, що я клятву ту в серці тримала* (Л. Забашта); *Славлю руки мозолисті, Руки трудові І серця і душі чисті Тих, що в дні жили імлисті І години горьові* (О. Ющенко).

ГОРЮВА́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто живе в горі, бідує. *Бувало, хтось пожаліє Микиту, сільського горювальника, нагодує, пустить у хату погрітися* (із журн.).

ГОРЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *жс., розм.* Жін. до **горюва́льник.** — *Не по твої гроші я приїхала — свою нещасну горювальницю провідати* (С. Васильченко).

ГОРЮВА́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **горюва́ти.** *Позбудуться нащадки горювання, Наздоженуть загальнолюдський рух!* (П. Грабовський); *Твоє горювання здатне й кригу розтопити* (Н. Рибак).

ГОРЮВА́ННЯЧКО, а, *с., нар.-поет.* Пестл. до **горюва́ння.** [О л ь г а:] *Ти вернувся?.. Ти побачив мої гіркі сльози, мій смуток, моє горюванням ко!* (М. Кропивницький).

ГОРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Зазнавати почуття журби, суму; сумувати, печалитися. *Одного вечора .. удова Кармелиха прилягла у своїй хатці й лежачи думала та горювала, що то за біда така з її Івасем* (Марко Вовчок); *А в Путивлі кряче віща птиця. І горює-квилить Ярославна На світанні рано, як зигзиця* (А. Малишко); // *за ким, по кому.* Сумувати, тужити через відсутність кого-небудь, втрату когось. *Горювала дуже за хлопчиком і Гандзя* (Є. Кротевич); *Навіки поснули герої-солдати, і, ніби за сином одним, Іванова мати і Янова мати горюють за тим і за тим* (М. Упеник); // Жити в горі; бідувати. *Я ж думала, моя мамцю, панувати, А тепера довелося горювати* (з народної пісні); — *І дивні ті люди: бідує, горює, гине з голоду, а нічого не радить собі, не запобігає лихові* (М. Коцюбинський).

ГОРЮДУ́Б, ГОРИДУ́Б, а, *ч.* Рухлива гра, учасники якої стають парами, а той, хто "горить", стоїть спереду і за сигналом ловить одного із задньої пари, що, роз'єднуючись, перебігає наперед. *Дівчата і деякі парубки грають у горюдуба* (М. Кропивницький); *Він їх декілька разів бачив уже в товаристві Біника і Яська — блукали по лісу, на галявині грали в горюдуба* (А. Іщук); * У порівн. *А зверху тисячами ласкавих очей дивилось на їх* [них] *темне, серпневе небо, і шугали над ними золоті метеори, мов у горидуба граючи* (С. Васильченко).

ГОРЮ́ЧИЙ[1], а, е. Здатний горіти. *Промислове використання горючих газів пластових покладів як енергетичних ресурсів може бути здійснене з допомогою бурових свердловин* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **горю́че,** чого, *с., жарт.* Про алкогольні напої. — *Тільки горючого в мені ні краплі .. Перед получкою* (А. Крижанівський).

△ **Горю́чі сла́нці** *див.* **сла́нець; Пальна́ (горю́ча) су́міш** *див.* **су́міш.**

ГОРЮ́ЧИЙ[2], а, е. Те саме, що **гірки́й.** *Горючий жаль.*

◊ **Горю́чі сльо́зи** *див.* **сльоза́.**

ГОРЮ́ЧІСТЬ, чості, *жс.* Властивість за знач. **горю́чий**[1]. *Для зниження горючості пінопластів у них вводять негорючі і вогнегасні домішки* (з навч. літ.); *До хімічних властивостей парафіну відноситься його горючість* (з навч. літ.).

ГОРЯ́К, á, *ч., діал.* Високий голос. *Вступають в хор ніжні підголоски, виривається вгору тонкий і дзвінкий, як струна, голос-горяк, пісня дужча, шириться* (І. Рябокляч).

ГОРЯКА́, *присл., діал.* Високим голосом. *Гнат виводив горяка Пісню п'яну і горлату: Гей, про жінку ту, яка "Мала мужа-пияка"* (С. Олійник).

ГО́РЯНИЙ, а, е. Те саме, що **гори́стий.** *Протилежний берег був .. високий і горяний* (М. Старицький); *За Шляхтовою знов піднімається гора, цілий пейзаж горяний* (І. Нечуй-Левицький); *Понад горяним краєм, у сизо-молочній імлі, До світанку летять журавлі* (Я. Шпорта).

ГОРЯ́НИН, а, *ч.* Житель гір; горець. *Іноді проїжджав на гору маленьким ішаком, худеньким і довговухим, величезний, гладкий і пузатий горянин* (В. Сосюра); *За вечерею зібрались: дочка бургомістра, її жених — офіцер прикордонної вахти, лісничий, ще якийсь горянин* (з мемуарної літ.); *Едельвейс — рідкісна рослина. Вона охороняється законом, а серед горян вважається символом мужності й кохання* (з наук.-попул. літ.).

ГОРЯ́НКА, и, *жс.* Жін. до **горя́нин.** *Прощайте, вечори багряні, Річок неповторимий плин, .. І ти, горянко чорноока, Із повним кухлем на плечі* (А. Малишко); *Тії пори ясний легінь Іванко Сподобав Лесю, дівчину-горянку* (П. Воронько).

ГОРЯ́НОЧКА, и, *жс.* Зменш.-пестл. до **горя́нка.** *І, поета шануючи славу, Піднесла нам горяночка дар — Незабудки з вершин Ала-Тау І на мові казахській "Кобзар"* (М. Нагнибіда).

ГОРЯ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **горя́нин.** *То невже і в цих горянських хатах Я таким вже знаменитим став?* (Т. Масенко); *Горянські бояри й воєводи заходили до світлиці, зупинялись перед князем і, низько вклонившись, мовчки одходили набік* (С. Скляренко); // Власт. горянам. *Коли узятий був Берлін, Грузинського народу син Наш стяг аж на верху рейхстагу, Горянську маючи відвагу, Як світоч правди водрузив* (М. Рильський).

...ГО́СП, у, *ч.* Друга частина складних слів, що відповідає слову **господа́рство,** напр.: к о л г о́ с п, л і с г о́ с п, р а д г о́ с п.

ГОСП... Перша частина складних слів, що відповідає слову **господа́рський,** напр.: г о с п п р а ц і в н и́ к, г о с п р о б о́ т а, г о с п ч а с т и́ н а.

ГОСПДО́ГОВІР, до́говору, *ч.* Скорочення: господарський договір. — *Лазить Дідровський по об'єктах і хапає найвигідніші госпдоговори* (А. Крижанівський); *Для розвитку нових напрямів наукових досліджень потрібне серйозне структурне і фінансове забезпечення, стабільна й довгострокова державна підтримка. Розмовами про гранти й госпдоговори цій стратегічній справі не зарадиш* (з публіц. літ.).

ГОСПДОГОВІ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **госпдо́говір.** *Згідно із госпдоговірними умовами науково-дослідна установа мала отримувати 25 відсотків майбутнього прибутку* (із журн.); // Який виконується відповідно до госпдоговору. *Утримання управлінського апарату фірми забезпечується сумами накладних відрахувань із сум госпдоговірних тем* (із журн.).

ГО́СПЕЛ, у, *ч.* 1. Жанр духовної музики афроамериканців. *Білий госпел розвинувся наприкінці XIX ст. як суміш народних мелодій і християнських гімнів* (з навч. літ.); *Традиційно госпел поділяють на білий та чорний, негритянський, хоч і зародилися вони спільно в середовищі методистських церков американського Півдня* (із журн.).

2. Євангелійна пісня, подібна до балади, блюзу, виконана в такому жанрі. *Американський хор, який одразу ж після перших виступів здобув глядацьку симпатію, згодом було визнано провідним у виконанні госпелу* (з газ.).

ГОСПІТАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Дія за знач. **госпіталізува́ти.** *Якось наша чергова медсестра, заповнюючи документи на госпіталізацію одного чоловіка з пухлиною мозку, схибила, не ознайомившись із його кредитоспроможністю* (В. Чемерис); *Хворі на запалення легень зазвичай потребують госпіталізації* (з наук.-попул. літ.); *Важливою умовою успішного лікування гострого гепатиту є рання госпіталізація дитини* (з навч. літ.).

ГОСПІТАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **госпіталізува́ти.** *Хворі з гострим мозковим інсультом повинні бути госпіталізовані з метою одержання необхідної діагностичної, лікарської та сестринської допомоги* (з наук. літ.); *Кров на аналізи спочатку здають госпіталізовані хворі, а вже потім ті, які проходять амбулаторне лікування* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **госпіталізо́ваний,** ного, *ч.;* **госпіталізо́вана,** ної, *ж.* Той (та), кого госпіталізували. *Протягом доби кожний госпіталізований має бути оглянутий компетентною комісією* (з газ.); // **госпіталізо́вано,** *безос. пред. У Франції госпіталізовано кілька солдатів, а також у Бельгії і в Голландії* (Л. Костенко); *На Вінниччині було госпіталізовано 11 людей після ураження блискавкою* (з газ.).

ГОСПІТАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ГОСПІТАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *недок. і док., кого.* Поміщати (хворого) в лікарню, в госпіталь, в клініку і т. ін. для лікування. *У випадку порушення життєво важливих функцій пацієнтів госпіталізують у реанімаційне відділення* (з наук. літ.); *Фахівці радять не зволікати і госпіталізовувати дітей із симптомами гострих респіраторних захворювань та гострих кишкових розладів до інфекційних лікарень* (із журн.); *Кухаря госпіталізували з діагнозом "реактивний психоз"* (Л. Костенко); *Госпіталізувати Ковбика лікарі "швидкої" категорично відмовилися* (О. Чорногуз).

ГОСПІТАЛІЗУВА́ТИ *див.* **госпіталізо́вувати.**

ГО́СПІТАЛЬ, ю, *ч.* Те саме, що **шпита́ль** 1. *В одній з атак мене було тяжко поранено і вночі переправлено на лівий берег Волги, а звідти в госпіталь до Саратова* (І. Цюпа); *Майже чотири місяці лікувалась* [Тамара] *спершу в польовому госпіталі, а потім у львівській лікарні* (А. Хижняк).

Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, стаціона́рі *і т. ін.) див.* **лежа́ти.**

ГОСПІТАЛЬЄ́Р, а, *ч.* Член католицького рицарського чернечого ордену, заснованого у XII ст. в Палестині. *Діяльність госпітальєрів має релігійно-благодійний характер* (з наук.-попул. літ.); *Резиденція Ордену госпітальєрів спочатку перебувала в госпіталі Святого Іоанна в Єрусалимі* (з наук.-попул. літ.).

ГОСПІТАЛЬЄ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до госпітальєрів. *Госпітальєрське вбрання — червоний плащ з білим хрестом* (з наук.-попул. літ.).

ГОСПІТА́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **го́спіталь.** *Ніяка сила в світі не втримала б тепер його в цих затишних госпітальних палатах* (Ю. Бедзик); *Через усе шахтарське селище промаршурував він з нею у своєму госпітальному халаті* (О. Гончар); // Який застосовується в лікуванні у госпіталях. *В мединституті він почав читати курс госпітальної хірургії* (Ю. Шовкопляс); *Дзяк Георгій Вікторович — академік Академії медичних наук України, завідуючий кафедрою госпітальної терапії, відомий вчений у галузі кардіології, ревматології, спортивної медицини* (із журн.).

ГОСПО́ДА, и, *ж.* 1. Домашнє житло; домівка. *Вітер з години на годину дужчав, рвав сніг з землі .. Добре тому, хто тепер дома, в теплій господі!* (Панас Мирний); *Він щедро частував кожного, хто завітав до його господи — спеціально заорендованого будиночка над самим Дніпром* (Л. Дмитерко).

2. Господарство (у 5, 6 знач.). — *Мені із нею* [дійницею] *не носиться, Тобі ж, в господі, пригодиться* (Л. Боровиковський); *Був на господі у них ще й гусак, що за сторожа правив* (М. Зеров); *Еол, оставшись на господі, Зібрав всіх вітрів до двора* (І. Котляревський).

ГОСПО́ДАР, я, *ч.* 1. Той, хто займається господарством, хто веде господарство; хазяїн (у 2 знач.). *Ні, таки з пана поганий господар. Пропадало добро без хазяйського ока* (М. Коцюбинський); *Піклуючись про майбутній врожай, добрі господарі слідом за комбайнами лущать стерню, вчасно орють ґрунт під озимину* (з газ.).

2. *чого і без дод.* Те саме, що **вла́сник** 1. *Не той господар землі, що по ній бродить, а той, хто по ній за плугом ходить* (примовка); *Що значить — в якомусь куточку Бути господарем справжнім, хоча б і тісненького ґрунту* (М. Зеров); // Приватний наймач робочої сили; хазяїн (у 1 знач.). *Заходила в Дем'янівку, .. дуже жадалось мені побачити своїх перших господарів* (Марко Вовчок); *Ой ще бурлак не стелився, Вже господар причепився: "Вставай, бурлак, годі спати, Вже час воли в поле гнати"* (І. Франко); // Заможний селянин. — *Ви, Петре, тепер господар на все село, ніби князь!* (І. Нечуй-Левицький); *За селом, на горі, в підперезаному тополями хуторі, жив господар на всю губу — богобоязливий церковний староста Кіндрат Комар* (О. Ковінька).

3. *чого, чому, перен.* Повновладний розпорядник. — *Чому ти говориш зі мною? Говори з нею, вона сама господар своїм почуттям* (Є. Гуцало).

4. Глава сім'ї, господарства; хазяїн (у 3 знач.). *Господар з господинею частують гостей* (Леся Українка); *На хутір приїхав .. Верига з дочкою. Такому гостеві усі зраділи в домі, а найбільше господар* (П. Панч).

◊ **(1) Госпо́дар (пан) стано́вища** — той, хто має здатність або можливість активно впливати на кого-, що-небудь, керувати кимсь, чимсь і т. ін. на власний розсуд; головний у чому-небудь. *Упоєний радістю перших перемог, він уже вірив тоді, що сам є господарем становища* (О. Гончар); *Він вирішив обійти німця далеко з тилу, наблизитися до нього звідти, звідки той його не очікував, і самому стати господарем становища* (П. Загребельний); *У словах великого князя звучав глум, і Заремба завагався. .. Цей поганий, тупоумний ковбан був паном становища* (Юліан Опільський).

ГОСПОДА́РИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **госпо́дар** 1, 4. *В цьому домку, як в райку. Тут господарик, як виноградик. Тут господинка* [господинька], *як калинка. Тут діточки, як квіточки* (колядка); — *Господарика твого не дави, .. господарика твого молодого* (О. Кобилянська); *Особливу увагу вчителі та вихователі приділили оволодінню хлопчиками початковими елементами господарювання, економному використанню матеріалів, охайності та відповідальності* (із журн.).

ГОСПОДА́РИТИ, рю, риш, *недок., діал.* Господарювати. *Рифка господарила дома, варила, прала, рубала дрова, шила і мила* (І. Франко); *Прийшов час і Фушер помер. Його наслідники жили ще якийсь час у сім домі і господарили так, що дім мусили продати* (О. Маковей).

ГОСПО́ДАРІВ, ева, еве. Прикм. до **госпо́дар.** *Нарешті відчинилися двері, зайшла господарева донька* (О. Бердник); *Господиня мела підлогу довгою сукнею, обличчя в неї було смутне так само, як господареве* (Валерій Шевчук).

ГОСПОДА́РКА, и, *ж.* 1. Жін. до **госпо́дар.** *Такий бенкет справляють, що ну. А самої господарки, Ївги, ніхто ні в чім* [ні про що] *і не питає* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Господарка, досить принадна молода якутка, турбувалась коло самовара* (П. Грабовський); *Господарки кіосків швиденько закривали торгівлю і собі поспішали до клубу* (В. Собко); *Як дбайливі господарки, Парк садили дівчата мої* (С. Крижанівський).

2. *діал.* Господарство (у 5 знач.). — *Ти поралася нині до полудня зі мною в господарці, потребуєш тепер відсвіження* (О. Кобилянська); *Степан одягався вдосвіта в старий одяг, натягав на себе полинялий халат, подерті старі черевики і йшов у такому одязі по господарці* (А. Крушельницький).

(1) Дома́шня *(рідко* **ха́тня) господа́рка** *(рідше* **господи́ня)** — жінка, яка ніде не працює, а веде господарство своєї сім'ї, господарює вдома. [С т е п а н:] *Людей не вистачає. Вже всіх підняли. Навіть домашніх господарок* (Яків Баш); *Дашина мати була звичайною хатньою господинею, кругозір якої сягав не дуже широко, обмежуючись, головним чином, повсякденними турботами* (С. Журахович).

ГОСПОДА́РНИЙ, а, е. Те саме, що **хазяйнови́тий.** *Навіть та стара хата під рукою молодого і господарного Андруся немов помолодшала і стала похожа на порядну, господарську оселю* (І. Франко); *Що й мови, Марта господарна, свою роботу Марта ніколи не проспить* (І. Нижник).

ГОСПОДА́РНИК, а, *ч.* Той, хто керує господарською діяльністю в якій-небудь галузі промисловості, сільського господарства. — *Він займав посаду одного з заступників крупного діяча — господарника обласного масштабу* (О. Гуреїв); *З середовища робітників вийшло багато талановитих організаторів, господарників і адміністраторів у всіх галузях народного господарства* (з наук. літ.); // *розм.* Той, хто відає господарством якого-небудь підприємства, якоїсь установи, організації тощо. *Весь скарб загону був в обозі, який складався з шести підвід. Транспортом відав досвідчений господарник Андрій Шовкопляс* (В. Петльований).

ГОСПОДА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Здатність уміло й економно вести господарство. [П о л і к с е н а:] *Але ж мені довіку дівувати не годиться, і я пішла б, якби хто був до пари, як не дружину, то діток любила б, як не кохання, то хоч господарність, покірливість і вірність принесла б дружині в посаг* (Леся Українка); — *Хвалю за господарність* (В. Кучер); *Чесність, господарність, привітність та гостинність українців захоплювала всіх чужосторонніх гостей* (з навч. літ.).

ГОСПОДА́РНО. Присл. до **господа́рний.** *Перехрест нагнувся, господарно підібрав кілька колосків у жменю і спробував вим'яти зерно на долоню* (Іван Ле); // *у знач. пред. Як не гарно, то не господарно* (Сл. Гр.).

ГОСПОДАРОВИ́ТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **хазяйнови́тий.** *Господаровитий кум накосив їх* [стіжки сіна] *у таких болотах та заростях, куди не добирався жоден косар* (М. Стельмах).

ГОСПОДА́РОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **господа́рка** 1. *Галю підхопила на руки Ганна й пригорнула до серця: "Моя ти господарочко!"* (Ю. Яновський); *Сто корів .. тільки першої зміни, зрадівши голосам своїх господарочок, лавиною посунули в розчинену браму* (І. Волошин).

ГОСПОДА́РСТВО, а, *с.* 1. Сукупність виробничих відносин того чи іншого суспільного укладу; спосіб виробництва. *Кріпосне господарство стало пристосовуватися до ринку, що розвивався в XVII ст.* (з навч. літ.).

2. Все, що складає виробництво, служить виробництву; економіка. *Селі завдають великих збитків населенню і народному господарству* (з наук.-попул. літ.); *Зарубіжні спеціалісти бажають переконатись, що ресурсні запаси, інфраструктура господарства, потенціал кадрів України відповідають міжнародним вимогам* (з газ.).

3. Галузь якого-небудь виду виробництва; виробнича одиниця. *Рибне господарство відіграє важливу роль у забезпеченні населення продовольством* (з мови документів).

4. Обладнання, інвентар, будівлі і т. ін. якого-небудь виробництва або виробничої одиниці. *Ходили ми .. по відбудованій домні.., бачили рудний двір, підйомник, складне цехове господарство* (Остап Вишня); *Там, дома, довелося залишити все господарство на повнім ходу, скотинку, хату, садок* (Г. Хоткевич); *Угледів* [Колодуб] *зоддалеки* [здалеку], *край села, парникове господарство, напнуті пластиком розкидисті, ангароподібні теплиці* (Ю. Бедзик); // *розм.* Сукупність предметів, речей, належних кому-небудь. *Він повільно озирався довкола, примічаючи коло бліндажа все своє господарство* (В. Кучер).

5. Сільськогосподарська виробнича одиниця із знаряддями і засобами виробництва, з ділянкою землі, худобою і т. ін. — *На власному досвіді переконаєтесь, .. що хазяйнувати по-старому в дрібних господарствах не можна* (А. Головко); *Під боком у промислового міста намули такі пропадають .. Коли будуть тут приміські господарства — овочеві бази баклажанами заб'ємо...* (О. Гончар); *Фермерське господарство.*

6. Виробнича, фінансова і т. ін. сторона побуту. *Тепер мачусі самій доводилось поратись і на полі, і в домашньому господарстві* (А. Головко).

По́ратися (бі́гати *і т. ін.)* **по хазя́йству (по господа́рству)** *див.* **по́ратися.**

△ **(1) Во́дне господа́рство** — галузь народного господарства, що відає використанням водних ресурсів для електрифікації, судноплавства, меліорації і т. ін. *Державний облік та аналіз стану водокористування здійснюють завдяки поданню водокористувачами звітів до державних органів водного господарства* (з мови документів); **(2) Комуна́льне господа́рство** — господарство, яке вирішує житлові проблеми, представлене сукупністю господарських підприємств, організацій та установ, що задовольняють побутові потреби міського населення (житлове будівництво, енергомережу, водопостачання, транспорт і т. ін.). *Життя сучасного міста немислиме без складного комунального господарства* (з наук.-попул. літ.); **(3) Напівнатура́льне господа́рство,** *екон.* — господарство, зайняте виробництвом продуктів як для власного споживання, так і для ринкового обміну. *На користь того, що населення Херсона вело напівнатуральне господарство в XII–XIII ст., красномовно свідчать археологічні знахідки* (з наук. літ.); **(4) Наро́дне господа́рство,** *екон.* — історично зумовлена сукупність галузей виробництва певної країни, пов'язаних між собою поділом праці. *На сучасному етапі розвитку української держави потреби народного господарства ставлять нові завдання до підготування кваліфікованих конкурентоспроможних робітників із високим рівнем загальної і професій-*

ної освіти (з наук. літ.); *Мокієві предки або мазали колеса в колективних походах, або принаймні робили мазниці й квачі, себто ті речі, що й тепер у народному господарстві корисніші, ніж, скажімо, губна помада* (М. Куліш); **(5) Натура́льне господа́рство** — господарство, яке виробляє продукти для власного споживання, а не для ринкового обміну. *Протягом багатьох віків натурального господарства українське село виробило стійкі традиції в домашньому побуті, які змінювались дуже повільно* (з наук.-попул. літ.); *Щоб підтримати своє натуральне господарство, батько ще наймався в підводчики та смолярував* (О. Довженко); **(6) Сільське́ господа́рство** — галузь народного господарства, що охоплює різні види рослинництва, тваринництва. *Співробітник Міністерства сільського господарства зоотехнік Сагайдак уже кілька годин сидів за столом, приводячи до ладу свої нотатки* (С. Добровольський); *Його* [Гальванеску] *реферат про організацію сільського господарства зацікавив науковий світ* (Ю. Смолич).

ГОСПО́ДАРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **госпо́дар** 2. — *Дивись — наче господарський син, а служить! — Дивно мені* (Панас Мирний); *Вона дівчина бідна, але завжди вбирається краще від господарських дочок* (Леся Українка); // Належний господарю. — *І трохи не шкодують* [кріпаки] *господарського добра* (Панас Мирний); // Власт. господарю (у 1 знач.). *Увіходить Валя. Настя зразу ж кидає дзеркальце, набирає господарського вигляду* (С. Васильченко).

ГОСПОДА́РСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до господарства (у 2 знач.). *Наші господарські можливості полягають у тому, що країна має величезний економічний потенціал* (з публіц. літ.); *Господарське життя Афін у середині V століття до н. е. дуже пожвавішало* (з навч. літ.); // Який відає господарством якої-небудь установи, організації. *Щодо господарської частини нашої організації, то тут стараннями Івана Федоровича завжди панував лад* (із журн.).

2. Стос. до ведення господарства (у 3–6 знач.). *Лице в Онисі стемніло, зчорніло й зсохлось од роботи, од недоспаних ночей, од господарського клопоту* (І. Нечуй-Левицький); *Пан... занурився в складні господарські обрахунки* (З. Тулуб).

3. Який стосується предметів домашнього господарства або використовується в домашньому господарстві. *Двір був великий, порослий травою, на ньому хліви, комори, різні господарські прибудинки* [прибудови] (Леся Українка); *Вдома продавалися господарські здобутки, як: набіл, овочі, мед і т. ін* (О. Кобилянська).

4. Пов'язаний з використанням у господарстві (у 2 знач.). *Господарське освоєння обводнювально-зрошувальної системи дасть змогу набагато збільшити виробництво сільськогосподарської продукції з кожних 100 гектарів зрошуваних земель* (з наук.-попул. літ.); // Який ґрунтується на правильному веденні господарства; економічний, раціональний. *Працелюбністю, господарським підходом до великих і малих заводських турбот, чуйністю і увагою до людей заслужив він визнання і довіру колективу* (з газ.).

5. Який добре веде своє або доручене йому господарство, дбає про нього, дотримується економії (про людину). *За чотири роки збиткова ферма, під умілою рукою господарського керівника Микити Олександровича, стала однією з найкращих у цілому регіоні* (з газ.); // Власт. такій людині, притаманний їй. *Робітники зупинились: їм стало жаль молдувана* [молдованина]. *Господарське серце зрозуміло весь трагізм ситуації* (М. Коцюбинський); *Дівчина-інженер господарським оком оглянула нескладне майно вишки* (О. Донченко).

Господа́рський спо́сіб будівни́цтва *див.* **спо́сіб.**

△ **Господа́рський розраху́нок** *див.* **розраху́нок.**

ГОСПОДА́РЧИЙ, а, е. Те саме, що **господа́рський.** *Уздрівши Романа, зразу ж, мов і не вони, поважно почали говорити* [молодиці] *про господарчі справи* (М. Стельмах); *На відміну від господарчих приміщень, будівля та, як і основний корпус, ділилася на поверхи, тільки поверхи були якісь присадкуваті* (П. Загребельний); *З господарчого двору долітав гомін, дерев'яне калатання, брязкотіння* (Ю. Мушкетик).

ГОСПОДАРЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **господарюва́ти.** *Демко охоче допомагав їй в праці коло городу й баштану і хоч був не призвичаєний до того, а проте скоро почав привчатись до господарювання* (А. Кащенко); *Ніка звикла до Арсена, поводилася з ним, як з своїм, і він їй чимало допомагав у господарюванні* (Л. Дмитерко); *Для підвищення економічної ефективності господарювання треба в кожній галузі застосовувати госпрозрахунок* (із журн.).

ГОСПОДАРЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок.* 1. Займатися господарством (у 3, 5 знач.); вести господарство. *Селяни всі радили мені вертати в село, господарювати* (І. Франко); *Я, як ви знаєте вже, маючи шматочок власного ґрунту, іду на село господарювати* (М. Коцюбинський); // Займатися господарською діяльністю, керувати яким-небудь господарством. — *Хіба пани та підпанки вміли господарювати? З чужої праці жиріти — ото їхня робота* (С. Журахович); [К р я ж:] *Відробив я вже своє, дочко .. А тепер хай молодші, академіки хай господарюють* (М. Зарудний).

2. Вести домашнє господарство, виконувати різні домашні роботи. *А тато на роботі, Він в шахті комбайнер. Сама господарюю У домі я тепер* (Г. Бойко); // Старанно і діяльно робити лад де-небудь; порядкувати. *Годиною пізніше він уже господарював у роті. Мав собі і тут чимало клопоту* (О. Гончар).

3. Робити що-небудь за власним розсудом, безцеремонно розпоряджатись у чиємусь господарстві. *Братова на мене й накинулась: — Се, — каже, — як усі господарюватимуть, то й господарство моє рознесуть чисто!* (Марко Вовчок); *І в лісі, що був годувальником і смерда, і тесляра-ремісника, господарювали чужинці* (А. Хижняк).

ГОСПО́ДЕНЬ *див.* **Госпо́дній.**

ГОСПОДИ́НИН, а, е. Прикм. до **господи́ня.** *Довго ще гримала Наумиха на чоловіка та совала горщики в піч так енергічно* [енергійно], *що не раз борщ, хлюпнувши на вогонь, бухав та сичав, мов гадина, гніваючись на незручність господинину* (М. Коцюбинський); *Пес у цьому обійсті був, але солодко спав й уві сні бачив .. костомашшя від курки, яку поїдав господинин гість* (Валерій Шевчук).

ГОСПОДИ́НЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **господи́ня.** *Михайло першим поклав ложку, повернувся до Настуні. — Спасибі тобі, господинько, — і подарував їй чарівну усмішку* (Ю. Збанацький); *Господинька посміхнулася, зітхнула, і на її грудях поворухнулась коса* (М. Стельмах).

ГОСПОДИ́НЯ, і, *ж.* Те саме, що **господа́рка** 1. *Прийшов наймит, прийшов, бідний, Воли розпрягає, Господиня з усіх мисок Та в одну зливає* (з думи); — *Перейшли з ним на нову квартиру; живу — як господиня: схочу робити — роблю, схочу лежати — лежу* (Панас Мирний); *За якусь часинку господиня знов увіходить, прохаючи всіх на вечерю* (М. Коцюбинський); *Частували господар і господиня: до пиріжків, до борщу* (А. Головко); *Господиня дому стоїть біля печі*

(Т. Масенко); * Образно. *Ніколи вже більше Жанна не буде господинею його думок* (В. Собко); * У порівн. *Баштові крани, мов старанні господині біля грубок, поралися біля цегельних коробок майбутніх будинків* (М. Руденко).

Дома́шня *(рідко* **ха́тня) господа́рка** *(рідше* **господи́ня)** *див.* **господа́рка.**

ГОСПО́ДНІЙ, я, є, **ГОСПО́ДЕНЬ,** дня, днє *(з великої літери).* Прикм. до **Госпо́дь.** *Хто погорджує словом Господнім, той шкодить собі* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *На людей пішла пошесть: трясці, пропасниці... Заробітку ніякого, грошей немає .. Біда, кара Господня!* (Панас Мирний); [Г а в р и л о:] *Тривожні небеса Господні* (О. Корнійчук).

Бо́жа (Госпо́дня, Пречи́ста) Ма́ти *див.* **ма́ти**[1]; **Бо́жий (Госпо́дній) дім** *див.* **дім; Вхід Госпо́день (Госпо́дній) у Єрусали́м (до Єрусали́му)** *див.* **вхід; Гріб (Гроб) Госпо́день (Госпо́дній)** *див.* **гріб.**

◊ **Бо́жий (Госпо́дній, Христо́вий) слуга́** *див.* **слуга́; Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої** *і т. ін.)* *див.* **збива́ти; [Чи́ста] ка́ра Бо́жа (Госпо́дня, вавило́нська)** *див.* **ка́ра.**

ГОСПО́ДЬ, Го́спода, *ч., (з великої літери).* Одне з наймменувань Бога у Біблії, у християнстві. *Я Господа буду хвалити за Його правдою, і буду виспівувати Ймення Всевишнього Господа!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Мій любий краю неповинний! За що тебе Господь кара, Карає тяжко?* (Т. Шевченко).

Бо́же (Го́споди) [тебе́ (мене́, його́ *і т. ін.)***] спаси́** *див.* **спаса́ти**[2]; **Го́спода (Бо́га) мо́лити** *див.* **моли́ти; Дя́кувати Бо́гові (Бо́гу, Го́сподові, Го́сподеві)** *див.* **дя́кувати; Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе]** *див.* **прийма́ти.**

◊ **Бог (Госпо́дь) зна що [таке́]** *див.* **Бог; Бог (Госпо́дь) з тобо́ю (з ва́ми)!** *див.* **Бог; Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував** *див.* **Бог; Бог (Госпо́дь) несе́ / прині́с** *див.* **Бог; Бог (Госпо́дь) приві́в** *див.* **Бог; Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Себе́]** *див.* **Бог; Бог (Го́сподь) ро́зум віді́бра́в (відня́в, забра́в** *і т. ін.)* *див.* **Бог; Бог (Госпо́дь) смерть дає́ (посила́є)** *див.* **Бог; Бог** *(рідко* **Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́** *і т. ін.)***] [святи́й] зна́є (зна, відає, ві́да)** *див.* **Бог; Бо́же (Го́споди) благослови́** *див.* **благословля́ти; Бо́же (Го́споди) пра́ведний (пра́вий)!** *див.* **Бог; Бо́же (Го́споди) [Ти] [мі́й] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]!** *див.* **Бог; Гніви́ти Бо́га (Го́спода)** *див.* **гніви́ти; Го́споди постріча́й!** *див.* **постріча́ти; (1) Госпо́дь (святи́й, хто** *і т. ін.)* **[його́] розбере́** *що і без дод.* — ніхто не знає, не можна зрозуміти чого-небудь; невідомо, незрозуміло. *Хто там правий, а хто винуватий — Господь його розбере* (Панас Мирний); *Господь розбере, що воно там робиться* (з газ.); *А врешті, хто його розбере тепер, куди ми посуваємось, коли більшість наших людей і сама того не знає, а так якось бреде навмання* (Леся Українка); **Дай** *(рідко* **пода́й) Бо́же (Бог, Го́споди)** *див.* **дава́ти; Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь,** *заст.* **Біг, Бі) [милосе́рдний]** *див.* **Бог; Забу́тий Бо́гом (Го́сподом)** *див.* **забу́тий; (2) [І] де в Го́спода** — уживається для вираження здивування з відтінком небажаності. *І де ті в Господа взялися Усякі штучнії їства?* (Т. Шевченко); **Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа** *і т. ін.)* *див.* **кри́ти; (3) Мо́же б (хоч би) Госпо́дь посла́в** *кому і без дод.* — уживається для вираження сподівання на що-небудь. *Може б нам Господь послав талан та добрий урожай на полі* (І. Нечуй-Левицький); *Хоч би Господь дощику післав* [послав]*! — чую я початок розмови* (Леся Українка); **Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа)** *див.* **дава́ти; Не доведи́ (не приведи́) Бо́же (Бог, Го́споди, Госпо́дь)** *див.* **дово́дити; Прости́ Го́сподu** *див.* **проща́ти; Сла́ва тобі Го́споди** *див.* **сла́ва; Трима́ти [Го́спода] Бо́га за бо́роду** *див.* **трима́ти; Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить)** *див.* **Бог; Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) помага́є (помага́)** *див.* **Бог; (4) Чи дале́ко Госпо́дь несе́,** *евф.* — уживається для висловлення ввічливого запитання до співрозмовника, куди саме він іде. *Іде чорноморець. От, спинивши його, й питаю, чи давно з коша і чи далеко Господь несе?* (Т. Шевченко); **Як Бог (Госпо́дь) ми́лує?** *див.* **Бог; (5) Як дасть (пошле́) Госпо́дь** — уживається для вираження сподівання на здійснення чого-небудь. *Як дасть Господь милосердний, приїду сам на Січ* (Т. Шевченко); — *Заспокойся, доню, прийдеш завтра, як пошле Господь* (Н. Королева).

ГОСПО́РГАН, у, *ч.* Скорочення: господарський орган. *Зміцнення матеріально-технічної бази підприємств та організацій здійснювалось як за рахунок бюджету, так і за рахунок коштів від основної виробничої діяльності госпорганів* (з наук.-попул. літ.).

ГОСПРОЗРАХУНКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **госпрозраху́нок.** *Слід сказати, що визначення госпрозрахункових завдань у помісячному розрізі — це найбільш трудомістка робота в усій системі внутрішньогосподарського розрахунку* (з наук. літ.); // Який перебуває на госпрозрахунку. *Бригада, ферма, допоміжне підприємство є складовою частиною єдиного госпрозрахункового господарства* (з наук. літ.).

ГОСПРОЗРАХУНКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **госпрозрахунко́вий.** *Госпрозрахунковість повинна мати тотальний характер* (із журн.); *Госпрозрахунковість організації не покладає на держбюджет додаткових фінансових витрат* (з газ.).

ГОСПРОЗРАХУ́НОК, нку, *ч.* Скорочення: господарський розрахунок. — *А треба зробити так, щоб вони* [трактористи] *.. перейшли, як і на заводах робітники, на госпрозрахунок* (В. Кучер); *У період непу підприємства, незважаючи на госпрозрахунок, були позбавлені господарської самостійності* (з наук. літ.).

ГОСПЧАСТИ́НА, и, *ж.* Скорочення: господарська частина. *Видають* [боєприпаси] *на лівому фланзі, у глинищі. Це наш найближчий тил, де розташувалися санпункт і госпчастина* (Є. Доломан); *Ми опинилися в лісі, в партизанському загоні, і мама згодом вже командувала всією госпчастиною загону* (Ю. Покальчук).

ГОСТЕЛЮ́БНИЙ, а, е. Те саме, що **гости́нний.** *Спасибі гостелюбним хазяям, Хай їм щастить у всіх на році тижнях!* (М. Рильський); *Сердечно й щиро всіх приймало Нас гостелюбнеє село* (С. Воскрекасенко).

ГОСТЕЛЮ́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гостелю́бний.** *Куррадо Джанфільяцці, як ви, мабуть, усі бачили й чули, був одним із найшляхетніших громадян у нашому місті і завжди славився щедрістю своєю та гостелюбністю* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГОСТЕЛЮ́БНО. Присл. до **гостелю́бний.** *На порозі гостелюбно розчинених дверей галереї гостей зустрічала господиня мистецького вечора* (з газ.).

ГО́СТЕНЬКО, а, *ч.* Пестл. до **гість** 1, 2. — *Зеленеє поле, зелене, Збирайтеся, гості, до мене, Ведмедика ласого обдурю І ласощів гостенькам наварю* (Л. Глібов); * Образно. [К о м а н д и р з а с т а в и:] *В засаду, хлопці, по кущах, за хи-*

жу! А ви, малі, з бабусею до льоху, Ми всиплем нашим гостенькам гороху (П. Воронько).

ГОСТЕ́ЦЬ, тцю́, *ч., діал.* Ревматизм. *Тепер він старий, гостець по костях ходить* (І. Франко); *Янко має гостець у колінах і любить паритись в лазні* (П. Козланюк).

ГОСТИ́НА, и, *ж., розм.* 1. Перебування в гостях; гостювання. *Три дні ходу — днина гостини!* (примовка); *Перший день навчання після Різдвяних канікул нагадував собою небуденну гостину* (Ірина Вільде); // Відвідини. *Тепер нова комбінація про Вашу гостину до мене: чи не було б для Вас вигодніше* [вигідніше] *приїхати багато раніше вистави просто в Гадяч?* (Леся Українка).

2. *діал.* Страви і питво, якими частують гостей. *Ми до двора — в дворі співи, сміхи, гостина, музика, — се пан комісію гостить* (І. Франко); *Баба приготувала гостину, дівки сіли коло хлопців, їдять, п'ють* (А. Калин); // Бенкет. *Серед радісних окликів і співів почалася гостина* (І. Франко); *Пані Павловська .. справляла у себе гостину на привіт нового року* (О. Маковей).

3. *діал.* Гостя. [М а р у с я:] *Частуй, частуй .. Бо тепер я, панотченьку, гостина в тебе* (І. Нечуй-Левицький); *Завітала до хати пізно гостина, серед ночі свято нарядила, то вже сну не буде на мене* (С. Васильченко).

○ **(1) У гости́ні,** *у знач. присл.* — у гостях. *Виїхала вона, вже більше як два тижні буде, з Петербурга, та й досі їде, мала бути у брата і в тіток в гостині по дорозі, та отож гостює й досі* (Леся Українка); **(2) У (на) гости́ну,** *у знач. присл.* — у гості. *І дома не сидиться, і робити вже годі: все б у гостину, та щоб убрання все нове та хороше на їй було* (Марко Вовчок); *І як його не піти до самого автора* [М. Гоголя] *на гостину — вшанувати пам'ять, доторкнутись до землі його дитинства!* (Ю. Яновський); *Якби я міг літати разом з птаством, До тебе прилетів би у гостину* (Д. Павличко).

ГОСТИ́НЕЦЬ[1], нця, *ч.* 1. Якась річ або ласощі, які звичайно привозять, приносять або передають звідки-небудь як подарунок. *Було як поїде в Київ, то й навезе нам гостинців хороших: матусі очіпок, шовком гаптований, чи плахту червону; мені доброго намиста або стрічок* (Марко Вовчок); *Завжди батько, вернувшись з поля, казав нам, що або відняв, або випрохав у зайця по шматочку хлібця нам як гостинець* (М. Кропивницький); *Як приїхала бабуся із села, Всім гостинців .. привезла: Майці — диню-скороспілку, ягідок, А для Клима, для онука — пиріжок* (І. Нехода); * У порівн. *Баба Ганна, сидячи з Гризельдою за роботою, усе намовляла її виходити заміж за князя Заславського, .. просила та канючила, наче дитина гостинця* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Про удар, постріл, травму від удару і т. ін. *То теє промовляв* [Голота], *На присішках став, Без міри пороху підсипає, Татарину гостинця у груди посилає* (з думи); *Уляна, плачучи, показує сусідці .. синці — гостинці п'яного, сердитого чоловіка* (М. Коцюбинський); *Марта спересердя уперіщила пужалном підручного по морді — всю зворотну путь чмихав і крутив носом бідолаха від того гостинця* (І. Волошин).

◊ **Перепада́ти / перепа́сти на горі́хи (на гости́нці, на галушки́** *і т. ін.*) *див.* **перепада́ти.**

ГОСТИ́НЕЦЬ[2], нця, *ч., діал.* Великий битий шлях. *Широкий битий гостинець тягнувся, як розвитий звій полотна серед зеленого лісу* (Н. Кобринська); *Шляхи несли в своєму річищі друзів, побратимів, гостей. Тому й називалися вони гостинцями* (О. Бердник).

ГОСТИ́НИ, ти́н, *мн.* Те саме, що **гости́на** 1. *Гостини польських емісарів у його домі наробили йому багато неприємності* (І. Франко); *Довго длятись гостям не можна було, Омелько мусив квапитись, тож і гостини були короткі* (О. Ільченко).

ГОСТИ́НИЙ, а, е: △ **Гости́ний двір (ряд)** *див.* **двір**[1].

ГОСТИ́ННИЙ, а, е. Який любить приймати і частувати гостей. *Єпископ має бути бездоганний, муж однієї дружини, тверезий, невинний, чесний, гостинний до приходнів, здібний навчати* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Веселий, гостинний, він любив товариство і скоро зібрав біля себе гурток молоді більш поступової та відводив там душу* (М. Коцюбинський); *Нам цікаво було оглянути мисливський замок.., зазирнути в курні селянські хати, де гостинні гуцули завжди ладні поділитися шматком хліба і кухлем квасного молока* (С. Журахович); // Характерний для такої людини. *Мій небіжчик тато був коваль і славився на всю околицю не тільки хорошою та тривкою роботою свого ремесла, але й своєю живою, гостинною та людяною вдачею* (І. Франко); // Який свідчить про гостинність, виражає її. *Вигляд людей був якийсь гостинний і привітний* (Яків Баш); *Він широким гостинним жестом вказав .. на дверцята, що провадили до його швейцарської комірчини* (Ю. Смолич); // *перен.* Про місця, приміщення і т. ін., де гостю виказують гостинність, де він любить бувати. *Там за скелями сніжними Чей долину я знайду Тиху, певну та гостинну І забуду всю біду* (І. Франко); *З-над річки лине пісня голосна, А тут, біля гостинної веранди, Іде безкровна, лагідна війна Червоної та білої троянди* (М. Рильський); *За гостинним столом він розповідав, як у роки війни на Алтаї доводилося варити метал у зерноскладах, обладнаних наспіх під ливарню* (І. Волошин).

ГОСТИ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гости́нний.** — *Традиції гостинності, які свято шанує народ, .. не дозволяють мені відмовити вам* (Ю. Смолич); *Гнат, зберігши гостинності такт, Підбирає слова милозвучні* (С. Олійник); // Готовність, бажання приймати гостей і частувати їх. *Острів'яни виявляють морякам свою приязнь і гостинність, запрошують в свої оселі, частують кокосовими горіхами й апельсинами* (О. Довженко); *Гість не скористався із її гостинності, і все печене й варене так і залишилося на столі цілим* (Григорій Тютюнник); // Гостинне приймання. *Хотілось би особисто подякувати за ту незвичайно сердечну гостинність, яку Ви... виявили під час пробування мого у Львові* (М. Коцюбинський); *Поснідавши, лісничий подякував за гостинність і зібрався їхати* (О. Донченко).

ГОСТИ́ННО. Присл. до **гости́нний.** *Перед непроханими гостями стояв якийсь чоловічок і, одбігаючи невеличкими кроками в глибину коридора, наперекір сподіванням, гостинно посміхався милою усмішкою* (М. Хвильовий); *Мотрона гостинно припрошувала Остапа їсти, пити* (К. Гордієнко); *І таки знайшов* [Валентин Модестович] *у собі силу гостинно посміхнутися* (Ю. Шовкопляс); * Образно. *Осіння природа гостинно розкривала свій стіл подорожньому* (М. Шеремет).

ГОСТИ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **гости́нець**[1]. — *Оце я вам гостинчика принесла та забалакалася з вами й забула* (Т. Шевченко); *Привезу вам з Богуслава гостинчика, чогось моднього* [модного] *на сукню* (І. Нечуй-Левицький); *Дідусь було по головці* [голівці] *погладить її, гостинчика дасть їй якого, яблучко абощо* (А. Тесленко); * Образно. *Дозвольте сподіватися, що наше прохання не пропаде марно і що незабаром матимемо од Вас хоч невеличкого гостинчика для нашої збірки* (М. Коцюбинський).

ГОСТИ́ТИ, гощу́, гости́ш, *недок., розм.* 1. *кого чим і без прям. дод.* Те саме, що **угоща́ти.** *Баба почала гостити: дала по стаканчику винця і закуску таку хорошу, що рідко хто й бачив* (з казки); *Почали* [люди] *мене гостити вареними яйцями й паляницею* (Ганна Барвінок); *За доброю вечерею виявлялося, що пан сотник бувалий чоловік, уміє не тільки гостити подорожніх, але й розважати та розвеселити їх оповіданнями про свої пригоди та дотепними жартами* (Б. Лепкий).

2. *у кого і без дод.* Те саме, що **гостюва́ти.** — *Прощай Марусю з мого дому! Недовго ти в мене гостила, та з тобою усегда* [завжди] *радість була* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Син недовго гостив у батька* (Панас Мирний); * Образно. *На землю скель і радуг малинових Нужда прийшла гостити у дворі* (А. Малишко).

ГОСТИ́ТИСЯ, гощу́ся, гости́шся, *недок., розм.* 1. Те саме, що **угоща́тися.** *Коваль горівки, хліба вніс, їдять, гостяться...* (І. Франко); — *Сідайте трохи. Чужі люди гостяться, а вас жодної .. не видно за столом* (Ірина Вільде); *Сидів жених — Іван у золоченому барвінку, де сиділи сватове та кумове, де гостилася уся Каламарева родинка — близька і далека* (І. Чендей).

2. Те саме, що **гостюва́ти.** *Недовго гостився Ясь в покоях княжих: одну хвилиночку. Він знав панський звичай, що не велів одбувати довгих візитів* (І. Нечуй-Левицький).

ГО́СТІВ, тева, теве. Належний гостеві. *Голос гостів розходився в гучний регіт, що котився важкими камінцями і, не знати чому, страшенно дратував мене* (М. Івченко); *Полковник пам'ятав гостів голос ще відтоді, як він лунав у телефонній трубці, коли доводилося безпосередньо зв'язуватися зі штабом фронту* (Ю. Яновський).

ГО́СТОНЬКО, а, *ч.* Пестл. до **гість.** — *Сідайте, мої гостоньки любі та милі!* — *припрошував дід Грицай* (І. Нечуй-Левицький); — *Сідайте, гостоньки милі, сідайте,* — *запросила Мітчукова* (М. Олійник).

ГО́СТРЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гостри́ти** 1. *І вгризаються в соснину леза гострені сокир* (В. Сосюра); *Най славен буде Шрам! Хай Ножик, гострений на лихо ворогам, Живе і славиться!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); // **го́стрено,** *безос. пред. Там, де ще не гострено списи, Там, де ще безодні не розверсті, Там, де ні сльозиночки у персті — Онде вже відлунює: "Спаси!"* (із журн.).

ГОСТРЕ́ННИЙ, а, е, *розм.* Дуже гострий. *З напіврозкритої пащі виглядали гостренні білі зуби...* (М. Стельмах); *Ніж зблиснув гостренним лезом і майже на третину зайшов у кедровий різьблений одвірок* (Ю. Логвин); *В одній халяві чобота хлюпало од щедро пролитих сліз, а в другій холодив ногу гостренний колій* (Валерій Шевчук).

ГОСТРЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **го́стрий** 1—6. *Казав козак, казав бурлак: — Дівчинонько-рибчинонько!.. Дай шабельку старенькую, Старенькую, гостренькую* (Я. Щоголів); *Невеличке ягнятко, зігнувшись у каблучку, виставило своє гостреньке рильце з рідкими зубами* (Панас Мирний); *Білявому чоловікові промова Шільмана здалась надто гостренькою* (Олесь Досвітній); *В голосі дівчини прорізалося щось гостреньке, неприязне* (І. Волошин); *На полі осідає сніг, а під ним дзвінко дзюркотить вода. Проте ще можна ходити по снігу, бо вночі він пришерхає від гостренького морозцю* (О. Копиленко); *Клим сьорбає запашний гостренький борщ, прихвалює невістку* (К. Гордієнко).

ГОСТРЕ́ЦЬ, ю́, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини злакових, що росте як бур'ян на полях. *Щоб мати добрі врожаї трав, не можна їх висівати на засмічених пирієм, гострецем та іншими злісними бур'янами ділянках* (з газ.).

ГО́СТРИЙ, а, е. 1. Який має колючий кінець або ріжучий край; здатний колоти або різати. *Крикнула Олександра ридаючи .. та й звалилась, як трава на гостру косу* (Марко Вовчок); *Гостра склянка з розбитої пляшки зробила глибоку рану* (О. Донченко); *Гостре каміння в'їдається в босі ноги* (Ю. Яновський).

2. Який звужується, витягується на кінці. *Подекуди .. виглядали жовті соняшники, гострі верхи кукурудзи* (І. Нечуй-Левицький); *Роман їхав у гострій смушевій шапці, як у шоломі* (О. Гончар); *Він сидів на ослоні і мастив олією свій облуплений гострий ніс* (М. Чабанівський).

3. Який добре сприймає що-небудь; тонкий, проникливий. *На виду у діда старечий спокій, а проте — гострий, огняний погляд* (Панас Мирний); *Очі в нього гострі, видющі, слух, як у птиці, і вже коли він стоїть на варті, миша не пробіжить...* (І. Цюпа); *Від його кожуха йшов такий же важкий дух, як і від овець, і вовкам, хоч вони й мали гострий нюх, трудно було тепер зачути навіть близько живу людину* (П. Панч); // Який глибоко вникає в суть чого-небудь; допитливий. *Розум у дитини був гострий, допитливий — їй усе хотілося знати* (з мемуарної літ.); *Багатьох сучасників А. П. Чехова вражав гострий, аналітичний склад його розуму, твердість його суджень* (з наук.-попул. літ.).

4. Який діє рішуче, різко. *Ішла чутка, що він страшний чоловік, палкий, як порох, а гострий, як бритва* (Панас Мирний); *Війт був чоловік гордий і гострий. Учувши оці звернені до себе слова, він цілий почервонів зі злості* (Н. Кобринська); *Я гостра з ворогом, мов голка!* (П. Тичина); // Який відзначається дотепністю, вигадкою. *От ся* [пані] *втішна — то вже втішна! О, яка весела, як усіх смішить! Дуже гостра й розумна* (Марко Вовчок); // Сповнений дотепу; влучний, дошкульний. *Олександра й сама моргала на хлопця, зачіпала гострим словом, палким поглядом* (М. Коцюбинський); *А тепер, коли для мене Жартом злим кінчиться драма І от-от зірватись має Гостра, злобна епіграма, — Безпощадній зброї сміху Я боюся піддаватись* (Леся Українка); *У поезії Некрасова ми бачимо гостру й сміливу сатиру, задушевну лірику, високу громадську патетику* (з газ.).

5. Який сильно діє на органи чуття. *Гаряче повітря було повно гострих пахощів акацій і розливало якусь розкіш на ввесь двір* (І. Нечуй-Левицький); *Раптом забринів гострий .. дзвінок, то баронеса кликала Софію* (Леся Українка); *У квітневім повітрі стояв гострий холодок і чітка прозорість* (М. Хвильовий).

6. З великою кількістю солі, прянощів, спецій. *Вміст оцтової кислоти в маринадах повинен становити 1,2–1,8 %; такі маринади називаються гострими* (з наук.-попул. літ.); // Їдкий, пряний (про приправи). *На смак цибуля буває гостра, напівгостра і солодка* (з наук.-попул. літ.); *Гострий соус;* // *у знач. ім.* **го́стре,** рого, *с.* Їжа з великою кількістю солі, прянощів, спецій. — *Це Роза допомагала готувати. А ти знаєш, як вона любить гостре* (М. Томчаній).

7. Який надзвичайно сильно виявляється; сильний (про почуття). *Іваниха сплеснула руками і впала до землі зомліла, гостра туга її підкосила* (Леся Українка); *Він дивився на винахідника з гострою цікавістю, ніби довго чекав на його появу* (В. Собко); *Удосконалювати художню майстерність — це значить насамперед розвивати в собі гостре відчуття епохи, в якій митець живе* (з наук. літ.).

8. Який бурхливо розвивається, протікає (про хворобу). *В лікарні їм сказали, що у хворої гострий апендицит* (Н. Рибак); *Гостре респіраторне захворювання.*

9. Який проходить або розвивається надзвичайно сильно; напружений. *Іноді доходило й до гострих сутичок між матір'ю і дочкою* (А. Хижняк); *Зарудному завжди було властиве художньо виразне розкриття гострих характерних життєвих конфліктів* (з наук. літ.).

△ **Го́стрий гастри́т** *див.* **гастри́т; Го́стрий кут** *див.* **кут.**

◊ **Болю́че (го́стре) пита́ння** *див.* **пита́ння; Го́стре о́ко** *див.* **о́ко**[1]**; Го́стре сло́во (слівце́, слове́чко)** *див.* **сло́во; (1) Го́стрий на о́ко (на о́чі)** — спостережливий, уважний, пильний і т. ін. *Гостра на око стара підгледіла, що вночі Зіна не сама прийшла до Луківни, — якийсь військовий приводив* (Яків Баш); *Комонники наближалися вчвал, Базар і собі вигукнув: — Севера коняз!. Севера!.. Але гострий на око бородань Калев і досі мружививсь, і Боримисл дивився то на нього, то на вершників* (І. Білик); *Гострий на очі наглядач все помічав, усе бачив. Повз його увагу ніщо не могло пройти* (із журн.); **(2) Го́стрий на язи́к (на сло́во, на слова́, на мо́ву** *і т. ін.)* — здатний влучно, дошкульно, різко, дотепно і т. ін. висловлюватися. *А була в нас дівка, бідова така, на слово гостра, і рішила вона .. скупатись у тому ставу одної ночі* (з легенди); *Замолоду була* [Мар'я] *красива, швидка, весела... і на язик гостра* (Панас Мирний); [В а с и л ь:] *Ну й гостра ж на мову! На нашім кутку таких дівчат і заводу нема* (М. Кропивницький); *І змалку росло воно хитре, пронозливе, гостре на речі* (Дніпрова Чайка); [І в а н:] *Гострий ти на слова, та який то з тебе на ділі козак?* (С. Васильченко); *Два козаки виїхали наперед із запорозьких рядів. Один був молодий, другий старіший, обидва гострі на слова* (О. Довженко); *Надто гострий він на язик, не змовчить, не стерпить неправди* (К. Гордієнко); *Смішне найбільше впадало в очі спостережливій і гострій на язик Каті* (В. Козаченко); *Гострий на слово, з доброю реакцією, з іронічною посмішкою, .. він спочатку багатьох буквально зачарував* (Б. Олійник); **Го́стрий язи́к (язичо́к)** *див.* **язи́к; Дотя́ти [го́стрим] язико́м** *див.* **дотина́ти; Життя́ поверну́лося го́стрим бо́ком** *див.* **життя́; Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ ([го́стрі] спи́чки)** *див.* **заганя́ти**[1]**; Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́** *див.* **загла́джувати; Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі)** *див.* **ма́ти**[2]**; Обмина́ти го́стрі кути́** *див.* **обмина́ти**[1]**; Потра́пити (попа́сти, попа́стися** *і т. ін.)* **на [го́стрі (голо́дні)] зу́би** *(ірон.* **на зубо́к)** *див.* **потрапля́ти; Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла** *див.* **пристава́ти; Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку)** *див.* **смерть; Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка,** *рідко* **го́стрим ноже́м)] попере́к** *(рідко* **впо́перек) го́рла (у го́рлі)** *див.* **стоя́ти; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] ніж го́стрий у се́рце** *див.* **ніж**[1]**.**

ГО́СТРИК, а, *ч.* Круглий невеликий черв'як родини первиннопорожнинних, що живе у кишечнику людини. *Прикріплюючись до слизової оболонки товстої кишки, гострики зумовлюють її пошкодження і запальну реакцію* (з наук.-попул. літ.); *Крім аскарид, у кишечнику людей, найчастіше дітей, живуть і інші паразитичні круглі черви — гострики* (з навч. літ.).

ГОСТРИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для гостріння чого-небудь. *Коли Ісократа запитували, як це він, сам не здатний виголошувати промови, навчає інших, він відповідав, що гострильний камінь не може різати, проте робить залізо гострим* (з навч. літ.); *У полі, майже на самісінькій поверхні, лежали гострильний камінь і уламки гончарного посуду* (із журн.).

ГОСТРИ́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто займається гострінням різальних інструментів; точильник. *Його батько був мандрівним гострильником* (із журн.); *Гострильник ножиць.*

ГОСТРИ́ТИ, гострю́, го́стриш, *недок., що і без прям. дод.* 1. Робити гострим (у 1 знач.). *Лагодили* [козаки] *броню, гострили шаблі, насаджували на списи ратища і виливали кулі* (О. Стороженко); — *Так ви, дідусю, лишайтеся коси клепать та вчіть, як гострити, мантачити...* (Остап Вишня); * Образно. *У нього* [І. Франка] *.. люди діляться на два табори: на кривдників, проти яких він гострить як меч своє слово, і покривджених, яким він оддає своє серце* (М. Коцюбинський).

2. *перен., рідко.* Робити більш проникливим, напруженим; загострювати (увагу, розум і т ін.). *Зненависть до тої фігури* [панни Анелі] *гострила мою увагу* (М. Коцюбинський); *Тепер перед ним розкрився зовсім новий світ ідей, що гострив його розум і глибоко хвилював серце* (П. Колесник).

◊ **(1) Гостри́ти (виго́стрювати,** *рідше* **точи́ти, наго́стрювати** *і т. ін.)* **/ ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру** *і т. ін.)* — виношувати які-небудь підступні наміри щодо когось, чогось; замишляти щось. *А той нишком у куточку Гострить ніж на брата* (Т. Шевченко); [З о с я:] *Сава його* [Гната] *так любить, а він на Саву ножа* [ніж] *гострить* (І. Карпенко-Карий); [М о н т а н ь я р:] *Хто хоче буть республіканцем добрим, хай гострить меч на Брута перш за все* (Леся Українка); *Закликав* [Т. Шевченко] *громадою обух сталить, сокиру гострити на проклятих тиранів* (П. Тичина); *Дарма палії війни нагострюють сокиру і атомом своїм погрожує дарма* (І. Гончаренко); *Гриб Боровик насупився .. і рубонув, як завше, без підтексту: — Нащо на добре діло гострити сокиру?* (М. Стельмах); [Я к і в:] *Не помічав, щоб Віктор точив на тебе ніж* (П. Автомонов); *Прожив життя тихе, богобоязливе, ні на кого він меча не гострив, не важили й сусіди на нього* (Р. Федорів); *Вона вимагала продовжувати вигострювати ніж і вести розправу* (із журн.); *Тим часом над Європою насувалися хмари, вирувала буря. Вже рвався до влади Гітлер, Муссоліні гострив ніж на Абіссінію* (з газ.); **(2) Гостри́ти кі́гті (кі́гтики)** *на кого — що* — прагнути заволодіти ким-, чим-небудь, захопити когось, щось; зазіхати на щось. *Гострили кігті на чуже багатство* (з переказу); *Досягнувши свого, химерна дівчина втрачала спортивний інтерес до упокорення об'єкта і починала гострити кігтики на іншу жертву* (Ірина Вільде); **(3) Гостри́ти / нагостри́ти перо́,** *жарт.* — готуватися до писання, написання; вправлятися в писанні чого-небудь. — *Пропонуватиму тебе одним з редакторів, .. пишеш ти непогано. Тож гостри, друже, перо* (М. Олійник); *Хтось пише тепер чимало всякого, .. хтось жалує, що не має стільки сили, як нормальні люди, а то б хтось так нагострив перо, що аж!* (Леся Українка); — *Пера нагострили? — з усмішкою запитала учителька, готуючи клас до диктанту* (із журн.); **(4) Гостри́ти / нагостри́ти язи́к (язика́, язики́),** *зневажл.:* а) *(на кого і без дод.)* збиратися влучно і дошкульно сказати, наговорити що-небудь, готуватися до якоїсь розмови (перев. неприємної для когось). *Язики на мене гострять* (Сл. Гр.); *Баба, кленучи тих, що злобу в серці замишляють і гострять язик.., сипала прокльони і на його голову* (Ю. Бедзик); *Нагострила свій язик лілея, Наче меч, задля докорів* (А. Кримський); *Нагострить добре язика Й на перших зборах у промові Розпушить вщент керів-*

ника (С. Воскрекасенко); б) дотепно, дошкульно і т. ін. висловлюватися; говорити взагалі. *Шахтарі (щоб не дрімать!) все язики гострили, ось на старого вже летять колючі їхні стріли* (П. Дорошко); **(5) Гостри́ти о́чі** *на кого, рідше на що, жарт.:* а) кокетуючи поглядати на когось, намагаючись привернути його увагу. — *Катря на тебе так очі гострила, що мені тільки у ченці одна дорога* (Н. Рибак); б) пильно стежити за ким-небудь, приглядатися до когось, чогось, прагнучи здійснити свої наміри. *І ворог мій на мене очі гострить* (Сл. Гр.); **(6) Гостри́ти** *(рідше* **точи́ти) зу́би:** а) *(на кого, рідше проти (супроти) кого)* прагнути заподіяти кому-небудь прикрість, шкоду і т. ін., гніваючись. — *Ну, вже я на того Стецька гострю зуби. Прохав бісового квакала зорати ниву ще з осені, — ніколи — каже* (Панас Мирний); — *На Полтавщину нема вороття. Там на мене управитель зуби гострить, закатує* (П. Кочура); *Дійшло до його вух, що бояри знов гострять. супроти нього зуби* (А. Хижняк); — *Я тебе наскрізь бачу. Давно ви точите зуби на Борзня, ось тепер і радієте, що звели з ним рахунки* (Ю. Бедзик); б) *(на кого — що і без дод.)* прагнути здобути чию-небудь прихильність або заволодіти кимсь, чимсь; посягати на кого-, що-небудь. *Не гостри зубів на чужеє* (Номис); *Чи був же хоч один з них* [парубків], *щоб не гострив зубів на неї* [дівчину] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Батьки та матері гострили на його зуби як на корисного жениха* (Панас Мирний); — *Ми підемо шарпати кримські береги, коли Жолкевський точить зуби на нашу волю!* (З. Тулуб); *Почулися слова* [Христі]: — *Ви, отче, як вовк. Де вглядите* [побачите] *овечку, вже й зуби точите* (В. Речмедін); в) *(на що)* прагнути, розраховувати, дістати вигоду з чого-небудь. *В похоронному закладі .. не мають прейскуранта .. Для Клавди ясно, що вони вже п'ять днів гострять зуби на похорон у Річинських* (Ірина Вільде); *Керівництво гострить зуби на обчислювальну техніку, роздобуту з неймовірними труднощами* (із журн.).

ГОСТРИ́ТИСЯ, го́ститься, *недок.* Пас. до **гостри́ти.** *Десь гоститься, кричачи, ніж на бруску* (Дніпрова Чайка); *На його очах гострилися лемеші і підтягувалися гайки на сівалках* (Б. Харчук); *Гострий розум .. викликав підозру, та й не мав на чому гоститися, бо мимоволі випирав, накликаючи на себе біду* (Ю. Мушкетик).

ГОСТРІ́Й, я́, *ч., діал.* Те саме, що **гостри́льник.** *Увесь свій ремането гострій носив на плечах. Йому .. ніколи не бракувало клієнтів, а на подвір'я збігалося стільки господинь, що незабаром утворювалася черга* (Ю. Винничук).

ГОСТРІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гостри́ти** 1. *На збиранні зеленцевих посівів ножі жатки слід міняти для гостріння через 3—4 години роботи* (з наук. літ.); *Особливе значення для косаря мав інструментарій для гостріння коси* (з газ.).

ГО́СТРІСТЬ, рості, *ж., рідко.* Те саме, що **гострота́.** *Так само спроквола, нібито бавлячись, провів* [Пилип-з-Конопель] *пальцем по тонкому лезу, пробуючи дзвінку та зимну гострість* (О. Ільченко); *Великі темні поширені очі .. тепер дивляться пильно, сумно, спокійно. Навіть гострість носа, уст, підборіддя вигладилась* (В. Винниченко); *Миші теж в сей раз ліпше тут живеться, ніж давніше. Нема тієї гостроcті на кожному слові* (Леся Українка).

ГОСТРІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати гострішим. — *Соли картоплю! Хлопець послухався і відчув, як смак гострішає* (В. Барка); *Нове почуття обгортає Корольова, і відчуває він, як гострішає його злість, як затьмарюється ревнощами розум* (А. Шиян); *Поросле щетиною обличчя з випертими вилицями гострішає, робиться нещадним і лютим* (Григорій Тютюнник); *Вона* [скеля] *нагадувала середньовічний замок, похмуру кам'яницю, яка, гострішаючи догори, утворювала там щось подібне до вежі* (О. Гончар).

ГО́СТРО. Присл. до **го́стрий** 1–5, 7, 9. — *То ж ви* [Святославенки] *теє лихо збудили, Що батько ваш, Святослав київський, приспав, .. Як з гостро відточеними мечами На поганську землю налітав* (Панас Мирний); *На довгій хрящуватій шиї гостро випинається кадик* (О. Гончар); *Волосся гостро пахло холодною м'ятою* (В. Кучер); *Втрату матері хлопець переживав бурхливо і гостро* (І. Сенченко); *Шевченко гостро ненавидів самодержавство, ненавидів пригноблювачів* (М. Рильський).

ГОСТРО... Перша частина складних слів, що відповідає: 1) слову **го́стрий** у 1, 2 знач., напр.: г о с т р о г о л о́ в и й, г о с т р о г р а́ н н и й; 2) слову **надзвича́йно,** напр.: г о с т р о д е ф і ц и́ т н и й, г о с т р о з а р а́ з н и й.

ГОСТРОБОРО́ДИЙ, а, е. З гострою бородою. *Дуже білявий, довгообразий, тонковидий, гостробородий, він ввесь був ніби обмазаний "єлеєм", промкнутий ласкавістю* (І. Нечуй-Левицький); *З'явився єфрейтор з довгастим гостробородим обличчям* (М. Руденко).

ГОСТРОВЕ́РХИЙ, а, е. З гострим верхом. *Високо здіймається гостроверха солом'яна покрівля* (С. Васильченко); *Непорушними вартовими стояли гостроверхі копиці* (М. Стельмах); *Сидять татари на конях, у гостроверхих шапках, вузько прорізаними очима роздивляються навколо* (А. Хижняк).

ГОСТРОВУ́СИЙ, а, е. З гострими вусами. *Ще Ягнич малим був, а Коршак уже гостровусий ходив по Кураївці в шпичастій будьонівці* (О. Гончар); Дощик падає з небес, омивається пшениця гостровуса, тонколиця (С. Голованівський).

ГОСТРОВУ́ХИЙ, а, е. Із загостреними вгорі вухами. *Немов з морської хвилі, вирінули дві гостровухі голови. За ними в човнах дві фігури* (С. Васильченко); *На зарослому споришевому подвір'ї біля криниці в упряжі нетерпеливились добрі гостровухі коні* (М. Стельмах).

ГОСТРОГОЛО́ВИЙ, а, е. Який має видовжену голову. *Я .. їхав на драбинчастому возику, запряженому якоюсь гострозадою і гостроголовою конячиною* (В. Винниченко); *Над широкими водяними просторами заблимали довгими крилами гостроголові мартини* (Г. Епік).

ГОСТРОГОЛО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **гостроголо́вий.** *Нечисту силу найчастіше зображували у людській подобі, проте з постійно вираженою деякою аномальною для людини ознакою: гостроголовістю, рогатістю, хвостатістю, кульгавістю, звіриними ногами* (з навч. літ.).

ГОСТРОГРА́ННИЙ, а, е. Який має гострі або звужені грані. *Плодом буку є бурий гострогранний горішок, до 1,5 см завдовжки, достигає у вересні, опадає на землю у жовтні—листопаді* (з навч. літ.); *На мисі височить гострогранний обеліск, біля підніжжя якого — величезний якір з важкими ланцюгами* (з газ.).

ГОСТРОГУ́БЦІ, ів, *мн.* Гострі щипці, якими відкушують дріт, цвяхи і т ін.; кусачки. *Кусачки, або гострогубці — щипці з гострими губками для відкушування дроту* (з навч. літ.); *Гострогубці не повинні мати надщерблених рукояток, тріщин і здирків* (з газ.).

ГОСТРОДЕФІЦИ́ТНИЙ, а, е. Який є предметом гострої потреби; на який утримується попит. *Відсутність ефек-*

тивної системи контролю з боку держави призводить до розбазарювання сировини, гостродефіцитних матеріальних цінностей (з наук. літ.); *Нікель, молібден та інші елементи, що поліпшують якість сталі, є гостродефіцитними* (з наук.-попул. літ.).

ГОСТРОДЗЬÓБИЙ, а, е. З гострим дзьобом. *Лютий, хижий птах-шуліка, гостродзьобий, превеликий* (Н. Забіла); *Гостродзьоба птаха впала просто в пащеку голодній собаці* (Ю. Логвин).

ГОСТРОЖА́ЛИЙ, а, е. Який має гостре жало. *Як відпливатимуть мужі — круглясті чари благатимуть з простертими руками.., щоб у бою не гнувся меч щербатий і не ламався гострожалий спис* (В. Стус).

ГОСТРОЗАПАЛЬНИ́Й, á, é, *вет., мед.* Для якого характерна гострота запального процесу. *Через 4–5 днів від початку розвитку карбункул перетворюється на щільний гострозапальний вузол діаметром до 10 см* (з навч. літ.); *Гострозапальний період хвороби.*

ГОСТРОЗАРА́ЗНИЙ, а, е, *вет., мед.* Для якого характерний високий ступінь інфекційності. *Віспа — тяжка, гострозаразна хвороба, що була в XX ст. ліквідована на всій планеті за допомогою вакцинації* (з наук.-попул. літ.); // Який становить небезпеку для оточення в зв'язку з інфекційною хворобою. *Більше половини земських лікарень дореволюційної Росії не мало інфекційних бараків, що позбавляло можливості госпіталізувати значну частину гострозаразних хворих* (з наук.-попул. літ.).

ГОСТРОЗÓРИЙ, а, е. Який має гострий зір; зіркий. *В Заячій балці кроків за сто попереду гострозорий Марко помітив биків, що стояли, прип'яті до телеграфного стовпа* (Григорій Тютюнник); *Ті, хто стояв на палубі, не могли ясно роздивитись, скільки людей на березі, але гострозорі запевняли, що їх більше ніж п'ять* (М. Трублаїні).

ГОСТРОЗУ́БИЙ, а, е, *розм.* 1. З гострими зубами або гострим зуб'ям. *Може, там заліз під стіл гострозубий крокодил?* (Н. Забіла); *За плугами по землі проїхала гострозуба борона, розбиваючи грудки* (О. Іваненко).

2. *перен.* Дотепний, уїдливий (про людину). *Гострозубий Мар'ян відлякував отців від порога своїми цинічними дотепами* (С. Тудор).

ГОСТРОЗУ́БЦІ, ів, *мн.* Те саме, що **гострогу́бці.** *Яворський стояв на порозі машинного відділу й гострозубцями відкушував маленькі шматочки дроту* (С. Чорнобривець); *Гострозубцями ріжуть електричні проводи і дріт, відкушують зайві кінці після скручування або приєднання до електричних приладів* (з навч. літ.).

ГОСТРОІНФЕКЦІ́ЙНИЙ, а, е, *вет., мед.* Те саме, що **гострозара́зний.** *Улітку значно підвищується ризик зараження гостроінфекційними кишечними захворюваннями* (із журн.).

ГОСТРОКІ́Л, кóлу, *ч., рідко.* Те саме, що **частокі́л.** *Саме місто Буша, — цебто торговий майдан, — з одного боку тулилось до стрімчастої скелі, а зокола було обмежоване високим земляним валом і добрим дубовим гостроколом* (М. Старицький); *На валах — здавалося, що то мушкетні пострілі, — тріскався* [від морозу] *закутий в кригу гострокіл* (Я. Качура).

ГОСТРОКІНЦЕ́ВИЙ, а, е. Який має звужений, гострий кінець або верх. *У лісостеповій смузі основним прийомом оздоблення воріт і хвірток є обробка завершень стовпів, яким надають тієї чи іншої форми (звичайно гострокінцевої)* (з наук.-попул. літ.); *В'язання способом зигзаг має вигляд гострокінцевих зубчиків* (з навч. літ.).

ГОСТРОКЛУ́БИЙ, а, е. З гострими клубами *(див.* **клуб**[3]*). Біля нього раз по раз бриніла дзвоником чиясь гостроклуба корівка* (М. Стельмах).

ГОСТРОКОНЕ́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **гострокінце́вий.** *Татари були озброєні кривими гостроконечними мечами, загостреними з одного боку* (А. Хижняк); *Гостроконечний червоний дах різко контрастує з сірими будівлями лікарняного комплексу* (із журн.).

ГОСТРОКОНЕ́ЧНИК, а, *ч.* Кремінне знаряддя із загостреними кінцями і краями, яке в давнину використовували як наконечник списа або як мисливський ніж. *Відколюючи від кремінного куска гострі трикутні пластини, людина навчилася виготовляти кам'яні гостроконечники та скребачки* (з навч. літ.).

ГОСТРОКОНЕ́ЧНО. Присл. до **гостроконе́чний.** *Фігура Христа спирається ногами на великий диск з епітафійним написом, що є завершенням стрункої ажурної вежі, яка має подобу фронтона готичного собору з гостроконечно закінченим вімпергом* (з наук. літ.).

ГОСТРОКРИ́ЛИЙ, а, е. Який має звужені крила. *В небі звивалися наші гострокрилі винищувачі* (В. Кучер); *На завісі ще не було намальовано гострокрилої чайки, але зустрічі з Чеховим і Горьким вже були не за горами* (Ю. Мартич).

ГОСТРОКУ́ТНИЙ, а, е. З гострими кутами. *Відносно величини кутів трикутники бувають гострокутні, коли всі кути гострі, прямокутні.., коли серед кутів є прямий* (з навч. літ.); // З гострими кутами, виступами, нерівностями; вугластий. *Слуги клали на килими перед князем .. сувої найтоншого венеційського алтабасу, бархати з Флоренції, половинчаті й гострокутні .. перли* (С. Скляренко); * Образно. *Зоня на відміну від Катерини була висока, худорлява, аж гострокутна, з геометрично правильними рисами обличчя* (Ірина Вільде).

ГОСТРОЛЕ́ЗИЙ, а, е. З гострим лезом. *Вони бескеддя різали скоріш, Чим ріже масло гостролезий ніж* (М. Бажан, пер. з тв. А. Навої); * Образно. *На білосніжній корі берізок ще висіли великі прозорі краплини, а на безсилій гостролезій траві ще рясніла дощова роса* (Ю. Збанацький).

ГОСТРОЛИ́СТ, а, *ч., рідко.* Те саме, що **па́дуб.** *Плющі, ціпеніючи, давлять колону, Блищать гостролисти густі* (М. Бажан); *Хоча батько її був заможною людиною, але достатки їм приносили не наймити, а тютюн-бакун і турецький гостролист* (М. Стельмах).

ГОСТРОЛИ́СТИЙ, а, е. З гострим листям; з листям, яке звужується на кінці. *І вздовж, і впоперек по грядках гуляли в хрещика зелені ряди гостролистої кукурудзи та широколистого соняшника* (І. Нечуй-Левицький); *Після обіду Кардаш попрямував знайомою стежкою і непомітно опинився біля тих гостролистих кленів, які садив разом з Тонею* (С. Журахович).

ГОСТРОЛИ́ЦИЙ, а, е. З вузьким, худим обличчям. *Тільки Корчагін, похмурий, гостролиций, сидить мовчазний, час від часу поблискує гострим відданим оком на Філіпова* (Ю. Збанацький); *Передній дозорець з під'їзду, гостролиций, гарний на взір козак Чміль, встромивши спис гостряком у землю, стрибнув з коня* (Ю. Мушкетик).

ГОСТРОНАПРА́ВЛЕНИЙ, а, е. Те саме, що **гостроспрямóваний.** *Лазери дають змогу одержувати потужні гостронаправлені промені світла* (з наук.-попул. літ.).

ГОСТРОНАПРЯ́МЛЕНИЙ, а, е. Те саме, що **гостроспрямóваний.** *У радіолокаторах, які працюють на хвилях*

довжиною 10 см і менше, таку хвилю (гостронапрямлену) створюють антени, що мають вигляд параболічних дзеркал (з навч. літ.).

ГОСТРОНІ́С, но́са, *ч.* Промислова риба родини кефалевих, поширена в східній частині Атлантичного океану, Середземному і Чорному морях. *Улітку гостроніс заходить в Азовське море і лимани Причорномор'я* (з наук.-попул. літ.); *Син теж чекав, коли з'явиться кефаль. Уже навчився розпізнавати три види: лобана, сингілія, гостроноса* (із журн.).

ГОСТРОНО́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **гостроно́сий** 1. *Ярошенко збоку зиркнув на гостроносеньке, з руденькими бровами та віями обличчя панянки, зітхнув і взяв помалу дівчину під руку* (С. Васильченко); — *Чого тобі? — спитала в нього весела гостроносенька продавщиця* (О. Донченко).

ГОСТРОНО́СИЙ, а, е. 1. З вузьким, гострим носом (у 1 знач.). *Підійшла вертлява гостроноса штубова Ельза* (А. Хижняк); // З гострим дзьобом. *Де не взявся із-за лісу Невідомий птах, Довгохвостий, гостроносий, На восьми ногах* (Л. Глібов).

2. Який має довгий вузький ніс (у 3 знач.), носок. *Ритмічно розтинаючи хвилі, на курс "Балтики" лягли стрункі, гостроносі есмінці* (Л. Дмитерко); *Віталій Стратонович .. повертається переодягнений .. в китайкових шароварах, що до половини закривають халяви лискучих гостроносих чобіт* (М. Стельмах); * Образно. *У море вибігав гостроносий горбатий мис* (М. Трублаїні).

ГОСТРОО́КИЙ, а, е. 1. Те саме, що **гострозо́рий.** *Бачите, в чім річ: гагара дуже спостережлива птиця. І дуже гостроока, — бачить вона кроків на сто* (Остап Вишня); *Щек ловив звіра, бо був гостроооким стрільцем* (І. Білик).

2. Із жвавими очима, з гострим швидким поглядом. *В чорнім кожушку, В ухатій шапці хлопчик гостроокий Із батьком рушив у морозну путь, В оббитій повстю тулячись кибитці* (М. Рильський); *Володька стояв серед піонерів і шептав сусідці своїй, русокосій і гостроокій дівчинці* (Ю. Яновський).

ГОСТРОПАХУ́ЧИЙ, а, е. Який має гострий запах. *За слив'янкою наповнював* [дідусь Онопрій] *чарки грушівкою, калганівкою, малинівкою, а по всьому — гостропахучим, п'янким медом* (В. Малик); *При виробництві варених ковбас вищого сорту відповідно до рецептури не повинні використовуватися гостропахучі добавки* (з навч. літ.).

ГОСТРОПОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Пов'язаний з найнагальнішими питаннями політики. *Звернення Гната Хоткевича до біблійного сюжету — після того, коли він опублікував цикл гостополітичних нарисів, оповідань і п'єс на тему революції 1905 р. — на перший погляд може видатися дещо дивним* (з наук. літ.).

ГОСТРОПРОБЛЕ́МНИЙ, а, е. Стос. до найнагальніших, найактуальніших проблем. *Глибоке знання життя післявоєнної Німеччини дало можливість В. Собку створити цікавий, гостропроблемний твір, в якому на весь голос звучить тема боротьби за мир, прогрес, демократію* (з наук. літ.); *У "Зустрічах" щономера публікуються гостропроблемні статті* (з публіц. літ.).

ГОСТРОРЕ́БРИЙ, а, е. Із худими, випнутими ребрами. *Чорний автомобіль обігнав циганського воза, який повільно тягнула стара гостроребра шкапина* (із журн.); * Образно. — *Ось бачиш, Федю, що заподіяло їй смерть, — дістала з-під важких материних кіс невеличкий гостроребрий шматок заліза, схожий на недогризок списаного олівця, і поклала йому в руку* (Є. Доломан).

ГОСТРОРИ́ЛИЙ, а, е. З гострим рилом, з гострою мордою. *У садку гострориле порося завзято підкопувало молоденьку сливу* (із журн.); *Гострорилий кріт.*

ГОСТРОСЛІ́В *див.* **гострсло́в.**

ГОСТРОСЛІ́ВНИЙ, а, е. Який володіє влучним словом; дотепний. *Нікому з компанії не хотілося потрапити на язичок гострослівної веселухи Ганни* (із журн.).

ГОСТРОСЛІ́ВНО. Присл. до **гострослі́вний.** *Подобалися молодим людям статті журналіста Олега Чайки — настільки просто, дотепно, гострослівно вони були написані* (із журн.).

ГОСТРОСЛІ́В'Я, я, *с., розм.* Те саме, що **доте́пність.** *Легко вгадуються ті художні зразки, які П. Козланюк наслідував, на яких вчився. Насамперед, звичайно, це неперевершене народне гострослів'я й красномовство, якими так багата Україна* (з наук. літ.).

ГОСТРОСЛО́В, ГОСТРОСЛІ́В, сло́ва, *ч., розм.* Дотепна, гостра на слово людина; дотепник. *Тихона досада бере. Видатний гострослов серед молоді, чи він би знов не зумів подати слово на захист дівчини* (К. Гордієнко); *До обіду випивають "по лампадці очищеної", як каже гострослов псаломщик* (з мемуарної літ.); *Дотепно і цілком серйозно, трохи іронічно, оповідає гострослів Шкварковський про свої трагікомічні пригоди* (з мемуарної літ.).

ГОСТРОСЛО́ВЕЦЬ, вця, *ч., розм.* Те саме, що **гостросло́в.** *Є нібито, якщо вірити різним жартунам і гострословцям, рекорди у всьому — є рекорд швидкості, рекорд забудькуватості тощо* (І. Багряний).

ГОСТРОСЛО́ВИТИ, влю, виш; *мн.* гостросло́влять; *недок., розм.* Говорити гостро, дотепно. *Розмова з Шевченком ніколи не могла викликати нудьги і була надзвичайно приємною: він умів доречно жартувати, гострословити, потішити співрозмовників веселими розповідями* (М. Костомаров); *Вони надто вільно почувають себе, безліч розваг знаходять, гострословлять, жартують, вдаються на всякі вигадки* (К. Гордієнко).

ГОСТРОСПРЯМО́ВАНИЙ, а, е. Чітко спрямований у певному напрямі. *У камері є зустрічний гостроспрямований конденсаторний мікрофон і акумуляторна батарея, що забезпечує 80 хвилин роботи* (з наук.-попул. літ.); *Під час спостереження за допомогою потужного передавача і гостроспрямованої антени в бік Юпітера посилали радіосигнали* (з газ.).

ГОСТРОСЮЖЕ́ТНИЙ, а, е. Який має напружений, захоплюючий сюжет. *У галузі української прози Олекса Слісаренко став зачинателем гостросюжетного, фабульного оповідання* (з наук. літ.); *Новій роботі одеського режисера віддадуть належне й високочолі інтелектуали, і глядачі, котрі віддають перевагу гостросюжетному кіно* (з газ.).

ГОСТРОСЮЖЕ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гостросюже́тний.** *Історичній прозі Романа Іваничука притаманні гостросюжетність, оригінальність стильових прийомів, поєднання елементів художньої фантастики, коріння якої слід шукати в національному фольклорі, з правдивістю та історичною достовірністю* (з навч. літ.).

ГОСТРОСЮЖЕ́ТНО. Присл. до **гостросюже́тний.** *Серед ранніх творів Тараса Шевченка гостросюжетно височить балада "Тополя", надзвичайно поетична та образна* (з навч. літ.); *Роман "Культ" молодий український письменник Л. Дереш писав у 15-річному віці і мав саме такий намір — щоб це було гостросюжетно і містично* (з газ.).

ГОСТРОТÁ, и́, *ж.* Властивість за знач. **гóстрий.** *Попробував* [професор] *пучкою гостроту леза* (Ю. Бедзик); *Шкода, що ніс має зайву гостроту, заокругли його — і хоч портрета малюй для нащадків* (М. Стельмах); *Гострота нюхової чутливості лівої половини носа вища за праву* (з наук. літ.); *Мабуть, єдиним в усій українській народній творчості є класичний за своєю лаконічністю, витонченістю і сатиричною гостротою анекдот про "доброго попа"* (з наук.-попул. літ.); *На службу показу героїчного характеру народу ставився й такий випробуваний жанр поезії, як балада, з її драматизмом і незвичайністю подій та гостротою почуттів* (з навч. літ.).

ГОСТРОЯЗИ́КИЙ, а, е. Який любить говорити дотепно, дошкуляти словами. *Він трохи не йняв віри гостроязиким та балакучим людям* (І. Нечуй-Левицький); *Гостроязикі аспіранти потай підсміювалися над Холодом* (П. Загребельний).

ГОСТРОЯЗИ́КІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **гостроязи́кий.** *На жаль, художня якість більшості сучасних літературних творів така, що критикові є де розійтися, і судити його за гостроязикість — гріх* (із журн.).

ГОСТРУВÁТИЙ, а, е. Трохи гострий. *Кавуни лежать здоровецькими довгими купами .. з гострuватими гребенями* (І. Нечуй-Левицький); *Гриша мав тепер вигляд ще єхиднiший, ніж перше, виявилося, що голова в нього довга, гострувата — бійся, бо так і кольне!* (П. Загребельний).

ГОСТРУВÁТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гострува́тий.** *Будинок вражав еклектичністю своєї архітектури: була тут і барокова пишність багатих ліплень та оздоб, і готична гострuватість веж та вітражних вікон* (із журн.); *За непересічний розум та виняткову харизму Світлані вибачали і недбалість у роботі, і гострuватість та непоступливість характеру* (із журн.).

ГОСТРУВÁТО. Присл. до **гострува́тий.** *Олесь знав, що у колективі новачка зустрічають здебільшого гострувато, проте на такий холодний прийом не сподівався* (із журн.); *До салату з плавленого сиру та варених яєць можна додати пару зубчиків часнику — буде трішки гострувато, і страва набуде пікантного смаку* (з газ.).

ГОСТРÝХА, и, *ж., розм.* Про жваву, швидку дівчину. *Вірш Шевченків* ["На музиці"] *— весела жвава розповідка дівки-гострухи — не підпадає ніяк до хорового укладу, тільки до солоспіву* (з наук. літ.); * Образно. *На все здалась вона* [сокира], *гоструха: Її давно вже знаю я* (Л. Глібов).

ГОСТРЮ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Дуже гострий. *Ласка не розгубилась. Вона в'юнко вивернулась у повітрі і гострющими зубами стиснула шию сови...* (О. Копиленко); * Образно. *Ось де прониклива разюча сатира* [О. Вишні]! *Ось де гострюща сокира!* (О. Ковінька).

ГОСТРЯ́К, á, *ч., розм.* 1. Тонкий, загострений кінець чого-небудь. *— Давай нашим коням овес, ти, паразите! — приставив би Юрко гостряк довгого списа до багацького пуза* (П. Козланюк); // Звужений кінець, верх чого-небудь. *Хто може видертись під самий гостряк дзвіниці?..* (І. Микитенко); *Стрілка .. залежно від положення гостряків (або пер стрілки) визначає той чи інший напрям руху поїзда* (з наук. літ.).

2. Гострий бік або ріжучий край якого-небудь знаряддя; лезо. *По цупкій траві Андрій ішов за Сулимою, несучи на плечах лопату, що гостряком виблискувала проти сонця* (С. Чорнобривець); *З його рук випала сокира, увіткнувшись гостряком леза в пофарбовану підлогу* (А. Шиян).

ГОСТРЯЧÓК, чкá, *ч.* Зменш. до **гостря́к.** *Берег вже їжачився яскраво-зеленими гострячками трав* (В. Козаченко); *Могилу Івана Івановича засипало снігом ледь не вщерть з оградкою, самі гострячки від штахету виглядають* (Григір Тютюнник).

ГОСТЬОВИ́Й, á, é. Прикм. до **гість.** *Хоч як це не парадоксально, існує навіть особлива гостьова етика* (із журн.); *Присіла вона край столу і почала гостьову бесіду* (з газ.); // Стос. до особи, яка має статус гостя (у 2 знач.). *Думка ширяла на одному місці, як коршак над видолинком. Спогадувався Великий Луг, Січ, воля, весняні грища, перегони на човнах по Чортомлику, гостьові поїздки на Полтавщину та Дон* (Ю. Мушкетик); *Пані Христина є гостьовим професором Академії, провадить студентський семінар з конфліктології* (з газ.); *Гостьова віза;* // Признач. для гостей. *Нас провели на сцену, і ми зайняли свої гостьові місця в президії* (П. Тичина); *На правах хазяїна він веде Залізняка в закраїну обнесеного муром осідка* [осідку] *людей для молитви та діла, вказує на невеликий гостьовий дім, що наче устиг врости у землю* (Г. Колісник); *Частіше заходьте на наш сайт і лишайте свої враження в гостьовій книзі* (із журн.).

ГОСТЮВÁЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто гостює або гостював. *Гостювальники верталися додому* (Панас Мирний); *Гарно слухати той годинник вечора, що за мить, здавалось малому, вмовкне між тісних стін, ще тісніших від гостювальників* (Є. Пашковський).

ГОСТЮВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гостюва́ти.** *— Це добре гостювання — тільки прийшли, а їх зараз у роботу позапрягали* (С. Васильченко); *Швачка хотів був підвестися з-за столу, хотів покинути таке гостювання, але його заспокоювала Мар'яна, переконувала, що не слід на сміх та поговір з гостей виїздити* (Г. Косинка).

ГОСТЮВÁТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., у кого і без. дод.* Жити деякий час у кого-небудь як гість. *У нас мама гостювала тижнів півтора* (Леся Українка); *Гостював саме того літа в учителів брат учительки, Докії Петрівни, — художник* (А. Головко); // Бути у кого-небудь у гостях. *Гостювали панни цілий день, ще й заночували* (І. Нечуй-Левицький); [Р я б и н а:] *Де се ти так зарана гостював, що вже ногами вулицю замітаєш?* (І. Франко); * Образно. *Тиша та спокій гостювали в хаті* (М. Коцюбинський).

ГОСТЮВÁТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *недок.* 1. *тільки безос.* Про перебування в гостях. *У неділю із гостей Хлопчики вертались, А дружок у них пита: — Як вам гостювалось?* (Г. Бойко); *Так весело і цікаво нам гостювалося, теревенилося, їлося і пилося* (із журн.).

2. *діал.* Угощатися. *Був один пан у гостях і добре там гостювався, їв усякі страви і пив усякі вина, і так нагостювався, що не чув, як його і додому привезено* (з переказу).

ГОСТЮ́К, á, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **остю́к.** *Вернувшись з поля стомленим, я навіть без вечері, з гостюками на шиї, послався і ліг серед двору на возі, на снопах* (С. Васильченко).

ГÓСТЯ, і, *ж.* Жін. до **гість.** [Х у с а:] *Я ж того не хочу, щоб нас почесна гостя осудила* (Леся Українка); *Він дуже радий зустріти високошановну, надзвичайно шановну гостю в своєму домі* (В. Винниченко); *Прийшла ще одна жінка .. З усіх кінців зали замахали* [люди] *руками, запрошуючи гостю до себе* (П. Панч); * Образно. *Музо моя — госте одинокої душі!* (Панас Мирний).

ГОСУДА́Р, я, *ч.* Глава монархічної держави; монарх, цар. *Колись то ще, во время оно, Помпілій Нума, римський цар, Тихенький, кроткий государ, Втомившись пишучи закони, Пішов любенько погулять І одпочить* (Т. Шевченко); *В перепуді після недавніх заколотів і повстань — государ, можновладець величезної країни, сахався людей* (О. Ільченко); *Для вирішення спільних питань було засновано Союзний сейм, що складався з государів або їх представників і збирався у Франкфурті-на-Майні під головуванням представника Австрії* (з навч. літ.).

ГОСУДА́РИНЯ, і, *ж.* 1. Глава монархічної держави або дружина царя; цариця. *Якось, уже під Києвом, місцевий козацький сотник, засперечавшися з царським міністром, замість придворних певчих зібрав дівчат і хлопців із перших-ліпших хат і дав такий концерт, що государиня їх геть усіх забрати зволила в свою капелу* (Василь Шевчук); *Маніфест государині імператриці Катерини Другої про скасування гетьманства обнародувано наприкінці 1764 року* (Г. Колісник).

2. *заст.* Пані, володарка. [П е ч а р и ц я *(услід Галі)*:] *Не смію ослушатися* [ослухатися] *наказу государині серця мого і покірно схиляю голову* (Панас Мирний); // Формула ввічливого звертання. [Б и ч о к:] *До всього я, государине моя, вчений, та ще й неабияк вчений!* (М. Кропивницький).

ГОСУДА́РСТВО, а, *с., заст.* Держава, країна. — *Порода "испанская", есть таке государство — Іспанія, а собаки не лаються, а "лают", по-нашому "гавкають". Зрозумів? — запитала вона мене* (Остап Вишня).

ГОТ *див.* **го́ти.**

ГОТЕ́ЛЬ, ю, *ч.* Будинок з мебльованими кімнатами для тимчасового проживання приїжджих. *Костенко видав наказ, щоб його повідомляли про всіх новоприбулих, що зупиняються в готелях* (І. Франко); *В розкішному номері готелю на ліжку лежав Лейстон* (М. Йогансен); *Турбай і Ладимко поселилися в готелі "Москва" в одному номері* (М. Руденко); * У порівн. *Там* [у кімнаті] *стояли старанно застелені чистою білизною залізні ліжка у два ряди, наче в готелі* (В. Кучер).

ГОТЕЛЬЄ́Р, а, *ч.* Власник готелю. *Швидко схопившись, почеберяв* [Сергій] *униз до готельєра* (І. Білик); *Податок на додану вартість у Чехії за проживання в готелях незабаром значно зросте. Готельєри у відчаї* (з газ.).

ГОТЕ́ЛЬКА, и, *ж., розм.* 1. Квартира готельного типу. *Вона мужньо жила в "готельці" і обожнювала капітана, якому ніколи не бути майором* (А. Кокотюха).

2. Будинок із такими квартирами. *На набережній збудували готельку для молодих працівників заводу* (з газ.).

ГОТЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **готе́ль.** *Цього разу він прожив там аж дванадцять діб. Ночі в незатишному готельному номері, дні в переповнених трамваях* (Ю. Шовкопляс); *Вони сиділи довго на готельному півкруглому диванчику перед каміном* (О. Іваненко); // Який працює в готелі. *Тонкі готельні хлопці з галунами і в новеньких костюмах .. вистукують каблуками в рожеві плити* (М. Коцюбинський); *Він розмовляє з готельним персоналом якось дуже впевнено й легко та просто* (Ю. Мушкетик); // Стос. до функціонування готелів. *Сьогодні в Україні готельний бізнес — справа прибуткова, судячи з інтенсивності будівництва нових об'єктів* (із журн.); // Такий, як у готелі. *Йому тут же виділили квартиру готельного типу* (із журн.).

ГОТЕ́ЛЬЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **готе́ль.** *Могла вона* [ніч] *спокійно для них минути десь на пахучому сіні або в якомусь дорожньому готельчику, де за вікном небо зоряне і тихо шелестять тополі під подмухом польового вітерця...* (О. Гончар); *Він не міг відірвати погляду від низеньких червоних дверей білого готельчика, він міг би заприсягтися, що ті двері готують йому щось несподіване* (П. Загребельний).

ГОТЕНТО́Т *див.* **готенто́ти.**

ГОТЕНТО́ТИ, ів, *мн. (одн.* **готенто́т,** а, *ч.;* **готенто́тка,** и, *ж.).* Народність, яка живе в Південно-Африканській Республіці і Намібії. *Основну масу населення Південної Африки становлять негри банту (близько 80 %). Збереглася невелика кількість бушменів та готентотів* (з навч. літ.).

ГОТЕНТО́ТКА *див.* **готенто́ти.**

ГОТЕНТО́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **готенто́ти.** *Нещодавно один із телеканалів пропонував глядачам цикл передач, присвячених готентотським традиціям та релігійним віруванням* (з газ.).

ГО́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гот,** а, *ч.).* 1. Плем'я східних германців. *За даними готського письменника VI ст. Іордана, готи були германським племенем, яке переселилося з Прибалтики до північних берегів Чорного моря* (з наук. літ.); *Готи не мирилися з болгарськими племенами на Кубані — влаштовували грабіжницькі виправи в степи, забирали худобу, захоплювали людей у полон* (з навч. літ.).

2. *перен.* Представники молодіжної субкультури, натхненні естетикою готичного роману, музики, естетикою смерті. *Панківський епатаж готи спрямували в русло пристрасті до вампірскої естетики, до темного погляду на світ* (із журн.).

ГО́ТИКА[1], и, *ж.* Художній стиль європейського пізнього середньовіччя, який найяскравіше виявився в архітектурі і характеризувався легкими гострокінцевими будівлями, стрімко спрямованими вгору, та численним оздобленням скульптурами, склом і витонченим різьбленням з каменю. *Минув, як сон, блаженний час і готики й бароко. Іде чугунний* [чавунний] *ренесанс, байдуже мружить око* (П. Тичина); *Той будинок споруджував якийсь київський інженер, який пробував змагатися з відомим київським архітектором Городецьким, що навибудовував по всьому місту чимало химер, стилізуючись то під готику, то під барокко, а то під модерн* (П. Загребельний); // Оздоблення, виконані у цьому стилі. *Розгорнув книгу. Чітко виписані чорні, масні літери старої готики: вправна рука емірового скриба — Адама виконала працю!* (Н. Королева); *Вузенькі провулки, де не розминутися двом автомашинам, похмура готика веж і костьолів — і залиті сонячним сяйвом нові житлові квартали. Такий Львів* (з газ.).

ГО́ТИКА[2], и, *ж.* Форма виродження картоплі. *Калійні добрива підвищують стійкість картоплі проти готики* (з наук. літ.).

ГОТИ́ЧНИЙ[1], а, е. 1. Стос. до готики *(див.* **го́тика[1]**). *Говорив* [професор], *як звичайно, цікаво, жваво про готичний стиль і будову* (О. Кобилянська); *І, тільки глянувши, упевнено сказав* [граф], *Що дім готичної, мовляв, архітектури* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); // У стилі готики. *У підземеллі — сім колон — Готичні, сірі, кам'яні...* (П. Грабовський); *Величезні готичні вікна суворо дивилися крізь вогонь пожежі* (О. Довженко).

2. Прикм. до **го́ти** 2. *Готична естетика вкрай еклектична за набором уживаних і популярних символів і поєднує в собі і єгипетську, і християнську, і кельтську культури* (із журн.); *Сучасний готичний імідж доволі складний та різноманітний, проте головним атрибутом гота завжди є чорний одяг із вкрапленнями інших кольорів* (із журн.).

△ **Готи́чне письмо́** *див.* **письмо́.**

ГОТИ́ЧНИЙ², а, е. Стос. до готики *(див.* **го́тика²**). *Якщо готика зберігається протягом кількох поколінь, то готичні рослини стають карликовими* (з наук. літ.).

ГОТІ́ВКА, и, *ж.* Гроші, які є в наявності; наявні гроші. *Старий їх матері помер .. і полишив значний спадок у готівці й земельних добрах* (І. Франко); *— Певно, в пана полковника не вистачає готівки розрахуватися зі мною?* (З. Тулуб); *Король хай заплатить двісті тисяч злотих готівкою, а надалі щорічно по дев'яносто тисяч...* (Р. Іваничук).

ГОТІВКО́ВИЙ, а, е. Який має форму готівки. *З 1999 року європейську валюту було запроваджено в безготівковий обіг, а з 2002 року євро стало готівковою валютою* (з наук.-попул. літ.); *Іноземний фанат так активно вболівав за футбол, що загубив мобільний телефон та готівкові гроші, проте небайдужі громадяни та міліціонери допомогли гостеві чемпіонату* (із журн.).

ГОТІ́ВЛЯ, і, *ж., діал.* Готування. *— Яка там готівля? Укинув пшона та затовк салом — от і все!* (Панас Мирний).

ГОТО́В *див.* **гото́вий.**

ГОТОВА́ЛЬНЯ, і, *ж.* Набір креслярських інструментів, укладений у футляр. *На столі перед Оксаною лежала готовальня, ватманський папір* (П. Автомонов); *Проста учнівська готовальня, яка містила рейсфедер і циркуль, викреслювала різного роду проекції фігур з дотриманням ширини ліній і каліграфії в написах* (із журн.).

ГОТОВЕ́НЬКИЙ, а, е. Пестл. до **гото́вий.** *Галя покинула полоти й оглянулася округи, наче от стріти готовенька щось несподіване* (Марко Вовчок); *Як підросла дочка, він мав на думці вже продать свою батьківську оселю й струхлявілий дім на Липках, щоб не клопотаться лагодінням, і купить новий гарненький, готовенький* (І. Нечуй-Левицький); *— Браги наваримо, а наливка-тернівка у нас завжди є готовенька* (З. Тулуб).

◊ **На всьо́му гото́вому (готове́нькому)** *див.* **гото́вий.**

ГОТО́ВИЙ, ГОТО́В, а, е. 1. Який зробив необхідне приготування, підготувався до чого-небудь. *— Ви скажіть свойому* [своєму] *пану, Що готовий я в дорогу* (Леся Українка); *— Ось тільки воза підмажу, та й готов* (Панас Мирний); *— Гине пшениця, а ми й досі не готові до жнив!* (О. Донченко).

2. *перев. з інфін.* Який висловлює згоду, схильний до чого-небудь або виявляє бажання зробити що-небудь. *Голод, холод, усяку біду і напасть він* [Кармель] *готовий прийняти для іншого* (Марко Вовчок); [Д ж о н а т а н:] *Тепер громада вирок той забуть готова* (Леся Українка); *— Мат королю! Я вам готовий дати форою й ферзя, але й тоді я вийду переможцем* (М. Хвильовий); // Який перебуває в стані, близькому до чого-небудь. *Блакитне море збурених гір облягло Івана широким колом, і здавалось, що ті безконечні синi вали таки ідуть на нього, готові впасти до ніг* (М. Коцюбинський); *Човен захитало, і він затанцював на мертвих хвилях, от-от готовий перекинутися* (Ю. Смолич).

3. Доведений до повної готовності, придатний для використання або споживання; приготовлений. *Готова страва вся стояла, Спішили всі за стіл сідать* (І. Котляревський); *Він збирався в далеку дорогу, до пращурів. — Сани готові, — сказав Микула* (С. Скляренко); // Уже зроблений, цілком закінчений у своєму виготовленні; виготовлений, завершений. *Відставляй муку готову, Зерно сип на камінь знову* (Я. Щоголів); *З опівночі пліт лежав готовий, аж просивсь на воду* (М. Коцюбинський); // Заздалегідь продуманий, підготовлений, складений. *Книги дають готові знання, але до них маєш долучити і свої власні* (М. Слабошпицький); *— Я сам не люблю людей, які говорять готовими фразами* (М. Руденко); // *розм.* Який вже склався, набув досвіду, досяг високої майстерності. *— Чи бачили таке!.. Готовий хлібороб, одним словом* (А. Головко).

4. *у знач. пред., розм.* Виражає закінченість, кінцевий результат якої-небудь дії, стану і вживається у значеннях: а) вмер. *Юрко .. тріснув Кирикещу по тім'ю важким шворнем. Упевнившись, що староста готовий, круто повернув коня і подався назад...* (А. Іщук); б) зовсім сп'янів. *Рясно пробки полетіли В стелю, в стіни, на столи... Треті півні як запіли — Всі готові вже були* (С. Воскрекасенко).

(1) Гото́в (гото́вий, щасли́вий) служи́ти *кому* — уживається як запевнення у відданості, вірності і т. ін. кому-, чому-небудь. *Поки ж моєї сили і змоги — я готов служить Вам, чим і як зможу* (М. Коцюбинський); [А н т о н і о:] *Здаюсь на вашу ласку, мій магістре.* [М а г і с т е р:] *Мій пане, я щасливий вам служити* (Леся Українка).

△ **Гото́ві гро́ші** *див.* **гро́ші.**

◊ **(2) Гото́вий з'ї́сти (проковтну́ти) без со́лі <З'їв би (проковтну́в би) без со́лі>** *кого* — дуже ненавидячи кого-небудь, могти завдати йому найбільших прикрощів. *— На світі люде вороги одно другому. Одно другого готове продати ні за що ні про що; одно другого готове в ложці води втопити, з'їсти без солі* (І. Нечуй-Левицький); *— Правдиво живе* [Себастіян]. *А що він має з цього?. Дехто .. без солі з'їв би його* (М. Стельмах); *Савченко загорівся, як жарина, похнюпився. Він без солі проковтнув би від злості цього Василенка* (Ю. Збанацький); **Гото́ві реце́пти** *див.* **реце́пт; Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю** *див.* **ла́дний²; (3) На [все] гото́ве,** *зі сл.* п р и й т и, у б р а т и с я *і т. ін.* — на повне забезпечення всім необхідним, що підготовлене іншими. *Стала докоряти* [сестра] *йому, що він убрався на все готове та й останні злидні пропиває* (Панас Мирний); *— Сідай на готове та дивись, не відпусти гайку, — повчав Сагайда Маркевича, передаючи йому взвод. — З такими гренадерами тобі й море до пупа* (О. Гончар); **(4) На всьо́му гото́вому (готове́нькому)** — при повному забезпеченні, здобутому іншими. *— Ви, жінки, розумні на всьому готовенькому* (І. Нечуй-Левицький); *— Чого вам тут не вистачає? У теплі, у добрі, на всьому готовому* (В. Дрозд).

ГОТО́ВИТИ, влю, виш; *мн.* гото́влять; *недок., кого, що.* Те саме, що **готува́ти.** *Еней тоді як народився, Разів із п'ять перехрестився, Звелів готовити обід* (І. Котляревський); *А тим часом монголи готовили вже коней до від'їзду* (І. Франко); *Клялися вони у п'ятім* [1905 р.]: *— Землю кров'ю окропим. — Порох самі готовили, падали в грім барикад* (А. Малишко).

ГОТО́ВИТИСЯ, влюся, вишся; *мн.* гото́вляться; *недок., до чого і з інфін.* Те саме, що **готува́тися.** *Нехай турбуються латинці, Готовляться против троян* (І. Котляревський); *Рученята склало* [паненя] *на грудях, готовлячись скоритися тому, що скажуть* (С. Васильченко); *Мсьє Абель зблід і захитався, неначе готовився впасти в зомлінні* (Ю. Смолич).

ГОТОВІ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Цілком готовий. *Взагалі Павлусь і Настуся повертались додому готовісінькими* (І. Нечуй-Левицький); *Три доби його не було, потім повернувся до товариства й на долоні тримав собор готовісінький, весь зроблений із стеблин комишу* (О. Гончар).

ГОТО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Те саме, що **гото́вність.** *З готовістю й щирістю обібрала* [Маня] *службу сестри милосердя коло хорої неприятельки* (О. Кобилянська); *Бійці, здебільшого вусаті, статечні чоловіки, загледівши офіцерів, зриваються на ноги і завмирають в готовості* (О. Гончар).

ГОТО́ВЛЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **гото́вити.** *Олекса помагав при готовленню* [готовленні] *разом із спузарем* (Г. Хоткевич).

ГОТО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість і стан за знач. **гото́вий** 1, 3. *Коли дивізіони доповіли про свою готовність, Устим Богучар подав команду: — Вогонь!* (В. Кучер); *Готовність риби визначають проколюванням одного з її кусків виделкою* (з наук.-попул. літ.).

2. *з інфін.* Бажання зробити що-небудь. *Всі вони були молоді й сповнені відваги й невичерпної готовності творити добро* (О. Довженко); *Юрій Матвійович галантно уклонився перед жінкою, виказуючи готовність одразу ж розповісти про задум вчених-народознавців* (І. Волошин).

(1) У по́вній [бойові́й] гото́вності — цілком готовий до використання, до роботи. *Дзвонять з області, чи прибув трактор. Вже відповіли — так, прибув у повній готовності* (О. Довженко); *Знято чохли і гарматна обслуга безперервно вартує біля гармат у повній бойовій готовності* (А. Головко).

○ **(2) З гото́вністю,** *у знач. присл.* — з бажанням, охоче. *Дівчинка з готовністю кидається до книжок, бере зошит, олівець і гордо сідає за стіл* (М. Стельмах); *Він* [Черниш] *з готовністю прийняв на себе обов'язки старшого* (О. Гончар).

ГОТО́ВНО, *присл., розм.* З готовністю, охоче. — *О, прошу! — готовно відповів Вадим. — Хоч самого пустіть, доїду благополучно до самого участку* (В. Винниченко); *Циганка не пручається. Готовно обвиває шию руками* (М. Слабошпицький).

ГОТО́ВО, *пред.* Вже закінчено, виконано. *Готово! Парус розпустили* (Т. Шевченко); — *Митько ось береться його* [кулемет] *зіпсувати. — А діло нехитре, — вставив партизан. — Непомітно у дуло запхнув щось і готово!* (А. Головко); ... *От і готово. Речі всі складені, можна рушати* (М. Олійник); *Вже все готово, всі документи оформлені, маю квиток на літак Київ — Відень* (П. Загребельний).

◊ **Раз-два́ (раз-ра́з) — [вже] і гото́во (і кіне́ць)** *див.* **раз**[1].

ГО́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **го́ти** 1. *На цій землі, де наша тінь упала, Лежать сліди тисячолітніх злив. Тут готська дівчина на березі стояла, Чекаючи з-за моря кораблів* (Л. Первомайський); *Готське державне утворення являло собою дуже нетривке політичне об'єднання племен північного Причорномор'я* (з наук. літ.).

ГОТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **готува́ти** і **готува́тися.** *Директор почав справді готуватися в дорогу. Се готування тяглося дуже довго, майже місяць* (О. Маковей); — *Обов'язок школи — не тільки готування майбутніх студентів* (О. Донченко); *Вихор почував, що на кораблі йде велике готування, що морський флот уже почав війну* (В. Кучер); — *Спробуємо умовити шкільного сторожа, щоб пускав нас у неділю, ніби для спільного готування уроків, — запропонував Петро* (Ф. Бурлака); *Сахно бачила, як з урвища .. сповзали люди до води, як вони щось майстрували .. Згодом вона зрозуміла, до чого їхні готування* (Ю. Смолич); *Більшість страв української кухні, на відміну від страв інших кухонь, відзначається складною рецептурою і складними комбінованими способами їх готування* (з наук.-попул. літ.).

ГОТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *кого, що.* Робити придатним, готовим для використання. *Пізно світилось проти п'ятниці світло, як в Великодну ніч. Люди мовчки готували сокири, кілки, залізні лопати* (М. Коцюбинський); *Готувала* [медсестра] *інструменти для чергової операції* (Д. Бедзик); *За останні роки стали краще удобрювати землю, готувати насіння і доглядати за посівами* (з наук. літ.); // Навчати з якою-небудь метою, давати необхідні знання; підготовляти. *Мене готували до інституту, а брата до корпусу* (Панас Мирний); *Цього літа Макар Іванович готував свого Павлушу .. до гімназії* (А. Головко).

2. *що.* Працювати, розробляючи що-небудь, виконуючи якесь завдання. *Хлопці думають, що це я доповідь їм готую, і ходять навшпиньки* (Ю. Яновський); *Інженер-іригатор готував плани нових прочисток ариків* (Іван Ле); // Виготовляти що-небудь. — *А там — камінь обробляють — точать, пиляють, виструґують з нього всякі виробки; а там з глини посуд готують* (Панас Мирний); *Дослідник готує його* [добриво] *так, наче першокласний куховар якусь заморську підливу* (О. Донченко).

3. *що і без прям. дод.* Варити, приготовляти їжу; куховарити. *Почала я готувати снідання, а черниця за мною у комору, пшона одміряє у глечик, одсипає муки у миску, сметани у полумисок* (Марко Вовчок); *Дмитро охоче працює з дідом, охоче переймає його науку і з задоволенням їсть усякі чудернацьки приправлені страви, які готує старий* (М. Стельмах); *Смачно готувала Марія, але страва та була Ларисі гіркішою від полину* (М. Руденко).

4. *що.* Заготовляти що-небудь для дальшого використання, робити запас чогось. *То-то і є! поки чоловік у добрі та у щасті, так він дума, що вже йому і усе так буде, і не журиться ні об чім, і не готує собі нічого* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Готуй лишень посаг та рушники: хутко й свататимуть!* (Марко Вовчок); — *Дядьку Іване, чи це не те дерево, що ви готували на крокви?* (О. Гончар).

5. *що.* Збиратися зробити що-небудь, задумувати щось. [К у ш н і р у к:] *А вчора чоловік із двору хвалився нашим хлопцям, що пані Люба із сином готують на нас облаву* (С. Васильченко); *Що там робиться в тих загадкових бетонованих черевах? Що роблять там гарнізони, що планують, що готують?* (О. Гончар).

◊ **(1) Готува́ти (підготовля́ти) / підготува́ти (підгото́вити) ґрунт** *для кого — чого, до чого, під що* — створювати необхідні умови для кого-, чого-небудь, для здійснення чогось. *Та я гадаю, що малі брехні підготовляють ґрунт під великі і так твориться цей брехливий життєвий систем* [ця брехлива життєва система], *у котрім* [котрій] *доводиться нам жити* (Б. Лепкий); *Данило обережно готував ґрунт до переговорів* (А. Хижняк); **(2) Готува́ти (дба́ти) рушники́ (скри́ню),** *заст.* — збиратися, готуватися заміж. *А дівчата лицялися і рушники дбали* (Т. Шевченко); *Он до тебе восени прийдуть старости. Готуй рушники* (І. Нечуй-Левицький); *Скриню ще рано дбати, дівчата засміють* (К. Гордієнко).

ГОТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. *до чого і з інфін.* Здійснювати підготовку до чого-небудь, мати намір щось робити. *Джериха готувалась до весілля* (І. Нечуй-Левицький); *Юра спокійно лягає, залазить під затишну ковдру і готується мирно заснути* (Ю. Смолич); *Увечері всі були дуже заклопотані, бо готувалися до завтрашнього свята — свята першого хліба* (О. Іваненко); // Вивчати що-небудь для підготов-

ки до якоїсь діяльності, працювати над чимось з якою-небудь метою. *Ще кінчаючи свою науку в Віденському університеті у відомого вченого професора Ягича, Франко почав готуватися до професури* (М. Коцюбинський); *Мама їхня, вчителька, готувалася до лекції* (Ю. Яновський); *Співачка багато працювала, готуючись до концерту* (Л. Смілянський).

2. Повільно надходити, насуватися (про події, явища природи). *Нікому й на думку не спаде, що готується пригода, що лихо вже близько* (М. Коцюбинський).

3. Пас. до **готува́ти.** *Ворогові готувалася зустріч* (Ю. Яновський); *Готувалося два гусаки, молоденьке порося, пироги з яблуками, холодець, кисіль, качки, вертути з такого тіста, що аж світиться, і ще сила різних дрібниць* (І. Микитенко).

ГОТУВА́Ч, á, *ч.* Той, хто готує що-небудь. *М'ясопереробному підприємству потрібен готувач фаршу* (з газ.).

ГО́ТУ́Р, а, *ч., діал.* Глухар. *Дуже досвіта, ще й не зоріло, пішов дід Максим на засідку на готури* (І. Франко); *Чути, як десь далеко-далеко випадково вигукне рідкий тепер птах готур* (Л. Смілянський).

ГОФМА́РШАЛ, а, *ч., іст.* Придворне звання в ряді монархічних країн, а також особа із цим званням; у царській Росії відав прийомами і постачанням двору. *Торкнувши острогами коня, розлючений, поскакав* [Олександр] *до будинку, де заздалегідь йому були приготовлені покої гофмаршалом графом Толстим* (П. Кочура).

ГОФМЕ́ЙСТЕР, а, *ч., іст.* Придворний чин і посада в деяких країнах. *У Росії гофмейстер займався постачанням царського двору, організацією прийомів тощо* (з наук.-попул. літ.).

ГОФР, у, *ч., збірн., спец.* Тонкі металеві, азбоцементні, фанерні або інші листи зі складчастою, хвилеподібною поверхнею. *Гофр для відведення вихлопних газів від електрогенератора виготовляється з оцинкованої сталі; його внутрішній діаметр становить 28 мм, а максимальна довжина — 6 м* (із журн.); * Образно. *Його худі щоки побрижились, чоло збіглось в гофр зморщок* (Р. Іваничук).

ГОФРА́Т, *ч.* 1. *род. у., іст.* Один із вищих судово-адміністративних органів Священної Римської імперії XVI–XVII ст. *Гофрат виконував функцію найвищого суду і консультативної ради при імператорі* (з наук.-попул. літ.).

2. *род. а.* Чин надвірного радника в Австрії та колишній Австро-Угорщині, а також людина, що мала цей чин. *Батько українського математика Володимира Левицького — Йосип Левицький — закінчив правничий факультет Львівського університету, став гофратом при найвищому трибуналі у Відні* (з наук.-попул. літ.); *Австрія перестала бути імперією майже 100 років тому і про цей період нагадують у сучасному Відні хіба що портрети імператорів у вітринах книгарень та бюрократичні титули гофратів* (з газ.).

ГОФРЕ́, *невідм., с.* Те саме, що **го́фри.** *Вона калічила крепсатин — на бантики, волани і нудне гофре* (Іван Ле); *Не дуже пишне, але гарненьке гофре облягало її тонку шию* (Б. Харчук).

ГО́ФРИ, ів, *мн.* Ряди паралельних хвилястих складок на чому-небудь. *Чіткими гофрами виділявся прямий м'яз живота* (Д. Ткач).

ГОФРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гофрува́ти.** *Потім він нахилився до нашого з Жабі чемодана і, витягши чорного серпанку сукню з буйною, щедро гофрованою спідничкою, розіп'яв її в руках* (Олесь Досвітній); *Подобалось їй, що стіни клубу прикрашені плакатами і афішами, а на лампі під стелею — зеленкуватого кольору абажур з гофрованого паперу* (Ірина Вільде); *Наповнивши поливальницю, Грицько поспішив у низьке, вкрите гофрованим залізом приміщення* (М. Рудь); // **гофро́вано,** *безос. пред. Глиняні посудини з Лисичого Горбу мають прямий або заокруглений зріз, який у трьох випадках гофровано насічками та вдавленнями* (з наук. літ.).

ГОФРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гофро́ваний.** *Замість зубових борін краще навішувати ланцюжки. Це знижуватиме гофрованість поверхні поля та непродуктивні втрати вологи через випаровування* (з навч. літ.).

ГОФРОКАРТО́Н, у, *ч.* Легкий пакувальний матеріал, який широко використовується у промисловості. *Гофрокартон складається, як правило, із двох пласких шарів картону і шару паперу між ними, який має хвилясту (гофровану) форму* (з навч. літ.); *Гофрокартон є одним із найбільш поширених у світі матеріалів для пакування товарів* (з газ.).

ГОФРОКАРТО́ННИЙ, а, е. Зробл. із гофрокартону. *Монітори найчастіше запаковують у гофрокартонні ящики* (з газ.); // Признач. для виготовлення гофрокартону. *На повну потужність працює сьогодні полтавський гофрокартонний завод, забезпечуючи вітчизняних виробників якісною недорогою тарою* (із журн.).

ГОФРОТА́РА, и, *ж.* Тара, вигот. із гофрокартону. *Гофротара допомагає зберегти товар за умови довготривалого зберігання на складі чи транспортування на великі відстані* (із журн.).

ГОФРУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для гофрування (у 1 знач.). *Пропущений через гофрувальні машини папір іде на виготовлення гофрокартону* (з газ.).

ГОФРУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **гофрува́ти.** *Гофрування субстрату дає змогу створити найбільш прийнятне для рослин співвідношення пор, зайнятих повітрям і водою* (з наук. літ.); *У техніці останнім часом усе більшого поширення набирає гофрування тонкостінних пластинок і оболонок* (з газ.).

2. Те, що є результатом цієї дії. *Спідниця з пишним гофруванням зовсім не личила цій маленькій огрядній жіночці* (із журн.).

ГОФРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Робити на чому-небудь ряди паралельних хвилястих складок, вигинів. [К о р н і й:] *Вчора прасую своїй спідницю, а вона ходить круг мене — те не так та оте не так. То якогось рубчика придушить, якесь плісе-гофре. Я розсердився, гофруй, кажу, сама* (О. Коломієць); *Майстри вінця горщиків часто гофрували, тобто робили хвилястими* (з наук. літ.).

ГОФРУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гофрува́ти.** *Навіть досвідченими майстринями деякі види тканин гофруються дуже важко* (з газ.).

ГОХУА́, *невідм., ч.* Китайський живопис водяними фарбами на шовкових або паперових сувоях. *У гохуа розрізняють дві манери письма: "се-і" ("передача ідеї") та "гун-бі" ("старанний пензель")* (з наук.-попул. літ.).

ГОЦ[1], *виг.* Те саме, що **гоп** 1. *Не кажи гоц, поки не перескочиш* (Номис); — *Та то ще скажеш гоц, як вискочиш* (Панас Мирний).

ГОЦ[2], у, *ч., діал.* Водоспад. *Несподівано заскочила повінь, люті габи збили Марічку з ніг, кинули потім на гоц і понесли поміж скелі в долину* (М. Коцюбинський); *Юра .. залітав думкою на кожну кручу, на кожний гоц, що його переплив на своєму віку* (А. Крушельницький).

ГОЦА́К, á, *ч., розм.* Те саме, що **тропа́к.** *Трьох чортих перетанцював* [Масляк], *усі чоботи свої пробив, вибиваючи гоцака* (Г. Квітка-Основ'яненко); * Образно. — *Це ж кучер*

банкіра. Під дудку його хазяїна вибиває гоцака ціла зграя фабрикантів, а поліція танцює, як у решеті, і на дірки не попадає (М. Сиротюк).

◊ **Сади́ти / вда́рити гайдука́ (гопака́, гоцака́** *і т. ін.)* *див.* **сади́ти.**

ГО́ЦАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **го́цати.** *Музика навіяла етнічний спокій і подарувала деякий відпочинок від гоцання, що й стало справжнім "Щастям"* (з газ.).

ГО́ЦАТИ, аю, аєш, *недок.* Танцювати гоцака; здійснювати рухи, схожі на елементи цього танцю. *Задьора знов заверещав, од захвату сів верхи на Посмітюху і почав гоцати на йому* (В. Винниченко); *Гриць зареготався. Лише від одної думки піти отак гоцати з такою от — його напав сміх* (І. Багряний).

ГО́Я, *виг.* Уживається як заспів на початку речення. — *Гой, гоя, гоя! Новії покої Нумо лиш квітчати, Гостей сподіватись* (Т. Шевченко); *Спав я нічку, спав я другу, Годі знести серцю тугу; Гоя коні, гоя сиві, Будьте ви ми* [мені] *хоч зичливі!* (Ю. Федькович).

ГРА, и, *ж. (мн.* **ігри,** ігор). 1. Дія за знач. **гра́ти** 2, **гра́тися** 1; забава. *Оксано, Оксано! .. де твої танці та скоки? де твої ігри та щебетання?..* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Заняття дітей. *Обидві дівчини, мала і велика, були між собою у щирій приязні, я часто заставала їх за розмовою або якоюсь дитячою грою* (Леся Українка); *В ряді праць показано роль гри, що є провідною діяльністю в дошкільному віці, в розвитку мислення дітей* (з наук. літ.).

2. Підпорядковане сукупності правил, прийомів або засноване на певних умовах заняття, що є розвагою або спортом. *Футболісти вибігли на поле .. Свисток — і гра почалась* (М. Томчаній); *В дитинстві, до школи, його захоплювала військова гра* (Іван Ле); *Шахи стали в нашій країні справді народною грою* (з навч. літ.); // Набір предметів для такого заняття. *Настільна гра; Продаж дитячих ігор.*

3. *тільки одн.* Дія за знач. **гра́ти** 7. *Моя пам'ять, той нерозлучний секретар мій, вже записує .. гру світла на посинілих лицях* (М. Коцюбинський); *Давно вже лід розтанув на Дніпрі, і хвиля вдаль, до моря, тепло лине. Милується мій зір у сяйва й тіней грі найкращою рікою України* (В. Сосюра).

4. *тільки одн.* Дія за знач. **гра́ти** 1. *Усівши* [усівшись], *впилася* [Оля] *очима в оркестр, котрий розпочав гру* (І. Франко); *Тепер у хаті Чайок щодня гриміла гармонь, щодня приходили рибалки послухати гру і оповідання веселого червонофлотця* (О. Донченко).

5. *тільки одн.* Дія за знач. **гра́ти** 8. *Чехов і Толстой захоплювалися проникливо простою грою геніальної Заньковецької* (М. Рильський); *Коли артист керується самою тільки школою, самим тільки розумом, гра його холодна, штучна, одноманітна і безкольорова* (з мемуарної літ.).

6. Низка дій для досягнення певної мети із застосуванням інтриг, підступів і т. ін. *В голові Себастьяна виникло раптове рішення. Вони негайно підуть до старого Антоніо і поведуть із ним дипломатичну гру* (Ю. Бедзик); — *Скільки я зрозумів, почалась якась складна гра з новими, несподіваними учасниками, які до хімії не мають ніякого відношення* (Ю. Шовкопляс); *Часто наші заходи, які ми проводимо, зорганізовані і скидаються швидше на пустопорожні апаратні ігри* (з газ.).

7. Дія за знач. **гра́ти** 9. *Керівництво деяких політичних партій прийняло мудре рішення не втручатися у політичну гру влади та опозиції* (із журн.).

(1) Аза́ртні і́гри — ігри, у яких виграш пов'язаний з ризиком і залежить від випадкових обставин. [Л ю б о в:] *В лотереї, як і в усякій азартній грі, головне — риск і осягнення мети* (Леся Українка); — *Просто так грати нецікаво. На гроші ви, певне, не захочете. — Я противник азартних ігор, — мовив я поважно* (Валерій Шевчук); **Вихо́дити (вибува́ти) / ви́йти (ви́бути) з гри** *див.* **вихо́дити; (2) Спорти́вні і́гри** — переважно рухливі ігри, основною рисою яких є спортивна боротьба (футбол, волейбол, баскетбол, хокей, теніс і т. ін.). *Розрізняють основні типи спортивних ігор: командні, особисті та парні* (з газ.).

△ **(3) Гра в одні воро́та:** а) *(спорт.)* у футболі, гандболі та інших спортивних іграх з двома воротами — ситуація, в умовах якої слабша спортивна команда не може захистити власних воріт і зазнає постійних атак з боку сильнішого супротивника. *Очікуваної битви у матчі "Дніпро" — "Динамо" уболівальники так і не побачили, то була гра в одні ворота* (з газ.); б) *(перен.)* зіткнення, ситуація, суперечка і т. ін., у яких одна із сильніших сторін перемагає або діє на свою користь. *Найгірший (бо найдорожчий) варіант, коли застави бракує і кредит доводиться страхувати. Це вже гра в одні ворота: найімовірніше, вам нав'яжуть і страхову компанію, і чималенький страховий відсоток* (з наук.-попул. літ.); **(4) Дефлімпі́йські і́гри** — всесвітні спортивні змагання людей з вадами слуху, що проходять раз на чотири роки. *Перші Дефлімпійські ігри пройшли у 1924 році в Парижі. Учасниками були делегації 10 країн* (з наук.-попул. літ.); **(5) Олімпі́йські і́гри** — міжнародні спортивні змагання, що організовують раз на чотири роки (за назвою старогрецьких національних спортивних свят у м. Олімпії). *Перша грецька олімпіада відбулася, як вважають, 776 р. до н. е., остання — 393 р. н. е. Новодобові олімпійські ігри поновлено в пам'ять стародавніх ігор з ініціативи французького археолога П'єра де Кубертена 1896 р.* (з наук.-попул. літ.); **(6) Параолімпі́йські і́гри** — міжнародні спортивні змагання для людей з обмеженими фізичними можливостями, які традиційно проводять після Олімпійських ігор. *Уперше Параолімпійські ігри були проведені у 1964 році* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Вести́ гру** *див.* **вести́; (7) Гра в мовча́нку** — ухиляння від розмови, виступу і т. ін.; відмовчування. *Я програв йому гру в мовчанку* (В. Шкляр); *Гра в мовчанку затяглася. Ніхто не хотів брати слово* (з газ.); **(8) Гра з відкри́тими ко́зирями (ка́ртами)** — дії, розмова без приховування правди, справжніх намірів, задумів і т. ін. — *Ну, скажімо, засудження до розстрілу. Було? — Багрича пересмикнуло. Це вже гра з відкритими козирями. — Ви що — ясновидиця? — Ні, я лікар* (Л. Дмитерко); **(9) Гра з вогне́м** — дуже небезпечні дії без урахування можливих наслідків; великий ризик. *Він вважає, що наші літературні забавки — це небезпечне хлоп'яцтво, гра з вогнем, і така гра до добра не доведе* (О. Гончар); *Такі непродумані дії — гра з вогнем* (з газ.); **(10) Гра на пу́бліку** — звертання до почуттів, настроїв, упереджень людей з метою відволікти їх від серйозного та об'єктивного розгляду якогось питання. *Ця гра в любов на публіку геть зіпсувала Тарасу настрій* (Василь Шевчук); *Впокорення її лише тимчасове, поки є сторонні, і вона втішає себедумкою, що ці дурнуваті вибрики її чоловіка лише гра на публіку* (Ю. Винничук); *Демагогія і гра на публіку в принципі унеможливлює обговорення будь-яких проблем і розробку стратегії їх вирішення* (із журн.); **(11) Гра приро́ди** — рідкісне, унікальне явище; значне відхилення від норми; дивина. *Вчені-ліліпути думали, що скрізь живуть лише ліліпути, а вчені-велетні вирішили, що Гуллівер зовсім не лю-*

дина, а просто гра природи (з газ.); **(12) Гра слова́ми (слів)** — вислів, побудований на використанні різних за значенням слів однакового звучання; каламбур. *Дуже добре знаючи українську мову і тонко схоплюючи відтінки і змістові можливості слова, І. Тобілевич іноді застосовує в розглядуваних п'єсах так звану гру словами* (з наук. літ.); *При грі словами використовуються як однозвучні слова чи вирази (омоніми), так і близькозвучні, лише подібні за своїм звучанням (пароніми)* (з наук.-попул. літ.); *Завдяки доцільному, вмотивованому використанню такого мовного явища, як гра слів, наша мова стає влучнішою, гострішою* (з наук.-попул. літ.); **До́бра мі́на при пога́ній грі** *див.* **міна**[1]**; Роби́ти до́бру міну при пога́ній (недо́брій) грі** *див.* **робити.**

ГРАБ, а, *ч.* Листяне дерево або кущ родини березових із гладенькою сірою корою. *Внизу над самим шосе зеленіють товсті столітні граби та буки* (І. Нечуй-Левицький); *Стоять граби прозоро-жовті В промінні ясно-золотім...* (М. Рильський); *На Кримських і Карпатських горах ростуть дуб, ясен, граб, смерека, липа* (І. Цюпа).

ГРА́БА́Р, гра́баря́, *ч.* Робітник на земляних роботах; землекоп. *Серед забутого місця пролягала широка дорога аж на гору. Грабарі зрівняли її, розгладили, хоч котись* (Панас Мирний); *Артілі грабарів чистять зрошувальні канали* (О. Гончар).

ГРАБА́Р, я́, *ч., діал.* Гробокопач. *Грабарі стиха труну підняли, Бережно в землю її опустили, Яму зарили і горбик звели* (Я. Щоголів); *Пішли й грабарі. Яма була готова. Глибокої ночі піде сюди важкий труповий дух* (М. Хвильовий).

ГРАБА́РКА, и, *ж.* 1. Віз, дроги з довгим ящиком для перевезення землі. *Тоді якраз будівництво переживало той неповторний період, коли кайло замінялося перфоратором, лопата — екскаватором, грабарка — вагоном* (Яків Баш); *Дід Гнилоквас поволеньки суне далі, й немащені колеса грабарки повискують сухим голодним вищанням* (Є. Гуцало).

2. Велика лопата. *І взявся* [батько] *за роботу. Згинався, з розмаху заганяв обома руками грабарку в купу вугілля на тендері, не розгинаючись, обертався з нею до печі і з розгону жбурляв у вогненну пащу* (Д. Бедзик); *Яків, оголений до пояса, великою грабаркою накидає пісок у ящик* (М. Руденко).

ГРАБА́РОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **граба́рка** 1. *Ми собі на своїй грабарочці гайда, гайда* (І. Микитенко).

ГРАБА́РСТВО, а, *с.* Заняття грабаря *(див.* **гра́ба́р),** землекопа. *На початку XX ст. набувало поширення грабарство: черкаські грабарі займалися підвезенням землі під залізничне полотно по всій Російській імперії* (з наук.-попул. літ.).

ГРАБА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гра́ба́р.** *Побачив* [Филимон], *що кінних тут малувато, а грабарської роботи сила, і можна добрих грошей зажити* (Г. Коцюба); *Грабарська артіль поробила на Дніпробуді осінь і зиму, а під весну повернулася в село* (С. Голованівський).

ГРАБАРЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грабарюва́ти.** *Довелося Антонові полишити на старості літ грабарювання* (із журн.).

ГРАБАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок.* Бути грабарем *(див.* **гра́ба́р),** виконувати роботу грабаря. *Три літа гуртом — З волами, з машинами й так, самотужки — Грабарювало старе і мале* (І. Вирган); *Грабарювали, аж очі рогом лізли, возили землю, за три роки й завод виріс* (А. Хижняк).

ГРАБА́СТАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **гребти́** 2, 4. *Він одразу ж побачив, що просто на нього летить, грабастаючи широко розставленими колесами асфальт, сірий "хорх"* (П. Загребельний); *А тричі проклята рука.., Простягши змолоду пусту, Тепер грішми набиту жменю, Грабаста землю золоту* (Я. Щоголів).

ГРА́БАТИ, аю, аєш, *недок., що, розм.* Гребучи граблями, лопатою і т. ін., збирати що-небудь у купу. *Спотілий, змучений, .. грабав пан сіно, нічого не мовлячи, нічого не думаючи, як машина* (І. Франко); *— Іване, досить тобі вже там грабати, ходи-но спочинь! — гукнув Франкові Гнатюк* (М. Олійник).

ГРА́БАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., у чому, розм.* Копирсатися, копатися. — *Йому тільки в землі грабатись* (О. Кундзич); *Кури грабалися під порогом* (Б. Харчук).

ГРАБЕ́ЛЬКИ́, льо́к, *мн.* Зменш.-пестл. до **граблі.** *Пахне сіном серед луки, Розлягаються пісні: Грабельки побрали в руки Молодиці голосні* (П. Грабовський); *Ідеш отак у доброму косарськім товаристві і бачиш, ідучи, й вечірнє небо, і ясну зорю, і її з грабельками на округлому дівочому плечі* (О. Довженко); *Сльози затуманювали дівчині очі, коли вона взялася рихтувати грабельками свіжу пухнасту солому під рожен* (О. Гончар).

ГРАБЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **граблі.** *Останнім часом створено новий навантажувач грабельного типу* (з наук. літ.); *Наявні решітки (в грабельних відділеннях) не затримують всього сміття, яке надходить на станцію зі стічними водами, і його виносить на споруди очистки* (з газ.).

ГРА́БЕН, а, *ч., геол.* Ділянка земної кори, що опустилася по лініях скидів нижче від сусідніх ділянок. *Однією з характерних рис будови Дніпровського грабена є поздовжні й поперечні розриви* (з наук. літ.).

ГРАБИ́ЛНО, а, *с., розм.* Держално у граблів; держак, граблище. *Життя вкарбувало в Шахові долоні немало своїх повістей. Пастушою ґирлиґою, прикладом гвинтівки, заступилном, ціпилном, грабилном — всіма сільськими і міськими найтяжчими "илнами"* (Ю. Мушкетик).

ГРАБИ́НА, и, *ж.* 1. Дерево граба. *Затремтить міцна грабина Од коріння до вершка, На сніги зернисті, сині, Боком падає, важка* (М. Стельмах); // Деревина цього дерева. *А кийочок у мене добрий був — із грабини* (А. Кащенко); *Везуть брили червоного шиферу, від Родні — камінь, з лівого берега Дніпра — дуби, грабину, липи* (С. Скляренко); *Вломлю собі з грабини костурець* (Л. Костенко).

2. Грабовий ліс, грабові дерева. *А справа і зліва ліс чорний та темний, грабина, як свічки* (А. Свидницький); — *В долині росли вільхи, осокори, а на горбах грабина, клени та акація* (К. Гриб); *Хутір без воріт. Густа грабина сплелася* (Б. Харчук).

ГРАБІ́Ж, бежу́, *ч.* 1. Викрадення чужого майна; розбійницький напад, загарбання володінь тощо; грабунок. *Такий грабіж паперів мене дуже здивував. Як се прийти в чуже помешкання і нишпорить по ящиках без хазяїна!..* (Ганна Барвінок); *Як сарана, налітали вони* [татари] *на села й замки .. і поверталися до коша з отарами овець і бранців. І тоді нові загони заступали їх місце й ішли на грабіж* (З. Тулуб); *В цілому ж скіфи-воїни, мужі, ходили в битви, а не в грабежі* (Л. Костенко).

2. *перен.* Нещадна експлуатація, несправедливі угоди; побори, здирство. — *І не лише в панів відберуть землю, але й в тих, хто має більше восьми десятин. Це ж грабіж, розбій серед білої днини* (М. Стельмах); *Безконтрольна приватизація — це грабіж національного багатства* (з публіц. літ.).

ГРАБІ́ЖКА, и, *ж., діал.* Грабіж (у 1 знач.). [О л е с я:] *Трапилася та грабіжка якраз на перший тиждень Великого посту* (М. Кропивницький); *У відімкнуту браму посуну-*

ло цілими хмарами зажерливе до грабіжки, хиже військо (М. Старицький).

ГРАБІ́ЖНИЙ, а, е. Стос. до грабежу. *Од волзьких круч до світлих плавнів Дону Протерли степ грабіжних гарб сліди* (М. Бажан); * У порівн. *Людська зависть і злоба, як грабіжні звірюки, ждуть на свою жертву, щоби зловити її у пригожу хвилинку* (О. Назарук).

ГРАБІ́ЖНИК, а, *ч.* Той, хто грабує. — *Ну, а бувають же у вас усякі злочинці, грабіжники, злодії? Треба ж таких карати, а задля цього треба й суд мати* (Панас Мирний); — *Всі, які були, судна, ті ж таки грабіжники заграбували, погнали за море з народним добром* (О. Гончар); * Образно. *На підмогу пастухам додано ще злющих кудлатих псів, лютих ворогів сірого грабіжника — вовка* (О. Донченко).

ГРАБІ́ЖНИЦТВО, а, *с.* Те саме, що **грабіж.** *Імператор .. не підтримав генерала в його боротьбі проти грабіжництва постачальників продовольства армії* (П. Кочура); — *Завжди я на жнива людей наймав за десятий сніп, а тепер їм п'ятий сніп давай. Це ж грабіжництво* (А. Шиян).

ГРАБІ́ЖНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до грабежу, заснований на грабежі. *Отава, здається, здогадався тепер про справжню місію Шнурре: певно, того, як спеціаліста, послано сюди .. начальником такої собі грабіжницької команди, що мала вивозити до Німеччини всі мистецькі цінності, знайдені в окупованому Києві* (П. Загребельний); *Лаврін сам кільканадцять разів був на краю загибелі, адже блукав поміж татарських грабіжницьких ватаг, натикався на них, рятувався прудким конем* (Ю. Мушкетик); *Економічну основу господарського життя сарматських племен становило кочове скотарство й грабіжницькі воєнні походи* (з наук. літ.); *Війна О. Кромвеля з Ірландією була вже не громадянською війною армії проти короля, а колонізаторською, грабіжницькою* (з навч. літ.).

ГРАБКИ́, ів, *мн.* Пристрій до коси у вигляді невеличких граблів з довгими зубцями. *Прикажчик уже біг з двору, несучи на плечах косу з грабками* (Панас Мирний); *Старанно, з потроєною пильністю я виносив грабки так, щоб покіс лягав рівно ніби по шнуру, стебло до стеблини на всю довжину гін* (І. Сенченко).

Коси́ти на грабки́ *див.* **коси́ти**[1].

ГРАБЛЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на граблі. *Стебла рослин з колоссям піддаються впливу швидкообертових барабанів із встановленими на них робочими органами граблеподібної конструкції — гребінками* (з наук.-техн. літ.).

ГРА́БЛИКИ, ів, *мн.* Зменш.-пестл. до **граблі́.** *Ліна, підпушуючи кущик дитячими грабликами, посміхнулась* (О. Гончар).

ГРАБЛИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **гра́блище.** *Вони* [батько і дядько] *билися великими кілками, граблинами, держаками вил, тримаючи їх в обох руках, як стародавні воїни* (О. Довженко); *Грабельний механізм поперечних тракторних граблів складається з двох обертових дисків, до яких шарнірно прикріплено шість граблин* (з навч. літ.).

ГРАБЛИ́СТИЙ, а, е, *розм.* Схожий на граблі; граблеподібний. *В граблистих, посинілих пальцях дід Пилип тримав батькову, підгризену міллю з одного боку шапку* (В. Бабляк); *Щомить була робота й робота, з тачками, з мішками, без вихідних, нагинці, на суботниках, з граблистими руками, двожильна, недоспана, примітивна, на совість і страх* (Є. Пашковський).

ГРА́БЛИСЬКО, а, *с., розм.* Те саме, що **гра́блище.** *Хлібороб з діда-прадіда Кирило Кухта вовтузився під повіткою з самого ранку, обстругуючи нове граблисько* (А. Іщук); *Він побачив .. наших курей, вхопився обома руками за граблисько, махнув своєю зброєю, і кури, гублячи пір'я, зметнулись вище тинів* (М. Стельмах).

ГРА́БЛИЩЕ, а, *с., розм.* Держално у граблів; держак. *Василь .. зо зла так і шпурнув граблі з конюшні, що валок дістав аж до кухонь, а граблище на три часті* [частини] *перебилося* (Панас Мирний); *Вони билися великими кілками, граблищами, держаками вил, тримаючи їх в обох руках, як древні воїни* (О. Довженко); *Катерина сіла біля куми, обіперлася на граблище й замислилась* (С. Чорнобривець).

ГРАБЛІ́, граблів *і* грабе́ль, *мн.* Сільськогосподарське знаряддя, що являє собою валок із дерев'яними або залізними зуб'ями, насаджений на довгий держак; використовується для згрібання скошених стебел, розпушування землі і т. ін. *Косили лан .. Юрба в'язальниць молодих Ішла з граблями на покоси* (Я. Щоголів); *Дівчата з граблями походжали по міжряддях і спушували ґрунт* (М. Чабанівський); * У порівн. *Старі одубілі пальці, неначе граблі, не слухались і не гнулись* (І. Нечуй-Левицький); // Сільськогосподарська машина для згрібання сіна, соломи і т. ін. з кінною або тракторною тягою. *У XIX ст. до Ковпаківки на ярмарок підприємці з Катеринослава, Полтави, Кременчука доставляли плуги, сіялки, жниварки, кінні граблі, віялки, підводи і багато чого іншого* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Чагарнико́ві граблі́** — меліоративна машина для збирання і транспортування зрізаної рослинності. *Під час руху чагарникових граблів зуби підхоплюють зрізану рослинність, яка утворює перед рамою вал* (з навч. літ.).

◊ **(2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **граблі́** — задубілий від холоду і позбавлений здатності рухатися, діяти; нерухомий (про руки, пальці). *Старі одубілі пальці, неначе граблі не слухались і не гнулись* (І. Нечуй-Левицький); *Похукав* [Кирило] *у руки, розстібаться давай. Сіпа ті ґудзики, сіпа — не розстебнеться: як граблі руки* (А. Тесленко).

ГРАБО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **грабува́ти.** *Вона тюпала старечими, немічними ногами з центру руйнованого німецькими бомбами й грабованого власними громадянами міста* (І. Багряний); // **грабо́вано,** *безос. пред. Кораблі Дубровнику в турецьких водах безжально переслідувалися, грабовано товари, брано людей у рабство* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Здобутий грабежем. *Понаживалися грабованим добром. Кому війна, а кому корова дійна...* (К. Гордієнко); *Від них він мав грабоване добро, а їм постачав харчування і самогон* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **грабо́ване,** ного, *с.* Те, що здобуте грабежем. *Кажуть, що все грабоване він* [Кармелюк] *роздає на бідних* (С. Васильченко).

ГРА́БОВИЙ, а, е. Прикм. до **граб.** *За лугом на горах почався грабовий ліс* (І. Нечуй-Левицький); *Я таки ходив у грабовий гайок, туди за поле* (М. Коцюбинський); // Зробл. з деревини граба. *Дідусь ще раз накричав на них і замкнув дверцята на грабовий кілок* (Б. Лепкий); *Колесо крутиться на вмороженому в лід грабовому кілку і розкручує на довгій-предовгій тичині гнуті санчата* (М. Стельмах).

ГРАБО́К, бка́, *ч.* Зменш. до **граб.** *Лукаш виходить із сокирою і підступає до молодого грабка, щоб його рубати* (Леся Українка); [Д о к і я:] *Написав ти, Олексію, записку лісникові, щоб мій Свирид зрубав два грабки для обори вівцям, він поїхав, зрубав трохи більше* (М. Зарудний).

ГРАБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грабува́ти.** — *Я боронив інтереси України й буду далі їх боронити від усякого ґвалту й грабування,* — *різко промовив він* (В. Підмогильний); *Долго-*

рукий .. неодмінною умовою ставив перед ханами стримувати воїнів своїх від грабувань і насильств (П. Загребельний).

ГРАБУВÁТИ, ýю, ýєш, *недок., кого, що і без прям. дод.* 1. Розбійницьким нападом віднімати що-небудь у когось, викрадати щось. *Пішли* [хлопці] *грабувати пошту, а поліція знала про все і всіх накрила, наче курчат* (М. Коцюбинський); *Їй не треба зброї. До неї не прийде ніхто грабувати* (О. Кобилянська); — *Ми не злочинці, нікого не грабуємо, їдемо у своїх справах...* (А. Шиян).

2. *перен.* Нещадно експлуатувати, розорювати податками, стягненнями, поборами. [У л я с я:] *Ви грабуєте прочан, дурите й грабуєте темний добросердечний народ* (І. Нечуй-Левицький); *Василь був винуватий у зборню, а грошей ніде було взяти .. Прийшли зборщики* [збирачі] *грабувати* (Грицько Григоренко); *Грабують його* [мужика] *всі, кому не лінь. Бо, виходить, платиш не одну, а три продрозверстки* (М. Стельмах); *Лицарі початкового накопичення капіталу тяжіють не до легітимного ринку, а до правового хаосу, що дозволяє їм безкарно грабувати і без того пограбовану більшість* (з публіц. літ.).

ГРАБУВÁТИСЯ, ýється, *недок.* Пас. до **грабувáти.** *Злочинці або користуються однаковим способом, або це діє одна зграя .. Кожного разу грабувалася квартира на другому поверсі* (В. Пєтльований); *В античну епоху острів Левке у Чорному морі, що славився храмом і культом Ахілла, неодноразово грабувався морськими піратами* (з наук.-попул. літ.); *Під час фашистської окупації України здійснювався шалений наступ на духовне життя українців, грабувались пам'ятки історії і культури* (із журн.).

ГРАБÝНОК, нку, *ч.* Те саме, що **грабіж** 1. *Пріся зрозуміла, що грабунок чинили не татари, а поляки* (А. Кащенко); *По своїх далеких войнах* [війнах] *Граф привчився до грабунку, А потому вже і вдома Він шукав у тім рятунку* (Леся Українка); — *Я, коли б навіть з голоду довелося помирати, — на грабунок не пішов би. Соромно* (П. Колесник).

ГРАБЧÁК, á, *ч., розм.* Молодий, невеликий граб. *Нагнувся* [Василь] *всім своїм дужим тілом на дерево, щоби єго* [його] *зломити і повалити на землю. Затріщав грабчак, захитався* (Б. Лепкий); *Ще там — дерева: верба й калина, осика й грабчак* (Валерій Шевчук); *Щез молодий густий гайок. Лише бур'яни колишуться на місці, де зеленіли грабчаки* (М. Андрусяк).

ГРАБШТИ́ХЕЛЬ, я, *ч.* Різець для гравіювання найтонших ліній. *Грабштихель використовують для оброблення ввігнутих поверхонь* (з навч. літ.).

ГРÁВЕ, *присл., муз.* Урочисто, в повільному темпі (про характер виконання мелодії). *У залі було задушливо й темно, настрій остаточно псувала якась надто урочиста музика у темпі граве* (із журн.).

ГРАВЕЛІ́Т, у, *ч.* Зцементований гравій з текстурою, власт. піщаним породам. *Наявність гравеліту свідчить про інтенсивний розмив більш давніх товщ порід і вказує на близькість мілководдя чи підйомів земної кори* (з наук. літ.).

ГРАВЕЛІ́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **гравеліт.** *Гравелітові поклади характерні в основному для рельєфів, що зазнають зсувів унаслідок активної взаємодії з водою* (з наук. літ.).

ГРАВÉР, а, *ч.* Художник, який створює гравюри (у 2 знач.); фахівець з гравіювання; гравіювальник, гравірувальник. *Значення Шевченка як живописця, рисувальника, гравера само вже могло б забезпечити йому почесне місце в історії мистецтва* (М. Рильський); *Видатний майстер-гравер Л. Сєряков залишив після себе цілу школу граверів на дереві* (з наук. літ.).

ГРАВÉРНИЙ, а, е. Стос. до граверства. *Для граверного мистецтва другої половини XVII ст. характерні нові риси, які проявлялися в тому, що гравюра поступово відходить від застарілих прийомів іконографії* (з наук. літ.); *Барокове граверне мистецтво важко уявити без супровідних написів, епітафій, монограм, іноді навіть цілих віршованих чи прозових текстів* (з навч. літ.).

ГРАВÉРСТВО, а, *с.* Граверна справа; гравіювання. *Здібність до граверства і малювання була в Геннадія Курая неабияка* (І. Цюпа); *Одним із перших І. Свєнціцький розпочав вивчення мистецького оздоблення рукописної книги, а також граверства, давнього малярства* (з наук. літ.).

ГРАВÉЦЬ, вця́, *ч.* 1. Учасник гри (у 2 знач.). *Футбол люблю й зараз, але перейшов уже з гравців до класу болільників* (Ю. Яновський); *Вовкулака поволі роздав по шість карт, засвітив козирем винового туза. Козаки, затамувавши подих, стали поза спинами гравців* (В. Шкляр); // Той, хто захоплюється якою-небудь грою, знавець якоїсь гри. — *Та хай їм провалитися, цим картам! Який я гравець!* (З. Тулуб); [В а т у т і н:] *Війна — не шахи. Нами керує творча ідея, а не азарт гравця* (Л. Дмитерко); *Він знав, .. де збираються запеклі гравці в кості* (Ю. Логвин); // Той, хто має хворобливий потяг до гри. *Я ж до батька повернувся — був гравець і бенкетар, Грав, гуляв, ходив на левів — бив, ловив їх, як товар* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Повністю виліковуються від ігрової залежності тільки три відсотки гравців з тих, хто звернувся до психологів* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Той, хто грає на якому-небудь музичному інструменті; музикант, музи́ка. *Такі вже гудки навчився* [Ванько] *подавати, що інший гравець на флейті позаздрити може!.* (П. Автомонов); *Сопілочка спочатку свистить тихо, але потім її свист дедалі дужчає; сам гравець усе частіше й частіше перебирає пальцями* (з наук.-попул. літ.).

3. Актор, який грає певну роль. *Гравці добре повивчали свої ролі, і яке їм діло, є у них глядачі чи нема!* (Валерій Шевчук).

4. *перен.* Той, хто бере участь у певних економічних, політичних та ін. відносинах. *Україна є активним гравцем в міжнародній торгівлі, з істотним обсягом як імпортних, так і експортних операцій* (з публіц. літ.); *Сильною стороною списку партії стала також присутність у ньому багатьох помітних гравців опозиційного поля* (із журн.); *Зерновому ринку потрібен єдиний державний гравець* (з газ.).

△ **(1) Центрови́й гравéць** — гравець у баскетбол, до функцій якого входить завершення атак з-під кільця, підбирання м'яча та блокування кидків суперника. *Команді потрібен ще один центровий гравець, який має бути високого зросту, міцної статури* (із журн.).

ГРÁВІЙ, ю, *ч.* Обкатані водою уламки гірських порід, що використовуються як будівельний матеріал. *Хрящ! Так називають будівельники цей грубозернистий, як гречка, пісок з домішкою дрібних вугластих камінців гравію* (І. Багмут); *Внизу виднівся парк із посипаними гравієм доріжками, а довкіл розливався щебет пташок* (Ю. Винничук).

ГРАВІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **грáвій.** *Гравійним фільтром є каркас, що підтримує гравійно-піщану засипку, яка пропускає воду і затримує пісок* (з наук. літ.); *У Тернопільській області видобувають пісок, глину, камінь, вапняки, піщано-гравійну суміш, торф* (з газ.).

ГРАВІЙÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гравіюва́ти;** гравірований. *Сережки, обручки і намиста з коштовних металів у VI–V ст. до н. е. були монохромними. Персні прикрашали гравійованими зображеннями* (з навч. літ.); *Вивіска може бути виготовлена у вигляді шрифтового напису по тиньку, мозаїки, вітражу, кам'яної, дерев'яної або металевої плити з різьбленим або гравійованим написом чи зображенням та ін.* (з мови документів).

ГРАВІЛÁТ, у, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини розових із багатоголовим кореневищем червонуватого кольору. *Відвар кореня гравілату вживають для полоскання рота і горла* (з наук.-попул. літ.); *Ранньої весни для приготування салатів, зелених борщів, супів використовують молоді ніжні листочки гравілату* (із журн.); *Гравілат росте на узліссях, луках, берегах річок* (із журн.); *На луках зимують кукільниця, гравілат, кульбаба, чортополох* (з газ.).

ГРАВІМÉТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання прискорення сили вільного падіння тіл. *С. Субботін разом з колегами провадив гравіметричні дослідження глибинної будови Карпат. Знаряддя таких досліджень — гравіметри — прилади, які вловлюють зміни поля тяжіння Землі* (з наук.-попул. літ.); *Науковці обсерваторії мають великий досвід організації спостережень із гравіметрами* (з Інтернету).

ГРАВІМЕТРИ́СТ, а, *ч.* Фахівець із гравіметрії. *Використання в сейсмічних дослідженнях моделей з градієнтно-шаровим середовищем вимагало від гравіметристів адекватних побудов при гравітаційному моделюванні* (з наук. літ.); *Геологів і геофізиків цікавить внутрішня будова планети, сейсмологи вивчають землетруси, гравіметристи — силу ваги на поверхні Землі* (з наук.-попул. літ.).

ГРАВІМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гравіметрії. *Під час проведення гравіметричної розвідки визначають щільність гірських порід* (з наук. літ.); *Класичні гравіметричні методи розвідки корисних копалин і вивчення фігури Землі зробили чималий внесок у загальний прогрес людства* (з наук.-попул. літ.).

ГРАВІМÉТРІЯ, ї, *ж.* Розділ геофізики, що вивчає величини, які характеризують гравітаційне поле Землі. *Серед способів дослідження глибинної будови земної кори, прогнозування й пошуків родовищ одне з провідних місць посідає гравіметрія* (з наук. літ.).

ГРАВІРЕЦÉПТОР, а, *ч.* У більшості живих організмів — рецептор, який сприймає силу тяжіння. *В організмі людини є спеціалізований рецепторний орган рівноваги (гравірецептор), за допомогою якого людина може оцінити положення і рух свого тіла в просторі та сприймає дію власне сили тяжіння* (з наук. літ.); *Численні види тварин мають гравірецептор і рецептори прискорення, але деякі тільки один з них* (з навч. літ.); *В умовах невагомості в онтогенезі вищих рослин гравірецептори формуються, але через відсутність сили тяжіння вони не функціонують* (із журн.).

ГРАВІРÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гравірува́ти;** гравійований. *Він надрукував у Франції "Опис України", випустив і вісім карт, гравірованих відомим голландським художником Гондіусом* (О. Ільченко); *У гончарних центрах Луганщини головними засобами декорування виробів був лінний та гравірований орнаменти* (з наук. літ.); // **гравіро́вано,** *безос. пред. Ствольну коробку рушниці було гравіровано сценами полювання* (із журн.).

ГРАВІРÓВКА, и, *ж., розм., рідко.* Вигравіюваний напис або зображення. *Ручка і піхва кинджала були зроблені зі срібла із гравіровкою і черню* (з мемуарної літ.).

ГРАВІРУВÁЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гравірування; гравіювальний. *Гравірувальне мистецтво майстрів Києво-Печерської лаври було зразком для майстрів слов'янських народів* (П. Тичина); // Признач. для гравірування. *Процес гравірування здійснюють на гравірувальних верстатах* (з навч. літ.).

ГРАВІРУВÁЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **граве́р.** *Чеські гравірувальники свято бережуть традиції старовинних майстрів* (з газ.).

ГРАВІРУВÁЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **гравірува́льник.** *На виставці представлено роботи талановитої гравірувальниці* (із журн.).

ГРАВІРУВÁННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **гравірува́ти.** — *Зустріньтесь із Йорданом, — промовив граф, прощаючись. — Він допоможе швидше оволодіти технікою гравірування* (Василь Шевчук); *Знаменним є саме звернення Т. Шевченка до гравірування, до виготовлення офортів, з яких друкувалися відбитки — естампи* (з наук. літ.).

2. Мистецький твір, оздоба, що є результатом цієї дії. *Майже завжди полив'яний посуд прикрашався гравіруванням* (з наук. літ.).

ГРАВІРУВÁТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод.* Те саме, що **гравіюва́ти.** *У Брюсселі доживав свій вік .. всесвітньо відомий вчений, історик, етнограф, нумізмат, до того ж тонкий майстер-гравер, що сам гравірував свої "Атласи", свої книги з нумізматики* (О. Іваненко); *Багато українських художників, тільки-но повернувшись до визволеного від окупантів Києва, писали, малювали, гравірували зруйновані лаврські пам'ятки* (з наук. літ.).

ГРАВІРУВÁТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гравірува́ти.** *Наприкінці середнього бронзового віку окремі вироби (вуздечки, прикраси, клейноди і т. ін.) гравірувалися складним орнаментом у карпато-мікенському стилі* (з наук. літ.); *Гуцульський орнамент спочатку гравірується на контурах виразною заглибленою лінією на невипаленому предметі і потім розмальовується різними кольорами* (з наук.-попул. літ.).

ГРÁВІС, а, *ч.* 1. *лінгв.* Один із видів музичного наголосу в давньогрецькій мові, який характеризується пониженням голосового тону на наголошеному складі. *Гравіс часто називають важким тоном* (з навч. літ.).

2. *лінгв., полігр.* Діакритичний знак у вигляді нахиленого вліво знака наголосу над голосною літерою. *Гравіс використовується над голосними у французькій, італійській, португальській та інших мовах* (з наук. літ.); *У французькій мові гравіс ставиться над буквою "е", що позначає відкритість голосного звука (напр., у слові "батько")* (з наук.-попул. літ.).

ГРАВІТАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до гравітації. *Тиск променів, .. гравітаційні поля, енергетичні сплески, магнітні бурі, ласкаві радіохвилі — все годилося для наших вітрил* (М. Білкун); *Під дією зовнішніх сил, електромагнітного і гравітаційного полів або теплофізичних процесів тверде тіло змінює свої розміри і форму (деформується)* (з наук. літ.); *Відомо, що між усіма тілами, земними і небесними, діє сила тяжіння — так звана гравітаційна* (з наук.-попул. літ.); *Джерелом гравітаційних хвиль є будь-який асиметричний рух речовини* (з навч. літ.).

ГРАВІТÁЦІЯ, ї, *ж.* Властивість усіх тіл взаємно притягатися; всесвітнє тяжіння. *Тяжіння на планеті невелике, а те, що ви вивчаєте на Землі, — то ефект гравітації всієї системи* (О. Бердник); *Частки матерії в туманності перебувають під впливом двох сил — гравітації, тобто притягання, і, з другого боку, пружності* (з наук. літ.).

ГРАВІТО́Н, а, *ч., фіз.* Гіпотетична частинка (квант) слабкого гравітаційного поля, що рухається із швидкістю світла. *Пропонується "божевільна", "жахлива" ідея про те, що подібно до фотонів, нейтрино та гравітонів атомні ядра довільно розганяються до швидкостей, близьких до швидкості світла* (з наук.-попул. літ.); *Є припущення, за яким послаблення гравітаційних зв'язків у нашому Всесвіті може бути обумовлене просковзуванням гравітонів — носіїв взаємодії — в інші виміри* (з навч. літ.); *Земне тяжіння — отже, і наша вага! — викликається особливими елементарними частками, гравітонами* (В. Владко).

ГРАВІТО́ННИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **гравіто́н.** *Потік гравітонів безпосередньо зв'язаний з гравітонним центром Землі* (із журн.); *Гравітонний тиск.*

ГРАВІТРОПІ́ЗМ, у, *ч., біол.* Те саме, що **геотропі́зм.** *Негативний гравітропізм зазвичай характерний для головного стебла рослини* (з наук.-попул. літ.).

ГРАВІЧУТЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж., спец.* Гравітаційна чутливість. *Відкрито явище гравічутливості рослинної клітини* (з наук. літ.); *У праці розглянуто механізми гравічутливості клітин, основні зміни в кістках космонавтів і тварин після перебування в умовах космічного польоту* (з наук.-попул. літ.).

ГРАВІЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гравіювання; гравірувальний. *Ілюстраційна справа у російськомовній пресі XIX ст. тяжіла до загальноєвропейської традиції, що виражалося у спільності гравіювальних технік і навіть манер виготовлення друкарських форм, схожих засобах втілення образності* (з наук. літ.); // Признач. для гравіювання. *У кабінеті художника знаходились мольберт, палітра, малярське й гравіювальне приладдя* (з наук.-попул. літ.); *Робітник придбав гравіювальний верстат, алмази точильні, різні інструменти* (з газ.).

ГРАВІЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **граве́р.** *На допомогу гравіювальникам заводу художнього скла прийшла розумна машина, яка "читає" зроблений художником ескіз і відтворює його на кришталі* (з газ.).

ГРАВІЮВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **гравіюва́льник.** *У ювелірному відділі магазину працює гравіювальниця* (з газ.).

ГРАВІЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **гравіюва́ти;** гравірування. *Оскільки Т. Шевченко був митцем, то, як і слід сподіватися, в його епістолярії найширше представлена термінологія й номенклатура, пов'язана з живописом і гравіюванням* (з наук. літ.).

2. Мистецький твір, оздоба, що є результатом цієї дії. *На поселеннях Петерсфельд та Горенздорф знайдено сотні кам'яних плиток з гравіюванням, серед яких досить часто повторюється одна й та ж тема — схематичне зображення групи жінок* (з навч. літ.).

ГРАВІЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок., що і без прям. дод.* Наносити малюнок на поверхню твердих матеріалів або робити на ній напис за допомогою спеціальних інструментів або хімічних речовин; гравірувати. *Дивлячись на малюнок до гравюри "У Києві", можна подумати, що він і був оригіналом, з якого Т. Шевченко гравіював свій офорт* (з наук. літ.); *На картографічних мануфактурах гравіювали й друкували нові карти й атласи, зображували світ таким, яким його уявляли після великих географічних відкриттів* (з навч. літ.).

ГРАВІЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок.* Пас. до **гравіюва́ти;** гравіруватися. *Перед нами справжня антропоморфна скіфська скульптура, анатомічні деталі якої найчастіше гравіюються або передаються за допомогою низького рельєфу* (з наук. літ.); *Ключ як атрибут святого Петра часто гравіювався на парафіяльних печатках церков з посвятою святим Петру і Павлу* (з наук.-попул. літ.).

ГРАВЮ́РА, и, *ж.* 1. Вид графіки, в якому зображення є друкованим відбитком з малюнка, вирізьбленого або витравленого на спеціально підготовленій дошці або пластинці. *Монументальне та мобільне мистецтва, втілені у різних художніх формах, свідчать про появу, значний розвиток та поширення скульптури, гравюри, малюнка в пізньому палеоліті* (з навч. літ.).

2. Вирізьблений або витравлений на спеціально підготовленій дошці чи пластинці малюнок, а також відбиток такого малюнка на папері. *Коло груби на гравюрі невеликої вартості Геркулес, піднявши здорову довбню, замірявся на страшного лева* (І. Нечуй-Левицький); *Господар показав йому кілька скарбів своєї книгозбірні — чудернацькі видання петрівської доби, українські видання з гравюрами першої половини XIX століття та величезну колекцію поштових марок* (В. Підмогильний).

ГРАВЮ́РКА, и, *ж.* Зменш. до **гравю́ра.** — *У вітрині ми побачили гравюрку. Може, ми помилились, але здається, це портрет славетного Беккаріа?* (О. Іваненко); — *Не можу далі терпіти. Спалив* [батько] *якось мої гравюрки* (Р. Федорів).

ГРАВЮ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **гравю́ра.** *Існує багато різновидів гравюрної техніки: різцева гравюра, офорт, суха голка, акватинта, ліногравюра, гравюра на камені і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Скульпторка використала фотознімки з гравюрних та інших портретів Г. Сковороди* (з мемуарної літ.).

ГРАД¹, у, *ч.* 1. Атмосферні опади у вигляді частинок льоду різного розміру, перев. округлої форми. *Їй в обличчя вітер бив холодними краплинами, дошкуляв кульками граду* (С. Чорнобривець); *Під самою Гамаліївкою вдарила гроза з громовицею та градом* (Ю. Мушкетик); *Навесні град прибив посіви, в травні й червні гуляли сильні суховії* (Ю. Хорунжий); * У порівн. *Сльози, мов град, посипались на землю* (М. Коцюбинський).

2. *чого, перен.* Про велику кількість чого-небудь такого, що падає, сиплеться і т. ін. майже безперервно; злива (у 2 знач.). *Не збігло й хвилини, як град картечі обсипає увесь пригород* (М. Старицький); *Ще стрільці Ігореві до річки не дійшли, як половецькі до неї прискакали. Спинилися на хвилину і градом стріл із луків своїх сипнули* (Б. Лепкий); *Мати сяк-так відбивалася від граду запитань* (М. Чабанівський).

3. *у знач. присл.* **гра́дом.** У великій кількості, багато. *З-поза дубів, сосен, беріз градом сипалися кулі, збиваючи, стинаючи гілляки й кору* (М. Малиновська); *Вони вгощали мене горіхами, яких мали навалом: аж цілих п'ять величезних старих дерев, з яких восени горіхи сипалися градом* (Г. Тарасюк); // Великими краплями, рясно (про піт, сльози). *Піт градом котився з чола, заливав очі* (В. Кучер); *Він силкується підтягнути мішок, однак шкарубкі пальці не слухають. Піт градом котиться по зораному зморшками чолу старого* (М. Сиротюк).

◊ **Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі** *і т. ін.*) **сльо́зи [гра́дом]** *див.* **сльоза́.**

ГРАД², а, *ч., уроч.* Місто. *В Путивлі-граді вранці-рано Співає, плаче Ярославна, Як та зозуленька кує, Словами жалю додає* (Т. Шевченко); *В Київ-граді, у столиці, Галя в технікумі вчиться* (П. Воронько); *За стінами стольного града вирувало та й вирувало стовписько* (Д. Міщенко).

ГРАДАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до градації. *У давнину правові санкції мали детермінований характер, суддя був практично позбавлений права на свій розсуд застосовувати градаційну шкалу покарань* (з навч. літ.); *Настрій героя розгортається далі в тексті через своєрідний градаційний ряд метафор, які розкривають внутрішній стан людини* (з наук. літ.); *Досить поширеним у художній мові є засіб градаційного використання синонімів, коли вони групуються за принципом наростання (значно рідше — спадання) певного стилістичного відтінку* (з навч. літ.).

ГРАДА́ЦІЯ, ї, *ж.* Поступовість переходу від одного до іншого; послідовний перехід від нижчого ступеня до вищого і навпаки. *Море звуків гойдається. Міняється. Переходить багато градацій... Переливається, як морський прибій, — від тужливого Шопена до гримливого Бетховена* (І. Багряний); *Кожна олійна культура відповідно до стандарту має певні градації засміченості* (з наук. літ.); *Вчені запропонували таку градацію агресивності ґрунтів: слабоагресивні ґрунти, потенційно агресивні ґрунти, агресивні ґрунти* (з навч. літ.); // Стилістична фігура, що полягає в поступовому нагнітанні засобів художньої виразності задля підвищення чи пониження їхньої смислової чи емоційно-експресивної значимості. *Градація в поетиці Т. Шевченка посилює експресію авторського вислову, увиразнює його ритміку, демонструє багатство поетичного словника* (з наук. літ.).

ГРАДИ́НА, и, *ж., розм.* Крупинка граду *(див.* **град**[1] 1). — *Вилягло! Усе вилягло! — з болем вигукнула Василина і для чогось почала вигрібати з поля на дорогу добірні градини* (М. Стельмах); *Часто сипало з неба градом, і деякі градини були такі завбільшки, як курячі яйця* (Валерій Шевчук); * Образно. *З якимсь лагідним вуркотінням опадали навколо гарячі градини знесилених осколків* (В. Козаченко); * У порівн. *Місяць затягло тучами, у світлі фар стали пролітати сніжинки, навскісні, бистрі, як градини* (О. Гончар).

ГРАДИ́НКА, и, *ж.* Зменш. до **гради́на.** *По череп'яному даху гетьманського палацу вже стрибали льодовою картеччю перші градинки* (З. Тулуб).

ГРАДИ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **гради́рня.** *Градирний вентилятор; Градирний комплекс.*

ГРАДИ́РНЯ, і, *ж.* 1. Споруда у вигляді башти для охолодження води атмосферним повітрям на промислових підприємствах. *На Калуській ТЕЦ для відновлення охолоджувальної здатності баштової градирні триває її реконструкція з використанням ефективних сучасних матеріалів вітчизняного виробництва* (з наук.-попул. літ.); *Градирня застосовується переважно в системах водопостачання промислових підприємств (зокрема на шахтах, у хімічній, атомній промисловості) та системах кондиціонування повітря* (з навч. літ.); *На багатьох підприємствах гарячу воду для повторного використання охолоджують у градирнях* (із журн.).

2. Споруда для згущення соляного розчину та одержання солі випаровуванням з нього води. *Спочатку градирні застосовували саме для добування солі випарюванням* (з наук.-попул. літ.).

ГРАДИРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **градирува́ти.** *Градирований розчин.*

ГРАДИРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **градирува́ти.** *Метою градирування є випарування води і очищення розсолу* (з навч. літ.).

ГРАДИРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Випаровувати в градирнях із соляного розчину воду для згущення його та одержання з нього солі. *Градирувати розсіл.*

ГРАДИ́ЩЕ, а, *ч.* Збільш. до **град**[1] 1. — *Та як же ви підете?.. Такий градище. Наче хто небесні груші трусить. Як же йти?* (М. Руденко).

ГРАДІВНИ́К, а́, *ч.* За народним повір'ям — чарівник, спроможний відвернути град. *Він був .. градівник і мольфар* (М. Коцюбинський); *За кількасот верст вибиває градом все в полі на ніщо. Є, правда, градівники, що можуть цю біду відвернути, спинити* (з наук.-попул. літ.).

ГРАДІЄ́НТ, а, *ч.* 1. *фіз.* Міра зростання або спадання у просторі якої-небудь фізичної величини при переміщенні на одиницю довжини. *У приміщенні з неутепленою підлогою простежується значний градієнт температури: від підлоги до стелі — до 7 °С, від підлоги до голови людини — до 5 °С* (з наук.-техн. літ.).

2. *мат.* Вектор, який показує напрямок найшвидшого зростання певної функції. *Потрібно знайти градієнт і похідну функції в заданій точці* (з навч. літ.); *В економіці градієнт використовується під час розв'язання задач оптимізації* (із журн.).

△ **(1) Бари́чний градіє́нт** — величина, що характеризує зміну атмосферного тиску повітря на одиницю віддалі у напрямку, перпендикулярному до ізобар. *Основною силою, яка спричиняє горизонтальний рух повітря, є баричний градієнт атмосферного тиску* (з навч. літ.); **(2) Геотермі́чний градіє́нт** — величина підвищення температури Землі із заглибленням на одиницю довжини. *Температура гірських порід з глибиною зростає. Це поступове і рівномірне підвищення температури характеризується геотермічним градієнтом* (з наук. літ.).

ГРАДІЄ́НТНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **градіє́нт.** *Градієнтний аналіз.*

2. Пов'язаний із градієнтом. *У праці подано результати досліджень основних закономірностей одержання градієнтних теплозахисних покриттів* (з наук. літ.); *Розроблено метод вирощування градієнтних монокристалів твердих розчинів* (з наук. літ.).

ГРАДІЄНТОМЕ́ТР, а, *ч.* Прилад для вимірювання градієнта (у 1 знач.). *Технічним завданням моделі є розроблення способу механічного балансування надпровідникового градієнтометра магнітного поля, що дозволить спростити його налагодження* (з наук. літ.); *Гравітаційний градієнтометр вимірює горизонтальні градієнти напруженості поля* (з наук.-попул. літ.).

ГРАДІ́ЛЬ *див.* **гряді́ль.**

ГРАДОБИТТЯ́, я́, *с.* Те саме, що **градобі́й.** — *Змовилася наша громада наймити* [найняти] *службу Божу проти градобиття* (Л. Мартович); *Внаслідок градобиття пошкоджено значну посівну площу* (з газ.).

ГРАДОБІ́Й, о́ю, *ч.* 1. Випадання граду *(див.* **град**[1] 1), що веде до пошкодження посівів, знищення врожаю плодів і т. ін. *Коли зашуміли* [пороги] *вже глухо десь нижче і вище села, так і жди на завтра якоїсь напасті: бурі-негоди, зливи та градобою...* (О. Гончар); *Тендітні рослини всуціль пошмагав градобій* (з газ.); *Пройшли сильна злива і градобій* (з газ.).

2. *чого, який, перен.* Про велику кількість чого-небудь, що падає, летить, завдаючи болю, ушкоджень і т. ін. *У земського, урядника, стражників полетіли грудки, .. під тим градобоєм*

начальники зникли (К. Гордієнко); *Здається, він один тут, під градобоєм куль, не піддався паніці* (О. Гончар).

ГРАДОБІ́ЙНИЙ, а, е. Побитий градом *(див.* **град**[1] 1). *На початку жнив з Ковалівки забрали одного комбайна, який працював на градобійному полі* (В. Кучер).

ГРАДОБУДІВНИ́Й, а́, е́. Стос. до градобудування. *Місто не може складатися з одних шедеврів, але градобудівний ефект має бути принаймні задовільним. Конче необхідне сучасному (і майбутньому) городянинові відчуття простору, розкутості* (з наук.-попул. літ.); *Проводяться великі градобудівні роботи — будуються і плануються житлові масиви* (з газ.).

ГРАДОБУДІВНИ́К, а́, *ч.* Фахівець із градобудування; архітектор. *Градобудівники мусять враховувати думку громади щодо оновлення архітектурних пам'яток* (з публіц. літ.); *Нинішнім градобудівникам для здійснення своїх задумів треба не менше громадянської мужності, ніж зодчим Софії* (з наук.-попул. літ.).

ГРАДОБУДІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Те саме, що **градобудува́ння.** *Поряд з багатоповерховими будинками Єреванського кварталу Славутича, збудованими з червоного туфу, розташовані Бакинський та Тбіліський квартали. Тут свій колорит, збережені традиції градобудівництва Закавказзя* (з наук.-попул. літ.).

ГРАДОБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Теорія і практика планування і забудови міст; містобудування. *Завдяки розкопкам міст стало яснішим багато чого з градобудування, техніки будівництва оборонних споруд, міської архітектури* (з наук. літ.); *Здійснено реставраційні роботи фасадів будівлі пам'ятки архітектури та градобудування* (із журн.).

ГРАДОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **град**[1] 1, 2. *Целя вже другий і третій раз перечитувала ті слова, що мов градові зерна падали в її серце* (І. Франко); *Тих, хто повмирали від градового каміння, було більше від тих, кого повбивали мечем* (із журн.); // Який несе град; з градом. *Явдосі здалося, що от-от градові хмари обляжуть небо, випаде здоровий град і поб'є її, дочку, Гната та всіх грішників* (М. Коцюбинський); *Як злиті в одне, то яка це й сила — народ, грізна та невпинна, як градова хмара* (А. Головко).

ГРАДОНАЧА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. *іст.* У дореволюційній Росії — службова особа, яка на правах губернатора стояла на чолі великого міста, виділеного з губернського підпорядкування. *Про людей вищого стану, як столоначальники, градоначальники і всяких справ начальники, писати непрактично, бо вони й самі пишуть* (В. Самійленко); *Недавнечко ж покликали Самійла Яшного до градоначальника з списками* (Ф. Бурлака); *Начальник жандармерії благав градоначальника дозволити пустити в хід зброю* (М. Циба).

2. *розм.* Посадова особа, яка керує містом; мер. *Глава облдержадміністрації закликав градоначальників розібратися з реалізацією овочів на ринках, де необхідно — знизити збори* (з газ.).

ГРАДОНАЧА́ЛЬНИЦТВО, а, *с., іст.* 1. У дореволюційній Росії — велике місто, виділене з губернії в окрему адміністративну одиницю. *Севастопольське градоначальництво було утворене в 1878 році, і до його складу увійшли два міста: Севастополь і Балаклава* (з наук. літ.).

2. Канцелярія градоначальника (у 1 знач.). *Градоначальництво оголосило премію в десять тисяч золотом тому, хто пізнає народного месника і викаже його поліції* (Ю. Смолич).

ГРАДОНАЧА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* 1. *іст.* Дружина градоначальника (у 1 знач.). *Ресторатор Штені полетів стрімголов у загальний зал — сервірувати столик у затишному куточку біля буфету, на чотири персони, для мсьє Енно, мадам Енно, градоначальника і градоначальниці* (Ю. Смолич).

2. *розм.* Жін. до **градонача́льник** 2. *Градоначальниця зазначила, що міський голова має приблизно 30 % впливу на прийняття того чи іншого рішення, а 70 % залишається у міської ради* (із журн.).

ГРАДОНАЧА́ЛЬСТВО, а, *с., іст.* Те саме, що **градонача́льництво** 2. *Казенну квартиру Федір Федорович Трепов мав у тому ж будинкові, де містилося і градоначальство* (В. Канівець); *У 1803 р. в Одесі, Херсоні та Феодосії було створено градоначальства, очолювані градоначальниками, влада яких поширювалася також на військові та морські органи* (з навч. літ.).

ГРАДОНО́СНИЙ, а, е. Який несе град. *Градоносні хмари розстрілюють ще до того, як з них впаде град. Тоді з хмари замість граду йде дощ* (із журн.).

ГРАДОПА́Д, у, *ч.* Випадання граду. *У переважній більшості випадків градопад обмежений як у часі, так і площею* (із журн.); *У селі градопад і дощі знищили польові і городні культури* (з газ.).

ГРАДОПРАВИ́ТЕЛЬ, я, *ч., розм.* Те саме, що **градонача́льник.** — *Ти навіть щедрінського градоправителя переплюнув* (А. Головко); *Пам'ятник одному із засновників міста і першому градоправителю Одеси Дюку де Рішельє на Приморському бульварі є однією з визначних пам'яток міста* (з наук.-попул. літ.); *Градоправитель доручив побудувати транспортну розв'язку на площі біля метро якомога швидше* (з газ.).

ГРАДУА́Л, а, *ч., рел.-церк.* 1. Піснеспів з меси, який виконується на східцях вівтаря між великими читаннями Апостолів та Євангелія. *Градуал часто рясно прикрашається протяжними мелізмами, що передбачають високу виконавську майстерність півчих* (з наук.-попул. літ.).

2. Збірка хорових піснеспівів меси на рік. *Серед найцінніших богослужбових книг латинською мовою є Луцький градуал 1642 р.* (з наук. літ.).

ГРАДУА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який характеризується різним ступенем (градацією) якої-небудь ознаки, дії. *Ефективність лікувальної фізкультури пов'язана насамперед з можливістю активного залучення самого хворого в процес лікування, градуального ускладнення рухових навичок, що відпрацьовуються* (з навч. літ.); *Контрарні, або градуальні, антоніми становлять кількісно найбільший клас антонімів* (із журн.).

ГРАДУЙО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **градуюва́ти.** *Чай був "хімічний" .. Пили його з градуйованих скляних циліндрів, цукор розмішували скляними паличками* (Ю. Шовкопляс); *Наша промисловість випускає дистанційні манометричні термометри, що складаються із щупа, трубопроводу і манометра, градуйованого на температурну шкалу* (з наук.-попул. літ.); *Струм вимірюють гальванометром, градуйованим у люксах* (з навч. літ.).

ГРА́ДУС, а, *ч.* 1. Одиниця виміру плоского кута, що дорівнює 1/90 частини прямого кута. *За добу він* [Місяць] *проходить видимий шлях, який вимірюється кутом 13,5 градуса* (з наук.-попул. літ.); // Одиниця виміру дуги кола, що дорівнює 1/360 довжини кола. *Градуси довготи на глобусі і карті півкуль позначаються по екватору* (з навч. літ.).

2. Одиниця виміру температури (повітря, води, людського тіла і т. ін.). *В лимані вода звичайно бува градусів 18 або 19* (Леся Українка); *Холод пробирав до кісток: при цілковитому безсніжжі мороз досягав кільканадцяти градусів* (О. Гончар); *Температура тіла людини залишається майже незмінною (коливання в межах кількох десятих градуса), за винятком хворобливого стану* (з навч. літ.).

3. Умовна одиниця процентного вмісту алкоголю в деяких напоях. *Я випив не солодкого вина, а повнісіньку чарку тієї оковитої, що зветься "старкою" і має аж 43 градуси!* (Я. Гримайло); [Вітровий:] *Що ж, друг не приїхав, а горілка стоїть, ще градуси повтікають* (О. Корнійчук); // *тільки мн., перен., ірон.* Спиртне. *Задорожній носом чув, де градусами пахне* (П. Автомонов).

4. *перен.* Ступінь або міра чого-небудь. *Його* [Орлюка] *запал досяг такого високого градуса пристрасті, що, тільки втративши майже всю кров, він якось немовби втратив злість, засумував і, танучи, як віск на сонці, упав* (О. Довженко); *Обличчя піднялось на градус, що зветься: увага* (М. Трублаїні).

5. *заст.* Підвищення в класі зі столом і кріслом учителя. *І немов орел слідить згори за добичею, так і він, озираючись по класу, зійшов із підвищеного градуса і почав свій обхід* (І. Франко); *Не вірячи власним очам, катехит обережно ступає з градуса вниз і, на превеликий соблазн* [спокусу] *усього класу, вдруге перечитує дражливе теологічне питання* (П. Колесник).

◊ **(1) Під гра́дусом** (*рідко* **під гра́дусами**), *жарт.* — у стані сп'яніння; напідпитку. *Відчиняються двері і з'являються два суб'єкти: .. обидва під градусом* (С. Васильченко); — *Залиш мене, Шарко, ти під градусом! — з несподіваною різкістю кинув інженер* (М. Хвильовий); — *Скромничаєш, Петю!* — *Вочевидь я здоровенького лишняка хльобнув і під градусами бовкнув* (О. Ковінька); *Напідпитку сидіти на лекціях не личить, та й чи втямить у фізиці людина під градусами* (П. Автомонов); — *Багатьом здається, що Братусь завжди під градусом, завжди напідпитку, а воно просто я від природи рухливий* (О. Гончар).

ГРА́ДУСНИЙ, а, е. Прикм. до **градус.** *Розрізняють рамки карти: внутрішню, яка безпосередньо обмежує картографічне зображення; градусну і мінутну, на яких наносять відповідно градусні та (або) мінутні поділки за широтою і довготою* (з навч. літ.); *Градусна міра прямого кута дорівнює 90 °, повного — 360 °* (з навч. літ.).

△ **Гра́дусна сітка** *див.* **сітка.**

ГРА́ДУСНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **термо́метр.** *Узяв* [Петро] *у дівчини градусник, заклав собі під пахву* (А. Головко); — *Я оце знову поставила йому градусника: тридцять дев'ять і сім...* (Б. Антоненко-Давидович).

ГРАДУЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до градуювання. *Градуювальний графік будували для сталей, з яких виготовляється поршень і шатун* (з наук. літ.).

ГРАДУЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Спеціаліст із градуювання. *Регулювальник-градуювальник електровимірювальних приладів призначається на посаду і звільняється з посади в установленому чинним трудовим законодавством порядку наказом директора підприємства за поданням начальника відділу* (з мови документів).

ГРАДУЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **градуюва́ти.** *До температури 20 °С зведені значення мір, показання приладів і градуювання шкал контрольно-вимірювальних інструментів* (з наук. літ.); *Градуювання, балансування, налаштування приладів та багато інших операцій вимагають відмінного знання електрики* (з газ.).

ГРАДУЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *недок. і док., що.* Наносити рівновіддалені поділки на вимірювальний прилад, інструмент, спеціальну посудину. *Шкалу амперметра градуюють в амперах і частках ампера за показами точних амперметрів* (з навч. літ.); *Градуювати пробірку.*

ГРАДУЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок.* Пас. до **градуюва́ти.** *Для того, щоб вимірювальне зусилля менше позначалось на результатах вимірювання, шкали приладів градуюються при певних для кожного приладу вимірювальних зусиллях* (з наук. літ.).

ГРАЖДА́НКА, и, *ж., розм.* 1. *заст.* Те саме, що **Гражда́нський шрифт** (*див.* **шрифт**). *Всім відомо, що Петро І іще в 1701 році посилав молодих людей до Києва вчитися штуки друкарської кирилицею і гражданкою* (Г. Хоткевич).

2. *розм.* Життя невійськових, цивільних людей. — *Мабуть, для гражданки я вже остаточно пропаща людина. Так уже, мабуть, і залишусь вічним солдатом* (О. Гончар); *"Старослужилі" демобілізуються й ідуть на гражданку* (з газ.).

ГРАЖДА́НСЬКИЙ, а, е, *заст.* Не пов'язаний з церквою; світський. — *Ото я від Спасівки та до Різдва вивчивсь читати і церковне, і гражданське, писати потроху вмію* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Після такої твердої науки в школі у дяка .. його посадили за гражданську граматку* (І. Нечуй-Левицький).

△ **Гражда́нський шрифт** *див.* **шрифт.**

ГРАЙ, ю, *ч., поет.* 1. Безладний крик (птахів). *Згори долинув сойки крик, з ліщини — грай синичок* (П. Дорошко); *А ще ближче до лісу чувся пташиний грай* (М. Рудь); *Над гаєм грає птичий грай, В дощі вдягаються тополі* (М. Вінграновський).

2. *перен.* Голосні, дзвінкі звуки. *Ой степи безкраї! Під гарматний грай налетіли зграї на коханий край* (В. Сосюра); *Заграє сонце на піддашку, І вже іде... заліза грай* (П. Усенко).

ГРА́ЙВОРОН, а, *ч., діал.* Гайворон. *Ті соколи небавом десь поділись, але чимало птиці було тоді в степу й без них: і дрохви, .. і гуси, і качки, і грайворони* (О. Ільченко).

ГРАЙГО́МІН, мону, *ч.* Спів багатьох птахів. *Щовихідного веселим грайгомоном повниться ліс. А зараз тихо. Слухає тишу старий* (О. Гончар); *І раптом до нас долинає пташиний спів — спершу "соло", а затим — могутній хоровий грайгомін* (із журн.).

ГРАЙЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який любить грати, пустувати; жвавий, пустотливий. *Ситі грайливі коні, зробивши красиву дугу в повітрі, стрибали через дерев'яний парканчик* (О. Донченко); *Обабіч шляху молоді осокорини, мов грайлива дітвора, стоять, взявшись за руки* (І. Цюпа); *В окуляр телескопа може зазирнути і грайлива дитина, і геніальний учений, і байдужий астроном — фіксатор небесних зірок* (О. Бердник); * Образно. *Чайченко обрублював гілки з зваленого дерева.., над ним яснеє та холоднеє небо, грайливе сонечко* (Марко Вовчок); // *перен.* З швидкими мінливими рухами; рухливий. *Вона зараз з мамою, а може й сама сидить десь біля моря і жбурляє камінці в шипучу піну грайливих хвиль* (Олесь Досвітній); *Грайливі зайчики бігали по стінах, виблискуючи всіма барвами райдуги* (М. Зарудний).

2. Який виражає веселощі, жарт. *Гарна Зіна! Правда, очі в неї якісь грайливі .. Та хіба ж погано, коли у дівчини веселі очі?* (П. Автомонов); *В тон дядьковому грайливому настрою Густав задерикувато спитав: — Може, в Ліндесхольм махнемо?* (А. Хижняк); *Грайливий вираз на обличчі* [Ніни] *зник, поступившись почуттю боязкої настороженості* (С. Добровольський); — *Спасибі вам всім, панове, за*

увагу! — Жодна риска на його обличчі не здригнулась, тільки в очах майнула грайлива усмішка (Б. Левін).

3. Який шумує і піниться (про вино і шипучі напої); пінистий. *Грайливе вино іскрилося в келихах* (В. Кучер); *Продовжувачів традицій виноградарства-виноробства проживає у селі чимало. Тут кожен має вдома власний виноградник і виготовляє грайливий напій* (з газ.).

ГРАЙЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **грайли́вий** 1, 2. *Аркадію не хотілося йти з класу, але якась дитяча грайливість і веселий захват кинули його на цю непотрібну витівку* (О. Копиленко); *Всю грайливість наче рукою зняло з гарненького обличчя чимось прикро враженої пані Роксолани* (О. Ільченко); — *А що побажають наші гості? — Молодості, — надавши своєму голосу грайливості, сказав Донат* (Є. Гуцало).

ГРАЙЛИ́ВО. Присл. до **грайли́вий** 1, 2. *Кінь грайливо потерся головою об руку командира, дугою вигнув міцну шию* (М. Стельмах); *Грайливо гасали по всій землі сонячні зайчики* (О. Донченко); *Раптом до їдальні зайшов молодий красень, веселий, квітучий. Грайливо поблискуючи очима, привітався* (Ю. Збанацький).

ГРАК, á, *ч.* Те саме, що **га́йворон.** *Бастувала чугунка, скрізь було глухо, каламутно, самотньо якось, і тільки граки чорним ланцюгом крил в'язали з світом село* (М. Коцюбинський); *У верховіттях упевнено ярмаркували чорні граки* (О. Гончар); * У порівн. *Сидів чоловік плечистий, приземкуватий, з чорним щетинястим усом; чорне волосся посивіло в його космами; од лівого виска він чорнявий як грак* (Марко Вовчок).

ГРА́ЛО, а, *с., діал.* Музичний інструмент. *Невидющий і убогий, З бідним гралом за плечем, Він чвалає полохливо За малим поводирем* (Я. Щоголів); *Немудре грало те* [цимбали], *без жодних струн, спіткав Він на горищі десь* (М. Рильський).

ГРА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для гри (у 1, 2 знач.). *Часто переодягався він* [султан] *звичайним горожанином.., одвідував гральні притулки й таверни* (З. Тулуб); *Заболотний схмурює брови, він вважає повсюдно поширені гральні автомати прокляттям цих островів* (О. Гончар); *У німецькому місті Альтенбург знаходиться єдиний у світі музей гральних карт* (із журн.).

ГРАМ, а, *ч.* Одиниця ваги в метричній системі мір, що дорівнює вазі 1 кубічного сантиметра води. — *Трудодень — дев'ять кіло зернових, — перехиляючись через стіл, прочитав Крупяк. — Вісім, вісім з грамами* (М. Стельмах); *Всім, хто виходив на роботу, Іпат Петрович видавав по триста грамів зерна на день, а на дітей — по півтораста* (Микита Чернявський); *Один грам ґрунту містить сотні мільйонів мікробів* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Ні (ані, й) гра́ма (гра́на) <Ні (ані, й) на грам (на гран)>** *чого:* а) *(із запереч.)* нітрохи, нітрохи, нескільки, зовсім. *Але ж у Віті немає ні грама бензину* (Іван Ле); *Коли салютами-громами Гуркоче небо навесні. Ти тільки спокою ні грама Не дай воскреслому мені* (В. Симоненко); — *Та-ак, значить, і для речового доказу не лишили й грама* [самогону], — *гримнув Ілля Шумовик* (І. Сочивець); *Ці зразки ще іноді зараховують до філософської поезії, хоч філософії там, як правило, нема ні на гран* (з газ.); б) нема зовсім. *Ні пихи, ні хвастощів ані грана* (О. Іваненко); *Культури ні грама, А в шляпах велюрних* [велюрових]!.. — *Нема, — свідчить дама, — Нема в нас культурних* (С. Олійник); *Недоброзичливості чи там ще чогось ні на гран у неї, ні краплини* (із журн.).

ГРАМА́ТИК, а, *ч.* 1. *заст.* Знавець граматики, автор досліджень із граматики. *Колись і критики, і граматики, може, й думали так, що вони можуть командувати — одні поезією, другі мовою, та думка така давно закинена* (І. Франко); — *Умієш, княже, письма грецького? — Вмію, — відповів той. — Один граматик показав у Константиновому городі* (І. Білик).

2. *іст.* Учень третього із семи класів духовного та єпархіального училища і семінарії. [Р о м а н:] *Гуманісти, ставайте всі в ряд. Та глядіть-но, скоро ясновельможний на поріг, — зараз разом — vivat!* [Г у м а н і с т и і г р а м а т и к и *(разом):*] *Знаємо* (Л. Старицька-Черняхівська).

ГРАМА́ТИКА, и, *ж.* 1. Розділ мовознавства, що вивчає будову та форми слова, речення і словосполучення. *Праці з історичної граматики висвітлюють співіснування давньоруських і старослов'янських морфологічних рис у пам'ятках, розвиток морфологічних категорій і форм, становлення синтаксичної будови української мови* (з наук. літ.); *У роботі висвітлено роль О. Огоновського в дослідженні порівняльної граматики слов'янських мов* (з наук. літ.); // Навчальний предмет цієї науки. — *То це й мені треба доконечно сідати за граматику та арифметику? — крикнула Настуся* (І. Нечуй-Левицький); *Несподівано вона почала з того, що продиктувала нам завдання додому з граматики* (Л. Смілянський); // Підручник із цього навчального предмета. *Потім він ще розказував, що видресирував так свого собаку Марса, що той сам ключем відмикає двері і подає, коли Віті треба, задачник, або граматику, або читанку* (О. Іваненко); *Узявши граматику, прочитав він два рядки* (З. Тулуб).

2. Будова і форми слова, речення і словосполучення певної мови. *Це був один із найстаранніших моїх слухачів, добре знав правила української граматики й мав уже певний запас слів* (Б. Антоненко-Давидович); *Спитав* [пан] *по-німецьки, підкреслено вимовляючи кожне слово, але з явним чужоземним акцентом і надто вже правильно за граматикою будуючи речення* (О. Іваненко); *Застосовано метод зіставного аналізу, який дозволив встановити зміни в граматиці актової латини, зумовлені україно-латинським білінгвізмом судових писарів* (з наук. літ.); // *розм., рідко.* Те саме, що **орфогра́фія.** [Х р а п к о:] *А ну скажи, як по граматиці пишеться апеляція?* (Панас Мирний).

3. *іст., розм.* Третій із семи класів духовного та єпархіального училища і семінарії. — *Я ж таки академіст, філософ, а вона і в граматиці і в риториці не була* (І. Нечуй-Левицький).

ГРАМАТИКАЛІЗА́ЦІЯ, ї, *ж., лінгв.* Втрата словом або коренем лексичного значення внаслідок уживання в граматичній функції. *Фразеологізація предиката і одночасно його граматикалізація у семантико-синтаксичній структурі речення здійснюється через посередництво непрямих відмінків особи* (з наук. літ.).

ГРАМАТИКАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е, *лінгв.* Який є наслідком граматикалізації. *У говірці села Ксаверівка виділяється двадцять п'ять типів відмінювання і три граматикалізовані словозмінні парадигми* (з наук. літ.); *Дослідник здійснив аналіз дієприслівникових зворотів, виявив функції дієприслівника, який не має граматикалізованого синтаксичного значення* (із журн.).

ГРАМАТИ́СТ, а, *ч.* Фахівець із граматики (у 1 знач.). *Частина граматистів не визнає категорію стану за типову для східнослов'янських мов, інші — по-різному розглядають її значення* (з наук. літ.); *Укладачами великої колективної праці*

"Сучасна українська літературна мова. Морфологія" були визначні українські граматисти (з наук.-попул. літ.).

ГРАМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **грама́тика** 1, 2. *Я розумію, що кожен, хто видає книжку якогось автора, особливо відомого і заслуженого, мусить рахуватися з його способом писання, навіть щодо граматичних форм* (М. Коцюбинський); *Остроградський почав вчити напам'ять вірші римських поетів, завчав нудні граматичні правила* (Б. Левін); *Основним завданням курсу сучасної української мови є вивчення її граматичної будови (морфології, словотвору, синтаксису), фонетичної системи і словникового складу* (з навч. літ.).

△ **Грамати́чна катего́рія** *див.* **катего́рія; Грамати́чна по́ми́лка** *див.* **по́ми́лка.**

ГРАМАТИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **грамати́чний.** *На основі здійсненого аналізу семантичної і граматичної співвідносності досліджуваних конструкцій констатовано, що речення обох типів виявляють як спільні, так і специфічні риси граматичності* (з наук. літ.); *Граматичність висловлювання.*

ГРАМАТИ́ЧНО, *присл.* За правилами граматики. *Перед дамами й паннами він любив .. почванитись своїм розумом, і говорив таки добру абстрактну нісенітницю, хоч граматично неначе й добре складену* (І. Нечуй-Левицький); *Як безусміхних уст рум'яних, Я граматично бездоганних Російських речень не люблю* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Вставні слова граматично не зв'язані з іншими членами речення і самі членами речення не бувають* (з навч. літ.).

ГРАМА́ТКА, и, *ж.* 1. *заст.* Буквар. *Діждали неділі, і Іван Федорович сходив до дяка і договорив за два мішки пшениці вивчити з Кириликом граматку* (Панас Мирний); *— Ви й досі не забулись, скільки тих смертельних гріхів? — спитав Радюк. — Авжеж, не забулась!.. Як вивчила напам'ять в граматці усі гріхи, то й досі пам'ятаю* (І. Нечуй-Левицький); *Романко налапав на полиці стару, заяложену граматку, і хлопці подались у стодолу. Почалось вчиття* (М. Коцюбинський).

2. *рел.-церк.* Поминальна книга або поминальний список. *Маруся поставила до гурту і свою мисочку і граматку батюшці подала, щоб пом'янув її родичів* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Якби й ми несподівано наскочили, то не встиг би той ваш Наливайко і в граматку записатись* (Іван Ле).

ГРАМАТОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Наука про писемність. *Граматологія вивчає писемні системи, їх походження, розвиток і перспективи* (з наук.-попул. літ.).

ГРАМЕ́МА, и, *ж., лінгв.* Елементарне граматичне значення, що виражається через афікс або службове слово. *У сучасній українській мові виділяють дієслівні граммеми теперішнього, минулого і майбутнього часу, доконаного і недоконаного виду* (з наук. літ.); *В ілюстративному матеріалі тільки граммема місцевого відмінка оформлялася за допомогою прийменників "на" (в граматиках Лучкая, Лозинського, Левицького); "в" (у Лозинського, Левицького, Головацького)* (з наук. літ.).

ГРАМЕ́МНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до граммеми. *Вперше комплексно досліджено граммемну структуру категорії темпоральності у сучасній українській мові* (з наук. літ.).

ГРАМЗА́ПИС, у, *ч.* Скорочення: грамофонний запис. *На жаль, Соломія Крушельницька не дуже активно співпрацювала з компаніями грамзапису. З 1902 по 1912 роки записано лише 30 творів: арій з опер, романсів, народних пісень* (з мемуарної літ.); *Якщо в перші роки існування бібліотеки у фонді були тільки книги, журнали та газети, то з часом стали регулярно надходити грамзаписи, діафільми, мікрофільми, стандарти з бібліотечної справи, кінофонодокументи, карти, інформаційні видання* (з наук.-попул. літ.).

ГРАМ-МОЛЕ́КУЛА, и, *ж., заст.* Число грамів простої або складної хімічної речовини, яке дорівнює її молекулярній масі; моль. *В екзотермічній реакції на утворення однієї грам-молекули вуглекислого газу витрачається 94 кілокалорії* (з наук. літ.); *Кількість молекул в одній грам-молекулі будь-якої речовини є постійною і дорівнює числу Авогадро* (з наук.-попул. літ.).

ГРАМО́МЕТР, а, *ч., фіз.* Динамометр, який застосовують для вимірювання зусиль, не більших за 1 ньютон. *Основним видом діяльності підприємства є постачання і сервісне обслуговування вагового та силовимірювального устаткування: грамометрів, динамометрів, вагів* (з Інтернету); *Грамометр годинникового типу.*

ГРАМОНІ́Т, у, *ч.* Різновид вибухової речовини, що складається з гранульованої аміачної селітри і тротилу. *При проведенні випробувань зарядів із кільцевим зазором на гранітних кар'єрах використовувався грамоніт* (з наук. літ.); *Крім застосування в чистому вигляді, тротил використовується у складі інших вибухових речовин (акватол, грамоніт). Головний компонент цих речовин — аміачна селітра* (з газ.).

ГРА́МОТА¹, и, *ж., тільки одн.* Уміння читати і писати. *Почав Андрій щовечора ходити грамоти вчитись* (М. Коцюбинський); *Хоч як було, і голод, і зима, — спасибі вам, дали мене до школи, де дяк учив і грамоти, й письма* (Л. Костенко); // Освіта. *— Перше не так трудно було прожити без грамоти. Але щороку грамота все більше та більше потрібна* (М. Коцюбинський); *— А мені важко, бо грамота в мене куца* (В. Кучер); // *перен.* Елементарні початкові відомості з якої-небудь галузі знання. *— Я на грамоті розуміюся не дуже, отож і не знаю, Горацій, чи як?* (О. Довженко).

Гра́моту зна́ти *див.* **зна́ти.**

◊ **(1) Кита́йська гра́мота,** *жарт.* — що-небудь недоступне для розуміння, таке, в чому важко розібратися; незрозуміле. *— Ми все сидимо .. і тільки філософствуємо: "Доля, випробування..." Тільки для тебе сіє* [це] *— китайська грамота. Ні чорта ти не розумієш, дівко* (П. Панч); *— Агрономія для нього — китайська грамота* (М. Зарудний); **(2) Тараба́рська гра́мота:** а) *(іст.)* один із видів тайнопису в південнослов'янських та давньоруських кириличних рукописах. *Тарабарська грамота — це досить простий шифр, що вживався у давньоруській літературі. У ній літери замінювалися іншими за певними правилами* (із журн.); б) що-небудь незрозуміле зовсім і безглузде. *Не лист, а тарабарська грамота.*

ГРА́МОТА², и, *ж.* 1. Офіційний письмовий акт правового значення, документ, що свідчить або встановлює що-небудь. *Біля кіоту* [кіота] *висіла в рамці якась грамота. Підійшовши, я прочитав: це був патент на чин прем'єр-майорові Качалову* (О. Стороженко); *— За мої заслуги князь нагородив мене землями й лісами в Тухольщині .. Я маю його грамоту* (І. Франко); *Вдова гетьмана Апостола, маючи на руках царську грамоту, що підтверджувала за нею право на Турбаї, поскаржилась на дії Капніста в Генеральну Військову Канцелярію* (О. Гончар); // Документ, яким нагороджують за успіхи в якій-небудь справі. *В вінку з пшеничного колосся Почесна грамота за труд* (І. Муратов); *Скільки в нього тих грамот, подяк за працю — вам і не снилось*

(О. Гончар); * У порівн. *Дід прийняв листа гордо й незалежно, наче грамоту* (О. Донченко).

2. *іст.* Лист, послання або який-небудь запис. *У світлиці стояло четверо домишлян, а я читав грамоту від посполитих, яку вони привезли* (Ю. Мушкетик); *Найстаріша грамота, що нею відкривається ряд письмових документів із досить виразними рисами української мови, належить часові близько середини XIV ст.* (з наук. літ.); *Особливо цікаві знайдені при розкопках берестяні грамоти, що являли собою господарські записи, уривки з духівниць і ділові листи торгово-ремісних людей* (з навч. літ.).

(1) Жа́лувана гра́мота, *іст.* — акт про надання яких-небудь пільг, переваг, земельних наділів і т. ін. *За царською жалуваною грамотою брат гетьмана Данило Виговський одержав місто Прилуки* (з наук. літ.); *Він жалуваною грамотою загарбав біля Бугу займанщину* (М. Стельмах); **(2) Похва́льна гра́мота <Похва́льний лист>** — письмове свідчення чиїх-небудь успіхів у чому-небудь. *Одержавши похвальний лист з рук учителя, заплакав він, як дитина, схилившись на лаву* (С. Васильченко); — *Це ось свідоцтво, що я закінчив дев'ятий клас на "відмінно", а це похвальна грамота за гарну успішність* (П. Козланюк); *А син вже в галстуці червонім .. І вже — в посріблені ікони Похвальні грамоти засклив* (М. Гірник); **(3) Тарха́нна гра́мота,** *іст.* — за часів середньовіччя правовий акт в Золотій Орді та інших тюркських країнах, за яким хани звільняли окремих представників феодальної верхівки від податків, повинностей та надавали їм інші привілеї. *У XV–XVIII століттях землі західного Криму звільнялися від податків, що підтверджувалося тарханними грамотами (звідси і назва мису Тарханкут)* (з наук.-попул. літ.).

△ **(4) Відкли́чна (відзивна́) гра́мота** — документ, який супроводжує і засвідчує відкликання акредитованого дипломатичного представника в країні перебування. *Президент України .. приймає вірчі і відкличні грамоти представників іноземних держав* (Конституція України); *Відклична грамота використовується лише в разі відкликання посла за ініціативою акредитуючої держави у зв'язку з призначенням його на нову посаду, через хворобу або з інших причин* (з наук. літ.); *Після офіційного призначення главі вручається вірча грамота і відзивна грамота його попередника* (з наук.-попул. літ.); **(5) Ві́рча гра́мота** — документ, що засвідчує призначення певної особи дипломатичним представником у якій-небудь державі. *Президент України призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти представників іноземних держав* (з мови документів); *Новий посол України вручив вірчу грамоту в держдепартаменті США й зустрівся з представниками основних організацій української діаспори* (з газ.); **(6) Да́рча гра́мота** — документ про дарування майна і т. ін. *Вкинув до рота льодяника й підсунув до себе другу маленьку скриньку. Тут лежали дарчі грамоти, писані від його імені* (Ю. Мушкетик); *Близько до творів такого жанру, як "Руська правда", стоять досить численні грамоти .. Найдавніша з них — дарча грамота* (з наук. літ.); *З Лавровом пов'язана дарча грамота князя Лева, сина Данила Галицького, датована 1292 роком, цією грамотою землі і ліси Лаврова даруються для будівництва монастиря* (з газ.); **(7) Ку́пча гра́мота** — нотаріальний акт про купівлю й продаж нерухомого майна, на право володіти ним. *Головним репрезентантом української мови XIV — першої половини XVI ст. стають юридичні документи: дарчі і купчі грамоти, заповіти* (В. Русанівський); *На світлині представлено купчу грамоту купівлі землі під храм за підписом Павла Полуботка 1721 року* (із журн.); **(8) Охоро́нна гра́мота** — документ, який засвідчує, що особа або її майно перебуває під особливою охороною державної влади. — *Рябов, пиши охоронну грамоту й наказ про прийняття розсадника на державне утримання* (О. Довженко); *Довго-довго розмовляв Дилавер-баша з Якубом Зелінським віч-на-віч, потім наказав видати йому охоронну грамоту* (З. Тулуб).

◊ **(9) Фі́льчина гра́мота:** а) документ, що не має юридичної сили; папірець, який нічого не значить. *Після мене цю фільчину грамоту перечитав сотник Бойко, потім козак Чикирда* (В. Шкляр); *Ці папери ми бачили. Та все це схоже на фільчину грамоту — жоден з цих, з дозволу сказати, документів ніким не підписаний* (з газ.); б) що-небудь безглузде, зовсім не варте уваги. *Термін "новий центризм" і легенда про злиття п'яти ідеологій партій в одну є, по суті, малозрозумілою фільчиною грамотою* (з газ.).

ГРАМОТІ́Й, я́, *ч.* 1. *розм.* Письменна, грамотна людина. *Ходила* [мати] *прохати сусіднього хлопця, щоб листа написав синові — грамотія дома не застала* (С. Васильченко); // Освічена людина. *Твори українські на Москві часто дивували грамотіїв, дивували і своєю мовою, якої там не всі розуміли, дивували і змістом, бо вони давали багато новин* (І. Огієнко); *Йому добре говорити: грамотій, а я школи й не нюхав* (Б. Харчук).

2. *ірон.* Той, хто вважає себе грамотним, вдає із себе освічену людину. *Усі такі грамотії зібралися, що більше хрестика нічого не утнуть* (М. Стельмах); *Мені відлягло з лівого боку, але підперло з правого: грамотій, не міг у книжку зазирнути.* — *І з комами в тебе не все гаразд,* — *знову дорікнула вчителька* (А. Михайленко).

ГРАМОТІ́ЙКА, и, *ж.* Жін. до **грамотій.** [К о н о н:] *Та знаємо, знаємо, що ти грамотійка* (М. Кропивницький); — *Не тобі вчити! Яка грамотійка! Коли вона десять класів пройшла, то вже думає — цабе велике!* (І. Волошин).

ГРА́МОТНИЙ, а, е. 1. Який вміє читати і писати. *Він грамотний, він письменний* (Панас Мирний); *Батьки в мене були грамотні. Тобто вони вміли читати й писати* (Остап Вишня); // *у знач. ім.* **гра́мотний,** ного, *ч.;* **гра́мотна,** ної, *ж.* Людина, яка вміє читати і писати. — *Неграмотному треба все в голові тримати, часом і забудеться, а грамотний записав — папір не голова — з нього не втече* (М. Коцюбинський); — *За грамотних не розписуйся* (А. Головко).

2. Який вміє граматично правильно писати. *Безперечно: грамотна людина має опанувати достатній мінімум правописних навичок* (з наук. літ.); *Грамотний учень;* // У якому немає граматичних і стилістичних помилок. *Добре було б, коли б наші письменники найперше вимагали від своїх видавців бодай грамотної коректи* (з наук. літ.); *Доповідь повинна бути короткою, чіткою, акцентованою, чому сприяє змістовна точність, логіка викладу, грамотна мова, необхідна емоційність* (з навч. літ.); // *перен.* Який задовольняє суворі вимоги, відповідає правилам. *Стрімкий темп не перешкоджає льодовим асам* [хокеїстам] *демонструвати грамотну, гнучку гру* (з газ.); *Динамівці організували грамотну оборону* (з газ.).

3. *перен.* Який володіє необхідними відомостями з певної галузі, знаннями в певній галузі, справі. *Прилад без уважного, технічно грамотного апаратника багато не наробить* (Ю. Шовкопляс); — *Людина він політично грамотна* (Іван Ле).

ГРА́МОТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **гра́мотний.** *Піднявся дурень у ціні. От якби ліквідувати грамотність дурнів — і знову їх із посади на піч!* (М. Стельмах); — *За грамотність я поставила б тобі четвірку. Загалом помилок менше, ніж я спершу сподівалась...* (А. Михайленко); *Саме від редактора великою мірою залежить і рівень літературної грамотності книги* (з газ.).

ГРА́МОТНО. Присл. до **гра́мотний** 2, 3. — *Написано грамотно, — продовжував секретар. — Ви повинні й далі працювати* (О. Донченко); *Вона ніколи не підвищувала свій напрочуд мелодійний голос, говорила розмірено, надзвичайно грамотно* (Г. Усач); [М а к а р:] *Треба вчити молодь.* [Х м а р а:] *Щоб усі, як один, грамотно брали вугілля* (О. Корнійчук).

ГРАМОФО́Н, а, *ч.* Музичний апарат з рупором, який відтворює звуки, записані на спеціальних платівках. *А раз у нас були млинці, давали добрі, з ікрою.., але було скучно, грамофон завели, а все-таки гості розійшлися рано* (М. Коцюбинський); *Самотньо підносив до стелі свій рупор грамофон, оточений з боків рівними купками платівок* (В. Підмогильний); *Зсередини через одчинені двері до нас долинуло заржавіле скрипіння старого грамофона* (Б. Антоненко-Давидович).

ГРАМОФО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **грамофо́н.** *Вона дістає пластинку, повертає грамофонну трубу, розцяцьковану під квітку крученого панича* (А. Шиян); // Признач. для грамофона. *На розстелених на землі газетах, рядках, клейонках розкладені були .. одяг, посуд, інструменти, книжки, подерте взуття, тріснуті грамофонні пластинки .. та безліч всякого іншого непотребу* (В. Нестайко).

ГРАМПЛАСТИ́НКА, и, *ж.* Скорочення: грамофонна пластинка. *На книги і грампластинки він витратив більшу частину свого заробітку* (В. Гжицький).

ГРАМПЛАТІ́ВКА, и, *ж.* Скорочення: грамофонна платівка. *На столі білів конверт, помережаний незнайомим почерком, а поряд — якась грамплатівка* (І. Білик).

ГРАН, а, *ч., заст.* Одиниця аптекарської ваги, що дорівнювала 0,062 г. *В цю мить ніж теслі прорізав йому горло доразу. Під ошалілий трепет крил стала чуріти кров на кожний гран каменю* (К. Гриневичева); *Гран використовувався в аптекарській практиці до запровадження метричної системи мір* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Ні (ані, й) гра́ма (гра́на) <Ні (ані, й) на грам (на гран)>** *див.* **грам.**

ГРАНА́Т[1], а, *ч.,* **ГРАНА́ТА,** и, *ж.* 1. Плодове дерево або кущ родини гранатових, що росте в місцях з теплим кліматом; гранатник. *Лариса розтирає в долонях вогнисту квітку граната...* (М. Руденко); *Холодні пазухи гір, наповнені ще нерозталим снігом, змінюються теплими долинами, де ростуть мигдаль і гранат, алича й грецький горіх* (П. Загребельний); *У практиці садівництва плодові рослини, враховуючи господарсько-біологічні особливості їх, поділяють на такі групи: зерняткові.., субтропічні плодові — маслини, інжир, японська хурма, гранат* (з наук. літ.); *Над самісінькою дорогою, вп'явшись корінням в кам'яні ущелини, ростуть кущі диких гранатів* (із журн.); * Образно. *Кучері темні уквітчала хмарка цвітом з гранати огнистим* (Леся Українка).

2. Яскраво-червоні квіти цієї рослини. *Бачить* [Абібула] *троянди, червоні гранати, білі лілеї* (М. Коцюбинський).

3. Круглий плід цієї рослини з товстою шкіркою, наповнений насінням, яке оточене соковитим кисло-солодким їстівним м'якушем червоного кольору різних відтінків. *Гюлле трималась за ґрати руками: видно, що вона силою підвелась до високого віконця і її уста кольору надрізаного граната слали йому жагуче "кохаю"* (Олесь Досвітній); *Під жовтавим світлом лойових каганчиків дорогою мозаїкою виграють помаранчі, гранати, розрізані вогненні кавуни й .. азійські дині. Продавці, не затуляючи ротів, вихваляють свій крам* (Н. Королева).

ГРАНА́Т[2], *ч.* 1. *род.* у. Мінерал, напівкоштовне каміння найчастіше темно-червоного кольору. *В цьому районі ми знаходимо, головним чином, червоновишневі гранати, .. рожеві турмаліни* (М. Трублаїні); *Результати комплексного аналізу дали змогу встановити в пісковиках значний вміст таких мінералів, як циркон, хлорит, гранат* (з наук. літ.); *Одержали хіміки штучним шляхом і благородний гранат* (з наук.-попул. літ.); *Вироби з гранату.*

2. *род.* а. Окремий камінець з цього мінералу, самоцвіт, що використовується як ювелірна прикраса. *А на шиї гранати, коралі, дукачі як жар горять* (О. Стороженко); [Ч е р н у х а:] *А який в мене був "Фауст"! .. весь у сап'яні і золоті, гравюри Крелінга, гранати і аметисти на оправі. Мрія...* (І. Кочерга); *В античних прикрасах із Північного Причорномор'я найчастіше трапляються сердолік, гірський кришталь і гранат* (з наук. літ.); * У порівн. — *Подивись, — сказала молода, показуючи на Кобзу, — який гарний козак. — Гарні в нього очі, неначе гранати блищать* (О. Стороженко).

ГРАНА́ТА[1], и, *ж.* 1. Розривний артилерійський снаряд, наповнений вибуховою речовиною. *Літак висипає над подвір'ям дрібні тріскучі гранати* (О. Гончар); // Невеликий розривний снаряд, який кидають (метають) рукою. *Не спиняючись, кидаємо гранати у ворожі кулеметні гнізда, б'ємо упритул з автоматів по німецьких гармашах* (Є. Доломан); *Тільки другому матросу Вже не стати на роботу. Кулемет не націляти З амбразури перед боєм. Не метнуть йому гранати П'ятижильною рукою* (А. Малишко).

2. Снаряд для метання в легкій атлетиці. *Змагання з метання гранат.*

ГРАНА́ТА[2] *див.* **грана́т**[1].

ГРАНА́ТКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **грана́та**[1] 1. *Клали хліб в обковану тачанку, .. Ще й гранаток сотню на вози* (А. Малишко); *Тиче мені* [гауптман] *запальничку, перед тим клацнувши нею, щоб я не подумав, що то гранатка* (Є. Доломан); *Брудненьку гранатку часів Другої світової війни школярі знайшли на околиці рідного села; її благополучно вилучили фахівці вибухотехнічної служби* (із журн.).

ГРАНА́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **грана́та**[1] 1. *Два суботники .. допомогли затрамбувати повивірчувані гранатними набоями баюри на головній вулиці* (І. Кириленко); *Після гранатного вибуху полетів-покотився з коня Вовкулака* (В. Шкляр); // Здійснюваний із застосуванням гранат. *Бійці .. вели запеклі гранатні бої, будували і рвали барикади* (О. Гончар).

ГРАНА́ТНИК, а, ч. Те саме, що **грана́т**[1] 1. *У шкірці плодів і гілок гранатника, його корінні містяться дубильні речовини, які виявляють протизапальну, протимікробну, в'яжучу, антиоксидантну дію* (із журн.); *У ботанічному саду поруч із лимонами ростуть гранатники* (з газ.).

ГРАНА́ТОВИЙ[1], а, е. 1. Прикм. до **грана́т**[1]. *Гранатові дерева у цвіту схожі були на розкладені по горі вогнища* (П. Панч); *Кілька гранатових крапель упало на коштовну*

скатерть (А. Шиян); // Вигот. із гранатів або з додаванням гранатів. *Людмила .. ставить йому у вазон на тумбочці свіжі квіти, поправляє йому простирадла, лишає мандарини, банани та гранатовий сік* (А. Кокотюха); // Який складається з гранатів (у 1 знач.). *В долинах між гір рясні сади й виноградники, гранатові й горіхові гаї* (П. Загребельний).

2. *діал.* Кольору граната *(див.* **грана́т¹** 3); темно-червоний із синім відтінком. *Гранатові жупани й свити, підперезані бучацькими поясами.., чоботи з підківками — це поморянські міщани добули зі скринь старосвітську ношу своїх предків* (Б. Лепкий); *І бачить сам себе у білому жупані, А зверху на йому гранатовий кунтуш* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

3. *у знач. ім.* **грана́тові**, вих, *мн.* Родина плодових і декоративних рослин порядку миртових. *Гранатові є субтропічними рослинами, їх вирощують з давніх часів* (із журн.).

ГРАНА́ТОВИЙ², а, е. Прикм. до **грана́т²**. *Як початкову стадію утворення гранатових гранулітів можна розглядати появу гранату (облямівки навколо темноколірних мінералів) в основних кристалосланцях Побужжя* (з наук. літ.); *Специфічну форму мали пантікапейські персні з випуклими гранатовими вставками* (з навч. літ.); // Зробл. з гранату, прикрашений гранатами. *Окунь перекинувся гранатовим перснем у золотій оправі* (з казки); *Желтков був активніший у своєму почутті: він писав своїй богині листи, надіслав навіть на подарунок гранатовий браслет* (Б. Антоненко-Давидович).

ГРАНАТОМЕ́Т, а, *ч.* Вогнепальна зброя близького бою для стрільби гранатами *(див.* **грана́та¹** 1). *Німці засипували* [засипали] *обложених .. гранатами з гранатометів* (У. Самчук); *Підтримку атаки механізованих підрозділів гранатометний підрозділ здійснює вогнем гранатометів і бойових машин піхоти (бронетранспортерів)* (з навч. літ.).

ГРАНАТОМЕТА́ННЯ, я, *с.* Метання гранат *(див.* **грана́та¹**). *Вони добре зарекомендували себе у Тсоавіахімі, у винищувальних батальйонах, пройшли навчання з стрільби, гранатометання, з тактики партизанської боротьби в лісі* (М. Шеремет); *Кращі стрілецькі команди продемонстрували штиковий бій, гранатометання, ведення вогню* (із журн.).

ГРАНАТОМЕ́ТНИЙ, а, е. Стос. до гранатомета і гранатометника. *Гранатометний і протитанковий взводи розташовують, як правило, з механізованими ротами* (з навч. літ.); *Ворог відкрив крісовий, кулеметний і гранатометний вогонь* (із журн.); *Немає жодних об'єктивних даних, які підтверджують мінометний і гранатометний обстріли постів та населених пунктів* (з газ.).

ГРАНАТОМЕ́ТНИК, а, *ч.* Той, хто стріляє з гранатомета, метає ручні гранати. *Тоді я кидаюсь туди, де кілька хвилин тому проповзли гранатометники* (Л. Смілянський); *На заставі виявились протитанкові гармати і влучні гранатометники* (Ю. Збанацький); *Партизани .. повели свою групу в сніговий вир .. Гранатометники — Іван Григорович і Костик — закопалися в снігу за косогором, найближче до шляху* (Микита Чернявський); // Легкоатлет, що займається метанням гранат. *Тут тренуються гімнасти, волейбольні і футбольні команди, гранатометники* (з газ.).

ГРАНД, а, *ч.* 1. Спадковий титул аристократа в Іспанії, а також особа, що має цей титул. [Д о н Ж у а н:] *Уже ж я не баніт, а гранд іспанський, і вам не сором буде стати до шлюбу зо мною* (Леся Українка); *Іспанія — країна грандів, сеньйорит і кабальєро — вигадала бій биків* (Я. Качура); *Було щось інтимно-товариське в стародавньому звичаї-праві гранда звертатись до короля, як і король до нього, на "ти"* (Н. Королева).

2. *перен.* Про досвідчену людину. — *За рік через свої руки пропущу десять акторських і режисерських обдарувань, але при цьому буде можливість повноцінно працювати МХАТівським грандам, — розповідає Олег Павлович* (з газ.); // *чого.* Про авторитетну установу, організацію і т. ін. *Фірму "Фуджі" — одного з грандів японського бізнесу — простаком у справах аж ніяк не назвеш* (з газ.); *"Барселона" — один з грандів європейського футболу, багаторазовий володар континентальних кубків* (з газ.).

ГРАНД-... Перша частина складних слів, означає: 1) "знатний", "вельможний", напр.: г р а н д - д а́ м а, 2) "великий", "першорозрядний", напр.: г р а н д - г о т е́ л ь, г р а н д - о́ п е р а.

ГРАНД-ГОТЕ́ЛЬ, ю, *ч.* Розкішний готель вищого розряду. *На виставці, присвяченій річниці визволення України від фашистських загарбників, експонувалася також фотографія зруйнованого Художнього музею (нині гранд-готель "Україна")* (із журн.); *Гранд-готель розташований на головному проспекті міста* (з газ.).

ГРАНД-ДА́МА, и, *ж., ірон.* Жінка з багатих, аристократичних кіл. *Зрідка проходили гранд-дами з усією фамілією й заглядали в театр* (М. Хвильовий); *Відчувалося, що дівчина соромиться своєї професії, розуміє, що з її даними годилося б стояти не за культторгівським прилавком, а принаймні бути гранд-дамою на всесоюзних виставках мод і грацій* (О. Чорногуз); * У порівн. *Якийсь жартун із вищого світу похвалив ці його брови, і він після того тільки й робив у дозвілля, що розглядав їх і підщипував, наче гранд-дама, — це була єдина жіноча риса в цьому чоловікові* (Валерій Шевчук).

ГРАНДЕ́СА, и, *ж.* Жін. до **гранд** 1. *Від брами наближається стежкою донна Консепсьйон — поважна грандеса, з дівчинкою і дуеньєю* (Леся Українка).

ГРАНДЖ, у, *ч.* Музичний напрям, різновид альтернативного року. *Грандж виник у середині вісімдесятих років XX ст. у передмістях Сієтла, штат Вашингтон* (з наук.-попул. літ.).

ГРАНДІО́ЗНИЙ, а, е. Надзвичайно великий; могутній, величний. *Які скрізь* [у Карпатах] *картини, то грандіозні, то граціозні, милі!* (І. Нечуй-Левицький); *Вночі будова здавалася ще більш могутньою і грандіозною* (Яків Баш); *Науково-технічного потенціалу планети досить, щоб здійснити грандіозний проект врятування світу* (О. Бердник); *Це просто грандіозна акція громадянської непокори, і шириться вона зараз по всій країні зі швидкістю лісової пожежі* (О. Забужко).

ГРАНДІО́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **грандіо́зний.** *Він хоч внутрішньо і заперечує невтримну, як йому здається, й надто поспішну урбанізацію, — розумом за неї. За оцю грандіозність, яка перекроює обличчя землі, за нову техніку* (Микита Чернявський); *Грандіозність, нескінченність Всесвіту виступають під його* [П. Тичини] *романтичним пензлем промовистим зразком для людини: людина повинна бути великою!* (з наук. літ.).

ГРАНДІО́ЗНО. 1. Присл. до **грандіо́зний.** *Ромця збирається в мандри .. Може, десь органну музику послухає, в соборах це, кажуть, виходить грандіозно!* (О. Гончар).

2. *у знач. пред.* Надзвичайно чудово, велично (при висловленні почуття захоплення чим-небудь). — *Справді, що означав би перелік тих можливостей, які дасть мандрівка в часі? Складно це, непросто, але грандіозно!* (О. Берд-

ник); — *Вчора зареєстровано стошістдесятитисячного громадянина Світлограда! Сто шістдесят тисяч за якихось два десятки років, га? Хіба ж це не грандіозно?* (Микита Чернявський).

ГРА́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грани́ти.** *Нас познайомили з технологією гранення каменів* (з газ.); *Мені здається, що Степан Васильченко й зумів стати особою тільки тому, що житейські стежки привели його до Коростишівської семінарії, де відбулося гранення його характеру й світогляду* (з наук.-попул. літ.).

ГРАНЕЦЕНТРИ́ЧНИЙ, а, е: △ **Гранецентро́вана (гранецентри́чна) ґра́тка** *див.* **ґра́тка.**

ГРАНЕЦЕНТРО́ВАНИЙ, а, е: △ **Гранецентро́вана (гранецентри́чна) ґра́тка** *див.* **ґра́тка.**

ГРА́НИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гра́ти.** *Граний недавно спектакль;* // **гра́но,** *безос. пред. Знов у сурми грано .. Треба вирушать в похід* (Л. Костенко).

ГРАНИ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **грануваа́льний.** *Його родичі по батькові мають гранильні майстерні у Венеції, Каїрі, Стамбулі, тут, в Алжирі і в далекім Багдаді* (Ю. Логвин); *Продукція гранильної фабрики, що у Володарську-Волинському, добре відома серед ювелірних підприємств* (з газ.).

ГРАНИ́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **грануваа́льник.** *Він із старого роду золотарів і гранильників самоцвітів* (Ю. Логвин).

ГРАНИ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **грани́льник.** *Гранильниця коштовного каміння.*

ГРАНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *недок., що.* 1. Те саме, що **грануваа́ти.** *Гранити коштовний камінь.*

2. *перен.* Поліпшувати, удосконалювати, шліфувати майстерність і т. ін. *Ти* [Л. М. Ревуцький], .. *Взявши пісню від народу, Як алмаз, її гранив* (М. Рильський).

ГРАНИ́ТИСЯ, и́ться, *недок.* Пас. до **грани́ти.** *Намисто гранилося і шліфувалося* (із журн.); *Отак пісня, передаючись від одного до другого, вирівнювалася, гранилася* (Панас Мирний).

ГРАНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. *розм.* Лінія, що розділяє які-небудь території; межа, смуга поділу. *Треба користати зі спочинку, бо за годину-півтори знов праця, аж поки більш-менш не визначаться границі заражених виноградників* (М. Коцюбинський); *На самій границі міста, відки над'їхала Краньцовська, стояла величезна корчма з заїздом* (Л. Мартович); // Те саме, що **кордо́н** 1. *Через російську границю переїхали ми без клопоту* (І. Франко); *Аж як переїхали границю з Галичини до Румунії, як почув, що тут люди інакше говорять, так що їх нічого не розуміти, тоді стратив надію дістатися коли додому і заплакав собі сердечно* (С. Ковалів).

2. *перев. мн., перен.* Допустима норма, межа. *З її чоловіком ми говорили чимало, все в границях ґречності, ні до чого, звісно, не договорились* (Леся Українка); *Рослини й звірята, птиці, риби й комахи мають певні границі для свого насичення* (М. Грушевський); *Низька границя міцності обмежує ширше використання алюмінію* (з навч. літ.).

3. *мат.* Поняття математичного аналізу, яке використовують для дослідження аналітичних властивостей функції — неперервності, диференційованості, інтегрованості. *Для того, щоб знайти границю елементарної функції, досить обчислити значення функції в граничній точці* (з навч. літ.).

За кордо́н *(заст.* **за грани́цю)** *див.* **кордо́н.**

△ **(1) Грани́ця фу́нкції,** *мат.* — величина, до якої прямує розглядувана функція в точці, граничній для області визначення функції, при наближенні аргумента до згаданої точки. *Якщо границя функції існує, то вона не залежить від способу прямування* (з навч. літ.); *Границя функції неперервного аргументу.*

ГРАНИ́ЧИТИ, чить, *недок., з чим.* 1. Мати спільну границю, суміжні території; межувати. *Поля його батька граничили з полями Василя, були вироблені й добрі* (О. Кобилянська); *Першу доньку Болеслав видав за німецького маркграфа Германа, володіння якого граничили з польськими землями* (П. Загребельний).

2. *перен.* Бути подібним, близьким до чого-небудь, доходити до чогось. *Музика .. може викликати веселість, бадьорість, сум, тугу.., отже, переважно грає .. на нижчих регістрах нашого душевного інструменту, там, де свідоме граничить з несвідомим* (І. Франко); *Єсть у нас поети, що намагаються писати шаблонні тексти, які граничать з карикатурою* (А. Малишко).

ГРАНИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який стоїть на границі (у 1 знач.) чого-небудь. *У нас виникла думка мінятися дітьми на літні вакації .. Кошти невеликі: треба привезти дітей на граничну станцію і там замінятись* (М. Коцюбинський); *Лиш згодом, граничним стовпом на дорозі, .. Згадається темне прощання на розі, І пилом на спомипах ляже печаль* (Л. Первомайський).

2. Який є найвищим ступенем чого-небудь; крайній. *Водій вів машину на граничній швидкості* (Ю. Бедзик); *У височості стояло ревище. Вісім моторів працювали на граничному режимі. Льотчики витискували з них усе, що могли* (В. Малик); *Поезія з-поміж усіх родів літератури передбачає максимальну концентрацію думки і почуття, отже — граничну точність, свіжість і лаконічність вислову* (з наук. літ.).

ГРАНИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **грани́чний** 2. *Префікс "до-" виступає показником граничності дії, межі її поширення* (з наук. літ.); *Розвиток інформаційних технологій дає змогу поширювати комп'ютерні мережі, які в сукупності із супутниковим зв'язком долають граничність інформаційних полів і надають інформаційному середовищу суцільного, глобального характеру* (з наук. літ.).

ГРАНИ́ЧНО. Присл. до **грани́чний** 2. *Стиль заміток, статей і нарисів був гранично короткий, майже телеграфний* (В. Кучер); *Доповідь ад'ютанта була гранично коротка, проста, але вичерпна* (Б. Левін); *Режисерська концепція гранично ясна* (А. Крижанівський).

ГРАНИЧНОДОПУСТИ́МИЙ, а, е. Який не виходить за межі дозволеного, безпечного і т. ін. *Тварини, опромінені дозами, значно меншими за граничнодопустимі, стають дуже чутливими до травматичних ушкоджень і деяких хімічних речовин* (з наук.-попул. літ.); *Заподіювачами шкоди життю, здоров'ю та майну внаслідок погіршення довкілля є юридичні або фізичні особи (промислові підприємства, транспортні організації і т. ін.), які порушують нормативи граничнодопустимих викидів забруднюючих хімічних речовин* (з навч. літ.).

ГРАНІ́Т, у, *ч.* Кристалічна магматична гірська порода зернистої будови, що складається переважно з кварцу, польових шпатів і слюди, і відзначається великою міцністю. *Через рідку траву блищить глина пополовині з шматками не зовсім чистого граніту* (І. Нечуй-Левицький); *Дорога йшла вгору вузькою ущелиною серед голих скель. По обидва боки здіймалися стрімкі кряжі з суцільного граніту* (Ю. Смолич); *На березі — скелі з граніту. Високі скелі, сильні* (У. Самчук); * Образно. *Тут звучною бронзою слави, Гранітом чеснот бойових Дім воїна величавий Мури свої воздвиг* (М. Бажан);

// Оброблений камінь цієї породи як цінний будівельний матеріал; предмет, зроблений із цього каменю. *Цієї осені вони їздили на Корчуватський цвинтар.., і поклали на чорний граніт жовту хризантему* (Є. Кононенко).

◊ **Гри́зти грані́т нау́ки** *див.* **гри́зти.**

ГРАНІТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., геол.* Процес перетворення різних твердих гірських порід на породи, тотожні граніту або близькі до нього за складом і структурою. *Ділянки інтенсивної гранітизації характеризуються контрастним складом порід з переважанням гнейсів* (з наук. літ.).

ГРАНІ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **грані́т.** *Сотні тисяч рабів гинуть в каменоломнях, обтісуючи велетенські гранітні брили* (М. Руденко); // Зробл. з граніту. *Кладовище в Мадриді .. Збоку гранітна каплиця стародавнього будування* (Леся Українка); *Від порту на Приморський бульвар вели широкі гранітні сходи* (П. Панч).

ГРАНІ́ТНИК, а, *ч.* Робітник, що видобуває або обробляє граніт. *Виконувати відповідальне завдання доручили найдосвідченішим гранітникам, які за короткий час обтесали і відполірували перші сотні квадратних метрів рожевого граніту* (з газ.).

ГРАНІ́ТОВИЙ, а, е. Те саме, що **грані́тний.** *Посередині Дніпра стоїть острів з граніту, площа його — три на шість кілометрів. Гранітовий масив колосальної глибини* (Ю. Яновський); *Андрій іде тяжкою, повільною ходою, дивлячись під ноги на широкі гранітові плити сходів* (І. Багряний).

ГРАНІТОГНЕ́ЙС, у, *ч.* Сланцювата (з лусочками слюди) гірська порода, близька до граніту. *Серед сіро-жовтих гранітів і гранітогнейсів вирізняється брила чорного каменю — габроїду, або ж чорного кварцу* (з наук.-попул. літ.); *Сланцюватість гранітогнейсу зумовлена переважно паралельним розміщенням лусочок слюди* (з навч. літ.).

ГРАНІТОГНЕ́ЙСОВИЙ, а, е. Прикм. до **гранітогне́йс.** *Пружнов'язкі гранітогнейсові товщі здатні нагромаджувати великі тектонічні напруження, релаксація яких призводить до виникнення сильних землетрусів* (з наук. літ.); *Переважна більшість гранітогнейсових тіл локалізовані серед тих чи інших метаморфічних комплексів, залягають згідно з їх складчастою будовою* (з навч. літ.).

ГРАНІТО́ЇД *див.* **граніто́їди.**

ГРАНІТО́ЇДИ, ів, *мн. (одн.* **граніто́їд,** у, *ч.), геол.* Назва гранітів та їхніх різновидів, перехідних до кварцових діоритів. *Гранітоїди Криворізького району водопроникливі й не є сприятливим середовищем для захоронення радіоактивних відходів* (з наук. літ.).

ГРАНІТО́ЛЕВИЙ, а, е. Признач. для виготовлення гранітолю. *Гранітолеве виробництво;* // Зробл. з гранітолю. *При виготовленні взуття на його проміжній частині (між верхом і низом взуття) використано гранітолеву деталь* (із журн.); *Підручник був загорнений у сіру гранітолеву палітурку* (з Інтернету); *Гранітолевий портфель.*

ГРАНІТО́ЛЬ, ю, *ч.* Вид клейонки, що використовується як замінник шкіри; штучна шкіра. *Якщо наклейка буде здійснюватися на лицьовий бік таких матеріалів, як гранітоль, дерматин, підклеювану частину слід підготувати, щоб до неї краще прилипав клей* (з навч. літ.).

ГРА́НКА[1], и, *ж.* Стовпець друкарського набору, що має довільну кількість рядків. *Гранку набору обклали з двох боків планочками, і все те стиснули дерев'яними клинцями. Тепер набір виблискував очками літер* (К. Гриб); // Відбитки таких стовпців для читання коректорами, редакторами і т. ін. *Чумак тим часом узяв на столі гранки Павлової збірки, став переглядати* (А. Головко); *Він жив у флігельку нашого дідуся, бігав по гранки в редакцію, чистив з дідусем садок* (О. Іваненко).

ГРА́НКА[2], и, *ж.* Зменш. до **грань**[1] 2. *Мені дуже сподобався той оловець* [олівець]. *Я держав руку в торбі, а він був у моїй руці, я обертав його гранками сюди й туди* (І. Франко).

ГРАННЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **гра́ти** і **гра́тися.** *В номерах часто були танці під грання своїх музик* (І. Нечуй-Левицький); *Ігор усе мовчав, бо було невимовно соромно признатися, що за гранням не мав часу взятись за книжку* (О. Донченко); *Він був абсолютний профан у складній теорії більярдного грання* (Ю. Смолич); *Катря, як і раніше, погодилась грати в драмгуртку, але .. де ж там до грання, коли й бігати на ті репетиції щовечора?* (В. Кучер).

ГРАНО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **гранува́ти.** *Культура сонета, гранована віками, не терпить ніякого відхилення в бік декларації чи надмірної метафоризації* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **грансча́стий.** *Кирик підсунув ближче до себе високий гранований кухоль з пивом, здмухнув гребінь білосніжної пухирчатої піни* (М. Малиновська); *У середній частині кернер має гранову поверхню* (з навч. літ.); *Іскряться грановані кубки і унікальні вази з мозерського кришталю* (з газ.); *На виставці пропонують придбати намисто із гранованого чеського скла* (з газ.).

ГРАНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **грано́ваний** 2. *Деталі з циліндричними поверхнями перевіряють на відсутність конусності, овальності, гранованості* (з навч. літ.).

ГРАНОЗА́Н, у, *ч.* Ртутно-органічний препарат для протруювання насіння різних сільськогосподарських культур. *Потрапивши з продуктами харчування до організму людини, гранозан може викликати дерматит* (з наук. літ.); *Сівба цукрових буряків проводиться каліброваним та протруєним гранозаном насінням* (з навч. літ.).

ГРАН-ПРІ́, *невідм., с.* Найвища нагорода на фестивалі, конкурсі і т. ін. — *Неправдою було б сказати, що, беручись за створення фільму, не мріємо про успіх, про славу, про гран-прі в яких-небудь Каннах...* (О. Гончар); *Мирослава Которович — відома українська скрипалька, володарка гран-прі міжнародних конкурсів* (з газ.).

ГРАНТ, у, *ч.* Грошова допомога, яка надається вченому або науковій установі для виконання досліджень з певної проблеми. *Грант надається під ініціативу, не відшкодовується і забезпечує свободу наукової творчості* (з наук.-попул. літ.); *Високий фаховий рівень співробітників відділу дає можливість брати участь в міжнародних конкурсах, вигравати гранти* (із журн.).

ГРА́НТОВИЙ, а, е. Стос. до гранта, пов'язаний з ним. *Важлива роль належить удосконаленню державних засобів фінансового сприяння через створення фондів, які б надавали кошти не тільки на грантовій (безповоротній) основі, але й на умовах пільгових коротко- і довгострокових позичок* (з наук. літ.); *Благодійна організація оголошує тематичний грантовий конкурс для громадських організацій міста* (з газ.).

ГРАНТОДА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Організація або окремий дарувальник, що надає грант. *Український форум грантодавців є членською організацією, яка сприяє відповідальному та ефективному благодійництву задля розвитку українського суспільства* (із журн.); *Через звинувачення міністерства у*

зловживанні при розподілі фінансування грантодавець зупинив надання допомоги (з газ.).

ГРАНТООТРИ́МУВАЧ, а, *ч.* Особа або організація, що отримує грант. *Облік підготовлений грантоотримувачем з метою дотримання вимоги про співфінансування гранту* (з мови документів).

ГРА́НТОР, а, *ч.* Те саме, що **грантода́вець.** *Грантор виділив кошти на реалізацію проекту; підприємтво, використавши їх за призначенням, залишок коштів повернуло на рахунок грантора* (із журн.).

ГРАНУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гранування. *Його* [камінь-самоцвіт] *обов'язково на гранувальній фабриці шліфують, грані наносять, щоб заблищав він, як веселка* (О. Донченко); *Завод спеціалізується на виробництві обладнання для гранувальних підприємств* (із журн.); *Огранувальник виконує огранювання вставок простих форм із кольорового скла на гранувальних верстатах уручну* (з навч. літ.).

ГРАНУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із гранування. *Дружинник повертає квиток спантеличеній Марії. — Приємно познайомитись: теж аматор драмгуртка .. Гранувальник кришталю, між іншим* (І. Волошин); *Обробляючи смарагд, гранувальник дотримувався його природної будови, оскільки коштовний камінь складався з двох кристалів, що зрослися* (із журн.).

ГРАНУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **грануві́льник.** *Гранувальниця самоцвітів.*

ГРАНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грануваа́ти.** *Заключна операція при обробленні каменя — гранування* (з газ.); *Над створенням ваз працювали кращі художники, склодуви, майстри алмазного гранування* (з газ.); *В грануванні слова, в кристалізації мови рівних Григору Тютюннику немає* (із журн.).

ГРАНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Обрізуючи, обточуючи, шліфуючи що-небудь тверде (камінь, метал і т. ін.), утворювати на ньому грані *(див.* **грань**[1] 2). *Дослідники ще не спромоглися створити алмази таких розмірів і барв, які б можна було гранувати на брильянти* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Поліпшувати, удосконалювати; шліфувати. *Мову творить народ. Письменник же відбирає, гранує і примножує народні скарби* (з наук. літ.).

ГРАНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* 1. Піддаватися гpayнуванню. *Мармур пластичний, легко гранується* (з навч. літ.).

2. Пас. до **грануваа́ти.** *На репетиціях роль відточується, гранується, як діамант, відкладається десь у підсвідомості* (із журн.).

ГРА́НУЛА, и, *ж.* 1. *спец.* Дрібна щільна грудочка будь-якої речовини у вигляді зернини. *Гранули суперфосфату за своїм розміром і формою майже такі самі, як і насіння проса* (з наук. літ.); *Акустичний рівнемір призначений для безконтактного вимірювання рівня сипких та кускових матеріалів із розміром гранул від 5 до 300 мм, а також для рідких і в'язких середовищ* (з навч. літ.); *Сировина для виробництва вітамінних гранул традиційна — озимі культури, рапс, конюшина* (з газ.).

2. *біол.* Зернисті частинки в клітинах організму. *Синтез білка здійснюється всередині чи навколо ядерця і в дрібних гранулах цитоплазми* (з наук. літ.).

3. *астр.* Світлі утворення зернистої форми у фотосфері Сонця. *Середня тривалість життя гранули 7 хв. Після цього гранула розпадається, а на її місці виникають нові* (з наук. літ.); *Окремі "зернятка" — гранули, з яких складається фотосфера Сонця, є хмарами розжарених газів* (з навч. літ.).

ГРАНУЛЕ́МА, ГРАНУЛЬО́МА, и, *ж., мед.* Розростання сполучної тканини у вигляді вузлика або горбика внаслідок запального процесу. *Дослідження присвячено висвітленню інфекційних гранульом верхніх дихальних шляхів, пухлин вуха та верхніх дихальних шляхів* (з наук. літ.).

ГРАНУЛЕМАТО́З, ГРАНУЛЬОМАТО́З, у, *ч.* Захворювання або стан, при якому утворюються гранулеми в органах і тканинах. *У хворого діагностували хронічний легеневий гранулематоз* (з газ.).

ГРАНУЛІ́Т, у, *ч.* 1. *хім.* Вибухова речовина, в якій гранули аміачної селітри просякнуті рідким пальним і припудрені деревним борошном або алюмінієвою пудрою. *Основною масою промислових вибухових речовин є амоніти і граніти* (з наук.-попул. літ.); *Граніти застосовують для підривання міцних порід переважно на відкритих роботах та в деяких шахтах* (із журн.).

2. *геол.* Зерниста метаморфічна гірська порода, до складу якої входять кварц, польовий шпат, гранат та інші мінерали. *Гранулі́т використовується для виробництва будівельного каменю* (з навч. літ.).

ГРАНУЛО́МЕТР, а, *ч.* Вимірювальний пристрій для автоматичного чи автоматизованого визначення гранулометричного складу сипучих матеріалів. *Гранулометр використовують як датчик у системах оперативного контролю й керування технологічним процесом гірничого підприємства* (з навч. літ.).

ГРАНУЛОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гранулометрії. *Поряд з класифікацією за гранулометричним складом вважається обов'язковою класифікація ґрунту за його пластичністю* (з наук. літ.); *Карпатські лучно-болотні ґрунти мають важкий гранулометричний склад, містять достатню кількість гумусу* (з наук. літ.); *За гранулометричним складом мінеральної частини асфальтобетонні суміші відповідали вимогам ДСТУ* (з навч. літ.).

ГРАНУЛОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Визначення процентного вмісту різних за величиною фракційних зерен або їхньої кількості в осадових гірських породах, ґрунтах, а також штучних матеріалах. *Основний тип відкладів району представлений чергуванням різних за гранулометрією пісків; мінеральний склад осадів — з істотною домішкою уламків порід (кварцитів, кременисто-слюдистих сланців)* (з наук. літ.).

ГРАНУЛОТО́Л, у, *ч.* Водостійка вибухова речовина, гранульований тротил. *Гранулотол використовується в гірничій справі для висадження обводнених гірських порід на наземних родовищах та на акваторіях* (із журн.).

ГРАНУЛОЦИ́Т *див.* **гранулоци́ти.**

ГРАНУЛОЦИ́ТИ, ів, *мн. (одн.* **гранулоци́т,** а, *ч.).* Зернисті лейкоцити, які в організмі тварин і людини переважно виконують захисну функцію. *Гранулоцити, як відомо, є клітинами крові. Вони мігрують із кровоносних судин в оточуючу їх тканину, в якій виконують захисну функцію* (з наук. літ.).

ГРА́НУЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **гра́нула.** *Застосовують такі різновиди теплоізоляційних матеріалів: матеріали гранульного типу, виготовлені зі спінених матеріалів у вигляді гранул; теплоізоляційна вата, виготовлена з неорганічних волокон; теплоізоляційні пластини, виготовлені з пористих неорганічних матеріалів* (із журн.).

ГРАНУЛЬО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* 1. Дієпр. пас. до **гранулюва́ти.** *Чай, гранульований за допомогою спеціальної машини із зубчастими роликами, вважається низькоякісним* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який має форму гранул. *Вихідною сировиною для одержання гранульованого компосту є торф, листя, деревна кора, цеоліти, вуглеамонійні солі, мінеральні добрива, буре вугілля* (з наук. літ.); *Гранульований анаеробний мул застосовують для очищення стічних вод спиртових, цукрових заводів, броварень* (з навч. літ.).

ГРАНУЛЬО́З, у, *ч., фізл.* Потовщення зернистого шару епідермісу. *При гранульозах показані антибіотична і протигрибкова профілактика* (з наук.-попул. літ.); *Запальні процеси у шкірі можуть супроводжуватися гістопатологічними змінами, зокрема гіперкератозом, гранульозом, папіломатозом тощо* (з навч. літ.).

ГРАНУЛЬО́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **гранульо́з.** *Задня стінка глотки гіперемійована, зерниста, з гіперплазією лімфоїдної тканини, вкрита густим слизом, діагностовано гранульозний фарингіт* (з навч. літ.); *Наведений випадок гранульозного сепсису в новонародженого* (із журн.).

ГРАНУЛЬО́МА *див.* **гранулéма.**

ГРАНУЛЬОМАТО́З *див.* **гранулемато́з.**

ГРАНУЛЮВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **гранулюва́ти.** *З метою поліпшення якості продукції, збільшення терміну її зберігання, зменшення втрат при транспортуванні введено лінію гранулювання розсипних кормів* (з газ.).

ГРАНУЛЮВА́ТИ, юю, ю́єш, *недок. і док., що, спец.* Надавати речовині форми гранул. *Комбікорми з компонентами дрібного помелу краще гранулювати* (з навч. літ.); *Нові клопоти упали на голову Заруби. То погано гранулювали добрива, то невправно виходили квадрати* (В. Кучер).

ГРАНУЛЮВА́ТИСЯ, ю́ється, *недок., спец.* Пас. до **гранулюва́ти.** *У звітному році побудовано приміщення, в якому гранулюється лузга соняшнику* (з мови документів); *Шлак не вивозитиметься ковшами у відвали чи в цех шлакопереробки, а тут же гранулюватиметься на спеціальній установці* (з газ.).

ГРАНУЛЯ́РНИЙ, а, е, *спец.* Який має структуру у вигляді гранул. *Уся внутрішня зона цитоплазми заповнена численними дрібними каналами, які розгалужуються, з'єднуються й утворюють ендоплазматичну сітку. Відомі дві її структури — гранулярна і гладенька* (з навч. літ.); *Для теригенних порід (пісковиків, алевролітів, аргілітів) характерною є міжзернова (гранулярна) пористість, для карбонатних порід (вапняків, доломітів) — тріщинна і кавернозна* (із журн.); *Гранулярні лімфоцити.*

ГРАНУЛЯ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **гранулярний.** *Біохімічний прилад виміряв розмір і гранулярність клітин крові* (із журн.).

ГРАНУЛЯ́Т, у, *ч.* Речовина у формі гранул. *Мінеральний гранулят надає металочерепиці максимальної тепло- і шумоізоляції* (з наук.-попул. літ.).

ГРАНУЛЯ́ТОР, а, *ч.* Пристрій для виготовлення гранул. *Під час досліджень виявлено істотні розбіжності у швидкості розчинення добрив, отриманих за допомогою таблетуючого апарата і гранулятора* (з наук. літ.); *Гранулятор підходить для ліній гранулювання відходів (тирси, комбікормів, висівок та ін.)* (з мови реклами).

ГРАНУЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до грануляції. *Чим швидше очистиш грануляційні башти від селітри, тим довше буде апарат у роботі, тим вища продуктивність* (з газ.); *Використання комбінованої мазі, до складу якої входять протимікробні засоби, дозволяє зменшити об'єм пошкодження тканин, запобігти запальним та гнійно-некротичним ускладненням, стимулювати розвиток грануляційної тканини* (з наук. літ.).

ГРАНУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. *спец.* Надання речовині форми гранул; гранулювання. *Грануляція — це шлях до дальшого підвищення якості азотних добрив* (з наук.-попул. літ.); *Грануляція руди.*

2. *мед.* Утворення нової сполучної тканини із зернистою поверхнею внаслідок загоювання ран, виразок і т. ін., а також сама така тканина. *Бджолиний клей розм'якшує рубцеву тканину, стимулює грануляцію й регенерацію пошкоджених ділянок шкіри* (з наук.-попул. літ.); *При пораненнях застосовуються примочки з настою свіжої рослини споришу (заспокоює біль і сприяє розвиткові грануляцій)* (із журн.); * Образно. *Вже колії трамвая з обох боків .. Хрещатик оживає... Йде грануляція розірваних тканин* (В. Сосюра).

3. *астр.* Видима зернистість фотосфери Сонця. *Явище грануляції свідчить про те, що в глибших шарах Сонця речовина перебуває у стані безперервного конвективного руху, тобто тут відбувається підіймання й опускання окремих мас газу (елементів конвекції)* (з навч. літ.).

ГРАНЧА́К, а, *ч., розм.* Склянка з гранями; ребриста склянка. *Господиня налила всім по маленькій чарці, а йому штрафну — повен гранчак* (Микита Чернявський); *Миска з капустою, а біля неї гранчак і недопита пляшка заіскрилися й засіяли* (М. Вінграновський); *Провідниця принесла пасажирові гранчак із чаєм* (з газ.).

ГРАНЧА́СТИЙ, а, е. Який має грані, з гранями *(див.* **грань[1]** 2). *Проміння од свічок .. блищало веселими іскрами на гранчастій різаній затичці, на чистих, прозорих боках графина* (І. Нечуй-Левицький); *Гречка .. вже відцвітала. На місці цвіту показалися гранчасті зерна: одні чорні, а другі ще зелені* (Л. Мартович); *Скляні барильця у вигляді ведмедів та низенькі присадкуваті гранчасті чарки надавали столу старосвітського вигляду* (В. Домонтович); * Образно. *Гойдаються під скелею гранчасті хвилі, рокочуть, дихають важко й ритмічно* (З. Тулуб).

ГРАНЧА́СТО. Присл. до **гранча́стий.** *Козацькі загони, за волю повсталі, На північ верстають окрилену путь. Над ними гетьманські гойдаються стяги, Гранчасто цвіте золота булава* (Яр Славутич).

ГРАНЬ[1], і, *ж.* 1. Лінія поділу; межа, границя. *Дивився* [Т. Шевченко] *на далекі Губерлінські гори. Сірим муром замкнули вони обрій на заході гранню, що відокремлює Орськ і первозданний казахський степ від Європи та від рідної України* (З. Тулуб); *Він* [сніг] *покрив білою габою поля за селом і стер грані між небом і землею* (Ірина Вільде); // *перен.* Те, що відділяє одне від іншого. *З ординаторської .. Ігор вийшов з таким почуттям, неначе опинився в чудернацькому світі, де не існує чіткої грані між явом і сновиддям* (Ю. Шовкопляс); *На грані двох епох Петрарка й Дант колись Прорвали мертвий круг застиглої латини, І мови рідної потоки полились В даль італійської долини* (М. Рильський).

2. Плоска поверхня предмета, що утворює кут з іншою такою ж поверхнею. *Грані паралелепіпеда, які не мають спільних вершин, називаються протилежними* (з навч. літ.); *Чудотворна ікона сяяла самоцвітами. Сотні свічок тріпотіли в гранях алмазів* (О. Донченко); // *перен.* Властивість, особливість, риса чого-небудь. *Прийшов день, коли Люба показала й інші грані свого характеру* (І. Волошин); *Щодалі він* [Лебідь] *виступав перед нею все новими й нови-*

ми відмітними гранями (Яків Баш); — *Щоразу дивуюся, скільки в цій людині дивних граней* (Ю. Бедзик).

3. *мат.* Частина цифр, що виділяється комами чи крапками з великого числа для полегшення дій над ним. *Щоб добути квадратний корінь з даного цілого числа, розбивають його, від правої руки до лівої, на грані по дві цифри в кожній* (з навч. літ.).

◊ **(1) На гра́ні** *чого і без дод., перев. зі сл.* б у т и — у стані, близькому до крайнього ступеня виявлення чого-небудь. *Вона була на грані тієї жіночої рішучості, після якої починаються сльози* (П. Колесник); — *Скажи, хороша Оксана Кошик? — Бачу, що ти на грані. Ще трохи і влипнеш* [закохаєшся] (П. Автомонов); *Сама Інна тяглася до сигарет у рідкісні хвилини, коли нерви були на грані* (В. Дрозд).

ГРАНЬ², і, *ж., діал.* Жар. *Догоряють поліна в печі, Попеліє червоная грань...* (І. Франко); * У порівн. *Обернувшись назад і глянувши на небо, вона побачила червоні, як грань, хмари* (М. Коцюбинський).

◊ **Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь,** *діал.* **грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути)** *див.* **загріба́ти.**

ГРАНЯ́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **гранча́стий.** *Он посуд: кухлики, миски, шклянки, та які блискучі, які барвисті! Одні бокасті, другі вузенькі, кругленькі, довгасті, грянясті, рубчасті* (Грицько Григоренко).

ГРАТ, у, *ч.* Зайвий метал, який залишається на крайках виробів після обробки. *Труби, одержані способом мікроплазмового зварювання, на відміну від суцільнотягнутих, відзначаються надзвичайною точністю виготовлення, причому повністю відсутній зовнішній і внутрішній грат* (з наук. літ.).

ГРАТА́Ж, у, *ч.* Спосіб виготовлення малюнка прокреслюванням за допомогою гострого інструмента на залитому тушшю папері або картоні. *Учитель має познайомити учнів з різноманітними прийомами, якими користується сучасний художник: колаж, гратаж, монотипія тощо* (з навч. літ.).

ГРАТЕ́Н, а, *ч., кул.* Страва французької кухні, перев. з риби або овочів, запечених у духовці до утворення золотистої скоринки та присмачених соусом, сиром, сухарями. *Овочевий гратен із сирною скоринкою — прекрасний гарнір до м'яса* (з газ.); *Картопляний гратен.*

ГРА́ТИ, гра́ю, гра́єш, *недок.* 1. *що, на чому, рідше на що і без прям. дод.* Виконувати що-небудь на музичному інструменті (про людину). *У неділю на селі, У оранді на столі Сиділи лірники та грали По шелягу за танець* (Т. Шевченко); *Вона почала грати Бетховена "Місячну сонату"* (О. Кобилянська); *Ми стояли в загальній залі, де грав на скрипку циган* (М. Хвильовий); *Удень він спав, вночі йшов до Жигайлової пивниці грати на гітарі* (А. Шиян); * Образно. *Вітер на сопілку грає* (В. Сосюра); // Виконувати або відтворювати який-небудь музичний твір (про музичний інструмент, магнітофон і т. ін.). *В залі ще грав оркестр, лунали пісні* (В. Кучер); *У Вольдемаровій кімнаті то тихо, то голосно грає радіола* (З. Мороз); * У порівн. *Говорить* [Відвя] *тонісінько, мов сопілка грає* (І. Нечуй-Левицький); // *перен., на чому.* Впливаючи на чиї-небудь почуття, інстинкти і т. ін., домагатися свого. *Загатний мав справжній талант відкривати в ближніх їхні дошкульні місця. Ще й грати на них, ніби на струнах* (В. Дрозд); *Влада й опозиція грають на емоціях і людських слабкостях* (із журн.).

2. *з ким — чим, розм.* Те саме, що **гра́тися** 1. *З подругами ніколи не грала* [Маруся] *і .. до них і не виходила* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А вона, моя голубка, Нічого не знає. Мов кошеня на припічку З старим котом грає...* (Т. Шевченко); *Вода не прощає витівок. З нею, як і з вогнем, не грають, не жартують* (із журн.).

3. *у що, рідше у чого і без дод.* Брати участь у якій-небудь грі. *Я бачила, як він годинами стояв оддалік і дивився смутним і добрим поглядом на дітей, що грали в крокет* (Леся Українка); *Малий зріст був найуразливішим місцем у Ігоря насамперед тому, що через це його неохоче приймали грати в футбол* (І. Багмут); *Взяла* [царська дочка] *карти й почала грати* (А. Калин); * Образно. — *Великі ідеї — це козирі, якими грає історія* (В. Підмогильний).

4. *перен.* Перебувати в постійному русі (про комах, птахів, риб). *В останньому промінні сонця грала дрібненька мушва і, мов сітка, мигтіла перед очима* (М. Коцюбинський); *На воді то там, то тут розходились кола — грала риба* (І. Білик); // Бути неспокійним, активно проявлятися; бурхати (про сили природи). *Грає хвиля по Дунаю В берегах широких* (П. Грабовський); *В темний вечір сиджу я в хатині, Буря грає на Чорному морі...* (Леся Українка); // Діяти енергійно, посилено. *"Катюші" безперервно грали ліворуч і праворуч, десятки батарей били одночасно* (О. Гончар).

5. *чим.* Поводитися з яким-небудь предметом як з іграшкою; забавлятися. *Молодий граф грав тростинкою* (М. Хвильовий); *На палицю він уже не спирався, а грав нею, як оголеною шаблею* (П. Панч); // *у що, перен.* Займатися чимось несерйозно; прикидатися зайнятим чим-небудь. *Ціни на нафту можуть коливатися, поки США та Іран грають у політику балансування на межі війни* (із журн.).

6. *перен.* Іскритися, пінитися, шумувати (про вино, шипучі напої і т. ін.). *Нехай буде наверху піна, але під нею мусить в келиху грати чисте вино* (М. Коцюбинський); *Сулія, в якій грала бражка, справді була порожня* (В. Дрозд).

7. *на чому, у чому, чим і без дод., перен.* Блищати, відбиваючись у чому-небудь, від чогось (про промені сонця, світла і т. ін.). *Промінь місячний гра* [грає] *на видочку...* (Леся Українка); *Сонце грало на квадратиках перламутру* (Н. Рибак); *Сонце грає у хвилях, прокладає золоту доріжку* (Ю. Збанацький); // Мерехтіти, миготіти (про світло, яке то посилюється, то послаблюється). *По другий бік Росі грала зірка рожевим промінням* (І. Нечуй-Левицький); // Яскраво блищати, виражаючи радість, захоплення і т. ін. (про очі). *Очі у Параски, як зорі, грали, лице пашіло радістю* (Панас Мирний); *Очі Насті збуджено блищать, грають Савці назустріч* (О. Гончар); // Яскраво виділятися, вирізнятися на чому-небудь. *У неї завжди грав рум'янець на милому, чистому обличчі* (В. Минко); // Переливатися різними кольорами. *Невеличкі сережки грали дорогими камінцями* (Панас Мирний); *Горить і грає на жупані коштовна зброя козака...* (В. Сосюра); // Перебувати в русі, з'являтися й зникати. *Вона граціозно схиляє своє кругленьке, свіже личко, .. усміх грає на рожевих вустах* (Леся Українка); *Коні напинають блискучі шиї, м'язи так і грають на їх грудях* (І. Цюпа).

8. Виступати на сцені зі спектаклями. *Учора трупа Саксаганського покінчила грати у нас і поїхала в Харків* (Панас Мирний); // *кого, що.* Виконувати яку-небудь роль. *Галя, що мала грати куму, вийшла на авансцену* (С. Васильченко); *Сам Марко Лукич* [Кропивницький] *грав Івана Карася невимушено, ніби жартуючи* (з мемуарної літ.).

9. *перен.* Брати участь у певних економічних, політичних і т. ін. відносинах. *Люди, які дійсно можуть позбавити Україну сліпоти, на жаль або на щастя, не грають на політичній*

арені. Це ті, хто усе життя, день за днем, своєю щоденною діяльністю зміцнювали свій авторитет (з публіц. літ.).

(1) Гра́ти (вигрaва́ти, горі́ти, ся́яти *і т. ін.)* **перелива́ми** — відсвічувати різними кольорами, відтінками. — *Новенький... Чи бач, як виграє переливами. Мені б такий червінчик* (А. Шиян); *Розбуджують уяву хлопців ці палаючі простори заходу, коли сонце, сідаючи, вже купається в багряних туманах, .. а вся височінь неба грає переливами найтонших барв* (О. Гончар); **(2) Гра́ти (виступа́ти) на сце́ні** — брати участь у виставах, бути актором. — *Другого дня мені трапилось грати на сцені* (Леся Українка); *Поет почервонів. — Причому тут я? Та й я ж ніколи не виступав на сцені* (Леся Українка); — *Невже всі артисти — учні вашої колегії, отче?.. — Атож! І коли б ти вчився в колегіумі, ти теж грав би на сцені* (З. Тулуб); **(3) Гра́ти в па́наса <Ганя́ти пана́са>** — брати участь у грі, в якій хто-небудь один із зав'язаними очима ловить інших. *Собі очиці зав'язала* [Дидона] *І у панаса грати стала, Еней б тілько уловить* (І. Котляревський); *Сподіваючись чогось дуже для себе приємного, школярі були тепер у надзвичайно жвавому настрої: вони боролися, бурушкались, ганяли панаса* (С. Васильченко); **(4) Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги)** — різнокольорово сяяти, відсвічувати. *На столах грав усіма барвами веселки кришталь* (П. Панч); **(5) Гра́ти в чоти́ри руки́** — грати удвох на одному музичному інструменті (на роялі, піаніно). *Вони грали увертюру з "Норми" в чотири руки; грали вправно, старанно, дотримували такту* (Леся Українка); *В іншій квартирі нас зустріла музика. Павло Беляєв та його дочка Ірина в чотири руки грали Бетховена* (з мемуарної літ.); **(6) Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки)** — гратися п'ятьма камінцями так, щоб, підкинувши один із них, устигнути захопити в жменю решту (по черзі або разом) і зловити підкинутий. *Захар грається в крем'яхи з дітьми і все обдурює їх* (Грицько Григоренко); *До обід пасла* [Оксана] *з іншими дівчатами вкупі. Грали у крем'яшки, вишивали* (А. Головко); **(7) Гра́ти (гра́тися, гуля́ти) в сніжки́** — брати участь у грі, при якій намагаються закидати один одного грудками, зліпленими із снігу. *Осторонь хлопчики із сміхом та вереском гралися в сніжки або будували фортецю з снігу* (З. Тулуб); *З школи плем'я іде молоде, В сніжки грають веселі хлоп'ята...* (І. Нехода); *Він катався з хлопцями на санках, гуляв у сніжки* (О. Іваненко); **(8) Гра́ти / погра́ти коне́м (на коні́)** — гарцювати на коні. *За річкою, за Дунаєм Козаченько конем грає* (з народної пісні); *Вже виправа козацька рушила з міста за Остапом, граючи кіньми, виблискуючи зброєю* (Марко Вовчок); *Найстарший та й розбійничок На воронім коні грає* (М. Коцюбинський); — *Я вам казав, що пограю сьогодні конем по полю* (П. Куліш); **(9) Гра́ти (співа́ти, приспі́вувати** *і т. ін.)* **до та́нцю (до та́нців)** — виконувати танцювальну мелодію на музичному інструменті або наспівувати її. [Г а р а с и м:] *Та ну її* [пісню] *к бісу, це нудна! Співай до танців* (Панас Мирний); *Музики грають до танців. Бояри й дружки танцюють. Свашки приспівують до танців* (І. Нечуй-Левицький); **Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)>** *див.* **гра́тися; Гра́тися** *(рідше* **гра́ти, ба́витися** *і т. ін.)* **в піжмурки (у жму́рки)** *див.* **гра́тися; Справля́ти (гра́ти, гуля́ти** *і т. ін.)* **/ спра́вити (зігра́ти, згуля́ти) весі́лля** *див.* **справля́ти; Сурми́ти (гра́ти) похі́д (в похі́д)** *див.* **сурми́ти[1].**

◊ **Бі́сики гра́ють (стриба́ють,** *рідше* **іскря́ться** *і т. ін.)* **в оча́х** *див.* **бі́сик; Ві́тер у голові́ [гра́є (ві́є, сви́ще, посви́стує** *і т. ін.)*] **<Ві́тру [в голові́] бага́то>** *див.* **ві́тер; (10) Гра́ти би́тим ко́зирем** — діяти з цілковитою поразкою. *Слідчий буде грати битим козирем* (І. Багряний); **(11) Гра́ти (вести́) пе́ршу скри́пку** *в чому і без дод., рідше де* — бути головним у якій-небудь справі. *За плечима багато років великої і високо оціненої народом спільної роботи. Правда, першу скрипку завжди грав Коваль* (В. Собко); — *Марисі все ж випадає вести першу скрипку, так велить її діяльне й бурхливе "начало її вдачі"* (О. Гончар); *У розвитку економічного мислення трудівників першу скрипку повинен грати інженерний корпус, який тримає екзамен на професійну компетентність* (із журн.); *І в нинішньому році механізатори, як то кажуть, гратимуть першу скрипку у вирощуванні зернових* (з газ.); **(12) Гра́ти (вигрaва́ти) / загра́ти очи́ма** *до кого і без дод.:* а) *(рідко для кого)* грайливо поглядати на кого-небудь; кокетуючи прагнути звернути на себе увагу, викликати до себе інтерес. *Грав* [Йон] *до неї очима та міцно тримав за руку* (М. Коцюбинський); — *А то що буде? — виграє очима Северин* (Григорій Тютюнник); *Віталикові, здається, не до сміху, бо Тоня все ще літає у вальсі.., грає очима до партнера, пускає бісики* (О. Гончар); *Як не грала очима* [Настя], *а він оминав її хату* (Ю. Мушкетик); *Приклавши руку до грудей, зітхнула* [Зінька] *для Івана і заграла очима для Данила* (М. Стельмах); б) виявляти веселий, грайливий настрій поглядом. — *Хай дивиться — не поживиться! — каже Марина, граючи веселими очима* (Панас Мирний); *Стояла Мотря й, граючи очима, ласкаво всміхалася* (В. Винниченко); — *Іч, яка ти сьогодні! — Яка? — радіє, грає очима і соромиться дівчина* (М. Стельмах); **(13) Гра́ти в одні́й кома́нді** — займатися спільною справою. — *Отже я переходжу, Вікторе Григоровичу, в інтелігенти — в одній команді гратимемо* (В. Коротич); **(14) Гра́ти в (на) одну́ ду́дку** *з ким і без дод.* — діяти однаково з кимось; бути заодно або однаковими. *Однаково з нас драли, бо в одну дудку грали* (прислів'я); — *Той старий за столом в одну дудку грає з брехунцем і нашими панами* (Г. Коцюба); — *Чому все звалюєте на Сторожука? .. Ви, бестії, в одну дудку граєте!..* (П. Колесник); — *А коли хочеш знати, Кіндрате, то він з Герасимом в одну дудку грає* (А. Іщук); *Він або нічого не бачить, або ж на одну дудку з тими байстрюками грає* (М. Ю. Тарновський); **(15) Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки)** *з ким і без дод.* — діяти несерйозно, бути нещирим з ким-небудь і т. ін. *Мені здалось, що редакція грає в ляльки з народом...* (Леся Українка); *Парфутін підійшов і голосом, повним сарказму й обурення, сказав: — Так що це ви, шановний, надумали з нами в бирюльки грати?!* (Б. Антоненко-Давидович); [К р а в ц о в:] *Війна, а вони в ляльки граються. Тиловики!* (О. Коломієць); **(16) Гра́ти (гра́тися) в мовча́нку** *з ким і без дод.* — ухилятися від розмови, виступу і т. ін.; відмовчуватися, не розмовляти. [Я р и н а:] *Я собі здумала: як ото наші хлопці грають в мовчанку* (Леся Українка); *Грати в мовчанку з Кроквою після його галасу на зоринах було значно важче, ніж під час короткочасних зустрічей із Сохацьким* (Л. Дмитерко); — *Я лікар. А гратись у мовчанку нема часу* (Л. Дмитерко); **(17) Гра́ти / зігра́ти ду́рня (ду́рника)** *перед ким і без дод., зневажл.:* а) прикидатися нетямущим, таким, що не розуміє, не знає чого-небудь. *Варава скривився, ще не знаючи, що йому робити з отцем Миколаєм: чи*

грати перед ним дурника, чи наодинці так пригрозити, щоб у нього надовго одпала охота строчити доноси (М. Стельмах); *Розумний дуріє в хмелю, Шахрай грає дурня* (В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса); б) *(перев. док.)* опинитися в невигідному, незручному становищі, допустивши помилку. *Дорощук глянув на Ковальова якимось болісним поглядом. Знову заблудився, зіграв дурня* (М. Ю. Тарновський); **(18) Гра́ти / зігра́ти роль** *(заст.* **ро́лю),** *перев. яку:* а) мати певне значення, виконувати які-небудь функції. *На контраст до неї .. чоловік .. грав у господі другорядну роль* (М. Рильський); *В тих диспутах Олесь за дорученням окружкому грав неабияку роль* (О. Донченко); *Кирусові чорні* [вуса] *неодмінно грали свою роль* (В. Бабляк); *Писанка грала колись свою роль і при сватанні* (із журн.); *Мама, напевно, вже й кається в душі, що влаштувала цю вечірку і дозволила Дарці зіграти роль дорослої .. Дарка осміішила себе перед усім товариством* (Ірина Вільде); *Я вже був одного разу в цьому місті, що двічі зіграло велику роль в угорській історії* (Л. Первомайський); б) *(кого і без дод.)* видавати себе за кого-небудь. *Він був певний, що на нього ніхто не звертає уваги, а проте грав ролю* (М. Коцюбинський); *Ви .. граєте роль обуреного і плетете нісенітниці* (І. Франко); — *Того вечора я грала зовсім іншу роль* (Леся Українка); *Хоч і як хотілось Галі Буть твердою, мов скала, Та цієї ролі далі Грать вона вже не могла* (С. Воскрекасенко); **(19) Гра́ти на болю́чій струні́** *чиїй, кого, рідше для кого* — завдавати комусь прикрості, неприємностей, нагадуючи про щось хвилююче, наболіле; дошкуляти комусь. *Ігоря легко "купити", граючи на такій болючій для кожного малюка струні, як питання хоробрості* (І. Багмут); — *Пані так милостиво довіряє всяким зайдам, що навіть не помічає: від кого тхне воском, а від кого тюрмою, — делікатно грає* [Салоган] *на болючій струні пана* (М. Стельмах); **(20) Гра́ти на не́рвах** *чиїх, кому і без дод.* — дратувати, дражнити кого-небудь, навмисне спричиняти переживання комусь. — *Оженюся, а там видно буде! — пояснив Денис, ніби зумисне граючи на нервах* [Дорощукові] (М. Ю. Тарновський); — *Васька! Досить мені на нервах грати* (Б. Антоненко-Давидович); **(21) Гра́ти на почуття́х (почуття́ми)** — використовувати з корисливою метою певні почуття людини. *Автор показує, як міцно узалежнюється людина від медіезованого, сфальшованого образу світу, як у зв'язку з цим нею можна маніпулювати, грати її почуттями* (із журн.); **(22) Гра́ти на пу́бліку** — робити що-небудь напоказ, з розрахунку на дешеву популярність, невибагливий смак глядачів, слухачів. *Коли дитина позує для когось, вона поводиться штучно, грає на публіку, не можна побачити її справжні почуття* (з газ.); **(23) Гра́ти на ру́ку** *кому* — підтримувати кого-небудь, сприяти комусь у чому-небудь; допомагати. *Випадковість, а грала їм на руку* (Б. Харчук); *Він сприйняв це як дарунок долі, із вдячністю оцінивши обставини, які грали йому на руку, внаслідок чого вдалося досягти результатів, про які не міг і мріяти* (з газ.); **(24) Гра́ти** *(рідше* **розі́грувати, лама́ти** *і т. ін.)* **комéдію** *(рідко* **куме́дію)** *перед ким, кому і без дод.* — удавати з себе когось, прикидатися кимсь, лицемірити і т. ін. *Він добре знав, що обурення пана комісара в значній мірі нещире, що він грає комедію* (І. Франко); *Хлопець бачив, що дедя* [тато] *грає кумедію, і мовчав* (Г. Хоткевич); *Я мусила через тебе не один раз сердитись, не один раз відігравати перед світом комедію* (О. Кобилянська); — *Я тобі говорив, щоб ти рано прийшов, без запізнення, а ти мені комедію граєш* (Григорій Тютюнник); *До столу .. вийшов Тихін Фіялко. Він щулився .. і від хвилювання трохи збивався: — Комедію ти ламаєш, Трохиме* (В. Речмедін); — *Досить вам грати комедію, перейдемо до діла* (Ю. Бедзик); *Ви тут комедії не розігруйте. Гадаєте, воно мені так мед?* (з газ.); **Гра́тися** *(рідше* **гра́ти, ба́витися** *і т. ін.)* **з вогне́м** *див.* **гра́тися; (25) Гра́ти у вла́сну (свою́) ду́дку** — мати незалежні думки, погляди і чинити на власний розсуд, на свою користь. *Кожен дідько в свою дудку грає* (прислів'я); *Диктатора немає. То й кожний з них у власну дудку грає, І має кожний з них свою програму...* (О. Олесь); **Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш]** *див.* **ки́шка; Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть** *і т. ін.)* **/ задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла** *і т. ін.) див.* **жи́лка; Кров гра́є / загра́ла** *див.* **кров; Мо́лодість гра́є** *див.* **мо́лодість; Му́хи в но́сі гра́ють** *див.* **му́ха; Не дава́ти / не да́ти собі по но́сі гра́ти** *див.* **дава́ти; Обрі́к гра́є** *див.* **обрі́к**[1]; **О́чі** *(рідше* **очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли** *див.* **о́ко**[1]; **У животі́ [аж] пи́щики гра́ють** *див.* **пи́щик; (26) Хоч коне́м грай:** а) досить великий, просторий і т. ін. — *Добра хата, хоч конем грай! Не такому бовкунові, як дід Улас, вона личить; отже, хай і він попотовчеться. Він звик на просторі, — сказали одрадяни* (Панас Мирний); *Дивитесь зовні — хата незатишна, зате всередині велика, хоч конем грай* (С. Чорнобривець); б) *(де)* багато вільного місця; просторо. *У дворі хоч конем грай* (із журн.); в) *(перев. зі сл.* п р о с т о р и й*)* надто, дуже. *Минуло літо, й новий дім аж засміявся. Стіни рублені, поміст високий, всередині просторий хоч конем грай* (С. Чорнобривець); г) *(перев. зі сл.* м і с ц я*)* досить багато. *В такому арештантському вагоні було місця — хоч конем грай* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); **(27) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на скри́пці гра́ти** *зі сл.* г о в о р и т и — дуже красиво, приємним голосом. — *Як славно ж він говорить, немов на скрипці грає, — похвалив* [Плачинда] *у думці вчителя* (М. Стельмах).

ГРА́ТИСЯ, гра́юся, гра́єшся, *недок.* 1. *чим, з ким — чим і без дод.* Проводити час, забавляючись, розважаючись. — *Побачила й батьківське подвір'я, і ту вербу кучеряву, гіллясту, що малою ще дівчинкою під нею гралась* (Марко Вовчок); *Діти Гралися собі крашанками Та й стали хвалитись Обновами* (Т. Шевченко); *Діти, хлопчик і дівчинка, гралися з кицькою* (М. Шеремет); * Образно. *Вітер шарудів і грався довгими вусами колосків* (В. Собко); * У порівн. *Десь далеко замиготіла блискавка, бліда, дрібненька, неначе хтось грався, перекидаючись по небі золотими м'ячиками* (І. Нечуй-Левицький); // *ким і без дод.* Легковажно ставитися до кого-небудь. *Не любить він її, а тільки грається нею та говорить їй при зустрічах нещирі слова про свою любов* (А. Шиян); — *Що ж, любить він тебе, чи так... грається? — Не знаю* (Григорій Тютюнник).

2. *у що, рідше у чого, чим, з чим.* Те саме, що **гра́ти** 3, 5. *Попід тинами гралися дівчатка у посмітюхи* (М. Коцюбинський); *Худоба паслась, а ми гралися у м'яча* (І. Цюпа); *Матюха знічев'я грався наганом: крутне барабан, — а воно задеренчить* (А. Головко); — *Навіщо він бреше?.. — тоскно подумав Іван.. — Навіщо грається в заклопотаність, коли насправді всенькі дні блукає по райкомівських кабінетах або анекдотить у редакції* (В. Дрозд); *Вона* [Катерина II] *.. гралася в освічений абсолютизм* (Л. Первомайський).

3. *рідко.* Робити швидкі, різного напрямку рухи (про комах, птахів, риб). *В тіні їх* [дубів] *гущавини гралися мільйони дрібнюсіньких комариків* (І. Франко); *Плиснуть по водиці, Граючись, рибки* (П. Грабовський).

4. Пас. до **гра́ти** 1, 8. *Після сієї пісні співалося ще багато всяких, танцювалося того й сього, гралося на різних струментах* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки) *див.* **гра́ти; Гра́ти (гра́тися, гуля́ти) в сніжки́** *див.* **гра́ти; (1) Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)>:** а) гратися в гру, під час якої гравці, тримаючись за руки, повинні утворити коло й перешкоджати одному з них ("котові") спіймати іншого ("мишку"). *Паничі почали вже скакати в довгої лози.., а потім стали з паннами грати в кота, в мишки* (І. Нечуй-Левицький); б) *(перен.)* бути з ким-небудь нещирим, хитрувати, лицемірити, приховуючи свої наміри. — *І що ми вигадаємо? І далі гратимемося в кота-мишки? Адже коли-небудь змушені будемо розрубати цей гордіїв вузол!* (В. Малик); — *Не придурюйся, Остапе, ми з тобою люди дорослі і не годиться нам гратися в кота і мишку* (М. Ю. Тарновський); **(2) Гра́тися напере́ваги (навпере́ваги)** — змагатися з ким-небудь, щоб здобути перемогу в чому-небудь. *Створювалося враження, що промовці граються наперевáги* (з газ.); **(3) Гра́тися** *(рідше* **гра́ти, ба́витися** *і т. ін.)* **в піжмурки (у жму́рки):** а) грати в гру, в якій один з учасників із зав'язаними очима ловить або шукає інших. *Пам'ятаю: завжди курява в класі, гамір, темрява така, що діти порозлазяться по вікнах, а маленькі граються в жмурки* (С. Васильченко); б) діяти нечесно, обдурювати кого-небудь, приховуючи щось. *Його* [єфрейтора] *погляд наче говорив: якщо язик збреше, то очі скажуть правду. Машкарук і не збирався грати в піжмурки* (В. Поліщук); — *Його вигляд, м'яко висловлюючись, не загрозливий. .. ми даремно граємося в піжмурки* (О. Донченко); — *Давайте покинемо бавитися в піжмурки. Так буде краще. А щиру відповідь ви дістали раніш* (Ю. Шовкопляс); — *Все! — тихо каже Зеленцов. — Тепер вам, полковнику, нічого гратися в жмурки. Ви, надіюсь, розкажете про все, що нас буде цікавити* (В. Кучер); — *Ми йдемо до ворога, а з ворогом у піжмурки гратися нічого* (Григорій Тютюнник).

◊ **Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки)** *див.* **гра́ти; Гра́ти (гра́тися) в мовча́нку** *див.* **гра́ти; (4) Гра́тися (гуля́ти, би́тися) навби́тки,** *діал.* — випробовувати міцність крашанок у великодні свята. *Хлопці навбитки б'ються червоними яйцями* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Діти .. гралисъ навбитки крашанками* (І. Нечуй-Левицький); **(5) Гра́тися** *(рідше* **гра́ти, ба́витися** *і т. ін.)* **з вогне́м** — поводитися необережно, займатися чим-небудь небезпечним, не думаючи про наслідки; ризикувати. *Він за ганебне діло взявся: з вогнем шпигун небесний грав* (В. Сосюра); — *Не грай, Оксано, з вогнем, бо ти, здається, й досі не знаєш, що таке життя* (М. Стельмах); — *Коли скажеш йому, щоб забув стежку до твого подвір'я? Бавишся, Марійко, з вогнем* (А. Хорунжий); — *Ой, хлопче, хлопче, — довірливо каже Роман, — не грайся з вогнем. І незчуєшся, як десь в капкан попадеш* (О. Гончар); *Пам'ять коротка у ворогів, грають з вогнем...* (І. Цюпа); **Чим чорти́ не гра́ються** *див.* **чорт.**

ГРАТУА́Р, а, *ч.* Сталевий скребок серцеподібної форми з гострими краями. *Гратуар застосовують для вирівнювання поверхні (на металі, гіпсі), зняття нерівностей фарбового шару* (з наук.-попул. літ.).

ГРАТУЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., кому і без дод., зах.* Вітати, поздоровляти. — *А! Гратулюю вам! — промовив Дарко .. радісним голосом* (О. Маковей); *Йому стискають руки, гратулюють, він подає руку і цьому, і тому, на всі боки дякує* (А. Крушельницький); *Моя поява викликала сенсацію, знайшлося багато знайомих. А! О! Давно не бачились! Купили нову хату! Гратулюю!* (У. Самчук); — *Гратулюю, пане Ліндер, — потис комісарові руку пан Ціммерман. Я й не знав, що ви така визначна людина!* (Ю. Винничук).

ГРАТУЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е, *зах.* Вітальний, поздоровний. *Послав тобі нині гратуляційну телеграму* (М. Коцюбинський); *Уважаю за приємний обов'язок подякувати Вам, вельмишановна пані, за Вашого гратуляційного листа* (Л. Мосендз); *Коли хорова капела "Думка" та симфонічний оркестр вперше виконали кантату-симфонію "Кавказ" С. Людкевича, захоплення цим твором було таке велике й сильне, що найвидатніші київські композитори послали у Львів авторові гратуляційну телеграму* (із журн.).

ГРАТУЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж., зах.* Вітання, поздоровлення. *Сьогодні надто не хтів* [хтось] *картки посилати, бо то ніби офіціальна гратуляція з Новим роком* (Леся Українка); *Нараз почув* [Степан] *крики над собою. Оклики радощів, гратуляції* (А. Крушельницький).

ГРА́УНД-БІТ, у, *ч., муз.* Стійка регулярна пульсація, що збігається з метричною структурою такту, і є основним началом, що організує ансамблеве й оркестрове виконання. *У європейській музиці незмінним залишається граунд-біт, ритм, який поєднується з мелодією і який при прослуховуванні пісні або мелодії ми можемо відбивати ногою* (з наук.-попул. літ.); *У джазі граунд-біт витримується самостійною ритм-групою, що не збігається з мелодією, може виконуватися барабаном, ногами танцюриста або оплесками слухачів* (із журн.).

...ГРАФ. Друга частина складних слів, що відповідає за знач. поняттям "людина, яка щось описує", напр.: б і б л і о́ г р а ф, б і о́ г р а ф, с ц е н о́ г р а ф.

ГРАФ¹, а, *ч.* У Західній Європі і царській Росії — дворянський титул (середній між князем і бароном), а також особа, що має цей титул. [П о д о р о ж н і й:] *Тут не довго помилитись, стільки тут графів, баронів та всякого панства* (Леся Українка); *Ліс і клапоть землі належав колись старому графові* (М. Івченко); *Спав граф спокійно, як у власному палаці після щасливого полювання* (П. Кочура).

ГРАФ², а, *ч., спец.* Математична модель об'єктів довільної природи, яка є сукупністю точок та відрізків, що їх з'єднують. *З погляду математики траса спуску з гори — не що інше, як звичайний граф* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Біхромати́чний граф,** *мат.* — граф з хроматичним числом, що дорівнює двом. *Планарний граф є біхроматичним тоді і тільки тоді, коли степені всіх його граней парні* (з навч. літ.); **(2) Орієнто́ваний граф,** *мат.* — граф, дугам якого надано напрямок. *Як і звичайний граф, орієнтований граф може бути заданий переліком елементів скінченних множин, діаграмою або за допомогою матриць* (з навч. літ.); **(3) Плана́рний (пло́ский) граф,** *мат.* — граф, що може бути зображений на площині без перетину дуг.

Про планарні графи кажуть, що вони укладаються на площині або мають плоске укладання (з навч. літ.).

ГРАФА́, и́, *ж.* 1. Смуга або стовпчик між двома вертикальними лініями в таблицях, у конторських і подібних до них книгах. *У першій графі .. таблиць професор Драга наклеював вирізані з газет повідомлення* (В. Кучер); *У ті старі, давні часи на селах статистичної графи — народився — не заповняли* (О. Ковінька); * Образно. *Уже моє життя в інвентарі розбите і розписане по графах* (В. Стус).

2. Розділ тексту, рубрика. *Олексій Іванович .. узяв ручку й рішуче написав в графі "Діагноз": Nihil* [нічого] (Б. Антоненко-Давидович); *Я взяв із течки матеріал відділу культури. Це засвідчував підпис підполковника Непрокіна у відповідній графі на першій сторінці* (О. Шугай).

◊ **Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́** *див.* **підво́дити.**

ГРАФЕКО́Н, а, *ч.* Кінескоп з двома керованими пучками електронів, один з яких записує на пластинку телевізійне або радіолокаційне зображення, а другий зчитує його. *Графекон застосовують для перетворення зображення: радіолокаційного у телевізійне, з одного телевізійного стандарту на інший і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГРАФЕ́МА, и, *ж., лінгв.* Одиниця писемної мови, що виступає в різних варіантах залежно від стилю письма, місця в даному слові чи реченні і відповідає фонемі в усній мові. *Своєрідно реалізується шрифтова варіантність графем на плакатах, оголошеннях, транспарантах, лозунгах* (з наук. літ.); *Графемою може бути буква, буквосполучення, ієрогліф або його частина і т. ін.* (з навч. літ.).

ГРАФЕ́МНИЙ, а, е. Прикм. до **графе́ма.** *У сучасній українській літературній мові є випадки, коли наголос виступає смислорозрізнювачем дієслівних форм з ідентичним графемним оформленням, наприклад: засіяти (посіяти) — засія́ти (засяяти)* (з наук. літ.).

ГРАФЕ́Н, у, *ч.* Одна з форм вуглецю, кристалічна решітка якого має товщину в один атом. *Графен був відкритий в 2004 році Андрієм Геймом та Костянтином Новосьоловим із Манчестерського університету, за що вони були нагороджені Нобелівською премією з фізики* (з наук.-попул. літ.); *Графен відкриває перспективи створення транзисторів та інших напівпровідникових приладів з дуже малими габаритами* (з наук.-попул. літ.); *На основі графену створено надчутливі сенсори (можуть виявляти наявність одного електрона), біосенсори* (із журн.).

ГРАФЕ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **графе́н.** *Графенова поверхня;* // Зробл. з графену; який містить графен. *Вчені запропонували макет графенового транзистора* (із журн.); *Графеновий фільтр для води.*

ГРАФИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для графлення. *Колись у школі класної дошки не було, учні користувалися своїми індивідуальними графильними дощечками, на яких виконували письмові роботи* (із журн.); *Графильна лінійка.*

ГРАФИ́Н, а, *ч.* Посудина з вузьким довгим горлом (для води, квасу і т. ін.); карафа. *На столі .. стояв повний графин горілки* (І. Нечуй-Левицький); *Гранчаста склянка тонко подзвонювала об графин з водою* (В. Кучер); *Анджей дістав з буфета графин з домашнім малиновим вином, налив тільки собі у срібний келих: не любив, щоб жінки пили* (М. Малиновська).

ГРАФИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **графи́н.** *Графиновий корок.*

ГРАФИ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **графи́н.** *Балабуха глянув на стіл: на столі не було графинчика з ромом* (І. Нечуй-Левицький); *Біля столу сидять Кирпа і Музиченко, перед ними графинчик, дві чарки і шматочок хліба* (М. Кропивницький); *Вона підсунула до Івана Кіндратовича графинчик з янтарною рідиною* (Д. Ткач).

ГРАФИ́НЯ, і, *ж.* Дружина графа. *То синок був литовської Гордої графині* (Т. Шевченко); *Дід Мусій пізнав графиню, скочив з воза, скинув шапку, вклонився* (Н. Рибак); — *Буваю на балах і на прийомах, бо я графиня, а Олекса граф* (Л. Костенко).

ГРАФИ́ТИ, флю́, фи́ш; *мн.* графля́ть; *недок., що.* Розкреслювати на графи; лініювати. *Графити журнал.*

ГРАФИ́ТИСЯ, фи́ться; *мн.* графля́ться; *недок.* Пас. до **графи́ти.** *Таблиці та табличні форми графляться горизонтально та вертикально* (з навч. літ.).

ГРАФІ́ВНА, и, *ж.* Дочка графа. *Приходить графівна Труда, .. така свіжа, мила, весела, так славно з ним жартує, так легко, безжурно сміється, аж тепло її слухати* (В. Винниченко); *Місяць ковзав у небі мовчазно й задумливо, проміння його лагідно гладило коси графівни* (Ю. Винничук); *Графівна, зустрінута дамами, ввійшла до бенкетної зали* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГРА́ФІК[1], а, *ч.* 1. Зображення з допомогою ліній різних моментів якогось процесу в їх залежності. — *В першу чергу мене цікавлять графіки напруг у типових сифонах периферійних систем каналу* (Іван Ле); *Графіком лінійного рівняння з двома змінними, в якому хоча б один з коефіцієнтів при змінних не дорівнює нулю, є пряма* (з навч. літ.).

2. План заходів, роботи і т. ін. із зазначенням часу їх виконання. — *Зібрав я бригадирів, склав з ними графік сівби, затвердили його на зборах і стали до роботи* (В. Кучер); *Годівля худоби провадилася за графіком* (Григорій Тютюнник); *Робота не бачила будь-якого натяку на якийсь там кінець. Графік відпусток зламався* (Н. Рибак); // Розклад руху транспорту. — *Не турбуйтесь: наш поїзд рушить точно за графіком* (О. Гончар); *Йому здалося, що поїзд стоїть аж надто довго, значно довше, ніж йому належить стояти за графіком* (Д. Ткач).

Вибива́тися / ви́битися з гра́фіка (з ро́зкладу) *див.* **вибива́тися.**

ГРА́ФІК[2], а, *ч.* Художник, який працює в галузі графіки (у 1 знач.). *Ті майстерні, то був справжній рай для нашої художньої братії. Безкоштовне приміщення, стипендія, художні матеріали, .. ще й майстер-друкар тобі б до послуг і друкарські верстати, якщо ти графік* (Ю. Логвин); *Визначний маляр, графік, етнограф та педагог Опанас Георгійович Сластіон був також одним із відомих зачинателів нової української архітектури початку XX століття* (з наук. літ.).

ГРА́ФІКА, и, *ж.* 1. Вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний штрихами, контурними лініями, плямами, точками на папері, тканині і т. ін. олівцем, пером, пензлем, вуглиною або відтиснутий на папері зі спеціально підготовленої форми; твори цього мистецтва. *Серед консультантів комісії — спеціалісти по металу, тканинах, книжках, графіці, живопису, кераміці, досвідчені художники-реставратори* (А. Михайленко); *В простінку між двох одчинених на вулицю вікон .. висів оксамитний пейзаж Бурачека, .. барокова графіка Нарбута* (В. Домонтович); *Графіка митця зачаровує, залишаючи у свідомості цілу гаму змішаних образів та відчуттів* (з газ.).

2. *лінгв.* Письмові чи друковані знаки, що відбивають звуки мови, інтонацію і т. ін.; зображення живої мови письмовими знаками. *У сербохорватській мові було прийнято дві графіки: у сербів та чорногорців (як і у македонців) — кирилиця, у хорватів та боснійців (як і словенців) — латиниця* (з навч. літ.); // Знаки, які використовуються для запису музики. *Для того, щоб точно записувати народну музику — пісні, думи, танці, інструментальні твори тощо, — потрібно добре знати нотну графіку* (з наук. літ.); // Розділ мовознавства, що вивчає різні системи письмових або друкованих знаків, літер. *Головний принцип української графіки — одна буква передає один звук, але навіть числове співвідношення звуків і букв (38 звуків і 33 букви) показує, що цей принцип може порушуватися* (з навч. літ.).

△ **(1) Ве́кторна гра́фіка** — вид комп'ютерної графіки, метод створення зображення у вигляді сукупності геометричних примітивів (точок, ліній, кривих і т. ін.), тобто об'єктів, які можна описати математичним рівнянням. *Базовим елементом векторної графіки є лінія, представлена відрізками прямих (вектори) і відрізками стандартних геометричних кривих, форма і розташування яких описується математичною формулою* (з навч. літ.); *Текстовий редактор має інструменти для роботи з об'єктами векторної графіки* (з навч. літ.); *При зміні масштабу зображення векторної графіки не втрачає своєї якості* (із журн.); **(2) Кири́лична гра́фіка** — одна з двох давніх систем слов'янського письма, використовувана в сучасній українській, російській, білоруській, болгарській, македонській, сербській та деяких інших мовах; кирилиця. *Графічною основою писемності Київської Русі була досконала кирилична графіка, але відомим було й глаголичне письмо* (з наук. літ.); **(3) Комп'ю́терна гра́фіка** — вид діяльності, в якій використовують комп'ютери для створення, оцифровування, оброблення, візуалізації графічних зображень; результат такої діяльності. *Майже всі фірми з виробництва реклами пропонують ввести у відео елементи комп'ютерної графіки* (з газ.); **(4) Ра́строва гра́фіка** — вид комп'ютерної графіки, метод створення зображення у вигляді растру, комбінації різнокольорових точок (пікселів), впорядкованих у рядки і стовпці. *При збільшенні зображення растрової графіки чіткіше і виразніше проявляється зернистість, тому, на відміну від векторної графіки, таке зображення має найбільшу якість у натуральну величину* (з навч. літ.); *На принципах растрової графіки базується робота екрана дисплея, а також лазерних і струминних принтерів* (із журн.).

ГРАФІ́Т, у, *ч.* 1. Мінерал чорного або темно-сірого кольору зі свинцевим блиском; різновид вуглецю. *Уже були відомі перші жертви, перші герої і перші приречені. Уже дві доби горів графіт* (А. Михайленко); *Графіт досить легко дробиться на частинки, ним, як олівцем, можна писати на твердих предметах* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Ми довго плавали, ми бачили .. темну, як графіт, над океаном ніч* (М. Рильський).

2. Те саме, що **гри́фель** 2. *Він неуважливо провів олівцем по краю паперу кілька широких рисочок, мов пробуючи графіт* (В. Владко); *Графіт весь час ламався.*

ГРАФІТИЗА́ЦІЯ, ї, *ж., спец.* Утворення графіту в структурі металевих сплавів при підвищених температурах, що збільшує їхню зносостійкість, полегшує оброблюваність і т. ін. *Найчастіше графітизацію використовують при виготовленні виробів з ковкого чавуну* (з наук.-попул. літ.).

ГРАФІ́ТІ, *невідм., мн.* 1. Стародавні написи, малюнки, прокреслені гострими предметами на посуді, стінах і т. ін. *Давньоруська мова та її орфографія представлені й у графіті Софії Київської* (з наук. літ.); *За допомогою архівних документів, а також графіті, що збереглися на стінах Кирилівської церкви, науковці доводять факт функціонування Кирилівського монастиря в часи навали хана Батия* (з наук.-попул. літ.); *Деякі епіграфічні знахідки (графіті на ліпному горщику, на бронзовому вістрі стріли і т. ін.) засвідчують знання давніми мешканцями городища грецького письма* (з навч. літ.).

2. Сучасний настінний живопис (перев. аерозольними фарбами); спрей-арт. *Молодь взагалі розважається тут вельми різноманітно, починаючи від банальних, навіть на наш погляд, дискотек і закінчуючи змаганнями з графіті, під які адміністрація міста навіть відвела спеціальну вулицю* (із журн.).

ГРАФІ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **графіт.** *Досліджуючи катодне проміння, Іван Пулюй у 1889 р. вперше помітив почорніння від нього графітних пластинок, а в середині 1895 р. за допомогою невидимих променів отримав перші знімки різних предметів* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. із графіту, з графітом. *Вуглець у чавуні знаходиться у вигляді графітних включень* (з наук.-попул. літ.); *Графітні стрижні реактора.*

ГРАФІ́ТО, *невідм., с.* Те саме, що **сграфі́то.** *Опубліковано цікаве графіто з Ольвії, яке було продряпане на горлі амфори близько середини VI ст. до Різдва Христового, від якого зберігся лише уламок* (з наук. літ.); *На одній з березанських теракот Деметри збереглося графіто: "Хліба, води, сина"* (з навч. літ.); *Технологія виготовлення графіто полягає у продряпуванні шарів штукатурки для декоративного оздоблення стін* (із журн.).

ГРАФІТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **графітува́ти.** *При переплаві відходів застосовують електроди — графітовані або металеві* (з наук. літ.); *Крім ліпної кераміки, у розкопаній споруді знайдено уламок бронзової пластини від якоїсь прикраси, шматочки сапропелітового браслета, уламок графітованої посудини* (з навч. літ.).

ГРАФІ́ТОВИЙ, а, е. Те саме, що **графітний.** *Мене вразили кадри. люди в .. масках звичайними совковими лопатами скидають з покрівлі чорні графітові уламки* (А. Михайленко); *Крізь отвір він* [Дмитро] *бачить, що обвалилася кришка реактора, оголилися графітові стрижні, що пожежники, які метушаться на верхніх краях стін, намагаються загасити полум'я, ллють воду в пащеку графітового вогню* (В. Яворівський); *Графітові гнейси відомі в Житомирській області, а також на Уманщині* (з наук. літ.); *Синтетичні алмази одержують із графітової суміші* (з наук.-попул. літ.).

ГРАФІТОВМІ́СНИЙ, а, е. Який має у своєму складі графіт. *У метеоритах знайдено графітовмісну речовину, яка належить до нового різновиду космічної речовини типу вуглистих хондритів* (з наук. літ.).

ГРАФІТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на графіт. *Доведено принципову можливість реалізації надвисокої твердості вуглецевих плівок завдяки формуванню специфічної графітоподібної наноструктури* (з наук. літ.); *Гексаніт народився в лабораторіях Інституту проблем матеріалознавства з гексагонального графітоподібного нітриду бору, обробленого ударними хвилями* (з наук.-попул. літ.).

ГРАФІТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **графітува́ти.** *Розроблено фізичну й математичну моделі графітування наф-*

тового коксу в шахтній однофазній електропечі неперервної дії (з наук.-техн. літ.).

ГРАФІТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Наносити графіт на поверхню чогось. *Електроди графітують в електричних печах при температурі вище за 2500 °С* (з наук.-техн. літ.).

ГРАФІТЯ́Р, а́, *ч.* Той, хто робить графіті. *Наші графітярі долучилися до дворічного фестивалю-марафону "Браво, стіни!", який полягає в цілеспрямованій зміні вигляду сірих промзон і глухих стін столиці* (з газ.).

ГРАФІ́ЧНИЙ[1], а, е. Прикм. до **гра́фік**[1]. *Графічні зображення звичайно поділяють на діаграми й картограми* (з наук. літ.).

ГРАФІ́ЧНИЙ[2], а, е. Прикм. до **гра́фіка.** *Високою графічною культурою, щирістю почуттів відзначаються і літографії І. Некрасова "Плоти під мостом"* (з наук.-попул. літ.); *Графічна система грамот у різних регіонах варіювалася. Так, у грамотах XV ст. із Центральної України зовсім не вживалися юси* (В. Русанівський); *"Руська трійця", поклавши основу народному напрямові в літературі Галичини, в демократичному дусі намагалася розв'язати питання про принципи правопису та графічну систему письма* (з наук. літ.).

ГРАФІ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **графі́чний**[2]. *Для геометричної орнаментики писанок східної частини Бойківщини характерна як строга графічність ліній, так і широка манера розпису* (з наук. літ.).

ГРАФІ́ЧНО[1]. Присл. до **графі́чний**[1]. *Графічно однорідне магнітне поле зображається силовими лініями, які є рівновіддаленими одна від одної паралельними прямими* (з навч. літ.); *Характеристики біоритмограми графічно зображуються у вигляді синусоїд, що показують фази нагромадження енергії організмом і її витрати* (з навч. літ.).

ГРАФІ́ЧНО[2]. Присл. до **графі́чний**[2]. *Під час створення текстового документа іноді виникає необхідність вставити до нього графічне зображення, яке ілюструє зміст тексту (рисунок, фотографія, схема, діаграма і т. ін.) або графічно оздоблює документ (рамки, роздільники, графічні маркери списків, логотипи і т. ін.)* (з навч. літ.); *В українській мові один звук може передаватися графічно кількома буквами (дж, дз)* (з навч. літ.).

ГРА́ФЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **графи́ти.** *Бухгалтерські книги спеціально графлені* (з навч. літ.); *Графлений бланк.*

ГРА́ФЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **графи́ти.** *Інструментальні панелі дозволяють керувати рубрикацією документа, структурою і графленням таблиць, уводити відсутні на клавіатурі знаки* (з навч. літ.).

ГРАФО... Перша частина складних слів, що відповідає за знач. поняттям "письмо", "почерк", "креслення", "малювання", напр.: г р а ф о́ л о г, г р а ф о м а́ н, г р а ф о с п а́ з м.

ГРАФО́ЛОГ, а, *ч.* Фахівець із графології. *З великої епістолярної спадщини* [І. Франка] *збереглась ледве половина. Ті листи цікаві для графологів* (Уляна Кравченко); *Ковбик ще якусь мить постояв перед глухою стіною, пильним оком графолога спробував хоч приблизно вгадати автора цих кам'яних і холодних написів* (О. Чорногуз).

ГРАФОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до графології. *Результати проведених наприкінці XX століття графологічних досліджень засвідчили, що щонайменше 70 зі 105 підписів учасників Собору 1590 року виявилися фальшивими* (з наук. літ.).

△ **Графологі́чна експерти́за** *див.* **експерти́за.**

ГРАФОЛО́ГІЯ, ї, *ж.* Пов'язане із психологією вчення, що доводить наявність чіткого зв'язку між почерком та особистістю людини. *Тоді таких .. вчень імпортного походження в Росії було багато .. Євгеніка, графологія, астрологія, френологія, парапсихологія — чого тільки тоді не було!* (М. Слабошпицький); *Почерк того чи іншого письменника аналізує спеціаліст із графології* (з газ.).

ГРАФОМА́Н, а, *ч.* Той, хто має потяг до писання, письменництва; плідний, але позбавлений хисту письменник. *Я ще працюю, викладаючи російську літературу в Гірничому інституті, та даю літконсультації молодим графоманам у кабінеті літератури й друку* (Б. Антоненко-Давидович); *Вона не розуміла психології початківців, не знала, що .. вони часто бувають схожі на графоманів* (О. Гуреїв); — *Писати літературно — означає перемагать у собі графомана. Графоман сидить у кожному письменнику, і талановитий той, хто вміє примусити себе замовкнути* (Григір Тютюнник).

ГРАФОМА́НІЯ, ї, *ж.* Хворобливий потяг до писання, письменництва в осіб, позбавлених літературного хисту. *Єсть і дещо спеціальне, з чим ми можемо й повинні боротись: це непереможна графоманія, самовпевненість, небажання учитись, зарозумілість багатьох молодих авторів* (М. Зеров); *Писати, не знаючи що, не знаючи для чого, як гоголівський Петрушка читав, не розуміючи, тільки заради того, щоб читати, — це не творчість, а графоманія!* (О. Донченко).

ГРАФОМА́НКА, и, *ж.* Жін. до **графома́н.** *Постать поетки — не менш дотепна іронія у бік зарозумілих і самозакоханих графоманів і насамперед графоманок* (із журн.).

ГРАФОМА́НСТВО, а, *с.* Письменницька діяльність без літературного хисту. — *Прочитайте мені?* — *попросив Григір.* — *Спочатку ви мені.* — *Гаразд. Тільки який з мене поет? Так, графоманство* (О. Бердник); *Т. Г. Шевченко гостро засуджував вияв графоманства в літературі, коли за зміст твору видавалася тільки його українська форма* (В. Русанівський); *Відтак гордий початківець і щасливий, а частіше змордований сумнівами: може, це графоманство?* (з наук.-попул. літ.).

ГРАФОМА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **графома́н;** стос. до графоманії, графоманства. *Затих Гусак оце тепер, Затих тому, що Крижень вмер На горе графоманській справі* (А. Крижанівський); *Усі свої графоманські дітища .. цей імпозантний пан підписував .. майже власним іменем* (Л. Дереш); *Слід сказати, що графоманську писанину в літературному потоці іноді з першого погляду не помітиш* (з наук.-попул. літ.).

ГРАФОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж.* Розділ кримінології, який вивчає почерк, розробляє методику ідентифікації особи за її рукописом. *Графометрія використовується при визначенні особи злочинця* (з газ.).

ГРАФО́НІМ, а, *ч.* Псевдонім, виражений умовними позначками, цифрами, зірочками, крапками, рисками і т. ін. *У часи політичних репресій автори дуже рідко підписували матеріали власними прізвищами. Основна інформація подавалася під псевдонімами, а частіше — криптонімами, графонімами, алонімами* (з наук. літ.).

ГРАФОСТА́ТИКА, и, *ж.* Розділ механіки, в якому задачі з рівноваги сил розв'язуються графічним способом. *Графостатику використовують у будівельній механіці при розрахунках різних конструкцій, а також при розрахунках зусиль у різних деталях механізмів і машин* (з наук.-попул. літ.).

ГРА́ФСТВО, а, *с.* 1. Графський титул. *Що там говорити: всі ці коронки, гроші, графство, влада, слава, все це — дурниці. Нема нічого кращого, вищого й святішого в житті, як кохання* (В. Винниченко).

2. *іст.* Територія, на яку розповсюджувалася влада графа (*див.* **граф**[1]). *Вже Бертольдо — граф заможний! Він живе в свойому* [своєму] *графстві, Наче сам король вельможний* (Леся Українка); *Згодом містечко помалу відбудувалося і стало навіть центром Любешівського графства* (М. Малиновська); *Великі феодали називались герцогами та графами, а їхні володіння — герцогствами та графствами* (з навч. літ.).

3. Велика адміністративно-територіальна одиниця в Англії, Ірландії, США і деяких інших країнах. *Одним із найрозкішніших бранденбурзьких ландшафтів є колишнє старе графство Руппін із замком Райнсберг та з силою-силенною озер* (О. Шугай); *Територія Великобританії поділяється на графства (Ланкашир, Йоркшир та ін.)* (з навч. літ.).

ГРА́ФСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **граф**[1]. *Не будучи графом, він не скаржився на недостачу друзів з графських синків* (Іван Ле); // Належний графові. *Він боявсь, щоб часом люди і справді не пішли на графський лан на заробітки* (І. Нечуй-Левицький); *Графський жеребець врізався в юрбу* (О. Донченко); *На шпилі фільварку .. тріпоче стяг з графським гербом* (Ю. Мушкетик).

ГРА́ФЧИК, а, *ч.* Пестл. до **граф**[1]. *Коли се прийшов у ложу молоденький графчик, братанець баронеси* (Леся Українка).

ГРАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Те саме, що **граціо́зний.** *Щось серце опекло, — То виросла якась побіля мене жінка, Граційна і легка, й таємна, як сніжинка* (М. Рильський); *Доки ми розсідаємось, нова барвиста група входить у замкнуте коло, почавши граційний і дуже швидкий танець* (Т. Масенко); *Таля присіла у граційному реверансі* (Г. Усач).

ГРАЦІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **граці́йний.** *У цих його викрутасах була якась особлива граційність.., трохи незграбний, Максим, високо підскакуючи в танці, неначе виростав, виструнчувався* (Г. Усач); *На скіфських прикрасах з великою майстерністю відображено пластику оленів, левів, коней, що вражають граційністю й красою* (з навч. літ.); *Перекладачеві поталанило знайти в своїй рідній болгарській мові потрібні відповідники для вираження іскристого гумору, незвичайної дотепності й чарівної граційності поетичного слова І. Котляревського* (із журн.).

ГРАЦІ́ЙНО. Присл. до **граці́йний.** *Коли вона метеликом гігантським випурхнула на сцену і, граційно голубою стьожкою хитнувши, почала якусь занадто сентиментальну річ, Яшко підвівся з ослона і .. подався за куліси* (А. Головко); *Дівчина.., надибавши тверду місцинку в центрі, почала легко, граційно витупцьовувати густий перебір* (Є. Доломан); *Стадо пішло підтюпцем, молодий олень теж наддав ходи, граційно несучи свої ще не дуже розгалужені роги* (І. Білик).

ГРАЦІО́ЗНИЙ, а, е. Повний грації, витончений у позах, рухах; граційний. *Олеся вибігла на ґанок і стала в граціозній позі* (І. Нечуй-Левицький); *Струнка, граціозна, легка, мов вітер, вона біжить стежкою, черкаючи білими рукавами колосся* (А. Шиян); // Який відзначається витонченістю форми. *Барвінковий вінок квітчав граціозну голівку* (О. Ільченко); *Серед темної зелені парку — водна станція металургів, граціозна, візерунчаста, блакитно-біла, мов казковий якийсь палац* (О. Гончар); *Святково біліють невеличкі ошатні будиночки, вілли з граціозними колонами й багатоповерхові, новітньої архітектури, споруди* (Є. Доломан); // Витончено красивий, досконалий (про мистецький, музичний і т. ін. твір). *На знак господаря загриміла музика, і граціозним менуетом почалися танці* (М. Старицький); *В одчинені вікна лилися тихі, граціозні мелодії: Маруся грала ноктюрн Шопена* (І. Нечуй-Левицький); *З приводу граціозної пісеньки "Утоптала стежечку" Шевченка якось запитували, чи не є вона фольклорним записом* (М. Рильський).

ГРАЦІО́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **граціо́зний.** *В ній бриніли й вабили сміливість, граціозність, жіноче кокетство й майже дитяча зухвалість* (Л. Дмитерко); *Своєю граціозністю й мальовничістю журавель привертає до себе загальну увагу* (О. Гончар); *У творчості Растреллі Андріївська церква — найскромніша, але вона перевершує більшість робіт майстра витонченістю та граціозністю композиції* (з наук. літ.).

ГРАЦІО́ЗНО. Присл. до **граціо́зний.** *Софія .. розмовляла з якоюсь панею, граціозно відкинувшись на спинку канапки* (Леся Українка); *Кивнувши головою до скрипалів, він граціозно простяг руки над клавішами* (Олесь Досвітній); *На невелику прогалину граціозно вибігла пара диких кіз* (М. Стельмах).

ГРА́ЦІЯ[1], ї, *ж.* 1. У давньоримській міфології — кожна з трьох богинь краси, радості (Аглая, Євфросинія, Талія), втілення жіночої чарівності. *Возлюбленику муз і грацій, Ждучи тебе, я тихо плачу І думу скорбную мою Твоїй душі передаю* (Т. Шевченко); * У порівн. *Три сестри, як три гайові грації, сиділи в зеленому курені і вітали гостей* (І. Нечуй-Левицький).

2. Витонченість, краса в позах, рухах. *З великою грацією вона повертала голову, дивилась то на одну сережку, то на другу* (І. Нечуй-Левицький); *Її грація, витончена постать будили загальний подив* (Ірина Вільде); *Йому так приємно спостерігати її, ще й відкривати в Марисі оцю вроджену грацію, плавність рухів, природну красу* (О. Гончар).

3. *перен., поет., заст.* Про надзвичайно гарну жінку; красуня. — *Ти й так повинен би співать, як бог, коли ся грація перед тобою!* (Леся Українка).

ГРА́ЦІЯ[2], ї, *ж.*: △ **(1) Ве́ксельна гра́ція,** *фін.* — установлена відстрочка сплати грошей за векселем після закінчення зазначеного у ньому терміну. *У разі неспроможності оплати за векселем існує можливість надання вексельної грації* (із журн.).

ГРАЧ, а́, *ч.* 1. Учасник якої-небудь гри; гравець. *Ляпали карти грачів, блищав мідний казан з чорної печі* (М. Коцюбинський); *Карта кружляє .. Грачі байдуже й спокійно ведуть гру* (У. Самчук); // Той, хто любить грати в яку-небудь гру, знавець якоїсь гри. *В п'янім стані його опановувала пристрасть грача, і тоді він готов був програти все, що мав* (І. Франко).

2. *рідко.* Людина, що грає на якому-небудь музичному інструменті; музикант, музи́ка. *Віола стогне під лучком... Схились над нею юнак-грач І слуха* [слухає] *струн таємний плач...* (Я. Щоголів).

◇ **(1) Ні грач, ні помага́ч,** *жарт.* — той, хто не здатний до якої-небудь роботи або не бажає її виконувати. — *Такто так, та я вам ні грач, ні помагач; шукайте собі деінде поради* (О. Кониський).

ГРАЧЕНЯ́, ня́ти, *с.* Пташа грака. *Цей покрик* [дівчинки] *(наче каркнуло в залі голодне граченя, взяте з гнізда) здався графським гостям дуже забавним* (О. Донченко).

ГРАЧИ́НИЙ, а, е. Прикм. до **грак.** *Гойдає вітер голі верхівки дерев, сіре небо важко нависло над старими грачиними гніздами* (П. Кочура).

ГРАЧИ́ХА, и, *ж.* Самка грака. — *Ти хто така? І де твій документ? — Спитав грачиху грак в сприятливий момент* (Л. Дмитерко).

ГРА́ЮЧИЙ, а, е. 1. Який грає (у 1, 3, 4, 6, 7 знач.). *Кілька зразків годинників з граючими механізмами зберігається у Львові* (з наук.-попул. літ.); *Поки знайшли нового керманича, одну гру команда провела під орудою граючого тренера* (з газ.); *В очах його видко було граючий огонь зловіщий, готовий вибухнути .. словом* (І. Франко).

2. *у знач. ім.* **гра́ючий,** чого, *ч.* Те саме, що **грач.** *Школа зустріла Льоню звичним гомоном, азартною грою в сніжки. Одна сніжка, немов випадково, потрапила в груди Льоні, що похмуро проходив повз граючих* (В. Владко); *— Що за вальса граєте, пане? — спитала Аглая-Феліцитас, задержуючися в переході коло граючого, й нагнулася через хвильку над нотами* (О. Кобилянська).

ГРЕ́БАТИ *див.* **гре́бувати.**

ГРЕ́БЕ́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш. до **гре́бля.** *— Ні, дідусю, я й не пила, я й не їла: тільки бігла через місточок та вхопила кленовий листочок, тільки бігла через гребельку та вхопила водиці крапельку* (з казки); *Коло гребельки маленький старий млин, весь закритий вільхами та лозами* (І. Нечуй-Левицький); *Старенька гребелька заросла з обох боків темною сумовитою вільшиною* (С. Васильченко).

ГРЕБЕ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до греблі. *Наочно представлено схему гребельної і дериваційної ГЕС* (з навч. літ.); *Розроблено інструкцію із технічної експлуатації річкових гребельних водозаборів зрошувальних систем* (з мови документів).

2. *у знач. ім.* **гребе́льне,** ного, *с., іст.* Податок на утримання греблі. *Загарбав* [пан] *край, неначе відумерщину, і брав за все — живе і неживе. За дим, за торг, ставщину, сухомельщину, .. гребельне, з воза, рогове* (Л. Костенко).

ГРЕБЕНЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до гребеня (у 4, 5 знач.). *Гребеневі гори мають високі та вузькі гребені, мало долин* (з наук.-попул. літ.); *Сівалка призначена для точного висіву насіння цибулі і рядкової сівби зубків часнику на рівній, гребеневій і грядковій поверхнях* (з навч. літ.); *При гребеневому посіві на перезволожених і важких ґрунтах насіння картоплі, суниць і т. ін. розміщують у спеціально створених гребенях* (з навч. літ.).

ГРЕБЕНЕПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гребінь. *Зябра китових акул мають гребенеподібний апарат фільтрації води* (з навч. літ.); *Сцена являла собою велику півкулю, поділену гребенеподібними перетинками, які то опускалися вниз, звільняючи простір для співаків, то підносилися вгору, утворюючи захисток* (із журн.).

ГРЕБЕНЕЧЕСА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Стос. до гребенечесання. *Ваговик гребенечесального цеху здійснює зважування стрічки, що надійшла з кардочесального цеху* (з наук.-техн. літ.); *Гребінне чесання виконують на гребенечесальних машинах, кардне — на кардочесальних* (з наук.-попул. літ.).

ГРЕБЕНЕЧЕСА́ННЯ, я, *с.* Вичісування вовни за допомогою спеціальних гребенів. *Підклас операцій включає кардочесання, гребенечесання текстильних волокон та інші підготовчі операції до прядіння* (з мови документів); *Підприємство реалізує вовну, яка не піддавалась кардо- чи гребенечесанню* (з мови реклами).

ГРЕБЕНИ́СТИЙ, а, е. Те саме, що **гребеня́стий.** *У південному степу з його звичайно сухою, вітряною осінню гребениста ріллі не тільки не сприяє нагромадженню та збереженню вологи в ґрунті, а навпаки, призводить до втрати її* (з наук.-техн. літ.).

ГРЕБЕНИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гребени́стий.** *Гребенистість поверхні поля — не більше 4 см* (з наук.-техн. літ.); *Нещільну поверхню ріллі з виразною гребенистістю краще спочатку обробити шлейф-боронами, які вирівнюють ґрунт, розпушують і утворюють дрібніші грудочки, одночасно злегка ущільнюючи його* (з навч. літ.).

ГРЕБЕНЯ́СТИЙ, а, е. З гребенем, гребенями (у 3–5 знач.); гребенистий. *Сонце сліпуче било в очі, виринаючи з-за далеких сизих гребенястих пасом* (І. Багряний); *У ті зими, коли випадає багато опадів, на незаборонованій гребенястій ріллі нагромаджуються більші запаси ґрунтової вологи* (з наук. літ.); // Який має вигляд гребеня, подібний до гребеня (у 2, 3 знач.). *Ось він* [Дніпро] *— синій, аж чорний, мов шкура велетня-змія, піднімає свою гребенясту спину, роздимає покручені боки* (Панас Мирний); *Попереду за морем голубих, гребенястих снігів таємниче темніли якісь хутори* (О. Гончар).

ГРЕБЕНЯ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Власт. за знач. **гребеня́стий.** *Під час оранки плугом із передплужником краще загортаються в ґрунт післяжнивні рештки і бур'яни, зменшуються брилистість та гребенястість ґрунту* (з навч. літ.).

ГРЕБЕ́ЦЬ, бця́, *ч.* 1. Той, хто гребе веслами; весляр. *— Ти, Іване, до берега приставай, — крикнув пан до одного з гребців* (Панас Мирний); *Гребці повинні були пропливти кілька кілометрів вниз по річці* (О. Іваненко); *Гребці дружно налягали на весла, корабель одпливав далі й далі від кам'яного берега* (П. Загребельний).

2. Той, хто згрібає що-небудь граблями, лопатою і т. ін. *Тут рота косарів з гребцями Йшли битись з косами, з граблями, Ніхто од бою* [з троянцями] *не цуравсь* (І. Котляревський); *Вже у половині дороги туди працювали скрізь на полях і сіножатях церковні люди, слуги перемишльського владики, — увихалися косарі, гребці, розкидальники* (К. Гриневичева).

ГРЕБІНЕ́ЦЬ, нця́, *ч.* 1. Довгаста пластинка із зубцями (з одного чи двох боків) для розчісування або скріплення волосся і прикрашення жіночої зачіски. *Поки Мар'я шукала гребінця, Марина розпустила Христі косу. Густе волосся, як хвиля, падало аж додолу* (Панас Мирний); *Дістала* [Софія] *.. штучний гребінець і всадила собі у волосся* (Леся Українка); *Мати сиділа на полу, в самій сорочці й спідниці, розчісувала гребінцем сиве рідке волосся* (О. Копиленко).

2. Зменш.-пестл. до **гре́бінь** 3–5. *По-директорському походжав зозулястий із хвацько збитим набакир гребінцем півень* (В. Нестайко); *Розшаліла вода .. затопила острів, полишивши тільки вузький піщаний гребінець* (П. Загребельний); *Зелені хвилі з білими гребінцями поспішали назустріч пароплаву* (О. Донченко); *Розгублено заклопотались лелеки на черепичному гребінці незнайомої хати* (П. Козланюк); * У порівн. *Півнячим гребінцем знялась* [чуприна] *над чолом* (В. Речмедін).

△ **(1) Морськи́й гребіне́ць** — морський двостулковий молюск, раковина якого нагадує гребінець. *Крім риби, є ще устриці й креветки, мідії й трепанги, ікра морських їжаків і морські гребінці* (І. Росоховатський); *Морські гребінці належать до делікатесів у всіх країнах світу; найсмачніше у морського гребінця — це його м'яз* (з навч. літ.).

◊ **Зна́ти, почо́му в Тростянці́ гребінці́** *див.* **зна́ти; Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць)** *див.* **стри́гти.**

ГРЕБІ́НКА, и, *ж.* 1. Довгаста пластинка із зубцями для розчісування волосся, куделі і т. ін. *Дістала* [Маруся] *з-за припічка гребінку й кусочок одбитого дзеркальця, .. стала розплітати свої грубі коси* (Грицько Григоренко); *Вона подала широку надщерблену гребінку, якою мичуть у селах*

клоччя (М. Олійник); * Образно. *Сонце вже сховалося за синюватою гребінкою пралісу* (М. Руденко); * У порівн. *Лушпиння застрявало в бороді, яку він час од часу розчісував пальцями, мов гребінкою* (А. Шиян).

2. Пристрій чи інструмент у вигляді довгастої пластинки з рядом зубців на один бік. *Зрізування ґрунту провадять гребінкою бульдозера для того, щоб не допустити перевантаження трактора* (з наук. літ.).

◊ **Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць)** *див.* **стри́гти.**

ГРЕБІНКА́Р, я́, *ч.* Майстер з гребінкарства. *Провідний етнограф Музею архітектури та побуту України вертає нас у світ призабутих ремесел і веде розповідь про колоритну постать гребінкаря з Лубен* (із журн.); *Село з правіку славилося гребінкарями* (з газ.).

ГРЕБІНКА́РСТВО, а, *с.* Виготовлення гребенів. *У селиці здавна поширені такі промисли: гончарство, гребінкарство, вишивання* (з газ.).

ГРЕБІ́НКОВИЙ, а, е. Прикм. до **гребі́нка.** *Гребінковий зубець;* // В якому (при якому) використовується гребінка (у 2 знач.). *У Подніпров'ї, Східному Поділлі використовували гребінкову техніку, тобто візерунок наносився на килими переплетінням основи кольоровими нитками і прибивався за допомогою гребінки* (з наук. літ.).

ГРЕБІ́ННИЙ, а, е. 1. Стос. до гребеня (у 1, 2 знач.). *Бавовняна пряжа буває кардною, гребінною та апаратною* (з навч. літ.); *Гребінна шерсть прядеться з довгих паралельно розташованих волокон, і на дотик вона гладка і щільна* (із журн.); // В якому (при якому) використовується гребінь (у 1 знач.). *Гребінне веретено.*

2. Виготовлений, пошитий з найгрубішого полотна. *Попадалися густо ратаї у гребінних сорочках, білесеньких, у чересах, як панцирі, у шкіряних ходаках* (К. Гриневичева); *Одягни його в білі гребінні штани й сорочку, дай солом'яного бриля на голову, а в руки бандуру — і готовий тобі кобзар* (М. Сиротюк).

△ **Гребі́нне полотно́** *див.* **полотно́; Гребі́нне пряді́ння** *див.* **пряді́ння.**

ГРЕБІ́ННИК, а, *ч.* Однорічна або багаторічна кормова рослина родини злакових. *В південно-східному кутку моря був відкритий нікому не відомий низовинний острів, порослий очеретом, гребінником та саксаулом* (З. Тулуб); *Гребінник звичайний має вишукане темно-зелене, вузьке листя, утворює стійкий до витоптування дерен, використовується для газонів* (із журн.).

ГРЕБІННИ́К, а́, *ч.* Той, що виробляє гребінки, гребінці (у 1 знач.). *Дівчина посилає курочку до гребінників, щоб обміняти нитку на гребінь, а гребінники — до калачників, щоб дали їм калачі* (з казки).

ГРЕБІ́НОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гребі́нка** 1. *У них у кожного гребіночка і дзеркальце!* (І. Карпенко-Карий); — *А вчора на ярмарку купили вони мені голубу круглу гребіночку* (Грицько Григоренко).

ГРЕБІНЦЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до гребінця. *У кінці XIX століття на Шулявці було три свічних і один канатний заводи, лісопильня, столярна та гребінцева майстерні* (з наук.-попул. літ.); // Який має форму гребінця. *Надавши посудині необхідну форму за допомогою гребінцевих штампів або пучків трави, вирівнювали та згладжували поверхню, прикрашаючи іззовні, а інколи і зсередини орнаментом* (з наук. літ.).

ГРЕБІНЧА́СТИЙ, а, е. Те саме, що **гребеня́стий.** *Лисичка-сестричка лукаво мружила на гребінчастого півня зажерливі очі* (Ю. Збанацький); *Он по горі синіє рослина: то, мов стіг сіна, горбом здіймається вгору, то гострою швайкою піднімається в небо, то невеличкими копицями розкидалася по гребінчастій горі* (Панас Мирний); *Тераріуми стали притулком для прудкої ящірки, гребінчастого тритона, безногих ящірок-веретільниць, жаб* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою гребінчастих кігтиків задніх ніг павук з'єднує ниточки в одну загальну товсту неклейку павутинну нитку* (з навч. літ.).

ГРЕБІ́НЧИК, а, *ч.* Зменш.-пестл. до **гре́бінь** 2–4. *Гребінчики випорсали з коси у Мар'яни* (С. Васильченко); *На гострих гребінчиках хвиль не було білої піни* (В. Кучер).

ГРЕ́БІНЬ, беня, *ч.* 1. Високий дерев'яний стояк із зубцями, на які насаджується пряжа при ручному прядінні. *Сидить* [Оксана] *усе дома та дома, ні словечка не промовить, .. веретено долі лежить і мичка на гребні цілісінька* (Г. Квітка-Основ'яненко); *День у день вона вставала вдосвіта, сідала з наймичками за гребінь прясти* (І. Нечуй-Левицький); *Соломія склала гребінь, днище, відтягувала в куток прядку* (І. Цюпа).

2. Те саме, що **гребіне́ць** 1. *В цих сінцях панотець вийняв гребінь із кишені, розчесався, обітер чоботи полою* (А. Свидницький); *Мати розчісувала гребенем волосся Остапа й плакала* (О. Довженко); *В мить ока волосся скрутила* [Ружена] *перевеслом, клубок з нього пришпилила гребенем до потилиці* (Г. Колісник).

3. Довгастий зубчастий м'ясистий наріст на голові деяких птахів. *Півневим гребенем голови не розчешеш* (примовка); *Тимко, Марко, галичанин Прокопчук .. зайшли у найближчий двір. Назустріч вибіг півень.., затрусив червоним гребенем* (Григорій Тютюнник); *У руках у неї Богдан побачив здорового зозулястого півня з широким ярим гребенем* (І. Білик).

4. Верхній край, верхня частина, вершина чого-небудь (гори, стіни, насипу і т. ін.). *Вони обоє позлізали з коней і, стоячи на .. гребені гори, гляділи одно на одно* (І. Франко); *Угамувалася хуртовина, тільки на гребенях кучугур усе ще курився легенький пилок* (П. Кочура); *Добираючись по драбині до гребеня муру, .. Алім ще раз оглянувся* (Р. Іваничук); * Образно. *Над школою в гребені осокорів велично підводився повний місяць* (О. Гуреїв); // Вершина хвилі. *А навкруги викидалися срібні із моря дельфіни І розбивали хвостами гребені хвиль* (М. Зеров); *Море ще не заспокоїлось, здіймалися великі хвилі, але на їхніх гребенях уже не було білого шумовиння* (О. Донченко); // Верхнє ребро двосхилого даху. *Мов чорногуз, маячив* [Зарічний] *на високому гребені даху* (Яків Баш); *Навпроти церкви — курінь отамана, на його гребені чорніє лелече гніздо* (Ю. Мушкетик).

5. Вузька грядка землі, що нагортається плугом чи підгортальником. — *Під буряк, як грядка, повинна бути рілля! Щоб корінь ішов углиб. На гребінь кладіть мені скибу, не перевертайте* (К. Гордієнко).

◊ **(1) Як ли́сому гре́бінь,** *зі сл.* т р е б а, п о т р і б н о, *ірон.* — уживається для вираження категоричного заперечення змісту зазначених слів; зовсім не треба, не потрібно. *Треба, як лисому гребінь* (прислів'я); *То йому так потрібно, як лисому гребінь* (Номис).

ГРЕ́БКА, и, *ж.* Машина для згрібання сіна, соломи і т. ін. *Не коси, а лиш обкошуй, Не греби, а підгрібай, Бо несуть найважчу ношу Трактор, гребка та комбайн* (М. Гірник); *Дівча на гребці сидить, карий зблиск ока дівочого бачиш і*

повний колосок, що застряв між сталевими зубцями гребки... (О. Гончар).

ГРЕБЛИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* Скребло, скребниця. *Довга шерсть її* [кобили] *не знала греблиці і щітки, а грива росла, як хотіла* (О. Кобилянська); *Під бантами лемківської стайні є полички для щіток, що ними чистять корів, коней (щітка й греблиця)* (з навч. літ.).

ГРЕ́БЛО, гребла́, *с., діал.* Скребло, скребниця. *Вона греблом чистила коня, витирала щіткою* (С. Чорнобривець).

ГРЕ́БЛЯ, і, *ж.* Гідротехнічна споруда, що перегороджує річку або інший водотік для створення водосховищ, одержання енергії і т. ін. *Серед села лиснів широкий ставок, чорніла довга гребля* (І. Нечуй-Левицький); *Я дуже люблю, як співає вода, — весною вона з ревінням нуртує по всій долинці і, аж запінившись од люті, рве греблі* (М. Стельмах); *Обійшла я з ним усі споруди. І на греблі була, і внизу біля самих турбін, і шлюзувалася двічі* (О. Гончар); *Течія тут була слабка: відчувалась близькість греблі Дніпрогесу, яка затримувала воду* (П. Загребельний).

Як вода́ з про́рваної гре́блі (крізь про́рвану гре́блю) *див.* **вода́.**

◊ **Гре́блю не га́тять** *див.* **гати́ти; Тільки гре́блю гати́ти** *див.* **гати́ти; Хоч гре́блю (гать) гати́** *див.* **гати́ти; (1) Хоч під гре́блю:** а) уживається для вираження відчаю у зв'язку із безвихідним становищем. *Ще під будень сяк-так на роботі.. А як вечір настане або свято, або зостався хто який день без роботи... Хоч під греблю!..* (Панас Мирний); *Ще гірше, ніж селянам-хліборобам, прийшлося колишнім дворакам: ні хатки, ні паніматки. Вибули два .. роки — та й на всі чотирі боки! Куди хоч іди, що хоч роби: хоч — під греблю, хоч — на шибеницю* (С. Єфремов); б) куди завгодно. *Тікай сама хоч під шум, під греблю! — ґвалтувала Мотря. — Ти злодюга, ти відьма!* (І. Нечуй-Левицький).

ГРЕБНИ́Й, а́, е́. 1. Стос. до гребні (у 2 знач.). *Треба використовувати природні умови краю якнайповніше, всіляко культивуючи моторний, гребний і парусний спорт* (з газ.).

2. Який приводиться в рух веслами. *Шкіпер дивувався, хто б то міг бути, так далеко від берега на маленькому гребному човнику?* (М. Трублаїні); *Флот складався з 200 менших гребних суден, в кожному по 60 запорожців* (з наук.-попул. літ.); *Всі особи, які виходять на тренувальні заняття на моторних, вітрильних і гребних човнах, повинні користуватись індивідуальними рятувальними засобами (жилетами, поясами, нагрудниками)* (з навч. літ.); // Який складається із суден, оснащених веслами. *7 червня* [1788 року] *турецька ескадра несподівано напала на російську гребну флотилію* (С. Добровольський); *Запорожці, очолювані кошовим Іваном Малашевичем, переслідували турецький гребний флот* (з навч. літ.).

3. Який, розрізаючи та відкидаючи воду, рухає судно. *Кілька яровитів, що лишилися живими, попали у полон. Їх послали на бойові галери, прикували до гребних весел на трієрі* (О. Бердник); *Гойдається* [катер], *занурений майже до половини носом, немов сушить обидва гребні гвинти і рульову лопать* (Іван Ле); *Неспішно, залитий місячним сяйвом, рухався пароплав, лунко лопочучи лопатями гребних коліс* (В. Чемерис).

ГРЕБНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, чим і без дод.* Однокр. до **гребти́** 1–4. *Кирило Дуденко .. вскочив у човен і сильно гребнув обома веслами* (М. Стельмах); *Селянин у короткій свитці сіпнув за повід, кінь змахнув красивою головою, гребнув копитом* (М. Чабанівський); *Рудий гребнув товстими набряклими пальцями кілька цигарок і одразу подобрішав* (С. Добровольський).

ГРЕБНЯ́, і́, *ж.* 1. Дія за знач. **гребти́** 1. *Така вже з тебе і гребня: сідай краще на правило* (Сл. Гр.); *Гребня веслами.*

2. *розм.* Спортивне веслування. *У жінок, які займаються гребнею, плаванням, лижами, ковзанами, життєва ємність легень нерідко досягає 4000 і більше куб. см* (з газ.).

ГРЕБОВИ́ЦЯ, і, *ж., діал.* 1. Згрібання сіна. *На гребовицю вийшло десять дівчат* (Сл. Гр.); *Мелася з мамою .. побували на тих двох святах в Києві, прогайнувавши грошей стільки, що ними можна було б зробить оплать сливе на всю косовицю й гребовицю* (І. Нечуй-Левицький).

2. Час згрібання сіна. *Це було саме в гребовицю* (Сл. Гр.); *Підскочила гаряча пора: оранка, косовиця, гребовиця* (Панас Мирний).

ГРЕБО́К, бка́, *ч.* Рух весел у воді при гребні. *Дівчина звичним рухом, вміло і вправно занесла весла назад і, сильно розправляючи ноги і випростуючи стан, зробила перший гребок* (В. Собко); *Уже за перші сто гребків пан Адамек відчув, що його сорочка стала мокрою, як хлющ, ще за якийсь час у нього запаморочилося в голові — і він завис на веслі...* (С. Тельнюк); // Рух (перев. руками) при плаванні. *Майя помахала мені рукою. Я зробив гребок руками, перебираючи ластами, швидко підплив до неї* (І. Росоховатський).

ГРЕБОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., однокр., що, чим і без прям. дод.* Підсил. до **гребну́ти.** *Казимир гребонув веслом воду і перекинув човен* (П. Автомонов); *Ми сіли в човен, Ява відштовхнувся веслом. Я гребонув раз, ще раз, намагаючись робити це якомога красивіше і хвацькіше — хай бачать, як я вмію!..* (В. Нестайко); *Кінь гребонув копитами землю і помчав .. в степ* (О. Десняк); *Тихоня раптом заграла пишним хвостом, гребонула копитами землю і пішла по полю навскач* (В. Земляк).

ГРЕБТИ́, бу́, бе́ш; *мин. ч.* гріб, гребла́, ло́; *недок.* 1. *чим і без дод.* Упираючись об воду веслом або чим-небудь іншим, приводити в рух човен. *Скинув* [Данило] *човна на воду й поплив за нею* [Наталею]; *нема весла — гребе гострою шаблею* (Марко Вовчок); *Двоє хлопців, яким прийшла черга гребти, кинулись у човен і зайняли місця на лаві* (О. Копиленко); // Працюючи веслом або чим-небудь іншим, направляти човен куди-небудь. *Він щосили гріб до берега* (О. Донченко).

2. *чим і без дод.* Пливучи, виконувати рухи руками у воді, над водою. *Ріка .. намагається втягнути козака в глибину. Сірко гребе обома руками, .. врешті ноги дістали мулького дна* (Ю. Мушкетик).

3. *що, чим і без прям. дод.* Розгрібати, розривати що-небудь. *Гребе квочка на сміттячку, Курчаток скликає* (П. Гулак-Артемовський); *Кріт спочатку дробить землю зубами, ніби свердлить її, і гребе своїми сильними передніми лапами* (О. Копиленко); *По стернях розгулювало гайвороння, гребло своїми залізними і гострими пазурами крем'янисту, висохлу землю* (Григорій Тютюнник); *Хома гріб руками землю і, обламуючи нігті, шепотів: — Пронеси!* (О. Гончар).

4. *що і без прям. дод.* Збирати що-небудь у купу граблями, лопатою і т. ін. *Дівчата на луці гребли, А парубки копиці клали* (Т. Шевченко); *Старий Кайдаш загадав звечора Кайдашисі та Мелашці гребти сіно* (І. Нечуй-Левицький); *Горпина гребла сіно і варила куліш* (З. Тулуб).

5. *що, перен., розм.* Жадібно забирати, захоплювати що-небудь. *До себе всякий і гребе Які дістались їм подарки, — На-*

силу обійшлось без сварки (І. Котляревський); *Підкупи робив* [дипломат] *і сіяв лихо, Землі гріб великі і малі* (А. Малишко).

◊ **(1) Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою,** *перев. зі сл.* г р о ш і, *зневажл.* — багатіти дуже швидко без великих затрат праці, мати дуже багато грошей. *Старший брат і ні гадки собі: лежить та загріба гроші лопатою — усе йому Бог дає* (О. Стороженко); *— Сказано, діду, що ти великий багач, по сто мітлів* [мітел] *щотижня продаєш, гроші лопатою загрібаєш* (І. Франко); *— Ну, там, Лесю, чоловік зразу багатіє .. Там гроші лопатою гребуть* (М. Стельмах); **(2) Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обіру́ч)]** *що і без прям. дод., зневажл.* — бути зажерливим, збагачуватися, перев. нечесно. *І в чому ж він помилився сам? ..Чому ж такий нещасливий? І вдома, й на роботі. Не гріб під себе, не чіплявся в чужі горлянки* (Ю. Мушкетик); *Є такі, що обома руками гребуть до себе, і хоч би що. Ще й на інших спогорда поглядають* (В. Дрозд); **Хоч лопа́тою горни́ (гребі́, загріба́й** *і т. ін.)* *див.* **горну́ти.**

ГРЕБТИ́СЯ, бу́ся, бе́шся; *мин. ч.* грі́бся, гребла́ся, ло́ся; *недок.* 1. Розгрібати, розривати що-небудь сипке, пухке. *— Я от зараз піду на роботу, .. а ти тут наглядай, щоби кури в квітках не греблися* (Леся Українка); [Д у д а р:] *Журавлі полетять у теплий край, а півні зостануться на купі гною гребтись та кукурікати...* (І. Микитенко); * Образно. *На чорних ріллях, як мурашки, повзали люди, греблися в землі, зморені* (А. Головко).

2. Те саме, що **гребти́** 1. *По Підпільній доводилося гребтись проти води і через те човен посувався повагом* (А. Кащенко); *Пригнувшись на плотах, шалено гребла піхота. — Гребись, брати, гребись!* (О. Гончар).

ГРЕ́БУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гре́бувати.** *Християнству чуже гребування тілом. Подібно до того, як душу ми виховуємо чеснотами, тіло також необхідно зміцнювати і вправляти* (з публіц. літ.); *Гребування буквою Закону веде до розвитку небезпечних тенденцій: люди перестають Закон поважати і дотримуватись* (з навч. літ.).

ГРЕ́БУВАТИ, ую, уєш, **ГРЕ́БАТИ,** аю, аєш, *недок., ким, чим.* 1. Почувати огиду до кого-, чого-небудь; бридитися. *Баба Палажка довго гребувала татаркою і не хотіла їсти з однієї миски з нею* (З. Тулуб); *— Я розумію, ви гребуєте нашими харчами. Звикли до фешенебельних ресторанів* (О. Копиленко); *— Заходьте, коли кличу, і не гребуйте нашим хлібом-сіллю* (В. Логвиненко).

2. Ставитися до кого-, чого-небудь зневажливо, гордовито, без поваги, нехтувати когось, щось. [В а р к а:] *Перш ви гребували нами, а тепер наша черга* (М. Кропивницький); *— Як, — гримнув чоловік, заскреготівши зубами, — ти гребаєш моєю рукою, моїм товариством?* (О. Стороженко); *— Не всі ще, значить, гребують нашим ремеслом, не перевелося чабанське поріддя!..* (О. Гончар).

3. *перев. із запереч.* н е. Бути перебірливим; використовувати всі можливості. *Основною здобиччю для мисливця була білка, однак Василь не гребував і іншим звіром* (В. Гжицький); *Вона тиха, роботяща, не раз і Соломії в господарстві помагає. Жодною роботою не гребує* (В. Кучер); *Не гребував* [Стягайло] *і лихварством — давав своїм братчикам-запорожцям гроші в ріст і потім стягував з них по три шкури* (В. Малик); *— Знаєте, мене дивує те, що люди в гонитві хоч за якимось там нещасним іменем не гребують негідними засобами* (О. Шугай).

ГРЕ́ЖА, і, *ж., техн.* Шовк-сирець, нитку якого утворюють кілька волокон кокона. *При розмотуванні кокона тутового шовкопряда отримують грежу* (з наук.-попул. літ.); *Грежу добувають при первинній обробці коконів* (із журн.).

ГРЕЗЕ́Т, у, *ч., заст.* Коштовна шовкова або шерстяна тканина з дрібним візерунком одного кольору з фоном. [К а т е р и н а:] *Чого ж тобі ще бракує, моя пані кохана? .. Глянь на себе — вся в перлах, в .. грезеті, в оксамиті!..* (О. Стороженко); *Якось уранці Сафар приніс Насті саєтові шаровари .. й сукню-бешмет із тонкого грезету* (З. Тулуб).

ГРЕЗЕ́ТО́ВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **грезе́т.** *Грезетова тканина;* // Зробл., пошитий із грезету. *Умилася* [Венера], *причепурилась І, як в неділю, нарядилась, .. Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий* (І. Котляревський); *Він переводив очі на схрещені руки, оглядав грезетові черевички, що висувались з-під довгого вбрання, окидав зором усе схудле тіло сестри* (В. Підмогильний); *На заручини вона збиралася одягнути кунтуш грезетовий, .. обкладений сріблом і золотим газом з парчевими закладками* (Ю. Мушкетик).

ГРЕЙ, я, *ч., фіз.* Одиниця вимірювання поглинутої дози радіоактивного випромінювання. *Дози опромінення вимірюють у системі одиниць СІ в греях (Гр). Один грей дорівнює 100 рад* (з навч. літ.).

ГРЕ́ЙДЕР, а, *ч.* 1. Причіпна або самохідна машина для розрівнювання і переміщення ґрунту, сипучих матеріалів при побудові та ремонті доріг, гідротехнічних споруд і т. ін. *Трохи ближче чулось гуркотіння грейдера, що вирівнював трасу* (О. Лупій); *Виконання всіх функцій грейдера відбувається за допомогою спеціального робочого органу — відвалу з ножем, змонтованого на рамі машини, який можна піднімати, опускати, повертати в горизонтальній і вертикальній площині* (з наук.-попул. літ.); *Для землерийних робіт під час будівництва гідротехнічних споруд та інших меліоративних робіт застосовуються: одноковшові екскаватори, бульдозери, скрепери, грейдери і автогрейдери, канавокопачі і т. ін.* (з навч. літ.).

2. *розм.* Дорога, побудована за допомогою такої машини. *По добре накатаному грейдеру машина йшла швидко* (В. Собко); *— Буде час, — каже Воронцов, — ми наші грейдери теж заллємо таким асфальтом* (О. Гончар).

ГРЕЙДЕРИ́СТ, а, *ч.* Робітник, який працює на грейдері (у 1 знач.); грейдерник. *Скільки у зв'язку з широким розмахом будівництва потрібно мулярів і малярів, теслярів і столярів, монтажників і грейдеристів, зварювальників і електриків!* (із журн.).

ГРЕ́ЙДЕРКА, и, *ж., розм.* Грейдерна дорога; грейдер (у 2 знач.). *Грейдеркою влітку, коли нема на широкому просторі тривалих обложних дощів, котися й котися* (М. Рудь); *Виглядав, очікував, видно, сина й батько, .. рушив, .. приглядаючись, чи не з'явиться з грейдерки світло фар* (О. Гончар).

ГРЕ́ЙДЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **гре́йдер.** *В'язнична машина день у день, немов грейдерний коток, повільно й розмірено працювала над ламанням сили волі й психіки людей* (С. Чорнобривець); *Автонавантажувач оснащений люльковим захватом для лісопильних матеріалів, грейдерним — для сипких* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. за допомогою грейдера (у 1 знач.). *Ми в'їхали в Лебедин по широкій грейдерній дорозі* (Л. Первомайський).

ГРЕ́ЙДЕРНИК, а, *ч.* Те саме, що **грейдери́ст.** *— Хто будете? — спитав їх Микола Васильович. — Я тракторист, Петро, а це — грейдерник Степан* (з газ.).

ГРЕЙДЕРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **грейдерува́ти.** *Цього року зробили грейдеровану дорогу до кладовища, до якого раніше під'їхати було неможливо* (з газ.).

ГРЕЙДЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Розрівнювати дорогу, майданчик і т. ін. за допомогою грейдера. *Громада допомагає формувати кошти, за рахунок яких потім можна грейдерувати, підсипати, очищати дороги* (з газ.); *Потрібно грейдерувати низку вулиць райцентру* (з газ.).

ГРЕ́ЙЗЕН, у, *ч.* Гірська порода, що складається перев. з кварцу та слюди із вкрапленнями цінних рудних мінералів. *Розвідувальними роботами в північній частині Кривого Рогу виявлені нові породи, серед яких заслуговують уваги грейзен і доломіт* (з наук. літ.); *Грейзен часто містить такі рудні мінерали, як вольфраміт, танталіт* (з навч. літ.).

ГРЕ́ЙПФРУ́Т, а, *ч.* 1. Південне вічнозелене плодове цитрусове дерево родини рутових. *До цитрусових належать вічнозелені дерева та кущі тропічного і субтропічного клімату — лимони, апельсини, мандарини, грейпфрути та ін.* (з наук. літ.).

2. Жовтий або жовтогарячий великий соковитий плід цього дерева, кисло-солодкий на смак із гіркуватим присмаком. *Ліда власними руками зірвала й подарувала кожному з гостей по одному великому оранжевому, схожому на маленьке сонце, грейпфрутові* (В. Козаченко); *Було приємно, зійшовши вниз, знайти в їдальні гарно приготований стіл — шинка, яйця, бекон, хліб житній, хліб пшеничний, грейпфрут і кава зі сметанкою* (У. Самчук).

ГРЕ́ЙПФРУ́ТОВИЙ, а, е. Стос. до грейпфрута. *Грейпфрутова дієта;* // Вигот. із плодів грейпфрута. *Вчені з'ясували, що свіжовичавлений грейпфрутовий сік або цілий грейпфрут доцільно вживати для успішного схуднення* (з газ.); // Який складається із грейпфрутів (у 1 знач.). *Гордістю Ернандеса став невеличкий садочок з апельсиновими та грейпфрутовими деревами* (з наук.-попул. літ.).

ГРЕ́ЙФЕР, а, *ч.* Пристрій вантажопідйомних машин та екскаваторів, признач. перев. для захоплювання (зачерпування) та вантаження грудкових і сипких матеріалів. *При розвантажуванні пароплава кранівник підвів грейфер з рибою у бік вантажників, що перебували в трюмі* (із журн.); *Розкривається грейфер — і чорне золото сиплеться в залізничний вагон* (з газ.).

ГРЕ́ЙФЕРНИЙ, а, е. Прикм. до **гре́йфер.** *До силової частини навантажувача входять рама, колона, стріла з ламаною та телескопічною надставками, грейферний робочий орган з ротатором, домкратами* (з навч. літ.); *Шлам розвантажується прямо на концентрат і грейферними кранами змішується з ним* (з газ.).

ГРЕЙХА́УНД, а, *ч.* Найдавніша англійська порода хортів; собака такої породи. *Грейхаунд з'явився в Англії у ранньому середньовіччі і став улюбленою зграєвою собакою, яку використовували для цькування звірів, а пізніше — на перегонах хортів* (із журн.).

ГРЕК *див.* **гре́ки.**

ГРЕ́КИ, ів, *мн. (одн.* **грек,** а, *ч.;* **греки́ня,** і *і* **греча́нка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Греції. *Той чоловік був грек, Христофор Хрисанфович Копронідос* (І. Нечуй-Левицький); *Химерна доля закинула красуню-грекиню, Софію, з Константинополя .. до варшавського коменданта, щоб далі перейти в українські степи до магната Станіслава Потоцького* (Б. Антоненко-Давидович); *Смаглява гречанка в Піреї У черзі стоїть біля трапу* (Л. Дмитерко); *Майже два з половиною тисячоліття тому в гирлі Борисфену, як древні греки називали наш Дніпро, мандрував історик Геродот* (С. Журахович).

Шлях із варя́г (із варя́гів) у гре́ки *див.* **шлях.**

ГРЕКИ́НЯ *див.* **гре́ки.**

ГРЕ́КО-КАТО́ЛИК, а, *ч.* Християнин греко-католицького віросповідання. *В Україні, на Волині, Галичині та Закарпатті до війни мешкало близько чотирьох з половиною мільйонів греко-католиків, було п'ять єпископств* (з наук. літ.); *Андрея Шептицького як митрополита греко-католиків сприйняли спершу з недовірою, але наприкінці життя він став авторитетом навіть для ворогів* (із журн.).

ГРЕ́КО-КАТОЛИЦИ́ЗМ, у, *ч.* Напрям у християнстві, який виник в XVI–XVII ст. внаслідок укладення унії між католицькою і місцевими православними церквами; уніатство. *В українському греко-католицизмі реалізується спроба розв'язання проблеми самовизначення українців між християнським Сходом і Заходом* (з наук. літ.); *Греко-католицизм здійснював і дотепер здійснює значний вплив на культурне і суспільне життя Галичини і Закарпаття* (з навч. літ.).

ГРЕ́КО-КАТОЛИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до греко-католиків і греко-католицизму. *Викидати коники .. їй не дозволяло домашнє виховання у релігійній греко-католицькій родині* (В. Кожелянко); *Собор святого Юра — це греко-католицька святиня* (з газ.).

Гре́ко-католи́цька це́рква *див.* **це́рква.**

ГРЕ́КО-КАТОЛИ́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **гре́ко-като́лик.** *Оксана була спадковою греко-католичкою* (В. Кожелянко); *Духовний твір "Святий Йосиф Обручник", написаний греко-католичкою п. Марією Влад, відзначили на конкурсі "Коронація слова"* (з газ.).

ГРЕКОМО́ВНИЙ, а, е. Який спілкується грецькою мовою. *Ключовою подією в історії християнської церкви і монастирів Тавриди стала еміграція на півострів грекомовного населення в іконоборський період, що підтверджується археологічними дослідженнями* (з наук. літ.); *Грекомовних християн-румеїв і тюркомовних християн-урумів (відомих нині як маріупольські греки) переселив із Криму в Північне Приазов'я ще О. В. Суворов* (з наук.-попул. літ.).

ГРЕ́КО-ПРАВОСЛА́ВНИЙ, а, е. Те саме, що **правосла́вний.** *З 1947 р. Іван Огієнко проживає в Вінніпезі (Канада), де з 1951 р. є главою Української греко-православної церкви в Канаді* (з наук.-попул. літ.).

ГРЕ́КО-РИ́МСЬКИЙ, а, е. Стос. до стародавніх греків і римлян. *У греко-римській традиції сова символізувала мудрість і була супутницею й атрибутом богині Афіни (Мінерви)* (з навч. літ.).

△ **Класи́чна (гре́ко-ри́мська) боротьба́** *див.* **боротьба́.**

ГРЕ́НА, и, *ж., збірн.* Яйця метелика-шовкопряда. *Після запліднення самки шовкопряда відкладають грену і через кілька днів гинуть* (з наук.-попул. літ.); *Із грени виводять гусінь, яку годують листками шовковиці на кормових полицях спеціально обладнаних приміщень* (із журн.).

ГРЕНАДЕ́Р, а, *ч.* 1. У старій російській та деяких іноземних арміях — солдат або офіцер добірних (за високим зростом) піхотних чи кавалерійських частин (спочатку — солдат, спеціально підготовлений для ручного гранатометання). *Обставини врятували Івана від нерівного шлюбу: його покликали на військову службу прямісінько в гренадери* (Ю. Яновський); *— Зріст — дурниця. Не гренадером же готуєшся стати?* (О. Донченко); *За батареями йде піхота...*

Ідуть мінометники... Гренадери... Над ними клекотить небо, меркне блакить від бомб (І. Багряний); *Рота зупинилася. .. Гренадери-велетні стояли нерухомо* (І. Пільгук).

2. *розм.* Чоловік кремезної статури. *Власник особняка може дозволити собі також дуже велику і глибоку ванну, в якій навіть справжній гренадер буде лежати повністю у воді* (із журн.).

ГРЕНАДЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гренаде́р.** *Аж дивно Земцеву: зустрів серед полонених командира другої сотні Перновського гренадерського полку* (Г. Косинка); *У ньому* [наказі] *говорилося про те, що при ротах мають утворитися гренадерські групи* (О. Донченко); // Характерний для гренадера. *Он ступає попереду якийсь бородань гренадерського зросту* (О. Гончар).

ГРЕНА́ДЕЦЬ *див.* **грена́дці.**

ГРЕНА́ДКА *див.* **грена́дці.**

ГРЕНА́ДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **грена́дці** і Гренада. *Після створення на Гренаді Тимчасової правлячої ради було проведено демократичні вибори, і незабаром гренадський уряд отримав значний обсяг економічної допомоги з боку США* (з наук. літ.); *Більшість кубинців загинула, гренадські військові були взяті в полон* (з наук.-попул. літ.).

ГРЕНА́ДЦІ, ів, *мн. (одн.* **грена́дець,** дця, *ч.;* **грена́дка,** и, *ж.).* Населення острівної держави Гренада; представники цього населення. *Американські громадяни, як і самі гренадці, опинилися в небезпеці в тих умовах невизначеності й хаосу, що виникли зразу ж після перевороту* (з наук. літ.); *Губернатор заявив, що кожний гренадець, включаючи членів попередньої правлячої партії, може взяти участь у виборах за умови, що проти нього немає жодних кримінальних обвинувачень* (з газ.).

ГРЕНА́Ж, у, *ч., с. г.* Одержання здорової, життєздатної і високопродуктивної грени від шовковичного або дубового шовкопряда. *Гренаж здійснюють на племінних шовківницьких станціях і гренажних заводах* (з наук.-попул. літ.).

ГРЕНА́ЖНИЙ, а, е, *с. г.* Стос. до гренажу. *Яйця шовкопряда, як правило, дістають на гренажних станціях* (з навч. літ.).

ГРЕНЛА́НДЕЦЬ *див.* **гренла́ндці.**

ГРЕНЛА́НДКА *див.* **гренла́ндці.**

ГРЕНЛА́НДСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гренла́ндці** і Гренландія. *З другого кінця світу прискакав до Сігріди Гаральд, король гренландський, муж твердий і грізний* (П. Загребельний); *Крижаний покрив Гренландії особливо вразливий до зміни клімату. Гренландський льодовиковий щит пережив рекорд танення в останні роки* (з наук.-попул. літ.).

△ **Гренла́ндський кит** *див.* **кит¹; Гренла́ндський тюле́нь** *див.* **тюле́нь.**

ГРЕНЛА́НДЦІ, ів, *мн. (одн.* **гренла́ндець,** дця, *ч.;* **гренла́ндка,** и, *ж.).* Населення Гренландії; представники цього населення. *Основне населення Гренландії — біля дев'яноста відсотків — це гренландці (ескімоси)* (з наук.-попул. літ.); *Гренландці займаються рибальством та обробленням риби, вівчарством і оленярством* (із журн.).

ГРЕЦИ́ЗМ, у, *ч., лінгв.* Слово або зворот, запозичений із грецької мови. *Багато освічених українців, а серед них були автори українських стародруків, знали й застосовували в грецизмах наголос мови-джерела* (з наук. літ.); *Велика кількість інтернаціоналізмів класичного походження в українській літературній мові — це грецизми, тобто слова з давньої грецької мови* (з навч. літ.).

ГРЕЦЬ¹, я́, *ч., розм.* Те саме, що **грач.** — *Ведеш, гаде, свою підлу гру? Побачимо, який з тебе грець* (М. Стельмах); *Але ось щось затремтіло, В небі щось зашелестіло, Ніби легіт, мов вітрець, Наче в скрипку гарний грець Потихеньку грає, грає* (Л. Первомайський); *Народ тільки й ждав, щоб заявити про своє право, про свої вимоги: дай мені моє, бо маю до того право, бо я живий, бо я жнець, я ловець, я швець, я грець* (П. Загребельний).

◇ **І швець, і жнець, і на (в) ду́ду́ грець** *див.* **швець.**

ГРЕЦЬ², я, *ч., розм.* Апоплексичний удар; параліч; інсульт. *Чоловік думав, що у нього грець, так тяжко себе почував, не міг встати з ліжка* (із журн.); // *перен.* Уживається в лайливих виразах, у закляттях. *"Подаруй мені дівицю, Шамаханськую царицю", — Так відказує мудрець. Плюнув цар: "На тебе грець! Як таке, не дам нічого!"* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

Пара́ліч *(розм.* **роди́мець, грець) уда́рив (поби́в, розби́в)** *див.* **пара́ліч.**

◇ **(1) Бода́й (хай, (неха́й) би) грець спали́в у ді́жі** *кого, що, груб.* — уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, зневаги до когось, чогось або бажання позбутися когось, чогось. *Бодай тебе грець спалив у діжі!* (прислів'я); — *А те приключилось, що твій бойовий побратим усі мої нетрудові заощадження викрав із матраца, хай би його грець спалив у діжі* (Є. Гуцало); **(2) Грець побива́й / поби́й** *кого, що, груб.* — уживається для вираження незадоволення з приводу кого-, чого-небудь. *Грець тебе побивай* (Сл. Гр.); — *Ну й погода, грець її побий* (з газ.); **(3) Грець (холе́ра, хрін) з ним (з не́ю, з тобо́ю** *і т. ін.), груб.* — уживається для вираження примирення, вимушеної згоди з ким-, чим-небудь або незадоволення кимсь, чимсь, утрати інтересу до когось, чогось; хай буде так. — *Запхну* [шпагу] *та ще не туди — грець з нею* (С. Ковалів); — *Ну, і грець із ним, з твоїм вівсом, — вилаявся старуватий, похмурий запорожець* (С. Добровольський); — *Ну й що ж, нехай собі в них оця атомна* [бомба], — *чує Охтирський молодий голос із сусіднього купе.* — *І хрін з нею .. Значить, і в нас така є...* (І. Муратов); — *Давай сюди свитку — маєш дві кварти. Більше не дам, бо вона і того не варта.* — *Ну, бери: грець з тобою, гаспиде!* (П. Кочура); *Золота ж стільки маю, — мимрив розчулено, — толку ніякого...* — *То холера з ним, з тим золотом, — убік бубоніла Надія.* — *Воно ні здоров'я не додасть, ні віку не доточить* (Є. Гуцало); **(4) Грець ухопи́в** *кого, що, зневажл.* — хто-небудь раптово захворів, зник або загинув, щось недобре, зле трапилось з кимсь. — *Де ти пропадав, новий боцмане? — зустрів їх вигуком Торба.* — *Я гадав, що тебе грець ухопив* (М. Трублаїні); *Коли б він знав, що дочка його там, у самісінькому вирі неподобних подій, навіть є їх активним учасником... — сердешного доктора, поза всяким сумнівом, ухопив би грець* (Ю. Смолич); **(5) На гре́ця** *кому, що і без дод., груб.* — навіщо, для чого. *Картав* [дядько Семен] *рідних:* — *Занапастили Парасочку! На греця їй те багатство, хіба в ньому щастя?* (В. Минко); — *Може, ви ще й будете жаліти за своєю піччю, Василино, — сказав Твердохліб.* — *На греця вона здалася?* (І. Цюпа); **(6) Нія́кий грець не бере́ / не ві́зьме** *кого, що, жарт.* — з ким-, чим-небудь нічого не трапляється. *Такі вже ми, видно, що нас ніякий грець не бере — ні радіонукліди, ні нітрати* (із журн.); — *Дай дівчині хоч з людьми привітатись, — пішла назустріч Марині тітка Марія.* — *Грець її не візьме, йди сюди, Маринко* (Микита Чернявський);

(7) Хай (неха́й) би грець узя́в (забра́в) <Грець би взяв> *кого, що, груб.* — уживається для вираження незадоволення (перев. удаваного) ким-, чим-небудь, нехтування кимсь, чимсь. — *Ні, Шуро, поїду. Господарство ж, хай би його грець забрав. Та й Андрійко сам гасатиме по вулицях...* (О. Копиленко); [Ярина:] *Один він в неї, грець би його взяв. Однісінький...* (О. Підсуха); **(8) Хай (неха́й) [би] йому́ (їй, тобі** *і т. ін.)* **грець (хрін) <Грець його́>** *з ким — чим і без дод., жарт.* — уживається для вираження незадоволення ким-, чим-небудь, несхвалення чогось і т. ін. *Хтось Мухам набрехав, Що на чужині краще жити .. Покиньмо, кумо, Україну, Нехай їй хрін!* (Л. Глібов); *Ет, хай йому хрін з таким писанням при таких умовах* (М. Коцюбинський); *— Ну, — каже цар, — це й дудка! Ху! Хай йому хрін! Ніяк ніг не вдержиш* (П. Тичина); *А вітер такий, що нехай йому грець!..* (І. Нехода); —..*Рана гоїться добре? — Та гоїться, хай її грець* (А. Шиян); — *Хай йому грець з тим куривом! Давайте краще перекусимо* (Григорій Тютюнник); — *А грець його з тою роботою, — махнув рукою Левко. — Сядемо, Маріє, послухаємо перепілку* (І. Цюпа); — *Як там Кащубенкова бригада — норму дає? — .. Штурмівщина і тут, хай би її грець* (О. Гончар); — *Хай йому грець, — казав* [тато], — *так храмувати* (В. Большак); *Нарешті згадав це прізвище, хай йому грець!* (В. Дрозд).

ГРЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гре́ки** і Греція. *В історії українського, польського й турецького народів острів Хортиця відігравав велику роль, бо лежав на шляху із Польщі й України в грецькі, а згодом у турецькі землі й Царгород* (А. Кащенко); *У найпізніших боспорських написах першої чверті IV ст. зовсім відсутні згадки про грецькі божества, хоч цілком можливо, що серед окремих грецьких родин ще довго панували звичні їм традиції, обряди й вірування* (з навч. літ.); *Кирилиця — складна творча переробка грецького алфавіту* (з наук.-попул. літ.).

Воло́ський (гре́цький) горі́х *див.* **горі́х; Гре́цький ву́зол** *див.* **ву́зол[1].**

△ **Гре́цький вого́нь** *див.* **вого́нь.**

◊ **До гре́цьких кале́нд** *див.* **кале́нди.**

ГРЕЧА́НИЙ, а, е. Прикм. до **гре́чка.** *Іван коло худоби порається: скотові й вівцям підкладає в ясла просяної або гречаної соломи* (Панас Мирний); *Ледь-ледь ще повіє десь літом: Медами гречаного цвіту, Озонистим духом грози* (М. Гірник); // Вигот. з гречки. *Гречана каша сама себе хвалить* (приказка); *На столі, дбайливо загорнутий у чистий рушник, лежав тільки черствий окраєць гречаного хліба* (О. Донченко); *На ньому* [свят-вечірньому столі] *зараз лежать три хлібини, грудка солі, височіє стос гречаних млинців* (М. Стельмах).

◊ **Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні]** *див.* **сім; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **греча́ний бу́блик** *див.* **бу́блик.**

ГРЕЧА́НИК, а, *ч., розм.* 1. Хлібний виріб із гречаного борошна. *От цар знов загадує, щоб невістки напекли гречаників і принесли йому: хто краще пече?* (з казки); *Гоп, мої гречаники, Гоп, мої білі, Чогось мої гречаники На печі осіли* (з народної пісні); *Згадалась сусідка Вівдя, яка нагодувала хвору дитину гречаником* (О. Донченко).

2. *тільки мн.* Назва пісні і танку. [Мошко:] *Всіх, яких скажете: дудочку.., гречаники — нема такого танку, щоб Мошко не заграв* (С. Васильченко).

ГРЕЧА́НИЩЕ, а, *с.* Те саме, що **гречкі́вка.** *Загін півколом повернув на гречанище* (О. Десняк); *Сполохана на гречанищі перепілка губила .. своє перо* (Є. Пашковський).

ГРЕЧА́НКА *див.* **гре́ки.**

ГРЕ́ЧЕЧКА, и, *ж.* Пестл. до **гре́чка.** *Посію я гречечку над водою, Гей, над водою. Та вродила гречечка з лободою, Гей, з лободою* (з народної пісні).

ГРЕЧИ́ЗНА, и, *ж., заст.* Грецька мова, література та ін. — *Не можу я знести .. гречизни... Хоч греки у нас не найгірше* (М. Зеров, пер. з тв. Ювенала); *Літописець пише, що сам князь Ярослав Мудрий багато читав, організовував переклад творів із "гречизни слов'янською мовою"* (з навч. літ.).

ГРЕЧИ́Н, а, *ч., заст.* Грек. *Ставили їх* [церкви] *гречини, наш люд тягав камінь з землі древлянської, а майстри грецькі зиждили і зсередини прикрасили іконами, хрестами* (П. Загребельний); *Ридає жінка в Ольвії, у гавані, — чого ж гречин той довго так у плаванні?* (Л. Костенко).

ГРЕ́ЧКА, и, *ж.* 1. Однорічна трав'яниста медоносна рослина, із зерен якої виготовляють високопоживну крупу та борошно. *Збирали пізні гречки, коли в селі несподівано з'явився Гуща* (М. Коцюбинський); *На білу гречку впали роси, Веселі бджоли одгули* (М. Рильський); *Квітує висока гречка, у ній стоять кілька дуплянок і рамочних вуликів* (М. Стельмах).

2. Зерно цієї рослини. *Коли дядько переносив борошно, гречку, сочевицю та барильце з конопляною олією, городник стояв поруч і все списав у малесеньку книжечку* (Ю. Логвин); // Страва з такого зерна. *Мукта кладе мені в миску добрячу порцію гречки* (Л. Дереш).

◊ **(1) Неха́й (хай) бу́де гре́чка,** *жарт.* — уживається для вираження згоди; гаразд, добре. *Нехай буде гречка, аби не суперечка* (Номис); — *Тільки не треба про смерть. — Хай буде гречка! Не будемо про смерть* (П. Автомонов); *Він не став заперечувати... Нехай буде гречка, виконає завдання* (з газ.); **Переганя́ти / перегна́ти на** *(рідко* **че́рез) гре́чку** *див.* **переганя́ти; Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку** *див.* **скака́ти; Ста́вити / поста́вити на гре́чку** *див.* **ста́вити; Стриба́ння (скака́ння) в гре́чку** *див.* **стриба́ння; Як з гре́чки ли́ко** *див.* **ли́ко.**

ГРЕЧКІ́ВКА, и, *ж.* Поле, на якому росте або росла гречка. *На гречківці густо зеленіла озимина* (П. Панч).

ГРЕЧКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гре́чка.** *Вже ми виповзли з гречкових масивів, коли у вибалку, в стороні, почули раптом приглушений голос Гришка: — Сюди!* (О. Гончар); *Гречкові пахощі сильніші вранці, коли виділяється ароматний квітковий нектар — пожива для комах* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **гречко́ві,** вих, *мн.* Родина трав'янистих рослин, до якої належать гречка, ревінь, щавель і т. ін. *З високогірних районів Середньої Азії потрапила в культуру багаторічна рослина родини гречкових — щавель тяньшанський* (з наук.-попул. літ.); *До пізніх ярих зернових культур належать такі хлібні злаки другої групи, як кукурудза, просо, сорго, рис, а також гречка з родини гречкових* (з навч. літ.).

ГРЕЧКОСІ́Й, я, *ч.* 1. Той, хто сіє гречку. *У місті .. оселились люди не польової праці — гречкосії та хлібороби, а городської — ремісники, купці, крамарі* (Панас Мирний); *Чомусь вважається, що гречка — примхлива і маловрожайна культура. А семенівські гречкосії минулого літа своїм досвідом заперечили цю думку* (В. Минко).

2. *розм.* Людина, що займається хліборобством; хлібороб, землероб. [Мирон:] *Хочу хліборобом стать, гречкосієм* (І. Карпенко-Карий); *Юнак одразу спостеріг Зневагу в*

цих панів до себе, До гречкосія, мужика (С. Воскрекасенко); — *Як була земля наша в скруті, тоді не лише козаки, а й гречкосії йшли її боронити, брали коси, брали вила і незгірш козаків били ворога* (В. Нестайко).

ГРЕЧКОСІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **гречкосій.** *Гречкосійні традиції;* // Який вирощує гречку. *Івано-Франківщина не належить до гречкосійних областей і цей продукт здебільшого завозить із Тернопілля* (з газ.).

ГРИБ, á, *ч.* 1. Особливий організм, в якому поєднуються ознаки рослинного і тваринного організмів, має форму шапки, надітої на ніжку, і розмножується спорами. *Ой, дівчина по гриби ходила, В зеленому гаю заблудила* (з народної пісні); *Він пригинався між кущами, збираючи дорідні гриби* (В. Кучер); *В лісі пахло грибами, гіркуватим душком коріння* (Григорій Тютюнник); *Скільки тут грибів! Та це вже пізніше, під осінь, коли починаються дощі* (М. Руденко); * У порівн. *Дві хатинки причаїлися на лісовій галявині, наче якісь чудернацькі гриби* (О. Донченко); // *перен.* Хмара диму, газу і т. ін. такої форми після вибуху. *В штаті Нью-Мексико здійнявся в небо велетенський димовий гриб і пекельно-червоний зблиск першого атомного вибуху осяяв піски* (П. Загребельний); * У порівн. *Одна хмара стоїть, піднявшись над іншими сторчма. Висока, біла, клубчаста, як химерно застиглий в небі непорушний... атомний гриб!* (О. Гончар); // *перен.* Про стару, немічну людину. *Що я тепер? Старий гриб, а тоді я молодець був, та що й говорити?* (А. Чайковський).

2. *тільки мн.* Страва. *Яруна дістає з погреба корчаги, ставить на стіл солону веприну, квашені яблука, гриби* (С. Скляренко).

3. *перев. мн., біол.* Окрема група живих безхлорофільних мікроорганізмів, що живляться органічними речовинами. *Збудником хвороб зернобобових культур можуть бути гриби, бактерії і віруси* (з наук. літ.); *Процеси розпаду органічних решток і формування гумусу ґрунту мають складний ферментативний характер і відбуваються за безпосередньої участі мікроорганізмів, переважно бактерій і грибів* (з навч. літ.); *Деякі види грибів здатні уражати людину і спричиняти різні захворювання* (з навч. літ.).

(1) Бі́лий гриб — їстівний гриб із темно-коричневою товстою шапкою й білуватою товстою ніжкою. *Рясно висипав, висіявся білий гриб-боровик, і ніхто його не повизбирував і досі* (М. Малиновська); **(2) Чо́рні гриби́** — гриби, які темніють від сушіння (напр. маслюки, моховики, підосичники і т. ін.). *Ті чорні гриби такі дорогі, що їх тільки .. володарі можуть їсти* (Ю. Логвин).

△ **(3) Головне́ві гриби́** — гриби, що паразитують на рослинах, перев. злаках, викликаючи в них захворювання — головню. *Головневі гриби різко знижують урожайність зернових культур* (з наук. літ.); **(4) Іржа́сті гриби́** — гриби, що паразитують на насінних і папоротевих рослинах, спричиняючи захворювання на іржу. *Складний розвиток мають іржасті гриби — збудники хвороб багатьох культурних і диких рослин* (з наук. літ.); **(5) Плісене́ві (плі́сняві) гриби́ (грибки́)** — мікроскопічні гриби (грибки), що викликають гниття предметів і появу на них плісені — бархатного пухнастого нальоту. *Махтей поставив каганець на діжку. Стали помітними плісняві гриби. Вони густо вкрили дерев'яну стелю й підпори* (А. Шиян); *Деякі антибіотики виготовляють із плісеневих грибів, наприклад, пеніцилін* (з навч. літ.); *На мікроскопічні плісеневі грибки вперше звернули увагу фітопатологи* (з газ.); **(6) Ча́йний (япо́нський) гриб** — культура двох мікроорганізмів: симбіоз дріжджових грибів і оцтовокислих бактерій, що утворює товсту слизову плівку на поверхні розчину цукру в слабкому чаї. *Чайний гриб — це пружна маса, в якій співіснують рослинні мікроорганізми: оцтовокислі бактерії та дріжджові гриби* (з газ.).

◊ **Деше́вший від грибі́в** *див.* **деше́вий; (7) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **грибі́ [пі́сля дощу́,** *(рідше* **по дощі́)]** *зі сл.* р о с т и, з'я в л я т и с я, в и н и к а т и *і т. ін.* — дуже швидко й у великій кількості. *Невеличкі хатки кругом дворища неначе гриби виростали* (Панас Мирний); *Українські газети та журнали повискакують незабаром, як гриби по дощі* (М. Коцюбинський); *Полки партизанські ростуть як гриби...* (І. Нехода); *Товариства виникали тоді по селах, буквально як гриби після дощу* (В. Минко); *Росли як гриби після дощу пансіонати, звідусіль їхали у Трускавець грошовиті люди* (із журн.).

ГРИБА́Р, я́, *ч.* Той, хто збирає гриби, захоплюється збиранням грибів; грибник. *Між деревами Богдан побачив зарослого до очей немолодого чоловіка з чималим кошиком у руці. Напевне, грибар* (М. Стельмах); — *Мої батьки були завзятими грибарями, і я теж розуміюся на грибах* (з газ.).

ГРИБА́РКА, и, *ж., розм.* Жін. до **гриба́р.** *Грибарка зі стажем розповіла, що цьогоріч грибів у лісах багато, що вона користується порадами лісника і знає всі місця, де грибів росте найбільше* (з газ.).

ГРИБІВНИ́К, á, *ч.* 1. Той, хто займається вирощуванням грибів. *Грибівники захоплюються розведенням переважно білого гриба* (із журн.).

2. *розм.* Те саме, що **гриба́р.** *Тонкий знавець природи, натураліст і фенолог, він був і завзятим грибівником* (з мемуарної літ.); *Грибівники, звичайно, знають, що гриби лізуть після дощу* (з наук.-попул. літ.).

ГРИБІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Вирощування грибів як галузь сільського господарства. *Щоб успішно розвивати, наприклад, грибівництво, лісівництво, рослинництво в будь-якій країні, слід дбати про розвиток теоретичних, пошукових, фундаментальних досліджень у галузях ботанічних і мікологічних наук* (з наук. літ.); *Виробництво продукції грибівництва та продаж цієї продукції визнається фахівцями найбільш рентабельним бізнесом у сільському господарстві* (із журн.).

ГРИБІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до грибівника, грибівництва. *Комплексна система захисту грибівницьких ферм від хвороб і шкідників є складовою частиною технології вирощування грибів* (із журн.); *Грибівники-любителі створили місцевий грибівницький клуб* (з газ.).

ГРИБКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **грибо́к** 2. *Грибкова пористь з'являється внаслідок підвищеної вогкості будівельних конструкцій* (з газ.); *Вивчення грибкових організмів;* // Викликаний грибком (у 2 знач.). *Африканські сорти льону відзначаються високою стійкістю проти грибкових захворювань* (з наук. літ.); *Сонце освітлювало тільки горішню частину стін та стелю. Вона була вистелена важкими дошками, котрі з роками позсихалися й потріскалися, чорніли затьоками і біліли грибковими плямами* (Ю. Мушкетик); *Грибкові хвороби шкіри і нігтів відносяться до класу інфекційних захворювань людини, які викликають хвороботворні гриби* (із журн.).

ГРИБНИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **гриб** 1. *У грабовім темнім лісі Гострі пахощі грибні* (М. Рильський); *З-поміж дубів і сосен дихнуло розмореною хвоєю, торішнім листям і незмінним для всякого лісу грибним запахом* (М. Олійник);

Парив липень — найдощовитіший волинський місяць, грибний (М. Малиновська); — *Генерал Гулий .. каже, хлопці запізнюються, бо грибна пора* (В. Шкляр); // Вигот. з грибів; з грибами. [Р о м а н *(жадібно їсть)*:] *А борщ з грибами, йой, смачний, Марилько.* [М а р и л ь к а:] *А се грибна печеня. Улісах Тепер маслят — аж жовто* (Л. Забашта); *Грибні страви не тільки поживні, але й дуже смачні* (з наук.-попул. літ.).

2. *біол.* Викликаний грибами (у 2 знач.). *Грибні, бактеріальні, а також вірусні хвороби є інфекційними (заразними)* (з наук. літ.); *Бергман говорив про .. пісок, що, пересовуючись силою східних вітрів, завжди був страшним бичем виноградаря, про весняні й осінні заморозки, про грибні хвороби* (М. Хвильовий).

ГРИБНИ́К, á, *ч.* Те саме, що **гриба́р.** *Ліс він теж обожнював, як кожен корінний городянин, одначе грибник з нього виходив нікудишній* (А. Кокотюха); *Михайло Панасович Стельмах був прекрасним рибалкою, грибником і унікальним садівником* (із журн.); *Грибники, звісно, одне думають: "Їстівний чи ні?" І повниться корзина цінними грибами* (з газ.).

ГРИБНИКА́Р, я́, *ч., розм.* Грибар. *Грибникарі традиційно дотримуються золотого правила: якщо хочеш їсти грибний борщ, то ніколи не розповідай про свої боровиці* (із журн.); *Про те, що росте на грибній ниві Буковини, розповідає досвідчений грибникар* (з газ.).

ГРИБНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. Вегетативне тіло гриба, що складається з дуже тонких розгалужених ниткоподібних утворень і служить для живлення та прикріплення до ґрунту; міцелій. *Великий гриб .. притулився до потріскaного стемнілого срібла старої берези. Докія потягнула його за корінець до себе, і податлива м'яка земля піднялася вгору, оголюючи білу сітчатку* [сітку] *грибниці* (М. Стельмах); *Плодове тіло гриба існує недовго. Багаторічною його частиною є грибниця, що тонкими нитками розгалужується під землею* (з наук.-попул. літ.); *У базидіальних грибів грибниця звичайно розташована неглибоко в ґрунті* (з навч. літ.).

2. Жін. до **грибни́к.** *Ромка .. якось причепився до жінок, під їхнім наглядом знайшов свою першу сироїжку.., і наступного разу він рушив разом з грибницями* (А. Кокотюха).

ГРИБОВА́Р, а, *ч.* Той, хто переробляє гриби, працює в грибоварні. *Зібралися найкращі грибовари. Вони ділилися досвідом найбільш досконалого засолу, маринування, сушіння та консервування грибів* (з газ.).

ГРИБОВА́РНИЙ, а, е. Стос. до оброблення, варіння грибів. *Заготівельні і грибоварні пункти споживчої кооперації закуповують у населення гриби в необмеженій кількості* (з газ.).

ГРИБОВА́РНЯ, і, *ж.* Підприємство, яке заготовляє та переробляє гриби. *На грибоварні сушать, засолюють, маринують свіжі гриби* (із журн.); *Для успішного проведення заготівель лісових дарів на Поліссі починають роботу десятки грибоварень та сотні приймальних пунктів* (з газ.).

ГРИБОВИ́ЩЕ, а, *с.* Місце, де ростуть гриби. *Хлопчик схоплюється і біжить не спиняючись .. на знайомі грибовища* (П. Колесник); *Жінка .. йде собі загородами, лісами і, співаючи, нахиляється до суничників і грибовищ* (М. Стельмах); *Підоспіли, густо вродили в дрімучих лісових травах і жнив'яні гриби — жовтогарячі рижики та бурі, блідолиці печериці, і знову стояли неторкані, нетоптані їхні грибовища* (М. Малиновська).

ГРИБОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Те саме, що **мікóлог.** — *Пророщую спори на зерні, кладу під пеньок на целофан, накриваю ганчіркою, поливаю водою, — розказує грибознавець* (з газ.); *Українські грибознавці твердять, що ті гриби, які прикрашають парки та ліси, здебільшого (через стан нашої екології) краще не їсти* (з газ.).

ГРИБОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Те саме, що **мікологі́я.** *Раніше, коли гриби відносили до рослин, грибознавство вважали одним із розділів ботаніки* (з наук.-попул. літ.).

ГРИБО́К, бкá, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **гриб** 1. [М а в к а:] *Що ж там? Я шукала ягідок, грибків...* (Леся Українка); *А ось пеньок з опеньками! А он іще грибок! Малята повні жменьки їх кладуть у козубок* (Н. Забіла).

2. *тільки мн.* Страва. — *У вас у піст і грибки й опеньки, і рибка й варення, і узвар і кутя, й пиріжки з усякою начинкою* (І. Нечуй-Левицький); — *Беріть грибки! Накладайте салатів! Закусіть лимончиком!* — *Мурченко запобігав перед Сідалковським, як директор бази перед ревізором* (О. Чорногуз).

3. *перев. мн., біол.* Найпростіші мікроорганізми (дріжджі, плісень, гриби). *Вологі качани кукурудзи легко вражаються цвіллю та іншими грибками і бактеріями* (з наук.-попул. літ.); *Деякі грибки умовно патогенні і здебільшого не укорінюються в організмі людини, якщо у неї не ослаблені захисні механізми* (з навч. літ.); — *Шість років бився над ним* [зерном]. *І добився — не вилягає й грибка не боїться* (М. Стельмах); *Де ще мав би він можливість годинами працювати над мікроскопом, з подивом дізнаючись, що на коріннях дуба поселяються цілі колонії особливо корисного грибка..?* (О. Гончар); // *розм.* Ураження деревини та інших пористих будматеріалів такими мікроорганізмами. *Там* [у сторожці] *вогко, сіно пахне цвіллю, дошки — грибком і трухлявиною* (Григір Тютюнник); *Їй привиділись і ці чорні, зацвілі грибком, мокрі стіни, і вбоге ліжко.., і облуплена піч* (Г. Тарасюк); // *розм.* Захворювання людини і тварин, спричинене паразитарними грибами. *Каліка в кухвайці* [куфайці] *сидів під колонами кінотеатру.., на правому кедові бракувало підошви і великий палець чорнів лопатистим нігтем на неприродньо білій, поточеній грибком, нозі* (Є. Пашковський).

4. Споруда у вигляді гриба для захисту від сонця, дощу і т. ін. *На протилежному березі білий пісок був густо усіяний людьми, парасольками, кольоровими грибками й кіосками* (П. Панч); *Ібрагімов, як і домовились, лежав під грибком у затінку, дожидав лейтенанта* (О. Сизоненко).

△ **Плісене́ві (плíсняві) грибú (грибкú)** *див.* **гриб.**

ГРИБОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гриб. *В африканських саванах крони дерев, як правило, мають зонтичну або грибоподібну форму* (з навч. літ.); *У дядька Мусія була добре впорядкована садиба: хата, крита металом, з верандою, альтанкою в саду; остання — кругла дерев'яна будівля з грибоподібним дахом* (з мемуарної літ.).

ГРИБОСТІ́ЙКИЙ, á, é. Стійкий щодо грибів (у 2 знач.). *Встановлено, що досліджувані епоксидні композиції грибостійкі і можуть бути використані як захисні покриття для дерев'яних конструкцій і споруд* (з наук. літ.).

ГРИБОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **грибостійки́й.** *При дослідженні грибостійкості скла різного складу виявлено, що більшість кольорових стекол мало вражається пліснявими грибами* (з наук. літ.); *В Інституті мікробіології і вірусології оцінюють грибостійкість виробів різних заводів і фабрик* (з наук.-попул. літ.).

ГРИБО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **грибóк** 1. — *Ми зараз в ліс підем, сьогодні на сніданок грибочків наберем* (Н. Забіла); *Ковбик оглянув стіл, щедро сервірований .. білими мари-*

нованими грибочками, квашеними помідорами, баликом осетровим, заливними язичками і, звичайно, ікрою (О. Чорногуз); *Покуштував один грибок Омелько і аж очі закотив під лоба. — Оце грибочки. Таких і пан наш не їсть* (Ю. Логвин).

ГРИБУВА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **грибува́ти.** *З того, що з темного чулана виставив* [дід] *цілу шеренгу корзин і корзинок, Дмитро Іванович зрозумів, що грибування буде розкішним* (Ю. Мушкетик); *У результаті Чорнобильської катастрофи більша частина Полісся зазнала потужного радіаційного удару, на 157 тисячах гектарів заборонена будь-яка діяльність, включно з грибуванням та полюванням* (із журн.).

ГРИБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Збирати гриби. — *Отут і грибуватимемо, — сказав дід Олекса* (Ю. Мушкетик); *У Блідчі, де я часто грибував, рибалив, зайшов до знайомих* (Є. Дудар).

ГРИБУВА́ТИЙ, а, е. Схожий на гриб; грибоподібний. *Подав* [Анастас] *йому плетену з вовни шапку, грибуватий верх якої нависав на лице, ніби окап шолома* (Юліан Опільський); *Сім'я зібралась за круглим грибуватим столом* (із журн.).

ГРИ́ВА, и, *ж.* 1. Довге волосся на шиї і хребті деяких тварин. *Мій кінь вороний так, як хмара, літає .. І шовкова грива по вітрові має* (Л. Боровиковський); *Велика, тепер темна, а не сива шевелюра його нагадує левову гриву* (В. Собко); * Образно. *Над довгим рядом вагонів повисла кучерява грива диму* (І. Чендей); * У порівн. *Чуб, як грива на вороному коні, розчісується на льоту вітром* (Г. Косинка); // *перен.* Про густе довге волосся людини. *До неї приступив з свічкою пан Прушинський.., широкоплечий, з великою головою, з цілою гривою міцного волосся на голові* (І. Нечуй-Левицький); *Схопилася* [Назіра-хон], *труснула гривою розплетених кіс* (Іван Ле).

2. Довгасте підвищення; гірське пасмо. *На високих гривах гір кругом яру зеленіє старий ліс* (І. Нечуй-Левицький); // Намивне пасмо, довгаста прибережна обмілина. *Поряд із піщаними гривами і горбами у заплавних луках зустрічається багато озер* (з наук.-попул. літ.).

3. Смуга трави, хлібних рослин, що залишається нескошеною. *На полях впадають в очі огріхи — гриви нескошеного хліба* (з газ.).

◊ **[І] в хвіст і [в] гри́ву <У гри́ву і в хвіст>** *див.* **хвіст; (1) Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на)** — пишне, густе і довге волосся (звичайно у чоловіків). *Пудель відмахнувся від мух левиною гривою й розумно дивився на кошик, що стояв біля Сайгора* (М. Хвильовий); *Лев'яча каштанова грива спадала йому на плечі* (О. Донченко); *Схожий (так хотілося йому) на справжнього вченого і обов'язково з левиною гривою .. на голові.., він підніметься на кафедру* (Н. Рибак); *Осинський підвівся, провів рукою по хвилястій лев'ячій чуприні* (Ю. Хорунжий); *Повернувся* [Мамайчук] .. *пристойним кіномеханіком з левиною рудою шевелюрою і в розцяцькованій навипуск сорочці* (О. Гончар); *Він ґречно .. підняв фетровий капелюх, відкриваючи сиву лев'ячу шевелюру, зачесану набік* (О. Гончар).

ГРИВА́НЬ, я́, *ч., розм.* 1. Кінь з великою гривою. *Гривань уже рвонувся, і чобіт* [Мамая] *лишився в руках у хорунжого* (О. Ільченко); *Йде горновий поміж кіньми, вибирає для себе гриваня* (О. Гончар).

2. *перен.* Чоловік з довгим густим волоссям. *Обрала дівчина гриваня-красеня* (з газ.).

ГРИВА́СТИЙ, а, е, *розм.* 1. З великою, довгою гривою (у 1 знач.). *За вербами нестриножені коні підіймають гривасті голови* (М. Стельмах); *У Південній Америці зустрічається гривастий вовк, схожий на лисицю* (з наук.-попул. літ.); // *перен.* З довгим густим волоссям. — *Молодий чоловіче! — гукнув з машини уже без капелюха гривастий незнайомець* (І. Цюпа); * Образно. *Мчать хмарки гривасті у далекий край* (В. Сосюра).

2. З гривами (у 2 знач.). *Суттєвою особливістю Антрацитівського району є гривастий рельєф* (з навч. літ.); // *перен.* З високими хвилями. *Тихо грали гривасті вали* (П. Воронько).

ГРИВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **грива́стий.** *Черниш побачив запорошеного зв'язківця, який прив'язував до дерева гриватого білого коня* (О. Гончар); * Образно. *Буйними гриватими кіньми, весільними поїздами посунули у небі заквітчані хмари* (С. Васильченко).

ГРИ́ВЕНИК, а, *ч., заст., розм.* Монета в десять копійок. *Німець, радий, пообіцяв ще гривеника накинути на чоловіка, коли всі й далі так щиро робитимуть* (Панас Мирний); *Старий дідуган-човнар радий, що взяв з кожного з вас по гривенику, замість п'ятака, як годилось би* (Б. Антоненко-Давидович); *Падали в кобзарів бриль мідяки, срібні гривеники* (Ф. Бурлака).

ГРИ́ВЕНИЧОК, чка, *ч., заст., розм.* Пестл. до **гри́веник.** *Як біля того* [вбитого] *знайшли гривеничок, так і догадались, що у свиті були гроші* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він, недбало розсівшись, ставить малесенькі ставки .. — Що, волієш по гривеничку зароблять? Розсудливо* (В. Винниченко).

ГРИ́ВЕНЬКА, и, *ж.* 1. Зменш.-пестл. до **гри́вна.** *То був качур, Людота встиг розгледіти гривеньку в нього на шиї та синювату голову* (І. Білик).

2. Пестл. до **гри́вня.** *Немає смислу купувати долари в панчоху, бо гривенька стабілізується* (з Інтернету).

ГРИ́ВИЙ, а, е, *діал.* Сіро-жовтий (про масть); гливий. *Білий гусак підбіг близько до Гриця..; грива гуска також простягнула голову* (І. Франко).

ГРИ́ВКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гри́ва.** *Був в артілі коник: вороної масті, Лисинка на лобі, гривка поміж вух...* (С. Олійник); *Якийсь юнак, замурзаний і розхристаний, .. обминав ярмарок бічною гривкою* (І. Багряний); *Його* [струмок] *позначала густа, яро-зелена гривка осоки* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Антон зняв шапку і пригладив на голові рештки чуба, щоб не стирчали, як нескошена серед поля гривка* (С. Чорнобривець); // Підрізане над лобом волосся. *Левко білолиций, у нього на праве око постійно спадає гривка чорного лискучого чубка* (П. Запаренко).

ГРИ́ВНА, и, *ж.* Металева прикраса у вигляді обруча, яку носили на шиї. *Темне волосся* [покійного], *зачесане на проділ, прикривала шовкова біла пов'язка .. Єдиний знак великокняжого роду — золота гривна* (С. Скляренко); *Безумовно, це була дуже знатна особа. Про це свідчили й широкі золоті гривни з скручених у джгути дротинок, браслети на руці, якою він тримав поводи* (В. Владко).

ГРИ́ВНЕВИЙ, а, е. Прикм. до **гри́вня** 1. *У вересні гривневий курс, нарешті, вийшов зі стану заморожения* (з газ.); // Виражений у гривнях. *Безперечно, зручно мати гривневий і валютний рахунки в одному банку* (з наук.-попул. літ.); *Вартість угоди можна зазначати в іноземній валюті, проте тільки якщо паралельно буде відображено і її гривневу вартість* (із журн.).

ГРИ́ВНЯ, і, *ж.* 1. Грошова одиниця України (з 1996 р.), що дорівнює 100 копійкам. *Приходько легенько вклонився Сані — обличчя поважне, без тіні вини, а переді мною раптом поклав десять гривень* (В. Шкляр); *Душман пішов до стійки, нудно й повільно торгувався про щось із сонним господарем, випотрошував портмоне на стійку, перебирав банкноти — долари, марки, гривні* (Ю. Андрухович); *Назва української грошової одиниці "гривня" російською мовою відтворюється як "гривня" (а не "гривна"!)* (з наук. літ.).

2. У Стародавній Русі — срібний зливок вагою близько фунта, який служив основною грошовою одиницею. *Зажадав Олег, щоб вони данину дали на дві тисячі кораблів: по дванадцять гривень на чоловіка, а в кораблі було по сорок мужів. І згодилися греки на це, і стали греки миру просити, щоби не пустошив він Грецької землі* (з наук. літ.).

3. *заст.* Мідна монета в три, а в деяких місцях — у дві з половиною копійки. *Не хоче, як старець гривні* (приказка); *Дрімайло полічив свої шаги та гривні та й каже: — Одже ж і я вициганив горбом .. карбованця!* (І. Нечуй-Левицький); *Жінки поблагословилися і стали коровай ліпити: у подошву* [підошву] *положили вівса та гривню грошей, а зверху .. почали накладати шишки* (Г. Квітка-Основ'яненко).

4. *заст., рідко.* Те саме, що **гри́веник.** *Став він виводити стрічку по стрічці, списуючи копії; став одбирати спершу по десять гривень, далі по двадцять, а через рік дійшов до трьох рублів* (Панас Мирний).

◊ **Гания́тися за до́вгим карбо́ванцем (за гри́внями)** *див.* **гана́тися.**

ГРИВУА́ЗНИЙ, а, е, *книжн.* Легковажний, грайливий, злегка непристойний. *Граф і собі жартував, і трохи навіть ризиковано, але так влучно, що не можна було не сміятись. Люазо також пустив кілька гривуазних, уже грубіших, дотепів, та ніхто не образився* (В. Підмогильний, пер. з тв. Гі де Мопассана); *Гривуазна пісенька; Гривуазний жарт.*

ГРИГОРІА́НСЬКИЙ, а, е. Пов'язаний із системою літочислення, яку запровадив 1582 р. папа Григорій XIII замість юліанської. *Чи встигаєш ходою за григоріанським часословцем у соняшнім* [сонячнім] *коперниківськім світі?* (І. Калинець).

△ **Григоріа́нський календа́р** *див.* **календа́р.**

ГРИД, у, *ч., інформ.* 1. Технологія спільного використання обчислювальних потужностей та сховищ даних, що об'єднує розрізнені комп'ютери у єдину територіально-розподілену інформаційно-обчислювальну систему. *У статті пояснюється, чому грид є тим інфраструктурним рішенням, яке використовується провідними організаціями в усьому світі для забезпечення глобальної економіки, що базується на знаннях* (з навч. літ.).

2. Комп'ютерна мережа, створена за цією технологією. *Гриди надають можливість виконувати обчислення з великими обсягами даних шляхом їх розділення на менші частини* (з наук.-попул. літ.); *Китайський грид об'єднав комп'ютерні мережі найбільших університетів Китаю* (з наук.-попул. літ.).

ГРИ́ДЕНЬ, дня, *ч.* У Київській Русі — княжий дружинник. *Князеві Ярополку гридень Тур не потрібний, у нього є інші, молоді, добрі гридні...* (С. Скляренко); *— Трубіть збір! — наказав князь, .. гридень підніс до рота ріг, щосили затрубив* (В. Малик); *Далі починалася Гора — Верхнє місто. Там жив князь, бояри, воєводи, тисяцькі, а також гридні* (В. Нестайко); *Гридні несли військову службу і брали участь в управлінні князівським господарством* (із журн.).

ГРИДИФІКА́ЦІЯ, ї, *ж., інформ.* Дія за знач. **гридифікува́ти.** *Проект передбачає гридифікацію розроблених методів у межах єдиної інформаційної інфраструктури* (з наук. літ.); *Заплановано розроблення та гридифікацію автоматичних алгоритмів обробки кардіограм* (з наук.-техн. літ.).

ГРИДИФІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод., інформ.* Застосовувати технологію гриду до розв'язання певного наукового або технічного завдання. *Необхідно гридифікувати багаторівневі завдання великих обсягів з геофізики, метеорології, акустики* (з наук. літ.).

ГРИ́ДЛИК, а, *ч., техн.* Резистор та невеликий постійний конденсатор — частина кола сітки електронної лампи. *Гридлик складається з паралельно з'єднаного конденсатора і резистора, включених між катодом і сіткою* (з наук.-попул. літ.); *Гридлик служить для пропускання малого постійного струму в мережі* (з навч. літ.).

ГРИД-МЕРЕ́ЖА, і, *ж., інформ.* Те саме, що **грид** 2. *У США вже функціонує декілька грид-мереж, які обслуговують НАСА, Міністерство оборони та провідні наукові центри країни* (з наук.-попул. літ.).

ГРИ́ДНИЦЯ, і, *ж.* У Стародавній Русі — будівля при князівському дворі для перебування гриді або для прийому гостей. *І попав Кобяк поганий В Київ у столицю В Святославові покої, В князеву гридницю* (С. Руданський); *— Вмер отець твій у неволі В гридниці князя того, Що за Дон усіх нас випер* (І. Франко); *На світанні покликав його до гридниці воєвода Свенелд і сказав, що він, Добриня, поїде з княжичем Святославом на лови* (М. Стельмах); *Від князівської гридниці аж сюди долинав гомін — бенкетували...* (Валерій Шевчук).

ГРИДЬ, і, *ж., збірн.* У Стародавній Русі — нижча верства княжої дружини. *Вірні люди з-поміж гриді дали знати: одні — Предславі, а ще інші — Святополкові в Вишгород про кончину Великого князя* (П. Загребельний); *Гриддю звичайно називали молодших воїнів на відміну від старших (бояр)* (з навч. літ.).

ГРИ́ЖА[1], і, *ж.* Хвороба, при якій випинається який-небудь внутрішній орган або його частина через природний чи штучний отвір; випнутий так орган або його частина. *Мозкова грижа локалізується звичайно в ділянці тім'ячка* (з наук. літ.); *Бабуся займалась хазяйством. Од важкого труда у неї була грижа* (В. Сосюра); *Була в нього велика грижа ще з молодих чумацьких літ* (О. Довженко).

△ **(1) Заще́млена гри́жа,** *мед.* — грижа, що зазнала защемлення. *Защемлена грижа, незалежно від часу її виникнення, локалізації й віку хворого, підлягає невідкладному оперативному лікуванню* (із журн.); **Защемлення гри́жі** *див.* **защемлення.**

ГРИ́ЖА[2], і, *ж., діал.* Журба, турбота, гризота. *Грижа погнала його до шинку, до котрого унадився ходити щовечора* (І. Франко); *Мій труд і слово для людей робучих* [робочих] *.. Чим більше бачу їх в грижі гнітючій, тим більш люблю* (Уляна Кравченко); *— В чім твоя грижа, коли тебе любить? — питає* [дід]. *— Чи вже перестав любити, хоче до іншої старостів посилати?* (О. Кобилянська).

ГРИЖОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **гри́жа**[1]. *Слабкість м'язів черевного преса може привести до опущення внутрішніх органів, а при розходженні м'язових волокон — до утворення грижових випинів* (з наук. літ.); *Грижовий вміст не вправляється, болючий* (із журн.).

ГРИЗА́ЙЛЕВИЙ, а, е. Стос. до гризайлю. *У картині ледве вловиму пульсацію життя відчуваєш у світлі, що золо-*

тими струменями ллється крізь тріпотіння ажурного листя, створюючи на землі примхливі гризайлеві візерунки тіней (із журн.); *Гризайлеве панно.*

ГРИЗА́ЙЛЬ, ю, *ч.* Декоративний живопис, виконаний відтінками одного кольору, звичайно сірого або коричневого. *Улюблена техніка І. Їжакевича — гризайль* (з наук. літ.); *Найчастіше гризайль використовували як імітацію дорогих скульптурних рельєфів у настінних розписах* (з наук.-попул. літ.); *У постійній експозиції музею — копія-гризайль* (із журн.).

ГРИЗЕ́Т, у, *ч., заст.* Однотонна старовинна вовняна або низькосортна шовкова тканина із тлом сірого кольору. *Серед імпортованих товарів у XVII–XVIII ст. найбільше значення мали англійські, угорські, вроцлавські сукна, китайська, англійська і шльонська байка, золота, срібна і шовкова парча, шовк, гризет, тафта, венеціанський і флорентійський оксамит* (з навч. літ.).

ГРИЗЕ́ТКА, и, *ж., заст.* Молода городянка (швачка, хористка, квіткарка і т. ін.) кокетливої поведінки (у французьких романах, п'єсах). *Фабула водевілю проста: два студенти закохані в двох гризеток, шукають в їхніх душах слабку струну* (з мемуарної літ.).

ГРИЗЕ́ТОВИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **гризе́т.** *Гризетова тканина;* // Зробл., пошитий із гризету. — *Осьдечки очіпки гризетові! — кричала відома в Полтаві міщанка Сидориха.., її гучний голос чути було аж у другому кінці ярмарку* (Б. Левін); *Основу однострою становив червоний гризетовий каптан, поверх якого вдягався білий сукняний кунтуш* (з наук.-попул. літ.).

ГРИЗІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гри́зти.** *Ротові частини в одних комах пристосовані для гризіння, у других — для гризіння і лизання, у третіх — для жування* (з наук. літ.); *Щоб відучити дитину від гризіння нігтів, передусім варто з'ясувати причину цієї поганої звички, простежити, яка ситуація провокує її прояви* (із журн.).

ГРИЗЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **гризо́тний.** *Прокинулася .. тяжка, пригнітаюча туга, що укладалася над усім, гризлива туга, якої сила остільки зростала, оскільки йшло до днини* (О. Кобилянська).

2. Схильний до гризні. *Гризливий собака накинувся на непроханих гостей* (із журн.); *Кайдашиха з часом остаточно перетворюється на сварливу, люту жінку й гризливу свекруху* (із журн.).

ГРИ́ЗЛІ, *невідм., ч.* Великий бурий ведмідь, який живе на Алясці і в західних районах Канади. *Азіатський північний олень і американський олень, бурий ведмідь і американський гризлі, зубр і бізон та ін. — список може вийти дуже довгим, якщо ми почнемо перелічувати всіх "тварин-двійників" Північної Америки та Азії* (із журн.); *Група канадських дослідників використовує знімки із супутника і наземну зйомку, щоб скласти план ділянок проживання ведмедів гризлі* (з газ.).

ГРИЗНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого, що і без прям. дод.* Однокр. до **гри́зти.** *Він надів на цуценя шнурок, повів його до вишні, щоб прив'язати .. Вірний сіпнув за шнурок, гризнув Тимка за руку і вихорем викотився з двору* (М. Чабанівський); *Дівчата брали по тістечку.., надкушували його несміливо, немов мишка гризнула, і клали поштиво на тарілочку біля склянки з чаєм* (Ірина Вільде); *Добувши з пазухи яблуко, він подає Степурі, і цей, перш ніж гризнути, понюхав, як воно пахне* (О. Гончар); *Він бач потурнак, та хто його запитає про Україну, він дуже соромиться, бо совість гризне, що покинув Христа і збусурменився* (А. Чайковський).

ГРИЗНЯ́, і, *ж., розм.* 1. Бійка між тваринами. *Він узяв його* [собаки] *вухо, подране в щоденній гризні, і стиснув його між пальцями* (І. Микитенко); *В цей час знялася на подвір'ї страшенна метушня, лемент, тупіт, собача гризня* (Ю. Збанацький).

2. *перен.* Сварка, лайка у людей. — *І чого воно так, Катре, тільки у людей зайде свято — у нас здіймається гризня? — промовляє* [Іван] *мов сам до себе* (С. Васильченко); *Лишаються, як і були, ті самі, що і завжди, будні. Праця, убогі харчі, клопоти, гризня* (У. Самчук); — *Хоч би ти, Якове, з ним до пуття, без гризні поговорив* (М. Стельмах); // Гострі суперечки між протилежно настроєними групами людей. *Гризня і колот між народами — джерело, з якого політична реакція черпає свої сили* (П. Колесник).

ГРИЗОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., однокр., кого, що і без прям. дод.* Підсил. до **гризну́ти.** *Одступила .. кобила трохи назад, почухала об одвірок ріпицю, гризонула себе за праву пахву* (Остап Вишня); *Огир відчув полегкість, пішов вигулюючись і своїми губами гризонув кобилицю за шию* (Б. Харчук); — *Прямо не міг мене підкусить, так через жінку гризонув* (В. Кучер).

ГРИЗО́ТА, и, *ж.* 1. Душевні страждання, мука. [Ю л і я:] *Знаєте, пане, ми тут тільки четвертий день, але стільки гризоти зазнали, що й на рік би вистарчило* (І. Франко); *Григорій Стратонович пізно повернувся додому: хотів, щоб дружина не помітила його гризоти* (М. Стельмах); *Тривожні думки й сумніви тіснилися в Ігоревій голові і сповнювали серце гризотою* (В. Малик); // *за що.* Неспокійний, тривожний стан, зв'язаний із почуттям провини в чому-небудь, відповідальності за що-небудь і т. ін. — *Чи не їсть тебе гризота за те минуле...* (І. Цюпа); *На душі тоскно від гризот за свою безтактність перед Тамарою* (О. Гончар).

2. *розм.* Те саме, що **гризня́** 2. — *Я той темний нарід, що в нього в хаті нема прожитку, що в нього не чути доброго слова, лиш гризоту та й прокльони* (Л. Мартович); *Це були для нього справжні вихідні дні від домашньої гризоти* (А. Хижняк).

◊ **Му́ки (доко́ри, докі́р, гризо́ти, гризо́та) со́вісті (сумлі́ння)** *див.* **му́ка.**

ГРИЗО́ТНИЙ, а, е. Який викликає страждання, муку. *Микола мовчав, .. прокидаючись з гризотної задуми* (А. Любченко); *Непередбачена гризотна туга схопила його за душу* (О. Копиленко).

ГРИЗОТНЯ́, і, *ж., розм.* Те саме, що **гризня́** 2. — *І гризотні нема з жінкою: любо та тихо* (М. Коцюбинський); *У громадській організації заявили, що на період виборчої кампанії не будуть брати участі у політичній гризотні, а обмежаться підтримкою осіб і партій, котрі будуть відстоювати позиції української державності* (з газ.).

ГРИ́ЗТИ, зу́, зе́ш; *мин. ч.* гриз, ла, ло; *недок.* 1. *кого, що.* Міцно здавлюючи зубами, роздрібнювати й їсти що-небудь тверде. *В печері сиділа стара зайчиха і гризла головку капусти* (І. Нечуй-Левицький); *Лосик спокійно напився води, обдивився навколо і почав гризти молоді галузки горобини* (В. Гжицький); // Кусати кого-, що-небудь, здавлюючи зубами. *Устя лежала і гризла якесь стебло* (М. Коцюбинський); *Кінь став дибки, хропучи і гризучи вуздечку* (З. Тулуб); *Хтось надіється, що цар приструнить грабіжників наших .. Це .. все одно, що вовк зупинив би своїх вовченят, коли вони овечку гризуть* (Ю. Хорунжий).

2. *кого і без прям. дод., розм.* Сильно жалити, дошкуляти укусами (про комах). — *Треба ж було тоді впертися? Завіз би зерно — і не гризли б казенні блощиці* (М. Стельмах); — *Їхатимеш собі у санпоїзді — чистенько, тепленько, і мухи не кусають, і воші не гризуть* (Є. Доломан); *Гризли там* [у гаї] *нас запекло комарі* (Р. Федорів).

3. *кого і без прям. дод., перен., розм.* Постійно надокучати причіпками, докорами, лайкою. *І не проси мене, І не гризи мене: Шкода про се й казати, Щоб із злиденником Та беземельником Марусеньку звінчати* (П. Куліш); — *Спершу то таки чоловік трохи шанував, а потім то ще гірше бити почав та ще й докоряє, гризе по цілих днях* (Леся Українка); *З невісткою не вжилася* [Параска], *тепер чоловіка гризе* (К. Гордієнко).

4. *кого, що, перен.* Мучити, непокоїти, хвилювати (про думки, почуття і т. ін.). *Нудьга за своїми хлопцями.., за вільною працею гризла мене щодня* (С. Васильченко); *Дмитра гризла, не давала заснути досада, злість через невдачу* (В. Козаченко); *Мусила розгадати таємницю, яка гризла мою душу* (В. Шкляр).

◊ **(1) Гри́зти грані́т нау́ки** — наполегливо оволодівати знаннями. *Десять років недарма Гризли ви граніт науки...* (С. Воскрекасенко); *Сів я і .. почав гризти граніт науки. І поки останнє домашнє завдання не виконав, не встав* (В. Нестайко); **(2) Гри́зти (точи́ти,** *рідко* **скребти́) / прогри́зти (проточи́ти) го́лову** *чию, кому і без дод.:* а) докучати кому-небудь постійними вимогами, проханнями, зауваженнями, скаргами. *Почала баба дідові гризти голову: — Твоя дитина ледащо* (з казки); *Спускайся з гори тихіше вниз, щоб ніхто голови не гриз* (Номис); *Жінка, було, гризе йому голову і уранці, і увечері* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Перші глави почну переписувать. Тепер хоч уже ніхто не гризтиме моєї голови!* (Леся Українка); — *Оце добре, що ти сама про його* [нього] *замовила, а то вже він проточив мені голову: єднайте та й єднайте Оленку* (Ганна Барвінок); — *Гетьте, не лізьте! — скрикне Марина. — Он мені всі голову прогризли вами* (Панас Мирний); — *Я вже татові голову прогризла, щоб і дітям у школі молоко видавали. Без грошей* (В. Кучер); б) турбувати, дуже непокоїти і т. ін. — *Щось дуже хмурий пан гетьман, — тихо сказав Іскра Палієві. — Самота гризе йому стару голову, — тихо ж відмовив Палій* (Д. Мордовець); **Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́** *і т. ін.) див.* **доса́да; Думки́ (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсіли, обняли́)** *див.* **ду́мка; Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсіли го́лову** *див.* **ду́мка; Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, ніби** *і т. ін.)* **іржа́ залі́зо** *див.* **ї́сти; Куса́ти (гри́зти) собі́** *(рідко* **свої́) лі́кті** *(рідко* **па́льці)** *див.* **куса́ти; Со́вість (сумлі́ння) му́чить (гризе́, пече́)** *див.* **со́вість.**

ГРИ́ЗТИСЯ, зу́ся, зе́шся; *мин. ч.* гри́зся, гри́злася, лося, *недок.* 1. Кусати один одного (про тварин). *Вітер стукав дверима по покинутих хатах, корови блукали по дворах та гризлись собаки* (М. Коцюбинський); *Десь гризлися собаки, а потім одна з них дуже жалібно скавучала* (із журн.).

2. *перен., розм.* Сваритися, сперечатися з ким-небудь, один з одним. *Явдоха гризлася з Мотрею, не давала їй спокою* (Панас Мирний); *Князі гризлися між собою, нападали один на одного, а страждали від цього прості люди* (А. Хижняк); *Ми не зі світу мамони й бандитизму, що дорвався до влади; не зі світу сильних, але зажерливих; єдине, що нам треба: не гризтися між собою* (з публіц. літ.).

3. *без дод., розм. ким, чим, перен.* Душевно страждати, журитися, переживати. — *Бідна, вона десь, певно, гризлася дуже, почувши, що я в шпиталі!* (І. Франко); *Ярина всю дорогу гризлася думкою, де вона знайде у Львові пристановище* (П. Панч); *Христя хоч і на порі, але Кирило не дуже гризеться нею* (А. Іщук).

ГРИЗУ́Н *див.* **гризуни́.**

ГРИЗУНИ́, ів, *мн. (одн.* **гризу́н,** а́, *ч.).* Ряд травоїдних ссавців із дуже розвиненими передніми зубами, пристосованими для гризіння. *Збереження рідкісних і корисних видів ссавців, зокрема гризунів, неможливе без збереження їх біотопів, або місцеперебувань, які не повинні скорочуватися* (з наук. літ.); *До гризунів належать кролі, білки, зайці, ховрахи, пацюки, миші і багато інших дрібних ссавців* (з навч. літ.); *Любий друже мій, юннате, Уявляєш, скільки птах Може нищить, поїдати Гризунів, черви, комах* (Д. Білоус).

ГРИЗУ́ЧИЙ, а, е. 1. Який гризе. *До гризучих комах належать жуки і їх личинки, гусениці метеликів, личинки пильщиків* (з наук. літ.); // Признач. для гризіння. *Гусениці, на відміну від метеликів, мають гризучий ротовий апарат* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **гризо́тний.** *Є туга, є нудьга, важка, гризуча, темна, неначе я зробив щось таке, що забув, і воно мені погрожує бідою* (В. Винниченко); *Неприємне, гризуче почуття ще довго заважало йому зосередитися* (С. Журахович).

ГРИЗЬ, і, *ж., діал.* Ломота. *Вона вже й з кошиком, назбирає і ягоди, і листя, .. сушить і в'ялить і на згагу, і на хрипоту, і на гризь* (Марко Вовчок).

ГРИЗЬКИ́Й, а́, е́, *розм.* 1. Те саме, що **гризо́тний.** *Малі, заморені істоти, в лахмітті, з вічним, гризьким голодом на обличчі, з'являються з-за кутка хатнього* (Леся Українка).

2. Який спричиняє подразнення; їдкий. *Він спокійнісінько почав пакати люльку, пускаючи з неї клуби синявого, гризького диму* (І. Франко); *Мій пам'ятник стоїть триваліший від міді. Піднісся він чолом над царські піраміди. Його не сточить дощ уїдливий, гризький* (М. Зеров, пер. з тв. Горація).

3. Злий, лютий, сердитий. *Їм* [скіфам] *їхній бог біди не заподіє. Богинь нема сварливих і гризьких* (Л. Костенко); * Образно. *Голос могутньої пристрасті, гіркого насміху, гризької іронії, .. відгуки найделікатніших рухів людської душі — все те знаходить у нашій мові влучний і повноважний вираз* (І. Франко).

ГРИ́ЗЬКО, *розм.* Присл. до **гризьки́й** 3. — *Та що тут буде йти, коли в потоці сухо, — озвавсь гризько пан маршалок* (І. Франко).

ГРИЛЬ, я, *ч.* 1. Піч із генератором інфрачервоного проміння або пристрій в електроплитці для смаження курячих тушок, шматків м'яса, риби та ін. на решітках або обертовому рожні. — *Ми ще трохи поговоримо, — повагом сказав Вернигора, обгризаючи ніжку курчати, спеченого в грилі* (В. Кожелянко); *Гриль підходить для приготування стейків, риби, тостів, гамбургерів, запіканок, овочів та інших страв* (із журн.).

2. *у знач. прикм., невідм.* Приготовлений у такий спосіб (про страву). *Невід'ємним складником приготування курчат гриль є куркума, що надасть птиці чудового золотистого кольору* (з газ.).

ГРИЛЬ-БА́Р, у, *ч.* Бар *(див.* **бар**[1]**),** у якому подають м'ясні страви, приготовані на грилі (у 1 знач.). *На території готелю є декілька ресторанів, гриль-бар, дискотека, тенісний корт* (з газ.).

ГРИЛЬЯ́Ж, у, *ч.* Цукерки, виготовлені з розплавленого та частково карамелізованого цукру, змішаного із підсмажени-

ми покришеними горіхами. *Краще записатися на екскурсію на м'ясокомбінат чи кондитерську фабрику. Там все-таки й грильяж.., ракові шийки* (О. Чорногуз); *Кошички-подарунки були повні печивом і карамельками, серед яких можна знайти дві-три пристойних цукерки, одна з яких неодмінно була .. грильяжем* (О. Ірванець); *Гармонійне поєднання хрумких шматочків лісового горіха та арахісу із запашним медом створює м'який вишуканий грильяж* (із журн.).

ГРИЛЬЯ́ЖНИЙ, а, е. Прикм. до **грилья́ж.** *Грильяжний торт складається з двох білкових коржів, з'єднаних вершковим кремом, оздоблений білим та чорним шоколадом* (із журн.); *Грильяжні цукерки містять подрібнені горішки (арахіс, ліщину та ін.)* (із журн.).

ГРИМ[1], у, *ч.* 1. Спеціальні фарби та наклейки, що використовуються для надання обличчю актора відповідного для ролі вигляду. *Холодов сів перед дзеркалом, щоб покласти грим* (Л. Дмитерко); — *Розумієте,* — *звернувся* [Андрій] *до мене,* — *театр* — *Вавилова клуня, сцена* — *пара перекинутих саней, грим* — *уголь* [вугілля] *та крейда, і вона собі поклала в голову, що у їх* [них] *справді театр* (С. Васильченко); *За кілька хвилин акторка встигала неодноразово змінити грим і вбрання, зіграти кількох персонажів* (з газ.).

2. Оформлення обличчя актора для гри на сцені. *Майстерності гриму, жесту, поз, уміння одягатись, манери триматися на сцені ніякі фотографії, ані зарисовки, звичайно, не можуть передати* (М. Рильський); *З блискучою майстерністю володів Марко Лукич мистецтвом гриму* (з мемуарної літ.).

ГРИМ[2], *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає сильний короткий звук від удару, пострілу і т. ін. *Стрільці роздмухують гноти, підносять їх до рушниць* — *грим!* (В. Кожелянко).

2. Уживається як присудок за знач. **гри́мати** 1. *Ледво* [ледве] *Лисичка вихилила голову з нори, аж тут рушниця грим!* (І. Франко); — *Сволота!* — *І що вам до мене?!..* — *вигукнула. І до хати. Дверима* — *грим!..* (Л. Дашвар).

ГРИ́МАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **гри́мати** 1 і звуки, утворювані цією дією. *Всі знали, що означає та біганина вчвал по коридору, те безперервне гримання засувів, той тупіт нагорі* (І. Багряний); *Збоку справді усе набагато простіше, коли не бачиш оцих голих стін, не вдихаєш цього повітря, .. не здригаєшся на кожне гримання ліфта* (В. Шкляр).

2. Голосні дорікання, погрози і т. ін. кому-небудь. *Він і досі кохав її щиро й гаряче й не вважав навіть на її вередливі норови, завсідне бурчання та гримання то на його* [нього] *й на дітей, то на наймичку* (І. Нечуй-Левицький); *Вона чула від тітки здебільшого саме бурчання та гримання і мало, дуже мало коли зазнавала жалування* (Б. Грінченко); *Чи оті чигиринські хлопчаки люблять своїх батьків-козаків за отакі грізні гримання? А може, козачі діти і не зазнають отаких гримань* (Іван Ле).

ГРИМА́СА, и, *ж.* 1. Навмисне або мимовільне перекошення, скривлення і т. ін. обличчя; кривляння. *Він хотів, як видно, поблажливо всміхнутися, але замість посмішки його рот скривила зла гримаса* (М. Старицький); *Перекрививши лице, зробила* [Параска] *огидливу гримасу в сторону пані* (І. Франко); *З болісною гримасою вона відкинула всякі спроби колег висловити їй співчуття, якось розважити, заспокоїти* (Б. Антоненко-Давидович); *З грубо тесаного обличчя його все не сходила пісна гримаса невдоволення* (О. Гончар); *По обличчю пробігла гримаса* — *мабуть, хотів чоловік засміятись, але стримався* (Є. Гуцало).

2. *перен.* Потворний прояв чого-небудь. *Нестерпно докучили уламки доль, ламані лінії бажань і звершень, гримаси наслідків* (В. Стус); — *Це* — *епоха,* — *повторює він.* — *Як ти не збагнеш?* — *Гримаси епохи, Олексо* (Р. Андріяшик).

ГРИМА́СКА, и, *ж.* Зменш. до **грима́са.** *Ганна трохи повела плечем і відповіла йому легкою гримаскою:* — *Побачимо!* (В. Владко); — *Я чаю дуже хочу, замерз,* — *сказав він, намагаючись усміхнутися, але на обличчі з'явилася тільки страдницька гримаска* (В. Собко); *Представникове обличчя скрутилося у потворній гримасці, котра мала би символізувати усмішку* (С. Процюк).

ГРИМА́СНИК, а, *ч., розм.* Людина, що робить гримаси, любить кривлятися. *Італійський комедійний актор і гримасник Роберто Беніньї зіграв у трагікомічному епосі "Життя чудове"* (з газ.).

ГРИМА́СНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **грима́сник.** *У Кралінської була дочка Теодозія, .. ославлена злісниця і гримасниця* (І. Франко).

ГРИМАСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гримасува́ти.** *Мимовільні рухи м'язів обличчя при деяких захворюваннях центральної нервової системи створюють враження гримасування* (з навч. літ.).

ГРИМАСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* Робити гримаси; кривлятися. *Ніколи було не скажи: се зле зварене, сього не люблю, якби мені того або того! .. Ні, жадних гримасів* [гримас]! *З'їсть, ще й дочок утишає, щоб не гримасували* (І. Франко); *Мавпа страшенно захопилася: схопила фотоапарат, стала гримасувати і раз за разом натискати на кнопку* (із журн.).

ГРИ́МАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. *чим і без дод.* Сильно стукати, ударяти, бити чим-небудь. [І в а н:] *А, що-бо ви за народ такий! Тільки що вступив у речі з паничем, а ви вже й ногами гримати* (М. Кропивницький); *Бовдур не слухав того гомону, стояв коло дверей і... гримав кулаками* (І. Франко); — *Пустіть у хату!* — *добивається старечий голос вдруге до хати, гримає хтось розпучливо в двері* (О. Кобилянська); // *чим.* Створювати гучні, різкі звуки, гуркіт, діючи чим-небудь на щось. *Сновигала по хаті мачуха, сердито гримаючи горшками* (Василь Шевчук); // Створювати або видавати сильний стук, шум і т. ін. *Десь в сінях щохвилини гримали двері, кричали кури і розливалась вода* (М. Коцюбинський); *Йшли обози, гримали тачанки, Покривала стяги пилюга* (А. Малишко); *За горою десь гримали гармати* (І. Гончаренко).

2. *на кого, із спол.* щ о *і без дод.* Голосно лаяти, дорікати кому-небудь у чомусь. *Там дядина гримає, що дитина нікому не дає покою* (Панас Мирний); *Останнім часом почав* [чоловік] *гримати на неї:* — *Що ти мені даєш страви то гіркі, то кислі?* (А. Шиян); — *Геть з хати, щеня!* — *гримає Оникій* (І. Багмут).

ГРИМЕ́Р, а, *ч.* Фахівець із гримування. *Техніки по апаратурі, освітлювачі, гримери, костюмери, бутафори... Колектив людей, які все вміють, майстри на всі руки* (О. Гончар); *Було якось чудно .. відчувати ніжні дотики гримера, який щось тобі на лиці мазав, розтирав, ще й пудрив* (В. Нестайко).

ГРИМЕ́РКА, и, *ж.* 1. Жін. до **гриме́р.** *Гримерка працювала над образом багатьох знаменитостей* (з газ.).

2. *розм.* Те саме, що **гримува́льня.** — *Дівчата, на вихід!* — *не забарився нагадати про себе режисер, заглядаючи до гримерки* (І. Роздобудько); *Плаче Марина на сцені* — *ну чи може бути натуральніше... Бо плаче і у гримерці* (з газ.).

ГРИМЕ́РНИЙ, а, е. Стос. до гримування. *У кабінетах і гримерних кімнатах зазвучала українська мова* (М. Бажан); *Розчинилися двері крайньої гримерної кімнати, і на порозі стала досить повна, невисока жінка, актриса Сусанна Мержан* (В. Собко); *Гримерне мистецтво;* // *у знач. ім.* **гриме́рна,** ної, *ж.* Те саме, що **гримува́льня.** *Це .. щось на кшталт артистичної гримерної з купами всілякого мотлоху та іншого реквізиту* (Ю. Андрухович); *В тісній гримерній, окрім Марії Костянтинівни, готувалися до виступу ще дві акторки* (із журн.).

ГРИМІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гриміти.** *Серед галасу, гриміння шторму і сичливого шереху дротяних мас він проревів: — Аврал!* (П. Загребельний).

ГРИМІ́ТИ, млю, ми́ш; *мн.* гримля́ть; *недок.* 1. Створювати або видавати гучні, різкі звуки, гуркіт і т. ін. *Гримів, торохтів грім, далі став стихати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Проти клубу трибуна стоїть, А над нею шумне верховіття, А під нею Черемош гримить* (І. Муратов); *Група змінювала групу, гриміли кайла* (Д. Ткач); *Гримлять зустрічні поїзди* (Н. Забіла); // *безос. З-за левад синя хмара сунулась, і, чути, гриміло десь далеко-далеко* (А. Головко); // *чим.* Створювати гучні, різкі звуки, гуркіт, діючи чим-небудь на щось. *Влітала вона у столову* [їдальню], *гриміла посудою, помагала наймичці накривати стіл* (М. Коцюбинський); *На вулицях вітер валяв старі тини, на дахах гримів залізною бляхою* (С. Чорнобривець); // Голосно звучати, лунати (про постріл, пісню, музику і т. ін.). *Пісня гриміла на березі, й далеко навколо всі припинили роботу* (С. Скляренко); *З репродукторів гриміла музика* (Р. Іваничук); *Біля карети творилося щось неймовірне, падали коні, люди, гриміли постріли, все змішалося, сплелося, клекотіло й ревло одним клубком* (В. Чемерис); // Проходити, відбуватися гучно, бурхливо. *Семашкове весілля гриміло два тижні* (Ю. Мушкетик); *Гримлять футбольні баталії.*

2. *перен., розм.* Говорити голосно, підвищеним тоном. — *Тетяно! Тетяно Гнатівно! — гримить за стіною Андрій. — Ідіть на часинку сюди* (С. Васильченко); *Дядько не хоче чекати, він гримить далі: — Злазь!* (У. Самчук); — *Ану, гренадери, — гримить Мануйло своїм підпасичам.., — розімнемось перед вечерею!* (О. Гончар).

3. *перен.* Мати велику популярність, славу. *І радісно хлопцям, що їх земляки, Як пишуть, — на область гримлять, Найкращі у них пшениці й буряки* (М. Гірник); *Ансамбль наш гримить, восени, може, навіть у Польщу поїдемо* (О. Гончар); *Походи князя Святослава охоплювали грандіозну територію: ім'я його гриміло по всій Східній Європі та Західній Азії* (з навч. літ.); // Набути великого поширення. *Слава про видатного актора М. Л. Кропивницького вже тоді гриміла і докотилась навіть до наших Бобринецьких хуторів* (з мемуарної літ.); *Бойова слава козацтва гриміла протягом майже трьох століть* (з публіц. літ.).

ГРИМКИ́Й, á, é, *рідко.* Який голосно звучить, лунає; голосний, гучний. — *Панове-браття! — знов гаркнув могутній бас Кособудського, і його гримкий оклик змусив усіх обернутися* (З. Тулуб); — *Пане Влош! — Гримкий голос вуйка Ховраня легко пробився крізь обоє дверей. — Що там у вас? Відчиніть* (О. Авраменко).

ГРИ́МКІТ, коту, *ч., розм.,* Те саме, що **гу́ркіт.** *Прохор .. слухав гримкіт підвід за дверима і здивовано вдивлявсь у стелю* (Валерій Шевчук); *Яничари повиносили з казарм казани і забарабанили по них ложками. Зловісний гримкіт пролунав над містом* (Р. Іваничук).

ГРИМКОТІ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гримкотіти.** *Після довгого гримкотіння пішов раптом буйний і густий град, од якого всі поховалися в .. селянській хаті* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГРИМКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок., розм.* Підсил. до **гримі́ти** 1. *Спершу, коли Христя чула його голос, що гримкотів аж під високою банею, її душа .. дрібно тремтіла сполоханою пташкою* (В. Речмедін); *Знов гримкотить десь трактор, в іншому місці — другий* (О. Гончар); *Десь по довгім валуванні в сінцях гримкотять, двері прочиняються* (В. Дрозд).

ГРИМКОТЛИ́ВИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **гримли́вий.** *Ми перетворюємо її* [енергію] *у гримкотливі поїзди та літаки, у величезні потужності наших заводів* (М. Руденко); *Луговий жив тепер на півдні, в гримкотливому портовому місті* (Ю. Бедзик).

ГРИМЛИ́ВИЙ, а, е, *розм.* Який створює, видає голосні, гучні, різкі звуки, гуркіт і т. ін. *Жінки, рум'яні і пишнощокі, підперши підборіддя руками, тонко й журливо врізували свої голоси в гримливі баси довговусих чоловіків* (В. Сосюра); *Швидше на вокзал до залізниці, там поїзди, .. гримливі сталеві колеса* (В. Собко); * Образно. *І такий той був світ гримливий, що розсідалася голова. Дим ішов хмарами .. З Петрової батареї загинули всі, вцілів лише він та Кирило Діброва* (І. Багряний).

ГРИ́МНУТИ[1], ну, неш, *док.* 1. *чим і без дод.* Однокр. до **гри́мати.** *Розсердився старий, гримнув дверима, пішов* (М. Коцюбинський); *Дід Опанас .. увірвав пісню, гримнувши двома кулаками об стіл* (С. Васильченко); — *Май, Онуфрію, совість! — гримнула на нього Петрівна. — Бачиш, що у чоловіка тільки сама душа залишилася* (М. Стельмах).

2. *кого, розм.* Ударити з силою. *В сій же хвилі він чоботом гримнув пса в бік* (В. Стефаник).

3. *ким, чим, розм.* Кинути з силою кого-, що-небудь. *Зірвав* [татарин] *з голови шапку і гримнув нею об землю* (М. Коцюбинський); *Старий Штефанчук відчув, що хтось ним гримнув об землю* (Ю. Яновський).

4. *розм.* Важко, з шумом упасти, звалитися куди-небудь. *Кшемуський, прочитавши цього листа, зблід і похитнувся, наче підрубаний дуб, і коли б його не підтримали, він би так і гримнув на землю...* (М. Старицький); *Урвалася линва, а Іван гримнув аж на дно* (І. Франко); *Голуб підставив ногу, і вищий* [солдат] *гримнув з усієї сили на землю* (В. Кучер).

ГРИ́МНУТИ[2], ну, неш, *док.* Однокр. до **гриміти** 1. *Хороми були заставлені лавицями, бідонами і бочками, так що Михайло навпомацки, щоб не гримнути і не зачепити нічого, .. дістався дверей* (М. Матіос); *Гучно гримнула музика, загриміли стільці* (П. Панч); *Тимофій вискочив на берег, і в цей час лунко гримнув постріл* (М. Стельмах); // *безос. Гримнуло ближче, немов звалив хтось на поміст деревину, загуркотіло й покотилось у небі* (С. Васильченко); * Образно. *Поженитися їм не довелося. Гримнула війна* (І. Сенченко).

ГРИ́МНУТИСЯ, нуся, нешся, *док., розм.* 1. Те саме, що **гри́мнути**[1] 4. *Щоб не розбити пляшки, .. підняв він її вгору і посунувся на ліктях аж на лід, бо гримнувсь над самим Смотричем* (А. Свидницький); *Машина спочатку якось повільно перекинулася, несучись по інерції в провалля. Потім гримнулася з кручі, але не загорілася* (Іван Ле); *Лобода посковзнувся і пластом гримнувся на дно яру* (Р. Андріяшик).

2. *об (заст. о) що.* Сильно вдаритися. *Не розбираючи більше нічого, він пустився йти і щосили гримнувся чолом о дерев'яний одвірок* (І. Франко); *І спина навіть не заболіла, дарма що Юра гримнувся об поріг* (Ю. Смолич); *Камінь, профурчавши над Павловою головою, гримнувся об раму шкільного вікна* (М. Сиротюк).

ГРИМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гримува́ти.** *У найкращому разі їм* [поетам] *пропонувалася роль двірцевого блазня. А хіба блазень може страждати, і хіба можуть текти його гримованим обличчям справжні, а не театральні сльози?* (С. Процюк).

ГРИМОНУ́ТИ[1], ну́, не́ш, *док., однокр., розм.* Підсил. до **гри́мнути**[1]. *Фортарріго підбіг і люто гримонув на нього: — А вбити тебе мало, драбуго окаянний! Бач, ограбував мене і тікає!* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Ночви гримонули на ескалатор і ковзнули вниз* (В. Нестайко).

ГРИМОНУ́ТИ[2], ну́, не́ш, *док., однокр., розм.* Підсил. до **гри́мнути**[2]. *Гримонув четвертий вибух, найсильніший з усіх! Стіна, біля якої був Олесь, наче зірвалася з місця і вдарила його по голові* (В. Владко); // *безос. — Я відразу й не второпав: які дзвони, хто дзвонить? Подався за нею* [тіткою Пріською], *аж як гримоне...* (Л. Юхвід).

ГРИМОТА́ННЯ, ГРИМОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гримота́ти, гримоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Він іде, а вже за шию крапля впала ось холодна; раптом блиснуло у хмарі — й почалося гримотіння...* (П. Тичина); *Дівчина .. прислухалася до далекого, все затихаючого гримотіння вагонних коліс* (В. Собко); *Блискавка і гримотання грому сполошили дітлахів* (із журн.).

ГРИМОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ГРИМОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок.* Підсил. до **гримі́ти** 1, 2. *Поїзд стогне в дорозі, гримоче за соту верству* (Я. Шпорта); *Цілісіньку ніч не переставало блискати й гримотіти* (Л. Юхвід); *Трактор ледве чутно гримотить, коник десь сюркоче...* (О. Гончар); *У нічнім ресторані смішного маленького міста Гримотала в бляшанки звуків музика троїста* (О. Забужко); *Жінка .. усе бувало смикала чоловіка за рукав, щоб не гримотів на цілу хату: не на зборах, мовляв* (І. Муратов); * Образно. *Битва гримотить по ярах та кручах* (О. Довженко).

ГРИМОТІ́ННЯ *див.* **гримота́ння.**

ГРИМОТІ́ТИ *див.* **гримота́ти.**

ГРИМОТЛИ́ВИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **гримли́вий.** *Валька .. простував за друзями, тягнучи по купинах весла й гримотливу цеберку* (О. Ільченко); *Наталя .. немигаючими очима дивилась вдалину, звідкіля мав ось-ось виповзти закурений гримотливий паровоз* (Ю. Збанацький); *Біля гримотливих, несамовитих порогів напали на них степові розбійники, та оборонилися від них дружинники* (О. Бердник).

ГРИМУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гримування. *— Роздягся я, сів до гримувального столу, глянув на себе в люстро* (Ю. Яновський); *На Никифора Федоровича нічого не діяло, спав у гримувальній кімнаті як убитий* (В. Минко); // *у знач. ім.* **гримува́льна,** ної, *ж.* Спеціальна кімната, в якій гримуються артисти; гримерна. *В гримувальну зайшов режисер, ввічливо потиснув руку, привітав з дебютом* (В. Собко); // Признач. для гримування. *Зв'язковий .. ліпить собі гітлерівські вуса, робить декілька ліній гримувальним олівцем, вставляє в око монокля* (Ю. Яновський).

ГРИМУВА́ЛЬНЯ, і, *ж.* Спеціально обладнана кімната в театрі, цирку і т. ін., в якій гримуються артисти; гримерна. *Набагато збільшилися виробничі площі театру, що дало змогу облаштувати концертмейстерські класи та гримувальні* (із журн.); *Артисти були приємно здивовані й тим, як їх зустрів глядач, і умовами роботи — чудові гримувальні, костюмерні* (з газ.).

ГРИМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гримува́ти** і **гримува́тися.** *У ньому* [чемоданчику] *були якісь щіточки, пензлики, тюбики, баночки, фарби, якась замазка, схожа на пластилін. Словом, різне причандалля для гримування* (В. Нестайко); *Вміле гримування може робити дивні речі: перетворювати негарне обличчя в дуже принадне й гарне* (з мемуарної літ.).

ГРИМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що і без прям. дод.* За допомогою гриму надавати обличчю певного вигляду. *Радий режисер одразу посадив мене на стілець і почав гримувати на Гараська* (В. Минко); *Ходили чутки про неофіційного художника на прізвисько Сюр, який начебто заробляв собі на життя .. працею в морзі. Він гримував померлих* (Ю. Андрухович).

ГРИМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* Гримувати себе. *В театрі — аж гудуть. За сценою вдягаються, гримуються* (С. Васильченко); *Гримується він з великим хистом і кількома чисто рєпінськими мазками надає обличчю індивідуальних ознак того типу, який він створює* (з мемуарної літ.).

ГРИМУ́ЧИЙ, а, е. Який створює, видає голосні, гучні, різкі звуки; який гримить. *Буркає грім дідуганом столітнім. Може, ударить грозою гримучою — Нива запахне замріяним квітнем* (Я. Шпорта); *Гримучий поїзд, поле перегнавши, Наздожене вечірні небеса* (А. Малишко); *Ми бачили, як .. спалахував над танком гострий гримучий виблиск і танк вгортався димом* (М. Бажан); * Образно. *Його з Тамбова в дні гримучі Сюди покликала війна* (М. Нагнибіда).

△ **Гриму́ча змія́** *див.* **змія́; Гриму́ча ртуть** *див.* **ртуть; Гриму́чий газ** *див.* **газ**[1].

ГРИМУ́ЧНИК *див.* **гриму́чники.**

ГРИМУ́ЧНИКИ, ів, *мн. (одн.* **гриму́чник,** а, *ч.).* Підродина отруйних змій родини гадюкових, які мають на хвості своєрідні погримки з рогових щитків, що залишаються після линьок і видають специфічний тріскучий звук. *Гримучників, або гримучих змій, вважають одними з найотруйніших, вони мають найбільш розвинений отрутозубний апарат* (з наук.-попул. літ.); *Більшість гримучників населяє Північну Америку* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою брязкальця на хвості техаський гримучник відлякує ворога, а нападає він тільки задля вимушеного самозахисту* (із журн.); *Один золотошукач .. тримав гримучника .. Коли приходив хтось чужий, гримучник висовував своє тарахкало у вікно й торохтів* (В. Нестайко).

ГРИ́НГО, *невідм., ч. і ж., зневажл.* У Латинській Америці — прізвисько іноземця (звичайно американця чи англійця). *Його погляд .. падає на гринго, як важка брила, і гринго це відчуває — одразу задкує, очі бігають* (А. Дністровий); *Для послаблення традиційно негативного ставлення латиноамериканців до гринго військові та цивільні спеціалісти широко рекламують допомогу, яку надавали американські війська місцевому населенню Панами* (з газ.).

ГРИ́НДА, и, *ч. і ж.* Ссавець родини дельфінових з великою головою і чорним забарвленням шкіри, живе в північних і помірних морях Світового океану. *Гринди — найбільші дельфіни, їх наукова назва перекладається як круглоголові і відповідає зовнішньому вигляду цих морських ссавців* (з наук.-попул. літ.); *Гринди пливуть за своїм вожаком невеликими групами до двадцяти особин* (з наук.-попул. літ.); *Зви-*

чайна гринда відрізняється від інших дельфінів величезною жировою подушкою на лобі (із журн.).

ГРИН-КА́РД, *невідм., ж.* Документ на право проживання та роботу в США та деяких інших країнах; зелена картка. *Грин-карди розігруються серед шести географічних регіонів. Найбільша кількість віз дістається регіонам із низьким рівнем еміграції в США* (із журн.); *Німецький канцлер пристав на пропозицію запровадити відому американську систему грин-кард у своїй країні, тим самим поступившись тиску національних високотехнологічних компаній* (з газ.).

ГРИП, у, *ч.* Гостроінфекційна хвороба, що характеризується запаленням органів дихання і лихоманкою. *Не минула й цього віддаленого від міст узбережжя епідемія грипу. Кажуть, вітром його навіяло звідкись* (О. Гончар); *Кілька днів хворів Юрій Маценко грипом, але йому не лежалося* (П. Автомонов); *За роки армійської служби я начебто загартувався, але тоді виручала і всюдисуща шинеля, тепер же легко було схопити нежить, ангіну.., грип чи ще яку недугу* (О. Шугай); *Ехінацея — могутній протизапальний, антисептичний і противірусний засіб, вона навіть у двобої із грипом виходить переможцем* (з наук.-попул. літ.).

△ **(1) Пташи́ний грип** — гостра інфекційна хвороба птахів, що характеризується ураженням органів травлення, дихання, високою смертністю. *Пташиний грип належить до великої групи різноманітних вірусів грипу, які уражають птахів, та зрідка ці віруси можуть заразити інші біологічні види, зокрема свиней і людей* (з наук.-попул. літ.); *До всього ще й кури похворіли на пташиний грип* (Л. Костенко); **(2) Свиня́чий грип** — респіраторне захворювання свиней, спричинене одним із штамів вірусу грипу А. *Свинячий грип розповсюджується так само, як звичайний сезонний грип* (з наук.-попул. літ.).

ГРИПО́ЗНИЙ, а, е. Прикм. до **грип.** *Грипозна інфекція передається від хворої людини здоровій через краплини слини, слизу, харкотиння* (з наук.-попул. літ.); // Зумовлений грипом. *Коли у мами були грипозні галюцинації, вона говорила: п'єсу треба закінчити по-іншому* (Є. Кононенко); *Грипозний міокардит проявляється ураженням судин серця, тахікардією і т. ін.* (із журн.); // Стос. до грипу. *Київська держадміністрація потішила школярів ще одними святами — двотижневими канікулами, названими грипозним карантином* (з газ.).

ГРИПОПОДІ́БНИЙ, а, е. Подібний за симптомами, проявами до грипу. *Найчастіше побічною реакцією від прийому інтерферону може бути грипоподібний синдром (підвищення температури, слабкість, нездужання)* (з мови документів); *Переохолодження організму сприяє розвитку грипоподібних захворювань, які в побуті називають застудними* (із журн.).

ГРИПУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* Хворіти на грип. — *Я ще вчора збирався під'їхати до тебе. Турбувався, що так довго грипуєш* (Я. Гримайло); *У школі від холоду через не включене ще опалення половина дітей і вчителів грипують* (Г. Тарасюк).

ГРИ́СТИЙ, а, е. Який піниться, шумує (про напій); грайливий (у 3 знач.). *При приготуванні коктейлю замість газування можна використовувати італійське гристе вино* (з навч. літ.); *Батьківщиною гристого вина є Шампань, один із французьких регіонів* (із журн.); *Гристі напої рекомендують вживати до легких тортів, тістечок, фруктів* (з газ.).

ГРИ́СТО. Присл. до **гри́стий.** *А море грає гристо — кругом — розбурхане — грізне...* (П. Тичина).

ГРИФ[1], а, *ч.* 1. У міфології стародавнього світу — фантастична істота з головою орла й тулубом лева; грифон. *Величезні кам'яні слони, а також леви і грифи оточують храм* (В. Минко); *То були безстрашні варвари — може, саме тому ромеї давали одяг з зображенням грифів начальникам варварських дружин* (П. Загребельний).

2. Великий хижий птах родини яструбових, що живе в горах і живиться падаллю. *Чи не все одно — як помирати?.. У Бомбеї, — нам розповідають, — Грифам хижим тіло залишають...* (М. Шеремет); *Зграя* [гієн], *скиглячи та хихотячи, накинулась на щедру здобич. І шакалів набігло.., за тим із біло-блакитного розпеченого неба стали падати грифи* (Ю. Логвин); *Схожий на стерв'ятника чорний гриф належить до найбільших хижих птахів* (з навч. літ.).

ГРИФ[2], а, *ч.* Довга вузька частина струнних інструментів, вздовж якої натягнуті струни. *Гне майстер гриф, тонку шліфує деку, Кілки виточує й сукає струни з жил* (Л. Первомайський); *Петро дивився, як його цупкі пальці точно й легко падали на гриф, притискаючи струну, .. і йому ввижалося, що то не дідова рука водить смичком, а смичок веде руку...* (С. Тельнюк); *Друга рука* [Колі] *обіймала гриф, пальці натискали на струни і відпускали — гітара плакала у вечір, наче жива* (Валерій Шевчук).

ГРИФ[3], а, *ч.* Печатка, штемпель із зображенням чийого-небудь підпису або якогось іншого рукописного тексту, а також відбиток такого підпису чи тексту на документі. *Вагавсь, як видно, на моїй заяві Іван Хомич поставити свій гриф...* (М. Бажан); *Ріго мовчки простягнув йому кілька аркушів глянцевого паперу, на яких красувався герб і гриф графині* (П. Загребельний); *Використання грифа "Державна таємниця" в Україні унормоване відповідним законом* (з газ.).

ГРИ́ФЕЛЬ, я, *ч.* 1. Паличка із глинистого сланцю для писання на аспідній дошці. *Ми старанно мукали хором і скрипіли грифелями, вчились рахувати і почали розв'язувати задачі* (В. Сосюра); — *Купили! — враз викрикує на все горло. У одному завертку, у рудому папері, і книжечка, і дощечка, і зшиток, і олівець, і навіть грифель, про якого Володько й не згадував* (У. Самчук); *Пан Грицько .. розпитає, як живемо та хто наші батьки, і щось неодмінно подарує кожному: то книжку, то зошит, а мені одного разу подарував грифель і дошку й пообіцяв навчити писати й читати* (Б. Левін); *Через використання грифелів, у побуті дошки, вкриті чорним шаром аспідного сланцю, частіше називали грифельними; вони були попередниками паперових зошитів* (з навч. літ.).

2. Тонка паличка із графіту або сухої фарби, що становить стрижень олівця. *Тарас дивився мовчки на Гната, і руки його самі тяглися до паперу та олівця .. Грифель торкнувсь паперу і залітав по ньому* (Василь Шевчук); *Олійник .. звернувся до господаря: — А чи знайдеться в тебе шмат паперу й олівець? І той витяг з-під столу шкільну торбину старшенького сина, знайшов грифеля, видер із зошита чистий аркуш* (Ю. Хорунжий).

ГРИ́ФЕЛЬНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гри́фель.** *Для оформлення стінгазети використовують дуже ефектний вигляд трафарету — фігурки, оточені серпанком, для виготовлення яких треба зібрати грифельну крихту, занурити в неї ватку і провести нею навколо прикладеної до ватману фігури* (з навч. літ.); *Грифельне виробництво.*

2. Зробл. з аспідного сланцю. *Микита сидів на парті в церковнопарафіяльній школі й писав на грифельній дошці* (Ю. Яновський); *Я теж почав учитися. В мене були зоши-*

ти, олівець, ручка, чорнильниця, грифель і грифельна дошка (В. Сосюра).

3. Зробл. із глинистого сланцю. *У античній міфології Кліо — одна з дев'яти муз, покровителька історії — зображується, як правило, із сувоєм та грифельною паличкою в руках* (з навч. літ.).

ГРИФО́Н, а, *ч.* Те саме, що **гриф**[1] 1. *Лук золотий натягує стрілець. Летить грифон* (Л. Костенко); *Серед інших будівель в Ольвії був великий будинок, оздоблений біломармуровими сфінксами і грифонами* (з наук. літ.); *У Керчі, стародавньому Пантікапеї, сходи на гору Мітрідат прикрашають два крилаті кам'яні леви з орлиними головами — грифони* (із журн.).

ГРИ́ЦИК, а, *ч.* Прибережний птах родини баранцевих ряду сивкоподібних із довгими дзьобом і ногами. *Середовища існування в Україні двох видів — грицика великого і грицика малого — болота й зволожені луки; грицик малий також поширений поблизу морського узбережжя* (з наук.-попул. літ.); *Шлюбний крик грицик видає дзвінким "грицю-грицю-грицю", чому і має таку назву* (з навч. літ.); *Біля річок, озер, боліт водиться невеликий довгоногий птах роду куликів — грицик* (з наук.-попул. літ.).

ГРИ́ЦИКИ, ів, *мн.* Трав'янистий бур'ян родини хрестоцвітих із білими квітами, що використовується як лікарський засіб; вінички. *Поміж вощаними стернинами білі дрібненькі грицики цвіли поруч із червоненькою заячою конюшинкою* (М. Вінграновський); *Суху траву грициків зберігають в ящиках, викладених папером* (з наук. літ.); *Препарати з грициків використовують під час кровотеч та для зовнішнього лікування ран у вигляді настою або екстракту* (з наук.-попул. літ.).

ГРИ́ЩЕ, а, *с.* 1. *перев. мн.* Різноманітні розваги, організовані на дозвіллі або з певною метою; забави. *Ті, що не містились у хаті, розклали на подвір'ї вогонь і справляли коло нього веселі грища* (М. Коцюбинський); *Дівчата й хлопці покинули грища й танки, купчаться всі коло темного дуба* (Дніпрова Чайка); *Незчулася* [Василина], *як десять літ пройшло від дитячих забав та грищ* (І. Цюпа).

2. Місце для таких розваг. *На грищі співала, на досвітках пряла, На улиці часом до світа* [до світу] *гуляла...* (Є. Гребінка); *Мов в купальну ніч на грищі, Розіклали* [брати] *ось кострище* (І. Манжура); *Грища висипують піском, а силачі міста заздалегідь обвивають п'ястуки шовковими хустками* (К. Гриневичева).

ГРІБ, ГРОБ, гро́бу, *ч., розм., рідко.* 1. Те саме, що **моги́ла** 1, 2. *Викопали гріб на краю цвинтаря* (Л. Мартович); *Посідали люди на гробах трапезувати і поминати родичів* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мати вибирається чи не на ціле літо в давню батьківщину.., щоб освіжитись свіжим повітрям, поглянути власними очима знов на батьковий* [батьків] *гріб* (О. Кобилянська); *Вони .. відвідали тихий, заквітчаний та обкладений дерниною гріб на Личаківському цвинтарі* (О. Лисяк); * У порівн. *Один з нас обізвався: "Як погасне се вугля — буде чорно, як у гробі"* (Леся Українка); // Те саме, що **Гріб (Гроб) Госпо́дній.** *А Йосип купив плащаницю і, znявши Його* [Ісуса Христа], *обгорнув плащаницею, та й поклав Його в гробі, що в скелі був висічений. І каменя привалив до могильних дверей* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

2. Те саме, що **труна́.** *Серед церкви чорний гріб І над ним співає піп* (Л. Боровиковський); *О світе білий! Гроб у могилу опустили, А потім розійшлись усі* (В. Сосюра); *Шестеро білих коней везло на дрогах закритий гріб, оточений щільною стіною козаків з оголеними шаблями* (Г. Колісник); *Гроби Бориса і Гліба були викопані й поставлені в церкву, збудовану Ярославом* (з наук. літ.).

(1) Гріб (Гроб) Госпо́день (Госпо́дній) — за Біблією — місце поховання Ісуса Христа після його мученицької смерті на хресті. *Тамплієри, облишивши гадку про Гріб Господній, збиралися на північ до Балтики, там треба було проганяти людей з їхньої віковічної землі* (А. Хижняк); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **з гро́бу встав** *див.* **устава́ти.**

◊ **Вганя́ти / вгна́ти (ввігна́ти) в гріб (у гроб)** *див.* **вганя́ти**[1]; **Відни́ні [й] дові́ку** *(рідше* **до гро́бу)** *див.* **відни́ні; (2) До гро́бу:** а) до кінця життя, до самої смерті; постійно, завжди. [С е р г і й:] *Ти ж колись говорив, що коли покохаєш, то любитимеш до гробу* (З. Мороз); — *Критикуй і не зважай, Каже, на особу! А про нього скажеш — край, Мститиме до гробу* (С. Воскрекасенко); б) *(із запереч.)* ніколи. *Не було добра зроду, не буде й до гробу* (прислів'я); *До гробу не забуду рідної мови* (І. Огієнко); **Заганя́ти / зага́нати в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ** *і т. ін.)* *див.* **заганя́ти**[1]; **Іти́ (схо́дити, ступа́ти) в гріб (в гроб, до гро́бу)** *див.* **іти́; Лягти́ /** *(рідко* **ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му** *і т. ін.)* *див.* **ляга́ти; Положи́ти в домови́ну (у моги́лу, в я́му, в гроб** *і т. ін.)* *див.* **положи́ти; Стоя́ти над моги́лою (над гро́бом)** *див.* **стоя́ти; Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі** *(рідше* **в труні́, в гро́бі** *і т. ін.)* *див.* **стоя́ти; Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб** *і т. ін.)* **лізь** *(рідко* **клади́сь)** *див.* **лі́зти.**

ГРІ́ЗНИЙ, а, е. 1. Дуже суворий, жорстокий. *Івась поривався не йти, а бігти, — такий грізний та страшний стояв коло його* [нього] *Василь* (Панас Мирний); *Колись гарячий і навіть говіркий отаман з роками ставав замкнутим, мовчакуватим, навіть грізним* (Ю. Мушкетик); // Який виражає, містить у собі погрозу, суворість, нещадність. *Княгиня повернулась і швидко покульгала у флігель з грізним, гнівним виглядом* (С. Васильченко); *Виструнчився стражник, відразу аж тіпонувшись, тільки почув грізний начальницький тон* (Ю. Смолич); *Великий князь .. протягом кількох років наганяє страх на візантійського імператора, не дає йому спокійно спати, бо навіть уві сні лунають грізні Святославові слова: "Іду на ви!"* (Б. Лепкий).

2. Який викликає, навіває страх. [Е л е а з а р:] *Сон мені грізний приснився — Хто відгадає його?* (Леся Українка); [П а н н а Р о м а:] *Суне така хмара, така грізна, що обгортає жах!* (С. Васильченко); *Можливо, грека трохи дивували суворих скіфів грізні ритуали* (Л. Костенко); // Дуже сильний, великий. *Він пам'ятав минулих днів походи і кров, пролиту в грізній боротьбі* (В. Сосюра); *Страх людини перед силами природи, нерідко грізними й руйнівними, сковували розум і волю мільйонів людей упродовж віків* (з наук.-попул. літ.); // Сповнений труднощами, різними ускладненнями. *В цей грізний час ти мусиш бути на тому посту, де найбільше даси користі Батьківщині* (О. Донченко); *Ох, доктор, доктор! .. Ти навіть тим, кому знемога була іти, хто смерті ніж уже вчував в своєму серці, допомагав у грізний час* (В. Сосюра).

ГРІ́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **грі́зний.** *В лиці тужне здивування, навіть хмарна грізність, у грудях поверх болю пробігає хвильками чудний холодок* (В. Винниченко); *Сонце пробилося з-під навислої хмари й передзахідно зачерво-*

нило океан, що, відкрившись удалеч, граючи багряними полисками, зараз набув мовби ще більшої грізності (О. Гончар); *Руйнування ґрунту під дією вітру має назву вітрової ерозії — дефляції — пилових або чорних бур. Саме розмаїття назв свідчить про грізність стихійних сил природи* (з наук. літ.).

ГРІЗНІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати грізним, грізнішим. — *Куди йшов? — грізнішає Ступач, і йоржі його брів вискакують на чоло* (М. Стельмах); *Молодики по двоє підходили до нашої компанії. Людей більшало, тон грізнішав, посипалися запитання: "Щось не подобається?", "Може, поговоримо?", "Ти хто такий?"* (з газ.); *На півнеба встають фантоми хмарочосів. Наближаються, грізнішають, світять загадками своїх незліченних вікон* (О. Гончар); *Море мінилося, грізнішало, і хвилі-гори вже заливали біложовті піски* (О. Бердник).

ГРІ́ЗНО. Присл. до **грізний.** — *Тройку коней! — грізно крикнув писар на його* [нього] *та аж почервонів зі зла* (О. Стороженко); *З-під нахмурених брів грізно кресали очі* (А. Головко); *Ліс шумів таємниче і грізно* (В. Кучер); *Зблиснуло в хмарах, зблиснуло грізно, і небо просто над нами розрядилось потужним гуркотом* (О. Гончар).

ГРІЗНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **грізний,** напр.: г р і з н о м о́ в н и й, г р і з н о о́ к и й.

ГРІЗЬБА́, ГРОЗЬБА́, и́, *ж.* Погроза вчинити кому-небудь неприємність, лихо. *Ні батькова грізьба, ні материна умова нічого не подіють з таким гульвісою* (Панас Мирний); *Батьки просьбами і грозьбами таки випровадили сина до Окунів* (М. Стельмах); *Федулиха побачила, що грозьбою не візьмеш. Треба мольбою* (Б. Харчук).

ГРІ́ЛКА, и, *ж.* Прилад для штучного зігрівання кого-, чого-небудь. *Важко Ользі: кожного дня треба тричі нагодувати обох, кілька разів напоїти чаєм, ліками, поставити банки, грілки* (М. Сиротюк); *Я чув, як ратушевий годинник вибивав черговий квадранс, і я мріяв пробути там ціле життя, в тих покоях, заставлених вагами й бронзовими свічниками, заповнених грілками, клізмами, шприцами...* (Ю. Андрухович).

ГРІ́ЛОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **грілка.** *Сольова грілочка "Серце" продається в привабливій, сувенірній упаковці, тому вона може стати оригінальним та корисним подарунком до дня народження, Дня закоханих* (з газ.).

ГРІМ, гро́му, *ч.* 1. Гуркіт і тріск, що супроводять електричні розряди в атмосфері. *Грім гогоче, а блискавка хмару роздирає* (Т. Шевченко); *У цих раптових громах відчулася неминуча зміна пори року* (Іван Ле); *Була гроза, і грім гримів, Він так любив гриміти, Що аж тремтів, що аж горів На трави і на квіти* (М. Вінграновський); * Образно. *Аж усміхнувся хлопець, уявивши, який .. зчинився шарварок після його втечі, як лютує Саламур, креше громи на свою невдатну сторожу* (О. Гончар); * У порівн. *Регіт гримить, як грім* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен., чого.* Сильні, гучні звуки. *Здригнулася гребля раз, два і грюком та громом заглушила козаків у підвалі* (М. Старицький); *Я чув грім оплесків, схожий на сплески тисяч голубиних крил* (М. Рильський); *Чути грім віддаленого бою* (В. Собко); *Від оглушливого грому канонади, од вибухів густої зливи снарядів і мін дрижали земля і небо* (Є. Доломан); [А н т о н і й:] *Гей, сурмачі! Удармо в ухо міста мідним гулом І громом наших бойових литавр Так, щоб земля і небо задвигтіли, Вітаючи вступ війська* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

(1) Грім би мене́ вда́рив <Хай мене́ грім [се́ред чи́стого по́ля] вда́рить> — уживається як запевнення в правдивості своїх слів, щирості намірів. *Хай мене грім серед чистого поля вдарить, як я тобі зла зичу...* (М. Зарудний); — *Грім би мене вдарив на цьому місці, коли брешу...* (В. Кучер); **Уда́р гро́му** *див.* **уда́р.**

◊ **Бий / поби́й тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка** *і т. ін.)* *див.* **би́ти; Ве́рга́ти (ки́дати) громи́** *див.* **ве́рга́ти; (2) Грім би тебе́ (його́, її́** *і т. ін.)* **вда́рив (поби́в, прибив, лу́снув ясе́нний)** — уживається для вираження великого незадоволення з приводу чого-небудь. — *Грім би їх побив .. з їх порядками! — воркотів .. Бовдур* (І. Франко); — *Знову діло в бандитизм упирається. Прямо нема тобі ну ніякого спокою. То Шепель, то Гальчевський, то чорт, то біс, грім би їх .. і навіки прибив* (М. Стельмах); *Пан комендант кидає трубку, витирає піт з лоба .. — А грім би вас луснув ясенний!* (П. Козланюк); **(3) Гря́нув грім:** а) несподівано трапилась яка-небудь неприємна подія. *Це добре, що після того, як грянув грім, усі так вболіваюче й емоційно стали захищати директора і себе* (із журн.); *Поки грім не грянув, затрати на все оте нам завжди здаватимуться даремно викинутими грішми* (із журн.); б) щось сталося з кимось. *Хороша справа плюралізм! Однак при ньому й покруч зріс, Жонглює терміном гучним, Бо знає: з ним не гряне грім* (із журн.); **Мета́ти громи́ і (та) бли́скавки** *див.* **мета́ти; Побий мене́ [святи́й] хрест (грім, Бо́же** *і т. ін.)* *див.* **поби́ти; Посила́ти [всі] громи́ і бли́скавки [на го́лову]** *див.* **посила́ти; (4) Хай (неха́й) грім поб'є́ (уб'є́, приб'є́** *і т. ін.)*: а) *(зі сл.* м е н е*)* уживається для вираження заприсягання у правдивості, істинності чого-небудь. — *Хай мене грім поб'є.., коли я їв чию часть* [частину], *окроме* [крім] *своєї! — клявся Попенко* (Панас Мирний); — *Хай мене грім поб'є, коли брешу...* (І. Муратов); *Хай мене грім уб'є, коли я знаю, в чім виражається їх "політика"* (Леся Українка); б) *(кого, що, лайл., перев. жарт.)* уживається для вираження незадоволення кимсь, з приводу чого-небудь, недоброго побажання комусь. *Хай їх грім поб'є, отакі справи* (із журн.); **(5) Хай (неха́й) хоч грім з не́ба** — за будь-яких обставин; обов'язково, неодмінно. — *Сподіваюсь, до ранку .. прапор буде піднято на валу! — Піднімемо, .. хай хоч грім з неба, а вал буде наш!* (О. Гончар); **(6) [Хоч] грім би поби́в (прибив) [наві́ки] на би́тій доро́зі** *кого* — уживається як проклін з недобрими побажаннями. — *Що зараз робити, Устино? Хоч би грім побив на битій дорозі і управителя, і пана* (М. Стельмах); **(7) Щоб грім поби́в (прибив, убив** *і т. ін.)* *кого, лайл.* — уживається для вираження незадоволення ким-небудь, з приводу чогось із недобрим побажанням. [Х и м к а:] *Обдурив мене .. отой вражий син, щоб його грім побив* (Панас Мирний); **(8) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **грім з (се́ред) [я́сно́го** *(рідко* **чи́стого)] не́ба:** а) *(з дієсл.)* несподівано, раптово, зненацька і т. ін. *Замфіра наче грім з ясного неба вразила ця звістка* (М. Коцюбинський); *Фарбувальники не люблять критики! Ці слова .. прозвучали мов грім серед чистого неба* (М. Томчаній); — *Жили ми з одинокою матір'ю, і ось на саму кутю, як грім з неба, — прийшли* [поліцаї] (Ю. Збанацький); *Спомин про обіцяну телицю того вечора вдарив як грім із ясного неба* (Є. Гуцало); б) несподіваний, раптовий і т. ін. *Розкриття тієї змови було .. громом серед ясного неба* (В. Канівець); *Ватрич пішов працювати в цех, де .. довелося справу мати з людьми. Дуже швидко виявилося, що з ними поро-*

зумітися бригадир не вміє. Це відкриття було мов грім з ясного неба (з газ.); **(9) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **грім з [ясного] неба впав** *над ким — чим і без дод.* — трапилось що-небудь несподіване і неочікуване. *Що ти говориш, любко моя мила? Се наче грім з ясного неба впав! Чи я тебе не щиро покохав?* (Леся Українка); **(10) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **грім з [ясного неба] ударив [над головою]** *чиєю, в кого* — хто-небудь дуже здивувався, розгубився від чогось несподіваного. *В Моссаковського та в вільшаницьких дідів неначе вдарив грім. Вони стояли й дивились слідком за Балабухою* (І. Нечуй-Левицький); *— Пробачте, — наче грім з ясного неба ударив над Павловою головою: нечутно по килимі підійшла Людмила* (А. Головко); **(11) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **грім на голову** — несподівано, раптово, зненацька і т. ін. *Прийшов Павло вранці на заняття, а господиня і заявила як грім на голову, що уроку не буде сьогодні* (А. Головко); *Похоронна, голод і, нарешті, Наче грім на голову — арешт* (І. Гнатюк); **(12) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **грім:** а) фізично витривалий, сильний, дужий (про людину). — *Ех, Даниле, ах, Даниле, Був же ти як грім! З молодим було б під силу Позмагатись їм* (А. Малишко); — *Панове! До Мартина Пушкаря тут посланець прибув із Січі... Ввійшов як грім, обвітрений з дороги. Віддав чолом...* (Л. Костенко); б) міцний, ставний (про постать людини). *Чуб кучерявий, сам* [отець Олександер] *красивий, постать як грім* (І. Микитенко); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **громом вражений (прибитий, приглушений,** *рідше* **пришиблений)** *див.* **уражений**[1]; **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **громом прибило (ударило)** *див.* **прибивати.**

ГРІМКИЙ, á, é. 1. Який голосно, дзвінко звучить; гучний, голосний. — *Анно, гуляй! — вдарив її нараз грімкий голос Петра по душі* (О. Кобилянська); *Тінь грянула по Дінцю, очерета стояли зовсім тихо, далекий і грімкий розлігся гуркіт над горами* (М. Йогансен); *На дорозі знявся кущ полум'я, і грімкий вибух кинув усіх на дно кузова* (В. Кучер).

2. Який створює, видає різкі звуки, гуркіт і т. ін. *Її* [залізну руду] *рвали на шматтяя грімкою вибухівкою* (П. Загребельний); *Траса за рогом грімка — наче меблю* [меблі] *сунуть опостінь* (О. Забужко); *Я тчу на грімкому верстаті* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ГРІМКО. Присл. до **грімкий.** *Він од горілки весь обдувся І грімко так на їх гукнув: — Мовчіть!..* (І. Котляревський); *Матроси вийшли з автобуса й одразу почули, як грімко і тягуче співало розбурхане море* (В. Кучер); *Вози грімко покотилися з гори в долину річки Кам'янки* (Валерій Шевчук).

ГРІМНИЦЯ, і, *ж.* 1. Блискавка (у 1 знач.), перев. із громом. *Небо бурилося, грізно гурчало, хмарилося, шваркнула сліпуча грімниця, гнівним блиском розітнула чорне хмарище* (К. Гордієнко); *Грімниці блиск, мов сталь меча* (Л. Первомайський).

2. Освячена свічка, яку, за народним віруванням, запалюють під час грози, щоб уберегти свою оселю від удару блискавки. *Грімниці запалюють і ставлять перед іконами під час грози, граду, буревію, а також на Спаса* (із журн.).

ГРІНКА, и, *ж.* 1. Змащена жиром і підсмажена скибка хліба. *Першою стравою було чорне пиво, варене з медом і прянощами, до грінок, .. на столі красувався ще чималий короп у шафранному соусі та карасі в сметані* (М. Старицький); *З початку бенкету пили тільки пиво у високих .. склянках з хлібними грінками* (З. Тулуб); — *Моя* [жінка] *ще до війни кожного ранку грінки на свинячому смальці смажила* (Григорій Тютюнник).

2. *діал.* Невеликий шматок чого-небудь. *Жінка дала йому півхліба ще й грінку сиру* (Л. Мартович); — *На тобі, каже, грінку землі, але не пусти, тримай...* (В. Стефаник); *Два рази на день давав* [Микола] *йому чаю і дві грінки хліба* (А. Калин).

◊ **Убити (піймати) грінку** *див.* **убивати**[1].

ГРІНОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **грінка.** — *Тепер, Федоре-небоже, встань та укрій собі гріночку хліба, але тоненьку* (В. Стефаник); *Смакуватиме до пива й національна німецька закуска — маленькі трикутні підсушені гріночки з бородинського хліба, змащені масою із сала й часнику, присмачені перцем і петрушкою* (із журн.).

ГРІТИ, грію, грієш, *недок.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Передавати своє тепло. *Ось Сонечко зійшло, і світить нам, і гріє* (Є. Гребінка); *Білі цуцики гуляють на соломі, Сонце гріє мордочки смішні* (М. Рильський); // Зберігати тепло, захищати від холоду. *Чужий кожух не гріє* (приказка).

2. *що.* Робити теплим, гарячим; нагрівати. *Сивий дід гріє свою бороду біля вогню і слухає розмову вітру* (М. Коцюбинський); *Тайо помагав сестрі гріти воду* (М. Трублаїні); *Здобувши електричний струм, пустив* [Микита] *його .. гріти парники й освітлювати село* (Ю. Яновський).

3. *кого, що і без прям. дод., перен.* Приносити радість, задоволення, натхнення. — *Мені якось легше стає на душі коло добрих та прихильних людей, неначе їх слово мене гріє* (І. Нечуй-Левицький); *Гріє нас далеке трепетання Вогника серед гірських узбіч...* (М. Рильський); *Їхні серця грітиме віра...* (І. Багряний); *Надвечір він ясно зрозумів, що гасне його мрія .. Ось тут вона кублилась і гріла, а тепер холодно...* (В. Підмогильний).

4. *по чому, об що, у що, розм.* Стукати, бити з великою силою. *Ті, що сиділи у перших рядах, не тільки аплодували, а й гріли чобітьми в підлогу* (В. Кучер).

5. *кого за що і без дод., перен., розм.* Виносити громадський осуд; ганьбити. *За все гарне народ скаже молоді спасибі. А от за непотрібну, шкідливу необережність ми грітимемо* (Ю. Яновський).

◊ **(1) Гріти зуби на сонці,** *жарт.* — проводити час у несерйозних розмовах (перев. надворі). *Гріють зуби на сонці, — сказано про жіноту, що весною, в свято, посідали під тином і скрекочуть собі* (з переказу); *Любить-бо моя Мартоха гріти зуби на сонці, якби могла, то свою балачку сороці на хвості пов'язала б, щоб сорока розносила* (Є. Гуцало); **(2) Гріти коло серця** *що* — потай виношувати які-небудь плани, наміри і т. ін.; замишляти. *Грів* [чоловік] *коло серця свої хижацькі заміри* (Панас Мирний); *Він носив і грів коло серця свою найзаповітнішу мрію, сказати про яку не наважувався нікому* (із журн.); **(3) Гріти (парити) / нагріти чуба** *(рідше* **чуприну, лоба):** а) *(над чим, за чим і без дод.)* витрачати багато сил і енергії, старанно виконуючи якусь роботу; тяжко, виснажливо працювати. *Нащо, про що тобі над цим чуприну гріть?* (П. Гулак-Артемовський); *Пан спав, гуляв і їв, А наймит по хазяйству лоба грів* (В. Еллан-Блакитний); *Півдня* [Мар'ян] *довбав гору, вивертав каміння й пускав у долину, а дрібні камінці вигортав лопатою.. І грів чуба над омшаником, що, можливо, буде зовсім не потрібний* (С. Чорнобривець); *Доки вони гріють чуби за роботою, Кулик, всівшись на порозі, голосно ділиться з селянами своїми думками* (О. Гончар); *Поравсь він, поравсь, поки добре чуприну нагрів* (Марко Вовчок); *Скриня була*

важка, неповоротка, і чоловіки добре нагріли чуби, поки установили її на місце (Ю. Яновський); *— А найпаче добре співає отрок Олексій, — вів своє пан дяк. — А хто парив чуба з ним, хто грюкав та галасував, як брати "фа" та "соль"... га? Дяк Саватій, он хто* (М. Лазорський); *Тож Олег та Степанко, а особливо сам від'їжджаючий, нагріли лоби, поки втиснули все те до тісного купе* (Ю. Збанацький); б) *(кому, перев. за що.)* висловлювати осуд, лаяти кого-небудь. *— Мені, мабуть, чуба грітимуть за недостатні темпи осінньої оранки...* (Ю. Яновський); **(4) Гріти / погріти [ломакою, києм** *і т. ін.*] **спину (плечі, ребра** *і т. ін.*) *кому* — бити, карати кого-небудь. *Сівши на царство, Грів* [Петро] *спину* [нагайкою] *вельможним* (П. Гулак-Артемовський); *Рад би я був, коли б Сомко за сей жарт звелів, жартуючи, погріти йому киями плечі!* (П. Куліш); *— Двадцять літ я й за дубець не брався, а тепер би погрів їй ломакою спину, дак* [так] *син не дає* (Ганна Барвінок); **(5) Гріти** *(рідше* **нагрівати) / нагріти (погріти) руки:** а) *(на (в) чому, при чому, біля (побіля) чого і без дод.)* нечесно, незаконно збагачуватися; наживатися. *Віддавна вже гріли руки при бориславській нафті та при бориславському воску* (І. Франко); *Гріли руки пишні дуки Побіля народу* (Микола Чернявський); *— Дехто легкого життя забажав, є люди, які руки нагрівають на труднощах* (Н. Рибак); *Не лишнє* [зайве] *б у баби замки потрусить Та руки в калитці погріти* (Л. Боровиковський); *Катерина чула, за яку "ідею" карався до війни староста, — він добре нагрів руки в сільській кооперації* (Д. Бедзик); б) *(перев. на чому)* мати вигоду. *— Ні! — передумав старший патрульний. — Підете ви обоє! Бачу, тут одна сторона на цьому хоче нагріти руки* (П. Автомонов); **(6) Гріти серце (душу)** *чиє (чию), кому* — тішити, заспокоювати і т. ін. кого-небудь. *Будуть десь загибати* [люди] *по сибірських пустелях, а їхні серця грітиме віра...* (І. Багряний); *А ще душу Ганьці гріє те, що, як би тяжко не було, та все ж коло своєї землі вона робить* (Г. Тарасюк); *Гріли душу спогади про дитинство, про рідний край, про ті далекі, щасливі роки* (із журн.); **Ні знобить ні гріє <Ні гріє ні знобить>** *див.* **знобити.**

ГРІТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гріти** 1—3. *Поцмокує* [бабуся] *губами — смакує гріту з медом горілку* (І. Франко); *Щойно покропить свяченою водою зброю, мисливців, коней, — пажі винесуть пугари грітого з цинамоном вина* (Н. Королева); *Душа ж його* [співця], *любов'ю гріта, Живе, у мову перелита!* (П. Грабовський).

ГРІТИСЯ, гріюся, гріємся, *недок.* 1. Гріти, зігрівати себе, своє тіло. *Палажка сиділа під хатою на призьбі й грілась на весняному сонці* (І. Нечуй-Левицький); *Жовтобрюхи повилазили на сонечко грітися* (А. Кащенко); *Під мостом біля огнища грілися вартові* (Б. Лепкий); *У жінок подубіли ноги, і вони гріються, стукаючи об землю своїми колодками* (А. Хижняк); * Образно. *Дерева гріються на сонці* (Л. Дмитерко).

2. Нагріватися. *Поки варилась картопля і грівся чай, внесли ще один стіл, жінки поставили посуд* (Б. Левін); *Прокинувся, бачу: на плиті великий чавун з водою гріється, на підлозі ночви стоять* (П. Запаренко); *Терезка поставила грітися баняк з водою* (Л. Дереш).

3. Пас. до **гріти** 1–3. *Не так тії праці, як шкода надії, Чим серце трудівницьке грілось* (І. Манжура).

ГРІХ, á, *ч.* 1. Порушення релігійно-моральних настанов, відступ від Божих заповідей. *Він* [Ісус Христос] *ублагання за наші гріхи, і не тільки за наші, але й за гріхи всього світу* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Молода, небесної краси черниця у пустелі десь замолює свої гріхи* (Я. Качура); *І той туди ж, про вірність. Чиє б ще говорило. В самого жінка добра, і сам не без гріха* (Л. Костенко); *Юрба побивала камінням і пророків, які вимагали від людей праведного життя, картаючи їх за гріхи* (з рел.-церк. літ.).

2. Поганий, непорядний учинок; якийсь недолік, помилка, недогляд. *Ледащо син — батьків гріх* (приказка); *Не вбачав Кульбака особливого гріха у тому, що вони, набігавшись, трохи спочинуть* (О. Гончар).

3. *у знач. пред.* Непорядно, недобре, неприпустимо; гріховно (у 2 знач.). *Це ж просто гріх з Вашого боку, що про себе ані словечка* (М. Коцюбинський); *Вона не забуде сказати сусідові, що так бити тварину гріх* (А. Шиян); *Просимо вас, пане... одпишіть нашому Полуваричу, щоб одумався, бо то гріх — людей неволити* (Б. Левін).

(1) Нести гріх — мати гріх, бути винним, відчувати за собою вину в чому-небудь. *Кожен з нас несе гріх за собою .. Чого ж одному прощено, один забувся про його, наче спокутував, а мені нема ні забуття, ні спокути?* (Панас Мирний); **Спокутування гріхів** *див.* **спокутування; Спокутувати / спокутати [свою] вину (провину, [свій] гріх)** *див.* **спокутувати.**

◊ **Брати** *(рідко* **приймати) / взяти** *(рідко* **прийняти) гріх на [свою] душу (на себе)** *див.* **брати; Вводити / ввести в гріх** *див.* **вводити; Відійти / відходити від гріха** *див.* **відходити; Впадати (входити) / впасти (увійти) в гріх** *див.* **впадати**[1]; **(2) Гріх (нема чого, нічого** *і т. ін.*) **[і] Бога [милосердного] гнівити** — нема підстав, не варто марно нарікати на кого-, що-небудь, бути незадоволеним кимсь, чимсь. *От і печений баранчик, і поросятко дуже мудро спечене... Та таки і усього удоволь, як і у людей; нічого гнівити Бога милосердного!* (Г. Квітка-Основ'яненко); [М а т у ш к а - г у м е н я:] *У тебе чоловік недобрий?* [К н у р и х а:] *Гріх Бога гнівити* (Панас Мирний); *— Тобі, Мар'яно, гріх і Бога гнівити. Хіба ти нещаслива?* (С. Васильченко); *— Тобі нема чого гнівити Бога* (М. Стельмах); **(3) Гріх [слово (слова)] сказати** — нема підстав нарікати, скаржитися на кого-, що-небудь. *— Не знають, де й ділася* [Христя]. *А шкода, добра була робітниця, добра, гріх слова сказати! — пожалів Рубець* (Панас Мирний); *— Ні, гріх сказати, в нас не б'ють* (Леся Українка); *— Ні, гріх сказати, — загомоніли всі разом. — Семен не такий. Він своїх жінок жалував* (М. Коцюбинський); **Далі (подалі) від гріха (від лиха)** *див.* **далі; Доводити (приводити, призводити) / довести (привести, призвести) до гріха** *див.* **доводити; З гріхом пополам** *див.* **пополам; [І] сміх і горе (гріх, сльози, лихо** *і т. ін.*) *див.* **сміх; Набиратися / набратися гріха** *див.* **набиратися; Наводити / навести на гріх** *див.* **наводити; Не боятися / не побоятися гріха (Бога)** *див.* **боятися; Не впасти в гріх** *див.* **впадати**[1]; **(4) Не гріх,** *перев. з інфін.* — можна, варто, треба і т. ін. *"Не гріх і так, — ще находжуся колись по-бабськи", — казала Дарка* (Леся Українка); *— Ну, Маріє, — сказав тоді майстер Пилип Васюта, — ми тобі таку хату встругали, що й весілля у ній зіграти не гріх* (І. Цюпа); *— За правду й почубитись не гріх, — посміхнувся він* (М. Ю. Тарновський); *— Приходьте ж .. Неділя, то не гріх і посидіти* (М. Зарудний); *Бреслау вміє в усьому бути небанальною, .. щоразу хоче придумати щось нове. Ось цього в неї і не гріх повчитися* (М. Слабошпицький); **Ніде гріха діти (подіти)** *див.* **дівати; Нічого, чого** *(рідко* **нема що) гріха таїти** *див.* **таїти; (5) Первородний гріх** — перша, го-

ловна помилка в чому-небудь (про біблійний гріх у людей). *Він там, у Київській академії, писав учений твір про пізнання добра і зла, про первородний гріх* (О. Ільченко); **Підво́дити (підбива́ти) / підвести́ (підби́ти) на гріх** *див.* **підво́дити; Пога́ний (пога́на), як сме́ртний гріх** *див.* **пога́ний; Поклада́ти гріх** *див.* **поклада́ти; Положи́ти гріх на ду́шу** *див.* **положи́ти; (6) Сме́ртний (смерте́льний) гріх:** а) за релігійним уявленням — гріх, який не можна спокутувати, який карається вічними муками на тому світі. [Матушка гуменя *(кладе їй руки на голову і молиться)*:] *Укріпи її* [Марусі] *розум молодий, напути на все добре; захисти своїми молитвами од всього злого, гріха смертного* (Панас Мирний); б) велика провина. — *Піп панотець не велить і каже, що гріх смертельний туди ходити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Упустить землю Смоквинова, та ще у такі лапи, як у Жолудя, — гріх смертельний* (І. Карпенко-Карий); **(7) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **на гріх** — наче навмисне, на зло; зовсім недоречно, невчасно і т. ін. *Їй довго не спалося, .. а геть далі їй так їсти захотілося. Вона аж здивувалася .. Ніколи сього зроду не було, а се — як на гріх* (Панас Мирний); [Нянька:] *Скоїлось, як на гріх, ще торік по весні* (М. Кропивницький); — *Порпайся в багнюці. Ще й спецівки, як на гріх, немає* (О. Сизоненко); *Досі дні стояли теплі, сонячні, .. а сьогодні, мов на гріх, задощило* (О. Гуреїв); **(8) Як сме́ртний гріх,** *зі сл.* поганий, гидкий *і т. ін., зневажл.* — уживається для підсилення значення наведених слів; дуже, надзвичайно, надто. — *Скажіть, як вам здається тая Girod? Правда ж, вона погана як смертний гріх?* (Леся Українка).

ГРІХО́ВНИЙ, а, е. Стос. до гріха (у 1 знач.); який порушує релігійно-моральні настанови. [Меропія:] *Що ж то скаже отець Модестій, як, борони Боже, довідається про це гріховне гульбище* (І. Нечуй-Левицький); *Не стерплю я, щоб спокуситель Огнем зітхання і похвал Збудив у ній гріховний пал* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); // Який веде до гріха; схильний до гріхів (у 2 знач.). *Повела* [ключниця] *пишним станом і двозначна усмішка затремтіла на її грубувато-красивому обличчі — щось є в ньому і від чистих дівочих чар, і від гріховної цікавості коханки* (М. Стельмах); // Який виражає схильність до гріхів. *Чоло в неї випукле, чорні очі одночасно святі і гріховні* (М. Стельмах).

ГРІХО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **гріхо́вний.** *Стосунки чоловіка з жінкою породжують небажаний стан душі, чоловік, у захватах жоною, відволікається думкою від Бога, тому все це пронизано гріховністю й найбільшими небезпеками* (П. Загребельний); *Віруючі говорять, що наше тіло є джерелом зла і гріховності, тому його, мовляв, треба знесилювати* (з наук.-попул. літ.); *Милосердя розглядається як Божа благодать, яка сприяє подоланню людської гріховності* (з навч. літ.).

ГРІХО́ВНО. 1. Присл. до **гріхо́вний.** — *Я не хочу більше позичать грошей людям, що так гріховно жартують* (І. Нечуй-Левицький); *Привіт вам, краю рідного синам! Уклін тобі, земля, і рідна й мила! Зі мною ви і радощі ділили, Невдачі теж ділили — пополам. Тож перед вас схиляюся уклінно, Не знаючи — гріховно чи невинно* (В. Стус).

2. *у знач. пред.* Непорядно, недобре, неприпустимо; гріх (у 3 знач.). *Протопоп Амвросій звернувся до прихожан з проповіддю, в якій закликав театрів не відвідувати, бо це зело гріховно, особливо ж для молоді* (Б. Левін); *Солдати, як мені тоді здавалося, це — закон, влада, а проти влади йти гріховно й небезпечно* (Ю. Мушкетик).

ГРІХОВО́ДА, и, *ж. і ч., розм.* Те саме, що **гріхово́дник.** — *Ольгу щойно зустрів, вона зараз у своїх... Казала: принесе й покладе дитину Кочубеєві на стіл. — Оце молодчина! — вигукнула Парася Георгіївна. — Так із ними і треба, з гріховодами...* (О. Гончар); [Ламії:] *Той гріховода Старий, плюгавий Та ще й кульгавий, Летить за нами Немов без тями* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ГРІХОВО́ДИТИ, джу, диш, *недок., розм.* Поводити себе аморально, розпусно. *Це пришестя було намальоване за бабинцем .. Через те що з вогкого дерева капало, страшний суд видавався ще страшнішим: .. карлючились брехуни і донощики з язиками, схожими на копистки, та інша дрібна потерть, що не жила, а тільки хитрувала і гріховодила на землі* (М. Стельмах); *Роки їхньої близькості, коли він гріховодив тільки про людське око.., викликали в ній усмішку і нічого більш. Вона .. знала майже напевно, що він належить їй і нікому більш* (Г. Колісник).

◊ **Гріши́ти (гріхово́дити) язико́м (язика́ми)** *див.* **гріши́ти.**

ГРІХОВО́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **гріхо́вний.** *Тож помолімось — щоб дух наш окріп, Щоб гріховодна обсипалась скверна* (М. Петренко); *Внутрішнє роздвоєння і розклад особи П. Флоренський пов'язував із гріховодним станом, станом розпусти, розворушення душі* (із журн.); *Гріховодний балакун;* // Про місце, де вчиняється гріх. *Цьому трансцендентному божественному світові, як світові істини і добра, протиставляється гріховодний земний світ зла, де панують жорстокість, свавілля, дух наживи, неправди, підступу, зради і насильства* (з наук. літ.).

ГРІХОВО́ДНИК, а, *ч., розм.* Той, хто порушує правила моралі або взагалі прийняті правила співжиття. [Іван Степанович:] *Люди добрі ще в обідні стоять, а ми з тобою, Адаме Івановичу, заходилися дамками совати* [грати в шашки]. *Отакі ми гріховодники* (М. Кропивницький); — *І сам не знаю, що робити з таким гріховодником! — завагався Рогиня. — Витягни тебе з болота — сам ув'язнеш у ньому* (М. Стельмах); *Дід Кияшко бурчить невдоволено: — Паразит! Духовного звания* [звання], *а такий гріховодник* (Ю. Збанацький).

ГРІХОВО́ДНИЦЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **гріхово́дник** і **гріхово́дниця.** *Гріховодницькі справи не сприяють добрій репутації людини* (з газ.).

ГРІХОВО́ДНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **гріхово́дник.** — *Що ти плетеш, гріховоднице? — накинулась на неї мати* (Є. Кравченко); *Отака я була грішна гріховодниця і не знала, що з собою діяти, як мені ходити-говорити, щоб Бога не гнівити* (Г. Тарасюк).

ГРІХОВО́ДСТВО, а, *с., розм.* Аморальна, розпусна поведінка; гріх (у 1, 2 знач.). *Знав одного ігумена, який у великий піст кутуляв ковбасу і тримав у келії дівчину, доки вона не привела дитину .. І в думках, і вголос гетьман осуджував таке гріховодство* (Ю. Мушкетик).

ГРІХОПАДІ́ННЯ, я, *с.* 1. За біблійним переказом — порушення першими людьми, Адамом і Євою, завітів, даних їм Богом. *Із церковних амвонів дедалі рідше звучать старі повчання про працю як тяжкий наслідок гріхопадіння* (з наук.-попул. літ.); *Своїм гріхопадінням люди позбулися блаженного райського життя* (з рел.-церк. літ.).

2. *розм.* Порушення громадських норм моралі, поведінки. — *Марковська — співучасниця в шкідництві чи навіть і*

в шпигунстві, і її гріхопадіння з Мухтаровим — теж один із засобів увійти в довір'я (Іван Ле).

ГРІХУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., на кого, заст., розм.* Вважати кого-небудь винуватим у чомусь. *Гріхують на пана і наші дворові, що землі не дано* (Сл. Гр.); *Санчо має цілковиту слушність, і гріхувати на нього дурно* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

ГРІШ, гроша́, *ч., іст.* У Європі — срібна монета XIII–XVII ст., у Росії XIX ст. — дрібна розмінна монета. *Складіться, хлопці, по грошу, Купіть мені бинду хорошу* (з народної пісні); *Кинув* [артист] *гріш вікном* (О. Кобилянська); *В українському грошовому обігу гріш — це литовські і польські гроші XVI–XVII ст.* (з наук.-попул. літ.); // Незначна, мізерна грошова сума. *Друкує на останній гріш свій збірник поетеса* (М. Терещенко); *З горя він пропив до шеляга свій .. заробіток, і з того часу злидарський гріш чоловіка почав усе частіше розкочуватися по чужих шинквасах* (М. Стельмах); // Взагалі гроші. *У мене велика родина і потребує гроша* (М. Коцюбинський); *Не пускали без причини на степ, не перепускали борошна, коней, запасу. Але всеможний посередник — гріш улегшував як всюди, так і тут, справу* (М. Грушевський).

△ **(1) Пра́зький гріш,** *іст.* — чеська срібна монета, яку карбували в 1300–1547 рр. *Празький гріш — одна з найпопулярніших монет Середньовіччя, яка широко використовувалася в країнах Центральної та Східної Європи. Саме від цієї монети в українській мові з'явилося слово "гроші"* (з наук.-попул. літ.).

◊ **В гріш не ста́вити** *див.* **ста́вити; Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день]** *див.* **ціна́; (2) За гріш** — дуже дешево. *Коли вже загинув мій Василь за нове життя, поховайте його теж по-новому, щоб не попи та дяки за гріш про смерть виспівували жаль, а наші хлопці-комсомольці та дівчата* (О. Довженко); **(3) На [щерба́тий] гріш:** а) дуже мало; трохи. *На гріш вип'є, а на карбованець галасує* (прислів'я); б) *(із запереч.)* зовсім, абсолютно і т. ін. *Роки ми от сусідами, а один одному кривди на гріш не вчинили* (У. Самчук); *В очі вчитель їдкий, мов товчений перець, поваги до сану й на щербатий гріш не покаже, а зате який позаочі!* (М. Стельмах); **Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день]** *див.* **ва́ртий; Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного** *(рідко* **зла́маного)] гроша́) за душе́ю** *(рідко* **при душі́)** *див.* **ма́ти**[2]**; (4) Ні гроша́:** а) зовсім немає (про гроші, кошти і т. ін.). *Бариша ні гроша, аби слово хороше* (прислів'я); *Швеція виснажена до краю. Ні гроша, ні збіжжя, ні людей* (Б. Лепкий); б) *(із запереч.)* нічого зовсім. *Не було ні гроша* (з переказу); — *Киньте, докторе! Слово честі, коли ви таке говорите, це мене дратує! Я вам ніколи не дам ні гроша!* (В. Домонтович); *Творці української літератури віддали найкращі сили мистецтву, не отримавши за це ні гроша* (із журн.); **(5) Ні (і) на гріш:** а) *(чого)* немає зовсім чого-небудь; щось абсолютно відсутнє у когось. [К р у т ь *(розводить руками):*] — *Чи винен я, що в нього ні пучечка?.. Свідомості в старого ні на гріш* (О. Підсуха); — *Одіж та хліб переводимо, а користі ні на гріш... Он у маршових ротах місяць-два пострибав — і на фронт* (Є. Доломан); б) *(із запереч.)* ніскільки, зовсім. *Ваших панів-радикалів, окрім двох-трьох людей, я ні за що не вважаю .. Правди у них нема ні на гріш, я в них не вірю* (Леся Українка); *Він ще й на гріш чужого не взяв, а вже сам себе судить судом строгим* (В. Дрозд); *Я сама собі дивуюсь, бо страху в мене немає ні на гріш* (І. Жиленко); **(6) Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг)** — дуже малі, мізерні гроші. *Отакі хитрі лисиці, як Бракватіста, рятуючи власну шкуру, продадуть .. за ламаний гріш* (Ю. Бедзик); *У своєму запроданому за щербатий гріш квасному патріотизмі, в своїй пихатій "любові" до українського народу вони* [продажні писаки] *ладні кинути його у вир міжнаціональної ворожнечі* (із журн.); **(7) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **за (на) гріш ма́ку** *кого, чого* — дуже багато. *Багато як за гріш маку* (Номис); — *Оце добре!* — *перехопив Лука,* — *твоя Марія і моя Марія. Тих Марій на світі — як за гріш маку* (М. Коцюбинський); *Повиправляйте тільки собі друкарські помилки, бо їх там як за гріш маку* (М. Коцюбинський); *Міністрів отих .. зібралося мов на гріш маку* (М. Стельмах).

ГРІШИ́ТИ, шу́, ши́ш, *недок.* 1. Робити, чинити гріх (у 1 знач.). *Я в серці своїм заховав Твоє* [Боже] *слово, щоб мені не грішити проти Тебе* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Висповідавшись, прийшла вона з церкви і, щоб не грішити, лягла мерщій спати* (Панас Мирний); [Ю д а:] *Як я знайшов його* [пророка], .. *він спитав, чи я закон сповняю й не грішу* (Леся Українка).

2. *проти чого, чим.* Порушувати якісь правила, норми, допускати помилки. *Спокуса велика — поговорити, побути разом з цікавими людьми .. — а через те часами грішиш проти роботи* (М. Коцюбинський); *Ще твої невправні рими, і у віршах ти грішиш порівняннями старими, що стирчать, як той комиш* (П. Тичина); *Наукове сумління, чесність і порядність не дозволяли вченим грішити проти фактів науки, своїх переконань і добутих власними руками експериментальних даних* (із журн.).

◊ **(1) Гріши́ти (гріхово́дити) язико́м (язика́ми)** — говорити зайве, базікати. — *Годі язиками гріховодити!* — *обурився управитель.* — *Пора за роботу братися* (М. Стельмах); *Язиком грішимо, а серцем каємося* (з мемуарної літ.).

ГРІ́ШКА, *пред., дит.* Те саме, що **гріх** 3. — *Кажуть* [мати]: *грішка змалечку привчатись, як з людьми битись... Треба з ними в миру жити!* (Панас Мирний); — *Не хочеться вже мені до церкви ходити.* — *Не кажи цього, сину, бо то — грішка; Бозя сердиться буде* (С. Васильченко); *Марійка починає підстрибувати .. Найліпше б заспівати, так біля церкви, те — грішка!* (Н. Королева).

ГРІ́ШНИЙ, а, е. 1. Який має гріхи (у 1 знач.). *Люди содомські були дуже злі та грішні перед Господом* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Нехай же Мати Божа прощає мене, грішну, що я свойому* [своєму] *рідному братику лихо наплакала!* (Марко Вовчок); [Є л и з а в е т а:] *О ні, мій отче... зараз грішна я, Бо гусляра заслухалась старого І в Божий храм спізнилась* (І. Кочерга); // *у знач. ім., перев. мн.* **грішні,** них. Ті, що мають гріхи. *Вірне це слово, і гідне всякого прийняття, що Христос Ісус прийшов у світ спасти грішних* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Вона без всякого обману .. Робила грішним добру шану, Ремнями драла, мов биків* (І. Котляревський); // Сповнений гріхів (у 1 знач.). *За грішнії, мабуть, діла Караюсь я в оцій пустині* (Т. Шевченко); *Панотець не залишали ні одної неділі виразно натякнути про Василя, про його грішне і безбожне життя* (І. Франко); * Образно. *Крізь дим отой багряне сонця коло на грішну землю ледве прогляда...* (І. Гончаренко); // Уживається як епітет при словах д у ш а, т і л о, що виражає визнання грі-

ховності людини. *Грішне тіло й душу з'їло* (прислів'я); — *Хто без тебе грішну душу Поминати буде?* (Т. Шевченко); *Брюховецький сам не знав, чого злякавсь; так уже грішна душа його тривожилась* (П. Куліш); — *Я ж працював на його* [посесора] *душу; він здер з мене моє грішне тіло, а пан виссав мою кров* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Який веде до гріха. *І знов шайтан нашіптує їй грішні думки, каламутить спокій* (М. Коцюбинський); [Матушка гуменя:] *Серед самотної тиші лукавий непримітно гніздо своє у їх* [черниць] *серці звиває, будить у душі помисли грішні* (Панас Мирний).

Прикри́ти [грі́шне] ті́ло (хребта́) *див.* **прикрива́ти.**

◊ **Грі́шна вода́** *див.* **вода́; Грі́шне ді́ло** *див.* **ді́ло; Грі́шне ті́ло** *див.* **ті́ло; Грі́шний світ** *див.* **світ**[2]**; Грі́шним ді́лом** *див.* **ді́ло; Носи́тися як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт із грі́шною душе́ю** *див.* **носи́тися; Переплу́тувати (плу́тати) / переплу́тати (сплу́тати) грі́шне з пра́ведним (пра́ведне з грі́шним)** *див.* **переплу́тувати; Покида́ти / поки́нути грі́шну зе́млю** *див.* **покида́ти; Помина́ти / пом'яну́ти пра́ведну (грі́шну) ду́шу** *див.* **помина́ти**[1]**; Рятува́ти [грі́шну] ду́шу** *див.* **рятува́ти; Світи́ти [го́лим (грі́шним, чо́рним)] ті́лом** *див.* **світи́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт (ді́дько) за грі́шну ду́шу** *див.* **чорт.**

ГРІ́ШНИК, а, *ч.* Той, хто має гріхи, грішить; протилежне праведник. *На небі радітимуть більш за одного грішника, що кається, аніж за дев'ятдесятьох і дев'ятьох праведників, що не потребують покаяння!..* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Виборний:] *Великим грішникам часто і даром проходить, а маленьким грішникам такого задають бешкету, що і старикам невпам'ятку* (І. Котляревський); — *Кожен так думає, Григорію. І все-таки гріх твій: ти прийшов підкопуватись під нашу віру, а не ми — під твою. То хто ж із нас грішник і хто вдерся до чужої хати?* (І. Білик).

(1) Розка́яний грі́шник: а) *(рел.)* людина, яка розкаялась у порушеннях релігійних догм. *Сльози вдячності для Богоматері навернулись йому на очі, коли побачив коло себе розкаяного грішника, що щиро почав і закінчив свою сповідь* (з рел.-церк. літ.); б) людина, яка публічно визнала помилковість своїх вчинків, що йдуть урозріз із визнаною в суспільстві мораллю. *Були намагання представити Пушкіна саме як розкаяного грішника. Одним із перших авторів цієї легенди, що поширював її задля добра родини Пушкіна, був .. Василь Андрійович Жуковський* (М. Рильський); — *Дорого вам коштуватиме ця розвага .. — Бідні мої дітоньки, бідна моя жінка! Розкаяний грішник підвівся* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

◊ **Стоя́ти на путі́ / ста́ти на путь грі́шників (зло́го)** *див.* **стоя́ти.**

ГРІ́ШНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **грішник.** — *Хай указують на мене, — думала вона собі, — хай говорять, глузують, знущаються, — все витерплю, все вистраждаю! Повинна вистраждати, бо я велика грішниця!* (Т. Шевченко); [Стеха:] *Багато людей родяться і помирають у нужді та злиднях, а й не нарікають на свою долю, тільки я, грішниця, не стерпіла забарної голодної смерті .. і задумала підвести на гріх рідну свою дитину* (М. Кропивницький); *Сташка призналась, що з охотою читає ще релігійні книги .. про грішниць, що покаялись, а потім стали святими* (Ірина Вільде).

ГРІ́ШНО. Присл. до **грішний.** [Меропія:] *Ой лишечко моє! Ой гріх мій! Як же тут на Подолі грішно живуть!* (І. Нечуй-Левицький); *І думаю іноді грішно: може, добре, що в мене немає нікого — ні за кого не в одвіті* (Ю. Мушкетик); // *у знач. пред.* Соромно, недобре (при вираженні докору, осуду). *Хто його знає, чи буду вдруге в Сицилії, і грішно було б не скористатись з нагоди* [побувати в Мессіні] (М. Коцюбинський); *Грішно плямувати істину брехнею, а брехливе передавати легковірним нащадкам* (П. Загребельний).

ГРІШО́К, шка́, *ч., ірон.* Незначний гріх (у 1, 2 знач.). *Ходять чутки, що старий з грішком* (О. Гончар); *В кожного знайдеться якийсь грішок, коли прискіпливо шукати* (В. Дрозд); *Якщо й водився за ним якийсь грішок, то тільки той, що він дуже любив себе, своїх найближчих і мав такий лімітований запас тієї любові, що на інших її просто не вистачало* (О. Чорногуз).

ГРОБ *див.* **гріб.**

ГРОБА́К, а́, *ч.* 1. Безхребетна тварина, яка пересувається, вигинаючи своє довге тіло; черв'як. *Коли б я все оце брала до серця, то давно б уже гробаків годувала своїм тілом* (В. Кучер); * Образно. *Ти мене причарувала навіки; як підеш відціля — гробаки заточать моє серце...* (І. Карпенко-Карий); *Отруйний гробак власницького почуття не давав йому спокою, підводив із ліжка, гнав до Вариної шухляди* (Г. Епік); * У порівн. [Сотничиха:] *А я його, гидкого-бридкого, зневажаю! Він, неначе гробак, точить моє серце!* (О. Стороженко).

2. Личинка комах або жуків, що живе в землі; хробак. *З-під картопляного куща вивернувся білий товстий гробак з жовтою голівкою* (О. Донченко).

ГРОБА́Р, я́, *ч.* Той, хто копає могили для померлих. — *Хоч яка дорога цвинтарна земля, та годує вона тільки гробаря* (М. Стельмах); *Новоспечений гробар зняв капелюха і кілька хвилин для годиться помовчав над свіжою могилою* (Ю. Винничук); — *За останні декілька років я звик до цвинтарів, отче Антоніо, — знову заговорив по кількох хвилинах тиші Станіслав. — Був такий час, коли я працював гробарем* (Ю. Андрухович).

ГРОБАЧО́К, чка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **гроба́к.** *Трясогузочка — пташка корисна, вона гробачків нищить, комах різних, кузьок* (Остап Вишня).

◊ **Замори́ти черв'яка́ (черв'ячка́, гробачка́)** *див.* **замо́рювати.**

ГРО́БИК, а, *ч.* 1. *рідко.* Зменш. до **гріб, гроб.** *Один із свідків Голодомору-геноциду 1932–1933 років сказав, що одночасно померли від голоду його дві сестрички, п'яти і семи років. Поклали їх в один гробик* (з мемуарної літ.).

2. Те саме, що **гробо́к** 2. — *Викопаю йому* [сину] *гарненьку ямку, положу його любенько .. та разом землею і засиплю, і гробик виведу* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вже нікого немає у тебе, хлопче, тільки квіти на свіжому гробику у цвинтарному кутку, тільки квіти...* (С. Процюк).

ГРО́БИТИ, блю, биш; *мн.* гро́блять; *наказ. сп.* гроб; *недок., розм.* 1. *кого, що.* Завдавати великого лиха, призводити до загибелі; губити (у 3 знач.). — *Отакі, як Перегуда, нас тільки й гроблять!* — *кинув Микола* (В. Кучер); *Видирається Аліна, намагаючись заховати свої сколені вени. — Господи, дитино, що ти робиш, чого тобі бракує, нащо ти гробиш своє здоров'я?!* (Г. Тарасюк).

2. *що, перен.* Невміло діючи, завдавати пошкодження чому-небудь; виводити що-небудь з ладу, псувати. [Кіндрат:] *Вибачай, Павле, нема у нас порядку. Штурмуємо — шахту гробимо* (О. Корнійчук); *Люди, недостатньо навчені управляти сільгосптехнікою, гроблять машини* (із журн.).

ГРОБІВЕ́ЦЬ, ГРОБОВЕ́ЦЬ, вця́, *ч.* Могила, склеп. *Люди хитаються, йдучи .. серед густо зрошених могил і гробівців* (М. Грушевський); *Сходить м'ята, і пахнуть фіалки коло їх* [прадідів] *кам'яних гробівців* (Віра Вовк); *Як воєводу Яна ото поховали в Печерах, то меч Янів на гробовець йому поклали* (Ю. Логвин); *Навіть у Стамбулі є пам'ятники, пов'язані з історією України, це насамперед гробовець Роксолани* (з наук.-попул. літ.).

ГРОБНИ́ЦЯ, і, *ж.* Спеціальна споруда, де ховають тіло померлого; склеп. — *Я, цар царів, я, сонця син могутній, собі оцю гробницю збудував* (Леся Українка); *Звідси вели двері до заупокійної кімнати. Тут складали тіла померлих князів, поки їх зложено на вічний спочинок до родинної гробниці* (А. Чайковський); *Коли ж батька поклали в гробницю і Неля власними очима побачила, як грабарі замурували кам'яну плиту, вона відразу скорилась* (Ірина Вільде); * У порівн. *У світлиці Понуро, вогко, що в гробниці* (І. Франко).

ГРОБОВЕ́ЦЬ *див.* **гробіве́ць.**

ГРОБОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **гріб, гроб.** *І взяв Йосип Ісусове тіло, обгорнув його плащаницею чистою, і поклав його в гробі новому своїм, що був висік у скелі. До дверей гробових привалив він великого каменя, та й відійшов* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Усе місто .. нагадувало ті картини, де бувають намальовані східні міста з своїми руїнами, з гробовищами, гробовими пам'ятниками* (І. Нечуй-Левицький); *Фашистська гидь, тремти! Я розвертаюсь! Тобі ж кладу я дошку гробову. Я стверджуюсь, я утверждаюсь, бо я живу* (П. Тичина).

2. *перен.* Такий, як у гробі, в могилі; могильний. *Гробова пітьма в спальні .. збільшувала її тривогу* (І. Франко); // Цілковитий (про тишу, спокій і т. ін.). *Драматизм і скорботу заключної частини поеми для хору, солістів і оркестру С. Рахманінова доніс звучний баритон, а гучна арфа з поступово завмираючим оркестром сповіщає про гробовий спокій* (з газ.).

Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <**Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мовча́нка**> *див.* **мовча́ння; Гробови́й го́лос** *див.* **го́лос.**

◊ **До гробово́ї** *(рідше* **су́дної) до́шки** *див.* **до́шка; Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́** *і т. ін.)* **ти́ша** *див.* **ти́ша.**

ГРОБОВИ́ЩЕ, а, *с., рідко.* 1. Те саме, що **кла́довище.** *Жучиха з дітьми ридала, проводжаючи на гробовище чоловіка свого* (О. Кониський); *Тишею, спокоєм гробовища повіяло від цього тихого кутка* (З. Тулуб).

2. Те саме, що **гробни́ця.** *Двадцять найкращих літ життя провів* [Степан Калинович] *у оцій темній канцелярії, подібній до великого родинного гробовища* (І. Франко); *Старі церкви, як згадував він* [І. Левицький] *опісля, з темним своїм склепінням та притворами, печери з давніми гробовищами тільки суму на його* [нього] *нагнали, і знов сама природа, Дніпро, краєвиди розкішні розважили* (С. Єфремов).

3. Яма, в яку кладуть померлого; могила. *Чума з лопатою ходила, Та гробовища рила, рила, Та трупом, трупом начиняла* (Т. Шевченко); *Перестогну, переплачу, пересмучуся — І самому випадає до гробовища .. Вже сховали Черемшину і Мартовича* (П. Гірник).

ГРОБО́К, бка́, *ч.* 1. *рідко.* Те саме, що **гро́бик** 1. *Дитячий гробок.*

2. Горбик землі, яким завершується могила; гробик. *Явга бігла до неї навпростець.., то провалюючись в ямах давніх могилок, то підіймаючись на високі, недавно насипані гробки* (Л. Яновська); *Коли Мирон Данилович ніс хрест укопувати, не впізнав могили: вся біла. Оленка з вікна бачила, як сніг притрушував гробок* (В. Барка); *Десь тут була похована його мати... Він довго блукав поміж засніженими гробками* (О. Чорногуз).

3. *тільки мн. (з великої літери).* Те саме, що **Про́води** 2. [С а х н о Ч е р н я к:] *Уже й села нема, а цвинтар залишився. І хто живий, той прийде на Гробки. І пом'яне* (Л. Костенко); *Зона навколо Чорнобиля — небачений світом некрополь, де закопані цілі села, та на Гробки тут ніколи не переставали ходити* (з газ.).

4. *тільки мн., діал.* Кладовище. [С т е п а н:] *Нема ж і моєї Хотини дома, пішла на гробки* (М. Кропивницький); *Краще було на Проводах* [ніж на Великдень], *коли все село збиралося на гробки поминати родичів* (Ю. Яновський).

ГРОБОКО́П, а, *ч.* Те саме, що **гроба́р.** *Підвода звернула на необгороджену ділянку, де вже дожидає викопана яма, а нову — кайлами, лопатками, плішнями — вицюкують гробокопи* (В. Барка); *За возом із домовиною по розгаслій сільській вулиці брьохкались тільки гробокопи та найближчі сусіди* (Г. Тарасюк).

ГРОБОКОПА́ТЕЛЬ, я, *ч., рідко.* Те саме, що **гроба́р.** *Під хатами поміж садами, Зашиті в шкуру і в смолі Гробокопателі в селі Волочать трупи ланцюгами* (Т. Шевченко).

ГРОБОКОПА́Ч, а́, *ч.* Те саме, що **гроба́р.** *Власною гарбою і дорогого братика на кладовище одвіз* [Кіндрат]. *Щедрого могорича гробокопачам не пожалкував* (О. Ковінька).

ГРОГ, у, *ч.* Напій з рому або коньяку й окропу з цукром. *Вахтенний ставить на стіл склянку з гарячим грогом* (О. Довженко); *Хто пив чай, а хто зігрівався трохи солідніше. — Може, попросимо грогу? Ви п'єте? — спитав Огарьов* (О. Іваненко); *Швейк зварив чудовий грог, куди кращий від грогу старих моряків. Такий грог смакував би навіть піратові XVIII століття* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ГРОЗА́, и́, *ж.* 1. Грім і блискавка з дощем або градом, поривним вітром. *Перейшла гроза степами, Мов нічого й не було; Небо вкрилось зіроньками, Світлом землю облило* (П. Грабовський); *Десь за лісом піднімалася хмара .. Можливо, вночі буде гроза* (А. Шиян); *Надвечір подув різкий вітер, приніс запах грози, і вона прийшла, вдарила великими, як градини, краплями* (К. Гриб); * У порівн. *Пелюстки рожеві, промені останні, блиск мечів невпинний, як гроза в гаю* (В. Сосюра).

2. *перев. мн., перен.* Бурхливі події, що відбуваються в суспільстві. *Це все було в двадцятому столітті, що грозами над нами пронеслось* (В. Симоненко); *В грозах Вітчизняної війни на повну силу і нерідко по-новому розкрилось творче обдарування багатьох письменників* (з наук. літ.); // Сильні душевні переживання. *Здавалося, що спокійно казала* [Степанида], *та мені боязко ставало за неї: гроза знімалася, з її серця чулася* (Ганна Барвінок); *В твоїм серці грози, ще твій плач звучить* (В. Сосюра).

3. *перен.* Лихо, небезпека, катастрофа і т. ін., що загрожує кому-небудь. *Нині висіла над ним гроза впасти жертвою своїх власних людей, темних, засліплених, розлючених* (Б. Лепкий); *Потопальський так і закам'янів біля дверей, відчуваючи, що справжня гроза над його головою тільки збирається* (Ю. Збанацький).

4. *перен.* Те, що викликає, наводить страх, жах. *Саме ці гори й були грозою для Візантії: туди йшли всі болгари, яким не було життя під ярмом імперії* (С. Скляренко); *Така газета, коли випускати її двічі на тиждень.., може ста-*

ти грозою не тільки для всіх порушників дисципліни, але й для самих начальників (В. Собко); // *кого, чого і без дод.* Про людину, поведінка якої наводить страх. *Було йому тринадцять років, а був він гроза на все село* (з переказу); *І в Будинку металургів, і приїжджі горожани знають його під цим іменем: дід Нечуйвітер, гроза браконьєрів, громадський доглядач Скарбного* (О. Гончар); *В лісах Поділля діяв прославлений у піснях і легендах народний захисник, гроза польського панства Устим Кармелюк* (з наук. літ.).

(1) Суха́ гроза́ (хма́ра) — гроза, хмара і т. ін. без дощу. *Була жахлива ніч степової бурі, на небі місяць літав з хмари в хмару, сухі блискавки сіклися в повітрі* (Ю. Яновський); *То один, то інший .. неспокійно поглядає на спохмурніле, що швидко заволікається тучами, небо .. — Хоч би добрий дощ ушпарив..! — З цього дощу не буває, — чує раптом Дьяконов неподалік десь позад себе спокійне, розважливе. — Суха гроза...* (О. Гончар).

ГРОЗИ́ТИ, грожу́, грози́ш, *недок.* 1. *кому і без дод.* Попереджати з погрозою про покарання; погрожувати. *Почала* [Одарка] *розказувати все: як її замикали на ніч саму у горницю, як грозили й били* (Марко Вовчок); — *Спіймав мене ти з носилками — зараз грозиш під суд віддати. А, бач, того й не подумав, чого я сюди з цими проклятими носилками прийшов?* (Григорій Тютюнник); — *Де ж ті погрози Ділись, що Трої синам колись так грозили ахеї?* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // *чим і без дод.* Робити загрозливий жест. — *Підлий зраднику! — не думав, але вже шептав Славко сам до себе крізь затиснені зуби та грозив кулаком* (Л. Мартович); *Від часу до часу здіймалася її худа права рука... і грозила комусь удалині* (О. Кобилянська).

2. *кому і без дод.* Містити в собі яку-небудь загрозу, небезпеку; загрожувати. *При такім рабівницькім вирубі грозило знищення лісового господарства* (А. Чайковський); *Двічі тут* [в Італії] *дерево родить. Але ні хижого тигра, ні дикого лева немає, Ні аконіту, що смертю грозить збирачам легковажним* (М. Зеров, пер. з тв. Вергілія); * У порівн. *Керманичі сидять, наче їм нічого й не грозить* (Г. Хоткевич).

3. *кому, перен.* Лякати своєю близькістю, можливістю здійснення. [З о с я:] *Гнатику, соколе мій! Нам грозить розлука* (І. Франко); *Йому грозили холод і тумани* (І. Гончаренко); // Залякувати чим-небудь. *Грозять війною нам весь час, а ми війни не хочем* (Н. Забіла); *Але звідки Ви знов взяли, що я задумала Вам процесом грозити?* (Р. Горак).

◊ **Па́льцем (па́льчиком) свари́тися (грози́ти) / посвари́тися (погрози́ти)** *див.* **свари́тися.**

ГРОЗИ́ТИСЯ, грожу́ся, грози́шся, *недок.* Те саме, що **грози́ти** 1. *Мене вкинули у возок і одвезли два десятники додому.., і ще грозилися, що зачинять мене десь* (Марко Вовчок); — *Потолкуй, потолкуй мені! — грозиться Гамза з рундука. — Я тобі покажу волю* (Панас Мирний); *Захар не один раз у таких випадках при бабі затискав кулачки й грозився: — Як виросту, я...* (Іван Ле).

ГРОЗОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **гроза́** 1, 2. *Над Солом'янкою пливли грозові хмари з бузковими відсвітами* (І. Сенченко); *Вогні Ельма, як і блискавки, — продукт грозової діяльності* (з наук. літ.); *Грозовим духом революцій Уже запахло зовсім близько* (В. Стус); * Образно. *Так сядь же, сядь же біля мене, грозова молодість моя!* (В. Сосюра); // Який супроводиться грозою (у 1 знач.). *Почалася грозова злива* (С. Чорнобривець); // З грозою; багатий на грози (у 1 знач.). *Вісімнадцятого травня.., у весняний грозовий день, Юрію Крайнєву минуло двадцять шість літ* (В. Собко); *Грозової ночі Зіна з сином покинула обійстя* (О. Бердник); *Дивився* [Дмитро] *на засніжений берег, а сам чув, як іще позаду, коливаючись, стояло минуле грозове літо* (М. Стельмах).

◊ **Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю]** *див.* **хма́ра.**

ГРОЗОВИ́К, а́, *ч., розм.* Народна назва липня. *Серед спекотного липневого дня раптом грозова хмара затягне небо, вдарить грім. Недаремно звуть цей місяць грозовиком* (з наук.-попул. літ.); *У широкому вжиткові були ще й народні назви місяця липня. Давні календарі подають регіональне білень — від пори, коли найкраще вибілювати полотно, грозовик і дощовик — від періоду активних гроз і злив* (з навч. літ.).

ГРОЗОВИ́ЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **гроза́.** — *Яка темна ніч, — сказав єпископ, зупинившись за дверима терема. — Спека, задуха, грозовиця... У таку пору здоровому важко, а Володимиру й поготів...* (С. Скляренко); *Він виминав з колосків золотисті зернята, закохано дивився на них і відчував у тих вогнистих краплинах пульс грозовиць, що вирували літніми днями понад рідним краєм* (О. Бердник).

ГРОЗОВІДМІ́ТНИК, а, *ч.* Прилад, що фіксує електричні хвилі, які виникають під час грози. *Олександр Степанович Попов винайшов грозовідмітник, що зразу знайшов практичне застосування в метеорології* (з наук.-попул. літ.); *Перший радіоприймач скромно було названо грозовідмітником тому, що спочатку через відсутність достатньо потужних джерел електричних коливань він приймав електричні збурення, викликані грозовими розрядами* (з навч. літ.).

ГРОЗОЗАХИСНИ́Й, а́, е́. Який служить для захисту від блискавки та інших явищ, пов'язаних із грозою. *Дуже важливе значення має правильне встановлення грозозахисної апаратури* (з наук. літ.); *Для робочих, захисних і грозозахисних заземлень однієї підстанції використовують загальний заземлювач* (з навч. літ.).

ГРОЗОЗА́ХИСТ, у, *ч.* Сукупність пристроїв і заходів, спрямованих на захист від блискавки та інших явищ, пов'язаних із грозою. *Кожного ранку до початку грозового сезону треба перевірити стан грозозахисту* (з наук. літ.); *Для грозозахисту застосовують стержньові і тросові блискавковідводи* (з наук.-попул. літ.).

ГРОЗОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ, а, е. Який перебуває під постійним впливом грозових явищ. *Найбільш грозонебезпечні райони — тропічні й екваторіальні, їх називають "поясами вічних гроз"* (з наук.-попул. літ.).

ГРОЗЬБА́ *див.* **грізьба́.**

ГРОЗЯНИ́Й, а́, е́, *поет.* Те саме, що **грозови́й.** *Весняний вечір, зорі дикі, В калюжах грозяна вода* (А. Малишко); *Дні були неспокійні, тривожні, грозяні* (І. Цюпа).

ГРО́ЗЯНО. Присл. до **грозяни́й.** *Важчезні хмари, мов каміння, нависли грозяно над ним* [морем] (Є. Фомін); * Образно. *Ця мить була, як довгі роки, що в серці грозяно сплелись...* (В. Сосюра); // *у знач. пред. Як повідомила черговий інженер-синоптик обласного гідрометеоцентру, сьогодні грозяно і туманно* (з газ.).

ГРОМА́ДА[1], и, *ж.* 1. Група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів і т. ін. *Гукнув* [Еней] *на всю свою громаду І тихо Зевсу помоливсь* (І. Котляревський); [Т и м і ш:] *Коло млина у нашому Брусові була оце рада — парубків та дівчат громада* (С. Васильченко); *Землі понад .. Дніпром, Бугом, Дністром та Сяном з давніх-давен були залюдне-*

ні східнослов'янськими племенами, які жили окремими громадами і управлялися вільними радами громадян (А. Кащенко); *Здійснення частини основних функцій управління на місцях входить у компетенцію об'єднань громадян, які мешкають на певній території, а також органів і посадових осіб, що обираються населенням у межах територіальних громад* (з наук. літ.); // Група людей, що зібралися разом; гурт. — *Прошу ж, — каже, — за стіл до громади* (П. Куліш); *Громада — великий чоловік; де один своїм розумом нічого не вистачить, там громада все-таки борше ладу дійде* (І. Франко); // Велика кількість кого-, чого-небудь. *І сказав йому* [Якову] *Бог: .. Плодися й розмножуйся, народ і громада народів буде з тебе, і царі вийдуть із стегон твоїх* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // *перен.* Про групу птахів, худоби, рослин і т. ін. *Чорне вороння сідало громадами на сніг і знов здіймалось з місця* (М. Коцюбинський); *Громада бузьків спала на очерет* (В. Стефаник); *Нерчин глянув перед собою на рівну, густу громаду лаврових кущів* (Н. Рибак).

2. Об'єднання людей, що ставить перед собою певні спільні завдання; організація. *Що кілька років направляла громада церкву і тому вона зверха* [зверху] *була така покривлена і сороката* (Б. Лепкий); *Віталій Стратонович .. за причетність до студентської громади сидів чомусь аж у варшавській в'язниці* (М. Стельмах); *Реальний і одночасно справедливий вихід у тому, щоб кожна релігійна громада мала своє культове приміщення відповідно до своїх канонів і традицій — церкву, молитовний будинок, костьол, синагогу, кірху, мечеть* (з газ.).

3. *іст.* В Україні та Білорусі — поземельне селянське об'єднання, а також збори членів цього об'єднання. *Громада зібралась у волость і загула, як бджоли в улику* (І. Нечуй-Левицький); *Панас Кандзюба йшов проти громади* (М. Коцюбинський); — *А ми землю одберемо! — відповів замість Назарова Семен Красняк. — Залишимо вам стільки, скільки визначить громада* (А. Шиян).

4. Організація української ліберальної інтелігенції в 60–90 рр. XIX ст. *1861 року виникла громада в Києві, де вона складалася із студентів-українців, що працювали в недільних школах* (з наук. літ.).

(1) Церко́вна грома́да — спільнота вірян, об'єднаних найнижчою церковно-адміністративною одиницею, якими опікується священик; парафія. *Вирішили тимчасово, до відновлення храму, проводити Богослужіння в хаті, яку надала церковній громаді пані Софія* (з газ.).

◊ **Усім ми́ром <Усією грома́дою>** *див.* **мир²**.

ГРОМА́ДА², и, *ж.* Щось велике за розміром; предмет, споруда великих розмірів. *В глибоких долинах .. тіснились кам'яні громади, рожеві од вечірнього сонця* (М. Коцюбинський); *Розкішні палаци здіймалися до неба, ніби намагалися потьмарити пишністю похмурі громади монастирів та костьолів* (З. Тулуб); *Над порожніми бухтами зводилась сіра громада .. портових споруд* (В. Кучер).

ГРОМА́ДДЯ, я, *с., збірн.* Предмети, споруди і взагалі все, що має великий розмір, об'єм. *Темні гори, увінчані густим лісом, насувались на село могутнім громаддям* (О. Донченко); *На одному повороті фари машини освітили громаддя підбитого танка з білим хрестом на боковій броні* (О. Гуреєв); *Місто було позаду. Зубчасті стіни оперезали його навколо, масивні башти підвелись і давили, стискали громаддя будинків, мечеті, вірменські церкви і караїмські кенаси* (Р. Іваничук).

ГРОМА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **грома́дити.** *Несуть .. у собі* [твори Дерека Волкота та Тоні Моррісон] *віками тяжко громаджений, непроговорений, але й не затлумлений, іще поганський духовний потенціал своїх зіпханих з автостради "всесвітньої історії" народів* (О. Забужко); *Громаджений роками етнографічний матеріал став основою для наукової праці* (із журн.); *Ці скарби немалі, громаджені не одним поколінням, але звичайній людині їх не побачити...* (з газ.).

ГРОМА́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грома́дити.** *Душа його чимраз глибше всисалася в нову страсть до складання і громадження грошей* (І. Франко); *Влітку багато часу йшло на косіння, громадження, сушіння та складання сіна в стоги* (з наук. літ.).

ГРОМА́ДИНА, и, *ж., розм.* Те саме, що **грома́да²**. *Заледеніле море лежало нерухомо. Ледве помітною громадиною темнів острів* (М. Трублаїні); *Підсвідомо чекав* [Саїд] *того дня, коли ця вся громадина* [завод] *стрепенеться* (Іван Ле); *Міст увесь дриготів — видно, громадина танка саме проходила по ньому на той бік* (О. Гончар).

ГРОМА́ДИТИ, джу, диш; *наказ. сп.* а́дь; *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Згрібати, складати що-небудь в одне місце. *Для всього свій час, і година своя кожній справі під небом: .. час розкидати каміння і час каміння громадити...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [М а р и с я:] *Я проста дівчина, мужичка, нічого не вмію; я умію жать у полі, громадить, мазать, корів доїть, свиней годувать...* (І. Карпенко-Карий); *Мати йде на іншу роботу — чи сіно громадити, чи в городню бригаду вирощувати овочі* (О. Копиленко); *Ми ж повинні були підтягати плоти гаками до берега й громадити у штабелі* (І. Муратов); * Образно. *Гори голубіють навколо, як море, вітер громадить на небі хмари* (М. Коцюбинський).

2. *розм.* Гребтися. *Літали вони* [горобці], *гралися, по смітничку громадили, та й знайшли три конопляні зернятка* (Леся Українка).

3. *кого, що і без прям. дод., діал.* Збирати, стягати, нагромаджувати. — *Треба припускати більше людей до свого побратимства, треба громадити всіх докупи, вказати всім одну ціль, — відізвався Бенедьо* (І. Франко); *По батькові мала* [тітка Клавда] *в собі кров Річинських, а та наказувала громадити, обчисляти, помножувати* (Ірина Вільде).

ГРОМА́ДИТИСЯ, диться; *наказ. сп.* а́дься; *недок.* 1. Скупчуватися в одному місці, збиратися разом. *Незабаром почали до нашого огнища громадитися втікачі й з інших компаній* (І. Франко); *По дорозі громадилися коло нього хлопці і дівчата* (С. Ковалів); *Наче хмари, що раптово тьмарять погожий день, починають рости, громадитися.., так збільшувалося невдоволення, ширилися плітки, чутки навколо друкарні* (О. Іваненко).

2. Підноситися над іншими предметами; височіти. *Там громадилися величезні скелі, серед яких любили ховатись лисиці* (М. Трублаїні); *З кам'яної церковної вежі, що зухвало громадилася над землею.., линуло одноманітне, настирливе бім-бом, бім-бом...* (І. Чендей); // Безладно розміщуватися, лежати купами. *На машинах громадились покалічені машини, потрощені, посічені кулями літаки, забинтовані солдати* (О. Довженко); *В сінях на розісланій соломі громадилася білизна, яку, либонь, щойно зняли з мотузків* (Ю. Мушкетик).

3. Пас. до **грома́дити** 1. *Тепер саме сіно громадиться* (Сл. Гр.).

ГРОМА́ДИЩЕ, а, *с., розм.* Те саме, що **грома́да**[2]. *Ми швидко влізли по легеньких драбинках у черево металевого громадища і вузенькими коридорчиками протиснулись до своїх рубок* (М. Трублаїні); *Бачила* [Настя] *зубчасті громадища мурів* (З. Тулуб); *Яке ж величезне громадище — їхній завод!* (М. Руденко).

ГРОМА́ДІВЕЦЬ, вця, *ч.* Член громади *(див.* **грома́да**[1] 4). *Своє покликання громадівці вбачали в поширенні серед народу освіти, вивченні й збереженні фольклорних скарбів* (з наук.-попул. літ.); *Важливим у діяльності громадівців стало написання українських підручників і популярних книг для народу на релігійну, історичну та іншу тематику* (з навч. літ.).

ГРОМА́ДІВСЬКИЙ, а, е. Стос. до громади *(див.* **грома́да**[1] 4). *У період еміграції М. Драгоманов намагається розробити політичну програму нового етапу українського визвольного руху. Нею стає його "громадівська політична програма"* (з наук. літ.); *Серед найактивніших учасників громадівського руху були композитор Микола Лисенко, письменник і драматург Михайло Старицький, письменники Олександр Кониський, Володимир Самійленко, Панас Мирний, історик Михайло Драгоманов, етнограф Павло Чубинський та ін.* (з навч. літ.).

ГРОМАДІ́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто громадить, згрібає скошений хліб, трави і т. ін.; гребець (у 2 знач.). *Багато накосили. Треба три громадільника, щоб громадили* (Сл. Гр.); *Влітку вона їздила сама на поле до косарів, до громадільників, до женців і кмітила за ними, як добрий осавула* (І. Нечуй-Левицький); — *Де ж ваша Яринка? — На лузі з громадільниками* (М. Стельмах).

ГРОМАДІ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **громаді́льник.** *Налагодивши самоскидку, Денис закурив, і в задумі дивився на косарів та громадільниць, що моторно рухалися разком через усі гони* (С. Добровольський); *Ніде не озветься ні жіночий голос, ні коса косаря, ні пісня чи пересміхи громадільниць* (М. Стельмах).

ГРОМА́ДІННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грома́дити.** *Одсвяткують Великдень — косовиця. Тут уже й Мотрі робота — громадіння* (Панас Мирний).

ГРОМА́ДКА, и, *ж.* Зменш. до **грома́да**[1] 1—3. *На нашій оборі зійшлася ціла громадка дітей, хлопці й дівчата з усіх хат* (І. Франко); *Сходяться дівчата, стають громадкою під гіллястим кленом, про щось перешіптуються* (О. Гуреїв); *В кінці 80-х років у Києві згуртувалася громадка письменників, переважно з студентської молоді* (В. Самійленко).

ГРОМА́ДНО, *присл., діал.* Великою кількістю, разом, гуртом. *Зі всіх сторін — від поля, з обох боків ліска — ступають люди громадно* (І. Франко).

ГРОМАДОЗНА́ВСТВО, а, *с., заст.* Те саме, що **соціоло́гія.** *Молоді галицькі радикали Павлик і Франко (особливо останній у своїх "Бориславських оповіданнях") засвоюють позитивістичний погляд на літературу, як на "художнє громадознавство", як на "соціологію в образах", і цим наближаються до позицій французького натуралізму* (М. Зеров); *Микита Шаповал після падіння Директорії емігрував до Праги, де в 1924 р. створив Інститут громадознавства, пізніше перейменований в Український соціологічний інститут* (з навч. літ.).

ГРОМА́ДОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Зменш.-пестл. до **грома́да**[1] 1, 3. *А в неділю пораненьку Зібралися громадоньки До козацької порадоньки* (з думи); *Грає кобзар, виспівує, Вимовля словами, .. Як збиралась громадонька В неділеньку вранці; Як ховали козаченька В зеленім байраці* (Т. Шевченко).

ГРОМА́ДСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **грома́да**[1] 1, 3. *Піднявся шум та гам, яким звичайно кінчаються усі громадські збори* (І. Нечуй-Левицький); [К а з и д о р о г а:] *Хочу злодія на суд громадський позивати* (І. Франко); *На шляхетських будинках — .. дошки з латинськими написами, що садиба звільнена від стації, як під час сойму та з'їздів громадських, так і на випадок війни* (З. Тулуб).

2. Який виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, зв'язаний з ним; суспільний. *Уперед до завзятого бою За громадські та власні права* (П. Грабовський); *Були в них якісь спільні громадські справи на селищі* (Ю. Шовкопляс); *Захар Беркут переконався, що для його братів-селян нема іншого рятунку й іншої надії, як тільки добре уладження* [улагодження] *й розумне ведення та розвивання громадських порядків, громадської спільності та дружності* (І. Франко); *1839 року Лук'ян Кобилиця був обраний селянами уповноваженим, якому доручалося відстоювати громадські інтереси українців* (з навч. літ.); *У Стародавній Елладі склалися такі поняття духовних цінностей, як громадська свобода і громадський обов'язок, як людяність, гармонійність розвитку особистості, як проблема співвідношення особистого і суспільного та багато іншого* (з навч. літ.).

3. Належний усій громаді *(див.* **грома́да**[1] 1, 3), усьому суспільству; колективний. *Нехай уже, як господар умре і хата його піде на громадську власність, тоді нехай уже йдуть і цінують все* (Леся Українка); *Повище вира* [виру] *Стрий розлився широко, зате й мілкий там брід, яким іде й громадська дорога* (І. Франко); — *То землю купив* [Степан], *а тепер — бач, хоче мандрувати на громадські кошти* (М. Коцюбинський); *Степан Романович — чабан з предку-віку* [з діда-прадіда]; *батько його все життя випасав громадську отару села* (І. Волошин); // Признач. для загального користування. *Спершу всі ці рибалки ділились на невеличкі гурти: кожен гурт мав свій громадський невід, свої сітки, свої снасті* (Панас Мирний); *Очутився* [Кметик] *на громадських сіножатях, дивується дуже, що старий бузьок не вилетів йому настріч* [назустріч] (С. Ковалів); *Другий будинок за рогом — була Громадська бібліотека* (А. Головко); *Увійшов* [у тролейбус] *дуже поважний дядечко з жовтим пузатим портфелем, він нікого не помічав, усім своїм виглядом показував, що не звик їздити громадським транспортом* (Ю. Мушкетик); // В якому бере участь весь колектив. *Громадським заходом збудуємо будиночок, розіб'ємо садок... з Богом, дітки, обживати нової оселі* [нову оселю]! (Панас Мирний).

4. Який добровільно обслуговує різні сторони життя колективу. *На сьомому році Люба залишилась сиротою. Громада призначила їй громадських опікунів* (М. Стельмах); *Голова місцевкому нагадав мені про громадське доручення: я мусила погодити з архітектурним управлінням будівництво сараїв* (М. Руденко); *Громадський контроль за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів здійснюється громадськими інспекторами охорони навколишнього природного середовища* (з мови документів); *Кримчанки вирішили консолідуватися й організувати громадський жіночий рух в автономії* (з газ.).

5. *рідко.* Який любить товариство, компанію; товариський, компанійський. *Усі його в нас любили; балакливий*

був чоловік, веселий, громадський (Марко Вовчок); *Шкода Уласа. Хоч і чудного з себе вдавав, та певний був, громадський чоловік; свого нізащо не видасть* (О. Гончар).

Грома́дська (суспі́льна, публі́чна) ду́мка *(зах.* **опі́нія)** *див.* **ду́мка; На грома́дських заса́дах** *див.* **заса́да**[2].

ГРОМА́ДСЬКІСТЬ, кості, *ж.* Частина суспільства, яка бере участь у суспільному житті, виражає певну суспільну думку. *Під тиском прогресивної громадськості було зроблено деякі відступи від Емського указу* (М. Олійник); *Численні проекти, що їх часом розробляли не спеціалісти, мали широкий розголос серед громадськості. Та не здійснили жодного* (О. Шугай); *Будь-яка масова акція політв'язнів, будь-який індивідуальний крайній захід протесту в'язня тільки тоді мали сенс, коли про цей захід ставало відомо світовій громадськості* (з публіц. літ.); // *з означ.* Суспільні організації, члени певної групи, прошарку суспільства. *Залишається тільки шкодувати, що всі заходи медичної громадськості не дали сподіваних результатів* (з газ.); * Образно. *В'їхавши в базар після довгої відсутності, дід Григорій зразу привернув на себе увагу базарної громадськості. Не минуло й півгодини, як весь базар гув коло нього, наче рій бджіл навколо матки* (О. Довженко).

ГРОМА́ДСЬКО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **грома́дський,** напр.: г р о м а́ д с ь к о - в и х о в н и́ й, г р о м а́ д с ь к о - к о р и́ с н и й, г р о м а́ д с ь к о - п о л і т и́ ч н и й.

ГРОМАДЯ́НИН, а, *ч.* 1. Особа, що належить до постійного населення якої-небудь держави, користується її правами і виконує обов'язки, встановлені законами цієї держави. [Р у ф і н:] *Сьогодні, вчора й зроду я той самий: я римський громадянин* (Леся Українка); *Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі* (Конституція України); *Суспільний устрій Афін у V ст. до н. е. є класичним зразком рабовласницької демократії. Громадянином вважалася особа чоловічої статі, у якої батько і мати були уродженими і повноправними громадянами Афін* (з навч. літ.).

2. *уроч.* Той, хто підпорядковує особисті інтереси громадським, служить народу, Батьківщині. *Хто ж ти єси, Тарасе: поет, художник, громадянин?.. А може, син свого народу, сурма його тривожна, його душа!..* (Василь Шевчук); — *Доноси принижують людину .. З донощика, хай навіть малолітнього, може згодом вирости хіба що шкурник, підлиза й малодух, а не вірний товариш, мужній громадянин* (О. Гончар); *Соціальне виховання розвиває в дитині ті особистісні риси, які дадуть їй змогу стати найкращим громадянином* (з навч. літ.).

3. Дорослий чоловік, а також форма звертання до нього. — *Громадянине, ей ви, громадянине без шапки! — авторитетно погукав його перонний охоронець порядку, вокзальний міліціонер* (Іван Ле); *Увагу його чомусь привернув солідний громадянин у шубі* (О. Гончар); // *тільки мн.* Взагалі дорослі люди, а також звертання до них. — *Громадяни! — гукає капітан. — Без паніки! Вистачить місця всім, тільки дотримуйтеся порядку!* (Є. Доломан).

4. *іст.* Член громади *(див.* **грома́да**[1] 3, 4). *Волосний з писарем та з кількома громадянами повели в волость Кайдашенків, їх жінок та Кайдашиху* (І. Нечуй-Левицький); *Через місяць йому об'явлено, що тепер він піщанський громадянин — козак, Остап Маркович Хрущ* (Панас Мирний); — *А добре було б знати, скільки то прийшлося б на двір, коли б усю оту землю поділити поміж нашими громадянами?* (С. Васильченко); *Навесні Південно-західний відділ Російського товариства, де головну роль відігравали громадяни, провів перший в історії Києва добровільний перепис населення* (з наук. літ.).

ГРОМАДЯ́НКА, и, *ж.* Жін. до **громадя́нин** 1, 2. *На моєму шляху виникла цілком безпідставно Астрід. Напівполька, напівшведка, але громадянка Америки* (Ю. Андрухович); — *Громадянко! Навіщо ви дозволяєте дитині псувати зелень?* (Остап Вишня); *Суддя взялась за олівець. — Громадянко, ще одна репліка з місця — і я вас попрошу вийти...* (О. Чорногуз); *І досі в годинах утоми і нудьги відчуваю два бажання і бореться душа поетки з душею громадянки* (Уляна Кравченко).

ГРОМАДЯ́НОЧКА, и, *ж., розм.* Пестл. до **громадя́нка.** [А л ь о ш а:] *У вас неточні дані, громадяночко. Приїхали ми не вночі, а ще звечора* (Яків Баш); — *Громадяночко, — .. зупинив її єлейним голоском приїжджий. — Можна вас на хвилиночку?* (Ю. Збанацький).

ГРОМАДЯ́НСТВО, а, *с.* 1. Належність особи до складу громадян (у 1 знач.) якоїсь держави, що зумовлює її права й обов'язки щодо цієї держави. *Обох* [Данте і Петрарку] *недалекоглядна Флоренція позбавила громадянства* (П. Загребельний); *Вона .. мала канадське громадянство* (Л. Дереш); *Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом* (з мови документів).

2. *збірн.* Те саме, що **грома́дськість.** *Стоячи на сторожі "мужицьких" інтересів, викликає* [І. Франко] *часом цілу бурю серед громадянства своїм різким, палким словом* (М. Коцюбинський); *Він марив про любу* [будь-яку] *працю задля громадянства, а довелось панькатися з судовими паперами* (Б. Грінченко); *Бачивши різні перепони для свого розвитку, українське громадянство інстинктивно горнулося до церкви, як до єдиної національної інституції, де можна було почувати себе українцем* (І. Огієнко).

△ **Ви́хід з громадя́нства** *див.* **ви́хід; Вихо́дити / ви́йти з громадя́нства** *див.* **вихо́дити.**

◊ **Здобу́ти (набу́ти, діста́ти) громадя́нство (пра́во громадя́нства)** *див.* **здобува́ти.**

ГРОМАДЯ́НСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **громадя́нин** 1. [Г а р а л ь д:] *Прославлений за це навіки ти, Що мудрий суд і громадянське право Ти записав у книзі Ярослава І "Руську правду" людям дарував, Щоб мир і труд в народі панував* (І. Кочерга); *Волю народу-суверена, індивіда О. Сідней трактував переважно як участь людей у встановленні верховної влади, громадянських законів* (з навч. літ.).

2. Пов'язаний з громадянами; власт. свідомому громадянинові. [Р у ф і н:] *Дрібніша стала й мірка, якою міряють і честь, і цноту, і гідність громадянську* (Леся Українка); [А р к а д і й:] *Ви, золотко, не крутіть, .. Де Ваша громадянська мужність?* (О. Корнійчук); *Тісний і нерозривний зв'язок передвижників з народом, з його потребами, прагненнями, сподіваннями є головним громадянським достоїнством художників і всієї їхньої творчої діяльності* (з наук. літ.); *До громадянських прав належать права, викладені у перших вісімнадцяти статтях Загальної декларації прав людини* (з навч. літ.); // Спрямований на користь суспільства, суспільно значущий. — *Пише* [приятель] *про літературні новинки. В йому* [ньому], *бач, ще й досі не прохолола гарячка розумового та громадянського руху, — сказав Ломицький* (І. Нечуй-Левицький); *Своя сорочка до тіла ближ-*

ча — істина, чи постулат, що робить народ безсилим, кволим і непридатним до громадянських рішучих дій (Василь Шевчук); // *літ.* В якому відбиваються суспільно важливі процеси, ідеї і т. ін. *Залежно від змісту ліричні твори поділяються на такі види: громадянська, особиста, пейзажна лірика* (з навч. літ.).

3. Невійськовий, цивільний. *Зустрічався я з Марком Лукичем в Єлисаветграді, де він виступав у громадянському клубі* (з мемуарної літ.).

А́кти циві́льного (громадя́нського) ста́ну *див.* **акт; Громадя́нська війна́** *див.* **війна́; Громадя́нська панахи́да** *див.* **панахи́да; Громадя́нська стра́та** *див.* **стра́та.**

△ **Громадя́нське суспі́льство** *див.* **суспі́льство.**

ГРОМАДЯ́НСЬКІСТЬ, кості, *ж.* Абстр. ім. до **громадя́нський** 2. *Артист завжди виражає на сцені себе .. Чим вищий його інтелект, його громадянськість, його моральні вимоги, тим сильніший, гостріший, тонший його вплив на глядача* (з газ.); *Вогонь Шевченкової музи обпікає душу, гартуючи її міццю громадянськості* (з наук. літ.); *Поет В. Симоненко посмертно відзначений премією за утвердження високими художніми засобами чіткої гуманістичної позиції, громадянськості та патріотизму* (з навч. літ.).

ГРОМА́К, á, *ч.*, *рідко.* 1. Баский кінь. *Сівши на таратайку, запряжену парою добрих громаків, торкнув* [пан] *рукою пишно вбраного кучера* (О. Ільченко); *Низенький Ногаєць поглядав зі свого громака на Лавріна згори вниз. Його араб потягнувся до Лаврінового Коршака, але той, норовистий і злий, прищулив вуха, куснув жеребця за холку* (Ю. Мушкетик).

2. Дошка із сидінням, коробка, козуб і т. ін. із дном, покритим шаром льоду, або брила льоду для з'їжджання з гори. *Хто спускався на громаку з високої гори?.. Спершу не то спускатись, — униз страшно глянути...* (Панас Мирний); *Дзвониками дзвенять, шугаючи, діти з гори на громаках, як городні .. опудала* (С. Васильченко).

ГРОМИ́ЛО, а, *ч.* Той, хто громить що-небудь, катує когось, здійснює погроми, чинить звірства. *Тріск та дзвін стояли в повітрі разом із смородом сивухи, з важким сопінням громил, з їх брудною, огидною лайкою* (З. Тулуб); *Таким .. лагідним і щасливим .. ще не траплялося його бачити; якби це перетворення не сталося в його присутності, Дмитрик ніколи не повірив би, що це той самий громило-Сава, якого він знав* (Е. Андієвська).

ГРОМИ́ТИ, громлю́, громи́ш; *мн.* громля́ть; *недок.* 1. *що.* Руйнувати, розбивати, знищувати що-небудь. *Десятки невеличких банд Мишки Япончика розсипалися по місту і почали громити та грабувати крамниці, склади і гамазеї* (Ю. Смолич); *Востаннє перед цим Яресько бачив Наталку років зо два тому в Асканії, коли було скинуто царя і навколишні села прийшли громити головний маєток* (О. Гончар).

2. *кого, що.* Завдавати поразки, бити. — *Громитимем усякого, хто покуситься* [спокуситься] *ступити на Руську землю!* (П. Куліш); *Запорожці три дні відбивались од російського війська, що громило козаків гарматною пальбою з берега й атакувало острів із човнів* (А. Кащенко); *У численних битвах болгари незмінно громили війська ромеїв* (С. Скляренко).

3. *кого, що, перен.* Виступати з гострими нападками на когось, викривати кого-небудь. *З легким рум'янцем на щоках, з глибокою зморшкою поміж брів — о. Василь громив своїх парафіян, як старозавітний пророк* (М. Коцюбинський); *Мрачний цілими днями громив "апаратчиків"* [апаратників] *і запевняв Івана Івановича, що "це їм так не пройде"* (М. Хвильовий); *Партійні ідеологи громили вірш В. Сосюри "Любіть Україну"* (із журн.).

ГРОМИШЕ́ВИЙ, а, е. Стос. до громишів. *На громишевих ґрунтах з невеликим орним шаром особливого значення набуває забезпечення рослин поживними речовинами* (з наук. літ.); *На громишевих площах видно білу глину, тому така земля придатна лише під лісові насадження* (з газ.).

ГРОМИШІ́, ів, *мн.* Малородючі ґрунти карбонатного типу. *Громиші дуже бідні на поживні речовини і вимагають повної дози мінеральних та органічних добрив* (з наук. літ.); *Загальними зусиллями ми зробили піски і громиші родючими* (із журн.).

ГРОМІЗДКИ́Й, á, é. Який займає багато місця; дуже великий, важкий. *Широка канапа була громіздка для кімнати, але, з другого боку, надзвичайно зручна спати* (В. Підмогильний); *У нього велике опукле чоло і весь він громіздкий не по літах* (О. Довженко); *В цей час затарабанив телефонний дзвінок, начальник поморщився, підійшов до громіздкої коробки, зняв трубку* (М. Стельмах).

ГРОМІ́ЗДКІСТЬ, кості, *ж.* Властивість за знач. **громіздки́й.** *Зважаючи на велику вагу та громіздкість перших українських гармат, їхню невисоку скорострільність, вони застосовувалися для оборони замків* (з наук.-попул. літ.); *До сегментації звертаються задля спрощення, варіативності синтаксичних побудов, для усунення їх громіздкості* (з навч. літ.).

ГРОМІ́ЗДКО. Присл. до **громіздки́й.** *Чимало суперечок точилося про повоєнну архітектуру Хрещатика. Скептики жартували: "Як для будинків — солодко, як для тортів — громіздко"* (А. Крижанівський); *Повна назва посади мого співрозмовника звучала громіздко — начальник департаменту літно-навігаційного складу кадрового управління компанії* (О. Авраменко).

ГРОМНИ́ЦЯ, і, *ж.* 1. *перев. мн. (з великої літери).* Свято Стрітення (15 лютого). *Коли на Громницю півень не нап'ється водиці, — то на Юрія віл не наїсться травиці* (Номис); // *етн.* Язичницьке свято очищення, яке відзначалося цього ж дня. *Велике значення язичники приділяли вогню як уособленню чистоти та святості. Так, у лютому відзначали свято Громниці, коли люди починали співати пісні-заклинання тепла, молитви до Сонця* (з наук. літ.); *У язичницькі часи Стрітення мало також назви Громниці чи Зимобор* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **грімни́ця** 2. *Християни запалювали громницю, страсну свічку, вірячи, що вона захищає людей від грози і важкої хвороби* (з наук. літ.).

ГРОМОВЕ́РЖЕЦЬ, жця, *ч., книжн.* Той, хто кидає, вергає громи; в античній міфології — епітет Зевса (Юпітера). *У старогрецьких легендах говориться, що громовержець Зевс у своєму гніві кидає вогненні стріли* (з навч. літ.); // *перен., жарт.* Про грізну, сувору людину. *Жан сидів спокійно і, всміхаючись, говорив далі: — Ну, що, вже громовержець успокоївся* [заспокоївся]? (І. Франко); *Вони побачили батька, .. змовкли всі троє, наче води в рот понабирали, і стояли так, надчікуючи суддю свого і громовержця* (Валерій Шевчук).

ГРОМОВИ́Й, á, é. 1. Прикм. до **грім** 1. *Ви натягали на себе укривало, але .. чули, як здригається від громових ударів будинок і люто хлеще у вікна дощ* (О. Донченко); *Зненацька пролунав громовий вибух, і ясний ранок зразу потьмарився* (О. Гончар); // Який спричиняє грім, супроводиться громом; з громом. *Вдень тут тепло, часто громові бурі набігають* (Леся Українка); *Зловісна громова хмара заходить*

збоку, суне низько, пливе (Ю. Яновський); *Потім громовий* [дощ] *перейшов у добрий, обложний. Лив рівно, шалено* (І. Багряний).

2. *перен.* Який звучанням нагадує грім; дуже голосний, гучний. — *Замовчіть, бісові діти, — гримнув Сагайдачний своїм громовим голосом* (З. Тулуб); *Дзвін летів, як блискавка; світнув, обкинутий сонцем, і з громовим гуркотом ударився об цеглу біля дзвіниці* (В. Барка); *Громове відлуння недалекого бою озвалося в серці незбагненною тривогою* (Є. Доломан); // Дуже грізний. *Хане громовим поглядом глянула на Купу* (І. Франко); *Вчитель, наче довбнею, бив їх далі громовими словами* (О. Донченко).

ГРОМОВИ́К, а́, *ч., розм.* Те саме, що **громове́ржець.** *Не встигли вони налаштуватися всім родом до походу, як знялася буря, замоложилося небо, і бог-громовик не забарився явити тим зухвальцям та непослухам гнів свій: загримів-загуркотів, зближаючись, й ударив з-за хмар смертоносними стрілами* (Д. Міщенко); *Давні слов'яни вірили, що грім походить від громовика — Перуна* (з наук.-попул. літ.).

ГРОМОВИ́НА, и, *ж., заст.* Електричний заряд. *У хмарі .. пишком росла громовина* (Дніпрова Чайка); * У порівн. *Якась зла сила, незмірно дужча від усієї Гордієвої сили, як громовина, проняла* [пройняла] *його на мить* (Б. Грінченко); *В цім вузькому хіднику звук котивсь, мов громовина по дроту* (Л. Старицька-Черняхівська).

ГРОМОВИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* 1. Те саме, що **бли́скавка.** *Цілісіньку ніч ішов заливний дощ. Громовиця спалахувала майже по всьому небесному свічаді* (Іван Ле); *Блиснула раз і вдруге громовиця з чорної хмари, а дуба не обпалила* (В. Кучер); * У порівн. *У Домахи зробилися очі, як дві громовиці* (Д. Бедзик); // Гуркіт і тріск, що супроводять електричні розряди в атмосфері; грім. *Довго й важко гримнуло в небі, і громовиця покотилася на сотні верст* (В. Кучер); *Їх* [дітей] *лякала громовиця, Осліпляла блискавиця. Злива залила Стежку до села* (П. Воронько).

2. Те саме, що **гроза́** 1. *Не одна над нами буря-злива, Громовиця не одна пройшла* (П. Дорошко); *І дощ справді прийшов. Та який!.. Довго збиралася ця громовиця, довго ниділи в спеці розморені рослини, тварини й люди* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Та впала на хатку лиха громовиця, За рідні пороги припало нам биться* (М. Рильський); * У порівн. *В шахтах гуркіт стоїть, мов весняна громовиця* (О. Копиленко).

3. *розм.* Пошкоджене блискавкою дерево. *Ми повертаємось додому лісом, мимо страшного .. дуба-громовиці (в нього колись грім ударив і всушив)* (Григір Тютюнник); *Добираючи матеріал для майбутньої трембіти, гуцул віддавав перевагу дереву, в яке вдарила блискавка — смереці-громовиці* (з наук.-попул. літ.).

4. *діал.* Грімниця (у 2 знач.). *В когось із переселенців знайшлася свічка-громовиця, що оберігала селянську оселю від удару блискавиці* (М. Стельмах).

ГРОМОВІДВІ́Д, во́ду, *ч.* Вертикальний металічний стрижень, з'єднаний дротом із землею, признач. для захисту споруд від руйнівної дії блискавки; блискавковідвід. *Від блискавки наука дала людині надійний захист — громовідвід* (Л. Юхвід); *Громовідвід біля клубу оповився примарним перлистим сяйвом, вздовж нього до землі пливли з сухим тріском вогнисті іскри* (О. Бердник); // *перен., розм.* Про людину, яка приймає на себе чиюсь злобу, роздратування. — *Яке втручання, — сумно посміхнувся тюхтій, — коли я громовідвід* (А. Крижанівський); *Дивуюся, що вона обрала мене, нудного технаря, інтроверта. А втім, усе правильно. Я громовідвід, у який має вдаряти ця блискавка* (Л. Костенко); // *перен., ірон.* Те, що захищає, вберігає від критики, незадоволення, взагалі від чогось небажаного. — *Цей латинський рядок буде після мого від'їзду вашим громовідводом у цьому домі. Бо для тебе, сину мій, наступник мій буде як лютий лев, що шукає кого пожерти* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

ГРОМОВІДВІДНИ́Й, ідна́, ідне́. Стос. до захисту від блискавки. *Необхідно перевіряти громовідвідну систему будинку не рідше, ніж один раз на рік* (із журн.); *За народним повір'ям, стрітенські свічки, виготовлені із бджолиного воску й освячені в церкві на свято Стрітення (15 лютого), мають громовідвідну силу* (з газ.); *Громовідвідний дріт; Громовідвідні засоби.*

ГРОМО́ВО. Присл. до **громови́й** 2. *Чорні бомби з тліючими гнотами важко падали на землю і рвалися страшно, громово, здіймаючи вгору стовпи вогню, піску і людського м'яса* (В. Малик); *Голос Ярогана звучав глухо — то згасав, то громово вкочувався до свідомості* (О. Бердник).

ГРОМОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який звучанням нагадує грім; дуже голосний, гучний. *Унтер розсміявся громоподібним сміхом, як сміється за лаштунками провінціальний актор* (Г. Шкурупій); *Плужник, невисокий на зріст, але ширококостий і огрядний, мав громоподібний голос і величезні руки* (Д. Ткач).

ГРОМОПОДІ́БНО. Присл. до **громоподібний.** *По знаку чергового наглядач взявся за замок, загримотів тим замком несамовито, загрюкали громоподібно засуви...* (І. Багряний); *Довго й громоподібно котилися долами радісні згуки, возносились догори мечі та сулиці і сяяли потішені новиною лиця* (Д. Міщенко).

ГРОМО́ХКИЙ, а, е. Який звучить дуже голосно, різко. *Раптом сміх такий громохкий вирвався з горлянок, що в небесах загуркотіла синь* (С. Голованівський); *Зразу ж почув* [Воронов] *басовитий, громохкий голос свого начальника* (В. Собко); // Який створює або здатний створювати гучні звуки, шуми і т. ін. *Коник в мене був буланенький, возок громохкий* (Марко Вовчок); *Зачарована, не дихаючи, стежила* [Тамара] *за тим, як у прокатному цеху, підвладні волі людини, слухняно рухалися громохкі брили* (А. Хижняк); *Нараз громохкий, могутньої сили вибух струсонув землю* (Є. Доломан).

ГРОМО́ХКО. Присл. до **громо́хкий.** *Десь попереду пролунав постріл, і луна громохко покотилася плавнями* (О. Сизоненко); *Останні слова Федора Архиповича пролунали з особливою силою, і у відповідь їм громохко прокотилися дужі оплески* (Н. Рибак).

ГРО́НО, а, *с.* Скупчення плодів або квітів на одній гілці; китиця. *Він спинився біля куща і зірвав укрите синім пилом темне гроно винограду* (Олесь Досвітній); *Під вікнами Волиної квартири .. повісив свої грона бузок* (Ю. Яновський); *Горять на сонці грона горобин* (Л. Костенко); * Образно. *І кличе синява жадана, І хоче гроно птиць ясне Догнати тінь аероплана* (М. Рильський); * У порівн. *А кучері були, мов грона рясні* (Леся Українка).

ГРО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **гро́но.** *Природним шляхом селекціонери вивели ексклюзивний сорт гронового помідора* (з газ.); *Гронове суцвіття.*

ГРОНОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на гроно, подібний до нього. *Запашні квітки жасмину зібрані у гроноподібне суцвіття* (з наук.-попул. літ.); *Сальні залози ссавців мають*

гроноподібну будову і відкриваються у лійку волосяної сумки (із журн.).

ГРОС, а, *ч., заст.* Міра, прийнята перев. при лічбі галантерейних і деяких канцелярських предметів, що становить дванадцять дюжин. *Два гроси олівців.*

ГРОС-АДМІРА́Л, а, *ч., іст.* Вище військове звання у військово-морських силах Австро-Угорщини (1867–1918) та Німеччини (1871–1918 і 1933–1945). *Мій батько, грос-адмірал Бруно Шнайдер, якого я впродовж багатьох років вважав загиблим, .. насправді живий-здоровий* (О. Авраменко).

ГРОСБУ́Х, а, *ч., заст.* Основна бухгалтерська книга, в якій подаються зведення всіх рахунків і прибутково-видаткових операцій. *Мартинюк застав Пантелія Мефодійовича за конторкою. Він сердито листав гросбух* (Л. Дмитерко); *— Тато весь час сидить над гросбухом або бігає по клієнтах. Той гросбух мені ось де! — Дейч провів пенсне по горлянці* (Ю. Хорунжий).

ГРОСМЕ́ЙСТЕР, а, *ч.* 1. Найвище шахово-спортивне звання; особа, яка його носить. *Хлопець виграє вже третю партію підряд, і юного гросмейстера це дивує: адже ж перед цим актриса легко його перемагала* (О. Гончар); *Вісім найсильніших гросмейстерів світу зустрінуться в турнірі претендентів* (з газ.).

2. Глава духовно-лицарського ордену. *Старезний гросмейстер* [родоського ордену] *у султанській похвальбі вловив погрозу, тому не зрадів Сулеймановій перемозі* (П. Загребельний); *Верховним гросмейстером усіх російських орденів був імператор* (з наук.-попул. літ.).

ГРОСМЕ́ЙСТЕРСЬКИЙ, а, е. Стос. до гросмейстера (у 1 знач.). *У віці 8–11 років окремі підлітки-шашкісти спроможні досягати різкого підвищення спортивних результатів, виконувати майстерні, подеколи навіть гросмейстерські нормативи* (з навч. літ.); *Стартував головний гросмейстерський турнір фестивалю* (з газ.); // Характерний для гросмейстера. [К р у т ь:] *Вітаю вас, Захаре Лукичу. Виграли у гросмейстерському стилі (тисне партнерові руку)* (О. Підсуха); // *перен.* Приступний тільки спортсменам високого класу. *Порадував на "гросмейстерській" дистанції 1500 м вільним стилем харків'янин Ігор Червінський* (з газ.); // *перен.* Власт. гросмейстерові; майстерний, блискучий. *— Для мене вибори — це буря емоцій, це сутичка стихій і, звичайно ж, дивовижні гросмейстерські ходи наймогутніших політиків Землі* (з публіц. літ.).

ГРОСУЛЯ́Р, у, *ч.* 1. *род.* у. Мінерал класу силікатів, групи гранатів зеленого, жовтого кольору або безбарвний. *Гросуляр міститься у вапняках* (із журн.); *Назва мінералу гросуляр походить від латинської назви агрусу — за його світло-зелений колір* (із журн.).

2. *род.* а. Окремий камінець цього мінералу, що використовується як ювелірна прикраса. *На виставці ювелірних виробів представлено також вироби з кристалів, зокрема прикраси із гросулярами* (з газ.).

ГРОТ[1], а, *ч.* Печероподібна заглибина чи порожнина у земній корі природного або штучного характеру. *Високі скелі, гордо навислі над морем, піддались нарешті: море вигризло в них високі й глибокі гроти* (М. Коцюбинський); *Сотні кріпаків працювали тут, щоб серед українського степу спорудити вибагливі скелясті водоспади, острови кохання, підземну річку й гроти* (Б. Антоненко-Давидович); *Вузькою кам'яною стежкою ми піднялися до середини гори. І потрапили у величезну печеру та кілька височенних гротів, з'єднаних з нею отворами* (Ю. Логвин); * Образно. *Таємні гроти тюремного коридора дихають крижаною вогкістю* (П. Колесник).

ГРОТ[2], а, *ч.* Нижній великий парус на другій від носа щоглі. *Корвет нападного флоту втратив фок і грот, на палубі паніка* (Ю. Яновський); *Інше його зараз цікавило. — Як там бізань? А грот? А фок? Не потрощило?* (О. Гончар); *Входить боцман .. — Ану, спускайте брамсель! Мерщій! Спускай, спускай! Спробуємо правувати самим тільки гротом* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра).

ГРОТЕ́СК, у, *ч.* Художній прийом у літературі та мистецтві, заснований на надмірному перебільшенні або применшенні зображуваного, на поєднанні різких контрастів, сполученні реального з фантастичним, трагічного з комічним, а також твір літератури чи мистецтва, що використовує цей прийом. *Гротески такі злободенні, персонажі такі впізнавані — нація лікується сміхом* (Л. Костенко); *Гіперболізація, гротеск, іронія, контраст, нарочите зниження образів, самовикриття персонажів — такий різноманітний арсенал образотворчих засобів сатирика* (з наук. літ.); *У XX ст. тяжіння до гротеску й алогізму набуло небачених доти масштабів, засвідчивши загальну тенденцію світового мистецтва до вираження "неможливого" й незбагненного* (з наук. літ.); * Образно. *Іван Овсійович, знаючи вразливість своєї дружини, знав, що зараз вона перебільшить все і доведе уявні речі до гротеску* (Т. Осьмачка).

ГРОТЕ́СКНИЙ, а, е. Прикм. до **гроте́ск.** *Гротескна й атмосфера бенкету ("Король Лір" В. Шекспіра), де правителі Римської держави постають у комічно-зниженому образі* (з наук. літ.); *Навіть коли драматург (В. Минко) звертається до гротескної форми ("Жених з Аргентини"), він виходить із благородних, позитивних позицій, виступає за високість людського духу* (із журн.).

ГРОТЕ́СКНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **гроте́скний.** *В окремих епізодах п'єси "Бурлака" І. К. Карпенка-Карого уже виблискують фарби, характерні для сатиричної комедії, — деяка гротескність, свідоме перебільшення* (з навч. літ.).

ГРОТЕ́СКНО. Присл. до **гроте́скний.** *— До мого маєтку не може потрапити ніхто! Ніхто не може й вийти з нього. Ви були перша хоробра. Але, — Гальванеску, гротескно жалкуючи, розвів руками, — лиха доля .. — Блазень! — огидливо прошепотіла Сахно* (Ю. Смолич); *Скульптура С. Каспрука "Кавалер" двофігурна — вона дещо гротескно зображує переляканого модника, на якого напав гусак* (з наук.-попул. літ.).

ГРОТЕ́СКОВИЙ, а, е. Те саме, що **гроте́скний.** *— Ми танцювали цей гротесковий танець* (У. Самчук); *Вони* [письменники] *часто впадали у маразм самопереспівів, у волосяницю-пастку самоповторень, часто нагадуючи лише бліді гротескові тіні свого колишнього "я"* (С. Процюк); *Фібули кола "старожитностей антів" оздоблювались рельєфним литим орнаментом, на якому нерідко зображувалися гротескові звірячі, пташині або людські маски* (з наук. літ.).

ГРОТЕ́СКОВО. Присл. до **гроте́сковий.** *Через хвилин десять я вже міг спокійніше думати, а ще згодом, мені почало здаватися, що ціла та моя паніка виглядає гротесково, .. що фактично нічого не сталося* (У. Самчук).

ГРО́ТОВИЙ, а, е. Прикм. до **грот**[2]. *Надувний човен має гротове і водяне вітрило, а головне — витримує удар будь-якої хвилі* (з газ.).

ГРОТ-ЩÓГЛА, и, *ж.* Друга від носа щогла морського вітрильного судна. *Бутаков виліз на топ грот-щогли і в зорову трубу побачив на південному сході величезну ріку* (З. Тулуб); *На палубі коло грот-щогли, біля бочівки, поточеної хробаками, зі збитим дном .. чекав уже весь екіпаж* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

ГРÓХАТИ, ГРÓХКАТИ, аю, аєш, *недок.* Створювати або видавати гучні, різкі звуки; гриміти. *В степу на току грохав двигун, чахкотіла, аж гула, молотарка* (О. Кундзич); *Чадно грохкають міни в хлібах, бігають люди знетямлені* (О. Гончар); // *безос. Після короткого і неспокійного сну важко грохкало в скронях* (О. Гуреїв); // *чим.* Створювати гучні, різкі звуки, діючи чим-небудь на щось. *Ян кинувся до порога, грохкаючи своїми величезними бутами* [чоботами] (Ю. Смолич); * Образно. *Грохає дужими кранами Закуте в бетон узбережжя* (П. Дорошко).

ГРÓХКАТИ *див.* **грóхати.**

ГРÓХНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **грóхати.** *Нараз на скруті стежки грохнув вистріл* (І. Франко); *Довкола тиша залягла глибока, часом лиш .. злім* [уламок] *скелі грохне й зникне десь на дні* (Уляна Кравченко).

ГРОХОНУ́ТИ, нý, нéш, *док., однокр., розм.* Підсил. до **грóхнути.** *З тих очей .. б'ють громи і яскряться грози! Ті пахучі грози під .. вечір, коли хрещаті хмари .. на вітання весні молодій грохонуть громами* (С. Васильченко); *Сьогодні грохонуть оселі грохотом громадянської війни, скачуть по шляхах божевільні вершники, і сини не хочуть визнавати один одного* (М. Хвильовий).

ГРÓХОТ, а, *ч., спец.* Пристрій для сортування за розмірами сипких і кускових матеріалів. *На поверхні* [шахти] *гідросуміш з труби зливають на грохот, на якому відділяються шматочки вугілля розміром понад 3 міліметри* (з наук.-попул. літ.); *Грохот має одну або кілька робочих (просіювальних) поверхонь — сит, установлених в одному або кількох коробах, які виконують гойдальні або струшувальні рухи* (з навч. літ.).

ГРОХОТИ́ТИ, очý, отиш, *недок., що, спец.* Просівати що-небудь через грохот. *Грохотити породу.*

ГРÓХОТНИК, а, *ч., спец.* Робітник, який обслуговує грохот. *Грохотник при роботі на грохоті повинен одягати протишумову каску* (з мови документів); *Підприємству потрібні дробильник, грохотник, машиніст конвеєра та електрослюсар* (з мови реклами).

ГРОХÓЧЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **грохоти́ти.** *Грохочений матеріал подають на верхнє сито* (із журн.); *Грохочений гравій.*

ГРОХÓЧЕННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **грохоти́ти.** *Руда піддається двостадійному дробленню, після чого спрямовується на промивку й контрольне грохочення* (з наук.-техн. літ.); *До підготовчих операцій в схемах переробки вугілля зараховують операції дроблення і грохочення* (із журн.).

ГРОШ, а, *ч.* 1. Розмінна монета Польщі. *Грош був монетою різних країн у різні часи; сьогодні грош зберігся у Польщі (100 грошів — 1 злотий).*

2. *іст.* Розмінна монета Австрії. *У 1924–38 і 1945–2001 роках 100 грошів складали 1 австрійський шилінг* (з наук.-попул. літ.).

ГРОШВÁ, и́, *ж., збірн., фам.* Те саме, що **грóші.** [Т и х о н:] *Де ж він таку силу грошви набрав?* (М. Кропивницький); *Після цих слів немало заробітчан полізли руками до потилиць і в капшуки, де лежала не грошва, а тютюнова потерть* (М. Стельмах); *Коли виходив з пляшками, почув за спиною нетерплячий шепіт, від якого приємно замлоїло в грудях: — Хто ж то воно? — Та Павло Дзякунів .. — Видно, ж, і грошви!..* (Григір Тютюнник).

ГРОШÉВИЙ *див.* **грошови́й.**

ГРОШЕНЯ́ТА, я́т, *мн.* Пестл. до **грóші.** *То сяк, то так Придбав сірома грошенят, Одежу справив, жупанину* (Т. Шевченко); *Удовицю я любив, Подарунки їй носив. Носив сало, носив свічки, .. Носив таки й грошенята* (М. Кропивницький); — *П'ятсот сімдесят рублів коштуватимуть ті десятини. Грошенята, правда, грубі... А поле абияке. До врожаю найменше років п'ять прийдеться чекати* (У. Самчук); *З тієї пори пішло наше діло так вдатно, що заробили ми доволі грошенят і почали вже обмислювати, як нам розширити виробництво* (Ю. Винничук).

ГРОШЗНÁК, а, *ч.* Скорочення: грошовий знак. *Побачивши засмучене обличчя вчительки, .. осіклася* [поштовичка] *й, подавши наперед приготовані купюри грошзнаків, стала розпитувати* (Б. Антоненко-Давидович); *За вікном "катеринка" грає "Розлуку" .. Полетіли, мабуть, засмальцьовані грошзнаки* (М. Хвильовий).

ГРÓШИК, а, *ч.* Пестл. до **гріш.** *Катря зайчика знайшла, Калача йому дала, А для діток — грошик мідний — Хай харчів їм купить, бідний* (Л. Первомайський); [С т а р и й *(жебрацьким рухом простягає руку)*:] *Подай мені, убогому, хоч грошик! Подай хоч грошик з тих своїх скарбів!* (Л. Костенко).

◊ **Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з остáннього [грóшика та з кóшика]** *див.* **тягти́ся; (1) [Усé] грóшика [і] з кóшика,** *зі сл.* ж и т и, х а р ч у в а т и с я — за рахунок купованого, а не вирощеного чи зробленого самим. *Мені нема чого переїжджати: тут моя дідизна, тут моя земля. Я з грошика і з кошика жити не можу* (М. Стельмах).

ГРÓШИКИ, ів, *мн., розм.* Те саме, що **грóші.** *Дуже не любив* [Наум] *ні знахурок, ні ворожок, що тільки дурників обдурюють та з них грошики луплять* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він підлещувався до матері, щоб видурювати в неї грошики, а мати справді йому давала з своїх схованок, поки було що давати* (Б. Грінченко); *Цей борг за ним значився й досі, і в душі Трохим Іванович плекав надію, що, може, все якось обійдеться.., а грошики лишаться в нього назавжди* (А. Шиян).

◊ **Плáкали грóші (грóшики)** *див.* **грóші.**

ГРОШИ́НА, и, *ж., розм.* Окремий металевий грошовий знак. *Кричав він п'яним голосом і брязнув на стіл кількома срібними грошинами, що вони аж розкотилися по столу* (Б. Грінченко); *Висарійон не помітив, коли батько встав. — На! Всунули йому до руки грошину* (Г. Колісник); *Старий Сірко .. вийняв з кишені кілька мідяних грошин по три та по п'ять копійок* (І. Багряний).

ГРÓШІ, грóшéй, *ор.* грíшми і грошима́, *мн.* 1. Металеві й паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі та продажу. *Хто їде, їде — не минає: Хто бублик, хто гроші; Хто старому, а дівчата Шажок міхоноші* (Т. Шевченко); *В торбині був уже .. чистий папір, гребінець і декілька соток грошей* (П. Панч); — *Така прикрість у дорозі трапилася — витягли гаманець з грошима* (О. Іваненко).

2. Капітал, статок, кошти. *Не в грошах щастя* (прислів'я); — *Лишився я один, як палець, без грошей, без захисту* (М. Коцюбинський); — *Мені потрібні умови для праці. — Вам* [Мічуріну] *потрібні умови, а мені потрібна служба, а не цей кавардак у природі на державні гроші* (О. Довженко); *Як можуть християни ігнорувати найголовніші заповіді Христові, забувати, що людина людині — не вовк, а брат.*

Чому гонитва за грішми витіснила з людських сердець християнську добропорядність? (Ю. Бедзик).

Би́ти гро́ші *див.* **би́ти; (1) Гру́бі гро́ші** — велика сума грошей. *Сукні, полишені мені бабунею, були з тяжкого, коштовного атласу, який тепер дістав би лише за грубі гроші* (О. Кобилянська); *Гусар схилився йому до вуха і щось сказав, кивнувши на чемодан. Тарас почув, що мова йде про вірші та грубі гроші* (Василь Шевчук); **(2) Дурні́ гро́ші** — гроші, що дістаються даром. *Пішли Флор з Гнатом у четвер на ярмарок і купили за дурні гроші у німця-колоніста корову* (М. Малиновська); *Виграш — це дурні гроші, а не здобуті чесною працею* (Валерій Шевчук); **Знеці́нення гро́ше́й** *див.* **знеці́нення; Зроби́ти гро́ші** *див.* **зроби́ти; (3) Кишенько́ві гро́ші** — гроші на дрібні витрати. *Головне ж для нього .. кишенькові гроші, які .. потрапляли до його рук від пестливої матері·* (Н. Рибак); *Кишенькові гроші Василеві присилали з дому, щоправда, небагато* (Б. Левін); **(4) Мета́леві гро́ші** — монети. *З капшука на зжолоблений прилавок тугим потоком пролялись металеві гроші, брязнули сріблом та золотом, замерехтіли таким барвистим світлом, якого стіни цієї старої крамниці не бачили ой як давно!* (Є. Гуцало); —*До вашого відома, — сказав безапеляційно касир, — у казначействі зараз тільки металеві гроші* (Валерій Шевчук); **Перево́дити на гро́ші** *див.* **перево́дити; Сі́яти гро́ші** *див.* **сі́яти.**

△ **Відмива́ння [брудни́х] гро́шей (ко́штів)** *див.* **відмива́ння; Відмива́ти / відми́ти [брудні́] гро́ші (ко́шти)** *див.* **відмива́ти; (5) Гото́ві гро́ші,** *розм.* — гроші, які є в наявності; готівка. — *Як тобі треба що купити, то скажи, возьму* [візьму] *на кредит, бо готових грошей не маю* (І. Франко); **Забезпе́чення гро́ше́й** *див.* **забезпе́чення; (6) Паперо́ві гро́ші** — видрукувані на папері знаки, запроваджені державою як міра вартості при купівлі й продажу. *Біг східцями Ахметджанов, а за ним поспішала з пачкою паперових грошей, відомістю .. секретарка Гордієнко* (Б. Антоненко-Давидович); *З потайників подіставав* [Сафрон] *паперові гроші та золото* (М. Стельмах).

◊ **(7) Живі́ гро́ші,** *розм.* — готівкові або безготівкові кошти, які власник може використовувати негайно і на власний розсуд. *Виходів на людей, які швидко здатні заплатити живі гроші, наш приятель не мав* (А. Кокотюха); *Коли підписувалася базова угода, було вирішено, що за оренду бази Росія не платитиме Україні живих грошей, а поступово списуватиме заборгованість за газ* (із журн.); *Промислові підприємства стають на ноги, вони здатні розраховуватися за енергоносії живими грошима* (з газ.); **За так-гро́ші** *див.* **так; (8) [І] знов (зно́ву) за ри́бу гро́ші,** *жарт.* — уперто наполягати на чомусь, настирливо повторювати те саме. — *Оце тобі й раз! — розвів руками Заруба. —Я пожартував, а ти, Павле, знов за рибу гроші. Починаєш усе спочатку* (В. Кучер); *Він ревниво заступав князя від своїх антропосів, найперше ж — од Сивоока, боявся, видно, що Сивоок знов почне за рибу гроші* (П. Загребельний); *І знову ти за рибу гроші! — скипів Тарас. — Тобі все зразу хочеться, одним ударом...* (Василь Шевчук); **Легки́й на гро́ші** *див.* **легки́й; Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші** *див.* **мі́ряти; (9) Ні за я́кі гро́ші,** *із запереч.:* а) *(зі сл.* н е д о б у т и, н е к у п и т и *і т. ін.)* ніде́; нія́к. *Не їси* [смачний борщ], *було, а п'єш! Тут такого ні за які гроші не добудеш* (Панас Мирний); *Звісно, постараюся, що тільки зможу зробити для грошової запомоги, — але в цьому мала потіха — ні за які гроші Франка* [твори] *не купиш* (М. Коцюбинський); б) ні за яких обставин; нізащо, ніколи. — *Не поїду з вами ні за які гроші, — смутно обізвалась Тодозя* (І. Нечуй-Левицький); — *Такий же втішний хлопець. Якби не холоди, я б ні за які гроші не розлучився з ним* (П. Панч); **(10) Пла́кали гро́ші (гро́шики),** *перев. чиї* — не справдилися сподівання у зв'язку з витратами коштів на що-небудь. — *Як же не підтримати в доброму ділі?! .. — Діло твоє. Твої грошики плакатимуть, не мої* (А. Головко); *Він розгорнув куртку: виріб мав дуже непривабливий вигляд. Авжеж, плакали грошики і, певно, чималі* (із журн.); *Плакали ваші гроші. Цей невеселий вираз згадали тисячі харків'ян — передплатників альтернативного каналу* (з газ.); **Си́пати (сі́яти) грі́шми (грошима́)** *див.* **си́пати; Точи́ти гро́ші** *див.* **точи́ти[2]; Туги́й на гро́ші** *див.* **туги́й.**

ГРОШОВИ́Й, á, é, *розм., рідко* **ГРОШЕ́ВИЙ,** а, е. Прикм. до **гро́ші.** *Десь довідались* [селяни], *що наш пан головний отаман кілька разів під час відступів кидав грошові кліше та машини, і послали своїх ходаків шукати їх* (М. Стельмах); // Виражений грошима, у формі грошей. *Постараюся, що тільки зможу, зробити для грошової запомоги* [І. Франкові] (М. Коцюбинський); *Грошовий атестат він уже оформив на неї* [на матір] (В. Кучер); *Усіх зібрали на палубі, оголосили наказ, видали ветеранові щедру грошову премію* (О. Гончар); // Стос. до грошей (у 2 знач.), фінансових справ. *Раз у раз занятий був* [Маріан] *грошевими справами або лекціями* (І. Франко); — *Блажен, хто оддалік від гомінких турбот .. На батьківськім лану лишився ратаєм, Грошовий занедбавши зиск* (М. Зеров); *Будівництво якраз зазнає грошової скрути* (Іван Ле); *Банки відіграють велику роль у підтриманні довіри до грошової системи* (з мови документів).

△ **Безготівко́вий грошови́й о́біг** *див.* **о́біг; Грошова́ одини́ця** *див.* **одини́ця; Грошови́й знак** *див.* **знак; Грошови́й ри́нок** *див.* **ри́нок.**

◊ **Грошови́й (золоти́й) міш́ок** *див.* **міш́ок.**

ГРОШОВИ́ТИЙ, а, е. Який має гроші, багато грошей. *Ярмарок широкий, скрізь шниря* [шниряє] *грошовитий хлопець* (К. Гордієнко); *Бюро патентів засекретило винахід, і він не мав змоги опублікувати його в пресі, зацікавити який-небудь грошовитий дослідний інститут чи завод* (Ю. Мушкетик); *Це була удова казначея* [скарбника], *дуже грошовита пані* (з мемуарної літ.); // Який приносить гроші, зиск; вигідний. *Лаврін порішив: стане чумаком.., і поїде він нехай і в небезпечну, зате грошовиту дорогу: в Крим по сіль. За двоє-троє літ зачумакує власний статок* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **грошови́тий,** того, *ч.* Заможна людина. *Василь Григорович тужно глянув на гладкі ковбаси, пляшки вина й кучу оселедців, що ладні були кожної хвилі стати до послуг грошовитому, і зітхнув: — Як усе ж таки одмінилось життя* (Б. Антоненко-Давидович).

ГРОШОДА́ВЕЦЬ, вця́, *ч.* Той, хто надає грошову допомогу, дає гроші кому-небудь. — *Зона тепер, як каналізаційна яма, стікається все. І вовки, і люди. Дезертири з армії. Втеклі з тюрми. Боржники, яких розшукують грошодавці* (В. Яворівський).

ГРОШОЛЮ́Б, а, *ч.* Той, хто прагне до наживи і над усе любить гроші. — *Що ти мелеш, нещасний грошолюб! — розгнівався дідусь. — Найдорожчим для бідного чоловіка є земля, вірна жінка і пісня* (М. Стельмах); *Аж гульк, і трапилася потрібна людина! Василь Васильович Голіцин, пан серця царівни Софії, великий грошолюб, пошукувач Криму* (Г. Колісник).

ГРОШОЛЮБИ́ВИЙ, а, е. Те саме, що **грошолю́бний.** *Грошолюбивий і жорстокий, Октав Пігловський не раз підбивав свого сусіда стати полісовщиком* (М. Стельмах); *Грошолюбива жінка зажадала від чоловіка коштовного каміння, золотих прикрас і вбрання* (з газ.).

ГРОШОЛЮ́БКА, и, *ж.* Жін. до **грошолю́б.** *"Грошолюбка!" Звинувачували дівчину знайомі* (із журн.).

ГРОШОЛЮ́БНИЙ, а, е. Який прагне до наживи, жадібний на гроші; користолюбний. *Будьте життям не грошолюбні, задовольняйтеся тим, що маєте* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Помітивши Ландольфів кораблик, генуезці перегородили йому дорогу, а впізнавши, чий він.., вирішили захопити його, бувши зроду людьми грошолюбними* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГРОШОЛЮ́БСТВО, а, *с.* Жадібність до грошей, прагнення до наживи. *Корінь усього лихого — то грошолюбство, якому віддавшись, дехто відбились від віри й поклали на себе великі страждання* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Ох, Володимире, Володимире, заведе скупарство і грошолюбство вас не до Бога, а в сліди безп'ятого* (М. Стельмах); *За старих часів у нашому місті було багато хороших і похвальних звичаїв, які зникли тепер під натиском непомірного грошолюбства, що чимраз більше зростало разом із багатством* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГРУ́БА, и, *ж.* Піч, що служить для опалювання приміщення. *Дивлюся я, .. в хаті тільки груба, а печі нема. — А де ж ви їсти варите? — питаю я в молодиці* (І. Нечуй-Левицький); *Стара пані цілу зиму топила в грубах полотном, що лишилось ще од панщини...* (М. Коцюбинський); *Маринка одповзла до лежанки й почала совати в грубу солому* (В. Винниченко); *Тут .. взимку можна було іноді погрітися біля гаряче напаленої груби* (З. Тулуб).

Пали́ти в печі́ (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.)* **<Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку** *і т. ін.)***>** *див.* **пали́ти[1].**

ГРУБЕ́ЗНИЙ, а, е, *розм.* Дуже грубий (у 1, 2, 5, 7 знач.). *Верба була старезна .. і грубезна* (І. Франко); *Цілий день забрало і в нас переглядання малюнків, що їх таки чимало було в дев'яти грубезних томах* (Л. Первомайський); *Широке чоло, міцні щелепи і грубезна жилава шия виказували величезну міць і снагу цього чоловіка* (Ю. Смолич); *Кулаківський нарешті звівся з колін і став у меркітливому блідому світлі величезний і грубезний, наче виріс і поширшав удвічі* (Валерій Шевчук); *Якось було боязко торкатися своєю грубезною долонею до цього ніжного, крихітного створіння* (М. Руденко); *—'Оце так зустріч! — вигукує* [Сашко] *грубезним голосом* (Є. Доломан); *Яка грубезна помилка була, що він того зимового буряного вечора звернув свою путь від будинку, де живе Ірен, до Мартиної халупи* (В. Підмогильний).

ГРУБЕ́ЗНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **грубе́зний.** *У черговому номері літературно-художнього і культурологічного міжнародного журналу "Меценат" зібрано чотири випуски. Вийшов досить солідний том, який можна читати і читати не тільки через його грубезність* (з газ.); *Характерними ознаками меблярства другої половини XVII ст. є грубезність та складність силуету і форми, багатство декору* (з наук.-попул. літ.).

ГРУБЕ́ЗНО, *розм., рідко.* Присл. до **грубе́зний.** *З вікон хати було видно сільський клуб — цегляну, змуровану грубезно та невміло споруду* (із журн.); *Текст набрано великим кеглем, тому виглядав грубезно* (з газ.); *// у знач. пред. Зазвичай я обожнюю нестандартні дії, коли ситуація карколомно міняється, коли раз по раз доводиться обходити чужі пастки і ставити свої, але цього разу все було грубезно і примітивно* (з мемуарної літ.).

ГРУБЕЛЕ́ЗНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **грубе́зний.** *Учитель зайшов до класу з маленькою і тоненькою книжечкою в малиновій суперобкладинці, але коли почав її читати, то нам здалося, ніби в його руках грубелезний том — стільки було там незвичайних думок* (з мемуарної літ.); *Грубелезний трос.*

ГРУБЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Пестл. до **гру́бий** 1, 2, 5. *До складального цеху ввійшов чоловік середніх літ, .. в руках він тримав грубенький портфель з добрячої шкіри* (Б. Антоненко-Давидович); *Між вікон горіла червоним вогнем грубенька соснова скіпка, заливаючи помешкання мерехтливими відлисками* (І. Білик); *Невисокий на зріст, але грубенький, Мацієвський справляв враження скорше кремезного агронома, аніж інженера* (Іван Ле); *На голові її була у крапочку хустинка; сачок з грубенького сукна* (С. Голованівський); *Вона почула приглушений грубенький сміх Октусин* (Леся Українка).

ГРУБЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **грубе́нький.** *— Часом ті намітки та плахти бувають луччі* [кращі] *од суконь, — обізвався трохи грубенько Балабуха* (І. Нечуй-Левицький); *Картину виконано грубенько.*

ГРУ́БЕР, а, *ч., с. г.* Тракторний автоматичний культиватор для глибокого розпушування ґрунту без його вивертання. *Грубер використовують для розпушування ґрунту, з метою допомогти рослинам глибше вкорінитися, а самому ґрунту прийняти в себе більше вологи* (з наук.-попул. літ.).

ГРУ́БЕРНИЙ, а, е, *с. г.* Стос. до грубера. *Груберний культиватор.*

ГРУБИЗНА́, и́, *ж., розм.* Величина поперечного перерізу предмета; товщина. *Чуб розділявся по проділу на два боки. Але від того, що був не причесаний, він стирчав збитими ковтками різної грубизни* (Т. Осьмачка); *Волька .. вимірював палицею грубизну сусідньої крижини* (О. Ільченко); *— Ви знаєте, — кричала вона мені з-за дверей, коли я сидів у ванні, — через три дні ми прощаємось з Іркутськом. — Чому? — спитав я, надриваючись, щоб перемогти грубизну дверей* (М. Трублаїні).

ГРУ́БИЙ, а, е. 1. Великий за об'ємом, поперечним перерізом; товстий. *Незабаром увійшов Порицький.., тулячи під пахвою якусь грубу книжку* (Леся Українка); *— Ноги мої завжди були вкриті грубим шаром землі* (О. Копиленко); *От зараз Матвій візьме трошки грубший лом, вдарить сильніше* (В. Собко); // Який має огрядне, гладке тіло. *В дверях показалася груба пані у величезнім капелюсі* (О. Маковей); *Хазяїн пивниці, чорнявий, з невеличкою лисиною чоловік, дуже грубий, бо коло пива торгував, — через те штани носив на гумових підтяжках і на жовтому скрипучому ремені, — не раз просив Сидора взяти свою старшу дочку заміж* (М. Малиновська); // Який складається з окремих частин, елементів великого розміру. *В саду стежки були висипані морським грубим піском* (Леся Українка).

2. Твердий, жорсткий, із нерівною поверхнею. *Поморщена темна потилиця од гарячого сонця, грубі руки — все це ніби казало, що йому важко жилося на світі* (І. Нечуй-Левицький); *Часом стара бабуся, сидячи в запічку та прядучи грубу вовну, почне розповідати дрібним унукам про давню давнину* (І. Франко); *Меланка лежала на тапчані. Була вкрита грубим рядном* (Є. Гуцало).

3. Погано оброблений, зроблений; дуже простий, без витонченості. *Ось вона порівнялася зі мною — невисока, до-*

ладна навіть у вилинялій гімнастерці, в грубих, хоча й невеличких, чобітках (Є. Доломан); *Вони, понахилявшись, стали розглядати Віталіїв передавач, змонтований із хаосу шурупів, примітивну, кустарну штуку в грубій коробці* (О. Гончар); *Ґудзики з бази виписали такі грубі, неякісні, що ніяк до того матеріалу не пасували* (В. Козаченко).

4. Позбавлений зовнішньої чи внутрішньої вишуканості, витонченості. *Усі .. барельєфи були незвичайно грубої роботи, неначе вирубані долотом та обтесані сокирою, ще й помальовані темними зеленими, синіми та червоними фарбами* (І. Нечуй-Левицький); *В цьому жарті .. справжні думки про шлюб і сім'ю — наскрізь реакційні, грубі почуття сільського чоловіка, який вважає жінку тільки за робітницю, а себе самодержцем-володарем у домі* (О. Іваненко); *У Борозни майже атлетична статура, велике смагляве обличчя, воно грубе, мовби тесане сокирою — багато кутів, багато прямих ліній: широкий, майже квадратний лоб, велика чорна борода клинцем, чорне цупке волосся без проділу* (Ю. Мушкетик).

5. Низький, часто неприємний для слуху, різкий (про голос, звук і т. ін.). *Чулася дрібна жіноча річ, груба чоловіча мова* (Панас Мирний); *Згодом лунав чийсь грубий голос: — Чого поналазили сюди? Чого не бачили?..* (С. Васильченко); *Обережно доторкнувся* [Петро] *до клавіатури й, переляканий, відсахнувся: які незграбні, грубі були ці звуки супроти тої музики, що в ньому бриніла!* (Д. Бузько).

6. Некультурний, неввічливий, неделікатний. [Ж е н я:] *Фу, який ти грубий!..* (М. Кропивницький); *Емма .. ні одним рухом не виявила ніякого неприємного почування від слів Олафа, навпаки, вона здавалась задоволеною, що довела його, такого спокійного, делікатного, до цього грубого поводження* (В. Винниченко); *Хоч репліка була занадто груба, Та справедлива* (Л. Дмитерко); *— Я ніколи не торкнуся тебе ні грубим словом, ні образою, ні докором* (О. Бердник); // Який містить у собі образу. *Грубий тон старої панни обидив її* (І. Нечуй-Левицький); *П'ять довгих років старанно й сумлінно прислуговував він пану Бжеському, гнувся, терпів грубі жарти і знущання примхливого пана* (З. Тулуб).

7. Не зовсім точний, приблизний. *Учнів треба ознайомити з найпростішими вимірювальними інструментами для грубих вимірювань* (з навч. літ.); *За грубими підрахунками, в Британській столиці понад тисяча галерей* (із журн.).

8. Який виходить за межі елементарних правил, заслуговує осудження. *Ся драма* [“Руфін і Прісцілла”] *дуже лежить мені на серці, і хотілось би випустити в світ без грубих промахів* (Леся Українка); *Дівчина, що приймала телеграми, вказала Реп'яшку на кілька грубих помилок у тексті* (Ю. Мокрієв); *— За грубе порушення військової дисципліни оголошую Чопику три доби арешту!* (Є. Доломан).

Гру́ба ґа́жа *див.* **ґа́жа; Гру́бі гро́ші** *див.* **гро́ші; Гру́бі корми́** *див.* **корм; Товсти́й (гру́бий) журна́л** *див.* **журна́л.**

◊ **Проба́чте / пробача́йте на [цьо́му (цім)] сло́ві <Проба́чте / пробача́йте за гру́бий ви́слів>** *див.* **пробача́ти**[1].

ГРУБИНА́, и́, *ж., розм.* Те саме, що **грубизна́.** *Кераміка доби бронзи ліпна, виготовлена стрічковим способом, грубина глиняних джгутів коливається від 1 до 2 см* (із журн.).

ГРУБИ́ТИ, блю́, би́ш, *мн.* грубля́ть; *недок., кому і без дод.* Говорити кому-небудь грубощі. *— Яке ледащо, та й те грубить мені. А за що?* (Марко Вовчок); *Мені не хотілося ні з ким спілкуватися. .. Коли вже попадав у товариство, то поводився так, що прости Господи. Хамив, грубив* (Л. Дереш); *Спокійно поясніюйте підліткові прості істини: грубити батькам неприпустимо, слід поважати старших і стримувати свої емоції, навіть якщо у тебе поганий настрій* (з газ.).

ГРУ́БІСТЬ, бості, *ж.* 1. Абстр. ім. до **гру́бий** 1, 4–7. *Я обертав його* [олівець] *гранками сюди й туди, старався вгадати його грубість* (І. Франко); *Щодо грубості ниток селянське домоткане полотно ділиться на три основні види, а саме: найгрубшу рядовину, середню “десятку” та найтоншу “дванадцятку”* (О. Воропай); *Риси його обличчя дещо грубі, але Марина знає, яка вразливість криється за тією грубістю* (Ю. Мушкетик); *Небагато треба, щоб купити жіноче серце, що виросло серед грубості і байдужості до своєї жіночої статі* (О. Довженко); *Горпина .. з удаваною грубістю кидала на стіл мідні тарілки й миски* (З. Тулуб).

2. Грубе слово, грубий вчинок і т. ін. *Федько.., якби зачепили його тата, зразу б грубості почав говорити, а то й битись поліз би* (В. Винниченко); *— А, власне, чим я ризикую? Ну, ще одну грубість почую від вас* (А. Головко).

ГРУБІ́ТИ, і́ю, і́єш, *недок.* Ставати, робитися грубим (у 1–3, 5, 6 знач.). *Вона зараз, як віддалася, то й почала грубіти* (Марко Вовчок); *Хай знає* [Віталик], *що всю зиму ці чоботиміситимуть тут багнюку, обличчя червонітиме на стужі та на дощах, що руки її грубітимуть та тріскатимуться в роботі* (О. Гончар); *Від куріння грубіє голос, жовкнуть зуби й пальці, псується колір шкіри* (з наук. літ.); *Без неї* [святої любові] *— ні в чому не матимемо успіху: без неї і гнів лютує, і вдача грубіє, і до мудрості примішується марнославство* (з рел.-церк. літ.).

ГРУБІ́ШАТИ, аю, аєш, *недок.* Ставати, робитися грубішим *(див.* **гру́бий** 1–3, 5, 6). *Минають дні. Ночі. Сандалії розбиваються на скелях .. Гіпатія мандрує боса. Грубішають ноги, вкриваються пилом* (О. Бердник); *Перестиглий стеблоплід кольрабі грубішає і стає малоїстівним* (з наук. літ.); *Виття грубішає, наростає і обривається: фрх... фрх...* (Н. Тихий); *Час накладає свою печать, і ми всі в чомусь міняємось, немовби грубішаємо. Занадто багато і гірко іронізуємо, металевішаємо, вигострюємось* (І. Жиленко).

ГРУБІЯ́Н, а, *ч.* Той, хто поводить себе грубо, говорить грубощі. *Крикнув Лис: “Ти, грубіяне! Думаєш, що лайка стане Латкою на честь твою?”* (І. Франко); *Характер Полонія спотворений, — вийшов не царедворець, а неотесаний грубіян* (Леся Українка); *Дванадцять робітників .. “підприємства” ненавиділи грубіяна й шахрая батькового компаньйона й щиро любили по-дитячому довірливого, доброго, але нерозважного мого нетягу-батька* (Б. Антоненко-Давидович); *— Ти про нього піклуйся, ти годуй його, ти вболівай за ним, а він, грубіян отакий, буде тобі різні капості чинити!* (В. Собко).

ГРУБІЯ́НИТИ, ню, ниш; *наказ сп.* я́нь; *недок., кому і без дод.* Поводитися грубо; говорити грубощі. *Нині зву його, запла́ти Домагаюсь по-доброму — Він мені ще грубіянить* (І. Франко); *Він відповідав їй скупо, неохоче, часто грубіянив, незаслужено ображав* (А. Шиян); *Сесії* [Гнат] *проводить для форми, грубіянить, ображає людей, одним словом, хазяйнує, як хоче* (Григорій Тютюнник); *Виглядало кепсько: канцелярист грубіянив полковнику* (Ю. Мушкетик).

ГРУБІЯ́НКА, и, *ж.* Жін. до **грубія́н.** *— Ніхто не може бути ґречний до грубіянок* (Леся Українка); *Промовила* [Тетяна] *стиха: — Що ж я такого зробила? — Мовчи, грубіянко! Не смій мені суперечити в церкві* (С. Васильченко).

ГРУБІЯ́НСТВО, а, *с.* Грубі слова, вчинки і т. ін. *На момент зупинила її Осипова, оповідаючи про сторожа, який, упившися, наговорив грубіянств господареві камениці*

(І. Франко); [Д р е й с і г е р:] *Скажи, чи се не той, що тебе образив позавчора?.. Мені се треба знати. Досить вже з мене того грубіянства* (Леся Українка); [М а ш а:] *А скажи, справді, для чого тобі влада?* [М а т и:] *Щоб у кооперації було повно товару .. і щоб делікатне поводження було, а не грубіянство* (І. Микитенко).

ГРУБІЯ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до грубіяна і грубіянства. *Ширяєв — цеховий майстер малярства, людина неосвічена, темна, грубіянської вдачі, скупа, сувора* (О. Кониський); *Нарциса за .. слова грубіянські послав* [патер] *до "келії великої покути"* (Н. Королева).

ГРУ́БКА, и, *ж.* Зменш. до **гру́ба.** *Надворі темно, холодно, заходить на метелицю, .. а вдома так затишно, тихо, теплом пашить грубка і злегка потріскують у ній дрова* (Б. Антоненко-Давидович); *Залізна грубка, що стояла посередині залі* [зали], *була розпечена до жару* (Гео Шкурупій); *Тарас тут мав свій кабінет, із грубкою, що так ласкаво гріла* (Василь Шевчук); *Будь-який каменяр, трохи знайомий із законами фізики, може вимурувати грубку, але не кожна грубка довго триматиме тепло, не куритиметься, не "плакатиме" холодною росою* (з газ.).

Пали́ти в печі (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.)* **<Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку** *і т. ін.)***>** *див.* **пали́ти[1].**

ГРУ́БНИЙ, а, е. Стос. до груби. *Грубне опалення; Грубні кахлі; Колекція грубної кераміки.*

ГРУ́БНИК, а, *ч.* Робітник, який палить у грубах, печах і т. ін. *Раптом серед натовпу виряджених дам і вифранчених кавалерів з'являється грубник у простому селянському одязі, у змащених дьогтем чоботях, з довгою кочергою і .. прямує до груби* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Грубники, годинами не раз пересиджуючи при печах, .. мали повну можливість шпіонувати й доносити своїм товаришам* [арештантам] *усе, що діється в канцелярії* (І. Франко); *Влітку він працював на полі, а взимку — за грубника на ґуральні* (П. Панч); *Сергій Самчук став служити в гестапо грубником, палив печі, замітав подвір'я, стежки прочищав* (М. Малиновська).

ГРУ́БНИЦЯ, і, *ж., рідко.* Жін. до **гру́бник.** * У порівн. *Хоч би була сорочку білу наділа та вмилась, а то як та грубниця* (Сл. Б. Грінченка).

ГРУ́БНУТИ, ну, неш, *недок.* Ставати, робитися грубим (у 1, 2, 5 знач.). *Дерево грубне* (Сл. Гр.); *Збирають зелену цибулю, коли перо досягає висоти 25–40 см. Запізнюватись із збиранням цибулі не слід, бо рослини швидко починають стрілкувати, перо грубне і втрачає товарну якість* (з наук.-попул. літ.); *Від куріння голос грубне* (із журн.).

ГРУ́БО. Присл. до **гру́бий** 1, 3–8. *Скрізь грубо снігу, ні тобі стежки, ні сліду, борхається* [Матвій] *навпростець по коліна цілиною* (У. Самчук); *На столі стоїть залізна лампа, .. сулія з сизим самогоном і грубо нарізане сало* (М. Стельмах); *У багатьох* [людей] *були лантухи за плечима, в руках грубо збиті скриньки* (П. Панч); *Нептун* [собака] *раптом застиг. Підняв голову вгору і грубо два рази гавкнув* (М. Коцюбинський); *Вони грубо вилаялися й почали обшук* (С. Чорнобривець); *А ти ішла поперед мене, Моя струнка, солодка згубо, — І я помітив, як ти грубо Топтала колоски пшениці, Що нахилились до землиці* (Д. Павличко); *Припустімо, людина заблукала в лісі. Вона може все ж таки спробувати визначити, в якій стороні північ, південь, захід і схід чи то по небу, чи по стовбурах дерев. Визначити бодай грубо, зробити з цього необхідні висновки — і вирушити в якомусь певному напрямі* (В. Владко); *Син великого князя Всеволода Юрійовича Ярослав грубо порушував права новгородських бояр* (з навч. літ.); // *у знач. пред. Будучи іноді присутнім на молодіжних тусовках, ловлю себе на думці, що те все, що відбувається, примітивно, грубо, без смаку, вульгарно* (з газ.).

ГРУБО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **гру́бий** у 1 знач., напр.: г р у б о з е р н и́ с т и й, г р у б о з м о́ р ш к у в а т и й, г р у б о к о́ с т и й; у 2 знач., напр.: г р у б о л и́ с т и й, г р у б о ш к і́ р и й; у 3 знач., напр.: г р у б о о б р о́ б л е н и й, г р у б о о б т е́ с а н и й.

ГРУБОВО́ВНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **грубово́вновий.** *Грубововні вівці дають незначний настриг вовни (0,8–2,5 кг), з якої виготовляють валянки, килими, грубі сукна, бурки, повсть* (з наук.-попул. літ.); *Селяни розводили грубововні породи овець, які задовольняли їх потреби: давали грубу вовну для виробництва домашнього сукна, м'ясо, жир, молочні продукти й угноєння* (з наук.-попул. літ.).

Грубово́вня́не (грубово́вне, грубово́внове) вівча́рство *див.* **вівча́рство.**

ГРУБОВО́ВНОВИЙ, а, е. Те саме, що **грубово́вня́ний** 1. *За типом волосяного покриву овець поділяють на тонкорунних, напівтонкорунних, напівгрубововнових та грубововнових* (з наук. літ.); *В Україні з грубововнових розводять переважно каракульських, сокільських та гірсько-карпатських овець* (з наук.-попул. літ.).

Грубово́вня́не (грубово́вне, грубово́внове) вівча́рство *див.* **вівча́рство.**

ГРУБОВО́ВНЯ́НИЙ, а, е. 1. Який має, дає грубу вовну (у 1 знач.). *Шерсть грубововняних овець використовують для виробництва грубого сукна, килимів, валяних та в'язаних виробів, повсті* (з наук.-попул. літ.).

2. Вигот. з грубої вовни (у 3 знач.). *Спецодяг робітників на виробництві повинен бути повітро- та вологопроникним (бавовняним, із льону, грубововняного сукна), мати зручний покрій* (з навч. літ.); *Грубововняний костюм; Грубововняні шкарпетки.*

Грубово́вня́не (грубово́вне, грубово́внове) вівча́рство *див.* **вівча́рство.**

ГРУБОВОЛОКНИ́СТИЙ, а, е. Який має грубе волокно (у 2 знач.). *Клітковина зерен — це грубоволокниста частина, що складається з целюлози, пектинових речовин та лігніну* (з навч. літ.); *Грубоволокниста кісткова тканина.*

ГРУБОВОЛО́СИЙ, а, е. Який має грубе волосся. *Гімалайський бабак, поширений у високогір'ї Центральної Азії, досить великий, короткохвостий, грубоволосий, сіруватий, з яскраво-рудими вухами* (з наук.-попул. літ.).

ГРУБОГОЛО́СИЙ, а, е. 1. Який має грубий, низький голос. *Найдивніше було йому* [Бенедю] *з того грубоголосого велета, котрий поводився тут, мов як старший, мов господар* (І. Франко).

2. Який має низьке звучання. *Чоловічий голос, проміжний між тенором та басом, називають баритоном, що у перекладі з грецької означає грубоголосий* (з навч. літ.).

ГРУБОГОЛО́СО. Присл. до **грубоголо́сий** 2. *Грубоголосо зазвучав чоловічий хор* (із журн.).

ГРУБОДИСПЕ́РСНИЙ, а, е. Який складається з грубих частинок. *Аерозоль, який безпосередньо вводиться вулканами в стратосферу, — грубодисперсний, а тому його частомчки досить швидко (через 1–2 роки) покидають її в результаті процесу седиментації* (з наук. літ.); *Грубодисперсний діоксид; Грубодисперсний пил.*

ГРУБОДРО́БЛЕНИЙ, а, е. Який складається з дроблених великих часток. *Грубодроблений кварцит фракції 20–90 мм використовують для виробництва кремнію та феросплавів* (з навч. літ.).

ГРУБОЗЕРНИ́СТИЙ, а, е. Який складається з грубих часточок, схожих на зерна. *Зернотерки, товкачі та ступки мало змінюються протягом бронзової доби. Виготовляли їх переважно з грубозернистих порід каменю* (з навч. літ.); *Щоб одержати гарний бетон, потрібний високоякісний грубозернистий пісок* (з газ.).

ГРУБОКЕРАМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до грубої кераміки *(див.* **кера́міка).** *Відповідно до ступеня зернистості й однорідності усі керамічні матеріали поділяють на дві групи: тонкокерамічні, які мають щільну дрібнозернисту однорідну структуру, і грубокерамічні — з грубозернистою неоднорідною структурою* (з наук.-попул. літ.); *Грубокерамічний будівельний матеріал стійкий до погодних впливів* (з навч. літ.).

ГРУБОКО́РИЙ, а, е. Який має грубу кору, з грубою корою. *Старі дуби та клени простирали над ним* [Григорієм] *могутні руки.. Він обнімав їх, гладив, розповідав про тугу, яка точила серце; розповідав без слів, душею, і грубокорі велетні все розуміли* (Василь Шевчук).

ГРУБОКО́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **ширококо́стий.** *Мене наздогнав Манжус, .. грубокостий велетень з обличчям бовдура* (В. Земляк).

ГРУБОЛИ́СТИЙ, а, е. Який має грубе листя. *Високий пліт заслоняв груболистий бузок* (Н. Кобринська).

ГРУБОМЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Розмелений на великі, грубі частинки. *Для приготування соусу до спагеті знадобиться грубомелений чорний перець* (із журн.); *Для лікування розладів шлунково-кишкового тракту варять киселицю із грубомеленого вівса* (з газ.).

ГРУБОМО́ЛОТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **грубоме́лений.** *Грубомолоте зерно.*

ГРУБООБРО́БЛЕНИЙ, а, е. Який має грубу, недостатньо оброблену поверхню (перев. про камінь, дерево і т. ін.). *Грубооброблене каміння; Грубооброблений доломіт.*

ГРУБООБТЕ́САНИЙ, а, е. Те саме, що **груботе́саний.** *Бачив* [Яремко] *над собою грубообтесані дошки, крізь шпаровиння виглядає якась трава, ганчір'я якесь* (С. Тельнюк); *Грубообтесаний камінь.*

ГРУБОПОДРІ́БНЕНИЙ, а, е. Який складається з подрібнених великих часток. *Окрім традиційного асортименту, популярними стають копчення, які виробляються прискореним методом із грубоподрібненого м'яса* (із журн.).

ГРУБОПО́РИСТИЙ, а, е. Який має грубі, великі пори *(див.* **по́ри).** *У результаті термохімічної активації утворюється грубопористе активоване вугілля, яке застосовують для знебарвлення* (з наук. літ.); *Грубопориста поверхня деревобетону забезпечує надійне зчеплення стіни з бетоном* (з навч. літ.).

ГРУБОСТЕ́БЛИЙ, а, е. Який має грубе, товсте стебло. *Грубостебле сіно перед згодовуванням подрібнюють* (з наук. літ.).

ГРУБОСТІ́ННИЙ, а, е. Який має грубі стіни, стінки, з грубими стінами, стінками. *Кераміка доби неоліту спочатку була грубостінна із загостреним або округлим дном, тому що посуд встромляли в ґрунт або ставили поміж камінням біля вогнища; згодом з'являється посуд з плескатим дном* (з наук. літ.).

ГРУБОСУКНЯ́НИЙ, а, е. Те саме, що **грубосуко́нний.** *До грубосукняних тканин належать такі підгрупи: сукна, пальтові та ворсові тканини, ковдри* (із журн.); *Грубосукняне виробництво; Грубосукняне пальто.*

ГРУБОСУКО́ННИЙ, а, е. Пов'язаний з виготовленням грубого сукна; признач. для виготовлення грубого сукна. *Грубосуконна фабрика;* // Зробл., пошитий з грубого сукна. *Грубосуконні тканини від тонкосуконних відрізняються на дотик (грубосуконні — жорсткі, тонкосуконні — м'які) та за зовнішнім виглядом (на поверхні грубосуконних тканин чітко видно окремі грубі волокна)* (із журн.); *Грубосуконне покривало.*

ГРУБОТЕ́САНИЙ, а, е. Те саме, що **грубооброблений.** *Археологічні розкопки на Даниловій горі вказують на залишки фундаментів і руїн масивних кам'яних будівель XI–XIII ст. Будівлі ці, судячи з їх решток, вибудувані були з місцевого груботесаного каменю, між яким зберігається вапняний розчин* (з наук.-попул. літ.).

ГРУБОТКА́НИЙ, а, е. Зробл., пошитий з грубої тканини. *Під однією з вулиць Херсона знайдено залишки груботканого одягу, дві перуки та російську монету 1754 року* (з наук.-попул. літ.); *Груботкане полотно.*

ГРУБОУЛА́МКОВИЙ, а, е, *геол.* Який складається з великих за розміром уламків. *У місцях, розташованих ближче до Карпат, з'являються грубоуламкові породи — гравеліти, конгломерати тощо* (з наук. літ.); *Біля берегів, що складені скельними породами, відкладається грубоуламковий матеріал* (з наук. літ.).

ГРУБОШАРОВИ́Й, а, е. Те саме, що **товстошарови́й.** *Осипища формуються на підвищених ділянках і, як правило, розташовані біля виходів грубошарових пісковиків* (з наук. літ.).

ГРУБОШАРУВА́ТИЙ, а, е, *геол.* Який складається з шарів *(див.* **шар**[1] 4) великого розміру. *Скелі, що належать до меж Скибових Карпат, містять переважно масивні грубошаруваті кварцові пісковики* (з наук. літ.); *Осадові породи часто представлені тонко- і грубошаруватими текстурами* (з наук.-попул. літ.).

ГРУБОШЕ́РСТИЙ, а, е. 1. Який має грубу шерсть (у 1 знач.). *Раніше у нас* [у Казахстані] *тільки грубошерстих овець розводили* (І. Багмут).

2. Вигот. з грубої шерсті (у 3 знач.). *Простенька ситцева кофтина в горошок та грубошерста темно-сіра спідниця підкреслюють худорляву міцну поставу* [жінки] (Микита Чернявський); *Пронизливо-колючі бризки сікли в обличчя. Гайдутини куталися в грубошерсті опанчиці* [опанчі], *глибше натягали на голови шапки* (В. Малик); *Вдягнена вона була в бабусину грубошерсту хустину, в старий кожушок* (М. Руденко).

ГРУБОШКІ́РИЙ, а, е. Те саме, що **товстошкі́рий.** *У неділю матері дали аванс за корову, і вона купила мені лижний костюм та грубошкірі шкарбани "на виріст", довелося напхати туди соломи* (В. Дрозд); [Ф і д і п п і д:] *Чого ж в них можна доброго навчитися?* [С т р е п с і а д:] *Ото ще! Та всього, що зветься мудрістю! Збагнеш, який ще неук грубошкірий ти* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

ГРУБОШКУ́РИЙ, а, е. Те саме, що **товстошку́рий.** *Меншиков підступив туди, де батогами били .. Довго не міг її* [кров] *обмити, нарікаючи на тонку козацьку шкіру .. — В нашого чоловіка вона, як підошва, груба. Взагалі'ми грубошкурий народ, а в них шкіра тонка, жіноча. Лиш доторкнися — і сикне, як фонтан* (Б. Лепкий).

ГРУ́БОЩІ, ів, *мн.* Грубі слова; грубі вчинки. — *Багато хто з дівчат курить, — мовив Безпалько досить похмуро. — Примітивне розуміння рівноправності: переймати*

все, що в чоловіків є поганого — курити, говорити грубощі, лаятись... (В. Підмогильний); *— Справді, ми ж так мало ще про нього знаємо, — задумалась Марися Павлівна. — А може, його чимось тяжко покривджено. Може, ставав жертвою чиєїсь сваволі, грубощів, нерозуміння...* (О. Гончар); *— Та-ак, — перебив Турбай, ледве стримуючись, щоб не наговорити грубощів* (М. Руденко).

ГРУБУВА́ТИЙ, а, е. 1. Трохи грубий (у 1–5, 8 знач.). *Він поглянув на її стан. Знайома вишита сорочка з грубуватого полотна так вигідно вирізнялася поряд з холодними нейлонами сусідніх дівчат* (О. Бердник); *Зварені в кузні, вони* [рушниці] *були грубуваті, а пострілом гриміли, мов гармати* (Т. Масенко); *Сильне, з грубуватими рисами Храпчукове обличчя сьогодні мало вираз невластивої йому розгубленості* (С. Журахович); *Голос його, грубуватий, густий, не пасував до його зовнішності* (О. Копиленко).

2. Не дуже ввічливий, трохи різкий. *Його жарти й штукарство часом переходили через край і були трохи грубуваті й навіть вульгарні* (І. Нечуй-Левицький); *Він завжди був трохи грубуватий і буркотливий* (О. Довженко); *В її* [Віри Михайлівни] *присутності Полоз завжди ніяковів або, навпаки, щоб приховати ніяковість, ставав трохи розв'язним і навіть грубуватим* (В. Собко).

ГРУБУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **грубува́тий.** *Криміналіст допускав певну грубуватість підробки відомої картини* (з газ.); *Незважаючи на зовнішню грубуватість і пащекуватість, пан Мартин мав по-дитячому вразливе серце, чутливе до всього прекрасного* (В. Малик); *— Вона* [жінка] *в тебе ніколи гладкою не була, — говорить* [Мирон] *з селянською грубуватістю* (М. Стельмах); *Юнак .. домагається її взаємності, у своїх домаганнях він був завзятий, настійливий і навіть деяку його грубуватість можна було пробачити за цю палку щирість нестримних юнацьких домагань...* (О. Гончар).

ГРУБУВА́ТО. Присл. до **грубува́тий** 2. — *У неї мати померла в Каховці, — грубувато пояснив Данько присутнім* (О. Гончар); *Тримався невимушено, трошки іронічно, трошки грубувато. Він взагалі звик розмовляти з жінками немовби трохи зверхньо* (Ю. Мушкетик); *Цікавих хворих ввічливо, а кого — грубувато попросили повернутися на свої місця* (А. Кокотюха).

ГРУ́БШАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **гру́бшати.** *Грубшання зерен; Грубшання голосу.*

ГРУ́БШАТИ, аю, аєш, *недок.* Те саме, що **грубі́шати.** *То червоні, то жовті цятки і перстені на тій гадюці вилискувалися, то грубшала вона, то знов тоншим валком витягалася, іноді таким тонесеньким, що здавалося, ось-ось порветься* (Б. Лепкий); *Романьо росте, грубшає, белькоче і ще розумніше, ніж колись, дивиться на матір* (У. Самчук); *На сіно сорго збирають до того, поки не почнуть грубшати стебла* (з навч. літ.); *З часом ті згуки грубшали, хрипіли, оберталися в рик* (М. Коцюбинський); *— Як ти виріс за літо! — дивується й оглядає мене вчителька .. — А чого ж, — не знаю, що сказати, а в душі радію, що таки підріс. Шкода тільки, що голос ніяк не хоче грубшати* (М. Стельмах).

ГРУД[1], у, *ч., рідко.* Ліс із широколистяних порід на родючих суглинистих ґрунтах. *Груди ростуть на дерново-підзолистих суглинкових або сірих опідзолених ґрунтах, мають добре розвинений підлісок* (з навч. літ.).

ГРУД[2], а, *ч., рідко.* Височина, пагорб. *Вершники мчали рівним полем .. І високий груд, що підіймався в кінці цього озимого лану, наближався до них з кожною миттю. На груді вишикувались у рядочок аж п'ять вітряків зразу* (Ю. Логвин).

ГРУ́ДА[1], и, *ж.* 1. Затверділий, ущільнений шматок якоїсь речовини, перев. м'якої, розсипчастої, крихкої. *Та груду снігу він* [орел] *крилом відбив, І вниз вона по склоні* [схилі] *кам'яному Котитись стала — час малий проплив, І вниз ревла лавина дужче грому* (І. Франко); *Присипте ви горох землею, а він скільчиться і добудеться наверх і дивно дивиться, яку велику груду землі не раз така слабенька билина потрафить відсунути набік, щоби добутися до воздуху* [повітря] *і сонця* (Б. Лепкий); *Він зупинивсь і розминав в долоні Пахучу м'якість чорноземних груд* (М. Бажан).

2. *збірн.* Нерівності на поверхні землі у вигляді затверділих горбків. *Катря не жаліла своїх ніг: скільки хапало духу, мчалася, спотикалася об груду* (Панас Мирний); *Слова впали в серця, як краплі дощу на суху груду* (В. Бабляк); *Земля взялася грудою, і все на ній звітріло, — думала вона. — Крім полину. Зазимки* (Б. Харчук).

ГРУ́ДА[2], и, *ж., рідко.* Велика кількість предметів, безладно нагромаджених один на другий; купа. *Тут приходиться йому* [Герману Гольдкремеру] *ночувати в дерев'янім домику, серед магазинів, завалених бочками кип'ячки та величезними грудами воску* (І. Франко); *Минуло трохи більше року, як землетрус обернув пишну Мессіну в груду каміння* (М. Коцюбинський).

ГРУДА́СТИЙ, а, е, *розм.* Який має великі або високі груди. *На вулиці з'явилася грудаста молодиця з відрами на коромислі* (З. Тулуб); *Вершники, здавалось, зрослися з підібраними грудастими кіньми* (М. Стельмах); *Широкоплечий, грудастий, з тугими мускулами на руках і буйною лискучою чуприною, він* [юнак] *нагадував Грабовському гладіатора, що вийшов на герць* (М. Сиротюк); * Образно. *Низьке осіннє небо втомлено припадало до землі грудастими хмарами* (Ю. Бедзик).

ГРУ́ДДЯ, я, *с.* Збірн. до **гру́да**[2]. *Молодий солдат оглянувся на груддя тліючих руїн* (О. Довженко); *З груддя зруйнованих стін в усі боки поповзла потривожена комашня* (В. Бабляк); *Велетень якийсь, Геракл XX віку, бився тут з морем, і зосталось побойовище: багатотонне груддя залізобетону, як після бомбування, лежить вподовж берега* (О. Гончар); * Образно. *Поопускавши очі, вони брели левадою, перевертали мовчки важуче груддя докорів і не могли, не сміли сказати слова собі на виправдання* (Василь Шевчук).

ГРУ́ДДЯ́, гру́ддя́, *с.* 1. Збірн. до **гру́да**[1] 1. — *Шпурляй на його* [на нього] *груддя! — гукав Івась на Грицька, що стояв з грудкою у руках на окопі* (Панас Мирний); *Водій .. рве з місця.., розкидаючи навсібіч груддя багнюки з-під розпашілих шин* (Ю. Андрухович).

2. Те саме, що **гру́да**[1] 2. *Ти ріллю її* [землі] *насичуєш вогкістю, вирівнюєш груддя її, розпускаєш дощами її, Ти благословляєш рослинність її!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *У Читинській області .. тепер, у другій половині березня, морози набагато зменшились, проте груддя землі не встигало досить відтанути за день, і через те хліборізового воза раз у раз підкидало* (Б. Антоненко-Давидович).

ГРУ́ДЕНЬ, дня, *ч.* Назва дванадцятого місяця календарного року. *Грудень рік кінчає, а зиму починає* (прислів'я); *В листопаді і в грудні мене не було у Львові* (І. Франко); *І от настав грудень, і випав перший сніжок* (І. Микитенко); *За погодою в грудні передбачають, яким буде урожай влітку,*

якою буде зима й весна, а також літо, наприклад: грудень холодний та сніжний — хліб буде буйний та пишний; як грудень м'який, то зима буде тверда (з наук.-попул. літ.).

ГРУДЕНЯ́ТА, нят, *мн.* Зменш.-пестл. до **гру́ди** 1, 2. *Глибокі і уривні зітхання виривалися з його груденят. Ляк, бажання і багато хвилюючого проймало сплячого Володька* (У. Самчук); *Шестирічний опецьок випнув груденята: — Я нікого не страхаюся, бо мій отець найдужчий за всіх!* (І. Білик); *Вздовж колони, назустріч їй, біжить дівчинка літ п'яти, притиснувши до груденят буханець хліба і пачку солі* (В. Яворівський); *Красовито вирівнялась* [Тоня] *дівочим станом, налилась тугенькими груденятами* (О. Гончар).

ГРУДЕНЯ́ТКА, ток, *мн.* Зменш.-пестл. до **груденя́та.** *Мало мене з ніг не збивши, погналась туди і зграйка дівчат: ноги по сіднички голі, пупи голі, груденятка світяться крізь прозорі блузочки* (Г. Тарасюк).

ГРУ́ДИ, е́й, *мн.* 1. Передня частина тулуба від шиї до живота. *Води тут було небагато, і людина стояла у воді по груди* (Ю. Смолич); *Бертольд Шрах ступав собі по насипу стежкою .. В добрих чоботях, що не пропускали води, в мундирі, автомат на грудях* (Б. Харчук); *А Дике Поле, Дике Поле! — по груди коням деревій* (Л. Костенко); // Грудна порожнина, що вміщує серце і легені. *У Євгенія широко дихали груди, блищали очі* (І. Франко); — *Таки здорово, — зітхнув Мірошниченко. — Як сказав Кульницький про землю, — здається, не десятини, а серце вийняв з грудей* (М. Стельмах); * У порівн. *Я бачу.., як дихає вода і ледве здіймає, неначе груди, руду кору ряски* (М. Коцюбинський); * Образно. *Працівники морів Крають сині простори Грудьми кораблів* (М. Рильський); // *перен.* Грудна порожнина як місце, де зосереджені душевні переживання. *Муза ударила в груди мене гострим, холодним ножем* (Б.-І. Антонич); *Огей вдихав свіже, весняне повітря і почував, як його груди сповнюються радісним, бадьорим струмом* (Олесь Досвітній).

2. Молочні залози жінки; перса. *Молоденька, ще з ледве помітними опуклостями грудей дівчина була на зріст мало чим нижча від велетня Ями* (Ю. Смолич); *Скільки б не судилося страждати, Все одно благословлю завжди .. День, коли мої маленькі губи Вперше груди мамині знайшли* (В. Симоненко); * У порівн. *Тучна земля диха на неї теплом, як колись мамині груди* (М. Коцюбинський).

3. Верхня передня частина одягу. *У сорочках усі груди повишивала* [Галя], *квітками унизала* (Панас Мирний); *Ось вона підвелась і поглянула у свічадо. На грудях у неї блищала брошка* (Леся Українка); *Мундир кольору хакі з великими накладними кишенями на грудях тиснув його і дратував* (Ю. Бедзик).

(1) Висо́кі гру́ди — опуклі, неплоскі груди. *Голубе світання виразно охоплює її доладну постать, полохливі лінії високих грудей* (М. Стельмах); *Гриць схвильовано озирнувся. На нього дивилися велетенські чорні очі .. Бліде личко з непофарбованими губами, високі груди, руки з довгими музикальними пальцями ніби вирізьблені з мармуру* (О. Бердник); **Відлуча́ти / відлучи́ти від груде́й** *див.* **відлуча́ти; Грудьми́ стоя́ти (закрива́ти, обороня́ти)** *див.* **стоя́ти; (2) Ку́рячі гру́ди** — здавлена з боків грудна клітка, що дуже видається вперед. — *Ех! — одчайдушно гукнув він і навіть сорочку розпанахав на своїх курячих грудях* (Ю. Смолич); — *Ви маєте на увазі те, що я вилетів із Пенсі* [навчальний заклад]? — *перепитую я. Господи, думаю, хоч би вже ти затулив свої курячі груди!* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); **Розверну́ти гру́ди** *див.* **розверта́ти; Схиля́ти / схили́ти го́лову на гру́ди (на плече́)** *див.* **схиля́ти; Ти́снути [за] се́рце (ко́ло се́рця, гру́ди, в гру́дях)** *див.* **ти́снути; Уда́ритися в гру́ди** *див.* **ударя́тися.**

◊ **Аж вага́ з груде́й спа́ла** *див.* **вага́**[1]; **[Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є** *і т. ін.)* **/ забі́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло** *і т. ін.)* **[у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих** *і т. ін.)* *див.* **забива́ти; Аж за ду́шу (під грудьми́) смо́кче** *див.* **смокта́ти; [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється** *(рідше* **оберта́ється) / обірва́лося** *див.* **весь**[1]; **Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в** *(рідко* **об) гру́ди** *див.* **би́ти; Дави́ти ка́менем [на гру́ди (на се́рце)]** *див.* **дави́ти; Згорта́ти (склада́ти) / згорну́ти (скла́сти) ру́ки [на гру́дях]** *див.* **згорта́ти; Зітхну́ти по́вними грудьми́** *див.* **зітхну́ти; З ка́менем на душі́ (в гру́дях)** *див.* **ка́мінь; [І (аж)] в (на) душі́ (на се́рці, у гру́дях, у п'ятах** *і т. ін.)* **похоло́ло (похоло́нуло)** *див.* **похоло́нути; Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди)** *див.* **ки́дати; Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти** *і т. ін.)* **/ розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти** *і т. ін.)* **се́рце (ду́шу, гру́ди)** *див.* **кра́яти; (3) На по́вні** *(рідко* **ці́лі) гру́ди <По́вними грудьми́>:** а) *(зі сл.* д и х а т и, в д и х а т и *і т. ін.)* з великим задоволенням, із насолодою. *Він набив люльку, сів на призьбу і на цілі груди дихнув холодним нічним повітрям* (М. Коцюбинський); *Я пройшов по мокрому пероні, Дихаючи повними грудьми* (М. Рильський); *На повні груди він дихає цілющим степовим повітрям* (Ю. Збанацький); *Дівчина дихала на повні груди, відчуваючи, як голова її поступово перестає туманіти* (О. Гончар); *Я вдихаю на повні груди польове повітря* (Л. Смілянський); *Вдихав* [Вихор] *на повні груди пахощі пізньої осені* (В. Кучер); б) *(зі сл.* к р и ч а т и, с п і в а т и *і т. ін.)* на всю силу, голосно. *Сашко співав на повні груди, він давно так не співав, а може, й ніколи, і спів його заворожував і конвой, і товаришів його* (Ю. Покальчук); *Люд надходив звідусюди, Ревно дякуючи Богу, кричачи на повні груди: "Бог дає добро для тебе, час минув для зла й облуди!"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); **Наси́пати по́роху на о́чі (землі́ на гру́ди)** *див.* **насипа́ти**[1]; **Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́)** *див.* **ну́дити; Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́** *і т. ін.)* **на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою** *і т. ін.)* *див.* **пригріва́ти; Проби́ти [грудьми́] доро́гу** *див.* **пробива́ти; Розпира́ти гру́ди (ду́шу, се́рце)** *див.* **розпира́ти; Се́рце б'ється [в гру́дях]** *див.* **се́рце; Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи** *і т. ін.)* **не ви́скочить [з груде́й]** *див.* **се́рце; Скида́ти / ски́нути з плече́й (з груде́й, з душі́, з се́рця) тяга́р** *див.* **скида́ти; Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях)** *див.* **сло́во; Смокта́ти ко́ло (бі́ля) се́рця (за се́рце, під грудьми́)** *див.* **смокта́ти; Става́ти / ста́ти грудьми́** *див.* **става́ти; Те́нькати / те́нькнути в се́рці (в гру́дях)** *див.* **те́нькати; Тяга́р ліг (упа́в) на се́рце (на гру́ди)** *див.* **тяга́р; Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце)** *див.* **ка́мінь; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)***] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся** *і т. ін.)* *див.* **ка́мінь.**

ГРУДИ́НА, и, *ж.* 1. *анат.* Те саме, що **грудни́на** 1. *Хребет, ребра, грудина і кістки черепа утворюють осьовий скелет людини* (з наук. літ.); *Верхні десять пар ребер сполучаються хрящами з вузькою плоскою кісткою — грудиною* (з навч. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **гру́ди** 1. *Уславлений бунтарник* [бунтар] *Терпило колесом випинав могучу грудину .. і казав про-*

мову (С. Васильченко); *І хоч ходити важко, болить за грудиною, я став веселий і бадьорий. Мабуть, тому, що Юля подзвонила* (О. Довженко).

ГРУДИ́НКА, и, *ж.* М'ясо з грудної частини туші. *Спинно-реберна частина яловичої туші складається з товстого краю підлопаткової частини, пружка і грудинки* (з навч. літ.); *Лопатку і грудинку засмажують цілими або великими кусками* (із журн.); *Свинна грудинка запечена по-домашньому.*

ГРУДИ́НКОВИЙ, а, е, *рідко.* Стос. до грудинки. *Грудинкове м'ясо.*

ГРУДИ́ННИЙ, а, е, *анат.* Стос. до грудини (у 1 знач.). *Ключиця прикріплюється одним своїм кінцем до грудини; ця її частина називається грудинний кінець* (з навч. літ.); *Українське хірургічне товариство влаштувало прилюдну лекцію молодої вченої про її успіхи в галузі грудинної хірургії* (Л. Дмитерко).

ГРУДИ́СТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме; що **груда́стий.** *А Киціючка .. була молода, висока, грудиста* (П. Козланюк).

ГРУ́ДКА, и, *ж.* 1. Ущільнений кусок якоїсь речовини, перев. м'якої, розсипчастої, крихкої. *Розвинула* [Рахіра] *з листків сир, з'їла жадібно одну грудку* (О. Кобилянська); *Все співало разом з журавлиною піснею у грудях Василя: — Земля... Земля... Земля... Він хотів показати свою радість синові — нахилився, взяв у жменю грудку землі, роздавив її* (Г. Косинка); *Я щодня, як чай з дочкою п'ю, Грудку цукру згадую твою* (І. Нехода); * У порівн. *Сіра маленька пташка, як грудка землі, низько висіла над полем* (М. Коцюбинський); *Перелітавши, галка, схожа на грудку кам'яного вугілля, непорадно опустилася до гілок, а звідти додолу, в траву* (В. Барка).

2. *перев. мн.* Нерівності на поверхні землі у вигляді затверділих горбків. *По збитих замерзлих грудках гуркотить артилерія* (Н. Рибак).

◊ **Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камін́ець, камінця́, гру́дкою** *і т. ін.)* **в горо́д** *див.* **ки́дати; Цур ду́рня та (й, і) ма́сла гру́дка** *див.* **ду́рень.**

ГРУ́ДКИ, док, *мн., розм.* Те саме, що **гру́ди** 1, 3. *Олена Іванівна одною рукою піддержувала його* [дитину] *під спинку, а другою рукою плескала йому на грудки й на голову водою* (В. Винниченко); *Гетьман схопив його за грудки і затряс з такою силою, що у Остапа мало не відірвалась голова* (П. Панч); *Михась зчепився з Юрком за грудки* (С. Чорнобривець).

ГРУДКО́ВАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **грудкува́ти** і **грудкува́тися.** *Агломерат — це грудкований концентрат, отриманий з руди* (з навч. літ.); *Грудкований продукт.*

ГРУДКОВИ́Й, а́, е́. Який має форму грудок, складається з грудок (у 1 знач.). *Голова ревізкому глянув у середину списку: "..Продукти. Цукру грудкового в п'ятифунтових пачках 10 шт. Цукру піскового чотири торбини, разом 21 кіло..."* (В. Підмогильний); *З вапняку-черепашнику можна одержувати грудкове гашене вапно* (з наук. літ.); *Крім бринзи, пастухи виготовляли із грудкового сиру ще й парені сири* (з наук. літ.).

ГРУДКОТРУ́С, а, *ч., заст.* Народна назва одинадцятого місяця календарного року (листопада). *Досить цікавими є давні назви листопада — напівзимник, ворота зими, грудкотрус, падолист* (із журн.).

ГРУДКОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Утворення грудок *(див.* **гру́дка** 1). *Вогнегасні порошки мають добру текучість, стійкість проти злежування, грудкоутворення, зволоження і т. ін.* (з наук. літ.); *Грудкоутворення ґрунту.*

ГРУДКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грудкува́ти і грудкува́тися.** *Грудкування широко застосовується при агломерації залізорудних концентратів та брикетуванні вугілля* (з наук. літ.); *Кукурудзяний крохмаль має здатність поглинати рідину без грудкування* (із журн.); *Тривала сорбція вологи спричиняє грудкування карамелі, а потім і виділення сиропу* (з Інтернету).

ГРУДКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що і без прям. дод.* Бити, колоти, розбивати на грудки. *Грудкувати цукор; // техн.* Переробляти дрібні класи корисних копалин у грудки (гранули, брикети). *Грудкувати вугілля — це перетворювати дрібнозернисті корисні копалини в грудковий продукт шляхом механічних або термічних впливів із застосуванням спеціальних добавок або без них* (з наук.-попул. літ.).

ГРУДКУВА́ТИЙ, а, е. 1. Покритий грудками (у 2 знач.). *Заморозь ще міцно тримала, а там, де не було снігу, чорніла грудкувата земля* (Н. Кобринська); *Тремтячи всім своїм єством, він* [літак], *як покалічений птах, пересувався колом по грудкуватій землі, незграбно стаючи проти вітру* (В. Підмогильний); *Христина .. втупила погляд в дорогу, нерівні колії якої зеленіли грудкуватим .. льодом* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **грудкови́й.** *Для різних генетичних горизонтів ґрунтів характерні певні форми структури: грудкувата, зерниста — для дернових і гумусових горизонтів, пластинчасто-лускувата — для елювіальних, горіхувата — для ілювіальних* (з наук. літ.).

ГРУДКУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Ставати грудкуватим. *За високих температур зберігання замінники молока на основі рослинних жирів можуть грудкуватися* (з наук. літ.).

ГРУДКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість і стан за знач. **грудкува́тий.** *Для оцінки стану ґрунту враховують: гранулометричний склад, грудкуватість та щільність ґрунту, максимальні значення швидкості та тривалості вітру на певному полі, а також висоту й щільність перешкод на ньому* (з наук. літ.); *Грудкуватість їдкого вапна — ознака його доброякісності* (з навч. літ.).

ГРУДКУВА́ТО. Присл. до **грудкува́тий.** *Тісто замісили грудкувато.*

ГРУДНЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **гру́день.** *У сизому присмерку грудневого вечора спалахнула електрика* (О. Донченко); *Низьке грудневе сонечко ледь пробивалось крізь сіру імлу* (Ю. Логвин); // Який буває, відбувається в грудні. *Свіже грудневе повітря проникало в легені глибоко* (С. Голованівський); *Нева текла, лише місцями скута тонким грудневим льодом, по ній ішли — останні в цьому році — натомлені, немовби сонні, човни та більші судна* (Василь Шевчук); *Грудневий дощ ріденький і порожній, Мов колоски на ріні в недорід* (Д. Павличко).

ГРУДНИ́Й, а́, е́. 1. Стос. до грудей (у 1, 3 знач.). *Ліки з підбілу досить широко використовуються при усіх грудних хворобах* (з наук. літ.); *У риб розрізняють парні (грудні й черевні) та непарні (спинний, анальний, хвостовий) плавці* (з наук. літ.); *З тими словами виняв* [вийняв Орядин] *хутко з грудної кишені свого пальта малий зошит* (О. Кобилянська).

2. Низький, повнозвучний, глибокий (про звуки, голос і т. ін.). *В усі ще звучав йому її голос, чистий, грудний, мов плив з самої душі* (І. Франко); *Тося у відповідь заходилась глибоким грудним сміхом* (М. Івченко); *Десь грають на ба-*

солі, й її згуки подібні до грудного, низького жіночого голосу (В. Винниченко); *Мелодію підхопив чистий юнацький тенор, а за ним знявся гул грудних задушевних звуків* (С. Воскрекасенко); *Співала дівчина. На диво, голос був у неї стриманий, грудний, величний* (Василь Шевчук).

3. Пов'язаний із годуванням грудьми (у 2 знач.). *Толстой пам'ятав себе ще з грудного віку, зі спеленатими руками-ногами, й чимало з того пишався* (О. Ірванець); *Тривалість грудного періоду умовно визначається терміном годування дитини грудним молоком. У більшості дітей він закінчується до кінця першого року життя* (з навч. літ.); *Вигодовування дитини грудним молоком має багато переваг над штучним вигодовуванням* (з навч. літ.).

Грудна́ дити́на *див.* **дити́на; Грудне́ вигодо́вування** *див.* **вигодо́вування; Грудни́й збір** *див.* **збір; Грудни́й чай** *див.* **чай.**

△ **Грудна́ жа́ба** *див.* **жа́ба²; Грудна́ клі́тка** *див.* **клі́тка.**

ГРУДНИ́НА, и, *ж.* 1. *анат.* Довгаста кістка, з якою з'єднані передні кінці грудних ребер і частини плечового пояса в людини та багатьох хребетних тварин; грудна кістка. *У людини груднина має форму дещо випуклої наперед подовженої пластинки. У ній розрізняють ручку груднини, тіло груднини і мечоподібний відросток* (з наук. літ.); *У більшості видів птахів на груднині є високий поздовжній кіль, до якого прикріплені м'язи, що опускають крило* (з навч. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **гру́ди** 1. *Тато сидів коло вікна на тапчані.., розхристаний, аж груднину видно* (А. Свидницький); *Важке зітхання, спершись в наболівшій* [наболілій] *груднині, давить її* (Панас Мирний); *День був теплий і тихий .. Тому дід Гарбуз в одній білій сорочці з розхристаною грудниною біля криниці під тином, на простеленій сивій попоні сидів і лагодив ремінну шлею* (Т. Осьмачка); * Образно. *Вони вже бачать похмуру груднину дзота* [дзоту], *уже чують, як звідти несе чужим духом* (Григорій Тютюнник).

ГРУДНИ́ННИЙ, а, е, *анат.* Стос. до груднини (у 1 знач.). *Грудинний кінець ключиці з'єднується з грудниною, зовнішній — із відростком лопатки* (з наук. літ.); *Грудинний відділ.*

ГРУДНИ́ЦЯ¹, і, *ж.* 1. *вет., мед.* Запалення грудних залоз; мастит (у 1 знач.). *Грудниця спостерігається у жінок в період годування дитини, проте може розвинутися й перед пологами* (з наук. літ.); *Грудниця найчастіше трапляється у корів, рідше — у самок інших тварин; може виникати незалежно від пори року, в різні періоди лактації, а також в періоди сухостою* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм., рідко.* Те саме, що **гру́ди** 1. *Робусинський і собі ліг недалечко, виставив грудницю, щоб провіяло* (А. Свидницький).

ГРУДНИ́ЦЯ², і, *ж.* Степова багаторічна рослина родини складноцвітих із дрібними жовтими квітками, зібраними у суцвіття. *На степах* [росте] *чистотіл, чебрець, деревій голий, ковила, хизується грудниця жовта* (Ю. Яновський); *Грудниця має слабку знеболювальну, протизапальну та антисептичну дію; настій з цієї трави приймають при кашлі, грудному болі і хворобах дихальних органів (звідси й походить назва рослини)* (з навч. літ.).

ГРУДНИЧО́К, чка́, *ч., пестл.* Дитина грудного віку; немовля. *Харчування дитини після року вже значно відрізняється від харчування грудничка і все більше наближається до раціону дорослої людини* (з наук.-попул. літ.); *Помилково при підозрі на нестачу грудного молока відразу ж догодовувати грудничка штучними сумішами* (із журн.).

ГРУДОМА́ХА, и, *ж., розм.* Велика груда *(див.* **гру́да¹** 1). *Третя грудомаха подала їм звістку, що щось кидало з тітчиного садка* (Панас Мирний); *Щось гупнуло біля призьби .. — Це, мабуть, грудомаха снігу впала з даху, — підійшла Мирослава до вікна* (М. Стельмах); *Треба було скидати на транспортер останні грудомахи породи й дріб'язок* (А. Хорунжий); *Машина, жбурнувши заднім колесом кілька грудомах під ноги Миколі Івановичу, вирвалась на асфальтовану алейку й покотила праворуч* (О. Ірванець).

ГРУДОЧЕРЕВНИ́Й, а́, е́, *анат.* Стос. до грудної і черевної порожнин. *Застосування грудочеревного дихання позитивно впливає як на фізичний (не так швидко втомлюються губи під час гри), так і на психологічний стан музикантів-духовиків під час виступу* (з наук. літ.); *Грудочеревна перепона; Грудочеревний відділ.*

ГРУ́ДОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **гру́дка** 1. *Щедрик, ведрик, Дайте вареник! Грудочку кашки, Кільце ковбаски!* (щедрівка); *Сонце стоїть високо, розпечена земля пашить кожною грудочкою, кожним камінчиком* (М. Коцюбинський); *Я обережно взяв щипцями одну грудочку цукру* (Ю. Збанацький); *Наївшись, утікачі взяли дві головки сиру, грудочку масла, три великі коржі, трохи сухарів* (О. Бердник); * Образно. *За нею* [квочкою] *дрібно, прожогом котились жовті, пухнасті грудочки* (В. Винниченко); * У порівн. *Побачили* [горобці] *якусь поживу і вже грудочками впали на дорогу* (А. Хижняк).

ГРУДОЧКУВА́ТИЙ, а, е. Який складається з грудочок, покритий ними. *Для визначення структури ґрунту його слід підкинути. Якщо він розпався на грудки — грудочкуватий, на зерна — зернистий структурований ґрунт, на пилуваті частини — безструктурний ґрунт* (з навч. літ.).

ГРУДОЧКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість і стан за знач. **грудочкува́тий.** *Після основного обробітку грудочкуватість верхнього шару більшості суглинкових ґрунтів становить 60–80 %* (з наук. літ.).

ГРУДУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* З грудами *(див.* **гру́да¹** 2); нерівний. *Грудувата дорога.*

ГРУ́ДЧАСТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **грудкува́тий.** *Земля була грудчаста і крихка* (Ю. Смолич); * Образно. *З колишніх членів Управи Просвітнього Союзу "Українська культура" до сьогодні зацілів либонь один Гр. Гр. Ващенко, що на схилі років, з сивою головою вийшов топтати грудчастий емігрантський шлях* (з мемуарної літ.).

ГРУ́ДЧАСТІСТЬ, тості, *ж., рідко.* Властивість і стан за знач. **гру́дчастий.** *Основні характеристики коксу — грудчастість, зольність, пористість, міцність* (з наук. літ.); *Грудчастість руди.*

ГРУДЬ, і, *ж., розм.* 1. Те саме, що **гру́ди** 2. *Коли ж дитина голосно плакала, .. вона розгортала пазуху і своєму ненаглядному давала грудь* (С. Чорнобривець); *Вона* [Марія] *капала собі на грудь молоко, воно скочувалося краплями, і Петрусь заворушив ротиком* (Б. Харчук).

2. *заст.* Те саме, що **гру́ди** 1. *Любов к отчизні* [до вітчизни] *де героїть, Там сила вража не устоїть, Там грудь сильнійша* [сильніша] *од гармат* (І. Котляревський); *Як розкішно дихається тутка, — ні, розкіш хвилями ллється в його* [Германа] *грудь, розширює її до безміру...* (І. Франко); *Мотря дрижала, як у лихорадці* [лихоманці]. — *Скука, нудь, задихається грудь, дихати не маю чим* (Б. Лепкий).

ГРУЖА́ВИНА, и, *ж., розм.* Багнисте грузьке місце. *Здобич вони діставали завжди, хоч би й з якої непролазної гру-*

жавини (Ю. Смолич); *Розлилася гнила Пляшівка по рівнині, з дванадцяти тисяч козацького війська, яке не встигло переправитися з Богуном через гружавину, залишилося триста одчайдухів на острові Журавлиха* (Р. Іваничук).

ГРУЗ, у, *ч., розм.* 1. Те саме, що **вантаж.** *І по щаблях каналів проносять груз строкатий З Онеги в Біле море трубасті кораблі* (М. Бажан); *— А ви, дядьку, теж сильні? Цікаво, скільки ви на собі грузу понесете?* (Григорій Тютюнник); *Вона не вміла шанувати життя, оберігати його красу. Щодня закидала його тільки дрібним, непотрібним, тільки грузом життя, аж зробила з нього смітник* (М. Коцюбинський); *Він відчував, що тоне без відповідей у голові, паніка давила його тяжким грузом* (Л. Дереш).

2. Подрібнене каміння, бита цегла і т. ін., що залишились після зруйнування чого-небудь. *Білий димок ліниво здіймався над грузом завалених стін* (М. Коцюбинський); *Крім хати на тім пожарищі, де-не-де стирчали комини, .. стовпи, лежали купи цегли... Обсмалені дерева, купи грузу, розбомблені вулиці, опалове небо* (І. Багряний); *Ми столицю* [Варшаву] *підіймаєм з грузів, Ворогом зруйновану ущент* (Л. Дмитерко); * У порівн. *Він неуважно слухав .. і думав: "Чи сподівалися ми, що за дванадцять літ по шлюбі не знайдемо інших тем до розмови, що між нас будуть падать слова, наче грузи руїни на зелену траву?"* (М. Коцюбинський).

ГРУЗДЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **груздь.** *Груздева шапинка буває від жовтуватої та зелено-білої (у груздя білого) до зелено-чорної (у груздя чорного)* (із журн.).

ГРУЗДЬ, я́, *ч.* Їстівний гриб на короткій товстій ніжці, з широкою ввігнутою білою або жовтуватою шапкою. *Роман .. висипав на землю гриби. Тут були .. підберезники, грузді* (Ю. Збанацький); *Коли багато було рижиків і груздів, він* [воєнком] *і солив їх у діжницях лісника, а потім щедро ділився з ним цією смакотою* (М. Стельмах); *Стовуси, малі й дорослі, гуртами ходили в ліс, збирали грузді й опеньки* (В. Близнець); *Груздь має угнуту всередині білого кольору вологу шапку, краї якої трохи мохнаті; м'якоть біла, ламка, але щільна; ніжка у гриба коротка, всередині порожня, з жовтуватими плямами ззовні* (з наук. літ.).

ГРУЗИ́ЛО, а, *с.* 1. *риб.* Предмет, що прикріплюється до волосіні, риболовної сітки і т. ін. для занурення їх у воду. *Дідусь узяв до рук вудку, на якій було намотано цілий клубок волосіні, причепив важке грузило до кінця, де теліпались .. чотири гачки* (Ю. Збанацький); *Товстий шнур із грузилом хутко пішов у глибочінь* (О. Донченко); *Ставив* [Іван] *сака під зілля, а що утяжив* [зробив важчим] *його свинцевими грузилами, не потребував тримати* (Валерій Шевчук).

2. Важки у ткацькому верстаті, що прикріплюються внизу до ниток для їх натягування і зручності переплітання. *Вертикальний ткацький верстат — це прямокутна вертикальна рама, до верхньої жердки якої прикріплювали нитки основи і, щоб їх натягнути, внизу прив'язували глиняні або кам'яні грузила* (з наук. літ.).

ГРУЗИ́ЛЬЦЕ я, *с.* Зменш. до **грузи́ло.** *Найпростіший тип ткацького верстата являв собою вертикально натягнуту основу з ниток із грузильцями на кінцях* (з навч. літ.); *Рибальське грузильце.*

ГРУЗИ́Н *див.* **грузи́ни.**

ГРУЗИ́НИ, ів, *мн. (одн.* **грузи́н,** а, *ч.;* **грузи́нка,** и, *ж.).* Народ, що становить основне населення Грузії. *По розкішних алеях Братського монастиря .. гуляли студенти з усіх кінців широкого Російського царства. Тут .. можна було побачить широкі шиї й сірі очі великорусів, рум'яні лиця українців, навіть орлині очі й носи грузинів, греків, сербів і болгар, що приїжджають вчиться до Києва* (І. Нечуй-Левицький); *У конференції брала участь вчителька із Тбілісі Теа Дарсалія — молода, ставна, як цариця Тамара, грузинка* (Г. Хоткевич); *Я дуже сподобався одному красивому грузину з чорними, неначе налитими дьогтем, очима* (В. Сосюра); *Сибіряк подає то пельмені, то щі. А полтавець своє — українські борщі. А грузин підоспів — шашлики йому всмак!* (Д. Білоус).

ГРУЗИ́НКА *див.* **грузи́ни.**

ГРУЗИ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **грузи́ни** і Грузія. *Давид Гурамішвілі перекладав пісні українські на грузинську мову* (П. Тичина); *Був колись (1926 р.) на гастролях у Харкові грузинський театр Коте Марджанішвілі. Чудесний театр* (Остап Вишня); *Віктор був у національному грузинському одязі, який дуже йому личив* (О. Донченко); *Вони пили кисле грузинське вино* (Ю. Мушкетик); *Нестор Гамбарашвілі знайомив Лесю Українку з історією й культурою грузинського народу, вчив її грузинського алфавіту й грузинської мови. Їй дуже подобалися грузинські пісні та мелодії* (з наук.-попул. літ.); // Характерний для грузинів, поширений серед них. *Дніпро, Дніпро! — глибоко увігнавши заземлення, присів у окопі Григорій. — Днепр слушает* [Дніпро слухає]! *— обізвався чіткий гортанний голос з грузинським акцентом* (М. Стельмах); *В Гогіашвілі над верхньою губою чорніла вузенька смужечка грузинських вусиків* (П. Загребельний).

ГРУЗИ́ТИ, гружу́, гру́зиш, *недок., розм.* 1. *що.* Місити розм'яклу землю. *Кіньми двора та й не грузіте* (з народної пісні).

2. *кого, що.* Складати куди-небудь щось, наповнювати вантажем; вантажити. *Товариші, раді й веселі, грузять у його* [вагон] *свої речі* (С. Васильченко); *На вокзалі я грузив чорні брили на підводу* (М. Йогансен); *— Чи ви там палубу драїли, чи вугілля грузили?* (В. Кучер).

3. *кого, кому, кого чим, кому що і без дод., жарг.* Набридати комусь із своїми розмовами, проблемами і т. ін. *— Для мене їх не існує, розумієш? Вони мене грузять. Тож краще не згадуй про них .. ясно?* (С. Жадан); // Брехати, обдурювати когось. *Грузив йому, грузив, бабки великі пообіцяв, горілку, коньяк, м'ясця собакам* (А. Кокотюха).

ГРУ́ЗЛИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **грузьки́й.** *Упнеться* [вітер] *в грузлую ріллю, піддасть вагонам волі — ух, як стремлять вони по рельсах, аж нагинаються тополі* (П. Тичина); *Грузла рілля.*

ГРУ́ЗНИЙ, а, е, *діал.* Грузький. *І знов на грузний глинястий укіс Він вийшов з шуму вирів прибережних* (М. Бажан); *Студент жив у підвалі .. Але й тут він жив милостю якоїсь грузної баби, що знімала весь підвал і одводила йому цю кімнату виключно за його прекрасні очі* (М. Хвильовий); *Огир одірвав себе од задуми й подався тулубом, грузний, до столу* (А. Головко).

ГРУ́ЗНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* груз, ла, ло *і* гру́знув, ла, ло; *недок., у чому і без дод.* Занурюватися, заглиблюватися в що-небудь в'язке, сипуче і т. ін. *Замордована скотина по саме черево грузне у багні* (О. Стороженко); *Козак по коліна грузнув у снігу* (Іван Ле); *Розкопана земля швидко розмокала, чоботи грузли* (О. Копиленко); *Лапи у нього* [у вовка] *великі, це дорослий звір, а грузне він на снігу, як вовченя* (Ю. Яновський); *В снігу й холодних дощах борсалося османське військо, мов велетенський звір, що грузне в трясовинах* (П. Загребельний); * Образно. *Часто я самотній, ніби Кру-*

зо, Виглядаю з-за обрію кораблів. І думка безпорадно грузне В клейкім баговинні слів (В. Симоненко).

ГРУЗОВИ́К, á, *ч., розм.* Те саме, що **вантажі́вка.** *Грузовик повернув із широкої вулиці в цей заулок і одразу застряв* (Ю. Яновський); *Засапаний грузовик, збільшуючись в очах, виклублювався з вогкого мороку. Григорій перший ударив по кузові* (М. Стельмах); *— Що ви повертаєтесь, як волами! — сердились батарейники і, не встигнеш озирнутись, вже вони розметають з кузова ящики, вже грузовик порожній* (О. Гончар); * У порівн. *Якщо Ховрашкевича хтось намагається перебити чи зупинити, він не звертає на те ніякої уваги, мчить далі, мов на червоне світло грузовик, у якого вже давно відмовили гальма* (О. Чорногуз).

ГРУЗОВИЧО́К, чкá, *ч., розм.* Зменш. до **грузови́к.** *Кожен із хлопчиків намалював свого грузовичка* (із журн.); *Дитячий грузовичок.*

ГРУЗО́К, зкá, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **грузи́ло.** *Пішов у глибінь грузок з кормом та наживкою* (Ю. Мушкетик); *Пряслиця — камінний грузок для ткацького верстата* (з навч. літ.).

ГРУЗЬКИ́Й, á, é. 1. В якому можна загрузнути. *Перед ним безконечно довга і безконечно грузька дорога гине далеко в млі* (І. Франко); *Озера густішають, ґрунт під ногами стає грузький, болотяний* (Б. Антоненко-Давидович); *Тільки до води — і назад: берег тут грузький, мул, як чорна кваша, станеш ногою — буль-буль! — пішли пузирі* (В. Близнець); *Запоріжці дочекалися відпливу Сивашу, вночі перейшли по грузькому дну, обминувши фортеці* (Р. Іваничук); *Ревуть на всі Городища і перелунюють в лісах і перелісках мотори вантажівок та автобусів, буксують колеса в грузькому піску* (В. Яворівський).

2. *розм.* Позбавлений легкості; важкий. *Ліжко луснуло під його грузьким тілом* (Панас Мирний); *Хмельницький, уже не звертаючи уваги на послів, заходив грузькою ходою по шатру* (П. Панч); *Андрусь .. грузькими кроками посунув до стодоли* (І. Нижник).

ГРУ́ЗЬКО. 1. Присл. до **грузьки́й.** *Герой-севастополець і зараз тут, поскрипує перед гуртом чоловіків на металевих своїх коліщатках, під якими асфальт, нагрітий денною спекою, грузько вдавлюється* (О. Гончар); *Колісник уклонився усім і, грузько ступаючи, пішов через хати* (Панас Мирний); *Збоку .. на сірій дебелій кобилі їхав Нестеренко. Він грузько сидів на кобилі, мов вріс у неї* (Б. Антоненко-Давидович); *Він з байдужим виглядом знизав плечима й грузько всівся на канапу* (П. Панч).

2. *у знач. пред.* Про стан, коли можна загрузнути. [Л е в:] *Тут не можна зайти по рибу. Мулко вельми, грузько* (Леся Українка); *Йти з берега дуже грузько* (М. Хвильовий); *В низинах після зливи було грузько* (О. Донченко); *Він* [Василько] *вибрів на мілину. Стало грузько* (Григір Тютюнник).

ГРУМ, а, *ч., іст.* 1. Слуга, що супроводить свого господаря верхи або в екіпажі. *Вступивши на престол, король Яків надав В. Шекспірові й деяким членам його трупи звання грума, тобто особистого слуги короля* (із журн.).

2. Хлопчик-лакей. *Княгиня сама правила кіньми, запряженими у кабріолет, а ззаду сидів грум Іллюшка* (з мемуарної літ.).

ГРУ́МЕР, а, *ч.* Спеціаліст, який займається стрижкою та гігієною домашніх тварин. *До послуг грумера звертаються переважно власники пуделів, тер'єрів та шнауцерів* (з наук.-попул. літ.); *Популярність професії грумера останнім часом постійно зростає, адже вашу кішку чи собаку не лише майстерно підстрижуть, оглянуть та проведуть необхідні процедури по догляду за нігтями, шкірою, вухами, а й нададуть кваліфіковані поради щодо утримання ваших улюбленців* (з газ.).

ГРУ́МЕРСЬКИЙ, а, е. Стос. до грумера. *Грумерський інструмент; Грумерський салон.*

ГРУ́МІНГ, у, *ч.* 1. Активна поведінка ссавців, пов'язана з доглядом за шерстю іншої особини (вмивання, вилизування, купання, перебирання шерсті і т. ін). *У колективних тварин (наприклад, приматів) грумінг виконує важливу роль у встановленні психологічних зв'язків, формуванні ієрархії* (із журн.).

2. Комплекс гігієнічних процедур, пов'язаних із доглядом за тваринами (за шкірою, шерстю, зубами та вухами). *Сеанси грумінгу для собак та кішок передбачають підтримку чистоти морди, зубів і лап, ретельне вичісування шерсті та перевірку всього тіла з метою виявлення паразитів, ознак хвороб чи травм* (з газ.).

ГРУ́ПА, и, *ж.* 1. Кілька осіб, тварин або предметів, які знаходяться разом, близько один біля одного. *І вся ця група гір од низу до самісінького верху заросла густим ялиновим лісом* (І. Нечуй-Левицький); *Особливо вражала одна група беріз очі всіх прохожих. Вони росли на узгір'ю* [узгір'ї], *низько до землі схиляючи свої сплетені віти* (О. Кобилянська); *Леся вийшла на Володимирську вулицю і, помітивши біля парадного входу в університет групу молоді, прискорила крок* (М. Олійник); *Східнослов'янські поселення будувалися за одну-дві милі одне від одного. Кожна нова група поселень виростала на відстані 30–40 миль* (з наук. літ.).

2. Сукупність предметів, речовин, явищ і т. ін., внутрішньо об'єднаних на основі спільності, подібності властивостей, ознак і т. ін. *Ми знаємо тільки, що з якоїсь причини група клітин епітелію раптом починає велетенськи рости, множитись і проростати в здорову тканину* (Б. Антоненко-Давидович); *Карпатську групу говорів у південно-західному наріччі утворюють бойківський, закарпатський і лемківські говори* (з наук. літ.).

3. Сукупність осіб, об'єднаних спільною діяльністю, поглядами, метою і т. ін. *Люди неоліту жили родовими групами* (з наук. літ.); *Як не дивно, але єдиною значною групою українського населення, що таки стала на бік гетьмана Мазепи, були запорожці* (з навч. літ.); // Сукупність осіб, тварин і т. ін., спеціально відібраних із певною метою. *Дистанція була визначена, групи розподілені, й настала мить, коли пролунав з іграшкового пістолета стартовий постріл* (О. Гончар); *Професора Драгу .. одразу включили до лекторської групи* (В. Кучер); *Раціон обох груп свиней складався з картоплі, полови і концентрованих кормів* (з наук. літ.); // Невелика організаційна одиниця. *— На лінійку-у! — гукають од училища, і ремісники, облишивши розвагу, тупотять на плац .. Групи шикуються швидко* (Григір Тютюнник); // Об'єднання музикантів, що виконують поп-, рок- чи іншу музику; ансамбль (у 1 знач.). *Сьогоднішній випуск нашої програми буде цілком присвячений творчості популярної ірландської музичної групи, відомої не лише у нас, але і в інших країнах Европи — ансамблю "Депеш Мод"* (С. Жадан); *На прес-конференції солісти розповіли про початок роботи над новим альбомом і про світове турне групи* (з газ.).

4. *заст.* Те саме, що **клас** 3. *— Цур вам, які ж погані стали! — так вітав школяр п'ятої групи народної школи Грицько Музиченко .. Якова Кириченка та Андрія Грицюка, що після канікул прийшли до школи* (С. Васильченко); *— І в*

яку ти групу ходиш? — бережно ставить [Данило] *дитину на поріг* (М. Стельмах).

(1) Гру́па а́рмій — оперативно-стратегічне об'єднання сухопутних військ у збройних силах деяких країн. *Групи армій під назвами "Південь" і "Ф", як нахвалялось фашистське командування, були націлені для удару* (С. Скляренко); **(2) Гру́па підтри́мки** — колектив людей, об'єднаних ідеєю спільного обстоювання певних ідеалів, захисту своїх переконань, допомоги кому-, чому-небудь і т. ін. *У Європарламенті створена група підтримки євроінтеграції України* (з публіц. літ.); **(3) Гру́па продо́вженого дня** — форма організації виховання, навчання й відпочинку дітей у загальноосвітній школі після завершення основних занять. *І за останні вісім років, коли вона* [Оксана] *полишила групу продовженого дня задля роботи за прямою спеціальністю, ставлення до старших, як до наймолодших, не змінилося абсолютно* (А. Кокотюха); **(4) Гру́па сприя́ння** — певна група людей, покликаних сприяти кому-, чому-небудь. *У ході перевірки, до якої були залучені члени групи сприяння держконтролю заводу, контролери визначили, в якому цеху і коли можна механізувати виробничі ділянки, встановили граничні строки усунення недоробок* (з публіц. літ.); **(5) Ініціати́вна гру́па** — колектив людей, об'єднаних для захисту своїх прав та інтересів. *Того дня він довго сидів у сільраді: радилася ініціативна група* (М. Малиновська); **(6) Скульпту́рна гру́па** — скульптура, яка зображує групу людей, тварин і т. ін. *З вулиці панський палац був прикрашений скульптурними групами дівчат-русалок* (С. Чорнобривець); **(7) Соціа́льна гру́па** — відносно стійка сукупність людей, об'єднаних спільними інтересами, цінностями й нормами поведінки, що історично склалися в межах певного суспільства. *Процеси маргіналізації, що відбуваються в нашому суспільстві, охоплюють практично всі соціальні групи і свідчать про відчуження особистості від суспільства та культури* (з наук. літ.).

△ **(8) Гідроксі́льна гру́па** — одновалентна група –OH, яка входить до складу молекул багатьох хімічних сполук (води, лугів, спиртів та ін.). *У молекулі глюкози є п'ять гідроксильних груп* (з навч. літ.); **(9) Гру́па кро́ві** — один із чотирьох типів людської крові, що характеризуються наявністю або відсутністю певних успадковуваних антигенів. *Кожна з груп крові може містити або ж не містити ще один білок еритроцитів — резус-фактор* (з наук.-попул. літ.); *Три групи крові було відкрито К. Ландштайнером та Я. Янським в 1900 році, а за два роки була відкрита й четверта* (з наук.-попул. літ.); **(10) Гру́па ри́зику** — соціальний прошарок, щодо стану здоров'я якого існують найбільші побоювання. *Серед так званих груп ризику найбільш постраждали від ВІЛ/СНІДу особи, які вживають наркотики* (з наук.-попул. літ.); **(11) Карбоксі́льна гру́па** — функціональна група органічних кислот, що містить атоми вуглецю, кисню і водню, властива карбоновим кислотам. *Залежно від кількості карбоксильних груп у молекулі розрізняють кислоти одноосновні, двоосновні й т. ін.* (з навч. літ.); **(12) Карбоні́льна гру́па** — група хімічних елементів, характерна для альдегідів і кетонів. *Хімічні властивості альдегідів зумовлюються насамперед наявністю в їхніх молекулах карбонільної групи* (з навч. літ.); **(13) Мі́шана гру́па** — група іменників або прикметників, основа яких закінчується перев. на шиплячий приголосний. *Мішана група відмінювання іменників характерна тим, що в деяких відмінках закінчення збігаються з флексіями іменників твердої групи, а в інших — із закінченнями м'якої групи* (з наук. літ.); **(14) Мо́вна гру́па (гру́па мов)** — сукупність споріднених мов, які утворюють разом із деякими іншими групами мовну сім'ю. *Українська мова спільно з російською і білоруською мовами складає східнослов'янську підгрупу слов'янської групи мов* (з наук. літ.); *До індоєвропейської сім'ї мов належать такі мовні групи: індоарійська, іранська, грецька, кельтська, германська, романська, балтійська, слов'янська, вірменська, албанська та деякі інші* (з наук.-попул. літ.); *Романська мовна група об'єднує мови населення Південної та Південно-Західної Європи. До складу цієї групи входять італійська, іспанська, португальська, французька, а також румунська і молдавська мови* (з навч. літ.); **(15) М'яка́ гру́па** — група іменників або прикметників, основа яких закінчується на м'який приголосний. *Прикметники твердої групи мають у називному відмінку однини закінчення -ий, -а, -е, а прикметники м'якої групи — -ій, -я, -є* (з навч. літ.); **(16) Ритмі́чна гру́па,** *лінгв.* — група слів у реченні, які об'єднані логічним наголосом і виражають єдине смислове ціле. *Слово з належними до нього проклітиками та енклітиками в живому потоці мови входить до складу ритмічної групи як частина ще більшої ритмомелодичної одиниці (що становить певну семантично закінчену цілість) — так званої фрази* (з наук. літ.); **(17) Тверда́ гру́па** — група іменників або прикметників, основа яких закінчується на твердий приголосний. *До твердої групи I відміни належать іменники, що в називному відмінку однини перед закінченням -а мають твердий приголосний звук* (з наук. літ.); *Порядкові числівники відмінюються, як прикметники твердої групи* (з наук. літ.).

ГРУПЕ́ТО, *невідм., с., муз.* Вид мелодійної орнаментики з групи мелізмів, який об'єднує чотири-п'ять звуків і зображується в нотописі спеціальним знаком. *Групето вказує на необхідність виконувати у відносно швидкому порядку чотири ноти: допоміжну зверху (яка знаходиться на секунду вище, ніж написана); головну (яка написана), допоміжну знизу (яка знаходиться на секунду нижче за головну), знову головну* (з навч. літ.).

ГРУПІВЩИ́НА, и, *ж.* Відокремлення групи членів якогось колективу, організації і т. ін. для відстоювання своїх вузькогрупових інтересів; роздробленість, брак єдності в діяльності колективу. *Виступи панфутуристів часто кінчалися посвистами, обуреним галасом і навіть образливими вигуками слухачів .. Михайль запевняв, що задоволений з такого реагування — оце, мовляв, класова боротьба, хоча насправді було це ексцесами групівщини* (М. Бажан); *Старшинська групівщина привела до згубного поділу українського гетьманату на правобережний та лівобережний* (з навч. літ.).

ГРУ́ПКА, и, *ж.* Зменш. до **група** 1, 3. *На перонах групками стояли пасажири — старі, жінки, підлітки* (В. Малик); *Більшість десятикласників готувались до екзаменів групками по двоє, по троє* (О. Донченко); *Чому арештовано Івченка, а не когось іншого з письменників, — та ж Івченко не належав ні до якої літературної організації чи групки, ніколи не виступав у дискусіях і взагалі був найтихіший з тихих* (Б. Антоненко-Давидович); *Кожна групка однодумців хотіла використати трибуну конгресу, щоб довести правоту своїх ідей* (О. Іваненко).

ГРУПКО́М, у, *ч., іст.* Скорочення: груповий комітет. *Засідання групкому.*

ГРУПО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **групува́ти** і **групува́тися.** *Діагноз має бути групований за такими класифікаціями, як шлунково-кишковий, дихальний, укус, тепловий, ушкодження (рана, вивих, перелом), серцево-судинний* (з навч. літ.); *Тепер Фіджі — республіка на трьох сотнях великих і малих островів, групованих трохи південніше за екватор, на північ від Нової Зеландії, недалеко від східного побережжя Австралії* (із журн.); // **групо́вано,** *безос. пред. За дев'ятибальною системою груповано такі біохімічні показники цибулин: суха речовина, моноцукор, цукроза, аскорбінова кислота* (з наук. літ.); *Постійні запити до віддаленого контролера груповано в один запит* (з навч. літ.).

ГРУПОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **гру́па** 1, 3. *Потім ішли групові фотографії заводських ополченців* (В. Кучер); *З відчуття світової випадковості народжуються надії, не тільки особисті, але й групові, національні, навіть надії у "всесвітньому масштабі", на щасливе майбутнє людськості* (В. Підмогильний); *— Треба нам об'єднати розпорошені, розгромлені реакцією уламки групових об'єднань* (І. Пільгук); *Груповий політ.*

2. *перен.* Узагальнений, збірний. *Ні на хвилину я не спускав з ока клясового* [класового], *групового обличчя українського письменника і українського читача. Мені цікаво і важливо було стежити за змінами в цьому обличчі* (М. Зеров).

△ **Групови́й водопрові́д** *див.* **водопрові́д.**

ГРУПОВО́Д, а, *ч., рідко.* Керівник групи (у 3 знач.) на яких-небудь заняттях, на якійсь роботі і т. ін. *До вартості одноденного туру до Канева входять послуги груповода* (з газ.).

ГРУПО́РГ, а, *ч., рідко.* Скорочення: груповий організатор — керівник групи (в громадських, партійних та ін. організаціях). *У первинних організаціях створюються групи. Групорг обирається на загальних зборах групи строком на п'ять років* (з мови документів).

ГРУПОСПЕЦИФІ́ЧНИЙ, а, е. Який визначає специфіку складників певної групи. *У слині більшості людей містяться груспоспецифічні антигени, що відповідають антигенам крові* (з наук. літ.); *Більшість штамів стрептококів групи В мають два полісахариди, один із яких загальний для всіх штамів — груспоспецифічний полісахарид* (з навч. літ.).

ГРУПОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Процес утворення якої-небудь групи. *Ідентифікація з лідером групи, за Фрейдом, є головним джерелом групоутворення* (з наук. літ.); *Залишаються маловивченими механізми групоутворення, переродження і перетворення соціально нейтральних груп на асоціальні й злочинні* (з наук. літ.).

ГРУПУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до групування (у 1 знач.). *Ознака, покладена в основу групування, тобто за якою утворюються групи, має назву групувальної* (з наук. літ.); *Виявлені аудитором суттєві недоліки та відхилення у діяльності підприємства-клієнта заносяться у групувальний журнал аудитора або інший робочий документ, в якому аудитори систематизують однорідні недоліки відповідно до питань, які перевіряються* (з навч. літ.).

ГРУПУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **групува́ти** і **групува́тися.** *— Треба придумати якусь таку систему групування й опису документів* [архіву], *котра враховувала б хронологію і природу, характер судового процесу* (М. Сиротюк); *Групування та пов'язана з ним класифікація є основою людської абстрактної діяльності* (з наук. літ.); *В середині минулого століття густота населення та його групування в тому чи іншому мікрорайоні Бойківщини була нерівномірною* (з наук. літ.); *При спорудженні кількох десятків електростанцій може виникнути безліч варіантів їх групування у потоки* (з наук.-попул. літ.).

2. Те саме, що **гру́па** 3. [Леся Українка] *сама зробила з його* [Драгоманова] *науки всі потрібні їй висновки .. — ці висновки, послідовно розвинені, і привели її від народницького радикалізму до першого українського соціал-демократичного групування (в кінці 90-х рр.)* (М. Зеров).

ГРУПУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* Об'єднувати в групу (в групи), розміщувати групами. *— Перекажи Григорію Івановичу, щоб дрібних диверсій не починав, сили не виказував, людей потаємно групував у кожному пункті і проходив з ними військову муштру* (Ю. Смолич); *Євнухи розбіглись уздовж ряду, приглядалися до облич хлопців, запитували імена, принюхувалися, мов голодні пси, і кидали коротко: "В медресе", "на човни", "до саду". Хапали за руки, групували і швидко виводили за ворота* (Р. Іваничук); *У жовтні-листопаді 1912 р. відбувся остаточний розрив між С. Смаль-Стоцьким і М. Васильком. Обидва лідери почали групувати навколо себе прихильників, гостро критикували один одного в періодиці та на вічах* (з наук. літ.); // Розділяти на групи за якими-небудь ознаками; класифікувати, систематизувати. *Образне та орнаментальне багатство декору українських кахлів XVIII — початку XX ст. дало змогу групувати їх за видом орнаменту, спільністю теми, сюжету, мотиву* (з наук. літ.); *При компонуванні збірок Б. Лепкий не дотримувався хронологічного принципу, а групував вірші у цикли за основними мотивами творів* (з наук.-попул. літ.).

ГРУПУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* 1. Об'єднуватися, збиратися в групу (в групи), розміщуватися групами. *Старий Романський був письменний чоловік; у тім маленькім світі, що групувався довкола дому .. Кошицької, він .. уважався чоловіком розумним* (І. Франко); *Оркестранти вже перейшли в клас. Спостерігачі усілись на партах, музиканти групувалися по кутках* (Ю. Збанацький); *А пам'ять у нього* [Христофора Ничипоровича] *була виняткова. З його голови нічого не вивітрювалося. Події, вчинки, факти — все групувалося, як в кодексі — законі прав і обов'язків* (Б. Харчук).

2. Пас. до **групува́ти.** *Доходи групуються у два блоки: доходи, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, та доходи, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів* (з мови документів); *Документи постійного і тимчасового термінів зберігання групуються в справі окремо* (із журн.).

ГРУ́ША, і, *ж.* 1. Плодове дерево родини розових із темно-зеленим цупким листям та плодами, що перев. мають форму заокругленого конуса. *Коло пасіки росли яблуні й груші, посхилявши густе гілля .. над уликами* (І. Нечуй-Левицький); *Галя безсило опустилася на коліна під самотньою дикою грушею, що зеленим кущем красувалася в житі* (Ю. Збанацький); *На кожному крилі росло по великій груші, старій, дрімучій, груші щовесни цвіли по-молодечому густо й пахучо, а під осінь і восени обсипали додолу такий грушкопад цукристих дичок, що й не визбираєш їх усі й не пересушиш* (Є. Гуцало); * У порівн. *Терентій кинувся в атаку. Вхопивши за груди здоровенного чубатого козака, він затряс його, як грушу* (О. Довженко).

2. Плід цього дерева. *Панських груш не руш: як погниють — самі віддадуть* (прислів'я); *З'їси одну таку грушу — вже наївся на цілий день і води не хочеш до самого вечора* (М. Вінграновський); * У порівн. *Шинкар, видно, при силі був, бо тільки*

струхнувся, так усі й одскочили, як груші (Панас Мирний); *Дядько Софрон був невеличкий на зріст, жовтий і зморщений, як зів'яла вилежана груша* (В. Винниченко).

3. Предмет, що має форму плода цього дерева. *Харкевич вибіг на дорогу і замахав великою дерев'яною грушею, на якій теліпався ключ* (С. Голованівський); *Шофер надавив кілька разів на гумову чорну грушу, .. і в морозному повітрі .. пролунали тривожні сигнали* (Ю. Збанацький); *Механічний тонометр складається з надувної манжетки, гумової груші, з'єднувальних шлангів і цифрового приладу* (з наук. літ.); *Гумова груша для введення крапель у вухо;* // *розм.* Те саме, що **клізма** 2. *Дітям віком до 5 років для клізм використовують грушу з м'яким наконечником* (з навч. літ.).

△ **(1) Боксе́рська гру́ша** — шкіряний мішок грушоподібної форми, що використовується для тренувань боксерів. *Чемпіон світу з боксу у важкій вазі українець Володимир Кличко потужним ударом відірвав підвісну боксерську грушу під час тренування* (з газ.); **(2) Земляна́ гру́ша** — те саме, що **топіна́мбур.** *Людина розводить порівняно небагато харчових рослин з великої родини складноцвітих. Основні з них — соняшник і земляна груша, або топінамбур* (з навч. літ.); *До бульбоплодів належать картопля, батат і топінамбур (земляна груша)* (з навч. літ.).

◊ **(3) На вербі гру́ші,** *жарт.:* а) *(зі сл.* н а г о в о р и т и, н а б а л а к а т и *і т. ін.)* нісенітниці, дурниці. *Наказав на вербі груш* (Сл. Гр.); [Ї в г а:] *Наговорить* [писар] *на вербі груші! Та він .. рад Левка живого з'їсти, бо хоче, щоб я замість Левка та пішла за нього!* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Це, мабуть, свекрушище тобі наговорила на вербі груші.., — говорила Мотря* (І. Нечуй-Левицький); б) *(зі сл.* о б і ц я т и) що-небудь нездійсненне, нереальне. *Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка); **(4) На потру́шені гру́ші,** *зі сл.* п р и й т и, з ' я в и т и с я *і т. ін., жарт.* — дуже пізно, під кінець. *Розмова почалася вже давно, і Гриша прийшов, як сказала б бабуся, на потрушені груші* (В. Большак); **Така́ пра́вда, як на вербі гру́ші** *див.* **пра́вда; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт у сухý гру́шу** *(рідко* **гру́шку) (у старý вербý)** *див.* **чорт.**

ГРУША́НКА, и, *ж.* Трав'яниста рослина родини вересових із повзучим кореневищем, округлими шкірястими листками та квітками, зібраними в китицю на верхівці стебла. *І свидина вже бралась жаром, грушанка прогортає сніг, земля парує понад яром* (В. Стус); *Грушанка круглолиста є звичайною рослиною хвойних і листяних лісів. Найкрасивішою грушанка буває у червні, коли викидає довгу квіткову стрілку і на ній гарні білі квітки, які за ніжним запахом трохи нагадують конвалію* (з навч. літ.); *Препарати, отримані з грушанки круглолистої, призначають як сечогінний, протиспазмовий, протизапальний та антисептичний засіб* (з газ.).

ГРУШЕ́ВИЙ, а, е. Прикм. до **гру́ша.** *Хати .. тонуть у грушевих та яблуневих садках* (І. Франко); *Спить вона* [білочка] *тепер солодким сном, листячком у грушевому дуплі прикрившись* (Остап Вишня); *Ця споруда* [огорожа] *була густо обтикана терновими й грушевими гілками* (І. Сенченко); *Над хатами .. хмарки грушевого цвіту, запах бузку і черемхи* (Ю. Хорунжий); *Здавна грушева деревина цінується у столярній справі* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. із груші (у 1 знач.). *Старий ішов повільно, спираючись на грушеву сучкувату палицю, і по кілька разів спинявся* (М. Івченко); *Дідок не захотів вечеряти й віддав свою грушеву ложку Тарасові* (Василь Шевчук); // Вигот. з груш (у 2 знач.). *Така* [таке] *дівча — кусочок ласий, Заслинишся, як глянеш раз; Що ваші гречеські* [грецькі] *ковбаси! Що ваш первак, грушевий квас!* (І. Котляревський); *Над усім .. здіймалися високі глечики, жбани та барильця із солодким грушевим узваром, холодним пивом та свіжим березовим соком* (В. Малик); *Запах хімікалій та грушевої есенції виповнив усе повітря кімнат та коридорів* (Ю. Яновський); *Грушевий сік — це цінне джерело органічного цинку, його в грушах міститься більше, ніж в абрикосах* (із журн.).

ГРУ́ШЕНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гру́шка.** *Посаджу коло хатини На вспомин дружині І яблуньку, і грушеньку* (Т. Шевченко).

ГРУ́ШЕЧКА и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гру́шка.** *Росте, росте грушечка, гай буде, гай, І зацвіла грушечка, гай буде, гай, І вродила грушечка, гай буде, гай, І зірву я грушечку, гай буде, гай* (з народної пісні); *Ось коли мене не любив, Було мене не брати, Бо я тобі не грушечка В саду куштувати* (з народної пісні).

ГРУШИ́НА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **гру́ша** 1; грушеве дерево. *Біля ескізу лежала невеличка колода з грушини* (М. Томчаній).

ГРУШІ́ВКА, и, *ж.* 1. Ранній сорт яблуні з кислувато-солодкими плодами конусоподібної форми. *Грушівка — старовинний російський літній сорт яблуні* (з наук.-попул. літ.); *Грушівки поширені в середній смузі Росії, Поволжі, Білорусі, Казахстані, а також на Уралі і в Сибіру* (із журн.).

2. Плід такої яблуні. *Грушівки дозрівають у першій половині серпня, можуть зберігатися 2–3 тижні; використовуються у свіжому вигляді, на сушку, варення, вино, консервацію* (із журн.).

3. Грушева наливка або настоянка на спирті, горілці і т. ін. *Поміж срібними тарелями стояли збанки з вином і з медами та пляшки з усякими слив'янками, грушівками і зі спотикачем* (Б. Лепкий); *За слив'янкою наповнював* [дідусь Онопрій] *чарки грушівкою, калганівкою, малинівкою, а по всьому — гостропахучим, п'янким медом* (В. Малик).

ГРУ́ШКА, и, *ж.* Те саме, що **гру́ша** 1, 2. *Од коріння старої груші, що посадив небіжчик Лемішка, зійшли дві молоденькі грушки* (І. Нечуй-Левицький); *Ранком діти підгледіли і матері сказали, що тато їли гнилиці під грушкою* (Леся Українка); *Сушаться на сонці грушки й яблука на тичках тоненьких* (Марко Вовчок); *Від хатини підходили до нього син Опанас і онуки, Василь і Орися, з полумиском грушок* (О. Довженко); * У порівн. *Це старий Йоганн. Старий, жовтенький, зморщений, як перестигла, забута на дереві грушка* (В. Винниченко).

◊ **Не проспа́ти гру́шки́ (грушо́к) у по́пелі** *див.* **проспа́ти**[1]**; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **чорт у сухý гру́шу** *(рідко* **гру́шку) (у старý вербý)** *див.* **чорт.**

ГРУШОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має форму груші (у 2 знач.), схожий на грушу. *Темно було, хоч падай, однак я відразу впізнав велетенську постать наземного примата, який задер угору свою грушоподібну голову і вже принюхувався до мене* (В. Шкляр); *Серед пам'яток волинцевської, роменської та боршівської культур трапляються литі сережки салтівського типу з грушоподібною та конічною підвісками другої половини VIII — початку IX ст.* (з наук. літ.).

ГРЮК[1], *виг.* 1. Звуконаслідування, що означає сильний короткий, уривчастий звук від удару по чому-небудь, падіння чогось; гряк. *А тут знов — грюк! брязь! Полетіла*

шибка з вікна (Олена Пчілка); *Північні вітри ставнями по вікнах — грюк!* (О. Ковінька).

2. Уживається як присудок за знач. **грю́кати.** *Майнула блискавиця. Далі, мов велетенським молотом по ковадлі: грюк посеред лісу* (С. Васильченко); *Він розсердився, та грюк дверима, та з хати!..* (Б. Грінченко); *Тільки-но вони приховали Юрка — грюк у двері...* (Остап Вишня).

ГРЮК², у, *ч.* Короткий уривчастий звук від удару по чомусь, падіння чого-небудь і т. ін.; грюкіт. *З-під ніг з грюком сунуться чималі шматки глини...* (Панас Мирний); *Савка вніс воду і з грюком поставив на умивальник, а виходячи, ляснув дверима* (М. Коцюбинський); *З шумом, з грюком відчинилися двері — вбіг знадвору Василько* (О. Гончар); // Сильний стук у двері, вікно, який означає вимогу відчинити або сповіщає про щось. *З грюком розчинивши двері, вона* [Педоря] *увалилась у хату і, наступивши Довбні на ногу, кинулася до самовару* (Панас Мирний); *На наш грюк довго ніхто не відкликався* (Мирослав Ірчан).

ГРЮКАНИ́НА, и, *ж., розм.* Ряд уривчастих, гучних, сильних звуків від ударів, падіння чого-небудь, розривів, розрядів і т. ін. *Він слухав, як достукувався дощ у його вікно; як гула хата, коли розкочувалися страшні грюканини грому* (Панас Мирний); *Схопив* [Андреуччо] *здорову каменюку і давай чимдуж гамселити в двері .. Та і їм* [сусідам] *увірилася вже та грюканина, і вони всі гуртом напустилися на Андреучча, як куткові собаки на приблудного пса* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ГРЮ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грю́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Вона бігла й уявляла собі світло в вікнах, грюкання дверима, охання й лемент* (М. Коцюбинський); *Десь тільки дальше, в центрі міста, чути було якесь ритмічне грюкання та глухий гук* (С. Васильченко); *Двері з шаленим грюканням відчинилися* (Яків Баш); *Рух міського транспорту, ходіння людей, тремтіння бруку, вітер, що блукає між будинками, грюкання дверей — усе це породжує інфразвук* (В. Владко).

ГРЮ́КАТИ, аю, аєш, *недок., чим і без дод.* Створювати сильний грюк, шум при ударах, поштовхах, коливаннях і т. ін. *Свистав вітер, грюкаючи віконницями* (І. Франко); *Відчинилися двері. Петро вніс дрова, додолу кидає. — Та не грюкай-бо так, дитину збудиш! — каже Горпина* (Б. Грінченко); *По кузнях грюкали молоти, бо ж треба було скувати кілька десятків тисяч підків* (О. Ільченко); *В хуторі стояло мало війська, в хату не набивалося бійців, і двері не грюкали раз по раз, як то бувало звичайно* (І. Багмут); // *чим, у що, по чому і без дод.* Із силою стукати, бити по чому-небудь. *Антосьо сидів на призьбі та ногами грюкав* (А. Свидницький); *Знову грюкав по столу Риндін і намагався покрити своїм голосом гармидер* (О. Донченко); *Марія грюкала в двері довго й настирливо* (В. Кучер).

ГРЮ́КІТ, коту, *ч.* Сильний уривчастий звук від удару по чомусь, падіння чого-небудь і т. ін.; ряд таких звуків. *Часто серед ночі, перериваючи спокійний сон халупки, розлягався раптовий грюкіт у віконце* (М. Коцюбинський); *Ешелон зривається і летить далі. В грюкоті коліс зринає пісня, важка, бурлацька. І наростає, наростає...* (І. Багряний); *Кожного ранку в тюремних коридорах здіймались метушня, грюкіт, дзвін металу* (Ю. Збанацький); *З-за дверей почувся грюкіт, наче били чимось важким у щось так само важке. Так гатять ногами по дверях, коли хочуть відчинити їх з усього маху* (А. Кокотюха).

ГРЮ́КНУТИ, ну, неш, *док., чим і без дод.* Однокр. до **грю́кати.** *Вона грюкнула дверима й увійшла до себе в хатину* (Панас Мирний); *Я тільки грюкнув хвірткою в садок, а сам швиденько навшпиньках прокрався назад* (В. Винниченко); *В Хомашиному дворі грюкнули засуви* (С. Чорнобривець); *Цар стискав очі. Потім, не упоравшись із гнівом, грюкнув кулачищем по стільниці так, що усе підскочило* (Г. Колісник); // *безос. Знизу знову грюкнуло* (А. Кокотюха).

ГРЮ́КНУТИСЯ, нуся, нешся, *док., розм.* 1. *на що.* Важко, з шумом упасти, звалитися. *Уляна не вдержалась і прямо як стояла, так грюкнулась на гузир, страшенно завивши* (Панас Мирний); *В очах потемніло, стіни схитнулися, і він* [Сафар-бей], *втрачаючи свідомість, безсило грюкнувся на підлогу* (В. Малик).

2. *об що.* Сильно вдаритися. *Він важко грюкнувся головою об щось гостре* (В. Кучер); *З-за стіни долетів глухий металевий гуркіт: порожня вагонетка грюкнулась об іншу* (А. Хорунжий); * Образно. *Сумно прогули ті слова його в тихій хаті, тугою грюкнулися вони об Настине серце* (Панас Мирний).

ГРЮКОНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., однокр., розм.* Підсил. до **грю́кнути.** *— Пождіть трохи, хлопці, — почав був Вернидуб, а це як грюконе з шести гармат вибух — громом забив враз його голос* (М. Старицький); *А п'яниця слухав, слухав, — Знов у браму грюконув* (І. Франко).

ГРЮКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ГРЮКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок., розм.* Підсил. до **грю́кати.** *Із-під водяного плеса Підриваються колеса, Млин мій ходором іде І грюкоче, і гуде* (Я. Щоголів); *Вже здалека пробивали темряву два його* [поїзда] *великі вогняні ока: вони ближчали, насували і враз довгий змій, пихкаючи вогнем і димом, вирвався з темряви і, грюкочучи й стогнучи, спинився перед станцією* (Б. Грінченко); *Була гарна ніч з прикметним весняним приморозком, вгорі сяяли зорі, вулицею поза нами туди і назад грюкотіли трамваї* (У. Самчук); *Били гармати над Босфором, коли переможне військо вступало в брами столиці, гриміли мідні яничарські тулумбаси, грюкотіли барабани* (П. Загребельний); // *безос. Її кожен раз страх нападав, як тільки* [тільки] *зачинало грюкотіти* (Панас Мирний).

ГРЮКОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **грюкоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *От і місто вечірнім гамом Тебе знову з села стрічає, Бруківницею під ногами, Грюкотінням своїх трамваїв* (Л. Забашта).

ГРЮКОТІ́ТИ *див.* **грюкота́ти.**

ГРЮКО́ТНЯВА, и, *ж., розм.* Сильний грюкіт. *Протягом зміни нема над тобою неба, замість неба залізо навкруги, вибухи куряви.., людської мови не чуєш — залізна грюкотнява* (О. Гончар).

ГРЮ́НДЕР, а, *ч.* Особа, яка займається грюндерством. *Вирішальну роль у бурхливому розвитку економіки Центральної Європи середини XIX ст. відіграло будівництво залізниць, коли грюндери, що фінансували їх будівництво, стрімко багатіли* (з навч. літ.).

ГРЮ́НДЕРСТВО, а, *с.* Створення підприємств, акціонерних товариств, банків, страхових компаній і т. ін., яке супроводжується біржовими спекуляціями, ажіотажем, різними махінаціями. *Епоху грюндерства співвідносять з періодом економічного розвитку в Німеччині та Австрії XIX ст. до економічної кризи 1873 року* (з наук. літ.); *Ситуація 1992 р. може бути охарактеризована як грюндерство: мале підприємництво було складовим елементом цього масового процесу засновництва; біржі, банки, страхові фірми, вели-*

кі приватні й напівдержавні акціонерні підприємства виникали на всьому пострадянському просторі в неймовірних кількостях (з наук.-попул. літ.).

ГРЮ́НДЕРСЬКИЙ, а, е. Стос. до грюндера і грюндерства. *На промисловий розвиток Західної України вплинув акціонерний грюндерський бум кінця 1860-х — початку 1870-х років в Австро-Угорщині, на деякий час загальмований фінансовою кризою 1873 року — грюндерським крахом* (із журн.).

ГРЯ́ДА[1], и, *ж., рідко.* Те саме, що **грядка**[1]. *Було в мене два городи — тепер нема й гряди* (з народної пісні); *Горпина, бачачи, що дитина так любо гралася, знялася і побігла на гряду до матері помагати їй вищипувати бур'ян* (Панас Мирний).

ГРЯ́ДА[2], и, *ж., діал.* Поперечний брус, жердина під стелею, на яких сушили одяг, прядиво, ставили посуд і т. ін. *У давніших хатах були гряди, на яких сушили льон, коноплі та ін.* (з наук. літ.); *До стелі або до гряди на мотузках чи ліщинових прутах підвішували колиску* (з наук.-попул. літ.).

ГРЯДА́, и́, *ж.* 1. Витягнута в довжину височина; ряд невеликих гір, пагорбів, підводних каменів і т. ін. *Від маяка в море виходила піщана коса, яка закінчувалась довгою грядою підводного каміння* (М. Трублаїні); *Я уявив собі велетенський Карпатський хребет, що простягся із заходу на схід широкою двохсоткілометровою грядою* (С. Журахович); *Високо над грядою гір ключем пролітали в сонячному небі якісь бистрі тонкошиї птахи, витягнувши голови вперед* (О. Гончар); *Пароплав раз у раз черкав днищем об дно на перекатах, аж поки й зовсім засів на підводній піщаній гряді* (П. Загребельний); *Від самого смерку над чорною грядою Карпат весело переморгувався обрій частими спалахами блискавиць, віщуючи рясні довгождані дощі* (І. Нижник); * Образно. *Це було за далекими гонами, За крутою грядою років* (Б. Олійник).

2. *перен.* Смуга, ряд однорідних предметів. *Маленьке біле сонце золотило на обрії гряду хмарок* (О. Бердник); *Міцним щитом відгородила природа .. Далекий Схід, поставивши на океані гряди гранітних островів* (І. Гончаренко).

ГРЯДІ́ЛЬ, ГРАДІ́ЛЬ, я, *ч., с. г.* Частина плуга — поздовжній брус, до якого кріпляться ніж, упряжний гак і т. ін. [Д е м и д:] *Хіба у нас плуг?.. Чепіги позв'язувані у десятьох місцях, повзун геть стерся, граділь у двох місцях цуркою скручений* (М. Кропивницький); *Ми підходимо до воза, на якому лежить саморобний плуг. І корпус його, і граділь, і колішня — усе зроблено з дерева* (М. Стельмах); *Попеляк порався — прив'язував гряділь до теліжок, потім перевернув плуга лемешем набік і готовий був рушити з двора* (І. Чендей).

ГРЯДІ́ЛЬНИЙ, а, е, *с. г.* Стос. до гряділя. *Для встановлення брусів до грядільної рами культиватора приварюють два швелери* (з наук.-попул. літ.); *Грядільні, кривогрядільні рала з'явилися у Європі не пізніше кінця III тис. до н. е. і широко використовувалися вже в епоху раннього заліза та Середньовіччя* (з навч. літ.).

ГРЯ́ДКА, и, *ж.* Оброблена, підготовлена для вирощування городніх культур ділянка землі. *З лівого боку чорніли грядки та невеличкий молодий вишник* (Панас Мирний); *За штахетами в садках георгінії* [жоржини] *і астри* [айстри] *на малесеньких грядках* (І. Франко); *Треба було повиполювати траву на грядках, де були посаджені квітки* (В. Підмогильний); *Уляна добре скопала город, розбила на грядки* (О. Донченко); // Земля, признач. для вирощування городніх культур. *Мати щороку наймала грядку на городину* (С. Васильченко); *Весна! Господині копають грядки* (І. Нехода); // *чого.* Смуга землі, на якій ростуть городні культури, квіти. *На городі, поміж грядками буряків, моркви й усякої городини, вилися доріжки* (І. Нечуй-Левицький); *Вони в одному дворі знайшли грядку самосійних квітів і несли своїй Талі величезного осіннього букета* (Ю. Яновський).

◊ **Заки́нути га́дку [за гря́дку]** *див.* **закида́ти**[2].

ГРЯДКОВИ́Й, а́, е́. Стос. до грядки. *Всюди на селі — пустош і розвалля серед злих бур'янів, звідки навіть .. не вигляне грядкова цвітинка* [квіточка], *вирощена дбайливою рукою* (В. Барка); *У трактатах класичної давньокитайської літератури викладено давні китайські теорії землеробства, системи грядкових культур, сівозміни, використання добрив* (з навч. літ.); *Грядкові посіви застосовують на вологих ґрунтах переважно в лісовій зоні* (із журн.).

ГРЯ́ДОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **гря́дка.** *Грядочки були чисто виполоті* (І. Нечуй-Левицький); *Он і грядочка з квітками — така малесенька, а чого там тільки нема, і чорнобривці, і тоя, і любисток, і рута* (Леся Українка); *У сестрички теж є грядочка, Невеличка, наче кладочка, А на грядці — огірочки І кавун в рябій сорочці, Сім головок маку, Трохи пастернаку* (М. Стельмах).

ГРЯДУ́ЩИЙ, а, е, *уроч.* Який настане, прийде; майбутній, прийдешній. *І вірю я в грядущеє добро* (Уляна Кравченко); *Довгі віки будуть світити вогні наших жертовних пожеж у серцях грядущих поколінь усіх слов'ян і всіх народів, як гігантський і величний знак нашої могутності та величі в годину лихоліття, коли вирішувалася на землі нашій доля людства* (О. Довженко); *Край неба висвітлився, мов сповіщаючи ще сонний світ, що йде ясне світило й розпочинається грядущий день* (Василь Шевчук); // *у знач. ім.* **гряду́ще,** щого, *с.* Те, що настане, прийде; майбутнє, прийдешнє. *Ми хочемо позбутися старих недоглядів і не припускатися нових у грядущому* (Б. Олійник); // *у знач. ім.* **гряду́щий,** щого, *ч.* Той, хто прийде; наступник (про людину). *Воскресайте, камінні душі, Розчиняйте серця і чоло, Щоб не сказали Про вас грядущі: — Їх на землі не було* (В. Симоненко).

◊ **На сон гряду́щий** *див.* **сон**[1].

ГРЯДЧИ́НА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **гря́дка.** *Вийшов Лесь на подвір'я, перед хату глянув та й руками сплеснув: грядчина під вікнами геть розрита, сусідські кури .. хазяйнують на ній* (І. Нижник).

ГРЯЗЕВОДОЛІКА́РНЯ, і, *ж.* Лікарня, у якій із лікувальною метою використовують грязі (у 3 знач.) та мінеральні води. *У грязеводолікарні лікуються хворі, які мають проблеми з опорно-руховим апаратом, нервовою та серцево-судинною системами* (із журн.); *У Саках вздовж Каламітської затоки Чорного моря розташовані знамениті санаторії та грязеводолікарні* (з газ.).

ГРЯЗЕВОДОЛІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до грязеводолікування. *Грязеводолікувальний заклад.*

ГРЯЗЕВОДОЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Лікування грязями (у 3 знач.) та мінеральними водами. *На базі міської поліклініки працює реабілітаційний центр, у структурі якого є грязеводолікування, електролікування, лазеротерапія* (із журн.).

ГРЯЗЕЛІКА́РНЯ, і, *ж.* Лікарня, у якій із лікувальною метою використовують грязі (у 3 знач.). *Були й такі, що й на милицях стрибали чи шкандибали з паличками, — видно, з лиману прибули, з грязелікарні* (О. Гончар); *Архітектор .. вхопив книжку, рушник і подався до грязелікарні* (О. Десняк).

ГРЯЗЕЛІКУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до грязелікування. *У 1833 р. молодий дивізійний лікар Е. С. Андрієвський, що отримав добру європейську освіту та ґрунтовно вивчив досвід народного грязелікування на берегах Куяльницького лиману, запропонував влаштувати тут грязелікувальний заклад, а нині це відомий у світі курорт Куяльник* (із журн.); *Євпаторія — відомий морський, водо- і грязелікувальний курорт* (із журн.).

ГРЯЗЕЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Лікування грязями (у 3 знач.). *Грязелікування впливає на регуляцію та відновлення порушених функцій організму* (з наук. літ.); *Лікування ревматиків проводиться здебільшого на курортах із застосуванням вуглекислих, сульфідних, радонових ванн і грязелікування* (з наук.-попул. літ.).

ГРЯЗЕТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Терапія грязями (у 3 знач.); пілоїдотерапія. *Грязетерапія — метод теплового лікування, коли використовують лікувальні грязі різноманітних типів* (з наук.-попул. літ.); *Грязетерапія зарекомендувала себе як ефективний метод допомоги при вродженій двосторонній косолапості, дисплазії кульшових суглобів тощо* (із журн.).

ГРЯ́ЗНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **брудни́й.** *Ся улиця вела у пекло, Була вонюча і грязна; У ній і вдень було, мов смеркло, Од диму вся була чадна* (І. Котляревський); *Вона ж проходить гордовито у грязних ботах через клас* (В. Сосюра); *— Не клопочіться. На весну коні будуть як змії, — обіцяв конюх .. — Що вони трохи грязні, то нічого не зробиш — у кізяках же сплять* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Знявся неймовірний галас .. Хтось хотів допомогти Пувиччі. — Не чіпай, — спинили його. — Нехай виходить грязна кров* (І. Микитенко).

ГРЯ́ЗНО, *розм., рідко.* Присл. до **гря́зний.** *Грязно і нечітко виконане креслення; // у знач. пред. — Гидко... грязно... Галя нічого не сказала, тільки пильно подивилася на його* [нього] *й перевела очі на вітальню* (В. Винниченко).

ГРЯЗЬ, і, *ж.* 1. *тільки одн.* Розм'якла від води земля, ґрунт. — *Ось тобі! — крикнула Мотря і почала хапать рукою з калюжі грязь і кидати на Мелащину хату* (І. Нечуй-Левицький); *Спітнілі, заляпані гряззю і з пудами грязюки на чоботях важко ступають бійці поряд своїх гармат* (А. Головко); *В дірявих черевиках його ще зранку неприємно холодила ногу грязь, по всьому тілі давно вже ходили хвильки дрижаків* (В. Винниченко).

2. *тільки одн., розм.* Бруд, порох у приміщенні, на одязі і т. ін. *Кругом хат скрізь смітник, скрізь грязь, купки гною* (І. Нечуй-Левицький); *В хатах тісно, .. грязь, дихати нічим, нездорово* (М. Коцюбинський).

3. *тільки мн.* Намул морів або озер, що використовується як лікувальний засіб. *Лікувальні грязі на лиманах і море дали змогу зробити Одесу одним із курортних центрів* (В. Кучер); *Вона всю дорогу намагалася розвіяти доччин смуток, розповідала про цілющі властивості лиманських грязей, про благотворний вплив моря* (М. Олійник); *Як курорт Слов'янськ відомий ще з 1832 року, коли штабний лікар Чугуївського військового шпиталю А. К. Яковлєв почав лікувати пацієнтів солоною водою і цілющими грязями озера Ріпне* (з наук. літ.).

◊ **Ки́дати / ки́нути боло́том (боло́то, гря́ззю** *і т. ін.) див.* **ки́дати; Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том** *і т. ін.) див.* **ля́пати; Міси́ти в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті** *і т. ін.) див.* **міси́ти; Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то)** *див.* **ударя́ти.**

ГРЯЗЬКИ́Й, á, é. 1. Покритий гряззю (у 1 знач.). *В'їхали ми у двір, — так собі звичайний і грязький, бо негода була* (Ганна Барвінок); *Довго йшли через увесь город, аж поки прийшли до якоїсь темної і грязької вулиці* (Б. Грінченко); *Шлях, широкий та грязький, без краю мрів перед очима чорною рікою* (С. Васильченко); * Образно. *Так тихо. Місяць лиш з-за хмар погляне, порине в чорних тіней знов тенета, гряде грязька, густа імла з бескета, повітря є гниле, липке, погане* (Б.-І. Антонич).

2. *рідко.* З гряззю (у 2 знач.); брудний. *Дрібні, грязькі, студені краплі впали так несподівано на його лице, що він в одній хвилі зупинився* (І. Франко).

ГРЯ́ЗЬКО. Присл. до **грязьки́й.** *У дворі після дощів стало грязько* (із журн.); *// у знач. пред.* Про стан, коли все покрите гряззю (у 1 знач.). *"Скучно тепер на хуторі... Осінь... грязько..." — заговорив становий* (О. Кониський); *Ой-йойой! Що ж ти одпустив! Тут дуже грязько! Засмоктує! Тягни швидше!* (В. Нестайко); *Йду лівим боком вулиці, де не так грязько* (Є. Доломан).

ГРЯЗЬОВИ́Й, á, é. Стос. до грязі (у 3 знач.). *На грязьових курортах успішно лікують захворювання суглобів — артрити, поліартрити* (з наук.-попул. літ.); *Як згадує у спогадах про Лесю Українку син Комарових Богдан, Леся дуже втомлювалась після грязьових ванн і купання в лимані* (з наук.-попул. літ.).

△ **Грязьови́й вулка́н** *див.* **вулка́н.**

ГРЯЗЮ́КА, и, *ж., розм.* Велика грязь (у 1 знач.). — *Окопами, ходами, по коліна в грязюці, в темряві тюпаєм — самі не знаєм куди* (С. Васильченко); *Шумейко затих, прислухаючись до того, як чавкотіла під ногами у людей грязюка* (А. Шиян); *Останню ніч то ми уже й не спали. І знов ченці на ноги наступали. Бухикав дяк, і дощик моросив. Ото, мабуть, грязюку розмісив!* (Л. Костенко).

◊ **Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки** *і т. ін.) див.* **витяга́ти; Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою)** *див.* **змі́шувати; Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том** *і т. ін.) див.* **ля́пати; Міси́ти в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті** *і т. ін.) див.* **міси́ти; Облива́ти (обкида́ти, полива́ти** *і т. ін.)* **/ обли́ти (обки́дати, полити** *і т. ін.)* **бру́дом (боло́том, грязю́кою** *і т. ін.) див.* **облива́ти.**

ГРЯК[1], *виг., розм.* 1. Звуконаслідування, що означає сильний короткий, уривчастий звук від вибуху грому, удару по чому-небудь, падіння чогось і т. ін.; грюк. *Зиркнула блискавка, загуркотав грім... гряк! трісь!* (Панас Мирний).

2. Уживається як присудок за знач. **гря́кати.** *Коваль стук-гряк, та й п'ятак* (прислів'я); — *Вип'ємо, дядьку .. Та гряк по столу кулаком* (Панас Мирний); *Чую: щось у хаті сокирою гряк та й гряк* (А. Кримський).

ГРЯК[2], у, *ч., розм.* Короткий, уривчастий звук, перев. утворюваний під час роботи механізмів. *Соломотряси, половотряси зі стуком, з гряком безперестану викидають солому й полову і сірим шаром пороху вкривають лиця робітників* (В. Винниченко); *Те, що свистіло вгорі, з розгону шугнуло в ґрунт, сухо грякнуло, і гаряча суха хвиля газів забила Чернишеві дихання .. Із скреготом полетіли гнуті рейки, знову гряк, знову гірко, нічим дихнути* (О. Гончар).

ГРЯ́КАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гря́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Ніхто з них уже не звертає уваги на снаряди, що грякають поблизу на узліссі, немов це грякання зовсім пусте* (О. Гончар).

ГРЯ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Створювати, видавати сильний звук, шум, стук при ударах, поштовхах, коливаннях, розривах і т. ін. *Брязкають ключі в коридорі, грякають двері* (А. Тесленко); *Почалася дощова, грозова злива; .. шугали блискавки і грякали громи* (С. Чорнобривець); *Понад самим морем, збившись, стояли трактори, а озброєні ломами трактористи .. ходили поміж тракторів і грякали тими ломами по моторах...* (О. Гончар); // *безос. Зашумів дощ, і грякало, і блискало в хату* (А. Головко); *Після тривалої спеки та суші у хмарах гуркотіло якось залізно, грякало, ніби збились десь там у безладі тисячі порожніх цистерн* (О. Гончар).

ГРЯ́КНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **грякати.** *Тут грім так і рокотить, а блискавка аж очі палить! Як стукне, як грякне, як лясне, як затріщать дуби, як запала де верх деревини якої, як шарахнуть гілля* (Г. Квітка-Основ'яненко); *З верб справа і зліва озвалися кулемети, взялися люто сікти по мосту перехресним вогнем, на шосе грякнули по каменю перші міни* (О. Гончар); // *безос. Блиснуло ще і грякнуло із степу. Гроза* (А. Головко).

ГРЯ́КНУТИСЯ, нуся, нешся, *док., розм.* Те саме, що **гри́мнутися.** *Двері розчинилися, — він так і грякнувся у яму, що в сінях була вирита* (Панас Мирний); *Шаблю випустив додолу він, сам грякнувся на землю* (П. Тичина); *Пазюк без звуку впав через лаву навзнак і грякнувся головою об підлогу* (П. Колесник).

ГРЯ́НУТИ, ну, неш, *док.* 1. Раптово, з великою силою зазвучати, загриміти. *Аж ось зразу понад головами грянула маршова* (Панас Мирний); *Грянув барабан, Мов о стіну горохом сипнув* (І. Франко); *Потім пісня грянула така, що не можна вдержатись* (О. Довженко); // *що.* З великою силою, дуже голосно заграти, заспівати що-небудь. *Оркестр дзвінко грянув туш* (Ю. Яновський).

2. *перен.* Раптово виникнути, зненацька, з великою силою розпочатися. *Не гадали Підлужане, що на них нещастя гряне; і Ревун не знав про лихо, що ішло на нього тихо* (О. Маковей); *Раптово грянувши з розбігу, Пропахлий йодом моря дощ Відтанцював гульливу джигу На плитах задзвенілих площ* (М. Бажан); *Зима ось-ось гряне .. Як бути їм, бездоленим?* (Д. Міщенко); *Буря збиралася поволі, проте з усього видно було, що ось-ось вона гряне* (І. Нижник); *Музична заставка, яка мала означати позивні теленовин, грянула коротко й бравурно* (О. Ірванець).

3. *діал.* Ударити; ударитися; упасти. — *Отворіт* [відчиніть], .. *отворіт! — закричала стара і з цілим розмахом грянула собою о двері* (І. Франко); *Баба рванулася* [рвонулася] *та й головою грянула до стола. Кров потекла* (В. Стефаник); *А полками за той час Всеволод кермує.. Де його меч гряне, там хтось упаде і більше вже не встане* (Б. Лепкий).

◊ **Гря́нув грім** *див.* **грім.**

ГРЯСТИ́, гряду́, гряде́ш, *недок., уроч., поет.* Іти; наступати, наставати. *Він* [Бог] *землю судити гряде: Він за справедливістю буде судити вселенну і народи по правді!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *В ім'я тих, хто гряде, я зобов'язаний не тільки визнати свою вину за всю цю руїну, а й, в міру своїх сил і можливостей, пояснити її корені, аби грядущі хоча б не повторили моїх помилок* (Б. Олійник); // *ірон.* Іти, направлятися. — *Здоров, Григоровичу! Куди грядеш? — зіткнувся з ним Микола Костомаров* (Василь Шевчук).

ГРЯ́СТИЦЯ, і, *ж.* Вид трав родини тонконогових зі сплющеними шорсткими довгастими листками та невеликими колосками. *І цвітіння вівсяниці та стоколосу, і дух прив'ялої грястиці та люцерни .. — все переносило його в дні дитинства* (М. Рудь); *Росте грястиця на луках, у лісах, на галявинах, узліссях, у чагарниках, коло річок, у ярах, біля житла майже по всій території України, крім найпівденніших степових районів* (з наук.-попул. літ.); *Грястиця відзначається високою врожайністю зеленої маси. Її охоче поїдають усі види худоби як на пасовищі, так і в сіні* (із журн.).

ГТС, *невідм., ж.* Скорочення: газотранспортна система *(див.* **систе́ма).** *ГТС складається із магістральних газопроводів, розподілювальних мереж, газосховищ, компресійних та газовимірювальних станцій* (із журн.); *Українська ГТС є однією з найбільших у світі і може перекачувати до 200 мільярдів кубометрів газу на рік* (з газ.).

ГУ, *виг.* 1. *розм.* Уживається при потребі окликнути кого-небудь. [Г о р п и н а *(гукає):*] *Гу-у! Оришко, гу!* (М. Кропивницький); — *Коли слухаємо, щось по лісу гукає, та так далеко, що й голос ледве доносить, а далі все ближче та ближче: — А, дядьку, гу!..* (Д. Мордовець).

2. Звуконаслідування, що передає гудіння вітру, паровоза і т. ін. *По садках — гу-!.. гу-у! (вітер). І падає листя пожовкле додолу, падає, падає, падає...* (А. Головко); *Знадвору чулося таке самотнє, таке жалісливе, але заразом таке яскраве й виразне — гу-у-у... гу-у-у-у... гу-гу-гу-гу-у-у... То просився десь під семафором на станцію якийсь паровоз* (Б. Антоненко-Давидович); *Вибіг цукерок купити, а поїзд гу-у та й поїхав, тільки хвоста показав...* (П. Запаренко); // Звуконаслідування, що передає плач, гул і т. ін. *А зозуленька як ку, так ку! а я молода, як гу, так гу!* (П. Чубинський); *Уздовж усього шляху султанового наймані крикуни .. ревуть щосили: .. "Слава султанові!" Юрба, рада видовиську, гуде й клекоче: "Гу, гу, гу!"* (П. Загребельний).

ГУА́ВА, ГУАЯ́ВА, и, *ж.* 1. Вічнозелене або напівлистопадне тропічне дерево родини миртових із зеленувато-жовтими чи світло-рожевими плодами круглої, овальної чи грушоподібної форми. *У далекому минулому аромат дерева гуави змушував думати іспанців, ніби вони попали в земний рай* (із журн.); *Батьківщиною гуаяви є країни тропічної Америки* (із журн.).

2. Плід цього дерева. *М'якоть гуави соковита, з дуже сильним і характерним запахом, з великою кількістю їстівних кісточок, має солодкий і злегка кислуватий смак* (з наук.-попул. літ.); *Гуаява — це єдиний фрукт, який містить вітаміну С у п'ять разів більше, ніж апельсин* (із журн.).

ГУА́МПА, и, *ж.* Відкрита посудина округлої форми для пиття, виготовлена перев. із рогу, рідше кості, кераміки чи металу, поширена в деяких країнах Південної Америки. *Гуампу прикрашають узорами та металевими накладками* (із журн.).

ГУАНА́КО, *невідм., ч.* Південноамериканський ссавець родини верблюдових, який має довгу шию, великі вуха та стрункі ноги. *Гуанако вважається предком одомашнених лами й альпаки* (з наук. літ.); *Хутро гуанако особливо цінне своєю м'якістю, його використовують для виготовлення дорогих тканин* (з наук.-попул. літ.); *Чисельність гуанако помітно скорочується. У Чилі й Перу вони перебувають під захистом держави* (із журн.).

ГУАНІ́Н, у, *ч.* Одна з п'яти азотистих основ, які є складниками нуклеїнових кислот ДНК і РНК (поряд із аденіном, тиміном, цитозином і урацилом). *Гуанін — це безбарвний, аморфний кристалічний порошок. Є похідною пурину* (з наук.-попул. літ.); *Іридоцити (пігментні клітини в шкірі риб, земно-*

водних і плазунів) містять кристали гуаніну, що надає блиску шкірі цих тварин (з наук.-попул. літ.).

ГУА́НО, *невідм., с.* Природний продукт розкладу посліду морських птахів в умовах сухого клімату, що використовується як цінне добриво. *Збирає* [японець] *після птиці послід у горах і тим послідом землю угноює. І зветься той послід по-їхньому — гуано* (Б. Антоненко-Давидович); *Гуано використовують як цінне азотне і фосфорне добриво, воно містить близько 9 % азоту й 13 % фосфорної кислоти, калій та кальцій. Найбільші поклади гуано знаходяться на островах біля узбережжя Перу й Чилі* (з наук. літ.).

ГУАРАНІ́, *невідм.* 1. *ч. і ж.* Група індіанських народів Південної Америки, які живуть в Парагваї, Аргентині, Болівії та Бразилії; представники цих народів. *Єзуїти впродовж XVII—XVIII століть побудували п'ять місій на землях індіанців гуарані* (з наук.-попул. літ.); *Музичні інструменти гуарані славилися по всьому континенту* (з наук.-попул. літ.); // Індіанський народ, який складає основне населення Парагваю; представники цього народу. *Гуарані складають більшість населення Парагваю* (із журн.).

2. *ж., лінгв.* Південноамериканська група індіанських мов, що належить до сім'ї тупі-гуарані. *Гуарані поділяють на вісім діалектів, що іноді класифікуються як окремі мови* (з наук.-попул. літ.); *Серед двомовних парагвайців іспанська мова використовується в офіційних ситуаціях, гуарані — в побутових* (з наук.-попул. літ.).

3. *ч.* Грошова одиниця Парагваю; дорівнює 100 сентимо. *Гуарані 1944 р. замінила попередню грошову одиницю — парагвайське песо* (з наук.-попул. літ.).

ГУАРАНІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гуарані** 1, 2. *До гуаранійської групи мов зокрема відносять парагвайську гуарані, що є однією з двох державних мов Парагваю* (з наук. літ.); *Гуаранійський племінний союз.*

ГУА́Ш, і, *ж.* 1. *тільки одн.* Фарба, розтерта на воді з клеєм і домішкою білила, що дає непрозорий шар. *Гаї вигравали всіма відтінками зелені, від акварельного прозоро-салатного до темно-зеленого, наче писаного гуашшю на блакитному тлі* (В. Гжицький); *Гуаш* [на афіші] *розмилася й потекла донизу строкатими торокам*и (В. Яворівський); // Техніка живопису такими фарбами. *У XVIII–XIX ст. культивували гуаш як самостійну техніку станкового живопису* (з навч. літ.).

2. Картина, малюнок, виконані такою фарбою. *Якщо його олії колористично стримані, то акварелі та гуаші напрочуд яскраві, прозорі, мініатюрно витончені* (з наук. літ.); *У галереї "Майстерня" при Київському будинку художників відкрилася виставка гуашей Олени Придувалової* (з газ.).

ГУА́ШЕВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гуаш** 1. *Гуашеві фарби, на відміну від акварельних, непрозорі. Вони досить щільні, але недостатньо міцні, і при нанесенні товстим шаром осипаються, не мають блиску* (з навч. літ.); *Гуашеві фарби широко використовувалися в епоху Середньовіччя в мистецтві багатьох країн Європи та Азії головним чином для виконання книжкових мініатюр, в епоху Відродження — також для ескізів, пізніше — для портретних мініатюр* (із журн.).

2. Який намальований гуашшю (у 1 знач.). *За технікою виконання живопис поділяється на олійний, темперний, фресковий, восковий, вітражний, мозаїчний, акварельний, гуашевий, пастельний* (з наук.-попул. літ.); *Перші роботи Миколи Івановича Панасюка — це гуашеві пейзажі, невеликі за розміром* (із журн.).

ГУАЯ́ВА *див.* **гуа́ва.**

ГУБА́[1], и́, *ж.* 1. Кожна з двох шкірно-м'язових рухомих складок, що утворюють краї рота у людей і тварин. *Юзя нагнулась над книжкою, і губи .. почали тремтіти* (Леся Українка); *Кінь, почувши волю, підійшов до воза, довгою губою почав підбирати сіно* (С. Чорнобривець); *Я з риком припав до води позбавленими відчуття губами, машинально відгорнув рукою плями крові і пив, поки біль у шлунку не скрутив мене вчетверо* (Р. Андріяшик); * Образно. *До готового хліба губа знайдеться!* (І. Муратов); * У порівн. *Білий мішок з мукою важко розсівся коло буфета, закопиливши, наче губи, свої краї* (М. Коцюбинський); // Рожеві, червонуваті краї цих складок, що є зовнішньою частиною слизової оболонки ротової порожнини. *Карі очі чорніли, як терен; невеликі повні губи червоніли, як вишня в зеленому листі* (І. Нечуй-Левицький); *Жінка злегенька розтулила червоні підфарбовані губи* (Олесь Досвітній).

2. *перев. мн., спец.* Кінці кліщів, лещат і т. ін., що служать для захоплювання предметів, стискання тощо. *Для роботи з проволочною сіткою найкраще використовувати плоскогубці з тонкими подовженими губами* (з наук.-техн. літ.); *Скло та керамічну плитку ріжуть спеціальним плиткорізом-щипцями з пластиковою губою* (з наук.-техн. літ.).

(1) Гу́би (гу́бки) ба́нтиком — про форму рота з дещо піднятою і вигнутою верхньою губою. *"Хіба я була погана?" — не втрималася Карпиха, складаючи губи бантиком* (Ю. Яновський); *— Я навіть не подякувала вам. Спасибі! Спасибі! — враз почервонівши, говорить Галина Сидорівна, робить губи бантиком, і очі в неї теж затуманюються* (В. Нестайко); **Заля́пати губа́ми** *див.* **заля́пати[2]; Приграва́ти на губа́х (язико́м)** *див.* **приграва́ти; Притуля́тися / притули́тися губа́ми** *див.* **притуля́тися.**

△ **(2) За́яча губа́,** *мед.* — вроджене ненормальне роздвоєння верхньої губи в людини. *Шофер, що длубався в моторі, обернувся до Єльки, якось негарно осміхаючись оголеністю своєї вивернутої, підсмикнутої вгору заячої губи* (О. Гончар); *Професор провів багато пластичних операцій заячої губи, вовчої пащі, дефектів носа* (з наук. літ.).

◊ **[Аж] гу́би обли́зувати / облиза́ти** *див.* **обли́зувати; Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (летить, виступа́є** *і т. ін.)* *див.* **пі́на; [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є** *і т. ін.)* **покоти́лася (потекла́, набігла** *і т. ін.)* *див.* **сли́на; Ду́ти губу́** *(зневажл.* **мо́рду) <Відставля́ти губу́>** *див.* **ду́ти; З пі́ною в ро́ті (біля ро́та, на губа́х)** *див.* **пі́на; Зрива́тися (зрина́ти / зірва́тися (зри́нути, ско́чити) з язика́ (з уст, з губ)** *див.* **зрива́тися; [І] че́рез губу́ не плю́не** *див.* **плю́нути; Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс** *і т. ін.)* *див.* **копи́лити; Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́)** *див.* **криви́ти; Куса́ти гу́би** *див.* **куса́ти; Лиза́ти гу́би (гу́бки)** *див.* **лиза́ти; Ма́зати ме́дом [по губа́х]** *див.* **ма́зати; Молоко́** *(рідко* **мо́но) на губа́х ви́три** *див.* **витира́ти; Набурмо́сити гу́би** *(ірон.* **гу́бки)** *див.* **набурмо́сити; (3) На всю (по́вну) гу́бу** *(рідше* **губу́):** а) *(зі сл.* п а н, г о с п о д а р, п а н і *і т. ін.)* великий, значний, справжній і т. ін. *На всю губу пан* (Номис); *Вже на всю губу пані буде!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона була франтиха на всю губу і дуже турбувалася про свою зовнішність* (С. Добровольський); *Багато і ревно боровся за свою землю Карпо Салай, за право називатися справжнім ґаздою, хазяїном на всю губу* (В. Собко); б) заможний,

багатий і т. ін. *Бачимо, хазяї тут на всю губу: хати жестю* [жерстю] *криті, обора, амбари, сади* (з легенди); *Свою крамницю завів* [Храпко], *оженився, на всю губу господарем став...* (Панас Мирний); *Тепер уже він багатир на всю губу: своєї землі скільки!* (Б. Грінченко); в) дуже добрий, найкращий і т. ін. — *Я й учкурнув туди з козаками, та у такому убранню* [убранні], *та на таких конях, що на усю губу...* (Д. Мордовець); г) *(зі сл.* ж и т и, п а н у в а т и *і т. ін.)* у розкошах, багатстві, заможно. *Розжився* [Білогруд] *на всю губу, багатирем став...* (О. Кониський); — *Можна позаздрити тобі, Семене... На повну губу живеш* (Д. Бедзик); *Живе в Дрогобичі* [Сергій], *видно ж, на всю губу* (М. Рудь); ґ) *(зі сл.* г у л я т и, р о б и т и *і т. ін.)* без будь-яких обмежень; із задоволенням, з приємністю. *Віддаю на тиждень вольну. Погуляй на всю губу* (Б. Олійник); *Фотографи .. Для всіх видань .. Тиражували* [славослова] *на всю губу!* (І. Драч); д) *(чого)* багато, повно і т. ін. *А мати Або батько як побачать, Що ви, мої любі, Таке диво читаєте, — Гріха на всю губу!* (Т. Шевченко); е) *(зі сл.* л а я т и с я, л а я т и, в е р е щ а т и *і т. ін.)* голосно, непристойно, дуже сильно. *Шпетить на всю губу* (Номис); *Циган спершу мовчки трохи подивився парубкові вслід, потім вилаявсь на всю губу* (В. Винниченко); *Сидить посеред вулиці замурзаний хлопчина і верещить на всю губу* (П. Козланюк); *Пани .. погрожували комусь кулаками в повітрі і лаялись на всю губу* (з мемуарної літ.); є) *(зі сл.* п и т и, з а п и т и *і т. ін.)* нестримно, дуже сильно. *Сів, заплакав ревно з горя, Та й в шинок подавсь од моря, Та й запив на всю губу, Та й забув свою журбу* (Л. Первомайський); **Надува́ти (надима́ти) / наду́ти гу́би** *див.* **надува́ти; Примкну́ти рот (гу́би)** *див.* **примика́ти; Припада́ти / припа́сти губа́ми** *див.* **припада́ти; Роби́ти з губи́ (з пи́ска) халя́ву** *див.* **роби́ти; Розква́сити / ква́сити гу́би** *див.* **розква́шувати; (4) Розкую́ться гу́би** *в кого, чиї, рідко кому* — хто-небудь заговорить після тривалого мовчання. *Отже, .. колись таки йому розкуються губи* (Номис); **Розпуска́ти (розв'я́зувати) / розпусти́ти (розв'яза́ти) гу́би (губу́)** *див.* **розпуска́ти; Сам (так і) про́ситься (лізе) в рот (до ро́та, на губу́)** *див.* **сам; Цвіркати че́рез губу** *див.* **цвіркати; [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х** *(рідко* **ко́ло губі́в) [не обсо́хло** *(рідше* **не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х>** *див.* **молоко́; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ме́дом** *(рідше* **са́лом) по губа́х** *див.* **мед; Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти** *див.* **масти́ти.**

ГУБА́[2], и́, *ж.* Поширена на Півночі Російської Федерації назва морської затоки, яка глибоко врізається в сушу. *Назва "губа" вживається в українській мові для позначення морської затоки, лиману на Півночі* (з наук.-попул. літ.); *Завданням дослідницької групи було відшукати морський шлях з Обської губи в Єнісей* (з наук.-попул. літ.).

ГУБА́[3], и́, *ж., іст.* У Московській державі XVI–XVII століть — адміністративно-територіальна округа, підпорядкована губному старості; пізніше названа повітом. *Із п'яти сіл в Білозерському повіті у 1549 році було створено особливу губу* (з наук. літ.); *Кількість губних старост у губі й термін перебування на цій посаді не були строго визначеними законом* (з наук.-попул. літ.).

ГУБА́НЬ, я́, *ч., розм.* Людина з великими губами *(див.* **губа́**[1] 1). — *А ти, паскудний губань! Чи тобі ж пак цінувать мою красу? Тобі, поганому безусові?* (І. Нечуй-Левицький); — *Ніколи б я не могла любити такого чоловіка, як той губань Порицький* (Леся Українка); *Знов старий завів свою пластинку, — кинув губатий мордань, цілячись фотоапаратом в екскурсоводку, і хоч на губаня глянули осудливо, — "нечема, мовляв, ти", — проте вголос ніхто за старого не заступивсь* (О. Гончар).

ГУБА́ТИЙ, а, е. З великими губами *(див.* **губа́**[1] 1). — *Ні, мамо, не така краса мені снилась, яка в тих поганеньких дочок пашів! Одна губата, друга кирпата, третя чорна, інша кривобока* (І. Нечуй-Левицький); *Багатого губатого Дівчина шанує; Надо мною, сиротою, Сміється, кепкує* (Т. Шевченко); *Губатий, з орлиним носом, з зухвало-веселими сірими очима і басовитим соковитим голосом, він був з тих людей, що запам'ятовуються з першого погляду* (О. Гончар).

ГУБА́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **губа́тий.** *Сучасна мода на губатість, поширена серед зірок естради, лише відштовхує фанів своєю вульгарністю та грубістю* (із журн.).

ГУБВИКОНКО́М, у, *ч., іст.* Скорочення: губернський виконавчий комітет. *Вона проминула майдан, де була міська дума, а потім губвиконком* (Б. Антоненко-Давидович); *Рішення про націоналізацію театрів ухвалили Харківський та Київський губвиконкоми згідно з постановою "Про театри і кінематограф"* (з наук. літ.).

ГУБЕНЯ́ТА, я́т, *мн.* Зменш.-пестл. до **гу́би** *(див.* **губа́**[1] 1). *По тих словах молода, струнка Александра роздула доволі грубі .. губенята й повернулася до своєї роботи* (О. Кобилянська); *Одразу наче хтось підмінив хлопчака, і на його потрісканих губенятах і навколо них весело заграло зухвальство* (М. Стельмах); *Вітер різав його, як ножем, і боліло йому від того все тіло, але закусив губенята і мовчав* (Валерій Шевчук).

ГУБЕРНА́ТОР, а, *ч.* 1. *іст.* У дореволюційній Росії — начальник губернії, який призначався царем. *І тут підійшов іще один екіпаж. Дорога привела до Мени київського губернатора, князя Дмитра Михайловича Голіцина* (Г. Колісник); *З 1708 р. Росія була поділена на вісім губерній; губернатори, які керували ними, підпорядковувалися безпосередньо царю* (з наук. літ.).

2. У США, Російській Федерації та деяких інших державах — вища посадова особа, яка призначається центральними органами влади або обирається народом. *Будучи раніше губернатором штату Нью-Йорк, Гровер Клівленд виступав проти хабарництва, казнокрадства та інших службових зловживань* (з навч. літ.); *Упродовж останніх кількох тижнів у російських мас-медіа постійно мусувалася тема тиску губернаторів на парламентарів* (з газ.); // *розм.* Керівник великої територіальної адміністративної одиниці. — *Ні один наш радянський губернатор, ні вікарій не знає, коли, ким і як засновано його місто, чим воно славне, чим знамените* (О. Довженко); *По одному з дніпропетровських телеканалів повідомили, що глава уряду має представити дніпропетровцям нового губернатора* (з газ.).

3. У деяких колоніях — вищий урядовець. *Колоніями управляли англійські губернатори* (з навч. літ.).

ГУБЕРНА́ТОРІВ, рова, рове. Прикм. до **губерна́тор.** *Як тільки потік губернаторових слів ущух, почулися голоси: — Ми не бунтуємо* (Ю. Хорунжий); *Губернаторова резиденція.*

ГУБЕРНА́ТОРСТВО, а, *с.* 1. Те саме, що **губе́рнія.** — *Віднині я видаю таке право: всі губернаторства касуються, і ви всі маєте бути при мені* (І. Франко); *Восени, як пообіцяв голова шкільного відділу губернаторства Іван Гнатович Красковський, відкриється у Станіславі вчительська семінарія* (Р. Іваничук).

2. Діяльність губернатора під час перебування його на цій посаді. *В часи губернаторства Кшемуського містечко Лисянка розрослося до городка* (М. Старицький); *На П. Столипіна було здійснено кілька нападів. Перший — в період його губернаторства в Саратовській губернії* (з наук. літ.); *Історія московського губернаторства почалась у 1708 році — під час правління Петра I* (з наук.-попул. літ.); // Звання або посада губернатора. *Республіканці отримали губернаторство в десяти нових штатах* (з газ.).

ГУБЕРНА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **губерна́тор.** *Віддихнувши трошки після сліз, пішла* [Ївга] *за жандармом до губернаторського дому* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Давно вже зірвано мости на Збручі, що ними їхали з кордону до Кам'янця балагули з крамом, одтято Бассарабію, куди бігла з Кам'янця залізниця, скасовано губернію, згорів навіть губернаторський дім* (Б. Антоненко-Давидович); *Одержав він* [Пісарро] *губернаторський пост, солдат одержав і зброю, і коней, і каравели* (Ю. Бедзик); *До виконання губернаторських обов'язків Рейган приступив лише після того, як трохи відійшов від крайньої напруги сил, яку вимагала боротьба за Білий дім* (із журн.).

ГУБЕРНА́ТОРША, і, *ж., розм.* Дружина губернатора. *А коли одбувався вечір по закінченню* [закінченні] *гімназії, і на йому* [ньому] *була уся полтавська пишнота разом з губернатором і губернаторшею, і я, проспівавши сольовий номер, сіла на своє місце, то побачила, як мій голос вплинув на губернаторшу, яка спитала в директора про моє прізвище* (Т. Осьмачка); *Губернатор зійшов перший і подав руку губернаторші і дочці* (Ю. Смолич); *Тут і сотворилося таке, що я вже рад був і втекти, .. усе змішалося, губернаторшу звалили, прибігла кінна поліція і давай нас розганяти* (Григорій Тютюнник).

ГУБЕРНІА́ЛЬНИЙ, а, е, *іст., рідко.* Прикм. до **губе́рнія.** *Лютого 1861 р. скасовано кріпацтво, а потім в більшій частині російських губерній (окрім Польщі і Правобережної України) заведено "земства", щось немов повітові і губерніальні сойми* (І. Франко); *Михайло — це вже літня людина, голова губерніального ревкому* (Олесь Досвітній); *По знесенні ордену 1773 р. у єзуїтських будинках поміщено губерніальні бюра* [бюро] (І. Крип'якевич).

ГУБЕ́РНІЯ, ї, *ж., іст.* У Росії з початку XVIII ст. і в СРСР до районування 1929 р. — основна адміністративно-територіальна одиниця. — *В корчмі служила за наймичку стара баба, бурлачка з Подільської губернії* (І. Нечуй-Левицький); *Земля, знову ж таки, не однакова: на Полтавщині більше родюча земля, чорноземля, а по інших губерніях — супіски, солонці, піски* (Б. Антоненко-Давидович); *Заробітчани валом валили з північних губерній* (О. Гончар); // *розм.* Губернське місто. — *Що ж? Це діло таке, що треба і в губернію буде їхати* (Панас Мирний); — *Начальству в губернії видніше. Вони старша власть, вони там і командують що й до чого* (А. Шиян); *Колись було: жагель поставить* [дід Швачка] .. *і гайда з кавунами в губернію на базар* (О. Гончар).

ГУБЕ́РНСЬКИЙ, а, е, *іст.* Прикм. до **губе́рнія.** *Незабаром ждалися дворянські вибори, а разом з ними і губернський земський з'їзд* (Панас Мирний); *Наша біганина в результаті дала те, що Зіні треба було тільки поїхати ще у сусідній губернський город, взяти .. посвідчення* (В. Винниченко); *Протягом 28–30 червня 1917 року в Одесі тривав губернський український національний з'їзд, в роботі якого взяли участь представники волосних комітетів безпеки, продовольчих комітетів та селянських спілок* (з наук. літ.); *Губернські центри.*

Губе́рнське мі́сто *див.* **мі́сто**[1]; **Губе́рнський секрета́р** *див.* **секрета́р**[1].

ГУБЕ́РНЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **губе́рнія.** *Мерщій здали* [пани] *землю в оренду, а самі врозтіч, хто в город на службу подався, хто в губерню та столицю на веселе життя поїхав* (Панас Мирний); — *Я тут губернатор справжній, а не той, що правує губернею в Києві!* (І. Нечуй-Левицький); *Почали гуртом говорити про тую жалобу і таки договорилися, щоб списати її й готову мати, а зараз після Покрови, не гаючись, і в губерню* (Б. Грінченко).

ГУ́БИ, губ *і* губів, *мн., діал.* Гриби *(див.* **гриб** 1). *Коли ж вона часом зостанеться дома, то, вправившись, іде у бір за губами* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Губ було стільки, що на кожного .. випадало по три штуки* (І. Франко).

ГУБИ́ТЕЛЬ, я, *ч., книжн.* Той, хто губить (у 3 знач.) або загубив (у 4 знач.) кого-, що-небудь. — *Пропадай воно* [дитя] *нечестивого роду, урага* [ворога] *мого, губителя мого!..* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Одним із найнебезпечніших губителів дерев, особливо молодих, є хрущ* (з наук. літ.).

ГУБИ́ТЕЛЬКА, и, *ж., книжн.* Жін. до **губи́тель.** — *Не хвались, доню, гараздами. Знай, хто хвалиться, той кличе до своєї оселі губительку Обиду* (Д. Міщенко); * Образно. *Війна — розлучниця, війна — губителька людських життів. Її не можна забувати нам, нащадкам тих славетних героїв, завдяки яким ми живемо* (із журн.).

ГУБИ́ТИ, гублю́, гу́биш; *мн.* гу́блять; *недок.* 1. *що.* Забуваючи, залишаючи і т. ін. що-небудь, втрачати його. — *Котрий тут у нас школяр губить олівці?* (І. Франко); *Хто б не їхав, а чомусь коні У Заріччі гублять підкови* (Л. Забашта); * Образно. *Кзилсу губила воду по проваллях* (Іван Ле); // Взагалі втрачати що-небудь, позбуватися чогось. *Карпо почав розказувати, як ящірки гублять хвости* (Панас Мирний); *Коли вже защербатів Данько, гублячи молочні зуби .., спробувала була Яресьчиха влаштувати його пастушком* (О. Гончар).

2. *що, перен.* Втрачати які-небудь якості, особливості і т. ін. *Вони* [гори] *темнішали, губили прозору легкість і тепер уже не здавалися хмаринками* (З. Тулуб); *Останнє тепло, останню снагу Губили руки його задубілі* (А. Малишко); *Роман терпіти не міг тих людей, які, гублячи гідність, вивертали напоказ кожну свою невдачу* (М. Стельмах); // Проводити, витрачати, переводити що-небудь без мети, без користі (про час, сили і т. ін.). *Старого любить — тільки дні губить* (прислів'я); *Водій Цюпа .. не губив часу даремно* (Ю. Яновський); // Переставати пам'ятати, швидко забувати. *Баба-повитуха ніколи не могла донести в своїй голові того ймення додому й губила його на поповому порозі* (І. Нечуй-Левицький); *Я намагався не губити й слова з їхньої науки, а дещо пам'ятав ще з десятирічки* (Ю. Яновський).

3. *кого, що.* Знищувати кого-, що-небудь, призводити до загибелі. *Злодія не бити — доброго губити* (прислів'я); [О н о м а й:] *Я не безумний. Голову нести, губити військо, щоб "хвалу і дяку" сказав хтось по-троянськи?* (Леся Українка); // *кого.* Завдавати кому-небудь нещастя, горя, неприємностей. *В очі любить, а за очі губить* (прислів'я); — *Не кажи ж, не кажи нікому, не губи мене, бо я й так набралась лиха на своєму віку* (І. Нечуй-Левицький); // *кого, розм.* Чинити поганий вплив на кого-небудь. [К і н д р а т:] *Телефон губить начальників, пухнуть вони від нього* (О. Корнійчук); *Біда бюрократичної системи полягає в тому, що помилки*

роблять одні, а розплачуються інші — нас губить неправильна оцінка ситуації (з газ.).

(1) Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *чому* — переставати рахувати, збиватися в підрахунках. *Дід Баклага .. жив на землі давно і жив важко, так що вже й стомився жити і лічбу тим рокам своїм загубив* (І. Микитенко).

◊ **(2) Аж п'я́ти губи́ти,** *зі сл.* б і г т и, т і к а т и *і т. ін.*, *жарт.* — дуже швидко. *Як почув Василько про панського пса, то так тікав, аж п'яти губив* (з казки); *Бігли діти, аж, як кажуть, п'яти губили* (із журн.); **Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу** *див.* **утрача́ти; Втрача́ти (губи́ти, тра́тити) / втра́тити (згуби́ти, стра́тити) го́лову** *див.* **утрача́ти; (3) Губи́ти / згуби́ти з оче́й** *кого, що* — переставати бачити кого-, що-небудь. — *Ти помітив якусь рухливу цятку. Стеж уважніше, не губи її з очей* (Ю. Бедзик); *Вже ж не міг я згубити її з очей* (Леся Українка); *Отак і стояв* [Юсуп], *аж доки й згубив з очей розталу в скелях та чагарниках загадкову і мужню постать* (Іван Ле); **Загуби́ти (погуби́ти)** / *рідше* **губи́ти ро́зум (тя́му)** *див.* **загу́блювати.**

ГУБИ́ТИСЯ, гублю́ся, гу́бишся; *мн.*, гу́бляться; *недок.* 1. Зникати з поля зору, робитися невидимим, непомітним. *Вона* [стежка] *вилася вгору та вгору, попід ліс, височенною кручею понад виром Стрия* [Стрию], *а там .. губилася в темнім смерековім борі* [бору] (І. Франко); *Крізь одчинені вікна з правого боку пробивається несміливо місячне проміння і губиться в кімнаті* (Б. Антоненко-Давидович); *Внизу пливе земля і губиться в тумані* (І. Багряний); *Захід в загравах палає, відблиски губляться в морі* (О. Бердник); // Поширюючись і зливаючись із чим-небудь, втрачати свою силу (про звуки, запахи і т. ін.). *Кінчаючи рядок, мелодія завмирає, губиться в грохоті коліс, ось-ось загубиться* (І. Багряний); *Губилися в загальному гуркоті артилерійських пострілів кулеметні черги, гвинтівочні й автоматні постріли* (Іван Ле і О. Левада); *Далеко в отарах губиться стоголосий пташиний крик* (А. Шиян); // Ставати непомітним, невиразним серед великої кількості чого-небудь. *Все-таки були стільці, ліжко, невеличкий комодик, що заміняв і стіл, — вони просто губилися серед цієї сили-силенної книжок* (О. Іваненко); *Швидкомонтовані споруди на металевому каркасі губилися в загальній кількості будівель зі збірного залізобетону* (з газ.); // Ставати неможливим для дослідження, з'ясування. *Це* [Золоті ворота] *залишки ще тих валів, якими Ярослав Мудрий в 1037 р. оперезав своє місто від набігу кочових племен. Але заснування його* [Києва] *губиться десь у сивій давнині* (П. Панч); *Витоки козацько-лицарської традиції губляться в пітьмі тисячоліть* (із журн.); // Переставати існувати, втрачати свою силу під впливом чого-небудь. *Так багато порядних думок губиться в масі фікцій і через те не переконує!* (Леся Українка); *Зблизька дещо губився ефект ритмічної роботи* (Ю. Смолич); *Рука випустила коріння, губилася свідомість, і обважніле тіло незграбно бовтнулося в воду* (Іван Ле); *Губиться думка* (В. Барка).

2. Зникати в результаті недогляду, неакуратності або яких-небудь інших обставин. *Буває, що губляться листи в дорозі* (О. Донченко); *Перелітає* [нештемпельована пошта] *крізь усі загорожі, падає в пил і з пилу підіймається, мандрує із рук до рук, прямуючи в найдальші закутні, когось шукаючи, когось сповіщаючи, і ніде не губиться* (О. Гончар); // *безос.* — *Добре було б оце, — почав Бабій, обсмоктуючи риб'ячу голову, — в снопи в'язати, як на Україні роблять, а то зерна губиться багато, — каже агроном* (С. Добровольський).

3. *перен.* Позбуватися самовладання; від хвилювання не знати, як діяти, що робити. *Данило відчув, що починає губитись від усієї цієї неясності, від плутанини* (О. Копиленко); *Молодий муляр, відчуваючи за своєю спиною пильне око начальника, губився, перекладав кельму з руки в руку* (М. Руденко); *Бідолашна дружина губилася з жаху, б'ючись, мов чайка, об сиру землю* (І. Багряний).

4. Пас. до **губи́ти** 1. *Усе написане ним* [батьком] *по шухлядах валяється, а при переїздах нерідко й губиться* (М. Сиротюк).

◊ **(1) Губи́тися** *(рідше* **плу́татися, мета́тися** *і т. ін.)* **в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах** *і т. ін.)* — не бути впевненим у чому-небудь; не знати, на якому з припущень зупинитися; сумніватися, розмірковувати і т. ін. *Павла Андріївна ахала, охала, дивувалася, губилася в здогадках* (Марко Вовчок); *Парубок, плутаючись в догадках, повернув назад, додому* (Панас Мирний); *Чогось допитувались* [люди], *щось мали на підозрі, радились, дошукувались і все ж губилися в гадках* (Л. Юхвід); — *Хочеш, щоб я тебе виділив? — Хочу, батьку! — твердо відповідає син .. — А ти вже собі дівчину знайшов? — не лютує .. батько, і Гнат губиться в догадках: що це означає?* (М. Стельмах); *Стурбована дивною поведінкою подруги, Майя металась у здогадах* (О. Гуреїв).

ГУБИ́ЩЕ, а, *с.* Збільш. до **губа́**¹ 1. *В цієї ледачої хвойди розум не в голові, а на язиці та в губищах. А їй здається, що вона найрозумніша од усіх* (І. Нечуй-Левицький); *Телегуз заплямкав товстими губищами* (О. Донченко).

ГУ́БКА¹, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **губа́**¹ 1. *Мала Целінка морщила брівки, ламала губки і з загніваним личком кричала за ним* (І. Франко); *Маленька гладка Кіті з пухкими губками, які вона раз у раз вередливо закопилювала, мені не подобалася* (Б. Антоненко-Давидович); *Клавочка хитрувато глянула на Білогруда, манірно стиснула губки і неквапом розписалась* (Ю. Бедзик).

Гу́би (гу́бки) ба́нтиком *див.* **губа́**¹.

◊ **Лиза́ти гу́би (гу́бки)** *див.* **лиза́ти; Набурмо́сити гу́би** *(ірон.* **гу́бки)** *див.* **набурмо́сити; Шми́лити гу́бки** *див.* **шми́лити.**

ГУ́БКА², и, *ж.* 1. *перев. мн.* Тип найпростіших багатоклітинних безхребетних тварин, які живуть перев. у теплих морях і ведуть паразитичний спосіб життя. *Іноді через брак належного твердого субстрату личинка губки може осідати на поверхні іншої губки* (з наук. літ.); *Глибоководні губки відрізняються витягнутою формою тіла, часто сидять на довгих ніжках, що охороняє їх від замулення* (з наук.-попул. літ.); *Найбільшої розмаїтості губки досягають у тропічних і субтропічних районах Світового океану* (з навч. літ.).

2. М'який, пористий кістяк окремих видів цих тварин, що добре вбирає вологу й використовується для миття, витирання поверхонь предметів і т. ін. *Целя .. мила лице, шию і рамена м'якою губкою* (І. Франко); *Найбільша дівчинка .. держала в руках губку, яку їй певно дала Олена Іванівна* (В. Винниченко); * У порівн. *Земля, м'яка, як губка, теплішала під ними, нагріваючись від їхніх тіл* (О. Гончар); * Образно. *Вона* [гімназистка] *слухає і вбирає, як губка?* (Р. Андріяшик); // Пористий виріб із поролону або волокон липового лика, люфи, сизалю і т. ін. для миття тіла або поверхонь предметів. *Романовська стерла губкою написане і написала, як бажав учитель* (Ірина Вільде); *Вона* [Рома] *обережно розмотувала йому* [Артурові Пепі] *той брудний посірілий бинт, а потім витирала чоло і скроні мокрою губкою* (Ю. Андрухович); *Екран, розроблений за новою технологією, можна використо-*

вувати як звичайну дошку: писати кольоровими маркерами, видаляти написане спеціальною губкою (з газ.).

ГУ́БКА[3], и, *ж.* 1. Плодове тіло гриба-трутовика, що виростає на стовбурах або корінні дерев і уражає їх. *Пеньки моїх кленів обросли губками, яблуні здичавіли, важка картина постала перед моїми очима* (Ю. Яновський); *Здатність кореневої губки поширюватись через коріння призводить до зараження і загибелі сусідніх дерев* (з наук. літ.).

2. Висушене плодове тіло гриба-трутовика або ґніт чи ганчірка, якими користуються, викрешуючи вогонь. — *Ой дай мені, дівчино, губки, Викресати вогню до люльки* (з народної пісні); *Дід набив її* [люльку] *свіжим тютюном, витягнув кремінь, варену губку, став викрешувати огонь* (А. Шиян).

ГУБКО́М, у, *ч.*, *іст.* Скорочення: губернський комітет. *Інколи можна було побачити Чехівського серед різноманітної публіки на політично-літературних вечірках у залі губкому УКП, де його постать вирізнялась серед студентських та поодиноких робітничих слухачів* (Б. Антоненко-Давидович); *Вранці Данило вийшов за ворота тюрми і зразу ж пішов у губком до Нечуйвітра* (М. Стельмах).

ГУБКО́МІВСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **губко́м.** *Один вірш, — проти міжнародної контрреволюції, навіть у губкомівській газеті надрукували* (М. Стельмах); *Одна з директив, що стосувалася українізації 20-х років, формулювалася так: "У губкомівських журналах матеріали, що стосуються роботи на селі, як офіційні, так і статейні, давати українською мовою"* (із журн.).

ГУБКОМІ́СІЯ, ї, *ж.*, *іст.* Скорочення: губернська комісія. *На початку 1924 р. губкомісія з питань українізації зробила деякі висновки щодо стану українізації в галузі народної освіти* (з наук. літ.); *На кошти губкомісії в 1924 році були відкриті тютюнова фабрика, гуртожитки для підлітків, які працювали на виробництві; визначалися додаткові стипендії для студентів робітфаків і вузів* (із журн.).

ГУБКОНФЕРЕ́НЦІЯ, ї, *ж.*, *іст.* Скорочення: губернська конференція. *Перша губконференція з фізкультури пропонувала насаджувати "найбільш доцільні та доступні види спорту та ігор", серед яких найчастіше згадувались баскетбол і гандбол* (з наук. літ.); *На губконференції П. І. Свистун особливу увагу звернув на необхідність відродження машинобудування, особливо сільськогосподарського* (з наук. літ.).

ГУБКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Те саме, що **губчастоподібний.** *Губкоподібна маса; Губкоподібна основа.*

ГУБНИ́Й[1], а́, е́. 1. Прикм. до **губа́[1]** 1. *Проходячи через рот, голосова хвиля коливається залежно від різних скорочень піднебінних, язикових, губних і жувальних м'язів* (з наук. літ.); // Який виконується губами, діє за участю губ. *Закінчила уроки ж семінарія — і сміх, і крик під музику губну нехитру по класах залунали* (П. Тичина); *З німецьких окопів почулися звуки губної гармонії* (В. Кучер); // Признач. для губ. *Гелперфорт поліз своїми пальцями в сумочку і, крім дзеркальця та губної помади, нічого не знайшов* (А. Хижняк).

2. *лінгв.* Який утворюється з активною участю губ *(див.* **губа́[1]** 1) (про звуки); лабіальний. *Губні приголосні творяться в результаті зближення нижньої губи з верхньою або верхніми зубами. До губних приголосних належать: [б], [п], [в], [м], [ф]* (з наук. літ.); *За місцем творення приголосні звуки поділяються на губні, язикові та глоткові* (з навч. літ.).

Губна́ гармо́ніка (гармо́нька, гармо́шка) *див.* **гармо́ніка[1].**

ГУБНИ́Й[2], а́, е́. Прикм. до **губа́[3]**. *У XVII ст. у Московській державі відбулася реорганізація місцевого управління: земські, губні хати і міські прикажчики стали підпорядковуватись воєводам, які призначалися з центру* (з наук. літ.); *Губних старост обирало населення повіту з місцевих дворян* (з навч. літ.).

ГУ́БНО-ГУБНИ́Й, а́, е́, *лінгв.* Який утворюється неповним зближенням нижньої губи з верхньою або їх змиканням; білабіальний. *Основним варіантом фонеми /в/ є її губно-губний прояв [w], але окремі мовці замість губно-губного вимовляють губно-зубний приголосний [v], який і є факультативним варіантом фонеми /в/* (з наук. літ.); *Залежно від артикуляційних органів губні приголосні поділяються на губно-губні й губно-зубні* (з навч. літ.).

ГУ́БНО-ЗУБНИ́Й, а́, е́, *лінгв.* Який утворюється неповним зближенням нижньої губи з верхніми зубами або їх змиканням; лабіодентальний. *Український губно-зубний щілинний сонорний приголосний [v] дуже часто під впливом російської мови підміняється в мовленні губно-зубним щілинним шумним [v]* (з наук. літ.); *У логопедії розрізняють губно-зубний сигматизм, коли нижня губа піднімається до верхніх різців і утворюється звук, подібний до ф, в* (із журн.).

ГУБОНО́ГІ, гих, *мн.* Клас членистоногих надкласу багатоніжок, які мешкають у ґрунтовій підстилці, під корою дерев або в щілинах між камінням. *Отрута деяких губоногих небезпечна для людини і може викликати оніміння й тимчасовий параліч* (з наук. літ.); *Губоногі захоплюють і утримують здобич за допомогою першої пари тулубових кінцівок, усередині яких розташовані отруйні залози* (з навч. літ.); *Найвідомішими представниками губоногих є кістянка, мухоловка і сколопендра* (із журн.).

ГУ́БОНЬКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **губа́[1]** 1. *Обняв козак Орисю, поцілував у тії губоньки, що наче з самого меду зліплені* (П. Куліш); *Пішов чоловік, роздобув пшона, зварив кашу, ще й молока спражив, приносить. А вона* [жінка] *сьорбнула ложку-дві, надула губоньки і — "більше не хочу"* (Б. Лепкий); *Кругленьке та рум'яне обличчя, з блакитними, як ранкове небо, очима, чорними вузенькими бровами та червоними, як коралі, губоньками, що мимохіть все складалися в усмішку, дихало весною й радістю життя* (А. Кащенко).

ГУБОПОДІ́БНИЙ, а, е. Схожий на губу, губи *(див.* **губа́[1]).** *Квітки жимолості двостатеві, неправильні, по 3–5 у пазухах зрослих листків, запашні; віночок з довгою трубочкою і губоподібним відгином, рожевий або жовтувато-білий* (з навч. літ.).

ГУБОЦВІ́ТІ, тих, *мн.* Родина дводольних перев. трав'янистих рослин із чотиригранними стеблами, супротивним суцільним листям, губоподібними квітками; поширені майже на всій земній кулі; глухокропивові. *Майже всі губоцвіті багаті на ефірні олії* (з наук. літ.); *Хоча губоцвіті досить численні і в тропіках, і в помірно холодних областях, їх справжнє царство — територія від Центральної Азії до Піренейського півострова* (з наук.-попул. літ.); *Деякі губоцвіті використовують у парфумерії та харчовій промисловості (мелісу, лаванду, розмарин, мускатну шавлію, майоран, чебрець, гісоп, васильки справжні та ін.); у медицині (шавлію лікарську, м'яту, материнку, собачу кропиву та ін.)* (з наук.-попул. літ.).

ГУ́БОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **гу́бка[1]**. — *Тільки б мені у сії чорнії оченьки дивитися та їх цілувати, і сі щочечки* [щічечки], *і сі губочки...* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ГУБРІ́Й, я́, *ч.*, *рідко.* Те саме, що **губа́нь.** — *Бачив? — сказав Степан до Василя. — Наш губрій підчепив дочку самого*

Дорошенка, самого головного інженера металургійного заводу (П. Загребельний).

ГУ́БЧАСТИЙ, а, е. Схожий на губку *(див.* **гу́бка**[2] 2); ніздрюватий, пористий. *Процес зварювання лежить в основі древнього способу виробництва заліза, коли нагріту губчасту, пористу масу залізної руди піддавали тривалому проковуванню* (з наук. літ.); *Аїр має товсте губчасте кореневище* (з наук.-попул. літ.); *Залізна руда під час відновлення у доменних печах чи електропечах перетворюється або в переробний чавун, або в губчастий метал (губчасте залізо)* (із журн.).

ГУ́БЧАСТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гу́бчастий;** губчатість. *При аглютинації осад еритроцитів на дні пробірки розташовується нерівномірно, видно шорсткість, губчастість або зернистість його структури* (з наук. літ.); *Удобрювати молодий виноград гноївкою не можна, бо це призводить до перенасиченості ґрунту азотом і як наслідок — до губчастості пагонів, послаблення морозостійкості* (із журн.).

ГУБЧАСТОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який характеризується губчастістю. *Лабораторні дослідження стовбурового відділу головного і довгастого мозку тварин дають можливість встановити губчастоподібні дистрофічні зміни при його ураженні збудником енцелопатії* (з наук. літ.); *Губчастоподібна поверхня; Губчастоподібні переродження мозкової тканини.*

ГУ́БЧАТИЙ, а, е. Те саме, що **гу́бчастий.** *Олійний соняшник має пряме дерев'янисте стебло, вкрите жорсткими волосками, виповнене губчатою серцевиною* (з наук. літ.); *Еритроцити розвиваються з ядерних клітин у червоному кістковому мозку губчатої речовини кістки* (з навч. літ.); *Губчатий шар підберезника спочатку білий, згодом брудно-сірий, на ніжці — темні лусочки* (із журн.).

ГУ́БЧАТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **гу́бчатий.** *Губчатість поверхні.*

ГУВЕРНА́НТ, а, *ч.* Те саме, що **гуверне́р.** *Дитинство Густава пройшло без матері — вона рано померла, тому його вихованням і навчанням займалися спочатку гувернанти* (з наук.-попул. літ.).

ГУВЕРНА́НТКА, и, *ж.* Жін. до **гуверна́нт.** *Настусю вчили вдома дорогі гувернантки та усякі вчительки* (І. Нечуй-Левицький); *Синів віддали до школи, молодша дочка вчилася коло гувернантки* (Н. Кобринська); *— Ви, мабуть, були гувернанткою, що знаєте французьку мову?* (Мирослав Ірчан); // Домашня вчителька, яка займається вихованням дитини протягом дня, переважно у зв'язку з перебуванням батьків дитини на роботі. *Зазвичай гувернантка — спеціаліст з вищою педагогічною або гуманітарною освітою, який має значний досвід роботи з дітьми* (із журн.); *З гувернанткою діти зможуть отримати уважний, професійний догляд і вірного наставника* (з газ.).

ГУВЕРНА́НТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гуверна́нт, гуверна́нтка.** *Я її* [матері] *дуже боявся, — згадував В. Антонович, — тон рішучий, деспотичний настрій, гувернантська звичка виправляти манери* (із журн.); // Який здійснюється за допомогою гувернантів. *Завдяки поширенню гувернантської освіти в Росії у XVII–XIX ст. з'явилася ціла плеяда видатних російських науковців, поетів, письменників, митців, державних діячів* (із журн.).

ГУВЕРНЕ́Р, а, *ч.* У XVIII–XIX століттях — вихователь і домашній учитель дітей у дворянських і заможних родинах, перев. іноземець. *Завдяки тому, що наші тато й мама не були "великими панами", у нас не було ніяких гувернерів, ні гувернанток* (Олена Пчілка); // Домашній учитель, який займається вихованням дитини протягом дня, перев. у зв'язку з перебуванням батьків дитини на роботі. *Незаперечний плюс гувернера — його фізична сила. Він може виконувати роль охоронця дитини, захищаючи її під час прогулянок* (із журн.).

ГУГЕНО́Т, ів, *ч.* Послідовник французьких протестантів-кальвіністів XVI–XVII ст., яких переслідували католицька церква й уряд. [Ф л о р е н т і є ц ь:] *Чи там у вас вважалось за чесноти — дивитись, як палають гугеноти?* (Л. Костенко); *Боротьба гугенотів з католиками переросла у так звані релігійні війни XVI ст., по закінченні яких гугеноти отримали свободу віросповідання* (з наук. літ.); *Герцоги Гізи, не бажаючи допустити політичного посилення гугенотів, організували криваву різню, яка увійшла в історію під назвою Варфоломіївської ночі* (з наук.-попул. літ.).

ГУГЕНО́ТКА, и, *ж.* Жін. до **гугено́т.** *Арешт гугенотки.*

ГУГЕНО́ТСТВО, а, *с.* У Франції в XVI–XVII ст. — одна з течій протестантизму. *У Франції виникло гугенотство, в Англії — пуританство і пресвітеріанство, англіканство. Всі ці течії відрізнялися обрядовістю і були схожими за своєю суттю* (з наук. літ.); *Кальвін провів реформацію у Швейцарії, і його учення поширилось у Південно-Західній Німеччині й Голландії (реформаторство), Франції (гугенотство), Шотландії, Англії та Північній Америці (пресвітеріанство)* (з навч. літ.); *Гугенотство, або точніше, французький кальвінізм, отримало поширення перш за все серед дворянства і городян* (із журн.).

ГУГЕНО́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до гугенотів і гугенотства. *Обидві частини Франції — гугенотський південь та католицька північ — почали боротьбу між собою, виступаючи одночасно проти нового короля Генріха II, який заступив Карла IX* (з наук. літ.); *Репресії герцога Альби в Нідерландах, гугенотські війни у Франції, переслідування лютеран у Німеччині зумовили в XVI ст. масову еміграцію до Англії ремісників, особливо майстрів виробництва сукна* (з наук.-попул. літ.); *Релігійні війни проти альбігойців спустошили південнофранцузькі міста, а гугенотська міжусобиця розладнала всю французьку економіку* (із журн.).

ГУ́ГІТ, готу, *рідше* **ГУ́ГОТ,** у, *ч.* Дія за знач. **гуготі́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Саме в цю мить із темряви блисконуло ясним огнем, потім ударило, і важкий гугот струсонув шахту* (Б. Грінченко); *Все рідне, все — і навіть рогачі Здалися рідними, — і рідний гугіт Солом'яного полум'я в печі!* (М. Рильський).

ГУГНИ́ТИ, ГУГНІ́ТИ, ню́, ни́ш, *недок., розм.* 1. Те саме, що **гугня́вити.** *— Ей, вороно, вороно, знав я твого батька і твою матір, славні люди були! — Угу, — гугнить ворона, а рака кріпенько держить* (О. Стороженко); *— Ач, клятий, винуєшся* [пробачаєшся], *— незлобно гугнив дід Овсій* (Л. Юхвід).

2. Звучати неясно або набридливо, монотонно. *Всі замовкли і стали прислухатися, аж справді десь далеко гугнів ..* [мисливський] *ріг* (О. Стороженко); *Знову гугнить телефон. Тривожні дзвінки* (І. Кочерга).

ГУГНІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гугни́ти, гугні́ти** і звуки, утворювані цією дією. *День за днем тяжче жити Марічці. До хати внадився Петро .. Доводив її до болю своїм .. бездушним гугнінням* (А. Крушельницький); *Андрій з лопатою на плечі .. під гугніння пенсіонерів брів до асфальтових купин* (Є. Пашковський).

ГУГНІ́ТИ *див.* **гугни́ти.**

ГУГНЯ́ВИЙ, а, е, *розм.* Який говорить, співає нерозбірливо, у ніс; гундосий. — *Зав'язала собі світ за тим ледащом... Рябий, гугнявий та ще й злодій* (М. Коцюбинський); *Ранком мене розбудив гугнявий молодий півник* (Л. Первомайський); // З носовим відтінком (про звук). *Маленький сухий панок трохи гугнявим голосом викликає хлопців* (Леся Українка); *В них за спинами тремтів інший згук — гугнявий, протяжний — козацьких труб, проте ординці його вже не чули* (Ю. Мушкетик); *У дітей, які видужали від дифтерії, може статися тимчасовий параліч м'якого піднебіння, що робить голос гугнявим* (з навч. літ.).

ГУГНЯ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* гугня́влять; *недок., що і без прям. дод., розм.* Говорити, співати нерозбірливо, у ніс. *Чийсь благальний, сповнений болю й ляку, голос жалібно гугнявив: — Але, паночку, прошу — ви виділи мої легітимації* (Б. Антоненко-Давидович); — *Ага, ага, — гугнявить старий Лука* (І. Багмут); — *Йду, бачу, — сидить цей страшило, гугнявить якусь пісню* (О. Іваненко).

ГУГНЯ́ВІННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гугня́вити** і звуки, утворювані цією дією. *Коли учень замовкав, миттю прокидався* [вчитель] *і засинав тільки тоді, коли чув нове бекання й гугнявіння* (Валерій Шевчук).

ГУГНЯ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **гугня́вий.** *Ці Штокали, дід Прокіп і баба Ганна (її дражнять Гендзя за гугнявість), мабуть, найскупіші в світі* (Григір Тютюнник); *При паратонзилярному абсцесі виникає гіперсалівація, тризм жувальних м'язів та спостерігається гугнявість* (з навч. літ.).

ГУГНЯ́ВО. Присл. до **гугня́вий.** *З усіх боків тяглися до нього старці: сліпі, безногі — гугняво лебеділи милостині* (З. Тулуб); *Лежала вона спокійно, схрестивши руки на грудях, мов спочивала по важкій роботі, а над нею сільський дяк гугняво читав псалтиря* (Б. Антоненко-Давидович); *Імітуючи скрипучий супровід ліри, Геннадій проспівав гугняво* (І. Волошин).

ГУ́ГОЛ, а, *ч., мат.* Число, яке в десятковій системі числення відображається одиницею зі 100 нулями, або становить 10 в 100 ступені. *Дев'ятилітній Мілтон Сіротта увійшов в історію математики не лише тим, що придумав назву числу гугол, але й тим, що запропонував ще одне число — гуголплекс, яке дорівнює 10 у ступені гугол, тобто одиниці з гуголом нулів* (з наук.-попул. літ.); *Гугол більше, ніж кількість елементарних частинок у відомій нам частині Всесвіту* (із журн.).

ГУГОЛПЛЕ́КС, а, *ч., мат.* Число, яке в десятковій системі числення дорівнює 10 у ступені гугол, тобто одиниці з гуголом нулів. *У фантастичному фільмі "Назад в майбутнє — 3" Еммет Браун говорить про Клару, що вона одна на гуголплекс* (з Інтернету).

ГУГОНІ́ТИ, ни́ть, *недок.* Те саме, що **гуготі́ти.** *Жорна гугонять на поставах монотонно цілу добу* (І. Волошин); *Носили* [сталевар і його підручні] *в піч легесенькі пірамідки руди, від яких мартен ще дужче гугонів і ревів* (П. Загребельний); *Коли діти зачули, як гугонить полум'я, й побачили чорний дим, що цівками поповз у житло, — розгубилися* (з газ.).

ГУ́ГОТ *див.* **гу́гіт.**

ГУГОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гуготі́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Десятки вогняних рук обхопили зі всіх боків зелену купу, .. а далі зіллялись в одне здорове полум'я, котре з страшним гуготінням .. накинулось на виноград* (М. Коцюбинський); *Все воно зливалося в якесь неясне гуготіння звуків, наче річка греблю прорвала і повінь котиться на містечко* (Б. Лепкий); *Гуготіння полум'я, тяжкі навали диму, оглушливі удари, свист осколків* (М. Бажан); *Хай навколо вирує металеве гуготіння — вона нічого не чує* (А. Хижняк).

ГУГОТІ́ТИ, оти́ть, *недок.* Створювати, видавати протяжні, одноманітні звуки, шум, гул. *В грубі повно вогню, аж гуготить* (М. Коцюбинський); *В землянках світилося світло від пересувної електростанції, мотор якої гуготів десь недалеко, перемагаючи виття бурану* (Іван Ле); * Образно. *Далеко попереду глухо гуготів фронт* (О. Гончар).

ГУ-ГУ́, ГУ-ГУ-ГУ́, *виг.* Звуконаслідування, що передає гудіння вітру, звуки предметів, які гудуть, гуготять, а також відповідні звукосполучення у вимові людини. *Гу-гу-у-у! — загуло Віхало, і все кругом його закрутилося* (Панас Мирний); — *Гу-гу-гу! — в дворі гуділо* (І. Франко); *..Гу-гу! — трубить над ним вітер, бляхою гримить... Гу-гу!..* (С. Васильченко); *По дорозі — Паровози: — Гу-гу-гу! — Відкрита путь* (І. Нехода).

◊ **(1) Ні (ані) гу-гу́:** а) *(кому і без дод.)* нічого не говорити; мовчати. *Повагавшися трохи, розповіла* [Оксана] *все про чоловіка, що в гречці їхній ховається. Дід замислився. Велів більш нікому — ні гу-гу* (А. Головко); *Чоловічок дуже дивний. Він завжди мовчав, як пень: Ні гу-гу, анітелень* (П. Глазовий); *Зізнався я їй про нічного гостя і взяв з неї слово нікому про це ані гу-гу, навіть тітці* (В. Логвиненко); б) не виявляти себе, затаїтися. *Турн з серця скреготав зубами, Що в кріпості всі ні гу-гу; А стін не розіб'єш лобами* (І. Котляревський); *І танки важко під заграву Пішли по м'ятому снігу, Де ворог ліг і ні гу-гу* (А. Малишко); — *Чули? — прошепотів Славко. — За мною!.. Він став навколішки, поповз по бетону .. — Тихенько щоб, як миші. Ні гу-гу!* (О. Бердник); в) нема жодних вістей від кого-небудь, звідкись. — *Ждемо місяць, ждемо три місяці, ждемо півроку, ждемо рік — ні гу-гу! Мовчить...* (Ф. Маківчук); *Ні морозу, ні снігу... і ні гу-гу, ізнов вісті ніякої!* (Г. Колісник).

ГУ-ГУ-ГУ́ *див.* **гу-гу́.**

ГУГУ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гугу́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Дідько зробився мовби навіжений: цілісінькі ночі з гугуканням і дражливим сміхом невгамовно гасав по дахах* (В. Дрозд); *Весна приходить з гугуканням голубів, безустанним дзвінким цівканням горобців і запахом квітнучого верболозу у лузі* (з газ.).

ГУГУ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Повторювати "гу-гу". — *Гу-гу-гу! — гугукала баба Оришка, лежачи на полу* (І. Нечуй-Левицький); *Їй ввижалось вже навіть, як задоволений синок її розкидається на білих пелюшках, сміється, гугукає на всю хату* (Л. Яновська).

ГУГУ́КНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **гугу́кати.** *Дід вдоволено гугукнув, коли монети дзвінко впали на дно металевої посудини в його руці* (із журн.).

ГУГУ́ПНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Упасти з гуркотом. *Враз уся сила, яка в чортів була, змаліла, скеля вислизнула з рук і гугупнула серед лісу на пагорбі* (з легенди); *Олелько вдав, наче його не знати як сильно штовханули, й гугупнув .. на підлогу* (Ю. Винничук).

ГУД, у, *ч., рідко.* Те саме, що **гудíння.** *Трактори орють — виповнили степ могутнім гудом моторів* (А. Головко); *Я чую темний гуд лісний, І шепіт втомлений ялини* (М. Бажан).

ГУ́ДВІЛ, у, *ч., екон.* Умовна вартість нагромаджених у приватному підприємництві нематеріальних активів (престиж, імідж торгової марки, кількість і вагомість ділових зв'язків, доброзичливість, прихильність клієнтури і т. ін.), які забезпечують успішну діяльність бізнесу. *Гудвіл зале-*

жить від рентабельності та фінансової стабільності фірми, міцності торговельних зв'язків, репутації серед покупців та постачальників, місця знаходження фірми тощо (з навч. літ.); *Гудвіл у діловому світі розглядається як вартість ділової репутації фірми* (із журн.).

ГУДЕ́ЦЬ[1], дця́, *ч., заст.* Музикант, який грає на гуслях або гудку *(див.* **гудо́к[2]**). *Коли почнуть грати скоморохи, гудці і перегудниці, люди, перервавши плач, починають скакати, танцювати і в долоні бити* (О. Воропай); *І гудець по струнах вдарив! Наче вітер у негоду, Загула невпинна пісня — Пісня вільного народу* (М. Вороний); *Як сольний інструмент гудець широко використовувався в музичній практиці скоморохів Київської Русі* (з навч. літ.).

ГУДЕ́ЦЬ[2] дця́, ч. Той, хто гуде (у 2 знач.), подаючи сигнал. *Птичі пісні сколихнули нараз дерева від приземка до верховіття, здавалося, тисяча сопілок, притулених до уст невидимих гудців, щебече насипом, щебече.*(К. Гриневичева); *Два гудці, тримаючи довгі труби, давали не сигнал до відступу, а клич до бою, врочистий і дзвінкий клич* (І. Білик).

ГУДЖАРА́ТЕЦЬ *див.* **гуджара́тці.**

ГУДЖАРА́ТІ, *невідм., ж.* Одна з новоіндійських мов; офіційна мова штату Гуджарат в Індії. *Носії гуджараті проживають у багатьох великих містах Індії (Бомбей, Пуна, Бангалор, Мадрас, Калькутта) і за її межами* (з наук.-попул. літ.); *Мовою гуджараті розмовляє 46,5 млн. осіб (станом на 1997 рік), що робить її 26-ю за кількістю носіїв цієї мови у світі* (з наук.-попул. літ.).

ГУДЖАРА́ТКА *див.* **гуджара́тці.**

ГУДЖАРА́ТЦІ, ів, *мн. (одн.* **гуджара́тець,** тця, *ч.;* **гуджара́тка,** и, *ж.).* Представники однієї з найбільших націй Індії; живуть перев. у штаті Гуджарат. *Гуджаратці є однією з найчисленніших націй Індії* (з наук.-попул. літ.); *У 1961 р. території, на яких живуть гуджаратці, було об'єднано в один штат* (із журн.).

ГУ́ДИНА, и, *ж., збірн.* Стебла, гілки виткої, повзучої або сланкої рослини (перев. родини гарбузових); огудина. — *Гарненько намніть йому, шибеникові, уші: хай не лазить по чужих городах та не псує на огірках гудини* (С. Васильченко); *І чого-чого там тільки немає: рябі, чорні, білі кавуни (правда, ще зелені, лежать у ямках під гудиною, як немовлятка в колисках)* (В. Винниченко); *Маленькі кущики буйно розрослися, довгу цупку гудину рясно вкривали жовті квіточки й на землі лежали .. великі світло-зелені огірки* (Б. АнтоненкоДавидович).

ГУ́ДИННЯ, я, *с., збірн.* Те саме, що **гу́дина.** *Знову збираєм городи. Білу картоплю копаєм, Носим в мішках на підводу, Гудиння в купу стягаєм* (М. Гірник); *На баштані, під лісом, дощ прибив гудиння* (В. Земляк); *Вранці виходили на город, і те поламане гильце з паперовими прикрасами, вже зів'яле, похнюплено лежало на грядці, а з молодого гудиння усміхливо визирали жовті квіточки* (Є. Гуцало).

ГУ́ДИТИ, джу, диш, *недок., кого, що і без прям. дод.* Виносити осуд, виражати незадоволення; ганити; протилежне хвалити. *Вже сонце низенько, Вже вечір близенько, Чом ти не виходиш, ти моє серденько? Чи ти мене судиш? Чи ти мене гудиш? Чи з мене смієшся?* (з народної пісні); *Омелян говорить так, що не розбереш, чи хвалить, чи гудить жінку* (М. Стельмах); *Привів я стригуна до підвід, і землячки почали оглядать: інші хвалили, .. інші гудили* (з мемуарної літ.).

Суди́ти і (та) гу́дити *див.* **суди́ти.**

ГУДІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гуді́ти** 1, 2 і звуки, утворювані цією дією. — *А-а-а! — закричала Саня, але крик її потонув у гудінні, шипінні й свисті паровоза* (В. Собко); *Поміж ними* [козаками] *шастали якісь незнайомі людці в козацькому і міщанському вбранні, й стояло гудіння, козаки перегукувалися через голови* (Ю. Мушкетик); *Почув сипке гудіння — вже прокинулися мухи* (Валерій Шевчук).

ГУДІ́ТИ, ГУСТИ́, гуду́, гуде́ш, *недок.* 1. Видавати довгі протяжні низькі звуки. *Надворі негода страшенна, сніг, дощ, лютий вітер гуде* (Леся Українка); *Щось стороннє, настирливе почало густи, шипіти, намагаючись звернути на себе увагу* (С. Васильченко); *Моталка починає густи нервово в моїй руці* (Ю. Яновський); *Перед вікнами хати росли черешні, гуділи над ними бджоли* (А. Шиян); *У полі тихому гуде десь молотарка одинока* (І. Гончаренко); // *перен.* Одночасно голосно розмовляючи, створювати загальний гомін. *Як ми бралися, то гули, як голубочки, і до смерті будемо густи: гулю-гулю, моя старесенька!* (М. Старицький); *Народ гомонить, гуде, як бджоли в улику* (І. Нечуй-Левицький); // Лунати протяжно, на низьких нотах. — *Ох, ох, — гудів, мов з труби, голос Килини Макарівни* (Яків Баш); — *Давиде, чуєш, Давиде, вставай! Уже ранок! — гуде її глибоке контральто* (М. Стельмах); — *Пива! — гудів броварник Гарбуз. — Ячного пива!* (Б. Левін); // *безос.* Про відчування такого звуку. *Здається, Федір і захмелився добре на сьогодні .. В голові тільки гуде та на серці холоне* (Панас Мирний).

2. Видавати протяжні низькі звуки, сигнали за допомогою спеціального пристрою. *Над степом липневим І тиша, і спека, Гудуть паровози далеко-далеко* (І. Муратов); *Хлопець надув шкіряний міх і подивився на Великого князя. Гуди, — сказав той. — Якої? — Гуди якоїсь там...* (І. Білик); *Посаджавши на плоти своїх триста воїв* [воїнів], *він переплив з ними вдосвіта на київський бік, звелівши густи в усі гудки та дудки, які тільки були в полку* (І. Білик).

3. *перен., розм.* Безперервно нити, ломити, боліти. *Ура! Сьогодні вперше вибив норму! Тіло аж гуде!* (А. Крижанівський); *Я відчуваю себе геть вимотаним. Тіло пашить нездоровим жаром, м'язи гудуть від перенапруження, на щоці печуть подряпини* (Л. Дереш); // *безос. В мене в попереці аж гуде!* (О. Коломієць).

4. *перен., жарт.* Гучно відбувати, проводити вечірку, свято і т. ін. *Гуділи цілу ніч: вечірка видалася на славу* (із журн.).

◊ **Аж гай гуде́ (шуми́ть)** *див.* **гай[1]; [Аж] но́ги гуду́ть** *див.* **нога́; [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях)** *див.* **свисті́ти; Джмелі́ гуду́ть у голові́** *див.* **джміль.**

ГУДКОВИ́Й, а́, е́. Стос. до гудка *(див.* **гудо́к[1]**). *На знак протесту ми з одногрупниками вдавалися до стукання ложками, мовчанки, гудкового страйку, іноді навіть відмовлялися від їжі* (з газ.).

ГУДЛИ́ВИЙ, а, е. Який характеризується гудінням. *Велетень ішов розважно, біля нього ступав Лаврентій, а ззаду, на відстані, — гудлива, як рій, юрба* (Валерій Шевчук); *Гудливий рій мух.*

ГУДНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* Однокр. до **гуді́ти** 1, 2, 4. *Гуднув двигун стабілізатора — гвинтівка ожила* (із журн.); *Машина обережно гуднула* (із журн.); *Добре вчора ми гуднули!* (з Інтернету).

ГУДО́К[1], дка́, *ч.* 1. Механічний пристрій для подавання сигналів. *Вже гудок на паровозі переривчасто гуде* (Н. Забіла); *Фабрика* [штучного шовку] *виробляла делікатні речі, тому й голос її гудка був дуже делікатний* (О. Іваненко); — *Отак заводські гудки у нас над Дніпром: на дощ — хриплять, а на добру погоду — співають лунко* (О. Гончар).

2. Протяжний звук, що утворюється за допомогою такого пристрою. *Знадвору долетів гудок автомобіля* (О. Донченко); *О, ті телефонні гудки. Знайомі до моторошної відрази, до нервового дрожу. Скільки разів вони будили мене серед ночі, зривали із постелі, кидали сонного в ніч, у дощ, у сніговицю* (Ю. Мушкетик); *Паротяг дав короткий гудок, вагони стукнулись буферами й покотились вперед, набираючи чимраз більшої швидкості* (Б. Антоненко-Давидович); // Такий звук як сигнал про початок або кінець роботи, відправлення потяга тощо. *Після гудка робітники зібралися в клубі* (П. Панч); *Прощальний гудок, тьотя ще встигла тицьнути Марії в руки роман Октава Фейє.., яким сама дуже захоплена* (М. Слабошпицький).

◊ **(1) Від гудка́ до гудка́ <Від дзвінка́ до дзвінка́>** — від початку до кінця, весь час; повністю. *І Чинбас місяць — від гудка до гудка — одтарабанив у цеховій підсобці* (М. Рудь); *Свій внесок у будівництво цього світу зробив і чоловік Мар'яни Ананій — провоював "від дзвінка і до дзвінка"* (Б. Харчук).

ГУДО́К[2], дка́, *ч.* Старовинна скрипка з трьома струнами. *Над возами напинали шатра, челядники та холопи прив'язували осторонь коней і волів, розставляли короби з начинням, а дехто грав на гуслях та гудках, скликаючи охочих* (І. Білик).

ГУДО́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **гудо́к[2]**. *Людські голоси почали розрізнятись, вереск гудочних смичків, свист сопелей-кугичок та веселе калатання бубона* (Ю. Логвин).

ГУДО́ЧНИК, а, *ч.* Музикант, який грав на гудку *(див.* **гудо́к[2]**). *А він* [Рогволод] *не дуже вболівав державними справами, оточив себе пройдисвітами, бавився скоморохами й гудочниками* (І. Білик).

ГУДРО́Н, у, *ч.* Чорна густа, смолиста речовина, яку одержують після перегонки нафти; використовується в будівництві шляхів, у гумовій промисловості і т. ін. *Залитий рідким гудроном шлях стелився по середині рівної розлогої вулиці* (Ю. Смолич); *На розтрощеному вибухом даху плавився гудрон* (В. Яворівський); * У порівн. *Вася Деркач був-таки темний, як гудрон, і перебував під впливом своєї двоюрідної бабусі* (В. Нестайко); // *розм.* Шлях, покритий такою речовиною. *Сотні тисяч машин мчать по впорядкованих полтавських шляхах, шосе і гудронах, обсаджених деревами* (І. Цюпа).

ГУДРОНА́Ж, у, *ч.* Те саме, що **гудронува́ння.** *При поверхневому гудронажі готове шосе покривають зверху гарячою смолою* (із журн.); *Глибокий гудронаж дороги здійснюється на основі спеціально приготовленої суміші щебеню і смоли* (із журн.).

ГУДРОНА́ТОР, а, *ч.* Ручна, автомобільна або причіпна машина для транспортування бітумних матеріалів та рівномірного розміщення їх по дорожному покриттю при будівництві чи ремонті доріг. *Кожен гудронатор оснащується особливою теплоізоляційною цистерною для зберігання бітуму в водянистому стані при високій температурі* (з наук.-техн. літ.); *Гудронатор складається із системи обігріву бітумного матеріалу та системи його розподілу* (із журн.).

ГУДРО́ННИЙ, а, е. Те саме, що **гудро́новий.** *На паливних складах теплоелектростанції сьогодні зберігається ще понад 1300 тонн гудронних залишків* (з газ.); *Вітер клонить буйне жито На гудронний шлях...* (І. Вирган); *За невеличкою плантацією карликових кофейних деревець шосе перетяло інше — гудронне* (Ю. Смолич).

ГУДРОНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гудронува́ти.** *Пройшовши понад річкою, вони вийшли на гудроноване шосе* (М. Трублаїні); *Дорога, яка вела до котеджного містечка, була гудронованою* (із журн.).

ГУДРО́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **гудро́н;** гудронний. *Великою екологічною проблемою на Львівщині є гудронові озера, де назбиралося вже кілька десятків тонн кислих гудронів* (із журн.); * Образно. *Дорого, моя непокірна рідня, Гудроновий гетьман просторів!* (І. Драч); // Покритий гудроном. *Чи буде то маленька стежина, що побігла в поля, чи сучасна гудронова траса* (О. Гончар).

ГУДРОНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гудронува́ти.** *Гудронування промерзлої дороги або доріг з памороззю чи снігом призводить до зниження якості гідроізоляції дорожнього полотна* (з наук.-техн. літ.); *За ініціативою інженера В. І. Зуєва у 1904 році вперше у світовій практиці здійснили гудронування бруківки Французького бульвару в Одесі* (із журн.).

ГУДРОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* Покривати гудроном. *Витирав* [Храпков] *піт і з цікавістю оглядав роботу шляховиків, що гудронували вулиці Ташкента* (Іван Ле); *Для гідро- та теплоізоляції труб слід гудронувати лише їх частини між з'єднаннями (*з наук.-техн. літ.).

ГУДРОНУВА́ТИСЯ, у́ється, *недок.* Пас. до **гудронува́ти.** *На початку XX ст. в оновленому місті Дніпропетровськ будувалися нові, величезних розмірів будинки, гудронувалися дороги* (з наук. літ.).

ГУДУ́ЧИЙ, ГУДЮ́ЧИЙ, а, е. Який гуде. *Стіни німі, вікна німі; один гудучий, лютий зимній вітер розносить .. жіночу пісню, жіночий жаль...* (І. Нечуй-Левицький); *Семенові хотілося бачити навколо густий гудючий натовп* (Л. Смілянський); *Справді мовби нічого вже для нас не існує, тільки ця швидкісна траса, її нескінченність, її гудучий, зникаючий у темряві бетон* (О. Гончар).

ГУДЮ́ЧИЙ *див.* **гуду́чий.**

ГУЖ, а́, *ч.* Міцна мотузяна або ремінна петля на хомуті, до якої кріпляться дуга та оглоблі, або петля для кріплення весла в човні. *Узявся за гуж — не кажи, що не дуж* (прислів'я); *Збруя в порядку, коні вгодовані, Круто риплять ремінні гужі* (М. Шеремет); *Виготовленням хомутів, гужів, шлей, сідел, віжок, посторонок, нашийників (нашильників), нагрудників, дуг, батогів і т. ін. займалися на Україні лимарі* (з навч. літ.).

◊ **Скрути́ти на гужа́** *див.* **скру́чувати; Тягти́ в оди́н гуж** *див.* **тягти́;**

ГУЖВА́, и́, *ж.* Запарені у гарячій воді або запечені на вогні довгі гілки або молоді стовбурці дерев, які використовувалися для зв'язування, стягування чогось; гужівка. *Князь Ярополк велів поставити на укоті й в'язати між собою мотузами й гужвою більш як п'ятсот лодій* (С. Скляренко); *Найбільш архаїчним засобом пересування водою для українців є пліт, який формували з кількох колод, з'єднуючи їх канатами, гужвою, мотузками з лика* (із журн.).

ГУЖЕ́М, *присл.* На возах, на санях за допомогою живої тяглової сили. *Дальший переїзд до самого Пекіна також відбувся гужем, у двоколісному візку без ресор* (з наук.-попул. літ.); *Всі вантажі з центру Росії до її далекосхідних околиць відправляли по річках і гужем на конях через Сибір та Охотськ, а далі морем на суднах* (з навч. літ.); // Волоком. *По кругляках тягли гужем широкогорлу гармату* (М. Старицький); *Та так човни, укупі з вантажем, на ковзанах потягли гужем* (Л. Костенко).

ГУЖІ́ВКА, ГУЖО́ВКА, и, *ж.* Розпарена гілка, лоза, яку використовують для зв'язування жердин; гужва. *Парубки ключин чотири вирубають, гужівками зв'яжуть да бато-*

гів два, да на батоги прив'яжуть дошку, да й гойдаються (Ганна Барвінок); *Бокораші, здебільшого старі, поважні люди, босі, в одних сорочках і куцих штанях, в'язали гужівкою колоди* (С. Скляренко); // Скручена в кільце розпарена гілка, лоза, якою кріпляться дерев'яні частини чого-небудь. *Хвіртка в городець, що повисла на одній гужовці, пошарпана вітрами, обмита дощами стріха — все нагадувало Василеві, що господар він поганий* (І. Чендей).

ГУЖОВИ́Й, а́, е́. 1. Стос. до гужа. *Гужове кріплення.*

2. Який складається з возів, саней і живої тяглової сили. *Наша машина вплуталась у довжелезну гужову валку на шляху* (Л. Первомайський); *У гужовому транспорті як тягу використовують силу упряжних тварин (коней, волів, буйволів, верблюдів, ослів, мулів, оленів, собак та ін.)* (з наук.-попул. літ.); *Рух гужового транспорту в темну пору доби чи в умовах недостатньої видимості на дорозі призводить до транспортних пригод* (з ґаз.); // Який здійснюється живою тягловою силою (на возах, санях і т. ін.). *Гужові перевезення;* // Признач. для їзди на возах, на санях. *Гужовий міст; Гужові шляхи.*

ГУЖО́ВКА *див.* **гужі́вка.**

ГУЗАПА́Я, ї, *ж.* Сировина, одержана зі стебел бавовнику, яка використовується як дешеве паливо, а також в різних сферах виробництва. *Найперспективнішими видами сільськогосподарських відходів для використання в енергетиці є гузапая, рисова та пшенична солома, а також деякі інші рослини* (із журн.); *На узбецько-китайському підприємстві налагодили виробництво будівельних плит із лакричного жому та гузапаї* (з газ.).

ГУЗИ́Р, я́, *ч.* 1. Нижня товста частина снопа. *Підбивала* [Ярина] *колосся, поперек швидко клала перевесло, коліном придавлювала гузир* (О. Десняк); *Перекинув на засторонок сніп, легко і навскіс, щоб ні колос, ні гузир не зачепили матері* (М. Стельмах); *Невідомо, коли хата востаннє і вкривалася, солома вляглася, спресована часом у монолітну масу, позеленену де-не-де мохом, увінчану по гребеню міцними гузирями очеретяних снопів* (О. Гончар).

2. Місце, де зав'язаний мішок, вузол на мішку. *Вхопивши за гузир міцно зав'язаний лантух, вони поволокли його по воді до берегової западини* (П. Колесник); *Він* [Морятин] *мовчки взяв шкіряний міх, який тримав один з отроків, ступив до київського князя й розв'язав ремінний гузир* (І. Білик).

3. Ріг мішка, ятера і т. ін. *Скрут лучився йому в жнива..: мало не всі гузирі в ятерах погнили, а хліба в хаті не було й шматка* (Л. Яновська); *Стоячи на возі, він узяв свій мішок за гузирі, витрусив з нього скарби на ящики, став перебирати* (О. Гончар).

ГУ́ЗКА, и, *ж.* 1. Хвостова частина тулуба птаха; гузно, зад. *Здорові життєздатні курчата мають закриті пупки, рівні міцні ноги, дзьоб, а також суху гузку* (із журн.); * У порівн. *Рот у нього був наче куряча гузка, а зуби криві й чорні* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Князь ішов хідником, викидаючи палицею, обличчя його було погідне, .. вуста стулялись у курячу гузку* (Валерій Шевчук).

2. Зайвий кінець, хвостик у літери при її відливанні. *Відрізати гузку літери.*

3. Тупий кінець огірка, помідора і т. ін. *На столі поналивано горілкою, понакришувано хліба, .. валялися недоїдені гузки з огірків* (Панас Мирний).

ГУ́ЗКОВИЙ, а, е. Стос. до гузки (у 1 знач.). *Гузкове пір'я.*

ГУ́ЗНО, а, *с., вульг.* Частина тулуба людини нижче спини. *— Шила в отамани! Шила! — кричали збоку. — А в гузно тобі шила не хочеш? — заперечив старий козак Карпо Тихий. Юрба зареготала* (О. Довженко); *— Гузно твоє нешмаговане! — розсердився Роман* (М. Стельмах); *Полевод на шкапі, під гузном мішок* (Б. Харчук); *— Євтихій? Він і на коня не злізе, таке гузно роз'їв* (І. Білик).

ГУК, у, *ч.* Сукупність багатьох звуків різної частоти й сили. *Пролетіли величезним табуном дикі гуси у плавні на ніч і виповнили повітря дивним гуком* (М. Коцюбинський); *Весна моя плодами заважніла. Труснеш — западають, в повітрі стане гук* (М. Вінграновський); // Безладне звучання людських голосів. *Гей, гук, мати, гук, Де козаки п'ють* (з народної пісні); *Народ зійшовсь та гук такий підняв, Мов цілину п'ять плугів орють* (Є. Гребінка); *Гонів двоє — і ярмарковий гук затихає, як писк комариного рою* (С. Васильченко); // Звук людського голосу; сильний поклик. *Уважливо* [уважно] *слухайте гук Його голосу, і грім, що несеться із уст Його* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Благословіть колядувати! — носиться її гук вподовж улиці* (Панас Мирний); *Вийди ж скоріше, о друже бажаний, Вийди на тихий мій гук* (І. Кочерга); *Повернули човна, попливли на гук веселого й гостинного Хворощі* (В. Близнець); // Сильний звук, шум, створюваний яким-небудь предметом. *В селі бевкнув дзвін на ґвалт і жалібно розлився його гук по полі, попід лісом* (І. Нечуй-Левицький); *Ось раптом ступив* [Тепа] *до мене і з гуком ударив лівою рукою по комоді* (В. Винниченко); *І туди, де кручі й скелі, Дійде гук сокир* (Б. Антоненко-Давидович).

○ **(1) Не гук,** *у знач. присл., діал.* — небагато, мало. *Тут новин не гук* (І. Франко).

ГУКАНИ́НА, и, *ж.* Сильний гомін багатьох голосів. *Гуканина не вщухала* (із журн.).

ГУ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гу́кати** і звуки, утворювані цією дією. *Гукання гармат стихло* (В. Винниченко).

ГУКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гука́ти** 1 і звуки, утворювані цією дією. *— І-гі-гі-і! — почулося знизу в відповідь тонке, верескливе гукання, й незабаром парубки побачили в долині гурток дівчат* (М. Коцюбинський); *Коли се раптом стихло гукання, І весь люд мов чекає чого* (Леся Українка); *Вітер .. вертав до Васьки його гукання: — Тату-у-у!* (І. Микитенко); *Ні на стук, ні на гукання комендант будинку не з'явився* (М. Трублаїні).

ГУ́КАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Видавати сильні, різкі звуки, шуми і т. ін. *Грім на весь світ гукав, блискавиці безперестанку світили* (Панас Мирний); *Степан виходить з долішнього рундука. Мати киває йому, щоб помалу йшов, не гукав* (Леся Українка).

ГУКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *що і без прям. дод.* Голосно вимовляти, виголошувати які-небудь слова, звуки до кого-небудь. *— Добридень, кумо! — Вовк гукає, — Той снить, хто щастя має!* (Л. Глібов); *Його помітили з грузовиків і привітно замахали руками, щось почали гукати* (В. Кучер); // *кого.* Голосно кликати кого-небудь. *Оце в неділю збираюсь було на музики, підійду до ліси й гукаю Карпа* (М. Коцюбинський); *Вони починають гукати Вустимка, але він мовчить* (І. Багмут); // *з інфін., зі спол.* Голосним викрикуванням пропонувати комусь що-небудь, запрошувати когось куди-небудь і т. ін. *Тому заманулося того, тому другого. Гукають прислужникам мерщій подавати* (Панас Мирний); *Петрусь почав підбігати, гукаючи, щоб Гапочка його наздоганяла* (Ю. Яновський).

2. *на кого, розм.* Голосно лаяти кого-небудь, кричати на кого-небудь. *Німець розлютувався, гукає на наймитів, збавляє всім плату на поправку машини* (Панас Мирний); *— Якби не гукати на вас, не думати за вас, то було б з вашої роботи стілько* [стільки] *потіхи, як із торішнього снігу* (І. Франко); *Жінки злякано гукали на метушливу дітвору* (Олесь Досвітній).

◊ **Говори́ти (співа́ти, гука́ти** *і т. ін.)* **баса́** *див.* **говори́ти.**

ГУ́КІТ, коту, *ч., рідко.* Сильний гомін багатьох голосів; сильний шум. *У передмісті вулиці вузенькі. Такий там брязкіт, гуркіт, гукіт, дзенькіт* (Л. Костенко).

ГУ́КНУТИ, ну, неш, гу́кне́, *док., розм.* Однокр. до **гу́кати.** *Як понесуть товариша В нову світлицю, Загомонять самопали, Гукнуть гаківниці* (Т. Шевченко); *Навколо здригнулась земля... Гукнули гармати удруге* (М. Старицький); *Паровоз гукнув, поїзд рушив* (С. Журахович).

ГУКНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., кого і без прям. дод.* Однокр. до **гука́ти.** — *Зіньку! Хочеш полуднувати? — гукнула Гаїнка десь із-за дерев* (Б. Грінченко); *Полковник гукнув, щоб принесли люльку* (П. Кочура); *Гафійка гукнула подругу* (П. Козланюк); *Лейба гукнув на політників, і довгі ряди дівчат та парубків заворушились і наче посипались до куреня* (І. Нечуй-Левицький).

ГУКОНУ́ТИ[1], не́, *док., однокр., розм.* Підсил. до **гу́кнути.** *Гуконула гаківниця* (Сл. Гр.); *Що тепер із ним зробилось! Де в біса й сила тая ділась! А то було як гуконе* (Л. Глібов); *Аж ось ударили в дзвін. Зично та гучно гуконув він на всю околицю, оповіщаючи людям про свято* (Панас Мирний).

ГУКОНУ́ТИ[2], ну́, не́ш, *док., однокр., кого і без прям. дод.* Підсил. до **гукну́ти.** *Думала вона думала, та як гуконе щосили: — Хазяїн! Шинкарю!!* (О. Кониський); *— Вассси-и-лю! — гуконув Івась своїм чистим і тонким голосом, аж луна роздалася* (Панас Мирний).

ГУЛ, у, *ч.* Віддалений або тривалий шум, перев. внаслідок злиття багатьох одноманітних або різнорідних звуків. *Мелашка заспівала пісні. Пішов гул по лісі і розлився по долині срібною луною* (І. Нечуй-Левицький); *В залі прокотився тихий гул задоволення* (В. Кучер); *Кулеметна стрілянина зливається в суцільний гул* (І. Багмут).

ГУ́ЛИЙ, а, е, *діал.* Безрогий. *Було жало стріли тонше від голки, й затруїли жало квашеним молоком, узятим з гулої корови, од нього же спасу нема* (І. Білик); *Корова тільки й залишилася. Ряба була корова, гула, без одного рога* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **гу́ла,** лої, *ж.;* **гу́лий,** лого, *ч.* Безрога худоба. *Запрігши гулих, він ну переліг орати!* (П. Гулак-Артемовський).

ГУ́ЛІ[1], ів, *мн., розм.* Веселе, з розвагами, танцями і т. ін. проведення часу; гульки, гульбощі, гулянка. [С а в к а:] *Дурний якийсь вигадав ті гулі проти ночі!* (С. Васильченко); — *Отак за гулями й робити ніколи. А вдома, мабуть, свині голодні гудуть* (О. Донченко); — *Поки не почалася жнив'яна пора, молодь охоче затіває гулі* (О. Гуреїв); — *Гулі мені припини..! Станеш хліб заробляти, тоді й волочись, а доки мій жереш — дзуськи!* (Григорій Тютюнник); *Місько вчився грати на скрипці, вчився співати, ще ж і школа, і, врешті, часу в нього на вуличні гулі було обмаль* (Ю. Покальчук).

ГУ́ЛІ[2], *невідм., дит., розм.* Те саме, що **гуля́ти.** *Не плач, дитинко, гулі підемо* (Сл. Гр.).

ГУ́ЛІ[3], гу́лів, *мн. (одн.* **гу́ля,** і, *ж.), нар.-поет.* Голуби. *Ой люлі, ой люлі, налетіли гулі, сіли на воротях в червоних чоботях* (з народної пісні); *Люлі, люлі, люлі, прилетіли гулі, гулі, гулі, голуби, сірі, білі та рябі* (Н. Забіла).

ГУ́ЛІ[4], *виг.* Уживається для кликання голубів. *Гулі, гулі, голуби, ви летіте сюди!* (Сл. Гр.).

ГУЛКИ́Й, а́, е́. Який створює гул. *Мов рої ті гулкі, Де і брались полки* (І. Манжура); *І журавлів гулка навала Ключем віталася здаля* (А. Малишко); *Цей дерев'яний, гулкий, мов палуба, міст мав для Ібрагімова свою звабу* (О. Гончар).

ГУ́ЛКО. Присл. до **гулки́й.** *Пані, глянувши на неї, зареготалася, дзвінко, гулко так залилася...* (Панас Мирний); *На другий день мало не все село зійшлося перед волостю і, гулко розмовляючи, чекало старости і писаря* (В. Винниченко); *Кімнату відчиняли весною, вона була простора й порожня, в ній відкликався гулко гомін міста* (С. Тудор).

ГУЛЬБА́, и́, *ж., розм.* Веселе, галасливе гуляння, що супроводиться випивкою; гульбощі. *Гульба точилась до самого світу* (Марко Вовчок); *Оселився староста в моїй хаті — захиталися стіни від гульби та пиятцва* (І. Муратов); — *Приходь і завтра, дяче! Поспіваєш віршів та пісень, бо без тебе нам гульба не гульба!* (Валерій Шевчук).

ГУ́ЛЬБИСЬКО, а, *с., розм., зневажл.* Те саме, що **гульба́.** *Це гульбисько, яке розпочалося, було схоже на всі інші* (Ю. Мушкетик); *Весілля дочки старости села перетворилося на гульбисько з 400 чоловік* (з газ.).

ГУ́ЛЬБИЩЕ, а, *с.* 1. Веселе проведення часу, що супроводиться розвагами та випивкою. [О х р і м:] *Вийду на вулицю, хлопці й дівчата зберуться, співають, аж луна іде, заведуть гульбище.., а мені усе те байдуже* (М. Кропивницький); *Незважаючи на сумний вигляд, школа другий день гуде на все село гульбищем: співи, гуслі, танки, аж земля од них стогне і бряжчать вікна* (С. Васильченко); *У слободі немало було розмов про Лук'яна, його гульбища та свавілля* (А. Шиян); *Змінив* [Селім] *йому ім'я, згодом оточив себе ще гіршими харцизяками і згаював час у гульбищах, в пиятиках, в ловах, пропадав у своєму гаремі, не дбав ні про що, окрім задоволень* (П. Загребельний).

2. Місце для прогулянок, гулянок, розваг і т. ін., часто спеціально обладнане. *У нас над річкою є ліс; в тім лісі лощина, де колись було гульбище — пани гуляли* (Сл. Гр.); *По всьому саду назбудували* [набудували] *гульбищ, печер, халабудок і усяких панських витребеньок* (О. Стороженко); *Вузьке гульбище, оторочене ніжною дерев'яною огорожею, відрізняло дзвіницю від немічної церкви* (М. Стельмах).

ГУ́ЛЬБОЩІ, ів, *мн., розм.* Те саме, що **гу́лі**[1]. *Ніколи вона* [Маруся] *так швидко рум'янцем не спахне, .. не втомлена гульбощами, горем не перемучена* (Марко Вовчок); *Храм сьогодні, і на Подолі будуть великі гульбощі* (Василь Шевчук).

ГУЛЬВІ́СА, и, *ч., розм.* Той, хто любить гуляти (у 2–4 знач.), проводити час, влаштовуючи легковажні витівки, вигадки і т. ін.; гуляка. *А з яру та з лісу З собаками та псарями Іде пан гульвіса* (Т. Шевченко); *По той бік вулиць юрмились люди, цікаві знати, чим закінчиться засідання, або й просто роззяви та гульвіси* (Ю. Смолич); * Образно. *Тільки баский вітер-гульвіса хизувався своєю невгамовною вдачею, гасав серед дерев, шматував стріхи* (Н. Рибак).

ГУЛЬВІ́СНИЙ, а, е. Прикм. до **гульві́са.** *Горе-матір звикла до гульвісного життя, тому дитина їй була в тягар* (з газ.).

ГУ́ЛЬДЕН, а, *ч.* 1. *іст.* Грошова одиниця Нідерландів до 2002 р. *Він, без єдиного франка чи гульдена, мусив заробляти шматок хліба, тягаючи на спині вантажі в амстердамськім порту* (О. Ільченко); *Обмін нідерландських гульденів на євро триватиме аж до 2032 року* (з газ.).

2. *іст.* Грошова одиниця Суринаму з 1940 до 2004 рр. *1 січня 2004 року суринамський гульден було замінено суринамським доларом* (із журн.).

3. Грошова одиниця Антильських островів. *На банкноті в 10 гульденів Антильських островів зображено птаха колібрі* (із журн.).

4. *іст.* Золота, пізніше срібна монета в країнах Центральної Європи (Німеччині, Австро-Угорщині та ін.) в XV–XIX ст. *Це оповідання* ["Захар Беркут"] *не тільки принесло мені визначену премію 100 гульденів, але й запрошення від Омеляна Партицького, що влаштував конкурс* (І. Франко); *Як може помогти бідному синові ще бідніший батько, старий сільський учитель, що вічно був "тимчасовим" і з двадцятьох ринських місячної платні годував себе, жінку й доньку та ще посилав місячно два-три гульдени старшій, замужній дочці* (Б. Лепкий); *— Ну, дам вам триста гульденів* (Ю. Винничук).

ГУЛЬК, *виг., розм.* 1. Уживається для вираження несподіваності, раптовості якоїсь дії або при виявленні чого-небудь. *Там, бувало, летиш понад хмарами і — гульк — засиніє просвіт, побачиш поля в сизому мареві, звивистий шнурок річки* (І. Багряний); *Довші дні, коротші ночі. Гульк — уже й струмок тече!* (Н. Забіла).

2. Уживається як присудок за знач. **гу́лькнути.** *Не забув* [писар] *ні про вареники, ні про яєшню, ні про Пазьку; гульк до неї на вечерю...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Микола вже й сейфа замкнув, зібрався додому, а тут секретарка з приймальні гульк на двері* (В. Кучер).

◊ **(1) Аж гульк (глядь)** — коли раптом. *Аж гульк — з Дніпра повиринали Малії діти сміючись* (Т. Шевченко); — *Підвечіркую в кафе, аж глядь — ти йдеш* (Є. Гуцало); *Зібралася* [тітка] *на роботу, вийшла на ґанок, аж глядь — під грушею сусідський парубійко* (О. Гончар); *От якось греки їхали підвечір. Аж гульк — село, чимало щось дворів* (Л. Костенко).

ГУ́ЛЬКИ, льок, *мн., розм.* Те саме, що **гу́лі**[1]. *А гульки, кажуть, доведуть, що й попоїсти не дадуть* (І. Манжура); — *І сорома* [сорому] *тобі нема, — озвалась мати, — тато от-от духу пуститься, а тобі гульки в голові!..* (А. Свидницький); *Буркнув* [Лобода]: *— Що за гульки на роботі?* (С. Олійник).

ГУ́ЛЬКНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Швидко, спритно проникнути куди-небудь, зникнути десь. *Я помітив в кількох кроках легенький плюскіт. Було таке враження, наче якісь істоти блискавично гулькнули в воду* (О. Донченко); *Звірок добіг і гулькнув у дупло велетенської колоди. Сховався* (І. Багряний).

ГУЛЬЛИ́ВИЙ, а, е, *розм.* Який любить багато або довго гуляти (у 2–4 знач.). *Я маю втіху у вині В компанії гульливій, Знайомі радощі мені І в роздумі, і в співі* (М. Лукаш, пер. з тв. Р. Бернса); * Образно. *А кругле обличчя* [Степана] *вже встигло засмагнути під березневим сонцем і гульливими теплими вітрами, що котилися по степу* (О. Копиленко).

ГУ́ЛЬМА́: ◊ **Гу́льма́ гуля́ти** *див.* **гуля́ти.**

ГУЛЬНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Однокр. до **гуля́ти** 3. — *Перевели мене, бачите, в Кам'янець, то треба гульнути* (А. Свидницький); — *В неділю таки заглянь, треба ж випити — оранку закінчили швидко, чого ж не гульнути на радощах?* (М. Чабанівський).

ГУЛЬНЯ́, і, *ж., розм.* Те саме, що **гульба́;** гулі[1], гульбощі. *Дівчата дрібушки вибивають, парубоцтво гопака гарцює, батько з матір'ю, знай, людей частують... Така гульня була, що крий Боже!* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Р о м а н:] *І коли ця гульня скінчиться? Одні гості в хату, другі з хати, треті на поріг* (М. Кропивницький); *Вітром майнула* [Катерина] *до гурту, де аж куріла гульня* (С. Васильченко); *Бринять пісні старі й нові, Гульня — до пізніх зір* (А. Малишко).

ГУЛЬТІПА́КА *див.* **гольтіпа́ка.**

ГУЛЬТІПА́ЦЬКИЙ *див.* **гольтіпа́цький.**

ГУЛЬТЯ́Й, я́, *ч., зневажл.* Той, хто любить гуляти (у 2, 3, 5 знач.), не хоче працювати; гульвіса, нероба, ледар. *Перед очима Твоїми не втримаються гультяї, всіх злочинців ненавидиш Ти* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Одна тільки Галя гостро дивилася на всіх гультяїв — і червона краска грала на її щоках* (Панас Мирний); *Поміщик Золотарьов був безжурний гультяй — п'яничка та лобур, завсідник усіх ресторанів та кафе* (Ю. Смолич); *Я почувався щасливим гультяєм, який витрачає всі свої гроші на один-єдиний вечір і на одну-єдину жінку* (Ю. Андрухович).

ГУЛЬТЯ́ЙКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **гультя́й.** *От тобі і вдячність! Ой, ти, негіднице, бач од'їлася на чужому хлібі... гультяйка!... Мужичка!* (Т. Шевченко); — *Ат... що мені з тих брів, коли я гультяйка, бурлачка, та й годі, — сказала Василина, махнувши рукою* (І. Нечуй-Левицький); *Лобода, що враз якось набряк обличчям, послав у бік Шпачихи нищівний погляд, видно, вважаючи стару гультяйку зрадницею* (О. Гончар).

ГУЛЬТЯ́ЙСТВО, а, *с., зневажл.* 1. Незайнятість ніякими справами; неробство, ледарство. *Гульня без міри, вино, танці, гультяйство, залицяння, п'янство, розсипання грошей — стало неначе поважним ділом для усієї шляхти* (І. Нечуй-Левицький); *Боже борони його від пияцтва, від гультяйства, але ж чоловік не камінь, молодий ще, — міг би коли-небудь і випить трошки, і з баришнями пройтися десь по бульвару, і забавитись* (В. Винниченко); *І тут у хід ішов звичний і випробуваний арсенал жіночої зброї — порівнювання себе з наймичкою, нарікання на чоловікове гультяйство, безсердечність, неуважність* (Ю. Мушкетик).

2. *збірн.* Ті, хто ведуть гультяйське життя. *При дорогах, буває, засідається гультяйство, втікачі, горлорізи, всякий хибкий народ* (Б. Лепкий); *Старшина визнавала, що до війська козацького пристало чимало гультяйства* (З. Тулуб).

ГУЛЬТЯ́ЙСЬКИЙ, а, е, *зневажл.* 1. Прикм. до **гультя́й.** *Усе їх вабило: гультяйські січові звичаї і нескладна управа та закони, що здавалися їм навіть дуже суворими серед такої свавільної республіки* (О. Гончар).

2. Стос. до гультяйства. *В Полтаві було гамірно, .. здебільшого все то люд гультяйський, неробочий* (Ю. Мушкетик).

ГУЛЬТЯЮВА́ТИ, юю, юєш, *недок., зневажл.* Проводити час у неробстві, гультяйстві. *Я зразу догадалася, що той хлопець — син Гризоти .. Казали, що він погано вчиться, гультяює* (В. Речмедін); — *Батярувати — гультяювати — волоцюжитись — то все єдно* [одне]... *Про що ж буде ваша картина?* (О. Гончар).

ГУ́ЛЯ *див.* **гу́лі**[3].

ГУЛЯ́Й-ГО́РОД, а, *ч., іст.* Пересувна бойова споруда з окремих щитів із бійницями, що використовувалася для облоги і штурму фортець та інших укріплень. *До стін монастиря нарешті підкотили гуляй-городи, заплетені лозою і набиті землею башти, з яких повстанці могли розстрілювати монахів через стіни* (П. Панч); *Реєстровці збудували кількасот "гуляй-городів" — невеликих дощаних укріплень-халабуд на колесах. Ховаючись в них, можна було без втрат обстрілювати повстанців на голій рівнині* (із журн.).

ГУЛЯ́КА, и, *ч. і ж.* Той (та), хто любить гуляти (у 2, 3 знач.); гульвіса. *Горпина ж з молодих літ була не гуляка*

(Грицько Григоренко); *Пождіть трохи! Ось виберуть мене в правління, болячки ви в мене вип'єте, гуляки...* (О. Довженко); *Судді виходять, варта несе за ними стіл. Зникає Кат, гуляки розбігаються хто куди* (О. Бердник).

ГУ́ЛЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гуля́ти** 1, 2, 4. *У лазні з братом Андрієм мився й коня дарував йому молодого, гуляного* (Ю. Мушкетик); *Бучно гуляне весілля.*

ГУ́ЛЯ́НКА, и, *ж., розм.* 1. Веселе, з розвагами, танцями і т. ін. проведення часу; гулі; гульня (у 2 знач.). *Гулянка ще не починалась. На естраді музиканти готували свої інструменти* (О. Десняк); *— Та як же... Ну отоземвідділ улаштував у Голосіївці гулянку* (Б. Антоненко-Давидович); *Далеко за північ у клубі тривала народна гулянка* (С. Чорнобривець).

2. Місце для гуляння, розваг. *— Я мерщій вирвалась від неї і чимдуж помчалася своїх на гулянці доганяти* (Панас Мирний); *На гулянку ходила* [Домніка] *зрідка й називала всіх хлопців прямо смаркачами* (О. Кобилянська).

3. Частування запрошених гостей, перев. з розвагами. *Першої неділі, коли й батькові не треба було йти на роботу, влаштували бучну гулянку з необмеженою пиятикою* (Ю. Смолич); *На частих гулянках і бесідах Троян був за ту людину, що командою її перехилялися чарки в рот і галасливе п'яне море втихомирювалося з одного слова: "цитьте: Денис Васильович говорить!"* (С. Добровольський); *У Нехводьки була гулянка. Невістка подарувала старому батькові онука* (І. Сенченко).

4. *рідко.* Ходіння чи поїздка куди-небудь для відпочинку, розваги; прогулянка, гуляння. *Я гуляв. Отака гулянка .. Покружив я, покружив коло хати та й натрапив на стежку до греблі* (М. Вовчок); *Уставали ми й лягали у призначений час; у призначений час сідали ми чай пити, снідати, обідати, йти на гулянку, учитися або яке діло робити* (Панас Мирний); *Опріч гулянок-проходок поблизу, ходили ми з Михайлом і в Підварок* (Олена Пчілка).

5. *розм., рідко.* Гра в що-небудь. *Несподівано зав'язується гулянка у "верха"* (С. Васильченко); *Бігали довкола якоїсь стодоли, неначе гуляли в квача. Тільки для Лаврін та гулянка була страшна* (Ю. Мушкетик).

ГУЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гуля́ти** 1–4. *Купила собі дуже порядний костюм для гуляння* (Леся Українка); *Їх можна було бачити на гулянні тільки вдвох* (А. Шиян); *Почав я по ярмарках блукати .. Піп на мене гнівався за таке гуляння* (Марко Вовчок); *Будиночок, подвір'я .. й провулок на цілий квартал аж двигтіли від гуляння та веселощів* (Ю. Смолич).

(1) Наро́дне гуля́ння — масове святкування чого-небудь на відкритому повітрі. *Після мітингу до самого вечора в селі грали гармошки, лунали пісні, вирувало народне гуляння* (О. Гончар); *За дві години нас чекає святкова дифіляда* [дефіляда], *народні гуляння, танці, пісні* (Ю. Винничук).

ГУЛЯ́ННЯЧКО, а, *с.* Пестл. до **гуля́ння.** *Прощай, прощай, та й Галочко, Уже ми йдемо, Уже ми йдемо, А ми ж твоє гуляннячко собі беремо, Собі беремо* (з народної пісні); *— Спізниться він на гуляннячко, я й очі виплачу* (Марко Вовчок); *— Він же колись до неї залицявся, на вечорницях з нею бував. Може, те гуляннячко не забулося?* (А. Шиян).

ГУЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.* 1. Ходити не поспішаючи, для відпочинку, задоволення і т. ін. *А жіночка, Мов цього не знає, У доброму намистечку В садочку гуляє* (Т. Шевченко); *В найбільший вітер я все ж можу гуляти за горою в затишному місці* (М. Коцюбинський); // *перен.* Швидко, з великою силою рухатися в різних напрямках. *Ходить вітер, ходить буйний, По полю гуляє* (П. Грабовський); *Гуляють хвилі на просторі...* (І. Нехода); *У морі, непривітному, почорнілому, гуляв шестибальний шторм* (В. Собко); *В палатах гуляють протяги* (В. Яворівський); // *перен.* Поширюватися вільно, безперешкодно. *Та й дзвеніла ж радісно округа! Та й гуляла ж пісня навкруги!* (С. Голованівський); *Чутка пішла гуляти по вулицях, ніщо не могло її спинити* (А. Хижняк).

2. Весело проводити час; розважатися. *Старий хоче спати, а молодий — гуляти* (прислів'я); *Каже мені мати: — Йди, доню, гуляти, Та будь веселенька, Бо ти молоденька* (Я. Щоголів); *Довго співали дівчата, довго гуляли хлопці* (І. Нечуй-Левицький); // Бути вільним від роботи. *Ніхто не гуляв; усяк своє діло робив...* (Панас Мирний); *Оленка на правлінні почала вимагати, щоб сторожам футбольного м'яча купили: хай, мовляв, не гуляють, а тренуються та Кубок СРСР для колгоспу виграють* (О. Вишня); *— Ще й бандуру сам собі зробив, — додав із гурту Микола Іванович, інженер. — Тільки струн поки що на ній нема, так він, щоб не гуляти, на очеретяну дудку свистить, — пожартував товстунець виконроб* (О. Гончар); // Святкувати якусь подію. [Т р о х и м:] *А не чув, коли буде весілля?* [О м е л ь к о:] *Не чув. Вчора гуляли довго, — жених і досі спить* (І. Карпенко-Карий); *Перед заговінами було весілля. Сильно там гуляли* (М. Грушевський); // Проводити час за випивкою; пиячити. *У Києві на Подолі Козаки гуляють. Як ту воду, цебром-відром Вино розливають* (Т. Шевченко); *Он і Огирі на хуторі тиждень гнали* [самогон]. *Це ж не день, не ніч гулятимуть, а тиждень цілий, не одриваючись, питимуть* (А. Головко).

3. *зах.* Танцювати (у 1 знач.). *Стояв мій "пан і король" між блискучим, вигладженим гуртом і не знав порядно гуляти кадриля, а ще менше у відповідній хвилі прискакувати до дам із плащем і рукавичками* (О. Кобилянська).

4. *з ким, розм.* Перебувати в близьких любовних стосунках із ким-небудь. *А щоб чим-небудь хоч трохи одводити душу, обзавівся* [Максим] *якоюсь повійницею та й гуляв іноді з нею...* (Панас Мирний); *Невже вона* [Пріська] *й досі гуляє з ним?.. А Галя з інспекції божилась, що давно горшки потовкли* (В. Дрозд); *"Шльондра!" — подумки вилаявся він. — "Сама гуляє, ще й Маріку, либонь, покриває. Ох і задам же я їй!..."* (О. Авраменко).

5. *у що, розм.* Грати в яку-небудь гру. *— Дивлюся я, чужі діти бігають, гуляють в .. хрещика, купаються, а мені не можна й одступить од дітей* (І. Нечуй-Левицький); *На товстих торбах пшениці, спершись на кошик, повний яєць, гуляла в дурня якась кравчиха з поштовим урядовцем* (Б. Антоненко-Давидович); *В одному місці біля недогарка запаленої свічки гуляли* [солдати] *в карти на картоплю* (П. Панч).

6. *перен., розм.* Не використовуватися (перев. про землю, техніку, коней і т. ін.). *— Нащо ж у вас земля гуляє під ними* [багатолітніми травами] *зайвий рік?* (П. Оровецький); *Треба було одразу двох трактористів прислати, а не одного, щоб день і ніч не гуляли плуги* (Ю. Яновський).

7. *по кому — чому, перен., розм.* З великою силою, дошкульно бити. *Він не чув більш ні спеки, ні мук, Він не чув, як по спині гуляв З усіх сил володарський канчук* (П. Грабовський); *Довга, в'юнка нагайка* [Мечелара] *.. не раз гуляла по спинах людей* (М. Чабанівський).

8. Обзирати, обстежувати щось. *З ледь помітною усмішкою вона гуляла очима по студії, поки не натрапляла на Горобенка або Фіцхелаурова* (Б. Антоненко-Давидович).

9. Бути у періоді парування, злучки (про тварин). *Корова гуляє.*

Гра́ти (гра́тися, гуля́ти) в сніжки́ *див.* **гра́ти; Справля́ти (гра́ти, гуля́ти** *і т. ін.)* **/ спра́вити (зігра́ти, згуля́ти) весі́лля** *див.* **справля́ти.**

◊ **Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, ві́є** *і т. ін.)*] *див.* **ві́тер; Гра́тися (гуля́ти, би́тися) навби́тки** *див.* **гра́тися; (1) Гу́льма́ гуля́ти** — дуже багато, довго гуляти; не працювати. *Оттак цілісінький день гульма гуляє* (Сл. Гр.); *— Пора саме підходяща. Коні, воли гульма гуляють* (Іван Ле); **Пи́ти й гуля́ти <Пи́ти, гуля́ти>** *див.* **пи́ти.**

ГУЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок., розм.* 1. *у що.* Те саме, що **гуля́ти** 5. *Тато не може гратися лялькою... Мужчини в ляльки не гуляються* (Б. Грінченко); *У м'яча гулялися дівчатка* (П. Тичина); *Певно ж, не в цурки-палки гулятиметься* [Книш]! (В. Нестайко).

2. Те саме, що **гра́тися** 1. *Там чужі діти, і хоч не гулялись із ними посилала вона хлопця, а все ж материному серцю шкода було посилати обідране* (С. Васильченко).

3. *безос.* Гуляти (у 1, 2, 5 знач.) з охотою. *Ївга теж не часто одвідувала дочку, бо їй якось не гулялось і не сиділось в темній та похилій хаті Одарчиній* (Л. Яновська); *Як же бучно, як же втішно Всім гулялось на весіллі!* (Леся Українка); *Йому* [Богунові] *не пилося й не гулялося, а душу йому сповивала чорна туга* (А. Кащенко); *Не гулялось уже. Молода у своїй фаті, припавши до вікна, стріпувалась між подружками в нервовій тривожності* (О. Гончар).

ГУЛЯ́Ш, у́, *ч.* Їжа зі шматочків телятини чи яловичини, тушкованих в томаті з приправами. *Параска .. кличе до себе дівчину в білому фартусі і замовляє ще один гуляш для Марії* (Ірина Вільде); *Холодний жилавий гуляш та компот — це все, що зосталось на твою долю, і навіть на це зазіхають мухи, від яких ти мусиш весь час відбиватись* (О. Гончар); *До гуляшу подають картопляне пюре, відварений рис чи макарони* (з навч. літ.).

ГУЛЯ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Який гуляє (у 2, 4, 6 знач.). *Весна настала красна, Зацвів пахучий крин; Немов козак гулящий, Прибрався Чигирин* (І. Франко); *— На ту суботу* [піду], *— гулящий день буде* (Панас Мирний); *Сидів* [Саїд] *у чайхані .. Перед очима плавом плив гулящий люд* (Іван Ле); [З а л е с ь к и й:] *Судовий наказ зараз зробити треба про повернення гулящої Орини до законного чоловіка* (В. Собко); *— У мене є добрі коні. Вони зараз гулящі. Візьміть їх і зоріть своє поле* (І. Микитенко); *Почувши, що десь на Тихому океані є гуляща земля, .. запріг він, не довго думавши, свого мишастого коня й мовчки рушив на Схід* (О. Довженко); // *у знач. ім.* **гуля́щий,** щого, *ч.;* **гуля́ща,** щої, *ж.* Людина, яка постійно гуляє (у 1–3, 5 знач.). *Косень з Гумілевським підійшли до міського парку, звідки було видно пари й гурти гулящих* (М. Івченко); *Гулящі тупали так сильно ногами, що самі не розуміли свого слова* (О. Кобилянська); *А жінці варто лиш оступитись, то гріх від Бога і від людей. Уже й гуляща, уже й повія* (Л. Костенко).

Гуля́щі лю́ди *див.* **лю́ди.**

ГУ́МА, и, *ж.* 1. Еластична речовина, що не пропускає воду, повітря; виготовляється шляхом вулканізації каучуку. *Пружна гума коліс шорстко зашелестіла по добре второваній дорозі* (Ю. Смолич); *Це було щось подібне до надзвичайно міцної гуми* (В. Владко); *Застиглий сік каучукового дерева застосовується для виготовлення гуми* (з навч. літ.); * У порівн. *Розігрітий сонцем асфальт вгинався під ногами, як гума* (О. Гончар).

2. Предмет, вигот. з такої речовини. *Після тих зборів у місті він ходив з отакенним синяком на лиці від поліцейської гуми* (П. Козланюк); *Черевики на тонкому каблуці підуть на схов — до повернення Віталика ходитиме* [Тоня] *в гумі, у ватянці* (О. Гончар).

ГУМА́Й, ю, *ч.* Багаторічна трав'яниста рослина родини злакових, поширена від Середземномор'я до Індії та Китаю (на території України росте в Криму). *В комишах, в хащах гумаю починали нічний концерт жаби й цикади* (Л. Первомайський); *Висока родючість, підвищений коефіцієнт розмноження дозволяють гумаю досить швидко завойовувати нові ареали та завдавати шкоду сільськогосподарським культурам* (з наук. літ.); *Злаковий бур'ян гумай відомий ще під назвами сорго алепське, дике сорго* (з газ.).

ГУМА́К *див.* **гумаки́.**

ГУМАКИ́, ів, *мн. (одн.* **гума́к,** а́, *ч.), діал.* Те саме, що **гумовики́.** *Жителям підтоплених регіонів одним із приватних підприємств було передано партію гумаків у складі гуманітарної допомоги* (з газ.).

ГУМАНІЗА́ЦІЯ, ї, *ж.* Упровадження в різні сфери життя гуманістичних принципів, привернення уваги до людини, її потреб і проблем. *Ергономічні рекомендації, спрямовані на гуманізацію праці, сприяють підвищенню кваліфікації робітника, скорочують час освоєння ним складних професій* (з наук. літ.); *Ключовою умовою гуманізації взаємин учителя і старшокласника є демократизація шкільного життя шляхом розвитку учнівського самоврядування* (з наук. літ.).

ГУМАНІ́ЗМ, у, *ч.* 1. Світогляд, у центрі якого перебуває ідея людини як вищої цінності; виник як філософська течія в епоху Відродження. *Становлення гуманізму в добу Відродження перебувало здебільшого в теоретичних прострацiях переосмислення природи й місця людини у світі* (з наук. літ.); *Вчений і новатор, Ян Коменський був дуже далеким від середньовічного аскетизму, він високо тримав прапор гуманізму* (з наук.-попул. літ.).

2. Ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності; людяність. *Всі вони* [гості] *мали велику шанобу до пана Адама за його рівний характер, солідність і гуманізм* (М. Коцюбинський); *Шевченків гуманізм формувався передовсім у річищі християнської традиції* (з наук.-попул. літ.).

ГУМАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **гуманізува́ти.** *За допомогою найскладніших методів генної інженерії отримано химерні й гіперхимерні (гуманізовані) антитіла з різним співвідношенням мишачого та людського білка* (з наук.-попул. літ.).

ГУМАНІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що.* 1. Надавати гуманних рис. *В ядерний вік особливо важливо гуманізувати міжнародні відносини, надати їм морального виміру* (з публіц. літ.); *Кабінет Міністрів України на своєму засіданні ухвалив проект Закону "Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України", яким пропонує гуманізувати в країні кримінальну відповідальність* (з газ.).

2. *вет., мед.* Методами генної інженерії штучно створювати особливі людські антитіла на основі антитіл тварини (найчастіше мишей) з метою пригнічення ними росту пухлин в організмі. *Учені в галузі генної інженерії моноклональних антитіл намагаються гуманізувати антитіла, які є пильним об'єктом вивчення в онкології* (з наук.-попул. літ.).

ГУМАНІ́СТ, а, *ч.* Людина, пройнята ідеями гуманізму. *Ти скажи мені, брате, як бути гуманістом з оцими, що хамством та брудом поганять, отруюють людям жит-*

тя? (О. Гончар); *Великий гуманіст, співець братерства й солідарності — таким входить нині Т. Шевченко в почуття і свідомість сучасного людства* (з газ.).

ГУМАНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до гуманізму. *Помірність, регулярність у всьому, гуманність до всіх — це правила гуманістичного віку* (Леся Українка); *— Хочеться, щоб .. ви пам'ятали про найважливіше: в жорстокий наш вік, серед крові й дикунства, ота велика гуманістична традиція не мусить загинути!* (О. Гончар); *Болем за людську долю, її сучасне й майбутнє перейнята гуманістична поезія Є. Плужника* (з наук. літ.).

ГУМАНІ́СТКА, и, *жс.* Жін. до **гуманіст.** *У своєрідних, сповнених поезії п'єсах великої гуманістки Лесі Українки знайшли втілення її глибокі роздуми про долю людини і людства в цілому* (з наук. літ.); *Як казала всім відома гуманістка мати Тереза, діліться з людьми кращим, що у вас є* (із журн.).

ГУМАНІТАРИЗА́ЦІЯ, ї, *жс.* Збільшення уваги до наук, що вивчають людину та її культуру. *Процес гуманітаризації освіти передбачає формування духовного світу спеціаліста, орієнтованого на загальнолюдські цінності* (із журн.).

ГУМАНІТАРИ́СТИКА, и, *жс.* Галузь знань, яка об'єднує в собі філософію, культурологію, філологію, психологію та ін. і вивчає питання взаємовідношення світу й людини. *Чимало ідей Куліша-фольклориста не втратили актуальності й для сучасного етапу розвитку наукових галузей гуманітаристики* (з наук. літ.); *Учні О. Потебні розвивали ідеї свого вчителя у багатьох галузях гуманітаристики* (з навч. літ.); *Шевченкознавство є самостійною і потужною частиною української гуманітаристики, яка почала формуватися ще в останню третину XIX ст.* (із журн.).

ГУМАНІТАРИСТИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **гуманітари́стика.** *Гуманітаристичні засади; Гуманітаристичні проблеми.*

ГУМАНІТА́РІЙ, я, *ч.*, *розм.* Фахівець із гуманітарних наук. *Кейт був гуманітарієм, а не технарем, і тому свого часу згаяв аж шість з половиною місяців, щоб відповідним чином налаштувати свій Ключ і під'єднатися до мережі Конорів* (О. Авраменко); *Йостек був програмістом. Зневага до гуманітаріїв, як він звав мене й мені подібних, була в нього у крові, а також у текстах, які він час від часу породжував* (Л. Дереш); *Гуманітарії ходили по академічних коридорах, ловили за руки й за поли метких молодиків, які перебрали на себе весь клопіт по евакуюванню* (П. Загребельний); // Людина, яка за складом розуму, інтересів схильна до гуманітарних, суспільних наук. *Ви не гуманітарій (у вас склад характеру інший)* (М. Білкун); *Це* [формула] *було чи не перше справжнє відкриття Ховрашкевича, але тут починалася математика, а він не хотів у собі знищувати гуманітарія й селекціонера* (О. Чорногуз); *Якщо ви за складом розуму гуманітарій, товариські, доброзичливі й терплячі, обирайте професію психолога* (із журн.); // Студент гуманітарного факультету. *Перевага "ліриків" над "фізиками" спостерігається нині скрізь, і терези в їхній споконвічній суперечці з кожним днем дедалі сильніше схиляються у бік гуманітаріїв* (з газ.).

ГУМАНІТА́РНИЙ, а, е. 1. Який належить до суспільних наук, що вивчають людину та її культуру. *В останні роки спостерігається активізація вивчення народного побуту і культури українців Карпат представниками різних галузей гуманітарних наук* (з наук. літ.); *Л. Курбас прийшов до професійного театру, маючи фундаментальну гуманітарну освіту* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до людини, її прав, інтересів, добробуту. *Природа гуманітарного знання така, що воно є національно орієнтованим, хоч і має певні універсальні форми* (з наук. літ.); *У XX ст. широкий інтерес до проблем розвитку особистості, увага до загальнолюдських цінностей активізували гуманітарні дослідження з проблем людини* (з наук.-попул. літ.).

Гуманіта́рна допомо́га *див.* **допомо́га; Гуманіта́рний ліце́й** *див.* **ліце́й.**

ГУМА́ННИЙ, а, е. Людяний у своїх діях і ставленні до інших людей. [Л ю б о в:] *О, ви чулий, гуманний приятель!* (Леся Українка); *Хіба ціною безлічі невинних жертв і страждань народів можна побудувати гармонійне й гуманне суспільство?* (з публіц. літ.); // Пройнятий турботою про благо людини. *Не можна культури ширити способом звірським, бо культура — це гуманне діло, праця для щастя людей* (Б. Лепкий); *Засоби української обрядовості є нетрадиційними формами гуманного виховання підлітків* (з наук.-попул. літ.).

ГУМА́ННІСТЬ, ності, *жс.* Властивість за знач. **гума́нний.** *Гуманність його* [Т. Шевченка] *знати було в усьому; ласкаву ніжноту* [ніжність] *його можна було спостерігати в відносинах його навіть до животини* (О. Кониський); *— Нехай пан не хвастає своєю гуманністю, бо Довбуш не дуже-то розбирає, хто гуманний, хто ні* (Г. Хоткевич).

ГУМА́ННО. Присл. до **гума́нний.** *А потім я сімейну хроніку показав .. Розумію, не вельми гуманно пригощати гостей сімейними кінохроніками, як і сімейними альбомами* (В. Дрозд); *Шановний, у вас типовий маразм. Коли він починає прогресувати, людину відправити по той бік нейтральної території навіть гуманно по відношенню до інших* (А. Кокотюха).

ГУМАНО́ЇД, а, *ч.* Людиноподібна істота (звичайно щодо гіпотетичного представника інших космічних світів). *Або це сліпиндя Пенелопська стала жертвою оптичного обману, або побачила в Ялті гуманоїда* (А. Крижанівський); *До гуманоїдів прийнято відносити не всіх людиноподібних істот, а лише тих, що невідомі науці* (із журн.).

ГУМАНО́ЇДНИЙ, а, е Прикм. до **гумано́їд.** *Космічний корабель доставить на Міжнародну космічну станцію устаткування, а також гуманоїдного робота, який зможе виконувати нескладні роботи на борту* (з газ.); *Гуманоїдний прибулець.*

ГУМБРИ́Н, у, *ч.* Вибільна глина, яка має вигляд щільної породи світлого кольору. *Ефективними сорбентами цезію і стронцію вважаються такі мінерали, як флогопіт, гідрофлогопіт, глауконіт, гумбрин, бентоніт* (з наук. літ.); *Присипання рядків бавовнику гумбрином дає значний приріст урожаю* (з наук.-попул. літ.); *Під час рафінації для висвітлення олії на виробництві використовують сорбенти — гумбрин, флоридин та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГУМЕ́ННИЙ, ного, *ч.*, *заст.* Прикажчик, який організовував у поміщицькому господарстві роботу на току. *Ішов* [пан] *на гумна, де гуменний .. скінчив перегляд худоби, пригнаної з паші* (І. Франко); *На току гуменний одлічував снопи для кожного молотника* (І. Нечуй-Левицький); *По вечері гуменний їх* [кобзарів] *спитав, чи хочуть вони сьогодні грати* (Ф. Бурлака).

ГУМЕ́ННИК, а, *ч.* Великий птах родини качкових із бурим строкатим пір'ям і чорним дзьобом з оранжевою "перев'язкою"; заселяє тундру й тайгу Євразії від Гренландії до Далекого Сходу. *Гуменник прекрасно ходить і навіть бігає по суші, а в разі небезпеки надає перевагу втечі, аніж сховку в траві* (з наук.-попул. літ.); *Гуменник зимує в Західній Європі, на морських узбережжях Середземного та*

Чорного морів (з навч. літ.); *Часто мисливці називають гуменника дикою гускою* (із журн.).

ГУМЕ́НЯ, і, *ж., заст., розм.* Те саме, що **ігу́меня.** — *Гуменя того монастиря, де я була, казала: зробила ти гріх тяжкий* (Панас Мирний); *Гуменя, на відміну від монахинь, носить золотий наперсний хрест і має право благословляти* (із журн.).

ГУ́МІ[1], *невідм., с.* Прозора маса, що витікає з поранень на стеблах у деяких дерев'янистих рослин; ґлей, камедь. *Гумі широко використовують у текстильній промисловості та медицині* (із журн.).

ГУ́МІ[2], *невідм., ж.* 1. Кущова рослина родини лохових із червоними кислувато-солодкими плодами розміром з вишню; поширена в Японії, Китаї та Кореї. *За цілющі властивості гумі часто називають диво-ягодою Сахаліну* (із журн.); *Плоди гумі схожі за смаком на хурму та інжир, містять комплекс вітамінів та інших біологічно активних речовин, пектини, дубильні речовини, аскорбінову кислоту, амінокислоти тощо* (з наук.-попул. літ.); *У листі гумі вітаміну С більше, ніж у ягодах смородини* (з газ.).

2. Плід цієї рослини. *Гумі використовують для лікування травного тракту, поліпшення кровообігу та як тонізуючий засіб* (з наук.-попул. літ.); *Недозрілі гумі мають дещо терпкувато-кислий смак* (з наук.-попул. літ.).

ГУМІАРА́БІК, у, *ч.* Прозора смола деяких видів акації, здатна швидко тужавіти. — *Сьогодні й розклеїмо* [листівки] .. *Треба тільки клею. — Єсть гуміарабік* (Ю. Збанацький); *В затінку лавок, підібгавши ноги по-шевськи, сиділи продавці дрібних порцій перцю, гвоздики, шафрану, ладану, гуміарабіку, смоли камфорного дерева* (Ю. Логвин).

ГУМІАРА́БІКОВИЙ, а, е. Прикм. до **гуміара́бік.** *При виготовленні акварельних фарб використовують пігмент, гуміарабікову в'яжучу речовину, пластифікатори, поверхнево активні речовини, антисептик* (з наук. літ.).

ГУМІГУ́Т, у, *ч.* Згущений сік деяких тропічних дерев, який містить камедь, смолу, жовтий пігмент. *Ж. Перрен шляхом багатократного центрифугування виготовив однорідну водну емульсію фарби гумігуту* (з наук. літ.).

ГУМІ́ДНИЙ, а, е. Вологий; який характеризується надмірною кількістю випаровуваної води. *Значна частина витоку Дніпра формується в поліських гумідних геохімічних ландшафтах (болотах), що зумовлює достатньо високий вміст гумінових речовин* (з наук. літ.); *У гумідному кліматі кількість опадів перевищує випаровування, а надлишки води чи накопичуються, чи стікають у вигляді річок* (з навч. літ.); *Карпати належать до гумідних гірських регіонів* (із журн.).

ГУМІЛА́К, у, *ч.* Природна смола темно-бурого або світло-бурого кольору, що утворюється на молодих гілках деяких тропічних рослин після укусів комах. *Гумілак знайшов застосування у виробництві сургучу, шелаку, а також деяких ізоляційних лаків* (із журн.).

ГУМІ́Н, у, *ч.* Органічна сполука, яка входить до складу ґрунту, нерозчинна в кислотах, лужному середовищі, органічних розчинниках. *Гуміни не розчиняються хімічними агентами і залишаються тісно сполученими з мінеральними колоїдами ґрунту (частками глини)* (з наук. літ.); *Гуміни утворюють комплекси з мінеральними частинками ґрунту* (з навч. літ.).

ГУМІ́НОВИЙ, а, е. Стос. до гуміну. *Співвідношення гумінових кислот та фульвокислот — дуже важливий якісний показник ґрунтів* (з навч. літ.); // Вигот. з гуміну. *З органо-мінеральних добрив перспективними є гумінові добрива* (з наук. літ.).

ГУМІФІКА́ЦІЯ, ї, *ж.* Процес біохімічного розкладу рослинних тканин, що відбувається у вологому середовищі при недостатньому доступі кисню. *Процес гуміфікації завжди поліпшує властивості ґрунту* (з наук. літ.); *Особливо велику роль у процесі гуміфікації ґрунту відіграють дощові черв'яки* (з навч. літ.); *Гуміфікація решток ґрунтовими мікроорганізмами відбувається залежно від співвідношення вуглеводів та азоту* (із журн.).

ГУ́МКА, и, *ж.* 1. Шматочок гуми, признач. для стирання написаного, накресленого тощо. *Вони розсілись на незручних низеньких шкільних партах, що їх привезли сюди з якоїсь школи, і почали стругати олівці, витягати гумки* (Б. Антоненко-Давидович); *Перед ним лежали олівці й гумка, іноді він щось виправляв на рисунку* (М. Трублаїні); *На ватмані гумкою можеш зітерти, а тут не зітреш* (О. Гончар).

2. Присмачений чим-небудь шматочок гуми, що використовується для жування; жуйка. *Мазнув* [солдат] *Анрі-Жака документом по обличчю й з новим завзяттям став жувати свою гумку* (Ю. Яновський); *Жуючи гумку, вони сіли неподалік від Гельда на дерев'яному ящику і повели між собою притишену розмову* (О. Бердник); *За шинквасом, спершись на лікті, стояв бармен, спроквола жуючи гумку* (І. Білик).

3. Те саме, що **рези́нка** 1. *Особливо незадоволеними й лютими були суб'єкти в цивільному, одягнені в решетилівські вишивані сорочки з "Кустпрому", з розхристаними ковнірами й рукавами, схопленими гумками* (І. Багряний); *Він виймає з кишені листи, цілий пакунок листів, перетягнений гумкою* (Ю. Винничук); *Рибалка витягнув з внутрішньої кишені скручені у тугенький качанчик та перетягнуті гумкою долари, простягнув Гуліверові* (А. Кокотюха).

(1) Жува́льна гу́мка — гумка, признач. для жування. *Дракопулос сунув моєму тестю в руки ще якісь шкарпетки і коробку жувальних гумок* (Ю. Мокрієв).

ГУМНО́, а́, *с., діал.* Тік із господарчими будівлями біля житла або за селом. *Одної суботи пішов пан по смачній вечері на прохід до огороду, з огороду зайшов на гумно* (І. Франко); *Одні витягали вози, другі виїжджали .. у поле, треті переносили снопи з гумна до стодоли* (Н. Кобринська); *Дощ ішов і йшов, і смерди ховалися під повіті та в гумна й .. тіпали вимочені в Яропіні льон і коноплі* (І. Білик).

ГУМОАЗБЕ́СТ, у, *ч.* Композиційний матеріал, у якому матрицею є гума, а наповнювачем — азбестові волокна. *Центрами з виробництва гумоазбесту є Київ, Харків, Дніпропетровськ, Біла Церква, Кременчук* (з наук. літ.).

ГУМОАЗБЕ́СТОВИЙ, а, е. Прикм. до **гумоазбе́ст.** *Гумоазбестову продукцію використовує насамперед автомобільна промисловість* (з наук.-попул. літ.); // Вигот. з гумоазбесту. *Нафтохімічна і гумоазбестова промисловості розвиваються на основі продуктів перероблення нафти* (з наук.-попул. літ.).

ГУМО́ВАНИЙ, а, е. Просякнутий гумовою речовиною. *Нарешті прийшов Вигорський у гумованому плащі й кепці на голові* (В. Підмогильний); *Курбала спинився, поглянув на верткого чорнявого юнака.., закутаного в блискучу гумовану одіж* (Олесь Досвітній); *Таня рвучко підвелася. Гумований дощовик засичав на ній* (О. Копиленко).

ГУ́МОВИЙ, а, е. Прикм. до **гу́ма** 1. *Часто до складу гумової суміші вводять регенерат — продукт переробки відходів гумового виробництва* (із журн.); // Зробл. з гуми (у 1 знач.). *Денис, взутий у гумові чоботи, скочив у воду і потяг човен за ланцюг* (Л. Дмитерко); *Машину кидало на вибоях. Великі гумові балони бились об коріння* (Ю. Бедзик);

* У порівн. *Ноги ледве торкались землі, руки гнулись, як гумові* (М. Коцюбинський); // Признач. для виробництва предметів з гуми (у 1 знач.). *Синтетичний та відновлений після утилізації каучук є додатковими джерелами сировини для гумової промисловості* (з наук. літ.).

Гу́мова па́лиця *див.* **па́лиця.**

△ **Гу́мовий клей** *див.* **клей.**

ГУМОВИ́К[1], а́, *ч., розм.* Працівник підприємства гумової промисловості. *На першій стадії виникнення профспілки об'єднували представників окремих професій, тобто існували спілки гумовиків, склодувів, фармацевтів тощо* (із журн.); *Міжнародні конференції гумовиків сприяють залученню молодих дослідників до нових розробок, які визначатимуть основні напрямки розвитку науки і техніки еластомерів у XXI столітті* (із журн.).

ГУМОВИ́К[2] *див.* **гумовики́.**

ГУМОВИКИ́, ів, *мн. (одн.* **гумови́к**, а́, *ч.).* Гумові чоботи, які не пропускають всередину воду. *Там і сонце сяяло інакше, і люди були не схожі на наших, вічно заклопотаних і напівголодних, там і одяг був не такий, як у нас — кирзяки, гумовики та куфайки* (А. Михайленко); *Педіатри не радять батькам взувати дітей у гумовики більше ніж на одну годину* (із журн.).

ГУМОВОТКАНИ́ННИЙ, а, е, *спец.* Стос. до гумованої тканини. *Гумовотканинний прошарок;* // Вигот. з гумованої тканини. *При слабкій натяжці гумовотканинного полотнища на офсетному циліндрі виникає смугастість відбитків перпендикулярно до напряму друку* (з навч. літ.); *Гумовотканинна пластина застосовується для ущільнення нерухомих з'єднань, запобігання тертя між металевими поверхнями, а також для амортизації ударів* (із журн.).

ГУМО́З *див.* **гомо́з.**

ГУМО́ЗНИЙ *див.* **гомо́зний.**

ГУ́МОР, у, *ч.* 1. Доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття недоліків; уміння подати, зобразити щось у комічному вигляді. *В їх розмові багато гумору та ще й щиро народного, цікавого, сільського* (І. Нечуй-Левицький); *Художник змалював його* [жебрака] *з розумінням психології, з ненав'язливим гумором, що не переходить у шарж* (М. Слабошпицький); *З давніх-давен гумор вважається своєрідною рисою українського народного характеру* (з наук. літ.); // Жарти. *Гумор собі дозволили головні учасники саміту* (з газ.).

2. Художній прийом у творах літератури або мистецтва, заснований на зображенні чого-небудь у комічному вигляді, а також твори літератури або мистецтва, що використовують цей прийом. *Коли в людини є потяг чи покликання, приміром, до сатири, до гумору, вона ними, — сатирою та гумором, — більше й цікавиться, більше вивчає класиків сатири та гумору* (Остап Вишня); *Жаргонні й діалектні вислови особливо широко застосовуються в гуморі і дають там неабиякий ефект* (М. Рильський); *Сатира і гумор є основними засобами художнього зображення дійсності в соціально-побутових казках* (з наук. літ.).

3. *перев. з означ.* Психічний стан; настрій. *Ще Ваше щастя, що маєте веселу вдачу, добрий гумор. І це треба берегти, бо воно підтримує сили* (М. Коцюбинський); *Напившись кави, стара Янова впадала звичайно в дуже добрий гумор і ставала дуже говірлива* (Н. Кобринська).

Почуття́ гу́мору *див.* **почуття́; (1) Чо́рний гу́мор** — гумор із цинізмом, комічний ефект якого полягає в насмішках із сумних тем (зі смерті, хвороби, фізичних вад і т. ін.). — *По-моєму, в тебе було тяжке дитинство, — незлобиво сказав лікар. — Чорним гумором, як правило, страждають люди, в яких було тяжке дитинство* (П. Загребельний); — *Завжди цінував ваш тонкий, дещо недобрий, чорний гумор. Ці натяки, ці узагальнення, ці несподівані паралелі й метафори!* (Ю. Андрухович).

◊ **(2) Не в гу́морі** — у поганому настрої, невеселий, сердитий, засмучений і т. ін. *Уважаю, що Мирон був не в гуморі, пишучи лист* (Уляна Кравченко); [П а н М а р к е́ л:] *Не в гуморі я сьогодні, кохана пані* (С. Васильченко); **(3) У [до́брому] гу́морі** — у піднесеному настрої; усміхнений, життєрадісний, веселий і т. ін. *Володко тим часом був у добрім гуморі* (І. Франко); — *Приємно бачити вас у доброму гуморі* (Ю. Шовкопляс); *Блюм сьогодні саме в гуморі* (П. Колесник); *Відповідаю сміливо, бо тато, бачу, в гуморі* (М. Стельмах); *Бастило не був у доброму гуморі сьогодні, бо надовго замовк* (В. Дрозд).

ГУМОРА́ЛЬНИЙ, а, е, *біол.* Пов'язаний із рідинами живого організму — кров'ю, лімфою, тканинною рідиною. *Чинниками гуморальної регуляції є біологічно активні речовини (гормони) та продукти обміну речовин, або метаболіти (продукти розпаду білків, вуглекислий газ тощо)* (з наук. літ.).

ГУМОРЕ́СКА, и, *ж.* 1. Невеликий художній твір, пройнятий гумором. *Далебі, я гадав, що письменницьке посвідчення а-ля: "Пред'явник цього Грицько Голий є дійсно письменник, що пише вірші, оповідання, драми, романи й повісті, що підписами і печаткою стверджується..." могло бути тільки десь у гуморесці, а не навсправжки* (Б. Антоненко-Давидович); *І. Франко показав себе майстром різних жанрів сатири — фейлетона, гуморески, памфлета тощо* (з наук. літ.); *Неперевершеним щодо популярності був Остап Вишня, дотепні гуморески якого читали мільйони* (з наук. літ.).

2. Невелика музична п'єса жартівливого, гумористичного характеру. *Вершиною приємних вражень для слухачів стала гумореска А. Дворжака у власній інтерпретації музикантів* (з газ.).

ГУМОРИ́СТ, а, *ч.* 1. Автор або виконавець гумористичних творів. *Народжуються ж люди: усе одне до одного — і постать типового невдахи, і прізвище — знахідка для гумориста* (В. Дрозд); *Коли Остап Вишня — надзвичайно популярний поет-гуморист, репресований у 30-х роках, — наважився висловити думку, що художник має право помилятися у пошуках творчого почерку й самобутності, з Москви полетів град звинувачень в його "ідеологічній розхлябаності"* (з наук. літ.).

2. *перен.* Людина, яка має нахил до гумору. — *Я люблю побалакати й з сільськими дядьками: між ними трапляються веселі гумористи* (І. Нечуй-Левицький); — *Гуморист він у тебе, з ним не заскучаєш, — відгукнувся водій. — Вогонь-хлопець* (О. Гончар); *Зареготався пан каштелян до свого почту: "Бачите, хлопці, які русини гумористи?"* (Ю. Логвин).

ГУМОРИ́СТИКА, и, *ж.* Сукупність гумористичних художніх творів. *Я .. зачитувався .. історичними повістями Шпіндлера та фантастичною романтикою Гофмана і навіть важкою гумористикою Поля Ріхтера* (І. Франко); — *Ну, Василю Йвановичу, — розвів руками редактор, — ви нам цілком нові пласти гумористики відкриваєте* (О. Бердник); *Одночасно з гумористикою я багато читав поетичних творів* (В. Чемерис).

ГУМОРИСТИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Стос. до гумору (у 1 знач.). *Шапочка, морщачи губи гумористичним усміхом, веде мене в передпокій* (В. Винниченко); *Якщо автор осміює ті чи інші хиби в людині, якій він разом з тим симпатизує, то сміх його*

має характер гумористичний (з навч. літ.); // Пройнятий гумором; із гумором. *Та ти ж, Сидоре, тільки місяць, як з дому повернувся... Ач, який скорий! — вигукнув хтось із рядів. Сміх і гумористичні вигуки побігли по рядах* (Д. Бузько); *Ворскла, романтика минувшини й перших революційних бур надали моєму перу ліризму, а калейдоскоп міських диваків і сільських малахольних привчили .. спинятися на гумористичних сторонах людського життя-буття* (Б. Антоненко-Давидович); *Брак подробиць він умів поповнювати своїми гумористичними коментарями* (С. Журахович).

2. Який містить у собі гумор (у 3 знач.). *Примушує* [комізм ситуації] *читача захоплюватись і сміятись із дислокації дієвих* [дійових] *осіб та речей у гумористичному творі* (Б. Антоненко-Давидович); *Аліна сиділа на кормі й неприховано сумувала, удаючи, що читає гумористичний журнал* (Ю. Яновський).

ГУМОРИСТИ́ЧНО. Присл. до **гумористи́чний** 1. *Він робив більше, ніж обіцяв: не тільки спокійно, але й гумористично ставився до сказаного її чоловіком* (Ю. Шовкопляс); *Тепер він гумористично, жестами й вигуками зображував, як їх бомбили вперше* (О. Гончар).

ГУМОРИ́СТКА, и, *ж.* Жін. до **гумори́ст.** *Засновниками літературно-мистецької студії "Обухівський край" були гумористка Ганна Зралко, письменниця Лідія Ткаченко, поет, журналіст і краєзнавець Адам Овсієнко* (із журн.); *Щоб не сумувати, бабусі-гумористки щорічно влаштовують для пенсіонерів гумористичні вечори* (з газ.).

ГУМОСФЕ́РА, и, *ж.* Гумусний прошарок земної планети. *Педосфера і зокрема гумосфера є носіями родючості екосистем суші, що забезпечують умови життя та фотосинтетичну діяльність первинним продуцентам* (з наук. літ.); *Органічну речовину ґрунту, за пропозицією В. О. Ковди, слід називати особливою енергетичною оболонкою планети — гумосферою* (з навч. літ.).

ГУМОТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до технічної гуми. *Лисичанський гумотехнічний завод;* // Вигот. з технічної гуми. *Гумотехнічні вироби.*

ГУМОТКАНИ́ННИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **гумовоткани́нний.** *Набрякання гумотканинних полотен під дією зволожувальних розчинів сприяє підвищенню тиску в зоні друкарського контакту* (з наук. літ.); *Використання дефектних, невипробуваних гумотканинних рукавів є законодавчим порушенням правил безпеки* (із журн.).

ГУМОФО́С, у, *ч.* Один із видів гумінових добрив; продукт оброблення торфу або вугілля аміачними розчинами фосфатів. *Гумінові добрива, збагачені фосфорними, називаються гумофосом* (з наук. літ.); *Органо-мінеральні добрива мають різний склад і найменування: гумофос, гумофоска, торфо-аміачні добрива, гумати натрію і амонію тощо* (із журн.).

ГУМОФО́СКА, и, *ж.* Один із видів гумінових добрив; продукт обробки торфу і вугілля аміачними розчинами фосфатів та калійними солями. *На виноградниках широко застосовують мінеральні, органомінеральні або гумінові добрива — гумати натрію та амонію, гумофос, нітрогумати, гумофоску та ін.* (з навч. літ.).

ГУМУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **гумува́ти.** *Гумування захищає метал від зношування і корозії* (з навч. літ.); *Профіль фірми — гумування та виробництво валів для друкарського та іншого обладнання* (з газ.).

ГУМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок. і док., що, спец.* Покривати тонким шаром гуми. *Верстатник бляшано-банкового устаткування гумує кільцями кінці бляшаних кришок і укладає кільця в кришки на гумопритискних і гумоукладальних машинах* (з наук.-техн. літ.); *Гумувати тканину.*

ГУ́МУС, у, *ч., біол.* Складова частина ґрунту, утворена з перегнилих внаслідок життєдіяльності ґрунтових мікроорганізмів рослинних і тваринних решток. *Вперше тоді за війну Колосовському захотілося бути вбитим. Стати нічим, зникнути, перейти в небуття. Так, як ці перейшли, ставши землею .. Гумус, добриво, і все?* (О. Гончар); *Десятки тисяч заводів отруюють повітря Землі, безвідповідальні уряди виснажують гумус планети* (О. Бердник); *Гумус — це "хліб" для рослин: він становить 85–90 % органічної речовини ґрунту і є важливим критерієм при оцінюванні його родючості* (із журн.).

ГУ́МУСНИЙ, а, е, *біол.* Те саме, що **гу́мусовий.** *Занепадає скотарство, в землю не повертається випита з неї енергія — і через кілька десятиліть вироджується гумусний шар землі* (М. Руденко); *Горіх досить вимогливий до родючості ґрунту і добре росте тільки на гумусних, нещільних свіжих суглинках* (з наук. літ.); *Ступінь стійкості ґрунтів до хімічних забруднень характеризується такими показниками, як гумусний склад ґрунту, кислотно-осно́вні властивості, окиснювально-відновлювальні властивості тощо* (з навч. літ.).

ГУ́МУСОВИЙ, а, е, *біол.* Який містить у собі гумус. *Коріння яблуні заглиблюється до 9 і більше метрів, але основна маса мочкуватого коріння, яке живить плодове дерево, зосереджується в найродючішому, гумусовому прошарку* (з наук. літ.); *Характерною ознакою чорноземних ґрунтів є нагромадження великої кількості стійких гумусових сполук* (з наук. літ.).

ГУН *див.* **гу́ни.**

ГУНДО́СИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **гугня́вий.** *Говорив пристав трохи гундосим голосом* (В. Винниченко); *Дослідження вчених показали, що інтерес до красивого чоловіка у представниць прекрасної статі втрачається, якщо в нього писклявий, гундосий, фальцетовий голос або погана дикція* (з газ.); *Біля свинарника нас зустрічає гундосим рохканням п'ятипудова льоха Манюня, противна й плямиста, як географічна карта* (В. Нестайко).

ГУНДО́СИТИ, о́шу, о́сиш, *недок., що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **гугня́вити.** *Говорив він швидко, та ще гундосив, і мало що можна було зрозуміти* (В. Канівець); *— Нічого... кров... трохи з носа... — повертає трохи до них голову й гундосить він* (В. Винниченко); // *зневажл.* Багато говорити, перев. про щось не варте уваги; патякати. *Щось гундосив Сева про засмаглі пальми та зелені острови і невситимі бажання, про подорожнього, .. якого ніхто не хоче помічати* (А. Хижняк).

ГУНДО́СІСТЬ, сості, *ж., розм.* Властивість за знач. **гундо́сий.** *Одних — гаркавість і гундосість французької мови лякає, інших, навпаки, — приваблює* (з Інтернету); *Гундосість вимови.*

ГУНДО́СО, *розм.* Присл. до **гундо́сий.** *Баба молитовно підкотила під лоба очі і гундосо зашепотіла щось нерозбірливе* (В. Собко); *Поглядаючи на годинник, викладач монотонно й гундосо зачитував вступну лекцію до нового спецкурсу* (з публіц. літ.).

ГУ́НИ, ів, *мн. (одн.* **гун,** а, *ч.).* Об'єднання кочових племен Центральної Азії, що в IV ст. вторглися на територію Європи. *Предки наші усіяли своїми кістками береги Дніпра-Славути, борючись за волю й незалежність із гунами й*

татарами, з турками і з польською шляхтою (П. Панч); *У Європу гуни потрапили з Азії, розгромивши аланів, які кочували в степах Прикаспію та Дону* (з наук. літ.).

ГУ́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гу́ни.** *Гунський цар Аттіла воював десь далеко на півночі, біля Холодного моря* (І. Білик); *Гунська навала IV ст. н. е. спричинилася до остаточної загибелі античних держав Північного Причорномор'я* (з наук. літ.); *На період існування гунської держави припадає формування археологічної "празької культури", яка існувала на території від середнього Подніпров'я до Дунаю та Ельби* (із журн.).

ГУ́НТЕР, а, *ч.* Порода великих витривалих коней; кінь цієї породи. *Гунтер підходить для спортивного полювання та перегонів з перешкодами* (з наук.-попул. літ.); *Гунтерів використовують для полювання верхи на конях у супроводі собак* (із журн.).

ГУНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* 1. Швидко, навально рушити в якомусь напрямі. *З усіх кутків так і гунули всі до гурту* (С. Васильченко); *Машини як гунули по степах, земля гуде* (Ю. Яновський); *З пагорба вниз гунули всі три деревлянські сотні, а варяги кинулись навтьоки, намагаючись вийти на лісову дорогу* (І. Білик).

2. Важко, з шумом упасти. *Слідом гунула, одколовшись від берега, велика брила рудої землі* (П. Колесник); *Хлопець уже мчав до берега .. Зненацька він гунув кудись униз* (О. Донченко).

ГУНЦВО́Т, а, *ч., діал., лайл.* Негідник, шельма. — *Куди ти? Гунцвот! — тупа ногою пан. — Назад!..* (М. Коцюбинський); *Покуту зняли ледь живого. — Ну, гунцвот, тепер скажеш, скільки всього війська в Хмельницького?* (П. Панч); — *Гунцвот! — зразу обурився й почервонів Ксянда. — Як ти, мерзотнику, зі старшими розмовляєш?!* (М. Стельмах).

ГУНЬБА́, и́, *ж.* Одно- або багаторічна трав'яниста рослина родини бобових — цінна кормова культура. *Тайнопис еспарцету й стулиуса. Тайнопис буркун-зілля і гуньби .. Його вивчають — дикі сірі гуси, Казарки. Шелохвости* [шилохвости]. *Голуби* (Є. Гуцало); *Гуньбу ще називають "хельба", "фенугрек", "шамбала", "жовтий чай"* (із журн.); *Насіння гуньби схоже на дрібні жовтуваті боби* (із журн.).

ГУ́НЬКА, и, *ж., іст.* Те саме, що **гу́ня.** *На нім була коротка витерта гунька* (І. Франко); *Поміж гімнастьорок захисного кольору рясніли довгі білі сорочки бессарабських чабанів, .. гуньки подільських хліборобів* (Ю. Смолич); *Опісля гуньку нову одягнув, щільно підперезав її своєю попругою, взяв нового кашкета* (У. Самчук).

ГУ́НЯ, і, *ж., іст.* Вид теплого верхнього одягу з ворсою (довжиною до колін) із домотканого грубого, перев. нефарбованого сукна, з фальшивими рукавами, який накидали на плечі. *Гутак натяг на плечі стару гуню і пішов оглядати худобу* (І. Франко); *Іван .. розглядає Сидора Пазюка; висока баранняча кучма, гуня наопашки* (П. Колесник); *Горловину та поли гуні обшивали білою шерстяною ниткою, щоб не торочились* (із журн.).

ГУ́НЯ́ВИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **гугня́вий.** [Явдоха:] *Піду за того, котрий посвата.* [Килина:] *Чи гидкий, чи гунявий однаково?* (М. Кропивницький); *Я ось тільки люльку запалю та й тікатиму... — вибираючи соломинку, промовив він своїм гунявим голосом* (В. Винниченко).

ГУНЯ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* гуня́влять; *недок., що і без прям. дод., розм.* Гугнявити. *Режисер трохи гунявить* (Ю. Яновський); * Образно. *От схлипує й гунявить катеринка* (В. Винниченко).

ГУ́НЯ́ВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість за знач. **гу́ня́вий;** гугнявість. *Гунявить катеринка. І яким ніжним сумом віє од цієї гунявості, коли подумаєш, що завтра, може, ти будеш мертвий і ніколи не почуєш її* (В. Винниченко); *Коли у дитини нежить, запалена аденоїдна тканина набрякає, внаслідок чого з'являється гунявість, чхання, закладення носа* (із журн.).

ГУ́НЯ́ВО, *розм.* Присл. до **гу́ня́вий.** — *Коли ви, бабо, бачили, як я сало крав? — питається він гуняво* (Л. Яновська); — *Хе-хе-хе! — гуняво засміявся Юхим, з задоволенням слідкуючи за Тікаєм* (В. Винниченко); *Як засвітилось рожевим небо над важкими смарагдовими хвилями, то капітан .. гуняво заволав, закликаючи правовірних до молитви* (Ю. Логвин).

ГУП[1], *виг., розм.* 1. Звуконаслідування, що означає глухий звук від падіння, удару, пострілу і т. ін. *Гуп! Через три хвилини знову: Гуп! Гуп! Гуп! Це бригада гідробудівників .. разом з артільними майстрами забивають чавунною бабою нові дубові палі* (І. Волошин); *Падають навколо бабусі жовті грушки з груші: гуп-гуп, гуп-гуп м'яко в траву* (Григір Тютюнник); *Обважніло нагнуте віття. Гупають яблука об вологу землю. Місячні ночі. Тиша. І гупання яблук. Гуп, гуп* (П. Загребельний).

2. Уживається як присудок за знач. **гу́пати.** *Не довго думаючи, гуп межи плечі, дарма що перед нею визнаний войовничий* (О. Гончар).

ГУП[2], у, *ч., розм.* Те саме, що **гу́пання.** *Донісся до неї голос Василів, і зараз же почувся якийсь гуп.., хтось біг, хтось гнався* (Панас Мирний); *Ти попався мені? Попався? Попався? — хрипів Вадим і раз за разом бив тілом Рибацького об стіну. Густий, частий гуп, неначе десь довбнею вбивали землю, ішов по коридору* (В. Винниченко); *Тільки здригав* [син] *усім тілом, коли чувся по йому гуп малахая* (Т. Осьмачка).

ГУ́ПАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гу́пати** і звуки, утворювані цією дією. *В тій хвилі з кошари почувся крик, потім гупання кроків* (І. Франко); *З розчинених дверей* [кузні] *лунали ритмічний дзенькіт заліза й гупання молотів* (Олесь Досвітній); *Любив* [хлопчик] *гупання яблук в саду* (О. Довженко).

ГУ́ПАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. Видавати або створювати глухий стук, шум при ударах, поштовхах, розривах і т. ін. *По селах від білого світу і до темної ночі знай гупали неугавно ціпи* (Панас Мирний); *Вже чути, як гупає бубон, приказує гармошка* (Ю. Яновський); *Вдалині гупали важкі гармати* (Л. Первомайський); // *у (об) що і по чому.* З шумом ударяти, бити по чому-небудь. *Радивон кидає хмурий погляд на своїх недругів. Гупає кулаком по столу* (К. Гордієнко); *Кілька п'яних панів гупало в двері важкими чобітьми* (З. Тулуб); *Я гупав зеленим .. кавуном об коліно, кавун репався, і сік аж закипав на коліні* (І. Сенченко); // *безос. Мовби крізь сон пам'ятає Семен, як сама собою випурхнула з його зубів цигарка.., чув, як щось гупало в спину і далі, мов на крилах, миттю винесло його в сіни* (С. Васильченко); *Наступної миті кров знову заграла в ньому* [Боримислі] *й линула до голови, в вухах йому гуло й гупало, мов руків'ям меча об сухий стовбур* (І. Білик).

2. Важко, з шумом падати. *Вікна плакали залишками скла, тріщали рами, і на долівку часто гупало важке каміння* (Г. Епік); *Поривчастий вітер прилітав невідомо звідки.., і від його подиху частіше гупали в траву підточені червою яблука та груші* (А. Шиян); *Десь там, угорі, — осінь, цвітуть чорнобривці, яблука гупають на землю, але звідси не почути ані їхнього стукоту, ані шуму листя* (О. Гончар).

3. Важко ступаючи, йти. *Гупають чоботи битими весняними шляхами, і розперізується мужицьке серце, ласкою сонця напоєне* (С. Добровольський); *Ті, що брели за Штаньком до лісу, нічого не розуміючи, кинулися бігти. Кочубей теж услід за ними важко гупав, чомусь пригинаючись, мов під кулями* (О. Гончар).

ГУ́ПІ, *невідм., ж.* Прісноводна тропічна риба родини пецилієвих, яка живе у водах Венесуели, Північної Бразилії та островів Тринідад, Барбадос, Мартиніка і т. ін. *У гупі мальки народжуються цілком сформованими* (з наук.-попул. літ.); *За своїм характером гупі веселі, рухливі, не агресивні* (із журн.); *У 1911 році в Лейпцигу та Петербурзі організовано перші у світі виставки гупі* (із журн.); *Гупі широко культивується як акваріумна риба* (із журн.).

ГУ́ПНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **гу́пати.** *Здалеку заторохтіли гвинтівки й кулемет, гупнула важка гармата* (Ю. Яновський); *Гупнула* [Наталя] *дверима так, що аж стіни задрижали* (Ю. Збанацький); *Вірьовка розв'язалась — уся споруда з дітворою глухо гупнула на землю* (О. Донченко).

ГУПОТІ́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гупоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *Збоку почулося гупотіння кількох пар ніг, що швидко наближалися до річки* (М. Трублаїні); *Земля загула від гупотіння молодих ніг* (В. Собко); *Султану крізь сон гупотіли копита. Хан Селім-Гірей од того гупотіння давно оглух, не помічав його* (Ю. Мушкетик).

ГУПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *недок., розм.* Підсил. до **гу́пати.** *Ті дні, коли гупотіла земля від бентежної січової ради, коли мчали на герць молодики, — давно минули* (Б. Антоненко-Давидович); *Несамовито гупотіли* [люди], *свистіли, кричали — шум обурення бурхав уже під саму трибуну* (О. Гончар); *Полк безсмертних рухався на конях за півстадії попереду, щоб не здіймати пилюки цареві, за царською колісницею гупотіло ще п'ять сотень безсмертних* (І. Білик); // *безос.* [Г о л о с:] *Якийсь чоловік спустився в балку... А десь далеко гупотить* (І. Карпенко-Карий); *Потім його ніби катапультою підкинуло над кущами, а про те, як він біг, можна лише здогадатись, бо, кажуть, гупотіло по березі так, наче хтось ціпами лопухи молотив* (Микита Чернявський).

ГУПО́ТНЯВА, и, *ж., розм.* Те саме, що **гупоті́ння.** — *Товариші! Прощайте! — почувся вигук і потонув у лайці й гупотняві* (А. Хижняк); *Гупотняву копит глушив глибокий шар пилу* (В. Козаченко); *Дівчина обернулась на крик і гупотняву саме в ту мить, коли тверда гаряча долоня лягла на її плече* (Є. Гуцало).

ГУ́РА, и, *ж., діал.* Купа. *Юшка з хляками, з кишками, Телячий лизень тут лежав; Ягни і до софорку кури, Печені разної* [різної] *три гури, Багацько ласих тож потрав* (І. Котляревський); *Ноги тепер спритно находили, де ступити їм в гурі накиданого каміння, порослого мохом* (М. Шеремет).

ГУРАЛІ́, ів, *мн. (одн.* **гура́ль, я́,** *ч.)* Етнографічна група поляків, які мешкають на півдні Польщі та півночі Словаччини; карпатські горяни. *Нелегко знайти в цьому світі музику, більш земну від гуцульської.. Хіба що румунська музика. Або циганська. Або музика гуралів* (Ю. Андрухович); *Гуралі — переважно нащадки волохів, які заселили цю частину Карпат в проміжку між XIV–XVII століттями, а вже згодом зазнали польського впливу* (з наук.-попул. літ.).

ГУРА́ЛЬ *див.* **гуралі́.**

ГУРА́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Стос. до гуралів. *Традиційним гуральським житлом є зрубна будівля, часто не білена, вкрита ґонтом, соломою або дранкою* (з наук.-попул. літ.); *У Польщі існують гуральські культурні товариства, які проводять свята і фестивалі народної культури гуралів* (з наук.-попул. літ.).

ГУРА́МІ, *невідм., ж.* Тропічна прісноводна риба родини лабіринтових, яка живе у водах південно-східної Азії. *Гурамі — один з найпопулярніших видів акваріумних риб, невибагливих в утриманні і простих у розведенні* (з наук.-попул. літ.); *Гурамі дихають атмосферним повітрям за допомогою спеціального органа — зябрового лабіринту* (з навч. літ.); *Другу назву — трихогастер (який має нитки на череві) гурамі отримали за перетворені у довгі нитки промені черевних плавників, які у каламутній воді служать цим рибам органами дотику* (із журн.).

ГУРБА́, и́, *ж., розм.* Те саме, що **юрба́.** *Коли дивлюсь — ідуть якісь люди гурбою, і старі, й молоді, і дітвора* (Марко Вовчок); *Дівчата на мене ззаду: "Що ти прикипіла? Йди швидше!" А мене ноги не несуть. Силою гурба допхала* (Ганна Барвінок); *Заквакали жаби в болоті гурбою, Легесенька пара знялась над водою* (М. Коцюбинський); // *у знач. присл.* **гурбо́ю.** Неорганізовано і в великій кількості; юрбою. — *Ми тут в іншій культурі квасились. Ми ведемо свою лінію від Байди, що на гаку в султана турецького за ребро почеплений висів. І жарили разом, гурбою, хто не був, про Нечая, аж вікна бряжчали* (У. Самчук).

ГУР-ГУ́Р, *виг., розм.* 1. Звуконаслідування, що означає звук від удару, падіння, стукання і т. ін. *Як ірвоне* [Катря] *з себе коралі дорогі — геть одкинула — тільки вони гур-гур — розкотилися!* (Марко Вовчок); *Гур-гур... торохнуло й покотилось щось над хатою* (С. Васильченко); *Іду, коли чую: кулемет як засокоче: со-ко-ко-ко. А потім гармата як ревне: гур-гур* (М. Стельмах).

2. Уживається як присудок за знач. **гу́ркати.** *Гу-у! — вітер над ним... Та — шелесь! бур'янами, та — брязь! вікнами, та — гур-гур! трухлими дверима* (С. Васильченко); *Та ось він звів очі і оглянув присутніх: малувато зібралось. Аж це в двері гур-гур, хтось зайти хоче, а не відчинить* (А. Головко); *Вогники жовтіють у вікнах, дими йдуть у небо запашні, і ми, чиє життя минає здебільшого надголодь, тепер з радісним гомоном.., весело попідвіконню гур-гур! — Дядьку, благословіть щедрувати!* (О. Гончар).

ГУРД, а, *ч.* Грошова одиниця Гаїті; дорівнює 100 сантимам. *На території Гаїті гурд було введено у п'ятдесятих роках XIX століття* (із журн.).

ГУ́РІЯ, ї, *ж.* У мусульманській міфології — надзвичайно вродлива, вічно юна діва, яка живе в раю і розважає праведників. — *Хіба гурії в раю веселяться отак з праведними, — шепче вона і не може одірвати очей від дивовижного видовиська* (М. Коцюбинський); *Хан відає гаразд, що за невдачу доведеться розплачуватись йому, і, либонь, тоді з ним поведуть бесіди не султан і Кепрюлю, а райські гурії* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Прекрасні* [дівчата], *як гурії райських садів* (З. Тулуб).

ГУРК[1], *виг., розм.* Уживається як присудок за знач. **гу́ркати.** — *На панськім току саме молотили, а він* [аероплан] *летить... Все дивимось, як він поволі-поволі по небу пролітає... — А тепер блись! Гурк! — і вже він там, де мороз сизий, хоч на землі в цей час жарота сорок градусів* (О. Гончар).

ГУРК[2] *див.* **гу́ркхи.**

ГУ́РКА, и, *ж.* Вид ковбаси, вигот. з легенів, печінки, шкварок, відварених кукурудзяних круп чи рису, крові домашніх тварин і т. ін. *У нашому ресторані Вас пригостять*

токаном із бринзою, баношем, бограчем, гуркою домашньою (з мови реклами).

ГУ́РКАЛО, а, *с., розм.* Дитяча іграшка або інший предмет, що гуркотить. *Було гуркало нам робить* [дід] *та ґринджолята* (Д. Мордовець); *Жорстокі у веселощах, вони* [парубки] *ставили Климові та Химі під вікном дикі пристрої, так звані гуркала, розкручували їх здалеку за мотузок, мов пропелер, пристрій гудів несамовито* (О. Гончар); * Образно. *Гуркала й брязкала відразу змовкли, і диліжанс став* (С. Васильченко); * У порівн. *Вона* [куля] *хурчала, як дитяче гуркало, і переверталася в повітрі, як цирковий акробат* (П. Загребельний).

ГУ́РКАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **гу́ркати** і звуки, утворювані цією дією. *Увірветься нитка, й затихне на якийсь час гуркання прядки* (Панас Мирний); *— Я теж чув, — відповів на бігу Григорій Федорович, поспішаючи до сінець, бо гуркання в двері не припинялося* (Г. Епік); *Оченята* [Оленки], *ніби в божевільної, з переляку; її* [їй] *чути поруч гуркання, гавкіт, крик, тупіт* (В. Барка).

ГУ́РКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Видавати, створювати гуркіт. *Дим застилає все поле, аж очі ріже; огонь як з пекла, .. гуркають гармати* (Панас Мирний); *Машина все частіш і частіш голодно гуде й гуркає, возії все частіш чогось баряться, а всі навіть на се* [це] *й не звертають уваги* (В. Винниченко); *Васютинці замовкли так, що на Бондарях чути було, як гуркали двері під горою* (Іван Ле).

ГУ́РКИ *див.* **гу́ркхи.**

ГУ́РКІТ, коту, *ч.* Звуки від ударів, падіння, розрядів і т. ін., перев. протяжні, розкотисті. *Чути гуркіт гармат* (І. Нечуй-Левицький); *Він* [вітер] *несе в собі весь гомін землі, од тихого бриніння мушки до гуркоту грому* (М. Коцюбинський); *З передпокою чути брязкіт замка і гуркіт дверей, що відчиняються* (І. Кочерга).

ГУРКІТЛИ́ВИЙ *див.* **гуркотли́вий.**

ГУРКІТЛИ́ВО *див.* **гуркотли́во.**

ГУ́РКНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **гу́ркати.** *Екіпаж зачепився задніми осями за ворітниці, гуркнув, .. розломився й розсівся пополовині* (І. Нечуй-Левицький); *На причілку Іван мелькнув постаттю, в сінях гуркнув засовом і ввійшов у хату* (С. Чорнобривець); *Гуркнули кам'яні ворота, з димом і шипінням в пазах одчинилися* (В. Близнець); // *безос. Брянський боком стрибнув кілька кроків уперед і метнув гранату, вихоплюючи в ту ж мить пістолет, і одразу серед німців, що вже були ось тут, гуркнуло, заклубилося, і вони на мить зникли* (О. Гончар).

ГУРКОТА́ННЯ, ГУРКОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гуркота́ти, гуркоті́ти** і звуки, утворювані цією дією. *В занесених пугах над кіньми, і в поспішнім гуркотанні коліс чулась тривога* (М. Коцюбинський); *Тільки ледь-ледь чути було далеке гуркотіння грому* (А. Головко); *Несподівано почується гуркотіння горлиць, і даремно шукаєш їх очима. Непомітні, сидять вони чи на дубі столітньому, чи на тополі* (А. Шиян).

ГУРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ГУРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок.* 1. Підсил. до **гу́ркати**; ґерґотати. *Далеко десь, неначе під землею, Грім гуркотав* (І. Франко); *Десь підвода далека в полях гуркотить* (М. Рильський); *Гуркочуть мотори на сивім Дніпрі, і небо в моторах гуркоче...* (В. Сосюра); *В різних кінцях міста гуркотіли гармати* (Л. Смілянський).

2. Видавати переливчасті звуки (про голубів, горлиць); воркувати. *Ой голуб гуде, голубка гуркоче, Либонь, голубонько та покинути хоче* (з народної пісні).

ГУРКОТІ́ННЯ *див.* **гуркота́ння.**

ГУРКОТІ́ТИ *див.* **гуркота́ти.**

ГУРКОТЛИ́ВИЙ, *розм.* **ГУРКІТЛИ́ВИЙ,** а, е. Який утворює або здатний утворювати сильний гуркіт. *Гуркотливий віз вихопився з вузенької вулички* (І. Кириленко); *Кулеметники покотили на гуркотливих коліщатах кулемет* (О. Донченко); *В полі знов кружляють із плугами Невтомні, гуркітливі трактори* (І. Вирган).

ГУРКОТЛИ́ВО, *розм.* **ГУРКІТЛИ́ВО.** Присл. до **гуркотли́вий, гуркітли́вий.** *Вагончики, .. винісшись на поверхню, гуркотливо вивантажувались з високої естакади* (Олесь Досвітній); *Все — ніби в огні великої споруди, коли вже зруйнувалася: з поперехрещуваними балками і звaленими стовпами, які, згораючи гуркотливо, осідали в глибину земної щілини* (В. Барка).

ГУРКОТНЕ́ЧА, і, *ж., розм.* Дуже сильний, тривалий гуркіт. *Спека, гуркотнеча, сморід, жага, піт .. У сусідньому корпусі гули мартени — вентилятори, полуміть, хімічна реакція* (Ю. Яновський); *Зчинилася така гуркотнеча, ніби й сама земля не витримала: репалася і провалювалась* (Яків Баш); *Почав* [Катранник] *лізти далі і через декілька хвилин був так далеко від болотяної щілини, що коли там стався черговий обвал з гуркотнечею в огні, то вже не міг зачепити* (В. Барка).

ГУРКОТНЯ́, і, *ж., розм.* Сильний гуркіт. *Враз несподівано з далеких валів вибухнуло і покотилося два поклуби білого диму, а за хвилину здвигнулася земля і розлігся грім у повітрі аж до темного лісу, розсипавшись по йому гуркотнею* (М. Старицький); *Ми вскочили в село з розгону, серед гуркотні коліс та куряви промчались проз музики* (М. Коцюбинський); *Цього самого щасливого .. року.. на мою невинну, цілинну "Коломию", мов дикі орди Чінгіз-Хана, зробили навалу армії машинерії "Сарабіні і Ко", які вчинили пекельну гуркотню, від чого все довкруги нагадувало побоєвище* [побоїще] *при Вердені* (У. Самчук).

ГУРКО́ТНЯВА, и, *ж., розм.* Те саме, що **гуркотня́.** *Міська гуркотнява, дражливі дзвінки, торохкотіння, метушня — все лишилось десь за мною* (С. Васильченко); *Почалася вже добре знайома гуркотнява артилерійської дуелі* (В. Собко); *Розкохалась, розповніла* [Вірунька] *в щасливім заміжжі, в ідилії шлюбу, хоча на роботі їй доводиться нелегко, в тій гуркотняві шихтового двору* (О. Гончар).

ГУ́РКХИ, ів, *мн. (одн.* **гуркх,** а, *ч.), розм.* **ГУ́РКИ,** ів, *мн. (одн.* **гурк,** а, *ч.).* Одна з народностей Непалу, яка вирізняється войовничістю та фізичною витривалістю. *Кожний індійський полк .. має мішаний національно-релігійний склад: в ньому є батальйони сикхів, пенджабських мусульман, .. бірманців... До них додають ще й батальйони гурків — найпевніших англійських солдатів, бо їх наймають поза кордонами Британської Індії — в незалежному королівстві Непал* (Ю. Смолич); *Гуркхи вирізняються невисоким зростом, широкими грудьми, надзвичайною силою і витривалістю, мають витренуваний занижений больовий поріг* (із журн.); *Майже 200 років у складі британської армії воюють підрозділи гуркхів* (із журн.).

ГУ́РКХСЬКИЙ, *розм.* **ГУ́РКСЬКИЙ,** а, е. Прикм. до **гу́ркхи, гу́рки.** *У 1815 році розпочався набір гуркхських добровольців до лав британської колоніальної армії* (з наук. літ.); *Хлопчиків у гуркхських сім'ях з малих років навчали таємному військовому мистецтву — "кукрі", назва якого походить від однойменного кинджала гуркських воїнів* (із журн.).

ГУ́РМА́, гу́рми́, *ж., діал.* 1. Юрма. *Веселою гурмою висипали* [діти] *із школи* (С. Васильченко); *На подвір'ї стояла*

гурма людей (В. Стефаник); *Ціла гурма вчителів обступила Якима* (С. Ковалів).

2. Група тварин, птахів, що разом ходять або літають. *Бачать вони* [птахи], *лежить неживий Осел, та й усі гурмою до нього* (І. Франко); *Там дозорчиня* [наглядачка] *казала підпаскам все бидло завернути. Біжить назад вся гурма без ладу* (Леся Українка).

ГУРМА́Н, а, *ч.* Той, хто любить, цінує вишукані страви. — *Ви гадаєте, що я скнара й гурман, — першим взяв слово Гречкун* (Ю. Бедзик); *Взагалі тут досить смачно готують, — продовжує свій життєрадісний монолог .. гурман за твоєю спиною* (Ю. Андрухович); *У деяких країнах жабу ставкову вживають у їжу. Гурмани запевняють, що трав'яна жаба ще смачніша* (із журн.).

ГУРМА́НКА, и, *ж.* Жін. до **гурма́н.** *Маргарита — справжня гурманка, любителька екзотичних страв з Країни вранішнього сонця* (з газ.); *Наш сайт — справжня знахідка для гурманок: тут ви знайдете рецепти вишуканих страв вітчизняної, західної та східної кухонь, новинки й поради щодо приготування делікатесів у домашніх умовах* (з Інтернету).

ГУРМА́НСТВО, а, *с.* Захоплення вишуканими стравами. *Перегортаючи сторінки* [фотоальбому], *все більше переконувався в тому, що найулюбленішим заняттям цієї родини було гурманство* (В. Минко); *Поняття гурманства стало ключовим для сучасного життя, перейшовши з розряду побутових у розряд філософських* (із журн.); * Образно. *А потім надійшло гурманство слова: Добірних звуків шата пурпурова Оповила мій символічний "блат"* (М. Зеров).

ГУРМА́НСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гурма́н.** *Гурманські забаганки; Гурманський сніданок.*

2. Стос. до гурманства. *Не можна насолоджуватися делікатесами й гурманськими стравами, коли від голоду вмирають мільйони дітей у всьому світі!* (із журн.); * Образно. *Самої читацької інтуїції чи гурманського смакування ніколи не було достатньо для широкого погляду на літературні явища* (з газ.).

ГУРО́К, рка́, *ч., діал.* Те саме, що **огіро́к** 2. *Садок вже безлистий, а не пустий ..; у городі гурки, на насіння зоставлені, жовтіють* (Марко Вовчок); *На площі гамірно, поприїжджали навколишні селяни, поважні дядьки, які на огірки кажуть "гурки", а на рядно "радно"* (Ю. Мушкетик).

ГУРО́Н *див.* **гуро́ни.**

ГУРО́НИ, ів, *мн. (одн.* **гуро́н,** а, *ч.;* **гуро́нка,** и, *ж.).* Представники одного з індіанських племен Північної Америки. *Пояс, сплетений з разків нанизаних мушель, північноамериканські індіанці (ірокези, гурони та ін.) використовували як грошову одиницю або для застави* (з наук.-попул. літ.); *Відомими назвами індіанців є такі: на півночі — чіпевеї та дикі апачі, над рікою св. Лаврентія — ірокези, над Великими озерами — гурони (від них назва озера Гурон)* (з наук.-попул. літ.); *Гурони вірили в те, що душа людини може з'являтися у вигляді голуба* (із журн.).

ГУРО́НКА *див.* **гуро́ни.**

ГУРО́ЧОК, чка, *діал.* Зменш.-пестл. до **гуро́к.** — *Я розпалю примус під комином, посмажу яєшеньку та вишкварок. А холодець у мене є, з линів. Добрий холодець. Та гурочків нашукаю, помідорчиків. Добра закуска буде* (О. Бердник); * У порівн. *Дитинка в їх була, дівчинка, як ясочка, свіжа й повна, як гурочок* (Марко Вовчок).

ГУРТ[1], у *і* а́, *ч.* 1. Зібрання, скупчення людей на противагу одній людині. *А вже коли сварка розпочнеться, то хлопець тоді зовсім тікає від гурту* (О. Донченко); — *Що одинаку — справжня біда, то для гурту крапля лише* (Є. Кротевич); // Група людей, що перебувають близько один від одного. *Великий гурт людей стоїть коло похилої хати* (Леся Українка); *Знизу до пам'ятника підійшов гурт школярів з молодою учителькою* (П. Панч); * Образно. *З улоговини до вершин пливуть гурти автомашин* (М. Упеник); // Сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, певними ознаками, властивостями. *Спершу всі ці рибалки ділились на невеличкі гурти; кожен гурт мав свій громадський невід* (Панас Мирний); *За два роки у з'єднанні Федорова утворився невеликий, але бойовий гурт підривників* (М. Шеремет); // Естрадний ансамбль. *Після успішної прем'єри пісні впродовж кількох років гурт на радість слухачів брав активну участь у різних концертах, фестивалях* (з газ.); *Музика гурту "Дзвони" — це синтез сучасних танцювальних ритмів і мелодійного року на основі українського, зокрема гуцульського, фольклору* (з Інтернету).

2. Стадо великої рогатої худоби або взагалі група однорідних свійських тварин, об'єднаних з певною господарською метою. *У старшого* [брата] *степи вкриті гуртами, отарами, табунами, а в меншого усе видохло* (О. Стороженко); // Група птахів, що разом літають, ходять і т. ін.; зграя. *В вирій в пору ранню Гурт лебедячий летів* (Я. Щоголів); *Вона крихтами хліба годує гурти голубині* (Л. Забашта).

Пристава́ти / приста́ти до гу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.) див.* **пристава́ти.**

○ **(1) У гурт <До гу́рту>,** *у знач. присл.* — до купи, разом з іншими. *Вершники гасали по полю, рубали недобитих, а поранених зганяли в гурт* (П. Панч); *Маруся поставила до гурту і свою мисочку* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(2) У гурті,** *у знач. присл.* — разом, спільно з іншими людьми; не окремо, не ізольовано. *У гурті робити, як із гори бігти* (прислів'я); *У гурті все легше перебувається* (Н. Кобринська).

◇ **(3) На гурт,** *у знач. присл.* — усе разом, у великій кількості; оптом. — *То вже як пан стілько беруть на гурт, то я спущу .. по чотири* (І. Франко); **(4) Не гурт** *кого, чого:* а) небагато, мало. — *Щось тут і хат не гурт видно, — сказав Кайдаш* (І. Нечуй-Левицький); — *В нас зараз не гурт грошей, — сказав тато* (М. Стельмах); *Не гурт робітників там було* (з газ.); б) нема людей, немає кому і т. ін. — *Он бачиш, скільки вас* [дітей] *у мене! Їсти є кому, а робити — не гурт-то* (І. Нечуй-Левицький).

ГУРТ[2], а́, *ч., архт.* 1. Рельєфна архітектурна оздоба (ребро, смуга і т. ін.). *Різьблений гурт високого цинкового даху щойно зведеної хати прикрашала лісова ялинка* (із журн.).

2. Ребро чеканної монети, на якому висікаються рельєф, малюнок або слова з метою захисту від підробок або для розрізнення помацки номіналу монет сліпими людьми. *Рубчастий гурт (з нанесенням насічок) відрізняється розміром насічок, відстанню між ними, а також профілем (прямокутним, трикутним, трапецієподібним тощо)* (із журн.); *Гурти сучасних монет бувають гладкими, обробленими дрібними насічками (рубчастий гурт) або оздобленими написами (чеканний гурт)* (з Інтернету).

ГУ́РТА, и, *ж.* Попруга з двома стійкими поручнями з обох її боків, за які наїзник тримається, виконуючи різні вправи. *Жокей демонстрував свою майстерність у кінній акробатиці: тримаючись за гурту, дивував глядачів трюками, що викликали захоплення* (із журн.).

ГУ́РТИК, а, *ч.* Зменш. до **гурт**[1]. *Той чоловік стояв в однім гуртику й балакав про щось* (Л. Мартович); *Пактієві з невеликим гуртиком пощастило врятуватись* (І. Білик); * Образно. *Він вперше побачив перед собою гуртик самотніх задумливих тополь* (О. Гончар); // *у знач. присл.* **гу́ртиком, гу́ртиками.** Неорганізовано і в великій кількості; гуртом. *Обличчя юні й розумні, й задумливі. Ще не бачили штормів, ще не витрясала з них душу стихія, йдуть гуртиками — по двоє, по троє, з валізами в руках* (О. Гончар); *Дівчата і парубки розташувалися кількома гуртиками просто на траві під вишнями та грушами* (Ю. Мушкетик); *Хто грав у зернь, хто зібрався гуртиком і просто теревенив* (І. Білик).

ГУРТИ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до гурту *(див.* **гурт**[2] 2). *Сучасні досконалі гуртильні станки працюють на електроприводі, витискуючи на гурті монети будь-які рельєфи, які практично неможливо підробити фальшивомонетникам* (із журн.).

ГУРТІВНИ́К[1], а́, *ч.* Погонич худоби. — *А хто нині платить акуратно? — пояснював Мелітон Іванович. — Хіба ви самі платите гуртівникам?* (П. Козланюк); *Все частіше траплялись гуртівники, гнали в столицю величезні табуни худоби* (Б. Левін).

ГУРТІВНИ́К[2], а, *ч.* Те саме, що **гуртови́к.** *Гуртівниками в Україні називали оптових торговців, а перекупнями — дрібних крамарів* (з наук. літ.); *У наш час до активного вжитку повертається зафіксований ще в 30-х роках термін "гуртівник" замість "оптовий торговець"* (із журн.).

ГУРТІВНИ́К[3], а́, *ч., рідко.* Той, хто гуртує, об'єднує людей за спільним родом діяльності, спільними заняттями, ідеями, уподобаннями і т. ін. *Хто ж я такий, що взяв на себе ношу гуртівника українських міщан, хто ж я такий, що став диктувати свою волю й уподобання тисячам людей?* (Р. Іваничук).

ГУРТІ́ВНЯ, *рідше* **ГУРТО́ВНЯ,** і, *ж., діал.* Склад або магазин оптової торгівлі. *У Польщі розвинена мережа книжкових гуртівень та кілька потужних дистрибуційних мереж, у яких представлено практично весь видавничий асортимент* (із журн.); *Гуртівня городництва та садівництва створена для потреб спеціалізованих сільськогосподарських магазинів, професійних аграріїв, фермерських та тепличних господарств* (з мови реклами).

ГУРТКІ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Член гуртка (у 2 знач.). *Навіть у літературному гуртку в Лубнах він ніколи не нав'язував своєї думки гуртківцям* (О. Донченко); *Коли була виставка робіт гуртківців, глядачі просто сміялися і, дивлячись на Гребенюччиного козака на коні, глузливо питали: "А хто то на собаці їде?"* (В. Нестайко); *Вероніка .. щебетала йому про своїх гуртківців, а він, чесно кажучи, слухав неуважно, бо не вважав роботою те, за що платять дев'яносто гривень на місяць* (Є. Кононенко).

ГУРТКІВЩИ́НА, и, *ж., зневажл.* Відстоювання обмежених інтересів гуртка (у 2 знач.); роздрібненість, відсутність єдності в діяльності якого-небудь колективу через відокремленість гуртків. *Виступи панфутуристів часто кінчалися посвистами, обуреним галасом і навіть образливими вигуками слухачів .. Михайль запевняв, що задоволений з такого реагування — оце, мовляв, класова боротьба, хоча насправді було це ексцесами групівщини, гуртківщини* (М. Бажан).

ГУРТКОВИ́Й, а́, е́. Прикм. до **гурто́к** 2. *Часом і в кіно не йдеш, а морочишся з ними* [колегами], *весь час віддаєш для індивідуальних бесід, на спорт, на гурткові заняття, хоча й доводиться чути: "Це вам не студія, Марисю Павлівно, а спецшкола"* (О. Гончар); *Літературне українське життя в той час, як Леся Українка перебувала в Києві, мало переважно гуртковий характер* (з мемуарної літ.).

ГУ́РТОВИЙ, а, е. Прикм. до **гурт**[2] 2. *Гуртові насічки можуть багато розповісти досвідченому нумізмату про створення монети* (із журн.); *У колекціях нумізматів трапляються грубо підроблені радянські рублі (карбованці) 1961 р. з накаткою на гурті або з набитими пунсоном гуртовими написами* (із журн.).

ГУРТОВИ́Й[1], а́, е́. 1. Прикм. до **гурт**[1]. *Байдуже, як вони називаються — Зевсом, Єговою чи Ормуздом. Суть їх одна — створення в людини гуртової свідомості, нав'язування людям страху перед небесним суддею* (О. Бердник); *Давня українська обрядовість фіксує ігри парубоцькі, дівочі, дитячі, гуртові, окремі для одружених* (із журн.); // Який живе у гурті. *Бджоли — гуртові комахи, вони живуть великими сім'ями* (з навч. літ.); *Жалячі комахи (бджоли, оси, джмелі, мурашки та ін.), які ведуть гуртовий спосіб життя, належать до перетинчастокрилих* (з навч. літ.).

2. Належний усім, багатьом; спільний. — *У нас нема нічого, що було б моє або твоє, а всіх разом, гуртове* (Панас Мирний); *Сінокіс у нас був гуртовий* (О. Довженко); *Зробили в школі тупоносого човна, схожого на корито. Ну, щоб гуртом плавати й купатися. Так той човен, гуртовий, був для Глипи, як сіль в оці* (В. Близнець); // Який здійснюється, виконується гуртом. *З своїм невеличким гурточком він завів новину — гуртову працю* (М. Коцюбинський); *В пам'ятку бурсаків зберігалися згадки про гуртові наскоки однієї сторони на другу* (С. Васильченко); *Гуртова пісня про вдову та смерть котилась ширше та ширше* (О. Ільченко).

ГУРТОВИ́Й[2], а́, е́. Стос. до купівлі й продажу товарів великими партіями; оптовий. *П'ять магазинів, гуртовий склад — і скрізь повно купця* (І. Карпенко-Карий); *Він думав про гуртову торгівлю сіллю* (І. Франко); *В Україні склалася система ціноутворення, що робить гуртову торгівлю медикаментами дуже вигідною* (з газ.).

ГУРТОВИ́К, а́, *ч.* Той, хто займається гуртовою торгівлею. *Товаришеві пощастило. Він .. став гуртовиком, склав мільйони. А батько торгував тут залізом* (В. Підмогильний); *Основні покупці продукції компанії — будівельні організації, гуртовики, роздрібні крамниці* (з газ.).

ГУРТО́ВНЯ *див.* **гурті́вня.**

ГУРТО́ЖИТОК, тку, *ч.* Приміщення для спільного проживання осіб, перев. тих, хто працює на одному підприємстві або вчиться в одному навчальному закладі. *Він писав, що кінчає курси і невдовзі приїде додому, але житиме вже не дома, а в МТС в гуртожитку* (І. Муратов); *У гуртожитках коридорного типу санвузли та кімнати з умивальниками розташовано на кожному поверсі в обох кінцях коридору* (з газ.); * Образно. *Горо́д — це гуртожиток для безлічі рослин. Тут хрестоцвіті, зонтичні, пасльонові, гарбузові* (з газ.).

ГУРТО́К, тка́, *ч.* 1. Організація осіб, об'єднаних для спільної діяльності, спільних занять і т. ін. [М и л е в с ь к и й:] *Зимою у нас був маленький драматичний гурток склався* (Леся Українка); *Багато тут* [у спецшколі] *різних гуртків. Воно, звичайно, цікаво було б спробувати і мотогуртка, й хорового* (О. Гончар); *Учні середньої школи з далекого гірського кишлаку .. запрошують членів астрономічного гуртка приїхати до них* (О. Бердник).

2. Зменш. до **гурт**[1]; група. *Гуртки чорних овець шукають воріт своїх, за ними діти куряву збивають...* (В. Стефаник);

Коло крамниці гурток людей — гаряче обмірковують справу (С. Васильченко); *Вона прилучилася до гуртка людей, які стояли біля відчиненого вікна* (Л. Дмитерко).

(1) Драмати́чний гурто́к — гурток театральної самодіяльності, любителів сценічного мистецтва. — *Го-го! Мабуть же, в шкільному драматичному гуртку грав?* (Ю. Мушкетик); *Г. Хоткевич організував у селі Красноїлі перший у цьому краї драматичний гурток, який згодом розрісся у справжній театр (його назвали Гуцульським)* (з наук.-попул. літ.); **(2) Стру́нний гурто́к** — гурток любителів гри на струнних інструментах. — *Де там думати про побачення, коли в дзеркало ніколи глянути! Керую танцювальним і струнним гуртками, редагую стінну газету, очолюю агіткультбригаду* (Є. Кравченко); **Тає́мне товари́ство <Тає́мний гурто́к>** *див.* **товари́ство.**

ГУРТО́М, *присл.* 1. Спільними силами, колективно. — *Хіба ж ми чужі між собою? Ми ж усі однієї громади; гуртом про все громадське й дбаємо* (Панас Мирний); — *Давайте ми краще весь оцей шматок землі гуртом засадимо деревами й кущами* (О. Копиленко); *Мені хату гуртом будують* (І. Муратов); // Усі разом, усією групою. [С т а р ш и н а:] *Ми до вас гуртом, щоб поодинці хати не вихолоджувати* (М. Кропивницький); *Вони стояли гуртом біля фонтана на центральній алеї парку* (В. Козаченко).

2. Все разом; оптом. *Потім Льова привів до себе букініста й продав йому гуртом своє книжкове надбання, кількістю понад 500 томиків, за 25 карбованців* (В. Підмогильний); *Кошовий отаман Петро Калнишевський .. продає гуртом чотирнадцять тисяч голів коней* (Г. Колісник); *Пропонуємо гуртом взуття та одяг провідних вітчизняних та зарубіжних виробників* (з мови реклами).

ГУРТОПРА́В, а, *ч.* Працівник при гурті худоби; гуртівник *(див.* **гуртівни́к**[1]). *Бомба влучила в стадо і разом з биками прибила й гуртоправа* (П. Панч); *Для транспортування та перегону корів на великі відстані наймають гуртоправів, які мають відповідний досвід догляду за скотом* (із журн.).

ГУРТО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **гурто́к** 1. *Поміж чорних, закритих яток бродять окремі гурточки та пари* (М. Коцюбинський); *Хоч малолітні діти й допомагали* [батькові] *в роботі, але ніяк не справджувалась давня істина: "де робить гурточок, там повний куточок"* (О. Ільченко); *Гурточок хлопчиків у кожушках сидить навколо столу й пильно вслухається до голосу учителя* (У. Самчук); // *у знач. присл.* **гурто́чком.** Разом, спільно. *В дальшому куточку, біля вікна, зібралися гурточком жінки* (В. Малик); *Зворушливі малі сотворіння .. висипалися гурточком .. на вулицю* (У. Самчук); *Діди до господи просять. Гурточком до самовара* (І. Драч).

ГУРТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гуртува́ти** і **гуртува́тися.** *Упродовж багатьох віків українські вечорниці були вдалою формою гуртування сільської та містечкової молоді* (із журн.); *Завдання новоствореного уряду полягає у зміні іміджу держави, забезпеченні стабільності та гуртуванні нації* (з газ.).

ГУРТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що.* Організовувати що-небудь ціле з окремих осіб, самостійних частин, одиниць; об'єднувати. *Стрепет гуртує перепелиний табун і веде його потім у політ* (О. Гончар); *Дзвін єднав людей у спільному пориві, як гуртують козацтво — пісня в поході, музика в танці* (О. Ільченко); *Проблемні питання мають гуртувати політичну коаліцію, а не розколювати її* (з газ.); // Об'єднувати однією ідеєю, метою. *Колишній воїнський начальник пан Климович знову вернувся в повіт, заходився гуртувати навколо себе дворян-офіцерів* (П. Кочура).

ГУРТУВА́ТИСЯ, у́ємося, у́єтеся, *недок.* 1. Збиратися в одне місце, створюючи гурт *(див.* **гурт**[1]). *Тривожно перезиралися козаки, гуртуючись біля церковного ґанку* (З. Тулуб); *Молодь гуртувалася біля оркестру, що розташувався під гіллястим дубом* (С. Чорнобривець); * Образно. *Глянув і я в небо. Там гуртувалися .. сиво-білі хмари* (Є. Кравченко).

2. Об'єднуватися однією ідеєю, метою. *Од нього* [Гущі] *вперше почули, що села скрізь гуртуються в спілки* (М. Коцюбинський); *У XVI ст. під опікою української церкви гуртувалися братства, школи, шпиталі, розвивалося письменство і мистецтво* (з наук. літ.); *Подорожування прочан було справою складною, обтяжливою й небезпечною. Тому паломники часто гуртувалися в дружину* (з наук.-попул. літ.).

ГУ́РУ, *невідм., ч.* 1. Глава релігійної громади сикхів у Пенджабі (Індія). *Нанак був першим гуру секти: його наступники носили цей титул до кінця XVII ст., коли десятий ватажок сикхів Говінд радикально змінив характер общини й усунув посаду гуру* (з наук. літ.).

2. *перен.* Духовний наставник, учитель. *Математичні ідеї — стрункі й прегарні — легко лягають в свідомість еллінки .. Гуру Нарен веде її від конкретного, практичного числення до захоплюючих уявлень про першооснову числа — світову монаду, велику єдність, яка дає початок потокові множинності* (О. Бердник); *В Українському домі відкрилася виставка репродукцій картин легендарного живописця і духовного гуру Миколи Реріха з його славнозвісного циклу "Гімалаї"* (з газ.).

ГУРЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **гурча́ти** і звуки, утворювані цією дією. *В кімнаті якийсь час панувала тиша, що її порушувало гурчання струмочка води десь за дверима* (Олесь Досвітній); *З пшениці, навіть проти вітру, чулося гурчання танкових моторів* (В. Кучер); *Під одноманітне, розмірене гурчання танкових моторів снуються спогади* (Є. Доломан).

ГУРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *недок.* Видавати, створювати протяжний, розкотистий звук, шум і т. ін. *Блискавиці раз поз раз миготіли, висвічуючи у невеличкі вікна, а грім гурчав* (Панас Мирний); *Десь кудкудачуть кури і гурчить літак* (О. Довженко); *Голосно гурчав мотор автомобіля, певно, шофер вже заганяв на ніч свою машину в гараж* (В. Кучер); * Образно. *Аудиторія задоволено гурчала, і перегомін кількох десятків голосів зливався в джмеляче гудіння* (Олесь Досвітній).

ГУСА́К, а́, *ч.* Самець гуски. *Соломія зупинилась на мить, щоб подивитись здалеку, як дикий гусак старанно укладав пір'ячко на голові самички* (М. Коцюбинський); *Крізь драбини полудрабків ґелґотіли й били підв'язаними крилами відгодовані гусаки, кури, качки* (І. Микитенко); — *А давай ось Мишка спитаємо,* — *посміхається Горпищенко і підгукує Демидового козарлюгу, що неподалік воює з гусаком* (О. Гончар); * У порівн. *Старі клавіші засичали, як гусаки* (І. Нечуй-Левицький).

◇ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з гу́ски (з гусака́) вода́** *див.* **вода́.**

ҐУСА́Р, а, *ч.* В арміях царської Росії та деяких іноземних арміях — військовий із частин легкої кінноти, який носив форму на угорський зразок. *Восени пройшла чутка, що в Богуслав приїдуть на квартири гусари* (І. Нечуй-Левицький); *Слідом за гетьманом ішло кілька полків гусарів* (А. Кащенко); *Першими кинулися на козаків панцирні гусари із списами* (П. Панч); *Гусари в своїх залізних обладунках позаклякали в сніговій хвищі і, сяк-так діставшись містеч-*

ка Білилівки, сипонули по хатах відморожувати кольчуги, кіраси, наручники, підколінники (В. Чемерис).

◊ **Заливáти гусáра** *див.* **заливáти.**

ГУСА́РИН, а, *ч.* Те саме, що **гусáр.** *Панночки дуже чваняться собою і вередують женихами: той не гарний, той не багатий, той не меткий, .. той носатий, та чом не воєнний* [військовий], *та коли і воєнний, то щоб гусарин* (І. Котляревський); *Мене раз покликали до полковникового сина. Сильно був порубаний, — за дівчину з якимсь польським гусарином бився* (Б. Лепкий); *Любовно дивилася вона на ставного, красивого гусарина, що чимсь нагадував батька* (П. Кочура).

ГУСА́РКА, и, *ж., розм.* 1. Куртка гусара. *Тинявся* [Давидов] *з покою в покій, гриз тонкий вус і смикав шнури своєї гусарки* (Н. Рибак).

2. Вид одягу — тепла жіноча кофта, поширена у степовій зоні України. *Під впливом міста на селі з'явився нагрудний одяг із рукавами — кофти-круглопілки, черкасинові кофти, куфайки, баски, холодайки, стяжки, гусарки, козачки, матроски та ін.* (з наук. літ.); *Шилася гусарка з фабричних тканин, мала різноманітний крій* (з навч. літ.).

ГУСА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гусáр.** *Через півроку оддали другу дочку — за старого гусарського полковника* (Панас Мирний); *Серед хору високо стриміло кружало, убране в червоні та сині довгі стрічки..; кружало підскакувало, танцювало над гусарськими головами* (І. Нечуй-Левицький); *Спочатку, на вигляд Віри, він* [Троян] *також впав був у бойовий, гусарський настрій, хотів ударити на ворога, так би мовити, фронтом, але згодом .. озброївся залізною терпеливістю* (У. Самчук); * Образно. *Гусарський мундир і вишивана сорочка тягли до заводської брами хмиз* (Б. Антоненко-Давидович); // Який складається з гусарів. *Пам'ятаєш: гусарський полк у цьому ж місті, паради, хвацькі офіцери, бали на Новий рік та Великдень і маскарад на Водохреща* (Б. Антоненко-Давидович); *Ще й не розвиднілося як слід, а вже Мюрат кинув на позиції росіян гусарські полки* (П. Кочура); *Замість запорозьких куренів заводилося гусарські й пандурські полки* (Г. Колісник).

ГУСАЧО́К, чкá, *ч.* Зменш.-пестл. до **гусáк.** *Ой, чия то гуска По воді ся плюска? Ой, чий же то гусачок Додому не пуска?* (з народної пісні); [Г у с а к:] *Я безщасний гусачок, Не виплодив діточок — Хворів літечко* (М. Кропивницький); [Г у с к а:] *Мале, дивися, в нас яке — тільки народилося, а вже говорить. Гусачок!* (М. Вінграновський).

ГУ́СЕЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **гýслі.** *Лайка і свист* [на торжку], *тупотнява і вереск, виспіви й гусельне гудіння* (П. Загребельний); *Нараз дзенькнула тятива, точнісінько, як гусельна струна* (Ю. Логвин); *Линуть у синю далечінь мелодії, які злітали колись із гусельних струн Бояна* (із журн.).

ГУ́СЕНИЦЯ, і, *ж.* 1. Личинка метелика з кількома парами ніг і гризучим ротовим апаратом. *Її зморшкувате личко засяяло співчуттям, проте очі не ожили, зосталися схожими на двох волохатих гусениць у побурілих осінніх листочках* (Є. Гуцало); *Гусениці молі живляться різноманітними речовинами тваринного походження — хутром, волоссям, шерстю тощо* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Звивалася по мосту гусениця поїзда метро* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Очі його повзають по Борисові повільно, наче гусениця по листю* [листі] (О. Гончар).

2. Широкий ланцюг, що накладається на колеса трактора, танка і т. ін. для кращої прохідності машини. *Не минуло хвилини, як іще два танки горіли, а один — на підбитій гусениці — як повернув сюди боком, так і захряс* (А. Головко); *Трактор ляснув гусеницями і завмер, здригаючись від натужного стукотіння мотора* (П. Автомонов); *Гусениці сучасних танків сталеві, з металевими або гумометалевими шарнірами* (з навч. літ.).

ГУ́СЕНИЧНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **гýсениця** 1. *На гілках абрикосів виснули кетяги гусеничних гнізд* (В. Кучер); *На листі дурману й нікандри гусеничні міни мають вигляд білуватих пухироподібних утворень* (з наук. літ.).

2. Стос. до гусениці. *З метою знищення гусениць другого року в гусеничні ходи вприскують спринцівкою робочу рідину інсектицидів* (з наук.-попул. літ.).

3. Який має гусениці (у 2 знач.). *Надвечір .. ми зустріли колону артилерії на гусеничних тракторах* (Л. Смілянський); *Васі судилося першому з усіх водіїв гусеничного транспорту .. провести всюдихід по місячній поверхні* (М. Білкун); *Вугілля на паливну норму скінчилося в січні, то з мішечком вдвох дибали на дорогу до станції, звідки гусеничні трактори тарганили, розгублюючи на бакаях, брикет* (Є. Пашковський); // Який здійснюється за допомогою гусениць. *Для подачі бетону використовують крани на гусеничному ходу* (з наук.-попул. літ.); *Гусенична подача є надійною в роботі, використовується в стругальних та шліфувально-циліндрових станках* (з навч. літ.); *Гусеничний рушій забезпечує рух машини ґрунтовими дорогами і бездоріжжям* (з навч. літ.).

ГУСЕНЯ́, ня́ти, *с.* Пташа гуски. [С т а р ш и н а:] *У наших бабів гуси ще тільки починають нестись, а в вас вже й гусенята повилуплювались* (М. Кропивницький); *Коли Галя підійшла до ферми, птахівниця вже закінчувала годувати гусенят* (К. Гриб); *Через відносно велику поверхню тіла гусенята більше віддають тепла, ніж отримують, тому потребують додаткового обігріву* (з наук. літ.); * У порівн. *Ріс хлопець сам, як гусеня на воді* (О. Гончар).

ГУСЕНЯ́ТКО, а, *с.* Пестл. до **гусеня́.** *Коли це летить собі одне гусеня: відбилося — насилу летить, Телесик до нього: — Гуся-гуся, гусенятко! Візьми мене на крилятко та понеси до батенька, а в батенька їсти й пити, ще й хороше походити!* (з казки); *Знай, Неборак, ганя то в той, то в сей куток: То зазирне в курник, то дейко до свинок, Спита, чи всі таки живенькі поросятка, індики та качки, курчатка й гусенятка* (П. Гулак-Артемовський); *Гуска підняла крило і глянула на свого мізинчика: гусенятко кисло кліпнуло на маму і заснуло* (М. Вінграновський).

ГУСЕПОДІ́БНІ, них, *мн.* Ряд водоплавних птахів з надряду кілегрудих, поширений по всій земній кулі, окрім Антарктиди. *До гусеподібних належить численна родина качкових (гуска, казарка, огар, лебідь-шипун та ін.)* (з наук. літ.); *Найчастіше гніздове розміщення гусеподібних має дисперсний характер, хоча деякі види можуть утворювати нещільні колонії* (з наук. літ.); *Характерними ознаками гусеподібних є переважно плоский дзьоб з роговими пластинами по краях, короткі ноги, пальці, об'єднані плавальною перетинкою, щільне оперення* (з навч. літ.).

ГУСЕФЕ́РМА, и, *ж.* Ферма, на якій вирощують гусей. *Як засвідчує досвід птаховодства, гусеферму утримувати вигідніше, оскільки рентабельність гусей набагато вища, ніж, наприклад, качок чи перепелів* (із журн.).

ГУ́СИ, éй, *мн.* 1. Загальна назва свійських і диких водоплавних птахів родини качиних; гусаки й гуски. *Ой крикнули сірі гуси В яру на ставу* (Т. Шевченко); — *Ех, шкода!* — *зітхнув Рудик.* — *Якби можна, забив би я оце парочку диких гусей*

та засмажив на маслі (М. Коцюбинський); *За який день пролетять тут враз дикі гуси й качки, поспішаючи на південь, бо незабаром захвище, завіє пурга* (Б. Антоненко-Давидович); *У гусей дзьоб має при основі більшу висоту, ніж ширину, а наприкінці дзьоба — загострення* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки мн.* Масова народна гра. [М о т р я:] *Парубки гратимуть у довгої лози, у тарана; дівчата — у ворона, у гусей!..* (М. Кропивницький); *На жаль, нині лишаються забутими такі чудові народні ігри, як гра у гусей, у довгу лозу; раніше молодь росла і виховувалась на цих ігрищах* (із журн.).

ГУСИ́НИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **гу́сячий.** *Гусиний крик і жайворонків спів, Чуть бугая здалека водяного* (М. Рильський); *У небі проплив гусиний веселий ключ* (Василь Шевчук).

Гу́сяче (гуси́не перо́) *див.* **перо́.**

△ **Гу́сяча** *(рідко* **гуси́на)** **ла́пка** *див.* **ла́пка.**

ГУСИ́Т, а, *ч.* Послідовник Яна Гуса — вождя національно-визвольного руху проти католицької церкви, феодального гніту та німецької агресії в Чехії у XV ст. *Шевченко .. перечитав велику силу джерел, які належать до гуситів і до попередньої перед ними епохи* (О. Кониський); *Нас усіх хочуть перетворити на австрійців, щоб бідний чех, який не сміє вголос об'явити, що він не католик, а таємний гусит, .. та раптом став багатієм і мав гарний будинок з кав'ярнею в самісінькому Відні* (В. Малик); *1420 року Папа Римський Мартін V закликав католиків до хрестових походів проти чеських гуситів* (з наук. літ.).

ГУСИ́ТКА, и, *ж.* Жін. до **гуси́т.** *Як не згадати, що Ян Гус бував у Франції, що Єронім Празький викладав у Сорбонні, а Жанну д'Арк її французькі сучасники вважали гуситкою?* (із журн.).

ГУСИ́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гуси́ти.** *Значне пожвавлення релігійного життя у Польщі було викликано релігійними рухами в Європі, особливо ж рухом гуситським* (з наук. літ.); *Гуситські війни — війни прихильників чеського церковного реформатора Яна Гуса проти німецького імператора й католицької церкви* (з наук.-попул. літ.).

ГУСІВНИ́К, а́, *ч.* Той, хто розводить і доглядає гусей; фахівець із гусівництва. *З дозволу Зої він написав Євгенові, щоб той шукав собі іншого гусівника, а він, Пороша, тут, у Копищах, буде розводити гусей* (В. Земляк); *Щоб збільшити вихід яєць, деякі гусівники вдаються до штучних методів стимуляції другого циклу несучості птахів* (з наук. літ.); *Гусівники розводять не лише промислових гусей, але й бойові породи, виведені для гусиних боїв* (із журн.).

ГУСІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Галузь сільського господарства, що займається розведенням гусей для одержання м'яса і пір'я. *Гусівництво як підгалузь птахівництва дає можливість виробляти м'ясо птиці з використанням значної кількості зелених та грубих кормів при мінімальних витратах концентрованих кормів* (з наук. літ.); *Сумщина здавна славиться розвинутим гусівництвом* (із журн.).

ГУСІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до гусівництва. *Гусівницькі, качківницькі та індиківницькі ферми мають, як правило, м'ясний напрямок* (із журн.); *Гусівницьке господарство.*

ГУСІ́Й, я́, *ч.* Пастух гусей; гусятник. *Від обори, спізнившись, поспішає один серед пустки маленький гусій* (М. Коцюбинський); — *У шість років я вже став гусієм: пішов чужі гуси пасти, і хазяйський батіг тоді ж вибив з мене золоту пору казки* (М. Стельмах).

ГУ́СІЛЬНИЦЯ, і, *ж., діал.* Гусениця (у 1 знач.). *Погляд його недвижно спочивав на одній луком зігнутій стебелинці, по котрій звільна та невпинно повзла товста, зеленувата гусільниця* (І. Франко); *З города чіпнув я малого Нестора, що нишпорив, як не раз, між листям за годівлею для своїх гусільниць* (О. Кобилянська).

ГУ́СІНЬ, сені, *ж.* 1. Збірн. до **гу́сениця** 1. *Спустіле дворище заростало бур'янами, в садку гусінь оголила листя на старих грушах* (Іван Ле); *Ланка за літо дванадцять раз просапала й прополола буряки, .. обібрала з кожного листка гусінь* (Ю. Яновський); *Стовбур найближчого дерева пообсідала дрібненька сивувато-зелена гусінь* (І. Білик); * У порівн. *На подвір'ї, в осінній мряці, кишіли люди, як гусінь* (М. Коцюбинський); // Те саме, що **гу́сениця** 1. *Андрій Григорович лапнув рукою й роздушив волохатеньку рябеньку гусінь* (В. Винниченко); *Так боїться часом щеня крихітної гусені, що наосліп повзе просто на нього* (Б. Антоненко-Давидович); *Жила гусінь. Зжерла багато листя в саду. А пізніше загорнулася в лялечку і за кілька тижнів вилетіла з порожньої оболонки барвистим метеликом, який почав радіти і бавитись у небі* (О. Бердник); * У порівн. *По дорозі довгою гусінню тягся резервний полк* (П. Панч).

2. *рідко.* Те саме, що **гу́сениця** 2. [О л е к с а н д р:] *Вже на тому боці* [ріки] *я бачив їхні* [німецькі] *танки, на гусінь яких намоталося сиве жіноче волосся* (Ю. Мокрієв); *Батько держав обома руками матір, щоб не кидалася під гусені* (Б. Харчук).

ГУ́СКА, и, *ж.* 1. Самка гусака. *Раз нашу гуску яструб вбив під плотом* (І. Франко); *А тут ще й гуска моя — я її, щоправда, замість собаки тримаю — на цілу вулицю ґерґоту наробила, як я з хати вийшла* (Н. Королева); *Не бачила вона, як з-під воріт .. дворища з ґелґанням вилізла стара гуска, а за нею викотились маленькі гусенята* (А. Шиян); * У порівн. *Хлопці дивились і сміялись, а Карпо, як гуска, плавав* (Панас Мирний).

2. Страва з гусячого м'яса. *Перед пляшками на здоровенному підносі чорніє печена гуска, стоїть піджарене порося* (Панас Мирний); *Печена гуска, книші й пляшка з горілкою вже стоять на столику* (О. Стороженко); [М а р і я Т а р а с і в н а:] *На столі холодець, оселедці, гуска, — ніхто навіть не доторкнувся* (О. Корнійчук).

◊ **Щоб (бода́й, хай би** *і т. ін.)* **тебе́ (його́, її** *і т. ін.)* **му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка** *і т. ін.)* **вбрикну́ла (брикну́ла)** *див.* **му́ха; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **з гу́ски (з гусака́) вода́** *див.* **вода́.**

ГУ́СЛА, сел, *мн., рідко.* Те саме, що **гу́слі.** *Брав Давид гусла І грав рукою своєю* (Леся Українка); *Нічого більш не маю, лишень кедрові гусла* (Б.-І. Антонич); *Процесія розсипалась на кілька потоків, і от уже вони йдуть повз вас, б'ючи в барабани й тулумбаси, сурмлячи в сурми й ріжки, граючи на арфах та гуслах, на струнах та флейтах* (Ю. Андрухович).

ГУ́СЛІ, сел, *мн.* Старовинний народний багатострунний щипковий музичний інструмент. *Приготувався князь побачити воїна або й пишного боярина, а стрів його невисокий обідранець, з світлою кільчастою бородою, з старими, пошмуглями, мовби й побитими вже трохи гуслями в руках* (П. Загребельний); *Коло багаття з сього боку сидів сивий дід у старій ягнячій гуньці й грав на восьмиструнні гуслі* [восьмиструнних гуслях], *сам собі приспівуючи* (І. Білик); *Писемні джерела свідчать про існування у східних слов'ян струнного музичного інструмента — гусел* (з наук. літ.).

ГУСЛЯ́НКА, и, *ж., діал.* Кисляк із пареного молока. *Від входу по кутах ватарника* [житла гуцульських пастухів на полонинах] *стоїть посуд: путні на молоко, бодні з гуслян-*

кою, жентицею — загалом усе те, що вживається щоденно (Г. Хоткевич); *Засідали* [ґазди] *за мережаний стіл .. і споживали вкупі свіжу кулешу та гуслянку* (М. Коцюбинський).

ГУСЛЯ́Р, á, *ч.* Той, хто грає на гуслях або співає, акомпануючи собі на гуслях. *Заревла Сивобородa, волохата Рідня Саулова пузата, Та ще й гусляра привела, Якогось чабана Давида* (Т. Шевченко); *Він* [Данило] *— співець, гусляр, його покликання не стільки гострий меч, як оспівування княжих походів* (Б. Лепкий); *Славка, весела й жвава, потягла Людоту сама до гусляра* (І. Білик); * У порівн. *Грав вітер, мов гусляр* (П. Воронько).

ГУСЛЯ́РНИЙ, а, е. Прикм. до **гусля́р.** *Гуслярний спів.*

ГУСЛЯ́РСТВО, а, *с.* Мистецтво гуслярів. *За моїми відомостями, гуслярство існує й досі, народна поезія розвивається донині в традиційних, а почасти й оновлених формах* (М. Рильський).

ГУСНИ́К, á, *ч., розм.* Приміщення, пташник для гусей; гусятник. *Петро відчинив ворота, і гуси, похитуючись, попрямували до гусника* (Л. Юхвід).

ГУ́СНУТИ, не, *недок.* Ставати густим (у 1–3 знач.). *Молоко уже гусне, але ще йому не пора* (М. Коцюбинський); *Іржею кров на ранах гусла* (В. Сосюра); * Образно. *Довго, безвідрадно мовчали* [Груня та Гнат], *прислухалися, як гусне нудьга в грудях* (К. Гордієнко); *Юрба гусне, зростає, а козаки все сунуть і сунуть крізь ліс* (З. Тулуб).

ГУ́СОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **гу́ска** 1. *В кабана ж вкрав* [Лис] *порося, А у гусоньки — гуся...* (М. Стельмах).

ГУ́СОНЬКИ, ньок, *мн.* Зменш.-пестл. до **гу́си** 1. *Посеред двору ходять гуси — їхні гусоньки* (М. Коцюбинський); *— Добрий вечір, гусоньки! — мовив зворушено, ніби пернаті гості, що поверталися з вирію, могли його почути* (Б. Левін).

ГУ́СОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **гу́ска** 1. *Через гору високую гусочка летіла, Сіла собі під смереков* [смерекою] *та все ґоґотіла* (з народної пісні); *Заробив же я у пана Гусочку за літо* (з народної пісні).

ГУСТЕ́НЬКИЙ, а, е. Досить густий (у 1, 2 знач.). *— Вербочко густенька! Розпусти своє листячко ще густіш* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Густенька каша, Та каша, бачте, та не наша* (Т. Шевченко); *Куліш, якщо густенький, можна і без хліба їсти* (Григір Тютюнник); * Образно. *Я б вас, поетів, — та на густеньке решето* (В. Стус).

ГУСТЕ́НЬКО. Присл. до **густе́нький.** *— Тихо з вовками, хвалити Бога, тихо поки що... Зайчики, ті... попадаються. І густенько... Лисичку іноді торохнеш* (Остап Вишня); *— Корохоро приготуйте, дорога Мармусіє, так, як я люблю: густенько, густенько і з жовтою плівочкою!* (В. Близнець).

ГУСТЕ́РА, и, *ж.* Промислова риба родини коропових, схожа на ляща; живе у басейні Північного, Балтійського, Чорного, Азовського та Каспійського морів. *Густера — риба в'яла, лінива і так само, як і лящ, любить воду тиху, глибоку, досить теплу* (з наук.-попул. літ.); *У теплі дні табунці густери виходять на обмілини і шукають там корм* (з навч. літ.).

ГУСТЕ́СЕНЬКИЙ, а, е. Пестл. до **густе́нький.** *Біля села Гуменці тече невеличка річка, а понад річку гай. Гай зелений, густесенький* (з легенди); *Стоїть гора високая, Попід горою гай, Зелений гай, густесенький* (Л. Глібов); *Я, мов птичка* [пташка], *вибилась з хмарочок густесеньких та темних, біля ясного сонечка літаю* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ГУСТЕ́СЕНЬКО. Присл. до **густе́сенький.** *Кругом все поле, як той мак, Укрили золотії квіти, Густесенько і гарно так, Неначе біля мене діти* (Л. Глібов).

ГУСТИ́ *див.* **гуді́ти.**

ГУСТИ́Й, á, é. 1. Який складається з великої кількості близько розміщених один біля одного однорідних предметів, частин і т. ін.; протилежне р і д к и й. *Пішов шелест по діброві, Шепчуть густі лози* (Т. Шевченко); *Анатолій гучно регоче, аж пасма густого конопляного волосся здригаються на голові* (М. Руденко); *Нараз, густу юрбу розсунувши одважно, Товстий з'явився дід* (М. Рильський); // Який складається з крапель, часток або звуків, що безперервно падають, летять, лунають. *Сніг ішов густий і затемнював світло ліхтарень* (І. Франко); *Напустився густий дощ* (С. Чорнобривець); *Від переправи долітала вже густа стрілянина* (П. Панч); // Зробл. з переплетених ниток, дротинок, смужок і т. ін., що утворюють дрібні отвори. *— Номер! — гукнув Колісник на всю швейцарську.., увівши під руку Наташку, закриту густою чорною вуаллю* (Панас Мирний); *Небо сіє дрібненький дощик на густе сито* (М. Коцюбинський).

2. З великим вмістом, значною концентрацією чого-небудь. *Так повернула* [Мелашка] *кописткою в горшку, що вона зав'язла в густій леміщці* (І. Нечуй-Левицький); *Міцно пахло сосновою смолою й густою нагрітою нафтою* (О. Донченко); // Дуже насичений чим-небудь. *Густий запах пізніх гречок і сухої стерні повівав з поля* (М. Коцюбинський); *Від порту йшов солодкий густий дух кавунових шкаралуп* (І. Микитенко); // Дуже яскравий, інтенсивного кольору, забарвлення. *Перед ним стояв Дувідко, покритий пилом, задиханий і з густими рум'янцями на лиці* (І. Франко); *Перед тобою по густій морській синяві — кучугури білого сяють! То — лебеді!* (О. Гончар).

3. Який відзначається малою проникністю, прозорістю. *Брів* [Іван] *у густій пітьми, спотикався і натикався безперестанку на стовбур* (М. Коцюбинський); *Біля дверей не було вже нікого, лиш густа хмара волохатого диму вдарила їм у ніс та у вічі* (Б. Антоненко-Давидович); *Над близькими і далекими озерами й галявинами ще стояв густий туман* (Л. Смілянський).

4. Повнозвучний, низький (про звук, голос). *В пасіці гули в уликах бджоли густим глухим гуком, неначе вони були закопані десь під землею* (І. Нечуй-Левицький); *— Здрастуйте, — густим басом привітався незнайомий до Тамари* (А. Хижняк); *Тільки густий і низький .. гудок сусідньої фабрики вивів із задуми Галину* (Є. Кротевич).

5. *рідко.* Багатий, високий (про урожай). *Урожай того року не густий видався, всіх обдурив: з копи ледве-ледве по три мірки вибивали* (Панас Мирний).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **крізь (че́рез) [густе́] си́то** *див.* **си́то**[1].

ГУСТИНА́, и́, *ж.* 1. Властивість і стан за знач. **густи́й** 2, 3. *Цирульник повеселів, відчув на губах смак свіжого молока, аж слина потекла, побачив його теплу густину й бульбашки поверх на краях кухля* (Валерій Шевчук); *Вироби з тіста нормальної густини трохи розпливаються на папері для випікання* (із журн.).

2. *фіз.* Маса тіла, що міститься в одиниці його об'єму. *Вирішальне значення для зовнішнього нагріву космічного апарата мають склад і густина повітря* (з наук.-попул. літ.); *Густина вимірюється відношенням маси тіла до його об'єму* (з навч. літ.); *Густина її* [комети] *ядра втроє більша за густину Землі* (В. Владко).

ГУСТИ́ТИ, гущу́, густи́ш, *недок., що.* Те саме, що **загу́щувати.** *Густити рідке варення можна крохмалем, попередньо розчинивши його у невеликій кількості холодної води*

(з газ.); *Рідкуватий суп густять великою ложкою локшини* (з Інтернету).

ГУСТИ́ТИСЯ, гу́ститься, *недок.* Те саме, що **загу́щуватися.** *На сході густилися хмари, щодалі розпускалися по небу* (М. Івченко); * Образно. *Чепурний, трохи їжакуватий парубоцький вус густився на губі* (Іван Ле).

ГУ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Те саме, що **густина́.** *У складальних кресленнях важливими є напрям і густість штрихування деталі в розрізах, а також контур, який його обмежує* (з навч. літ.).

ГУСТІ́ТИ, іє, *недок.* Ставати, робитися густим (у 1–3 знач.). *Між гіллястими липами густіє темінь* (М. Стельмах); *Темрява навколо втікача, густіючи, вгортала дерева і ґрунт, на якому струмок перебігав, ніби чорний, з відблиском від прірви* (В. Барка); *Погляд її блукав десь поверх паркану, де густіли, скублюючись, сутінки і де прорізавсь у небі тоненький серпик місяця* (Валерій Шевчук).

ГУСТІ́ШАТИ, ає, *недок.* Ставати, робитися густішим (*див.* **густи́й** 1–3). *Дедалі ліс усе густішав* (Б. Грінченко); *Стрілянина наближалась, густішала* (О. Гончар); *В оселі .. гасне каганчик, при місячному сяйві збільшуються, неначе виростають, пучки і снопики зілля, і густішає їхній настій* (М. Стельмах); *Густішає туман, мов привиди, бродять у ньому люди* (А. Хижняк).

ГУ́СТО. Присл. до **густи́й.** *При самій землі росте трава густо і усяке зілля* (Марко Вовчок); *Сніг падає густо, грубими латками* (О. Кобилянська); *В просторій, прибраній, потрушеній соломою, як на свято, хаті густо пахло розпареним прядивом* (А. Хорунжий); *Владо побачив, як вона густо почервоніла і нахилилася над столом* (М. Чабанівський); *В цю мить густо заревла сирена на теплоході* (В. Собко); // *у знач. пред.* Багато. *Хоч у голові пусто, аби грошей густо* (прислів'я).

◊ **Ча́сто й (та) гу́сто** *див.* **ча́сто.**

ГУ́СТО-... Перша частина складних слів, що відповідає слову **наси́чений** (у 3 знач.), напр.: гу́сто-зеле́ний, гу́сто-си́ній, гу́сто-черво́ний.

ГУСТО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **густи́й** у 1 знач., напр.: густові́тий, густоволо́сий, густогри́вий, густозасе́лений, густозо́ряний, густопоса́джений, густоросту́чий, густоцві́тий, густочу́бий; у 2 знач., напр.: густопі́нний, густосо́кий.

ГУСТОАРМО́ВАНИЙ, а, е, *техн.* Який додатково зміцнений арматурою. *Для тонкостінних густоармованих конструкцій використовується пластичний бетон* (з наук.-попул. літ.); *Найчастіше деформовані ділянки густоармованих плит видаляють за допомогою води під високим тиском* (із журн.).

ГУСТОБРО́ВИЙ, а, е. З густими, широкими бровами. *Він хутко встав — кремезний, густобровий* (О. Донченко); *Сивий густобровий дядьора* [дядько] *торкнув лейтенанта за лікоть, мовчки, порухом голови закликав до сусідської хати* (Є. Пашковський).

ГУСТОВО́ВНИЙ, а, е. Який має густу вовну. *Густововні вівці.*

ГУСТОВОЛОКНИ́СТИЙ, а, е. Який має густо розташовані волокна. *Густоволокниста бавовна.*

ГУСТОВОЛО́СИЙ, а, е. Який має густе волосся. *Вона вродлива, довгонога, густоволоса, справжня київська дівчина, модна дівчина київських вулиць* (П. Загребельний); // Густошерстий (про тварин та їх шкуру). *Деталі кожуха викроюють із густоволосих овчин* (з наук.-техн. літ.); *До особливо густоволосих належать бобри, видри, песець, заєць-біляк* (з навч. літ.).

ГУСТОГОЛО́СИЙ, а, е. Який має низький повнозвучний голос. *З бурякових і кукурудзяних масивів повертаються .. густоголосі хлопці* (М. Рудь).

ГУСТОГРИ́ВИЙ, а, е. Який має густу гриву. *Проти неї їхав білою стежкою, кроком, на чорнім, як вуголь, густогривім коні Гриць із села Третівки* (О. Кобилянська); *Яку ж то долю тепер несуть Україні ханські війська? У шапках, шкірянках, на густогривих малих конях, такі самі, як ті, що вели її з Соломією на сириці більше десятка років тому* (Р. Іваничук).

ГУСТОЗАСЕ́ЛЕНИЙ, а, е. З великою кількістю жителів; густонаселений. *Що тримає тебе у Мічурівці? Адже ні з ким не спілкуєшся і не хочеш нікого бачити, наче живеш не у густозаселеному вугільному місті, а у стародавньому праслов'янському степу* (С. Процюк); *Навіть зі зменшенням населення й територій Київ з довколишніми землями у XII столітті залишався одним із найрозвиненіших і густозаселених князівств України* (з наук. літ.).

ГУСТОЗБО́РЧАСТИЙ, а, е. Який має багато близько розміщених зборок. *Правувала молодиця .. в широкій квітчастій густозборчастій спідниці* (О. Копиленко).

ГУСТОЗЕ́РНИЙ, а, е. Який має багато зерна. *Стіни в кімнаті заставлені густозерними снопами, пишним колоссям, кетягами проса* (з газ.).

ГУСТОЗО́РЯНИЙ, а, е. З великою кількістю близько розміщених зір. *Невдовзі і сліду хмар не залишилось на шатрі густозоряного неба* (Ю. Смолич).

ГУСТОКРО́ННИЙ, а, е. З густою кроною. *То тут, то там поодинокі буки, смереки. Вони крислаті, густокронні* (П. Воронько); *За хвилю побачив* [прибулець] *вулицю, зарослу травою та обставлену густокронними каштанами* (Валерій Шевчук).

ГУСТОЛИ́СТИЙ, а, е. З густим листям. *Вийдіть на гору і понаносьте галуззя оливкового, і галуззя дерева оливкового, і галуззя миртового, і галуззя пальмового, і галуззя густолистого дерева, щоб поробити кучки, як написано* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Густолиста яворина Хилить віти аж на воду* (А. Малишко); *На хуторі панувала тиша, лише вгорі, на густолистому вітті осокора стріпувало крилами пробуджене птаство* (К. Гриб); *Тихо біліли зі всіх боків галявини високі густолисті берези, запаморочливо пахла конопля, червоніли над нею містично-коштовні опудала* (П. Загребельний).

ГУСТОЛИ́СТЯ, я, *с.*, *поет.* Листя, що тісно переплітається, створюючи майже суцільну масу. *Дубів ширококронних густолистя Залопотіло раптом од вітрів* (Л. Забашта); *З ранку до вечора у густолисті гудуть бджілки-трудівниці* (з газ.).

ГУСТОЛІ́ССЯ, я, *с.* Лісова гущавина. *В густоліссі коло гатки Бурундук будує хатку* (М. Стельмах); *Позад нього ще лежали присмерки й тиша густолісся* (С. Скляренко).

ГУСТОЛО́ЗЗЯ, я, *с.* Зарості лози. *Стиха-тихо несе свої води степова річка Інгулець. То просторою долиною, то тісними кам'янистими берегами у густолоззі* (М. Олійник); * Образно. *В виноградній густолоззі Захмеліє сиве щастя* (П. Воронько).

ГУСТОНАСЕ́ЛЕНИЙ, а, е. З великою кількістю населення. *Замість напівпустельних українських степів по обох берегах могутньої ріки Озу, яку гяури називають Дніпром, до його ніг ляжуть густонаселені, багаті провінції країни*

Золотого Яблука (В. Малик); *На їхньому шляху лежав густонаселений Рурський район* (П. Загребельний); *Один* [фізик] *твердив, що проекти наших атомних станцій — чи не найнадійніші у світі, другий згоджувався, що це так, та про всяк випадок будувати їх радив далі від густонаселених районів* (А. Михайленко).

ГУСТОПЕ́РИЙ, а, е. Який має густе пір'я. *Густоперий пугач.*

ГУСТОПІ́ННИЙ, а, е. Який утворює густу піну. *Густопінний вогнегасник.*

ГУСТОТА́, и́, *ж.* Властивість і стан за знач. **густи́й** 1–3. *Микуличинці вже близько, вже стріляють із пістолів. Це прийом такий — лякати густотою вистрілів, викликати паніку* (Г. Хоткевич); *Він* [князь] *здавався жовтим, а можливо, та жовтизна на високому чолі і плоских щоках — від золотистих штор і такого ж кольору килима, що відливав у світлі свічок ромашкової густоти ворсою* (Б. Левін); *За густотою гілок на дереві можна визначити сторони світу* (із журн.).

ГУСТОТЕ́РТИЙ, а, е. Який потребує розведення (про фарбу). *Оліфу застосовують для розведення густотертих фарб* (з наук.-попул. літ.); *Густотерте білило.*

ГУСТОЧУ́БИЙ, а, е. Який має густий чуб (про чоловіків). *Ох, скільки їх, отих ясночолих, густочубих, ясних синів-соколів не вернулося з походів!* (Ю. Збанацький); * Образно. *Дуб гордо й поважно помахував вітами — гомонів з буйними вітрами, стрункостанними берізками, густочубими соснами* (з газ.).

ГУСТОШЕ́РСТИЙ, а, е. Який має густу шерсть, вовну. *Такою далекою .. здається тепер Амарові його колишня мрія про отару густошерстих овець* (О. Донченко); *Густошерста кішка ліниво простяглася на дивані, запустивши злегка кігті у подушку* (із журн.); *Розморена спекою, з похнюпленими головами густошерста отара поверталася з пасовиська* (із журн.).

ГУСТУВА́ТИЙ, а, е. Трохи густий (у 1, 2 знач.). *Суміш збовтують до утворення густуватого однорідного безбарвного слизу* (з наук.-попул. літ.); *Густуватий сосняк.*

ГУСТЮ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Дуже густий. *З густющого лісу .. виходить на трасу людина* (Ю. Яновський); *Стежка вже йшла густющими та височенними травами, бур'янами, крізь непрохідні стіни віття та ліан* (І. Багряний); *Далі світло не пробивається — такий густющий повалив туман* (Є. Доломан); *Вода .. стікала на чорну від смаги шию, на смоляну густющу чуприну* (А. Дімаров).

ГУСТЯ́НКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **гусля́нка.** *Розвівши в літрі молока столову ложку сметани і щільно закривши й поставивши його в тепле місце, отримаєте особливий кефір — густянку, чи гуслянку* (із журн.).

ГУСЯ́, ся́ти, *с.* Пташа гуски. *Тоді навесні, як гусята, допіру вигнані на пашу, скубуть куцу холодну травицю й сюсюкають .. — тоді його мати .. ходила по господарству* (М. Івченко); *Соми їдять рибу, жаб, каченят, гусят* (Остап Вишня); *А малесенька Олянка Вже гусят зове до ґанку, І вони вже мчать біжком До Олянки з фартушком* (М. Стельмах).

ГУСЯ́ТИНА, и, *ж.* Гусяче м'ясо. *На столі — свіжий хліб, якого він не тільки не їв п'ять років, а й не бачив; гречана каша з гусятиною, солоні огірки та квашена капуста* (В. Малик); *У пузатих горщиках варився борщ з гусятиною* (О. Донченко); *Гусятина не є дієтичною і засвоюється організмом людини гірше, ніж куряче та індиче м'ясо* (з наук. літ.).

ГУСЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **гуся́.** *Я лисичка, я сестричка, Не сиджу без діла, Я гусяток пасла, Полювать ходила* (з народної пісні); — *Ой гусятко, лебедятко, Візьми мене на крилятко Та понеси до батенька, А в батенька їсти-пити і хороше походити* (з казки); — *Гиля! — гусяток жене* [дідусь] *в мураву* (П. Воронько).

ГУСЯ́ТНИК, а, *ч.* 1. Приміщення, пташник для гусей. *Крім гусятника для основного стада на фермі повинні бути приміщення для вирощування молодняку* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **гусій.** *Гусятник-хлопець заганяв Од берега Гусей додому* (Л. Глібов).

3. Те саме, що **гусівни́к.** *Працювати гусятником.*

ГУСЯ́ТНИЦЯ, і, *ж.* 1. Жінка, яка розводить і доглядає гусей. *Вигнавши гусей на пасовисько, гусятниця взялася за свою улюблену справу — вишивання* (із журн.).

2. Довгаста посудина з кришкою для засмажування гусей, качок та іншої великої птиці, а також поросят. *Наріжте цибулю кільцями, викладіть їх на дно гусятниці, а зверху покладіть порізані шматочки гусятини* (з навч. літ.); *Опішняни, крім звичайної ринки, знають косу ринку, вона ж гусятниця або поросятниця, бо в ній засмажують порося чи птицю — гуску, качку, курку* (із журн.); *Нині є у продажу широкий асортимент чавунного посуду: каструлі, сковорідки, гусятниці* (із журн.).

ГУ́СЯЧИЙ, а, е. Прикм. до **гу́си.** *По хаті, як густий сніг, літало гусяче пір'я* (І. Нечуй-Левицький); *Заздалегідь замовляю паштетик з гусячої печінки* (Ірина Вільде); // Стос. до гусака і гуски. *Тільки що Тихович наважився увійти в двір, як йому запинила дорогу гусяча череда* (М. Коцюбинський).

Гу́сяча шкі́ра *див.* **шкі́ра; Гу́сяче (гуси́не) перо́** *див.* **перо́.**

△ **Гу́сяча** *(рідко* **гуси́на) ла́пка** *див.* **ла́пка; Гу́сяча цибу́лька** *див.* **цибу́лька.**

ГУ́ТА[1], и, *ж., заст.* Склоплавильний завод. [Ярослав:] *Дізнавсь про ту силу мою один пан з Косова, забрав мене на гуту за склодува* (Ю. Мокрієв); *В маєтках старшини, монастирів і багатих козаків будувалися гути і рудні. На гутах виготовляли віконне скло й скляні вироби* (з наук. літ.); * У порівн. *У печі палає, як у гуті* (Марко Вовчок).

ГУ́ТА[2], и, *ж.* Речовина у вигляді затверділого соку, що міститься в корінні деяких рослин. *У корінні бруслини бородавчастої міститься до 15 відсотків дуже цінної речовини — гути, з якої виготовляють гутаперчу* (з наук.-попул. літ.).

ГУТАЛІ́Н, у, *ч.* Крем для чищення взуття. *Він сидів на малесенькому осліпчику, а перед ним стояла невеличка скринька з щітками й гуталіном* (Л. Смілянський); *Парафін застосовують для одержання вищих карбонових кислот, просякнення деревини у виробництві сірників та олівців, а також для виготовлення свічок, гуталіну і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГУТАЛІ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **гуталі́н.** *Гуталіновий запах — різкий і специфічний, той, хто хоч раз його нюхнув, запам'ятає назавжди* (із журн.); // Зробл. з гуталіну, з використанням гуталіну. *Гуталіновий крем довго тримається на взутті, забезпечуючи захист його поверхні від надмірної вологості та бруду* (із журн.); // Признач. для виготовлення гуталіну. *Гуталінова фабрика.*

ГУТАПЕ́РЧА, і, *ж.* Органічна технічна речовина, яку добувають із затверділого соку деяких рослин (бруслини, евкомії). *Нараз Максимове тіло зробилося схожим на мумію — не здригнуться брови, не ворухнуться губи. Мовби це й не людина, а лишень подоба людини, виготовлена з гутаперчі* (М. Руденко); *Гутаперча широко використовується у стоматології для пломбування каналів зуба та виготовлення тимчасових пломб* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Від пос-*

тійного тренування тіло її зробилося гнучке, як гутаперча (О. Донченко).

ГУТАПЕ́РЧЕВИЙ, а, е. Зробл. з гутаперчі. *Він* [катер] *згорів яскраво й швидко, як горить гутаперчева лялька* (Д. Ткач); *Фактор ходив по захаращеній всяким добром кімнаті, а що вільного простору тут було небагато, то він, ходячи, вигинався туди й сюди, наче був гутаперчевий* (Валерій Шевчук).

ГУТАПЕРЧОНО́С, а, *ч.* Гутаперчоносна рослина. *Бруслина європейська є цінним гутаперчоносом: в її корінні міститься 8–12 % гути* (з наук.-попул. літ.); *Гутаперчоноси, як і каучуконосні, олійні та ін. рослини, належать до технічних культур* (з навч. літ.).

ГУТАПЕРЧОНО́СНИЙ, а, е. З якого виготовляють гутаперчу. *У технічному виробництві рослини розподілені на групи: поташні й технічні рослини, дубильні, красильні, каучуконосні та гутаперчоносні* (з наук.-попул. літ.); *Бруслина європейська є гутаперчоносною декоративною рослиною* (з наук.-попул. літ.).

ГУТА́ЦІЯ, ї, *ж., бот.* Виділення рослинами краплин води, що спостерігається в теплу вологу погоду. *Гутація не є характерною для рослини без кореневої системи* (з наук. літ.); *При утрудненому випаровуванні у рослин спостерігається гутація* (з навч. літ.); *Гутація відбувається ранком або перед дощем, коли повітря насичене вологою* (із журн.).

ГУ́ТІРКА, и, *ж., діал.* Розмова. *Хоч гутірка йшла голосна та жвава, .. довго не можна було дослухатися, що люди говорять* (Л. Мартович); *Приємна гутірка затягнулась до пізньої ночі* (П. Козланюк).

ГУ́ТНИЙ, а, е, *заст.* Який стосується вільного, без застосування форм, оброблення скляної маси і виготовлення художніх виробів з неї. *Родовища чистого кварцового піску й великі лісові масиви створювали сприятливі умови для гутного промислу* (з наук.-попул. літ.); *Кожен куточок інтер'єру, кожна річ — розвішані на стінах малярські полотна чи просто окремі предмети сучасної гутної пластики та кераміки Львова, — усе з любов'ю та великим смаком розставлене рукою господаря дому* (із журн.).

Гу́тне скло *див.* **скло.**

ГУ́ТНИК, а, *ч., заст.* Майстер, який виготовляв скляні вироби. *Він почав радитися з ученими інженерами та гутниками* (І. Франко); *Старі гутники робили різноманітні скляні вироби. Це були чарки, кухлі, графини, глечики, баклажки, пляшки, барильця, мисочки і т. ін.* (з наук.-попул. літ.).

ГУ́ТНИЦТВО, а, *с, заст.* Мистецтво вільного оброблення скляної маси і виготовлення художніх виробів з неї. *З ужиткового мистецтва процвітало на Слобідщині гутництво, різьбарство, гончарство, килимарство та золотарство* (з наук. літ.); *Сьогодні майстри гутного промислу звернулися до давніх традицій українського гутництва і, творчо засвоївши їх, збагатили наше нинішнє мистецтво* (з наук.-попул. літ.).

ГУ́ТНЯ, і, *ж., заст.* Те саме, що **гу́та**[1]. *З метою послаблення свого конкурента шляхтичі-наїзники часто здійснювали напади на його промислові об'єкти (поташні буди, броварні, пасіки, гутні тощо)* (з наук. літ.); *Перші українські скляні майстерні — гутні виникли на Чернігівщині й на Волині у XV–XVI ст.* (з газ.).

ГУ́ТО́РИТИ, рю, риш, *недок., діал.* Розмовляти. *Люди їхали і йшли .. широким шляхом, гуторили, гейкали, сміялися* (І. Франко); *Сновигають люди, стоять купами, сидять під млином на мішках, гуторять* (А. Головко); *Поки дорослі гуторили між собою, Леся і Михайлик .. прощалися з дітворою* (М. Олійник).

ГУ́ХАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Те саме, що **гу́хкати.** *Ніби вибухи, гухають десь неподалеку штормові вали* (А. Головко); *Ні на мить не припиняється оглушлива гуркотнява. Громіздкі стани гухають, скрегочуть* (А. Хижняк); *Танцювали* [люди] *й гукали, підстрибували й гухали, співали пісень сороміцьких, чути було жіночий вискіт, і годі було вгадати, чи вискотіли перелякано, чи захоплено* (Валерій Шевчук).

ГУ́ХКАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* Видавати, створювати сильні звуки; гухати. *На ставу глухо гухкають прачами молодиці, перучи плаття в ополонках* (В. Кучер); *Фронт принишкнув, як перед бурею, лише зрідка де-не-де ліниво гухкали гармати* (О. Гончар); *Хто був у лісі вночі у негоду, коли гуде, завиває скаженим вовком у кронах вітер, коли .. десь щось гухкає, свистить, тріщить, ламається, падає .. — той знає, що то таке* (В. Нестайко); *З корчми долинала музика, гухкав бубон, дзвеніли цимбали, скрипки не було чути* (Ю. Мушкетик).

ГУ́ХНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **гу́хати** і **гу́хкати.** *Обріз рвучко вдарив назад.., враз задзвеніло скло, і вибух гухнув далекою луною* (Г. Епік); *Десь далеко, либонь на сусідньому плесі, заґелґотіли гуси, попереду щось гухнуло, здавалося, на острові впало дерево* (Ю. Мушкетик); *Пішов до річки — скинулася важко риба, гухнула серед плеса, і перевізник згадав, що хоче курити* (Валерій Шевчук); // *безос. Ось гухнуло хвірткою, і паркан ходором пішов* (Ю. Винничук); *Зразу ж гухнуло громом над самим рабом-слов'янином* (Ю. Логвин).

ГУ́ЦАТИ, аю, аєш, *недок., розм.* 1. *кого і без прям. дод.* Підкидати на руках, на колінах (перев. про дитину). *Із хати вибігла матушка, поцілувалась зі Ксенією Прокопівною, взяла дитину і, гуцаючи, понесла в хату* (Василь Шевчук).

2. Під час руху підкидати, примушувати підскакувати. *Приваливщись до борта кузова, він зціплює зуби, щоб не застогнати, коли машина гуцає* (О. Гончар); // Підстрибувати, підскакувати під дією чого-небудь. *Франка у вікно побачила, як кілька вершників, гуцаючи на сідлах, в'їжджали до села* (С. Чорнобривець); *Я уже вдарився сьогодні ранком, гуцаючи на мулі* (Н. Королева).

ГУЦИ́КАТИ, аю, аєш, *недок., кого і без прям. дод., розм.* Те саме, що **гу́цати.** *В уяві залишався колишній рідний образ матері, що гуцикала Лукію на колінах і співала їй пісень* (О. Донченко); *— Бережись! — кричить старий циган, гуцикаючи на низенькому вороному коникові* (М. Чабанівський); *Бурчав мотор. Гуцикала машина. Стогнали й тихо лаялися люди* (П. Загребельний).

ГУ́ЦНУТИ, ну, неш, *док., кого і без прям. дод., розм.* 1. Однокр. до **гу́цати.** *Одною ногою став* [Тягнирядно] *на спину Давидові, потім і другою й гуцнув, немов спробував, чи витримає* (А. Головко); *Гуцнув* [Павло Катрю] *ще й у хаті аж до стелі, раз і вдруге* (В. Кучер); *Машина гуцнула на повороті, технік стукнувся потилицею об кабіну* (із журн.).

2. Упасти з великою силою, створюючи шум. *Хлопці одразу змовкли, і хто де стояв — весело гуцнули на коліна* (С. Васильченко); *Мар'ян .. так штовхнув свого свата в запалі груди, що той поточився й гуцнув на землю* (С. Чорнобривець); *Йонька гуцнув на соломку і закляк — що буде, те й буде* (Григорій Тютюнник).

ГУЦУ́Л *див.* **гуцу́ли.**

ГУЦУ́ЛИ, ів, *мн. (одн.* **гуцу́л,** а, *ч.;* **гуцу́лка,** и, *ж.).* Етнографічна група українців, що живуть у гірських райо-

нах західних областей України. *На Поділлі хвиля повстання, підхоплена "левенцями", .. згодом докотилася до верховин Прута, Черемоша й у Карпати до гуцулів* (А. Кащенко); *Там* [у Галичині] *здавна живуть гуцули, люди сміливі, вродливі і дужі* (С. Васильченко); *Гуцулка в садку біля хати Вишиває сорочку мені* (М. Нагнибіда); *А то таки справді не гратись, — зауважив один з лісорубів, літній уже, красивої гірської статі гуцул* (О. Гончар).

ГУЦУ́ЛКА[1] *див.* **гуцу́ли.**

ГУЦУ́ЛКА[2], и, *ж., розм.* 1. Гуцульська мелодія до танцю. *Бабине приговорювання не могло його вигулити з дучки, аж доки дід не сів на порозі і не заграв гуцулки в сопівку* [сопілку] (Марко Черемшина); // Танець, що виконується під таку мелодію. *Хороводи, метелиці, гопаки, козаки, коломийки, гуцулки, різні сюжетні танці разом з новими танцями становлять основу хореографічного мистецтва і в наш час* (з наук. літ.); *Гуцулку танцюють переважно по колу і в парах* (із журн.).

2. Чоловіча вишита сорочка зі стоячим коміром. *Мати вийняла з скрині нову вишивану гуцулку, куплену на тому тижні на той випадок, як син благополучно кінчить у Щербини практику* (Д. Бедзик); *У західних областях України була поширеною "гуцулка" — сорочка, на якій вишивка розміщувалась уздовж пазухи й коміра та по низу рукава* (із журн.).

ГУЦУ́ЛЬСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **гуцу́ли.** *Іван був дев'ятнадцятою дитиною в гуцульській родині Палійчуків* (М. Коцюбинський); *Колишній вчитель малювання серед старих своїх надбань розшукав зразки гуцульських орнаментів* (І. Волошин); *Як і гуцульську селянку, нашого інтелігента глибоко вражає, що хтось може не мати зеленого поняття про речі, які складають зміст його життя* (О. Забужко).

ГУЦУЛЯ́, я́ти, *с.* Гуцульська дитина. [К о м а н д и р з а с т а в и:] *Полеж, маленька. Покличте, хлопці, лікаря швиденько, Водиці з цукром дайте гуцуляті* (П. Воронько); *Під вікном дзвінко віншувало симпатичне гуцуля* (із журн.).

ГУЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *недок., рідко.* Те саме, що **звуча́ти.** *Порожня бочка гучить, а повна мовчить* (прислів'я); *Її басовий голос грізно гучав у хаті, неначе там хто лаявсь* (М. Коцюбинський); *— А ти що таке? Пан великий? — зачулось від Андрія, але голос його хоча й гучав задирливо, виявляв не то страх, не то ніяковість* (В. Винниченко); *Дзвеніло, гучало, співало все навкруги* (П. Загребельний).

ГУЧНИ́Й, а́, е́. 1. Який дзвінко лунає, якого далеко чути; дзвінкий, голосний. *Від багаття доноситься гучний регіт веселої юрми* (М. Коцюбинський); *Поштовичка, чи то справді не знаючи, чи тільки удаючи, ніби їй невідомо, що це за переказ, радісною усмішкою і гучним вигуком привітала: — Галіно Василівно! Поздравляю* [поздоровляю] *вас!* (Б. Антоненко-Давидович); *Папань вийняв з-за пояса сокиру, і незабаром гучний стукіт луною покотився навколо* (О. Донченко); // Який утворює або здатний утворювати голосні, дзвінкі звуки. *Гей, ударю я в струни гучні, — Нехай звуки під небо летять!* (М. Рильський).

2. Те саме, що **бучни́й.** *Весілля було неначе вдовине, не гучне* (І. Нечуй-Левицький); *Крім спогадів про гучні вечори і вечірніх краль, Салоган привіз кілька чистих листків — умов економії з строкарями* (М. Стельмах).

3. Який став широковідомим; який набув великого розголосу. *Одного разу, після якоїсь гучної та бучної студентської історії, Якима .. випровадили з університету* (І. Нечуй-Левицький); *Про батькову кузню йшла гучна слава на всю округу* (Б. Антоненко-Давидович); // Високий, почесний (про звання, титул і т. ін.). *Вони* [вчені] *за добре зубріння присвоять йому* [Михайлу] *гучне звання* (О. Бердник).

4. *перен.* Пишномовний, багатообіцяльний. *Вони* [вчені, політики] *люблять називати себе всякими гучними словами — геніями, святими, героями, так і в цьому нічого страшного немає* (В. Винниченко); *Демагоги виголошують гучні промови та водночас уважно стежать за тим, яке враження їх бундючні слова справляють на слухачів* (Ю. Шовкопляс).

ГУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **гучни́й** 1, 3, 4. *В голосі її при всій його свіжій гучності бриніла ніби якась металічна нота* (Олена Пчілка); *Магнітофон на кухні грав майже на повну гучність* (Л. Дереш); *З огляду на гучність справи, слухання у районному суді можуть проводити у відкритому режимі* (з газ.).

2. *фіз.* Міра сили слухового відчуття, викликаного звуком. *Якщо частота і форма коливань залишаються незмінними, то гучність звуку зростає зі збільшенням звукового тиску* (з навч. літ.); *Гучність залежить від амплітуди, а також частково від частоти коливань* (з навч. літ.).

ГУЧНІ́ТИ, іє, *недок.* Ставати гучним (у 1 знач.). *Із голубого неба долітав повний жалю журавлиний трубний клич, який то гучнів, то завмирав* (Григорій Тютюнник).

ГУЧНІ́ШАТИ, ає, *недок.* Ставати гучнішим *(див.* **гучни́й** 1). *Зойки гучнішали, ставали несамовитими, наче за дверима каземату вила сотня вовків* (З. Тулуб); *— Шляхта не може спокійно спати доти, доки за порогами твердинею і оплотом України стоїть Січ! — гримів Сулима, і голос його гучнішав з кожною хвилею* (В. Чемерис).

ГУ́ЧНО. Присл. до **гучни́й.** *Одна пісня лилася за другою, гучно розносячись по високій фабриці* (І. Нечуй-Левицький); *Дар'яваущ говорив зумисне гучно, щоб і він, і ті безсмертні в довгих чорних плащах чули* (І. Білик); *У дворі вже було повно людей, і всі навперебій гучно вітали молодого з новою хатою* (М. Чабанівський); [Т е т я н а:] *Треба ж весілля одбуть гучно* (І. Карпенко-Карий); *Гіркий досвід переслідував її* [Євпраксію] *вже від народження, так ніби судилося їй випробувати сутність гучно відшумілих у світі діянь не так у високих благах, як у пониженнях і злочинності* (П. Загребельний).

ГУЧНОГОЛО́СИЙ, а, е. 1. Який має гучний голос. *Вона* [дівчина] *ще раз поглянула на нього, великого, гучноголосого й чудного* (В. Домонтович); *До відділеної перегородками від великого залу колишнього банківського будинку на площі Тевелєва кімнати Семенка часто заходив, наїжджаючи з Москви, гучноголосий Маяковський* (М. Бажан); // Сповнений гучних голосів. *Замість широких київських вулиць, високих будівель і гучноголосого людського потоку на території нинішнього "Арсеналу" були околиці стольного града Києва* (з газ.); *Завдяки діяльності створених патрулів міліції більше немає п'яних гучноголосих компаній під будинками опівночі* (з газ.); // Який виконується гучними голосами. * Образно. *І я іду у нетрю* [нетрі] *у густую І звідусіль гучноголосий чую Природи спів* (Б. Грінченко); *У водоймах з берегами, облямованими очеретом, кущами й деревами, із середини квітня починаються гучноголосі концерти жаб* (із журн.).

2. *перен.* Те саме, що **гучни́й** 4. *Нині зникло багато трастів, банків, довірчих та інвестиційних компаній, які не змогли виконати свої гучноголосі обіцянки про надвисокі дивіденди* (із журн.).

ГУЧНОМО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Пристрій для відтворення й підсилення звуку радіопередач. *Десь біля клубу гримів гучномо-*

вець, з Великого театру транслювали концерт (О. Гончар); *Через тиждень їдальня функціонуватиме. На столиках квіти поставимо і гучномовець заведем не простий — динамік!* (В. Підмогильний); *Я до кінця, до старості, до скону запам'ятаю тишину, юрбу на площі, гучномовця конус, хрипіння пауз, фраз вагу жахну* (М. Бажан); *Із вулиці донеслось фуркотіння мотора, і ранкову тишу розітнув голос з автомобільного гучномовця: — Інженер Петер Стар!* (О. Бердник).

ГУЧНОМО́ВНИЙ, а, е. Який здійснюється за допомогою гучномовця або акустичної системи. *На території вокзалу інформація щодо руху поїздів оголошується по гучномовному зв'язку* (з мови документів); *Гучномовне сповіщення.*

ГУЧО́К, чка́, *ч.* Учасник облави, який гонить звіра або птаха на мисливців; нагонич. *Значно краще полювати .. з гучками* (О. Копиленко); *Сюди, край болота, й подався тихо Пальоха, щоб обходом зайти в ліс і наганяти на нас гучком звіра* (Б. Антоненко-Давидович); *Гучки ще були далеко, коли у гущавині з'явився лис* (з газ.).

ГУ́ЩА, і, *ж.* 1. Густий відстій, осад на дні посудини, що виділяється з рідини. *Кухарі .. підлляли теплою водою гущу з недоварених горошин* (І. Франко); *Крім юшки, в бачках ще була певна кількість гущі, а іноді й якась пара картоплин* (І. Багряний).

2. Густий ліс; гущак. *Нічого не відказала* [дівчина], *перестала дивитись на його* [нього], *а утопила очі у гаєву гущу* (Марко Вовчок); *Вони* [берези] .. *ніби умисне висунулись із лісової гущі, ближче до дороги* (О. Кобилянська); *Серед понурої, осінньої ночі князівський замок в освітленні багаття видавався зачарованим палацом серед непроходимої гущі* (Мирослав Ірчан); // *чого.* Густі зарості чого-небудь. *З розбігу Сахно шубовснула в самісіньку гущу колючого чагаря* (Ю. Смолич).

3. *перен.* Місце найбільшого скупчення кого-, чого-небудь. *З завмерлим серцем продирався* [жовнір] *через гущу колючих дротів* (Н. Кобринська); *Дихало на мене привітом, теплом могучого рідного народу, і хотілось нирнути в його теплу глибінь, в саму гущу* (С. Васильченко); *Головне, щоб українська книжка була дешева й широко йшла в народну гущу* (Б. Антоненко-Давидович); *Петро й Саливон незчулись, як і вони опинилися в гущі бою* (П. Панч).

ГУ́ЩАВА, и, *ж., діал.* Гущавина. *Вони мовчки пішли поруч стежкою і за хвилю потонули в темній лісовій гущаві* (І. Франко); *Сидів* [Олександр Кіндратович] *у гущаві і чув, як перемовлялися у дворі його батько та мати* (Ю. Мушкетик).

ГУЩА́ВИНА, и, *ж.* 1. Місце, де дерева або кущі ростуть дуже густо. *В лісі, в гущавині, лежить, схилившись на лікоть, Петруня* (С. Васильченко); *Я свідомо й автоматично стріляв у гущавину далекого лісу, минаючи німецькі окопи* (Б. Антоненко-Давидович); *Вузенька стежка вела в саму гущавину* (Є. Кравченко); // *чого.* Густі зарості чого-небудь. *Од часу до часу він спуджував дичину, що або з хуркотом звивалась у повітря, або з плескотом зникала в гущавину очеретів* (Олесь Досвітній); *Вирине раптом, громихаючи з гущавини голих, злегка обліплених мокрим снігом сливок та груш, одеський поїзд* (Б. Антоненко-Давидович); *Зараз він піде на зелені схили дніпровських круч, загубиться в гущавині дерев* (О. Гуреїв).

2. Те саме, що **гу́ща** 1, 3. *Ольга добре ним* [жаром] *обгорнула горщика з борщем. Висунув* [Микола], *почав насипати з глибокого полумиска, вигортаючи гущавину* (В. Кучер); *Хлоп'ята дружно пірнали в гущавину натовпу і галасливими табунцями випурхували з-під ніг дорослих* (Д. Ткач).

ГУЩА́ВІНЬ, і, *ж., розм.* Те саме, що **гуща́вина** 1. *Найгірше було із свинями: вони так далеко забігали і в таку гущавінь, що трудно було й сподіватися, аби вночі їх можна було відшукати* (Г. Хоткевич); *Умостившись в очереті, я починаю пильнувати за гущавінню протилежного берега* (О. Гончар); *Лежачи на возі, він бачив синюватий обрис своєї хати, гущавінь саду і застиглі дві постаті біля тину* (М. Стельмах); *Шаруділо опале листя, а лісова гущавінь Княжої гори мовчала грізно, мовби до пори до часу тамувала невимовний біль у грудях* (Є. Гуцало).

ГУЩА́К, а́, *ч., рідко.* Те саме, що **гу́ща** 2. *Виводок качиний Полощеться, забравшись у гущак* (М. Рильський); *То схиляючись, то поповзом він залазить у такі гущаки, де й лис не пройде* (П. Колесник).

ГУЩИНА́, и́, *ж.* 1. Те саме, що **гуща́вина** 1. *На галяву вискакує з гущини сарна і, зачарована чудовим концертом, зупиняється, витяга цікаву мордочку* (М. Коцюбинський); *В гущині заростей, де повітря стояло непорушне, було жарко* (І. Сенченко); *Мене ліси здоров'ям напували, Коли бродив у їхній гущині* (В. Симоненко); *Висока колюча стіна розквітлого терну перепинила шлях, там у гущині губилися, мабуть, останні сліди* (Ю. Винничук).

2. *рідко.* Те саме, що **густота́.** *В самій гущині хлоп'ячих голів можна було бачити й смугляве ніжне личко з зацікавленими терновими очима* (С. Васильченко); *І серед стукоту серця починав відчувати* [Шаптала] *теплу запашність. .. Зогрітий нею, як покинута дитина коло теплих грудей, сп'янілий від її гущини, лежав непорушно на траві* (В. Підмогильний); *Туман з річки і дим від паротягів, мабуть, змішалися у одну гущину і висять над яром* (Т. Осьмачка).

ГЮЙС, а, *ч., мор.* Прапор, який піднімають на носі військових кораблів, що стоять на якорі, а також прапор приморських фортець. *Ходить нам океанами, .. Нам сили набиратися, На .. гюйс рівнятися* (Л. Забашта); *Сучасні Військово-Морські Сили Збройних Сил України мають цілісну систему символіки, в основі якої — військово-морський прапор Збройних Сил України, гюйс та емблема* (з газ.).

ГЮЙСШТО́К, а, *ч., мор.* Вертикальна жердина, на якій піднімається гюйс. *Вночі на гюйсштоці засвічується якірний ліхтар під час стоянки корабля на якорі* (з навч. літ.); *Матроса, який вартував біля гюйсштока, вибуховою хвилею було викинуто далеко в море* (з газ.).

ГЮРЗА́, и́, *ж.* Велика сіра з темними плямами вздовж хребта змія родини гадюкових, укус якої небезпечний для життя тварин і людини. — *Не знаю, що це за отрута, боярине. Може, з якогось зілля зварена, а може, зміїна — з гюрзи чи з кобри* (В. Малик); *Тепер він просто відчував себе злим та небезпечним, пустельною гюрзою* (А. Кокотюха).

ГЯПІ́К, а, *ч.* Розмінна монета Азербайджану. *У зв'язку з інфляцією у 2006 році в Азербайджані було введено монети номіналом 1, 3, 5, 10, 20 та 50 гяпіків* (із журн.).

ГЯУ́Р, а, *ч., заст., зневажл.* У магометан-тюрків — назва іновірця. *Пригадались* [правовірним] .. *усі ті багаті жнива, що збирає з гяурів, не сіючи й не орючи, татарин* (М. Коцюбинський); *Послав* [паша] *у татарські селища своїх людей, суворо наказавши передати тамтешнім старшинам високу волю султана: гострити ятагани, готуватися до війни з гяурами* (Б. Левін); — *Хто ти такий? Та видно, мусульманин, тож як ти міг забути слова пророка: "Піде в рай той, хто загине на полі бою з гяурами"?* (Р. Іваничук).

Ґ

Ґ, *невідм., с.* П'ята літера українського алфавіту на позначення приголосного звука "ґ" (вимовляється "ґе"). *Часом писали в нас замість кг чи ґ просто латинське g* (з навч. літ.); *Літеру ґ у радянський час було заборонено* (із журн.).

ҐАБЕ́ЛКОВИЙ, а, е. Стос. до ґабелка. *Одягнутий він був у .. пістрьових штанях і обутий в ґабелкових черевиках* (О. Стороженко); *Ґабелкова шкіра найбільше цінується за тонкі, еластичні, густо переплетені волокна* (з наук.-попул. літ.).

ҐАБЕ́ЛОК, лка, *ч.* Вичинена шкіра молоденького молочного телятки; опойок. *На ногах були добрі .. чоботи, наче з одного ґабелка вшиті* (П. Панч); *Багато різновидів шкіри може назвати швець: юхта волова, смушок ягнячий, випороток, козлятина, шкаповина, ґабелок, виросток та ін.* (з газ.); *Після 1960 року селяни почали розводити нутрій, телят та молочних телят на ґабелок — це давало великі прибутки* (з газ.).

ҐАБЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., кого, що, діал.* Неславити, ганити, паплюжити. — *Ти чого мою доньку ґабзуєш? — скипів Окунь* (М. Стельмах); *Ґабзувати владу.*

ҐА́БЛИЩЕ, а, *с., діал.* Держак ґаблів. — *Про золотаря не чувала, але візьми від мене чарівне ґаблище, воно саменьке все зло проганяє* (з казки); — *Побачив я в конторці ґаблі з переламаним ґаблищем. За інших обставин зафуркотіли б ті ґаблі на смітник* (із журн.).

ҐА́БЛІ, ів, *мн., діал.* Вила з трьома зубцями. *Василина спирається на ґаблі й бачить, як навколо заворушилось і жіноцтво, і косарі* (М. Стельмах); * У порівн. *Старі, тремтячі, як дерев'яні ґаблі, руки безпорадно обнімають скорчене, молоде, пашуче вогнем, стонуче* [стогнуче] *тіло, захищають усією кров'ю своєю від незримого ворога* (В. Винниченко).

ҐА́ВА, и, *ж.* 1. Те саме, що **воро́на** 1. *Знайшовсь Оселмастак — Його й найняв* [хазяїн] *левади доглядати, Проклятих горобців та ґав ганяти* (Л. Глібов); *Вже підпливши майже до борту, вони зненацька почули шум крил, птаха звідкись сполохнули. Ґава!* (О. Гончар); *Ворона, або, як її ще називають, ґава — дуже хитрий і обережний шкідник* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Нарядилася, як пава, а кричить, як ґава* (прислів'я).

2. *перен., зневажл.* Про неуважну, неметку людину; роззява. [А д е л я:] *Ну, не впущу я цього студента, як та ґава Наталка* (Є. Кротевич).

◊ **Впійма́ти (пійма́ти) ґа́ву (воро́ну)** *див.* **упійма́ти; Лови́ти** / *рідко* **влови́ти ґа́ву (ґа́ви, ґа́в, воро́н** *і т. ін.) див.* **лови́ти; Ні па́ва [й] ні ґа́ва (ні воро́на)** *див.* **па́ва.**

ҐАВЕНЯ́, ня́ти, *с.* Пташа ґави (у 1 знач.). [С т а р ш и н а:] *Колись у коней разом бігали, ґавенят укупі дерли* (М. Кропивницький); * У порівн. *Хвилі зелені набігали, хлюпались об ноги босі й чорні, як у ґавеняти...* (А. Головко).

ҐАВЕНЯ́ТКО, а, *с.* Пестл. до **ґавеня́.** *Далося на спокусу ґавенятко. Та дума так воно: — "Якщо вже брать, то брать"* (С. Воскрекасенко).

ҐА́ВИН, а, е. Прикм. до **ґа́ва** 1. *Пронька безпомилково з першого погляду може відрізнити сорочаче яйце від ґавиного* (О. Донченко).

ҐА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* ґа́влять; *недок., розм.* Бути неуважним, немоторним; пропускати яку-небудь нагоду. *Ярина Федорівна вже прямо порадила Варі, щоб вона не дуже ґавила і, коли підвернеться порядна людина, поспішила "закрутити любов"* (М. Хвильовий); [С е р г і й:] *Дужче вогонь! Дужче!.. Не ґавити, дияволи!* (О. Корнійчук).

ҐА́ВИТИСЯ, влюся, вишся; *мн.* ґа́вляться; *недок., діал.* Гаятися. — *Доки він ґавитиметься на тому вокзалі?* (О. Гончар).

ҐАВОЛО́В, а, *ч., зневажл.* Про людину, яка ходить без діла, байдикує. *Відповідала* [Лукія] *покупцям і ґаволовам, .. спокійно вкидала в хряпкий глечик одержані гроші* (О. Ільченко); — *Ґаволови!* — *і собі лайнув поліцаїв Ксянда* (М. Стельмах); *Не пам'ятаю — парк чи сквер міський зібрав великий натовп щасливих ґаволовів: школярі, студенти, металурги, кагебісти, наш брат солдат, старі пенсіонери дивилися на виставку собак* (В. Стус).

ҐАВ'Я́ЧИЙ, а, е. Те саме, що **ґа́вин.** *Щороку скільки виводків ґав'ячих вилітало з гнізд!* (Іван Ле).

ҐА́ЗДА, и, *ч., діал.* Господар. *Василь Півморок був свого часу один з найзаможніших ґаздів на ввесь Борислав* (І. Франко); — *Це, — каже, — вже не вбогий хлоп із прикарпатської долини, а знаний між людей .. ґазда і трудової медалі кавалер* (С. Журахович); — *Підемо. Ґазди непокояться через нас* (Р. Андріяшик); *В цьому домі жив колись інший господар, чи то пак навіть ґазда* (Ю. Андрухович).

ҐА́ЗДИК, а, *ч., діал.* Пестл. до **ґа́зда.** — *Ні! Чуєш ти, ґаздику? Я тобі лишею* [лишаю] *тих сорок талерів* [талярів] *і ще тобі додам сорок талерів — лиш страть мені Довбуша* (Г. Хоткевич); — *Я, ґаздики, вкрала ту дошку* (В. Стефаник); — *А що, ґаздику, йдете сьоговечір до кобіти?* (М. Матіос).

ҐАЗДИ́НЕНЬКА *див.* **ґазди́нонька.**

ҐАЗДИ́НИТИ, ню, ниш, *недок., діал.* Господарювати (про жінку). *Не кожній сучасній жінці до душі життя домогосподарки, коли з ранку до вечора вона змушена ґаздинити у хаті* (з газ.); *Чоловіки завжди любили, щоб жінка вміла гарно ґаздинити* (з Інтернету).

ҐАЗДИ́НОНЬКА, ҐАЗДИ́НЕНЬКА, и, *ж., діал.* Те саме, що **ґазди́нька.** *Гей, дай, Боже! Все ж тото* [те] *буде, гей, ґаздиноньці* (з народної пісні); *Вийшла, вийшла ґаздиненька, Зачала плакати, Свої воли, як соколи, Стала проклинати* (з народної пісні); *А за сим словом будь же здорова, Статечна жона й ґаздинонька!* (колядка).

ҐАЗДИ́НЬКА, и, *ж., діал.* Пестл. до **ґазди́ня.** — *Гей, коби то я ґаздинькою була в тім ластів'ячім гнізді! Прилітав би до мене сокіл* (Г. Хоткевич); — *А ви, ґаздинько, знаєте, що вибори будуть?* (І. Чендей).

ҐАЗДИ́НЯ, і, *ж., діал.* Господарка. *Зоя Жмут добра ґаздиня, пари в селі їй не було* (О. Кобилянська); — *Хай буде*

один ватажок, бо де дві ґаздині, там хата неметена (А. Чайковський); *Вірний пес, що спав біля порога, пізнав її. Пізнав свою ґаздиню .. і кинувся до неї* (Б. Лепкий).

ҐАЗДІ́ВСТВО, а, *с., діал.* Господарство (у 5, 6 знач.). *Хоч її чоловік Василь великий пияк, .. вона все-таки вміла своєю працьовитістю, своїм розумом і витривалістю, своїм невтомимим* [невтомним] *трудом усе лихо направити і ґаздівство так вести, щоб дома панував добробут* (О. Кобилянська); *— Нащо вам, сусіде, такі ночувальники? — питаю. — Заморока на ґаздівство* (Ю. Яновський).

ҐАЗДІ́ВСЬКИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **ґа́зда.** *— Хто ти такий, леґіню? — Я? Ґаздівський син* (Г. Хоткевич); *Ось крізь сон один* [наймит] *скрикає лячно, різко так: Навіть в сні його лякає Ґаздівський кулак!* (І. Франко); *Він був багатший, як інші ґаздівські сини* (О. Кобилянська).

ҐАЗДОВИ́ТИЙ, а, е, *діал.* Хазяйновитий (у 1 знач.). *Он і дорога поміж сливи та вишні і двір, гей крісло, ґаздовитий...* (К. Гриневичева); *Жінко добра, самих ґаздовитих людей з села вивозять!* (М. Матіос).

ҐАЗДУВА́ННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **ґаздува́ти.** *Деревні* [дерев'яних речей] *отої немало призбиралося за п'ятдесятлітнє* [п'ятдесятилітнє] *ґаздування* (В. Стефаник); *— Яке буде ґаздування на двох моргах?* (Д. Бедзик); *М. Коцюбинський описує звичаї та обряди гуцулів, дотримання яких, за народними переказами, забезпечувало благополуччя або успіх у ґаздуванні* (з наук. літ.).

ҐАЗДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* Господарювати. *Ще з рік так походив* [Іван], *а відтак оженився. Треба ж було ґаздувати* (М. Коцюбинський); *Була ще майже дитиною, бо числила ледве шістнадцять років. Не знала ще ґаздувати як слід* (О. Кобилянська); *Хата їхня стояла на околиці міста, і Катерина ґаздувала тепер там сама* (Ю. Покальчук).

ҐА́ЙДА, и, *ж., зах.* 1. Вівчарська сопілка. *За джерелом звуку сопілка, трембіта, ріг, флоєрка, ґайда належать до групи аерофонів — інструментів, звучання яких зумовлене коливанням повітряного струменя* (з наук. літ.); *Ґайда поширена в Карпатах, у волинсько-поліській зоні й подекуди на Поділлі* (із журн.).

2. Волинка, коза. *Волинка поширена у багатьох народів під різними назвами: бегпайп, дуда, дудельзак, ґайда, шувир* (з наук. літ.); *Серед словацьких назв музичних інструментів знаходимо також поширену в західній частині України назву волинки "ґайда"* (з наук. літ.).

ҐА́ЙДАР, я, *ч., зах.* Той, хто грає на ґайді (у 2 знач.). *З вертепом до хати господаря зайшло два ґайдарі, і враз оселя наповнилася звучанням волинки* (із журн.); * Образно. *Тужлива пісня лилася над горами, огортала темні ліси і карпатські кручі — то ґайдар на повні груди видував у волинку свою нещасну долю* (з газ.).

ҐАЛАҐА́Н, а, *ч.* 1. Головатий півень з голою шиєю. *Бабин півень, горлатий ґалаґан, злетів на тин і кукурікнув* (О. Донченко); * У порівн. *Мов півень отой ґалаґан, від хати до хати бігав* [отець Нокентій] (Ю. Збанацький).

2. *діал.* Поплавок на великій рибальській сітці. *Од кілка до кілка висіли разками здорові поплавки, що звуться ґалаґанами, пороблені з легкого сухого дерева* (І. Нечуй-Левицький).

3. *діал.* Старовинна мідна монета, а також мідна монета взагалі. *Ґалаґан маю в хустині зав'язаний, булок повні пазухи та й цукру повну байду* (В. Стефаник).

ҐАЛАМА́ҐАТИ *див.* **галама́гати.**

ҐАЛАНЦІ́ *див.* **галанці́.**

ҐАЛҐА́Н, а, *ч., діал.* Нероба, гультяй. *Не раз говорив* [Михайло] *до сина: в найкращім роді лучиться двох-трьох туманів або ґалґанів, — і споганять рід* (Б. Лепкий); *— Рідко минав рік, щоб вони* [татари] *не приходили по ясир. І тоді палають хутори і села, а ці ґалґани і розбишаки або гинуть у бою, або татари женуть їх, як отару, в неволю* (З. Тулуб).

ҐАНДЖ, у, ч. *і* і, *ж., розм.* Те саме, що **ва́да** 1. [Т е т я н а:] *Рубець у нього тут, рубнув, знать, шаблею татарин!.. І той рубець у другого б був ґанджею, у нього ж він красою служить і до лиця, як лицарю, йому!..* (І. Карпенко-Карий); *Телички були гарного приплоду, а коні хоч трохи й худі, проте без ґанджу, видко, роботящі* (Ю. Яновський).

ҐАНДЖИ́ТИ *див.* **ґанджува́ти.**

ҐАНДЖОВИ́ТИЙ, а, е, *розм.* Із ґанджем, із дефектом. *Позбігалися всі городяни до того дому, де лежав покійник, та й понесли його .. до соборної церкви, приводячи туди кривоногих, калікуватих, сліпих та інших ґанджовитих чи хворобою якою побитих* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Щойно куплений у перекупки ціп виявився ґанджовитим* (із журн.).

ҐАНДЖУВА́ТИ, у́ю, у́єш, **ҐАНДЖИ́ТИ,** джу́, джи́ш, *недок., кого, що, розм.* Шукати, знаходити ґандж у кого-небудь. *Хлопець ґанджував Христину, щоб відчепитися од неї, а вона з кожним разом ставала перед очима ще милішою і кращою* (М. Стельмах); *Ґанджити товар.*

ҐАНДЖУВА́ТИЙ, а, е. Який має невеликий ґандж (про кого-небудь або що-небудь). *Ґанджуваті сани на найменшій нерівності лісової дороги перекидалися, викидаючи у сніг переляканого пасажира* (із журн.); *Ґанджуваті коні норовисто хропли, надуваючи свої худющі боки* (із журн.).

ҐА́НКИ, ів, *мн., рідко.* Те саме, що **ґа́нок.** *Сидить* [Тетяна], *схилившись на шкільних ґанках* (С. Васильченко); *Повела* [Яресьчиха] *його до цяцькованих ґанків* (О. Гончар).

ҐА́НКОВИЙ, а, е. Прикм. до **ґа́нок.** *В одчиненому вікні, ліворуч від ґанкових середніх дверей, з'являється Любов* (Леся Українка); *Руки дівчата їй простягли, вона схопила одну своєю, а другою колону ґанкову обхватила* (А. Головко).

ҐА́НОК, нку, *ч.* Прибудова з покрівлею біля входу в будинок; ґанки. *Сіни були невеликі і вели з одного боку на довгий, теребовельськими плитами мощений ґанок* (І. Франко); *Вечірній прийом закінчився, й Олександр Іванович вийшов на ґанок амбулаторії* (Б. Антоненко-Давидович); *Часом Максим виходив із кімнати на ґанок подивитися, що діється в світі* (І. Багряний); *В західних областях України різьба прикрашала частини житлових та господарських будівель — головну балку стелі хати (сволок), двері та віконні наличники, ґанок* (з наук. літ.).

ҐА́НОЧКИ, ів, *мн., рідко.* Пестл. до **ґа́нки.** *Увесь день* [стара пані] *на ґаночках* (Марко Вовчок); *Поскочив Петро до возів; гляне, аж за возами, коло хати, перед ґаночками, сидить юрба людей* (П. Куліш).

ҐА́НОЧОК, чка, *ч.* Пестл. до **ґа́нок.** *Заїхали ми перед ґаночок на двох дерев'яних стовпцях і з дерев'яними сходами, що тріщали й подавалися під ногами* (Б. Лепкий); *Ось крила, дах, двері з ґаночком* (В. Винниченко); *Підперли ґаночок старий Дбайливо білені колони, І сонце вранішнє червоне Їх орожевлює згори* (М. Рильський); *П'ять дерев'яних, погнилих східців від дороги ведуть до невеличкого, розхитаного ґаночка* (У. Самчук); *Невеличкі дерев'яні дверцята, що вели до підвалу, були приладнані якраз під тим ґаночком, по якому солдати увіходили до своєї половини барака* (П. Загребельний).

ҐАТУ́НОК, нку, *ч.* 1. Сорт, розряд чого-небудь за якістю. *П'ють галицькі мужики пиво, вино, рум* [ром], *чай, каву, але в найгірших ґатунках* (В. Стефаник); — *Що це за "цигарка"? Я курю тільки папіроси, і то — вищого ґатунку* (О. Донченко); *Іван Іванович довго приглядався до пачок цигарок двох ґатунків* (Б. Антоненко-Давидович); *Папір, на якому була друкована газетка, був найгіршого ґатунку* (Ірина Вільде).

2. *тільки род. в. з означ., перен.* Узагалі різновид чого-небудь. *Засідав* [Шульга] *з нами в "Просвіті", а повернувши додому, писав доноси на "Просвіту" і то найпідлішого ґатунку* (М. Коцюбинський); *Говорив* [Діденко] *небагато.., зате кожна фраза його була наче карбована, кожен дотеп найвищого ґатунку* (А. Головко); *Обля жила інтенсивним особистим життям, поряд з нею виникали, щезали і знову з'являлися чоловіки різних класів і ґатунків — військові й цивільні, грубуваті й інтелігентні, високі й низенькі, товсті й худорляві* (О. Ірванець).

3. Різновид культурної рослини, плоду і т. ін. за їхньою господарською цінністю. — *У нас тільки одинадцять ґатунків квіток, а треба щонайменше дванадцять* (Леся Українка); *Старий був творцем цього ґатунку яблука* (Ю. Яновський).

ҐВАЛТ, у, *ч., розм.* 1. Дія за знач. **ґвалтува́ти** 1. *Син воєводи Вепра Боривой укупі з татями своїми .. взяв ґвалтом доньку старійшини Забрала* (Д. Міщенко); — *Ґвалт — то найстрашніше безчестя над жінкою!* (Ю. Логвин).

2. Сильний крик, галас. *По хлівцям* [хлівцях] *гуси ґеґекають, качки кахкають, квочки кудкудакають, .. а чуючи такий ґвалт, собаки то брехали, то вже стали вити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На другий день крик і ґвалт зробився в Матвієвій хаті — скринька, робітницька каса, пропала без сліду!* (І. Франко); *Болото завуркало, з ґвалтом знявся табунець крижнів, з виском шугнули кулики* (К. Гордієнко).

3. *у знач. виг.* Виражає волання про допомогу; рятуйте! — *Ґвалт, миряни, що це з нами!* (П. Гулак-Артемовський); — *Ви обікрали мене! Ви цілу ніч черпали мою кип'ячку. Ґвалт! Злодії! Ґвалт! Розбійники!* (І. Франко); — *Ґвалт! Череду займають!..* (О. Гончар).

◊ **(1) На ґвалт ([на] про́бі):** а) *(зі сл.* д з в о н и т и, б и т и, к р и ч а т и *і т. ін.)* оголошуючи тривогу, повідомляючи про небезпеку, благаючи про допомогу і т. ін. *Став пан Уласович не своїм голосом пробі кричати та за боки хвататись...* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Мовчки, заложивши руки, сидіти не годиться. Треба пробі гукати* (Панас Мирний); — *Ви навіщо дзвонили в дзвони на ґвалт?* — *крикнув Єремія* (І. Нечуй-Левицький); *Якби хто крикнув на пробі, .. люди вибігли б з хат та кинулись осліп одні на одних* (М. Коцюбинський); *Зять побіг до тої господи, де вони вечеряли, і почав кричати на ґвалт, благав рятувати старого* (М. Грушевський); *Одбивши ворога, матрос зарепетував на ґвалт* (Олесь Досвітній); *Схопився* [Юхим], *збуджений переляком. Відібрало йому спроможність крикнути на ґвалт, навіть збагнути весь жах становища* (Іван Ле); *Драгуни вже з кількох боків оточували село. Парубок щосили ударив на ґвалт* (М. Стельмах); б) *(зі сл.* г о т у в а т и, г о т у в а т и с я, п і д г о т о в л я т и *і т. ін., діал.)* швидко, поспіхом, квапливо. *Після розподілу* [хати] *треба було мені на ґвалт готувати її вже на зиму, ставити вікна, двері, піч* (П. Козланюк); **Хоч ґвалт (про́бі) кричи́** *див.* **крича́ти.**

ҐВАЛТІВНИ́К, а́, *ч.* Той, хто ґвалтує (у 1 знач.). *То ж військова банда в селі, ґвалтівники й мародери, гірші всякого фронту* (П. Козланюк); *Над головами ґвалтівників і паскуд Довготерпеливі довершать Суд* (І. Багряний); *Зоря відчайдушно вдарила ногами в груди ґвалтівнику, вирвалася, стрімко помчала вгору* (О. Бердник); *А ще там* [у льосі] *сидить ґвалтівник з чумаків — зґвалтував у житі молодицю, теж суда* [суду] *дожидається* (Ю. Мушкетик).

ҐВАЛТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ґвалтува́ти** 1, 2, 5. *Відкритими й заплющеними очима я вдивлявся в рідні, в гарячому мареві, риси мого села, ґвалтованого у цей час фашистами* (В. Бабляк); *Бурий степ летів під кінські копита, здавалося, лава вбивала його під себе. Віками лежав не ґвалтований, віками цвіли квіти, дозрівали й сохли трави* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **ґвалто́вана,** ної, *ж.* Дівчина, жінка, яку ґвалтують (у 1 знач.). *Син воєводи .. забив брата тієї дівчини і його побратима, котрі стали на захист ґвалтованої* (Д. Міщенко); *Стільки в усьому цьому пристрасті, але й ніжності, твердості, але й туги, і чуєш себе, як почувають, певно, ґвалтовані* (Ю. Андрухович).

ҐВАЛТО́ВНЕ *див.* **ґвалто́вно.**

ҐВАЛТО́ВНИЙ, а, е, *розм., рідко.* 1. Який сповіщає про небезпеку, кличе на допомогу. *Притиснені туманом, моторошно кублилися по землі ґвалтовні крики* (Я. Качура); *Ґвалтовне бамкання попливло над Мирославом* (О. Ільченко).

2. Швидкий, навальний, несподіваний. — *Нам відмовив Аксак, мабуть, тому, що наша справа цивільна, а тут наїзд ґвалтовний, грабіжництво та душогубство — карна справа* (З. Тулуб); *Що мало порятувати самого Артура Пепу? Ґвалтовне розлучення? Спалення мостів і втеча за межі видимого світу?* (Ю. Андрухович).

ҐВАЛТО́ВНО, ҐВАЛТО́ВНЕ, *присл., розм., рідко.* 1. Із сильним звуком, криком, галасом. *Чорти об чімсь* [про щось] *радились і ґвалтовно гомоніли, часто згадуючи ляхів і козаків* (О. Стороженко); *Дзвінок відеоселектора пролунав несподівано, навіть ґвалтовно* (О. Тесленко).

2. Застосовуючи силу; насильно. — *То повинен ти, — кажуть, — Семене, тому голому козакові спосіб дать, щоб він у того проклятущого оконома* [економа] *свою сорочку й штани ґвалтовне одібрав* (Д. Мордовець); *Він* [Тарас Шевченко] *собі здався .. дубком, якого вирвали з його землі й ґвалтовно пересадили на це каміння* (Василь Шевчук).

3. Дуже швидко, не гаючись. — *Мушу поспішати, і то ґвалтовно* (П. Панч).

ҐВА́ЛТОМ, *присл.* 1. Силою, насильно. *Грабунком, ґвалтом і пожаром На Україну орди йшли, Та кару яструбам-татарам Одважні месники несли* (М. Рильський); — *Бога бійтеся, ґаздо, — хіба ми ґвалтом сунемо?! Наші офіцерики до Румунії крешуть, нам вандрувати з ними не охота* (Ю. Яновський); *Мене врятовано від здирців, а їх із ґвалтом вигнано із хати* (Валерій Шевчук).

2. Дуже швидко, поспіхом. *Ховали* [Тетяну] *ґвалтом. Одібрали ключі у титаря, одімкнули церков, взяли мари, корогви* (С. Васильченко); // Несподівано, зненацька. *Йон не встиг навіть тпрукнути на коні* [коней]; *вже коли проминули колодязь, Йон ґвалтом зупинив їх...* (М. Коцюбинський); *Чи Олександр Іванович заскочив їх зненацька, ґвалтом, чи їм було незручно відмовляти лікареві, який уже зробив для дехканів* [дехкан] *у кишлаку чимало доброго, — його пропозиція не викликала заперечень* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *діал.* Настирливо, наполегливо. *Ґвалтом прохали на обід. Нині якось викрутилися, а завтра таки підемо, хоч і не хочеться* (М. Коцюбинський).

ҐВАЛТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ґвалтува́ти.** *Він почав читати шматки судової справи про ґвалтування, де все називалося своїми іменами* (М. Стельмах); *На анекдоти й дотепи мастак* [полковник Штольц], *У ґвалтуванні майстер бездоганний* (М. Рильський); *Крики й ґвалтування піднялись, певно, до самого червоного неба...* (І. Нечуй-Левицький).

ҐВАЛТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *кого і без прям. дод.* Змушувати силою до статевого акту. *Але тепер, коли один вночі Нахабний, лютий кат панує І матір і дочку ґвалтує, Хай струни сплять, живуть мечі!* (О. Олесь); *Начальник вибирав собі декотрих гарніших дівчат і ґвалтував, після того передавав своїм помічникам* (В. Барка); *Стріляють, мордують, ґвалтують... Дарма! Народ не підкориться лютому ігу* (М. Бажан); // *кого.* Під тиском, силою схиляти когось до чого-небудь. *Я відчував, що своїми вимогами керівництво просто-таки ґвалтує студентів, тому останні не мовчали і пішли на конфлікт* (із журн.).

2. *що.* Плюндрувати, чинити насильство. *Він* [Сулейман] *брав простори, як жінку, він ґвалтував їх, весь світ довкола нього мав слугувати лиш знаряддям кари або ж насолод* (П. Загребельний); *Мадяри були малочисельним народом, але довгий час ґвалтували всю Західну Європу* (з навч. літ.); // Перекручуючи, спотворювати що-небудь; фальсифікувати. *На жаль, правдивим є той факт, що деякі фальсифікатори намагаються ґвалтувати історію, переписуючи її на свій кшталт* (із журн.).

3. Кричати, галасувати. — *Чого ти прибігла в пасіку ґвалтувати? Що там трапилось?* (І. Нечуй-Левицький); [М и т р о х в а н:] *Кума Степанида ґвалтує на всю вулицю, що когось ославить!..* (М. Кропивницький); *Та не ґвалтуйте, ми його піймаємо біля жінки* (І. Карпенко-Карий); — *Андрію!.. Серце! Піди знов до батька. Кричи, ґвалтуй... на коліна падай, хай дозволить женитись...* (В. Винниченко).

4. Шалено, несамовито гавкати; валувати (у 1 знач.). *Біжу на подвір'я. А там бряжчать залізні цепи* [ланцюги] *і люто ґвалтують собаки* (М. Коцюбинський); *Десь далеко-далеко, на тім краї* [краю] *села, тюкнув хтось, і ґвалтували десь далеко собаки* (А. Головко); *Собаки ґвалтують всю ніч по селу* (І. Нехода); *Пожежа гналася за людьми, зажерливо накидалася на все, що траплялося на путі: будівлі, дерева, збіжжя, ревла худоба, ґвалтували собаки, іржали коні, а над усім — сухий потріск вогню, бурхання полум'я* (П. Загребельний).

5. *кого, що.* Виводити зі стану спокою; хвилювати. — *Буди стійчика, та вдвох і ґвалтуйте людей. — Може б, у дзвона вдарити? — каже Онопрійко* (О. Кониський); — *Хто б же, дитино моя, пішов серед ночі людей ґвалтувати?* (Л. Яновська); — *Ну, то чого ж кричати, чого людей ґвалтувати? — сердито казала княгиня* (С. Васильченко); // Дратувати (собак). [П і в е н ь:] *Ото, каже* [Коржиха], *дав їм два пуди, дай іще два, — нехай буде п'ять, та йдіть собі з Богом, не ґвалтуйте собак попід вікнами* (І. Микитенко); // Порушувати, збурювати. *Немов дика орда наступала на город і ґвалтувала тишу стуком копит об камінь, скрипом арб* [гарб] *і риком худоби* (М. Коцюбинський); *Він ґвалтує тишу денно і нощно, барабан замовкає тільки тоді, коли навіжений Вус спить* (Ю. Мушкетик).

6. Бити на сполох. *Москалі барабанили-сурмили, дзвони ґвалтували, вили, люди кричали — пожар, пожар!* (Панас Мирний); *Я схоплююсь, хочу кудись бігти, щось рятувати, ґвалтувать* (В. Винниченко).

ҐВАЛТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., рідко.* 1. Тривожитися, збуджуватися. *Нетерплива юрма ґвалтувалась: усім хотілось зараз побачити хвіст у відьми* (М. Коцюбинський).

2. Пас. до **ґвалтува́ти** 2. *Безсторонність та байдужість не тотожні, надто коли ґвалтуються закон і рішення судів* (із журн.).

ҐВА́РА, и, *ж.:* **(1) Льві́вська ґва́ра,** *діал.* — говірка, що сформувалася за часів австрійського та польського панування у Львові внаслідок змішання сусідніх говорів української та польської мови при значному впливі німецької та єврейської лексики. *Львівську ґвару інколи поділяють на три види: на українській основі, польській та єврейській — відповідно до переважання запозичень з певної мови* (з наук.-попул. літ.); *У 2004 році часопис "Ї" опублікував перший словник львівської ґвари з перекладом на українську мову* (із журн.).

ҐВЕР, а, *ч., діал.* Рушниця. — *В мого няня .. ночували жовніри... та чистили свої ґвери* (І. Чендей).

ҐЕ́ҐАТИ, ає, *недок.* Те саме, що **ґеґе́кати** 1. *Зробився дуже великий шум. Кури зачали кудкудакати, гуси ґеґати. Індики скачуть* (з казки); *Передом іде гусак і ґеґає в одне, точнісінько мов у барабан б'є* (І. Франко).

ҐЕҐЕ́КАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ґеґе́кати.** *Лютували шаблі, і коні бігали без вершників, і Половці не пізнавали один одного, а з неба палило сонце, а ґеґекання бійців нагадувало ярмарок* (Ю. Яновський).

ҐЕҐЕ́КАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Видавати звуки "ґе-ґе" (про гусей); ґеґати. *Гуси ґеґекають, качки кахкають* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Тільки що Тихович наважився увійти в двір, як йому запинила* [закрила] *дорогу гусяча череда, що саме висипала, ґеґекаючи, з брами на вулицю* (М. Коцюбинський).

2. Видавати звуки, схожі на ґеґекання гусей. *Маленький пастушок задерикувато ґеґекав до гусака, а той, витягнувши шию і розвівши убік крила, сичав і підскакував до його босих ніг* (із журн.).

ҐЕ́ҐНУТИ, не, *док.* Однокр. до **ґе́ґати.** * Образно. *Гуся меншого теж цілую, а разом з тим прошу його "смикнути за перину* [пір'їну], *щоб ґеґнув"* (Леся Українка).

ҐЕҐОТА́ТИ, о́че, *недок.* Підсил. до **ґе́ґати.** *Ой люлі-люлі, Налетіли гулі. Стали ґеґотати, Що дитині дати* (з народної пісні); *В кучах на возах киркали годовані каплуни та кури, ґеґотали гуси, кахкали качки* (І. Нечуй-Левицький).

ҐЕДЗ *див.* **ґедзь.**

ҐЕ́ДЗАТИСЯ, ҐЕ́ДЗКАТИСЯ, аюся, аєшся, *недок., розм.* 1. Збуджено бігати, стрибати від укусу ґедзя (про тварин). *Корови йшли тепер спокійним попасом попри лан і не ґедзались, не бігали в шкоду, як серед спеки* (П. Козланюк).

2. *перен.* Капризувати, вередувати, упиратися. — *Та ну! Не ґедзкайся! Виймай лиш ключ мерщій* (П. Гулак-Артемовський); — *Як на твою думку, Грицю — обернувся старшина до погонича, — чи не ліпше б було руки їм* [студентам] *на налигач? — Воля ваша, — відповів Гриць, — на налигачі, звісно, безпечніше буде; а може, вони й так не ґедзкатимуться, не тікатимуть!..* (О. Кониський); — *Гарна дівчина, та любить ґедзкатись, — сказав пан* (І. Нечуй-Левицький).

ҐЕ́ДЗЕВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ґедзь.** *Ґедзеві укуси дуже болючі, супроводжуються печією та свербінням, довго гояться* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **ґе́дзеві,** вих, *мн.* Родина коротковусих двокрилих комах із характерними двома пластинками, розмі-

щеними за крилами, та колючо-ріжучим ротовим апаратом. *Ґедзеві живуть спочатку у воді, а потім у прибережному ґрунті, де живляться органічними рештками або дрібними тваринами* (з наук. літ.); *На території України нараховується понад 70 видів ґедзевих* (з наук.-попул. літ.).

ҐЕДЗИК, а, *ч.* Зменш. до **ґедзь, ґедз.** — *Дошкуляють нині ґедзики худобі... Ох, кляті, кусають!* (із журн.).

◊ **(1) З ґедзиком,** *ірон.* — примхливий, вередливий; неврівноважений. — *То от я вам і скажу: що й ви, добродію... Тее-то, як його.. З ґедзиком!..* (Панас Мирний); **Кидати / кинути (вкинути) ґедзя (ґедза, ґедзика)** *див.* **кидати; Пускати (посилати) / пустити бісики (ґедзики) [очима (оком)]** *див.* **пускати.**

ҐЕДЗКАТИСЯ *див.* **ґедзатися.**.

ҐЕДЗЬ, я, **ҐЕДЗ,** а, *ч.* Велика двокрила комаха, що живиться кров'ю тварин і соком рослин; овід. *Задерихвіст .. пішов такого тропака, наче й справді його ґедзі кусали і в спину, і в п'яти, і в підошви* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. [С т е п а н:] *Жир мордує чоловіка, як ґедз скотину* (М. Кропивницький); *Батько підвівся і кінцем батога роздавив на шкірі Шалапута ґедзя* (О. Донченко); *Скотину нападе ґедзь, корови біжать у жито одганяти злу муху* (К. Гордієнко); — *Лізеш з уловом, як ґедзь до коняки,* — *роздратовано відмахнувся Причепа* (З. Тулуб).

◊ **Кидати / кинути (вкинути) ґедзя (ґедза, ґедзика)** *див.* **кидати; (1) [Як (мов, ніби** *і т. ін.)***] ґедзь (ґедз) напав (укусив)** / *рідко* **нападав** *на кого, кого, несхв.* — у когось поганий настрій, хтось перебуває в неврівноваженому стані, нервує, сердитий і т. ін. *Що се на тебе за ґедзь напав?* (Панас Мирний); — *Чи ви подуріли, чи вас ґедзь напав?!..* — *кричала Марія* (І. Нечуй-Левицький); — *Ґедзь напав хлопця,* — *нарешті промовив десятник* (С. Черкасенко); *Мав добрий намір поговорити з нею про ґешефти, а стару сьогодні начеб ґедзь укусив* (Ірина Вільде); *Кинувся він від них у парк, в гущавінь, хлопці не встигли й спитати, який його ґедзь укусив* (О. Гончар); — *То й добре, що зараз почала комизитись, гірше, якби ґедзь укусив її замужем, чуєш?* (Є. Гуцало); *Інколи ж його просто ґедз нападав — і тоді він ставав нестерпучим* (М. Коцюбинський); **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **муха (мухи,** *рідше* **ґедзі) у Спасівку <Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **спасівська (спасівчана) муха>** *див.* **муха.**

ҐЕЛҐАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **ґелґати** і звуки, утворювані цією дією; ґелґіт. *Не бачила вона, як з-під воріт Шумейкового дворища з ґелґанням вилізла стара гуска* (А. Шиян).

2. *перен.* Голосна, нерозбірлива, незрозуміла розмова; галас, гомін. *Ні войовничих викриків, ні барабанів, ні ґелґання натовпу — нічого не було чуть* (із журн.).

ҐЕЛҐАТИ, аю, аєш, *недок.* 1. Те саме, що **ґеґекати** 1. *Не можу я в кучі спати, бо ґелґають гуси* (з народної пісні).

2. *перен.* Голосно, нерозбірливо, незрозуміло розмовляти; галасувати, гомоніти. *Вороги прийшли в село .. Ой, як страшно то було! В них на касках — наче роги. — Падай, — ґелґають,— у ноги!* (П. Тичина); *На посірілому коні посірілий малий чоловік.. горлав, волав, репетував, кавчав, квичав, ґелґав, мекав, махав руками і реготав, мов шалений* (Валерій Шевчук).

ҐЕЛҐІТ, ґоту, *ч.* Те саме, що **ґелґання.** *Годовані, важкі гусаки зустріли мене ворожим, задиркуватим ґелґотом* (І. Микитенко); *Чути гуркіт машин і ґелґіт людських голосів* (Ю. Яновський); *Все зникло, були тільки зігнуті попелясті постаті в чужій уніформі, що з ґелґотом наближались і наближались* (О. Гончар).

ҐЕЛҐНУТИ, не, *док.* Однокр. до **ґелґати.** *Голосно ґелґнув у лузі старий гусак* (В. Логвиненко); *Гусак обурено зашипів на свого нападника, ґелґнув і з розпростертими крилами кинувся навтьоки* (із журн.).

ҐЕЛҐОТАННЯ, ҐЕЛҐОТІННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ґелґотати, ґелґотіти** і звуки, утворювані цією дією. *Не чув* [Мамай] *і німецького ґелґотіння рейтарів — біля дверей та під вікном* (О. Ільченко); — *Ґелґотіння гусей, крякіт качок, різноголосий гомін, засмаглі обличчя циган і циганок* (Н. Рибак); *Навесні над Воркутою стоїть гамір від гусячого ґелґотання* (І. Багмут); *Знову почулося знадвору ґелґотання німців* (О. Гончар).

ҐЕЛҐОТАТИ, очу, очеш, **ҐЕЛҐОТІТИ,** очу, отиш, *недок.* 1. Підсил. до **ґелґати** 1; ґелкотати, ґеркотіти. *А по дворах розпачливо кудкудакали кури, ґелґотіли гуси* (З. Тулуб); *Гусак ґелґоче, витягує довгу шию* (О. Донченко).

2. *перен., розм.* Те саме, що **ґелґати** 2; ґерґати. *Треба руки прикладати, а не дарма ґелґотати* (примовка); *На тім кінці столу жінки голосно ґелґотіли* (А. Головко); *Десь останні торохтіли за горбом в пітьмі обози, і незвично ґелґотіли язики чужі на розі* (М. Рудь); *З ранку й до ночі .. ґелґотали перекупки* (О. Гончар).

ҐЕЛҐОТІННЯ *див.* **ґелґотання.**

ҐЕЛҐОТІТИ *див.* **ґелґотати.**

ҐЕЛҐОТУН, а, *ч., розм.* Той, хто ґелґоче (перев. про гусей). *Коли Ромка гостював у бабусі, то часто підгодовував довгошиїх ґелґотунів і намагався погладити їх м'які пухнасті голівки* (із журн.); *У Бразилії до школи віддають не лише дітей, але й... гусей. У спеціальній школі понад 1000 ґелґотунів учаться захищати своїх господарів і охороняти господарство* (з газ.).

ҐЕЛҐОТУХА, и, *ж., перен., розм.* Жінка, яка розмовляє голосно, говорить нерозбірливо, незрозуміло. *Ґелґотухою сусідку прозвали за неупинні розповіді про все на світі* (з газ.).

ҐЕЛЕТА, и, *ж., діал.* Дерев'яна посудина; барило. *У деяких селах Закарпаття користувалися ґелетою місткістю 12 літрів* (з наук.-попул. літ.); // Давня міра молока, зерна і т. ін. *Молоко у гуцулів міряли дерев'яними діжками — ґелетами (6–12 л)* (з наук.-попул. літ.); — *За сезон з однієї вівці видоюємо чотири ґелети молока, з отари маємо біля тонни сиру* (з газ.); *Приготування сиру — справжнє мистецтво. До овечого молока додається закваска (суміш зі шлунка молодого ягняти). На одну ґелету додається 9 столових ложок закваски* (з газ.).

ҐЕЛЕТКА, и, *ж., діал.* Зменш.-пестл. до **ґелета.** *Бідніші купують* [на Сиропусну неділю] *ґелетку сиру, вівчого* [овечого] *чи коров'ячого, і діляться ним* (О. Воропай).

ҐЕЛКОТАТИ, оче, *недок.* Те саме, що **ґелґотати** 1. *Гуси з радощів сичали й ґелкотали* (Л. Боровиковський); *На господарському дворі ґелкочуть гуси, кувікають поросята, іржуть коні* (М. Слабошпицький).

ҐЕРҐАТИ, аю, аєш, *недок.* Те саме, що **ґелґотати** 2. *На Хортиці статечні німці-колоністи копали бульбу й ґерґали межи собою, ніби зальотні сірі гуси* (Василь Шевчук).

ҐЕРҐІТ, ґоту, *ч.* Те саме, що **ґерґотання, ґерґотіння.** *З ґерґотом і шипінням череда невдоволено зайшла у хвіртку* (із журн.).

ҐЕРҐНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **ґерґотати, ґерґотіти.** *Подружжя гусей підійшло до колодязя, пересвідчилося,*

що біля колодязя води нема, гуска ґерґнула гусакові: "Дивно!" (Остап Вишня).

ҐЕРҐОТА́ННЯ, ҐЕРҐОТІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ґерґота́ти, ґерґоті́ти** і звуки, утворювані цією дією; ґерґіт. *Позирав* [Мика] *на блискучі автомати, вслухався в різке ґерґотання* (В. Бабляк); *Часто, підходячи до їх мешкання, я зачував ще здалека страшенне ґерґотіння* (Г. Хоткевич).

ҐЕРҐОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ҐЕРҐОТІ́ТИ,** очу́, отиш, *недок.* 1. Те саме, що **ґелґота́ти, ґелґоті́ти.** [Х р и с т я:] *Почали вже й гуси на ставку ґерґотати* (М. Кропивницький); *Дивляться на неї* [фашисти], *як на якесь диво, ґерґочуть щось між собою* (Ю. Збанацький).

2. Те саме, що **скрегота́ти, скреготі́ти.** *Десь навіть запідпадьомкала перша перепілка в клітці та ґерґотів, спускаючись з гір, учкаргальський поїзд* (Іван Ле).

ҐЕРҐОТІ́ННЯ *див.* **ґерґота́ння.**

ҐЕРҐОТІ́ТИ *див.* **ґерґота́ти.**

ҐЕРДА́Н, а, *ч.* 1. Жіноча прикраса з бісеру, виконана в народному стилі, яку носять на шиї та на грудях; ґерданець; ґерданик. *Одно* [єдине], *що знала* [Докія] *добре й чинила радо — шила та вишивала білля, силяла ґердани* (О. Кобилянська); *Зроблений майстринею ґердан прикрашає восьмикутна зірка, яка є оберегом, захисним символом* (із журн.).

2. *етн.* Шерстяна стьожка або ажурний комірець із бісеру, якими в Галичині, Буковині та Закарпатті жінки прикрашали шию або голову, а чоловіки — капелюхи. — *Вони* [пани] *за дорогі гроші скуповують .. старі килимки, ґердани* (І. Франко); *Уже бесіду урвали, хустки на головах поправляють, ґердани .. на грудях порядкують* (Марко Черемшина).

ҐЕРДА́НЕЦЬ, нця, *ч.* Те саме, що **ґерда́н.** *Кинулась я до сіней, до комори. Та й забираю: спідницю, кожух... Ще й одягнула ґерданець на шию* (Д. Павличко).

ҐЕРДА́НИК, а, *ч.* Те саме, що **ґерда́н.** *Був день якогось свята, і дівчина одягла, видно, все, що в неї було найкращого: чудову білосніжну вишивану сорочку, ґерданик на шию, яскраву, як квіти під хатою, запаску, пояс* (С. Скляренко); *Орнаментальні композиції нашийних прикрас — "драбинки", "ширинки", "ґерданики" мають геометричні узори переважно з ромбів* (з наук. літ.).

ҐЕРКОТІ́ТИ, очу́, о́чеш, *недок.* Те саме, що **ґелґоті́ти.** *Товстопикий німець щось ґеркотів до своїх і вказував на глуху комірчину в сінях* (з мемуарної літ.); *Ґеркочуть гуси коло ставу, стривожено поглядають на верболіз* (із журн.).

ҐЕРКОТНЯ́, і́, *ж., розм.* Те саме, що **ґерґота́ння.** *Завелась на ставі ґеркотня, Гусине діло закипіло* (Є. Гребінка).

ҐЕРЛИ́ҐА *див.* **ґирли́ґа.**

ҐЕРЛИҐУВА́ТИЙ *див.* **ґирлиґува́тий.**

ҐЕШЕ́ФТ, у, *ч.* Приватна торгова (часто спекулятивна) операція. *З порядним господарем порядний ґешефт. Це вже відомо* (У. Самчук); *Іцик не раз побував у Львові і в самій Варшаві, мав з ясновельможним панством різні ґешефти* (Я. Качура); *Друзі зроду не сварились Ні в ґешефті, ні в гульбі* (С. Воскрекасенко); * Образно. *На мою думку, кожне наше життя зокрема могло б бути штукою* [мистецтвом], *одначе стає лише ґешефтом* (О. Кобилянська); // Спекулятивний прибуток, дохід. — *Кепські ґешефти — відки взяти грошей?* (І. Франко); [К о р ч м а р:] *Три кварти бургундського вина по червінцю кварта. Добрий ґешефт, нема чого казати. Ой-ой-ой!* (І. Кочерга).

ҐЕШЕ́ФТНИЙ, а, е. Стос. до ґешефту. *Ґешефтний міст "Стамбул — Одеса" особливо привабливий для спекулянта-міжнародника* (з газ.); *Інколи плутають захист інтересів акціонера з рейдерством або ґешефтним загарбництвом чужої власності* (з газ.).

ҐЕШЕФТЯ́Р, а́, *ч.* Той, хто займається ґешефтом; спекулянт. *Ананя люди звали то ґешефтярем, то слизькоязиком, бо язик і мозок його завжди безпомилково повертали туди, звідки віяв вітер* (М. Стельмах); *Батько з добрим іменем, а син — гешефтяр, хабарник* (із журн.).

ҐЕШЕФТЯ́РСТВО, а, *с.* Діяльність ґешефтяра; спекуляція. — *Може, нам тепер крамничку відкрити? — запитав Артемон .. — З ґешефтярством почекаємо. Це від нас не втече* (М. Стельмах); *Дедалі частіше у пресі з'являються факти про ґешефтярство щодо зібраних коштів з доброчинною метою* (з газ.).

ҐЗИ́ТИСЯ, ґжу́ся, ґзи́шся, *недок., діал.* Шаленіти. *Крізь ворота бачили* [Омелько з дівчиною] *прездорові заґратовані клітки з хижим звіром, з левами, тиграми, вовками, що ґзилися* (О. Ільченко); *Убезпечуєш себе від типово українського "неврозу невизнання" — принаймні не ґзишся, як ужалена, щоразу, коли де-небудь на середньоамериканських широтах добродушний Мак з автозаправки, почувши, що ти з України, привітно питає: "А де це?"* (О. Забужко); // Дуріти (у 2 знач.). *Хіба він не бачить, що вона ґзиться з парубками, мов дівка розбещена?* (М. Коцюбинський).

ҐИ́ҐНУТИ, ну, неш, *док., вульг.* Загинути, вмерти. — *Пан Купа, мало не ґиґнувши з перестраху й ледве встоявши на ногах, хутко прикрив пухкою долонею свою лисину* (О. Ільченко); *Я мимоволі пригадав прадавнє віщування кількох хіромантів, що колись напрочуд збіглися щодо моєї долі, а саме, що я, коли мені вийде 33 роки, себто саме тепер, маю ґиґнути* (Б. Антоненко-Давидович).

ҐИРИ́ЛИЦЯ, і, *ж., діал.* Ряд, низка. *Ґирилиця машин виїздить з двору табору* (Ю. Яновський); *Онуки так любили свою дорогу бабусю, — ґирилицею бігали за нею, мамкали до неї* (із журн.).

ҐИРЛИ́ҐА, *рідше* **ҐЕРЛИ́ҐА,** и, *ж.* Ціпок, перев. загнутий на кінці, яким користуються пастухи, старі люди і т. ін. *Похиливсь він на ґирлиґу Та й говоре* [говорить]: — *Я тут пан! Степ мій — царство* (Я. Щоголів); *На голові* [діда] *солом'яний бриль; на плечі, на ґерлизі, висить торба з хлібом* (Панас Мирний); *Голоногі мадяри метушилися довкола худоби з довжелезними ґирлиґами, поганяли, кричали, а воли бовталися грудьми в болоті і не рухалися* (О. Гончар); *Стукнув Хорбут об підлогу ґирлиґою, з якою не розлучався ніде* (І. Муратов); *У чабана не було з собою ніякого майна, опріч ґерлиґи* (П. Загребельний); * Образно. *Небо стало синім, високим, і в його блакиті ієрогліфами потяглися криві ґерлиґи гусей і гострі трикутники журавлів* (В. Собко).

ҐИРЛИҐУВА́ТИЙ, *рідше* **ҐЕРЛИҐУВА́ТИЙ,** а, е. Схожий на ґирлиґу. *Хотілося підійти до жінки, схожої на ґерлиґувату палицю* (В. Большак); *Іван і сам не раз спізнав на своїй спині міць ґирлиґуватих кийків з грабових талалаївських лісів* (Ю. Мушкетик).

ҐЛЕЙ, ю, *ч.* Загуслий сік, що виступає на стовбурах деяких фруктових дерев (вишні, черешні, сливи і т. ін.). *Ніхто, як він, не вмів здирати з вишень ґлей* (В. Сосюра); * У порівн. — *Я видирався ще й на вищі сосни. На них смола так живицею до підошви береться, як ґлей* (І. Микитенко).

ҐЛЕЙОВИЙ, á, é. Прикм. до **ґлей.** *Бурштинові ґлейові краплини виступили на зраненому стовбурі вишні, мов сльози від болю* (із журн.).

ҐНІТ, гнотá, *ч.* Стрічка або шнур, що використовується для горіння у деяких освітлювальних та нагрівальних приладах (гасових лампах, керогазах, свічках і т. ін.). *Ґніт в каганчику тихенько Стане мріти й притухати* (Я. Щоголів); *Було тихо. Лише потріскував ґніт свічки, що горіла одиноко на столі* (Ю. Яновський); *Шийка не покладається на них* [щипці] *цілком і, погасивши щипком свічку, неодмінно помацає ще пучками ґніт, щоб пересвідчитися, чи він не тліє ще* (Б. Антоненко-Давидович); *Іван заправив ґніт* [гасової лампи], *загвинтив машинку, поставив ковпачок і надів скло* (С. Чорнобривець); * У порівн. *Тихо, наче ґніт у каганці, зотлівало його старе життя* (Панас Мирний); // Горючий шнур для запалювання чого-небудь, проведення вибухів, а також для передачі вогню на відстань. *Він одразу згадав, що патрони позабивано неглибоко, що ґноти були короткі. Вибух мусить бути зараз — ось-ось* (Б. Грінченко); *Роблять глибокі діри* [в скелі]. *Закладають туди набої. Проводять запальний ґніт* (М. Трублаїні); *Як потемніло, Григорій викресав вогню і вклав тліючий ґніт в вату* (І. Багряний); * У порівн. *Голос блиснув і спалахнув, як ґніт* (А. Головко).

◊ **Устромúти ґнотá** *див.* **встромля́ти.**

ҐНÓТИК, а, *ч.* Зменш. до **ґніт.** *Тітка, з тонким усміхом зиркнувши на Льоню, переходить у куток і поправляє ґнотик лампадки, що кидає на ікони тьмяне жовте кружальце світла* (В. Винниченко); *— Оце, Василю, як ми поїдемо геть, то ти підклади під руру і запали цього ґнотика, а сам іди тоді та й не оглядайся, що б не почув* (Ю. Яновський); *Мати підійшла до лампи й викрутила ґнотика* (П. Панч); * Образно. *Горіло серце у мені — світильник невгасимий, а ґнотиком у ньому був — ти, синку мій любимий* (М. Шеремет).

ҐНОТОВИЙ, á, é. Прикм. до **ґніт.** *Ґнотовий шнур;* // Який діє за допомогою ґнота; із ґнотом. *Сироватка теж притомився від довгої дороги, риштунок його — стара .. шабля, ґнотовий мушкет* (Ю. Мушкетик); *Щоб забезпечити бджіл водою, влаштовують ґнотову поїлку* (з наук.-попул. літ.); *Ґнотове змащування часто використовують для механізмів, які не потребують великої кількості мастила* (з навч. літ.).

ҐНÓТТЯ, я, *с., збірн.* Дрантя, лахміття. *Що, дівуючи, придбала Мотря, то все позношувала: саме ґноття та рам'я висіло...* (Панас Мирний); *Після місячного невпинного походу з боями на плечах бійців висіло саме ґноття від сорочок* (П. Панч); *Не одяг, а якесь ґноття — під руками розлазилося, латка на латці* (В. Нестайко).

ҐÓҐЕЛЬ-МÓҐЕЛЬ, ҐÓҐОЛЬ-МÓҐОЛЬ, ю, *ч.* Сире яйце або яєчний жовток, збиті з цукром. *— Все боїться* [чоловік], *щоб тітка не поїхала співати у місто. "Краще, — каже, — мені співай, я тобі буду із усіх яєць ґоґель-моґель колотити"* (М. Стельмах); *Ґоґоль-моґоль можна приготувати по-різному, в усіх випадках отримуючи високопоживний і смачний напій* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Вода стає з синьої зеленою, а далі жовтою, як ґоґель-моґель* (М. Коцюбинський).

ҐÓҐОЛЬ-МÓҐОЛЬ *див.* **ґóґель-мóґель.**

ҐОНТ, у, *ч.,* **ҐÓНТА,** и, *ж.* Покрівельний матеріал у вигляді тонких дощечок. *Він у нашому селі церкву новим ґонтом обшив* (Марко Вовчок); *Тепер Тернівка — погане місто: доми все соломою криті, десь-то якийсь-то під ґонтою* (А. Свидницький); *Навколо сторожки лежали дошки, високо підіймались обгороджені кіллям стоси данської і звичайної клепки та осикової ґонти* (М. Стельмах); *Критий ґонтом, охайний вдовин будиночок за високим глухим парканом потопав у кущах черемхи* (В. Козаченко).

ҐÓНТА *див.* **ґонт.**

ҐОНТÁЛЬ, я́, *ч., діал.* Цвях, кілок, яким прибивають ґонт (ґонту). *Новий вінок, і молот, і гонталь, І на новий мене вбивають паль* (Б. Лепкий).

ҐОНТÁР, я́, *ч.* Той, хто виготовляє ґонт (ґонту). *— Ти виростав у лісах між ґонтарями* (І. Франко); *Лісоруби складали в стоси останні вогкі від соку кряжі, ґонтарі досортовували шпунтовану ґонту* (М. Стельмах); // Той, хто покриває дах ґонтом (ґонтою). *Ґонтар неквапливо клав дощечку до дощечки, латаючи прогнилі від дощів ділянки стріхи* (із журн.).

ҐОНТÁРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **ґонтáр.** *Гонтарське життя сподобалось йому* (І. Франко); *Ґонтарське приладдя.*

ҐОНТИ́НА, и, *ж.* Дощечка ґонту (ґонти). *Ґонтину кріплять до даху цвяхом на такій висоті, щоб його головку прикрила ґонтина наступного, вищого ряду* (із журн.); *Укладання ґонтин здійснюється справа наліво* (із журн.).

ҐÓНТОВИЙ, а, е. Зробл. з ґонту (з ґонти). *— Був у нас добрий будинок з вербини, Ґонтовий дах, димарі із цеглини* (Я. Щоголів); *Як чоловік мав четверо коней, ґонтову стріху й ворота.., то кожному схочеться дочку свою за таким чоловіком бачити* (Грицько Григоренко).

ҐÓНТЯ, я, *с., збірн., діал.* Ґонт (ґонта). *Невисокі під ґонтям доми білілися до сонця, мов сріблява луска* (І. Франко).

ҐОРҐОТÁТИ, очу́, óчеш, **ҐОРҐОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *недок., розм.* Створювати гуркіт; гуркотати. *У млині якось змовкли всі. Лише ґорґотів камінь* (А. Головко).

ҐОРҐОТІ́ТИ *див.* **ґорґотáти.**

ҐОРҐÓШІ, ґóш, *мн., діал.* Плечі. *— Клунка свого не дам, бо я ще й вас могла б узяти на ґорґоші з вашою торбою разом* (М. Коцюбинський).

ҐРÁЖДА, и, *ж., діал.* 1. Садиба (у 1 знач.). *То від ніг стількох гуцулів За два дні стоптавсь моріжок У тій ґражді, на подвір'ї, Де умер старий опришок* (М. Шеремет); *У селах клали міцні ґражди, обкопували їх ровами і осторожували високим парканом. Була необхідність повсякчас боронитися від татарви* (Р. Федорів); *Описаний гуцульський осідок, або ґражда, найбільше зберігся на північних схилах Карпат, у районі Жаб'є і Криворівні* (з наук. літ.).

2. Огороджене місце; загін. *— А хто винен? Вепр заметався в оселі, мовби загнаний звір у ґражді. — Мені байдуже зараз, хто винен!* (Д. Міщенко).

ҐРАСÓВАНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **ґрасувáти** 1, 2, 4. *Стежка ледь помітно була ґрасована, що свідчило про переміщення патруля в іншу зону лісу* (із журн.); *Ґрасовані ділянки пшеничного поля здалеку виднілися темними плямами* (із журн.); *Добре ґрасована ділянка.*

ҐРАСУВÁННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **ґрасувáти.** *За декілька днів ґрасування на півдні Гетьманщини татари вбили і захопили в полон близько 7 тис. людей, спалили декілька сотень сіл і хуторів, вивели чимало худоби* (із журн.).

ҐРАСУВÁТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* 1. *що.* Розчищати (стежки, доріжки і т. ін.). *— Я буду стежки ґрасувати, а ти замітати* (Леся Українка).

2. *що.* Витоптувати. *Татари стояли, копитами землю ґрасували* (з народної пісні); *Тепер гультяй з паном бій веде, ґрасує по наших полях* (У. Самчук).

3. *перен.* Здійснювати військові напади, набіги. *Від Залізняка Семен Неживий відлучається в Лисянці і їде у Черкащину*

й Чигиринщину, де ґасували банди польських конфедератів, грабуючи й мордуючи українських селян та міщан (із журн.); * Образно. *Славне військо Речі Посполитої буде ґасувати, як барс, допоки не згине останній лотр!* (В. Чемерис).

ҐРАТА́Р, а, *ч.* Металева решітка для смаження м'яса. *Ґратар використовують для приготування м'ясних страв молдавської кухні* (з газ.); *Подавали шашлик січений, смажений на ґратарі* (з Інтернету).

ҐРАТА́РНИЙ, а, е Стос. до ґратара. *Основний спосіб теплової обробки для приготування других страв — ґратарний, тобто обсмажування на решітці* (з навч. літ.); *Ґратарні м'ясні блюда.*

ҐРА́ТИ, ґрат, *мн.* Переплетення металевих (зрідка дерев'яних) прутів, штаб і т. ін., що використовується для загорожі. *Він тільки один був такий, що міг здійняти з вікон ґрати, розвалити мури* (М. Коцюбинський); *Борис сторожко підійшов до голубника, смикнув мотузку, і всі голуби опинилися за ґратами* (О. Копиленко); * У порівн. *На світ дивився* [Сашко], *мов крізь ґрати* (М. Рильський).

△ **Кристалі́чна ґра́тка (реші́тка) <Кристалі́чні ґра́ти>** *див.* **ґра́тка.**

◊ **(1) За [тюре́мними] ґра́тами,** *зі сл.* с и д і т и, б у т и, т р и м а т и *і т. ін.* — у в'язниці, в тюрмі. *Я і мої товариші сиділи спокійно і смирно за тюремними ґратами* (І. Франко); *Хто вони такі, оці всі стражі порядку, що тримають за ґратами дітей і спокійно дивляться в очі своїм дітям?* (А. Дімаров); *Велику частину свого життя патріотам довелося провести за ґратами* (з газ.); **(2) За [тюре́мні] ґра́ти,** *зі сл.* п о с а д и т и, к и н у т и, з а ч и н и т и *і т. ін.* — у в'язницю, у тюрму. *Хоч за пісні садовлять теж за ґрати. Але, звичайно, можна їх співати, Принаймні ті, що складені без слів...* (В. Самійленко); *Тебе зачинили за ґрати, а твоє слово ходить по світу* (М. Коцюбинський); — *Пишіть: підсудний визнав, що займався контрреволюційною агітацією .. І спровадили діда за ґрати* (А. Дімаров); *Тебе* [слово], *бунтарське, кидали за ґрати* (П. Дорошко); *Кинули старого за тюремні ґрати* (із журн.).

ҐРА́ТКА, и, *ж., мат., фіз.* Частково впорядкована множина, в якій для кожної пари елементів існує супремум та інфімум. *Множина наборів значень граматичних змінних утворює ґратку, вузли якої заповнюються елементами парадигми лексеми* (з наук. літ.); *Ґратка є дистрибутивною тоді і тільки тоді, коли вона ізоморфна деякому кільцю множин* (з навч. літ.).

△ **(1) Гранецентро́вана (гранецентри́чна) ґра́тка,** *фіз.* — ґратка, в якій вузли містяться у вершинах паралелепіпеда і в центрах двох або усіх шести його граней. *Залежно від того, які елементарні частинки розміщуються у вузлах кристалічних ґраток, варто розрізняти іонні, атомні й молекулярні зв'язки* (з навч. літ.); **(2) Дифракці́йна ґра́тка,** *фіз.* — оптичний прилад для аналізу спектрального складу оптичного випромінювання. *Світловий пучок у спектрі розділяють за допомогою дифракційної ґратки або призм у спектрофотометрі* (з наук.-попул. літ.); *Метод дифракційної ґратки ефективний для дослідження дволінзових об'єктивів у межах зміни блиску на 2–3 зоряні величини* (з навч. літ.); *Фотографування зір можна здійснювати за допомогою дифракційної ґратки, встановленої перед об'єктивом астрографа* (з навч. літ.); **(3) Кристалі́чна ґра́тка (реші́тка) <Кристалі́чні ґра́ти>,** *фіз.* — повторюване розташування атомів, молекул або іонів у кристалі. *Від інших структур альфа-залізо відрізняється будовою кристалічних ґраток, а від бета-заліза — наявністю феромагнетизму* (з наук.-попул. літ.); *Бомбардуючи кристал дуже повільними, "холодними" нейтронами, фізики вивчають коливання атомів у вузлах кристалічної решітки* (з наук.-попул. літ.); *Кристалічні ґрати утворюють умовні лінії й площини, що проходять через точки простору, у якому розташовуються іони металу* (з навч. літ.).

ҐРА́ТКИ, ток, *мн.* Зменш. до **ґра́ти.** *Зінько зітхнув й сперся ліктем об ґратки ґанку* (І. Нечуй-Левицький); *Білий як крейда стає Гнат за ґратками, неспокійно водить очима за кожним рухом суддів* (М. Коцюбинський); *Край дороги зелена могилка, огороджена залізними ґратками* (О. Донченко).

ҐРАТКО́ВИЙ, а, е. 1. Прикм. до **ґра́тка** 1. *У роботі описано зв'язок ґраткових моделей статистичної фізики з моделями теорії поля* (з наук. літ.).

2. Стос. до ґратки (у 2 знач.). *На бетонному фундаменті — ажурний каркас із ґраткових арок, покритий прозорою плівкою. Такий склад для сільськогосподарської продукції споруджено в селі Озерна* (з газ.); // Який має ґратки. *Ґраткова конструкція.*

ҐРА́ТНИЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **ґра́ти.** *Усі віконечка були захищені так надійно ґратницями, неначе за ними зберігалися всі золоті запаси світу* (П. Загребельний).

ҐРАТО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **ґратува́ти.** — *Хіба ж утечеш через оті товсті стіни, через вікна ґратовані, через охорону невсипну?* (Ю. Збанацький).

2. Те саме, що **ґратча́стий** 2. *Нари, двері, ґратовані рами? Все одно я зненацька пролізу* (М. Руденко); *Із-за хмар виступає мур і ґратована брама з замками* (із журн.); *На звірофермі тварини утримуються у тісних клітках по 3–4 особини в одній клітці, ґратована металева підлога пошкоджує їм лапи* (з газ.).

ҐРАТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* Загороджувати, закривати ґратами. *З метою безпеки життя мешканців будинків та їх майна правоохоронні органи радять ґратувати вікна, у під'їздах встановлювати кодові замки та домофони* (з газ.).

ҐРАТЧА́СТИЙ, а, е. 1. Із ґратами; заґратований. *Коли через ґратчасте вікно долинув одчайдушний дитячий крик, Олімпіада, закривши обличчя руками, впала на брудну солому* (А. Шиян).

2. Який нагадує ґрати; зробл. у вигляді ґрат. *Машина круто повернула вбік і зупинилась перед залізною ґратчастою огорожею* (О. Донченко).

ҐРЕ́ЧНИЙ, а, е. Шанобливо ввічливий у поводженні з людьми; чемний. *Зо мною і пан і пані були дуже ґречні і милі, кланялись нам усім...* (Леся Українка); *Професор був трохи розчулений, і тому підкреслено ґречний та щедрий на компліменти* (М. Івченко); *Він був, як завжди, підтягнутий, ґречний і вилощений, наче щойно від кравця і перукаря* (Ю. Смолич); // Який виражає шанобливість, увічливість. *Словом ґречним хтось привітавсь до нас...* (П. Тичина); — *Не відповілись-те на моє питання. — На котре саме? — намагався зберегти ґречний тон Бумблякевич* (Ю. Винничук).

ҐРЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **ґре́чний.** *Навіть з ґречності Юзя не могла плакати за ґувернанткою* (Леся Українка); *Юлії Андріївні подобається його винятково ґречність* (Л. Дмитерко); *Згадалися колючі очі Крайського, дволикість Іова, солдатська ґречність губернатора* (Василь Шевчук).

ҐРЕ́ЧНО. Присл. до **ґре́чний.** [Яцько і Яциха:] *Годі-бо вам гостей дратувати, Пора вже їх ґречно частувати* (М. Кропивницький); *Він ґречно вклонився і .. віддав їм свої подарунки* (В. Собко); *Вітаючись, він ґречно, але без запобігливості, підняв фетровий капелюх* (О. Гончар).

ҐРИНДЖО́ЛИ, о́л, *мн.* Низькі й широкі сани з боками, що розширяються від передка. *Піймала* [Маруся] *горобця, взяла ґринджоли, запрягла в них цапа* (з казки); *Мчать парою коней звичайні ґринджоли* (Л. Смілянський); *Бійці господарської роти гарячково складали все спорядження на сани, вантажили на ґринджоли мішки з мукою та горохом* (Ю. Збанацький); // Маленькі дитячі сани. *Школярі свої ґринджоли З повіток подостають І по вулиці, мов бджоли, До сугорбка загудуть* (Я. Щоголів).

ҐРИНДЖОЛЯ́ТА, я́т, *мн.* Зменш.-пестл. до **ґринджо́ли.** *З'явився Гаврилко з ґринджолятами, а на них сиділа Марійка* (М. Коцюбинський); *Слідом за Борозною промчали бригадирські ґринджолята, запряжені гнідими лошаками* (В. Кучер); *Йду по хмиз. Розтягую купу, щоб дістати найсухішого, і натикаюся на ґринджолята* (Є. Доломан).

ҐРИС, у, *ч., діал.* Висівки. *Як не хватить вівса, вари бараболі і обмішуй січку ґрисом та чистою водою напувай* [коней] (У. Самчук); *Мартоха і її рідня забідкалися, що дитя семимісячне, почали його вигрівати в рожевому пшеничному ґрисі* (М. Стельмах); *Відбіліє в смерку мірошник з мішковиною на плечах, обсипаних ґрисом* (Є. Пашковський).

ҐРИ́СОВИЙ, а, е, *діал.* Стос. до ґрису. *Від золотухи дітям робили ґрисові купелі* (із журн.).

ҐРУНТ, у, *ч.* 1. Верхній шар земної кори, придатний для життя рослин. *Є сторона — Гесперійською греки її прозивають, — Давня країна, прославлена військом та ґрунтом родючим* (М. Зеров); *Ще гірше стало, коли пачкарі наказали лягти просто на мерзлий ґрунт, а самі, на цей раз із речами, зникли в темряві* (Д. Бузько); *Для утеплення чи для здешевлення хату будували, підкопавши ґрунт* (Іван Ле і О. Левада); // Верхній шар землі щодо його складу. *Друге місце за площею серед ґрунтів Полісся посідають болотяні, торфово-болотяні ґрунти та торфовища* (з наук. літ.).

2. Морське, річкове і т. ін. дно. *Підводний човен лежав на ґрунті* (М. Трублаїні).

3. *заст.* Земельний наділ. *Послужив він рік, а на другий уже ґрунт і хату купив* (Панас Мирний); *Коли б вона, Катерина, мала свій родючий ґрунт, то шанувала б його і пестила* (С. Чорнобривець); * У порівн. *Без батьків, як без ґрунту, без дітей, як без крил* (І. Муратов); // Двір з усіма прилеглими будівлями, угіддями. *У тій балці, на крутому косогорі, неначе притулилось зелене гніздо з високих верб. То був ґрунт .. Івана Михалчевського* (І. Нечуй-Левицький).

4. *перен.* Те, що становить основу чого-небудь, є вихідним матеріалом для створення, виникнення чогось; фундамент. *Щоб викликати в нашій людині інтерес до наших ідей, треба знайти якийсь спільний ґрунт або хоч спільну відправну точку* (Леся Українка); *Мистецтво, відірване від народного ґрунту, — може давати лише пустоцвіт, хоч часом і красивий* (М. Рильський); *Іван Прокопович і є той телеграфіст Дунда, що мав підготувати тут ґрунт для нашого виступу* (Б. Антоненко-Давидович).

△ **(2) Важкі́ ґрунти́** — ґрунти зі значним вмістом глини. *Можна одержувати високі врожаї картоплі й на важких глинистих ґрунтах при систематичному внесенні в достатній кількості гною та старанному догляді* (з наук. літ.); **Запливáння ґру́нту** *див.* **запливáння; (3) Кашта́нові ґрунти́** — ґрунти з брунатним забарвленням поверхневого шару, що утворилися під впливом рослинності сухих степів. *Каштанові ґрунти містять менше гумусу і азоту, ніж південні чорноземи* (з наук. літ.); *В Україні солонці найбільш поширені на узбережжі Азовського моря й Сиваша в зоні каштанових і бурих ґрунтів* (з наук.-попул. літ.); **(3) Ки́слі (квасні́) ґрунти́** — ґрунти, у яких є вільні й увібрані іони водню та алюмінію. *Пішов* [Петро] *над потік і вирвав "сосонку": такий бур'ян, падиволос, що росте на вогких квасних ґрунтах* (Л. Мартович); *На Поліссі переважають кислі ґрунти* (із журн.); **(4) Легки́й ґрунт** — піщаний або супіщаний ґрунт. *Бульби, вирощені на легких ґрунтах, містять значно більшу кількість калію* (із журн.); **(5) Розпи́лені ґрунти́** — ґрунти, в яких окремі частинки за розміром менші 0,25 мм в діаметрі. *Влітку йдуть дощі, але розпилений ґрунт не може увібрати всю кількість опадів* (з газ.); **Скеле́т ґру́нту** *див.* **скеле́т; (6) Солонцюва́ті ґрунти́** — ґрунти, що містять обмінний натрій у меншій кількості, ніж у солонці. *Для поліпшення солонцюватих ґрунтів застосовують гіпсування ґрунту* (з навч. літ.); **(7) Спі́лий ґрунт** — ґрунт, що за своїм фізичним і біохімічним станом готовий під посів або садіння сільськогосподарських культур. *При обробітку спілий ґрунт не пилить, не липне до робочих органів ґрунтообробних знарядь і розпадається на грудочки* (з навч. літ.).

◊ **Бу́ти (стоя́ти) на твердо́му [ґру́нті]** *див.* **бу́ти; Вибива́ти / ви́бити ґрунт з-під ніг** *див.* **вибива́ти; Втрача́ти / втра́тити ґрунт під нога́ми** *див.* **утрача́ти; Готува́ти (підготовля́ти) / підготува́ти (підгото́вити) ґрунт** *див.* **готува́ти; (8) Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться** *і т. ін.)* **під нога́ми** *чиїми* <**Ґрунт попо́вз з-під ніг** *у кого і без дод.*>: а) хто-небудь перебуває у стані запаморочення. *У голові в мене гуло, земля хиталася під ногами, як у перші секунди після каруселі* (В. Нестайко); б) чиєсь становище стає ненадійним, непевним і т. ін. *Кожний зрубаний Тиховичем виноградник накладав вагу на його сумління. Не ставало певності в корисності діла, ґрунт почав хитатися під ногами в Тиховича* (М. Коцюбинський); *Ласій побачив, як ґрунт поповз у нього з-під ніг, відчув, що втрачає точку опори. І почуття його не обдурило. Андрія Оболонського обрали головою* (Ю. Збанацький); **Дава́ти / да́ти ґрунт** *див.* **дава́ти; Зондува́ти / прозондува́ти (позондува́ти, прощу́пати, прома́цати) ґрунт** *див.* **зондува́ти; Ма́ти міцни́й (тверди́й) ґрунт під нога́ми** *див.* **ма́ти**[2]; **Ма́ти під собо́ю ґрунт** *див.* **ма́ти**[2]; **(9) На ґру́нті** *якому, чого* — будучи пов'язаним із чим-небудь; на якійсь основі. *Цілий ряд віршів-пісень Платона Воронька виріс безпосередньо на ґрунті народної пісні* (М. Рильський); *Що в них могло бути спільного .. На якому ґрунті вони подружились?* (А. Дімаров); *Чимало легенд і переказів виникло в атмосфері життя кожного народу, на конкретному місцевому суспільно-історичному ґрунті* (із журн.); **Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг** *див.* **пуска́ти.**

ҐРУНТЕ́ЦЬ, я́, *ч.* Зменш.-пестл. до **ґрунт** 1, 3. *Ґрунтець у тих місцях нічого, родючий, не рівня нашим піскам* (М. Олійник); — *Чую, що ви складаєте гроші, хочете купувати ґрунтець* (І. Франко); [Лукаш *(ніяково)*:] *Дядько Лев казали, що тут мені дадуть ґрунтець і хату, бо восени хотять* [хочуть] *мене женити* (Леся Українка).

ҐРУНТІ́ВКА *див.* **ґрунто́вка.**

ҐРУНТО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **ґрунт** у 1, 2 знач., напр.: ґ р у н т о о б р о́ б н и й, ґ р у н т о п е р е р о́ б н и й, ґ р у н т о у т в о́ р е н н я, ґ р у н т о с о́ с.

ҐРУНТОБЕТО́Н, у, *ч.* Будівельний матеріал, до складу якого входять ґрунт і бетон. *Карбонатні ґрунти, які містять вуглекислий кальцій, утворюють ґрунтобетон вищої твердості* (з наук. літ.); *Ґрунтобетон має високу морозостійкість за умови малої кількості води в його складі та достатньої щільності суміші* (із журн.).

ҐРУНТОБЕТО́ННИЙ, а, е. Стос. до ґрунтобетону. *Ґрунтобетонний матеріал;* // Вигот. з ґрунтобетону. *Деякі спеціалісти рекомендують робити ґрунтобетонні накриття у спорудах, призначених для утримання худоби* (із журн.); *Ґрунтобетонні стіни мають відносно високу теплопровідність* (із журн.); *Ґрунтобетонна опора.*

ҐРУНТОБЛО́К, а, *ч.* Сформований з ґрунту без випалювання блок, що використовується у будівництві. *Ґрунтоблоки виготовляються з місцевого ґрунту, що містить 15–25% глинистих речовин* (з наук. літ.); *Використання ґрунтоблоків є найкращим рішенням щодо здешевлення будівництва* (із журн.); *Будинок із ґрунтоблоків теплий взимку і прохолодний влітку* (із журн.).

ҐРУНТОБЛО́КОВИЙ, а, е. Прикм. до **ґрунтобло́к.** *Ґрунтоблокові уламки;* // Вигот. з ґрунтоблоків. *Стіни з ґрунтових матеріалів бувають ґрунтоблокові або монолітні (глинобитні й глинолитні)* (з наук. літ.); *Ґрунтоблокові будинки;* // Стос. до ґрунтоблока. *Сучасні досягнення в галузі ґрунтоблокового будівництва дають можливість швидко і дешево отримувати якісний будівельний матеріал* (із журн.); *Ґрунтоблокове сміття.*

ҐРУНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **ґрунтува́ти.** *Шевченко розклав на постелі малярське приладдя і, як дитина милується своїми іграшками, милувався .. етюдником, мольбертом, палітрою, альбомами та сувоями ватману й ґрунтованого полотна* (З. Тулуб).

ҐРУНТОВИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **ґрунт** 1. *Група паростків легше пробиває ґрунтову кірку, ніж поодинокі сіянці* (з наук. літ.); *Ранньою весною максимальна чисельність орібатид спостерігається у травостої, а в травні — у ґрунтовому шарі* (з наук. літ.); // Стос. до ґрунту (у 1–3 знач.). — *Звичаєве народне право в ґрунтових справах і в громадських справах не знає задоволення* (І. Франко); *Важливу роль у нагромадженні кальцію і магнію в рослинах відіграє ґрунтовий режим* (з наук. літ.).

2. *рідко.* Який має ґрунт (у 3 знач.). *Трапився одинак, ґрунтовий, сама собі була ґаздинею в хаті* (Н. Кобринська).

Ґрунтова́ доро́га *див.* **доро́га.**

△ **Ґрунтові во́ди** *див.* **вода́.**

ҐРУНТОВИРІ́ВНЮВАЧ, а, *ч.* Машина або знаряддя для вирівнювання ґрунту. *Весняний обробіток ґрунту проводили в такій послідовності: закриття вологи боронуванням, вирівнювання ґрунту ґрунтовирівнювачем, культивація* (з наук. літ.).

ҐРУНТОВІДТВО́РЕННЯ, я, *с.* Відтворення, відновлення ґрунту під дією різних чинників. *Ліси в сухому степу є обов'язковим обводнювальним елементом і важливим чинником ґрунтозахисту та ґрунтовідтворення* (з наук. літ.); *Ранні етапи біологічної рекультивації вивчено достатньо, однак особливості ґрунтовідтворення у віддалені строки практично не досліджено* (з наук. літ.); *При сталому землекористуванні швидкість природно-антропогенних процесів ґрунтовідтворення, накопичення у ґрунті поживних речовин, покращення структури ґрунтів та екологічної якості агроландшафтів не поступається швидкості ерозійних та інших деградаційних процесів* (з навч. літ.).

ҐРУНТО́ВКА, ҐРУНТІ́ВКА, и, *ж.* 1. *жив., спец.* Перший нижній шар фарби або спеціальна речовина, якою покривають полотно картини або предмет, підготовляючи їх до малювання чи фарбування. *Найпростішою і особливо доступною ґрунтовкою для пап'є-маше є дуже густий крохмальний клейстер* (з навч. літ.); *На поверхню, підготовлену для фарбування, наносять ґрунтовку* (з навч. літ.); * Образно. *Який би фон не був у справді художньому творі, він все ж є лише ґрунтівкою, на якій згодом оживуть долі і душі людські* (із журн.).

2. *розм.* Ґрунтова дорога. *Як звернув* [Куреня] *на ґрунтівку до села, звідки лист прийшов, трохи пригальмував* (В. Дрозд).

ҐРУНТО́ВНИЙ, а, е. 1. Який характеризується повнотою, глибиною, вичерпністю. *Тільки ґрунтовна математична підготовка Брянського дала йому змогу швидко врахувати всю особливість роботи в горах* (О. Гончар); *Літературно-критичний нарис Абгара-Солтана — перша досить ґрунтовна праця, що з'явилася у слов'янській пресі про Ю. Федьковича* (з наук. літ.); *Постіндустріальний етап розвитку суспільства гостро поставив перед людством проблему ґрунтовної інвентаризації надбань людської цивілізації за всю історію її існування* (з наук. літ.).

2. Який стосується корінних, основних питань. *Мусив* [Михайлик] *перевірити одне ґрунтовне підозріння* (О. Ільченко); — *Ви кінець кінцем переконаєтесь, що нам потрібна ґрунтовна реконструкція, що ваша раціоналізація — дитяча іграшка...* (Ю. Шовкопляс).

ҐРУНТО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **ґрунто́вний.** *Справа була такою солідною і педантично ґрунтовною, що сама ця ґрунтовність привернула до себе увагу* (М. Руденко); *Про професіоналізм дослідників свідчить ґрунтовність опрацювання цілей і завдань дослідження, а також якість розробленого інструментарію* (із журн.); *Балами неможливо виміряти всю глибину людського розуму, оцінити всебічність і ґрунтовність знань* (із журн.).

ҐРУНТО́ВНО. Присл. до **ґрунто́вний.** *Чайка посміхнувся, чуючи, як детально, ґрунтовно обговорювалася кількість парт, класних дощок та інші дрібниці* (Д. Бузько); *Софа Базилевська .. дуже ґрунтовно розповіла, чому вона збирається поступати в інститут фізкультури* (О. Донченко); *Якщо ґрунтовно вивчити й дослідити кожну деталь, .. то раптом виявиться, що вони* [квіди та саги] *зовсім нічого спільного не мають ні з побутом германців, ні з їхньою міфологією* (І. Білик); — *Голова зборів відмовився від своїх обов'язків, — про це ми іншим разом більш ґрунтовно поговоримо* (М. Стельмах).

ҐРУНТОВТО́МА, и, *ж.* Виснаження ґрунту внаслідок неправильної сівозміни, що призводить до різкого зниження врожаїв деяких культурних рослин; ґрунтостомлення; ґрунтовтомлення. *Посадка одних і тих же рослин на тому самому місці загрожує ґрунтовтомою* (з газ.); *На ґрунтовтому сильніше реагує яблуня, слабше — айва і груша* (з Інтернету).

ҐРУНТОВТО́МЛЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **ґрунтосто́млення.** *Найбільш безпечним і високоефективним способом боротьби з ґрунтовтомленням є застосування науково обґрунтованої сівозміни* (з навч. літ.); *З метою подолання ґрунтовтомлення інколи вдаються до часткової стерилізації ґрунту за допомогою антисептиків* (із журн.).

ҐРУНТОЗАБІРНИ́Й, а́, е́. Признач. для відбирання проби ґрунту. *На місяцеходах, крім панорамних камер, були встановлені ґрунтозабірний пристрій, спектрометр для аналізу хімічного складу ґрунту, вимірник шляху* (з наук.-попул. літ.); *За допомогою встановленого на спускному апараті ґрунтозабірного пристрою проведено буріння поверхневого шару ґрунту* (з газ.).

ҐРУНТОЗАХИСНИ́Й, а́, е́. Прикм. до **ґрунтоза́хист.** *Застосування ґрунтозахисних технологій прискорює мікробіологічні процеси у ґрунті* (з наук. літ.); *Порівняно з оранкою ґрунтозахисні системи обробітку забезпечують більшу кількість накопичення вологи в ґрунті* (з наук. літ.); *Ліси, які захищають ґрунт від змиву і розмиву, вважаються ґрунтозахисними* (з навч. літ.).

ҐРУНТОЗА́ХИСТ, у, *ч.* Система заходів для захисту ґрунтів від вітрової та водної ерозії, поліпшення агрономічних характеристик ґрунту, знищення небезпечних бур'янів і т. ін. *У Закарпатській, Київській, Житомирській, Черкаській областях ліси виконують функції водорегулювання, водоохорони, ґрунтозахисту* (з наук. літ.); *Гербіциди вибіркової дії застосовуються у більшості випадків для ґрунтозахисту культурних рослин від бур'янів* (із журн.).

ҐРУНТОЗА́ЧІП, чепа, *ч.* Пристосування, за допомогою якого колеса та гусениці транспортних засобів щільно притискаються до ґрунту, що допомагає утримуватися на схилах. *Для автомобілів високої прохідності, які працюють в тяжких дорожніх умовах, випускаються спеціальні шини з ґрунтозачепами* (з навч. літ.); *Високі самоочисні ґрунтозачіпи (типу "ялинка") поліпшують прохідність комбайна і дають можливість збирати урожай на розкислому ґрунті* (із журн.).

ҐРУНТОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із ґрунтознавства. *До проектування садів на схилах треба залучати землевпорядників, ґрунтознавців і спеціалістів садоводів* (з наук. літ.); *У Всесвітній день ґрунту ґрунтознавці світу намагаються привернути увагу людства до проблем збереження ґрунту, його значення для біосфери Землі* (з газ.).

ҐРУНТОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Наука про ґрунти. *Курс "Основи сільського господарства" охоплює основні ланки аграрного виробництва і включає розділи: ґрунтознавство, землеробство, агрохімію, власне рослинництво* (з навч. літ.); *Завдяки розвитку ґрунтознавства виділено велику різноманітність генетичних горизонтів різних типів ґрунтів* (із журн.).

ҐРУНТОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до ґрунтознавства. *Високу оцінку ґрунтознавчим роботам К. Д. Глинки дав академік Л. Берг* (з наук.-попул. літ.); *Ґрунтознавча практика; Ґрунтознавчі дослідження.*

ҐРУНТОМАТЕРІА́Л, у, *ч.* Безвипалювальний будівельний матеріал із глини, суглинків та супісків. *Розрізняють ґрунтоматеріали водостійкі — ґрунтобетон, та водонестійкі — саман, цегла-сирець* (з навч. літ.); *Для того щоб підвищити водостійкість ґрунтоматеріалів, до них додають у незначних кількостях портландський цемент* (із журн.).

ҐРУНТОМЕ́Т, а, *ч.* Навісна машина до трактора, признач. для гасіння лісових низинних пожеж шляхом прокладання захисних ґрунтових борозен та викидання ґрунту на великі відстані. *Ґрунтомет успішно застосовується не лише для гасіння лісових пожеж, але й з метою рекультивації забруднених ґрунтів* (з наук. літ.); *З метою пожежної безпеки у весняно-літній період лісництво закупило два ґрунтомети та один бульдозер* (з газ.).

ҐРУНТООБРО́БНИЙ, а, е. Признач. для обробітку ґрунту. *Повним ходом йде ремонт техніки. Ремонтуються культиватори та інші ґрунтообробні машини* (з газ.); *Ґрунтообробна техніка; Ґрунтообробний агрегат.*

ҐРУНТОПІДПУ́ШУВАЧ, а, *ч.* Сільськогосподарське знаряддя для підпушування ґрунту. *Комбайн має дві основні частини: сівалку і ґрунтопідпушувач, розміщений спереду сівалки* (з наук.-попул. літ.).

ҐРУНТОПОГЛИ́БЛЕННЯ, я, *с.* Розрихлення нижнього шару ґрунту без його вивертання нагору. *Щоб не вивертати на поверхню менш родючі шари ґрунту, здійснюють оранку з поступовим ґрунтопоглибленням* (з наук. літ.); *Дієвим агротехнічним заходом, який дає змогу значно поліпшити агрономічні параметри ґрунтів, є застосування глибокої оранки з одночасним ґрунтопоглибленням* (з наук. літ.); *Ґрунтопоглиблення особливо ефективне на кислих чорноземах та сірих запливаючих опідзолених ґрунтах* (з навч. літ.).

ҐРУНТОПОГЛИ́БЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для проведення поглибленої оранки, пов'язаний з нею. *Ґрунтопоглиблювальна лапа; Ґрунтопоглиблювальне знаряддя.*

ҐРУНТОПОГЛИ́БЛЮВАЧ, а, *ч.* Додатковий робочий орган плуга, признач. для ґрунтопоглиблення. *Щоб не вивертати на поверхню нижній (менш родючий) шар, на схилах рекомендується застосовувати плуги з ґрунтопоглиблювачами або орати без обертання пласта* (з наук.-попул. літ.); *На ерозійно небезпечних землях доцільно застосовувати оранку плугами з ґрунтопоглиблювачами, щоб запобігти стоку води і забезпечити її накопичення в ґрунті* (з навч. літ.); *При малому орному горизонті застосовують ґрунтопоглиблювачі* (з навч. літ.).

ҐРУНТОПОКРИВНИ́Й, а́, е́. Признач. для укривання ґрунту. *Серед рослинності, характерної для Донбасу, виділяють такі групи корисних рослин: кормові, лікувальні, газонні та ґрунтопокривні* (з наук.-попул. літ.); *Ґрунтопокривні ялівці є вічнозеленими хвойними кущами, які виконують роль покривних рослин і можуть замінити травник* (із журн.); *Селекціонери розробили кілька нових видів ґрунтопокривних троянд* (з газ.).

ҐРУНТОРОЗПУ́ШУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до ґрунторозпушування. *Ґрунторозпушувальний коток; Ґрунторозпушувальні лапи; Ґрунторозпушувальні роботи.*

ҐРУНТОРОЗПУ́ШУВАННЯ, я, *с.* Процес розпушування ґрунту. *Весняне ґрунторозпушування забезпечує краще, аніж при весняній оранці, збереження вологи у посівному шарі ґрунту* (з наук. літ.); *Застосування ґрунторозпушування в якості основного способу весняного обробітку ґрунту дозволяє отримати урожай деяких культур вищим, ніж при застосуванні звичайної оранки* (з наук. літ.).

ҐРУНТОРОЗПУ́ШУВАЧ, а, *ч.* Навісна або причіпна сільськогосподарська машина для розпушування ґрунту. *Навісні ґрунторозпушувачі мають перевагу перед причіпними у маневреності та вазі* (з наук. літ.).

ҐРУНТОСО́С, а, *ч.* Машина для вибирання ґрунту під час підводних робіт. *Під час використання ґрунтососа водолаз, визначивши місце розмиву за спеціальними розмітками, встановлює його на дно та прикріплює до якого-небудь баласту* (із журн.); *Натужно трудяться ґрунтососи, гідромонітори — розумні машини, перші помічники водолазів* (з газ.).

ҐРУНТОСТО́МЛЕННЯ, я, *ж.* Те саме, що **ґрунтовто́ма.** *Ґрунтостомлення, що спостерігається при монокультурі рослин, веде до зменшення врожайності* (з наук.-по-

пул. літ.); *Одним із найважливіших чинників ґрунтостомлення є накопичення у ґрунті бактерій і грибків, які пригнічують ріст рослин* (з навч. літ.).

ҐРУНТОСУ́МІШ, і, *ж.* Суміш ґрунту, піску, торфу та інших складових частин для вирощування овочевих чи декоративних рослин. *Для ранніх парників ґрунтосуміш готують з однієї частини дернової та двох частин перегнійної землі з додаванням піску* (з навч. літ.); *Для кращого живлення рослин ґрунтосуміші зазвичай готують із додаванням біогумусу* (із журн.).

ҐРУНТОТВІ́РНИЙ *див.* **ґрунтотво́рний.**

ҐРУНТОТВО́РЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **ґрунтоутво́рення.** *Виробнича діяльність людини у сучасну епоху стає вирішальним фактором ґрунтотворення та підвищення родючості ґрунту на значних широтах земної кулі* (з наук.-попул. літ.); *Ґрунтотворення на гірських схилах зумовлює абсолютну та відносну молодість ґрунтів* (із журн.).

ҐРУНТОТВО́РНИЙ, ҐРУНТОТВІ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **ґрунтоутво́рювальний.** *Праліси формувались на різних ґрунтотворних породах, що дає можливість вивчати вплив останніх на структуру фітоценозів* (з наук. літ.); *Ч. Дарвін порівнював ґрунтотворну діяльність дощових черв'яків з роботою плуга* (з навч. літ.); *Ґрунтотвірний процес на земній поверхні відбувається під впливом різноманітних факторів ґрунтоутворення, внаслідок чого формуються різні типи ґрунтів* (з навч. літ.).

ҐРУНТОТРО́Н, а, *ч.* Установка для модельних досліджень ґрунтових зразків. *Дослідження на ґрунтотроні дадуть ученим можливість глибше зрозуміти процеси, що відбуваються у ґрунті під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів* (з наук. літ.).

ҐРУНТОУТВО́РЕННЯ, я, *с.* Процес еволюції ґрунту та його родючості; ґрунтотворення. *Ґрунтоутворення розглядають також як процес виникнення у поверхневому шарі земної кори якісно нової властивості — родючості* (з наук. літ.); *Технічні способи докорінного поліпшення занедбаних земель пов'язані з якістю ґрунтів і напрямом процесу ґрунтоутворення* (з навч. літ.).

ҐРУНТОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Прикм. до **ґрунтоутво́рення.** *У районах інтенсивного землеробства і високої концентрації промислового виробництва техногенна трансформація ґрунтів стала не тільки відповідати інтенсивності природного ґрунтоутворювального процесу, а й набагато його перевищувати* (з наук. літ.); // Стос. до ґрунтоутворення. *Непридатними для саду вважаються схили, на поверхню яких виходить ґрунтоутворювальна порода* (з наук. літ.).

ҐРУНТОУТВО́РЮВАЧ, а, *ч.* Мікроб, комаха або інший організм, який бере участь у процесі утворення ґрунту. *У "Законі України про охорону навколишнього природного середовища" визначено порядок використання корисних властивостей життєдіяльності тварин-ґрунтоутворювачів, природних санітарів середовища, запилювачів рослин та ін.* (з газ.); *У ентомологічному заказнику Харківської області зберігся комплекс степових угруповань комах, представлений ентомофагами, ґрунтоутворювачами, запилювачами, серед яких є види, занесені до Червоної книги України* (з Інтернету).

ҐРУНТОЦЕМЕ́НТ, у, *ч.* Будівельний матеріал, до складу якого входять ґрунт і цемент. *Ґрунтоцемент простіший у приготуванні і порівняно дешевий, тому що містить лише 10–12 % цементу* (із журн.); *Для спорудження фундаментів використовують різні матеріали, такі як бутобетон, бутовий камінь, бетон, цеглу, ґрунтоцемент* (із журн.).

ҐРУНТОЦЕМЕ́НТНИЙ, а, е. Стос. до ґрунтоцементу. *Нині в усіх країнах починають застосовувати ґрунтоцементні суміші. Ними стабілізують основи для першокласних шосе* (з наук.-попул. літ.); // Зробл. з ґрунтоцементу. *Для проїзду автомобіля товщина ґрунтоцементного покриття дороги повинна бути 13–15 см* (із журн.).

ҐРУНТУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для ґрунтування поверхні чого-небудь. *Ґрунтувальні суміші призначаються для оздоблювальних робіт під час будівництва і ремонту споруд різноманітного призначення* (з наук. літ.); *Флейцюють ґрунтувальний шар щіткою* (із журн.); *Ґрунтувальна емульсія.*

ҐРУНТУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Фахівець із ґрунтування поверхні чого-небудь. *У сучасній творчій практиці підприємства не забувається жодна крихта дорогоцінного досвіду, накопиченого багатьма поколіннями безвісних і відомих фарбувальників дерев'яного посуду та меблів, токарів і різьбярів по дереву, ґрунтувальників* (із журн.); *Ґрунтувальник азбестоцементних виробів; Ґрунтувальник плит.*

ҐРУНТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **ґрунтува́ти** і **ґрунтува́тися.** *Прикладом ґрунтування своєї художньої мови переважно на рідних говіркових засадах є творчість буковинця гуцула Йосифа-Юрія Федьковича* (з наук. літ.); *Перш ніж нанести на метал емаль, його піддають ґрунтуванню* (з газ.).

ҐРУНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., що.* 1. Стверджувати що-небудь переконливими доказами. *Я не такий простачок, аби .. всі свої дальші дії ґрунтувати на його* [парубка] *запевненнях* (Н. Королева); *Науково-категоріальний синтез психологічних знань не можна ґрунтувати лише на даних експерименту чи на узагальненні результатів об'єктивного спостереження та емпіричних замірів* (з навч. літ.).

2. Покривати ґрунтовкою полотно, признач. для живопису, якусь поверхню, що готується для фарбування або нанесення якої-небудь речовини. *Річ із пресованої тирси ґрунтують, шпаклюють, покривають темним лаком* (з наук. літ.); *Ми з братом .. не вилазили з клубу і допомагали Маркові Лукичу малювати декорації, ґрунтували їх, варили клей* (з мемуарної літ.); * Образно. *Світанок .. зашелестів росою в жоржинах і почав ґрунтувати хатні стіни для свого малювання* (М. Стельмах).

ҐРУНТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* 1. Спиратися на щось у своїх думках, рішеннях, діях і т. ін.; мати щось за основу. [М а р к о в:] *Моя доповідь ґрунтуватиметься на свідченнях кришталево чесних людей* (В. Собко); *Наші пращури взагалі, а батьки-засновники української державності зокрема виявилися фундаторами, володарями й носіями найвищої правової культури, яка ґрунтувалася на первісних звичаях предків* (з наук. літ.); *Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки й чоловіка* (з мови документів).

2. Пас. до **ґрунтува́ти** 2. *Руками справжнього майстра полотна ґрунтуються послідовно, сантиметр за сантиметром, без поспіху* (з газ.).

ҐРУНЬ, я, *ч., діал.* Вершина гори. *Одного разу він покинув свої корови і подряпавсь на самий ґрунь* (М. Коцюбинський); *З-за Красного ґруня, що маківкою вп'явся в блакитне небо і оповився білою хмаркою, поволі викотилось гірське сонце* (І. Чендей).

ҐУ́ҐЛЯ[1], і, *ж., розм.* Ґуля. *Козак .. сидів ошелешений на самій маківці* [панцирника], *як муха на ґуґлі* (П. Панч).

ҐУ́ҐЛЯ[2], і, *ж., діал.* Старовинний верхній одяг із білого або сірого домотканого сукна, обшитий шнурками, і з каптуром. *Вимився* [Павло], *зачесався, чомусь ще ґуґлю накинув й подався через гору до Ясіня* (У. Самчук); *Ґуґля — це дуже старий вид одежі, що колись був у щоденному вжитку наших предків, а тепер вживається на Гуцульщині .. лише як ритуальний одяг на весіллі* (О. Воропай); * Образно. *Зелені гори, убравшись у білі ґуґлі, прислухалися чуйно, як дзвеніло на небі золото зір* (М. Коцюбинський).

ҐУДЗ *див.* **ґудзь.**

ҐУ́ДЗИК, а, *ч.* 1. Предмет, перев. круглої форми, що служить застібкою на одязі, а також використовується як прикраса. *Нові ґудзики на гімназичній шинелі горіли, як самоцвіти* (М. Коцюбинський); *Матвійко надів сорочку, і мати сама застебнула її на грудях на всі ґудзики* (О. Донченко); *Він стояв на пагорбі коло лісу, трохи вище Підголоска, насунувши на очі свого капелюха і мерзлякувато згорбившись, тримаючи руки в кишенях застібнутого на всі ґудзики піджака* (Ю. Андрухович).

2. Рухома частина приладу, інструмента і т. ін., що при натисканні приводить у дію їх механізми; кнопка. *Сідаючи, Мертенс надушує ґудзик одного апарата й гукає в матове скло одривчастим, одвологлим басом* (В. Винниченко); *Яша Кримов хутко й фасонно пробіг пальцями по ґудзиках кларнета* (І. Микитенко); *Ось він зараз натисне білий ґудзик дзвоника, і йому двері відкриє Ольга* (Н. Рибак).

3. *діал.* Ґуля. *Набити ґудзик.*

ҐУДЗИКА́Р, я́, *ч.* Той, хто робить ґудзики. *У XV ст. у місті Берегово почали виникати ремісничі цехи хутровиків, шевців, кравців та ґудзикарів* (із журн.).

ҐУДЗИКА́РСТВО, а, *с.* Виготовлення або художнє оформлення ґудзиків. *Ґудзикарство набуває поширення у зв'язку з тенденцією моди до значного декоративного оздоблення одягу за допомогою ґудзиків найрізноманітнішого дизайну* (із журн.).

ҐУ́ДЗИКОВИЙ, а, е. Стос. до ґудзика. *Ґудзикове оздоблення;* // Який виготовляє ґудзики (у 1 знач.). *У 50-х роках в Україні діяло з десяток ґудзикових фабрик, тоді як текстильна промисловість відставала* (з газ.); // Який пришиває ґудзики (у 1 знач.). *Ґудзикові машини і машини для пришивання гачків, петель та накладок оснащуються прозорими щитками (екранами), які захищають робітника від поранень уламками голок та ґудзиків* (з наук.-техн. літ.).

ҐУДЗИКУВА́ТИЙ, а, е. Трохи подібний до ґудзика. *Ґудзикуваті очі напружились, ось-ось вискочать та й покотяться по обличчю, як два горіхи* (Є. Гуцало); *На стовбурах старих дерев часто можна побачити багато великих і малих ґудзикуватих наростів. Це — гриби-трутовики, які руйнують живу і мертву деревину* (із журн.).

ҐУ́ДЗИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **ґу́дзик.** *Жінка підійшла до Клави, твердими, ніби роговими, пальцями взяла за плаття на грудях, .. де мережилася блакитна вишивка, юрмилися маленькі ґудзички* (В. Собко); *З-під пальців визирали перламутрові ґудзички старенької гармонії* (А. Шиян); *По мураві — шур-шур — йшла Майя в темненькому платті-халаті, застібненому* [застебнутому] *на один ґудзичок* (Б. Харчук).

ҐУДЗУВА́ТИЙ, а, е, *діал.* Який має ґудзи (у 2, 3 знач.); нерівний. *Павло підніс ґудзувату палицю з-за плечей сина рівно вгору й опустив її* (О. Кобилянська); *Підійшовши мовчки до Тетяни, він .. поклав їй на плече свою ґудзувату руку* (С. Васильченко).

ҐУДЗЬ, я, **ҐУДЗ,** а, *ч., діал.* 1. Ґудзик (у 1 знач.). *Жилетка червона, як жар, .. з блискучими ґудзями* (А. Свидницький); * У порівн. *Андрій із жахом дивиться на мене, очі стають круглі, як ґудзі* (С. Васильченко).

2. Гуля. *З одного боку намацала ґудз завбільшки, як горіх* (Н. Кобринська); *Пряжка вдарила Грицуня по вусі* [вуху], *а там зараз набіг червоний ґудз* (Л. Мартович); *Білий упав .. на землю, вдарився головою об стіну і набив собі ґудзя* (О. Маковей).

3. Вузол на мотузку, шнурку, нитці. — *Як я тобі зав'яжу ґудз, то ти його не розв'яжеш* (В. Стефаник); *Левадиха знову висмикнула нитку, бо трапився ґудз* (Р. Андріяшик).

ҐУ́ЛЬКА, и, *ж.* Зменш. до **ґу́ля.** *Сидів* [Валя] *коло гурту з блискучими від азарту очима й з червоною ґулькою на лобі, дожидаючись, коли йому знову дадуть змогу одігратись* (С. Васильченко); *Рудольфові знову здається, що на лиці Макса під шкурою на щелепах проходять ґульки* (В. Винниченко); * Образно. *Червоні, з ячмінцями, повіки* [хлопця] *швидко моргали, відкриваючи сірі ґульки очей* (І. Микитенко).

ҐУЛЮВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **ґуля́стий.** *Марія Федорівна, тримаючи в руці хусточку, дивилася на одутле обличчя з синіми прожилками на ґулюватому носі графа* (П. Кочура); *Безчубі, з бугруватими, ґулюватими головами підхопили* [студенти] *від когось із надстроковиків і вже охоче завчають .. заповіді солдата* (О. Гончар).

ҐУ́ЛЯ, і, *ж.* Опуклість, наріст на тілі людини або тварини від запалення, удару і т. ін. *Учора середульший* [син] *узяв та з водовозки полетів сторчака додолу і набив чималу ґулю на коліні* (Панас Мирний); *На коняку щось напало, ґулі поробилися* (І. Микитенко); * У порівн. *Йому шлях перетинає людина в котелку, з-під якого чорною ґулею вибився чуб* (М. Стельмах).

Посади́ти (насади́ти) ґу́лю *див.* **посади́ти.**

◊ **Навари́ти ґу́лю (пру́га)** *див.* **нава́рювати**[1].

ҐУЛЯ́СТИЙ, а, е. Який має ґулі; ґулюватий. *Його сірі очі блищали, у їх* [них] *світилася глибока думка; вона скрашала його оливкувате лице з широкими скулами, з ґулястим носом* (Панас Мирний); *Він мав .. ґулястий череп* (Ю. Смолич); *Гуси мають широкий, глибокий, довгий тулуб, ґулястий наріст на лобі, біле або сіре оперення* (з наук. літ.).

ҐУРА́ЛЬНИК, а, *ч., заст.* Робітник на ґуральні. *Особливою активністю і непримиренністю серед повстанців у XVII ст. відзначалась найбільш гноблена частина селян і міська біднота: будники, ґуральники* (з наук. літ.).

ҐУРА́ЛЬНИЦТВО, а, *с., заст.* Виробництво спирту, горілки з цукристих та крохмалистих речовин. *У 1761 році видано універсал про виключне право козацької старшини на ґуральництво* (з наук. літ.); *У 1761 р. гетьман К. Розумовський заборонив селянам займатися ґуральництвом* (з наук. літ.); // Галузь господарства, що займається виробництвом спирту, горілки. *У XVII–XVIII ст. в Україні великого значення набуло ґуральництво: експортувалася горілка переважно до Росії* (з наук. літ.).

ҐУРА́ЛЬНЯ, і, *ж., заст.* Спирто-горілчаний завод. *Там в березі є човни управителя ґуральні, на котрих рибалки ловлять коропи* (І. Нечуй-Левицький); *Того вечора зупинилась панська ґуральня: насос, що подавав воду з ставка, зіпсувався* (В. Кучер); *У винниківській улоговині поблизу ґуральні пана Залеського притулилася до жовтого горба така мізерна халабудка* (Р. Іваничук).

ПОКАЖЧИК СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

АБИ́ЩО
аби́що
◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.*) всячи́на (аби́що) *див.* вся́чина (2)
АБСОЛЮ́ТНИЙ
абсолю́тна
△ Абсолю́тна воло́гість пові́тря *див.* воло́гість (1)
абсолю́тний
△ [Абсолю́тний] порі́г відчуття́ *див.* порі́г
АГРЕСИ́ВНИЙ
агреси́вна
△ Агреси́вна вода́ *див.* вода́ (26)
АДА́МІВ
ада́мова
△ Ада́мова голова́ *див.* голова́ (3)
АЗА́РТНИЙ
аза́ртні
Аза́ртні і́гри *див.* гра (1)
АКАДЕМІ́ЧНИЙ
академі́чна
Академі́чна годи́на *див.* годи́на[1] (1)
АКТ
а́кти
А́кти циві́льного (громадя́нського) ста́ну *див.* акт (1)
АКТИВО́ВАНИЙ
активо́ване
△ Активо́ване вугі́лля *див.* вугі́лля (1)
АКЦІ́ЙНИЙ[1]
акці́йний
△ Акці́йний вклад *див.* вклад (1)
АЛІФАТИ́ЧНИЙ
аліфати́чні
△ Ациклі́чні (аліфати́чні) вуглево́дні *див.* вуглево́дні (3)
АЛІЦИКЛІ́ЧНИЙ
аліциклі́чні
△ Аліциклі́чні вуглево́дні *див.* вуглево́дні (2)
АЛЛА́Х
алла́х
◊ Алла́х з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.*) *див.* алла́х (1)
◊ Алла́х його́ (тебе́, їх *і т. ін.*) зна́є *див.* алла́х (2)
АЛЬПІ́ЙСЬКИЙ
альпі́йська
Альпі́йська гі́рка *див.* гі́рка (1)
АЛЬТО́ВИЙ
альто́вий
Альто́вий го́лос *див.* го́лос (1)
АМЕРИКА́НСЬКИЙ
америка́нські
Америка́нські гі́рки *див.* гі́рка (2)

АМО́РФНИЙ
амо́рфний
△ Амо́рфний вугле́ць *див.* вугле́ць (1)
АНА́ЛІЗ
ана́ліз
△ Гібридологі́чний ана́ліз *див.* ана́ліз (3)
АНАЛІТИ́ЧНИЙ
аналіти́чна
△ Аналіти́чна геоме́трія *див.* геоме́трія (1)
АННА́ЛИ
анна́ли
◊ Вхо́дити / увійти́ в істо́рію *(уроч.* в анна́ли) *див.* вхо́дити (25)
АНТО́НІВ
анто́нів
△ Анто́нів вого́нь *див.* вого́нь (6)
АПЕТИ́Т
апети́т
Во́вчий апети́т *див.* апети́т (1)
АПТЕ́КАРСЬКИЙ
апте́карський
Апте́карський сад (горо́д) *див.* сад
А́РКА
а́рка
Тріумфа́льна а́рка <Тріумфа́льні воро́та> *див.* а́рка (1)
А́РМІЯ
а́рмії
Генера́л а́рмії *див.* генера́л (1)
а́рмій
Гру́па а́рмій *див.* гру́па (1)
АРОМАТИ́ЧНИЙ
аромати́чні
△ Аромати́чні вуглево́дні *див.* вуглево́дні (1)
АСАМБЛЕ́Я
асамбле́я
Генера́льна Асамбле́я Організа́ції Об'є́днаних На́цій *див.* асамбле́я (1)
АСТРОНОМІ́ЧНИЙ
астрономі́чна
△ Астрономі́чна годи́на *див.* годи́на[1] (8)
АХІНЕ́Я
ахіне́ю
◊ Нести́ (верну́ти, гони́ти *і т. ін.*) ахіне́ю *див.* нести́
АЦЕТА́ТНИЙ
ацета́тне
△ Ацета́тне волокно́ *див.* волокно́ (1)
АЦИКЛІ́ЧНИЙ
ациклі́чні
△ Ациклі́чні (аліфати́чні) вуглево́дні *див.* вуглево́дні (3)

БА́БА[1]
ба́ба
◊ Ба́ба (ба́бка, бабу́ся) [ще] на́двоє ворожи́ла (гада́ла) *див.* ба́ба[1] (6)
БА́БКА[1]
ба́бка
◊ Ба́ба (ба́бка, бабу́ся) [ще] на́двоє ворожи́ла (гада́ла) *див.* ба́ба[1] (6)
БАБУ́СЯ
бабу́ся
◊ Ба́ба (ба́бка, бабу́ся) [ще] на́двоє ворожи́ла (гада́ла) *див.* ба́ба[1] (6)
БА́ВИТИСЯ
ба́витися
Гра́тися *(рідше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* в піжмурки (у жму́рки) *див.* гра́тися (3)
◊ Гра́тися *(рідше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* з вогне́м *див.* гра́тися (5)
БАГА́ТО
бага́то
◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (спливло́, збі́гло, уплило́, утекло́ *і т. ін.)* *див.* бага́то (4)
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)
◊ Ві́тер у голові́ [гра́є (віє, сви́ще, посви́стує *і т. ін.)*] <Ві́тру [в голові́] бага́то> *див.* ві́тер (9)
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.)* / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.)* на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися
◊ Стоя́ти на го́лову (на бага́то голі́в) ви́ще *див.* стоя́ти
БАГА́ТТЯ
бага́ття
Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру) *див.* кла́сти
БАГЛАЇ́
баглаї́
◊ Баглаї́ би́ти (годува́ти) *див.* би́ти (15)
◊ Баглаї́ напа́ли (вки́нулися) *див.* баглаї́м (1)
БАГНО́
багна́
◊ Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки *і т. ін.) див.* витяга́ти (6)
багно́
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.) див.* вто́птувати[1] (1)

БАГНЮ́КА
багню́ку
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.) див.* вто́птувати[1] (1)
БАЗА́РНИЙ
база́рний
◊ Гріш (копійка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копійки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
БА́ЙДА
ба́йди
◊ Ба́йдики (ба́йди, *діал.* га́ндри) би́ти *див.* би́ти (16)
БА́ЙДИКИ
ба́йдики
◊ Ба́йдики (ба́йди, *діал.* га́ндри) би́ти *див.* би́ти (16)
БАЛАМУ́ТИТИ
баламу́тити
◊ Баламу́тити го́лову (го́лови) *див.* баламу́тити (1)
БАЛА́НС[1]
бала́нс
△ Во́дний бала́нс *див.* бала́нс[1] (10)
△ Водогосподарський бала́нс *див.* бала́нс[1] (11)
БАЛА́ЧКА
бала́чку
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.*) в розмо́ву (*рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
БАЛО́НЧИК
бало́нчик
Га́зовий бало́нчик *див.* бало́нчик (1)
БАЛЬЗА́КІВСЬКИЙ
бальза́ківський
Бальза́ківський вік *див.* вік (1)
БАНК[2]
банк
△ Ге́нний банк <Банк ге́нів> *див.* банк[2] (4)
БА́НТИК
ба́нтиком
Гу́би (гу́бки) ба́нтиком *див.* губа́[1] (1)
БАРА́Н
бара́н
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.*) на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)
БА́РВА
ба́рвами
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
БАРИ́ЧНИЙ
бари́чний
△ Бари́чний градіє́нт *див.* градіємнт (1)
БАСА́
баса́
◊ Говори́ти (співа́ти, гука́ти *і т. ін.*) баса́ *див.* говори́ти (8)
БАСЕ́ЙН
басе́йн
Водозбі́рний басе́йн *див.* басе́йн (1)

БА́ТЬКО
ба́тька
◊ Кат його́ (тебе́, її *і т. ін.*) [ба́тька (го́лову)] знає (зна) *див.* кат
◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька (*рідше* ма́му) знає (зна) <Чорти́ (біси) [його́] ба́тька (*рідше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт
батьки́
◊ Годи́тися у батьки́ (у діди́, у матері *і т. ін.*) *див.* годи́тися[1] (4)
ба́тьку
◊ Тря́сця його́ (твоїй, їхній *і т. ін.*) ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
БА́ЧИТИ
ба́чити
◊ Ба́чити вну́трішнім зо́ром *див.* ба́чити (2)
◊ Не ба́чити ві́льної хвили́ни *див.* ба́чити (10)
◊ Не ба́чити сма́леного во́вка *див.* ба́чити (16)
БАЯ́Н
бая́н
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії *і т. ін.*) *див.* бая́н (1)
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії *і т. ін.*) *див.* розтяга́ти
бая́на
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії *і т. ін.*) *див.* бая́н (1)
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії *і т. ін.*) *див.* розтяга́ти
БГА́ТИ
бгай
◊ Хоч у ву́хо бгай (клади́) *див.* бга́ти (1)
БДЖОЛА́
бджіл
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) бджіл у ву́лику *див.* бджола́ (3)
бджо́ли
◊ Як бджо́ли у ву́лику *див.* бджола́ (1)
БДЖОЛИ́НИЙ
бджоли́на
△ Бджоли́на во́ша *див.* во́ша (1)
БДЖОЛЯНИ́Й
бджоляни́й
△ Бджоляни́й вовк *див.* вовк (1)
БЕ́БЕХИ
бе́бехами
◊ Годува́ти бе́бехами (буханця́ми) *див.* годува́ти (1)
БЕЗВИ́ХІДЬ
безви́хідь
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.*) *див.* захо́дити

БЕ́ЗВІСТЬ
бе́звість
◊ Ка́нути у бе́звість (у небуття́, у ві́чність) *див.* ка́нути
БЕЗГОТІВКО́ВИЙ
безготівко́вий
△ Безготівко́вий грошови́й о́біг *див.* о́біг
БЕЗО́ДНЯ
безо́дню
◊ Утопи́ти в безо́дню *див.* втопи́ти (4)
БЕЗПРОСВІ́ТНИЙ
безпросві́тний
◊ [Як] ту́ман вісімна́дцятий (безпросві́тний) *див.* ту́ман
БЕЗСТРОКО́ВИЙ
безстроко́вий
△ Безстроко́вий вклад *див.* вклад (2)
БЕНГА́ЛЬСЬКИЙ
бенга́льський
△ Бенга́льський вого́нь *див.* вого́нь (7)
БЕ́РЕГ
береги́
Вхо́дити / ввійти́ в [свої́] береги́ *див.* вхо́дити (4)
БЕРЕ́ЗОВИЙ
бере́зовим
◊ Почеса́ти бере́зовим ві́ником *див.* почеса́ти
бере́зової
◊ Да́ти (всі́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти
БЕРЕ́Т
бере́ти
Голубі́ бере́ти (ка́ски) *див.* бере́т (1)
БИК[1]
бика́м
◊ Вола́м (бика́м) хвости́ крути́ти *див.* крути́ти
БИРЮ́ЛЬКА
бирю́льки
◊ Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки) *див.* гра́ти (15)
БИРЮ́ЛЬКИ
бирю́льки
◊ Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки) *див.* гра́ти (15)
БИ́ТИ
бий
◊ Бий (бери́, тряси́) / побий тебе́ (його́, її *і т. ін.*) тря́сця *див.* би́ти (17)
◊ Бий / побий тебе́ (його́, її *і т. ін.*) лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.*) *див.* би́ти (19)
◊ Бий / побий тебе́ (його́, її *і т. ін.*) си́ла Бо́жа *див.* би́ти (20)
би́ти
◊ Баглаї́ би́ти (годува́ти) *див.* би́ти (15)
◊ Ба́йдики (ба́йди, *діал.* га́ндри) би́ти *див.* би́ти (16)
◊ Би́ти (вдаря́ти) / вда́рити в го́лову *див.* би́ти (26)
Би́ти во́вну *див.* би́ти (3)
Би́ти вощи́ну *див.* би́ти (4)
Би́ти гро́ші *див.* би́ти (5)
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в (*рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◊ Вибива́ти (би́ти) / уда́рити (утну́ти) тропака́ (третяка́, гопака́) *див.* вибива́ти (9)

◊ Влучáти (би́ти, попадáти) / влу́чити (попáсти) в [сáму] тóчку (в [сáме] óко) *див.* влучáти (1)
◊ Стріля́ти (би́ти) з гармáт по горобця́х *див.* стріля́ти
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) обу́хом (дóвбнею, молоткóм) би́ти / вдáрити [по голові́ (в гóлову)] *див.* би́ти (47)
БИ́ТИЙ
би́та
◊ Би́та головá *див.* головá (9)
би́тий
◊ Би́тий гóрем (ту́гою) *див.* би́тий (1)
◊ Не в ті́м'я (не в поти́лицю, *рідко* не гвіздкóм) би́тий *див.* би́тий (3)
би́тим
◊ Грáти би́тим кóзирем *див.* грáти (10)
би́тій
◊ [Хоч] грім би поби́в (приби́в) [наві́ки] на би́тій дорóзі *див.* грім (6)
БИ́ТИСЯ
б'є́ться
◊ Сéрце б'є́ться [в гру́дях] *див.* сéрце
би́йся
◊ Хоч лóбом (головóю) би́йся в (об) стіну́ (в (об) мур, ріг *і т. ін.*) *див.* би́тися (9)
би́тися
◊ Би́тися головóю об стіну́ (об мур, в мур) *див.* би́тися (3)
◊ Би́тися, як гóрлиця *див.* би́тися (5)
◊ Грáтися (гуля́ти, би́тися) навби́тки *див.* грáтися (4)
БИЧА́ЧИЙ
бичáча
Бичáча (воля́ча) си́ла *див.* си́ла
БІ
бі
◊ Дасть (помóже, пошлé) Бог (Госпóдь, *заст.* Біг, Бі) [милосéрдний] *див.* бог (19)
БІБ
бóбу
◊ Давáти / дáти (всíпати, задáти *і т. ін.*) бóбу *див.* давáти
БІ́ГАТИ
бі́гати
Пóратися (бі́гати *і т. ін.*) по хазя́йству (по господáрству) *див.* пóратися
бі́гають
◊ [Вогнéнні (тéмні)] кóла бі́гають (стрибáють, витанцьóвують *і т. ін.*) / забі́гали в очáх (пéред очи́ма) *див.* кóло[1]
БІ́ГТИ
бі́гти
◊ Гання́ти (ганя́тися, бі́гти, полювáти *і т. ін.*) за двомá зайця́ми *див.* ганя́ти (4)
◊ Як [дурнóму] з гори́ бі́гти / побі́гти (збі́гти) *див.* бі́гти (1)
БІДА́[1]
бідá
◊ Бідá (гóре) гне (пригинáє) / пригнé [до [сáмої] землі́] *див.* бідá[1] (1)
◊ Ли́хо (бідá, лихá годи́на) йогó (її́, їх *і т. ін.*) знáє *див.* ли́хо[1]
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) бідá на гóлову *див.* бідá[1] (6)
біди́
◊ Гну́тися в три біди́ *див.* гну́тися (1)
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (гóря, біди́ *і т. ін.*) *див.* ли́хо[1]
Напи́тувати / напитáти ли́ха (біди́, гóря, клóпоту *і т. ін.*) *див.* напи́тувати
біді́
◊ Помогти́ (допомогти́, зарáдити *і т. ін.*) біді́ (гóрю, ли́ху *і т. ін.*) *див.* помагáти
біду́
◊ Затóплювати / затопи́ти ли́хо (рóзум, гóре, біду́ *і т. ін.*) в чáрці (в горі́лці) *див.* затóплювати[2]
◊ Пхáти вік (біду́, життя́) *див.* пхáти
БІ́ДНИЙ
бі́дна
◊ Бі́дна голі́вонька (головá) *див.* голі́вонька (1)
БІЙ
бій
Генерáльний бій *див.* бій (2)
БІК
бік
◊ Тря́сця йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) в печі́нки́ (в печі́нку, в пуп, в бік *і т. ін.*) *див.* тря́сця
бóки
◊ Відтовкти́ бóки *див.* відтовкти́ (1)
◊ Іди́ [собі́] на всі чоти́ри ві́три (на чоти́ри бóки) *див.* іти́
бóком
◊ Життя́ поверну́лося гóстрим бóком *див.* життя́
бóці
Прáвда на моє́му (твоє́му, йогó *і т. ін.*) бóці <Моя́ (твоя́, йогó *і т. ін.*) прáвда> *див.* прáвда
БІЛЕ́Т
білéт
◊ Вóвчий білéт *див.* білéт (4)
БІ́ЛИЙ
бі́ла
Бі́ла ві́дьма *див.* ві́дьма (1)
◊ Бі́ла ворóна *див.* ворóна (1)
△ Бі́ла гаря́чка *див.* гаря́чка (1)
Бі́ла гвáрдія *див.* гвáрдія (1)
бі́ле
△ Бі́ле вугі́лля *див.* вугі́лля (2)
бі́лий
△ Бі́лий (ві́льний) вірш *див.* вірш (1)
Бі́лий гриб *див.* гриб (1)
бі́лого
◊ До си́вого (бі́лого) вóлосу (вóлоса, вóлосся, до сиви́ни) *див.* вóлос (3)
◊ [Трéба] вдень (сéред бі́лого дня) з вогнéм [та ще] (зі сві́чкою, зі сві́тлом, при сóнці *і т. ін.*) [такóго] шукáти (вишу́кувати) / пошукáти <Пошукáти такóго [трéба]> *див.* трéба[1]
бі́лої
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) з [бі́лої] гаря́чки *див.* гаря́чка (5)
БІЛЬ[1]
біль
Трі́ску́чий біль [голови́] *див.* біль[1] (3)
БІ́ЛЬШЕ
бі́льше
Щоб (коли́) не сказáти бі́льше (гі́ршого) *див.* сказáти
БІОЛОГІ́ЧНИЙ
біологі́чний
Біологі́чний вік *див.* вік (2)
△ Біологі́чний годи́нник *див.* годи́нник (2)
БІС[1]
біс
◊ Біс (злий дух) всели́вся (посели́вся) <*рідко* Бісеня́та всели́лися> *див.* біс[1] (1)
◊ Біс (кат, чорт) би йогó (тебé, її́ *і т. ін.*) взяв *див.* біс[1] (3)
◊ Біс (чорт, ді́дько, кат) із ним (з нéю, з тобóю *і т. ін.*) *див.* біс[1] (6)
◊ Не узя́в йогó (її́, їх *і т. ін.*) біс (кат, чорт) *див.* біс[1] (13)
◊ Сам біс (чорт) гóлову звéрне *див.* біс[1] (14)
◊ Хай (нехáй) йому́ (їй, їм *і т. ін.*) чорт (сім чорті́в, біс, гáспид *і т. ін.*) *див.* чорт
◊ Чорт (біс) [йогó] бáтька (*рідше* мáму) знáє (зна) <Чорти́ (біси) [йогó] бáтька (*рідше* мáму) знáють> *див.* чорт
◊ Чорт (біс) [йогó (її́, вас *і т. ін.*)] бери́ (забирáй) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.*) *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, гáспид *і т. ін.*) [йогó (тебé, їх *і т. ін.*)] [ду́шу] знáє (зна) *див.* чорт
бі́са
◊ У чóрта (у бі́са, у гáспида) *див.* чорт
◊ Якóго чóрта (бі́са, гáспида) *див.* чорт
бі́си
◊ Чорт (біс) [йогó] бáтька (*рідше* мáму) знáє (зна) <Чорти́ (біси) [йогó] бáтька (*рідше* мáму) знáють> *див.* чорт
бі́сом
◊ Позирáти вóвком (бі́сом, зи́зом *і т. ін.*) *див.* позирáти
БІСЕНЯ́
бісеня́та
◊ Біс (злий дух) всели́вся (посели́вся) <*рідко* Бісеня́та всели́лися> *див.* біс[1] (1)
БІ́СИК
бі́сики
◊ Бі́сики грáють (стрибáють, *рідше* іскря́ться *і т. ін.*) в очáх *див.* бі́сик (1)
◊ Пускáти (посилáти) / пусти́ти бі́сики (гéдзики) [очи́ма (óком)] *див.* пускáти
БІ́СІВ
бі́сова
◊ Бі́сові (врáжі, су́чі *і т. ін.*) ді́ти <Бі́сова (врáжа, су́ча *і т. ін.*) дити́на> *див.* ді́ти[1]
◊ Лихá (бі́сова, врáжа *і т. ін.*) личи́на *див.* личи́на
бі́сові
◊ Бі́сові (врáжі, су́чі *і т. ін.*) ді́ти <Бі́сова (врáжа, су́ча *і т. ін.*) дити́на> *див.* ді́ти[1]
◊ Мáтері (бі́сові, *рідше* ті́тці) йогó (її́, ї́хній *і т. ін.*) ковíнька (кóрінь) *див.* ковíнька
бі́сової
◊ Бі́сової ві́ри *див.* ві́ра[1] (3)
◊ Якóї бі́сової (врáжої, лихóї *і т. ін.*) мáтері *див.* мáти[1]
БІ́СОВИЙ
бі́сова
◊ Бі́сові (врáжі, су́чі *і т. ін.*) ді́ти <Бі́сова (врáжа, су́ча *і т. ін.*) дити́на> *див.* ді́ти[1]
◊ Лихá (бі́сова, врáжа *і т. ін.*) личи́на *див.* личи́на
бі́сові
◊ Бі́сові (врáжі, су́чі *і т. ін.*) ді́ти <Бі́сова (врáжа, су́ча *і т. ін.*) дити́на> *див.* ді́ти[1]

◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* ковінька (ко́рінь) *див.* ковінька
бі́сової
◊ Бі́сової віри *див.* ві́ра[1] (3)
◊ Якої бі́сової (вра́жої, лихо́ї *і т. ін.)* ма́тері *див.* ма́ти[1]
БЛАГ
блага́
Блага́ вість (звістка) *див.* вість (1)
БЛАГИ́Й
блага́
Блага́ вість (звістка) *див.* вість (1)
БЛАГОСЛОВИ́ТИ
благослови́
◊ Бо́же (Го́споди) благослови́ *див.* благословля́ти (1)
БЛАКИ́ТНИЙ
блаки́тна
◊ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жилах *див.* кров
БЛИ́ЗЬКО
бли́зько
Бли́зько вхо́жий *див.* вхо́жий (1)
БЛИ́СКАВКА
бли́скавки
◊ Мета́ти громи́ і (та) бли́скавки *див.* мета́ти
◊ Посила́ти [всі] громи́ і бли́скавки [на го́лову] *див.* посила́ти
БЛИ́СНУТИ
бли́снула
◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.)* [в голові] *див.* ду́мка
бли́снули
◊ О́чі бли́снули [гні́вом] *див.* о́ко[1]
БЛОХА́
бліх
◊ Ганя́ти бліх (соба́к) *див.* ганя́ти (2)
◊ Годува́ти *(рідко* відгодо́вувати) во́ші (во́шей, бліх, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.)* *див.* годува́ти (9)
БЛОЩИ́ЦЯ
блощи́ці
◊ Годува́ти *(рідко* відгодо́вувати) во́ші (во́шей, бліх, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.)* *див.* годува́ти (9)
БЛУКА́ТИ
блука́ти
◊ Літа́ти (летіти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти
БЛУКА́ЮЧИЙ
блука́ючі
△ Блука́ючі (мандрі́вні) вогні́ *див.* вого́нь (8)
БЛЮ́ДЕЧКО
блю́дечку
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити
БЛЮ́ДО
блю́ді
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити

БОГ
Бог
◊ Бог (Госпо́дь) зна що [таке́] *див.* бог (2)
◊ Бог (Госпо́дь) з тобо́ю (з ва́ми)! *див.* Бог (11)
◊ Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував *див.* Бог (3)
◊ Бог (Госпо́дь) несе́ / прині́с *див.* Бог (4)
◊ Бог (Госпо́дь) приві́в *див.* Бог (5)
◊ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Себе́] *див.* бог (6)
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.) див.* Бог (7)
◊ Бог (Госпо́дь) смерть дає́ (посила́є) *див.* Бог (8)
◊ Бог *(рідко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.)*] [святи́й] знає (зна, віда́є, ві́да) *див.* Бог (13)
◊ Бог тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* судді́ *див.* бог (15)
◊ Бог (Христо́с) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* Бог (16)
◊ Дай *(рідко* пода́й) Бо́же (Бог, Го́споди) *див.* дава́ти
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти
◊ Не доведи́ (не приведи́) Бо́же (Бог, Го́споди, Госпо́дь) *див.* дово́дити
◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* Бог (29)
◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) помага́є (помага́) *див.* Бог (30)
◊ Як Бог (Госпо́дь) ми́лує? *див.* Бог (33)
бо́га
◊ Гніви́ти Бо́га (Го́спода) *див.* гніви́ти (1)
Го́спода (Бо́га) мо́лити *див.* моли́ти
◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
◊ Не боя́тися / не побоя́тися гріха́ (Бо́га) *див.* боя́тися (5)
◊ Трима́ти [Го́спода] Бо́га за бо́роду *див.* трима́ти
бо́гові
Дя́кувати Бо́гові (Бо́гу, Го́сподові, Го́сподеві) *див.* дя́кувати
бо́гом
◊ Забу́тий Бо́гом (Го́сподом) *див.* забу́тий
бо́гу
Дя́кувати Бо́гові (Бо́гу, Го́сподові, Го́сподеві) *див.* дя́кувати
◊ Слова́ *чиї* та Бо́гу у ву́ха *див.* ву́хо (24)
бо́же
◊ Бо́же (Го́споди) благослови́ *див.* благословля́ти (1)
◊ Бо́же (Го́споди) пра́ведний (пра́вий)! *див.* Бог (17)
Бо́же (Го́споди) [тебе́ (мене́, його́ *і т. ін.)*] спаси́ *див.* спаса́ти[2]
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (мило́сти́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
◊ Дай *(рідко* пода́й) Бо́же (Бог, Го́споди) *див.* дава́ти
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.) див.* кри́ти
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти

◊ Не доведи́ (не приведи́) Бо́же (Бог, Го́споди, Госпо́дь) *див.* дово́дити
◊ Побий мене́ [святи́й] хрест (грім, Бо́же *і т. ін.) див.* поби́ти
Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
◊ Щасти́ [тобі́ (вам, їм *і т. ін.)*] [до́ле (Бо́же)] <Хай (неха́й) тобі́ (вам, їм *і т. ін.)* щасти́ть> *див.* щасти́ти
БО́ЖИЙ
бо́жа
◊ Бий / побий тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* си́ла Бо́жа *див.* би́ти (20)
Бо́жа (Госпо́дня, Пречи́ста) Ма́ти *див.* ма́ти[1]
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.) див.* кри́ти
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти
◊ [Чи́ста] ка́ра Бо́жа (Госпо́дня, вавило́нська) *див.* ка́ра
бо́же
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.) див.* кри́ти
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти
◊ Ца́рство Небе́сне (Ві́чне, Бо́же) *див.* ца́рство
бо́жий
Бо́жий (Госпо́дній) дім *див.* дім
◊ Бо́жий (Госпо́дній, Христо́вий) слуга́ *див.* слуга́
бо́жого
◊ Віне́ць творі́ння (Бо́жого створі́ння, приро́ди *і т. ін.) див.* віне́ць (2)
бо́жу
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
◊ Пуска́ти / пусти́ти на во́лю Бо́жу *див.* пуска́ти
БОЙОВИ́Й
бойови́й
Бойови́й (вогневи́й) припа́с *див.* припа́с[1]
Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]
бойові́й
У по́вній [бойові́й] гото́вності *див.* гото́вність (1)
БОКСЕ́РСЬКИЙ[1]
боксе́рська
△ Боксе́рська гру́ша *див.* гру́ша (1)
БОЛІ́ТИ[1]
боли́ть
◊ Аж шку́ра [на голові́] боли́ть *див.* шку́ра
◊ Голова́ боли́ть *див.* голова́ (11)
БОЛІ́ТИ[2]
болі́ти
◊ Болі́ти (уболіва́ти, пережива́ти *і т. ін.)* за свою́ (вла́сну) шку́ру *див.* болі́ти[2] (2)
БОЛО́ТО
боло́та
◊ Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки *і т. ін.) див.* витяга́ти (6)
болота́х
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́

боло́ті
◊ Мі́сити в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті *і т. ін.*) *див.* мі́сити
боло́то
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.*) *див.* вто́птувати[1] (1)
◊ Ки́дати / ки́нути боло́том (боло́то, гря́ззю *і т. ін.*) *див.* ки́дати
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.*ударя́ти
боло́том
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати
◊ Ки́дати / ки́нути боло́том (боло́то, гря́ззю *і т. ін.*) *див.* ки́дати
◊ Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том *і т. ін.*) *див.* ля́пати
◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.*) / obли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.*) бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.*) *див.* облива́ти
БОЛЮ́ЧИЙ
болю́че
◊ Болю́че (го́стре) пита́ння *див.* пита́ння
◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.*) мі́сце *див.* попада́ти
болю́чій
◊ Гра́ти на болю́чій струні́ *див.* гра́ти (19)
БОЛЯ́ЧКА
боля́чка
◊ Бода́й на те́бе (на ньо́го, на не́ї *і т. ін.*) тря́сця й боля́чка *див.* тря́сця
БО́МБА
бо́мба
△ Водне́ва бо́мба *див.* бо́мба (5)
△ Вулкані́чна бо́мба *див.* бо́мба (6)
△ Глиби́нна бо́мба *див.* бо́мба (7)
БО́НДАР
бо́ндар
◊ Че́рез ву́лицю бо́ндар *див.* бо́ндар (1)
БОРГ
боргі́
◊ Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в боргі́ *див.* вла́зити (3)
△ Гаси́ти / погаси́ти боргі́ (заборго́ваність) *див.* гаси́ти (1)
БОРОДА́
бо́роду
Розгла́джувати / розгла́дити ву́са (бо́роду) *див.* розгла́джувати
◊ Трима́ти [Го́спода] Бо́га за бо́роду *див.* трима́ти
БОРОНИ́ТИ[1]
боро́нить
◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* бог (29)
БОРО́ТИСЯ
боро́тися
◊ Воюва́ти (боро́тися) з вітряка́ми *див.* воюва́ти (1)
БОРОТЬБА́
боротьба́
◊ Боротьба́ з вітряка́ми *див.* боротьба́ (3)
△ Ві́льна боротьба́ *див.* боротьба́ (1)
△ Класи́чна (гре́ко-ри́мська) боротьба́ *див.* боротьба́ (2)
БО́СИЙ
бо́сий
◊ Го́лий, бо́сий і [й] простоволо́сий *див.* го́лий (2)
◊ [І] бо́сий і го́лий *див.* бо́сий (1)
бо́сим
◊ Ходи́ти го́лим (бо́сим) *див.* ходи́ти
БО́ЧКА[1]
бо́чку
◊ Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)
БОЯ́ТИСЯ
боя́тися
◊ Боя́тися своє́ї (вла́сної) ті́ні *див.* боя́тися (3)
◊ Не боя́тися / не побоя́тися гріха́ (Бо́га) *див.* боя́тися (5)
БРА́ГА
бра́ги
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) віл до бра́ги *див.* віл[1] (3)
БРАКУВА́ТИ[1]
браку́є
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не венстача́є, браку́є *і т. ін.*) [однíє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] клёпки у голові́ *див.* нема́
БРА́МСЕЛЬНИЙ
бра́мсельний
△ Бра́мсельний ві́тер *див.* ві́тер (7)
БРАТ
брат
Горі́лча́ний брат *див.* брат (4)
БРА́ТИ
бере́
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.*) *див.* доса́да
◊ Не бере́ (не ві́зьме) нічо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)
◊ Ніяки́й грець не бере́ / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
бери́
◊ Бий (бери́, тряси́) / побі́й тебе́ (його́, її́ *і т. ін.*) тря́сця *див.* би́ти (17)
◊ Враг його́ (тебе́, їх *і т. ін.*) бери́ *див.* враг (1)
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.*) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.*)] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.*) *див.* чорт
беру́ть
◊ Думки́ (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсі́ли, обняли́) *див.* ду́мка
бра́ти
◊ Бра́ти / взя́ти верх (го́ру) *див.* бра́ти (58)
Бра́ти / взя́ти гало́пом (гало́п) *див.* бра́ти (6)
◊ Бра́ти / взя́ти голіру́ч *див.* бра́ти (72)
◊ Бра́ти / взя́ти го́лову в ру́ки *див.* бра́ти (73)
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі́] в го́лову *див.* бра́ти (76)
◊ Бра́ти / взя́ти за карк (за в'я́зи) *див.* бра́ти (78)
◊ Бра́ти / взя́ти [своїм] горбо́м *див.* бра́ти (115)
◊ Бра́ти / взя́ти язика́ на гапли́к (на гапличо́к) *див.* бра́ти (123)
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
◊ Бра́ти (*рі́дко* прийма́ти) / взя́ти (*рі́дко* прийня́ти) гріх на [свою́] ду́шу (на се́бе) *див.* бра́ти (131)
◊ Бра́ти (хапа́ти, схо́плювати *і т. ін.*) / взя́ти (схопи́ти) за го́рло *див.* бра́ти (136)
◊ Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти> *див.* бра́ти (138)
Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку> *див.* іти́
◊ Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти *і т. ін.*) на гачо́к *див.* лови́ти
БРА́ТИСЯ
бере́ться
◊ [Аж] дур голови́ бере́ться *див.* дур
◊ [І] не бере́ться [до] голови́ *див.* бра́тися (21)
бра́тися
◊ Бра́тися (хапа́тися) / взя́тися (вхопи́тися) за го́лову *див.* бра́тися (18)
◊ Не бра́тися / не взя́тися [і (ні, ані́)] за холо́дну (*рі́дше* студе́ну) во́ду *див.* бра́тися (22)
◊ Не бра́тися (не вхо́дити, не йти) в раху́бу *див.* бра́тися (23)
БРИКНУ́ТИ
брикну́ла
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.*) тебе́ (його́, її́ *і т. ін.*) му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.*) вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
БРИНІ́ТИ
брини́ть
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка
БРІД
бро́ду
◊ Лі́зти у во́ду, не зна́ючи бро́ду *див.* лі́зти
БРОВА́
брова́ми
◊ Морга́ти брова́ми (бровою́, ву́сом) *див.* морга́ти
бро́ви
◊ Зди́блювати / зди́бити бро́ви (ву́са) *див.* зди́блювати
бровою́
◊ І ву́сом (бровою́) не вести́ / не повести́ (*рі́дко* не ру́шити) *див.* вести́ (23)
◊ І (*рі́дше* ні, на́віть) ву́сом (бровою́) не моргну́ти (*рі́дко* не морга́ти) *див.* моргну́ти
◊ Морга́ти брова́ми (бровою́, ву́сом) *див.* морга́ти
◊ Хоч би [тобі́] о́ком (ву́сом, бровою́) моргну́ти *див.* моргну́ти
◊ Хоч би [тобі́ (собі́, вам)] ву́сом (ву́хом, бровою́ *і т. ін.*) повести́ *див.* пово́дити[1]

БРОДЯ́ЧИЙ
бродя́чі
△ Бродя́чі во́гники *див.* во́гник (1)
БРО́НЗОВИЙ
бро́нзова
△ Бро́нзовий вік <Бро́нзова доба́> *див.* вік (11)
бро́нзовий
△ Бро́нзовий вік <Бро́нзова доба́> *див.* вік (11)
БРУД
бру́дом
◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, полити *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.)* *див.* облива́ти
БРУДНИ́Й
брудни́х
△ Відмива́ння [брудни́х] гро́шей (ко́штів) *див.* відмива́ння (1)
брудні́
△ Відмива́ти / відми́ти [брудні́] гро́ші (ко́шти) *див.* відмива́ти (1)
БУ́БЛИК
бу́блик
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* греча́ний бу́блик *див.* бу́блик (1)
бу́блики
◊ Діста́неться на горі́хи (на кисли́чки, на бу́блики) *див.* дістава́тися
БУ́БОН
бу́бон
◊ Го́лий, як бу́бон (як туре́цький святи́й) *див.* го́лий (3)
БУГА́Й[1]
бугая́
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* видува́ти) / зроби́ти (розду́ти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ *(рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
БУДІВНИ́ЦТВО
будівни́цтва
Господа́рський спо́сіб будівни́цтва *див.* спо́сіб
БУДУВА́ТИ
будува́ти
◊ Будува́ти золоті́ за́мки на ві́трі *див.* будува́ти (1)
БУДЬ-ЯКИ́Й
будь-яку́
Хапа́тися за все (за будь-яку́, вся́ку можли́вість) *див.* хапа́тися
БУ́ЙНИЙ
бу́йними
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обсипатися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
БУ́КВА
бу́квами
◊ Вписаний в істо́рію золоти́ми літерами (бу́квами) *див.* впи́саний (1)
◊ Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́сувати (1)
◊ Впи́суватися в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́суватися (1)

БУНЧУ́ЖНИЙ
бунчу́жний
Генера́льний бунчу́жний *(рідко* бунчу́чний) *див.* бунчу́жний (1)
БУНЧУ́ЧНИЙ
бунчу́чний
Генера́льний бунчу́жний *(рідко* бунчу́чний) *див.* бунчу́жний (1)
БУРИДА́НІВ
бурида́нів
◊ Бурида́нів осе́л (віслю́к) *див.* осе́л
БУ́РИЙ
бу́ре
△ Бу́ре вугі́лля *див.* вугі́лля (3)
бу́рі
△ Бу́рі во́дорості *див.* во́дорості (1)
БУ́РЯ
бу́ря
◊ Бу́ря в скля́нці *(заст.* у шкля́нці) води́ *див.* бу́ря (3)
△ Магні́тна (геомагні́тна) бу́ря *див.* бу́ря (1)
БУ́ТИ
бу́де
◊ Неха́й (хай) бу́де гре́чка *див.* гре́чка (1)
◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* [було́] пу́сто! <Хай тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* [бу́де] пу́сто!> *див.* пу́сто
◊ Я́кось (я́кось-то) [воно́] бу́де *див.* воно́ (5)
бу́дете
◊ Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старости́ сіда́ли) *див.* сіда́ти
бу́деш
◊ Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старости́ сіда́ли) *див.* сіда́ти
будь
◊ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.)* [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
◊ Не во гнів будь ска́зано *див.* бу́ти (101)
бу́дьте
◊ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.)* [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
було́
◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)
◊ І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* [було́] зве́рху *див.* мій
◊ Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просві́тлої годи́ни) *див.* нема́
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, брaку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́
◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* [було́] пу́сто! <Хай тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* [бу́де] пу́сто!> *див.* пу́сто
бу́ти
◊ Бу́ти вла́дним над собо́ю *див.* бу́ти (52)

◊ Бу́ти гі́рею на нозі́ *див.* бу́ти (60)
◊ Бу́ти на ві́стрі *див.* бу́ти (68)
Бу́ти (перебува́ти) під впли́вом *див.* бу́ти (18)
◊ Бу́ти (стоя́ти) на твердо́му [ґру́нті] *див.* бу́ти (81)
Бу́ти у ві́дчаї *див.* бу́ти (29)
◊ Лиши́тися (оста́тися, бу́ти *і т. ін.)* з гарбузо́м *див.* лиша́тися
◊ Як [його́ (тут)] бу́ти? *див.* бу́ти (115)
є
◊ Голова́ є *див.* голова́ (14)
◊ Є лій у голові́ *див.* лій
◊ Ото́ж-то (ото́ж-бо, то ж то, то́ж-бо) й воно́ (є) *див.* воно́ (4)
БУХАНЕ́ЦЬ
буханця́
◊ Вліпи́ти буханця́ *див.* вліплювати (1)
буханця́ми
◊ Годува́ти бе́бехами (буханця́ми) *див.* годува́ти (1)
БУ́ХАТИ
бу́хає
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
ВАВИЛО́НСЬКИЙ
вавило́нська
◊ [Чи́ста] ка́ра Бо́жа (Госпо́дня, вавило́нська) *див.* ка́ра
ВАГА́[1]
вага́
◊ Аж вага́ з груде́й спа́ла *див.* вага́[1] (12)
ВА́ЖИТИ
ва́жити
◊ Ва́жити голово́ю (життя́м) *див.* ва́жити (1)
ВАЖКИ́Й
важка́
△ Важка́ вода́ *див.* вода́ (27)
◊ Лиха́ (важка́, гірка́ *і т. ін.)* годи́на *див.* годи́на[1] (15)
важки́й
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
важкі́
△ Важкі́ ґрунти́ *див.* ґрунт (1)
ВАЛИ́ТИ[1]
вали́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
ВАЛИ́ТИСЯ[1]
вали́тися
◊ Вали́тися (па́дати, *рідше* хили́тися) від ві́тру *див.* вали́тися[1] (3)
ВАЛОВИ́Й[1]
валови́й
△ Валови́й вну́трішній проду́кт *див.* проду́кт
ВАЛЮ́ТНИЙ
валю́тна
△ Валю́тна війна́ *див.* війна́ (8)
ВАЛЯ́ТИСЯ
валя́тися
◊ На доро́зі (на ву́лиці, на смітті́ *і т. ін.)* не валя́тися *див.* валя́тися (2)

ВАНТА́Ж
вантáж
△ Габари́тний вантáж *див.* вантáж (2)
ВАПНО́
вапнó
△ Гáшене вапнó *див.* вапнó (1)
ВАРИ́ТИ
вари́ти
◊ Без вогню́ вари́ти *див.* вари́ти (1)
◊ Вари́ти (вивáрювати) / ви́варити вóду *див.* вари́ти (2)
вáрить
◊ Головá вáрить *див.* головá (12)
ВАРИ́ТИСЯ
вари́тися
◊ Вари́тися у влáсному сокý *див.* вари́тися (2)
ВАРТ[1]
варт
◊ Не вáртий (не варт) [і] [лáманого] грошá (карбóванця, [щербáтої] копíйки, шагá, шéляга, [мíдного] п'ятакá) [в базáрний день] *див.* вáртий (5)
ВА́РТИЙ
вáртий
◊ Не вáртий (не варт) [і] [лáманого] грошá (карбóванця, [щербáтої] копíйки, шагá, шéляга, [мíдного] п'ятакá) [в базáрний день] *див.* вáртий (5)
ВАРЯ́Г
варя́г
Шлях із варя́г (із варя́гів) у грéки *див.* шлях
варя́гів
Шлях із варя́г (із варя́гів) у грéки *див.* шлях
ВАРЯ́ГИ
варя́г
Шлях із варя́г (із варя́гів) у грéки *див.* шлях
варя́гів
Шлях із варя́г (із варя́гів) у грéки *див.* шлях
ВА́ТА
вáтою
◊ Затикáти (затуляти, *рíдко* затýлювати) / заткнýти (затули́ти) вýха [вáтою, *рíдко* вóском] *див.* затикáти[1]
ВА́ТРА
вáтру
Клáсти / поклáсти багáття (вогóнь, вáтру) *див.* клáсти
ВАШ
ваш
◊ Не твій (йогó, ваш *і т. ін.*) клóпіт <Не твоя́ (йогó, вáша *і т. ін.*) хворóба (печáль)> *див.* клóпіт
вáша
◊ Вáша (їх) ми́лість *(заст.* ми́лость) *див.* ми́лість
◊ Вóля вáша (твоя́) *див.* вóля (7)
◊ Дíло твоє́ (йогó, вáше *і т. ін.*) <Спрáва (річ) твоя́ (йогó, вáша *і т. ін.*) > *див.* дíло
◊ Не вáша (твоя́, йогó *і т. ін.*) спрáва <Не вáше (твоє́, йогó *і т. ін.*) дíло> *див.* спрáва[1]
◊ Не твій (йогó, ваш *і т. ін.*) клóпіт <Не твоя́ (йогó, вáша *і т. ін.*) хворóба (печáль)> *див.* клóпіт
вáше
◊ Де нáше (вáше, йогó *і т. ін.*) не пропадáло *(рíдше* не пропадáє) *див.* наш
◊ Дíло твоє́ (йогó, вáше *і т. ін.*) <Спрáва (річ) твоя́ (йогó, вáша *і т. ін.*) > *див.* дíло
◊ Моє́ (вáше, йогó *і т. ін.*) дíло сторонá *(рíдко* збóку) *див.* дíло
◊ Не вáша (твоя́, йогó *і т. ін.*) спрáва <Не вáше (твоє́, йогó *і т. ін.*) дíло> *див.* спрáва[1]
вáші
◊ На моє́ (йогó, її́ *і т. ін.*) óко <На мої́ (твої́, вáші *і т. ін.*) óчі> *див.* óко[1]
вáшого
◊ Тíльки й твогó (йогó, вáшого *і т. ін.*) *див.* твій
ВБГА́ТИ
вбгáти
◊ Вбгáти в гóлову *див.* вбгáти (1)
ВБИВА́ТИ[1]
вбивáти
◊ Вбивáти / вби́ти в гóлову *див.* вбивáти[1] (1)
◊ Вбивáти / вби́ти собí в гóлову *див.* вбивáти[1] (2)
ВБИВА́ТИСЯ[1]
вбивáтися
◊ Врізáтися (западáти, вбивáтися *і т. ін.*) / врíзатися (запáсти, вби́тися *і т. ін.*) у пáм'ять (у пáм'ятку) *див.* врíзуватися[1] (2)
ВБИРА́ТИ[1]
вбирáти
◊ Вбирáти (втя́гувати, всувáти *і т. ін.*) / ввібрáти (втягти́, втягнýти, всýнути *і т. ін.*) гóлову в плéчі *див.* вбирáти[1] (2)
◊ Всмóктувати (всисáти, вбирáти *і т. ін.*) / всмоктáти (ввіссáти, ввібрáти *і т. ін.*) [в сéбе] з молокóм мáтері (з мáтериним (матери́нським) молокóм) *див.* всмóктувати (1)
ВБИ́ТИ[1]
вби́ти
◊ Вбивáти / вби́ти в гóлову *див.* вбивáти[1] (1)
◊ Вбивáти / вби́ти собí в гóлову *див.* вбивáти[1] (2)
ВБИ́ТИ[2]
вб'є
◊ Кулакóм волá вб'є *див.* убивáти[1]
ВБИ́ТИСЯ[1]
вби́тися
◊ Врізáтися (западáти, вбивáтися *і т. ін.*) / врíзатися (запáсти, вби́тися *і т. ін.*) у пáм'ять (у пáм'ятку) *див.* врíзуватися[1] (2)
ВБРИКНУ́ТИ
вбрикнýла
◊ Щоб (бодáй, хай би *і т. ін.*) тебé (йогó, її́ *і т. ін.*) мýха (кáчка, гýска, кýрка *і т. ін.*) вбрикнýла (брикнýла) *див.* мýха
ВВЕ́ДЕННЯ
ввéдення
△ Ввéдення у володíння *див.* ввéдення (2)
ВВЕСТИ́
ввести́
◊ Ввóдити / ввести́ в гріх *див.* ввóдити (5)
◊ Ввóдити / ввести́ у вíру (в хрест) *див.* ввóдити (12)
△ Ввóдити / ввести́ у володíння *(рíдко* у посідáння) *див.* ввóдити (4)
ВВЕСЬ
все
◊ [Аж] усерéдині (у грýдях) [все (щось)] обривáється *(рíдше* обертáється) / обíрвáлося *див.* весь[1] (6)
Все гарáзд *(рíдше* в поря́дку) *див.* весь[1] (2)
◊ Все кипи́ть усерéдині *див.* весь[1] (9)
◊ Все переплýталося (поплýталося, переверну́лося *і т. ін.*) / плýтається (перевертáється) в головí (в думкáх) *див.* весь[1] (12)
◊ На все гóрло <*розм.* На всю горля́нку> *див.* гóрло (3)
◊ На [все] готóве *див.* готóвий (3)
◊ У головí все йде / пішлó óбертом *див.* весь[1] (24)
Хапáтися за все (за будь-яку́, всяку можли́вість) *див.* хапáтися
всі
◊ Бодáй (нехáй) вони́ [всі] послíзнуть (пропадýть)! <Бодáй (щоб) вони́ (ви) [всі] послíзли (пропáли)!> *див.* послíзнути
◊ Ви́дивитися [всі] óчі *(рíдко* вíкна) *див.* видивля́тися (1)
◊ [Всі] вхóди (хóди́) і ви́ходи <[Всі] ви́ходи і вхóди> *див.* вхід (2)
◊ Іди́ [собí] на всі чоти́ри вíтри (на чоти́ри бóки) *див.* іти́
◊ Мáйстер *(рíдше* митéць, мастáк) на всі (всякі) штýки *див.* мáйстер
◊ Мáти [всі] клéпки в головí *див.* мáти[2]
◊ На всі (всякі, рíзні *і т. ін.*) лади́ *див.* лад
◊ На [всі] чоти́ри вíтри *див.* вíтер (15)
◊ Натискáти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] гáльма (педáлі) *див.* натискáти
◊ Посилáти [всі] громи́ і бли́скавки [на гóлову] *див.* посилáти
◊ Протруби́ти (протуркотíти, протýркати, прокричáти *і т. ін.*) [всі] вýха *див.* протруби́ти
◊ Світ на всі чоти́ри вíтри *див.* світ[1]
◊ Сім мішкíв (кіп, три мішки́) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім
всіє́ю
◊ Відчувáти [всіє́ю своє́ю] шкíрою *див.* відчувáти (6)
всій
◊ У всій [свої́й, йогó *і т. ін.*] наготí *див.* наготá
У всій [свої́й (йогó)] повнотí <З найбíльшою [усіє́ю (своє́ю, йогó)] повнóтою> *див.* повнотá
всімá
Грáти (перели́ватися) всімá кольорáми (бáрвами) весéлки (рáйдуги) *див.* грáти (4)
всіх
◊ Вíшати [всіх] собáк *див.* вíшати (1)
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під однý гребíнку (під оди́н гребінéць) *див.* стри́гти

всьóму

◊ На всьóму готóвому (готовéнькому) *див.* готóвий (4)

всю

◊ Вкладáти / вклáсти [всю] [свою] дýшу *див.* вкладáти[1] (1)

◊ На все гóрло <*розм.* На всю горлянку> *див.* гóрло (3)

◊ На всю вýлицю *див.* вýлиця (3)

◊ На всю (пóвну) гýбу *(рідше* губý) *див.* губá[1] (3)

вся

[Вся] повнотá влáди *див.* повнотá

ВВІБРÁТИ

ввібрáти

◊ Вбирáти (втягувати, всувáти *і т. ін.)* / ввібрáти (втягтú, втягнýти, всýнути *і т. ін.)* гóлову в плéчі *див.* вбирáти[1] (2)

◊ Всмóктувати (всисáти, вбирáти *і т. ін.)* / всмоктáти (ввіссáти, ввібрáти *і т. ін.)* [в сéбе] з молокóм мáтері (з мáтериним (матерúнським) молокóм) *див.* всмóктувати (1)

ВВІГНÁТИ

ввігнáти

◊ Втанятu / вгнáти (ввігнáти) в гріб (у гроб) *див.* вганяти[1] (4)

ВВІЙТИ́

ввійтú

◊ Ввійтú в рóзум *див.* вхóдити (12)

◊ Вступáти (вхóдити) / вступúти (ввійтú) в життя *див.* вступáти[1] (9)

◊ Вступáти (вхóдити) / вступúти (ввійтú) в [свої] правá *див.* вступáти[1] (10)

Вступáти (захóдити, вхóдити *і т. ін.)* / вступúти (зайтú, ввійтú *і т. ін.)* у суперéчку (в свáрку) <Ітú /пітú на суперéчку (на свáрку)> <Завóдити / завестú суперéчку (свáрку)> *див.* вступáти[1] (4)

Вхóдити / ввійтú в довíру (в довíр'я) *див.* вхóдити (1)

◊ Вхóдити / ввійтú в курс *див.* вхóдити (13)

◊ Вхóдити / ввійтú в літá *див.* вхóдити (14)

◊ Вхóдити / ввійтú в неслáву *див.* вхóдити (17)

Вхóдити / ввійтú в обов'язок *див.* вхóдити (2)

△ Вхóдити / ввійтú в óбраз *див.* вхóдити (10)

◊ Вхóдити / ввійтú [в плоть і] в кров <Вхóдити / ввійтú в кров [і в плоть]> *див.* вхóдити (15)

◊ Вхóдити / ввійтú в пóбут *див.* вхóдити (16)

◊ Вхóдити / ввійтú в раж *див.* вхóдити (18)

◊ Вхóдити / ввійтú в ритм *див.* вхóдити (19)

Вхóдити / ввійтú в роботу *див.* вхóдити (3)

△ Вхóдити / ввійтú в роль *див.* вхóдити (11)

Вхóдити / ввійтú в [свої] берегú *див.* вхóдити (4)

◊ Вхóдити / ввійтú в [свою] кóлію *див.* вхóдити (20)

◊ Вхóдити / ввійтú в станóвище *див.* вхóдити (21)

Вхóдити / ввійтú в традúцію *див.* вхóдити (5)

◊ Вхóдити / ввійтú в фóрму *див.* вхóдити (22)

◊ Вхóдити (ввіхóдити) / ввійтú в смак *див.* вхóдити (23)

Вхóдити (вкорíнюватися) / ввійтú (вкорíнúтися) в звúчку *див.* вхóдити (6)

◊ Вхóдити (прихóдити) / ввійтú (прийтú) в нóрму *див.* вхóдити (24)

◊ Зайтú (ввійтú, пітú, потрáпити *і т. ін.)* не в ті двéрі (не тúми дверúма) *див.* захóдити

Ітú (вхóдити) / пітú (ввійтú) у зáв'язь *див.* ітú

ввійшóв

◊ Дух у п'яти заліз (ввійшóв) *див.* дух

ВВІМКНУ́ТИ

ввімкнýти

◊ Вмикáти / ввімкнýти лічúльник *див.* вмикáти (1)

ВВІССÁТИ

ввіссáти

◊ Всмóктувати (всисáти, вбирáти *і т. ін.)* / всмоктáти (ввіссáти, ввібрáти *і т. ін.)* [в сéбе] з молокóм мáтері (з мáтериним (матерúнським) молокóм) *див.* всмóктувати (1)

ВВІХÓДИТИ

ввіхóдити

◊ Вхóдити (ввіхóдити) / ввійтú в смак *див.* вхóдити (23)

ВВІ́ЧЛИВІСТЬ

ввíчливості

Візúт ввíчливості *див.* візúт (1)

ВВÓДИТИ

ввóдити

◊ Ввóдити / ввестú в гріх *див.* ввóдити (5)

◊ Ввóдити / ввестú у віру (в хрест) *див.* ввóдити (12)

△ Ввóдити / ввестú у володíння *(рідко* у посідáння) *див.* ввóдити (4)

ВВÓЛИТИ

ввóлити

◊ Вóлити / ввóлити вóлю *див.* вóлити (1)

ВГАНЯ́ТИ[1]

вганяти

◊ Вганяти / вгнáти (ввігнáти) в гріб (у гроб) *див.* вганяти[1] (4)

ВГЛИБ

вглиб

◊ Вглиб і вшир *див.* вглиб (1)

ВГНÁТИ[1]

вгнáти

◊ Вганяти / вгнáти (ввігнáти) в гріб (у гроб) *див.* вганяти[1] (4)

ВГОРОДИ́ТИ

вгородúв

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* хто встромúв (вгородúв) ніж (ножá, гóлку) в сéрце *див.* хто[1]

ВГÓРУ

вгóру

◊ [Аж] волóсся (вóлос, чуб) піднімáється (підіймáється, встає, стає, лíзе *і т. ін.)* / підніметься (встáне, стáне, полíзе *і т. ін.)* [вгóру (догорú, дúбом, дýбом, сторч *і т. ін.)*] *див.* волóсся (1)

◊ Дéрти нóса (гóлову) [вгóру] *див.* дéрти

◊ [І] вгóру глянути нíколи (немá колú, немáє чáсу *і т. ін.) див.* глянути (4)

◊ Не давáти / не дáти і вгóру глянути *див.* давáти

ВДАВÁТИСЯ

вдавáтися

◊ Впадáти (вдарятися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійтú) до крáйнощів (до крáйності) *див.* впадáти[1] (3)

ВДÁРИТИ

вдáрив

Грім би менé вдáрив <Хай менé грім [сéред чúстого пóля] вдáрить> *див.* грім (1)

◊ Грім би тебé (йогó, її *і т. ін.)* вдáрив (побúв, прибúв, лýснув ясéнний) *див.* грім (2)

вдáрити

◊ Бúти (вдаряти) / вдáрити в гóлову *див.* бúти (26)

◊ Гóпки вдáрити *див.* ударяти

◊ Садúти / вдáрити гайдукá (гопакá, гоцакá *і т. ін.) див.* садúти

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* обýхом (дóвбнею, молоткóм) бúти / вдáрити [по голові (в гóлову)] *див.* бúти (47)

вдáрить

Грім би менé вдáрив <Хай менé грім [сéред чúстого пóля] вдáрить> *див.* грім (1)

ВДÁРИТИСЯ

вдáритися

◊ Впадáти (вдарятися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійтú) до крáйнощів (до крáйності) *див.* впадáти[1] (3)

ВДАРЯ́ТИ

вдаряти

◊ Бúти (вдаряти) / вдáрити в гóлову *див.* бúти (26)

ВДАРЯ́ТИСЯ

вдарятися

◊ Впадáти (вдарятися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійтú) до крáйнощів (до крáйності) *див.* впадáти[1] (3)

ВДÁТИСЯ

вдáтися

◊ Впадáти (вдарятися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійтú) до крáйнощів (до крáйності) *див.* впадáти[1] (3)

ВДЕНЬ

вдень

◊ Вдень з вогнéм (зі свíчкою, зі свíчкáми) не знайдéш (не знайтú) *див.* знахóдити

◊ [І] вдень і вночí <[І] вночí і вдень> *див.* вдень (1)

◊ Ні вдень ні вночí *див.* вдень (2)

◊ [Трéба] вдень (сéред бíлого дня) з вогнéм [та ще] (зі свíчкою, зі свíтлом, при сóнці *і т. ін.)* [такóго] шукáти (вишýкувати) / пошукáти <Пошукáти такóго [трéба]> *див.* трéба[1]

ВДІЯТИ

вдієш

Нічого йому не вдієш <Що [ж ти] йому (з ним) вдієш> *див.* удіяти

ВДОВЖ

вдовж

◊ [І] вздовж (вдовж) і впоперек *див.* уздовж

ВДЯГАТИ

вдягати

◊ Вдягати / вдягнути вуздечку *див.* вдягати (1)

ВДЯГНУТИ

вдягнути

◊ Вдягати / вдягнути вуздечку *див.* вдягати (1)

ВЕДМЕЖИЙ

ведмеже

△ Ведмеже вухо *див.* вухо (2)

ВЕДМІДЬ

ведмідь

◊ Ведмідь (слон) на вухо наступив *див.* ведмідь (2)

◊ Як ведмідь за горобцями *див.* ведмідь (3)

ВЕКТОРНИЙ

векторна

△ Векторна графіка *див.* графіка (1)

ВЕЛИКИЙ

велика

Велика вісімка *див.* вісімка (1)

Велика Вітчизняна війна *див.* війна (1)

Велика вода *див.* вода (1)

△ Велика гомілкова (гомілкова) кістка *див.* кістка

Велика хартія вільностей *див.* хартія

великий

Великий візир *див.* візир[2] (1)

Великий (Чумацький) Віз *див.* віз (1)

великим

◊ З великою (високою, глибокою *і т. ін.)* повагою (пошаною) <З великим (високим, глибоким *і т. ін.)* поважанням> *див.* повага

великих

Докладати / докласти *(рідше* доложити) [усяких (великих, усіх *і т. ін.)*] старань (зусиль, сил, *рідше* снаги) *див.* докладати

△ Кора великих півкуль [головного мозку] *див.* кора

великою

◊ З великою (високою, глибокою *і т. ін.)* повагою (пошаною) <З великим (високим, глибоким *і т. ін.)* поважанням> *див.* повага

○ З усією (великою, глибокою *і т. ін.)* переконливістю *див.* переконливість

ВЕНА

вена

△ Ворітна вена *див.* вена (1)

ВЕНЕЦІАНСЬКИЙ

венеціанське

Венеціанське (венеційське) вікно *див.* вікно (1)

ВЕНЕЦІЙСЬКИЙ

венецйське

Венеціанське (венеційське) вікно *див.* вікно (1)

ВЕРБА

вербі

◊ На вербі груші *див.* груша (3)

◊ Повиснути на гілляці (на вербі) *див.* повисати

◊ Така правда, як на вербі груші *див.* правда

◊ Як виросте гарбуз на вербі *див.* гарбуз (1)

вербу

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* чорт у суху грушу *(рідко* грушку) (у стару вербу) *див.* чорт

ВЕРГАТИ

вергати

◊ Вергати (кидати) громи *див.* вергати (1)

ВЕРЗТИ

верзти

◊ Плести (верзти, городити *і т. ін.)* / наплести (наверзти, нагородити *і т. ін.)* нісенітницю (нісенітниці) *див.* плести

ВЕРНУТИ[1]

вернути

◊ Нести (вернути, гонити *і т. ін.)* ахінею *див.* нести

◊ Перевернути (зрушити, рушити) / вернути (рухати) гори *див.* перевертати

ВЕРТІТИСЯ

вертиться

◊ Вертиться (крутиться) в голові *див.* вертітися (1)

◊ Вертиться (крутиться) на думці (на умі, на гадці) *див.* вертітися (2)

◊ Думка вертиться (крутиться) в голові *див.* думка

ВЕРХ

верх

◊ Брати / взяти верх (гору) *див.* брати (58)

ВЕРХИ

верхи

◊ Їздити (кататися) / поїхати верхи (на горбі) *див.* їмздити

ВЕРХОВИЙ

верховий

Верховий вітер *див.* вітер (1)

ВЕРХОВНИЙ

верховний

Верховний головнокомандувач Збройних сил України *див.* головнокомандувач (1)

ВЕРША

верша

◊ Ані (ні) верша ані (ні) ворітниця *див.* верша (1)

ВЕРШОК

вершка

◊ Від горшка два (три) вершка *див.* два

ВЕСЕЛИЛЬНИЙ

веселильний

△ Веселильний газ *див.* газ[1] (1)

ВЕСЕЛКА

веселки

Грати (переливатися) всіма кольорами (барвами) веселки (райдуги) *див.* грати (4)

ВЕСІЛЛЯ

весілля

Справляти (грати, гуляти *і т. ін.)* / справити (зіграти, згуляти) весілля *див.* справляти

ВЕСТИ

вести

◊ Вести (водити) перед *див.* вести (14)

◊ Вести (гнути) своє (своєї) *див.* вести (15)

Вести голос (голосом) *див.* вести (1)

◊ Вести гру *див.* вести (16)

Вести / повести вогонь *див.* вести (8)

◊ Вести / повести до вінця (під вінець, до шлюбу) *див.* вести (20)

◊ Виставляти (виводити, вести) / виставити (вивести) за двері (за поріг, *рідко* за ворота) *див.* виставляти (3)

Водити (вести) / повести танок (таночок, танці, *рідко* хоровод) *див.* водити (1)

◊ Грати (вести) першу скрипку *див.* грати (11)

◊ І вусом (бровою) не вести / не повести *(рідко* не рушити) *див.* вести (23)

◊ [І] вухом не вести / не повести *див.* вести (24)

ВЕСТИСЯ

ведеться

Як водиться (ведеться) *див.* водитися (1)

ВЕСЬ[1]

весь

Геть усе (весь) *див.* весь[1] (5)

◊ На весь (на повний, у повний *і т. ін.)* голос *див.* голос (13)

все

◊ [Аж] усередині (у грудях) [все (щось)] обривається *(рідше* обертається) / обірвалося *див.* весь[1] (6)

Все гаразд *(рідше* в порядку) *див.* весь[1] (2)

◊ Все кипить усередині *див.* весь[1] (9)

◊ Все переплуталося (поплуталося, перевернулося *і т. ін.)* / плутається (перевертається) в голові (в думках) *див.* весь[1] (12)

◊ На все горло <*розм.* На всю горлянку> *див.* горло (3)

◊ На [все] готове *див.* готовий (3)

◊ У голові все йде / пішло обертом *див.* весь[1] (24)

Хапатися за все (за будь-яку, всяку можливість) *див.* хапатися

всі

◊ Бодай (нехай) вони [всі] послізнуть (пропадуть)! <Бодай (щоб) вони (ви) [всі] послизли (пропали)!> *див.* послізнути

◊ Видивитися [всі] очі *(рідко* вікна) *див.* видивлятися (1)

◊ [Всі] входи (ходи) і виходи <[Всі] виходи і входи> *див.* вхід (2)

◊ Іди [собі] на всі чотири вітри (на чотири боки) *див.* іти

◊ Майстер *(рідше* митець, мастак) на всі (всякі) штуки *див.* майстер

◊ Мати [всі] клепки в голові *див.* мати[2]

◊ На всі (всякі, різні *і т. ін.)* лади *див.* лад

◊ На [всі] чотири вітри *див.* вітер (15)

◊ Натискáти (натúскувати, давúти) / натúснути (надавúти) на [всі] [свої] гáльма (педáлі) *див.* натискáти
◊ Посилáти [всі] громú і блúскавки [на гóлову] *див.* посилáти
◊ Протрубúти (протуркотíти, протýркати, прокричáти *і т. ін.)* [всі] вýха *див.* протрубúти
◊ Світ на всі чотúри вíтри *див.* світ[1]
◊ Сім мішків (кіп, три мішкú) гречáної вóвни (горíхів) [і (та) всі непóвні] *див.* сім
всією
◊ Відчувáти [всією своєю] шкíрою *див.* відчувáти (6)
всій
◊ У всій [своїй, йогó *і т. ін.*] наготí *див.* наготá
У всій [своїй (йогó)] повнотí <З найбільшою [усією (своєю, йогó)] повнотóю> *див.* повнотá
всімá
Грáти (переливáтися) всімá кольорáми (бáрвами) весéлки (рáйдуги) *див.* грáти (4)
всіх
◊ Вíшати [всіх] собáк *див.* вíшати (1)
◊ Стригти / пострúгти [всіх] під однý гребінку (під одúн гребінéць) *див.* стригти
всьóму
◊ На всьóму готóвому (готовéнькому) *див.* готóвий (4)
всю
◊ Вкладáти / вклáсти [всю] [свою] дýшу *див.* вкладáти[1] (1)
◊ На все гóрло <*розм.* На всю горлянку> *див.* гóрло (3)
◊ На всю вýлицю *див.* вýлиця (3)
◊ На всю (пóвну) гýбу (*рідше* губý) *див.* губá[1] (3)
вся
[Вся] повнотá влáди *див.* повнотá
ВЗАД
взад
Взад і вперéд *див.* взад (1)
ВЗДОВЖ
вздовж
◊ [І] вздовж (вдовж) і впóперек *див.* уздóвж
◊ Уздóвж (і вздовж,) і вшир *див.* уздóвж
ВЗЯ́ТИ
взяв
◊ Біс (кат, чорт) би йогó (тебé, її *і т. ін.)* взяв *див.* біс[1] (3)
◊ Дíдько б йогó (тебé, її *і т. ін.)* взяв (забрáв) <Нехáй йогó (тебé, її *і т. ін.)* дíдько візьме (заберé)> *див.* дíдько
◊ Кат йогó (її, їх *і т. ін.)* [мáму] берú (забирáй) / взяв (побрáв, забрáв) [би] *див.* кат
◊ Не взяв йогó (її, їх *і т. ін.)* враг *див.* враг (4)
◊ Нечúстий би йогó взяв *див.* нечúстий
◊ Хай (нехáй) би грець узяв (забрáв) <Грець би взяв> *див.* грець[2] (7)
взялá
◊ Бодáй (щоб) йогó (тебé, її *і т. ін.)* взялá лихá годúна <Взялá б йогó (тебé, її *і т. ін.)* лихá годúна> *див.* годúна[1] (9)
◊ Взялá водá *див.* водá (49)
◊ Досáда берé (хапáє, гризé) / взялá (вхопúла, запеклá *і т. ін.) див.* досáда
взялú
◊ Думкú (гадкú) берýть (обсідáють, гризýть) / взялú (обсíли, обнялú) *див.* дýмка
◊ Щоб тебé (йогó, вас *і т. ін.)* чорт побрáв (узяв, забрáв) <Щоб вас (їх) чортú побрáли (взялú, забрáли)> *див.* чорт
взяти
◊ Брáти / взяти верх (гóру) *див.* брáти (58)
Брáти / взяти галóпом (галóп) *див.* брáти (6)
◊ Брáти / взяти голірýч *див.* брáти (72)
◊ Брáти / взяти гóлову в рýки *див.* брáти (73)
◊ Брáти / взяти (забрáти) [собí] в гóлову *див.* брáти (76)
◊ Брáти / взяти за карк (за в'язи) *див.* брáти (78)
◊ Брáти / взяти [своїм] горбóм *див.* брáти (115)
◊ Брáти / взяти язикá на гаплúк (на гапличóк) *див.* брáти (123)
◊ Брáти (піднімáти, здіймáти) / взяти (підняти, здійняти) на глум (на глýзи, на глуз, на сміх, на кпúни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* брáти (128)
◊ Брáти (*рідко* приймáти) / взяти (*рідко* прийняти) гріх на [свою] дýшу (на сéбе) *див.* брáти (131)
◊ Брáти (хапáти, схóплювати *і т. ін.)* / взяти (схопúти) за гóрло *див.* брáти (136)
Взяти вчвал *див.* узяти
◊ Взяти цáрський (королíвський, князíвський *і т. ін.)* вінéць *див.* узяти
◊ Закóн брáти (приймáти) / взяти (прийняти) <У закóн уступáти / уступúти> *див.* брáти (138)
Ітú (вихóдити, подавáти) / пітú (вúйти, подáти) у відстáвку <Брáти / взяти відстáвку> *див.* ітú
◊ Ловúти (брáти) / зловúти (взяти, піймáти, спіймáти *і т. ін.)* на гачóк *див.* ловúти
візьме
◊ Дíдько б йогó (тебé, її *і т. ін.)* взяв (забрáв) <Нехáй йогó (тебé, її *і т. ін.)* дíдько візьме (заберé)> *див.* дíдько
◊ Не берé (не візьме) ніщó (ворóжа кýля, лихá годúна *і т. ін.) див.* брáти (142)
◊ Ніякий грець не берé / не візьме *див.* грець[2] (6)
візьмú
◊ Візьмú вýха в рýки *див.* узяти
◊ Чорт (біс) [йогó (її, вас *і т. ін.)*] берú (забирáй) / візьмú (поберú, заберú *і т. ін.) див.* чорт
ВЗЯ́ТИСЯ
взявся
◊ Де взявся на нáшу (мою) гóлову *див.* узятися
взятися
◊ Аж за гóлову взятися *див.* узятися
◊ Брáтися (хапáтися) / взятися (вхопúтися) за гóлову *див.* брáтися (18)
◊ Не брáтися / не взятися [і (ні, анí)] за холóдну (*рідше* студéну) вóду *див.* брáтися (22)
візьметься
◊ Сéрце вогнéм узялóся (візьметься) *див.* сéрце
ВИ
вам
◊ Нівróку йомý (їй, вам *і т. ін.) див.* нівróку
Ось я тобí [вам, їй *і т. ін.*] дам <Він тобí [вам, їм *і т. ін.*] дасть> *див.* я[2]
◊ Охóта тобí (йомý, вам *і т. ін.) див.* охóта[1]
◊ Тіпýн (пúпоть, чиряк) тобí (йомý, вам *і т. ін.)* на язик (на язикá) *див.* тіпýн
◊ Хоч би [тобí (собí, вам)] вýсом (вýхом, бровóю *і т. ін.)* повестú *див.* повóдити[1]
◊ Цур тобí (йомý, їй, вам *і т. ін.)* [та (і)] пек [тобí (йомý, їй, вам *і т. ін.)*] *див.* цур
◊ Щастú [тобí (вам, їм *і т. ін.)*] [дóле (Бóже)] <Хай (нехáй) тобí (вам, їм *і т. ін.)* щастúть> *див.* щастúти
◊ Щоб (бодáй) вам [їм] язикú повідсихáли (повсихáли) *див.* язик
◊ Щоб (бодáй) тобí (йомý, вам *і т. ін.)* [булó] пýсто! <Хай тобí (йомý, вам *і т. ін.)* [бýде] пýсто!> *див.* пýсто
◊ Що [ж ти] [йомý (їй, вам *і т. ін.)*] зрóбиш *див.* зробúти
вáми
◊ Бог (Госпóдь) з тобóю (з вáми)! *див.* бог (11)
◊ Нехáй (хай) за ним (за нéю, за вáми *і т. ін.)* землá прóпадом *див.* землá
◊ Христóс з тобóю (з вáми, з ним *і т. ін.) див.* христóс
вас
◊ Знáю (знáємо) вас (йогó, тебé *і т. ін.) див.* знáти
◊ Чорт (біс) [йогó (її, вас *і т. ін.)*] берú (забирáй) / візьмú (поберú, заберú *і т. ін.) див.* чорт
◊ Чумá б [йогó (тебé, вас *і т. ін.)*] забрáла <Чумá йогó (тебé, вас *і т. ін.)* заберú> *див.* чумá
◊ Щоб тебé (йогó, вас *і т. ін.)* горобцí подзьóбали *див.* горобéць (4)
◊ Щоб тебé (йогó, вас *і т. ін.)* на кýсники порвáло *див.* порвáти[1]
◊ Щоб тебé (йогó, вас *і т. ін.)* правцéм вúправило! *див.* виправляти (2)
◊ Щоб тебé (йогó, вас *і т. ін.)* чорт побрáв (узяв, забрáв) <Щоб вас (їх) чортú побрáли (взялú, забрáли)> *див.* чорт
ви
◊ [А] щоб ти (ви, тебé, йогó, тобí, йомý *і т. ін.) див.* ти
◊ Бодáй (нехáй) вонú [всі] послíзнуть (пропадýть)! <Бодáй (щоб) вонú (ви) [всі] послíзли (пропáли)!> *див.* послíзнути
◊ Бодáй (щоб, нехáй би *і т. ін.)* ти (він, вонá *і т. ін.)* сказúвся (скис, злиз *і т. ін.)* <Сказúсь (скúсни, злúзни) ти> <Сказíться (скúсніть, злúзніть) ви> *див.* сказúтися
◊ Будь він (ти, вонá *і т. ін.)* [трúчі] прóклятий (прóклят, прóклята) <Бýдьте [ви] [трúчі] прóкляті> *див.* бýти (35)

◊ Будь [ти (він, вонá *і т. ін.)*] нелáдний *(рідко* нелáден) <Бýдьте [ви] нелáдні> *див.* бýти (42)

◊ Нехáй (хай) він (вонá, вонó *і т. ін.)* [собі] тя́миться <Нехáй (хай) йомý (їй, їм) тя́миться> <Нехáй (хай) ти тя́мишся> <Нехáй (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися

ВИБИВÁТИ

вибивáти

◊ Вибивáти (би́ти) / удáрити (утнýти) тропакá (третякá, гопакá) *див.* вибивáти (9)

◊ Вибивáти / ви́бити ґрунт з-під ніг *див.* вибивáти (10)

◊ Вибивáти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (дýрощі, дýрість) [з голови́] *див.* вибивáти (14)

Вибивáти (видзвóнювати) / ви́бити (ви́дзвонити) годи́ни (годи́ну) *див.* вибивáти (2)

ВИБИВÁТИСЯ

вибивáтися

Вибивáтися / ви́битися з грáфіка (з рóзкладу) *див.* вибивáтися (1)

ВИБИРÁТИ

вибирáй

◊ Хоч гóлки збирáй *(рідко* вибирáй) *див.* збирáти

ВЍБИТИ

ви́бити

◊ Вибивáти / ви́бити ґрунт з-під ніг *див.* вибивáти (10)

◊ Вибивáти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (дýрощі, дýрість) [з голови́] *див.* вибивáти (14)

Вибивáти (видзвóнювати) / ви́бити (ви́дзвонити) годи́ни (годи́ну) *див.* вибивáти (2)

◊ Ви́бити з голови́ *див.* вибивáти (20)

ВЍБИТИСЯ

ви́битися

Вибивáтися / ви́битися з грáфіка (з рóзкладу) *див.* вибивáтися (1)

ВИБІЛЬНИЙ

вибільні

△ Вибільні гли́ни *див.* гли́на (1)

ВИБРЍКУВАТИ

вибри́кувати

◊ Вибри́кувати гóпки *див.* вибри́кувати (1)

ВИБУВÁТИ

вибувáти

Вихóдити (вибувáти) / ви́йти (ви́бути) з гри *див.* вихóдити (2)

ВЍБУТИ

ви́бути

Вихóдити (вибувáти) / ви́йти (ви́бути) з гри *див.* вихóдити (2)

ВЍБУХ

ви́бух

△ Гортáнний ви́бух *див.* ви́бух (4)

ВЍВАРИТИ

ви́варити

◊ Вари́ти (вивáрювати) / ви́варити вóду *див.* вари́ти (2)

ВИВÁРЮВАТИ

вивáрювати

◊ Вари́ти (вивáрювати) / ви́варити вóду *див.* вари́ти (2)

ВЍВЕДЕНИЙ

ви́ведений

◊ Ви́ведений на чи́сту вóду *див.* ви́ведений (3)

ВЍВЕСТИ

ви́вести

◊ Вивóдити / ви́вести на путь прáведну *(рідше* на вірний шлях) *див.* вивóдити[1] (11)

◊ Вивóдити / ви́вести на чи́сту *(рідко* свíжу) вóду *див.* вивóдити[1] (14)

◊ Виставля́ти (вивóдити, вести́) / ви́ставити (ви́вести) за двéрі (за поріг, *рідко* за ворóта) *див.* виставля́ти (3)

ВЍВІТРИТИ

ви́вітрити

◊ Ви́вітрити хміль з голови́ *див.* вивíтрювати (2)

ВЍВІТРИТИСЯ

ви́вітрився

◊ Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився *і т. ін.)* / вихóдить (вилітáє, вивíтрюється *і т. ін.)* з голови́ *див.* хміль

ви́вітритися

◊ Ви́летіти (ви́вітритися, *рідше* ви́слизнути) / вилітáти (вивíтрюватися, *рідше* вислизáти) з голови́ (з пáм'яті) *див.* вилітáти (2)

ВИВÍТРЮВАТИСЯ

вивíтрюватися

◊ Ви́летіти (ви́вітритися, *рідше* ви́слизнути) / вилітáти (вивíтрюватися, *рідше* вислизáти) з голови́ (з пáм'яті) *див.* вилітáти (2)

вивíтрюється

◊ Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився *і т. ін.)* / вихóдить (вилітáє, вивíтрюється *і т. ін.)* з голови́ *див.* хміль

ВИВÓДИТИ[1]

вивóдити

◊ Вивóдити / ви́вести на путь прáведну *(рідше* на вірний шлях) *див.* вивóдити[1] (11)

◊ Вивóдити / ви́вести на чи́сту *(рідко* свíжу) вóду *див.* вивóдити[1] (14)

◊ Виставля́ти (вивóдити, вести́) / ви́ставити (ви́вести) за двéрі (за поріг, *рідко* за ворóта) *див.* виставля́ти (3)

ВИГАНЯ́ТИ

виганя́ти

◊ Вибивáти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (дýрощі, дýрість) [з голови́] *див.* вибивáти (14)

ВЍГНАТИ

ви́гнати

◊ Вибивáти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (дýрощі, дýрість) [з голови́] *див.* вибивáти (14)

ВИГОДÓВУВАННЯ

вигодóвування

Груднé вигодóвування *див.* вигодóвування (1)

ВЍГОДУВАТИ

ви́годувати

◊ Відігріти (ви́гріти, ви́годувати) / відігрівáти змію́ (гадю́ку) біля (кóло) [свогó] сéрця (за пáзухою) *див.* відігрівáти (2)

ВЍГОЛИТИ

ви́голити

◊ Голи́ти / ви́голити лоб (лóба, чýба, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* голи́ти (2)

ВИГОЛÓШУВАТИ

виголóшувати

Говори́ти (мóвити, виголóшувати *і т. ін.)* крáсно *див.* говори́ти (3)

ВЍГОРНУТИ

ви́горнути

◊ Чужи́ми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребти́ (загорнýти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загрібáти

ВИГОРТÁТИ

вигортáти

◊ Чужи́ми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребти́ (загорнýти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загрібáти

ВЍГОСТРИТИ

ви́гострити

◊ Гостри́ти (вигóстрювати, *рідше* точи́ти, нагóстрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.)* *див.* гостри́ти (1)

ВИГÓСТРЮВАТИ

вигóстрювати

◊ Гостри́ти (вигóстрювати, *рідше* точи́ти, нагóстрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.)* *див.* гостри́ти (1)

ВИГРАВÁТИ

вигравáти

Грáти (вигравáти, горіти, сяя́ти *і т. ін.)* перели́вами *див.* грáти (1)

◊ Грáти (вигравáти) / загрáти очи́ма *див.* грáти (12)

ВЍГРЕБТИ

ви́гребти

◊ Чужи́ми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребти́ (загорнýти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загрібáти

ВИГРІБÁТИ

вигрібáти

◊ Чужи́ми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребти́ (загорнýти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загрібáти

ВЍГРІТИ

ви́гріти

◊ Відігріти (ви́гріти, ви́годувати) / відігрівáти змію́ (гадю́ку) біля (кóло) [свогó] сéрця (за пáзухою) *див.* відігрівáти (2)

ВЍДЕРТИ

ви́дерти

◊ Видирáти / ви́дерти з зубів (з рóта, з рук, з гóрла) *див.* видирáти (3)

ВИ́ДЗВОНИТИ
ви́дзвонити
Вибива́ти (видзво́нювати) / ви́бити (ви́дзвонити) годи́ни (годи́ну) *див.* вибива́ти (2)
ВИДЗВО́НЮВАТИ
видзво́нювати
Вибива́ти (видзво́нювати) / ви́бити (ви́дзвонити) годи́ни (годи́ну) *див.* вибива́ти (2)
ВИ́ДИВИТИСЯ
ви́дивитися
◊ Ви́дивитися [всі] óчі *(рідко* вíкна) *див.* видивля́тися (1)
ВИДИ́МИЙ
види́ма
Види́ма (вíрна, *рідко* видю́ща, видю́ча) смерть *див.* смерть
ВИДИРА́ТИ
видира́ти
◊ Видира́ти / ви́дерти з зубíв (з рóта, з рук, з гóрла) *див.* видира́ти (3)
ВИДМУ́ХУВАТИ
видму́хувати
Видува́ти (видму́хувати) вогóнь *див.* видува́ти (1)
ВИДУВА́ТИ
видува́ти
Видува́ти (видму́хувати) вогóнь *див.* видува́ти (1)
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* видува́ти) / зроби́ти (роздýти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ *(рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
ВИ́ДУТИ
ви́дути
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* видува́ти) / зроби́ти (роздýти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ *(рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
ВИДЮ́ЧИЙ
видю́ча
Види́ма (вíрна, *рідко* видю́ща, видю́ча) смерть *див.* смерть
видю́че
◊ Всевидю́ще (всеви́дяче, видю́че *і т. ін.)* óко *див.* óко[1]
ВИДЮ́ЩИЙ
видю́ща
Види́ма (вíрна, *рідко* видю́ща, видю́ча) смерть *див.* смерть
ВИЗВО́ЛЬНИЙ
визво́льна
Визво́льна війна́ *див.* війна́ (2)
ВИ́ЇХАТИ
ви́їхати
◊ Ви́їхати впере́д ногáми [з ха́ти] *див.* виїжджа́ти (3)
ВИ́ЙТИ
ви́йти
◊ Ви́йти / вихо́дити на моє́ (твоє́, йогó *і т. ін.) див.* вихо́дити (21)
Вихо́дити (вибува́ти) / ви́йти (ви́бути) з гри *див.* вихо́дити (2)
△ Вихо́дити / ви́йти з громадя́нства *див.* вихо́дити (17)
◊ Вихо́дити / ви́йти *(рідко* ви́скочити) сухи́м з води́ *див.* вихо́дити (35)
◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з рокíв, з вíку) *див.* вихо́дити (36)
Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку> *див.* іти́
ви́йшов
◊ Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився *і т. ін.)* / вихо́дить (вилітáє, вивíтрюється *і т. ін.)* з голови́ *див.* хміль
ВИКИДА́ТИ
викида́ти
◊ Викида́ти / ви́кинути дур з голови́ *див.* викида́ти (1)
◊ Викида́ти / ви́кинути на вíтер *див.* викида́ти (6)
◊ Викида́ти / ви́кинути на ву́лицю *див.* викида́ти (7)
◊ Ви́кинути (ви́трусити) / викида́ти з голови́ (з пам'яті, з ду́мки, *рідко* з умá *і т. ін.) див.* викида́ти (12)
ВИ́КИНУТИ
ви́кинути
◊ Викида́ти / ви́кинути дур з голови́ *див.* викида́ти (1)
◊ Викида́ти / ви́кинути на вíтер *див.* викида́ти (6)
◊ Викида́ти / ви́кинути на ву́лицю *див.* викида́ти (7)
◊ Ви́кинути (ви́трусити) / викида́ти з голови́ (з пам'яті, з ду́мки, *рідко* з умá *і т. ін.) див.* викида́ти (12)
ВИ́КЛИКАТИ
виклика́ти
◊ Виклика́ти / ви́кликати вогóнь на се́бе *див.* виклика́ти (4)
ВИКЛИКА́ТИ
виклика́ти
◊ Виклика́ти / ви́кликати вогóнь на се́бе *див.* виклика́ти (4)
ВИКОНА́ВЧИЙ
викона́вча
△ Викона́вча влáда *див.* влáда (3)
ВИ́КРУЧЕНИЙ
ви́кручена
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ви́кручена (дíря́ва) ганчíрка *див.* ганчíрка (1)
ВИКРУ́ЧУВАТИСЯ
викру́чуватися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юнóм (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ВИ́ЛА
ви́лами
◊ Ви́лами [по водí] пи́сано <Ви́лами по водí> *див.* пи́саний
ВИЛА́ЗИТИ
вила́зити
◊ Вила́зити (вилíза́ти) / ви́лізти зі своє́ї (влáсної) шкаралу́пи *див.* вила́зити (2)
◊ Сіда́ти (вила́зити) / сíсти (ви́лізти) на гóлову *див.* сіда́ти
вила́зять
◊ [Аж] óчі [з лóба (з голови́)] вила́зять (лíзуть) *див.* óко[1]
ВИ́ЛЕТІТИ
ви́летів
◊ Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився *і т. ін.)* / вихо́дить (вилітáє, вивíтрюється *і т. ін.)* з голови́ *див.* хміль
ви́летіти
◊ Ви́летіти (ви́вітритися, *рідше* ви́слизнути) / вилíта́ти (вивíтрюватися, *рідше* вислиза́ти) з голови́ (з пам'яті) *див.* вилíта́ти (2)
ВИЛИВА́ТИ
вилива́ти
◊ Вилива́ти з вóску [тала́н-дóлю] *див.* вилива́ти (6)
ВИЛІЗА́ТИ
вилíза́ти
◊ Вила́зити (вилíза́ти) / ви́лізти зі своє́ї (влáсної) шкаралу́пи *див.* вила́зити (2)
ВИ́ЛІЗТИ
ви́лізти
◊ Вила́зити (вилíза́ти) / ви́лізти зі своє́ї (влáсної) шкаралу́пи *див.* вила́зити (2)
◊ В однé (однó) ву́хо влíзти, а в дру́ге ви́лізти *див.* влáзити (6)
◊ Сіда́ти (вила́зити) / сíсти (ви́лізти) на гóлову *див.* сіда́ти
ВИ́ЛІПЛЕНИЙ
ви́ліплений
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* з вóску *(рідко* з гíпсу) ви́ліплений (злíплений) *див.* ви́ліплений (1)
ВИЛІТА́ТИ
вилітáє
◊ Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився *і т. ін.)* / вихо́дить (вилітáє, вивíтрюється *і т. ін.)* з голови́ *див.* хміль
вилíта́ти
◊ Ви́летіти (ви́вітритися, *рідше* ви́слизнути) / вилíта́ти (вивíтрюватися, *рідше* вислиза́ти) з голови́ (з пам'яті) *див.* вилíта́ти (2)
ВИНА́
вину́
Споку́тувати / споку́тати [свою́] вину́ (провúну, [свій] гріх) *див.* споку́тувати
ВИ́НЕСТИ
ви́нести
◊ Ви́нести / винóсити ногáми впере́д (напере́д) *див.* винóсити (4)
ВИНÓ[1]
винí
◊ Полоска́тися в горíлці (у винí) *див.* полоска́тися
ВИНÓСИТИ
винóсити
◊ Ви́нести / винóсити ногáми впере́д (напере́д) *див.* винóсити (4)
ВИПАДА́ТИ
випада́ти
◊ Випада́ти / ви́пасти з ду́мки (з голови́, з пам'яті) *див.* випада́ти (3)
◊ Випада́ти / ви́пасти на вíку́ *див.* випада́ти (6)
ВИ́ПАДОК
ви́падок
◊ Про (на) вся́кий (всяк) ви́падок *див.* ви́падок (7)
ВИ́ПАСТИ[1]
ви́пасти
◊ Випада́ти / ви́пасти з ду́мки (з голови́, з пам'яті) *див.* випада́ти (3)
◊ Випада́ти / ви́пасти на вíку́ *див.* випада́ти (6)

ВИПИВА́ТИ
випива́ти
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
ВИ́ПИТИ
ви́пити
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)
ВИПЛИВА́ТИ
виплива́ти
◊ Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)
ВИ́ПЛИВТИ
ВИ́ПЛИВТИ
◊ Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)
ВИ́ПЛИСТИ
ви́плисти
◊ Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)
ВИ́ПРАВИТИ
ви́правило
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* правце́м ви́правило! *див.* виправля́ти (2)
ВИПУСКА́ТИ
випуска́ти
◊ Випуска́ти / ви́пустити ві́жки зі свої́х рук *див.* випуска́ти (6)
Випуска́ти (пуска́ти) / ви́пустити (пусти́ти) на во́лю *див.* випуска́ти (5)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти¹ (1)
◊ Ки́дати (випуска́ти) / ки́нути (ви́пустити) слова́ на ві́тер *див.* ки́дати
ВИ́ПУСТИТИ
ви́пустити
◊ Випуска́ти / ви́пустити ві́жки зі свої́х рук *див.* випуска́ти (6)
Випуска́ти (пуска́ти) / ви́пустити (пусти́ти) на во́лю *див.* випуска́ти (5)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти¹ (1)
◊ Ки́дати (випуска́ти) / ки́нути (ви́пустити) слова́ на ві́тер *див.* ки́дати
ВИРИНА́ТИ
вирина́ти
◊ Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)
ВИ́РИНУТИ
ви́ринути
◊ Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)

ВИ́РОБКА
ви́робка
△ Гірни́ча ви́робка *див.* ви́робка (1)
ВИРОБНИ́ЦТВО
виробни́цтва
△ Відхо́ди виробни́цтва *див.* відхо́ди (1)
ВИРОСТА́ТИ
вироста́ти
◊ Вироста́ти / ви́рости на [ці́лу] го́лову *див.* вироста́ти (2)
ВИ́РОСТИ
ви́росте
◊ Як ви́росте гарбу́з на вербі́ *див.* гарбу́з (1)
◊ Як на доло́ні воло́сся ви́росте *див.* воло́сся (2)
ви́рости
◊ Вироста́ти / ви́рости на [ці́лу] го́лову *див.* вироста́ти (2)
ВИ́СІТИ
ви́сіти
◊ Ви́сіти над голово́ю *див.* ви́сіти (2)
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
ВИСКА́КУВАТИ
виска́кують
◊ О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба) *див.* о́ко¹
ВИ́СКОЧИТИ
ви́скочать
◊ О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба) *див.* о́ко¹
ви́скочити
◊ Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку *див.* виска́кувати (4)
◊ Вихо́дити / ви́йти *(рідко* ви́скочити) сухи́м з води́ *див.* вихо́дити (35)
◊ Вско́чити і ви́скочити *див.* вска́кувати (6)
ви́скочить
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
ВИСЛИЗА́ТИ
вислиза́ти
◊ Ви́летіти (ви́вітритися, *рідше* ви́слизнути) / виліта́ти (вивітрюватися, *рідше* вислиза́ти) з голови́ (з пам'я́ті) *див.* виліта́ти (2)
ВИ́СЛИЗНУТИ
ви́слизнути
◊ Ви́летіти (ви́вітритися, *рідше* ви́слизнути) / виліта́ти (вивітрюватися, *рідше* вислиза́ти) з голови́ (з пам'я́ті) *див.* виліта́ти (2)
ВИ́СЛІВ
ви́слів
◊ Пробачте / пробача́йте на [цьо́му (ці́м)] сло́ві <Пробачте / пробача́йте за гру́бий ви́слів> *див.* пробача́ти¹
ВИСО́КИЙ
висо́ким
◊ З вели́кою (висо́кою, глибо́кою *і т. ін.)* пова́гою (поша́ною) <З вели́ким (висо́ким, глибо́ким *і т. ін.)* поважа́нням> *див.* пова́га
висо́кі
Висо́кі гру́ди *див.* гру́ди (1)

висо́кою
◊ З вели́кою (висо́кою, глибо́кою *і т. ін.)* пова́гою (поша́ною) <З вели́ким (висо́ким, глибо́ким *і т. ін.)* поважа́нням> *див.* пова́га
ВИ́СОКО
ви́соко
◊ Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову *див.* нести́
ВИ́СОХНУТИ
ви́сохло
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
ВИ́СОХТИ
ви́сохло
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
ВИ́СТАВИТИ
ви́ставити
◊ Виставля́ти (виво́дити, вести́) / ви́ставити (ви́вести) за две́рі (за порі́г, *рідко* за воро́та) *див.* виставля́ти (3)
ВИСТАВЛЯ́ТИ
виставля́ти
◊ Виставля́ти (виво́дити, вести́) / ви́ставити (ви́вести) за две́рі (за порі́г, *рідко* за воро́та) *див.* виставля́ти (3)
ВИСТАЧА́ТИ
вистача́є
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, брaку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] клёпки у голові́ *див.* нема́
ВИСТУПА́ТИ
виступа́є
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є *і т. ін.) див.* пі́на
виступа́ти
Гра́ти (виступа́ти) на сце́ні *див.* гра́ти (2)
ВИ́СУШИТИ
ви́сушити
◊ Суши́ти / ви́сушити [собі́] го́лову (мо́зок, *діал.* мі́зки) *див.* суши́ти
ВИТАНЦЬО́ВУВАТИ
витанцьо́вують
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло¹
ВИ́ТЕРТИ
ви́терти
◊ Ви́терти во́рсу *див.* витира́ти (1)
ви́три
◊ Молоко́ *(рідко* мо́ню) на губа́х ви́три *див.* витира́ти (2)
ВИ́ТИ¹
вий
◊ Хоч во́вком вий (труби́) *див.* ви́ти¹ (3)
ви́ти
◊ Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (звíром) *див.* ви́ти¹ (1)
ВИ́ТИ²
ви́ти
◊ Ви́ти ли́нви (мотузки, вірьо́вки) *див.* ви́ти² (1)

◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти
ВИТИНА́ТИ
витина́ти
◊ Витина́ти го́пки *див.* витина́ти (1)
ВИТИРА́ТИ
витира́ти
◊ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.)* кутки́ *(рідше* вуглі́) *див.* обтира́ти
ВИ́ТИСЯ
ви́тися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ВИ́ТРИМКА
ви́тримку
◊ Заклика́ти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку) *див.* заклика́ти
ВИ́ТРУДИТИ
ви́трудити
◊ Го́ру (го́ри) труда́ ви́трудити *див.* ви́трудити (1)
ВИ́ТРУСИТИ
ви́трусити
◊ Ви́кинути (ви́трусити) / викида́ти з голови́ (з па́м'яті, з ду́мки, *рідко* з ума́ *і т. ін.) див.* викида́ти (12)
ВИТЯГА́ТИ
витяга́ти
◊ Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки *і т. ін.) див.* витяга́ти (6)
◊ Витя́гувати (витяга́ти, тягти́, тягну́ти) / ви́тягти (ви́тягнути) за ву́ха *див.* витяга́ти (8)
ВИ́ТЯГНУТИ
ви́тягнути
◊ Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки *і т. ін.) див.* витяга́ти (6)
◊ Витя́гувати (витяга́ти, тягти́, тягну́ти) / ви́тягти (ви́тягнути) за ву́ха *див.* витяга́ти (8)
ВИ́ТЯГТИ
ви́тягти
◊ Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки *і т. ін.) див.* витяга́ти (6)
◊ Витя́гувати (витяга́ти, тягти́, тягну́ти) / ви́тягти (ви́тягнути) за ву́ха *див.* витяга́ти (8)
ВИТЯ́ГУВАТИ
витя́гувати
◊ Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки *і т. ін.) див.* витяга́ти (6)
◊ Витя́гувати (витяга́ти, тягти́, тягну́ти) / ви́тягти (ви́тягнути) за ву́ха *див.* витяга́ти (8)
ВИ́ХІД
ви́хід
△ Ви́хід з громадя́нства *див.* ви́хід (2)
ви́ходи
◊ [Всі] вхо́ди (ходи́) і ви́ходи <[Всі] ви́ходи і вхо́ди> *див.* вхід (2)

ВИ́ХЛЮПНУТИ
ви́хлюпнути
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)
ВИХЛЮ́ПУВАТИ
вихлю́пувати
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)
ВИХО́ДИТИ
вихо́дити
◊ Ви́йти / вихо́дити на моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.) див.* вихо́дити (21)
Вихо́дити (вибува́ти) / ви́йти (ви́бути) з гри *див.* вихо́дити (2)
△ Вихо́дити / ви́йти з громадя́нства *див.* вихо́дити (17)
◊ Вихо́дити / ви́йти *(рідко* ви́скочити) сухи́м з води́ *див.* вихо́дити (35)
◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́ків, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)
Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку> *див.* іти́
◊ Не вихо́дити з горі́лки *див.* вихо́дити (38)
◊ Не вихо́дити (не схо́дити, не йти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* вихо́дити (43)
вихо́дить
◊ Ду́мка (ду́ма) не вихо́дить з голови́ *див.* ду́мка
◊ Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився *і т. ін.)* / вихо́дить (вилітає, вивітрюється *і т. ін.)* з голови́ *див.* хміль
ВИ́ХОДИТИ[1]
ви́ходити
◊ Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги *див.* вихо́джувати[1] (1)
ВИ́ЧИТАТИ
ви́читати
Вичи́тувати / ви́читати [свої́] годи́ни *див.* вичи́тувати (1)
ВИЧИ́ТУВАТИ
вичи́тувати
Вичи́тувати / ви́читати [свої́] годи́ни *див.* вичи́тувати (1)
ВИШУ́КУВАТИ
вишу́кувати
◊ [Тре́ба] вдень (се́ред бі́лого дня) з вогне́м [та ще] (зі сві́чкою, зі сві́тлом, при со́нці *і т. ін.)* [тако́го] шука́ти (вишу́кувати) / пошука́ти <Пошука́ти тако́го [тре́ба]> *див.* тре́ба[1]
ВИ́ЩЕ
ви́ще
◊ Ви́ще го́лову *див.* ви́ще (1)
◊ Вско́чити ви́ще халя́в *див.* вска́кувати (4)
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.)* / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.)* на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися
◊ Стоя́ти на го́лову (на бага́то голі́в) ви́ще *див.* стоя́ти
ВИ́ЩИЙ
ви́ща
Ви́ща вла́да *див.* вла́да (1)

ви́щий
◊ На го́лову ви́щий *див.* ви́щий (1)
ви́щі
Ви́щі ешело́ни вла́ди *див.* ешело́н
ВІВЦЯ́
вівцю́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [голо́дні] вовки́ на вівцю́ *див.* вовк (9)
ВІВЧА́РСТВО
вівча́рство
Грубово́вняне (грубово́вне, грубово́внове) вівча́рство *див.* вівча́рство (1)
ВІ́ДАТИ
ві́дає
◊ Бог *(рідко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.)*] [святи́й] зна́є (зна, ві́дає, ві́да) *див.* бог (13)
ВІДБЕРЕ́ЖНИЙ
відбере́жний
Відбере́жний ві́тер (вітере́ць) *див.* ві́тер (2)
ВІДБИВА́ТИСЯ
відбива́тися
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
ВІДБИ́ТИСЯ
відби́тися
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
◊ Відбі́гти (відби́тися) ро́зуму (глу́зду) *див.* відбі́гати (1)
ВІДБІ́ГАТИ
відбі́гати
◊ Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги *див.* вихо́джувати[1] (1)
ВІДБІ́ГТИ
відбі́гти
◊ Відбі́гти (відби́тися) ро́зуму (глу́зду) *див.* відбіга́ти (1)
ВІДВА́ЖИТИ
відва́жити
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ВІДВА́ЖУВАТИ
відва́жувати
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ВІДВЕРНУ́ТИ
відверну́ти
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)
ВІДВЕРТА́ТИ
відверта́ти
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)

ВІДВЕСТИ́
відвести́
◊ Відво́дити / відвести́ го́лос *див.* відво́дити (1)
◊ [І] го́лосу не відво́дити (не відтяга́ти) / не відвести́ (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відво́дити (6)
ВІДВІ́ЧНИЙ
відві́чна
◊ Ві́чна (відві́чна, стара́) істо́рія *див.* істо́рія
ВІДВО́ДИТИ
відво́дити
◊ Відво́дити / відвести́ го́лос *див.* відво́дити (1)
◊ [І] го́лосу не відво́дити (не відтяга́ти) / не відвести́ (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відво́дити (6)
ВІДВОЛІКА́ТИ
відволіка́ти
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)
ВІДВОЛІКТИ́
відволікти́
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)
ВІДГОДО́ВУВАТИ
відгодо́вувати
◊ Годува́ти *(рі́дко* відгодо́вувати) во́ші (во́шей, блі́х, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.) див.* годува́ти (9)
ВІДДАВА́ТИ
віддава́ти
Віддава́ти / відда́ти в солда́ти (у ві́йсько) *див.* віддава́ти (3)
Віддава́ти / відда́ти го́лос *див.* віддава́ти (4)
віддає́
◊ Па́хне (ві́є, тя́гне, віддає́ *і т. ін.)* пу́сткою *див.* па́хнути
ВІДДАВА́ТИСЯ
віддава́тися
◊ Віддава́тися / відда́тися на во́лю *див.* віддава́тися (3)
ВІ́ДДАЛЬ
ві́ддалі
◊ Трима́ти (держа́ти) на [пе́вній] відстані (ві́ддалі) *див.* трима́ти
ВІ́ДДАНІСТЬ
ві́дданість
Соба́ча ві́рність (ві́дданість) *див.* ві́рність (1)
ВІДДА́ННЯ́
відда́ння́
На ві́чне відда́ння́ *див.* відда́ння́ (1)
ВІДДА́ТИ
відда́ти
Віддава́ти / відда́ти в солда́ти (у ві́йсько) *див.* віддава́ти (3)
Віддава́ти / відда́ти го́лос *див.* віддава́ти (4)
◊ Дава́ти / да́ти (відда́ти) го́лову *(рі́дше* ру́ку) [відруба́ти (на відру́б, на відсі́к *і т. ін.)*] *див.* дава́ти

ВІДДА́ТИСЯ
відда́тися
◊ Віддава́тися / відда́тися на во́лю *див.* віддава́тися (3)
ВІДДИРА́ТИ
віддира́ти
◊ Віддира́ти гопака́ *див.* віддира́ти (1)
ВІ́ДДИХ
ві́ддих
◊ [Аж] забиває (спирає, захо́плює, запирає *і т. ін.)* / забило (спе́рло, захопило, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти
ВІ́ДЕНСЬКИЙ
ві́денська
Ві́денська гармо́нь *див.* гармо́нь (1)
ВІДЖИВА́ТИ
віджива́ти
Віджива́ти / віджи́ти своє́ (свій вік) *див.* віджива́ти (1)
ВІДЖИ́ТИ
віджи́ти
Віджива́ти / віджи́ти своє́ (свій вік) *див.* віджива́ти (1)
ВІДЗИВНИ́Й
відзивна́
△ Відкли́чна (відзивна́) гра́мота *див.* гра́мота[2] (4)
ВІДІБРА́ТИ
відібра́в
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.) див.* бог (7)
ВІДІГРАВА́ТИ
відіграва́ти
Відіграва́ти / відігра́ти м'яч (ша́йбу, гол *і т. ін.) див.* відіграва́ти (1)
ВІДІГРА́ТИ
відігра́ти
Відіграва́ти / відігра́ти м'яч (ша́йбу, гол *і т. ін.) див.* відіграва́ти (1)
ВІДІГРІВА́ТИ
відігріва́ти
◊ Відігрі́ти (ви́гріти, ви́годувати) / відігріва́ти змію́ (гадю́ку) бі́ля (ко́ло) [свого́] се́рця (за па́зухою) *див.* відігріва́ти (2)
ВІДІГРІ́ТИ
відігрі́ти
◊ Відігрі́ти (ви́гріти, ви́годувати) / відігріва́ти змію́ (гадю́ку) бі́ля (ко́ло) [свого́] се́рця (за па́зухою) *див.* відігріва́ти (2)
ВІДІЙТИ́
відійти́
◊ Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Відійти́ (відступи́ти) / відхо́дити (відступа́ти) в тінь *див.* відхо́дити (3)
◊ Відійти́ / відхо́дити від гріха́ *див.* відхо́дити (4)
◊ Відійти́ / відхо́дити в мину́ле (в істо́рію) *див.* відхо́дити (5)
◊ Відійти́ / відхо́дити у ца́рство небе́сне *див.* відхо́дити (6)
◊ Відійти́ (піти́) / відхо́дити (ітú) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)

◊ Відійти́ (піти́) / відхо́дити у ві́чність (у дові́чний сон) *див.* відхо́дити (8)
◊ Відлягти́ (відійти́, *рі́дко* відли́гнути) / відляга́ти (відхо́дити) від се́рця (від душі́, на се́рці, на душі́) *див.* відляга́ти (1)
◊ Відта́нути (відійти́) / відтава́ти (відхо́дити) се́рцем (душе́ю) *див.* відтава́ти (1)
Відхо́дити / відійти́ в забуття́ *див.* відхо́дити (1)
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / відійти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
◊ Іти́ (відхо́дити) / піти́ (відійти́) на спо́кій (на спочи́нок) *див.* іти́
відійшли́
За́шпори відійшли́ *див.* за́шпори
ВІДІРВА́ТИ
відірва́ти
◊ Відірва́ти (відкрути́ти) го́лову *див.* відрива́ти[1] (1)
◊ [Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати, *рі́дше* відтина́ти) / відірва́ти (відкра́яти, *рі́дше* відтя́ти) від се́рця (від се́бе) *див.* відрива́ти[1] (6)
ВІДКІЛЯ́
відкіля́
◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)
ВІДКІ́ЛЬ
відкі́ль
◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)
ВІДКЛИ́ЧНИЙ
відкли́чна
△ Відкли́чна (відзивна́) гра́мота *див.* гра́мота[2] (4)
ВІДКРА́ЮВАТИ
відкра́ювати
◊ [Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати, *рі́дше* відтина́ти) / відірва́ти (відкра́яти, *рі́дше* відтя́ти) від се́рця (від се́бе) *див.* відрива́ти[1] (6)
ВІДКРА́ЯТИ
відкра́яти
◊ [Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати, *рі́дше* відтина́ти) / відірва́ти (відкра́яти, *рі́дше* відтя́ти) від се́рця (від се́бе) *див.* відрива́ти[1] (6)
ВІДКРИВА́ТИ
відкрива́ти
Відкрива́ти (зніма́ти) / відкри́ти (зня́ти) вого́нь (пальбу́) *див.* відкрива́ти (4)
◊ Відкри́ти (відчини́ти) / відкрива́ти (відчиня́ти) две́рі *див.* відкрива́ти (17)
ВІДКРИ́ТИ
відкри́ти
Відкрива́ти (зніма́ти) / відкри́ти (зня́ти) вого́нь (пальбу́) *див.* відкрива́ти (4)
◊ Відкри́ти (відчини́ти) / відкрива́ти (відчиня́ти) две́рі *див.* відкрива́ти (17)
ВІДКРИ́ТИЙ
відкри́та
Відкри́та вода́ *див.* вода́ (2)
відкри́те
△ Відкри́те голосува́ння *див.* голосува́ння (1)

відкри́тий
◊ Відкри́тий [усім] вітра́м *див.* відкри́тий (1)
відкри́тим
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо
відкри́тими
◊ Гра з відкри́тими ко́зирями (ка́ртами) *див.* гра (8)
відкри́ті
◊ Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі *див.* ломи́тися
ВІДКРИ́ТО
відкри́то
◊ Відкри́то диви́тися / гля́нути у ві́чі *див.* диви́тися
ВІДКРУТИ́ТИ
відкрути́ти
◊ Відірва́ти (відкрути́ти) го́лову *див.* відрива́ти[1] (1)
ВІДЛИ́ГНУТИ
відли́гнути
◊ Відлягти́ (віді́йти́, *рідко* відли́гнути) / відляга́ти (відхо́дити) від се́рця (від душі́, на се́рці, на душі́) *див.* відляга́ти (1)
ВІДЛУЧА́ТИ
відлуча́ти
Відлуча́ти / відлучи́ти від груде́й *див.* відлуча́ти (1)
ВІДЛУЧИ́ТИ
відлучи́ти
Відлуча́ти / відлучи́ти від груде́й *див.* відлуча́ти (1)
ВІДЛЯГА́ТИ
відляга́ти
◊ Відлягти́ (віді́йти́, *рідко* відли́гнути) / відляга́ти (відхо́дити) від се́рця (від душі́, на се́рці, на душі́) *див.* відляга́ти (1)
ВІДЛЯГТИ́
відлягти́
◊ Відлягти́ (віді́йти́, *рідко* відли́гнути) / відляга́ти (відхо́дити) від се́рця (від душі́, на се́рці, на душі́) *див.* відляга́ти (1)
ВІДМАХНУ́ТИСЯ
відмахну́тися
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
ВІДМА́ХУВАТИСЯ
відма́хуватися
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
ВІДМИВА́ННЯ
відмива́ння
△ Відмива́ння [брудни́х] гро́шей (ко́штів) *див.* відмива́ння (1)
ВІДМИВА́ТИ
відмива́ти
△ Відмива́ти / відми́ти [брудні́] гро́ші (ко́шти) *див.* відмива́ти (1)
ВІДМИ́ТИ
відми́ти
△ Відмива́ти / відми́ти [брудні́] гро́ші (ко́шти) *див.* відмива́ти (1)
ВІДМІ́РИТИ
відмі́рити
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.*) / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.*) ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ВІДМІ́РЮВАТИ
відмі́рювати
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.*) / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.*) ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ВІДМІ́РЯТИ
відмі́ряти
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.*) / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.*) ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ВІДМІРЯ́ТИ
відміряти
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.*) / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.*) ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ВІДМОЛИ́ТИСЯ
відмоли́тися
◊ А́ні (ні) відхрести́тися, а́ні (ні) відмоли́тися *див.* відхре́щуватися (1)
ВІДНИ́НІ
відни́ні
◊ Відни́ні [й] дові́ку (*рідше* до гро́бу) *див.* відни́ні (1)
ВІДНО́СНИЙ
відно́сна
△ Відно́сна воло́гість пові́тря *див.* воло́гість (2)
ВІДНЯ́ТИ
відня́в
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.*) *див.* бог (7)
ВІДПЛИ́В
відпли́в
△ Відпли́в (відті́к) капіта́лу *див.* відпли́в (1)
◊ Відті́к (відпли́в, відтіка́ння) умі́в (мі́зків) *див.* відті́к (1)
ВІДПОВІДА́ТИ
відповіда́ти
◊ Відповіда́ти / відпові́сти́ голово́ю *див.* відповіда́ти (3)
ВІ́ДПОВІДЬ
ві́дповідь
Здобува́тися / здобу́тися на сло́во (на го́лос, на ві́дповідь *і т. ін.*) *див.* здобува́тися
ВІДПОВІ́СТИ́
відпові́сти́
◊ Відповіда́ти / відпові́сти́ голово́ю *див.* відповіда́ти (3)
ВІДПРА́ВИТИ
відпра́вити
Відправля́ти / відпра́вити у відста́вку *див.* відправля́ти (3)
ВІДПРАВЛЯ́ТИ
відправля́ти
Відправля́ти / відпра́вити у відста́вку *див.* відправля́ти (3)
ВІДПУСКА́ТИ
відпуска́ти
◊ Відпуска́ти / відпусти́ти га́йку (га́льма) *див.* відпуска́ти (4)
Відпуска́ти / відпусти́ти на во́лю *див.* відпуска́ти (1)
ВІДПУСТИ́ТИ
відпусти́ти
◊ Відпуска́ти / відпусти́ти га́йку (га́льма) *див.* відпуска́ти (4)
Відпуска́ти / відпусти́ти на во́лю *див.* відпуска́ти (1)
ВІДРИВА́ТИ[1]
відрива́ти
◊ [Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати, *рідше* відтина́ти) / відірва́ти (відкра́яти, *рідше* відтя́ти) від се́рця (від се́бе) *див.* відрива́ти[1] (6)
ВІДРУ́Б
відру́б
◊ Дава́ти / да́ти (відда́ти) го́лову (*рідше* ру́ку) [відруба́ти (на відру́б, на ві́дсік *і т. ін.*)] *див.* дава́ти
ВІДРУБА́ТИ
відруба́ти
◊ Дава́ти / да́ти (відда́ти) го́лову (*рідше* ру́ку) [відруба́ти (на відру́б, на ві́дсік *і т. ін.*)] *див.* дава́ти
ВІДСВЯТИ́ТИСЯ
відсвя́титься
◊ Вода́ не освя́титься (не відсвя́титься, не посвя́титься) *див.* вода́ (50)
◊ І вода́ відсвя́титься (освя́титься) *див.* вода́ (53)
ВІ́ДСИ
ві́дси
◊ Ні відсі́ль (*рідше* ні ві́дси) [і] ні відті́ль (*рідше* ні ві́дти) *див.* відсіля́ (1)
ВІ́ДСІК
ві́дсік
◊ Дава́ти / да́ти (відда́ти) го́лову (*рідше* ру́ку) [відруба́ти (на відру́б, на ві́дсік *і т. ін.*)] *див.* дава́ти
ВІДСІ́ЛЬ
відсі́ль
◊ [І] відті́ль і відсі́ль *див.* відтіля́ (1)
◊ Ні відсі́ль (*рідше* ні ві́дси) [і] ні відті́ль (*рідше* ні ві́дти) *див.* відсіля́ (1)
ВІДСЛУЖИ́ТИ
відслужи́ти
◊ Відслужи́ти своє́ (свою́ слу́жбу, свій вік) *див.* відслу́жувати (1)
ВІДСТА́ВКА
відста́вку
Відправля́ти / відпра́вити у відста́вку *див.* відправля́ти (3)
◊ Дава́ти / да́ти відста́вку *див.* дава́ти
Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку> *див.* іти́

відста́вці
○ У відста́вці *див.* відста́вка (1)
ВІДСТАВЛЯ́ТИ
відставля́ти
◊ Ду́ти губу́ *(зневажл.* мо́рду) <Відставля́ти губу́> *див.* ду́ти
ВІ́ДСТАНЬ
ві́дстані
На ві́дстані *див.* ві́дстань (1)
◊ На ві́дстані гарма́тного по́стрілу *див.* ві́дстань (2)
◊ Трима́ти (держа́ти) на [пе́вній] ві́дстані (ві́ддалі) *див.* трима́ти
ВІДСТІ́ЙНИЙ
відсті́йна
Відсті́йна вода́ *див.* вода́ (3)
ВІДСТІ́ЙНИК
відсті́йник
△ Втори́нний відсті́йник *див.* відсті́йник (1)
△ Двоя́русний відсті́йник *див.* відсті́йник (2)
△ Перви́нний відсті́йник *див.* відсті́йник (3)
ВІДСТОРО́НА
відсторо́ні
○ На відсторо́ні *див.* відсторо́на (1)
ВІДСТО́ЮВАТИ
відсто́ювати
◊ Відсто́ювати стояни́ *див.* відсто́ювати (2)
ВІДСТО́ЯНИЙ
відсто́яне
Відсто́яне молоко́ *див.* молоко́
ВІДСТОЯ́ТИ[1]
відстоя́ти
Відстоя́ти но́ги *див.* відсто́ювати (1)
ВІ́ДСТУП
ві́дступ
◊ Ві́дступ від само́го себе́ *див.* ві́дступ (2)
△ Ліри́чний ві́дступ *див.* ві́дступ (1)
ВІДСТУПА́ТИ
відступа́ти
◊ Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Віді́йти́ (відступи́ти) / відхо́дити (відступа́ти) в тінь *див.* відхо́дити (3)
Відступа́ти / відступи́ти від пра́вила (від поря́дку) *див.* відступа́ти (1)
ВІДСТУПА́ТИСЯ
відступа́тися
◊ Відступа́тися / відступи́тися від свого́ *див.* відступа́тися (2)
Відступа́тися / відступи́тися від свого́ сло́ва *див.* відступа́тися (1)
ВІДСТУПИ́ТИ
відступи́ти
◊ Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Віді́йти́ (відступи́ти) / відхо́дити (відступа́ти) в тінь *див.* відхо́дити (3)
Відступа́ти / відступи́ти від пра́вила (від поря́дку) *див.* відступа́ти (1)
ВІДСТУПИ́ТИСЯ
відступи́тися
◊ Відступа́тися / відступи́тися від свого́ *див.* відступа́тися (2)
Відступа́тися / відступи́тися від свого́ сло́ва *див.* відступа́тися (1)
ВІДСУВА́ТИ
відсува́ти
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ВІДСУВА́ТИСЯ
відсува́тися
◊ Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Відсува́тися / відсу́нутися наза́д *див.* відсува́тися (1)
ВІДСУ́НУТИ
відсу́нути
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ВІДСУ́НУТИСЯ
відсу́нутися
◊ Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Відсува́тися / відсу́нутися наза́д *див.* відсува́тися (1)
ВІДТАВА́ТИ
відтава́ти
◊ Відта́нути (віді́йти́) / відтава́ти (відхо́дити) се́рцем (душе́ю) *див.* відтава́ти (1)
ВІДТА́НУТИ
відта́ло
◊ Се́рце відта́ло *див.* се́рце
відта́нути
◊ Відта́нути (віді́йти́) / відтава́ти (відхо́дити) се́рцем (душе́ю) *див.* відтава́ти (1)
ВІДТАНЦЮВА́ТИ
відтанцюва́ти
Відтанцюва́ти но́ги *див.* відтанцьо́вувати (1)
ВІДТВО́РЕННЯ
відтво́рення
△ Відтво́рення приро́дних ресу́рсів *див.* відтво́рення (1)
△ Про́сте відтво́рення *див.* відтво́рення (2)
△ Розши́рене відтво́рення *див.* відтво́рення (3)
ВІДТВО́РЮВАЛЬНИЙ
відтво́рювальна
△ Відтво́рювальна ділянка *див.* діля́нка
відтво́рювальний
△ Відтво́рювальний цикл *див.* цикл
ВІ́ДТИ
ві́дти
◊ Ні відсі́ль *(рі́дше* ні ві́дси) [і] ні відті́ль *(рі́дше* ні ві́дти) *див.* відсіля́ (1)
◊ Туди́ й (та) наза́д (зві́дти, ві́дти) *див.* туди́
ВІДТИНА́ТИ
відтина́ти
◊ [Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати, *рі́дше* відтина́ти) / віді́рва́ти (відкра́яти, *рі́дше* відтя́ти) від се́рця (від се́бе) *див.* відрива́ти[1] (6)
ВІДТІ́К
відті́к
△ Відпли́в (відті́к) капіта́лу *див.* відпли́в (1)
◊ Відті́к (відпли́в, відтіка́ння) умі́в (мі́зків) *див.* відті́к (1)
ВІДТІКА́ННЯ
відтіка́ння
◊ Відті́к (відпли́в, відтіка́ння) умі́в (мі́зків) *див.* відті́к (1)
ВІДТІ́ЛЬ
відті́ль
◊ [І] відті́ль і відсі́ль *див.* відтіля́ (1)
◊ Ні відсі́ль *(рі́дше* ні ві́дси) [і] ні відті́ль *(рі́дше* ні ві́дти) *див.* відсіля́ (1)
ВІДТІСНИ́ТИ
відтісни́ти
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ВІДТІСНЯ́ТИ
відтісня́ти
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ВІДТОВКТИ́
відтовкти́
◊ Відтовкти́ бо́ки *див.* відтовкти́ (1)
ВІДТОПТА́ТИ
відтопта́ти
◊ Відтопта́ти ряст *див.* відто́птувати (1)
ВІДТУ́ЛИНА
відту́лина
△ О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина) *див.* запа́дина
ВІДТЯГА́ТИ[1]
відтяга́ти
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)
◊ Відтяга́ти / відтягти́ (відтягну́ти) час *див.* відтя́гувати (1)
◊ [І] го́лосу не відво́дити (не відтяга́ти) / не відвести́ (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відво́дити (6)
ВІДТЯГНУ́ТИ
відтя́гнеш
◊ [І] за ву́ха не відтя́гнеш (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відтя́гувати (2)
відтягну́ти
◊ Відтяга́ти / відтягти́ (відтягну́ти) час *див.* відтя́гувати (1)
◊ [І] го́лосу не відво́дити (не відтяга́ти) / не відвести́ (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відво́дити (6)
◊ [І] за ву́ха не відтя́гнеш (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відтя́гувати (2)
ВІДТЯГТИ́
відтя́гнеш
◊ [І] за ву́ха не відтя́гнеш (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відтя́гувати (2)

відтягти́
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)
◊ Відтяга́ти / відтягти́ (відтягну́ти) час *див.* відтя́гувати (1)
◊ [І] го́лосу не відво́дити (не відтяга́ти) / не відвести́ (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відво́дити (6)
◊ [І] за ву́ха не відтя́гнеш (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відтя́гувати (2)
ВІДТЯ́ГУВАЛЬНИЙ
відтя́гувальний
△ Відтяжни́й (відтя́гувальний) за́сіб *див.* за́сіб
ВІДТЯЖНИ́Й
відтяжни́й
△ Відтяжни́й (відтя́гувальний) за́сіб *див.* за́сіб
ВІДТЯ́ТИ
відтя́ти
◊ Відтя́ти пелену́ *див.* відтина́ти (1)
◊ [Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати, *рідше* відтина́ти) / відірва́ти (відкра́яти, *рідше* відтя́ти) від се́рця (від се́бе) *див.* відрива́ти[1] (6)
ВІДХИ́ЛЕННЯ
відхи́лення
△ Магні́тне відхи́лення *див.* відхи́лення (1)
ВІДХИЛИ́ТИ
відхили́ти
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)
ВІДХИЛЯ́ТИ
відхиля́ти
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)
ВІДХИЛЬНИ́Й
відхильна́
△ Девіа́нтна (відхильна́) поведі́нка *див.* поведі́нка
ВІДХІД
відхо́ді
На відхо́ді *див.* відхі́д (1)
ВІДХІДНИ́Й[1]
відхідни́й
△ Відхідни́й про́мисел *див.* про́мисел
відхідну́
◊ Співа́ти відхідну́ *див.* співа́ти
ВІДХО́ДИ
відхо́ди
△ Відхо́ди виробни́цтва *див.* відхо́ди (1)
△ Радіоакти́вні відхо́ди *див.* відхо́ди (2)
ВІДХО́ДИТИ
відхо́дити
◊ Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Віді́йти́ (відступи́ти) / відхо́дити (відступа́ти) в тінь *див.* відхо́дити (3)
◊ Віді́йти́ / відхо́дити від гріха́ *див.* відхо́дити (4)
◊ Віді́йти́ / відхо́дити в мину́ле (в істо́рію) *див.* відхо́дити (5)
◊ Віді́йти́ / відхо́дити у ца́рство небе́сне *див.* відхо́дити (6)
◊ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)
◊ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити у ві́чність (у дові́чний сон) *див.* відхо́дити (8)
◊ Відлягти́ (віді́йти́, *рідко* відли́гнути) / відляга́ти (відхо́дити) від се́рця (від душі́, на се́рці, на душі́) *див.* відляга́ти (1)
◊ Відта́нути (віді́йти́) / відтава́ти (відхо́дити) се́рцем (душе́ю) *див.* відтава́ти (1)
Відхо́дити / віді́йти́ в забуття́ *див.* відхо́дити (1)
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
◊ Іти́ (відхо́дити) / піти́ (віді́йти́) на спо́кій (на спочи́нок) *див.* іти́
ВІДХОДИ́ТИ
відходи́ти
◊ Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги *див.* вихо́джувати[1] (1)
ВІДХО́ЖИЙ
відхо́же
Відхо́же мі́сце *див.* мі́сце
ВІДХРЕСТИ́ТИСЯ
відхрести́тися
◊ А́ні (ні) відхрести́тися, а́ні (ні) відмоли́тися *див.* відхре́щуватися (1)
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
ВІДХРЕ́ЩУВАТИСЯ
відхре́щуватися
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
ВІДЦЕНТРО́ВИЙ
відцентро́ва
△ Відцентро́ва си́ла *див.* си́ла
відцентро́ві
△ Відцентро́ві не́рви *див.* нерв
ВІ́ДЧАЙ
ві́дчаї
Бу́ти у ві́дчаї *див.* бу́ти (29)
ві́дчай
Вкида́ти у ві́дчай (у ро́зпач) *див.* вкида́ти (2)
На ві́дчай [душі́] *див.* ві́дчай (2)
ві́дчаю
Дово́дити / довести́ до ві́дчаю *див.* дово́дити
З ві́дчаю *див.* ві́дчай (1)
ВІДЧЕ́П
відче́пі
◊ На відши́бі (на відче́пі) *див.* відши́б (1)
ВІДЧИ́НЕНИЙ
відчи́нені
◊ Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі *див.* ломи́тися
ВІДЧИНИ́ТИ
відчини́ти
◊ Відкри́ти (відчини́ти) / відкрива́ти (відчиня́ти) две́рі *див.* відкрива́ти (17)
ВІДЧИНЯ́ТИ
відчиня́ти
◊ Відкри́ти (відчини́ти) / відкрива́ти (відчиня́ти) две́рі *див.* відкрива́ти (17)
ВІДЧІ́П
відче́пі
◊ На відши́бі (на відче́пі) *див.* відши́б (1)
ВІДЧІПНИЙ
відчіпно́го
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] дава́ти / да́ти відчіпно́го *див.* дава́ти
ВІДЧУВА́ТИ
відчува́ти
◊ Відчува́ти (відчу́ти) пульс епо́хи *див.* відчува́ти (5)
Відчува́ти / відчу́ти себе́ *див.* відчува́ти (1)
Відчува́ти / відчу́ти себе́ люди́ною *див.* відчува́ти (3)
◊ Відчува́ти [всіє́ю свое́ю] шкі́рою *див* відчува́ти (6)
Відчува́ти (ма́ти) потре́бу *див.* відчува́ти (2)
Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти [за собо́ю] провину́ *див.* відчува́ти (4)
◊ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
◊ Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть) *див.* відчува́ти (7)
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) ніг [під собо́ю] *див.* чу́ти
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) *див.* чу́ти
◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти
◊ Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма *див.* чу́ти
ВІДЧУ́ЖЕННЯ
відчу́ження
△ Зо́на відчу́ження *див.* зо́на
△ Сму́га відчу́ження *див.* сму́га
ВІДЧУ́ТИ
відчу́ти
◊ Відчува́ти (відчу́ти) пульс епо́хи *див.* відчува́ти (5)
Відчува́ти / відчу́ти себе́ *див.* відчува́ти (1)
Відчува́ти / відчу́ти себе́ люди́ною *див.* відчува́ти (3)
Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти [за собо́ю] провину́ *див.* відчува́ти (4)
◊ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти
◊ Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма *див.* чу́ти
ВІДЧУТТЯ́
відчуття́
△ [Абсолю́тний] по́ріг відчуття́ *див.* по́ріг
△ Фанто́мне відчуття́ *див.* відчуття́ (1)

◊ Чуття́ (відчуття́, почуття́) лíктя *див.* чуття́

ВІДШИ́Б

відши́бі

◊ На відши́бі (на відче́пі) *див.* відши́б (1)

ВІ́ДЬМА

ві́дьма

Біла ві́дьма *див.* ві́дьма (1)

◊ Конотóпська ві́дьма *див.* ві́дьма (2)

ві́дьми

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ві́дьми вкра́ли *див.* ві́дьма (3)

ві́дьом

◊ Полюва́ння на ві́дьом *див.* полюва́ння

ВІ́ДЬМИН

ві́дьмина

△ Ві́дьмина мітла́ *див.* мітла́

ВІДЬÓМСЬКИЙ

відьóмське

Відьóмське (ді́дькове, íродове *і т. ін.)* кóдло *див.* кóдло

ВІ́ЖКА

ві́жка

◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] ві́жка (вож-жи́на) під хвіст попа́ла (потра́пила) *див.* ві́жки (2)

ві́жки

◊ Випуска́ти / ви́пустити ві́жки зі своїх рук *див.* випуска́ти (6)

◊ Ві́жки в рука́х *див.* ві́жки (1)

◊ Підбира́ти / підібра́ти ві́жки *див.* підбира́ти

◊ Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку *і т. ін.) див.* попуска́ти[1]

◊ Трима́ти (держа́ти) ві́жки в рука́х *див.* трима́ти

ВІ́ЖКИ

ві́жка

◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] ві́жка (вож-жи́на) під хвіст попа́ла (потра́пила) *див.* ві́жки (2)

ві́жки

◊ Випуска́ти / ви́пустити ві́жки зі своїх рук *див.* випуска́ти (6)

◊ Ві́жки в рука́х *див.* ві́жки (1)

◊ Підбира́ти / підібра́ти ві́жки *див.* підбира́ти

◊ Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку *і т. ін.) див.* попуска́ти[1]

◊ Трима́ти (держа́ти) ві́жки в рука́х *див.* трима́ти

ВІЗ

віз

Ве́ликий (Чума́цький) Віз *див.* віз (1)

Мали́й Віз *див.* віз (2)

вóза

◊ Доклáсти вóза *див.* доклада́ти

◊ П'я́те кóлесо до вóза (у вóзі, біля вóза *і т. ін.) див.* кóлесо

◊ Тягти́ (тягну́ти) вóза *див.* тягти́

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* п'я́те кóлесо до вóза (у вóзі) *див.* кóлесо

вози́

◊ Хоч вóзом вози́ *див.* вози́ти (3)

вóзі

◊ П'я́те кóлесо до вóза (у вóзі, біля вóза *і т. ін.), див.* кóлесо

◊ Сиді́ти на чужóму вóзі *див.* сиді́ти

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* п'я́те кóлесо до вóза (у вóзі) *див.* кóлесо

◊ Як снопíв на вóзі *див.* сніп

вóзом

◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти вóзом *див.* зачіпа́ти

◊ [І] конéм (на коні́, *рідко* вóзом) не об'ї́деш *див.* об'їжджа́ти[1]

◊ Хоч вóзом вози́ *див.* вози́ти (3)

◊ Хоч вóзом переї́дь *див.* переїжджа́ти

◊ Хоч вóзом (фі́рою) заїжджа́й *див.* заїжджа́ти[1]

ВІ́ЗА

ві́за

Дипломати́чна ві́за *див.* ві́за (1)

Ділова́ ві́за *див.* ві́за (2)

Електрóнна ві́за *див.* ві́за (3)

Імміграці́йна ві́за *див.* ві́за (4)

Проїзна́ (транзи́тна) ві́за *див.* ві́за (5)

Робóча ві́за *див.* ві́за (6)

Службóва ві́за *див.* ві́за (7)

Студе́нтська ві́за *див.* ві́за (8)

Туристи́чна ві́за *див.* ві́за (9)

Шенге́нська ві́за *див.* ві́за (10)

ВІЗИ́Р[2]

візи́р

Вели́кий візи́р *див.* візи́р[2] (1)

ВІЗИ́Т

візи́т

Візи́т ввічливості *див.* візи́т (1)

Нанóсити (роби́ти) / нанести́ (зроби́ти) візи́т *див.* нанóсити

ВІЗИ́ТНИЙ

візи́тна

Візи́тна ка́ртка *див.* ка́ртка

ВІЗНИ́К

візника́

Сі́дати / сі́сти на візника́ *див.* сі́дати

ВІЗÓК

візка́

◊ Підвезти́ візка́ *див.* підвóзити

візóк

Інвалі́дний візóк <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска> *див.* візóк (1)

ВІЇ

ві́ях

◊ Сльóзи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в óці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́

ВІ́ЙКОВИЙ

ві́йковий

△ Ві́йковий м'яз *див.* м'яз

ВІЙНА́

війна́

△ Валю́тна війна́ *див.* війна́ (8)

Вели́ка Вітчизня́на війна́ *див.* війна́ (1)

Визвóльна війна́ *див.* війна́ (2)

Вітчизня́на війна́ *див.* війна́ (3)

Грома́дянська війна́ *див.* війна́ (4)

Дру́га світова́ війна́ *див.* війна́ (5)

△ Економі́чна війна́ *див.* війна́ (9)

△ Інформаці́йна війна́ *див.* війна́ (10)

△ Колоні́альна війна́ *див.* війна́ (11)

△ Партиза́нська війна́ *див.* війна́ (12)

Пе́рша світова́ війна́ *див.* війна́ (6)

△ Повітря́на війна́ *див.* війна́ (13)

△ Превенти́вна війна́ *див.* війна́ (14)

Світова́ війна́ *див.* війна́ (7)

△ Тота́льна війна́ *див.* війна́ (15)

△ Холóдна війна́ *див.* війна́ (16)

△ Я́дерна війна́ *див.* війна́ (17)

війнóю

Іти́ / піти́ війнóю *див.* іти́

війну́

Розв'я́зувати / розв'яза́ти війну́ *див.* розв'я́зувати

Точи́ти війну́ *див.* точи́ти[1]

ВІЙНУ́ТИ

війну́ти

◊ Війну́ти (майну́ти) хвостóм *див.* війну́ти (1)

ВІ́ЙСЬКО

війська́

△ Вну́трішні війська́ *див.* ві́йсько (7)

△ Інжене́рні війська́ (части́ни) *див.* ві́йсько (8)

△ Раке́тні війська́ *див.* ві́йсько (9)

Розгорта́ти (розгóртувати) / розгорну́ти війська́ (фронт, збрóйні си́ли) *див.* розгорта́ти

△ Сухопу́тні війська́ *див.* ві́йсько (10)

△ Та́нкові війська́ *див.* ві́йсько (11)

ві́йсько

Віддава́ти / відда́ти в солда́ти (у ві́йсько) *див.* віддава́ти (3)

Ві́йсько Запорóзьке *див.* ві́йсько (1)

Ві́йсько Запорóзьке Низове́ *див.* ві́йсько (2)

Кварця́не ві́йсько *див.* ві́йсько (3)

Охóтне ві́йсько *див.* ві́йсько (4)

Реєстрóве ві́йсько *див.* ві́йсько (5)

Чорномóрське коза́цьке ві́йсько *див.* ві́йсько (6)

ВІЙСЬКÓВИЙ

військóва

△ Військóва пови́нність *див.* пови́нність

△ Військóва ра́да *див.* ра́да

△ Військóва спра́ва *див.* спра́ва[1]

△ Військóва таємни́ця *див.* таємни́ця

△ Військóва части́на *див.* части́на

△ Ді́йсна військóва слу́жба *див.* слу́жба

військóве

△ Військóве споря́дження *див.* споря́дження

військóвий

△ Військóвий коміса́р *див.* коміса́р

△ Військóвий комісаріа́т *див.* комісаріа́т

Військóвий óблік *див.* óблік

△ Військóвий óкруг *див.* óкруг

Військóвий уря́д *див.* у́ряд

військóві

△ Військóві посе́лення *див.* посе́лення

ВІЙСЬКÓВО-МОРСЬКИ́Й

військóво-морські́

Військóво-морські́ си́ли *див.* си́ла

ВІЙСЬКÓВО-ПОВІТРЯ́НИЙ

військóво-повітряні́

Військóво-повітряні́ си́ли *див.* си́ла

ВІЙСЬКÓВО-ПОЛЬОВИ́Й

військóво-польови́й

Військóво-польови́й суд *див.* суд

ВІЙСЬКÓВО-ПРОМИСЛÓВИЙ

військóво-промислóвий

Військóво-промислóвий кóмплекс *див.* кóмплекс

ВІЙТ

війт

Наказни́й війт *див.* війт (1)

ВІ́ЙЧАСТИЙ
ві́йчаста
△ Нічни́ця ві́йчаста *див.* нічни́ця[1]
ві́йчасте
△ Ві́йчасте ті́ло *див.* ті́ло
ві́йчасті
△ Ві́йчасті че́рви *див.* че́рви
ВІК
вік
Бальза́ківський вік *див.* вік (1)
Біологі́чний вік *див.* вік (2)
△ Бро́нзовий вік <Бро́нзова доба́> *див.* вік (11)
Віджива́ти / віджи́ти своє́ (свій вік) *див.* віджива́ти (1)
◊ Відслужи́ти своє́ (свою́ слу́жбу, свій вік) *див.* відслу́жувати (1)
△ Вік (епо́ха) Просві́тництва *див.* вік (12)
◊ Вік згорюва́ти *див.* згорюва́ти
Вік здивува́ти *див.* здивува́ти
◊ Вік калата́ти / скалата́ти *див.* калата́ти
◊ Вік (*рідко* віки́) вікува́ти / звікува́ти *див.* вікува́ти (1)
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
◊ Волочи́ти життя́ (вік, дні [за дня́ми]) *див.* волочи́ти (1)
◊ Дожива́ти / дожи́ти [свого́] ві́ку ([свій] вік) *див.* дожива́ти
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ (*рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати
◊ Загуби́ти (стра́тити) вік *див.* загу́блювати
◊ Заїда́ти / заї́сти вік *див.* заїда́ти
Закі́нчити життя́ (вік) *див.* закі́нчувати
△ Залі́зний вік <Залі́зна доба́> *див.* вік (13)
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.*) *див.* занапаща́ти
◊ Золоти́й вік *див.* вік (21)
△ Кам'яни́й вік <Кам'яна́ доба́> *див.* вік (14)
◊ Кінча́ти / кінчи́ти вік (життя́) *див.* кінча́ти
◊ Корота́ти вік (лі́та) *див.* корота́ти
◊ Мафусаї́лів вік *див.* вік (22)
△ Мі́дний вік <Мі́дна доба́> *див.* вік (15)
◊ На вік ві́кі́в <На віки́ вікі́в> *див.* вік (23)
△ Новокам'яни́й вік <Новокам'яна́ доба́> *див.* вік (16)
◊ Пережи́ти себе́ (свій вік) *див.* пережива́ти
◊ По́ки [й] ві́ку (вік, життя́ *і т. ін.*) *див.* вік (27)
Працезда́тний вік *див.* вік (3)
◊ Пха́ти вік (бі́ду, життя́) *див.* пха́ти
Фізіологі́чний вік *див.* вік (8)
Хронологі́чний вік *див.* вік (9)
◊ Ці́ла ві́чність <Ці́лий вік> *див.* ві́чність (2)
Шкільни́й вік <Шкільно́го ві́ку> *див.* вік (10)
віка́х
◊ У віка́х *див.* вік (28)
віки́
◊ Вік (*рідко* віки́) вікува́ти / звікува́ти *див.* вікува́ти (1)
◊ На вік вікі́в <На віки́ вікі́в> *див.* вік (23)
◊ На (по) віки ві́чні *див.* вік (25)
◊ По вікові́чні віки́ *див.* вік (26)
△ Сере́дні віки́ *див.* вік (17)
вікі́в
◊ Від вікі́в *див.* вік (18)
◊ До ско́ну вікі́в *див.* скін
◊ З сивини́ (*рідко* з сиви́зни́) вікі́в (століть) *див.* сивина́
◊ Із тьми вікі́в *див.* тьма[1]
◊ На вік вікі́в <На віки́ вікі́в> *див.* вік (23)
На зла́мі вікі́в (столі́ть, епо́х *і т. ін.*) *див.* злам
◊ Сивина́ вікі́в (столі́ть) *див.* сивина́
◊ Сяга́ти [своїм корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти
◊ У тьмі вікі́в *див.* тьма[1]
ві́ком
У пова́жнім (пова́жному) ві́ці <Пова́жного ві́ку> <Пова́жний ві́ком> *див.* вік (5)
У похи́лім (похи́лому) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (лі́тами)> *див.* вік (6)
У присто́йнім (присто́йному) ві́ці <Присто́йного ві́ку> <Присто́йний ві́ком> *див.* вік (7)
віку́
◊ Випада́ти / ви́пасти на віку́ *див.* випада́ти (6)
◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́ків, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
◊ Доби́ти ві́ку *див.* добива́ти
◊ До ві́ку [ві́чного] *див.* вік (19)
◊ Дожива́ти / дожи́ти [свого́] ві́ку ([свій] вік) *див.* дожива́ти
◊ До су́ду, до ві́ку (до су́ду-ві́ку) *див.* суд
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ (*рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати
◊ Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку *див.* зажива́ти[2]
◊ З ві́ку *див.* вік (20)
◊ З пре́дка (з пре́дка-ві́ку) *див.* пре́док
◊ На віку́ *див.* вік (24)
◊ На роду́ (*рідше* на віку́) напи́сано <На роду́ напи́саний> *див.* напи́саний
◊ На схи́лі (на схи́лку, на поко́ті) ві́ку (літ, життя́ *і т. ін.*) *див.* схил
◊ Поба́чити ві́ку *див.* поба́чити
◊ Позбавля́ти / позба́вити життя́ (ві́ку) *див.* позбавля́ти
◊ По́ки [й] ві́ку (вік, життя́ *і т. ін.*) *див.* вік (27)
◊ Раз на віку́ *див.* раз[1]
Сере́днього ві́ку *див.* вік (4)
◊ Три чи́сниці до сме́рті (до ві́ку) *див.* чи́сниця
У пова́жнім (пова́жному) ві́ці <Пова́жного ві́ку> <Пова́жний ві́ком> *див.* вік (5)
У похи́лім (похи́лому) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (лі́тами)> *див.* вік (6)
У присто́йнім (присто́йному) ві́ці <Присто́йного ві́ку> <Присто́йний ві́ком> *див.* вік (7)
Шкільни́й вік <Шкільно́го ві́ку> *див.* вік (10)
ві́ці
У пова́жнім (пова́жному) ві́ці <Пова́жного ві́ку> <Пова́жний ві́ком> *див.* вік (5)
У похи́лім (похи́лому) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (лі́тами)> *див.* вік (6)
У присто́йнім (присто́йному) ві́ці <Присто́йного ві́ку> <Присто́йний ві́ком> *див.* вік (7)
ВІКНО́
ві́кна
◊ Аж сті́ни (ві́кна, две́рі *і т. ін.*) дрижа́ть (трясу́ться) *див.* стіна́
◊ Ви́дивитися [всі] о́чі (*рідко* ві́кна) *див.* видивля́тися (1)
вікно́
Венеціа́нське (венеці́йське) вікно́ *див.* вікно́ (1)
Вікно́ (вітри́на) сати́ри *див.* вікно́ (2)
Напі́льне (запі́льне) вікно́ *див.* вікно́ (3)
◊ Проруба́ти (*рідко* проби́ти) вікно́ *див.* прору́бувати
Слухове́ вікно́ (віко́нце) *див.* вікно́ (4)
ВІКОВИ́Й
вікови́й
△ Вікови́й ценз *див.* ценз
ВІКОВІ́ЧНИЙ
вікові́чним
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти
вікові́чні
◊ По вікові́чні віки́ *див.* вік (26)
ВІКО́НЦЕ
віко́нце
Слухове́ вікно́ (віко́нце) *див.* вікно́ (4)
ВІКТИ́МНИЙ
вікти́мна
△ Вікти́мна поведі́нка *див.* поведі́нка
ВІКТО́РІЯ[1]
вікто́рія
△ Вікто́рія ре́гія <вікто́рія амазо́нська> *див.* вікто́рія[1] (1)
ВІКУВА́ТИ
вікува́ти
◊ Вік (*рідко* віки́) вікува́ти / звікува́ти *див.* вікува́ти (1)
ВІЛ[1]
віл
Шу́лий віл *див.* віл[1] (1)
◊ Як віл *див.* віл[1] (2)
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.*)] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в *див.* віл[1] (7)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) віл до бра́ги *див.* віл[1] (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) віл на рога́тину *див.* віл[1] (4)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) віл обу́ха (*рідко* пе́ред обу́хом) *див.* віл[1] (5)

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.*) [чо́рний] віл [у ярмі́] *див.* віл[1] (8)
вола́
◇ Вола́ б з'їв *див.* з'їда́ти
◇ Кулако́м вола́ вб'є *див.* убива́ти[1]
◇ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* ви́дува́ти) / зроби́ти (розду́ти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ (*рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
вола́м
◇ Вола́м (бика́м) хвости́ крути́ти *див.* крути́ти
вола́ми
◇ Як (мов, ніби *і т. ін.*) вола́ми *див.* віл[1] (6)
воло́ві
◇ Воло́ві ши́ю (ро́ги) скру́тить (мо́же скрути́ти) *див.* скру́чувати
ВІЛЬНИЙ
вільна
△ Вільна боротьба́ *див.* боротьба́ (1)
△ Вільна економі́чна зо́на *див.* зо́на
◇ Вільна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на
Вільна профе́сія *див.* профе́сія
△ Вільна терито́рія *див.* терито́рія
◇ Вільний птах <Вільна пта́ха (пта́шка, пти́ця)> *див.* птах
вільне
△ Вільне мі́сто *див.* мі́сто[1]
△ Вільне падіння *див.* падіння
◇ На [сві́же (чи́сте, *рідше* вільне)] повітря *див.* повітря
вільний
△ Білий (вільний) вірш *див.* вірш (1)
△ Вільний вугле́ць *див.* вугле́ць (2)
Вільний коза́к *див.* коза́к
◇ Вільний птах <Вільна пта́ха (пта́шка, пти́ця)> *див.* птах
Вільний слуха́ч *див.* слуха́ч
△ Вільний уда́р *див.* уда́р
Вільний худо́жник *див.* худо́жник
вільним
Вільним по́ковзом *див.* по́ковзом
За вільним на́ймом *див.* найм
вільні
△ Вільні впра́ви (ру́хи) *див.* впра́ва (1)
△ Вільні радика́ли *див.* радика́л[2]
◇ Ма́ти вільні ру́ки *див.* ма́ти[2]
вільного
△ Приско́рення вільного падіння *див.* приско́рення
вільної
◇ Не ба́чити вільної хвили́ни *див.* ба́чити (10)
вільному
◇ На [сві́жому (чи́стому, *рідше* вільному)] повітрі *див.* повітря
ВІЛЬНІСТЬ
вільностей
Велика ха́ртія вільностей *див.* ха́ртія
ВІЛЬНО
вільно
◇ Вільно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.*) зітхну́ти *див.* зітхну́ти
◇ Ди́хати / дихну́ти вільно *див.* ди́хати
◇ Ди́хатися / дихну́тися вільно (вільні́ше) *див.* ди́хатися
◇ [Як, мов, ніби *і т. ін.*] вільно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.*) зітхну́лося *див.* зітхну́тися
ВІН
він
◇ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.*) ти (він, вона́ *і т. ін.*) сказився (скис, зслиз *і т. ін.*) <Сказись (скисни, зслизни) ти> <Сказіться (скисніть, зслизніть) ви> *див.* сказитися
◇ Бода́й (щоб) ти (він, вона́ *і т. ін.*) ска́пав, як віск *див.* ска́пувати
◇ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.*) [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
◇ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.*)] нела́дний (*рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
◇ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.*) [собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися
◇ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.*) про́падом (*рідше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом (*рідше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
◇ Щоб він (ти, вона́ *і т. ін.*) лу́снув <Щоб вона́ [тобі, їй *і т. ін.*] лу́снула> *див.* лу́снути
◇ Що ти (він, вона́ *і т. ін.*) забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти
його́
◇ Алла́х його́ (тебе́, їх *і т. ін.*) знає *див.* алла́х (2)
◇ [А] щоб ти (ви, тебе́, його́, тобі, йому́ *і т. ін.*) *див.* ти
◇ Бий (бери́, труси́) / поби́й тебе́ (його́, її *і т. ін.*) тря́сця *див.* би́ти (17)
◇ Бий / поби́й тебе́ (його́, її *і т. ін.*) лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.*) *див.* би́ти (19)
◇ Бий / поби́й тебе́ (його́, її *і т. ін.*) си́ла Бо́жа *див.* би́ти (20)
◇ Біс (кат, чорт) би його́ (тебе́, її *і т. ін.*) взяв *див.* біс[1] (3)
◇ Бог (*рідко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.*)] [святи́й] знає (зна, відає, віда) *див.* бог (13)
◇ Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її *і т. ін.*) взяла́ лиха́ годи́на <Взяла́ б його́ (тебе́, її *і т. ін.*) лиха́ годи́на> *див.* годи́на[1] (9)
Бо́же (Го́споди) [тебе́ (мене́, його́ *і т. ін.*)] спаси́ *див.* спаса́ти[2]
◇ Ви́йти / вихо́дити на моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.*) *див.* вихо́дити (21)
◇ Враг його́ (її, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері *див.* враг (3)
◇ Враг його́ (тебе́, їх *і т. ін.*) бери́ *див.* враг (1)
◇ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її, їх *і т. ін.*) [ма́тір (ду́шу)] знає (зна) <Нечи́ста його́ (її, їх *і т. ін.*) ма́ти знає (зна)> *див.* враг (2)
◇ Госпо́дь (святи́й, хто *і т. ін.*) [його́] розбере́ *див.* госпо́дь (1)
◇ Грім би тебе́ (його́, її *і т. ін.*) вда́рив (побив, прибив, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)
◇ Де на́ше (ва́ше, його́ *і т. ін.*) не пропада́ло (*рідше* не пропада́є) *див.* наш
◇ Ді́дько б його́ (тебе́, її *і т. ін.*) взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її *і т. ін.*) ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько
◇ Дій його́ ма́тері *див.* ді́яти
◇ Дій його́ че́сті *див.* ді́яти
◇ Ді́ло твоє́ (його́, ва́ше *і т. ін.*) <Спра́ва (річ) твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.*) > *див.* ді́ло
◇ Зна́ю (зна́ємо) вас (його́, тебе́ *і т. ін.*) *див.* зна́ти
◇ З чим його́ (її) їдя́ть *див.* ї́мсти
◇ Ї́дять його́ (її, тебе́ *і т. ін.*) му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха
◇ Кат його́ (її, їх *і т. ін.*) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
◇ Кат його́ (тебе́, її *і т. ін.*) [ба́тька (го́лову)] знає (зна) *див.* кат
◇ Ли́хо (біда́, лиха́ годи́на) його́ (її, їх *і т. ін.*) знає *див.* ли́хо[1]
◇ Мара́ його́ (її, їх *і т. ін.*) знає *див.* мара́
◇ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її, ї́хній *і т. ін.*) кові́нька (ко́рінь) *див.* кові́нька
○ Ми́мо (поми́мо) моє́ї (своє́ї, його́ *і т. ін.*) во́лі *див.* во́ля (4)
◇ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.*) ді́ло сторона́ (*рідко* збо́ку) *див.* ді́ло
◇ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.*) [було́] зве́рху *див.* мій
◇ Моро́ка [його́] знає *див.* моро́ка
◇ Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.*) во́ля во́лить *див.* во́ля (8)
◇ На моє́ (його́, її *і т. ін.*) о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.*) о́чі> *див.* о́ко[1]
◇ Не ва́ша (твоя́, його́ *і т. ін.*) спра́ва <Не ва́ше (твоє́, його́ *і т. ін.*) ді́ло> *див.* спра́ва[1]
◇ Не взяв його́ (її, їх *і т. ін.*) враг *див.* враг (4)
◇ Не в [мої́х (його́, її *і т. ін.*)] пра́вилах *див.* пра́вило
◇ Не його́ (її, на́ша *і т. ін.*) си́ла *див.* си́ла
◇ Не по його́ (по її, *рідко* по йому́) *див.* він (1)
◇ Не твій (його́, ваш *і т. ін.*) кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.*) хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт
◇ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.*) ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло
◇ Не узя́в його́ (її, їх *і т. ін.*) біс (кат, чорт) *див.* біс[1] (13)
◇ Нечи́стий би його́ взяв *див.* нечи́стий
◇ Ну його́ (її, їх *і т. ін.*) *див.* він (2)
◇ Поги́бель його́ знає *див.* поги́бель
Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́ *і т. ін.*) бо́ці <Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.*) пра́вда> *див.* пра́вда
◇ Розі́пни́ (розпни́) його́ (її)! *див.* розпина́ти[1]
Свої́м (його́, її *і т. ін.*) ро́бом роби́ти *див.* роби́ти
◇ Святи́й [його́] знає *див.* святи́й
◇ Так його́ (її, їх)! *див.* так

◊ Тільки й твого́ (його́, ва́шого *і т. ін.)* *див.* твій

◊ Тря́сця його́ (твоїй, їхній *і т. ін.)* ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця

◊ У всій [своїй, його́ *і т. ін.*] наготі́ *див.* нагота́

У всій [своїй (його́)] повноті́ <З найбільшою [усіє́ю (своє́ю, його́)] повното́ю> *див.* повнота́

Утра́пити зроби́ти по його́ (її, їх) *див.* утрапля́ти

◊ Хай (неха́й) [би] йому́ (їй, тобі́ *і т. ін.)* грець (хрін) <Грець його́> *див.* грець[2] (8)

◊ Хрін його́ (тебе́, її *і т. ін.)* зна́є *див.* хрін

◊ Хто [ж] [його́ (тебе́, її *і т. ін.)*] зна́є (зна) *див.* хто[1]

◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́є (зна) <Чорти́ (біси) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт

◊ Чорт (біс) [його́ (її, вас *і т. ін.)*] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.) див.* чорт

◊ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] зна́є (зна) *див.* чорт

◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.)*] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.)* забери́> *див.* чума́

◊ Шука́й його́ *див.* шука́ти

◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.)* тебе́ (його́, її *і т. ін.)* му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* горобці́ подзьо́бали *див.* горобе́ць (4)

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* на ку́сники порва́ло *див.* порва́ти[1]

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* правце́м ви́правило! *див.* виправля́ти (2)

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́тряхта по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́

◊ Як [його́ (тут)] бу́ти? *див.* бу́ти (115)

йому́

◊ [А] щоб ти (ви, тебе́, його́, тобі́, йому́ *і т. ін.) див.* ти

◊ Бог тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* суддя́ *див.* бог (15)

◊ Де вже тобі́ (йому́, їй *і т. ін.) див.* де[2]

◊ Ді́дько (чорт) [йому́ (їй, їм *і т. ін.)*] ра́дий (рад) *див.* ді́дько

◊ Куди́ [вже] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.) див.* куди́

◊ Не по його́ (по її, *рідко* по йому́) *див.* він (1)

◊ [Неха́й] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* оси́на *див.* оси́на

◊ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.)* [собі́] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися

◊ Неха́й (хай) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* [лихи́й] прасу́нок! *див.* прасу́нок

◊ Нівро́ку йому́ (їй, вам *і т. ін.) див.* нівро́ку

Ні́чого йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* уді́яти

◊ Охо́та тобі́ (йому́, вам *і т. ін.) див.* охо́та[1]

◊ Плюва́ти мені́ (йому́, їм *і т. ін.) див.* плюва́ти

◊ Ті́пу́н (пи́поть, чиря́к) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* на язи́к (на язика́) *див.* тіпу́н

◊ Тря́сця йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* в печінки́ (в печі́нку, в пуп, в бік *і т. ін.) див.* тря́сця

◊ Хай [би] йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* тря́сця <Тря́сця б на те́бе> *див.* тря́сця

◊ Хай *(заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* зга́дуватися

◊ Хай йому́ (їй, їм *і т. ін.)* враг *див.* враг (5)

◊ Хай (неха́й) [би] йому́ (їй, тобі́ *і т. ін.)* грець (хрін) <Грець його́> *див.* грець[2] (8)

◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* всячи́на (аби́що) *див.* всячи́на (2)

◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* цур *див.* цур

◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* чорт (сім чорті́в, біс, га́спид *і т. ін.) див.* чорт

◊ Хай (неха́й) йому́ (їм, на нього, на вас *і т. ін.)* ха́лепа *див.* ха́лепа

◊ Хіба́ [ж] (чи) [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*] повила́зило *див.* повила́зити

◊ Хоч ти йому́ (їй, їм *і т. ін.)* що *див.* що[1]

◊ Цур тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.)* [та (і)] пек [тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.)*] *див.* цур

◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* [було́] пу́сто! <Хай тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* [бу́де] пу́сто!> *див.* пу́сто

◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* повила́зило <Повила́зило б тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*> *див.* повила́зити

◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.)* йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка

◊ Щоб [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*] ди́хати не дало́ *див.* дава́ти

◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* з води́ й [з] роси́ йшло <З роси́ та з води́ [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*]> *див.* іти́

◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* попри́щило *див.* поприщи́ти

◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* провали́тися *див.* прова́люватися

◊ Що [ж ти] [йому́ (їй, вам *і т. ін.)*] зро́биш *див.* зроби́ти

Що мені́ (тобі́, йому́ *і т. ін.) див.* що[1]

◊ Що тобі́ (мені́, йому́ *і т. ін.)* до то́го *див.* той

ним

◊ Алла́х з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* алла́х (1)

◊ Біс (чорт, ді́дько, кат) із ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* біс[1] (6)

◊ Бог (Христо́с) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* бог (16)

◊ Грець (холе́ра, хрін) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.), див.* грець[2] (3)

◊ І́же з ним (з ни́ми) *див.* і́же

◊ Неха́й (хай) за ним (за не́ю, за ва́ми *і т. ін.)* земля́ про́падом *див.* земля́

Ні́чого йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* уді́яти

◊ Христо́с з тобо́ю (з ва́ми, з ним *і т. ін.) див.* христо́с

◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.) див.* хто[1]

ньо́го

◊ Бода́й на те́бе (на нього, на не́ї *і т. ін.)* тря́сця й боля́чка *див.* тря́сця

◊ Не до те́бе (до нього, до не́ї *і т. ін.)* п'є́ться (п'ють) *див.* пи́тися

◊ Хай (неха́й) йому́ (їм, на нього, на вас *і т. ін.)* ха́лепа *див.* ха́лепа

◊ Що для ме́не (для те́бе, для нього *і т. ін.) див.* що[1]

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на те́бе (на ме́не, на нього́ *і т. ін.)* ши́тий *див.* ши́тий

ВІНЕ́ЦЬ

віне́ць

◊ Вести́ / повести́ до вінця́ (під віне́ць, до шлю́бу) *див.* вести́ (20)

◊ Взя́ти ца́рський (королі́вський, князі́вський *і т. ін.)* віне́ць *див.* узя́ти

Віне́ць життя́ *див.* віне́ць (1)

◊ Віне́ць творі́ння (Бо́жого створі́ння, приро́ди *і т. ін.) див.* віне́ць (2)

◊ Ла́вро́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (2)

◊ Підво́дити / підвести́ під віне́ць *див.* підво́дити

◊ Става́ти / ста́ти під [шлю́бний] віне́ць <Стоя́ти / постоя́ти під вінце́м> *див.* става́ти

◊ Терно́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (3)

вінце́м

◊ Става́ти / ста́ти під [шлю́бний] віне́ць <Стоя́ти / постоя́ти під вінце́м> *див.* става́ти

вінця́

◊ Вести́ / повести́ до вінця́ (під віне́ць, до шлю́бу) *див.* вести́ (20)

◊ Іти́ / піти́ до вінця́ *див.* іти́

ВІ́НИК

ві́ник

◊ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.) див.* обла́мувати[1]

◊ Під ві́ник (під ві́ничок) *див.* ві́ник (2)

ві́ника

◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, рі́зок, нагаї́в *і т. ін.) див.* скуштува́ти

ві́ників

◊ До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)

ві́ником

◊ Почеса́ти бере́зовим ві́ником *див.* почеса́ти

◊ Хоч ві́ником мети́ *див.* мести́

ВІ́НИЧОК

ві́ничок

◊ Під ві́ник (під ві́ничок) *див.* ві́ник (2)

ВІНО́К

вінка́

◇ Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати

вінку́

◇ Як у віно́чку (у вінку́) *див.* віно́чок (1)

віно́к

△ Віно́к соне́тів *див.* віно́к (1)

◇ Забра́ти (зірва́ти, зня́ти *і т. ін.*) віно́к *див.* забира́ти

◇ Ла́вро́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (2)

◇ Носи́ти віно́к *див.* носи́ти

◇ Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати

◇ Терно́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (3)

ВІНО́ЧОК

віно́чку

◇ Як у віно́чку (у вінку́) *див.* віно́чок (1)

ВІ́НЦЕ

ві́нця

◇ Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́ти

◇ Перелива́тися / перели́тися че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́тися

◇ По [са́мі] ві́нця *див.* ві́нця (1)

ВІ́НЦЯ

ві́нця

◇ Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́ти

◇ Перелива́тися / перели́тися че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́тися

◇ По [са́мі] ві́нця *див.* ві́нця (1)

ВІНЧА́ТИ

вінча́ти

◇ Увінчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами *див.* увінчувати

ВІ́РА[1]

ві́ра

Ві́ра в люди́ну (в людей́) *див.* ві́ра[1] (1)

ві́ри

◇ Без ві́ри і че́сті <Без че́сті і ві́ри> *див.* ві́ра[1] (2)

◇ Бі́сової ві́ри *див.* ві́ра[1] (3)

◇ Ві́ри не йме́ться *див.* ві́ра[1] (4)

◇ Йня́ти (дійма́ти) / пійня́ти (пойня́ти, дійня́ти) ві́ри *див.* йня́ти

◇ Си́мвол ві́ри *див.* си́мвол

ві́рою

◇ Ві́рою і пра́вдою *див.* ві́ра[1] (5)

ві́ру

◇ Вво́дити / ввести́ у ві́ру (в хрест) *див.* вво́дити (12)

◇ Дава́ти / да́ти ві́ру *див.* дава́ти

◇ На ві́ру *див.* ві́ра[1] (6)

Прийма́ти / прийня́ти на ві́ру *див.* прийма́ти

ВІ́РА[3]

ві́ра

△ Ди́ка ві́ра *див.* ві́ра[3] (1)

ВІ́РИТИ

ві́рити

Ві́рити у [щасли́ву] зі́рку (зо́рю) *див.* ві́рити (1)

◇ Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] ву́хам ([своє́му (вла́сному)] слу́ху) *див.* ві́рити (3)

◇ Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] оча́м *див.* ві́рити (4)

ві́рить

◇ Сам собі́ не ві́рить / не пові́рить *див.* сам

ві́рте

Ві́рте / пові́рте [моє́му] сло́ву *див.* ві́рити (2)

ВІ́РНИЙ

ві́рна

Види́ма (ві́рна, *рідко* видю́ща, видю́ча) смерть *див.* смерть

ві́рне

◇ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко[1]

◇ Ві́рне се́рце *див.* се́рце

ві́рний

◇ Виво́дити / ви́вести на путь пра́ведну (*рідше на ві́рний шлях*) *див.* виво́дити[1] (11)

◇ Ві́рний собі́ *див.* ві́рний (1)

◇ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.*) / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.*) на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.*) доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.*) шлях) *див.* наставля́ти[2]

ві́рну

◇ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.*) / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.*) на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.*) доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.*) шлях) *див.* наставля́ти[2]

ВІ́РНІСТЬ

ві́рність

Присяга́ти / присягну́ти (присягти́) на ві́рність *див.* присяга́ти

Соба́ча ві́рність (ві́дданість) *див.* ві́рність (1)

ВІРТУА́ЛЬНИЙ

віртуа́льна

△ Віртуа́льна реа́льність *див.* реа́льність

віртуа́льний

Віртуа́льний світ *див.* світ[2]

ВІ́РУС

ві́рус

△ Ві́рус імунодефіци́ту люди́ни *див.* ві́рус (1)

ВІ́РЧИЙ

ві́рча

△ Ві́рча гра́мота *див.* гра́мота[2] (5)

ВІРШ

вірш

△ Бі́лий (ві́льний) вірш *див.* вірш (1)

△ Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш> *див.* віршува́ння (1)

△ Силабі́чне віршува́ння <Силабі́чний вірш> *див.* віршува́ння (2)

△ Сила́бо-тоні́чне віршува́ння <Сила́бо-тоні́чний вірш> *див.* віршува́ння (3)

△ Тоні́чне віршува́ння <Тоні́чний вірш> *див.* віршува́ння (4)

ВІРШОВИ́Й

віршови́й

△ Віршови́й ро́змір *див.* ро́змір

ВІРШУВА́ННЯ

віршува́ння

△ Метри́чне віршува́ння <Метри́чний вірш> *див.* віршува́ння (1)

△ Силабі́чне віршува́ння <Силабі́чний вірш> *див.* віршува́ння (2)

△ Сила́бо-тоні́чне віршува́ння <Сила́бо-тоні́чний вірш> *див.* віршува́ння (3)

△ Тоні́чне віршува́ння <Тоні́чний вірш> *див.* віршува́ння (4)

ВІРЬО́ВКА

вірьо́вки

◇ Ви́ти ли́нви (моту́зки, вірьо́вки) *див.* ви́ти[2] (1)

вірьо́вці

◇ Як цу́цик на вірьо́вці (на це́пу, на ланцюгу́ *і т. ін.*) *див.* цу́цик

ВІ́СІМКА

ві́сімка

Вели́ка ві́сімка *див.* ві́сімка (1)

ВІСІМКО́ВИЙ

вісімко́ва

△ Вісімко́ва систе́ма чи́слення *див.* систе́ма

ВІСІМНА́ДЦЯТИЙ

вісімна́дцятий

◇ [Як] ту́ман вісімна́дцятий (безпросві́тний) *див.* ту́ман

ВІСК

віск

◇ Бода́й (щоб) ти (він, вона́ *і т. ін.*) скáпав, як віск *див.* скáпувати

◇ Та́нути / ста́нути як (мов, ні́би *і т. ін.*) сві́чка (віск [на со́нці]) *див.* та́нути

◇ Як віск *див.* віск (1)

во́ском

◇ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1]

во́ску

◇ Вилива́ти з во́ску [тала́н-до́лю] *див.* вилива́ти (6)

◇ Се́рце з во́ску *див.* се́рце

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з во́ску (*рідко* з гі́псу) ви́ліплений (злі́плений) *див.* ви́ліплений (1)

ВІСЛЮ́К

віслю́к

◇ Бурида́нів осе́л (віслю́к) *див.* осе́л

ВІ́СПА

ві́спа

△ Вітряна́ ві́спа *див.* ві́спа (1)

△ Натура́льна (чо́рна) ві́спа *див.* ві́спа (2)

ВІСПЯ́НИЙ

віспя́ний

△ Детри́т віспя́ний *див.* детри́т

ВІ́СТКА

ві́стки

◇ Ні чу́тки [ні ві́стки (ні зві́стки)] <Ні ві́стки (ні зві́стки) ні чу́тки> *див.* чу́тка

ві́стку

Дава́ти (подава́ти) / да́ти (пода́ти) вість (ві́стку) *див.* дава́ти

ВІ́СТРЯ

ві́стрі

◇ Бу́ти на ві́стрі *див.* бу́ти (68)

◇ На ві́стрі ножа́ *див.* ві́стря (1)

ВІСТЬ
вісті
Без вісті пропáсти (зни́кнути) *див.* пропадáти
◊ Ні (áні) слу́ху ні (áні) ду́ху (*рідко* ні вісті) *див.* слух
Остáнні вісті *див.* вість (2)
Пускáти (сíяти) / пусти́ти [недóбру] слáву (недóбрі вісті) *див.* пускáти
вість
Благá вість (звíстка) *див.* вість (1)
Давáти (подавáти) / дáти (подáти) вість (вíстку) *див.* давáти
ВІСЦЕРОГÉННИЙ
вісцерогéнна
△ Вісцерогéнна потрéба *див.* потрéба
ВІСЬ
вісь
△ Вісь координáт *див.* вісь (1)
△ Вісь обертáння *див.* вісь (2)
△ Вісь світу *див.* вісь (3)
△ Земнá вісь <Вісь обертáння Землí> *див.* вісь (4)
ВІТÁЛЬНИЙ[1]
вітáльне
Вітáльне слóво *див.* слóво
ВІТÁЛЬНИЙ[2]
вітáльна
△ Вітáльна статисти́ка *див.* статисти́ка
ВІТÁННЯ
вітáння
Слáти (посилáти, передавáти, переказу́вати, присилáти) / послáти (передáти, переказáти, прислáти) вітáння (привíт, поклíн *і т. ін.*) *див.* слáти[1]
ВІТЕР
вітер
△ Брáмсельний вітер *див.* вітер (7)
Верхови́й вітер *див.* вітер (1)
◊ Викидáти / ви́кинути на вітер *див.* викидáти (6)
Відберéжний вітер (вітерéць) *див.* вітер (2)
Вітер [політи́чних] перемíн (змін) *див.* вітер (3)
◊ Вітер у головí [грáє (віє, сви́ще, посви́стує *і т. ін.*)] <Вітру [в головí] багáто> *див.* вітер (9)
◊ Вітер у кишéнях (у кишéні, по кишéнях) [свисти́ть (гуля́є, віє *і т. ін.*)] *див.* вітер (10)
◊ Ганя́ти вітер по ву́лицях (по світу) *див.* ганя́ти (3)
Горíшній вітер *див.* вітер (4)
◊ За хвіст та на сóнце (на вітер) *див.* хвіст
◊ Звідки (звідкíль, звідкіля́, відкíль, відкіля́) вітер [віє (дме)] *див.* вітер (12)
◊ Ки́дати (випускáти) / ки́нути (ви́пустити) словá на вітер *див.* ки́дати
◊ Ки́дати (розкидáти) / ки́нути (розки́нути) на вітер *див.* ки́дати
◊ Куди́ вітер віє (дме) *див.* вітер (13)
◊ На вітер *див.* вітер (14)
Нáскрізний вітер *див.* вітер (5)
Низови́й вітер *див.* вітер (6)
◊ Повія́в нови́й (свíжий) вітер (вітерéць) <Повія́ло нови́м (свíжим) вітром (вітерцéм) *безос.*> *див.* вітер (18)
◊ Пускáти / пусти́ти на вітер *див.* пускáти
◊ Пусти́й вітер *див.* вітер (19)
◊ Свíжий вітер *див.* вітер (20)
△ Сóнячний вітер *див.* вітер (8)
вітра
◊ Шукáти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пiймáти) вітра в пóлі *див.* шукáти
вітрáм
◊ Відкри́тий [усíм] вітрáм *див.* відкри́тий (1)
вітрáми
◊ Під сімомá вітрáми *див.* вітер (16)
◊ Яки́м вітром (яки́ми вітрáми) [принеслó (занеслó)]? <Які вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* вітер (21)
вітри
◊ Іди́ [собí] на всі чоти́ри вітри (на чоти́ри бóки) *див.* іти́
◊ Лови́ти вітри́ *див.* лови́ти
◊ На [всі] чоти́ри вітри *див.* вітер (15)
◊ Під три вітри́ *див.* вітер (17)
Пускáти вітри́ *див.* пускáти
◊ Світ на всі чоти́ри вітри *див.* світ[1]
◊ Яки́м вітром (яки́ми вітрáми) [принеслó (занеслó)]? <Які вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* вітер (21)
вітрі
◊ Будувáти золоті зáмки на вітрі *див.* будувáти (1)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) оси́ка на вітрі *див.* оси́ка
вітрів
△ Рóза вітрів *див.* рóза
вітром
◊ Вітром обгорóджений *див.* обгорóджений
◊ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за вітром] *і т. ін.*) <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти
◊ З вітерцéм (з вітром) *див.* вітерéць (1)
◊ Íншим (не тим) вітром повія́ло *див.* повія́ти
◊ Підби́тий (підши́тий) вітром *див.* підби́тий
◊ Піти́ (збíгти) за вітром (по вітру, за водóю) *див.* піти́
◊ Повія́в нови́й (свíжий) вітер (вітерéць) <Повія́ло нови́м (свíжим) вітром (вітерцéм) *безос.*> *див.* вітер (18)
◊ Повія́ло холóдним вітром *див.* повія́ти
◊ Пусти́ти [з] ди́мом ([з] вогнéм, з вітром і ди́мом) *див.* пускáти
◊ Пусти́ти (розвія́ти) за вітром *див.* пускáти
◊ Рознóситися / рознести́ся за вітром *див.* рознóситися
◊ Розпускáти / розпусти́ти за вітром (по вітру) *див.* розпускáти
◊ Тримáти (держáти) ніс (нóса) за вітром (по вітру) *див.* тримáти
◊ Яки́м вітром (яки́ми вітрáми) [принеслó (занеслó)]? <Які вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* вітер (21)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) вітром здýло (змелó, здмухну́ло, розвія́ло) *див.* здувáти
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) вітром перенеслó *див.* перенóсити
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.*)] полетíти за (із) вітром *див.* полетíти
вітру
◊ Вали́тися (пáдати, *рідше* хили́тися) від вітру *див.* вали́тися[1] (3)
◊ Вітер у головí [грáє (віє, сви́ще, посви́стує *і т. ін.*)] <Вітру [в головí] багáто> *див.* вітер (9)
◊ До вітру *див.* вітер (11)
◊ Ду́ти (дму́хати) прóти вітру *див.* ду́ти
◊ Піти́ (збíгти) за вітром (по вітру, за водóю) *див.* піти́
◊ Розпускáти / розпусти́ти за вітром (по вітру) *див.* розпускáти
◊ Розсипáтися від вітру *див.* розсипáтися
◊ Тримáти (держáти) ніс (нóса) за вітром (по вітру) *див.* тримáти
ВІТЕРÉЦЬ
вітерéць
Відберéжний вітер (вітерéць) *див.* вітер (2)
◊ Повія́в нови́й (свíжий) вітер (вітерéць) <Повія́ло нови́м (свíжим) вітром (вітерцéм) *безос.*> *див.* вітер (18)
вітерцéм
◊ З вітерцéм (з вітром) *див.* вітерéць (1)
◊ Повія́в нови́й (свíжий) вітер (вітерéць) <Повія́ло нови́м (свíжим) вітром (вітерцéм) *безос.*> *див.* вітер (18)
ВІТІВ
вітова
△ Вітова хворóба *див.* хворóба
ВІТРИ́ЛО[1]
вітри́л
◊ Без кермá і [без] вітри́л *див.* кермó
◊ Ні кермá ні вітри́л *див.* кермó
Прибавля́ти / прибáвити вітри́л *див.* прибавля́ти
ВІТРИ́ЛЬНИЙ[1]
вітри́льний
Вітри́льний спорт *див.* спорт
ВІТРИ́НА
вітри́на
Вікнó (вітри́на) сати́ри *див.* вікнó (2)
ВІТРОВИ́Й
вітровé
△ Вітровé скло *див.* скло
ВІТРЯ́К[1]
вітрякáми
◊ Боротьбá з вітрякáми *див.* боротьбá (3)
◊ Воювáти (борóтися) з вітрякáми *див.* воювáти (1)
ВІТРЯНИ́Й
вітрянá
△ Вітрянá віспа *див.* віспа (1)
ВІТТЯ
віття
Пáльмова віть <Пáльмове віття> *див.* віть[1] (1)
ВІТЧИЗНЯ́НИЙ
вітчизня́на
Вели́ка Вітчизня́на війнá *див.* війнá (1)
Вітчизня́на війнá *див.* війнá (3)
ВІТЬ[1]
віть
Пáльмова віть <Пáльмове віття> *див.* віть[1] (1)

ВІ́ХОТЬ

віхоть

◊ Ки́нути віхоть *див.* ки́дати

◊ Упав віхоть *див.* віхоть (1)

ВІЦ

віц

◊ Пуска́ти (си́пати) / пусти́ти віци (віц) *див.* пуска́ти

віци

◊ Пуска́ти (си́пати) / пусти́ти віци (віц) *див.* пуска́ти

ВІ́ЧІ

вічі

◊ Відкри́то диви́тися / гля́нути у вічі *див.* диви́тися

◊ Впада́ти *(рідше* па́дати) / впасти в о́ко (в о́чі, у ві́чі) *див.* впада́ти[1] (8)

◊ Гля́нути стра́хові (стра́ху́, небезпе́ці) у вічі *див.* гля́нути (3)

◊ Диви́тися / гля́нути пра́вді в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* у ві́чі (в о́чі) не вско́чити *див.* вска́кувати (9)

о́ка

Як (мов, ніби *і т. ін.)* о́ка в ло́бі (в голові́) <Більш, ніж о́ка в ло́бі> *див.* о́ко[1]

◊ Як *(рідше* мов, ніби *і т. ін.)* о́ка [в ло́бі (в голові́)] *див.* о́ко[1]

о́ко

◊ Аж о́ко в'я́не *див.* о́ко[1]

◊ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко[1]

◊ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)

△ Воло́ве о́ко (о́чко) *див.* о́ко[1]

△ Воро́няче о́ко *див.* о́ко[1]

◊ Впада́ти *(рідше* па́дати) / впасти в о́ко (в о́чі, у ві́чі) *див.* впада́ти[1] (8)

◊ Вража́ти о́ко (о́чі, зір) *див.* вража́ти[1] (2)

◊ Всевидю́ще (всеви́дяче, видю́че *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]

◊ Го́стре о́ко *див.* о́ко[1]

◊ Го́стрий на о́ко (на о́чі) *див.* го́стрий (1)

◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [тільки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]

◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти[2]

◊ На моє́ (його́, її́ *і т. ін.)* о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.)* о́чі> *див.* о́ко[1]

Незви́кле ву́хо (о́ко) *див.* ву́хо (1)

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* в о́ко вліпи́ти <Вліпи́ти в са́ме о́ко> *див.* вліплювати (2)

◊ Як у о́ко впав *див.* впада́ти[1] (12)

о́ком

◊ Во́вчим о́ком <Во́вчими очи́ма> *див.* о́ко[1]

◊ Гля́нути недо́брим о́ком *див.* гля́нути (2)

◊ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма *(рідше* і́ншим о́ком) *див.* диви́тися

◊ І на волосо́к (на хвили́нку, на хви́льку) [о́ком] не змигну́ти *див.* змига́ти

◊ [І] о́ком (ву́сом) не моргне́ш *див.* моргну́ти

◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [тільки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]

◊ Лю́бо о́ком гля́нути *див.* гля́нути (7)

◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ґе́дзики) [очи́ма (о́ком)] *див.* пуска́ти

◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)

◊ Хоч би [тобі] о́ком (ву́сом, брово́ю) моргну́ти *див.* моргну́ти

о́ці

◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́

оча́м

◊ Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] оча́м *див.* ві́рити (4)

оча́х

◊ Бі́сики гра́ють (стриба́ють, *рідше* і́скряться *і т. ін.)* в оча́х *див.* бі́сик (1)

◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]

◊ Па́дати / впа́сти в оча́х *див.* па́дати

◊ Розви́днітися (розви́днитися) в голові́ (в оча́х) *див.* розвидня́тися

◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́

◊ Тьма́риться / потьма́рилося в оча́х (у голові́) *див.* тьма́ритися

оче́й

◊ Губи́ти / згуби́ти з оче́й *див.* губи́ти (3)

◊ Позича́ти / пози́чити оче́й у Сі́рка (Рябка́, во́вка *і т. ін.)* *див.* позича́ти

очи́ма

◊ Во́вчим о́ком <Во́вчими очи́ма> *див.* о́ко[1]

◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]

◊ Води́ти очи́ма *див.* води́ти (6)

◊ Впива́тися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (по́глядом, зо́ром) *див.* впива́тися[1] (1)

◊ Вту́питися (вп'я́литися, влі́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом) *див.* вту́плюватися (1)

◊ Гра́ти (вигрива́ти) / загра́ти очи́ма *див.* гра́ти (12)

◊ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма *(рідше* і́ншим о́ком) *див.* диви́тися

◊ На вла́сні (свої́) о́чі <Вла́сними (свої́ми) очи́ма> *див.* о́ко[1]

◊ Поба́чити на [свої́ (вла́сні)] о́чі <Поба́чити свої́ми (вла́сними) очи́ма> *див.* поба́чити

◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ґе́дзики) [очи́ма (о́ком)] *див.* пуска́ти

о́чі

◊ [Аж] о́чі [з ло́ба (з голови́)] вила́зять (лі́зуть) *див.* о́ко[1]

◊ Ви́дивитися [всі] о́чі *(рідко* ві́кна) *див.* видивля́тися (1)

Воля́чі о́чі *див.* о́ко[1]

◊ Впада́ти *(рідше* па́дати) / впасти в о́ко (в о́чі, у ві́чі) *див.* впада́ти[1] (8)

◊ Вп'я́лювати (вту́плювати, встро́млювати, *рідко* впина́ти *і т. ін.)* / вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)

◊ Вража́ти о́ко (о́чі, зір) *див.* вража́ти[1] (2)

Глибо́кі о́чі *див.* о́ко[1]

◊ Го́стрий на о́ко (на о́чі) *див.* го́стрий (1)

◊ Гостри́ти о́чі *див.* гостри́ти (5)

◊ Диви́тися / гля́нути пра́вді в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

◊ Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти о́чі *(грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти

◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати

◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти[2]

◊ На вла́сні (свої́) о́чі <Вла́сними (свої́ми) очи́ма> *див.* о́ко[1]

◊ На моє́ (його́, її́ *і т. ін.)* о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.)* о́чі> *див.* о́ко[1]

◊ Наси́пати по́роху на о́чі (землі́ на гру́ди) *див.* насипа́ти[1]

◊ Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти *і т. ін.)* [гіркі́ (гаря́чі)] сльо́зи *(рідше* о́чі) *див.* обсу́шувати

◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти

◊ О́чі бли́снули [гні́вом] *див.* о́ко[1]

◊ О́чі впива́ються / вп'я́лися *див.* о́ко[1]

◊ О́чі горя́ть (пала́ють) *див.* о́ко[1]

◊ О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* о́ко[1]

◊ О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба) *див.* о́ко[1]

◊ О́чі *(рідше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* о́ко[1]

◊ Поба́чити на [свої́ (вла́сні)] о́чі <Поба́чити свої́ми (вла́сними) очи́ма> *див.* поба́чити

◊ Сон не йде на о́чі (в го́лову) *див.* сон[1]

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* у ві́чі (в о́чі) не вско́чити *див.* вска́кувати (9)

ВІ́ЧКО[1]

ві́чка

△ Пави́ні ві́чка *див.* ві́чко[1] (1)

Спуска́ти / спусти́ти пе́тлі (ві́чка) *див.* спуска́ти

ві́чко

Спу́щена петля́ <Спу́щене ві́чко> *див.* петля́

ВІЧ-НА́-ВІЧ

віч-на́-віч

◊ Зустріча́тися / зустрі́тися зі сме́ртю [віч-на́-віч] *див.* зустріча́тися

О́чна ста́вка <Ста́вка віч-на́-віч> *див.* ста́вка

ВІ́ЧНИЙ
ві́чна
◊ Ві́чна (відві́чна, стара́) істо́рія *див.* істо́рія
△ Ві́чна мерзлота́ *див.* мерзлота́
◊ Ві́чна па́м'ять *див.* па́м'ять
◊ Ві́чна тьма *див.* тьма[1]
◊ Ві́чне пристано́вище <Ві́чна при́стань> *див.* пристано́вище
◊ Покри́є ві́чна тьма *див.* тьма[1]
ві́чне
Ві́чне життя́ *див.* життя́
◊ Ві́чне перо́ *див.* перо́
◊ Ві́чне пристано́вище <Ві́чна при́стань> *див.* пристано́вище
На ві́чне відда́ння́ *див.* відда́ння́ (1)
◊ Ца́рство Небе́сне (Ві́чне, Бо́же) *див.* ца́рство
ві́чний
Ві́чний вого́нь *див.* вого́нь (1)
△ Ві́чний двигу́н *див.* двигу́н
△ Ві́чний лід *див.* лід
△ Ві́чний о́браз *див.* о́браз[1]
△ Ві́чний сніг *див.* сніг
◊ Ві́чний спо́кій (по́кій, упокі́й) *див.* спо́кій
Ві́чний холостя́к *див.* холостя́к
△ Ві́чний шах *див.* шах[2]
◊ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити
ві́чним
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти
ві́чні
△ Ві́чні обі́тниці (обі́ти) *див.* обі́тниця
◊ На ві́чні часи́ *див.* час
◊ На (по) ві́ки ві́чні *див.* вік (25)
ві́чного
◊ Да́ти ві́чного хропака́ *див.* дава́ти
◊ До ві́ку [ві́чного] *див.* вік (19)
ві́чної
◊ Покри́тися тьмо́ю ві́чної но́чі *див.* покрива́тися
ВІ́ЧНІСТЬ
ві́чність
◊ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити у ві́чність (у дові́чний сон) *див.* відхо́дити (8)
◊ Ка́нути у бе́звість (у небуття́, у ві́чність) *див.* ка́нути
○ На ві́чність *див.* ві́чність (1)
◊ Ці́ла ві́чність <Ці́лий вік> *див.* ві́чність (2)
ВІ́ШАТИ
ві́шай
◊ Хоч соки́ру ві́шай *див.* ві́шати (6)
ві́шати
◊ Ві́шати [всіх] соба́к *див.* ві́шати (1)
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
◊ Ві́шати ло́кшину [на ву́ха] *див.* ві́шати (3)
◊ Ві́шати / пові́сити го́лову *див.* ві́шати (4)
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)

ВІ́ШАТИСЯ
ві́шайся
◊ Хоч ві́шайся *див.* ві́шатися (2)
ві́шатися
◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
ВІ́ЩО[2]
ві́що
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачіпа́ти
що
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачіпа́ти
ВІ́ЩОСЬ
ві́щось
○ Че́рез щось (че́рез ві́щось) *див.* щось[1]
ВІЩУВА́ТИ
віщу́є
◊ Віщу́є се́рце *див.* се́рце
ВІ́Я
ві́ях
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́
ВІ́ЯТИ
ві́є
◊ Ві́тер у голові́ [гра́є (ві́є, сви́ще, посві́стує *і т. ін.*)] <Ві́тру [в голові́] бага́то> *див.* ві́тер (9)
◊ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, ві́є *і т. ін.*)] *див.* ві́тер (10)
◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкі́ля́, відкі́ль, відкі́ля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)
◊ Куди́ ві́тер ві́є (дме) *див.* ві́тер (13)
◊ Па́хне (ві́є, тя́гне, віддає́ *і т. ін.*) пу́сткою *див.* па́хнути
В'ЇДА́ТИСЯ
в'їда́тися
◊ В'ї́стися / в'їда́тися в печі́нки́ *див.* в'їда́тися (1)
В'Ї́СТИСЯ[1]
в'ї́стися
◊ В'ї́стися / в'їда́тися в печі́нки́ *див.* в'їда́тися (1)
◊ В'ї́стися в мо́зок *див.* в'їда́тися (2)
ВКАЗІВНИ́Й
вказівне́
△ Вказівне́ сло́во *див.* сло́во
вказівни́й
△ Вказівни́й па́лець *див.* па́лець
вказівні́
△ Вказівні́ займе́нники *див.* займе́нник
ВКИДА́ТИ
вкида́ти
Вкида́ти в переля́к *див.* вкида́ти (1)
Вкида́ти у ві́дчай (у ро́зпач) *див.* вкида́ти (2)
◊ Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́ *і т. ін.*) *див.* вставля́ти[1] (1)
◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар (*рідко* в пал) *див.* ки́дати
ВКИДА́ТИСЯ
вкида́тися
Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* вкида́тися (1)

ВКИ́НУТИ
вки́нути
◊ Вки́нути в рот *див.* вкида́ти (3)
◊ Вки́нути фука́ *див.* вкида́ти (4)
◊ Вси́пати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.*) при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)
◊ Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́ *і т. ін.*) *див.* вставля́ти[1] (1)
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар (*рідко* в пал) *див.* ки́дати
◊ Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґе́дзя (ґе́дза, ґе́дзика) *див.* ки́дати
ВКИ́НУТИСЯ
вки́нулися
◊ Багла́ї напа́ли (вки́нулися) *див.* багла́їм (1)
вки́нутися
Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* вкида́тися (1)
ВКЛАД
вклад
△ Акці́йний вклад *див.* вклад (1)
△ Безстроко́вий вклад *див.* вклад (2)
△ Вклад до запита́ння *див.* вклад (3)
△ Довгостроко́вий вклад *див.* вклад (4)
△ Іменни́й вклад *див.* вклад (5)
△ Інвестиці́йний вклад *див.* вклад (6)
△ Умо́вний вклад *див.* вклад (7)
△ Цільови́й вклад *див.* вклад (8)
ВКЛАДА́ТИ[1]
вклада́ти
Вклада́ти / вкла́сти в лі́жко *див.* укла́дати[1]
Вклада́ти / вкла́сти в ру́ку (в ру́ки) *див.* укла́дати[1]
◊ Вклада́ти / вкла́сти [всю] [свою́] ду́шу *див.* вклада́ти[1] (1)
◊ Вклада́ти / вкла́сти в уста́ *див.* вклада́ти[1] (2)
◊ Вклада́ти / вкла́сти се́рце *див.* вклада́ти[1] (3)
◊ Вклада́ти / вкла́сти у ву́ха *див.* вклада́ти[1] (4)
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.*) *див.* кла́сти
ВКЛАДА́ТИ[2]
вклада́ти
Вклада́ти / вкла́сти в лі́жко *див.* укла́дати[1]
Вклада́ти / вкла́сти в ру́ку (в ру́ки) *див.* укла́дати[1]
ВКЛАДА́ТИСЯ[1]
вклада́ється
◊ Не вклада́ється (*рідше* не мі́ститься) в голові́ *див.* вклада́тися[1] (1)
ВКЛА́ДЕНИЙ[1]
вкла́дений
△ Вкла́дений капіта́л *див.* капіта́л
ВКЛА́ДЕННЯ[1]
вкла́дення
△ Капіта́льні вкла́дення *див.* вкла́дення[1] (1)
△ Фіна́нсові вкла́дення *див.* вкла́дення[1] (2)

ВКЛАДНИ́Й

вкладни́й

△ Вкладни́й (депози́тний) раху́нок *див.* раху́нок

ВКЛА́СТИ[1]

вкла́сти

Вкладáти / вклáсти в лíжко *див.* укладáти[1]

Вкладáти / вклáсти в ру́ку (в ру́ки) *див.* укладáти[1]

◊ Вкладáти / вклáсти [всю] [свою́] ду́шу *див.* вкладáти[1] (1)

◊ Вкладáти / вклáсти в устá *див.* вкладáти[1] (2)

◊ Вкладáти / вклáсти сéрце *див.* вкладáти[1] (3)

◊ Вкладáти / вклáсти у ву́ха *див.* вкладáти[1] (4)

◊ Клáсти (вкладáти) / поклáсти (вклáсти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.) див.* клáсти

ВКЛЮЧА́ТИ

включáти

Включáти / включи́ти шви́дкість (шви́дкості) *див.* включáти (1)

ВКЛЮЧИ́ТИ

включи́ти

Включáти / включи́ти шви́дкість (шви́дкості) *див.* включáти (1)

ВКОЛО́ТИ

вколóти

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* ножéм вколóти в [сáме] сéрце *див.* вкóлювати (1)

ВКО́ПАНИЙ[1]

вкóпаний

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* [в зéмлю] вкóпаний *див.* вкóпаний[1] (1)

ВКОРІ́НИТИСЯ

вкоріни́тися

Вхóдити (вкорíнюватися) / ввійти́ (вкоріни́тися) в зви́чку *див.* вхóдити (6)

ВКОРІ́НЮВАТИСЯ

вкорíнюватися

Вхóдити (вкорíнюватися) / ввійти́ (вкоріни́тися) в зви́чку *див.* вхóдити (6)

ВКОРОТИ́ТИ

вкороти́ти

◊ Вкороти́ти (збáвити, прикороти́ти) / вкорóчувати (збавля́ти, прикорóчувати) вíку (вíк, життя́) *див.* укорóчувати

ВКОРО́ЧУВАТИ

вкорóчувати

◊ Вкороти́ти (збáвити, прикороти́ти) / вкорóчувати (збавля́ти, прикорóчувати) вíку (вíк, життя́) *див.* укорóчувати

ВКРАДА́ТИСЯ

вкрадáтися

◊ Влáзити (вкрадáтися) / влíзти (вкрáстися) в ду́шу *див.* влáзити (1)

◊ Втéртися (вкрáстися) / втирáтися (вкрадáтися) в довíр'я (в довíру) *див.* втирáтися[1] (1)

ВКРА́СТИ

вкрáли

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* вíдьми вкрáли *див.* вíдьма (3)

ВКРА́СТИСЯ

вкрáстися

◊ Влáзити (вкрадáтися) / влíзти (вкрáстися) в ду́шу *див.* влáзити (1)

◊ Втéртися (вкрáстися) / втирáтися (вкрадáтися) в довíр'я (в довíру) *див.* втирáтися[1] (1)

ВКРУТИ́ТИ[1]

вкрути́ти

◊ Вкрути́ти *(рíдше* утну́ти) хвостá *див.* вкру́чувати[1] (1)

◊ Вправля́ти (вкру́чувати) / впрáвити (вкрути́ти) мóзок (мíзки) *див.* вправля́ти[1] (1)

◊ Скрути́ти (зверну́ти, зламáти, *рíдше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати

◊ Скрути́ти (обламáти, вкрути́ти, притéрти) / скру́чувати (облáмувати, вкру́чувати, притирáти, прáвити) рóги *див.* скру́чувати

ВКРУ́ЧУВАТИ[1]

вкру́чувати

◊ Вкру́чувати гви́нтики *див.* вкру́чувати[1] (2)

◊ Вправля́ти (вкру́чувати) / впрáвити (вкрути́ти) мóзок (мíзки) *див.* вправля́ти[1] (1)

◊ Скрути́ти (обламáти, вкрути́ти, притéрти) / скру́чувати (облáмувати, вкру́чувати, притирáти, прáвити) рóги *див.* скру́чувати

ВКУСИ́ТИ[1]

вку́сить

◊ Хоч прóти шéрсті гладь [, не вку́сить] *див.* глáдити (7)

ВЛА́ДА

влáда

△ Виконáвча влáда *див.* влáда (3)

Ви́ща влáда *див.* влáда (1)

△ Законодáвча влáда *див.* влáда (4)

△ Судовá влáда *див.* влáда (5)

Центрáльна влáда *див.* влáда (2)

◊ Четвéрта влáда *див.* влáда (6)

влáди

Ви́щі ешелóни влáди *див.* ешелóн

Влáдні структу́ри (кóла) <Структу́ри влáди> *див.* структу́ра

[Вся] повнотá влáди *див.* повнотá

◊ Кермó влáди *див.* кермó

Пóділ влáди *див.* пóділ

влáдою

Зловживáти [своє́ю] влáдою *див.* зловживáти

влáду

Посідáти *(рíдше* тримáти) / посíсти влáду *див.* посідáти[1]

◊ Утрачáти / утрáтити влáду над собóю *див.* утрачáти

ВЛАДИ́КА

влади́ка

◊ Цар (Отéць, Влади́ка) Небéсний (Всесвíтній) <Цар [усíх] царíв> *див.* цар

ВЛА́ДНИЙ

влáдний

◊ Час не влáдний *див.* час

влáдним

◊ Бу́ти влáдним над собóю *див.* бу́ти (52)

влáдні

Влáдні структу́ри (кóла) <Структу́ри влáди> *див.* структу́ра

ВЛА́ЗИТИ

влáзити

◊ Влáзити (вкрадáтися) / влíзти (вкрáстися) в ду́шу *див.* влáзити (1)

◊ Влáзити (влізáти) / влíзти в шку́ру *див.* влáзити (2)

◊ Влáзити (залáзити) / влíзти (залíзти) в борги́ *див.* влáзити (3)

◊ Влáзити (лíзти) в ярмó (в зáшморг) *див.* влáзити (4)

◊ Сідáти (влáзити) / сíсти (влíзти) не в (на) свої́ (чужí) сáни *див.* сідáти

ВЛА́СНИЙ

влáсна

△ Влáсна нáзва <Влáсне ім'я́> *див.* нáзва

Влáсна (особи́ста, привáтна) спрáва *див.* спрáва[1]

влáсне

△ Влáсна нáзва <Влáсне ім'я́> *див.* нáзва

влáсний

◊ На свíй (влáсний) [страх і] ри́зик (риск) *див.* страх[1]

влáсним

Влáсним (свої́м) кóштом *див.* кóшти

◊ Дохóдити / дійти́ свої́м (влáсним) рóзумом *див.* дохóдити

◊ Іти́ / піти́ на компромíс із влáсним сумлíнням (влáсною сóвістю) *див.* іти́

◊ Не вíрити / не повíрити [свої́м (влáсним)] ву́хам ([своє́му (влáсному)] слу́ху) *див.* вíрити (3)

◊ Не вíрити / не повíрити [свої́м (влáсним)] очáм *див.* вíрити (4)

влáсними

◊ Влáсними (свої́ми) рукáми <Влáсною (своє́ю) рукóю> *див.* рукá

◊ На влáсні (свої́) ву́ха <Влáсними (свої́ми) ву́хами> *див.* ву́хо (14)

◊ На влáсні (свої́) óчі <Влáсними (свої́ми) очи́ма> *див.* óко[1]

◊ Називáти / назвáти рéчі ї́х (ї́хніми, свої́ми, влáсними *і т. ін.)* іменáми *див.* називáти

◊ Побáчити на [свої́ (влáсні)] óчі <Побáчити свої́ми (влáсними) очи́ма> *див.* побáчити

◊ Свої́ми (влáсними) си́лами *див.* си́ла

влáсних

◊ На пáрі влáсних <На [свої́х] влáсних> *див.* пáра[1]

влáсні

◊ На влáсні (свої́) ву́ха <Влáсними (свої́ми) ву́хами> *див.* ву́хо (14)

◊ На влáсні (свої́) óчі <Влáсними (свої́ми) очи́ма> *див.* óко[1]

◊ Побáчити на [свої́ (влáсні)] óчі <Побáчити свої́ми (влáсними) очи́ма> *див.* побáчити

◊ Стáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т.ін.)* / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої́ (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти

◊ У влáсні ру́ки *див.* рукá

◊ Як влáсні (свої́) ву́ха *див.* ву́хо (27)

влáсній

◊ Захлинáтися / захлину́тися у влáсній крóві (влáсною крóв'ю) *див.* захлинáтися

◊ На свої́й (влáсній) шку́рі (шкíрі, *рíдше* спи́ні) *див.* шку́ра

По своїй (вла́сній) уподо́бі *див.* уподо́ба

вла́сного

◊ Диви́тися не да́лі свого́ (вла́сного) но́са *див.* диви́тися

◊ Іти́/ піти́ про́ти вла́сного (свого́) сумлі́ння (про́ти вла́сної (своє́ї) со́вісті) *див.* іти́

вла́сної

◊ Боя́тися своє́ї (вла́сної) ті́ні *див.* боя́тися (3)

◊ Вила́зити (вилі́зати) / ви́лізти зі своє́ї (вла́сної) шкаралу́пи *див.* вила́зити (2)

◊ Іти́/ піти́ про́ти вла́сного (свого́) сумлі́ння (про́ти вла́сної (своє́ї) со́вісті) *див.* іти́

◊ Ни́жче своє́ї (вла́сної) гі́дності *див.* ни́жче

вла́сному

◊ Вари́тися у вла́сному соку́ *див.* вари́тися (2)

◊ Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] ву́хам ([своє́му (вла́сному)] слу́ху) *див.* ві́рити (3)

вла́сною

◊ Вла́сними (свої́ми) рука́ми <Вла́сною (своє́ю) руко́ю> *див.* рука́

◊ Вла́сною персо́ною *див.* персо́на

◊ Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися

◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати

◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́

вла́сну

◊ Болі́ти (уболіва́ти, пережива́ти *і т. ін.)* за свою́ (вла́сну) шку́ру *див.* болі́ти[2] (2)

◊ Гра́ти у вла́сну (свою́) ду́дку *див.* гра́ти (25)

◊ Зда́ний на вла́сну во́лю *див.* зда́ний[1]

◊ Тремті́ти (труси́тися) за свою́ (вла́сну) шку́ру *див.* тремті́ти

◊ Як вла́сну (свою́) доло́ню *див.* доло́ня

ВЛА́СНІСТЬ

вла́сність

△ Інтелектуа́льна вла́сність *див.* вла́сність (1)

△ Колекти́вна вла́сність *див.* вла́сність (2)

△ Пайова́ вла́сність *див.* вла́сність (3)

Передава́ти / переда́ти у вла́сність *див.* передава́ти[1]

△ Прива́тна вла́сність *див.* вла́сність (4)

ВЛАСТЬ

власть

◊ Власть іму́щі *див.* власть (1)

ВЛЕТІ́ТИ

влеті́ти

◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку) *див.* влі́тати (1)

ВЛИПА́ТИ

влипа́ти

◊ Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом) *див.* вту́плюватися (1)

ВЛИ́ПНУТИ

вли́пнути

◊ Вли́пнути в істо́рію (в ха́лепу) *див.* влипа́ти (1)

◊ Вли́пнути як му́ха в мед *див.* влипа́ти (2)

◊ Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом) *див.* вту́плюватися (1)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* вли́пнути *див.* влипа́ти (3)

ВЛИ́ТИ[1]

вли́ти

◊ Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)

ВЛІЗА́ТИ

вліза́ти

◊ Вла́зити (вліза́ти) / влі́зти в шку́ру *див.* вла́зити (2)

◊ Надяга́ти (надіва́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Вліза́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти

ВЛІ́ЗТИ

влі́зе

◊ Лопа́та влі́зе *див.* лопа́та

◊ Скі́льки влі́зе *див.* вла́зити (7)

влі́зла

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка

влі́зти

◊ Вла́зити (вкрада́тися) / влі́зти (вкра́стися) в ду́шу *див.* вла́зити (1)

◊ Вла́зити (вліза́ти) / влі́зти в шку́ру *див.* вла́зити (2)

◊ Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в борги́ *див.* вла́зити (3)

◊ Влі́зти в у́хо *див.* вла́зити (5)

◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)

◊ Лі́зти / влі́зти в го́лову *(рі́дко* до голови́, в па́мороки) *див.* лі́зти

◊ Надяга́ти (надіва́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Вліза́ти / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти

◊ Сіда́ти (вла́зити) / сі́сти (влі́зти) не в (на) свої́ (чужі́) са́ни *див.* сіда́ти

ВЛІПИ́ТИ

вліпи́ти

◊ Вліпи́ти буханця́ *див.* влі́плювати (1)

◊ Дава́ти / да́ти *(зневажл.* вліпи́ти, втелю́щити) догану́ *(розм.* строгача́) *див.* дава́ти

◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* в о́ко вліпи́ти <Вліпи́ти в са́ме о́ко> *див.* влі́плювати (2)

ВЛОВИ́ТИ

влови́ти

◊ Лови́ти / *рі́дко* влови́ти ґа́ву (ґа́ви, ґав, воро́н *і т. ін.)* *див.* лови́ти

ВЛУЧА́ННЯ

влуча́ння

Пряме́ влуча́ння (влу́чення, попада́ння) *див.* влуча́ння (1)

ВЛУЧА́ТИ

влуча́ти

◊ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)

◊ Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце *див.* вціля́ти (1)

◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти

ВЛУ́ЧЕННЯ

влу́чення

Пряме́ влуча́ння (влу́чення, попада́ння) *див.* влуча́ння (1)

ВЛУ́ЧИТИ

влу́чити

◊ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)

◊ Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце *див.* вціля́ти (1)

◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти

влу́чить

◊ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спі́ймаєш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)

влу́чиш

◊ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спі́ймаєш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)

ВМИКА́ТИ

вмика́ти

◊ Вмика́ти / ввімкну́ти лічи́льник *див.* вмика́ти (1)

ВМИ́ТИ

вми́ла

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* водо́ю вми́ло (зми́ло) <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* вода́ вми́ла (зми́ла)> *див.* умива́ти

вми́ло

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* водо́ю вми́ло (зми́ло) <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* вода́ вми́ла (зми́ла)> *див.* умива́ти

ВМИ́ТИСЯ

вми́тися

◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися

ВМОЧИ́ТИ[2]

вмочи́ти

◊ Гу́би вмочи́ти (промочи́ти) / мочи́ти (промо́чувати) *див.* умоча́ти[1]

ВНЕ́СОК

вне́сок

△ Вступни́й вне́сок *див.* вне́сок (2)

Роби́ти / зроби́ти [свій] вне́сок *див.* вне́сок (1)

△ Страхова́ пла́та <Страхови́й вне́сок> *див.* пла́та[1]

ВНЕСТИ́

внести́

Вно́сити / внести́ попра́вки (попра́вку) *див.* вно́сити (1)

◇ Вно́сити / внести́ у ву́ха *див.* вно́сити (3)

Вно́сити / внести́ я́сність *див.* вно́сити (2)

◇ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.)* *див.* сі́яти

ВНИЗ

вниз

◇ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.)* *див.* диви́тися

◇ Переверта́ти / переверну́ти вниз голово́ю *див.* переверта́ти

ВНІВЕ́ЦЬ

нівець

◇ Піти́ (оберну́тися) наніве́ць (вніве́ць) *див.* піти́

◇ Поверну́ти вніве́ць *див.* поверта́ти[1]

ВНО́СИТИ

вно́сити

Вно́сити / внести́ попра́вки (попра́вку) *див.* вно́сити (1)

◇ Вно́сити / внести́ у ву́ха *див.* вно́сити (3)

Вно́сити / внести́ я́сність *див.* вно́сити (2)

◇ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.)* *див.* сі́яти

ВНОЧІ́

вночі́

◇ [І] вдень і вночі́ <[І] вночі́ і вдень> *див.* вдень (1)

◇ Ні вдень ні вночі́ *див.* вдень (2)

◇ Я́ко (як) тать [в но́щі (вночі́)] *див.* тать

ВНУ́ТРІШНІЙ

вну́трішнє

△ Вну́трішнє ву́хо *див.* ву́хо (3)

вну́трішні

△ Вну́трішні військá *див.* ві́йсько (7)

△ Вну́трішні во́ди *див.* вода́ (28)

вну́трішній

△ Валови́й вну́трішній проду́кт *див.* проду́кт

Вну́трішній во́рог *див.* во́рог (1)

◇ Вну́трішній го́лос *див.* го́лос (7)

Вну́трішній по́штовх *див.* по́штовх

△ Вну́трішній ри́нок *див.* ри́нок

вну́трішнім

◇ Ба́чити вну́трішнім зо́ром *див.* ба́чити (2)

вну́трішнього

△ Двигу́н вну́трішнього згоря́ння *див.* двигу́н

Пра́вила вну́трішнього розпоря́дку *див.* пра́вило

вну́трішня

△ Вну́трішня лінгві́стика *див.* лінгві́стика

△ Вну́трішня ри́ма *див.* ри́ма

△ Вну́трішня секре́ція *див.* секре́ція

△ Вну́трішня торгі́вля *див.* торгі́вля

△ Вну́трішня фле́ксія <Фле́ксія осно́ви> *див.* фле́ксія

◇ Духо́вна (вну́трішня) порожне́ча *див.* порожне́ча

ВНУТРІШНЬОКЛІТИ́ННИЙ

внутрішньоклiти́нна

△ Внутрішньоклiти́нна вода́ *див.* вода́ (29)

△ Внутрішньоклiти́нна ріди́на *див.* ріди́на

ВНУТРІШНЬОО́ЧНИЙ

внутрішньоо́чна

△ Внутрішньоо́чна ріди́на *див.* ріди́на

внутрішньоо́чний

△ Внутрішньоо́чний тиск *див.* тиск

ВНУТРІШНЬОСЕРЦЕ́ВИЙ

внутрішньосерце́ва

△ Внутрішньосерце́ва нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

внутрішньосерце́вий

△ Внутрішньосерце́вий тиск *див.* тиск

ВНУТРІШНЬОУТРО́БНИЙ

внутрішньоутро́бна

△ Внутрішньоутро́бна інфе́кція *див.* інфе́кція

ВНУТРІШНЬОЧЕРЕВНИ́Й

внутрішньочеревни́й

△ Внутрішньочеревни́й тиск *див.* тиск

ВОВК

вовк

△ Бджоляни́й вовк *див.* вовк (1)

◇ Вовк в ове́чій шку́рі *див.* вовк (4)

◇ Вовк кишки́ догриза́є *див.* вовк (5)

◇ [І] вовк не проли́зе *див.* вовк (6)

◇ Морськи́й вовк *див.* вовк (7)

◇ Стрі́ляний (стари́й) горобе́ць (вовк) *див.* горобе́ць (3)

◇ Хоч вовк траву́ їж *див.* вовк (8)

△ Черво́ний вовк *див.* вовк (2)

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за́гнаний звір (вовк) *див.* звір[1]

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* цап (вовк) у (на) зо́рях *див.* цап[1]

во́вка

◇ Впійма́ти (пійма́ти, вхопи́ти *і т. ін.)* во́вка за ву́хо (за ву́ха) *див.* упійма́ти

◇ Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти! *див.* дава́ти

◇ З'ї́сти соба́ку (во́вка, му́ху) *див.* з'їда́ти

◇ Не ба́чити сма́леного во́вка *див.* ба́чити (16)

◇ Позича́ти / пози́чити оче́й у Сі́рка (Рябка́, во́вка *і т. ін.)* *див.* позича́ти

вовка́ми

◇ Жи́ти во́вком (вовка́ми) *див.* жи́ти

вовки́

◇ Бода́й вовки́ тебе́ з'ї́ли <Вовки́ б тебе́ з'ї́ли / ї́ли> *див.* вовк (3)

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [голо́дні] вовки́ на віви́цю *див.* вовк (9)

вовкі́в

◇ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця

◇ Хоч вовкі́в (соба́к, псів) гони́ (гання́й) *див.* гна́ти (4)

во́вком

◇ Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (звíром) *див.* ви́ти[1] (1)

◇ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.)* *див.* па́хнути

◇ Диви́тися (позира́ти) / подиви́тися (гля́нути) во́вком *див.* диви́тися

◇ Жи́ти во́вком (вовка́ми) *див.* жи́ти

◇ Позира́ти во́вком (бі́сом, зи́зом *і т. ін.)* *див.* позира́ти

◇ Хоч во́вком вий (труби́) *див.* ви́ти[1] (3)

ВО́ВНА

во́вни

◇ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у карася́ во́вни *див.* во́вна (2)

во́вні

◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* Ма́рко́ (Хома́) на во́вні *див.* во́вна (1)

во́вну

Би́ти во́вну *див.* би́ти (3)

ВО́ВЧИЙ

во́вча

△ Во́вча ла́па *див.* ла́па

△ Во́вча па́ща *див.* па́ща

△ Во́вча я́ма *див.* я́ма

во́вче

△ Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко> *див.* я́года

◇ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.)* гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)

во́вчий

Во́вчий апети́т *див.* апети́т (1)

◇ Во́вчий біле́т *див.* біле́т (4)

△ Во́вчий го́рох *див.* го́рох (1)

◇ Во́вчий зако́н *див.* зако́н

△ Во́вчий лиша́й *див.* лиша́й

△ Во́вчий сон *див.* сон[1]

во́вчим

◇ Во́вчим о́ком <Во́вчими очи́ма> *див.* о́ко[1]

во́вчими

◇ Во́вчим о́ком <Во́вчими очи́ма> *див.* о́ко[1]

во́вчі

△ Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко> *див.* я́года

ВОГНЕВИ́Й

вогнева́

△ Вогнева́ пози́ція *див.* пози́ція

△ Вогнева́ то́чка *див.* то́чка

вогневи́й

Бойови́й (вогневи́й) припа́с *див.* припа́с[1]

Вогневи́й налі́т *див.* налі́т

△ Вогневи́й рубі́ж *див.* рубі́ж

ВОГНЕЗА́ХИСТ

вогнеза́хист

△ Хімі́чний вогнеза́хист *див.* вогнеза́хист (1)

ВОГНЕ́ННИЙ

вогне́нна

◇ Гее́на вогне́нна *див.* геєнна (1)

вогне́нні

◇ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла біга́ють (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]

ВО́ГНИК

во́гник

◇ На во́гник *див.* во́гник (4)

во́гника

◇ Без во́гника *див.* во́гник (2)

во́гники
△ Бродя́чі во́гники *див.* во́гник (1)
во́гником
◊ З во́гником (з вогне́м) *див.* во́гник (3)
ВО́ГНИЩЕ
во́гнище
◊ Дома́шнє (роди́нне, сіме́йне) во́гнище *див.* во́гнище (1)
ВОГНЯ́НИЙ
вогня́ний
◊ Черво́ний *(рі́дко* вогня́ний) пі́вень *див.* пі́вень
ВОГО́НЬ
вогне́м
◊ [Аж] паші́ти вогне́м (по́лум'ям) *див.* паші́ти
◊ [Аж] си́пати вогне́м *див.* си́пати
◊ Вдень з вогне́м (зі сві́чкою, зі сві́чка́ми) не знайде́ш (не знайти́) *див.* знахо́дити
◊ Вогне́м (огне́м) і мече́м *див.* вого́нь (16)
◊ Горі́ти вогне́м (огне́м, по́лум'ям) *див.* горі́ти (2)
◊ Гра з вогне́м *див.* гра (9)
◊ Гра́тися *(рі́дше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* з вогне́м *див.* гра́тися (5)
◊ Ди́хати вогне́м (по́лум'ям, пе́клом, чо́ртом *і т. ін.) див.* ди́хати
◊ З во́гником (з вогне́м) *див.* во́гник (3)
◊ О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* о́ко[1]
◊ Пали́ти вогне́м *див.* пали́ти[1]
◊ Пали́тися вогне́м *див.* пали́тися
Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м *і т. ін.) див.* полива́ти
◊ Пусти́ти [з] ди́мом ([з] вогне́м, з ві́тром і ди́мом) *див.* пуска́ти
◊ Се́рце вогне́м узяло́ся (ві́зьметься) *див.* се́рце
◊ [Тре́ба] вдень (се́ред бі́лого дня) з вогне́м [та ще] (зі сві́чкою, зі сві́тлом, при со́нці *і т. ін.)* [тако́го] шука́ти (вишу́кувати) / пошука́ти <Пошука́ти тако́го [тре́ба]> *див.* тре́ба[1]
Трима́ти під вогне́м *див.* трима́ти
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)
◊ Хоч на вогні́ (вогне́м) печи́ *див.* пекти́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* вогне́м (огне́м) обхопи́ло *див.* обхо́плювати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* вогне́м (огне́м) пекти́ *див.* пекти́
вогні́
△ Блука́ючі (мандрі́вні) вогні́ *див.* вого́нь (8)
△ Вогні́ свято́го Е́льма *див.* вого́нь (9)
На повільному вогні́ *див.* вого́нь (2)
Поті́шні вогні́ *див.* вого́нь (3)
△ Ходові́ вогні́ *див.* вого́нь (15)
◊ Хоч на вогні́ (вогне́м) печи́ *див.* пекти́
◊ Хоч ріж (рі́жте) [і печи́ на вогні́] *див.* рі́зати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сиді́ти на вогні́ *див.* сиді́ти
◊ Як у вогні́ *див.* вого́нь (24)
вогні́в
◊ Між двох вогні́в *див.* вого́нь (19)
вогню́
◊ Аж вогню́ дава́ти (креса́ти) *див.* дава́ти
◊ Без вогню́ вари́ти *див.* вари́ти (1)
◊ З вогню́ (з огню́, *рі́дше* із жа́ру) [та] в по́лум'я *див.* вого́нь (17)
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру (вогню́, ду́ху) *див.* піддава́ти
◊ Підклада́ти / підкла́сти вогню́ (хми́зу, дров *і т. ін.) див.* підклада́ти
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
◊ Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру) *див.* приклада́ти
◊ Хапа́ти з вогню́ (з огню́) *див.* хапа́ти[1]
◊ Як вогню́ (огню́) *див.* вого́нь (22)
вого́нь
△ Анто́нів вого́нь *див.* вого́нь (6)
△ Бенга́льський вого́нь *див.* вого́нь (7)
Вести́ / повести́ вого́нь *див.* вести́ (8)
Видува́ти (видму́хувати) вого́нь *див.* видува́ти (1)
◊ Виклика́ти / ви́кликати вого́нь на се́бе *див.* виклика́ти (4)
Відкрива́ти (зніма́ти) / відкри́ти (зня́ти) вого́нь (пальбу́) *див.* відкрива́ти (4)
Ві́чний вого́нь *див.* вого́нь (1)
◊ Вого́нь ді́вка *див.* ді́вка
△ Гре́цький вого́нь *див.* вого́нь (10)
△ Кинджа́льний вого́нь *див.* вого́нь (11)
Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру) *див.* кла́сти
◊ Крізь вого́нь і [крізь] смерть *див.* вого́нь (18)
Пали́ти вого́нь (ого́нь, сві́тло *і т. ін.) див.* пали́ти[1]
△ Перекидни́й вого́нь *див.* вого́нь (12)
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру у вого́нь *див.* піддава́ти
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
◊ Прийма́ти / прийня́ти [на се́бе] уда́р *(рі́дше* вого́нь) *див.* прийма́ти
◊ Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити
◊ Промете́їв вого́нь *див.* вого́нь (20)
Терно́вий вого́нь (ого́нь) *див.* вого́нь (4)
△ То́повий вого́нь *див.* вого́нь (13)
◊ У вого́нь (в ого́нь) і [в] во́ду *див.* вого́нь (21)
△ Фланку́ючий вого́нь *див.* вого́нь (14)
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти
Щі́льний вого́нь *див.* вого́нь (5)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* вого́нь (ого́нь) на суху́ соло́му (до сухо́ї соло́ми) *див.* вого́нь (23)
ВОДА́
вод
△ Хімі́чне очи́щення стічни́х вод *див.* очи́щення
вода́
△ Агреси́вна вода́ *див.* вода́ (26)
△ Важка́ вода́ *див.* вода́ (27)
Вели́ка вода́ *див.* вода́ (1)
◊ Взяла́ вода́ *див.* вода́ (49)
Відкри́та вода́ *див.* вода́ (2)
Відсті́йна вода́ *див.* вода́ (3)
△ Внутрішньоклiти́нна вода́ *див.* вода́ (29)
◊ Вода́ не освя́титься (не відсвя́титься, не посвя́титься) *див.* вода́ (50)
Газо́вана вода́ *див.* вода́ (4)
◊ Грі́шна вода́ *див.* вода́ (51)
◊ Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́ *див.* вода́ (52)
△ Дистильо́вана вода́ *див.* вода́ (31)
Дощова́ вода́ *див.* вода́ (5)
△ Жаве́лева вода́ *див.* вода́ (32)
Живу́ща та (і) цілю́ща (зцілю́ща) вода́ <Живу́ща-цілю́ща води́ця> <Цілю́ща вода́> *див.* вода́ (6)
Зашку́рна вода́ *див.* вода́ (7)
△ Зе́льтерська (се́льтерська, *розм.* зе́льська) вода́ *див.* вода́ (33)
◊ І вода́ відсвя́титься (освя́титься) *див.* вода́ (53)
Коло́нська вода́ *див.* вода́ (8)
Мала́ вода́ *див.* вода́ (9)
△ Ме́ртва вода́ *див.* вода́ (35)
Мінера́льна вода́ *див.* вода́ (10)
М'яка́ вода́ *див.* вода́ (11)
△ Надважка́ вода́ *див.* вода́ (36)
Перева́рена вода́ *див.* вода́ (12)
Питна́ вода́ *див.* вода́ (13)
△ Пластова́ вода́ *див.* вода́ (37)
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течі́єю *(рі́дше* по течі́ї, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
△ Плі́вкова вода́ *див.* вода́ (38)
Повідна́ вода́ (води́ця, водйчка) *див.* вода́ (15)
Пом'я́кшена вода́ *див.* вода́ (16)
Промислова́ вода́ *див.* вода́ (17)
Свята́ вода́ *див.* вода́ (18)
△ Сегментаці́йна вода́ *див* вода́ (41)
Си́льна вода́ *див.* вода́ (19)
Снігова́ вода́ *див* вода́ (20)
Со́дова вода́ *див.* вода́ (21)
Та́ла вода́ *див.* вода́ (22)
△ Тверда́ вода́ *див.* вода́ (43)
Техні́чна вода́ *див.* вода́ (23)
△ Хло́рна вода́ *див.* вода́ (46)
△ Ювені́льна вода́ *див.* вода́ (48)
Як вода́ з про́рваної гре́блі (крізь про́рвану гре́блю) *див.* вода́ (25)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* водо́ю вми́ло (зми́ло) <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* вода́ вми́ла (зми́ла)> *див.* умива́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з гу́ски (з гусака́) вода́ *див.* вода́ (58)
води́
◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (сплив-ло́, збі́гло, уплив ло́, утекло́ *і т. ін.) див.* бага́то (4)

◊ Бу́ря в скля́нці *(заст.* у шкля́нці) води́ *див.* бу́ря (3)
◊ Вихо́дити / ви́йти *(рідко* ви́скочити) сухи́м з води́ *див.* вихо́дити (35)
△ Вну́трішні во́ди *див.* вода́ (28)
◊ Втопи́ти в ло́жці води́ *див.* втопи́ти (2)
△ Ґрунтові́ во́ди *див.* вода́ (30)
◊ [І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш) *див.* спійма́ти
◊ І води́ *(рідше* водо́ю) не замути́ть *див.* замути́ти
△ Ка́рстові во́ди *див.* вода́ (34)
◊ Набира́ти / набра́ти води́ в рот *див.* набира́ти
◊ Нема́ (нема́є) промито́ї води́ *див.* нема́
Підзе́мні во́ди *див.* вода́ (14)
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* про́ти течії́ (про́ти води́) *див.* плисти́
△ По́вні во́ди *див.* вода́ (39)
◊ Поповива́рювати води́ *див.* поповива́рювати
△ Придо́нні во́ди *див.* вода́ (40)
△ Стічні́ во́ди *див.* вода́ (42)
△ Тве́рдість води́ *див.* тве́рдість
△ Територіа́льні во́ди *див.* вода́ (44)
△ Терма́льні во́ди (джере́ла) *див.* вода́ (45)
◊ Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихі́ший
◊ Товчі́ння (то́вчення) води́ в [сту́пі] *див.* товчі́ння
Транскордо́нні во́ди *див.* вода́ (24)
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
◊ Чи́стої [чистı́сінької] води́ *див.* вода́ (56)
△ Ша́хтні во́ди *див.* вода́ (47)
◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* з води́ й [з] росі́ йшло <З росі́ та з води́ [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*]> *див.* іти́
◊ Як во́ди напи́тись *див.* напива́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* води́ в рот набра́ти *див.* набира́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* води́ в рот понабира́ти *див.* понабира́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* дві кра́плі (краплі́на) [води́] <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кра́пля (краплі́ни) води́> *див.* кра́пля
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з води́ *див.* вода́ (57)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у ре́шеті води́ *див.* вода́ (59)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт

воді́
◊ Ви́лами [по воді́] пи́сано <Ви́лами по воді́> *див.* пи́саний
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній *(рідше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти
◊ Ре́шетом у воді́ зі́рки лови́ти *див.* лови́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ри́ба у воді́ *див.* ри́ба
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ску́паний у ме́ртвій воді́ *див.* ску́паний
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у воді́ (у во́ду) намо́чений *див.* намо́чений
◊ Як сіль у воді́ *див.* сіль

водо́ю
◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)
◊ І води́ *(рідше* водо́ю) не замути́ть *див.* замути́ти
◊ [І] водо́ю не розли́ти (не розілля́ти, не розіллє́ш) *див.* розлива́ти
◊ Піти́ (збі́гти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю) *див.* піти́
◊ Спливти́ (сплисти́, упливти́ *і т. ін.)* / *рідко* сплива́ти (уплива́ти) [за] водо́ю *див.* сплива́ти
◊ Хоч водо́ю розлива́й *див.* розлива́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* водо́ю вми́ло (зми́ло) <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* вода́ вми́ла (зми́ла)> *див.* умива́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за водо́ю йти *див.* іти́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом) *див.* лину́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лист за водо́ю *див.* лист[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ри́ба з водо́ю *див.* ри́ба
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [холо́дною *(рідко* зи́мною)] водо́ю обли́тий *див.* обли́тий

во́ду
◊ Вари́ти (вива́рювати) / ви́варити во́ду *див.* вари́ти (2)
◊ Ви́ведений на чи́сту во́ду *див.* ви́ведений (3)
◊ Виво́дити / ви́вести на чи́сту *(рідко* сві́жу) во́ду *див.* виво́дити[1] (14)
◊ Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)
◊ [І] за холо́дну во́ду не прийма́тися / не прийня́тися *див.* прийма́тися
◊ І кінці́ в во́ду *див.* кіне́ць[1]
◊ Каламу́тити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду *див.* каламу́тити
◊ Ли́ти во́ду *див.* ли́ти
◊ Ли́ти во́ду на млин *див.* ли́ти
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти
◊ Лі́зти у во́ду, не зна́ючи бро́ду *див.* лі́зти
◊ Не бра́тися / не взя́тися [і (ні, ані́)] за холо́дну *(рідше* студе́ну) во́ду *див.* бра́тися (22)
◊ Ні (ані́) за холо́дну во́ду *див.* вода́ (54)
◊ Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися
◊ Піти́ у во́ду *див.* піти́
◊ Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити
◊ Рі́зати (розрі́зувати, розрі́за́ти) / розрі́зати во́ду (хви́лю) *див.* рі́зати
◊ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на хліб та (і) [на] во́ду *див.* сади́ти
Спуска́ти / спусти́ти на во́ду *див.* спуска́ти
△ Стрибки́ у во́ду *див.* стрибо́к
◊ Товкти́ во́ду в [сту́пі] *див.* товкти́
◊ У вого́нь (в ого́нь) і [в] во́ду *див.* вого́нь (21)
◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.)* кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту *(рідко* з гори́) та в во́ду *див.* міст
◊ Хоч у во́ду *див.* вода́ (55)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ка́мінь у во́ду *див.* ка́мінь
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у воді́ (у во́ду) намо́чений *див.* намо́чений
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)]* у во́ду впа́сти (ка́нути, пірну́ти *і т. ін.) див.* упа́сти[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у во́ду диви́тися / гля́нути *див.* диви́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у во́ду опу́щений *див.* опу́щений
◊ Як [раз] плю́нути *(рідко* на во́ду) *див.* плю́мнути

ВО́ДЕНЬ
во́день
△ Хло́ристий во́день *див.* во́день (1)

ВОДИТИ
води́ти
◊ Вести́ (води́ти) пере́д *див.* вести́ (14)
Води́ти (вести́) / повести́ тано́к (тано́чок, та́нці, *рідко* хорово́д) *див.* води́ти (1)
◊ Води́ти за чупри́ну *див.* води́ти (3)
Води́ти козу́ *див.* води́ти (2)
◊ Води́ти компа́нію *див.* води́ти (4)
◊ Води́ти на моту́зці (на нали́гачі) *див.* води́ти (5)
◊ Води́ти очи́ма *див.* води́ти (6)
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
◊ Води́ти хліб-сіль (хліб і сіль) *див.* води́ти (8)

ВОДИ́ТИСЯ
води́тися
◊ Води́тися за пете́льки́ *див.* води́тися (2)
во́диться
Як во́диться (веде́ться) *див.* води́тися (1)

ВОДИ́ЦЯ
води́ця
Живу́ща та (і) ціл́юща (зцілю́ща) вода́ <Живу́ща-цілю́ща води́ця> <Цілю́ща вода́> *див.* вода́ (6)
Повідна́ вода́ (води́ця, води́чка) *див.* вода́ (15)

ВОДИ́ЧКА
води́чка
Повідна́ вода́ (води́ця, води́чка) *див.* вода́ (15)

ВОДНЕ́ВИЙ
воднє́ва
△ Водне́ва бо́мба *див.* бо́мба (5)
водне́вий
△ Водне́вий цикл *див.* цикл

ВО́ДНИЙ
во́дна
Во́дна ста́нція *див.* ста́нція

во́дне
△ Во́дне господа́рство *див.* господа́рство (1)
△ Во́дне законода́вство *див.* законода́вство
△ Во́дне по́ло *див.* по́ло
во́дний
△ Во́дний бала́нс *див.* бала́нс[1] (10)
△ Во́дний када́стр *див.* када́стр
△ Во́дний об'є́кт *див.* об'є́мкт
△ Во́дний пода́ток *див.* пода́ток
△ Во́дний сервіту́т *див.* сервіту́т
△ Во́дний тра́нспорт *див.* тра́нспорт
△ Во́дний фонд *див.* фонд
△ Во́дний шлях *див.* шлях
во́дні
△ Во́дні ли́жі *див.* ли́жі
△ Во́дні ресу́рси *див.* ресу́рс
ВОДОГОСПОДА́РСЬКИЙ
водогоспода́рський
△ Водогоспода́рський бала́нс *див.* бала́нс[1] (11)
Водогоспода́рський об'є́кт *див.* об'є́мкт
ВОДОЕМУЛЬСІ́ЙНИЙ
водоемульсі́йна
Водоемульсі́йна фа́рба *див.* фа́рба
ВОДОЗБІ́РНИЙ
водозбі́рний
Водозбі́рний басе́йн *див.* басе́йн (1)
ВОДОМЕ́Т
водоме́т
І́мпульсний водоме́т *див.* водоме́т (1)
ВОДОМІ́РНИЙ
водомі́рне
△ Водомі́рне скло *див.* скло
водомі́рний
△ Водомі́рний пост *див.* пост
ВОДОНАЛИВНИЙ
водоналивне́
△ Водоналивне́ ко́лесо *див.* ко́лесо
ВОДОНО́СНИЙ
водоно́сний
△ Водоно́сний горизо́нт *див.* горизо́нт (1)
ВОДООХОРО́ННИЙ
водоохоро́нна
Водоохоро́нна зо́на *див.* зо́на
ВОДООЧИ́СНИЙ
водоочи́сна́
Водоочи́сна́ ста́нція *див.* ста́нція
ВОДОПРОВІ́Д
водопровід
△ Групови́й водопровід *див.* водопровід (1)
△ Магістра́льний водопровід *див.* водопровід (2)
ВО́ДОРІСТЬ
во́дорості
△ Бу́рі во́дорості *див.* во́дорості (1)
△ Зеле́ні во́дорості *див.* во́дорості (2)
△ Черво́ні во́дорості *див.* во́дорості (3)
ВОДОРОЗБІ́РНИЙ
водорозбі́рна
Водорозбі́рна коло́нка *див.* коло́нка
ВО́ДОРОСТІ
во́дорості
△ Бу́рі во́дорості *див.* во́дорості (1)
△ Зеле́ні во́дорості *див.* во́дорості (2)
△ Черво́ні во́дорості *див.* во́дорості (3)

ВОДОХРЕ́СНИЙ
водохре́сні
Водохре́сні моро́зи *див.* моро́з
ВОДЯНИ́Й
водяна́
△ Водяна́ кропива́ *див.* кропива́
△ Водяна́ лі́лія *див.* лі́лія
Водяна́ поро́ша *див.* поро́ша
△ Водяна́ сі́точка *див.* сі́точка
водяне́
△ Водяне́ опа́лення *див.* опа́лення
△ Водяне́ охоло́дження *див.* охоло́дження
водяни́й
△ Водяни́й вуж *див.* вуж (1)
△ Водяни́й знак *див.* знак
△ Водяни́й клоп *див.* клоп
△ Водяни́й мак *див.* мак
△ Водяни́й щур *див.* щур[1]
водяні́
△ Водяні́ фа́рби *див.* фа́рба
ВОЄ́ННИЙ
воє́нна
Воє́нна зо́на *див.* зо́на
воє́нний
△ Воє́нний комуні́зм *див.* комуні́зм
△ Воє́нний потенціа́л *див.* потенціа́л
Воє́нний стан *див.* стан[3]
Воє́нний у́ряд *див.* у́ряд
ВОЖЖИ́НА
вожжи́на
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] ві́жка (вожжи́на) під хвіст попа́ла (потра́пила) *див.* ві́жки (2)
ВОЗИ́ТИ
вози́
◊ Хоч во́зом вози́ *див.* вози́ти (3)
вози́ти
◊ Вози́ти / повози́ти попа́ в ре́шеті *див.* вози́ти (1)
во́зять
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)
ВОЗИ́ТИСЯ
вози́тися
Як кіт з оселе́дцем па́нькатися (вози́тися) *див.* па́нькатися
ВОІ́СТИНУ
воі́стину
◊ Воі́стину воскре́с! *див.* воскреса́ти (1)
ВО́ЇНСТВО
во́їнство
Христолюби́ве во́їнство *див.* во́їнство (1)
ВОКА́ЛЬНИЙ
вока́льна
Вока́льна му́зика *див.* му́зика
Вока́льна те́хніка *див.* те́хніка
ВОКАТИ́ВНИЙ
вокати́вне
△ Вокати́вне ре́чення *див.* ре́чення
ВОЛА́ННЯ
вола́ння
◊ Кри́ки (вола́ння) [на] про́бі *див.* крик[1]
ВОЛА́ЮЧИЙ
вола́ючого
◊ Го́лос (глас) вола́ючого (вопію́щого) в пусте́лі (*рі́дко* в пусти́ні) *див.* го́лос (9)
ВОЛЕЙБО́Л
волейбо́л
△ Пля́жний волейбо́л *див.* волейбо́л (1)

ВОЛИ́НКА
воли́нку
◊ Тягну́ти / тягти́ воли́нку *див.* тягти́
ВО́ЛИТИ
во́лити
◊ Во́лити / вво́лити во́лю *див.* во́лити (1)
во́лить
◊ Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.*) во́ля во́лить *див.* во́ля (8)
во́лю
◊ Во́лити / вво́лити во́лю *див.* во́лити (1)
ВО́ЛО
во́ло
Подві́йне підборі́ддя (во́ло) *див.* підборі́ддя
ВОЛО́ВИЙ
воло́ве
△ Воло́ве о́ко (о́чко) *див.* о́ко[1]
воло́вій
◊ На воло́вій шку́рі не списа́в би *див.* спи́сувати
ВОЛО́ГА
воло́ги
△ Закриття́ воло́ги *див.* закриття́
воло́гу
△ Закрива́ти / закри́ти воло́гу *див.* закрива́ти
△ Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу) *див.* затри́мувати
ВОЛО́ГИЙ
воло́гий
△ Воло́гий газ *див.* газ[1] (2)
ВОЛО́ГІСТЬ
воло́гість
△ Абсолю́тна воло́гість пові́тря *див.* воло́гість (1)
△ Відно́сна воло́гість пові́тря *див.* воло́гість (2)
△ Об'є́мна воло́гість *див.* воло́гість (3)
ВОЛО́ДАР
воло́дар
◊ Воло́дар всесві́ту *див.* воло́дар (1)
◊ Воло́дар дум [і серде́ць] *див.* воло́дар (2)
ВОЛО́ДАРСТВО
волода́рство
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (волода́рство, *рі́дше* королі́вство) *див.* ца́рство
ВОЛОДІ́ННЯ
володі́ння
△ Вве́дення у володі́ння *див.* вве́дення (2)
△ Вво́дити / ввести́ у володі́ння (*рі́дко* у посіда́ння) *див.* вво́дити (4)
ВОЛОДІ́ТИ
володі́ти
◊ Володі́ти (оволоді́ва́ти) / оволоді́ти собо́ю *див.* володі́ти (2)
ВО́ЛОК
во́локом
◊ Не затя́гнеш во́локом (налі́гачем, на налі́гачі, на моту́зці *і т. ін.*) *див.* затяга́ти[1]
ВОЛОКНО́
волокна́
△ Чеса́ння волокна́ *див.* чеса́ння
волокно́
△ Ацета́тне волокно́ *див.* волокно́ (1)
△ Вуглеце́ве волокно́ *див.* волокно́ (2)
△ Опти́чне волокно́ *див.* волокно́ (3)

△ Триацета́тне волокно́ *див.* волокно́ (4)
△ Хімі́чне волокно́ *див.* волокно́ (5)
ВОЛОКО́ННИЙ
волоко́нна
△ Волоко́нна о́птика *див.* о́птика
ВОЛОКТИ́
волокти́
◊ Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (ворушúти, волокти́ *і т. ін.) див.* со́вати
ВОЛОНТЕ́РСЬКИЙ
волонте́рський
Волонте́рський рух *див.* рух
ВО́ЛОС
во́лос
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́ймається, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
◊ Во́лос в'я́не / зав'я́в *див.* во́лос (1)
◊ Во́лос у во́лос *див.* во́лос (2)
◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рі́дко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)
◊ [І (ні, ані́)] на волоси́ну (на во́лос, на волоси́нку *і т. ін.) див.* волоси́на (3)
во́лоса
◊ До си́вого (бі́лого) во́лосу (во́лоса, воло́сся, до сивини́) *див.* во́лос (3)
во́лосом
◊ Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом) *див.* світи́ти
во́лосу
◊ До си́вого (бі́лого) во́лосу (во́лоса, воло́сся, до сивини́) *див.* во́лос (3)
◊ Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу *і т. ін.)* впасти з голови́ *див.* дава́ти
ВОЛОСИ́НА
волоси́на
◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рі́дко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)
волоси́ни
◊ До волоси́ни (до волоси́нки) *див.* волоси́на (1)
волоси́ні
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
◊ На волоси́нці (на волоси́ні, на волосо́к *і т. ін.) див.* волоси́нка (1)
◊ Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу *і т. ін.)* впасти з голови́ *див.* дава́ти
волоси́ну
◊ [І (ні, ані́)] на волоси́ну (на во́лос, на волоси́нку *і т. ін.) див.* волоси́на (3)
◊ На волоси́ну (на волоси́нку) *див.* волоси́на (4)
ВОЛОСИ́НКА
волоси́нки
◊ До волоси́ни (до волоси́нки) *див.* волоси́на (1)
волоси́нку
◊ [І (ні, ані́)] на волоси́ну (на во́лос, на волоси́нку *і т. ін.) див.* волоси́на (3)
◊ На волоси́ну (на волоси́нку) *див.* волоси́на (4)
волоси́нці
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
◊ На волоси́нці (на волоси́ні, на волосо́к *і т. ін.) див.* волоси́нка (1)
ВОЛОСНИ́Й[2]
волосна́
Волосна́ упра́ва *див.* упра́ва[1]
волосни́й
Волосни́й старшина́ *див.* старшина́
Волосни́й суд *див.* суд
Волосни́й сход *див.* сход
ВОЛОСО́К
волоску́
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
◊ Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу *і т. ін.)* впасти з голови́ *див.* дава́ти
волосо́к
◊ І на волосо́к (на хвили́нку, на хви́льку) [о́ком] не змигну́ти *див.* змига́ти
◊ На волоси́нці (на волоси́ні, на волосо́к *і т. ін.) див.* волоси́нка (1)
ВОЛОСОПОДІ́БНИЙ
волосоподі́бне
△ Волосоподі́бне про́со *див.* про́со
ВОЛО́ССЯ
воло́сся
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́ймається, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
◊ [Аж] ву́ха в'я́нуть (свербля́ть) <[Аж] воло́сся в'я́не> *див.* ву́хо (6)
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
◊ До си́вого (бі́лого) во́лосу (во́лоса, воло́сся, до сивини́) *див.* во́лос (3)
◊ Притяга́ти (притя́гувати) / притягти́ (притягну́ти) за ву́ха (за воло́сся) *див.* притяга́ти
Уклада́ти воло́сся (ко́си) *див.* уклада́ти[1]
Хімі́чна зави́вка [воло́сся] *див.* зави́вка
Холо́дне укла́дання воло́сся *див.* укла́дання[1]
◊ Як на доло́ні воло́сся ви́росте *див.* воло́сся (2)
◊ Як у ли́сого воло́сся [на голові́] *див.* воло́сся (3)
воло́ссям
◊ Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом) *див.* світи́ти
ВОЛО́СЬКИЙ
воло́ський
Воло́ський (гре́цький) горі́х *див.* горі́х (1)
ВОЛОЧИ́ТИ
волочи́ти
◊ Волочи́ти життя́ (вік, дні [за дня́ми]) *див.* волочи́ти (1)
◊ Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти *і т. ін.)* но́ги *див.* тягти́
ВОЛОЧИ́ТИСЯ
волочи́тися
◊ Волочи́тися по сві́ту *див.* волочи́тися (1)
ВОЛЮНТАРИ́ЗМ
волюнтари́зм
△ Економі́чний волюнтари́зм *див.* волюнтари́зм (1)
ВО́ЛЯ
во́лі
○ З до́брої *(рі́дше* по до́брій) во́лі *див.* во́ля (3)
Зуси́ллям во́лі *див.* зуси́лля
Люди́на до́брої во́лі *див.* люди́на
○ Ми́мо (поми́мо) моє́ї (своє́ї, його́ *і т. ін.)* во́лі *див.* во́ля (4)
○ На во́лі *див.* во́ля (5)
◊ Не ма́ти [своє́ї] во́лі *див.* ма́ти[2]
◊ По во́лі чи по нево́лі <По во́лі-нево́лі> *див.* во́ля (9)
◊ По [свої́й] во́лі *див.* во́ля (10)
Свобо́да во́лі *див.* свобо́да
◊ Си́ла во́лі *див.* си́ла
во́лю
Випуска́ти (пуска́ти) / ви́пустити (пусти́ти) на во́лю *див.* випуска́ти (5)
◊ Віддава́тися / відда́тися на во́лю *див.* віддава́тися (3)
Відпуска́ти / відпусти́ти на во́лю *див.* відпуска́ти (1)
◊ Во́лити / вво́лити во́лю *див.* во́лити (1)
◊ Дава́ти / да́ти во́лю *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю нога́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю почуттю́ (почуття́м) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю рука́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю се́рцю *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю сльоза́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю язико́ві *див.* дава́ти
◊ Диктува́ти свою́ во́лю *див.* диктува́ти
◊ Заклика́ти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку) *див.* заклика́ти
◊ Зда́ний на вла́сну во́лю *див.* зда́ний[1]
◊ Ма́ти во́лю *див.* ма́ти[2]
◊ Пуска́ти / пусти́ти на во́лю Бо́жу *див.* пуска́ти
◊ Чини́ти свою́ во́лю *див.* чини́ти[1]
◊ Чини́ти / учини́ти во́лю *див.* чини́ти[1]
во́ля
◊ Во́льному во́ля *див.* во́ля (6)
◊ Во́ля ва́ша (твоя́) *див.* во́ля (7)
◊ Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* во́ля во́лить *див.* во́ля (8)
Оста́ння во́ля *див.* во́ля (1)
Політи́чна во́ля *див.* во́ля (2)
◊ Своя́ во́ля *див.* во́ля (11)
ВОЛЯ́ЧИЙ
воля́ча
Бича́ча (воля́ча) си́ла *див.* си́ла
Воля́ча ши́я *див.* ши́я
воля́чі
Воля́чі о́чі *див.* о́ко[1]
ВО́ЛЬНИЙ
во́льному
◊ Во́льному во́ля *див.* во́ля (6)

ВОЛЬТЕ́РІВСЬКИЙ
вольте́рівське
Вольте́рівське крісло <*діал.* Вольте́рівський фоте́ль> *див.* крісло
вольте́рівський
Вольте́рівське крісло <*діал.* Вольте́рівський фоте́ль> *див.* крісло
ВО́ЛЬТІВ
во́льтова
△ Електри́чна (во́льтова) дуга́ *див.* дуга́
ВОЛЬФА́РТІВ
вольфа́ртова
△ Вольфа́ртова му́ха *див.* му́ха
ВОНА́
вона́
◊ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.*) ти (він, вона́ *і т. ін.*) скази́вся (скис, зслиз *і т. ін.*) <Сказі́сь (ски́сни, зсли́зни) ти> <Сказі́ться (ски́сніть, зсли́зніть) ви> *див.* сказ́итися
◊ Бода́й (щоб) ти (він, вона́ *і т. ін.*) ска́пав, як віск *див.* ска́пувати
◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.*) пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.*) *див.* пропада́ти
◊ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.*) [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
◊ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.*)] нела́дний (*рідко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
◊ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.*) [собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися
◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.*) про́падом (*рідше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом (*рідше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
◊ Щоб він (ти, вона́ *і т. ін.*) лу́снув <Щоб вона́ [тобі́, їй *і т. ін.*] лу́снула> *див.* лу́снути
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.*) забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти
вони́
◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.*) пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.*) *див.* пропада́ти
її
◊ Бий (бери́, тряси́) / поби́й тебе́ (його́, її *і т. ін.*) тря́сця *див.* би́ти (17)
◊ Бий / поби́й тебе́ (його́, її *і т. ін.*) лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.*) *див.* би́ти (19)
◊ Бий / поби́й тебе́ (його́, її *і т. ін.*) си́ла Бо́жа *див.* би́ти (20)
◊ Біс (кат, чорт) би його́ (тебе́, її *і т. ін.*) взяв *див.* біс[1] (3)
◊ Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її *і т. ін.*) взяла́ лиха́ годи́на <Взяла́ б його́ (тебе́, її *і т. ін.*) лиха́ годи́на> *див.* годи́на[1] (9)
◊ Враг його́ (її, і́хній *і т. ін.*) ма́тері *див.* враг (3)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її, їх *і т. ін.*) [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її, їх *і т. ін.*) ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◊ Грім би тебе́ (його́, її *і т. ін.*) вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)
◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її *і т. ін.*) взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її *і т. ін.*) ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько
◊ З чим його́ (її) ї́дять *див.* ї́мсти
◊ Ї́дять його́ (її, тебе́ *і т. ін.*) му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха
◊ Кат його́ (її, їх *і т. ін.*) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
◊ Кат його́ (тебе́, її *і т. ін.*) [ба́тька (го́лову)] зна́є (зна) *див.* кат
◊ Ли́хо (біда́, лиха́ годи́на) його́ (її, їх *і т. ін.*) зна́є *див.* ли́хо[1]
◊ Мара́ його́ (її, їх *і т. ін.*) зна́є *див.* мара́
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її, і́хній *і т. ін.*) кові́нька (ко́рінь) *див.* кові́нька
◊ На моє́ (його́, її *і т. ін.*) о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.*) о́чі> *див.* о́ко[1]
◊ Не взяв його́ (її, їх *і т. ін.*) враг *див.* враг (4)
◊ Не в [мої́х (його́, її *і т. ін.*)] пра́вилах *див.* пра́вило
◊ Не його́ (її, на́ша *і т. ін.*) си́ла *див.* си́ла
◊ Не по його́ (по її, *рідко* по йому́) *див.* він (1)
◊ Не узя́в його́ (її, їх *і т. ін.*) біс (кат, чорт) *див.* біс[1] (13)
◊ Ну його́ (її, їх *і т. ін.*) *див.* він (2)
◊ Розі́пни́ (розпни́) його́ (її)! *див.* розпина́ти[1]
Свої́м (його́, її *і т. ін.*) ро́бом роби́ти *див.* роби́ти
◊ Так його́ (її, їх)! *див.* так
Утра́пити зроби́ти по його́ (її, їх) *див.* утрапля́ти
◊ Хрін його́ (тебе́, її *і т. ін.*) зна́є *див.* хрін
◊ Хто [ж] [його́ (тебе́, її *і т. ін.*)] зна́є (зна) *див.* хто[1]
◊ Чорт (біс) [його́ (її, вас *і т. ін.*)] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.*) *див.* чорт
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.*) тебе́ (його́, її *і т. ін.*) му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.*) вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
їй
◊ Бог тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) суддя́ *див.* бог (15)
◊ Де вже тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) *див.* де[2]
◊ Ді́дько (чорт) [йому́ (їй, їм *і т. ін.*)] ра́дий (рад) *див.* ді́дько
◊ Куди́ [вже] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) *див.* куди́
◊ [Неха́й] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) оси́на *див.* оси́на
◊ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.*) [собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися
◊ Неха́й (хай) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) [лихи́й] прасу́нок! *див.* прасу́нок
◊ Нівро́ку йому́ (їй, вам *і т. ін.*) *див.* нівро́ку
Ось я тобі [вам, їй *і т. ін.*] дам <Він тобі [вам, їм *і т. ін.*] дасть> *див.* я[2]
◊ Тря́сця йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) в печі́нки́ (в печі́нку, в пуп, в бік *і т. ін.*) *див.* тря́сця
◊ Хай [би] йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) тря́сця <Тря́сця б на те́бе> *див.* тря́сця
◊ Хай (*заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* зга́дуватися
◊ Хай йому́ (їй, їм *і т. ін.*) враг *див.* враг (5)
◊ Хай (неха́й) [би] йому́ (їй, тобі́ *і т. ін.*) грець (хрін) <Грець його́> *див.* грець[2] (8)
◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.*) вся́чина (аби́що) *див.* вся́чина (2)
◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.*) цур *див.* цур
◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.*) чорт (сім чорті́в, біс, га́спид *і т. ін.*) *див.* чорт
◊ Хіба́ [ж] (чи) [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*)] повила́зило *див.* повила́зити
◊ Цур тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.*) [та (і)] пек [тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.*)] *див.* цур
◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) повила́зило <Повила́зило б тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*)> *див.* повила́зити
◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.*) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка
◊ Щоб він (ти, вона́ *і т. ін.*) лу́снув <Щоб вона́ [тобі́, їй *і т. ін.*] лу́снула> *див.* лу́снути
◊ Щоб [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*)] ди́хати не дало́ *див.* дава́ти
◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) з води́ й [з] роси́ йшло <З роси́ та з води́ [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*)]> *див.* іти́
◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) попри́щило *див.* попри́щити
◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) провали́тися *див.* прова́люватися
◊ Що [ж ти] [йому́ (їй, вам *і т. ін.*)] зро́биш *див.* зроби́ти
неї
◊ Бода́й на те́бе (на ньо́го, на неї *і т. ін.*) тря́сця й болячка *див.* тря́сця
◊ Не до те́бе (до ньо́го, до неї *і т. ін.*) п'є́ться (п'ють) *див.* пи́тися
не́ю
◊ Алла́х з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.*) *див.* алла́х (1)
◊ Біс (чорт, ді́дько, кат) із ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.*) *див.* біс[1] (6)
◊ Бог (Христо́с) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.*) *див.* бог (16)
◊ Грець (холе́ра, хрін) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.*) *див.* грець[2] (3)
◊ Неха́й (хай) за ним (за не́ю, за ва́ми *і т. ін.*) земля́ про́падом *див.* земля́

◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.) див.* хто[1]

ВОНИ́

вона́

◊ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* скази́вся (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказúсь (ски́сни, злúзни) ти> <Сказі́ться (ски́сніть, злúзніть) ви> *див.* сказúтися

◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.)* пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.) див.* пропада́ти

◊ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.)* [собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися

вони́

◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] послíзнуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] послíзли (пропа́ли)!> *див.* послíзнути

◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.)* пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.) див.* пропада́ти

Як ти смієш (він сміє, ви смієте, вони́ сміють, ти смів, він смів *і т. ін.) див.* сміти

їм

◊ Дíдько (чорт) [йому́ (їй, їм *і т. ін.)*] ра́дий (рад) *див.* дíдько

◊ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.)* [собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися

◊ Плюва́ти мені́ (йому́, їм *і т. ін.) див.* плюва́ти

◊ Хай *(заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* згáдуватися

◊ Хай йому́ (їй, їм *і т. ін.)* враг *див.* враг (5)

◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* всячина (аби́що) *див.* всячина (2)

◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* цур *див.* цур

◊ Хай (неха́й) йому́ (їм, на ньо́го, на вас *і т. ін.)* хале́па *див.* хале́па

◊ Щасти́ [тобі́ (вам, їм *і т. ін.)*] [до́ле (Бо́же)] <Хай (неха́й) тобі́ (вам, їм *і т. ін.)* щасти́ть> *див.* щасти́ти

◊ Щоб (бода́й) вам [їм] язики́ повідсиха́ли (повсиха́ли) *див.* язи́к

їх

◊ Алла́х його́ (тебе́, їх *і т. ін.)* зна́є *див.* алла́х (2)

◊ Бог *(рідко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.)*] [святи́й] зна́є (зна, віда́є, віда) *див.* бог (13)

◊ Ва́ша (їх) ми́лість *(заст.* ми́лость) *див.* ми́лість

◊ Враг його́ (тебе́, їх *і т. ін.)* бери́ *див.* враг (1)

◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)

В [усíй (свої́й, їх *і т. ін.)*] суку́пності *див.* суку́пність

◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат

◊ Ли́хо (біда́, лиха́ годи́на) його́ (її́, їх *і т. ін.)* зна́є *див.* ли́хо[1]

◊ Мара́ його́ (її́, їх *і т. ін.)* зна́є *див.* мара́

◊ Назива́ти / назва́ти ре́чі їх (ї́хніми, свої́ми, вла́сними *і т. ін.)* імена́ми *див.* назива́ти

◊ Не взяв його́ (її́, їх *і т. ін.)* враг *див.* враг (4)

◊ Не узя́в його́ (її́, їх *і т. ін.)* біс (кат, чорт) *див.* біс[1] (13)

◊ Ну його́ (її́, їх *і т. ін.) див.* він (2)

◊ Так його́ (її́, їх)! *див.* так

Утра́пити зроби́ти по його́ (її́, їх) *див.* утрапля́ти

Хай би їх порозрива́ло *див.* порозрива́ти[1]

◊ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] зна́є (зна) *див.* чорт

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

ни́ми

◊ Íже з ним (з ни́ми) *див.* íже

◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.) див.* хто[1]

ВОНО́

воно́

◊ Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!> *див.* зада́влюватися

◊ Куди́ воно́ йде́ться *див.* воно́ (1)

На що це (то) [воно́] схо́же *(рідше* похо́же)?! *див.* схо́жий[1]

◊ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.)* [собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися

◊ Он (ось) [воно́] як *(розм.* я́кечки) *див.* воно́ (2)

◊ Он (от, ось) воно́ що! *див.* воно́ (3)

◊ Ото́ж-то (ото́ж-бо, то ж то, то́ж-бо) й воно́ (є) *див.* воно́ (4)

◊ Що [воно́] й до чо́го *див.* що[1]

◊ Я́кось (я́кось-то) [воно́] бу́де *див.* воно́ (5)

йому́

◊ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.)* [собі] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися

ВОПІЮ́ЩИЙ

вопію́щого

◊ Го́лос (глас) волаю́чого (вопію́щого) в пусте́лі *(рідко* в пусти́ні) *див.* го́лос (9)

ВОРÍТНИЙ

ворі́тна

△ Ворі́тна ве́на *див.* ве́на (1)

ВОРÍТНИЦЯ

ворі́тниця

◊ Ані́ (ні) ве́рша ані́ (ні) ворі́тниця *див.* ве́рша (1)

ВО́РОГ

во́рог

Вну́трішній во́рог *див.* во́рог (1)

Во́рог наро́ду *див.* во́рог (2)

Зо́внішній во́рог *див.* во́рог (3)

Кро́вний (смерте́льний) во́рог *див.* во́рог (4)

во́рога

Нажива́ти / нажи́ти [собі́] во́рога *див.* нажива́ти

ВОРО́ЖИЙ

воро́жа

◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти (142)

ВОРОЖИ́ТИ

ворожи́ла

◊ Ба́ба (ба́бка, бабу́ся) [ще] на́двоє ворожи́ла (гада́ла) *див.* ба́ба[1] (6)

ворожи́ти

◊ Ворожи́ти на пелюстка́х рома́шки *див.* ворожи́ти (1)

ВОРОЖНЕ́ЧА

ворожне́чу

◊ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.) див.* сі́яти

ВО́РОН[1]

во́рон

◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)

◊ Не ка́ркай [як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати

◊ Чо́рний во́рон (вороно́к) *див.* во́рон[1] (2)

воро́на

◊ Не ка́ркай [як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати

ВОРО́НА

воро́н

◊ Воро́н (га́лки́, га́ло́к *і т. ін.)* лічи́ти *див.* лічи́ти[1]

◊ Лови́ти / *рідко* вклови́ти ґа́ву (ґа́ви, ґав, воро́н *і т. ін.) див.* лови́ти

◊ Не ка́ркай [як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати

воро́на

◊ Бі́ла воро́на *див.* воро́на (1)

◊ Не ка́ркай [як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати

◊ Ні па́ва [й] ні ґа́ва (ні воро́на) *див.* па́ва

воро́ну

◊ Впійма́ти (пійма́ти) ґа́ву (воро́ну) *див.* упійма́ти

ВОРОНИ́Й

ворони́х

◊ Прої́хатися на ворони́х *див.* проїжджа́тися[1]

◊ Прокоти́ти на ворони́х *див.* проко́чувати

вороні́й

◊ Сон рябо́ї *(рідко* вороно́ї) кобили *див.* сон[1]

ВОРОНО́К

вороно́к

◊ Чо́рний во́рон (вороно́к) *див.* во́рон[1] (2)

ВОРÓНЯЧИЙ
ворóняче
△ Ворóняче óко *див.* óко[1]
ВОРÓТА
ворóта
◊ Виставля́ти (вивóдити, вести́) / ви́ставити (ви́вести) за двéрі (за поріг, *рідко* за ворóта) *див.* виставля́ти (3)
△ Габари́тні ворóта *див.* ворóта (1)
△ Гра в одні́ ворóта *див.* гра (3)
◊ Не в ті ворóта заї́хати *див.* заїжджáти[1]
◊ Ні в тин ні (ані́) в ворóта *див.* тин
◊ Ні в я́кі ворóта (двéрі) не лíзе *див.* лíзти
Тріумфáльна áрка <Тріумфáльні ворóта> *див.* áрка (1)
△ Цáрські вратá (двéрі, *рідше* ворóта) *див.* вратá (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) барáн (теля́, козéл *і т. ін.*) на нóві ворóта *див.* барáн (3)
ВОРОТИ́ЛО
воротúло
Пускáти язи́к як воротúло *див.* пускáти
ВОРОТТЯ́
воротття́
○ Без воротття́ *див.* воротття́ (1)
ВÓРСА
вóрсу
◊ Ви́терти вóрсу *див.* витирáти (1)
ВОРУХНУ́ТИ
ворухну́ти
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мóзком (мíзком, мíзками) *див.* воруши́ти (1)
◊ [І (нáвіть)] пáльцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворуши́ти *і т. ін.*) <Полінувáтися нáвіть пáльцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти
ВОРУХНУ́ТИСЯ
ворухну́тися
◊ Ворухну́тися в сéрці (в душí) *див.* ворухну́тися (1)
ВОРУШИ́ТИ
воруши́ти
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мóзком (мíзком, мíзками) *див.* воруши́ти (1)
◊ Воруши́ти / поворуши́ти в пáм'яті *див.* воруши́ти (2)
◊ Лéдве (наси́лу) ногáми (нóги) сóвати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.*) *див.* сóвати
ВОСКОВИ́Й
восковá
△ Восковá гну́чкість *див.* гну́чкість (1)
△ Восковá міль *див.* міль
△ Восковá сти́глість *див.* сти́глість
воскову́
◊ Звести́ся на [воскову́] свíчку *див.* звóдитися
ВОСКРЕСÍННЯ
воскресíння
Воскресíння Христóве (Христá) *див.* Воскресíння (1)
ВОСКРÉСНУТИ
воскрéс
◊ Воíстину воскрéс! *див.* воскресáти (1)
◊ Христóс воскрéс (воскрéсе)! *див.* Христóс

ВОСЬМЕРИ́ЧНИЙ
восьмери́чне
△ Восьмери́чне И *див.* и
ВÓТУМ
вóтум
△ Вóтум довíри (недовíри) *див.* вóтум (1)
△ Евентуáльний (непрями́й) вóтум *див.* вóтум (2)
△ Плюрáльний вóтум *див.* вóтум (3)
ВÓША
вóша
△ Бджоли́на вóша *див.* вóша (1)
△ Книжкóва вóша *див.* вóша (2)
◊ Як вóша за кожу́х ([за] кожу́ха) *див.* вóша (3)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) чумáцька вóша *див.* вóша (4)
вóшей
◊ Годувáти (*рідко* відгодóвувати) вóші (вóшей, бліх, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.*) *див.* годувáти (9)
вóші
◊ Годувáти (*рідко* відгодóвувати) вóші (вóшей, бліх, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.*) *див.* годувáти (9)
ВОЩИ́НА
вощи́ну
Би́ти вощи́ну *див.* би́ти (4)
ВОЮВÁТИ
воювáти
◊ Воювáти (борóтися) з вітрякáми *див.* воювáти (1)
ВПАДÁТИ[1]
впадáти
◊ Впадáти (вдаря́тися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійти́) до крáйнощів (до крáйності) *див.* впадáти[1] (3)
◊ Впадáти / впáсти в гóлову (на ду́мку) *див.* впадáти[1] (1)
◊ Впадáти / впáсти в дити́нство *див.* впадáти[1] (2)
◊ Впадáти / впáсти в непáм'ять *див.* впадáти[1] (4)
◊ Впадáти / впáсти в пáм'яті *див.* впадáти[1] (5)
◊ Впадáти / впáсти у ву́ха (у ву́хо) *див.* впадáти[1] (9)
◊ Впадáти (вхóдити) / впáсти (увійти́) в гріх *див.* впадáти[1] (6)
◊ Впадáти (пáдати, врíзуватися) / впáсти (врíзатися) в ду́шу *див.* впадáти[1] (7)
◊ Впадáти (*рідше* пáдати) / впáсти в óко (в óчі, у вíчі) *див.* впадáти[1] (8)
ВПÁСТИ[1]
впав
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) грім з [я́сного] нéба впав *див.* грім (9)
◊ Як у óко впав *див.* впадáти[1] (12)
впадé
Підóзра пáдає / впадé *див.* підóзра
впáло
◊ Сéрце впáло до п'ят <Сéрце опини́лося в п'я́тах> *див.* сéрце
◊ Сéрце пáдає (обривáється) / впáло (обірвáлося) *див.* сéрце

впáсти
◊ Впадáти (вдаря́тися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійти́) до крáйнощів (до крáйності) *див.* впадáти[1] (3)
◊ Впадáти / впáсти в гóлову (на ду́мку) *див.* впадáти[1] (1)
◊ Впадáти / впáсти в дити́нство *див.* впадáти[1] (2)
◊ Впадáти / впáсти в непáм'ять *див.* впадáти[1] (4)
◊ Впадáти / впáсти в пáм'яті *див.* впадáти[1] (5)
◊ Впадáти / впáсти у ву́ха (у ву́хо) *див.* впадáти[1] (9)
◊ Впадáти (вхóдити) / впáсти (увійти́) в гріх *див.* впадáти[1] (6)
◊ Впадáти (пáдати, врíзуватися) / впáсти (врíзатися) в ду́шу *див.* впадáти[1] (7)
◊ Впадáти (*рідше* пáдати) / впáсти в óко (в óчі, у вíчі) *див.* впадáти[1] (8)
◊ Впáсти у лéжу *див.* впадáти[1] (10)
◊ Не впáсти в гріх *див.* впадáти[1] (11)
◊ Пáдати / впáсти в очáх *див.* пáдати
◊ Пáдати (спадáти) / впáсти на гóлову *див.* пáдати
◊ Розпадáтися (пáдати) / розпáстися (впáсти) прáхом (на прах, у прах) *див.* розпадáтися[1]
ВПÁСТИ[2]
впадé
◊ І волоси́на (вóлос) не впадé (не спадé, *рідко* не зaги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)
впáла
◊ Головá злетíла (впáла, покоти́лася *і т. ін.*) [з плечéй (з плеч, з пліч)] *див.* головá (16)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) пря́мо (прóсто) горá з плечéй (з пліч) звали́лася (спáла, впáла, зсу́нулася, зійшлá *і т. ін.*) / звáлюється (пáдає, зсувáється, схóдить *і т. ін.*) *див.* горá (3)
впáсти
◊ [І] гóлці (я́блуку, я́блукові, *рідше* мáковому зéрну́ (мáковій зерни́ні)) нíде впáсти *див.* упáсти[1]
◊ Не давáти / не дáти [й] волоску́ (волоси́ні, вóлосу *і т. ін.*) впáсти з голови́ *див.* давáти
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.*)] у вóду впáсти (кáнути, пірну́ти *і т. ін.*) *див.* упáсти[1]
ВПЕРÉД
вперéд
Взад і вперéд *див.* взад (1)
◊ Ви́їхати вперéд ногáми [з хáти] *див.* виїжджáти (3)
◊ Ви́нести / винóсити ногáми вперéд (наперéд) *див.* винóсити (4)
◊ Думки́ забігáють вперéд (наперéд) <Ду́мка забігáє вперéд (наперéд)> *див.* ду́мка
◊ Забігáти / забі́гти наперéд (вперéд) *див.* забігáти
◊ Зазирáти (заглядáти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийдéшнє, вперéд *і т. ін.*) *див.* зазирáти
◊ Іти́ (ру́хатися) вперéд *див.* іти́

◊ Ліве плечé вперéд *див.* плечé
◊ Ні назáд ні вперéд <Ні вперéд ні назáд> *див.* назáд
◊ Пóвний вперéд *див.* пóвний
Посувáти / посýнути спрáву (робóту, прáцю *і т. ін.)* [вперéд] *див.* посувáти
◊ Прáве плечé вперéд *див.* плечé
Спрáва (робóта, прáця *і т. ін.)* посувáєть-ся (посýнулася) [вперéд] *див.* спрáва[1]
◊ Штовхáти вперéд *див.* штовхáти
ВПИВА́ТИСЯ[1]
впивáтися
◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (пóглядом, зóром) *див.* впивáтися[1] (1)
◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ясти́ся) [п'я́вкою (як п'я́вка)] в сéрце *див.* впивáтися[1] (2)
впивáються
◊ Óчі впивáються / вп'яли́ся *див.* óко[1]
ВПИНА́ТИ
впинáти
◊ Вп'я́лювати (втýплювати, встрóмлювати, *рідко* впинáти *і т. ін.)* / вп'я́лити (втýпити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* óчі (пóгляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
ВПИ́САНИЙ
впи́саний
◊ Впи́саний в істóрію золоти́ми лíтерами (бýквами) *див.* впи́саний (1)
ВПИСА́ТИ
вписáти
◊ Вписáти / впи́сувати новý (золотý, славéтну *і т. ін.)* сторíнку *див.* впи́сувати (2)
◊ Впи́сувати / вписáти в істóрію золоти́ми лíтерами (бýквами) *див.* впи́сувати (1)
ВПИ́СУВАТИ
впи́сувати
◊ Вписáти /впи́сувати новý (золотý, славéтну *і т. ін.)* сторíнку *див.* впи́сувати (2)
◊ Впи́сувати / вписáти в істóрію золоти́ми лíтерами (бýквами) *див.* впи́сувати (1)
ВПИ́СУВАТИСЯ
впи́суватися
◊ Впи́суватися в істóрію золоти́ми лíтерами (бýквами) *див.* впи́суватися (1)
ВПИ́ТИСЯ[1]
впи́тися
◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (пóглядом, зóром) *див.* впивáтися[1] (1)
◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ясти́ся) [п'я́вкою (як п'я́вка)] в сéрце *див.* впивáтися[1] (2)
ВПІ́ЙМАНИЙ
впíйманий
◊ Впíйманий (пíйманий, спíйманий, злóвлений *і т. ін.)* на гаря́чому *див.* упíйманий
ВПІЙМА́ТИ
впіймáти
◊ Впіймáти (піймáти, вхопи́ти *і т. ін.)* вóвка за вýхо (за вýха) *див.* упіймáти
◊ Впіймáти (піймáти) ґáву (ворóну) *див.* упіймáти
◊ Впіймáти (піймáти, спіймáти, злови́ти, застýкати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упіймáти

ВПЛИВ
вплив
Мáти (справля́ти, роби́ти) / спрáвити (зроби́ти) вплив *див.* мáти[2]
Підпадáти / підпáсти під вплив (впли́вові, впли́ву) *див.* підпадáти
впли́вові
Підпадáти / підпáсти під вплив (впли́вові, впли́ву) *див.* підпадáти
впли́вом
Бýти (перебувáти) під впли́вом *див.* бýти (18)
○ Під впли́вом *див.* вплив (1)
впли́ву
Підпадáти / підпáсти під вплив (впли́вові, впли́ву) *див.* підпадáти
Сфéра впли́ву *див.* сфéра
ВПО́ВНІ
впóвні
Впóвні шлях (дорóгу) перехóдити / перейти́ *див.* перехóдити
ВПО́ПЕРЕК
впóперек
◊ [І] вздовж (вдовж) і впóперек *див.* уздóвж
◊ Стáти / стоя́ти [кíсткою (як кíстка, *рідко* гóстрим ножéм)] поперéк *(рідко* впóперек) гóрла (у гóрлі) *див.* стоя́ти
ВПОРОЖНІ́
впорожні́
Ходи́ти впорожні́ *див.* ходи́ти
ВПРА́ВА
впрáви
△ Вíльні впрáви (рýхи) *див.* впрáва (1)
ВПРА́ВИТИ[1]
вправ
◊ Хоч у рáмці *(рідко* у ря́мця) вправ (клади́) *див.* вправля́ти[1] (2)
впрáвити
◊ Вправля́ти (вкрýчувати) / впрáвити (вкрути́ти) мóзок (мíзки) *див.* вправля́ти[1] (1)
ВПРАВЛЯ́ТИ[1]
вправля́ти
◊ Вправля́ти (вкрýчувати) / впрáвити (вкрути́ти) мóзок (мíзки) *див.* вправля́ти[1] (1)
ВПУСКА́ТИ[1]
впускáти
◊ В однé (однó) вýхо (ýхо) впускáти / впусти́ти, а в дрýге (дрýгим) випускáти / ви́пустити *див.* впускáти[1] (1)
ВПУСТИ́ТИ[1]
впусти́ти
◊ В однé (однó) вýхо (ýхо) впускáти / впусти́ти, а в дрýге (дрýгим) випускáти / ви́пустити *див.* впускáти[1] (1)
ВП'Я́ЛИТИ
вп'я́лити
◊ Вп'я́лювати (втýплювати, встрóмлювати, *рідко* впинáти *і т. ін.)* / вп'я́лити (втýпити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* óчі (пóгляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
ВП'Я́ЛЮВАТИСЯ
вп'я́люватися
◊ Втýпитися (вп'я́литися, влíпнути, втелю́щитися) / втýплюватися (вп'я́люватися, влипáти, втелю́щуватися) очи́ма (пóглядом) *див.* втýплюватися (1)

ВП'ЯСТИ́
вп'ясти́
◊ Вп'я́лювати (втýплювати, встрóмлювати, *рідко* впинáти *і т. ін.)* / вп'я́лити (втýпити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* óчі (пóгляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
ВП'ЯСТИ́СЯ
вп'яли́ся
◊ Óчі впивáються / вп'яли́ся *див.* óко[1]
вп'ясти́ся
◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (пóглядом, зóром) *див.* впивáтися[1] (1)
вп'ясти́ся
◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ясти́ся) [п'я́вкою (як п'я́вка)] в сéрце *див.* впивáтися[1] (2)
ВРАГ
враг
◊ Враг йогó (її́, ї́хній *і т. ін.)* мáтері *див.* враг (3)
◊ Враг йогó (тебé, їх *і т. ін.)* бери́ *див.* враг (1)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) йогó (її́, їх *і т. ін.)* [мáтір (дýшу)] знáє (зна) <Нечи́ста йогó (її́, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Не взяв йогó (її́, їх *і т. ін.)* враг *див.* враг (4)
◊ Хай йомý (їй, їм *і т. ін.)* враг *див.* враг (5)
ВРА́ГІВ
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін)* мáти *(рідше* мáтір) знáє (зна) *див.* мáти[1]
ВРАЖА́ТИ[1]
вражáти
◊ Вражáти / врáзити [в сáме] сéрце (сердéнько) *див.* вражáти[1] (1)
◊ Вражáти óко (óчі, зір) *див.* вражáти[1] (2)
◊ Попадáти (влучáти, вражáти) / попáсти (влýчити, врáзити) на (в) [сáме] болю́че (живé, найболю́чіше *і т. ін.)* мíсце *див.* попадáти
ВРА́ЖЕНИЙ[2]
врáжений
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* грóмом врáжений (приби́тий, приглýшений, *рідше* приши́блений) *див.* урáжений[1]
ВРА́ЖЕННЯ[1]
врáження
Роби́ти (справля́ти) / зроби́ти (спрáвити) врáження *див.* роби́ти
Складáється / склáлася дýмка (уя́ва) <Складáється / склáлося врáження> *див.* складáтися
врáженнями
Діли́тися / поділи́тися врáженнями *див.* діли́тися
врáжень
Кни́га врáжень *див.* кни́га
ВРА́ЖИЙ
врáжа
◊ Бíсові (врáжі, сýчі *і т. ін.)* дíти <Бíсова (врáжа, сýча *і т. ін.)* дити́на> *див.* дíти[1]
◊ Врáжа (нечи́ста, лихá *і т. ін.)* мáти *див.* мáти[1]
◊ Лихá (бíсова, врáжа *і т. ін.)* личи́на *див.* личи́на

◊ Лиха́ (вра́гова, вра́жа *і т. ін)* ма́ти *(рідше* ма́тір) знає (зна) *див.* мати[1]
◊ Чорт (дідько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1]
вра́жий
◊ Вра́жий (су́чий, чо́ртів, і́родів *і т. ін.)* син *див.* син
вра́жі
◊ Бі́сові (вра́жі, су́чі *і т. ін.)* ді́ти <Бі́сова (вра́жа, су́ча *і т. ін.)* дити́на> *див.* ді́ти[1]
вра́жої
◊ Якої бі́сової (вра́жої, лихо́ї *і т. ін.)* ма́тері *див.* ма́ти[1]
ВРА́ЗИТИ[1]
вра́зити
◊ Вража́ти / вра́зити [в са́ме] се́рце (се́рде́нько) *див.* вража́ти[1] (1)
◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти
ВРАТА́
врата́
△ Ца́рські врата́ (две́рі, *рідше* воро́та) *див.* врата́ (1)
ВРЕ́М'Я
вре́м'я
◊ В (во) дні о́ни <Во вре́м'я о́но> <В о́ний час> *див.* день
ВРИВА́ТИ[1]
врива́ти
◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти
ВРИ́ТИ
ври́ти
◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти
ВРИ́ТИЙ
ври́тий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ври́тий [в зе́млю] *див.* ври́тий (1)
ВРІ́ЗАТИ[2]
врі́зати
◊ Всипати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)
ВРІЗА́ТИСЯ
врі́затися
◊ Впада́ти (па́дати, врі́зуватися) / впа́сти (врі́затися) в ду́шу *див.* впада́ти[1] (7)
◊ Врі́за́тися / врі́затися в се́рце *див.* врі́зуватися[1] (1)
◊ Врі́за́тися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)

ВРІ́ЗАТИСЯ[1]
врі́затися
◊ Впада́ти (па́дати, врі́зуватися) / впа́сти (врі́затися) в ду́шу *див.* впада́ти[1] (7)
◊ Врі́за́тися / врі́затися в се́рце *див.* врі́зуватися[1] (1)
◊ Врі́за́тися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)
ВРІ́ЗУВАТИСЯ[1]
врі́зуватися
◊ Впада́ти (па́дати, врі́зуватися) / впа́сти (врі́затися) в ду́шу *див.* впада́ти[1] (7)
ВРО́ДА
вро́ду
○ На вро́ду *див.* вро́да (1)
ВРО́ЗРІЗ
вро́зріз
◊ Іти́ / піти́ вро́зріз *див.* іти́
ВРО́ЗТІЧ
вро́зтіч
◊ Уда́ритися (ки́нутися) вро́зтіч *див.* уда́рятися
ВРО́ЇТИ
вро́їти
◊ Вро́їти собі́ *див.* вро́їти (1)
ВРО́ЇТИСЯ
вро́їтися
◊ Вро́їтися в го́лову *див.* вро́їтися (1)
ВРОСТИ́[1]
врости́
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] врости́ в зе́млю <Аж врости́ в зе́млю> *див.* вроста́ти[1] (1)
ВРУ́БОВИЙ
вру́бова
△ Вру́бова маши́на *див.* маши́на
ВРУКОПА́Ш
врукопа́ш
Іти́ (схо́дитися) / піти́ (зійти́ся) врукопа́ш (врукопа́шну) *див.* іти́
ВРУКОПА́ШНУ
врукопа́шну
Іти́ (схо́дитися) / піти́ (зійти́ся) врукопа́ш (врукопа́шну) *див.* іти́
ВСАДИ́ТИ[1]
всади́ти
◊ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножа́) в спи́ну *(рідше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)
ВСЕ[1]
весь
Геть усе́ (весь) *див.* весь[1] (5)
◊ На весь (на по́вний, у по́вний *і т. ін.)* го́лос *див.* го́лос (13)
все
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обі́рва́лося *див.* весь[1] (6)
Все гара́зд *(рідше* в поря́дку) *див.* весь[1] (2)
◊ Все кипи́ть усере́дині *див.* весь[1] (9)
◊ Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося *і т. ін.)* / плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в дума́х) *див.* весь[1] (12)
◊ На все го́рло <*розм.* На всю горля́нку> *див.* го́рло (3)
◊ На [все] гото́ве *див.* гото́вий (3)
◊ У голові́ все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)
Хапа́тися за все (за будь-яку́, вся́ку можли́вість) *див.* хапа́тися
всі
◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] пости́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] послизли (пропа́ли)!> *див.* послизнути
◊ Ви́дивитися [всі] о́чі *(рідко* ві́кна) *див.* видивля́тися (1)
◊ [Всі] вхо́ди (хо́ди́) і ви́ходи <[Всі] ви́ходи і вхо́ди> *див.* вхід (2)
◊ Іди́ [собі́] на всі чоти́ри ві́три (на чоти́ри бо́ки) *див.* іти́
◊ Ма́йстер *(рідше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер
◊ Ма́ти [всі] клепки в голові́ *див.* ма́ти[2]
◊ На всі (вся́кі, рі́зні *і т. ін.)* лади́ *див.* лад
◊ На [всі] чоти́ри ві́три *див.* ві́тер (15)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі) *див.* натиска́ти
◊ Посила́ти [всі] громи́ і бли́скавки [на го́лову] *див.* посила́ти
◊ Протруби́ти (протуркоті́ти, проту́ркати, прокрича́ти *і т. ін.)* [всі] ву́ха *див.* протруби́ти
◊ Світ на всі чоти́ри ві́три *див.* світ[1]
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
всіє́ю
◊ Відчува́ти [всіє́ю своє́ю] шкі́рою *див.* відчува́ти (6)
всій
◊ У всій [свої́й, його́ *і т. ін.*] наготі́ *див.* нагота́
У всій [свої́й (його́)] повноті́ <З найбі́льшою [усіє́ю (своє́ю, його́)] повното́ю> *див.* повнота́
всіма́
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
всіх
◊ Ві́шати [всіх] соба́к *див.* ві́шати (1)
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
всьо́му
◊ На всьо́му гото́вому (готове́нькому) *див.* гото́вий (4)
всю
◊ Вклада́ти / вкла́сти [всю] [свою́] ду́шу *див.* вклада́ти[1] (1)
◊ На все го́рло <*розм.* На всю горля́нку> *див.* го́рло (3)
◊ На всю ву́лицю *див.* ву́лиця (3)
◊ На всю (по́вну) гу́бу *(рідше* губу́) *див.* губа́[1] (3)
вся
[Вся] повнота́ вла́ди *див.* повнота́
ВСЕВИДЮ́ЩИЙ
всевидю́ще
◊ Всевидю́ще (всеви́дяче, видю́че *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]

ВСЕВИ́ДЯЧИЙ
всеви́дяче
◊ Всевидю́ще (всеви́дяче, видю́че *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
ВСЕЄ́ДНІСТЬ
всеє́дності
△ Філосо́фія всеє́дності *див.* філосо́фія
ВСЕЛИ́ТИСЯ
всели́вся
◊ Біс (злий дух) всели́вся (посели́вся) <*рідко* Бісеня́та всели́лися> *див.* біс[1] (1)
всели́лися
◊ Біс (злий дух) всели́вся (посели́вся) <*рідко* Бісеня́та всели́лися> *див.* біс[1] (1)
ВСЕОЗБРО́ЄННЯ
всеозбро́єнні
◊ У всеозбро́єнні *див.* всеозбро́єння (1)
ВСЕРЙО́З
всерйо́з
◊ Сприйма́ти *(рідко* прийма́ти) / сприйня́ти *(рідко* прийня́ти) серйо́зно (пова́жно, *рідше* навспра́вжки, *рідко* всерйо́з) *див.* сприйма́ти
ВСЕ́СВІТ
все́світу
◊ Воло́да́р все́світу *див.* воло́да́р (1)
ВСЕСВІ́ТНІЙ
всесві́тнє
△ Всесві́тнє тяжі́ння *див.* тяжі́ння
△ Всесві́тня павути́на <Всесві́тнє павути́ння> *див.* павути́на
всесві́тній
◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар
всесвітня
△ Всесві́тня павути́на <Всесві́тнє павути́ння> *див.* павути́на
Всесві́тня Ра́да Ми́ру *див.* ра́да
ВСИ́ПАТИ[1]
вси́пати
◊ Вси́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)
◊ Вси́пати (зада́ти) по *(рідко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипа́ти[1] (2)
◊ Вси́пати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)
◊ Вси́пати на галушки́ *див.* всипа́ти[1] (4)
◊ Дава́ти / да́ти (вси́пати, зада́ти *і т. ін.)* бо́бу *див.* дава́ти
Дава́ти / да́ти (вси́пати) рі́зок (патикі́в) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, вси́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.) див.* дава́ти
◊ Да́ти (вси́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) березо́вої ка́ші *див.* дава́ти
ВСИПА́ТИ[1]
вси́пати
◊ Вси́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)
◊ Вси́пати (зада́ти) по *(рідко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипа́ти[1] (2)
◊ Вси́пати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)
◊ Вси́пати на галушки́ *див.* всипа́ти[1] (4)
◊ Дава́ти / да́ти (вси́пати, зада́ти *і т. ін.)* бо́бу *див.* дава́ти
Дава́ти / да́ти (вси́пати) рі́зок (патикі́в) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, вси́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.) див.* дава́ти
◊ Да́ти (вси́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) березо́вої ка́ші *див.* дава́ти
ВСИСА́ТИ
всиса́ти
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
ВСІЛЯ́КИЙ
всіля́ких
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
всіля́кої
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
ВСКА́КУВАТИ
вска́кувати
◊ Вска́кувати / вско́чити в шко́ду *див.* вска́кувати (2)
◊ Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку *див.* скака́ти
ВСКО́ЧИТИ
вско́чити
◊ Вска́кувати / вско́чити в шко́ду *див.* вска́кувати (2)
◊ Вско́чити в за́шморг *див.* вска́кувати (3)
◊ Вско́чити ви́ще халя́в *див.* вска́кувати (4)
◊ Вско́чити (встря́ти) в ха́лепу (в на́пасть, в раху́бу *і т. ін.) див.* вска́кувати (5)
◊ Вско́чити і ви́скочити *див.* вска́кувати (6)
◊ Вско́чити як ри́ба в не́від *див.* вска́кувати (7)
◊ Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку *див.* скака́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у ві́чі (в о́чі) не вско́чити *див.* вска́кувати (9)
ВСЛІД
вслі́д
○ Вслі́д за *див.* вслід (1)
ВСМОКТА́ТИ
всмокта́ти
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
ВСМО́КТУВАТИ
всмо́ктувати
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
ВСПО́МИН
вспо́мин
На [до́брий] спо́гад (спо́мин, *заст.* вспо́мин) *див.* спо́гад
ВСТАВА́ТИ
встає́
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
ВСТА́ВИТИ[1]
вста́вити
◊ Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́ *і т. ін.) див.* вставля́ти[1] (1)
◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)
◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (клепки́) *див.* вставля́ти[1] (2)
◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, палки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)
ВСТАВЛЯ́ТИ[1]
вставля́ти
◊ Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́ *і т. ін.) див.* вставля́ти[1] (1)
◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)
◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (клепки́) *див.* вставля́ти[1] (2)
◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, палки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)
ВСТАВНИ́Й
вставне́
△ Вставне́ ре́чення *див.* ре́чення
△ Вставне́ сло́во *див.* сло́во
ВСТА́ТИ
встав
Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з гро́бу встав *див.* устава́ти
вста́не
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
вста́ти
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, подня́тися *і т. ін.)* / встава́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
ВСТРОМИ́ТИ
встроми́в
◊ Як (мо́в, ні́би *і т. ін.)* хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце *див.* хто[1]
встроми́ти
◊ Вп'я́лювати (вту́плювати, встро́млювати, *рідко* впина́ти *і т. ін.)* / вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, палки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)
◊ Встроми́ти го́лову в петлю́ *див.* встромля́ти (1)

◊ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножа́) в спи́ну *(рідше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)

◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

ВСТРО́МЛЮВАТИ

встро́млювати

◊ Вп'я́лювати (вту́плювати, встро́млювати, *рідко* впина́ти *і т. ін.)* / вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)

ВСТРОМЛЯ́ТИ

встромля́ти

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

ВСТРЯВА́ТИ

встрява́ти

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

ВСТРЯ́ТИ

встря́ти

◊ Вско́чити (встря́ти) в ха́лепу (в на́пасть, в раху́бу *і т. ін.) див.* вскаку́вати (5)

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

ВСТУПА́ТИ[1]

вступа́ти

△ Вступа́ти в зобов'я́зання *див.* вступа́ти[1] (6)

◊ Вступа́ти / вступи́ти в го́лову *див.* вступа́ти[1] (7)

Вступа́ти / вступи́ти в рідню́ (роди́нні стосу́нки) *див.* вступа́ти[1] (1)

Вступа́ти / вступи́ти до лав *(рідше* у ла́ви, в ряди́) *див.* вступа́ти[1] (2)

◊ Вступа́ти / вступи́ти тума́ном у го́лову *див.* вступа́ти[1] (8)

◊ Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в життя́ *див.* вступа́ти[1] (9)

◊ Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в [свої́] права́ *див.* вступа́ти[1] (10)

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)

Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти *і т. ін.)* / вступи́ти (прийти́, сі́сти *і т. ін.)* на престо́л (на трон) *див.* вступа́ти[1] (5)

◊ Вступа́ти (ступа́ти, става́ти) / вступи́ти (ступи́ти, ста́ти) на шлях (на доро́гу, на сте́жку) *див.* вступа́ти[1] (11)

ВСТУПИ́ТИ[1]

вступи́ти

◊ Вступа́ти / вступи́ти в го́лову *див.* вступа́ти[1] (7)

Вступа́ти / вступи́ти в рідню́ (роди́нні стосу́нки) *див.* вступа́ти[1] (1)

Вступа́ти / вступи́ти до лав *(рідше* у ла́ви, в ряди́) *див.* вступа́ти[1] (2)

◊ Вступа́ти / вступи́ти тума́ном у го́лову *див.* вступа́ти[1] (8)

◊ Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в життя́ *див.* вступа́ти[1] (9)

◊ Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в [свої́] права́ *див.* вступа́ти[1] (10)

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)

Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти *і т. ін.)* / вступи́ти (прийти́, сі́сти *і т. ін.)* на престо́л (на трон) *див.* вступа́ти[1] (5)

◊ Вступа́ти (ступа́ти, става́ти) / вступи́ти (ступи́ти, ста́ти) на шлях (на доро́гу, на сте́жку) *див.* вступа́ти[1] (11)

ВСТУПНИ́Й

вступне́

Вступне́ сло́во *див.* сло́во

вступни́й

△ Вступни́й вне́сок *див.* вне́сок (2)

△ Сигна́льний *(заст.* вступни́й) примі́рник *див.* примі́рник

ВСУВА́ТИ

всува́ти

◊ Вбира́ти (втя́гувати, всува́ти *і т. ін.)* / ввібра́ти (втягти́, втягну́ти, всу́нути *і т. ін.)* го́лову в пле́чі *див.* вбира́ти[1] (2)

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

ВСУ́НУТИ

всу́нути

◊ Вбира́ти (втя́гувати, всува́ти *і т. ін.)* / ввібра́ти (втягти́, втягну́ти, всу́нути *і т. ін.)* го́лову в пле́чі *див.* вбира́ти[1] (2)

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

ВСЮ́ДИ

всю́ди

Скрізь і всю́ди <Геть скрізь (усю́ди)> *див.* скрізь[1]

ВСЯ

весь

Геть усе́ (весь) *див.* весь[1] (5)

◊ На весь (на по́вний, у по́вний *і т. ін.)* го́лос *див.* го́лос (13)

все

◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обі́рвалося *див.* весь[1] (6)

Все гара́зд *(рідше* в поря́дку) *див.* весь[1] (2)

◊ Все кипи́ть усере́дині *див.* весь[1] (9)

◊ Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося *і т. ін.)* / плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в думка́х) *див.* весь[1] (12)

◊ На все го́рло <*розм.* На всю горля́нку> *див.* го́рло (3)

◊ На [все] гото́ве *див.* гото́вий (3)

◊ У голові́ все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)

Хапа́тися за все (за будь-яку́, вся́ку можли́вість) *див.* хапа́тися

всі

◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] послі́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] посли́зли (пропа́ли)!> *див.* послі́знути

◊ Ви́дивитися [всі] о́чі *(рідко* ві́кна) *див.* видивля́тися (1)

◊ [Всі] вхо́ди (хо́ди́) і ви́ходи <[Всі] ви́ходи і вхо́ди> *див.* вхід (2)

◊ Іди́ [собі́] на всі чоти́ри ві́три (на чоти́ри бо́ки) *див.* іти́

◊ Ма́йстер *(рідше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер

◊ Ма́ти [всі] клёпки в голові́ *див.* ма́ти[2]

◊ На всі (вся́кі, рі́зні *і т. ін.)* лади́ *див.* лад

◊ На [всі] чоти́ри ві́три *див.* ві́тер (15)

◊ Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі) *див.* натиска́ти

◊ Посила́ти [всі] громи́ і бли́скавки [на го́лову] *див.* посила́ти

◊ Протруби́ти (протуркоті́ти, проту́ркати, прокрича́ти *і т. ін.)* [всі] ву́ха *див.* протруби́ти
◊ Світ на всі чоти́ри ві́три *див.* світ[1]
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

всіє́ю
◊ Відчува́ти [всіє́ю своє́ю] шкі́рою *див.* відчува́ти (6)

всій
◊ У всій [своїй, його́ *і т. ін.*] наготі́ *див.* нагота́
У всій [своїй (його́)] повноті́ <З найбі́льшою [усіє́ю (своє́ю, його́)] повното́ю> *див.* повнота́

всіма́
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)

всіх
◊ Ві́шати [всіх] соба́к *див.* ві́шати (1)
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти

всьо́му
◊ На всьо́му гото́вому (готове́нькому) *див.* гото́вий (4)

всю
◊ Вклада́ти / вкла́сти [всю] [свою́] ду́шу *див.* вклада́ти[1] (1)
◊ На все го́рло <*розм.* На всю горля́нку> *див.* го́рло (3)
◊ На всю ву́лицю *див.* ву́лиця (3)
◊ На всю (по́вну) гу́бу *(рідше* губу́) *див.* губа́[1] (3)

вся
[Вся] повнота́ вла́ди *див.* повнота́

ВСЯК
всяк
◊ Всяк су́щий *див.* су́щий
◊ Про (на) вся́кий (всяк) ви́падок *див.* ви́падок (7)

ВСЯ́КИЙ
вся́ка
◊ Вся́ка вся́чина *див.* вся́чина (1)

вся́кий
◊ Ко́жний (ко́жен, вся́кий *і т. ін.)* раз *див.* раз[1]
◊ Про (на) вся́кий (всяк) ви́падок *див.* ви́падок (7)

вся́кими
◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда

вся́ких
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]

вся́кі
◊ Ма́йстер *(рідше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер
◊ На всі (вся́кі, рі́зні *і т. ін.)* ладі́ *див.* лад

вся́кого
◊ Без вся́кого *див.* вся́кий (1)

вся́кої
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]

вся́кою
◊ По́за [вся́кою] конкуре́нцією *див.* конкуре́нція

вся́ку
◊ За вся́ку ціну́ *див.* ціна́
◊ Про вся́ку приго́ду *див.* приго́да
Хапа́тися за все (за будь-яку́, вся́ку можли́вість) *див.* хапа́тися

ВСЯ́ЧИНА
вся́чина
◊ Вся́ка вся́чина *див.* вся́чина (1)
◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* вся́чина (аби́що) *див.* вся́чина (2)

вся́чину
◊ Городи́ти *(рідше* гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину *і т. ін.) див.* городи́ти (1)

ВТЕЛЮ́ЩИТИ
втелю́щити
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
◊ Дава́ти / да́ти *(зневажл.* вліпи́ти, втелю́щити) дога́ну *(розм.* строгача́) *див.* дава́ти
Да́ти (затопи́ти, заги́лити, втелю́щити *і т. ін.)* по поти́лиці *див.* дава́ти

ВТЕЛЮ́ЩИТИСЯ
втелю́щитися
◊ Втелю́щуватися / втелю́щитися в го́лову *див.* втелюмщуватися (1)
◊ Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом) *див.* вту́плюватися (1)

ВТЕЛЮ́ЩУВАТИСЯ
втелю́щуватися
◊ Втелю́щуватися / втелю́щитися в го́лову *див.* втелюмщуватися (1)
◊ Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом) *див.* вту́плюватися (1)

ВТЕ́РТИ[1]
вте́рти
◊ Вте́рти / втира́ти но́са *див.* втира́ти[1] (1)
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)
◊ Да́ти (вте́рти) / дава́ти каба́ки *див.* дава́ти

ВТЕ́РТИСЯ[1]
вте́ртися
◊ Вте́ртися (вкра́стися) / втира́тися (вкрада́тися) в дові́р'я (в дові́ру) *див.* втира́тися[1] (1)

ВТИРА́ТИ[1]
втира́ти
◊ Вте́рти / втира́ти но́са *див.* втира́ти[1] (1)
◊ Втира́ти сльо́зи (слі́зоньки) *див.* втира́ти[1] (3)

ВТИРА́ТИСЯ[1]
втира́тися
◊ Вте́ртися (вкра́стися) / втира́тися (вкрада́тися) в дові́р'я (в дові́ру) *див.* втира́тися[1] (1)

ВТОВКМА́ЧИТИ
втовкма́чити
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)

ВТОВКМА́ЧУВАТИ
втовкма́чувати
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)

ВТОВКТИ́[1]
втовкти́
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)

ВТОВКТИ́[2]
втовче́ш
◊ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спійма́єш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)

ВТО́ВПИТИСЯ
вто́впиться
◊ Не вто́впиться (не пото́впиться) в две́рі (в [свою́] шку́ру) *див.* вто́впитися (1)

ВТОПИ́ТИ
втопи́ти
◊ Втопи́ти в кро́ві *див.* втопи́ти (1)
◊ Втопи́ти в ло́жці води́ *див.* втопи́ти (2)
◊ Втопи́ти го́лову (до́лю, *рідко* голо́воньку) *див.* втопи́ти (3)

ВТО́ПЛЕНИЙ
вто́пленому
◊ Як [тому́] вто́пленику (вто́пленому) *див.* вто́пленик (1)

ВТО́ПЛЕНИК
вто́пленику
◊ Як [тому́] вто́пленику (вто́пленому) *див.* вто́пленик (1)

ВТОПТА́ТИ[1]
втопта́ти
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.) див.* вто́птувати[1] (1)

ВТО́ПТУВАТИ[1]
вто́птувати
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.) див.* вто́птувати[1] (1)

ВТОРИ́ННИЙ
втори́нна
Втори́нна сировина́ *див.* сировина́

втори́нний
△ Втори́нний відсті́йник *див.* відсті́йник (1)
△ Втори́нний ри́нок ці́нних папе́рів *див.* ри́нок

ВТРА́ТИТИ
втра́тити
◊ Втрача́ти / втра́тити ґрунт під нога́ми *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (губи́ти, тра́тити) / втра́тити (згуби́ти, стра́тити) го́лову *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (тра́тити) / втра́тити (стра́тити) ро́зум (глузд) *див.* утрача́ти

ВТРАЧА́ТИ
втрача́ти
◊ Втрача́ти / втра́тити ґрунт під нога́ми *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти

◊ Втрачáти (губи́ти, трáтити) / втрáтити (згуби́ти, стрáтити) гóлову *див.* утрачáти
◊ Втрачáти (трáтити) / втрáтити (стрáтити) рóзум (глузд) *див.* утрачáти
ВТРУ́ТИТИСЯ
втру́титися
Вступáти (захóдити, встрявáти, втручáтися *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.*) в розмóву (*рідше* до розмóви, *розм.* у балáчку) *див.* вступáти[1] (3)
ВТРУЧА́ТИСЯ
втручáтися
Вступáти (захóдити, встрявáти, втручáтися *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.*) в розмóву (*рідше* до розмóви, *розм.* у балáчку) *див.* вступáти[1] (3)
ВТУ́ПИТИ
вту́пити
◊ Вп'я́лювати (вту́плювати, встрóмлювати, *рідко* впинáти *і т. ін.*) / вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.*) óчі (пóгляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
ВТУ́ПИТИСЯ
вту́питися
◊ Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипáти, втелю́щуватися) очи́ма (пóглядом) *див.* вту́плюватися (1)
ВТУ́ПЛЮВАТИ
вту́плювати
◊ Вп'я́лювати (вту́плювати, встрóмлювати, *рідко* впинáти *і т. ін.*) / вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.*) óчі (пóгляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
ВТУ́ПЛЮВАТИСЯ
вту́плюватися
◊ Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипáти, втелю́щуватися) очи́ма (пóглядом) *див.* вту́плюватися (1)
ВТЯГНУ́ТИ
втягну́ти
◊ Вбирáти (втя́гувати, всувáти *і т. ін.*) / ввібрáти (втягти́, втягну́ти, всу́нути *і т. ін.*) гóлову в плéчі *див.* вбирáти[1] (2)
ВТЯГТИ́
втягти́
◊ Вбирáти (втя́гувати, всувáти *і т. ін.*) / ввібрáти (втягти́, втягну́ти, всу́нути *і т. ін.*) гóлову в плéчі *див.* вбирáти[1] (2)
ВТЯ́ГУВАТИ
втя́гувати
◊ Вбирáти (втя́гувати, всувáти *і т. ін.*) / ввібрáти (втягти́, втягну́ти, всу́нути *і т. ін.*) гóлову в плéчі *див.* вбирáти[1] (2)
ВУГІ́ЛЛЯ
вугіллі
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) на [гаря́чім] вугіллі (на вугіллях, *рідше* на ву́глях) *див.* вугілля (8)
вугілля
△ Активóване вугілля *див.* вугілля (1)
△ Біле вугілля *див.* вугілля (2)
△ Бу́ре вугілля *див.* вугілля (3)
△ Деревнé вугілля *див.* вугілля (4)
△ Кам'янé вугілля *див.* вугілля (5)
△ Кісткóве вугілля *див.* вугілля (6)
△ Коксівнé вугілля *див.* вугілля (7)
вугіллях
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) на [гаря́чім] вугіллі (на вугіллях, *рідше* на ву́глях) *див.* вугілля (8)
ВУ́ГІЛЬ
ву́гіль
◊ На ву́гіль (на пóпіл) *див.* ву́гіль (1)
◊ Перетлі́ти (зотлі́ти) на ву́гіль (на пóпіл) *див.* перетлівáти
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ву́гіль (смолá, ву́глик, вугли́на *і т. ін.*) *див.* ву́гіль (2)
ву́глях
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) на [гаря́чім] вугіллі (на вугіллях, *рідше* на ву́глях) *див.* вугілля (8)
ВУ́ГІЛЬНИЙ
ву́гільна
△ Ву́гільна кислотá *див.* кислотá
ВУГЛЕВО́ДНІ
вуглевóдні
△ Аліциклі́чні вуглевóдні *див.* вуглевóдні (2)
△ Аромати́чні вуглевóдні *див.* вуглевóдні (1)
△ Ациклі́чні (аліфати́чні) вуглевóдні *див.* вуглевóдні (3)
△ Наси́чені вуглевóдні *див.* вуглевóдні (4)
△ Ненаси́чені вуглевóдні *див.* вуглевóдні (5)
△ Циклі́чні вуглевóдні *див.* вуглевóдні (6)
ВУГЛЕКИ́СЛИЙ
вуглеки́слий
△ Вуглеки́слий газ *див.* газ[1] (3)
ВУГЛЕКИСЛОТА́
вуглекислотá
△ Твердá вуглекислотá *див.* вуглекислотá (1)
ВУГЛЕЦЕ́ВИЙ
вуглецéве
△ Вуглецéве волокнó *див.* волокнó (2)
ВУГЛЕ́ЦЬ
вуглéць
△ Амóрфний вуглéць *див.* вуглéць (1)
△ Вільний вуглéць *див.* вуглéць (2)
ВУ́ГЛИК
ву́глик
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ву́гіль (смолá, ву́глик, вугли́на *і т. ін.*) *див.* ву́гіль (2)
ВУГЛИ́НА
вугли́на
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ву́гіль (смолá, ву́глик, вугли́на *і т. ін.*) *див.* ву́гіль (2)
ВУ́ГОЛ
вуглá
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.*)] з-за рóгу (з-за вуглá, з-за углá) [мішкóм] приби́тий (пришиблений, *рідко вульг.* намáханий) *див.* приби́тий
вугли́
◊ Обтирáти (отирáти, витирáти *і т. ін.*) кутки́ (*рідше* вугли́) *див.* обтирáти
ВУДИ́ЛА
вуди́ла
◊ Вхопи́тися за вуди́ла *див.* ухóплюватися
◊ Закуси́ти вуди́ла *див.* закýшувати[1]
◊ Рвáти вуди́ла *див.* рвáти
ВУДИ́ЛО[1]
вуди́ла
◊ Вхопи́тися за вуди́ла *див.* ухóплюватися
◊ Закуси́ти вуди́ла *див.* закýшувати[1]
◊ Рвáти вуди́ла *див.* рвáти
ВУ́ДИТИ[1]
ву́дити
◊ Нóсом ри́бу ву́дити *див.* ву́дити[1] (1)
ВУ́ДКА
ву́дка
◊ Урвáлася (увірвáлася) ву́дка *див.* ву́дка (1)
ву́дки́
◊ Закидáти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачóк, гáка *і т. ін.*) *див.* закидáти[2]
◊ Змóтувати / змотáти ву́дки (ву́дочки) *див.* змóтувати
ву́дку
◊ Закидáти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачóк, гáка *і т. ін.*) *див.* закидáти[2]
◊ Піддавáтися / піддáтися на ву́дку (на ву́дочку) *див.* піддавáтися
◊ Попускáти / попусти́ти ву́дку *див.* попускáти[1]
ВУ́ДОЧКА
ву́дочки
◊ Змóтувати / змотáти ву́дки (ву́дочки) *див.* змóтувати
ву́дочку
◊ Закидáти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачóк, гáка *і т. ін.*) *див.* закидáти[2]
◊ Лови́тися (попадáти, попадáтися *і т. ін.*) / злови́тися (попáсти, попáстися *і т. ін.*) на гачóк (*рідко* на ву́дочку) *див.* лови́тися
◊ Піддавáтися / піддáтися на ву́дку (на ву́дочку) *див.* піддавáтися
◊ Спіймáти на ву́дочку *див.* спіймáти
ВУЖ
вуж
△ Водяни́й вуж *див.* вуж (1)
◊ [І] вуж не пролíзе <[І] вужу́ не пролізти> *див.* вуж (2)
вужу́
◊ [І] вуж не пролíзе <[І] вужу́ не пролізти> *див.* вуж (2)
ВУЖО́ВИЙ
вужóвий
△ Вужóвий цвіт *див.* цвіт[1]
ВУЗДА́
вузді́
◊ Тримáти у вузді́ (в узді́, у вуздéчці) *див.* тримáти
ВУЗДЕ́ЧКА
вуздéчка
◊ Знáйдеться вуздéчка *див.* вуздéчка (1)
вуздéчки
◊ Зірвáтися / зривáтися з вуздéчки *див.* зривáтися
вуздéчку
◊ Вдягáти / вдягну́ти вуздéчку *див.* вдягáти (1)
◊ Попускáти (розпускáти) / попусти́ти (розпусти́ти) віжки (поводи́, вуздéчку *і т. ін.*) *див.* попускáти[1]
вуздéчці
◊ Тримáти у вузді́ (в узді́, у вуздéчці) *див.* тримáти

ВУ́ЗЛИК
ву́злики
◊ Розв'язувати / розв'яза́ти ву́зол (ву́злики) *див.* розв'язувати
ВУ́ЗЛИКОВИЙ
ву́зликове
△ Ву́зликове письмо́ *див.* письмо́
ВУ́ЗОЛ[1]
вузли́
△ Лімфати́чні вузли́ *див.* ву́зол[1] (5)
вузло́м
◊ Зав'яза́ти коту́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати
ву́зол
Ву́зол комуніка́цій *див.* ву́зол[1] (1)
△ Ву́зол мере́жі *див.* ву́зол[1] (4)
◊ Го́рдіїв (*рідше* горді́йський) ву́зол *див.* ву́зол[1] (8)
Гре́цький ву́зол *див.* ву́зол[1] (2)
△ Морськи́й ву́зол *див.* ву́зол[1] (6)
△ Ри́фовий ву́зол *див.* ву́зол[1] (7)
◊ Розв'язувати / розв'яза́ти ву́зол (ву́злики) *див.* розв'язувати
◊ Розру́бувати (*рідше* руба́ти) / розруба́ти ву́зол *див.* розру́бувати
◊ Розру́бувати (*рідше* руба́ти) / розруба́ти го́рдіїв (*рідко* тимофі́їв) ву́зол *див.* розру́бувати
Саніта́рний ву́зол *див.* ву́зол[1] (3)
◊ Сплітатися (*рідко*ув'я́зуватися) / сплести́ся (*рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* сплі́та́тися
ВУЗЬКИ́Й
вузьке́
Вузьке́ ко́ло *див.* ко́ло[1]
◊ Вузьке́ мі́сце *див.* мі́сце
◊ Розшива́ти / розши́ти вузьке́ мі́сце *див.* розшива́ти
вузько́го
◊ Розшива́ння вузько́го мі́сця *див.* розшива́ння
ВУЗЬКОРЯ́ДНИЙ
вузькоря́дна
△ Вузькоря́дна сівба́ *див.* сівба́
ВУ́ЛИК
ву́лику
◊ Як бджо́ли у ву́лику *див.* бджола́ (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) бджі́л у ву́лику *див.* бджола́ (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) у ву́лику (в у́лику) *див.* ву́лик (1)
ВУ́ЛИЦЯ
ву́лицею
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.*) / обмину́ти (обі́йти, оббі́гти *і т. ін.*) деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]
ву́лиці
◊ З ву́лиці *див.* ву́лиця (1)
◊ На доро́зі (на ву́лиці, на смі́тті *і т. ін.*) не валя́тися *див.* валя́тися (2)
ву́лицю
◊ Викида́ти / ви́кинути на ву́лицю *див.* викида́ти (7)
◊ Дава́ти / да́ти зеле́ну ву́лицю *див.* дава́ти
◊ Загна́ти в сліпу́ ву́лицю *див.* заганя́ти[1]
◊ На всю ву́лицю *див.* ву́лиця (3)
◊ Че́рез ву́лицю бо́ндар *див.* бо́ндар (1)
◊ Че́рез доро́гу (че́рез ву́лицю, че́рез тин) навпри́сядки *див.* навпри́сідки
◊ Як го́лому на ву́лицю *див.* го́лий (5)
ву́лиця
◊ Зеле́на ву́лиця *див.* ву́лиця (2)
ву́лицях
◊ Ганя́ти ві́тер по ву́лицях (по сві́ту) *див.* ганя́ти (3)
ВУ́ЛИЧНИЙ
ву́лична
◊ Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка (*рідко* ді́вка)> *див.* жі́нка
ву́личне
◊ Ву́личне сло́во (слівце́) *див.* сло́во
ву́личного
△ Пра́вила (ву́личного) ру́ху *див.* пра́вило
ВУЛКА́Н
вулка́н
△ Грязьови́й вулка́н *див.* вулка́н (1)
△ Ді́ючий вулка́н *див.* вулка́н (2)
△ Зга́слий (пога́слий, неді́ючий) вулка́н *див.* вулка́н (3)
вулка́ні
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) на вулка́ні *див.* вулка́н (4)
ВУЛКАНІ́ЧНИЙ
вулкані́чна
△ Вулкані́чна бо́мба *див.* бо́мба (6)
вулкані́чний
△ Вулкані́чний по́яс *див.* по́яс
△ Вулкані́чний туф *див.* туф
ВУЛЬГА́РНИЙ
вульга́рна
△ Вульга́рна (наро́дна) лати́нь *див.* лати́нь
ВУС
вус
◊ І в вус не ду́ти *див.* ду́ти
Кито́вий вус *див.* ву́са (1)
◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
◊ У ву́са (у вус) *див.* ву́са (3)
ву́са
◊ Зди́блювати / зди́бити бро́ви (ву́са) *див.* зди́блювати
◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
Розгла́джувати / розгла́дити ву́са (бо́роду) *див.* розгла́джувати
◊ Смія́тися [собі́] під ні́с (з-під ву́са) *див.* смія́тися
◊ У ву́са (у вус) *див.* ву́са (3)
ву́сами
Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.*) *див.* помо́ргувати
ву́сом
◊ І ву́сом (брово́ю) не вести́ / не повести́ (*рідко* не ру́шити) *див.* вести́ (23)
◊ [І] о́ком (ву́сом) не моргне́ш *див.* моргну́ти
◊ І (*рідше* ні, на́віть) ву́сом (брово́ю) не моргну́ти (*рідко* не морга́ти) *див.* моргну́ти
◊ Морга́ти брова́ми (брово́ю, ву́сом) *див.* морга́ти
◊ Під ву́сом *див.* ву́са (2)
Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.*) *див.* помо́ргувати
◊ Ходи́ти під ву́сом *див.* ходи́ти
◊ Хоч би [тобі́] о́ком (ву́сом, брово́ю) моргну́ти *див.* моргну́ти
◊ Хоч би [тобі́ (собі́, вам)] ву́сом (ву́хом, брово́ю *і т. ін.*) повести́ *див.* пово́дити[1]
ВУ́СА
вус
◊ І в вус не ду́ти *див.* ду́ти
Кито́вий вус *див.* ву́са (1)
◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
◊ У ву́са (у вус) *див.* ву́са (3)
ву́са
◊ Зди́блювати / зди́бити бро́ви (ву́са) *див.* зди́блювати
◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
Розгла́джувати / розгла́дити ву́са (бо́роду) *див.* розгла́джувати
◊ Смія́тися [собі́] під ні́с (з-під ву́са) *див.* смія́тися
◊ У ву́са (у вус) *див.* ву́са (3)
ву́сами
Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.*) *див.* помо́ргувати
ву́сом
◊ І ву́сом (брово́ю) не вести́ / не повести́ (*рідко* не ру́шити) *див.* вести́ (23)
◊ [І] о́ком (ву́сом) не моргне́ш *див.* моргну́ти
◊ І (*рідше* ні, на́віть) ву́сом (брово́ю) не моргну́ти (*рідко* не морга́ти) *див.* моргну́ти
◊ Морга́ти брова́ми (брово́ю, ву́сом) *див.* морга́ти
◊ Під ву́сом *див.* ву́са (2)
Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.*) *див.* помо́ргувати
◊ Ходи́ти під ву́сом *див.* ходи́ти
◊ Хоч би [тобі́] о́ком (ву́сом, брово́ю) моргну́ти *див.* моргну́ти
◊ Хоч би [тобі́ (собі́, вам)] ву́сом (ву́хом, брово́ю *і т. ін.*) повести́ *див.* пово́дити[1]
ВУ́СИ
вус
◊ І в вус не ду́ти *див.* ду́ти
Кито́вий вус *див.* ву́са (1)
◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
◊ У ву́са (у вус) *див.* ву́са (3)
ву́са
◊ Зди́блювати / зди́бити бро́ви (ву́са) *див.* зди́блювати
◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
Розгла́джувати / розгла́дити ву́са (бо́роду) *див.* розгла́джувати
◊ Смія́тися [собі́] під ні́с (з-під ву́са) *див.* смія́тися
◊ У ву́са (у вус) *див.* ву́са (3)

ву́сами
Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.*) *див.* помо́ргувати
ву́сом
◊ І ву́сом (брово́ю) не вести́ / не повести́ (*рідко* не ру́шити) *див.* вести́ (23)
◊ [І] о́ком (ву́сом) не моргне́ш *див.* моргну́ти
◊ І (*рідше* ні, на́віть) ву́сом (брово́ю) не моргну́ти (*рідко* не морга́ти) *див.* моргну́ти
◊ Морга́ти брова́ми (брово́ю, ву́сом) *див.* морга́ти
◊ Під ву́сом *див.* ву́са (2)
Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.*) *див.* помо́ргувати
◊ Ходи́ти під ву́сом *див.* ходи́ти
◊ Хоч би [тобі] о́ком (ву́сом, брово́ю) моргну́ти *див.* моргну́ти
◊ Хоч би [тобі (собі, вам)] ву́сом (ву́хом, брово́ю *і т. ін.*) повести́ *див.* пово́дити[1]
ВУ́СИК
ву́сиками
Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.*) *див.* помо́ргувати
ВУХА́ТИЙ
вуха́ті
△ Вуха́ті тюле́ні *див.* тюле́нь
ВУХНА́ЛЬ
вухналі́
◊ [Аж] вухналі́ кува́ти зуба́ми *див.* кува́ти[1]
ВУ́ХО
ву́сі
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) у ву́сі *див.* ву́хо (28)
вух
◊ [Аж] до вух *див.* ву́хо (9)
◊ Доно́сити / донести́ у ву́ха (до вух) *див.* доно́сити
◊ Доно́ситися (доліта́ти) / донести́ся (долеті́ти) до ву́ха (до вух) *див.* доно́ситися
◊ Дохо́дити / дійти́ до вух (до ву́ха, до слу́ху) *див.* дохо́дити
◊ Не йти / не піти́ да́лі вух *див.* іти́
◊ Пропуска́ти (пуска́ти) / пропусти́ти (пусти́ти) повз ву́ха (ми́мо вух, повз слух) *див.* пропуска́ти
ву́ха
◊ [Аж] ву́ха в'я́нуть (сверблять) <[Аж] воло́сся в'я́не> *див.* ву́хо (6)
◊ [Аж] ву́ха пу́хнуть / попу́хли *див.* ву́хо (7)
◊ [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)
◊ Витя́гувати (витяга́ти, тягти́, тягну́ти) / ви́тягти (ви́тягнути) за ву́ха *див.* витяга́ти (8)
◊ Від ву́ха до ву́ха *див.* ву́хо (10)
◊ Візьми́ ву́ха в ру́ки *див.* узя́ти
◊ Ві́шати ло́кшину [на ву́ха] *див.* ві́шати (3)
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / повіси́ти (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на квінту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
◊ Вклада́ти / вкла́сти у ву́ха *див.* вклада́ти[1] (4)
◊ Вно́сити / внести́ у ву́ха *див.* вно́сити (3)
◊ Впада́ти / впа́сти у ву́ха (у ву́хо) *див.* впада́ти[1] (9)
◊ Впійма́ти (пійма́ти, вхопи́ти *і т. ін.*) во́вка за ву́хо (за ву́ха) *див.* упійма́ти
◊ Ву́ха (ву́хо) насторо́жі *див.* ву́хо (11)
◊ Ву́ха насторожи́лися *див.* ву́хо (12)
◊ Ву́ха позароста́ли *див.* ву́хо (13)
◊ Голова́ з ву́хами <Голова́ і два ву́ха> *див.* голова́ (15)
◊ Доно́сити / донести́ у ву́ха (до вух) *див.* доно́сити
◊ Доно́ситися (доліта́ти) / донести́ся (долеті́ти) до ву́ха (до вух) *див.* доно́ситися
◊ Дохо́дити / дійти́ до вух (до ву́ха, до слу́ху) *див.* дохо́дити
◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1]
◊ [І] за ву́ха не відтя́гнеш (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відтя́гувати (2)
◊ І на го́лову (*рідко* на ву́ха) не налі́зе (*рідко* не злі́зе) *див.* нала́зити
◊ Кра́єм (кра́єчком) ву́ха *див.* край[1]
◊ Ма́ти до́вгі (довже́зні) ву́ха *див.* ма́ти[2]
◊ На вла́сні (свої́) ву́ха <Вла́сними (свої́ми) ву́хами> *див.* ву́хо (14)
◊ Нам'я́ти (накрути́ти, наскубти́ *і т. ін.*) / namина́ти (накру́чувати, скубти́ *і т. ін.*) ву́ха *див.* намина́ти
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.*) / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.*) ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1]
◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.*) / насторо́жити (нашоро́шити нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.*) ву́ха *див.* насторо́жувати
◊ Нату́ркати (натурча́ти) у ву́ха (у го́лову) *див.* нату́ркувати
◊ Ні ву́ха ні ри́ла <Ні ри́ла, ні ву́ха> *див.* ву́хо (16)
◊ Обірва́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну *і т. ін.*) *див.* обрива́ти[1]
◊ Об'ї́сти ву́ха *див.* об'їда́ти
◊ Опусти́ти / опуска́ти ву́ха *див.* опуска́ти
◊ Осля́че ву́хо <Ослячі ву́ха> *див.* ву́хо (19)
◊ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) ву́ха *див.* підніма́ти
◊ По́вні ву́ха *див.* ву́хо (20)
◊ Позакладало ву́ха *див.* позаклада́ти
◊ Пообрива́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну *і т. ін.*) *див.* пообрива́ти
◊ Порозві́шувати ву́ха *див.* порозві́шувати
◊ Порозпуска́ти (порозставля́ти) ву́ха *див.* порозпуска́ти
◊ По [са́мі (самісінькі)] ву́ха *див.* ву́хо (21)
◊ Притяга́ти (притя́гувати) / притягти́ (притягну́ти) за ву́ха (за воло́сся) *див.* притяга́ти
◊ Пропуска́ти (пуска́ти) / пропусти́ти (пусти́ти) повз ву́ха (ми́мо вух, повз слух) *див.* пропуска́ти
◊ Протруби́ти (протуркоті́ти, протýркати, прокрича́ти *і т. ін.*) [всі] ву́ха *див.* протруби́ти
◊ Пуска́ти з ву́ха у ву́хо *див.* пуска́ти
◊ Рі́зати (*рідше* рва́ти, де́рти) / *однокр.* різону́ти (різну́ти) ву́хо (ву́ха, слух) *див.* рі́зати
◊ Розві́шувати / розві́шати (розві́сити) ву́ха *див.* розві́шувати
◊ Розпуска́ти (розставля́ти) / розпусти́ти (розста́вити) ву́ха *див.* розпуска́ти
◊ Рот аж по ву́ха *див.* рот
◊ Самі́ ву́ха та зу́би *див.* ву́хо (22)
◊ Слова́ *чиї* та Бо́гу у ву́ха *див.* ву́хо (24)
◊ Трима́ти ву́ха насторо́жі *див.* трима́ти
◊ Хоч ву́ха затика́й (затуля́й) *див.* затика́ти[1]
◊ Як вла́сні (свої́) ву́ха *див.* ву́хо (27)
ву́хам
◊ Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] ву́хам ([своє́му (вла́сному)] слу́ху) *див.* ві́рити (3)
ву́хами
◊ Аж за (по́за) ву́хами (*рідше* уша́ми, у́хами) лящи́ть (тріщи́ть) *див.* лящати
◊ Голова́ з ву́хами <Голова́ і два ву́ха> *див.* голова́ (15)
◊ Ля́пати (хля́пати) ву́хами *див.* ля́пати
◊ На вла́сні (свої́) ву́ха <Вла́сними (свої́ми) ву́хами> *див.* ву́хо (14)
◊ Обома́ ву́хами *див.* ву́хо (17)
◊ Пово́дити / повести́ ву́хом (ву́хами) *див.* пово́дити[1]
◊ Стри́гти / застри́гти ву́хами *див.* стри́гти
◊ Ті́льки ву́хами ля́пнути *див.* ля́пнути
◊ Язи́к по́за ву́хами (по́за вуши́ма, че́рез плече́) теліпа́ється (мота́ється) *див.* язи́к
ву́хах
◊ Аж у ву́хах лящи́ть / залящало *див.* лящати
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.*) / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.*) у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти
Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті) *див.* звуча́ти
◊ Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах (*рідко* в у́хах) *див.* луна́ти
ву́хо
△ Ведме́же ву́хо *див.* ву́хо (2)
◊ Ведмі́дь (слон) на ву́хо наступи́в *див.* ведмі́дь (2)
△ Вну́трішнє ву́хо *див.* ву́хо (3)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
◊ Впада́ти / впа́сти у ву́ха (у ву́хо) *див.* впада́ти[1] (9)
◊ Впійма́ти (пійма́ти, вхопи́ти *і т. ін.*) во́вка за ву́хо (за ву́ха) *див.* упійма́ти
◊ Ву́ха (ву́хо) насторо́жі *див.* ву́хо (11)
◊ Заї́хати у ву́хо *див.* заїжджа́ти[1]
△ Зо́внішнє ву́хо *див.* ву́хо (4)
◊ Ма́ти музика́льне ву́хо *див.* ма́ти[2]
◊ На ву́хо *див.* ву́хо (15)

◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1]
Незви́кле ву́хо (о́ко) *див.* ву́хо (1)
◊ Осля́че ву́хо <Ослячі ву́ха> *див.* ву́хо (19)
◊ Пійма́ти (спійма́ти) на ву́хо (ву́хом) *див.* пійма́ти
◊ Прихиля́ти / прихили́ти [своє́] ву́хо *(рідко* у́хо) *див.* прихиля́ти
◊ Пуска́ти з ву́ха у ву́хо *див.* пуска́ти
◊ Рі́зати *(рідше* рва́ти, де́рти) / *однокр.* різону́ти (різну́ти) ву́хо (ву́ха, слух) *див.* рі́зати
◊ Свиня́че ву́хо *див.* ву́хо (23)
△ Сере́днє ву́хо *див.* ву́хо (5)
◊ Тонке́ ву́хо *див.* ву́хо (25)
◊ Туге́ ву́хо *див.* ву́хо (26)
◊ Туги́й на ву́хо *див.* туги́й
◊ Хоч у ву́хо бгай (клади́) *див.* бга́ти (1)
ву́хом
◊ [І] ву́хом не вести́ / не повести́ *див.* вести́ (24)
◊ І [за ву́хом] не свербі́ть *див.* свербі́ти
◊ Одни́м ву́хом *див.* ву́хо (18)
◊ Пійма́ти (спійма́ти) на ву́хо (ву́хом) *див.* пійма́ти
◊ Пово́дити / повести́ ву́хом (ву́хами) *див.* пово́дити[1]
◊ Хоч би [тобі (собі, вам)] ву́сом (ву́хом, бров́ою *і т. ін.)* повести́ *див.* пово́дити[1]
вуши́ма
◊ Язи́к по́за ву́хами (по́за вуши́ма, че́рез плече́) теліпа́ється (мота́ється) *див.* язи́к
ВУ́ШКО
ву́шко
◊ Пролі́зти (пройти́) [і] крізь ву́шко го́лки *див.* прола́зити
ВУШНИ́Й
вушна́
△ Вушна́ ра́ковина *див.* ра́ковина
ВХІД
вхід
Вхід Госпо́день (Госпо́дній) у Єрусали́м (до Єрусали́му) *див.* вхід (1)
вхо́ди
◊ [Всі] вхо́ди (хо́ди́) і ви́ходи <[Всі] ви́ходи і вхо́ди> *див.* вхід (2)
ВХІДНИ́Й
вхідни́й
Вхідни́й квито́к *див.* квито́к
ВХО́ДИТИ
вхо́дити
◊ Впада́ти (вхо́дити) / впа́сти (увійти́) в гріх *див.* впада́ти[1] (6)
◊ Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в життя́ *див.* вступа́ти[1] (9)
◊ Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в [свої́] права́ *див.* вступа́ти[1] (10)
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)

Вхо́дити / ввійти́ в дові́ру (в дові́р'я) *див.* вхо́дити (1)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в курс *див.* вхо́дити (13)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в літа́ *див.* вхо́дити (14)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в нesла́ву *див.* вхо́дити (17)
Вхо́дити / ввійти́ в обо́в'язок *див.* вхо́дити (2)
△ Вхо́дити / ввійти́ в о́браз *див.* вхо́дити (10)
◊ Вхо́дити / ввійти́ [в плоть і] в кров <Вхо́дити / ввійти́ в кров [і в плоть]> *див.* вхо́дити (15)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в по́бут *див.* вхо́дити (16)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в раж *див.* вхо́дити (18)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в ритм *див.* вхо́дити (19)
Вхо́дити / ввійти́ в робо́ту *див.* вхо́дити (3)
△ Вхо́дити / ввійти́ в роль *див.* вхо́дити (11)
Вхо́дити / ввійти́ в [свої́] береги́ *див.* вхо́дити (4)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в [свою́] ко́лію *див.* вхо́дити (20)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в стано́вище *див.* вхо́дити (21)
Вхо́дити / ввійти́ в тради́цію *див.* вхо́дити (5)
◊ Вхо́дити / ввійти́ в фо́рму *див.* вхо́дити (22)
◊ Вхо́дити (ввіхо́дити) / ввійти́ в смак *див.* вхо́дити (23)
Вхо́дити (вкорі́нюватися) / ввійти́ (вкорени́тися) в зви́чку *див.* вхо́дити (6)
Вхо́дити в пла́ни (в розраху́нки) *див.* вхо́дити (7)
Вхо́дити до скла́ду (у склад) *див.* вхо́дити (8)
◊ Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму *див.* вхо́дити (24)
◊ Вхо́дити / увійти́ в істо́рію *(уроч.* в анна́ли) *див.* вхо́дити (25)
Вхо́дити / увійти́ в ужи́ток *див.* вхо́дити (9)
Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь *див.* іти́
◊ Не бра́тися (не вхо́дити, не йти) в раху́бу *див.* бра́тися (23)
ВХО́ЖИЙ
вхо́жий
Бли́зько вхо́жий *див.* вхо́жий (1)
ВХОПИ́ТИ
вхопи́ла
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.)* *див.* доса́да
вхопи́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти, вхопи́ти *і т. ін.)* во́вка за ву́хо (за ву́ха) *див.* упійма́ти
ВХОПИ́ТИСЯ
вхопи́тися
◊ Бра́тися (хапа́тися) / взя́тися (вхопи́тися) за го́лову *див.* бра́тися (18)

◊ Вхопи́тися за вуди́ла *див.* ухо́плюватися
ВЦІ́ЛИТИ
вці́лити
◊ Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце *див.* вціля́ти (1)
ВЦІЛЯ́ТИ
вціля́ти
◊ Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце *див.* вціля́ти (1)
ВЧВАЛ
вчвал
Взя́ти вчвал *див.* узя́ти
ВЧЕПИ́ТИСЯ
вчепи́тися
◊ Вчепи́тися в горля́нку *див.* учепи́тися
ВЧО́РА
вчо́ра
Від учо́ра (пі́сля вчо́ра) *див.* вчо́ра (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сього́дні (вчо́ра, що́йно *і т. ін.)* приве́зений *див.* приве́зений
ВЧОРА́ШНІЙ
вчора́шній
◊ Вчора́шній день *див.* день
вчора́шнім
◊ Гання́тися за вчора́шнім днем *див.* гання́тися (1)
вчора́шнього
◊ Шука́ти вчора́шнього дня *див.* шука́ти
ВШИР
вшир
◊ Вглиб і вшир *див.* вглиб (1)
◊ Уздо́вж (і вздовж,) і вшир *див.* уздо́вж
В'ЮН
в'юн
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* в'юн [посо́лений (в опо́лонці, на сковороді́)] *див.* в'юн (1)
в'юно́м
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
В'ЯЗА́ТИ
в'я́же
◊ Ли́ка (лик) не в'я́же *див.* в'яза́ти (2)
в'яжи́
◊ Хоч соба́к в'яжи́ *див.* в'яза́ти (3)
в'яза́ти
◊ В'яза́ти ру́ки *див.* в'яза́ти (1)
В'ЯЗА́ТИСЯ
в'я́жеться
◊ Не в'я́жеться (не кле́їться) *див.* в'яза́тися (1)
В'Я́ЗИ
в'я́зах
◊ Голова́ на пле́чах (на в'я́зах) *див.* голова́ (19)
◊ Ма́ти [до́бру] го́лову на [пле́ча́х (на в'я́зах, *рідко* на ка́рку *і т. ін.)*] *див.* ма́ти[2]
◊ Своя́ голова́ на пле́ча́х (на в'я́зах) *див.* голова́ (43)
в'я́зи
◊ Бра́ти / взя́ти за карк (за в'я́зи) *див.* бра́ти (78)
◊ Нами́лити ши́ю (го́лову, в'я́зи) *див.* нами́лювати

◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати

В'ЯЗНИ́ЦЯ

в'язни́ці

◊ Гної́ти / згної́ти в тюрмі́ (по тю́рмах, у в'язни́ці) *див.* гної́ти (1)

В'Я́НУТИ

в'я́не

◊ [Аж] ву́ха в'я́нуть (свербля́ть) <[Аж]> воло́сся в'я́не> *див.* ву́хо (6)

◊ Аж о́ко в'я́не *див.* о́ко[1]

◊ Во́лос в'я́не / зав'я́в *див.* во́лос (1)

◊ Се́рце в'я́не *див.* се́рце

в'я́нуть

◊ [Аж] ву́ха в'я́нуть (свербля́ть) <[Аж]> воло́сся в'я́не> *див.* ву́хо (6)

ГАБАРИ́ТНИЙ

габари́тний

△ Габари́тний вантáж *див.* вантáж (2)

габари́тні

△ Габари́тні воро́та *див.* воро́та (1)

ҐА́ВА

ґав

◊ Лови́ти / *рідко* влови́ти ґа́ву (ґа́ви, ґав, воро́н *і т. ін.*) *див.* лови́ти

ґа́ва

◊ Ні па́ва [й] ні ґа́ва (ні воро́на) *див.* па́ва

ґа́ви

◊ Лови́ти / *рідко* влови́ти ґа́ву (ґа́ви, ґав, воро́н *і т. ін.*) *див.* лови́ти

ґа́ву

◊ Впійма́ти (пійма́ти) ґа́ву (воро́ну) *див.* упійма́ти

◊ Лови́ти / *рідко* влови́ти ґа́ву (ґа́ви, ґав, воро́н *і т. ін.*) *див.* лови́ти

ГАВА́ЙСЬКИЙ

гава́йська

△ Гава́йська гіта́ра *див.* гіта́ра (1)

Гава́йська соро́чка *див.* соро́чка

ГА́ВКАННЯ

га́вканням

Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* захо́дитися[2]

ГА́ВКІТ

га́вкотом

Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* захо́дитися[2]

ГА́ВКНУТИ

га́вкне

◊ [І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка

ГАД

гад

◊ Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад> *див.* гадю́ка (2)

га́да

◊ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.*) на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.*) *див.* пригріва́ти

ГАДА́ТИ[1]

гада́ти

Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* ду́мати

◊ І не гада́ти і не сни́ти *див.* гада́ти[1] (1)

ГАДА́ТИ[2]

гада́ла

◊ Ба́ба (ба́бка, бабу́ся) [ще] на́двоє ворожи́ла (гада́ла) *див.* ба́ба[1] (6)

ГА́ДИНА

га́дина

◊ Гадю́ка (га́дина) ссе ко́ло се́рця *див.* гадю́ка (1)

◊ Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад> *див.* гадю́ка (2)

га́дину

◊ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.*) на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.*) *див.* пригріва́ти

ГА́ДІВ

га́дів

◊ Га́дів (гадю́чий, га́спидський, пе́ський, соба́чий *і т. ін.*) син *див.* син

га́дова

◊ Га́дська (га́дова) душа́ *див.* душа́

ГА́ДКА

га́дка

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.*) / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.*) [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка

◊ Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є) *див.* ду́мка

гадка́ми

◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* мі́слю) *див.* літа́ти

га́дки

◊ Ані́ (ні) га́дки (*рідше* га́дочки) [ані́ (ні) ду́мки] *див.* га́дка (1)

◊ Думки́ (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсі́ли, обняли́) *див.* ду́мка

◊ Думки́ (гадки́, ду́ми *і т. ін.*) сную́ться в голові́ *див.* ду́мка

◊ Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсі́ли го́лову *див.* ду́мка

◊ [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці *і т. ін.*) [собі́] не ма́ти *див.* ма́ти[2]

◊ І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́

◊ [І] га́дки не да́ти *див.* дава́ти

◊ Шко́да́ й га́дки *див.* шкода́[2]

га́дку

Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* ду́мати

◊ Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є) *див.* ду́мка

◊ Заки́нути га́дку [за гря́дку] *див.* закида́ти[2]

◊ Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці, *рідше* на га́дці *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2]

◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.*) / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.*) на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти

га́дці

◊ Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці) *див.* верті́тися (2)

◊ [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці *і т. ін.*) [собі́] не ма́ти *див.* ма́ти[2]

◊ Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці, *рідше* на га́дці *і т. ін.*) *див.* ма́ти[2]

ГА́ДОНЬКА

га́доньки

Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* ду́мати

ГА́ДОЧКА

га́дочки

◊ Ані́ (ні) га́дки (*рідше* га́дочки) [ані́ (ні) ду́мки] *див.* га́дка (1)

ГА́ДСЬКИЙ

га́дська

◊ Га́дська (га́дова) душа́ *див.* душа́

ГАДЮ́КА

гадю́ка

◊ Гадю́ка (га́дина) ссе ко́ло се́рця *див.* гадю́ка (1)

◊ Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад> *див.* гадю́ка (2)

гадю́кою

◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1]

гадю́ку

◊ Відігрі́ти (ви́гріти, ви́годувати) / відігріва́ти змію́ (гадю́ку) бі́ля (ко́ло) [свого́] се́рця (за па́зухою) *див.* відігріва́ти (2)

◊ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.*) на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.*) *див.* пригріва́ти

ГАДЮ́ЧИЙ

гадю́чий

◊ Га́дів (гадю́чий, га́спидський, пе́ський, соба́чий *і т. ін.*) син *див.* син

ГАДЮ́ЧКА

гадю́чку

◊ Закида́ти (пуска́ти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку *див.* закида́ти[2]

ГАЗ[1]

газ

△ Весели́льний газ *див.* газ[1] (1)

△ Воло́гий газ *див.* газ[1] (2)

△ Вуглеки́слий газ *див.* газ[1] (3)

△ Генера́торний газ *див.* газ[1] (4)

△ Гриму́чий газ *див.* газ[1] (5)

Збавля́ти / зба́вити газ *див.* збавля́ти

△ Ко́ксовий газ *див.* газ[1] (6)

◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2]

△ Наси́чений газ *див.* газ[1] (7)

△ Ненаси́чений газ *див.* газ[1] (8)

△ Приро́дний газ *див.* газ[1] (9)

△ Скра́плений (зрі́джений) газ *див.* газ[1] (10)

△ Сла́нцевий газ *див.* газ[1] (11)

△ Сльозогі́нний газ *див.* газ[1] (12)

△ Сухи́й газ *див.* газ[1] (13)

△ Чадни́й газ *див.* газ[1] (14)

га́зі

◊ На по́вному (по́внім) газу́ (га́зі) *див.* газ[1] (16)

га́зом

◊ Під га́зом (під газко́м) *див.* газ[1] (17)

газу́

◊ На газу́ *див.* газ[1] (15)

◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2]

◊ На по́вному (по́внім) газу́ (га́зі) *див.* газ[1] (16)

ГАЗЕ́ТА
газе́та
Жива́ газе́та *див.* газе́та (1)
Світлова́ газе́та *див.* газе́та (2)
Стінна́ газе́та *див.* газе́та (3)
◊ У́сна (ходя́ча) газе́та *див.* газе́та (4)
газе́ти
На сторінка́х (шпа́льтах) газе́ти (журна́лу, літо́пису *і т. ін.)* *див.* сторі́нка
ГАЗО́ВАНИЙ
газо́вана
Газо́вана вода́ *див.* вода́ (4)
ГА́ЗОВИЙ[1]
га́зова
△ Га́зова гангре́на *див.* гангре́на (1)
Га́зова плита́ *див.* плита́
△ Га́зова ша́пка *див.* ша́пка
га́зовий
Га́зовий бало́нчик *див.* бало́нчик (1)
ГАЗО́К
газко́м
◊ Під га́зом (під газко́м) *див.* газ[1] (17)
ГАЗОКОМПРЕ́СОРНИЙ
газокомпре́сорна
△ Газокомпре́сорна ста́нція *див.* ста́нція
ГАЗО́Н
газо́н
△ Маврита́нський газо́н *див.* газо́н (1)
ГАЗОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
газонебезпе́чні
△ Газонебезпе́чні робо́ти *див.* робо́та
ГАЗОПОВІТРЯ́НИЙ
газоповітря́на
△ Газоповітря́на су́міш *див.* су́міш
ГАЗОРІДИ́ННИЙ
газоріди́нний
△ Газоріди́нний двигу́н *див.* двигу́н
ГАЙ[1]
гай
◊ Аж гай гуде́ (шуми́ть) *див.* гай[1] (1)
ГАЙДУ́К
гайдука́
◊ Сади́ти / вда́рити гайдука́ (гопака́, гоцака́ *і т. ін.)* *див.* сади́ти
ГА́ЙКА[1]
га́йка
◊ Га́йка ослабла *див.* га́йка[1] (1)
◊ Слабка́ (слаба́) га́йка *див.* га́йка[1] (2)
гайки́
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (гайки́) *див.* підкру́чувати
га́йку
◊ Відпуска́ти / відпусти́ти га́йку (га́льма) *див.* відпуска́ти (4)
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (гайки́) *див.* підкру́чувати
ГА́ЙМОРІВ
га́йморова
△ Га́йморова порожни́на *див.* порожни́на
ГАК[1]
гак
◊ Дава́ти / да́ти га́ка (гак) *див.* дава́ти
га́ка
◊ Дава́ти / да́ти га́ка (гак) *див.* дава́ти
◊ Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки, ву́дочку, гачо́к, га́ка *і т. ін.)* *див.* закида́ти[2]
га́ком
З га́ком *див.* гак[1] (1)
ГАЛА́Й-БАЛА́Й
гала́й-бала́й
◊ На гала́й-бала́й <На гала́й, на бала́й> *див.* гала́й-бала́й (1)
ГА́ЛАС
га́лас
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* <Наробити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти
га́ласу
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* <Наробити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти
ГАЛЕ́НОВИЙ
гале́нові
△ Гале́нові препара́ти *див.* препара́т
ГАЛЕРЕ́ЙНИЙ
галере́йні
△ Галере́йні ліси́ *див.* ліс
ГА́ЛКА
га́лка
◊ Як га́лка (сім га́лок) *див.* га́лка (1)
галки́
◊ Воро́н (га́лки, га́ло́к *і т. ін.)* лічи́ти *див.* лічи́ти[1]
гало́к
◊ Воро́н (га́лки, га́ло́к *і т. ін.)* лічи́ти *див.* лічи́ти[1]
◊ Як га́лка (сім га́лок) *див.* га́лка (1)
ГА́ЛОВИЙ
га́лова
△ Га́лова немато́да *див.* немато́да
га́лові
△ Га́лові кліщі́ *див.* кліщ
ГАЛОГЕ́ННИЙ
галоге́нна
△ Галоге́нна (галоге́нова) ла́мпа *див.* ла́мпа
ГАЛОГЕ́НОВИЙ
галоге́нова
△ Галоге́нна (галоге́нова) ла́мпа *див.* ла́мпа
ГАЛО́ЇДНИЙ
гало́їдні
△ Гало́їдні кисло́ти *див.* кислота́
ГАЛО́П
гало́п
Бра́ти / взя́ти гало́пом (гало́п) *див.* бра́ти (6)
гало́пі
○ На гало́пі *див.* гало́п (1)
гало́пом
Бра́ти / взя́ти гало́пом (гало́п) *див.* бра́ти (6)
ГАЛО́ПОМ
гало́п
Бра́ти / взя́ти гало́пом (гало́п) *див.* бра́ти (6)
гало́пом
Бра́ти / взя́ти гало́пом (гало́п) *див.* бра́ти (6)
ГАЛОПУ́ЮЧИЙ
галопу́юча
△ Галопу́юча інфля́ція *див.* інфля́ція
ГА́ЛСТУК
га́лстук
Піоне́рський га́лстук <Піоне́рська крава́тка> *див.* га́лстук (1)
ГА́ЛУЗЬ
га́лузі
○ У га́лузі *див.* га́лузь (1)
ГАЛУ́ШКА
галушки́
◊ Всипати на галушки́ *див.* всипа́ти[1] (4)
◊ Перепада́ти / перепа́сти на горі́хи (на гости́нці, на галушки́ *і т. ін.)* *див.* перепада́ти
ГАЛУ́ШКОВИЙ
галу́шковий
◊ Квасни́й (галу́шковий) патріоти́зм *див.* патріоти́зм
ГАЛЬМО́
га́льма
◊ Відпуска́ти / відпусти́ти га́йку (га́льма) *див.* відпуска́ти (4)
◊ Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі) *див.* натиска́ти
га́льмах
◊ Спуска́ти / спусти́ти на га́льмах *див.* спуска́ти
ГАМА́ЗОВИЙ
гама́зові
△ Гама́зові кліщі́ *див.* кліщ
ГАМАЛИ́К
гамалику́
◊ Да́ти (надава́ти) / дава́ти по ши́ї (по гамалику́) *див.* дава́ти
ГАМАНЕ́ЦЬ
гамане́ць
◊ Наби́тий (по́вний) гамане́ць *див.* гамане́ць (1)
◊ Поро́жній (пусти́й) гамане́ць *див.* гамане́ць (2)
гаманце́м
◊ Труси́ти гаманце́м *див.* труси́ти
ГАМІ́ВНИЙ
гамівна́
△ Гамівна́ соро́чка *див.* соро́чка
ГА́МУЗ
га́муз
◊ На га́муз *див.* га́муз (2)
га́музом
◊ З [усі́м] га́музом *див.* га́муз (1)
◊ Усі́м га́музом *див.* га́муз (3)
ГАНГРЕ́НА
гангре́на
△ Га́зова гангре́на *див.* гангре́на (1)
ГА́НДРИ
га́ндри
◊ Ба́йдики (ба́йди, *діал.* га́ндри) би́ти *див.* би́ти (16)
ГАНЕ́БНИЙ
гане́бного
◊ Прикува́ти (прип'я́ти, прип'я́сти, припну́ти) до гане́бного стовпа́ *див.* прико́вувати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* прику́тий (приби́тий) до гане́бного стовпа́ (на позо́рищі) *див.* прику́тий
ГАНЧІ́РКА
ганчі́рка
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ви́кручена (ді́ря́ва) ганчі́рка *див.* ганчі́рка (1)

ГАНЯ́ТИ
ганя́в
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в *(рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.)* <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
ганя́є
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в *(рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.)* <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
ганя́й
◊ Хоч вовкі́в (соба́к, псів) гони́ (ганя́й) *див.* гна́ти (4)
ганя́ти
◊ Ганя́ти блі́х (соба́к) *див.* ганя́ти (2)
◊ Ганя́ти ві́тер по ву́лицях (по сві́ту) *див.* ганя́ти (3)
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ за́йцями *див.* ганя́ти (4)
Ганя́ти голубі́в *див.* ганя́ти (1)
Гра́ти в па́наса <Ганя́ти пана́са> *див.* гра́ти (3)
ГАНЯ́ТИСЯ
ганя́тися
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ за́йцями *див.* ганя́ти (4)
◊ Ганя́тися за вчора́шнім днем *див.* ганя́тися (1)
◊ Ганя́тися за до́вгим карбо́ванцем (за гри́внями) *див.* ганя́тися (2)
ГАНЬБА́
ганьби́
◊ Набира́тися / набра́тися со́рому (ганьби́, стра́му) *див.* набира́тися
ганьбо́ю
Затавро́ваний ганьбо́ю *див.* затавро́ваний
◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* *див.* покрива́тися
◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти
Таврува́ти / затаврува́ти ганьбо́ю (презі́рством) *див.* таврува́ти
ганьбу́
Ганьбу́ дава́ти / да́ти *див.* дава́ти
◊ Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром) *див.* змива́ти
ГАПЛИ́К
гапли́к
◊ Бра́ти / взя́ти язика́ на гапли́к (на гапличо́к) *див.* бра́ти (123)
гапликі́в
◊ Утя́ти (утну́ти) до гапликі́в *див.* утина́ти
ГАПЛИЧО́К
гапличка́
◊ Гапличо́к до гапличка́ *див.* гапличо́к (1)
гапличо́к
◊ Бра́ти / взя́ти язика́ на гапли́к (на гапличо́к) *див.* бра́ти (123)
◊ Гапличо́к до гапличка́ *див.* гапличо́к (1)
ГАПТУВА́ТИ
гаптува́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* шо́вком ши́ти (гаптува́ти) *див.* ши́ти
ГАРА́ЗД[1]
гара́зд
Все гара́зд *(рідше* в поря́дку) *див.* весь[1] (2)
◊ Ма́йся (ма́йтеся) гара́зд *див.* ма́тися
◊ Раз та гара́зд *див.* раз[1]
ГАРА́ЗД[2]
гара́зд
○ На гара́зд *див.* гара́зд[2] (1)
гара́зду
◊ Не ма́ти гара́зду в голові́ *див.* ма́ти[2]
ГА́РБАТИ
га́рбати
◊ Га́рбати [собі́] в скри́ню (в скри́ні) *див.* га́рбати (1)
ГАРБУ́З
гарбу́з
◊ Як ви́росте гарбу́з на вербі́ *див.* гарбу́з (1)
гарбуза́
◊ Дава́ти (підно́сити) / да́ти (піднести́) [пече́ного] гарбуза́ (кабака́) *див.* дава́ти
◊ Діста́ти (схопи́ти, покушту́вати *і т. ін.)* [пече́ного] гарбуза́ *див.* дістава́ти
гарбуза́ми
◊ Годува́ти / нагодува́ти гарбуза́ми *(рідше* гарбузо́м) *див.* годува́ти (2)
гарбузо́м
◊ Годува́ти / нагодува́ти гарбуза́ми *(рідше* гарбузо́м) *див.* годува́ти (2)
◊ Лиши́тися (оста́тися, бу́ти *і т. ін.)* з гарбузо́м *див.* лиша́тися
◊ Па́хне гарбузо́м *див.* па́хнути
ГАРБУЗО́ВИЙ
гарбузо́вої
◊ Скушту́вати гарбузо́вої ка́ші *див.* скушту́вати
ГАРМА́ТА
гарма́т
◊ Стріля́ти (би́ти) з гарма́т по горобця́х *див.* стріля́ти
◊ Хоч з гарма́ти (з гарма́т) стріля́й (гати́) *див.* стріля́ти
гарма́та
△ Гарпу́нна гарма́та *див.* гарма́та (1)
△ Ко́бальтова гарма́та *див.* гарма́та (2)
△ Снігова́ гарма́та *див.* гарма́та (3)
◊ Як із ді́шла гарма́та *див.* гарма́та (4)
гарма́ти
◊ Хоч гарма́ти коти́ *див.* коти́ти
◊ Хоч з гарма́ти (з гарма́т) стріля́й (гати́) *див.* стріля́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з гарма́ти *див.* гарма́та (5)
ГАРМА́ТНИЙ
гарма́тне
◊ Гарма́тне м'я́со *див.* м'я́со
гарма́тний
◊ [І] на гарма́тний по́стріл *див.* по́стріл
гарма́тного
◊ На ві́дстані гарма́тного по́стрілу *див.* ві́дстань (2)
ГАРМО́НІКА[1]
гармо́ніка
Губна́ гармо́ніка (гармо́нька, гармо́шка) *див.* гармо́ніка[1] (1)
ГАРМО́НІЯ[2]
гармо́нії
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.)* *див.* бая́н (1)
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.)* *див.* розтяга́ти
гармо́нію
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.)* *див.* розтяга́ти
гармо́нія
△ Двоя́рдна гармо́нія *див.* гармо́нія[2] (1)
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.)* *див.* бая́н (1)
△ Трирядна гармо́нія *див.* гармо́нія[2] (2)
ГАРМО́НЬ
гармо́нь
Ві́денська гармо́нь *див.* гармо́нь (1)
ГАРМО́НЬКА
гармо́нька
Губна́ гармо́ніка (гармо́нька, гармо́шка) *див.* гармо́ніка[1] (1)
ГАРМО́ШКА
гармо́шка
Губна́ гармо́ніка (гармо́нька, гармо́шка) *див.* гармо́ніка[1] (1)
ГА́РНИЙ
га́рна
◊ Га́рна ця́ця *див.* ця́ця
ГА́РНО
га́рно
◊ Га́рно скро́єний *див.* скро́єний
◊ На душі́ (на се́рці) га́рно *див.* га́рно (1)
ГАРПУ́ННИЙ
гарпу́нна
△ Гарпу́нна гарма́та *див.* гарма́та (1)
ГАРТ[1]
га́рту
◊ Да́ти (зада́ти, завда́ти) га́рту *див.* дава́ти
ГА́РЯЧЕ́
га́ряче
◊ Ні га́ряче ні зи́мно (ні хо́лодно) *див.* га́ряче́ (1)
ГАРЯ́ЧИЙ
гаря́ча
◊ Гаря́ча (палка́) голова́ (голі́вка) *див.* голова́ (10)
◊ Гаря́ча то́чка *див.* то́чка
гаря́че
◊ Гаря́че се́рце (се́рденько) *див.* се́рце
△ Гаря́че штампува́ння *див.* штампува́ння
◊ За гаря́че й студе́не хапа́ти / ухопи́ти *див.* хапа́ти[1]
гаря́чий
◊ Гаря́чий на ру́ку *див.* гаря́чий (1)
◊ Гаря́чий се́рцем *див.* гаря́чий (2)
◊ Гаря́чий слід *див.* слід[1]
гаря́чим
◊ [Аж] [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обси́пати (осипа́ти) / обсипа́ти (осипа́ти) *див.* обсипа́ти
◊ О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* о́ко[1]

гаря́чими
◊ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.)* / облúтися (умúтися, залúтися, *рідше* обсúпатися *і т. ін.)* [гіркúми (гаря́чими, бýйними *і т. ін.)*] слíзьмú (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися
◊ Поливáти (обливáти, *рідко* обмивáти) / полúти (облúти, *рідко* обмúти) [гіркúми (гаря́чими, ряснúми)] слізьмú (сльозáми, сльозóю *і т. ін.) див.* поливáти
◊ Полúтий (облúтий) [гіркúми (гаря́чими, ряснúми)] слíзьмú (сльозáми) *див.* полúтий
гаря́чих
◊ Всúпати (врíзати, дáти, задáти) гаря́чих *див.* всипáти[1] (1)
◊ Ітú по гаря́чих слідáх *див.* ітú
◊ По гаря́чих (свíжих, живúх) слідáх <*рідше* По гаря́чому (свíжому, живóму) слíду> *див.* слід[1]
гаря́чі
◊ Гаря́чі живá *див.* живá
◊ Обсушúти (осушúти, обтéрти *і т. ін.)* [гіркí (гаря́чі)] сльóзи *(рідше* óчі) *див.* обсýшувати
гаря́чім
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* на [гаря́чім] вугíллі (на вугíллях, *рідше* на вýглях) *див.* вугíлля (8)
гаря́чого
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* хто кúнув (понасипáв) гаря́чого прúску *див.* хто[1]
гаря́чому
◊ Впíйманий (пíйманий, спíйманий, злóвлений *і т. ін.)* на гаря́чому *див.* упíйманий
◊ Впіймáти (піймáти, спіймáти, зловúти, застýкати *і т. ін.)* / ловúти на гаря́чому *див.* упіймáти
◊ По гаря́чих (свíжих, живúх) слідáх <*рідше* По гаря́чому (свíжому, живóму) слíду> *див.* слід[1]
◊ Упіймáтися (піймáтися, спіймáтися, попáстися *і т. ін.)* на гаря́чому *див.* упіймáтися
гаря́чу
◊ Під гаря́чу (сердúту, злу) рýку *(заст.* руч) *див.* рукá
ГАРЯ́ЧКА
гаря́чка
△ Бíла гаря́чка *див.* гаря́чка (1)
△ Простýдна (родíльна, породíльна *і т. ін.)* гаря́чка *див.* гаря́чка (2)
△ Сіннá гаря́чка *див.* гаря́чка (3)
◊ [Як, мов, нíби *і т. ін.*] гаря́чка охопúла (обхопúла) *див.* гаря́чка (4)
гаря́чки
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* з [бíлої] гаря́чки *див.* гаря́чка (5)
гаря́чку
◊ Порóти гаря́чку (спíшку) *див.* порóти[1]
ГАСИ́ТИ
гаси́ти
△ Гасúти м'яч *див.* гасúти (2)
△ Гасúти / погасúти боргú (заборгóваність) *див.* гасúти (1)

ГА́СЛО
гáсло
Кúдати / кúнути клич (гáсло, слóво *і т. ін.) див.* кúдати
ГА́СПИД
гáспид
◊ Хай (нехáй) йомý (їй, їм *і т. ін.)* чорт (сім чортíв, біс, гáспид *і т. ін.) див.* чорт
◊ Чорт (дíдько, диявол, біс, гáспид *і т. ін.)* [йогó (тебé, їх *і т. ін.)*] [дýшу] знáє (зна) *див.* чорт
◊ Якúй *(рідше* кий) чорт (гáспид, хрін)! *див.* чорт
гáспида
◊ Де в гáспида *див.* гáспид (1)
◊ До чóрта (до гáспида, до хрíна) *див.* чорт
◊ У чóрта (у бíса, у гáспида) *див.* чорт
◊ Якóго чóрта (бíса, гáспида) *див.* чорт
ГА́СПИДСЬКИЙ
гáспидський
◊ Гáдів (гадю́чий, гáспидський, пéський, собáчий *і т. ін.)* син *див.* син
ГАСТРИ́Т
гастрúт
△ Гóстрий гастрúт *див.* гастрúт (1)
△ Хронíчний гастрúт *див.* гастрúт (2)
ГАСТРОВАСКУЛЯ́РНИЙ
гастроваскуля́рна
△ Гастроваскуля́рна систéма *див.* систéма
ГАСТРО́ЛІ
гастрóлі
◊ Давáти / дáти гастрóлі *див.* давáти
ГАСТРО́ЛЬ
гастрóлі
◊ Давáти / дáти гастрóлі *див.* давáти
ГАТИ́ТИ
гатú
◊ Хоч грéблю (гать) гатú *див.* гатúти (3)
◊ Хоч з гармáти (з гармáт) стрілю́й (гатú) *див.* стріля́ти
гатúти
◊ Тíльки грéблю гатúти *див.* гатúти (2)
гáтять
◊ Грéблю не гáтять *див.* гатúти (1)
ГАТЬ
гать
◊ Хоч грéблю (гать) гатú *див.* гатúти (3)
ГАУПТВА́ХТА
гауптвáхті
Сидíти на гауптвáхті *див.* сидíти
гауптвáхту
Садúти / посадúти на гауптвáхту *див.* садúти
ГАЧО́К
гачкóм
◊ Гачкóм за рéбра *див.* гачóк (2)
гачóк
◊ Закидáти / закúнути вýдку (вýдки, вýдочку, гачóк, гáка *і т. ін.) див.* закидáти[2]
◊ Ловúти (брáти) / зловúти (взя́ти, піймáти, спіймáти *і т. ін.)* на гачóк *див.* ловúти
◊ Ловúтися (попадáти, попадáтися *і т. ін.)* / зловúтися (попáсти, попáстися *і т. ін.)* на гачóк *(рідко* на вýдочку) *див.* ловúтися
△ Спусковúй гачóк *див.* гачóк (1)

ГА́ШЕНИЙ
гáшене
△ Гáшене вапнó *див.* вапнó (1)
ҐВАЛТ
ґвалт
◊ На ґвалт ([на] прóбі) *див.* ґвалт (1)
◊ Хоч ґвалт (прóбі) кричú *див.* кричáти
ҐВА́РА
ґвáра
Львíвська ґвáра *див.* ґвáра (1)
ГВА́РДІЯ
гвáрдія
Бíла гвáрдія *див.* гвáрдія (1)
Молодá гвáрдія *див.* гвáрдія (2)
Старá гвáрдія *див.* гвáрдія (3)
Червóна гвáрдія *див.* гвáрдія (4)
ГВИ́НТИК
гвúнтика
◊ До остáннього гвúнтика *див.* гвúнтик (1)
гвúнтики
◊ Вкрýчувати гвúнтики *див.* вкрýчувати[1] (2)
ГВИНТІ́ВКА
гвинтíвка
△ Трилінíйна *(рідше* трьохлінíйна) гвинтíвка (рушнúця) *див.* гвинтíвка (1)
гвинтíвки
◊ Стáвити *і т. ін.* / постáвити (зістáвити *і т. ін.)* збрóю (гвинтíвки, рушнúці) в кóзла (кóзли) *див.* стáвити
гвинтíвку
Постáвити гвинтíвку (рушнúцю) на бойовúй звід *див.* постáвити[1]
Скидáти / скúнути гвинтíвку *(рідше* рушнúцю) на прицíл *див.* скидáти
ГВИНТУВА́ЛЬНИЙ
гвинтувáльна
△ Гвинтувáльна дóшка *див.* дóшка
ГВІЗДО́К
гвіздкóм
◊ Дýмка [гвіздкóм] стримúть (стирчúть, сидúть *і т. ін.)* у головí *(рідко* у голíвоньці) *див.* дýмка
◊ Не в тíм'я (не в потúлицю, *рідко* не гвіздкóм) бúтий *див.* бúтий (3)
◊ Стримíти [гвіздкóм (цвя́хом, цвя́шком)] в головí (в пáм'яті, у мóзку *і т. ін.) див.* стримíти
◊ Як гвіздкóм (цвя́хом) прибúти *див.* прибивáти
ГВОЗДИ́ЧНИЙ
гвоздúчне
△ Гвоздúчне дéрево *див.* дéрево
ҐЕДЗ
ґедз
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] ґедзь (ґедз) напáв (укусúв) / *рідко* нападáв *див.* ґедзь (1)
ґéдза
◊ Кúдати / кúнути (вкúнути) ґéдзя (ґéдза, ґéдзика) *див.* кúдати
ґéдзі
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мýха (мýхи, *рідше* ґедзі) у Спáсівку <Як (мов, нíби *і т. ін.)* спáсівська (спасівчáна) мýха> *див.* мýха

ҐЕ́ДЗИК
ґе́дзика
◊ Кида́ти / ки́нути (вки́нути) ґедзя (ґедза, ґе́дзика) *див.* ки́дати
ґе́дзики
◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ґе́дзики) [очи́ма (о́ком)] *див.* пуска́ти
ґе́дзиком
◊ З ґе́дзиком *див.* ґе́дзик (1)
ҐЕДЗЬ
ґе́дзі
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́ха (му́хи, *рі́дше* ґе́дзі) у Спа́сівку <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* спа́сівська (спасівча́на) му́ха> *див.* му́ха
ґедзь
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ґедзь (ґедз) напа́в (укуси́в) / *рі́дко* напада́в *див.* ґедзь (1)
ґе́дзя
◊ Кида́ти / ки́нути (вки́нути) ґедзя (ґе́дза, ґе́дзика) *див.* ки́дати
ГЕЄ́НА
геє́на
◊ Гее́на вогне́нна *див.* геємна (1)
ГЕКСАГОНА́ЛЬНИЙ
гексагона́льна
△ Гексагона́льна систе́ма *див.* систе́ма
ГЕЛІОСКОПІ́ЧНИЙ
геліоскопі́чний
△ Геліоскопі́чний окуля́р *див.* окуля́р
ГЕЛІОТРО́ПНИЙ
геліотро́пна
△ Геліотро́пна хворо́ба *див.* хворо́ба
ГЕЛІОЦЕНТРИ́ЧНИЙ
геліоцентри́чна
△ Геліоцентри́чна систе́ма сві́ту *див.* систе́ма
ГЕМОЛОГІ́ЧНИЙ
гемологі́чна
△ Гемологі́чна експерти́за *див.* експерти́за
ГЕМОРАГІ́ЧНИЙ
геморагі́чна
△ Геморагі́чна пропа́сниця *див.* пропа́сниця
геморагі́чний
△ Геморагі́чний діате́з *див.* діате́з
ГЕН[2]
ге́нів
△ Ге́нний банк <Банк ге́нів> *див.* банк[2] (4)
ҐЕ́НДЕРНИЙ
ге́ндерна
Ге́ндерна диференціа́ція *див.* диференціа́ція
Ге́ндерна рі́вність *див.* рі́вність
ге́ндерне
Ге́ндерне законода́вство *див.* законода́вство
ге́ндерний
Ге́ндерний дисбала́нс *див.* дисбала́нс
ГЕНЕАЛОГІ́ЧНИЙ
генеалогі́чна
△ Генеалогі́чна класифіка́ція мов *див.* класифіка́ція
генеалогі́чне
△ Родові́дне (генеалогі́чне, філогенети́чне) де́рево *див.* де́рево

ГЕНЕРА́Л
генера́л
Генера́л а́рмії *див.* генера́л (1)
Генера́л а́рмії Украї́ни *див.* генера́л (2)
ГЕНЕРА́ЛЬНИЙ
генера́льна
Генера́льна Асамбле́я Організа́ції Об'є́днаних На́цій *див.* асамбле́я (1)
Генера́льна репети́ція *див.* репети́ція
Генера́льна старши́на *див.* старши́на
△ Генера́льна суку́пність *див.* суку́пність
генера́льний
Генера́льний бій *див.* бій (2)
Генера́льний бунчу́жний *(рі́дко* бунчу́чний) *див.* бунчу́жний (1)
Генера́льний пи́сар *див.* пи́сар
Генера́льний підска́рбій *див.* підска́рбій
Генера́льний прокуро́р *див.* прокуро́р
Генера́льний штаб *див.* штаб
генера́льної
Ра́да генера́льної старши́ни *див.* ра́да
ГЕНЕРА́ТОР
генера́тор
△ Генера́тор низьки́х часто́т *див.* генера́тор (1)
△ І́мпульсний генера́тор *див.* генера́тор (2)
△ Ква́нтовий генера́тор *див.* генера́тор (3)
△ Нейтро́нний генера́тор *див.* генера́тор (4)
△ Релаксаці́йний генера́тор *див.* генера́тор (5)
ГЕНЕРА́ТОРНИЙ
генера́торний
△ Генера́торний газ *див.* газ[1] (4)
ГЕНЕ́ТИКА
гене́тика
△ Молекуля́рна гене́тика *див.* гене́тика (1)
△ Популя́ційна гене́тика *див.* гене́тика (2)
ГЕНЕТИ́ЧНИЙ
генети́чна
△ Генети́чна інформа́ція *див.* інформа́ція
△ Ге́нна (генети́чна) інжене́рія *див.* інжене́рія
генети́чний
△ Генети́чний код *див.* код
ГЕНЕТИ́ЧНО
генети́чно
Генети́чно модифіко́ваний проду́кт *див.* проду́кт
ГЕ́НІЙ
ге́ній
◊ До́брий ге́ній *див.* ге́ній (1)
◊ Злий ге́ній *див.* ге́ній (2)
ГЕНІТИ́ВНИЙ
геніти́вне
△ Геніти́вне ре́чення *див.* ре́чення
ГЕ́ННИЙ
ге́нна
△ Ге́нна (генети́чна) інжене́рія *див.* інжене́рія
ге́нний
△ Ге́нний банк <Банк ге́нів> *див.* банк[2] (4)

ГЕНОФО́НД
генофо́нд
Золоти́й генофо́нд *див.* генофо́нд (1)
ГЕОГРАФІ́ЧНИЙ
географі́чне
△ Географі́чне середо́вище *див.* середо́вище
ГЕОГРА́ФІЯ
геогра́фією
◊ Істо́рія з геогра́фією *див.* істо́рія
геогра́фія
△ Економі́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (1)
△ Лінгвісти́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (2)
△ Соціа́льно-економі́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (3)
△ Фізи́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (4)
ГЕОІНФОРМАЦІ́ЙНИЙ
геоінформаці́йна
△ Геоінформаці́йна систе́ма *див.* систе́ма
геоінформаці́йне
△ Геоінформаці́йне картографува́ння *див.* картографува́ння
ГЕОКРАТИ́ЧНИЙ
геократи́чні
△ Геократи́чні пері́оди *див.* пері́од
ГЕОЛОГІ́ЧНИЙ
геологі́чна
△ Геологі́чна хроноло́гія *див.* хроноло́гія
геологі́чний
△ Геологі́чний ро́зріз *див.* ро́зріз
△ Геологі́чний я́рус *див.* я́рус
ГЕОЛО́ГІЯ
геоло́гія
△ Фізи́чна геоло́гія *див.* геоло́гія (1)
△ Я́дерна геоло́гія *див.* геоло́гія (2)
ГЕОМАГНІ́ТНИЙ
геомагні́тна
△ Магні́тна (геомагні́тна) бу́ря *див.* бу́ря (1)
ГЕОМЕТРИ́ЧНИЙ
геометри́чна
△ Геометри́чна прогре́сія *див.* прогре́сія
ГЕОМЕ́ТРІЯ
геоме́трія
△ Аналіти́чна геоме́трія *див.* геоме́трія (1)
△ Геоме́трія рі́зального інструме́нта *див.* геоме́трія (2)
△ Евклі́дова геоме́трія *див.* геоме́трія (3)
△ Нарисна́ геоме́трія *див.* геоме́трія (4)
△ Синтети́чна геоме́трія *див.* геоме́трія (5)
ГЕО́РГІЇВСЬКИЙ
гео́ргіївський
Гео́ргіївський хрест *див.* хрест
ГЕОТЕРМІ́ЧНИЙ
геотермі́чний
△ Геотермі́чний градіє́нт *див.* градіємнт (2)
ГЕОФІЗИ́ЧНИЙ
геофізи́чний
Міжнаро́дний геофізи́чний рік *див.* рік
ГЕОЦЕНТРИ́ЧНИЙ
геоцентри́чна
△ Геоцентри́чна систе́ма сві́ту *див.* систе́ма

ГЕРБ
герб
△ Держа́вний герб *див.* герб (1)
ГЕ́РБОВИЙ
ге́рбова
△ Ге́рбова печа́ть (печа́тка) *див.* печа́ть
ге́рбовий
△ Ге́рбовий збір *див.* збір
ГЕРКУЛЕ́СІВ
геркуле́сові
◊ Геркуле́сові стовпи́ *див.* стовп
ГЕРО́Й
геро́й
Геро́й Радя́нського Сою́зу *див.* геро́й (1)
Геро́й Соціалісти́чної Пра́ці *див.* геро́й (2)
Геро́й Украї́ни *див.* геро́й (3)
ГЕРЦЬ
ге́рць
◊ Ста́ти на ге́рць *див.* става́ти
ГЕ́ССЕНСЬКИЙ
ге́ссенська
△ Ге́ссенська му́ха *див.* му́ха
ГЕТЕРОНО́МНИЙ
гетероно́мна
△ Гетероно́мна е́тика *див.* е́тика
ГЕТЕРОПОЛЯ́РНИЙ
гетерополя́рний
△ Гетерополя́рний зв'язо́к *див.* зв'язо́к
гетерополя́рні
△ Гетерополя́рні моле́кули *див.* моле́кула
ГЕТЕРОТЕ́РМНИЙ
гетероте́рмні
△ Гетероте́рмні твари́ни *див.* твари́на
ГЕТЕРОХРО́МНИЙ
гетерохро́мна
△ Гетерохро́мна фотоме́трія *див.* фотоме́трія
ГЕТЕРОЦИКЛІ́ЧНИЙ
гетероциклі́чні
△ Гетероциклі́чні сполу́ки *див.* сполу́ка
ГЕТЬ[1]
геть
○ Аж геть *див.* геть[1] (1)
◊ [Аж (хоч, геть)] на край сві́ту (сві́та, *рідко* землі́) *див.* край[1]
Геть усе́ (весь) *див.* весь[1] (5)
◊ Посла́ти подалі́ (геть, під три чорти́ *і т. ін.)* *див.* посила́ти
◊ Ру́ки геть! *див.* рука́
ГЕ́ТЬМАН
ге́тьман
Коро́нний ге́тьман *див.* ге́тьман (1)
Наказни́й ге́тьман *див.* ге́тьман (2)
По́льний (коро́нний) ге́тьман *див.* ге́тьман (3)
ГИ́БЕЛЬ[1]
ги́белі
◊ До ги́белі *див.* ги́бель[1] (1)
ГИ́БЛИЙ
ги́бле
◊ Ги́бле ді́ло *див.* ді́ло
ГИ́ДКО
ги́дко
◊ Ги́дко скіпка́ми узя́ти *див.* узя́ти
◊ [І] гля́нути ги́дко *див.* гля́нути (5)

ГИКНУ́ТИСЯ
гикне́ться
◊ Хай (неха́й) леге́нько (ле́гко) гикне́ться (зітхне́ться) *див.* гикну́тися (1)
ГИ́НУТИ
ги́нути
Ги́нути (умира́ти) / заги́нути (уме́рти) на пла́сі *див.* ги́нути (1)
◊ [Хоч] живце́м помира́ти (ги́нути) *див.* помира́ти
ГИ́РЯ
ги́рею
◊ Бу́ти ги́рею на нозі́ *див.* бу́ти (60)
ГИЧ
гич
◊ Ні (ані́) гич *див.* гич (1)
ГІБРИДОЛОГІ́ЧНИЙ
гібридологі́чний
△ Гібридологі́чний ана́ліз *див.* ана́ліз (3)
ГІГА́НТ
гіга́нти
△ Черво́ні гіга́нти *див.* гіга́нт (1)
ГІГА́НТСЬКИЙ
гіга́нтський
△ Гіга́нтський сла́лом *див.* сла́лом
гіга́нтські
△ Гіга́нтські кро́ки *див.* крок
ГІГІЄ́НА
гігіє́на
△ Гігіє́на пра́ці *див.* гігієнна (1)
△ Гігіє́на харчува́ння *див.* гігієнна (2)
△ Шкільна́ гігіє́на *див.* гігієнна (3)
ГІ́ДНИЙ
гі́дним
○ Гі́дним чи́ном *див.* чин
ГІ́ДНІСТЬ
гі́дність
Зачіпа́ти / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство) *див.* зачіпа́ти
гі́дністю
○ З гі́дністю *див.* гі́дність (1)
гі́дності
◊ Ни́жче своє́ї (вла́сної) гі́дності *див.* ни́жче
ГІДРАВЛІ́ЧНИЙ
гідравлі́чна
△ Гідравлі́чна маши́на *див.* маши́на гідравлі́чний
△ Гідравлі́чний насо́с *див.* насо́с
△ Гідравлі́чний прес *див.* прес
△ Гідравлі́чний тара́н *див.* тара́н
ГІДРОГАЛЬМІВНИ́Й
гідрогальмівна́
△ Гідрогальмівна́ ріди́на́ *див.* ріди́на́
ГІДРОЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ
гідроелектри́чна
△ Гідроелектри́чна ста́нція *див.* ста́нція
ГІДРОІЗОЛЮВА́ЛЬНИЙ
гідроізолюва́льні
△ Гідроізоляці́йні (гідроізолюва́льні) матеріа́ли *див.* матеріа́л
ГІДРОІЗОЛЯЦІ́ЙНИЙ
гідроізоляці́йні
△ Гідроізоляці́йні (гідроізолюва́льні) матеріа́ли *див.* матеріа́л
ГІДРОКАРБОНА́Т
гідрокарбона́т
△ Гідрокарбона́т ка́льцію *див.* гідрокарбона́т (1)

△ Гідрокарбона́т на́трію *див.* гідрокарбона́т (2)
ГІДРОКСИ́Д
гідрокси́д
△ Гідрокси́д ка́льцію *див.* гідрокси́д (1)
ГІДРОКСИ́ЛЬНИЙ
гідрокси́льна
△ Гідрокси́льна гру́па *див.* гру́па (8)
ГІДРОТЕРМА́ЛЬНИЙ
гідротерма́льні
△ Гідротерма́льні родо́вища *див.* родо́вище
ГІДРОТЕРМІ́ЧНИЙ
гідротермі́чне
△ Гідротермі́чне обро́блення *див.* обро́блення
ГІДРОТЕХНІ́ЧНИЙ
гідротехні́чна
△ Гідротехні́чна спору́да *див.* спору́да
ГІЄ́НОВИЙ
гіє́новий
△ Гіє́новий (гієноподі́бний) соба́ка *див.* соба́ка
ГІЄНОПОДІ́БНИЙ
гіє́новий
△ Гіє́новий (гієноподі́бний) соба́ка *див.* соба́ка
ГІ́ЛКА
гі́лка
Оли́вна гі́лка *див.* гі́лка (1)
гі́лку
◊ Руба́ти гі́лку (сучка́), на які́й (яко́му) сиди́ш (сиди́ть, сидимо́ *і т. ін.)* <Руба́ти гі́лку під собо́ю> *див.* руба́ти
ГІЛЛЯ́
гілля́
[Аж] гілля́ гне́ться *див.* гілля́ (1)
ГІЛЛЯ́КА
гілля́ку
◊ На гілля́ку *див.* гілля́ка (1)
гілля́ці
◊ Повисну́ти на гілля́ці (на верб́і) *див.* повиса́ти
ГІЛЛЯ́СТИЙ
гілля́ста
△ Гілля́ста пшени́ця *див.* пшени́ця
ГІЛЛЯСТОВУ́СІ
гіллястову́сі
△ Гіллястову́сі ракоподі́бні *див.* ракоподі́бний
ГІЛЬЙОТИ́ННИЙ
гільйоти́нні
△ Гільйоти́нні но́жиці *див.* но́жиці
ГІМЕНЕ́Й
гімене́я
◊ Порва́ти ланцю́г Гімене́я *див.* порва́ти[1]
ГІМН
гімн
Склада́ти (співа́ти) / скла́сти хвалу́ (сла́ву, гімн) *див.* склада́ти
ГІМНА́ЗІЯ
гімна́зія
Класи́чна гімна́зія *див.* гімна́зія (1)
Реа́льна гімна́зія *див.* гімна́зія (2)
ГІМНА́СТИКА
гімна́стика
△ Спорти́вна гімна́стика *див.* гімна́стика (1)
△ Худо́жня гімна́стика *див.* гімна́стика (2)

ГІН
го́ном
◊ Гна́ти го́ном *див.* гна́ти (2)
ГІПЕРГЕ́ННИЙ
гіперге́нні
△ Гіперге́нні проце́си *див.* проце́с
ГІПЕРКІНЕТИ́ЧНИЙ
гіперкінети́чний
△ Гіперкінети́чний синдро́м *див.* синдро́м
ГІПЕРТОНІ́ЧНИЙ
гіпертоні́чна
△ Гіпертоні́чна хворо́ба *див.* хворо́ба
гіпертоні́чний
△ Гіпертоні́чний криз *див.* криз
ГІПЕРТОНІ́Я
гіпертоні́я
△ Ювені́льна гіпертоні́я *див.* гіпертоні́я (1)
ГІПНОСЕДАТИ́ВНИЙ
гіпноседати́вні
△ Гіпноседати́вні препара́ти *див.* препара́т
ГІПОСТИ́ЛЬНИЙ
гіпости́льний
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал
ГІПОТАЛАМІ́ЧНИЙ
гіпоталамі́чний
△ Гіпоталамі́чний гормо́н *див.* гормо́н (1)
△ Гіпоталамі́чний синдро́м *див.* синдро́м
ГІПОТЕРМА́ЛЬНИЙ
гіпотерма́льні
△ Гіпотерма́льні родо́вища *див.* родо́вище
ГІПС
гі́псу
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з во́ску *(рі́дко* з гі́псу) ви́ліплений (злі́плений) *див.* ви́ліплений (1)
ГІПСОХРО́МНИЙ
гіпсохро́мний
△ Гіпсохро́мний ефе́кт *див.* ефе́кт
ГІ́РКА
гі́рка
Альпі́йська гі́рка *див.* гі́рка (1)
△ Сортува́льна гі́рка *див.* гі́рка (3)
гі́рки
Америка́нські гі́рки *див.* гі́рка (2)
ГІРКИ́Й
гірка́
◊ Гірка́ пілю́ля *див.* пілю́мля
◊ Гірка́ ча́ша *див.* ча́ша
◊ Лиха́ (важка́, гірка́ *і т. ін.)* годи́на *див.* годи́на[1] (15)
◊ Лиха́ (гірка́, щерба́та *і т. ін.)* до́ля (до́ленька) *див.* до́ля[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [соба́ці] гірка́ (па́рена) ре́дька *див.* ре́дька
гірки́й
◊ Гірки́й до́свід *див.* до́свід
Гірки́й п'яни́ця (п'яни́ченька) *див.* п'яни́ця
гірки́м
◊ На́вчений гірки́м до́свідом *див.* на́вчений
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
гірки́ми
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слізьми́)] *див.* пла́кати
◊ Полива́ти (облива́ти, *рі́дко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рі́дко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.)* *див.* полива́ти
◊ Полі́тий (облі́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми) *див.* полі́тий
гіркі́
Гіркі́ (пеку́чі, рясні́ *і т. ін.)* сльо́зи *див.* сльоза́
◊ Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти *і т. ін.)* [гіркі́ (гаря́чі)] сльо́зи *(рі́дше* о́чі) *див.* обсу́шувати
гірко́ї
◊ Гі́рше (гірш) гірко́ї (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці) *див.* гі́рше (2)
◊ Навари́ти ка́ші (пи́ва, гірко́ї *і т. ін.)* *див.* нава́рювати[1]
гірку́
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
ГІ́РКО
гі́рко
◊ Гі́рко на се́рці (на душі́) *див.* гі́рко (1)
ГІРНИ́ЧИЙ
гірни́ча
△ Гірни́ча ви́робка *див.* ви́робка (1)
△ Гірни́ча спра́ва *див.* спра́ва[1]
ГІРОМАГНІ́ТНИЙ
гіромагні́тний
△ Гіромагні́тний ко́мпас *див.* ко́мпас
ГІРСЬКИ́Й
гірська́
△ Гірська́ хворо́ба *див.* хворо́ба
гірськи́й
△ Гірськи́й кришта́ль *див.* кришта́ль
△ Гірськи́й льон *див.* льон
△ Гірськи́й ци́рк *див.* цирк
гірські́
△ Гірські́ ли́жі *див.* ли́жі
△ Лу́жні гірські́ поро́ди *див.* поро́да
ГІРСЬКОЛИ́ЖНИЙ
гірськоли́жний
Гірськоли́жний спорт *див.* спорт
ГІРЧИ́ЦЯ
гірчи́цею
◊ [В повітрі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.)* *див.* па́хнути
гірчи́ці
◊ Гі́рше (гірш) гірко́ї (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці) *див.* гі́рше (2)
ГІРШ
гірш
◊ Гі́рше (гірш) гірко́ї (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці) *див.* гі́рше (2)
ГІ́РШЕ
гі́рше
◊ Гі́рше [від] [лю́тої] сме́рті *див.* гі́рше (1)
◊ Гі́рше (гірш) гірко́ї (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці) *див.* гі́рше (2)
ГІ́РШИЙ
гі́рше
Пішло́ на гі́рше *див.* піти́
гі́ршого
Щоб (коли́) не сказа́ти бі́льше (гі́ршого) *див.* сказа́ти
ГІСТЬ
гість
◊ Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість *див.* гість (4)
Про́шений (про́ханий) гість *див.* гість (1)
го́стем
◊ Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старости́ сіда́ли) *див.* сіда́ти
го́сті
○ У го́сті *див.* гість (2)
го́стях
○ У го́стях *див.* гість (3)
ГІТА́РА
гіта́ра
△ Гава́йська гіта́ра *див.* гіта́ра (1)
ГЛА́ДИТИ
гла́дити
◊ Гла́дити доро́гу *див.* гла́дити (1)
◊ Гла́дити / погла́дити за ше́рстю *див.* гла́дити (2)
◊ Гла́дити / погла́дити по голі́вці (по голові́) *див.* гла́дити (3)
◊ Гла́дити / погла́дити по спи́ні *див.* гла́дити (4)
◊ Гла́дити (стри́гти) про́ти ше́рсті *див.* гла́дити (5)
◊ Не гла́дити / не погла́дити по голі́вці (по голові́) *див.* гла́дити (6)
гладь
◊ Хоч про́ти ше́рсті гладь [, не вку́сить] *див.* гла́дити (7)
ГЛАС
глас
◊ Го́лос (глас) вола́ючого (вопію́щого) в пусте́лі *(рі́дко* в пусти́ні) *див.* го́лос (9)
◊ Тру́бний глас *див.* глас (1)
ГЛА́УБЕРІВ
гла́уберова
△ Гла́уберова сіль *див.* сіль
ГЛЕК
глек
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
гле́ка
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
ГЛЕ́ЧИК
гле́чик
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
гле́чика
Скида́ти / ски́нути гле́чика (го́рщика, го́рщичка *і т. ін.)* *див.* скида́ти

ГЛИБ
глиб
○ У глиб (у глибочі́нь) *див.* глиб (1)
ГЛИБИНА́
глибина́
△ Periско́пна глибина́ *див.* глибина́ (1)
глиби́нах
◇ У глибині́ (*рідше* в глиби́нах) душі́ (се́рця) *див.* глибина́ (4)
глибини́
◇ До глибини́ душі́ (се́рця) *див.* глибина́ (2)
◇ З [само́ї] глибини́ душі́ *див.* глибина́ (3)
◇ Іти́ (*рідко* похо́дити) з глибини́ душі́ (се́рця) *див.* іти́
глибині́
◇ У глибині́ (*рідше* в глиби́нах) душі́ (се́рця) *див.* глибина́ (4)
глибину́
◇ Сяга́ти [сво́їм корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти
ГЛИБИ́ННИЙ
глиби́нна
△ Глиби́нна бо́мба *див.* бо́мба (7)
ГЛИБО́КИЙ
глибо́кий
Глибо́кий го́лос *див.* го́лос (2)
Глибо́кий по́гляд (зір) *див.* по́гляд
◇ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти
глибо́ким
◇ З вели́кою (висо́кою, глибо́кою *і т. ін.)* пова́гою (поша́ною) <З вели́ким (висо́ким, глибо́ким *і т. ін.)* поважа́нням> *див.* пова́га
З [глибо́ким, доскона́лим *і т. ін.*] розумі́нням [спра́ви (ді́ла)] *див.* розумі́ння
глибо́кі
Глибо́кі о́чі *див.* о́ко[1]
глибо́кого
◇ До глибо́кого сні́гу *див.* сніг
◇ На знак глибо́кої поша́ни (глибо́кого поважа́ння) *див.* знак
глибо́кої
◇ На знак глибо́кої поша́ни (глибо́кого поважа́ння) *див.* знак
глибо́кому
◇ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.)* укло́ні *див.* схиля́ти
глибо́кою
◇ З вели́кою (висо́кою, глибо́кою *і т. ін.)* пова́гою (поша́ною) <З вели́ким (висо́ким, глибо́ким *і т. ін.)* поважа́нням> *див.* пова́га
○ З усіє́ю (вели́кою, глибо́кою *і т. ін.)* перекo̗нливістю *див.* перекo̗нливість
ГЛИБОЧІ́НЬ
глибочі́нь
○ У глиб (у глибочі́нь) *див.* глиб (1)
ГЛИ́НА
гли́ни
△ Вибі́льні гли́ни *див.* гли́на (1)
◇ З одніє́ї гли́ни злі́плений *див.* злі́плений
гли́ну
◇ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.) див.* обтира́ти
ГЛИ́НЯНИЙ
гли́няних
◇ Коло́с на гли́няних нога́х *див.* коло́с
ГЛИ́ПАТИ
гли́пає
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кара́сь ро́том гли́пає *див.* кара́сь
ГЛИТА́ТИ
глита́ти
◇ Ковта́ти (глита́ти) сльо́зи (слі́зоньки) *див.* ковта́ти
ГЛІКЕМІ́ЧНИЙ
глікемі́чний
△ Глікемі́чний і́ндекс *див.* і́ндекс
ГЛОБА́ЛЬНИЙ
глоба́льне
△ Глоба́льне потеплі́ння *див.* потеплі́ння
ГЛО́БУС
гло́бус
Небе́сний гло́бус *див.* гло́бус (1)
ГЛУЗ
глуз
◇ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
глу́зи
◇ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
ГЛУЗД
глузд
◇ Втрача́ти (тра́тити) / втра́тити (стра́тити) ро́зум (глузд) *див.* утрача́ти
◇ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
◇ Здоро́вий глузд (ро́зум) *див.* глузд (2)
глу́зду
◇ Відбі́гти (відби́тися) ро́зуму (глу́зду) *див.* відбіга́ти (1)
◇ Добра́ти [до] ро́зуму ([до] глу́зду, [до] то́лку, [до] ума́ *і т. ін.)* <Добра́тися глу́зду> *див.* добира́ти
◇ Дово́дити / довести́ до ро́зуму (до ума́, до глу́зду) *див.* дово́дити
◇ Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду) *див.* збива́ти
◇ Зійти́ / схо́дити з ро́зуму (з глу́зду, з ума́) *див.* схо́дити
◇ З’ї́хати (зсу́нутися, спа́сти *і т. ін.)* з глу́зду (з ро́зуму) *див.* з’їжджа́ти
◇ Не прибра́ти глу́зду (ро́зуму, ума́) *див.* прибира́ти
◇ Рішитися (позбу́тися) ро́зуму (ума́, глу́зду) *див.* ріша́тися
ГЛУ́ЗИ
глуз
◇ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
глу́зи
◇ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
ГЛУМ
глум
◇ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
◇ Подава́ти / пода́ти на пота́лу (глум) *див.* подава́ти[1]
ГЛУ́ПИЙ
глу́па
Глу́па ніч (пі́вніч, о́сінь) *див.* ніч
ГЛУХИ́Й
глуха́
△ Глуха́ кропива́ *див.* кропива́
◇ Глуха́ пора́ <Глухи́й час> *див.* пора́
◇ Глуха́ тетеря́ *див.* тетеря́[1]
Глуха́ ти́ша *див.* ти́ша
◇ Глуха́ чу́тка *див.* чу́тка
глухи́й
◇ Глуха́ пора́ <Глухи́й час> *див.* пора́
Глухи́й куто́к *див.* куто́к
△ Глухи́й при́голосний *див.* при́голосний
◇ Загна́ти (завести́) / загання́ти (заво́дити) в [глухи́й, ті́сний] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]
◇ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.) див.* захо́дити
глухі́
Ди́кі (глухі́) ха́щі *див.* ха́щі
глухо́му
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* глухо́му му́зика *див.* му́зика
ГЛУ́ХО
глу́хо
◇ В се́рденьку глу́хо *див.* глу́хо (1)
ГЛУШИ́ТИ
глуши́ти
Глуши́ти ри́бу *див.* глуши́ти (1)
ГЛЮТАМІ́НОВИЙ
глютамі́нова
△ Глютамі́нова кислота́ *див.* кислота́
ГЛЯДІ́ТИ
гляди́
◇ Гляди́ [ж] мені́ *див.* глядіти (1)
◇ Того́ й гляди́ (диви́сь) *див.* глядіти (3)
гляді́ти
◇ Гляді́ти свого́ но́са *див.* гляді́ти (2)
◇ Диви́тися (гляді́ти) крізь па́льці *див.* диви́тися
◇ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма *(рідше* і́ншим о́ком) *див.* диви́тися
ГЛЯДЬ
глядь
◇ Аж гульк (глядь) *див.* гульк (1)
ГЛЯ́НУТИ
гля́не
◇ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
гля́неш

◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.*) о́ком <Куди́ [тільки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]

гля́нув

◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.*) на́че (нена́че *і т. ін.*) п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.*) *див.* гля́нути (1)

гля́нути

◊ Відкри́то диви́тися / гля́нути у ві́чі *див.* диви́тися

◊ Гля́нути недо́брим о́ком *див.* гля́нути (2)

◊ Гля́нути стра́хові (страху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)

◊ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) іншими очи́ма *(рідше* іншим о́ком) *див.* диви́тися

◊ Диви́тися / гля́нути пра́вді в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.*) / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.*) сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

◊ Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь *див.* диви́тися

◊ Диви́тися (позира́ти) / подиви́тися (гля́нути) во́вком *див.* диви́тися

◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.*) *див.* гля́нути (4)

◊ [І] гля́нути гі́дко *див.* гля́нути (5)

◊ Лю́бо о́ком гля́нути *див.* гля́нути (7)

◊ Нє дава́ти / не да́ти і вго́ру гля́нути *див.* дава́ти

◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) у во́ду диви́тися / гля́нути *див.* диви́тися

глянь

◊ Куди́ не глянь (не кинь) *див.* гля́нути (6)

ГНА́ТИ

гна́ти

◊ Гна́ти го́ном *див.* гна́ти (2)

◊ Гна́ти (прова́дити) / погна́ти (провести́) химе́ри (химоро́ди) *див.* гна́ти (3)

Гна́ти рядо́к *див.* гна́ти (1)

ГНА́ТИСЯ

гна́тися

◊ Гна́тися за копі́йкою *див.* гна́тися (1)

◊ Гна́тися (іти́, ходи́ти *і т. ін.*) по п'я́тах *див.* гна́тися (2)

ГНИ́ТИ

гни́ти

◊ Гни́ти в [сирі́й] землі́ *див.* гни́ти (1)

◊ Гни́ти в тюрмі́ (по тю́рмах) *див.* гни́ти (2)

ГНІВ

гнів

◊ Не во гнів будь ска́зано *див.* бу́ти (101)

◊ Переміни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на ла́ску) *див.* переміня́ти[1]

◊ Покла́сти (положи́ти) гнів *див.* покла́сти[1]

гні́вом

◊ О́чі бли́снули [гні́вом] *див.* о́ко[1]

гні́ву

◊ Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження *і т. ін.*) *див.* рум'я́нець

ГНІВИ́ТИ

гніви́ти

◊ Гніви́ти Бо́га (Го́спода) *див.* гніви́ти (1)

◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.*) [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)

ГНІЗДЕ́ЧКО

гнізде́чка

◊ Одного́ гнізде́чка (гнізда́) пти́ці *див.* пти́ця

гнізде́чко

◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гнізд́о (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти

◊ Тепле́ньке (те́пле) гнізде́чко *див.* гнізде́чко (1)

ГНІЗДО́

гні́зда

Де́рти (дра́ти) горобці́в (ла́стівок, соро́к *і т. ін.*) <Де́рти гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти

◊ Одного́ гнізде́чка (гнізда́) пти́ці *див.* пти́ця

◊ Позвива́ти гні́зда *див.* позвива́ти

гнізд́о

◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гнізд́о (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти

◊ Наси́джене гнізд́о (кубло́) *див.* гнізд́о (1)

◊ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.*) гнізд́о (кубло́) *див.* гнізд́о (2)

ГНІЗДОВИ́Й

гніздова́

△ Гніздова́ сівба́ *див.* сівба́

гніздове́

△ Гніздове́ саді́ння *див.* саді́ння

гніздови́й

△ Гніздови́й спо́сіб посі́ву *див.* спо́сіб

ГНІЙ

гно́ю

◊ Як гно́ю *див.* гній (1)

ҐНІТ

ґнота́

◊ Устроми́ти ґнота́ *див.* встромля́ти (4)

ГНІТИ́ТИ

гніти́ти

◊ Гніти́ти се́рце (ду́шу, серде́нько) *див.* гніти́ти (1)

ГНОЇ́ТИ

гної́ти

◊ Гної́ти / згної́ти в тюрмі́ (по тю́рмах, у в'язни́ці) *див.* гноїмти (1)

ГНОЙОВИ́Й

гнойови́й

△ Гнойови́й жук *див.* жук

ГНУ́ТИ

гне

◊ Біда́ (го́ре) гне (пригина́є) / пригне́ [до [са́мої] землі́] *див.* біда́[1] (1)

гни

◊ Хоч обі́ддя гни *див.* гну́ти (10)

гну́ти

◊ Вести́ (гну́ти) своє́ (своє́ї) *див.* вести́ (15)

◊ Гну́ти банди́гу *див.* гну́ти (1)

◊ Гну́ти горба́ (горб, стан) *див.* гну́ти (2)

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

◊ Гну́ти (згина́ти) колі́на *див.* гну́ти (5)

◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погибе́лі) *див.* гну́ти (6)

◊ Гну́ти (згина́ти) спи́ну (ши́ю, карк, хребе́т, хребта́ *і т. ін.*) *див.* гну́ти (7)

◊ Гну́ти ко́зиря *див.* гну́ти (8)

◊ Гну́ти лі́нію *див.* гну́ти (9)

◊ Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)

◊ Городи́ти *(рідше* гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину *і т. ін.*) *див.* городи́ти (1)

◊ Держа́ти (трима́ти, гну́ти) фасо́н *див.* держа́ти

ГНУ́ТИСЯ

гне́ться

[Аж] гілля́ гне́ться *див.* гілля́ (1)

гну́тися

◊ Гну́тися в три біди́ *див.* гну́тися (1)

◊ Гну́тися (згина́тися) / зігну́тися в дугу́ (в три погибе́лі) *див.* гну́тися (2)

ГНУ́ЧКІСТЬ

гну́чкість

△ Воскова́ гну́чкість *див.* гну́чкість (1)

ГОВОРИ́ТИ

говори́

◊ Що (як) [там] не кажи́ (не говори́) *див.* що[1]

говори́ти

Говори́ти за́гадками *див.* говори́ти (1)

◊ Говори́ти маніве́цями *див.* говори́ти (4)

Говори́ти (мо́вити, виголо́шувати *і т. ін.*) кра́сно *див.* говори́ти (3)

◊ Говори́ти на ко́ристь *див.* говори́ти (5)

Говори́ти (промовля́ти) уста́ми *див.* говори́ти (2)

◊ Говори́ти рі́зними мо́вами (на рі́зних мо́вах) *див.* говори́ти (6)

◊ Говори́ти (розповіда́ти) про́сти́ми слова́ми *див.* говори́ти (7)

◊ Говори́ти (співа́ти, гука́ти *і т. ін.*) баса́ *див.* говори́ти (8)

◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)

◊ Не говори́ти під ру́ку *див.* говори́ти (10)

гово́рить

◊ Аж [і] шку́ра гово́рить *див.* шку́ра

◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров

◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)

◊ Гово́рить сам за се́бе *див.* сам

◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (грає́, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка

ГОВОРИ́ТИСЯ

гово́риться

○ Як [то] гово́риться *див.* говори́тися (1)

ГОГ
гог
Гог і магóг <Гóга і магóга> <Гóги та магóги> *див.* гог (1)
гóга
Гог і магóг <Гóга і магóга> <Гóги та магóги> *див.* гог (1)
гóги
Гог і магóг <Гóга і магóга> <Гóги та магóги> *див.* гог (1)
ГÓГА
гог
Гог і магóг <Гóга і магóга> <Гóги та магóги> *див.* гог (1)
гóга
Гог і магóг <Гóга і магóга> <Гóги та магóги> *див.* гог (1)
гóги
Гог і магóг <Гóга і магóга> <Гóги та магóги> *див.* гог (1)
ГÓГОЛЬ
гóголем
◊ Ходи́ти (походжáти) павичéм (гóголем) *див.* ходити
ГОГОТÍТИ
гоготи́ть
◊ Аж *(рідко* тільки) лунá йде (розлягáється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішлá (розляглáся, *рідше* загоготіла *і т. ін., див.* лунá
ГÓДЕН
гóден
◊ Не гóден [і] в слід ступи́ти *див.* гóдний (1)
ГОДИ́НА[1]
годи́н
◊ Не лічи́ти годи́н (хвили́н) *див.* лічи́ти[1]
годи́на
Академíчна годи́на *див.* годи́на[1] (1)
△ Астрономíчна годи́на *див.* годи́на[1] (8)
◊ Бий / поби́й тебé (йогó, її *і т. ін.)* ліхá годи́на (грім, хрест, морóка *і т. ін.) див.* би́ти (19)
◊ Бодáй (щоб) йогó (тебé, її *і т. ін.)* взялá ліхá годи́на <Взялá б йогó (тебé, її *і т. ін.)* ліхá годи́на> *див.* годи́на[1] (9)
Годи́ни (годи́на) пік *див.* годи́на[1] (2)
◊ Зóряна годи́на *див.* годи́на[1] (13)
Комендáнтська годи́на *див.* годи́на[1] (3)
◊ Ліхá (важкá, гіркá *і т. ін.)* годи́на *див.* годи́на[1] (15)
◊ Ліхá годи́на несé / занеслá (принеслá, приволоклá *і т. ін.) див.* годи́на[1] (16)
◊ Ліхá годи́на нóсить / розносила *див.* годи́на[1] (17)
◊ Ли́хо (бідá, ліхá годи́на) йогó (її, їх *і т. ін.)* знáє *див.* ли́хо[1]
◊ Наверну́ла ліхá годи́на *див.* годи́на[1] (18)
◊ Не берé (не вíзьме) ніщó (ворóжа ку́ля, ліхá годи́на *і т. ін.) див.* брáти (142)
◊ Побила ліхá [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)
◊ Пробила годи́на *див.* годи́на[1] (24)
Смéртна годи́на *див.* годи́на[1] (4)
◊ Су́дний день (час) <Су́дна годи́на> *див.* день
Ти́ха (мéртва) годи́на *див.* годи́на[1] (5)
◊ Якá ліхá годи́на *див.* годи́на[1] (27)
◊ Як однá годи́на *див.* годи́на[1] (28)
годи́нами
◊ Цíлими годи́нами <Цíлі годи́ни> *див.* годи́на[1] (26)
годи́ни
Вибивáти (видзвóнювати) / ви́бити (ви́дзвонити) годи́ни (годи́ну) *див.* вибивáти (2)
Вичи́тувати / ви́читати [свої] годи́ни *див.* вичи́тувати (1)
Годи́ни (годи́на) пік *див.* годи́на[1] (2)
◊ До су́дної годи́ни <До су́дного дня> *див.* годи́на[1] (11)
◊ З годи́ни на годи́ну *див.* годи́на[1] (12)
◊ К лихíй годи́ні <У лихóї годи́ни> *див.* годи́на[1] (14)
◊ Лічи́ти дні (годи́ни, хвили́ни *і т. ін.) див.* лічи́ти[1]
◊ На якóї лихóї годи́ни *див.* годи́на[1] (19)
◊ Немá (немáє, не булó) [і] прóсвітку (просвíтлої годи́ни) *див.* немá
Понаднормóвий час <Понаднормóві годи́ни> *див.* час
◊ У двáдцять чоти́ри годи́ни *див.* годи́на[1] (25)
Урядóві годи́ни *див.* годи́на[1] (6)
◊ Цíлими годи́нами <Цíлі годи́ни> *див.* годи́на[1] (26)
годи́ні
◊ К лихíй годи́ні <У лихóї годи́ни> *див.* годи́на[1] (14)
◊ Ні к лихíй годи́ні *див.* годи́на[1] (20)
◊ Отуди́ к лихíй годи́ні! *див.* отуди́
годи́ну
Вибивáти (видзвóнювати) / ви́бити (ви́дзвонити) годи́ни (годи́ну) *див.* вибивáти (2)
◊ Годи́ну в годи́ну *див.* годи́на[1] (10)
Давáти / дáти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спóкій (пóкій)) *див.* давáти
◊ З годи́ни на годи́ну *див.* годи́на[1] (12)
◊ Не день не годи́ну <Не день не два> *див.* день
◊ Під серди́ту годи́ну *див.* годи́на[1] (21)
◊ Під скрутну́ годи́ну <Під скрутни́й час> *див.* годи́на[1] (22)
◊ Про (на) чóрний день (чóрну годи́ну) *див.* день
◊ Халíф (калíф) на час (на годи́ну) *див.* халíф
○ Чималу́ годи́ну *див.* годи́на[1] (7)
ГОДИ́НА[2]
годи́ні
◊ Стáло / ставáло на годи́ні *див.* ставáти
◊ Стоїть на годи́ні *див.* стояти
ГОДИ́ННИК
годи́нник
△ Біологíчний годи́нник *див.* годи́нник (2)
△ Квáнтовий годи́нник *див.* годи́нник (3)
△ Піскови́й годи́нник *див.* годи́нник (4)
△ Сóнячний годи́нник *див.* годи́нник (5)
◊ Як годи́нник *див.* годи́нник (1)
годи́нника
Стáвити годи́нника *див.* стáвити
Хід годи́нника *див.* хід
ГОДИ́НОНЬКА
годи́нонька
◊ Лихá (нещасли́ва) годи́нонька *див.* годи́нонька (1)
ГОДИ́ТИСЯ[1]
годи́тися
◊ Годи́тися у батькі́ (у діди́, у матері́ *і т. ін.) див.* годи́тися[1] (4)
◊ Годи́тися у сини́ (у дóчки, в ону́ки *і т. ін.) див.* годи́тися[1] (5)
◊ [І] в підмéтки ([і] на лáтку) не годи́тися *див.* годи́тися[1] (6)
годи́ться
◊ Для годи́ться *див.* годи́тися[1] (3)
Ніку́ди не годи́ться (не гóдний) *див.* годи́тися[1] (1)
○ Як годи́ться *див.* годи́тися[1] (2)
ГÓДІ
гóді
◊ Ли́хо та й гóді *див.* ли́хо[1]
○ Та й гóді *див.* гóді (1)
Та й гóді сказáти <Сказáти гóді> *див.* сказáти
ГÓДНИЙ
гóдний
Ніку́ди не годи́ться (не гóдний) *див.* годи́тися[1] (1)
ГОДУВÁТИ
годувáти
◊ Баглаї́ би́ти (годувáти) *див.* би́ти (15)
◊ Годувáти бéбехами (буханця́ми) *див.* годувáти (1)
◊ Годувáти злиднів (зли́дні) *див.* годувáти (3)
◊ Годувáти з лóжечки *див.* годувáти (4)
◊ Годувáти ляща́ми *див.* годувáти (5)
◊ Годувáти / нагодувáти гарбузáми *(рідше* гарбузóм) *див.* годувáти (2)
◊ Годувáти обіця́нками (ждáниками, пождáниками) *див.* годувáти (6)
◊ Годувáти / погодувáти штурханця́ми *див.* годувáти (7)
◊ Годувáти ракíв *див.* годувáти (8)
◊ Годувáти *(рідко* відгодóвувати) вóші (вóшей, бліх, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.) див.* годувáти (9)
◊ Годувáти (частувáти) / нагодувáти (почастувáти) потили́чниками *див.* годувáти (10)
◊ І кíшки немá чим (нíчим) годувáти *див.* годувáти (11)
◊ Поїти, годувáти (корми́ти, зодягáти *і т. ін.) див.* поїмти
году́й
◊ [І] хлíбом не году́й, а дай... *див.* годувáти (12)
ГОЙДÁТИ
гойдáє
◊ Сам чорт коли́ску гойдáє *див.* чорт
ГОЛ
гол
Відігравáти / відігрáти м'яч (шáйбу, гол *і т. ін.) див.* відігравáти (1)
Заби́ти гол *див.* забивáти
Золоти́й гол *див.* гол (1)
Пропусти́ти гол *див.* пропускáти
Сквитáти гол (м'яч) *див.* сквитáти

ГОЛЕНДЕ́РСЬКИЙ
голенде́рська
Голенде́рська коро́ва *див.* коро́ва
ГО́ЛИЙ
го́ла
Го́ла приро́да *див.* приро́да
Го́ла ша́бля *див.* ша́бля
го́лий
◊ Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку *див.* виска́кувати (4)
◊ Го́лий, бо́сий і [й] простоволо́сий *див.* го́лий (2)
Го́лий меч *див.* меч
Го́лий на́голо́ *див.* го́лий (1)
◊ Го́лий, як бу́бон (як туре́цький святи́й) *див.* го́лий (3)
◊ Голо́дний і го́лий *див.* голо́дний (1)
◊ [І] бо́сий і го́лий *див.* бо́сий (1)
го́лим
◊ Засвіти́ти [го́лим] ті́лом *див.* засві́чувати[1]
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо
◊ Світи́ти [го́лим (грі́шним, чо́рним)] ті́лом *див.* світи́ти
◊ Ходи́ти го́лим (бо́сим) *див.* ходи́ти
го́лими
◊ Го́лими рука́ми *див.* рука́
◊ З го́лими (поро́жніми, пусти́ми) рука́ми *див.* рука́
го́лі
Го́лі сті́ни *див.* стіна́
го́лого
◊ До го́лого ті́ла <До го́лої кості́> *див.* ті́ло
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо
го́лої
◊ До го́лого ті́ла <До го́лої кості́> *див.* ті́ло
го́лому
◊ Аж го́лому по́за па́зухою по́вно *див.* по́вно
◊ На поро́жньому (пусто́му, го́лому) мі́сці *див.* мі́сце
◊ Як го́лому в те́рну *див.* го́лий (4)
◊ Як го́лому на ву́лицю *див.* го́лий (5)
го́лу
◊ Як соро́ка в (на) го́лу кі́стку *див.* соро́ка
ГОЛИ́ТИ
голи́ти
◊ Без ми́ла голи́ти / поголи́ти *див.* голи́ти (1)
◊ Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.*) *див.* голи́ти (2)
◊ Голи́ти в москалі́ *див.* голи́ти (3)
ГОЛІ́ВКА
голі́вка
◊ Гаря́ча (палка́) голова́ (голі́вка) *див.* голова́ (10)
голі́вці
◊ Гла́дити / погла́дити по голі́вці (по голові́) *див.* гла́дити (3)
◊ Не гла́дити / не погла́дити по голі́вці (по голові́) *див.* гла́дити (6)
ГОЛІ́ВОНЬКА
голі́вонька
◊ Бі́дна голі́вонька (голова́) *див.* голі́вонька (1)
голі́воньку
◊ Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку) *див.* зав'я́зувати
◊ Покрива́ти / покри́ти го́лову (голі́воньку, ко́су [ху́сткою]) *див.* покрива́ти
голі́воньці
◊ Ду́мка [гвіздко́м] стрими́ть (стирчи́ть, сиди́ть *і т. ін.*) у голові́ (*рідко* у голі́воньці) *див.* ду́мка
ГОЛІ́НКО́ВИЙ
голі́нко́ва
△ Вели́ка голі́нко́ва (гомі́лко́ва) кі́стка *див.* кі́стка
ГОЛІНКОВОСТО́ПНИЙ
голінковосто́пний
△ Гомілковосто́пний (голінковосто́пний) сугло́б *див.* сугло́б
ГОЛІРУ́Ч
голіру́ч
◊ Бра́ти / взя́ти голіру́ч *див.* бра́ти (72)
ГО́ЛКА
го́лка
△ Суха́ го́лка *див.* го́лка (2)
Цига́нська го́лка *див.* го́лка (1)
◊ Як (мов, на́че *і т. ін.*) го́лка в соло́мі (в сні́гу) *див.* го́лка (3)
голка́х
◊ [Як] (мов, ні́би *і т. ін.*) на голка́х (на шпилька́х, на колючка́х, на те́рню *і т. ін.*) *див.* го́лка (5)
голки́
◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ ([го́стрі] спи́чки) *див.* заганя́ти[1]
◊ [І] го́лки не підто́чиш *див.* підто́чувати[1]
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Проли́зти (пройти́) [і] крі́зь ву́шко го́лки *див.* проли́зити
◊ Хоч го́лки́ збира́й (*рідко* вибира́й) *див.* збира́ти
◊ [Як] з го́лочки (з го́лки) *див.* го́лочка (1)
го́лкою
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ни́тка за го́лкою *див.* ни́тка
го́лку
◊ Шука́ти (шука́й) го́лку в сі́ні (в соло́мі) *див.* шука́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) го́лку в сі́ні *див.* го́лка (4)
◊ Як (мо́в, ні́би *і т. ін.*) хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце *див.* хто[1]
го́лці
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
ГОЛЛА́НДЕЦЬ
голла́ндець
◊ Летю́чий голла́ндець *див.* голла́ндці (1)
ГОЛЛА́НДСЬКИЙ
голла́ндська
Голла́ндська піч *див.* піч
Голла́ндська худо́ба *див.* худо́ба
голла́ндський
Голла́ндський сир *див.* сир
ГОЛЛА́НДЦІ
голла́ндець
◊ Летю́чий голла́ндець *див.* голла́ндці (1)
ГОЛОБЕ́ЛЬНИЙ
голобе́льна
Голобе́льна кри́тика *див.* кри́тика
ГОЛО́БЛЯ
голо́блі
◊ Поверта́ти / поверну́ти голо́блі (огло́блі) [наза́д] *див.* поверта́ти[1]
ГОЛОВА́
голі́в
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.*) / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.*) на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися
◊ Стоя́ти на го́лову (на бага́то голі́в) ви́ще *див.* стоя́ти
голова́
△ Ада́мова голова́ *див.* голова́ (3)
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
◊ Аж голова́ загула́ *див.* голова́ (6)
◊ Би́та голова́ *див.* голова́ (9)
◊ Бі́дна голі́вонька (голова́) *див.* голі́вонька (1)
◊ Гаря́ча (палка́) голова́ (голі́вка) *див.* голова́ (10)
◊ Голова́ боли́ть *див.* голова́ (11)
◊ Голова́ ва́рить *див.* голова́ (12)
◊ Голова́ ді́рява *див.* голова́ (13)
◊ Голова́ є *див.* голова́ (14)
◊ Голова́ з ву́хами <Голова́ і два ву́ха> *див.* голова́ (15)
◊ Голова́ злеті́ла (впа́ла, покоти́лася *і т. ін.*) [з плече́й (з плеч, з пліч)] *див.* голова́ (16)
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)
◊ Голова́ лягла́ (полягла́, покоти́лася *і т. ін.*) *див.* голова́ (18)
◊ Голова́ на плеча́х (на в'я́зах) *див.* голова́ (19)
◊ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не кло́ччям *і т. ін.*) наби́та *див.* голова́ (20)
◊ Голова́ пу́хне (розпуха́є, ре́пається *і т. ін.*) *див.* голова́ (21)
◊ Голова́ розва́люється (трі́щить, розрива́ється *і т. ін.*) *див.* голова́ (22)

◊ Головá тумáніє (тумáни́ться, чмáніє *і т. ін.*) *див.* головá (23)
◊ Головá ціла (на плéчах) *див.* головá (24)
◊ Дурнá головá *див.* головá (27)
◊ Золотá головá *див.* головá (31)
◊ Капустя́на (кýряча, дубóва) головá *див.* головá (33)
△ Мéртва головá *див.* головá (4)
△ Міськи́й (сéлищний, сільськи́й) головá *див.* головá (5)
◊ Пóвна головá *див.* головá (39)
◊ Порóжня (пустá) головá *див.* головá (40)
◊ Просвітлíло в голові <Головá просвітлíла> *див.* просвітлíти
◊ Розýмна (тверéза, мýдра *і т. ін.*) головá *див.* головá (41)
◊ Сам собі пан (головá, хазя́їн *і т. ін.*) *див.* сам
◊ Світла (яснá) головá *див.* головá (42)
◊ Своя́ головá на плечáх (на в'я́зах) *див.* головá (43)
◊ Усьомý головá *див.* головá (44)
◊ Я́лова (слабá) головá *див.* головá (46)

головáми
◊ Лягти́ головóю (головáми) *див.* лягáти
◊ Над головóю (над гóловами) *див.* головá (36)

гóловáх
◊ На гóловáх (на голові) ходи́ти <Трóхи на гóловáх (на голові) не ходи́ти> *див.* ходи́ти
У головáх (у голові, в гóлову) *див.* головá (1)

голови́
◊ [Аж] дур голови́ берéться *див.* дур
◊ [Аж] óчі [з лóба (з голови́)] вилáзять (лíзуть) *див.* óко[1]
◊ Баламýтити гóлову (гóлови) *див.* баламýтити (1)
◊ Без голови́ *див.* головá (8)
◊ Вали́ти (звáлювати, перекладáти) / звали́ти (перéкласти) з хвóрої (дурнóї) голови́ на здорóву *див.* вали́ти[1] (4)
◊ Вибивáти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (дýрощі, дýрість) [з голови́] *див.* вибивáти (14)
◊ Ви́бити з голови́ *див.* вибивáти (20)
◊ Ви́вітрити хміль з голови́ *див.* вивітрювати (2)
◊ Викидáти / ви́кинути дур з голови́ *див.* викидáти (1)
◊ Ви́кинути (ви́трусити) / викидáти з голови́ (з пáм'яті, з дýмки, *рідко* з умá *і т. ін.*) *див.* викидáти (12)
◊ Ви́летіти (ви́вітритися, *рідше* ви́слизнути) / вилітáти (вивітрюватися, *рідше* вислизáти) з голови́ (з пáм'яті) *див.* вилітáти (2)
◊ Випадáти / ви́пасти з дýмки (з голови́, з пáм'яті) *див.* випадáти (3)
◊ Ви́ще сéбе (своєї голови́, пýпа) не скóчиш (не підскóчиш) *див.* скóчити
◊ Гóлови попровáлювати *див.* попровáлювати
◊ До голови́ *див.* головá (26)
◊ Дýмка (гáдка) западáє (лíзе, прихóдить *і т. ін.*) / запáла (влíзла, прийшлá *і т. ін.*) [в гóлову (до голови́)] *див.* дýмка
◊ Дýмка (дýма) не вихóдить з голови́ *див.* дýмка
◊ Дýмка стрéльнула (*рідко* стрілила) в голові (в гóлову, до голови́) *див.* дýмка
◊ Зáворóт голови́ (в голові) *див.* зáворóт
◊ З (від) голови́ [аж] до ніг (до стіп) <З (від) ніг (від стіп) до голови́> *див.* головá (28)
◊ І волоси́на (вóлос) не впаде́ (не спаде́, *рідко не загине*) з голови́ *див.* волоси́на (2)
◊ [І] голови́ не підвести́ *див.* підвóдити
◊ [І] не берéться [до] голови́ *див.* брáтися (21)
◊ Кóтяться гóлови *див.* головá (34)
◊ Кров ударя́є (бýхає, шибáє) / удáрила (забýхала) в гóлову (до голови́) *див.* кров
◊ Кýрці ніде (немáє де) голови́ прострóми́ти *див.* прострóмлювати
◊ Лíзти / влíзти в гóлову (*рідко* до голови́, в пáмороки) *див.* лíзти
◊ Лíзти чéрез гóлови *див.* лíзти
◊ Не вихóдити (не схóдити, не йти) з голови́ (з дýмки, з умá) *див.* вихóдити (43)
◊ Не давáти / не дáти [й] волоскý (волоси́ні, вóлосу *і т. ін.*) впасти з голови́ *див.* давáти
◊ Не зноси́ти / не знести́ голови́ *див.* знóшувати
◊ Не йти́ (не лíзти) з голови́ (з дýмки, з умá) *див.* іти́
◊ Не мáти де (кудú, до кóго) гóлову (голови́) прихили́ти <Немá до кóго прихили́тися> *див.* мáти[2]
Не пошкодувáти [і] життя́ (голови́) *див.* пошкодувáти
◊ Не схили́ти / не схиля́ти голови́ (чолá, ши́ї *і т. ін.*) *див.* схиля́ти
◊ Óчі мáло (як) не ви́скочать / не вискáкують з голови́ (з орбіт, з лóба) *див.* óко[1]
◊ Позадирáти гóлови *див.* позадирáти
◊ Позадýрювати гóлови *див.* позадýрювати
◊ Позбýтися голови́ *див.* позбувáтися[1]
◊ Понабивáти гóлови *див.* понабивáти
Тріскýчий біль [голови́] *див.* біль[1] (3)
◊ Умá (рóзуму, голови́ [ніяк] *і т. ін.*) не приклáсти (не приложи́ти, *рідко* не зібрáти) *див.* прикладáти
◊ Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився *і т. ін.*) / вихóдить (вилітáє, вивітрюється *і т. ін.*) з голови́ *див.* хміль

голові
◊ [Аж] головá (в голові) крýтиться (морóчиться, пáморочиться, макíтриться, замакíтрюється *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] головá закрути́лася (заморóчилася, запáморочилася, замакíтрилася *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові закрути́лося (заморóчилося, запáморочилося, замакíтрилося)> *див.* головá (7)
◊ [Аж (мáло не)] рвáти (дéрти, скýбти) на собі (на голові) волóсся (чуб, чýба) *див.* рвáти
◊ Аж шкýра [на голові] боли́ть *див.* шкýра
◊ Без [трéтьої (сьóмої)] клéпки [в голові (в тíм'ї)] <Без клéпок [у голові (в тíм'ї)]> *див.* клéпка
◊ Без тя́ми (*рідше* без тя́мки, без тя́мку) [в голові] *див.* тя́ма
◊ Без царя́ (без царкá) в голові *див.* цар
◊ В голові кебéта догори́ дри́ґом стáла *див.* кебéта
◊ В голові подлýбати *див.* подлýбати
◊ Верти́ться (крýтиться) в голові *див.* вертíтися (1)
◊ Вíтер у голові [грáє (віє, сви́ще, посвистує *і т. ін.*)] <Вíтру [в голові] багáто> *див.* вíтер (9)
◊ Все переплýталося (поплýталося, переверну́лося *і т. ін.*) / плýтається (перевертáється) в голові (в думкáх) *див.* весь[1] (12)
◊ Глáдити / поглáдити по голíвці (по голові) *див.* глáдити (3)
◊ Горобці цвірíнькають у голові *див.* горобéць (1)
◊ Держáти рóзум в голові *див.* держáти
◊ Джмелі гудýть у голові *див.* джміль
◊ Дзвени́ть (дзвóнить, шуми́ть *і т. ін.*) / задзвенíло (задзвони́ло, зашумíло *і т. ін.*) у вýхах (у голові) *див.* дзвенíти
◊ Дýмка верти́ться (крýтиться) в голові *див.* дýмка
◊ Дýмка [гвіздкóм] стрими́ть (стирчи́ть, сиди́ть *і т. ін.*) у голові (*рідко* у голíвоньці) *див.* дýмка
◊ Дýмка майнýла (сяйнýла, бли́снула, пробíгла *і т. ін.*) [в голові] *див.* дýмка
◊ Дýмка стрéльнула (*рідко* стрілила) в голові (в гóлову, до голови́) *див.* дýмка
◊ Думки́ (гадки́, дýми *і т. ін.*) снýються в голові *див.* дýмка
◊ Думки́ (дýми) кóлесом (хóдором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові] *див.* дýмка
◊ Думки́ стрибáють (кружля́ють) / застрибáли (закружля́ли) у голові *див.* дýмка
◊ Є лій у голові *див.* лій
◊ Жуки́ в голові *у кого* <З жукóм у голові> *див.* жук
◊ Зáворóт голови́ (в голові) *див.* зáворóт
◊ Зáйчики в голові стрибáють *див.* зáйчик
◊ Затумáнилося в голові *див.* затумáнюватися
◊ Заховáти в голові (у пáм'яті) *що* <Заховáти пáм'ять *про кого, що*> *див.* захóвувати
Зашумíло (загýпало, забринíло) в голові *див.* зашумíти
◊ Зéлено в голові *див.* зéлено
◊ З кіндрáтиком у голові *див.* головá (30)
◊ [І] не в голові *див.* головá (32)
◊ Майнýло (мелькнýло, мигнýло *і т. ін.*) в голові *див.* майнýти
◊ Мáти [всі] клéпки в голові *див.* мáти[2]

◇ Мáти олíю (лій, *рідше* смáлець *і т. ін.)* в голові <Мáти лій під чýбом> *див.* мáти[2]

◇ Мáти рóзум [у голові] *див.* мáти[2]

◇ Мáти свій рóзум [у голові] *див.* мáти[2]

◇ Мáти тя́му (тя́мку) [в голові] *див.* мáти[2]

◇ Навертíти в голові *див.* навíрчувати[3]

◇ На гóловáх (на голові) ходи́ти <Трóхи на гóловáх (на голові) не ходи́ти> *див.* ходи́ти

◇ Не вкладáється *(рідше* не міститься) в голові *див.* вкладáтися[1] (1)

◇ Не глáдити / не поглáдити по голíвці (по голові) *див.* глáдити (6)

◇ Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє *і т. ін.)* [однієї (трéтьої, десятої *і т. ін.)*] клéпки у голові *див.* немá

◇ Не мáти гарáзду в голові *див.* мáти[2]

◇ Не мáти царя́ в голові <Не мáти Бóга в животí, а царя́ в голові> *див.* мáти[2]

◇ Перебирáти (перегортáти, перетрýшувати) / перебрáти (перегорнýти, перетруси́ти) у пáм'яті (в голові, у дýмці) *див.* перебирáти

◇ Покопáтися в своїй голові *див.* покопáтися

◇ Помути́лося в голові *див.* помути́тися

◇ Пóрожньо в голові (у лóбі) *див.* пóрожньо

◇ Прикидáти / прики́нути [собі] в голові (в думкáх, дýмкою *і т. ін.)* *див.* прикидáти[3]

◇ Просвіти́ло в голові *див.* просвíчувати[1]

◇ Просвітлíло в голові <Головá просвітлíла> *див.* просвітлíти

◇ Розви́днітися (розви́днитися) в голові (в очáх) *див.* розвиднятися

◇ Смéркло в голові *див.* смеркáти

◇ Снувáтися в голові (в думкáх) *див.* снувáтися

◇ Стоя́ти в голові *див.* стоя́ти

◇ Стримíти [гвіздкóм (цвя́хом, цвя́шком)] в голові (в пáм'яті, у мóзку *і т. ін.)* *див.* стримíти

◇ Тесáти кíлля (кілки́) на голові *(рідко* на тíмені) *див.* тесáти.

◇ Тримáти (держáти) / утри́мати (удéржати) в голові (в умí) *див.* тримáти

◇ Тумáн у голові [стоїть] *див.* тумáн[1]

◇ Тьмáриться / потьмáрилося в очáх (у голові) *див.* тьмáритися

У головáх (у голові, в гóлову) *див.* головá (1)

◇ У голові все йде / пішлó óбертом *див.* весь[1] (24)

◇ У голові переки́нулося *див.* перекидáтися[2]

◇ У голові туманіє (тумáниться) *див.* туманíти

◇ [Хоч] кіл (кілóк, кілкá, колá *і т. ін.)* на голові теши́ *(рідше* тешíть) *див.* тесáти

◇ Цвіркуни́ тріщáть у голові *див.* цвіркýн

◇ Шуми́ть у голові *див.* шумíти[1]

◇ Ще мак [рóсте (цвітé, схóдить *і т. ін.)*] у голові *див.* мак

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* обýхом (дóвбнею, молоткóм) би́ти / вдáрити [по голові (в гóлову)] *див.* би́ти (47)

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* обýхом (обýх) по голові *див.* обýх

Як (мов, ніби *і т. ін.)* óка в лóбі (в голові) <Більш, ніж óка в лóбі> *див.* óко[1]

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* посвітлíшало в голові *див.* посвітлíшати

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* сóви ночувáли в голові *див.* совá

◇ Як *(рідше* мов, ніби *і т. ін.)* óка [в лóбі (в голові)] *див.* óко[1]

◇ Як у ли́сого волóсся [на голові] *див.* волóсся (3)

головóю

◇ Би́тися головóю об стінý (об мур, в мур) *див.* би́тися (3)

◇ Вáжити головóю (життя́м) *див.* вáжити (1)

◇ Ви́сіти над головóю *див.* ви́сіти (2)

◇ Відповідáти / відповíсти́ головóю *див.* відповідáти (3)

◇ З головóю *див.* головá (29)

◇ Кивáти / покивáти головóю *див.* кивáти

◇ Комíть головóю *див.* комíть

◇ Крути́ти головóю (рóзумом, мóзком, мізкáми *і т. ін.)* *див.* крути́ти

◇ Лягти́ головóю (головáми) *див.* лягáти

◇ Над головóю (над гóловами) *див.* головá (36)

◇ Накладáти / наклáсти (наложи́ти) головóю *див.* накладáти

◇ Перевертáти / переверну́ти вниз головóю *див.* перевертáти

◇ Підпирáти [плечи́ма (головóю)] стéлю *див.* підпирáти

◇ Поплати́тися життя́м (головóю) *див.* поплати́тися

◇ Розкидáти / розки́нути рóзумом (умóм, мізкáми, головóю *і т. ін.)* *див.* розкидáти[2]

◇ Ручáтися / ручи́тися головóю *див.* ручáтися

Скидáти (ски́дувати) / ски́нути гóлову (головóю) *див.* скидáти

Скрутнýти головóю *див.* скрутнýти

◇ Сторч головóю *див.* сторч

◇ Хитáти / похитáти головóю *див.* хитáти

◇ Хоч головóю (лóбом) об стінý товчи́ *див.* товкти́

◇ Хоч лóбом (головóю) бийся в (об) стінý (в (об) мур, ріг *і т. ін.)* *див.* би́тися (9)

◇ Чóрні (грозові) хмáри нависáють (збирáються) / нави́сли (зібрáлися) [над головóю] *див.* хмáра

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* грім з [я́сного нéба] удáрив [над головóю] *див.* грім (10)

гóлову

◇ Аж за гóлову взя́тися *див.* узя́тися

◇ Баламýтити гóлову (гóлови) *див.* баламýтити (1)

◇ Би́ти (вдаря́ти) / вдáрити в гóлову *див.* би́ти (26)

◇ Брáти / взя́ти гóлову в рýки *див.* брáти (73)

◇ Брáти / взя́ти (забрáти) [собі] в гóлову *див.* брáти (76)

◇ Брáтися (хапáтися) / взя́тися (вхопи́тися) за гóлову *див.* брáтися (18)

◇ Вбгáти в гóлову *див.* вбгáти (1)

◇ Вбивáти / вби́ти в гóлову *див.* вбивáти[1] (1)

◇ Вбивáти / вби́ти собі в гóлову *див.* вбивáти[1] (2)

◇ Вбирáти (втя́гувати, всувáти *і т. ін.)* / ввібрáти (втягти́, втягнýти, всýнути *і т. ін.)* гóлову в плéчі *див.* вбирáти[1] (2)

◇ Виростáти / ви́рости на [цíлу] гóлову *див.* виростáти (2)

◇ Ви́соко нести́ (тримáти) гóлову *див.* нести́

◇ Ви́ще гóлову *див.* ви́ще (1)

◇ Відірвáти (відкрути́ти) гóлову *див.* відривáти[1] (1)

◇ Вíшати / повíсити гóлову *див.* вíшати (4)

◇ Впадáти / впáсти в гóлову (на дýмку) *див.* впадáти[1] (1)

◇ Врóїтися в гóлову *див.* врóїтися (1)

◇ Встроми́ти гóлову в петлю́ *див.* встромля́ти (1)

◇ Вступáти / вступи́ти в гóлову *див.* вступáти[1] (7)

◇ Вступáти / вступи́ти тумáном у гóлову *див.* вступáти[1] (8)

◇ Втелю́щуватися / втелю́щитися в гóлову *див.* втелюмщуватися (1)

◇ Втовкти́ (втовкмáчити, втелю́щити, вки́нути) / втовкмáчувати в гóлову (в довбéшку, в макíтру) *див.* втовкти́[1] (1)

◇ Втопи́ти гóлову (дóлю, *рідко* голóвоньку) *див.* втопи́ти (3)

◇ Втрачáти (губи́ти, трáтити) / втрáтити (згуби́ти, стрáтити) гóлову *див.* утрачáти

◇ Гóлову за гóлову *див.* головá (25)

◇ Гри́зти (точи́ти, *рідко* скребти́) / прогри́зти (проточи́ти) гóлову *див.* гри́зти (2)

◇ Давáти / дáти (віддáти) гóлову *(рідше* рýку) [відрубáти (на відрýб, на відсíк *і т. ін.)*] *див.* давáти

◇ Де взя́вся на нáшу (мою́) гóлову *див.* узя́тися

◇ Дéрти нóса (гóлову) [вгóру] *див.* дéрти

◇ Дýмка (гáдка) западáє (лíзе, прихóдить *і т. ін.)* / запáла (влíзла, прийшлá *і т. ін.)* [в гóлову (до голови́)] *див.* дýмка

◇ Дýмка стрéльнула *(рідко* стрíлила) в голові (в гóлову, до голови́) *див.* дýмка

◇ Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, дýми, дýми-гадки́) обсідáють (гризýть) / обсíли гóлову *див.* дýмка

◇ Дур захóдить / зайшóв у гóлову *див.* дур

◇ Дури́ти гóлову *див.* дури́ти

◇ Забивáти / заби́ти [собі] гóлову *див.* забивáти

◇ Заби́ти клин у гóлову (у тíм'я) *див.* забивáти

◊ Заби́ти [собі] в го́лову *див.* забива́ти
◊ Забрело́ в го́лову *див.* забріда́ти
◊ Заверта́ти / заверну́ти го́лову *див.* заверта́ти
◊ Зави́ти го́лову рушнико́м *див.* завива́ти[2]
◊ Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку) *див.* зав'язувати
◊ Задира́ти / заде́рти го́лову *див.* задира́ти[1]
◊ Задо́вбувати / задовба́ти в го́лову *див.* задо́вбувати
◊ Заду́рювати / задури́ти го́лову *див.* заду́рювати
◊ Закружи́ти го́лову *див.* закружи́ти
Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* зало́млювати
◊ Замакі́трювати / замакі́трити го́лову *див.* замакі́трювати
◊ Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки) *див.* заморо́чувати
◊ Замути́ти го́лову (ро́зум) *див.* замути́ти
◊ Запада́ти / запа́сти в го́лову *див.* запада́ти
◊ Засу́шувати го́лову *див.* засу́шувати
◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати
◊ Зату́ркувати / зату́ркати го́лову *див.* зату́ркувати
◊ Захо́дити / зайти́ в го́лову *див.* захо́дити
◊ Збрести́ в го́лову (на ду́мку) *див.* збрести́
◊ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1]
◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, скла́сти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти
◊ Зніма́ти / зня́ти го́лову *див.* зніма́ти
◊ Золи́ти го́лову *див.* золи́ти
◊ [І] в го́лову (в ду́мку) не прихо́дить / не при́йде *див.* прихо́дити
◊ [І] в го́лову (в ду́мці, в думка́х) [собі] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти
◊ [І] в го́лову не кладе́ться *див.* кла́стися
◊ І на го́лову (*рідко* на ву́ха) неналі́зе (*рідко* не злі́зе) *див.* нала́зити
◊ Кат його́ (тебе́, її́ *і т. ін.*) [ба́тька (го́лову)] зна́є (зна) *див.* кат
◊ Ки́нутися в го́лову *див.* ки́датися
◊ Кла́сти / покла́сти го́лову на пла́ху *див.* кла́сти
◊ Клопота́ти / заклопота́ти го́лову *див.* клопота́ти
◊ Клопота́ти собі (свою́) го́лову *див.* клопота́ти
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
◊ Кров шибну́ла в го́лову *див.* кров
◊ Кров шибону́ла в го́лову *див.* кров
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
◊ Лама́ти [собі] го́лову *див.* лама́ти
◊ Ле́две го́лову підво́дити / підвести́ *див.* підво́дити

◊ Лі́зти / влі́зти в го́лову (*рідко* до голови́, в па́мороки) *див.* лі́зти
◊ Ма́ти [до́бру] го́лову на [пле́ча́х (на в'я́зах, *рідко* на ка́рку *і т. ін.*)] *див.* ма́ти[2]
◊ Моро́чити го́лову (*рідко* па́мороки) *див.* моро́чити
◊ Мути́ти го́лову (ду́шу) *див.* мути́ти
◊ Набива́ти / наби́ти го́лову (в го́лову) <Набива́ти го́лову кло́ччям> *див.* набива́ти
◊ На го́лову *див.* голова́ (35)
◊ На го́лову ви́щий *див.* ви́щий (1)
◊ На го́лову лі́зти *див.* лі́зти
◊ Надури́ти го́лову *див.* надури́ти
◊ Нами́лити ши́ю (го́лову, в'я́зи) *див.* нами́лювати
◊ На сві́жу го́лову *див.* голова́ (37)
◊ На свою́ го́лову *див.* голова́ (38)
◊ Нату́ркати (натурча́ти) у ву́ха (у го́лову) *див.* нату́ркувати
◊ Нату́ркувати / нату́ркати го́лову *див.* нату́ркувати
◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́
◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2]
◊ Об'ї́сти го́лову *див.* об'їда́ти
◊ Опусти́ти / опуска́ти го́лову *див.* опуска́ти
◊ Охолоди́ти (остуди́ти) се́рце (го́лову, ду́шу *і т. ін.*) *див.* охоло́джувати
Оці́нювати / оціни́ти (оцінува́ти) го́лову *див.* оці́нювати
◊ Па́дати (спада́ти) / впа́сти на го́лову *див.* па́дати
◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.*) *див.* па́морочити
◊ Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову *див.* переверта́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.*) го́лову *див.* підніма́ти
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.*) / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.*) на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.*) під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Підставля́ти / підста́вити [свою́] го́лову (себе́) [під обу́х, під соки́ру] *див.* підставля́ти
◊ Підсу́нути (підкла́сти) го́лову під ко́лесо *див.* підсува́ти
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.*) *див.* поверта́ти[1]
◊ Поклада́ти / покла́сти го́лову під соки́ру *див.* покла́сти[1]
◊ Покрива́ти / покри́ти го́лову (голі́воньку, косу́ [ху́сткою]) *див.* покрива́ти

◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.*) [го́лову] *див.* покрива́ти
◊ Пополама́ти [собі] го́лову *див.* пополама́ти
◊ Посила́ти [всі] громи́ і бли́скавки [на го́лову] *див.* посила́ти
◊ Посипа́ти (присипа́ти) / поси́пати (присипати) го́лову по́пелом <*рідше* Си́пати по́пiл на го́лову> *див.* посипа́ти
◊ Посуши́ти [собі] го́лову *див.* посуши́ти
◊ Прийти́ / прихо́дити в го́лову (на ро́зум, на ум *і т. ін.*) *див.* прихо́дити
Прикри́ти го́лову *див.* прикрива́ти
◊ Приткну́ти го́лову (себе́) *див.* притика́ти
◊ Прихили́ти (приклони́ти) [свою́] го́лову *див.* прихиля́ти
◊ Прова́лювати / провали́ти го́лову *див.* прова́лювати
◊ Пропива́ти / пропи́ти го́лову (ро́зум) *див.* пропива́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти дур [у го́лову (в ті́м'я)] *див.* пуска́ти
◊ Пусти́ти собі ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
◊ Сам біс (чорт) го́лову зве́рне *див.* біс[1] (14)
◊ Сіда́ти (вила́зити) / сі́сти (ви́лізти) на го́лову *див.* сіда́ти
Ска́раний на смерть (на го́рло, на го́лову) <Ска́раний сме́ртю> *див.* ска́раний
Скара́ти на смерть (на го́рло, на го́лову) <Скара́ти сме́ртю> *див.* скара́ти
Скида́ти (ски́дувати) / ски́нути го́лову (голово́ю) *див.* скида́ти
◊ Скрути́ти / скру́чувати го́лову *див.* скру́чувати
◊ Сон не йде на о́чі (в го́лову) *див.* сон[1]
◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.*) / спа́сти (наверну́тися, сплив́ти, сплисти́ *і т. ін.*) на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти
◊ Спуска́ти / спусти́ти го́лову *див.* спуска́ти
Става́ти / ста́ти на го́лову (на ру́ки, на ла́пи *і т. ін.*) *див.* става́ти
Стина́ти / стя́ти (зітну́ти) го́лову *див.* стина́ти[1]
◊ Стоя́ти на го́лову (на бага́то голі́в) ви́ще *див.* стоя́ти
◊ Сту́кнуло в го́лову *див.* сту́кнути
◊ Су́нути (строми́ти, схили́ти *і т. ін.*) [свою́] го́лову в ярмо́ *див.* су́нути
◊ Суши́ти / ви́сушити [собі] го́лову (мо́зок, *діал.* мі́зки) *див.* суши́ти
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) укло́ні *див.* схиля́ти
Схиля́ти / схили́ти го́лову на гру́ди (на плече́) *див.* схиля́ти
◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиля́ти

◊ Схопи́тися (ухопи́тися) / схо́плюватися за го́лову рука́ми <[Аж] за го́лову схопи́тися> *див.* схо́плюватися
Схопи́ти (ухопи́ти) го́лову в ру́ки (рука́ми, в доло́ні) *див.* схо́плювати
Товкма́чити у го́лову *див.* товкма́чити
◊ Тума́нити го́лову *див.* тума́нити
У голова́х (у голові́, в го́лову) *див.* голова́ (1)
◊ Укла́сти в го́лову *див.* укладáти[1]
○ У пе́ршу го́лову *див.* голова́ (2)
◊ Усі́ ши́шки летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
◊ Хміль ударя́є / уда́рив у го́лову *див.* хміль
◊ Хова́ти го́лову в пісо́к *див.* хова́ти[1]
◊ Хоч го́лову мий *див.* ми́ти
◊ Че́рез го́лову *див.* голова́ (45)
◊ Чу́хати / почу́хати поти́лицю *(рі́дше* го́лову, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.) див.* чу́хати
◊ Шкандиба́ти на го́лову *див.* шкандиба́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* біда́ на го́лову *див.* біда́[1] (6)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім на го́лову *див.* грім (11)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* обу́хом (до́вбнею, молотко́м) би́ти / вда́рити [по голові́ (в го́лову)] *див.* би́ти (47)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сніг (дощ) на го́лову [з я́сно́го не́ба] *див.* сніг
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дний душ [на го́лову] *див.* душ

ГОЛО́ВКА
голо́вки
Звива́тися / зви́тися в голо́вки *див.* звива́тися

ГОЛОВНЕ́ВИЙ
головне́ві
△ Головне́ві гриби́ *див.* гриб (3)

ГОЛОВНИ́Й
головна́
○ Найпе́рша (пе́рша, головна́) річ *див.* річ[1]
головне́
△ Головне́ ре́чення *див.* ре́чення
головни́й
△ Головни́й мо́зок *див.* мо́зок
Головни́й убі́р *див.* убі́р
головни́м
○ Головни́м чи́ном *див.* чин
головни́х
○ У головни́х (зага́льних) ри́сах *див.* ри́са
головні́
△ Головні́ чле́ни ре́чення *див.* член
головно́го
△ Кора́ вели́ких піврку́ль [головно́го мо́зку] *див.* кора́

ГОЛОВНОКОМА́НДУВАЧ
головнокома́ндувач
Верхо́вний головнокома́ндувач Збро́йних сил Украї́ни *див.* головнокома́ндувач (1)

ГОЛОВОНО́ГИЙ
головоно́гі
△ Головоно́гі молю́ски *див.* молюски

ГОЛО́ВОНЬКА
голо́воньку
◊ Втопи́ти го́лову (до́лю, *рі́дко* голо́воньку) *див.* втопи́ти (3)

ГОЛОВЧА́СТИЙ
головча́ста
△ Головча́ста капу́ста *див.* капу́ста

ГО́ЛОД
го́лод
◊ [І] го́лод і (та) хо́лод <[І] хо́лод і (та) го́лод> *див.* го́лод (1)
◊ Перебива́ти / переби́ти го́лод *див.* перебива́ти
го́лодом
Намлі́тися го́лодом *див.* намлі́тися

ГОЛО́ДНИЙ
голо́дна
Голо́дна кутя́ *див.* кутя́
Голо́дна смерть *див.* смерть
голо́дний
◊ Голо́дний і го́лий *див.* голо́дний (1)
◊ Голо́дний і холо́дний *див.* голо́дний (2)
Голо́дний пайо́к *див.* пайо́к
Сиді́ти голо́дним (голо́дний) *див.* сиді́ти голо́дним
Сиді́ти голо́дним (голо́дний) *див.* сиді́ти
голо́дні
◊ Потра́пити (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на [го́стрі (голо́дні)] зу́би *(ірон.* на зубо́к) *див.* потрапля́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [голо́дні] вовки́ на вівцю́ *див.* вовк (9)
голо́дного
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з голо́дного кра́ю *див.* край[1]
голо́дному
◊ Держа́ти (трима́ти) на голо́дному столі́ *див.* держа́ти
◊ На голо́дному пайку́ *див.* голо́дний (3)

ГОЛОДУВА́ННЯ
голодува́ння
△ Кисне́ве голодува́ння *див.* голодува́ння (1)
Хроні́чне недоїда́ння (голодува́ння) *див.* недоїда́ння

ГОЛОМО́ЗИЙ
голомо́зого
◊ Як у голомо́зого чупри́ни *див.* голомо́зий (1)

ГОЛОМО́РФНИЙ
голомо́рфна
△ Голомо́рфна фу́нкція *див.* фу́нкція

ГОЛОНО́МНИЙ
голоно́мна
△ Голоно́мна систе́ма *див.* систе́ма

ГО́ЛОС
го́лос
Альто́вий го́лос *див.* го́лос (1)
Вести́ го́лос (го́лосом) *див.* вести́ (1)
◊ Відво́дити / відвести́ го́лос *див.* відво́дити (1)
Віддава́ти / відда́ти го́лос *див.* віддава́ти (4)
◊ Вну́трішній го́лос *див.* го́лос (7)
◊ В оди́н го́лос *див.* го́лос (8)
Глибо́кий го́лос *див.* го́лос (2)
◊ Говори́ть (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
◊ Го́лос (глас) вола́ючого (вопію́щого) в пусте́лі *(рі́дко* в пусти́ні) *див.* го́лос (9)
Го́лос зрива́ється / зірва́вся *див.* го́лос (6)
Го́лос порва́вся *див.* го́лос (3)
◊ Го́лос се́рця *див.* го́лос (11)
Горта́нний (горлови́й) го́лос *див.* го́лос (4)
Гробови́й го́лос *див.* го́лос (5)
Зво́дити / звести́ го́лос *див.* зво́дити
◊ Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос *див.* зво́дити
Здобува́тися / здобу́тися на сло́во (на го́лос, на ві́дповідь *і т. ін.) див.* здобува́тися
◊ Зрива́ти / зірва́ти го́лос *див.* зрива́ти
◊ На весь (на по́вний, у по́вний *і т. ін.)* го́лос *див.* го́лос (13)
Підви́щувати / підви́щити *(рі́дше* підви́сити) го́лос (тон) *див.* підви́щувати
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* го́лос *див.* підніма́ти
◊ Подава́ти / пода́ти [свій] го́лос *див.* подава́ти[1]
△ Поста́вити го́лос *див.* поста́вити[1]
◊ Розпуска́ти / розпусти́ти го́лос *див.* розпуска́ти
◊ Співа́ти в оди́н го́лос *див.* співа́ти
Сти́шувати / сти́шити го́лос *див.* сти́шувати
◊ Тра́тити го́лос *див.* тра́тити
◊ У свиня́чий (чо́ртів) го́лос *див.* го́лос (15)
го́лосом
Вести́ го́лос (го́лосом) *див.* вести́ (1)
◊ Не своїм (нелю́дським, несамови́тим *і т. ін.)* го́лосом *див.* го́лос (14)
◊ Повести́ го́лосом *див.* пово́дити[1]
го́лосу
◊ Зрива́тися / зірва́тися з го́лосу *див.* зрива́тися
◊ З чужо́го го́лосу *див.* го́лос (12)
◊ [І] го́лосу не відво́дити (не відтяга́ти) / не відвести́ (не відтягну́ти, не відтягти́) *див.* відво́дити (6)
◊ Позбавля́ти / позба́вити [пра́ва] го́лосу *див.* позбавля́ти
◊ Поспада́ти з го́лосу *див.* поспада́ти
△ Постано́вка го́лосу *див.* постано́вка
Пра́во ухва́льного го́лосу *див.* пра́во
◊ Спада́ти / спа́сти з го́лосу *див.* спада́ти
◊ Співа́ти з чужо́го го́лосу <Співа́ти з го́лосу *чийого*> *див.* співа́ти

ГОЛОСОВИ́Й
голосова́
△ Голосова́ щіли́на *див.* щіли́на
голосові́
△ Голосові́ зв'я́зки *див.* зв'я́зка

ГОЛОСУВА́ННЯ
голосува́ння
△ Відкри́те голосува́ння *див.* голосува́ння (1)
◊ Маши́на голосува́ння *див.* маши́на
△ Поіме́нне голосува́ння *див.* голосува́ння (2)
Ста́вити на голосува́ння *див.* ста́вити
△ Тає́мне (закри́те) голосува́ння *див.* голосува́ння (3)

ГОЛОСУВÁТИ
голосувáти
◊ Голосувáти обомá рукáми *див.* голосувáти (1)
ГÓЛОЧКА
гóлочки
◊ [Як] з гóлочки (з гóлки) *див.* гóлочка (1)
ГÓЛУБ
гóлуб
Гóлуб мúру *див.* гóлуб (1)
Поштóвий гóлуб *див.* гóлуб (2)
◊ Як гóлуб (голýбка) *див.* гóлуб (3)
голубíв
Ганяти голубíв *див.* ганяти (1)
ГОЛУБИЙ
голубá
◊ Голубá кров *див.* кров
◊ Дворянська (голубá, блакúтна) кров течé у жúлах *див.* кров
голубúй
Голубúй екрáн *див.* екрáн
Повíтряний (п'ятий, голубúй *і т. ін.)* океáн *див.* океáн
голубí
Голубí берéти (кáски) *див.* берéт (1)
голубóю
◊ Піднóсити (подавáти) / піднестú (подáти) на блюдечку (на блюдí, на тарíлочці) [з голубóю облямíвочкою] *див.* піднóсити
ГОЛУБИНИЙ
голубúна
Голубúна пóшта *див.* пóшта
ГОЛÝБКА
голýбка
◊ Як гóлуб (голýбка) *див.* гóлуб (3)
ГОЛУБÓК
голубкú
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* [тí] голубкú *див.* голубóк (1)
ГОЛЬ
голь
Нещадúма голь *див.* голь (1)
ГОМЕОПОЛЯ́РНИЙ
гомеополя́рний
△ Ковалéнтний (гомеополя́рний) зв'язóк *див.* зв'язóк
гомеополя́рні
△ Гомеополя́рні молéкули *див.* молéкула
ГОМЕРИЧНИЙ
гомерúчний
Гомерúчний сміх (рéгіт) *див.* сміх
ГОМІЛКÓВИЙ
гомілкóва
△ Велúка голінкóва (гомілкóва) кíстка *див.* кíстка
ГОМІЛКОВОСТÓПНИЙ
гомілковостóпний
△ Гомілковостóпний (голінковостóпний) суглóб *див.* суглóб
ГÓМІН
гóмін
Робúти (зчиняти, справляти) / зчинúти (спрáвити) гáлас (крик, гóмін *і т. ін.)* <Наробúти гáласу (крúку, гóмону *і т. ін.)*> *див.* робúти
гóмону
Робúти (зчиняти, справляти) / зчинúти (спрáвити) гáлас (крик, гóмін *і т. ін.)* <Наробúти гáласу (крúку, гóмону *і т. ін.)*> *див.* робúти
ГОМОЙОСМОТИЧНИЙ
гомойосмотúчні
△ Гомойосмотúчні тварúни *див.* тварúна
ГОМОЙОТÉРМНИЙ
гомойотéрмні
△ Гомойотéрмні (теплокрóвні) тварúни *див.* тварúна
ГОМОЛОГІЧНИЙ
гомологíчний
△ Гомологíчний ряд *див.* ряд
гомологíчні
△ Гомологíчні óргани *див.* óрган
ГОМÓРРА
гомóрра
◊ Содóм (содóма) і гомóрра *див.* содóм
ГОМОФÓНІЯ
гомофóнія
△ Унісóнна гомофóнія *див.* гомофóнія (1)
ГОНИТВА
гонúтва
◊ Гонúтва за дóвгим карбóванцем *див.* гонúтва (1)
ГОНИТИ
гонú
◊ Хоч вовкíв (собáк, псів) гонú (ганяй) *див.* гнáти (4)
гонúти
◊ Нестú (вернýти, гонúти *і т. ін.)* ахінéю *див.* нестú
ГÓНКА
гóнка
Гóнка озбрóєнь *див.* гóнка (1)
ГÓНОР
гóнор
◊ Сховáти гóнор до кишéні *див.* сховáти
гóнору
◊ Слóво чéсті *(заст.* гóнору) *див.* слóво
ГОНЧА́РНИЙ
гонча́рний
△ Гонча́рський (гонча́рний) круг *див.* круг[1]
ГОНЧА́РСЬКИЙ
гонча́рський
△ Гонча́рський (гонча́рний) круг *див.* круг[1]
ГОПА́К
гопакá
◊ Вибивáти (бúти) / удáрити (утнýти) тропакá (третякá, гопакá) *див.* вибивáти (9)
◊ Віддирáти гопакá *див.* віддирáти (1)
◊ Садúти / вдáрити гайдукá (гопакá, гоцакá *і т. ін.)* *див.* садúти
ГÓПКИ
гóпки
◊ Вибрúкувати гóпки *див.* вибрúкувати (1)
◊ Витинáти гóпки *див.* витинáти (1)
◊ Гóпки вдáрити *див.* ударяти
◊ Гóпки скакáти *див.* скакáти
Ставáти / стáти гóпки *див.* ставáти
◊ У гóпки йти *див.* ітú
◊ Хоч гóпки скачú *див.* скакáти
ГОРÁ
горá
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* прямо (прóсто) горá з плечéй (з пліч) звалúлася (спáла, впáла, зсýнулася, зійшлá *і т. ін.)* / звáлюється (пáдає, зсувáється, схóдить *і т. ін.)* *див.* горá (3)
горáми
◊ Не за горáми *(рíдко* за горóю) *див.* горá (2)
гóри
◊ Гóру (гóри) трудá вúтрудити *див.* вúтрудити (1)
◊ Золотí гóри *див.* горá (1)
◊ [І] гóри покотúти *див.* покотúти
◊ Перевернýти (зрýшити, рýшити) / вернýти (рýхати) гóри *див.* перевертáти
◊ Сúпати піскóм прóти горú *див.* сúпати
◊ Хоч (крáще, прóсто) з мóсту *(рíдко* з горú) та в вóду *див.* міст
◊ Як [дурнóму] з горú бíгти / побíгти (збíгти) *див.* бíгти (1)
горóю
◊ Не за горáми *(рíдко* за горóю) *див.* горá (2)
◊ Стояти / стáти горóю *див.* стояти
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* за [кам'янóю] горóю *(рíдше* стінóю) *див.* горá (4)
гóру
◊ Брáти / взяти верх (гóру) *див.* брáти (58)
◊ Гóру (гóри) трудá вúтрудити *див.* вúтрудити (1)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* на кам'янý *(рíдко* камíнну) гóру *див.* горá (5)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* скúнути (звалúти) гóру (тягáр) з плечéй *див.* скидáти
ГОРБ
горб
◊ Гнýти горбá (горб, стан) *див.* гнýти (2)
горбá
◊ Гнýти горбá (горб, стан) *див.* гнýти (2)
горбí
◊ Їздити (катáтися) / поїхати вéрхи (на горбí) *див.* їмздити
◊ На своєму горбí <Своїм горбóм> *див.* горб (1)
◊ На чужóму горбí *див.* горб (2)
◊ Тримáти на своєму горбí *див.* тримáти
горбóм
◊ Брáти / взяти [своїм] горбóм *див.* брáти (115)
◊ Добувáти / добýти [своїм] горбóм ([кривáвими] мозолями, [кривáвим] потóм) *див.* добувáти
◊ На своєму горбí <Своїм горбóм> *див.* горб (1)
ГОРБÁТИЙ
горбáтий
◊ Як горбáтий до стінú *див.* горбáтий (1)
горбáтого
◊ Притуляти / притулúти горбáтого до стінú *див.* притуляти
ГÓРДІЇВ
гóрдіїв
◊ Гóрдіїв *(рíдше* гóрдійський) вýзол *див.* вýзол[1] (8)

◊ Розру́бувати *(рідше* руба́ти) / розруба́ти го́рдіїв *(рідко* тимофіїв) ву́зол *див.* розру́бувати

ГО́РДІЙСЬКИЙ

го́рдіїв

◊ Го́рдіїв *(рідше* го́рдійський) ву́зол *див.* ву́зол^1 (8)

ГО́РДІСТЬ

го́рдістю

○ З го́рдістю *див.* го́рдість (1)

ГО́РЕ

го́ре

◊ Біда́ (го́ре) гне (пригина́є) / пригне́ [до [са́мої] землі] *див.* біда́^{1} (1)

◊ Го́ре (ли́хо, нещастя *і т. ін.)* посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)

◊ Го́ре (ра́дість, щастя *і т. ін.)* [діли́ти] попола́м (на́впіл) *див.* діли́ти

◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати^2

◊ [І] сміх і го́ре (гріх, сльо́зи, ли́хо *і т. ін.) див.* сміх

◊ Ми́кати [своє́] го́ре *див.* ми́кати

Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розвіювати) / розва́жити (розігна́ти, розвіяти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.) див.* розважа́ти

◊ Топи́ти го́ре в горі́лці (на дні пля́шки) *див.* топи́ти^3

го́рем

◊ Би́тий го́рем (ту́гою) *див.* би́тий (1)

◊ З го́рем (з ли́хом) попола́м (на́впіл) *див.* попола́м

◊ Уби́тий (приби́тий) го́рем *див.* уби́тий^1

го́рю

◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді (го́рю, ли́ху *і т. ін.) див.* помага́ти

го́ря

◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)

○ З го́ря *див.* го́ре (1)

◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло, нема́ (нема́є) *див.* ма́ло

◊ Коли́ б (якби́) тільки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.) див.* ли́хо^1

◊ Набира́тися / набра́тися го́ря (ли́ха) *див.* набира́тися

Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.) див.* напи́тувати

ГО́РЕНЬКО

го́ренька

◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)

ГОРИЗО́НТ

горизо́нт

△ Водоно́сний горизо́нт *див.* горизо́нт (1)

△ Ілювіа́льний горизо́нт *див.* горизо́нт (2)

горизо́нті

◊ З'яви́тися (появи́тися) / з'явля́тися (появля́тися) на горизо́нті *див.* з'явля́тися

горизо́нту

◊ Зника́ти / зни́кнути (ще́знути) з горизо́нту *див.* зника́ти

△ Лі́нія горизо́нту *див.* лі́нія

ГОРІ́ЛКА^1

горі́лка

△ Потрі́йний спирт <Потрі́йна горі́лка> *див.* спирт

△ Ца́рська горі́лка *див.* горі́лка^1 (1)

горі́лки

◊ Не вихо́дити з горі́лки *див.* вихо́дити (38)

◊ Припада́ти до горі́лки (до ча́рки, до пля́шки *і т. ін.) див.* припада́ти

◊ Уда́ритися в горі́лку (до горі́лки) *див.* ударя́тися

горі́лкою

◊ Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти о́чі *(грубо* слі́пи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти

горі́лку

◊ Уда́ритися в горі́лку (до горі́лки) *див.* ударя́тися

горі́лці

◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати^2

◊ Ки́снути в горі́лці *див.* ки́снути

◊ Полоска́тися в горі́лці (у вині́) *див.* полоска́тися

◊ Топи́ти го́ре в горі́лці (на дні пля́шки) *див.* топи́ти^3

ГОРІЛЧА́НИЙ

горілча́ний

Горілча́ний брат *див.* брат (4)

ГОРІ́ТИ

гори́ть

◊ [Аж] гори́ть (кипи́ть) у рука́х (під рука́ми) *див.* горі́ти (1)

◊ Гори́ть се́рце (бі́ля се́рця) *див.* се́рце

◊ Душа́ гори́ть *див.* душа́

◊ Земля́ гори́ть під нога́ми *чиїми, в кого* <Земля́ гори́ть *під ким*> *див.* земля́

◊ І ша́пка не гори́ть *див.* ша́пка

◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́

◊ Не гори́ть *див.* горі́ти (3)

Пече́ (гори́ть) ко́ло се́рця (під се́рцем) *див.* пекти́

◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мо́кре *(рідше* ме́рзле) гори́ть *див.* мо́крий

горі́в

◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)

горі́ти

◊ Горі́ти вогне́м (огне́м, по́лум'ям) *див.* горі́ти (2)

Гра́ти (виграва́ти, горі́ти, ся́яти *і т. ін.)* перелі́вами *див.* гра́ти (1)

◊ Не горі́ти і не кури́тися *див.* горі́ти (4)

горя́ть

◊ [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)

◊ О́чі горя́ть (пала́ють) *див.* о́ко^1

Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́

ГОРІ́Х

горі́х

Воло́ський (гре́цький) горі́х *див.* горі́х (1)

Земляни́й (кита́йський) горі́х *див.* горі́х (2)

Муска́тний горі́х *див.* горі́х (3)

◊ Розкуси́ти *(рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* розку́шувати

◊ Розчи́стити під горі́х *див.* розчища́ти

горі́хи

◊ Да́ти на горі́хи *див.* дава́ти

◊ Діста́неться на горі́хи (на кисли́чки, на бу́блики) *див.* дістава́тися

◊ Зароби́ти на горі́хи *див.* заробля́ти

◊ Ло́бом горі́хи розбива́ти *див.* розбива́ти

◊ Ма́ти на горі́хи (на ри́бу) *див.* ма́ти^2

◊ Перепада́ти / перепа́сти на горі́хи (на гости́нці, на галушки́ *і т. ін.) див.* перепада́ти

◊ Показа́ти, на чо́му горі́хи росту́ть *див.* пока́зувати

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лу́скати (лу́щити) горі́хи *див.* лу́скати

горі́хів

◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

ГОРІ́ШНІЙ

горі́шній

Горі́шній ві́тер *див.* ві́тер (4)

ГОРІ́ШОК

горі́шки

Ке́дрові горі́шки *див.* горі́шок (1)

горі́шок

◊ Горі́шок не по зуба́х *див.* горі́шок (3)

◊ Розкуси́ти *(рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* розку́шувати

◊ Тверди́й (міцни́й) горі́шок *див.* горі́шок (4)

△ Чорни́льний горі́шок *див.* горі́шок (2)

ГО́РЛИЦЯ

го́рлиця

◊ Би́тися, як го́рлиця *див.* би́тися (5)

ГО́РЛО

го́рла

◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти

◊ Видира́ти / ви́дерти з зубі́в (з ро́та, з рук, з го́рла) *див.* видира́ти (3)

◊ Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла *див.* клубо́к

◊ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти

◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти

◊ У три го́рла *див.* три

◊ Шмато́к хлі́ба стає́ / ста́не попере́к го́рла (ру́ба в го́рлі) *див.* шмато́к

◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.)* йому́ (тобі́, її *і т. ін.)* кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка
го́рлі
◊ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоскота́ти
◊ Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́) *див.* ну́дити
◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во
◊ Сльо́зи в го́рлі застря́ли *див.* сльоза́
◊ Смі́х застря́в у го́рлі *див.* смі́х
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рі́дко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рі́дко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти (ставáти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (кольо́м) в го́рлі *див.* стоя́ти
◊ Шмато́к хлі́ба стає́ / ста́не попере́к го́рла (ру́ба в го́рлі) *див.* шмато́к
го́рло
◊ Бра́ти (хапа́ти, схо́плювати *і т. ін.)* / взя́ти (схопи́ти) за го́рло *див.* бра́ти (136)
◊ В одне́ го́рло *див.* го́рло (2)
Де́рти (надира́ти) го́рло (горля́нку) *див.* де́рти
Ди́хальне го́рло *див.* го́рло (1)
◊ На все го́рло <*розм.* На всю горля́нку> *див.* го́рло (3)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на го́рло *(зневажл.* на горля́нку) *див.* наступа́ти
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *гру́бо* в пе́льку) *див.* лі́зти
◊ Перегриза́ти (передира́ти) / перегри́зти (переде́рти) го́рло (горля́нку) *див.* перегриза́ти
Переда́влювати / передави́ти го́рло *див.* переда́влювати
◊ Поперегриза́ти го́рло (горля́нку) *див.* поперегриза́ти
◊ По [са́ме] го́рло *див.* го́рло (4)
◊ Промочи́ти / промо́чувати го́рло (горта́нь) *див.* промо́чувати
◊ Прополоска́ти / прополі́скувати го́рло *див.* прополі́скувати
◊ Пропуска́ти / пропусти́ти крізь го́рло *див.* пропуска́ти
◊ Прочища́ти / прочи́стити го́рло *див.* прочища́ти
◊ Рва́ти го́рло (горля́нку) *див.* рва́ти
Ска́раний на смерть (на го́рло, на го́лову) <Ска́раний сме́ртю> *див.* ска́раний
Скара́ти на смерть (на го́рло, на го́лову) <Скара́ти сме́ртю> *див.* скара́ти
◊ Шмато́к *(рі́дше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.)* йому́ (тобі́, її *і т. ін.)* кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка
го́рлом
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(гру́бо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти
ГОРЛОВИ́Й
горлова́
△ Горлова́ я́ма *див.* я́ма
горлови́й
Горлови́й го́рщик *див.* го́рщик (1)
Горта́нний (горлови́й) го́лос *див.* го́лос (4)
ГОРЛЯ́НКА
горля́нка
◊ Лу́джена горля́нка *див.* горля́нка (1)
горля́нку
◊ Вчепи́тися в горля́нку *див.* учепи́тися
Де́рти (надира́ти) го́рло (горля́нку) *див.* де́рти
◊ На все го́рло <*розм.* На всю горля́нку> *див.* го́рло (3)
◊ Наступа́ти / наступи́ти на го́рло *(зневажл.* на горля́нку) *див.* наступа́ти
◊ Перегриза́ти (передира́ти) / перегри́зти (переде́рти) го́рло (горля́нку) *див.* перегриза́ти
◊ Поперегриза́ти го́рло (горля́нку) *див.* поперегриза́ти
◊ Рва́ти го́рло (горля́нку) *див.* рва́ти
ГОРМО́Н
гормо́н
△ Гіпоталамі́чний гормо́н *див.* гормо́н (1)
△ Гормо́н ро́сту *див.* гормо́н (2)
ГОРНУ́ТИ
горни́
◊ Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й *і т. ін.) див.* горну́ти (2)
горну́ти
◊ Горну́ти під спід *див.* горну́ти (1)
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
ГОРНУ́ТИСЯ
го́рнеться
◊ Се́рце приверта́ється (го́рнеться, пригорта́ється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.)* / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.) див.* се́рце
ГОРОБЕ́ЦЬ
горобе́ць
◊ І горобе́ць у ро́ті не наслі́ди́в *див.* горобе́ць (2)
◊ Стрі́ляний (стари́й) горобе́ць (вовк) *див.* горобе́ць (3)
горобце́ві
◊ [Старі́й] жа́бі (горобце́ві, горобцю́) по972колі́на *див.* колі́но
горобці́
◊ Горобці́ цвірі́нькають у голові́ *див.* горобе́ць (1)
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* горобці́ подзьо́бали *див.* горобе́ць (4)
горобці́в
Де́рти (дра́ти) горобці́в (ла́стівок, соро́к *і т. ін.)* <Де́рти гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти
◊ Сміши́ти люде́й *(іро́н.* горобці́в) *див.* сміши́ти
горобцю́
◊ [Старі́й] жа́бі (горобце́ві, горобцю́) по колі́на *див.* колі́но
горобця́
◊ Як у горобця́ (у комара́) *див.* горобе́ць (5)
горобця́м
◊ Дава́ти горобця́м ду́лі *див.* дава́ти
горобця́ми
◊ Як ведмі́дь за горобця́ми *див.* ведмі́дь (3)
горобця́х
◊ Стріля́ти (би́ти) з гарма́т по горобця́х *див.* стріля́ти
ГОРОБИ́НА
гороби́на
△ Чорноплі́дна гороби́на *див.* гороби́на (1)
ГОРОБИ́НИЙ
гороби́на
◊ Гороби́на ніч *див.* ніч
гороби́ну
◊ З гороби́ну ду́шу *див.* душа́
ГОРОБ'Я́ЧИЙ
гороб'я́чий
◊ На зая́чий (гороб'я́чий, жа́б'ячий *і т. ін.)* скік *див.* скік[1]
ГО́РОД
го́род
Зашта́тне мі́сто (го́род, городо́к *і т. ін.) див.* мі́сто[1]
ГОРО́Д
горо́д
Апте́карський сад (горо́д) *див.* сад
◊ Горо́д *(рі́дко* тин) городи́ти *див.* городи́ти (2)
◊ Ка́мінь (камі́нець, камі́нчик) у горо́д *див.* ка́мінь
◊ [Ки́дати / ки́нути] камі́нчики у *чийсь* горо́д *див.* камі́нчик
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́нець, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати
◊ Сиді́ти че́рез горо́д *див.* сиді́ти
◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рі́дко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути
ГОРОДИ́ТИ
городи́ти
◊ Городи́ти *(рі́дше* гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину *і т. ін.) див.* городи́ти (1)
◊ Горо́д *(рі́дко* тин) городи́ти *див.* городи́ти (2)
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (нісені́тниці) *див.* плести́
ГОРОДОВИ́Й[1]
городові́
Городові́ козаки́ *див.* коза́к
ГОРОДО́К[1]
городо́к
Зашта́тне мі́сто (го́род, городо́к *і т. ін.) див.* мі́сто[1]
ГОРОЖА́НСЬКИЙ
горожа́нська
Горожа́нська шко́ла *див.* шко́ла
ГОРО́Х
горо́сі
◊ Лопа́тки в горо́сі *див.* лопа́тка
горо́х
△ Во́вчий горо́х *див.* горо́х (1)
◊ Горо́х з капу́стою *див.* горо́х (2)
◊ Лі́зти в (чужи́й) горо́х *див.* лі́зти
◊ Лі́зти в чужи́й горо́х *див.* лі́зти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [той] горо́х при доро́зі *(рі́дко* при шляху́) *див.* горо́х (4)

горо́хом
◊ Си́пати слова́ми [як (мов, ні́би *і т. ін.)* горо́хом] *див.* си́пати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* горо́хом об (у) стіну́ (сті́нку) *див.* горо́х (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* горо́хом си́пати / поси́пати *див.* си́пати
горо́ху
◊ Наколоти́ти горо́ху з капу́стою *див.* наколо́чувати
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт
ГОРО́ХОВИЙ
горо́ховий
△ Горо́ховий зерноі́д *див.* зерноїмд
ГОРОШИ́НА
горошúну
В (у) горо́шок (горошúну, горошúнку) *див.* горо́шок (1)
ГОРОШИ́НКА
горошúнку
В (у) горо́шок (горошúну, горошúнку) *див.* горо́шок (1)
ГОРО́ШОК
горо́шок
В (у) горо́шок (горошúну, горошúнку) *див.* горо́шок (1)
Зеле́ний горо́шок *див.* горо́шок (2)
△ Ми́шачий горо́шок *див.* горо́шок (3)
ГОРТА́ННИЙ
горта́нний
△ Горта́нний ви́бух *див.* ви́бух (4)
Горта́нний (горлови́й) го́лос *див.* го́лос (4)
ГОРТА́НЬ
горта́нь
◊ Промочи́ти / промо́чувати го́рло (горта́нь) *див.* промо́чувати
ГОРЩЕ́ЧОК
горще́чки
Торфоперегні́йні горще́чки *див.* горще́чок (1)
ГО́РЩИК
го́рщик
Горлови́й го́рщик *див.* го́рщик (1)
Нічни́й го́рщик (горщо́к) *див.* го́рщик (2)
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
го́рщика
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
Скида́ти / ски́нути гле́чика (го́рщика, го́рщичка *і т. ін.)* *див.* скида́ти
ГО́РЩИКОВИЙ
го́рщикові
Го́рщикові росли́ни *див.* росли́на
ГО́РЩИЧОК
го́рщичка
Скида́ти / ски́нути гле́чика (го́рщика, го́рщичка *і т. ін.)* *див.* скида́ти
ГОРЩО́К
горшка́
◊ Від горшка́ два (три) вершка́ *див.* два
горшки́
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в горшки́ *див.* загляда́ти
◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути
горщо́к
Нічни́й го́рщик (горщо́к) *див.* го́рщик (2)
ГОРЮ́ЧИЙ[1]
горю́ча
△ Пальна́ (горю́ча) су́міш *див.* су́міш
горю́чі
△ Горю́чі сла́нці *див.* сла́нець
ГОРЮ́ЧИЙ[2]
горю́чі
◊ Горю́чі сльо́зи *див.* сльоза́
ГО́СПІТАЛЬ
го́спіталі
Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, стаціона́рі *і т. ін.)* *див.* лежа́ти
ГОСПО́ДАР
госпо́дар
◊ Госпо́дар (пан) стано́вища *див.* госпо́дар (1)
ГОСПОДА́РКА
господа́рка
Дома́шня *(рідко* ха́тня) господа́рка *(рідше* господи́ня) *див.* господа́рка (1)
ГОСПОДА́РСТВО
господа́рство
△ Во́дне господа́рство *див.* господа́рство (1)
△ Комуна́льне господа́рство *див.* господа́рство (2)
△ Напівнатура́льне господа́рство *див.* господа́рство (3)
△ Наро́дне господа́рство *див.* господа́рство (4)
△ Натура́льне господа́рство *див.* господа́рство (5)
△ Сільське́ господа́рство *див.* господа́рство (6)
господа́рству
По́ратися (бі́гати *і т. ін.)* по хазя́йству (по господа́рству) *див.* по́ратися
ГОСПОДА́РСЬКИЙ
господа́рський
△ Господа́рський розраху́нок *див.* розраху́нок
Господа́рський спо́сіб будівни́цтва *див.* спо́сіб
ГОСПОДИ́НЯ
господи́ня
Дома́шня *(рідко* ха́тня) господа́рка *(рідше* господи́ня) *див.* господа́рка (1)
ГОСПО́ДНІЙ
госпо́дній
Бо́жий (Госпо́дній) дім *див.* дім
◊ Бо́жий (Госпо́дній, Христо́вий) слуга́ *див.* слуга́
Вхід Госпо́день (Госпо́дній) у Єрусали́м (до Єрусали́му) *див.* вхід (1)
Гріб (Гроб) Госпо́день (Госпо́дній) *див.* гріб (1)
госпо́дньої
◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.)* *див.* збива́ти
госпо́дня
Бо́жа (Госпо́дня, Пречи́ста) Ма́ти *див.* ма́ти[1]
◊ [Чи́ста] ка́ра Бо́жа (Госпо́дня, вавило́нська) *див.* ка́ра
ГОСПО́ДЬ
го́спода
◊ Гніви́ти Бо́га (Го́спода) *див.* гніви́ти (1)
Го́спода (Бо́га) мо́лити *див.* моли́ти
◊ [І] де в Го́спода *див.* госпо́дь (2)
◊ Трима́ти [Го́спода] Бо́га за бо́роду *див.* трима́ти
го́сподеві
Дя́кувати Бо́гові (Бо́гу, Го́сподові, Го́сподеві) *див.* дя́кувати
го́споди
◊ Бо́же (Го́споди) благослови́ *див.* благословля́ти (1)
◊ Бо́же (Го́споди) пра́ведний (пра́вий)! *див.* бог (17)
Бо́же (Го́споди) [тебе́ (мене́, його́ *і т. ін.)*] спаси́ *див.* спаса́ти[2]
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
◊ Го́споди пострі́ча́й! *див.* пострі́ча́ти
◊ Дай *(рідко* пода́й) Бо́же (Бог, Го́споди) *див.* дава́ти
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.)* *див.* кри́ти
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти
◊ Не доведи́ (не приведи́) Бо́же (Бог, Го́споди, Госпо́дь) *див.* дово́дити
Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
◊ Прости́ Го́споди *див.* проща́ти
◊ Сла́ва тобі́ Го́споди *див.* сла́ва
го́сподові
Дя́кувати Бо́гові (Бо́гу, Го́сподові, Го́сподеві) *див.* дя́кувати
го́сподом
◊ Забу́тий Бо́гом (Го́сподом) *див.* забу́тий
госпо́дь
◊ Бог (Госпо́дь) зна що [таке́] *див.* бог (2)
◊ Бог (Госпо́дь) з тобо́ю (з ва́ми)! *див.* бог (11)
◊ Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував *див.* бог (3)
◊ Бог (Госпо́дь) несе́ / прині́с *див.* бог (4)
◊ Бог (Госпо́дь) приві́в *див.* бог (5)
◊ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Себе́] *див.* бог (6)
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.)* *див.* бог (7)
◊ Бог (Госпо́дь) смерть дає́ (посилає́) *див.* бог (8)
◊ Бог *(рідко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.)*] [святи́й] знає́ (зна, ві́дає, віда) *див.* бог (13)
◊ Госпо́дь (святи́й, хто *і т. ін.)* [його́] розбере́ *див.* госпо́дь (1)
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
◊ Мо́же б (хоч би) Госпо́дь посла́в *див.* госпо́дь (3)
◊ Не доведи́ (не приведи́) Бо́же (Бог, Го́споди, Госпо́дь) *див.* дово́дити

◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* бог (29)
◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) помага́є (помага́) *див.* бог (30)
◊ Чи дале́ко Госпо́дь несе́ *див.* госпо́дь (4)
◊ Як Бог (Госпо́дь) ми́лує? *див.* бог (33)
◊ Як дасть (пошле́) Госпо́дь *див.* госпо́дь (5)
ГОСТИ́НА
гости́ні
○ У гости́ні *див.* гости́на (1)
гости́ну
○ У (на) гости́ну *див.* гости́на (2)
ГОСТИ́НЕЦЬ[1]
гости́нці
◊ Перепада́ти / перепа́сти на горі́хи (на гости́нці, на галушки́ *і т. ін.) див.* перепада́ти
ГОСТИ́НИЙ
гости́ний
△ Гости́ний двір (ряд) *див.* двір[1]
ГО́СТРИЙ
го́стре
◊ Болю́че (го́стре) пита́ння *див.* пита́ння
◊ Го́стре о́ко *див.* о́ко[1]
◊ Го́стре сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* сло́во
◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти[2]
го́стрий
△ Го́стрий гастри́т *див.* гастри́т (1)
△ Го́стрий кут *див.* кут
◊ Го́стрий на о́ко (на о́чі) *див.* го́стрий (1)
◊ Го́стрий на язи́к (на сло́во, на слова́, на мо́ву *і т. ін.) див.* го́стрий (2)
◊ Го́стрий язи́к (язичо́к) *див.* язи́к
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ніж го́стрий у се́рце *див.* ніж[1]
го́стрим
◊ Дотя́ти [го́стрим] язико́м *див.* дотина́ти
◊ Життя́ поверну́лося го́стрим бо́ком *див.* життя́
◊ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рі́дко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рі́дко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
го́стрі
◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ ([го́стрі] спи́чки) *див.* заганя́ти[1]
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати
◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти[2]
◊ Обмина́ти го́стрі кути́ *див.* обмина́ти[1]
◊ Потра́пити (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на [го́стрі (голо́дні)] зу́би *(іро́н.* на зубо́к) *див.* потрапля́ти
го́стру
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
ГОСТРИ́ТИ
гостри́ти
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рі́дше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
◊ Гостри́ти кі́гті (кі́гтики) *див.* гостри́ти (2)
◊ Гостри́ти / нагостри́ти перо́ *див.* гостри́ти (3)
◊ Гостри́ти / нагостри́ти язи́к (язика́, язики́) *див.* гостри́ти (4)
◊ Гостри́ти о́чі *див.* гостри́ти (5)
◊ Гостри́ти *(рі́дше* точи́ти) зу́би *див.* гостри́ти (6)
ГОТИ́ЧНИЙ[1]
готи́чне
△ Готи́чне письмо́ *див.* письмо́
ГОТО́В
гото́в
Гото́в (гото́вий, щасли́вий) служи́ти *див.* гото́вий (1)
ГОТОВЕ́НЬКИЙ
готове́нькому
◊ На всьо́му гото́вому (готове́нькому) *див.* гото́вий (4)
ГОТО́ВИЙ
гото́ве
◊ На [все] гото́ве *див.* гото́вий (3)
гото́вий
Гото́в (гото́вий, щасли́вий) служи́ти *див.* гото́вий (1)
◊ Гото́вий з'ї́сти (проковтну́ти) без со́лі <З'ї́в би (проковтну́в би) без со́лі> *див.* гото́вий (2)
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2]
гото́ві
△ Гото́ві гро́ші *див.* гро́ші (5)
◊ Гото́ві реце́пти *див.* реце́пт
гото́вому
◊ На всьо́му гото́вому (готове́нькому) *див.* гото́вий (4)
ГОТО́ВНІСТЬ
гото́вністю
○ З гото́вністю *див.* гото́вність (2)
гото́вності
У по́вній [бойові́й] гото́вності *див.* гото́вність (1)
ГОТО́ВО
гото́во
◊ Раз-два́ (раз-ра́з) – [вже] і гото́во (і кіне́ць) *див.* раз[1]
ГОТУВА́ТИ
готува́ти
◊ Готува́ти (дба́ти) рушники́ (скри́ню) *див.* готува́ти (2)
◊ Готува́ти (підготовля́ти) / підготува́ти (підгото́вити) ґрунт *див.* готува́ти (1)
ГОЦА́К
гоцака́
◊ Сади́ти / вда́рити гайдука́ (гопака́, гоцака́ *і т. ін.) див.* сади́ти
ГРА
гра
◊ Гра в мовча́нку *див.* гра (7)
△ Гра в одні́ воро́та *див.* гра (3)
◊ Гра з відкри́тими ко́зирями (ка́ртами) *див.* гра (8)
◊ Гра з вогне́м *див.* гра (9)
◊ Гра на пу́бліку *див.* гра (10)
◊ Гра приро́ди *див.* гра (11)
◊ Гра слова́ми (слів) *див.* гра (12)
гри
Вихо́дити (вибува́ти) / ви́йти (ви́бути) з гри *див.* вихо́дити (2)
грі
◊ До́бра мі́на при пога́ній грі *див.* мі́на[1]
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти
гру
◊ Вести́ гру *див.* вести́ (16)
і́гри
Аза́ртні і́гри *див.* гра (1)
△ Дефлімпі́йські і́гри *див.* гра (4)
△ Олімпі́йські і́гри *див.* гра (5)
△ Параолімпі́йські і́гри *див.* гра (6)
Спорти́вні і́гри *див.* гра (2)
ГРАБКИ́
грабки́
Коси́ти на грабки́ *див.* коси́ти[1]
ГРАБЛІ́
граблі́
△ Чагарнико́ві граблі́ *див.* граблі́ (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* граблі́ *див.* граблі́ (2)
ГРАВЕ́ЦЬ
граве́ць
△ Центрови́й граве́ць *див.* граве́ць (1)
ГРАД[1]
гра́дом
◊ Ко́тяться / покоти́лися дрі́бні (ря́сні, пеку́чі *і т. ін.)* сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
ГРАДІЄ́НТ
градіє́нт
△ Бари́чний градіє́нт *див.* градіємнт (1)
△ Геотермі́чний градіє́нт *див.* градіємнт (2)
ГРА́ДУС
гра́дусами
◊ Під гра́дусом *(рі́дко* під гра́дусами) *див.* гра́дус (1)
гра́дусом
◊ Під гра́дусом *(рі́дко* під гра́дусами) *див.* гра́дус (1)
ГРА́ДУСНИЙ
гра́дусна
△ Гра́дусна сі́тка *див.* сі́тка
ГРАЖДА́НСЬКИЙ
гражда́нський
△ Гражда́нський шрифт *див.* шрифт
ГРАМ
грам
◊ Ні (ані́, й) гра́ма (гра́на) <Ні (ані́, й) на грам (на гран)> *див.* грам (1)
гра́ма
◊ Ні (ані́, й) гра́ма (гра́на) <Ні (ані́, й) на грам (на гран)> *див.* грам (1)
ГРАМАТИ́ЧНИЙ
граматична
△ Грамати́чна катего́рія *див.* катего́рія
△ Грамати́чна по́милка *див.* по́милка
ГРА́МОТА[1]
гра́мота
◊ Кита́йська гра́мота *див.* гра́мота[1] (1)
◊ Тараба́рська гра́мота *див.* гра́мота[1] (2)
гра́моту
Гра́моту зна́ти *див.* зна́ти
ГРА́МОТА[2]
гра́мота
△ Відкли́чна (відзивна́) гра́мота *див.* гра́мота[2] (4)

△ Вірча гра́мота *див.* гра́мота[2] (5)
△ Да́рча гра́мота *див.* гра́мота[2] (6)
Жа́лувана гра́мота *див.* гра́мота[2] (1)
△ Ку́пча гра́мота *див.* гра́мота[2] (7)
△ Охоро́нна гра́мота *див.* гра́мота[2] (8)
Похва́льна гра́мота <Похва́льний лист> *див.* гра́мота[2] (2)
Тарха́нна гра́мота *див.* гра́мота[2] (3)
◊ Фі́льчина гра́мота *див.* гра́мота[2] (9)
ГРАН
гран
◊ Ні (ані́, й) гра́ма (гра́на) <Ні (ані́, й) на грам (на гран)> *див.* грам (1)
гра́на
◊ Ні (ані́, й) гра́ма (гра́на) <Ні (ані́, й) на грам (на гран)> *див.* грам (1)
ГРАНЕЦЕНТРИ́ЧНИЙ
гранецентри́чна
△ Гранецентро́вана (гранецентри́чна) ґра́тка *див.* ґра́тка (1)
ГРАНЕЦЕНТРО́ВАНИЙ
гранецентро́вана
△ Гранецентро́вана (гранецентри́чна) ґра́тка *див.* ґра́тка (1)
ГРАНИ́ЦЯ
грани́цю
За кордо́н *(заст.* за грани́цю) *див.* кордо́н
грани́ця
△ Грани́ця фу́нкції *див.* грани́ця (1)
ГРАНІ́Т
грані́т
◊ Гри́зти грані́т нау́ки *див.* гри́зти (1)
ГРАНЬ[1]
гра́ні
◊ На гра́ні *див.* грань[1] (1)
ГРАНЬ[2]
грань
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти
ГРА́ТИ
гра́є
◊ Ві́тер у голові́ [гра́є (віє, сви́ще, посвистує *і т. ін.)*] <Ві́тру [в голові́] бага́то> *див.* ві́тер (9)
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, загово́ри́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.) див.* жи́лка
◊ Кров гра́є / загра́ла *див.* кров
◊ Мо́лодість гра́є *див.* мо́лодість
◊ Обрі́к гра́є *див.* обрі́к[1]
грай
◊ Хоч коне́м грай *див.* гра́ти (26)
гра́ти
◊ Гра́ти би́тим ко́зирем *див.* гра́ти (10)
◊ Гра́ти (вести́) пе́ршу скри́пку *див.* гра́ти (11)
Гра́ти (виграва́ти, горі́ти, ся́яти *і т. ін.)* перели́вами *див.* гра́ти (1)
◊ Гра́ти (виграва́ти) / загра́ти очи́ма *див.* гра́ти (12)
Гра́ти (виступа́ти) на сце́ні *див.* гра́ти (2)
◊ Гра́ти в (на) одну́ ду́дку *див.* гра́ти (14)
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
Гра́ти в па́наса <Ганя́ти пана́са> *див.* гра́ти (3)
Гра́ти в чоти́ри руки́ *див.* гра́ти (5)
Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки) *див.* гра́ти (6)
◊ Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки) *див.* гра́ти (15)
◊ Гра́ти (гра́тися) в мовча́нку *див.* гра́ти (16)
Гра́ти (гра́тися, гуля́ти) в сніжки́ *див.* гра́ти (7)
◊ Гра́ти / зігра́ти ду́рня (ду́рника) *див.* гра́ти (17)
◊ Гра́ти / зігра́ти роль *(заст.* ро́лю) *див.* гра́ти (18)
◊ Гра́ти на болю́чій струні́ *див.* гра́ти (19)
◊ Гра́ти на не́рвах *див.* гра́ти (20)
◊ Гра́ти на почуття́х (почу́ттями) *див.* гра́ти (21)
◊ Гра́ти на пу́бліку *див.* гра́ти (22)
◊ Гра́ти на ру́ку *див.* гра́ти (23)
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
Гра́ти / погра́ти коне́м (на коні́) *див.* гра́ти (8)
◊ Гра́ти *(рідше* розі́грувати, лама́ти *і т. ін.)* коме́дію *(рідко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
Гра́ти (співа́ти, приспі́вувати *і т. ін.)* до та́нцю (до та́нців) *див.* гра́ти (9)
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
Гра́тися *(рідше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* в піжмурки (у жму́рки) *див.* гра́тися (3)
◊ Гра́тися *(рідше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* з вогне́м *див.* гра́тися (5)
◊ Гра́ти у вла́сну (свою́) ду́дку *див.* гра́ти (25)
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти
Справля́ти (гра́ти, гуля́ти *і т. ін.)* / спра́вити (зігра́ти, згуля́ти) весі́лля *див.* справля́ти
Сурми́ти (гра́ти) похі́д (в похі́д) *див.* сурми́ти[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на скри́пці гра́ти *див.* гра́ти (27)
гра́ють
◊ Бі́сики гра́ють (стриба́ють, *рідше* іскря́ться *і т. ін.)* в оча́х *див.* бі́сик (1)
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка
◊ Му́хи в но́сі гра́ють *див.* му́ха
◊ О́чі *(рідше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* о́ко[1]
◊ У живо́ті [аж] пи́щики гра́ють *див.* пи́щик
ҐРА́ТИ
ґра́тами
◊ За [тюре́мними] ґра́тами *див.* ґра́ти (1)
ґра́ти
◊ За [тюре́мні] ґра́ти *див.* ґра́ти (2)
△ Кристалі́чна ґра́тка (решітка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
ГРА́ТИСЯ
гра́тися
Гра́ти (гра́тися) в кре́м'яхи (в кре́м'яшки) *див.* гра́ти (6)
◊ Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки) *див.* гра́ти (15)
◊ Гра́ти (гра́тися) в мовча́нку *див.* гра́ти (16)
Гра́ти (гра́тися, гуля́ти) в сніжки́ *див.* гра́ти (7)
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
◊ Гра́тися (гуля́ти, би́тися) навби́тки *див.* гра́тися (4)
Гра́тися напере́ваги (навпере́ваги) *див.* гра́тися (2)
Гра́тися *(рідше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* в піжмурки (у жму́рки) *див.* гра́тися (3)
◊ Гра́тися *(рідше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* з вогне́м *див.* гра́тися (5)
гра́ються
◊ Чим чорти́ не гра́ються *див.* чорт
ҐРА́ТКА
ґра́тка
△ Гранецентро́вана (гранецентри́чна) ґра́тка *див.* ґра́тка (1)
△ Дифракці́йна ґра́тка *див.* ґра́тка (2)
△ Кристалі́чна ґра́тка (решітка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
ГРАФ[2]
граф
△ Біхромати́чний граф *див.* граф[2] (1)
△ Орієнто́ваний граф *див.* граф[2] (2)
△ Плана́рний (пло́ский) граф *див.* граф[2] (3)
ГРАФА́
графу́
◊ Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́ *див.* підво́дити
ГРА́ФІК[1]
гра́фіка
Вибива́тися / ви́битися з гра́фіка (з ро́зкладу) *див.* вибива́тися (1)
ГРА́ФІКА
гра́фіка
△ Ве́кторна гра́фіка *див.* гра́фіка (1)
△ Кири́лична гра́фіка *див.* гра́фіка (2)
△ Комп'ю́терна гра́фіка *див.* гра́фіка (3)
△ Ра́строва гра́фіка *див.* гра́фіка (4)
ГРАФОЛОГІ́ЧНИЙ
графологі́чна
△ Графологі́чна експерти́за *див.* експерти́за
ГРА́ЦІЯ[2]
гра́ція
△ Ве́ксельна гра́ція *див.* гра́ція[2] (1)
ГРАЧ
грач
◊ Ні грач, ні помага́ч *див.* грач (1)
ГРЕБІНЕ́ЦЬ
гребіне́ць
△ Морськи́й гребіне́ць *див.* гребіне́ць (1)
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під один гребіне́ць) *див.* стри́гти
гребі́нці
◊ Зна́ти, чому́ в Тростянці́ гребі́нці *див.* зна́ти

ГРЕБІНКА
гребінку
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребінку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
ГРЕБІННИЙ
гребінне
△ Гребінне полотно́ *див.* полотно́
△ Гребінне пряді́ння *див.* пряді́ння
ГРЕ́БІНЬ
гре́бінь
◊ Як ли́сому гре́бінь *див.* гре́бінь (1)
ҐРЕ́БЛЯ
гре́блі
Як вода́ з про́рваної гре́блі (крізь про́рвану гре́блю) *див.* вода́ (25)
гре́блю
◊ Гре́блю не га́тять *див.* гати́ти (1)
◊ Ті́льки гре́блю гати́ти *див.* гати́ти (2)
◊ Хоч гре́блю (гать) гати́ *див.* гати́ти (3)
◊ Хоч під гре́блю *див.* гре́бля (1)
Як вода́ з про́рваної гре́блі (крізь про́рвану гре́блю) *див.* вода́ (25)
ГРЕБТИ́
гребі́
◊ Хоч лопа́тою горни́ (гребі́, загріба́й *і т. ін.)* *див.* горну́ти (2)
гребти́
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
◊ Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обі́руч)] *див.* гребти́ (2)
ГРЕК
гре́ки
Шлях із варя́г (із варя́гів) у гре́ки *див.* шлях
ГРЕ́КИ
гре́ки
Шлях із варя́г (із варя́гів) у гре́ки *див.* шлях
ГРЕ́КО-КАТОЛИ́ЦЬКИЙ
гре́ко-католи́цька
Гре́ко-католи́цька це́рква *див.* це́рква
ГРЕ́КО-РИ́МСЬКИЙ
гре́ко-ри́мська
△ Класи́чна (гре́ко-ри́мська) боротьба́ *див.* боротьба́ (2)
ГРЕНЛА́НДСЬКИЙ
гренла́ндський
△ Гренла́ндський кит *див.* кит[1]
△ Гренла́ндський тюле́нь *див.* тюле́нь
ГРЕЦЬ[1]
грець
◊ І шве́ць, і жне́ць, і на (в) дуду́ грець *див.* шве́ць
ГРЕЦЬ[2]
грець
◊ Бода́й (хай, (неха́й) би) грець спали́в у діжі́ *див.* грець[2] (1)
◊ Грець побива́й / побі́й *див.* грець[2] (2)
◊ Грець ухопи́в *див.* грець[2] (4)
◊ Грець (холе́ра, хрін) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.)* *див.* грець[2] (3)
◊ Нія́кий грець не бере́ / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
Пара́ліч *(розм.* роди́мець, грець) уда́рив (поби́в, розби́в) *див.* пара́ліч
◊ Хай (неха́й) би грець узя́в (забра́в) <Грець би взяв> *див.* грець[2] (7)
◊ Хай (неха́й) [би] йому́ (їй, тобі́ *і т. ін.)* грець (хрін) <Грець його́> *див.* грець[2] (8)
гре́ця
◊ На гре́ця *див.* грець[2] (5)
ГРЕ́ЦЬКИЙ
гре́цький
Воло́ський (гре́цький) горі́х *див.* горі́х (1)
△ Гре́цький во́гонь *див.* во́гонь (10)
Гре́цький ву́зол *див.* ву́зол[1] (2)
гре́цьких
◊ До гре́цьких кале́нд *див.* кале́нди
ГРЕЧА́НИЙ
греча́ний
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* греча́ний бу́блик *див.* бу́блик (1)
греча́ної
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
ГРЕ́ЧКА
гре́чка
◊ Неха́й (хай) бу́де гре́чка *див.* гре́чка (1)
гре́чки
◊ Як з гре́чки ли́ко *див.* ли́ко
гре́чку
◊ Переганя́ти / перегна́ти на *(рідко* че́рез) гре́чку *див.* переганя́ти
◊ Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку *див.* скака́ти
◊ Ста́вити / поста́вити на гре́чку *див.* ста́вити
◊ Стриба́ння (скака́ння) в гре́чку *див.* стриба́ння
ГРИБ
гриб
Бі́лий гриб *див.* гриб (1)
△ Ча́йний (япо́нський) гриб *див.* гриб (6)
гриби́
△ Головне́ві гриби́ *див.* гриб (3)
△ Іржа́сті гриби́ *див.* гриб (4)
△ Плісене́ві (плісняві́) гриби́ (грибки́) *див.* гриб (5)
Чо́рні гриби́ *див.* гриб (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* гриби́ [пі́сля дощу́, *(рі́дше* по дощі́)] *див.* гриб (7)
грибі́в
◊ Деше́вший від грибі́в *див.* деше́вий
ГРИБО́К
грибки́
△ Плісене́ві (плісняві́) гриби́ (грибки́) *див.* гриб (5)
ГРИ́ВА
гри́ва
◊ Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)
гри́ву
◊ [І] в хвіст і [в] гри́ву <У гри́ву і в хвіст> *див.* хвіст
ГРИ́ВНЯ
гри́внями
◊Ганя́тися за до́вгим карбо́ванцем (за гри́внями) *див.* ганя́тися (2)
ГРИГОРІА́НСЬКИЙ
григоріа́нський
△ Григоріа́нський календа́р *див.* календа́р
ГРИ́ЖА[1]
гри́жа
△ Защемлена гри́жа *див.* гри́жа[1] (1)
гри́жі
△ Заще́млення гри́жі *див.* заще́млення
ГРИЗО́ТА
гризо́та
◊ Му́ки (доко́ри, докі́р, гризо́ти, гризо́та) со́вісті (сумлі́ння) *див.* му́ка
гризо́ти
◊ Му́ки (доко́ри, докі́р, гризо́ти, гризо́та) со́вісті (сумлі́ння) *див.* му́ка
ГРИ́ЗТИ
гризе́
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.)* *див.* доса́да
◊ Со́вість (сумлі́ння) му́чить (гризе́, пече́) *див.* со́вість
гри́зти
◊ Гри́зти грані́т нау́ки *див.* гри́зти (1)
◊ Гри́зти (точи́ти, *рідко* скребти́) / прогри́зти (проточи́ти) го́лову *див.* гри́зти (2)
◊ Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, ні́би *і т. ін.)* іржа́ залі́зо *див.* ї́мсти
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ *(рідко* свої́) лі́кті *(рідко* па́льці) *див.* куса́ти
гризу́ть
◊ Ду́мки (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсі́ли, обняли́) *див.* ду́мка
◊ Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсі́ли го́лову *див.* ду́мка
ГРИМУ́ЧИЙ
гриму́ча
△ Гриму́ча змія́ *див.* змія́
△ Гриму́ча ртуть *див.* ртуть
гриму́чий
△ Гриму́чий газ *див.* газ[1] (5)
ГРИП
грип
△ Пташи́ний грип *див.* грип (1)
△ Свиня́чий грип *див.* грип (2)
ГРІБ
гріб
◊ Вганя́ти / вгна́ти (ввігна́ти) в гріб (у гроб) *див.* вганя́ти[1] (4)
Гріб (Гроб) Госпо́день (Госпо́дній) *див.* гріб (1)
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той сві́т *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1]
◊ Іти́ (схо́дити, ступа́ти) в гріб (в гроб, до гро́бу) *див.* іти́
◊ Лягти́ / *(рідко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.)* *див.* ляга́ти
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* кла́дись) *див.* лі́зти
гро́бі
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.)* *див.* стоя́ти
гро́бом
◊ Стоя́ти над моги́лою (над гро́бом) *див.* стоя́ти

гробу
◊ Віднині [й] довіку *(рідше* до гробу) *див.* віднині (1)
◊ До гробу *див.* гріб (2)
◊ Ітй (сходити, ступати) в гріб (в гроб, до гробу) *див.* ітй
Як (мов, ніби *і т. ін.)* з гробу встав *див.* уставати
ГРІМ
грім
◊ Бий / побий тебе (його, її *і т. ін.)* лиха година (грім, хрест, морока *і т. ін.) див.* бити (19)
Грім би мене вдарив <Хай мене грім [серед чистого поля] вдарить> *див.* грім (1)
◊ Грім би тебе (його, її *і т. ін.)* вдарив (побив, прибив, луснув ясенний) *див.* грім (2)
◊ Грянув грім *див.* грім (3)
◊ Побий мене [святий] хрест (грім, Боже *і т. ін.) див.* побити
◊ Хай (нехай) грім поб'є (уб'є, приб'є *і т. ін.) див.* грім (4)
◊ Хай (нехай) хоч грім з неба *див.* грім (5)
◊ [Хоч] грім би побив (прибив) [навіки] на битій дорозі *див.* грім (6)
◊ Щоб грім побив (прибив, убив *і т. ін.) див.* грім (7)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* грім *див.* грім (12)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* грім з (серед) [ясного *(рідко* чистого)] неба *див.* грім (8)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* грім з [ясного] неба впав *див.* грім (9)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* грім з [ясного неба] ударив [над головою] *див.* грім (10)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* грім на голову *див.* грім (11)
громи
◊ Вергати (кидати) громи *див.* вергати (1)
◊ Метати громи і (та) блискавки *див.* метати
◊ Посилати [всі] громи і блискавки [на голову] *див.* посилати
громом
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* громом вражений (прибитий, приглушений, *рідше* пришиблений) *див.* уражений[1]
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* громом прибило (ударило) *див.* прибивати
грому
Удар грому *див.* удар
ГРІНКА
грінку
◊ Убити (піймати) грінку *див.* убивати[1]
ГРІТИ
гріє
◊ Ні знобить ні гріє <Ні гріє ні знобить> *див.* знобити
гріти
◊ Гріти зуби на сонці *див.* гріти (1)
◊ Гріти коло серця *див.* гріти (2)
◊ Гріти (парити) / нагріти чуба *(рідше* чуприну, лоба) *див.* гріти (3)
◊ Гріти / погріти [ломакою, києм *і т. ін.*] спину (плечі, ребра *і т. ін.) див.* гріти (4)
◊ Гріти *(рідше* нагрівати) / нагріти (погріти) руки *див.* гріти (5)
◊ Гріти серце (душу) *див.* гріти (6)
ГРІХ
гріх
◊ Брати *(рідко* приймати) / взяти *(рідко* прийняти) гріх на [свою] душу (на себе) *див.* брати (131)
◊ Вводити / ввести в гріх *див.* вводити (5)
◊ Впадати (входити) / впасти (увійти) в гріх *див.* впадати[1] (6)
◊ Гріх (нема чого, нічого *і т. ін.)* [і] Бога [милосердного] гнівити *див.* гріх (2)
◊ Гріх [слово (слова)] сказати *див.* гріх (3)
◊ [І] сміх і горе (гріх, сльози, лихо *і т. ін.) див.* сміх
◊ Наводити / навести на гріх *див.* наводити
◊ Не впасти в гріх *див.* впадати[1] (11)
◊ Не гріх *див.* гріх (4)
Нести гріх *див.* гріх (1)
◊ Первородний гріх *див.* гріх (5)
◊ Підводити (підбивати) / підвести (підбити) на гріх *див.* підводити
◊ Поганий (погана), як смертний гріх *див.* поганий
◊ Покладати гріх *див.* покладати
◊ Положити гріх на душу *див.* положити
◊ Смертний (смертельний) гріх *див.* гріх (6)
Спокутувати / спокутати [свою] вину (провину, [свій] гріх) *див.* спокутувати
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* на гріх *див.* гріх (7)
◊ Як смертний гріх *див.* гріх (8)
гріха
◊ Відійти / відходити від гріха *див.* відходити (4)
◊ Далі (подалі) від гріха (від лиха) *див.* далі
◊ Доводити (приводити, призводити) / довести (привести, призвести) до гріха *див.* доводити
◊ Набиратися / набратися гріха *див.* набиратися
◊ Не боятися / не побоятися гріха (Бога) *див.* боятися (5)
◊ Ніде гріха діти (подіти) *див.* дівати
◊ Нічого, чого *(рідко* нема що) гріха таїти *див.* таїти
гріхів
Спокутування гріхів *див.* спокутування
гріхом
◊ З гріхом пополам *див.* пополам
ГРІХОВОДИТИ
гріховодити
◊ Грішити (гріховодити) язиком (язиками) *див.* грішити (1)
ГРІШ
гріш
◊ В гріш не ставити *див.* ставити
◊ Гріш (копійка, шаг) ціна [в базарний день] *див.* ціна
◊ За гріш *див.* гріш (2)
◊ На [щербатий] гріш *див.* гріш (3)
◊ Ні (і) на гріш *див.* гріш (5)
△ Празький гріш *див.* гріш (1)
◊ Щербатий (ламаний) гріш (шаг) *див.* гріш (6)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* за (на) гріш маку *див.* гріш (7)
гроша
◊ Не вартий (не варт) [і] [ламаного] гроша (карбованця, [щербатої] копійки, шага, шеляга, [мідного] п'ятака) [в базарний день] *див.* вартий (5)
◊ Не мати (нема, немає) [й (ні, ані)] копійки (копійчини, [ламаного *(рідко* зламаного)] гроша) за душею *(рідко* при душі) *див.* мати[2]
◊ Ні гроша *див.* гріш (4)
ГРІШИТИ
грішити
◊ Грішити (гріховодити) язиком (язиками) *див.* грішити (1)
ГРІШНИЙ
грішна
◊ Грішна вода *див.* вода (51)
грішне
◊ Грішне діло *див.* діло
◊ Грішне тіло *див.* тіло
◊ Переплутувати (плутати) / переплутати (сплутати) грішне з праведним (праведне з грішним) *див.* переплутувати
Прикрити [грішне] тіло (хребта) *див.* прикривати
грішний
◊ Грішний світ *див.* світ[2]
грішним
◊ Грішним ділом *див.* діло
◊ Переплутувати (плутати) / переплутати (сплутати) грішне з праведним (праведне з грішним) *див.* переплутувати
◊ Світити [голим (грішним, чорним)] тілом *див.* світити
грішною
◊ Носитися як (мов, ніби *і т. ін.)* чорт із грішною душею *див.* носитися
грішну
◊ Покидати / покинути грішну землю *див.* покидати
◊ Поминати / пом'янути праведну (грішну) душу *див.* поминати[1]
◊ Рятувати [грішну] душу *див.* рятувати
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* чорт (дідько) за грішну душу *див.* чорт
ГРІШНИК
грішник
Розкаяний грішник *див.* грішник (1)
грішників
◊ Стояти на путі / стати на путь грішників (злого) *див.* стояти
ГРОБ
гроб
◊ Вганяти / вгнати (ввігнати) в гріб (у гроб) *див.* вганяти[1] (4)
Гріб (Гроб) Господень (Господній) *див.* гріб (1)
◊ Заганяти / загнати в домовину (в труну, в могилу, до могили, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганяти[1]

◊ Іти́ (схо́дити, ступа́ти) в гріб (в гроб, до гро́бу) *див.* іти́
◊ Положи́ти в домови́ну (у моги́лу, в я́му, в гроб *і т. ін.*) *див.* положи́ти
гро́бі
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі (*рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.*) *див.* стоя́ти
гро́бом
◊ Стоя́ти над моги́лою (над гро́бом) *див.* стоя́ти
гро́бу
◊ Відни́ні [й] довіку (*рідше* до гро́бу) *див.* відни́ні (1)
◊ До гро́бу *див.* гріб (2)
◊ Іти́ (схо́дити, ступа́ти) в гріб (в гроб, до гро́бу) *див.* іти́
Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з гро́бу встав *див.* встава́ти
ГРОБАЧО́К
гробачка́
◊ Заморйти черв'яка́ (черв'ячка́, гробачка́) *див.* замо́рювати
ГРОБОВИ́Й
гробова́
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мовча́нка> *див.* мовча́ння
◊ Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.*) ти́ша *див.* ти́ша
гробове́
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мовча́нка> *див.* мовча́ння
гробови́й
Гробови́й го́лос *див.* го́лос (5)
гробово́ї
◊ До гробово́ї (*рідше* су́дної) до́шки *див.* до́шка
ГРОЗА́
гроза́
Суха́ гроза́ (хма́ра) *див.* гроза́ (1)
ГРОЗИ́ТИ
грози́ти
◊ Па́льцем (па́льчиком) свари́тися (грози́ти) / посвари́тися (погрози́ти) *див.* свари́тися
ГРОЗОВИ́Й
грозові́
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
ГРОМА́ДА[1]
грома́да
Церко́вна грома́да *див.* грома́да[1] (1)
грома́дою
◊ Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою> *див.* мир[2]
ГРОМА́ДСЬКИЙ
грома́дська
Грома́дська (суспі́льна, публі́чна) ду́мка (*зах.* опі́нія) *див.* ду́мка
грома́дських
На грома́дських заса́дах *див.* заса́да[2]
ГРОМАДЯ́НСТВО
громадя́нства
△ Ви́хід з громадя́нства *див.* ви́хід (2)
△ Вихо́дити / ви́йти з громадя́нства *див.* вихо́дити (17)
◊ Здобу́ти (набу́ти, діста́ти) громадя́нство (пра́во громадя́нства) *див.* здобува́ти
громадя́нство
◊ Здобу́ти (набу́ти, діста́ти) громадя́нство (пра́во громадя́нства) *див.* здобува́ти
ГРОМАДЯ́НСЬКИЙ
громадя́нська
Громадя́нська війна́ *див.* війна́ (4)
Громадя́нська панахи́да *див.* панахи́да
Громадя́нська стра́та *див.* стра́та
громадя́нське
△ Громадя́нське суспі́льство *див.* суспі́льство
громадя́нського
Акти циві́льного (громадя́нського) ста́ну *див.* акт (1)
ГРО́ШИК
гро́шика
◊ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся
◊ [Усе́] гро́шика [і] з ко́шика *див.* гро́шик (1)
гро́шики
◊ Пла́кали гро́ші (гро́шики) *див.* гро́ші (10)
ГРО́ШИКИ
гро́шики
◊ Пла́кали гро́ші (гро́шики) *див.* гро́ші (10)
ГРО́ШІ
грі́шми
◊ Си́пати (сі́яти) грі́шми (гроши́ма) *див.* си́пати
гро́шей
△ Відмива́ння [брудни́х] гро́шей (ко́штів) *див.* відмива́ння (1)
△ Забезпе́чення гро́шей *див.* забезпе́чення
Знеці́нення гро́шей *див.* знеці́нення
гроши́ма
◊ Си́пати (сі́яти) грі́шми (гроши́ма) *див.* си́пати
гро́ші
Би́ти гро́ші *див.* би́ти (5)
△ Відмива́ти / відми́ти [брудні́] гро́ші (ко́шти) *див.* відмива́ти (1)
△ Гото́ві гро́ші *див.* гро́ші (5)
Гру́бі гро́ші *див.* гро́ші (1)
Дурні́ гро́ші *див.* гро́ші (2)
◊ Живі́ гро́ші *див.* гро́ші (7)
◊ За так-гро́ші *див.* так
Зроби́ти гро́ші *див.* зроби́ти
◊ [І] знов (зно́ву) за ри́бу гро́ші *див.* гро́ші (8)
Кишенько́ві гро́ші *див.* гро́ші (3)
◊ Легки́й на гро́ші *див.* легки́й
Метале́ві гро́ші *див.* гро́ші (4)
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
◊ Ні за які́ гро́ші *див.* гро́ші (9)
△ Паперо́ві гро́ші *див.* гро́ші (6)
Перево́дити на гро́ші *див.* перево́дити
◊ Пла́кали гро́ші (гро́шики) *див.* гро́ші (10)
Сі́яти гро́ші *див.* сі́яти
◊ Точи́ти гро́ші *див.* точи́ти[2]
◊ Туги́й на гро́ші *див.* туги́й
ГРОШОВИ́Й
грошова́
△ Грошова́ одини́ця *див.* одини́ця
грошови́й
△ Безготі́вковий грошови́й о́біг *див.* о́біг
△ Грошови́й знак *див.* знак
◊ Грошови́й (золоти́й) мішо́к *див.* мішо́к
△ Грошови́й ри́нок *див.* ри́нок
ГРУ́БА
гру́бі
Пали́ти в печі́ (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.*) <Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку *і т. ін.*)> *див.* пали́ти[1]
гру́бу
Пали́ти в печі́ (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.*) <Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку *і т. ін.*)> *див.* пали́ти[1]
ГРУ́БИЙ
гру́ба
Гру́ба ї́жа *див.* ї́мжа
гру́бий
◊ Проба́чте / пробача́йте на [цьо́му (ці́м)] сло́ві <Проба́чте / пробача́йте за гру́бий ви́слів> *див.* пробача́ти[1]
Товсти́й (гру́бий) журна́л *див.* журна́л
гру́бі
Гру́бі гро́ші *див.* гро́ші (1)
Гру́бі корми́ *див.* корм
ГРУ́БКА
гру́бку
Пали́ти в печі́ (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.*) <Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку *і т. ін.*)> *див.* пали́ти[1]
гру́бці
Пали́ти в печі́ (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.*) <Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку *і т. ін.*)> *див.* пали́ти[1]
ГРУБОВО́ВНИЙ
грубово́вне
Грубово́вня́не (грубово́вне, грубово́внове) вівча́рство *див.* вівча́рство (1)
ГРУБОВО́ВНОВИЙ
грубово́внове
Грубово́вня́не (грубово́вне, грубово́внове) вівча́рство *див.* вівча́рство (1)
ГРУБОВО́ВНЯНИЙ
грубово́вня́не
Грубово́вня́не (грубово́вне, грубово́внове) вівча́рство *див.* вівча́рство (1)
ГРУ́ДИ
груде́й
◊ Аж вага́ з груде́й спа́ла *див.* вага́[1] (12)
Відлуча́ти / відлучи́ти від груде́й *див.* відлуча́ти (1)
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.*) не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
◊ Скида́ти / ски́нути з плече́й (з груде́й, з душі́, з се́рця) тяга́р *див.* скида́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.*) *див.* ка́мінь
гру́ди
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в (*рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
Висо́кі гру́ди *див.* гру́ди (1)
◊ Дави́ти ка́менем [на гру́ди (на се́рце)] *див.* дави́ти

◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди) *див.* ки́дати
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.*) / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.*) се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти
Ку́рячі гру́ди *див.* гру́ди (2)
◊ На по́вні (*рідко* ці́лі) гру́ди <По́вними грудьми́> *див.* гру́ди (3)
◊ Наси́пати по́роху на о́чі (землі́ на гру́ди) *див.* насипа́ти[1]
Розверну́ти гру́ди *див.* розверта́ти
◊ Розпира́ти гру́ди (ду́шу, се́рце) *див.* розпира́ти
Схиля́ти / схили́ти го́лову на гру́ди (на плече́) *див.* схиля́ти
Ти́снути [за] се́рце (ко́ло се́рця, гру́ди, в гру́дях) *див.* ти́снути
◊ Тяга́р ліг (упа́в) на се́рце (на гру́ди) *див.* тяга́р
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
Уда́ритися в гру́ди *див.* ударя́тися
грудьми́
◊ Аж за ду́шу (під грудьми́) смо́кче *див.* смокта́ти
Грудьми́ стоя́ти (закрива́ти, обороня́ти) *див.* стоя́ти
◊ Зітхну́ти по́вними грудьми́ *див.* зітхну́ти
◊ На по́вні (*рідко* ці́лі) гру́ди <По́вними грудьми́> *див.* гру́ди (3)
◊ Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́) *див.* ну́дити
◊ Проби́ти [грудьми́] доро́гу *див.* пробива́ти
◊ Смокта́ти ко́ло (бі́ля) се́рця (за се́рце, під грудьми́) *див.* смокта́ти
◊ Става́ти / ста́ти грудьми́ *див.* става́ти
гру́дях
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.*) / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.*) [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.*) *див.* забива́ти
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється (*рідше* оберта́ється) / обірва́лося *див.* весь[1] (6)
◊ Згорта́ти (склада́ти) / згорну́ти (скла́сти) ру́ки [на гру́дях] *див.* згорта́ти
◊ З ка́менем на душі́ (в гру́дях) *див.* ка́мінь
◊ [І (аж)] в (на) душі́ (на се́рці, у гру́дях, у п’ятах *і т. ін.*) похоло́ло (похоло́нуло) *див.* похоло́нути
◊ Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́) *див.* ну́дити
◊ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.*) на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.*) *див.* пригріва́ти
◊ Се́рце б’є́ться [в гру́дях] *див.* се́рце
◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во
◊ Те́нькати / те́нькнути в се́рці (в гру́дях) *див.* те́нькати
Ти́снути [за] се́рце (ко́ло се́рця, гру́ди, в гру́дях) *див.* ти́снути

ГРУ́ДКА
гру́дка
◊ Цур ду́рня та (й, і) ма́сла гру́дка *див.* ду́рень
гру́дкою
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камі́нця́, гру́дкою *і т. ін.*) в горо́д *див.* ки́дати

ГРУДНИ́Й
грудна́
Грудна́ дити́на *див.* дити́на
△ Грудна́ жа́ба *див.* жа́ба[2]
△ Грудна́ клі́тка *див.* клі́тка
грудне́
Грудне́ вигодо́вування *див.* вигодо́вування (1)
грудни́й
Грудни́й збір *див.* збір
Грудни́й чай *див.* чай

ҐРУНТ
ґрунт
◊ Вибива́ти / ви́бити ґрунт з-під ніг *див.* вибива́ти (10)
◊ Втрача́ти / втра́тити ґрунт під нога́ми *див.* утрача́ти
◊ Готува́ти (підготовля́ти) / підготува́ти (підгото́вити) ґрунт *див.* готува́ти (1)
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.*) під ногами *чиї́ми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
◊ Дава́ти / да́ти ґрунт *див.* дава́ти
◊ Зондува́ти / прозондува́ти (позондува́ти, прощу́пати, прома́цати) ґрунт *див.* зондува́ти
◊ Ма́ти мі́цний (тверди́й) ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2]
◊ Ма́ти під собо́ю ґрунт *див.* ма́ти[2]
◊ Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг *див.* пуска́ти
△ Спі́лий ґрунт *див.* ґрунт (7)
ґрунти́
△ Важкі́ ґрунти́ *див.* ґрунт (1)
△ Кашта́нові ґрунти́ *див.* ґрунт (2)
△ Ки́слі (квасні́) ґрунти́ *див.* ґрунт (3)
△ Легкі́ ґрунти́ <Ґрунти́ легко́го скла́ду> *див.* ґрунт (4)
△ Розпи́лені ґрунти́ *див.* ґрунт (5)
△ Солонцюва́ті ґрунти́ *див.* ґрунт (6)
ґру́нті
◊ Бу́ти (стоя́ти) на твердо́му [ґру́нті] *див.* бу́ти (81)
◊ На ґру́нті *див.* ґрунт (9)
ґру́нту
△ Заплива́ння ґру́нту *див.* заплива́ння
△ Скеле́т ґру́нту *див.* скеле́т

ҐРУНТОВИ́Й
ґрунтова́
Ґрунтова́ доро́га *див.* доро́га
ґрунтові́
△ Ґрунтові́ во́ди *див.* вода́ (30)

ГРУ́ПА
гру́па
△ Гідрокси́льна гру́па *див.* гру́па (8)
Гру́па а́рмій *див.* гру́па (1)
△ Гру́па кро́ві *див.* гру́па (9)
Гру́па підтри́мки *див.* гру́па (2)
Гру́па продо́вженого дня *див.* гру́па (3)
△ Гру́па ри́зику *див.* гру́па (10)
Гру́па сприя́ння *див.* гру́па (4)
Ініціати́вна гру́па *див.* гру́па (5)
△ Карбокси́льна гру́па *див.* гру́па (11)
△ Карбоні́льна гру́па *див.* гру́па (12)
△ Мі́шана гру́па *див.* гру́па (13)
△ Мо́вна гру́па (гру́па мов) *див.* гру́па (14)
△ М’яка́ гру́па *див.* гру́па (15)
△ Ритмі́чна гру́па *див.* гру́па (16)
Скульпту́рна гру́па *див.* гру́па (6)
Соціа́льна гру́па *див.* гру́па (7)
△ Тверда́ гру́па *див.* гру́па (17)

ГРУПОВИ́Й
групови́й
△ Групови́й водопрові́д *див.* водопрові́д (1)

ГРУ́ША
гру́ша
△ Боксе́рська гру́ша *див.* гру́ша (1)
△ Земляна́ гру́ша *див.* гру́ша (2)
гру́ші
◊ На вербі́ гру́ші *див.* гру́ша (3)
◊ На потру́шені гру́ші *див.* гру́ша (4)
◊ Така́ пра́вда, як на вербі́ гру́ші *див.* пра́вда
гру́шу
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорт у суху́ гру́шу (*рідко* гру́шку) (у стару́ вербу́) *див.* чорт

ГРУ́ШКА
грушки́
◊ Не проспа́ти грушки́ (грушо́к) у по́пелі *див.* просипа́ти[1]
гру́шку
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорт у суху́ гру́шу (*рідко* гру́шку) (у стару́ вербу́) *див.* чорт
грушо́к
◊ Не проспа́ти грушки́ (грушо́к) у по́пелі *див.* просипа́ти[1]

ГРЯ́ДКА
гря́дку
◊ Заки́нути га́дку [за гря́дку] *див.* закида́ти[2]

ГРЯДУ́ЩИЙ
гряду́щий
◊ На сон гряду́щий *див.* сон[1]

ГРЯЗЮ́КА
грязю́ки
◊ Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки *і т. ін.*) *див.* витяга́ти (6)
грязю́кою
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати
◊ Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том *і т. ін.*) *див.* ля́пати
◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.*) / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.*) бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.*) *див.* облива́ти
грязю́ці
◊ Міси́ти в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті *і т. ін.*) *див.* міси́ти

ГРЯЗЬ
гря́ззю
◊ Ки́дати / ки́нути боло́том (боло́то, гря́ззю *і т. ін.*) *див.* ки́дати

◊ Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том *і т. ін.)* *див.* ля́пати
грязі́
◊ Мі́си́ти в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті *і т. ін.)* *див.* мі́си́ти
грязь
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
ГРЯЗЬОВИ́Й
грязьови́й
△ Грязьови́й вулка́н *див.* вулка́н (1)
ГРЯ́НУТИ
гря́нув
◊ Гря́нув грім *див.* грім (3)
ГУБА́[1]
губ
◊ Зрива́тися (зрина́ти) / зірва́тися (зри́нути, ско́чити) з язика́ (з уст, з губ) *див.* зрива́тися
губа́
△ За́яча губа́ *див.* губа́[1] (2)
губа́ми
Зая́пати губа́ми *див.* заля́пати[2]
◊ Припада́ти / припа́сти губа́ми *див.* припада́ти
Притуля́тися / притули́тися губа́ми *див.* притуля́тися
губа́х
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є *і т. ін.)* *див.* пі́на
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.)* *див.* сли́на
◊ З пі́ною в ро́ті (бі́ля ро́та, на губа́х) *див.* пі́на
◊ Ма́зати ме́дом [по губа́х] *див.* ма́зати
◊ Молоко́ *(рідко* мо́ню) на губа́х ви́три *див.* витира́ти (2)
Пригравáти на губа́х (язико́м) *див.* пригравáти
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом *(рідше* са́лом) по губа́х *див.* мед
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти
гу́би
◊ [Аж] гу́би обли́зувати / облиза́ти *див.* обли́зувати
◊ Гу́би вмочи́ти (промочи́ти) / мочи́ти (промо́чувати) *див.* умоча́ти[1]
Гу́би (гу́бки) ба́нтиком *див.* губа́[1] (1)
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́) *див.* криви́ти
◊ Куса́ти гу́би *див.* куса́ти
◊ Лиза́ти гу́би (гу́бки) *див.* лиза́ти
◊ Набурмо́сити гу́би *(іроп.* гу́бки) *див.* набурмо́сити
◊ Надува́ти (надима́ти) / наду́ти гу́би *див.* надува́ти
◊ Примкну́ти рот (гу́би) *див.* примика́ти
◊ Роби́ти з губи́ (з пи́ска) халя́ву *див.* роби́ти
◊ Розква́сити / ква́сити гу́би *див.* розква́шувати
◊ Розку́ються гу́би *див.* губа́[1] (4)
◊ Розпуска́ти (розв'я́зувати) / розпусти́ти (розв'яза́ти) гу́би (губу́) *див.* розпуска́ти
губі́в
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
губу́
◊ Ду́ти губу́ *(зневажл.* мо́рду) <Відставля́ти губу́> *див.* ду́ти
◊ [І] че́рез губу́ не плю́не *див.* плюмну́ти
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́) *див.* криви́ти
◊ На всю (по́вну) гу́бу *(рідше* губу́) *див.* губа́[1] (3)
◊ Розпуска́ти (розв'я́зувати) / розпусти́ти (розв'яза́ти) гу́би (губу́) *див.* розпуска́ти
◊ Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́) *див.* сам
◊ Цві́ркати че́рез губу́ *див.* цві́ркати
ГУБИ́ТИ
губи́ти
◊ Аж п'я́ти губи́ти *див.* губи́ти (2)
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (губи́ти, тра́тити) / втра́тити (згуби́ти, стра́тити) го́лову *див.* утрача́ти
Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *див.* губи́ти (1)
◊ Губи́ти / згуби́ти з оче́й *див.* губи́ти (3)
◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати
ГУБИ́ТИСЯ
губи́тися
◊ Губи́тися *(рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.)* в здо́гадках (у до́гадках, у здо́гадах *і т. ін.)* *див.* губи́тися (1)
ГУ́БКА[1]
гу́бки
Гу́би (гу́бки) ба́нтиком *див.* губа́[1] (1)
◊ Лиза́ти гу́би (гу́бки) *див.* лиза́ти
◊ Набурмо́сити гу́би *(іроп.* гу́бки) *див.* набурмо́сити
◊ Шми́лити гу́бки *див.* шми́лити
ГУБНИ́Й[1]
губна́
Губна́ гармо́ніка (гармо́нька, гармо́шка) *див.* гармо́ніка[1] (1)
ГУ-ГУ́
гу-гу́
◊ Ні (ані́) гу-гу́: *див.* гу-гу́ (1)
ГУ́ДИТИ
гу́дити
Суди́ти і (та) гу́дити *див.* суди́ти
ГУДІ́ТИ
гуде́
◊ Аж гай гуде́ (шуми́ть) *див.* гай[1] (1)
◊ [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях) *див.* свисті́ти
гуду́ть
◊ [Аж] но́ги гуду́ть *див.* нога́
◊ Джмелі́ гуду́ть у голові́ *див.* джміль
ГУДО́К[1]
гудка́
◊ Від гудка́ до гудка́ <Від дзвінка́ до дзвінка́> *див.* гудо́к[1] (1)
ГУЖ
гуж
◊ Тягти́ в оди́н гуж *див.* тягти́
гужа́
◊ Скрути́ти на гужа́ *див.* скру́чувати
ГУК
гук
○ Не гук *див.* гук (1)
ГУКА́ТИ
гука́ти
◊ Говори́ти (співа́ти, гука́ти *і т. ін.)* баса́ *див.* говори́ти (8)
ГУ́ЛЯ
гу́лю
◊ Навари́ти гу́лю (пру́га) *див.* нава́рювати[1]
Посади́ти (насади́ти) гу́лю *див.* посади́ти
ГУЛЯ́ННЯ
гуля́ння
Наро́дне гуля́ння *див.* гуля́ння (1)
ГУЛЯ́ТИ
гуля́є
◊ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, ві́є *і т. ін.)*] *див.* ві́тер (10)
гуля́ти
Гра́ти (гра́тися, гуля́ти) в сні́жки́ *див.* гра́ти (7)
◊ Гра́тися (гуля́ти, би́тися) навби́тки *див.* гра́тися (4)
◊ Гу́льма́ гуля́ти *див.* гуля́ти (1)
◊ Пи́ти й гуля́ти <Пи́ти, гуля́ти> *див.* пи́ти
Справля́ти (гра́ти, гуля́ти *і т. ін.)* / спра́вити (зігра́ти, згуля́ти) весі́лля *див.* справля́ти
ГУЛЯ́ЩИЙ
гуля́щі
Гуля́щі лю́ди *див.* лю́ди
ГУЛЬК
гульк
◊ Аж гульк (глядь) *див.* гульк (1)
ГУ́ЛЬМА́
гу́льма́
◊ Гу́льма́ гуля́ти *див.* гуля́ти (1)
ГУМАНІТА́РНИЙ
гуманіта́рна
Гуманіта́рна допомо́га *див.* допомо́га
гуманіта́рний
Гуманіта́рний ліце́й *див.* ліце́й
ГУ́МКА
гу́мка
Жува́льна гу́мка *див.* гу́мка (1)
ГУ́МОВИЙ
гу́мова
Гу́мова па́лиця *див.* па́лиця
гу́мовий
△ Гу́мовий клей *див.* клей
ГУ́МОР
гу́мор
Чо́рний гу́мор *див.* гу́мор (1)

гу́морі
◊ Не в гу́морі *див.* гу́мор (2)
◊ У [до́брому] гу́морі *див.* гу́мор (3)
гу́мору
Почуття́ гу́мору *див.* почуття́
ГУРТ[1]
гурт
◊ На гурт *див.* гурт[1] (3)
◊ Не гурт *див.* гурт[1] (4)
○ У гурт <До гу́рту> *див.* гурт[1] (1)
гурті́
○ У гурті́ *див.* гурт[1] (2)
гу́рту
Пристава́ти / приста́ти до гу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.*) *див.* пристава́ти
○ У гурт <До гу́рту> *див.* гурт[1] (1)
ГУРТО́К
гурто́к
Драмати́чний гурто́к *див.* гурто́к (1)
Стру́нний гурто́к *див.* гурто́к (2)
Тае́мне товари́ство <Тае́мний гурто́к> *див.* товари́ство
ГУСА́К
гусака́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з гу́ски (з гусака́) вода́ *див.* вода́ (58)
ГУСА́Р
гуса́ра
◊ Залива́ти гуса́ра *див.* залива́ти
ГУСИ́НИЙ
гуси́на
△ Гу́сяча (*рі́дко* гуси́на) ла́пка *див.* ла́пка
гуси́не
Гу́сяче (гуси́не) перо́ *див.* перо́
ГУ́СКА
гу́ска
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.*) тебе́ (його́, її́ *і т. ін.*) му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.*) вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
гу́ски
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) з гу́ски (з гусака́) вода́ *див.* вода́ (58)
ГУСТИ́
гуде́
◊ Аж гай гуде́ (шуми́ть) *див.* гай[1] (1)
◊ [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях) *див.* свисті́ти
гуду́ть
◊ [Аж] но́ги гуду́ть *див.* нога́
◊ Джмелі́ гуду́ть у голові́ *див.* джміль
ГУСТИ́Й
густе́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) крізь (че́рез) [густе́] си́то *див.* си́то[1]
ГУ́СТО
гу́сто
◊ Ча́сто й (та) гу́сто *див.* ча́сто
ГУ́СЯЧИЙ
гу́сяча
△ Гу́сяча (*рі́дко* гуси́на) ла́пка *див.* ла́пка
△ Гу́сяча цибу́лька *див.* цибу́лька
Гу́сяча шкі́ра *див.* шкі́ра
гу́сяче
Гу́сяче (гуси́не) перо́ *див.* перо́
ГУ́ТНИЙ
гу́тне
Гу́тне скло *див.* скло
ДАВА́ТИ
дава́ти
◊ Аж вогню́ дава́ти (креса́ти) *див.* дава́ти
Ганьбу́ дава́ти / да́ти *див.* дава́ти
◊ Дава́ти горобця́м ду́лі *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти (відда́ти) го́лову (*рі́дше* ру́ку) [відруба́ти (на відру́б, на відсі́к *і т. ін.*)] *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти відста́вку *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти ві́ру *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю нога́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю почуттю́ (почуття́м) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю рука́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю се́рцю *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю сльоза́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю язико́ві *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти (всі́пати, зада́ти *і т. ін.*) бо́бу *див.* дава́ти
Дава́ти / да́ти (всі́пати) рі́зок (патикі́в) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти га́ка (гак) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти гастро́лі *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти ґрунт *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти зеле́ну ву́лицю *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти (*зневажл.* вліпи́ти, втелю́щити) дога́ну (*розм.* строгача́) *див.* дава́ти
Дава́ти / да́ти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спо́кій (по́кій)) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.*) хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.*) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти (підно́сити) / да́ти (піднести́) [пече́ного] гарбуза́ (кабака́) *див.* дава́ти
Дава́ти (подава́ти) / да́ти (пода́ти) ві́сть (ві́стку) *див.* дава́ти
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.*) / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.*) ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
◊ Да́ти (всі́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти
◊ Да́ти (вте́рти) / дава́ти кабаки *див.* дава́ти
◊ Да́ти (надава́ти) / дава́ти по ши́ї (по гамалику́) *див.* дава́ти
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2]
◊ Не дава́ти / не да́ти і вго́ру гля́нути *див.* дава́ти
◊ Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу *і т. ін.*) впа́сти з голови́ *див.* дава́ти
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] дава́ти / да́ти відчі́пного́ *див.* дава́ти
дає́
◊ Бог (Госпо́дь) смерть дає́ (посила́є) *див.* бог (8)
ДАВИ́ТИ
дави́ти
◊ Дави́ти ка́менем [на гру́ди (на се́рце)] *див.* дави́ти
◊ Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі) *див.* натиска́ти
ДАВНИНА́
давнину́
◊ Сяга́ти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти
ДАЛЕ́КО
дале́ко
◊ Чи дале́ко Госпо́дь несе́ *див.* госпо́дь (4)
ДА́ЛІ
да́лі
◊ Да́лі (пода́лі) від гріха́ (від ли́ха) *див.* да́лі
◊ Диви́тися не да́лі свого́ (вла́сного) но́са *див.* диви́тися
◊ Не йти / не піти́ да́лі вух *див.* іти́
ДА́РЧИЙ
да́рча
△ Да́рча гра́мота *див.* гра́мота[2] (6)
ДА́ТИ
дав
◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.*) на́че (нена́че *і т. ін.*) п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.*) *див.* гля́нути (1)
дай
◊ Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти! *див.* дава́ти
◊ Дай (*рі́дко* пода́й) Бо́же (Бог, Го́споди) *див.* дава́ти
◊ [І] хлі́бом не году́й, а дай... *див.* годува́ти (12)
◊ Не дай Бо́же (Бог, Го́споди, Ма́ти Бо́жа) *див.* дава́ти
дало́
◊ Щоб [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*)] ди́хати не дало́ *див.* дава́ти
дам
Ось я тобі́ [вам, їй *і т. ін.*] дам <Він тобі́ [вам, їм *і т. ін.*] дасть> *див.* я[2]
дасть
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
Ось я тобі́ [вам, їй *і т. ін.*] дам <Він тобі́ [вам, їм *і т. ін.*] дасть> *див.* я[2]
◊ Як дасть (пошле́) Госпо́дь *див.* госпо́дь (5)
да́ти
◊ Всі́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всіпа́ти[1] (1)
◊ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.*) ніж (ножа́) в спи́ну (*рі́дше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)
Ганьбу́ дава́ти / да́ти *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти (відда́ти) го́лову (*рі́дше* ру́ку) [відруба́ти (на відру́б, на відсі́к *і т. ін.*)] *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти відста́вку *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти ві́ру *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю нога́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю почуттю́ (почуття́м) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю рука́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю се́рцю *див.* дава́ти

◊ Дава́ти / да́ти во́лю сльоза́м *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти во́лю язико́ві *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти (всі́пати, зада́ти *і т. ін.)* бо́бу *див.* дава́ти
Дава́ти / да́ти (всі́пати) рі́зок (патикі́в) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти га́ка (гак) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти гастро́лі *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти ґрунт *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти зеле́ну ву́лицю *див.* дава́ти
◊ Дава́ти / да́ти *(зневажл.* вліпи́ти, втелю́щити) дога́ну *(розм.* строгача́) *див.* дава́ти
Дава́ти / да́ти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спо́кій (по́кій)) *див.* дава́ти
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.)* *див.* дава́ти
◊ Дава́ти (підно́сити) / да́ти (піднести́) [пече́ного] гарбуза́ (кабака́) *див.* дава́ти
Дава́ти (подава́ти) / да́ти (пода́ти) вість (ві́стку) *див.* дава́ти
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
◊ Да́ти ві́чного хропака́ *див.* дава́ти
◊ Да́ти (всі́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти
◊ Да́ти (вте́рти) / дава́ти кабаки́ *див.* дава́ти
◊ Да́ти (зада́ти, завда́ти) га́рту *див.* дава́ти
Да́ти (затопи́ти, заги́лити, втелю́щити *і т. ін.)* по поти́лиці *див.* дава́ти
◊ Да́ти на горі́хи *див.* дава́ти
◊ Да́ти (надава́ти) / дава́ти по ши́ї (по гамалику́) *див.* дава́ти
◊ [І] га́дки не да́ти *див.* дава́ти
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти^{2}
◊ Не дава́ти / не да́ти і вго́ру гля́нути *див.* дава́ти
◊ Не дава́ти / не да́ти [й] волоску́ (волоси́ні, во́лосу *і т. ін.)* впасти з голови́ *див.* дава́ти
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] дава́ти / да́ти відчі́пно́го *див.* дава́ти

ДБА́ТИ
дба́ти
◊ Готува́ти (дба́ти) рушники́ (скри́ню) *див.* готува́ти (2)

ДВА
два
◊ Від горшка́ два (три) вершка́ *див.* два
◊ Голова́ з ву́хами <Голова́ і два ву́ха> *див.* голова́ (15)
◊ Не день не годи́ну <Не день не два> *див.* день
◊ Раз-два́ (раз-ра́з) – [вже] і гото́во (і кіне́ць) *див.* раз^{1}
дві
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* дві кра́плі (крапли́на) [води́] <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кра́пля (крапли́ни) води́> *див.* кра́пля

ДВА́ДЦЯТЬ
два́дцять
◊ У два́дцять чоти́ри годи́ни *див.* годи́на^{1} (25)

ДВЕ́РІ
двери́ма
◊ Зайти́ (ввійти́, пі́ти, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити
две́рі
◊ Аж сті́ни (ві́кна, две́рі *і т. ін.)* дрижа́ть (трясу́ться) *див.* стіна́
◊ Виставля́ти (виво́дити, вести́) / ви́ставити (ви́вести) за две́рі (за порі́г, *рідко* за воро́та) *див.* виставля́ти (3)
◊ Відкри́ти (відчини́ти) / відкрива́ти (відчиня́ти) две́рі *див.* відкрива́ти (17)
◊ Зайти́ (ввійти́, пі́ти, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити
◊ Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі *див.* ломи́тися
◊ Не вто́впиться (не пото́впиться) в две́рі (в [свою́] шку́ру) *див.* вто́впитися (1)
◊ Ні в які́ воро́та (две́рі) не лі́зе *див.* лі́зти
△ Ца́рські врата́ (две́рі, *рідше* воро́та) *див.* врата́ (1)

ДВИГУ́Н
двигу́н
△ Ві́чний двигу́н *див.* двигу́н
△ Газоріди́нний двигу́н *див.* двигу́н
△ Двигу́н вну́трішнього зго́ряння *див.* двигу́н

ДВІ
два
◊ Від горшка́ два (три) вершка́ *див.* два
◊ Голова́ з ву́хами <Голова́ і два ву́ха> *див.* голова́ (15)
◊ Не день не годи́ну <Не день не два> *див.* день
◊ Раз-два́ (раз-ра́з) – [вже] і гото́во (і кіне́ць) *див.* раз^{1}
дві
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* дві кра́плі (крапли́на) [води́] <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* кра́пля (крапли́ни) води́> *див.* кра́пля

ДВІР^{1}
двір
△ Гости́ний двір (ряд) *див.* двір^{1}

ДВО́Є
двома́
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)
двох
◊ Між двох вогні́в *див.* вого́нь (19)

ДВОРЯ́ДНИЙ
дворя́дна
△ Дворя́дна гармо́нія *див.* гармо́нія^{2} (1)

ДВОРЯ́НСЬКИЙ
дворя́нська
◊ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров

ДВОЯ́РУСНИЙ
двоя́русний
△ Двоя́русний відстíйник *див.* відстíйник (2)

ДЕ^{1}
де
◊ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися
◊ Ку́рці ні́де (нема́є де) голови́ простромити *див.* простро́млювати
◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти^{2}
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ДЕ^{2}
де
◊ Де в га́спида *див.* га́спид (1)
◊ Де вже тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* *див.* де^{2}
◊ [І] де в Го́спода *див.* госпо́дь (2)

ДЕВІА́НТНИЙ
девіа́нтна
△ Девіа́нтна (відхильна́) поведі́нка *див.* поведі́нка

ДЕ́НЦЕ́
де́нця́
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)

ДЕНЬ
день
◊ Вчора́шній день *див.* день
◊ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не день не годи́ну <Не день не два> *див.* день
◊ Про (на) чо́рний день (чо́рну годи́ну) *див.* день
◊ Су́дний день (час) <Су́дна годи́на> *див.* день
днем
◊ Ганя́тися за вчора́шнім днем *див.* ганя́тися (1)
дні
◊ В (во) дні о́ни <Во вре́м'я о́но> <В о́ний час> *див.* день
◊ Волочи́ти життя́ (вік, дні [за дня́ми]) *див.* волочи́ти (1)
◊ Лічи́ти дні (годи́ни, хвили́ни *і т. ін.)* *див.* лічи́ти^{1}
дня
Гру́па продо́вженого дня *див.* гру́па (3)
◊ До су́дної годи́ни <До су́дного дня> *див.* годи́на^{1} (11)
◊ [Тре́ба] вдень (се́ред бі́лого дня) з вогне́м [та ще] (зі сві́чкою, зі сві́тлом, при со́нці *і т. ін.)* [тако́го] шука́ти (вишу́кувати) / пошука́ти <Пошука́ти тако́го [тре́ба]> *див.* тре́ба^{1}
◊ Шука́ти вчора́шнього дня *див.* шука́ти

дня́ми
◊ Волочи́ти життя́ (вік, дні [за дня́ми]) *див.* волочи́ти (1)
ДЕПОЗИ́ТНИЙ
депози́тний
△ Вкладни́й (депози́тний) раху́нок *див.* раху́нок
ДЕРЕВНИ́Й
деревне́
△ Деревне́ вугі́лля *див.* вугі́лля (4)
ДЕ́РЕВО
де́рева
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́
де́рево
△ Гвозди́чне де́рево *див.* де́рево
△ Родові́дне (генеалогі́чне, філогене-ти́чне) де́рево *див.* де́рево
ДЕРЖА́ВНИЙ
держа́вний
△ Держа́вний герб *див.* герб (1)
ДЕРЖА́ТИ
держа́ти
◊ Держа́ти ро́зум в голові́ *див.* держа́ти
◊ Держа́ти (трима́ти, гну́ти) фасо́н *див.* держа́ти
◊ Держа́ти (трима́ти) на голо́дному столі́ *див.* держа́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) ві́жки в рука́х *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) на [пе́вній] ві́д-стані (відда́лі) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) / утри́мати (уде́ржа-ти) в голові́ (в умі́) *див.* трима́ти
ДЕ́РТИ
де́рти
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (за-де́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
Де́рти (дра́ти) горобці́в (ла́стівок, соро́к *і т. ін.)* <Де́рти гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти
Де́рти (надира́ти) го́рло (горля́нку) *див.* де́рти
◊ Де́рти но́са (го́лову) [вгóру] *див.* де́рти
◊ Рі́зати (*рі́дше* рва́ти, де́рти) / *однокр.* різону́ти (рі́знути) ву́хо (ву́ха, слух) *див.* рі́зати
ДЕСЯ́ТИЙ
деся́та
◊ Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́ *див.* вода́ (52)
деся́тої
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бра-ку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́
деся́тою
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обі́йти, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]
деся́ту
◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (кле́пки) *див.* вставля́ти[1] (2)

ДЕТРИ́Т
детри́т
△ Детри́т віспя́ний *див.* детри́т
ДЕФЛІМПІ́ЙСЬКИЙ
дефлімпі́йські
△ Дефлімпі́йські і́гри *див.* гра (4)
ДЕШЕ́ВШИЙ
деше́вший
◊ Деше́вший від грибі́в *див.* деше́вий
ДЖЕРЕЛО́
джере́ла
△ Терма́льні во́ди (джере́ла) *див.* вода́ (45)
ДЖМІЛЬ
джмелі́
◊ Джмелі́ гуду́ть у голові́ *див.* джміль
ДЗВЕНІ́ТИ
дзвени́ть
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти
ДЗВІНО́К
дзвінка́
◊ Від гудка́ до гудка́ <Від дзвінка́ до дзвінка́> *див.* гудо́к[1] (1)
ДЗВОНИ́ТИ
дзво́нить
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти
ДИ́БОМ
ди́бом
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) під-німа́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
ДИВИ́ТИСЯ
диви́сь
◊ Того́ й гляди́ (диви́сь) *див.* гляді́ти (3)
диви́тися
◊ Відкри́то диви́тися / гля́нути у ві́чі *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (гляді́ти) крізь па́льці *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма *(рі́дше* і́ншим о́ком) *див.* диви́тися
◊ Диви́тися / гля́нути пра́вді в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Диви́тися не да́лі свого́ (вла́сного) но́са *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́-сока, згори́ вниз *і т. ін.)* *див.* диви́тися
◊ Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (позира́ти) / подиви́тися (гля́нути) во́вком *див.* диви́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у во́ду диви́тися / гля́нути *див.* диви́тися
ДИ́КИЙ
ди́ка
△ Ди́ка ві́ра *див.* ві́ра[3] (1)

ди́кі
Ди́кі (глухі́) ха́щі *див.* ха́щі
ДИКТУВА́ТИ
диктува́ти
◊ Диктува́ти свою́ во́лю *див.* диктува́ти
ДИМ
ди́мом
◊ Пусти́ти [з] ди́мом ([з] вогне́м, з ві́тром і ди́мом) *див.* пуска́ти
ДИПЛОМАТИ́ЧНИЙ
дипломати́чна
Дипломати́чна ві́за *див.* ві́за (1)
ДИСБАЛА́НС
дисбала́нс
Ге́ндерний дисбала́нс *див.* дисбала́нс
ДИСТИЛЬО́ВАНИЙ
дистильо́вана
△ Дистильо́вана вода́ *див.* вода́ (31)
ДИТИ́НА
дити́на
◊ Бі́сові (вра́жі, су́чі *і т. ін.)* ді́ти <Бі́сова (вра́жа, су́ча *і т. ін.)* дити́на> *див.* ді́ти[1]
Грудна́ дити́на *див.* дити́на
дити́ну
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́-хлюпнути (1)
ді́ти
◊ Бі́сові (вра́жі, су́чі *і т. ін.)* ді́ти <Бі́сова (вра́жа, су́ча *і т. ін.)* дити́на> *див.* ді́ти[1]
ДИТИ́НСТВО
дити́нство
◊ Впада́ти / впа́сти в дити́нство *див.* впада́ти[1] (2)
ДИФЕРЕНЦІА́ЦІЯ
диференціа́ція
Ге́ндерна диференціа́ція *див.* дифе-ренціа́ція
ДИФРАКЦІ́ЙНИЙ
дифракці́йна
△ Дифракці́йна гра́тка *див.* гра́тка (2)
ДИ́ХАЛЬНИЙ
ди́хальне
Ди́хальне го́рло *див.* го́рло (1)
ДИ́ХАННЯ
ди́хання
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, за-пира́є *і т. ін.)* / забило (спе́рло, за-хопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у груда́х] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.)* *див.* забива́ти
ДИ́ХАТИ
ди́хати
◊ Ди́хати вогне́м (по́лум'ям, пе́клом, чо́ртом *і т. ін.)* *див.* ди́хати
◊ Ди́хати / дихну́ти ві́льно *див.* ди́хати
◊ Щоб [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*] ди́хати не дало́ *див.* дава́ти
ДИ́ХАТИСЯ
ди́хатися
◊ Ди́хатися / дихну́тися ві́льно (віль-ні́ше) *див.* ди́хатися
ДИХНУ́ТИ
дихну́ти
◊ Ди́хати / дихну́ти ві́льно *див.* ди́хати
ДИХНУ́ТИСЯ
дихну́тися
◊ Ди́хатися / дихну́тися ві́льно (віль-ні́ше) *див.* ди́хатися

ДИ́ШЛО
ди́шла
◊ Як із ди́шла гарма́та *див.* гарма́та (4)
ДИЯ́ВОЛ
дия́вол
◊ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] зна́є (зна) *див.* чорт
ДІАТЕ́З
діате́з
△ Геморагі́чний діате́з *див.* діате́з
ДІ́ВКА
ді́вка
◊ Вого́нь ді́вка *див.* ді́вка
◊ Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка *(рі́дко* ді́вка)> *див.* жі́нка
ДІД
діди́
◊ Годи́тися у батьки́ (у діди́, у ма́тері *і т. ін.) див.* годи́тися[1] (4)
ДІ́ДЬКІВ
ді́дькове
Відьо́мське (ді́дькове, і́родове *і т. ін.)* ко́дло *див.* ко́дло
ДІ́ДЬКО
ді́дько
◊ Біс (чорт, ді́дько, кат) із ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* біс[1] (6)
◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько
◊ Ді́дько (чорт) [йому́ (їй, їм *і т. ін.)*] ра́дий (рад) *див.* ді́дько
◊ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] зна́є (зна) *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) за грі́шну ду́шу *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
ДІЖА́
діжі́
◊ Бода́й (хай, (неха́й) би) грець спали́в у діжі́ *див.* грець[2] (1)
ДІЙМА́ТИ
дійма́ти
◊ Йня́ти (дійма́ти) / пійня́ти (пойня́ти, дійня́ти) ві́ри *див.* йня́ти
ДІЙНЯ́ТИ
дійня́ти
◊ Йня́ти (дійма́ти) / пійня́ти (пойня́ти, дійня́ти) ві́ри *див.* йня́ти
ДІ́ЙСНИЙ
ді́йсна
△ Ді́йсна військо́ва слу́жба *див.* слу́жба
ДІЙТИ́
дійти́
◊ Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (дійти́) до кра́йнощів (до кра́йності) *див.* впада́ти[1] (3)
◊ Дохо́дити / дійти́ до вух (до ву́ха, до слу́ху) *див.* дохо́дити
◊ Дохо́дити / дійти́ свої́м (вла́сним) ро́зумом *див.* дохо́дити
ДІЛИ́ТИ
діли́ти
◊ Го́ре (ра́дість, ща́стя *і т. ін.)* [діли́ти] попола́м (на́впіл) *див.* діли́ти
ДІЛИ́ТИСЯ
діли́тися
Діли́тися / поділи́тися вра́женнями *див.* діли́тися
ДІ́ЛО
ді́ла
З [глибо́ким, доскона́лим *і т. ін.*] розумі́нням [спра́ви (ді́ла)] *див.* розумі́ння
ді́ло
◊ Ги́бле ді́ло *див.* ді́ло
◊ Грі́шне ді́ло *див.* ді́ло
◊ Ді́ло твоє́ (його́, ва́ше *і т. ін.)* <Спра́ва (річ) твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* > *див.* ді́ло
◊ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рі́дко* збо́ку) *див.* ді́ло
◊ Не ва́ша (твоя́, його́ *і т. ін.)* спра́ва <Не ва́ше (твоє́, його́ *і т. ін.)* ді́ло> *див.* спра́ва[1]
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло
ді́лом
◊ Грі́шним ді́лом *див.* ді́ло
ДІЛОВИ́Й
ділова́
Ділова́ ві́за *див.* ві́за (2)
ДІЛЯ́НКА
ділянка
△ Відтво́рювальна ділянка *див.* ділянка
ДІМ
дім
Бо́жий (Госпо́дній) дім *див.* дім
ДІРЯ́ВИЙ
діря́ва
◊ Голова́ діря́ва *див.* голова́ (13)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ви́кручена (діря́ва) ганчі́рка *див.* ганчі́рка (1)
ДІСТА́ТИ
діста́ти
◊ Діста́ти (схопи́ти, покуштува́ти *і т. ін.)* [пече́ного] гарбуза́ *див.* діставати
◊ Здобу́ти (набу́ти, діста́ти) грома-дя́нство (пра́во громадя́нства) *див.* здобува́ти
ДІСТА́ТИСЯ
діста́неться
◊ Діста́неться на горі́хи (на кисли́чки, на бу́блики) *див.* дістава́тися
ДІ́ТИ[1]
дити́на
◊ Бі́сові (вра́жі, су́чі *і т. ін.)* ді́ти <Бі́сова (вра́жа, су́ча *і т. ін.)* дити́на> *див.* ді́ти[1]
ді́ти
◊ Бі́сові (вра́жі, су́чі *і т. ін.)* ді́ти <Бі́сова (вра́жа, су́ча *і т. ін.)* дити́на> *див.* ді́ти[1]
ДІ́ТИ[2]
ді́ти
◊ Ні́де гріха́ ді́ти (поді́ти) *див.* діва́ти
ДІ́ЮЧИЙ
ді́ючий
△ Ді́ючий вулка́н *див.* вулка́н (2)
ДІ́ЯТИ
дій
◊ Дій його́ ма́тері *див.* ді́яти
◊ Дій його́ че́сті *див.* ді́яти
ДМУ́ХАТИ
дму́хати
◊ Ду́ти (дму́хати) про́ти ві́тру *див.* ду́ти
ДМУХНУ́ТИ
дмухни́
◊ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за ві́тром] *і т. ін.)* <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти
дмухну́ти
◊ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за ві́тром] *і т. ін.)* <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти
ДНО
дна
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
ДОБА́
доба́
△ Бро́нзовий вік <Бро́нзова доба́> *див.* вік (11)
△ Залі́зний вік <Залі́зна доба́> *див.* вік (13)
△ Кам'яни́й вік <Кам'яна́ доба́> *див.* вік (14)
△ Мі́дний вік <Мі́дна доба́> *див.* вік (15)
△ Новокам'яни́й вік <Новокам'яна́ доба́> *див.* вік (16)
ДОБИ́ТИ
доби́ти
◊ Доби́ти ві́ку *див.* добива́ти
ДОБРА́ТИ
добра́ти
◊ Добра́ти [до] ро́зуму ([до] глу́зду, [до] то́лку, [до] ума́ *і т. ін.)* <Добра́тися глу́зду> *див.* добира́ти
ДОБРА́ТИСЯ
добра́тися
◊ Добра́ти [до] ро́зуму ([до] глу́зду, [до] то́лку, [до] ума́ *і т. ін.)* <Добра́тися глу́зду> *див.* добира́ти
ДО́БРИЙ
до́бра
◊ До́бра мі́на при пога́ній грі *див.* мі́на[1]
до́брий
◊ До́брий ге́ній *див.* ге́ній (1)
На [до́брий] спо́гад (спо́мин, *заст.* вспо́мин) *див.* спо́гад
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти[2]
до́брій
○ З до́брої *(рі́дше* по до́брій) во́лі *див.* во́ля (3)
до́брої
○ З до́брої *(рі́дше* по до́брій) во́лі *див.* во́ля (3)
Люди́на до́брої во́лі *див.* люди́на
до́брому
◊ У [до́брому] гу́морі *див.* гу́мор (3)

до́бру
◊ Влетіти в [до́бру] копійку (копійчину, копієчку) *див.* влітати (1)
◊ Ма́ти [до́бру] го́лову на [плеча́х (на в'язах, *рідко* на ка́рку *і т. ін.*)] *див.* ма́ти[2]
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.*) / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.*) на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.*) доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.*) шлях) *див.* наставля́ти[2]
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти

ДОБРО́
добро́
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)

ДОБУВА́ТИ
добува́ти
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] пото́м) *див.* добува́ти

ДОБУ́ТИ
добу́ти
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] пото́м) *див.* добува́ти

ДОВБЕ́ШКА
довбе́шку
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)

ДО́ВБНЯ
до́вбнею
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) обу́хом (до́вбнею, молотко́м) би́ти / вда́рити [по голові́ (в го́лову)] *див.* би́ти (47)

ДО́ВГИЙ
до́вгим
◊ Гоня́тися за до́вгим карбо́ванцем (за гри́внями) *див.* гоня́тися (2)
◊ Гони́тва за до́вгим карбо́ванцем *див.* гони́тва (1)

до́вгі
◊ Ма́ти до́вгі (довже́зні) ву́ха *див.* ма́ти[2]

ДОВГОСТРОКО́ВИЙ
довгострoко́вий
△ Довгостроко́вий вклад *див.* вклад (4)

ДОВЕСТИ́
доведи́
◊ Не доведи́ (не приведи́) Бо́же (Бог, Го́споди, Госпо́дь) *див.* дово́дити

довести́
Дово́дити / довести́ до ві́дчаю *див.* дово́дити
◊ Дово́дити / довести́ до ро́зуму (до ума́, до глу́зду) *див.* дово́дити
◊ Дово́дити (приво́дити, призво́дити) / довести́ (привести́, призвести́) до гріха́ *див.* дово́дити

ДОВЖЕ́ЗНИЙ
довже́зні
◊ Ма́ти до́вгі (довже́зні) ву́ха *див.* ма́ти[2]

ДОВІ́КУ
дові́ку
◊ Відні́ні [й] дові́ку (*рідше* до гро́бу) *див.* відні́ні (1)
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти

ДОВІ́РА
дові́ри
△ Во́тум дові́ри (недові́ри) *див.* во́тум (1)

дові́ру
◊ Вте́ртися (вкра́стися) / втира́тися (вкрада́тися) в дові́р'я (в дові́ру) *див.* втира́тися[1] (1)
Вхо́дити / ввійти́ в дові́ру (в дові́р'я) *див.* вхо́дити (1)

ДОВІ́Р'Я
дові́р'я
◊ Вте́ртися (вкра́стися) / втира́тися (вкрада́тися) в дові́р'я (в дові́ру) *див.* втира́тися[1] (1)
Вхо́дити / ввійти́ в дові́ру (в дові́р'я) *див.* вхо́дити (1)

ДОВІ́ЧНИЙ
дові́чний
◊ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити у ві́чність (у дові́чний сон) *див.* відхо́дити (8)

ДОВО́ДИТИ
дово́дити
Дово́дити / довести́ до ві́дчаю *див.* дово́дити
◊ Дово́дити / довести́ до ро́зуму (до ума́, до глу́зду) *див.* дово́дити
◊ Дово́дити (приво́дити, призво́дити) / довести́ (привести́, призвести́) до гріха́ *див.* дово́дити

ДО́ГА́ДКА
до́га́дках
◊ Губи́тися (*рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.*) в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах *і т. ін.*) *див.* губи́тися (1)

ДОГА́НА
дога́ну
◊ Дава́ти / да́ти (*зневажл.* вліпи́ти, втелю́щити) дога́ну (*розм.* строгача́) *див.* дава́ти

ДОГАНЯ́ТИ[1]
доганя́ти
◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти

ДОГОРИ́
догори́
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́йма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.*) / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.*) [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.*)] *див.* воло́сся (1)
◊ В голові́ кебе́та догори́ дри́гом ста́ла *див.* кебе́та

ДОГРИЗА́ТИ
догриза́є
◊ Вовк кишки́ догриза́є *див.* вовк (5)

ДОДО́ЛУ
додо́лу
◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти,ври́ти *і т. ін.*) / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.*) о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.*) [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти

ДОЖИВА́ТИ
дожива́ти
◊ Дожива́ти / дожи́ти [свого́] ві́ку ([свій] вік) *див.* дожива́ти

ДОЖИ́ТИ
дожи́ти
◊ Дожива́ти / дожи́ти [свого́] ві́ку ([свій] вік) *див.* дожива́ти

ДОЗЕ́МНИЙ
дозе́мному
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) укло́ні *див.* схиля́ти

ДО́КІ́Р
докі́р
◊ Му́ки (доко́ри, докі́р, гризо́ти, гризо́та) со́вісті (сумлі́ння) *див.* му́ка

доко́ри
◊ Му́ки (доко́ри, докі́р, гризо́ти, гризо́та) со́вісті (сумлі́ння) *див.* му́ка

ДОКЛАДА́ТИ
доклада́ти
Доклада́ти / докла́сти (*рідше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х *і т. ін.*)] стара́нь (зуси́ль, сил, *рідше* снаги́) *див.* доклада́ти

ДОКЛА́СТИ
докла́сти
Доклада́ти / докла́сти (*рідше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х *і т. ін.*)] стара́нь (зуси́ль, сил, *рідше* снаги́) *див.* доклада́ти
◊ Докла́сти во́за *див.* доклада́ти

ДО́ЛЕНЬКА
до́ленька
◊ Лиха́ (гірка́, щерба́та *і т. ін.*) до́ля (до́ленька) *див.* до́ля[1]

ДОЛЕТІ́ТИ
долеті́ти
◊ Доно́ситися (доліта́ти) / донести́ся (долеті́ти) до ву́ха (до вух) *див.* доно́ситися

ДОЛИВА́ТИ
долива́ти
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у во́гонь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти

ДОЛИ́ТИ
доли́ти
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у во́гонь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти

ДОЛІТА́ТИ
доліта́ти
◊ Доно́ситися (доліта́ти) / донести́ся (долеті́ти) до ву́ха (до вух) *див.* доно́ситися

ДОЛОЖИ́ТИ
доложи́ти
Доклада́ти / докла́сти (*рідше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х *і т. ін.*)] стара́нь (зуси́ль, сил, *рідше* снаги́) *див.* доклада́ти

ДОЛО́НЯ
доло́ні
Схопи́ти (ухопи́ти) го́лову в ру́ки (рука́ми, в доло́ні) *див.* схо́плювати
◊ Як на доло́ні воло́сся ви́росте *див.* воло́сся (2)
доло́ню
◊ Як вла́сну (свою́) доло́ню *див.* доло́ня
ДО́ЛЯ[1]
до́ле
◊ Щасти́ [тобі (вам, їм *і т. ін.)*] [до́ле (Бо́же)] <Хай (неха́й) тобі (вам, їм *і т. ін.)* щасти́ть> *див.* щасти́ти
до́лю
◊ Втопи́ти го́лову (до́лю, *рідко* голо́воньку) *див.* втопи́ти (3)
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти
до́ля
◊ Лиха́ (гірка́, щерба́та *і т. ін.)* до́ля (до́ленька) *див.* до́ля[1]
ДОМА́ШНІЙ
дома́шнє
◊ Дома́шнє (роди́нне, сіме́йне) во́гнище *див.* во́гнище (1)
дома́шня
Дома́шня *(рідко* ха́тня) господа́рка *(рідше* господи́ня) *див.* господа́рка (1)
ДОМОВИ́НА
домови́ну
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1]
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.) див.* кла́сти
◊ Лягти́ / *(рідко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.) див.* ляга́ти
◊ Положи́ти в домови́ну (у моги́лу, в я́му, в гроб *і т. ін.) див.* положи́ти
ДОНЕСТИ́
донести́
◊ Доно́сити / донести́ у ву́ха (до вух) *див.* доно́сити
ДОНЕСТИ́СЯ
донести́ся
◊ Доно́ситися (доліта́ти) / донести́ся (долеті́ти) до ву́ха (до вух) *див.* доно́ситися
ДОНО́СИТИ
доно́сити
◊ Доно́сити / донести́ у ву́ха (до вух) *див.* доно́сити
ДОНО́СИТИСЯ
доно́ситися
◊ Доно́ситися (доліта́ти) / донести́ся (долеті́ти) до ву́ха (до вух) *див.* доно́ситися
ДОПОМО́ГА
допомо́га
Гуманіта́рна допомо́га *див.* допомо́га
допомо́гу
◊ Заклика́ти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку) *див.* заклика́ти

ДОПОМОГТИ́
допомогти́
◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.) див.* помага́ти
ДОРО́ГА
доро́га
Ґрунтова́ доро́га *див.* доро́га
доро́гою
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]
доро́гу
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / відійти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
Впо́вні шлях (доро́гу) перехо́дити / перейти́ *див.* перехо́дити
◊ Вступа́ти (ступа́ти, става́ти) / вступи́ти (ступи́ти, ста́ти) на шлях (на доро́гу, на сте́жку) *див.* вступа́ти[1] (11)
◊ Гла́дити доро́гу *див.* гла́дити (1)
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти[2]
◊ Проби́ти [грудьми́] доро́гу *див.* пробива́ти
◊ Че́рез доро́гу (че́рез ву́лицю, че́рез тин) навпри́сядки *див.* навпри́сідки
доро́зі
◊ На доро́зі (на ву́лиці, на смітті́ *і т. ін.)* не валя́тися *див.* валя́тися (2)
◊ [Хоч] грім би поби́в (приби́в) [наві́ки] на би́тій доро́зі *див.* грім (6)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [той] горо́х при доро́зі *(рідко* при шляху́) *див.* горо́х (4)
ДОСА́ДА
доса́да
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.) див.* доса́да
ДО́СВІД
до́свід
◊ Гірки́й до́свід *див.* до́свід
до́свідом
◊ На́вчений гірки́м до́свідом *див.* на́вчений
ДОСКОНА́ЛИЙ
доскона́лим
З [глибо́ким, доскона́лим *і т. ін.*] розумі́нням [спра́ви (ді́ла)] *див.* розумі́ння
ДОТЯ́ТИ
дотя́ти
◊ Дотя́ти [го́стрим] язико́м *див.* дотина́ти
ДОХО́ДИТИ
дохо́дити
◊ Впада́ти (вдаря́тися) / впа́сти (вда́ритися) в кра́йнощі (в кра́йність) <Вдава́тися (дохо́дити) / вда́тися (дійти́) до кра́йнощів (до кра́йності) *див.* впада́ти[1] (3)
◊ Дохо́дити / дійти́ до вух (до ву́ха, до слу́ху) *див.* дохо́дити
◊ Дохо́дити / дійти́ свої́м (вла́сним) ро́зумом *див.* дохо́дити

ДОЧКА́
до́чки
◊ Годи́тися у сини́ (у до́чки, в ону́ки *і т. ін.) див.* годи́тися[1] (5)
ДО́ШКА
до́шка
△ Гвинтува́льна до́шка *див.* до́шка
до́шки
◊ До гробово́ї *(рідше* су́дної) до́шки *див.* до́шка
ДОЩ
дощ
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сніг (дощ) на го́лову [з я́сного не́ба] *див.* сніг
дощі́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* гриби́ [пі́сля дощу́, *(рідше* по дощі́)] *див.* гриб (7)
дощу́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* гриби́ [пі́сля дощу́, *(рідше* по дощі́)] *див.* гриб (7)
ДОЩОВИ́Й
дощова́
Дощова́ вода́ *див.* вода́ (5)
ДРАМАТИ́ЧНИЙ
драмати́чний
Драмати́чний гурто́к *див.* гурто́к (1)
ДРА́ТИ
дра́ти
Де́рти (дра́ти) горобці́в (ла́стівок, соро́к *і т. ін.)* <Де́рти гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти
ДРИ́ҐОМ
дри́ґом
◊ В голові́ кебе́та догори́ дри́ґом ста́ла *див.* кебе́та
ДРИЖА́ТИ
дрижа́ть
◊ Аж сті́ни (ві́кна, две́рі *і т. ін.)* дрижа́ть (тряcу́ться) *див.* стіна́
дрижи́ть
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремті́ла *і т. ін.) див.* жи́лка
ДРІ́БНИЙ
дрібни́ми
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] *див.* пла́кати
дрібні́
◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.)* сльози [гра́дом] *див.* сльоза́
ДРО́ВА
дров
◊ Підклада́ти / підкла́сти вогню́ (хми́зу, дров *і т. ін.) див.* підклада́ти
ДРУ́ГИЙ
дру́га
Дру́га світова́ війна́ *див.* війна́ (5)
дру́ге
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* влази́ти (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)

дру́гий
◊ Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
дру́гим
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
ДУБ
ду́бом
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
ДУБО́ВИЙ
дубо́ва
◊ Капу́стяна (ку́ряча, дубо́ва) голова́ *див.* голова́ (33)
ДУГА́
дуга́
△ Електри́чна (во́льтова) дуга́ *див.* дуга́
дуги́
◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погибе́лі) *див.* гну́ти (6)
дугу́
◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погибе́лі) *див.* гну́ти (6)
◊ Гну́тися (згина́тися) / зігну́тися в дугу́ (в три погибе́лі) *див.* гну́тися (2)
ДУДА́
дуду́
◊ І шве́ць, і жне́ць, і на (в) дуду́ гре́ць *див.* шве́ць
ДУ́ДКА
ду́дку
◊ Гра́ти в (на) одну́ ду́дку *див.* гра́ти (14)
◊ Гра́ти у вла́сну (свою́) ду́дку *див.* гра́ти (25)
ДУ́ЛЯ
ду́лі
◊ Дава́ти горобця́м ду́лі *див.* дава́ти
ДУ́МА
дум
◊ Воло́да́р дум [і серде́ць] *див.* воло́да́р (2)
ду́ма
◊ Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є) *див.* ду́мка
◊ Ду́мка (ду́ма) не вихо́дить з голови́ *див.* ду́мка
ду́мати
Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* ду́мати
ду́ми
◊ Думки́ (гадки́, ду́ми *і т. ін.)* сную́ться в голові́ *див.* ду́мка
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка
◊ Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсі́ли го́лову *див.* ду́мка

ду́му
Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* ду́мати
◊ Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є) *див.* ду́мка
ДУ́МАТИ
ду́мати
Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* ду́мати
ДУ́МКА
ду́мка
Грома́дська (суспі́льна, публі́чна) ду́мка *(зах.* опі́нія) *див.* ду́мка
◊ Ду́мка верти́ться (кру́титься) в голові́ *див.* ду́мка
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка
◊ Ду́мка [гвіздко́м] стрими́ть (стирчи́ть, сиди́ть *і т. ін.)* у голові́ *(рі́дко* у голі́вонці) *див.* ду́мка
◊ Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є) *див.* ду́мка
◊ Ду́мка (ду́ма) не вихо́дить з голови́ *див.* ду́мка
◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.)* [в голові́] *див.* ду́мка
◊ Ду́мка стре́льнула *(рі́дко* стрі́лила) в голові́ (в го́лову, до голови́) *див.* ду́мка
◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка
Склада́ється / скла́лася ду́мка (уя́ва) <Склада́ється / скла́лося вра́ження> *див.* склада́тися
думка́ми
◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти
думка́х
◊ Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося *і т. ін.)* / плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в думка́х) *див.* весь[1] (12)
◊ [І] в го́лову (в ду́мці, в думка́х) [собі́] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти
◊ Прикида́ти / прики́нути [собі́] в голові́ (в думка́х, ду́мкою *і т. ін.)* *див.* прикида́ти[3]
◊ Снува́тися в голові́ (в думка́х) *див.* снува́тися
ду́мки
◊ Ані́ (ні) га́дки *(рі́дше* га́дочки) [ані́ (ні) ду́мки] *див.* га́дка (1)
◊ Ви́кинути (ви́трусити) / викида́ти з голови́ (з па́м'яті, з ду́мки, *рі́дко* з ума́ *і т. ін.)* *див.* викида́ти (12)
◊ Випада́ти / ви́пасти з ду́мки (з голови́, з па́м'яті) *див.* випада́ти (3)
Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* ду́мати
◊ Думки́ (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсі́ли, обняли́) *див.* ду́мка
◊ Думки́ (гадки́, ду́ми *і т. ін.)* сную́ться в голові́ *див.* ду́мка

◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка
◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка
◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка
◊ Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсі́ли го́лову *див.* ду́мка
◊ [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці *і т. ін.)* [собі́] не ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ І га́дки (ду́мки) нема́ (нема́є, не було́) *див.* нема́
◊ Не вихо́дити (не схо́дити, не йти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* вихо́дити (43)
◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́
ду́мкою
◊ Прикида́ти / прики́нути [собі́] в голові́ (в думка́х, ду́мкою *і т. ін.)* *див.* прикида́ти[3]
ду́мку
◊ Впада́ти / впа́сти в го́лову (на ду́мку) *див.* впада́ти[1] (1)
Ду́мати (гада́ти) ду́му (ду́мку, га́дку, думки́-га́доньки) *див.* ду́мати
◊ Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є) *див.* ду́мка
◊ Збрести́ в го́лову (на ду́мку) *див.* збрести́
◊ [І] в го́лову (в ду́мку) не прихо́дить / нс при́йде *див.* прихо́дити
◊ Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці, *рі́дше* на га́дці *і т. ін.)* *див.* ма́ти[2]
◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рі́дко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти
ду́мці
◊ Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умі́, на га́дці) *див.* верті́тися (2)
◊ [І] в го́лову (в ду́мці, в думка́х) [собі́] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти
◊ [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці *і т. ін.)* [собі́] не ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ Ма́ти ду́мку (га́дку, на ду́мці, *рі́дше* на га́дці *і т. ін.)* *див.* ма́ти[2]
◊ Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці) *див.* перебира́ти
ДУР
дур
◊ [Аж] дур голови́ бере́ться *див.* дур
◊ Вибива́ти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (ду́рощі, ду́рість) [з голови́] *див.* вибива́ти (14)
◊ Викида́ти / ви́кинути дур з голови́ *див.* викида́ти (1)
◊ Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову *див.* дур
◊ Пуска́ти / пусти́ти дур [у го́лову (в ті́м'я)] *див.* пуска́ти

ДУ́РЕНЬ
ду́рня
◊ Гра́ти / зігра́ти ду́рня (ду́рника) *див.* гра́ти (17)
◊ Цур ду́рня та (й, і) ма́сла гру́дка *див.* ду́рень
ДУРИ́ТИ
дури́ти
◊ Дури́ти го́лову *див.* дури́ти
ДУ́РІСТЬ
ду́рість
◊ Вибива́ти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (ду́рощі, ду́рість) [з голови́] *див.* вибива́ти (14)
ДУРНИ́Й
дурна́
◊ Дурна́ голова́ *див.* голова́ (27)
дурні́
Дурні́ гро́ші *див.* гро́ші (2)
дурно́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хворо́ї (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
дурно́му
◊ Як [дурно́му] з гори́ бі́гти / побі́гти (збі́гти) *див.* бі́гти (1)
ДУ́РНИК
ду́рника
◊ Гра́ти / зігра́ти ду́рня (ду́рника) *див.* гра́ти (17)
ДУРНИ́ЦЯ
дурни́ці
◊ Городи́ти (*рідше* гну́ти) небили́ці (дурни́ці, вся́чину *і т. ін.)* *див.* городи́ти (1)
ДУ́РОЩІ
ду́рощі
◊ Вибива́ти (виганя́ти) / ви́бити (ви́гнати) дур (ду́рощі, ду́рість) [з голови́] *див.* вибива́ти (14)
ДУ́ТИ
дме
◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)
◊ Куди́ ві́тер ві́є (дме) *див.* ві́тер (13)
ду́ти
◊ Ду́ти губу́ (*зневажл.* мо́рду) <Відставля́ти губу́> *див.* ду́ти
◊ Ду́ти (дму́хати) про́ти ві́тру *див.* ду́ти
◊ І в вус не ду́ти *див.* ду́ти
ДУХ
дух
◊ Біс (злий дух) всели́вся (посели́вся) <*рідко* Бісеня́та всели́лися> *див.* біс[1] (1)
◊ Дух у п'я́ти залі́з (ввійшо́в) *див.* дух
ду́хом
◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти
ду́ху
◊ Ні (а́ні) слу́ху ні (а́ні) ду́ху (*рідко* ні ві́сті) *див.* слух
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру (вогню́, ду́ху) *див.* піддава́ти
ДУХО́ВНИЙ
духо́вна
◊ Духо́вна (вну́трішня) порожне́ча *див.* порожне́ча

ДУШ
душ
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дний душ [на го́лову] *див.* душ
ду́шем
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю (*рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти
ДУША́
душа́
◊ Га́дська (га́дова) душа́ *див.* душа́
◊ Душа́ го́рить *див.* душа́
◊ Се́рце (душа́) пала́є (палахти́ть) *див.* се́рце
душе́ю
◊ Відта́нути (віді́йти́) / відтава́ти (відхо́дити) се́рцем (душе́ю) *див.* відтава́ти (1)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного (*рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю (*рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
◊ Носи́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт із грі́шною душе́ю *див.* носи́тися
◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти
душі́
◊ Відлягти́ (віді́йти́, *рідко* відли́гнути) / відляга́ти (відхо́дити) від се́рця (від душі́, на се́рці, на душі́) *див.* відляга́ти (1)
◊ Ворухну́тися в се́рці (в душі́) *див.* ворухну́тися (1)
◊ Гі́рко на се́рці (на душі́) *див.* гі́рко (1)
◊ До глибини́ душі́ (се́рця) *див.* глибина́ (2)
◊ З ка́менем на душі́ (в гру́дях) *див.* ка́мінь
◊ З [само́ї] глибини́ душі́ *див.* глибина́ (3)
◊ [І (аж)] в (на) душі́ (на се́рці, у гру́дях, у п'я́тах *і т. ін.)* похоло́ло (похоло́нуло) *див.* похоло́нути
◊ Іти́ (*рідко* похо́дити) з глибини́ душі́ (се́рця) *див.* іти́
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти
На ві́дчай [душі́] *див.* ві́дчай (2)
◊ На душі́ (на се́рці) га́рно *див.* га́рно (1)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного (*рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю (*рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
◊ Скида́ти / ски́нути з плече́й (з груде́й, з душі́, з се́рця) тяга́р *див.* скида́ти
◊ У глибині́ (*рідше* в глиби́нах) душі́ (се́рця) *див.* глибина́ (4)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.)* *див.* ка́мінь
ду́шу
◊ Аж за ду́шу (під грудьми́) смо́кче *див.* смокта́ти
◊ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Себе́] *див.* бог (6)

◊ Бра́ти (*рідко* прийма́ти) / взя́ти (*рідко* прийня́ти) гріх на [свою́] ду́шу (на се́бе) *див.* бра́ти (131)
◊ Вклада́ти / вкла́сти [всю] [свою́] ду́шу *див.* вклада́ти[1] (1)
◊ Вла́зити (вкрада́тися) / влі́зти (вкра́стися) в ду́шу *див.* вла́зити (1)
◊ Впада́ти (па́дати, врі́зуватися) / впа́сти (врі́затися) в ду́шу *див.* впада́ти[1] (7)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◊ Гніти́ти се́рце (ду́шу, се́рде́нько) *див.* гніти́ти (1)
◊ Грі́ти се́рце (ду́шу) *див.* грі́ти (6)
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1]
◊ З горобину ду́шу *див.* душа́
◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, скла́сти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти
◊ Мути́ти го́лову (ду́шу) *див.* мути́ти
◊ Охолоди́ти (остуди́ти) се́рце (го́лову, ду́шу *і т. ін.)* *див.* охоло́джувати
◊ Положи́ти гріх на ду́шу *див.* положи́ти
◊ Помина́ти / пом'яну́ти пра́ведну (грі́шну) ду́шу *див.* помина́ти[1]
Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
◊ Розпира́ти гру́ди (ду́шу, се́рце) *див.* розпира́ти
◊ Рятува́ти [грі́шну] ду́шу *див.* рятува́ти
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
◊ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] зна́є (зна) *див.* чорт
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) за грі́шну ду́шу *див.* чорт
ДЯ́КУВАТИ
дя́кувати
Дя́кувати Бо́гові (Бо́гу, Го́сподові, Го́сподеві) *див.* дя́кувати
ДЬО́ГОТЬ
дьо́гтю
◊ Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)
ЕВЕНТУА́ЛЬНИЙ
евентуа́льний
△ Евентуа́льний (непрями́й) во́тум *див.* во́тум (2)
ЕВКЛІ́ДІВ
евклі́дова
△ Евклі́дова геоме́трія *див.* геоме́трія (3)
ЕКОНОМІ́ЧНИЙ
економі́чна
△ Ві́льна економі́чна зо́на *див.* зо́на
△ Економі́чна війна́ *див.* війна́ (9)
△ Економі́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (1)

економі́чний
△ Економі́чний волюнтари́зм *див.* волюнтари́зм (1)
ЕКРА́Н
екра́н
Голуби́й екра́н *див.* екра́н
ЕКСПЕРТИ́ЗА
експерти́за
△ Гемологі́чна експерти́за *див.* експерти́за
△ Графологі́чна експерти́за *див.* експерти́за
ЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ
електри́чна
△ Електри́чна (во́льтова) дуга́ *див.* дуга́
ЕЛЕКТРО́ННИЙ
електро́нна
Електро́нна ві́за *див.* ві́за (3)
ЕПО́ХА
епо́х
На зла́мі вікі́в (столі́ть, епо́х *і т. ін.*) *див.* злам
епо́ха
△ Вік (епо́ха) Просві́тництва *див.* вік (12)
епо́хи
◊ Відчува́ти (відчу́ти) пульс епо́хи *див.* відчува́ти (5)
Е́ТИКА
е́тика
△ Гетероно́мна е́тика *див.* е́тика
ЕФЕ́КТ
ефе́кт
△ Гіпсохро́мний ефе́кт *див.* ефе́кт
ЕШЕЛО́Н
ешело́ни
Ви́щі ешело́ни вла́ди *див.* ешело́н
ЖА́БА[1]
жа́бі
◊ [Старі́й] жа́бі (горобце́ві, горобцю́) по колі́на *див.* колі́но
ЖА́БА[2]
жа́ба
△ Грудна́ жа́ба *див.* жа́ба[2]
ЖА́Б'ЯЧИЙ
жа́б'ячий
◊ На за́ячий (гороб'я́чий, жа́б'ячий *і т. ін.*) скік *див.* скік[1]
ЖАВЕ́ЛЕВИЙ
жаве́лева
△ Жаве́лева вода́ *див.* вода́ (32)
ЖА́ЛУВАНИЙ
жа́лувана
Жа́лувана гра́мота *див.* гра́мота[2] (1)
ЖАР
жар
◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар (*рідко* в пал) *див.* ки́дати
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти
жа́ром
◊ [Аж] [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обсипа́ти (осипа́ти) / обсипа́ти (осипа́ти) *див.* обсипа́ти
жа́ру
◊ З вогню́ (з огню́, *рідше* із жа́ру) [та] в по́лум'я *див.* вого́нь (17)
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру (вогню́, ду́ху) *див.* піддава́ти
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру у вого́нь *див.* піддава́ти
◊ Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру) *див.* приклада́ти
ЖАРИ́НА
жари́ну
◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди) *див.* ки́дати
ЖБУРЛЯ́ТИ
жбурля́ти
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.*) в горо́д *див.* ки́дати
ЖБУРНУ́ТИ
жбурну́ти
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.*) в горо́д *див.* ки́дати
ЖДА́НИКИ
жда́никами
◊ Годува́ти обіця́нками (жда́никами, пожда́никами) *див.* годува́ти (6)
ЖИВИ́Й
жива́
Жива́ газе́та *див.* газе́та (1)
живе́
◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.*) мі́сце *див.* попада́ти
живи́м
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.*) лізь (*рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
живи́х
◊ По гаря́чих (сві́жих, живи́х) слідах <*рідше* По гаря́чому (сві́жому, живо́му) слі́ду> *див.* слід[1]
живі́
◊ Живі́ гро́ші *див.* гро́ші (7)
живо́му
◊ По гаря́чих (сві́жих, живи́х) слідах <*рідше* По гаря́чому (сві́жому, живо́му) слі́ду> *див.* слід[1]
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.*) лізь (*рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
ЖИВІ́Т
животі́
◊ Не ма́ти царя́ в голові́ <Не ма́ти Бо́га в животі́, а царя́ в голові́> *див.* ма́ти[2]
◊ У животі́ [аж] пі́щики гра́ють *див.* пі́щик
ЖИВУ́ЩИЙ
живу́ща
Живу́ща та (і) цілю́ща (зцілю́ща) вода́ <Живу́ща-цілю́ща води́ця> <Цілю́ща вода́> *див.* вода́ (6)
ЖИВЦЕ́М
живце́м
◊ [Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати, *рідше* відтина́ти) / відірва́ти (відкра́яти, *рідше* відтя́ти) від се́рця (від се́бе) *див.* відрива́ти[1] (6)
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.*) лізь (*рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
◊ [Хоч] живце́м помира́ти (ги́нути) *див.* помира́ти
ЖИ́ЛА[1]
жи́лах
◊ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров
ЖИ́ЛКА
жи́лка
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка
ЖИ́ЛОЧКА
жи́лочка
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, загово́ри́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка
ЖИ́ТИ
жи́ти
◊ Жи́ти во́вком (вовка́ми) *див.* жи́ти
ЖИТТЯ́
життя́
Віне́ць життя́ *див.* віне́ць (1)
Ві́чне життя́ *див.* життя́
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
◊ Волочи́ти життя́ (вік, дні [за дня́ми]) *див.* волочи́ти (1)
◊ Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в життя́ *див.* вступа́ти[1] (9)
◊ Життя́ поверну́лося го́стрим бо́ком *див.* життя́
Закі́нчити життя́ (вік) *див.* закі́нчувати
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.*) *див.* занапаща́ти
◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, скла́сти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти
◊ Кінча́ти / кінчи́ти вік (життя́) *див.* кінча́ти
Не пошкодува́ти [і] життя́ (голови́) *див.* пошкодува́ти
◊ Позбавля́ти / позба́вити життя́ (ві́ку) *див.* позбавля́ти
◊ По́ки [й] ві́ку (вік, життя́ *і т. ін.*) *див.* вік (27)
◊ Пха́ти вік (біду́, життя́) *див.* пха́ти
життя́м
◊ Ва́жити голово́ю (життя́м) *див.* ва́жити (1)
◊ Поплати́тися життя́м (голово́ю) *див.* поплати́тися

ЖІ́НКА
жі́нка
◊ Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка (*рі́дко* ді́вка)> *див.* жі́нка
ЖМУ́РКИ[1]
жму́рки
Гра́тися *(рі́дше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* в піжмурки (у жму́рки) *див.* гра́тися (3)
ЖНЕЦЬ
жнець
◊ І швець, і жнець, і на (в) ду́ду́ грець *див.* швець
ЖНИВА́
жнива́
◊ Гаря́чі жнива́ *див.* жнива́
ЖО́ДЕН
жо́дних
○ Без [жо́дних (ні́яких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (ні́якої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
◊ Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень> *див.* перебі́льшення
Без жо́дного (уся́кого, *рі́дше* ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рі́дше* ні́яких) зуси́ль> *див.* зуси́лля
жо́дного
◊ Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень> *див.* перебі́льшення
Без жо́дного (уся́кого, *рі́дше* ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рі́дше* ні́яких) зуси́ль> *див.* зуси́лля
жо́дної
○ Без [жо́дних (ні́яких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (ні́якої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
ЖО́ДНИЙ
жо́дних
○ Без [жо́дних (ні́яких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (ні́якої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
◊ Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень> *див.* перебі́льшення
Без жо́дного (уся́кого, *рі́дше* ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рі́дше* ні́яких) зуси́ль> *див.* зуси́лля
жо́дного
◊ Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень> *див.* перебі́льшення
Без жо́дного (уся́кого, *рі́дше* ні́якого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рі́дше* ні́яких) зуси́ль> *див.* зуси́лля
жо́дної
○ Без [жо́дних (ні́яких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (ні́якої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
ЖУВА́ЛЬНИЙ
жува́льна
Жува́льна гу́мка *див.* гу́мка (1)
ЖУК
жук
△ Гнойови́й жук *див.* жук
жуки́
◊ Жуки́ в голові́ *у кого* <З жуко́м у голові́> *див.* жук
жуко́м
◊ Жуки́ в голові́ *у кого* <З жуко́м у голові́> *див.* жук
ЖУРБА́
журбу́
Розважа́ти (розганя́ти, *рі́дко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.) див.* розважа́ти
ЖУРНА́Л
журна́л
Товсти́й (гру́бий) журна́л *див.* журна́л
журна́лу
На сторінка́х (шпа́льтах) газе́ти (журна́лу, літо́пису *і т. ін.) див.* сторі́нка
ЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
забезпе́чення
△ Забезпе́чення гро́шей *див.* забезпе́чення
ЗАБИВА́ТИ
забива́є
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти
забива́ти
◊ Забива́ти / заби́ти [собі́] го́лову *див.* забива́ти
ЗАБИРА́ТИ
забира́й
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.)*] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.) див.* чорт
ЗАБИ́ТИ
заби́ло
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти
заби́ти
◊ Забива́ти / заби́ти [собі́] го́лову *див.* забива́ти
Заби́ти гол *див.* забива́ти
◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти
◊ Заби́ти [собі́] в го́лову *див.* забива́ти
ЗАБІ́ГАТИ
забіга́є
◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка
забі́гали
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
забіга́ють
◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка
ЗАБІГА́ТИ
забіга́ти
◊ Забіга́ти / забі́гти напере́д (впере́д) *див.* забіга́ти
ЗАБІ́ГТИ
забі́гти
◊ Забіга́ти / забі́гти напере́д (впере́д) *див.* забіга́ти
ЗАБОРГО́ВАНІСТЬ
заборго́ваність
△ Гаси́ти / погаси́ти борги́ (заборго́ваність) *див.* гаси́ти (1)
ЗАБРА́ТИ
забере́
◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько
забери́
◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.)*] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.) див.* чорт
◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.)*] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.)* забери́> *див.* чума́
забра́в
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.) див.* бог (7)
◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
◊ Хай (неха́й) би грець узя́в (забра́в) <Грець би взяв> *див.* грець[2] (7)
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт
забра́ла
◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.)*] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.)* забери́> *див.* чума́
забра́ли
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт
забра́ти
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі́] в го́лову *див.* бра́ти (76)
◊ Забра́ти (зірва́ти, зня́ти *і т. ін.)* віно́к *див.* забира́ти
ЗАБРЕСТИ́
забрело́
◊ Забрело́ в го́лову *див.* забріда́ти
забрести́
У спаш ускочи́ти (забрести́, пода́тися *і т. ін.) див.* вска́кувати (1)
ЗАБРИНІ́ТИ
забриніла
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, загово́рила, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.) див.* жи́лка
забрині́ло
Зашумі́ло (загу́пало, забрині́ло) в голові́ *див.* зашумі́ти
ЗАБРО́ДИТИ
забрело́
◊ Забрело́ в го́лову *див.* забріда́ти

ЗАБУ́ТИ
забу́в
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти
забу́ла
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти
ЗАБУ́ТИЙ
забу́тий
◊ Забу́тий Бо́гом (Го́сподом) *див.* забу́тий
ЗАБУТТЯ́
забуття́
Відхо́дити / віді́йти́ в забуття́ *див.* відхо́дити (1)
ЗАБУ́ХАТИ
забу́хала
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
ЗАВДА́ТИ
завда́ти
◊ Да́ти (зада́ти, завда́ти) га́рту *див.* дава́ти
ЗАВЕРНУ́ТИ
заверну́в
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
заверну́ти
◊ Заверта́ти / заверну́ти го́лову *див.* заверта́ти
ЗАВЕРТА́ТИ
заверта́є
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
заверта́ти
◊ Заверта́ти / заверну́ти го́лову *див.* заверта́ти
ЗАВЕСТИ́
завести́
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]
ЗАВИВА́ТИ[1]
завива́ти
◊ Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (звіро́м) *див.* ви́ти[1] (1)
ЗАВИ́ВКА
зави́вка
Хімі́чна зави́вка [воло́сся] *див.* зави́вка
ЗАВИ́ТИ[2]
зави́ти
◊ Зави́ти го́лову рушнико́м *див.* завива́ти[2]
ЗАВО́ДИТИ[1]
заво́дити
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1]
ЗА́ВОРО́Т
за́воро́т
◊ За́воро́т голови́ (в голові́) *див.* за́воро́т
ЗАВ'ЯЗА́ТИ[1]
зав'яза́ти
◊ Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку) *див.* зав'я́зувати
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ *(рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати
ЗАВ'Я́ЗУВАТИ
зав'я́зувати
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ *(рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати
ЗА́В'ЯЗЬ
за́в'язь
Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь *див.* іти́
ЗАВ'Я́НУТИ
зав'я́в
◊ Во́лос в'я́не / зав'я́в *див.* во́лос (1)
ЗАВ'Я́ТИ
зав'я́в
◊ Во́лос в'я́не / зав'я́в *див.* во́лос (1)
ЗАГА́ВКАТИ
зага́вкає
◊ [І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка
ЗА́ГАДКА
за́гадками
Говори́ти за́гадками *див.* говори́ти (1)
ЗАГА́ЛЬНИЙ
зага́льних
○ У головни́х (зага́льних) ри́сах *див.* ри́са
ЗАГАНЯ́ТИ[1]
заганя́ти
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1]
◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ ([го́стрі] спи́чки) *див.* заганя́ти[1]
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]
ЗАГИЛИ́ТИ
заги́лити
Да́ти (затопи́ти, заги́лити, втелю́щити *і т. ін.)* по поти́лиці *див.* дава́ти
ЗАГИ́НУТИ
заги́не
◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рідко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)
заги́нути
Ги́нути (умира́ти) / заги́нути (уме́рти) на пла́сі *див.* ги́нути (1)
ЗАГЛА́ДЖУВАТИ
загла́джувати
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати
ЗАГЛА́ДИТИ
загла́дити
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати
ЗАГЛЯДА́ТИ
загляда́ти
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в горшки́ *див.* загляда́ти
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.)* *див.* зазира́ти
ЗАГЛЯ́НУТИ
загля́нути
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.)* *див.* зазира́ти
ЗА́ГНАНИЙ
за́гнаний
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за́гнаний звір (вовк) *див.* звір[1]
ЗАГНА́ТИ
загна́ти
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1]
◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ ([го́стрі] спи́чки) *див.* заганя́ти[1]
◊ Загна́ти в сліпу́ ву́лицю *див.* заганя́ти[1]
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]
ЗАГНУ́ТИ
загну́ти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
ЗАГОВОРИ́ТИ
заговори́ла
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.)* *див.* жи́лка
ЗАГОГОТІ́ТИ
загоготі́ла
◊ Аж *(рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розляглася́, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.)* *див.* луна́
ЗАГОРІ́ТИСЯ
загори́ться
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)

загорі́лися
◊ [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)
ЗАГОРНУ́ТИ
загорну́ти
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти
ЗАГОРТА́ТИ
загорта́ти
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти
ЗАГРАВА́ТИ[2]
загра́ють
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка
ЗАГРА́ТИ
загра́ла
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.) див.* жи́лка
◊ Кров гра́є / загра́ла *див.* кров
загра́ли
◊ О́чі *(рідше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* о́ко[1]
загра́ти
◊ Гра́ти (виграва́ти) / загра́ти очи́ма *див.* гра́ти (12)
загра́ють
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка
ЗАГРЕБТИ́
загребти́
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти
ЗАГРІБА́ТИ
загріба́й
◊ Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й *і т. ін.) див.* горну́ти (2)
загріба́ти
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти
ЗАГУБИ́ТИ
загуби́ти
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти
Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *див.* губи́ти (1)
◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати
◊ Загуби́ти (стра́тити) вік *див.* загу́блювати
◊ Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати
ЗАГУ́ПАТИ
загу́пало
Зашумі́ло (загу́пало, забриніло) в голові́ *див.* зашумі́ти
ЗАГУСТИ́
загула́
◊ Аж голова́ загула́ *див.* голова́ (6)
ЗАДАВА́ТИ
задава́ти
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.) див.* дава́ти
◊ Да́ти (всі́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) берёзової ка́ші *див.* дава́ти
ЗАДАВИ́ТИСЯ
задави́сь
◊ Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!> *див.* зада́влюватися
зада́виться
◊ Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!> *див.* зада́влюватися
ЗАДА́ТИ
зада́ти
◊ Всі́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)
◊ Всі́пати (зада́ти) по *(рідко* під) пе́рше (шо́сте) числó *див.* всипа́ти[1] (2)
◊ Дава́ти / да́ти (всі́пати, зада́ти *і т. ін.)* бо́бу *див.* дава́ти
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.) див.* дава́ти
◊ Да́ти (всі́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) берёзової ка́ші *див.* дава́ти
◊ Да́ти (зада́ти, завда́ти) га́рту *див.* дава́ти
ЗАДЕ́РТИ[1]
заде́рти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Задира́ти / заде́рти го́лову *див.* задира́ти[1]
ЗАДЗВЕНІ́ТИ
задзвені́ло
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти
ЗАДЗВОНИ́ТИ
задзвони́ло
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти
ЗАДИРА́ТИ[1]
задира́ти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Задира́ти / заде́рти го́лову *див.* задира́ти[1]
ЗА́ДНІЙ
за́дній
◊ Віді́йти (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ЗАДОВБА́ТИ
задовба́ти
◊ Задо́вбувати / задовба́ти в го́лову *див.* задо́вбувати
ЗАДО́ВБУВАТИ
задо́вбувати
◊ Задо́вбувати / задовба́ти в го́лову *див.* задо́вбувати
ЗАДРИЖА́ТИ
задрижа́ла
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.) див.* жи́лка
ЗАДУРИ́ТИ
задури́ти
◊ Заду́рювати / задури́ти го́лову *див.* заду́рювати
ЗАДУ́РЮВАТИ
заду́рювати
◊ Заду́рювати / задури́ти го́лову *див.* заду́рювати
ЗА́ЄЦЬ
зайця́ми
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)
ЗАЖИВА́ТИ[2]
зажива́ти
◊ Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку *див.* зажива́ти[2]
ЗАЖИ́ТИ[2]
зажи́ти
◊ Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку *див.* зажива́ти[2]
ЗАЗИРА́ТИ
зазира́ти
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в горшки́ *див.* загляда́ти
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.) див.* зазира́ти
ЗАЗИРНУ́ТИ
зазирну́ти
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.) див.* зазира́ти
ЗАЇДА́ТИ
заїда́ти
◊ Заїда́ти / заї́сти вік *див.* заїда́ти
ЗАЇЖДЖА́ТИ[1]
заїжджа́й
◊ Хоч во́зом (фі́рою) заїжджа́й *див.* заїжджа́ти[1]
ЗАЇ́СТИ
заї́сти
◊ Заїда́ти / заї́сти вік *див.* заїда́ти
ЗАЇ́ХАТИ[1]
заї́хати
◊ Заї́хати у ву́хо *див.* заїжджа́ти[1]
◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заїжджа́ти[1]

ЗÁЙВИЙ
зáйва
◊ Ві́льна (зáйва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на

ЗАЙМÁТИСЯ[2]
займáються
◊ [Аж] горя́ть (займáються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)

ЗАЙМЕ́ННИК
займе́нники
△ Вказівні́ займе́нники *див.* займе́нник

ЗАЙМИ́ТИСЯ[2]
зайняли́ся
◊ [Аж] горя́ть (займáються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)
Що́ки [аж] горя́ть (пашáть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щокá

ЗАЙНЯ́ТИСЯ[2]
зайняли́ся
◊ [Аж] горя́ть (займáються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)
Що́ки [аж] горя́ть (пашáть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щокá

ЗАЙТИ́
зайти́
Вступáти (захо́дити, встрявáти, втручáтися *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.*) в розмо́ву (*рідше* до розмо́ви, *розм.* у балáчку) *див.* вступáти[1] (3)
Вступáти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.*) у супере́чку (в свáрку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на свáрку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (свáрку)> *див.* вступáти[1] (4)
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потрáпити *і т. ін.*) не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у зáкуток *і т. ін.*) *див.* захо́дити
◊ Захо́дити / зайти́ в го́лову *див.* захо́дити
зайшо́в
◊ Глузд (ум) за ро́зум завертáє (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
◊ Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову *див.* дур

ЗАЙТИ́СЯ
зайти́ся
Захо́дитися / зайти́ся гáвканням (гáвкотом) *див.* захо́дитися[2]

ЗÁЙЧИК
зáйчики
◊ Зáйчики в голові́ стрибáють *див.* зáйчик

ЗАКАЛАМУ́ТИТИ
закаламу́тити
◊ Каламу́тити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду *див.* каламу́тити

ЗАКИДÁТИ[2]
закидáти
◊ Закидáти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачо́к, гáка *і т. ін.*) *див.* закидáти[2]
◊ Закидáти (пускáти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку *див.* закидáти[2]

ЗАКИ́НУТИ
заки́нути
◊ Закидáти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачо́к, гáка *і т. ін.*) *див.* закидáти[2]
◊ Закидáти (пускáти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку *див.* закидáти[2]
◊ Заки́нути гáдку [за гря́дку] *див.* закидáти[2]

ЗАКИПÁТИ
закипáють
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипáють на (в) очáх (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльозá

ЗАКИПІ́ТИ
закипі́ли
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипáють на (в) очáх (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльозá

ЗАКІ́НЧИТИ
закі́нчити
Закі́нчити життя́ (вік) *див.* закі́нчувати

ЗАКЛИ́КАТИ
заклика́ти
◊ Закликáти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку) *див.* закликáти

ЗАКЛИКÁТИ
заклика́ти
◊ Закликáти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку) *див.* закликáти

ЗАКЛОПОТÁТИ
заклопотáти
◊ Клопотáти / заклопотáти го́лову *див.* клопотáти

ЗАКО́Н
зако́н
◊ Во́вчий зако́н *див.* зако́н
◊ Зако́н брáти (приймáти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступáти / уступи́ти> *див.* брáти (138)

ЗАКОНОДÁВСТВО
законодáвство
△ Во́дне законодáвство *див.* законодáвство
Ге́ндерне законодáвство *див.* законодáвство

ЗАКОНОДÁВЧИЙ
законодáвча
△ Законодáвча влáда *див.* влáда (4)

ЗАКОПИ́ЛИТИ
закопи́лити
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.*) *див.* копи́лити

ЗАКОПИ́ЛЮВАТИ
закопи́лювати
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.*) *див.* копи́лити

ЗАКРИВÁТИ
закривáти
Грудьми́ стоя́ти (закривáти, обороня́ти) *див.* стоя́ти
△ Закривáти / закри́ти воло́гу *див.* закривáти

ЗАКРИ́ТИ
закри́ти
△ Закривáти / закри́ти воло́гу *див.* закривáти

ЗАКРИ́ТИЙ
закри́те
△ Таéмне (закри́те) голосувáння *див.* голосувáння (3)

ЗАКРИТТЯ́
закриття́
△ Закриття́ воло́ги *див.* закриття́

ЗАКРУЖИ́ТИ
закружи́ти
◊ Закружи́ти го́лову *див.* закружи́ти

ЗАКРУЖЛЯ́ТИ
закружля́ли
◊ Думки́ стрибáють (кружля́ють) / застрибáли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка

ЗАКРУТИ́ТИ[1]
закрути́ти
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
◊ Мотáти (*рідше* намо́тувати) / намотáти (*рідше* замотáти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мотáти
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.*) / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.*) гáйку (гáйки́) *див.* підкру́чувати

ЗАКРУТИ́ТИ[2]
закрути́ти
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.*) / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.*) гáйку (гáйки́) *див.* підкру́чувати

ЗАКРУТИ́ТИСЯ[1]
закрути́лася
◊ [Аж] головá (в голові́) кру́титься (моро́читься, пáморочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] головá закрути́лася (заморо́чилася, запáморочилася, замакі́трилася *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запáморочилося, замакі́трилося)> *див.* головá (7)
закрути́лося
◊ [Аж] головá (в голові́) кру́титься (моро́читься, пáморочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] головá закрути́лася (заморо́чилася, запáморочилася, замакі́трилася *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запáморочилося, замакі́трилося)> *див.* головá (7)

ЗАКРУТИ́ТИСЯ[2]
закрути́лися
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипáють на (в) очáх (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльозá

ЗАКРУ́ЧУВАТИ
закру́чувати
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (гайки́) *див.* підкру́чувати
ЗАКУСИ́ТИ[1]
закуси́ти
◊ Закуси́ти вуди́ла *див.* заку́шувати[1]
ЗА́КУТОК
за́куток
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.) див.* захо́дити
ЗАЛ
зал
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал
за́ла
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал
ЗА́ЛА
зал
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал
за́ла
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал
ЗАЛА́ЗИТИ[1]
зала́зити
◊ Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в борги́ *див.* вла́зити (3)
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1]
ЗАЛИВА́ТИ
залива́ти
◊ Залива́ти гуса́ра *див.* залива́ти
◊ Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти о́чі *(грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти
ЗАЛИВА́ТИСЯ
залива́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.) /* обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обсипатися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
ЗАЛИ́ТИ
зали́ти
◊ Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти о́чі *(грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти
ЗАЛИ́ТИСЯ
зали́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.) /* обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обсипатися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися

ЗАЛИША́ТИ
залиша́ти
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти
ЗАЛИШИ́ТИ
залиши́ти
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти
ЗАЛІ́ЗНИЙ
залі́зна
△ Залі́зний вік <Залі́зна доба́> *див.* вік (13)
залі́зний
△ Залі́зний вік <Залі́зна доба́> *див.* вік (13)
ЗАЛІ́ЗО
залі́зо
◊ Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, ні́би *і т. ін.)* іржа́ залі́зо *див.* ї́мсти
ЗАЛІ́ЗТИ
залі́з
◊ Дух у п'я́ти залі́з (ввійшо́в) *див.* дух
залі́зти
◊ Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в борги́ *див.* вла́зити (3)
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1]
ЗАЛІПИ́ТИ
заліпи́ти
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.) /* дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ЗАЛІ́ПЛЮВАТИ
залі́плювати
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.) /* дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ЗАЛОМИ́ТИ
заломи́ти
Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* зало́млювати
ЗАЛО́МЛЮВАТИ
зало́млювати
Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* зало́млювати
ЗАЛОСКОТА́ТИ
залоскота́ло
◊ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоскота́ти
ЗАЛЯ́ПАТИ[2]
заля́пати
Заля́пати губа́ми *див.* заля́пати[2]
ЗАЛЯЩА́ТИ
залящáло
◊ Аж у ву́хах лящи́ть / залящáло *див.* лящáти
ЗАМАКІ́ТРИТИ
замакі́трити
◊ Замакі́трювати / замакі́трити го́лову *див.* замакі́трювати

ЗАМАКІ́ТРИТИСЯ
замакі́трилася
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
замакі́трилося
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗАМАКІ́ТРЮВАТИСЯ
замакі́трюється
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗА́МОК
за́мки
◊ Будува́ти золоті́ за́мки на ві́трі *див.* будува́ти (1)
ЗАМОРИ́ТИ[1]
замори́ти
◊ Замори́ти черв'яка́ (черв'ячка́, гробачка́) *див.* замо́рювати
ЗАМОРО́ЧИТИ
заморо́чити
◊ Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки) *див.* заморо́чувати
ЗАМОРО́ЧИТИСЯ
заморо́чилася
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
заморо́чилося
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗАМОРО́ЧУВАТИ
заморо́чувати
◊ Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки) *див.* заморо́чувати

ЗАМОТА́ТИ[1]
замота́ти
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
ЗАМУТИ́ТИ
замути́ти
◊ Замути́ти го́лову (ро́зум) *див.* замути́ти
замути́ть
◊ І води́ *(рідше* водо́ю) не замути́ть *див.* замути́ти
ЗАНАПАСТИ́ТИ
занапасти́ти
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти
ЗАНАПАЩА́ТИ
занапаща́ти
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти
ЗАНЕСТИ́
занесе́
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
занесла́
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.) див.* годи́на[1] (16)
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
занесли́
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
занесло́
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
ЗАНО́СИТИ
зано́сить
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
ЗАПАДА́ТИ
запада́є
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка
запада́ти
◊ Врі́затися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)
◊ Запада́ти / запа́сти в го́лову *див.* запада́ти
ЗАПА́ДИНА
запа́дина
△ О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина) *див.* запа́дина
ЗАПАЛА́ТИ
запала́ли
◊ О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* о́ко[1]

ЗАПА́МОРОЧИТИ
запа́морочити
◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.) див.* па́морочити
ЗАПА́МОРОЧИТИСЯ
запа́морочилася
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
запа́морочилося
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗАПА́МОРОЧУВАТИ
запа́морочувати
◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.) див.* па́морочити
ЗАПА́СТИ[1]
запа́ла
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка
запа́сти
◊ Врі́затися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)
◊ Запада́ти / запа́сти в го́лову *див.* запада́ти
ЗАПА́ХНУТИ
запа́хло
◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.) див.* па́хнути
ЗАПЕКТИ́
запекла́
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.) див.* доса́да
ЗАПЕ́РТИ[1]
запе́рло
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти
ЗАПИРА́ТИ[1]
запира́є
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти
ЗАПИТА́ННЯ
запита́ння
△ Вклад до запита́ння *див.* вклад (3)

ЗАПІ́ЛЬНИЙ[1]
запі́льне
Напі́льне (запі́льне) вікно́ *див.* вікно́ (3)
ЗАПЛА́КАТИ
запла́кати
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] *див.* пла́кати
ЗАПЛИВА́ННЯ
заплива́ння
△ Заплива́ння ґру́нту *див.* заплива́ння
ЗАПОРО́ЗЬКИЙ
запоро́зьке
Ві́йсько Запоро́зьке *див.* ві́йсько (1)
Ві́йсько Запоро́зьке Низове́ *див.* ві́йсько (2)
ЗАПРОПАСТИ́ТИ[2]
запропасти́ти
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти
ЗАПРОПАЩА́ТИ
запропаща́ти
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти
ЗАРА́ДИТИ
зара́дити
◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.) див.* помага́ти
ЗАРИДА́ТИ
зарида́ти
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] *див.* пла́кати
ЗАРОБИ́ТИ
заробити
◊ Заробити на горі́хи *див.* заробля́ти
ЗАСА́ДА[2]
заса́дах
На грома́дських заса́дах *див.* заса́да[2]
ЗАСВІ́ТИТИ[1]
засві́тити
◊ Засві́тити [го́лим] ті́лом *див.* засві́чувати[1]
◊ Світи́ти / засві́тити воло́ссям (воло́сом) *див.* світи́ти
ЗА́СІБ
за́сіб
△ Відтяжни́й (відтя́гувальний) за́сіб *див.* за́сіб
ЗАСНУ́ТИ
засну́ти
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (віковічним) сном) *див.* спочива́ти
ЗАСТИГА́ТИ[1]
застига́ють
◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во
ЗАСТИ́ГНУТИ
засти́гли
◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во

ЗАСТИ́ГТИ[1]

засти́гли

◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во

ЗАСТРИБА́ТИ

застриба́ли

◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка

ЗАСТРИ́ГТИ

застри́гти

◊ Стри́гти / застри́гти ву́хами *див.* стри́гти

ЗАСТРЯВА́ТИ

застряю́ть

◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во

ЗАСТРЯ́ГНУТИ

застря́гли

◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во

ЗАСТРЯ́ГТИ

застря́гли

◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во

ЗАСТРЯ́НУТИ

застря́в

◊ Сміх застря́в у го́рлі *див.* сміх

застря́ли

◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во

◊ Сльо́зи в го́рлі застря́ли *див.* сльоза́

ЗАСТРЯ́ТИ

застря́в

◊ Сміх застря́в у го́рлі *див.* сміх

застря́ли

◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во

◊ Сльо́зи в го́рлі застря́ли *див.* сльоза́

ЗАСТУ́КАТИ[2]

засту́кати

◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.*) / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти

ЗАСУ́ШУВАТИ

засу́шувати

◊ Засу́шувати го́лову *див.* засу́шувати

ЗАТАВРО́ВАНИЙ

затавро́ваний

Затавро́ваний ганьбо́ю *див.* затавро́ваний

ЗАТАВРУВА́ТИ

затаврува́ти

Таврува́ти / затаврува́ти ганьбо́ю (презі́рством) *див.* таврува́ти

ЗАТИКА́ТИ[1]

затика́й

◊ Хоч ву́ха затика́й (затуля́й) *див.* затика́ти[1]

затика́ти

◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1]

ЗАТКНУ́ТИ

заткну́ти

◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1]

ЗАТОПИ́ТИ[2]

затопи́ти

◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.*) в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2]

ЗАТОПИ́ТИ[3]

затопи́ти

Да́ти (затопи́ти, заги́лити, втелю́щити *і т. ін.*) по поти́лиці *див.* дава́ти

ЗАТО́ПЛЮВАТИ[2]

зато́плювати

◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.*) в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2]

ЗАТОПТА́ТИ

затопта́ти

◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.*) *див.* вто́птувати[1] (1)

ЗАТРЕМТІ́ТИ

затремті́ла

◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка

ЗАТРИ́МАТИ

затри́мати

△ Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу) *див.* затри́мувати

ЗАТРИ́МУВАТИ

затри́мувати

△ Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу) *див.* затри́мувати

ЗАТУЛИ́ТИ

затули́ти

◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1]

ЗАТУ́ЛЮВАТИ

зату́лювати

◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1]

ЗАТУЛЯ́ТИ

затуля́й

◊ Хоч ву́ха затика́й (затуля́й) *див.* затика́ти[1]

затуля́ти

◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1]

ЗАТУМА́НИТИ

затума́нити

◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати

ЗАТУМА́НИТИСЯ

затума́нилося

◊ Затума́нилося в голові́ *див.* затума́нюватися

ЗАТУМА́НЮВАТИ

затума́нювати

◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати

ЗАТУ́РКАТИ[2]

зату́ркати

◊ Зату́ркувати / зату́ркати го́лову *див.* зату́ркувати

ЗАТУ́РКУВАТИ

зату́ркувати

◊ Зату́ркувати / зату́ркати го́лову *див.* зату́ркувати

ЗАТЯГНУ́ТИ

затя́гнеш

◊ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.*) *див.* затяга́ти[1]

ЗАТЯГТИ́

затя́гнеш

◊ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.*) *див.* затяга́ти[1]

ЗАХЛИНА́ТИСЯ

захлина́тися

◊ Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися

ЗАХЛИНУ́ТИСЯ

захлину́тися

◊ Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися

ЗАХОВА́ТИ

захова́ти

◊ Захова́ти в голові́ (у па́м'яті) *що* <Захова́ти па́м'ять *про кого, що*> *див.* захо́вувати

◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.*) кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]

ЗАХО́ДИТИ

захо́дити

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.*) в розмо́ву (*рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.*) у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)

◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.*) *див.* захо́дити

◊ Захо́дити / зайти́ в го́лову *див.* захо́дити

захо́дить

◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)

◊ Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову *див.* дур

ЗАХОДИ́ТИ

заходи́ла

◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)

заходи́ли

◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка

ЗАХО́ДИТИСЯ[2]

захо́дитися

Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* захо́дитися[2]

ЗАХОПИ́ТИ
захопи́ло
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти
ЗАХО́ПЛЮВАТИ
захо́плює
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти
ЗАЧЕПИ́ТИ[1]
зачепи́ти
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти во́зом *див.* зачіпа́ти
Зачіпа́ти / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство) *див.* зачіпа́ти
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачіпа́ти
ЗАЧІПА́ТИ
зачіпа́ти
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти во́зом *див.* зачіпа́ти
Зачіпа́ти / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство) *див.* зачіпа́ти
ЗАШКУ́РНИЙ
зашку́рна
Зашку́рна вода́ *див.* вода́ (7)
ЗА́ШМОРГ
за́шморг
◊ Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* вла́зити (4)
◊ Вско́чити в за́шморг *див.* вска́кувати (3)
ЗАШПИЛИ́ТИ
зашпили́ти
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
ЗАШПИ́ЛЮВАТИ
зашпи́лювати
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
ЗА́ШПОРИ
за́шпори
За́шпори відійшли́ *див.* за́шпори
ЗАШТА́ТНИЙ
зашта́тне
Зашта́тне мі́сто (го́род, городо́к *і т. ін.) див.* мі́сто[1]
ЗАШУМІ́ТИ
зашумі́ло
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти
Зашумі́ло (загу́пало, забрині́ло) в голові́ *див.* зашумі́ти
ЗАЩЕ́МЛЕНИЙ
защемлена
△ Заще́млена гри́жа *див.* гри́жа[1] (1)
ЗАЩЕ́МЛЕННЯ
заще́млення
△ Заще́млення гри́жі *див.* заще́млення
ЗА́ЯЧИЙ
за́яча
△ За́яча губа́ *див.* губа́[1] (2)
за́ячий
◊ На за́ячий (гороб'я́чий, жа́б'ячий *і т. ін.)* скік *див.* скік[1]
ЗБА́ВИТИ
зба́вити
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
Збавля́ти / зба́вити газ *див.* збавля́ти
ЗБАВЛЯ́ТИ
збавля́ти
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
Збавля́ти / зба́вити газ *див.* збавля́ти
ЗБЕНТЕ́ЖЕННЯ
збенте́ження
◊ Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження *і т. ін.) див.* рум'я́нець
ЗБИВА́ТИ
збива́ти
◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.) див.* збива́ти
◊ Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду) *див.* збива́ти
ЗБИРА́ТИ
збира́й
◊ Хоч го́лки збира́й *(рідко* вибира́й) *див.* збира́ти
ЗБИРА́ТИСЯ
збира́ються
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
ЗБИ́ТИ
зби́ти
◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.) див.* збива́ти
◊ Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду) *див.* збива́ти
ЗБІ́ГТИ
збі́гло
◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (сплило́, збі́гло, упливло́, утекло́ *і т. ін.) див.* бага́то (4)
збі́гти
◊ Піти́ (збі́гти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю) *див.* піти́
◊ Як [дурно́му] з гори́ бі́гти / побі́гти (збі́гти) *див.* бі́гти (1)
ЗБІР
збір
△ Ге́рбовий збір *див.* збір
Грудни́й збір *див.* збір
ЗБО́КУ
збо́ку
◊ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рідко* збо́ку) *див.* ді́ло
ЗБРЕСТИ́
збрести́
◊ Збрести́ в го́лову (на ду́мку) *див.* збрести́
ЗБРО́ЙНИЙ
збро́йних
Верхо́вний головнокома́ндувач Збро́йних сил Украї́ни *див.* головнокома́ндувач (1)
збро́йні
Розгорта́ти (розго́ртувати) / розгорну́ти ві́йська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти
ЗБРО́Я
збро́ю
◊ Ста́вити *і т. ін.* / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ЗВАЛИ́ТИ
звали́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й *див.* скида́ти
ЗВАЛИ́ТИСЯ
звали́вся
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.) див.* ка́мінь
звали́лася
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
звали́тися
◊ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1]
ЗВА́ЛЮВАТИ
зва́лювати
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
ЗВА́ЛЮВАТИСЯ[1]
зва́люватися
◊ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1]
зва́люється
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
ЗВЕРНУ́ТИ
зве́рне
◊ Сам біс (чорт) го́лову зве́рне *див.* біс[1] (14)
зверну́ти
◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
ЗВЕ́РХНЬО
зве́рхньо
◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.) див.* диви́тися
ЗВЕ́РХУ[1]
зве́рху
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* [було́] зве́рху *див.* мій
ЗВЕСТИ́
звести́
Зво́дити / звести́ го́лос *див.* зво́дити

◊ Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос *див.* зво́дити

звести́

Зво́дити / звести́ го́лос *див.* зво́дити

◊ Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос *див.* зво́дити

ЗВЕСТИ́СЯ

звести́ся

◊ Звести́ся на [воскову́] сві́чку *див.* зво́дитися

◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.*) на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

ЗВИВА́ТИ

звива́ти

◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти

ЗВИВА́ТИСЯ

звива́тися

◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)

Звива́тися / зви́тися в голо́вки *див.* звива́тися

ЗВИ́СОКА

зви́сока

◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.*) *див.* диви́тися

ЗВИ́ТИ

зви́ти

◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти

ЗВИ́ТИСЯ

зви́тися

Звива́тися / зви́тися в голо́вки *див.* звива́тися

ЗВИ́ЧКА

зви́чку

Вхо́дити (вкорі́нюватися) / ввійти́ (вкорінити́ся) в зви́чку *див.* вхо́дити (6)

ЗВІД

звід

Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]

ЗВІ́ДКИ

зві́дки

◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)

ЗВІДКІЛЯ́

звідкіля́

◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)

ЗВІДКІ́ЛЬ

звідкі́ль

◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)

ЗВІ́ДТИ

зві́дти

◊ Туди́ й (та) наза́д (зві́дти, ві́дти) *див.* туди́

ЗВІКУВА́ТИ

звікува́ти

◊ Вік (*рі́дко* вікі́) вікува́ти / звікува́ти *див.* вікува́ти (1)

ЗВІР[1]

звір

◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) за́гнаний звір (вовк) *див.* звір[1]

зві́ром

◊ Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (зві́ром) *див.* ви́ти[1] (1)

ЗВІ́СТКА

зві́стка

Блага́ ві́сть (зві́стка) *див.* ві́сть (1)

зві́стки

◊ Ні чу́тки [ні ві́стки (ні зві́стки)] <Ні ві́стки (ні зві́стки) ні чу́тки> *див.* чу́тка

ЗВО́ДИТИ

зво́дити

Зво́дити / звести́ го́лос *див.* зво́дити

◊ Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос *див.* зво́дити

ЗВО́ДИТИСЯ

зво́дитися

◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.*) на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

ЗВУЧА́ТИ

звуча́ти

Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті) *див.* звуча́ти

ЗВ'Я́ЗКА

зв'я́зки

△ Голосові́ зв'я́зки *див.* зв'я́зка

ЗВ'ЯЗО́К

зв'язо́к

△ Гетерополя́рний зв'язо́к *див.* зв'язо́к

△ Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к *див.* зв'язо́к

ЗГАДА́ТИСЯ

згада́ється

◊ Хай (*заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* зга́дуватися

ЗГА́СЛИЙ

зга́слий

△ Зга́слий (пога́слий, неді́ючий) вулка́н *див.* вулка́н (3)

ЗГИНА́ТИ

згина́ти

◊ Гну́ти (згина́ти) колі́на *див.* гну́ти (5)

◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погибе́лі) *див.* гну́ти (6)

◊ Гну́ти (згина́ти) спи́ну (ши́ю, карк, хребе́т, хребта́ *і т. ін.*) *див.* гну́ти (7)

ЗГИНА́ТИСЯ

згина́тися

◊ Гну́тися (згина́тися) / зігну́тися в дугу́ (в три погибе́лі) *див.* гну́тися (2)

ЗГЛА́ДЖУВАТИ

згла́джувати

◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати

ЗГЛА́ДИТИ

згла́дити

◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати

ЗГНОЇ́ТИ

згнои́ти

◊ Гнои́ти / згнои́ти в тюрмі́ (по тю́рмах, у в'язни́ці) *див.* гноїмти (1)

ЗГОРИ́

згори́

◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.*) *див.* диви́тися

ЗГОРІ́ТИ

згори́ть

◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)

згорі́в

◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)

ЗГОРНУ́ТИ

згорну́ти

◊ Згорта́ти (склада́ти) / згорну́ти (скла́сти) ру́ки [на гру́дях] *див.* згорта́ти

ЗГОРТА́ТИ

згорта́ти

◊ Згорта́ти (склада́ти) / згорну́ти (скла́сти) ру́ки [на гру́дях] *див.* згорта́ти

ЗГОРЮВА́ТИ

згорюва́ти

◊ Вік згорюва́ти *див.* згорюва́ти

ЗГОРЯ́ННЯ

згоря́ння

△ Двигу́н вну́трішнього згоря́ння *див.* двигу́н

ЗГУБИ́ТИ

згуби́ти

◊ Втрача́ти (губи́ти, тра́тити) / втра́тити (згуби́ти, стра́тити) го́лову *див.* утрача́ти

◊ Губи́ти / згуби́ти з оче́й *див.* губи́ти (3)

ЗГУЛЯ́ТИ

згуля́ти

Справля́ти (гра́ти, гуля́ти *і т. ін.*) / спра́вити (зігра́ти, згуля́ти) весі́лля *див.* справля́ти

ЗДА́НИЙ[1]

зда́ний

◊ Зда́ний на вла́сну во́лю *див.* зда́ний[1]

ЗДИ́БИТИ

зди́бити

◊ Зди́блювати / зди́бити бро́ви (ву́са) *див.* зди́блювати

ЗДИ́БЛЮВАТИ

зди́блювати

◊ Зди́блювати / зди́бити бро́ви (ву́са) *див.* зди́блювати

ЗДІВУВА́ТИ

здівува́ти

Вік здівува́ти *див.* здівува́ти

ЗДІЙМА́ТИ

здійма́ти

◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)

ЗДІЙНЯ́ТИ

здійня́ти

◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)

ЗДМУХНУ́ТИ
здмухну́ло
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) вітром зду́ло (змело́, здмухну́ло, розвіяло) *див.* здува́ти
ЗДОБУВА́ТИСЯ
здобува́тися
Здобува́тися / здобу́тися на сло́во (на го́лос, на відповідь *і т. ін.*) *див.* здобува́тися
ЗДОБУ́ТИ
здобу́ти
◊ Здобу́ти (набу́ти, діста́ти) громадя́нство (пра́во громадя́нства) *див.* здобува́ти
ЗДОБУ́ТИСЯ
здобу́тися
Здобува́тися / здобу́тися на сло́во (на го́лос, на відповідь *і т. ін.*) *див.* здобува́тися
ЗДО́ГАД
здо́гадах
◊ Губи́тися (*рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.*) в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах *і т. ін.*) *див.* губи́тися (1)
ЗДО́ГА́ДКА
здо́га́дках
◊ Губи́тися (*рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.*) в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах *і т. ін.*) *див.* губи́тися (1)
ЗДОРО́ВИЙ
здоро́вий
◊ Здоро́вий глузд (ро́зум) *див.* глузд (2)
здоро́ву
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хворої (дурної) голови на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
ЗДУ́ТИ
зду́ло
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) вітром зду́ло (змело́, здмухну́ло, розвіяло) *див.* здува́ти
ЗЕ́ЛЕН
зеле́на
◊ Зеле́на ву́лиця *див.* ву́лиця (2)
зеле́ні
△ Зеле́ні во́дорості *див.* во́дорості (2)
зеле́ну
◊ Дава́ти / да́ти зеле́ну ву́лицю *див.* дава́ти
ЗЕЛЕ́НИЙ
зеле́на
◊ Зеле́на ву́лиця *див.* ву́лиця (2)
зеле́ний
Зеле́ний горо́шок *див.* горо́шок (2)
зеле́них
◊ До нови́х (зеле́них, трете́х, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)
зеле́ні
△ Зеле́ні во́дорості *див.* во́дорості (2)
зеле́ну
◊ Дава́ти / да́ти зеле́ну ву́лицю *див.* дава́ти
ЗЕ́ЛЕНО
зе́лено
◊ Зе́лено в голові *див.* зе́лено
ЗЕ́ЛЬСЬКИЙ
зе́льська
△ Зе́льтерська (се́льтерська, *розм.* зе́льська) вода́ *див.* вода́ (33)

ЗЕ́ЛЬТЕРСЬКИЙ
зе́льтерська
△ Зе́льтерська (се́льтерська, *розм.* зе́льська) вода́ *див.* вода́ (33)
ЗЕМЛЯ́
земле́ю
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати
землі́
◊ [Аж (хоч, геть)] на край світу (сві́та, *рідко* землі) *див.* край[1]
◊ Біда́ (го́ре) гне (пригина́є) / пригне́ [до [са́мої] землі] *див.* біда́[1] (1)
◊ Гни́ти в [сирі́й] землі *див.* гни́ти (1)
△ Земна́ вісь <Вісь оберта́ння Землі> *див.* вісь (4)
◊ Наси́пати по́роху на о́чі (землі на гру́ди) *див.* насипа́ти[1]
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти
◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо
зе́млю
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.*) *див.* вто́птувати[1] (1)
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (свое́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2]
◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.*) / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.*) о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.*) [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти
◊ Покида́ти / поки́нути грі́шну зе́млю *див.* покидати
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.*) лізь (*рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) [в зе́млю] вко́паний *див.* вко́паний[1] (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ври́тий [в зе́млю] *див.* ври́тий (1)
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.*)] врости́ в зе́млю <Аж врости́ в зе́млю> *див.* вроста́ти[1] (1)
земля́
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.*) під нога́ми *чиїми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
◊ Земля́ гори́ть під нога́ми *чиїми, в кого* <Земля́ гори́ть *під ким*> *див.* земля́
◊ Неха́й (хай) за ним (за не́ю, за ва́ми *і т. ін.*) земля́ про́падом *див.* земля́
ЗЕМЛЯНИ́Й
земляна́
△ Земляна́ гру́ша *див.* гру́ша (2)
земляни́й
Земляни́й (кита́йський) горі́х *див.* горі́х (2)
ЗЕМНИ́Й
земна́
△ Земна́ вісь <Вісь оберта́ння Землі> *див.* вісь (4)

ЗЕРНИ́НА
зерни́ні
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
ЗЕ́РНО́
зе́рну́
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
ЗЕРНОЇ́Д
зерноїд
△ Горо́ховий зерноїд *див.* зерноїмд
ЗИЗ
зи́зом
◊ Позира́ти во́вком (бі́сом, зи́зом *і т. ін.*) *див.* позира́ти
ЗИ́МНИЙ
зи́мною
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) [холо́дною (*рідко* зи́мною)] водо́ю обли́тий *див.* обли́тий
ЗИ́МНО[1]
зи́мно
◊ Ні га́ряче ні зи́мно (ні хо́лодно) *див.* га́ряче́ (1)
ЗИ́РКНУТИ
зи́ркнув
◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.*) на́че (нена́че *і т. ін.*) п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.*) *див.* гля́нути (1)
ЗІБРА́ТИ
зібра́ти
◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [ніяк] *і т. ін.*) не прикла́сти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти
ЗІБРА́ТИСЯ
зібра́лися
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
ЗІГНУ́ТИ
зігну́ти
◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погибе́лі) *див.* гну́ти (6)
ЗІГНУ́ТИСЯ
зігну́тися
◊ Гну́тися (згина́тися) / зігну́тися в дугу́ (в три погибе́лі) *див.* гну́тися (2)
ЗІГРА́ТИ
зігра́ти
◊ Гра́ти / зігра́ти ду́рня (ду́рника) *див.* гра́ти (17)
◊ Гра́ти / зігра́ти роль (*заст.* ро́лю) *див.* гра́ти (18)
Справля́ти (гра́ти, гуля́ти *і т. ін.*) / спра́вити (зігра́ти, згуля́ти) весі́лля *див.* справля́ти
ЗІЙТИ́[1]
зійти́
◊ Зійти́ / схо́дити з ро́зуму (з глу́зду, з ума́) *див.* схо́дити
зійшла́
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.*) / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.*) *див.* гора́ (3)

ЗІЙТИ́СЯ
зійти́ся
Іти́ (схóдитися) / піти́ (зійти́ся) врукопáш (врукопáшну) *див.* іти́
ЗІР
зір
◊ Вп'я́лювати (вту́плювати, встрóмлювати, *рідко* впинáти *і т. ін.)* / вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* óчі (пóгляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
◊ Вражáти óко (óчі, зір) *див.* вражáти[1] (2)
Глибóкий пóгляд (зір) *див.* пóгляд
◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, постáвити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.)* / опускáти (спускáти, стáвити, встромля́ти, вривáти *і т. ін.)* óчі (пóгляд, зір *і т. ін.)* [в зéмлю (додóлу)] *див.* опускáти
зóром
◊ Бáчити вну́трішнім зóром *див.* бáчити (2)
◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (пóглядом, зóром) *див.* впивáтися[1] (1)
ЗІРВÁТИ
зірвáти
◊ Забрáти (зірвáти, зня́ти *і т. ін.)* вінóк *див.* забирáти
◊ Зривáти / зірвáти гóлос *див.* зривáти
ЗІРВÁТИСЯ
зірвáвся
Гóлос зривáється / зірвáвся *див.* гóлос (6)
зірвáтися
◊ Зірвáтися / зривáтися з вуздéчки *див.* зривáтися
◊ Зривáтися / зірвáтися з гóлосу *див.* зривáтися
◊ Зривáтися (зринáти) / зірвáтися (зри́нути, скóчити) з язикá (з уст, з губ) *див.* зривáтися
ЗІ́РКА
зірки́
◊ Рéшетом у воді зірки́ лови́ти *див.* лови́ти
зі́рку
Ві́рити у [щасли́ву] зі́рку (зóрю) *див.* ві́рити (1)
ЗІСТÁВИТИ
зістáвити
◊ Стáвити *і т. ін.* / постáвити (зістáвити *і т. ін.)* збрóю (гвинті́вки, рушни́ці) в кóзла (кóзли) *див.* стáвити
ЗІТНУ́ТИ[1]
зітну́ти
Стинáти / стя́ти (зітну́ти) гóлову *див.* стинáти[1]
ЗІТХНУ́ТИ
зітхну́ти
◊ Ві́льно (лéгко, полéгшено *і т. ін.)* зітхну́ти *див.* зітхну́ти
◊ Зітхну́ти пóвними грудьми́ *див.* зітхну́ти
ЗІТХНУ́ТИСЯ
зітхнéться
◊ Хай (нехáй) легéнько (лéгко) гикнéться (зітхнéться) *див.* гикну́тися (1)
зітхну́лося
◊ [Як, мов, ні́би *і т. ін.*] ві́льно (лéгко, полéгшено *і т. ін.)* зітхну́лося *див.* зітхну́тися

З'Ї́СТИ
з'ї́в
◊ Волá б з'ї́в *див.* з'їдáти
◊ Готóвий з'ї́сти (проковтну́ти) без сóлі <З'ї́в би (проковтну́в би) без сóлі> *див.* готóвий (2)
з'ї́ли
◊ Бодáй вовки́ тебé з'ї́ли <Вовки́ б тебé з'ї́ли / ї́ли> *див.* вовк (3)
з'ї́сти
◊ Готóвий з'ї́сти (проковтну́ти) без сóлі <З'ї́в би (проковтну́в би) без сóлі> *див.* готóвий (2)
◊ Дай Бóже нáшому теля́ті вóвка з'ї́сти! *див.* давáти
◊ З'ї́сти собáку (вóвка, му́ху) *див.* з'їдáти
З'Ї́ХАТИ
з'ї́хати
◊ З'ї́хати (зсу́нутися, спáсти *і т. ін.)* з глу́зду (з рóзуму) *див.* з'їжджáти
ЗЛАМ
злáмі
На злáмі вікі́в (столі́ть, епóх *і т. ін.)* *див.* злам
ЗЛÁМАНИЙ
злáманого
◊ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копі́йки (копі́йчини, [лáманого *(рідко* злáманого)] грошá) за душéю *(рідко* при души́) *див.* мáти[2]
ЗЛАМÁТИ
зламáти
◊ Скрути́ти (зверну́ти, зламáти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
ЗЛЕТІ́ТИ
злеті́ла
◊ Головá злеті́ла (впáла, покоти́лася *і т.ін.)* [з плечéй (з плеч, з пліч)] *див.* головá (16)
ЗЛИ́ДНІ
зли́дні
◊ Годувáти зли́днів (зли́дні) *див.* годувáти (3)
зли́днів
◊ Годувáти зли́днів (зли́дні) *див.* годувáти (3)
ЗЛИЙ
злий
◊ Біс (злий дух) вдели́вся (посели́вся) <*рідко* Бісеня́та всели́лися> *див.* біс[1] (1)
◊ Злий гéній *див.* гéній (2)
злóго
◊ Стоя́ти на путі́ / стáти на путь грі́шникі́в (злóго) *див.* стоя́ти
злу
◊ Під гаря́чу (серди́ту, злу) ру́ку *(заст.* руч) *див.* рукá
ЗЛИ́ТИ[2]
зли́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холóдною водóю *(рідко* холóдним ду́шем) обдáти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдавáти
ЗЛІ́ЗТИ
злі́зе
◊ І на гóлову *(рідко* на ву́ха) не налі́зе *(рідко* не злі́зе) *див.* налáзити

ЗЛІ́ПЛЕНИЙ
злі́плений
◊ З однієї гли́ни злі́плений *див.* злі́плений
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* з вóску *(рідко* з гі́псу) ви́ліплений (злі́плений) *див.* ви́ліплений (1)
ЗЛОВЖИВÁТИ
зловживáти
Зловживáти [своє́ю] влáдою *див.* зловживáти
ЗЛОВИ́ТИ
злови́ти
◊ Впіймáти (піймáти, спіймáти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упіймáти
◊ Лови́ти (брáти) / злови́ти (взя́ти, піймáти, спіймáти *і т. ін.)* на гачóк *див.* лови́ти
◊ Шукáти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (піймáти) ві́тра в пóлі *див.* шукáти
ЗЛОВИ́ТИСЯ
злови́тися
◊ Лови́тися (попадáти, попадáтися *і т. ін.)* / злови́тися (попáсти, попáстися *і т. ін.)* на гачóк *(рідко* на ву́дочку) *див.* лови́тися
ЗЛÓВЛЕНИЙ
злóвлений
◊ Впі́йманий (пі́йманий, спі́йманий, злóвлений *і т. ін.)* на гаря́чому *див.* упі́йманий
ЗЛОЖИ́ТИ
зложи́ти
◊ Зложи́ти (положи́ти, поклáсти, склáсти) / покладáти (клáсти, склáсти) гóлову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти
ЗМЕСТИ́
змелó
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ві́тром зду́ло (змелó, здмухну́ло, розві́яло) *див.* здувáти
ЗМИГНУ́ТИ
змигну́ти
◊ І на волосóк (на хвили́нку, на хви́льку) [óком] не змигну́ти *див.* змигáти
ЗМИ́ТИ
зми́ла
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* водóю вми́ло (зми́ло) <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* водá вми́ла (зми́ла)> *див.* умивáти
зми́ло
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* водóю вми́ло (зми́ло) <Як (мов, ні́би *і т. ін.)* водá вми́ла (зми́ла)> *див.* умивáти
зми́ти
◊ Зми́ти крóв'ю ганьбу́ (сóром) *див.* змивáти
ЗМІ́НА
змін
Ві́тер [політи́чних] перемі́н (змін) *див.* ві́тер (3)
ЗМІНИ́ТИ
зміни́ти
◊ Перемі́ни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на лáску) *див.* переміня́ти[1]

ЗМІША́ТИ[1]
зміша́ти
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з землею (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати
ЗМІ́ШУВАТИ
змі́шувати
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з землею (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати
ЗМІЯ́
змі́єю
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1]
змію́
◊ Відігрі́ти (ви́гріти, ви́годувати) / відігріва́ти змію́ (гадю́ку) біля (ко́ло) [свого́] се́рця (за па́зухою) *див.* відігріва́ти (2)
◊ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.)* на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.) див.* пригріва́ти
змія́
△ Гриму́ча змія́ *див.* змія́
◊ Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад> *див.* гадюмка (2)
ЗМОЛОТИ́ТИ
змолоти́в
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт
ЗМОТА́ТИ
змота́ти
◊ Змо́тувати / змота́ти ву́дки (ву́дочки) *див.* змо́тувати
ЗМО́ТУВАТИ
змо́тувати
◊ Змо́тувати / змота́ти ву́дки (ву́дочки) *див.* змо́тувати
ЗНАЙТИ́
знайде́ш
◊ Вдень з вогне́м (зі сві́чкою, зі свічка́ми) не знайде́ш (не знайти́) *див.* знахо́дити
знайти́
◊ Вдень з вогне́м (зі сві́чкою, зі свічка́ми) не знайде́ш (не знайти́) *див.* знахо́дити
◊ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити
ЗНАЙТИ́СЯ
зна́йдеться
◊ Зна́йдеться вузде́чка *див.* вузде́чка (1)
ЗНАК
знак
△ Водяни́й знак *див.* знак
△ Грошови́й знак *див.* знак
◊ На знак глибо́кої поша́ни (глибо́кого поважа́ння) *див.* знак
ЗНА́ТИ
зна
◊ Бог (Госпо́дь) зна що [таке́] *див.* бог (2)
◊ Бог (*рі́дко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.)*] [святи́й] знає (зна, ві́дає, ві́да) *див.* бог (13)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] знає (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти знає (зна)> *див.* враг (2)
◊ Кат його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* [ба́тька (го́лову)] знає (зна) *див.* кат
◊ Лиха́ (вра́гова, вра́жа *і т. ін)* ма́ти (*рі́дше* ма́тір) знає (зна) *див.* ма́ти[1]
◊ Хто [ж] [його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)*] знає (зна) *див.* хто[1]
◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька (*рі́дше* ма́му) знає (зна) <Чорти́ (бі́си) [його́] ба́тька (*рі́дше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] знає (зна) *див.* чорт
знає
◊ Алла́х його́ (тебе́, їх *і т. ін.)* знає *див.* алла́х (2)
◊ Бог (*рі́дко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.)*] [святи́й] знає (зна, ві́дає, ві́да) *див.* бог (13)
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] знає (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти знає (зна)> *див.* враг (2)
◊ Кат його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* [ба́тька (го́лову)] знає (зна) *див.* кат
◊ Лиха́ (вра́гова, вра́жа *і т. ін)* ма́ти (*рі́дше* ма́тір) знає (зна) *див.* ма́ти[1]
◊ Ли́хо (біда́, лиха́ годи́на) його́ (її́, їх *і т. ін.)* знає *див.* ли́хо[1]
◊ Мара́ його́ (її́, їх *і т. ін.)* знає *див.* мара́
◊ Моро́ка [його́] знає *див.* моро́ка
◊ Поги́бель його́ знає *див.* поги́бель
◊ Святи́й [його́] знає *див.* святи́й
◊ Хрін його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* знає *див.* хрін
◊ Хто [ж] [його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)*] знає (зна) *див.* хто[1]
◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька (*рі́дше* ма́му) знає (зна) <Чорти́ (бі́си) [його́] ба́тька (*рі́дше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт
◊ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] знає (зна) *див.* чорт
знаємо
◊ Зна́ю (знаємо) вас (його́, тебе́ *і т. ін.)* *див.* зна́ти
зна́ти
Гра́моту зна́ти *див.* зна́ти
◊ Зна́ти, почо́му в Тростянці́ гребі́нці *див.* зна́ти
зна́ю
◊ Зна́ю (знаємо) вас (його́, тебе́ *і т. ін.)* *див.* зна́ти
зна́ють
◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька (*рі́дше* ма́му) знає (зна) <Чорти́ (бі́си) [його́] ба́тька (*рі́дше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт
зна́ючи
◊ Лі́зти у во́ду, не зна́ючи бро́ду *див.* лі́зти
ЗНЕСТИ́
знести́
◊ Не зноси́ти / не знести́ голови́ *див.* зно́шувати
ЗНЕЦІ́НЕННЯ
знеці́нення
Знеці́нення гро́ше́й *див.* знеці́нення
ЗНИКА́ТИ
знико́ти
◊ Зника́ти / зни́кнути (ще́знути) з горизо́нту *див.* зника́ти
ЗНИ́КНУТИ
зни́кнути
Без ві́сті пропа́сти (зни́кнути) *див.* пропада́ти
◊ Зника́ти / зни́кнути (ще́знути) з горизо́нту *див.* зника́ти
ЗНІМА́ТИ
знімати
Відкрива́ти (зніма́ти) / відкри́ти (зня́ти) вого́нь (пальбу́) *див.* відкрива́ти (4)
◊ Зніма́ти / зня́ти го́лову *див.* зніма́ти
ЗНОБИ́ТИ
знобить
◊ Ні знобить ні гріє <Ні гріє ні знобить> *див.* знобити
ЗНОВ
знов
◊ [І] знов (зно́ву) за ри́бу гро́ші *див.* гро́ші (8)
ЗНО́ВУ
зно́ву
◊ [І] знов (зно́ву) за ри́бу гро́ші *див.* гро́ші (8)
ЗНО́СИТИ
зноси́ти
◊ Не зноси́ти / не знести́ голови́ *див.* зно́шувати
ЗНОСИ́ТИ
зноси́ти
◊ Не зноси́ти / не знести́ голови́ *див.* зно́шувати
ЗНЯ́ТИ
зня́ти
Відкрива́ти (зніма́ти) / відкри́ти (зня́ти) вого́нь (пальбу́) *див.* відкрива́ти (4)
◊ Забра́ти (зірва́ти, зня́ти *і т. ін.)* віно́к *див.* забира́ти
◊ Зніма́ти / зня́ти го́лову *див.* зніма́ти
ЗОБОВ'Я́ЗАННЯ
зобов'я́зання
△ Вступа́ти в зобов'я́зання *див.* вступа́ти[1] (6)
ЗО́ВНІШНІЙ
зо́внішнє
△ Зо́внішнє ву́хо *див.* ву́хо (4)
зо́внішній
Зо́внішній во́рог *див.* во́рог (3)
ЗОДЯГА́ТИ
зодяга́ти
◊ Поїти, годува́ти (корми́ти, зодяга́ти *і т. ін.)* *див.* поїмти
ЗОЛИ́ТИ
золи́ти
◊ Золи́ти го́лову *див.* золи́ти
ЗОЛОТИ́Й
золота́
◊ Золота́ голова́ *див.* голова́ (31)
золоти́й
◊ Грошови́й (золоти́й) міше́к *див.* міше́к
◊ Золоти́й вік *див.* вік (21)
Золоти́й генофо́нд *див.* генофо́нд (1)
Золоти́й гол *див.* гол (1)
золоти́ми
◊ Вписаний в істо́рію золоти́ми літера-ми (бу́квами) *див.* вписаний (1)
◊ Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми літерами (бу́квами) *див.* впи́сувати (1)
◊ Впи́суватися в істо́рію золоти́ми літе-рами (бу́квами) *див.* впи́суватися (1)

золоті
◊ Будува́ти золоті за́мки на вітрі *див.* будува́ти (1)
◊ Золоті го́ри *див.* гора́ (1)
золоту́
◊ Вписа́ти /впи́сувати нову́ (золоту́, сла́вну *і т. ін.)* сторінку *див.* вписувати (2)
ЗО́НА
зо́на
△ Вільна економічна зо́на *див.* зо́на
Водоохоро́нна зо́на *див.* зо́на
Воє́нна зо́на *див.* зо́на
△ Зо́на відчу́ження *див.* зо́на
ЗОНДУВА́ТИ
зондува́ти
◊ Зондува́ти / прозондува́ти (позондува́ти, прощу́пати, прома́цати) ґрунт *див.* зондува́ти
ЗОРЯ́
зорю́
Вірити у [щасли́ву] зірку (зорю́) *див.* вірити (1)
зо́рях
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* цап (вовк) у (на) зо́рях *див.* цап[1]
ЗО́РЯНИЙ
зо́ряна
◊ Зо́ряна годи́на *див.* годи́на[1] (13)
ЗОТЛІ́ТИ
зотлі́ти
◊ Перетлі́ти (зотлі́ти) на ву́гіль (на по́піл) *див.* перетліва́ти
ЗРИВА́ТИ
зрива́ти
◊ Зрива́ти / зірва́ти го́лос *див.* зрива́ти
ЗРИВА́ТИСЯ
зрива́ється
Го́лос зрива́ється / зірва́вся *див.* го́лос (6)
зрива́тися
◊ Зірва́тися / зрива́тися з вузде́чки *див.* зрива́тися
◊ Зрива́тися / зірва́тися з го́лосу *див.* зрива́тися
◊ Зрива́тися (зрина́ти) / зірва́тися (зри́нути, ско́чити) з язика́ (з уст, з губ) *див.* зрива́тися
ЗРИНА́ТИ[2]
зрина́ти
◊ Зрива́тися (зрина́ти) / зірва́тися (зри́нути, ско́чити) з язика́ (з уст, з губ) *див.* зрива́тися
ЗРИ́НУТИ[2]
зри́нути
◊ Зрива́тися (зрина́ти) / зірва́тися (зри́нути, ско́чити) з язика́ (з уст, з губ) *див.* зрива́тися
ЗРІВНЯ́ТИСЯ[1]
зрівня́ється
◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі *і т. ін.) див.* хто[1]
ЗРІ́ДЖЕНИЙ[2]
зрі́джений
△ Скра́плений (зрі́джений) газ *див.* газ[1] (10)
ЗРОБИ́ТИ
зроби́ти
Зроби́ти гро́ші *див.* зроби́ти
Нано́сити (роби́ти) / нанести́ (зроби́ти) візи́т *див.* нано́сити
Роби́ти / зроби́ти [свій] вне́сок *див.* вне́сок (1)
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* видува́ти) / зроби́ти (розду́ти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ *(рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
Роби́ти (справля́ти) / зроби́ти (спра́вити) вра́ження *див.* роби́ти
Утра́пити зроби́ти по його́ (її, їх) *див.* утрапля́ти
зро́биш
◊ Що [ж ти] [йому́ (їй, вам *і т. ін.)*] зро́биш *див.* зроби́ти
ЗРОСИ́ТИ
зроси́ти
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати
ЗРО́ШУВАТИ
зро́шувати
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати
ЗРУ́ШИТИ
зру́шити
◊ Переверну́ти (зру́шити, ру́шити) / верну́ти (ру́хати) го́ри *див.* переверта́ти
ЗСЛИЗНУ́ТИ
зслиз
◊ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зсли́зни) ти> <Сказіться (скисніть, зсли́зніть) ви> *див.* сказитися
зсли́зни
◊ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зсли́зни) ти> <Сказіться (скисніть, зсли́зніть) ви> *див.* сказитися
зсли́зніть
◊ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зсли́зни) ти> <Сказіться (скисніть, зсли́зніть) ви> *див.* сказитися
ЗСЛИ́ЗТИ
зслиз
◊ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зсли́зни) ти> <Сказіться (скисніть, зсли́зніть) ви> *див.* сказитися
зсли́зни
◊ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зсли́зни) ти> <Сказіться (скисніть, зсли́зніть) ви> *див.* сказитися
зсли́зніть
◊ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зсли́зни) ти> <Сказіться (скисніть, зсли́зніть) ви> *див.* сказитися
ЗСУВА́ТИСЯ
зсува́ється
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
ЗСУ́НУТИСЯ
зсу́нулася
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
зсу́нутися
◊ З'їхати (зсу́нутися, спасти *і т. ін.)* з глу́зду (з ро́зуму) *див.* з'їжджа́ти
ЗУБ
зуба́ми
◊ [Аж] вухналі кува́ти зуба́ми *див.* кува́ти[1]
зуба́х
◊ Горі́шок не по зуба́х *див.* горі́шок (3)
зу́би
◊ Гостри́ти *(рідше* точи́ти) зу́би *див.* гостри́ти (6)
◊ Грі́ти зу́би на со́нці *див.* грі́ти (1)
◊ Потра́пити (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на [го́стрі (голо́дні)] зу́би *(ірон.* на зубо́к) *див.* потрапля́ти
◊ Самі́ ву́ха та зу́би *див.* ву́хо (22)
зубі́в
◊ Видира́ти / ви́дерти з зубі́в (з ро́та, з рук, з го́рла) *див.* видира́ти (3)
ЗУ́БИ
зуба́ми
◊ [Аж] вухналі́ кува́ти зуба́ми *див.* кува́ти[1]
зуба́х
◊ Горі́шок не по зуба́х *див.* горі́шок (3)
зу́би
◊ Гостри́ти *(рідше* точи́ти) зу́би *див.* гостри́ти (6)
◊ Грі́ти зу́би на со́нці *див.* грі́ти (1)
◊ Потра́пити (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на [го́стрі (голо́дні)] зу́би *(ірон.* на зубо́к) *див.* потрапля́ти
◊ Самі́ ву́ха та зу́би *див.* ву́хо (22)
зубі́в
◊ Видира́ти / ви́дерти з зубі́в (з ро́та, з рук, з го́рла) *див.* видира́ти (3)
ЗУБО́К
зубо́к
◊ Потра́пити (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на [го́стрі (голо́дні)] зу́би *(ірон.* на зубо́к) *див.* потрапля́ти
ЗУСИ́ЛЛЯ
зуси́лля
Без жо́дного (уся́кого, *рідше* ніякого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* ніяких) зуси́ль> *див.* зуси́лля
зуси́ллям
Зуси́ллям во́лі *див.* зуси́лля
зуси́ль
Без жо́дного (уся́кого, *рідше* ніякого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* ніяких) зуси́ль> *див.* зуси́лля
Доклада́ти / докла́сти *(рідше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х *і т. ін.)*] стара́нь (зуси́ль, сил, *рідше* снаги́) *див.* доклада́ти

ЗУСПІТИ
зуспіло
◊ Гóре (ли́хо, нещáстя *і т. ін.)* посíло *(рідше* зуспíло) *див.* гóре (2)
ЗУСТРІ́ТИСЯ
зустрíтися
◊ Зустрічáтися / зустрíтися зі смéртю [віч-нá-віч] *див.* зустрічáтися
ЗУСТРІЧÁТИСЯ
зустрічáтися
◊ Зустрічáтися / зустрíтися зі смéртю [віч-нá-віч] *див.* зустрічáтися
ЗЦІЛЮ́ЩИЙ
зцілю́ща
Живу́ща та (і) цілю́ща (зцілю́ща) водá <Живу́ща-цілю́ща води́ця> <Цілю́ща водá> *див.* водá (6)
ЗЧИНИ́ТИ
зчини́ти
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спрáвити) гáлас (крик, гóмін *і т. ін.)* <Нароби́ти гáласу (кри́ку, гóмону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти
ЗЧИНЯ́ТИ
зчиня́ти
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спрáвити) гáлас (крик, гóмін *і т. ін.)* <Нароби́ти гáласу (кри́ку, гóмону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти
З'ЯВИ́ТИСЯ
з'яви́тися
◊ З'яви́тися (появи́тися) / з'явля́тися (появля́тися) на горизóнті *див.* з'явля́тися
З'ЯВЛЯ́ТИСЯ
з'явля́тися
◊ З'яви́тися (появи́тися) / з'явля́тися (появля́тися) на горизóнті *див.* з'явля́тися
И
и
△ Восьмери́чне И *див.* и
ÍГРИ
гра
◊ Гра в мовчáнку *див.* гра (7)
△ Гра в одні́ ворóта *див.* гра (3)
◊ Гра з відкри́тими кóзирями (кáртами) *див.* гра (8)
◊ Гра з вогнéм *див.* гра (9)
◊ Гра на пу́бліку *див.* гра (10)
◊ Гра прирóди *див.* гра (11)
◊ Гра словáми (слів) *див.* гра (12)
гри
Вихóдити (вибувáти) / ви́йти (ви́бути) з гри *див.* вихóдити (2)
грі
◊ Дóбра мíна при погáній грі *див.* мíна[1]
◊ Роби́ти дóбру мíну при погáній (недóбрій) грі *див.* роби́ти
гру
◊ Вести́ гру *див.* вести́ (16)
íгри
Азáртні íгри *див.* гра (1)
△ Дефлімпíйські íгри *див.* гра (4)
△ Олімпíйські íгри *див.* гра (5)
△ Параолімпíйські íгри *див.* гра (6)
Спорти́вні íгри *див.* гра (2)
ÍЖЕ
íже
◊ Íже з ним (з ни́ми) *див.* íже

ІЗВÓДИТИ
ізвóдити
◊ Звóдити (ізвóдити) / звести́ (ізвести́) на гóлос *див.* звóдити
ІЛЮВІÁЛЬНИЙ
ілювіáльний
△ Ілювіáльний горизóнт *див.* горизóнт (2)
ІМЕННИ́Й
іменни́й
△ Іменни́й вклад *див.* вклад (5)
ІММІГРАЦІ́ЙНИЙ
імміграці́йна
Імміграці́йна вíза *див.* вíза (4)
ÍМПУЛЬСНИЙ
íмпульсний
Íмпульсний водомéт *див.* водомéт (1)
△ Íмпульсний генерáтор *див.* генерáтор (2)
ІМУНОДЕФІЦИ́Т
імунодефіци́ту
△ Вíрус імунодефіци́ту люди́ни *див.* вíрус (1)
ІМУ́ЩИЙ
іму́щі
◊ Власть іму́щі *див.* власть (1)
ІМ'Я́
іменáми
◊ Називáти / назвáти рéчі їх (ї́хніми, своїми, влáсними *і т. ін.)* іменáми *див.* називáти
ім'я́
△ Влáсна нáзва <Влáсне ім'я́> *див.* нáзва
ІНВАЛÍДНИЙ
інвалíдна
Інвалíдний візóк <Інвалíдне крíсло><Інвалíдна коля́ска> *див.* візóк (1)
інвалíдне
Інвалíдний візóк <Інвалíдне крíсло><Інвалíдна коля́ска> *див.* візóк (1)
інвалíдний
Інвалíдний візóк <Інвалíдне крíсло><Інвалíдна коля́ска> *див.* візóк (1)
ІНВЕСТИЦІ́ЙНИЙ
інвестиці́йний
△ Інвестиці́йний вклад *див.* вклад (6)
ÍНДЕКС
íндекс
△ Глікемíчний íндекс *див.* íндекс
ІНЖЕНÉРІЯ
інженéрія
△ Гéнна (генети́чна) інженéрія *див.* інженéрія
ІНЖЕНÉРНИЙ
інженéрні
△ Інженéрні військá (части́ни) *див.* вíйсько (8)
ІНІЦІАТИ́ВНИЙ
ініціати́вна
Ініціати́вна гру́па *див.* гру́па (5)
ІНСТРУМÉНТ
інструмéнта
△ Геомéтрія різáльного інструмéнта *див.* геомéтрія (2)
ІНТЕЛЕКТУÁЛЬНИЙ
інтелектуáльна
△ Інтелектуáльна влáсність *див.* влáсність (1)

ІНФÉКЦІЯ
інфéкція
△ Внутрішньоутрóбна інфéкція *див.* інфéкція
ІНФЛЯ́ЦІЯ
інфля́ція
△ Галопу́юча інфля́ція *див.* інфля́ція
ІНФОРМАЦІ́ЙНИЙ
інформаці́йна
△ Інформаці́йна війнá *див.* війнá (10)
ІНФОРМÁЦІЯ
інформáція
△ Генети́чна інформáція *див.* інформáція
ÍНШИЙ
íншим
◊ Диви́тися (глядíти) / подиви́тися (гля́нути) íншими очи́ма *(рідше* íншим óком) *див.* диви́тися
◊ Íншим (не тим) вíтром повíяло *див.* повíяти
íншими
◊ Диви́тися (глядíти) / подиви́тися (гля́нути) íншими очи́ма *(рідше* íншим óком) *див.* диви́тися
ІРЖÁ
іржá
◊ Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, нíби *і т. ін.)* іржá залíзо *див.* ї́мсти
ІРЖÁСТИЙ
іржáсті
△ Іржáсті гриби́ *див.* гриб (4)
ÍРОДІВ
íродів
◊ Врáжий (су́чий, чóртів, íродів *і т. ін.)* син *див.* син
íродове
Відьóмське (дíдькове, íродове *і т. ін.)* кóдло *див.* кóдло
ІСКРИ́ТИСЯ
іскря́ться
◊ Бíсики грáють (стрибáють, *рідше* іскря́ться *і т. ін.)* в очáх *див.* бíсик (1)
ÍСТИНА
íстини
◊ Збивáти / зби́ти з путí íстини (íстинної, Госпóдньої *і т. ін.) див.* збивáти
ÍСТИННИЙ
íстинної
◊ Збивáти / зби́ти з путí íстини (íстинної, Госпóдньої *і т. ін.) див.* збивáти
ІСТÓРІЯ
істóрію
◊ Відійти́ / відхóдити в мину́ле (в істóрію) *див.* відхóдити (5)
◊ Вли́пнути в істóрію (в хáлéпу) *див.* влипáти (1)
◊ Впи́саний в істóрію золоти́ми лíтерами (бу́квами) *див.* впи́саний (1)
◊ Вписувáти / вписáти в істóрію золоти́ми лíтерами (бу́квами) *див.* вписувáти (1)
◊ Вписувáтися в істóрію золоти́ми лíтерами (бу́квами) *див.* вписувáтися (1)
◊ Вхóдити / увійти́ в істóрію *(уроч.* в аннáли) *див.* вхóдити (25)
істóрія
◊ Вíчна (відвíчна, старá) істóрія *див.* істóрія
◊ Істóрія з геогрáфією *див.* істóрія

ІТИ́

іди́

◊ Іди́ [собі] на всі чоти́ри ві́три (на чоти́ри бо́ки) *див.* іти́

іти́

◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́ків, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)

◊ Відійти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)

Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.*) у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)

◊ Гна́тися (іти́, ходи́ти *і т. ін.*) по п'ятах *див.* гна́тися (2)

Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку> *див.* іти́

◊ Іти́ (відхо́дити) / піти́ (відійти́) на спо́кій (на спочи́нок) *див.* іти́

Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у зав'язь *див.* іти́

Іти́ / піти́ війно́ю *див.* іти́

◊ Іти́ / піти́ вро́зріз *див.* іти́

◊ Іти́ / піти́ до вінця́ *див.* іти́

◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́

◊ Іти́/ піти́ про́ти вла́сного (сво́го) сумлі́ння (про́ти вла́сної (своє́ї) со́вісті) *див.* іти́

◊ Іти́ по гаря́чих сліда́х *див.* іти́

◊ Іти́ (*рідко* похо́дити) з глибини́ душі́ (се́рця) *див.* іти́

◊ Іти́ (ру́хатися) впере́д *див.* іти́

◊ Іти́ (схо́дити, ступа́ти) в гріб (в гроб, до гро́бу) *див.* іти́

Іти́ (схо́дитися) / піти́ (зійти́ся) врукопа́ш (врукопа́шну) *див.* іти́

◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течією (*рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́

◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) про́ти течії́ (про́ти води́) *див.* плисти́

ЇЖА

ї́жа

Гру́ба ї́жа *див.* їмжа

ЇЗДИТИ

ї́здити

◊ Ї́здити (ката́тися) / пої́хати ве́рхи (на горбі́) *див.* їмздити

ЇСТИ

їдя́ть

◊ З чим його́ (її́) їдя́ть *див.* їмсти

◊ Їдя́ть його́ (її́, тебе́ *і т. ін.*) му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха

їж

◊ Хоч вовк траву́ їж *див.* вовк (8)

ї́ли

◊ Бода́й вовки́ тебе́ з'ї́ли <Вовки́ б тебе́ з'ї́ли / ї́ли> *див.* вовк (3)

ї́сти

◊ Ї́сти (гри́зти,точи́ти) як (мов, ні́би *і т. ін.*) іржа́ залі́зо *див.* їмсти

ЇХНІЙ

ї́хній

◊ Враг його́ (її́, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері *див.* враг (3)

◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.*) ковінька (ко́рінь) *див.* ковінька

◊ Тря́сця його́ (твоїй, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця

ї́хніми

◊ Назива́ти / назва́ти ре́чі їх (ї́хніми, своїми, вла́сними *і т. ін.*) імена́ми *див.* назива́ти

ЙНЯТИ

йня́ти

◊ Йня́ти (дійма́ти) / пійня́ти (пойня́ти, дійня́ти) ві́ри *див.* йня́ти

ЙНЯТИСЯ

йме́ться

◊ Ві́ри не йме́ться *див.* ві́ра[1] (4)

ЙТИ

йде

◊ Аж (*рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.*) / пішла́ (розляглася́, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.*) *див.* луна́

◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)

◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *грубо* в пе́льку) *див.* лі́зти

◊ Сон не йде на о́чі (в го́лову) *див.* сон[1]

◊ У голові́ все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)

◊ Шмато́к (*рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не пі́де (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к

йти

◊ Не бра́тися (не вхо́дити, не йти) в раху́бу *див.* бра́тися (23)

◊ Не вихо́дити (не схо́дити, не йти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* вихо́дити (43)

◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́

◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́

◊ Не йти / не піти́ да́лі вух *див.* іти́

◊ У го́пки йти *див.* іти́

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) за водо́ю йти *див.* іти́

йшло

◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) з води́ й [з] роси́ йшло <З роси́ та з води́ [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*)]> *див.* іти́

ЙТИСЯ

йде́ться

◊ Куди́ воно́ йде́ться *див.* воно́ (1)

КАБА́К[2]

кабака́

◊ Дава́ти (підно́сити) / да́ти (піднести́) [пече́ного] гарбуза́ (кабака́) *див.* дава́ти

КАБА́КА

каба́ки

◊ Да́ти (вте́рти) / дава́ти каба́ки *див.* дава́ти

КАДА́СТР

када́стр

△ Во́дний када́стр *див.* када́стр

КАЗА́ТИ

кажи́

◊ Що (як) [там] не кажи́ (не говори́) *див.* що[1]

каза́ти

◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)

КАЛАМУ́ТИТИ

каламу́тити

◊ Каламу́тити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду *див.* каламу́тити

КАЛАМУ́ТНИЙ

каламу́тній

◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній (*рідше* му́тній) воді́ *див.* лови́ти

КАЛАТА́ТИ

калата́ти

◊ Вік калата́ти / скалата́ти *див.* калата́ти

КАЛЕНДА́Р

календа́р

△ Григоріа́нський календа́р *див.* календа́р

КАЛЕ́НДИ

кале́нд

◊ До гре́цьких кале́нд *див.* кале́нди

КАЛІ́Ф

калі́ф

◊ Халі́ф (калі́ф) на час (на годи́ну) *див.* халі́ф

КАЛЮ́ЖА

калю́жі

◊ Ви́тягти (ви́тягнути) / витяга́ти (витя́гувати) з боло́та (з багна́, з калю́жі, з грязю́ки *і т. ін.*) *див.* витяга́ти (6)

КА́ЛЬЦІЙ

ка́льцію

△ Гідрокарбона́т ка́льцію *див.* гідрокарбона́т (1)

△ Гідрокси́д ка́льцію *див.* гідрокси́д (1)

КАМІНЕ́ЦЬ

камі́не́ць

◊ Ка́мінь (камі́не́ць, камі́нчик) у горо́д *див.* ка́мінь

◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.*) в горо́д *див.* ки́дати

камінця́

◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.*) в горо́д *див.* ки́дати

КАМІ́ННИЙ[1]

камі́нну

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) на кам'яну́ (*рідко* камі́нну) го́ру *див.* гора́ (5)

КАМІ́НЧИК

камі́нчик

◊ Ка́мінь (камі́не́ць, камі́нчик) у горо́д *див.* ка́мінь

камі́нчики

◊ [Ки́дати / ки́нути] камі́нчики у *чийсь* горо́д *див.* камі́нчик

КА́МІНЬ

ка́менем

◊ Дави́ти ка́менем [на гру́ди (на се́рце)] *див.* дави́ти

◊ З кáменем на душí (в грýдях) *див.* кáмінь
кáмінь
◊ Кáмінь (камінéць, камíнчик) у горóд *див.* кáмінь
◊ Кúдати (шпурля́ти, жбурля́ти) / кúнути (шпурнýти, жбурнýти) кáмінь (камінéць, камінця́, грýдкою *і т. ін.)* в горóд *див.* кúдати
◊ Тяжкúй (важкúй) кáмінь ліг (упáв, звалúвся) на грýди (на дýшу, на сéрце) *див.* кáмінь
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] кáмінь з душí (з грудéй) спав (звалúвся, скотúвся *і т. ін.) див.* кáмінь
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* кáмінь у вóду *див.* кáмінь
КАМ'ЯНИЙ
кам'янá
△ Кам'янúй вік <Кам'янá добá> *див.* вік (14)
кам'янé
△ Кам'янé вугíлля *див.* вугíлля (5)
кам'янúй
△ Кам'янúй вік <Кам'янá добá> *див.* вік (14)
кам'янóю
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* за [кам'янóю] горóю *(рíдше* стінóю) *див.* горá (4)
кам'янý
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* на кам'янý *(рідко* камíнну) гóру *див.* горá (5)
КÁНУТИ
кáнути
◊ Кáнути у бéзвість (у небуття́, у вíчність) *див.* кáнути
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)]* у вóду впáсти (кáнути, пірнýти *і т. ін.) див.* упáсти[1]
КАПІТÁЛ
капітáл
△ Вклáдений капітáл *див.* капітáл
капітáлу
△ Відплúв (відтíк) капітáлу *див.* відплúв (1)
КАПІТÁЛЬНИЙ[1]
капітáльні
△ Капітáльні вклáдення *див.* вклáдення[1] (1)
КАПÝСТА
капýста
△ Головчáста капýста *див.* капýста
капýстою
◊ Горóх з капýстою *див.* горóх (2)
◊ Наколотúти горóху з капýстою *див.* наколóчувати
КАПÝСТЯНИЙ
капýстяна
◊ Капýстяна (кýряча, дубóва) головá *див.* головá (33)
КÁРА
кáра
◊ [Чúста] кáра Бóжа (Госпóдня, вавилóнська) *див.* кáра
КАРÁСЬ
карáсь
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* карáсь рóтом глúпає *див.* карáсь
карася́
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* у карася́ вóвни *див.* вóвна (2)
КАРБÓВАНЕЦЬ
карбóванцем
◊ Ганя́тися за дóвгим карбóванцем (за грúвнями) *див.* ганя́тися (2)
◊ Гонúтва за дóвгим карбóванцем *див.* гонúтва (1)
карбóванця
◊ Не вáртий (не варт) [і] [ламáного] грошá (карбóванця, [щербáтої] копíйки, шагá, шéляга, [мíдного] п'ятакá) [в базáрний день] *див.* вáртий (5)
КАРБОКСИЛЬНИЙ
карбоксúльна
△ Карбоксúльна грýпа *див.* грýпа (11)
КАРБОНІЛЬНИЙ
карбонíльна
△ Карбонíльна грýпа *див.* грýпа (12)
КАРК
карк
◊ Брáти / взя́ти за карк (за в'я́зи) *див.* брáти (78)
◊ Гнýти (згинáти) спúну (шúю, карк, хребéт, хребтá *і т. ін.) див.* гнýти (7)
◊ Скрутúти (звернýти, зламáти, *рíдше* вкрутúти) в'я́зи (карк, шúю) *див.* скрýчувати
кáрку
◊ Мáти [дóбру] гóлову на [плечáх (на в'я́зах, *рідко* на кáрку *і т. ін.)*] *див.* мáти[2]
КÁРКАТИ
кáркай
◊ Не кáркай [як (мов, нíби *і т. ін.)* [та] ворóна ([той] вóрон)] *див.* кáркати
КÁРСТОВИЙ
кáрстові
△ Кáрстові вóди *див.* водá (34)
КÁРТА
кáртами
◊ Гра з відкрúтими кóзирями (кáртами) *див.* гра (8)
КÁРТКА
кáртка
Візúтна кáртка *див.* кáртка
КАРТОГРАФУВÁННЯ
картографувáння
△ Геоінформаціи́не картографувáння *див.* картографувáння
КÁСКА
кáски
Голубí берéти (кáски) *див.* берéт (1)
КАТ
кат
◊ Біс (кат, чорт) би йогó (тебé, її *і т. ін.)* взяв *див.* біс[1] (3)
◊ Біс (чорт, дíдько, кат) із ним (з нéю, з тобóю *і т. ін.) див.* біс[1] (6)
◊ Кат йогó (її, їх *і т. ін.)* [мáму] берú (забирáй) / взяв (побрáв, забрáв) [би] *див.* кат
◊ Кат йогó (тебé, її *і т. ін.)* [бáтька (гóлову)] знáє (зна) *див.* кат
◊ Не узя́в йогó (її, їх *і т. ін.)* біс (кат, чорт) *див.* біс[1] (13)
КАТÁТИСЯ
катáтися
◊ Їздити (катáтися) / поїхати вéрхи (на горбí) *див.* їмздити
КАТЕГÓРІЯ
категóрія
△ Граматúчна категóрія *див.* категóрія
КÁЧКА[1]
кáчка
◊ Щоб (бодáй, хай би *і т. ін.)* тебé (йогó, її *і т. ін.)* мýха (кáчка, гýска, кýрка *і т. ін.)* вбрикнýла (брикнýла) *див.* мýха
КÁША
кáші
◊ Дáти (всúпати, задáти) / давáти (задавáти) берéзової кáші *див.* давáти
◊ Наварúти кáші (пúва, гіркóї *і т. ін.) див.* навáрювати[1]
◊ Скуштувáти гарбузóвої кáші *див.* скуштувáти
КАШТÁНОВИЙ
каштáнові
△ Каштáнові ґрунтú *див.* ґрунт (2)
КВÁНТОВИЙ
квáнтовий
△ Квáнтовий генерáтор *див.* генерáтор (3)
△ Квáнтовий годúнник *див.* годúнник (3)
КВАРЦЯ́НИЙ
кварця́не
Кварця́не вíйсько *див.* вíйсько (3)
КВАС
квас
◊ Перебивáтися з хлíба (з ю́шки) на вóду (на сіль, на квас) *див.* перебивáтися
КВÁСИТИ
квáсити
◊ Розквáсити / квáсити гýби *див.* розквáшувати
КВАСНИЙ
квасни́й
◊ Квасни́й (галýшковий) патріотúзм *див.* патріотúзм
квасні́
△ Кúслі (квасні́) ґрунтú *див.* ґрунт (3)
КВИТÓК
квитóк
Вхіднúй квитóк *див.* квитóк
КВІНТА
квíнту
◊ Вíшати (хню́пити, опускáти) / повíсити (похню́пити, опустúти) нóса (ніс [на квíнту], *рíдко* вýха) *див.* вíшати (5)
КЕБÉТА
кебéта
◊ В головí кебéта догорú дрúґом стáла *див.* кебéта
КÉДРÓВИЙ
кéдрóві
Кéдрóві горíшки *див.* горíшок (1)
КЕРМÓ
кермá
◊ Без кермá і [без] вітрúл *див.* кермó
◊ Ні кермá ні вітрúл *див.* кермó
кермó
◊ Кермó влáди *див.* кермó

КИВА́ТИ

кива́ти

◊ Кива́ти / покива́ти голово́ю *див.* кива́ти

КИВНУ́ТИ

кивну́ти

◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти

КИ́ДАТИ

ки́дати

◊ Ве́рга́ти (ки́дати) громи́ *див.* ве́рга́ти (1)

◊ Ки́дати (випуска́ти) / ки́нути (ви́пустити) слова́ на ві́тер *див.* ки́дати

◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар *(рі́дко* в пал) *див.* ки́дати

◊ Ки́дати / ки́нути боло́том (боло́то, гря́ззю *і т. ін.) див.* ки́дати

◊ Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґедзя (ґе́дза, ґе́дзика) *див.* ки́дати

◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди) *див.* ки́дати

◊ [Ки́дати / ки́нути] камі́нчики у *чи́йсь* горо́д *див.* камі́нчик

Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во *і т. ін.) див.* ки́дати

◊ Ки́дати (розкида́ти) / ки́нути (розки́нути) на ві́тер *див.* ки́дати

◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати

КИ́ДАТИСЯ

ки́датися

◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)

КИЙ[1]

кие́м

◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, кие́м *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.) див.* грі́ти (4)

ки́я

◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (ки́я, лози́ни, рі́зо́к, нага́їв *і т. ін.) див.* скуштува́ти

КИЙ[2]

кий

◊ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.) див.* обла́мувати[1]

◊ Яки́й *(рі́дше* кий) чорт (га́спид, хрін)! *див.* чорт

КИНДЖА́ЛЬНИЙ

кинджа́льний

△ Кинджа́льний вого́нь *див.* вого́нь (11)

КИ́НУТИ

ки́нув

◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.)* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.) див.* гля́нути (1)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто ки́нув (понаси́пав) гаря́чого при́ску *див.* хто[1]

ки́нути

◊ Всі́пати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)

◊ Ки́дати (випуска́ти) / ки́нути (ви́пустити) слова́ на ві́тер *див.* ки́дати

◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар *(рі́дко* в пал) *див.* ки́дати

◊ Ки́дати / ки́нути боло́том (боло́то, гря́ззю *і т. ін.) див.* ки́дати

◊ Ки́дати / ки́нути (вки́нути) ґедзя (ґе́дза, ґе́дзика) *див.* ки́дати

◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в се́рце (в гру́ди) *див.* ки́дати

◊ [Ки́дати / ки́нути] камі́нчики у *чи́йсь* горо́д *див.* камі́нчик

Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во *і т. ін.) див.* ки́дати

◊ Ки́дати (розкида́ти) / ки́нути (розки́нути) на ві́тер *див.* ки́дати

◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (камі́не́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати

◊ Ки́нути ві́хоть *див.* ки́дати

◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

кинь

◊ Куди́ не глянь (не кинь) *див.* гля́нути (6)

◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]

КИ́НУТИСЯ

ки́нутися

◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)

◊ Ки́нутися в го́лову *див.* ки́датися

◊ Уда́ритися (ки́нутися) вро́зтіч *див.* ударя́тися

КИПІ́ТИ

кипи́ть

◊ [Аж] гори́ть (кипи́ть) у рука́х (під рука́ми) *див.* горі́ти (1)

◊ Все кипи́ть усере́дині *див.* весь[1] (9)

КИРИ́ЛИЧНИЙ

кири́лична

△ Кири́лична гра́фіка *див.* гра́фіка (2)

КИ́РПА

ки́рпу

◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рі́дко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

КИСІ́ЛЬ

киселі́

◊ Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́ *див.* вода́ (52)

КИ́СЛИЙ

ки́слі

△ Ки́слі (квасні́) ґрунти́ *див.* ґрунт (3)

КИСЛИ́ЧКА

кисли́чки

◊ Діста́неться на горі́хи (на кисли́чки, на бу́блики) *див.* дістава́тися

КИСЛОТА́

кислота́

△ Ву́гільна кислота́ *див.* кислота́

△ Глютамі́нова кислота́ *див.* кислота́

кисло́ти

△ Галоїдні кисло́ти *див.* кислота́

КИСНЕ́ВИЙ

кисне́ве

△ Кисне́ве голодува́ння *див.* голодува́ння (1)

КИ́СНУТИ

ки́снути

◊ Ки́снути в горі́лці *див.* ки́снути

КИТ[1]

кит

△ Гренла́ндський кит *див.* кит[1]

КИТА́ЙСЬКИЙ

кита́йська

◊ Кита́йська гра́мота *див.* гра́мота[1] (1)

кита́йський

Земляни́й (кита́йський) горі́х *див.* горі́х (2)

КИТО́ВИЙ

кито́вий

Кито́вий вус *див.* ву́са (1)

КИШЕ́НЯ

кише́ні

◊ [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях) *див.* свисті́ти

◊ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, віє *і т. ін.)*] *див.* ві́тер (10)

◊ Схова́ти го́нор до кише́ні *див.* схова́ти

кише́нях

◊ [Аж] свисти́ть (гуде́) у кише́ні (у кише́нях) *див.* свисті́ти

◊ Ві́тер у кише́нях (у кише́ні, по кише́нях) [свисти́ть (гуля́є, віє *і т. ін.)*] *див.* ві́тер (10)

КИШЕНЬКО́ВИЙ

кишенько́ві

Кишенько́ві гро́ші *див.* гро́ші (3)

КИ́ШКА

кишки́

◊ Вовк кишки́ догриза́є *див.* вовк (5)

◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка

КІВШ

ківш

◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)

ковше́м

◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти

КІ́ГОТЬ

кі́гті

◊ Гостри́ти кі́гті (кі́гтики) *див.* гостри́ти (2)

КІ́ГТИК

кі́гтики

◊ Гостри́ти кі́гті (кі́гтики) *див.* гостри́ти (2)

КІЛ

кіл

◊ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.)* на голові́ теши́ *(рі́дше* теші́ть) *див.* теса́ти

кола́
◊ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.)* на голові теши́ *(рідше* тешіть) *див.* теса́ти
коло́м
◊ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі *див.* стоя́ти
КІ́ЛЛЯ
кі́лля
◊ Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові́ *(рідко* на ті́мені) *див.* теса́ти
КІЛО́К
кілка́
◊ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.)* на голові́ теши́ *(рідше* тешіть) *див.* теса́ти
кілки́
◊ Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові́ *(рідко* на ті́мені) *див.* теса́ти
кілко́м
◊ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі *див.* стоя́ти
кіло́к
◊ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.)* на голові́ теши́ *(рідше* тешіть) *див.* теса́ти
КІНЕ́ЦЬ[1]
кіне́ць
◊ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити
◊ Раз-два́ (раз-ра́з) – [вже] і гото́во (і кіне́ць) *див.* раз[1]
кінці́
◊ І кінці́ в во́ду *див.* кіне́ць[1]
◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.)* кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
КІНЧА́ТИ
кінча́ти
◊ Кінча́ти / кінчи́ти вік (життя́) *див.* кінча́ти
КІНЧИ́ТИ
кінчи́ти
◊ Кінча́ти / кінчи́ти вік (життя́) *див.* кінча́ти
КІНЬ
коне́м
Гра́ти / погра́ти коне́м (на коні́) *див.* гра́ти (8)
◊ [І] коне́м (на коні́, *рідко* во́зом) не об'ї́деш *див.* об'їжджа́ти[1]
◊ Хоч коне́м грай *див.* гра́ти (26)
коні́
Гра́ти / погра́ти коне́м (на коні́) *див.* гра́ти (8)
◊ [І] коне́м (на коні́, *рідко* во́зом) не об'ї́деш *див.* об'їжджа́ти[1]
КІ́СТКА
кі́стка
△ Вели́ка голі́нко́ва (гомі́лкова) кі́стка *див.* кі́стка
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.)* йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка
кі́сткою
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

кі́стку
◊ Як соро́ка в (на) го́лу кі́стку *див.* соро́ка
кісто́к
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
КІСТКОВИ́Й
кісткове́
△ Кісткове́ вугі́лля *див.* вугі́лля (6)
КІСТЬ
косте́й
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
ко́сті
◊ До го́лого ті́ла <До го́лої ко́сті> *див.* ті́ло
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
КІТ
кіт
Як кіт з оселе́дцем па́нькатися (вози́тися) *див.* па́нькатися
кота́
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
кото́ві
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати
коту́
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати
КІ́ШКА
кі́шки
◊ І кі́шки нема́ чим (ні́чим) годува́ти *див.* годува́ти (11)
кі́шці
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати
КЛАСИФІКА́ЦІЯ
класифіка́ція
△ Генеалогі́чна класифіка́ція мов *див.* класифіка́ція
КЛАСИ́ЧНИЙ
класи́чна
Класи́чна гімна́зія *див.* гімна́зія (1)
△ Класи́чна (гре́ко-ри́мська) боротьба́ *див.* боротьба́ (2)
КЛА́СТИ
клади́
◊ Хоч у ву́хо бгай (клади́) *див.* бга́ти (1)
◊ Хоч у ра́мці *(рідко* у ря́мця) вправ (клади́) *див.* вправля́ти[1] (2)
кла́сти
◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, скла́сти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти
◊ [І] в го́лову (в ду́мці, в думка́х) [собі́] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.)* *див.* кла́сти
Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру) *див.* кла́сти

◊ Кла́сти / покла́сти го́лову на пла́ху *див.* кла́сти
КЛА́СТИСЯ
кладе́ться
◊ [І] в го́лову не кладе́ться *див.* кла́стися
клади́сь
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
КЛЕ́ЇТИ
кле́їти
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
КЛЕ́ЇТИСЯ
кле́їться
◊ Не в'я́жеться (не кле́їться) *див.* в'яза́тися (1)
КЛЕЙ
клей
△ Гу́мовий клей *див.* клей
КЛЕ́ПКА
кле́пки
◊ Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]> *див.* кле́пка
◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (кле́пки́) *див.* вставля́ти[1] (2)
◊ Ма́ти [всі] кле́пки в голові́ *див.* ма́ти[2]
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не виста́чає, браку́є *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] кле́пки у голові́ *див.* нема́
кле́пку
◊ Вставля́ти / вста́вити [деся́ту] кле́пку (кле́пки́) *див.* вставля́ти[1] (2)
кле́пок
◊ Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]> *див.* кле́пка
КЛИН
клин
◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти
КЛИЧ
клич
Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во *і т. ін.)* *див.* ки́дати
КЛІ́ТКА
клі́тка
△ Грудна́ клі́тка *див.* клі́тка
КЛІЩ
кліщі́
△ Га́лові кліщі́ *див.* кліщ
△ Гама́зові кліщі́ *див.* кліщ
КЛОНИ́ТИ
клони́ти
◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиля́ти
КЛОП
клоп
△ Водяни́й клоп *див.* клоп
КЛО́ПІТ
кло́піт
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.)* кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт
кло́поту
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.)* *див.* напи́тувати

КЛОПОТА́ТИ
клопота́ти
◊ Клопота́ти / заклопота́ти го́лову *див.* клопота́ти
◊ Клопота́ти собі́ (свою́) го́лову *див.* клопота́ти
КЛО́ЧЧЯ
кло́ччям
◊ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не кло́ччям *і т. ін.)* наби́та *див.* голова́ (20)
◊ Набива́ти / наби́ти го́лову (в го́лову) <Набива́ти го́лову кло́ччям> *див.* набива́ти
КЛУБО́К
клубко́м
◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти
клубо́к
◊ Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла *див.* клубо́к
КЛЮ́ЧЕЧКА
клю́чечки
Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* вкида́тися (1)
КЛЮ́ЧКА
ключки́
Вкида́тися / вки́нутися в ключки́ (в клю́чечки) *див.* вкида́тися (1)
КНИ́ГА
кни́га
Кни́га вра́жень *див.* кни́га
КНИЖКО́ВИЙ
книжко́ва
△ Книжко́ва во́ша *див.* во́ша (2)
КНЯЗІ́ВСЬКИЙ
князі́вський
◊ Взя́ти ца́рський (королі́вський, князі́вський *і т. ін.)* віне́ць *див.* узя́ти
КО́БАЛЬТОВИЙ
ко́бальтова
△ Ко́бальтова гарма́та *див.* гарма́та (2)
КОБИ́ЛА
коби́ли
◊ Сон рябо́ї *(рідко* вороно́ї) коби́ли *див.* сон[1]
КОВАЛЕ́НТНИЙ
ковале́нтний
△ Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к *див.* зв'язо́к
КОВІ́НЬКА
кові́нька
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* кові́нька (ко́рінь) *див.* кові́нька
КОВТА́ТИ
ковта́ти
◊ Ковта́ти (глита́ти) сльо́зи (слі́зоньки) *див.* ковта́ти
КОВТНУ́ТИ
ковтну́ти
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.)* *див.* випива́ти (2)

КОД
код
△ Генети́чний код *див.* код
КО́ДЛО
ко́дло
Відьо́мське (ді́дькове, і́родове *і т. ін.)* ко́дло *див.* ко́дло
КО́ЖЕН
ко́жен
◊ Ко́жний (ко́жен, вся́кий *і т. ін.)* раз *див.* раз[1]
ко́жна
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.)* *див.* жи́лка
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
КО́ЖНИЙ
ко́жна
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.)* *див.* жи́лка
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
ко́жний
◊ Ко́жний (ко́жен, вся́кий *і т. ін.)* раз *див.* раз[1]
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
КОЖУ́Х
кожу́х
◊ Як во́ша за кожу́х ([за] кожу́ха) *див.* во́ша (3)
кожу́ха
◊ Як во́ша за кожу́х ([за] кожу́ха) *див.* во́ша (3)
КОЗА́
козу́
Води́ти козу́ *див.* води́ти (2)
КОЗА́К
коза́к
◊ Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку *див.* виска́кувати (4)
Ві́льний коза́к *див.* коза́к
козаки́
Городові́ козаки́ *див.* коза́к
КОЗА́ЦЬКИЙ
коза́цьке
Чорномо́рське коза́цьке ві́йсько *див.* ві́йсько (6)
КОЗЕ́Л
козе́л
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.)* на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)
КО́ЗИР
ко́зирем
◊ Гра́ти би́тим ко́зирем *див.* гра́ти (10)
ко́зиря
◊ Гну́ти ко́зиря *див.* гну́ти (8)
ко́зирями
◊ Гра з відкри́тими ко́зирями (ка́ртами) *див.* гра (8)

КО́ЗЛА
ко́зла
◊ Ста́вити *і т. ін.* / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ко́зли
◊ Ста́вити *і т. ін.* / поста́вити (зіста́вити *т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
КО́ЗЛИ
ко́зла
◊ Ста́вити *і т. ін.* / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ко́зли
◊ Ста́вити *і т. ін.* / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
КОКСІВНИ́Й
коксівне́
△ Коксівне́ вугі́лля *див.* вугі́лля (7)
КО́КСОВИЙ
ко́ксовий
△ Ко́ксовий газ *див.* газ[1] (6)
КОЛЕКТИ́ВНИЙ
колекти́вна
△ Колекти́вна вла́сність *див.* вла́сність (2)
КО́ЛЕСО
коле́са
◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)
ко́лесо
△ Водоналивне́ ко́лесо *див.* ко́лесо
◊ Підсу́нути (підкла́сти) го́лову під ко́лесо *див.* підсува́ти
◊ П'я́те ко́лесо до во́за (у во́зі, біля во́за *і т. ін.)* *див.* ко́лесо
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* п'я́те ко́лесо до во́за (у во́зі) *див.* ко́лесо
ко́лесом
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка
КОЛИ́[1]
коли́
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.)* *див.* гля́нути (4)
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.)* *див.* ли́хо[1]
КОЛИ́СКА
коли́ску
◊ Сам чорт коли́ску гойда́є *див.* чорт
КОЛІ́НО
колі́на
◊ Гну́ти (згина́ти) колі́на *див.* гну́ти (5)
◊ [Старі́й] жа́бі (горобце́ві, горобцю́) по колі́на *див.* колі́но
КО́ЛІР
кольора́ми
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
КО́ЛІЯ
ко́лію
◊ Вхо́дити / ввійти́ в [свою́] ко́лію *див.* вхо́дити (20)

КО́ЛО[1]
ко́ла
Вла́дні структу́ри (ко́ла) <Структу́ри вла́ди> *див.* структу́ра
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
ко́ло
Вузьке́ ко́ло *див.* ко́ло[1]
КОЛОНІА́ЛЬНИЙ
колонія́льна
△ Колонія́льна війна́ *див.* війна́ (11)
КОЛО́НКА
коло́нка
Водорозбі́рна коло́нка *див.* коло́нка
КОЛО́НСЬКИЙ
коло́нська
Коло́нська вода́ *див.* вода́ (8)
КОЛО́С
коло́с
◊ Коло́с на гли́няних нога́х *див.* коло́с
КОЛЮ́ЧКА
колючка́х
◊ [Як] (мов, ні́би *і т. ін.)* на голка́х (на шпилька́х, на колючка́х, на те́рню *і т. ін.) див.* го́лка (5)
КОЛЯ́СКА
коля́ска
Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло><Інвалі́дна коля́ска> *див.* візо́к (1)
КОМА́НДА
кома́нді
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
КОМА́Р
комара́
◊ Як у горобця́ (у комара́) *див.* горобе́ць (5)
комара́ми
◊ Ї́дять його́ (її́, тебе́ *і т. ін.)* му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха
КОМЕ́ДІЯ
коме́дію
◊ Гра́ти *(рі́дше* розі́грувати, лама́ти *і т. ін.)* коме́дію *(рі́дко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
КОМЕНДА́НТСЬКИЙ
коменда́нтська
Коменда́нтська годи́на *див.* годи́на[1] (3)
КО́МІР
ко́мір
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти
КОМІСА́Р
коміса́р
△ Військо́вий коміса́р *див.* коміса́р
КОМІСАРІА́Т
комісаріа́т
△ Військо́вий комісаріа́т *див.* комісаріа́т
КОМІ́ТЬ
комі́ть
◊ Комі́ть голово́ю *див.* комі́ть
КОМПА́НІЯ
компа́нії
Пристава́ти / приста́ти до гу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.) див.* пристава́ти
компа́нію
◊ Води́ти компа́нію *див.* води́ти (4)
КО́МПАС
ко́мпас
△ Гіромагні́тний ко́мпас *див.* ко́мпас
КО́МПЛЕКС
ко́мплекс
Військо́во-промисло́вий ко́мплекс *див.* ко́мплекс
КОМПРОМІ́С
компромі́с
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́
КОМП'Ю́ТЕРНИЙ
комп'ю́терна
△ Комп'ю́терна гра́фіка *див.* гра́фіка (3)
КОМУНА́ЛЬНИЙ
комуна́льне
△ Комуна́льне господа́рство *див.* господа́рство (2)
КОМУНІ́ЗМ
комуні́зм
△ Вое́нний комуні́зм *див.* комуні́зм
КОМУНІКА́ЦІЯ
комуніка́цій
Ву́зол комуніка́цій *див.* ву́зол[1] (1)
КОНКУРЕ́НЦІЯ
конкуре́нцією
◊ По́за [вся́кою] конкуре́нцією *див.* конкуре́нція
КООРДИНА́ТА
координа́т
△ Вісь координа́т *див.* вісь (1)
КООРДИНА́ТИ
координа́т
△ Вісь координа́т *див.* вісь (1)
КОПА́
кіп
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт
КОПИ́ЛИТИ
копи́лити
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
КОПИ́ЦЯ
копи́ця
◊ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця
КОПІ́ЄЧКА
копі́єчку
◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку) *див.* влі́тати (1)
КОПІ́ЙКА
копі́йка
◊ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
копі́йки
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рі́дко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рі́дко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
копі́йкою
◊ Гна́тися за копі́йкою *див.* гна́тися (1)
копі́йку
◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку) *див.* влі́тати (1)
копі́йок
◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)
КОПІЙЧИ́НА
копійчи́ни
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рі́дко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рі́дко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
копійчи́ну
◊ Влеті́ти в [до́бру] копі́йку (копійчи́ну, копі́єчку) *див.* влі́тати (1)
КОРА́
кора́
△ Кора́ вели́ких півку́ль [головно́го мо́зку] *див.* кора́
КОРДО́Н
кордо́н
За кордо́н *(заст.* за грани́цю) *див.* кордо́н
КО́РИСТЬ
ко́ристь
◊ Говори́ти на ко́ристь *див.* говори́ти (5)
КОРІ́ННЯ
корі́нням
◊ Сяга́ти [свої́м корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти
КО́РІНЬ
ко́рінь
◊ Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь *див.* диви́тися
◊ Ма́тері (бі́сові, *рі́дше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* ковбі́нька (ко́рінь) *див.* ковбі́нька
КОРМ
корми́
Гру́бі корми́ *див.* корм
КОРМИ́ТИ
корми́ти
◊ Поїти, годува́ти (корми́ти, зодяга́ти *і т. ін.) див.* поїмти
КОРО́ВА
коро́ва
Голенде́рська коро́ва *див.* коро́ва
КОРОЛІ́ВСТВО
королі́вство
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (волода́рство, *рі́дше* королі́вство) *див.* ца́рство
КОРОЛІ́ВСЬКИЙ
королі́вський
◊ Взя́ти ца́рський (королі́вський, князі́вський *і т. ін.)* віне́ць *див.* узя́ти
КОРО́ННИЙ
коро́нний
Коро́нний ге́тьман *див.* ге́тьман (1)
По́льний (коро́нний) ге́тьман *див.* ге́тьман (3)
КОРОТА́ТИ
корота́ти
◊ Корота́ти вік (лі́та́) *див.* корота́ти
КОСА́[1]
ко́си
Укла́да́ти воло́сся (ко́си) *див.* укла́да́ти[1]
ко́су

◊ Покривáти / покри́ти гóлову (голíвоньку, кóсу́ [хýсткою]) *див.* покривáти

КОСÁ[2]

косý

◊ Смерть занеслá [свою] гóстру косý (рýку) *див.* смерть

КОСИ́ТИ[1]

коси́ти

Коси́ти на грабки́ *див.* коси́ти[1]

КОТИ́ТИ

коти́

◊ Хоч гармáти коти́ *див.* коти́ти

КОТИ́ТИСЯ[1]

коти́тися

◊ Коти́тися / покоти́тися уни́з *див.* коти́тися[1]

кóтиться

◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з рóта (по губáх)] кóтиться (течé, набігáє *і т. ін.*) / покоти́лася (потеклá, набíгла *і т. ін.*) *див.* сли́на

кóтяться

◊ Кóтяться гóлови *див.* головá (34)

◊ Кóтяться / покоти́лися дрíбні (ряснí, пекýчі *і т. ін.*) сльóзи [грáдом] *див.* сльозá

КÓШИК

кóшика

◊ Тягти́ся (тягнýтися) / стягти́ся з остáннього [грóшика та з кóшика] *див.* тягти́ся

◊ [Усé] грóшика [і] з кóшика *див.* грóшик (1)

КОШТ

кóшти

△ Відмивáти / відми́ти [брýдні] грóші (кóшти) *див.* відмивáти (1)

кóштів

△ Відмивáння [брудни́х] грóшей (кóштів) *див.* відмивáння (1)

кóштом

Влáсним (своїм) кóштом *див.* кóшти

КÓШТИ

кóшти

△ Відмивáти / відми́ти [брýдні] грóші (кóшти) *див.* відмивáти (1)

кóштів

△ Відмивáння [брудни́х] грóшей (кóштів) *див.* відмивáння (1)

кóштом

Влáсним (своїм) кóштом *див.* кóшти

КПИ

кпи

◊ Брáти (піднімáти, здіймáти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глýзи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* брáти (128)

КПИ́НИ

кпин

◊ Брáти (піднімáти, здіймáти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глýзи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* брáти (128)

кпи́ни

◊ Брáти (піднімáти, здіймáти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глýзи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* брáти (128)

КРАВÁТКА

кравáтка

Піонéрський гáлстук <Піонéрська кравáтка> *див.* гáлстук (1)

КРАЄ́ЧОК

краєчком

◊ Крáєм (краєчком) вýха *див.* край[1]

КРАЙ[1]

крáєм

◊ Крáєм (краєчком) вýха *див.* край[1]

край

◊ [Аж (хоч, геть)] на край свíту (свíта, *рідко* землí) *див.* край[1]

◊ Переливáти / перели́ти [чáшу] чéрез край (чéрез вíнця) *див.* переливáти

◊ Переливáтися / перели́тися чéрез край (чéрез вíнця) *див.* переливáтися

крáю

◊ Ви́пити / випивáти (пи́ти) [гіркý (пóвну)] [чáшу] ([пóвний] ківш) [ли́ха, мýки *і т. ін.*] [до крáю (до дна, до дéнця́)] *див.* випивáти (1)

◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.*)] з голóдного крáю *див.* край[1]

КРÁЙНІСТЬ

крáйність

◊ Впадáти (вдаря́тися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійти́) до крáйнощів (до крáйності)> *див.* впадáти[1] (3)

крáйності

◊ Впадáти (вдаря́тися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійти́) до крáйнощів (до крáйності)> *див.* впадáти[1] (3)

КРÁЙНОЩІ

крáйнощі

◊ Впадáти (вдаря́тися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійти́) до крáйнощів (до крáйності)> *див.* впадáти[1] (3)

крáйнощів

◊ Впадáти (вдаря́тися) / впáсти (вдáритися) в крáйнощі (в крáйність) <Вдавáтися (дохóдити) / вдáтися (дійти́) до крáйнощів (до крáйності)> *див.* впадáти[1] (3)

КРАПЛИ́НА

краплИ́на

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) дві крáплі (краплИ́на) [води́] <Як (мов, нíби *і т. ін.*) крáпля (краплИ́ни) води́> *див.* крáпля

краплИ́ни

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) дві крáплі (краплИ́на) [води́] <Як (мов, нíби *і т. ін.*) крáпля (краплИ́ни) води́> *див.* крáпля

КРÁПЛЯ

крáплі

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) дві крáплі (краплИ́на) [води́] <Як (мов, нíби *і т. ін.*) крáпля (краплИ́ни) води́> *див.* крáпля

крáпля

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) дві крáплі (краплИ́на) [води́] <Як (мов, нíби *і т. ін.*) крáпля (краплИ́ни) води́> *див.* крáпля

КРАСÁ

красí

◊ Хто з ним (з нéю, з ни́ми *і т. ін.*) зрівня́ється си́лою (в си́лі, красóю, в красí *і т. ін.*) *див.* хто[1]

красóю

◊ Хто з ним (з нéю, з ни́ми *і т. ін.*) зрівня́ється си́лою (в си́лі, красóю, в красí *і т. ін.*) *див.* хто[1]

КРÁСНО

крáсно

Говори́ти (мóвити, виголóшувати *і т. ін.*) крáсно *див.* говори́ти (3)

КРÁЩЕ

крáще

◊ Хоч (крáще, прóсто) з мóсту (*рідко* з гори́) та в вóду *див.* міст

КРÁЯТИ

крáяти

◊ Крáяти (рíзати, розривáти, шматувáти *і т. ін.*) / розкрáяти (розрíзати, розірвáти, розшматувáти *і т. ін.*) сéрце (дýшу, грýди) *див.* крáяти

КРÉЙДА

крéйду

◊ Обтирáти / пообтирáти спи́ною стíни (крéйду, гли́ну *і т. ін.*) *див.* обтирáти

КРÉМ'ЯХ

крéм'яхи

Грáти (грáтися) в крéм'яхи (в крéм'яшки) *див.* грáти (6)

КРЕМ'ЯШÓК

крéм'яшки

Грáти (грáтися) в крéм'яхи (в крéм'яшки) *див.* грáти (6)

КРЕСÁТИ

кресáти

◊ Аж вогню́ давáти (кресáти) *див.* давáти

КРИВÁВИЙ

кривáвим

◊ Добувáти / добýти [своїм] горбóм ([кривáвими] мозолями, [кривáвим] потóм) *див.* добувáти

◊ Обливáтися (умивáтися, обмивáтися *і т. ін.*) / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.*) [кривáвим (гірки́м, сьóмим *і т. ін.*)] пóтом *див.* обливáтися

кривáвими

◊ Добувáти / добýти [своїм] горбóм ([кривáвими] мозолями, [кривáвим] потóм) *див.* добувáти

Плáкати (ридáти) / заплáкати (зариджáти) гірки́ми (дрíбни́ми, кривáвими *і т. ін.*) [сльозáми (слíзьми́)] *див.* плáкати

КРИВИ́ТИ

криви́ти

◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гýби, губý, устá) *див.* криви́ти

КРИЗ

криз

△ Гіпертонíчний криз *див.* криз

КРИК[1]

крик

Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спрáвити) гáлас (крик, гóмін *і т. ін.*) <Нароби́ти гáласу (кри́ку, гóмону *і т. ін.*)> *див.* роби́ти

кри́ки

◊ Кри́ки (волáння) [на] прóбі *див.* крик[1]

кри́ку
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.*) <Наробити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.*)> *див.* робити
КРИЛÓ
кри́ла
◊ Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма *див.* чу́ти
КРИСТАЛІ́ЧНИЙ
кристалі́чна
△ Кристалі́чна ґра́тка (решíтка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
кристалі́чні
△ Кристалі́чна ґра́тка (решíтка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
КРИ́ТИ
крий
◊ Крий Бо́же (Го́споди, Ма́тір Бо́жа, Ма́ти Бо́жа *і т. ін.*) *див.* кри́ти
КРИ́ТИКА
кри́тика
Голобе́льна кри́тика *див.* кри́тика
КРИЧА́ТИ
кричи́
◊ Хоч ґвалт (про́бі) кричи́ *див.* крича́ти
КРИШТА́ЛЬ
кришта́ль
△ Гі́рськи́й кришта́ль *див.* кришта́ль
КРІ́СЛО
крі́сло
Вольте́рівське крі́сло <*діал.* Вольте́рівський фоте́ль> *див.* крі́сло
Інвалі́дний візо́к <Інвалі́дне крі́сло> <Інвалі́дна коля́ска> *див.* візо́к (1)
КРОВ
кров
◊ Вхо́дити / ввійти́ [в плоть і] в кров <Вхо́дити / ввійти́ в кров [і в плоть]> *див.* вхо́дити (15)
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
◊ Голуба́ кров *див.* кров
◊ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров
◊ Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися
◊ Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром) *див.* змива́ти
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати
◊ Кров гра́є / загра́ла *див.* кров
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
◊ Кров шибну́ла в го́лову *див.* кров
◊ Кров шибону́ла в го́лову *див.* кров
кро́ві
◊ Втопи́ти в кро́ві *див.* втопи́ти (1)
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
△ Гру́па кро́ві *див.* гру́па (9)
◊ Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися
кро́в'ю
◊ Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися
◊ Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром) *див.* змива́ти
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (своє́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати
КРО́ВНИЙ
кро́вний
Кро́вний (смерте́льний) во́рог *див.* во́рог (4)
КРОК
крок
◊ Крок (*рідко* стрибо́к) упере́д *див.* крок
кро́ки
△ Гіга́нтські кро́ки *див.* крок
КРОПИВА́
кропива́
△ Водяна́ кропива́ *див.* кропива́
△ Глуха́ кропива́ *див.* кропива́
КРУГ[1]
круг
△ Гонча́рський (гонча́рний) круг *див.* круг[1]
КРУ́ГОМ
кру́гом
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)
КРУЖЛЯ́ТИ
кружля́ють
◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка
КРУТИ́ТИ
крути́ти
◊ Вола́м (бика́м) хвости́ крути́ти *див.* крути́ти
◊ Крути́ти головою́ (ро́зумом, мо́зком, мізка́ми *і т. ін.*) *див.* крути́ти
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
КРУТИ́ТИСЯ
крути́тися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
кру́титься
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
◊ Верти́ться (кру́титься) в голові́ *див.* верті́тися (1)
◊ Верти́ться (кру́титься) на ду́мці (на умí, на га́дці) *див.* верті́тися (2)
◊ Ду́мка верти́ться (кру́титься) в голові́ *див.* ду́мка
КУБЕ́ЛЕЧКО
кубе́лечко
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти
КУБЕ́ЛЬЦЕ
кубе́льце
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти
КУБЛО́
кубло́
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти
◊ Наси́джене гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (1)
◊ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.*) гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)
КУВА́ТИ[1]
кува́ти
◊ [Аж] вухналí кува́ти зуба́ми *див.* кува́ти[1]
КУДИ́
куди́
◊ Куди́ [вже] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) *див.* куди́
◊ Куди́ ві́тер ві́є (дме) *див.* ві́тер (13)
◊ Куди́ воно́ йде́ться *див.* воно́ (1)
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
◊ Куди́ не глянь (не кинь) *див.* гля́нути (6)
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.*) о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течіє́ю (*рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
КУЛА́К
кулако́м
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в (*рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◊ Кулако́м вола́ вб'є *див.* убива́ти[1]
КУ́ЛЯ[1]
ку́лю
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.*) під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
ку́ля
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)
КУМЕ́ДІЯ
куме́дію
◊ Гра́ти (*рідше* розі́грувати, лама́ти *і т. ін.*) коме́дію (*рідко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
КУ́ПІЛЬ
ку́пелем
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)
КУ́ПЧИЙ
ку́пча
△ Ку́пча гра́мота *див.* гра́мота[2] (7)

КУРИ́ТИСЯ[2]
кури́тися
◊ Не горі́ти і не кури́тися *див.* горі́ти (4)
КУ́РКА
ку́рка
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.)* тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
ку́рці
◊ Ку́рці ні́де (нема́є де) голови́ простро-ми́ти *див.* простро́млювати
КУРС
курс
◊ Вхо́дити / ввійти́ в курс *див.* вхо́дити (13)
КУ́РЯЧИЙ
ку́ряча
◊ Капу́стя́на (ку́ряча, дубо́ва) голова́ *див.* голова́ (33)
ку́рячі
Ку́рячі гру́ди *див.* гру́ди (2)
КУСА́ТИ
куса́ти
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ *(рідко* свої́) лі́кті *(рідко* па́льці) *див.* куса́ти
◊ Куса́ти гу́би *див.* куса́ти
КУ́СНИК
ку́сники
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* на ку́сники порва́ло *див.* порва́ти[1]
КУСО́К
кусо́к
◊ Шмато́к *(рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не піде́ (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
КУТ
кут
△ Го́стрий кут *див.* кут
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.)* *див.* захо́дити
кути́
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати
◊ Обмина́ти го́стрі кути́ *див.* обмина́ти[1]
КУТО́К
кутки́
◊ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.)* кутки́ *(рідше* вуглі́) *див.* обтира́ти
куто́к
Глухи́й куто́к *див.* куто́к
КУТЯ́
кутя́
Голо́дна кутя́ *див.* кутя́
ЛА́ВА[2]
лав
Вступа́ти / вступи́ти до лав *(рідше* у ла́ви, в ряди́) *див.* вступа́ти[1] (2)
ла́ви
Вступа́ти / вступи́ти до лав *(рідше* у ла́ви, в ряди́) *див.* вступа́ти[1] (2)
ЛАВР
ла́врами
◊ Увінчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами *див.* увінчувати
ЛАВРО́ВИЙ
ла́вро́вий
◊ Ла́вро́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (2)

ЛА́ГОДИТИСЯ
ла́годитися
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / відійти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
ЛАД
лади́
◊ На всі (вся́кі, рі́зні *і т. ін.)* лади́ *див.* лад
ла́ду́
◊ Без [будь-яко́го (уся́кого, *рідше* ні́якого *і т. ін.)*] ла́ду́ *див.* лад
ЛА́ДАН
ла́дану
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
ЛА́ДЕН
ла́ден
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2]
ЛА́ДНИЙ[2]
ла́дний
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2]
ЛА́МАНИЙ
ла́маний
◊ Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг) *див.* гріш (6)
ла́маного
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
ЛАМА́ТИ
лама́ти
◊ Гра́ти *(рідше* розі́грувати, лама́ти *і т. ін.)* коме́дію *(рідко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
◊ Лама́ти [собі́] го́лову *див.* лама́ти
ЛА́МПА
ла́мпа
△ Галоге́нна (галоге́нова) ла́мпа *див.* ла́мпа
ЛАНЦЮ́Г
ланцю́г
◊ Порва́ти ланцю́г Гімене́я *див.* порва́ти[1]
ланцюгу́
◊ Як цу́цик на вірьо́вці (на це́пу, на ланцюгу́ *і т. ін.)* *див.* цу́цик
ЛА́ПА
ла́па
△ Во́вча ла́па *див.* ла́па
ла́пи
Става́ти / ста́ти на го́лову (на ру́ки, на ла́пи *і т. ін.)* *див.* става́ти
ЛА́ПКА
ла́пка
△ Гу́сяча *(рідко* гуси́на) ла́пка *див.* ла́пка
ЛА́СКА[1]
ла́ску
◊ Переміни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на ла́ску) *див.* переміня́ти[1]

ЛА́СТІВКА[1]
ла́стівок
Де́рти (дра́ти) горобці́в (ла́стівок, соро́к *і т. ін.)* <Де́рти гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти
ЛАТИ́НЬ
лати́нь
△ Вульга́рна (наро́дна) лати́нь *див.* лати́нь
ЛА́ТКА
ла́тку
◊ [І] в підме́тки ([і] на ла́тку) не годи́тися *див.* годи́тися[1] (6)
ЛАТКИ́
ла́тку
◊ [І] в підме́тки ([і] на ла́тку) не годи́тися *див.* годи́тися[1] (6)
ЛЕВИ́НИЙ
леви́на
◊ Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)
ЛЕ́В'ЯЧИЙ
ле́в'яча
◊ Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)
ЛЕГЕ́НЬКО
леге́нько
◊ Хай (неха́й) леге́нько (ле́гко) гикне́ться (зітхне́ться) *див.* гикну́тися (1)
ЛЕГКИ́Й
легки́й
◊ Легки́й на гро́ші *див.* легки́й
легкі́
△ Легкі́ ґрунти́ <Ґрунти́ легко́го скла́ду> *див.* ґрунт (4)
легко́го
△ Легкі́ ґрунти́ <Ґрунти́ легко́го скла́ду> *див.* ґрунт (4)
легко́ї
◊ Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка *(рідко* ді́вка)> *див.* жі́нка
ЛЕ́ГКО
ле́гко
◊ Ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́ти *див.* зітхну́ти
◊ Хай *(заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на ті́м сві́ті *див.* зга́дуватися
◊ Хай (неха́й) леге́нько (ле́гко) гикне́ться (зітхне́ться) *див.* гикну́тися (1)
◊ [Як, мов, ні́би *і т. ін.*] ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́лося *див.* зітхну́тися
ЛЕ́ДВЕ
ле́двe
◊ Ле́две го́лову підво́дити / підвести́ *див.* підво́дити
◊ Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти *і т. ін.)* но́ги *див.* тягти́
◊ Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (ворушити, волокти́ *і т. ін.)* *див.* со́вати
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце

ЛЕДЬ
ледь
◊ Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти *і т. ін.)* но́ги *див.* тягти́
ЛЕ́ЖА
ле́жу
◊ Впа́сти у ле́жу *див.* впада́ти[1] (10)
ЛЕЖА́ТИ
лежа́ти
Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, стаціона́рі *і т. ін.)* *див.* лежа́ти
ЛЕМІ́ШКА
лемі́шкою
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
ЛЕТІ́ТИ
лети́ть
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є *і т. ін.)* *див.* пі́на
летіти
◊ Літа́ти (летіти, блука́ти) / полетіти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти
летя́ть
◊ Усі ши́шки́ летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
ЛЕТЮ́ЧИЙ
летю́чий
◊ Летю́чий голла́ндець *див.* голла́ндці (1)
ЛИ́ЖА
ли́жі
△ Во́дні ли́жі *див.* ли́жі
△ Гі́рські ли́жі *див.* ли́жі
ЛИ́ЖІ
ли́жі
△ Во́дні ли́жі *див.* ли́жі
△ Гі́рські ли́жі *див.* ли́жі
ЛИЗА́ТИ
лиза́ти
◊ Лиза́ти гу́би (гу́бки) *див.* лиза́ти
ЛИ́КО
лик
◊ Ли́ка (лик) не в'я́же *див.* в'яза́ти (2)
ли́ка
◊ Ли́ка (лик) не в'я́же *див.* в'яза́ти (2)
ли́ко
△ Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко> *див.* я́года
◊ Як з гре́чки ли́ко *див.* ли́ко
ЛИ́НВА
ли́нви
◊ Ви́ти ли́нви (моту́зки, вірьо́вки) *див.* ви́ти[2] (1)
ЛИНУ́ТИ
лину́ли
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом) *див.* лину́ти
ЛИС
ли́сом
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ЛИ́СИЙ
ли́сого
◊ Як у ли́сого воло́сся [на голові́] *див.* воло́сся (3)
ли́сому
◊ Як ли́сому гре́бінь *див.* гре́бінь (1)

ЛИСТ[1]
лист
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лист за водо́ю *див.* лист[1]
ЛИСТ[2]
лист
Похва́льна гра́мота <Похва́льний лист> *див.* гра́мота[2] (2)
ЛИ́ТИ
ли́ти
◊ Ли́ти во́ду *див.* ли́ти
◊ Ли́ти во́ду на млин *див.* ли́ти
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти
ЛИХИ́Й[1]
лиха́
◊ Бий / поби́й тебе́ (його́, її *і т. ін.)* лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.)* *див.* би́ти (19)
◊ Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її *і т. ін.)* взяла́ лиха́ годи́на <Взяла́ б його́ (тебе́, її *і т. ін.)* лиха́ годи́на> *див.* годи́на[1] (9)
◊ Вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1]
◊ Лиха́ (бі́сова, вра́жа *і т. ін.)* личи́на *див.* личи́на
◊ Лиха́ (важка́, гірка́ *і т. ін.)* годи́на *див.* годи́на[1] (15)
◊ Лиха́ (вра́гова, вра́жа *і т. ін)* ма́ти *(рі́дше* ма́тір) зна́є (зна) *див.* ма́ти[1]
◊ Лиха́ (гірка́, щерба́та *і т. ін.)* до́ля (до́ленька) *див.* до́ля[1]
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.)* *див.* годи́на[1] (16)
◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)
◊ Лиха́ (нещасли́ва) годи́нонька *див.* годи́нонька (1)
◊ Ли́хо (бі́да́, лиха́ годи́на) його́ (її, їх *і т. ін.)* зна́є *див.* ли́хо[1]
◊ Наверну́ла лиха́ годи́на *див.* годи́на[1] (18)
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.)* *див.* бра́ти (142)
◊ Поби́ла лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1]
◊ Яка́ лиха́ годи́на *див.* годи́на[1] (27)
лихи́й
◊ Неха́й (хай) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* [лихи́й] прасу́нок! *див.* прасу́нок
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
лихі́й
◊ К лихі́й годи́ні <У лихо́ї годи́ни> *див.* годи́на[1] (14)
◊ Ні к лихі́й годи́ні *див.* годи́на[1] (20)
◊ Отуди́ к лихі́й годи́ні! *див.* отуди́
лихо́ї
◊ К лихі́й годи́ні <У лихо́ї годи́ни> *див.* годи́на[1] (14)
◊ На яко́ї лихо́ї годи́ни *див.* годи́на[1] (19)

◊ Яко́ї бі́сової (вра́жої, лихо́ї *і т. ін.)* ма́тері *див.* ма́ти[1]
ЛИ́ХО[1]
ли́ха
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.)* *див.* випива́ти (2)
◊ Да́лі (пода́лі) від гріха́ (від ли́ха) *див.* да́лі
◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.)* *див.* ли́хо[1]
◊ Ли́хо (бі́да́, лиха́ годи́на) його́ (її, їх *і т. ін.)* зна́є *див.* ли́хо[1]
◊ Набира́тися / набра́тися го́ря (ли́ха) *див.* набира́тися
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.)* *див.* напи́тувати
ли́хо
◊ Го́ре (ли́хо, нещастя *і т. ін.)* посі́ло *(рі́дше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2]
◊ [І] смі́х і го́ре (грі́х, сльо́зи, ли́хо *і т. ін.)* *див.* сміх
◊ Ли́хо (бі́да́, лиха́ годи́на) його́ (її, їх *і т. ін.)* зна́є *див.* ли́хо[1]
◊ Ли́хо та й го́ді *див.* ли́хо[1]
ли́хом
◊ З го́рем (з ли́хом) попола́м (на́впі́л) *див.* попола́м
ли́ху
◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.)* *див.* помага́ти
ЛИЦЕ́
лице́
◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́
лице́м
◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
лиця́
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
ЛИЧИ́НА
личи́на
◊ Лиха́ (бі́сова, вра́жа *і т. ін.)* личи́на *див.* личи́на
ЛИШ[2]
лиш
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
ЛИША́Й
лиша́й
△ Во́вчий лиша́й *див.* лиша́й
ЛИША́ТИ
лиша́ти
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти

ЛИШИ́ТИ
лиши́ти
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти
ЛИШИ́ТИСЯ
лиши́тися
◊ Лиши́тися (оста́тися, бу́ти *і т. ін.)* з гарбузо́м *див.* лиша́тися
ЛІ́ВИЙ
ліве́
◊ Ліве плече́ впере́д *див.* плече́
ЛІД
лід
△ Ві́чний лід *див.* лід
льо́дом
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом) *див.* лину́ти
ЛІ́ЖКО
лі́жко
Вклада́ти / вкла́сти в лі́жко *див.* уклада́ти[1]
ЛІ́ЗТИ
лі́зе
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́ймається, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *грубо* в пе́льку) *див.* лі́зти
◊ Ні в які воро́та (две́рі) не лі́зе *див.* лі́зти
◊ Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́) *див.* сам
◊ Шмато́к *(рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не піде́ (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
лі́зти
◊ Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* вла́зити (4)
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1]
◊ Лі́зти / влі́зти в го́лову *(рідко* до голови́, в па́мороки) *див.* лі́зти
◊ Лі́зти в (чужи́й) горо́х *див.* лі́зти
◊ Лі́зти в чужи́й горо́х *див.* лі́зти
◊ Лі́зти у во́ду, не зна́ючи бро́ду *див.* лі́зти
◊ Лі́зти че́рез го́лови *див.* лі́зти
◊ На го́лову лі́зти *див.* лі́зти
◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́
◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́
лі́зуть
◊ [Аж] о́чі [з ло́ба (з голови́)] вила́зять (лі́зуть) *див.* о́ко[1]
лізь
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* клади́сь) *див.* лі́зти
ЛІЙ
лій
◊ Є лій у голові́ *див.* лій
◊ Ма́ти олі́ю (лій, *рідше* сма́лець *і т. ін.)* в голові́ <Ма́ти лій під чу́бом> *див.* ма́ти[2]
ло́ю
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
ЛІКА́РНЯ
ліка́рні
Лежа́ти в ліка́рні (в го́спіталі, стаціона́рі *і т. ін.) див.* лежа́ти
ЛІ́КОТЬ
лі́коть
◊ Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть) *див.* відчува́ти (7)
лі́кті
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ *(рідко* свої́) лі́кті *(рідко* па́льці) *див.* куса́ти
лі́ктя
◊ Чуття́ (відчуття́, почуття́) лі́ктя *див.* чуття́
ЛІ́ЛІЯ
лі́лія
△ Водяна́ лі́лія *див.* лі́лія
ЛІМФАТИ́ЧНИЙ
лімфати́чні
△ Лімфати́чні вузли́ *див.* ву́зол[1] (5)
ЛІНГВІ́СТИКА
лінгві́стика
△ Вну́трішня лінгві́стика *див.* лінгві́стика
ЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ
лінгвісти́чна
△ Лінгвісти́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (2)
ЛІ́НІЯ
лі́нію
◊ Гну́ти лі́нію *див.* гну́ти (9)
лі́нія
△ Лі́нія горизо́нту *див.* лі́нія
ЛІРИ́ЧНИЙ
ліри́чний
△ Ліри́чний ві́дступ *див.* ві́дступ (1)
ЛІС
ліси́
△ Галере́йні ліси́ *див.* ліс
ЛІТА́
літ
◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з ро́кі́в, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)
◊ На схи́лі (на схи́лку, на поко́ті) ві́ку (літ, життя́ *і т. ін.) див.* схил
літа́
◊ Вхо́дити / ввійти́ в літа́ *див.* вхо́дити (14)
◊ Корота́ти вік (літа́) *див.* корота́ти
літа́ми
У похи́лім (похи́лому) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)> *див.* вік (6)
ЛІТА́ТИ
літа́ти
◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) ду́мками (га́дками, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти
ЛІ́ТЕРА
лі́терами
◊ Впи́саний в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́саний (1)
◊ Впи́сувати / вписа́ти в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́сувати (1)
◊ Впи́суватися в істо́рію золоти́ми лі́терами (бу́квами) *див.* впи́суватися (1)
ЛІТО́ПИС
літо́пису
На сторінка́х (шпа́льтах) газе́ти (журна́лу, літо́пису *і т. ін.) див.* сторі́нка
ЛІЦЕ́Й
ліце́й
Гуманіта́рний ліце́й *див.* ліце́й
ЛІЧБА́
лічбу́
Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *див.* губи́ти (1)
ЛІЧИ́ЛЬНИК
лічи́льник
◊ Вмика́ти / ввімкну́ти лічи́льник *див.* вмика́ти (1)
ЛІЧИ́ТИ[1]
лічи́ти
◊ Воро́н (га́лки́, га́ло́к *і т. ін.)* лічи́ти *див.* лічи́ти[1]
◊ Лічи́ти дні (годи́ни, хвили́ни *і т. ін.) див.* лічи́ти[1]
◊ Не лічи́ти годи́н (хвили́н) *див.* лічи́ти[1]
ЛОБ
лоб
◊ Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.) див.* голи́ти (2)
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
ло́ба
◊ [Аж] о́чі [з ло́ба (з голови́)] вила́зять (лі́зуть) *див.* о́ко[1]
◊ Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.) див.* голи́ти (2)
◊ Грі́ти (па́рити) / нагрі́ти чу́ба *(рідше* чупри́ну, ло́ба) *див.* грі́ти (3)
◊ О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба) *див.* о́ко[1]
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
ло́бі
◊ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко[1]
◊ По́рожньо в голові́ (у ло́бі) *див.* по́рожньо
Як (мов, ніби *і т. ін.)* о́ка в ло́бі (в голові́) <Більш, ніж о́ка в ло́бі> *див.* о́ко[1]
◊ Як *(рідше* мов, ніби *і т. ін.)* о́ка [в ло́бі (в голові́)] *див.* о́ко[1]
ло́бом
◊ Ло́бом горі́хи розбива́ти *див.* розбива́ти
◊ Хоч голово́ю (ло́бом) об стіну́ товчи́ *див.* товкти́
◊ Хоч ло́бом (голово́ю) би́йся в (об) стіну́ (в (об) мур, ріг *і т. ін.) див.* би́тися (9)
ЛОВИ́ТИ
лови́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти

◊ Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти *і т. ін.)* на гачо́к *див.* лови́ти
◊ Лови́ти вітри́ *див.* лови́ти
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній *(рідше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти
◊ Лови́ти / *рідко* вловити ґа́ву (ґа́ви, ґав, воро́н *і т. ін.) див.* лови́ти
◊ Ре́шетом у воді́ зірки́ лови́ти *див.* лови́ти
◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти
ЛОВИ́ТИСЯ
лови́тися
◊ Лови́тися (попада́ти, попада́тися *і т. ін.)* / злови́тися (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на гачо́к *(рідко* на ву́дочку) *див.* лови́тися
ЛО́ЖЕЧКА
ло́жечки
◊ Годува́ти з ло́жечки *див.* годува́ти (4)
ЛО́ЖКА
ло́жку
◊ Вли́ти в бо́чку ме́ду (в мед) ло́жку дьо́гтю *див.* влива́ти[1] (1)
ло́жці
◊ Втопи́ти в ло́жці води́ *див.* втопи́ти (2)
◊ [І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш) *див.* спійма́ти
ЛОЗИ́НА
лози́ни
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, рі́зок, нагаї́в *і т. ін.) див.* скуштува́ти
ЛО́КШИНА
ло́кшину
◊ Ві́шати ло́кшину [на ву́ха] *див.* ві́шати (3)
ЛОМА́КА
лома́кою
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.) див.* грі́ти (4)
ЛОМИ́ТИСЯ
ломи́тися
◊ Ломи́тися у відчи́нені (відкри́ті) две́рі *див.* ломи́тися
ЛОПА́ТА
лопа́та
◊ Лопа́та влі́зе *див.* лопа́та
лопа́тою
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
◊ Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й *і т. ін.) див.* горну́ти (2)
ЛОПА́ТКА
лопа́тки́
◊ Лопа́тки́ в горо́сі *див.* лопа́тка
ЛУ́ДЖЕНИЙ
лу́джена
◊ Лу́джена горля́нка *див.* горля́нка (1)
ЛУ́ЖНИЙ
лу́жні
△ Лу́жні гі́рські поро́ди *див.* поро́да

ЛУНА́
луна́
◊ Аж *(рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розляглá́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.) див.* луна́
ЛУНА́ТИ
луна́ти
◊ Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах *(рідко* в у́хах) *див.* луна́ти
ЛУ́СКАТИ
лу́скати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лу́скати (лу́щити) горі́хи *див.* лу́скати
ЛУ́СНУТИ
лу́снув
◊ Грім би тебе́ (його́, ї́ї *і т. ін.)* вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)
◊ Щоб він (ти, вона́ *і т. ін.)* лу́снув <Щоб вона́ [тобі́, їй *і т. ін.*] лу́снула> *див.* лу́снути
лу́снула
◊ Щоб він (ти, вона́ *і т. ін.)* лу́снув <Щоб вона́ [тобі́, їй *і т. ін.*] лу́снула> *див.* лу́снути
ЛУ́ЩИТИ
лу́щити
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лу́скати (лу́щити) горі́хи *див.* лу́скати
ЛЮ́БО
лю́бо
◊ Лю́бо о́ком гля́нути *див.* гля́нути (7)
ЛЮ́ДИ
людéй
Ві́ра в люди́ну (в людéй) *див.* ві́ра[1] (1)
◊ Смі́ши́ти людéй *(ірон.* горобці́в) *див.* смі́ши́ти
лю́ди
Гуля́щі лю́ди *див.* лю́мди
люди́ну
Ві́ра в люди́ну (в людéй) *див.* ві́ра[1] (1)
ЛЮДИ́НА
людéй
Ві́ра в люди́ну (в людéй) *див.* ві́ра[1] (1)
люди́на
Люди́на до́брої во́лі *див.* люди́на
люди́ни
△ Ві́рус імунодефіци́ту люди́ни *див.* ві́рус (1)
люди́ною
Відчува́ти / відчу́ти себе́ люди́ною *див.* відчува́ти (3)
люди́ну
Ві́ра в люди́ну (в людéй) *див.* ві́ра[1] (1)
ЛЮ́ТИЙ[1]
лю́тої
◊ Гі́рше [від] [лю́тої] сме́рті *див.* гі́рше (1)
ЛЯГА́ТИ
ляга́ти
◊ Лягти́ / *(рідко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.) див.* ляга́ти
ЛЯГТИ́
ліг
◊ Тяга́р ліг (упа́в) на се́рце (на гру́ди) *див.* тяга́р

◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
ляглá
◊ Голова́ ляглá (поляглá, покоти́лася *і т. ін.) див.* голова́ (18)
лягти́
◊ Лягти́ голово́ю (голова́ми) *див.* ляга́ти
◊ Лягти́ / *(рідко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.) див.* ляга́ти
ЛЯ́ЛЬКА
ляльки́
◊ Гра́ти (гра́тися) в ляльки́ (в бирю́льки) *див.* гра́ти (15)
ЛЯ́ПАС
ля́паса
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ЛЯ́ПАТИ
ля́пати
◊ Ля́пати грязю́кою (гря́ззю, боло́том *і т. ін.) див.* ля́пати
◊ Ля́пати (хля́пати) ву́хами *див.* ля́пати
ЛЯ́ПНУТИ
ля́пнути
◊ Ті́льки ву́хами ля́пнути *див.* ля́пнути
ЛЯЩ[2]
ляща́
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти
ляща́ми
◊ Годува́ти ляща́ми *див.* годува́ти (5)
ЛЯЩА́ТИ
ляще́ть
◊ Аж за (по́за) ву́хами *(рідше* уша́ми, у́хами) ляще́ть (тріще́ть) *див.* ляща́ти
◊ Аж у ву́хах ляще́ть / залящáло *див.* ляща́ти
ЛЬВІ́ВСЬКИЙ
льві́вська
Льві́вська ґва́ра *див.* ґва́ра (1)
ЛЬОН
льон
△ Гі́рський льон *див.* льон
МАВРИТА́НСЬКИЙ
маврита́нський
△ Маврита́нський газо́н *див.* газо́н (1)
МАГІСТРА́ЛЬНИЙ
магістра́льний
△ Магістра́льний водопрові́д *див.* водопрові́д (2)
МАГНІ́ТНИЙ
магні́тна
△ Магні́тна (геомагні́тна) бу́ря *див.* бу́ря (1)
магні́тне
△ Магні́тне відхи́лення *див.* відхи́лення (1)
МАГО́Г
маго́г
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)

маго́га
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)
маго́ги
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)
МАГО́ГА
маго́г
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)
маго́га
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)
маго́ги
Гог і маго́г <Го́га і маго́га> <Го́ги та маго́ги> *див.* гог (1)
МА́ЗАТИ
ма́зати
◊ Ма́зати ме́дом [по губа́х] *див.* ма́зати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти
МАЗНУ́ТИ
мазну́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти
МАЙБУ́ТНІЙ
майбу́тнє
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.*) *див.* зазира́ти
МАЙНУ́ТИ
майну́ла
◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.*) [в голові́] *див.* ду́мка
майну́ло
◊ Майну́ло (мелькну́ло, мигну́ло *і т. ін.*) в голові́ *див.* майну́ти
майну́ти
◊ Війну́ти (майну́ти) хвосто́м *див.* війну́ти (1)
МА́ЙСТЕР
ма́йстер
◊ Ма́йстер (*рідше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер
МАК
мак
△ Водяни́й мак *див.* мак
◊ Ще мак [росте́ (цві́те́, схо́дить *і т. ін.*)] у голові́ *див.* мак
ма́ку
◊ Ви́скочити як го́лий (коза́к, Кузьма́) з ма́ку *див.* виска́кувати (4)
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) за (на) гріш ма́ку *див.* гріш (7)
МАКІ́ТРА
макі́тру
◊ Втовкти́ (втовкма́чити, втелю́щити, вки́нути) / втовкма́чувати в го́лову (в довбе́шку, в макі́тру) *див.* втовкти́[1] (1)
МАКІ́ТРИТИСЯ
макі́триться
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.*) *чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
МА́КОВИЙ
ма́ковій
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
ма́ковому
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
МАЛИ́Й
мала́
Мала́ вода́ *див.* вода́ (9)
мали́й
Мали́й Віз *див.* віз (2)
МА́ЛО
ма́ло
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло, нема́ (нема́є) *див.* ма́ло
◊ О́чі ма́ло (як) не ви́скочать / не виска́кують з голови́ (з орбі́т, з ло́ба) *див.* о́ко[1]
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.*) не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
МА́МА
ма́мі
◊ Тря́сця його́ (твої́й, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
ма́му
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.*) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька (*рідше* ма́му) зна́є (зна) <Чорти́ (бі́си) [його́] ба́тька (*рідше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт
МАНДРІ́ВНИЙ
мандрі́вні
△ Блука́ючі (мандрі́вні) вогні́ *див.* вого́нь (8)
МАНІВЕ́ЦЬ
манівця́ми
◊ Говори́ти манівця́ми *див.* говори́ти (4)
МАНІВЦІ́
манівця́ми
◊ Говори́ти манівця́ми *див.* говори́ти (4)
МАРА́
мара́
◊ Мара́ його́ (її́, їх *і т. ін.*) зна́є *див.* мара́
МАРШ[1]
марш
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка
МА́СЛО
ма́сла
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олі́ї, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
◊ Цур ду́рня та (й, і) ма́сла гру́дка *див.* ду́рень
МАСТА́К
маста́к
◊ Ма́йстер (*рідше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер
МАСТИ́ТИ
масти́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти
МАСТЬ[1]
масте́й
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
ма́сті
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
МА́ТЕРИН
ма́терине
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х (*рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло (*рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
ма́териним
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.*) / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.*) [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
МАТЕРИ́НСЬКИЙ
матери́нським
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.*) / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.*) [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
МАТЕРІА́Л
матеріа́ли
△ Гідроізоляці́йні (гідроізолюва́льні) матеріа́ли *див.* матеріа́л
МА́ТИ[1]
ма́тері
◊ Враг його́ (її́, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері *див.* враг (3)
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.*) / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.*) [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́териним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
◊ Годи́тися у батьки́ (у діди́, у матері́ *і т. ін.*) *див.* годи́тися[1] (4)
◊ Дій його́ ма́тері *див.* ді́яти
◊ Ма́тері (бі́сові, *рідше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.*) ковí́нька (ко́рінь) *див.* ковí́нька
◊ Тря́сця його́ (твої́й, ї́хній *і т. ін.*) ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
◊ Якої бі́сової (вра́жої, лихо́ї *і т. ін.*) ма́тері *див.* ма́ти[1]

мáти
Бóжа (Госпóдня, Пречúста) Мáти *див.* мáти[1]
◊ Враг (нечúстий, чорт) йогó (її́, їх *і т. ін.)* [мáтір (дýшу)] знáє (зна) <Нечúста йогó (її́, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Врáжа (нечúста, лихá *і т. ін.)* мáти *див.* мáти[1]
◊ Крий Бóже (Гóсподи, Мáтір Бóжа, Мáти Бóжа *і т. ін.)* *див.* крúти
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін)* мáти *(рідше* мáтір) знáє (зна) *див.* мáти[1]
◊ Не дай Бóже (Бог, Гóсподи, Мáти Бóжа) *див.* давáти
◊ Що за врáжа (нечúста, лихá *і т. ін.)* мáти *див.* мáти[1]
мáтір
◊ Враг (нечúстий, чорт) йогó (її́, їх *і т. ін.)* [мáтір (дýшу)] знáє (зна) <Нечúста йогó (її́, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Крий Бóже (Гóсподи, Мáтір Бóжа, Мáти Бóжа *і т. ін.)* *див.* крúти
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін)* мáти *(рідше* мáтір) знáє (зна) *див.* мáти[1]
МÁТИ[2]
мáти
Відчувáти (мáти) потрéбу *див.* відчувáти (2)
◊ [І] гáдки (дýмки, в гáдці, в (на) дýмці *і т. ін.)* [собі] не мáти *див.* мáти[2]
◊ Мáти вíльні рýки *див.* мáти[2]
◊ Мáти вóлю *див.* мáти[2]
◊ Мáти [всі] клéпки в голові́ *див.* мáти[2]
◊ Мáти гóстре óко (гóстрі óчі) *див.* мáти[2]
◊ Мáти [дóбру] гóлову на [плечáх (на в'язах, *рідко* на кáрку *і т. ін.)*] *див.* мáти[2]
◊ Мáти дóвгі (довжéзні) вýха *див.* мáти[2]
◊ Мáти дýмку (гáдку, на дýмці, *рідше* на гáдці *і т. ін.)* *див.* мáти[2]
◊ Мáти міцнúй (твердúй) ґрунт під ногáми *див.* мáти[2]
◊ Мáти музикáльне вýхо *див.* мáти[2]
◊ Мáти на горíхи (на рúбу) *див.* мáти[2]
◊ Мáти олíю (лій, *рідше* смáлець *і т. ін.)* в голові́ <Мáти лій під чýбом> *див.* мáти[2]
◊ Мáти під собóю ґрунт *див.* мáти[2]
◊ Мáти рóзум [у голові́] *див.* мáти[2]
◊ Мáти свій рóзум [у голові́] *див.* мáти[2]
Мáти (справлЯти, робúти) / спрáвити (зробúти) вплив *див.* мáти[2]
◊ Мáти тЯму (тЯмку) [в голові́] *див.* мáти[2]
◊ Не мáти гарáзду в голові́ *див.* мáти[2]
◊ Не мáти де (кудú, до кóго) гóлову (головú) прихилúти <Немá до кóго прихилúтися> *див.* мáти[2]
◊ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копíйки (копійчúни, [лáманого *(рідко* злáманого)] грошá) за душéю *(рідко* при душí) *див.* мáти[2]
◊ Не мáти [своéї] вóлі *див.* мáти[2]
◊ Не мáти царЯ в голові́ <Не мáти Бóга в животí, а царЯ в голові́> *див.* мáти[2]
МÁТИСЯ
мáйся
◊ Мáйся (мáйтеся) гарáзд *див.* мáтися
мáйтеся
◊ Мáйся (мáйтеся) гарáзд *див.* мáтися
МÁТІР
мáтері
◊ Якóї бíсової (врáжої, лихóї *і т. ін.)* мáтері *див.* мáти[1]
мáти
◊ Враг (нечúстий, чорт) йогó (її́, їх *і т. ін.)* [мáтір (дýшу)] знáє (зна) <Нечúста йогó (її́, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Крий Бóже (Гóсподи, Мáтір Бóжа, Мáти Бóжа *і т. ін.)* *див.* крúти
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін)* мáти *(рідше* мáтір) знáє (зна) *див.* мáти[1]
мáтір
◊ Враг (нечúстий, чорт) йогó (її́, їх *і т. ін.)* [мáтір (дýшу)] знáє (зна) <Нечúста йогó (її́, їх *і т. ін.)* мáти знáє (зна)> *див.* враг (2)
◊ Крий Бóже (Гóсподи, Мáтір Бóжа, Мáти Бóжа *і т. ін.)* *див.* крúти
◊ Лихá (врáгова, врáжа *і т. ін)* мáти *(рідше* мáтір) знáє (зна) *див.* мáти[1]
МАФУСАЇ́ЛІВ
мафусаї́лів
◊ Мафусаї́лів вік *див.* вік (22)
МАШИ́НА
машúна
△ Врýбова машúна *див.* машúна
△ Гідравлíчна машúна *див.* машúна
◊ Машúна голосувáння *див.* машúна
МЕД
мед
◊ Влúпнути як мýха в мед *див.* влипáти (2)
◊ Влúти в бóчку мéду (в мед) лóжку дьóгтю *див.* вливáти[1] (1)
мéдом
◊ Мáзати мéдом [по губáх] *див.* мáзати
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мéдом *(рідше* сáлом) по губáх *див.* мед
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мéдом (сáлом) по губáх мастúти (мáзати) / мазнýти *див.* мастúти
мéду
◊ Влúти в бóчку мéду (в мед) лóжку дьóгтю *див.* вливáти[1] (1)
МЕЛЬКНУ́ТИ
мелькнýло
◊ Майнýло (мелькнýло, мигнýло *і т. ін.)* в голові́ *див.* майнýти
МЕРÉЖА
мерéжі
△ Вýзол мерéжі *див.* вýзол[1] (4)
МÉРЗЛИЙ
мéрзле
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мóкре *(рідше* мéрзле) горúть *див.* мóкрий
МЕРЗЛОТÁ
мерзлотá
△ Вíчна мерзлотá *див.* мерзлотá
МÉРТВИЙ
мéртва
Гробовé (мéртве, могúльне) мовчáння <Гробовá (мéртва, могúльна) мовчáнка> *див.* мовчáння
△ Мéртва водá *див.* водá (35)
△ Мéртва головá *див.* головá (4)
◊ Мéртва (могúльна, гробовá, смертéльна, німá *і т. ін.)* тúша *див.* тúша
Тúха (мéртва) годúна *див.* годúна[1] (5)
мéртве
Гробовé (мéртве, могúльне) мовчáння <Гробовá (мéртва, могúльна) мовчáнка> *див.* мовчáння
мéртвій
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* скýпаний у мéртвій воді́ *див.* скýпаний
МЕСТИ́
метú
◊ Хоч вíником метú *див.* местú
МЕТÁЛ
метáлом
Поливáти / полúти вогнéм (метáлом, свинцéм *і т. ін.)* *див.* поливáти
МЕТАЛÉВИЙ
металéві
Металéві грóші *див.* грóші (4)
МЕТÁТИ
метáти
◊ Метáти громú і (та) блúскавки *див.* метáти
МЕТÁТИСЯ
метáтися
◊ Губúтися *(рідше* плýтатися, метáтися *і т. ін.)* в здогáдках (у дóгадках, у здóгадах *і т. ін.)* *див.* губúтися (1)
МЕТРИ́ЧНИЙ[2]
метрúчне
△ Метрúчне віршувáння <Метрúчний вірш> *див.* віршувáння (1)
метрúчний
△ Метрúчне віршувáння <Метрúчний вірш> *див.* віршувáння (1)
МЕЧ
меч
Гóлий меч *див.* меч
◊ Гострúти (вигóстрювати, *рідше* точúти, нагóстрювати *і т. ін.)* / вúгострити (нагострúти) ніж (меч, сокúру *і т. ін.)* *див.* гострúти (1)
мечéм
◊ Вогнéм (огнéм) і мечéм *див.* вогóнь (16)
МИГНУ́ТИ
мигнýло
◊ Майнýло (мелькнýло, мигнýло *і т. ін.)* в голові́ *див.* майнýти
МИ́КАТИ
мúкати
◊ Мúкати [своé] гóре *див.* мúкати
МИ́ЛИЙ
мúлий
◊ Бóже (Гóсподи) [Ти] [мій] [мúлий (мúлостивий, милосéрдний)]! *див.* бог (18)
МИ́ЛІСТЬ
мúлість
◊ Вáша (їх) мúлість *(заст.* мúлость) *див.* мúлість
◊ Перемінúти (змінúти) гнів на мúлість (на лáску) *див.* перемінЯти[1]

МИ́ЛО[1]
ми́ла
◊ Без ми́ла голи́ти / поголи́ти *див.* голи́ти (1)
МИЛОСЕ́РДНИЙ
милосе́рдний
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
милосе́рдного
◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
МИ́ЛОСТИ́ВИЙ
ми́лости́вий
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
МИ́ЛУВАТИ
ми́лував
◊ Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував *див.* бог (3)
ми́лує
◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* бог (29)
◊ Як Бог (Госпо́дь) ми́лує? *див.* бог (33)
МИНУ́ЛИЙ
мину́ле
◊ Відійти́ / відхо́дити в мину́ле (в істо́рію) *див.* відхо́дити (5)
◊ Сяга́ти [своїм корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ віків) *див.* сяга́ти
МИР[1]
ми́ру
Всесві́тня Ра́да Ми́ру *див.* ра́да
Го́луб ми́ру *див.* го́луб (1)
МИР[2]
ми́ром
◊ Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою> *див.* мир[2]
МИСЛЬ
ми́слю
◊ Літа́ти (летіти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти
МИТЕ́ЦЬ
мите́ць
◊ Майстер *(рі́дше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* майстер
МИ́ТИ
МИЙ
◊ Хоч го́лову мий *див.* ми́ти
МИ́ШАЧИЙ
ми́шачий
△ Ми́шачий горо́шок *див.* горо́шок (3)
МИ́ШКА
ми́шки
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)
ми́шку
Гра́тися (гра́ти) в кота́ й ми́шку (ми́шки) (в кота́-ми́шку (-ми́шки)) <Гра́тися (гра́ти) в кота́, в ми́шку (ми́шки)> *див.* гра́тися (1)

МІ́ДНИЙ
мі́дна
△ Мі́дний вік <Мі́дна доба́> *див.* вік (15)
мі́дний
△ Мі́дний вік <Мі́дна доба́> *див.* вік (15)
мі́дні
◊ Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити
мі́дного
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
МІЖНАРО́ДНИЙ
міжнаро́дний
Міжнаро́дний геофізи́чний рік *див.* рік
МІ́ЗОК
мі́зками
◊ Ворушити / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* ворушити (1)
◊ Крути́ти голово́ю (ро́зумом, мо́зком, мізка́ми *і т. ін.)* *див.* крути́ти
◊ Розкида́ти / розки́нути ро́зумом (умо́м, мі́зками, голово́ю *і т. ін.)* *див.* розкида́ти[2]
мі́зки
◊ Вправля́ти (вкру́чувати) / впра́вити (вкрути́ти) мо́зок (мі́зки) *див.* вправля́ти[1] (1)
мі́зком
◊ Ворушити / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* ворушити (1)
МІЙ
мій
◊ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
мого́
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло
моє́
◊ Ви́йти / вихо́дити на моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* *див.* вихо́дити (21)
◊ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рі́дко* збо́ку) *див.* ді́ло
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* [було́] зве́рху *див.* мій
◊ На моє́ (його́, її *і т. ін.)* о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.)* о́чі> *див.* о́ко[1]
моє́ї
○ Ми́мо (поми́мо) моє́ї (своє́ї, його́ *і т. ін.)* во́лі *див.* во́ля (4)
моє́му
Ві́рте / пові́рте [моє́му] сло́ву *див.* ві́рити (2)
Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́ *і т. ін.)* бо́ці <Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* пра́вда> *див.* пра́вда
мої́
◊ На моє́ (його́, її *і т. ін.)* о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.)* о́чі> *див.* о́ко[1]
мої́х
◊ Не в [мої́х (його́, її *і т. ін.)*] пра́вилах *див.* пра́вило
мою́
◊ Де взя́вся на на́шу (мою́) го́лову *див.* узя́тися

Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
моя́
◊ Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* во́ля во́лить *див.* во́ля (8)
Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́ *і т. ін.)* бо́ці <Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* пра́вда> *див.* пра́вда
МІЛЬ
міль
△ Воскова́ міль *див.* міль
МІ́НА[1]
мі́на
◊ До́бра мі́на при пога́ній грі *див.* мі́на[1]
мі́ну
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти
МІНЕРА́ЛЬНИЙ
мінера́льна
Мінера́льна вода́ *див.* вода́ (10)
МІ́РКА
мі́рками
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
мі́ркою
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
МІ́РЯТИ
мі́ряти
◊ Мі́ряти мі́рками (мі́ркою, ковше́м) гро́ші *див.* мі́ряти
◊ Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти
МІСИ́ТИ
міси́ти
◊ Міси́ти в грязю́ці (в грязі́, в боло́ті *і т. ін.)* *див.* міси́ти
МІСТ
мо́сту
◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту *(рі́дко* з гори́) та в во́ду *див.* міст
МІСТИ́ТИСЯ
мі́ститься
◊ Не вклада́ється *(рі́дше* не мі́ститься) в голові́ *див.* вклада́тися[1] (1)
МІ́СТО[1]
мі́сто
△ Ві́льне мі́сто *див.* мі́сто[1]
Зашта́тне мі́сто (го́род, городо́к *і т. ін.)* *див.* мі́сто[1]
МІ́СЦЕ
мі́сце
Відхо́же мі́сце *див.* мі́сце
◊ Вузьке́ мі́сце *див.* мі́сце
◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти
◊ Розшива́ти / розши́ти вузьке́ мі́сце *див.* розшива́ти
мі́сці
◊ На поро́жньому (пусто́му, го́лому) мі́сці *див.* мі́сце
мі́сця
◊ Розшива́ння вузько́го мі́сця *див.* розшива́ння
МІ́СЯЦЬ
мі́сяць
По́вний мі́сяць <Мі́сяць упо́вні> *див.* мі́сяць

МІСЬКИ́Й
міськи́й
△ Міськи́й (се́лищний, сільськи́й) голова́ *див.* голова́ (5)
МІТЛА́
мітла́
△ Ві́дьмина мітла́ *див.* мітла́
МІХ[2]
міхи́
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтягся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії *і т. ін.)* *див.* бая́н (1)
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, міхи́ бая́на, міхи́ гармо́нії *і т. ін.)* *див.* розтяга́ти
МІЦНИ́Й
міцни́й
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й) ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2]
◊ Розкуси́ти *(рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* розку́шувати
◊ Тверди́й (міцни́й) горі́шок *див.* горі́шок (4)
МІ́ШАНИЙ
мі́шана
△ Мі́шана гру́па *див.* гру́па (13)
МІША́ТИ[1]
міша́ти
◊ Змі́шувати (міша́ти) / зміша́ти з земле́ю (з боло́том, з грязю́кою) *див.* змі́шувати
МІШО́К
мішки́
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
мішкі́в
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
мішко́м
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)]* з-за ро́гу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішко́м] приби́тий (приши́блений, *рідко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий
мішо́к
◊ Грошови́й (золоти́й) мішо́к *див.* мішо́к
МЛИН
млин
◊ Ли́ти во́ду на млин *див.* ли́ти
МО́ВА
мов
△ Генеалогі́чна класифіка́ція мов *див.* класифіка́ція
△ Мо́вна гру́па (гру́па мов) *див.* гру́па (14)
мо́вами
◊ Говори́ти рі́зними мо́вами (на рі́зних мо́вах) *див.* говори́ти (6)
мо́вах
◊ Говори́ти рі́зними мо́вами (на рі́зних мо́вах) *див.* говори́ти (6)
мо́ву
◊ Го́стрий на язи́к (на сло́во, на слова́, на мо́ву *і т. ін.)* *див.* го́стрий (2)

МО́ВИТИ
мо́вити
Говори́ти (мо́вити, виголо́шувати *і т. ін.)* кра́сно *див.* говори́ти (3)
МО́ВНИЙ
мо́вна
△ Мо́вна гру́па (гру́па мов) *див.* гру́па (14)
МО́ВЧАНКА
мовча́нка
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мовча́нка> *див.* мовча́ння
мовча́нку
◊ Гра в мовча́нку *див.* гра (7)
◊ Гра́ти (гра́тися) в мовча́нку *див.* гра́ти (16)
МОВЧА́НКА
мовча́нка
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мовча́нка> *див.* мовча́ння
мовча́нку
◊ Гра в мовча́нку *див.* гра (7)
◊ Гра́ти (гра́тися) в мовча́нку *див.* гра́ти (16)
МОВЧА́ННЯ
мовча́ння
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мовча́нка> *див.* мовча́ння
МОГИ́ЛА
моги́ли
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1]
моги́лі
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.)* *див.* стоя́ти
моги́лою
◊ Стоя́ти над моги́лою (над гро́бом) *див.* стоя́ти
моги́лу
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1]
◊ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.)* *див.* кла́сти
◊ Лягти́ / *(рідко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.)* *див.* ляга́ти
◊ Положи́ти в домови́ну (у моги́лу, в я́му, в гроб *і т. ін.)* *див.* положи́ти
◊ Хоч живи́м (живце́м, живо́му) у зе́млю (в моги́лу, в гріб *і т. ін.)* лізь *(рідко* кладі́сь) *див.* лі́зти
МОГИ́ЛЬНИЙ
моги́льна
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мовча́нка> *див.* мовча́ння
◊ Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша

моги́льне
Гробове́ (ме́ртве, моги́льне) мовча́ння <Гробова́ (ме́ртва, моги́льна) мовча́нка> *див.* мовча́ння
МОГТИ́
мо́же
◊ Воло́ві ши́ю (ро́ги) скру́тить (мо́же скрути́ти) *див.* скру́чувати
◊ Мо́же б (хоч би) Госпо́дь посла́в *див.* госпо́дь (3)
МОДИФІКО́ВАНИЙ
модифіко́ваний
Генети́чно модифіко́ваний проду́кт *див.* проду́кт
МОЖЛИ́ВІСТЬ
можли́вість
Хапа́тися за все (за будь-яку́, вся́ку можли́вість) *див.* хапа́тися
МО́ЗОК
мізка́ми
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мізка́ми) *див.* воруши́ти (1)
◊ Крути́ти голово́ю (ро́зумом, мо́зком, мізка́ми *і т. ін.)* *див.* крути́ти
мі́зки
◊ Вправля́ти (вкру́чувати) / впра́вити (вкрути́ти) мо́зок (мі́зки) *див.* вправля́ти[1] (1)
◊ Суши́ти / ви́сушити [собі́] го́лову (мо́зок, *діал.* мі́зки) *див.* суши́ти
мі́зків
◊ Відті́к (відпли́в, відтіка́ння) умі́в (мі́зків) *див.* відті́к (1)
мо́зком
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мізка́ми) *див.* воруши́ти (1)
◊ Крути́ти голово́ю (ро́зумом, мо́зком, мізка́ми *і т. ін.)* *див.* крути́ти
мо́зку
△ Кора́ вели́ких піvку́ль [головно́го мо́зку] *див.* кора́
◊ Стримі́ти [гвіздко́м (цвя́хом, цвя́шком)] в голові́ (в па́м'яті, у мо́зку *і т. ін.)* *див.* стримі́ти
мо́зок
◊ В'ї́стися в мо́зок *див.* в'їда́тися (2)
◊ Вправля́ти (вкру́чувати) / впра́вити (вкрути́ти) мо́зок (мі́зки) *див.* вправля́ти[1] (1)
△ Головни́й мо́зок *див.* мо́зок
◊ Суши́ти / ви́сушити [собі́] го́лову (мо́зок, *діал.* мі́зки) *див.* суши́ти
МОЗО́ЛЯ
мозоля́ми
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] пото́м) *див.* добува́ти
МОЗО́ЛЬ
мозоля́ми
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] пото́м) *див.* добува́ти
МО́КРИЙ
мо́кре
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* мо́кре *(рідше* ме́рзле) гори́ть *див.* мо́крий

МОЛЕ́КУЛА
моле́кули
△ Гетерополя́рні моле́кули *див.* моле́кула
△ Гомеополя́рні моле́кули *див.* моле́кула
МОЛЕКУЛЯ́РНИЙ
молекуля́рна
△ Молекуля́рна гене́тика *див.* гене́тика (1)
МОЛИ́ТИ
мо́лити
Го́спода (Бо́га) мо́лити *див.* моли́ти
МОЛОДИ́Й
молода́
Молода́ гва́рдія *див.* гва́рдія (2)
МО́ЛОДІСТЬ
мо́лодість
◊ Мо́лодість гра́є *див.* мо́лодість
МОЛОКО́
молоко́
Відсто́яне молоко́ *див.* молоко́
◊ Молоко́ *(рідко* мо́ню) на губа́х ви́три *див.* витира́ти (2)
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
молоко́м
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́теринам (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
МОЛОТО́К
молотко́м
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* обу́хом (до́вбнею, молотко́м) би́ти / вда́рити [по голові́ (в го́лову)] *див.* би́ти (47)
МОЛЮ́СК
молю́ски
△ Головоно́гі молю́ски *див.* молюмски
МОЛЮ́СКИ
молю́ски
△ Головоно́гі молю́ски *див.* молюмски
МО́НЯ
мо́ню
◊ Молоко́ *(рідко* мо́ню) на губа́х ви́три *див.* витира́ти (2)
МОРГА́ТИ
морга́ти
◊ І *(рідше* ні, на́віть) ву́сом (бров́ою) не моргну́ти *(рідко* не морга́ти) *див.* моргну́ти
◊ Морга́ти брова́ми (бров́ою, ву́сом) *див.* морга́ти
МОРГНУ́ТИ
моргне́ш
◊ [І] о́ком (ву́сом) не моргне́ш *див.* моргну́ти
моргну́ти
◊ І *(рідше* ні, на́віть) ву́сом (бров́ою) не моргну́ти *(рідко* не морга́ти) *див.* моргну́ти
◊ Хоч би [тобі́] о́ком (ву́сом, бров́ою) моргну́ти *див.* моргну́ти

МО́РДА
мо́рду
◊ Ду́ти губу́ *(зневажл.* мо́рду) <Відставля́ти губу́> *див.* ду́ти
МОРО́З
моро́зи
Водохре́сні моро́зи *див.* моро́з
МОРО́КА
моро́ка
◊ Бий / побі́й тебе́ (його́, її *і т. ін.)* лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.)* *див.* би́ти (19)
◊ Моро́ка [його́] зна́є *див.* моро́ка
МОРО́ЧИТИ
моро́чити
◊ Моро́чити го́лову *(рідко* па́мороки) *див.* моро́чити
МОРО́ЧИТИСЯ
моро́читься
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
МОРСЬКИ́Й
морськи́й
◊ Морськи́й вовк *див.* вовк (7)
△ Морськи́й ву́зол *див.* ву́зол^{1} (6)
△ Морськи́й гребіне́ць *див.* гребіне́ць (1)
МОСКА́ЛЬ
москалі́
◊ Голи́ти в москалі́ *див.* голи́ти (3)
МОТА́ТИ
мота́ти
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
МОТА́ТИСЯ
мота́ється
◊ Язи́к по́за ву́хами (по́за вуши́ма, че́рез плече́) теліпа́ється (мота́ється) *див.* язи́к
МО́ТУЗ
мо́туз
◊ Як учетверо мо́туз *див.* мо́туз
МОТУ́ЗКА
моту́зки
◊ Ви́ти ли́нви (моту́зки, вірьо́вки) *див.* ви́ти^{2} (1)
моту́зці
◊ Води́ти на моту́зці (на нали́гачі) *див.* води́ти (5)
◊ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.)* *див.* затяга́ти^{1}
МОЧИ́ТИ
мочи́ти
◊ Гу́би вмочи́ти (промочи́ти) / мочи́ти (промо́чувати) *див.* умоча́ти^{1}
МУ́ДРИЙ
му́дра
◊ Розу́мна (твере́за, му́дра *і т. ін.)* голова́ *див.* голова́ (41)

МУ́ЗИКА
му́зика
Вока́льна му́зика *див.* му́зика
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* глухо́му му́зика *див.* му́зика
МУЗИКА́ЛЬНИЙ
музика́льне
◊ Ма́ти музика́льне ву́хо *див.* ма́ти^{2}
МУ́КА
му́ки
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◊ Му́ки (доко́ри, докі́р, гризо́ти, гризо́та) со́вісті (сумлі́ння) *див.* му́ка
МУР
мур
◊ Би́тися голово́ю об стіну́ (об мур, в мур) *див.* би́тися (3)
◊ Хоч ло́бом (голово́ю) би́йся в (об) стіну́ (в (об) мур, ріг *і т. ін.)* *див.* би́тися (9)
МУСКА́ТНИЙ
муска́тний
Муска́тний горі́х *див.* горі́х (3)
МУТИ́ТИ
мути́ти
◊ Мути́ти го́лову (ду́шу) *див.* мути́ти
МУТНИ́Й
мутні́й
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній *(рідше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти
МУ́ХА
му́ха
◊ Вли́пнути як му́ха в мед *див.* влипа́ти (2)
△ Вольфа́ртова му́ха *див.* му́ха
△ Ге́ссенська му́ха *див.* му́ха
◊ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.)* тебе́ (його́, її *і т. ін.)* му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* му́ха (му́хи, *рідше* ґе́дзі) у Спа́сівку <Як (мов, ніби *і т. ін.)* спа́сівська (спасівча́на) му́ха> *див.* му́ха
му́хи
◊ Їдя́ть його́ (її, тебе́ *і т. ін.)* му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха
◊ Му́хи в но́сі гра́ють *див.* му́ха
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* видува́ти) / зроби́ти (розду́ти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ *(рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* му́ха (му́хи, *рідше* ґе́дзі) у Спа́сівку <Як (мов, ніби *і т. ін.)* спа́сівська (спасівча́на) му́ха> *див.* му́ха
му́ху
◊ З'ї́сти соба́ку (во́вка, му́ху) *див.* з'їда́ти
МУ́ЧИТИ
му́чить
◊ Со́вість (сумлі́ння) му́чить (гризе́, пече́) *див.* со́вість
М'ЯЗ
м'яз
△ Ві́йковий м'яз *див.* м'яз

М'ЯКИ́Й
м'яка́
М'яка́ вода́ *див.* вода́ (11)
△ М'яка́ гру́па *див.* гру́па (15)
М'Я́СО
м'я́со
◊ Гарма́тне м'я́со *див.* м'я́со
М'ЯЧ
м'яч
Відіграва́ти / відігра́ти м'яч (ша́йбу, гол *і т. ін.) див.* відіграва́ти (1)
△ Гаси́ти м'яч *див.* гаси́ти (2)
Сквита́ти гол (м'яч) *див.* сквита́ти
НАБИВА́ТИ
набива́ти
◊ Набива́ти / наби́ти го́лову (в го́лову) <Набива́ти го́лову клю́ччям> *див.* набива́ти
НАБИРА́ТИ
набира́ти
◊ Набира́ти / набра́ти води́ в рот *див.* набира́ти
НАБИРА́ТИСЯ
набира́тися
◊ Набира́тися / набра́тися го́ря (ли́ха) *див.* набира́тися
◊ Набира́тися / набра́тися гріха́ *див.* набира́тися
◊ Набира́тися / набра́тися со́рому (ганьби́, стра́му) *див.* набира́тися
НАБИ́ТИ
наби́ти
◊ Набива́ти / наби́ти го́лову (в го́лову) <Набива́ти го́лову клю́ччям> *див.* набива́ти
НАБИ́ТИЙ
наби́та
◊ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не клю́ччям *і т. ін.)* наби́та *див.* голова́ (20)
наби́тий
◊ Наби́тий (по́вний) гамане́ць *див.* гамане́ць (1)
НАБІ́ГАТИ
набіга́є
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.) див.* сли́на
НАБІГА́ТИ
набіга́є
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.) див.* сли́на
НАБІ́ГТИ
набі́гла
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.) див.* сли́на
НАБРА́ТИ
набра́ти
◊ Набира́ти / набра́ти води́ в рот *див.* набира́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* води́ в рот набра́ти *див.* набира́ти

НАБРА́ТИСЯ
набра́тися
◊ Набира́тися / набра́тися го́ря (ли́ха) *див.* набира́тися
◊ Набира́тися / набра́тися гріха́ *див.* набира́тися
◊ Набира́тися / набра́тися со́рому (ганьби́, стра́му) *див.* набира́тися
НАБУРМО́СИТИ
набурмо́сити
◊ Набурмо́сити гу́би *(ірон.* гу́бки) *див.* набурмо́сити
НАБУ́ТИ[1]
набу́ти
◊ Здобу́ти (набу́ти, діста́ти) громадя́нство (пра́во громадя́нства) *див.* здобува́ти
НАВАРИ́ТИ[1]
навари́ти
◊ Навари́ти ґу́лю (пру́га) *див.* нава́рювати[1]
◊ Навари́ти ка́ші (пи́ва, гірко́ї *і т. ін.) див.* нава́рювати[1]
НАВБИ́ТКИ
навби́тки
◊ Гра́тися (гуля́ти, би́тися) навби́тки *див.* гра́тися (4)
НАВЕРЗТИ́
наверзти́
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (нісені́тниці) *див.* плести́
НАВЕРНУ́ТИ[1]
наверну́ла
◊ Наверну́ла лиха́ годи́на *див.* годи́на[1] (18)
НАВЕРНУ́ТИСЯ[1]
наверну́тися
◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти
НАВЕРТА́ТИСЯ
наверта́тися
◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти
НАВЕРТІ́ТИ[3]
навертіти
◊ Навертіти в голові́ *див.* наві́рчувати[3]
НАВЕСТИ́
навести́
◊ Наво́дити / навести́ на гріх *див.* наво́дити
НАВИСА́ТИ
нависа́ють
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
НАВИ́СНУТИ
нави́сли
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра

НАВІ́КИ
наві́ки
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (довіку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти
◊ [Хоч] грім би побі́в (прибі́в) [наві́ки] на би́тій доро́зі *див.* грім (6)
НАВІ́СИТИ
наві́сити
◊ Ві́шати (клеї́ти) / пові́сити (наклеї́ти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
НАВО́ДИТИ
наво́дити
◊ Наво́дити / навести́ на гріх *див.* наво́дити
НАВПЕРЕ́ВАГИ
навпере́ваги
Гра́тися напере́ваги (навпере́ваги) *див.* гра́тися (2)
НА́ВПІЛ
на́впіл
◊ Го́ре (ра́дість, ща́стя *і т. ін.)* [діли́ти] пополА́м (на́впіл) *див.* діли́ти
◊ З го́рем (з ли́хом) пополА́м (на́впіл) *див.* пополА́м
НАВПРИ́СЯДКИ
навпри́сядки
◊ Че́рез доро́гу (че́рез ву́лицю, че́рез тин) навпри́сядки *див.* навпри́сідки
НАВСПРА́ВЖКИ
навспра́вжки
◊ Сприйма́ти *(рідко* прийма́ти) / сприйня́ти *(рідко* прийня́ти) серйо́зно (пова́жно, *рідше* навспра́вжки, *рідко* всерйо́з) *див.* сприйма́ти
НА́ВЧЕНИЙ
на́вчений
◊ На́вчений гірки́м до́свідом *див.* на́вчений
НАГА́Й
нагаї́в
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, рі́зо́к, нагаї́в *і т. ін.) див.* скуштува́ти
НАГОДУВА́ТИ
нагодува́ти
◊ Годува́ти / нагодува́ти гарбуза́ми *(рідше* гарбузо́м) *див.* годува́ти (2)
◊ Годува́ти (частува́ти) / нагодува́ти (почастува́ти) поти́личниками *див.* годува́ти (10)
НА́ГОЛО́
на́голо́
Го́лий на́голо́ *див.* го́лий (1)
НАГОРОДИ́ТИ[2]
нагороди́ти
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (нісені́тниці) *див.* плести́
НАГО́РУ
наго́ру
◊ Виплива́ти (виринА́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)

НАГОСТРИ́ТИ
нагостри́ти
◊ Гостри́ти (вигóстрювати, *рідше* точи́ти, нагóстрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
◊ Гостри́ти / нагостри́ти перó *див.* гостри́ти (3)
◊ Гостри́ти / нагостри́ти язи́к (язикá, язики́) *див.* гостри́ти (4)
◊ Насторóжувати (нашорóшувати, нагóстрювати, насторóчувати *і т. ін.)* / насторóжити (нашорóшити нагостри́ти, насторóчити *і т. ін.)* ву́ха *див.* насторóжувати
НАГÓСТРЮВАТИ
нагóстрювати
◊ Гостри́ти (вигóстрювати, *рідше* точи́ти, нагóстрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
◊ Насторóжувати (нашорóшувати, нагóстрювати, насторóчувати *і т. ін.)* / насторóжити (нашорóшити нагостри́ти, насторóчити *і т. ін.)* ву́ха *див.* насторóжувати
НАГОТÁ
наготí
◊ У всій [своїй, йогó *і т. ін.*] наготí *див.* наготá
НАГРІВÁТИ
нагрівáти
◊ Грíти *(рідше* нагрівáти) / нагрíти (погрíти) ру́ки *див.* грíти (5)
НАГРÍТИ
нагрíти
◊ Грíти (пáрити) / нагрíти чу́ба *(рідше* чупри́ну, лóба) *див.* грíти (3)
◊ Грíти *(рідше* нагрівáти) / нагрíти (погрíти) ру́ки *див.* грíти (5)
НАДАВÁТИ[1]
надавáти
◊ Дáти (надавáти) / давáти по ши́ї (по гамаликý) *див.* давáти
НАДАВÁТИ[2]
надавáти
◊ Надавáти (давáти, прибавля́ти) / надáти (дáти, прибáвити) газ (гáзу) <Натискáти / нати́снути на газ> *див.* надавáти[2]
НАДАВИ́ТИ
надави́ти
◊ Натискáти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої] гáльма (педáлі) *див.* натискáти
НАДÁТИ[1]
надáти
◊ Надавáти (давáти, прибавля́ти) / надáти (дáти, прибáвити) газ (гáзу) <Натискáти / нати́снути на газ> *див.* надавáти[2]
НАДВАЖКИ́Й
надважкá
△ Надважкá водá *див.* водá (36)
НÁДВÓЄ
нáдвоє
◊ Бáба (бáбка, бабу́ся) [ще] нáдвоє ворожи́ла (гадáла) *див.* бáба[1] (6)

НАДИМÁТИ
надимáти
◊ Надувáти (надимáти) / наду́ти гу́би *див.* надувáти
НАДИРÁТИ
надирáти
Дéрти (надирáти) гóрло (горля́нку) *див.* дéрти
НАДІВÁТИ
надівáти
◊ Надягáти (надівáти, натягáти *і т. ін.)* / надягну́ти (надíти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* овéчу шку́ру <Влізáти / влíзти в овéчу шку́ру> *див.* надягáти
НАДÍТИ
надíти
◊ Надягáти (надівáти, натягáти *і т. ін.)* / надягну́ти (надíти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* овéчу шку́ру <Влізáти / влíзти в овéчу шку́ру> *див.* надягáти
НАДСТÁВИТИ
надстáвити
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / настáвити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надстáвити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1]
НАДСТАВЛЯ́ТИ
надставля́ти
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / настáвити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надстáвити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1]
НАДУВÁТИ
надувáти
◊ Надувáти (надимáти) / наду́ти гу́би *див.* надувáти
НАДУРИ́ТИ
надури́ти
◊ Надури́ти гóлову *див.* надури́ти
НАДУ́ТИ
наду́ти
◊ Надувáти (надимáти) / наду́ти гу́би *див.* надувáти
НАДЯГÁТИ
надягáти
◊ Надягáти (надівáти, натягáти *і т. ін.)* / надягну́ти (надíти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* овéчу шку́ру <Влізáти / влíзти в овéчу шку́ру> *див.* надягáти
НАДЯГНУ́ТИ
надягну́ти
◊ Надягáти (надівáти, натягáти *і т. ін.)* / надягну́ти (надíти, надягти́, натягти́ *т. ін.)* овéчу шку́ру <Влізáти / влíзти в овéчу шку́ру> *див.* надягáти
НАДЯГТИ́
надягти́
◊ Надягáти (надівáти, натягáти *і т. ін.)* / надягну́ти (надíти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* овéчу шку́ру <Влізáти / влíзти в овéчу шку́ру> *див.* надягáти
НАЖИВÁТИ
наживáти
Наживáти / нажи́ти [собí] вóрога *див.* наживáти

НАЖИ́ТИ
нажи́ти
Наживáти / нажи́ти [собí] вóрога *див.* наживáти
НАЗÁД
назáд
◊ Відсувáтися / відсу́нутися назáд *див.* відсувáтися (1)
◊ Ні назáд ні вперéд <Ні вперéд ні і назáд> *див.* назáд
◊ Повертáти / поверну́ти голóблі (оглóблі) [назáд] *див.* повертáти[1]
◊ Туди́ й (та) назáд (звíдти, вíдти) *див.* туди́
НÁЗВА
нáзва
△ Влáсна нáзва <Влáсне ім'я́> *див.* нáзва
НАЗВÁТИ
назвáти
◊ Назвáти / назвáти рéчі їх (ї́хніми, своїми, влáсними *і т. ін.)* іменáми *див.* називáти
НАЗИВÁТИ
називáти
◊ Називáти / назвáти рéчі їх (ї́хніми, своїми, влáсними *і т. ін.)* імснáми *див.* називáти
НАЙБÍЛЬШИЙ
найбíльшою
У всій [своїй (йогó)] повнотí <З найбíльшою [усíєю (своéю, йогó)] повнотóю> *див.* повнотá
НАЙБОЛЮ́ЧІШИЙ
найболю́чіше
◊ Попадáти (влучáти, вражáти) / попáсти (влу́чити, врáзити) на (в) [сáме] болю́че (живé, найболю́чіше *і т. ін.)* мíсце *див.* попадáти
НАЙМ
нáймом
За вíльним нáймом *див.* найм
НАЙПÉРШИЙ
найпéрша
○ Найпéрша (пéрша, головнá) річ *див.* річ[1]
НАКАЗНИ́Й
наказни́й
Наказни́й вíйт *див.* вíйт (1)
Наказни́й гéтьман *див.* гéтьман (2)
НАКЛАДÁТИ
накладáти
◊ Накладáти / наклáсти (наложи́ти) головóю *див.* накладáти
НАКЛÁСТИ
наклáсти
◊ Накладáти / наклáсти (наложи́ти) головóю *див.* накладáти
НАКЛÉЇТИ
наклéїти
◊ Вíшати (клéїти) / повíсити (наклéїти, навíсити) ярли́к *див.* вíшати (2)
НАКОЛОТИ́ТИ
наколоти́ти
◊ Наколоти́ти горóху з капу́стою *див.* наколóчувати

НАКРУТИ́ТИ
накрути́ти
◊ Нам'я́ти (накрути́ти, наскубти́ *і т. ін.)* / намина́ти (накру́чувати, скубти́ *і т. ін.)* ву́ха *див.* намина́ти

НАКРУ́ЧУВАТИ
накру́чувати
◊ Нам'я́ти (накрути́ти, наскубти́ *і т. ін.)* / намина́ти (накру́чувати, скубти́ *і т. ін.)* ву́ха *див.* намина́ти

НАЛИ́ГАЧ
нали́гачем
◊ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.)* *див.* затяга́ти^1
нали́гачі
◊ Води́ти на моту́зці (на нали́гачі) *див.* води́ти (5)
◊ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.)* *див.* затяга́ти^1

НАЛІ́ЗТИ
налі́зе
◊ І на го́лову *(рідко* на ву́ха) не налі́зе *(рідко* не злі́зе) *див.* нала́зити

НАЛІ́Т
налі́т
Вогневи́й налі́т *див.* налі́т

НАЛОЖИ́ТИ
наложи́ти
◊ Наклада́ти / накла́сти (наложи́ти) голово́ю *див.* наклада́ти

НАМА́ХАНИЙ
нама́ханий
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] з-за ро́гу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішко́м] приби́тий (приши́блений, *рідко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий

НАМИ́ЛИТИ
нами́лити
◊ Нами́лити ши́ю (го́лову, в'я́зи) *див.* нами́лювати

НАМИНА́ТИ
намина́ти
◊ Нам'я́ти (накрути́ти, наскубти́ *і т. ін.)* / намина́ти (накру́чувати, скубти́ *і т. ін.)* ву́ха *див.* намина́ти

НАМЛІ́ТИСЯ
намлі́тися
Намлі́тися го́лодом *див.* намлі́тися

НАМОТА́ТИ
намота́ти
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти

НАМО́ТУВАТИ
намо́тувати
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти

НАМО́ЧЕНИЙ
намо́чений
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* у воді́ (у во́ду) намо́чений *див.* намо́чений

НАМ'Я́ТИ
нам'я́ти
◊ Нам'я́ти (накрути́ти, наскубти́ *і т. ін.)* / намина́ти (накру́чувати, скубти́ *і т. ін.)* ву́ха *див.* намина́ти

НАНЕСТИ́
нанести́
Нано́сити (роби́ти) / нанести́ (зроби́ти) візи́т *див.* нано́сити
нанести́
Нано́сити (роби́ти) / нанести́ (зроби́ти) візи́т *див.* нано́сити

НАНІВЕ́ЦЬ
наніве́ць
◊ Піти́ (оберну́тися) наніве́ць (вніве́ць) *див.* піти́

НАНО́СИТИ
нано́сити
Нано́сити (роби́ти) / нанести́ (зроби́ти) візи́т *див.* нано́сити

НАПАДА́ТИ
напада́в
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] ґедзь (ґедз) напа́в (укуси́в) / *рідко* напада́в *див.* ґедзь (1)

НАПА́СТИ^1
напа́в
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] ґедзь (ґедз) напа́в (укуси́в) / *рідко* напада́в *див.* ґедзь (1)
напа́ли
◊ Баглаї́ напа́ли (вки́нулися) *див.* баглаї́м (1)

НА́ПА́СТЬ
на́па́сть
◊ Вско́чити (встря́гти) в хале́пу (в на́па́сть, в раху́бу *і т. ін.)* *див.* вска́кувати (5)

НАПЕРЕВА́ГИ
напере́ваги
Гра́тися напере́ваги (навпере́ваги) *див.* гра́тися (2)

НАПЕРЕ́Д
напере́д
◊ Ви́нести / вино́сити нога́ми впере́д (напере́д) *див.* вино́сити (4)
◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка
◊ Забіга́ти / забі́гти напере́д (впере́д) *див.* забіга́ти

НАПИ́САНИЙ
напи́саний
◊ На роду́ *(рідше* на віку́) напи́сано <На роду́ напи́саний> *див.* напи́саний
напи́сано
◊ На роду́ *(рідше* на віку́) напи́сано <На роду́ напи́саний> *див.* напи́саний

НАПИТА́ТИ
напита́ти
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.)* *див.* напи́тувати

НАПИ́ТИСЯ
напи́йся
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
напи́тись
◊ Як во́ди напи́тись *див.* напива́тися

НАПИ́ТУВАТИ
напи́тувати
Напи́тувати / напита́ти ли́ха (біди́, го́ря, кло́поту *і т. ін.)* *див.* напи́тувати

НАПІВНАТУРА́ЛЬНИЙ
напівнатура́льне
△ Напівнатура́льне господа́рство *див.* господа́рство (3)

НАПІ́ЛЬНИЙ
напі́льне
Напі́льне (запі́льне) вікно́ *див.* вікно́ (3)

НАПЛЕСТИ́
наплести́
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (нісені́тниці) *див.* плести́

НАПРА́ВИТИ
напра́вити
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти^2

НАПРАВЛЯ́ТИ
направля́ти
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти^2

НАПУТИ́ТИ
напути́ти
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти^2

НАПУ́ЧУВАТИ
напу́чувати
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти^2

НАРИСНИ́Й
нарисна́
△ Нарисна́ геоме́трія *див.* геоме́трія (4)

НАРОБИ́ТИ
нароби́ти
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.)* <Наро́бити га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.)*> *див.* роби́ти

НАРО́Д
наро́ду
Во́рог наро́ду *див.* во́рог (2)

НАРО́ДНИЙ
наро́дна
△ Вульга́рна (наро́дна) лати́нь *див.* лати́нь
наро́дне
△ Наро́дне господа́рство *див.* господа́рство (4)
Наро́дне гуля́ння *див.* гуля́ння (1)

НАСАДИ́ТИ^2
насади́ти
Посади́ти (насади́ти) ґу́лю *див.* посади́ти

НАСИ́ДЖЕНИЙ
наси́джене
◊ Наси́джене гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (1)
НАСИ́ЛУ
наси́лу
◊ Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти *і т. ін.)* но́ги *див.* тягти́
◊ Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.) див.* со́вати
НАСИ́ПАТИ
наси́пати
◊ Наси́пати по́роху на о́чі (землі́ на гру́ди) *див.* насипа́ти[1]
НАСИПА́ТИ[1]
наси́пати
◊ Наси́пати по́роху на о́чі (землі́ на гру́ди) *див.* насипа́ти[1]
НАСИ́ЧЕНИЙ
наси́чений
△ Наси́чений газ *див.* газ[1] (7)
наси́чені
△ Наси́чені вуглево́дні *див.* вуглево́дні (4)
НА́СКРІЗНИЙ
на́скрізний
На́скрізний ві́тер *див.* ві́тер (5)
НАСКУ́БТИ
наскубти́
◊ Нам'я́ти (накрути́ти, наскубти́ *і т. ін.)* / намина́ти (накру́чувати, скубти́ *і т. ін.)* ву́ха *див.* намина́ти
НАСЛІ́ДИТИ
наслі́ди́в
◊ І горобе́ць у ро́ті не наслі́ди́в *див.* горобе́ць (2)
НАСО́С
насо́с
△ Гідравлі́чний насо́с *див.* насо́с
НАСТА́ВИТИ[1]
наста́вити
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1]
НАСТА́ВИТИ[2]
наста́вити
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти[2]
НАСТАВЛЯ́ТИ[1]
наставля́ти
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.)* / наста́вити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надста́вити *і т. ін.)* ву́ха (ву́хо) *див.* наставля́ти[1]

НАСТАВЛЯ́ТИ[2]
наставля́ти
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти[2]
НАСТОРОЖИ́ТИ
насторо́жити
◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.)* / насторо́жити (нашоро́шити нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.)* ву́ха *див.* насторо́жувати
НАСТОРОЖИ́ТИСЯ
насторожи́лися
◊ Ву́ха насторожи́лися *див.* ву́хо (12)
НАСТОРО́ЖІ
насторо́жі
◊ Ву́ха (ву́хо) насторо́жі *див.* ву́хо (11)
◊ Трима́ти ву́ха насторо́жі *див.* трима́ти
НАСТОРО́ЖУВАТИ
насторо́жувати
◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.)* / насторо́жити (нашоро́шити нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.)* ву́ха *див.* насторо́жувати
НАСТОРО́ЧИТИ
насторо́чити
◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.)* / насторо́жити (нашоро́шити нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.)* ву́ха *див.* насторо́жувати
НАСТОРО́ЧУВАТИ
насторо́чувати
◊ Насторо́жувати (нашоро́шувати, наго́стрювати, насторо́чувати *і т. ін.)* / насторо́жити (нашоро́шити нагостри́ти, насторо́чити *і т. ін.)* ву́ха *див.* насторо́жувати
НАСТУПА́ТИ
наступа́ти
◊ Наступа́ти / наступи́ти на го́рло *(зневажл.* на горля́нку) *див.* наступа́ти
НАСТУПИ́ТИ
наступи́в
◊ Ведмі́дь (слон) на ву́хо наступи́в *див.* ведмі́дь (2)
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в *див.* віл[1] (7)
наступи́ти
◊ Наступа́ти / наступи́ти на го́рло *(зневажл.* на горля́нку) *див.* наступа́ти
НАТЕ́РТИ
нате́рти
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)
НАТИСКА́ТИ
натиска́ти
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2]

◊ Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі) *див.* натиска́ти
НАТИ́СКУВАТИ
нати́скувати
◊ Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі) *див.* натиска́ти
НАТИ́СНУТИ
нати́снути
◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2]
◊ Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі) *див.* натиска́ти
НА́ТРІЙ
на́трію
△ Гідрокарбона́т на́трію *див.* гідрокарбона́т (2)
НАТУРА́ЛЬНИЙ
натура́льна
△ Натура́льна (чо́рна) ві́спа *див.* ві́спа (2)
натура́льне
△ Натура́льне господа́рство *див.* господа́рство (5)
НАТУ́РКАТИ
нату́ркати
◊ Нату́ркати (натурча́ти) у ву́ха (у го́лову) *див.* нату́ркувати
◊ Нату́ркувати / нату́ркати го́лову *див.* нату́ркувати
НАТУ́РКУВАТИ
нату́ркувати
◊ Нату́ркувати / нату́ркати го́лову *див.* нату́ркувати
НАТУРЧА́ТИ
натурча́ти
◊ Нату́ркати (натурча́ти) у ву́ха (у го́лову) *див.* нату́ркувати
НАТЯГА́ТИ[1]
натяга́ти
◊ Надяга́ти (наділа́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́зати / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти
НАТЯГТИ́[1]
натягти́
◊ Надяга́ти (наділа́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́зати / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти
НАУ́КА
нау́ки
◊ Гри́зти грані́т нау́ки *див.* гри́зти (1)
НА́ЦІЯ
на́цій
Генера́льна Асамбле́я Організа́ції Об'є́днаних На́цій *див.* асамбле́я (1)
НАШ
на́ша
◊ Не його́ (її́, на́ша *і т. ін.)* си́ла *див.* си́ла
на́ше
◊ Де на́ше (ва́ше, його́ *і т. ін.)* не пропада́ло *(рі́дше* не пропада́є) *див.* наш

нáшому
◊ Дай Бóже нáшому теляті вóвка з'їсти! *див.* давáти
нáшу
◊ Де взя́вся на нáшу (мою́) гóлову *див.* узя́тися
НАШОРÓШИТИ
нашорóшити
◊ Насторóжувати (нашорóшувати, нагóстрювати, насторóчувати *і т. ін.*) / насторóжити (нашорóшити нагострúти, насторóчити *і т. ін.*) вýха *див.* насторóжувати
НАШОРÓШУВАТИ
нашорóшувати
◊ Насторóжувати (нашорóшувати, нагóстрювати, насторóчувати *і т. ін.*) / насторóжити (нашорóшити нагострúти, насторóчити *і т. ін.*) вýха *див.* насторóжувати
НАЩУ́ЛИТИ
нащу́лити
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.*) / настáвити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надстáвити *і т. ін.*) вýха (вýхо) *див.* наставля́ти[1]
НАЩУ́ЛЮВАТИ
нащу́лювати
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.*) / настáвити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надстáвити *і т. ін.*) вýха (вýхо) *див.* наставля́ти[1]
НАЩУ́РИТИ
нащу́рити
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.*) / настáвити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надстáвити *і т. ін.*) вýха (вýхо) *див.* наставля́ти[1]
НАЩУ́РЮВАТИ
нащу́рювати
◊ Наставля́ти (нащу́лювати, нащу́рювати, *діал.* надставля́ти *і т. ін.*) / настáвити (нащу́лити, нащу́рити, *діал.* надстáвити *і т. ін.*) вýха (вýхо) *див.* наставля́ти[1]
НЕБЕЗПÉКА
небезпéці
◊ Гля́нути стрáхові (стрáху́, небезпéці) у вíчі *див.* гля́нути (3)
НЕБÉСНИЙ
небéсне
◊ Відійтú / відхóдити у цáрство небéсне *див.* відхóдити (6)
◊ Цáрство Небéсне (Вíчне, Бóже) *див.* цáрство
небéсний
Небéсний глóбус *див.* глóбус (1)
◊ Цар (Отéць, Владúка) Небéсний (Всесвíтній) <Цар [усíх] царíв> *див.* цар
НЕБИЛИ́ЦЯ
небили́ці
◊ Городúти (*рідше* гнýти) небили́ці (дурнúці, вся́чину *і т. ін.*) *див.* городúти (1)

НÉБО
нéба
◊ Прóсто [гóлого] нéба (на землí) <*рідко* Під відкрúтим (гóлим) нéбом> *див.* нéбо
◊ Хай (нехáй) хоч грім з нéба *див.* грім (5)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) грім з (сéред) [я́снóго (*рідко* чúстого)] нéба *див.* грім (8)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) грім з [я́снóго] нéба впав *див.* грім (9)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) грім з [я́сно́го нéба] удáрив [над головóю] *див.* грім (10)
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) сніг (дощ) на гóлову [з я́снóго нéба] *див.* сніг
нéбом
◊ Прóсто [гóлого] нéба (на землí) <*рідко* Під відкрúтим (гóлим) нéбом> *див.* нéбо
НЕБУТТЯ́
небуття́
◊ Відійтú (пітú) / відхóдити (ітú) в небуття́ *див.* відхóдити (7)
◊ Кáнути у бéзвість (у небуття́, у вíчність) *див.* кáнути
НЕВИГÓЙНИЙ
невигóйний
◊ Лишáти (залишáти) / лишúти (залишúти) глибóкий (невигóйний, помíтний *і т. ін.*) слід у душí *див.* лишáти
НÉВІД
нéвід
◊ Вскóчити як рúба в нéвід *див.* вскáкувати (7)
НЕВÓЛЯ
невóлі
◊ По вóлі чи по невóлі <По вóлі-невóлі> *див.* вóля (9)
НЕДІ́ЮЧИЙ
недíючий
△ Згáслий (погáслий, недíючий) вулкáн *див.* вулкáн (3)
НЕДÓБРИЙ
недóбрим
◊ Гля́нути недóбрим óком *див.* гля́нути (2)
недóбрі
Пускáти (сíяти) / пустúти [недóбру] слáву (недóбрі вíсті) *див.* пускáти
недóбрій
◊ Робúти дóбру мíну при поганíй (недóбрій) грі *див.* робúти
недóбру
Пускáти (сíяти) / пустúти [недóбру] слáву (недóбрі вíсті) *див.* пускáти
НЕДОВÍРА
недовíри
△ Вóтум довíри (недовíри) *див.* вóтум (1)
НЕДОЇДÁННЯ
недоїдáння
Хронíчне недоїдáння (голодувáння) *див.* недоїдáння
НЕЗВÁНИЙ
незвáний
◊ Незвáний (непрóханий, непрóшений) гість *див.* гість (4)

НЕЗВИ́КЛИЙ
незвúкле
Незвúкле вýхо (óко) *див.* вýхо (1)
НЕЗГÓДА
незгóду
◊ Сíяти (внóсити) / посíяти (внестú) ворожнéчу (незгóду, рóзбрат *і т. ін.*) *див.* сíяти
НЕЙТРÓННИЙ
нейтрóнний
△ Нейтрóнний генерáтор *див.* генерáтор (4)
НЕЛÁДЕН
нелáден
◊ Будь [ти (він, вонá *і т. ін.*)] нелáдний (*рідко* нелáден) <Бýдьте [ви] нелáдні> *див.* бýти (42)
НЕЛÁДНИЙ
нелáдний
◊ Будь [ти (він, вонá *і т. ін.*)] нелáдний (*рідко* нелáден) <Бýдьте [ви] нелáдні> *див.* бýти (42)
нелáдні
◊ Будь [ти (він, вонá *і т. ін.*)] нелáдний (*рідко* нелáден) <Бýдьте [ви] нелáдні> *див.* бýти (42)
НЕЛЮ́ДСЬКИЙ
нелю́дським
◊ Не своїм (нелю́дським, несамовúтим *і т. ін.*) гóлосом *див.* гóлос (14)
НЕМÁ
немá
◊ Гріх (немá чогó, нíчого *і т. ін.*) [і] Бóга [милосéрдного] гнíвити *див.* гріх (2)
◊ [І] вгóру гля́нути нíколи (немá колú, немáє чáсу *і т. ін.*) *див.* гля́нути (4)
◊ І гáдки (ду́мки) немá (немáє, не булó) *див.* немá
◊ [І] гóря (нуждú) мáло, немá (немáє) *див.* мáло
◊ І кíшки немá чим (нíчим) годувáти *див.* годувáти (11)
◊ [Й] говорúти (казáти) нíчого (немá чогó, немá що) <Шкóдá й говорúти (казáти)> *див.* говорúти (9)
◊ Немá (немáє, не булó) [і] прóсвітку (просвíтлої годúни) *див.* немá
◊ Немá (немáє, не булó, не вистачáє, бракýє *і т. ін.*) [однíєї (трéтьої, десятої *і т. ін.*)] клéпки у головí *див.* немá
◊ Немá (немáє) промúтої водú *див.* немá
◊ Не мáти де (кудú, до кóго) гóлову (головú) прихилúти <Немá до кóго прихилúтися> *див.* мáти[2]
◊ Не мáти (немá, немáє) [й (ні, áні)] копíйки (копійчúни, [лáманого (*рідко* злáманого)] грошá) за душéю (*рідко* при душí) *див.* мáти[2]
◊ Нíчого, чогó (*рідко* немá що) гріхá таї́ти *див.* таї́мти
НЕМÁЄ
немáє
◊ [І] вгóру гля́нути нíколи (немá колú, немáє чáсу *і т. ін.*) *див.* гля́нути (4)
◊ І гáдки (ду́мки) немá (немáє, не булó) *див.* немá
◊ [І] гóря (нуждú) мáло, немá (немáє) *див.* мáло

◊ Ку́рці ні́де (нема́є де) голові́ простроми́ти *див.* простро́млювати
◊ Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просвітлої годи́ни) *див.* нема́
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бракує *і т. ін.*) [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] клёпки у голові́ *див.* нема́
◊ Нема́ (нема́є) проми́тої води́ *див.* нема́
◊ Не ма́ти (нема́, нема́є) [й (ні, а́ні)] копі́йки (копійчи́ни, [ла́маного *(рідко* зла́маного)] гроша́) за душе́ю *(рідко* при душі́) *див.* ма́ти[2]
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

НЕМАТО́ДА
немато́да
△ Га́лова немато́да *див.* немато́да

НЕНАСИ́ЧЕНИЙ
ненаси́чений
△ Ненаси́чений газ *див.* газ[1] (8)
ненаси́чені
△ Ненаси́чені вуглево́дні *див.* вуглево́дні (5)

НЕПА́М'ЯТЬ
непа́м'ять
◊ Впада́ти / впасти в непа́м'ять *див.* впада́ти[1] (4)

НЕПО́ВНИЙ
непо́вні
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім

НЕПРА́ВДА
непра́вдами
◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда

НЕПРО́ХАНИЙ
непро́ханий
◊ Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість *див.* гість (4)

НЕПРО́ШЕНИЙ
непро́шений
◊ Незва́ний (непро́ханий, непро́шений) гість *див.* гість (4)

НЕПРЯМИ́Й
непрями́й
△ Евентуа́льний (непрями́й) во́тум *див.* во́тум (2)

НЕРВ
не́рвах
◊ Гра́ти на не́рвах *див.* гра́ти (20)
не́рви
△ Відцентро́ві не́рви *див.* нерв

НЕРВО́ВИЙ
нерво́ва
△ Внутрішньосерце́ва нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма

НЕСАМОВИ́ТИЙ
несамови́тим
◊ Не своїм (нелю́дським, несамови́тим *і т. ін.*) го́лосом *див.* го́лос (14)

НЕСЛА́ВА
несла́вою
◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.*) *див.* покрива́тися
◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.*) [го́лову] *див.* покрива́ти
несла́ву
◊ Вхо́дити / ввійти́ в несла́ву *див.* вхо́дити (17)

НЕСТИ́
несе́
◊ Бог (Господь) несе́ / прині́с *див.* бог (4)
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течіє́ю *(рідше* по течії, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◊ Чи дале́ко Госпо́дь несе́ *див.* госпо́дь (4)
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) несе́ (но́сить) / пoні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
нести́
◊ Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову *див.* нести́
◊ Нести́ (верну́ти, гони́ти *і т. ін.*) ахіне́ю *див.* нести́
Нести́ гріх *див.* гріх (1)
несу́ть
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) несе́ (но́сить) / пoні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

НЕ́ТРІ
не́трях
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́

НЕХА́Й[2]
неха́й
◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.*) про́падом *(рідше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом *(рідше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
◊ Хай (неха́й) [би] йому́ (їй, тобі *і т. ін.*) грець (хрін) <Грець його́> *див.* грець[2] (8)

НЕЧИ́СТИЙ
нечи́ста
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її, їх *і т. ін.*) [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її, їх *і т. ін.*) ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◊ Вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.*) ма́ти *див.* ма́ти[1]
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) несе́ (но́сить) / пoні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.*) ма́ти *див.* ма́ти[1]
нечи́стий
◊ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її, їх *і т. ін.*) [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її, їх *і т. ін.*) ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◊ Нечи́стий би його́ взяв *див.* нечи́стий
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) несе́ (но́сить) / пoні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

НЕЩАДИ́МИЙ
нещади́ма
Нещади́ма голь *див.* голь (1)

НЕЩАСЛИ́ВИЙ
нещасли́ва
◊ Лиха́ (нещасли́ва) годи́нонька *див.* годи́нонька (1)
◊ Побила лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)

НЕЩА́СТЯ
неща́стя
◊ Го́ре (ли́хо, неща́стя *і т. ін.*) посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)

НИ́ЖЧЕ
ни́жче
◊ Ни́жче своєї (вла́сної) гі́дності *див.* ни́жче

НИ́ЖЧИЙ
ни́жчий
◊ Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихі́ший

НИЗОВИ́Й
низове́
Ві́йсько Запоро́зьке Низове́ *див.* ві́йсько (2)
низови́й
Низови́й ві́тер *див.* ві́тер (6)

НИЗЬКИ́Й
низьки́х
△ Генера́тор низьки́х часто́т *див.* генера́тор (1)
низько́му
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) укло́ні *див.* схиля́ти

НИ́ТКА
ни́тка
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ни́тка за го́лкою *див.* ни́тка

НИ́ТОЧКА
ни́точці
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)

НІВРО́КУ
нівро́ку
◊ Нівро́ку йому́ (їй, вам *і т. ін.*) *див.* нівро́ку

НІ́ГДЕ
ні́где
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

НІ́ДЕ
ні́де
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впа́сти *див.* упа́сти[1]
◊ Ку́рці ні́де (нема́є де) голові́ простроми́ти *див.* простро́млювати
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
НІЖ[1]
ніж
◊ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножа́) в спи́ну *(рідше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.)* / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* гостри́ти (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ніж го́стрий у се́рце *див.* ніж[1]
◊ Як (мо́в, ні́би *і т. ін.)* хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце *див.* хто[1]
ножа́
◊ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножа́) в спи́ну *(рідше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)
◊ На ві́стрі ножа́ *див.* ві́стря (1)
◊ Як (мо́в, ні́би *і т. ін.)* хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножа́, го́лку) в се́рце *див.* хто[1]
ноже́м
◊ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ноже́м вколо́ти в [са́ме] се́рце *див.* вко́лювати (1)
НІКО́ЛИ
ніко́ли
◊ [І] вго́ру гля́нути ніко́ли (нема́ колі́, нема́є ча́су *і т. ін.) див.* гля́нути (4)
НІ́КУДИ
ні́куди
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
НІКУ́ДИ
ніку́ди
Ніку́ди не годи́ться (не го́дний) *див.* годи́тися[1] (1)
НІМИ́Й
німа́
◊ Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша
НІС
ніс
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
◊ Смія́тися [собі́] під ніс (з-під ву́са) *див.* смія́тися
◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рі́дко* [свій] ніс) [в чу́жі горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути
◊ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти
но́са
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
◊ Вте́рти / втира́ти но́са *див.* втира́ти[1] (1)
◊ Гляді́ти свого́ но́са *див.* гляді́ти (2)
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Де́рти но́са (го́лову) [вго́ру] *див.* де́рти
◊ Диви́тися не да́лі свого́ (вла́сного) но́са *див.* диви́тися
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло
◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рі́дко* [свій] ніс) [в чу́жі горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути
◊ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти
но́сі
◊ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоскота́ти
◊ Му́хи в но́сі гра́ють *див.* му́ха
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти
но́сом
◊ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
◊ Но́сом ри́бу ву́дити *див.* ву́дити[1] (1)
НІСЕНІ́ТНИЦЯ
нісені́тниці
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (нісені́тниці) *див.* плести́
нісені́тницю
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.)* / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.)* нісені́тницю (нісені́тниці) *див.* плести́
НІЧ
ніч
Глу́па ніч (пі́вніч, о́сінь) *див.* ніч
◊ Горобина ніч *див.* ніч
но́чі
◊ Покри́тися тьмо́ю ві́чної но́чі *див.* покрива́тися
НІЧНИ́Й
нічни́й
Нічни́й го́рщик (горщо́к) *див.* го́рщик (2)
НІЧНИ́ЦЯ[1]
нічни́ця
△ Нічни́ця ві́йчаста *див.* нічни́ця[1]
НІ́ЧОГО
ні́чого
◊ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
◊ Ні́чого, чого́ *(рідко* нема́ що) гріха́ таї́ти *див.* таїмти
НІЧО́ГО
нічо́го
Нічо́го йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* удія́ти
НІЩО́
нішо́
◊ Не бере́ (не ві́зьме) нішо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.) див.* бра́ти (142)
НІЯ́КИЙ
нія́кий
◊ Нія́кий грець не бере́ / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
нія́ких
○ Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
Без жо́дного (уся́кого, *рідше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* нія́ких) зуси́ль> *див.* зуси́лля
нія́кого
◊ Без [будь-яко́го (уся́кого, *рідше* нія́кого *і т. ін.)*] ла́ду́ *див.* лад
Без жо́дного (уся́кого, *рідше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рідше* нія́ких) зуси́ль> *див.* зуси́лля
нія́кої
○ Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
НОВИ́Й
нови́й
◊ Пові́яв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м) *безос.*> *див.* ві́тер (18)
нови́м
◊ Пові́яв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м) *безос.*> *див.* ві́тер (18)
нови́х
◊ До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)
но́ві
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.)* на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)
нову́
◊ Вписа́ти /впи́сувати нову́ (золоту́, славе́тну *і т. ін.)* сторі́нку *див.* впи́сувати (2)

НОВОКАМ'ЯНИЙ
новокам'яна́
△ Новокам'яни́й вік <Новокам'яна́ доба́> *див.* вік (16)
новокам'яни́й
△ Новокам'яни́й вік <Новокам'яна́ доба́> *див.* вік (16)
НОГА́
ніг
◊ Вибива́ти / ви́бити ґрунт з-під ніг *див.* вибива́ти (10)
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.)* під нога́ми *чиїми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
◊ З (від) голови́ [аж] до ніг (до стіп) <З (від) ніг (від стіп) до голови́> *див.* голова́ (28)
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) ніг [під собо́ю] *див.* чу́ти
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) *див.* чу́ти
◊ Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову *див.* переверта́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг *див.* пуска́ти
нога́м
◊ Дава́ти / да́ти во́лю нога́м *див.* дава́ти
нога́ми
◊ Ви́їхати впере́д нога́ми [з ха́ти] *див.* виї́жджати (3)
◊ Ви́нести / вино́сити нога́ми впере́д (напере́д) *див.* вино́сити (4)
◊ Відбива́тися (відма́хуватися, відхре́щуватися) / відби́тися (відмахну́тися, відхрести́тися) рука́ми [й нога́ми] *див.* відбива́тися (1)
◊ Втрача́ти / втра́тити ґрунт під нога́ми *див.* утрача́ти
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.)* під нога́ми *чиїми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
◊ Земля́ горі́ть під нога́ми *чиїми, в кого* <Земля́ горі́ть *під ким*> *див.* земля
◊ Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.) див.* со́вати
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й) ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2]
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти
нога́х
◊ Ко́лос на гли́няних нога́х *див.* ко́лос
но́ги
◊ [Аж] но́ги гуду́ть *див.* нога́
◊ Ви́ходити (відходи́ти, відбі́гати) но́ги *див.* вихо́джувати[1] (1)
Відстоя́ти но́ги *див.* відсто́ювати (1)
Відтанцюва́ти но́ги *див.* відтанцьо́вувати (1)
◊ Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти *і т. ін.)* но́ги *див.* тягти́
◊ Ле́две (наси́лу) нога́ми (но́ги) со́вати (ворушити, волокти́ *і т. ін.) див.* со́вати
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

ного́ю
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
но́гу
◊ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в *див.* віл[1] (7)
нозі́
◊ Бу́ти ги́рею на нозі́ *див.* бу́ти (60)
НО́ЖИЦІ
но́жиці
△ Гільйоти́нні но́жиці *див.* но́жиці
НО́РМА
но́рму
◊ Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму *див.* вхо́дити (24)
НОСИ́ТИ
носи́ти
◊ Носи́ти віно́к *див.* носи́ти
◊ Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти
но́сить
◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)
◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
но́сять
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)
НОСИ́ТИСЯ
носи́тися
◊ Носи́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт із грі́шною душе́ю *див.* носи́тися
НОЧУВА́ТИ
ночува́ли
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* со́ви ночува́ли в голові́ *див.* сова́
НУ[1]
ну
◊ Ну його́ (її́, їх *і т. ін.) див.* він (2)
НУ́ДИТИ
ну́дить
◊ Ну́дить у го́рлі (у гру́дях, під грудьми́) *див.* ну́дити
НУДЬГА́
нудьгу́
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.) див.* розважа́ти
НУ́ЖА
ну́жу
◊ Годува́ти *(рідко* відгодо́вувати) во́ші (во́шей, блі́х, ну́жу, блощи́ці *і т. ін.) див.* годува́ти (9)
НУ́ЖДА
нужди́
◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло, нема́ (нема́є) *див.* ма́ло
НУЖДА́
нужди́
◊ [І] го́ря (нужди́) ма́ло, нема́ (нема́є) *див.* ма́ло

НУТРО́
нутро́м
◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти
НЮХ
ню́хом
◊ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
ОББІГА́ТИ
оббіга́ти
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обі́йти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]
ОББІ́ГТИ
оббі́гти
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обі́йти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]
ОБГОРО́ДЖЕНИЙ
обгоро́джений
◊ Ві́тром обгоро́джений *див.* обгоро́джений
ОБДА́ТИ
обда́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти
ОБЕРНУ́ТИ
оберну́ти
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* поверта́ти[1]
ОБЕРНУ́ТИСЯ
оберну́тися
◊ Піти́ (оберну́тися) наніве́ць (внíве́ць) *див.* піти́
ОБЕРТА́ННЯ
оберта́ння
△ Вісь оберта́ння *див.* вісь (2)
△ Земна́ вісь <Вісь оберта́ння Землі́> *див.* вісь (4)
ОБЕРТА́ТИ
оберта́ти
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.) див.* поверта́ти[1]
ОБЕРТА́ТИСЯ
оберта́ється
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обі́рва́лося *див.* весь[1] (6)
О́БЕРТОМ
о́бертом
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.) див.* голова́ (17)
◊ У голові́ все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)
ОБ'Є́ДНАНИЙ
об'є́днаних
Генера́льна Асамбле́я Організа́ції Об'є́днаних На́цій *див.* асамбле́я (1)
ОБ'Є́КТ
об'є́кт
△ Во́дний об'є́кт *див.* об'ємкт
Водогоспода́рський об'є́кт *див.* об'ємкт

ОБ'Є́МНИЙ
об'є́мна
△ Об'є́мна воло́гість *див.* воло́гість (3)
ОБЗИВА́ТИСЯ
обзива́ється
◇ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
◇ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
О́БІГ
о́біг
△ Безготівко́вий грошови́й о́біг *див.* о́біг
ОБІ́ДДЯ
обі́ддя
◇ Хоч обі́ддя гни *див.* гну́ти (10)
ОБІЗВА́ТИСЯ
обізва́вся
◇ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
обізва́лася
◇ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
ОБІЙТИ́
обійти́
◇ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]
ОБІРВА́ТИ
обірва́ти
◇ Обірва́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* обрива́ти[1]
ОБІРВА́ТИСЯ
обірва́лося
◇ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рі́дше* оберта́ється) / обірва́лося *див.* весь[1] (6)
◇ Се́рце па́дає (обрива́ється) / впа́ло (обірва́лося) *див.* се́рце
ОБІ́РУЧ
обіру́ч
◇ Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обіру́ч)] *див.* гребти́ (2)
ОБІ́Т
обі́ти
△ Ві́чні обі́тниці (обі́ти) *див.* обі́тниця
ОБІ́ТНИЦЯ
обі́тниці
△ Ві́чні обі́тниці (обі́ти) *див.* обі́тниця
ОБІЦЯ́НКА
обіця́нками
◇ Годува́ти обіця́нками (жда́никами, пожда́никами) *див.* годува́ти (6)
ОБ'Ї́СТИ
об'ї́сти
◇ Об'ї́сти ву́ха *див.* об'їда́ти
◇ Об'ї́сти го́лову *див.* об'їда́ти
ОБ'Ї́ХАТИ
об'ї́деш
◇ [І] коне́м (на коні́, *рі́дко* во́зом) не об'ї́деш *див.* об'їжджа́ти[1]

ОБКИ́ДАТИ[1]
обкида́ти
◇ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, полити *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.)* *див.* облива́ти
ОБКИДА́ТИ[1]
обкида́ти
◇ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, полити *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.)* *див.* облива́ти
ОБЛАМА́ТИ
облама́ти
◇ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.)* *див.* обла́мувати[1]
◇ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати
ОБЛА́МУВАТИ[1]
обла́мувати
◇ Облама́ти / обла́мувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.)* *див.* обла́мувати[1]
◇ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати
ОБЛИВА́ТИ
облива́ти
◇ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, полити *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.)* *див.* облива́ти
◇ Полива́ти (облива́ти, *рі́дко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рі́дко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, ря́сними)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.)* *див.* полива́ти
ОБЛИВА́ТИСЯ
облива́тися
◇ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
◇ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
ОБЛИЗА́ТИ
облиза́ти
◇ [Аж] гу́би обли́зувати / облиза́ти *див.* обли́зувати
ОБЛИ́ЗУВАТИ
обли́зувати
◇ [Аж] гу́би обли́зувати / облиза́ти *див.* обли́зувати
ОБЛИ́ТИ
обли́ти
◇ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, полити *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.)* *див.* облива́ти

◇ Полива́ти (облива́ти, *рі́дко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рі́дко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, ря́сними)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.)* *див.* полива́ти
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рі́дко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти
ОБЛИ́ТИЙ
обли́тий
◇ Поли́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, ря́сними)] слі́зьми́ (сльоза́ми) *див.* поли́тий
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [холо́дною *(рі́дко* зи́мною)] водо́ю обли́тий *див.* обли́тий
ОБЛИ́ТИСЯ
обли́тися
◇ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
◇ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
ОБЛИ́ЧЧЯ
обли́ччя
◇ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.)* *див.* поверта́ти[1]
обли́ччям
◇ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
О́БЛІК
о́блік
Військо́вий о́блік *див.* о́блік
ОБЛЯМІ́ВОЧКА
облямі́вочкою
◇ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити
ОБМИВА́ТИ
обмива́ти
◇ Полива́ти (облива́ти, *рі́дко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рі́дко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, ря́сними)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.)* *див.* полива́ти
ОБМИВА́ТИСЯ
обмива́тися
◇ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
ОБМИНА́ТИ[1]
обмина́ти
◇ Обмина́ти го́стрі кути́ *див.* обмина́ти[1]
◇ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* деся́тою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]

ОБМИНУ́ТИ
обмину́ти
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* десятою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]
ОБМИ́ТИ
обми́ти
◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / полити (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти
ОБМИ́ТИСЯ
обми́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися
ОБНЯ́ТИ
обняли́
◊ Думки́ (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсіли, обняли́) *див.* ду́мка
ОБО́В'ЯЗОК
обо́в'язок
Вхо́дити / ввійти́ в обо́в'язок *див.* вхо́дити (2)
ОБО́Є
обома́
◊ Голосува́ти обома́ рука́ми *див.* голосува́ти (1)
◊ Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обіру́ч)] *див.* гребти́ (2)
◊ Обома́ ву́хами *див.* ву́хо (17)
ОБОРОНИ́ТИ
оборо́нить
◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / помилує (оборо́нить) *див.* Бог (29)
ОБОРОНЯ́ТИ
обороня́ти
Грудьми́ стоя́ти (закрива́ти, обороня́ти) *див.* стоя́ти
О́БРАЗ[1]
о́браз
△ Ві́чний о́браз *див.* о́браз[1]
△ Вхо́дити / ввійти́ в о́браз *див.* вхо́дити (10)
ОБРИВА́ТИСЯ[1]
обрива́ється
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється *(рідше* оберта́ється) / обірва́лося *див.* весь[1] (6)
◊ Се́рце па́дає (обрива́ється) / впа́ло (обірва́лося) *див.* се́рце
ОБРІ́К[1]
обрі́к
◊ Обрі́к гра́є *див.* обрі́к[1]
ОБРО́БЛЕННЯ
обро́блення
△ Гідротермі́чне обро́блення *див.* обро́блення
ОБСИ́ПАТИ
обси́пати
◊ [Аж] [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обси́пати (оси́пати) / обсипа́ти (осипа́ти) *див.* обсипа́ти
ОБСИПА́ТИ
обси́пати
◊ [Аж] [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обси́пати (оси́пати) / обсипа́ти (осипа́ти) *див.* обсипа́ти
ОБСИ́ПАТИСЯ
обсипа́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
ОБСИПА́ТИСЯ
обсипа́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
ОБСІДА́ТИ
обсіда́ють
◊ Думки́ (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсіли, обняли́) *див.* ду́мка
◊ Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсіли го́лову *див.* ду́мка
ОБСІ́СТИ
обсіли
◊ Думки́ (гадки́) беру́ть (обсіда́ють, гризу́ть) / взяли́ (обсіли, обняли́) *див.* ду́мка
◊ Думки́ ([та] гадки́, думки́-гадки́, ду́ми, ду́ми-гадки́) обсіда́ють (гризу́ть) / обсіли го́лову *див.* ду́мка
ОБСО́ХНУТИ
обсо́хло
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
ОБСО́ХТИ
обсо́хло
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х *(рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло *(рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
ОБСУШИ́ТИ
обсуши́ти
◊ Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти *і т. ін.)* [гіркі́ (гаря́чі)] сльо́зи *(рідше* о́чі) *див.* обсу́шувати
ОБТЕ́РТИ
обте́рти
◊ Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти *і т. ін.)* [гіркі́ (гаря́чі)] сльо́зи *(рідше* о́чі) *див.* обсу́шувати
ОБТИРА́ТИ
обтира́ти
◊ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.)* кутки́ *(рідше* вуглі́) *див.* обтира́ти
◊ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.) див.* обтира́ти
ОБУ́Х
обу́х
◊ Підставля́ти / підста́вити [свою́] го́лову (себе́) [під обу́х, під соки́ру] *див.* підставля́ти
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* обу́хом (обу́х) по голові́ *див.* обу́х
обу́ха
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* віл обу́ха *(рідко* пе́ред обу́хом) *див.* віл[1] (5)
обу́хом
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* віл обу́ха *(рідко* пе́ред обу́хом) *див.* віл[1] (5)
◊ Як (мов, ніби *і т ін.)* обу́хом (до́вбнею, молотко́м) би́ти / вда́рити [по голові́ (в го́лову)] *див.* би́ти (47)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* обу́хом (обу́х) по голові́ *див.* обу́х
ОБХО́ДИТИ
обхо́дити
◊ Обмина́ти (обхо́дити, оббіга́ти *і т. ін.)* / обмину́ти (обійти́, оббі́гти *і т. ін.)* десятою доро́гою (ву́лицею) *див.* обмина́ти[1]
ОБХОПИ́ТИ
обхопи́ла
◊ [Як, мов, ніби *і т. ін.*] гаря́чка охопи́ла (обхопи́ла) *див.* гаря́чка (4)
обхопи́ло
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* вогне́м (огне́м) обхопи́ло *див.* обхо́плювати
ОВЕ́ЧИЙ
ове́чій
◊ Вовк в ове́чій шку́рі *див.* вовк (4)
ове́чу
◊ Надяга́ти (наді́ва́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́зати / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти
ОВОЛОДІВА́ТИ
оволодіва́ти
◊ Володі́ти (оволодіва́ти) / оволоді́ти собо́ю *див.* володі́ти (2)
ОВОЛОДІ́ТИ
оволоді́ти
◊ Володі́ти (оволодіва́ти) / оволоді́ти собо́ю *див.* володі́ти (2)
ОГЛО́БЛЯ
огло́блі
◊ Поверта́ти / поверну́ти голо́блі (огло́блі) [наза́д] *див.* поверта́ти[1]
ОГО́НЬ
огне́м
◊ Вогне́м (огне́м) і мече́м *див.* во́го́нь (16)
◊ Горі́ти вогне́м (огне́м, по́лум'ям) *див.* горі́ти (2)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* вогне́м (огне́м) обхопи́ло *див.* обхо́плювати
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* вогне́м (огне́м) пекти́ *див.* пекти́
огню́
◊ З вогню́ (з огню́, *рідше* із жа́ру) [та] в по́лум'я *див.* вого́нь (17)
◊ Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру) *див.* приклада́ти
◊ Хапа́ти з вогню́ (з огню́) *див.* хапа́ти[1]
◊ Як вогню́ (огню́) *див.* вого́нь (22)

ого́нь
Пали́ти вого́нь (ого́нь, світло *і т. ін.) див.* пали́ти[1]
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олії, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
Терно́вий вого́нь (ого́нь) *див.* вого́нь (4)
◊ У вого́нь (в ого́нь) і [в] во́ду *див.* вого́нь (21)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* вого́нь (ого́нь) на суху́ соло́му (до сухої соло́ми) *див.* вого́нь (23)
ОДИ́Н
оди́н
◊ В оди́н го́лос *див.* го́лос (8)
◊ Співа́ти в оди́н го́лос *див.* співа́ти
◊ Сплíта́тися *(рідко* ув'я́зуватися) / сплести́ся *(рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* сплíта́тися
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
◊ Тягти́ в оди́н гуж *див.* тягти́
одна́
◊ Як одна́ годи́на *див.* годи́на[1] (28)
одне́
◊ В одне́ го́рло *див.* го́рло (2)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одни́м
◊ Одни́м ву́хом *див.* ву́хо (18)
◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)
одні́
△ Гра в одні́ воро́та *див.* гра (3)
одніє́ї
◊ З одніє́ї гли́ни злі́плений *див.* злі́плений
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бракує *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] клёпки у голові́ *див.* нема́
одніє́ю
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
одні́й
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
одно́
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одного́
◊ Одного́ гнізде́чка (гнізда́) пти́ці *див.* пти́ця
одно́ю
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
одну́
◊ Гра́ти в (на) одну́ ду́дку *див.* гра́ти (14)
◊ Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́ *див.* підво́дити
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти

ОДИНИ́ЦЯ
одини́ця
△ Грошова́ одини́ця *див.* одини́ця
ОДНА́
оди́н
◊ В оди́н го́лос *див.* го́лос (8)
◊ Співа́ти в оди́н го́лос *див.* співа́ти
◊ Сплíта́тися *(рідко* ув'я́зуватися) / сплести́ся *(рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* сплíта́тися
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
◊ Тягти́ в оди́н гуж *див.* тягти́
одна́
◊ Як одна́ годи́на *див.* годи́на[1] (28)
одне́
◊ В одне́ го́рло *див.* го́рло (2)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одни́м
◊ Одни́м ву́хом *див.* ву́хо (18)
◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)
одні́
△ Гра в одні́ воро́та *див.* гра (3)
одніє́ї
◊ З одніє́ї гли́ни злі́плений *див.* злі́плений
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бракує *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] клёпки у голові́ *див.* нема́
одніє́ю
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
одні́й
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
одно́
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одного́
◊ Одного́ гнізде́чка (гнізда́) пти́ці *див.* пти́ця
одно́ю
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
одну́
◊ Гра́ти в (на) одну́ ду́дку *див.* гра́ти (14)
◊ Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́ *див.* підво́дити
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
ОДНЕ́
оди́н
◊ В оди́н го́лос *див.* го́лос (8)
◊ Співа́ти в оди́н го́лос *див.* співа́ти
◊ Сплíта́тися *(рідко* ув'я́зуватися) / сплести́ся *(рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* сплíта́тися
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти

◊ Тягти́ в оди́н гуж *див.* тягти́
одна́
◊ Як одна́ годи́на *див.* годи́на[1] (28)
одне́
◊ В одне́ го́рло *див.* го́рло (2)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одни́м
◊ Одни́м ву́хом *див.* ву́хо (18)
◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)
одні́
△ Гра в одні́ воро́та *див.* гра (3)
одніє́ї
◊ З одніє́ї гли́ни злі́плений *див.* злі́плений
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, бракує *і т. ін.)* [одніє́ї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.)*] клёпки у голові́ *див.* нема́
одніє́ю
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див* стоя́ти
одні́й
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
одно́
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одного́
◊ Одного́ гнізде́чка (гнізда́) пти́ці *див.* пти́ця
одно́ю
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
одну́
◊ Гра́ти в (на) одну́ ду́дку *див.* гра́ти (14)
◊ Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́ *див.* підво́дити
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
ОДНІ́
оди́н
◊ В оди́н го́лос *див.* го́лос (8)
◊ Співа́ти в оди́н го́лос *див.* співа́ти
◊ Сплíта́тися *(рідко* ув'я́зуватися) / сплести́ся *(рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* сплíта́тися
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
◊ Тягти́ в оди́н гуж *див.* тягти́
одна́
◊ Як одна́ годи́на *див.* годи́на[1] (28)
одне́
◊ В одне́ го́рло *див.* го́рло (2)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одни́м
◊ Одни́м ву́хом *див.* ву́хо (18)

◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)
одні́
△ Гра в одні́ воро́та *див.* гра (3)
однієї
◊ З однієї гли́ни злі́плений *див.* злі́плений
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.*) [однієї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] клё́пки у голові́ *див.* нема́
однiє́ю
◊ Стоя́ти однiє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі (*рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.*) *див.* стоя́ти
одні́й
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
одно́
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одного́
◊ Одного́ гнізде́чка (гнізда́) пти́ці *див.* пти́ця
одно́ю
◊ Стоя́ти однiє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі (*рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.*) *див.* стоя́ти
одну́
◊ Гра́ти в (на) одну́ ду́дку *див.* гра́ти (14)
◊ Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́ *див.* підво́дити
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
ОДНО́
оди́н
◊ В оди́н го́лос *див.* го́лос (8)
◊ Співа́ти в оди́н го́лос *див.* співа́ти
◊ Сплі́та́тися (*рі́дко* ув'я́зуватися) / сплести́ся (*рі́дко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* сплі́та́тися
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
◊ Тягти́ в оди́н гуж *див.* тягти́
одна́
◊ Як одна́ годи́на *див.* годи́на[1] (28)
одне́
◊ В одне́ го́рло *див.* го́рло (2)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одни́м
◊ Одни́м ву́хом *див.* ву́хо (18)
◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)
одні́
△ Гра в одні́ воро́та *див.* гра (3)
однієї
◊ З однієї гли́ни злі́плений *див.* злі́плений
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не вистача́є, браку́є *і т. ін.*) [однієї (тре́тьої, деся́тої *і т. ін.*)] клё́пки у голові́ *див.* нема́
однiє́ю
◊ Стоя́ти однiє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі (*рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.*) *див.* стоя́ти
одні́й
◊ Гра́ти в одні́й кома́нді *див.* гра́ти (13)
одно́
◊ В одне́ (одно́) ву́хо влі́зти, а в дру́ге ви́лізти *див.* вла́зити (6)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
одного́
◊ Одного́ гнізде́чка (гнізда́) пти́ці *див.* пти́ця
одно́ю
◊ Стоя́ти однiє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі (*рі́дше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.*) *див.* стоя́ти
одну́
◊ Гра́ти в (на) одну́ ду́дку *див.* гра́ти (14)
◊ Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́ *див.* підво́дити
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
ОЗБРО́ЄННЯ
озбро́єнь
Го́нка озбро́єнь *див.* го́нка (1)
ОЗВА́ТИСЯ
озва́вся
◊ Говори́ть (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
озва́лася
◊ Говори́ть (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
ОЗИВА́ТИСЯ
озива́ється
◊ Говори́ть (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
◊ Говори́ть (обзива́ється, озива́ється) / обізва́вся (озва́вся) го́лос кро́ві *див.* го́лос (10)
ОКЕА́Н
океа́н
Пові́тряний (п'я́тий, голуби́й *і т. ін.*) океа́н *див.* океа́н
ОКИ́НУТИ
оки́неш
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.*) о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
О́КО[1]
ві́чі
◊ Відкри́то диви́тися / гля́нути у ві́чі *див.* диви́тися
◊ Впада́ти (*рі́дше* па́дати) / впа́сти в о́ко (в о́чі, у ві́чі) *див.* впада́ти[1] (8)
◊ Гля́нути стра́хові (страху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)
◊ Диви́тися / гля́нути пра́вді в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.*) / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.*) сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) у ві́чі (в о́чі) не вско́чити *див.* вска́кувати (9)
о́ка
Як (мов, ні́би *і т. ін.*) о́ка в ло́бі (в голові́) <Бі́льш, ніж о́ка в ло́бі> *див.* о́ко[1]
◊ Як (*рі́дше* мов, ні́би *і т. ін.*) о́ка [в ло́бі (в голові́)] *див.* о́ко[1]
о́ко
◊ Аж о́ко в'я́не *див.* о́ко[1]
◊ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко[1]
◊ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)
△ Воло́ве о́ко (о́чко) *див.* о́ко[1]
△ Воро́няче о́ко *див.* о́ко[1]
◊ Впада́ти (*рі́дше* па́дати) / впа́сти в о́ко (в о́чі, у ві́чі) *див.* впада́ти[1] (8)
◊ Вража́ти о́ко (о́чі, зір) *див.* вража́ти[1] (2)
◊ Всевидю́ще (всеви́дяче, видю́че *і т. ін.*) о́ко *див.* о́ко[1]
◊ Го́стре о́ко *див.* о́ко[1]
◊ Го́стрий на о́ко (на о́чі) *див.* го́стрий (1)
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.*) о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти[2]
◊ На моє́ (його́, її́ *і т. ін.*) о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.*) о́чі> *див.* о́ко[1]
Незви́кле ву́хо (о́ко) *див.* ву́хо (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) в о́ко влі́пити <Влі́пити в са́ме о́ко> *див.* влі́плювати (2)
◊ Як у о́ко впав *див.* впада́ти[1] (12)
о́ком
◊ Во́вчим о́ком <Во́вчими очи́ма> *див.* о́ко[1]
◊ Гля́нути недо́брим о́ком *див.* гля́нути (2)
◊ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма (*рі́дше* і́ншим о́ком) *див.* диви́тися
◊ І на воло́сок (на хвили́нку, на хви́льку) [о́ком] не змигну́ти *див.* змига́ти
◊ [І] о́ком (ву́сом) не моргне́ш *див.* моргну́ти
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.*) о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
◊ Лю́бо о́ком гля́нути *див.* гля́нути (7)
◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ге́дзики) [очи́ма (о́ком)] *див.* пуска́ти
◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)
◊ Хоч би [тобі́] о́ком (ву́сом, брово́ю) моргну́ти *див.* моргну́ти
о́ці
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рі́дко* на ві́ях) *див.* сльоза́
оча́м
◊ Не ві́рити / не пові́рити [своі́м (вла́сним)] оча́м *див.* ві́рити (4)
оча́х
◊ Бі́сики гра́ють (стриба́ють, *рі́дше* і́скряться *і т. ін.*) в оча́х *див.* бі́сик (1)
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]

◊ Пáдати / впáсти в очáх *див.* пáдати
◊ Розви́днітися (розви́днитися) в голові (в очáх) *див.* розвиднятися
◊ Сльóзи закипіли (закрути́лися) / закипáють на (в) очáх (в óці, *рідко* на віях) *див.* сльозá
◊ Тьмáриться / потьмáрилося в очáх (у голові) *див.* тьмáритися

очéй
◊ Губи́ти / згуби́ти з очéй *див.* губи́ти (3)
◊ Позичáти / пози́чити очéй у Сіркá (Рябкá, вóвка *і т. ін.*) *див.* позичáти

очи́ма
◊ Вóвчим óком <Вóвчими очи́ма> *див.* óко[1]
◊ [Вогнéнні (тéмні)] кóла бігáють (стрибáють, витанцьóвують *і т. ін.*) / забігáли в очáх (пéред очи́ма) *див.* кóло[1]
◊ Води́ти очи́ма *див.* води́ти (6)
◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ястися) очи́ма (пóглядом, зóром) *див.* впивáтися[1] (1)
◊ Втýпитися (вп'я́литися, влíпнути, втелю́щитися) / втýплюватися (вп'я́люватися, влипáти, втелю́щуватися) очи́ма (пóглядом) *див.* втýплюватися (1)
◊ Грáти (вигравáти) / загрáти очи́ма *див.* грáти (12)
◊ Диви́тися (глядíти) / подиви́тися (глянути) іншими очи́ма (*рідше* іншим óком) *див.* диви́тися
◊ На влáсні (свої) óчі <Влáсними (своїми) очи́ма> *див.* óко[1]
◊ Побáчити на [свої (влáсні)] óчі <Побáчити своїми (влáсними) очи́ма> *див.* побáчити
◊ Пускáти (посилáти) / пусти́ти бíсики (гéдзики) [очи́ма (óком)] *див.* пускáти

óчі
◊ [Аж] óчі [з лóба (з голови́)] вилáзять (лíзуть) *див.* óко[1]
◊ Ви́дивитися [всі] óчі (*рідко* вíкна) *див.* видивля́тися (1)
Воля́чі óчі *див.* óко[1]
◊ Впадáти (*рідше* пáдати) / впáсти в óко (в óчі, у вíчі) *див.* впадáти[1] (8)
◊ Вп'я́лювати (втýплювати, встрóмлювати, *рідко* впинáти *і т. ін.*) / вп'я́лити (втýпити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.*) óчі (пóгляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
◊ Вражáти óко (óчі, зір) *див.* вражáти[1] (2)
Глибóкі óчі *див.* óко[1]
◊ Гóстрий на óко (на óчі) *див.* гóстрий (1)
◊ Гостри́ти óчі *див.* гостри́ти (5)
◊ Диви́тися / глянути прáвді в óчі (у вíчі) *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (зазирáти, заглядáти *і т. ін.*) / подиви́тися (гля́нути, зазирнýти, заглянути *і т. ін.*) смéрті в óчі (у вíчі) *див.* диви́тися
◊ Заливáти (позаливáти) / зали́ти óчі (*грубо* слíпи, сліпаки́) [горíлкою] *див.* заливáти
◊ Затумáнювати / затумáнити гóлову (рóзум, *рідше* óчі) *див.* затумáнювати
◊ Мáти гóстре óко (гóстрі óчі) *див.* мáти[2]
◊ На влáсні (свої) óчі <Влáсними (своїми) очи́ма> *див.* óко[1]
◊ На моє́ (йогó, її *і т. ін.*) óко <На мої (твої, вáші *і т. ін.*) óчі> *див.* óко[1]
◊ Наси́пати пóроху на óчі (землí на грýди) *див.* насипáти[1]
◊ Обсуши́ти (осуши́ти, обтéрти *і т. ін.*) [гíркі (гаря́чі)] сльóзи (*рідше* óчі) *див.* обсýшувати
◊ Опусти́ти (спусти́ти, потýпити, постáвити, встроми́ти, врúти *і т. ін.*) / опускáти (спускáти, стáвити, встромля́ти, вривáти *і т. ін.*) óчі (пóгляд, зір *і т. ін.*) [в зéмлю (додóлу)] *див.* опускáти
◊ Óчі бли́снули [гнíвом] *див.* óко[1]
◊ Óчі впивáються / вп'яли́ся *див.* óко[1]
◊ Óчі горя́ть (палáють) *див.* óко[1]
◊ Óчі запалáли [гаря́чим] вогнéм *див.* óко[1]
◊ Óчі мáло (як) не ви́скочать / не вискáкують з голови́ (з орбíт, з лóба) *див.* óко[1]
◊ Óчі (*рідше* очи́ці) [як (так і)] грáють / загрáли *див.* óко[1]
◊ Побáчити на [свої (влáсні)] óчі <Побáчити своїми (влáсними) очи́ма> *див.* побáчити
◊ Сон не йде на óчі (в гóлову) *див.* сон[1]
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) у вíчі (в óчі) не вскóчити *див.* вскáкувати (9)

ÓКРУГ
óкруг
△ Військóвий óкруг *див.* óкруг

ОКУЛЯ́Р
окуля́р
△ Геліоскопíчний окуля́р *див.* окуля́р

ОЛИ́ВА
оли́ви
◊ Підливáти (доливáти) / підли́ти (доли́ти) мáсла (олíї, *заст.* оли́ви, лóю) у вогóнь (в огóнь, до вогню́) *див.* підливáти

ОЛИ́ВНИЙ
оли́вна
Оли́вна гíлка *див.* гíлка (1)

ОЛІМПІ́ЙСЬКИЙ
олімпі́йські
△ Олімпі́йські ігри *див.* гра (5)

ОЛІ́Я
олíї
◊ Підливáти (доливáти) / підли́ти (доли́ти) мáсла (олíї, *заст.* оли́ви, лóю) у вогóнь (в огóнь, до вогню́) *див.* підливáти

олíю
◊ Мáти олíю (лій, *рідше* смáлець *і т. ін.*) в голові <Мáти лій під чýбом> *див.* мáти[2]

ÓНИЙ
óни
◊ В (во) дні óни <Во врéм'я óно> <В óний час> *див.* день

óний
◊ В (во) дні óни <Во врéм'я óно> <В óний час> *див.* день

óно
◊ В (во) дні óни <Во врéм'я óно> <В óний час> *див.* день

ОНУ́К
онýки
◊ Годи́тися у сини́ (у дóчки, в онýки *і т. ін.*) *див.* годи́тися[1] (5)

ОПÁЛЕННЯ
опáлення
△ Водянé опáлення *див.* опáлення

ОПИНИ́ТИСЯ
опини́лося
◊ Сéрце впáло до п'ят <Сéрце опини́лося в п'ятах> *див.* сéрце

ОПІ́НІЯ
опíнія
Громáдська (суспíльна, публíчна) дýмка (*зах.* опíнія) *див.* дýмка

ОПОЛÓНКА
ополóнці
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) в'юн [посóлений (в ополóнці, на сковородí)] *див.* в'юн (1)

ÓПТИКА
óптика
△ Волокóнна óптика *див.* óптика

ОПТИ́ЧНИЙ
опти́чне
△ Опти́чне волокнó *див.* волокнó (3)

ОПУСКÁТИ
опускáти
◊ Вíшати (хню́пити, опускáти) / повíсити (похню́пити, опусти́ти) нóса (нíс [на квíнту], *рідко* вýха) *див.* вíшати (5)
◊ Опусти́ти / опускáти вýха *див.* опускáти
◊ Опусти́ти / опускáти гóлову *див.* опускáти
◊ Опусти́ти (спусти́ти, потýпити, постáвити, встроми́ти, врúти *і т. ін.*) / опускáти (спускáти, стáвити, встромля́ти, вривáти *і т. ін.*) óчі (пóгляд, зір *і т. ін.*) [в зéмлю (додóлу)] *див.* опускáти

ОПУСТИ́ТИ
опусти́ти
◊ Вíшати (хню́пити, опускáти) / повíсити (похню́пити, опусти́ти) нóса (нíс [на квíнту], *рідко* вýха) *див.* вíшати (5)
◊ Опусти́ти / опускáти вýха *див.* опускáти
◊ Опусти́ти / опускáти гóлову *див.* опускáти
◊ Опусти́ти (спусти́ти, потýпити, постáвити, встроми́ти, врúти *і т. ін.*) / опускáти (спускáти, стáвити, встромля́ти, вривáти *і т. ін.*) óчі (пóгляд, зір *і т. ін.*) [в зéмлю (додóлу)] *див.* опускáти

ОПУ́ЩЕНИЙ
опýщений
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) у вóду опýщений *див.* опýщений

ОРБÍТА
орбíт
◊ Óчі мáло (як) не ви́скочать / не вискáкують з голови́ (з орбíт, з лóба) *див.* óко[1]

ÓРГАН
óргани
△ Гомологíчні óргани *див.* óрган

ОРГАНІЗА́ЦІЯ
організа́ції
Генера́льна Асамбле́я Організа́ції Об'є́днаних На́цій *див.* асамбле́я (1)
ОРІЄНТО́ВАНИЙ
орієнто́ваний
△ Орієнто́ваний граф *див.* граф² (2)
ОСВЯТИ́ТИСЯ
освя́титься
◊ Вода́ не освя́титься (не відсвя́титься, не посвя́титься) *див.* вода́ (50)
◊ І вода́ відсвя́титься (освя́титься) *див.* вода́ (53)
ОСЕ́Л
осе́л
◊ Бурида́нів осе́л (віслю́к) *див.* осе́л
ОСЕЛЕ́ДЕЦЬ
оселе́дцем
Як кіт з оселе́дцем па́нькатися (вози́тися) *див.* па́нькатися
ОСИ́КА
оси́ка
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* оси́ка на вітрі *див.* оси́ка
ОСИ́НА
оси́на
◊ [Неха́й] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* оси́на *див.* оси́на
ОСИ́НИЙ
оси́не
◊ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.)* гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)
ОСИ́ПАТИ
оси́пати
◊ [Аж] [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обси́пати (оси́пати) / обсипа́ти (осипа́ти) *див.* обсипа́ти
ОСИПА́ТИ
оси́пати
◊ [Аж] [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обси́пати (оси́пати) / обсипа́ти (осипа́ти) *див.* обсипа́ти
О́СІНЬ
о́сінь
Глу́па ніч (пі́вніч, о́сінь) *див.* ніч
ОСЛА́БНУТИ
осла́бла
◊ Га́йка осла́бла *див.* га́йка¹ (1)
ОСЛА́БТИ
осла́бла
◊ Га́йка осла́бла *див.* га́йка¹ (1)
ОСЛЯ́ЧИЙ
осля́че
◊ Осля́че ву́хо <Осля́чі ву́ха> *див.* ву́хо (19)
осля́чі
◊ Осля́че ву́хо <Осля́чі ву́ха> *див.* ву́хо (19)
ОСНО́ВА
осно́ви
△ Вну́трішня фле́ксія <Фле́ксія осно́ви> *див.* фле́ксія
ОСОБИ́СТИЙ
особи́ста
Вла́сна (особи́ста, прива́тна) спра́ва *див.* спра́ва¹

ОСТА́ННІЙ
оста́нні
Оста́нні ві́сті *див.* вість (2)
оста́нніми
◊ Оста́нніми (уся́кими) слова́ми *див.* сло́во
оста́ннього
◊ До оста́ннього гви́нтика *див.* гви́нтик (1)
◊ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся
оста́нню
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
оста́ння
Оста́ння во́ля *див.* во́ля (1)
ОСТА́ТИСЯ
оста́тися
◊ Лиши́тися (оста́тися, бу́ти *і т. ін.)* з гарбузо́м *див.* лиша́тися
ОСТУДИ́ТИ
остуди́ти
◊ Охолоди́ти (остуди́ти) се́рце (го́лову, ду́шу *і т. ін.)* *див.* охоло́джувати
ОСУШИ́ТИ
осуши́ти
◊ Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти *і т. ін.)* [гіркі́ (гаря́чі)] сльо́зи *(рідше* очі) *див.* обсу́шувати
О́СЯЧИЙ
о́сяче
◊ Оси́не (о́сяче, во́вче *і т. ін.)* гніздо́ (кубло́) *див.* гніздо́ (2)
ОСЬ
ось
◊ Он (ось) [воно́] як *(розм.* я́кечки) *див.* воно́ (2)
◊ Он (от, ось) воно́ що! *див.* воно́ (3)
ОТ
от
◊ Он (от, ось) воно́ що! *див.* воно́ (3)
ОТЕ́ЦЬ
оте́ць
◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар
ОТИРА́ТИ
отира́ти
◊ Обтира́ти (отира́ти, витира́ти *і т. ін.)* кутки́ *(рідше* вуглі́) *див.* обтира́ти
ОТУДИ́
отуди́
◊ Отуди́ к лихі́й годи́ні! *див.* отуди́
ОХОЛО́ДЖЕННЯ
охоло́дження
△ Водяне́ охоло́дження *див.* охоло́дження
ОХОЛОДИ́ТИ
охолоди́ти
◊ Охолоди́ти (остуди́ти) се́рце (го́лову, ду́шу *і т. ін.)* *див.* охоло́джувати
ОХОПИ́ТИ
охопи́ла
◊ [Як, мов, ні́би *і т. ін.*] гаря́чка охопи́ла (обхопи́ла) *див.* гаря́чка (4)
ОХОРО́ННИЙ
охоро́нна
△ Охоро́нна гра́мота *див.* гра́мота² (8)

ОХО́ТА¹
охо́та
◊ Охо́та тобі́ (йому́, вам *і т. ін.) див.* охо́та¹
ОХО́ТНИЙ
охо́тне
Охо́тне ві́йсько *див.* ві́йсько (4)
ОЦІНИ́ТИ
оціни́ти
Оці́нювати / оціни́ти (оцінува́ти) го́лову *див.* оці́нювати
ОЦІНУВА́ТИ
оцінува́ти
Оці́нювати / оціни́ти (оцінува́ти) го́лову *див.* оці́нювати
ОЦІ́НЮВАТИ
оці́нювати
Оці́нювати / оціни́ти (оцінува́ти) го́лову *див.* оці́нювати
ОЧИ́ЦІ
очи́ці
◊ О́чі *(рідше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* о́ко¹
ОЧИ́ЩЕННЯ
очи́щення
△ Хімі́чне очи́щення стічни́х вод *див.* очи́щення
О́ЧІ
ві́чі
◊ Відкри́то диви́тися / гля́нути у ві́чі *див.* диви́тися
◊ Впада́ти *(рідше* па́дати) / впа́сти в о́ко (в о́чі, у ві́чі) *див.* впада́ти¹ (8)
◊ Гля́нути стра́хові (страху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)
◊ Диви́тися / гля́нути пра́вді в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у ві́чі (в о́чі) не вско́чити *див.* вска́кувати (9)
о́ка
Як (мов, ні́би *і т. ін.)* о́ка в ло́бі (в голові́) <Бі́льш, ніж о́ка в ло́бі> *див.* о́ко¹
◊ Як *(рідше* мов, ні́би *і т. ін.)* о́ка [в ло́бі (в голові́)] *див.* о́ко¹
о́ко
◊ Аж о́ко в'я́не *див.* о́ко¹
◊ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко¹
◊ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)
△ Воло́ве о́ко (о́чко) *див.* о́ко¹
△ Воро́няче о́ко *див.* о́ко¹
◊ Впада́ти *(рідше* па́дати) / впа́сти в о́ко (в о́чі, у ві́чі) *див.* впада́ти¹ (8)
◊ Вража́ти о́ко (о́чі, зір) *див.* вража́ти¹ (2)
◊ Всевидю́ще (всеви́дяче, видю́че *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко¹
◊ Го́стре о́ко *див.* о́ко¹
◊ Го́стрий на о́ко (на о́чі) *див.* го́стрий (1)
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко¹
◊ Ма́ти го́стре о́ко (го́стрі о́чі) *див.* ма́ти²

◊ На моє́ (його́, її *і т. ін.*) óко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.*) óчі> *див.* óко[1]
Незви́кле ву́хо (óко) *див.* ву́хо (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) в óко вліпи́ти <Вліпи́ти в са́ме óко> *див.* вліплювати (2)
◊ Як у óко впав *див.* впада́ти[1] (12)
óком
◊ Во́вчим óком <Во́вчими очи́ма> *див.* óко[1]
◊ Гля́нути недóбрим óком *див.* гля́нути (2)
◊ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма *(рідше* і́ншим óком) *див.* диви́тися
◊ І на волосóк (на хвили́нку, на хви́льку) [óком] не змигну́ти *див.* змига́ти
◊ [І] óком (ву́сом) не моргне́ш *див.* моргну́ти
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* óком <Куди́ [тільки (лиш)] [не] гля́не óко> *див.* óко[1]
◊ Лю́бо óком гля́нути *див.* гля́нути (7)
◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ґе́дзики) [очи́ма (óком)] *див.* пуска́ти
◊ Хоч [би] одни́м óком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)
◊ Хоч би [тобі] óком (ву́сом, бровóю) моргну́ти *див.* моргну́ти
óці
◊ Сльóзи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в óці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́
оча́м
◊ Не ві́рити / не пові́рити [своїм (вла́сним)] оча́м *див.* ві́рити (4)
оча́х
◊ Бі́сики гра́ють (стриба́ють, *рідше* іскря́ться *і т. ін.)* в оча́х *див.* бі́сик (1)
◊ [Вогне́нні (те́мні)] кóла бі́гають (стриба́ють, витанцьóвують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* кóло[1]
◊ Па́дати / впа́сти в оча́х *див.* па́дати
◊ Розви́днітися (розви́днитися) в голові́ (в оча́х) *див.* розвидня́тися
◊ Сльóзи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в óці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́
◊ Тьма́риться / потьма́рилося в оча́х (у голові́) *див.* тьма́ритися
оче́й
◊ Губи́ти / згуби́ти з оче́й *див.* губи́ти (3)
◊ Позича́ти / пози́чити оче́й у Сірка́ (Рябка́, вóвка *і т. ін.) див.* позича́ти
очи́ма
◊ Во́вчим óком <Во́вчими очи́ма> *див.* óко[1]
◊ [Вогне́нні (те́мні)] кóла бі́гають (стриба́ють, витанцьóвують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* кóло[1]
◊ Води́ти очи́ма *див.* води́ти (6)
◊ Впива́тися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (пóглядом, зóром) *див.* впива́тися[1] (1)
◊ Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (пóглядом) *див.* вту́плюватися (1)
◊ Гра́ти (вигравá́ти) / загра́ти очи́ма *див.* гра́ти (12)
◊ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма *(рідше* і́ншим óком) *див.* диви́тися
◊ На вла́сні (свої́) óчі <Вла́сними (своїми) очи́ма> *див.* óко[1]
◊ Поба́чити на [свої́ (вла́сні)] óчі <Поба́чити своїми (вла́сними) очи́ма> *див.* поба́чити
◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ґе́дзики) [очи́ма (óком)] *див.* пуска́ти
óчі
◊ [Аж] óчі [з лóба (з голови́)] вила́зять (лі́зуть) *див.* óко[1]
◊ Ви́дивитися [всі] óчі *(рідко* ві́кна) *див.* видивля́тися (1)
Воля́чі óчі *див.* óко[1]
◊ Впада́ти *(рідше* па́дати) / впа́сти в óко (в óчі, у ві́чі) *див.* впада́ти[1] (8)
◊ Вп'я́лювати (вту́плювати, встрóмлювати, *рідко* впина́ти *і т. ін.)* / вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* óчі (пóгляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
◊ Вража́ти óко (óчі, зір) *див.* вража́ти[1] (2)
Глибóкі óчі *див.* óко[1]
◊ Гóстрий на óко (на óчі) *див.* гóстрий (1)
◊ Гостри́ти óчі *див.* гостри́ти (5)
◊ Диви́тися / гля́нути пра́вді в óчі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в óчі (у ві́чі) *див.* диви́тися
◊ Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти óчі *(грубо* слі́пи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти
◊ Затума́нювати / затума́нити гóлову (рóзум, *рідше* óчі) *див.* затума́нювати
◊ Ма́ти гóстре óко (гóстрі óчі) *див.* ма́ти[2]
◊ На вла́сні (свої́) óчі <Вла́сними (своїми) очи́ма> *див.* óко[1]
◊ На моє́ (його́, її *і т. ін.)* óко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.)* óчі> *див.* óко[1]
◊ Насипа́ти пóроху на óчі (землі́ на гру́ди) *див.* насипа́ти[1]
◊ Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти *і т. ін.)* [гіркі́ (гаря́чі)] сльóзи *(рідше* óчі) *див.* обсу́шувати
◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* óчі (пóгляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додóлу)] *див.* опуска́ти
◊ Óчі бли́снули [гні́вом] *див.* óко[1]
◊ Óчі впива́ються / вп'яли́ся *див.* óко[1]
◊ Óчі горя́ть (пала́ють) *див.* óко[1]
◊ Óчі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* óко[1]
◊ Óчі ма́ло (як) не ви́скочать / не віска́кують з голови́ (з орбі́т, з лóба) *див.* óко[1]
◊ Óчі *(рідше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* óко[1]
◊ Поба́чити на [свої́ (вла́сні)] óчі <Поба́чити своїми (вла́сними) очи́ма> *див.* поба́чити
◊ Сон не йде на óчі (в гóлову) *див.* сон[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у ві́чі (в óчі) не вскóчити *див.* вска́кувати (9)

ÓЧКО
óчко
△ Волóве óко (óчко) *див.* óко[1]

ОЧКУ́Р
очку́р
◊ Всипати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)

ÓЧНИЙ
óчна
△ Óчна запа́дина (я́мка, відту́лина) *див.* запа́дина
Óчна ста́вка <Ста́вка віч-на́-віч> *див.* ста́вка

ПА́ВА
па́ва
◊ Ні па́ва [й] ні га́ва (ні ворóна) *див.* па́ва

ПАВИ́НИЙ
пави́ні
△ Пави́ні ві́чка *див.* ві́чко[1] (1)

ПАВИ́Ч
павиче́м
◊ Ходи́ти (походжа́ти) павиче́м (гóголем) *див.* ходи́ти

ПАВУТИ́НА
павути́на
△ Всесві́тня павути́на <Всесві́тнє павути́ння> *див.* павути́на

ПАВУТИ́ННЯ
павути́ння
△ Всесві́тня павути́на <Всесві́тнє павути́ння> *див.* павути́на

ПА́ДАТИ
па́дає
Підóзра па́дає / впаде́ *див.* підóзра
◊ Се́рце па́дає (обрива́ється) / впа́ло (обірва́лося) *див.* се́рце
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (прóсто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схóдить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
па́дати
◊ Вали́тися (па́дати, *рідше* хили́тися) від ві́тру *див.* вали́тися[1] (3)
◊ Впада́ти (па́дати, врі́зуватися) / впа́сти (врі́затися) в ду́шу *див.* впада́ти[1] (7)
◊ Впада́ти *(рідше* па́дати) / впа́сти в óко (в óчі, у ві́чі) *див.* впада́ти[1] (8)
◊ Па́дати / впа́сти в оча́х *див.* па́дати
◊ Па́дати (спада́ти) / впа́сти на гóлову *див.* па́дати
◊ Розпада́тися (па́дати) / розпа́стися (впа́сти) пра́хом (на прах, у прах) *див.* розпада́тися[1]
па́дають
◊ Усі́ ши́шки летя́ть (па́дають) [на гóлову] *див.* ши́шка

ПАДІ́ННЯ
паді́ння
△ Ві́льне паді́ння *див.* паді́ння

△ Приско́рення ві́льного паді́ння *див.* приско́рення

ПА́ЗУХА

па́зусі

◊ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.)* на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.) див.* пригріва́ти

па́зухою

◊ Аж го́лому по́за па́зухою по́вно *див.* по́вно

◊ Відігрі́ти (ви́гріти, ви́годувати) / відігріва́ти змію́ (гадю́ку) бі́ля (ко́ло) [свого́] се́рця (за па́зухою) *див.* відігріва́ти (2)

◊ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.)* на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.) див.* пригріва́ти

па́зуху

◊ Всипати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)

ПАЙОВИ́Й

пайова́

△ Пайова́ вла́сність *див.* вла́сність (3)

ПАЙО́К

пайку́

◊ На голо́дному пайку́ *див.* голо́дний (3)

пайо́к

Голо́дний пайо́к *див.* пайо́к

ПАЛ[1]

пал

◊ Ки́дати (вкида́ти) / ки́нути (вки́нути) в жар *(рідко* в пал) *див.* ки́дати

ПАЛА́ТИ

пала́є

◊ Се́рце (душа́) пала́є (палахти́ть) *див.* се́рце

пала́ють

◊ О́чі горя́ть (пала́ють) *див.* о́ко[1]

ПАЛАХТІ́ТИ

палахти́ть

◊ Се́рце (душа́) пала́є (палахти́ть) *див.* се́рце

ПА́ЛЕЦЬ

па́лець

△ Вказівни́й па́лець *див.* па́лець

па́льцем

◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти

◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

◊ Па́льцем (па́льчиком) свари́тися (грози́ти) / посвари́тися (погрози́ти) *див.* свари́тися

па́льці

◊ Диви́тися (гляді́ти) крізь па́льці *див.* диви́тися

◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ *(рідко* свої́) лі́кті *(рідко* па́льці) *див.* куса́ти

па́льця

◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ПАЛИ́ТИ[1]

пали́ти

◊ Пали́ти вогне́м *див.* пали́ти[1]

Пали́ти вого́нь (ого́нь, сві́тло *і т. ін.) див.* пали́ти[1]

Пали́ти в печі́ (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.)* <Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку *і т. ін.)*> *див.* пали́ти[1]

ПАЛИ́ТИСЯ

пали́тися

◊ Пали́тися вогне́м *див.* пали́тися

ПА́ЛИЦЯ

па́лиці

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

па́лицю

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

◊ Облама́ти / облáмувати кий (па́лицю, ві́ник *і т. ін.) див.* обла́мувати[1]

па́лиця

Гу́мова па́лиця *див.* па́лиця

ПА́ЛКА

па́лки́

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

ПАЛКИ́Й

палка́

◊ Гаря́ча (палка́) голова́ (голі́вка) *див.* голова́ (10)

ПАЛЬБА́

пальбу́

Відкрива́ти (зніма́ти) / відкри́ти (зня́ти) вого́нь (пальбу́) *див.* відкрива́ти (4)

ПА́ЛЬМОВИЙ

па́льмова

Па́льмова віть <Па́льмове ві́ття> *див.* віть[1] (1)

па́льмове

Па́льмова віть <Па́льмове ві́ття> *див.* віть[1] (1)

ПАЛЬНИ́Й

пальна́

△ Пальна́ (горю́ча) су́міш *див.* су́міш

ПА́ЛЬЧИК

па́льчиком

◊ Па́льцем (па́льчиком) свари́тися (грози́ти) / посвари́тися (погрози́ти) *див.* свари́тися

ПА́МОРОКА

па́мороки

◊ Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки) *див.* заморо́чувати

◊ Лі́зти / влі́зти в го́лову *(рідко* до голови́, в па́мороки) *див.* лі́зти

◊ Моро́чити го́лову *(рідко* па́мороки) *див.* моро́чити

ПА́МОРОЧИТИ

па́морочити

◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.) див.* па́морочити

ПА́МОРОЧИТИСЯ

па́морочиться

◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.) чия, у кого, кому і без дод.*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)

ПАМ'ЯТКА

па́м'ятку

◊ Врі́за́тися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)

ПА́М'ЯТЬ

па́м'яті

◊ Ви́кинути (ви́трусити) / викида́ти з голови́ (з па́м'яті, з ду́мки, *рідко* з ума́ *і т. ін.) див.* викида́ти (12)

◊ Ви́летіти (ви́вітритися, *рідше* ви́слизнути) / виліта́ти (вивітрюватися, *рідше* вислиза́ти) з голови́ (з па́м'яті) *див.* виліта́ти (2)

◊ Випада́ти / ви́пасти з ду́мки (з голови́, з па́м'яті) *див.* випада́ти (3)

◊ Воруши́ти / поворуши́ти в па́м'яті *див.* воруши́ти (2)

◊ Впада́ти / впа́сти в па́м'яті *див.* впада́ти[1] (5)

◊ Захова́ти в голові́ (у па́м'яті) *що* <Захова́ти па́м'ять *про кого, що*> *див.* захо́вувати

Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті) *див.* звуча́ти

◊ Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці) *див.* перебира́ти

◊ Стримі́ти [гвіздко́м (цвя́хом, цвя́шком)] в голові́ (в па́м'яті, у мо́зку *і т. ін.) див.* стримі́ти

па́м'ять

◊ Ві́чна па́м'ять *див.* па́м'ять

◊ Врі́за́тися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)

◊ Захова́ти в голові́ (у па́м'яті) *що* <Захова́ти па́м'ять *про кого, що*> *див.* захо́вувати

◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти

ПАН

пан

◊ Господа́р (пан) стано́вища *див.* госпо́дар (1)

◊ Сам собі́ пан (голова́, хазя́їн *і т. ін.) див.* сам

ПАНА́С

па́наса

Гра́ти в па́наса <Ганя́ти пана́са> *див.* гра́ти (3)

ПАНАХИ́ДА
панахи́да
Громадя́нська панахи́да *див.* панахи́да
ПА́НЬКАТИСЯ
па́нькатися
Як кіт з оселе́дцем па́нькатися (вози́тися) *див.* па́нькатися
ПАПЕРО́ВИЙ
паперо́ві
△ Паперо́ві гро́ші *див.* гро́ші (6)
ПАПІ́Р
папе́рів
△ Втори́нний ри́нок ці́нних папе́рів *див.* ри́нок
ПА́РА[1]
па́рі
◊ На па́рі вла́сних <На [свої́х] вла́сних> *див.* па́ра[1]
ПАРА́ЛІЧ
пара́ліч
Пара́ліч (*розм.* роди́мець, грець) уда́рив (поби́в, розби́в) *див.* пара́ліч
ПАРАОЛІМПІ́ЙСЬКИЙ
параолімпі́йські
△ Параолімпі́йські і́гри *див.* гра (6)
ПА́РЕНИЙ
па́рена
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) [соба́ці] гірка́ (па́рена) ре́дька *див.* ре́дька
ПА́РИТИ[1]
па́рити
◊ Грі́ти (па́рити) / нагрі́ти чу́ба (*рі́дше* чупри́ну, ло́ба) *див.* грі́ти (3)
ПАРТИЗА́НСЬКИЙ
партиза́нська
△ Партиза́нська війна́ *див.* війна́ (12)
ПА́СТИ[1]
пас
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в (*рі́дше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.*) <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
пасе́
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в (*рі́дше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.*) <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
ПАТИ́К
патикі́в
Дава́ти / да́ти (вси́пати) рі́зок (патикі́в) *див.* дава́ти
ПАТРІОТИ́ЗМ
патріоти́зм
◊ Кваси́й (галу́шковий) патріоти́зм *див.* патріоти́зм
ПА́ХНУТИ
па́хне
◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.*) *див.* па́хнути
◊ Па́хне (ві́є, тя́гне, віддає́ *і т. ін.*) пу́сткою *див.* па́хнути
◊ Па́хне гарбузо́м *див.* па́хнути
ПАШІ́ТИ
паша́ть
Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́
паши́ть
◊ Лице́ (обли́ччя) гори́ть ([аж] паши́ть) *див.* лице́
пашіти
◊ [Аж] паші́ти вогне́м (по́лум'ям) *див.* паші́ти
ПА́ЩА
па́ща
△ Во́вча па́ща *див.* па́ща
ПЕ́ВНИЙ
пе́вне
◊ Ві́рне (пе́вне) о́ко [в ло́бі] *див.* о́ко[1]
пе́вній
◊ Трима́ти (держа́ти) на [пе́вній] ві́дстані (ві́ддалі) *див.* трима́ти
ПЕДА́ЛЬ
педа́лі
◊ Натиска́ти (нати́скувати, дави́ти) / нати́снути (надави́ти) на [всі] [свої́] га́льма (педа́лі) *див.* натиска́ти
ПЕК[1]
пек
◊ Цур тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.*) [та (і)] пек [тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.*)] *див.* цур
ПЕ́КЛО
пе́клом
◊ Ди́хати вогне́м (по́лум'ям, пе́клом, чо́ртом *і т. ін.*) *див.* ди́хати
ПЕКТИ́
пекти́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) вогне́м (огне́м) пекти́ *див.* пекти́
пече́
Пече́ (гори́ть) ко́ло се́рця (під се́рцем) *див.* пекти́
◊ Со́вість (сумлі́ння) му́чить (гризе́, пече́) *див.* со́вість
печи́
◊ Хоч на вогні́ (вогне́м) печи́ *див.* пекти́
◊ Хоч ріж (рі́жте) [і печи́ на вогні́] *див.* рі́зати
ПЕКУ́ЧИЙ
пеку́чі
Гіркі́ (пеку́чі, рясні́ *і т. ін.*) сльо́зи *див.* сльоза́
◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.*) сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
ПЕЛЕНА́[1]
пелену́
◊ Відтя́ти пелену́ *див.* відтина́ти (1)
ПЕЛЮСТО́К
пелюстка́х
◊ Ворожи́ти на пелюстка́х рома́шки *див.* ворожи́ти (1)
ПЕ́ЛЬКА
пе́льку
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *гру́бо* в пе́льку) *див.* лі́зти
ПЕ́РА
перо́
◊ Ві́чне перо́ *див.* перо́
◊ Гостри́ти / нагостри́ти перо́ *див.* гостри́ти (3)
Гу́сяче (гуси́не) перо́ *див.* перо́
перо́м
Володі́ти перо́м *див.* володі́ти (1)
ПЕРВИ́ННИЙ
перви́нний
△ Перви́нний відсті́йник *див.* відсті́йник (3)
ПЕРВОРО́ДНИЙ
перворо́дний
◊ Перворо́дний гріх *див.* гріх (5)
ПЕРЕБИВА́ТИ
перебива́ти
◊ Перебива́ти / переби́ти го́лод *див.* перебива́ти
ПЕРЕБИВА́ТИСЯ
перебива́тися
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися
ПЕРЕБИРА́ТИ
перебира́ти
◊ Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці) *див.* перебира́ти
ПЕРЕБИ́ТИ
переби́ти
◊ Перебива́ти / переби́ти го́лод *див.* перебива́ти
ПЕРЕБІ́ЛЬШЕННЯ
перебі́льшення
◊ Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень> *див.* перебі́льшення
перебі́льшень
◊ Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень> *див.* перебі́льшення
ПЕРЕБРА́ТИ
перебра́ти
◊ Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці) *див.* перебира́ти
ПЕРЕБУВА́ТИ[1]
перебува́ти
Бу́ти (перебува́ти) під впли́вом *див.* бу́ти (18)
ПЕРЕВА́РЕНИЙ
перева́рена
Перева́рена вода́ *див.* вода́ (12)
ПЕРЕВЕРНУ́ТИ
переверну́ти
◊ Переверну́ти (зру́шити, ру́шити) / верну́ти (ру́хати) го́ри *див.* переверта́ти
◊ Переверта́ти / переверну́ти вниз голово́ю *див.* переверта́ти
◊ Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову *див.* переверта́ти
ПЕРЕВЕРНУ́ТИСЯ
переверну́лося
◊ Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося *і т. ін.*) / плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в думка́х) *див.* весь[1] (12)
ПЕРЕВЕРТА́ТИ
переверта́ти
◊ Переверта́ти / переверну́ти вниз голово́ю *див.* переверта́ти
◊ Переверта́ти / переверну́ти з ніг на го́лову *див.* переверта́ти
ПЕРЕВЕРТА́ТИСЯ
переверта́ється
◊ Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося *і т. ін.*) / плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в думка́х) *див.* весь[1] (12)

ПЕРЕВЕСТИ́
перевести́
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти
ПЕРЕВО́ДИТИ
перево́дити
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти
Перево́дити на гро́ші *див.* перево́дити
ПЕРЕГАНЯ́ТИ
переганя́ти
◊ Переганя́ти / перегна́ти на *(рідко* че́рез) гре́чку *див.* переганя́ти
ПЕРЕГНА́ТИ
перегна́ти
◊ Переганя́ти / перегна́ти на *(рідко* че́рез) гре́чку *див.* переганя́ти
ПЕРЕГОРНУ́ТИ
перегорну́ти
◊ Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці) *див.* перебира́ти
ПЕРЕГОРТА́ТИ
перегорта́ти
◊ Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці) *див.* перебира́ти
ПЕРЕГРИЗА́ТИ
перегриза́ти
◊ Перегриза́ти (передира́ти) / перегри́зти (переде́рти) го́рло (горля́нку) *див.* перегриза́ти
ПЕРЕГРИ́ЗТИ
перегри́зти
◊ Перегриза́ти (передира́ти) / перегри́зти (переде́рти) го́рло (горля́нку) *див.* перегриза́ти
ПЕ́РЕД
пе́ред
◊ Вести́ (води́ти) пе́ред *див.* вести́ (14)
ПЕРЕДАВА́ТИ[1]
передава́ти
Передава́ти / переда́ти у вла́сність *див.* передава́ти[1]
Сла́ти (посила́ти, передава́ти, перека́зувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, покло́н *і т. ін.) див.* сла́ти[1]
ПЕРЕДАВИ́ТИ
передави́ти
Переда́влювати / передави́ти го́рло *див.* переда́влювати
ПЕРЕДА́ВЛЮВАТИ
переда́влювати
Переда́влювати / передави́ти го́рло *див.* переда́влювати
ПЕРЕДА́ТИ
переда́ти
Передава́ти / переда́ти у вла́сність *див.* передава́ти[1]

Сла́ти (посила́ти, передава́ти, перека́зувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, покло́н *і т. ін.) див.* сла́ти[1]
ПЕРЕДЕ́РТИ
переде́рти
◊ Перегриза́ти (передира́ти) / перегри́зти (переде́рти) го́рло (горля́нку) *див.* перегриза́ти
ПЕРЕДИРА́ТИ
передира́ти
◊ Перегриза́ти (передира́ти) / перегри́зти (переде́рти) го́рло (горля́нку) *див.* перегриза́ти
ПЕРЕЖИВА́ТИ
пережива́ти
◊ Болі́ти (уболіва́ти, пережива́ти *і т. ін.)* за свою́ (вла́сну) шку́ру *див.* болі́ти[2] (2)
ПЕРЕЖИ́ТИ
пережи́ти
◊ Пережи́ти себе́ (свій вік) *див.* пережива́ти
ПЕРЕЇ́ХАТИ
переї́дь
◊ Хоч во́зом переї́дь *див.* переїжджа́ти
ПЕРЕЙТИ́
перейти́
Впо́вні шлях (доро́гу) перехо́дити / перейти́ *див.* перехо́дити
ПЕРЕКАЗА́ТИ
переказа́ти
Сла́ти (посила́ти, передава́ти, перека́зувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, покло́н *і т. ін.) див.* сла́ти[1]
ПЕРЕКА́ЗУВАТИ
перека́зувати
Сла́ти (посила́ти, передава́ти, перека́зувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, покло́н *і т. ін.) див.* сла́ти[1]
ПЕРЕКИДНИ́Й
перекидни́й
△ Перекидни́й вого́нь *див.* вого́нь (12)
ПЕРЕКИ́НУТИСЯ
переки́нулося
◊ У голові́ переки́нулося *див.* перекида́тися[2]
ПЕРЕКЛАДА́ТИ
переклада́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
ПЕРЕКЛА́СТИ
перекла́сти
◊ Вали́ти (зва́лювати, перекладати) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
ПЕРЕКО́НЛИВІСТЬ
переко́нливістю
○ З усіє́ю (вели́кою, глибо́кою *і т. ін.)* переко́нливістю *див.* переко́нливість
ПЕРЕЛИ́В
перели́вами
Гра́ти (вигра́вати, горі́ти, ся́яти *і т. ін.)* перели́вами *див.* гра́ти (1)

ПЕРЕЛИВА́ТИ
перелива́ти
◊ Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́ти
ПЕРЕЛИВА́ТИСЯ
перелива́тися
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
◊ Перелива́тися / перели́тися че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́тися
ПЕРЕЛИ́ТИ
перели́ти
◊ Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́ти
ПЕРЕЛИ́ТИСЯ
перели́тися
◊ Перелива́тися / перели́тися че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́тися
ПЕРЕЛЯ́К
переля́к
Вкида́ти в переля́к *див.* вкида́ти (1)
ПЕРЕМІ́НА
памі́н
Ві́тер [політи́чних] пере́мін (змін) *див.* ві́тер (3)
ПЕРЕМІНИ́ТИ
перемі́ни́ти
◊ Перемі́ни́ти (зміни́ти) гнів на ми́лість (на ла́ску) *див.* перемі́ня́ти[1]
ПЕРЕНЕСТИ́
перенесло́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ві́тром перенесло́ *див.* перено́сити
ПЕРЕПАДА́ТИ
перепада́ти
◊ Перепада́ти / перепа́сти на горі́хи (на гости́нці, на галушки́ *і т. ін.) див.* перепада́ти
ПЕРЕПА́СТИ
перепа́сти
◊ Перепада́ти / перепа́сти на горі́хи (на гости́нці, на галушки́ *і т. ін.) див.* перепада́ти
ПЕРЕПЛУ́ТАТИ
переплу́тати
◊ Переплу́тувати (плу́тати) / переплу́тати (сплу́тати) грі́шне з пра́ведним (пра́ведне з грі́шним) *див.* переплу́тувати
ПЕРЕПЛУ́ТАТИСЯ
переплу́талося
◊ Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося *і т. ін.)* / плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в думка́х) *див.* весь[1] (12)
ПЕРЕПЛУ́ТУВАТИ
переплу́тувати
◊ Переплу́тувати (плу́тати) / переплу́тати (сплу́тати) грі́шне з пра́ведним (пра́ведне з грі́шним) *див.* переплу́тувати
ПЕРЕТЛІ́ТИ
перетлі́ти
◊ Перетлі́ти (зотлі́ти) на ву́гіль (на по́піл) *див.* перетліва́ти

ПЕРЕТРУСИ́ТИ
перетруси́ти
◊ Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці) *див.* перебира́ти
ПЕРЕТРУ́ШУВАТИ
перетру́шувати
◊ Перебира́ти (перегорта́ти, перетру́шувати) / перебра́ти (перегорну́ти, перетруси́ти) у па́м'яті (в голові́, у ду́мці) *див.* перебира́ти
ПЕРЕХО́ДИТИ
перехо́дити
Впо́вні шлях (доро́гу) перехо́дити / перейти́ *див.* перехо́дити
ПЕРИСКО́ПНИЙ
периско́пна
△ Периско́пна глибина́ *див.* глибина́ (1)
ПЕРІ́ОД
пері́оди
△ Геократи́чні пері́оди *див.* пері́од
ПЕРО́
перо́
◊ Ві́чне перо́ *див.* перо́
◊ Гостри́ти / нагостри́ти перо́ *див.* гостри́ти (3)
Гу́сяче (гуси́не) перо́ *див.* перо́
перо́м
Володі́ти перо́м *див.* володі́ти (1)
ПЕРСО́НА
персо́ною
◊ Вла́сною персо́ною *див.* персо́на
ПЕ́РТИ
пре
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти
ПЕ́РТИСЯ
пре́ться
◊ [Аж] із го́рла лі́зе *(грубо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти
ПЕ́РШИЙ
пе́рша
○ Найпе́рша (пе́рша, головна́) річ *див.* річ[1]
Пе́рша світова́ війна́ *див.* війна́ (6)
пе́рше
◊ Всі́пати (зада́ти) по *(рідко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всіпа́ти[1] (2)
пе́ршу
◊ Гра́ти (вести́) пе́ршу скри́пку *див.* гра́ти (11)
○ У пе́ршу го́лову *див.* голова́ (2)
ПЕС
пес
◊ [І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка
псів
◊ Хоч вовкі́в (соба́к, псів) гони́ (ганя́й) *див.* гна́ти (4)
ПЕ́СЬКИЙ
пе́ський
◊ Га́дів (гадю́чий, га́спидський, пе́ський, соба́чий *і т. ін.)* син *див.* син
ПЕТЕ́ЛЬКА
пете́льки́
◊ Води́тися за пете́льки́ *див.* води́тися (2)

ПЕ́ТЛІ
пе́тлі
Спуска́ти / спусти́ти пе́тлі (ві́чка) *див.* спуска́ти
петлю́
◊ Встроми́ти го́лову в петлю́ *див.* встромля́ти (1)
петля́
Спу́щена петля́ <Спу́щене ві́чко> *див.* петля́
ПЕТЛЯ́
пе́тлі
Спуска́ти / спусти́ти пе́тлі (ві́чка) *див.* спуска́ти
петлю́
◊ Встроми́ти го́лову в петлю́ *див.* встромля́ти (1)
петля́
Спу́щена петля́ <Спу́щене ві́чко> *див.* петля́
ПЕЧА́ЛЬ
печа́ль
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.)* кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт
ПЕЧА́ТКА
печа́тка
△ Ге́рбова печа́ть (печа́тка) *див.* печа́ть
ПЕЧА́ТЬ
печа́ть
△ Ге́рбова печа́ть (печа́тка) *див.* печа́ть
ПЕЧЕ́НИЙ
пече́ного
◊ Дава́ти (підно́сити) / да́ти (піднести́) [пече́ного] гарбуза́ (кабака́) *див.* дава́ти
◊ Діста́ти (схопи́ти, покушту́вати *і т. ін.)* [пече́ного] гарбуза́ *див.* дістава́ти
◊ Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру) *див.* приклада́ти
пече́ної
◊ Гі́рше (гірш) гірко́ї (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці) *див.* гі́рше (2)
ПЕЧІ́НКА
печінки́
◊ В'ї́стися / в'їда́тися в печінки́ *див.* в'їда́тися (1)
◊ Тря́сця йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* в печінки́ (в печі́нку, в пуп, в бік *і т. ін.)* *див.* тря́сця
печі́нку
◊ Тря́сця йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* в печінки́ (в печі́нку, в пуп, в бік *і т. ін.)* *див.* тря́сця
ПИ́ВО
пи́ва
◊ Навари́ти ка́ші (пи́ва, гірко́ї *і т. ін.)* *див.* нава́рювати[1]
ПИ́ПОТЬ
пи́поть
◊ Ті́пу́н (пи́поть, чиря́к) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* на язи́к (на язика́) *див.* ті́пун
ПИ́САНИЙ
пи́сано
◊ Ви́лами [по воді́] пи́сано <Ви́лами по воді́> *див.* пи́саний
ПИ́САР
пи́сар
Генера́льний пи́сар *див.* пи́сар

ПИ́СОК
пи́ска
◊ Роби́ти з губи́ (з пи́ска) халя́ву *див.* роби́ти
ПИСЬМО́
письмо́
△ Ву́зликове письмо́ *див.* письмо́
△ Готи́чне письмо́ *див.* письмо́
ПИТА́ННЯ
пита́ння
◊ Болю́че (го́стре) пита́ння *див.* пита́ння
ПИ́ТИ
пий
◊ Хоч [з лиця́] води́ напи́йся / во́ду пий *див.* напива́тися
пи́ти
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◊ Пи́ти й гуля́ти <Пи́ти, гуля́ти> *див.* пи́ти
п'ють
◊ Не до те́бе (до ньо́го, до не́ї *і т. ін.)* п'є́ться (п'ють) *див.* пи́тися
ПИ́ТИСЯ
п'є́ться
◊ Не до те́бе (до ньо́го, до не́ї *і т. ін.)* п'є́ться (п'ють) *див.* пи́тися
ПИТНИ́Й
питна́
Питна́ вода́ *див.* вода́ (13)
ПИ́ЩИК
пи́щики
◊ У животі́ [аж] пи́щики гра́ють *див.* пи́щик
ПІ́ВЕНЬ
пі́вень
◊ Черво́ний *(рідко* вогня́ни́й) пі́вень *див.* пі́вень
ПІВКУ́ЛЯ
півку́ль
△ Кора́ вели́ких півку́ль [головно́го мо́зку] *див.* кора́
ПІ́ВНІЧ[1]
пі́вніч
Глу́па ніч (пі́вніч, о́сінь) *див.* ніч
ПІДБИВА́ТИ
підбива́ти
◊ Підво́дити (підбива́ти) / підвести́ (підби́ти) на гріх *див.* підво́дити
ПІДБИРА́ТИ
підбира́ти
◊ Підбира́ти / підібра́ти ві́жки *див.* підбира́ти
ПІДБИ́ТИ
підби́ти
◊ Підво́дити (підбива́ти) / підвести́ (підби́ти) на гріх *див.* підво́дити
ПІДБИ́ТИЙ
підби́тий
◊ Підби́тий (підши́тий) ві́тром *див.* підби́тий
ПІДБОРІ́ДДЯ
підборі́ддя
Подві́йне підборі́ддя (во́ло) *див.* підборі́ддя

ПІДВЕЗТИ́
підвезти́
◊ Підвезти́ візка́ *див.* підво́зити
ПІДВЕСТИ́
підвести́
◊ [І] голови́ не підвести́ *див.* підво́дити
◊ Ле́две го́лову підво́дити / підвести́ *див.* підво́дити
◊ Підво́дити (підбива́ти) / підвести́ (підби́ти) на гріх *див.* підво́дити
◊ Підво́дити / підвести́ під віне́ць *див.* підво́дити
◊ Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́ *див.* підво́дити
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.)* го́лову *див.* підніма́ти
ПІДВИ́СИТИ
підви́сити
Підви́щувати / підви́щити *(рідше* підви́сити) го́лос (тон) *див.* підви́щувати
ПІДВИ́ЩИТИ
підви́щити
Підви́щувати / підви́щити *(рідше* підви́сити) го́лос (тон) *див.* підви́щувати
ПІДВИ́ЩУВАТИ
підви́щувати
Підви́щувати / підви́щити *(рідше* підви́сити) го́лос (тон) *див.* підви́щувати
ПІДВО́ДИТИ
підво́дити
◊ Ле́две го́лову підво́дити / підвести́ *див.* підво́дити
◊ Підво́дити (підбива́ти) / підвести́ (підби́ти) на гріх *див.* підво́дити
◊ Підво́дити / підвести́ під віне́ць *див.* підво́дити
◊ Підво́дити / підвести́ під одну́ графу́ *див.* підво́дити
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.)* го́лову *див.* підніма́ти
ПІДГВИНТИ́ТИ
підгвинти́ти
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (га́йки́) *див.* підкру́чувати
ПІДГВИ́НЧУВАТИ
підгви́нчувати
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (га́йки́) *див.* підкру́чувати
ПІДГОТО́ВИТИ
підгото́вити
◊ Готува́ти (підготовля́ти) / підготува́ти (підгото́вити) ґрунт *див.* готува́ти (1)
ПІДГОТОВЛЯ́ТИ
підготовля́ти
◊ Готува́ти (підготовля́ти) / підготува́ти (підгото́вити) ґрунт *див.* готува́ти (1)
ПІДГОТУВА́ТИ
підготува́ти
◊ Готува́ти (підготовля́ти) / підготува́ти (підгото́вити) ґрунт *див.* готува́ти (1)

ПІДДАВА́ТИ
піддава́ти
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру (вогню́, ду́ху) *див.* піддава́ти
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру у вого́нь *див.* піддава́ти
ПІДДАВА́ТИСЯ
піддава́тися
◊ Піддава́тися / підда́тися на ву́дку (на ву́дочку) *див.* піддава́тися
ПІДДА́ТИ
підда́ти
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру (вогню́, ду́ху) *див.* піддава́ти
◊ Піддава́ти / підда́ти жа́ру у вого́нь *див.* піддава́ти
ПІДДА́ТИСЯ
підда́тися
◊ Піддава́тися / підда́тися на ву́дку (на ву́дочку) *див.* піддава́тися
ПІДЗЕ́МНИЙ
підзе́мні
Підзе́мні во́ди *див.* вода́ (14)
ПІДІБРА́ТИ
підібра́ти
◊ Підбира́ти / підібра́ти ві́жки *див.* підбира́ти
ПІДІЙМА́ТИ
підійма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* го́лос *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.)* го́лову *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) ву́ха *див.* підніма́ти
ПІДІЙМА́ТИСЯ
підійма́ється
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
підійма́тися
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.)* / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.)* на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися
ПІДІЙНЯ́ТИ
підійня́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* го́лос *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.)* го́лову *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) ву́ха *див.* підніма́ти
ПІДІЙНЯ́ТИСЯ
підійня́тися
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.)* / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.)* на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися

ПІДКЛАДА́ТИ
підклада́ти
◊ Підклада́ти / підкла́сти вогню́ (хми́зу, дров *і т. ін.)* *див.* підклада́ти
◊ Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру) *див.* приклада́ти
ПІДКЛА́СТИ
підкла́сти
◊ Підклада́ти / підкла́сти вогню́ (хми́зу, дров *і т. ін.)* *див.* підклада́ти
◊ Підсу́нути (підкла́сти) го́лову під ко́лесо *див.* підсува́ти
◊ Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру) *див.* приклада́ти
ПІДКОЛО́ДНИЙ
підколо́дна
◊ Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад> *див.* гадюмка (2)
підколо́дний
◊ Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад> *див.* гадюмка (2)
ПІДКОТИ́ТИСЯ[1]
підкоти́вся
◊ Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла *див.* клубо́к
ПІДКО́ЧУВАТИСЯ[1]
підко́чується
◊ Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла *див.* клубо́к
ПІДКРУТИ́ТИ
підкрути́ти
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (га́йки́) *див.* підкру́чувати
ПІДКРУ́ЧУВАТИ
підкру́чувати
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (га́йки́) *див.* підкру́чувати
ПІДЛИВА́ТИ
підлива́ти
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олії, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
ПІДЛИ́ТИ
підли́ти
◊ Підлива́ти (долива́ти) / підли́ти (доли́ти) ма́сла (олії, *заст.* оли́ви, ло́ю) у вого́нь (в ого́нь, до вогню́) *див.* підлива́ти
ПІДМЕ́ТКА
підме́тки
◊ [І] в підме́тки ([і] на ла́тку) не годи́тися *див.* годи́тися[1] (6)
ПІДМЕ́ТОК
підме́тки
◊ [І] в підме́тки ([і] на ла́тку) не годи́тися *див.* годи́тися[1] (6)

ПІДНЕСТИ́
піднести́
◊ Дава́ти (підно́сити) / да́ти (піднести́) [пече́ного] гарбуза́ (кабака́) *див.* дава́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* го́лос *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.)* го́лову *див.* підніма́ти
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити

ПІДНЕСТИ́СЯ
піднести́ся
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.)* / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.)* на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися

ПІДНІМА́ТИ
підніма́ти
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* го́лос *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.)* го́лову *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) ву́ха *див.* підніма́ти

ПІДНІМА́ТИСЯ
підніма́ється
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
підніма́тися
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.)* / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.)* на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

ПІДНО́СИТИ
підно́сити
◊ Дава́ти (підно́сити) / да́ти (піднести́) [пече́ного] гарбуза́ (кабака́) *див.* дава́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* го́лос *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.)* го́лову *див.* підніма́ти
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити

ПІДНО́СИТИСЯ
підно́ситися
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.)* / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.)* на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися

ПІДНЯ́ТИ
підня́ти
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* го́лос *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підно́сити, підво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, піднести́, підвести́ *і т. ін.)* го́лову *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) ву́ха *див.* підніма́ти

ПІДНЯ́ТИСЯ
підні́меться
◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)
підня́тися
◊ Підніма́тися (підійма́тися, підно́ситися *і т. ін.)* / підня́тися (підійня́тися, піднести́ся *і т. ін.)* на го́лову (на бага́то голі́в) [ви́ще] *див.* підніма́тися
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

ПІДО́ЗРА
підо́зра
Підо́зра па́дає / впаде́ *див.* підо́зра

ПІДПАДА́ТИ
підпада́ти
Підпада́ти / підпа́сти під вплив (впли́вові, впли́ву) *див.* підпада́ти

ПІДПА́СТИ[1]
підпа́сти
Підпада́ти / підпа́сти під вплив (впли́вові, впли́ву) *див.* підпада́ти

ПІДПИРА́ТИ
підпира́ти
◊ Підпира́ти [плечи́ма (голово́ю)] сте́лю *див.* підпира́ти

ПІДСКА́РБІЙ
підска́рбій
Генера́льний підска́рбій *див.* підска́рбій

ПІДСКО́ЧИТИ
підско́чиш
◊ Ви́ще се́бе (своє́ї голови́, пу́па) не ско́чиш (не підско́чиш) *див.* ско́чити

ПІДСТА́ВИТИ
підста́вити
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Підставля́ти / підста́вити [свою́] го́лову (себе́) [під обу́х, під соки́ру] *див.* підставля́ти

ПІДСТАВЛЯ́ТИ
підставля́ти
◊ Підставля́ти / підста́вити го́лову (лоб, ло́ба *і т. ін.)* під ку́лю *див.* підставля́ти
◊ Підставля́ти / підста́вити [свою́] го́лову (себе́) [під обу́х, під соки́ру] *див.* підставля́ти

ПІДСТУПА́ТИ
підступа́є
◊ Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла *див.* клубо́к
підступа́ти
◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти

ПІДСТУПИ́ТИ
підступи́в
◊ Клубо́к підко́чується (підступа́є) / підкоти́вся (підступи́в) до го́рла *див.* клубо́к
підступи́ти
◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти

ПІДСУ́НУТИ
підсу́нути
◊ Підсу́нути (підкла́сти) го́лову під ко́лесо *див.* підсува́ти

ПІДТОЧИ́ТИ[1]
підто́чиш
◊ [І] го́лки не підто́чиш *див.* підто́чувати[1]

ПІДТРИ́МКА
підтри́мки
Гру́па підтри́мки *див.* гру́па (2)

ПІДШИ́ТИЙ
підши́тий
◊ Підби́тий (підши́тий) ві́тром *див.* підби́тий

ПІ́ЖМУРКИ
пі́жмурки
Гра́тися *(рі́дше* гра́ти, ба́витися *і т. ін.)* в пі́жмурки (у жму́рки) *див.* гра́тися (3)

ПІ́ЙМАНИЙ
пі́йманий
◊ Впі́йманий (пі́йманий, спі́йманий, зло́влений *і т. ін.)* на гаря́чому *див.* упі́йманий

ПІЙМА́ТИ
пійма́єш
◊ [І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш) *див.* спійма́ти
пійма́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти, вхопи́ти *і т. ін.)* во́вка за ву́хо (за ву́ха) *див.* упійма́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти) ґа́ву (воро́ну) *див.* упійма́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти
◊ Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти *і т. ін.)* на гачо́к *див.* лови́ти
◊ Пійма́ти (спійма́ти) на ву́хо (ву́хом) *див.* пійма́ти
◊ Уби́ти (пійма́ти) грі́нку *див.* убива́ти[1]

◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти
ПІЙМА́ТИСЯ
пійма́тися
◊ Упійма́тися (пійма́тися, спійма́тися, попа́стися *і т. ін.*) на гаря́чому *див.* упійма́тися
ПІЙНЯ́ТИ
пійня́ти
◊ Йня́ти (дійма́ти) / пійня́ти (пойня́ти, дійня́ти) ві́ри *див.* йня́ти
ПІ́К
пік
Годи́ни (годи́на) пік *див.* годи́на[1] (2)
ПІЛЮ́ЛЯ
пілю́ля
◊ Гірка́ пілю́ля *див.* пілюмля
ПІ́НА
пі́на
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) скаче (летить, виступа́є *і т. ін.*) *див.* пі́на
пі́ною
◊ З пі́ною в ро́ті (бі́ля ро́та, на губа́х) *див.* пі́на
ПІОНЕ́РСЬКИЙ
піоне́рська
Піоне́рський га́лстук <Піоне́рська крава́тка> *див.* га́лстук (1)
піоне́рський
Піоне́рський га́лстук <Піоне́рська крава́тка> *див.* га́лстук (1)
ПІП
попа́
◊ Вози́ти / повози́ти попа́ в ре́шеті *див.* вози́ти (1)
ПІРНУ́ТИ
пірну́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] у во́ду впа́сти (ка́нути, пірну́ти *і т. ін.*) *див.* упа́сти[1]
ПІ́СЛЯ
пі́сля
Від учо́ра (пі́сля вчо́ра) *див.* вчо́ра (1)
ПІСО́К
піско́м
◊ Си́пати піско́м про́ти гори́ *див.* си́пати
пісо́к
◊ Хова́ти го́лову в пісо́к *див.* хова́ти[1]
ПІТ
пото́м
◊ Добува́ти / добу́ти [свої́м] горбо́м ([крива́вими] мозоля́ми, [крива́вим] пото́м) *див.* добува́ти
◊ Обличува́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.*) / обли́тися (вми́тися, обми́тися *і т. ін.*) [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.*)] по́том *див.* облива́тися
ПІТИ́
піде́
◊ Шмато́к (*рі́дше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не піде́ (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
піти́
◊ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити (іти́) в небуття́ *див.* відхо́дити (7)
◊ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити у ві́чність (у дові́чний сон) *див.* відхо́дити (8)
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.*) у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.*) не в ті две́рі (не ті́ми двери́ма) *див.* захо́дити
Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку> *див.* іти́
◊ Іти́ (відхо́дити) / піти́ (віді́йти́) на спо́кій (на спочи́нок) *див.* іти́
Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь *див.* іти́
Іти́ / піти́ війно́ю *див.* іти́
◊ Іти́ / піти́ впо́різ *див.* іти́
◊ Іти́ / піти́ до віня́ *див.* іти́
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́
◊ Іти́/ піти́ про́ти вла́сного (сво́го́) сумлі́ння (про́ти вла́сної (своє́ї) со́вісті) *див.* іти́
Іти́ (схо́дитися) / піти́ (зійти́ся) врукопа́ш (врукопа́шну) *див.* іти́
◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́
◊ Не йти / не піти́ да́лі вух *див.* іти́
◊ Піти́ (збі́гти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю) *див.* піти́
◊ Піти́ (оберну́тися) нанівє́ць (внівє́ць) *див.* піти́
◊ Піти́ у во́ду *див.* піти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) за течіє́ю (*рі́дше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.*) / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.*) про́ти течії́ (про́ти води́) *див.* плисти́
пішла́
◊ Аж (*рі́дко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рі́дше* гоготи́ть *і т. ін.*) / пішла́ (розляглася́, *рі́дше* загоготі́ла *і т. ін.*) *див.* луна́
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)
пішли́
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка
пішло́
Пішло́ на гі́рше *див.* піти́
◊ У голові́ все йде / пішло́ о́бертом *див.* весь[1] (24)
ПІЧ
печі́
Пали́ти в печі́ (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.*) <Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку *і т. ін.*)> *див.* пали́ти[1]
піч
Голла́ндська піч *див.* піч
Пали́ти в печі́ (в гру́бі, в гру́бці *і т. ін.*) <Пали́ти піч (гру́бу, гру́бку *і т. ін.*)> *див.* пали́ти[1]
ПЛА́КАТИ
пла́кали
◊ Пла́кали гро́ші (гро́шики) *див.* гро́ші (10)
пла́кати
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.*) [сльоза́ми (слі́зьми́)] *див.* пла́кати
ПЛАН[1]
план
◊ Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.*) / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.*) на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
пла́ни
Вхо́дити в пла́ни (в розраху́нки) *див.* вхо́дити (7)
ПЛАНА́РНИЙ
плана́рний
△ Плана́рний (пло́ский) граф *див.* граф[2] (3)
ПЛАСТОВИ́Й
пластова́
△ Пластова́ вода́ *див.* вода́ (37)
ПЛА́ТА[1]
пла́та
△ Страхова́ пла́та <Страхови́й вне́сок> *див.* пла́та[1]
ПЛА́ХА
пла́сі
Ги́нути (умира́ти) / заги́нути (уме́рти) на пла́сі *див.* ги́нути (1)
пла́ху
◊ Кла́сти / покла́сти го́лову на пла́ху *див.* кла́сти
ПЛЕСТИ́
плести́
◊ Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
◊ Плести́ (верзти́, городи́ти *і т. ін.*) / наплести́ (наверзти́, нагороди́ти *і т. ін.*) нісені́тницю (нісені́тниці) *див.* плести́
ПЛЕЧЕ́
плеч
◊ Голова́ злеті́ла (впа́ла, покоти́лася *і т. ін.*) [з плече́й (з плеч, з пліч)] *див.* голова́ (16)
пле́ча́х
◊ Голова́ на пле́ча́х (на в'я́зах) *див.* голова́ (19)
◊ Голова́ ці́ла (на пле́ча́х) *див.* голова́ (24)
◊ Ма́ти [до́бру] го́лову на [пле́ча́х (на в'я́зах, *рі́дко* на ка́рку *і т. ін.*)] *див.* ма́ти[2]
◊ Своя́ голова́ на пле́ча́х (на в'я́зах) *див.* голова́ (43)
плече́
◊ Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть) *див.* відчува́ти (7)
◊ Лі́ве плече́ впере́д *див.* плече́
◊ Пра́ве плече́ впере́д *див.* плече́
Схиля́ти / схили́ти го́лову на гру́ди (на плече́) *див.* схиля́ти

◊ Язи́к по́за ву́хами (по́за вуши́ма, че́рез плече́) теліпа́ється (мота́ється) *див.* язи́к

плече́й

◊ Голова́ злеті́ла (впа́ла, покоти́лася *і т. ін.)* [з плече́й (з плеч, з пліч)] *див.* голова́ (16)

◊ Скида́ти / ски́нути з плече́й (з груде́й, з душі́, з се́рця) тяга́р *див.* скида́ти

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.)* *див.* гора́ (3)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й *див.* скида́ти

плечи́ма

◊ Підпира́ти [плечи́ма (голово́ю)] сте́лю *див.* підпира́ти

◊ Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма *див.* чу́ти

пле́чі

◊ Вбира́ти (втя́гувати, всува́ти *і т. ін.)* / вві́бра́ти (втягти́, втягну́ти, всу́нути *і т. ін.)* го́лову в пле́чі *див.* вбира́ти[1] (2)

◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, кие́м *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)

◊ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1]

пліч

◊ Голова́ злеті́ла (впа́ла, покоти́лася *і т. ін.)* [з плече́й (з плеч, з пліч)] *див.* голова́ (16)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.)* *див.* гора́ (3)

ПЛИВТИ́

пливти́

◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течі́єю *(рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́

◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* про́ти течії́ (про́ти води́) *див.* плисти́

ПЛИСТИ́

плисти́

◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течі́єю *(рідше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́

◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* про́ти течії́ (про́ти води́) *див.* плисти́

ПЛИТА́

плита́

Га́зова плита́ *див.* плита́

ПЛІ́ВКОВИЙ

плі́вкова

△ Плі́вкова вода́ *див.* вода́ (38)

ПЛІСЕНЕ́ВИЙ

плісене́ві

△ Плісене́ві (плі́сняві) гриби́ (грибки́) *див.* гриб (5)

ПЛІ́СНЯВИЙ

плі́сняві

△ Плісене́ві (плі́сняві) гриби́ (грибки́) *див.* гриб (5)

ПЛО́СКИЙ

пло́ский

△ Плана́рний (пло́ский) граф *див.* граф[2] (3)

ПЛОТЬ

плоть

◊ Вхо́дити / ввійти́ [в плоть і] в кров <Вхо́дити / ввійти́ в кров [і в плоть]> *див.* вхо́дити (15)

ПЛУ́ТАТИ

плу́тати

◊ Переплу́тувати (плу́тати) / переплу́тати (сплу́тати) грі́шне з пра́ведним (пра́ведне з грі́шним) *див.* переплу́тувати

ПЛУ́ТАТИСЯ

плу́тається

◊ Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося *і т. ін.)* / плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в думка́х) *див.* весь[1] (12)

плу́татися

◊ Губи́тися *(рідше* плу́татися, мета́тися *і т. ін.)* в здо́га́дках (у до́га́дках, у здо́гадах *і т. ін.)* *див.* губи́тися (1)

ПЛЮВА́ТИ

плюва́ти

◊ Плюва́ти мені́ (йому́, їм *і т. ін.)* *див.* плюва́ти

ПЛЮ́НУТИ

плю́не

◊ [І] че́рез губу́ не плю́не *див.* плюмнути

плю́нути

◊ Як [раз] плю́нути *(рідко* на во́ду) *див.* плюмнути

ПЛЮРА́ЛЬНИЙ

плюра́льний

△ Плюра́льний во́тум *див.* во́тум (3)

ПЛЯ́ЖНИЙ

пля́жний

△ Пля́жний волейбо́л *див.* волейбо́л (1)

ПЛЯ́ШКА

пля́шки

◊ Припада́ти до горі́лки (до ча́рки, до пля́шки *і т. ін.)* *див.* припада́ти

◊ Топи́ти го́ре в горі́лці (на дні пля́шки) *див.* топи́ти[3]

ПОБА́ЧИТИ

поба́чити

◊ Поба́чити ві́ку *див.* поба́чити

◊ Поба́чити на [свої́ (вла́сні)] о́чі <Поба́чити свої́ми (вла́сними) очи́ма> *див.* поба́чити

ПОБИВА́ТИ

побива́є

◊ Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є) *див.* ду́мка

побива́й

◊ Грець побива́й / побі́й *див.* грець[2] (2)

ПОБИ́ТИ

поб'є́

◊ Хай (неха́й) грім поб'є́ (уб'є́, приб'є́ *і т. ін.)* *див.* грім (4)

поби́в

◊ Грім би тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)

Пара́ліч *(розм.* роди́мець, грець) уда́рив (поби́в, розби́в) *див.* пара́ліч

◊ [Хоч] грім би поби́в (приби́в) [наві́ки] на би́тій доро́зі *див.* грім (6)

◊ Щоб грім поби́в (приби́в, уби́в *і т. ін.)* *див.* грім (7)

побі́й

◊ Бий (бери́, тряси́) / побі́й тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* тря́сця *див.* би́ти (17)

◊ Бий / побі́й тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.)* *див.* би́ти (19)

◊ Бий / побі́й тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* си́ла Бо́жа *див.* би́ти (20)

◊ Побі́й мене́ [святи́й] хрест (грім, Бо́же *і т. ін.)* *див.* поби́ти

поби́ла

◊ Поби́ла лиха́ [та нещасли́ва] годи́на *див.* годи́на[1] (23)

поби́ти

◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти

ПОБІ́ГТИ

побі́гти

◊ Як [дурно́му] з гори́ бі́гти / побі́гти (збі́гти) *див.* бі́гти (1)

ПОБЛУКА́ТИ

поблука́ти

◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти

ПОБОЯ́ТИСЯ

побоя́тися

◊ Не боя́тися / не побоя́тися гріха́ (Бо́га) *див.* боя́тися (5)

ПОБРА́ТИ

побери́

◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.)*] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.)* *див.* чорт

побра́в

◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

побра́ли

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

ПО́БУТ

по́бут

◊ Вхо́дити / ввійти́ в по́бут *див.* вхо́дити (16)

ПОВА́ГА

пова́гою

◊ З вели́кою (висо́кою, глибо́кою *і т. ін.)* пова́гою (поша́ною) <З вели́ким (висо́ким, глибо́ким *і т. ін.)* поважа́нням> *див.* пова́га

ПОВАЖА́ННЯ
поважа́ння
◊ На знак глибо́кої поша́ни (глибо́кого поважа́ння) *див.* знак
поважа́нням
◊ З вели́кою (висо́кою, глибо́кою *і т. ін.*) пова́гою (поша́ною) <З вели́ким (висо́ким, глибо́ким *і т. ін.*) поважа́нням> *див.* пова́га
ПОВА́ЖНИЙ
пова́жний
У пова́жнім (пова́жному) віці <Пова́жного віку> <Пова́жний віком> *див.* вік (5)
пова́жнім
У пова́жнім (пова́жному) віці <Пова́жного віку> <Пова́жний віком> *див.* вік (5)
пова́жного
У пова́жнім (пова́жному) віці <Пова́жного віку> <Пова́жний віком> *див.* вік (5)
пова́жному
У пова́жнім (пова́жному) віці <Пова́жного віку> <Пова́жний віком> *див.* вік (5)
ПОВА́ЖНО
пова́жно
◊ Сприйма́ти (*рідко* прийма́ти) / сприйня́ти (*рідко* прийня́ти) серйо́зно (пова́жно, *рідше* навспра́вжки, *рідко* всерйо́з) *див.* сприйма́ти
ПОВЕДІ́НКА
поведі́нка
△ Вікти́мна поведі́нка *див.* поведі́нка
△ Девіа́нтна (відхильна́) поведі́нка *див.* поведі́нка
поведі́нки
◊ Жі́нка легко́ї поведі́нки <Ву́лична жі́нка (*рідко* ді́вка)> *див.* жі́нка
ПОВЕРНУ́ТИ
поверну́ти
◊ Поверну́ти вніве́ць *див.* поверта́ти[1]
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.*) *див.* поверта́ти[1]
◊ Поверта́ти / поверну́ти голо́блі (огло́блі) [наза́д] *див.* поверта́ти[1]
ПОВЕРНУ́ТИСЯ
поверну́лося
◊ Життя́ поверну́лося го́стрим бо́ком *див.* життя́
ПОВЕРТА́ТИ[1]
поверта́ти
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.*) *див.* поверта́ти[1]
◊ Поверта́ти / поверну́ти голо́блі (огло́блі) [наза́д] *див.* поверта́ти[1]
ПОВЕ́РХ
пове́рх
◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по боло́тах (пове́рх де́рева) *див.* понести́
ПОВЕ́РХНЯ
пове́рхню
◊ Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)
ПОВЕСТИ́[1]
повести́
Вести́ / повести́ вого́нь *див.* вести́ (8)
◊ Вести́ / повести́ до вінця́ (під віне́ць, до шлю́бу) *див.* вести́ (20)
Води́ти (вести́) / повести́ тано́к (тано́чок, та́нці, *рідко* хорово́д) *див.* води́ти (1)
◊ І ву́сом (брово́ю) не вести́ / не повести́ (*рідко* не ру́шити) *див.* вести́ (23)
◊ [І] ву́хом не вести́ / не повести́ *див.* вести́ (24)
◊ Повести́ го́лосом *див.* пово́дити[1]
◊ Пово́дити / повести́ ву́хом (ву́хами) *див.* пово́дити[1]
◊ Хоч би [тобі́ (собі́, вам)] ву́сом (ву́хом, брово́ю *і т. ін.*) повести́ *див.* пово́дити[1]
ПОВЗТИ́
повзе́
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.*) під нога́ми *чиї́ми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
ПОВИЛА́ЗИТИ
повила́зило
◊ Хіба́ [ж] (чи) [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*)] повила́зило *див.* повила́зити
◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) повила́зило <Повила́зило б тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*)>, *див.* повила́зити
ПОВИ́ННІСТЬ
пови́нність
△ Військо́ва пови́нність *див.* пови́нність
ПОВИСА́ТИ
повиса́ти
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
ПОВИ́СНУТИ
пови́снути
◊ Ви́сіти (повиса́ти) / пови́снути на волоси́нці (на волоску́, на волоси́ні, на ни́точці) *див.* ви́сіти (8)
◊ Пови́снути на гілля́ці (на вербі́) *див.* повиса́ти
ПО́ВІД[1]
поводи́
◊ Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку *і т. ін.*) *див.* попуска́ти[1]
ПОВІДНИ́Й
повідна́
Повідна́ вода́ (води́ця, води́чка) *див.* вода́ (15)
ПОВІДСИХА́ТИ
повідсиха́ли
◊ Щоб (бода́й) вам [їм] язики́ повідсиха́ли (повсиха́ли) *див.* язи́к
ПОВІ́ЛЬНИЙ
пові́льному
На пові́льному вогні́ *див.* во́гонь (2)
ПОВІ́РИТИ[1]
пові́рити
◊ Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] ву́хам ([своє́му (вла́сному)] слу́ху) *див.* ві́рити (3)
◊ Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] оча́м *див.* ві́рити (4)
пові́рить
◊ Сам собі́ не ві́рить / не пові́рить *див.* сам
пові́рте
Ві́рте / пові́рте [моє́му] сло́ву *див.* ві́рити (2)
ПОВІ́СИТИ
пові́сити
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
◊ Ві́шати / пові́сити го́лову *див.* ві́шати (4)
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на квінту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
ПОВІ́СИТИСЯ
пові́ситися
◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
ПОВІ́ТРЯ
пові́трі
◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.*) *див.* па́хнути
◊ На [сві́жому (чи́стому, *рідше* ві́льному)] пові́трі *див.* пові́тря
пові́тря
△ Абсолю́тна воло́гість пові́тря *див.* воло́гість (1)
△ Відно́сна воло́гість пові́тря *див.* воло́гість (2)
◊ На [сві́же (чи́сте, *рідше* ві́льне)] пові́тря *див.* пові́тря
ПОВІТРЯ́НИЙ
повітря́на
△ Повітря́на війна́ *див.* війна́ (13)
пові́тряний
Пові́тряний (п'я́тий, голуби́й *і т. ін.*) океа́н *див.* океа́н
ПОВІ́ЯТИ
пові́яв
◊ Пові́яв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м) *безос.*> *див.* ві́тер (18)
пові́яло
◊ І́ншим (не тим) ві́тром пові́яло *див.* пові́яти
◊ Пові́яв нови́й (сві́жий) ві́тер (вітере́ць) <Пові́яло нови́м (сві́жим) ві́тром (вітерце́м) *безос.*> *див.* ві́тер (18)
◊ Пові́яло холо́дним ві́тром *див.* пові́яти
ПО́ВНИЙ
по́вна
◊ По́вна голова́ *див.* голова́ (39)
по́вний
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◊ Наби́тий (по́вний) гамане́ць *див.* гамане́ць (1)
◊ На весь (на по́вний, у по́вний *і т. ін.*) го́лос *див.* го́лос (13)
◊ По́вний впере́д *див.* по́вний
По́вний мі́сяць <Мі́сяць упо́вні> *див.* мі́сяць
по́вними
◊ Зітхну́ти по́вними грудьми́ *див.* зітхну́ти
◊ На по́вні (*рідко* ці́лі) гру́ди <По́вними грудьми́> *див.* гру́ди (3)

по́вні
◊ На по́вні *(рідко* цілі) гру́ди <По́вними грудьми́> *див.* гру́ди (3)
△ По́вні во́ди *див.* вода́ (39)
◊ По́вні ву́ха *див.* ву́хо (20)
по́вній
У по́вній [бойові́й] гото́вності *див.* гото́вність (1)
по́внім
◊ На по́вному (по́внім) газу́ (га́зі) *див.* газ[1] (16)
по́вному
◊ На по́вному (по́внім) газу́ (га́зі) *див.* газ[1] (16)
по́вну
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця́)] *див.* випива́ти (1)
◊ На всю (по́вну) гу́бу *(рідше* губу́) *див.* губа́[1] (3)
ПО́ВНО
по́вно
◊ Аж го́лому по́за па́зухою по́вно *див.* по́вно
ПОВНОТА́
повнота́
[Вся] повнота́ вла́ди *див.* повнота́
повноті́
У всій [свої́й (його́)] повноті́ <З найбі́льшою [усіє́ю (своє́ю, його́)] повното́ю> *див.* повнота́
повното́ю
У всій [свої́й (його́)] повноті́ <З найбі́льшою [усіє́ю (своє́ю, його́)] повното́ю> *див.* повнота́
ПОВОДИ́ТИ
поводи́ти
◊ Води́ти / поводи́ти за ніс (за но́са, *рідко* за ки́рпу) *див.* води́ти (7)
ПОВО́ДИТИ[1]
пово́дити
◊ Пово́дити / повести́ ву́хом (ву́хами) *див.* пово́дити[1]
ПОВОЗИ́ТИ
повози́ти
◊ Вози́ти / повози́ти попа́ в ре́шеті *див.* вози́ти (1)
ПОВОРУХНУ́ТИ
поворухну́ти
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* воруши́ти (1)
◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти
ПОВОРУШИ́ТИ
поворуши́ти
◊ Воруши́ти / ворухну́ти (поворуши́ти, поворухну́ти) мо́зком (мі́зком, мі́зками) *див.* воруши́ти (1)
◊ Воруши́ти / поворуши́ти в па́м'яті *див.* воруши́ти (2)
◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти

ПОВСИХА́ТИ
повсиха́ли
◊ Щоб (бода́й) вам [ї́м] язики́ повідсиха́ли (повсиха́ли) *див.* язи́к
ПОГА́НИЙ
пога́на
◊ Пога́ний (пога́на), як сме́ртний гріх *див.* пога́ний
пога́ний
◊ Пога́ний (пога́на), як сме́ртний гріх *див.* пога́ний
пога́ній
◊ До́бра мі́на при пога́ній грі *див.* мі́на[1]
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти
ПОГАСИ́ТИ
погаси́ти
△ Гаси́ти / погаси́ти борги́ (заборго́ваність) *див.* гаси́ти (1)
ПОГА́СЛИЙ
пога́слий
△ Зга́слий (пога́слий, неді́ючий) вулка́н *див.* вулка́н (3)
ПОГИ́БЕЛЬ
поги́белі
◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три поги́белі) *див.* гну́ти (6)
◊ Гну́тися (згина́тися) / зігну́тися в дугу́ (в три поги́белі) *див.* гну́тися (2)
поги́бель
◊ Поги́бель його́ зна́є *див.* поги́бель
ПОГЛА́ДИТИ
погла́дити
◊ Гла́дити / погла́дити по голі́вці (по голові́) *див.* гла́дити (3)
◊ Гла́дити / погла́дити по спи́ні *див.* гла́дити (4)
◊ Не гла́дити / не погла́дити по голі́вці (по голові́) *див.* гла́дити (6)
ПО́ГЛЯД
по́гляд
◊ Вп'я́лювати (вту́плювати, встро́млювати, *рідко* впина́ти *і т. ін.)* / вп'я́лити (вту́пити, встроми́ти, вп'ясти́ *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір) *див.* вп'я́лювати (1)
Глибо́кий по́гляд (зір) *див.* по́гляд
◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, впри́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти
по́глядів
◊ З усі́х по́глядів <З уся́кого по́гляду> *див.* по́гляд
по́глядом
◊ Впива́тися / впи́тися (вп'ясти́ся) очи́ма (по́глядом, зо́ром) *див.* впива́тися[1] (1)
◊ Вту́питися (вп'я́литися, вли́пнути, втелю́щитися) / вту́плюватися (вп'я́люватися, влипа́ти, втелю́щуватися) очи́ма (по́глядом) *див.* вту́плюватися (1)
по́гляду
◊ З усі́х по́глядів <З уся́кого по́гляду> *див.* по́гляд
ПОГЛЯДА́ТИ
погляда́ти
◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.)* *див.* диви́тися

ПОГНА́ТИ
погна́ти
◊ Гна́ти (прова́дити) / погна́ти (провести́) химе́ри (химоро́ди) *див.* гна́ти (3)
ПОГОДУВА́ТИ
погодува́ти
◊ Годува́ти / погодува́ти штурханця́ми *див.* годува́ти (7)
ПОГОЛИ́ТИ
поголи́ти
◊ Без ми́ла голи́ти / поголи́ти *див.* голи́ти (1)
ПОГРА́ТИ
погра́ти
Гра́ти / погра́ти коне́м (на коні́) *див.* гра́ти (8)
ПОГРІ́ТИ
погрі́ти
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)
◊ Грі́ти *(рідше* нагріва́ти) / нагрі́ти (погрі́ти) ру́ки *див.* грі́ти (5)
ПОГРОЗИ́ТИ
погрози́ти
◊ Па́льцем (па́льчиком) свари́тися (грози́ти) / посвари́тися (погрози́ти) *див.* свари́тися
ПОГУБИ́ТИ
погуби́ти
◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати
ПОДАВА́ТИ[1]
подава́ти
Дава́ти (подава́ти) / да́ти (пода́ти) вість (ві́стку) *див.* дава́ти
Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку> *див.* іти́
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити
◊ Подава́ти / пода́ти на пота́лу (глум) *див.* подава́ти[1]
◊ Подава́ти / пода́ти [свій] го́лос *див.* подава́ти[1]
ПО́ДАЛІ
по́далі
◊ Посла́ти по́далі (геть, під три чорти́ *і т. ін.)* *див.* посила́ти
ПОДА́ЛІ
пода́лі
◊ Да́лі (пода́лі) від гріха́ (від ли́ха) *див.* да́лі
ПОДАРУВА́ТИ
подарува́в
◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.)* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.)* *див.* гля́нути (1)
ПОДА́ТИ
пода́й
◊ Дай *(рідко* пода́й) Бо́же (Бог, Го́споди) *див.* дава́ти
пода́ти
Дава́ти (подава́ти) / да́ти (пода́ти) вість (ві́стку) *див.* дава́ти

Іти́ (вихо́дити, подава́ти) / піти́ (ви́йти, пода́ти) у відста́вку <Бра́ти / взя́ти відста́вку> *див.* іти́

◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити

◊ Подава́ти / пода́ти на пота́лу (глум) *див.* подава́ти[1]

◊ Подава́ти / пода́ти [свій] го́лос *див.* подава́ти[1]

ПОДÁТИСЯ

пода́тися

У спаш ускóчити (забрести́, пода́тися *і т. ін.) див.* вска́кувати (1)

ПОДÁТОК

пода́ток

△ Во́дний пода́ток *див.* пода́ток

ПОДВІ́ЙНИЙ

подві́йне

Подві́йне підборі́ддя (во́ло) *див.* підборі́ддя

ПОДЗЬÓБАТИ

подзьо́бали

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* горобці́ подзьо́бали *див.* горобе́ць (4)

ПОДИВИ́ТИСЯ

подиви́вся

◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.)* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.) див.* гля́нути (1)

подиви́тися

◊ Диви́тися (гляді́ти) / подиви́тися (гля́нути) і́ншими очи́ма *(рі́дше* і́ншим о́ком) *див.* диви́тися

◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

◊ Диви́тися / подиви́тися (гля́нути) в ко́рінь *див.* диви́тися

◊ Диви́тися (позира́ти) / подиви́тися (гля́нути) во́вком *див.* диви́тися

◊ Хоч [би] одни́м о́ком гля́нути (подиви́тися) *див.* гля́нути (8)

ПÓДИХ

по́дих

◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / забило (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти

ПÓДІЛ

по́діл

По́діл вла́ди *див.* по́діл

ПОДІЛИ́ТИСЯ

поділи́тися

Діли́тися / поділи́тися вра́женнями *див.* діли́тися

ПОДІ́ТИ

поді́ти

◊ Ні́де гріха́ ді́ти (поді́ти) *див.* діва́ти

ПОДЛУ́БАТИ

подлу́бати

◊ В голові́ подлу́бати *див.* подлу́бати

ПОЖДÁНИКИ

пожда́никами

◊ Годува́ти обіця́нками (жда́никами, пожда́никами) *див.* годува́ти (6)

ПОЗАДИРÁТИ

позадира́ти

◊ Позадира́ти го́лови *див.* позадира́ти

ПОЗАДУ́РЮВАТИ

позаду́рювати

◊ Позаду́рювати го́лови *див.* позаду́рювати

ПОЗАКЛАДÁТИ

позаклада́ло

◊ Позаклада́ло ву́ха *див.* позаклада́ти

ПОЗАЛИВÁТИ

позалива́ти

◊ Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти о́чі *(грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти

ПОЗАРОСТÁТИ

позароста́ли

◊ Ву́ха позароста́ли *див.* ву́хо (13)

ПОЗБÁВИТИ

позба́вити

◊ Позбавля́ти / позба́вити життя́ (ві́ку) *див.* позбавля́ти

◊ Позбавля́ти / позба́вити [пра́ва] го́лосу *див.* позбавля́ти

ПОЗБАВЛЯ́ТИ

позбавля́ти

◊ Позбавля́ти / позба́вити життя́ (ві́ку) *див.* позбавля́ти

◊ Позбавля́ти / позба́вити [пра́ва] го́лосу *див.* позбавля́ти

ПОЗБУ́ТИСЯ

позбу́тися

◊ Позбу́тися голови́ *див.* позбува́тися[1]

◊ Рішитися (позбу́тися) ро́зуму (ума́, глу́зду) *див.* ріша́тися

◊ Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати

ПОЗВИВÁТИ

позвива́ти

◊ Позвива́ти гні́зда *див.* позвива́ти

ПОЗИРÁТИ

позира́ти

◊ Диви́тися (позира́ти) / подиви́тися (гля́нути) во́вком *див.* диви́тися

◊ Позира́ти во́вком (бі́сом, зи́зом *і т. ін.) див.* позира́ти

ПОЗИ́ЦІЯ

пози́ція

△ Вогнева́ пози́ція *див.* пози́ція

ПОЗИЧÁТИ

позича́ти

◊ Позича́ти / пози́чити оче́й у Сірка́ (Рябка́, во́вка *і т. ін.) див.* позича́ти

ПОЗИ́ЧИТИ

пози́чити

◊ Позича́ти / пози́чити оче́й у Сірка́ (Рябка́, во́вка *і т. ін.) див.* позича́ти

ПОЗОНДУВÁТИ

позондува́ти

◊ Зондува́ти / прозондува́ти (позондува́ти, прощу́пати, прома́цати) ґрунт *див.* зондува́ти

ПОЗÓРИЩЕ

позо́рищі

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* прику́тий (приби́тий) до ганéбного стовпа́ (на позо́рищі) *див.* прику́тий

ПОІМÉННИЙ

поіме́нне

△ Поіме́нне голосува́ння *див.* голосува́ння (2)

ПОЇ́ТИ

поїти

◊ Поїти, годува́ти (корми́ти, зодяга́ти *і т. ін.) див.* поїмти

ПОЇ́ХАТИ

поїхати

◊ Ї́здити (ката́тися) / поїхати ве́рхи (на горбі́) *див.* ї́мздити

ПОЙНЯ́ТИ[2]

пойня́ти

◊ Йня́ти (дійма́ти) / пійня́ти (пойня́ти, дійня́ти) ві́ри *див.* йня́ти

ПОКАЗÁТИ

показа́ти

◊ Показа́ти, на чо́му горі́хи росту́ть *див.* пока́зувати

ПОКАЗÁТИСЯ

показа́лася

◊ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця

ПОКИВÁТИ

покива́ти

◊ Кива́ти / покива́ти голово́ю *див.* кива́ти

ПОКИ́ДАТИ

поки́дати

◊ Покида́ти / поки́нути грі́шну зе́млю *див.* поки́дати

ПОКИДÁТИ

покида́ти

◊ Покида́ти / поки́нути грі́шну зе́млю *див.* поки́дати

ПОКИ́НУТИ

поки́нути

◊ Покида́ти / поки́нути грі́шну зе́млю *див.* поки́дати

ПÓКІЙ

по́кій

◊ Ві́чний спо́кій (по́кій, упокі́й) *див.* спо́кій

Дава́ти / да́ти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спо́кій (по́кій)) *див.* дава́ти

ПОКЛАДÁТИ

поклада́ти

◊ [І] в го́лову (в ду́мці, в думка́х) [собі́] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти

◊ Поклада́ти гріх *див.* поклада́ти

ПОКЛÁСТИ[1]

покла́сти

◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, скла́сти) го́лову (життя́, *рі́дше* ду́шу) *див.* зложи́ти

◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.) див.* кла́сти

◊ Кла́сти / покла́сти го́лову на пла́ху *див.* кла́сти

◊ Поклада́ти / покла́сти го́лову під соки́ру *див.* покла́сти[1]

◊ Покла́сти (положи́ти) гнів *див.* покла́сти[1]

ПОКЛА́СТИ[2]

покла́сти

Кла́сти / покла́сти бага́ття (вого́нь, ва́тру) *див.* кла́сти

ПОКЛІ́Н

поклі́н

Сла́ти (посила́ти, передава́ти, переказувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, поклі́н *і т. ін.) див.* сла́ти[1]

ПО́КОВЗОМ

по́ковзом

Ві́льним по́ковзом *див.* по́ковзом

ПОКОПА́ТИСЯ

покопа́тися

◊ Покопа́тися в свої́й голові́ *див.* покопа́тися

ПОКОТИ́ТИ

покоти́ти

◊ [І] го́ри покоти́ти *див.* покоти́ти

ПОКОТИ́ТИСЯ[1]

покоти́лася

◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.) див.* сли́на

◊ Голова́ злеті́ла (впа́ла, покоти́лася *і т. ін.)* [з плече́й (з плеч, з пліч)] *див.* голова́ (16)

◊ Голова́ лягла́ (полягла́, покоти́лася *і т. ін.) див.* голова́ (18)

покоти́лися

◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.)* сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́

покоти́тися

◊ Коти́тися / покоти́тися уни́з *див.* коти́тися[1]

ПОКРИВА́ТИ

покрива́ти

◊ Покрива́ти / покри́ти го́лову (голі́воньку, ко́су [ху́сткою]) *див.* покрива́ти

◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти

ПОКРИВА́ТИСЯ

покрива́тися

◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.) див.* покрива́тися

ПОКРИВИ́ТИ

покриви́ти

◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гу́би, губу́, уста́) *див.* криви́ти

ПОКРИ́ТИ

покри́є

◊ Покри́є ві́чна тьма *див.* тьма[1]

покри́ти

◊ Покрива́ти / покри́ти го́лову (голі́воньку, ко́су [ху́сткою]) *див.* покрива́ти

◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти

ПОКРИ́ТИСЯ

покри́тися

◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.) див.* покрива́тися

◊ Покри́тися тьмо́ю ві́чної но́чі *див.* покрива́тися

ПОКУШТУВА́ТИ

покуштува́ти

◊ Діста́ти (схопи́ти, покуштува́ти *і т. ін.)* [пече́ного] гарбуза́ *див.* дістава́ти

◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, різо́к, нагаї́в *і т. ін.) див.* скуштува́ти

ПО́ЛЕ

по́лі

◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти

по́ля

Грім би мене́ вда́рив <Хай мене́ грім [се́ред чи́стого по́ля] вда́рить> *див.* грім (1)

ПОЛЕ́ГШЕНО

поле́гшено

◊ Ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́ти *див.* зітхну́ти

◊ [Як, мов, ні́би *і т. ін.*] ві́льно (ле́гко, поле́гшено *і т. ін.)* зітхну́лося *див.* зітхну́тися

ПОЛЕТІ́ТИ

полети́ть

◊ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за ві́тром] *і т. ін.)* <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти

полеті́ти

◊ Літа́ти (леті́ти, блука́ти) / полеті́ти (поблука́ти) думка́ми (гадка́ми, *заст.* ми́слю) *див.* літа́ти

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] полеті́ти за (із) ві́тром *див.* полеті́ти

ПОЛИВА́ТИ

полива́ти

◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти

◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м *і т. ін.) див.* полива́ти

ПОЛИ́ТИ

поли́ти

◊ Облива́ти (обкида́ти, полива́ти *і т. ін.)* / обли́ти (обки́дати, поли́ти *і т. ін.)* бру́дом (боло́том, грязю́кою *і т. ін.) див.* облива́ти

◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти

Полива́ти / поли́ти вогне́м (мета́лом, свинце́м *і т. ін.) див.* полива́ти

ПОЛИ́ТИЙ

поли́тий

◊ Поли́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми) *див.* поли́тий

ПОЛІ́ЗТИ

полі́зе

◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)

◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у го́рло, *грубо* в пе́льку) *див.* лі́зти

◊ Шмато́к (*рідше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не піде́ (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к полі́зти

◊ Не йти́ (не лі́зти) / не піти́ (не полі́зти) в го́лову *див.* іти́

ПОЛІНУВА́ТИСЯ

полінува́тися

◊ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворушити *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти

ПОЛІТИ́ЧНИЙ

політи́чна

Політи́чна во́ля *див.* во́ля (2)

політи́чних

Ві́тер [політи́чних] пере́мін (змін) *див.* ві́тер (3)

ПО́ЛО

по́ло

△ Во́дне по́ло *див.* по́ло

ПОЛО́ВА

поло́вою

◊ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не клоччям *і т. ін.)* наби́та *див.* голова́ (20)

ПОЛОЖИ́ТИ

положи́ти

◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, скла́сти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти

◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.) див.* кла́сти

◊ Покла́сти (положи́ти) гнів *див.* покла́сти[1]

◊ Положи́ти в домови́ну (у моги́лу, в я́му, в гроб *і т. ін.) див.* положи́ти

◊ Положи́ти гріх на ду́шу *див.* положи́ти

ПОЛОСКА́ТИСЯ

полоска́тися

◊ Полоска́тися в горі́лці (у вині́) *див.* полоска́тися

ПОЛОТНО́

полотно́

△ Гребі́нне полотно́ *див.* полотно́

ПО́ЛУМ'Я

по́лум'я

◊ З вогню́ (з огню́, *рідше* із жа́ру) [та] в по́лум'я *див.* вого́нь (17)

по́лум'ям

◊ [Аж] паші́ти вогне́м (по́лум'ям) *див.* паші́ти

◊ Горі́ти вогне́м (огне́м, по́лум'ям) *див.* горі́ти (2)

◊ Ди́хати вогне́м (по́лум'ям, пе́клом, чо́ртом *і т. ін.)* *див.* ди́хати

◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)

ПОЛЮВА́ННЯ

полюва́ння

◊ Полюва́ння на ві́дьом *див.* полюва́ння

ПОЛЮВА́ТИ

полюва́ти

◊Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)

ПОЛЯГТИ́[1]

поляглá

◊ Голова́ лягла́ (полягла́, покоти́лася *і т. ін.)* *див.* голова́ (18)

ПО́ЛЬНИЙ

по́льний

По́льний (коро́нний) ге́тьман *див.* ге́тьман (3)

ПОМАГА́ТИ

помага́є

◊ Хай (неха́й) Бог (Господь) помага́є (помага́) *див.* бог (30)

ПОМАГА́Ч

помага́ч

◊ Ні грач, ні помага́ч *див.* грач (1)

ПО́МИЛКА

по́милка

△ Грамати́чна по́милка *див.* по́милка

ПОМИ́ЛУВАТИ

поми́лував

◊ Бог (Госпо́дь) ми́лував / поми́лував *див.* бог (3)

поми́лує

◊ Хай (неха́й) Бог (Госпо́дь) ми́лує (боро́нить) / поми́лує (оборо́нить) *див.* Бог (29)

ПОМИНА́ТИ[1]

помина́ти

◊ Помина́ти / пом'яну́ти пра́ведну (грі́шну) ду́шу *див.* помина́ти[1]

ПОМИРА́ТИ

помира́ти

◊ [Хоч] живце́м помира́ти (ги́нути) *див.* помира́ти

ПОМІ́ТНИЙ

помі́тний

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти

ПОМОГТИ́

помогти́

◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.)* *див.* помага́ти

помо́же

◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)

ПОМОРГА́ТИ

поморга́ти

Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.)* *див.* помо́ргувати

ПОМО́РГУВАТИ

помо́ргувати

Помо́ргувати / поморга́ти ву́сами (ву́сом, ву́сиками *і т. ін.)* *див.* помо́ргувати

ПОМУТИ́ТИСЯ

помути́лося

◊ Помути́лося в голові́ *див.* помути́тися

ПОМ'Я́КШЕНИЙ

пом'я́кшена

Пом'я́кшена вода́ *див.* вода́ (16)

ПОМ'ЯНУ́ТИ

пом'яну́ти

◊ Помина́ти / пом'яну́ти пра́ведну (грі́шну) ду́шу *див.* помина́ти[1]

ПОНАБИВА́ТИ

понабива́ти

◊ Понабива́ти го́лови *див.* понабива́ти

ПОНАБИРА́ТИ

понабира́ти

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* води́ в рот понабира́ти *див.* понабира́ти

ПОНАДНОРМО́ВИЙ

понаднормо́вий

Понаднормо́вий час <Понаднормо́ві годи́ни> *див.* час

понаднормо́ві

Понаднормо́вий час <Понаднормо́ві годи́ни> *див.* час

ПОНАСИПА́ТИ

понасипа́в

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску *див.* хто[1]

ПОНЕСТИ́

понесла́

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

понесло́

◊ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́

поні́с

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

ПООБРИВА́ТИ

пообрива́ти

◊ Пообрива́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* пообрива́ти

ПООБТИРА́ТИ

пообтира́ти

◊ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.)* *див.* обтира́ти

ПОПАДА́ННЯ

попада́ння

Пряме́ влуча́ння (влу́чення, попада́ння) *див.* влуча́ння (1)

ПОПА́ДАТИ

попада́ти

◊ Лови́тися (попада́ти, попада́тися *і т. ін.)* / злови́тися (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на гачо́к *(рі́дко* на ву́дочку) *див.* лови́тися

ПОПАДА́ТИ

попада́ти

◊ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)

◊ Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце *див.* вціля́ти (1)

◊ Лови́тися (попада́ти, попада́тися *і т. ін.)* / злови́тися (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на гачо́к *(рі́дко* на ву́дочку) *див.* лови́тися

◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти

ПОПА́СТИ[1]

попа́ла

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ві́жка (вожжи́на) під хвіст попа́ла (потра́пила) *див.* ві́жки (2)

попа́сти

◊ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)

◊ Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце *див.* вціля́ти (1)

◊ Лови́тися (попада́ти, попада́тися *і т. ін.)* / злови́тися (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на гачо́к *(рі́дко* на ву́дочку) *див.* лови́тися

◊ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти

◊ Потра́пити (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на [го́стрі (голо́дні)] зу́би *(ірон.* на зубо́к) *див.* потрапля́ти

ПОПА́СТИСЯ[1]

попа́стися

◊ Потра́пити (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на [го́стрі (голо́дні)] зу́би *(ірон.* на зубо́к) *див.* потрапля́ти

◊ Упійма́тися (пійма́тися, спійма́тися, попа́стися *і т. ін.)* на гаря́чому *див.* упійма́тися

ПОПЕРЕГРИЗА́ТИ

поперегриза́ти

◊ Поперегриза́ти го́рло (горля́нку) *див.* поперегриза́ти

ПОПЕРЕ́К[2]

попере́к

◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рі́дко* го́стрим ноже́м)] попере́к *(рі́дко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти

◊ Шмато́к хлі́ба стає́ / ста́не попере́к го́рла (ру́ба в го́рлі) *див.* шмато́к

◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.)* йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка

ПО́ПІЛ

по́пелі

◊ Не проспа́ти гру́шки́ (грушо́к) у по́пелі *див.* просипа́ти[1]

по́пелом
◊ Посипа́ти (присипа́ти) / поси́пати (присип́ати) го́лову по́пелом <*рідше* Си́пати по́піл на го́лову> *див.* посипа́ти

по́піл
◊ На ву́гіль (на по́піл) *див.* ву́гіль (1)
◊ Перетлі́ти (зотлі́ти) на ву́гіль (на по́піл) *див.* перетліва́ти
◊ Посипа́ти (присипа́ти) / поси́пати (присип́ати) го́лову по́пелом <*рідше* Си́пати по́піл на го́лову> *див.* посипа́ти

ПОПЛАТИ́ТИСЯ
поплати́тися
◊ Поплати́тися життя́м (голово́ю) *див.* поплати́тися

ПОПЛИВТИ́
поплинти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течі́єю *(рідше* по течії, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* про́ти течії́ (про́ти води́) *див.* плисти́

ПОПЛИСТИ́
поплисти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течі́єю *(рідше* по течії, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◊ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* про́ти течії́ (про́ти води́) *див.* плисти́

ПОПЛУ́ТАТИСЯ
поплу́талося
◊ Все переплу́талося (поплу́талося, переверну́лося *і т. ін.)* / плу́тається (переверта́ється) в голові́ (в думка́х) *див.* весь[1] (12)

ПОПОВЗТИ́
попо́вз
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.)* під нога́ми *чиїми* <Ґрунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* ґрунт (8)

ПОПОВИВА́РЮВАТИ
поповива́рювати
◊ Поповива́рювати води́ *див.* поповива́рювати

ПОПОЛА́М
попола́м
◊ Го́ре (ра́дість, ща́стя *і т. ін.)* [діли́ти] попола́м (на́впіл) *див.* діли́ти
◊ З го́рем (з ли́хом) попола́м (на́впіл) *див.* попола́м
◊ З гріхо́м попола́м *див.* попола́м

ПОПОЛАМА́ТИ
пополама́ти
◊ Пополама́ти [собі] го́лову *див.* пополама́ти

ПОПРА́ВКА
попра́вки
Вно́сити / внести́ попра́вки (попра́вку) *див.* вно́сити (1)
попра́вку
Вно́сити / внести́ попра́вки (попра́вку) *див.* вно́сити (1)

ПОПРИ́ЩИТИ
попри́щило
◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* попри́щило *див.* попри́щити

ПОПРОВА́ЛЮВАТИ
попрова́лювати
◊ Го́лови попрова́лювати *див.* попрова́лювати

ПОПУЛЯЦІ́ЙНИЙ
популяці́йна
△ Популяці́йна гене́тика *див.* гене́тика (2)

ПОПУСКА́ТИ[1]
попуска́ти
◊ Попуска́ти / попусти́ти ву́дку *див.* попуска́ти[1]
◊ Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку *і т. ін.) див.* попуска́ти[1]

ПОПУСТИ́ТИ
попусти́ти
◊ Попуска́ти / попусти́ти ву́дку *див.* попуска́ти[1]
◊ Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку *і т. ін.) див.* попуска́ти[1]

ПОПУ́ХНУТИ
попу́хли
◊ [Аж] ву́ха пу́хнуть / попу́хли *див.* ву́хо (7)

ПОРА́
пора́
◊ Глуха́ пора́ <Глухи́й час> *див.* пора́

ПО́РАТИСЯ
по́ратися
По́ратися (бі́гати *і т. ін.)* по хазя́йству (по господа́рству) *див.* по́ратися

ПОРВА́ТИ[1]
порва́ло
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* на ку́сники порва́ло *див.* порва́ти[1]
порва́ти
◊ Порва́ти ланцю́г Гімене́я *див.* порва́ти[1]

ПОРВА́ТИСЯ[2]
порва́вся
Го́лос порва́вся *див.* го́лос (3)

ПОРІ́Г
порі́г
△ [Абсолю́тний] порі́г відчуття́ *див.* порі́г
◊ Виставля́ти (виво́дити, вести́) / ви́ставити (ви́вести) за две́рі (за порі́г, *рідко* за воро́та) *див.* виставля́ти (3)

ПОРО́ДА
поро́ди
△ Лу́жні гі́рські поро́ди *див.* поро́да

ПОРОДІ́ЛЬНИЙ
породі́льна
△ Просту́дна (роди́льна, породі́льна *і т. ін.)* гаря́чка *див.* гаря́чка (2)

ПОРОЖНЕ́ЧА
порожне́ча
◊ Духо́вна (вну́трішня) порожне́ча *див.* порожне́ча

ПОРОЖНИ́НА
порожни́на
△ Га́йморова порожни́на *див.* порожни́на

ПОРО́ЖНІЙ
поро́жній
◊ Поро́жній (пусти́й) гамане́ць *див.* гамане́ць (2)
поро́жніми
◊ З го́лими (поро́жніми, пусти́ми) рука́ми *див.* рука́
поро́жньому
◊ На поро́жньому (пусто́му, го́лому) мі́сці *див.* мі́сце
поро́жня
◊ Поро́жня (пуста́) голова́ *див.* голова́ (40)

ПО́РОЖНЬО
по́рожньо
◊ По́рожньо в голові́ (у ло́бі) *див.* по́рожньо

ПОРОЗВІ́ШУВАТИ
порозві́шувати
◊ Порозві́шувати ву́ха *див.* порозві́шувати

ПОРОЗПУСКА́ТИ
порозпуска́ти
◊ Порозпуска́ти (порозставля́ти) ву́ха *див.* порозпуска́ти

ПОРОЗРИВА́ТИ[1]
порозрива́ло
Хай би їх порозрива́ло *див.* порозрива́ти[1]

ПОРОЗСТАВЛЯ́ТИ
порозставля́ти
◊ Порозпуска́ти (порозставля́ти) ву́ха *див.* порозпуска́ти

ПОРО́ТИ[1]
поро́ти
◊ Поро́ти гаря́чку (спі́шку) *див.* поро́ти[1]

ПО́РОХ[1]
по́роху
◊ Наси́пати по́роху на о́чі (землі́ на гру́ди) *див.* наси́пати[1]

ПОРО́ША
поро́ша
Водяна́ поро́ша *див.* поро́ша

ПОРЯ́ДОК
поря́дку
Відступа́ти / відступи́ти від пра́вила (від поря́дку) *див.* відступа́ти (1)
Все гара́зд *(рідше* в поря́дку) *див.* весь[1] (2)

ПОСАДИ́ТИ
посади́ти
Посади́ти (насади́ти) ґу́лю *див.* посади́ти
Сади́ти / посади́ти на гауптва́хту *див.* сади́ти
◊ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на хліб та (і) [на] во́ду *див.* сади́ти

ПОСВАРИ́ТИСЯ
посвари́тися
◊ Па́льцем (па́льчиком) свари́тися (грози́ти) / посвари́тися (погрози́ти) *див.* свари́тися

ПОСВИ́СТУВАТИ
посви́стує
◊ Ві́тер у голові́ [гра́є (ві́є, сви́ще, посви́стує *і т. ін.)*] <Ві́тру [в голові́] бага́то> *див.* ві́тер (9)

ПОСВІТЛІ́ШАТИ
посвітлі́шало
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* посвітлі́шало в голові́ *див.* посвітлі́шати

ПОСВЯТИ́ТИСЯ[1]
посвя́титься
◊ Вода́ не освя́титься (не відсвя́титься, не посвя́титься) *див.* вода́ (50)
ПОСЕ́ЛЕННЯ
посе́лення
△ Військо́ві посе́лення *див.* посе́лення
ПОСЕЛИ́ТИСЯ
посели́вся
◊ Біс (злий дух) всели́вся (посели́вся) <*рідко* Бісеня́та всели́лися> *див.* біс[1] (1)
ПОСИЛА́ТИ
посила́є
◊ Бог (Госпо́дь) смерть дає́ (посила́є) *див.* бог (8)
посила́ти
◊ Посила́ти [всі] громи́ і бли́скавки [на го́лову] *див.* посила́ти
◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ґе́дзики) [очи́ма (о́ком)] *див.* пуска́ти
Сла́ти (посила́ти, передава́ти, перека́зувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, поклі́н *і т. ін.)* *див.* сла́ти[1]
ПОСИ́ПАТИ
посипа́ти
◊ Посипа́ти (присипа́ти) / пос́ипати (приси́пати) го́лову по́пелом <*рідше* Си́пати по́піл на го́лову> *див.* посипа́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* горо́хом си́пати / поси́пати *див.* си́пати
ПОСИПА́ТИ
посипа́ти
◊ Посипа́ти (присипа́ти) / поси́пати (приси́пати) го́лову по́пелом <*рідше* Си́пати по́піл на го́лову> *див.* посипа́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* горо́хом си́пати / поси́пати *див.* си́пати
ПОСІ́В
посі́ву
△ Гніздови́й спо́сіб посі́ву *див.* спо́сіб
ПОСІДА́ННЯ
посіда́ння
△ Вво́дити / ввести́ у володі́ння *(рідко* у посіда́ння) *див.* вво́дити (4)
ПОСІДА́ТИ[1]
посіда́ти
Посіда́ти *(рідше* трима́ти) / посі́сти вла́ду *див.* посіда́ти[1]
ПОСІ́СТИ[1]
посі́ло
◊ Го́ре (ли́хо, нещА́стя *і т. ін.)* посі́ло *(рідше* зуспі́ло) *див.* го́ре (2)
посі́сти
Посіда́ти *(рідше* трима́ти) / посі́сти вла́ду *див.* посіда́ти[1]
ПОСІ́ЯТИ
посі́яти
◊ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.)* *див.* сі́яти
ПОСЛА́ТИ[1]
посла́в
◊ Мо́же б (хоч би) Госпо́дь посла́в *див.* госпо́дь (3)
посла́ти
◊ Посла́ти пода́лі (геть, під три чорти́ *і т. ін.)* *див.* посила́ти
Сла́ти (посила́ти, передава́ти, перека́зувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, поклі́н *і т. ін.)* *див.* сла́ти[1]
пошле́
◊ Дасть (помо́же, пошле́) Бог (Госпо́дь, *заст.* Біг, Бі) [милосе́рдний] *див.* бог (19)
◊ Як дасть (пошле́) Госпо́дь *див.* госпо́дь (5)
ПОСЛИ́ЗНУТИ
посли́зли
◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] посли́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] посли́зли (пропа́ли)!> *див.* посли́знути
посли́знуть
◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] посли́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] посли́зли (пропа́ли)!> *див.* посли́знути
ПОСЛИ́ЗТИ
посли́зли
◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] посли́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] посли́зли (пропа́ли)!> *див.* посли́знути
посли́знуть
◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] посли́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] посли́зли (пропа́ли)!> *див.* посли́знути
ПОСО́ЛЕНИЙ
посо́лений
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* в'юн [посо́лений (в ополо́нці, на сковороді́)] *див.* в'юн (1)
ПОСПАДА́ТИ
поспада́ти
◊ Поспада́ти з го́лосу *див.* поспада́ти
ПОСТ
пост
△ Водомі́рний пост *див.* пост
ПОСТА́ВИТИ[1]
поста́вити
◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, management ври́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти
Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]
△ Поста́вити го́лос *див.* поста́вити[1]
◊ Ста́вити *і т. ін.* / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
◊ Ста́вити / поста́вити на гре́чку *див.* ста́вити
ПОСТАНО́ВКА
постано́вка
△ Постано́вка го́лосу *див.* постано́вка
ПОСТІ́Л
постоло́м
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)
ПОСТОЛИ́
постоло́м
◊ Постоло́м добро́ во́зять (но́сять) *див.* вози́ти (2)
ПОСТО́ЯТИ
посто́яти
◊ Става́ти / ста́ти під [шлю́бний] віне́ць <Стоя́ти / посто́яти під вінце́м> *див.* става́ти
ПОСТРИ́ГТИ[1]
пости́гти
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
ПО́СТРІЛ
по́стріл
◊ [І] на гарма́тний по́стріл *див.* по́стріл
по́стрілу
◊ На відстані гарма́тного по́стрілу *див.* ві́дстань (2)
ПОСТРІЧА́ТИ
пострі́ча́й
◊ Го́споди пострі́ча́й! *див.* пострі́ча́ти
ПОСУВА́ТИ
посува́ти
Посува́ти / посу́нути спра́ву (робо́ту, пра́цю *і т. ін.)* [впере́д] *див.* посува́ти
ПОСУВА́ТИСЯ
посува́ється
Спра́ва (робо́та, пра́ця *і т. ін.)* посува́ється (посу́нулася) [впере́д] *див.* спра́ва[1]
ПОСУ́НУТИ
посу́нути
Посува́ти / посу́нути спра́ву (робо́ту, пра́цю *і т. ін.)* [впере́д] *див.* посува́ти
ПОСУ́НУТИСЯ
посу́нулася
Спра́ва (робо́та, пра́ця *і т. ін.)* посува́ється (посу́нулася) [впере́д] *див.* спра́ва[1]
ПОСУШИ́ТИ
посуши́ти
◊ Посуши́ти [собі́] го́лову *див.* посуши́ти
ПОТАЙНИ́Й
потайна́
◊ Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад> *див.* гадю́мка (2)
потайни́й
◊ Підколо́дна (потайна́) гадю́ка (га́дина, змія́) <Підколо́дний (потайни́й) гад> *див.* гадю́мка (2)
ПОТА́ЛА
пота́лу
◊ Подава́ти / пода́ти на пота́лу (глум) *див.* подава́ти[1]
ПОТЕКТИ́
потекла́
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.)* *див.* сли́на
ПОТЕНЦІА́Л
потенціа́л
△ Вое́нний потенціа́л *див.* потенціа́л

ПОТЕПЛІ́ННЯ
потеплі́ння
△ Глоба́льне потеплі́ння *див.* потепління
ПОТИ́ЛИЦЯ
поти́лиці
Да́ти (затопи́ти, загилити, втелющити *і т. ін.)* по поти́лиці *див.* дава́ти
поти́лицю
◇ Не в ті́м'я (не в поти́лицю, *рідко* не гвіздко́м) би́тий *див.* би́тий (3)
◇ Чу́хати / почу́хати поти́лицю *(рідше* го́лову, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.) див.* чу́хати
ПОТИ́ЛИЧНИК
поти́личниками
◇ Годува́ти (частува́ти) / нагодува́ти (почастува́ти) поти́личниками *див.* годува́ти (10)
ПОТІ́ШНИЙ
поті́шні
Поті́шні вогні́ *див.* во́гонь (3)
ПОТО́ВПИТИСЯ
пото́впиться
◇ Не вто́впиться (не пото́впиться) в две́рі (в [свою́] шку́ру) *див.* вто́впитися (1)
ПОТРА́ПИТИ
потра́пила
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ві́жка (вожжи́на) під хвіст попа́ла (потра́пила) *див.* ві́жки (2)
потра́пити
◇ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити
◇ Потра́пити (попа́сти, попа́стися *і т. ін.)* на [го́стрі (голо́дні)] зу́би *(ірон.* на зубо́к) *див.* потрапля́ти
потра́пиш
◇ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спійма́єш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)
ПОТРЕ́БА
потре́ба
△ Вісцероге́нна потре́ба *див.* потре́ба
потре́бу
Відчува́ти (ма́ти) потре́бу *див.* відчува́ти (2)
ПОТРІ́ЙНИЙ
потрі́йна
△ Потрі́йний спирт <Потрі́йна горі́лка> *див.* спирт
потрі́йний
△ Потрі́йний спирт <Потрі́йна горі́лка> *див.* спирт
ПОТРУ́ШЕНИЙ
потру́шені
◇ На потру́шені гру́ші *див.* гру́ша (4)
ПОТУ́ПИТИ
поту́пити
◇ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, ври́ти *і т. ін.)* / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.)* о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.)* [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти

ПОТЬМА́РИТИСЯ
потьма́рилося
◇ Тьма́риться / потьма́рилося в оча́х (у голові́) *див.* тьма́ритися
ПОХВА́ЛЬНИЙ
похва́льна
Похва́льна гра́мота <Похва́льний лист> *див.* гра́мота[2] (2)
похва́льний
Похва́льна гра́мота <Похва́льний лист> *див.* гра́мота[2] (2)
ПОХИ́ЛИЙ
похи́лий
У похи́лім (похи́лому) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)> *див.* вік (6)
похи́лім
У похи́лім (похи́лому) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)> *див.* вік (6)
похи́лого
У похи́лім (похи́лому) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)> *див.* вік (6)
похи́лому
У похи́лім (похи́лому) ві́ці <Похи́лого ві́ку> <Похи́лий ві́ком (літа́ми)> *див.* вік (6)
ПОХИЛИ́ТИСЯ
похи́литься
◇ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за ві́тром] *і т. ін.)* <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти
ПОХИТА́ТИ
похита́ти
◇ Хита́ти / похита́ти голово́ю *див.* хита́ти
ПОХІ́Д
похі́д
Сурми́ти (гра́ти) похі́д (в похі́д) *див.* сурми́ти[1]
ПОХНЮ́ПИТИ
похню́пити
◇ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ні́с [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
ПОХОВА́ТИ
похова́ти
◇ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.)* кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
ПОХОДЖА́ТИ
походжа́ти
◇ Ходи́ти (походжа́ти) павиче́м (го́голем) *див.* ходи́ти
ПОХО́ДИТИ[1]
похо́дити
◇ Іти́ *(рідко* похо́дити) з глибини́ душі́ (се́рця) *див.* іти́
ПОХО́ЖИЙ
похо́же
На що це (то) [воно́] схо́же *(рідше* похо́же)?! *див.* схо́жий[1]
ПОХОЛО́НУТИ
похоло́нуло
◇ [І (аж)] в (на) душі́ (на се́рці, у гру́дях, у п'я́тах *і т. ін.)* похоло́ло (похоло́нуло) *див.* похоло́нути

ПОХОЛО́ТИ
похоло́ло
◇ [І (аж)] в (на) душі́ (на се́рці, у гру́дях, у п'я́тах *і т. ін.)* похоло́ло (похоло́нуло) *див.* похоло́нути
ПОЧАСТУВА́ТИ
почастува́ти
◇ Годува́ти (частува́ти) / нагодува́ти (почастува́ти) поти́личниками *див.* годува́ти (10)
ПОЧЕПИ́ТИСЯ
почепи́тися
◇ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
ПОЧЕСА́ТИ
почеса́ти
◇ Почеса́ти бере́зовим ві́ником *див.* почеса́ти
ПОЧО́МУ
почо́му
◇ Зна́ти, почо́му в Тростянці́ гребі́нці *див.* зна́ти
ПОЧУ́ТИ
почу́ти
◇ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)
ПОЧУТТЯ́
почуттю́
◇ Дава́ти / да́ти во́лю почуттю́ (почуття́м) *див.* дава́ти
почуття́
Почуття́ гу́мору *див.* почуття́
◇ Чуття́ (відчуття́, почуття́) лі́ктя *див.* чуття́
почуття́м
◇ Дава́ти / да́ти во́лю почуттю́ (почуття́м) *див.* дава́ти
почуття́ми
◇ Гра́ти на почуття́х (почуття́ми) *див.* гра́ти (21)
почуття́х
◇ Гра́ти на почуття́х (почуття́ми) *див.* гра́ти (21)
ПОЧУ́ХАТИ
почу́хати
◇ Чу́хати / почу́хати поти́лицю *(рідше* го́лову, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.) див.* чу́хати
ПОША́НА
поша́ни
◇ На знак глибо́кої поша́ни (глибо́кого повага́ння) *див.* знак
поша́ною
◇ З вели́кою (висо́кою, глибо́кою *і т. ін.)* пова́гою (поша́ною) <З вели́ким (висо́ким, глибо́ким *і т. ін.)* поважа́нням> *див.* пова́га
ПОШИБА́ТИ
пошиба́є
◇ Ду́мка (ду́ма, га́дка) ду́мку (ду́му, га́дку) пошиба́є (побива́є) *див.* ду́мка
ПОШКОДУВА́ТИ
пошкодува́ти
Не пошкодува́ти [і] життя́ (голови́) *див.* пошкодува́ти
ПО́ШТА
по́шта
Голуби́на по́шта *див.* по́шта

ПОШТО́ВИЙ

пошто́вий

Пошто́вий го́лубь *див.* го́луб (2)

ПО́ШТОВХ

по́штовх

Вну́трішній по́штовх *див.* по́штовх

ПОШУКА́ТИ

пошука́ти

◊ [Тре́ба] вдень (се́ред бі́лого дня) з вогне́м [та ще] (зі сві́чкою, зі сві́тлом, при со́нці *і т. ін.*) [тако́го] шука́ти (вишу́кувати) / пошука́ти <Пошука́ти тако́го [тре́ба]> *див.* тре́ба[1]

ПОЯВИ́ТИСЯ

появи́тися

◊ З'яви́тися (появи́тися) / з'явля́тися (появля́тися) на горизо́нті *див.* з'явля́тися

ПОЯВЛЯ́ТИСЯ

появля́тися

◊ З'яви́тися (появи́тися) / з'явля́тися (появля́тися) на горизо́нті *див.* з'явля́тися

ПО́ЯС

по́яс

△ Вулкані́чний по́яс *див.* по́яс

ПРА́ВДА

пра́вда

Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́ *і т. ін.*) бо́ці <Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.*) пра́вда> *див.* пра́вда

◊ Така́ пра́вда, як на вербі́ гру́ші *див.* пра́вда

пра́вдами

◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда

пра́вді

◊ Диви́тися / гля́нути пра́вді в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

пра́вдою

◊ Ві́рою і пра́вдою *див.* ві́ра[1] (5)

ПРА́ВЕДНИЙ

пра́ведне

◊ Переплу́тувати (плу́тати) / переплу́тати (сплу́тати) грі́шне з пра́ведним (пра́ведне з грі́шним) *див.* переплу́тувати

пра́ведний

◊ Бо́же (Го́споди) пра́ведний (пра́вий)! *див.* бог (17)

◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.*) / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.*) на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.*) доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.*) шлях) *див.* наставля́ти[2]

пра́ведним

◊ Переплу́тувати (плу́тати) / переплу́тати (сплу́тати) грі́шне з пра́ведним (пра́ведне з грі́шним) *див.* переплу́тувати

пра́ведну

◊ Виво́дити / ви́вести на путь пра́ведну (*рі́дше* на ві́рний шлях) *див.* виво́дити[1] (11)

◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.*) / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.*) на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.*) доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.*) шлях) *див.* наставля́ти[2]

◊ Помина́ти / пом'яну́ти пра́ведну (грі́шну) ду́шу *див.* помина́ти[1]

ПРАВЕ́ЦЬ

правце́м

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) правце́м ви́правило! *див.* виправля́ти (2)

ПРА́ВИЙ[1]

пра́ве

◊ Пра́ве плече́ впере́д *див.* плече́

ПРА́ВИЙ[2]

пра́вий

◊ Бо́же (Го́споди) пра́ведний (пра́вий)! *див.* бог (17)

ПРА́ВИЛО

пра́вила

Відступа́ти / відступи́ти від пра́вила (від поря́дку) *див.* відступа́ти (1)

Пра́вила вну́трішнього розпоря́дку *див.* пра́вило

△ Пра́вила (ву́личного) ру́ху *див.* пра́вило

пра́вилах

◊ Не в [мої́х (його́, її́ *і т. ін.*)] пра́вилах *див.* пра́вило

ПРА́ВИТИ[2]

пра́вити

◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ПРА́ВО

права́

◊ Вступа́ти (вхо́дити) / вступи́ти (ввійти́) в [свої́] права́ *див.* вступа́ти[1] (10)

◊ Позбавля́ти / позба́вити [пра́ва] го́лосу *див.* позбавля́ти

пра́во

◊ Здобу́ти (набу́ти, діста́ти) громадя́нство (пра́во громадя́нства) *див.* здобува́ти

Пра́во ухва́льного го́лосу *див.* пра́во

ПРА́ЗЬКИЙ

пра́зький

△ Пра́зький гріш *див.* гріш (1)

ПРАСУ́НОК

прасу́нок

◊ Неха́й (хай) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) [лихи́й] прасу́нок! *див.* прасу́нок

ПРАХ

прах

◊ Розпада́тися (па́дати) / розпа́стися (впа́сти) пра́хом (на прах, у прах) *див.* розпада́тися[1]

пра́хом

◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.*) про́падом (*рі́дше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом (*рі́дше* пра́хом)> *див.* пропада́ти

◊ Розпада́тися (па́дати) / розпа́стися (впа́сти) пра́хом (на прах, у прах) *див.* розпада́тися[1]

ПРАЦЕЗДА́ТНИЙ

працезда́тний

Працезда́тний вік *див.* вік (3)

ПРА́ЦЯ

пра́ці

Геро́й Соціалісти́чної Пра́ці *див.* геро́й (2)

△ Гігіє́на пра́ці *див.* гігіє́мна (1)

пра́цю

Посува́ти / посу́нути спра́ву (робо́ту, пра́цю *і т. ін.*) [впере́д] *див.* посува́ти

пра́ця

Спра́ва (робо́та, пра́ця *і т. ін.*) посува́ється (посу́нулася) [впере́д] *див.* спра́ва[1]

ПРЕВЕНТИ́ВНИЙ

превенти́вна

△ Превенти́вна війна́ *див.* війна́ (14)

ПРЕ́ДОК

пре́дка

◊ З пре́дка (з пре́дка-ві́ку) *див.* пре́док

ПРЕЗИ́РСТВО

прези́рством

Таврува́ти / затаврува́ти ганьбо́ю (прези́рством) *див.* таврува́ти

ПРЕПАРА́Т

препара́ти

△ Гале́нові препара́ти *див.* препара́т

△ Гіпноседати́вні препара́ти *див.* препара́т

ПРЕС

прес

△ Гідравлі́чний прес *див.* прес

ПРЕСТО́Л

престо́л

Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти *і т. ін.*) / вступи́ти (прийти́, сі́сти *і т. ін.*) на престо́л (на трон) *див.* вступа́ти[1] (5)

ПРЕЧИ́СТИЙ

пречи́ста

Бо́жа (Госпо́дня, Пречи́ста) Ма́ти *див.* ма́ти[1]

ПРИБА́ВИТИ

приба́вити

◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2]

Прибавля́ти / приба́вити вітри́л *див.* прибавля́ти

ПРИБАВЛЯ́ТИ

прибавля́ти

◊ Надава́ти (дава́ти, прибавля́ти) / нада́ти (да́ти, приба́вити) газ (га́зу) <Натиска́ти / нати́снути на газ> *див.* надава́ти[2]

Прибавля́ти / приба́вити вітри́л *див.* прибавля́ти

ПРИБИ́ТИ

приб'є́

◊ Хай (неха́й) грім поб'є́ (уб'є́, приб'є́ *і т. ін.*) *див.* грім (4)

прибив

◊ Грім би тебе́ (його́, її́ *і т. ін.*) вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)

◇ [Хоч] грім би поби́в (приби́в) [наві́ки] на би́тій доро́зі *див.* грім (6)
◇ Щоб грім поби́в (приби́в, уби́в *і т. ін.*) *див.* грім (7)
приби́ло
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) гро́мом приби́ло (уда́рило) *див.* прибива́ти
приби́ти
◇ Як гвіздко́м (цвя́хом) приби́ти *див.* прибива́ти
ПРИБИ́ТИЙ
приби́тий
◇ Уби́тий (приби́тий) го́рем *див.* уби́тий[1]
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) гро́мом вра́жений (приби́тий, приглу́шений, *рі́дше* приши́блений) *див.* ура́жений[1]
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] з-за ро́гу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішко́м] приби́тий (приши́блений, *рі́дко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) прику́тий (приби́тий) до ганéбного стовпа́ (на позо́рищі) *див.* прику́тий
ПРИБРА́ТИ
прибра́в
◇ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Себе́] *див.* Бог (6)
прибра́ти
◇ Не прибра́ти глу́зду (ро́зуму, умá) *див.* прибира́ти
ПРИВА́ТНИЙ
прива́тна
Вла́сна (особи́ста, прива́тна) спра́ва *див.* спра́ва[1]
△ Прива́тна вла́сність *див.* вла́сність (4)
ПРИВЕ́ЗЕНИЙ
приве́зений
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) сього́дні (вчо́ра, щойно *і т. ін.*) приве́зений *див.* приве́зений
ПРИВЕРНУ́ТИСЯ
приверну́лося
◇ Се́рце приверта́ється (го́рнеться, пригорта́ється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.*) / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.*) *див.* се́рце
ПРИВЕРТА́ТИСЯ
приверта́ється
◇ Се́рце приверта́ється (го́рнеться, пригорта́ється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.*) / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.*) *див.* се́рце
ПРИВЕСТИ́
приведи́
◇ Не доведи́ (не приведи́) Бо́же (Бог, Го́споди, Госпо́дь) *див.* дово́дити
привести́
◇ Дово́дити (приво́дити, призво́дити) / довести́ (привести́, призвести́) до гріха́ *див.* дово́дити
приві́в
◇ Бог (Госпо́дь) приві́в *див.* бог (5)
ПРИВІ́Т
приві́т
Сла́ти (посила́ти, передава́ти, переказувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, покло́н *і т. ін.*) *див.* сла́ти[1]

ПРИВО́ДИТИ
приво́дити
◇ Дово́дити (приво́дити, призво́дити) / довести́ (привести́, призвести́) до гріха́ *див.* дово́дити
ПРИВОЛІКТИ́
приволокла́
◇ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)
ПРИВОЛОКТИ́
приволокла́
◇ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)
ПРИГИНА́ТИ
пригина́є
◇ Біда́ (го́ре) гне (пригина́є) / пригне́ [до [са́мої] землі́] *див.* біда́[1] (1)
ПРИГЛУ́ШЕНИЙ
приглу́шений
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) гро́мом вра́жений (приби́тий, приглу́шений, *рі́дше* приши́блений) *див.* ура́жений[1]
ПРИГНУ́ТИ
пригне́
◇ Біда́ (го́ре) гне (пригина́є) / пригне́ [до [са́мої] землі́] *див.* біда́[1] (1)
ПРИГО́ДА
приго́ду
◇ Про вся́ку приго́ду *див.* приго́да
ПРИ́ГОЛОСНИЙ
при́голосний
△ Глухи́й при́голосний *див.* при́голосний
ПРИГОРНУ́ТИСЯ
пригорну́лося
◇ Се́рце приверта́ється (го́рнеться, пригорта́ється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.*) / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.*) *див.* се́рце
ПРИГОРТА́ТИСЯ
пригорта́ється
◇ Се́рце приверта́ється (го́рнеться, пригорта́ється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.*) / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.*) *див.* се́рце
ПРИГРАВА́ТИ
пригрaва́ти
Приграва́ти на губа́х (язико́м) *див.* пригрaва́ти
ПРИГРІВА́ТИ
пригріва́ти
◇ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.*) на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.*) *див.* пригріва́ти
ПРИГРІ́ТИ
пригрі́ти
◇ Пригрі́ти / пригріва́ти гадю́ку (га́дину, га́да, змію́ *і т. ін.*) на гру́дях (у па́зусі, за па́зухою *і т. ін.*) *див.* пригріва́ти
ПРИДО́ННИЙ
придо́нні
△ Придо́нні во́ди *див.* вода́ (40)
ПРИЗВЕСТИ́
призвести́
◇ Дово́дити (приво́дити, призво́дити) / довести́ (привести́, призвести́) до гріха́ *див.* дово́дити

ПРИЗВО́ДИТИ
призво́дити
◇ Дово́дити (приво́дити, призво́дити) / довести́ (привести́, призвести́) до гріха́ *див.* дово́дити
ПРИЙДЕ́ШНІЙ
прийде́шнє
◇ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.*) *див.* зазира́ти
ПРИЙМА́ТИ
прийма́ти
◇ Бра́ти (*рі́дко* прийма́ти) / взя́ти (*рі́дко* прийня́ти) гріх на [свою́] ду́шу (на се́бе) *див.* бра́ти (131)
◇ Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти> *див.* бра́ти (138)
Прийма́ти / прийня́ти на ві́ру *див.* прийма́ти
◇ Прийма́ти / прийня́ти [на се́бе] уда́р (*рі́дше* вого́нь) *див.* прийма́ти
◇ Сприйма́ти (*рі́дко* прийма́ти) / сприйня́ти (*рі́дко* прийня́ти) серйо́зно (пова́жно, *рі́дше* навспра́вжки, *рі́дко* всерйо́з) *див.* сприйма́ти
ПРИЙМА́ТИСЯ
прийма́тися
◇ [І] за холо́дну во́ду не прийма́тися / не прийня́тися *див.* прийма́тися
ПРИЙМИ́ТИ
прийми́
Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
прийня́в
◇ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Себе́] *див.* бог (6)
ПРИЙНЯ́ТИ
прийми́
Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
прийня́в
◇ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Себе́] *див.* бог (6)
прийня́ти
◇ Бра́ти (*рі́дко* прийма́ти) / взя́ти (*рі́дко* прийня́ти) гріх на [свою́] ду́шу (на се́бе) *див.* бра́ти (131)
◇ Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти> *див.* бра́ти (138)
Прийма́ти / прийня́ти на ві́ру *див.* прийма́ти
◇ Прийма́ти / прийня́ти [на се́бе] уда́р (*рі́дше* вого́нь) *див.* прийма́ти
◇ Сприйма́ти (*рі́дко* прийма́ти) / сприйня́ти (*рі́дко* прийня́ти) серйо́зно (пова́жно, *рі́дше* навспра́вжки, *рі́дко* всерйо́з) *див.* сприйма́ти
ПРИЙНЯ́ТИСЯ
прийня́тися
◇ [І] за холо́дну во́ду не прийма́тися / не прийня́тися *див.* прийма́тися
ПРИЙТИ́
при́йде
◇ [І] в го́лову (в ду́мку) не прихо́дить / не при́йде *див.* прихо́дити

прийти́

Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти *і т. ін.)* / вступи́ти (прийти́, сі́сти *і т. ін.)* на престо́л (на трон) *див.* вступа́ти^{1} (5)

◊ Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму *див.* вхо́дити (24)

◊ Прийти́ / прихо́дити в го́лову (на ро́зум, на ум *і т. ін.) див.* прихо́дити

прийшла́

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка

ПРИКИДА́ТИ^{3}

прикида́ти

◊ Прикида́ти / прики́нути [собі́] в голові́ (в думка́х, ду́мкою *і т. ін.) див.* прикида́ти^{3}

ПРИКИ́НУТИ^{2}

прики́нути

◊ Прикида́ти / прики́нути [собі́] в голові́ (в думка́х, ду́мкою *і т. ін.) див.* прикида́ти^{3}

ПРИКЛАДА́ТИ

приклада́ти

◊ Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру) *див.* приклада́ти

ПРИКЛА́СТИ

прикла́сти

◊ Приклада́ти (підклада́ти) / прикла́сти (підкла́сти) вогню́ (огню́) до пече́ного (до жа́ру) *див.* приклада́ти

◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [нія́к] *і т. ін.)* не прикла́сти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти

ПРИКЛОНИ́ТИ

приклони́ти

◊ Прихили́ти (приклони́ти) [свою́] го́лову *див.* прихиля́ти

ПРИКОРОТИ́ТИ

прикороти́ти

◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати

ПРИКОРО́ЧУВАТИ

прикоро́чувати

◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати

ПРИКРИ́ТИ

прикри́ти

Прикри́ти го́лову *див.* прикрива́ти

Прикри́ти [грі́шне] ті́ло (хребта́) *див.* прикрива́ти

ПРИКУВА́ТИ

прикува́ти

◊ Прикува́ти (прип'я́ти, прип'я́сти, припну́ти) до гане́бного стовпа́ *див.* прико́вувати

ПРИКУ́ТИЙ

прику́тий

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* прику́тий (приби́тий) до гане́бного стовпа́ (на позо́рищі) *див.* прику́тий

ПРИЛОЖИ́ТИ

приложи́ти

◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [нія́к] *і т. ін.)* не прикла́сти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти

ПРИМІ́РНИК

примі́рник

△ Сигна́льний *(заст.* вступни́й) примі́рник *див.* примі́рник

ПРИМКНУ́ТИ

примкну́ти

◊ Примкну́ти рот (гу́би) *див.* примика́ти

ПРИНЕСТИ́

принесла́

◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.) див.* годи́на^{1} (16)

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

прине́сли́

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)

принесло́

◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)

прині́с

◊ Бог (Госпо́дь) несе́ / прині́с *див.* бог (4)

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

ПРИНЯ́ТИ

прийми́

Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти

приня́в

◊ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Себе́] *див.* бог (6)

ПРИПАДА́ТИ

припада́ти

◊ Припада́ти до горі́лки (до ча́рки, до пля́шки *і т. ін.) див.* припада́ти

◊ Припада́ти / припа́сти губа́ми *див.* припада́ти

ПРИПА́С^{1}

припа́с

Бойови́й (вогневи́й) припа́с *див.* припа́с^{1}

ПРИПА́СТИ

припа́сти

◊ Припада́ти / припа́сти губа́ми *див.* припада́ти

ПРИПНУ́ТИ

припну́ти

◊ Прикува́ти (прип'я́ти, прип'я́сти, припну́ти) до гане́бного стовпа́ *див.* прико́вувати

ПРИП'ЯСТИ́

прип'я́сти

◊ Прикува́ти (прип'я́ти, прип'я́сти, припну́ти) до гане́бного стовпа́ *див.* прико́вувати

ПРИП'Я́ТИ

прип'я́ти

◊ Прикува́ти (прип'я́ти, прип'я́сти, припну́ти) до гане́бного стовпа́ *див.* прико́вувати

ПРИРО́ДА

приро́да

Го́ла приро́да *див.* приро́да

приро́ди

◊ Віне́ць творі́ння (Бо́жого створі́ння, приро́ди *і т. ін.) див.* віне́ць (2)

◊ Гра приро́ди *див.* гра (11)

ПРИРО́ДНИЙ

приро́дний

△ Приро́дний газ *див.* газ^{1} (9)

приро́дних

△ Відтво́рення приро́дних ресу́рсів *див.* відтво́рення (1)

ПРИСИЛА́ТИ

присила́ти

Сла́ти (посила́ти, передава́ти, переказу-ва́ти, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, поклі́н *і т. ін.) див.* сла́ти^{1}

ПРИСИ́ПАТИ

присипа́ти

◊ Посипа́ти (присипа́ти) / поси́пати (присипати) го́лову по́пелом <*рідше* Си́пати по́піл на го́лову> *див.* посипа́ти

ПРИСИПА́ТИ^{1}

присипа́ти

◊ Посипа́ти (присипа́ти) / поси́пати (присипати) го́лову по́пелом <*рідше* Си́пати по́піл на го́лову> *див.* посипа́ти

ПРИСК

при́ском

◊ [Аж] [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обси́пати (оси́пати) / обсипа́ти (осипа́ти) *див.* обсипа́ти

при́ску

◊ Вси́пати (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти^{1} (3)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску *див.* хто^{1}

ПРИСКО́РЕННЯ

приско́рення

△ Приско́рення ві́льного паді́ння *див.* приско́рення

ПРИСЛА́ТИ

присла́ти

Сла́ти (посила́ти, передава́ти, переказу-ва́ти, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, поклі́н *і т. ін.) див.* сла́ти^{1}

ПРИ́СОК

при́ском

◊ [Аж] [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] жа́ром ([гаря́чим] при́ском) обси́пати (оси́пати) / обсипа́ти (осипа́ти) *див.* обсипа́ти

при́ску

◊ Всипа́ти (ки́нути, вки́нути *і т. ін.)* при́ску за очку́р (за па́зуху) *див.* всипа́ти[1] (3)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* хто ки́нув (понасипа́в) гаря́чого при́ску *див.* хто[1]

ПРИСПІ́ВУВАТИ

приспі́вувати

Гра́ти (співа́ти, приспі́вувати *і т. ін.)* до та́нцю (до та́нців) *див.* гра́ти (9)

ПРИСТАВА́ТИ

пристава́ти

Пристава́ти / приста́ти до гу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.) див.* пристава́ти

◊ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти

ПРИСТАНО́ВИЩЕ

пристано́вище

◊ Ві́чне пристано́вище <Ві́чна при́стань> *див.* пристано́вище

ПРИСТА́ТИ

приста́ти

Пристава́ти / приста́ти до гу́рту (товари́ства, компа́нії *і т. ін.) див.* пристава́ти

◊ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти

ПРИСТО́ЙНИЙ

присто́йний

У присто́йнім (присто́йному) ві́ці <Присто́йного ві́ку> <Присто́йний ві́ком> *див.* вік (7)

присто́йнім

У присто́йнім (присто́йному) ві́ці <Присто́йного ві́ку> <Присто́йний ві́ком> *див.* вік (7)

присто́йного

У присто́йнім (присто́йному) ві́ці <Присто́йного ві́ку> <Присто́йний ві́ком> *див.* вік (7)

присто́йному

У присто́йнім (присто́йному) ві́ці <Присто́йного ві́ку> <Присто́йний ві́ком> *див.* вік (7)

ПРИСТУПИ́ТИ

приступи́ти

◊ Пристава́ти / приста́ти (приступи́ти) з [го́стрим] ноже́м до го́рла *див.* пристава́ти

ПРИСЯГА́ТИ

присяга́ти

Присяга́ти / присягну́ти (присягти́) на ві́рність *див.* присяга́ти

ПРИСЯГНУ́ТИ

присягну́ти

Присяга́ти / присягну́ти (присягти́) на ві́рність *див.* присяга́ти

ПРИСЯГТИ́

присягти́

Присяга́ти / присягну́ти (присягти́) на ві́рність *див.* присяга́ти

ПРИТАСКА́ТИ

притаска́ли

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

ПРИТЕ́РТИ

прите́рти

◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ПРИТИРА́ТИ

притира́ти

◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати

ПРИТКНУ́ТИ

приткну́ти

◊ Приткну́ти го́лову (себе́) *див.* притика́ти

ПРИТУЛИ́ТИ

притули́ти

◊ Притуля́ти / притули́ти горба́того до стіни́ *див.* притуля́ти

ПРИТУЛИ́ТИСЯ

притули́тися

Притуля́тися / притули́тися губа́ми *див.* притуля́тися

ПРИТУЛЯ́ТИ

притуля́ти

◊ Притуля́ти / притули́ти горба́того до стіни́ *див.* притуля́ти

ПРИТУЛЯ́ТИСЯ

притуля́тися

Притуля́тися / притули́тися губа́ми *див.* притуля́тися

ПРИТЯГА́ТИ

притяга́ти

◊ Притяга́ти (притя́гувати) / притягти́ (притягну́ти) за ву́ха (за воло́сся) *див.* притяга́ти

ПРИТЯГНУ́ТИ

притягну́ти

◊ Притяга́ти (притя́гувати) / притягти́ (притягну́ти) за ву́ха (за воло́сся) *див.* притяга́ти

ПРИТЯГТИ́

притягти́

◊ Притяга́ти (притя́гувати) / притягти́ (притягну́ти) за ву́ха (за воло́сся) *див.* притяга́ти

ПРИТЯ́ГУВАТИ

притя́гувати

◊ Притяга́ти (притя́гувати) / притягти́ (притягну́ти) за ву́ха (за воло́сся) *див.* притяга́ти

ПРИХИЛИ́ТИ

прихили́ти

◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2]

◊ Прихили́ти (приклони́ти) [свою́] го́лову *див.* прихиля́ти

◊ Прихиля́ти / прихили́ти [своє́] ву́хо *(рі́дко* у́хо) *див.* прихиля́ти

ПРИХИЛИ́ТИСЯ

прихили́тися

◊ Не ма́ти де (куди́, до ко́го) го́лову (голови́) прихили́ти <Нема́ до ко́го прихили́тися> *див.* ма́ти[2]

ПРИХИЛЯ́ТИ

прихиля́ти

◊ Прихиля́ти / прихили́ти [своє́] ву́хо *(рі́дко* у́хо) *див.* прихиля́ти

ПРИХО́ДИТИ

прихо́дити

Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти *і т. ін.)* / вступи́ти (прийти́, сі́сти *і т. ін.)* на престо́л (на трон) *див.* вступа́ти[1] (5)

◊ Вхо́дити (прихо́дити) / ввійти́ (прийти́) в но́рму *див.* вхо́дити (24)

◊ Прийти́ / прихо́дити в го́лову (на ро́зум, на ум *і т. ін.) див.* прихо́дити

прихо́дить

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка

◊ [І] в го́лову (в ду́мку) не прихо́дить / не при́йде *див.* прихо́дити

ПРИЦІ́Л

прилі́л

Скида́ти / ски́нути гвинті́вку *(рі́дше* рушни́цю) на прилі́л *див.* скида́ти

ПРИШИ́БЛЕНИЙ

приши́блений

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* гро́мом вра́жений (приби́тий, приглу́шений, *рі́дше* приши́блений) *див.* ура́жений[1]

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з-за ро́гу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішко́м] приби́тий (приши́блений, *рі́дко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий

ПРОБАЧА́ТИ[1]

пробача́йте

◊ Проба́чте / пробача́йте на [цьо́му (ці́м)] сло́ві <Проба́чте / пробача́йте за гру́бий ви́слів> *див.* пробача́ти[1]

ПРОБА́ЧИТИ

проба́чте

◊ Проба́чте / пробача́йте на [цьо́му (ці́м)] сло́ві <Проба́чте / пробача́йте за гру́бий ви́слів> *див.* пробача́ти[1]

ПРОБИ́ТИ

проби́ла

◊ Проби́ла годи́на *див.* годи́на[1] (24)

проби́ти

◊ Проби́ти [грудьми́] доро́гу *див.* пробива́ти

◊ Проруба́ти *(рі́дко* проби́ти) вікно́ *див.* прору́бувати

ПРО́БІ

про́бі

◊ Кри́ки (вола́ння) [на] про́бі *див.* крик[1]

◊ На ґвалт ([на] про́бі) *див.* ґвалт (1)

◊ Хоч ґвалт (про́бі) кричи́ *див.* крича́ти

ПРОБІ́ГТИ

пробі́гла

◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.)* [в голові́] *див.* ду́мка

ПРОВА́ДИТИ
прова́дити
◊ Гна́ти (прова́дити) / погна́ти (провести́) химе́ри (химоро́ди) *див.* гна́ти (3)
ПРОВАЛИ́ТИ[1]
провали́ти
◊ Прова́лювати / провали́ти го́лову *див.* прова́лювати
ПРОВАЛИ́ТИСЯ
провали́тися
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2]
◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.*) провали́тися *див.* прова́люватися
ПРОВА́ЛЮВАТИ
прова́лювати
◊ Прова́лювати / провали́ти го́лову *див.* прова́лювати
ПРОВЕСТИ́
провести́
◊ Гна́ти (прова́дити) / погна́ти (провести́) химе́ри (химоро́ди) *див.* гна́ти (3)
ПРОВИ́НА
прови́ну
Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти [за собо́ю] прови́ну *див.* відчува́ти (4)
Споку́тувати / споку́тати [свою́] вину́ (прови́ну, [свій] гріх) *див.* споку́тувати
ПРОГРЕ́СІЯ
прогре́сія
△ Геометри́чна прогре́сія *див.* прогре́сія
ПРОГРИ́ЗТИ
прогри́зти
◊ Гри́зти (точи́ти, *рідко* скребти́) / прогри́зти (проточи́ти) го́лову *див.* гри́зти (2)
ПРОДО́ВЖЕНИЙ
продо́вженого
Гру́па продо́вженого дня *див.* гру́па (3)
ПРОДУ́КТ
проду́кт
△ Валови́й вну́трішній проду́кт *див.* проду́кт
Генети́чно модифіко́ваний проду́кт *див.* проду́кт
ПРОЗОНДУВА́ТИ
прозондува́ти
◊ Зондува́ти / прозондува́ти (позондува́ти, прощу́пати, прома́цати) ґрунт *див.* зондува́ти
ПРОЇЗНИ́Й
проїзна́
Проїзна́ (транзи́тна) ві́за *див.* ві́за (5)
ПРОЇ́ХАТИСЯ
проїхатися
◊ Проїхатися на ворони́х *див.* проїжджа́тися[1]
ПРОЙТИ́
пройти́
◊ Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити
◊ Пролі́зти (пройти́) [і] крізь ву́шко го́лки *див.* прола́зити

ПРО́КЛЯТИЙ
про́клята
◊ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.)* [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
про́клятий
◊ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.)* [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
про́кляті
◊ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.)* [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
ПРОКОВТНУ́ТИ
проковтну́в
◊ Гото́вий з'ї́сти (проковтну́ти) без со́лі <З'їв би (проковтну́в би) без со́лі> *див.* гото́вий (2)
проковтну́ти
◊ Гото́вий з'ї́сти (проковтну́ти) без со́лі <З'їв би (проковтну́в би) без со́лі> *див.* гото́вий (2)
ПРОКОТИ́ТИ
прокоти́ти
◊ Прокоти́ти на ворони́х *див.* прокочувати
ПРОКРИЧА́ТИ
прокрича́ти
◊ Протруби́ти (протуркоті́ти, проту́ркати, прокрича́ти *і т. ін.)* [всі] ву́ха *див.* протруби́ти
ПРОКУРО́Р
прокуро́р
Генера́льний прокуро́р *див.* прокуро́р
ПРОЛІ́ЗТИ
проліз́е
◊ [І] вовк не пролі́зе *див.* вовк (6)
◊ [І] вуж не пролі́зе <[І] вужу́ не пролі́зти> *див.* вуж (2)
пролі́зти
◊ [І] вуж не пролі́зе <[І] вужу́ не пролі́зти> *див.* вуж (2)
◊ Пролі́зти (пройти́) [і] крізь ву́шко го́лки *див.* прола́зити
ПРОМА́ЦАТИ
прома́цати
◊ Зондува́ти / прозондува́ти (позондува́ти, прощу́пати, прома́цати) ґрунт *див.* зондува́ти
ПРОМЕТЕ́ЇВ
промете́їв
◊ Промете́їв вого́нь *див.* вого́нь (20)
ПРО́МИСЕЛ
про́мисел
△ Відхідни́й про́мисел *див.* про́мисел
ПРОМИСЛО́ВИЙ
промисло́ва
Промисло́ва вода́ *див.* вода́ (17)
ПРОМИ́ТИЙ
проми́тої
◊ Нема́ (нема́є) проми́тої води́ *див.* нема́
ПРОМОВЛЯ́ТИ
промовля́ти
Говори́ти (промовля́ти) уста́ми *див.* говори́ти (2)
ПРОМОЧИ́ТИ
промочи́ти
◊ Гу́би вмочи́ти (промочи́ти) / мочи́ти (промо́чувати) *див.* умоча́ти[1]
◊ Промочи́ти / промо́чувати го́рло (горта́нь) *див.* промо́чувати

ПРОМО́ЧУВАТИ
промо́чувати
◊ Гу́би вмочи́ти (промочи́ти) / мочи́ти (промо́чувати) *див.* умоча́ти[1]
◊ Промочи́ти / промо́чувати го́рло (горта́нь) *див.* промо́чувати
ПРОПАДА́ТИ
пропада́є
◊ Де на́ше (ва́ше, його́ *і т. ін.)* не пропада́ло *(рідше* не пропада́є) *див.* наш
◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.)* про́падом *(рідше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом *(рідше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
пропада́й
◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.)* про́падом *(рідше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом *(рідше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
пропада́ло
◊ Де на́ше (ва́ше, його́ *і т. ін.)* не пропада́ло *(рідше* не пропада́є) *див.* наш
ПРО́ПАДОМ
про́падом
◊ Неха́й (хай) за ним (за не́ю, за ва́ми *і т. ін.)* земля́ про́падом *див.* земля́
◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.)* про́падом *(рідше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом *(рідше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
ПРОПА́СНИЦЯ
пропа́сниця
△ Геморагі́чна пропа́сниця *див.* пропа́сниця
ПРОПА́СТИ
пропа́в
◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.)* пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.)* *див.* пропада́ти
пропаде́
◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.)* пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.)* *див.* пропада́ти
◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.)* про́падом *(рідше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом *(рідше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
пропади́
◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.)* про́падом *(рідше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом *(рідше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
пропаду́ть
◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] послі́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] посли́зли (пропа́ли)!> *див.* послі́знути
пропа́ла
◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.)* пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.)* *див.* пропада́ти

пропа́ли

◊ Бода́й (неха́й) вони́ [всі] посли́знуть (пропаду́ть)! <Бода́й (щоб) вони́ (ви) [всі] посли́зли (пропа́ли)!> *див.* посли́знути

◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.)* пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.)* *див.* пропада́ти

пропа́ло

◊ Бода́й (щоб, хай, неха́й) ти (він, вона́, воно́, вони́ *і т. ін.)* пропа́в (пропа́ла, пропа́ло, пропаде́, пропа́ли *і т. ін.)* *див.* пропада́ти

пропа́сти

Без ві́сті пропа́сти (зни́кнути) *див.* пропада́ти

ПРОПИВА́ТИ

пропива́ти

◊ Пропива́ти / пропи́ти го́лову (ро́зум) *див.* пропива́ти

ПРОПИ́ТИ

пропи́ти

◊ Пропива́ти / пропи́ти го́лову (ро́зум) *див.* пропива́ти

ПРОПОЛІ́СКУВАТИ

прополі́скувати

◊ Прополоска́ти / прополі́скувати го́рло *див.* прополі́скувати

ПРОПОЛОСКА́ТИ

прополоска́ти

◊ Прополоска́ти / прополі́скувати го́рло *див.* прополі́скувати

ПРОПУСКА́ТИ

пропуска́ти

◊ Пропуска́ти / пропусти́ти крізь го́рло *див.* пропуска́ти

◊ Пропуска́ти (пуска́ти) / пропусти́ти (пусти́ти) повз ву́ха (ми́мо вух, повз слух) *див.* пропуска́ти

ПРОПУСТИ́ТИ

пропусти́ти

◊ Пропуска́ти / пропусти́ти крізь го́рло *див.* пропуска́ти

◊ Пропуска́ти (пуска́ти) / пропусти́ти (пусти́ти) повз ву́ха (ми́мо вух, повз слух) *див.* пропуска́ти

Пропусти́ти гол *див.* пропуска́ти

ПРО́РВАНИЙ

про́рваної

Як вода́ з про́рваної гре́блі (крізь про́рвану гре́блю) *див.* вода́ (25)

про́рвану

Як вода́ з про́рваної гре́блі (крізь про́рвану гре́блю) *див.* вода́ (25)

ПРОРУБА́ТИ

прорруба́ти

◊ Проруба́ти *(рідко* пробити) вікно́ *див.* пробу́бувати

ПРОСВІТИ́ТИ[1]

просвіти́ло

◊ Просвіти́ло в голові́ *див.* просві́чувати[1]

ПРОСВІ́ТЛИЙ

просві́тлої

◊ Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просві́тлої годи́ни) *див.* нема́

ПРОСВІТЛІ́ТИ

просвітлі́ла

◊ Просвітлі́ло в голові́ <Голова́ просвітлі́ла> *див.* просвітлі́ти

просвітлі́ло

◊ Просвітлі́ло в голові́ <Голова́ просвітлі́ла> *див.* просвітлі́ти

ПРОСВІ́ТНИЦТВО

просві́тництва

△ Вік (епо́ха) Просві́тництва *див.* вік (12)

ПРО́СВІ́ТОК

про́світку

◊ Нема́ (нема́є, не було́) [і] про́світку (просві́тлої годи́ни) *див.* нема́

ПРОСИ́ТИСЯ

про́ситься

◊ Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́) *див.* сам

ПРО́СО

про́со

△ Волосоподі́бне про́со *див.* про́со

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

ПРОСПА́ТИ

проспа́ти

◊ Не проспа́ти гру́шки (груш́ок) у по́пелі *див.* просипа́ти[1]

ПРО́СТИЙ

про́сте

△ Про́сте відтво́рення *див.* відтво́рення (2)

про́сти́ми

◊ Говори́ти (розповіда́ти) про́сти́ми слова́ми *див.* говори́ти (7)

ПРОСТИ́ТИ

прости́

◊ Прости́ Го́споди *див.* проща́ти

ПРО́СТО

про́сто

◊ Про́сто [го́лого] не́ба (на землі́) <*рідко* Під відкри́тим (го́лим) не́бом> *див.* не́бо

◊ Хоч (кра́ще, про́сто) з мо́сту *(рідко* з гори́) та в во́ду *див.* міст

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.)* *див.* гора́ (3)

ПРОСТОВОЛО́СИЙ

простоволо́сий

◊ Го́лий, бо́сий і [й] простоволо́сий *див.* го́лий (2)

ПРОСТРОМИ́ТИ

простроми́ти

◊ Ку́рці ні́де (нема́є де) голови́ простроми́ти *див.* простро́млювати

ПРОСТУ́ДНИЙ

просту́дна

△ Просту́дна (роді́льна, породі́льна *і т. ін.)* гаря́чка *див.* гаря́чка (2)

ПРОСУ́НУТИ

просу́нути

◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ПРОТОЧИ́ТИ[1]

проточи́ти

◊ Гри́зти (точи́ти, *рідко* скребти́) / прогри́зти (проточи́ти) го́лову *див.* гри́зти (2)

ПРОТРУБИ́ТИ

протруби́ти

◊ Протруби́ти (протуркоті́ти, проту́ркати, прокрича́ти *і т. ін.)* [всі] ву́ха *див.* протруби́ти

ПРОТУ́РКАТИ

проту́ркати

◊ Протруби́ти (протуркоті́ти, проту́ркати, прокрича́ти *і т. ін.)* [всі] ву́ха *див.* протруби́ти

ПРОТУРКОТІ́ТИ

протуркоті́ти

◊ Протруби́ти (протуркоті́ти, проту́ркати, прокрича́ти *і т. ін.)* [всі] ву́ха *див.* протруби́ти

ПРОФЕ́СІЯ

профе́сія

Ві́льна профе́сія *див.* профе́сія

ПРО́ХАНИЙ

про́ханий

Про́шений (про́ханий) гість *див.* гість (1)

ПРОЦЕ́С

проце́си

△ Гіперге́нні проце́си *див.* проце́с

ПРОЧИ́СТИТИ

прочи́стити

◊ Прочища́ти / прочи́стити го́рло *див.* прочища́ти

ПРОЧИЩА́ТИ

прочища́ти

◊ Прочища́ти / прочи́стити го́рло *див.* прочища́ти

ПРО́ШЕНИЙ

про́шений

Про́шений (про́ханий) гість *див.* гість (1)

ПРОЩУ́ПАТИ

прощу́пати

◊ Зондува́ти / прозондува́ти (позондува́ти, прощу́пати, прома́цати) ґрунт *див.* зондува́ти

ПРУГ

пру́га

◊ Навари́ти ґу́лю (пру́га) *див.* нава́рювати[1]

ПРЯДІ́ННЯ

пряді́ння

△ Гребі́нне пряді́ння *див.* пряді́ння

ПРЯМИ́Й

пряме́

Пряме́ влуча́ння (влу́чення, попада́ння) *див.* влуча́ння (1)

ПРЯ́МО

пря́мо

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.)* *див.* гора́ (3)

ПТАХ
птах
◊ Вільний птах <Вільна пта́ха (пта́шка, пти́ця)> *див.* птах
пта́ха
◊ Вільний птах <Вільна пта́ха (пта́шка, пти́ця)> *див.* птах
ПТА́ХА
птах
◊ Вільний птах <Вільна пта́ха (пта́шка, пти́ця)> *див.* птах
пта́ха
◊ Вільний птах <Вільна пта́ха (пта́шка, пти́ця)> *див.* птах
ПТАШИ́НИЙ
пташи́ний
△ Пташи́ний грип *див.* грип (1)
ПТА́ШКА
пта́шка
◊ Вільний птах <Вільна пта́ха (пта́шка, пти́ця)> *див.* птах
ПТИ́ЦЯ
пти́ці
◊ Одного́ гніздéчка (гнізда́) пти́ці *див.* пти́ця
пти́ця
◊ Вільний птах <Вільна пта́ха (пта́шка, пти́ця)> *див.* птах
ПУ́БЛІКА
пу́бліку
◊ Гра на пу́бліку *див.* гра (10)
◊ Гра́ти на пу́бліку *див.* гра́ти (22)
ПУБЛІ́ЧНИЙ
публі́чна
Грома́дська (суспі́льна, публі́чна) ду́мка (*зах.* опі́нія) *див.* ду́мка
ПУЛЬС
пульс
◊ Відчува́ти (відчу́ти) пульс епо́хи *див.* відчува́ти (5)
ПУП
пуп
◊ Тря́сця йому́ (тобі́, їй *і т. ін.*) в печі́нки́ (в печі́нку, в пуп, в бік *і т. ін.*) *див.* тря́сця
пу́па
◊ Ви́ще се́бе (своє́ї голови́, пу́па) не ско́чиш (не підско́чиш) *див.* ско́чити
ПУСКА́ТИ
пуска́ти
Випуска́ти (пуска́ти) / ви́пустити (пусти́ти) на во́лю *див.* випуска́ти (5)
◊ Закида́ти (пуска́ти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку *див.* закида́ти[2]
◊ Пропуска́ти (пуска́ти) / пропусти́ти (пусти́ти) повз ву́ха (ми́мо вух, повз слух) *див.* пропуска́ти
Пуска́ти вітри́ *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти з ву́ха у ву́хо *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ґе́дзики) [очи́ма (о́ком)] *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти дур [у го́лову (в ті́м'я)] *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти на ві́тер *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти на во́лю Бо́жу *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти (си́пати) / пусти́ти ві́ци (віц) *див.* пуска́ти
Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти
Пуска́ти язи́к як вороти́ло *див.* пуска́ти
ПУСТЕ́ЛЯ
пусте́лі
◊ Го́лос (глас) вола́ючого (вопію́щого) в пусте́лі (*рі́дко* в пусти́ні) *див.* го́лос (9)
ПУСТИ́Й
пуста́
◊ Поро́жня (пуста́) голова́ *див.* голова́ (40)
пусти́й
◊ Поро́жній (пусти́й) гамане́ць *див.* гамане́ць (2)
◊ Пусти́й ві́тер *див.* ві́тер (19)
пусти́ми
◊ З го́лими (поро́жніми, пусти́ми) рука́ми *див.* рука́
пусто́му
◊ На поро́жньому (пусто́му, го́лому) мі́сці *див.* мі́сце
ПУСТИ́НЯ
пусти́ні
◊ Го́лос (глас) вола́ючого (вопію́щого) в пусте́лі (*рі́дко* в пусти́ні) *див.* го́лос (9)
ПУСТИ́ТИ
пусти́ти
Випуска́ти (пуска́ти) / ви́пустити (пусти́ти) на во́лю *див.* випуска́ти (5)
◊ Закида́ти (пуска́ти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку *див.* закида́ти[2]
◊ Пропуска́ти (пуска́ти) / пропусти́ти (пусти́ти) повз ву́ха (ми́мо вух, повз слух) *див.* пропуска́ти
◊ Пуска́ти (посила́ти) / пусти́ти бі́сики (ґе́дзики) [очи́ма (о́ком)] *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти ґрунт з-під ніг *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти дур [у го́лову (в ті́м'я)] *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти на ві́тер *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти / пусти́ти на во́лю Бо́жу *див.* пуска́ти
◊ Пуска́ти (си́пати) / пусти́ти ві́ци (віц) *див.* пуска́ти
Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти
◊ Пусти́ти [з] ди́мом ([з] вогне́м, з ві́тром і ди́мом) *див.* пуска́ти
◊ Пусти́ти (розві́яти) за ві́тром *див.* пуска́ти
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
ПУ́СТКА
пу́сткою
◊ Па́хне (ві́є, тя́гне, віддає́ *і т. ін.*) пу́сткою *див.* па́хнути
ПУ́СТО
пу́сто
◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.*) [було́] пу́сто! <Хай тобі́ (йому́, вам *і т. ін.*) [бу́де] пу́сто!> *див.* пу́сто
ПУТЬ[1]
путі́
◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.*) *див.* збива́ти
◊ Стоя́ти на путі́ / ста́ти на путь грі́шників (зло́го) *див.* стоя́ти
путь
◊ Виво́дити / ви́вести на путь пра́ведну (*рі́дше* на ві́рний шлях) *див.* виво́дити[1] (11)
◊ Відхо́дити (ла́годитися) / віді́йти́ на (в) Бо́жу (оста́нню) путь (доро́гу) *див.* відхо́дити (9)
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.*) / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.*) на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.*) доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.*) шлях) *див.* наставля́ти[2]
◊ Стоя́ти на путі́ / ста́ти на путь грі́шників (зло́го) *див.* стоя́ти
ПУ́ХНУТИ
пу́хне
◊ Голова́ пу́хне (розпуха́є, ре́пається *і т. ін.*) *див.* голова́ (21)
пу́хнуть
◊ [Аж] ву́ха пу́хнуть / попу́хли *див.* ву́хо (7)
ПУ́ХТИ
пу́хне
◊ Голова́ пу́хне (розпуха́є, ре́пається *і т. ін.*) *див.* голова́ (21)
пу́хнуть
◊ [Аж] ву́ха пу́хнуть / попу́хли *див.* ву́хо (7)
ПХА́ТИ
пха́є
◊ [Аж] із го́рла лі́зе (*гру́бо* пре, пре́ться) <[Аж] го́рлом пха́є> *див.* лі́зти
пха́ти
◊ Пха́ти вік (біду́, життя́) *див.* пха́ти
ПШЕНИ́ЦЯ
пшени́ця
△ Гілля́ста пшени́ця *див.* пшени́ця
П'Я́ВКА
п'я́вка
◊ Впива́тися / впи́тися (вп'ясти́ся) [п'я́вкою (як п'я́вка)] в се́рце *див.* впива́тися[1] (2)
п'я́вкою
◊ Впива́тися / впи́тися (вп'ясти́ся) [п'я́вкою (як п'я́вка)] в се́рце *див.* впива́тися[1] (2)
П'ЯНИ́ЦЯ
п'яни́ця
Гірки́й п'яни́ця (п'яни́ченька) *див.* п'яни́ця
П'ЯНИ́ЧЕНЬКА
п'яни́ченька
Гірки́й п'яни́ця (п'яни́ченька) *див.* п'яни́ця
П'ЯТА́
п'ят
◊ Се́рце впа́ло до п'ят <Се́рце опини́лося в п'я́тах> *див.* се́рце
п'я́тах
◊ Гна́тися (іти́, ходи́ти *і т. ін.*) по п'я́тах *див.* гна́тися (2)
◊ Се́рце впа́ло до п'ят <Се́рце опини́лося в п'я́тах> *див.* се́рце
п'я́ти
◊ Аж п'я́ти губи́ти *див.* губи́ти (2)
◊ Дух у п'я́ти залі́з (ввійшо́в) *див.* дух

П'ЯТА́К
п'ятака́
◊ Гля́нув (подиви́вся, зи́ркнув *і т. ін.)* на́че (нена́че *і т. ін.)* п'ятака́ дав (подарува́в, ки́нув *і т. ін.)* *див.* гля́нути (1)
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
П'Я́ТИЙ
п'я́те
◊ П'я́те ко́лесо до во́за (у во́зі, бі́ля во́за *і т. ін.)* *див.* ко́лесо
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* п'я́те ко́лесо до во́за (у во́зі) *див.* ко́лесо
п'я́тий
Пові́тряний (п'я́тий, голуби́й *і т. ін.)* океа́н *див.* океа́н
П'Я́ТКА[1]
п'ят
◊ Се́рце впа́ло до п'ят <Се́рце опини́лося в п'я́тах> *див.* се́рце
п'я́тах
◊ Се́рце впа́ло до п'ят <Се́рце опини́лося в п'я́тах> *див.* се́рце
П'ЯТЬ
п'ять
◊ Вста́вити / вставля́ти [і] свої́ (свої́х) п'ять копі́йок *див.* вставля́ти[1] (4)
РАД[1]
рад
◊ Ді́дько (чорт) [йому́ (їй, їм *і т. ін.)*] ра́дий (рад) *див.* ді́дько
РА́ДА
ра́да
△ Військо́ва ра́да *див.* ра́да
Всесві́тня Ра́да Ми́ру *див.* ра́да
Ра́да генера́льної старши́ни *див.* ра́да
РА́ДИЙ
ра́дий
◊ Ді́дько (чорт) [йому́ (їй, їм *і т. ін.)*] ра́дий (рад) *див.* ді́дько
РАДИКА́Л[2]
радика́ли
△ Ві́льні радика́ли *див.* радика́л[2]
РАДІОАКТИ́ВНИЙ
радіоакти́вні
△ Радіоакти́вні відхо́ди *див.* відхо́ди (2)
РА́ДІСТЬ
ра́дість
◊ Го́ре (ра́дість, ща́стя *і т. ін.)* [діли́ти] попола́м (на́впіл) *див.* діли́ти
РАДЯ́НСЬКИЙ
радя́нського
Геро́й Радя́нського Сою́зу *див.* геро́й (1)
РАЖ
раж
◊ Вхо́дити / ввійти́ в раж *див.* вхо́дити (18)
РАЗ[1]
раз
◊ Ко́жний (ко́жен, вся́кий *і т. ін.)* раз *див.* раз[1]
◊ Раз-два́ (раз-ра́з) – [вже] і гото́во (і кіне́ць) *див.* раз[1]
◊ Раз на віку́ *див.* раз[1]
◊ Раз та гара́зд *див.* раз[1]
◊ Як [раз] плю́нути *(рідко* на во́ду) *див.* плю́мнути
ра́зі
◊ В уся́кому (уся́кім) ра́зі *див.* раз[1]
РА́ЗОМ
ра́зом
◊ Ви́хлюпнути / вихлю́пувати [ра́зом] з ку́пелем (з водо́ю) [і] дити́ну *див.* ви́хлюпнути (1)
РА́ЙДУГА
ра́йдуги
Гра́ти (перелива́тися) всіма́ кольора́ми (ба́рвами) весе́лки (ра́йдуги) *див.* гра́ти (4)
РАК[1]
ра́ків
◊ Годува́ти ра́ків *див.* годува́ти (8)
РАКЕ́ТНИЙ
раке́тні
△ Раке́тні військá *див.* ві́йсько (9)
РА́КОВИНА
ра́ковина
△ Вушна́ ра́ковина *див.* ра́ковина
РАКОПОДІ́БНИЙ
ракоподі́бні
△ Гіллястову́сі ракоподі́бні *див.* ракоподі́бний
РА́МКА
ра́мці
◊ Хоч у ра́мці *(рідко* у ря́мця) вправ (клади́) *див.* вправля́ти[1] (2)
РА́СТРОВИЙ
ра́строва
△ Ра́строва гра́фіка *див.* гра́фіка (4)
РАХУ́БА
раху́бу
◊ Вско́чити (встря́ти) в ха́лепу (в на́пасть, в раху́бу *і т. ін.)* *див.* вска́кувати (5)
◊ Не бра́тися (не вхо́дити, не йти) в раху́бу *див.* бра́тися (23)
РАХУ́НОК
раху́нок
△ Вкладни́й (депози́тний) раху́нок *див.* раху́нок
РВА́ТИ
рва́ти
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
◊ Рва́ти вуди́ла *див.* рва́ти
◊ Рва́ти го́рло (горля́нку) *див.* рва́ти
◊ Рі́зати *(рідше* рва́ти, де́рти) / *однокр.* різону́ти (різну́ти) ву́хо (ву́ха, слух) *див.* рі́зати
РЕА́ЛЬНИЙ
реа́льна
Реа́льна гімна́зія *див.* гімна́зія (2)
РЕА́ЛЬНІСТЬ
реа́льність
△ Віртуа́льна реа́льність *див.* реа́льність
РЕБРО́
ре́бра
◊ Гачко́м за ре́бра *див.* гачо́к (2)
◊ Грі́ти / погрі́ти [лома́кою, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)
РЕ́ГІТ
ре́гіт
Гомери́чний сміх (ре́гіт) *див.* сміх
РЕ́ДЬКА
ре́дька
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [соба́ці] гірка́ (па́рена) ре́дька *див.* ре́дька
ре́дьки
◊ Гі́рше (гірш) гірко́ї (пече́ної) ре́дьки (гірчи́ці) *див.* гі́рше (2)
РЕЄСТРО́ВИЙ
реєстро́ве
Реєстро́ве ві́йсько *див.* ві́йсько (5)
РЕЛАКСАЦІ́ЙНИЙ
релаксаці́йний
△ Релаксаці́йний генера́тор *див.* генера́тор (5)
РЕ́ПАТИСЯ
ре́пається
◊ Голова́ пу́хне (розпуха́є, ре́пається *і т. ін.)* *див.* голова́ (21)
РЕПЕТИ́ЦІЯ
репети́ція
Генера́льна репети́ція *див.* репети́ція
РЕ́ПЛІКА
ре́пліку
◊ Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́ *і т. ін.)* *див.* вставля́ти[1] (1)
РЕСУ́РС
ресу́рси
△ Во́дні ресу́рси *див.* ресу́рс
ресу́рсів
△ Відтво́рення приро́дних ресу́рсів *див.* відтво́рення (1)
РЕЦЕ́ПТ
реце́пти
◊ Гото́ві реце́пти *див.* реце́пт
РЕ́ЧЕННЯ
ре́чення
△ Вокати́вне ре́чення *див.* ре́чення
△ Вставне́ ре́чення *див.* ре́чення
△ Геніти́вне ре́чення *див.* ре́чення
△ Головне́ ре́чення *див.* ре́чення
△ Головні́ чле́ни ре́чення *див.* член
РЕ́ШЕТО
ре́шеті
◊ Вози́ти / повози́ти попа́ в ре́шеті *див.* вози́ти (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* у ре́шеті води́ *див.* вода́ (59)
ре́шетом
◊Носи́ти (мі́ряти) во́ду ре́шетом *див.* носи́ти
◊ Ре́шетом у воді́ зірки́ лови́ти *див.* лови́ти
РЕШІ́ТКА
реші́тка
△ Кристалі́чна ґра́тка (реші́тка) <Кристалі́чні ґра́ти> *див.* ґра́тка (3)
РИ́БА
ри́ба
◊ Вско́чити як ри́ба в не́від *див.* вска́кувати (7)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ри́ба з водо́ю *див.* ри́ба
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ри́ба у воді́ *див.* ри́ба
ри́бу
Глуши́ти ри́бу *див.* глуши́ти (1)
◊ [І] знов (зно́ву) за ри́бу гро́ші *див.* гро́ші (8)
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній *(рідше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти

◊ Ма́ти на горі́хи (на ри́бу) *див.* ма́ти[2]
◊ Но́сом ри́бу ву́дити *див.* ву́дити[1] (1)
РИ́БКА
ри́бку
◊ Лови́ти ри́бу (ри́бку) в каламу́тній (*рі́дше* мутні́й) воді́ *див.* лови́ти
РИДА́ТИ
рида́ти
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.*) [сльоза́ми (слі́зьми́)] *див.* пла́кати
РИ́ЗИК
ри́зик
◊ На свій (вла́сний) [страх і] ри́зик (риск) *див.* страх[1]
ри́зику
△ Гру́па ри́зику *див.* гру́па (10)
РИ́МА
ри́ма
△ Вну́трішня ри́ма *див.* ри́ма
РИ́НОК
ри́нок
△ Вну́трішній ри́нок *див.* ри́нок
△ Втори́нний ри́нок ці́нних папе́рів *див.* ри́нок
△ Грошови́й ри́нок *див.* ри́нок
РИ́СА
ри́сах
○ У головни́х (зага́льних) ри́сах *див.* ри́са
РИСК
риск
◊ На свій (вла́сний) [страх і] ри́зик (риск) *див.* страх[1]
РИ́ТИ
ри́ла
◊ Ні ву́ха ні ри́ла <Ні ри́ла, ні ву́ха> *див.* ву́хо (16)
РИТМ
ритм
◊ Вхо́дити / ввійти́ в ритм *див.* вхо́дити (19)
РИТМІ́ЧНИЙ
ритмі́чна
△ Ритмі́чна гру́па *див.* гру́па (16)
РИ́ФОВИЙ[2]
ри́фовий
△ Ри́фовий ву́зол *див.* ву́зол[1] (7)
РІ́ВНИЙ
рі́вні
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.*) на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
РІ́ВНІСТЬ
рі́вність
Ге́ндерна рі́вність *див.* рі́вність
РІВНОВА́ГА
рівнова́гу
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти
РІГ
ріг
◊ Хоч ло́бом (голово́ю) би́йся в (об) сті́ну (в (об) мур, ріг *і т. ін.*) *див.* би́тися (9)
ро́ги
◊ Воло́ві ши́ю (ро́ги) скру́тить (мо́же скрути́ти) *див.* скру́чувати
◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, притерти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати
ро́гу
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] з-за ро́гу (з-за вугла́, з-за угла́) [мішко́м] приби́тий (приши́блений, *рі́дко вульг.* нама́ханий) *див.* приби́тий
РІД
роду́
◊ На роду́ (*рі́дше* на віку́) напи́сано <На роду́ напи́саний> *див.* напи́саний
◊ Уся́кого (рі́зного) ро́ду *див.* рід
РІДИНА́
рідина́
△ Внутрішньоклiти́нна рідина́ *див.* рідина́
△ Внутрішньоо́чна рідина́ *див.* рідина́
△ Гідрогальмі́вна́ рідина́ *див.* рідина́
РІДНЯ́
рідню́
Вступа́ти / вступи́ти в рідню́ (роди́нні стосу́нки) *див.* вступа́ти[1] (1)
РІ́ЗАЛЬНИЙ
рі́зального
△ Геоме́трія рі́зального інструме́нта *див.* геоме́трія (2)
РІ́ЗАТИ
ріж
◊ Хоч ріж (рі́жте) [і печи́ на вогні́] *див.* рі́зати
рі́жте
◊ Хоч ріж (рі́жте) [і печи́ на вогні́] *див.* рі́зати
рі́зати
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.*) / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.*) се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти
◊ Рі́зати (*рі́дше* рва́ти, де́рти) / *однокр.* різону́ти (різну́ти) ву́хо (ву́ха, слух) *див.* рі́зати
◊ Рі́зати (розрі́зувати, розрізáти) / розрі́зати во́ду (хвилю) *див.* рі́зати
РІ́ЗКА
рі́зок
Дава́ти / да́ти (всі́пати) рі́зок (патикі́в) *див.* дава́ти
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, рі́зо́к, нагаї́в *і т. ін.*) *див.* скуштува́ти
РІ́ЗНИЙ
рі́зними
◊ Говори́ти рі́зними мо́вами (на рі́зних мо́вах) *див.* говори́ти (6)
рі́зних
◊ Говори́ти рі́зними мо́вами (на рі́зних мо́вах) *див.* говори́ти (6)
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
рі́зні
◊ На всі (вся́кі, рі́зні *і т. ін.*) лади́ *див.* лад
рі́зного
◊ Уся́кого (рі́зного) ро́ду *див.* рід
рі́зної
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
РІК
рік
Міжнаро́дний геофізи́чний рік *див.* рік
рокі́в
◊ Вихо́дити (іти́) / ви́йти з літ (з рокі́в, з ві́ку) *див.* вихо́дити (36)
РІСТ
ро́сту
△ Гормо́н ро́сту *див.* гормо́н (2)
РІЧ[1]
ре́чі
◊ Назива́ти / назва́ти ре́чі їх (ї́хніми, свої́ми, вла́сними *і т. ін.*) імена́ми *див.* назива́ти
річ
◊ Ді́ло твоє́ (його́, ва́ше *і т. ін.*) <Спра́ва (річ) твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.*)> *див.* ді́ло
○ Найпе́рша (пе́рша, головна́) річ *див.* річ[1]
РІШИ́ТИСЯ
ріши́тися
◊ Ріши́тися (позбу́тися) ро́зуму (ума́, глу́зду) *див.* ріша́тися
РОБ
ро́бом
Свої́м (його́, її́ *і т. ін.*) ро́бом роби́ти *див.* роби́ти
РОБИ́ТИ
роби́ти
Ма́ти (справля́ти, роби́ти) / спра́вити (зроби́ти) вплив *див.* ма́ти[2]
Нано́сити (роби́ти) / нанести́ (зроби́ти) візи́т *див.* нано́сити
◊ Роби́ти до́бру мі́ну при пога́ній (недо́брій) грі *див.* роби́ти
◊ Роби́ти з губи́ (з пи́ска) халя́ву *див.* роби́ти
Роби́ти / зроби́ти [свій] вне́сок *див.* вне́сок (1)
Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.*) <Нароби́ти га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.*)> *див.* роби́ти
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рі́дко* видува́ти) / зроби́ти (розду́ти, *рі́дко* ви́дути) з му́хи слона́ (*рі́дко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
Роби́ти (справля́ти) / зроби́ти (спра́вити) вра́ження *див.* роби́ти
Свої́м (його́, її́ *і т. ін.*) ро́бом роби́ти *див.* роби́ти
РОБО́ТА
робо́та
Спра́ва (робо́та, пра́ця *і т. ін.*) посува́ється (посу́нулася) [впере́д] *див.* спра́ва[1]
робо́ти
△ Газонебезпе́чні робо́ти *див.* робо́та
робо́ту
Вхо́дити / ввійти́ в робо́ту *див.* вхо́дити (3)
Посува́ти / посу́нути спра́ву (робо́ту, пра́цю *і т. ін.*) [впере́д] *див.* посува́ти
РОБО́ЧИЙ
робо́ча
Робо́ча ві́за *див.* ві́за (6)

РОГА́ТИНА
рога́тину
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* віл на рога́тину *див.* віл[1] (4)
РОДИ́ЛЬНИЙ
роди́льна
△ Просту́дна (роди́льна, породі́льна *і т. ін.)* гаря́чка *див.* гаря́чка (2)
РОДИ́МЕЦЬ
роди́мець
Пара́ліч *(розм.* роди́мець, грець) уда́рив (поби́в, розби́в) *див.* пара́ліч
РОДИ́ННИЙ
роди́нне
◊ Дома́шнє (роди́нне, сіме́йне) во́гнище *див.* во́гнище (1)
роди́нні
Вступа́ти / вступи́ти в рі́дню (роди́нні стосу́нки) *див.* вступа́ти[1] (1)
РОДО́ВИЩЕ
родо́вища
△ Гідротерма́льні родо́вища *див.* родо́вище
△ Гіпотерма́льні родо́вища *див.* родо́вище
РОДОВІ́ДНИЙ
родові́дне
△ Родові́дне (генеалогі́чне, філогенети́чне) де́рево *див.* де́рево
РО́ЗА
ро́за
△ Ро́за вітрі́в *див.* ро́за
РОЗБИВА́ТИ
розбива́ти
◊ Ло́бом горі́хи розбива́ти *див.* розбива́ти
РОЗБИ́ТИ
розби́в
Пара́ліч *(розм.* роди́мець, грець) уда́рив (поби́в, розби́в) *див.* пара́ліч
розби́ти
◊ Розби́ти (поби́ти) гле́ка (глек, гле́чик, го́рщик, го́рщика *і т. ін.)* [з лемі́шкою] *див.* розбива́ти
РО́ЗБРАТ[1]
ро́збрат
◊ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) воро́жне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.)* *див.* сі́яти
РОЗВАЖА́ТИ
розважа́ти
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗВА́ЖИТИ[1]
розва́жити
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗВА́ЛЮВАТИСЯ
розва́люється
◊ Голова́ розва́люється (трі́щить, розрива́ється *і т. ін.)* *див.* голова́ (22)
РОЗВЕРНУ́ТИ
розверну́ти
Розверну́ти гру́ди *див.* розверта́ти

РОЗВИ́ДНИТИСЯ
розви́днитися
◊ Розви́днітися (розви́днитися) в голові́ (в оча́х) *див.* розвидня́тися
РОЗВИ́ДНІТИСЯ
розви́днітися
◊ Розви́днітися (розви́днитися) в голові́ (в оча́х) *див.* розвидня́тися
РОЗВІ́СИТИ
розві́сити
◊ Розві́шувати / розві́шати (розві́сити) ву́ха *див.* розві́шувати
РОЗВІ́ШАТИ
розві́шати
◊ Розві́шувати / розві́шати (розві́сити) ву́ха *див.* розві́шувати
РОЗВІ́ШУВАТИ
розві́шувати
◊ Розві́шувати / розві́шати (розві́сити) ву́ха *див.* розві́шувати
РОЗВІ́ЮВАТИ
розві́ювати
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗВІ́ЯТИ
розві́яло
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ві́тром зду́ло (змело́, здмухну́ло, розві́яло) *див.* здува́ти
розві́яти
◊ Пусти́ти (розві́яти) за ві́тром *див.* пуска́ти
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗВ'ЯЗА́ТИ
розв'яза́ти
Розв'я́зувати / розв'яза́ти війну́ *див.* розв'я́зувати
◊ Розв'я́зувати / розв'яза́ти ву́зол (ву́злики) *див.* розв'я́зувати
◊ Розпуска́ти (розв'я́зувати) / розпусти́ти (розв'яза́ти) гу́би (губу́) *див.* розпуска́ти
РОЗВ'Я́ЗУВАТИ
розв'я́зувати
Розв'я́зувати / розв'яза́ти війну́ *див.* розв'я́зувати
◊ Розв'я́зувати / розв'яза́ти ву́зол (ву́злики) *див.* розв'я́зувати
◊ Розпуска́ти (розв'я́зувати) / розпусти́ти (розв'яза́ти) гу́би (губу́) *див.* розпуска́ти
РОЗГАНЯ́ТИ
розганя́ти
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗГЛА́ДЖУВАТИ
розгла́джувати
Розгла́джувати / розгла́дити ву́са (бо́роду) *див.* розгла́джувати

РОЗГЛА́ДИТИ
розгла́дити
Розгла́джувати / розгла́дити ву́са (бо́роду) *див.* розгла́джувати
РОЗГО́НИТИ
розго́нити
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗГОРНУ́ТИ
розгорну́ти
Розгорта́ти (розго́ртувати) / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти
РОЗГОРТА́ТИ
розгорта́ти
Розгорта́ти (розго́ртувати) / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти
РОЗГО́РТУВАТИ
розго́ртувати
Розгорта́ти (розго́ртувати) / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти
РОЗДУВА́ТИ
роздува́ти
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* видува́ти) / зроби́ти (розду́ти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ *(рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
РОЗДУ́ТИ
розду́ти
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* видува́ти) / зроби́ти (розду́ти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ *(рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
РОЗІБРА́ТИ
розбере́
◊ Госпо́дь (святи́й, хто *і т. ін.)* [його́] розбере́ *див.* госпо́дь (1)
РОЗІГНА́ТИ
розігна́ти
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.)* *див.* розважа́ти
РОЗІ́ГРУВАТИ
розі́грувати
◊ Гра́ти *(рідше* розі́грувати, лама́ти *і т. ін.)* комеді́ю *(рідко* куме́дію) *див.* гра́ти (24)
РОЗІЛЛЯ́ТИ
розілля́ти
◊ [І] водо́ю не розли́ти (не розілля́ти, не розілле́ш) *див.* розлива́ти
РОЗІПНУ́ТИ[1]
розіпни́
◊ Розіпни́ (розпни́) його́ (її́)! *див.* розпина́ти[1]
РОЗІП'Я́СТИ́
розіпни́
◊ Розіпни́ (розпни́) його́ (її́)! *див.* розпина́ти[1]

РОЗІРВА́ТИ

розірва́ти

◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти

РОЗКА́ЯНИЙ

розка́яний

Розка́яний грі́шник *див.* грі́шник (1)

РОЗКВА́СИТИ

розква́сити

◊ Розква́сити / ква́сити гу́би *див.* розква́шувати

РОЗКИ́ДАТИ[1]

розкида́ти

◊ Ки́дати (розкида́ти) / ки́нути (розки́нути) на ві́тер *див.* ки́дати

РОЗКИДА́ТИ[1]

розкида́ти

◊ Ки́дати (розкида́ти) / ки́нути (розки́нути) на ві́тер *див.* ки́дати

РОЗКИ́ДАТИ[2]

розкида́ти

◊ Розкида́ти / розки́нути ро́зумом (умо́м, мі́зками, голово́ю *і т. ін.) див.* розкида́ти[2]

РОЗКИДА́ТИ[2]

розкида́ти

◊ Розкида́ти / розки́нути ро́зумом (умо́м, мі́зками, голово́ю *і т. ін.) див.* розкида́ти[2]

РОЗКИ́НУТИ

розки́нути

◊ Розкида́ти / розки́нути ро́зумом (умо́м, мі́зками, голово́ю *і т. ін.) див.* розкида́ти[2]

РО́ЗКЛАД

ро́зкладу

Вибива́тися / ви́битися з гра́фіка (з ро́зкладу) *див.* вибива́тися (1)

РОЗКРА́ЯТИ

розкра́яти

◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти

РОЗКУВА́ТИСЯ

розкую́ться

◊ Розкую́ться гу́би *див.* губа́[1] (4)

РОЗКУСИ́ТИ

розкуси́ти

◊ Розкуси́ти *(рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* розку́шувати

РОЗЛИВА́ТИ

розлива́й

◊ Хоч водо́ю розлива́й *див.* розлива́ти

РОЗЛИ́ТИ

розіллє́ш

◊ [І] водо́ю не розли́ти (не розілля́ти, не розіллє́ш) *див.* розлива́ти

розли́ти

◊ [І] водо́ю не розли́ти (не розілля́ти, не розіллє́ш) *див.* розлива́ти

РОЗЛЯГА́ТИСЯ

розляга́ється

◊ Аж *(рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розлягла́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.) див.* луна́

РОЗЛЯГТИ́СЯ

розлягла́ся

◊ Аж *(рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розлягла́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.) див.* луна́

РО́ЗМІР

ро́змір

△ Віршови́й ро́змір *див.* ро́змір

РОЗМО́ВА

розмо́ви

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

розмо́ву

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

РОЗНЕСТИ́СЯ

рознести́ся

◊ Розно́ситися / рознести́ся за ві́тром *див.* розно́ситися

РОЗНО́СИТИ

розноси́в

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

розноси́ла

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / принесли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

РОЗНОСИ́ТИ

розноси́ла

◊ Лиха́ годи́на но́сить / розноси́ла *див.* годи́на[1] (17)

РОЗНО́СИТИСЯ

розно́ситися

◊ Розно́ситися / рознести́ся за ві́тром *див.* розно́ситися

РОЗПАДА́ТИСЯ[1]

розпада́тися

◊ Розпада́тися (па́дати) / розпа́стися (впа́сти) пра́хом (на прах, у прах) *див.* розпада́тися[1]

РОЗПА́СТИСЯ

розпа́стися

◊ Розпада́тися (па́дати) / розпа́стися (впа́сти) пра́хом (на прах, у прах) *див.* розпада́тися[1]

РО́ЗПАЧ

ро́зпач

Вкида́ти у ві́дчай (у ро́зпач) *див.* вкида́ти (2)

РОЗПИ́ЛЕНИЙ

розпи́лені

△ Розпи́лені ґрунти́ *див.* ґрунт (5)

РОЗПИРА́ТИ

розпира́ти

◊ Розпира́ти гру́ди (ду́шу, се́рце) *див.* розпира́ти

РОЗПОВІДА́ТИ

розповіда́ти

◊ Говори́ти (розповіда́ти) про́сти́ми слова́ми *див.* говори́ти (7)

РОЗПОРЯ́ДОК

розпоря́дку

Пра́вила вну́трішнього розпоря́дку *див.* пра́вило

РОЗПУСКА́ТИ

розпуска́ти

◊ Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку *і т. ін.) див.* попуска́ти[1]

◊ Розпуска́ти (розв'я́зувати) / розпусти́ти (розв'яза́ти) гу́би (губу́) *див.* розпуска́ти

◊ Розпуска́ти / розпусти́ти го́лос *див.* розпуска́ти

◊ Розпуска́ти / розпусти́ти за ві́тром (по ві́тру) *див.* розпуска́ти

◊ Розпуска́ти (розставля́ти) / розпусти́ти (розста́вити) ву́ха *див.* розпуска́ти

РОЗПУСТИ́ТИ

розпусти́ти

◊ Попуска́ти (розпуска́ти) / попусти́ти (розпусти́ти) ві́жки (поводи́, вузде́чку *і т. ін.) див.* попуска́ти[1]

◊ Розпуска́ти (розв'я́зувати) / розпусти́ти (розв'яза́ти) гу́би (губу́) *див.* розпуска́ти

◊ Розпуска́ти / розпусти́ти го́лос *див.* розпуска́ти

◊ Розпуска́ти / розпусти́ти за ві́тром (по ві́тру) *див.* розпуска́ти

◊ Розпуска́ти (розставля́ти) / розпусти́ти (розста́вити) ву́ха *див.* розпуска́ти

РОЗПУХА́ТИ

розпуха́є

◊ Голова́ пу́хне (розпуха́є, ре́пається *і т. ін.) див.* голова́ (21)

РОЗП'ЯСТИ́

розі́пни́

◊ Розі́пни́ (розпни́) його́ (її́)! *див.* розпина́ти[1]

РОЗРАХУ́НОК

розраху́нки

Вхо́дити в пла́ни (в розраху́нки) *див.* вхо́дити (7)

розраху́нок

△ Господа́рський розраху́нок *див.* розраху́нок

РОЗРИВА́ТИ[1]

розрива́ти

◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти

РОЗРИВА́ТИСЯ[1]

розрива́ється

◊ Голова́ розва́люється (трі́щить, розрива́ється *і т. ін.) див.* голова́ (22)

РО́ЗРІЗ
ро́зріз
△ Геологі́чний ро́зріз *див.* ро́зріз
РОЗРІ́ЗАТИ
розрі́зати
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти
◊ Рі́зати (розрі́зувати, розрізá́ти) / розрі́зати во́ду (хви́лю) *див.* рі́зати
РОЗРІЗА́ТИ
розрі́зати
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти
◊ Рі́зати (розрі́зувати, розріза́ти) / розрі́зати во́ду (хви́лю) *див.* рі́зати
РОЗРІ́ЗУВАТИ
розрі́зувати
◊ Рі́зати (розрі́зувати, розріза́ти) / розрі́зати во́ду (хви́лю) *див.* рі́зати
РОЗРУБА́ТИ
розруба́ти
◊ Розру́бувати *(рідше* руба́ти) / розруба́ти ву́зол *див.* розру́бувати
◊ Розру́бувати *(рідше* руба́ти) / розруба́ти го́рдіїв *(рідко* тимофі́їв) ву́зол *див.* розру́бувати
РОЗРУ́БУВАТИ
розру́бувати
◊ Розру́бувати *(рідше* руба́ти) / розруба́ти ву́зол *див.* розру́бувати
◊ Розру́бувати *(рідше* руба́ти) / розруба́ти го́рдіїв *(рідко* тимофі́їв) ву́зол *див.* розру́бувати
РОЗСИ́ПАТИСЯ
розсипа́тися
◊ Розсипа́тися від ві́тру *див.* розсипа́тися
розси́плеться
◊ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за ві́тром] *і т. ін.)* <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти
розси́плешся
◊ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за ві́тром] *і т. ін.)* <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти
РОЗСИПА́ТИСЯ
розсипа́тися
◊ Розсипа́тися від ві́тру *див.* розсипа́тися
розси́плеться
◊ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за ві́тром] *і т. ін.)* <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти
розси́плешся
◊ Дмухни́ і розси́плеться (похи́литься, полети́ть [за ві́тром] *і т. ін.)* <Дмухну́ти і розси́плешся> *див.* дмухну́ти
РОЗСТА́ВИТИ
розста́вити
◊ Розпуска́ти (розставля́ти) / розпусти́ти (розста́вити) ву́ха *див.* розпуска́ти
РОЗСТАВЛЯ́ТИ
розставля́ти
◊ Розпуска́ти (розставля́ти) / розпусти́ти (розста́вити) ву́ха *див.* розпуска́ти

РОЗТЯГА́ТИ
розтяга́ти
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* розтяга́ти
РОЗТЯГА́ТИСЯ
розтяга́ється
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
РОЗТЯГНУ́ТИ
розтягну́ти
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* розтяга́ти
РОЗТЯГНУ́ТИСЯ
розтягла́ся
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
розтягли́ся
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
розтя́гся
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
РОЗТЯГТИ́
розтягти́
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* розтяга́ти
РОЗТЯГТИ́СЯ
розтягла́ся
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
розтягли́ся
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
розтя́гся
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
РОЗТЯ́ГУВАТИ
розтя́гувати
Розтяга́ти (розтя́гувати) / розтягти́ (розтягну́ти) бая́н (гармо́нію, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* розтяга́ти
РОЗТЯ́ГУВАТИСЯ
розтя́гується
Розтяга́ється (розтя́гується) / розтя́гся (розтягла́ся, розтягли́ся) бая́н (гармо́нія, мі́хи́ бая́на, мі́хи́ гармо́нії *і т. ін.) див.* бая́н (1)
РО́ЗУМ
ро́зум
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.) див.* бог (7)
◊ Ввійти́ в ро́зум *див.* вхо́дити (12)
◊ Втрача́ти (тра́тити) / втра́тити (стра́тити) ро́зум (глузд) *див.* утрача́ти
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
◊ Держа́ти ро́зум в голові́ *див.* держа́ти
◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати
◊ Замути́ти го́лову (ро́зум) *див.* замути́ти
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2]
◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати
◊ Здоро́вий глузд (ро́зум) *див.* глузд (2)
◊ Ма́ти ро́зум [у голові́] *див.* ма́ти[2]
◊ Ма́ти свій ро́зум [у голові́] *див.* ма́ти[2]
◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, сві́домість *і т. ін.) див.* па́морочити
◊ Прийти́ / прихо́дити в го́лову (на ро́зум, на ум *і т. ін.) див.* прихо́дити
◊ Пропива́ти / пропи́ти го́лову (ро́зум) *див.* пропива́ти
ро́зумом
◊ Дохо́дити / дійти́ свої́м (вла́сним) ро́зумом *див.* дохо́дити
◊ Крути́ти голово́ю (ро́зумом, мо́зком, мізка́ми *і т. ін.) див.* крути́ти
◊ Розкида́ти / розки́нути ро́зумом (умо́м, мі́зками, голово́ю *і т. ін.) див.* розкида́ти[2]
ро́зуму
◊ Відбі́гти (відби́тися) ро́зуму (глу́зду) *див.* відбіга́ти (1)
◊ Добра́ти [до] ро́зуму ([до] глу́зду, [до] то́лку, [до] ума́ *і т. ін.)* <Добра́тися глу́зду> *див.* добира́ти
◊ Дово́дити / довести́ до ро́зуму (до ума́, до глу́зду) *див.* дово́дити
◊ Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду) *див.* збива́ти
◊ Зійти́ / схо́дити з ро́зуму (з глу́зду, з ума́) *див.* схо́дити
◊ З'ї́хати (зсу́нутися, спа́сти *і т. ін.)* з глу́зду (з ро́зуму) *див.* з'їжджа́ти
◊ Не прибра́ти глу́зду (ро́зуму, ума́) *див.* прибира́ти
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло
◊ Ріши́тися (позбу́тися) ро́зуму (ума́, глу́зду) *див.* ріша́тися
◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [нія́к] *і т. ін.)* не прикла́сти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти
РОЗУМІ́ННЯ
розумі́нням
З [глибо́ким, доскона́лим *і т. ін.*] розумі́нням [спра́ви (ді́ла)] *див.* розумі́ння
РОЗУ́МНИЙ
розу́мна
◊ Розу́мна (твере́за, му́дра *і т. ін.)* голова́ *див.* голова́ (41)
РОЗЧИ́СТИТИ
розчи́стити
◊ Розчи́стити під горі́х *див.* розчища́ти
РОЗШИВА́ННЯ
розшива́ння
◊ Розшива́ння вузько́го мі́сця *див.* розшива́ння

РОЗШИВÁТИ
розшивáти
◊ Розшивáти / розшúти вузькé місце *див.* розшивáти
РОЗШИ́РЕНИЙ
розши́рене
△ Розши́рене відтвóрення *див.* відтвóрення (3)
РОЗШИ́ТИ
розши́ти
◊ Розшивáти / розши́ти вузькé місце *див.* розшивáти
РОЗШМАТУВÁТИ
розшматувáти
◊ Крáяти (рі́зати, розривáти, шматувáти *і т. ін.*) / розкрáяти (розрі́зати, розірвáти, розшматувáти *і т. ін.*) сéрце (дýшу, грýди) *див.* крáяти
РÓЛЯ
рóлю
◊ Грáти / зігрáти роль (*заст.* рóлю) *див.* грáти (18)
РОЛЬ
роль
△ Вхóдити / ввійти́ в роль *див.* вхóдити (11)
◊ Грáти / зігрáти роль (*заст.* рóлю) *див.* грáти (18)
РОМÁШКА
ромáшки
◊ Ворожи́ти на пелюсткáх ромáшки *див.* ворожи́ти (1)
РОСÁ
росі́
◊ Щоб тобі́ (йомý, їй *і т. ін.*) з води́ й [з] росі́ йшло <З росі́ та з води́ [тобі́ (йомý, їй *і т. ін.*)]> *див.* іти́
РОСЛИ́НА
росли́ни
Гóрщикові росли́ни *див.* росли́на
РОСТИ́
ростé
◊ Ще мак [ростé (цвітé, схóдить *і т. ін.*)] у голові́ *див.* мак
ростýть
◊ Показáти, на чóму горі́хи ростýть *див.* покáзувати
РОТ
рот
◊ Вки́нути в рот *див.* вкидáти (3)
◊ Криви́ти / покриви́ти рот (гýби, губý, устá) *див.* криви́ти
◊ Набирáти / набрáти води́ в рот *див.* набирáти
◊ Не лі́зе (не йде) / не полі́зе в рот (у гóрло, *грубо* в пéльку) *див.* лі́зти
◊ Примкнýти рот (гýби) *див.* примикáти
◊ Рот аж по вýха *див.* рот
◊ Сам (так і) прóситься (лі́зе) в рот (до рóта, на губý) *див.* сам
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) води́ в рот набрáти *див.* набирáти
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) води́ в рот понабирáти *див.* понабирáти
рóта
◊ Аж пі́на з рóта (на губáх) скáче (лети́ть, виступáє *і т. ін.*) *див.* пі́на
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з рóта (по губáх)] кóтиться (течé, набігáє *і т. ін.*) / покоти́лася (потеклá, набі́гла *і т. ін.*) *див.* сли́на
◊ Видирáти / ви́дерти з зубі́в (з рóта, з рук, з гóрла) *див.* видирáти (3)
◊ З пі́ною в рóті (бі́ля рóта, на губáх) *див.* пі́на
◊ Сам (так і) прóситься (лі́зе) в рот (до рóта, на губý) *див.* сам
рóті
◊ З пі́ною в рóті (бі́ля рóта, на губáх) *див.* пі́на
◊ І горобéць у рóті не наслі́див *див.* горобéць (2)
рóтом
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) карáсь рóтом гли́пає *див.* карáсь
РТУТЬ
ртуть
△ Гриму́ча ртуть *див.* ртуть
РУ́БА
рýба
◊ Шматóк хлі́ба стає́ / стáне поперéк гóрла (рýба в гóрлі) *див.* шматóк
РУБÁТИ
рубáти
◊ Розрýбувати (*рі́дше* рубáти) / розрубáти вýзол *див.* розрýбувати
◊ Розрýбувати (*рі́дше* рубáти) / розрубáти гóрдіїв (*рі́дко* тимофі́їв) вýзол *див.* розрýбувати
◊ Рубáти гі́лку (сучкá), на які́й (якóму) сиди́ш (сиди́ть, сидимó *і т. ін.*) <Рубáти гі́лку під собóю> *див.* рубáти
РУБІ́Ж
рубі́ж
△ Вогневи́й рубі́ж *див.* рубі́ж
РУКÁ
рук
◊ Видирáти / ви́дерти з зубі́в (з рóта, з рук, з гóрла) *див.* видирáти (3)
◊ Випускáти / ви́пустити ві́жки зі своі́х рук *див.* випускáти (6)
◊ Не чýти (не відчувáти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) *див.* чýти
◊ Ні за що (ні за ві́що) рýки (рук) зачепи́ти *див.* зачіпáти
рукáм
◊ Давáти / дáти вóлю рукáм *див.* давáти
рукáми
◊ [Аж] гори́ть (кипи́ть) у рукáх (під рукáми) *див.* горі́ти (1)
◊ Би́ти / удáрити [себé] [кулакóм (рукáми)] в (*рі́дко* об) грýди *див.* би́ти (43)
◊ Відбивáтися (відмáхуватися, відхрéщуватися) / відби́тися (відмахнýтися, відхрести́тися) рукáми [й ногáми] *див.* відбивáтися (1)
◊ Влáсними (своі́ми) рукáми <Влáсною (своє́ю) рукóю> *див.* рукá
◊ Гóлими рукáми *див.* рукá
◊ Голосувáти обомá рукáми *див.* голосувáти (1)
◊ Гребти́ під (до) сéбе [обомá рукáми (обірýч)] *див.* гребти́ (2)
◊ З гóлими (порóжніми, пусти́ми) рукáми *див.* рукá
◊ Схопи́тися (ухопи́тися) / схóплюватися за гóлову рукáми <[Аж] за гóлову схопи́тися> *див.* схóплюватися
Схопи́ти (ухопи́ти) гóлову в рýки (рукáми, в долóні) *див.* схóплювати
◊ Чужи́ми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребти́ (загорнýти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загрібáти
рукáх
◊ [Аж] гори́ть (кипи́ть) у рукáх (під рукáми) *див.* горі́ти (1)
◊ Ві́жки в рукáх *див.* ві́жки (1)
◊ Тримáти (держáти) ві́жки в рукáх *див.* тримáти
рýки
◊ Брáти / взя́ти гóлову в рýки *див.* брáти (73)
◊ Візьми́ вýха в рýки *див.* узя́ти
Вкладáти / вклáсти в рýку (в рýки) *див.* укладáти[1]
◊ В'язáти рýки *див.* в'язáти (1)
Грáти в чоти́ри рукú *див.* грáти (5)
◊ Грі́ти (*рі́дше* нагрівáти) / нагрі́ти (погрі́ти) рýки *див.* грі́ти (5)
◊ Звали́тися / звáлюватися на гóлову (на рýки, на плéчі) *див.* звáлюватися[1]
◊ Згортáти (складáти) / згорнýти (склáсти) рýки [на грýдях] *див.* згортáти
◊ Мáти ві́льні рýки *див.* мáти[2]
◊ Ні за що (ні за ві́що) рýки (рук) зачепи́ти *див.* зачіпáти
◊ Рýки геть! *див.* рукá
Ставáти / стáти на гóлову (на рýки, на лáпи *і т. ін.*) *див.* ставáти
Схопи́ти (ухопи́ти) гóлову в рýки (рукáми, в долóні) *див.* схóплювати
◊ У влáсні рýки *див.* рукá
рукóю
◊ Влáсними (своі́ми) рукáми <Влáсною (своє́ю) рукóю> *див.* рукá
рýку
Вкладáти / вклáсти в рýку (в рýки) *див.* укладáти[1]
◊ Гаря́чий на рýку *див.* гаря́чий (1)
◊ Грáти на рýку *див.* грáти (23)
◊ Давáти / дáти (віддáти) гóлову (*рі́дше* рýку) [відрубáти (на відрýб, на відсі́к *і т. ін.*)] *див.* давáти
◊ Не говори́ти під рýку *див.* говори́ти (10)
◊ Під гаря́чу (серди́ту, злу) рýку (*заст.* руч) *див.* рукá
◊ Смерть занеслá [своі́о] гóстру косý (рýку) *див.* смерть
РУМ'Я́НЕЦЬ
рум'я́нець
◊ Рум'я́нець сóрому (гнíву, збентéження *і т. ін.*) *див.* рум'я́нець
РУХ
рух
Волонтéрський рух *див.* рух
рýхи
△ Ві́льні впрáви (рýхи) *див.* впрáва (1)
рýху
△ Прáвила (вýличного) рýху *див.* прáвило

РУ́ХАТИ
ру́хати
◇ Переверну́ти (зру́шити, ру́шити) / верну́ти (ру́хати) го́ри *див.* перевертáти
РУ́ХАТИСЯ
ру́хатися
◇ Іти́ (ру́хатися) впере́д *див.* іти́
РУЧ
руч
◇ Під гаря́чу (серди́ту, злу) ру́ку *(заст.* руч) *див.* рука́
РУЧА́ТИСЯ
руча́тися
◇ Руча́тися / ручи́тися головóю *див.* руча́тися
РУЧИ́ТИСЯ
ручи́тися
◇ Руча́тися / ручи́тися головóю *див.* руча́тися
РУ́ШИТИ[1]
ру́шити
◇ Переверну́ти (зру́шити, ру́шити) / верну́ти (ру́хати) го́ри *див.* перевертáти
РУ́ШИТИ[2]
ру́шити
◇ І ву́сом (бровóю) не вести́ / не повести́ *(рідко* не ру́шити) *див.* вести́ (23)
◇ [І (на́віть)] па́льцем не кивну́ти (не ворухну́ти, не ру́шити, не поворуши́ти *і т. ін.)* <Полінува́тися на́віть па́льцем поворухну́ти> *див.* кивну́ти
РУШНИ́К
рушники́
◇ Готува́ти (дба́ти) рушники́ (скри́ню) *див.* готува́ти (2)
рушнико́м
◇ Зави́ти го́лову рушнико́м *див.* завива́ти[2]
РУШНИ́ЦЯ
рушни́ці
◇ Ста́вити *і т. ін.* / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
рушни́цю
Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]
Скида́ти / ски́нути гвинті́вку *(рідше* рушни́цю) на причі́п *див.* скида́ти
рушни́ця
△ Трилінíйна *(рідше* трьохлінíйна) гвинті́вка (рушни́ця) *див.* гвинті́вка (1)
РЯБИ́Й
рябо́ї
◇ Сон рябо́ї *(рідко* вороно́ї) кобили *див.* сон[1]
РЯБКО́
рябка́
◇ Позича́ти / пози́чити оче́й у Сірка́ (Рябка́, во́вка *і т. ін.) див.* позича́ти
РЯД
ряд
△ Гомологі́чний ряд *див.* ряд
△ Гости́ний двір (ряд) *див.* двір[1]
ряди́
Вступа́ти / вступи́ти до лав *(рідше* у ла́ви, в ряди́) *див.* вступа́ти[1] (2)
РЯДО́К
рядо́к
Гна́ти рядо́к *див.* гна́ти (1)

РЯ́МЦЯ
ря́мця
◇ Хоч у ра́мці *(рідко* у ря́мця) вправ (клади́) *див.* вправля́ти[1] (2)
РЯСНИ́Й
рясни́ми
◇ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.) див.* полива́ти
◇ Полі́тий (облі́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слізьми́ (сльоза́ми) *див.* полі́тий
рясні́
Гіркі́ (пеку́чі, рясні́ *і т. ін.)* сльо́зи *див.* сльоза́
◇ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (рясні́, пеку́чі *і т. ін.)* сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
РЯСТ
ряст
◇ Відтопта́ти ряст *див.* відто́птувати (1)
РЯТУВА́ТИ
рятува́ти
◇ Рятува́ти [грі́шну] ду́шу *див.* рятува́ти
САД
сад
Апте́карський сад (горо́д) *див.* сад
САДИ́ТИ
сади́ти
◇ Сади́ти / вда́рити гайдука́ (гопака́, гоцака́ *і т. ін.) див.* сади́ти
Сади́ти / посади́ти на гауптва́хту *див.* сади́ти
◇ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на хліб та (і) [на] во́ду *див.* сади́ти
САДІ́ННЯ
саді́ння
△ Гніздове́ саді́ння *див.* саді́ння
САДОВИ́ТИ
садови́ти
◇ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на хліб та (і) [на] во́ду *див.* сади́ти
СА́ЛО
са́лом
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом *(рідше* са́лом) по губа́х *див.* мед
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ме́дом (са́лом) по губа́х масти́ти (ма́зати) / мазну́ти *див.* масти́ти
САМ
сам
◇ Гово́рить сам за се́бе *див.* сам
◇ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спійма́єш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)
◇ Сам біс (чорт) го́лову зве́рне *див.* біс[1] (14)
◇ Сам собі́ не ві́рить / не пові́рить *див.* сам
◇ Сам собі́ пан (голова́, хазя́їн *і т. ін.) див.* сам
◇ Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́) *див.* сам
◇ Сам чорт коли́ску гойда́є *див.* чорт

са́ме
◇ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)
са́мі
◇ По [са́мі] ві́нця *див.* ві́нця (1)
◇ По [са́мі (самі́сінькі)] ву́ха *див.* ву́хо (21)
◇ Самі́ ву́ха та зу́би *див.* ву́хо (22)
само́го
◇ Ві́дступ від само́го себе́ *див.* ві́дступ (2)
само́ї
◇ З [само́ї] глибини́ душі́ *див.* глибина́ (3)
са́му
◇ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)
САМЕ́
сам
◇ Гово́рить сам за се́бе *див.* сам
◇ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спійма́єш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)
◇ Сам біс (чорт) го́лову зве́рне *див.* біс[1] (14)
◇ Сам собі́ не ві́рить / не пові́рить *див.* сам
◇ Сам собі́ пан (голова́, хазя́їн *і т. ін.) див.* сам
◇ Сам (так і) про́ситься (лі́зе) в рот (до ро́та, на губу́) *див.* сам
◇ Сам чорт коли́ску гойда́є *див.* чорт
са́ме
◇ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)
са́мі
◇ По [са́мі] ві́нця *див.* ві́нця (1)
◇ По [са́мі (самі́сінькі)] ву́ха *див.* ву́хо (21)
◇ Самі́ ву́ха та зу́би *див.* ву́хо (22)
само́го
◇ Ві́дступ від само́го себе́ *див.* ві́дступ (2)
само́ї
◇ З [само́ї] глибини́ душі́ *див.* глибина́ (3)
са́му
◇ Влуча́ти (би́ти, попада́ти) / влу́чити (попа́сти) в [са́му] то́чку (в [са́ме] о́ко) *див.* влуча́ти (1)
СА́МИЙ
са́ме
◇ Вража́ти / вра́зити [в са́ме] се́рце (се́рде́нько) *див.* вража́ти[1] (1)
◇ Вціля́ти (влуча́ти, попада́ти) / вці́лити (влу́чити, попа́сти) в [са́ме] се́рце *див.* вціля́ти (1)
◇ Попада́ти (влуча́ти, вража́ти) / попа́сти (влу́чити, вра́зити) на (в) [са́ме] болю́че (живе́, найболю́чіше *і т. ін.)* мі́сце *див.* попада́ти
◇ По [са́ме] го́рло *див.* го́рло (4)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* в о́ко вліпи́ти <Вліпи́ти в са́ме о́ко> *див.* влі́плювати (2)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ноже́м вколо́ти в [са́ме] се́рце *див.* вко́лювати (1)

сáмої
◊ Бідá (гóре) гне (пригинáє) / пригнé [до [сáмої] землі] *див.* бідá[1] (1)
САМИЙ
сáме
◊ Влучáти (бúти, попадáти) / влýчити (попáсти) в [сáму] тóчку (в [сáме] óко) *див.* влучáти (1)
сáмі
◊ По [сáмі] вíнця *див.* вíнця (1)
◊ По [сáмі (самíсінькі)] вýха *див.* вýхо (21)
◊ Самі вýха та зýби *див.* вýхо (22)
самóго
◊ Відступ від самóго себé *див.* відступ (2)
самóї
◊ З [самóї] глибинú душí *див.* глибинá (3)
сáму
◊ Влучáти (бúти, попадáти) / влýчити (попáсти) в [сáму] тóчку (в [сáме] óко) *див.* влучáти (1)
САМÍСІНЬКИЙ
самíсінькі
◊ По [сáмі (самíсінькі)] вýха *див.* вýхо (21)
САМОЛЮ́БСТВО
самолю́бство
Зачіпáти / зачепúти честь (гíдність, самолю́бство) *див.* зачіпáти
СÁНИ
сáни
◊ Сідáти (влáзити) / сíсти (влíзти) не в (на) свої (чужí) сáни *див.* сідáти
САНІТÁРНИЙ
санітáрний
Санітáрний вýзол *див.* вýзол[1] (3)
САТИ́РА
сати́ри
Вікнó (вітрúна) сатúри *див.* вікнó (2)
СВАРИ́ТИСЯ
сварúтися
◊ Пáльцем (пáльчиком) сварúтися (грозúти) / посварúтися (погрозúти) *див.* сварúтися
СВÁРКА
свáрку
Вступáти (захóдити, вхóдити *і т. ін.*) / вступúти (зайтú, ввійтú *і т. ін.*) у суперéчку (в свáрку) <Ітú /пітú на суперéчку (на свáрку)> <Завóдити / завестú суперéчку (свáрку)> *див.* вступáти[1] (4)
СВЕРБІ́ТИ
свербúть
◊ І [за вýхом] не свербúть *див.* свербíти
сверблять
◊ [Аж] вýха в'я́нуть (свербля́ть) <[Аж]> волóсся в'я́не> *див.* вýхо (6)
СВИНÉЦЬ
свинцéм
Поливáти / полúти вогнéм (метáлом, свинцéм *і т. ін.*) *див.* поливáти
СВИНЯ́ЧИЙ
свиня́че
◊ Свиня́че вýхо *див.* вýхо (23)
свиня́чий
△ Свиня́чий грип *див.* грип (2)
◊ У свиня́чий (чóртів) гóлос *див.* гóлос (15)
СВИСТÁТИ
свúще
◊ Вíтер у голові [грáє (віє, свúще, посвúстує *і т. ін.*)] <Вíтру [в голові] багáто> *див.* вíтер (9)
СВИСТÍТИ
свистúть
◊ [Аж] свистúть (гудé) у кишéні (у кишéнях) *див.* свистíти
◊ Вíтер у кишéнях (у кишéні, по кишéнях) [свистúть (гуля́є, віє *і т. ін.*)] *див.* вíтер (10)
СВІДÓМІСТЬ
свідóмість
◊ Пáморочити (запáморочувати) / запáморочити гóлову (рóзум, свідóмість *і т. ін.*) *див.* пáморочити
СВÍЖИЙ
свíже
◊ На [свíже (чúсте, *рідше* вíльне)] повíтря *див.* повíтря
свíжий
◊ Повíяв новúй (свíжий) вíтер (вітерéць) <Повíяло новúм (свíжим) вíтром (вітерцéм) *безос.*> *див.* вíтер (18)
◊ Свíжий вíтер *див.* вíтер (20)
свíжим
◊ Повíяв новúй (свíжий) вíтер (вітерéць) <Повíяло новúм (свíжим) вíтром (вітерцéм) *безос.*> *див.* вíтер (18)
свíжих
◊ По гаря́чих (свíжих, живúх) слідáх <*рідше* По гаря́чому (свíжому, живóму) слíду> *див.* слід[1]
свíжому
◊ На [свíжому (чúстому, *рідше* вíльному)] повíтрі *див.* повíтря
◊ По гаря́чих (свíжих, живúх) слідáх <*рідше* По гаря́чому (свíжому, живóму) слíду> *див.* слід[1]
свíжу
◊ Вивóдити / вúвести на чúсту *(рідко* свíжу) вóду *див.* вивóдити[1] (14)
◊ На свíжу гóлову *див.* головá (37)
СВІЙ
свій
Відживáти / віджúти своє́ (свій вік) *див.* відживáти (1)
◊ Відслужúти своє́ (свою́ слýжбу, свій вік) *див.* відслýжувати (1)
◊ Доживáти / дожúти [свогó] вíку ([свій] вік) *див.* доживáти
◊ Мáти свій рóзум [у голові] *див.* мáти[2]
◊ На свій (влáсний) [страх і] рúзик (риск) *див.* страх[1]
◊ Пережúти себé (свій вік) *див.* переживáти
◊ Подавáти / подáти [свій] гóлос *див.* подавáти[1]
Робúти / зробúти [свій] внéсок *див.* внéсок (1)
Спокýтувати / спокýтати [свою́] винý (провúну, [свій] гріх) *див.* спокýтувати
◊ Сýнути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.*) / сунýти (встромúти, всýнути *і т. ін.*) [свогó] нóса *(рідко* [свій] ніс) [в чужí горшкú (в чужúй гóрод, в чужé прóсо)] *див.* сýнути
свогó
◊ Відігрíти (вúгріти, вúгодувати) / відігрівáти змію́ (гадю́ку) бíля (кóло) [свогó] сéрця (за пáзухою) *див.* відігрівáти (2)
◊ Відступáтися / відступúтися від свогó *див.* відступáтися (2)
Відступáтися / відступúтися від свогó слóва *див.* відступáтися (1)
◊ Глядíти свогó нóса *див.* глядíти (2)
◊ Дивúтися не дáлі свогó (влáсного) нóса *див.* дивúтися
◊ Доживáти / дожúти [свогó] вíку ([свій] вік) *див.* доживáти
◊ Ітú/ пітú прóти влáсного (свогó) сумлíння (прóти влáсної (своє́ї) сóвісті) *див.* ітú
◊ Сýнути (встромля́ти, всувáти *і т. ін.*) / сунýти (встромúти, всýнути *і т. ін.*) [свогó] нóса *(рідко* [свій] ніс) [в чужí горшкú (в чужúй гóрод, в чужé прóсо)] *див.* сýнути
своє́
◊ Вестú (гнýти) своє́ (своє́ї) *див.* вестú (15)
Відживáти / віджúти своє́ (свій вік) *див.* відживáти (1)
◊ Відслужúти своє́ (свою́ слýжбу, свій вік) *див.* відслýжувати (1)
◊ Мúкати [своє́] гóре *див.* мúкати
◊ Прихиля́ти / прихилúти [своє́] вýхо *(рідко* ýхо) *див.* прихиля́ти
своє́ї
◊ Боя́тися своє́ї (влáсної) тíні *див.* боя́тися (3)
◊ Вестú (гнýти) своє́ (своє́ї) *див.* вестú (15)
◊ Вилáзити (вилізáти) / вúлізти зі своє́ї (влáсної) шкаралýпи *див.* вилáзити (2)
◊ Ітú/ пітú прóти влáсного (свогó) сумлíння (прóти влáсної (своє́ї) сóвісті) *див.* ітú
○ Мúмо (помúмо) моє́ї (своє́ї, йогó *і т. ін.*) вóлі *див.* вóля (4)
◊ Не мáти [своє́ї] вóлі *див.* мáти[2]
◊ Нúжче своє́ї (влáсної) гíдності *див.* нúжче
своє́му
◊ На своє́му горбí <Своїм горбóм> *див.* горб (1)
◊ Не вíрити / не повíрити [своїм (влáсним)] вýхам ([своє́му (влáсному)] слýху) *див.* вíрити (3)
◊ Тримáти на своє́му горбí *див.* тримáти
своє́ю
◊ Відчувáти [всіє́ю своє́ю] шкíрою *див.* відчувáти (6)
◊ Влáсними (своїми) рукáми <Влáсною (своє́ю) рукóю> *див.* рукá
Зловживáти [своє́ю] влáдою *див.* зловживáти
◊ Зрóшувати / зросúти (скропúти) [влáсною (своє́ю)] крóв'ю зéмлю (шлях) *див.* зрóшувати
У всій [своїй (йогó)] пóвноті <З найбíльшою [усіє́ю (своє́ю, йогó)] повнотóю> *див.* повнотá

свої
Вичитувати / вичитати [свої] години *див.* вичитувати (1)
◊ Вставити / вставляти [і] свої (своїх) п'ять копійок *див.* вставляти[1] (4)
◊ Вступати (входити) / вступити (ввійти) в [свої] права *див.* вступати[1] (10)
Входити / ввійти в [свої] береги *див.* входити (4)
◊ Кусати (гризти) собі (*рідко* свої) лікті (*рідко* пальці) *див.* кусати
◊ На власні (свої) вуха <Власними (своїми) вухами> *див.* вухо (14)
◊ На власні (свої) очі <Власними (своїми) очима> *див.* око[1]
◊ Натискати (натискувати, давити) / натиснути (надавити) на [всі] [свої] гальма (педалі) *див.* натискати
◊ Побачити на [свої (власні)] очі <Побачити своїми (власними) очима> *див.* побачити
◊ Сідати (влазити) / сісти (влізти) не в (на) свої (чужі) сани *див.* сідати
◊ Стати (встати, звестися, піднятися *і т. ін.*) / ставати (зводитися, підніматися *і т. ін.*) на [свої (власні, рівні)] ноги *див.* ставати
◊ Як власні (свої) вуха *див.* вухо (27)
своїй
В [усій (своїй, їх *і т. ін.*)] сукупності *див.* сукупність
◊ На своїй (власній) шкурі (шкірі, *рідше* спині) *див.* шкура
◊ Покопатися в своїй голові *див.* покопатися
По своїй (власній) уподобі *див.* уподоба
◊ По [своїй] волі *див.* воля (10)
◊ У всій [своїй, його *і т. ін.*] наготі *див.* нагота
У всій [своїй (його)] повноті <З найбільшою [усією (своєю, його)] повнотою> *див.* повнота
своїм
◊ Брати / взяти [своїм] горбом *див.* брати (115)
Власним (своїм) коштом *див.* кошти
◊ Добувати / добути [своїм] горбом ([кривавими] мозолями, [кривавим] потом) *див.* добувати
◊ Доходити / дійти своїм (власним) розумом *див.* доходити
◊ На своєму горбі <Своїм горбом> *див.* горб (1)
◊ Не вірити / не повірити [своїм (власним)] вухам ([своєму (власному)] слуху) *див.* вірити (3)
◊ Не вірити / не повірити [своїм (власним)] очам *див.* вірити (4)
◊ Не своїм (нелюдським, несамовитим *і т. ін.*) голосом *див.* голос (14)
Своїм (його, її *і т. ін.*) робом робити *див.* робити
◊ Сягати [своїм корінням] в давнину (в минуле, в глибину віків) *див.* сягати
своїми
◊ Власними (своїми) руками <Власною (своєю) рукою> *див.* рука
◊ На власні (свої) вуха <Власними (своїми) вухами> *див.* вухо (14)
◊ На власні (свої) очі <Власними (своїми) очима> *див.* око[1]
◊ Називати / назвати речі їх (їхніми, своїми, власними *і т. ін.*) іменами *див.* називати
◊ Побачити на [свої (власні)] очі <Побачити своїми (власними) очима> *див.* побачити
◊ Своїми (власними) силами *див.* сила
своїх
◊ Випускати / випустити віжки зі своїх рук *див.* випускати (6)
◊ Вставити / вставляти [і] свої (своїх) п'ять копійок *див.* вставляти[1] (4)
◊ На парі власних <На [своїх] власних> *див.* пара[1]
свою
◊ Боліти (уболівати, переживати *і т. ін.*) за свою (власну) шкуру *див.* боліти[2] (2)
◊ Брати (*рідко* приймати) / взяти (*рідко* прийняти) гріх на [свою] душу (на себе) *див.* брати (131)
◊ Відслужити своє (свою службу, свій вік) *див.* відслужувати (1)
◊ Вкладати / вкласти [всю] [свою] душу *див.* вкладати[1] (1)
◊ Входити / ввійти в [свою] колію *див.* входити (20)
◊ Грати у власну (свою) дудку *див.* грати (25)
◊ Диктувати свою волю *див.* диктувати
◊ Закликати / закликати на допомогу свою волю (витримку) *див.* закликати
◊ Клопотати собі (свою) голову *див.* клопотати
◊ На свою голову *див.* голова (38)
◊ Не втовпиться (не потовпиться) в двері (в [свою] шкуру) *див.* втовпитися (1)
◊ Підставляти / підставити [свою] голову (себе) [під обух, під сокиру] *див.* підставляти
◊ Прихилити (приклонити) [свою] голову *див.* прихиляти
◊ Смерть занесла [свою] гостру косу (руку) *див.* смерть
Спокутувати / спокутати [свою] вину (провину, [свій] гріх) *див.* спокутувати
◊ Сунути (стромити, схилити *і т. ін.*) [свою] голову в ярмо *див.* сунути
◊ Тремтіти (труситися) за свою (власну) шкуру *див.* тремтіти
◊ Чинити свою волю *див.* чинити[1]
◊ Як власну (свою) долоню *див.* долоня
своя
◊ Своя воля *див.* воля (11)
◊ Своя голова на плечах (на в'язах) *див.* голова (43)

СВІТ[1]
світ
◊ Світ на всі чотири вітри *див.* світ[1]

СВІТ[2]
світ
Віртуальний світ *див.* світ[2]
◊ Грішний світ *див.* світ[2]
◊ Зав'язати / зав'язувати світ (*рідко* світу, вік, віку) *див.* зав'язувати
◊ Заганяти / загнати в домовину (в труну, в могилу, до могили, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.*) *див.* заганяти[1]
світа
◊ [Аж (хоч, геть)] на край світу (світа, *рідко* землі) *див.* край[1]
світі
◊ Хай (*заст.* най) йому (їй, їм) легко згадається на тім світі *див.* згадуватися
світу
◊ [Аж (хоч, геть)] на край світу (світа, *рідко* землі) *див.* край[1]
△ Вісь світу *див.* вісь (3)
◊ Волочитися по світу *див.* волочитися (1)
◊ Ганяти вітер по вулицях (по світу) *див.* ганяти (3)
△ Геліоцентрична система світу *див.* система
△ Геоцентрична система світу *див.* система
◊ Зав'язати / зав'язувати світ (*рідко* світу, вік, віку) *див.* зав'язувати

СВІТИТИ
світити
◊ Світити [голим (грішним, чорним)] тілом *див.* світити
◊ Світити / засвітити волоссям (волосом) *див.* світити

СВІТЛИЙ
світла
◊ Світла (ясна) голова *див.* голова (42)

СВІТЛО[1]
світло
Палити вогонь (огонь, світло *і т. ін.*) *див.* палити[1]
світлом
◊ [Треба] вдень (серед білого дня) з вогнем [та ще] (зі свічкою, зі світлом, при сонці *і т. ін.*) [такого] шукати (вишукувати) / пошукати <Пошукати такого [треба]> *див.* треба[1]

СВІТЛОВИЙ
світлова
Світлова газета *див.* газета (2)

СВІТОВИЙ[2]
світова
Друга світова війна *див.* війна (5)
Перша світова війна *див.* війна (6)
Світова війна *див.* війна (7)

СВІЧКА
свічка
◊ Танути / станути як (мов, ніби *і т. ін.*) свічка (віск [на сонці]) *див.* танути
свічками
◊ Вдень з вогнем (зі свічкою, зі свічками) не знайдеш (не знайти) *див.* знаходити
свічкою
◊ Вдень з вогнем (зі свічкою, зі свічками) не знайдеш (не знайти) *див.* знаходити
◊ [Треба] вдень (серед білого дня) з вогнем [та ще] (зі свічкою, зі світлом, при сонці *і т. ін.*) [такого] шукати (вишукувати) / пошукати <Пошукати такого [треба]> *див.* треба[1]

свíчку
◊ Звести́ся на [воскову́] свíчку *див.* зво́дитися
СВОБО́ДА
свобо́да
Свобо́да во́лі *див.* свобо́да
СВЯТ
свята́
Свята́ вода́ *див.* вода́ (18)
СВЯТИ́Й
свята́
Свята́ вода́ *див.* вода́ (18)
святи́й
◊ Бог *(рідко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.)*] [святи́й] знає (зна, відає, віда) *див.* бог (13)
◊ Го́лий, як бу́бон (як туре́цький святи́й) *див.* го́лий (3)
◊ Госпо́дь (святи́й, хто *і т. ін.)* [його́] розбере́ *див.* госпо́дь (1)
Дава́ти / да́ти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спо́кій (по́кій)) *див.* дава́ти
◊ Побий мене́ [святи́й] хрест (грім, Бо́же *і т. ін.)* *див.* поби́ти
◊ Святи́й [його́] знає *див.* святи́й
свято́го
△ Вогні́ свято́го Е́льма *див.* во́гонь (9)
СВЯЧЕ́НИЙ
свяче́ної
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
СЕБЕ́
до себе́
◊ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Се́бе] *див.* бог (6)
Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
себе́
◊ Би́ти / уда́рити [себе́] [кулако́м (рука́ми)] в *(рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◊ Бог (Госпо́дь) прийня́в (приня́в, прибра́в) [ду́шу] [до Се́бе] *див.* бог (6)
◊ Бра́ти *(рідко* прийма́ти) / взя́ти *(рідко* прийня́ти) гріх на [свою́] ду́шу (на се́бе) *див.* бра́ти (131)
◊ Виклика́ти / ви́кликати во́гонь на се́бе *див.* виклика́ти (4)
◊ Від́ступ від само́го себе́ *див.* ві́дступ (2)
Відчува́ти / відчу́ти себе́ *див.* відчува́ти (1)
Відчува́ти / відчу́ти себе́ люди́ною *див.* відчува́ти (3)
◊ Всмо́ктувати (всиса́ти, вбира́ти *і т. ін.)* / всмокта́ти (ввісса́ти, ввібра́ти *і т. ін.)* [в се́бе] з молоко́м ма́тері (з ма́тери-ним (матери́нським) молоко́м) *див.* всмо́ктувати (1)
◊ Гово́рить сам за се́бе *див.* сам
◊ Гребти́ під (до) се́бе [обома́ рука́ми (обіру́ч)] *див.* гребти́ (2)
◊ [Живце́м] відрива́ти (відкра́ювати, *рі́дше* відтина́ти) / віді́рва́ти (відкра́яти, *рі́дше* відтя́ти) від се́рця (від се́бе) *див.* відрива́ти[1] (6)
◊ Пережи́ти себе́ (свій вік) *див.* пережива́ти
◊ Підставля́ти / підста́вити [свою́] го́лову (себе́) [під обу́х, під соки́ру] *див.* підставля́ти
◊ Прийма́ти / прийня́ти [на се́бе] уда́р *(рі́дше* во́гонь) *див.* прийма́ти
Прийми́ Бо́же (Го́споди) мою́ ду́шу (мене́) [до Се́бе] *див.* прийма́ти
◊ Приткну́ти го́лову (себе́) *див.* притика́ти
собі́
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі́] в го́лову *див.* бра́ти (76)
◊ Вбива́ти / вби́ти собі́ в го́лову *див.* вбива́ти[1] (2)
◊ Ві́рний собі́ *див.* ві́рний (1)
◊ Вро́їти собі́ *див.* вро́їти (1)
◊ Га́рбати [собі́] в скри́ню (в скри́ні) *див.* га́рбати (1)
◊ Забива́ти / заби́ти [собі́] го́лову *див.* забива́ти
◊ Заби́ти [собі́] в го́лову *див.* забива́ти
◊ [І] в го́лову (в ду́мці, в думка́х) [собі́] не кла́сти (не поклада́ти) *див.* кла́сти
◊ [І] га́дки (ду́мки, в га́дці, в (на) ду́мці *і т. ін.)* [собі́] не ма́ти *див.* ма́ти[2]
◊ Іди́ [собі́] на всі чоти́ри ві́три (на чоти́ри бо́ки) *див.* іти́
◊ Клопота́ти собі́ (свою́) го́лову *див.* клопота́ти
◊ Лама́ти [собі́] го́лову *див.* лама́ти
◊ Мота́ти *(рі́дше* намо́тувати) / намота́ти *(рі́дше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
◊ Не дава́ти / не да́ти собі́ по но́сі гра́ти *див.* дава́ти
◊ Пополама́ти [собі́] го́лову *див.* пополама́ти
◊ Посуши́ти [собі́] го́лову *див.* посуши́ти
◊ Прикида́ти / прики́нути [собі́] в голові́ (в думка́х, ду́мкою *і т. ін.)* *див.* прикида́ти[3]
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
◊ Сам собі́ пан (голова́, хазя́їн *і т. ін.)* *див.* сам
◊ Смі́ятися [собі́] під ніс (з-під ву́са) *див.* смі́ятися
◊ Суши́ти / ви́сушити [собі́] го́лову (мо́зок, *діал.* мі́зки) *див.* суши́ти
◊ Хоч би [тобі́ (собі́, вам)] ву́сом (ву́хом, бров́ою *і т. ін.)* повести́ *див.* пово́дити[1]
собо́ю
◊ Бу́ти вла́дним над собо́ю *див.* бу́ти (52)
Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти [за собо́ю] провину *див.* відчува́ти (4)
◊ Володі́ти (оволоді́вати) / оволоді́ти собо́ю *див.* володі́ти (2)
◊ Ма́ти під собо́ю ґрунт *див.* ма́ти[2]
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти
◊ Не чу́ти (не відчува́ти) ніг [під собо́ю] *див.* чу́ти
◊ Руба́ти гі́лку (сучка́), на які́й (яко́му) сиди́ш (сиди́ть, сидимо́ *і т. ін.)* <Руба́ти гі́лку під собо́ю> *див.* руба́ти
◊ Утрача́ти / утра́тити вла́ду над собо́ю *див.* утрача́ти
СЕГМЕНТАЦІ́ЙНИЙ
сегментаці́йна
△ Сегментаці́йна вода́ *див.* вода́ (41)
СЕКРЕ́ЦІЯ
секре́ція
△ Вну́трішня секре́ція *див.* секре́ція
СЕ́ЛИЩНИЙ
се́лищний
△ Місьќий (се́лищний, сі́льський) голова́ *див.* голова́ (5)
СЕ́ЛЬТЕРСЬКИЙ
се́льтерська
△ Зе́льтерська (се́льтерська, *розм.* зе́льська) вода́ *див.* вода́ (33)
СЕРВІТУ́Т
сервіту́т
△ Во́дний сервіту́т *див.* сервіту́т
СЕ́РДЕНЬКО
серде́нько
◊ Вража́ти / вра́зити [в са́ме] се́рце (се́рде́нько) *див.* вража́ти[1] (1)
◊ Гаря́че се́рце (се́рденько) *див.* се́рце
◊ Гніти́ти се́рце (ду́шу, се́рде́нько) *див.* гніти́ти (1)
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
серде́ньку
◊ В се́рде́ньку глу́хо *див.* глу́хо (1)
СЕРДЕ́НЬКО
серде́нько
◊ Вража́ти / вра́зити [в са́ме] се́рце (се́рде́нько) *див.* вража́ти[1] (1)
◊ Гаря́че се́рце (се́рденько) *див.* се́рце
◊ Гніти́ти се́рце (ду́шу, се́рде́нько) *див.* гніти́ти (1)
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце
серде́ньку
◊ В се́рде́ньку глу́хо *див.* глу́хо (1)
СЕРДИ́ТИЙ
серди́ту
◊ Під серди́ту годи́ну *див.* годи́на[1] (21)
СЕРЕ́ДНІЙ
сере́днє
△ Сере́днє ву́хо *див.* ву́хо (5)
сере́дні
△ Сере́дні віки́ *див.* вік (17)
сере́днього
Сере́днього ві́ку *див.* вік (4)
СЕРЕДО́ВИЩЕ
середо́вище
△ Географі́чне середо́вище *див.* середо́вище
СЕРЙО́ЗНО
серйо́зно
◊ Сприйма́ти *(рі́дко* прийма́ти) / сприйня́ти *(рі́дко* прийня́ти) серйо́зно (пова́жно, *рі́дше* навспра́вжки, *рі́дко* всерйо́з) *див.* сприйма́ти

СÉРЦЕ

сердéць

◊ Волóдáр дум [і сердéць] *див.* волóдáр (2)

сéрце

◊ Вíрне сéрце *див.* сéрце

◊ Віщýє сéрце *див.* сéрце

◊ Вкладáти / вклáсти сéрце *див.* вкладáти[1] (3)

◊ Впивáтися / впи́тися (вп'ясти́ся) [п'я́вкою (як п'я́вка)] в сéрце *див.* впивáтися[1] (2)

◊ Вражáти / врáзити [в сáме] сéрце (сéрдéнько) *див.* вражáти[1] (1)

◊ Врíзáтися / врíзатися в сéрце *див.* врíзуватися[1] (1)

◊ Встроми́ти (дáти, всади́ти *і т. ін.*) ніж (ножá) в спи́ну (*рíдше* в сéрце) *див.* встромля́ти (2)

◊ Вціля́ти (влучáти, попадáти) / вці́лити (влýчити, попáсти) в [сáме] сéрце *див.* вціля́ти (1)

◊ Гаря́че сéрце (сéрденько) *див.* сéрце

◊ Гніти́ти сéрце (дýшу, сéрдéнько) *див.* гніти́ти (1)

◊ Гори́ть сéрце (бíля сéрця) *див.* сéрце

◊ Грíти сéрце (дýшу) *див.* грíти (6)

◊ Дави́ти кáменем [на грýди (на сéрце)] *див.* дави́ти

◊ Заганя́ти / загнáти в сéрце голки́ ([гóстрі] спи́чки) *див.* заганя́ти[1]

◊ Ки́дати / ки́нути жари́ну в сéрце (в грýди) *див.* ки́дати

◊ Крáяти (рíзати, розривáти, шматувáти *і т. ін.*) / розкрáяти (розрíзати, розірвáти, розшматувáти *і т. ін.*) сéрце (дýшу, грýди) *див.* крáяти

◊ Охолоди́ти (остуди́ти) сéрце (гóлову, дýшу *і т. ін.*) *див.* охолóджувати

◊ Розпирáти грýди (дýшу, сéрце) *див.* розпирáти

◊ Сéрце б'ється [в грýдях] *див.* сéрце

◊ Сéрце відтáло *див.* сéрце

◊ Сéрце вогнéм узялóся (вíзьметься) *див.* сéрце

◊ Сéрце впáло до п'ят <Сéрце опини́лося в п'я́тах> *див.* сéрце

◊ Сéрце в'я́не *див.* сéрце

◊ Сéрце (душá) палáє (палахти́ть) *див.* сéрце

◊ Сéрце з вóску *див.* сéрце

◊ Сéрце пáдає (обривáється) / впáло (обíрвáлося) *див.* сéрце

◊ Сéрце привертáється (гóрнеться, пригортáється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.*) / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.*) *див.* сéрце

◊ Сéрце (сéрденько) як (лéдве, мáло, трóхи *і т. ін.*) не ви́скочить [з грудéй] *див.* сéрце

◊ Смоктáти кóло (бíля) сéрця (за сéрце, під грудьми́) *див.* смоктáти

Ти́снути [за] сéрце (кóло сéрця, грýди, в грýдях) *див.* ти́снути

◊ Тягáр ліг (упáв) на сéрце (на грýди) *див.* тягáр

◊ Тяжки́й (важки́й) кáмінь ліг (упáв, звали́вся) на грýди (на дýшу, на сéрце) *див.* кáмінь

◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.*)] ніж гóстрий у сéрце *див.* ніж[1]

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) ножéм вколóти в [сáме] сéрце *див.* вкóлювати (1)

◊ Як (мóв, нíби *і т. ін.*) хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножá, гóлку) в сéрце *див.* хто[1]

сéрцем

◊ Відтáнути (відійти́) / відтавáти (відхóдити) сéрцем (душéю) *див.* відтавáти (1)

◊ Гаря́чий сéрцем *див.* гаря́чий (2)

◊ Нутрóм (сéрцем, душéю, *рíдко* дýхом) чýти (відчувáти) / відчýти *див.* чýти

Печé (гори́ть) кóло сéрця (під сéрцем) *див.* пекти́

сéрці

◊ Відлягти́ (відійти́, *рíдко* відли́гнути) / відлягáти (відхóдити) від сéрця (від дýші, на сéрці, на дýші) *див.* відлягáти (1)

◊ Ворухну́тися в сéрці (в дýші) *див.* ворухну́тися (1)

◊ Гíрко на сéрці (на дýші) *див.* гíрко (1)

◊ [І (аж)] в (на) дýші (на сéрці, у грýдях, у п'я́тах *і т. ін.*) похолóло (похолóнуло) *див.* похолóнути

◊ На дýші (на сéрці) гáрно *див.* гáрно (1)

◊ Тéнькати / тéнькнути в сéрці (в грýдях) *див.* тéнькати

сéрцю

◊ Давáти / дáти вóлю сéрцю *див.* давáти

сéрця

◊ Відігрíти (ви́грíти, ви́годувати) / відігрівáти змíю (гадю́ку) бíля (кóло) [свогó] сéрця (за пáзухою) *див.* відігрівáти (2)

◊ Відлягти́ (відійти́, *рíдко* відли́гнути) / відлягáти (відхóдити) від сéрця (від дýші, на сéрці, на дýші) *див.* відлягáти (1)

◊ Гадю́ка (гáдина) ссе кóло сéрця *див.* гадю́мка (1)

◊ Гóлос сéрця *див.* гóлос (11)

◊ Гори́ть сéрце (бíля сéрця) *див.* сéрце

◊ Грíти кóло сéрця *див.* грíти (2)

◊ До глибини́ дýші (сéрця) *див.* глибинá (2)

◊ [Живцéм] відривáти (відкрáювати, *рíдше* відтинáти) / відірвáти (відкрáяти, *рíдше* відтя́ти) від сéрця (від сéбе) *див.* відривáти[1] (6)

◊ Іти́ (*рíдко* похóдити) з глибини́ дýші (сéрця) *див.* іти́

Печé (гори́ть) кóло сéрця (під сéрцем) *див.* пекти́

◊ Скидáти / ски́нути з плечéй (з грудéй, з дýші, з сéрця) тягáр *див.* скидáти

◊ Смоктáти кóло (бíля) сéрця (за сéрце, під грудьми́) *див.* смоктáти

Ти́снути [за] сéрце (кóло сéрця, грýди, в грýдях) *див.* ти́снути

◊ У глибинí (*рíдше* в глиби́нах) дýші (сéрця) *див.* глибинá (4)

СИВИЗНÁ

сиви́зні

◊ З сивини́ (*рíдко* з сиви́зні) вікíв (столíть) *див.* сивинá

СИ́ВИЙ

си́вого

◊ До си́вого (бíлого) вóлосу (вóлоса, волóсся, до сивини́) *див.* вóлос (3)

СИВИНÁ

сивинá

◊ Сивинá вікíв (столíть) *див.* сивинá

сивини́

◊ До си́вого (бíлого) вóлосу (вóлоса, волóсся, до сивини́) *див.* вóлос (3)

◊ З сивини́ (*рíдко* з сиви́зні) вікíв (столíть) *див.* сивинá

СИГНÁЛЬНИЙ

сигнáльний

△ Сигнáльний (*заст.* вступни́й) примíрник *див.* примíрник

СИДІ́ТИ

сидимó

◊ Рубáти гíлку (сучкá), на якíй (якóму) сиди́ш (сиди́ть, сидимó *і т. ін.*) <Рубáти гíлку під собóю> *див.* рубáти

сиди́ть

◊ Дýмка [гвіздкóм] стрими́ть (стирчи́ть, сиди́ть *і т. ін.*) у головí (*рíдко* у голíвоньці) *див.* дýмка

◊ Рубáти гíлку (сучкá), на якíй (якóму) сиди́ш (сиди́ть, сидимó *і т. ін.*) <Рубáти гíлку під собóю> *див.* рубáти

сиди́ш

◊ Рубáти гíлку (сучкá), на якíй (якóму) сиди́ш (сиди́ть, сидимó *і т. ін.*) <Рубáти гíлку під собóю> *див.* рубáти

сидíти

Сидíти голóдним (голóдний) *див.* сидíти

Сидíти на гауптвáхті *див.* сидíти

◊ Сидíти на чужóму вóзі *див.* сидíти

◊ Сидíти чéрез горóд *див.* сидíти

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) сидíти на вогнí *див.* сидíти

СИ́ЛА

сил

Верхóвний головнокомáндувач Збрóйних сил Украї́ни *див.* головнокомáндувач (1)

Докладáти / доклáсти (*рíдше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усíх *і т. ін.*)] старáнь (зуси́ль, сил, *рíдше* снаги́) *див.* докладáти

си́ла

◊ Бий / побíй тебé (йогó, її́ *і т. ін.*) си́ла Бóжа *див.* би́ти (20)

Бичáча (волячá) си́ла *див.* си́ла

△ Відцентрóва си́ла *див.* си́ла

◊ Не йогó (її́, нáша *і т. ін.*) си́ла *див.* си́ла

◊ Си́ла вóлі *див.* си́ла

◊ Чорт (дíдько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.*) несé (нóсить) / понíс (принíс, розноси́в) <Нечи́ста (врáжа) си́ла несé (нóсить) / понеслá (принеслá, рознóси́ла)> <Чорти́ несýть / принеслí (*зневажл.* притаскáли)> *див.* чорт

си́лами

◊ Своїми (влáсними) си́лами *див.* си́ла

си́ли

Військóво-морськí си́ли *див.* си́ла

Військóво-повíтряні си́ли *див.* си́ла

Розгортáти (розгóртувати) / розгорну́ти вíйськá (фронт, збрóйні си́ли) *див.* розгортáти

си́лі
◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.) див.* хто[1]
си́лою
◊ Хто з ним (з не́ю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красо́ю, в красі́ *і т. ін.) див.* хто[1]
СИЛАБІ́ЧНИЙ
силабі́чне
△ Силабі́чне віршува́ння <Силабі́чний вірш> *див.* віршува́ння (2)
силабі́чний
△ Силабі́чне віршува́ння <Силабі́чний вірш> *див.* віршува́ння (2)
СИЛА́БО-ТОНІ́ЧНИЙ
сила́бо-тоні́чне
△ Сила́бо-тоні́чне віршува́ння <Сила́бо-тоні́чний вірш> *див.* віршува́ння (3)
СИ́ЛЬНИЙ
си́льна
Си́льна вода́ *див.* вода́ (19)
СИ́МВОЛ
си́мвол
◊ Си́мвол ві́ри *див.* си́мвол
СИН
син
◊ Вра́жий (су́чий, чо́ртів, і́родів *і т. ін.)* син *див.* син
◊ Га́дів (гадю́чий, га́спидський, пе́ський, соба́чий *і т. ін.)* син *див.* син
сини́
◊ Годи́тися у сини́ (у до́чки, в ону́ки *і т. ін.) див.* годи́тися[1] (5)
СИНДРО́М
синдро́м
△ Гіперкінети́чний синдро́м *див.* синдро́м
△ Гіпоталамі́чний синдро́м *див.* синдро́м
СИНТЕТИ́ЧНИЙ
синтети́чна
△ Синтети́чна геоме́трія *див.* геоме́трія (5)
СИ́ПАТИ
си́пати
◊ [Аж] си́пати вогне́м *див.* си́пати
◊ Посипа́ти (присипа́ти) / поси́пати (присипати) го́лову по́пелом <*рідше* Си́пати по́піл на го́лову> *див.* посипа́ти
◊ Пуска́ти (си́пати) / пусти́ти віци (віц) *див.* пуска́ти
◊ Си́пати піско́м про́ти горі́ *див.* си́пати
◊ Си́пати (сіяти) грі́шми (грошима) *див.* си́пати
◊ Си́пати слова́ми [як (мов, ні́би *і т. ін.)* горо́хом] *див.* си́пати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* горо́хом си́пати / поси́пати *див.* си́пати
СИР
сир
Голла́ндський сир *див.* сир
СИРІ́Й
сирі́й
◊ Гни́ти в [сирі́й] землі́ *див.* гни́ти (1)
СИРОВИНА́
сировина́
Втори́нна сировина́ *див.* сировина́

СИСТЕ́МА
систе́ма
△ Вісімко́ва систе́ма чи́слення *див.* систе́ма
△ Внутрі́шньосерце́ва нерво́ва систе́ма *див.* систе́ма
△ Гастроваскуля́рна систе́ма *див.* систе́ма
△ Гексагона́льна систе́ма *див.* систе́ма
△ Геліоцентри́чна систе́ма сві́ту *див.* систе́ма
△ Геоінформаці́йна систе́ма *див.* систе́ма
△ Геоцентри́чна систе́ма сві́ту *див.* систе́ма
△ Голоно́мна систе́ма *див.* систе́ма
СИ́ТО[1]
си́то
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* крізь (че́рез) [густе́] си́то *див.* си́то[1]
СІВБА́
сівба́
△ Вузькоря́дна сівба́ *див.* сівба́
△ Гніздова́ сівба́ *див.* сівба́
СІДА́ТИ
сіда́й
◊ Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старості́ сіда́ли) *див.* сіда́ти
сіда́йте
◊ Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старості́ сіда́ли) *див.* сіда́ти
сіда́ли
◊ Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старості́ сіда́ли) *див.* сіда́ти
сіда́ти
Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти *і т. ін.)* / вступи́ти (прийти́, сі́сти *і т. ін.)* на престо́л (на трон) *див.* вступа́ти[1] (5)
◊ Сіда́ти (вила́зити) / сі́сти (ви́лізти) на го́лову *див.* сіда́ти
◊ Сіда́ти (вла́зити) / сі́сти (влі́зти) не в (на) свої́ (чужі́) са́ни *див.* сіда́ти
Сіда́ти / сі́сти на візника́ *див.* сіда́ти
СІК
соку́
◊ Вари́тися у вла́сному соку́ *див.* вари́тися (2)
СІЛЬ
сіль
◊ Води́ти хліб-сіль (хліб і сіль) *див.* води́ти (8)
△ Гла́уберова сіль *див.* сіль
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися
◊ Як сіль у воді́ *див.* сіль
со́лі
◊ Гото́вий з'ї́сти (проковтну́ти) без со́лі <З'їв би (проковтну́в би) без со́лі> *див.* гото́вий (2)
СІ́ЛЬСЬКИЙ
сільське́
△ Сільське́ господа́рство *див.* господа́рство (6)
сільськи́й
△ Міськи́й (се́лищний, сільськи́й) голова́ *див.* голова́ (5)

СІМ
сім
◊ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ Хай (неха́й) йому́ (ї́й, їм *і т. ін.)* чорт (сім чорті́в, біс, га́спид *і т. ін.) див.* чорт
◊ Як га́лка (сім га́лок) *див.* га́лка (1)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт
сімома́
◊ Під сімома́ ві́трами *див.* ві́тер (16)
СІМЕ́ЙНИЙ
сіме́йне
◊ Дома́шнє (роди́нне, сіме́йне) во́гнище *див.* во́гнище (1)
СІННИ́Й[1]
сінна́
△ Сінна́ гаря́чка *див.* гаря́чка (3)
СІ́НО
сі́на
◊ За сім вовкі́в копи́ця сі́на показа́лася *див.* копи́ця
сі́ні
◊ Шука́ти (шука́й) го́лку в сі́ні (в соло́мі) *див.* шука́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* го́лку в сі́ні *див.* го́лка (4)
СІРКО́
сірка́
◊ Позича́ти / пози́чити оче́й у Сірка́ (Рябка́, во́вка *і т. ін.) див.* позича́ти
СІ́СТИ
сі́сти
Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти *і т. ін.)* / вступи́ти (прийти́, сі́сти *і т. ін.)* на престо́л (на трон) *див.* вступа́ти[1] (5)
◊ Сіда́ти (вила́зити) / сі́сти (ви́лізти) на го́лову *див.* сіда́ти
◊ Сіда́ти (вла́зити) / сі́сти (влі́зти) не в (на) свої́ (чужі́) са́ни *див.* сіда́ти
Сіда́ти / сі́сти на візника́ *див.* сіда́ти
сядь
◊ Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старості́ сіда́ли) *див.* сіда́ти
ся́дьте
◊ Сіда́йте (ся́дьте, сіда́й, сядь), го́стем бу́дете (бу́деш) (щоб старості́ сіда́ли) *див.* сіда́ти
СІ́ТКА
сі́тка
△ Гра́дусна сі́тка *див.* сі́тка
СІ́ТОЧКА
сі́точка
△ Водяна́ сі́точка *див.* сі́точка
СІ́ЯТИ
сі́яти
Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти
◊ Си́пати (сі́яти) грі́шми (грошима) *див.* си́пати
◊ Сі́яти (вно́сити) / посі́яти (внести́) ворожне́чу (незго́ду, ро́збрат *і т. ін.) див.* сі́яти
Сі́яти гро́ші *див.* сі́яти

СКА́ЗАНИЙ
ска́зано
◊ Не во гнів будь ска́зано *див.* бу́ти (101)
СКАЗА́ТИ
сказа́ти
◊ Гріх [сло́во (сло́ва)] сказа́ти *див.* гріх (3)
Та й го́ді сказа́ти <Сказа́ти го́ді> *див.* сказа́ти
Щоб (коли́) не сказа́ти бі́льше (гі́ршого) *див.* сказа́ти
СКАЗИ́ТИСЯ
сказився
◊ Бода́й (щоб, нехай би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зслизни) ти> <Сказіться (скисніть, зслизніть) ви> *див.* сказитися
сказись
◊ Бода́й (щоб, нехай би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зслизни) ти> <Сказіться (скисніть, зслизніть) ви> *див.* сказитися
сказіться
◊ Бода́й (щоб, нехай би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зслизни) ти> <Сказіться (скисніть, зслизніть) ви> *див.* сказитися
СКАКА́ННЯ
скака́ння
◊ Стриба́ння (скака́ння) в гре́чку *див.* стриба́ння
СКАКА́ТИ
скака́ти
◊ Го́пки скака́ти *див.* скака́ти
◊ Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку *див.* скака́ти
ска́че
◊ Аж пі́на з ро́та (на губа́х) ска́че (лети́ть, виступа́є *і т. ін.) див.* пі́на
скачи́
◊ Хоч го́пки скачи́ *див.* скака́ти
СКАЛАМУ́ТИТИ
скаламу́тити
◊ Каламу́тити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду *див.* каламу́тити
СКАЛАТА́ТИ
скалата́ти
◊ Вік калата́ти / скалата́ти *див.* калата́ти
СКА́ПАТИ
ска́пав
◊ Бода́й (щоб) ти (він, вона́ *і т. ін.)* ска́пав, як віск *див.* ска́пувати
СКА́РАНИЙ
ска́раний
Ска́раний на смерть (на го́рло, на го́лову) <Ска́раний сме́ртю> *див.* ска́раний
СКАРА́ТИ
скара́ти
Скара́ти на смерть (на го́рло, на го́лову) <Скара́ти сме́ртю> *див.* скара́ти
СКВИТА́ТИ
сквита́ти
Сквита́ти гол (м'яч) *див.* сквита́ти
СКЕЛЕ́Т
скеле́т
△ Скеле́т ґру́нту *див.* скеле́т

СКИДА́ТИ
скида́ти
Скида́ти (ски́дувати) / ски́нути го́лову (голово́ю) *див.* скида́ти
Скида́ти / ски́нути гвинті́вку *(рідше* рушни́цю) на прицíл *див.* скида́ти
Скида́ти / ски́нути гле́чика (го́рщика, го́рщичка *і т. ін.) див.* скида́ти
◊ Скида́ти / ски́нути з плече́й (з груде́й, з душі́, з се́рця) тяга́р *див.* скида́ти
СКИ́НУТИ
ски́нути
Скида́ти (ски́дувати) / ски́нути го́лову (голово́ю) *див.* скида́ти
Скида́ти / ски́нути гвинті́вку *(рідше* рушни́цю) на прицíл *див.* скида́ти
Скида́ти / ски́нути гле́чика (го́рщика, го́рщичка *і т. ін.) див.* скида́ти
◊ Скида́ти / ски́нути з плече́й (з груде́й, з душі́, з се́рця) тяга́р *див.* скида́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й *див.* скида́ти
скинь
◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]
СКИ́СНУТИ
скис
◊ Бода́й (щоб, нехай би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказись (скисни, зслизни) ти> <Сказіться (скисніть, зслизніть) ви> *див.* сказитися
СКІК[1]
скік
◊ На за́ячий (гороб'я́чий, жа́б'ячий *і т. ін.)* скік *див.* скік[1]
СКІ́ЛЬКИ
скі́льки
◊ Скі́льки влі́зе *див.* влі́зти (7)
СКІН
ско́ну
◊ До ско́ну вікі́в *див.* скін
СКІ́ПКА
скіпка́ми
◊ Гидко скіпка́ми узя́ти *див.* узя́ти
СКЛАД[1]
склад
Вхо́дити до скла́ду (у склад) *див.* вхо́дити (8)
скла́ду
Вхо́дити до скла́ду (у склад) *див.* вхо́дити (8)
△ Легкі́ ґрунти́ <Ґрунти́ легко́го скла́ду> *див.* ґрунт (4)
СКЛАДА́ТИ
склада́ти
◊ Згорта́ти (склада́ти) / згорну́ти (скла́сти) ру́ки [на гру́дях] *див.* згорта́ти
Склада́ти (співа́ти) / скла́сти хвалу́ (сла́ву, гімн) *див.* склада́ти
СКЛАДА́ТИСЯ
склада́ється
Склада́ється / скла́лася ду́мка (уя́ва) <Склада́ється / скла́лося вра́ження> *див.* склада́тися

СКЛА́СТИ
скла́сти
◊ Згорта́ти (склада́ти) / згорну́ти (скла́сти) ру́ки [на гру́дях] *див.* згорта́ти
◊ Зложи́ти (положи́ти, покла́сти, скла́сти) / поклада́ти (кла́сти, скла́сти) го́лову (життя́, *рідше* ду́шу) *див.* зложи́ти
Склада́ти (співа́ти) / скла́сти хвалу́ (сла́ву, гімн) *див.* склада́ти
СКЛА́СТИСЯ
скла́лася
Склада́ється / скла́лася ду́мка (уя́ва) <Склада́ється / скла́лося вра́ження> *див.* склада́тися
СКЛО
скло
△ Вітрове́ скло *див.* скло
△ Водомі́рне скло *див.* скло
Гу́тне скло *див.* скло
СКЛЯ́НКА[1]
склянці
◊ Бу́ря в скля́нці *(заст.* у шкля́нці) води́ *див.* бу́ря (3)
СКОВОРОДА́
сковороді́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* в'юн [посо́лений (в оподо́нці, на сковороді́)] *див.* в'юн (1)
СКОПИ́ЛИТИ
скопи́лити
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
СКОТИ́ТИСЯ
скоти́вся
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.) див.* ка́мінь
СКО́ЧИТИ
ско́чити
◊ Зрива́тися (зрина́ти) / зірва́тися (зри́нути, ско́чити) з язика́ (з уст, з губ) *див.* зрива́тися
◊ Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку *див.* скака́ти
ско́чиш
◊ Ви́ще се́бе (своє́ї голови́, пу́па) не ско́чиш (не підско́чиш) *див.* ско́чити
СКРА́ПЛЕНИЙ
скра́плений
△ Скра́плений (зрі́джений) газ *див.* газ[1] (10)
СКРЕБТИ́
скребти́
◊ Гри́зти (точи́ти, *рідко* скребти́) / прогри́зти (проточи́ти) го́лову *див.* гри́зти (2)
СКРИ́НЯ
скри́ні
◊ Га́рбати [собі́] в скри́ню (в скри́ні) *див.* га́рбати (1)
скри́ню
◊ Га́рбати [собі́] в скри́ню (в скри́ні) *див.* га́рбати (1)
◊ Готува́ти (дба́ти) рушники́ (скри́ню) *див.* готува́ти (2)

СКРИ́ПКА
скри́пку
◊ Гра́ти (вести́) пе́ршу скри́пку *див.* гра́ти (11)
скри́пці
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на скри́пці гра́ти *див.* гра́ти (27)
СКРІЗЬ[1]
скрізь
Скрізь і всю́ди <Геть скрізь (усю́ди)> *див.* скрізь[1]
СКРО́ЄНИЙ
скро́єний
◊ Га́рно скро́єний *див.* скро́єний
СКРО́НЯ
скро́ню
◊ Пусти́ти собі́ ку́лю в лоб (в ло́ба, в го́лову, в скро́ню) *див.* пуска́ти
СКРОПИ́ТИ
скропи́ти
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (свое́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати
СКРУТИ́ТИ
скрути́ти
◊ Воло́ві ши́ю (ро́ги) скру́тить (мо́же скрути́ти) *див.* скру́чувати
◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погибе́лі) *див.* гну́ти (6)
◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рі́дше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
◊ Скрути́ти на гужа́ *див.* скру́чувати
◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, притерти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати
◊ Скрути́ти / скру́чувати го́лову *див.* скру́чувати
скру́тить
◊ Воло́ві ши́ю (ро́ги) скру́тить (мо́же скрути́ти) *див.* скру́чувати
СКРУТНИ́Й
скрутни́й
◊ Під скрутну́ годи́ну <Під скрутни́й час> *див.* годи́на[1] (22)
скрутну́
◊ Під скрутну́ годи́ну <Під скрутни́й час> *див.* годи́на[1] (22)
СКРУТНУ́ТИ
скрутну́ти
Скрутну́ти голово́ю *див.* скрутну́ти
СКРУ́ЧУВАТИ
скру́чувати
◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погибе́лі) *див.* гну́ти (6)
◊ Скрути́ти (облама́ти, вкрути́ти, прите́рти) / скру́чувати (обла́мувати, вкру́чувати, притира́ти, пра́вити) ро́ги *див.* скру́чувати
◊ Скрути́ти / скру́чувати го́лову *див.* скру́чувати
СКУ́БТИ
ску́бти
◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти

◊ Нам'я́ти (накрути́ти, наскубти́ *і т. ін.)* / намина́ти (накру́чувати, скубти́ *і т. ін.)* ву́ха *див.* намина́ти
СКУЛЬПТУ́РНИЙ
скульпту́рна
Скульпту́рна гру́па *див.* гру́па (6)
СКУ́ПАНИЙ
ску́паний
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ску́паний у ме́ртвій воді́ *див.* ску́паний
СКУШТУВА́ТИ
скуштува́ти
◊ Скуштува́ти гарбузо́вої ка́ші *див.* скуштува́ти
◊ Скуштува́ти (покуштува́ти) ві́ника (кия́, лози́ни, ні́зо́к, нага́їв *і т. ін.)* *див.* скуштува́ти
СЛАБИ́Й
слаба́
◊ Слабка́ (слаба́) га́йка *див.* га́йка[1] (2)
◊ Я́лова (слаба́) голова́ *див.* голова́ (46)
СЛАБКИ́Й
слабка́
◊ Слабка́ (слаба́) га́йка *див.* га́йка[1] (2)
СЛА́ВА
сла́ва
◊ Сла́ва тобі́ Го́споди *див.* сла́ва
сла́ву
Пуска́ти (сі́яти) / пусти́ти [недо́бру] сла́ву (недо́брі ві́сті) *див.* пуска́ти
Склада́ти (співа́ти) / скла́сти хвалу́ (сла́ву, гімн) *див.* склада́ти
СЛАВЕ́ТНИЙ
славе́тну
◊ Вписа́ти /впи́сувати нову́ (золоту́, славе́тну *і т. ін.)* сторі́нку *див.* впи́сувати (2)
СЛА́ЛОМ
сла́лом
△ Гіга́нтський сла́лом *див.* сла́лом
СЛА́НЕЦЬ
сла́нці
△ Горю́чі сла́нці *див.* сла́нець
СЛА́НЦЕВИЙ
сла́нцевий
△ Сла́нцевий газ *див.* газ[1] (11)
СЛА́ТИ[1]
сла́ти
Сла́ти (посила́ти, передава́ти, перека́зувати, присила́ти) / посла́ти (переда́ти, переказа́ти, присла́ти) віта́ння (приві́т, поклі́н *і т. ін.)* *див.* сла́ти[1]
СЛИ́ВКА
сли́вки́
◊ Ускочи́ти в сли́вки́ *див.* вска́кувати (8)
СЛИ́НА
сли́на
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.)* *див.* сли́на
СЛИ́НКА
сли́нка
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.)* *див.* сли́на

СЛІВЦЕ́
слівце́
◊ Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́ *і т. ін.)* *див.* вставля́ти[1] (1)
◊ Ву́личне сло́во (слівце́) *див.* сло́во
◊ Го́стре сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* сло́во
СЛІД[1]
слід
◊ Гаря́чий слід *див.* слід[1]
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти
◊ Не го́ден [і] в слід ступи́ти *див.* го́дний (1)
слідáх
◊ Іти́ по гаря́чих слідáх *див.* іти́
◊ По гаря́чих (сві́жих, живи́х) слідáх <*рі́дше* По гаря́чому (сві́жому, живо́му) слі́ду> *див.* слід[1]
слі́ду
◊ По гаря́чих (сві́жих, живи́х) слідáх <*рі́дше* По гаря́чому (сві́жому, живо́му) слі́ду> *див.* слід[1]
СЛІ́ЗОНЬКА
слі́зоньки
◊ Втира́ти сльо́зи (слі́зоньки) *див.* втира́ти[1] (3)
◊ Ковта́ти (глита́ти) сльо́зи (слі́зоньки) *див.* ковта́ти
СЛІПА́К
сліпаки́
◊ Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти о́чі (*грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти
СЛІ́ПИ
слі́пи
◊ Залива́ти (позалива́ти) / зали́ти о́чі (*грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти
СЛІПИ́Й
сліпу́
◊ Загна́ти в сліпу́ ву́лицю *див.* заганя́ти[1]
СЛОВЕ́ЧКО
слове́чко
◊ Го́стре сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* сло́во
СЛО́ВО
слів
◊ Гра слова́ми (слів) *див.* гра (12)
сло́ва
Відступа́тися / відступи́тися від сво́го сло́ва *див.* відступа́тися (1)
◊ Го́стрий на язи́к (на сло́во, на слова́, на мо́ву *і т. ін.)* *див.* го́стрий (2)
◊ Гріх [сло́во (сло́ва)] сказа́ти *див.* гріх (3)
◊ Ки́дати (випуска́ти) / ки́нути (ви́пустити) слова́ на ві́тер *див.* ки́дати
◊ Слова́ застря́ють (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во
◊ Слова́ *чиї* та Бо́гу у ву́ха *див.* ву́хо (24)
слова́ми
◊ Говори́ти (розповіда́ти) про́стими слова́ми *див.* говори́ти (7)
◊ Гра слова́ми (слів) *див.* гра (12)

◊ Оста́нніми (уся́кими) слова́ми *див.* сло́во
◊ Си́пати слова́ми [як (мов, ні́би *і т. ін.)* горо́хом] *див.* си́пати
сло́ві
◊ Проба́чте / пробача́йте на [цьо́му (цім)] сло́ві <Проба́чте / пробача́йте за гру́бий ви́слів> *див.* пробача́ти[1]
сло́во
Віта́льне сло́во *див.* сло́во
△ Вказівне́ сло́во *див.* сло́во
◊ Вста́вити (вки́нути) / вставля́ти (вкида́ти) сло́во (ре́пліку, слівце́ *і т. ін.)* *див.* вставля́ти[1] (1)
△ Вставне́ сло́во *див.* сло́во
Вступне́ сло́во *див.* сло́во
◊ Ву́личне сло́во (слівце́) *див.* сло́во
◊ Го́стре сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* сло́во
◊ Го́стрий на язи́к (на сло́во, на слова́, на мо́ву *і т. ін.)* *див.* го́стрий (2)
◊ Гріх [сло́во (сло́ва)] сказа́ти *див.* гріх (3)
Здобува́тися / здобу́тися на сло́во (на го́лос, на ві́дповідь *і т. ін.)* *див.* здобува́тися
Ки́дати / ки́нути клич (га́сло, сло́во *і т. ін.)* *див.* ки́дати
◊ Сло́во че́сті *(заст.* го́нору) *див.* сло́во
сло́ву
Ві́рте / пові́рте [моє́му] сло́ву *див.* ві́рити (2)
СЛОН
слон
◊ Ведмі́дь (слон) на ву́хо наступи́в *див.* ведмі́дь (2)
слона́
◊ Роби́ти (роздува́ти, *рідко* видува́ти) / зроби́ти (розду́ти, *рідко* ви́дути) з му́хи слона́ *(рідко* вола́, бугая́) *див.* роби́ти
СЛУГА́
слуга́
◊ Бо́жий (Госпо́дній, Христо́вий) слуга́ *див.* слуга́
СЛУ́ЖБА
слу́жба
△ Ді́йсна військо́ва слу́жба *див.* слу́жба
слу́жбу
◊ Відслужи́ти своє́ (свою́ слу́жбу, свій вік) *див.* відслу́жувати (1)
СЛУЖБО́ВИЙ
службо́ва
Службо́ва ві́за *див.* ві́за (7)
СЛУЖИ́ТИ
служи́ти
Гото́в (гото́вий, щасли́вий) служи́ти *див.* гото́вий (1)
СЛУХ
слух
◊ Пропуска́ти (пуска́ти) / пропусти́ти (пусти́ти) повз ву́ха (ми́мо вух, повз слух) *див.* пропуска́ти
◊ Рі́зати *(рідше* рва́ти, де́рти) / *однокр.* різону́ти (різну́ти) ву́хо (ву́ха, слух) *див.* рі́зати
слу́ху
◊ Дохо́дити / дійти́ до вух (до ву́ха, до слу́ху) *див.* дохо́дити
◊ Не ві́рити / не пові́рити [свої́м (вла́сним)] ву́хам ([своє́му (вла́сному)] слу́ху) *див.* ві́рити (3)
◊ Ні (а́ні) слу́ху ні (а́ні) ду́ху *(рідко* ні ві́сті) *див.* слух
СЛУХА́Ч
слуха́ч
Ві́льний слуха́ч *див.* слуха́ч
СЛУХОВИ́Й
слухове́
Слухове́ вікно́ (віко́нце) *див.* вікно́ (4)
СЛЬОЗА́
слі́зьми́
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] *див.* пла́кати
◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.)* *див.* полива́ти
◊ Поли́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми) *див.* поли́тий
сльоза́м
◊ Дава́ти / да́ти во́лю сльоза́м *див.* дава́ти
сльоза́ми
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] *див.* пла́кати
◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.)* *див.* полива́ти
◊ Поли́тий (обли́тий) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми) *див.* поли́тий
сльо́зи
◊ Витира́ти сльо́зи (слі́зоньки) *див.* втира́ти[1] (3)
Гіркі́ (пекучі́, ряснí *і т. ін.)* сльо́зи *див.* сльоза́
◊ Горю́чі сльо́зи *див.* сльоза́
◊ [І] сміх і го́ре (гріх, сльо́зи, ли́хо *і т. ін.)* *див.* сміх
◊ Ковта́ти (глита́ти) сльо́зи (слі́зоньки) *див.* ковта́ти
◊ Ко́тяться / покоти́лися дрібні́ (ряснí, пеку́чі *і т. ін.)* сльо́зи [гра́дом] *див.* сльоза́
◊ Обсуши́ти (осуши́ти, обте́рти *і т. ін.)* [гіркі́ (гаря́чі)] сльо́зи *(рідше* о́чі) *див.* обсу́шувати
◊ Сльо́зи в го́рлі застря́ли *див.* сльоза́
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́
сльозо́ю
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
◊ Полива́ти (облива́ти, *рідко* обмива́ти) / поли́ти (обли́ти, *рідко* обми́ти) [гірки́ми (гаря́чими, рясни́ми)] слі́зьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю *і т. ін.)* *див.* полива́ти
СЛЬОЗОГІ́ННИЙ
сльозогі́нний
△ Сльозогі́нний газ *див.* газ[1] (12)
СМА́ЖЕНИЙ
сма́женим
◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.)* *див.* па́хнути
СМАК
смак
◊ Вхо́дити (ввіхо́дити) / ввійти́ в смак *див.* вхо́дити (23)
СМА́ЛЕНИЙ
сма́леним
◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.)* *див.* па́хнути
сма́леного
◊ Не ба́чити сма́леного во́вка *див.* ба́чити (16)
СМА́ЛЕЦЬ
сма́лець
◊ Ма́ти олі́ю (лій, *рідше* сма́лець *і т. ін.)* в голові́ <Ма́ти лій під чу́бом> *див.* ма́ти[2]
СМЕ́РКНУТИ
сме́ркло
◊ Сме́ркло в голові́ *див.* смерка́ти
СМЕРТЕ́ЛЬНИЙ
смерте́льна
◊ Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша
смерте́льний
Кро́вний (смерте́льний) во́рог *див.* во́рог (4)
◊ Сме́ртний (смерте́льний) гріх *див.* гріх (6)
СМЕ́РТНИЙ
сме́ртна
Сме́ртна годи́на *див.* годи́на[1] (4)
сме́ртний
◊ Пога́ний (пога́на), як сме́ртний гріх *див.* пога́ний
◊ Сме́ртний (смерте́льний) гріх *див.* гріх (6)
◊ Як сме́ртний гріх *див.* гріх (8)
СМЕРТЬ
сме́рті
◊ Гі́рше [від] [лю́тої] сме́рті *див.* гі́рше (1)
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися

◊ Три чи́сниці до сме́рті (до ві́ку) *див.* чи́сниця
смерть
◊ Бог (Госпо́дь) смерть дає́ (посилає́) *див.* бог (8)
Види́ма (ві́рна, *рі́дко* видю́ща, видю́ча) смерть *див.* смерть
Голо́дна смерть *див.* смерть
◊ Крізь вого́нь і [крізь] смерть *див.* вого́нь (18)
Ска́раний на смерть (на го́рло, на го́лову) <Ска́раний сме́ртю> *див.* ска́раний
Скара́ти на смерть (на го́рло, на го́лову) <Скара́ти сме́ртю> *див.* скара́ти
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
сме́ртю
◊ Зустріча́тися / зустрі́тися зі сме́ртю [віч-на́-віч] *див.* зустріча́тися
Ска́раний на смерть (на го́рло, на го́лову) <Ска́раний сме́ртю> *див.* ска́раний
Скара́ти на смерть (на го́рло, на го́лову) <Скара́ти сме́ртю> *див.* скара́ти
СМІ́ТИ
сміє
Як ти смієш (він сміє, ви смієте, вони́ сміють, ти смів, він смів *і т. ін.*) *див.* сміти
сміє
Як ти смієш (він сміє, ви смієте, вони́ сміють, ти смів, він смів *і т. ін.*) *див.* сміти
смієте
Як ти смієш (він сміє, ви смієте, вони́ сміють, ти смів, він смів *і т. ін.*) *див.* сміти
смієш
Як ти смієш (він сміє, ви смієте, вони́ сміють, ти смів, він смів *і т. ін.*) *див.* сміти
сміють
Як ти смієш (він сміє, ви смієте, вони́ сміють, ти смів, він смів *і т. ін.*) *див.* сміти
СМІТТЯ́
смітті́
◊ На доро́зі (на ву́лиці, на смітті́ *і т. ін.*) не валя́тися *див.* валя́тися (2)
СМІХ
сміх
◊ Бра́ти (підніма́ти, здійма́ти) / взя́ти (підня́ти, здійня́ти) на глум (на глу́зи, на глуз, на сміх, на кпи́ни, на кпин, *діал.* на кпи) *див.* бра́ти (128)
Гомери́чний сміх (ре́гіт) *див.* сміх
◊ [І] сміх і го́ре (гріх, сльо́зи, ли́хо *і т. ін.*) *див.* сміх
◊ Сміх застря́в у го́рлі *див.* сміх
СМІШИ́ТИ
смішити
◊ Сміши́ти люде́й (*іро́н.* горобці́в) *див.* сміши́ти
СМІ́ШКИ
смі ́шки
◊ Усе́ смі́шки *див.* смі́шки
СМІЯ́ТИСЯ
сміятися
◊ Смія́тися [собі́] під ніс (з-під ву́са) *див.* смія́тися

СМОКТА́ТИ
смокта́ти
◊ Смокта́ти ко́ло (бі́ля) се́рця (за се́рце, під грудьми́) *див.* смокта́ти
смо́кче
◊ Аж за ду́шу (під грудьми́) смо́кче *див.* смокта́ти
СМОЛА́
смола́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ву́гіль (смола́, ву́глик, вугли́на *і т. ін.*) *див.* ву́гіль (2)
СМУ́ГА
сму́га
△ Сму́га відчу́ження *див.* сму́га
СНАГА́
снаги́
Доклада́ти / докла́сти (*рі́дше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х *і т. ін.*)] стара́нь (зуси́ль, сил, *рі́дше* снаги́) *див.* доклада́ти
СНИ́ТИ
сни́ти
◊ І не гада́ти і не сни́ти *див.* гада́ти[1] (1)
СНІГ
сніг
△ Ві́чний сніг *див.* сніг
△ Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу) *див.* затри́мувати
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) сніг (дощ) на го́лову [з я́сного не́ба] *див.* сніг
сні́гу
◊ До глибо́кого сні́гу *див.* сніг
◊ Як (мов, на́че *і т. ін.*) го́лка в соло́мі (в сні́гу́) *див.* го́лка (3)
СНІГОВИ́Й
снігова́
Снігова́ вода́ *див.* вода́ (20)
△ Снігова́ герма́та *див.* герма́та (3)
СНІ́ЖКА
сніжки́
Гра́ти (гра́тися, гуля́ти) в сніжки́ *див.* гра́ти (7)
СНІП
снопі́в
◊ Як снопі́в на во́зі *див.* сніп
СНУВА́ТИСЯ
снува́тися
◊ Снува́тися в голові́ (в думка́х) *див.* снува́тися
сную́ться
◊ Думки́ (гадки́, ду́ми *і т. ін.*) сную́ться в голові́ *див.* ду́мка
СОБА́КА
соба́к
◊ Ві́шати [всіх] соба́к *див.* ві́шати (1)
◊ Ганя́ти блі́х (соба́к) *див.* ганя́ти (2)
◊ Хоч вовкі́в (соба́к, псів) гони́ (ганя́й) *див.* гна́ти (4)
◊ Хоч соба́к в'яжи́ *див.* в'яза́ти (3)
соба́ка
△ Гіє́новий (гієноподі́бний) соба́ка *див.* соба́ка
◊ [І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
соба́ку
◊ З'ї́сти соба́ку (во́вка, му́ху) *див.* з'ї́дати

соба́ці
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) [соба́ці] гірка́ (па́рена) ре́дька *див.* ре́дька
СОБА́ЧИЙ
соба́ча
Соба́ча ві́рність (ві́дданість) *див.* ві́рність (1)
соба́чий
◊ Га́дів (гадю́чий, га́спидський, пе́ський, соба́чий *і т. ін.*) син *див.* син
СОБІ́
собі́
◊ Куса́ти (гри́зти) собі́ (*рі́дко* свої́) лі́кті (*рі́дко* па́льці) *див.* куса́ти
Нажива́ти / нажи́ти [собі́] во́рога *див.* нажива́ти
◊ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.*) [собі́] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися
СОВА́
со́ви
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) со́ви ночува́ли в голові́ *див.* сова́
СО́ВАТИ
со́вати
◊ Ле́две (наси́лу) ногами (но́ги) со́вати (воруши́ти, волокти́ *і т. ін.*) *див.* со́вати
СО́ВІСТЬ
со́вісті
◊ Іти́/ піти́ про́ти вла́сного (свого́) сумлі́ння (про́ти вла́сної (своє́ї) со́вісті) *див.* іти́
◊ Му́ки (доко́ри, докі́р, гризо́ти, гризо́та) со́вісті (сумлі́ння) *див.* му́ка
со́вість
◊ Со́вість (сумлі́ння) му́чить (гризе́, пече́) *див.* со́вість
со́вістю
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́
СО́ДОВИЙ
со́дова
Со́дова вода́ *див.* вода́ (21)
СОДО́М
содо́м
◊ Содо́м (содо́ма) і гомо́рра *див.* содо́м
содо́ма
◊ Содо́м (содо́ма) і гомо́рра *див.* содо́м
СОДО́МА
содо́м
◊ Содо́м (содо́ма) і гомо́рра *див.* содо́м
содо́ма
◊ Содо́м (содо́ма) і гомо́рра *див.* содо́м
СОКИ́РА
соки́ру
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рі́дше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.*) / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* гостри́ти (1)
◊ Підставля́ти / підста́вити [свою́] го́лову (себе́) [під обу́х, під соки́ру] *див.* підставля́ти
◊ Поклада́ти / покла́сти го́лову під соки́ру *див.* покла́сти[1]
◊ Хоч соки́ру ві́шай *див.* ві́шати (6)

СОЛДА́Т

солда́ти

Віддава́ти / відда́ти в солда́ти (у військо) *див.* віддава́ти (3)

СОЛО́МА

соло́ми

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* вого́нь (ого́нь) на сухý солóму (до сухóї солóми) *див.* вогóнь (23)

соло́мі

◇ Шука́ти (шука́й) го́лку в сі́ні (в соло́мі) *див.* шука́ти

◇ Як (мов, на́че *і т. ін.)* го́лка в соло́мі (в снігý) *див.* го́лка (3)

соло́мою

◇ Голова́ не поло́вою (не соло́мою, не кло́ччям *і т. ін.)* наби́та *див.* голова́ (20)

соло́му

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* вого́нь (ого́нь) на сухý солóму (до сухóї солóми) *див.* вогóнь (23)

СОЛОНЦЮВА́ТИЙ

солонцюва́ті

△ Солонцюва́ті ґрунти́ *див.* ґрунт (6)

СОН[1]

сном

◇ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти

сон

◇ Віді́йти́ (піти́) / відхо́дити у ві́чність (у дові́чний сон) *див.* відхо́дити (8)

△ Вовчий сон *див.* сон[1]

◇ На сон гряду́щий *див.* сон[1]

◇ Сон не йде на о́чі (в го́лову) *див.* сон[1]

◇ Сон рябо́ї *(рідко* вороно́ї) коби́ли *див.* сон[1]

СОНЕ́Т

соне́тів

△ Віно́к соне́тів *див.* віно́к (1)

СО́НЦЕ

со́нце

◇ За хвіст та на со́нце (на ві́тер) *див.* хвіст

со́нці

◇ Грі́ти зу́би на со́нці *див.* грі́ти (1)

◇ Та́нути / ста́нути як (мов, ніби *і т. ін.)* сві́чка (віск [на со́нці]) *див.* та́нути

◇ [Тре́ба] вдень (се́ред бі́лого дня) з вогне́м [та ще] (зі сві́чкою, зі сві́тлом, при со́нці *і т. ін.)* [тако́го] шука́ти (вишу́кувати) / пошука́ти <Пошука́ти тако́го [тре́ба]> *див.* тре́ба[1]

СО́НЯЧНИЙ

со́нячний

△ Со́нячний ві́тер *див.* ві́тер (8)

△ Со́нячний годи́нник *див.* годи́нник (5)

СОРО́КА

соро́к

Де́рти (дра́ти) горобці́в (ла́стівок, соро́к *і т. ін.)* <Де́рти гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти

соро́ка

◇ Як соро́ка в (на) го́лу кі́стку *див.* соро́ка

СО́РОМ

со́ром

◇ Зми́ти кро́в'ю ганьбу́ (со́ром) *див.* змива́ти

со́ромом

◇ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* *див.* покрива́тися

◇ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.)* [го́лову] *див.* покрива́ти

со́рому

◇ Набира́тися / набра́тися со́рому (ганьби́, стра́му) *див.* набира́тися

◇ Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження *і т. ін.)* *див.* рум'я́нець

СОРО́ЧКА

соро́чка

Гава́йська соро́чка *див.* соро́чка

△ Гамі́вна́ соро́чка *див.* соро́чка

СОРТУВА́ЛЬНИЙ

сортува́льна

△ Сортува́льна гі́рка *див.* гі́рка (3)

СОЦІАЛІСТИ́ЧНИЙ

соціалісти́чної

Геро́й Соціалісти́чної Пра́ці *див.* геро́й (2)

СОЦІА́ЛЬНИЙ

соціа́льна

Соціа́льна гру́па *див.* гру́па (7)

СОЦІА́ЛЬНО-ЕКОНОМІ́ЧНИЙ

соціа́льно-економі́чна

△ Соціа́льно-економі́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (3)

СОЮ́З

сою́зу

Геро́й Радя́нського Сою́зу *див.* геро́й (1)

СПАДА́ТИ

спада́ти

◇ Па́дати (спада́ти) / впа́сти на го́лову *див.* па́дати

◇ Спада́ти (наверта́тися, спли́ва́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти

◇ Спада́ти / спа́сти з го́лосу *див.* спада́ти

СПАЛАХНУ́ТИ

спалахну́ли

Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́

СПАЛИ́ТИ

спали́в

◇ Бода́й (хай, (неха́й) би) грець спали́в у ді́жі *див.* грець[2] (1)

СПА́СІВКА

спа́сівку

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* му́ха (му́хи, *рідше* ґе́дзі) у Спа́сівку <Як (мов, ніби *і т. ін.)* спа́сівська (спасівча́на) му́ха> *див.* му́ха

СПА́СІВСЬКИЙ

спа́сівська

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* му́ха (му́хи, *рідше* ґе́дзі) у Спа́сівку <Як (мов, ніби *і т. ін.)* спа́сівська (спасівча́на) му́ха> *див.* му́ха

СПАСІВЧА́НИЙ

спасівча́на

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* му́ха (му́хи, *рідше* ґе́дзі) у Спа́сівку <Як (мов, ніби *і т. ін.)* спа́сівська (спасівча́на) му́ха> *див.* му́ха

СПАСТИ́

спаси́

Бо́же (Го́споди) [тебе́ (мене́, його́ *і т. ін.)*] спаси́ *див.* спаса́ти[2]

СПА́СТИ[1]

спав

◇ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.)* *див.* ка́мінь

спаде́

◇ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рідко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)

спа́ла

◇ Аж вага́ з груде́й спа́ла *див.* вага́[1] (12)

◇ Як (мов, ніби *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.)* *див.* гора́ (3)

спа́сти

◇ З'ї́хати (зсу́нутися, спа́сти *і т. ін.)* з глу́зду (з ро́зуму) *див.* з'ї́жджа́ти

◇ Спада́ти (наверта́тися, спли́ва́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти

◇ Спада́ти / спа́сти з го́лосу *див.* спада́ти

СПА́ТИ

спа́ти

◇ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти

СПАШ

спаш

У спаш ускóчити (забрести́, пода́тися *і т. ін.)* *див.* вска́кувати (1)

СПЕ́РТИ

спе́рло

◇ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.)* *див.* забива́ти

СПИ́НА

спи́ні

◇ Гла́дити / погла́дити по спи́ні *див.* гла́дити (4)

◇ На сво́їй (вла́сній) шку́рі (шкі́рі, *рідше* спи́ні) *див.* шку́ра

спи́ною

◇ Обтира́ти / пообтира́ти спи́ною сті́ни (кре́йду, гли́ну *і т. ін.)* *див.* обтира́ти

спи́ну

◇ Встроми́ти (да́ти, всади́ти *і т. ін.)* ніж (ножа́) в спи́ну *(рідше* в се́рце) *див.* встромля́ти (2)

◇ Гну́ти (згина́ти) спи́ну (ши́ю, карк, хребе́т, хребта́ *і т. ін.)* *див.* гну́ти (7)

◇ Грі́ти / погрі́ти [ломако́ю, ки́єм *і т. ін.*] спи́ну (пле́чі, ре́бра *і т. ін.)* *див.* грі́ти (4)

СПИРА́ТИ

спира́є

◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.)* *див.* забива́ти

СПИРТ

спирт

△ Потрі́йний спирт <Потрі́йна горі́лка> *див.* спирт

СПИСА́ТИ

списа́в

◊ На воло́вій шку́рі не списа́в би *див.* спи́сувати

СПИ́ЧКА

спи́чки

◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ ([го́стрі] спи́чки) *див.* заганя́ти[1]

СПІВА́ТИ

співа́ти

◊ Говори́ти (співа́ти, ґука́ти *і т. ін.)* баса́ *див.* говори́ти (8)

Гра́ти (співа́ти, приспі́вувати *і т. ін.)* до та́нцю (до та́нців) *див.* гра́ти (9)

Склада́ти (співа́ти) / скла́сти хвалу́ (сла́ву, гімн) *див.* склада́ти

◊ Співа́ти відхідну́ *див.* співа́ти

◊ Співа́ти в оди́н го́лос *див.* співа́ти

◊ Співа́ти з чужо́го го́лосу <Співа́ти з го́лосу *чийого*> *див.* співа́ти

СПІД

спід

◊ Горну́ти під спід *див.* горну́ти (1)

СПІЙМА́ТИ

спійма́єш

◊ [І] в ло́жці [води́] не спійма́єш (не пійма́єш) *див.* спійма́ти

◊ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спійма́єш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)

спійма́ти

◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти

◊ Лови́ти (бра́ти) / злови́ти (взя́ти, пійма́ти, спійма́ти *і т. ін.)* на гачо́к *див.* лови́ти

◊ Пійма́ти (спійма́ти) на ву́хо (ву́хом) *див.* пійма́ти

◊ Спійма́ти на ву́дочку *див.* спійма́ти

СПІЙМА́ТИСЯ

спійма́тися

◊ Упійма́тися (пійма́тися, спійма́тися, попа́стися *і т. ін.)* на гаря́чому *див.* упійма́тися

СПІ́ЛИЙ

спі́лий

△ Спі́лий ґрунт *див.* ґрунт (7)

СПІ́ШКА

спі́шку

◊ Поро́ти гаря́чку (спі́шку) *див.* поро́ти[1]

СПЛЕСТИ́СЯ

сплести́ся

◊ Спліта́тися *(рідко* ув'я́зуватися) / сплести́ся *(рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* сплі́та́тися

СПЛИВА́ТИ

сплива́ти

◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти

◊ Спливти́ (сплисти́, упливти́ *і т. ін.)* / *рідко* сплива́ти (уплива́ти) [за] водо́ю *див.* сплива́ти

СПЛИВТИ́

сплývло́

◊ Бага́то (чима́ло) води́ спливло́ (сплило́, збі́гло, уплило́, утекло́ *і т. ін.)* *див.* бага́то (4)

◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)

спливти́

◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти

◊ Спливти́ (сплисти́, упливти́ *і т. ін.)* / *рідко* сплива́ти (уплива́ти) [за] водо́ю *див.* сплива́ти

СПЛИСТИ́

сплило́

◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (спливло́, збі́гло, упливло́, утекло́ *і т. ін.)* *див.* бага́то (4)

◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)

сплисти́

◊ Спада́ти (наверта́тися, сплива́ти *і т. ін.)* / спа́сти (наверну́тися, спливти́, сплисти́ *і т. ін.)* на ду́мку (на па́м'ять, *рідко* в го́лову, на га́дку) *див.* спада́ти

◊ Спливти́ (сплисти́, упливти́ *і т. ін.)* / *рідко* сплива́ти (уплива́ти) [за] водо́ю *див.* сплива́ти

СПЛІТА́ТИСЯ

сплі́та́тися

◊ Сплі́та́тися *(рідко* ув'я́зуватися) / сплести́ся *(рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* сплі́та́тися

СПЛУ́ТАТИ

сплу́тати

◊ Переплу́тувати (плу́тати) / переплу́тати (сплу́тати) грі́шне з пра́ведним (пра́ведне з грі́шним) *див.* переплу́тувати

СПО́ГАД

спо́гад

На [до́брий] спо́гад (спо́мин, *заст.* вспо́мин) *див.* спо́гад

СПОДІВА́ННЯ

сподіва́ння

○ Над (по́над) [уся́ке] сподіва́ння *див.* сподіва́ння

СПО́КІЙ

спо́кій

◊ Ві́чний спо́кій (по́кій, упокі́й) *див.* спо́кій

Дава́ти / да́ти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спо́кій (по́кій)) *див.* дава́ти

◊ Іти́ (відхо́дити) / піти́ (відійти́) на спо́кій (на спочи́нок) *див.* іти́

СПОКУ́ТАТИ

споку́тати

Споку́тувати / споку́тати [свою́] вину́ (провину́, [свій] гріх) *див.* споку́тувати

СПОКУ́ТУВАННЯ

споку́тування

Споку́тування грі́хів *див.* споку́тування

СПОКУ́ТУВАТИ

споку́тувати

Споку́тувати / споку́тати [свою́] вину́ (провину́, [свій] гріх) *див.* споку́тувати

СПОЛУ́КА

сполу́ки

△ Гетероциклі́чні сполу́ки *див.* сполу́ка

СПО́МИН

спо́мин

На [до́брий] спо́гад (спо́мин, *заст.* вспо́мин) *див.* спо́гад

СПОРТ

спорт

Вітри́льний спорт *див.* спорт

Гірськолижний спорт *див.* спорт

СПОРТИ́ВНИЙ

спорти́вна

△ Спорти́вна гімна́стика *див.* гімна́стика (1)

спорти́вні

Спорти́вні і́гри *див.* гра (2)

СПОРУ́ДА

спору́да

△ Гідротехні́чна спору́да *див.* спору́да

СПОРЯ́ДЖЕННЯ

споря́дження

△ Військо́ве споря́дження *див.* споря́дження

СПО́СІБ

спо́сіб

△ Гніздови́й спо́сіб посі́ву *див.* спо́сіб

Господа́рський спо́сіб будівни́цтва *див.* спо́сіб

СПОЧИВА́ТИ

спочива́ти

◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти

СПОЧИ́НОК

спочи́нок

◊ Знайти́ кіне́ць (моги́лу, ві́чний спочи́нок) *див.* знахо́дити

◊ Іти́ (відхо́дити) / піти́ (відійти́) на спо́кій (на спочи́нок) *див.* іти́

СПОЧИ́ТИ

спочи́ти

◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти

СПРА́ВА[1]

спра́ва

△ Військо́ва спра́ва *див.* спра́ва[1]

Вла́сна (особи́ста, прива́тна) спра́ва *див.* спра́ва[1]

△ Гі́рнича спра́ва *див.* спра́ва[1]

◊ Ді́ло твоє́ (його́, ва́ше *і т. ін.)* <Спра́ва (річ) твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* > *див.* ді́ло

◊ Не ва́ша (твоя́, його́ *і т. ін.*) спра́ва <Не ва́ше (твоє́, його́ *і т. ін.*) ді́ло> *див.* спра́ва[1]

Спра́ва (робо́та, пра́ця *і т. ін.*) посува́ється (посу́нулася) [впере́д] *див.* спра́ва[1]

спра́ви

З [глибо́ким, доскона́лим *і т. ін.*] розумі́нням [спра́ви (ді́ла)] *див.* розумі́ння

спра́ву

Посува́ти / посу́нути спра́ву (робо́ту, пра́цю *і т. ін.*) [впере́д] *див.* посува́ти

СПРА́ВИТИ

спра́вити

Ма́ти (справля́ти, роби́ти) / спра́вити (зроби́ти) вплив *див.* ма́ти[2]

Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.*) <Нароби́ти га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.*)> *див.* роби́ти

Роби́ти (справля́ти) / зроби́ти (спра́вити) вра́ження *див.* роби́ти

Справля́ти (гра́ти, гуля́ти *і т. ін.*) / спра́вити (зігра́ти, згуля́ти) весі́лля *див.* справля́ти

СПРАВЛЯ́ТИ

справля́ти

Ма́ти (справля́ти, роби́ти) / спра́вити (зроби́ти) вплив *див.* ма́ти[2]

Роби́ти (зчиня́ти, справля́ти) / зчини́ти (спра́вити) га́лас (крик, го́мін *і т. ін.*) <Нароби́ти га́ласу (кри́ку, го́мону *і т. ін.*)> *див.* роби́ти

Роби́ти (справля́ти) / зроби́ти (спра́вити) вра́ження *див.* роби́ти

Справля́ти (гра́ти, гуля́ти *і т. ін.*) / спра́вити (зігра́ти, згуля́ти) весі́лля *див.* справля́ти

СПРИЙМА́ТИ

сприйма́ти

◊ Сприйма́ти (*рідко* прийма́ти) / сприйня́ти (*рідко* прийня́ти) серйо́зно (пова́жно, *рідше* навспра́вжки, *рідко* всерйо́з) *див.* сприйма́ти

СПРИЙНЯ́ТИ

сприйня́ти

◊ Сприйма́ти (*рідко* прийма́ти) / сприйня́ти (*рідко* прийня́ти) серйо́зно (пова́жно, *рідше* навспра́вжки, *рідко* всерйо́з) *див.* сприйма́ти

СПРИЯ́ННЯ

сприя́ння

Гру́па сприя́ння *див.* гру́па (4)

СПРЯМО́ВУВАТИ

спрямо́вувати

◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.*) / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.*) на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т.ін.*) доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.*) шлях) *див.* наставля́ти[2]

СПРЯМУВА́ТИ

спрямува́ти

◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.*) / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.*) на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.*) доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.*) шлях) *див.* наставля́ти[2]

СПУСКА́ТИ

спуска́ти

◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, врі́ти *і т. ін.*) / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.*) о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.*) [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти

◊ Спуска́ти / спусти́ти го́лову *див.* спуска́ти

Спуска́ти / спусти́ти на во́ду *див.* спуска́ти

◊ Спуска́ти / спусти́ти на га́льмах *див.* спуска́ти

Спуска́ти / спусти́ти пе́тлі (ві́чка) *див.* спуска́ти

СПУСКОВИ́Й

спускови́й

△ Спускови́й гачо́к *див.* гачо́к (1)

СПУСТИ́ТИ

спусти́ти

◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, врі́ти *і т. ін.*) / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.*) о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.*) [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти

◊ Спуска́ти / спусти́ти го́лову *див.* спуска́ти

Спуска́ти / спусти́ти на во́ду *див.* спуска́ти

◊ Спуска́ти / спусти́ти на га́льмах *див.* спуска́ти

Спуска́ти / спусти́ти пе́тлі (ві́чка) *див.* спуска́ти

СПУ́ЩЕНИЙ

спу́щена

Спу́щена петля́ <Спу́щене ві́чко> *див.* петля́

спу́щене

Спу́щена петля́ <Спу́щене ві́чко> *див.* петля́

ССА́ТИ

ссе

◊ Гадю́ка (га́дина) ссе ко́ло се́рця *див.* гадю́мка (1)

СТАВА́ТИ

става́ло

◊ Ста́ло / става́ло на годи́ні *див.* става́ти

става́ти

◊ Вступа́ти (ступа́ти, става́ти) / вступи́ти (ступи́ти, ста́ти) на шлях (на доро́гу, на сте́жку) *див.* вступа́ти[1] (11)

Става́ти / ста́ти го́пки *див.* става́ти

◊ Става́ти / ста́ти грудьми́ *див.* става́ти

Става́ти / ста́ти на го́лову (на ру́ки, на ла́пи *і т. ін.*) *див.* става́ти

◊ Става́ти / ста́ти під [шлю́бний] віне́ць <Стоя́ти / постоя́ти під віннце́м> *див.* става́ти

◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.*) на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти

стає́

◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (підійма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.*) / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.*) [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.*)] *див.* воло́сся (1)

◊ Шмато́к хлі́ба стає́ / ста́не попере́к го́рла (ру́ба в го́рлі) *див.* шмато́к

СТА́ВИТИ

ста́вити

◊ В гріш не ста́вити *див.* ста́вити

◊ Вставля́ти (встромля́ти, ста́вити) / вста́вити (встроми́ти) па́лиці (па́лицю, па́лки́) в коле́са *див.* вставля́ти[1] (3)

◊ Опусти́ти (спусти́ти, поту́пити, поста́вити, встроми́ти, врі́ти *і т. ін.*) / опуска́ти (спуска́ти, ста́вити, встромля́ти, врива́ти *і т. ін.*) о́чі (по́гляд, зір *і т. ін.*) [в зе́млю (додо́лу)] *див.* опуска́ти

Ста́вити годи́нника *див.* ста́вити

◊ Ста́вити *і т. ін.* / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.*) збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити

Ста́вити на голосува́ння *див.* ста́вити

◊ Ста́вити / поста́вити на гре́чку *див.* ста́вити

СТА́ВКА

ста́вка

О́чна ста́вка <Ста́вка віч-на́-віч> *див.* ста́вка

СТАН[1]

стан

◊ Гну́ти горба́ (горб, стан) *див.* гну́ти (2)

СТАН[3]

стан

Вое́нний стан *див.* стан[3]

ста́ну

А́кти циві́льного (громадя́нського) ста́ну *див.* акт (1)

СТАНО́ВИЩЕ[1]

стано́вища

◊ Господа́р (пан) стано́вища *див.* господа́р (1)

стано́вище

◊ Вхо́дити / ввійти́ в стано́вище *див.* вхо́дити (21)

СТА́НУТИ[1]

ста́нути

◊ Та́нути / ста́нути як (мов, ні́би *і т. ін.*) сві́чка (віск [на со́нці]) *див.* та́нути

СТА́НЦІЯ

ста́нція

Во́дна ста́нція *див.* ста́нція

Водоочисна́ ста́нція *див.* ста́нція

△ Газокомпре́сорна ста́нція *див.* ста́нція

△ Гідроелектри́чна ста́нція *див.* ста́нція

СТАРА́ННЯ

стара́нь

Докладáти / доклáсти *(рідше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усíх *і т. ін.)*] стара́нь (зуси́ль, сил, *рідше* снаги́) *див.* докладáти

СТАРИ́Й

стара́

◊ Вíчна (відвíчна, старá) істóрія *див.* істóрія

Старá гвáрдія *див.* гвáрдія (3)

стари́й

◊ Стрíляний (стари́й) горобéць (вовк) *див.* горобéць (3)

старíй

◊ [Старíй] жáбі (горобцéві, горобцю́) по колíна *див.* колíно

стару́

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* чорт у суху́ грýшу *(рідко* грýшку) (у старý вербý) *див.* чорт

СТА́РОСТА

старості́

◊ Сідáйте (ся́дьте, сідáй, сядь), гóстем бýдете (бýдеш) (щоб старості́ сідáли) *див.* сідáти

СТАРШИ́НА

старши́на

Генерáльна старши́на *див.* старши́на

старши́ни

Рáда генерáльної старши́ни *див.* рáда

СТАРШИНА́

старшинá

Волосни́й старшинá *див.* старшинá

СТА́ТИ

стáла

◊ В головí кебéта догори́ дри́ґом стáла *див.* кебéта

◊ Щоб (бодáй, хай *і т. ін.)* йомý (тобí, їй *і т. ін.)* кíстка в гóрло (поперéк гóрла стáла) *див.* кíстка

стáло

◊ Стáло / ставáло на годи́ні *див.* ставáти

стáне

◊ [Аж] волóсся (вóлос, чуб) піднімáється (підіймáється, встає́, стає́, лíзе *і т. ін.)* / піднíметься (встáне, стáне, полíзе *і т. ін.)* [вгóру (догори́, ди́бом, дýбом, сторч *і т. ін.)*] *див.* волóсся (1)

◊ Шматóк хлíба стає́ / стáне поперéк гóрла (рýба в гóрлі) *див.* шматóк

стáти

◊ Вступáти (ступáти, ставáти) / вступи́ти (ступи́ти, стáти) на шлях (на дорóгу, на стéжку) *див.* вступáти[1] (11)

Ставáти / стáти гóпки *див.* ставáти

◊ Ставáти / стáти грудьми́ *див.* ставáти

Ставáти / стáти на гóлову (на рýки, на лáпи *і т. ін.)* *див.* ставáти

◊ Стáти (встáти, звести́ся, піднятися *і т. ін.)* / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої́ (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти

◊ Стáти на гéрць *див.* ставáти

◊ Стáти / стоя́ти [кíсткою (як кíстка, *рідко* гóстрим ножéм)] поперéк *(рідко* впóперек) гóрла (у гóрлі) *див.* стоя́ти

◊ Стоя́ти (ставáти) / стáти клубкóм в гóрлі <Підступáти / підступи́ти клубкóм до гóрла> *див.* стоя́ти

◊ Стоя́ти / стáти горóю *див.* стоя́ти

◊ Стоя́ти / стáти кілкóм (колóм) в гóрлі *див.* стоя́ти

СТАТИ́СТИКА

стати́стика

△ Вітáльна стати́стика *див.* стати́стика

СТАЦІОНА́Р

стаціонáрі

Лежáти в лікáрні (в гóспіталі, стаціонáрі *і т. ін.)* *див.* лежáти

СТВОРІ́ННЯ

створíння

◊ Вінéць творíння (Бóжого створíння, прирóди *і т. ін.)* *див.* вінéць (2)

СТЕ́ЖКА

стéжку

◊ Вступáти (ступáти, ставáти) / вступи́ти (ступи́ти, стáти) на шлях (на дорóгу, на стéжку) *див.* вступáти[1] (11)

◊ Наставля́ти (направля́ти, напýчувати, спрямóвувати *і т. ін.)* / настáвити (напрáвити, напути́ти, спрямувáти *і т. ін.)* на дóбру (прáведну, вíрну *і т. ін.)* дорóгу (стéжку, путь) (на дóбрий (прáведний, вíрний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти[2]

СТЕ́ЛЯ

стéлю

◊ Підпирáти [плечи́ма (головóю)] стéлю *див.* підпирáти

СТИ́ГЛІСТЬ

сти́глість

△ Восковá сти́глість *див.* сти́глість

СТИНА́ТИ[1]

стинáти

Стинáти / стя́ти (зітнýти) гóлову *див.* стинáти[1]

СТИРЧА́ТИ

стирчи́ть

◊ Дýмка [гвіздкóм] стрими́ть (стирчи́ть, сиди́ть *і т. ін.)* у головí *(рідко* у голíвоньці) *див.* дýмка

СТИ́ШИТИ

сти́шити

Сти́шувати / сти́шити гóлос *див.* сти́шувати

СТИ́ШУВАТИ

сти́шувати

Сти́шувати / сти́шити гóлос *див.* сти́шувати

СТІЛ[1]

столí

◊ Держáти (тримáти) на голóдному столí *див.* держáти

СТІНА́

стíни

◊ Аж стíни (вíкна, двéрі *і т. ін.)* дрижáть (трясýться) *див.* стінá

Гóлі стíни *див.* стінá

◊ Обтирáти / пообтирáти спи́ною стíни (крéйду, гли́ну *і т. ін.)* *див.* обтирáти

◊ Притуля́ти / притули́ти горбáтого до стіни́ *див.* притуля́ти

◊ Як горбáтий до стіни́ *див.* горбáтий (1)

стінóю

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* за [кам'янóю] горóю *(рідше* стінóю) *див.* горá (4)

стінý

◊ Би́тися головóю об стінý (об мур, в мур) *див.* би́тися (3)

◊ Хоч головóю (лóбом) об стінý товчи́ *див.* товкти́

◊ Хоч лóбом (головóю) би́йся в (об) стінý (в (об) мур, рíг *і т. ін.)* *див.* би́тися (9)

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* горóхом об (у) стінý (стíнку) *див.* горóх (3)

СТІ́НКА

стíнку

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* горóхом об (у) стінý (стíнку) *див.* горóх (3)

СТІННИ́Й

стіннá

Стіннá газéта *див.* газéта (3)

СТІЧНИ́Й

стічни́х

△ Хімíчне очи́щення стічни́х вод *див.* очи́щення

стíчні

△ Стíчні вóди *див.* водá (42)

СТОВП

стовпá

◊ Прикувáти (прип'я́ти, прип'я́сти, припнýти) до ганéбного стовпá *див.* прикóвувати

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* прикýтий (приби́тий) до ганéбного стовпá (на позóрищі) *див.* прикýтий

стовпи́

◊ Геркулéсові стовпи́ *див.* стовп

СТОЛІ́ТТЯ

столíть

◊ З сивини́ *(рідко* з сиви́зни) вікíв (столíть) *див.* сивинá

На злáмі вікíв (столíть, епóх *і т. ін.)* *див.* злам

◊ Сивинá вікíв (столíть) *див.* сивинá

СТОПА́[1]

стіп

◊ З (від) голови́ [аж] до нíг (до стіп) <З (від) нíг (від стіп) до голови́> *див.* головá (28)

СТОРІ́НКА

сторінкáх

На сторінкáх (шпáльтах) газéти (журнáлу, літóпису *і т. ін.)* *див.* сторíнка

сторíнку

◊ Вписáти / впи́сувати новý (золотý, славéтну *і т. ін.)* сторíнку *див.* впи́сувати (2)

СТОРОНА́

стороná

◊ Моє́ (вáше, йогó *і т. ін.)* дíло сторонá *(рідко* збóку) *див.* дíло

СТОРЧ

сторч

◊ [Аж] волóсся (вóлос, чуб) піднімáється (підіймáється, встає́, стає́, лíзе *і т. ін.)* / піднíметься (встáне, стáне, полíзе *і т. ін.)* [вгóру (догори́, ди́бом, дýбом, сторч *і т. ін.)*] *див.* волóсся (1)

◊ Сторч головóю *див.* сторч

СТОСУ́НОК
стосу́нки
Вступа́ти / вступи́ти в рідню́ (роди́нні стосу́нки) *див.* вступа́ти[1] (1)
СТОЯ́Н
стояні́
◊ Відсто́ювати стояні́ *див.* відсто́ювати (2)
СТОЯ́ТИ
стої́ть
◊ Стої́ть на годи́ні *див.* стоя́ти
◊ Тума́н у голові [стої́ть] *див.* тума́н[1]
стоя́ти
◊ Бу́ти (стоя́ти) на твердо́му [ґру́нті] *див.* бу́ти (81)
Грудьми́ стоя́ти (закрива́ти, обороня́ти) *див.* стоя́ти
◊ Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах (*рідко* в у́хах) *див.* луна́ти
◊ Става́ти / ста́ти під [шлю́бний] віне́ць <Стоя́ти / посто́яти під вінце́м> *див.* става́ти
◊ Ста́ти / стоя́ти [кі́сткою (як кі́стка, *рідко* го́стрим ноже́м)] попере́к (*рідко* впо́перек) го́рла (у го́рлі) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти в голові́ *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти на го́лову (на бага́то голі́в) ви́ще *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти над моги́лою (над гро́бом) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти на путі́ / ста́ти на путь грі́шників (зло́го) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі (*рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.*) *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти (става́ти) / ста́ти клубко́м в го́рлі <Підступа́ти / підступи́ти клубко́м до го́рла> *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти / ста́ти горо́ю *див.* стоя́ти
◊ Стоя́ти / ста́ти кілко́м (коло́м) в го́рлі *див.* стоя́ти
СТРАМ
стра́му
◊ Набира́тися / набра́тися со́рому (ганьби́, стра́му) *див.* набира́тися
СТРА́ТА
стра́та
Громадя́нська стра́та *див.* стра́та
СТРА́ТИТИ
стра́тити
◊ Втрача́ти (губи́ти, тра́тити) / втра́тити (згуби́ти, стра́тити) го́лову *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (тра́тити) / втра́тити (стра́тити) ро́зум (глузд) *див.* утрача́ти
◊ Загуби́ти (стра́тити) вік *див.* загу́блювати
◊ Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати
СТРАХ[1]
страх
◊ На свій (вла́сний) [страх і] ри́зик (риск) *див.* страх[1]
стра́хові
◊ Гля́нути стра́хові (страху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)
страху́
◊ Гля́нути стра́хові (страху́, небезпе́ці) у ві́чі *див.* гля́нути (3)

СТРАХОВИ́Й
страхова́
△ Страхова́ пла́та <Страхови́й вне́сок> *див.* пла́та[1]
страхови́й
△ Страхова́ пла́та <Страхови́й вне́сок> *див.* пла́та[1]
СТРЕ́ЛЬНУТИ
стре́льнула
◊ Ду́мка стре́льнула (*рідко* стрі́лила) в голові́ (в го́лову, до голови́) *див.* ду́мка
СТРИБА́ННЯ
стриба́ння
◊ Стриба́ння (скака́ння) в гре́чку *див.* стриба́ння
СТРИБА́ТИ
стриба́ти
◊ Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку *див.* скака́ти
стриба́ють
◊ Бі́сики гра́ють (стриба́ють, *рідше* іскря́ться *і т. ін.*) в оча́х *див.* бі́сик (1)
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка
◊ За́йчики в голові́ стриба́ють *див.* за́йчик
СТРИБНУ́ТИ
стрибну́ти
◊ Скака́ти (вска́кувати, стриба́ти) / ско́чити (вско́чити, стрибну́ти) в гре́чку *див.* скака́ти
СТРИБО́К
стрибки́
△ Стрибки́ у во́ду *див.* стрибо́к
стрибо́к
◊ Крок (*рідко* стрибо́к) упере́д *див.* крок
СТРИ́ГТИ
стри́гти
◊ Гла́дити (стри́гти) про́ти ше́рсті *див.* гла́дити (5)
◊ Стри́гти / застри́гти ву́хами *див.* стри́гти
◊ Стри́гти / постри́гти [всіх] під одну́ гребі́нку (під оди́н гребіне́ць) *див.* стри́гти
СТРИМІ́ТИ
стрими́ть
◊ Ду́мка [гвіздко́м] стрими́ть (стирчи́ть, сиди́ть *і т. ін.*) у голові́ (*рідко* у голі́вонці) *див.* ду́мка
стримі́ти
◊ Стримі́ти [гвіздко́м (цвя́хом, цвя́шком)] в голові́ (в па́м'яті, у мо́зку *і т. ін.*) *див.* стримі́ти
СТРІ́ЛИТИ
стрі́лила
◊ Ду́мка стре́льнула (*рідко* стрі́лила) в голові́ (в го́лову, до голови́) *див.* ду́мка
СТРІ́ЛЯНИЙ
стрі́ляний
◊ Стрі́ляний (стари́й) горобе́ць (вовк) *див.* горобе́ць (3)

СТРІЛЯ́ТИ
стріля́й
◊ Хоч з гарма́ти (з гарма́т) стріля́й (гати́) *див.* стріля́ти
стріля́ти
◊ Стріля́ти (би́ти) з гарма́т по горобця́х *див.* стріля́ти
СТРОГА́Ч
строгача́
◊ Дава́ти / да́ти (*зневажл.* вліпи́ти, втелю́щити) догану (*розм.* строгача́) *див.* дава́ти
СТРОМИ́ТИ
строми́ти
◊ Су́нути (строми́ти, схили́ти *і т. ін.*) [свою́] го́лову в ярмо́ *див.* су́нути
СТРУКТУ́РА
структу́ри
Вла́дні структу́ри (ко́ла) <Структу́ри вла́ди> *див.* структу́ра
СТРУНА́
струні́
◊ Гра́ти на болю́чій струні́ *див.* гра́ти (19)
СТРУ́ННИЙ
стру́нний
Стру́нний гурто́к *див.* гурто́к (2)
СТУДЕ́НИЙ
студе́не
◊ За гаря́че й студе́не хапа́ти / ухопи́ти *див.* хапа́ти[1]
студе́ну
◊ Не бра́тися / не взя́тися [і (ні, ані́)] за холо́дну (*рідше* студе́ну) во́ду *див.* бра́тися (22)
СТУДЕ́НТСЬКИЙ
студе́нтська
Студе́нтська ві́за *див.* ві́за (8)
СТУ́КНУТИ
сту́кнуло
◊ Сту́кнуло в го́лову *див.* сту́кнути
СТУ́ПА
сту́пі
◊ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спійма́єш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)
◊ Товкти́ во́ду в [сту́пі] *див.* товкти́
◊ Товчі́ння (то́вчення) води́ в [сту́пі] *див.* товчі́ння
СТУПА́ТИ
ступа́ти
◊ Вступа́ти (ступа́ти, става́ти) / вступи́ти (ступи́ти, ста́ти) на шлях (на доро́гу, на сте́жку) *див.* вступа́ти[1] (11)
◊ Іти́ (схо́дити, ступа́ти) в гріб (в гроб, до гро́бу) *див.* іти́
СТУПИ́ТИ[1]
ступи́ти
◊ Вступа́ти (ступа́ти, става́ти) / вступи́ти (ступи́ти, ста́ти) на шлях (на доро́гу, на сте́жку) *див.* вступа́ти[1] (11)
◊ Не го́ден [і] в слід ступи́ти *див.* го́дний (1)
СТЯГТИ́СЯ
стягти́ся
◊ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся

СТЯ́ТИ[1]
стя́ти
Стина́ти / стя́ти (зітну́ти) го́лову *див.* стина́ти[1]
СУГЛО́Б
сугло́б
△ Гомілковосто́пний (голінковосто́пний) сугло́б *див.* сугло́б
СУД
суд
Військо́во-польови́й суд *див.* суд
Волосни́й суд *див.* суд
су́ду
◊ До су́ду, до віку (до су́ду-віку) *див.* суд
СУДДЯ́
судді́
◊ Бог тобі (йому́, їй *і т. ін.*) суддя́ *див.* бог (15)
СУДИ́ТИ
суди́ти
Суди́ти і (та) гу́дити *див.* суди́ти
СУ́ДНИЙ
су́дна
◊ Су́дний день (час) <Су́дна годи́на> *див.* день
су́дний
◊ Су́дний день (час) <Су́дна годи́на> *див.* день
су́дного
◊ До су́дної годи́ни <До су́дного дня> *див.* годи́на[1] (11)
су́дної
◊ До гробово́ї (*рідше* су́дної) до́шки *див.* до́шка
◊ До су́дної годи́ни <До су́дного дня> *див.* годи́на[1] (11)
СУ́ДНІЙ
су́дна
◊ Су́дний день (час) <Су́дна годи́на> *див.* день
су́дний
◊ Су́дний день (час) <Су́дна годи́на> *див.* день
су́дного
◊ До су́дної годи́ни <До су́дного дня> *див.* годи́на[1] (11)
су́дної
◊ До гробово́ї (*рідше* су́дної) до́шки *див.* до́шка
◊ До су́дної годи́ни <До су́дного дня> *див.* годи́на[1] (11)
СУДОВИ́Й
судова́
△ Судова́ вла́да *див.* вла́да (5)
СУКУ́ПНІСТЬ
суку́пність
△ Генера́льна суку́пність *див.* суку́пність
суку́пності
В [усій (своїй, їх *і т. ін.*)] суку́пності *див.* суку́пність
СУМ[1]
сум
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розвіювати) / розва́жити (розігна́ти, розвія́ти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.*) *див.* розважа́ти
СУ́МІШ
су́міш
△ Газоповітря́на су́міш *див.* су́міш
△ Пальна́ (горю́ча) су́міш *див.* су́міш

СУМЛІ́ННЯ
сумлі́ння
◊ Іти́/ піти́ про́ти вла́сного (свого́) сумлі́ння (про́ти вла́сної (своє́ї) со́вісті) *див.* іти́
◊ Му́ки (доко́ри, докі́р, гризо́ти, гризо́та) со́вісті (сумлі́ння) *див.* му́ка
◊ Со́вість (сумлі́ння) му́чить (гризе́, пече́) *див.* со́вість
сумлі́нням
◊ Іти́ / піти́ на компромі́с із вла́сним сумлі́нням (вла́сною со́вістю) *див.* іти́
СУ́НУТИ
су́нути
◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.*) / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.*) [свого́] но́са (*рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути
◊ Су́нути (строми́ти, схили́ти *і т. ін.*) [свою́] го́лову в ярмо́ *див.* су́нути
СУ́НУТИСЯ
су́неться
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.*) під нога́ми *чиї́ми* <Грунт попо́вз з-під ніг *у ко́го і без дод.*> *див.* ґрунт (8)
СУПЕРЕ́ЧКА
супере́чку
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.*) у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ /піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
СУРМИ́ТИ[1]
сурми́ти
Сурми́ти (гра́ти) похі́д (в похі́д) *див.* сурми́ти[1]
СУСПІ́ЛЬНИЙ
суспі́льна
Грома́дська (суспі́льна, публі́чна) ду́мка (*зах.* опі́нія) *див.* ду́мка
СУСПІ́ЛЬСТВО
суспі́льство
△ Громадя́нське суспі́льство *див.* суспі́льство
СУХИ́Й
суха́
△ Суха́ го́лка *див.* го́лка (2)
Суха́ гроза́ (хма́ра) *див.* гроза́ (1)
сухи́й
△ Сухи́й газ *див.* газ[1] (13)
сухи́м
◊ Вихо́дити / ви́йти (*рідко* ви́скочити) сухи́м з води́ *див.* вихо́дити (35)
сухо́ї
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) вого́нь (ого́нь) на суху́ соло́му (до сухо́ї соло́ми) *див.* вого́нь (23)
суху́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) вого́нь (ого́нь) на суху́ соло́му (до сухо́ї соло́ми) *див.* вого́нь (23)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) чорт у суху́ гру́шу (*рідко* гру́шку) (у стару́ верб́у) *див.* чорт

СУХОПУ́ТНИЙ
сухопу́тні
△ Сухопу́тні військá *див.* ві́йсько (10)
СУ́ЧИЙ
су́ча
◊ Бі́сові (вра́жі, су́чі *і т. ін.*) ді́ти <Бі́сова (вра́жа, су́ча *і т. ін.*) дити́на> *див.* ді́ти[1]
су́чий
◊ Вра́жий (су́чий, чо́ртів, і́родів *і т. ін.*) син *див.* син
су́чі
◊ Бі́сові (вра́жі, су́чі *і т. ін.*) ді́ти <Бі́сова (вра́жа, су́ча *і т. ін.*) дити́на> *див.* ді́ти[1]
СУЧО́К
сучка́
◊ Руба́ти гі́лку (сучка́), на які́й (яко́му) сиди́ш (сиди́ть, сидимо́ *і т. ін.*) <Руба́ти гі́лку під собо́ю> *див.* руба́ти
СУШИ́ТИ
суши́ти
◊ Суши́ти / ви́сушити [собі́] го́лову (мо́зок, *діал.* мі́зки) *див.* суши́ти
СУ́ЩИЙ
су́щий
◊ Вся́к су́щий *див.* су́щий
СФЕ́РА
сфе́ра
Сфе́ра впли́ву *див.* сфе́ра
СХИЛ
схи́лі
◊ На схи́лі (на схи́лку, на поко́ті) ві́ку (літ, життя́ *і т. ін.*) *див.* схил
СХИЛИ́ТИ
схили́ти
◊ Не схили́ти / не схиля́ти голови́ (чола́, ши́ї *і т. ін.*) *див.* схиля́ти
◊ Су́нути (строми́ти, схили́ти *і т. ін.*) [свою́] го́лову в ярмо́ *див.* су́нути
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) уклоні *див.* схиля́ти
Схиля́ти / схили́ти го́лову на гру́ди (на плече́) *див.* схиля́ти
◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиля́ти
СХИЛИ́ТИСЯ
схили́лося
◊ Се́рце приверта́ється (го́рнеться, пригорта́ється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.*) / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.*) *див.* се́рце
схили́тися
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) уклоні *див.* схиля́ти
СХИЛЯ́ТИ
схиля́ти
◊ Не схили́ти / не схиля́ти голови́ (чола́, ши́ї *і т. ін.*) *див.* схиля́ти
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) уклоні *див.* схиля́ти
Схиля́ти / схили́ти го́лову на гру́ди (на плече́) *див.* схиля́ти

◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиляти

СХИЛЯ́ТИСЯ

схиля́ється

◊ Се́рце приверта́ється (го́рнеться, пригорта́ється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.)* / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.)* *див.* се́рце

схиля́тися

◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.)* уклоні *див.* схиля́ти

СХОВА́ТИ

схова́ти

◊ Схова́ти го́нор до кишені *див.* схова́ти

◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.)* кінці в во́ду *див.* хова́ти[1]

СХОД

сход

Волосни́й сход *див.* сход

СХО́ДИТИ

схо́дити

◊ Зійти́ / схо́дити з ро́зуму (з глу́зду, з ума́) *див.* схо́дити

◊ Іти́ (схо́дити, ступа́ти) в гріб (в гроб, до гро́бу) *див.* іти́

◊ Не вихо́дити (не схо́дити, не йти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* вихо́дити (43)

схо́дить

◊ Ще мак [росте́ (цвіте́, схо́дить *і т. ін.)*] у голові́ *див.* мак

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.)* *див.* гора́ (3)

СХО́ДИТИСЯ

схо́дитися

Іти́ (схо́дитися) / піти́ (зійти́ся) врукопа́ш (врукопа́шну) *див.* іти́

СХО́ЖИЙ[1]

схо́же

На що це (то) [воно́] схо́же *(рідше* похо́же)?! *див.* схо́жий[1]

СХОПИ́ТИ

схопи́ти

◊ Бра́ти (хапа́ти, схо́плювати *і т. ін.)* / взя́ти (схопи́ти) за го́рло *див.* бра́ти (136)

◊ Діста́ти (схопи́ти, покушту́вати *і т. ін.)* [пече́ного] гарбуза́ *див.* дістава́ти

Схопи́ти (ухопи́ти) го́лову в ру́ки (рука́ми, в доло́ні) *див.* схо́плювати

СХОПИ́ТИСЯ

схопи́тися

◊ Схопи́тися (ухопи́тися) / схо́плюватися за го́лову рука́ми <[Аж] за го́лову схопи́тися> *див.* схо́плюватися

СХО́ПЛЮВАТИ

схо́плювати

◊ Бра́ти (хапа́ти, схо́плювати *і т. ін.)* / взя́ти (схопи́ти) за го́рло *див.* бра́ти (136)

СХО́ПЛЮВАТИСЯ

схо́плюватися

◊ Схопи́тися (ухопи́тися) / схо́плюватися за го́лову рука́ми <[Аж] за го́лову схопи́тися> *див.* схо́плюватися

СЦЕ́НА

сце́ні

Гра́ти (виступа́ти) на сце́ні *див.* гра́ти (2)

СЯГА́ТИ

сяга́ти

◊ Сяга́ти [своїм корі́нням] в давнину́ (в мину́ле, в глибину́ вікі́в) *див.* сяга́ти

СЯЙНУ́ТИ

сяйну́ла

◊ Ду́мка майну́ла (сяйну́ла, бли́снула, пробі́гла *і т. ін.)* [в голові́] *див.* ду́мка

СЯ́ЯТИ

ся́яти

Гра́ти (виграва́ти, горі́ти, ся́яти *і т. ін.)* перели́вами *див.* гра́ти (1)

СЬОГО́ДНІ

сього́дні

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сього́дні (вчо́ра, що́йно *і т. ін.)* приве́зений *див.* приве́зений

СЬО́МИЙ

сьо́ма

◊ Деся́та (сьо́ма) вода́ на киселі́ *див.* вода́ (52)

сьо́мим

◊ Облива́тися (умива́тися, обмива́тися *і т. ін.)* / облити́ся (вми́тися, обми́тися *і т. ін.)* [крива́вим (гірки́м, сьо́мим *і т. ін.)*] по́том *див.* облива́тися

сьо́мих

◊ До нови́х (зеле́них, тре́тіх, сьо́мих) ві́ників *див.* ві́ник (1)

сьо́мої

◊ Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]> *див.* кле́пка

СЬОРБНУ́ТИ

сьорбну́ти

◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.)* *див.* випива́ти (2)

ТА[1]

та

◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)

◊ Не ка́ркай [як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати

те

◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)

тим

◊ І́ншим (не тим) ві́тром повія́ло *див.* повія́ти

ти́ми

◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити

ті

◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити

◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заїжджа́ти[1]

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ті] голубки́ *див.* голубо́к (1)

тім

◊ Хай *(заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* зга́дуватися

то́го

◊ Що тобі́ (мені́, йому́ *і т. ін.)* до то́го *див.* той

той

◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1]

◊ Не ка́ркай [як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [той] горо́х при доро́зі *(рі́дко* при шляху́) *див.* горо́х (4)

тому́

◊ Як [тому́] вто́пленику (вто́пленому) *див.* вто́пленик (1)

ТАВРУВА́ТИ

таврува́ти

Таврува́ти / затаврува́ти ганьбо́ю (прези́рством) *див.* таврува́ти

ТАЄ́МНИЙ

тає́мне

△ Тає́мне (закри́те) голосува́ння *див.* голосува́ння (3)

Тає́мне товари́ство <Тає́мний гурто́к> *див.* товари́ство

тає́мний

Тає́мне товари́ство <Тає́мний гурто́к> *див.* товари́ство

ТАЄМНИ́ЦЯ

таємни́ця

△ Військо́ва таємни́ця *див.* таємни́ця

ТАЇ́ТИ

таї́ти

◊ Ні́чого, чого́ *(рі́дко* нема́ що) гріха́ таї́ти *див.* таї́мти

ТАК

так

◊ За так-гро́ші *див.* так

◊ Так його́ (її, їх)! *див.* так

ТАКИ́Й

така́

◊ Така́ пра́вда, як на вербі́ гру́ші *див.* пра́вда

таке́

◊ Бог (Госпо́дь) зна що [таке́] *див.* бог (2)

тако́го

◊ [Тре́ба] вдень (се́ред бі́лого дня) з вогне́м [та ще] (зі сві́чкою, зі сві́тлом, при со́нці *і т. ін.)* [тако́го] шука́ти (вишу́кувати) / пошука́ти <Пошука́ти тако́го [тре́ба]> *див.* тре́ба[1]

ТАЛА́Н-ДО́ЛЯ

тала́н-до́лю

◊ Вилива́ти з во́ску [тала́н-до́лю] *див.* вилива́ти (6)

ТА́ЛИЙ

та́ла

Та́ла вода́ *див.* вода́ (22)

ТАМ

там

◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти

ТА́НЕ́ЦЬ
та́нці
Води́ти (вести́) / повести́ тано́к (тано́чок, та́нці, *рідко* хорово́д) *див.* води́ти (1)
та́нців
Гра́ти (співа́ти, приспі́вувати *і т. ін.)* до та́нцю (до та́нців) *див.* гра́ти (9)
та́нцю
Гра́ти (співа́ти, приспі́вувати *і т. ін.)* до та́нцю (до та́нців) *див.* гра́ти (9)
ТА́НКОВИЙ
та́нкові
△ Та́нкові війська́ *див.* військо (11)
ТАНО́К
тано́к
Води́ти (вести́) / повести́ тано́к (тано́чок, та́нці, *рідко* хорово́д) *див.* води́ти (1)
та́нці
Води́ти (вести́) / повести́ тано́к (тано́чок, та́нці, *рідко* хорово́д) *див.* води́ти (1)
ТАНО́ЧОК
тано́чок
Води́ти (вести́) / повести́ тано́к (тано́чок, та́нці, *рідко* хорово́д) *див.* води́ти (1)
ТА́НУТИ
та́нути
◊ Та́нути / ста́нути як (мов, ніби *і т. ін.)* свічка (віск [на со́нці]) *див.* та́нути
ТАРАБА́РСЬКИЙ
тараба́рська
◊ Тараба́рська гра́мота *див.* гра́мота[1] (2)
ТАРА́Н
тара́н
△ Гідравлі́чний тара́н *див.* тара́н
ТАРІ́ЛОЧКА
тарі́лочці
◊ Підно́сити (подава́ти) / піднести́ (пода́ти) на блю́дечку (на блю́ді, на тарі́лочці) [з голубо́ю облямі́вочкою] *див.* підно́сити
ТАРХА́ННИЙ
тарха́нна
Тарха́нна гра́мота *див.* гра́мота[2] (3)
ТАТЬ
тать
◊ Яко (як) тать [в но́щі (вночі́)] *див.* тать
ТВАРИ́НА
твари́ни
△ Гетероте́рмні твари́ни *див.* твари́на
△ Гомойосмоти́чні твари́ни *див.* твари́на
△ Гомойоте́рмні (теплокро́вні) твари́ни *див.* твари́на
ТВЕРДИ́Й
тверда́
△ Тверда́ вода́ *див.* вода́ (43)
△ Тверда́ вуглекислота́ *див.* вуглекислота́ (1)
△ Тверда́ гру́па *див.* гру́па (17)
тверди́й
◊ Ма́ти міцни́й (тверди́й) ґрунт під нога́ми *див.* ма́ти[2]
◊ Розкуси́ти *(рідше* розгри́зти) [міцни́й (тверди́й)] горі́х (горі́шок) *див.* розку́шувати
◊ Тверди́й (міцни́й) горі́шок *див.* горі́шок (4)
твердо́му
◊ Бу́ти (стоя́ти) на твердо́му [ґру́нті] *див.* бу́ти (81)

ТВЕ́РДІСТЬ
тве́рдість
△ Тве́рдість води́ *див.* тве́рдість
ТВЕРЕ́ЗИЙ
твере́за
◊ Розу́мна (твере́за, му́дра *і т. ін.)* голова́ *див.* голова́ (41)
ТВІЙ
твій
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.)* кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт
твого́
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.)* ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло
◊ Ті́льки й твого́ (його́, ва́шого *і т. ін.)* *див.* твій
твоє́
◊ Ви́йти / вихо́дити на моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* *див.* вихо́дити (21)
◊ Ді́ло твоє́ (його́, ва́ше *і т. ін.)* <Спра́ва (річ) твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)*> *див.* ді́ло
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* [було́] зве́рху *див.* мій
◊ Не ва́ша (твоя́, його́ *і т. ін.)* спра́ва <Не ва́ше (твоє́, його́ *і т. ін.)* ді́ло> *див.* спра́ва[1]
твоє́му
Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́ *і т. ін.)* бо́ці <Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* пра́вда> *див.* пра́вда
твої́
◊ На моє́ (його́, її́ *і т. ін.)* о́ко <На мої́ (твої́, ва́ші *і т. ін.)* о́чі> *див.* о́ко[1]
твої́й
◊ Тря́сця його́ (твої́й, ї́хній *і т. ін.)* ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
твоя́
◊ Во́ля ва́ша (твоя́) *див.* во́ля (7)
◊ Ді́ло твоє́ (його́, ва́ше *і т. ін.)* <Спра́ва (річ) твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* > *див.* ді́ло
◊ Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* во́ля во́лить *див.* во́ля (8)
◊ Не ва́ша (твоя́, його́ *і т. ін.)* спра́ва <Не ва́ше (твоє́, його́ *і т. ін.)* ді́ло> *див.* спра́ва[1]
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.)* кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт
Пра́вда на моє́му (твоє́му, його́ *і т. ін.)* бо́ці <Моя́ (твоя́, його́ *і т. ін.)* пра́вда> *див.* пра́вда
ТВОРІ́ННЯ
творі́ння
◊ Віне́ць творі́ння (Бо́жого створі́ння, приро́ди *і т. ін.)* *див.* віне́ць (2)
ТЕ
та
◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)
◊ Не ка́ркай [як (мов, ніби *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати
те
◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)

тим
◊ Іншим (не тим) ві́тром пові́яло *див.* пові́яти
ти́ми
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити
ті
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити
◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заї́жджати[1]
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* [ті] голубки́ *див.* голубо́к (1)
тім
◊ Хай *(заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* зга́дуватися
то́го
◊ Що тобі́ (мені́, йому́ *і т. ін.)* до то́го *див.* той
той
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1]
◊ Не ка́ркай [як (мов, ніби *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* [той] горо́х при доро́зі *(рідко* при шляху́) *див.* горо́х (4)
тому́
◊ Як [тому́] вто́пленику (вто́пленому) *див.* вто́пленик (1)
ТЕКТИ́
тече́
◊ [Аж] сли́на (сли́нка) [з ро́та (по губа́х)] ко́титься (тече́, набіга́є *і т. ін.)* / покоти́лася (потекла́, набі́гла *і т. ін.)* *див.* сли́на
◊ Дворя́нська (голуба́, блаки́тна) кров тече́ у жи́лах *див.* кров
ТЕЛІПА́ТИСЯ
теліпа́ється
◊ Язи́к по́за ву́хами (по́за вуши́ма, че́рез плече́) теліпа́ється (мота́ється) *див.* язи́к
ТЕЛЯ́
теля́
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* бара́н (теля́, козе́л *і т. ін.)* на но́ві воро́та *див.* бара́н (3)
теля́т
◊ Куди́ Мака́р теля́т не ганя́в *(рідше* не ганя́є, не го́нить *і т. ін.)* <Де Мака́р теля́т пасе́ (не пас)> *див.* ганя́ти (5)
теля́ті
◊ Дай Бо́же на́шому теля́ті во́вка з'ї́сти! *див.* дава́ти
ТЕ́МНИЙ
те́мні
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
ТЕ́НЬКАТИ
те́нькати
◊ Те́нькати / те́нькнути в се́рці (в гру́дях) *див.* те́нькати

ТЕ́НЬКНУТИ
те́нькнути
◇ Те́нькати / те́нькнути в се́рці (в гру́дях) *див.* те́нькати
ТЕПЛЕ́НЬКИЙ
тепле́ньке
◇ Тепле́ньке (те́пле) гнізде́чко *див.* гнізде́чко (1)
ТЕ́ПЛИЙ
те́пле
◇ Тепле́ньке (те́пле) гнізде́чко *див.* гнізде́чко (1)
ТЕПЛОКРО́ВНИЙ
теплокро́вні
△ Гомойоте́рмні (теплокро́вні) твари́ни *див.* твари́на
ТЕРИТОРІА́ЛЬНИЙ
територіа́льні
△ Територіа́льні во́ди *див.* вода́ (44)
ТЕРИТО́РІЯ
терито́рія
△ Ві́льна терито́рія *див.* терито́рія
ТЕРМА́ЛЬНИЙ
терма́льні
△ Терма́льні во́ди (джере́ла) *див.* вода́ (45)
ТЕРН
те́рну
◇ Як го́лому в те́рну *див.* го́лий (4)
ТЕРНО́ВИЙ[1]
терно́вий
◇ Терно́вий віно́к (віне́ць) *див.* віно́к (3)
Терно́вий вого́нь (ого́нь) *див.* вого́нь (4)
ТЕ́РНЯ
те́рню
◇ [Як] (мов, ні́би *і т. ін.)* на голка́х (на шпилька́х, на колючка́х, на те́рню *і т. ін.)* *див.* го́лка (5)
ТЕСА́ТИ
теса́ти
◇ Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові́ *(рі́дко* на ті́мені) *див.* теса́ти
теши́
◇ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.)* на голові́ теши́ *(рі́дше* теші́ть) *див.* теса́ти
теші́ть
◇ [Хоч] кіл (кіло́к, кілка́, кола́ *і т. ін.)* на голові́ теши́ *(рі́дше* теші́ть) *див.* теса́ти
ТЕТЕ́РЯ[1]
тете́ря
◇ Глуха́ тете́ря *див.* тете́ря[1]
ТЕ́ХНІКА
те́хніка
Вока́льна те́хніка *див.* те́хніка
ТЕХНІ́ЧНИЙ
техні́чна
Техні́чна вода́ *див.* вода́ (23)
ТЕЧІ́Я
течіє́ю
◇ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рі́дше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
течії́
◇ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* за течіє́ю *(рі́дше* по течії́, куди́ вода́ несе́) *див.* плисти́
◇ Пливти́ (плисти́, іти́ *і т. ін.)* / попливти́ (поплисти́, піти́ *і т. ін.)* про́ти течії́ (про́ти води́) *див.* плисти́
ТИ
тебе́
◇ Алла́х його́ (тебе́, їх *і т. ін.)* знає *див.* алла́х (2)
◇ [А] щоб ти (ви, тебе́, його́, тобі́, йому́ *і т. ін.)* *див.* ти
◇ Бий (бери́, тряси́) / побий тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* тря́сця *див.* би́ти (17)
◇ Бий / побий тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* лиха́ годи́на (грім, хрест, моро́ка *і т. ін.)* *див.* би́ти (19)
◇ Бий / побий тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* си́ла Бо́жа *див.* би́ти (20)
◇ Біс (кат, чорт) би його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяв *див.* біс[1] (3)
◇ Бог *(рі́дко* Біг, Госпо́дь) [його́ (їх, тебе́ *і т. ін.)*] [святи́й] знає (зна, ві́дає, ві́да) *див.* бог (13)
◇ Бода́й вовки́ тебе́ з'ї́ли <Вовки́ б тебе́ з'ї́ли / ї́ли> *див.* вовк (3)
◇ Бода́й на те́бе (на ньо́го, на не́ї *і т. ін.)* тря́сця й боля́чка *див.* тря́сця
◇ Бода́й (щоб) його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяла́ лиха́ годи́на <Взяла́ б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* лиха́ годи́на> *див.* годи́на[1] (9)
Бо́же (Го́споди) [тебе́ (мене́, його́ *і т. ін.)*] спаси́ *див.* спаса́ти[2]
◇ Враг його́ (тебе́, їх *і т. ін.)* бери́ *див.* враг (1)
◇ Грім би тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* вда́рив (поби́в, приби́в, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)
◇ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько
◇ Зна́ю (зна́ємо) вас (його́, тебе́ *і т. ін.)* *див.* зна́ти
◇ Ї́дять його́ (її́, тебе́ *і т. ін.)* му́хи [з комара́ми] *див.* му́ха
◇ Кат його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* [ба́тька (го́лову)] знає (зна) *див.* кат
◇ Не до те́бе (до ньо́го, до не́ї *і т. ін.)* п'є́ться (п'ють) *див.* пи́тися
◇ Хай [би] йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* тря́сця <Тря́сця б на те́бе> *див.* тря́сця
◇ Хрін його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* знає *див.* хрін
◇ Хто [ж] [його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)*] знає (зна) *див.* хто[1]
◇ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] знає (зна) *див.* чорт
◇ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.)*] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.)* забери́> *див.* чума́
◇ Щоб (бода́й, хай би *і т. ін.)* тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* му́ха (ка́чка, гу́ска, ку́рка *і т. ін.)* вбрикну́ла (брикну́ла) *див.* му́ха
◇ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* горобці́ подзьо́бали *див.* горобе́ць (4)
◇ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* на ку́сники порва́ло *див.* порва́ти[1]
◇ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* правце́м ви́правило! *див.* виправля́ти (2)
◇ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт
◇ Щоб тебе́ (його́) понесло́ по не́трях та по болота́х (пове́рх де́рева) *див.* понести́
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на те́бе (на ме́не, на ньо́го *і т. ін.)* ши́тий *див.* ши́тий
ти
◇ [А] щоб ти (ви, тебе́, його́, тобі́, йому́ *і т. ін.)* *див.* ти
◇ Бода́й (щоб, неха́й би *і т. ін.)* ти (він, вона́ *і т. ін.)* сказ́ився (скис, зслиз *і т. ін.)* <Сказ́ись (скисни, зслизни) ти> <Сказі́ться (скисні́ть, зслизні́ть) ви> *див.* сказ́итися
◇ Бода́й (щоб) ти (він, вона́ *і т. ін.)* ска́пав, як віск *див.* ска́пувати
◇ Бо́же (Го́споди) [Ти] [мій] [ми́лий (ми́лости́вий, милосе́рдний)]! *див.* бог (18)
◇ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.)* [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
◇ Будь [ти (він, вона́ *і т. ін.)*] нела́дний *(рі́дко* нела́ден) <Бу́дьте [ви] нела́дні> *див.* бу́ти (42)
◇ Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!> *див.* зада́влюватися
◇ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.)* [собі́] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися
Ні́чого йому́ не вді́єш <Що [ж ти] йому́ (з ним) вді́єш> *див.* уді́яти
◇ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.)* про́падом *(рі́дше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом *(рі́дше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
◇ Щоб він (ти, вона́ *і т. ін.)* лу́снув <Щоб вона́ [тобі́, їй *і т. ін.*] лу́снула> *див.* лу́снути
◇ Що [ж ти] [йому́ (їй, вам *і т. ін.)*] збробиш *див.* зроби́ти
◇ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти
тобі́
◇ [А] щоб ти (ви, тебе́, його́, тобі́, йому́ *і т. ін.)* *див.* ти
◇ Бог тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* суддя́ *див.* бог (15)
◇ Де вже тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* *див.* де[2]
◇ Куди́ [вже] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* *див.* куди́
◇ [Неха́й] тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* оси́на *див.* оси́на
◇ Неха́й (хай) йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* [лихи́й] прасу́нок! *див.* прасу́нок
Ось я тобі́ [вам, їй *і т. ін.*] дам <Він тобі́ [вам, їм *і т. ін.*] дасть> *див.* я[2]
◇ Охо́та тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* *див.* охо́та[1]
◇ Сла́ва тобі́ Го́споди *див.* сла́ва
◇ Тіпу́н (пи́поть, чиря́к) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* на язи́к (на язика́) *див.* тіпу́н

◊ Тря́сця йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* в печі́нки́ (в печі́нку, в пуп, в бік *і т. ін.) див.* тря́сця

◊ Хай [би] йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* тря́сця <Тря́сця б на те́бе> *див.* тря́сця

◊ Хай (нехáй) [би] йому́ (їй, тобі́ *і т. ін.)* грець (хрін) <Грець його́> *див.* грець[2] (8)

◊ Хіба́ [ж] (чи) [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*] повила́зило *див.* повила́зити

◊ Хоч би [тобі́] о́ком (ву́сом, брово́ю) моргну́ти *див.* моргну́ти

◊ Хоч би [тобі́ (собі́, вам)] ву́сом (ву́хом, брово́ю *і т. ін.)* повести́ *див.* пово́дити[1]

◊ Цур тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.)* [та (і)] пек [тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.)*] *див.* цур

◊ Щасти́ [тобі́ (вам, їм *і т. ін.)*] [до́ле (Бо́же)] <Хай (нехáй) тобі́ (вам, їм *і т. ін.)* щасти́ть> *див.* щасти́ти

◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* [було́] пу́сто! <Хай тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* [бу́де] пу́сто!> *див.* пу́сто

◊ Щоб (бода́й) тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* повила́зило <Повила́зило б тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*>, *див.* повила́зити

◊ Щоб (бода́й, хай *і т. ін.)* йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* кі́стка в го́рло (попере́к го́рла ста́ла) *див.* кі́стка

◊ Щоб він (ти, вона́ *і т. ін.)* лу́снув <Щоб вона́ [тобі́, їй *і т. ін.*] лу́снула> *див.* лу́снути

◊ Щоб [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*] ди́хати не дало́ *див.* дава́ти

◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* з води́ й [з] роси́ йшло <З роси́ та з води́ [тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)*]> *див.* іти́

◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* попри́щило *див.* попри́щити

◊ Щоб тобі́ (йому́, їй *і т. ін.)* провали́тися *див.* прова́люватися

Що мені́ (тобі́, йому́ *і т. ін.) див.* що[1]

тобо́ю

◊ Алла́х з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* алла́х (1)

◊ Біс (чорт, ді́дько, кат) із ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* біс[1] (6)

◊ Бог (Госпо́дь) з тобо́ю (з ва́ми)! *див.* бог (11)

◊ Бог (Христо́с) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* бог (16)

◊ Грець (холе́ра, хрін) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* грець[2] (3)

◊ Христо́с з тобо́ю (з ва́ми, з ним *і т. ін.) див.* христо́с

ТИН

тин

◊ Горо́д *(рі́дко* тин) городи́ти *див.* городи́ти (2)

◊ Ні в тин ні (ані́) в воро́та *див.* тин

◊ Че́рез доро́гу (че́рез ву́лицю, че́рез тин) навпри́сядки *див.* навпри́сідки

ТИСК

тиск

△ Внутрішньоо́чний тиск *див.* тиск

△ Внутрішньосерце́вий тиск *див.* тиск

△ Внутрішньочеревни́й тиск *див.* тиск

ТИ́СНУТИ

ти́снути

Ти́снути [за] се́рце (ко́ло се́рця, гру́ди, в гру́дях) *див.* ти́снути

ТИ́ХИЙ

ти́ха

Ти́ха (ме́ртва) годи́на *див.* годи́на[1] (5)

ТИХІ́ШИЙ

тихі́ший

◊ Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихі́ший

ТИ́ХШИЙ

ти́хший

◊ Тихі́ший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихі́ший

ТИ́ША

ти́ша

Глуха́ ти́ша *див.* ти́ша

◊ Ме́ртва (моги́льна, гробова́, смерте́льна, німа́ *і т. ін.)* ти́ша *див.* ти́ша

ТІ

та

◊ Було́ та сплило́ (сплило́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)

◊ Не ка́ркай [як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати

те

◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)

тим

◊ І́ншим (не тим) ві́тром повія́ло *див.* повія́ти

ти́ми

◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити

ті

◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити

◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заїжджа́ти[1]

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [ті] голубки́ *див.* голубо́к (1)

тім

◊ Хай *(заст.* най) йому́ (їй, їм) ле́гко згада́ється на тім сві́ті *див.* зга́дуватися

то́го

◊ Що тобі́ (мені́, йому́ *і т. ін.)* до то́го *див.* той

той

◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1]

◊ Не ка́ркай [як (мов, ні́би *і т. ін.)* [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* ка́ркати

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [той] горо́х при доро́зі *(рі́дко* при шляху́) *див.* горо́х (4)

тому́

◊ Як [тому́] вто́пленику (вто́пленому) *див.* вто́пленик (1)

ТІ́ЛО

ті́ла

◊ До го́лого ті́ла <До го́лої ко́сті> *див.* ті́ло

ті́ло

△ Ві́йчасте ті́ло *див.* ті́ло

◊ Грі́шне ті́ло *див.* ті́ло

Прикри́ти [грі́шне] ті́ло (хребта́) *див.* прикрива́ти

ті́лом

◊ Засві́тити [го́лим] ті́лом *див.* засві́чувати[1]

◊ Світи́ти [го́лим (грі́шним, чо́рним)] ті́лом *див.* світи́ти

ТІ́ЛЬКИ

ті́льки

◊ Коли́ б (якби́) ті́льки й ли́ха (го́ря, біди́ *і т. ін.) див.* ли́хо[1]

◊ Куди́ не кинь / не скинь (не гля́неш, не оки́неш *і т. ін.)* о́ком <Куди́ [ті́льки (лиш)] [не] гля́не о́ко> *див.* о́ко[1]

◊ Ті́льки ву́хами ля́пнути *див.* ля́пнути

◊ Ті́льки гре́блю гати́ти *див.* гати́ти (2)

◊ Ті́льки й твого́ (його́, ва́шого *і т. ін.) див.* твій

ТІ́М'Я

ті́мені

◊ Теса́ти кі́лля (кілки́) на голові́ *(рі́дко* на ті́мені) *див.* теса́ти

ті́м'ї

◊ Без [тре́тьої (сьо́мої)] кле́пки [в голові́ (в ті́м'ї)] <Без кле́пок [у голові́ (в ті́м'ї)]> *див.* кле́пка

ті́м'я

◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти

◊ Не в ті́м'я (не в поти́лицю, *рі́дко* не гвіздко́м) би́тий *див.* би́тий (3)

◊ Пуска́ти / пусти́ти дур [у го́лову (в ті́м'я)] *див.* пуска́ти

ТІНЬ

ті́ні

◊ Боя́тися свое́ї (вла́сної) ті́ні *див.* боя́тися (3)

тінь

◊ Віді́йти́ (відступи́ти) / відхо́дити (відступа́ти) в тінь *див.* відхо́дити (3)

ТІПУ́Н

тіпу́н

◊ Тіпу́н (пи́поть, чиря́к) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* на язи́к (на язика́) *див.* тіпу́н

ТІСНИ́Й

тісни́й

◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й, тісни́й] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]

ТІ́ТКА

ті́тці

◊ Ма́тері (бі́сові, *рі́дше* ті́тці) його́ (її́, ї́хній *і т. ін.)* кові́нька (ко́рінь) *див.* ковіні́ька

◊ Тря́сця його́ (твої́й, ї́хній *і т. ін.)* ма́тері (ма́мі, *рі́дко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця

ТКНУ́ТИ

ткну́ти

◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)

ТОВАРИ́СТВО
товари́ства
Приставáти / пристáти до гу́рту (товари́ства, компáнії *і т. ін.) див.* приставáти
товари́ство
Таємне товари́ство <Таємний гурто́к> *див.* товари́ство
ТОВКМА́ЧИТИ
товкмáчити
Товкмáчити у го́лову *див.* товкмáчити
ТОВКТИ́
товкти́
◊ Товкти́ во́ду в [сту́пі] *див.* товкти́
товчи́
◊ Хоч головóю (ло́бом) об стіну́ товчи́ *див.* товкти́
ТОВСТИ́Й
товсти́й
Товсти́й (гру́бий) журнáл *див.* журнáл
ТО́ВЧЕННЯ
то́вчення
◊ Товчíння (то́вчення) води́ в [сту́пі] *див.* товчíння
ТОВЧÍННЯ
товчíння
◊ Товчíння (то́вчення) води́ в [сту́пі] *див.* товчíння
ТОГО́
того́
◊ Того́ й гляди́ (диви́сь) *див.* глядíти (3)
ТОЙ
та
◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)
◊ Не кáркай [як (мов, нíби *і т. ін.*) [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* кáркати
те
◊ Було́ та сплило́ (спливло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)
тим
◊ Íншим (не тим) вíтром повíяло *див.* повíяти
ти́ми
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потрáпити *і т. ін.*) не в ті двéрі (не ти́ми дверимá) *див.* захо́дити
ті
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потрáпити *і т. ін.*) не в ті двéрі (не ти́ми дверимá) *див.* захо́дити
◊ Не в ті ворóта заїхати *див.* заїжджáти[1]
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) [ті] голубки́ *див.* голубо́к (1)
тім
◊ Хай (*заст.* най) йому́ (їй, їм) лéгко згадáється на тім світі *див.* згáдуватися
то́го
◊ Що тобí (менí, йому́ *і т. ін.*) до то́го *див.* той
той
◊ Заганя́ти / загнáти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1]
◊ Не кáркай [як (мов, нíби *і т. ін.*) [та] воро́на ([той] во́рон)] *див.* кáркати
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) [той] горо́х при доро́зі (*рідко* при шляху́) *див.* горо́х (4)
тому́
◊ Як [тому́] вто́пленику (вто́пленому) *див.* вто́пленик (1)
ТОЛК
то́лку
◊ Добрáти [до] ро́зуму ([до] глу́зду, [до] то́лку, [до] умá *і т. ін.*) <Добрáтися глу́зду> *див.* добирáти
ТОН
тон
Підви́щувати / підви́щити (*рідше* підви́сити) го́лос (тон) *див.* підви́щувати
ТОНÍЧНИЙ
тонíчне
△ Тонíчне віршувáння <Тонíчний вірш> *див.* віршувáння (4)
тонíчний
△ Тонíчне віршувáння <Тонíчний вірш> *див.* віршувáння (4)
ТОНКИ́Й
тонкé
◊ Тонкé ву́хо *див.* ву́хо (25)
ТОПИ́ТИ[3]
топи́ти
◊ Топи́ти го́ре в горíлці (на дні пля́шки) *див.* топи́ти[3]
ТО́ПОВИЙ
то́повий
△ То́повий вого́нь *див.* вого́нь (13)
ТОПТА́ТИ
топтáти
◊ Втоптáти (затоптáти) / вто́птувати (топтáти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зéмлю *і т. ін.*) *див.* вто́птувати[1] (1)
ТОРГÍВЛЯ
торгíвля
△ Внутрíшня торгíвля *див.* торгíвля
ТОРФОПЕРЕГНÍЙНИЙ
торфоперегнíйні
Торфоперегнíйні горщéчки *див.* горщéчок (1)
ТОТА́ЛЬНИЙ
тотáльна
△ Тотáльна війнá *див.* війнá (15)
ТОЧИ́ТИ[1]
точи́ти
◊ Гостри́ти (виго́стрювати, *рідше* точи́ти, наго́стрювати *і т. ін.*) / ви́гострити (нагостри́ти) ніж (меч, соки́ру *і т. ін.*) *див.* гостри́ти (1)
◊ Гостри́ти (*рідше* точи́ти) зу́би *див.* гостри́ти (6)
◊ Гри́зти (точи́ти, *рідко* скребти́) / прогри́зти (проточи́ти) го́лову *див.* гри́зти (2)
◊ Íсти (гри́зти, точи́ти) як (мов, нíби *і т. ін.*) іржá залíзо *див.* ї́мсти
Точи́ти війну́ *див.* точи́ти[1]
ТОЧИ́ТИ[2]
точи́ти
◊ Точи́ти гро́ші *див.* точи́ти[2]
ТО́ЧКА
то́чка
△ Вогневá то́чка *див.* то́чка
◊ Гаря́ча то́чка *див.* то́чка
то́чку
◊ Влучáти (би́ти, попадáти) / влу́чити (попáсти) в [сáму] то́чку (в [сáме] о́ко) *див.* влучáти (1)
ТРАВА́
трави́
◊ Тихíший (ти́хший) [від] води́, ни́жчий [від] трави́ *див.* тихíший
траву́
◊ Хоч вовк траву́ їж *див.* вовк (8)
ТРАДИ́ЦІЯ
тради́цію
Вхо́дити / ввійти́ в тради́цію *див.* вхо́дити (5)
ТРАНЗИ́ТНИЙ
транзи́тна
Проїзнá (транзи́тна) вíза *див.* вíза (5)
ТРАНСКОРДО́ННИЙ
транскордо́нні
Транскордо́нні во́ди *див.* водá (24)
ТРА́НСПОРТ
трáнспорт
△ Во́дний трáнспорт *див.* трáнспорт
ТРА́ТИТИ
трáтити
◊ Втрачáти (губи́ти, трáтити) / втрáтити (згуби́ти, страти́ти) го́лову *див.* утрачáти
◊ Втрачáти (трáтити) / втрáтити (стрáтити) ро́зум (глузд) *див.* утрачáти
◊ Трáтити го́лос *див.* трáтити
ТРЕ́БА[1]
трéба
◊ [Трéба] вдень (сéред бíлого дня) з вогнéм [та ще] (зі свíчкою, зі свíтлом, при со́нці *і т. ін.*) [тако́го] шукáти (вишу́кувати) / пошукáти <Пошукáти тако́го [трéба]> *див.* трéба[1]
ТРЕМТІ́ТИ
тремти́ть
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (грає, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижáла (загрáла, заговори́ла, забринíла, затремтíла *і т. ін.*) *див.* жи́лка
тремтíти
◊ Тремтíти (труси́тися) за свою́ (влáсну) шку́ру *див.* тремтíти
ТРЕ́ТІЙ
трéтіх
◊ До нови́х (зелéних, трéтіх, сьо́мих) вíникiв *див.* вíник (1)
трéтьої
◊ Без [трéтьої (сьо́мої)] клéпки [в головí (в тíм'ї)] <Без клéпок [у головí (в тíм'ї)]> *див.* клéпка
◊ Немá (немáє, не було́, не вистачáє, бракýє *і т. ін.*) [однієї (трéтьої, десятої *і т. ін.*)] клéпки у головí *див.* немá
ТРЕТЯ́К
третякá
◊ Вибивáти (би́ти) / удáрити (утну́ти) тропакá (третякá, гопакá) *див.* вибивáти (9)
ТРИ
три
◊ Від горшкá два (три) вершкá *див.* два

◊ Гну́ти (згина́ти, скру́чувати) / зігну́ти (скрути́ти) в дугу́ (в три дуги́, в три погибе́лі) *див.* гну́ти (6)
◊ Гну́тися в три біди́ *див.* гну́тися (1)
◊ Гну́тися (згина́тися) / зігну́тися в дугу́ (в три погибе́лі) *див.* гну́тися (2)
◊ Під три вітри́ *див.* ві́тер (17)
◊ Посла́ти пода́лі (геть, під три чорти́ *і т. ін.) див.* посила́ти
◊ Сім мішкі́в (кіп, три мішки́) греча́ної во́вни (горі́хів) [і (та) всі непо́вні] *див.* сім
◊ Три чи́сниці до сме́рті (до ві́ку) *див.* чи́сниця
◊ У три го́рла *див.* три

ТРИАЦЕТА́ТНИЙ
триацета́тне
△ Триацета́тне волокно́ *див.* волокно́ (4)

ТРИДЕВ'Я́ТИЙ
тридев'я́те
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (волода́рство, *рідше* королі́вство) *див.* ца́рство

ТРИДЕСЯ́ТИЙ
тридеся́те
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) ца́рство (володарство, *рідше* королі́вство) *див.* ца́рство

ТРИЛІНІ́ЙНИЙ
триліні́йна
△ Триліні́йна *(рідше* трьохліні́йна) гвинті́вка (рушни́ця) *див.* гвинті́вка (1)

ТРИМА́ТИ
трима́ти
◊ Ви́соко нести́ (трима́ти) го́лову *див.* нести́
◊ Держа́ти (трима́ти, гну́ти) фасо́н *див.* держа́ти
◊ Держа́ти (трима́ти) на голо́дному столі́ *див.* держа́ти
Посіда́ти *(рідше* трима́ти) / посі́сти вла́ду *див.* посіда́ти[1]
◊ Трима́ти ву́ха насторо́жі *див.* трима́ти
◊ Трима́ти [Го́спода] Бо́га за бо́роду *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) ві́жки в рука́х *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) на [пе́вній] ві́дстані (віддалі́) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) ніс (но́са) за ві́тром (по ві́тру) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) / утри́мати (уде́ржати) в голові́ (в умі́) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти на своє́му горбі́ *див.* трима́ти
Трима́ти під вогне́м *див.* трима́ти
◊ Трима́ти у вузді́ (в узді́, у вузде́чці) *див.* трима́ти

ТРИРЯ́ДНИЙ
триря́дна
△ Триря́дна гармо́нія *див.* гармо́нія[2] (2)

ТРИ́ЧІ
три́чі
◊ Будь він (ти, вона́ *і т. ін.)* [три́чі] про́клятий (про́клят, про́клята) <Бу́дьте [ви] [три́чі] про́кляті> *див.* бу́ти (35)
◊ Ла́дний (ла́ден, гото́вий) [три́чі] провали́тися крізь зе́млю *див.* ла́дний[2]

ТРІСКУ́ЧИЙ
тріску́чий
Тріску́чий біль [голови́] *див.* біль[1] (3)

ТРІУМФА́ЛЬНИЙ
тріумфа́льна
Тріумфа́льна а́рка <Тріумфа́льні воро́та> *див.* а́рка (1)
тріумфа́льні
Тріумфа́льна а́рка <Тріумфа́льні воро́та> *див.* а́рка (1)

ТРІЩА́ТИ
тріща́ть
◊ Цвіркуни́ тріща́ть у голові́ *див.* цвірку́н
тріщи́ть
◊ Аж за (по́за) ву́хами *(рідше* уша́ми, у́хами) лящи́ть (тріщи́ть) *див.* ляща́ти
◊ Голова́ розва́люється (тріщи́ть, розрива́ється *і т. ін.) див.* голова́ (22)

ТРОН
трон
Вступа́ти (прихо́дити, сіда́ти *і т. ін.)* / вступи́ти (прийти́, сі́сти *і т. ін.)* на престо́л (на трон) *див.* вступа́ти[1] (5)

ТРОПА́К
тропака́
◊ Вибива́ти (би́ти) / уда́рити (утну́ти) тропака́ (третяка́, гопака́) *див.* вибива́ти (9)

ТРО́ХИ
тро́хи
◊ На го́лова́х (на голові́) ходи́ти <Тро́хи на го́лова́х (на голові́) не ходи́ти> *див.* ходи́ти
◊ Се́рце (се́рденько) як (ле́две, ма́ло, тро́хи *і т. ін.)* не ви́скочить [з груде́й] *див.* се́рце

ТРУБА́
тру́би
◊ Пройти́ [крізь] вого́нь і во́ду [і мі́дні тру́би] *див.* прохо́дити

ТРУБИ́ТИ
труби́
◊ Хоч во́вком вий (труби́) *див.* ви́ти[1] (3)

ТРУ́БНИЙ
тру́бний
◊ Тру́бний глас *див.* глас (1)

ТРУД
труда́
◊ Го́ру (го́ри) труда́ ви́трудити *див.* ви́трудити (1)

ТРУНА́
труні́
◊ Стоя́ти одніє́ю (одно́ю) ного́ю в моги́лі *(рідше* в труні́, в гро́бі *і т. ін.) див.* стоя́ти
труну́
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1]
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.) див.* кла́сти

ТРУСИ́ТИ
труси́ти
◊ Труси́ти гаманце́м *див.* труси́ти

ТРУСИ́ТИСЯ
труси́тися
◊ Тремті́ти (труси́тися) за свою́ (вла́сну) шку́ру *див.* тремті́ти

ТРЯСТИ́
тряси́
◊ Бий (бери́, тряси́) / поби́й тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* тря́сця *див.* би́ти (17)

ТРЯСТИ́СЯ
трясу́ться
◊ Аж сті́ни (ві́кна, две́рі *і т. ін.)* дрижа́ть (трясу́ться) *див.* стіна́

ТРЯ́СЦЯ
тря́сця
◊ Бий (бери́, тряси́) / поби́й тебе́ (його́, її́ *і т. ін.)* тря́сця *див.* би́ти (17)
◊ Бода́й на те́бе (на нього, на не́ї *і т. ін.)* тря́сця й боля́чка *див.* тря́сця
◊ Тря́сця його́ (твоїй, ї́хній *і т. ін.)* ма́тері (ма́мі, *рідко* ба́тьку, ті́тці) *див.* тря́сця
◊ Тря́сця йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* в печінки́ (в печі́нку, в пуп, в бік *і т. ін.) див.* тря́сця
◊ Хай [би] йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* тря́сця <Тря́сця б на те́бе> *див.* тря́сця

ТРЬОХЛІНІ́ЙНИЙ
трьохліні́йна
△ Триліні́йна *(рідше* трьохліні́йна) гвинті́вка (рушни́ця) *див.* гвинті́вка (1)

ТУ́ГА
ту́гою
◊ Би́тий го́рем (ту́гою) *див.* би́тий (1)
ту́гу
Розважа́ти (розганя́ти, *рідко* розго́нити, розві́ювати) / розва́жити (розігна́ти, розві́яти) нудьгу́ (журбу́, ту́гу, сум, го́ре *і т. ін.) див.* розважа́ти

ТУГИ́Й
туге́
◊ Туге́ ву́хо *див.* ву́хо (26)
туги́й
◊ Туги́й на ву́хо *див.* туги́й
◊ Туги́й на гро́ші *див.* туги́й

ТУДИ́
туди́
◊ Туди́ й (та) наза́д (звідти, ві́дти) *див.* туди́

ТУ́МАН
ту́ман
◊ [Як] ту́ман вісімна́дцятий (безпросві́тний) *див.* ту́ман

ТУМА́Н[1]
тума́н
◊ Тума́н у голові́ [стої́ть] *див.* тума́н[1]
тума́ном
◊ Вступа́ти / вступи́ти тума́ном у го́лову *див.* вступа́ти[1] (8)

ТУМА́НИТИ
тума́нити
◊ Тума́нити го́лову *див.* тума́нити

ТУМА́НИТИСЯ
тума́ниться
◊ Голова́ тума́ніє (тума́ниться, чма́ніє *і т. ін.) див.* голова́ (23)
◊ У голові́ тума́ніє (тума́ниться) *див.* тума́ніти

ТУМАНІ́ТИ
тума́ніє
◊ Голова́ тума́ніє (тума́ниться, чма́ніє *і т. ін.) див.* голова́ (23)

ТУРЕ́ЦЬКИЙ
туре́цький
◇ Го́лий, як бу́бон (як туре́цький святи́й) *див.* го́лий (3)
ТУРИСТИ́ЧНИЙ
туристи́чна
Туристи́чна ві́за *див.* ві́за (9)
ТУТ[1]
тут
◇ Що ти (він, вона́ *і т. ін.*) забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти
◇ Як [його́ (тут)] бу́ти? *див.* бу́ти (115)
ТУФ
туф
△ Вулкані́чний туф *див.* туф
ТЮЛЕ́НЬ
тюле́ні
△ Вуха́ті тюле́ні *див.* тюле́нь
тюле́нь
△ Гренла́ндський тюле́нь *див.* тюле́нь
ТЮРЕ́МНИЙ
тюре́мними
◇ За [тюре́мними] ґра́тами *див.* ґра́ти (1)
тюре́мні
◇ За [тюре́мні] ґра́ти *див.* ґра́ти (2)
ТЮРМА́
тю́рмах
◇ Гни́ти в тюрмі́ (по тю́рмах) *див.* гни́ти (2)
◇ Гної́ти / згної́ти в тюрмі́ (по тю́рмах, у в'язни́ці) *див.* гноїмти (1)
тюрмі́
◇ Гни́ти в тюрмі́ (по тю́рмах) *див.* гни́ти (2)
◇ Гної́ти / згної́ти в тюрмі́ (по тю́рмах, у в'язни́ці) *див.* гноїмти (1)
ТЯГА́Р
тяга́р
◇ Скида́ти / ски́нути з плече́й (з груде́й, з душі́, з се́рця) тяга́р *див.* скида́ти
◇ Тяга́р ліг (упа́в) на се́рце (на гру́ди) *див.* тяга́р
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й *див.* скида́ти
ТЯГА́ТИ
тяга́ти
◇ Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти *і т. ін.*) но́ги *див.* тягти́
ТЯГНУ́ТИ
тя́гне
◇ Па́хне (ві́є, тя́гне, віддає́ *і т. ін.*) пу́сткою *див.* па́хнути
тягну́ти
◇ Витя́гувати (витяга́ти, тягти́, тягну́ти) / ви́тягти (ви́тягнути) за ву́ха *див.* витяга́ти (8)
◇ Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти *і т. ін.*) но́ги *див.* тягти́
◇ Тягну́ти / тягти́ воли́нку *див.* тягти́
◇ Тягти́ (тягну́ти) во́за *див.* тягти́
ТЯГНУ́ТИСЯ
тягну́тися
◇ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся

ТЯГТИ́
тя́гне
◇ Па́хне (ві́є, тя́гне, віддає́ *і т. ін.*) пу́сткою *див.* па́хнути
тягти́
◇ Витя́гувати (витяга́ти, тягти́, тягну́ти) / ви́тягти (ви́тягнути) за ву́ха *див.* витяга́ти (8)
◇ Ле́две (ледь, наси́лу) тягти́ (тягну́ти, тяга́ти, волочи́ти *і т. ін.*) но́ги *див.* тягти́
◇ Тягну́ти / тягти́ воли́нку *див.* тягти́
◇ Тягти́ в оди́н гуж *див.* тягти́
◇ Тягти́ (тягну́ти) во́за *див.* тягти́
ТЯГТИ́СЯ
тягти́ся
◇ Тягти́ся (тягну́тися) / стягти́ся з оста́ннього [гро́шика та з ко́шика] *див.* тягти́ся
ТЯЖІ́ННЯ
тяжі́ння
△ Всесві́тнє тяжі́ння *див.* тяжі́ння
ТЯЖКИ́Й
тяжки́й
◇ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
ТЯ́МА
тя́ми
◇ Без тя́ми (*рідше* без тя́мки, без тя́мку) [в голові́] *див.* тя́ма
тя́му
◇ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати
◇ Ма́ти тя́му (тя́мку) [в голові́] *див.* ма́ти[2]
ТЯ́МИТИСЯ
тя́митесь
◇ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.*) [собі́] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися
тя́миться
◇ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.*) [собі́] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися
тя́мишся
◇ Неха́й (хай) він (вона́, воно́ *і т. ін.*) [собі́] тя́миться <Неха́й (хай) йому́ (їй, їм) тя́миться> <Неха́й (хай) ти тя́мишся> <Неха́й (хай) ви тя́митесь> *див.* тя́митися
ТЯ́МКА
тя́мки
◇ Без тя́ми (*рідше* без тя́мки, без тя́мку) [в голові́] *див.* тя́ма
тя́мку
◇ Без тя́ми (*рідше* без тя́мки, без тя́мку) [в голові́] *див.* тя́ма
◇ Ма́ти тя́му (тя́мку) [в голові́] *див.* ма́ти[2]
ТЬМА[1]
тьма
◇ Ві́чна тьма *див.* тьма[1]
◇ Покри́є ві́чна тьма *див.* тьма[1]
тьми
◇ Із тьми віків *див.* тьма[1]

тьмі
◇ У тьмі віків *див.* тьма[1]
ТЬМА́РИТИСЯ
тьма́риться
◇ Тьма́риться / потьма́рилося в оча́х (у голові́) *див.* тьма́ритися
УБИ́ТИ[1]
уб'є́
◇ Хай (неха́й) грім поб'є́ (уб'є́, приб'є́ *і т. ін.*) *див.* грім (4)
уби́в
◇ Щоб грім поби́в (приби́в, уби́в *і т. ін.*) *див.* грім (7)
уби́ти
◇ Уби́ти (пійма́ти) гри́нку *див.* убива́ти[1]
УБИ́ТИЙ[1]
уби́тий
◇ Уби́тий (приби́тий) го́рем *див.* уби́тий[1]
УБІ́Р
убі́р
Головни́й убі́р *див.* убі́р
УБОЛІВА́ТИ
уболіва́ти
◇ Болі́ти (уболіва́ти, пережива́ти *і т. ін.*) за свою́ (вла́сну) шку́ру *див.* болі́ти[2] (2)
УВА́ГА[1]
ува́гу
Відверта́ти (відволіка́ти, відтяга́ти, відхиля́ти) / відверну́ти (відволікти́, відтягти́, відхили́ти) ува́гу *див.* відверта́ти (1)
УВЕ́СЬ
усе́
Геть усе́ (весь) *див.* весь[1] (5)
◇ [Усе́] гро́шика [і] з ко́шика *див.* гро́шик (1)
усі́
◇ Усі́ ши́шки летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
усіє́ї
◇ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
усіє́ю
○ З усіє́ю (вели́кою, глибо́кою *і т. ін.*) перeко́нливістю *див.* перeко́нливість
У всій [свої́й (його́)] повноті́ <З найбі́льшою [усіє́ю (своє́ю, його́)] повното́ю> *див.* повнота́
◇ Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою> *див.* мир[2]
усі́й
В [усі́й (свої́й, їх *і т. ін.*)] суку́пності *див.* суку́пність
усі́м
◇ Відкри́тий [усі́м] вітра́м *див.* відкри́тий (1)
◇ З [усі́м] га́музом *див.* га́муз (1)
◇ Усі́м га́музом *див.* га́муз (3)
◇ Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою> *див.* мир[2]
усіма́
◇ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда
усі́х
Доклада́ти / докла́сти (*рідше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х *і т. ін.*)] стара́нь (зуси́ль, сил, *рідше* снаги́) *див.* доклада́ти

◊ З усіх по́глядів <З уся́кого по́гляду> *див.* по́гляд
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар
усьому́
◊ Усьому́ голова́ *див.* голова́ (44)
УВІЙТИ́
увійти́
◊ Впада́ти (вхо́дити) / впа́сти (увійти́) в гріх *див.* впада́ти[1] (6)
◊ Вхо́дити / увійти́ в істо́рію (*уроч.* в анна́ли) *див.* вхо́дити (25)
Вхо́дити / увійти́ в ужи́ток *див.* вхо́дити (9)
УВІНЧА́ТИ
увінча́ти
◊ Уві́нчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами *див.* уві́нчувати
УВІ́НЧУВАТИ
уві́нчувати
◊ Уві́нчувати (вінча́ти) / увінча́ти ла́врами *див.* уві́нчувати
УВІРВА́ТИСЯ[1]
увірва́лася
◊ Урва́лася (увірва́лася) ву́дка *див.* ву́дка (1)
УВ'ЯЗА́ТИСЯ[2]
ув'яза́тися
◊ Спліта́тися (*рідко* ув'я́зуватися) / сплести́ся (*рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* спліта́тися
УВ'Я́ЗУВАТИСЯ[2]
ув'я́зуватися
◊ Спліта́тися (*рідко* ув'я́зуватися) / сплести́ся (*рідко* ув'яза́тися) в оди́н ву́зол *див.* спліта́тися
УДА́Р
уда́р
△ Ві́льний уда́р *див.* уда́р
◊ Прийма́ти / прийня́ти [на се́бе] уда́р (*рідше* вого́нь) *див.* прийма́ти
Уда́р гро́му *див.* уда́р
УДА́РИТИ
уда́рив
Пара́ліч (*розм.* роди́мець, грець) уда́рив (поби́в, розби́в) *див.* пара́ліч
◊ Хміль ударя́є / уда́рив у го́лову *див.* хміль
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) грім з [я́сного не́ба] уда́рив [над голово́ю] *див.* грім (10)
уда́рила
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
уда́рило
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) гро́мом приби́ло (уда́рило) *див.* прибива́ти
уда́рити
◊ Би́ти / уда́рити [се́бе] [кулако́м (рука́ми)] в (*рідко* об) гру́ди *див.* би́ти (43)
◊ Вибива́ти (би́ти) / уда́рити (утну́ти) тропака́ (третяка́, гопака́) *див.* вибива́ти (9)

◊ Не уда́рити лице́м (обли́ччям) у грязь (у боло́то) *див.* ударя́ти
УДА́РИТИСЯ
уда́ритися
◊ Уда́ритися в горі́лку (до горі́лки) *див.* ударя́тися
Уда́ритися в гру́ди *див.* ударя́тися
◊ Уда́ритися (ки́нутися) вро́зтіч *див.* ударя́тися
УДАРЯ́ТИ
ударя́є
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
◊ Хміль ударя́є / уда́рив у го́лову *див.* хміль
УДЕ́РЖАТИ[1]
уде́ржати
◊ Трима́ти (держа́ти) / утри́мати (уде́ржати) в голові́ (в умі́) *див.* трима́ти
УЖИ́ТОК
ужи́ток
Вхо́дити / увійти́ в ужи́ток *див.* вхо́дити (9)
УЗДО́ВЖ
уздо́вж
◊ Уздо́вж (і вздовж,) і вшир *див.* уздо́вж
УЗЯ́ТИ
ві́зьме
◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.*) взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.*) ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько
◊ Не бере́ (не ві́зьме) ніщо́ (воро́жа ку́ля, лиха́ годи́на *і т. ін.*) *див.* бра́ти (142)
◊ Нія́кий грець не бере́ / не ві́зьме *див.* грець[2] (6)
візьми́
◊ Візьми́ ву́ха в ру́ки *див.* узя́ти
◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.*)] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.*) *див.* чорт
узя́в
◊ Не узя́в його́ (її́, їх *і т. ін.*) біс (кат, чорт) *див.* біс[1] (13)
◊ Хай (неха́й) би грець узя́в (забра́в) <Грець би взяв> *див.* грець[2] (7)
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт
узя́ти
◊ Гидко скі́пками узя́ти *див.* узя́ти
УЗЯ́ТИСЯ
ві́зьметься
◊ Се́рце вогне́м узяло́ся (ві́зьметься) *див.* се́рце
узяло́ся
◊ Се́рце вогне́м узяло́ся (ві́зьметься) *див.* се́рце
УКЛАДА́ННЯ[1]
уклада́ння
Холо́дне уклада́ння воло́сся *див.* уклада́ння[1]
УКЛАДА́ТИ[1]
уклада́ти
Уклада́ти воло́сся (ко́си) *див.* уклада́ти[1]

УКЛА́СТИ[1]
укла́сти
◊ Укла́сти в го́лову *див.* уклада́ти[1]
УКЛІ́Н
укло́ні
◊ Схиля́ти го́лову (схиля́тися) / схили́ти го́лову (схили́тися) в дозе́мному (низько́му, глибо́кому *і т. ін.*) укло́ні *див.* схиля́ти
УКРИВА́ТИ
укрива́ти
◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.*) [го́лову] *див.* покрива́ти
УКРИВА́ТИСЯ
укрива́тися
◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.*) *див.* покрива́тися
УКРИ́ТИ
укри́ти
◊ Покрива́ти (укрива́ти) / покри́ти (укри́ти) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.*) [го́лову] *див.* покрива́ти
УКРИ́ТИСЯ
укри́тися
◊ Покрива́тися (укрива́тися) / покри́тися (укри́тися) ганьбо́ю (со́ромом, несла́вою *і т. ін.*) *див.* покрива́тися
УКУСИ́ТИ
укуси́в
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.*)] ґедзь (ґедз) напа́в (укуси́в) / *рідко* напада́в *див.* ґедзь (1)
У́ЛИК
у́лику
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) у ву́лику (в у́лику) *див.* ву́лик (1)
УМ
ум
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
◊ Прийти́ / прихо́дити в го́лову (на ро́зум, на ум *і т. ін.*) *див.* прихо́дити
ума́
◊ Ви́кинути (ви́трусити) / викида́ти з голови́ (з па́м'яті, з ду́мки, *рідко* з ума́ *і т. ін.*) *див.* викида́ти (12)
◊ Добра́ти [до] ро́зуму ([до] глу́зду, [до] то́лку, [до] ума́ *і т. ін.*) <Добра́тися глу́зду> *див.* добира́ти
◊ Дово́дити / довести́ до ро́зуму (до ума́, до глу́зду) *див.* дово́дити
◊ Зійти́ / схо́дити з ро́зуму (з глу́зду, з ума́) *див.* схо́дити
◊ Не вихо́дити (не схо́дити, не йти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* вихо́дити (43)
◊ Не йти́ (не лі́зти) з голови́ (з ду́мки, з ума́) *див.* іти́
◊ Не прибра́ти глу́зду (ро́зуму, ума́) *див.* прибира́ти
◊ Не твого́ (мого́, його́ *і т. ін.*) ро́зуму (ума́, но́са) ді́ло *див.* ді́ло
◊ Рі́шитися (позбу́тися) ро́зуму (ума́, глу́зду) *див.* рі́шатися

◊ Умá (рóзуму, головú [ніяк] *і т. ін.)* не приклáсти (не приложúти, *рідко* не зібрáти) *див.* прикладáти

умí

◊ Вертúться (крýтиться) на дýмці (на умí, на гáдці) *див.* вертíтися (2)

◊ Тримáти (держáти) / утрúмати (удéржати) в головí (в умí) *див.* тримáти

умíв

◊ Відтíк (відплúв, відтікáння) умíв (мíзків) *див.* відтíк (1)

умóм

◊ Розкидáти / розкúнути рóзумом (умóм, мíзками, головóю *і т. ін.) див.* розкидáти[2]

УМÉРТИ

умéрти

Гúнути (умирáти) / загúнути (умéрти) на плáсі *див.* гúнути (1)

УМИВÁТИСЯ

умивáтися

◊ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.)* / облúтися (умúтися, залúтися, *рідше* обсúпатися *і т. ін.)* [гіркúми (гарячими, бýйними *і т. ін.)*] слізьмú (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися

◊ Обливáтися (умивáтися, обмивáтися *і т. ін.)* / облúтися (вмúтися, обмúтися *і т. ін.)* [кривáвим (гіркúм, сьóмим *і т. ін.)*] пóтом *див.* обливáтися

УМИРÁТИ

умирáти

Гúнути (умирáти) / загúнути (умéрти) на плáсі *див.* гúнути (1)

УМÚТИСЯ

умúтися

◊ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.)* / облúтися (умúтися, залúтися, *рідше* обсúпатися *і т. ін.)* [гіркúми (гарячими, бýйними *і т. ін.)*] слізьмú (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися

УМÓВНИЙ

умóвний

△ Умóвний вклад *див.* вклад (7)

УНÚЗ

унúз

◊ Котúтися / покотúтися унúз *див.* котúтися[1]

УНІСÓННИЙ

унісóнна

△ Унісóнна гомофóнія *див.* гомофóнія (1)

УПÁСТИ[1]

упáв

◊ Тягáр ліг (упáв) на сéрце (на грýди) *див.* тягáр

◊ Тяжкúй (важкúй) кáмінь ліг (упáв, звалúвся) на грýди (на дýшу, на сéрце) *див.* кáмінь

◊ Упáв вíхоть *див.* вíхоть (1)

УПЕРÉД

уперéд

◊ Крок *(рідко* стрибóк) уперéд *див.* крок

УПІЙМÁТИСЯ

упіймáтися

◊ Упіймáтися (піймáтися, спіймáтися, попáстися *і т. ін.)* на гарячому *див.* упіймáтися

УПЛИВÁТИ[1]

упливáти

◊ Спливтú (сплистú, упливтú *і т. ін.)* / *рідко* спливáти (упливáти) [за] водóю *див.* спливáти

УПЛИВТÚ

уплилó

◊ Багáто (чимáло) водú сплилó (сплинлó, збíгло, уплинлó, утеклó *і т. ін.) див.* багáто (4)

упливтú

◊ Спливтú (сплистú, упливтú *і т. ін.)* / *рідко* спливáти (упливáти) [за] водóю *див.* спливáти

УПÓВНІ

упóвні

Пóвний мíсяць <Мíсяць упóвні> *див.* мíсяць

УПОДÓБА

уподóбі

По своїй (влáсній) уподóбі *див.* уподóба

УПОКÍЙ

упокíй

◊ Вíчний спóкій (пóкій, упокíй) *див.* спóкій

УПРÁВА[1]

упрáва

Волоснá упрáва *див.* упрáва[1]

УРВÁТИСЯ

урвáлася

◊ Урвáлася (увірвáлася) вýдка *див.* вýдка (1)

ÝРЯД

урЯ́д

Вíйськóвий урЯ́д *див.* ýряд

Воéнний ýряд *див.* ýряд

УРЯ́Д[1]

урЯ́д

Вíйськóвий урЯ́д *див.* ýряд

Воéнний ýряд *див.* ýряд

УРЯДÓВИЙ

урядóві

Урядóві годúни *див.* годúна[1] (6)

УСÉ[1]

усé

Геть усé (весь) *див.* весь[1] (5)

◊ [Усé] грóшика [і] з кóшика *див.* грóшик (1)

усí

◊ Усí шúшки летЯ́ть (пáдають) [на гóлову] *див.* шúшка

усіéї

◊ Усíх (всілЯ́ких, всЯ́ких, рíзних) мастéй <Усіéї (всілЯ́кої, всЯ́кої, рíзної) мáсті> *див.* масть[1]

усіéю

○ З усіéю (велúкою, глибóкою *і т. ін.)* перекóнливістю *див.* перекóнливість

У всій [своїй (йогó)] пóвноті <З найбíльшою [усіéю (своéю, йогó)] повнотóю> *див.* повнотá

◊ Усíм мúром <Усіéю громáдою> *див.* мир[2]

усíй

В [усíй (своїй, їх *і т. ін.)*] сукýпності *див.* сукýпність

усíм

◊ Відкрúтий [усíм] вітрáм *див.* відкрúтий (1)

◊ З [усíм] гáмузом *див.* гáмуз (1)

◊ Усíм гáмузом *див.* гáмуз (3)

◊ Усíм мúром <Усіéю громáдою> *див.* мир[2]

усімá

◊ [Усімá (всЯ́кими)] прáвдами й непрáвдами *див.* прáвда

усíх

Доклaдáти / доклáсти *(рідше* доложúти) [усЯ́ких (велúких, усíх *і т. ін.)*] старáнь (зусúль, сил, *рідше* снагú) *див.* докладáти

◊ З усíх пóглядів <З усЯ́кого пóгляду> *див.* пóгляд

◊ Усíх (всілЯ́ких, всЯ́ких, рíзних) мастéй <Усіéї (всілЯ́кої, всЯ́кої, рíзної) мáсті> *див.* масть[1]

◊ Цар (Отéць, Владúка) Небéсний (Всесвíтній) <Цар [усíх] царíв> *див.* цар

усьомý

◊ Усьомý головá *див.* головá (44)

УСÉ[2]

усé

◊ Усé смíшки *див.* смíшки

УСЕРÉДИНІ

усерéдині

◊ [Аж] усерéдині (у грýдях) [все (щось)] обривáється *(рідше* обертáється) / обірвáлося *див.* весь[1] (6)

◊ Все кипúть усерéдині *див.* весь[1] (9)

УСКÓЧИТИ

ускóчити

◊ Ускóчити в сливкú *див.* вскáкувати (8)

У спаш ускóчити (забрестú, подáтися *т. ін.) див.* вскáкувати (1)

ÝСНИЙ

ýсна

◊ Ýсна (ходЯ́ча) газéта *див.* газéта (4)

УСТÁ

уст

◊ Зривáтися (зринáти) / зірвáтися (зрúнути, скóчити) з язикá (з уст, з губ) *див.* зривáтися

устá

◊ Вкладáти / вклáсти в устá *див.* вкладáти[1] (2)

◊ Кривúти / покривúти рот (гýби, губý, устá) *див.* кривúти

устáми

Говорúти (промовлЯ́ти) устáми *див.* говорúти (2)

УСТРОМÚТИ

устромúти

◊ Устромúти ґнотá *див.* встромлЯ́ти (4)

УСТУПÁТИ[2]

уступáти

◊ Закóн брáти (приймáти) / взЯ́ти (прийнЯ́ти) <У закóн уступáти / і уступúти> *див.* брáти (138)

УСТУПИ́ТИ[2]
уступи́ти
◊ Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти> *див.* бра́ти (138)
УСЮ́ДИ
усю́ди
Скрізь і всю́ди <Геть скрізь (усю́ди)> *див.* скрізь[1]
УСЯ́
усе́
Геть усе́ (весь) *див.* весь[1] (5)
◊ [Усе́] гро́шика [і] з ко́шика *див.* гро́шик (1)
усі́
◊ Усі́ шишки́ летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
усіє́ї
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
усіє́ю
○ З усіє́ю (вели́кою, глибо́кою *і т. ін.*) переко́нливістю *див.* переко́нливість
У всій [свої́й (його́)] повноті́ <З найбі́льшою [усіє́ю (своє́ю, його́)] повното́ю> *див.* повнота́
◊ Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою> *див.* мир[2]
усі́й
В [усі́й (свої́й, їх *і т. ін.*)] суку́пності *див.* суку́пність
усі́м
◊ Відкри́тий [усі́м] вітра́м *див.* відкри́тий (1)
◊ З [усі́м] га́музом *див.* га́муз (1)
◊ Усі́м га́музом *див.* га́муз (3)
◊ Усі́м ми́ром <Усіє́ю грома́дою> *див.* мир[2]
усіма́
◊ [Усіма́ (вся́кими)] пра́вдами й непра́вдами *див.* пра́вда
усі́х
Доклада́ти / докла́сти (*рі́дше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х *і т. ін.*)] стара́нь (зусі́ль, сил, *рі́дше* снаги́) *див.* доклада́ти
◊ З усі́х по́глядів <З уся́кого по́гляду> *див.* по́гляд
◊ Усі́х (всіля́ких, вся́ких, рі́зних) масте́й <Усіє́ї (всіля́кої, вся́кої, рі́зної) ма́сті> *див.* масть[1]
◊ Цар (Оте́ць, Влади́ка) Небе́сний (Всесві́тній) <Цар [усі́х] царі́в> *див.* цар
усьому́
◊ Усьому́ голова́ *див.* голова́ (44)
УСЯ́КИЙ
уся́ка
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
уся́ке
○ Над (по́над) [уся́ке] сподіва́ння *див.* сподіва́ння
уся́кий
◊ Уся́кий (уся́ка, ко́жний, ко́жна) соба́ка *див.* соба́ка
уся́кими
◊ Оста́нніми (уся́кими) слова́ми *див.* сло́во
уся́ких
○ Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.*)] церемо́ній <Без [жо́дної (ніяко́ї, уся́кої *і т. ін.*)] церемо́нії> *див.* церемо́нія
◊ Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень> *див.* перебі́льшення
Без жо́дного (уся́кого, *рі́дше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рі́дше* нія́ких) зусі́ль> *див.* зуси́лля
Доклада́ти / докла́сти (*рі́дше* доложи́ти) [уся́ких (вели́ких, усі́х *і т. ін.*)] стара́нь (зусі́ль, сил, *рі́дше* снаги́) *див.* доклада́ти
уся́кім
◊ В уся́кому (уся́кім) ра́зі *див.* раз[1]
уся́кого
◊ Без [будь-яко́го (уся́кого, *рі́дше* ніяко́го *і т. ін.*)] ла́ду *див.* лад
◊ Без [жо́дного, уся́кого] перебі́льшення <Без [жо́дних, уся́ких] перебі́льшень> *див.* перебі́льшення
Без жо́дного (уся́кого, *рі́дше* нія́кого) зуси́лля <Без жо́дних (уся́ких, *рі́дше* нія́ких) зусі́ль> *див.* зуси́лля
◊ З усі́х по́глядів <З уся́кого по́гляду> *див.* по́гляд
◊ Уся́кого (рі́зного) ро́ду *див.* рід
уся́кої
○ Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.*)] церемо́ній <Без [жо́дної (ніяко́ї, уся́кої *і т. ін.*)] церемо́нії> *див.* церемо́нія
уся́кому
◊ В уся́кому (уся́кім) ра́зі *див.* раз[1]
УТЕКТИ́
утекло́
◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (сплило́, збі́гло, упливло́, утекло́ *і т. ін.*) *див.* бага́то (4)
УТНУ́ТИ
утну́ти
◊ Вибива́ти (би́ти) / уда́рити (утну́ти) тропака́ (третяка́, гопака́) *див.* вибива́ти (9)
◊ Вкрути́ти (*рі́дше* утну́ти) хвоста́ *див.* вкру́чувати[1] (1)
◊ Утя́ти (утну́ти) до га́пликів *див.* утина́ти
УТОПИ́ТИ
утопи́ти
◊ Утопи́ти в безо́дню *див.* втопи́ти (4)
УТРА́ПИТИ
утра́пити
Утра́пити зроби́ти по його́ (її, їх) *див.* утрапля́ти
УТРА́ТИТИ
утра́тити
◊ Утрача́ти / утра́тити вла́ду над собо́ю *див.* утрача́ти
УТРАЧА́ТИ
утрача́ти
◊ Утрача́ти / утра́тити вла́ду над собо́ю *див.* утрача́ти
УТЯ́ТИ
утя́ти
◊ Утя́ти (утну́ти) до га́пликів *див.* утина́ти
УХВА́ЛЬНИЙ
ухва́льного
Пра́во ухва́льного го́лосу *див.* пра́во
У́ХО
у́хами
◊ Аж за (по́за) ву́хами (*рі́дше* уша́ми, у́хами) лящи́ть (тріщи́ть) *див.* ляща́ти
у́хах
◊ Луна́ти (стоя́ти) у ву́хах (*рі́дко* в у́хах) *див.* луна́ти
у́хо
◊ Влі́зти в у́хо *див.* вла́зити (5)
◊ В одне́ (одно́) ву́хо (у́хо) впуска́ти / впусти́ти, а в дру́ге (дру́гим) випуска́ти / ви́пустити *див.* впуска́ти[1] (1)
◊ Прихиля́ти / прихили́ти [своє́] ву́хо (*рі́дко* у́хо) *див.* прихиля́ти
УХОПИ́ТИ
ухопи́в
◊ Грець ухопи́в *див.* грець[2] (4)
ухопи́ти
◊ За гаря́че й студе́не хапа́ти / ухопи́ти *див.* хапа́ти[1]
Схопи́ти (ухопи́ти) го́лову в ру́ки (рука́ми, в доло́ні) *див.* схо́плювати
УХОПИ́ТИСЯ
ухопи́тися
◊ Схопи́тися (ухопи́тися) / схо́плюватися за го́лову рука́ми <[Аж] за го́лову схопи́тися> *див.* схо́плюватися
УЧЕ́ТВЕРО
уче́тверо
◊ Як уче́тверо мо́туз *див.* мо́туз
УЧИНИ́ТИ
учини́ти
◊ Чини́ти / учини́ти во́лю *див.* чини́ти[1]
УЧО́РА
учо́ра
Від учо́ра (пі́сля вчо́ра) *див.* вчо́ра (1)
УЯ́ВА
уя́ва
Склада́ється / скла́лася ду́мка (уя́ва) <Склада́ється / скла́лося вра́ження> *див.* склада́тися
ФАНТО́МНИЙ
фанто́мне
△ Фанто́мне відчуття́ *див.* відчуття́ (1)
ФА́РБА
фа́рба
Водоемульсі́йна фа́рба *див.* фа́рба
фа́рби
△ Водяні́ фа́рби *див.* фа́рба
ФАСО́Н
фасо́н
◊ Держа́ти (трима́ти, гну́ти) фасо́н *див.* держа́ти
ФІЗИ́ЧНИЙ
фізи́чна
△ Фізи́чна геогра́фія *див.* геогра́фія (4)
△ Фізи́чна геоло́гія *див.* геоло́гія (1)
ФІЗІОЛОГІ́ЧНИЙ
фізіологі́чний
Фізіологі́чний вік *див.* вік (8)
ФІЛОГЕНЕТИ́ЧНИЙ
філогенети́чне
△ Родові́дне (генеалогі́чне, філогенети́чне) де́рево *див.* де́рево

ФІЛОСО́ФІЯ
філосо́фія
△ Філосо́фія всеє́дності *див.* філосо́фія
ФІ́ЛЬЧИН
фі́льчина
◊ Фі́льчина гра́мота *див.* гра́мота[2] (9)
ФІНА́НСОВИЙ
фіна́нсові
△ Фіна́нсові вкла́дення *див.* вкла́дення[1] (2)
ФІ́РА
фі́рою
◊ Хоч во́зом (фі́рою) заїжджа́й *див.* заїжджа́ти[1]
ФЛАНКУ́ЮЧИЙ
фланку́ючий
△ Фланку́ючий вого́нь *див.* вого́нь (14)
ФЛЕ́КСІЯ
фле́ксія
△ Вну́трішня фле́ксія <Фле́ксія осно́ви> *див.* фле́ксія
ФОНД
фонд
△ Во́дний фонд *див.* фонд
ФО́РМА
фо́рму
◊ Вхо́дити / ввійти́ в фо́рму *див.* вхо́дити (22)
ФОТЕ́ЛЬ
фоте́ль
Вольте́рівське крі́сло <*діал.* Вольте́рівський фоте́ль> *див.* крі́сло
ФОТОМЕ́ТРІЯ
фотоме́трія
△ Гетерохро́мна фотоме́трія *див.* фотоме́трія
ФРОНТ
фронт
Розгорта́ти (розго́ртувати) / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти
ФУК[2]
фука́
◊ Вки́нути фука́ *див.* вкида́ти (4)
ФУ́НКЦІЯ
фу́нкції
△ Грани́ця фу́нкції *див.* грани́ця (1)
фу́нкція
△ Голомо́рфна фу́нкція *див.* фу́нкція
ХАЗЯ́ЇН
хазя́їн
◊ Сам собі́ пан (голова́, хазя́їн *і т. ін.)* *див.* сам
ХАЗЯ́ЙСТВО
хазя́йству
По́ратися (бі́гати *і т. ін.)* по хазя́йству (по господа́рству) *див.* по́ратися
ХАЙ[2]
хай
◊ Пропади́ / пропада́й ти (він, вона́ *і т. ін.)* про́падом *(рі́дше* пра́хом) <Неха́й (хай, *заст.* най) пропаде́ / пропада́є про́падом *(рі́дше* пра́хом)> *див.* пропада́ти
◊ Хай [би] йому́ (тобі́, їй *і т. ін.)* тря́сця <Тря́сця б на те́бе> *див.* тря́сця
◊ Хай (неха́й) [би] йому́ (їй, тобі́ *і т. ін.)* грець (хрін) <Грець його́> *див.* грець[2] (8)
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)
ХА́ЛЕПА
ха́лепа
◊ Хай (неха́й) йому́ (їм, на нього́, на вас *і т. ін.)* ха́лепа *див.* ха́лепа
ха́лепу
◊ Вли́пнути в істо́рію (в ха́лепу) *див.* влипа́ти (1)
◊ Вско́чити (встря́ти) в ха́лепу (в на́пасть, в раху́бу *і т. ін.)* *див.* вска́кувати (5)
ХАЛІ́Ф
халі́ф
◊ Халі́ф (калі́ф) на час (на годи́ну) *див.* халі́ф
ХАЛЯ́ВА
халя́в
◊ Вско́чити ви́ще халя́в *див.* вска́кувати (4)
халя́ву
◊ Роби́ти з губи́ (з пи́ска) халя́ву *див.* роби́ти
ХАПА́ТИ[1]
хапа́є
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.) див.* доса́да
хапа́ти
◊ Бра́ти (хапа́ти, схо́плювати *і т. ін.)* / взя́ти (схопи́ти) за го́рло *див.* бра́ти (136)
◊ За гаря́че й студе́не хапа́ти / ухопи́ти *див.* хапа́ти[1]
◊ Хапа́ти з вогню́ (з огню́) *див.* хапа́ти[1]
ХАПА́ТИСЯ
хапа́тися
◊ Бра́тися (хапа́тися) / взя́тися (вхопи́тися) за го́лову *див.* бра́тися (18)
Хапа́тися за все (за будь-яку́, вся́ку можли́вість) *див.* хапа́тися
ХАРАМА́Н
харама́на
◊ Гну́ти (плести́) / зігну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
харама́ни
◊ Гну́ти (плести́) / зігну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
ХА́РТІЯ
ха́ртія
Вели́ка ха́ртія ві́льностей *див.* ха́ртія
ХАРЧУВА́ННЯ
харчува́ння
△ Гігіє́на харчува́ння *див.* гігіє́мна (2)
ХА́ТА
ха́ти
◊ Ви́їхати вперед ногами [з ха́ти] *див.* виїжджа́ти (3)
ХА́ТНІЙ
ха́тня
Дома́шня *(рі́дко* ха́тня) господа́рка *(рі́дше* господи́ня) *див.* господа́рка (1)
ХА́ЩА
ха́щі
Ди́кі (глухі́) ха́щі *див.* ха́щі
ХА́ЩІ
ха́щі
Ди́кі (глухі́) ха́щі *див.* ха́щі
ХВАЛА́
хвалу́
Склада́ти (співа́ти) / скла́сти хвалу́ (сла́ву, гімн) *див.* склада́ти
ХВИЛИ́НА
хвили́н
◊ Не лічи́ти годи́н (хвили́н) *див.* лічи́ти[1]
хвили́на
◊ Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на
хвили́ни
◊ Лічи́ти дні (годи́ни, хвили́ни *і т. ін.) див.* лічи́ти[1]
◊ Не ба́чити ві́льної хвили́ни *див.* ба́чити (10)
ХВИЛИ́НКА
хвили́нка
◊ Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на
хвили́нку
◊ І на волосо́к (на хвили́нку, на хви́льку) [о́ком] не змигну́ти *див.* змига́ти
ХВИЛИ́НОЧКА
хвили́ночка
◊ Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на
ХВИ́ЛЯ[1]
хви́лю
◊ Рі́зати (розрі́зувати, розрі́за́ти) / розрі́зати во́ду (хви́лю) *див.* рі́зати
ХВИ́ЛЬКА[2]
хви́льку
◊ І на волосо́к (на хвили́нку, на хви́льку) [о́ком] не змигну́ти *див.* змига́ти
ХВІСТ
хвіст
◊ За хвіст та на со́нце (на ві́тер) *див.* хвіст
◊ [І] в хвіст і [в] гри́ву <У гри́ву і в хвіст> *див.* хвіст
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)]* ві́жка (вожжи́на) під хвіст попа́ла (потра́пила) *див.* ві́жки (2)
хвоста́
◊ Вкрути́ти *(рі́дше* утну́ти) хвоста́ *див.* вкру́чувати[1] (1)
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати
хвости́
◊ Вола́м (бика́м) хвости́ крути́ти *див.* крути́ти
хвосто́м
◊ Вві́йну́ти (майну́ти) хвосто́м *див.* війну́ти (1)
ХВО́РИЙ
хво́рої
◊ Вали́ти (зва́лювати, перекла́дати) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
ХВОРО́БА
хворо́ба
△ Ві́това хворо́ба *див.* хворо́ба
△ Геліотро́пна хворо́ба *див.* хворо́ба
△ Гіпертоні́чна хворо́ба *див.* хворо́ба
△ Гі́рська хворо́ба *див.* хворо́ба
◊ Не твій (його́, ваш *і т. ін.)* кло́піт <Не твоя́ (його́, ва́ша *і т. ін.)* хворо́ба (печа́ль)> *див.* кло́піт

ХИЛИ́ТИ
хили́ти
◊ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиля́ти
ХИЛИ́ТИСЯ
хили́тися
◊ Вали́тися (па́дати, *рідше* хили́тися) від ві́тру *див.* вали́тися[1] (3)
хи́литься
◊ Се́рце привертáється (го́рнеться, пригортáється, хи́литься, схиля́ється *і т. ін.)* / приверну́лося (пригорну́лося, схили́лося *і т. ін.) див.* се́рце
ХИЛЬНУ́ТИ
хильну́ти
◊ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)
ХИМЕ́РА
химе́ри
◊ Гна́ти (прова́дити) / погна́ти (провести́) химе́ри (химоро́ди) *див.* гна́ти (3)
ХИ́МОРОДА
химоро́ди
◊ Гна́ти (прова́дити) / погна́ти (провести́) химе́ри (химоро́ди) *див.* гна́ти (3)
ХИТА́ТИ
хита́ти
◊ Хита́ти / похита́ти голово́ю *див.* хита́ти
ХИТА́ТИСЯ
хита́ється
◊ Ґрунт (земля́) хита́ється (повзе́, су́неться *і т. ін.)* під ного́ми *чиї́ми* <Грунт попо́вз з-під ніг *у кого і без дод.*> *див.* грунт (8)
ХІД
хід
Хід годи́нника *див.* хід
хо́ди́
◊ [Всі] вхо́ди (хо́ди́) і ви́ходи <[Всі] ви́ходи і вхо́ди> *див.* вхід (2)
ХІМІ́ЧНИЙ
хімі́чна
Хімі́чна зави́вка [воло́сся] *див.* зави́вка
хімі́чне
△ Хімі́чне волокно́ *див.* волокно́ (5)
△ Хімі́чне очи́щення стічни́х вод *див.* очи́щення
хімі́чний
△ Хімі́чний вогнеза́хист *див.* вогнеза́хист (1)
ХЛІБ
хліб
◊ Води́ти хліб-сіль (хліб і сіль) *див.* води́ти (8)
◊ Сади́ти (садови́ти) / посади́ти на хліб та (і) [на] во́ду *див.* сади́ти
хлі́ба
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися
◊ Шмато́к хлі́ба стає́ / ста́не попере́к го́рла (ру́ба в го́рлі) *див.* шмато́к
хлі́бом
◊ [І] хлі́бом не году́й, а дай... *див.* годува́ти (12)
ХЛО́РИСТИЙ
хло́ристий
△ Хло́ристий во́день *див.* во́день (1)
ХЛО́РНИЙ
хло́рна
△ Хло́рна вода́ *див.* вода́ (46)
ХЛОСТ
хло́сту
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.) див.* дава́ти
ХЛЯ́ПАТИ
хля́пати
◊ Ля́пати (хля́пати) ву́хами *див.* ля́пати
ХЛЬО́РА
хльо́ру
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.) див.* дава́ти
ХЛЬОСТ
хльо́сту
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.) див.* дава́ти
ХМА́РА
хма́ра
Суха́ гроза́ (хма́ра) *див.* гроза́ (1)
хма́ри
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
ХМИЗ
хми́зу
◊ Підклада́ти / підкла́сти вогню́ (хми́зу, дров *і т. ін.) див.* підклада́ти
ХМІЛЬ
хміль
◊ Ви́вітрити хміль з голови́ *див.* вивітрювати (2)
◊ Хміль ви́йшов (ви́летів, ви́вітрився *і т. ін.)* / вихо́дить (вилітає, вивітрюється *і т. ін.)* з голови́ *див.* хміль
◊ Хміль ударя́є / уда́рив у го́лову *див.* хміль
ХНЮ́ПИТИ
хню́пити
◊ Ві́шати (хню́пити, опуска́ти) / пові́сити (похню́пити, опусти́ти) но́са (ніс [на кві́нту], *рідко* ву́ха) *див.* ві́шати (5)
ХОВА́ТИ[1]
хова́ти
◊ Хова́ти го́лову в пісо́к *див.* хова́ти[1]
◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *т. ін.)* кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
ХОДИ́ТИ
ходи́ти
◊ Гна́тися (іти́, ходи́ти *і т. ін.)* по п'я́тах *див.* гна́тися (2)
◊ На го́ловах (на голові́) ходи́ти <Тро́хи на го́ловах (на голові́) не ходи́ти> *див.* ходи́ти
Хоі ди́ти впоро́жні *див.* ходи́ти
◊ Ходи́ти го́лим (бо́сим) *див.* ходи́ти
◊ Ходи́ти під ву́сом *див.* ходи́ти
◊ Ходи́ти (походжа́ти) павиче́м (го́голем) *див.* ходи́ти
хо́дить
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.) див.* голова́ (17)
ХОДОВИ́Й
ходові́
△ Ходові́ вогні́ *див.* вого́нь (15)
ХО́ДОРОМ
хо́дором
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.) див.* голова́ (17)
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка
ХОДЯ́ЧИЙ
ходя́ча
◊ У́сна (ходя́ча) газе́та *див.* газе́та (4)
ХОЛЕ́РА
холе́ра
◊ Грець (холе́ра, хрін) з ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* грець[2] (3)
ХО́ЛОД
хо́лод
◊ [І] го́лод і (та) хо́лод <[І] хо́лод і (та) го́лод> *див.* го́лод (1)
ХОЛО́ДНИЙ
холо́дна
△ Холо́дна війна́ *див.* війна́ (16)
холо́дне
Холо́дне уклада́ння воло́сся *див.* уклада́ння[1]
холо́дний
◊ Голо́дний і холо́дний *див.* голо́дний (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дний душ [на го́лову] *див.* душ
холо́дним
◊ Пові́яло холо́дним ві́тром *див.* пові́яти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти
холо́дною
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* лину́ли холо́дною водо́ю (водо́ю з льо́дом) *див.* лину́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* холо́дною водо́ю *(рідко* холо́дним ду́шем) обда́ти (зли́ти, обли́ти) *див.* обдава́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [холо́дною *(рідко* зи́мною)] водо́ю обли́тий *див.* обли́тий
холо́дну
◊ [І] за холо́дну во́ду не прийма́тися / не прийня́тися *див.* прийма́тися
◊ Ли́ти холо́дну во́ду [за ко́мір] *див.* ли́ти
◊ Не бра́тися / не взя́тися [і (ні, ані́)] за холо́дну *(рідше* студе́ну) во́ду *див.* бра́тися (22)
◊ Ні (ані́) за холо́дну во́ду *див.* вода́ (54)
ХО́ЛОДНО
хо́лодно
◊ Ні га́ряче ні зи́мно (ні хо́лодно) *див.* га́ряче́ (1)
ХОЛОСТЯ́К
холостя́к
Ві́чний холостя́к *див.* холостя́к
ХОРОВО́Д
хорово́д
Води́ти (вести́) / повести́ тано́к (тано́чок, та́нці, *рідко* хорово́д) *див.* води́ти (1)

ХРЕБÉТ
хребéт
◊ Гнýти (згинáти) спи́ну (ши́ю, карк, хребéт, хребтá *і т. ін.) див.* гнýти (7)
хребтá
◊ Гнýти (згинáти) спи́ну (ши́ю, карк, хребéт, хребтá *і т. ін.) див.* гнýти (7)
Прикри́ти [грíшне] тíло (хребтá) *див.* прикривáти
ХРЕСТ
хрест
◊ Бий / поби́й тебé (йогó, її *і т. ін.)* лихá годи́на (грім, хрест, морóка *і т. ін.) див.* би́ти (19)
◊ Ввóдити / ввести́ у вíру (в хрест) *див.* ввóдити (12)
Геóргіївський хрест *див.* хрест
◊ Поби́й менé [святи́й] хрест (грім, Бóже *і т. ін.) див.* поби́ти
ХРИСТÓВИЙ
христóве
Воскресíння Христóве (Христá) *див.* воскресíння (1)
христóвий
◊ Бóжий (Госпóдній, Христóвий) слугá *див.* слугá
ХРИСТОЛЮБИ́ВИЙ
христолюби́ве
Христолюби́ве вóїнство *див.* вóїнство (1)
ХРИСТÓС
христá
Воскресíння Христóве (Христá) *див.* воскресíння (1)
христóс
◊ Бог (Христóс) з ним (з нéю, з тобóю *і т. ін.) див.* бог (16)
◊ Христóс воскрéс (воскрéсе)! *див.* Христóс
◊ Христóс з тобóю (з вáми, з ним *і т. ін.) див.* Христóс
ХРІН
хрін
◊ Грець (холéра, хрін) з ним (з нéю, з тобóю *і т. ін.) див.* грець[2] (3)
◊ Хай (нехáй) [би] йомý (їй, тобí *і т. ін.)* грець (хрін) <Грець йогó> *див.* грець[2] (8)
◊ Хрін йогó (тебé, її *і т. ін.)* знáє *див.* хрін
◊ Яки́й *(рідше* кий) чорт (гáспид, хрін)! *див.* чорт
хрíна
◊ До чóрта (до гáспида, до хрíна) *див.* чорт
ХРОНÍЧНИЙ
хронíчне
Хронíчне недоїдáння (голодувáння) *див.* недоїдáння
хронíчний
△ Хронíчний гастри́т *див.* гастри́т (2)
ХРОНОЛОГÍЧНИЙ
хронологíчний
Хронологíчний вік *див.* вік (9)
ХРОНОЛÓГІЯ
хронолóгія
△ Геологíчна хронолóгія *див.* хронолóгія
ХРОПÁК
хропакá
◊ Дáти вíчного хропакá *див.* давáти

ХТО[1]
хто
◊ Госпóдь (святи́й, хто *і т. ін.)* [йогó] розберé *див.* госпóдь (1)
◊ Хто [ж] [йогó (тебé, її *і т. ін.)*] знáє (зна) *див.* хто[1]
◊ Хто з ним (з нéю, з ни́ми *і т. ін.)* зрівня́ється си́лою (в си́лі, красóю, в красí *і т. ін.) див.* хто[1]
◊ Як (мóв, нíби *і т. ін.)* хто встроми́в (вгороди́в) ніж (ножá, гóлку) в сéрце *див.* хто[1]
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* хто кúнув (понасипáв) гаря́чого прúску *див.* хто[1]
ХУДÓБА
худóба
Голлáндська худóба *див.* худóба
ХУДÓЖНИК
худóжник
Вíльний худóжник *див.* худóжник
ХУДÓЖНІЙ
худóжня
△ Худóжня гімнáстика *див.* гімнáстика (2)
ХУ́СТКА
хýсткою
◊ Покривáти / покри́ти гóлову (голíвоньку, кóсу [хýсткою]) *див.* покривáти
ЦАП[1]
цап
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* цап (вовк) у (на) зóрях *див.* цап[1]
ЦАР
цар
◊ Цар (Отéць, Влади́ка) Небéсний (Всесвíтній) <Цар [усíх] царíв> *див.* цар
царíв
◊ Цар (Отéць, Влади́ка) Небéсний (Всесвíтній) <Цар [усíх] царíв> *див.* цар
царя́
◊ Без царя́ (без царкá) в головí *див.* цар
◊ Не мáти царя́ в головí <Не мáти Бóга в животí, а царя́ в головí> *див.* мáти[2]
ЦÁРСТВО
цáрство
◊ Відійти́ / відхóдити у цáрство небéсне *див.* відхóдити (6)
◊ Тридев'я́те (тридеся́те) цáрство (володáрство, *рідше* королíвство) *див.* цáрство
◊ Цáрство Небéсне (Вíчне, Бóже) *див.* цáрство
ЦÁРСЬКИЙ
цáрська
△ Цáрська горíлка *див.* горíлка[1] (1)
цáрський
◊ Взя́ти цáрський (королíвський, князíвський *і т. ін.)* вінéць *див.* узя́ти
цáрські
△ Цáрські вратá (двéрі, *рідше* ворóта) *див.* вратá (1)
ЦАРЬÓК
царкá
◊ Без царя́ (без царкá) в головí *див.* цар

ЦВІРÍНЬКАТИ
цвірíнькають
◊ Горобцí цвірíнькають у головí *див.* горобéць (1)
ЦВÍРКАТИ
цвíркати
◊ Цвíркати чéрез губý *див.* цвíркати
ЦВІРКУ́Н
цвіркуни́
◊ Цвіркуни́ трíщáть у головí *див.* цвіркýн
ЦВІСТИ́
цвітé
◊ Ще мак [ростé (цвітé, схóдить *і т. ін.)*] у головí *див.* мак
ЦВІТ[1]
цвіт
△ Вужóвий цвіт *див.* цвіт[1]
ЦВЯХ
цвя́хом
◊ Стримíти [гвіздкóм (цвя́хом, цвя́шком)] в головí (в пáм'яті, у мóзку *і т. ін.) див.* стримíти
◊ Як гвіздкóм (цвя́хом) приби́ти *див.* прибивáти
ЦВЯ́ШОК
цвя́шком
◊ Стримíти [гвіздкóм (цвя́хом, цвя́шком)] в головí (в пáм'яті, у мóзку *і т. ін.) див.* стримíти
ЦЕ[2]
цім
◊ Пробáчте / пробачáйте на [цьóму (цім)] слóві <Пробáчте / пробачáйте за грýбий ви́слів> *див.* пробачáти[1]
цьóму
◊ Пробáчте / пробачáйте на [цьóму (цім)] слóві <Пробáчте / пробачáйте за грýбий ви́слів> *див.* пробачáти[1]
ЦЕЙ
цім
◊ Пробáчте / пробачáйте на [цьóму (цім)] слóві <Пробáчте / пробачáйте за грýбий ви́слів> *див.* пробачáти[1]
цьóму
◊ Пробáчте / пробачáйте на [цьóму (цім)] слóві <Пробáчте / пробачáйте за грýбий ви́слів> *див.* пробачáти[1]
ЦЕНЗ
ценз
△ Віковúй ценз *див.* ценз
ЦЕНТРÁЛЬНИЙ
центрáльна
Центрáльна влáда *див.* влáда (2)
ЦЕНТРОВИ́Й
центрови́й
△ Центрови́й гравéць *див.* гравéць (1)
ЦЕП
цéпу
◊ Як цýцик на вірьóвці (на цéпу, на ланцюгý *і т. ін.) див.* цýцик
ЦЕРЕМÓНІЯ
церемóнії
○ Без [жóдних (ніяких, усяких *і т. ін.)*] церемóній <Без [жóдної (ніякої, усякої *і т. ін.)*] церемóнії> *див.* церемóнія

церемо́ній
○ Без [жо́дних (нія́ких, уся́ких *і т. ін.)*] церемо́ній <Без [жо́дної (нія́кої, уся́кої *і т. ін.)*] церемо́нії> *див.* церемо́нія
ЦЕ́РКВА
це́рква
Гре́ко-католи́цька це́рква *див.* це́рква
ЦЕРКО́ВНИЙ
церко́вна
Церко́вна грома́да *див.* грома́да[1] (1)
ЦИБУ́ЛЬКА
цибу́лька
△ Гу́сяча цибу́лька *див.* цибу́лька
ЦИВІ́ЛЬНИЙ
циві́льного
А́кти циві́льного (громадя́нського) ста́ну *див.* акт (1)
ЦИГА́НСЬКИЙ
цига́нська
Цига́нська го́лка *див.* го́лка (1)
ЦИКЛ
цикл
△ Відтво́рювальний цикл *див.* цикл
△ Водне́вий цикл *див.* цикл
ЦИКЛІ́ЧНИЙ
циклі́чні
△ Циклі́чні вуглево́дні *див.* вуглево́дні (6)
ЦИРК
ци́рк
△ Гі́рськи́й цирк *див.* цирк
ЦІ́ЛИЙ
ці́ла
◊ Голова́ ці́ла (на пле́ча́х) *див.* голова́ (24)
◊ Ці́ла ві́чність <Ці́лий вік> *див.* ві́чність (2)
ці́лий
◊ Ці́ла ві́чність <Ці́лий вік> *див.* ві́чність (2)
ці́лими
◊ Ці́лими годи́нами <Ці́лі годи́ни> *див.* годи́на[1] (26)
ці́лі
◊ На по́вні (*рідко* ці́лі) гру́ди <По́вними грудьми́> *див.* гру́ди (3)
◊ Ці́лими годи́нами <Ці́лі годи́ни> *див.* годи́на[1] (26)
ці́лу
◊ Вироста́ти / ви́рости на [ці́лу] го́лову *див.* вироста́ти (2)
ЦІЛЮ́ЩИЙ
цілю́ща
Живу́ща та (і) цілю́ща (зцілю́ща) вода́ <Живу́ща-цілю́ща води́ця> <Цілю́ща вода́> *див.* вода́ (6)
ЦІЛЬОВИ́Й
цільови́й
△ Цільови́й вклад *див.* вклад (8)
ЦІНА́
ціна́
◊ Гріш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́
ціну́
◊ За вся́ку ціну́ *див.* ціна́
ЦІ́ННИЙ
ці́нних
△ Втори́нний ри́нок ці́нних папе́рів *див.* ри́нок
ЦУР
цур
◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* цур *див.* цур
◊ Цур ду́рня та (й, і) ма́сла гру́дка *див.* ду́рень
◊ Цур тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.)* [та (і)] пек [тобі́ (йому́, їй, вам *і т. ін.)*] *див.* цур
ЦУ́ЦИК
цу́цик
◊ Як цу́цик на вірьо́вці (на це́пу, на ланцюгу́ *і т. ін.)* *див.* цу́цик
ЦЯ
цім
◊ Пробáчте / пробача́йте на [цьо́му (цім)] сло́ві <Проба́чте / пробача́йте за гру́бий ви́слів> *див.* пробача́ти[1]
цьо́му
◊ Проба́чте / пробача́йте на [цьо́му (цім)] сло́ві <Проба́чте / пробача́йте за гру́бий ви́слів> *див.* пробача́ти[1]
ЦЯ́ЦЯ
ця́ця
◊ Га́рна ця́ця *див.* ця́ця
ЧАГАРНИКО́ВИЙ
чагарнико́ві
△ Чагарнико́ві граблі́ *див.* граблі́ (1)
ЧАДНИ́Й
чадни́й
△ Чадни́й газ *див.* газ[1] (14)
ЧАЙ
чай
Грудни́й чай *див.* чай
ЧА́ЙНИЙ
ча́йний
△ Ча́йний (япо́нський) гриб *див.* гриб (6)
ЧА́РКА
ча́рки
◊ Припада́ти до горі́лки (до ча́рки, до пля́шки *і т. ін.)* *див.* припада́ти
ча́рці
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2]
ЧАС
час
◊ В (во) дні о́ни <Во вре́м'я о́но> <В о́ний час> *див.* день
◊ Відтяга́ти / відтягти́ (відтягну́ти) час *див.* відтя́гувати (1)
◊ Глуха́ пора́ <Глухи́й час> *див.* пора́
◊ Під скрутну́ годи́ну <Під скрутни́й час> *див.* годи́на[1] (22)
Понаднормо́вий час <Понаднормо́ві годи́ни> *див.* час
◊ Су́дний день (час) <Су́дна годи́на> *див.* день
◊ Халі́ф (калі́ф) на час (на годи́ну) *див.* халі́ф
◊ Час не вла́дний *див.* час
часи́
◊ На ві́чні часи́ *див.* час
ча́су
◊ [І] вго́ру гля́нути ні́коли (нема́ коли́, нема́є ча́су *і т. ін.)* *див.* гля́нути (4)
ЧАСНИ́К
часнику́
◊ Вте́рти (нате́рти) ма́ку (часнику́) *див.* втира́ти[1] (2)
ЧАСТИ́НА
части́на
△ Військо́ва части́на *див.* части́на
части́ни
△ Інжене́рні військá (части́ни) *див.* ві́йсько (8)
ЧА́СТО
ча́сто
◊ Ча́сто й (та) гу́сто *див.* ча́сто
ЧАСТОТА́
часто́т
△ Генера́тор низьки́х часто́т *див.* генера́тор (1)
ЧАСТУВА́ТИ
частува́ти
◊ Годува́ти (частува́ти) / нагодува́ти (почастува́ти) поти́личниками *див.* годува́ти (10)
ЧА́ША
ча́ша
◊ Гірка́ ча́ша *див.* ча́ша
ча́шу
◊ Ви́пити / випива́ти (пи́ти) [гірку́ (по́вну)] [ча́шу] ([по́вний] ківш) [ли́ха, му́ки *і т. ін.*] [до кра́ю (до дна, до де́нця)] *див.* випива́ти (1)
◊ Перелива́ти / перели́ти [ча́шу] че́рез край (че́рез ві́нця) *див.* перелива́ти
ЧЕ́РВИ
че́рви
△ Ві́йчасті че́рви *див.* че́рви
ЧЕРВО́НИЙ
черво́на
Черво́на гва́рдія *див.* гва́рдія (4)
черво́ний
△ Черво́ний вовк *див.* вовк (2)
◊ Черво́ний (*рідко* вогня́ний) пі́вень *див.* пі́вень
черво́ні
△ Черво́ні во́дорості *див.* во́дорості (3)
△ Черво́ні гіга́нти *див.* гіга́нт (1)
ЧЕРВ'Я́К
черв'яка́
◊ Замори́ти черв'яка́ (черв'ячка́, гробачка́) *див.* замо́рювати
ЧЕРВ'ЯЧО́К
черв'ячка́
◊ Замори́ти черв'яка́ (черв'ячка́, гробачка́) *див.* замо́рювати
ЧЕСА́ННЯ
чеса́ння
△ Чеса́ння волокна́ *див.* чеса́ння
ЧЕСТЬ
че́сті
◊ Без ві́ри і че́сті <Без че́сті і ві́ри> *див.* ві́ра[1] (2)
◊ Дій його́ че́сті *див.* дія́ти
◊ Сло́во че́сті (*заст.* го́нору) *див.* сло́во
честь
Зачі́пати / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство) *див.* зачі́пати
ЧЕТВЕ́РТИЙ
четве́рта
◊ Четве́рта вла́да *див.* вла́да (6)
ЧИМА́ЛИЙ
чима́лу
○ Чима́лу годи́ну *див.* годи́на[1] (7)

ЧИМА́ЛО
чима́ло
◇ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (спливло́, збі́гло, упливло́, утекло́ *і т. ін.)* *див.* бага́то (4)
◇ Ви́пити (ковтну́ти, сьорбну́ти, хильну́ти) [бага́то, чима́ло *і т. ін.*] ли́ха (го́ря, го́ренька *і т. ін.) див.* випива́ти (2)
ЧИН
чи́ном
○ Гі́дним чи́ном *див.* чин
○ Головни́м чи́ном *див.* чин
ЧИНИ́ТИ[1]
чини́ти
◇ Чини́ти свою́ во́лю *див.* чини́ти[1]
◇ Чини́ти / учини́ти во́лю *див.* чини́ти[1]
ЧИРЯ́К
чиря́к
◇ Тіпу́н (пи́поть, чиря́к) тобі́ (йому́, вам *і т. ін.)* на язи́к (на язика́) *див.* тіпу́н
ЧИ́СЛЕННЯ
чи́слення
△ Вісімко́ва систе́ма чи́слення *див.* систе́ма
ЧИСЛО́
число́
◇ Всипа́ти (зада́ти) по *(рі́дко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипа́ти[1] (2)
ЧИ́СНИЦЯ
чи́сниці
◇ Три чи́сниці до сме́рті (до ві́ку) *див.* чи́сниця
ЧИ́СТИЙ
чи́ста
◇ [Чи́ста] ка́ра Бо́жа (Госпо́дня, вавило́нська) *див.* ка́ра
чи́сте
◇ На [сві́же (чи́сте, *рі́дше* ві́льне)] пові́тря *див.* пові́тря
чи́стий
Дава́ти / да́ти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спо́кій (по́кій)) *див.* дава́ти
чи́стого
Грім би мене́ вда́рив <Хай мене́ грім [се́ред чи́стого по́ля] вда́рить> *див.* грім (1)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з (се́ред) [я́сно́го *(рі́дко* чи́стого)] не́ба *див.* грім (8)
чи́стої
◇ Чи́стої [чисті́сінької] води́ *див.* вода́ (56)
чи́стому
◇ На [сві́жому (чи́стому, *рі́дше* ві́льному)] пові́трі *див.* пові́тря
чи́сту
◇ Ви́ведений на чи́сту во́ду *див.* ви́ведений (3)
◇ Виво́дити / ви́вести на чи́сту *(рі́дко* сві́жу) во́ду *див.* виво́дити[1] (14)
◇ Виплива́ти (вирина́ти) / ви́плисти (ви́пливти, ви́ринути) на пове́рхню (наго́ру, на чи́сту во́ду) *див.* виплива́ти (1)
Дава́ти / да́ти чи́сту годи́ну (чи́стий, святи́й спо́кій (по́кій)) *див.* дава́ти
ЧИСТІ́СІНЬКИЙ
чисті́сінької
◇ Чи́стої [чисті́сінької] води́ *див.* вода́ (56)

ЧІПЛЯ́ТИСЯ
чіпля́тися
◇ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / пові́ситися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
ЧЛЕН
чле́ни
△ Головні́ чле́ни ре́чення *див.* член
ЧМАНІ́ТИ
чмані́є
◇ Голова́ тума́ніє (тума́ниться, чмані́є *і т. ін.) див.* голова́ (23)
ЧОГО́
чого́
◇ Гріх (нема́ чого́, ні́чого *і т. ін.)* [і] Бо́га [милосе́рдного] гніви́ти *див.* гріх (2)
◇ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шкода́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
◇ Що [воно́] й до чо́го *див.* що[1]
що
◇ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шкода́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
◇ Що [воно́] й до чо́го *див.* що[1]
ЧОЛО́
чола́
◇ Не схили́ти / не схиля́ти голови́ (чола́, ши́ї *і т. ін.) див.* схиля́ти
чоло́
◇ Схиля́ти (хили́ти, клони́ти) / схили́ти (склони́ти) го́лову (чоло́) *див.* схиля́ти
ЧОМУ́
чо́му
◇ Показа́ти, на чо́му горі́хи росту́ть *див.* пока́зувати
ЧО́РНИЙ
чо́рна
△ Натура́льна (чо́рна) ві́спа *див.* ві́спа (2)
чо́рний
◇ Про (на) чо́рний день (чо́рну годи́ну) *див.* день
◇ Чо́рний во́рон (вороно́к) *див.* во́рон[1] (2)
Чо́рний гу́мор *див.* гу́мор (1)
◇ [Як (мов, на́че *і т. ін.)*] [чо́рний] віл на но́гу наступи́в *див.* віл[1] (7)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [чо́рний] віл [у ярмі́] *див.* віл[1] (8)
чо́рним
◇ Світи́ти [го́лим (грі́шним, чо́рним)] ті́лом *див.* світи́ти
чо́рні
Чо́рні гриби́ *див.* гриб (2)
◇ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
чо́рну
◇ Про (на) чо́рний день (чо́рну годи́ну) *див.* день
ЧОРНИ́ЛЬНИЙ
чорни́льний
△ Чорни́льний горі́шок *див.* горі́шок (2)
ЧОРНОМО́РСЬКИЙ
чорномо́рське
Чорномо́рське коза́цьке ві́йсько *див.* ві́йсько (6)

ЧОРНОПЛІ́ДНИЙ
чорноплі́дна
△ Чорноплі́дна гороби́на *див.* гороби́на (1)
ЧОРТ
чорт
◇ Біс (кат, чорт) би його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяв *див.* біс[1] (3)
◇ Біс (чорт, ді́дько, кат) із ним (з не́ю, з тобо́ю *і т. ін.) див.* біс[1] (6)
◇ Враг (нечи́стий, чорт) його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́тір (ду́шу)] зна́є (зна) <Нечи́ста його́ (її́, їх *і т. ін.)* ма́ти зна́є (зна)> *див.* враг (2)
◇ Ді́дько (чорт) [йому́ (їй, їм *і т. ін.)*] ра́дий (рад) *див.* ді́дько
◇ [І] в сту́пі не влу́чиш (не втовче́ш, не спі́йма́єш, не потра́пиш) <Сам чорт у сту́пі не влу́чить> *див.* влуча́ти (2)
◇ Не узя́в його́ (її́, їх *і т. ін.)* біс (кат, чорт) *див.* біс[1] (13)
◇ Носи́тися як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт із грі́шною душе́ю *див.* носи́тися
◇ Сам біс (чорт) го́лову зве́рне *див.* біс[1] (14)
◇ Сам чорт коли́ску гойда́є *див.* чорт
◇ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* чорт (сім чорті́в, біс, га́спид *і т. ін.) див.* чорт
◇ Чорт (біс) [його́] ба́тька *(рі́дше* ма́му) зна́є (зна) <Чорти́ (бі́си) [його́] ба́тька *(рі́дше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт
◇ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.)*] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.) див.* чорт
◇ Чорт (ді́дько, дия́вол, біс, га́спид *і т. ін.)* [його́ (тебе́, їх *і т. ін.)*] [ду́шу] зна́є (зна) *див.* чорт
◇ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт
◇ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт
◇ Яки́й *(рі́дше* кий) чорт (га́спид, хрін)! *див.* чорт
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) за грі́шну ду́шу *див.* чорт
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт (ді́дько) ла́дану (свяче́ної води́) *див.* чорт
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] чорт сім кіп горо́ху змолоти́в *див.* чорт
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чорт у суху́ гру́шу *(рі́дко* гру́шку) (у стару́ верб́у) *див.* чорт
чо́рта
◇ До чо́рта (до га́спида, до хрі́на) *див.* чорт
◇ У чо́рта (у бі́са, у га́спида) *див.* чорт
◇ Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида) *див.* чорт
чорти́
◇ Посла́ти пода́лі (геть, під три чорти́ *і т. ін.) див.* посила́ти
◇ Чим чорти́ не гра́ються *див.* чорт

◊ Чорт (біс) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) знає (зна) <Чорти́ (бі́си) [його́] ба́тька *(рідше* ма́му) зна́ють> *див.* чорт

◊ Чорт (ді́дько, нечи́стий, лихи́й *і т. ін.)* несе́ (но́сить) / поні́с (прині́с, розноси́в) <Нечи́ста (вра́жа) си́ла несе́ (но́сить) / понесла́ (принесла́, розноси́ла)> <Чорти́ несу́ть / прине́сли́ *(зневажл.* притаска́ли)> *див.* чорт

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (її) чорти́ побра́ли (взя́ли, забра́ли)> *див.* чорт

чорті́в

◊ Хай (неха́й) йому́ (їй, їм *і т. ін.)* чорт (сім чорті́в, біс, га́спид *і т. ін.)* *див.* чорт

чо́ртом

◊ Ди́хати вогне́м (по́лум'ям, пе́клом, чо́ртом *і т. ін.)* *див.* ди́хати

ЧО́РТІВ

чо́ртів

◊ Вра́жий (су́чий, чо́ртів, і́родів *і т. ін.)* син *див.* син

◊ У свиня́чий (чо́ртів) го́лос *див.* го́лос (15)

ЧОТИ́РИ

чоти́ри

Гра́ти в чоти́ри руки́ *див.* гра́ти (5)

◊ Іди́ [собі́] на всі чоти́ри ві́три (на чоти́ри бо́ки) *див.* іти́

◊ На [всі] чоти́ри ві́три *див.* ві́тер (15)

◊ Світ на всі чоти́ри ві́три *див.* світ[1]

◊ У два́дцять чоти́ри годи́ни *див.* годи́на[1] (25)

ЧУБ

чуб

◊ [Аж] воло́сся (во́лос, чуб) підніма́ється (піді́йма́ється, встає́, стає́, лі́зе *і т. ін.)* / підні́меться (вста́не, ста́не, полі́зе *і т. ін.)* [вго́ру (догори́, ди́бом, ду́бом, сторч *і т. ін.)*] *див.* воло́сся (1)

◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти

чу́ба

◊ [Аж (ма́ло не)] рва́ти (де́рти, ску́бти) на собі́ (на голові́) воло́сся (чуб, чу́ба) *див.* рва́ти

◊ Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* голи́ти (2)

◊ Грі́ти (па́рити) / нагрі́ти чу́ба *(рідше* чупри́ну, ло́ба) *див.* грі́ти (3)

◊ Обірва́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* обрива́ти[1]

◊ Пообрива́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* пообрива́ти

◊ Чу́хати / почу́хати поти́лицю *(рідше* го́лову, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* чу́хати

ЧУЖИ́Й

чуже́

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

чужи́й

◊ Лі́зти в (чужи́й) горо́х *див.* лі́зти

◊ Лі́зти в чужи́й горо́х *див.* лі́зти

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

чужи́ми

◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти

чужі́

◊ Сіда́ти (вла́зити) / сі́сти (влі́зти) не в (на) свої́ (чужі́) са́ни *див.* сіда́ти

◊ Су́нути (встромля́ти, всува́ти *і т. ін.)* / суну́ти (встроми́ти, всу́нути *і т. ін.)* [свого́] но́са *(рідко* [свій] ніс) [в чужі́ горшки́ (в чужи́й горо́д, в чуже́ про́со)] *див.* су́нути

чужо́го

◊ Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку *див.* зажива́ти[2]

◊ З чужо́го го́лосу *див.* го́лос (12)

◊ Співа́ти з чужо́го го́лосу <Співа́ти з го́лосу *чийого*> *див.* співа́ти

чужо́му

◊ На чужо́му горбі́ *див.* горб (2)

◊ Сиді́ти на чужо́му во́зі *див.* сиді́ти

ЧУМА́

чума́

◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.)*] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.)* забери́> *див.* чума́

ЧУМА́ЦЬКИЙ

чума́цька

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* чума́цька во́ша *див.* во́ша (4)

чума́цький

Вели́кий (Чума́цький) Віз *див.* віз (1)

ЧУПРИ́НА

чупри́на

◊ Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)

чупри́ни

◊ Як у голомо́зого чупри́ни *див.* голомо́зий (1)

чупри́ну

◊ Води́ти за чупри́ну *див.* води́ти (3)

◊ Голи́ти / ви́голити лоб (ло́ба, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* голи́ти (2)

◊ Грі́ти (па́рити) / нагрі́ти чу́ба *(рідше* чупри́ну, ло́ба) *див.* грі́ти (3)

◊ Обірва́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* обрива́ти[1]

◊ Пообрива́ти чу́ба (ву́ха, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* пообрива́ти

◊ Чу́хати / почу́хати поти́лицю *(рідше* го́лову, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* чу́хати

ЧУ́ТИ

чу́ти

Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти [за собо́ю] провину *див.* відчува́ти (4)

◊ Відчува́ти (чу́ти) / відчу́ти (почу́ти) ню́хом (но́сом) *див.* відчува́ти (8)

◊ Відчува́ти (чу́ти) плече́ (лі́коть) *див.* відчува́ти (7)

◊ Не чу́ти (не відчува́ти) землі́ під собо́ю (під нога́ми) *див.* чу́ти

◊ Не чу́ти (не відчува́ти) ніг [під собо́ю] *див.* чу́ти

◊ Не чу́ти (не відчува́ти) ні рук ні ніг ([і] рук і ніг) *див.* чу́ти

◊ Нутро́м (се́рцем, душе́ю, *рідко* ду́хом) чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти *див.* чу́ти

◊ Чу́ти (відчува́ти) / відчу́ти кри́ла за плечи́ма *див.* чу́ти

ЧУ́ТКА

чу́тка

◊ Глуха́ чу́тка *див.* чу́тка

чу́тки

◊ Ні чу́тки [ні ві́стки (ні зві́стки)] <Ні ві́стки (ні зві́стки) ні чу́тки> *див.* чу́тка

ЧУТТЯ́

чуття́

◊ Чуття́ (відчуття́, почуття́) лі́ктя *див.* чуття́

ЧУ́ХАТИ

чу́хати

◊ Чу́хати / почу́хати поти́лицю *(рідше* го́лову, чу́ба, чупри́ну *і т. ін.)* *див.* чу́хати

ША́БЛЯ

ша́бля

Го́ла ша́бля *див.* ша́бля

ШАГ

шаг

◊ Грі́ш (копі́йка, шаг) ціна́ [в база́рний день] *див.* ціна́

◊ Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг) *див.* гріш (6)

шага́

◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)

ША́ЙБА

ша́йбу

Відігрува́ти / відігра́ти м'яч (ша́йбу, гол *і т. ін.)* *див.* відігрува́ти (1)

ША́ПКА

ша́пка

△ Га́зова ша́пка *див.* ша́пка

◊ І ша́пка не гори́ть *див.* ша́пка

ШАХ[2]

шах

△ Ві́чний шах *див.* шах[2]

ША́ХТНИЙ

ша́хтні

△ Ша́хтні во́ди *див.* вода́ (47)

ШВЕЦЬ

швець

◊ І швець, і жнець, і на (в) ду́ду́ грець *див.* швець

ШВИ́ДКІСТЬ

шви́дкість

Включа́ти / включи́ти шви́дкість (шви́дкості) *див.* включа́ти (1)

шви́дкості

Включа́ти / включи́ти шви́дкість (шви́дкості) *див.* включа́ти (1)

ШЕВЕЛЮ́РА

шевелю́ра

◊ Леви́на (ле́в'яча) гри́ва (шевелю́ра, чупри́на) *див.* гри́ва (1)

ШЕ́ЛЯГ
ше́ляга
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
ШЕНГЕ́НСЬКИЙ
шенге́нська
Шенге́нська ві́за *див.* ві́за (10)
ШЕРСТЬ
ше́рсті
◊ Гла́дити (стри́гти) про́ти ше́рсті *див.* гла́дити (5)
◊ Хоч про́ти ше́рсті гладь [, не вку́сить] *див.* гла́дити (7)
ше́рстю
◊ Гла́дити / погла́дити за ше́рстю *див.* гла́дити (2)
ШИБА́ТИ[1]
шиба́є
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
ШИБНУ́ТИ
шибну́ла
◊ Кров шибну́ла в го́лову *див.* кров
ШИБОНУ́ТИ
шибону́ла
◊ Кров шибону́ла в го́лову *див.* кров
ШИ́ЛО
ши́лом
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
ШИ́ТИ
ши́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* шо́вком ши́ти (гаптува́ти) *див.* ши́ти
ШИ́ТИЙ
ши́тий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на те́бе (на ме́не, на ньо́го *і т. ін.)* ши́тий *див.* ши́тий
ШИ́ШКА
ши́шки́
◊ Усі́ ши́шки́ летя́ть (па́дають) [на го́лову] *див.* ши́шка
ШИ́Я
ши́ї
◊ Да́ти (надава́ти) / дава́ти по ши́ї (по гамалику́) *див.* дава́ти
◊ Не схили́ти / не схиля́ти голови́ (чола́, ши́ї *і т. ін.)* *див.* схиля́ти
ши́ю
◊ Ві́шатися (ки́датися, чіпля́тися) / повіси́тися (ки́нутися, почепи́тися) на ши́ю *див.* ві́шатися (1)
◊ Воло́ві ши́ю (ро́ги) скру́тить (мо́же скрути́ти) *див.* скру́чувати
◊ Гну́ти (згина́ти) спи́ну (ши́ю, карк, хребе́т, хребта́ *і т. ін.)* *див.* гну́ти (7)
Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* зало́млювати
◊ Нами́лити ши́ю (го́лову, в'я́зи) *див.* нами́лювати
Поверта́ти (оберта́ти) / поверну́ти (оберну́ти) го́лову (обли́ччя, ши́ю *і т. ін.)* *див.* поверта́ти[1]
◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рі́дше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
ши́я
Воля́ча ши́я *див.* ши́я
ШКАНДИБА́ТИ
шкандиба́ти
◊ Шкандиба́ти на го́лову *див.* шкандиба́ти
ШКАРАЛУ́ПА
шкаралу́пи
◊ Вила́зити (виліза́ти) / ви́лізти зі своє́ї (вла́сної) шкаралу́пи *див.* вила́зити (2)
ШКІ́ЛЬНИЙ
шкі́льна́
△ Шкі́льна́ гігіє́на *див.* гігіє́мна (3)
шкі́льни́й
Шкі́льни́й вік <Шкі́льного ві́ку> *див.* вік (10)
шкі́льно́го
Шкі́льни́й вік <Шкі́льно́го ві́ку> *див.* вік (10)
ШКІ́РА
шкі́ра
Гу́сяча шкі́ра *див.* шкі́ра
шкі́рі
◊ На свої́й (вла́сній) шку́рі (шкі́рі, *рі́дше* спи́ні) *див.* шку́ра
шкі́рою
◊ Відчува́ти [всіє́ю своє́ю] шкі́рою *див.* відчува́ти (6)
ШКЛЯ́НКА
шкля́нці
◊ Бу́ря в склянці́ *(заст.* у шкля́нці) води́ *див.* бу́ря (3)
ШКО́ДА[1]
шко́ду
◊ Вска́кувати / вско́чити в шко́ду *див.* вска́кувати (2)
ШКО́ДА́[2]
шко́да́
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
◊ Шко́да́ й га́дки *див.* шко́да́[2]
ШКО́ЛА
шко́ла
Горожа́нська шко́ла *див.* шко́ла
ШКУ́РА
шку́ра
◊ Аж [і] шку́ра гово́рить *див.* шку́ра
◊ Аж шку́ра [на голові́] боли́ть *див.* шку́ра
шку́рі
◊ Вовк в ове́чій шку́рі *див.* вовк (4)
◊ На воло́вій шку́рі не списа́в би *див.* спи́сувати
◊ На свої́й (вла́сній) шку́рі (шкі́рі, *рі́дше* спи́ні) *див.* шку́ра
шку́ру
◊ Болі́ти (уболіва́ти, пережива́ти *і т. ін.)* за свою́ (вла́сну) шку́ру *див.* болі́ти[2] (2)
◊ Вла́зити (влі́зати) / влі́зти в шку́ру *див.* вла́зити (2)
◊ Надяга́ти (наді́ва́ти, натяга́ти *і т. ін.)* / надягну́ти (наді́ти, надягти́, натягти́ *і т. ін.)* ове́чу шку́ру <Влі́зати / влі́зти в ове́чу шку́ру> *див.* надяга́ти
◊ Не вто́впиться (не пото́впиться) в две́рі (в [свою́] шку́ру) *див.* вто́впитися (1)
◊ Тремті́ти (труси́тися) за свою́ (вла́сну) шку́ру *див.* тремті́ти
ШЛЮБ
шлю́бу
◊ Вести́ / повести́ до вінця́ (під віне́ць, до шлю́бу) *див.* вести́ (20)
ШЛЮ́БНИЙ
шлю́бний
◊ Става́ти / ста́ти під [шлю́бний] віне́ць <Стоя́ти / посто́яти під вінце́м> *див.* става́ти
ШЛЯХ
шлях
◊ Виво́дити / ви́вести на путь пра́ведну *(рі́дше* на ві́рний шлях) *див.* виво́дити[1] (11)
△ Во́дний шлях *див.* шлях
Впо́вні шлях (доро́гу) перехо́дити / перейти́ *див.* перехо́дити
◊ Вступа́ти (ступа́ти, става́ти) / вступи́ти (ступи́ти, ста́ти) на шлях (на доро́гу, на сте́жку) *див.* вступа́ти[1] (11)
◊ Зро́шувати / зроси́ти (скропи́ти) [вла́сною (свое́ю)] кро́в'ю зе́млю (шлях) *див.* зро́шувати
◊ Наставля́ти (направля́ти, напу́чувати, спрямо́вувати *і т. ін.)* / наста́вити (напра́вити, напути́ти, спрямува́ти *і т. ін.)* на до́бру (пра́ведну, ві́рну *і т. ін.)* доро́гу (сте́жку, путь) (на до́брий (пра́ведний, ві́рний *і т. ін.)* шлях) *див.* наставля́ти[2]
Шлях із варя́г (із варя́гів) у гре́ки *див.* шлях
шляху́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [той] горо́х при доро́зі *(рі́дко* при шляху́) *див.* горо́х (4)
ШМАТО́К
шмато́к
◊ Шмато́к *(рі́дше* кусо́к) не йде (не лі́зе) / не піде́ (не полі́зе) в го́рло *див.* шмато́к
◊ Шмато́к хлі́ба стає́ / ста́не попере́к го́рла (ру́ба в го́рлі) *див.* шмато́к
ШМАТУВА́ТИ
шматува́ти
◊ Кра́яти (рі́зати, розрива́ти, шматува́ти *і т. ін.)* / розкра́яти (розрі́зати, розірва́ти, розшматува́ти *і т. ін.)* се́рце (ду́шу, гру́ди) *див.* кра́яти
ШМИ́ЛИТИ
шми́лити
◊ Шми́лити гу́бки *див.* шми́лити
ШОВК
шо́вком
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* шо́вком ши́ти (гаптува́ти) *див.* ши́ти
ШО́СТИЙ
шо́сте
◊ Всипа́ти (зада́ти) по *(рі́дко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипа́ти[1] (2)
ШПА́ЛЬТА
шпа́льтах
На сторінка́х (шпа́льтах) газе́ти (журна́лу, літо́пису *і т. ін.)* *див.* сторі́нка

ШПИЛИ́ТИ
шпили́ти
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
ШПИ́ЛЬКА
шпилька́х
◊ [Як] (мов, ні́би *і т. ін.)* на голка́х (на шпилька́х, на колючка́х, на те́рню *і т. ін.) див.* го́лка (5)
ШПУРЛЯ́ТИ
шпурля́ти
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (каміне́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати
ШПУРНУ́ТИ
шпурну́ти
◊ Ки́дати (шпурля́ти, жбурля́ти) / ки́нути (шпурну́ти, жбурну́ти) ка́мінь (каміне́ць, камінця́, гру́дкою *і т. ін.)* в горо́д *див.* ки́дати
ШРИФТ
шрифт
△ Гражда́нський шрифт *див.* шрифт
ШТАБ
штаб
Генера́льний штаб *див.* штаб
ШТАМПУВА́ННЯ
штампува́ння
△ Гаря́че штампува́ння *див.* штампува́ння
ШТОВХА́ТИ
штовха́ти
◊ Штовха́ти впере́д *див.* штовха́ти
ШТРИКНУ́ТИ
штрикну́ти
◊ Ні́де (нема́є де, ні́куди, *заст.* ні́где) [й] го́лки (го́лкою, па́льця, па́льцем, ши́лом) встроми́ти (просу́нути, штрикну́ти, ткну́ти, ки́нути) *див.* встромля́ти (3)
ШТУ́КА[1]
шту́ки
◊ Ма́йстер (*рідше* мите́ць, маста́к) на всі (вся́кі) шту́ки *див.* ма́йстер
ШТУРХАНЕ́ЦЬ
штурханця́ми
◊ Годува́ти / погодува́ти штурханця́ми *див.* годува́ти (7)
ШУКА́ТИ
шука́й
◊ Шука́й його́ *див.* шука́ти
◊ Шука́ти (шука́й) го́лку в сі́ні (в соло́мі) *див.* шука́ти
шука́ти
◊ [Тре́ба] вдень (се́ред бі́лого дня) з вогне́м [та ще] (зі сві́чкою, зі сві́тлом, при со́нці *і т. ін.)* [тако́го] шука́ти (вишу́кувати) / пошука́ти <Пошука́ти тако́го [тре́ба]> *див.* тре́ба[1]
◊ Шука́ти вчора́шнього дня *див.* шука́ти
◊ Шука́ти (лови́ти, доганя́ти) / злови́ти (пійма́ти) ві́тра в по́лі *див.* шука́ти
◊ Шука́ти (шука́й) го́лку в сі́ні (в соло́мі) *див.* шука́ти
ШУ́ЛИЙ
шу́лий
Шу́лий віл *див.* віл[1] (1)

ШУМІ́ТИ[1]
шуми́ть
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти
◊ Шуми́ть у голові́ *див.* шумі́ти[1]
ШУМІ́ТИ[2]
шуми́ть
◊ Аж гай гуде́ (шуми́ть) *див.* гай[1] (1)
ЩАСЛИ́ВИЙ
щасли́вий
Гото́в (гото́вий, щасли́вий) служи́ти *див.* гото́вий (1)
щасли́ву
Ві́рити у [щасли́ву] зі́рку (зорю́) *див.* ві́рити (1)
ЩАСТИ́ТИ
щасти́
◊ Щасти́ [тобі́ (вам, їм *і т. ін.)*] [до́ле (Бо́же)] <Хай (неха́й) тобі́ (вам, їм *і т. ін.)* щасти́ть> *див.* щасти́ти
щасти́ть
◊ Щасти́ [тобі́ (вам, їм *і т. ін.)*] [до́ле (Бо́же)] <Хай (неха́й) тобі́ (вам, їм *і т. ін.)* щасти́ть> *див.* щасти́ти
ЩА́СТЯ
ща́стя
◊ Го́ре (ра́дість, ща́стя *і т. ін.)* [діли́ти] пополя́м (на́впіл) *див.* діли́ти
ЩЕ
ще
◊ Ба́ба (ба́бка, бабу́ся) [ще] на́двоє ворожи́ла (гада́ла) *див.* ба́ба[1] (6)
◊ Ще мак [росте́ (цвіте́, схо́дить *і т. ін.)*] у голові́ *див.* мак
◊ [Ще] [ма́терине] молоко́ на губа́х (*рідко* ко́ло губі́в) [не обсо́хло (*рідше* не ви́сохло)] <Ще з молоко́м на губа́х> *див.* молоко́
ЩЕ́ЗНУТИ
ще́знути
◊ Зника́ти / зни́кнути (ще́знути) з горизо́нту *див.* зника́ти
ЩЕРБА́ТИЙ
щерба́та
◊ Лиха́ (гірка́, щерба́та *і т. ін.)* до́ля (до́ленька) *див.* до́ля[1]
щерба́тий
◊ На [щерба́тий] гріш *див.* гріш (3)
◊ Щерба́тий (ла́маний) гріш (шаг) *див.* гріш (6)
щерба́тої
◊ Не ва́ртий (не варт) [і] [ла́маного] гроша́ (карбо́ванця, [щерба́тої] копі́йки, шага́, ше́ляга, [мі́дного] п'ятака́) [в база́рний день] *див.* ва́ртий (5)
ЩІЛИ́НА
щіли́на
△ Голосова́ щіли́на *див.* щіли́на
ЩІ́ЛЬНИЙ
щі́льний
Щі́льний вого́нь *див.* вого́нь (5)
ЩО[1]
ві́що
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачіпа́ти
чим
◊ З чим його́ (її́) їдя́ть *див.* ї́мсти

◊ І кі́шки нема́ чим (ні́чим) годува́ти *див.* годува́ти (11)
◊ Чим чорти́ не гра́ються *див.* чорт
чого́
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
◊ Що [воно́] й до чо́го *див.* що[1]
що
◊ Бог (Госпо́дь) зна що [таке́] *див.* бог (2)
◊ Було́ та сплило́ (сплывло́) <Що було́, те [за водо́ю] сплило́ (спливло́)> *див.* бу́ти (45)
◊ [Й] говори́ти (каза́ти) ні́чого (нема́ чого́, нема́ що) <Шко́да́ й говори́ти (каза́ти)> *див.* говори́ти (9)
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачіпа́ти
◊ Хоч ти йому́ (їй, їм *і т. ін.)* що *див.* що[1]
◊ Що [воно́] й до чо́го *див.* що[1]
◊ Що для ме́не (для те́бе, для ньо́го *і т. ін.) див.* що[1]
◊ Що [ж ти] [йому́ (їй, вам *і т. ін.)*] зро́биш *див.* зроби́ти
◊ Що за вра́жа (нечи́ста, лиха́ *і т. ін.)* ма́ти *див.* ма́ти[1]
Що мені́ (тобі́, йому́ *і т. ін.) див.* що[1]
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти
◊ Що (як) [там] не кажи́ (не говори́) *див.* що[1]
ЩО́ЙНО
що́йно
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сього́дні (вчо́ра, що́йно *і т. ін.)* приве́зений *див.* приве́зений
ЩОКА́
що́ки
Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́
ЩОСЬ[1]
щось
◊ [Аж] усере́дині (у гру́дях) [все (щось)] обрива́ється (*рідше* оберта́ється) / обі́рва́лося *див.* весь[1] (6)
○ Че́рез щось (че́рез ві́щось) *див.* щось[1]
ЩУР[1]
щур
△ Водяни́й щур *див.* щур[1]
ЮВЕНІ́ЛЬНИЙ
ювені́льна
△ Ювені́льна вода́ *див.* вода́ (48)
△ Ювені́льна гіпертоні́я *див.* гіпертоні́я (1)
Ю́ШКА
ю́шки
◊ Перебива́тися з хлі́ба (з ю́шки) на во́ду (на сіль, на квас) *див.* перебива́тися
Я[2]
мене́
Бо́же (Го́споди) [тебе́ (мене́, його́ *і т. ін.)*] спаси́ *див.* спаса́ти[2]
Грім би мене́ вда́рив <Хай мене́ грім [се́ред чи́стого по́ля] вда́рить> *див.* грім (1)
◊ Поби́й мене́ [святи́й] хрест (грім, Бо́же *і т. ін.) див.* поби́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на те́бе (на ме́не, на ньо́го *і т. ін.)* ши́тий *див.* ши́тий

мені
◊ Гляди́ [ж] мені́ *див.* гляді́ти (1)
◊ Плюва́ти мені́ (йому́, їм *і т. ін.) див.* плюва́ти
Що мені (тобі, йому́ *і т. ін.) див.* що[1]
◊ Що тобі́ (мені́, йому́ *і т. ін.)* до то́го *див.* той
я
Ось я тобі [вам, їй *і т. ін.*] дам <Він тобі [вам, їм *і т. ін.*] дасть> *див.* я[2]
Я́БЛУКО
я́блукові
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впасти *див.* упа́сти[1]
я́блуку
◊ [І] го́лці (я́блуку, я́блукові, *рідше* ма́ковому зе́рну́ (ма́ковій зерни́ні)) ні́де впасти *див.* упа́сти[1]
Я́ГОДА
я́годи
△ Во́вчі я́годи <Во́вче ли́ко> *див.* я́года
Я́ДЕРНИЙ
я́дерна
△ Я́дерна війна́ *див.* війна́ (17)
△ Я́дерна геоло́гія *див.* геоло́гія (2)
ЯЗИ́К
язи́к
◊ Го́стрий на язи́к (на сло́во, на слова́, на мо́ву *і т. ін.) див.* го́стрий (2)
◊ Го́стрий язи́к (язичо́к) *див.* язи́к
◊ Гостри́ти / нагостри́ти язи́к (язика́, язики́) *див.* гостри́ти (4)
Пуска́ти язи́к як вороти́ло *див.* пуска́ти
◊ Тіпу́н (пи́поть, чиря́к) тобі (йому́, вам *і т. ін.)* на язи́к (на язика́) *див.* тіпу́н
◊ Язи́к по́за ву́хами (по́за вуши́ма, че́рез плече́) теліпа́ється (мота́ється) *див.* язи́к
язика́
◊ Бра́ти / взя́ти язика́ на гапли́к (на гапличо́к) *див.* бра́ти (123)
◊ Гостри́ти / нагостри́ти язи́к (язика́, язики́) *див.* гостри́ти (4)
◊ Зрива́тися (зрина́ти) / зірва́тися (зри́нути, ско́чити) з язика́ (з уст, з губ) *див.* зрива́тися
◊ Тіпу́н (пи́пoть, чиря́к) тобі (йому́, вам *і т. ін.)* на язи́к (на язика́) *див.* тіпу́н
язика́ми
◊ Гріши́ти (гріхово́дити) язико́м (язика́ми) *див.* гріши́ти (1)
язики́
◊ Гостри́ти / нагостри́ти язи́к (язика́, язики́) *див.* гостри́ти (4)
◊ Щоб (бода́й) вам [їм] язики́ повідсиха́ли (повсиха́ли) *див.* язи́к
язико́м
◊ Гріши́ти (гріхово́дити) язико́м (язика́ми) *див.* гріши́ти (1)
◊ Дотя́ти [го́стрим] язико́м *див.* дотина́ти
Приграва́ти на губа́х (язико́м) *див.* приграва́ти
ЯЗИКО́ВИЙ
язико́ві
◊ Дава́ти / да́ти во́лю язико́ві *див.* дава́ти

ЯЗИЧО́К
язичо́к
◊ Го́стрий язи́к (язичо́к) *див.* язи́к
ЯЙЦЕ́
я́йця
Де́рти (дра́ти) горобців (ла́стівок, соро́к *і т. ін.)* <Де́рти гні́зда (я́йця)> *див.* де́рти
ЯК[2]
як
◊ Он (ось) [воно́] як *(розм.* я́кечки) *див.* воно́ (2)
◊ Як Бог (Госпо́дь) ми́лує? *див.* бог (33)
◊ Як [його́ (тут)] бу́ти? *див.* бу́ти (115)
Я́КЕЧКИ
я́кечки
◊ Он (ось) [воно́] як *(розм.* я́кечки) *див.* воно́ (2)
ЯКИ́Й
яка́
◊ Яка́ лиха́ годи́на *див.* годи́на[1] (27)
яки́й
◊ Яки́й *(рідше* кий) чорт (га́спид, хрін)! *див.* чорт
яки́м
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
яки́ми
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
які́
◊ Ні в які́ воро́та (две́рі) не лі́зе *див.* лі́зти
◊ Ні за які́ гро́ші *див.* гро́ші (9)
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
які́й
◊ Руба́ти гі́лку (сучка́), на які́й (яко́му) сиди́ш (сиди́ть, сидимо́ *і т. ін.)* <Руба́ти гі́лку під собо́ю> *див.* руба́ти
яко́го
◊ Без [будь-яко́го (уся́кого, *рідше* нія́кого *і т. ін.)*] ла́ду *див.* лад
◊ Яко́го чо́рта (бі́са, га́спида) *див.* чорт
яко́ї
◊ На яко́ї лихо́ї годи́ни *див.* годи́на[1] (19)
◊ Яко́ї бі́сової (вра́жої, лихо́ї *і т. ін.)* ма́тері *див.* ма́ти[1]
яко́му
◊ Руба́ти гі́лку (сучка́), на які́й (яко́му) сиди́ш (сиди́ть, сидимо́ *і т. ін.)* <Руба́ти гі́лку під собо́ю> *див.* руба́ти
Я́КО
я́ко
◊ Я́ко (як) тать [в но́щі (вночі́)] *див.* тать
Я́КОСЬ
я́кось
◊ Я́кось (я́кось-то) [воно́] бу́де *див.* воно́ (5)
Я́КОСЬ-ТО
я́кось-то
◊ Я́кось (я́кось-то) [воно́] бу́де *див.* воно́ (5)
Я́ЛОВА
я́лова
◊ Я́лова (слаба́) голова́ *див.* голова́ (46)

Я́МА
я́ма
△ Во́вча я́ма *див.* я́ма
△ Горлова́ я́ма *див.* я́ма
я́му
◊ Кла́сти (вклада́ти) / покла́сти (вкла́сти, положи́ти) в домови́ну (в моги́лу, в я́му, в труну́ *і т. ін.) див.* кла́сти
◊ Лягти́ / *(рі́дко* ляга́ти) в моги́лу (в домови́ну, в гріб, в я́му *і т. ін.) див.* ляга́ти
◊ Положи́ти в домови́ну (у моги́лу, в я́му, в гроб *і т. ін.) див.* положи́ти
Я́МКА
я́мка
△ О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина) *див.* запа́дина
ЯПО́НСЬКИЙ
япо́нський
△ Ча́йний (япо́нський) гриб *див.* гриб (6)
ЯРЛИ́К
ярли́к
◊ Ві́шати (кле́їти) / пові́сити (накле́їти, наві́сити) ярли́к *див.* ві́шати (2)
ЯРМО́
ярмі́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* [чо́рний] віл [у ярмі́] *див.* віл[1] (8)
ярмо́
◊ Влі́зати (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* влі́зати (4)
◊ Су́нути (строми́ти, схили́ти *і т. ін.)* [свою́] го́лову в ярмо́ *див.* су́нути
Я́РУС
я́рус
△ Геологі́чний я́рус *див.* я́рус
ЯСЕ́ННИЙ[2]
ясе́нний
◊ Грім би тебе́ (його́, її *і т. ін.)* вда́рив (побі́в, прибі́в, лу́снув ясе́нний) *див.* грім (2)
Я́СНИЙ
ясна́
◊ Сві́тла (ясна́) голова́ *див.* голова́ (42)
ясни́м
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)
я́сно́го
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з (се́ред) [я́сно́го *(рідко* чи́стого)] не́ба *див.* грім (8)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з [я́сно́го] не́ба впав *див.* грім (9)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* грім з [я́сно́го не́ба] уда́рив [над голово́ю] *див.* грім (10)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* сніг (дощ) на го́лову [з я́сно́го не́ба] *див.* сніг
Я́СНІСТЬ
я́сність
Вно́сити / внести́ я́сність *див.* вно́сити (2)

СПИСОК РЕЄСТРОВИХ СЛІВ

ВІДСТАВА́ННЯ
ВІДСТАВА́ТИ
ВІДСТА́ВИТИ *див.* відставля́ти
ВІДСТА́ВКА
ВІДСТА́ВЛЕНИЙ
ВІДСТАВЛЯ́ННЯ
ВІДСТАВЛЯ́ТИ
ВІДСТАВЛЯ́ТИСЯ
ВІДСТАВНИ́Й
ВІДСТАВНИ́К
ВІДСТА́ЛИЙ
ВІДСТА́ЛІСТЬ
ВІДСТАНОВИ́ТИ *див.* відстановля́ти
ВІДСТАНОВЛЯ́ТИ
ВІ́ДСТАНЬ
ВІДСТА́ТИ *див.* відстава́ти
ВІДСТАЮ́ЧИЙ
ВІДСТЕБНУ́ТИ *див.* відстіба́ти
ВІДСТЕ́БНУТИЙ
ВІДСТЕБНУ́ТИСЯ *див.* відстіба́тися
ВІДСТЕ́ЖЕННЯ
ВІДСТЕ́ЖИТИ *див.* відсте́жувати
ВІДСТЕ́ЖУВАНИЙ
ВІДСТЕ́ЖУВАНІСТЬ
ВІДСТЕ́ЖУВАННЯ
ВІДСТЕ́ЖУВАТИ
ВІДСТЕ́ЖУВАТИСЯ
ВІДСТЕЛИ́ТИСЯ
ВІДСТІБА́ННЯ
ВІДСТІБА́ТИ
ВІДСТІБА́ТИСЯ
ВІДСТІБНИ́Й
ВІДСТІБНУ́ТИ *див.* відстіба́ти
ВІДСТІБНУ́ТИСЯ *див.* відстіба́тися
ВІДСТІ́БУВАТИ *див.* відстіба́ти
ВІДСТІ́БУВАТИСЯ *див.* відстіба́тися
ВІДСТІ́Й
ВІДСТІ́ЙНИЙ
ВІДСТІ́ЙНИК
ВІДСТОБУ́РЧЕНИЙ *див.* відстовбу́рчений
ВІДСТОБУ́РЧИТИ *див.* відстовбу́рчувати
ВІДСТОБУ́РЧУВАТИ *див.* відстовбу́рчувати
ВІДСТОВБУ́РЧЕНИЙ
ВІДСТОВБУ́РЧИТИ *див.* відстовбу́рчувати
ВІДСТОВБУ́РЧИТИСЯ *див.* відстовбу́рчуватися
ВІДСТОВБУ́РЧУВАТИ
ВІДСТОВБУ́РЧУВАТИСЯ
ВІДСТОРО́НА
ВІДСТОРО́НЕНИЙ
ВІДСТОРО́НЕНІСТЬ
ВІДСТОРО́НЕННЯ
ВІДСТОРО́НЕНО
ВІДСТОРОНИ́ТИ *див.* відстороня́ти
ВІДСТОРОНИ́ТИСЯ *див.* відстороня́тися
ВІ́ДСТОРОНЬ
ВІДСТОРО́НЮВАННЯ
ВІДСТОРО́НЮВАТИ *див.* відстороня́ти
ВІДСТОРО́НЮВАТИСЯ *див.* відстороня́тися
ВІДСТОРОНЯ́ТИ
ВІДСТОРОНЯ́ТИСЯ
ВІДСТО́ЮВАНИЙ
ВІДСТО́ЮВАННЯ
ВІДСТО́ЮВАТИ
ВІДСТО́ЮВАТИСЯ
ВІДСТО́ЯНИЙ
ВІДСТОЯ́ТИ[1] *див.* відсто́ювати
ВІДСТОЯ́ТИ[2]
ВІДСТОЯ́ТИСЯ *див.* відсто́юватися
ВІДСТРАЖДА́ТИ
ВІДСТРАХА́ТИ *див.* відстра́шувати
ВІДСТРА́ХУВАТИ *див.* відстра́шувати
ВІДСТРАШИ́ТИ *див.* відстра́шувати
ВІДСТРА́ШЛИВИЙ
ВІДСТРА́ШУВАНИЙ
ВІДСТРА́ШУВАННЯ
ВІДСТРА́ШУВАТИ
ВІДСТРЕ́ЛЕНИЙ
ВІДСТРЕ́ЛИТИ
ВІДСТРИБА́ТИ
ВІДСТРИБНУ́ТИ
ВІДСТРИ́БУВАТИ
ВІДСТРИГА́ТИ
ВІДСТРИ́ГТИ *див.* відстрига́ти
ВІДСТРІ́Л
ВІДСТРІ́ЛЕНИЙ
ВІДСТРІ́ЛИТИ *див.* відстрі́лювати[1]
ВІДСТРІ́ЛЬНИЙ
ВІДСТРІ́ЛЮВАЛЬНИЙ
ВІДСТРІ́ЛЮВАНИЙ[1]
ВІДСТРІ́ЛЮВАНИЙ[2]
ВІДСТРІ́ЛЮВАННЯ[1]
ВІДСТРІ́ЛЮВАННЯ[2]
ВІДСТРІ́ЛЮВАТИ[1]
ВІДСТРІ́ЛЮВАТИ[2]
ВІДСТРІ́ЛЮВАТИСЯ
ВІДСТРІ́ЛЯНИЙ
ВІДСТРІЛЯ́ТИ *див.* відстрі́лювати[2]
ВІДСТРІЛЯ́ТИСЯ *див.* відстрі́люватися
ВІДСТРО́ЧЕНИЙ[1]
ВІДСТРО́ЧЕНИЙ[2]
ВІДСТРО́ЧЕННЯ
ВІДСТРО́ЧИТИ *див.* відстро́чувати
ВІДСТРОЧИ́ТИ
ВІДСТРО́ЧКА
ВІДСТРО́ЧУВАННЯ[1]
ВІДСТРО́ЧУВАННЯ[2]
ВІДСТРО́ЧУВАТИ[1]
ВІДСТРО́ЧУВАТИ[2]
ВІДСТРО́ЧУВАТИСЯ
ВІДСТРУ́ГАНИЙ
ВІДСТРУГА́ТИ *див.* відстру́гувати
ВІДСТРУ́ГУВАТИ
ВІДСТРУ́ГУВАТИСЯ
ВІДСТРУМЕНІ́ТИ
ВІДСТУГОНІ́ТИ
ВІДСТУ́КАНИЙ
ВІДСТУ́КАТИ *див.* відсту́кувати
ВІДСТУКОТІ́ТИ
ВІДСТУ́КУВАТИ
ВІ́ДСТУП
ВІДСТУПА́ЛЬНИЙ
ВІДСТУПА́ННЯ
ВІДСТУПА́ТИ
ВІДСТУПА́ТИСЯ
ВІДСТУПА́ЮЧИЙ
ВІДСТУПИ́ТИ *див.* відступа́ти
ВІДСТУПИ́ТИСЯ *див.* відступа́тися
ВІДСТУ́ПЛЕННЯ
ВІДСТУ́ПНИЙ
ВІДСТУПНИ́Й
ВІДСТУ́ПНИК
ВІДСТУ́ПНИЦТВО
ВІДСТУ́ПНИЦЬКИЙ
ВІДСТУ́ПНИЦЯ
ВІДСТУ́ПСТВО
ВІДСТЬОБА́ТИ[1] *див.* відстьо́бувати[1]
ВІДСТЬОБА́ТИ[2] *див.* відстьо́бувати[2]
ВІДСТЬОБА́ТИ[3]
ВІДСТЬО́БУВАТИ[1]
ВІДСТЬО́БУВАТИ[2] *див.* відстіба́ти
ВІДСТЬО́БУВАТИСЯ
ВІДСУБСТАНТИ́ВНИЙ
ВІДСУВА́ННЯ
ВІДСУВА́ТИ
ВІДСУВА́ТИСЯ
ВІДСУВНИ́Й
ВІДСУ́ДЖЕНИЙ
ВІДСУ́ДЖЕННЯ
ВІДСУ́ДЖУВАНИЙ
ВІДСУ́ДЖУВАННЯ
ВІДСУ́ДЖУВАТИ
ВІДСУ́ДЖУВАТИСЯ
ВІДСУДИ́ТИ *див.* відсу́джувати
ВІДСУ́КАНИЙ
ВІДСУКА́ТИ *див.* відсу́кувати
ВІДСУКА́ТИСЯ *див.* відсу́куватися
ВІДСУ́КУВАТИ
ВІДСУ́КУВАТИСЯ
ВІДСУМУВА́ТИ

ВІДСУ́НЕНИЙ
ВІДСУ́НЕННЯ
ВІДСУ́НУТИ *див.* відсува́ти
ВІДСУ́НУТИЙ *див.* відсу́нений
ВІДСУ́НУТИСЯ *див.* відсува́тися
ВІДСУРМИ́ТИ
ВІДСУ́ТНІЙ
ВІДСУ́ТНІСТЬ
ВІДСЬОГО́ДНІ
ВІДСЬОРБА́ТИ *див.* відсьо́рбувати
ВІДСЬОРБНУ́ТИ
ВІДСЬО́РБУВАТИ
ВІДСЮРЧА́ТИ
ВІДСЯКА́ТИСЯ *див.* відся́куватися
ВІДСЯКНУ́ТИСЯ
ВІДСЯ́КУВАТИСЯ
ВІДТАВА́ННЯ
ВІДТАВА́ТИ
ВІДТА́К
ВІДТА́ЛИЙ
ВІДТА́ЛИНА
ВІДТА́ЛЬ
ВІ́ДТАМ
ВІДТА́НУТИ *див.* відтава́ти
ВІДТАНЦЬО́ВУВАТИ
ВІДТАНЦЮВА́ТИ *див.* відтанцьо́вувати
ВІДТАНЦЮВА́ТИСЯ
ВІДТАРАБА́НЕНИЙ
ВІДТАРАБА́НИТИ *див.* відтараба́нювати
ВІДТАРАБА́НЮВАТИ
ВІДТАРО́ВАНИЙ
ВІДТАРО́ВУВАТИ
ВІДТАРУВА́ТИ *див.* відтаро́вувати
ВІДТАСКА́ТИ *див.* відта́скувати
ВІДТА́СКУВАТИ
ВІДТА́ЮВАННЯ
ВІДТА́ЮВАТИ
ВІДТА́ЯТИ *див.* відта́ювати
ВІДТВІРНИ́Й
ВІДТВО́РЕНИЙ
ВІДТВО́РЕННЯ
ВІДТВОРИ́ТИ *див.* відтво́рювати
ВІДТВОРИ́ТИСЯ *див.* відтво́рюватися
ВІДТВО́РНИЙ
ВІДТВО́РНІСТЬ
ВІДТВО́РЮВАЛЬНИЙ
ВІДТВО́РЮВАНИЙ
ВІДТВО́РЮВАНІСТЬ
ВІДТВО́РЮВАННЯ
ВІДТВО́РЮВАТИ
ВІДТВО́РЮВАТИСЯ
ВІДТВО́РЮВАЧ
ВІДТВО́РЮВАЧКА
ВІДТЕКТИ́ *див.* відтіка́ти
ВІДТЕПЕ́Р
ВІДТЕ́ПЛИЙ
ВІДТЕ́ПЛИТИСЯ *див.* відте́плюватися
ВІДТЕ́ПЛІТИ
ВІДТЕ́ПЛЮВАТИСЯ
ВІДТЕРМІНО́ВАНИЙ
ВІДТЕРМІНО́ВУВАТИ
ВІДТЕРМІНО́ВУВАТИСЯ
ВІДТЕРМІНУВА́ННЯ
ВІДТЕРМІНУВА́ТИ *див.* відтерміно́вувати
ВІДТЕРМІНУВА́ТИСЯ *див.* відтерміно́вуватися
ВІДТЕРПА́ТИ
ВІДТЕ́РПІТИ
ВІДТЕРПІ́ТИСЯ
ВІДТЕ́РПНУТИ *див.* відтерпа́ти
ВІДТЕ́РТИ *див.* відтира́ти
ВІДТЕ́РТИЙ
ВІДТЕ́САНИЙ
ВІДТЕСА́ТИ *див.* відті́сувати
ВІДТЕСТО́ВАНИЙ
ВІДТЕСТУВА́ТИ
ВІ́ДТИ
ВІДТИКА́ННЯ
ВІДТИ́КАТИ[1] *див.* відтика́ти[1]
ВІДТИ́КАТИ[2] *див.* відтика́ти[3]
ВІДТИКА́ТИ[1]
ВІДТИКА́ТИ[2]
ВІДТИКА́ТИ[3]
ВІДТИКА́ТИСЯ
ВІ́ДТИН
ВІДТИ́Н
ВІДТИНА́ЛЬНИЙ
ВІДТИНА́ННЯ
ВІДТИНА́ТИ
ВІДТИНА́ТИСЯ
ВІДТИ́НОК
ВІДТИРАЖО́ВАНИЙ
ВІДТИРАЖУВА́ТИ
ВІДТИРА́ННЯ
ВІДТИРА́ТИ
ВІДТИРА́ТИСЯ
ВІ́ДТИСК
ВІДТИСКА́ННЯ
ВІДТИСКА́ТИ *див.* відти́скувати
ВІДТИСКА́ТИСЯ *див.* відти́скуватися
ВІДТИСКНИ́Й
ВІДТИ́СКУВАНИЙ
ВІДТИ́СКУВАННЯ
ВІДТИ́СКУВАТИ
ВІДТИ́СКУВАТИСЯ
ВІДТИ́СКУВАЧ
ВІДТИ́СКУВАЧКА
ВІДТИ́СНЕНИЙ
ВІДТИ́СНЕННЯ
ВІДТИ́СНУТИ *див.* відти́скувати
ВІДТИ́СНУТИЙ *див.* відти́снений
ВІДТИ́СНУТИСЯ *див.* відти́скуватися
ВІДТИТРО́ВУВАТИ
ВІДТИТРУВА́ТИ *див.* відтитро́вувати
ВІДТИ́ХНУТИ
ВІДТІ́К
ВІДТІКА́ННЯ
ВІДТІКА́ТИ
ВІДТІ́ЛЬ *див.* відтіля́
ВІДТІЛЯ́
ВІДТІ́НЕНИЙ
ВІДТІ́НЕННЯ
ВІДТІНИ́ТИ *див.* відтіня́ти
ВІДТІНИ́ТИСЯ *див.* відтіня́тися
ВІДТІ́НКОВИЙ
ВІДТІ́НОК
ВІ́ДТІНЬ
ВІДТІ́НЮВАЛЬНИЙ
ВІДТІ́НЮВАННЯ
ВІДТІ́НЮВАТИ *див.* відтіня́ти
ВІДТІ́НЮВАТИСЯ *див.* відтіня́тися
ВІДТІ́НЮВАЧ
ВІДТІНЯ́ТИ
ВІДТІНЯ́ТИСЯ
ВІДТІ́СНЕНИЙ
ВІДТІСНИ́ТИ *див.* відтісня́ти
ВІДТІСНЯ́ННЯ
ВІДТІСНЯ́ТИ
ВІДТІСНЯ́ТИСЯ
ВІДТІ́СУВАННЯ
ВІДТІ́СУВАТИ
ВІДТІ́СУВАТИСЯ
ВІДТОВКТИ́
ВІДТО́ДІ
ВІДТОПИ́ТИ *див.* відто́плювати
ВІДТО́ПКИ
ВІДТО́ПЛЕННЯ
ВІДТО́ПЛЮВАННЯ
ВІДТО́ПЛЮВАТИ
ВІДТО́ПЛЮВАТИСЯ
ВІДТОПОНІМІ́ЧНИЙ
ВІДТОПОНІ́МНИЙ
ВІДТО́ПТАНИЙ
ВІДТОПТА́ТИ *див.* відто́птувати
ВІДТО́ПТУВАНИЙ
ВІДТО́ПТУВАННЯ
ВІДТО́ПТУВАТИ
ВІДТОРГА́ТИ
ВІДТОРГА́ТИСЯ
ВІДТО́РГНЕНИЙ
ВІДТО́РГНЕННЯ
ВІДТО́РГНУТИ *див.* відторга́ти
ВІДТО́РГНУТИЙ *див.* відто́ргнений
ВІДТО́РГНУТИСЯ *див.* відторга́тися
ВІДТО́РЖЕНЕЦЬ
ВІДТО́РЖЕННЯ
ВІДТОРІ́К
ВІДТО́ЧЕНИЙ
ВІДТО́ЧЕНІСТЬ
ВІДТО́ЧЕННЯ
ВІДТОЧИ́ТИ *див.* відто́чувати
ВІДТОЧИ́ТИСЯ *див.* відто́чуватися
ВІДТО́ЧУВАЛЬНИЙ
ВІДТО́ЧУВАНИЙ
ВІДТО́ЧУВАННЯ
ВІДТО́ЧУВАТИ
ВІДТО́ЧУВАТИСЯ
ВІДТРАНСПОРТО́ВАНИЙ
ВІДТРАНСПОРТО́ВУВАТИ
ВІДТРАНСПОРТУВА́ТИ *див.* відтранспорто́вувати
ВІДТРЕМБІТА́ТИ
ВІДТРЕМТІ́ТИ
ВІДТРУБИ́ТИ
ВІДТРУ́ТИТИ *див.* відтру́чувати
ВІДТРУЧА́ТИ *див.* відтру́чувати
ВІДТРУ́ЧЕНИЙ
ВІДТРУ́ЧУВАТИ
ВІДТРЯСА́ТИ
ВІДТРЯСТИ́ *див.* відтряса́ти
ВІДТУЖИ́ТИ
ВІДТУ́ЛЕНИЙ
ВІДТУ́ЛИНА
ВІДТУ́ЛИНКА
ВІДТУЛИ́ТИ *див.* відтуля́ти
ВІДТУЛИ́ТИСЯ *див.* відтуля́тися
ВІДТУЛЯ́ТИ
ВІДТУЛЯ́ТИСЯ
ВІДТУПОТІ́ТИ
ВІДТУРКОТА́ТИ
ВІДТУРКОТІ́ТИ *див.* відтуркота́ти

ВІДТУХА́ТИ
ВІДТУ́ХНУТИ *див.* відтуха́ти
ВІДТУШО́ВАНИЙ
ВІДТУШО́ВУВАННЯ
ВІДТУШО́ВУВАТИ
ВІДТУШО́ВУВАТИСЯ
ВІДТУШУВА́ННЯ
ВІДТУШУВА́ТИ *див.* відтушо́вувати
ВІДТЬО́ПАТИ
ВІДТЬО́ХКАТИ
ВІДТЯГА́ННЯ
ВІДТЯГА́ТИ[1] *див.* відтя́гувати
ВІДТЯГА́ТИ[2]
ВІДТЯГА́ТИСЯ *див.* відтя́гуватися
ВІДТЯ́ГНЕНИЙ
ВІДТЯ́ГНЕННЯ
ВІДТЯГНУ́ТИ *див.* відтя́гувати
ВІДТЯ́ГНУТИЙ *див.* відтя́гнений
ВІДТЯГНУ́ТИСЯ *див.* відтя́гуватися
ВІДТЯГТИ́ *див.* відтя́гувати
ВІДТЯГТИ́СЯ *див.* відтя́гуватися
ВІДТЯ́ГУВАЛЬНИЙ
ВІДТЯ́ГУВАННЯ
ВІДТЯ́ГУВАТИ
ВІДТЯ́ГУВАТИСЯ
ВІДТЯ́ЖКА
ВІДТЯЖНИ́Й
ВІДТЯ́ТИ *див.* відтина́ти
ВІДТЯ́ТИЙ
ВІДУМЕ́РЛИЙ
ВІДУМЕ́РТИ
ВІДУМЕ́РЩИНА
ВІДУ́Н
ВІДУ́НКА
ВІДУСІ́ЛЬ
ВІДУСЮ́ДИ
ВІДУ́ЧЕНИЙ
ВІДУ́ЧЕННЯ
ВІДУЧИ́ТИ *див.* віду́чувати
ВІДУЧИ́ТИСЯ *див.* віду́чуватися
ВІДУЧО́РА
ВІДУ́ЧУВАННЯ
ВІДУ́ЧУВАТИ
ВІДУ́ЧУВАТИСЯ
ВІДФАКСУВА́ТИ
ВІДФИ́РКУВАТИ
ВІДФІЛЬТРО́ВАНИЙ
ВІДФІЛЬТРО́ВУВАННЯ
ВІДФІЛЬТРО́ВУВАТИ
ВІДФІЛЬТРО́ВУВАТИСЯ
ВІДФІЛЬТРУВА́ТИ *див.* відфільтро́вувати
ВІДФІЛЬТРУВА́ТИСЯ *див.* відфільтро́вуватися
ВІДФО́РКАТИСЯ *див.* відфо́ркуватися
ВІДФО́РКУВАТИСЯ
ВІДФОРМАТО́ВАНИЙ
ВІДФОРМАТО́ВУВАТИ
ВІДФОРМАТУВА́ТИ *див.* відформато́вувати
ВІДФОРМО́ВАНИЙ
ВІДФОРМО́ВУВАННЯ
ВІДФОРМО́ВУВАТИ
ВІДФОРМО́ВУВАТИСЯ
ВІДФОРМУВА́ТИ *див.* відформо́вувати
ВІДФРАЗЕ́МНИЙ
ВІДФРЕЗЕРО́ВАНИЙ
ВІДФРЕЗЕРО́ВУВАННЯ
ВІДФРЕЗЕРО́ВУВАТИ
ВІДФРЕЗЕРУВА́ТИ *див.* відфрезеро́вувати
ВІДФУГО́ВУВАТИ
ВІДФУГУВА́ТИ *див.* відфуго́вувати
ВІДФУТБО́ЛЕНИЙ
ВІДФУТБО́ЛИТИ *див.* відфутбо́лювати
ВІДФУТБО́ЛЮВАНИЙ
ВІДФУТБО́ЛЮВАННЯ
ВІДФУТБО́ЛЮВАТИ
ВІДХАКНУ́ТИСЯ *див.* відха́куватися
ВІДХА́КУВАТИСЯ
ВІДХАРАМА́РКАТИ
ВІДХА́РКАТИ *див.* відха́ркувати
ВІДХА́РКАТИСЯ *див.* відха́ркуватися
ВІДХА́РКНУТИ
ВІДХА́РКНУТИСЯ
ВІДХА́РКУВАЛЬНИЙ
ВІДХА́РКУВАННЯ
ВІДХА́РКУВАТИ
ВІДХА́РКУВАТИСЯ
ВІДХА́ЮВАТИ
ВІДХАЮ́ЧИТИ
ВІДХА́ЯТИ *див.* відха́ювати
ВІДХВА́ЛЮВАТИСЯ
ВІДХВАТИ́ТИ *див.* відхва́чувати
ВІДХВА́ЧУВАТИ
ВІДХВОРІ́ТИ
ВІДХЕ́КАТИ *див.* відхе́кувати
ВІДХЕ́КАТИСЯ *див.* відхе́куватися
ВІДХЕ́КУВАННЯ
ВІДХЕ́КУВАТИ
ВІДХЕ́КУВАТИСЯ
ВІ́ДХИЛ
ВІДХИ́ЛЕНИЙ
ВІДХИ́ЛЕННЯ
ВІДХИЛИ́ТИ *див.* відхиля́ти
ВІДХИЛИ́ТИСЯ *див.* відхиля́тися
ВІДХИЛЬНИ́Й
ВІДХИ́ЛЬНИК
ВІДХИ́ЛЮВАЛЬНИЙ
ВІДХИ́ЛЮВАНИЙ
ВІДХИ́ЛЮВАННЯ
ВІДХИ́ЛЮВАТИ *див.* відхиля́ти
ВІДХИ́ЛЮВАЧ
ВІДХИЛЯ́ННЯ
ВІДХИЛЯ́ТИ
ВІДХИЛЯ́ТИСЯ
ВІДХИТНУ́ТИ *див.* відхи́тувати
ВІДХИТНУ́ТИСЯ *див.* відхи́туватися
ВІДХИ́ТУВАТИ
ВІДХИ́ТУВАТИСЯ
ВІДХІ́Д
ВІДХІ́ДЛИВИЙ
ВІДХІ́ДЛИВІСТЬ
ВІДХІДНИ́Й[1]
ВІДХІДНИ́Й[2]
ВІДХІ́ДНИК[1]
ВІДХІ́ДНИК[2]
ВІДХІДНИКО́ВИЙ
ВІДХІ́ДНИЦТВО
ВІДХІ́ДОК
ВІ́ДХЛАНЬ
ВІДХЛЕБНУ́ТИ
ВІДХЛЕБТА́ТИ *див.* відхле́бтувати
ВІДХЛЕ́БТУВАТИ
ВІДХЛИНА́ТИ
ВІДХЛИ́НУТИ *див.* відхлина́ти
ВІДХЛИНУ́ТИ
ВІДХЛИНУ́ТИСЯ
ВІДХЛИ́ПНУТИ *див.* відхли́пувати[2]
ВІДХЛИПНУ́ТИ *див.* відхли́пувати[1]
ВІДХЛИ́ПНУТИСЯ *див.* відхли́пуватися
ВІДХЛИ́ПУВАТИ[1]
ВІДХЛИ́ПУВАТИ[2]
ВІДХЛИ́ПУВАТИСЯ
ВІДХЛЬО́СТАНИЙ
ВІДХЛЬО́СТАТИ *див.* відхльо́стувати
ВІДХЛЬО́СТУВАТИ
ВІДХЛЮ́ПАТИ
ВІДХЛЮ́ПНУТИ *див.* відхлю́пувати
ВІДХЛЮ́ПУВАТИ
ВІДХЛЯ́ПАТИ
ВІДХО́ДЖУВАТИ
ВІДХО́ДИ
ВІДХО́ДИТИ
ВІДХОДИ́ТИ *див.* відхо́джувати
ВІДХОДИ́ТИСЯ
ВІДХО́ЖИЙ
ВІДХОПИ́ТИ *див.* відхо́плювати
ВІДХОПИ́ТИСЯ
ВІДХО́ПЛЮВАТИ
ВІДХОРОНІМІ́ЧНИЙ
ВІДХОРОНІ́МНИЙ
ВІДХОТІ́ТИ
ВІДХОТІ́ТИСЯ
ВІДХРЕСТИ́ТИСЯ *див.* відхре́щуватися
ВІДХРЕ́ЩУВАННЯ
ВІДХРЕ́ЩУВАТИСЯ
ВІДХРИПІ́ТИ
ВІДХРОМУВА́ТИ
ВІДХУ́КАНИЙ
ВІДХУ́КАТИ *див.* відху́кувати
ВІДХУ́КУВАТИ
ВІДЦАРЮВА́ТИ
ВІДЦВІ́ЛИЙ
ВІДЦВІСТИ́ *див.* відцвіта́ти
ВІДЦВІСТИ́СЯ *див.* відцвіта́тися
ВІДЦВІТА́ННЯ
ВІДЦВІТА́ТИ
ВІДЦВІТА́ТИСЯ
ВІДЦЕНЗУРО́ВАНИЙ
ВІДЦЕНЗУРУВА́ТИ
ВІДЦЕНТРО́ВАНИЙ
ВІДЦЕНТРО́ВАНІСТЬ
ВІДЦЕНТРО́ВИЙ
ВІДЦЕНТРО́ВІСТЬ
ВІДЦЕНТРО́ВО
ВІДЦЕНТРО́ВУВАТИ
ВІДЦЕНТРУВА́ТИ *див.* відцентро́вувати
ВІДЦИФРО́ВАНИЙ
ВІДЦИФРО́ВУВАННЯ
ВІДЦИФРО́ВУВАТИ
ВІДЦИФРУВА́ННЯ
ВІДЦИФРУВА́ТИ *див.* відцифро́вувати
ВІДЦІ́ДЖЕНИЙ
ВІДЦІ́ДЖЕННЯ
ВІДЦІ́ДЖУВАННЯ
ВІДЦІ́ДЖУВАТИ
ВІДЦІ́ДЖУВАТИСЯ
ВІДЦІДИ́ТИ *див.* відці́джувати
ВІДЦІДИ́ТИСЯ *див.* відці́джуватися
ВІДЦІ́ЛЬ *див.* відціля́
ВІДЦІЛЯ́
ВІДЦОКОТА́ТИ

ВІДЦОКОТІ́ТИ *див.* відцокота́ти
ВІДЦО́ХНУТИСЯ
ВІДЦУРА́ННЯ
ВІДЦУРА́ТИСЯ
ВІ́ДЧАЙ
ВІДЧАЙДУ́Х
ВІДЧАЙДУ́ХА *див.* відчайду́х
ВІДЧАЙДУ́ШНИЙ
ВІДЧАЙДУ́ШНІСТЬ
ВІДЧАЙДУ́ШНО
ВІДЧА́ЙНИЙ
ВІДЧА́ЙНІСТЬ
ВІДЧА́ЙНО
ВІДЧА́Л
ВІДЧА́ЛЕНИЙ
ВІДЧА́ЛЕННЯ
ВІДЧА́ЛИТИ *див.* відча́лювати
ВІДЧА́ЛЮВАННЯ
ВІДЧА́ЛЮВАТИ
ВІДЧАРО́ВУВАТИ
ВІДЧАРУВА́ТИ *див.* відчаро́вувати
ВІДЧАХНУ́ТИ *див.* відча́хувати
ВІДЧА́ХНУТИЙ
ВІДЧАХНУ́ТИСЯ *див.* відча́хуватися
ВІДЧА́ХУВАННЯ
ВІДЧА́ХУВАТИ
ВІДЧА́ХУВАТИСЯ
ВІДЧА́ЮВАТИСЯ
ВІДЧАЮ́ГА
ВІДЧАЮ́КА *див.* відчаю́га
ВІДЧАЯ́КА
ВІДЧА́ЯТИСЯ *див.* відча́юватися
ВІДЧЕКА́НЕНИЙ
ВІДЧЕКА́НИТИ *див.* відчека́нювати
ВІДЧЕКА́НЮВАТИ
ВІДЧЕ́П *див.* відчі́п
ВІДЧЕПИ́ТИ *див.* відчі́плювати
ВІДЧЕПИ́ТИСЯ *див.* відчі́плюватися
ВІДЧЕПІ́РИТИ *див.* відчепі́рювати
ВІДЧЕПІ́РИТИСЯ *див.* відчепі́рюватися
ВІДЧЕПІ́РЮВАТИ
ВІДЧЕПІ́РЮВАТИСЯ
ВІДЧЕ́ПЛЕНИЙ
ВІДЧЕ́ПЛЕННЯ
ВІДЧЕ́ПЛЮВАННЯ
ВІДЧЕ́ПЛЮВАТИ *див.* відчі́плювати
ВІДЧЕРВОНІ́ТИ
ВІДЧЕРГУВА́ТИ
ВІДЧЕРПА́ТИ *див.* відче́рпувати
ВІДЧЕРПНУ́ТИ
ВІДЧЕ́РПНУТИЙ
ВІДЧЕ́РПУВАННЯ
ВІДЧЕ́РПУВАТИ
ВІДЧЕ́РПУВАТИСЯ
ВІДЧЕ́САНИЙ
ВІДЧЕСА́ТИ *див.* відчі́сувати
ВІДЧЕСА́ТИСЯ *див.* відчі́суватися
ВІДЧИКРИ́ЖЕНИЙ
ВІДЧИКРИ́ЖИТИ *див.* відчикри́жувати
ВІДЧИКРИ́ЖУВАТИ
ВІДЧИ́НЕНИЙ
ВІДЧИ́НЕННЯ
ВІДЧИНИ́ТИ *див.* відчиня́ти
ВІДЧИНИ́ТИСЯ *див.* відчиня́тися
ВІДЧИ́НЮВАНИЙ
ВІДЧИ́НЮВАТИ *див.* відчиня́ти
ВІДЧИНЯ́ННЯ
ВІДЧИНЯ́ТИ
ВІДЧИНЯ́ТИСЯ
ВІДЧИ́СЛЕНИЙ
ВІДЧИ́СЛЕННЯ
ВІДЧИ́СЛИТИ *див.* відчисля́ти
ВІДЧИСЛІВНИКО́ВИЙ
ВІДЧИ́СЛЮВАННЯ
ВІДЧИ́СЛЮВАТИ *див.* відчисля́ти
ВІДЧИСЛЯ́ТИ
ВІДЧИ́СТИТИ *див.* відчища́ти
ВІДЧИ́СТИТИСЯ *див.* відчища́тися
ВІ́ДЧИТ
ВІДЧИ́ТАНИЙ
ВІДЧИТА́ТИ *див.* відчи́тувати
ВІДЧИТА́ТИСЯ *див.* відчи́туватися
ВІДЧИ́ТУВАННЯ
ВІДЧИ́ТУВАТИ
ВІДЧИ́ТУВАТИСЯ
ВІДЧИЩА́ННЯ
ВІДЧИЩА́ТИ
ВІДЧИЩА́ТИСЯ
ВІДЧИ́ЩЕНИЙ
ВІДЧИ́ЩЕННЯ
ВІДЧІ́П
ВІДЧІ́ПЛЮВАЛЬНИЙ
ВІДЧІ́ПЛЮВАННЯ
ВІДЧІ́ПЛЮВАТИ
ВІДЧІ́ПЛЮВАТИСЯ
ВІДЧІ́ПЛЮВАЧ
ВІДЧІ́ПЛЮВАЧКА
ВІДЧІПЛЯ́ТИ *див.* відчі́плювати
ВІДЧІПЛЯ́ТИСЯ *див.* відчі́плюватися
ВІДЧІ́ПНИЙ
ВІДЧІ́СУВАННЯ
ВІДЧІ́СУВАТИ
ВІДЧІ́СУВАТИСЯ
ВІДЧЛЕНИ́ТИ *див.* відчлено́вувати
ВІДЧЛЕНО́ВАНИЙ
ВІДЧЛЕНО́ВУВАННЯ
ВІДЧЛЕНО́ВУВАТИ
ВІДЧЛЕНО́ВУВАТИСЯ
ВІДЧЛЕНУВА́ННЯ
ВІДЧЛЕНУВА́ТИ *див.* відчлено́вувати
ВІДЧЛЕНУВА́ТИСЯ *див.* відчлено́вуватися
ВІДЧОРНІ́ТИ
ВІДЧУ́БИТИ
ВІДЧУ́ВАНИЙ
ВІДЧУВА́ННЯ
ВІДЧУВА́ТИ
ВІДЧУВА́ТИСЯ
ВІДЧУ́ЖЕНИЙ
ВІДЧУ́ЖЕНІСТЬ
ВІДЧУ́ЖЕННЯ
ВІДЧУ́ЖЕНО
ВІДЧУ́ЖИТИ *див.* відчу́жувати
ВІДЧУ́ЖИТИСЯ *див.* відчу́жуватися
ВІДЧУ́ЖУВАНИЙ
ВІДЧУ́ЖУВАНІСТЬ
ВІДЧУ́ЖУВАННЯ
ВІДЧУ́ЖУВАТИ
ВІДЧУ́ЖУВАТИСЯ
ВІДЧУ́ЖУВАЧ
ВІДЧУ́ТИ *див.* відчува́ти
ВІДЧУ́ТИЙ
ВІДЧУ́ТИСЯ *див.* відчува́тися
ВІДЧУ́ТНИЙ
ВІДЧУ́ТНІСТЬ
ВІДЧУ́ТНО
ВІДЧУТТЄ́ВИЙ
ВІДЧУТТЯ́
ВІДЧУХРА́ТИ
ВІДШАБА́ШИТИ
ВІДШАЛІ́ТИ
ВІДШАРО́ВАНИЙ[1]
ВІДШАРО́ВАНИЙ[2]
ВІДШАРО́ВУВАННЯ[1]
ВІДШАРО́ВУВАННЯ[2]
ВІДШАРО́ВУВАТИ[1]
ВІДШАРО́ВУВАТИ[2]
ВІДШАРО́ВУВАТИСЯ[1]
ВІДШАРО́ВУВАТИСЯ[2]
ВІ́ДШАРОК
ВІДШАРУВА́ННЯ
ВІДШАРУВА́ТИ[1] *див.* відшаро́вувати[1]
ВІДШАРУВА́ТИ[2] *див.* відшаро́вувати[2]
ВІДШАРУВА́ТИСЯ *див.* відшаро́вуватися[1]
ВІДШВАРТО́ВАНИЙ
ВІДШВАРТО́ВУВАТИ
ВІДШВАРТО́ВУВАТИСЯ
ВІДШВАРТУВА́ННЯ
ВІДШВАРТУВА́ТИ *див.* відшварто́вувати
ВІДШВАРТУВА́ТИСЯ *див.* відшварто́вуватися
ВІДШЕПНУ́ТИ
ВІДШЕПТА́ТИ *див.* відші́птувати
ВІДШИ́Б
ВІДШИВА́ННЯ
ВІДШИВА́ТИ
ВІДШИ́ТИ *див.* відшива́ти
ВІДШИ́ТИЙ
ВІДШІ́ПТУВАННЯ
ВІДШІ́ПТУВАТИ
ВІДШКАНДИБА́ТИ
ВІДШКВА́РИТИ
ВІДШКВАРЧА́ТИ
ВІДШКОДІВНИ́К
ВІДШКОДІВНИ́ЦЯ
ВІДШКОДО́ВАНИЙ
ВІДШКОДО́ВУВАНИЙ
ВІДШКОДО́ВУВАННЯ
ВІДШКОДО́ВУВАТИ
ВІДШКОДО́ВУВАТИСЯ
ВІДШКОДУВА́ЛЬНИЙ
ВІДШКОДУВА́ННЯ
ВІДШКОДУВА́ТИ *див.* відшкодо́вувати
ВІДШКРЕБТИ́ *див.* відшкріба́ти
ВІДШКРЕБТИ́СЯ *див.* відшкріба́тися
ВІДШКРІБА́ННЯ
ВІДШКРІБА́ТИ
ВІДШКРІБА́ТИСЯ
ВІДШКРЯ́БАНИЙ
ВІДШКРЯ́БАТИ *див.* відшкря́бувати
ВІДШКРЯ́БАТИСЯ *див.* відшкря́буватися
ВІДШКРЯ́БУВАТИ
ВІДШКРЯ́БУВАТИСЯ
ВІДШЛІФО́ВАНИЙ
ВІДШЛІФО́ВАНІСТЬ
ВІДШЛІФО́ВУВАННЯ
ВІДШЛІФО́ВУВАТИ
ВІДШЛІФО́ВУВАТИСЯ
ВІДШЛІФУВА́ННЯ
ВІДШЛІФУВА́ТИ *див.* відшліфо́вувати

ВІДШЛІФУВА́ТИСЯ *див.* відшліфо́вуватися
ВІДШЛІХТО́ВУВАТИ
ВІДШЛІХТУВА́ТИ *див.* відшліхто́вувати
ВІДШМА́ГАНИЙ
ВІДШМАГА́ТИ
ВІДШМАРО́ВАНИЙ
ВІДШМАРУВА́ТИ
ВІДШМАТО́ВАНИЙ
ВІДШМАТО́ВУВАТИ
ВІДШМАТУВА́ТИ *див.* відшмато́вувати
ВІДШМОРГНУ́ТИ
ВІДШНУРКУВА́ТИ
ВІДШПАКЛЬО́ВАНИЙ
ВІДШПАКЛЬО́ВУВАТИ
ВІДШПАКЛЮВА́ТИ *див.* відшпакльо́вувати
ВІДШПАНДЬО́РИТИ
ВІДШПА́РИТИ
ВІДШПАРУВА́ННЯ
ВІДШПАРУВА́ТИ
ВІДШПЕ́ТИТИ
ВІДШПИ́ЛЕНИЙ
ВІДШПИЛИ́ТИ *див.* відшпи́лювати
ВІДШПИЛИ́ТИСЯ *див.* відшпи́люватися
ВІДШПИ́ЛЮВАНИЙ
ВІДШПИ́ЛЮВАННЯ
ВІДШПИ́ЛЮВАТИ
ВІДШПИ́ЛЮВАТИСЯ
ВІДШПУРЛЯ́ТИ
ВІДШПУРНУ́ТИ
ВІДШПУ́РЮВАТИ
ВІДШРУБО́ВУВАННЯ
ВІДШРУБО́ВУВАТИ
ВІДШРУБУВА́ННЯ
ВІДШРУБУВА́ТИ *див.* відшрубо́вувати
ВІДШТАМПО́ВАНИЙ
ВІДШТАМПО́ВУВАННЯ
ВІДШТАМПО́ВУВАТИ
ВІДШТАМПУВА́ТИ *див.* відштампо́вувати
ВІДШТО́ВХНЕНИЙ
ВІДШТО́ВХНЕННЯ
ВІДШТОВХНУ́ТИ *див.* відшто́вхувати
ВІДШТО́ВХНУТИЙ *див.* відшто́вхнений
ВІДШТОВХНУ́ТИСЯ *див.* відшто́вхуватися
ВІДШТО́ВХУВАЛЬНИЙ
ВІДШТО́ВХУВАНИЙ
ВІДШТО́ВХУВАННЯ
ВІДШТО́ВХУВАТИ
ВІДШТО́ВХУВАТИСЯ
ВІДШТУКАТУ́РЕНИЙ
ВІДШТУКАТУ́РИТИ
ВІ́ДШУК
ВІДШУ́КАНИЙ
ВІДШУКА́ННЯ
ВІДШУКА́ТИ *див.* відшу́кувати
ВІДШУКА́ТИСЯ *див.* відшу́куватися
ВІДШУКО́ВУВАТИ *див.* відшу́кувати
ВІДШУ́КУВАНИЙ
ВІДШУ́КУВАННЯ
ВІДШУ́КУВАТИ
ВІДШУ́КУВАТИСЯ
ВІДШУМІ́ЛИЙ
ВІДШУМІ́ТИ
ВІДШУМУВА́ТИ
ВІДЩЕБЕТА́ТИ
ВІДЩЕБНУ́ТИ *див.* відщіба́ти
ВІДЩЕБНУ́ТИСЯ *див.* відщіба́тися
ВІДЩЕДРУВА́ТИ
ВІДЩЕ́П
ВІДЩЕПЕ́НЕЦЬ
ВІДЩЕПЕ́НКА
ВІДЩЕПЕ́НСТВО
ВІДЩЕПЕ́НСЬКИЙ
ВІДЩЕПИ́ТИ *див.* відще́плювати
ВІДЩЕПИ́ТИСЯ *див.* відще́плюватися
ВІДЩЕ́ПКА
ВІДЩЕ́ПЛЕНИЙ
ВІДЩЕ́ПЛЕННЯ
ВІДЩЕ́ПЛЮВАЛЬНИЙ
ВІДЩЕ́ПЛЮВАНИЙ
ВІДЩЕ́ПЛЮВАННЯ
ВІДЩЕ́ПЛЮВАТИ
ВІДЩЕ́ПЛЮВАТИСЯ
ВІДЩЕПЛЯ́ТИ *див.* відще́плювати
ВІДЩЕ́ПНЕНИЙ
ВІДЩЕПНУ́ТИ *див.* відщіпа́ти
ВІДЩЕ́ПНУТИЙ *див.* відще́пнений
ВІДЩЕПНУ́ТИСЯ *див.* відщіпа́тися
ВІДЩЕ́ПОК
ВІДЩИПА́ТИ *див.* відщи́пувати
ВІДЩИПА́ТИСЯ *див.* відщи́пуватися
ВІДЩИПНУ́ТИ *див.* відщи́пувати
ВІДЩИ́ПУВАННЯ
ВІДЩИ́ПУВАТИ
ВІДЩИ́ПУВАТИСЯ
ВІДЩІБА́ТИ
ВІДЩІБА́ТИСЯ
ВІДЩІПА́ТИ
ВІДЩІПА́ТИСЯ
ВІ́ДЬМА
ВІДЬМА́К
ВІДЬМА́КА
ВІДЬМАКУВА́ННЯ
ВІДЬМАКУВА́ТИ
ВІДЬМАКУВА́ТИЙ
ВІДЬМА́РСТВО
ВІДЬМА́ЦТВО
ВІДЬМА́ЦЬКИЙ
ВІДЬМА́Ч
ВІДЬМА́ЧИЙ
ВІ́ДЬМИН
ВІ́ДЬМИТИ *див.* відьмува́ти
ВІ́ДЬМИЩЕ
ВІДЬМІ́ВСТВО *див.* відьо́мство
ВІДЬМІ́ВСЬКИЙ
ВІДЬМОСПА́ЛЕННЯ
ВІ́ДЬМОЧКА
ВІДЬМУВА́ННЯ
ВІДЬМУВА́ТИ
ВІДЬМУ́ГА
ВІДЬО́МСТВО
ВІДЬО́МСЬКИЙ
ВІДЮГА́
ВІД'ЮСТУВА́ТИ
ВІЖ
ВІ́ЖЕЧКА *див.* ві́жечки
ВІ́ЖЕЧКИ
ВІ́ЖКА *див.* ві́жки
ВІ́ЖКИ
ВІЖКУВА́ТИ
ВІЖОВЕ́
ВІЗ
ВІ́ЗА
ВІЗАВІ́
ВІЗА́Ж
ВІЗАЖИ́СТ
ВІЗАЖИ́СТКА
ВІЗАНТИ́ЗМ
ВІЗАНТИ́Н
ВІЗАНТИНІЗА́ЦІЯ
ВІЗАНТИНІЗУВА́ТИ
ВІЗАНТИНІЗУВА́ТИСЯ
ВІЗАНТИНІ́СТ
ВІЗАНТИНІ́СТИКА
ВІЗАНТИНІ́СТКА
ВІЗАНТИНОЗНА́ВЕЦЬ
ВІЗАНТИНОЗНА́ВСТВО
ВІЗАНТІ́ЄЦЬ *див.* візанті́йці
ВІЗАНТІ́ЙКА *див.* візанті́йці
ВІЗАНТІ́ЙСТВО
ВІЗАНТІ́ЙСЬКИЙ
ВІЗАНТІ́ЙЦІ
ВІЗАНТІ́ЙЩИНА
ВІЗАНТО́ЛОГ
ВІЗАНТОЛО́ГІЯ
ВІ́ЗАРД
ВІЗЕ́ЇТ
ВІЗЕРУ́НКОВИЙ
ВІЗЕРУ́НКОВІСТЬ
ВІЗЕРУ́НКОВО
ВІЗЕРУ́НОК
ВІЗЕРУ́НОЧОК
ВІЗЕРУ́НЧАСТИЙ
ВІЗЕРУ́НЧАСТІСТЬ
ВІЗЕРУ́НЧАТИЙ *див.* візеру́нчастий
ВІЗЕРУ́НЧАТІСТЬ
ВІЗИ́ГА
ВІЗИ́ГОВИЙ
ВІЗИГО́Т *див.* візиго́ти
ВІЗИГО́ТИ
ВІЗИ́Р[1]
ВІЗИ́Р[2]
ВІЗИ́РКА
ВІЗИ́РНИЙ
ВІЗИ́РСТВО
ВІЗИ́РСЬКИЙ
ВІЗИРУВА́ЛЬНИЙ
ВІЗИРУВА́ЛЬНИК
ВІЗИ́РУВАННЯ
ВІЗИРУВА́ННЯ[1]
ВІЗИРУВА́ННЯ[2]
ВІЗИРУВА́ТИ[1]
ВІЗИРУВА́ТИ[2]
ВІЗИ́Т
ВІЗИ́ТА
ВІЗИТА́ТОР
ВІЗИТАЦІ́ЙНИЙ
ВІЗИТА́ЦІЯ
ВІЗИТЕ́Р
ВІЗИТЕ́РКА
ВІЗИТИ́РКА
ВІЗИТІ́ВКА
ВІЗИ́ТКА
ВІЗИ́ТНИЙ
ВІЗИ́ТНИЦЯ
ВІЗИТО́ВАНИЙ
ВІЗИТО́ВИЙ
ВІЗИТУВА́ННЯ
ВІЗИТУВА́ТИ

ВІЗИТУВА́ТИСЯ
ВІЗІ́ЙНИЙ
ВІЗІОНЕ́Р
ВІЗІОНЕ́РКА
ВІЗІОНЕ́РСТВО
ВІЗІОНЕ́РСЬКИЙ
ВІЗІОПОЕ́ЗІЯ
ВІ́ЗІЯ
ВІЗНИ́К
ВІЗНИ́КА
ВІЗНИКІ́В
ВІЗНИКУВА́ННЯ
ВІЗНИКУВА́ТИ
ВІЗНИ́ЦТВО
ВІЗНИ́ЦЬКИЙ
ВІЗНИ́ЦЯ
ВІЗНИЧЕ́НКО
ВІЗНИ́ЧЕНЬКО
ВІЗНИ́ЧИЙ
ВІЗО́ВАНИЙ
ВІ́ЗОВИЙ
ВІЗО́К
ВІЗОМЕТРИ́ЧНИЙ
ВІЗОМЕТРІ́Я
ВІЗО́РІЙ
ВІЗО́ЧНИК
ВІЗО́ЧОК
ВІЗУАЛІЗА́ТОР
ВІЗУАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ
ВІЗУАЛІЗА́ЦІЯ
ВІЗУАЛІ́ЗМ
ВІЗУАЛІЗО́ВАНИЙ
ВІЗУАЛІЗО́ВАНІСТЬ
ВІЗУАЛІЗУВА́ТИ
ВІЗУАЛІ́СТ
ВІЗУАЛІ́СТКА
ВІЗУА́ЛЬНИЙ
ВІЗУА́ЛЬНО
ВІЗУВА́ЛЬНИЙ[1]
ВІЗУВА́ЛЬНИЙ[2]
ВІЗУВА́ЛЬНИК
ВІЗУВА́ННЯ[1]
ВІЗУВА́ННЯ[2]
ВІЗУВА́ТИ[1]
ВІЗУВА́ТИ[2]
ВІЗУВА́ТИСЯ[1]
ВІЗУВА́ТИСЯ[2]
ВІЗУПРИ́НТ
ВІЇ́
ВІЇКІ́Т
ВІЇ́СТИЙ
ВІЙ
ВІ́ЙКА[1] *див.* **вії́ки**
ВІ́ЙКА[2]
ВІ́ЙКИ
ВІ́ЙКОВИЙ
ВІЙНА́
ВІ́ЙНИК[1]
ВІ́ЙНИК[2]
ВІЙНО́НЬКА
ВІЙНУ́ТИ
ВІЙНУ́ТИСЯ
ВІ́ЙСТЯ
ВІЙСЬК...
ВІЙСЬККО́М
ВІЙСЬККОМА́Т
ВІЙСЬККОМА́ТІВЕЦЬ
ВІЙСЬККОМА́ТІВСЬКИЙ
ВІЙСЬККО́Р
ВІЙСЬККО́РІВСЬКИЙ
ВІЙСЬКЛІ́КАР
ВІЙСЬКМО́Р
ВІ́ЙСЬКО
ВІЙСЬКО́ВИЙ
ВІЙСЬКОВИ́К
ВІЙСЬКО́ВО-...
ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'Я́ЗАНИЙ
ВІЙСЬКО́ВО-ІНЖЕНЕ́РНИЙ
ВІЙСЬКО́ВО-КОСМІ́ЧНИЙ
ВІЙСЬКО́ВО-МОРСЬКИ́Й
ВІЙСЬКО́ВО-ПОВІТРЯ́НИЙ
ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕ́НИЙ
ВІЙСЬКО́ВО-ПОЛЬОВИ́Й
ВІЙСЬКО́ВО-ПРИКЛАДНИ́Й
ВІЙСЬКО́ВО-ПРОМИСЛО́ВИЙ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБО́ВЕЦЬ
ВІЙСЬКО́ВО-СУДОВИ́Й
ВІЙСЬКСПЕ́Ц
ВІЙСЬКТЕ́ХНІК
ВІЙТ
ВІ́ЙТЕНКО
ВІЙТИ́ХА
ВІ́ЙТІВ
ВІЙТІ́ВНА
ВІЙТІ́ВСТВО
ВІЙТІ́ВСЬКИЙ
ВІЙТІ́ВЩИНА
ВІЙТУВА́ННЯ
ВІЙТУВА́ТИ
ВІЙЦЕ́
ВІ́ЙЧАСТИЙ
ВІЙЯ́
ВІК
ВІКАЛО́Й
ВІКАРИ́ЗМ
ВІКАРІА́Т[1]
ВІКАРІА́Т[2]
ВІКА́РІЙ
ВІКА́РНИЙ[1]
ВІКА́РНИЙ[2]
ВІКА́РНИЙ[3]
ВІКАРУВА́ЛЬНИЙ
ВІКАСО́Л
ВІКЕ́НД
ВІ́КІ
ВІ́КІ...
ВІКІВЩИ́НА
ВІКІГОЛІ́ЗМ
ВІКІГО́ЛІК
ВІКІГОЛІ́ЧКА
ВІКІМЕРЕ́ЖА
ВІ́КІНГ
ВІКІПЕДИ́СТ
ВІКІПЕДИ́СТКА
ВІКІПЕДІ́ЙНИЙ
ВІКІПЕ́ДІЯ
ВІКІПІДРУ́ЧНИК
ВІКІПРОЕ́КТ
ВІКІРОЗМІ́ТКА
ВІКІСЛОВНИ́К
ВІКІСХО́ВИЩЕ
ВІКІТЕ́КСТ
ВІКІТЕХНОЛО́ГІЯ
ВІКІФІКА́ТОР
ВІКІФІКА́ЦІЯ
ВІКІФІКО́ВАНИЙ
ВІКІФІКУВА́ТИ
ВІКІЦИТА́ТНИК
ВІКНА́Р
ВІКНА́СТИЙ
ВІКНИ́НА
ВІКНО́
ВІКНО́ВИНА
ВІКНЯ́Р
ВІ́КО
ВІКОВИ́Й
ВІКОВИ́К
ВІКОВІ́ЧНИЙ
ВІКОВІ́ЧНИТИ
ВІКОВІ́ЧНІСТЬ
ВІКОВІ́ЧНО
ВІКО́ВО-СТАТЕ́ВИЙ
ВІКОДА́ВНІЙ
ВІКО́НЕЧКО
ВІКО́ННИЙ
ВІКО́ННИЦЯ
ВІКО́ННИЧНИЙ
ВІКО́ННЯ
ВІКО́НТ
ВІКОНТЕ́СА
ВІКО́НТСТВО
ВІКО́НТСЬКИЙ
ВІКО́НЦЕ
ВІКОНЦЯ́ТА
ВІКОПА́М'ЯТНИЙ
ВІКОПО́МНИЙ
ВІКОПО́МНІСТЬ
ВІКОПО́МНО
ВІКОТА́
ВІКСАТИ́Н
ВІКТИМІЗА́ЦІЯ
ВІКТИМІЗО́ВАНИЙ
ВІКТИМІЗУВА́ТИ
ВІКТИМІЗУВА́ТИСЯ
ВІКТИ́МНИЙ
ВІКТИ́МНІСТЬ
ВІКТИ́МНО
ВІКТИМОЛОГІ́ЧНИЙ
ВІКТИМОЛО́ГІЯ
ВІКТОРИ́НА
ВІКТОРИ́ННИЙ
ВІКТОРІА́НСТВО
ВІКТОРІА́НСЬКИЙ
ВІКТО́РІЯ[1]
ВІКТО́РІЯ[2]
ВІКТОРЛА́ЙН
ВІКТРО́Н
ВІКУВА́ННЯ
ВІКУВА́ТИ
ВІКУ́НЬЯ
ВІЛ[1]
ВІЛ[2]
ВІ́ЛА
ВІЛАЄ́Т
ВІЛА́Н
ВІЛАНЕ́ЛА
ВІЛАНЕ́ЛЬ
ВІЛАРЕ́ЗІЯ
ВІЛА́Я
ВІЛАЯ́Т
ВІЛЕМІ́Т

ВІЛЕПІЛЬ
ВІЛІАМСИ́Т
ВІ́ЛІК
ВІЛ-ІНФЕ́КЦІЯ
ВІЛ-ІНФІКО́ВАНИЙ
ВІ́ЛІС
ВІ́ЛЛА
ВІЛЛЯ́ТИ *див.* увілля́ти
ВІЛЛЯ́ТИСЯ *див.* увілля́тися
ВІЛОЗЕ́Н
ВІЛО́ТА
ВІЛОЯ́Т
ВІЛТ
ВІЛУЇ́Т
ВІ́ЛЬГА
ВІ́ЛЬГИЙ
ВІ́ЛЬГІСНИЙ
ВІ́ЛЬГІСТЬ
ВІ́ЛЬГЛИЙ
ВІ́ЛЬГЛО
ВІ́ЛЬГО
ВІЛЬГО́ТА[1]
ВІЛЬГО́ТА[2]
ВІЛЬГО́ТНИЙ[1]
ВІЛЬГО́ТНИЙ[2]
ВІЛЬГО́ТНІСТЬ[1]
ВІЛЬГО́ТНІСТЬ[2]
ВІЛЬГО́ТНО[1]
ВІЛЬГО́ТНО[2]
ВІЛЬГУВА́ТИЙ
ВІ́ЛЬНИЙ
ВІ́ЛЬНИК[1]
ВІ́ЛЬНИК[2]
ВІ́ЛЬНІСТЬ
ВІ́ЛЬНО
ВІЛЬНО...
ВІЛЬНОВІДПУ́ЩЕНИЙ
ВІЛЬНОВІДПУ́ЩЕНИК
ВІЛЬНОВІДПУ́ЩЕНИЦЯ
ВІЛЬНОДОСТУ́ПНИЙ
ВІЛЬНОДУ́М
ВІЛЬНОДУ́МЕЦЬ
ВІЛЬНОДУ́МКА
ВІЛЬНОДУ́МНИЙ
ВІЛЬНОДУ́МНІСТЬ
ВІЛЬНОДУ́МСТВО
ВІЛЬНОДУ́МСТВУВАТИ
ВІЛЬНОКОНВЕРТО́ВАНИЙ
ВІЛЬНОЛЮ́БНИЙ
ВІЛЬНОЛЮ́БСТВО
ВІЛЬНОНА́ЙМАНЕЦЬ
ВІЛЬНОНА́ЙМАНИЙ
ВІЛЬНОПЛА́ВНИЙ
ВІЛЬНОРАДИКА́ЛЬНИЙ
ВІЛЬНОРУХО́МИЙ
ВІЛЬНОСЛУХА́Ч
ВІЛЬНОСЛУХА́ЧКА
ВІ́ЛЬНЮСЕЦЬ *див.* вільнюсці
ВІ́ЛЬНЮСКА *див.* вільнюсці
ВІ́ЛЬНЮСЦІ
ВІЛЬСОНІ́Т
ВІ́ЛЬХА
ВІЛЬХО́ВИЙ
ВІЛЬЦЕ́ *див.* вильце́
ВІЛЬША́НИЙ
ВІЛЬША́НИК
ВІЛЬША́НКА
ВІЛЬШИ́НА
ВІ́ЛЬШКА
ВІЛЬШНИ́К
ВІЛЬШНЯ́К
ВІЛЬЯМСИ́Т *див.* віліамси́т
ВІЛЬЯНСИ́КО
ВІЛЮЇ́Т *див.* вілуї́т
ВІМА́НА
ВІМБА́Р
ВІМЕНТИ́Н
ВІ́МПЕРГ
ВІН
ВІ́НА
ВІНАКТА́Н
ВІНАЛО́Н
ВІНА́Я
ВІНБЛАСТИ́Н
ВІНДА́
ВІНДЗЕ́ЙЛЬ
ВІ́НДИ *див.* вене́ди
ВІНДИКАЦІ́ЙНИЙ
ВІНДИКА́ЦІЯ
ВІНДИКО́ВАНИЙ
ВІНДИКУВА́ТИ
ВІ́НДОВЗ
ВІ́НДОУЗ *див.* віндовз
ВІНДРО́ЗА
ВІНДРО́ТОР
ВІНДРО́УЕР
ВІНДСЕ́РФ
ВІНДСЕ́РФЕР
ВІНДСЕ́РФІНГ
ВІНДСЕРФІНГІ́СТ
ВІНДСЕРФІНГІ́СТКА
ВІНДСЕ́РФІНГОВИЙ
ВІНЕГРЕ́Т
ВІНЕГРЕ́ТНИЙ
ВІНЕГРЕ́ТОВИЙ
ВІНЕ́ЦЬ
ВІНЕ́Я
ВІ́НИК
ВІ́НИЧКИ
ВІ́НИЧОК
ВІ́НИЧЧЯ
ВІНІЗО́ЛЬ
ВІНІ́Л
ВІНІЛ...
ВІНІЛАЦЕТА́Т
ВІНІЛАЦЕТИЛЕ́Н
ВІНІЛБЕНЗО́Л
ВІНІЛІ́Н
ВІНІ́ЛОВИЙ
ВІНІЛФОСФА́Т
ВІНІЛХЛОРИ́Д
ВІНІ́ЛЬНИЙ
ВІНІПЛА́СТ
ВІНІПО́Р
ВІ́НКА
ВІНКАМІ́Н
ВІНКАМІ́НОВИЙ
ВІНКАПА́Н
ВІНКАТО́Н
ВІ́НКЕЛЬ
ВІНКЛЕРИ́Т
ВІНКО́ВИЙ
ВІНКОПЛЕ́ТИНИ
ВІНКО́Р
ВІНКРИСТИ́Н
ВІ́ННИЦЬКИЙ
ВІННИЧА́НИ
ВІННИЧА́НИН *див.* вінничáни
ВІННИЧА́НКА *див.* вінничáни
ВІ́НО
ВІ́НОВИЙ
ВІНО́К
ВІНО́Л
ВІНО́ЧКОВИЙ
ВІНОЧКОПОДІ́БНИЙ
ВІНО́ЧНИК
ВІНО́ЧОК
ВІНПОЦЕТИ́Н
ВІНТ
ВІНТА́Ж
ВІНТЕ́РОВІ
ВІНТРА́НЕЦЬ
ВІНТУВА́ТИ
ВІНУВА́ТИ
ВІ́НЦЕ *див.* вінця
ВІНЦЕ́
ВІНЦЕ́ВИЙ
ВІНЦЕНО́СЕЦЬ
ВІНЦЕНО́СНИЙ
ВІ́НЦЯ
ВІНЧА́ЛЬНИЙ
ВІ́НЧАНИЙ
ВІНЧА́ННЯ
ВІНЧА́СТИЙ
ВІНЧА́ТИ
ВІНЧА́ТИЙ
ВІНЧА́ТИСЯ
ВІНЧЕ́СТЕР[1]
ВІНЧЕ́СТЕР[2]
ВІНЧЕ́СТЕРНИЙ[1]
ВІНЧЕ́СТЕРНИЙ[2]
ВІНЧЕ́СТЕРСЬКИЙ
ВІ́НЧИК
ВІ́НЧИКОВИЙ
ВІНЧИ́Т
ВІНШІ́ВКА
ВІНШУВА́ЛЬНИЙ
ВІНШУВА́ЛЬНИК
ВІНШУВА́ЛЬНИЦЯ
ВІНШУВА́ННЯ
ВІНШУВА́ТИ
ВІНЬЄ́ТКА
ВІНЬЄ́ТКОВИЙ
ВІНЬЄТО́ВАНИЙ
ВІНЬЄ́ТОЧКА
ВІНЬЄТУВА́ННЯ
ВІНЬЄТУВА́ТИ
ВІНЬЙО́Н
ВІОКО́ЗЕ
ВІО́ЛА[1]
ВІО́ЛА[2]
ВІОЛА́Н[1]
ВІОЛА́Н[2]
ВІОЛАНТРЕ́Н
ВІОЛАНТРО́Н
ВІОЛАРИ́Т
ВІО́ЛЕВИЙ
ВІОЛЕ́НТ[1]
ВІОЛЕ́НТ[2]
ВІОЛЕ́НТНІСТЬ
ВІОЛЕ́ТА

ВІОЛІ́НА
ВІОЛІ́СТ
ВІОЛІ́СТКА
ВІОЛІ́Т
ВІО́ЛКА[1]
ВІО́ЛКА[2]
ВІО́ЛОВИЙ
ВІОЛОКСАНТИ́Н
ВІОЛОНЧЕЛІ́СТ
ВІОЛОНЧЕЛІ́СТКА
ВІОЛОНЧЕ́ЛЬ
ВІОЛОНЧЕ́ЛЬНИЙ
ВІОМІЦИ́Н
ВІОФО́РМ
ВІОЦИ́Н
ВІП-...
ВІПАШ'Я́НА
ВІ́ПЕР
ВІ́ПЕРА *див.* віпери
ВІПЕРАЛГІ́Н
ВІ́ПЕРИ
ВІПЕРИ́Н
ВІПЕ́Т
ВІ́ПІНГ
ВІП-КЛІЄ́НТ
ВІП-ОБСЛУГО́ВУВАННЯ
ВІП-ОСО́БА
ВІП-ПЕРСО́НА
ВІПРАКСИ́Н
ВІПРАТО́КС
ВІПРОСА́Л
ВІР
ВІ́РА[1]
ВІ́РА[2]
ВІ́РА[3]
ВІРАГІНІ́ЗМ
ВІРАГІ́ННИЙ
ВІРАГІ́ННІСТЬ
ВІРА́Ж[1]
ВІРА́Ж[2]
ВІРА́ЖИТИ *див.* віражува́ти[1]
ВІРА́ЖНИЙ[1]
ВІРА́ЖНИЙ[2]
ВІРАЖУВА́ННЯ[1]
ВІРАЖУВА́ННЯ[2]
ВІРАЖУВА́ТИ[1]
ВІРАЖУВА́ТИ[2]
ВІРАЖУВА́ТИСЯ
ВІРА́Ж-ФІКСА́Ж
ВІРАПІ́Н
ВІ́РВА
ВІРВЕ́ЧКА *див.* вервечка
ВІРГА́ЦІЯ
ВІРГІ́НСЬКИЙ
ВІРГОГА́МІЯ
ВІ́РДЖИНА́Л
ВІРДЖИ́НЕЦЬ *див.* вірджи́нці
ВІРДЖИ́НКА *див.* вірджи́нці
ВІРДЖИ́НСЬКИЙ
ВІРДЖИ́НЦІ
ВІРЕ́Л
ВІРЕЛЕ́
ВІРЕМЕ́НТ
ВІРИДИ́Н[1]
ВІРИДИ́Н[2]
ВІРИДИ́Т
ВІРИЛІЗА́ЦІЯ
ВІРИЛІ́ЗМ
ВІРИ́ЛЬНИЙ
ВІРИ́Н
ВІРИ́ТЕЛЬ
ВІРИ́ТЕЛЬКА
ВІ́РИТИ
ВІ́РИТИСЯ
ВІРІА́Л
ВІРІА́ЛЬНИЙ
ВІРІО́Н
ВІРЛА́Д
ВІРЛИ́НИЙ
ВІРЛИ́ЦЯ
ВІРЛЯ́
ВІРЛЯ́ЧИЙ
ВІРМЕ́Н *див.* вірме́ни
ВІРМЕ́НИ
ВІРМЕ́НИН *див.* вірме́ни
ВІРМЕ́НКА *див.* вірме́ни
ВІРМЕ́НО-ГРИГОРІА́НИН
ВІРМЕ́НО-ГРИГОРІА́НКА
ВІРМЕ́НО-ГРИГОРІА́НСЬКИЙ
ВІРМЕ́НСТВО
ВІРМЕ́НСЬКИЙ
ВІРНЕ́НЬКИЙ
ВІРНЕ́НЬКО
ВІРНЕ́СЕНЬКИЙ
ВІРНЕ́СЕНЬКО
ВІ́РНИЙ
ВІ́РНИК
ВІ́РНИЦЯ
ВІРНІ́СІНЬКИЙ
ВІРНІ́СІНЬКО
ВІ́РНІСТЬ
ВІ́РНО
ВІРНОПІДДА́НЕЦЬ
ВІРНОПІ́ДДАНИЙ
ВІРНОПІДДА́НИЦЯ
ВІРНОПІ́ДДАНО
ВІРНОПІ́ДДАНСТВО
ВІРНОПІ́ДДАНСЬКИЙ
ВІРНЯ́НКА
ВІРНЯ́НОЧКА
ВІРОВИЗНА́ННЯ
ВІРОВІДСТУ́ПНИК
ВІРОВІДСТУ́ПНИЦТВО
ВІРОВІДСТУ́ПНИЦЬКИЙ
ВІРОВІДСТУ́ПНИЦЯ
ВІРОВЧЕ́ННЯ
ВІРОВЧИ́ТЕЛЬ
ВІРОВЧИ́ТЕЛЬНИЙ
ВІРОГЕНІ́Я
ВІРОГІ́ДНИЙ
ВІРОГІ́ДНІСНИЙ
ВІРОГІ́ДНІСТЬ
ВІРОГІ́ДНО
ВІРОДОСТО́ЙНИЙ
ВІРОДОСТО́ЙНО
ВІРО́З
ВІРОЗИ́Н
ВІРОЗНАННЯ́
ВІРО́ЇД *див.* віро́їди
ВІРО́ЇДИ
ВІРО́ЇДНИЙ
ВІРОЛО́ГІЯ
ВІРОЛО́МНИЙ
ВІРОЛО́МНІСТЬ
ВІРОЛО́МНО
ВІРОЛО́МСТВО
ВІ́РОНЬКА
ВІРОПЛА́СТ
ВІРОСПОВІДА́ННЯ
ВІРОСПОВІ́ДНИЙ
ВІРОТЕРПИ́МИЙ
ВІРОТЕРПИ́МІСТЬ
ВІРОУЧИ́ТЕЛЬНИЙ *див.* віровчи́тельний
ВІРСУНГОГРА́ФІЯ
ВІРТУАЛІЗА́ЦІЯ
ВІРТУАЛІЗО́ВАНИЙ
ВІРТУАЛІЗУВА́ТИ
ВІРТУА́ЛЬНИЙ
ВІРТУА́ЛЬНІСТЬ
ВІРТУА́ЛЬНО
ВІРТУО́З
ВІРТУО́ЗНИЙ
ВІРТУО́ЗНІСТЬ
ВІРТУО́ЗНО
ВІ́РУВАННЯ
ВІ́РУВАТИ
ВІРУЛЕ́НТНИЙ
ВІРУЛЕ́НТНІСТЬ
ВІРУЛІЦИ́Д
ВІРУЛІЦИ́ДНИЙ
ВІРУЛІЦИ́ДНІСТЬ
ВІ́РУС
ВІРУСЕМІ́Я
ВІ́РУСНИЙ
ВІРУСО...
ВІРУСОВМІ́СНИЙ
ВІРУСОВМІ́СНІСТЬ
ВІРУСОГЕНЕТИ́ЧНИЙ
ВІРУСО́ЛОГ
ВІРУСОЛОГІ́ЧНИЙ
ВІРУСОЛО́ГІЯ
ВІРУСОНОСІ́Й
ВІРУСОНОСІ́ЙСТВО
ВІРУСОПОДІ́БНИЙ
ВІРУСОПОДІ́БНІСТЬ
ВІРУСОСКОПІ́ЧНИЙ
ВІРУСОСКОПІ́Я
ВІРУСУРІ́Я
ВІ́РУЮЧИЙ
ВІ́РЧИЙ
ВІРШ
ВІ́РША
ВІРША́НИК
ВІРША́Р
ВІРША́ТА
ВІ́РШИК
ВІРШІ́ВКА
ВІРШІВНИ́К
ВІ́РШНИК
ВІРШО́ВАНИЙ
ВІРШОВИ́Й
ВІРШОВНИ́К *див.* віршівни́к
ВІРШОВНИ́ЦТВО
ВІРШОЗНА́ВЕЦЬ
ВІРШОЗНА́ВСТВО
ВІРШОЗНА́ВЧИЙ
ВІРШОМА́З
ВІРШОМА́ЗНИЦТВО
ВІРШОПИ́СЕЦЬ
ВІРШОРО́Б
ВІРШОРО́БСТВО

ВІРШОТВО́РЕННЯ
ВІРШОТВО́РЕЦЬ
ВІРШУВА́ЛЬНИЙ
ВІРШУВА́ЛЬНИК
ВІРШУВА́ЛЬНИЦТВО
ВІРШУВА́ЛЬНИЦЯ
ВІРШУВА́ННЯ
ВІРШУВА́ТИ
ВІРЬО́ВКА
ВІРЬО́ВОЧКА
ВІРЬО́ВЧАНИЙ
ВІР'Я́
ВІРЯ́НИН
ВІРЯ́НКА
ВІСА́ЙСЬКИЙ
ВІСА́ЙЯ
ВІ́СЕНЬ
ВІСЕСИМЕТРИ́ЧНИЙ
ВІ́СІМ
ВІСІМДЕСЯ́Т
ВІСІМДЕСЯ́ТИЙ
ВІСІМДЕСЯТИЛІ́ТНІЙ
ВІСІМДЕСЯТИЛІ́ТТЯ
ВІСІМДЕСЯТИМІЛЬЙО́ННИЙ
ВІСІМДЕСЯТИМІЛЬЯ́РДНИЙ
ВІСІМДЕСЯТИРІ́ЧНИЙ
ВІСІМДЕСЯТИРІ́ЧЧЯ
ВІСІМДЕСЯТИТИ́СЯЧНИЙ
ВІСІМДЕСЯ́ТНИК *див.* вісімдеся́тники
ВІСІМДЕСЯ́ТНИКИ
ВІСІМДЕСЯ́ТНИЦЯ *див.* вісімдеся́тники
ВІ́СІМКА
ВІСІМКО́ВИЙ
ВІСІМНА́ДЦЯТЕРО
ВІСІМНА́ДЦЯТИЙ
ВІСІМНАДЦЯТИЛІ́ТНІЙ
ВІСІМНАДЦЯТИЛІ́ТТЯ
ВІСІМНАДЦЯТИМЕТРО́ВИЙ
ВІСІМНАДЦЯТИМІЛЬЙО́ННИЙ
ВІСІМНАДЦЯТИМІЛЬЯ́РДНИЙ
ВІСІМНАДЦЯТИРІ́ЧНИЙ
ВІСІМНАДЦЯТИРІ́ЧЧЯ
ВІСІМНАДЦЯТИТИ́СЯЧНИЙ
ВІСІМНА́ДЦЯТЬ
ВІСІМСО́Т
ВІСК
ВІСКА́РІЯ
ВІСКА́ША
ВІ́СКЕН
ВІ́СКІ
ВІСКОВИ́К
ВІСКО́ЗА
ВІСКОЗИ́МЕТР
ВІСКОЗИМЕТРИ́ЧНИЙ
ВІСКОЗИМЕ́ТРІЯ
ВІСКОЗИ́Н
ВІСКО́ЗНИЙ
ВІСКОЛО́ЇД
ВІСКРИ́ВЕЦЬ
ВІСКРИ́ВИЙ
ВІСКРЯ́К
ВІСЛЮ́К
ВІСЛЯ́НИ
ВІСЛЯ́НИН *див.* висля́ни
ВІСЛЯ́НКА *див.* вісля́ни
ВІСМІ́Т
ВІ́СМУТ
ВІСМУТА́Т
ВІСМУТА́ТНИЙ
ВІСМУТИ́Д *див.* вісмути́ди
ВІСМУТИ́ДИ
ВІСМУТИ́Н
ВІСМУТИ́СТИЙ
ВІСМУТИ́Т
ВІ́СМУТОВИЙ
ВІСМУТОВМІ́СНИЙ
ВІСМУТОСФЕРИ́Т
ВІСМУТОТАНТАЛІ́Т
ВІ́СНИЙ
ВІ́СНИК
ВІ́СНИЦЯ
ВІСНЯ́К
ВІСО́Н
ВІСО́ННИЙ
ВІ́СПА
ВІСПА́Р
ВІСПА́РКА
ВІСПИ́НА
ВІСПИ́НКА
ВІСПОВАКЦИ́НА
ВІСПО́ВАНИЙ
ВІСПОПОДІ́БНИЙ
ВІСПОЩЕПИ́ЛЬНИЙ
ВІСПОЩЕПІ́Й
ВІСПОЩЕПІ́ЙКА
ВІСПОЩЕ́ПЛЕННЯ
ВІСПУВА́ТИЙ
ВІСПЯ́НИЙ
ВІССА́ТИ *див.* увісса́ти
ВІСТ
ВІСТЕ́РІЯ
ВІСТИ́ТИ
ВІСТІВНИ́К
ВІСТІВНИ́ЦЯ
ВІ́СТКА
ВІСТОВЕ́ЦЬ
ВІ́СТОВИЙ
ВІСТОВИ́Й
ВІСТОВИ́К
ВІСТОВНИ́К *див.* вістівни́к
ВІСТОВНИ́ЦЯ
ВІ́СТОНЬКА
ВІ́СТОЧКА
ВІ́СТРА
ВІ́СТРЯ
ВІ́СТРЯЧКО
ВІСТУВА́ТИ[1]
ВІСТУВА́ТИ[2]
ВІСТУВА́ТИСЯ
ВІСТУ́Н
ВІСТУ́НКА
ВІСТЬ
ВІСТЮ́К
ВІСТЯ́К *див.* вістю́к
ВІСЦЕРА́ЛЬНИЙ
ВІСЦЕРИ́Т
ВІСЦЕРОГЕ́ННИЙ
ВІСЦЕРОПТО́З
ВІСЦЕРОТО́НІК
ВІСЦЕРОТОНІ́ЧНИЙ
ВІСЦЕРОТОНІ́Я
ВІСЦИ́Н
ВІСЬ
ВІСЬМЕРИ́К *див.* восьмери́к
ВІСЬМИ́НА
ВІ́СЬТА
ВІСЬТА́К
ВІТ
ВІ́ТА *див.* віти
ВІТАВА́КС
ВІТАЇ́ЗМ
ВІТАЇ́СТ
ВІТАЇСТИ́ЧНИЙ
ВІТАЇСТИ́ЧНІСТЬ
ВІТАКРИ́Л
ВІТАЛІЗА́ЦІЯ
ВІТАЛІ́ЗМ
ВІТАЛІЗО́ВАНИЙ
ВІТАЛІЗУВА́ТИ
ВІТАЛІ́СТ
ВІТАЛІСТИ́ЧНИЙ
ВІТАЛІСТИ́ЧНІСТЬ
ВІТАЛІ́СТКА
ВІТА́ЛІУМ
ВІТАЛЬЄ́Р
ВІТА́ЛЬНИЙ[1]
ВІТА́ЛЬНИЙ[2]
ВІТА́ЛЬНІСТЬ
ВІТА́ЛЬНО
ВІТА́ЛЬНЯ
ВІТАМІ́Н
ВІТАМІНІЗА́ЦІЯ
ВІТАМІНІЗО́ВАНИЙ
ВІТАМІНІЗУВА́ННЯ
ВІТАМІНІЗУВА́ТИ
ВІТАМІНІЗУВА́ТИСЯ
ВІТАМІ́НКА
ВІТАМІ́ННИЙ
ВІТАМІ́ННІСТЬ
ВІТАМІНО...
ВІТАМІ́НОВИЙ
ВІТАМІНОВМІ́СНИЙ
ВІТАМІНО́ЗНИЙ
ВІТАМІНО́ЗНІСТЬ
ВІТАМІНО́ЛОГ
ВІТАМІНОЛОГІ́ЧНИЙ
ВІТАМІНОЛО́ГІЯ
ВІТАМІНОНОСІ́Й
ВІТАМІНОНО́СНИЙ
ВІТАМІНОПОДІ́БНИЙ
ВІТАМІНОТЕРАПІ́Я
ВІТАМІ́НЧИК
ВІТАМІ́Т
ВІТА́НІЯ
ВІТА́НКА
ВІТА́ННЯ
ВІТА́ННЯЧКО
ВІТАНО́Л
ВІТАНОЛІ́Д *див.* вітаноліди
ВІТАНО́ЛІДИ
ВІТАСФЕ́РА
ВІТА́ТИ
ВІТА́ТИСЯ
ВІТАТІУРА́М
ВІТА́УКТ
ВІТАФІЛІ́Я
ВІТАФТО́Р
ВІ́ТЕКС
ВІТЕЛІ́Н
ВІТЕЛОГЕНЕ́З
ВІТЕЛОГЕНІ́Н

ВІТЕЛОФА́Г *див.* вітелофа́ги
ВІТЕЛОФА́ГИ
ВІ́ТЕР
ВІТЕРЕ́ЦЬ
ВІТЕРИ́Т
ВІ́ТЕРИЦЯ
ВІТЕ́ЦЬ
ВІ́ТИ
ВІТИЛІ́ГО
ВІТИ́НА
ВІТИ́СТИЙ
ВІТИ́ХА
ВІ́ТІВ
ВІТІ́ЙСТВО
ВІТІ́ЙСТВУВАТИ
ВІТІЮВА́ТИЙ
ВІТІЮВА́ТІСТЬ
ВІТІЮВА́ТО
ВІТІ́Я
ВІ́ТКА
ВІТЛА́СТИЙ
ВІТЛИ́ВИЙ
ВІТЛОКІ́Т
ВІТЛУ́Ф
ВІТНЕЇ́Т
ВІТОГЕПА́Т
ВІ́ТОНЬКА
ВІ́ТОЧКА
ВІТРА́Ж
ВІТРАЖИ́СТ
ВІТРАЖИ́СТКА
ВІТРА́ЖНИЙ
ВІТРАЖО́ВИЙ
ВІТРЕКТОМІ́Я
ВІТРЕ́Н
ВІТРЕ́ЦЬ
ВІ́ТРИК
ВІТРИ́ЛИТИ
ВІТРИ́ЛЛЯ
ВІТРИ́ЛО[1]
ВІТРИ́ЛО[2]
ВІТРИ́ЛЬНИЙ[1]
ВІТРИ́ЛЬНИЙ[2]
ВІТРИ́ЛЬНИК
ВІТРИ́ЛЬНИЦЬКИЙ
ВІТРИ́ЛЬНІСТЬ
ВІТРИ́ЛЬЦЕ
ВІТРИ́НА
ВІТРИНІ́Т
ВІТРИНІ́ТОВИЙ
ВІТРИ́ННИЙ
ВІТРИ́ННО
ВІТРИ́СТИЙ
ВІТРИ́СТО
ВІТРИ́СЬКО
ВІ́ТРИТИ
ВІТРИ́ТИ
ВІ́ТРИ́ТИСЯ
ВІ́ТРИТИСЯ
ВІТРИФІКАЦІ́ЙНИЙ
ВІТРИФІКА́ЦІЯ
ВІТРИФІКО́ВАНИЙ
ВІТРИФІКУВА́ТИ
ВІТРИ́ЩЕ
ВІ́ТРІВ
ВІТРІ́ВКА
ВІТРІ́ТИ
ВІТРО...
ВІТРОАГРЕГА́Т
ВІТРОБАР'Є́Р
ВІТРОБАР'Є́РНИЙ
ВІТРОВА́Л
ВІТРОВА́ЛЬНИЙ
ВІТРОВИ́Й
ВІТРОВИКОРИСТА́ННЯ
ВІТРОВИ́ЩЕ
ВІТРОВІДБИВА́Ч
ВІТРОВІДПІ́РНИЙ
ВІТРОВІ́Й
ВІТРОВІ́ЙКА
ВІТРОВІ́ЙНИЙ
ВІТРОВІ́ННЯ
ВІТРОВІ́НЬ
ВІТРОГЕНЕРА́ТОР
ВІТРОГІ́Н *див.* вітрого́н
ВІТРОГІ́ННИЙ
ВІТРОГО́Н
ВІТРОГО́НИТИ
ВІТРОГО́НКА
ВІТРОГО́ННИЙ
ВІТРОДВИГУ́Н
ВІТРОЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ
ВІТРОЕЛЕКТРОДВИГУ́Н
ВІТРОЕЛЕКТРОСТА́НЦІЯ
ВІТРОЕНЕРГЕ́ТИКА
ВІТРОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ
ВІТРОЕНЕ́РГІЯ
ВІТРОЕНЕРГОСТА́НЦІЯ
ВІТРОЗАПИ́ЛЕННЯ
ВІТРОЗАПИ́ЛЬНИЙ
ВІТРОЗАРЯ́ДНИЙ
ВІТРОЗАТРИ́МНИЙ
ВІТРОЗАХИСНИ́Й
ВІТРОЗА́ХИСТ
ВІТРОЗИ́Н
ВІТРОКЛАСТИ́ЧНИЙ
ВІТРОКО́ЛЕСО
ВІТРОКОРИСТУВА́ННЯ
ВІТРОЛО́М
ВІТРОЛО́МНИЙ
ВІТРОМІ́Р
ВІТРОМІ́РНИЙ
ВІТРОМОБІ́ЛЬ
ВІТРОНАСО́С
ВІТРОНЕПРОНИКНИ́Й
ВІТРОНЕПРОНИ́КНІСТЬ
ВІТРОНО́ГИЙ
ВІ́ТРОНЬКО
ВІТРОПА́РК
ВІТРОПОКА́ЖЧИК
ВІТРОПО́ЛЕ
ВІТРОПОТЕНЦІА́Л
ВІТРОРЕСУ́РС
ВІТРОРУХОВИ́Й
ВІТРОСИЛОВИ́Й
ВІТРОСТА́НЦІЯ
ВІТРОСТІЙКИ́Й
ВІТРОСТІ́ЙКІСТЬ
ВІТРОТЕ́ХНІКА
ВІТРОТЕХНІ́ЧНИЙ
ВІТРОТРИВКИ́Й
ВІТРОТРИ́ВКІСТЬ
ВІТРОТУРБІ́НА
ВІТРОУДА́РНИЙ
ВІТРОУСТАНО́ВКА
ВІТРОФЕ́РМА
ВІТРОФІКА́ЦІЯ
ВІТРОФІКО́ВАНИЙ
ВІТРОФІ́Р
ВІТРОФІ́РОВИЙ
ВІТРОХІ́Д
ВІТРО́ЧОК
ВІТРУВА́ТИЙ
ВІ́ТРУМ
ВІТРЮ́ГА
ВІТРЮГА́Н
ВІТРЯ́К[1]
ВІТРЯ́К[2]
ВІ́ТРЯНИЙ
ВІТРЯНИ́Й
ВІТРЯНИ́ЦЯ[1]
ВІТРЯНИ́ЦЯ[2]
ВІТРЯНИ́ЦЯ[3]
ВІ́ТРЯНІСТЬ
ВІТРЯ́НКА
ВІ́ТРЯНО
ВІТРЯЧО́К
ВІ́ТТЯ
ВІ́ТТЯЧКО
ВІТУВА́ТИ
ВІТХНЕ́ННИЙ
ВІТХНЕ́ННЯ
ВІТЦІ́ВСЬКИЙ
ВІТЦІ́ВЩИНА
ВІТЧИ́ЗНА
ВІТЧИЗНОЗНА́ВСТВО
ВІТЧИЗНЯ́НИЙ
ВІТЧИ́М
ВІТЧИ́МІВ
ВІТЧИНА́
ВІТЬ[1]
ВІТЬ[2]
ВІУЕ́ЛА
ВІУЕЛІ́СТ
ВІУЕЛІ́СТКА
ВІФЕРО́Н
ВІХ
ВІ́ХА
ВІХА́
ВІ́ХАЛО
ВІХА́РА
ВІ́ХІВЕЦЬ
ВІ́ХІВСТВО
ВІ́ХІВСЬКИЙ
ВІ́ХОВИЙ
ВІ́ХОЛА
ВІ́ХОЛИТИ
ВІ́ХОТЬ
ВІ́ХТЕЛИТИ
ВІХТЕ́ЛИЦЯ
ВІ́ХТИК
ВІХТЮВА́ТИ
ВІЦ
ВІ́ЦЕ-...
ВІ́ЦЕ-АДМІРА́Л
ВІ́ЦЕ-АДМІРА́ЛЬСЬКИЙ
ВІ́ЦЕ-ГОЛОВА́
ВІ́ЦЕ-ГУБЕРНА́ТОР
ВІ́ЦЕ-ГУБЕРНА́ТОРСТВО
ВІ́ЦЕ-ГУБЕРНА́ТОРСЬКИЙ
ВІ́ЦЕ-КА́НЦЛЕР

ВІЦЕ-КА́НЦЛЕРСЬКИЙ
ВІЦЕ-КО́НСУЛ
ВІЦЕ-КО́НСУЛЬСТВО
ВІЦЕ-КО́НСУЛЬСЬКИЙ
ВІЦЕ-КОРОЛІ́ВСТВО
ВІЦЕ-КОРОЛІ́ВСЬКИЙ
ВІЦЕ-КОРО́ЛЬ
ВІЦЕ-МЕР
ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕ́НТ
ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕ́НТСТВО
ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕ́НТСЬКИЙ
ВІЦЕ-ПРЕМ’Є́Р
ВІЦЕ-ПРЕМ’Є́Р-МІНІСТР
ВІЦЕ-ПРЕМ’Є́РСТВО
ВІЦЕ-ПРЕМ’Є́РСЬКИЙ
ВІЦЕ-СПІ́КЕР
ВІЦЕ-СПІКЕРІА́ДА
ВІЦЕ-СПІ́КЕРСТВО
ВІЦЕ-СПІ́КЕРСЬКИЙ
ВІЦЕ-ЧЕМПІО́Н
ВІЦЕ-ЧЕМПІО́НКА
ВІЦЕ-ЧЕМПІО́НСЬКИЙ
ВІЦИНА́ЛЬ
ВІЦИНА́ЛЬНИЙ
ВІЦМУНДИ́Р
ВІЦМУНДИ́РНИЙ
ВІ́ЧЕ
ВІЧЕ́ВИЙ *див.* вічови́й
ВІ́ЧЕНЬКИ
ВІ́ЧЕНЬКО *див.* ві́ченьки
ВІ́ЧІ *див.* о́ко[1]
ВІ́ЧКО[1]
ВІ́ЧКО[2]
ВІЧ-НА́-ВІЧ
ВІ́ЧНИЙ
ВІ́ЧНІСТЬ
ВІ́ЧНО
ВІЧНОДІ́ВА
ВІЧНОЗЕЛЕ́НИЙ
ВІЧНОЗЕЛЕ́НІСТЬ
ВІЧНОЗЕ́ЛЕНО
ВІЧНОКВІТУ́ЧИЙ
ВІЧНОМЕ́РЗЛИЙ
ВІЧНОПА́М’ЯТНИЙ
ВІЧОВИ́Й
ВІША́К
ВІ́ШАЛКА
ВІ́ШАЛО
ВІ́ШАЛЬНИК
ВІ́ШАЛЬНИЦЯ
ВІ́ШАНИЙ
ВІ́ШАНКА
ВІ́ШАННЯ
ВІША́П
ВІ́ШАТЕЛЬ
ВІ́ШАТИ
ВІ́ШАТИСЯ
ВІ́ШЕННЯ
ВІШИ́ТИ
ВІШІ́
ВІ́ШКА
ВІШНУЇ́ЗМ
ВІШНУЇ́Т
ВІШНУЇ́ТКА
ВІШНУЇ́ТСЬКИЙ
ВІ́ШТА *див.* ві́сьта
ВІЩА́ТЕЛЬ
ВІЩА́ТИ
ВІЩБА́
ВІ́ЩИЙ
ВІЩІВНИ́К
ВІ́ЩІСТЬ
ВІ́ЩО[1]
ВІ́ЩО[2]
ВІЩО́ВИЙ
ВІ́ЩОСЬ
ВІЩУВА́ННЯ
ВІЩУВА́ТИ
ВІЩУ́Н
ВІЩУ́НКА
ВІЩУ́НСТВО
ВІЩУ́НСЬКИЙ
ВІ́Я *див.* вії
ВІ́ЯЛКА
ВІ́ЯЛО
ВІ́ЯЛОВИЙ
ВІЯЛОВУ́СИЙ
ВІЯЛОКРИ́ЛІ
ВІЯЛОЛИ́СТИЙ
ВІЯЛОПОДІ́БНИЙ
ВІЯЛОПОДІ́БНІСТЬ
ВІЯЛОПОДІ́БНО
ВІЯЛОХВО́СТИЙ
ВІ́ЯЛЬНИЙ
ВІ́ЯЛЬНИК
ВІ́ЯЛЬНИЦЯ
ВІ́ЯЛЬНО
ВІ́ЯЛЬЦЕ
ВІ́ЯНИЙ
ВІ́ЯНКА
ВІ́ЯННЯ
ВІ́ЯСТИЙ
ВІ́ЯТИ
ВІ́ЯТИСЯ
В’ЇДА́ННЯ
В’ЇДА́ТИ
В’ЇДА́ТИСЯ
В’Ї́ДЛИВИЙ
В’Ї́ДЛИВІСТЬ
В’Ї́ДЛИВО
В’ЇЖДЖА́ННЯ
В’ЇЖДЖА́ТИ[1]
В’ЇЖДЖА́ТИ[2] *див.* уїжджа́ти[1]
В’Ї́ЖДЖЕНИЙ *див.* уї́жджений
В’Ї́ЖНО
В’Ї́ЗД
В’Ї́ЗДИТИ *див.* уї́здити
В’ЇЗДИ́ТИ *див.* в’їжджа́ти[1]
В’ЇЗНИ́Й
В’Ї́СТИ[1] *див.* в’їда́ти
В’Ї́СТИ[2] *див.* уї́сти[1]
В’Ї́СТИСЯ[1] *див.* в’їда́тися
В’Ї́СТИСЯ[2] *див.* уї́стися[1]
В’Ї́ХАТИ[1] *див.* в’їжджа́ти[1]
В’Ї́ХАТИ[2] *див.* уїжджа́ти[1]
ВЙО
ВЙО́КАННЯ
ВЙО́КАТИ
ВЙО́КНУТИ *див.* вйо́кати
ВКА́ЖЧИК *див.* ука́жчик
ВКА́ЗАНИЙ *див.* ука́заний
ВКАЗА́ННЯ *див.* указа́ння
ВКАЗА́ТИ *див.* ука́зувати
ВКАЗІ́ВКА[1]
ВКАЗІ́ВКА[2] *див.* указі́вка[2]
ВКАЗІВНИ́Й
ВКАЗІВНИ́К
ВКАЗІ́ВНІСТЬ
ВКАЗІ́ВОЧКА
ВКА́ЗНИК *див.* ука́зник
ВКА́ЗУВАННЯ *див.* ука́зування
ВКА́ЗУВАТИ *див.* ука́зувати
ВКА́ЗУВАТИСЯ *див.* ука́зуватися
ВКАЛІЧІ́ТИ *див.* укалічі́ти
ВКА́ПАТИ[1] *див.* вка́пувати[1]
ВКА́ПАТИ[2] *див.* ука́пувати[1]
ВКА́ПНУТИ
ВКА́ПУВАННЯ[1]
ВКА́ПУВАННЯ[2] *див.* ука́пування[1]
ВКА́ПУВАТИ[1]
ВКА́ПУВАТИ[2] *див.* ука́пувати[1]
ВКА́РАНИЙ *див.* ука́раний
ВКАРА́ННЯ *див.* укара́ння
ВКАРА́ТИ *див.* укара́ти
ВКАРБО́ВАНИЙ
ВКАРБО́ВАНІСТЬ
ВКАРБО́ВУВАННЯ
ВКАРБО́ВУВАТИ
ВКАРБО́ВУВАТИСЯ
ВКАРБУВА́ННЯ
ВКАРБУВА́ТИ *див.* вкарбо́вувати
ВКАРБУВА́ТИСЯ *див.* вкарбо́вуватися
ВКА́ТАНИЙ *див.* ука́таний
ВКА́ТАНІСТЬ *див.* ука́таність
ВКАТА́ТИСЯ *див.* ука́туватися
ВКА́ТУВАННЯ *див.* ука́тування
ВКА́ТУВАТИ *див.* ука́тувати
ВКА́ТУВАТИСЯ *див.* ука́туватися
ВКА́ЧАНИЙ *див.* ука́чаний
ВКАЧА́ТИ *див.* ука́чувати
ВКАЧА́ТИСЯ *див.* ука́чуватися
ВКА́ЧУВАННЯ *див.* ука́чування
ВКА́ЧУВАТИ *див.* ука́чувати
ВКА́ЧУВАТИСЯ *див.* ука́чуватися
ВКВІ́ТЧАНИЙ *див.* укві́тчаний
ВКВІ́ТЧАНІСТЬ *див.* укві́тчаність
ВКВІТЧА́ННЯ *див.* уквітча́ння
ВКВІТЧА́ТИ *див.* укві́тчувати
ВКВІТЧА́ТИСЯ *див.* укві́тчуватися
ВКВІ́ТЧУВАННЯ *див.* укві́тчування
ВКВІ́ТЧУВАТИ *див.* укві́тчувати
ВКВІ́ТЧУВАТИСЯ *див.* укві́тчуватися
ВКИДА́ННЯ
ВКИДА́ТИ
ВКИДА́ТИСЯ
ВКИ́НЕНИЙ *див.* вки́нутий
ВКИ́НЕНІСТЬ *див.* вки́нутість
ВКИ́НУТИ *див.* вкида́ти
ВКИ́НУТИЙ
ВКИ́НУТИСЯ *див.* вкида́тися
ВКИ́НУТІСТЬ
ВКИПА́ТИ *див.* укипа́ти
ВКИПІ́ТИ *див.* укипа́ти
ВКИСА́ННЯ
ВКИСА́ТИ
ВКИ́СНУТИ *див.* вкиса́ти
ВКІЛЬКАНА́ДЦЯТЕРО
ВКІНЕ́ЦЬ
ВКІНЦІ́
ВКІС[1] *див.* укі́с[1]
ВКІС[2] *див.* укі́с[2]

ВКІ́СНИЙ[1] *див.* укі́сний[1]
ВКІ́СНИЙ[2] *див.* укі́сний[2]
ВКІ́СНО *див.* укі́сно
ВКЛАД
ВКЛАДА́ННЯ[1]
ВКЛАДА́ННЯ[2] *див.* уклада́ння[1]
ВКЛАДА́ТИ[1]
ВКЛАДА́ТИ[2] *див.* уклада́ти[1]
ВКЛАДА́ТИСЯ[1]
ВКЛАДА́ТИСЯ[2] *див.* уклада́тися[1]
ВКЛА́ДЕНИЙ[1]
ВКЛА́ДЕНИЙ[2] *див.* укла́дений[1]
ВКЛА́ДЕНІСТЬ[1]
ВКЛА́ДЕНІСТЬ[2] *див.* укла́деність[1]
ВКЛА́ДЕННЯ[1]
ВКЛА́ДЕННЯ[2] *див.* укла́дення[1]
ВКЛА́ДИСТИЙ
ВКЛА́ДКА[1]
ВКЛА́ДКА[2] *див.* укла́дка[2]
ВКЛАДНИ́Й
ВКЛА́ДНИК
ВКЛА́ДНИЦЯ
ВКЛА́СТИ[1] *див.* вклада́ти[1]
ВКЛА́СТИ[2] *див.* уклада́ти[2]
ВКЛА́СТИСЯ[1] *див.* вклада́тися[1]
ВКЛА́СТИСЯ[2] *див.* уклада́тися[2]
ВКЛЕ́ЄНИЙ
ВКЛЕ́ЇТИ *див.* вкле́ювати
ВКЛЕ́ЙКА
ВКЛЕ́ПАНИЙ
ВКЛЕПА́ТИ *див.* вкле́пувати
ВКЛЕПА́ТИСЯ *див.* вкле́пуватися
ВКЛЕ́ПУВАННЯ
ВКЛЕ́ПУВАТИ
ВКЛЕ́ПУВАТИСЯ
ВКЛЕ́ЮВАННЯ
ВКЛЕ́ЮВАТИ
ВКЛЕ́ЮВАТИСЯ
ВКЛИ́НЕНИЙ
ВКЛИ́НЕННЯ
ВКЛИНИ́ТИ *див.* вкли́нювати
ВКЛИНИ́ТИСЯ *див.* вкли́нюватися
ВКЛИ́НЮВАННЯ
ВКЛИ́НЮВАТИ
ВКЛИ́НЮВАТИСЯ
ВКЛОНИ́ТИСЯ *див.* уклони́тися
ВКЛОНІ́ННЯ *див.* уклоні́ння
ВКЛОНЯ́ННЯ *див.* уклоня́ння
ВКЛОНЯ́ТИСЯ *див.* уклоня́тися
ВКЛЮ́НУТИСЯ *див.* уклю́нутися
ВКЛЮЧА́ННЯ
ВКЛЮЧА́ТИ
ВКЛЮЧА́ТИСЯ
ВКЛЮ́ЧЕНИЙ
ВКЛЮ́ЧЕНІСТЬ
ВКЛЮ́ЧЕННЯ
ВКЛЮЧИ́ТИ *див.* включа́ти
ВКЛЮЧИ́ТИСЯ *див.* включа́тися
ВКЛЮ́ЧНО
ВКЛЯКА́ННЯ *див.* уклякання
ВКЛЯКА́ТИ *див.* укляка́ти
ВКЛЯ́КЛИЙ *див.* укля́клий
ВКЛЯ́КЛІСТЬ *див.* укля́клість
ВКЛЯ́КНУТИ *див.* укляка́ти
ВКЛЯ́КТИ *див.* укляка́ти
ВКМІ́ТИТИ *див.* укміча́ти
ВКМІЧА́ТИ *див.* укміча́ти

ВКО́ВАНИЙ
ВКО́ВУВАННЯ
ВКО́ВУВАТИ
ВКО́ЇТИ[1] *див.* укоїти[1]
ВКО́ЇТИ[2] *див.* укоїти[2]
ВКО́ЇТИСЯ[1] *див.* укоїтися[1]
ВКО́ЇТИСЯ[2] *див.* укоїтися[2]
ВКО́ЛЕНИЙ
ВКОЛИ́САНИЙ *див.* уколи́саний
ВКОЛИ́САНІСТЬ *див.* уколи́саність
ВКОЛИСА́ННЯ *див.* уколиса́ння
ВКОЛИСА́ТИ *див.* уколи́сувати
ВКОЛИ́СУВАННЯ *див.* уколи́сування
ВКОЛИ́СУВАТИ *див.* уколи́сувати
ВКО́ЛО
ВКОЛО́ТИ *див.* вко́лювати
ВКО́ЛОТИЙ *див.* вко́лений
ВКОЛО́ТИСЯ *див.* вко́люватися
ВКО́ЛОТО *див.* вко́лено
ВКОЛО́ШКАТИ *див.* уколо́шкати
ВКОЛУПА́ТИ *див.* уколу́пувати
ВКОЛУПНУ́ТИ *див.* уколупну́ти
ВКОЛУ́ПУВАТИ *див.* уколу́пувати
ВКОЛЬНУ́ТИ
ВКО́ЛЮВАННЯ
ВКО́ЛЮВАТИ
ВКО́ЛЮВАТИСЯ
ВКОМПЛЕКТО́ВАНИЙ *див.* укомплекто́ваний
ВКОМПЛЕКТО́ВАНІСТЬ *див.* укомплекто́ваність
ВКОМПЛЕКТУВА́ННЯ *див.* укомплектува́ння
ВКОМПОНО́ВАНИЙ *див.* укомпоно́ваний
ВКОМПОНУВА́ННЯ *див.* укомпонува́ння
ВКОМПОНУВА́ТИ *див.* укомпонува́ти
ВКОНТЕНТО́ВАНИЙ *див.* уконтенто́ваний
ВКОНТЕНТО́ВУВАННЯ *див.* уконтенто́вування
ВКОНТЕНТО́ВУВАТИ *див.* уконтенто́вувати
ВКОНТЕНТУВА́ННЯ *див.* уконтентува́ння
ВКОНТЕНТУВА́ТИ *див.* уконтенто́вувати
ВКОНТЕНТУВА́ТИСЯ *див.* уконтентува́тися
ВКО́ПАНИЙ[1]
ВКО́ПАНИЙ[2] *див.* уко́паний[1]
ВКОПА́ТИ[1] *див.* вко́пувати[1]
ВКОПА́ТИ[2] *див.* уко́пувати[1]
ВКОПА́ТИСЯ *див.* вко́пуватися
ВКО́ПУВАТИ[1]
ВКО́ПУВАТИ[2] *див.* уко́пувати[1]
ВКО́ПУВАТИСЯ
ВКОРЕНИ́ТИ *див.* вкорі́нювати
ВКОРЕНИ́ТИСЯ *див.* вкорі́нюватися
ВКОРИ́ТИ *див.* вкоря́ти
ВКОРІ́НЕНИЙ
ВКОРІ́НЕНІСТЬ
ВКОРІ́НЕННЯ
ВКОРІ́НИТИ *див.* вкорі́нювати
ВКОРІ́НИТИСЯ *див.* вкорі́нюватися
ВКОРІ́НЮВАННЯ
ВКОРІ́НЮВАТИ
ВКОРІ́НЮВАТИСЯ
ВКОРІНЯ́ТИ *див.* вкорі́нювати
ВКОРІНЯ́ТИСЯ *див.* вкорі́нюватися
ВКОРОТИ́ТИ *див.* укоро́чувати

ВКОРОТИ́ТИСЯ *див.* укоро́чуватися
ВКОРОТЦІ́ *див.* укоротці́
ВКОРОЧА́ТИ *див.* укоро́чувати
ВКОРО́ЧЕНИЙ *див.* укоро́чений
ВКОРО́ЧЕНІСТЬ *див.* укоро́ченість
ВКОРО́ЧЕННЯ *див.* укоро́чення
ВКОРО́ЧУВАНИЙ *див.* укоро́чуваний
ВКОРО́ЧУВАННЯ *див.* укоро́чування
ВКОРО́ЧУВАТИ *див.* укоро́чувати
ВКОРО́ЧУВАТИСЯ *див.* укоро́чуватися
ВКОРЯ́ТИ
ВКОСИ́ТИ *див.* вко́шувати
ВКОСИ́ТИСЯ *див.* вко́шуватися
ВКО́СЬКАНИЙ *див.* уко́ськаний
ВКО́СЬКАННЯ *див.* уко́ськання
ВКО́СЬКАТИ *див.* уко́ськувати
ВКО́СЬКАТИСЯ *див.* уко́ськуватися
ВКО́СЬКУВАННЯ *див.* уко́ськування
ВКО́СЬКУВАТИ *див.* уко́ськувати
ВКО́СЬКУВАТИСЯ *див.* уко́ськуватися
ВКОТИ́ТИ[1] *див.* вко́чувати[1]
ВКОТИ́ТИ[2] *див.* уко́чувати[1]
ВКОТИ́ТИСЯ[1] *див.* вко́чуватися[1]
ВКОТИ́ТИСЯ[2] *див.* уко́чуватися[1]
ВКО́ТРЕ
ВКО́ЦАТИ *див.* уко́цати
ВКО́ЧЕНИЙ[1]
ВКО́ЧЕНИЙ[2] *див.* уко́чений[1]
ВКО́ЧЕННЯ *див.* уко́чення
ВКО́ЧУВАННЯ[1]
ВКО́ЧУВАННЯ[2] *див.* уко́чування[1]
ВКО́ЧУВАТИ[1]
ВКО́ЧУВАТИ[2] *див.* уко́чувати[1]
ВКО́ЧУВАТИСЯ[1]
ВКО́ЧУВАТИСЯ[2] *див.* уко́чуватися[1]
ВКО́ШУВАТИ
ВКО́ШУВАТИСЯ
ВКРАДА́ТИСЯ
ВКРА́ДЕНИЙ *див.* укра́дений
ВКРА́ДЛИВИЙ *див.* укра́дливий
ВКРА́ДЛИВІСТЬ *див.* укра́дливість
ВКРА́ДЛИВО *див.* укра́дливо
ВКРА́ЇНА *див.* укра́їна
ВКРАЇ́НА *див.* украї́на
ВКРАЇ́НЕЦЬ *див.* украї́нці
ВКРАЇ́НКА *див.* украї́нці
ВКРАЇ́НОЧКА *див.* украї́ночка
ВКРАЇ́НСЬКИЙ *див.* украї́нський
ВКРАЇ́НЦІ *див.* украї́нці
ВКРАЙ
ВКРА́ПИТИ *див.* вкра́плювати
ВКРА́ПИТИСЯ *див.* вкра́плюватися
ВКРА́ПЛЕНИЙ
ВКРА́ПЛЕНІСТЬ
ВКРА́ПЛЕННЯ
ВКРА́ПЛЮВАННЯ
ВКРА́ПЛЮВАТИ
ВКРА́ПЛЮВАТИСЯ
ВКРА́ПУВАННЯ *див.* вкра́плювання
ВКРА́ПУВАТИ *див.* вкра́плювати
ВКРА́ПУВАТИСЯ *див.* вкра́плюватися
ВКРА́СТИ *див.* укра́сти
ВКРА́СТИСЯ *див.* вкрада́тися
ВКРА́ЯНИЙ *див.* укра́яний
ВКРА́ЯТИ *див.* укра́яти
ВКРЕСА́ТИ *див.* укреса́ти
ВКРИВА́ЛО *див.* укрива́ло

ВКРИВА́ЛЬНИЙ *див.* укрива́льний
ВКРИВА́ЛЬЦЕ *див.* укрива́льце
ВКРИ́ВАНИЙ *див.* укри́ваний
ВКРИ́ВАНІСТЬ *див.* укри́ваність
ВКРИВА́ННЯ *див.* укрива́ння
ВКРИВА́ТИ *див.* укрива́ти
ВКРИВА́ТИСЯ *див.* укрива́тися
ВКРИ́ВДИТИ *див.* укри́вдити
ВКРИВНИ́Й *див.* укривни́й
ВКРИ́ВНІСТЬ *див.* укри́вність
ВКРИ́ТИ *див.* укрива́ти
ВКРИ́ТИЙ *див.* укри́тий
ВКРИ́ТИСЯ *див.* укрива́тися
ВКРИ́ТІСТЬ *див.* укри́тість
ВКРИТТЯ́ *див.* укриття́
ВКРИШИ́ТИ *див.* укриши́ти
ВКРО́ЇТИ *див.* укро́їти
ВКРУТИ́ТИ[1] *див.* вкру́чувати[1]
ВКРУТИ́ТИ[2] *див.* укру́чувати[1]
ВКРУТИ́ТИСЯ[1] *див.* вкру́чуватися[1]
ВКРУТИ́ТИСЯ[2] *див.* укру́чуватися[1]
ВКРУ́ЧЕНИЙ[1]
ВКРУ́ЧЕНИЙ[2] *див.* укру́чений[1]
ВКРУ́ЧЕННЯ[1]
ВКРУ́ЧЕННЯ[2] *див.* укру́чення[1]
ВКРУ́ЧУВАНИЙ[1]
ВКРУ́ЧУВАНИЙ[2] *див.* укру́чуваний[1]
ВКРУ́ЧУВАННЯ[1]
ВКРУ́ЧУВАННЯ[2] *див.* укру́чування[1]
ВКРУ́ЧУВАТИ[1]
ВКРУ́ЧУВАТИ[2] *див.* укру́чувати[1]
ВКРУ́ЧУВАТИСЯ[1]
ВКРУ́ЧУВАТИСЯ[2] *див.* укру́чуватися[1]
ВКУВА́ТИ *див.* вко́вувати
ВКУ́ПІ
ВКУ́ПОНЬЦІ
ВКУ́ПОЧЦІ
ВКУ́ПЦІ
ВКУС *див.* уку́с
ВКУСИ́ТИ[1] *див.* укуси́ти
ВКУСИ́ТИ[2] *див.* вкуша́ти
ВКУСИ́ТИСЯ *див.* укуси́тися
ВКУ́ТАНИЙ *див.* уку́таний
ВКУ́ТАТИ *див.* уку́тати
ВКУ́ТАТИСЯ *див.* уку́туватися
ВКУ́ТИ *див.* вко́вувати
ВКУ́ТИЙ
ВКУ́ТУВАННЯ *див.* уку́тування
ВКУ́ТУВАТИ *див.* уку́тувати
ВКУ́ТУВАТИСЯ *див.* уку́туватися
ВКУША́ТИ
ВКУ́ШЕНИЙ *див.* уку́шений
ВЛА́ГОДЖЕНИЙ *див.* ула́годжений
ВЛА́ГОДЖЕНІСТЬ *див.* ула́годженість
ВЛА́ГОДЖЕННЯ *див.* ула́годження
ВЛА́ГОДЖУВАТИ *див.* ула́годжувати
ВЛА́ГОДЖУВАТИСЯ *див.* ула́годжуватися
ВЛА́ГОДИТИ *див.* ула́годжувати
ВЛА́ГОДИТИСЯ *див.* ула́годжуватися
ВЛАД
ВЛА́ДА
ВЛАДА́ННЯ
ВЛАДА́Р
ВЛАДА́РКА
ВЛАДА́РНИЙ
ВЛАДА́РНІСТЬ
ВЛАДА́РНО
ВЛАДАРЮВА́ННЯ
ВЛАДАРЮВА́ТИ
ВЛАДА́ТИ
ВЛА́ДЕН *див.* вла́дний
ВЛАДИ́КА
ВЛАДИ́ЦТВО
ВЛАДИ́ЧИЙ
ВЛАДИ́ЧИТИ
ВЛАДИ́ЧИЦЯ
ВЛАДИ́ЧНИЙ
ВЛАДКИ́НЯ
ВЛА́ДНАНИЙ *див.* ула́днаний
ВЛА́ДНАНІСТЬ *див.* ула́днаність
ВЛАДНА́ННЯ *див.* уладна́ння
ВЛАДНА́ТИ *див.* ула́днувати
ВЛАДНА́ТИСЯ *див.* ула́днуватися
ВЛА́ДНИЙ
ВЛА́ДНИК
ВЛА́ДНІСТЬ
ВЛА́ДНО
ВЛАДНОЛЮ́БНИЙ
ВЛА́ДНУВАТИ *див.* ула́днувати
ВЛА́ДНУВАТИСЯ *див.* ула́днуватися
ВЛАДОЛЮ́Б
ВЛАДОЛЮ́БЕЦЬ
ВЛАДОЛЮ́БНИЙ
ВЛАДОЛЮ́БНІСТЬ
ВЛАДОЛЮ́БСТВО
ВЛАДУВА́ННЯ
ВЛАДУВА́ТИ
ВЛАДУ́ЩИЙ
ВЛА́ЗИТИ
ВЛА́ЗЛИВИЙ
ВЛА́ЗЛИВІСТЬ
ВЛА́МАНИЙ *див.* ула́маний
ВЛАМА́ТИ *див.* ула́мувати
ВЛАМА́ТИСЯ *див.* ула́муватися
ВЛА́МУВАННЯ *див.* ула́мування
ВЛА́МУВАТИ *див.* ула́мувати
ВЛА́МУВАТИСЯ *див.* ула́муватися
ВЛАСКА́ВИТИ *див.* уласка́влювати
ВЛАСКА́ВИТИСЯ *див.* уласка́влюватися
ВЛАСКА́ВЛЕНИЙ *див.* уласка́влений
ВЛАСКА́ВЛЕННЯ *див.* уласка́влення
ВЛАСКА́ВЛЮВАТИ *див.* уласка́влювати
ВЛАСКА́ВЛЮВАТИСЯ *див.* уласка́влюватися
ВЛАСКО́Р
ВЛА́СНЕ
ВЛА́СНИЙ
ВЛА́СНИК
ВЛА́СНИЦТВО
ВЛА́СНИЦЬКИЙ
ВЛА́СНИЦЯ
ВЛА́СНІСТЬ
ВЛА́СНО[1] *див.* вла́сне
ВЛА́СНО[2]
ВЛАСНОРУ́Ч
ВЛАСНОРУ́ЧНИЙ
ВЛАСНОРУ́ЧНО
ВЛА́СТЕН
ВЛАСТИ́ВЕ
ВЛАСТИ́ВЕЦЬ
ВЛАСТИ́ВИЙ
ВЛАСТИ́ВІСТЬ
ВЛАСТИ́ВО
ВЛАСТИ́ТЕЛЬ
ВЛАСТИ́ТЕЛЬКА
ВЛАСТОЛЮ́БЕЦЬ
ВЛАСТОЛЮ́БНИЙ
ВЛАСТОЛЮ́БНІСТЬ
ВЛАСТОЛЮ́БСТВО
ВЛАСТЬ
ВЛАШТО́ВАНИЙ *див.* улашто́ваний
ВЛАШТО́ВАНІСТЬ *див.* улашто́ваність
ВЛАШТО́ВУВАНИЙ *див.* улашто́вуваний
ВЛАШТО́ВУВАННЯ *див.* улашто́вування
ВЛАШТО́ВУВАТИ *див.* улашто́вувати
ВЛАШТО́ВУВАТИСЯ *див.* улашто́вуватися
ВЛАШТО́ВУВАЧ *див.* улашто́вувач
ВЛАШТО́ВУВАЧКА *див.* улашто́вувачка
ВЛАШТУВА́ННЯ *див.* улаштува́ння
ВЛАШТУВА́ТИ *див.* улашто́вувати
ВЛАШТУВА́ТИСЯ *див.* улашто́вуватися
ВЛЕ́ГШИТИ *див.* уле́гшувати
ВЛЕ́ГШУВАТИ *див.* уле́гшувати
ВЛЕ́ЖА́ЛИЙ *див.* уле́жа́лий
ВЛЕ́ЖАНИЙ *див.* уле́жаний
ВЛЕ́ЖАТИ *див.* уле́жати
ВЛЕ́ЖАТИСЯ *див.* уле́жуватися
ВЛЕ́ЖУВАТИСЯ *див.* уле́жуватися
ВЛЕ́СЛЕНИЙ *див.* уле́слений
ВЛЕ́СЛИВИЙ *див.* уле́сливий
ВЛЕ́СЛИВІСТЬ *див.* уле́сливість
ВЛЕ́СЛИВО *див.* уле́сливо
ВЛЕСТИ́ТИ *див.* уле́щувати
ВЛЕТІ́ТИ *див.* вліта́ти
ВЛЕЩА́ННЯ *див.* улеща́ння
ВЛЕЩА́ТИ *див.* уле́щувати
ВЛЕ́ЩЕНИЙ *див.* уле́щений
ВЛЕ́ЩЕННЯ *див.* уле́щення
ВЛЕ́ЩУВАТИ *див.* уле́щувати
ВЛИВА́ННЯ
ВЛИВА́ТИ[1]
ВЛИВА́ТИ[2] *див.* улива́ти[1]
ВЛИВА́ТИСЯ[1]
ВЛИВА́ТИСЯ[2] *див.* улива́тися[1]
ВЛИПА́ТИ
ВЛИ́ПЛИЙ
ВЛИ́ПНУТИ *див.* влипа́ти
ВЛИ́ТИ[1] *див.* влива́ти[1]
ВЛИ́ТИ[2] *див.* улива́ти[1]
ВЛИ́ТИЙ[1]
ВЛИ́ТИЙ[2] *див.* ули́тий[1]
ВЛИ́ТИСЯ[1] *див.* влива́тися[1]
ВЛИ́ТИСЯ[2] *див.* улива́тися[1]
ВЛИТТЯ́
ВЛІ́ВО
ВЛІВО́РУЧ
ВЛІ́ЖНО
ВЛІЗА́ННЯ
ВЛІЗА́ТИ *див.* вла́зити
ВЛІ́ЗЛИВИЙ
ВЛІ́ЗЛИВІСТЬ
ВЛІ́ЗЛИВО
ВЛІ́ЗТИ *див.* вла́зити
ВЛІПИ́ТИ *див.* влі́плювати
ВЛІ́ПЛЕНИЙ
ВЛІ́ПЛЮВАТИ
ВЛІТА́ТИ
ВЛІ́ТЕЧКУ
ВЛІ́ТІ
ВЛІ́ТКУ
ВЛКСМ

ВЛОВ *див.* уло́в
ВЛО́ВИ *див.* уло́ви
ВЛОВИ́МИЙ *див.* улови́мий
ВЛОВИ́МІСТЬ *див.* улови́мість
ВЛОВИ́ТИ *див.* уло́влювати
ВЛОВИ́ТИСЯ *див.* уло́влюватися
ВЛО́ВЛЕНИЙ *див.* уло́влений
ВЛО́ВЛЕННЯ *див.* уло́влення
ВЛО́ВЛЮВАНИЙ *див.* уло́влюваний
ВЛО́ВЛЮВАНІСТЬ *див.* уло́влюваність
ВЛО́ВЛЮВАННЯ *див.* уло́влювання
ВЛО́ВЛЮВАТИ *див.* уло́влювати
ВЛО́ВЛЮВАТИСЯ *див.* уло́влюватися
ВЛО́ВЛЮВАЧ *див.* уло́влювач
ВЛОВЛЯ́ТИ *див.* уло́влювати
ВЛО́ВНИЙ *див.* уло́вний
ВЛО́ВЧИЙ *див.* уло́вчий
ВЛО́ГО́ВИНА *див.* уло́го́вина
ВЛО́ГО́ВИНКА *див.* уло́го́винка
ВЛО́ГО́ВИННИЙ *див.* уло́го́винний
ВЛО́ЖЕНИЙ *див.* уло́жений
ВЛОЖИ́ТИ[1]
ВЛОЖИ́ТИ[2] *див.* уложи́ти[1]
ВЛОЖИ́ТИСЯ *див.* уложи́тися
ВЛОМИ́ТИ *див.* уломи́ти
ВЛОМИ́ТИСЯ[1]
ВЛОМИ́ТИСЯ[2] *див.* уломи́тися[1]
ВЛУПИ́ТИ *див.* улупи́ти
ВЛУЧА́ННЯ
ВЛУЧА́ТИ
ВЛУ́ЧЕНИЙ
ВЛУ́ЧЕННЯ
ВЛУ́ЧИТИ *див.* влуча́ти
ВЛУ́ЧНИЙ
ВЛУ́ЧНІСТЬ
ВЛУ́ЧНО
ВЛЮБИ́ТИ *див.* улюбля́ти
ВЛЮБИ́ТИСЯ *див.* улюбля́тися
ВЛЮ́БЛИВИЙ *див.* улю́бливий
ВЛЮ́БЛИВІСТЬ *див.* улю́бливість
ВЛЮ́БЛИВО *див.* улю́бливо
ВЛЮБЛЯ́ТИ *див.* улюбля́ти
ВЛЮБЛЯ́ТИСЯ *див.* улюбля́тися
ВЛЯГА́ННЯ[1] *див.* улягá́ння[1]
ВЛЯГА́ННЯ[2] *див.* уляга́ння[2]
ВЛЯГА́ТИ[1] *див.* уляга́ти[1]
ВЛЯГА́ТИ[2] *див.* уляга́ти[2]
ВЛЯГА́ТИСЯ *див.* уляга́тися
ВЛЯГТИ́[1] *див.* уляга́ти[1]
ВЛЯГТИ́[2] *див.* уляга́ти[2]
ВЛЯГТИ́СЯ *див.* уляга́тися
ВЛЯ́ПАТИ *див.* уля́пати
ВЛЯ́ПАТИСЯ *див.* уля́патися
ВМА́ЗАНИЙ[1]
ВМА́ЗАНИЙ[2] *див.* ума́заний[1]
ВМА́ЗАТИ[1] *див.* вма́зувати[1]
ВМА́ЗАТИ[2] *див.* ума́зувати[1]
ВМА́ЗАТИСЯ *див.* ума́зуватися[1]
ВМА́ЗУВАННЯ[1]
ВМА́ЗУВАННЯ[2] *див.* ума́зування[1]
ВМА́ЗУВАТИ[1]
ВМА́ЗУВАТИ[2] *див.* ума́зувати[1]
ВМА́ЗУВАТИСЯ[1]
ВМА́ЗУВАТИСЯ[2] *див.* ума́зуватися[1]
ВМАЛЬО́ВАНИЙ
ВМАЛЬО́ВУВАННЯ
ВМАЛЬО́ВУВАТИ
ВМАЛЮВА́ТИ *див.* вмальо́вувати
ВМАРШИРУВА́ТИ
ВМАСТИ́ТИ *див.* ума́щувати
ВМАСТИ́ТИСЯ *див.* ума́щуватися
ВМАХ
ВМА́ЩЕНИЙ *див.* ума́щений
ВМА́ЩУВАТИ *див.* ума́щувати
ВМА́ЩУВАТИСЯ *див.* ума́щуватися
ВМЕБЛЬО́ВАНИЙ *див.* умебльо́ваний
ВМЕБЛЬО́ВАНІСТЬ *див.* умебльо́ваність
ВМЕБЛЮВА́ННЯ *див.* умеблюва́ння
ВМЕБЛЮВА́ТИ *див.* умебльо́вувати
ВМЕНТ
ВМЕНША́ТИ *див.* зменша́ти
ВМЕНША́ТИСЯ *див.* уменша́тися
ВМЕ́НШЕНІСТЬ *див.* уме́ншеність
ВМЕ́НШЕННЯ *див.* уме́ншення
ВМЕ́НШИТИ *див.* уменша́ти
ВМЕ́НШИТИСЯ *див.* уменша́тися
ВМЕ́НШУВАТИ *див.* уменша́ти
ВМЕ́НШУВАТИСЯ *див.* уменша́тися
ВМЕРЕ́ЖАНИЙ[1]
ВМЕРЕ́ЖАНИЙ[2] *див.* умере́жаний[1]
ВМЕРЕ́ЖАТИ[1] *див.* вмере́жувати[1]
ВМЕРЕ́ЖАТИ[2] *див.* умере́жувати[1]
ВМЕРЕ́ЖЕНИЙ *див.* вмере́жаний
ВМЕРЕ́ЖЕННЯ
ВМЕРЕ́ЖИТИ *див.* вмере́жувати[1]
ВМЕРЕ́ЖУВАТИ[1]
ВМЕРЕ́ЖУВАТИ[2] *див.* умере́жувати[1]
ВМЕРЗА́ТИ
ВМЕ́РЗЛИЙ
ВМЕ́РЗНУТИ *див.* вмерза́ти
ВМЕ́РЛИЙ *див.* уме́рлий
ВМЕ́РЛИНИ
ВМЕРТВИ́ТИ *див.* умертвля́ти
ВМЕРТВІ́ННЯ *див.* умертві́ння
ВМЕ́РТВЛЕНИЙ *див.* уме́ртвлений
ВМЕРТВЛЯ́ННЯ *див.* умертвля́ння
ВМЕРТВЛЯ́ТИ *див.* умертвля́ти
ВМЕ́РТИ *див.* умира́ти
ВМЕ́ТЕНИЙ *див.* уме́тений
ВМИВА́ЛЬНИЙ *див.* умива́льний
ВМИВА́ЛЬНИК *див.* умива́льник
ВМИВА́ЛЬНИЦЯ *див.* умива́льниця
ВМИВА́ЛЬНЯ *див.* умива́льня
ВМИ́ВАНИЙ *див.* уми́ваний
ВМИВА́ННЯ *див.* умива́ння
ВМИВА́ННЯЧКО *див.* умива́ннячко
ВМИВА́ТИ *див.* умива́ти
ВМИВА́ТИСЯ *див.* умива́тися
ВМИКА́ННЯ
ВМИКА́ТИ
ВМИКА́ТИСЯ
ВМИКА́Ч
ВМИ́ЛЕНИЙ *див.* уми́лений
ВМИ́ЛИТИ *див.* уми́лювати
ВМИЛОСЕ́РДЕННЯ *див.* умилосе́рдення
ВМИЛОСЕ́РДИТИ *див.* умилосе́рдити
ВМИЛОСЕ́РДИТИСЯ *див.* умилосе́рдитися
ВМИЛОСТИ́ВИТИ *див.* умилостивля́ти
ВМИЛОСТИ́ВИТИСЯ *див.* умилостивля́тися
ВМИЛОСТИ́ВЛЕННЯ *див.* умилости́влення
ВМИЛОСТИВЛЯ́ННЯ *див.* умилостивля́ння
ВМИЛОСТИВЛЯ́ТИ *див.* умилостивля́ти
ВМИЛОСТИВЛЯ́ТИСЯ *див.* умилостивля́тися
ВМИ́ЛЮВАТИ *див.* уми́лювати
ВМИНА́ННЯ[1]
ВМИНА́ННЯ[2] *див.* умина́ння[1]
ВМИНА́ТИ[1]
ВМИНА́ТИ[2] *див.* умина́ти[1]
ВМИНА́ТИСЯ[1]
ВМИНА́ТИСЯ[2] *див.* умина́тися[1]
ВМИРА́ННЯ *див.* умира́ння
ВМИРА́ТИ *див.* умира́ти
ВМИРА́ТИСЯ *див.* умира́тися
ВМИРА́ЮЧИЙ *див.* умира́ючий
ВМИРУ́ЩИЙ *див.* умиру́щий
ВМИ́СНЕ *див.* уми́сне
ВМИ́СНИЙ *див.* уми́сний
ВМИ́СНІСТЬ *див.* уми́сність
ВМИ́СНО *див.* уми́сно
ВМИ́ТИ *див.* умива́ти
ВМИ́ТИЙ *див.* уми́тий
ВМИ́ТИСЯ *див.* умива́тися
ВМИ́ТІСТЬ *див.* уми́тість
ВМИТТЯ́ *див.* умиття́
ВМИТЬ
ВМІ́ЛЕЦЬ *див.* умі́лець
ВМІ́ЛИЙ *див.* умі́лий
ВМІ́ЛИЦЯ *див.* умі́лиця
ВМІ́ЛІСТЬ *див.* умі́лість
ВМІ́ЛО *див.* умі́ло
ВМІ́ННЯ *див.* умі́ння
ВМІ́ННЯЧКО *див.* умі́ннячко
ВМІСИ́ТИ *див.* умі́шувати[1]
ВМІСТ
ВМІСТИ́ЛИЩЕ
ВМІСТИ́ТИ *див.* вміща́ти
ВМІСТИ́ТИСЯ *див.* вміща́тися
ВМІ́СТИЩЕ
ВМІ́ТИ *див.* умі́ти
ВМІ́ШАНИЙ[1]
ВМІ́ШАНИЙ[2] *див.* умі́шаний[1]
ВМІША́ТИ[1] *див.* вмі́шувати[1]
ВМІША́ТИ[2] *див.* умі́шувати[1]
ВМІША́ТИСЯ[1] *див.* вмі́шуватися[1]
ВМІША́ТИСЯ[2] *див.* умі́шуватися[1]
ВМІ́ШУВАТИ[1]
ВМІ́ШУВАТИ[2] *див.* умі́шувати[1]
ВМІ́ШУВАТИСЯ[1]
ВМІ́ШУВАТИСЯ[2] *див.* умі́шуватися[1]
ВМІЩА́ННЯ
ВМІЩА́ТИ
ВМІЩА́ТИСЯ
ВМІ́ЩЕНИЙ
ВМІ́ЩЕННЯ
ВМІ́ЩУВАННЯ
ВМІ́ЩУВАТИ *див.* вміща́ти
ВМІ́ЩУВАТИСЯ *див.* вміща́тися
ВМЛІВА́ННЯ *див.* умліва́ння
ВМЛІВА́ТИ *див.* умліва́ти
ВМЛІ́ЛИЙ *див.* умлі́лий
ВМЛІ́ТИ *див.* умліва́ти
ВМО́ВИТИ *див.* умовля́ти
ВМО́ВИТИСЯ *див.* умовля́тися
ВМОВКА́ТИ *див.* умовка́ти
ВМО́ВКНУТИ *див.* умовка́ти

ВМО́ВЛЕНИЙ *див.* умо́влений
ВМО́ВЛЕННЯ *див.* умо́влення
ВМОВЛЯ́ЛЬНИК *див.* умовля́льник
ВМОВЛЯ́ННЯ *див.* умовля́ння
ВМОВЛЯ́ТИ *див.* умовля́ти
ВМОВЛЯ́ТИСЯ *див.* умовля́тися
ВМО́ВЧАНИЙ *див.* умо́вчаний
ВМО́ВЧА́ННЯ *див.* умо́вча́ння
ВМО́ВЧАТИ *див.* умо́вчувати
ВМО́ВЧУВАННЯ *див.* умо́вчування
ВМО́ВЧУВАТИ *див.* умо́вчувати
ВМОЖЛИ́ВИТИ *див.* уможли́влювати
ВМОЖЛИ́ВИТИСЯ *див.* уможли́влюватися
ВМОЖЛИ́ВЛЕНИЙ *див.* уможли́влений
ВМОЖЛИ́ВЛЕНІСТЬ *див.* уможли́вленість
ВМОЖЛИ́ВЛЕННЯ *див.* уможли́влення
ВМОЖЛИ́ВЛЮВАТИ *див.* уможли́влювати
ВМОЖЛИ́ВЛЮВАТИСЯ *див.* уможли́влюватися
ВМОКА́ТИ *див.* умока́ти
ВМО́КНУТИ *див.* умока́ти
ВМОКНУ́ТИ *див.* умокну́ти
ВМО́КНУТИЙ *див.* умо́кнутий
ВМОКРІ́ТИ *див.* умокрі́ти
ВМО́ЛЕНИЙ *див.* умо́лений
ВМОЛИ́ТИ *див.* умоли́ти
ВМОЛО́Т *див.* умоло́т
ВМОЛО́ТИ *див.* умоло́ти
ВМОЛО́ТИСЯ *див.* умоло́тися
ВМОЛОТИ́ТИ *див.* умоло́чувати
ВМОЛО́ТНИЙ *див.* умоло́тний
ВМОЛО́ЧЕНИЙ *див.* умоло́чений
ВМОЛО́ЧУВАТИ *див.* умоло́чувати
ВМОНТО́ВАНИЙ
ВМОНТО́ВАНІСТЬ
ВМОНТО́ВУВАННЯ
ВМОНТО́ВУВАТИ
ВМОНТО́ВУВАТИСЯ
ВМОНТУВА́ННЯ
ВМОНТУВА́ТИ *див.* вмонто́вувати
ВМО́РЕНИЙ *див.* умо́рений
ВМОРИ́ТИ *див.* умори́ти
ВМОРИ́ТИСЯ *див.* умори́тися
ВМОРІ́ННЯ *див.* уморі́ння
ВМОРО́ЖЕНИЙ *див.* уморо́жений
ВМОРО́ЖУВАТИ *див.* уморо́жувати
ВМОРО́ЗИТИ *див.* уморо́жувати
ВМОСТИ́ТИ *див.* умо́щувати
ВМОСТИ́ТИСЯ *див.* умо́щуватися
ВМО́ТАНИЙ
ВМОТА́ТИ *див.* вмо́тувати
ВМОТА́ТИСЯ *див.* вмо́туватися
ВМОТИВО́ВАНИЙ *див.* умотиво́ваний
ВМОТИВО́ВАНІСТЬ *див.* умотиво́ваність
ВМОТИВО́ВАНО *див.* умотиво́вано
ВМОТИВО́ВУВАТИ *див.* умотиво́вувати
ВМОТИВО́ВУВАТИСЯ *див.* умотиво́вуватися
ВМОТИВУВА́ННЯ *див.* умотивува́ння
ВМОТИВУВА́ТИ *див.* умотиво́вувати
ВМО́ТУВАТИ
ВМО́ТУВАТИСЯ
ВМОЧА́ННЯ[1]
ВМОЧА́ННЯ[2] *див.* умоча́ння[1]
ВМОЧА́ТИ[1]
ВМОЧА́ТИ[2] *див.* умоча́ти[1]
ВМО́ЧЕНИЙ[1]
ВМО́ЧЕНИЙ[2] *див.* умо́чений[1]
ВМОЧИ́ТИ[1] *див.* вмоча́ти[1]
ВМОЧИ́ТИ[2] *див.* умоча́ти[1]
ВМО́ЧУВАННЯ[1] *див.* умо́чування[1]
ВМО́ЧУВАННЯ[2]
ВМО́ЧУВАТИ *див.* вмоча́ти[1]
ВМОЩА́ТИ *див.* умо́щувати
ВМОЩА́ТИСЯ *див.* умо́щуватися
ВМО́ЩЕНИЙ *див.* умо́щений
ВМО́ЩЕННЯ *див.* умо́щення
ВМО́ЩУВАННЯ *див.* умо́щування
ВМО́ЩУВАТИ *див.* умо́щувати
ВМО́ЩУВАТИСЯ *див.* умо́щуватися
ВМУ́ДРЕНИЙ *див.* уму́дрений
ВМУ́ДРЕНО *див.* уму́дрено
ВМУДРИ́ТИ *див.* умудря́ти
ВМУДРИ́ТИСЯ *див.* умудря́тися
ВМУДРО́ВАНИЙ *див.* умудро́ваний
ВМУДРУВА́ТИ *див.* умудрува́ти
ВМУДРУВА́ТИСЯ *див.* умудрува́тися
ВМУДРЯ́ТИ *див.* умудря́ти
ВМУДРЯ́ТИСЯ *див.* умудря́тися
ВМУРО́ВАНИЙ
ВМУРО́ВАНІСТЬ
ВМУРО́ВУВАННЯ
ВМУРО́ВУВАТИ
ВМУРО́ВУВАТИСЯ
ВМУРУВА́ННЯ
ВМУРУВА́ТИ *див.* вмуро́вувати
ВМУ́ЧЕНИЙ *див.* уму́чений
ВМ'Я́ТИ[1] *див.* вмина́ти[1]
ВМ'Я́ТИ[2] *див.* умина́ти[1]
ВМ'Я́ТИЙ[1]
ВМ'Я́ТИЙ[2] *див.* ум'я́тий[1]
ВМ'Я́ТИНА
ВМ'Я́ТИНКА
ВМ'Я́ТІСТЬ
ВНА́ДЖУВАТИСЯ
ВНА́ДИТИСЯ *див.* вна́джуватися
ВНА́ДЛИВИЙ
ВНА́ДЛИВО
ВНАДМІ́РУ *див.* унадмі́ру
ВНА́ДНО
ВНАЙМИ́
ВНАКЛА́ДКУ
ВНА́ПУСК
ВНАПУ́СТКУ
ВНАПУ́СТОК
ВНА́СЛІДОК
ВНЕВДО́ВЗІ *див.* внедо́взі
ВНЕДО́ВЗІ
ВНЕМОЖЛИ́ВИТИ *див.* унеможли́влювати
ВНЕМОЖЛИ́ВЛЕНИЙ *див.* унеможли́влений
ВНЕМОЖЛИ́ВЛЕНІСТЬ *див.* унеможли́вленість
ВНЕМОЖЛИ́ВЛЮВАТИ *див.* унеможли́влювати
ВНЕ́СЕНИЙ
ВНЕ́СЕННЯ
ВНЕ́СОК
ВНЕСТИ́ *див.* вно́сити
ВНЕСТИ́СЯ *див.* вно́ситися
ВНЗ
ВНИЗ
ВНИЗУ́
ВНИКА́ННЯ
ВНИКА́ТИ
ВНИ́КНЕННЯ
ВНИ́КНУТИ *див.* вника́ти
ВНІВЕ́ЦЬ
ВНІЧИЮ́
ВНОРМО́ВАНИЙ *див.* унормо́ваний
ВНОРМО́ВАНІСТЬ *див.* унормо́ваність
ВНОРМО́ВУВАТИ *див.* унормо́вувати
ВНОРМО́ВУВАТИСЯ *див.* унормо́вуватися
ВНОРМУВА́ННЯ *див.* унормува́ння
ВНОРМУВА́ТИ *див.* унормо́вувати
ВНОРМУВА́ТИСЯ *див.* унормо́вуватися
ВНО́СИТИ
ВНО́СИТИСЯ
ВНОЧІ́
ВНП
ВНУК
ВНУ́КА
ВНУ́КІВ
ВНУТРІ́
ВНУ́ТРІШНІЙ
ВНУ́ТРІШНІСТЬ
ВНУ́ТРІШНЬО
ВНУТРІШНЬО...
ВНУТРІШНЬОА́ТОМНИЙ
ВНУТРІШНЬОБА́НКІВСЬКИЙ
ВНУТРІШНЬОБІБЛІОТЕ́ЧНИЙ
ВНУТРІШНЬОБЛО́КОВИЙ
ВНУТРІШНЬОБУДИНКО́ВИЙ
ВНУТРІШНЬОВЕ́ННИЙ
ВНУТРІШНЬОВЕ́ННО
ВНУТРІШНЬОВИДОВИ́Й
ВНУТРІШНЬОВИРОБНИ́ЧИЙ
ВНУТРІШНЬОВІ́ДОМЧИЙ
ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕ́ВИЙ
ВНУТРІШНЬОГОСПО́ДАРСЬКИЙ
ВНУТРІШНЬОДЕРЖА́ВНИЙ
ВНУТРІШНЬОЕКОНОМІ́ЧНИЙ
ВНУТРІШНЬОІГРОВИ́Й
ВНУТРІШНЬОКАНА́ЛЬНИЙ
ВНУТРІШНЬОКАР'Є́РНИЙ
ВНУТРІШНЬОКАФЕДРА́ЛЬНИЙ
ВНУТРІШНЬОКВАРТА́ЛЬНИЙ
ВНУТРІШНЬОКЛІТИ́ННИЙ
ВНУТРІШНЬОКЛІТИ́ННО
ВНУТРІШНЬОКОНТИНЕНТА́ЛЬНИЙ
ВНУТРІШНЬОКОРПОРАТИ́ВНИЙ
ВНУТРІШНЬОКУЛЬТУ́РНИЙ
ВНУТРІШНЬОМАГАЗИ́ННИЙ
ВНУТРІШНЬОМАТЕРИКО́ВИЙ
ВНУТРІШНЬОМО́ВНИЙ
ВНУТРІШНЬОМО́ВНО
ВНУТРІШНЬОМОЗКОВИ́Й
ВНУТРІШНЬОМОЛЕКУЛЯ́РНИЙ
ВНУТРІШНЬОМОЛЕКУЛЯ́РНО
ВНУТРІШНЬОМ'Я́ЗОВИЙ
ВНУТРІШНЬОМ'Я́ЗОВО
ВНУТРІШНЬОНАЗА́ЛЬНИЙ
ВНУТРІШНЬОНАЦІОНА́ЛЬНИЙ
ВНУТРІШНЬОНОСОВИ́Й
ВНУТРІШНЬООБЛАСНИ́Й
ВНУТРІШНЬООСОБИ́СТІСНИЙ
ВНУТРІШНЬОО́ЧНИЙ
ВНУТРІШНЬОПАРТІ́ЙНИЙ
ВНУТРІШНЬОПАРТІ́ЙНО
ВНУТРІШНЬОПОЛІТИ́ЧНИЙ

ВНУТРІШНЬОРЕГІОНА́ЛЬНИЙ
ВНУТРІШНЬОРИ́НКОВИЙ
ВНУТРІШНЬОРОТОВИ́Й
ВНУТРІШНЬОСЕРЦЕ́ВИЙ
ВНУТРІШНЬОСЕРЦЕ́ВО
ВНУТРІШНЬОСИСТЕ́МНИЙ
ВНУТРІШНЬОСОЦІА́ЛЬНИЙ
ВНУТРІШНЬОСТОВБУРО́ВИЙ
ВНУТРІШНЬОСТРУКТУ́РНИЙ
ВНУТРІШНЬОСУГЛО́БНИЙ
ВНУТРІШНЬОСУГЛО́БОВИЙ
ВНУТРІШНЬОСУДИ́ННИЙ
ВНУТРІШНЬОСХЕ́МНИЙ
ВНУТРІШНЬОТЕ́КСТОВИЙ
ВНУТРІШНЬОТРОПІ́ЧНИЙ
ВНУТРІШНЬОУКРАЇ́НСЬКИЙ
ВНУТРІШНЬОУТРО́БНИЙ
ВНУТРІШНЬОФІ́РМОВИЙ
ВНУТРІШНЬОЧЕРЕВНИ́Й
ВНУТРІШНЬОЧЕРЕПНИ́Й
ВНУТРІШНЬОША́ХТНИЙ
ВНУТРІШНЬОШЛУНОЧКО́ВИЙ
ВНУТРІШНЬОЯ́ДЕРНИЙ
ВНУЧА́
ВНУЧА́ТКО
ВНУ́ЧЕНЬКА
ВНУЧЕНЯ́
ВНУ́ЧЕЧКА
ВНУ́ЧКА
ВНУ́ЧОК
ВНУ́ЧЧИН
ВНЮ́ХАТИ
ВНЮ́ХАТИСЯ *див.* внюхуватися
ВНЮ́ХУВАТИСЯ
ВО *див.* в^2
ВОБИДВІРУ́Ч
ВО́БЛА
ВО́БЛЕР
ВОВІ́К
ВОВІ́КИ *див.* вовік
ВОВК
ВОВКІВНЯ́
ВОВК-МАШИ́НА
ВОВКОВИ́НА
ВОВКОДА́В
ВОВКОДУ́Х
ВОВКОДУ́ХИЙ
ВОВКОДУ́ХІСТЬ
ВОВКУВА́ТИЙ
ВОВКУВА́ТО
ВОВКУЛА́К
ВОВКУЛА́КА
ВОВКУЛАКУВА́ННЯ
ВОВКУЛАКУВА́ТИ
ВОВКУЛАКУВА́ТИЙ
ВОВКУЛА́ЦТВО
ВОВКУ́Н
ВО́ВНА
ВОВНИ́СТИЙ
ВОВНИ́СТІСТЬ
ВО́ВНИЦЯ
ВОВНО...
ВО́ВНОВИЙ
ВОВНОЗНА́ВСТВО
ВОВНОМИ́ЙНИЙ
ВОВНОМИ́ЙНЯ
ВОВНОПЕРЕРО́БНИЙ
ВОВНОПРЯДИ́ЛЬНИЙ
ВОВНОПРЯДІ́ННЯ
ВОВНОТКА́ЦТВО
ВОВНОТКА́ЦЬКИЙ
ВОВНОУТВО́РЕННЯ
ВОВНОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ
ВО́ВНЯ́НИЙ
ВОВТУ́ЖЕННЯ
ВОВТУ́ЗИТИСЯ
ВОВТУ́ЗІННЯ
ВОВТУЗНЯ́
ВОВЦЮ́ГА
ВОВЦЮГА́Н
ВОВЧА́
ВОВЧА́К
ВОВЧАКО́ВИЙ
ВОВЧА́НКА
ВОВЧА́ТКО
ВО́ВЧЕНЬКО
ВОВЧЕНЯ́
ВОВЧЕНЯ́ТКО
ВО́ВЧИЙ
ВО́ВЧИК
ВОВЧИ́СЬКО
ВОВЧИ́ХА
ВОВЧИ́ЦЯ
ВО́ВЧИЧОК
ВОВЧИ́ЩЕ
ВОВЧКО́ВІ
ВОВЧКУВА́ТИЙ
ВОВЧО́К
ВОВЧУ́Г
ВОГКЕ́НЬКИЙ
ВОГКЕ́НЬКО
ВО́ГКИЙ
ВО́ГКІСТЬ
ВО́ГКО
ВОГКУВА́ТИЙ
ВОГКУВА́ТІСТЬ
ВОГКУВА́ТО
ВОГНЕБО́РЕЦЬ
ВОГНЕ́ВИЙ
ВОГНЕВИ́Й
ВОГНЕВИ́К
ВОГНЕВИ́ЦЯ
ВОГНЕВІ́ТИ
ВОГНЕГАСИ́ЛЬНИЙ
ВОГНЕГАСІ́ННЯ
ВОГНЕГА́СНИЙ
ВОГНЕГА́СНИК
ВОГНЕДИ́ШНИЙ
ВОГНЕЗАХИСНИ́Й
ВОГНЕЗА́ХИСТ
ВОГНЕЗЕМЕ́ЛЕЦЬ *див.* вогнеземе́льці
ВОГНЕЗЕМЕ́ЛЬСЬКИЙ
ВОГНЕЗЕМЕ́ЛЬЦІ
ВОГНЕКРИ́ЛИЙ
ВОГНЕЛИ́КИЙ
ВОГНЕМЕ́Т
ВОГНЕНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
ВОГНЕНЕБЕЗПЕ́ЧНІСТЬ
ВОГНЕНЕБЕЗПЕ́ЧНО
ВОГНЕ́ННИЙ
ВОГНЕ́ННІСТЬ
ВОГНЕ́ННО
ВОГНЕПА́ЛЬНИЙ
ВОГНЕПЕРЕШКОДЖА́ННЯ
ВОГНЕПЕРЕШКО́ДЖУВАЧ
ВОГНЕПОКЛО́ННИК
ВОГНЕПОКЛО́ННИЦТВО
ВОГНЕПОКЛО́ННИЦЯ
ВОГНЕПОКЛО́НСТВО
ВОГНЕПРИПА́СИ
ВОГНЕСТІ́ЙКИЙ
ВОГНЕСТІ́ЙКІСТЬ
ВОГНЕТРИ́В *див.* вогнетри́ви
ВОГНЕТРИ́ВИ
ВОГНЕТРИВКИ́Й
ВОГНЕТРИ́ВКІСТЬ
ВОГНЕЦВІ́Т
ВОГНИ́ВО
ВО́ГНИК
ВОГНИ́СТИЙ
ВОГНИ́СТО
ВО́ГНИ́СЬКО
ВО́ГНИЧОК
ВОГНИЩА́НИН
ВОГНИЩА́НКА
ВО́ГНИЩЕ
ВОГНИЩЕ́ВИЙ
ВО́ГНИЩНИЙ
ВОГНІ́ВКА
ВОГНІ́ТИ
ВОГНЯ́НИ́Й
ВОГНЯ́СТИЙ
ВОГО́НЬ
ВОГУ́Л *див.* вогу́ли
ВОГУ́ЛИ
ВОГУ́ЛКА *див.* вогу́ли
ВОГУ́ЛЬСЬКИЙ
ВОДА́
ВОДЕВІЛІ́СТ
ВОДЕВІЛІ́СТКА
ВОДЕВІ́ЛЬ
ВОДЕВІ́ЛЬНИЙ
ВОДЕВІ́ЛЬЧИК
ВО́ДЕНЬ
ВОДИ́ТИ
ВОДИ́ТИСЯ
ВОДИ́ЦЯ
ВОДИ́ЧЕНЬКА
ВОДИ́ЧКА
ВОДІ́Й
ВОДІ́ЙКА
ВОДІ́ЙСЬКИЙ
ВОДІ́ННЯ
ВОДНЕ́ВИЙ
ВОДНЕВМІ́СНИЙ
ВОДНЕВМІ́СНІСТЬ
ВОДНЕПОДІ́БНИЙ
...ВО́ДНИЙ
ВО́ДНИЙ
ВО́ДНИК[1]
ВО́ДНИК[2]
ВО́ДНІСТЬ
ВОДНО́
ВОДНОДУ́Х
ВОДНОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ
ВОДНОКІ́НЬ
ВОДНОЛИ́ЖНИЙ
ВОДНОЛИ́ЖНИК
ВОДНОЛИ́ЖНИЦЯ
ВОДНОМОТО́РНИЙ
ВОДНО́РА́З

ВОДНОСПОРТИ́ВНИЙ
ВОДНО́СТАЛЬ
ВОДНОТРА́НСПОРТНИЙ
ВОДНО́ЧА́С
ВОДО...
ВОДОБІ́Й
ВОДОБІ́ЙНИЙ
ВОДОБОЯ́ЗНЬ
ВОДОВБИРА́ННЯ
ВОДОВБИРНИ́Й
ВОДОВБИ́РНІСТЬ
ВОДОВЕ́РТЬ
ВОДО́ВИЙ
ВОДОВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ
ВОДОВИМІ́РЮВАННЯ
ВОДОВИМІ́РЮВАЧ
ВОДОВИ́ПУСК
ВОДОВИПУСКА́ННЯ
ВОДОВИПУСКНИ́Й
ВОДОВІ́Д
ВОДОВІДБИРА́Ч
ВОДОВІДБІРНИ́Й
ВОДОВІДВЕ́ДЕННЯ
ВОДОВІДВІ́Д
ВОДОВІДВІ́ДНИ́Й
ВОДОВІДДА́ЧА
ВОДОВІДДІ́ЛЬНИК
ВОДОВІДДІ́ЛЮВАЧ
ВОДОВІДЛИ́В
ВОДОВІДЛИВА́ННЯ
ВОДОВІДЛИ́ВНИ́Й
ВОДОВІДНО́ВЛЕННЯ
ВОДОВІДСТІ́ЙНИК
ВОДОВІДШТО́ВХУВАЛЬНИЙ
ВОДОВІДШТО́ВХУВАННЯ
ВОДОВКАЗІВНИ́Й
ВОДОВЛО́ВЛЮВАЧ *див.* водоуло́влювач
ВОДОВМІ́СНИЙ
ВОДОВО́З
ВОДОВО́ЗКА
ВОДОВО́ЗНИЙ
ВОДОВОРО́Т
ВОДОВУГІ́ЛЬНИЙ
ВОДОГА́ЗОВИЙ
ВОДОГАЗОНЕПРОНИКНИ́Й
ВОДОГАЗОПРОВІ́ДНИ́Й
ВОДОГІ́Н
ВОДОГІ́ННИЙ
ВОДОГОСПОДА́РСЬКИЙ
ВОДОГРА́Й
ВОДОГРА́ЙЧИК
ВОДОГРІ́Й
ВОДОГРІ́ЙКА
ВОДОГРІ́ЙНИЙ
ВОДОГРІ́ЙНЯ
ВОДОГРЯЗЕЛІКА́РНЯ
ВОДОГРЯЗЕЛІКУВА́ЛЬНИЙ
ВОДОГРЯЗЕЛІКУВА́ННЯ
ВОДОДЖЕРЕЛО́
ВОДОДІ́Л
ВОДОДІ́ЛЬНИЙ
ВОДОДРО́М
ВОДОЕМУЛЬСІ́ЙНИЙ
ВОДОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ
ВОДОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ
ВОДОЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
ВОДОЗАБІ́Р
ВОДОЗАБІ́РНИЙ
ВОДОЗАБІ́РНИК
ВОДО́ЗАПА́С
ВОДОЗАПИ́ЛЕННЯ
ВОДОЗАПИ́ЛЬНИЙ
ВОДОЗАПІРНИ́Й
ВОДОЗАТРИ́МАННЯ
ВОДОЗАТРИ́МНИЙ
ВОДОЗАТРИ́МУВАЛЬНИЙ
ВОДОЗАТРИ́МУВАННЯ
ВОДОЗАХИСНИ́Й
ВОДОЗА́ХИСТ
ВОДОЗАХИ́ЩЕНИЙ
ВОДОЗБЕРЕ́ЖЕННЯ
ВОДОЗБИРА́ННЯ
ВОДОЗБІ́Р[1]
ВОДОЗБІ́Р[2]
ВОДОЗБІ́РНИЙ
ВОДОЗБІ́РНИК
ВОДОЗБІ́РНЯ
ВОДОЗЛИ́В
ВОДОЗЛИВНИ́Й
ВОДОЗНИ́ЖЕННЯ
ВОДОЗНИ́ЖУВАЛЬНИЙ
ВОДО́ЙМА
ВОДО́ЙМИЩЕ
ВОДОКАНА́Л
ВОДОКА́ЧКА
ВОДОКОРИСТУВА́ННЯ
ВОДОКОРИ́СТУВА́Ч
ВОДОКРУ́Т
ВОДОЛА́З
ВОДОЛА́ЗКА
ВОДОЛА́ЗНИЙ
ВОДОЛИ́Й
ВОДОЛИ́СТІ
ВОДОЛІ́Й
ВОДОЛІКА́РНЯ
ВОДОЛІКУВА́ЛЬНИЙ
ВОДОЛІКУВА́ННЯ
ВОДОЛІЧИ́ЛЬНИК
ВОДОЛЮ́Б
ВОДОЛЮ́БНИЙ
ВОДОМАГІСТРА́ЛЬ
ВОДОМЕРЕ́ЖА
ВОДОМЕ́Т
ВОДОМЕ́ТНИЙ
ВОДОМИ́Й
ВОДОМИ́ЙНИЙ
ВОДОМІ́Р
ВОДОМІ́РНИЙ
ВОДОМІСТКИ́Й
ВОДОМІ́СТКІСТЬ
ВОДОМОРО́З
ВОДОНАГРІВА́ЛЬНИЙ
ВОДОНАГРІВА́Ч
ВОДОНАГРІВНИ́Й
ВОДОНАГРІВНИ́К
ВОДОНАЛИВНИ́Й
ВОДОНАПІРНИ́Й
ВОДОНАПО́ВНЕНИЙ
ВОДОНАПО́ВНЕННЯ
ВОДОНАСИ́ЧЕНИЙ
ВОДОНАСИ́ЧЕНІСТЬ
ВОДОНАСИ́ЧЕННЯ
ВОДОНЕПРОНИКНИ́Й
ВОДОНЕПРОНИ́КНІСТЬ
ВОДОНЕРОЗЧИ́ННИЙ
ВОДОНЕРОЗЧИ́ННІСТЬ
ВОДОНО́С
ВОДОНО́СКА
ВОДОНО́СНИЙ
ВОДОНО́СНІСТЬ
ВО́ДО́НЬКА
ВОДОО́БІГ
ВОДООБІГО́ВИЙ
ВОДООБЛА́ДНАННЯ
ВОДОО́БЛІК
ВОДООБЛІКО́ВИЙ
ВОДОО́БМІН
ВОДООБМІ́ННИЙ
ВОДООПРІ́СНЕННЯ
ВОДООПРІ́СНЮВАННЯ
ВОДООПРІ́СНЮВАЧ
ВОДООСВЯ́ЧЕННЯ
ВОДООСВЯ́ЧУВАЛЬНИЙ
ВОДООХОЛО́ДЖЕННЯ
ВОДООХОЛО́ДЖУВАЛЬНИЙ
ВОДООХОЛО́ДЖУВАНИЙ
ВОДООХОЛО́ДЖУВАЧ
ВОДООХОРО́НА
ВОДООХОРО́ННИЙ
ВОДООЧИ́СНИ́Й
ВОДООЧИ́СНИК
ВОДООЧИ́ЩЕННЯ
ВОДООЧИ́ЩУВАЛЬНИЙ
ВОДООЧИ́ЩУВАЧ
ВОДОПА́Д
ВОДОПЕ́РИЦЯ
ВОДОПІДВІ́Д
ВОДОПІДВІДНИ́Й
ВОДОПІДГОТО́ВКА
ВОДОПІДІГРІВА́Ч
ВОДОПІДІЙМА́ЛЬНИЙ
ВОДОПІДІЙМА́ЛЬНИК
ВОДОПІДІЙМА́ННЯ
ВОДОПІДІЙМА́Ч
ВОДОПІДНІМА́ЛЬНИЙ *див.* водопідійма́льний
ВОДОПІДНІМА́ЛЬНИК *див.* водопідійма́льник
ВОДОПІДНІМА́ННЯ *див.* водопідійма́ння
ВОДОПІДНІМА́Ч *див.* водопідійма́ч
ВОДОПІДНЯТТЯ́
ВОДОПІДПІ́РНИЙ
ВОДОПІ́Й
ВОДОПІ́ЙЛО
ВОДОПІ́ЙНИЙ
ВОДОПІ́ЛЛЯ
ВОДОПЛА́ВНИЙ
ВОДОПОВІТРЯ́НИЙ
ВОДОПОГЛИНА́ЛЬНИЙ
ВОДОПОГЛИНА́ННЯ
ВОДОПОСТАЧА́ЛЬНИЙ
ВОДОПОСТАЧА́ЛЬНИК
ВОДОПОСТАЧА́ННЯ
ВОДОПРИЙМА́ЛЬНИЙ
ВОДОПРИЙМА́Ч
ВОДОПРОВІ́Д
ВОДОПРОВІ́ДНИЙ
ВОДОПРОВІ́ДНИК
ВОДОПРОВІ́ДНІСТЬ
ВОДОПРОНИКНИ́Й

ВОДОПРОНИ́КНІСТЬ
ВОДОПРОПУСКНИ́Й
ВОДОРЕГУЛЮВА́ЛЬНИЙ
ВОДОРЕГУЛЮВА́ННЯ
ВОДОРЕГУЛЯ́ТОР
ВОДОРЕСУ́РСИ
ВОДОРИ́Й
ВОДОРІ́З[1]
ВОДОРІ́З[2]
ВОДОРІ́ЗОВІ
ВО́ДОРІСТЬ *див.* во́дорості
ВОДОРОЗБІ́РНИЙ
ВОДОРОЗПИ́ЛЕННЯ
ВОДОРОЗПИ́ЛЮВАННЯ
ВОДОРОЗПИ́ЛЮВАЧ
ВОДОРОЗПО́ДІЛ
ВОДОРОЗПОДІ́ЛЬНИЙ
ВОДОРОЗПОДІ́ЛЬНИК
ВОДОРОЗЧИ́ННИЙ
ВОДОРОЗЧИ́ННІСТЬ
ВО́ДОРОСТЕВИЙ
ВО́ДОРОСТІ
ВОДОСВИ́НКА
ВОДОСВИ́НКОВІ
ВОДОСВЯ́ТНИЙ
ВОДОСВЯ́ТТЯ
ВОДОСКИ́Д
ВОДОСКИДНИ́Й
ВОДОСПА́Д
ВОДОСПА́ДИК
ВОДОСПА́ДНИЙ
ВОДОСПОЖИВА́ННЯ
ВОДОСПОЖИВА́Ч
ВОДОСПУ́СК
ВОДОСПУСКНИ́Й
ВОДОСТІ́Й
ВОДОСТІЙКИ́Й
ВОДОСТІ́ЙКІСТЬ
ВОДОСТІ́К
ВОДОСТІ́ЧНИ́Й
ВОДОСТРУМИ́ННИЙ
ВОДОСХО́ВИЩЕ
ВОДОТЕРАПІ́Я
ВОДОТЕ́ЧА
ВОДОТІ́К
ВОДОТОННА́ЖНИЙ
ВОДОТОННА́ЖНІСТЬ
ВОДОТРИ́В
ВОДОТРИВКИ́Й
ВОДОТРИ́ВКІСТЬ
ВОДОТРУ́БНИЙ
ВОДОТЯ́Г
ВОДОУЛО́ВЛЮВАЧ
ВОДОУТРИ́МАННЯ
ВОДОУТРИ́МНИЙ
ВОДОУТРИ́МУВАЛЬНИЙ
ВОДОХРЕ́СНИЙ
ВОДОХРЕ́СТЯ
ВОДО́ХРЕЩА *див.* водо́хреще
ВОДО́ХРЕЩЕ
ВОДОХРЕ́ЩЕННЯ
ВОДО́ХРЕЩІ *див.* водо́хреще
ВОДОЧЕРПА́ЛКА
ВОДРУЖА́ТИ
ВОДРУЗИ́ТИ *див.* водружа́ти
ВОДЯ́ВИЙ
ВОДЯ́ВІСТЬ
ВОДЯ́ВІТИ
ВО́ДЯНИЙ
ВОДЯНИ́Й
ВОДЯНИ́К
ВОДЯНИ́СТИЙ
ВОДЯНИ́СТІСТЬ
ВОДЯНИ́СТО
ВО́ДЯНІСТЬ
ВОДЯ́НКА
ВОДЯ́НКОВИЙ
ВОДЯ́НЧИК
ВОЄВО́ДА
ВОЄВО́ДИН
ВОЄВО́ДИТИ
ВОЄВО́ДСТВО
ВОЄВО́ДСЬКИЙ
ВОЄДИ́НО
ВОЄНАЧА́ЛЬНИК
ВОЄНІЗА́ЦІЯ
ВОЄНІЗО́ВАНИЙ
ВОЄНІЗО́ВАНІСТЬ
ВОЄНІЗУВА́ТИ
ВОЄНІЗУВА́ТИСЯ
ВО́ЄННИЙ
ВО́ЄНЩИНА
ВОЖА́К
ВОЖАКУВА́ТИ
ВОЖА́ТА
ВОЖА́ТИЙ
ВОЖДИ́ЗМ
ВОЖДЬ
ВОЖЖИ́НА
ВОЗВЕЛИ́ЧЕНИЙ
ВОЗВЕЛИ́ЧЕНІСТЬ
ВОЗВЕЛИ́ЧЕННЯ
ВОЗВЕЛИ́ЧИТИ *див.* возвели́чувати
ВОЗВЕЛИ́ЧИТИСЯ *див.* возвели́чуватися
ВОЗВЕЛИ́ЧУВАНИЙ
ВОЗВЕЛИ́ЧУВАННЯ
ВОЗВЕЛИ́ЧУВАТИ
ВОЗВЕЛИ́ЧУВАТИСЯ
ВОЗВЕСЕЛИ́ТИСЯ
ВОЗВІ́З
ВОЗГОВОРИ́ТИ
ВОЗГРИМІ́ТИ
ВОЗДАВА́ТИ
ВОЗДА́ТИ *див.* воздава́ти
ВОЗДАЯ́ННЯ
ВОЗДВИГА́ТИ
ВОЗДВИ́ГНУТИ *див.* воздвига́ти
ВОЗДВИ́ЖЕННЯ
ВОЗДВИ́ЖЕНСЬКИЙ
ВОЗДРІМА́ТИ
ВО́ЗДУХ
ВОЗЗ'ЄДНА́ВЧИЙ
ВОЗЗ'Є́ДНАНИЙ
ВОЗЗ'Є́ДНАНІСТЬ
ВОЗЗ'Є́ДНАННЯ
ВОЗЗ'ЄДНА́ТИ *див.* возз'є́днувати
ВОЗЗ'ЄДНА́ТИСЯ *див.* возз'є́днуватися
ВОЗЗ'Є́ДНУВАННЯ
ВОЗЗ'Є́ДНУВАТИ
ВОЗЗ'Є́ДНУВАТИСЯ
ВО́ЗИК
ВОЗІ́ЛЬНИК
ВОЗИ́ТИ
ВОЗИ́ТИСЯ
ВО́ЗИЧОК
ВОЗИ́ЩЕ
ВОЗІ́ВНЯ
ВОЗІ́Й
ВОЗІ́ННЯ
ВОЗЛІ́ССЯ
ВОЗЛЮБИ́ТИ
ВОЗЛЮ́БЛЕНИЙ
ВОЗНЕ́СЕНИЙ
ВОЗНЕСЕ́ННЯ *див.* вознесі́ння
ВОЗНЕСІ́ННЯ
ВОЗНЕСТИ́ *див.* возно́сити
ВОЗНЕСТИ́СЯ *див.* возно́ситися
ВО́ЗНИЙ
ВОЗНИ́ЦЯ
ВОЗНО́СИТИ
ВОЗНО́СИТИСЯ
ВОЗОВИ́Й
ВОЗОВИ́К
ВОЗОВИ́ЦЯ
ВОЗО́ВНЯ *див.* возі́вня
ВОЗОРО́Б
ВОЗСІДА́ТИ
ВОЗСІЯ́ТИ
ВОЗСЛА́ВИТИ
ВОЗСЛА́ВИТИСЯ
ВОЗСМІЯ́ТИСЯ
ВОІ́СТИНУ
ВО́ЇН
ВО́ЇНСТВО
ВО́ЇНСЬКИЙ
ВОЇ́ТЕЛЬ
ВОЇ́ТЕЛЬКА
ВОЙДУВА́ТИСЯ
ВОЙОВИ́ТИЙ
ВОЙОВНИ́К
ВОЙОВНИ́ЦЯ
ВОЙОВНИ́ЧЕ
ВОЙОВНИ́ЧИЙ
ВОЙОВНИ́ЧІСТЬ
ВОЙОВНИ́ЧО
ВОКА́БУЛА
ВОКАБУЛЯ́РІЙ
ВОКАБУЛЯ́РНИЙ
ВОКА́Л
ВОКАЛІ́З
ВОКАЛІЗА́ЦІЯ
ВОКАЛІ́ЗМ
ВОКАЛІЗО́ВАНИЙ
ВОКАЛІЗУВА́ННЯ
ВОКАЛІЗУВА́ТИ
ВОКАЛІ́СТ
ВОКА́ЛЬНИЙ
ВОКА́ЛЬНІСТЬ
ВОКАТИ́В
ВОКАТИ́ВНИЙ
ВОКЗА́Л
ВОКЗА́ЛЬНИЙ
ВОКЛЮ́З
ВОКНЯ́ЖИТИСЯ
ВОКНЯЖІ́ННЯ
ВОКО́ДЕР
ВОКО́ДЕРНИЙ
ВОКРУГИ́
ВОЛА́Н
ВОЛА́ННЯ
ВОЛАПЮ́К

ВОЛА́СТИЙ
ВОЛА́ТИ
ВОЛАТИ́ЛЬНИЙ
ВОЛАТИ́ЛЬНІСТЬ
ВОЛА́ЮЧИЙ
ВОЛВИКОНКО́М
ВОЛЕВИ́ЯВ
ВОЛЕВИ́ЯВЛЕННЯ
ВОЛЕЙБО́Л
ВОЛЕЙБОЛІ́СТ
ВОЛЕЙБОЛІ́СТКА
ВОЛЕЙБО́ЛЬНИЙ
ВОЛЕЛЮ́БЕЦЬ
ВОЛЕЛЮ́БНИЙ
ВОЛЕЛЮ́БНІСТЬ
ВОЛЕЛЮ́БСТВО
ВО́ЛЕНЬКА
ВО́ЛЕЮ-НЕВО́ЛЕЮ
ВОЛЖА́НИ
ВОЛЖА́НИН *див.* волжа́ни
ВОЛЖА́НКА *див.* волжа́ни
ВО́ЛЗЬКИЙ
ВО́ЛИК
ВОЛИ́НКА
ВОЛИ́НСЬКИЙ
ВОЛИ́НЦІ
ВОЛИНЯ́К *див.* волиняки́
ВОЛИНЯКИ́
ВОЛИНЯ́НИ
ВОЛИНЯ́НИН *див.* волиня́ни
ВОЛИНЯ́НКА *див.* волиня́ни
ВОЛИНЯ́НОЧКА
ВОЛИНЯ́ЧКА *див.* волиняки́
ВО́ЛИТИ
ВОЛІКТИ́ *див.* волокти́
ВОЛІКТИ́СЯ *див.* волокти́ся
ВОЛІ́ННЯ
ВОЛІ́ТИ
ВОЛІ́ЧКА
ВОЛІЧКО́ВИЙ
ВО́ЛО
ВО́ЛОВИЙ
ВОЛО́ВИЙ
ВОЛОВИ́К
ВОЛО́ВИНА
ВОЛОВІ́Д
ВОЛО́ВНИК
ВОЛО́ВНИЧОК
ВОЛО́ВНЯ
ВОЛОВО́ДИТИ
ВОЛОВО́ДИТИСЯ
ВОЛО́ГА
ВОЛО́ГИЙ
ВОЛО́ГІСТЬ
ВОЛОГЛІ́Д
ВОЛО́ГНУТИ
ВОЛО́ГО
ВОЛОГО...
ВОЛОГОВБИРНИ́Й
ВОЛОГОВБИ́РНІСТЬ
ВОЛОГОВІДДА́ЧА
ВОЛОГОВІДШТО́ВХУВАЛЬНИЙ
ВОЛОГОВМІ́СТ
ВОЛОГОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ
ВОЛОГОЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ
ВОЛОГОЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
ВОЛОГОЗАПА́С
ВОЛОГОЗАХИСНИ́Й
ВОЛОГОЗА́ХИСТ
ВОЛОГОЗАХИ́ЩЕНИЙ
ВОЛОГОЗАХИ́ЩЕНІСТЬ
ВОЛОГОЗБЕРЕ́ЖЕННЯ
ВОЛОГОЗБЕРЕ́ЖНИЙ
ВОЛОГОЛЮ́Б
ВОЛОГОЛЮ́БНИЙ
ВОЛОГОЛЮ́БНІСТЬ
ВОЛОГОМІ́Р
ВОЛОГОМІСТКИ́Й
ВОЛОГОМІ́СТКІСТЬ
ВОЛОГОНЕПРОНИКНИ́Й
ВОЛОГОНЕПРОНИ́КНІСТЬ
ВОЛОГОО́БІГ
ВОЛОГОПОГЛИНА́Ч
ВОЛОГОПРОНИКНИ́Й
ВОЛОГОПРОНИ́КНІСТЬ
ВОЛОГОСТІЙКИ́Й
ВОЛОГОСТІ́ЙКІСТЬ
ВОЛОГОТРИВКИ́Й
ВОЛОГОТРИ́ВКІСТЬ
ВОЛОГУВА́ТИЙ
ВОЛО́ДА́Р
ВОЛО́ДА́РКА
ВОЛО́ДА́РНИЙ
ВОЛО́ДА́РСТВО
ВОЛО́ДА́РСЬКИЙ
ВОЛОДАРЮВА́ННЯ
ВОЛОДАРЮВА́ТИ
ВОЛО́ДАТИ
ВОЛОДІ́ЛЕЦЬ
ВОЛОДІ́ЛЬНИК
ВОЛОДІ́ЛЬНИЦЬКИЙ
ВОЛОДІ́ЛЬНИЦЯ
ВОЛОДІ́ННЯ
ВОЛОДІ́ТИ
ВОЛО́ЖИСТИЙ
ВОЛО́ЖИТИ
ВОЛО́ЖИТИСЯ
ВО́ЛОК
ВОЛО́КА
ВОЛОКНИ́НА
ВОЛОКНИ́НКА
ВОЛОКНИ́СТИЙ
ВОЛОКНИ́СТІСТЬ
ВОЛОКНИ́СТО
ВОЛОКНІ́Т
ВОЛОКНО́
ВОЛОКНУВА́ТИЙ
ВО́ЛОКОВИЙ
ВОЛОКО́ННИЙ
ВОЛОКО́НЦЕ
ВОЛОКТИ́
ВОЛОКТИ́СЯ
ВОЛОКУ́ША
ВОЛОНТАРІА́Т
ВОЛОНТЕ́Р
ВОЛОНТЕ́РКА
ВОЛОНТЕ́РСТВО
ВОЛОНТЕ́РСЬКИЙ
ВОЛОО́КИЙ
ВОЛОПА́С
ВО́ЛОС
ВОЛОСА́ТИЙ
ВОЛОСА́ТИСЯ
ВОЛОСА́ТІСТЬ
ВОЛО́СИК
ВОЛОСИ́НА
ВОЛОСИ́НКА
ВОЛОСИ́СТИЙ
ВОЛОСИ́СТІСТЬ
ВОЛОСІ́ННЯ
ВОЛОСІ́НЬ
ВОЛОСНИ́Й[1]
ВОЛОСНИ́Й[2]
ВОЛО́СНІСТЬ
ВОЛОСНЯ́
ВОЛОСО́ВИЙ
ВОЛОСОГОЛО́ВЕЦЬ
ВОЛОСОЇ́ДОВІ
ВОЛОСО́К
ВОЛОСОПОДІ́БНИЙ
ВОЛОСО́ЧОК
ВОЛО́ССЯ
ВОЛО́ССЯЧКО
ВО́ЛОСТЬ
ВОЛО́СЬКИЙ
ВОЛОСЯНИ́Й
ВОЛОСЯНИ́ЦЯ
ВОЛОСЯ́НКА[1]
ВОЛОСЯ́НКА[2]
ВО́ЛОТ
ВОЛОТЕ́ВИЙ
ВОЛОТИ́СТИЙ
ВОЛОТО́К
ВОЛО́ТТЯ
ВОЛО́ТТЯНИЙ
ВО́ЛОТЬ
ВОЛО́Х *див.* воло́хи
ВОЛОХА́ТЕНЬКИЙ
ВОЛОХА́ТИЙ
ВОЛОХА́ТИТИСЯ
ВОЛОХА́ТІСТЬ
ВОЛОХА́ТІТИ
ВОЛОХА́ТО
ВО́ЛОХИ
ВОЛО́ХИ
ВОЛОЦЮ́ГА
ВОЛОЦЮ́ЗТВО
ВОЛО́ЧЕНИЙ
ВОЛО́ЧЕННЯ
ВОЛОЧИ́ЛО
ВОЛОЧИ́ЛЬНИЙ
ВОЛОЧИ́ЛЬНИК
ВОЛОЧИ́ЛЬНИЦЯ
ВОЛОЧИ́ЛЬНЯ
ВОЛОЧИ́ТИ
ВОЛОЧИ́ТИСЯ
ВОЛОЧІ́ННЯ
ВОЛО́ЧНИЦЯ
ВОЛОЧО́К
ВОЛО́ШЕЧКА
ВОЛО́ШИН
ВОЛО́ШКА[1]
ВОЛО́ШКА[2] *див.* воло́хи
ВОЛО́ШКО́ВИЙ
ВОЛО́ШКО́ВО
ВОЛРЕВКО́М
ВОЛХВ
ВОЛХВУВА́ННЯ
ВОЛХВУВА́ТИ
ВО́ЛЬВОКС
ВО́ЛЬВОКСОВІ

ВОЛЬЄ́Р
ВОЛЬЄ́РА
ВОЛЬЄ́РНИЙ
ВОЛЬКАМЕ́РІЯ
ВО́ЛЬНИЙ
ВО́ЛЬНИЦЬКИЙ
ВО́ЛЬНИЦЯ
ВО́ЛЬНІСТЬ
ВОЛЬОВИ́Й
ВОЛЬОВИ́ТИЙ
ВОЛЬОВИ́ТІСТЬ
ВОЛЬОВИ́ТО
ВОЛЬТ[1]
ВОЛЬТ[2]
ВО́ЛЬТА[1]
ВО́ЛЬТА[2]
ВОЛЬТА́Ж
ВОЛЬТА́ЖНИЙ
ВОЛЬТА́МЕТР
ВОЛЬТ-АМПЕ́Р
ВОЛЬТАМПЕРМЕ́ТР
ВОЛЬТАМПЕ́РНИЙ
ВОЛЬТАМПЕРОГРА́МА
ВОЛЬТАМПЕРОМЕТРИ́ЧНИЙ
ВОЛЬТАМПЕРОМЕ́ТРІЯ
ВОЛЬТЕ́РІВСЬКИЙ
ВОЛЬТЕР'Я́НЕЦЬ
ВОЛЬТЕР'Я́НКА
ВОЛЬТЕР'Я́НСТВО
ВОЛЬТЕР'Я́НСЬКИЙ
ВОЛЬТИЖЕ́Р[1]
ВОЛЬТИЖЕ́Р[2]
ВОЛЬТИЖЕ́РКА
ВОЛЬТИЖЕ́РСЬКИЙ
ВОЛЬТИЖУВА́ЛЬНИЙ
ВОЛЬТИЖУВА́ННЯ
ВОЛЬТИЖУВА́ТИ
ВОЛЬТИНІ́ЗМ
ВО́ЛЬТІВ
ВОЛЬТМЕ́ТР
ВОЛЬТФА́С
ВОЛЬФА́РТІВ
ВОЛЬФАРТІО́З
ВОЛЬФРА́М
ВОЛЬФРАМА́Т *див.* вольфрама́ти
ВОЛЬФРАМА́ТИ
ВОЛЬФРАМІ́Т
ВОЛЬФРАМО́ВАНИЙ
ВОЛЬФРА́МОВИЙ
ВОЛЬФРАМУВА́ННЯ
ВОЛЬФРАМУВА́ТИ
ВО́ЛЬЮМ
ВО́ЛЮМ *див.* во́льюм
ВОЛЮ́М
ВОЛЮМЕ́ТР *див.* волюмоме́тр
ВОЛЮМЕТРІ́Я *див.* волюмометрі́я
ВОЛЮМІНО́ЗНИЙ
ВОЛЮМКОНТРО́ЛЬ
ВОЛЮМОМЕ́ТР
ВОЛЮМОМЕТРІ́Я
ВОЛЮНТАРИ́ЗМ
ВОЛЮНТАРИ́СТ
ВОЛЮНТАРИСТИ́ЧНИЙ
ВОЛЮНТАРИ́СТКА
ВОЛЮНТАРИ́СТСЬКИЙ
ВОЛЮ́ТА
ВОЛЮ́ТНИЙ

ВО́ЛЯ
ВОЛЯ́КА
ВОЛЯПЮ́К *див.* волапю́к
ВОЛЯ́Р
ВОЛЯ́РНЯ
ВОЛЯ́ЧИЙ
ВО́МБАТ
ВО́МПИТИ
ВО́НА
ВОНА́
ВОНИ́
ВОНО́
ВО́НПИТИ
ВОНЮ́ЧИЙ
ВОНЮ́ЧКА
ВОНЯ́ТИ
ВООЗ
ВОПІЮ́ЩИЙ
ВОРА́ТИ
ВОРА́ТИСЯ *див.* во́рюватися
ВО́РВАНЬ
ВОРИ́НА
ВОРИ́НКА
ВОРИ́ННИЙ
ВОРИ́ННЯ
ВОРІЖЕ́НЬКО
ВОРІ́ТЕЧКА
ВОРІ́ТНИЙ
ВОРІ́ТНИК
ВОРІ́ТНИЦЯ
ВОРІ́ТНЯ
ВОРІ́ТОНЬКА
ВОРІ́ТОЧКА *див.* ворі́течка
ВОРІ́ТТЯ
ВОРІТТЯ́ *див.* вороття́
ВОРІ́ТЦЯ
ВОРКІ́Т
ВОРКІТЛИ́ВИЙ
ВОРКІТЛИ́ВІСТЬ
ВОРКІТЛИ́ВО
ВОРКІТНЯ́
ВОРКНУ́ТИ
ВОРКОТА́ННЯ
ВОРКОТА́ТИ
ВОРКО́ТИК
ВОРКОТІ́ННЯ
ВОРКОТІ́ТИ *див.* воркота́ти
ВОРКОТЛИ́ВИЙ *див.* воркітли́вий
ВОРКОТЛИ́ВІСТЬ *див.* воркітли́вість
ВОРКОТЛИ́ВО *див.* воркітли́во
ВОРКОТНЯ́ *див.* воркітня́
ВОРКОТУ́Н
ВОРКОТУ́ХА
ВОРКУВА́ННЯ
ВОРКУВА́ТИ
ВОРКУ́Н
ВОРОБЕ́ЦЬ
ВО́РОГ
ВОРОГУВА́ННЯ
ВОРОГУВА́ТИ
ВОРОГУ́ЮЧИЙ
ВОРОЖБА́
ВОРОЖБИ́Т
ВОРОЖБИ́ТКА
ВОРОЖБИ́ТСТВО
ВОРОЖБИ́ТСЬКИЙ
ВОРОЖДА́

ВОРО́ЖЕ
ВОРО́ЖЕНЬКА
ВОРОЖЕ́НЬКО *див.* воріже́нько
ВОРО́ЖИЙ
ВОРОЖИ́ЛЬНИЙ
ВОРОЖИ́ЛЬНИК
ВОРОЖИ́ТИ
ВОРОЖІ́Й
ВОРОЖІ́ННЯ
ВОРО́ЖІСТЬ
ВОРО́ЖКА
ВОРОЖНЕ́ЧА
ВОРО́ЖО *див.* воро́же
ВОРО́ЖЧИН
ВО́РОК
ВО́РОН[1]
ВО́РОН[2] *див.* ворони́й
ВОРО́НА
ВОРОНЕ́НЬКИЙ
ВОРОНЕНЯ́
ВОРОНЕНЯ́ТКО
ВОРОНЕ́ЦЬ
ВОРОНИ́Й
ВО́РОНІВ *див.* во́роновий
ВОРО́НКА
ВОРОНКОПОДІ́БНИЙ
ВОРОНКОПОДІ́БНО
ВОРОННЯ́
ВОРОНО́ВАНИЙ
ВО́РОНОВИЙ
ВОРОНО́К
ВОРОНУВА́ННЯ
ВОРОНУВА́ТИ
ВО́РОНЬ
ВОРОНЬКО́
ВОРОНЯ́
ВОРОНЯ́ТКО
ВОРО́НЯЧИЙ
ВОРОНЯ́ЧЧЯ
ВОРО́ТА
ВОРОТА́Р
ВОРОТА́РКА
ВОРОТА́РСЬКИЙ
ВОРОТИ́ЛО
ВОРОТІ́Й
ВОРО́ТНІЙ
ВОРОТО́К
ВОРОТТЯ́
ВО́РОХ
ВОРОХО́БИТИ
ВОРОХО́БИТИСЯ
ВОРОХО́БНИЙ
ВОРОХО́БНИК
ВОРОХО́БНІСТЬ
ВОРОХО́БНЯ
ВОРО́ЧАТИ
ВОРОЧА́ТИ
ВОРО́ЧАТИСЯ
ВОРОЧА́ТИСЯ
ВО́РОЧОК
ВОРС
ВО́РСА *див.* ворс
ВОРСИ́НА
ВОРСИ́НКА
ВОРСИ́НЧАСТИЙ
ВОРСИ́СТИЙ
ВОРСИ́СТІСТЬ

ВОРСИ́Т
ВО́РСОВИЙ
ВОРСУВА́ЛЬНИЙ
ВОРСУВА́ЛЬНИК
ВОРСУВА́ЛЬНИЦЯ
ВОРСУВА́ЛЬНЯ
ВОРСУВА́ННЯ
ВОРСУВА́ТИ
ВОРСУВА́ТИСЯ
ВОРСЯНИ́Й
ВОРУХКИ́Й
ВОРУХЛИ́ВИЙ
ВОРУХЛИ́ВО
ВОРУХНУ́ТИ
ВОРУХНУ́ТИСЯ
ВОРУШИ́ТИ
ВОРУШИ́ТИСЯ
ВОРУШІ́ННЯ
ВОРУШКИ́Й
ВОРУШЛИ́ВИЙ
ВОРУШЛИ́ВІСТЬ
ВОРУШНЯ́
ВО́РЮВАТИСЯ
ВОР'Я́ *див.* вір'я́
ВОСЕНИ́
ВОСКІ́ВКА
ВОСКОБІ́Й
ВОСКОБІ́ЙНИЙ
ВОСКОБІ́ЙНИК
ВОСКОБІ́ЙНИЦЯ
ВОСКОБІ́ЙНЯ
ВОСКО́ВАНИЙ
ВОСКОВИ́Й
ВОСКО́ВІСТЬ
ВОСКОВІ́ТИ
ВОСКОПОДІ́БНИЙ
ВОСКОПРОДУКТИ́ВНИЙ
ВОСКОПРОДУКТИ́ВНІСТЬ
ВОСКРЕСА́ЛЬНИЙ
ВОСКРЕСА́ННЯ
ВОСКРЕСА́ТИ
ВОСКРЕСЕ́ННЯ *див.* воскресі́ння
ВОСКРЕСИ́ТИ *див.* воскреша́ти
ВОСКРЕСИ́ТИСЯ *див.* воскреша́тися
ВОСКРЕСІ́ННЯ
ВОСКРЕ́СЛИЙ
ВОСКРЕ́СНУТИ *див.* воскреса́ти
ВОСКРЕША́ТИ
ВОСКРЕША́ТИСЯ
ВОСКРЕ́ШЕНИЙ
ВОСКУВА́ННЯ
ВОСКУВА́ТИ
ВОСКУВА́ТИЙ
ВОСТА́ННЄ
ВОСЬМЕРИ́К
ВОСЬМЕРИ́ЧНИЙ
ВО́СЬМЕРО
ВОСЬМИ...
ВОСЬМИБІ́ТОВИЙ
ВОСЬМИБО́РСТВО
ВОСЬМИВЕСЛО́ВИЙ
ВОСЬМИВІ́РШ
ВОСЬМИГОДИ́ННИЙ
ВОСЬМИГРА́ННИЙ
ВОСЬМИГРА́ННИК
ВОСЬМИГРИ́ВЕНИК
ВОСЬМИДЕ́ННИЙ
ВОСЬМИЗАРЯ́ДНИЙ
ВОСЬМИЗНА́ЧНИЙ
ВО́СЬМИЙ
ВОСЬМИКЛА́СНИЙ
ВОСЬМИКЛА́СНИК
ВОСЬМИКЛА́СНИЦЯ
ВОСЬМИКРА́ТНИЙ
ВОСЬМИКРА́ТНО
ВОСЬМИКУ́ТНИЙ
ВОСЬМИКУ́ТНИК
ВОСЬМИЛІ́ТНІЙ
ВОСЬМИЛІ́ТОК
ВОСЬМИМЕТРО́ВИЙ
ВОСЬМИМІЛЬЙО́ННИЙ
ВОСЬМИМІЛЬЯ́РДНИЙ
ВОСЬМИМІ́СЯЧНИЙ
ВОСЬМИ́НА
ВОСЬМИНІ́Г
ВОСЬМИНО́ГИЙ
ВОСЬМИПІ́ЛЛЯ
ВОСЬМИПІ́ЛЬНИЙ
ВОСЬМИПОВЕРХО́ВИЙ
ВОСЬМИПРОМЕНЕ́ВИЙ
ВОСЬМИРАЗО́ВИЙ
ВОСЬМИРАЗО́ВО
ВОСЬМИРІ́ЧКА
ВОСЬМИРІ́ЧНИЙ
ВОСЬМИРОЗРЯ́ДНИЙ
ВОСЬМИРУ́КІ
ВОСЬМИРЯДКО́ВИЙ
ВОСЬМИСКЛАДО́ВИЙ
ВОСЬМИСО́ТИЙ
ВОСЬМИСОТЛІ́ТНІЙ
ВОСЬМИСОТЛІ́ТТЯ
ВОСЬМИСОТРІ́ЧНИЙ
ВОСЬМИСОТРІ́ЧЧЯ
ВОСЬМИСОТТИ́СЯЧНИЙ
ВОСЬМИСТО́ПНИЙ
ВОСЬМИСТРУ́ННИЙ
ВОСЬМИТИ́СЯЧНИЙ
ВОСЬМИТИ́СЯЧНИК
ВОСЬМИТО́МНИЙ
ВОСЬМИТО́МНИК
ВОСЬМУ́ХА
ВОСЬМУ́ШКА
ВО́ТА
ВОТИ́ВА
ВОТИ́ВНИЙ
ВОТО́ВАНИЙ
ВОТУВА́ННЯ
ВОТУВА́ТИ
ВОТУВА́ТИСЯ
ВО́ТУМ
ВО́ТЧИНА
ВО́ТЧИННИЙ
ВО́ТЧИННИК
ВО́ТЩЕ
ВОТЯ́К *див.* вотякú
ВОТЯКИ́
ВОТЯ́ЦЬКИЙ
ВОТЯ́ЧКА *див.* вотякú
ВО́ХРА
ВО́ХРЕННЯ
ВО́ХРИСТИЙ
ВО́ХРИСТО
ВО́ХРИСТО-...
ВО́ХРИТИ
ВОХРЯНИ́Й
ВОЦАРИ́ТИ *див.* воцаря́ти
ВОЦАРИ́ТИСЯ *див.* воцаря́тися
ВОЦАРІ́ННЯ
ВОЦАРЯ́ТИ
ВОЦАРЯ́ТИСЯ
ВОЦЕРКО́ВИТИ *див.* воцерко́влювати
ВОЦЕРКО́ВИТИСЯ *див.* воцерко́влюватися
ВОЦЕРКО́ВЛЕНИЙ
ВОЦЕРКО́ВЛЕНІСТЬ
ВОЦЕРКО́ВЛЕННЯ
ВОЦЕРКО́ВЛЮВАТИ
ВОЦЕРКО́ВЛЮВАТИСЯ
ВОЧЕВИ́ДЬ
ВОЧЕВИ́ДЬКИ
ВОЧЕВИ́ДЯЧКИ
ВО́ША
ВОШВА́
ВОШИ́ВЕЦЬ
ВОШИ́ВИЙ
ВОШИ́ВІСТЬ
ВОШИ́ВІТИ
ВО́ШКА
ВОЩА́НИЙ
ВОЩА́НКА[1]
ВОЩА́НКА[2]
ВО́ЩЕНИЙ
ВО́ЩЕННЯ
ВОЩИ́НА
ВОЩИ́ННИЙ
ВОЩИ́ТИ
ВОЩІ́ННЯ *див.* во́щення
ВОЮВА́ННЯ
ВОЮВА́ТИ
ВОЮВА́ТИСЯ
ВОЮ́ЮЧИЙ
ВОЯ́Ж
ВОЯЖЕ́Р
ВОЯЖЕ́РСЬКИЙ
ВОЯЖУВА́ННЯ
ВОЯЖУВА́ТИ
ВОЯ́К
ВОЯ́КА
ВОЯ́ЦТВО
ВОЯ́ЦЬКИЙ
ВОЯЧЕ́НЬКО
ВОЯ́ЧКА
ВОЯ́ЧЧИНА
ВПАД *див.* упа́д
ВПАДА́ННЯ[1]
ВПАДА́ННЯ[2] *див.* упада́ння[1]
ВПАДА́ТИ[1]
ВПАДА́ТИ[2] *див.* упада́ти[1]
ВПАДА́ТИСЯ *див.* упада́тися
ВПА́ДИНА
ВПАДІ́ННЯ
ВПАКО́ВАНИЙ *див.* упако́ваний
ВПАКО́ВАНІСТЬ *див.* упако́ваність
ВПАКО́ВУВАННЯ *див.* упако́вування
ВПАКО́ВУВАТИ *див.* упако́вувати
ВПАКО́ВУВАТИСЯ *див.* упако́вуватися
ВПАКУВА́ЛЬНИЙ *див.* упакува́льний
ВПАКУВА́ННЯ *див.* упакува́ння
ВПАКУВА́ТИ *див.* упако́вувати
ВПАКУВА́ТИСЯ *див.* упако́вуватися
ВПА́ЛИЙ[1]

ВПА́ЛИЙ[2] *див.* упа́лий[1]
ВПАМ'ЯТКУ́
ВПА́РЕНИЙ *див.* упа́рений
ВПА́РЕННЯ *див.* упа́рення
ВПА́РИТИ *див.* упа́рювати
ВПА́РИТИСЯ *див.* упа́рюватися
ВПА́РЮВАНИЙ *див.* упа́рюваний
ВПА́РЮВАННЯ *див.* упа́рювання
ВПА́РЮВАТИ *див.* упа́рювати
ВПА́РЮВАТИСЯ *див.* упа́рюватися
ВПАСА́ТИ *див.* упаса́ти
ВПА́СТИ[1] *див.* впада́ти[1]
ВПА́СТИ[2] *див.* упа́сти[1]
ВПА́СТИ[3] *див.* упаса́ти
ВПА́СТИСЯ *див.* упада́тися
ВПА́ЮВАННЯ
ВПА́ЮВАТИ
ВПА́ЮВАТИСЯ
ВПА́ЯНИЙ
ВПАЯ́ТИ *див.* впа́ювати
ВПЕ́ВНЕНИЙ *див.* упе́внений
ВПЕ́ВНЕНІСТЬ *див.* упе́вненість
ВПЕ́ВНЕННЯ *див.* упе́внення
ВПЕ́ВНЕНО *див.* упе́внено
ВПЕ́ВНИТИ *див.* упевня́ти
ВПЕ́ВНИТИСЯ *див.* упевня́тися
ВПЕ́ВНЮВАННЯ *див.* упе́внювання
ВПЕ́ВНЮВАТИ *див.* упевня́ти
ВПЕ́ВНЮВАТИСЯ *див.* упевня́тися
ВПЕВНЯ́ТИ *див.* упевня́ти
ВПЕВНЯ́ТИСЯ *див.* упевня́тися
ВПЕКТИ́ *див.* упіка́ти
ВПЕКТИ́СЯ *див.* упіка́тися
ВПЕЛЕНА́ТИ *див.* упелена́ти
ВПЕЛЕНА́ТИСЯ *див.* упелена́тися
ВПЕНЬ
ВПЕ́РВЕ
ВПЕРВИНУ́
ВПЕРЕБІ́ЖКУ
ВПЕРЕ́ВАЖ
ВПЕРЕГІ́Н
ВПЕРЕ́Д
ВПЕРЕ́ЗАНИЙ *див.* упере́заний
ВПЕРЕЗА́ТИ *див.* уперізувати
ВПЕРЕЗА́ТИСЯ *див.* уперізуватися
ВПЕРЕ́КИДЬ
ВПЕРЕ́МІЖ
ВПЕРЕ́МІЖКУ
ВПЕРЕ́МІШ
ВПЕРЕ́МІШКУ
ВПЕРЕ́ХРЕСТ
ВПЕРІ́ЗУВАТИ *див.* уперізувати
ВПЕРІ́ЗУВАТИСЯ *див.* уперізуватися
ВПЕРІ́ЩИТИ *див.* уперіщити
ВПЕ́РТИ[1] *див.* впира́ти[1]
ВПЕ́РТИ[2] *див.* упира́ти[1]
ВПЕ́РТИЙ[1] *див.* упе́ртий[1]
ВПЕ́РТИЙ[2] *див.* упе́ртий[2]
ВПЕ́РТИСЯ[1] *див.* впира́тися[1]
ВПЕ́РТИСЯ[2] *див.* упира́тися[1]
ВПЕ́РТІСТЬ *див.* упе́ртість
ВПЕ́РТО *див.* упе́рто
ВПЕРТЮ́Х *див.* упертю́х
ВПЕРТЮ́ЩИЙ *див.* упертю́щий
ВПЕРШ *див.* впе́рше
ВПЕ́РШЕ
ВПЕ́ЧЕНИЙ *див.* упе́чений

ВПИВА́ННЯ *див.* упива́ння
ВПИВА́ТИ
ВПИВА́ТИСЯ[1]
ВПИВА́ТИСЯ[2] *див.* упива́тися[1]
ВПИЛЬНУВА́ТИ *див.* упильнува́ти
ВПИН *див.* упи́н
ВПИНА́ННЯ
ВПИНА́ТИ
ВПИНА́ТИСЯ
ВПИНИ́ТИ *див.* упиня́ти
ВПИНИ́ТИСЯ *див.* упиня́тися
ВПИНЯ́ТИ *див.* упиня́ти
ВПИНЯ́ТИСЯ *див.* упиня́тися
ВПИРА́ННЯ[1]
ВПИРА́ННЯ[2] *див.* упира́ння[1]
ВПИРА́ТИ[1]
ВПИРА́ТИ[2] *див.* упира́ти[1]
ВПИРА́ТИСЯ[1]
ВПИРА́ТИСЯ[2] *див.* упира́тися[1]
ВПИ́САНИЙ
ВПИ́САНІСТЬ
ВПИСА́ННЯ
ВПИСА́ТИ *див.* впи́сувати
ВПИСА́ТИСЯ *див.* впи́суватися
ВПИСОВЕ́
ВПИ́СУВАНИЙ
ВПИ́СУВАННЯ
ВПИ́СУВАТИ
ВПИ́СУВАТИСЯ
ВПИ́ТИ[1] *див.* впива́ти
ВПИ́ТИ[2] *див.* упи́ти[1]
ВПИ́ТИЙ *див.* упи́тий
ВПИ́ТИСЯ[1] *див.* впива́тися[1]
ВПИ́ТИСЯ[2] *див.* упи́тися[1]
ВПИХА́ННЯ
ВПИХА́ТИ
ВПИХА́ТИСЯ
ВПИХНУ́ТИ
ВПИХНУ́ТИЙ
ВПИХНУ́ТИСЯ
ВПІВГО́ЛОС
ВПІВГО́ЛОСА
ВПІ́ВДНІ
ВПІ́ВДНЯ
ВПІВНЕ́БА
ВПІ́ВНІЧ
ВПІ́ВНОЧІ
ВПІВО́БЕРТА
ВПІВО́КА
ВПІВСИ́ЛИ
ВПІДБІ́Р *див.* упідбір
ВПІЗНАВА́ЛЬНИЙ *див.* упізнава́льний
ВПІЗНАВА́ЛЬНІСТЬ *див.* упізнава́льність
ВПІЗНАВА́ЛЬНО *див.* упізнава́льно
ВПІЗНА́ВАНИЙ *див.* упізна́ваний
ВПІЗНА́ВАНІСТЬ *див.* упізна́ваність
ВПІЗНАВА́ННЯ *див.* упізнава́ння
ВПІЗНА́ВАНО *див.* упізна́вано
ВПІЗНАВА́ТИ *див.* упізнава́ти
ВПІЗНАВА́ТИСЯ *див.* упізнава́тися
ВПІ́ЗНАНИЙ *див.* упі́знаний
ВПІ́ЗНАНІСТЬ *див.* упі́знаність
ВПІЗНА́ННЯ *див.* упізна́ння
ВПІЗНА́ТИ *див.* упізнава́ти
ВПІ́ЙМАНИЙ *див.* упі́йманий
ВПІЙМА́ТИ *див.* упійма́ти
ВПІЙМА́ТИСЯ *див.* упійма́тися

ВПІКА́ННЯ *див.* упіка́ння
ВПІКА́ТИ *див.* упіка́ти
ВПІКА́ТИСЯ *див.* упіка́тися
ВПІ́МНЕННЯ *див.* упі́мнення
ВПІМНУ́ТИ *див.* упомина́ти
ВПІМНУ́ТИСЯ *див.* упомина́тися
ВПІРНА́ННЯ
ВПІРНА́ТИ
ВПІРНУ́ТИ *див.* впірна́ти
ВПЛАВ
ВПЛА́ВИТИ *див.* вплавля́ти
ВПЛА́ВЛЕНИЙ
ВПЛА́ВЛЕННЯ
ВПЛАВЛЯ́ТИ
ВПЛАВЛЯ́ТИСЯ
ВПЛАТИ́ТИ *див.* упла́чувати
ВПЛАЧ
ВПЛА́ЧУВАТИ *див.* упла́чувати
ВПЛЕСНУ́ТИ *див.* уплі́скувати
ВПЛЕСНУ́ТИСЯ *див.* уплі́скуватися
ВПЛЕСТИ́[1] *див.* вплітати[1]
ВПЛЕСТИ́[2] *див.* уплітати[1]
ВПЛЕСТИ́СЯ *див.* вплітатися
ВПЛЕ́ТЕНИЙ
ВПЛЕ́ТЕННЯ
ВПЛИВ
ВПЛИВА́ННЯ
ВПЛИВА́ТИ[1]
ВПЛИВА́ТИ[2]
ВПЛИВА́ТИ[3] *див.* уплива́ти[1]
ВПЛИВО́ВИЙ
ВПЛИВО́ВІСТЬ
ВПЛИВО́ВО
ВПЛИВТИ́ *див.* уплива́ти[1]
ВПЛИГА́ТИ *див.* впли́гувати
ВПЛИГНУ́ТИ *див.* впли́гувати
ВПЛИ́ГУВАТИ
ВПЛИН
ВПЛИ́НУТИ[1] *див.* вплива́ти[2]
ВПЛИ́НУТИ[2] *див.* уплива́ти[1]
ВПЛИНЬ *див.* вплин
ВПЛИСТИ́[1] *див.* вплива́ти[1]
ВПЛИСТИ́[2] *див.* уплива́ти[1]
ВПЛІ́СКУВАТИ *див.* уплі́скувати
ВПЛІ́СКУВАТИСЯ *див.* уплі́скуватися
ВПЛІТА́ННЯ
ВПЛІТА́ТИ[1]
ВПЛІТА́ТИ[2] *див.* уплітати[1]
ВПЛІТА́ТИСЯ
ВПЛУ́ТАНИЙ
ВПЛУ́ТАТИ *див.* вплу́тувати
ВПЛУ́ТАТИСЯ *див.* вплу́туватися
ВПЛУ́ТУВАННЯ
ВПЛУ́ТУВАТИ
ВПЛУ́ТУВАТИСЯ
ВПНУ́ТИ *див.* впина́ти
ВПНУ́ТИСЯ *див.* впина́тися
ВПОВА́ННЯ *див.* упова́ння
ВПОВА́ТИ *див.* упова́ти
ВПОВЗА́ННЯ
ВПОВЗА́ТИ
ВПОВЗДО́ВЖ
ВПОВЗТИ́ *див.* вповза́ти
ВПОВИВА́ННЯ *див.* уповива́ння
ВПОВИВА́ТИ *див.* уповива́ти
ВПОВИВА́ТИСЯ *див.* уповива́тися
ВПОВИ́ТИ *див.* уповива́ти

ВПОВИ́ТИЙ *див.* упови́тий
ВПОВИ́ТИСЯ *див.* уповива́тися
ВПОВІДА́ТИ *див.* уповіда́ти
ВПОВІ́ДУВАТИ *див.* уповіда́ти
ВПОВІ́ЛЬНЕНИЙ *див.* упові́льнений
ВПОВІ́ЛЬНЕНІСТЬ *див.* упові́льненість
ВПОВІ́ЛЬНЕННЯ *див.* упові́льнення
ВПОВІ́ЛЬНЕНО *див.* упові́льнено
ВПОВІ́ЛЬНИТИ *див.* упові́льнювати
ВПОВІ́ЛЬНИТИСЯ *див.* упові́льнюватися
ВПОВІ́ЛЬНЮВАННЯ *див.* упові́льнювання
ВПОВІ́ЛЬНЮВАТИ *див.* упові́льнювати
ВПОВІ́ЛЬНЮВАТИСЯ *див.* упові́льнюватися
ВПОВІ́ЛЬНЮВАЧ *див.* упові́льнювач
ВПОВІСТИ́ *див.* уповіда́ти
ВПО́ВНІ
ВПОВНОВА́ЖЕНИЙ *див.* уповнова́жений
ВПОВНОВА́ЖЕННЯ *див.* уповнова́ження
ВПОВНОВА́ЖИТИ *див.* уповнова́жувати
ВПОВНОВА́ЖИТИСЯ *див.* уповнова́жуватися
ВПОВНОВА́ЖУВАННЯ *див.* уповнова́жування
ВПОВНОВА́ЖУВАТИ *див.* уповнова́жувати
ВПОВНОВА́ЖУВАТИСЯ *див.* уповнова́жуватися
ВПОДІ́БНЕНИЙ *див.* уподі́бнений
ВПОДІ́БНЕННЯ *див.* уподі́бнення
ВПОДІ́БНИТИ *див.* уподі́бнювати
ВПОДІ́БНИТИСЯ *див.* уподі́бнюватися
ВПОДІ́БНЮВАННЯ *див.* уподі́бнювання
ВПОДІ́БНЮВАТИ *див.* уподі́бнювати
ВПОДІ́БНЮВАТИСЯ *див.* уподі́бнюватися
ВПОДО́БА *див.* уподо́ба
ВПОДО́БАНИЙ *див.* уподо́баний
ВПОДО́БАННЯ *див.* уподо́бання
ВПОДО́БАТИ *див.* уподо́бати
ВПОДО́БАТИСЯ *див.* уподо́батися
ВПОДО́БИТИ *див.* уподо́блювати
ВПОДО́БИТИСЯ *див.* уподо́блюватися
ВПОДО́БЛЕНИЙ *див.* уподо́блений
ВПОДО́БЛЕННЯ *див.* уподо́блення
ВПОДО́БЛЮВАТИ *див.* уподо́блювати
ВПОДО́БЛЮВАТИСЯ *див.* уподо́блюватися
ВПОДО́ВЖ
ВПО́ЄНИЙ *див.* упо́єний
ВПОЇ́ТИ *див.* упо́ювати
ВПОЇ́ТИСЯ *див.* упо́юватися
ВПОКІ́Й *див.* упокі́й
ВПОКІ́РЛИВИЙ *див.* упокі́рливий
ВПОКІ́РЛИВО *див.* упокі́рливо
ВПОКО́ЄНИЙ *див.* упоко́єний
ВПОКО́ЄНІСТЬ *див.* упоко́єність
ВПОКО́ЄННЯ *див.* упоко́єння
ВПОКО́ЇТИ *див.* упоко́ювати
ВПОКО́ЇТИСЯ *див.* упоко́юватися
ВПОКО́РЕНИЙ *див.* упоко́рений
ВПОКО́РЕНІСТЬ *див.* упоко́реність
ВПОКО́РЕННЯ *див.* упоко́рення
ВПОКО́РЕНО *див.* упоко́рено
ВПОКО́РИТИ *див.* упоко́рювати
ВПОКО́РИТИСЯ *див.* упоко́рюватися
ВПОКО́РЮВАННЯ *див.* упоко́рювання
ВПОКО́РЮВАТИ *див.* упоко́рювати
ВПОКО́РЮВАТИСЯ *див.* упоко́рюватися
ВПОКОРЯ́ТИ *див.* упоко́рювати
ВПОКОРЯ́ТИСЯ *див.* упоко́рюватися
ВПОКО́ЮВАТИ *див.* упоко́ювати
ВПОКО́ЮВАТИСЯ *див.* упоко́юватися
ВПОЛОВИ́НУ
ВПОЛОНИ́ТИ *див.* уполони́ти
ВПОЛУ́ДНЕ
ВПОЛЬО́ВАНИЙ *див.* упольо́ваний
ВПОЛЬО́ВУВАТИ *див.* упольо́вувати
ВПОЛЮВА́ННЯ *див.* уполюва́ння
ВПОЛЮВА́ТИ *див.* упольо́вувати
ВПОМИНА́ННЯ *див.* упомина́ння
ВПОМИНА́ТИ *див.* упомина́ти
ВПОМИНА́ТИСЯ *див.* упомина́тися
ВПО́МКИ *див.* упо́мки
ВПО́МКУ *див.* упо́мки
ВПО́ПЕРЕК
ВПО́РАНИЙ *див.* упо́раний
ВПО́РАТИ *див.* упо́рати
ВПО́РАТИСЯ *див.* упо́рюватися
ВПОРОЖНІ́
ВПОРО́ТИ *див.* упоро́ти
ВПО́РСКУВАЛЬНИЙ
ВПО́РСКУВАНИЙ
ВПО́РСКУВАННЯ
ВПО́РСКУВАТИ
ВПО́РСКУВАТИСЯ
ВПО́РСНУТИ *див.* впо́рскувати
ВПО́РУ
ВПО́РЮВАТИСЯ *див.* упо́рюватися
ВПОРЯДЖА́ТИ *див.* упоряджа́ти
ВПОРЯДЖА́ТИСЯ *див.* упоряджа́тися
ВПОРЯ́ДЖЕНИЙ *див.* упоря́джений
ВПОРЯ́ДЖЕНІСТЬ *див.* упоря́дженість
ВПОРЯ́ДЖЕННЯ *див.* упоря́дження
ВПОРЯ́ДЖУВАЛЬНИЙ *див.* упоря́джувальний
ВПОРЯ́ДЖУВАННЯ *див.* упоря́джування
ВПОРЯ́ДЖУВАТИ *див.* упоряджа́ти
ВПОРЯ́ДЖУВАТИСЯ *див.* упоряджа́тися
ВПОРЯДИ́ТИ *див.* упоряджа́ти
ВПОРЯДИ́ТИСЯ *див.* упоряджа́тися
ВПОРЯДКО́ВАНИЙ *див.* упорядко́ваний
ВПОРЯДКО́ВАНІСТЬ *див.* упорядко́ваність
ВПОРЯДКО́ВАНО *див.* упорядко́вано
ВПОРЯДКО́ВНИЙ *див.* упорядко́вний
ВПОРЯДКО́ВУВАННЯ *див.* упорядко́вування
ВПОРЯДКО́ВУВАТИ *див.* упорядко́вувати
ВПОРЯДКО́ВУВАТИСЯ *див.* упорядко́вуватися
ВПОРЯДКУВА́ЛЬНИЙ *див.* упорядкува́льний
ВПОРЯДКУВА́ННЯ *див.* упорядкува́ння
ВПОРЯДКУВА́ТИ *див.* упорядко́вувати
ВПОРЯДКУВА́ТИСЯ *див.* упорядко́вуватися
ВПОРЯ́ДНИК *див.* упоря́дник
ВПОРЯ́ДНИЦЬКИЙ *див.* упоря́дницький
ВПОРЯ́ДНИЦЯ *див.* упоря́дниця
ВПОСЛІ́Д *див.* уполі́д
ВПОСЛІ́ДЖЕНИЙ *див.* упослі́джений
ВПОСЛІ́ДЖЕНІСТЬ *див.* упослі́дженість
ВПОСЛІ́ДЖЕННЯ *див.* упослі́дження
ВПОСЛІ́ДЖУВАНИЙ *див.* упослі́джуваний
ВПОСЛІ́ДЖУВАТИ *див.* упослі́джувати
ВПОСЛІ́ДЖУВАТИСЯ *див.* упослі́джуватися
ВПОСЛІ́ДИТИ *див.* упослі́джувати
ВПО́СПІХ *див.* упо́спіх
ВПО́СПІХАХ *див.* упо́спіхах
ВПО́ТАЙ *див.* упо́тай
ВПО́ТЕМКИ *див.* упо́темки
ВПОТІ́ЛИЙ *див.* употі́лий
ВПОТІ́ТИ *див.* употі́ти
ВПОТУ́ЖНЕННЯ *див.* употу́жнення
ВПОТУ́ЖНИТИ *див.* употу́жнювати
ВПОТУ́ЖНЮВАННЯ *див.* употу́жнювання
ВПОТУ́ЖНЮВАТИ *див.* употу́жнювати
ВПО́ЮВАННЯ *див.* упо́ювання
ВПО́ЮВАТИ *див.* упо́ювати
ВПО́ЮВАТИСЯ *див.* упо́юватися
ВПРА́ВА
ВПРА́ВДІ
ВПРА́ВИТИ[1] *див.* вправля́ти[1]
ВПРА́ВИТИ[2] *див.* управля́ти[1]
ВПРА́ВИТИСЯ[1] *див.* вправля́тися[1]
ВПРА́ВИТИСЯ[2] *див.* управля́тися[1]
ВПРА́ВЛЕНИЙ[1]
ВПРА́ВЛЕНИЙ[2] *див.* упра́влений[1]
ВПРА́ВЛЕННЯ
ВПРАВЛЯ́ННЯ[1]
ВПРАВЛЯ́ННЯ[2]
ВПРАВЛЯ́ННЯ[3] *див.* управля́ння[1]
ВПРАВЛЯ́ТИ[1]
ВПРАВЛЯ́ТИ[2]
ВПРАВЛЯ́ТИ[3] *див.* управля́ти[1]
ВПРАВЛЯ́ТИСЯ[1]
ВПРАВЛЯ́ТИСЯ[2]
ВПРАВЛЯ́ТИСЯ[3] *див.* управля́тися[1]
ВПРА́ВНИЙ
ВПРА́ВНІСТЬ
ВПРА́ВНО
ВПРА́ВО
ВПРАВО́РУЧ
ВПРЕСО́ВАНИЙ *див.* упресо́ваний
ВПРЕСО́ВУВАННЯ *див.* упресо́вування
ВПРЕСО́ВУВАТИ *див.* упресо́вувати
ВПРЕСУВА́ТИ *див.* впресо́вувати
ВПРИКУ́СКУ
ВПРИ́ПУСТ
ВПРИ́СКУВАННЯ *див.* упри́скування
ВПРИ́СКУВАТИ *див.* упри́скувати
ВПРИ́СКУВАТИСЯ *див.* упри́скуватися
ВПРИ́СНУТИ *див.* упри́скувати
ВПРИТИ́СК
ВПРИТУ́Л
ВПРІВА́ННЯ *див.* упріва́ння
ВПРІВА́ТИ *див.* упріва́ти
ВПРІ́ЛИЙ *див.* упрі́лий
ВПРІ́ТИ *див.* упріва́ти
ВПРОВА́ДЖЕНИЙ
ВПРОВА́ДЖЕННЯ
ВПРОВА́ДЖУВАЛЬНИЙ
ВПРОВА́ДЖУВАНИЙ
ВПРОВА́ДЖУВАННЯ
ВПРОВА́ДЖУВАТИ
ВПРОВА́ДЖУВАТИСЯ
ВПРОВА́ДИТИ *див.* впрова́джувати

ВПРОВА́ДНИЦЬКИЙ
ВПРО́ГОЛОДЬ
ВПРОДО́ВЖ
ВПРОСИ́ТИ *див.* упро́шувати
ВПРОСИ́ТИСЯ *див.* упро́шуватися
ВПРОСТ
ВПРО́СТЯЖ
ВПРО́ТЯЖ *див.* впро́стяж
ВПРОХА́ТИ *див.* упро́хувати
ВПРОХА́ТИСЯ *див.* упро́хуватися
ВПРО́ХУВАННЯ *див.* упро́хування
ВПРО́ХУВАТИ *див.* упро́хувати
ВПРО́ХУВАТИСЯ *див.* упро́хуватися
ВПРО́ШУВАННЯ *див.* упро́шування
ВПРО́ШУВАТИ *див.* упро́шувати
ВПРО́ШУВАТИСЯ *див.* упро́шуватися
ВПРЯГА́ННЯ
ВПРЯГА́ТИ
ВПРЯГА́ТИСЯ
ВПРЯГТИ́ *див.* впряга́ти
ВПРЯГТИ́СЯ *див.* впряга́тися
ВПРЯ́ЖЕНИЙ
ВПУРХНУ́ТИ *див.* впу́рхувати
ВПУ́РХУВАТИ
ВПУСК
ВПУСКА́ННЯ[1]
ВПУСКА́ННЯ[2] *див.* упуска́ння[1]
ВПУСКА́ТИ[1]
ВПУСКА́ТИ[2] *див.* упуска́ти[1]
ВПУСКА́ТИСЯ[1]
ВПУСКА́ТИСЯ[2] *див.* упуска́тися[1]
ВПУСКНИ́Й
ВПУСТИ́ТИ[1] *див.* впуска́ти[1]
ВПУСТИ́ТИ[2] *див.* упусти́ти[1]
ВПУ́ЩЕНИЙ[1]
ВПУ́ЩЕНИЙ[2] *див.* упу́щений[1]
ВПХА́ТИ *див.* впиха́ти
ВПХА́ТИСЯ *див.* впиха́тися
ВПХНУ́ТИ *див.* впихну́ти
ВПХНУ́ТИЙ *див.* впихну́тий
ВПХНУ́ТИСЯ *див.* впихну́тися
ВП'Я́ЛЕНИЙ
ВП'Я́ЛИТИ *див.* вп'я́лювати
ВП'Я́ЛИТИСЯ *див.* вп'я́люватися
ВП'Я́ЛЮВАТИ
ВП'Я́ЛЮВАТИСЯ
ВП'ЯСТИ́ *див.* впина́ти
ВП'ЯСТИ́СЯ *див.* впина́тися
ВП'Я́ТЕ
ВП'Я́ТЕРО
ВП'ЯТЬ
ВП'ЯТЬО́Х
ВРАГ
ВРА́ГІВ
ВРА́ГОВИЙ *див.* вра́гів
ВРА́ДЖЕНИЙ *див.* ура́джений
ВРА́ДИТИ *див.* ура́дити
ВРА́ДИТИСЯ *див.* ура́дитися
ВРА́ДУВАНИЙ *див.* ура́дуваний
ВРА́ДУВАТИ *див.* ура́дувати
ВРА́ДУВАТИСЯ *див.* ура́дуватися
ВРАЖА́ЛЬНИЙ
ВРАЖА́ЛЬНІСТЬ
ВРАЖА́ЛЬНО
ВРАЖА́ННЯ *див.* уража́ння
ВРАЖА́ТИ[1]
ВРАЖА́ТИ[2] *див.* уража́ти[1]
ВРАЖА́ТИСЯ[1]
ВРАЖА́ТИСЯ[2] *див.* уража́тися[1]
ВРАЖА́ЮЧЕ
ВРАЖА́ЮЧИЙ[1]
ВРАЖА́ЮЧИЙ[2] *див.* уража́ючий[1]
ВРАЖДА́
ВРАЖДА́ТИ
ВРАЖДУВА́ТИ *див.* вражда́ти
ВРА́ЖЕНИЙ[1]
ВРА́ЖЕНИЙ[2] *див.* ура́жений[1]
ВРА́ЖЕНІСТЬ *див.* ура́женість
ВРА́ЖЕННЯ[1]
ВРА́ЖЕННЯ[2] *див.* ура́ження
ВРА́ЖЕНО
ВРА́ЖИЙ
ВРАЖІ́ННЯ
ВРА́ЖЛИ́ВИЙ
ВРА́ЖЛИ́ВІСТЬ
ВРА́ЖЛИ́ВО
ВРАЗ
ВРА́ЗА[1]
ВРА́ЗА[2] *див.* ура́за[1]
ВРА́ЗИ́ТИ[1] *див.* вража́ти[1]
ВРА́ЗИ́ТИ[2] *див.* уража́ти[1]
ВРА́ЗИ́ТИСЯ[1] *див.* вража́тися[1]
ВРА́ЗИ́ТИСЯ[2] *див.* уража́тися[1]
ВРА́ЗЛИ́ВИЙ[1]
ВРА́ЗЛИ́ВИЙ[2] *див.* ура́зли́вий[1]
ВРА́ЗЛИ́ВІСТЬ[1]
ВРА́ЗЛИ́ВІСТЬ[2] *див.* ура́зли́вість[1]
ВРА́ЗЛИ́ВО
ВРА́ЗНО
ВРА́НІШНІЙ
ВРА́НЦІ
ВРАТА́
ВРАХО́ВАНИЙ *див.* урахо́ваний
ВРАХО́ВУВАНИЙ *див.* урахо́вуваний
ВРАХО́ВУВАННЯ *див.* урахо́вування
ВРАХО́ВУВАТИ *див.* урахо́вувати
ВРАХО́ВУВАТИСЯ *див.* урахо́вуватися
ВРАХУВА́ННЯ *див.* урахува́ння
ВРАХУВА́ТИ *див.* урахо́вувати
ВРАХУВА́ТИСЯ *див.* урахо́вуватися
ВРА́ЯТИ *див.* ура́яти
ВРЕГУЛЬО́ВАНИЙ *див.* урегульо́ваний
ВРЕГУЛЬО́ВУВАНИЙ *див.* урегульо́вуваний
ВРЕГУЛЬО́ВУВАННЯ *див.* урегульо́вування
ВРЕГУЛЬО́ВУВАТИ *див.* урегульо́вувати
ВРЕГУЛЬО́ВУВАТИСЯ *див.* урегульо́вуватися
ВРЕГУЛЮВА́ННЯ *див.* урегулюва́ння
ВРЕГУЛЮВА́ТИ *див.* урегульо́вувати
ВРЕГУЛЮВА́ТИСЯ *див.* урегульо́вуватися
ВРЕД
ВРЕ́ДНИЙ
ВРЕ́ДНІСТЬ
ВРЕДНЮ́ЧИЙ
ВРЕДНЮ́ЩИЙ
ВРЕКТИ́[1] *див.* урíка́ти[1]
ВРЕКТИ́[2] *див.* урíка́ти[2]
ВРЕ́М'Я
ВРЕПІ́ЖИТИ *див.* урепі́жити
ВРЕЧЕВИ́ТИ *див.* урече́влювати
ВРЕЧЕВИ́ТИСЯ *див.* урече́влюватися
ВРЕЧЕ́ВЛЕНИЙ *див.* урече́влений
ВРЕЧЕ́ВЛЕННЯ *див.* урече́влення
ВРЕЧЕ́ВЛЮВАНИЙ *див.* урече́влюваний
ВРЕЧЕ́ВЛЮВАННЯ *див.* урече́влювання
ВРЕЧЕ́ВЛЮВАТИ *див.* урече́влювати
ВРЕЧЕ́ВЛЮВАТИСЯ *див.* урече́влюватися
ВРЕ́ШТІ
ВРЕ́ШТІ-РЕШТ
ВРИ́ВАНИЙ *див.* ури́ваний
ВРИВА́ТИ[1]
ВРИВА́ТИ[2] *див.* урива́ти[1]
ВРИВА́ТИСЯ[1]
ВРИВА́ТИСЯ[2]
ВРИВА́ТИСЯ[3] *див.* урива́тися[1]
ВРИ́НУТИ
ВРИСТЬ
ВРИ́ТИ *див.* врива́ти[1]
ВРИ́ТИЙ
ВРИ́ТИСЯ *див.* врива́тися[1]
ВРИХТО́ВАНИЙ *див.* урихто́ваний
ВРИХТО́ВУВАТИ *див.* урихто́вувати
ВРИХТО́ВУВАТИСЯ *див.* урихто́вуватися
ВРИХТУВА́ТИ *див.* урихто́вувати
ВРИХТУВА́ТИСЯ *див.* урихто́вуватися
ВРІ́ВЕНЬ
ВРІ́ВНІ
ВРІВНОВА́ЖЕНИЙ *див.* урівнова́жений
ВРІВНОВА́ЖЕНІСТЬ *див.* урівнова́женість
ВРІВНОВА́ЖЕННЯ *див.* урівнова́ження
ВРІВНОВА́ЖЕНО *див.* урівнова́жено
ВРІВНОВА́ЖИТИ *див.* урівнова́жувати
ВРІВНОВА́ЖИТИСЯ *див.* урівнова́жуватися
ВРІВНОВА́ЖУВАННЯ *див.* урівнова́жування
ВРІВНОВА́ЖУВАТИ *див.* урівнова́жувати
ВРІВНОВА́ЖУВАТИСЯ *див.* урівнова́жуватися
ВРІВНОПРА́ВИТИ *див.* урівнопра́внювати
ВРІВНОПРА́ВНЕННЯ *див.* урівнопра́внення
ВРІВНОПРА́ВНЮВАТИ *див.* урівнопра́внювати
ВРІ́ВНЮВАННЯ *див.* урі́внювання
ВРІ́ВНЮВАТИ *див.* урі́внювати
ВРІ́ВНЮВАТИСЯ *див.* урі́внюватися
ВРІ́ВНЯНИЙ *див.* урі́вняний
ВРІВНЯ́ННЯ *див.* урівня́ння
ВРІВНЯ́ТИ *див.* урі́внювати
ВРІВНЯ́ТИСЯ *див.* урі́внюватися
ВРІЗ
ВРІ́ЗАНИЙ[1]
ВРІ́ЗАНИЙ[2] *див.* урі́заний[1]
ВРІЗА́ННЯ
ВРІ́ЗАТИ[1] *див.* врі́зувати[1]
ВРІ́ЗАТИ[2] *див.* урі́зувати[1]
ВРІЗА́ТИ *див.* врі́зувати[1]
ВРІ́ЗАТИСЯ[1] *див.* врі́зуватися[1]
ВРІ́ЗАТИСЯ[2] *див.* урі́затися[1]
ВРІЗА́ТИСЯ *див.* врі́зуватися[1]
ВРІ́ЗКА
ВРІЗНИ́Й
ВРІЗНО́БІЧ
ВРІЗНОМАНІ́ТНЕНИЙ *див.* урізноманí́тнений
ВРІЗНОМАНІ́ТНЕННЯ *див.* урізноманí́тнення

ВРІЗНОМАНІ́ТНИТИ *див.* урізноманітнювати
ВРІЗНОМАНІ́ТНИТИСЯ *див.* урізноманітнюватися
ВРІЗНОМАНІ́ТНЮВАННЯ *див.* урізноманітнювання
ВРІЗНОМАНІ́ТНЮВАТИ *див.* урізноманітнювати
ВРІЗНОМАНІ́ТНЮВАТИСЯ *див.* урізноманітнюватися
ВРІ́ЗУВАННЯ[1]
ВРІ́ЗУВАННЯ[2] *див.* урі́зування[1]
ВРІ́ЗУВАТИ[1]
ВРІ́ЗУВАТИ[2] *див.* урі́зувати[1]
ВРІ́ЗУВАТИСЯ[1]
ВРІ́ЗУВАТИСЯ[2] *див.* урі́зуватися[1]
ВРІКА́ННЯ *див.* уріка́ння
ВРІКА́ТИ[1] *див.* уріка́ти[1]
ВРІКА́ТИ[2] *див.* уріка́ти[2]
ВРІЧЛИ́ВИЙ *див.* урічли́вий
ВРІ́ЧНИЙ *див.* урі́чний
ВРОБИ́ТИ[1] *див.* вробля́ти[1]
ВРОБИ́ТИ[2] *див.* уроби́ти[2]
ВРОБИ́ТИ[3] *див.* уробля́ти[1]
ВРОБИ́ТИСЯ[1] *див.* уроби́тися[2]
ВРОБИ́ТИСЯ[2] *див.* уробля́тися
ВРО́БЛЕНИЙ[1]
ВРО́БЛЕНИЙ[2] *див.* уро́блений[1]
ВРОБЛЯ́ТИ[1]
ВРОБЛЯ́ТИ[2] *див.* уробля́ти[1]
ВРОБЛЯ́ТИСЯ *див.* уробля́тися
ВРО́ДА
ВРО́ДЖЕНИЙ *див.* уро́джений
ВРО́ДЖЕНІСТЬ *див.* уро́дженість
ВРО́ДЖЕННЯ *див.* уро́дження
ВРО́ДЖУВАТИСЯ *див.* уро́джуватися
ВРОДИ́НИ *див.* уроди́ни
ВРОДИ́ТИ *див.* уроди́ти
ВРОДИ́ТИСЯ *див.* уро́джуватися
ВРОДЛИ́ВЕНЬКИЙ
ВРОДЛИ́ВЕЦЬ
ВРОДЛИ́ВИЙ
ВРОДЛИ́ВИЦЯ
ВРОДЛИ́ВІСТЬ
ВРОДЛИ́ВО
ВРО́ЄННЯ
ВРОЖА́ЇСТИЙ *див.* урожа́їстий
ВРОЖА́ЇТИСЯ *див.* урожа́їтися
ВРОЖА́Й *див.* урожа́й
ВРОЖА́ЙНИЙ *див.* урожа́йний
ВРОЖА́ЙНІСТЬ *див.* урожа́йність
ВРО́ЗБИВКУ
ВРО́ЗБРІД
ВРО́ЗГІН
ВРО́ЗДРІБ
ВРО́ЗКИД
ВРО́ЗКИДКУ
ВРО́ЗКИДЬ *див.* вро́зкид
ВРО́ЗЛАД
ВРО́ЗЛІТ
ВРО́ЗРІЗ
ВРОЗРЯ́ДКУ
ВРО́ЗСИП
ВРО́ЗТІЧ
ВРО́ЗТЯЖ
ВРОЗУ́МИТИ *див.* урозумля́ти
ВРОЗУМІ́ННЯ *див.* урозумі́ння
ВРОЗУМІ́ТИ *див.* урозумі́ти
ВРОЗУ́МЛЕННЯ *див.* урозу́млення
ВРОЗУМЛЯ́ТИ *див.* урозумля́ти
ВРО́ЇТИ
ВРО́ЇТИСЯ
ВРО́КИ *див.* уро́ки
ВРО́СЛИЙ[1]
ВРО́СЛИЙ[2] *див.* уро́слий[1]
ВРОСТА́ННЯ
ВРОСТА́ТИ[1]
ВРОСТА́ТИ[2] *див.* уроста́ти[1]
ВРОСТИ́[1] *див.* вроста́ти[1]
ВРОСТИ́[2] *див.* урости́[1]
ВРО́СТОК
ВРО́ЧЕННЯ *див.* уро́чення
ВРОЧИ́СТИЙ *див.* урочи́стий
ВРОЧИ́СТІСТЬ *див.* урочи́стість
ВРОЧИ́СТО *див.* урочи́сто
ВРО́ЧИТИ *див.* уро́чити
ВРО́ЧИЩЕ *див.* уро́чище
ВРО́ЩЕННЯ
ВРУБ
ВРУ́БАНИЙ *див.* уру́баний
ВРУБА́ТИ[1] *див.* вру́бувати
ВРУБА́ТИ[2] *див.* уруба́ти[1]
ВРУБА́ТИСЯ[1] *див.* вру́буватися
ВРУБА́ТИСЯ[2] *див.* уруба́тися[1]
ВРУ́БІВКА
ВРУ́БКА
ВРУБЛИ́ТИ *див.* урубли́ти
ВРУБЛЬО́ВАНИЙ *див.* урубльо́ваний
ВРУБМАШИ́НА
ВРУБМАШИНІ́СТ
ВРУБНУ́ТИ *див.* урубну́ти
ВРУ́БОВИЙ
ВРУ́БУВАННЯ
ВРУ́БУВАТИ
ВРУ́БУВАТИСЯ
ВРУКОПА́Ш
ВРУКОПА́ШНУ
ВРУ́НА[1]
ВРУ́НА[2]
ВРУНА́СТИЙ[1]
ВРУНА́СТИЙ[2]
ВРУ́НИСТИЙ[1]
ВРУ́НИСТИЙ[2]
ВРУ́НИТИ
ВРУ́НИТИСЯ
ВРУНІ́ТИ
ВРУ́НО[1] *див.* вру́на[1]
ВРУ́НО[2] *див.* вру́на[2]
ВРУХО́МИТИ *див.* урухо́млювати
ВРУХО́МИТИСЯ *див.* урухо́млюватися
ВРУХО́МЛЕНИЙ *див.* урухо́млений
ВРУХО́МЛЕННЯ *див.* урухо́млення
ВРУХО́МЛЮВАНИЙ *див.* урухо́млюваний
ВРУХО́МЛЮВАННЯ *див.* урухо́млювання
ВРУХО́МЛЮВАТИ *див.* урухо́млювати
ВРУХО́МЛЮВАТИСЯ *див.* урухо́млюватися
ВРУЧА́ННЯ
ВРУЧА́ТИ
ВРУЧА́ТИСЯ
ВРУ́ЧЕНИЙ
ВРУ́ЧЕННЯ
ВРУЧИ́ТЕЛЬ
ВРУЧИ́ТЕЛЬКА
ВРУЧИ́ТИ *див.* вруча́ти
ВРУЧНУ́
ВРЯД
ВРЯДЖА́ТИ *див.* уряджа́ти
ВРЯДЖА́ТИСЯ *див.* уряджа́тися
ВРЯ́ДЖЕНИЙ *див.* уря́джений
ВРЯ́ДЖЕННЯ *див.* уря́дження
ВРЯ́ДЖУВАННЯ *див.* уря́джування
ВРЯ́ДЖУВАТИ *див.* уряджа́ти
ВРЯ́ДЖУВАТИСЯ *див.* уряджа́тися
ВРЯДИ́-ГОДИ́
ВРЯДИ́ТИ *див.* уряджа́ти
ВРЯДИ́ТИСЯ *див.* уряджа́тися
ВРЯ́ДНИК *див.* уря́дник
ВРЯ́ДНИЦЬКИЙ *див.* уря́дницький
ВРЯДУВА́ННЯ *див.* урядува́ння
ВРЯДУВА́ТИ *див.* урядува́ти
ВРЯТО́ВАНИЙ *див.* урято́ваний
ВРЯТО́ВУВАТИ *див.* урято́вувати
ВРЯТО́ВУВАТИСЯ *див.* урято́вуватися
ВРЯТУВА́ННЯ *див.* урятува́ння
ВРЯТУВА́ТИ *див.* урято́вувати
ВРЯТУВА́ТИСЯ *див.* урято́вуватися
ВСА́ДЖЕНИЙ[1]
ВСА́ДЖЕНИЙ[2] *див.* уса́джений[1]
ВСА́ДЖУВАТИ[1]
ВСА́ДЖУВАТИ[2] *див.* уса́джувати[1]
ВСА́ДЖУВАТИСЯ[1]
ВСА́ДЖУВАТИСЯ[2] *див.* уса́джуватися[1]
ВСАДИ́ТИ[1] *див.* вса́джувати[1]
ВСАДИ́ТИ[2] *див.* уса́джувати[1]
ВСАДИ́ТИСЯ[1] *див.* вса́джуватися[1]
ВСАДИ́ТИСЯ[2] *див.* уса́джуватися[1]
ВСАДОВИ́ТИ[1] *див.* вса́джувати[1]
ВСАДОВИ́ТИ[2] *див.* уса́джувати[1]
ВСАДОВИ́ТИСЯ[1] *див.* вса́джуватися[1]
ВСАДОВИ́ТИСЯ[2] *див.* уса́джуватися[1]
ВСАДО́ВЛЮВАТИ *див.* уса́джувати
ВСВЕРДЛИ́ТИ *див.* всве́рдлювати
ВСВЕРДЛИ́ТИСЯ *див.* всве́рдлюватися
ВСВЕ́РДЛЮВАТИ
ВСВЕ́РДЛЮВАТИСЯ
ВСЕ[1] *див.* весь[1]
ВСЕ[2]
ВСЕ...
ВСЕБІЛОРУ́СЬКИЙ
ВСЕБІ́ЧНИЙ
ВСЕБІ́ЧНІСТЬ
ВСЕБІ́ЧНО
ВСЕБЛАГИ́Й
ВСЕБЛА́ГІСТЬ
ВСЕВИДЮ́ЧИЙ *див.* всевидю́щий
ВСЕВИДЮ́ЩИЙ
ВСЕВИ́ДЯЧИЙ *див.* всевидю́щий
ВСЕВИ́ДЯЩИЙ *див.* всевидю́щий
ВСЕВИ́ШНІЙ
ВСЕВЛА́ДДЯ
ВСЕВЛА́ДНИЙ
ВСЕВЛА́ДНІСТЬ
ВСЕВЛА́ДНО
ВСЕВОБУ́Ч
ВСЕДЕРЖИ́ТЕЛЬ
ВСЕДОЗВО́ЛЕНИЙ
ВСЕДОЗВО́ЛЕНІСТЬ
ВСЕЄВРОПЕ́ЙСЬКИЙ
ВСЕЄ́ДНІСТЬ
ВСЕЗАГА́ЛЬНИЙ

ВСЕЗАГА́ЛЬНІСТЬ
ВСЕЗНА́ВЕЦЬ
ВСЕЗНА́ЙКА
ВСЕЗНА́ЙКО
ВСЕЗНА́ЙСТВО
ВСЕЗНАННЯ́
ВСЕЗНА́ЮЧИЙ
ВСЕЗРОСТА́ЮЧИЙ
ВСЕІМПЕ́РСЬКИЙ
ВСЕЇ́ДНИЙ
ВСЕЙ
ВСЕКРИ́МСЬКИЙ
ВСЕ́ЛЕНИЙ
ВСЕ́ЛЕННЯ
ВСЕЛЕ́НСЬКИЙ
ВСЕЛЕ́НСЬКІСТЬ
ВСЕЛИ́ТИ *див.* вселя́ти
ВСЕЛИ́ТИСЯ *див.* вселя́тися
ВСЕЛЮ́ДНИЙ
ВСЕЛЮ́ДНО
ВСЕЛЮ́ДСЬКИЙ
ВСЕЛЮ́ДСЬКІСТЬ
ВСЕЛЯ́ННЯ
ВСЕЛЯ́ТИ
ВСЕЛЯ́ТИСЯ
ВСЕ́МЕРО
ВСЕМИ́ЛОСТИВИЙ
ВСЕМИ́ЛОСТИВІСТЬ
ВСЕМИ́ЛОСТИВО
ВСЕМІ́РНИЙ
ВСЕМІ́РНО
ВСЕМОГУ́ТНІЙ
ВСЕМОГУ́ТНІСТЬ
ВСЕМОГУ́ТНЬО
ВСЕМОГУ́ЧИЙ
ВСЕМО́ЖНИЙ
ВСЕМО́ЖНІСТЬ
ВСЕНАРО́ДНИЙ
ВСЕНАРО́ДНІСТЬ
ВСЕНАРО́ДНО
ВСЕНІЧНИ́Й
ВСЕНО́ШНИЙ
ВСЕ́НЬКИЙ
ВСЕО́БУЧ
ВСЕОЗБРО́ЄННЯ
ВСЕОСЯ́ЖНИЙ
ВСЕОСЯ́ЖНІСТЬ
ВСЕОСЯ́ЖНО
ВСЕОХО́ПЛЮВАЛЬНИЙ
ВСЕОХО́ПНИЙ
ВСЕОХО́ПНІСТЬ
ВСЕОХО́ПНО
ВСЕПЕРЕМО́ЖНИЙ
ВСЕПЕРЕМО́ЖНІСТЬ
ВСЕПЕРЕМО́ЖНО
ВСЕПЛАНЕТА́РНИЙ
ВСЕПЛАНЕ́ТНИЙ
ВСЕПЛОДЮ́ЧИЙ
ВСЕПЛОДЮ́ЩИЙ *див.* всеплодю́чий
ВСЕПОГЛИНА́ЛЬНИЙ
ВСЕПОГЛИНА́ЮЧИЙ
ВСЕПОГО́ДНИЙ
ВСЕПОГО́ДНІСТЬ
ВСЕПО́ЛЬСЬКИЙ
ВСЕПРАВОСЛА́ВНИЙ
ВСЕПРИСУ́ТНІЙ
ВСЕПРИСУ́ТНІСТЬ
ВСЕПРОНИКНИ́Й
ВСЕПРОНИ́КНІСТЬ
ВСЕПРОНИ́КНО
ВСЕПРО́ЩЕННЯ
ВСЕПРОЩЕ́НСТВО
ВСЕПРОЩЕ́НСЬКИЙ
ВСЕРЕ́ДИНІ
ВСЕРЕ́ДИНУ
ВСЕРЙО́З
ВСЕРОСІ́ЙСЬКИЙ
ВСЕ́СВІТ
ВСЕСВІ́ТНІЙ
ВСЕСВІ́ТНІСТЬ
ВСЕСВІ́ТНЬО
ВСЕСЕЗО́ННИЙ
ВСЕСЕЗО́ННІСТЬ
ВСЕСИ́ЛЛЯ
ВСЕСИ́ЛЬНИЙ
ВСЕСИ́ЛЬНІСТЬ
ВСЕСИ́ЛЬНО
ВСЕСЛОВ'Я́НСЬКИЙ
ВСЕСОЮ́ЗНИЙ
ВСЕСОЮ́ЗНО
ВСЕСПА́ЛЕННЯ
ВСЕСТА́НОВИЙ
ВСЕСТА́НОВІСТЬ
ВСЕСТОРО́ННІЙ
ВСЕСТОРО́ННІСТЬ
ВСЕСТОРО́ННЬО
ВСЕ́-ТАКИ[1]
ВСЕ́-ТАКИ[2]
ВСЕУКРАЇ́НСЬКИЙ
ВСЕУКРАЇ́НСЬКІСТЬ
ВСЕХВА́ЛЬНИЙ
ВСЕХРИСТИЯ́НСЬКИЙ
ВСЕЦІЛЮ́ЩИЙ
ВСЕШЛЯХОВИ́К
ВСИ́ДІТИ *див.* уси́діти
ВСИ́ДЛИВИЙ *див.* уси́дливий
ВСИ́ДЛИВІСТЬ *див.* уси́дливість
ВСИ́ДЛИВО *див.* уси́дливо
ВСИ́ЛЕНИЙ
ВСИЛИ́ТИ *див.* всиля́ти
ВСИЛКО́ВУВАТИСЯ *див.* усилко́вуватися
ВСИЛО́ВУВАТИСЯ *див.* усилко́вуватися
ВСИ́ЛУ *див.* уси́лу
ВСИ́ЛУВАТИ *див.* уси́лувати
ВСИ́ЛЬНИЙ *див.* уси́льний
ВСИ́ЛЮВАТИ *див.* всиля́ти
ВСИ́ЛЮВАТИСЯ
ВСИЛЯ́ННЯ
ВСИЛЯ́ТИ
ВСИЛЯ́ТИСЯ
ВСИНОВИ́ТЕЛЬ *див.* усинови́тель
ВСИНОВИ́ТЕЛЬКА *див.* усинови́телька
ВСИНОВИ́ТИ *див.* усиновля́ти
ВСИНОВИ́ТИСЯ *див.* усиновля́тися
ВСИНО́ВЛЕНИЙ *див.* усино́влений
ВСИНО́ВЛЕННЯ *див.* усино́влення
ВСИНО́ВЛЮВАНИЙ *див.* усино́влюваний
ВСИНО́ВЛЮВАННЯ *див.* усино́влювання
ВСИНО́ВЛЮВАТИ *див.* усиновля́ти
ВСИНО́ВЛЮВАТИСЯ *див.* усиновля́тися
ВСИНО́ВЛЮВАЧ *див.* усино́влювач
ВСИНО́ВЛЮВАЧКА *див.* усино́влювачка
ВСИНОВЛЯ́ТИ *див.* усиновля́ти
ВСИНОВЛЯ́ТИСЯ *див.* усиновля́тися
ВСИ́ПАНИЙ[1]
ВСИ́ПАНИЙ[2] *див.* уси́паний[1]
ВСИПА́ННЯ
ВСИ́ПАТИ[1] *див.* всипа́ти[1]
ВСИ́ПАТИ[2] *див.* усипа́ти[1]
ВСИПА́ТИ[1]
ВСИПА́ТИ[2] *див.* усипа́ти[1]
ВСИ́ПАТИСЯ[1] *див.* всипа́тися[1]
ВСИ́ПАТИСЯ[2] *див.* усипа́тися[1]
ВСИПА́ТИСЯ[1]
ВСИПА́ТИСЯ[2] *див.* усипа́тися[2]
ВСИПА́ТИСЯ[3] *див.* усипа́тися[2]
ВСИПИ́ТИ *див.* усипля́ти[1]
ВСИ́ПИЩЕ
ВСИПЛЯ́ННЯ *див.* усипля́ння
ВСИПЛЯ́ТИ[1] *див.* усипля́ти[1]
ВСИПЛЯ́ТИ[2] *див.* усипля́ти[2]
ВСИПНИ́Й *див.* усипни́й
ВСИРОТИ́ТИ *див.* усироти́ти
ВСИРОТІ́ЛИЙ *див.* усироті́лий
ВСИРОТІ́ТИ *див.* усироті́ти
ВСИСА́ННЯ
ВСИСА́ТИ
ВСИСА́ТИСЯ
ВСИСНИ́Й
ВСИ́ТИТИ[1] *див.* уси́чувати[1]
ВСИ́ТИТИ[2] *див.* уси́чувати[2]
ВСИХА́ННЯ *див.* усиха́ння
ВСИХА́ТИ *див.* усиха́ти
ВСИХА́ТИСЯ *див.* усиха́тися
ВСИ́ЧУВАТИ[1] *див.* уси́чувати[1]
ВСИ́ЧУВАТИ[2] *див.* уси́чувати[2]
ВСІВА́ТИ[1] *див.* усіва́ти[1]
ВСІВА́ТИ[2] *див.* усіва́ти[2]
ВСІВА́ТИСЯ *див.* усіва́тися
ВСІДА́ННЯ *див.* усіда́ння
ВСІДА́ТИ *див.* усіда́ти
ВСІДА́ТИСЯ *див.* усіда́тися
ВСІКА́ТИСЯ *див.* усіка́тися
ВСІЛЯ́КИЙ
ВСІЛЯ́КО
ВСІМО́Х
ВСІ́СТИ *див.* усіда́ти
ВСІ́СТИСЯ *див.* усіда́тися
ВСІ́ЯНИЙ *див.* усі́яний
ВСІ́ЯТИ[1] *див.* усіва́ти[1]
ВСІ́ЯТИ[2] *див.* усіва́ти[2]
ВСІ́ЯТИСЯ *див.* усіва́тися
ВСКА́КУВАТИ
ВСКАЧ
ВСКЛАД
ВСКО́КИ
ВСКО́ЧИТИ *див.* вска́кувати
ВСКУБНУ́ТИ *див.* ускубну́ти
ВСКУ́БТИ *див.* ускубну́ти
ВСЛА́ВИТИ *див.* уславля́ти
ВСЛА́ВИТИСЯ *див.* уславля́тися
ВСЛА́ВЛЕНИЙ *див.* усла́влений
ВСЛА́ВЛЕННЯ *див.* усла́влення
ВСЛА́ВЛЮВАНИЙ *див.* усла́влюваний
ВСЛА́ВЛЮВАННЯ *див.* усла́влювання
ВСЛА́ВЛЮВАТИ *див.* уславля́ти
ВСЛА́ВЛЮВАТИСЯ *див.* уславля́тися
ВСЛАВЛЯ́ННЯ *див.* уславля́ння
ВСЛАВЛЯ́ТИ *див.* уславля́ти
ВСЛАВЛЯ́ТИСЯ *див.* уславля́тися
ВСЛА́ТИ *див.* устила́ти

ВСЛА́ТИСЯ *див.* устила́тися
ВСЛІД
ВСЛІДКУВА́ТИ *див.* услідкува́ти
ВСЛІПУ́
ВСЛУГО́ВУВАННЯ *див.* услуго́вування
ВСЛУГО́ВУВАТИ *див.* услуго́вувати
ВСЛУГУВА́ННЯ *див.* услугува́ння
ВСЛУГУВА́ТИ *див.* услуго́вувати
ВСЛУЖИ́ТИ *див.* услуго́вувати
ВСЛУ́ЖЛИВИЙ *див.* услу́жливий
ВСЛУ́ЖЛИВО *див.* услу́жливо
ВСЛУХА́ННЯ
ВСЛУ́ХАТИСЯ *див.* вслуха́тися
ВСЛУХА́ТИСЯ
ВСЛУХО́ВУВАННЯ
ВСЛУХО́ВУВАТИСЯ *див.* вслуха́тися
ВСЛУ́ХУВАННЯ
ВСЛУ́ХУВАТИСЯ *див.* вслуха́тися
ВСМА́ЖЕНИЙ *див.* усма́жений
ВСМА́ЖИТИ *див.* усма́жувати
ВСМА́ЖИТИСЯ *див.* усма́жуватися
ВСМА́ЖУВАННЯ *див.* усма́жування
ВСМА́ЖУВАТИ *див.* усма́жувати
ВСМА́ЖУВАТИСЯ *див.* усма́жуватися
ВСМАК
ВСМЕРТЬ *див.* усме́рть
ВСМІ́ЛИТИСЯ *див.* усмі́литися
ВСМІХА́ТИСЯ *див.* усміха́тися
ВСМІ́ХНЕНИЙ *див.* усмі́хнений
ВСМІ́ХНЕНІСТЬ *див.* усмі́хненість
ВСМІ́ХНЕНО *див.* усмі́хнено
ВСМІХНЕНОО́КИЙ *див.* усміхненоо́кий
ВСМІ́ХНУТИЙ *див.* усмі́хнений
ВСМІХНУ́ТИСЯ *див.* усміха́тися
ВСМО́КТАНИЙ
ВСМОКТА́ТИ *див.* всмо́ктувати
ВСМОКТА́ТИСЯ *див.* всмо́ктуватися
ВСМО́КТУВАЛЬНИЙ
ВСМО́КТУВАНИЙ
ВСМО́КТУВАНІСТЬ
ВСМО́КТУВАННЯ
ВСМО́КТУВАТИ
ВСМО́КТУВАТИСЯ
ВСМО́КТУВАЧ
ВСНІ́ЖЕНИЙ *див.* усні́жений
ВСНУ́ТИ *див.* усну́ти
ВСОВІСТИ́ТИ *див.* усовіща́ти
ВСОВІСТИ́ТИСЯ *див.* усовіща́тися
ВСОВІЩА́ННЯ *див.* усовіща́ння
ВСОВІЩА́ТИ *див.* усовіща́ти
ВСОВІЩА́ТИСЯ *див.* усовіща́тися
ВСОВІ́ЩУВАТИ *див.* усовіща́ти
ВСО́ВУВАННЯ
ВСО́ВУВАТИ *див.* всува́ти
ВСО́ВУВАТИСЯ *див.* всува́тися
ВСОЛО́ДЖЕНИЙ *див.* усоло́джений
ВСОЛО́ДЖЕННЯ *див.* усоло́дження
ВСОЛО́ДЖУВАННЯ *див.* усоло́джування
ВСОЛО́ДЖУВАТИ *див.* усоло́джувати
ВСОЛО́ДЖУВАТИСЯ *див.* усоло́джуватися
ВСОЛОДИ́ТИ *див.* усоло́джувати
ВСОЛОДИ́ТИСЯ *див.* усоло́джуватися
ВСОРО́МИТИ *див.* усоро́мити
ВСОРО́МИТИСЯ *див.* усоро́митися
ВСОТА́ТИ *див.* всо́тувати
ВСОТА́ТИСЯ *див.* всо́туватися
ВСО́ТЕ
ВСО́ТУВАННЯ
ВСО́ТУВАТИ
ВСО́ТУВАТИСЯ
ВСО́ХЛИЙ *див.* усо́хлий
ВСО́ХНУТИ *див.* усиха́ти
ВСО́ХНУТИСЯ *див.* усиха́тися
ВСО́ХТИ *див.* усиха́ти
ВСО́ХТИСЯ *див.* усиха́тися
ВСОЧИ́ТИСЯ *див.* всо́чуватися
ВСО́ЧУВАТИСЯ
ВСПАДКО́ВУВАТИ *див.* успадко́вувати
ВСПАДКО́ВУВАТИСЯ *див.* успадко́вуватися
ВСПАДКУВА́ТИ *див.* успадко́вувати
ВСПІВА́ТИ *див.* успіва́ти
ВСПІД
ВСПІ́ТИ *див.* успіва́ти
ВСПОКО́ЄНИЙ *див.* успоко́єний
ВСПОКО́ЄНІСТЬ *див.* успоко́єність
ВСПОКО́ЄННЯ *див.* успоко́єння
ВСПОКО́ЄНО *див.* успоко́єно
ВСПОКО́ЇТИ *див.* успоко́ювати
ВСПОКО́ЇТИСЯ *див.* успоко́юватися
ВСПОКО́ЮВАННЯ *див.* успоко́ювання
ВСПОКО́ЮВАТИ *див.* успоко́ювати
ВСПОКО́ЮВАТИСЯ *див.* успоко́юватися
ВСПО́МИН
ВСПРА́ВЖКИ *див.* успра́вжки
ВСТАВА́ННЯ *див.* устава́ння
ВСТАВА́ТИ *див.* устава́ти
ВСТА́ВИТИ[1] *див.* вставля́ти[1]
ВСТА́ВИТИ[2] *див.* уставля́ти[1]
ВСТА́ВИТИСЯ[1] *див.* вставля́тися[1]
ВСТА́ВИТИСЯ[2] *див.* уставля́тися[1]
ВСТА́ВКА
ВСТА́ВЛЕНИЙ[1]
ВСТА́ВЛЕНИЙ[2] *див.* уста́влений[1]
ВСТА́ВЛЕННЯ
ВСТАВЛЯ́ННЯ
ВСТАВЛЯ́ТИ[1]
ВСТАВЛЯ́ТИ[2] *див.* уставля́ти[1]
ВСТАВЛЯ́ТИСЯ[1]
ВСТАВЛЯ́ТИСЯ[2] *див.* уставля́тися[1]
ВСТАВНИ́Й
ВСТА́ВОЧКА
ВСТА́ЛЕНИЙ *див.* уста́лений
ВСТА́ЛИЙ *див.* уста́лий
ВСТАНОВИ́ТИ *див.* устано́влювати
ВСТАНОВИ́ТИСЯ *див.* устано́влюватися
ВСТАНО́ВЛЕНИЙ *див.* устано́влений
ВСТАНО́ВЛЕННЯ *див.* устано́влення
ВСТАНО́ВЛЮВАЛЬНИЙ *див.* устано́влювальний
ВСТАНО́ВЛЮВАНИЙ *див.* устано́влюваний
ВСТАНО́ВЛЮВАННЯ *див.* устано́влювання
ВСТАНО́ВЛЮВАТИ *див.* устано́влювати
ВСТАНО́ВЛЮВАТИСЯ *див.* устано́влюватися
ВСТАНОВЛЯ́ТИ *див.* устано́влювати
ВСТАНОВЛЯ́ТИСЯ *див.* устано́влюватися
ВСТАНО́ВЧИЙ *див.* устано́вчий
ВСТА́ТИ *див.* устава́ти
ВСТАТКО́ВАНИЙ *див.* устатко́ваний
ВСТАТКО́ВУВАННЯ *див.* устатко́вування
ВСТАТКО́ВУВАТИ *див.* устатко́вувати
ВСТАТКО́ВУВАТИСЯ *див.* устатко́вуватися
ВСТАТКУВА́ННЯ *див.* устаткува́ння
ВСТАТКУВА́ТИ *див.* устатко́вувати
ВСТАТКУВА́ТИСЯ *див.* устатко́вуватися
ВСТЕ́ЖИТИ *див.* усте́жувати
ВСТЕ́ЖУВАТИ *див.* усте́жувати
ВСТЕ́КЛИЙ *див.* усте́клий
ВСТЕ́КЛІСТЬ *див.* усте́клість
ВСТЕ́ЛЕНИЙ *див.* усте́лений
ВСТЕ́ЛЕННЯ *див.* усте́лення
ВСТЕЛИ́ТИ *див.* устеля́ти
ВСТЕЛИ́ТИСЯ *див.* устеля́тися
ВСТЕ́ЛЮВАННЯ *див.* усте́лювання
ВСТЕ́ЛЮВАТИ *див.* устеля́ти
ВСТЕ́ЛЮВАТИСЯ *див.* устеля́тися
ВСТЕЛЯ́ТИ *див.* устеля́ти
ВСТЕЛЯ́ТИСЯ *див.* устеля́тися
ВСТЕРЕГТИ́ *див.* устерегти́
ВСТЕРЕГТИ́СЯ *див.* устерегти́ся
ВСТИГА́ТИ *див.* устига́ти
ВСТИ́ГНУТИ *див.* устига́ти
ВСТИ́ГНУТИСЯ *див.* усти́гнутися
ВСТИ́ГТИ *див.* устига́ти
ВСТИД *див.* усти́д
ВСТИДА́ТИ *див.* устиджа́ти
ВСТИДА́ТИСЯ *див.* устида́тися
ВСТИДЖА́ТИ *див.* устиджа́ти
ВСТИДЛИ́ВИЙ *див.* устидли́вий
ВСТИДЛИ́ВІСТЬ *див.* устидли́вість
ВСТИДЛИ́ВО *див.* устидли́во
ВСТИ́ДНО *див.* усти́дно
ВСТИК
ВСТИЛА́ТИ *див.* устила́ти
ВСТИЛА́ТИСЯ *див.* устила́тися
ВСТОРЧ *див.* усто́рч
ВСТО́ЮВАННЯ *див.* усто́ювання
ВСТО́ЮВАТИ *див.* усто́ювати
ВСТО́ЮВАТИСЯ *див.* усто́юватися
ВСТО́ЯНИЙ *див.* усто́яний
ВСТО́ЯТИ *див.* усто́ювати
ВСТО́ЯТИСЯ[1] *див.* усто́юватися
ВСТО́ЯТИСЯ[2] *див.* усто́ятися[2]
ВСТРЕ́ЛИТИ *див.* устре́лити
ВСТРИБА́ТИ
ВСТРИБНУ́ТИ *див.* встриба́ти
ВСТРИ́БУВАННЯ
ВСТРИ́БУВАТИ *див.* встриба́ти
ВСТРІ́ЛИТИ *див.* устрі́лити
ВСТРІ́НУТИ *див.* устрі́нути
ВСТРІ́НУТИСЯ *див.* устрі́нутися
ВСТРІ́ТИ *див.* устрі́нути
ВСТРІ́ТИСЯ *див.* устрі́нутися
ВСТРОМИ́ТИ *див.* встромля́ти
ВСТРОМИ́ТИСЯ *див.* встромля́тися
ВСТРО́МЛЕНИЙ
ВСТРО́МЛЮВАНИЙ
ВСТРО́МЛЮВАТИ *див.* встромля́ти
ВСТРО́МЛЮВАТИСЯ *див.* встромля́тися
ВСТРОМЛЯ́ННЯ
ВСТРОМЛЯ́ТИ
ВСТРОМЛЯ́ТИСЯ
ВСТРУГА́ТИ *див.* уструга́ти
ВСТРУГНУ́ТИ *див.* languагнути
ВСТРЯВА́ННЯ
ВСТРЯВА́ТИ

ВСТРЯГА́ТИ
ВСТРЯГТИ́ *див.* встряга́ти
ВСТРЯ́НУТИ *див.* встрява́ти
ВСТРЯ́ТИ *див.* встрява́ти
ВСТУП
ВСТУПА́ННЯ
ВСТУПА́ТИ[1]
ВСТУПА́ТИ[2] *див.* уступа́ти[1]
ВСТУПА́ТИСЯ *див.* уступа́тися
ВСТУПИ́ТИ[1] *див.* вступа́ти[1]
ВСТУПИ́ТИ[2] *див.* уступа́ти[1]
ВСТУПИ́ТИСЯ *див.* уступа́тися
ВСТУПНИ́Й
ВСТУПНИ́К
ВСТУПНИ́ЦЯ
ВСТЯЖ
ВСУВА́ННЯ
ВСУВА́ТИ
ВСУВА́ТИСЯ
ВСУВНИ́Й
ВСУ́Є
ВСУКА́ТИ *див.* усука́ти
ВСУ́МІШ
ВСУ́НЕНИЙ
ВСУ́НУТИ *див.* всува́ти
ВСУ́НУТИЙ *див.* всу́нений
ВСУ́НУТИСЯ *див.* всува́тися
ВСУ́ПЕРЕЧ
ВСУХОМ'Я́ТКУ
ВСУХУ́
ВСУ́ЦІЛЬ
ВСУЧИ́ТИ *див.* усу́чувати
ВСУ́ЧУВАТИ *див.* усу́чувати
ВСХНУ́ТИ *див.* усиха́ти
ВСХНУ́ТИСЯ *див.* усиха́тися
ВСЬОГО́
ВСЬОГО́-НА́-ВСЬОГО
ВСЬО́МЕ
ВСЮ́ДИ
ВСЮДИПРИСУ́ТНІЙ
ВСЮДИПРИСУ́ТНІСТЬ
ВСЮДИСУ́ЩИЙ
ВСЮДИСУ́ЩІСТЬ
ВСЮДИХІ́Д
ВСЮДИХІ́ДНИЙ
ВСЮДИХІ́ДНІСТЬ
ВСЯ *див.* весь[1]
ВСЯК
ВСЯКА́ТИ
ВСЯ́КИЙ
ВСЯ́КНУТИ *див.* всяка́ти
ВСЯ́КО
ВСЯКЧА́С
ВСЯ́ЧИНА
ВТА́БОРИТИСЯ *див.* ута́боритися
ВТАВА́ТИ *див.* утава́ти
ВТАЄ́МНИТИ *див.* утає́мнювати
ВТАЄ́МНИТИСЯ *див.* утає́мнюватися
ВТАЄМНИ́ЧЕНИЙ *див.* утаємни́чений
ВТАЄМНИ́ЧЕНІСТЬ *див.* утаємни́ченість
ВТАЄМНИ́ЧЕННЯ *див.* утаємни́чення
ВТАЄМНИ́ЧЕНО *див.* утаємни́чено
ВТАЄМНИ́ЧИТИ *див.* утаємни́чувати
ВТАЄМНИ́ЧИТИСЯ *див.* утаємни́чуватися
ВТАЄМНИ́ЧУВАННЯ *див.* утаємни́чування
ВТАЄМНИ́ЧУВАТИ *див.* утаємни́чувати
ВТАЄМНИ́ЧУВАТИСЯ *див.* утаємни́чуватися
ВТАЄ́МНЮВАТИ *див.* утає́мнювати
ВТАЄ́МНЮВАТИСЯ *див.* утає́мнюватися
ВТА́ЄНИЙ *див.* ута́єний
ВТА́ЄННЯ *див.* ута́єння
ВТАЇ́ТИ *див.* ута́ювати
ВТАЇ́ТИСЯ *див.* ута́юватися
ВТАМО́ВАНИЙ *див.* утамо́ваний
ВТАМО́ВУВАННЯ *див.* утамо́вування
ВТАМО́ВУВАТИ *див.* утамо́вувати
ВТАМО́ВУВАТИСЯ *див.* утамо́вуватися
ВТАМУВА́ННЯ *див.* утамува́ння
ВТАМУВА́ТИ *див.* утамо́вувати
ВТАМУВА́ТИСЯ *див.* утамо́вуватися
ВТАСКА́ТИ *див.* вта́скувати
ВТАСКА́ТИСЯ
ВТА́СКУВАННЯ
ВТА́СКУВАТИ
ВТА́ЮВАННЯ *див.* ута́ювання
ВТА́ЮВАТИ *див.* ута́ювати
ВТА́ЮВАТИСЯ *див.* ута́юватися
ВТЕ́КА *див.* уте́ка
ВТЕ́КЛИЙ *див.* уте́клий
ВТЕКТИ́ *див.* утіка́ти[1]
ВТЕЛЕ́ПАТИ
ВТЕЛЕ́ПАТИСЯ
ВТЕЛЮ́ЩИТИ *див.* втелю́щувати
ВТЕЛЮ́ЩИТИСЯ *див.* втелю́щуватися
ВТЕЛЮ́ЩУВАТИ
ВТЕЛЮ́ЩУВАТИСЯ
ВТЕ́МНУ
ВТЕ́ПЛЕНИЙ *див.* уте́плений
ВТЕ́ПЛЕННЯ *див.* уте́плення
ВТЕПЛИ́ТИ *див.* уте́плювати
ВТЕПЛИ́ТИСЯ *див.* уте́плюватися
ВТЕ́ПЛЮВАЛЬНИЙ *див.* уте́плювальний
ВТЕ́ПЛЮВАННЯ *див.* уте́плювання
ВТЕ́ПЛЮВАТИ *див.* уте́плювати
ВТЕ́ПЛЮВАТИСЯ *див.* уте́плюватися
ВТЕ́ПЛЮВАЧ *див.* уте́плювач
ВТЕПЛЯ́ТИ *див.* уте́плювати
ВТЕПЛЯ́ТИСЯ *див.* уте́плюватися
ВТЕРЕБИ́ТИ
ВТЕРЕБИ́ТИСЯ
ВТЕ́РПІТИ *див.* уте́рпіти
ВТЕ́РТИ[1] *див.* втира́ти[1]
ВТЕ́РТИ[2] *див.* утира́ти[1]
ВТЕ́РТИЙ *див.* уте́ртий
ВТЕ́РТИСЯ[1] *див.* втира́тися[1]
ВТЕ́РТИСЯ[2] *див.* утира́тися[1]
ВТЕ́РТІСТЬ *див.* уте́ртість
ВТЕРЯ́ТИ *див.* утеряти
ВТЕСА́ТИСЯ *див.* утеса́тися
ВТЕ́ЧА *див.* уте́ча
ВТЕ́ЧИЩЕ *див.* уте́чище
ВТИ́КАНИЙ *див.* ути́каний
ВТИКА́ННЯ
ВТИ́КАТИ *див.* утика́ти[1]
ВТИКА́ТИ[1]
ВТИКА́ТИ[2] *див.* утика́ти[1]
ВТИ́КАТИСЯ *див.* утика́тися[1]
ВТИКА́ТИСЯ[1]
ВТИКА́ТИСЯ[2] *див.* утика́тися[1]
ВТИНА́ННЯ *див.* утина́ння
ВТИНА́ТИ *див.* утина́ти
ВТИ́НОК *див.* ути́нок
ВТИРА́ЛО *див.* утира́ло
ВТИРА́ЛЬНИЙ *див.* утира́льний
ВТИРА́ЛЬНИК *див.* утира́льник
ВТИРА́ННЯ[1]
ВТИРА́ННЯ[2] *див.* утира́ння[1]
ВТИРА́ТИ[1]
ВТИРА́ТИ[2] *див.* утира́ти[1]
ВТИРА́ТИСЯ[1]
ВТИРА́ТИСЯ[2] *див.* утира́тися[1]
ВТИРА́Ч *див.* утира́ч
ВТИРА́ЧКА *див.* утира́чка
ВТИ́РИТИ *див.* ути́рити
ВТИ́РИТИСЯ *див.* ути́ритися
ВТИСКА́ННЯ
ВТИСКА́ТИ
ВТИСКА́ТИСЯ
ВТИ́СКУВАННЯ
ВТИ́СКУВАТИ *див.* втиска́ти
ВТИ́СКУВАТИСЯ *див.* втиска́тися
ВТИ́СНЕНИЙ
ВТИ́СНЕННЯ
ВТИ́СНУТИ *див.* втиска́ти
ВТИ́СНУТИЙ *див.* вти́снений
ВТИ́СНУТИСЯ *див.* втиска́тися
ВТИХА́ТИ *див.* утиха́ти
ВТИ́ХЛИЙ *див.* ути́хлий
ВТИ́ХНУТИ *див.* утиха́ти
ВТИХОМИ́РЕНИЙ *див.* утихоми́рений
ВТИХОМИ́РЕНІСТЬ *див.* утихоми́реність
ВТИХОМИ́РЕННЯ *див.* утихоми́рення
ВТИХОМИ́РЕНО *див.* утихоми́рено
ВТИХОМИ́РИТИ *див.* утихоми́рювати
ВТИХОМИ́РИТИСЯ *див.* утихоми́ритися
ВТИХОМИ́РЮВАННЯ *див.* утихоми́рювання
ВТИХОМИ́РЮВАТИ *див.* утихоми́рювати
ВТИХОМИ́РЮВАТИСЯ *див.* утихоми́рюватися
ВТИХОМИ́РЮВАЧ *див.* утихоми́рювач
ВТИХОМИ́РЮВАЧКА *див.* утихоми́рювачка
ВТИША́ТИ *див.* ути́шувати
ВТИША́ТИСЯ *див.* ути́шуватися
ВТИ́ШЕНИЙ *див.* ути́шений
ВТИ́ШЕНО *див.* ути́шено
ВТИ́ШИТИ *див.* ути́шувати
ВТИ́ШИТИСЯ *див.* ути́шуватися
ВТИ́ШУВАТИ *див.* ути́шувати
ВТИ́ШУВАТИСЯ *див.* ути́шуватися
ВТІКА́ННЯ *див.* утіка́ння
ВТІКА́ТИ[1]
ВТІКА́ТИ[2] *див.* утіка́ти[1]
ВТІКА́ТИСЯ *див.* утіка́тися
ВТІКА́Ч *див.* утіка́ч
ВТІКА́ЧКА *див.* утіка́чка
ВТІ́КИ *див.* уті́ки
ВТІ́ЛЕНИЙ
ВТІ́ЛЕННЯ
ВТІ́ЛИТИ *див.* втілювати
ВТІ́ЛИТИСЯ *див.* втілюватися
ВТІ́ЛЮВАНИЙ
ВТІ́ЛЮВАННЯ
ВТІ́ЛЮВАТИ
ВТІ́ЛЮВАТИСЯ
ВТІ́ЛЮВАЧ
ВТІМ
ВТІ́ХА *див.* уті́ха

ВТІ́ХОНЬКА *див.* утíхонька
ВТІША́ННЯ *див.* утішáння
ВТІША́ТИ *див.* утішáти
ВТІША́ТИСЯ *див.* утішáтися
ВТІ́ШЕНИЙ *див.* утíшений
ВТІ́ШЕНО *див.* утíшено
ВТІ́ШИТИ *див.* утішáти
ВТІ́ШИТИСЯ *див.* утішáтися
ВТІ́ШКА *див.* утíшка
ВТІ́ШЛИВИЙ *див.* утíшливий
ВТІ́ШЛИВІСТЬ *див.* утíшливість
ВТІ́ШЛИВО *див.* утíшливо
ВТІ́ШНЕНЬКИЙ *див.* утíшненький
ВТІ́ШНЕНЬКО *див.* утíшненько
ВТІ́ШНИЙ *див.* утíшний
ВТІ́ШНИК *див.* утíшник
ВТІ́ШНИЦЯ *див.* утíшниця
ВТІ́ШНІСТЬ *див.* утíшність
ВТІ́ШНО *див.* утíшно
ВТКА́НИЙ *див.* уткáний
ВТКА́ТИ[1]
ВТКА́ТИ[2] *див.* уткáти[1]
ВТКНУ́ТИ *див.* втикáти[1]
ВТКНУ́ТИЙ
ВТКНУ́ТИСЯ *див.* втикáтися[1]
ВТЛУМА́ЧЕНИЙ
ВТЛУМА́ЧИТИ *див.* втлумáчувати
ВТЛУМА́ЧУВАТИ
ВТНУ́ТИ *див.* утинáти
ВТНУ́ТИЙ *див.* утну́тий
ВТОВКМА́ЧЕНИЙ
ВТОВКМА́ЧИТИ *див.* втовкмáчувати
ВТОВКМА́ЧУВАНИЙ
ВТОВКМА́ЧУВАННЯ
ВТОВКМА́ЧУВАТИ
ВТОВКТИ́[1]
ВТОВКТИ́[2] *див.* утовкти́[1]
ВТО́ВПИТИСЯ
ВТО́ВШКИ *див.* утóвшки
ВТОКМА́ЧИТИ *див.* втовкмáчувати
ВТОКМА́ЧУВАТИ *див.* втовкмáчувати
ВТОЛО́ЧЕНИЙ *див.* утолóчений
ВТОЛОЧИ́ТИ *див.* утолóчувати
ВТОЛО́ЧУВАТИ *див.* утолóчувати
ВТО́МА *див.* утóма
ВТОМИ́ТИ *див.* утóмлювати
ВТОМИ́ТИСЯ *див.* утóмлюватися
ВТО́МЛЕНИЙ *див.* утóмлений
ВТО́МЛЕНІСТЬ *див.* утóмленість
ВТО́МЛЕНО *див.* утóмлено
ВТО́МЛИВИЙ *див.* утóмливий
ВТО́МЛИВІСТЬ *див.* утóмливість
ВТО́МЛИВО *див.* утóмливо
ВТО́МЛЮВАНІСТЬ *див.* утóмлюваність
ВТО́МЛЮВАТИ *див.* утóмлювати
ВТО́МЛЮВАТИСЯ *див.* утóмлюватися
ВТОМЛЯ́ТИ *див.* утóмлювати
ВТОМЛЯ́ТИСЯ *див.* утóмлюватися
ВТО́МНИЙ *див.* утóмний
ВТО́МНІСТЬ *див.* утóмність
ВТО́МНО *див.* утóмно
ВТО́НЕННЯ
ВТОНУ́ТИ *див.* втопáти
ВТОПА́ТИ
ВТОПА́ЮЧИЙ
ВТОПИ́ТИ
ВТОПИ́ТИСЯ
ВТО́ПЛЕНИЙ
ВТО́ПЛЕНИК
ВТО́ПЛЕНИЦЯ
ВТО́ПЛЕННЯ
ВТО́ПТАНИЙ[1]
ВТО́ПТАНИЙ[2] *див.* утóптаний[1]
ВТОПТА́ТИ[1] *див.* втóптувати[1]
ВТОПТА́ТИ[2] *див.* утóптувати[1]
ВТОПТА́ТИСЯ[1] *див.* втóптуватися[1]
ВТОПТА́ТИСЯ[2] *див.* утóптуватися[1]
ВТО́ПТУВАННЯ[1]
ВТО́ПТУВАННЯ[2] *див.* утóптування[1]
ВТО́ПТУВАТИ[1]
ВТО́ПТУВАТИ[2] *див.* утóптувати[1]
ВТО́ПТУВАТИСЯ[1]
ВТО́ПТУВАТИСЯ[2] *див.* утóптуватися[1]
ВТОР *див.* утóр
ВТО́РА
ВТОРГА́ННЯ
ВТОРГА́ТИСЯ
ВТО́РГНЕННЯ
ВТО́РГНУТИСЯ *див.* вторгáтися
ВТОРГО́ВАНИЙ *див.* уторгóваний
ВТОРГО́ВУВАННЯ *див.* уторгóвування
ВТОРГО́ВУВАТИ *див.* уторгóвувати
ВТОРГУВА́ННЯ *див.* уторгувáння
ВТОРГУВА́ТИ *див.* уторгóвувати
ВТОРИ́ННИЙ
ВТОРИ́ННІСТЬ
ВТОРИ́ННО
ВТОРИННОРО́ТІ
ВТО́РИТИ *див.* вторувáти[1]
ВТОРІ́К
ВТОРО́ВАНИЙ *див.* уторóваний
ВТОРО́ВУВАННЯ *див.* уторóвування
ВТОРО́ВУВАТИ *див.* уторóвувати
ВТОРО́ВУВАТИСЯ *див.* уторóвуватися
ВТОРО́ПАТИ *див.* уторóпати
ВТОРО́ПИТИ *див.* уторóпити
ВТОРОЧИ́ТИ *див.* уторóчувати
ВТОРО́ЧУВАТИ *див.* уторóчувати
ВТОРСИРОВИНА́
ВТОРУВА́ННЯ *див.* уторувáння
ВТОРУВА́ТИ[1]
ВТОРУВА́ТИ[2] *див.* уторóвувати
ВТОРУВА́ТИСЯ *див.* уторóвуватися
ВТОЧИ́ТИ *див.* втóчувати
ВТО́ЧУВАТИ
ВТРАКТУВА́ТИ *див.* утрактувáти
ВТРАМБО́ВАНИЙ *див.* утрамбóваний
ВТРАМБО́ВУВАННЯ *див.* утрамбóвування
ВТРАМБО́ВУВАТИ *див.* утрамбóвувати
ВТРАМБО́ВУВАТИСЯ *див.* утрамбóвуватися
ВТРАМБУВА́ННЯ *див.* утрамбувáння
ВТРАМБУВА́ТИ *див.* утрамбóвувати
ВТРАМБУВА́ТИСЯ *див.* утрамбóвуватися
ВТРА́ПИТИ *див.* утраплЯти
ВТРА́ПИТИСЯ *див.* утрáпитися
ВТРАПЛЯ́ТИ *див.* утрапля́ти
ВТРА́ТА *див.* утрáта
ВТРА́ТИТИ *див.* утрачáти
ВТРА́ТИТИСЯ *див.* утрачáтися
ВТРА́ТНИЙ *див.* утрáтний
ВТРА́ТНО *див.* утрáтно
ВТРАЧА́ННЯ *див.* утрачáння
ВТРАЧА́ТИ *див.* утрачáти
ВТРАЧА́ТИСЯ *див.* утрачáтися
ВТРА́ЧЕНИЙ *див.* утрáчений
ВТРЕ́ТЄ
ВТРИ́ДЕШЕВА
ВТРИ́ДОРОГА
ВТРИ́КОНЬ
ВТРИ́МАНИЙ *див.* утри́маний
ВТРИ́МАННЯ *див.* утри́мання[1]
ВТРИ́МАТИ *див.* утри́мувати[1]
ВТРИ́МАТИСЯ *див.* утри́муватися[1]
ВТРИ́МУВАНИЙ *див.* утри́муваний[1]
ВТРИ́МУВАННЯ *див.* утри́мування[1]
ВТРИ́МУВАТИ *див.* утри́мувати[1]
ВТРИ́МУВАТИСЯ *див.* утри́муватися[1]
ВТРИ́ЧІ
ВТРИШИ́Я́ *див.* утриши́я́
ВТРІ́ЙКУ
ВТРО́Є
ВТРУСИ́ТИ *див.* утру́шувати
ВТРУСИ́ТИСЯ *див.* утру́шуватися
ВТРУ́ТИТИ *див.* втручáти
ВТРУ́ТИТИСЯ *див.* втручáтися
ВТРУЧА́ННЯ
ВТРУЧА́ТИ
ВТРУЧА́ТИСЯ
ВТРУ́ШЕНИЙ *див.* утру́шений
ВТРУ́ШУВАННЯ *див.* утру́шування
ВТРУ́ШУВАТИ *див.* утру́шувати
ВТРУ́ШУВАТИСЯ *див.* утру́шуватися
ВТРЬОХ
ВТРЯСА́ННЯ *див.* утрясáння
ВТРЯСА́ТИ *див.* утрясáти
ВТРЯСА́ТИСЯ *див.* утрясáтися
ВТРЯСТИ́ *див.* утрясáти
ВТРЯСТИ́СЯ *див.* утрясáтися
ВТУЗ
ВТУ́ЗІВЕЦЬ
ВТУ́ЗІВКА
ВТУ́ЗІВСЬКИЙ
ВТУ́ЛЕНИЙ
ВТУЛИ́ТИ *див.* втуля́ти
ВТУЛИ́ТИСЯ *див.* втуля́тися
ВТУ́ЛКА
ВТУ́ЛКОВИЙ
ВТУ́ЛЧАСТИЙ
ВТУ́ЛЮВАТИ *див.* втуля́ти
ВТУ́ЛЮВАТИСЯ *див.* втуля́тися
ВТУЛЯ́ТИ
ВТУЛЯ́ТИСЯ
ВТУ́ПИТИ *див.* вту́плювати
ВТУ́ПИТИСЯ *див.* вту́плюватися
ВТУ́ПЛЕНИЙ
ВТУ́ПЛЮВАТИ
ВТУ́ПЛЮВАТИСЯ
ВТУХА́ТИ *див.* утухáти
ВТУ́ХНУТИ *див.* утухáти
ВТУШКО́ВАНИЙ *див.* утушкóваний
ВТУШКО́ВУВАТИ *див.* утушкóвувати
ВТУШКО́ВУВАТИСЯ *див.* утушкóвуватися
ВТУШКУВА́ТИ *див.* утушкóвувати
ВТУШКУВА́ТИСЯ *див.* утушкóвуватися
ВТЯГА́ННЯ
ВТЯГА́ТИ *див.* втя́гувати
ВТЯГА́ТИСЯ *див.* втя́гуватися
ВТЯ́ГНЕНИЙ
ВТЯ́ГНЕНІСТЬ
ВТЯ́ГНЕННЯ

ВТЯГНУ́ТИ *див.* втя́гувати
ВТЯ́ГНУТИЙ *див.* втя́гнений
ВТЯГНУ́ТИСЯ *див.* втя́гуватися
ВТЯ́ГНУТІСТЬ
ВТЯГТИ́ *див.* втя́гувати
ВТЯГТИ́СЯ *див.* втя́гуватися
ВТЯ́ГУВАЛЬНИЙ
ВТЯ́ГУВАННЯ
ВТЯ́ГУВАТИ
ВТЯ́ГУВАТИСЯ
ВТЯ́ЖЛИВИЙ *див.* утя́жливий
ВТЯ́ЖЛИВО *див.* утя́жливо
ВТЯЖНИ́Й
ВТЯ́МИТИ *див.* утя́мити
ВТЯМКИ́ *див.* утямки́
ВТЯ́ТИ *див.* утина́ти
ВТЯ́ТИЙ *див* утя́тий
ВУАЄРИ́ЗМ
ВУАЄРИ́СТ
ВУАЄРИ́СТКА
ВУАЄРИ́СТСЬКИЙ
ВУА́ЛЕВИЙ
ВУАЛЕХВІ́СТ
ВУА́ЛЬ
ВУА́ЛЬКА
ВУА́ЛЬНИЙ
ВУАЛЬО́ВАНИЙ
ВУАЛЮВА́ННЯ
ВУАЛЮВА́ТИ
ВУАЛЮВА́ТИСЯ
ВУВУЗЕ́ЛА
ВУГІ́ЛЛЯ
ВУГІ́ЛЛЯЧКО
ВУ́ГІЛЬ
ВУ́ГІ́ЛЬНИЙ
ВУ́ГІ́ЛЬНИК
ВУ́ГІЛЬНО-ЧО́РНИЙ
ВУГЛА́СТИЙ
ВУГЛА́СТІСТЬ
ВУГЛЕ...
ВУГЛЕВАНТА́ЖНИЙ
ВУГЛЕВИДОБУВА́ННЯ
ВУГЛЕВИДОБУВНИ́Й
ВУГЛЕВИ́ДОБУТОК
ВУГЛЕВИПА́ЛЮВАЛЬНИЙ
ВУГЛЕВИПА́ЛЮВАННЯ
ВУГЛЕВМІ́СНИЙ
ВУГЛЕВМІ́СНІСТЬ
ВУГЛЕВО́Д *див.* вуглево́ди
ВУГЛЕВО́ДЕНЬ *див.* вуглево́дні
ВУГЛЕВО́ДИ
ВУГЛЕВО́ДИСТИЙ
ВУГЛЕВОДНЕ́ВИЙ
ВУГЛЕВО́ДНИЙ
ВУГЛЕВО́ДНІ
ВУГЛЕВО́З
ВУГЛЕВО́ЗНИЙ
ВУГЛЕВОЛОКНО́
ВУГЛЕВОЛОКО́ННИЙ
ВУГЛЕГРАФІ́Т
ВУГЛЕГРАФІ́ТОВИЙ
ВУГЛЕДОБУВА́ННЯ
ВУГЛЕДОБУВНИ́Й
ВУГЛЕДРОБА́РКА
ВУГЛЕДРОБИ́ЛЬНИЙ
ВУГЛЕЗБАГА́ЧЕННЯ
ВУГЛЕЗБАГА́ЧУВАЛЬНИЙ
ВУГЛЕЗБАГА́ЧУВАННЯ
ВУГЛЕКИ́СЛИЙ
ВУГЛЕКИСЛОТА́
ВУГЛЕКИСЛО́ТНИЙ
ВУГЛЕКО́П
ВУГЛЕМИ́ЙКА
ВУГЛЕМИ́ЙНИЙ
ВУГЛЕНАВАНТА́ЖУВАЛЬНИЙ
ВУГЛЕНАВАНТА́ЖУВАЧ
ВУГЛЕНО́СНИЙ
ВУГЛЕНО́СНІСТЬ
ВУГЛЕПЕРЕВАНТА́ЖУВАЛЬНИЙ
ВУГЛЕПЕРЕВАНТА́ЖУВАЧ
ВУГЛЕПІДІЙМА́ЛЬНИЙ *див.* вуглепідніма́льний
ВУГЛЕПІДЙО́МНИК
ВУГЛЕПІДНІМА́ЛЬНИЙ
ВУГЛЕПЛА́СТ
ВУГЛЕПЛА́СТИК
ВУГЛЕПОДІ́БНИЙ
ВУГЛЕПОСТАЧА́ЛЬНИЙ
ВУГЛЕПОСТАЧА́ЛЬНИК
ВУГЛЕПОСТАЧА́ННЯ
ВУГЛЕПРОМИСЛО́ВЕЦЬ
ВУГЛЕПРОМИСЛО́ВИЙ
ВУГЛЕПРОМИСЛО́ВІСТЬ
ВУГЛЕРО́ЗРІЗ
ВУГЛЕРУДОВО́З
ВУГЛЕСО́С
ВУГЛЕСО́СНИЙ
ВУГЛЕТВО́РЕННЯ
ВУГЛЕУТВО́РЕННЯ
ВУГЛЕФІКА́ЦІЯ
ВУГЛЕФІКО́ВАНИЙ
ВУГЛЕХІ́МІК
ВУГЛЕХІМІ́ЧНИЙ
ВУГЛЕХІ́МІЯ
ВУГЛЕЦЕ́ВИЙ
ВУГЛЕЦЕПОДІ́БНИЙ
ВУГЛЕ́ЦЬ
ВУ́ГЛИК
ВУГЛИ́НА
ВУГЛИ́НКА
ВУГЛИ́СТИЙ
ВУГЛУВА́ТИЙ
ВУГЛУВА́ТІСТЬ
ВУГЛУВА́ТО
ВУ́ГЛЯ
ВУГЛЯ́К
ВУГЛЯНИ́Й
ВУГЛЯ́Р
ВУГЛЯ́РКА
ВУГЛЯ́РСТВО
ВУГЛЯРЧУ́К
ВУГЛЯЧО́К
ВУ́ГОЛ
ВУГО́Р[1]
ВУГО́Р[2]
ВУГРА́СТИЙ
ВУГРЕНЯ́
ВУГРЕНЯ́ТКО
ВУГРИ́ЦЯ
ВУГРО́ВИЙ
ВУГРОВИ́Й
ВУГРОПОДІ́БНИЙ[1]
ВУГРОПОДІ́БНИЙ[2]
ВУГРУВА́ТИЙ
ВУГРУВА́ТІСТЬ
ВУ́ДА
ВУДВУ́Д
ВУ́ДЖЕНИЙ
ВУДЖЕНИ́НА
ВУ́ДЖЕНИЦЯ
ВУ́ДЖЕННЯ
ВУДИ́ЛА
ВУДИ́ЛИЩЕ[1]
ВУДИ́ЛИЩЕ[2]
ВУДИ́ЛО[1] *див.* вуди́ла
ВУДИ́ЛО[2]
ВУДИ́ЛЬНИЙ[1]
ВУДИ́ЛЬНИЙ[2]
ВУДИ́ЛЬНИК[1]
ВУДИ́ЛЬНИК[2]
ВУДИ́ЛЬНИКОВІ
ВУДИ́ЛЬНИЦЯ
ВУ́ДИЛЬНО
ВУ́ДИТИ[1]
ВУ́ДИТИ[2]
ВУ́ДИТИСЯ[1]
ВУ́ДИТИСЯ[2]
ВУДІ́Й
ВУДІ́ННЯ
ВУ́ДКА
ВУДКА́Р
ВУ́ДЛИЩЕ
ВУ́ДОЧКА
ВУ́ДУ
ВУДУЇ́ЗМ
ВУДУЇ́СТ
ВУДУЇ́СТКА
ВУДУЇ́СТСЬКИЙ
ВУ́ЄЧКО
ВУЖ
ВУЖА́К
ВУЖА́КА
ВУЖА́ЧКА
ВУЖА́ЧКО́ВІ
ВУЖЕНЯ́
ВУ́ЖИК
ВУЖИ́НИЙ
ВУЖІ́В
ВУЖІ́ВКА
ВУЖО́ВИЙ
ВУЖОПОДІ́БНИЙ
ВУ́ЖЧАТИ
ВУ́ЖЧИЙ
ВУЗ
ВУЗДА́
ВУЗДЕ́ЧКА
ВУЗДЕ́ЧКОВИЙ
ВУЗЕ́НЬКИЙ
ВУЗЕ́НЬКО
ВУЗЕ́СЕНЬКИЙ
ВУ́ЗИ *див.* у́зи
ВУЗИНА́
ВУ́ЗИТИ
ВУ́ЗІВЕЦЬ
ВУ́ЗІВКА
ВУ́ЗІВСЬКИЙ
ВУЗІ́СІНЬКИЙ
ВУЗЛА́СТИЙ
ВУЗЛА́ТИЙ
ВУ́ЗЛИК
ВУ́ЗЛИКОВИЙ

ВУЗЛИКУВА́ТИЙ
ВУЗЛИ́СТИЙ
ВУ́ЗЛИЧОК
ВУ́ЗЛИЩЕ
ВУЗЛОВИ́Й
ВУЗЛОВ'Я́З
ВУЗЛОВ'ЯЗА́ЛЬНИЙ
ВУЗЛОПОДІ́БНИЙ
ВУЗЛОУТВО́РЕННЯ
ВУЗЛУВА́ТИЙ
ВУЗЛУВА́ТІСТЬ
ВУ́ЗОЛ[1]
ВУ́ЗОЛ[2]
ВУЗЬКИ́Й
ВУ́ЗЬКІСТЬ
ВУ́ЗЬКО
ВУЗЬКО...
ВУЗЬКОВЖИ́ВАНИЙ
ВУЗЬКОВІ́ДОМЧИЙ
ВУЗЬКОГАБАРИ́ТНИЙ
ВУЗЬКОГАЛУЗЕ́ВИЙ
ВУЗЬКОГЛЯ́ДНИЙ
ВУЗЬКОГЛЯ́ДНІСТЬ
ВУЗЬКОГО́РЛИЙ
ВУЗЬКОГРУ́ДИЙ
ВУЗЬКОГРУПОВИ́Й
ВУЗЬКОГУ́БИЙ
ВУЗЬКОДІАЛЕ́КТНИЙ
ВУЗЬКОЕТНІ́ЧНИЙ
ВУЗЬКОКЛА́НОВИЙ
ВУЗЬКОКЛА́СОВИЙ
ВУЗЬКОКОЛІ́ЙКА
ВУЗЬКОКОЛІ́ЙНИЙ
ВУЗЬКОКОРИ́СЛИВИЙ
ВУЗЬКОЛИ́СТИЙ
ВУЗЬКОЛИ́ЦИЙ
ВУЗЬКОЛІТЕРАТУ́РНИЙ
ВУЗЬКОЛО́БИЙ
ВУЗЬКОНО́СИЙ
ВУЗЬКОО́КИЙ
ВУЗЬКОО́КІСТЬ
ВУЗЬКОПАРТІ́ЙНИЙ
ВУЗЬКОПЛЕ́ЧИЙ
ВУЗЬКОПЛІ́ВКОВИЙ
ВУЗЬКОПОЛІТИ́ЧНИЙ
ВУЗЬКОПРОФЕСІ́ЙНИЙ
ВУЗЬКОПРО́ФІЛЬНИЙ
ВУЗЬКОРЕГІОНА́ЛЬНИЙ
ВУЗЬКОРЯ́ДНИЙ
ВУЗЬКОСПЕЦІАЛІЗО́ВАНИЙ
ВУЗЬКОСПЕЦІА́ЛЬНИЙ
ВУЗЬКОТЕРМІНОЛОГІ́ЧНИЙ
ВУЗЬКОТЕХНОЛОГІ́ЧНИЙ
ВУЗЬКОУТИЛІТА́РНИЙ
ВУЗЬКОФА́ХОВИЙ
ВУЗЬКОЧО́ЛИЙ
ВУЗЬКУВА́ТИЙ
ВУЗЬКУВА́ТО
ВУЗЬМИНА́
ВУЗЮ́СІНЬКИЙ
ВУЙ
ВУ́ЙКІВ
ВУ́ЙКО
ВУ́ЙНА
ВУ́ЙЦЬО
ВУЙЧА́НИК
ВУЙЧИ́НА

ВУ́ЛЕНЬ
ВУ́ЛЕНЬКА
ВУ́ЛИК
ВУ́ЛИКОВИЙ
ВУ́ЛИЦЯ
ВУ́ЛИЧКА
ВУ́ЛИЧНИЙ
ВУ́ЛИЧНИК
ВУ́ЛІЙ
ВУЛКА́Н
ВУЛКА́НИТИСЯ
ВУЛКАНІЗА́Т
ВУЛКАНІЗА́ТОР
ВУЛКАНІЗА́ТОРНИК
ВУЛКАНІЗАЦІ́ЙНИЙ
ВУЛКАНІЗА́ЦІЯ
ВУЛКАНІ́ЗМ
ВУЛКАНІЗО́ВАНИЙ
ВУЛКАНІЗУВА́ННЯ
ВУЛКАНІЗУВА́ТИ
ВУЛКАНІЗУВА́ТИСЯ
ВУЛКАНІ́Т
ВУЛКАНІ́ТОВИЙ
ВУЛКАНІ́ЧНИЙ
ВУЛКАНІ́ЧНІСТЬ
ВУЛКАНІ́ЧНО
ВУЛКА́ННИЙ
ВУЛКА́ННО
ВУЛКА́НОВИЙ
ВУЛКАНОГЕ́ННИЙ
ВУЛКАНОЗНА́ВЕЦЬ
ВУЛКАНО́ЛОГ
ВУЛКАНОЛОГІ́ЧНИЙ
ВУЛКАНОЛО́ГІЯ
ВУ́ЛЬВА
ВУЛЬВІ́Т
ВУЛЬВОВАГІНІ́Т
ВУЛЬГАРИЗА́ТОР
ВУЛЬГАРИЗА́ТОРСТВО
ВУЛЬГАРИЗА́ТОРСЬКИЙ
ВУЛЬГАРИЗА́ЦІЯ
ВУЛЬГАРИ́ЗМ
ВУЛЬГАРИЗО́ВАНИЙ
ВУЛЬГАРИЗО́ВАНО
ВУЛЬГАРИЗУВА́ТИ
ВУЛЬГАРИЗУВА́ТИСЯ
ВУЛЬГА́РНИЙ
ВУЛЬГА́РНІСТЬ
ВУЛЬГА́РНО
ВУЛЬГА́РЩИНА
ВУЛЬФЕНІ́Т
ВУНДЕРКІ́НД
ВУ́РДА
ВУРДАЛА́К
ВУ́РДЖЕННЯ
ВУ́РДИТИ
ВУ́РДИТИСЯ
ВУ́РКА
ВУРКАГА́Н
ВУРКАГА́НСЬКИЙ
ВУ́РКІТ
ВУРКІТЛИ́ВИЙ
ВУРКІТЛИ́ВО
ВУ́РКНУТИ
ВУРКОТА́ННЯ
ВУРКОТА́ТИ
ВУРКОТІ́ННЯ

ВУРКОТІ́ТИ *див.* вуркота́ти
ВУРКОТЛИ́ВИЙ *див.* вуркітли́вий
ВУРКОТЛИ́ВО *див.* вуркітли́во
ВУРЧА́ННЯ
ВУРЧА́ТИ
ВУС *див.* ву́са
ВУ́СА
ВУСА́НЬ
ВУСА́РА
ВУСА́ТИЙ
ВУСА́Ч[1]
ВУСА́Ч[2]
ВУ́СИ *див.* ву́са
ВУ́СИК
ВУ́СИКОВИЙ
ВУСИ́СЬКО
ВУСИ́ЩА
ВУСИ́ЩЕ *див.* вуси́ща
ВУСІБІ́Ч
ВУСО́К
ВУСОНО́ГІ
ВУСТА́ *див.* уста́
ВУ́СТАВКА *див.* у́ставка
ВУ́СТАВКОВИЙ *див.* у́ставковий
ВУ́СТІЛКА
ВУ́СТОНЬКА *див.* у́стонька
ВУ́СТОНЬКИ *див.* у́стоньки
ВУ́СТОЧКА *див.* у́сточка
ВУ́СТОЧКИ *див.* у́сточки
ВУ́СТРИЦЯ *див.* у́стриця
ВУ́СТРИЧНИЙ *див.* у́стричний
ВУСТЮ́К *див.* устю́к
ВУ́ТІНКА
ВУ́ТКА
ВУТЛЕ́НЬКИЙ
ВУ́ТЛИЙ
ВУ́ТЛІСТЬ
ВУТЯ́
ВУТЯ́ТКО
ВУХА́НЬ
ВУХА́СТИЙ
ВУХА́ТИЙ
ВУХА́ТІСТЬ
ВУХЕРЕРІО́З
ВУХНА́ЛЬ
ВУ́ХО
ВУХОВЕ́РТКА
ВУЦ
ВУЦВК
ВУША́НКА
ВУ́ШЕНЬКО
ВУ́ШЕЧКО
ВУ́ШКО
ВУ́ШКОВИЙ
ВУШНИ́Й
ВУШНИ́К
ВХЕ́КАНИЙ *див.* ухе́каний
ВХЕ́КАТИ *див.* ухе́кати
ВХЕ́КАТИСЯ *див.* ухе́катися
ВХИ́БИТИ[1] *див.* ухи́бити[1]
ВХИ́БИТИ[2] *див.* ухи́бити[2]
ВХИ́БИТИСЯ *див.* ухи́битися
ВХИБНУ́ТИ *див.* ухибну́ти
ВХИЛИ́ТИ *див.* ухиля́ти
ВХИЛИ́ТИСЯ *див.* ухиля́тися
ВХИЛЬНУ́ТИ *див.* ухиля́ти
ВХИЛЬНУ́ТИСЯ *див.* ухиля́тися

ВХИЛЯ́ННЯ *див.* ухиля́ння
ВХИЛЯ́ТИ *див.* ухиля́ти
ВХИЛЯ́ТИСЯ *див.* ухиля́тися
ВХИСТИ́ТИСЯ *див.* ухисти́тися
ВХИТРИ́ТИСЯ *див.* ухитря́тися
ВХИТРУВА́ТИСЯ *див.* ухитря́тися
ВХИТРЯ́ТИСЯ *див.* ухитря́тися
ВХІД
ВХІДНИ́Й
ВХІ́ДЧИНИ
ВХЛЮПНУ́ТИ *див.* ухлю́пувати
ВХЛЮПНУ́ТИСЯ *див.* ухлю́пуватися
ВХЛЮ́ПУВАТИ *див.* ухлю́пувати
ВХЛЮ́ПУВАТИСЯ *див.* ухлю́пуватися
ВХМИЗУВА́ТИ *див.* ухмизува́ти
ВХО́ДЖЕННЯ
ВХО́ДИНИ
ВХО́ДИТИ
ВХОДИ́ТИ *див.* уходи́ти
ВХО́ДИТИСЯ
ВХОДОВИ́Й
ВХО́ЖИЙ
ВХОЛОСТУ́
ВХОПИ́ТИ *див.* ухо́плювати
ВХОПИ́ТИСЯ *див.* ухо́плюватися
ВХО́ПЛЕНИЙ *див.* ухо́плений
ВХО́ПЛЮВАТИ *див.* ухо́плювати
ВХО́ПЛЮВАТИСЯ *див.* ухо́плюватися
ВХО́РКАНИЙ *див.* ухо́рканий
ВХО́РКАТИ *див.* ухо́ркати
ВХО́РКАТИСЯ *див.* ухо́ркатися
ВХРЯСА́ТИ *див.* ухряса́ти
ВХРЯ́СТИ *див.* ухряса́ти
ВЦІ́ТЬКАТИ *див.* уці́тькувати
ВЦІ́ТЬКУВАТИ *див.* уці́тькувати
ВЦІДИ́ТИ *див.* уціди́ти
ВЦІ́ЛЕНИЙ
ВЦІ́ЛИТИ *див.* вціля́ти
ВЦІЛІ́ЛИЙ *див.* уцілі́лий
ВЦІЛІ́ЛІСТЬ *див.* уцілі́лість
ВЦІЛІ́ТИ *див.* уцілі́ти
ВЦІЛЯ́ТИ
ВЦРПС
ВЦЮ́КАТИ *див.* уцю́кати
ВЦЮ́КНУТИ *див.* уцю́кнути
ВЦЯЦЬКО́ВАНИЙ *див.* уцяцько́ваний
ВЦЯЦЬКО́ВУВАТИ *див.* уцяцько́вувати
ВЦЯЦЬКУВА́ТИ *див.* уцяцько́вувати
ВЧА́ВИТИ *див.* вча́влювати
ВЧА́ВЛЕНИЙ
ВЧА́ВЛЮВАТИ
ВЧА́ДІЛИЙ *див.* уча́ділий
ВЧА́ДІННЯ *див.* уча́діння
ВЧА́ДІТИ *див.* уча́діти
ВЧАРО́ВАНИЙ *див.* учаро́ваний
ВЧАРО́ВУВАТИ *див.* учаро́вувати
ВЧАРУВА́ННЯ *див.* учарува́ння
ВЧАРУВА́ТИ *див.* учаро́вувати
ВЧАС
ВЧА́СНИЙ
ВЧА́СНІСТЬ
ВЧА́СНО
ВЧАСТИ́ТИ *див.* участи́ти
ВЧАСТИ́ТИСЯ *див.* участи́тися
ВЧАСТУВА́ТИ *див.* участува́ти
ВЧАЩА́ННЯ *див.* учаща́ння
ВЧАЩА́ТИ *див.* учаща́ти

ВЧВАЛ
ВЧЕ́НИЙ[1] *див.* у́чений
ВЧЕ́НИЙ[2] *див.* уче́ний
ВЧЕ́НІСТЬ *див.* уче́ність
ВЧЕ́ННЯ *див.* уче́ння
ВЧЕ́НО *див.* уче́но
ВЧЕ́ПИСТИЙ *див.* уче́пистий
ВЧЕПИ́ТИ *див.* учепи́ти
ВЧЕПИ́ТИСЯ *див.* учепи́тися
ВЧЕ́ПЛЕНИЙ *див.* уче́плений
ВЧЕРГО́ВЕ *див.* учерго́ве
ВЧЕСА́ТИ *див.* учеса́ти
ВЧЕ́ТВЕРО
ВЧЕТВЕ́РТЕ
ВЧИН *див.* учи́н
ВЧИ́НЕНИЙ *див.* учи́нений
ВЧИ́НЕННЯ *див.* учи́нення
ВЧИНИ́ТИ *див.* учиня́ти
ВЧИНИ́ТИСЯ *див.* учиня́тися
ВЧИ́НОК *див.* учи́нок
ВЧИ́НЮВАНИЙ *див.* учи́нюваний
ВЧИ́НЮВАННЯ *див.* учи́нювання
ВЧИ́НЮВАТИ *див.* учиня́ти
ВЧИ́НЮВАТИСЯ *див.* учиня́тися
ВЧИНЯ́ТИ *див.* учиня́ти
ВЧИНЯ́ТИСЯ *див.* учиня́тися
ВЧИ́СТИТИ *див.* учи́стити
ВЧИТА́ТИ *див.* учита́ти
ВЧИТА́ТИСЯ *див.* учита́тися
ВЧИ́ТЕЛІВ *див.* учи́телів
ВЧИ́ТЕЛЬ *див.* учи́тель
ВЧИ́ТЕЛЬКА *див.* учи́телька
ВЧИ́ТЕЛЬСТВО *див.* учи́тельство
ВЧИ́ТЕЛЬСЬКИЙ *див.* учи́тельський
ВЧИ́ТЕЛЬЧИН *див.* учи́тельчин
ВЧИ́ТЕЛЬША *див.* учи́тельша
ВЧИТЕЛЮВА́ННЯ *див.* учителюва́ння
ВЧИТЕЛЮВА́ТИ *див.* учителюва́ти
ВЧИ́ТИ *див.* учи́ти
ВЧИ́ТИСЯ *див.* учи́тися
ВЧИТТЯ́
ВЧИ́ТУВАННЯ
ВЧИ́ТУВАТИСЯ
ВЧІ́ННЯ *див.* учі́ння
ВЧІ́ПЛЮВАТИСЯ *див.* учі́плюватися
ВЧО́РА
ВЧОРА́ШНІЙ
ВЧО́РЕНЬКО
ВЧОРНИ́ТИ *див.* учорни́ти
ВЧОРНІ́ЛИЙ *див.* учорні́лий
ВЧОРНІ́ТИ *див.* учорні́ти
ВЧОТИРЬО́Х
ВЧУВА́ТИ *див.* учува́ти
ВЧУВА́ТИСЯ *див.* учува́тися
ВЧУ́ТИ *див.* учува́ти
ВЧУ́ТИСЯ *див.* учува́тися
ВЧУХРА́ТИ *див.* учухра́ти
ВШАНО́ВАНИЙ *див.* ушано́ваний
ВШАНО́ВУВАННЯ *див.* ушано́вування
ВШАНО́ВУВАТИ *див.* ушано́вувати
ВШАНО́ВУВАТИСЯ *див.* ушано́вуватися
ВШАНУВА́ННЯ *див.* ушанува́ння
ВШАНУВА́ТИ *див.* ушано́вувати
ВШАНУВА́ТИСЯ *див.* ушанува́тися
ВШЕЛЕ́ПАТИСЯ
ВШЕЛЕ́ПКАТИСЯ
ВШЕ́СТЕРО

ВШЕ́СТЯ
ВШИВА́ЛЬНИЙ *див.* ушива́льний
ВШИВА́ЛЬНИК *див.* ушива́льник
ВШИВА́ЛЬНИЧОК *див.* ушива́льничок
ВШИВА́ННЯ[1]
ВШИВА́ННЯ[2] *див.* ушива́ння[1]
ВШИВА́ТИ[1]
ВШИВА́ТИ[2] *див.* ушива́ти[1]
ВШИВА́ТИСЯ[1]
ВШИВА́ТИСЯ[2] *див.* ушива́тися[1]
ВШИ́ВКА
ВШИВНИ́Й
ВШИКО́ВАНИЙ *див.* ушико́ваний
ВШИКО́ВУВАТИ *див.* ушико́вувати
ВШИКО́ВУВАТИСЯ *див.* ушико́вуватися
ВШИКУВА́ТИ *див.* ушико́вувати
ВШИКУВА́ТИСЯ *див.* ушико́вуватися
ВШИР
ВШИРШ
ВШИ́РШКИ
ВШИ́ТИ[1] *див.* вшива́ти[1]
ВШИ́ТИ[2] *див.* ушива́ти[1]
ВШИ́ТИЙ[1]
ВШИ́ТИЙ[2] *див.* уши́тий[1]
ВШИ́ТИСЯ *див.* уши́тися
ВШИТТЯ́ *див.* ушиття́
ВШІСТЬО́Х
ВШКВА́РИТИ *див.* ушква́рити
ВШКВАРНУ́ТИ *див.* ушкварну́ти
ВШКРЯБНУ́ТИ *див.* ушкрябну́ти
ВШКРЯБНУ́ТИСЯ *див.* ушкрябну́тися
ВШЛЯХЕ́ТНЕНИЙ *див.* ушляхе́тнений
ВШЛЯХЕ́ТНЕННЯ *див.* ушляхе́тнення
ВШЛЯХЕ́ТНИТИ *див.* ушляхе́тнювати
ВШЛЯХЕ́ТНИТИСЯ *див.* ушляхе́тнюватися
ВШЛЯХЕ́ТНЮВАННЯ *див.* ушляхе́тнювання
ВШЛЯХЕ́ТНЮВАТИ *див.* ушляхе́тнювати
ВШЛЯХЕ́ТНЮВАТИСЯ *див.* ушляхе́тнюватися
ВШНУРО́ВАНИЙ *див.* ушнуро́ваний
ВШНУРО́ВУВАТИ *див.* ушнуро́вувати
ВШНУРО́ВУВАТИСЯ *див.* ушнуро́вуватися
ВШНУРУВА́ТИ *див.* ушнуро́вувати
ВШНУРУВА́ТИСЯ *див.* ушнуро́вуватися
ВШО́СТЕ
ВШПА́РИТИ *див.* ушпа́рити
ВШПИГНУ́ТИ *див.* ушпигну́ти
ВШПИЛИ́ТИ *див.* ушпили́ти
ВШПО́РИТИ *див.* ушпо́рити
ВШТОВХНУ́ТИ *див.* вшто́вхувати
ВШТО́ВХНУТИЙ
ВШТО́ВХУВАННЯ
ВШТО́ВХУВАТИ
ВШТРИКНУ́ТИ
ВШТРИ́КНУТИЙ
ВШТРИКНУ́ТИСЯ
ВЩАСЛИ́ВИТИ *див.* ущасли́влювати
ВЩАСЛИ́ВИТИСЯ *див.* ущасли́влюватися
ВЩАСЛИ́ВЛЕНИЙ *див.* ущасли́влений
ВЩАСЛИ́ВЛЕННЯ *див.* ущасли́влення
ВЩАСЛИ́ВЛЮВАТИ *див.* ущасли́влювати
ВЩАСЛИ́ВЛЮВАТИСЯ *див.* ущасли́влюватися
ВЩЕДРИ́ТИ *див.* ущедря́ти

ВЩЕДРЯ́ТИ *див.* ущедря́ти
ВЩЕМИ́ТИ *див.* ущемлювати
ВЩЕМИ́ТИСЯ *див.* ущемлюватися
ВЩЕ́МЛЕНИЙ *див.* ущемлений
ВЩЕ́МЛЕНІСТЬ *див.* ущемленість
ВЩЕ́МЛЕННЯ *див.* ущемлення
ВЩЕ́МЛЮВАТИ *див.* ущемлювати
ВЩЕ́МЛЮВАТИСЯ *див.* ущемлюватися
ВЩЕМЛЯ́ТИ *див.* уще́млювати
ВЩЕМЛЯ́ТИСЯ *див.* уще́млюватися
ВЩЕНТ
ВЩЕПИ́ТИ
ВЩЕРБИ́ТИ *див.* ущербля́ти
ВЩЕРБИ́ТИСЯ *див.* ущербля́тися
ВЩЕ́РБЛЕНИЙ *див.* уще́рблений
ВЩЕРБЛЯ́ТИ *див.* ущербля́ти
ВЩЕРБЛЯ́ТИСЯ *див.* ущербля́тися
ВЩЕРТЬ
ВЩИ́ПЛИВИЙ *див.* ущи́пливий
ВЩИ́ПЛИВІСТЬ *див.* ущи́пливість
ВЩИ́ПЛИВО *див.* ущи́пливо
ВЩИПНУ́ТИ *див.* ущипну́ти
ВЩИПНУ́ТИСЯ *див.* ущипну́тися
ВЩУХА́ТИ *див.* ущуха́ти
ВЩУ́ХЛИЙ *див.* ущу́хлий
ВЩУ́ХНУТИ *див.* ущу́хнути
В'ЮК
В'ЮН
В'ЮНЕ́ЦЬ
В'ЮНИ́СТИЙ
В'ЮНИ́ТИСЯ
В'ЮНКИ́Й
В'Ю́НКІСТЬ
В'Ю́НКО
В'ЮНО́ВИЙ
В'ЮНО́К
В'ЮНОПОДІ́БНИЙ
В'ЮРКО́ВИЙ
В'ЮРО́К
В'ЮЧА́К
В'Ю́ЧЕНИЙ
В'Ю́ЧИТИ
В'Ю́ЧИТИСЯ
В'Ю́ЧНИЙ
В'Ю́ШКА
В'ЯВИ́ТИ *див.* уявля́ти
В'ЯВИ́ТИСЯ *див.* уявля́тися
В'ЯВЛЯ́ТИ *див.* уявля́ти
В'ЯВЛЯ́ТИСЯ *див.* уявля́тися
В'Я́ЖУЧИЙ
В'ЯЗ
В'ЯЗА́ЛЬНИЙ
В'ЯЗА́ЛЬНИК
В'ЯЗА́ЛЬНИЦЯ
В'Я́ЗАНИЙ
В'Я́ЗАНКА
В'ЯЗА́ННЯ
В'ЯЗА́ТИ
В'ЯЗА́ТИСЯ
В'ЯЗЕ́ВИЙ
В'Я́ЗЕНСЬКИЙ
В'Я́ЗЕНЬ
В'Я́ЗИ
В'ЯЗИ́ЛА
В'Я́ЗИСТИЙ
В'Я́ЗІЛЬ
В'Я́ЗКА
В'ЯЗКИ́Й
В'Я́ЗКІСТЬ
В'Я́ЗКО
В'ЯЗКОПРУ́ЖНИЙ
В'ЯЗКОПРУ́ЖНІСТЬ
В'ЯЗКУВА́ТИЙ
В'Я́ЗНЕННЯ
В'ЯЗНИ́Й
В'ЯЗНИ́ТИ
В'ЯЗНИ́ЦЯ
В'ЯЗНИ́ЧНИЙ
В'Я́ЗНІВ
В'Я́ЗНІ́ВСЬКИЙ
В'Я́ЗНУТИ
В'ЯЗО́ВИЙ
В'ЯЗО́ВНИК
В'ЯЗО́К
В'Я́ЗОЧКА
В'ЯЗУ́ЧИЙ
В'ЯЗЬ[1]
В'ЯЗЬ[2]
В'Я́ЛЕНИЙ
В'Я́ЛЕННЯ
В'Я́ЛИЙ
В'ЯЛИ́ТИ
В'ЯЛИ́ТИСЯ
В'ЯЛІ́ННЯ
В'Я́ЛІСТЬ
В'Я́ЛО
В'Я́НЕННЯ
В'Я́НУТИ
В'Я́НУЧИЙ
В'ЯНЬ
В'ЯТЕРИ́НА
В'ЯТЕРИ́НКА
В'Я́ТИЧ *див.* в'ятичі
В'Я́ТИЧІ
В'Я́ТІР
В'Я́ХИР
Г
ГА[1]
ГА[2]
ГА[3]
ГАБА́[1]
ГАБА́[2]
ГАБАРДИ́Н
ГАБАРДИ́НОВИЙ
ГАБАРИ́Т
ГАБАРИ́ТНИЙ
ГАБАРИ́ТНІСТЬ
ГАБЕ́ЛЬ
ГАБІЛІТА́ЦІЯ
ГАБІЛІТО́ВАНИЙ
ГАБІЛІТУВА́ННЯ
ГАБІЛІТУВА́ТИСЯ
ГАБІО́Н
ГАБІО́ННИЙ
ГАБІО́НОВИЙ
ГА́БІТ
ГА́БІТУС
ГА́БІТУСНИЙ
ГАБО́ВИЙ
ГАБО́НЕЦЬ *див.* габо́нці
ГАБО́НКА *див.* габо́нці
ГАБО́НСЬКИЙ
ГАБО́НЦІ
ГАБРО́
ГАБРО́ВИЙ
ГАБРО́ЇД *див.* габро́їди
ГАБРО́ЇДИ
ГАБРО́ЇДНИЙ
ГАБРОНЕ́МА
ГАБРОНЕМАТО́З
ГАБРОНЕМО́З
ГАБРОПОДІ́БНИЙ
ГАБУ́Н[1]
ГАБУ́Н[2]
ГАБ'Я́К
ГАВ
ГАВА́ЄЦЬ *див.* гава́йці
ГАВА́ЙКА[1] *див.* гава́йці
ГАВА́ЙКА[2]
ГАВА́ЙСЬКИЙ
ГАВА́ЙЦІ
ГАВА́Л
ГАВА́НА
ГАВА́НЕЦЬ *див.* гава́нці
ГАВА́НКА *див.* гава́нці
ГА́ВАНСЬКИЙ
ГАВА́НСЬКИЙ
ГАВА́НЦІ
ГА́ВАНЬ
ГАВ-ГА́В *див.* гав
ГАВІА́Л
ГАВІА́ЛОВІ
ГАВІ́Т
ГАВКАНИ́НА
ГА́ВКАННЯ
ГА́ВКАТИ
ГА́ВКАЮЧИЙ
ГА́ВКІТ
ГАВКІТЛИ́ВИЙ
ГАВКІТНЯ́ *див.* гавкотня́
ГА́ВКНУТИ
ГА́ВКНУТИСЯ
ГАВКОТІ́ННЯ
ГАВКОТІ́ТИ
ГАВКОТНЯ́
ГАВКОТНЯ́ВА
ГАВКУ́Н
ГАВКУ́НЧИК
ГАВКУ́ЧИЙ
ГАВОЛЯ́НИ
ГАВОЛЯ́НИН *див.* гаволя́ни
ГАВОЛЯ́НКА *див.* гаволя́ни
ГАВО́Т
ГА́ВРА
ГАВРА́Н
ГА́ВРИК
ГА́ВРЯ
ГАВЧА́ННЯ
ГАВЧА́ТИ
ГАВ'Я́З
ГА́ГА
ГА-ГА́
ГА-ГА-ГА́ *див.* га-га́
ГАГА́КАННЯ
ГАГА́КАТИ
ГАГА́КНУТИ
ГАГАКУ́
ГАГА́РА
ГАГА́РКА
ГАГА́РОВІ
ГАГАРОПОДІ́БНІ

ГАГА́РЯЧИЙ
ГАГА́Т
ГАГА́ТОВИЙ
ГАГАУ́З *див.* гагау́зи
ГАГАУ́ЗИ
ГАГАУ́ЗКА *див.* гагау́зи
ГАГАУ́ЗЬКИЙ
ГАГА́ХАТИ
ГАГА́ХНУТИ
ГА́ГАЧИЙ
ГАГІ́ЛКА *див.* гагілки
ГАГІ́ЛКИ
ГАД
ГАДА́ЛЬНИЙ
ГА́ДАНИЙ
ГАДА́ННЯ[1]
ГАДА́ННЯ[2]
ГАДА́ТИ[1]
ГАДА́ТИ[2]
ГАДА́ТИСЯ
ГА́ДДЯ
ГАДЕ́Й
ГАДЕНЯ́
ГА́ДЖЕТ
ГАДЖУ́ҐА
ГА́ДИК
ГА́ДИНА
ГА́ДИНКА
ГА́ДІВ
ГА́ДКА
ГАДКУВА́ННЯ
ГАДКУВА́ТИ
ГАДКУВА́ТИСЯ
ГАДОВИ́ЩЕ
ГАДОЛІ́НІЄВИЙ
ГАДОЛІ́НІЙ
ГА́ДОНЬКА
ГА́ДОЧКА
ГА́ДСЬКИЙ
ГАДЬ
ГАДЮ́КА
ГАДЮ́КОВІ
ГАДЮКУВА́ТИЙ
ГАДЮЧА́
ГАДЮЧЕНЯ́
ГАДЮ́ЧИЙ
ГАДЮ́ЧИН
ГАДЮЧИ́ННЯ
ГАДЮ́ЧИТИСЯ
ГАДЮ́ЧИЩЕ
ГАДЮ́ЧКА
ГАДЮ́ЧНИК[1]
ГАДЮ́ЧНИК[2]
ГАДЮ́ЧЧЯ
ГАДЯ́
ГА́ДЯЧИЙ
ГАЕ́С
ГА́ЄЧКА
ГАЖА́
ГАЗ[1]
ГАЗ[2]
ГАЗ[3]
ГАЗАВА́Т
ГАЗА́Н
ГАЗА́РД
ГАЗАРДО́ВИЙ
ГАЗА́ЦІЯ
ГАЗГО́ЛЬДЕР
ГАЗГО́ЛЬДЕРНИЙ
ГАЗЕ́ЛА
ГАЗЕ́ЛЬ[1]
ГАЗЕ́ЛЬ[2]
ГАЗЕ́ЛЬ[3]
ГАЗЕ́ЛЬКА
ГАЗЕ́ЛЯЧИЙ
ГАЗЕ́ТА
ГАЗЕТИ́ЗМ
ГАЗЕ́ТКА
ГАЗЕ́ТНИЙ
ГАЗЕ́ТНИК
ГАЗЕ́ТНИЦЯ
ГАЗЕ́ТНО
ГАЗЕТОВИДАВЕ́ЦЬ
ГАЗЕТОЗНА́ВСТВО
ГАЗЕТОСХО́ВИЩЕ
ГАЗЕ́ТЧИК
ГАЗЕТЯ́Р
ГАЗЕТЯ́РКА
ГАЗЕТЯ́РСТВО
ГАЗЕТЯ́РСЬКИЙ
ГА́ЗИК
ГАЗИ́Р *див.* газирі
ГАЗИРІ́
ГАЗИРО́ВКА
ГАЗИ́ТИ
ГАЗИФІКА́ТОР
ГАЗИФІКАЦІ́ЙНИЙ
ГАЗИФІКА́ЦІЯ
ГАЗИФІКО́ВАНИЙ
ГАЗИФІКУВА́ТИ
ГАЗИФІКУВА́ТИСЯ
ГА́ЗІ
ГАЗІВНИ́К
ГАЗ-КОНТРО́ЛЬ
ГАЗЛІ́ФТ
ГАЗО...
ГАЗОАНАЛІЗА́ТОР
ГАЗОАНАЛІТИ́ЧНИЙ
ГАЗОАПАРАТУ́РА
ГАЗОБАЛО́Н
ГАЗОБАЛО́ННИЙ
ГАЗОБЕТО́Н
ГАЗОБЕТО́ННИЙ
ГАЗОБЛО́К
ГАЗОБЛО́ЧНИЙ
ГАЗО́ВАНИЙ
ГАЗОВБИРА́Ч
ГАЗОВИДОБУВА́ННЯ
ГАЗОВИДОБУВНИ́Й
ГАЗОВИ́ДОБУТОК
ГА́ЗОВИЙ[1]
ГА́ЗОВИЙ[2]
ГАЗОВИ́К
ГАЗОВИМІ́РНИК
ГАЗОВИМІ́РЮВАЛЬНИЙ
ГАЗОВИМІ́РЮВАННЯ
ГАЗОВІ́Д
ГАЗОВІДВЕ́ДЕННЯ
ГАЗОВІДВІ́Д
ГАЗОВІДВІДНИ́Й
ГАЗОВЛО́ВЛЮВАЛЬНИЙ
ГАЗОВЛО́ВЛЮВАЧ
ГАЗОВО́З
ГАЗОВО́ЗНИЙ
ГАЗОГЕНЕРА́ТОР
ГАЗОГЕНЕРА́ТОРНИЙ
ГАЗОГЕНЕРА́ТОРНИК
ГАЗОГЕНЕРУВА́ЛЬНИЙ
ГАЗОГІ́Н
ГАЗОГІ́ПС
ГАЗОГІ́ПСОВИЙ
ГАЗОДИ́ЗЕЛЬ
ГАЗОДИ́ЗЕЛЬНИЙ
ГАЗОДИНА́МІКА
ГАЗОДИНАМІ́ЧНИЙ
ГАЗОДОБУВА́ННЯ
ГАЗОДОБУВА́Ч
ГАЗОДОБУВНИ́Й
ГАЗОДОБУВНИ́К
ГАЗОЕ́КСПОРТ
ГАЗОЕ́КСПОРТНИЙ
ГАЗОЕЛЕКТРОЗВА́РЮВАЛЬНИЙ
ГАЗОЕЛЕКТРОЗВА́РЮВАННЯ
ГАЗОЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
ГАЗОЗАПРА́ВНИЙ
ГАЗОЗБЕРІГА́ННЯ
ГАЗОЗБІ́Р
ГАЗОЗБІ́РНИЙ
ГАЗОЗВА́РНИК
ГАЗОЗВА́РЮВАЛЬНИЙ
ГАЗОЗВА́РЮВАННЯ
ГАЗОІ́МПОРТ
ГАЗО́ЙЛЕВИЙ
ГАЗО́ЙЛЬ
ГАЗО́К
ГАЗОКИСНЕ́ВИЙ
ГАЗОКОМПРЕ́СОР
ГАЗОКОМПРЕ́СОРНИЙ
ГАЗОКОНДЕНСА́Т
ГАЗОКОНДЕНСА́ТНИЙ
ГАЗОКРИСТА́Л
ГАЗОКРИСТАЛІ́ЧНИЙ
ГАЗОЛІ́Н
ГАЗОЛІ́НОВИЙ
ГАЗОЛІЧИ́ЛЬНИК
ГАЗОМАГІСТРА́ЛЬ
ГАЗО́МЕ́ТР
ГАЗОМЕТРИ́ЧНИЙ
ГАЗОМЕ́ТРІЯ
ГАЗОМІ́Р
ГАЗОМОБІ́ЛЬ
ГАЗО́Н
ГАЗОНАПО́ВНЕНИЙ
ГАЗОНАПО́ВНЮВАЛЬНИЙ
ГАЗОНАСИ́ЧЕНИЙ
ГАЗОНАСИ́ЧЕНІСТЬ
ГАЗОНАСО́СНИЙ
ГАЗОНА́ФТО́ВИЙ
ГАЗОНАФТОНО́СНИЙ
ГАЗОНАФТОНО́СНІСТЬ
ГАЗОНАФТОПРОВІ́Д
ГАЗОНАФТОПРОВІДНИ́Й
ГАЗОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
ГАЗОНЕПРОНИКНИ́Й
ГАЗОНЕПРОНИ́КНІСТЬ
ГАЗО́ННИЙ
ГАЗОНОКОСА́РКА
ГАЗОНО́СНИЙ
ГАЗОНО́СНІСТЬ
ГАЗОНУ́ТИ
ГАЗО́НЧИК

ГАЗООБМІН
ГАЗООБМІННИЙ
ГАЗООЧИСНИЙ
ГАЗООЧИСНИК
ГАЗООЧИЩЕННЯ
ГАЗООЧИЩУВАЛЬНИЙ
ГАЗОПЕРЕКАЧУВАЛЬНИЙ
ГАЗОПЕРЕКАЧУВАННЯ
ГАЗОПЕРЕРОБЛЮВАЛЬНИЙ
ГАЗОПЕРЕРОБНИЙ
ГАЗОПИЛОВИЙ
ГАЗОПЛАЗМОВИЙ
ГАЗОПОВІТРЯНИЙ
ГАЗОПОДІБНИЙ
ГАЗОПОДІБНІСТЬ
ГАЗОПОСТАЧАЛЬНИЙ
ГАЗОПОСТАЧАЛЬНИК
ГАЗОПОСТАЧАННЯ
ГАЗОПРОВІД
ГАЗОПРОВІДНИЙ
ГАЗОПРОВІДНИК
ГАЗОПРОМИСЛОВИЙ
ГАЗОПРОНИКНИЙ
ГАЗОПРОНИКНІСТЬ
ГАЗОРІДИННИЙ
ГАЗОРІЗАЛЬНИЙ
ГАЗОРІЗАЛЬНИК
ГАЗОРІЗКА
ГАЗОРОЗПОДІЛ
ГАЗОРОЗПОДІЛЕННЯ
ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИЙ
ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИК
ГАЗОРОЗРЯДНИЙ
ГАЗОРЯТУВАЛЬНИЙ
ГАЗОРЯТУВАЛЬНИК
ГАЗОСВІТИЛЬНИЙ
ГАЗОСВІТНИЙ
ГАЗОСИЛІКАТ
ГАЗОСПОЖИВАННЯ
ГАЗОСПОЖИВАЧ
ГАЗОСТІЙКИЙ
ГАЗОСТІЙКІСТЬ
ГАЗОСХОВИЩЕ
ГАЗОТВІРНИЙ
ГАЗОТРАНЗИТНИЙ
ГАЗОТРАНСПОРТНИЙ
ГАЗОТРЕЙДЕР
ГАЗОТРЕЙДЕРНИЙ
ГАЗОТРЕЙДЕРСЬКИЙ
ГАЗОТРОН
ГАЗОТРУБНИЙ
ГАЗОТУРБІНА
ГАЗОТУРБІННИЙ
ГАЗОТУРБОБУДУВАННЯ
ГАЗОТУРБОВОЗ
ГАЗОТУРБОХІД
ГАЗОУЛОВЛЮВАЛЬНИЙ *див.* газовловлювальний
ГАЗОУЛОВЛЮВАЧ *див.* газовловлювач
ГАЗОУТВОРЕННЯ
ГАЗОХІМІК
ГАЗОХІМІЧНИЙ
ГАЗОХІМІЯ
ГАЗУВАННЯ
ГАЗУВАТИ
ГАЗУВАТИСЯ
ГАЇВКА
ГАЇВКОВИЙ
ГАЇСТИЙ
ГАЇТЯНИ
ГАЇТЯНИН *див.* гаїтяни
ГАЇТЯНКА *див.* гаїтяни
ГАЇТЯНСЬКИЙ
ГАЇЧКА
ГАЙ[1]
ГАЙ[2]
ГАЙ[3]
ГАЙВОРОН
ГАЙВОРОНЕНЯ
ГАЙВОРОННЯ
ГАЙВОРОНЯ
ГАЙВОРОНЯТКО
ГАЙВОРОНЯЧИЙ
ГАЙ-ГАЙ *див.* гай[2]
ГАЙДА[1]
ГАЙДА[2]
ГАЙДА
ГАЙДАБУРА
ГАЙДАБУРИТИ
ГАЙДАЙ
ГАЙДАМАК *див.* гайдамака
ГАЙДАМАКА
ГАЙДАМАКУВАННЯ
ГАЙДАМАКУВАТИ
ГАЙДАМАЦТВО
ГАЙДАМАЦЬКИЙ
ГАЙДАМАЧИТИ
ГАЙДАМАЧКА
ГАЙДАМАЧЧИНА
ГАЙДАР
ГАЙДАРИК
ГАЙДАРКА
ГАЙДРОП
ГАЙДУК
ГАЙДУЦТВО
ГАЙДУЦЬКИЙ
ГАЙКА[1]
ГАЙКА[2]
ГАЙКОВЕРТ
ГАЙКОВИЙ
ГАЙКОНАРІЗНИЙ
ГАЙКОШТАМПУВАЛЬНИЙ
ГАЙКОШТАМПУВАННЯ
ГАЙМОРИТ
ГАЙМОРІВ
ГАЙНИЙ[1]
ГАЙНИЙ[2]
ГАЙНИК
ГАЙНО
ГАЙНУВАННЯ
ГАЙНУВАТИ
ГАЙНУВАТИСЯ
ГАЙНУТИ
ГАЙОВИЙ
ГАЙОВИК
ГАЙОК
ГАЙОТ
ГАЙОЧОК
ГАЙСАННЯ
ГАЙСАТИ
ГАЙСТЕР
ГАЙСТРА
ГАЙТА
ГАК[1]
ГАК[2]
ГАКАБОРТ
ГАКАБОРТНИЙ
ГАКАННЯ
ГАКАТИ
ГАКІВНИЦЯ
ГАКНУТИ
ГАКОПОДІБНИЙ
ГАКУВАТИЙ
ГАЛ[1] *див.* гали[1]
ГАЛ[2]
ГАЛ[3]
ГАЛА[1] *див.* гали[2]
ГАЛА[2]
ГАЛА
ГАЛАБУРДА
ГАЛАБУРДИТИ
ГАЛАБУРДНИЙ
ГАЛАБУРДНИК
ГАЛА-ВЕЧІР
ГАЛА-ВИСТАВА
ГАЛА-ВІДКРИТТЯ
ГАЛАГАЗ
ГАЛАГО
ГАЛАГОВИЙ
ГАЛАЗОЛІН
ГАЛАЇВКА
ГАЛАЙ-БАЛАЙ
ГАЛАЙДА
ГАЛАЙКАННЯ
ГАЛАЙКАТИ
ГАЛАЙКОТАТИ
ГАЛАЙКОТІТИ *див.* галайкотати
ГАЛАЙСТРА
ГАЛАКАННЯ
ГАЛАКАТИ
ГАЛА-КОНЦЕРТ
ГАЛАКТАН *див.* галактани
ГАЛАКТАНИ
ГАЛАКТИКА
ГАЛАКТИЧНИЙ
ГАЛАКТОДЕНДРОН
ГАЛАКТОЗА
ГАЛАКТОЗЕМІЯ
ГАЛАКТОЗНИЙ
ГАЛАКТОМЕТР
ГАЛАКТОСКОП
ГАЛАКТОТЕРАПІЯ
ГАЛАЛІТ
ГАЛАЛІТОВИЙ
ГАЛАМАГАТИ
ГАЛА-МАТЧ
ГАЛАНТ
ГАЛАНТЕРЕЙНИЙ
ГАЛАНТЕРЕЙНИК
ГАЛАНТЕРЕЙНИЦЯ
ГАЛАНТЕРЕЙНІСТЬ
ГАЛАНТЕРЕЯ
ГАЛАНТНИЙ
ГАЛАНТНІСТЬ
ГАЛАНТНО
ГАЛАНЦІ
ГАЛАПАС
ГАЛАС
ГАЛАСАТИ
ГАЛАСВІТА
ГАЛАСЛИВИЙ

ГАЛАСЛИ́ВІСТЬ
ГАЛАСЛИ́ВО
ГАЛАСНУ́ТИ
ГА́ЛА-СПЕКТА́КЛЬ
ГАЛАСУВА́ННЯ
ГАЛАСУВА́ТИ
ГАЛАСУВА́ТИЙ
ГАЛАСУ́Н
ГАЛА́Т *див.* гала́ти
ГАЛА́ТИ
ГАЛА́ТСЬКИЙ
ГА́ЛА-ШО́У
ГАЛДИ́КАТИ
ГАЛДІ́ТИ
ГАЛЕА́С
ГАЛЕ́ГА
ГАЛЕ́Н
ГАЛЕНІ́Т
ГАЛЕ́НОВИЙ
ГАЛЕНЯ́
ГАЛЕО́Н
ГАЛЕ́РА
ГАЛЕРЕ́ЙКА
ГАЛЕРЕ́ЙНИЙ
ГАЛЕРЕ́ЙНИК
ГАЛЕРЕ́ЙНИЦЯ
ГАЛЕРЕ́Я
ГАЛЕ́РНИЙ
ГАЛЕ́РНИК
ГАЛЕ́РНИЦЬКИЙ
ГАЛЕ́РСЬКИЙ
ГАЛЕ́ТА
ГАЛЕ́ТНИЙ
ГА́ЛЕЧНИК
ГАЛЕ́Я
ГА́ЛИ[1]
ГА́ЛИ[2]
ГАЛИ́ТИ
ГАЛИ́ТИСЯ
ГА́ЛИЦЕВІ
ГАЛИЦИ́ЗМ
ГА́ЛИЦІ
ГА́ЛИЦЬКИЙ
ГА́ЛИЦЯ[1] *див.* га́лиці
ГА́ЛИЦЯ[2]
ГА́ЛИЦЯ[3]
ГА́ЛИЧ
ГАЛИЧА́НИ
ГАЛИЧА́НИН *див.* галича́ни
ГАЛИЧА́НКА *див.* галича́ни
ГАЛИЧА́НСТВО
ГАЛИЧА́НСЬКИЙ
ГА́ЛИЧИЙ
ГА́ЛИЧЧЯ
ГАЛІВНИ́К
ГА́ЛІЄВИЙ
ГА́ЛІЙ
ГАЛІЛЕ́ЙСЬКИЙ
ГАЛІЛЕЯ́НИ
ГАЛІЛЕЯ́НИН *див.* галілея́ни
ГАЛІЛЕЯ́НКА *див.* галілея́ни
ГАЛІМЕ́ТР
ГАЛІО́Н *див.* галео́н
ГАЛІО́Т
ГАЛІПО́Т
ГАЛІСІ́ЄЦЬ *див.* галісі́йці
ГАЛІСІ́ЙКА *див.* галісі́йці
ГАЛІСІ́ЙСЬКИЙ
ГАЛІСІ́ЙЦІ
ГАЛІ́Т
ГАЛІ́ТОВИЙ
ГАЛІФЕ́
ГА́ЛКА
ГАЛЛ *див.* га́лли
ГА́ЛЛИ
ГАЛЛІЦИ́ЗМ
ГАЛЛОМА́Н
ГАЛЛОМА́НІЯ
ГАЛЛОМА́НКА
ГАЛЛОМА́НСЬКИЙ
ГАЛЛОФО́Б
ГАЛЛОФО́БІЯ
ГАЛЛОФО́БКА
ГАЛЛОФО́БСЬКИЙ
ГА́ЛЛЬСЬКИЙ
ГАЛМЕ́Й
ГА́ЛО
ГАЛО́
ГАЛО...
ГА́ЛОВИЙ
ГАЛОГЕ́Н *див.* галоге́ни
ГАЛОГЕНЕ́З
ГАЛОГЕ́НИ
ГАЛОГЕНІ́Д *див.* галогені́ди
ГАЛОГЕНІ́ДИ
ГАЛОГЕНІ́ДНИЙ
ГАЛОГЕ́ННИЙ
ГАЛОГЕНО́ВАНИЙ
ГАЛОГЕ́НОВИЙ
ГАЛОГЕНОВМІ́СНИЙ
ГАЛОГЕНОПОХІДНИ́Й
ГАЛОГЕНУВА́ННЯ
ГАЛО́ЇД *див.* гало́їди
ГАЛО́ЇДИ
ГАЛО́ЇДНИЙ
ГАЛОКА́МЕРА
ГАЛО́Н[1]
ГАЛО́Н[2]
ГАЛО́НОК
ГА́ЛОНЬКА
ГАЛО́П
ГАЛОПА́ДА
ГАЛО́ПОМ
ГАЛОПУВА́ННЯ
ГАЛОПУВА́ТИ
ГАЛОПУ́ЮЧИЙ
ГА́ЛОСИ
ГАЛОТЕРАПІ́Я
ГАЛОФІ́Л *див.* галофі́ли
ГАЛОФІ́ЛИ
ГАЛОФІ́ЛЬНИЙ
ГАЛОФІ́Т *див.* галофі́ти
ГАЛОФІ́ТИ
ГАЛОФІ́ТНИЙ
ГАЛОФЛАВІ́Н
ГА́ЛОЧКА
ГАЛО́ША *див.* гало́ші
ГАЛО́ШІ
ГАЛС
ГА́ЛСОВИЙ
ГА́ЛСТУК
ГА́ЛСТУКО́ВИЙ
ГАЛТЕ́ЛЬ
ГАЛТЕ́ЛЬНИЙ
ГАЛУАЗИ́Т
ГАЛУ́-БАЛУ́
ГАЛУ́ЖЕННЯ
ГАЛУ́ЗА
ГАЛУЗЕ́ВИЙ
ГАЛУ́ЗЗЯ
ГАЛУЗИ́НА
ГАЛУЗИ́СТИЙ
ГАЛУ́ЗИТИСЯ
ГАЛУ́ЗКА
ГАЛУ́ЗКОВИЙ
ГАЛУ́ЗОНЬКА
ГАЛУ́ЗОЧКА
ГА́ЛУЗЬ
ГАЛУ́Н[1]
ГАЛУ́Н[2]
ГАЛУНЕ́ЦЬ
ГАЛУ́НИТИ
ГАЛУ́ННИЙ[1]
ГАЛУ́ННИЙ[2]
ГАЛУНО́ВИЙ[1]
ГАЛУНО́ВИЙ[2]
ГАЛУРГІ́ЙНИЙ
ГАЛУ́РГІЯ
ГАЛУ́ШЕЧКА
ГАЛУ́ШКА
ГАЛУ́ШКОВИЙ
ГАЛУ́ШНИК
ГА́ЛФВІНД
ГАЛЧА́
ГАЛЧА́ЧИЙ
ГАЛЧЕНЯ́
ГАЛЧЕНЯ́ТКО
ГА́ЛЧИН
ГА́ЛЬБА
ГАЛЬВАНІЗА́ЦІЯ
ГАЛЬВАНІЗО́ВАНИЙ
ГАЛЬВАНІЗУВА́ННЯ
ГАЛЬВАНІЗУВА́ТИ
ГАЛЬВАНІЗУВА́ТИСЯ
ГАЛЬВА́НІК
ГАЛЬВА́НІКА
ГАЛЬВАНІ́ЧНИЙ
ГАЛЬВАНО...
ГАЛЬВАНОГЛІ́ФІЯ
ГАЛЬВАНОГРЯЗЕЛІКУВА́ННЯ
ГАЛЬВАНОКА́УСТИКА
ГАЛЬВАНОКАУСТИ́ЧНИЙ
ГАЛЬВАНОКА́УТЕР
ГАЛЬВАНОМАГНІ́ТНИЙ
ГАЛЬВАНО́МЕТР
ГАЛЬВАНОМЕТРИ́ЧНИЙ
ГАЛЬВАНОМЕ́ТРІЯ
ГАЛЬВАНОПЛА́СТИКА
ГАЛЬВАНОПЛАСТИ́ЧНИЙ
ГАЛЬВАНОПОКРИТТЯ́
ГАЛЬВАНОСКО́П
ГАЛЬВАНОСТЕ́ГІЯ
ГАЛЬВАНОСТЕРЕОТИ́П
ГАЛЬВАНОСТЕРЕОТИ́ПІЯ
ГАЛЬВАНОТЕРАПІ́Я
ГАЛЬВАНОТЕ́ХНІКА
ГАЛЬВАНОТЕХНІ́ЧНИЙ
ГАЛЬВАНОТИ́ПІЯ
ГАЛЬВАНОТРОПІ́ЗМ
ГА́ЛЬКА
ГА́ЛЬКОВИЙ

ГАЛЬКОВИ́К
ГАЛЬМІВНИ́Й
ГАЛЬМО́
ГАЛЬМОВИ́Й
ГАЛЬМУВА́ЛЬНИЙ
ГАЛЬМУВА́ННЯ
ГАЛЬМУВА́ТИ
ГАЛЬМУВА́ТИСЯ
ГАЛЬО́НКА
ГАЛЬО́НОК
ГАЛЬО́РКА
ГАЛЬО́РКОВИЙ
ГАЛЬО́РНИК
ГАЛЬЮ́Н
ГАЛЬЯ́РДА
ГАЛЮЦИНАТО́РНИЙ
ГАЛЮЦИНАЦІ́ЙНИЙ
ГАЛЮЦИНА́ЦІЯ
ГАЛЮЦИНОГЕ́Н *див.* галюциноге́ни
ГАЛЮЦИНОГЕ́НИ
ГАЛЮЦИНОГЕ́ННИЙ
ГАЛЮЦИНУВА́ТИ
ГА́ЛЯ
ГАЛЯБА́РДА
ГАЛЯ́ВА
ГАЛЯ́ВИНА
ГАЛЯ́ВИНКА
ГАЛЯ́ВИНОЧКА
ГАЛЯ́ВКА
ГАЛЯ́РА
ГА́ЛЯЧИЙ
ГАМ[1]
ГАМ[2]
ГА́МА
ГАМА́ДА
ГАМАДРИ́Л
ГАМАЗЕ́Й
ГАМАЗЕ́Я *див.* гамазе́й
ГАМАЗИ́ДА *див.* гамази́ди
ГАМАЗИ́ДИ
ГАМА́ЗОВИЙ
ГАМА́К
ГАМАКОПОДІ́БНИЙ
ГАМАЛИ́К
ГАМАЛИКУВА́ТИЙ
ГАМА́Н
ГАМАНЕ́ЦЬ
ГАМА́НЧИК
ГАМА́РНИК
ГАМА́РНЯ
ГАМА́РСТВО
ГАМА́РСЬКИЙ
ГА́МАТИ
ГАМАЧО́К
ГАМА́ША *див.* гама́ші
ГАМА́ШІ
ГАМБА́НГ
ГАМБІ́ЄЦЬ *див.* гамбі́йці
ГАМБІ́ЙКА *див.* гамбі́йці
ГАМБІ́ЙСЬКИЙ
ГАМБІ́ЙЦІ
ГАМБІ́Т
ГАМБІ́ТНИЙ
ГАМБУ́ЗІЯ
ГА́МБУРГЕР
ГАМЕЛА́Н
ГАМЕ́ТА
ГАМЕТИ́ЧНИЙ
ГАМЕ́ТНИЙ
ГАМЕТОГЕНЕ́З
ГАМЕТОГЕ́НІЯ
ГАМЕТОФІ́Т
ГАМЕТОФІ́ТНИЙ
ГАМІВНИ́Й
ГА́МІР
ГАМІРКИ́Й
ГАМІРЛИ́ВИЙ
ГАМІРЛИ́ВО
ГАМІРНИ́Й
ГА́МІРНО
ГА́МКАННЯ
ГА́МКАТИ
ГА́МКНУТИ
ГАМЛЕТИ́ЗМ
ГАМЛЕТИ́ЧНИЙ
ГА́ММА
ГА́ММА-...
ГА́ММА-АКТИ́ВНИЙ
ГА́ММА-АКТИ́ВНІСТЬ
ГА́ММА-АПАРА́Т
ГА́ММА-АСТРОНО́МІЯ
ГА́ММА-ВИПРОМІ́НЮВАННЯ
ГА́ММА-ГЛОБУЛІ́Н *див.* га́мма-глобулі́ни
ГА́ММА-ГЛОБУЛІ́НИ
ГА́ММА-ДЕФЕКТОСКО́П
ГА́ММА-ДЕФЕКТОСКОПІ́Я
ГА́ММА-ЕКВІВАЛЕ́НТ
ГА́ММА-ЗАЛІ́ЗО
ГА́ММА-КАРОТА́Ж
ГА́ММА-КВАНТ
ГА́ММА-МЕ́ТОД
ГА́ММА-НІЖ
ГА́ММА-ПРО́МЕНІ
ГА́ММА-ПРОМІ́ННЯ
ГА́ММА-СИГНА́Л
ГАММАСКОПІ́Я
ГА́ММА-СПЕКТРО́МЕТР
ГА́ММА-СПЕКТРОСКОПІ́ЧНИЙ
ГА́ММА-СПЕКТРОСКОПІ́Я
ГА́ММА-СПЛЕСК
ГА́ММА-ТЕРАПІ́Я
ГА́МНУТИ
ГАМО́ВАНИЙ
ГАМО́ЛОГ
ГАМОЛОГІ́ЧНИЙ
ГАМОЛО́ГІЯ
ГАМО́Н *див.* гамо́ни
ГАМО́НИ
ГАМОНО́МІЯ
ГАМОРИ́ТИ
ГАМСЕЛИ́ТИ
ГАМУВА́ННЯ
ГАМУВА́ТИ
ГАМУВА́ТИСЯ
ГА́МУЗ
ГА́МУЗОМ
ГА́НА
ГАНА́Ш *див.* ганаші́
ГАНАШІ́
ГА́НГЛІЄВИЙ
ГА́НГЛІЙ
ГАНГРЕ́НА
ГАНГРЕНО́ЗНИЙ
ГА́НГСТЕР
ГАНГСТЕРИ́ЗМ
ГА́НГСТЕРСТВО
ГА́НГСТЕРСЬКИЙ
ГАНДБО́Л
ГАНДБОЛІ́СТ
ГАНДБОЛІ́СТКА
ГАНДБО́ЛЬНИЙ
ГАНДИ́ЗМ
ГАНДИКА́П
ГА́НДРИ
ГАНЕ́БНИЙ
ГАНЕ́БНІСТЬ
ГАНЕ́БНО
ГА́НЕЦЬ *див.* га́нці
ГА́НИТИ
ГА́НКА *див.* га́нці
ГАНОБЛА́СТ *див.* ганобла́сти
ГАНОБЛА́СТИ
ГАНО́ЇД *див.* гано́їди
ГАНО́ЇДИ
ГАНО́ЇДНИЙ
ГА́НСЬКИЙ
ГАНТЕЛЕПОДІ́БНИЙ
ГАНТЕ́ЛІ
ГАНТЕ́ЛЬ *див.* ганте́лі
ГАНТЕ́ЛЬНИЙ
ГА́НУС
ГАНУСІ́ВКА
ГА́НУСО́ВИЙ
ГА́НЦІ
ГАНЧІ́РКА
ГАНЧІ́РКО́ВИЙ
ГАНЧІ́РНИЙ
ГАНЧІ́РНИК
ГАНЧІ́РНИЦЯ
ГАНЧІ́РОЧКА
ГАНЧІ́Р'Я
ГАНЧІР'Я́НИЙ
ГАНЧІРЯ́ЧЧЯ
ГАНЬБА́
ГАНЬБИ́ТЕЛЬ
ГАНЬБИ́ТЕЛЬКА
ГАНЬБИ́ТИ
ГАНЬБИ́ТИСЯ
ГА́НЬБЛЕНИЙ
ГА́НЬБЛЕННЯ
ГАНЬБУВА́ТИ
ГАНЯ́ННЯ
ГАНЯ́ТИ
ГАНЯ́ТИСЯ
ГАОЛЯ́Н
ГАОЛЯ́НОВИЙ
ГАПЛИ́К
ГАПЛИЧО́К
ГАПЛО...
ГАПЛОГРУ́ПА
ГАПЛО́ЇД
ГАПЛО́ЇДНИЙ
ГАПЛОЛО́ГІЯ
ГАПЛОТИ́П
ГАПЛОФА́ЗА
ГАПЛОФА́ЗНИЙ
ГАПТ
ГАПТА́Р
ГАПТА́РКА
ГАПТА́РСТВО
ГАПТА́РСЬКИЙ

ГАПТИ́ЧНИЙ
ГАПТО́ВАНИЙ
ГАПТОТРОПІ́ЗМ
ГАПТУВА́ЛЬНИЦЯ
ГАПТУВА́ННЯ
ГАПТУВА́ТИ
ГАПТУВА́ТИСЯ
ГАР
ГА́РА
ГАРА́Ж
ГАРА́ЖНИЙ
ГАРА́ЗД[1]
ГАРА́ЗД[2]
ГАРАЗДЕ́НЬКО *див.* гараздне́нько
ГАРА́ЗДИ
ГАРАЗДНЕ́НЬКО
ГАРАЗДУВА́ННЯ
ГАРАЗДУВА́ТИ
ГА́РАК
ГАРА́ЛИЦЯ
ГАРА́НТ
ГАРАНТІ́ЙНИЙ
ГАРА́НТІЯ
ГАРАНТО́ВАНИЙ
ГАРАНТУВА́ННЯ
ГАРАНТУВА́ТИ
ГАРАНТУВА́ТИСЯ
ГАРА́ПНИК
ГАРА́ТАТИ
ГАРА́ТНУТИ
ГАРБА́
ГА́РБАННЯ
ГАРБА́Р
ГАРБА́РНЯ
ГАРБА́РСТВО
ГАРБА́РСЬКИЙ
ГАРБАРЮВА́ТИ
ГА́РБАТИ
ГАРБИ́ЧКА
ГАРБО́ВИЙ
ГАРБУ́З
ГАРБУЗЕНЯ́
ГАРБУЗЕНЯ́ТКО
ГАРБУЗЕ́ЦЬ
ГАРБУ́ЗИК
ГАРБУЗИ́ННЯ
ГАРБУЗИ́ЩЕ
ГАРБУЗО́ВИЙ
ГАРБУЗОПОДІ́БНИЙ
ГАРБУЗУВА́ТИ
ГАРБУЗЦІ́
ГАРБУЗЯ́КА
ГАРБУЗЯ́НИЙ
ГАРБУЗЯ́ЧИЙ
ГАРГА́РА
ГАРД
ГА́РДА
ГАРДЕМАРИ́Н
ГАРДЕ́НІЯ
ГАРДЕРО́Б
ГАРДЕРО́БНИЙ
ГАРДЕРО́БНИК
ГАРДЕРО́БНИЦЯ
ГАРДИ́НА
ГАРДИ́ННИЙ
ГАРДИ́НОВИЙ
ГА́РДОВИЙ
ГАРДУВА́ТИ
ГАРЕ́М
ГАРЕ́МНИЙ
ГАРЕ́МНИК
ГАРЕ́МНИЦЯ
ГА́РЕЦЬ
ГА́РИВО
ГАРИ́КАЛО
ГАРИ́КАННЯ
ГАРИ́КАТИ
ГАРИ́КАТИСЯ
ГАРИ́КЛИВИЙ
ГАРИ́КНУТИ
ГАРІБАЛЬДІ́ЄЦЬ
ГАРІБАЛЬДІ́ЙКА
ГАРІБАЛЬДІ́ЙСЬКИЙ
ГАРКА́ВИЙ
ГАРКА́ВИТИ
ГАРКА́ВІСТЬ
ГАРКА́ВЛЕННЯ
ГАРКА́ВО
ГА́РКАННЯ
ГА́РКАТИ
ГА́РКАТИСЯ
ГАРКЕБУ́З
ГА́РКІТ
ГАРКІТЛИ́ВИЙ
ГА́РКНУТИ
ГАРКОНУ́ТИ
ГАРКОТІ́ННЯ
ГАРКОТІ́ТИ
ГАРКУ́ША
ГАРЛИ́КАТИ
ГА́РМА-ДА́РМА
ГАРМАЛА́
ГАРМА́Н
ГАРМА́НИТИ
ГАРМАНУВА́ННЯ
ГАРМАНУВА́ТИ *див.* гарма́нити
ГАРМА́ТА
ГАРМА́ТКА
ГАРМА́ТНИЙ
ГАРМА́ТНИК
ГАРМА́Ш
ГАРМИ́ДЕР
ГАРМИ́ДЕРНИЙ
ГАРМИДЕРУВА́ТИ
ГАРМОНІЗА́ТОР
ГАРМОНІЗА́ЦІЯ
ГАРМОНІЗО́ВАНИЙ
ГАРМОНІЗУВА́ННЯ
ГАРМОНІЗУВА́ТИ
ГАРМОНІЗУВА́ТИСЯ
ГАРМО́НІЙКА
ГАРМОНІ́ЙНИЙ
ГАРМОНІ́ЙНІСТЬ
ГАРМОНІ́ЙНО
ГАРМО́НІКА[1]
ГАРМО́НІКА[2] *див.* гармо́ніки
ГАРМО́НІКИ
ГАРМОНІ́СТ
ГАРМОНІ́СТКА
ГАРМОНІ́ЧНИЙ
ГАРМОНІ́ЧНІСТЬ
ГАРМОНІ́ЧНО
ГАРМОНІЮВА́ТИ
ГАРМО́НІЯ[1]
ГАРМО́НІЯ[2]
ГАРМОНУВА́ННЯ
ГАРМОНУВА́ТИ
ГАРМО́НЬ
ГАРМО́НЬКА
ГАРМО́ШКА
ГАРНЕ́НЬКИЙ
ГАРНЕ́НЬКО
ГАРНЕ́СЕНЬКИЙ
ГАРНЕ́СЕНЬКО
ГА́РНЕЦЬ
ГА́РНИЙ
ГАРНІЄРИ́Т
ГАРНІЗО́Н
ГАРНІЗО́ННИЙ
ГАРНІ́Р
ГАРНІ́РНИЙ
ГАРНІРО́ВАНИЙ
ГАРНІРУВА́ННЯ
ГАРНІРУВА́ТИ
ГАРНІРУВА́ТИСЯ
ГАРНІСА́Ж
ГАРНІСА́ЖНИЙ
ГАРНІ́СІНЬКИЙ
ГАРНІ́СІНЬКО
ГАРНІТУ́Р
ГАРНІТУ́РА
ГАРНІТУ́РНИЙ[1]
ГАРНІТУ́РНИЙ[2]
ГАРНІ́ШАТИ
ГА́РНО
ГА́РНЦЕВИЙ
ГАРНЮ́К
ГАРНЮ́СІНЬКИЙ *див.* гарні́сінький
ГАРНЮ́СІНЬКО
ГАРО́ТА
ГАРПАГО́Н
ГА́РПІЯ
ГАРПУ́Н
ГАРПУНЕ́Р
ГАРПУ́НИТИ
ГАРПУ́ННИЙ
ГАРПУ́ННИК
ГАРСО́Н
ГАРТ[1]
ГАРТ[2]
ГАРТІВНИ́Й
ГАРТІВНИ́К
ГАРТІ́ВНЯ
ГАРТО́ВАНИЙ
ГАРТО́ВАНІСТЬ
ГА́РТОВИЙ
ГАРТУВА́ЛЬНИЙ
ГАРТУВА́ЛЬНИК
ГАРТУВА́ЛЬНЯ
ГАРТУВА́ННЯ
ГАРТУВА́ТИ
ГАРТУВА́ТИСЯ
ГАРУВА́ТИ[1]
ГАРУВА́ТИ[2]
ГА́РУС
ГА́РУСНИЙ
ГА́РУСОВИЙ
ГАРЦІВНИ́К
ГАРЦІВНИ́ЦЯ
ГАРЦЬОВИ́Й
ГАРЦЮВА́ННЯ

ГАРЦЮВА́ТИ
ГАРЦЮ́ЮЧИЙ
ГАРЧА́ННЯ
ГАРЧА́ТИ
ГА́РШНЕ́П
ГАРЮВА́ТИ
ГАРЯ́Ч
ГА́РЯЧЕ́
ГАРЯЧЕ́НЬКИЙ
ГАРЯ́ЧИЙ
ГАРЯЧИ́ТИ
ГАРЯЧИ́ТИСЯ
ГАРЯЧІ́НЬ
ГАРЯ́ЧІСТЬ
ГАРЯЧІ́ТИ
ГАРЯЧІ́ШАТИ
ГАРЯ́ЧКА
ГАРЯЧКО́ВИЙ
ГАРЯЧКОВИ́ТИЙ
ГАРЯЧКОВИ́ТО
ГАРЯЧКО́ВІСТЬ
ГАРЯЧКО́ВО
ГАРЯЧКУВА́ННЯ
ГАРЯЧКУВА́ТИ
ГАРЯЧКУВА́ТИЙ
ГАРЯЧКУВА́ТИСЯ
ГАРЯЧКУВА́ТО
ГАРЯ́ЧНІСТЬ
ГАС
ГАСА́ННЯ
ГАСА́ТИ
ГАСИ́ЛО
ГАСИ́ЛЬНИЙ
ГАСИ́ЛЬНИК
ГАСИ́ТЕЛЬ
ГАСИ́ТИ
ГАСИ́ТИСЯ
ГАСІВНИ́К
ГАСІ́ННЯ
ГАСКОНА́ДА
ГАСКО́НЕЦЬ *див.* гаско́нці
ГАСКО́НКА *див.* гаско́нці
ГАСКО́НСЬКИЙ
ГАСКО́НЦІ
ГА́СЛИЙ
ГА́СЛО
ГАСНИ́К
ГАСНИ́ЦЯ
ГАСНИ́ЧКА
ГАСНИЧО́К
ГА́СНУТИ
ГА́СНУЧИЙ
ГА́СОВИЙ
ГАСОНУ́ТИ
ГА́СПИД
ГА́СПИДІВ
ГА́СПИДСЬКИЙ
ГАСТА́РБАЙТЕР
ГАСТА́РБАЙТЕРКА
ГАСТА́РБАЙТЕРСТВО
ГАСТА́РБАЙТЕРСЬКИЙ
ГАСТЕРО...
ГАСТЕРОМІЦЕ́Т *див.* гастероміце́ти
ГАСТЕРОМІЦЕ́ТИ
ГАСТР... *див.* гастеро...
ГАСТРАЛГІ́Я
ГАСТРИ́Н
ГАСТРИ́Т
ГАСТРИ́ТИК
ГАСТРИ́ТНИК
ГАСТРИ́ЧНИЙ
ГАСТРО... *див.* гастеро...
ГАСТРОВАСКУЛЯ́РНИЙ
ГАСТРОГРА́ФІЯ
ГАСТРОДУОДЕНА́ЛЬНИЙ
ГАСТРОДУОДЕНІ́Т
ГАСТРОЕКТОМІ́Я
ГАСТРОЕНТЕРИ́Т
ГАСТРОЕНТЕРОКОЛІ́Т
ГАСТРОЕНТЕРО́ЛОГ
ГАСТРОЕНТЕРОЛОГІ́ЧНИЙ
ГАСТРОЕНТЕРОЛО́ГІЯ
ГАСТРОЗО́ЇД *див.* гастрозо́їди
ГАСТРОЗО́ЇДИ
ГАСТРОЛЕ́Р
ГАСТРОЛЕ́РКА
ГАСТРОЛЕ́РСТВО
ГАСТРО́ЛІ
ГАСТРОЛО́ГІЯ
ГАСТРО́ЛЬ *див.* гастро́лі
ГАСТРО́ЛЬНИЙ
ГАСТРОЛЮВА́ННЯ
ГАСТРОЛЮВА́ТИ
ГАСТРОМІЦЕ́Т *див.* гастроміце́ти
ГАСТРОМІЦЕ́ТИ
ГАСТРОНО́М
ГАСТРОНОМІ́ЧНИЙ
ГАСТРОНОМІ́Я
ГАСТРОПАТІ́Я
ГАСТРОПО́Д *див.* гастропо́ди
ГАСТРОПО́ДИ
ГАСТРОПО́ДОВИЙ
ГАСТРОПСИХО́ЛОГ
ГАСТРОПСИХОЛО́ГІЯ
ГАСТРОПТО́З
ГАСТРОСКО́П
ГАСТРОСКОПІ́Я
ГАСТРОСТОМІ́Я
ГАСТРОТРИ́Х *див.* гастротри́хи
ГАСТРОТРИ́ХИ
ГА́СТРУЛА
ГАСТРУЛЯ́ЦІЯ
ГАТЕЛИ́ТИ
ГАТЕСКА́Ф
ГАТИ́ННЯ
ГАТИ́ТИ
ГАТИ́ТИСЯ
ГА́ТКА
ГАТТЯ́
ГАТЬ
ГА́ТЬТА *див.* га́йта
ГА́УБИЦЯ
ГА́УБИЧНИЙ
ГАУДЕА́МУС
ГАУЛЯ́ЙТЕР
ГАУПТВА́ХТА
ГА́УПТМАН
ГАУ́Р
ГА́УС
ГАУСТО́РІЇ
ГАУСТО́РІЯ *див.* гаусто́рії
ГА́УЧО
ГА́УЧ-ПРЕ́С
ГА́ФЕЛЬ
ГА́ФЕЛЬНИЙ
ГАФІ́З
ГА́ФНІЄВИЙ
ГА́ФНІЙ
ГАФТ
ГАХА́М
ГА́ХКАННЯ
ГА́ХКАТИ
ГА́ХНУТИ
ГАЦА́ТИ
ГАЧЕ́ЧОК
ГА́ЧІ
ГАЧКОПОДІ́БНИЙ
ГАЧКОПОДІ́БНО
ГАЧКУВА́ТИЙ
ГАЧКУВА́ТІСТЬ
ГАЧКУВА́ТО
ГАЧО́К
ГА́ШЕНИЙ
ГА́ШЕННЯ
ГАШЕ́ТКА
ГАШЕ́ТКОВИЙ
ГАШИ́Ш
ГАШИШИ́ЗМ
ГАШИ́ШНИЙ
ГАЯ́Л
ГАЯ́НЕЦЬ *див.* гая́нці
ГА́ЯНКА
ГАЯ́НКА *див.* гая́нці
ГА́ЯННЯ
ГАЯ́НСЬКИЙ
ГАЯ́НЦІ
ГА́ЯТИ
ГА́ЯТИСЯ
ГВАДЕЛУ́ПЕЦЬ *див.* гваделу́пці
ГВАДЕЛУ́ПКА *див.* гваделу́пці
ГВАДЕЛУ́ПСЬКИЙ
ГВАДЕЛУ́ПЦІ
ГВАРДІ́ЄЦЬ
ГВАРДІ́ЙСЬКИЙ
ГВА́РДІЯ
ГВАТЕМА́ЛЕЦЬ *див.* гватема́льці
ГВАТЕМА́ЛКА *див.* гватема́льці
ГВАТЕМА́ЛЬСЬКИЙ
ГВАТЕМА́ЛЬЦІ
ГВАЮ́ЛА
ГВИНТ
ГВИ́НТИК
ГВИНТИ́ТИ
ГВИНТІ́ВКА
ГВИНТІ́ВКОВИЙ
ГВИНТІ́ВОЧКА
ГВИНТОВИ́Й
ГВИНТОКРИ́Л
ГВИНТОКРИ́ЛИЙ
ГВИНТОМОТО́РНИЙ
ГВИНТОНАРІЗНИ́Й
ГВИНТОПОДІ́БНИЙ
ГВИНТОПОДІ́БНО
ГВИНТОПРА́ВКА
ГВИНТОРІ́З
ГВИНТОРІ́ЗНИЙ
ГВИНТУВА́ЛЬНИЙ
ГВИНТУВА́ЛЬНЯ
ГВИНТУВА́ТИ
ГВІА́НЕЦЬ *див.* гвіа́нці
ГВІА́НКА *див.* гвіа́нці

ГВІА́НСЬКИЙ
ГВІА́НЦІ
ГВІЗДО́К
ГВІЗДО́ЧОК
ГВІНЕ́ЄЦЬ *див.* гвіне́йці
ГВІНЕ́ЙКА *див.* гвіне́йці
ГВІНЕ́ЙСЬКИЙ
ГВІНЕ́ЙЦІ
ГВО́ЗДИК
ГВОЗДИ́К
ГВОЗДИ́КА[1]
ГВОЗДИ́КА[2]
ГВОЗДИ́КОВИЙ[1]
ГВОЗДИ́КОВИЙ[2]
ГВОЗДИ́ЛЬНИЙ
ГВОЗДИ́ЛЬНЯ
ГВОЗДИ́ТИ
ГВОЗДИ́ЧКА[1]
ГВОЗДИ́ЧКА[2]
ГВОЗДИ́ЧНИЙ
ГВОЗДИ́ЧНИК *див.* гвозди́чники
ГВОЗДИ́ЧНИКИ
ГВОЗДІ́ВКА
ГВОЗДЬ
ГЕ[1]
ГЕ[2]
ГЕБА́Н
ГЕБА́НОВИЙ
ГЕБЕФРЕНІ́ЧНИЙ
ГЕБЕФРЕНІ́Я
ГЕБР *див.* ге́бри
ГЕБРАЇ́ЗМ
ГЕБРАЇЗО́ВАНИЙ
ГЕБРАЇ́СТ
ГЕБРАЇ́СТИКА
ГЕ́БРИ
ГЕВА́Л
ГЕВЕ́Я
ГЕ́ГЕЛІВСЬКИЙ
ГЕГЕЛЬЯ́НЕЦЬ
ГЕГЕЛЬЯ́НСТВО
ГЕГЕЛЬЯ́НСЬКИЙ
ГЕГЕМО́Н
ГЕГЕМОНІ́ЗМ
ГЕГЕМОНІ́СТ
ГЕГЕМОНІ́СТСЬКИЙ
ГЕГЕМО́НІЯ
ГЕГЕ́П
ГЕГЕ́ПНУТИСЯ
ГЕДЖУВА́ННЯ
ГЕДИ́СТ
ГЕДОНІ́ЗМ
ГЕДОНІ́СТ
ГЕДОНІСТИ́ЧНИЙ
ГЕДОНІ́ЧНИЙ
ГЕДОНІ́Я
ГЕЄ́НА
ГЕЄ́НСЬКИЙ
ГЕЗ *див.* ге́зи
ГЕЗЕ́НК
ГЕ́ЗИ
ГЕЗОТА́ЙП
ГЕЙ[1]
ГЕЙ[2]
ГЕЙ[3]
ГЕ́ЙБИ[1]
ГЕ́ЙБИ[2]
ГЕЙ-ГЕ́Й *див.* гей[1]
ГЕ́ЙЗЕР
ГЕЙЗЕРИ́Т
ГЕ́ЙЗЕРНИЙ
ГЕ́ЙКАННЯ
ГЕ́ЙКАТИ
ГЕ́ЙКНУТИ
ГЕЙМ
ГЕЙМБО́Л
ГЕ́ЙМЕР
ГЕ́ЙМЕРСЬКИЙ
ГЕЙ-ПАРА́Д
ГЕ́ЙСЬКИЙ
ГЕЙТОНОГА́МІЯ
ГЕЙХЕ́РА
ГЕ́ЙША
ГЕ́КАННЯ
ГЕ́КАТИ
ГЕКАТО́МБА
ГЕ́КЕЛЬФОН
ГЕКЗА́МЕТР
ГЕКЗАМЕТРИ́ЧНИЙ
ГЕКЗА́МЕТРОВИЙ
ГЕ́КНУТИ
ГЕКО́Н
ГЕКО́НОВИЙ
ГЕКО́НЧИК
ГЕКСА...
ГЕКСАБОРА́Н *див.* гексабора́ни
ГЕКСАБОРА́НИ
ГЕКСАБОРА́Т *див.* гексабора́ти
ГЕКСАБОРА́ТИ
ГЕКСАГО́Н
ГЕКСАГОНА́ЛЬНИЙ
ГЕКСА́ЕДР
ГЕКСАЕДРИ́Т
ГЕКСА́Н
ГЕКСАНІ́Т
ГЕКСАНІ́ТОВИЙ
ГЕКСА́НОВИЙ
ГЕКСАХЛОРА́Н
ГЕКСАХЛОРБЕНЗО́Л
ГЕКСАХЛОРБУТАДІЄ́Н
ГЕКСАХЛОРЕТА́Н
ГЕКСАХО́РД
ГЕКСАХО́РДНИЙ
ГЕКСИ́Т *див.* гекси́ти
ГЕКСИ́ТИ
ГЕКСОГЕ́Н
ГЕКСОГЕ́НОВИЙ
ГЕКСО́Д
ГЕКСО́ЗА *див.* гексо́зи
ГЕКСО́ЗИ
ГЕКСОЗОФОСФА́Т *див.* гексозофосфа́ти
ГЕКСОЗОФОСФА́ТИ
ГЕКТА́Р
ГЕКТА́РНИЙ
ГЕКТАРОПО́РЦІЯ
ГЕКТО...
ГЕКТОВА́Т
ГЕКТОГРА́М
ГЕКТО́ГРАФ
ГЕКТОГРАФІ́ЧНИЙ
ГЕКТОГРА́ФІЯ
ГЕКТОГРАФО́ВАНИЙ
ГЕКТОГРАФУВА́ННЯ
ГЕКТОГРАФУВА́ТИ
ГЕКТОГРАФУВА́ТИСЯ
ГЕКТОЛІ́ТР
ГЕКТО́МЕТР
ГЕЛЕПОДІ́БНИЙ
ГЕ́ЛЕР
ГЕ́ЛЕРОВИЙ
ГЕЛЕ́РТЕР
ГЕЛЕ́РТЕРСТВО
ГЕЛЕ́РТЕРСЬКИЙ
ГЕЛЕУТВО́РЕННЯ
ГЕЛЕУТВО́РЮВАЛЬНИЙ
ГЕЛЕУТВО́РЮВАННЯ
ГЕ́ЛІЄВИЙ
ГЕ́ЛІЙ
ГЕЛІКО́ЇД
ГЕЛІКОЇДА́ЛЬНИЙ
ГЕЛІКО́Н
ГЕЛІКОПТЕ́Р
ГЕЛІКОПТЕ́РНИК
ГЕЛІОАПАРАТУ́РА
ГЕЛІОБІОЛО́ГІЯ
ГЕЛІОБІО́НТ *див.* геліобіо́нти
ГЕЛІОБІО́НТИ
ГЕЛІОГЕОФІ́ЗИКА
ГЕЛІОГЕОФІЗИ́ЧНИЙ
ГЕЛІОГРАВЮ́РА
ГЕЛІОГРА́МА
ГЕЛІО́ГРАФ
ГЕЛІОГРАФІ́ЧНИЙ
ГЕЛІОДО́Р
ГЕЛІОЕЛЕКТРОСТА́НЦІЯ
ГЕЛІОЕНЕРГЕ́ТИКА
ГЕЛІОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ
ГЕЛІОЕНЕ́РГІЯ
ГЕЛІОКОЛЕ́КТОР
ГЕЛІОКОНЦЕНТРА́ТОР
ГЕЛІО́МЕТР
ГЕЛІОМОБІ́ЛЬ
ГЕЛІОСИСТЕ́МА
ГЕЛІОСКО́П
ГЕЛІОСКОПІ́ЧНИЙ
ГЕЛІОСТА́НЦІЯ
ГЕЛІОСТА́Т
ГЕЛІОТЕРАПЕ́ВТ
ГЕЛІОТЕРАПІ́Я
ГЕЛІОТЕ́РМИ
ГЕЛІОТЕ́ХНІКА
ГЕЛІОТЕХНІ́ЧНИЙ
ГЕЛІОТЕХНОЛО́ГІЯ
ГЕЛІОТРО́П
ГЕЛІОТРОПІ́ЗМ
ГЕЛІОТРО́ПНИЙ
ГЕЛІОТРО́ПОВИЙ
ГЕЛІОУСТАНО́ВКА
ГЕЛІОФІ́ЗИК
ГЕЛІОФІ́ЗИКА
ГЕЛІОФІ́Л
ГЕЛІОФІ́ЛЬНИЙ
ГЕЛІОФІ́Т
ГЕЛІОФО́Б
ГЕЛІОФО́БІЯ
ГЕЛІОФО́БНИЙ
ГЕЛІОХРО́МІЯ
ГЕЛІОЦЕ́НТР
ГЕЛІОЦЕНТРИ́ЗМ
ГЕЛІОЦЕНТРИ́ЧНИЙ
ГЕЛО́Н *див.* гело́ни

ГЕЛÓНИ
ГЕЛÓНІМ
ГЕЛОФІ́Т *див.* гелофі́ти
ГЕЛОФІ́ТИ
ГЕЛЬ
ГЕЛЬВІ́Н
ГЕЛЬМІ́НТ
ГЕЛЬМІ́НТНИЙ
ГЕЛЬМІНТÓЗ
ГЕЛЬМІНТÓЗНИЙ
ГЕЛЬМІНТОЗООНÓЗ *див.* гельмінтозоонóзи
ГЕЛЬМІНТОЗООНÓЗИ
ГЕЛЬМІНТÓЛОГ
ГЕЛЬМІНТОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕЛЬМІНТОЛÓГІЯ
ГЕЛЬМІНТÓМА
ГЕЛЬМІНТОФÓБІЯ
ГЕМ
ГÉМА
ГЕМАГЛЮТИНÁЦІЯ
ГЕМАНГІÓМА
ГЕМАРТРÓЗ
ГЕМАТИ́Н
ГЕМАТИ́Т
ГЕМАТИ́ТОВИЙ
ГЕМАТОГÉН
ГЕМАТОГÉННИЙ
ГЕМАТОКРÁТІЯ
ГЕМАТОКСИЛІ́Н
ГЕМАТÓЛОГ
ГЕМАТОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕМАТОЛÓГІЯ
ГЕМАТÓМА
ГЕМАТОПАТОЛÓГІЯ
ГЕМАТОПСІ́Я
ГЕМАТРІ́Я
ГЕМАТУРІ́Я
ГÉМБЕЛЬ
ГЕМБЕЛЮВÁТИ *див.* гемблювáти[1]
ГÉМБЛІНГ
ГЕМБЛЮВÁННЯ[1]
ГЕМБЛЮВÁННЯ[2]
ГЕМБЛЮВÁТИ[1]
ГЕМБЛЮВÁТИ[2]
ГЕМЕЛОЛÓГІЯ
ГЕМЕРАЛОПІ́Я
ГÉМЗИТИ
ГЕМІАНЕСТЕЗІ́Я
ГЕМІАНОПСІ́Я
ГЕМІАТРОФІ́Я
ГЕМІНÁТ
ГЕМІНÁЦІЯ
ГЕМІОПІ́Я
ГЕМІПАРÉЗ
ГЕМІПЛЕГІ́Я
ГЕМІСФÉРА
ГЕМОГЛОБІ́Н
ГЕМОГЛОБІНОМÉТРІЯ
ГЕМОГЛОБІНОПÁТІЯ
ГЕМОГЛОБІНОФІ́ЛЬНИЙ
ГЕМОГРÁМА
ГЕМОДИНÁМІКА
ГЕМОДИНАМÓМЕТР
ГЕМОДІÁЛІЗ
ГЕМОДІАЛІЗÁТОР
ГЕМОКОАГУЛЯ́ЦІЯ
ГЕМОКУЛЬТУ́РА
ГЕМÓЛІЗ
ГЕМОЛІЗИ́Н *див.* гемолізи́ни
ГЕМОЛІЗИ́НИ
ГЕМОЛІ́МФА
ГЕМОЛІТИ́ЧНИЙ
ГЕМÓЛОГ
ГЕМОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕМОЛÓГІЯ
ГЕМÓМЕТР
ГÉМОН
ГÉМОНІВ
ГÉМОНСЬКИЙ
ГЕМОПАРАЗИ́Т *див.* гемопарази́ти
ГЕМОПАРАЗИ́ТИ
ГЕМОПОÉЗ
ГЕМОРАГІ́ЧНИЙ
ГЕМОРАГІ́Я
ГЕМОРОЇДÁЛЬНИЙ
ГЕМОРÓЙ
ГЕМОРÓЙНИЙ
ГЕМОСОРБÉНТ
ГЕМОСÓРБЦІЯ
ГЕМОСПОРИ́ДІЇ
ГЕМОСПОРИДІÓЗ
ГЕМОСПОРИ́ДІЯ *див.* гемоспори́дії
ГЕМОСТÁЗ
ГЕМОСТАТИ́ЧНИЙ
ГЕМОТЕРАПІ́Я
ГЕМОТОКСИ́Н *див.* гемотокси́ни
ГЕМОТОКСИ́НИ
ГЕМОТÓРАКС
ГЕМОТРАНСФУЗІОЛÓГІЯ
ГЕМОТРАНСФУ́ЗІЯ
ГЕМОФІЛІ́Я
ГЕМОФÓБІЯ
ГЕМОЦИРКУЛЯ́ЦІЯ
ГЕМПШИ́Р
ГÉМПШИРСЬКИЙ
ГÉМУЛА *див.* гéмули
ГÉМУЛИ
ГЕН[1]
ГЕН[2]
ГЕНАСАМБЛÉЯ
ГЕН-ГÉН
ГÉНДЕ
ГЕНДÉЛИК
ГÉНДЕЛЬ
ГÉНДЕР
ГÉНДЕРНИЙ
ГÉНДЕРНІСТЬ
ГЕНДЕРÓЛОГ
ГЕНДЕРОЛÓГІЯ
ГЕНДИРÉКТОР
ГЕНДІÁДИС
ГЕНДЛЮВÁННЯ
ГЕНДЛЮВÁТИ
ГЕНДЛЯ́Р
ГЕНДЛЯ́РСТВО
ГЕНДЛЯ́РСЬКИЙ
ГЕНЕАЛÓГ
ГЕНЕАЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕНЕАЛÓГІЯ
ГЕНÉЗА
ГЕНÉЗИС
ГЕНЕРÁЛ
ГЕНЕРÁЛ-АДМІРÁЛ
ГЕНЕРÁЛ-АНШÉФ
ГЕНЕРÁЛ-БАС
ГЕНЕРÁЛ-ГУБЕРНÁТОР
ГЕНЕРÁЛ-ГУБЕРНÁТОРСТВО
ГЕНЕРÁЛ-ГУБЕРНÁТОРСЬКИЙ
ГЕНЕРÁЛІВ
ГЕНЕРАЛІЗÁЦІЯ
ГЕНЕРАЛІЗÓВАНИЙ
ГЕНЕРАЛІЗУВÁТИСЯ
ГЕНЕРАЛІ́СИМУС
ГЕНЕРАЛІТÉТ
ГЕНЕРÁЛ-КАПІТÁН
ГЕНЕРÁЛ-КАПІТÁНСТВО
ГЕНЕРÁЛ-ЛЕЙТЕНÁНТ
ГЕНЕРÁЛ-МАЙÓР
ГЕНЕРÁЛ-ОСАВУ́Л
ГЕНЕРÁЛ-ПОЛКÓВНИК
ГЕНЕРÁЛ-ФЕЛЬДМÁРШАЛ
ГЕНЕРÁЛ-ХОРУ́НЖИЙ
ГЕНЕРÁЛЬНИЙ
ГЕНЕРÁЛЬСТВО
ГЕНЕРÁЛЬСЬКИЙ
ГЕНЕРÁЛЬША
ГЕНЕРÁЛЬШИН
ГЕНЕРАТИВІ́ЗМ
ГЕНЕРАТИ́ВНИЙ
ГЕНЕРÁТОР
ГЕНЕРÁТОРНИЙ
ГЕНЕРÁЦІЯ
ГЕНЕРИ́ЧНИЙ
ГЕНЕРÓВАНИЙ
ГЕНЕРУВÁННЯ
ГЕНЕРУВÁТИ
ГЕНЕРУВÁТИСЯ
ГЕНÉТИК
ГЕНÉТИКА
ГЕНЕТИ́ЧНИЙ
ГЕНЕТИ́ЧНО
ГЕНІÁЛЬНИЙ
ГЕНІÁЛЬНІСТЬ
ГЕНІÁЛЬНО
ГÉНІЙ
ГЕНІТÁЛІЇ
ГЕНІТÁЛІЯ *див.* генітáлії
ГЕНІТÁЛЬНИЙ
ГЕНІТИ́В
ГЕНІТИ́ВНИЙ
ГЕНКÓНСУЛ
ГЕНКÓНСУЛЬСТВО
ГÉННИЙ
ГÉННО-МОДИФІКÓВАНИЙ
ГЕНОГЕОГРАФІ́ЧНИЙ
ГЕНОГЕОГРÁФІЯ
ГЕНОГРÁМА
ГЕНОГРАФІ́ЧНИЙ
ГЕНОГРÁФІЯ
ГЕНОКÓПІЯ
ГЕНОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕНОЛÓГІЯ
ГЕНÓМ
ГЕНÓМІКА
ГЕНÓМНИЙ
ГЕНОСОЦІОГРÁМА
ГЕНОТЕЇ́ЗМ
ГЕНОТИ́П
ГЕНОТИ́ПНИЙ
ГЕНОТИ́ПНО

ГЕНОТОКСИ́ЧНИЙ
ГЕНОТОКСИ́ЧНІСТЬ
ГЕНОФО́НД
ГЕНОЦИ́Д
ГЕНОЦИ́ДНИЙ
ГЕНОЦИ́ДНИК
ГЕНПІДРЯ́Д
ГЕНПІДРЯ́ДНИЙ
ГЕНПІДРЯ́ДНИК
ГЕНПЛА́Н
ГЕНПРОЕКТУВА́ННЯ
ГЕНПРОКУРАТУ́РА
ГЕНПРОКУРО́Р
ГЕНРИ́СТИКА
ГЕ́НРІ
ГЕНСЕ́К
ГЕНСЕ́КІВСЬКИЙ
ГЕ́НСЛЕ
ГЕНУЕ́ЗЕЦЬ *див.* генуе́зці
ГЕНУЕ́ЗКА *див.* генуе́зці
ГЕНУЕ́ЗЦІ
ГЕНУЕ́ЗЬКИЙ
ГЕНУЇ́ННИЙ
ГЕНШТА́Б
ГЕНШТАБІ́СТ
ГЕО...
ГЕОАКУ́СТИК
ГЕОАКУ́СТИКА
ГЕОАКУСТИ́ЧНИЙ
ГЕОАНТИКЛІНА́ЛЬ
ГЕОБІОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕОБІОЛО́ГІЯ
ГЕОБІО́НТ *див.* геобіо́нти
ГЕОБІО́НТИ
ГЕОБОТА́НІК
ГЕОБОТА́НІКА
ГЕОБОТАНІ́ЧНИЙ
ГЕОГЕЛЬМІ́НТ *див.* геогельмі́нти
ГЕОГЕЛЬМІ́НТИ
ГЕОГЕЛЬМІНТОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕОГЕ́НІЯ
ГЕОГІГІЄ́НА
ГЕОГІГІЄНІ́ЧНИЙ
ГЕО́ГЛІФ
ГЕОГНО́ЗІЯ
ГЕО́ГРАФ
ГЕОГРАФІ́ЧКА
ГЕОГРАФІ́ЧНИЙ
ГЕОГРАФІ́ЧНО
ГЕОГРА́ФІЯ
ГЕОДЕЗИ́СТ
ГЕОДЕЗИ́СТКА
ГЕОДЕЗИ́ЧНИЙ
ГЕОДЕ́ЗІЯ
ГЕОДИНА́МІКА
ГЕОДИНАМІ́ЧНИЙ
ГЕОЕКОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕОЕКОЛО́ГІЯ
ГЕОЕКОНО́МІКА
ГЕОЕКОНОМІ́ЧНИЙ
ГЕОЕКОСИСТЕ́МА
ГЕОЕНЕРГЕ́ТИКА
ГЕОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ
ГЕОІНФОРМА́ТИКА
ГЕОІНФОРМАЦІ́ЙНИЙ
ГЕОІНФОРМА́ЦІЯ
ГЕО́ЇД
ГЕОКА́РПІЯ
ГЕОКРАТИ́ЧНИЙ
ГЕОКРА́ТІЯ
ГЕОКРІОЛО́ГІЯ
ГЕО́ЛОГ
ГЕОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕОЛО́ГІЯ
ГЕОЛОГОРО́ЗВІДКА
ГЕОЛОГОРОЗВІ́ДНИК
ГЕОЛОГОРОЗВІ́ДУВАЛЬНИЙ
ГЕОЛОГОРОЗВІ́ДУВАННЯ
ГЕОМАГНЕТИ́ЗМ
ГЕОМАГНЕТИ́ЧНИЙ
ГЕОМАГНІ́ТНИЙ
ГЕОМА́ТИКА
ГЕОМЕРИ́ДА
ГЕО́МЕТР
ГЕОМЕТРА́ЛЬНИЙ
ГЕОМЕТРИ́ЗМ
ГЕОМЕТРИЗО́ВАНИЙ
ГЕОМЕТРИЗУВА́ТИ
ГЕОМЕТРИ́ЧНИЙ
ГЕОМЕТРИ́ЧНІСТЬ
ГЕОМЕТРИ́ЧНО
ГЕОМЕ́ТРІЯ
ГЕОМЕХА́НІК
ГЕОМЕХА́НІКА
ГЕОМОРФО́ЛОГ
ГЕОМОРФОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕОМОРФОЛО́ГІЯ
ГЕО́НІМ
ГЕОПАТОГЕ́ННИЙ
ГЕОПАТОЛО́ГІЯ
ГЕОПОЛІ́ТИК
ГЕОПОЛІ́ТИКА
ГЕОПОЛІТИ́ЧНИЙ
ГЕОПОТЕНЦІА́Л
ГЕОПРО́СТІР
ГЕОПРОСТОРО́ВИЙ
ГЕОРАДА́Р
ГЕОРАДА́РНИЙ
ГЕОРАДІОЛОКА́ТОР
ГЕО́РГІЇВСЬКИЙ
ГЕО́РГІЙ
ГЕО́РГІКИ
ГЕОРТО́НІМ
ГЕОСИНКЛІНА́ЛЬ
ГЕОСИНКЛІНА́ЛЬНИЙ
ГЕОСИСТЕ́МА
ГЕОСИСТЕ́МНИЙ
ГЕОСОФІ́ЧНИЙ
ГЕОСО́ФІЯ
ГЕОСТАТИ́СТИКА
ГЕОСТАТИСТИ́ЧНИЙ
ГЕОСТРАТЕГІ́ЧНИЙ
ГЕОСТРАТЕ́ГІЯ
ГЕОСТРОФІ́ЧНИЙ
ГЕОСТРУКТУ́РА
ГЕОСТРУКТУ́РНИЙ
ГЕОСФЕ́РА
ГЕОСФЕ́РНИЙ
ГЕОТЕКТО́НІКА
ГЕОТЕКТОНІ́ЧНИЙ
ГЕОТЕРМА́ЛЬНИЙ
ГЕОТЕ́РМІКА
ГЕОТЕРМІ́СТ
ГЕОТЕРМІ́ЧНИЙ
ГЕОТЕРМІ́Я
ГЕОТЕХНОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕОТЕХНОЛО́ГІЯ
ГЕОТРОПІ́ЗМ
ГЕОТРОПІ́ЧНИЙ
ГЕОФІ́ЗИК
ГЕОФІ́ЗИКА
ГЕОФІЗИ́ЧНИЙ
ГЕОФО́Н
ГЕОХІ́МІК
ГЕОХІМІ́ЧНИЙ
ГЕОХІ́МІЯ
ГЕОХО́РА
ГЕОХРОНОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕОХРОНОЛО́ГІЯ
ГЕОЦЕНТРИ́ЗМ
ГЕОЦЕНТРИ́ЧНИЙ
ГЕП
ГЕПА́К
ГЕ́ПАННЯ
ГЕПА́РД
ГЕПА́РДОВИЙ
ГЕПАРИ́Н
ГЕ́ПАТИ
ГЕ́ПАТИСЯ
ГЕПАТИ́Т
ГЕПАТОГЕ́ННИЙ
ГЕПАТО́З
ГЕПАТО́ЛОГ
ГЕПАТОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕПАТОЛО́ГІЯ
ГЕПАТОМЕГА́ЛІЯ
ГЕПАТОПРОТЕ́КТОР
ГЕПАТОПРОТЕ́КТОРНИЙ
ГЕПАТОПТО́З
ГЕПАТОСПЛЕНОМЕГА́ЛІЯ
ГЕПАТОТРО́ПНИЙ
ГЕПАТОХОЛЕЦИСТИ́Т
ГЕПІ́Д *див.* гепі́ди
ГЕПІ́ДИ
ГЕ́ПНУТИ
ГЕ́ПНУТИСЯ
ГЕПТА...
ГЕПТАГО́Н
ГЕПТА́ЕДР
ГЕПТАМЕРО́Н
ГЕПТА́МЕТР
ГЕПТА́Н
ГЕПТАХО́РД
ГЕПТО́Д
ГЕР[1]
ГЕР[2]
ГЕРА́ЛЬДИК
ГЕРА́ЛЬДИКА
ГЕРАЛЬДИ́СТ
ГЕРАЛЬДИ́ЧНИЙ
ГЕРА́НІЄВИЙ
ГЕРА́НЬ
ГЕРБ
ГЕРБАРИЗА́ЦІЯ
ГЕРБАРИЗО́ВАНИЙ
ГЕРБАРИЗУВА́ТИ
ГЕРБА́РІЙ
ГЕРБА́РНИЙ
ГЕРБА́ТА
ГЕРБЕ́РА
ГЕРБІ́ВНИК *див.* гербо́вник

ГЕРБІЦИ́Д
ГЕРБІЦИ́ДНИЙ
ГЕ́РБОВИЙ
ГЕРБО́ВНИК
ГЕРБОЗНА́ВСТВО
ГЕ́РБУВАТИ
ГЕРГЕ́ПА
ГЕРГЕ́ПИЩЕ
ГЕ́РЕЦЬ
ГЕРИ́ЛЬЯ
ГЕРІА́ТР
ГЕРІАТРИ́ЧНИЙ
ГЕРІАТРІ́Я
ГЕРКУЛЕ́С
ГЕРКУЛЕ́СІВ
ГЕРКУЛЕ́СІВСЬКИЙ
ГЕ́РМА
ГЕРМА́НЕЦЬ *див.* герма́нці
ГЕРМА́НІЄВИЙ
ГЕРМАНІЗА́ЦІЯ
ГЕРМАНІ́ЗМ
ГЕРМАНІЗО́ВАНИЙ
ГЕРМАНІЗУВА́ТИ
ГЕРМА́НІЙ
ГЕРМАНІ́СТ
ГЕРМАНІ́СТИКА
ГЕРМА́НКА *див.* герма́нці
ГЕРМАНОФІ́Л
ГЕРМАНОФІ́ЛЬСТВО
ГЕРМАНОФІ́ЛЬСЬКИЙ
ГЕРМАНОФО́Б
ГЕРМАНОФО́БСТВО
ГЕРМАНОФО́БСЬКИЙ
ГЕРМА́НСЬКИЙ
ГЕРМА́НЦІ
ГЕРМАФРОДИ́Т
ГЕРМАФРОДИТИ́ЗМ
ГЕРМАФРОДИ́ТНИЙ
ГЕРМЕНЕ́ВТИКА
ГЕРМЕНЕВТИ́ЧНИЙ
ГЕРМЕСОГРА́ФІЯ
ГЕРМЕТИЗА́ЦІЯ
ГЕРМЕТИ́ЗМ
ГЕРМЕТИЗО́ВАНИЙ
ГЕРМЕТИЗУВА́ТИ
ГЕРМЕТИЗУВА́ТИСЯ
ГЕРМЕ́ТИК *див.* герме́тики
ГЕРМЕ́ТИКИ
ГЕРМЕТИ́ЧНИЙ
ГЕРМЕТИ́ЧНІСТЬ
ГЕРМЕТИ́ЧНО
ГЕРМІНАТИ́ВНИЙ
ГЕРМІНОГЕ́ННИЙ
ГЕРМІНО́МА
ГЕРМОШОЛО́М
ГЕРО́ГІКА
ГЕРОЇЗА́ЦІЯ
ГЕРОЇ́ЗМ
ГЕРОЇЗО́ВАНИЙ
ГЕРОЇЗУВА́ТИ
ГЕРО́ЇКА
ГЕРОЇ́Н
ГЕРОЇ́НОВИЙ
ГЕРОЇ́НЯ
ГЕРО́ЇТИСЯ
ГЕРОЇ́ЧНИЙ
ГЕРОЇ́ЧНО
ГЕРО́Й
ГЕРО́ЙСТВО
ГЕРО́ЙСТВУВАННЯ
ГЕРО́ЙСТВУВАТИ
ГЕРО́ЙСЬКИЙ
ГЕРОЛА́КТ
ГЕРО́ЛЬД
ГЕРО́ЛЬДІЯ
ГЕРОНТОКРА́ТІЯ
ГЕРОНТО́ЛОГ
ГЕРОНТОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕРОНТОЛО́ГІЯ
ГЕРОНТОМОРФО́З
ГЕРОНТОПСИХОЛО́ГІЯ
ГЕРОНТОФІ́Л
ГЕРОНТОФІЛІ́Я
ГЕРОНТОФО́БІЯ
ГЕ́РПЕС
ГЕРПЕТИ́ЧНИЙ
ГЕРПЕТО́ЛОГ
ГЕРПЕТОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЕРПЕТОЛО́ГІЯ
ГЕРСОНІ́Т
ГЕРУВА́ТИ *див.* гарува́ти[1]
ГЕ́РУЛ *див.* ге́рули
ГЕ́РУЛИ
ГЕРУНДИ́В
ГЕРУ́НДІЙ
ГЕРЦ
ГЕ́РЦОГ
ГЕРЦОГИ́НЯ
ГЕ́РЦОГСТВО
ГЕ́РЦОГСЬКИЙ
ГЕРЦЬ
ГЕРЦЮВА́ТИ
ГЕС
ГЕСНЕ́РІЄВІ
ГЕСОНІ́Т
ГЕ́ССЕНЕЦЬ *див.* ге́ссенці
ГЕ́ССЕНКА
ГЕ́ССЕНСЬКИЙ
ГЕ́ССЕНЦІ
ГЕСТА́ПІВЕЦЬ
ГЕСТА́ПІВКА
ГЕСТА́ПІВСЬКИЙ
ГЕСТА́ПО
ГЕСТЕРО́Н
ГЕТ *див.* ге́ти
ГЕТЕ́РА
ГЕТЕРИ́ЗМ
ГЕТЕ́РІЯ
ГЕТЕРО...
ГЕТЕРОАУКСИ́Н
ГЕТЕРОГА́МІЯ
ГЕТЕРОГЕНЕ́З
ГЕТЕРОГЕ́ННИЙ
ГЕТЕРОГЕ́ННІСТЬ
ГЕТЕРОГІПНО́З
ГЕТЕРОГО́НІЯ
ГЕТЕРОДИ́Н
ГЕТЕРОДИ́ННИЙ
ГЕТЕРОЗИГО́ТА
ГЕТЕРОЗИГО́ТНИЙ
ГЕТЕРОЗИГО́ТНІСТЬ
ГЕТЕРО́ЗИС
ГЕТЕРО́ЗИСНИЙ
ГЕТЕРОМОРФІ́ЗМ
ГЕТЕРОМО́РФНИЙ
ГЕТЕРОМОРФО́З
ГЕТЕРОНІ́МІЯ
ГЕТЕРОНІ́МНИЙ
ГЕТЕРОНО́МІЯ
ГЕТЕРОНО́МНИЙ
ГЕТЕРОПЛА́СТИКА
ГЕТЕРОПОЛЯ́РНИЙ
ГЕТЕРОПОЛЯ́РНІСТЬ
ГЕТЕРОСЕКСУАЛІ́ЗМ
ГЕТЕРОСЕКСУА́ЛЬНИЙ
ГЕТЕРОСЕКСУА́ЛЬНІСТЬ
ГЕТЕРОСТА́ЗИС
ГЕТЕРОСТЕРЕОТИ́П
ГЕТЕРОСТРУКТУ́РА
ГЕТЕРОТАЛІ́ЗМ
ГЕТЕРОТЕРМІ́Я
ГЕТЕРОТЕ́РМНИЙ
ГЕТЕРОТРО́Ф *див.* гетеротро́фи
ГЕТЕРОТРО́ФИ
ГЕТЕРОТРО́ФНИЙ
ГЕТЕРОТРО́ФНІСТЬ
ГЕТЕРОФА́ЗІЯ
ГЕТЕРОФІЛІ́Я
ГЕТЕРОФО́БІЯ
ГЕТЕРОФОНІ́Я
ГЕТЕРОФРА́ЗІЯ
ГЕТЕРОХРОМАТИ́Н
ГЕТЕРОХРОМАТИ́НОВИЙ
ГЕТЕРОХРОМІ́Я
ГЕТЕРОХРО́МНИЙ
ГЕТЕРОХРОМОФІЛІ́Я
ГЕТЕРОХРО́ННИЙ
ГЕТЕРОХРО́ННІСТЬ
ГЕТЕРОЦИКЛІЗА́ЦІЯ
ГЕТЕРОЦИКЛІ́ЧНИЙ
ГЕТЕРОЦИ́СТА *див.* гетероци́сти
ГЕТЕРОЦИ́СТИ
ГЕ́ТИ
ГЕТИНА́КС
ГЕТИНА́КСОВИЙ
ГЕТИ́Т
ГЕТИ́ТОВИЙ
ГЕ́ТО
ГЕ́ТРА *див.* ге́три
ГЕ́ТРИ
ГЕТЬ[1]
ГЕТЬ[2]
ГЕТЬ[3]
ГЕТЬ-ГЕ́ТЬ
ГЕ́ТЬМАН
ГЕТЬМАНА́Т
ГЕТЬМА́НЕЦЬ
ГЕТЬМА́НИЧ
ГЕ́ТЬМАНІВ
ГЕТЬМАНІ́ВНА
ГЕТЬМА́НКИ
ГЕТЬМА́НСТВО
ГЕТЬМА́НСЬКИЙ
ГЕТЬМАНУВА́ННЯ
ГЕТЬМАНУВА́ТИ
ГЕТЬМА́НША
ГЕТЬМА́НЩИНА
ГЕ́ТЬТЕ
ГЕ́ТЬ-ТО
ГЕТЬ-ЧИ́СТО
ГЕХ

ГЕ́ХАННЯ
ГЕ́ХАТИ
ГЕ́ХКАННЯ
ГЕ́ХКАТИ
ГЕ́ХНУТИ
ГЕ́ЦАТИ
ГЕ́ЦНУТИ
ГЕШТА́ЛЬТ
ГЕШТА́ЛЬТНИЙ
ГЕШТА́ЛЬТНІСТЬ
ГЕШТА́ЛЬТ-ПІДХІ́Д
ГЕШТА́ЛЬТ-ПСИХОЛО́Г
ГЕШТА́ЛЬТ-ПСИХОЛО́ГІЯ
ГЕШТА́ЛЬТ-СЕМІНА́Р
ГЕШТА́ЛЬТ-ТЕРАПІ́Я
ГЗИМС
ГИ
ГИ́БЕЛЬ[1]
ГИ́БЕЛЬ[2]
ГИ́БІННЯ
ГИ́БІТИ
ГИ́БЛИЙ
ГИ́БНУТИ
ГИ-ГИ́
ГИГИ́КАННЯ
ГИГИ́КАТИ
ГИГИ́КНУТИ
ГИГОТА́ТИ
ГИГОТІ́ТИ *див.* гигота́ти
ГИД
ГИДЕ́НЬКИЙ
ГИ́ДИТИ
ГИ́ДИТИСЯ
ГИДКИ́Й
ГИ́ДКІСТЬ
ГИ́ДКО
ГИ́ДКО-БРИ́ДКО
ГИДЛИ́ВИЙ
ГИДЛИ́ВІСТЬ
ГИДЛИ́ВО
ГИДО́ТА
ГИДО́ТНИЙ
ГИДО́ТНІСТЬ
ГИДУВА́ННЯ
ГИДУВА́ТИ
ГИ́ДШАТИ
ГИДЬ
ГИДЮ́ЧИЙ
ГИ́ЖА
ГИК
ГИ́КАВКА
ГИ́КАННЯ
ГИКА́ННЯ
ГИ́КАТИ
ГИКА́ТИ
ГИКА́ТИСЯ
ГИ́КНУТИ
ГИКНУ́ТИ
ГИКНУ́ТИСЯ
ГИЛА́
ГИЛИ́ТИ
ГИ́ЛКА
ГИЛЬ *див.* гиля́
ГИЛЬНУ́ТИ
ГИЛЯ́
ГИНДИ́К
ГИНДИЧА́
ГИНДИ́ЧКА
ГИ́НУТИ
ГИ́РИТИ
ГИ́РКА
ГИ́РКАННЯ
ГИ́РКАТИ
ГИ́РКАТИСЯ
ГИ́РЛО
ГИ́РЛОВИЙ
ГИРУВА́ТИ *див.* гарува́ти[1]
ГИРЬОВИ́Й
ГИРЬОВИ́К
ГИ́РЯ
ГИ́РЯВИЙ
ГИ́ЦАТИ *див.* ге́цати
ГИ́ЦЕЛЬ
ГИ́ЦКАТИ
ГИЧ
ГИ́ЧКА
ГИЧКОЗБИРА́ЛЬНИЙ
ГИЧКОЗРІ́ЗУВАЛЬНИЙ
ГИЧКОЗРІ́ЗУВАЧ
ГИЧКОПІДІЙМА́Ч
ГИЧКОРІ́З
ГІАЛІ́Н
ГІАЛІ́НОВИЙ
ГІАЛІНО́З
ГІАЛІ́Т
ГІА́ТУС
ГІАЦИ́НТ[1]
ГІАЦИ́НТ[2]
ГІАЦИ́НТОВИЙ[1]
ГІАЦИ́НТОВИЙ[2]
ГІБЕРНА́ЦІЯ
ГІБЕРНО́ВАНИЙ
ГІБЕРНУВА́ТИ
ГІБІ́СКУС
ГІБО́Н
ГІБО́НОВІ
ГІБРАЛТА́РЕЦЬ *див.* гібралта́рці
ГІБРАЛТА́РКА *див.* гібралта́рці
ГІБРАЛТА́РСЬКИЙ
ГІБРАЛТА́РЦІ
ГІБРИ́Д
ГІБРИДИЗАЦІ́ЙНИЙ
ГІБРИДИЗА́ЦІЯ
ГІБРИДИЗО́ВАНИЙ
ГІБРИДИЗУВА́ТИ
ГІБРИДИЗУВА́ТИСЯ
ГІБРИ́ДНИЙ
ГІБРИ́ДНІСТЬ
ГІБРИДОГЕНЕ́З
ГІБРИДОГЕ́ННИЙ
ГІБРИДОЛОГІ́ЧНИЙ
ГІБРИДО́МА
ГІБРИДО́МНИЙ
ГІГ
ГІГА...
ГІГАБА́ЙТ
ГІГАБА́ЙТОВИЙ
ГІГА́НТ
ГІГАНТИ́ЗМ
ГІГАНТОЗА́ВР *див.* гігантоза́ври
ГІГАНТОЗА́ВРИ
ГІГАНТОМА́НІЯ
ГІГАНТОПІТЕ́К
ГІГА́НТСЬКИ
ГІГА́НТСЬКИЙ
ГІГАФЛО́П
ГІГІЄ́НА
ГІГІЄНІ́СТ
ГІГІЄНІ́ЧНИЙ
ГІГІЄНІ́ЧНІСТЬ
ГІГІЄНІ́ЧНО
ГІГРО́ГРАФ
ГІГРО́МА
ГІГРО́МЕТР
ГІГРОМЕТРИ́ЧНИЙ
ГІГРОМЕ́ТРІЯ
ГІГРОРЕЦЕ́ПТОР
ГІГРОСКО́П
ГІГРОСКОПІ́ЧНИЙ
ГІГРОСКОПІ́ЧНІСТЬ
ГІГРОСКОПІ́ЧНО
ГІГРОСТА́Т
ГІГРОТЕРМО́ГРАФ
ГІГРОФІ́Л *див.* гігрофі́ли
ГІГРОФІ́ЛИ
ГІГРОФІ́ЛЬНИЙ
ГІГРОФІ́Т *див.* гігрофі́ти
ГІГРОФІ́ТИ
ГІГРОФІ́ТНИЙ
ГІГРОФО́Б *див.* гігрофо́би
ГІГРОФО́БИ
ГІД
ГІДА́ЛЬГО *див.* іда́льго
ГІДАТОФІ́Т *див.* гідатофі́ти
ГІДАТОФІ́ТИ
ГІДЖА́К
ГІ́ДНИЙ
ГІ́ДНІСТЬ
ГІ́ДНО
ГІ́ДРА
ГІДРА́ВЛІК
ГІДРА́ВЛІКА
ГІДРАВЛІ́ЧНИЙ
ГІДРАВЛІ́ЧНІСТЬ
ГІДРА́ВЛОС
ГІДРАДЕНІ́Т
ГІДРАЗИ́Н
ГІДРАЗИ́НОВИЙ
ГІДРА́НГІЯ
ГІДРА́НТ
ГІДРАРГІЛІ́Т
ГІДРАРТРО́З
ГІДРА́Т
ГІДРАТАЦІ́ЙНИЙ
ГІДРАТА́ЦІЯ
ГІДРА́ТНИЙ
ГІДРАТО́ВАНИЙ
ГІДРА́ТОР
ГІДРАТОУТВО́РЕННЯ
ГІДРАТУВА́ННЯ
ГІДРАТУВА́ТИ
ГІДРА́ЦІЯ
ГІДРЕМІ́Я
ГІДРИ́Д
ГІДРИ́ДНИЙ
ГІ́ДРІЯ
ГІДРО...
ГІДРОАВІАЦІ́ЙНИЙ
ГІДРОАВІА́ЦІЯ
ГІДРОАВТОМА́Т
ГІДРОАВТОМА́ТИКА

ГІДРОАВТОМАТИ́ЧНИЙ
ГІДРОАГРЕГА́Т
ГІДРОАЕРОДИНА́МІКА
ГІДРОАЕРОДИНАМІ́ЧНИЙ
ГІДРОАЕРОДРО́М
ГІДРОАЕРОМЕХА́НІКА
ГІДРОАЕРОПЛА́Н
ГІДРОАЕРОСТА́ТИКА
ГІДРОАКУ́СТИК
ГІДРОАКУ́СТИКА
ГІДРОАКУСТИ́ЧНИЙ
ГІДРОАЛЮМІНА́Т
ГІДРОАПАРА́Т
ГІДРОАПАРАТУ́РА
ГІДРОБАР'Є́Р
ГІДРОБІО́ЛОГ
ГІДРОБІОЛОГІ́ЧНИЙ
ГІДРОБІОЛО́ГІЯ
ГІДРОБІО́НІК
ГІДРОБІО́НІКА
ГІДРОБІОНІ́ЧНИЙ
ГІДРОБІО́НТ *див.* гідробіо́нти
ГІДРОБІО́НТИ
ГІДРОБІ́ОС
ГІДРОБУ́Р
ГІДРОВА́Л
ГІДРО́ВАНИЙ
ГІДРОВЕЛОСИПЕ́Д
ГІДРОВЕРТОЛІ́Т
ГІДРОВІДБИВА́ННЯ
ГІДРОВУ́ЗОЛ
ГІДРОГАЛЬМІВНИ́Й
ГІДРОГЕ́ЛЬ
ГІДРОГЕ́Н
ГІДРОГЕНЕ́З
ГІДРОГЕНЕРА́ТОР
ГІДРОГЕНІЗА́ЦІЯ
ГІДРОГЕНІЗО́ВАНИЙ
ГІДРОГЕНІЗУВА́ТИ
ГІДРОГЕ́НОВИЙ
ГІДРОГЕО́ЛОГ
ГІДРОГЕОЛОГІ́ЧНИЙ
ГІДРОГЕОЛО́ГІЯ
ГІДРОГЕОХІМІ́ЧНИЙ
ГІДРОГЕОХІ́МІЯ
ГІДРО́ГРАФ
ГІДРОГРА́Ф
ГІДРОГРАФІ́ЧНИЙ
ГІДРОГРА́ФІЯ
ГІДРОДВИГУ́Н
ГІДРОДЕРМІ́Я
ГІДРОДИНА́МІК
ГІДРОДИНА́МІКА
ГІДРОДИНАМІ́ЧНИЙ
ГІДРОДОМКРА́Т
ГІДРОЕКСТРУ́ЗІЯ
ГІДРОЕЛЕВА́ТОР
ГІДРОЕЛЕВА́ТОРНИЙ
ГІДРОЕЛЕКТРИ́ЧНИЙ
ГІДРОЕЛЕКТРОСТА́НЦІЯ
ГІДРОЕНЕРГЕ́ТИК
ГІДРОЕНЕРГЕ́ТИКА
ГІДРОЕНЕРГЕТИ́ЧНИЙ
ГІДРОЕНЕ́РГІЯ
ГІДРОЗИ́Т
ГІДРОІЗОЛЮВА́ЛЬНИЙ
ГІДРОІЗОЛЯЦІ́ЙНИЙ
ГІДРОІЗОЛЯ́ЦІЯ
ГІДРОІНКУБА́ТОР
ГІДРО́ЇДНІ
ГІДРОКАРБОНА́Т
ГІДРОКАРБЮ́Р
ГІДРОКІНЕ́ТИКА
ГІДРОКІНЕТИ́ЧНИЙ
ГІДРОКЛИ́Н
ГІДРОКОЛО́НКА
ГІДРОКОМБІНЕЗО́Н
ГІДРОКОМПРЕ́СОР
ГІДРОКОРТИЗО́Н
ГІДРОКОРТИЗО́НОВИЙ
ГІДРОКОСТЮ́М
ГІДРО́КС
ГІДРОКСИ́Д
ГІДРОКСИ́ДНИЙ
ГІДРОКСИ́Л
ГІДРОКСИЛАМІ́Н
ГІДРОКСИ́ЛЬНИЙ
ГІДРО́Л
ГІДРОЛА́ЗА *див.* гідрола́зи
ГІДРОЛА́ЗИ
ГІДРО́ЛІЗ
ГІДРО́ЛІЗЕР
ГІДРО́ЛІЗНИЙ
ГІДРОЛІЗУВА́ТИ
ГІДРОЛІЗУВА́ТИСЯ
ГІДРОЛІ́МФА
ГІДРОЛІ́НІЯ
ГІДРОЛІТА́К
ГІДРОЛІТИ́ЧНИЙ
ГІДРОЛІТИ́ЧНО
ГІДРО́ЛОГ
ГІДРОЛОГІ́ЧНИЙ
ГІДРОЛО́ГІЯ
ГІДРОЛОКА́ТОР
ГІДРОЛОКАЦІ́ЙНИЙ
ГІДРОЛОКА́ЦІЯ
ГІДРОМАГНІ́ТНИЙ
ГІДРОМАСА́Ж
ГІДРОМАСАЖЕ́Р
ГІДРОМАСАЖИ́СТ
ГІДРОМАСА́ЖНИЙ
ГІДРОМАШИ́НА
ГІДРОМЕДУ́ЗА
ГІДРОМЕЛІОРАТИ́ВНИЙ
ГІДРОМЕЛІОРА́ТОР
ГІДРОМЕЛІОРА́ЦІЯ
ГІДРОМЕТАЛУРГІ́ЙНИЙ
ГІДРОМЕТАЛУ́РГІЯ
ГІДРОМЕТЕО́Р *див.* гідрометео́ри
ГІДРОМЕТЕО́РИ
ГІДРОМЕТЕОРО́ЛОГ
ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІ́ЧНИЙ
ГІДРОМЕТЕОРОЛО́ГІЯ
ГІДРОМЕТЕОСЛУ́ЖБА
ГІДРО́МЕТР
ГІДРОМЕТРИ́ЧНИЙ
ГІДРОМЕ́ТРІЯ
ГІДРОМЕТСЛУ́ЖБА
ГІДРОМЕТЦЕ́НТР
ГІДРОМЕХАНІЗА́ТОР
ГІДРОМЕХАНІЗА́ЦІЯ
ГІДРОМЕХАНІ́ЗМ
ГІДРОМЕХА́НІКА
ГІДРОМЕХАНІ́ЧНИЙ
ГІДРОМО́ДУЛЬ
ГІДРОМО́ДУЛЬНИЙ
ГІДРОМО́ЛОТ
ГІДРОМОНІТО́Р
ГІДРОМОНІТО́РНИЙ
ГІДРОМОНІТО́РНИК
ГІДРОМОНТА́ЖНИЙ
ГІДРОМОНТА́ЖНИК
ГІДРОМО́РФНИЙ
ГІДРОМО́РФНІСТЬ
ГІДРОМОТО́Р
ГІДРОМУ́ФТА
ГІДРОНА́ВТ
ГІДРОНАСО́С
ГІДРОНЕФРО́З
ГІДРО́НІМ
ГІДРОНІ́МІКА
ГІДРОНІМІ́ЧНИЙ
ГІДРОНІ́МІЯ
ГІДРО́НІМНИЙ
ГІДРООБ'Є́МНИЙ
ГІДРОО́КИС
ГІДРОО́КИСНИЙ
ГІДРОПА́РК
ГІДРОПА́Т
ГІДРОПАТИ́ЧНИЙ
ГІДРОПА́ТІЯ
ГІДРОПЕДО́ЛОГ
ГІДРОПЕДОЛО́ГІЯ
ГІДРОПІДІЙМА́Ч
ГІДРОПІДСИ́ЛЮВАЧ
ГІДРОПЛА́Н
ГІДРОПЛАНУВА́ННЯ
ГІДРОПО́НІКА
ГІДРОПО́ННИЙ
ГІДРОПРИ́ВІД
ГІДРОПУ́ЛЬТ
ГІДРОРЕСУ́РС
ГІДРОРОЗПОДІ́ЛЬНИК
ГІДРОРОЗПОДІ́ЛЮВАЧ
ГІДРОСЕПАРА́ТОР
ГІДРОСИЛІКА́Т
ГІДРОСИСТЕ́МА
ГІДРОСІВА́ЛКА
ГІДРОСКУ́ТЕР
ГІДРОСЛЮДА́
ГІДРОСПОРУ́ДА
ГІДРОСТА́НЦІЯ
ГІДРОСТА́Т
ГІДРОСТА́ТИКА
ГІДРОСТАТИ́ЧНИЙ
ГІДРОСУЛЬФА́Т *див.* гідросульфа́ти
ГІДРОСУЛЬФА́ТИ
ГІДРОСУЛЬФІ́Д *див.* гідросульфі́ди
ГІДРОСУЛЬФІ́ДИ
ГІДРОСУЛЬФІ́Т *див.* гідросульфі́ти
ГІДРОСУЛЬФІ́ТИ
ГІДРОСУ́МІШ
ГІДРОСФЕ́РА
ГІДРОСФЕ́РНИЙ
ГІДРОТА́КСИС
ГІДРОТЕРАПЕ́ВТ
ГІДРОТЕРАПЕВТИ́ЧНИЙ
ГІДРОТЕРАПІ́Я
ГІДРОТЕ́РМА
ГІДРОТЕРМА́ЛЬНИЙ
ГІДРОТЕРМІ́ЧНИЙ

ГІДРОТЕРМІ́Я
ГІДРОТЕ́ХНІК
ГІДРОТЕ́ХНІКА
ГІДРОТЕХНІ́ЧНИЙ
ГІДРОТИ́ПІЯ
ГІДРОТО́РАКС
ГІДРОТО́РФ
ГІДРОТРА́НСПОРТ
ГІДРОТРА́НСПОРТНИЙ
ГІДРОТРАНСФОРМА́ТОР
ГІДРОТРОПІ́ЗМ
ГІДРОТУРБІ́НА
ГІДРОТУРБІ́ННИЙ
ГІДРОТУРБОБУДУВА́ННЯ
ГІДРОУДА́Р
ГІДРОУДА́РНИЙ
ГІДРОФА́УНА
ГІДРОФЕРИ́Т
ГІДРОФІ́ЗИК
ГІДРОФІ́ЗИКА
ГІДРОФІЗИ́ЧНИЙ
ГІДРОФІКА́ЦІЯ
ГІДРОФІКО́ВАНИЙ
ГІДРОФІ́Л *див.* гідрофі́ли
ГІДРОФІ́ЛИ
ГІДРОФІ́ЛІЯ
ГІДРОФІ́ЛЬНИЙ
ГІДРОФІ́ЛЬНІСТЬ
ГІДРОФІ́Т *див.* гідрофі́ти
ГІДРОФІ́ТИ
ГІДРОФІ́ТНИЙ
ГІДРОФЛО́РА
ГІДРОФОБІЗА́ТОР
ГІДРОФОБІЗА́ЦІЯ
ГІДРОФОБІЗО́ВАНИЙ
ГІДРОФОБІЗУВА́ЛЬНИЙ
ГІДРОФОБІЗУВА́ТИ
ГІДРОФО́БІЯ
ГІДРОФО́БНИЙ
ГІДРОФО́БНІСТЬ
ГІДРОФО́Н
ГІДРОХІ́МІК
ГІДРОХІМІ́ЧНИЙ
ГІДРОХІ́МІЯ
ГІДРОХІНО́Н
ГІДРОХЛОРИ́Д *див.* гідрохлори́ди
ГІДРОХЛОРИ́ДИ
ГІДРОХО́РІЯ
ГІДРОЦЕНО́З
ГІДРОЦЕФА́Л
ГІДРОЦЕФА́ЛІЯ
ГІДРОЦИ́КЛ
ГІДРОЦИКЛО́Н
ГІДРОЦИКЛО́ННИЙ
ГІДРОЦИЛІ́НДР
ГІДРОША́ХТА
ГІДРУВА́ННЯ
ГІДРУВА́ТИ
ГІДРУВА́ТИСЯ
ГІЄ́НА
ГІЄ́НОВИЙ
ГІЄНОПОДІ́БНИЙ
ГІ́ЛКА
ГІЛКО́ВИЙ
ГІЛКОРІ́З
ГІЛКОРУ́Б
ГІЛКУВА́ННЯ
ГІЛКУВА́ТИЙ
ГІЛКУВА́ТИСЯ
ГІ́ЛЛЯ́
ГІЛЛЯ́
ГІЛЛЯ́КА
ГІЛЛЯ́СТИЙ
ГІЛЛЯ́СТІСТЬ
ГІЛЛЯСТОВУ́СІ
ГІЛЛЯСТОКОЛО́СИЙ
ГІЛЛЯСТОРО́ГИЙ
ГІЛЛЯ́ЧИТИСЯ
ГІЛЛЯ́ЧКА
ГІ́ЛЛЯЧКО
ГІЛЛЯЧКО́ВИЙ
ГІЛЛЯ́ЧЧЯ
ГІЛОЗОЇ́ЗМ
ГІЛОЗОЇ́СТ
ГІ́ЛОНЬКА
ГІ́ЛОЧКА
ГІЛЧА́СТИЙ[1]
ГІЛЧА́СТИЙ[2]
ГІ́ЛЬБЕРТ
ГІЛЬДІ́ЙСЬКИЙ
ГІ́ЛЬДІЯ
ГІ́ЛЬЗА
ГІ́ЛЬЗОВИЙ
ГІЛЬЙОТИ́НА
ГІЛЬЙОТИ́ННИЙ
ГІЛЬЙОТИНО́ВАНИЙ
ГІЛЬЙОТИНУВА́ННЯ
ГІЛЬЙОТИНУВА́ТИ
ГІЛЬЙОШИРУВА́ЛЬНИЙ
ГІЛЬЙОШИ́РУВАННЯ
ГІЛЬЙОШИ́РУВАТИ
ГІЛЬЦЕ́
ГІЛЯ́К *див.* гіляки́
ГІЛЯКИ́
ГІЛЯ́ЦЬКИЙ
ГІЛЯ́ЧКА *див.* гіляки́
ГІЛЯ́ЧЧЯ *див.* гілля́ччя
ГІМАЛА́ЄЦЬ *див.* гімала́йці
ГІМАЛА́ЙКА *див.* гімала́йці
ГІМАЛА́ЙСЬКИЙ
ГІМАЛА́ЙЦІ
ГІМЕНЕ́Й
ГІМЕНОЛЕПІДО́З
ГІМЕНОМІЦЕ́ТИ
ГІМН
ГІМНАЗИ́СТ
ГІМНАЗИ́СТИК
ГІМНАЗИ́СТКА
ГІМНАЗИ́СТОЧКА
ГІМНАЗИ́ЧНИЙ
ГІМНАЗІА́ЛЬНИЙ
ГІМНАЗІ́ЙНИЙ
ГІМНА́ЗІЯ
ГІМНА́СІЙ
ГІМНА́СТ
ГІМНАСТЕ́РКА
ГІМНА́СТИКА
ГІМНАСТИ́ЧНИЙ
ГІМНА́СТКА
ГІМНАСТЬО́РКА *див.* гімнасте́рка
ГІМНО́ГРАФ
ГІМНОГРАФІ́ЧНИЙ
ГІМНОГРА́ФІЯ
ГІМНОСОФІ́СТ
ГІН
ГІНГІВІ́Т
ГІ́НДІ
ГІНДУСТА́НЕЦЬ *див.* гіндуста́нці
ГІНДУСТА́НІ
ГІНДУСТА́НКА *див.* гіндуста́нці
ГІНДУСТА́НСЬКИЙ
ГІНДУСТА́НЦІ
ГІНЕКЕ́Й
ГІНЕКОКРА́ТІЯ
ГІНЕКО́ЛОГ
ГІНЕКОЛОГІ́ЧНИЙ
ГІНЕКОЛО́ГІЯ
ГІНЕКОМАСТІ́Я
ГІНЕКОФО́БІЯ
ГІНЕЦЕ́Й
ГІНЕ́ЦЬ *див.* гоне́ць
ГІНЕ́Я
ГІ́НКА
ГІ́НКГО
ГІНКИ́Й
ГІ́НКО
ГІНОГЕНЕ́З
ГІНТЕРЛА́НД
ГІНЧА́К
ГІНЬЙО́ЛЬ
ГІПАРІО́Н
ГІПЕР...
ГІПЕРАКТИВА́ЦІЯ
ГІПЕРАКТИ́ВНИЙ
ГІПЕРАКТИ́ВНІСТЬ
ГІПЕРАКТИ́ВНО
ГІПЕРАКУМУЛЯ́ЦІЯ
ГІПЕРАЦИ́ДНИЙ
ГІПЕРБАРИ́ЧНИЙ
ГІПЕРБАРІ́Я
ГІПЕРБАТО́Н
ГІПЕ́РБОЛА[1]
ГІПЕ́РБОЛА[2]
ГІПЕРБОЛІЗА́ЦІЯ
ГІПЕРБОЛІ́ЗМ
ГІПЕРБОЛІЗО́ВАНИЙ
ГІПЕРБОЛІЗУВА́ТИ
ГІПЕРБОЛІЗУВА́ТИСЯ
ГІПЕРБОЛІ́СТ
ГІПЕРБОЛІ́ЧНИЙ[1]
ГІПЕРБОЛІ́ЧНИЙ[2]
ГІПЕРБОЛІ́ЧНІСТЬ
ГІПЕРБОЛІ́ЧНО
ГІПЕРБОЛО́ЇД
ГІПЕРБОЛО́ЇДНИЙ
ГІПЕ́РБОЛЬНИЙ
ГІПЕРБОРЕ́ЄЦЬ *див.* гіперборе́йці
ГІПЕРБОРЕ́Ї
ГІПЕРБОРЕ́Й *див.* гіпербо́реї
ГІПЕРБОРЕ́ЙСЬКИЙ
ГІПЕРБОРЕ́ЙЦІ
ГІПЕРВЕНТИЛЯ́ЦІЯ
ГІПЕРВІДПОВІДА́ЛЬНИЙ
ГІПЕРВІДПОВІДА́ЛЬНІСТЬ
ГІПЕРВІ́ЗОР
ГІПЕРВІТАМІНО́З
ГІПЕРГЕНЕ́З
ГІПЕРГЕ́ННИЙ
ГІПЕРГІДРО́З
ГІПЕРГІ́Я
ГІПЕРГЛІКЕМІ́ЧНИЙ

ГІПЕРГЛІКЕМІ́Я
ГІПЕРГЛОБАЛІ́ЗМ
ГІПЕРГЛОБАЛІ́СТ
ГІПЕРДАКТИЛІ́Я
ГІПЕРДИНАМІ́ЧНИЙ
ГІПЕРДИНАМІ́Я
ГІПЕРЕМІ́ЧНИЙ
ГІПЕРЕМІ́Я
ГІПЕРЕРГІ́Я
ГІПЕРЕСТЕЗІ́Я
ГІПЕРЗВУ́К
ГІПЕРЗВУКОВИ́Й
ГІПЕРЗВ'ЯЗО́К
ГІПЕРИ́ЗМ
ГІПЕРІНФЛЯЦІ́ЙНИЙ
ГІПЕРІНФЛЯ́ЦІЯ
ГІПЕРКАПНІ́ЧНИЙ
ГІПЕРКАПНІ́Я
ГІПЕРКАТАЛЕ́КТИКА
ГІПЕРКЕРАТО́З
ГІПЕРКІНЕ́З
ГІПЕРКІНЕЗІ́Я
ГІПЕРКІНЕТИ́ЧНИЙ
ГІПЕРКОНТЕ́КСТ
ГІПЕРКОНЦЕ́ПТ
ГІПЕРКРИТИЦИ́ЗМ
ГІПЕРКРИТИ́ЧНИЙ
ГІПЕРМА́РКЕТ
ГІПЕРМА́РКЕТНИЙ
ГІПЕРМЕ́ДІА
ГІПЕРМЕДІ́ЙНИЙ
ГІПЕРМЕ́ТРІЯ
ГІПЕРМОТО́РИКА
ГІПЕРМОТО́РНИЙ
ГІПЕРОКСІ́ЙНИЙ
ГІПЕРОКСІ́Я
ГІПЕРО́Н
ГІПЕРО́НІМ
ГІПЕРОНІМІ́ЧНИЙ
ГІПЕРОНІМІ́ЧНО
ГІПЕРОНІ́МІЯ
ГІПЕРО́ННИЙ
ГІПЕРОСМІ́Я
ГІПЕРПАРАТИРЕО́З
ГІПЕРПІГМЕНТА́ЦІЯ
ГІПЕРПЛАЗІ́Я
ГІПЕРПЛОЩИНА́
ГІПЕРПОЛЯРИЗА́ЦІЯ
ГІПЕРПОСИЛА́ННЯ
ГІПЕРПРО́СТІР
ГІПЕРПРОСТОРО́ВИЙ
ГІПЕРРЕАЛІ́ЗМ
ГІПЕРРЕАЛІ́СТ
ГІПЕРРЕАЛІСТИ́ЧНИЙ
ГІПЕРРЕА́ЛЬНІСТЬ
ГІПЕРСАЛІВА́ЦІЯ
ГІПЕРСЕКРЕ́ЦІЯ
ГІПЕРСЕКСУА́ЛЬНИЙ
ГІПЕРСЕКСУА́ЛЬНІСТЬ
ГІПЕРСЕРЕДО́ВИЩЕ
ГІПЕРСОМНІ́Я
ГІПЕРСО́НІК
ГІПЕРСТЕЗІ́Я
ГІПЕРСТЕ́Н
ГІПЕРСТРИБО́К
ГІПЕРТЕ́КСТ
ГІПЕРТЕ́КСТОВИЙ
ГІПЕРТЕКСТУА́ЛЬНИЙ
ГІПЕРТЕКСТУА́ЛЬНІСТЬ
ГІПЕРТЕКСТУА́ЛЬНО
ГІПЕРТЕНЗИ́ВНИЙ
ГІПЕРТЕНЗІ́ЙНИЙ
ГІПЕРТЕНЗІО́ЛОГ
ГІПЕРТЕНЗІОЛО́ГІЯ
ГІПЕРТЕ́НЗІЯ
ГІПЕРТЕРМА́ЛЬНИЙ
ГІПЕРТЕРМІ́ЧНИЙ
ГІПЕРТЕРМІ́Я
ГІПЕРТИРЕО́З
ГІПЕРТО́НІК
ГІПЕРТОНІ́ЧНИЙ
ГІПЕРТОНІ́Я
ГІПЕРТРИХО́З
ГІПЕРТРОФІ́ЧНИЙ
ГІПЕРТРОФІ́Я
ГІПЕРТРОФО́ВАНИЙ
ГІПЕРТРОФО́ВАНІСТЬ
ГІПЕРТРОФО́ВАНО
ГІПЕРТРОФУВА́ННЯ
ГІПЕРТРОФУВА́ТИ
ГІПЕРТРОФУВА́ТИСЯ
ГІПЕРФАЛАНГІ́Я
ГІПЕРФРАГМЕ́НТ
ГІПЕРФУНКЦІОНА́ЛЬНИЙ
ГІПЕРФУ́НКЦІЯ
ГІПЕРХРОМАТО́З
ГІПЕРЧУТЛИ́ВИЙ
ГІПЕРЧУТЛИ́ВІСТЬ
ГІПЕР'ЯДРО́
ГІПНО́З
ГІПНО́ЇДНИЙ
ГІПНО́ЇДНІСТЬ
ГІПНО́ЛОГ
ГІПНОЛО́ГІЯ
ГІПНОПЕ́Д
ГІПНОПЕДИ́ЧНИЙ
ГІПНОПЕ́ДІЯ
ГІПНОСЕДАТИ́ВНИЙ
ГІПНОТЕРАПІ́Я
ГІПНОТИЗА́ЦІЯ
ГІПНОТИЗЕ́Р
ГІПНОТИЗЕ́РКА
ГІПНОТИ́ЗМ
ГІПНОТИЗО́ВАНИЙ
ГІПНОТИЗУВА́ННЯ
ГІПНОТИЗУВА́ТИ
ГІПНОТИЗУВА́ТИСЯ
ГІПНО́ТИК
ГІПНОТИ́ЧНИЙ
ГІПНОТИ́ЧНО
ГІПНОФО́БІЯ
ГІПО...
ГІПОАЛЕРГЕ́Н
ГІПОАЛЕРГЕ́ННИЙ
ГІПОБІО́З
ГІПОБІОСФЕ́РА
ГІПОБІОТИ́ЧНИЙ
ГІПОВІТАМІНО́З
ГІПОВІТАМІНО́ЗНИЙ
ГІПОГАЛАКТІ́Я
ГІПОГЕ́Й
ГІПОГЕ́ННИЙ
ГІПОГЛІКЕМІ́ЧНИЙ
ГІПОГЛІКЕМІ́Я
ГІПОГРИ́Ф
ГІПОДЕ́РМА
ГІПОДЕРМА́ЛЬНИЙ
ГІПОДЕРМАТО́З
ГІПОДИНАМІ́ЧНИЙ
ГІПОДИНАМІ́Я
ГІПОКА́МП
ГІПОКАПНІ́Я
ГІПОКІНЕ́З
ГІПОКІНЕ́ЗІЯ
ГІПОКІНЕТИ́ЧНИЙ
ГІПОКСЕМІ́Я
ГІПОКСИ́ЧНИЙ
ГІПОКСІ́ЙНИЙ
ГІПОКСІ́Я
ГІПОЛАКТІ́Я
ГІПОЛІМНІО́Н
ГІПО́ЛОГ
ГІПОЛОГІ́ЧНИЙ
ГІПОЛО́ГІЯ
ГІПОМА́НІЯ
ГІПОМІМІ́Я
ГІПОМОТО́РНИЙ
ГІПО́НІМ
ГІПОНІМІ́ЧНИЙ
ГІПОНІМІ́ЧНО
ГІПОНІМІ́Я
ГІПОПАРАТИРЕО́З
ГІПОПЛАЗІ́Я
ГІПОПОТА́М
ГІПО́ПУС
ГІПОСЕКРЕТО́РНИЙ
ГІПОСЕКРЕ́ЦІЯ
ГІПОСПАДІ́Я
ГІПОСТА́З
ГІПОСТАЗУВА́ННЯ
ГІПОСТАЗУВА́ТИ
ГІПОСТАТИ́ЧНИЙ
ГІПОСТИ́ЛЬ
ГІПОСТИ́ЛЬНИЙ
ГІПОСУЛЬФІ́Т
ГІПОТА́КСИС
ГІПОТАКТИ́ЧНИЙ
ГІПОТАЛАМІ́ЧНИЙ
ГІПОТАЛА́МУС
ГІПО́ТЕЗА
ГІПОТЕНЗИ́ВНИЙ
ГІПОТЕНЗІ́Я
ГІПОТЕНУ́ЗА
ГІПОТЕРМА́ЛЬНИЙ
ГІПОТЕРМІ́ЧНИЙ
ГІПОТЕРМІ́Я
ГІПОТЕТИ́ЧНИЙ
ГІПОТЕТИ́ЧНІСТЬ
ГІПОТЕТИ́ЧНО
ГІПОТИ́МІК
ГІПОТИМІ́ЧНИЙ
ГІПОТИМІ́Я
ГІПОТИРЕО́З
ГІПОТО́НІК
ГІПОТОНІ́ЧНИЙ
ГІПОТОНІ́Я
ГІПОТРО́ФІК
ГІПОТРОФІ́ЧНИЙ
ГІПОТРОФІ́Я
ГІПО́ФІЗ
ГІПОФІЗА́РНИЙ

ГІПО́ФІЗНИЙ
ГІПОФУ́НКЦІЯ
ГІПОХЛОРИ́Т *див.* гіпохлори́ти
ГІПОХЛОРИ́ТИ
ГІПОЦЕ́НТР
ГІПС
ГІПСО...[1]
ГІПСО...[2]
ГІПСОБЕТО́Н
ГІПСОБЕТО́ННИЙ
ГІПСО́ВАНИЙ
ГІ́ПСОВИЙ
ГІПСОКАРТО́Н
ГІПСОКАРТО́ННИЙ
ГІПСОЛІ́Т
ГІПСОЛІ́ТОВИЙ
ГІПСО́МЕТР
ГІПСОМЕТРИ́ЧНИЙ
ГІПСОМЕ́ТРІЯ
ГІПСОТЕРМО́МЕТР
ГІПСОХРО́МНИЙ
ГІПСУВА́ННЯ
ГІПСУВА́ТИ
ГІПСУВА́ТИСЯ
ГІПЮ́Р
ГІПЮ́РНИЙ
ГІПЮ́РОВИЙ
ГІРЕ́НЬКИЙ
ГІРЕ́НЬКО
ГІ́РКА
ГІРКЕ́НЬКИЙ
ГІРКИ́Й
ГІ́РКІСТЬ
ГІ́РКНУТИ
ГІ́РКО
ГІРКОКАШТА́Н
ГІРКОКАШТА́НОВИЙ
ГІРКО́ТА́
ГІРКО́ТНИЙ
ГІРКО́ТНО
ГІРКУВА́ТИЙ
ГІРКУВА́ТІСТЬ
ГІРКУВА́ТО
ГІРЛЯ́НДА
ГІРЛЯ́НДОВИЙ
ГІ́РНИЙ
ГІРНИ́К
ГІРНИ́ЦТВО
ГІРНИ́ЦЬКИЙ
ГІРНИ́ЧИЙ
ГІРНИ́ЧНИК
ГІРНИЧО...
ГІРНИ́ЧОВИДОБУВА́ЛЬНИЙ
ГІРНИЧОДОБУВНИ́Й
ГІРНИЧОЗАВОДСЬКИ́Й
ГІРНИЧОЗАВО́ДЧИК
ГІРНИЧОЗБАГА́ЧУВАЛЬНИЙ
ГІРНИЧОПРОМИСЛО́ВЕЦЬ
ГІРНИЧОПРОМИСЛО́ВИЙ
ГІРНИЧОПРОХІ́ДНИЦЬКИЙ
ГІРНИЧОРУ́ДНИЙ
ГІРНИЧОРЯТІВНИ́К
ГІРНИЧОРЯТУВА́ЛЬНИЙ
ГІРНИЧОРЯТУВА́ЛЬНИК
ГІРНЯ́К
ГІРНЯ́ЧКА
ГІРО...
ГІРО́БУС
ГІРОВЕРТИКА́ЛЬ
ГІРОВО́З
ГІРОГОРИЗО́НТ
ГІРО́К
ГІРОКО́МПАС
ГІРОМАГНІ́ТНИЙ
ГІ́РОНЬКА
ГІРОСКО́П
ГІРОСКОПІ́ЧНИЙ
ГІРОСТАБІЛІЗА́ТОР
ГІРОТАХО́МЕТР
ГІ́РОЧКА
ГІРО́ЧОК
ГІ́РСТКА
ГІРСУТИ́ЗМ
ГІРСЬКИ́Й
ГІРСЬКОКЛІМАТИ́ЧНИЙ
ГІРСЬКОЛИ́ЖНИЙ
ГІРСЬКОЛИ́ЖНИК
ГІРСЬКОЛИ́ЖНИЦЯ
ГІРУДИ́Н
ГІРУДОТЕРАПЕ́ВТ
ГІРУДОТЕРАПІ́Я
ГІРЧА́К
ГІРЧИ́ТИ
ГІРЧИ́ЦЯ
ГІРЧИ́ЧНИЙ
ГІРЧИ́ЧНИК
ГІРЧИ́ЧНИЦЯ
ГІРШ *див.* гі́рше
ГІ́РШАННЯ
ГІ́РШАТИ
ГІ́РШЕ
ГІ́РШИЙ
ГІСО́П
ГІСТАМІ́Н
ГІСТЕРЕ́ЗИС
ГІСТЕРЕ́ЗИСНИЙ
ГІСТИДИ́Н
ГІСТО...
ГІСТОГЕНЕ́З
ГІСТОГЕ́ННИЙ
ГІСТОГРА́МА
ГІСТО́ЛІЗ
ГІСТО́ЛІЗНИЙ
ГІСТО́ЛОГ
ГІСТОЛОГІ́ЧНИЙ
ГІСТОЛО́ГІЯ
ГІСТОПАТОЛО́ГІЯ
ГІСТОФІЗІОЛО́ГІЯ
ГІСТОХІМІ́ЧНИЙ
ГІСТОХІ́МІЯ
ГІСТРІО́Н
ГІСТЬ
ГІ́СТЯ
ГІТ
ГІТА́РА
ГІТАРИ́СТ
ГІТАРИ́СТКА
ГІТА́РНИЙ
ГІТЛЕРИ́ЗМ
ГІ́ТЛЕРІВЕЦЬ
ГІ́ТЛЕРІВСЬКИЙ
ГІ́ТОВ
ГІФ *див.* гі́фи
ГІФА́ЛЬНИЙ
ГІ́ФИ
ГІ́ЧКА
ГЛА́БЦІ
ГЛАВА́[1]
ГЛАВА́[2]
ГЛАВК
ГЛАВКІ́ЗМ
ГЛАВКОВЕ́РХ
ГЛАВКО́М
ГЛАГО́Л
ГЛАГО́ЛИТИ
ГЛАГО́ЛИЦЯ
ГЛАГОЛИ́ЧНИЙ
ГЛАДЕ́НЬКИЙ[1]
ГЛАДЕ́НЬКИЙ[2]
ГЛАДЕ́НЬКО
ГЛАДЕ́СЕНЬКИЙ[1]
ГЛАДЕ́СЕНЬКИЙ[2]
ГЛАДЕ́СЕНЬКО
ГЛА́ДЖЕНИЙ
ГЛА́ДЖЕННЯ
ГЛАДИ́ЛКА
ГЛАДИ́ЛЬНИЙ
ГЛАДИ́ЛЬНИК
ГЛАДИ́ЛЬНИЦЯ
ГЛА́ДИТИ
ГЛА́ДИТИСЯ
ГЛАДИ́ШКА
ГЛАДІА́ТОР
ГЛАДІА́ТОРСЬКИЙ
ГЛАДІ́НЬ
ГЛАДІО́ЛУС
ГЛАДІО́ЛУСНИЙ
ГЛА́ДІУС
ГЛА́ДКИЙ
ГЛАДКИ́Й
ГЛА́ДКІСТЬ
ГЛА́ДКО
ГЛАДКО...
ГЛАДКОСТВО́ЛЬНИЙ
ГЛАДКОФАРБО́ВАНИЙ
ГЛАДКОШЕ́РСТИЙ
ГЛА́ДНУТИ
ГЛАДУ́Н
ГЛАДУНЕ́ЦЬ
ГЛАДУ́ХА
ГЛАДУ́ШНИК
ГЛАДУ́ЩИК
ГЛА́ДШАТИ
ГЛАДЬ
ГЛАЗЕ́Т
ГЛАЗЕ́ТОВИЙ
ГЛАЗУ́Р
ГЛАЗУРО́ВАНИЙ
ГЛАЗУРУВА́ЛЬНИК
ГЛАЗУРУВА́ННЯ
ГЛАЗУРУВА́ТИ
ГЛАЗУРУВА́ТИСЯ
ГЛАМУ́Р
ГЛАМУ́РНИЙ
ГЛАМУ́РНІСТЬ
ГЛАМУ́РНО
ГЛА́НДА *див.* гла́нди
ГЛА́НДИ
ГЛАС
ГЛАСИ́ТИ
ГЛА́СНИЙ[1]

ГЛА́СНИЙ[2]
ГЛА́СНІСТЬ
ГЛА́СНО
ГЛА́УБЕРІВ
ГЛАУКО́МА
ГЛАУКОНІ́Т
ГЛАУКОНІ́ТОВИЙ
ГЛАША́ТАЙ
ГЛЕВКИ́Й
ГЛЕВКУВА́ТИЙ
ГЛЕВТЯ́К
ГЛЕВТЯКУВА́ТИЙ
ГЛЕДИ́ЧІЯ
ГЛЕЄУТВО́РЕННЯ
ГЛЕ́ЗЕР
ГЛЕЙ
ГЛЕ́ЙКИЙ
ГЛЕ́ЙКО
ГЛЕЙКО́МЕТР
ГЛЕЙКУВА́ТИЙ
ГЛЕЙОВИ́Й
ГЛЕК
ГЛЕ́КОВИЙ
ГЛЕКОПОДІ́БНИЙ
ГЛЕТ
ГЛЕ́ТЧЕР
ГЛЕ́ТЧЕРНИЙ
ГЛЕ́ТЧЕРОВИЙ
ГЛЕ́ЧИК
ГЛЕ́ЧИКОВИЙ
ГЛЕЧИКУВА́ТИЙ
ГЛЕ́ЧИЧОК
ГЛЕЮВА́ТИЙ
ГЛИБ
ГЛИ́БА
ГЛИБИНА́
ГЛИБИ́НКА
ГЛИБИ́ННИЙ
ГЛИБИ́ННІСТЬ
ГЛИБИНОМІ́Р
ГЛИ́БИСТИЙ
ГЛИБИ́ТИ
ГЛИБІ́НЬ
ГЛИ́БКА
ГЛИБО́КИЙ
ГЛИБО́КІСТЬ
ГЛИ́БОКО
ГЛИБО́КО *див.* гли́боко
ГЛИБОКОВО́ДИЙ
ГЛИБОКОВО́ДНИЙ
ГЛИБОКОВО́ДНИК
ГЛИБОКОДО́ННИЙ
ГЛИБОКОДУ́МНИЙ
ГЛИБОКОДУ́МНІСТЬ
ГЛИБОКОДУ́МНО
ГЛИБОКОЕШЕЛОНО́ВАНИЙ
ГЛИБОКОЗМІСТО́ВНИЙ
ГЛИБОКОЗНА́ЧНИЙ
ГЛИБОКОІДЕ́ЙНИЙ
ГЛИБОКОО́КИЙ
ГЛИБОКОПОВА́ЖНИЙ
ГЛИБОКОРОЗПУ́ШУВАЧ
ГЛИБОЧЕ́ЗНИЙ
ГЛИБОЧЕ́ЗНО
ГЛИБОЧЕ́ННИЙ
ГЛИБОЧЕ́ННО
ГЛИБОЧЕ́НЬКИЙ
ГЛИБОЧЕ́НЬКО
ГЛИБОЧИНА́
ГЛИБОЧІ́НЬ
ГЛИБОЧІ́ТИ
ГЛИ́БШАТИ
ГЛИ́БШЕ
ГЛИ́БШИЙ
ГЛИ́ВА
ГЛИ́ВИЙ
ГЛИ́ЗЯВИЙ
ГЛИ́НА
ГЛИ́НИСТИЙ
ГЛИ́НИСТІСТЬ
ГЛИ́НИЩЕ
ГЛИ́НКА
ГЛИНКУВА́ТИЙ
ГЛИНО...
ГЛИНОБИ́ТНИЙ
ГЛИНОЗЕ́М
ГЛИНОЗЕ́МИСТИЙ
ГЛИНОЗЕ́МНИЙ
ГЛИНОКО́П
ГЛИНОЛІКУВА́ННЯ
ГЛИНОМІША́ЛКА
ГЛИНОПЛОТОВИ́Й
ГЛИНОСОЛО́МА
ГЛИНОСОЛО́М'ЯНИЙ
ГЛИНОСХО́ВИЩЕ
ГЛИНОЩЕБЕНЕ́ВИЙ
ГЛИ́НУ́ТИ
ГЛИ́НЯНИЙ
ГЛИ́НЯНИК
ГЛИ́НЯНКА
ГЛИ́НЯСТИЙ
ГЛИ́НЯСТІСТЬ
ГЛИП
ГЛИ́ПАТИ
ГЛИ́ПНУТИ
ГЛИ́СНИЙ
ГЛИСТ
ГЛИСТОВИ́Й
ГЛИСТОГІ́ННИЙ
ГЛИСТОГІ́ННО
ГЛИСТУВА́ТИЙ
ГЛИСТЮ́К
ГЛИСТЯНИ́Й
ГЛИТАЄ́НКО
ГЛИТА́Й
ГЛИТАЙНЯ́
ГЛИТА́ЙСТВО
ГЛИТА́ЙСЬКИЙ
ГЛИТА́ННЯ
ГЛИТА́ТИ
ГЛИТАЯ́КА
ГЛИТНУ́ТИ
ГЛИ́ЦЯ
ГЛІД
ГЛІКЕМІ́ЧНИЙ
ГЛІКЕМІ́Я
ГЛІКОГЕ́Н
ГЛІКОЗИ́Д *див.* глікози́ди
ГЛІКОЗИ́ДИ
ГЛІКОЗИ́ДНИЙ
ГЛІКОЗУРІ́Я
ГЛІКОКО́Л
ГЛІКО́ЛІЗ
ГЛІКОФІ́Т *див.* глікофі́ти
ГЛІКОФІ́ТИ
ГЛІНТВЕ́ЙН
ГЛІОБЛАСТО́МА
ГЛІО́МА
ГЛІПТ
ГЛІ́ПТИКА
ГЛІПТОТЕ́КА
ГЛІСА́ДА
ГЛІСА́НДО
ГЛІ́СЕР
ГЛІСУВА́ННЯ
ГЛІСУВА́ТИ
ГЛІ́ТНИЙ
ГЛІ́ТНО
ГЛІФТА́ЛЕВИЙ
ГЛІФТА́ЛЬ
ГЛІЦЕРИ́Д *див.* гліцери́ди
ГЛІЦЕРИ́ДИ
ГЛІЦЕРИ́Н
ГЛІЦЕРИ́НОВИЙ
ГЛІЦЕРИНОФО́СФОРНИЙ
ГЛІЦЕРОФОСФА́Т *див.* гліцерофосфа́ти
ГЛІЦЕРОФОСФА́ТИ
ГЛІЦИ́Н
ГЛІЦИ́НІЯ
ГЛОБАЛІЗА́ТОР
ГЛОБАЛІЗАЦІ́ЙНИЙ
ГЛОБАЛІЗА́ЦІЯ
ГЛОБАЛІ́ЗМ
ГЛОБАЛІЗО́ВАНИЙ
ГЛОБАЛІЗУВА́ТИ
ГЛОБАЛІЗУВА́ТИСЯ
ГЛОБАЛІ́СТ
ГЛОБАЛІ́СТИКА
ГЛОБАЛІ́СТКА
ГЛОБАЛІ́СТСЬКИЙ
ГЛОБА́ЛЬНИЙ
ГЛОБА́ЛЬНІСТЬ
ГЛОБА́ЛЬНО
ГЛОБІ́Н
ГЛО́БУЛА
ГЛОБУЛІ́Н *див.* глобулі́ни
ГЛОБУЛІ́НИ
ГЛОБУЛІ́НОВИЙ
ГЛО́БУС
ГЛО́БУСНИЙ
ГЛОДИ́НА
ГЛО́ДОВИЙ
ГЛО́КЕНШПІЛЬ
ГЛОКСИ́НІЯ
ГЛОРИФІКА́ЦІЯ
ГЛОРИФІКО́ВАНИЙ
ГЛОРИФІКУВА́ТИ
ГЛОРИФІКУВА́ТИСЯ
ГЛО́РІЯ
ГЛО́СА[1]
ГЛО́СА[2]
ГЛОСАЛГІ́Я
ГЛОСА́РІЙ
ГЛОСЕМА́ТИКА
ГЛОСИ́Т
ГЛОСОГРА́ФІЯ
ГЛОСОЛА́ЛІЯ
ГЛОСОФО́БІЯ
ГЛОТА́
ГЛОТИ́ТИ
ГЛОТИ́ТИСЯ

ГЛО́ТКА
ГЛО́ТКОВИЙ
ГЛОТОГЕНЕ́З
ГЛОТОГОНІ́ЧНИЙ
ГЛОТОГО́НІЯ
ГЛОТО́ГРАФ
ГЛОТОГРА́ФІЯ
ГЛОТОЛО́ГІЯ
ГЛОТОХРОНОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЛОТОХРОНОЛО́ГІЯ
ГЛУЗ *див.* глу́зи
ГЛУЗД
ГЛУ́ЗИ
ГЛУЗІ́Й
ГЛУЗЛИ́ВЕЦЬ
ГЛУЗЛИ́ВИЙ
ГЛУЗЛИ́ВІСТЬ
ГЛУЗЛИ́ВО
ГЛУЗУВА́ННЯ
ГЛУЗУВА́ТИ
ГЛУМ
ГЛУМИ́ЛЬНИК
ГЛУМИ́ТИ
ГЛУМИ́ТИСЯ
ГЛУ́МЛЕННЯ
ГЛУМЛИ́ВЕЦЬ
ГЛУМЛИ́ВИЙ
ГЛУМЛИ́ВІСТЬ
ГЛУМЛИ́ВО
ГЛУМОТВО́РЕЦЬ
ГЛУПА́К
ГЛУ́ПИЙ
ГЛУ́ПО
ГЛУПО́ТА́
ГЛУ́ПСТВО
ГЛУПУВА́ТИЙ
ГЛУТАМІ́Н *див.* глютамі́н
ГЛУТАМІ́НОВИЙ *див.* глютамі́новий
ГЛУХА́НЬ
ГЛУХА́Р
ГЛУХЕ́НЬКИЙ
ГЛУХИ́Й
ГЛУ́ХІСТЬ
ГЛУ́ХНУТИ
ГЛУ́ХО
ГЛУХОКРОПИ́ВОВІ
ГЛУХОМА́НЬ
ГЛУХОНІМИ́Й
ГЛУХОНІМОТА́
ГЛУХОТА́
ГЛУХУВА́ТИЙ
ГЛУХУВА́ТІСТЬ
ГЛУХУВА́ТО
ГЛУШ
ГЛУ́ШЕНИЙ
ГЛУ́ШЕННЯ
ГЛУШЕ́ЦЬ
ГЛУШИ́ЛЬНИЙ
ГЛУШИНА́
ГЛУШИ́ТЕЛЬ
ГЛУШИ́ТИ
ГЛУШИ́ТИСЯ
ГЛУШИ́ЦЯ
ГЛУШІ́ННЯ
ГЛУШКО́
ГЛУШМА́Н
ГЛУШМА́НКА
ГЛУШНИ́К
ГЛЮК
ГЛЮКАГО́Н
ГЛЮКОГЕНЕ́З
ГЛЮКО́ЗА
ГЛЮКОЗИ́Д *див.* глюкози́ди
ГЛЮКОЗИ́ДИ
ГЛЮКО́ЗНИЙ
ГЛЮКОЗУРІ́Я *див.* глікозурі́я
ГЛЮКОНЕОГЕНЕ́З
ГЛЮО́Н
ГЛЮО́ННИЙ
ГЛЮТАМІ́Н
ГЛЮТАМІ́НОВИЙ
ГЛЮТЕЛІ́Н *див.* глютелі́ни
ГЛЮТЕЛІ́НИ
ГЛЮТИ́Н
ГЛЮ́ЧИТИ
ГЛЯДА́ЦЬКИЙ
ГЛЯДА́Ч
ГЛЯДА́ЧКА
ГЛЯДІ́ННЯ
ГЛЯДІ́ТИ
ГЛЯДІ́ТИСЯ
ГЛЯДЬ
ГЛЯ́НЕЦЬ
ГЛЯНС *див.* глянець
ГЛЯНСО́ВАНИЙ
ГЛЯ́НСОВИЙ
ГЛЯНСУВА́ЛЬНИЙ
ГЛЯНСУВА́ЛЬНИК
ГЛЯНСУВА́ННЯ
ГЛЯНСУВА́ТИ
ГЛЯНСУВА́ТИЙ
ГЛЯНСУВА́ТІСТЬ
ГЛЯ́НУТИ
ГЛЯНЦ *див.* гля́нець
ГЛЯНЦГО́ЛЬД
ГЛЯ́НЦЕВИЙ
ГЛЯНЦЗИ́ЛЬБЕР
ГЛЯНЦУВА́ТИ *див.* глянцюва́ти
ГЛЯНЦУВА́ТИЙ *див.* глянцюва́тий
ГЛЯНЦЮВА́ТИ
ГЛЯНЦЮВА́ТИЙ
ГЛЯСЕ́
ГЛЯЦІАЛІ́ЗМ
ГЛЯЦІА́ЛЬНИЙ
ГЛЯЦІОДИСЛОКА́ЦІЯ
ГЛЯЦІО́ЛОГ
ГЛЯЦІОЛОГІ́ЧНИЙ
ГЛЯЦІОЛО́ГІЯ
ГЛЯЦІОСФЕ́РА
ГЛЯЦІОТЕКТО́НІКА
ГМ
ГМИ́КАТИ
ГМИ́КНУТИ
ГМІ́НА
ГМО
ГМП
ГМУ́КАТИ
ГМУ́КНУТИ
ГНА́НИЙ
ГНА́ТИ
ГНА́ТИСЯ
ГНЕЙС
ГНЕ́ЙСОВИЙ
ГНИ́ДА
ГНИЛЕ́НЬКИЙ
ГНИЛЕ́ЦЬ
ГНИЛИ́ЗНА
ГНИЛИ́Й
ГНИЛИ́ЦЯ
ГНИЛИ́ЧКА
ГНИ́ЛІСНИЙ
ГНИ́ЛІСТЬ
ГНИЛЛЯ́
ГНИЛОБО́КИЙ
ГНИЛОВІ́Д
ГНИЛОВО́ДДЯ
ГНИЛОВО́ДЬ
ГНИЛОЗУ́БИЙ
ГНИЛОКРІ́В'Я
ГНИЛОСТІ́ЙКИЙ
ГНИЛОСТІ́ЙКІСТЬ
ГНИЛУВА́ТИЙ
ГНИЛЬ
ГНИЛЬНИ́Й
ГНИЛЯ́ТИНА
ГНИЛЯ́ЧЧЯ
ГНИСТИ́ *див.* гни́ти
ГНИ́ТИ
ГНИТТЯ́
ГНИЮ́ЧИЙ
ГНІВ
ГНІ́ВАТИ
ГНІ́ВАТИСЯ
ГНІВИ́ТИ
ГНІВИ́ТИСЯ
ГНІВЛИ́ВИЙ
ГНІВЛИ́ВІСТЬ
ГНІВЛИ́ВО
ГНІ́ВНИЙ
ГНІ́ВНО
ГНІДИ́Й
ГНІДКО́
ГНІЗДЕ́ЧКО
ГНІЗДИ́ТИ
ГНІЗДИ́ТИСЯ
ГНІЗДИ́ЩЕ
ГНІЗДІ́В'Я
ГНІЗДО́
ГНІЗДОВИ́Й
ГНІЗДУВА́ННЯ
ГНІЗДУВА́ТИ
ГНІЗДУВА́ТИСЯ
ГНІЗДЮ́К
ГНІЙ
ГНІЙНИ́Й
ГНІЙНИ́К
ГНІЙНИЧКО́ВИЙ
ГНІЙНИЧО́К
ГНІЙО́К
ГНІТ
ГНІТИ́ТИ
ГНІТИ́ТИСЯ
ГНІТЛИ́ВИЙ
ГНІТЛИ́ВО
ГНІТЮ́ЧЕ
ГНІТЮ́ЧИЙ
ГНІТЮ́ЧІСТЬ
ГНОБИ́ТЕЛЬ
ГНОБИ́ТЕЛЬКА
ГНОБИ́ТЕЛЬСТВО
ГНОБИ́ТЕЛЬСЬКИЙ

ГНОБИ́ТИ
ГНОБИ́ТИСЯ
ГНО́БЛЕНИЙ
ГНО́БЛЕННЯ
ГНОЄЗБІ́РНИК
ГНОЄНАВАНТА́ЖУВАЧ
ГНО́ЄННЯ
ГНОЄПОДІ́БНИЙ
ГНОЄПРИБИРА́ЛЬНИЙ
ГНОЄРОЗКИДА́Ч
ГНОЄСХО́ВИЩЕ
ГНОЄТВО́РНИЙ
ГНОЄТЕ́ЧА
ГНОЄТОЧИ́ВИЙ
ГНОЄТРАНСПОРТЕ́Р
ГНОЇ́ВКА
ГНОЇВКОВО́З
ГНОЇВКОЗБІ́РНИК
ГНОЇВКОРОЗБРИ́ЗКУВАЧ
ГНОЇВКОРОЗКИДА́Ч
ГНОЇВКОСХО́ВИЩЕ
ГНОЇ́ВНЯ
ГНОЇ́ННЯ
ГНОЇ́СТИЙ
ГНОЇ́ТИ
ГНОЇ́ТИСЯ
ГНО́ЇЩЕ
ГНОЙОВИ́Й
ГНОЙОВИ́К
ГНОЙОВИ́ЩЕ
ГНОМ
ГНО́МА
ГНО́МИК
ГНОМІ́ЧНИЙ
ГНО́МОН
ГНОСЕОЛОГІ́ЧНИЙ
ГНОСЕОЛО́ГІЯ
ГНО́СТИК
ГНОСТИЦИ́ЗМ
ГНОСТИ́ЧНИЙ
ГНОТОБІОЛО́ГІЯ
ГНОТОБІО́Т *див.* гнотобіо́ти
ГНОТОБІО́ТИ
ГНОТОБІО́ТИКА
ГНОЯ́К
ГНОЯ́КА
ГНОЯНИ́Й
ГНОЯ́НКА
ГНОЯ́РКА
ГНОЯ́РНЯ
ГНОЯЧКО́ВИЙ
ГНОЯЧО́К
ГНУ
ГНУЗДА́
ГНУЗДА́ТИ
ГНУЗДЕ́ЧКА
ГНУС
ГНУ́ТИ
ГНУ́ТИЙ
ГНУ́ТИСЯ
ГНУТТЯ́
ГНУ́ЧИЙ
ГНУЧКИ́Й
ГНУ́ЧКІСТЬ
ГНУ́ЧКО
ГНУЧКОСТА́ННИЙ
ГО[1]
ГО[2]
ГОАЦИ́Н
ГОБЕЛЕ́Н
ГОБЕЛЕ́ННИЙ
ГОБЕЛЕ́ННИК
ГОБЕЛЕ́ННИЦЯ
ГОБЕЛЕ́НОВИЙ
ГОБЕЛЕНОПОДІ́БНИЙ
ГО́БІТ
ГО́БЛІН
ГОБОЇ́СТ
ГОБО́Й
ГОВ
ГОВ-ГО́В
ГОВІ́ЛЬНИК
ГОВІ́ЛЬНИЦЯ
ГОВІ́ННЯ
ГО́ВІР
ГОВІ́РКА
ГОВІРКИ́Й
ГОВІ́РКІСТЬ
ГОВІ́РКО
ГОВІРКО́ВИЙ
ГОВІРЛИ́ВИЙ
ГОВІРЛИ́ВІСТЬ
ГОВІРНИ́Й
ГОВІРО́К
ГОВІ́ТИ
ГОВЛІ́Т
ГОВО́РЕНИЙ
ГОВОРИ́ЛЬНЯ
ГОВОРИ́ТИ
ГОВОРИ́ТИСЯ
ГОВОРІ́ННЯ
ГОВОРУ́Н
ГОВОРУ́ХА
ГОВОРУ́ШКА
ГОВОРЮ́ЧИЙ
ГОВОРЮ́ЧІСТЬ
ГОГ
ГО́ГА *див.* гог
ГО́ГІТ
ГОГІТЛИ́ВИЙ
ГО-ГО́
ГОГО́З
ГОГОЛЕЗНА́ВЕЦЬ
ГОГОЛЕЗНА́ВСТВО
ГОГОЛЕЗНА́ВЧИЙ
ГОГОЛИ́НИЙ
ГО́ГОЛІВСЬКИЙ
ГО́ГОЛЬ
ГОГОНУ́ТИ
ГОГОТА́ННЯ
ГОГОТА́ТИ
ГОГОТІ́ННЯ
ГОГОТІ́ТИ *див.* гогота́ти
ГОД
ГОДЕ́
ГО́ДЕН *див.* го́дний
ГОДЕ́ЦІЯ
ГОДИ́НА[1]
ГОДИ́НА[2]
ГОДИ́НКА[1]
ГОДИ́НКА[2]
ГОДИ́ННИЙ
ГОДИ́ННИК
ГОДИННИКА́Р
ГОДИННИКА́РСТВО
ГОДИННИКА́РСЬКИЙ
ГОДИННИКО́ВИЙ
ГОДИ́ННИЧОК
ГОДИ́НОНЬКА
ГОДИ́НОЧКА
ГО́ДИТИ
ГОДИ́ТИ
ГОДИ́ТИСЯ[1]
ГОДИ́ТИСЯ[2]
ГО́ДІ
ГОДІВЕ́ЛЬНИЙ
ГОДІ́ВЛЯ
ГОДІВНИ́К
ГОДІВНИ́ЦЯ
ГОДІВНИ́ЧКА
ГО́ДНИЙ
ГОДО́ВАНЕЦЬ
ГОДО́ВАНИЙ
ГОДО́ВАНКА
ГОДО́ВАНОЧКА
ГОДО́ВАНЧИК
ГОДО́ГРАФ
ГОДО́К
ГОДО́ЧОК
ГОДУВА́ЛЬНИЙ
ГОДУВА́ЛЬНИК
ГОДУВА́ЛЬНИЦЯ
ГОДУВА́ННЯ
ГОДУВА́ТИ
ГОДУВА́ТИСЯ
ГОДЯ́ЩИЙ
ГО́ЄННЯ
ГОЖ *див.* го́жий
ГО́ЖЕ
ГО́ЖИЙ
ГО́ЖІСТЬ
ГО́ЇННЯ
ГО́ЇТИ
ГО́ЇТИСЯ
ГОЙ[1]
ГОЙ[2]
ГО́ЙДА
ГО́ЙДАЛКА
ГО́ЙДАЛКО́ВИЙ
ГО́ЙДАЛОЧКА
ГОЙДА́ЛЬНИЙ
ГО́ЙДАНКА
ГОЙДА́ННЯ
ГОЙДА́ТИ
ГОЙДА́ТИСЯ
ГОЙДЛИ́ВИЙ
ГОЙДНУ́ТИ
ГОЙДНУ́ТИСЯ
ГО́ЙКАННЯ
ГО́ЙКАТИ
ГО́ЙКНУТИ
ГО́ЙНИЙ[1]
ГО́ЙНИЙ[2]
ГО́ЙНІСТЬ
ГО́ЙНО
ГО́ЙСЬКИЙ
ГОЛ
ГОЛА́НКА
ГОЛГО́ФА
ГО́ЛЕВИЙ
ГОЛЕНДЕ́РКА

ГОЛЕНДЕ́РСЬКИЙ
ГО́ЛЕНИЙ
ГО́ЛЕННЯ
ГОЛЕ́НЬКИЙ
ГОЛЕ́СЕНЬКИЙ
ГОЛЕ́ЦЬ
ГОЛИ́БОРОДА
ГОЛИЗНА́
ГО́ЛИЙ
ГОЛИНА́
ГОЛИ́ТИ
ГОЛИ́ТИСЯ
ГОЛИ́Ш
ГОЛІА́РД
ГОЛІА́Ф
ГОЛІ́ВКА
ГОЛІ́ВОНЬКА
ГОЛІ́ВОЧКА
ГОЛІ́Й
ГОЛІ́ЛЬНИЙ
ГОЛІ́ЛЬНИК
ГОЛІНА́СТИЙ
ГОЛІНЕ́БА
ГОЛІ́НКА
ГОЛІНКО́ВИЙ
ГОЛІНКОВОСТО́ПНИЙ
ГОЛІ́ННИЙ
ГОЛІ́ННЯ
ГОЛІРУ́Ч
ГОЛІ́СІНЬКИЙ
ГОЛІ́ТИ
ГОЛІЧЕ́РЕВА
ГО́ЛКА
ГОЛКА́Р
ГО́ЛКА-РИ́БА
ГОЛКА́СТИЙ
ГОЛКІ́ПЕР
ГОЛКІ́ПЕРСЬКИЙ
ГОЛКОВИ́Й
ГОЛКОВКО́ЛЮВАННЯ
ГОЛКОПОДІ́БНИЙ
ГОЛКОПРОБИВНИ́Й
ГОЛКОРЕФЛЕКСОТЕРАПЕ́ВТ
ГОЛКОРЕФЛЕКСОТЕРАПІ́Я
ГОЛКОТЕРАПЕ́ВТ
ГОЛКОТЕРАПІ́Я
ГОЛКОТРИМА́Ч
ГОЛКОФІ́ЛЬТР
ГОЛКОШКІ́РІ
ГОЛКУВА́ТИЙ
ГОЛЛА́НДЕЦЬ *див.* голла́ндці
ГОЛЛА́НДКА *див.* голла́ндці
ГОЛЛА́НДСЬКИЙ
ГОЛЛАНДСЬКОМО́ВНИЙ
ГОЛЛА́НДЦІ
ГОЛЛІВУ́ДСЬКИЙ
ГО́ЛО
ГОЛОБЕ́ЛЬНИЙ
ГОЛОБЕ́ЛЬНИК
ГОЛОБЕ́ЛЬЩИНА
ГОЛО́БЛЯ
ГОЛОВ...
ГОЛОВА́
ГОЛОВА́НЬ
ГОЛОВА́СТИЙ
ГОЛОВА́ТЕНЬ
ГОЛОВА́ТИЙ
ГОЛОВА́ТИЦЯ
ГОЛОВА́Ч
ГОЛОВА́ЧКА
ГОЛОВБУ́Х
ГО́ЛОВЕНЬ
ГОЛОВЕ́ШКА
ГОЛОВИ́ЗНА
ГОЛОВИ́Н
ГОЛОВИ́ХА
ГОЛОВИ́ЩЕ
ГОЛОВІ́ВНА
ГОЛО́ВКА
ГОЛОВКО́
ГОЛОВКО́ВИЙ
ГОЛОВЛІ́КАР
ГОЛОВНЕ́ВИЙ
ГОЛОВНИ́Й
ГОЛО́ВНИЦТВО
ГО́ЛОВНО
ГОЛОВНОКОМА́НДУВАННЯ
ГОЛОВНОКОМА́НДУВАЧ
ГОЛОВНОКОМА́НДУЮЧИЙ
ГОЛОВНЯ́[1]
ГОЛОВНЯ́[2]
ГОЛОВОГРУ́ДИ
ГОЛОВОКРУЖІ́ННЯ
ГОЛОВОКРУ́ТНИЙ
ГОЛОВОКРУ́ТНО
ГОЛОВОЛО́МКА
ГОЛОВОЛО́МНИЙ
ГОЛОВОЛО́МНО
ГОЛОВОМІ́СЦЕ
ГОЛОВОНО́ГИЙ
ГОЛО́ВОНЬКА
ГОЛОВОРІ́З
ГОЛОВОСІ́КИ
ГОЛОВОТЕ́С
ГОЛОВОТЕ́СТВО
ГОЛОВОТЕ́СЬКИЙ
ГОЛОВОТЯ́П
ГОЛОВОТЯ́ПСТВО
ГОЛОВОТЯ́ПСЬКИЙ
ГОЛОВОХО́РДОВІ
ГОЛО́ВОЧКА
ГОЛОВПОШТА́МТ
ГОЛО́ВСТВО
ГОЛОВУВА́ННЯ
ГОЛОВУВА́ТИ
ГОЛОВУ́СИЙ
ГОЛОВУ́ЮЧИЙ
ГОЛОВЧА́СТИЙ
ГОЛОГА́МІЯ
ГОЛОГРА́МА
ГОЛОГРА́МНИЙ
ГОЛОГРАФІ́ЧНИЙ
ГОЛОГРА́ФІЯ
ГО́ЛОД
ГОЛОДІ́ВКА
ГОЛОДІ́ВОЧКА
ГОЛОДНЕ́ЧА
ГОЛО́ДНИЙ
ГО́ЛОДНО
ГОЛОДО́ВКА *див.* голоді́вка
ГОЛОДОМО́Р
ГОЛОДОМО́РНИЙ
ГОЛОДРА́БЕЦЬ
ГОЛОДРА́БИЙ
ГОЛОДРА́БКА
ГОЛОДРА́НЕЦЬ
ГОЛОДРА́НИЙ
ГОЛОДРА́НКА
ГОЛОДУВА́ННЯ
ГОЛОДУВА́ТИ
ГОЛОДУ́ЮЧИЙ
ГОЛОКО́СТ
ГОЛОМО́ЗИЙ
ГОЛОМО́РФНИЙ
ГОЛО́МШИТИ
ГОЛОНАСІ́ННИЙ
ГОЛОНО́ГИЙ
ГОЛОНО́МНИЙ
ГОЛОПУ́З
ГОЛОПУ́ЗИЙ
ГОЛОПУ́ЗИК
ГОЛОПУ́ЦЬОК
ГОЛОП'Я́ТИЙ
ГОЛОРЕ́БРИЙ
ГО́ЛОС
ГОЛОСИ́НА
ГОЛОСИ́СТИЙ
ГОЛОСИ́СТІСТЬ
ГОЛОСИ́СТО
ГОЛОСИ́СЬКО
ГОЛОСИ́ТИ[1]
ГОЛОСИ́ТИ[2]
ГОЛОСИ́ЩЕ
ГОЛОСІ́ВКА
ГОЛОСІ́ЛЬНИЦЯ
ГОЛОСІ́ННЯ
ГОЛОСЛИ́ВИЙ
ГОЛОСЛІ́ВНИЙ
ГОЛОСЛІ́ВНІСТЬ
ГОЛОСЛІ́ВНО
ГОЛОСНЕ́НЬКИЙ
ГОЛОСНЕ́НЬКО
ГОЛОСНЕ́СЕНЬКИЙ
ГОЛОСНИ́Й
ГОЛОСНИ́К
ГОЛОСНИ́ЦЯ
ГО́ЛОСНІСТЬ
ГОЛОСНІ́ШАТИ
ГО́ЛОСНО
ГОЛОСНУ́ТИ
ГОЛОСОВЕ́ДЕННЯ
ГОЛОСОВЕДІ́ННЯ *див.* голосове́дення
ГОЛОСОВИ́Й
ГОЛОСО́К
ГОЛОСО́ЧОК
ГОЛОСТЕ́БЛИЙ
ГОЛОСУВА́ЛЬНИЙ
ГОЛОСУВА́ЛЬНИК
ГОЛОСУВА́ННЯ
ГОЛОСУВА́ТИ
ГОЛОСУВА́ТИСЯ
ГОЛОСУ́ЮЧИЙ
ГОЛО́ТА
ГОЛОТЕ́ЧА
ГОЛО́ТОНЬКА
ГОЛОТУ́РІЇ
ГОЛОТУ́РІЯ *див.* голоту́рії
ГОЛОФА́Н
ГОЛОЦЕ́Н
ГОЛОЦЕ́НОВИЙ
ГОЛОЦЮ́ЦЬОК

ГО́ЛОЧКА
ГОЛОШИ́ЇЙ
ГОЛОШИ́ЙКА
ГОЛОШТА́Н
ГОЛОШТА́НЕЦЬ
ГОЛОШТА́ННИК
ГОЛОШТА́НЬКО
ГОЛОЩА́К
ГОЛОЩІ́К
ГОЛОЩО́К *див.* голощі́к
ГОЛОЩО́КИЙ
ГО́ЛУБ
ГОЛУБА́Р
ГОЛУБЕ́НЬКИЙ
ГОЛУБЕНЯ́
ГОЛУБЕНЯ́ТКО
ГОЛУБЕ́ЦЬ
ГОЛУБИЗНА́
ГОЛУБИ́Й
ГОЛУБИ́КА
ГОЛУБИ́НА
ГОЛУБИ́НИЙ
ГОЛУ́БИТИ
ГОЛУ́БИТИСЯ
ГОЛУБИ́ЦЯ[1]
ГОЛУБИ́ЦЯ[2]
ГОЛУБІВНИ́К
ГОЛУБІВНИ́ЦТВО
ГОЛУБІВНИ́ЦЬКИЙ
ГОЛУБІ́НКА
ГОЛУБІ́ННЯ
ГОЛУБІ́НОЧКА
ГОЛУБІ́НЬ
ГОЛУБІ́ТИ
ГОЛУБІ́ШАТИ
ГОЛУ́БКА
ГОЛУ́БЛЕНИЙ
ГОЛУ́БЛЕННЯ
ГОЛУБЛИ́ВИЙ
ГОЛУБЛИ́ВІСТЬ
ГОЛУБЛИ́ВО
ГОЛУ́БЛЯЧИЙ
ГОЛУБНИ́К
ГОЛУБНИЧО́К
ГО́ЛУБО
ГОЛУБО́ВІ
ГОЛУБОВО́Д
ГОЛУБОВО́ДИЙ
ГОЛУБОВО́ДСТВО
ГОЛУБО́К
ГОЛУ́БОНЬКА
ГОЛУ́БОНЬКО
ГОЛУБОО́КИЙ
ГОЛУБОПОДІ́БНІ
ГОЛУ́БОЧКА
ГОЛУБО́ЧОК
ГОЛУБУВА́ТИЙ
ГОЛУБУВА́ТО
ГОЛУБЦІ́
ГОЛУ́БЧИК
ГОЛУБ'Я́
ГОЛУБ'Я́НКА *див.* голуб'я́нки
ГОЛУБ'Я́НКИ
ГОЛУБ'Я́ТИНА
ГОЛУБ'Я́ТКО
ГОЛУБ'Я́ТНИК
ГОЛУБ'Я́ТНЯ
ГОЛУБ'Я́ТОЧКО
ГОЛУБ'Я́ЧИЙ
ГОЛЧА́НИЙ
ГОЛЧА́СТИЙ
ГОЛЧА́ТИЙ
ГОЛЬ
ГОЛЬД *див.* го́льди
ГО́ЛЬДИ
ГО́ЛЬМІЄВИЙ
ГО́ЛЬМІЙ
ГОЛЬНИ́К
ГОЛЬТІПА́
ГОЛЬТІПА́КА
ГОЛЬТІПА́ЦЬКИЙ
ГОЛЬФ
ГО́ЛЬФИ
ГОЛЬФІ́СТ
ГОЛЬФІ́СТКА
ГОЛЬФ-КЛУ́Б
ГО́ЛЬФОВИЙ
ГОЛЬЦЕ́М
ГОЛЬЯ́Н
ГОЛЯ́К
ГОЛЯКА́
ГОЛЯКО́М
ГОЛЯ́Р
ГОЛЯ́РНЯ
ГОЛЯ́РСЬКИЙ
ГОМЕО...
ГОМЕО́ЗИС
ГОМЕО́ЗИСНИЙ
ГОМЕОМОРФІ́ЗМ
ГОМЕОМО́РФІЯ
ГОМЕОМО́РФНИЙ
ГОМЕОПА́Т
ГОМЕОПАТИ́ЧНИЙ
ГОМЕОПА́ТІЯ
ГОМЕОПА́ТКА
ГОМЕОПОЛЯ́РНИЙ
ГОМЕОРЕ́З
ГОМЕОСТА́З
ГОМЕОСТА́ЗИС
ГОМЕОСТА́Т
ГОМЕОСТАТИ́ЧНИЙ
ГОМЕРИ́ЧНИЙ
ГОМЕРИ́ЧНО
ГОМЕСВЕСТИ́ЗМ
ГОМІЛЕ́ТИКА
ГОМІЛЕТИ́ЧНИЙ
ГОМІ́ЛІЯ
ГОМІ́ЛКА
ГОМІ́ЛКО́ВИЙ
ГОМІЛКОВОСТО́ПНИЙ
ГОМІЛКОСТО́П
ГО́МІН
ГОМІНДА́Н
ГОМІНДА́НІВЕЦЬ
ГОМІНДА́НІВСЬКИЙ
ГОМІНІ́Д *див.* гомініди
ГОМІНІ́ДИ
ГОМІНІЗА́ЦІЯ
ГОМІ́НКА
ГОМІНКИ́Й
ГО́МІНКО
ГОМІНЛИ́ВИЙ
ГОМІНЛИ́ВІСТЬ
ГОМІНЛИ́ВО
ГОМО...
ГОМОВЕСТИ́ЗМ
ГОМОГА́МІЯ
ГОМОГЕНА́Т
ГОМОГЕНІЗА́ТОР
ГОМОГЕНІЗА́ЦІЯ
ГОМОГЕНІЗО́ВАНИЙ
ГОМОГЕНІЗУВА́ТИ
ГОМОГЕНІЗУВА́ТИСЯ
ГОМОГЕ́ННИЙ
ГОМОГЕ́ННІСТЬ
ГОМОДИНАМІ́Я
ГОМОДИПЛО́ЇД
ГОМО́З
ГОМОЗИГО́ТА
ГОМОЗИГО́ТНИЙ
ГОМОЗИГО́ТНІСТЬ
ГОМО́ЗНИЙ
ГОМОЙОЛО́ГІЯ
ГОМОЙОСМОТИ́ЧНИЙ
ГОМОЙОСМОТИ́ЧНІСТЬ
ГОМОЙОТЕ́РМНИЙ
ГОМОЙОТЕ́РМНІСТЬ
ГОМО́ЛОГ
ГОМОЛОГІ́ЧНИЙ
ГОМОЛО́ГІЯ
ГОМОМОРФІ́ЗМ
ГОМОМО́РФНИЙ
ГОМОНІ́ТИ
ГОМОНО́МІЯ
ГОМОНО́МНИЙ
ГОМОНО́МНІСТЬ
ГОМОПЛА́СТИКА
ГОМОПЛАСТИ́ЧНИЙ
ГОМО́РРА
ГОМОСЕКСУА́Л
ГОМОСЕКСУАЛІ́ЗМ
ГОМОСЕКСУАЛІ́СТ
ГОМОСЕКСУА́ЛЬНИЙ
ГОМОСЕКСУА́ЛЬНІСТЬ
ГОМОСТИЛІ́Я
ГОМОСФЕ́РА
ГОМОТАЛІ́ЗМ
ГОМОТАЛІ́ЧНИЙ
ГОМОТЕТИ́ЧНИЙ
ГОМОТЕТИ́ЧНО
ГОМОТЕ́ТІЯ
ГОМОТИПІ́ЧНИЙ
ГОМОТИ́ПІЯ
ГОМОТОПІ́ЧНИЙ
ГОМОТО́ПІЯ
ГОМОФО́БІЯ
ГОМОФО́БНИЙ
ГОМОФОНІ́ЧНИЙ
ГОМОФО́НІЯ
ГОМОФО́ННИЙ
ГОМОЦЕНТРИ́ЗМ
ГОМОЦЕНТРИ́ЧНИЙ
ГО́МСТЕД
ГОМУ́НКУЛ
ГОМУ́НКУЛУС *див.* гому́нкул
ГОНА́ДА *див.* гона́ди
ГОНА́ДИ
ГО́НВЕД
ГОНГ
ГОНГОРИ́ЗМ
ГОНГОРИ́СТ

ГОНДО́ЛА
ГОНДОЛЬЄ́Р
ГОНДОЛЬЄ́РА
ГОНДУРА́СЕЦЬ *див.* гондура́сці
ГОНДУРА́СКА *див.* гондура́сці
ГОНДУРА́СЦІ
ГОНДУРА́СЬКИЙ
ГОНЕ́ННЯ
ГОНЕ́ЦЬ
ГО́НИ[1]
ГО́НИ[2]
ГОНИ́ТВА
ГОНИ́ТЕЛЬ
ГОНИ́ТЕЛЬКА
ГОНИ́ТИ *див.* гна́ти
ГОНИ́ТИСЯ *див.* гна́тися
ГОНІ́ДІЯ
ГОНІ́ННЯ
ГОНІО́МЕТР
ГОНІОМЕТРИ́ЧНИЙ
ГОНІОМЕ́ТРІЯ
ГОНІОНЕ́МА
ГОНІ́Т
...ГО́НІЯ
ГО́НКА
ГОНО́БИТИ
ГОНОКО́К
ГОНОКО́КОВИЙ
ГО́НОР
ГОНОРА́НТ
ГОНОРА́Р
ГОНОРА́РНИЙ
ГОНОРА́РНИК
ГОНОРАТИ́В
ГОНОРАТИ́ВНИЙ
ГОНОРАТИ́ВНІСТЬ
ГОНОРЕ́ЙНИЙ
ГОНОРЕ́Я
ГОНОРИ́СТИЙ
ГОНОРИ́СТІСТЬ
ГОНОРИ́СТО
ГОНОРИ́ТИСЯ
ГОНО́РНИЙ
ГОНОРО́ВИЙ
ГОНОРОВИ́ТИЙ
ГОНОРОВИ́ТІСТЬ
ГОНОРОВИ́ТО
ГОНОРО́ВІСТЬ
ГОНОРО́ВО
ГОНО́РСТВО
ГОНОРУВА́ТИ
ГОНОРУВА́ТИСЯ
ГО́НОЧНИЙ
ГОНЧА́К
ГОНЧА́Р
ГОНЧАРІ́ВНА
ГОНЧА́РНИЙ
ГОНЧА́РНИК
ГОНЧА́РНЯ
ГОНЧА́РСТВО
ГОНЧА́РСЬКИЙ
ГОНЧАРЮВА́ТИ
ГО́НЧИЙ
ГО́НЩИК
ГО́НЩИЦЯ
ГОНЬБА́
ГОП
ГОПА́К
ГО́ПАТИ
ГОПАЧО́К
ГО́ПКАТИ
ГО́ПКИ
ГОП-КОМПА́НІЯ
ГОПЛІ́Т
ГО́ПНИК
ГО́ПНУТИ
ГОП-СТО́П
ГОПЦЮВА́ТИ
ГОРА́
ГОРБ
ГОРБА́НЬ
ГОРБА́СТИЙ
ГОРБА́ТЕНЬКИЙ
ГОРБА́ТИЙ
ГОРБА́ТИТИ
ГОРБА́ТИТИСЯ
ГОРБА́ТІСТЬ
ГОРБА́ТІТИ
ГОРБА́ТКА
ГОРБА́Ч
ГО́РБИК
ГОРБИ́НА
ГОРБИ́НКА
ГОРБИ́СТИЙ
ГОРБИ́СТІСТЬ
ГО́РБИТИ
ГО́РБИТИСЯ
ГОРБКУВА́ТИЙ
ГОРБОВИ́Й
ГОРБО́ВИНА
ГОРБО́ВИНКА
ГОРБО́К
ГОРБОКО́НИК
ГОРБОНО́СИЙ
ГОРБОПОДІ́БНИЙ
ГОРБО́ЧОК
ГОРБУВА́ТИЙ
ГОРБУ́Н
ГОРБУ́ША
ГОРГО́НА
ГОРГОНДЗО́ЛА
ГОРГО́НІЯ
ГОРГО́НКА
ГОРГО́ПКА
ГО́РДЕНЬ
ГО́РДИЙ
ГОРДИ́НЯ
ГО́РДИТИ
ГОРДИ́ТИСЯ
ГОРДІВЛИ́ВИЙ
ГОРДІВЛИ́ВІСТЬ
ГОРДІВНИ́К
ГОРДІВНИ́ЦЯ
ГО́РДІЇВ
ГОРДІ́Й
ГО́РДІЙСЬКИЙ
ГО́РДІСТЬ
ГОРДЛИ́ВЕЦЬ
ГОРДЛИ́ВИЙ
ГОРДЛИ́ВІСТЬ
ГОРДЛИ́ВО
ГО́РДО
ГОРДОВИ́НА
ГОРДОВИ́ТИЙ
ГОРДОВИ́ТІСТЬ
ГОРДОВИ́ТО
ГОРДО́ВЛЯ
ГОРДО́ТА
ГО́РДОЩІ
ГОРДУВА́ННЯ
ГОРДУВА́ТИ
ГОРДУВА́ТИЙ
ГОРДУВА́ТИСЯ
ГОРДЯ́К
ГОРДЯ́ЧКА
ГО́РЕ
ГО́РЕ-...
ГОРЕЗВІ́СНИЙ
ГОРЕЛЬЄ́Ф
ГОРЕЛЬЄ́ФНИЙ
ГОРЕ́НИТИ
ГО́РЕНЬКО
ГО́РЕЦЬ
ГОРЕ́ЦЬ
ГО́РЕЧКО
ГОРЖЕ́ТКА
ГОРИДУ́Б *див.* горюду́б
ГОРИЗО́НТ
ГОРИЗОНТА́ЛЬ
ГОРИЗОНТА́ЛЬНИЙ
ГОРИЗОНТА́ЛЬНІСТЬ
ГОРИЗОНТА́ЛЬНО
ГОРИЗО́НТНИЙ
ГОРИ́ЛА
ГОРИ́ЛОВИЙ
ГОРИЛЯ́
ГОРИ́СТИЙ
ГОРИ́СТІСТЬ
ГОРИ́Т
ГОРИ́ХВІСТКА
ГОРИЦВІ́Т
ГОРИЦВІ́ТНИЙ
ГОРИ́ЩЕ
ГОРИ́ЩНИЙ
ГО́РІ
ГОРІ́ВКА
ГОРІВЧА́НИЙ
ГОРІ́ДЧИК
ГОРІ́ЛИЙ
ГОРІЛИ́ЦЬ
ГОРІ́ЛКА[1]
ГОРІ́ЛКА[2]
ГОРІ́ЛОЧКА
ГОРІЛЧА́НИЙ
ГОРІ́ННЯ
ГОРІ́ТИ
ГОРІ́Х
ГОРІ́ХІВКА
ГОРІ́ХОВИЙ
ГОРІХОКО́Л
ГОРІХОПЛІ́ДНИЙ
ГОРІХОПОДІ́БНИЙ
ГОРІХОТВО́РКА
ГОРІЧЕ́РЕВА *див.* голіче́рева
ГОРІ́ШИНА
ГОРІ́ШКОВИЙ
ГОРІ́ШНИК
ГОРІ́ШНІЙ
ГОРІШНЯ́К
ГОРІШНЯ́НИН
ГОРІ́ШОК

ГОРЛА́Й
ГОРЛА́НИТИ
ГОРЛА́ННЯ
ГОРЛА́НЬ
ГОРЛА́СТЕНЬКИЙ
ГОРЛА́СТИЙ
ГОРЛА́СТО
ГОРЛА́ТИ
ГОРЛА́ТИЙ
ГОРЛА́ТІСТЬ
ГОРЛА́ТО
ГОРЛА́Ч
ГО́РЛЕЧКО
ГО́РЛИЦЯ
ГО́РЛИЧКА
ГО́РЛО
ГОРЛОВИ́Й
ГОРЛОВИ́НА
ГОРЛОВИ́НКА
ГОРЛОДЕ́Р
ГОРЛОПА́Н
ГОРЛОПА́НИТИ
ГОРЛОПА́НКА
ГОРЛОПА́НСТВО
ГОРЛОРІ́З
ГОРЛОХВА́Т
ГОРЛЯ́НИЙ
ГОРЛЯ́НКА
ГОРМОГО́НІЇ
ГОРМО́Н
ГОРМОНА́ЛЬНИЙ
ГОРМО́ННИЙ
ГОРМОНО́ЇД
ГОРМОНОТЕРАПІ́Я
ГОРН[1]
ГОРН[2]
ГОРНБЛЕНДИ́Т
ГОРНЕ́ЦЬ
ГОРНИ́ЛО
ГО́РНИЦЯ
ГО́РНИЧКА
ГО́РНИЧНА
ГО́РНІЙ
ГОРНІ́СТ
ГО́РНО
ГОРНОВИ́Й
ГОРНОСТА́ЄВИЙ
ГОРНОСТА́Й
ГОРНУ́ТИ
ГОРНУ́ТИСЯ
ГОРНЯ́
ГОРНЯ́ТКО
ГОРОБЕ́ЙНИК
ГОРОБЕНЯ́
ГОРОБЕНЯ́ТКО
ГОРОБЕ́ЦЬ
ГОРОБИ́НА
ГОРОБИ́НИЙ
ГОРОБИ́НІВКА
ГОРОБИ́ННИЙ
ГОРОБИ́НОВИЙ
ГОРО́БКА
ГОРОБЦЕ́ВІ
ГОРОБЦЕПОДІ́БНІ
ГОРО́БЧИК
ГОРОБЧИ́ХА
ГОРО́БЧИЧОК
ГОРОБ'Я́
ГОРОБ'Я́ЧИЙ
ГОРОВИ́Й
ГОРОВИ́ТИЙ
ГО́РОД
ГОРО́Д
ГОРО́ДДЯ́
ГОРО́ДЕЦЬ
ГОРОДЕ́ЦЬ
ГОРО́ДЖЕНИЙ
ГОРО́ДИК
ГОРО́ДИНА
ГОРО́ДИННИЙ
ГОРОДИ́СЬКО
ГОРОДИ́ТИ
ГОРОДИ́ТИСЯ
ГОРОДИ́ЩЕ
ГОРОДІ́ННЯ
ГОРОДКИ́
ГОРОДКО́ВИЙ
ГОРО́ДНИК[1]
ГОРО́ДНИК[2]
ГОРОДНИКУВА́ТИ
ГОРО́ДНИЦТВО
ГОРО́ДНИЦЬКИЙ
ГОРО́ДНИЦЯ
ГОРОДНИ́ЧИЙ
ГОРОДНИ́ЧИХА
ГОРО́ДНІЙ
ГОРОДНЯ́К
ГОРОДОВИ́Й[1]
ГОРОДОВИ́Й[2]
ГОРОДОВИ́К
ГОРОДОВИНА́
ГОРОДО́К[1]
ГОРОДО́К[2]
ГОРО́ДОЧОК
ГОРОДО́ЧОК
ГОРОДО́ШНИЙ
ГОРОДО́ШНИК
ГОРОДСЬКИ́Й
ГОРО́ДЧИК
ГОРОДЯ́НИН
ГОРОДЯ́НКА
ГОРОДЯ́НСЬКИЙ
ГОРО́ЖА
ГОРОЖА́НИН
ГОРОЖА́НКА
ГОРОЖА́НСЬКИЙ
ГОРОЇ́ЖИТИСЯ
ГОРОПА́ХА
ГОРОПА́ШНИЙ
ГОРОРІЗЬБА́
ГОРОРІ́ЗЬБЛЕНИЙ
ГОРОСКО́П
ГОРОСХО́ДЖУВАЧ
ГОРОТВІРНИ́Й *див.* горотво́рний
ГОРОТВО́РНИЙ
ГОРОТВО́РЧИЙ
ГОРОУТВО́РЕННЯ
ГОРО́Х
ГОРОХВИ́ННЯ
ГОРО́ХВЯНИЙ
ГОРО́ХВЯНИК
ГОРО́ХВЯНКА
ГОРО́ХОВИЙ
ГОРОХОВИ́ННЯ
ГОРОХОВИ́ЩЕ
ГОРОХОДРОБА́РКА
ГОРОХОПОДІ́БНИЙ
ГОРО́ХУВАТИЙ
ГОРОШИ́НА
ГОРОШИ́НКА
ГОРОШКО́ВИЙ
ГОРОШКУВА́ТИЙ
ГОРО́ШОК
ГОРСТ
ГО́РСТКА
ГО́РСТОЧКА
ГО́РСЬКИЙ
ГОРТА́НКА
ГОРТА́ННИЙ
ГОРТА́ННО
ГОРТА́ННЯ
ГОРТА́НЬ
ГОРТА́ТИ
ГОРТА́ТИСЯ
ГОРТЕ́НЗІЯ
ГО́РТОЧОК
ГОРУВА́ТИ
ГОРШКОВИ́Й
ГОРШКУВА́ТИЙ
ГОРЩА́
ГОРЩА́ТКО
ГОРЩЕ́ЧКОВИЙ
ГОРЩЕ́ЧОК
ГО́РЩИК
ГО́РЩИКОВИЙ
ГО́РЩИЧОК
ГОРЩО́К
ГОРЬО́ВАНИЙ
ГОРЬОВИ́Й
ГОРЮВА́ЛЬНИК
ГОРЮВА́ЛЬНИЦЯ
ГОРЮВА́ННЯ
ГОРЮВА́ННЯЧКО
ГОРЮВА́ТИ
ГОРЮДУ́Б
ГОРЮ́ЧИЙ[1]
ГОРЮ́ЧИЙ[2]
ГОРЮ́ЧІСТЬ
ГОРЯ́К
ГОРЯКА́
ГО́РЯНИЙ
ГОРЯ́НИН
ГОРЯ́НКА
ГОРЯ́НОЧКА
ГОРЯ́НСЬКИЙ
...ГО́СП
ГОСП...
ГОСПДО́ГОВІР
ГОСПДОГОВІ́РНИЙ
ГО́СПЕЛ
ГОСПІТАЛІЗА́ЦІЯ
ГОСПІТАЛІЗО́ВАНИЙ
ГОСПІТАЛІЗО́ВУВАТИ
ГОСПІТАЛІЗУВА́ТИ *див.* госпіталізо́вувати
ГО́СПІТАЛЬ
ГОСПІТАЛЬЄ́Р
ГОСПІТАЛЬЄ́РСЬКИЙ
ГОСПІТА́ЛЬНИЙ
ГОСПО́ДА
ГОСПО́ДАР
ГОСПОДА́РИК

ГОСПОДА́РИТИ
ГОСПО́ДАРІВ
ГОСПОДА́РКА
ГОСПОДА́РНИЙ
ГОСПОДА́РНИК
ГОСПОДА́РНІСТЬ
ГОСПОДА́РНО
ГОСПОДАРОВИ́ТИЙ
ГОСПОДА́РОЧКА
ГОСПОДА́РСТВО
ГОСПО́ДАРСЬКИЙ
ГОСПОДА́РСЬКИЙ
ГОСПОДА́РЧИЙ
ГОСПОДАРЮВА́ННЯ
ГОСПОДАРЮВА́ТИ
ГОСПО́ДЕНЬ *див.* Госпо́дній
ГОСПОДИ́НИН
ГОСПОДИ́НЬКА
ГОСПОДИ́НЯ
ГОСПО́ДНІЙ
ГОСПО́ДЬ
ГОСПО́РГАН
ГОСПРОЗРАХУНКО́ВИЙ
ГОСПРОЗРАХУНКО́ВІСТЬ
ГОСПРОЗРАХУ́НОК
ГОСПЧАСТИ́НА
ГОСТЕЛЮ́БНИЙ
ГОСТЕЛЮ́БНІСТЬ
ГОСТЕЛЮ́БНО
ГО́СТЕНЬКО
ГОСТЕ́ЦЬ
ГОСТИ́НА
ГОСТИ́НЕЦЬ[1]
ГОСТИ́НЕЦЬ[2]
ГОСТИ́НИ
ГОСТИ́НИЙ
ГОСТИ́ННИЙ
ГОСТИ́ННІСТЬ
ГОСТИ́ННО
ГОСТИ́НЧИК
ГОСТИ́ТИ
ГОСТИ́ТИСЯ
ГО́СТІВ
ГО́СТОНЬКО
ГО́СТРЕНИЙ
ГОСТРЕ́ННИЙ
ГОСТРЕ́НЬКИЙ
ГОСТРЕ́ЦЬ
ГО́СТРИЙ
ГО́СТРИК
ГОСТРИ́ЛЬНИЙ
ГОСТРИ́ЛЬНИК
ГОСТРИ́ТИ
ГОСТРИ́ТИСЯ
ГОСТРІ́Й
ГОСТРІ́ННЯ
ГО́СТРІСТЬ
ГОСТРІ́ШАТИ
ГО́СТРО
ГОСТРО...
ГОСТРОБОРО́ДИЙ
ГОСТРОВЕ́РХИЙ
ГОСТРОВУ́СИЙ
ГОСТРОВУ́ХИЙ
ГОСТРОГОЛО́ВИЙ
ГОСТРОГОЛО́ВІСТЬ
ГОСТРОГРА́ННИЙ
ГОСТРОГУ́БЦІ
ГОСТРОДЕФІЦИ́ТНИЙ
ГОСТРОДЗЬО́БИЙ
ГОСТРОЖА́ЛИЙ
ГОСТРОЗАПАЛЬНИ́Й
ГОСТРОЗАРА́ЗНИЙ
ГОСТРОЗО́РИЙ
ГОСТРОЗУ́БИЙ
ГОСТРОЗУ́БЦІ
ГОСТРОІНФЕКЦІ́ЙНИЙ
ГОСТРОКІ́Л
ГОСТРОКІНЦЕ́ВИЙ
ГОСТРОКЛУ́БИЙ
ГОСТРОКОНЕ́ЧНИЙ
ГОСТРОКОНЕ́ЧНИК
ГОСТРОКОНЕ́ЧНО
ГОСТРОКРИ́ЛИЙ
ГОСТРОКУ́ТНИЙ
ГОСТРОЛЕ́ЗИЙ
ГОСТРОЛИ́СТ
ГОСТРОЛИ́СТИЙ
ГОСТРОЛИ́ЦИЙ
ГОСТРОНАПРА́ВЛЕНИЙ
ГОСТРОНАПРЯ́МЛЕНИЙ
ГОСТРОНІ́С
ГОСТРОНО́СЕНЬКИЙ
ГОСТРОНО́СИЙ
ГОСТРОО́КИЙ
ГОСТРОПАХУ́ЧИЙ
ГОСТРОПОЛІТИ́ЧНИЙ
ГОСТРОПРОБЛЕ́МНИЙ
ГОСТРОРЕ́БРИЙ
ГОСТРОРИ́ЛИЙ
ГОСТРОСЛІ́В *див.* гострosло́в
ГОСТРОСЛІ́ВНИЙ
ГОСТРОСЛІ́ВНО
ГОСТРОСЛІ́В'Я
ГОСТРОСЛО́В
ГОСТРОСЛО́ВЕЦЬ
ГОСТРОСЛО́ВИТИ
ГОСТРОСПРЯМО́ВАНИЙ
ГОСТРОСЮЖЕ́ТНИЙ
ГОСТРОСЮЖЕ́ТНІСТЬ
ГОСТРОСЮЖЕ́ТНО
ГОСТРОТА́
ГОСТРОЯЗИ́КИЙ
ГОСТРОЯЗИ́КІСТЬ
ГОСТРУВА́ТИЙ
ГОСТРУВА́ТІСТЬ
ГОСТРУВА́ТО
ГОСТРУ́ХА
ГОСТРЮ́ЩИЙ
ГОСТРЯ́К
ГОСТРЯЧО́К
ГОСТЬОВИ́Й
ГОСТЮВА́ЛЬНИК
ГОСТЮВА́ННЯ
ГОСТЮВА́ТИ
ГОСТЮВА́ТИСЯ
ГОСТЮ́К
ГО́СТЯ
ГОСУДА́Р
ГОСУДА́РИНЯ
ГОСУДА́РСТВО
ГОТ *див.* го́ти
ГОТЕ́ЛЬ
ГОТЕЛЬЄ́Р
ГОТЕ́ЛЬКА
ГОТЕ́ЛЬНИЙ
ГОТЕ́ЛЬЧИК
ГОТЕНТО́Т *див.* готенто́ти
ГОТЕНТО́ТИ
ГОТЕНТО́ТКА *див.* готенто́ти
ГОТЕНТО́ТСЬКИЙ
ГО́ТИ
ГО́ТИКА[1]
ГО́ТИКА[2]
ГОТИ́ЧНИЙ[1]
ГОТИ́ЧНИЙ[2]
ГОТІ́ВКА
ГОТІВКО́ВИЙ
ГОТІ́ВЛЯ
ГОТО́В *див.* гото́вий
ГОТОВА́ЛЬНЯ
ГОТОВЕ́НЬКИЙ
ГОТО́ВИЙ
ГОТО́ВИТИ
ГОТО́ВИТИСЯ
ГОТОВІ́СІНЬКИЙ
ГОТО́ВІСТЬ
ГОТО́ВЛЕННЯ
ГОТО́ВНІСТЬ
ГОТО́ВНО
ГОТО́ВО
ГО́ТСЬКИЙ
ГОТУВА́ННЯ
ГОТУВА́ТИ
ГОТУВА́ТИСЯ
ГОТУВА́Ч
ГО́ТУ́Р
ГОФМА́РШАЛ
ГОФМЕ́ЙСТЕР
ГОФР
ГОФРА́Т
ГОФРЕ́
ГО́ФРИ
ГОФРО́ВАНИЙ
ГОФРО́ВАНІСТЬ
ГОФРОКАРТО́Н
ГОФРОКАРТО́ННИЙ
ГОФРОТА́РА
ГОФРУВА́ЛЬНИЙ
ГОФРУВА́ННЯ
ГОФРУВА́ТИ
ГОФРУВА́ТИСЯ
ГОХУА́
ГОЦ[1]
ГОЦ[2]
ГОЦА́К
ГО́ЦАННЯ
ГО́ЦАТИ
ГО́Я
ГРА
ГРАБ
ГРА́БА́Р
ГРАБА́Р
ГРАБА́РКА
ГРАБА́РОЧКА
ГРАБА́РСТВО
ГРАБА́РСЬКИЙ
ГРАБАРЮВА́ННЯ
ГРАБАРЮВА́ТИ
ГРАБА́СТАТИ
ГРА́БАТИ

ГРА́БАТИСЯ
ГРАБЕЛЬКИ́
ГРАБЕ́ЛЬНИЙ
ГРА́БЕН
ГРАБИ́ЛНО
ГРАБИ́НА
ГРАБІ́Ж
ГРАБІ́ЖКА
ГРАБІ́ЖНИЙ
ГРАБІ́ЖНИК
ГРАБІ́ЖНИЦТВО
ГРАБІ́ЖНИЦЬКИЙ
ГРАБКИ́
ГРАБЛЕПОДІ́БНИЙ
ГРА́БЛИКИ
ГРАБЛИ́НА
ГРАБЛИ́СТИЙ
ГРА́БЛИСЬКО
ГРА́БЛИЩЕ
ГРАБЛІ́
ГРАБО́ВАНИЙ
ГРА́БОВИЙ
ГРАБО́К
ГРАБУВА́ННЯ
ГРАБУВА́ТИ
ГРАБУВА́ТИСЯ
ГРАБУ́НОК
ГРАБЧА́К
ГРАБШТИ́ХЕЛЬ
ГРА́ВЕ
ГРАВЕЛІ́Т
ГРАВЕЛІ́ТОВИЙ
ГРАВЕ́Р
ГРАВЕ́РНИЙ
ГРАВЕ́РСТВО
ГРАВЕ́ЦЬ
ГРА́ВІЙ
ГРАВІ́ЙНИЙ
ГРАВІЙО́ВАНИЙ
ГРАВІЛА́Т
ГРАВІМЕ́ТР
ГРАВІМЕТРИ́СТ
ГРАВІМЕТРИ́ЧНИЙ
ГРАВІМЕ́ТРІЯ
ГРАВІРЕЦЕ́ПТОР
ГРАВІРО́ВАНИЙ
ГРАВІРО́ВКА
ГРАВІРУВА́ЛЬНИЙ
ГРАВІРУВА́ЛЬНИК
ГРАВІРУВА́ЛЬНИЦЯ
ГРАВІРУВА́ННЯ
ГРАВІРУВА́ТИ
ГРАВІРУВА́ТИСЯ
ГРА́ВІС
ГРАВІТАЦІ́ЙНИЙ
ГРАВІТА́ЦІЯ
ГРАВІТО́Н
ГРАВІТО́ННИЙ
ГРАВІТРОПІ́ЗМ
ГРАВІЧУТЛИ́ВІСТЬ
ГРАВІЮВА́ЛЬНИЙ
ГРАВІЮВА́ЛЬНИК
ГРАВІЮВА́ЛЬНИЦЯ
ГРАВІЮВА́ННЯ
ГРАВІЮВА́ТИ
ГРАВІЮВА́ТИСЯ
ГРАВЮ́РА
ГРАВЮ́РКА
ГРАВЮ́РНИЙ
ГРАД[1]
ГРАД[2]
ГРАДАЦІ́ЙНИЙ
ГРАДА́ЦІЯ
ГРАДИ́НА
ГРАДИ́НКА
ГРАДИ́РНИЙ
ГРАДИ́РНЯ
ГРАДИРО́ВАНИЙ
ГРАДИРУВА́ННЯ
ГРАДИРУВА́ТИ
ГРАДИ́ЩЕ
ГРАДІВНИ́К
ГРАДІЄ́НТ
ГРАДІЄ́НТНИЙ
ГРАДІЄНТОМЕ́ТР
ГРАДІ́ЛЬ *див.* гряділь
ГРАДОБИТТЯ́
ГРАДОБІ́Й
ГРАДОБІ́ЙНИЙ
ГРАДОБУДІВНИ́Й
ГРАДОБУДІВНИ́К
ГРАДОБУДІВНИ́ЦТВО
ГРАДОБУДУВА́ННЯ
ГРАДОВИ́Й
ГРАДОНАЧА́ЛЬНИК
ГРАДОНАЧА́ЛЬНИЦТВО
ГРАДОНАЧА́ЛЬНИЦЯ
ГРАДОНАЧА́ЛЬСТВО
ГРАДОНО́СНИЙ
ГРАДОПА́Д
ГРАДОПРАВИ́ТЕЛЬ
ГРАДУА́Л
ГРАДУА́ЛЬНИЙ
ГРАДУЙО́ВАНИЙ
ГРА́ДУС
ГРА́ДУСНИЙ
ГРА́ДУСНИК
ГРАДУЮВА́ЛЬНИЙ
ГРАДУЮВА́ЛЬНИК
ГРАДУЮВА́ННЯ
ГРАДУЮВА́ТИ
ГРАДУЮВА́ТИСЯ
ГРАЖДА́НКА
ГРАЖДА́НСЬКИЙ
ГРАЙ
ГРА́ЙВОРОН
ГРАЙГО́МІН
ГРАЙЛИ́ВИЙ
ГРАЙЛИ́ВІСТЬ
ГРАЙЛИ́ВО
ГРАК
ГРА́ЛО
ГРА́ЛЬНИЙ
ГРАМ
ГРАМА́ТИК
ГРАМА́ТИКА
ГРАМАТИКАЛІЗА́ЦІЯ
ГРАМАТИКАЛІЗО́ВАНИЙ
ГРАМАТИ́СТ
ГРАМАТИ́ЧНИЙ
ГРАМАТИ́ЧНІСТЬ
ГРАМАТИ́ЧНО
ГРАМА́ТКА
ГРАМАТОЛО́ГІЯ
ГРАМЕ́МА
ГРАМЕ́МНИЙ
ГРАМЗА́ПИС
ГРАМ-МОЛЕ́КУЛА
ГРАМО́МЕТР
ГРАМОНІ́Т
ГРА́МОТА[1]
ГРА́МОТА[2]
ГРАМОТІ́Й
ГРАМОТІ́ЙКА
ГРА́МОТНИЙ
ГРА́МОТНІСТЬ
ГРА́МОТНО
ГРАМОФО́Н
ГРАМОФО́ННИЙ
ГРАМПЛАСТИ́НКА
ГРАМПЛАТІ́ВКА
ГРАН
ГРАНА́Т[1]
ГРАНА́Т[2]
ГРАНА́ТА[1]
ГРАНА́ТА[2] *див.* грана́т[1]
ГРАНА́ТКА
ГРАНА́ТНИЙ
ГРАНА́ТНИК
ГРАНА́ТОВИЙ[1]
ГРАНА́ТОВИЙ[2]
ГРАНАТОМЕ́Т
ГРАНАТОМЕТА́ННЯ
ГРАНАТОМЕ́ТНИЙ
ГРАНАТОМЕ́ТНИК
ГРАНД
ГРАНД-...
ГРАНД-ГОТЕ́ЛЬ
ГРАНД-ДА́МА
ГРАНДЕ́СА
ГРАНДЖ
ГРАНДІО́ЗНИЙ
ГРАНДІО́ЗНІСТЬ
ГРАНДІО́ЗНО
ГРА́НЕННЯ
ГРАНЕЦЕНТРИ́ЧНИЙ
ГРАНЕЦЕНТРО́ВАНИЙ
ГРА́НИЙ
ГРАНИ́ЛЬНИЙ
ГРАНИ́ЛЬНИК
ГРАНИ́ЛЬНИЦЯ
ГРАНИ́ТИ
ГРАНИ́ТИСЯ
ГРАНИ́ЦЯ
ГРАНИ́ЧИТИ
ГРАНИ́ЧНИЙ
ГРАНИ́ЧНІСТЬ
ГРАНИ́ЧНО
ГРАНИЧНОДОПУСТИ́МИЙ
ГРАНІ́Т
ГРАНІТИЗА́ЦІЯ
ГРАНІ́ТНИЙ
ГРАНІ́ТНИК
ГРАНІ́ТОВИЙ
ГРАНІТОГНЕ́ЙС
ГРАНІТОГНЕ́ЙСОВИЙ
ГРАНІТО́ЇД *див.* граніто́їди
ГРАНІТО́ЇДИ
ГРАНІТО́ЛЕВИЙ
ГРАНІТО́ЛЬ
ГРА́НКА[1]

ГРА́НКА[2]
ГРАННЯ́
ГРАНО́ВАНИЙ
ГРАНО́ВАНІСТЬ
ГРАНОЗА́Н
ГРАН-ПРІ́
ГРАНТ
ГРА́НТОВИЙ
ГРАНТОДА́ВЕЦЬ
ГРАНТООТРИ́МУВАЧ
ГРА́НТОР
ГРАНУВА́ЛЬНИЙ
ГРАНУВА́ЛЬНИК
ГРАНУВА́ЛЬНИЦЯ
ГРАНУВА́ННЯ
ГРАНУВА́ТИ
ГРАНУВА́ТИСЯ
ГРА́НУЛА
ГРАНУЛЕ́МА
ГРАНУЛЕМАТО́З
ГРАНУЛІ́Т
ГРАНУЛО́МЕТР
ГРАНУЛОМЕТРИ́ЧНИЙ
ГРАНУЛОМЕ́ТРІЯ
ГРАНУЛОТО́Л
ГРАНУЛОЦИ́Т *див.* гранулоци́ти
ГРАНУЛОЦИ́ТИ
ГРА́НУЛЬНИЙ
ГРАНУЛЬО́ВАНИЙ
ГРАНУЛЬО́З
ГРАНУЛЬО́ЗНИЙ
ГРАНУЛЬО́МА *див.* гранулема
ГРАНУЛЬОМАТО́З *див.* гранулемато́з
ГРАНУЛЮВА́ННЯ
ГРАНУЛЮВА́ТИ
ГРАНУЛЮВА́ТИСЯ
ГРАНУЛЯ́РНИЙ
ГРАНУЛЯ́РНІСТЬ
ГРАНУЛЯ́Т
ГРАНУЛЯ́ТОР
ГРАНУЛЯЦІ́ЙНИЙ
ГРАНУЛЯ́ЦІЯ
ГРАНЧА́К
ГРАНЧА́СТИЙ
ГРАНЧА́СТО
ГРАНЬ[1]
ГРАНЬ[2]
ГРАНЯ́СТИЙ
ГРАТ
ГРАТА́Ж
ГРАТЕ́Н
ГРА́ТИ
ГРА́ТИСЯ
ГРАТУА́Р
ГРАТУЛЮВА́ТИ
ГРАТУЛЯЦІ́ЙНИЙ
ГРАТУЛЯ́ЦІЯ
ГРА́УНД-БІТ
...ГРАФ
ГРАФ[1]
ГРАФ[2]
ГРАФА́
ГРАФЕКО́Н
ГРАФЕ́МА
ГРАФЕ́МНИЙ
ГРАФЕ́Н
ГРАФЕ́НОВИЙ
ГРАФИ́ЛЬНИЙ
ГРАФИ́Н
ГРАФИ́НОВИЙ
ГРАФИ́НЧИК
ГРАФИ́НЯ
ГРАФИ́ТИ
ГРАФИ́ТИСЯ
ГРАФІ́ВНА
ГРА́ФІК[1]
ГРА́ФІК[2]
ГРА́ФІКА
ГРАФІ́Т
ГРАФІТИЗА́ЦІЯ
ГРАФІ́ТІ
ГРАФІ́ТНИЙ
ГРАФІ́ТО
ГРАФІТО́ВАНИЙ
ГРАФІ́ТОВИЙ
ГРАФІТОВМІ́СНИЙ
ГРАФІТОПОДІ́БНИЙ
ГРАФІТУВА́ННЯ
ГРАФІТУВА́ТИ
ГРАФІТЯ́Р
ГРАФІ́ЧНИЙ[1]
ГРАФІ́ЧНИЙ[2]
ГРАФІ́ЧНІСТЬ
ГРАФІ́ЧНО[1]
ГРАФІ́ЧНО[2]
ГРА́ФЛЕНИЙ
ГРА́ФЛЕННЯ
ГРАФО...
ГРАФО́ЛОГ
ГРАФОЛОГІ́ЧНИЙ
ГРАФОЛО́ГІЯ
ГРАФОМА́Н
ГРАФОМА́НІЯ
ГРАФОМА́НКА
ГРАФОМА́НСТВО
ГРАФОМА́НСЬКИЙ
ГРАФОМЕ́ТРІЯ
ГРАФО́НІМ
ГРАФОСТА́ТИКА
ГРА́ФСТВО
ГРА́ФСЬКИЙ
ГРА́ФЧИК
ГРАЦІ́ЙНИЙ
ГРАЦІ́ЙНІСТЬ
ГРАЦІ́ЙНО
ГРАЦІО́ЗНИЙ
ГРАЦІО́ЗНІСТЬ
ГРАЦІО́ЗНО
ГРА́ЦІЯ[1]
ГРА́ЦІЯ[2]
ГРАЧ
ГРАЧЕНЯ́
ГРАЧИ́НИЙ
ГРАЧИ́ХА
ГРА́ЮЧИЙ
ГРЕ́БАТИ *див.* гре́бувати
ГРЕБЕ́ЛЬКА
ГРЕБЕ́ЛЬНИЙ
ГРЕБЕНЕ́ВИЙ
ГРЕБЕНЕПОДІ́БНИЙ
ГРЕБЕНЕЧЕСА́ЛЬНИЙ
ГРЕБЕНЕЧЕСА́ННЯ
ГРЕБЕНИ́СТИЙ
ГРЕБЕНИ́СТІСТЬ
ГРЕБЕНЯ́СТИЙ
ГРЕБЕНЯ́СТІСТЬ
ГРЕБЕ́ЦЬ
ГРЕБІНЕ́ЦЬ
ГРЕБІ́НКА
ГРЕБІНКА́Р
ГРЕБІНКА́РСТВО
ГРЕБІ́НКОВИЙ
ГРЕБІ́ННИЙ
ГРЕБІ́ННИК
ГРЕБІННИ́К
ГРЕБІ́НОЧКА
ГРЕБІНЦЕ́ВИЙ
ГРЕБІНЧА́СТИЙ
ГРЕБІ́НЧИК
ГРЕ́БІНЬ
ГРЕ́БКА
ГРЕБЛИ́ЦЯ
ГРЕ́БЛО́
ГРЕ́БЛЯ
ГРЕБНИ́Й
ГРЕБНУ́ТИ
ГРЕБНЯ́
ГРЕБОВИ́ЦЯ
ГРЕБО́К
ГРЕБОНУ́ТИ
ГРЕБТИ́
ГРЕБТИ́СЯ
ГРЕ́БУВАННЯ
ГРЕ́БУВАТИ
ГРЕ́ЖА
ГРЕЗЕ́Т
ГРЕЗЕ́ТО́ВИЙ
ГРЕЙ
ГРЕ́ЙДЕР
ГРЕЙДЕРИ́СТ
ГРЕ́ЙДЕРКА
ГРЕ́ЙДЕРНИЙ
ГРЕ́ЙДЕРНИК
ГРЕЙДЕРО́ВАНИЙ
ГРЕЙДЕРУВА́ТИ
ГРЕ́ЙЗЕН
ГРЕ́ЙПФРУТ
ГРЕ́ЙПФРУТОВИЙ
ГРЕ́ЙФЕР
ГРЕ́ЙФЕРНИЙ
ГРЕЙХА́УНД
ГРЕК *див.* гре́ки
ГРЕ́КИ
ГРЕКИ́НЯ *див.* гре́ки
ГРЕ́КО-КАТО́ЛИК
ГРЕ́КО-КАТОЛИЦИ́ЗМ
ГРЕ́КО-КАТОЛИ́ЦЬКИЙ
ГРЕ́КО-КАТОЛИ́ЧКА
ГРЕКОМО́ВНИЙ
ГРЕ́КО-ПРАВОСЛА́ВНИЙ
ГРЕ́КО-РИ́МСЬКИЙ
ГРЕ́НА
ГРЕНАДЕ́Р
ГРЕНАДЕ́РСЬКИЙ
ГРЕНА́ДЕЦЬ *див.* грена́дці
ГРЕНА́ДКА *див.* грена́дці
ГРЕНА́ДСЬКИЙ
ГРЕНА́ДЦІ
ГРЕНА́Ж
ГРЕНА́ЖНИЙ
ГРЕНЛА́НДЕЦЬ *див.* гренла́ндці

ГРЕНЛА́НДКА *див.* гренла́ндці
ГРЕНЛА́НДСЬКИЙ
ГРЕНЛА́НДЦІ
ГРЕЦИ́ЗМ
ГРЕЦЬ[1]
ГРЕЦЬ[2]
ГРЕ́ЦЬКИЙ
ГРЕЧА́НИЙ
ГРЕЧА́НИК
ГРЕЧА́НИЩЕ
ГРЕЧА́НКА *див.* гре́ки
ГРЕ́ЧЕЧКА
ГРЕЧИ́ЗНА
ГРЕЧИ́Н
ГРЕ́ЧКА
ГРЕЧКІ́ВКА
ГРЕЧКО́ВИЙ
ГРЕЧКОСІ́Й
ГРЕЧКОСІ́ЙНИЙ
ГРИБ
ГРИБА́Р
ГРИБА́РКА
ГРИБІВНИ́К
ГРИБІВНИ́ЦТВО
ГРИБІВНИ́ЦЬКИЙ
ГРИБКО́ВИЙ
ГРИБНИ́Й
ГРИБНИ́К
ГРИБНИКА́Р
ГРИБНИ́ЦЯ
ГРИБОВА́Р
ГРИБОВА́РНИЙ
ГРИБОВА́РНЯ
ГРИБОВИ́ЩЕ
ГРИБОЗНА́ВЕЦЬ
ГРИБОЗНА́ВСТВО
ГРИБО́К
ГРИБОПОДІ́БНИЙ
ГРИБОСТІЙКИ́Й
ГРИБОСТІ́ЙКІСТЬ
ГРИБО́ЧОК
ГРИБУВА́ННЯ
ГРИБУВА́ТИ
ГРИБУВА́ТИЙ
ГРИ́ВА
ГРИВА́НЬ
ГРИВА́СТИЙ
ГРИВА́ТИЙ
ГРИ́ВЕНИК
ГРИ́ВЕНИЧОК
ГРИ́ВЕНЬКА
ГРИ́ВИЙ
ГРИ́ВКА
ГРИ́ВНА
ГРИ́ВНЕВИЙ
ГРИ́ВНЯ
ГРИВУА́ЗНИЙ
ГРИГОРІА́НСЬКИЙ
ГРИД
ГРИ́ДЕНЬ
ГРИДИФІКА́ЦІЯ
ГРИДИФІКУВА́ТИ
ГРИ́ДЛИК
ГРИД-МЕРЕ́ЖА
ГРИ́ДНИЦЯ
ГРИДЬ
ГРИ́ЖА[1]
ГРИ́ЖА[2]
ГРИЖОВИ́Й
ГРИЗА́ЙЛЕВИЙ
ГРИЗА́ЙЛЬ
ГРИЗЕ́Т
ГРИЗЕ́ТКА
ГРИЗЕ́ТОВИЙ
ГРИЗІ́ННЯ
ГРИЗЛИ́ВИЙ
ГРИ́ЗЛІ
ГРИЗНУ́ТИ
ГРИЗНЯ́
ГРИЗОНУ́ТИ
ГРИЗО́ТА
ГРИЗО́ТНИЙ
ГРИЗОТНЯ́
ГРИ́ЗТИ
ГРИ́ЗТИСЯ
ГРИЗУ́Н *див.* гризуни́
ГРИЗУНИ́
ГРИЗУ́ЧИЙ
ГРИЗЬ
ГРИЗЬКИ́Й
ГРИ́ЗЬКО
ГРИЛЬ
ГРИЛЬ-БА́Р
ГРИЛЬЯ́Ж
ГРИЛЬЯ́ЖНИЙ
ГРИМ[1]
ГРИМ[2]
ГРИ́МАННЯ
ГРИМА́СА
ГРИМА́СКА
ГРИМА́СНИК
ГРИМА́СНИЦЯ
ГРИМАСУВА́ННЯ
ГРИМАСУВА́ТИ
ГРИ́МАТИ
ГРИМЕ́Р
ГРИМЕ́РКА
ГРИМЕ́РНИЙ
ГРИМІ́ННЯ
ГРИМІ́ТИ
ГРИМКИ́Й
ГРИ́МКІТ
ГРИМКОТІ́ННЯ
ГРИМКОТІ́ТИ
ГРИМКОТЛИ́ВИЙ
ГРИМЛИ́ВИЙ
ГРИ́МНУТИ[1]
ГРИ́МНУТИ[2]
ГРИ́МНУТИСЯ
ГРИМО́ВАНИЙ
ГРИМОНУ́ТИ[1]
ГРИМОНУ́ТИ[2]
ГРИМОТА́ННЯ
ГРИМОТА́ТИ
ГРИМОТІ́ННЯ *див.* гримота́ння
ГРИМОТІ́ТИ *див.* гримота́ти
ГРИМОТЛИ́ВИЙ
ГРИМУВА́ЛЬНИЙ
ГРИМУВА́ЛЬНЯ
ГРИМУВА́ННЯ
ГРИМУВА́ТИ
ГРИМУВА́ТИСЯ
ГРИМУ́ЧИЙ
ГРИМУ́ЧНИК *див.* гриму́чники
ГРИМУ́ЧНИКИ
ГРИ́НГО
ГРИ́НДА
ГРИН-КА́РД
ГРИП
ГРИПО́ЗНИЙ
ГРИПОПОДІ́БНИЙ
ГРИПУВА́ТИ
ГРИ́СТИЙ
ГРИ́СТО
ГРИФ[1]
ГРИФ[2]
ГРИФ[3]
ГРИ́ФЕЛЬ
ГРИ́ФЕЛЬНИЙ
ГРИФО́Н
ГРИ́ЦИК
ГРИ́ЦИКИ
ГРИ́ЩЕ
ГРІБ
ГРІ́ЗНИЙ
ГРІ́ЗНІСТЬ
ГРІЗНІ́ШАТИ
ГРІ́ЗНО
ГРІ́ЗНО...
ГРІЗЬБА́
ГРІ́ЛКА
ГРІ́ЛОЧКА
ГРІМ
ГРІМКИ́Й
ГРІ́МКО
ГРІМНИ́ЦЯ
ГРІ́НКА
ГРІ́НОЧКА
ГРІ́ТИ
ГРІ́ТИЙ
ГРІ́ТИСЯ
ГРІХ
ГРІХО́ВНИЙ
ГРІХО́ВНІСТЬ
ГРІХО́ВНО
ГРІХОВО́ДА
ГРІХОВО́ДИТИ
ГРІХОВО́ДНИЙ
ГРІХОВО́ДНИК
ГРІХОВО́ДНИЦЬКИЙ
ГРІХОВО́ДНИЦЯ
ГРІХОВО́ДСТВО
ГРІХОПАДІ́ННЯ
ГРІХУВА́ТИ
ГРІШ
ГРІШИ́ТИ
ГРІ́ШКА
ГРІ́ШНИЙ
ГРІ́ШНИК
ГРІ́ШНИЦЯ
ГРІ́ШНО
ГРІШО́К
ГРОБ *див.* гріб
ГРОБА́К
ГРОБА́Р
ГРОБАЧО́К
ГРО́БИК
ГРО́БИТИ
ГРОБІВЕ́ЦЬ
ГРОБНИ́ЦЯ
ГРОБОВЕ́ЦЬ *див.* гробіве́ць

ГРОБОВИ́Й
ГРОБОВИ́ЩЕ
ГРОБО́К
ГРОБОКО́П
ГРОБОКОПА́ТЕЛЬ
ГРОБОКОПА́Ч
ГРОГ
ГРОЗА́
ГРОЗИ́ТИ
ГРОЗИ́ТИСЯ
ГРОЗОВИ́Й
ГРОЗОВИ́К
ГРОЗОВИ́ЦЯ
ГРОЗОВІДМІ́ТНИК
ГРОЗОЗАХИСНИ́Й
ГРОЗОЗА́ХИСТ
ГРОЗОНЕБЕЗПЕ́ЧНИЙ
ГРОЗЬБА́ *див.* грізьба́
ГРОЗЯНИ́Й
ГРО́ЗЯНО
ГРОМА́ДА[1]
ГРОМА́ДА[2]
ГРОМА́ДДЯ
ГРОМА́ДЖЕНИЙ
ГРОМА́ДЖЕННЯ
ГРОМА́ДИНА
ГРОМА́ДИТИ
ГРОМА́ДИТИСЯ
ГРОМА́ДИЩЕ
ГРОМА́ДІВЕЦЬ
ГРОМА́ДІВСЬКИЙ
ГРОМАДІ́ЛЬНИК
ГРОМАДІ́ЛЬНИЦЯ
ГРОМА́ДІННЯ
ГРОМА́ДКА
ГРОМА́ДНО
ГРОМАДОЗНА́ВСТВО
ГРОМА́ДОНЬКА
ГРОМА́ДСЬКИЙ
ГРОМА́ДСЬКІСТЬ
ГРОМА́ДСЬКО-...
ГРОМАДЯ́НИН
ГРОМАДЯ́НКА
ГРОМАДЯ́НОЧКА
ГРОМАДЯ́НСТВО
ГРОМАДЯ́НСЬКИЙ
ГРОМАДЯ́НСЬКІСТЬ
ГРОМА́К
ГРОМИ́ЛО
ГРОМИ́ТИ
ГРОМИШЕ́ВИЙ
ГРОМИШІ́
ГРОМІЗДКИ́Й
ГРОМІ́ЗДКІСТЬ
ГРОМІ́ЗДКО
ГРОМНИ́ЦЯ
ГРОМОВЕ́РЖЕЦЬ
ГРОМОВИ́Й
ГРОМОВИ́К
ГРОМОВИ́НА
ГРОМОВИ́ЦЯ
ГРОМОВІДВІ́Д
ГРОМОВІДВІДНИ́Й
ГРОМО́ВО
ГРОМОПОДІ́БНИЙ
ГРОМОПОДІ́БНО
ГРОМО́ХКИЙ
ГРОМО́ХКО
ГРО́НО
ГРО́НОВИЙ
ГРОНОПОДІ́БНИЙ
ГРОС
ГРОС-АДМІРА́Л
ГРОСБУ́Х
ГРОСМЕ́ЙСТЕР
ГРОСМЕ́ЙСТЕРСЬКИЙ
ГРОСУЛЯ́Р
ГРОТ[1]
ГРОТ[2]
ГРОТЕ́СК
ГРОТЕ́СКНИЙ
ГРОТЕ́СКНІСТЬ
ГРОТЕ́СКНО
ГРОТЕ́СКОВИЙ
ГРОТЕ́СКОВО
ГРО́ТОВИЙ
ГРОТ-ЩО́ГЛА
ГРО́ХАТИ
ГРО́ХКАТИ *див.* гро́хати
ГРО́ХНУТИ
ГРОХОНУ́ТИ
ГРО́ХОТ
ГРОХОТИ́ТИ
ГРО́ХОТНИК
ГРОХО́ЧЕНИЙ
ГРОХО́ЧЕННЯ
ГРОШ
ГРОШВА́
ГРОШЕ́ВИЙ *див.* грошови́й
ГРОШЕНЯ́ТА
ГРОШЗНА́К
ГРО́ШИК
ГРО́ШИКИ
ГРОШИ́НА
ГРО́ШІ
ГРОШОВИ́Й
ГРОШОВИ́ТИЙ
ГРОШОДА́ВЕЦЬ
ГРОШОЛЮ́Б
ГРОШОЛЮБИ́ВИЙ
ГРОШОЛЮ́БКА
ГРОШОЛЮ́БНИЙ
ГРОШОЛЮ́БСТВО
ГРУ́БА
ГРУБЕ́ЗНИЙ
ГРУБЕ́ЗНІСТЬ
ГРУБЕ́ЗНО
ГРУБЕЛЕ́ЗНИЙ
ГРУБЕ́НЬКИЙ
ГРУБЕ́НЬКО
ГРУ́БЕР
ГРУ́БЕРНИЙ
ГРУБИЗНА́
ГРУ́БИЙ
ГРУБИНА́
ГРУБИ́ТИ
ГРУ́БІСТЬ
ГРУБІ́ТИ
ГРУБІ́ШАТИ
ГРУБІЯ́Н
ГРУБІЯ́НИТИ
ГРУБІЯ́НКА
ГРУБІЯ́НСТВО
ГРУБІЯ́НСЬКИЙ
ГРУ́БКА
ГРУ́БНИЙ
ГРУ́БНИК
ГРУ́БНИЦЯ
ГРУ́БНУТИ
ГРУ́БО
ГРУБО...
ГРУБОВО́ВНИЙ
ГРУБОВО́ВНОВИЙ
ГРУБОВО́ВНЯ́НИЙ
ГРУБОВОЛОКНИ́СТИЙ
ГРУБОВОЛО́СИЙ
ГРУБОГОЛО́СИЙ
ГРУБОГОЛО́СО
ГРУБОДИСПЕ́РСНИЙ
ГРУБОДРО́БЛЕНИЙ
ГРУБОЗЕРНИ́СТИЙ
ГРУБОКЕРАМІ́ЧНИЙ
ГРУБОКО́РИЙ
ГРУБОКО́СТИЙ
ГРУБОЛИ́СТИЙ
ГРУБОМЕ́ЛЕНИЙ
ГРУБОМО́ЛОТИЙ
ГРУБООБРО́БЛЕНИЙ
ГРУБООБТЕ́САНИЙ
ГРУБОПОДРІ́БНЕНИЙ
ГРУБОПО́РИСТИЙ
ГРУБОСТЕ́БЛИЙ
ГРУБОСТІ́ННИЙ
ГРУБОСУКНЯ́НИЙ
ГРУБОСУКО́ННИЙ
ГРУБОТЕ́САНИЙ
ГРУБОТКА́НИЙ
ГРУБОУЛА́МКОВИЙ
ГРУБОШАРОВИ́Й
ГРУБОШАРУВА́ТИЙ
ГРУБОШЕ́РСТИЙ
ГРУБОШКІ́РИЙ
ГРУБОШКУ́РИЙ
ГРУ́БОЩІ
ГРУБУВА́ТИЙ
ГРУБУВА́ТІСТЬ
ГРУБУВА́ТО
ГРУ́БШАННЯ
ГРУ́БШАТИ
ГРУД[1]
ГРУД[2]
ГРУ́ДА[1]
ГРУ́ДА[2]
ГРУДА́СТИЙ
ГРУ́ДДЯ
ГРУ́ДДЯ́
ГРУ́ДЕНЬ
ГРУДЕНЯ́ТА
ГРУДЕНЯ́ТКА
ГРУ́ДИ
ГРУДИ́НА
ГРУДИ́НКА
ГРУДИ́НКОВИЙ
ГРУДИ́ННИЙ
ГРУДИ́СТИЙ
ГРУ́ДКА
ГРУ́ДКИ
ГРУДКО́ВАНИЙ
ГРУДКОВИ́Й
ГРУДКОТРУ́С
ГРУДКОУТВО́РЕННЯ

ГРУДКУВА́ННЯ
ГРУДКУВА́ТИ
ГРУДКУВА́ТИЙ
ГРУДКУВА́ТИСЯ
ГРУДКУВА́ТІСТЬ
ГРУДКУВА́ТО
ГРУДНЕ́ВИЙ
ГРУДНИ́Й
ГРУДНИ́НА
ГРУДНИ́ННИЙ
ГРУДНИ́ЦЯ[1]
ГРУДНИ́ЦЯ[2]
ГРУДНИЧО́К
ГРУДОМА́ХА
ГРУДОЧЕРЕВНИ́Й
ГРУ́ДОЧКА
ГРУДОЧКУВА́ТИЙ
ГРУДОЧКУВА́ТІСТЬ
ГРУДУВА́ТИЙ
ГРУ́ДЧАСТИЙ
ГРУ́ДЧАСТІСТЬ
ГРУДЬ
ГРУЖА́ВИНА
ГРУЗ
ГРУЗДЕ́ВИЙ
ГРУЗДЬ
ГРУЗИ́ЛО
ГРУЗИ́ЛЬЦЕ
ГРУЗИ́Н *див.* грузи́ни
ГРУЗИ́НИ
ГРУЗИ́НКА *див.* грузи́ни
ГРУЗИ́НСЬКИЙ
ГРУЗИ́ТИ
ГРУ́ЗЛИЙ
ГРУ́ЗНИЙ
ГРУ́ЗНУТИ
ГРУЗОВИ́К
ГРУЗОВИЧО́К
ГРУЗО́К
ГРУЗЬКИ́Й
ГРУ́ЗЬКО
ГРУМ
ГРУ́МЕР
ГРУ́МЕРСЬКИЙ
ГРУ́МІНГ
ГРУ́ПА
ГРУПЕ́ТО
ГРУПІВЩИ́НА
ГРУ́ПКА
ГРУПКО́М
ГРУПО́ВАНИЙ
ГРУПОВИ́Й
ГРУПОВО́Д
ГРУПО́РГ
ГРУПОСПЕЦИФІ́ЧНИЙ
ГРУПОУТВО́РЕННЯ
ГРУПУВА́ЛЬНИЙ
ГРУПУВА́ННЯ
ГРУПУВА́ТИ
ГРУПУВА́ТИСЯ
ГРУ́ША
ГРУША́НКА
ГРУШЕ́ВИЙ
ГРУ́ШЕНЬКА
ГРУ́ШЕЧКА
ГРУШИ́НА
ГРУШІ́ВКА
ГРУ́ШКА
ГРУШОПОДІ́БНИЙ
ГРЮК[1]
ГРЮК[2]
ГРЮКАНИ́НА
ГРЮ́КАННЯ
ГРЮ́КАТИ
ГРЮ́КІТ
ГРЮ́КНУТИ
ГРЮ́КНУТИСЯ
ГРЮКОНУ́ТИ
ГРЮКОТА́ТИ
ГРЮКОТІ́ННЯ
ГРЮКОТІ́ТИ *див.* грюкота́ти
ГРЮКО́ТНЯВА
ГРЮ́НДЕР
ГРЮ́НДЕРСТВО
ГРЮ́НДЕРСЬКИЙ
ГРЯ́ДА[1]
ГРЯ́ДА[2]
ГРЯДА́
ГРЯДІ́ЛЬ
ГРЯДІ́ЛЬНИЙ
ГРЯ́ДКА
ГРЯДКОВИ́Й
ГРЯ́ДОЧКА
ГРЯДУ́ЩИЙ
ГРЯДЧИ́НА
ГРЯЗЕВОДОЛІКА́РНЯ
ГРЯЗЕВОДОЛІКУВА́ЛЬНИЙ
ГРЯЗЕВОДОЛІКУВА́ННЯ
ГРЯЗЕЛІКА́РНЯ
ГРЯЗЕЛІКУВА́ЛЬНИЙ
ГРЯЗЕЛІКУВА́ННЯ
ГРЯЗЕТЕРАПІ́Я
ГРЯ́ЗНИЙ
ГРЯ́ЗНО
ГРЯЗЬ
ГРЯЗЬКИ́Й
ГРЯ́ЗЬКО
ГРЯЗЬОВИ́Й
ГРЯЗЮ́КА
ГРЯК[1]
ГРЯК[2]
ГРЯ́КАННЯ
ГРЯ́КАТИ
ГРЯ́КНУТИ
ГРЯ́КНУТИСЯ
ГРЯ́НУТИ
ГРЯСТИ́
ГРЯ́СТИЦЯ
ГТС
ГУ
ГУА́ВА
ГУА́МПА
ГУАНА́КО
ГУАНІ́Н
ГУА́НО
ГУАРАНІ́
ГУАРАНІ́ЙСЬКИЙ
ГУА́Ш
ГУА́ШЕВИЙ
ГУАЯ́ВА *див.* гуа́ва
ГУБА́[1]
ГУБА́[2]
ГУБА́[3]
ГУБА́НЬ
ГУБА́ТИЙ
ГУБА́ТІСТЬ
ГУБВИКОНКО́М
ГУБЕНЯ́ТА
ГУБЕРНА́ТОР
ГУБЕРНА́ТОРІВ
ГУБЕРНА́ТОРСТВО
ГУБЕРНА́ТОРСЬКИЙ
ГУБЕРНА́ТОРША
ГУБЕРНІА́ЛЬНИЙ
ГУБЕ́РНІЯ
ГУБЕ́РНСЬКИЙ
ГУБЕ́РНЯ
ГУ́БИ
ГУБИ́ТЕЛЬ
ГУБИ́ТЕЛЬКА
ГУБИ́ТИ
ГУБИ́ТИСЯ
ГУБИ́ЩЕ
ГУ́БКА[1]
ГУ́БКА[2]
ГУ́БКА[3]
ГУБКО́М
ГУБКО́МІВСЬКИЙ
ГУБКОМІ́СІЯ
ГУБКОНФЕРЕ́НЦІЯ
ГУБКОПОДІ́БНИЙ
ГУБНИ́Й[1]
ГУБНИ́Й[2]
ГУ́БНО-ГУБНИ́Й
ГУ́БНО-ЗУБНИ́Й
ГУБОНО́ГІ
ГУ́БОНЬКА
ГУБОПОДІ́БНИЙ
ГУБОЦВІ́ТІ
ГУ́БОЧКА
ГУБРІ́Й
ГУ́БЧАСТИЙ
ГУ́БЧАСТІСТЬ
ГУБЧАСТОПОДІ́БНИЙ
ГУ́БЧАТИЙ
ГУ́БЧАТІСТЬ
ГУВЕРНА́НТ
ГУВЕРНА́НТКА
ГУВЕРНА́НТСЬКИЙ
ГУВЕРНЕ́Р
ГУГЕНО́Т
ГУГЕНО́ТКА
ГУГЕНО́ТСТВО
ГУГЕНО́ТСЬКИЙ
ГУ́ГІТ
ГУГНИ́ТИ
ГУГНІ́ННЯ
ГУГНІ́ТИ *див.* гугни́ти
ГУГНЯ́ВИЙ
ГУГНЯ́ВИТИ
ГУГНЯ́ВІННЯ
ГУГНЯ́ВІСТЬ
ГУГНЯ́ВО
ГУ́ГОЛ
ГУГОЛПЛЕ́КС
ГУГОНІ́ТИ
ГУ́ГОТ *див.* гу́гіт
ГУГОТІ́ННЯ
ГУГОТІ́ТИ
ГУ-ГУ́
ГУ-ГУ-ГУ́ *див.* гу-гу́

ГУГУ́КАННЯ
ГУГУ́КАТИ
ГУГУ́КНУТИ
ГУГУ́ПНУТИ
ГУД
ГУ́ДВІЛ
ГУДЕ́ЦЬ[1]
ГУДЕ́ЦЬ[2]
ГУДЖАРА́ТЕЦЬ *див.* гуджара́тці
ГУДЖАРА́ТІ
ГУДЖАРА́ТКА *див.* гуджара́тці
ГУДЖАРА́ТЦІ
ГУ́ДИНА
ГУ́ДИННЯ
ГУ́ДИТИ
ГУДІ́ННЯ
ГУДІ́ТИ
ГУДКОВИ́Й
ГУДЛИ́ВИЙ
ГУДНУ́ТИ
ГУДО́К[1]
ГУДО́К[2]
ГУДО́ЧНИЙ
ГУДО́ЧНИК
ГУДРО́Н
ГУДРОНА́Ж
ГУДРОНА́ТОР
ГУДРО́ННИЙ
ГУДРОНО́ВАНИЙ
ГУДРО́НОВИЙ
ГУДРОНУВА́ННЯ
ГУДРОНУВА́ТИ
ГУДРОНУВА́ТИСЯ
ГУДУ́ЧИЙ
ГУДЮ́ЧИЙ *див.* гуду́чий
ГУЖ
ГУЖВА́
ГУЖЕ́М
ГУЖІ́ВКА
ГУЖОВИ́Й
ГУЖО́ВКА *див.* гужі́вка
ГУЗАПА́Я
ГУЗИ́Р
ГУ́ЗКА
ГУ́ЗКОВИЙ
ГУ́ЗНО
ГУК
ГУКАНИ́НА
ГУ́КАННЯ
ГУКА́ННЯ
ГУ́КАТИ
ГУКА́ТИ
ГУ́КІТ
ГУ́КНУТИ
ГУКНУ́ТИ
ГУКОНУ́ТИ[1]
ГУКОНУ́ТИ[2]
ГУЛ
ГУ́ЛИЙ
ГУ́ЛІ[1]
ГУ́ЛІ[2]
ГУ́ЛІ[3]
ГУ́ЛІ[4]
ГУЛКИ́Й
ГУ́ЛКО
ГУЛЬБА́
ГУ́ЛЬБИСЬКО
ГУ́ЛЬБИЩЕ
ГУ́ЛЬБОЩІ
ГУЛЬВІ́СА
ГУЛЬВІ́СНИЙ
ГУ́ЛЬДЕН
ГУЛЬК
ГУ́ЛЬКИ
ГУ́ЛЬКНУТИ
ГУЛЬЛИ́ВИЙ
ГУ́ЛЬМА́
ГУЛЬНУ́ТИ
ГУЛЬНЯ́
ГУЛЬТІПА́КА *див.* гольтіпа́ка
ГУЛЬТІПА́ЦЬКИЙ *див.* гольтіпа́цький
ГУЛЬТЯ́Й
ГУЛЬТЯ́ЙКА
ГУЛЬТЯ́ЙСТВО
ГУЛЬТЯ́ЙСЬКИЙ
ГУЛЬТЯЮВА́ТИ
ГУ́ЛЯ *див.* гу́лі[3]
ГУЛЯ́Й-ГО́РОД
ГУЛЯ́КА
ГУ́ЛЯНИЙ
ГУ́ЛЯ́НКА
ГУЛЯ́ННЯ
ГУЛЯ́ННЯЧКО
ГУЛЯ́ТИ
ГУЛЯ́ТИСЯ
ГУЛЯ́Ш
ГУЛЯ́ЩИЙ
ГУ́МА
ГУМА́Й
ГУМА́К *див.* гумаки́
ГУМАКИ́
ГУМАНІЗА́ЦІЯ
ГУМАНІ́ЗМ
ГУМАНІЗО́ВАНИЙ
ГУМАНІЗУВА́ТИ
ГУМАНІ́СТ
ГУМАНІСТИ́ЧНИЙ
ГУМАНІ́СТКА
ГУМАНІТАРИЗА́ЦІЯ
ГУМАНІТАРИ́СТИКА
ГУМАНІТАРИСТИ́ЧНИЙ
ГУМАНІТА́РІЙ
ГУМАНІТА́РНИЙ
ГУМА́ННИЙ
ГУМА́ННІСТЬ
ГУМА́ННО
ГУМАНО́ЇД
ГУМАНО́ЇДНИЙ
ГУМБРИ́Н
ГУМЕ́ННИЙ
ГУМЕ́ННИК
ГУМЕ́НЯ
ГУ́МІ[1]
ГУ́МІ[2]
ГУМІАРА́БІК
ГУМІАРА́БІКОВИЙ
ГУМІГУ́Т
ГУМІ́ДНИЙ
ГУМІЛА́К
ГУМІ́Н
ГУМІ́НОВИЙ
ГУМІФІКА́ЦІЯ
ГУ́МКА
ГУМНО́
ГУМОАЗБЕ́СТ
ГУМОАЗБЕ́СТОВИЙ
ГУМО́ВАНИЙ
ГУ́МОВИЙ
ГУМОВИ́К[1]
ГУМОВИ́К[2] *див.* гумовики́
ГУМОВИКИ́
ГУМОВОТКАНИ́ННИЙ
ГУМО́З *див.* гомо́з
ГУМО́ЗНИЙ *див.* гомо́зний
ГУ́МОР
ГУМОРА́ЛЬНИЙ
ГУМОРЕ́СКА
ГУМОРИ́СТ
ГУМОРИ́СТИКА
ГУМОРИСТИ́ЧНИЙ
ГУМОРИСТИ́ЧНО
ГУМОРИ́СТКА
ГУМОСФЕ́РА
ГУМОТЕХНІ́ЧНИЙ
ГУМОТКАНИ́ННИЙ
ГУМОФО́С
ГУМОФО́СКА
ГУМУВА́ННЯ
ГУМУВА́ТИ
ГУ́МУС
ГУ́МУСНИЙ
ГУ́МУСОВИЙ
ГУН *див.* гу́ни
ГУНДО́СИЙ
ГУНДО́СИТИ
ГУНДО́СІСТЬ
ГУНДО́СО
ГУ́НИ
ГУ́НСЬКИЙ
ГУ́НТЕР
ГУНУ́ТИ
ГУНЦВО́Т
ГУНЬБА́
ГУ́НЬКА
ГУ́НЯ
ГУ́НЯ́ВИЙ
ГУНЯ́ВИТИ
ГУ́НЯ́ВІСТЬ
ГУ́НЯ́ВО
ГУП[1]
ГУП[2]
ГУ́ПАННЯ
ГУ́ПАТИ
ГУ́ПІ
ГУ́ПНУТИ
ГУПОТІ́ННЯ
ГУПОТІ́ТИ
ГУПО́ТНЯВА
ГУ́РА
ГУРАЛІ́
ГУРА́ЛЬ *див.* гуралі́
ГУРА́ЛЬСЬКИЙ
ГУРА́МІ
ГУРБА́
ГУР-ГУ́Р
ГУРД
ГУ́РІЯ
ГУРК[1]
ГУРК[2] *див.* гу́ркхи
ГУ́РКА
ГУ́РКАЛО

ГУ́РКАННЯ
ГУ́РКАТИ
ГУ́РКИ *див.* гу́ркхи
ГУ́РКІТ
ГУРКІТЛИ́ВИЙ *див.* гуркотли́вий
ГУРКІТЛИ́ВО *див.* гуркотли́во
ГУ́РКНУТИ
ГУРКОТА́ННЯ
ГУРКОТА́ТИ
ГУРКОТІ́ННЯ *див.* гуркота́ння
ГУРКОТІ́ТИ *див.* гуркота́ти
ГУРКОТЛИ́ВИЙ
ГУРКОТЛИ́ВО
ГУРКОТНЕ́ЧА
ГУРКОТНЯ́
ГУРКО́ТНЯВА
ГУ́РКХИ
ГУ́РКХСЬКИЙ
ГУ́РМА́
ГУРМА́Н
ГУРМА́НКА
ГУРМА́НСТВО
ГУРМА́НСЬКИЙ
ГУРО́К
ГУРО́Н *див.* гуро́ни
ГУРО́НИ
ГУРО́НКА *див.* гуро́ни
ГУРО́ЧОК
ГУРТ[1]
ГУРТ[2]
ГУ́РТА
ГУ́РТИК
ГУРТИ́ЛЬНИЙ
ГУРТІВНИ́К[1]
ГУРТІВНИ́К[2]
ГУРТІВНИ́К[3]
ГУРТІ́ВНЯ
ГУРТКІ́ВЕЦЬ
ГУРТКІВЩИ́НА
ГУРТКОВИ́Й
ГУ́РТОВИЙ
ГУРТОВИ́Й[1]
ГУРТОВИ́Й[2]
ГУРТОВИ́К
ГУРТО́ВНЯ *див.* гуртівня
ГУРТО́ЖИТОК
ГУРТО́К
ГУРТО́М
ГУРТОПРА́В
ГУРТО́ЧОК
ГУРТУВА́ННЯ
ГУРТУВА́ТИ
ГУРТУВА́ТИСЯ
ГУ́РУ
ГУРЧА́ННЯ
ГУРЧА́ТИ
ГУСА́К
ГУСА́Р
ГУСА́РИН
ГУСА́РКА
ГУСА́РСЬКИЙ
ГУСАЧО́К
ГУ́СЕЛЬНИЙ
ГУ́СЕНИЦЯ
ГУ́СЕНИЧНИЙ
ГУСЕНЯ́
ГУСЕНЯ́ТКО
ГУСЕПОДІ́БНІ
ГУСЕФЕ́РМА
ГУ́СИ
ГУСИ́НИЙ
ГУСИ́Т
ГУСИ́ТКА
ГУСИ́ТСЬКИЙ
ГУСІВНИ́К
ГУСІВНИ́ЦТВО
ГУСІВНИ́ЦЬКИЙ
ГУСІ́Й
ГУ́СІЛЬНИЦЯ
ГУ́СІНЬ
ГУ́СКА
ГУ́СЛА
ГУ́СЛІ
ГУСЛЯ́НКА
ГУСЛЯ́Р
ГУСЛЯ́РНИЙ
ГУСЛЯ́РСТВО
ГУСНИ́К
ГУ́СНУТИ
ГУ́СОНЬКА
ГУ́СОНЬКИ
ГУ́СОЧКА
ГУСТЕ́НЬКИЙ
ГУСТЕ́НЬКО
ГУСТЕ́РА
ГУСТЕ́СЕНЬКИЙ
ГУСТЕ́СЕНЬКО
ГУСТИ́ *див.* гудіти
ГУСТИ́Й
ГУСТИНА́
ГУСТИ́ТИ
ГУСТИ́ТИСЯ
ГУ́СТІСТЬ
ГУСТІ́ТИ
ГУСТІ́ШАТИ
ГУ́СТО
ГУ́СТО-...
ГУСТО...
ГУСТОАРМО́ВАНИЙ
ГУСТОБРО́ВИЙ
ГУСТОВО́ВНИЙ
ГУСТОВОЛОКНИ́СТИЙ
ГУСТОВОЛО́СИЙ
ГУСТОГОЛО́СИЙ
ГУСТОГРИ́ВИЙ
ГУСТОЗАСЕ́ЛЕНИЙ
ГУСТОЗБО́РЧАСТИЙ
ГУСТОЗЕ́РНИЙ
ГУСТОЗО́РЯНИЙ
ГУСТОКРО́ННИЙ
ГУСТОЛИ́СТИЙ
ГУСТОЛИ́СТЯ
ГУСТОЛІ́ССЯ
ГУСТОЛО́ЗЗЯ
ГУСТОНАСЕ́ЛЕНИЙ
ГУСТОПЕ́РИЙ
ГУСТОПІ́ННИЙ
ГУСТОТА́
ГУСТОТЕ́РТИЙ
ГУСТОЧУ́БИЙ
ГУСТОШЕ́РСТИЙ
ГУСТУВА́ТИЙ
ГУСТЮ́ЩИЙ
ГУСТЯ́НКА
ГУСЯ́
ГУСЯ́ТИНА
ГУСЯ́ТКО
ГУСЯ́ТНИК
ГУСЯ́ТНИЦЯ
ГУ́СЯЧИЙ
ГУ́ТА[1]
ГУ́ТА[2]
ГУТАЛІ́Н
ГУТАЛІ́НОВИЙ
ГУТАПЕ́РЧА
ГУТАПЕ́РЧЕВИЙ
ГУТАПЕРЧОНО́С
ГУТАПЕРЧОНО́СНИЙ
ГУТА́ЦІЯ
ГУ́ТІРКА
ГУ́ТНИЙ
ГУ́ТНИК
ГУ́ТНИЦТВО
ГУ́ТНЯ
ГУ́ТО́РИТИ
ГУ́ХАТИ
ГУ́ХКАТИ
ГУ́ХНУТИ
ГУ́ЦАТИ
ГУЦИ́КАТИ
ГУ́ЦНУТИ
ГУЦУ́Л *див.* гуцу́ли
ГУЦУ́ЛИ
ГУЦУ́ЛКА[1] *див.* гуцу́ли
ГУЦУ́ЛКА[2]
ГУЦУ́ЛЬСЬКИЙ
ГУЦУЛЯ́
ГУЧА́ТИ
ГУЧНИ́Й
ГУ́ЧНІСТЬ
ГУЧНІ́ТИ
ГУЧНІ́ШАТИ
ГУ́ЧНО
ГУЧНОГОЛО́СИЙ
ГУЧНОМО́ВЕЦЬ
ГУЧНОМО́ВНИЙ
ГУЧО́К
ГУ́ЩА
ГУ́ЩАВА
ГУЩА́ВИНА
ГУЩА́ВІНЬ
ГУЩА́К
ГУЩИНА́
ГЮЙС
ГЮЙСШТО́К
ГЮРЗА́
ГЯПІ́К
ГЯУ́Р
Ґ
ҐАБЕ́ЛКОВИЙ
ҐАБЕ́ЛОК
ҐАБЗУВА́ТИ
ҐА́БЛИЩЕ
ҐА́БЛІ
ҐА́ВА
ҐАВЕНЯ́
ҐАВЕНЯ́ТКО
ҐА́ВИН
ҐА́ВИТИ
ҐА́ВИТИСЯ
ҐАВОЛО́В

ҐАВ'ЯЧИЙ
ҐА́ЗДА
ҐА́ЗДИК
ҐАЗДИ́НЕНЬКА *див.* газди́нонька
ҐАЗДИ́НИТИ
ҐАЗДИ́НОНЬКА
ҐАЗДИ́НЬКА
ҐАЗДИ́НЯ
ҐАЗДІ́ВСТВО
ҐАЗДІ́ВСЬКИЙ
ҐАЗДОВИ́ТИЙ
ҐАЗДУВА́ННЯ
ҐАЗДУВА́ТИ
ҐА́ЙДА
ҐА́ЙДАР
ҐАЛАҐА́Н
ҐАЛАМА́ҐАТИ *див.* галама́гати
ҐАЛАНЦІ́ *див.* галанці́
ҐАЛҐА́Н
ҐАНДЖ
ҐАНДЖИ́ТИ *див.* ґанджува́ти
ҐАНДЖОВИ́ТИЙ
ҐАНДЖУВА́ТИ
ҐАНДЖУВА́ТИЙ
ҐА́НКИ
ҐА́НКОВИЙ
ҐА́НОК
ҐА́НОЧКИ
ҐА́НОЧОК
ҐАТУ́НОК
ҐВАЛТ
ҐВАЛТІВНИ́К
ҐВАЛТО́ВАНИЙ
ҐВАЛТО́ВНЕ *див.* ґвалто́вно
ҐВАЛТО́ВНИЙ
ҐВАЛТО́ВНО
ҐВА́ЛТОМ
ҐВАЛТУВА́ННЯ
ҐВАЛТУВА́ТИ
ҐВАЛТУВА́ТИСЯ
ҐВА́РА
ҐВЕР
ҐЕ́ҐАТИ
ҐЕҐЕ́КАННЯ
ҐЕҐЕ́КАТИ
ҐЕ́ҐНУТИ
ҐЕҐОТА́ТИ
ҐЕДЗ *див.* ґедзь
ҐЕ́ДЗАТИСЯ
ҐЕ́ДЗЕВИЙ
ҐЕ́ДЗИК
ҐЕ́ДЗКАТИСЯ *див.* ґе́дзатися
ҐЕДЗЬ
ҐЕ́ЛҐАННЯ
ҐЕ́ЛҐАТИ
ҐЕ́ЛҐІТ
ҐЕ́ЛҐНУТИ
ҐЕЛҐОТА́ННЯ
ҐЕЛҐОТА́ТИ
ҐЕЛҐОТІ́ННЯ *див.* ґелгота́ння
ҐЕЛҐОТІ́ТИ *див.* гелгота́ти
ҐЕЛҐОТУ́Н
ҐЕЛҐОТУ́ХА
ҐЕЛЕ́ТА
ҐЕЛЕ́ТКА
ҐЕЛКОТА́ТИ
ҐЕ́РҐАТИ
ҐЕ́РҐІТ
ҐЕ́РҐНУТИ
ҐЕРҐОТА́ННЯ
ҐЕРҐОТА́ТИ
ҐЕРҐОТІ́ННЯ *див.* ґерґота́ння
ҐЕРҐОТІ́ТИ *див.* ґерґота́ти
ҐЕРДА́Н
ҐЕРДА́НЕЦЬ
ҐЕРДА́НИК
ҐЕРКОТІ́ТИ
ҐЕРКОТНЯ́
ҐЕРЛИ́ҐА *див.* ґирли́ґа
ҐЕРЛИҐУВА́ТИЙ *див.* ґирлиґува́тий
ҐЕШЕ́ФТ
ҐЕШЕ́ФТНИЙ
ҐЕШЕФТЯ́Р
ҐЕШЕФТЯ́РСТВО
ҐЗИ́ТИСЯ
ҐИ́ҐНУТИ
ҐИРИ́ЛИЦЯ
ҐИРЛИ́ҐА
ҐИРЛИҐУВА́ТИЙ
ҐЛЕЙ
ҐЛЕЙОВИ́Й
ҐНІТ
ҐНО́ТИК
ҐНОТОВИ́Й
ҐНО́ТТЯ
ҐО́ҐЕЛЬ-МО́ҐЕЛЬ
ҐО́ҐОЛЬ-МО́ҐОЛЬ *див.* ґо́ґель-мо́ґель
ҐОНТ
ҐО́НТА *див.* ґонт
ҐОНТА́ЛЬ
ҐОНТА́Р
ҐОНТА́РСЬКИЙ
ҐОНТИ́НА
ҐО́НТОВИЙ
ҐО́НТЯ
ҐОРҐОТА́ТИ
ҐОРҐОТІ́ТИ *див.* ґорґота́ти
ҐОРҐО́ШІ
ҐРА́ЖДА
ҐРАСО́ВАНИЙ
ҐРАСУВА́ННЯ
ҐРАСУВА́ТИ
ҐРАТА́Р
ҐРАТА́РНИЙ
ҐРА́ТИ
ҐРА́ТКА
ҐРА́ТКИ
ҐРАТКО́ВИЙ
ҐРА́ТНИЦЯ
ҐРАТО́ВАНИЙ
ҐРАТУВА́ТИ
ҐРАТЧА́СТИЙ
ҐРЕ́ЧНИЙ
ҐРЕ́ЧНІСТЬ
ҐРЕ́ЧНО
ҐРИНДЖО́ЛИ
ҐРИНДЖОЛЯ́ТА
ҐРИС
ҐРИ́СОВИЙ
ҐРУНТ
ҐРУНТЕ́ЦЬ
ҐРУНТІ́ВКА *див.* ґрунто́вка
ҐРУНТО...
ҐРУНТОБЕТО́Н
ҐРУНТОБЕТО́ННИЙ
ҐРУНТОБЛО́К
ҐРУНТОБЛО́КОВИЙ
ҐРУНТО́ВАНИЙ
ҐРУНТОВИ́Й
ҐРУНТОВИРІ́ВНЮВАЧ
ҐРУНТОВІДТВО́РЕННЯ
ҐРУНТО́ВКА
ҐРУНТО́ВНИЙ
ҐРУНТО́ВНІСТЬ
ҐРУНТО́ВНО
ҐРУНТОВТО́МА
ҐРУНТОВТО́МЛЕННЯ
ҐРУНТОЗАБІРНИ́Й
ҐРУНТОЗАХИСНИ́Й
ҐРУНТОЗА́ХИСТ
ҐРУНТОЗА́ЧІП
ҐРУНТОЗНА́ВЕЦЬ
ҐРУНТОЗНА́ВСТВО
ҐРУНТОЗНА́ВЧИЙ
ҐРУНТОМАТЕРІА́Л
ҐРУНТОМЕ́Т
ҐРУНТООБРО́БНИЙ
ҐРУНТОПІДПУ́ШУВАЧ
ҐРУНТОПОГЛИ́БЛЕННЯ
ҐРУНТОПОГЛИ́БЛЮВАЛЬНИЙ
ҐРУНТОПОГЛИ́БЛЮВАЧ
ҐРУНТОПОКРИВНИ́Й
ҐРУНТОРОЗПУ́ШУВАЛЬНИЙ
ҐРУНТОРОЗПУ́ШУВАННЯ
ҐРУНТОРОЗПУ́ШУВАЧ
ҐРУНТОСО́С
ҐРУНТОСТО́МЛЕННЯ
ҐРУНТОСУ́МІШ
ҐРУНТОТВІ́РНИЙ *див.* ґрунтотво́рний
ҐРУНТОТВО́РЕННЯ
ҐРУНТОТВО́РНИЙ
ҐРУНТОТРО́Н
ҐРУНТОУТВО́РЕННЯ
ҐРУНТОУТВО́РЮВАЛЬНИЙ
ҐРУНТОУТВО́РЮВАЧ
ҐРУНТОЦЕМЕ́НТ
ҐРУНТОЦЕМЕ́НТНИЙ
ҐРУНТУВА́ЛЬНИЙ
ҐРУНТУВА́ЛЬНИК
ҐРУНТУВА́ННЯ
ҐРУНТУВА́ТИ
ҐРУНТУВА́ТИСЯ
ҐРУНЬ
ҐУ́ҐЛЯ[1]
ҐУ́ҐЛЯ[2]
ҐУДЗ *див.* ґудзь
ҐУ́ДЗИК
ҐУДЗИКА́Р
ҐУДЗИКА́РСТВО
ҐУ́ДЗИКОВИЙ
ҐУДЗИКУВА́ТИЙ
ҐУ́ДЗИЧОК
ҐУДЗУВА́ТИЙ
ҐУДЗЬ
ҐУ́ЛЬКА
ҐУЛЮВА́ТИЙ
ҐУ́ЛЯ
ҐУЛЯ́СТИЙ
ҐУРА́ЛЬНИК
ҐУРА́ЛЬНИЦТВО
ҐУРА́ЛЬНЯ

Наукове видання

СЛОВНИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

Том третій

ВІДСТАВАННЯ — ҐУРАЛЬНЯ

УКЛАДАЧІ

ШЕВЧЕНКО Ігор Вікторович
БІЛОНОЖЕНКО Віра Максимівна
ВИННИК Василь Олексійович
ЗАЇКА Наталія Михайлівна
МЕНЬКО Лоліта Миколаївна
МІЛЬЧЕНКО Ольга Сергіївна
ПОГРІБНА Оксана Олександрівна
СТИШОВ Олександр Анатолійович
ТОМІЛЕНКО Людмила Миколаївна
ЧУМАК Володимир Васильович
ШЕВЧЕНКО Лариса Леонідівна
ЯРУН Галина Михайлівна

Оформлення художника *І. Р. Сільман*
Художній редактор *Р. І. Калиш*
Коректура *В. О. Коваленко, Н. М. Маслакової*
Комп'ютерна верстка *І. М. Кондрачук, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової*

Видавництво «Кий»
м. Київ, вул. Виборзька, 55/13, к. 9
тел./факс 497-19-50
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК №1168 від 24.12.2002 р.

Віддруковано з готових діапозитивів
в друкарні ТОВ "Друкарня "Рута"
(свід. Серія ДК №4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Пархоменка, 1
тел. 0 38 494 22 50, drukruta@ukr.net
Замовлення № 451.